HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Patauino Gymnasio Praxim admirabili cum laude publicè professi.

MEDICINA PRACTICA, SIVE METHODVS COGNOSCENDORVM, & curandorum omnium corporis humani affectuum;

Nunc denuò edita, & in multis iuxta germanas Authoris lectiones, & potissimum circa febres adaucta, atque omni diligentia absoluta.

Cui adiecta sunt & reliqua, quæ adhuc extant, eiusdem Excellentissimi Viri

OPERA OMNIA.

Quæ postremò in hac secunda Editione duobus Tractatibus; Altero quidem DE FOETVS FORMATIONE, reliquo verò de PVLSIBVS; nec non EXPOSITIONE in Primum librum Aphorismorum Hippocratis; ac de ARTE COLLEGIANDI, & MODO INTERROGANDI ÆGROS locupletata sunt,

INDVSTRIA, ac Labore BONCII LEONIS Tergestini Medici Physici.

Accesserunt Indices tùm Librorum, & capitum; tùm rerum, & verborum locupletissimi.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS. M. D. XCIX.

Apud Hæredes Melchioris Sessæ.

EXCELLENTI VIRO D. BELISARIO GADALDINO,

MEDICO, AC PHILOSOPHO PRAESTANTISSIMO.

Io. Bernardus Sessa S. P.

IAM antea Hieronymum Capiuacceum, Medicum fuisse nobilissimum, nostrisque temporibus celeberrimum, ac inter alios propè singularem, cùm ex alijs audieram, tùm ex meipso optimè noueram. Quare mecum ipse quandoque mirabar, quid esset, quòd varia à se edita opera tanta eruditione referta, hinc inde ab inuicem diuisa, & quasi derelicta in aliorum manus fortuitò versarentur. Sic enim fieri poterat, vt eorum nonnulla tandem iniuria temporis interirent. Quam iacturam non exiguam quidem arbitratus, id ægrè ferre cœpi, vsque adeò, vt, ne præclaris tanti viri monimentis priuaremur, singula in vnum colligi, vnicoque perstricta volumine, repurgata, & exornata in publicum denuò prodire curauerim. Ea autem Tibi potissimum dedicare constitui, ratus, me tibi rem gratam facturum, qui & in hac medendi peritia, quod toti Reipublicæ nostræ perspicuum est, plurimum excellis; & Authoris huius Patauij publicè prælegentis auditor aliquando fuisti; & eius demum lucubrationibus, vt compertum habeo, mirificè delectaris. Sed præterea cùm inter Augustinum patrem tuum, summoque ingenio virum, ac de re Medica, vt egregia opera eius testantur, optimè meritum, Melchioremque patrem meum, maximum veteris, iucundissimæque amicitiæ

vin-

vinculum intercesserit; tu, ne illud vnquam dissolueretur, quin potius perpetuò strictius seruaretur, me singulari semper beneuolẽtia, meamque totam domum prosecutus es. Quamobrem haud certè erit ingratum, nec à re alienum, si hoc à me tibi mutui amoris nunc signum detur. Id igitur sic accipies velim, vt exiguum cum sit, beneuolentiam tamen eo significatam maiorem, quàm exiguam esse putes. Et vale.

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM IN OMNIA,

Quæ nunc extant.

Excellentisſimi Hieronymi Capiuaccei Opera.

MEDICINAE PRACTICAE LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Partium huic annexarum affectibus. fol. I.

CAP. I.

LIBER SECVNDVS DE MEDII VENTRIS,

Idest Thoracis, Pulmonum, & cordis affectibus.

CAP. I.

LIBER TERTIVS DE PARTIVM IMO

Ventre contentarum affectibus.

I. Oesophagi affectus.

II. Ventriculi affectus.

III. Intestinorum affectus.

IV. Hepatis affectus.

V. Lienis affectus.

VI. Renum affectus.

VII. Vesicæ affectus.

VIII. Partiū Genitalium affectus.

LIBER QVARTVS DE MATRICIS AFFECTIBVS.

I. Mensium purgationem concernentes affectus.

II. Spectantes conceptum.

III. Ad parturitionem attinentes.

IIII. Symptoma vteri, quatenus hic consideratur, vt pars seruiens indiuiduo, non speciei.

V. Appendix.

LIBER QVINTVS DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR.

SECTIO POSTERIOR. DE VENEREA VIRVLENTIA.

CAP. I.

LIBER SEXTVS DE FEBRIBVS.

CAP. I.

LIBER SEPTIMVS DE VENENIS.

CAP. I.

Medicinæ Practicæ finis.

TRACTATIBVS DE VRINIS.

Hic sanè haud est in capita distributus. Verū ea omnia, quæ potissimum in eo cōtinentur fol. num. atque ex margine facilè inuenies.

FINIS.

LIBELLVS DE RATIONE COMPONENDI MEDICAMENTA.

Præcipua, quæ in hoc libello Tractantur sunt, Quæ sequuntur; videlicet.

Quo-

FINIS.

LIBER DE METHODO MEDENDI.

FINIS.

LIBER DE METHODO ANATOMICA.

Quae in hoc libro continentur potissima sunt, quae infra notantur.

FINIS.

LIBER DE DIFFERENTIIS DOCTRINARVM,

Siue de METHODIS.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM

IN OMNIBVS

HIERONYMI CAPIVACCEI Scriptis contentorum.

SERIE ALPHABETICA CONSCRIPTVS.

Vbi Prior Numerus Paginã, Posterior Columnã.

P. Columnæ principium, M. medium, F. finem indicat.

A.

Actionis

Album

Animi

B

C

Caput

Com-

Cura-

D

Deri-

E

Eryn-

F

Famis

G

Glan-

H

I

K

L

Lotium

M

Medicis

Methodi

Minera

Muscæ

N

O

P

 instru-

Q

Quando

R

Reſolu-

S

Synco-

V

Y

Z

Indicis Finis.

MEDICINAE PRACTICAE

LIBER PRIMUS.

DE CAPITIS, ET PARTIVM huic annexarum affectibus.

CAPVT PRIMVM.

Enumerantur Capitis affectus externi, expendunturq́, res præter naturam: Et primum de Capillorum defectu: nimirum areis, defluuio capillorum, caluitio, tardoq́, pilorum ortu, agitur.

APITIS vitia à nobis primum explicanda ſunt: vitia autem alia dicuntur ratione ſanitatis: alia ratione Pulchritudinis naturalis. Vitia ratione ſanitatis læſæ, ſunt affectus præter naturam partium viuentium, lædentes operationes: & ſunt morbi, proprie ita dicti. Vitia autem ratione pulchritudinis naturalis, ſunt affectus partium non viuétium, non lædentes operationes, ſed pulchritudinem naturalem: ideoque morbi ſunt, ſed non proprie ac ſimpliciter, verum in parte, exornatoria (:quam ita Galenus vocat c.2.l.1. κ τόπ.) ſeu in parte, quæ agit de decoratione. Facultas autem Comptoria, quæ verſatur circa pulchritudinem, non naturalem, ſed fucatam, non eſt pars artis medicæ. Oportet tamen medicum & hanc artem callere, propter fœminas regias, vt Galenus ait, quibus obedire oportet; ea tamen ratione, vt dum exercemus artem iſtã, hoc faciamus citra detrimentum ſanitatis.

Exornatoria pars medicinæ.

Comptoria facultas.

Nos autẽ in præſentia agemus de affectibus partium capitis non viuentium, vſum tamen præſtantium: & proinde ratione Capillorum loquemur de horum defectu, id eſt, de alopecia, de ophiaſi, de defluuio capillorum, de caluitio: item de capillorum exceſſu: tãdem de vitiato capillorum colore, id eſt, de canitie. Ratione Cutis, loquemur de furfuribus ſeu de porrigine: de pediculis: de vlceribus, ſiue ſint achores, ſiue faui.

Antequam vero de propoſitis vitijs agamus, liceat primum circa res præter naturam breuiter digredi, vt his cognitis iuuenes præſertim dum accedant ad ægrotantes, cognoſcere valeant, quibus nam, & quot rebus præter naturam crucientur, & vtrum morbi ſint, vel ſymptomata, vel morborum cauſæ, quæ in ægris corporibus exiſtunt.

Res præter naturam ea ratione à naturalibus diſtinguũtur: Nam quemadmodum res ſecundum naturam iuuamentum corpori afferunt, & ea de re iuuant, prout opera fiunt inculpata, quæ proficiſcuntur ab actionibus ſecundum naturam; quæ actiones à ſanitate ortum ducunt; quam ſanitatem efficiunt, & conſeruant cauſæ ſalutares. oppoſitum accidit, dum res ſeſe habent præter naturam; quoniam dum corpori occurrunt, nequaquam iuuant, ſed manifeſtè lædunt; vnde opera efficiuntur vitioſa, quæ opera ſunt effectus actionum læſarum, quæ à morbo prodeunt: morbus autem à cauſa morbifica producitur: erunt igitur præter naturam tria tantum, morbus ſcilicet, quod hunc præcedit, & quod ipſum ſequitur: primum vtique cauſa eſt morbifica, reliquum ſymptoma à medicis dicitur. At verò cum cauſa, & morbum, & ſymptoma præcedat, de hac primum loquemur.

De Causa morbifica.

Causæ definitio.

CAusa Galeno teste, libro de diff. sympto. capite primo, est alicuius effectus causa, quippe, qui ab ea perfectionem aliquam consequitur: hic enim antequam fiat non est: non esse autem ei est imperfectio: esse verò perfectio. Perfectionem causa primum tribuit effectui, vt cum non esset, sit: factus autem effectus duplicem adhuc perfectionem à causa nancisci potest, quarum altera est sui conseruatio, reliqua vt ipsemet sit vtilis. Cum triplex hæc perfectio effectui à causa tribuatur, fit vt non vnica, sed multiplex necessario sit causa. Effectus vt producitur, vel substantia est, vel accidens:

Differentiæ

Duplex ad substantiæ generationem causa est necessaria, efficiens, & materialis, ex qua: Ad accidens producendum sufficit efficiens: accidentia enim non nisi per metaphoram admittunt materiam ex qua. Quo ad secundam perfectionem, vt conseruetur substantia, necessaria est causa formalis, quæ rei dat esse. Ratione accidentis præter formam opus est materia in qua; substantia enim per se subsistit: accidentis autem est inesse. Quo ad postremam perfectionem naturalis effectus, vtilitatem affert; qui verò à medicis præter naturam dicitur, noxius existit: primus igitur causam finalem requirit, quæ à se præter naturam, & proinde à secundo non admittitur, quia finis habet rationem boni.

Quibus ita constitutis si cōsideremus morbum, vt est quidam effectus, non alias profectò habebit causas, nisi efficientem materialem in qua, & formalem: accidens enim est; & cum sit præter naturam ab eo finis excluditur: Vnde in morborum definitionibus rationabiliter tribus tantum vtuntur medici causarum generibus: quare, & a nobis de his dicendum.

Sed de formali; & materiali, in qua loquemur dum de morbis sermonem habebimus; Quo igitur ad efficientem, quæ primam perfectionem tribuit effectui, dum ipsum producit, & vnde ipse incrementum suscipit, necesse est, vt ne dum existat, sed agat quin etiam; agit causa vel propria vi, ac per se sola, vel cum alia coniuncta; prior causa vel principalis est vel adiuuans. Quæ vero non propria ratione agit causa sine qua non dicitur. Effectus a causa productus, vel eidem similis est, vel dissimilis: dissimilis effectus causa per accidens dicitur: per se verò cum sibi similem effectum parit. Causa in esse proprio, & absolute considerata dicitur esse vel externa, vel interna: dum autē relationem habet ad effectum qui producitur, nuncupari solet, vel proxima, vel remota.

Causa morbi efficiens.

Externa causa, quæ, & primitiua, & procatartica a medicis nuncupatur, vel necessario, vel non necessario occurrit, hæc dum agit, & iuuat causa naturalis, resque naturalis dicitur: dum nocet præter naturam: Si vero neque noceat, neque iuuet res non naturalia nuncupatur. Quæcunque sit causa vel necessario, vel non necessario occurrens, ex his quidem est; quæ vel adhibentur, vel fiunt, vel assumuntur, vel euacuantur. Assumitur sanè necessario cibus, & potus, nec non aer; Qui profectò non minus adhibetur, dum extrinsecus occurrit. Ex euacuandorum numero emergit inanitio, cui opponitur repletio; Quæ vero fiunt vel communia sunt corpori & animo, & sunt Somnus & Vigilia, vel propria corporis; vt Motus, & Quies; vel animi tantum, vt animi nuncupata Accidentia. Quo vero ad causas, non necessario occurrentes inter assumenda proponuntur medicamenta, quæ exhibentur: Inter foris incidentia, quæ applicantur, inter euacuanda immodicus fluxus: inter facienda immoderatus motus.

Causa externa quotuplex.

Causa interna sui origine est, vel natiua, vel adscititia. Natiua vel ex semine, vel ex sanguine mēstruo ortum trahit. Adscititia post corporis ortum introducitur; Est autem eadem causa interna ratione fundamenti vel continens, vt putà intemperies, vel contentum, & tunc est vel vapor, vel vaporis minera. hæc de causa.

Causa interna quæ.

De Morbis.

Morbi definitio.

MOrbus si recte definitur cum Gal. lib. de diff. morb. nihil aliud sanè est, nisi constitutio præter naturam immediatè lędens operationes: Ea ratione statuitur constitutio præter naturam: propterea quód sanitati opponitur; sanitas enim est, dum bene corpus est constitutum, hoc est dum bonam obtinet temperiem, bonam compositionem, & vnitatem. Cùm igitur morbus sanitati opponatur, expedit, vt in genere conueniat cum sanitate, & proinde, vt sit constitutio, sed ad differentiam sanitatis, præter naturam; Quare morbus acceptus cū sua causa contentiua erit intemperies, mala compositio, & soluta vnitas. Et tamquam axioma sustineant iuuenes in morbis causam contentiuam esse intemperiem, malam compositionem, & solutam vnitatem. Si morbus seorsum a causa contentiua capiatur, nequaquam est constitutio, sed affectio, læsiove facultatis, dependens a causa contentiua, idest ab intemperie, a mala compositione, & soluta vnitate; vt verò est constitutio, est independens, atque in facto esse; vt propterea iure morbus inter affectus, hoc est inter res permanentes recenseatur. Nec tamen quicunque affectus præter naturam est constitutio, quod plerique ignorantes innumeras chimeras proponunt, dum claram reddere Gal. authoritatem conantur. primo de vs. part. cap. 9. inquit Gal. colorem vitiosum in oculo esse in causa læsæ visionis; color vitiosus est affectus præter naturam immediate lædens operationem, non tamen est morbus, quamuis aliqui satis inscienter hoc testari conentur: Dicere itaque licet constitutionem esse affectum præter naturā, at non ècontra, neque enim color vitiosus est morbus; nam quamuis sit affectus præter naturam, non tamen est constitutio; Quando quidem hæc est, vel intemperies, vel mala compositio, vel soluta vnitas. Cum dictum sit morbum (vt est constitutio præter naturam) habere permanentiam, sciendum, duplicem esse permanentiam, alteram logicam, seu rationalem, seu mente contemplabilem, alteram ex vsu artis. Prima quidem est, qualis proponitur a Galeno primo de locis affect. primo, dum ait dari morbos, adeo solutu faciles, vt quamprimum tollatur causa efficiens, illico euanescant. Sic gratia exempli obstructio, hæc certe morbus est, quia mala compositio, mala conformatio in meatu: hæc mala compositio, seu hæc constitutio præter naturam, & si sit in facto esse, & habeat permanentiam, est tamen hæc maxime momentanea, vt dum remouetur materia, quæ est obstructionis causa efficiens, illico delitescat obstructio; vt propterea non sit ex vsu, non indicet vtile, non remedium; vt nil sit agendum. Constitutio vero permanens, quæ ex vsu est, remota causa efficiente adhuc permanet, vendicet vtile, vt ratione illius vti liceat remedijs. Sit enim introducta calida intemperies, hæc remota causa illius efficiente adhuc indicat ex vsu refrigerans. Non sufficit autem, vt morbus dicatur constitutio præter naturam, sed necessarium est, vt ab huius lædatur operatio.

ratio. lib. de diff morb. cap. 12. proponens inflammationem Galenus inquit, tumorem hunc, auctã hanc magnitudinem, & proinde hanc constitutionem præter naturam interdum esse morbum, interdum symptoma. Dicitur porrò symptoma quotiescunque vi huius non læditur functio. Ex his colligatur morbum necessariò consistere in parte viuente: non enim nisi à parte viuente proficiscuntur actiones. Quot igitur sint operationes, & à quibus prodeant scire oportet: vt quomodo se habeat morbus, dum corpus affligit, intelligamus. Duplex primum est operatio, altera communis, reliqua autem propria, quæ ita producitur ab vna parte vt non ab alia. Cum autem actiones sint suppositorum, vt determinatum est apud Philosophos: actio communis, veluti nutritio, primùm quidem fit à supposito, quod profectò est pars similaris, vt est caro, neruus, & huiusmodi. Ad actionem propriam tria possunt concurrere supposita, ac præsertim dum membra admodum sunt composita, quẽadmodum manus, ad cuius propriam actionem primum suppositum, quod concurrit, est pars similaris vt caro, aliud dissimilare, vt in eadem manú digitus, tertium vero est totum membrum, manus scilicet tota. Propria operatio in membro maxime composito potest quidem esse duplex; etsi maxime propria sit, quę solum toti organo tribuitur, vt manui apprehensio. Est & alia operatio propria, nõ tamen verbi gratia totius manus, sed partis illius dissimilaris nempe digiti, vti est flexió; ad hanc operationem ita referente Galeno lib. de const. art. cap. 4. 2. meth. 6. pars similaris concurrit quidem primum, sed imperfectè, pars autem dissimilaris secundariò, sed perfectè, vt propterea morbus flexionem lędens per se sit morbus digitorum, ex accidenti similaris partis. Dum verò ea læditur operatio, quæ maxime propria est totius membri, vt videlicet manus apprehensio, ad quam celebrandam primum concurrit caro, quæ est pars ipsius similaris, sed imperfectè; digitus verò secundariò, sed adhuc etiam imperfectè, minus tamen, quam caro: totum vero membrum secundariò quidem, sed perfectè: tunc gratia exemp. mala compositio, quæ lædat apprehensionem, morbus est per se totius manus, ex accidenti partium. Nec minus venæ iecoris obstructio, ratione cuius lædatur sanguificatio, dicebat Galenus per se est totius iecoris morbus, ex accidenti venæ: sanguificatio etenim à toto absoluitur iecore, nequaquam à vena.

Differẽtiæ. Essentiales, ac primariæ morborum differentiæ à forma sanè desumuntur: hæc autem corporis est constitutio, quæ esse potest, vel propria tantum partis similaris, vel dissimilaris, vel communis vtriusque: constitutio propria partium similarium vel procedit à disproportione corporum elementorum, vel qualitatum ipsorum. à prima constituitur morbus in proprietate nuncupatus, qui nequaquam post ortum corporis introducitur, sed à principio generationis nascitur: à secunda verò, quæ emergit ex mala proportione quatuor primarum qualitatum inuicem agentium, & patientium producitur morbus in intemperie, qui eius negocio subdiuiditur: vincentibus enim magis actiuis qualitatibus fit morbus, vel calidus, vel frigidus: Si superent quæ sunt minoris actiuitatis oritur morbus, vel humidus, vel siccus. idem intelligendum est de compositis ex his. Constitutio autem, quæ propria est partis dissimilaris, dum præter naturam redditur fit morbus, qui à medicis dicitur mala cõpositio; quæ non aliunde procedit, quàm ex vitiosa proportione similarium constituentium partem dissimilarem: & similiter ex mala proportione dissimilarium conformãtium totum corpus. Quamobrem dum deficit proportio in positione prædictarum, fit morbus in situ: qui plures, pro situs varietate, differentias obtinet. Quod si in numero vitium accidat, tunc vel aliquid superadditur, & fit morbus in numero excedente: vel è contra adimitur, & contingit morbus in numero deficiente. In quantitate autem, quæ scilicet continua est, occurrere potest vitium, vel ratione magnitudinis, vel ratione conformationis. Si in magnitudine duplex hoc esse potest, vel in eadem aucta, vel diminuta, prout quantitas, vel augetur, vel diminuitur. In conformatione autem vitium erit, vel in figura & multiplex, quia multipliciter aberrare potest figura, vel in superficie & hæc aut asperiori, aut leniori. In cauitatibus autem, & meatibus duplex pariter contingere potest error, vel in excessu, vel in defectu. in defectu dicitur angustia, in excessu immodica apertio: angustia autem pro causarum diuersitate varia efficitur, vt videre est apud Gal. lib. de diff. morb. vt decipiantur qui circa angustiam nil aliud perpendunt, quam obstructionẽ; At verò in tunicis meatuum defectus vocatur densitas, excessus laxitas, seu raritas. Constitutio denique communis iam partibus similaribus, quàm dissimilaribus dum vitiatur, morbus in soluta vnitate dicitur, quippe qui pro discrimine causarum efficientium, & locorum diuersitate varia nancisci solet nomina: Si etenim soluta vnitas producatur ab acri materia dicitur vlcus, si à causa incidente vulnus: ratione locorum in carne vlcus appellatur, in osse fractura, & sic de reliquis.

Non principales morborum differẽtiæ, quæ desumuntur ab his, quæ accidunt morbi formæ, sunt verbi gratia, simplex, vel compositus, prout morbi forma simplex vel composita existit. compositus morbus esse potest, vel complicatus vbi resideat in eadem parte, vel multiplex simpliciter. Insuper vel antiquus, vel nouus, vel salubris, vel lethalis prout morbosa constitutio, vel multo tempore antea inceperit, vel de nouo fiat; atque vel facillime corrigatur, vel nequeat vinci: vterque autem horum morborum subdiuiditur, vel enim simpliciter, vel non simpliciter talis existit: salubris enim simpliciter ad integram salutem perducitur; lethalis necessario cum morte ægrotantis desinit: non simpliciter autem insalubris is est, qui etiam si mortem non afferat, desinit tamen alium incurabilem relinquens morbum; nec minus salubris non absolute quamuis ad salutem terminet, non tamen ad certam, & integram deuenit, vt periculum sit de recidiua: sunt præterea vel vehemens, vel leuis, & vel logicus, vel ex vsu artis, prout vehemens, vel debilis est prauæ constitutionis actio, atque vel illico ad ablationem causæ aufertur, vt contingit in obstructione, vel adhuc post causæ ablationem perseuerat. dicitur vlterius morbus, vel boni, vel mali moris, dum vel maximè resistit, vel facile cedit: itidem vel principalis, vel non principalis dum vel propria ratione talis existat, vel ratione alterius, quem sequitur, vel a quo fouetur. Ratione autem loci affecti, prout scilicet sedes morbi est vel totum, vel partes diuersæ, quæ in eodem affectu communicare possint, vel pars aliqua corporis propria cum alia non consentiens: ita nuncupatur morbus, vel simpliciter communis, quemadmodum est febris, vel communis per indifferentiam, vt inflammatio, quia pars cum parte in hoc consentit, vt quemadmodum vna affici potest inflammatione, sic & alia potest inflammatione corripi, vel tandem dicitur appropriatus, quippe qui ita est vnius partis, vt nequeat esse alterius. præterea vocamus morbum, vel per se vel ex accidenti, vt si gratia exempli afficiatur particula aliqua præ-

bens tantum vsum alicui membro, ita vt vsus solummodo vitietur, inde autem lædatur actio totius membri, veluti quando occurrit obstructio in venis iecinoris, per se dicimus affectum esse totum iecur, ex accidenti venas. postremò dicitur morbus vel proportionatus, vel improportionatus loco affecto; prout cum eodem proportione correspondet, vel non correspondet: vt morbus calidus in corpore, aut membro calido proportionatus existat, è contra in frigido. A morbi verò causa vt scilicet hæc agit vel longo, vel breui tempore, atque vel vnicum tantum, vel vnum post alium affectum introducat, appellatur morbus vel longus, vel breuis, & vel incipiens, vel non incipiens: quare incipiens erit hectica ex ira, non incipiens quæ fit ex putrida. Cum autem interna causa siue sit vapor, siue vaporis minera, esse possit vel simplex, vel alteri permixta, ab hac nomē assumit morbus vel legitimus, seu exquisitus, vel nothus, seu spurius: ab eiusdem verò quantitate magnus, vel paruus: à putredine contagiosus, vel non contagiosus: à motu nēpe à venis à dextra, vel à quiete in his, intermittens vel continuus: ab ordine qui in motu seruatur vel ordinatus, vel inordinatus, ab ortu verò ipsiusmet causæ prout vel ante partū, vel post partum patientis exoritur, morbus hæreditarius dicitur vel adscititius: vt autem producitur vel in loco in quo morbus est, vel alibi, nomen acquirit morbus qui à medicis vocatur vel per essentiam, vel per consensum ab alio loco: Tandem à materiæ actione, vt hæc quidem agit vel citra impetum, vel cum impetu atque citra periculum, vel cum periculo, occasionem, ac nomen adeptus est morbus, qui vel breuis non tamen acutus, vel breuis quidem ad naturam acuti accedens, qui tamen verè acutus nequaquam est (quoniam, etsi cum impetu fiat, tamen citra periculum producitur;) vel denique verè acutus dicitur: & in hoc materia agit & cum impetu, & cum ægri discrimine: verum vt dantur gradus in impetu, ita etiam fiunt variæ acutorum differentiæ. de quibus Galenus diligenter pluribus in locis loquutus est. Quod si causa omnino externa sit, prout hæc vel communis existit: atque vel dissimilis est, vel similis, & vel determinato anni tempore, ac in statuta viget regione, vel indifferenter; atque vel sine periculo, vel cum ægrotantis discrimine agit: ab hac originem trahunt morbi qui vel sparsi ac sporadici, vel endimij, seu patrij, vel tandem epidemici simpliciter, vel epidemici pestilentes nuncupati sunt. his de morborum differentijs explicatis ad symptomata accedamus.

De Symptomatis.

SYmptoma magis propriè acceptum, vt scilicet distinguitur à morbo, & à morbi causa, atque à quacunque alia passione, quæ secundum naturam contingat; res est præter naturam, quæ seorsum à natura constitutionis aliquod præter naturam sequitur. Symptoma enim hoc habet ex necessitate, vt sequatur aliquod aliud præter naturā: sed quia, & morbus causam sequitur, quā similiter & symptoma consequitur; differentia tamen est, quoniā symptoma non quidem vt intemperies, vel mala compositio, vel soluta vnitas, sed vt res præter naturam seorsum à natura constitutionis causam sequitur; hinc euenit necessario, vt cum symptoma aliquod præter naturam, quod præcedit sequatur; prout hoc præcedens multiplex est, ita multiplex symptoma exsistat. Quod autem præcedit esse potest causa, morbus, atque symptoma, propterea erit pariter symptoma triplex: symptoma causæ, symptoma morbi, & symptoma symptomatis: symptoma causæ est illud, quod insinuauit Galenus tertio de sympt. caus. cap. 1. quando inquit lædi chilificationem ob copiosiorem cibum, ob errorem nēpe externum, copiosus cibus habet rationem causæ efficientis, quam consequitur symptoma, actio videlicet læsa. Secundum symptoma quod morbi symptoma dicitur, erit gratia exempli læsa chilificatio, quæ sequatur ventriculi intemperiem: postremum verò symptoma erit chilus pituitosus ab eadem læsa actione productus, sic enim symptoma est, quod non immediate sequitur morbum, sed tāquam excrementum, & opus præter naturam sequitur symptoma primum, chilificationem, scilicet læsam, quæ immediate procedit à morbo. Ex his iure diuidere possumus symptoma in primum, & secundum: vt secundum sit illud, quod consequitur primum, vt nos docuit Gal. lib. de diff. sympt. cap. 2. Primum adhuc duplex est, vel quia post ipsum sequatur opus aliquod præter naturam, vt actio læsa, à qua producitur chilus vitiosus: vel quia primum sensibus externis sese offerat, & independens sit, vt color vitiosus. ad cuius similitudinem crepitus, qui pariter est obiectum sensuum exteriorum, cum sit dependens symptoma est secundum, vt simile; symptoma igitur secundum, vel sequitur primum, vt opus, vel primum vt simile: Quod sequitur primum, vt opus, si pertineat ad continentia non est aliud nisi (vt dictum est) qualitas mutata independens: at si sequatur primum, vt simile, est profectò qualitas mutata, sed dependens: Si referatur ad contenta est excrementum mutatum: nec tamen decipiantur iuuenes nos colorem vitiosum appellasse symptoma primum: nanque primum quidē est non simpliciter, cum inter morbum, & qualitatem mutatam sint media, & proinde priora symptomata: erit igitur primum secundum quid, vt nempe sensibile. Iam itaque ex propositis colligitur triplex esse symptomatis genus: est enim actio læsa, excrementum mutatum, & qualitas mutata, & horum primum respicit facultatem, secundum contenta, reliquum continentia. Actio autem læsa quælibet siue sit animæ, siue naturæ, et si animæ siue rectrix, siue sensibilis, vel motiua: & si naturæ siue destinata conseruationi speciei, vel indiuidui; atque vel immediata, vel mediata, & denique vel principalis, vel principali deseruiens; siue tandem indiuidui augmento præsit: quæcunque sanè sit læsa actio, hæc quidem ea ratione læsa esse dicitur, quoniam vel male fit, vel non fit: si non fiat, appellāt medici functionem ablatam: si male fiat, tunc hoc peccatum ei contingit, vel quia diminute fit, vel deprauate; Prima dicitur functio imminuta, reliqua verò deprauata, seu corrupta. Quoad excrementum mutatū siue sit primæ, siue secundæ, siue tertiæ coctionis, siue indifferens, ac commune, vt est vapor vel flatus; cum opus sit quoddam, quod generatur per coctionem, fit, vt huiusmodi excrementum ita genitū ab actione, sit corpus, mixtum, naturale, ad differentiam artefacti, & nocens homini: vnde ea ratione, qua stabilitur corpus peccat in quantitate: atque propterea vel in defectu, vel in excessu: intelligimus autem peccatum in defectu præcipuum secundum excrementum vtile. Si capiatur excrementum, vt mixtum, error continget vel secundū eius formam, vel secundum formæ organum. In forma est peccatum vel simpliciter, vel secundum quid: simpliciter, vt si generetur calculus, qui iure merito dicitur excrementum à toto genere præter naturam secundum quid verò dum vi putredinis excrementum corrumpitur; sed hoc est per accidens ad differentiā peccati, quo afficitur calculus. Si verò

pecca-

peccatum accipiatur secundum organum formæ: organum hoc potest esse duplex, principale, & adiuuans. Peccatum est in excremento secūdum organum principale, dū noxia adest proprietas aduersaria proprietati corporis nostri, vt excrementum gallicum, quod generatur in lue Venerea, & excrementum pestilens; sed de proprietatibus loquemur in doctrina de venenis. Organum non principale duplex est, prout pertinet ad qualitates vel primas, vel secundas; quare excrementum vel secundum primas, vel secundum secūdas qualitates peccabit: vt dū vel humidius, vel siccius, vel frigidius, vel calidius, vel mollius, vel durius euadat: idē de reliquis qualitatibus intelligas; nec minus dum fiat ingrati, ac iniucundi vel odoris, vel coloris, vel saporis. In excremento vt naturale est, quatenus opponitur mixto artefacto, & subijcitur motui, & quieti, considerabitur peccatum & secūdum quietem, & secundum motum: secundū quietem peccatum cōtinget dum id, quod deberet egredi detineatur, seu quod deberet fluere quiescat: cōtra vitium est in motu vbi egreditur id, quod deberet detineri, & in hoc motu cum Gal. loc. cit. expedit duo expendere. tempus in quo fit motus, & spatiū, per quod excrementum mouetur: Quo ad tempus peccatum est, dū intempestiue egreditur, vnde hic fluxus symptomaticus dicitur: peccatum est in spatio quoties per locos egreditur insolitos, seu per spatium non consuetum; ad quod respiciens Gal. dicebat sanguinem fluentem per os esse exiens à toto genere præter naturam, ratione materiæ, quæ per locum insolitum effluit. Si postremo capiatur excrementum vt lædit, peccatum esse potest in eo vel secundum eius vim, scilicet quia vehemens, aut debile sit, vel secundum modum exitus illius; dum videlicet egreditur, vel soluendo cōtinuum, vel non soluendo, & proinde vel cum dolore; vel cum strepitu tantum.

Quod denique spectat ad qualitatem mutatam, hæc similiter perpendi potest secūdum essentiam, & peccatū, quod illi contingit. Cum igitur, (quod ad eius essentiam pertinet) sit qualitas sensibilis, vt quinque sunt sensus, quorum ipsa existit obiectū; quinque etiam, necessarium est, vt sint huius mutatæ qualitatis species, seu genera subalterna: tangibilis scilicet, visibilis, audibilis, olfactilis, & gustabilis. quo ad peccatum prout qualitas statum naturalem mutabit, ita eueniet peccatum. Vt verbi gratia, si quis secundum naturam faciem habeat rubicundam, & pallescat, erit peccatum in qualitate penes colorem, & sic de reliquis. Et hęc de symptomatibus, atque in præsentia de rebus præter naturā in iuniorum gratiam dixisse sufficiat, & iam ad capillorum defectum explicandum accedamus, quod erat primum nostrum institutum.

De defectu capillorum:

Nomen.

SVb capillorum defectu comprehendimus areas, idest, alopeciam & ophiasin: item defluuiū capillorum, caluitium, tardum pilorum ortum; nam quidam, annum agentes vigesimumquartum pilos in mento desiderant.

Definitio.

Defectus autem capillorum est affectio, qua cutis capitis glabra redditur. Affectio dicitur, nō morbus, c. 1. l. 1. κ.τόπ. Est enim symptoma, quod non necessario in morbum refertur: licet enim aliquādo pili deficiāt ob morbū, vt in lue Gallica: possunt tamen etiam citra morbum deficere, dum alimenti est vitium. (sic etiā mala coctio dari potest, quæ in morbum non refertur.) In affectione de qua loquimur, nō læditur actio, sed decorus aspectus. Et affectio, qua cutis capitis glabra redditur: sicut cōtra, in excessu capillorum, cutis capitis hirsuta & hispida redditur.

Deficiētiā pilorū cā æ.
I. Cutis vitia.

Porro ad generationem & conseruationem pilorum tria requiruntur: cutis, cui capillorum radices inhærent: materia ipsa: & calor agens. Cutis requiritur, quæ nec sit humidior, nec siccior, nec densior, nec laxior, sed in horum medio sita. Quod si vitium sit cutis, pili deficiunt: &, si cōsistat in nimia humiditate, vel laxitate; est defectus, qui dicitur [Defluuium capillorū.] Si cutis siccior & aridior sit, fit defectus qui [Caluities] dicitur. Hoc habetur è Gal. apho. 18. sect. 6. aph. 69. sect. 5. vbi Hippocr. dicit, eunuchos non caluescere: nam propter testium abscissionē similes redduntur fœminis, quæ ob nimiam humiditatem non possunt caluescere.

II. Materię vitia.

Materiæ vitium est defectus, vel corruptio. Si materia deficiat, fit defectus capillorum, qui modo caluitium, modo defluuium capillorum dicitur: defluuium, quando per vniuersam capitis cutim adest materiæ defectus; caluitium, quando defectus est potissimum in syncipite. Si materia corrumpitur, radices pilorum necessario cadunt. Hæc materia corrupta, si aliquas tantum capitis partes occupat, fit defectus capillorum, qui est cum areis, & tūc est alopecia, aut ophiasis: si omnes partes indifferenter occupat, fit defectus, qui defluuium capillorum dicitur. Quidam asserunt alopeciam, & ophiasin fieri à materiæ defectu. Sed longe falluntur: primo enim adest materia, sed corrupta. Deinde in ijs, qui lue Venerea laborant, ob materiam corruptam omnes capilli defluunt. Tertio hoc aduersatur auctoribus: nam præter Alex. & Auicenn. Gal. apho. 1 t. sect. 5. dicit, in tabidis fieri defluuium capillorum, ob materiæ vel defectū, vel prauitatem. Et aph. 34. sect. 6. aperte dicit, sicut alopecia & ophiasis fiunt à prauis succis, ita & defluuiū capillorum ab ijsdem oriri. Nec illi se tueri possunt Gal. auctoritate, dū c. 2. l. 1. κ.τόπ. ait, defluuium capillorū fieri ob defectum materiæ: sic enim ait Galenus: est aūt alia pilorum affectio, quæ defluuium capillorum dicit. Per aliam, intelligit diuersam ab ea affectione, de qua c. 1. egit. locutus autem est ibi de defectu capillorum ob prauos succos: ergo hic loquitur de alia affectione, quæ fit ob defectum materiæ. Non igit valet illorū cōsequentia; quoddā defluuiū capillorum fit ab alimenti defectu; ergo oē defluuium capillorum fit à defectu alimenti. Quare concludendum, tum ophiasin & alopeciam, tum etiam, quādoque defluuium capillorum fieri à materia corrupta. Materia hæc corrupta, seu prauus succus. est bilis, pituita salsa, vel atra bilis. Auicennas etiā proponit sanguinem corruptum: nec tamen dissentit à Græcis: nam per sanguinem corruptum, intelligit ita corruptum, vt non seruet amplius naturam & formā sanguinis; si enim forma sanguinis persisteret, non possent abradi radices capillorum. Qd si ergo corruptio accidat secundum partem tenuē, degenerat in bilem: si secundum partem crassam, degenerat in atrā bilem: & sic cum Græcis sentit. Causæ propter quas generantur hi succi, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ sunt vel ratione totius, vel ratione partis. Ratione totius, quando corpus est cacochymum, idest, totum refertum prauis succis, qui facile capiti communicantur. Concurrunt vitia alicuius partis, vt cerebri, ventriculi, iecoris, & lienis, itemque vteri: quæ partes dum afficiuntur intemperie, vel obstructione, facile praui humores generantur, qui in caput delati, pilorum radices depascunt, præcipue dum æger lue gallica laborat. Causæ externæ non necessario occurrentes, sunt percussiones capitis, quibus caput ita debile redditur, vt alimentum delatum non possit re-

gere; & sic corruptum alimentum deinde depascit radices capillorum. Causæ necessario occurrentes, sunt res non naturales: vnde adolescens ille bene habitus, alopecia tamen affectus fuit, quia in esu fungorum deliquerat, cap. 1. lib. 1. de ren.

III. Caloris vitia.

Tandem ad pilos producendum, requiritur calor agens validus, communitam potius habens siccitatem, quam humiditatem. Vnde corpora calida & sicca magis sunt pilosa: calore enim diminuto, pili deficiunt; defectus autem hic caloris aliquando est cum intemperie in passione, scilicet cum humiditate, vel siccitate.

Differentiæ.

Si ergo vitiũ est vel Cutis, vel Materiæ, vel Caloris agentis, prodit defectus pilorum; vt quandoque fit Area, quandoque Defluuium capillorum, interdum Caluitium, aliquando Tardus pilorum ortus. Areæ vel fiunt secundum formam Rotundam, & dicitur alopecia, quia vulpes sæpe hac affectione laborat: vel secundum formam Oblõgam, & dicitur ophiasis, quia serpens hac sæpe afficitur, Arabibus tyria dicitur, quia serpentes his vocatur tyræ. In ophiasi nõ est æqualitas, sicut in alopecia: vnde Auenzoar c. 4. tractatu 1. l. 1. quærit, cur in ophiasi non cadant pili æqualiter scdm rectũ & rotundum, sed secundum oblongum & obliquum. Causam esse dicit, quia ophiasis pendet à materia acri & tenui, quæ non est vndique æqualis, sed inæqualis, ita vt alia sit tenuior, alia crassior. Dat exẽplum, si aqua pura, inquit, in terram decidat, parat sibi iter rectum: quod si quis super aquam proijciat terram, vel lutum, aqua non amplius facit iter rectum, sed obliquum. Sic in ophiasi est inæqualitas arearum, quia materia est inæqualis.

Signa.

In defluuio capillorum pili deficiunt indifferenter, secũdum omnes partes cutis capitis. Areę oculis patent. Si caluitium est, pili deficiunt in syncipite. Si fuerit tardus ortus pilorũ, cognoscitur, quod non adsunt pili in ea quantitate, quæ requiritur pro ratione ætatis. Cognito capillorum defluuio; aduertendum, an sit ratione cutis, an ratione materię. Si ratione cutis; hæc est rarior, humidior, vel densior, siccior. Si rarior & humidior, cognoscitur, quia præcesserunt causæ humectantes & rarefacientes cutim, item frequens vsus balnei aquæ dulcis, seu lotio frequens capitis cum aqua dulci tepida: adest mollities cutis & capillorum: & ab humectantibus ac rarefacientibus maxime læditur æger. Quod si cutis sit densa & sicca, præcessere contraria: oppositorum enim eadem doctrina. Si fiat ob materiæ vitium, materia vel deficit, vel corrupta est. Si deficiat materia, necessario præcessit aliqua immodica euacuatio alicuius humoris, præcipue vero sanguinis: præcessit coitus immodicus, vel morbus diuturnus; vnde conualescentes interdum depilantur, ob defectum materiæ. Et tunc ægri nõ percipiunt vllam acrimoniam, vel pruritum, quia materia non est corrupta. At, si materia fuerit corrupta, non præcesserunt proposita: percipiunt ægri pruritum: adsunt morbi, qui possunt hoc præstare, verbi gratia, si fuerit morbus gallicus, aut si fuerit aliquis morbus, qui cessauit citra euacuationem, & ei succedat capillorum defluuium, nemini dubium esse potest, hoc defluuium pendere à praua illa materia, quæ morbum causauit. Hoc declaro ex Aph. 34. sect. 6. vbi Galenus dicit, nos non debere appellare caluitium, sed defluuium capillorum: dũ enim sunt varices, & nulla apparet sequens euacuatio, & sequitur defluuium capillorum; certe hoc dependet ab illa materia, quę causabat varices. Sic cognoscuntur areæ, quæ necessario pendent à prauis succis. Hic enim succus, num sit bilis, pituita, vel atra bilis, facile cognoscitur. Nam l. 1. de ren. si cutis fuerit albicans, vitium pendet à pituita: si pallida, à bile: si nigra, à melancholia. Addit Galenus cap. 18. lib. 14. meth. prægressam viuendi rationem. Si quis enim fuerit vsus biliosis cibis, à bile pendebit, &c. Et ne erremus in hoc signo, ratione coloris cutis, monet Auicennas, vt fricemus aliquantum cutim capitis, quia per frictionem materia illa corrupta petit superficiem cutis. Sed modica sit frictio, non violenta; alias etiam sanguis attrahitur, & cutis fit rubicunda. Alexander addit, cognosci hæc vitia e colore capillorum, non defluxorum: (quia hi non adsunt;) sed illorum qui adsunt: (nõ omnium, quia quidam non sunt vitiati, alias & hi defluerent:) & sunt in confinio areæ, qui aliquo modo contaminati sunt. Tardus pilorum ortus facile cognoscitur; fit enim ob vitium agentis caloris, aut ob vitium cutis. Si sit vitium caloris; cognoscitur, quia corpus est frigidum, languidum. Si autem corpus fuerit robustum & calidum, vitium in cutem referri debet. Vtrum porro cutis sit humidior & laxior, vel siccior & densior, id supra tradidimus.

Indicationes.

Si cutis fuerit siccior, humectanda: si humidior, exsiccanda: si densior, rarefacienda: si rarior, densanda. Quoad materiam, si hæc deficiat, est addendum. Si corrupta sit; vel vndique corrupta est, vel; imminet, ne corrumpatur. Si est corrupta, tunc est cruda, vel cocta. Si cruda, est coquenda: si cocta, euacuanda. Si imminet, ne materia corrumpatur; imminet vel ratione totius, vel ratione partis. Si ratione totius, totum est corroborandum: si ratione partis, pars est corroboranda. Exempli gratia, si hoc immineat ratione caliditatis iecoris, corroboratio consistit in iecoris refrigeratione. Si sit ob malam proprietatem iecoris, vt in lue gallica; corroboratio est in depulsu malæ proprietatis iecoris. Denique si sit vitium ratione debilitatis caloris, corroboratio consistit in augendo calorem.

Dubitatio.

Hic autem dubitatio quædam tollenda: Cur Galenus cap. 1. lib. 1. de ren. dicat, principium alopeciæ, non esse alopeciam: &, cur reprimentia conueniant, non in alopecia, sed in principio alopeciæ? Quoad primum: res quæ fiunt, sunt similares, aut dissimilares. cap. 2. l. 1. loc. aff. Similaris rei principium, habet eandem essentiam cum similari re perfecta: sic intemperies, cum sit quiddam similare, fit vt principium intemperiei sit intemperies. At rei dissimilaris principium, non habet eandem naturam cum re perfecta: vt, principium domus, non est domus, quia hæc est quid dissimilare. Alopecia igitur est vitium, quod necessario formam aliquam requirit, necessario est area: & quia est aliquid dissimilare, ideo principium alopeciæ non est alopecia.

Principiũ alopecię nõ ẽ alopecia.

Quoad secundum: in principio alopeciæ materia est in fluxu, nondum firmata; & impacta, quia nondem pilorum radices sunt deuastatæ: ob id, cum materia sit in fluxu, licet reprimere. At, cum adest alopecia, iam radices capillorum sunt corruptæ, quod significat materiam esse fluxam & firmatam, quæ non cedit reprimentibus. Et sic patet cur in principio alopeciæ conueniant reprimentia, non autem in alopecia ipsa.

In principio alopeciæ locum habet repercussio.

Progn ostica.

Areæ curari possunt: quia succus vitiosus, & materia in cute impacta, potest eradicari. Sed notandum, hæc vitia quandoque facilius & citius remoueri, quandoque difficilius & serius: pro discrimine & progressu arearum. Alopecia enim facilius euellitur, quam ophiasis, secundũ Auicenn. & Alexand. quia in ophiasi non modo abraduntur pilorum radices, sed etiam abraditur cuticula: & ita ophiasis est affectus sæuior. Celsus & Auenzoar dicunt ophiasin facilius curari. Pro quorum salute dicendum, eos loqui de ophiasi, nõ absolute, sed

qua-

quatenus est affectus puerilis: & quia pueri facilius sanantur, hi auctores (respicientes ad hanc facilitatem curationis, quæ habetur ratione ætatis:) dixerunt, ophiasin facilius curari, scilicet in pueris, quã alopeciam in iuuene adulto. Sed cęteris paribus, ophiasis difficilius curatur. Augetur etiam, & minuitur curandi difficultas, pro arearum progressu: recentes enim areę facilius tolluntur, sic alopeciarecens facile tollit, antiqua difficulter, vel nũquam. Preterea, si p modicam frictioné cutis capitis mutet color cutis; cito & facile vitiũ illud depellitur: at, si per modicam, vel mediocrem frictionem, non mutet color cutis, vel vix mutet; vitium illud non, nisi difficulter, & longo tpis spatio tolli poterit. Si medio modo se habeat, medio ẽt tpe tollet. Quoad defluuium capillorum, hoc fit, vel ratione cutis, vel ratione materiæ. Si ratione cutis, si sit laxior, vel humidior, possunt indicationes expleri. Si deficiat materia, possumus addere. Si materia corrupta sit, idem est dicendum, quod diximus de areis. Si defluuium capillorum sit e morbo Gallico, nõ possumus curationem polliceri, nisi prçuideamus, nũ possit auferri morbus Gallicus. In caluitio nõ possumus audacter curationem polliceri: est enim insanabile, aph. 34. sect. 6. si fiat ratione ætatis; quia ætate ita siccatur cutis, vt nõ possit laxari, nec possit restitui humiditas. Auicennas dicit, caluitium, (quod scilicet accidit ante debitum tempus:) posse remoueri, & retardari. Quoad tardum pilorum ortum, si in causa sit vitium agentis, vt si corpus est frigidum; possumus calefacere & curare. Si fiat vitio cutis, si hæc sit laxior & humidior, possumus promittere salutem, quia possumus densare & siccare. Si vero cutis sit densior & siccior, non possumus ita polliceri salutem, vnde quidam calidi temperamenti extremam attigerunt senectutem sine pilis in mento.

Dictorum affectuum curatio.

Arearum curatio.

QVoad areas: & primum quoad chirurgiam, hæc respicit totũ, vel caput. Chirurgia merito totius, consistit in venæ sectione, quę locum non habet, nisi peccet sanguis, idest, nisi redundet. Euacuatio sanguinis potest fieri duplici ꝓsidio; vel debili, vt frictionibus; vel valido, vt sectione venæ. Si morbus est debilis, vtendum auxilio debili: valido, si validus. At areæ non sunt morbus validus; imo nec morbus quidem, nisi in parte exornatoria: Ergo nõ videntꝰ egere sectione venæ.

Obiectio soluitur.

Dico in venæ sectione considerandã esse, non tantum vehementiam morbi ꝑsentẽ, sed ẽt imminentem. In areis imminet vehemens morbus, cuius ratione vacuandus est sanguis valido auxilio. Nã in areis vtendum est topicis remedijs calefaciẽtibus, discutientibus, & attrahentibus à centro ad circũferentiã. Si his medicamentis vteremur sine euacuatione sanguinis, ad caput sanguis attraheretꝰ, & attractus posset causa esse phlegmonis cerebri, vel meningum. Quare, ratione huius maximi morbi imminentis, dum sanguis redundat, vena secanda.

Venæ sectio.

Galen. in cura alopeciæ, c. 1. l. 1. κ.τόπ. non meminit venæ sectionis, quia ibi non tradit curationem morborum, sed rõné componendorũ medicamentorũ, desumptis indicationibus à locis affectis. Ideo non loquitꝰ de oĩbus indicationibus, seu instrumentis. Circa quantitatem. Non est vacuandus sanguis in multa copia: dum enim adest area, impossibile est, vt corpus sit exquisite plethoricũ: quia area pẽdet à cacochymia, non tñ exquisite, id est, nõ adest sanguinis redundantia, sed notha cacochymia: non excedamus igitur ℥ vj. vel viij. Quo tempore? Lenita aluo. Quæ venæ secandæ? Variæ, pro varia dispositione ægri. Si enim affectio pendebit e iecore, aperietur basilica dextri brachij: si e liene, basilica sinistri: si ex hæmorrhoidibus, his applicabuntur hirudines. Si e mensibus suppressis, saphena secabitur. Quod si ætas, timiditas, aut vires debiles non possunt ferre sectionem venæ accedendũ ad auxilia, quę gerũt vicem sectionis venæ, ad cucurbitulas videlicet, quæ modo dorso, modo popliti, modo cubito sunt applicãdæ, pro varia ægri dispositione.

Cucurbitula.

Chirurgia vero, quę respicit caput, duplex est, & ꝓponitur ab Auicẽn. Alia euacuat caput, alia potius euacuat materiam existentem in cute capitis. Pro euacuatione capitis, dicit Auicẽnas, caput esse fricandũ, & si per frictioné illam insigniter rubicundũ fiat caput, ita vt turgidæ conspiciantꝰ venæ circa frontem & tẽpora; tunc secandam esse venã frontis: vt postea capiti tuto remedia queant applicari. Quod si non appareat illa rubedo, desistendũ à sectione illarũ venarum. Notandum tñ, prius secandam esse venam cubiti, deinde venã frontis.

Sectio venæ frontis.

Chirurgia, qua euacuatꝰ materia existens in cute capitis, proponitur ab Alexandro & Auicẽna: Et est hęc. Si area sit contumax, cutis capitis scarificanda est, sic enim euacuantꝰ serosæ illę materiæ, q̃ abradunt radices capillorũ. Prius tñ totũ euacuari dẽt, pharmaco aut venæ incisione, ne attrahatur materia.

Scarificatio capitis.

De lenientibus, ꝑparantibus, purgantibus, & totum, & caput, dicemus infra c. 7. de dolore capitis. Auicenn. monet, si infans areis corripiatꝰ, sufficere abstinentiam: non danda pharmaca. Si puer fuerit decẽ annorũ, possumus dare [pilularũ cochiarũ] ℈ j. Si fuerit in ætate pubere, ascendimus ad ʒ ſ.

Medicamenta communia.

Quoad localia, sm Gal. cap. 1. l. 1. κ.τόπ. conueniunt attenuantia, discutientia, & gignentia bonũ alimentum. Debent ergo calida esse, & tenuiũ partium: quare vitentur adstringentia. Auicennas, ob materiæ confluxũ ad caput, ꝑmittit aliqua corroborantia, quæ non sunt valde stiptica, [vt ole. ros. cõpl. Ego tãtum tres formulas proponã, debilem, mediocrem, validam: quibus vtendum, prout areæ facile, vel difficulter cedunt. Debile medicamentũ, hoc est [℞. cineris amygd. amar. persicorũ, radicũ cannarum, abrotani, ihuris in aceto macerati, ana ʒ iſ. ole. amygd. amar. adipis anseris ana ʒ ii. Misce. fiat linimentũ. Mediocre: ℞. pulu. staphidis ag. in aceto acerrimo maceratæ ʒ ii. spumæ maris, seu alcyonij, sulphuris ignem non experti, sem. erucæ, vtriusque veratri ana ʒ j. ol. de Kerua, fellis taurini, resinæ terebinth. ana ℥ j. Mis. pro liniméto. Resina pini est in cõmuni vsu: multo tñ valẽtior est resina terebinthina, quæ est magis tenuium partiũ. Validissimum: [℞. euphorbij, sinapis, piperis albi, nasturtij, ana ℈ j. adipis vrsi, si haberi posset, sin minus, adipis anseris syluestris ʒ ii. stercoris capræ combusti ʒ ij. succi cepæ ʒ iij. ol. laurini, vel costini ʒ vj. Mis. pro linimento.] Si malũ vrget, Auicennas ascendit ad [cantharides, q̃ possunt macerari in aceto, vel ĩ decocto staphidis agrię.] Possumus, vsu postulãte, vti [cantharidibus, cũ pice liquida.] Auicennas etiã vtitur [lacte tithymali.] Prout enim rebellis est affectus, pro eo ad valentia ascendẽdum. Hinc Galen. c. 1. l. 1. κ.τόπ. & c. 18. l. 14. meth. monet, vt quandoq; incipiamus à valẽtioribus, nõ semper à debilioribus: si enim malum rebelle, non est æger debilibus frustra cruciandus. Num autẽ malum rebelle sit, cognoscitur hoc modo. Antequam adhibeantur medicamenta proposita, fricãda cutis est panno aspero, vel radice bryoniæ, vel folijs ficuũ, vel, si homines delicati hanc frictioné non ferant, caput fouendum spongia, in tepida imbuta; vt his rõnibus laxentur pori cutis, quo medicamenta penetrare & operari queant. Quoad vtendi tẽpus: Post euacuationem totius, & capitis, abradẽdi pili,

Topica.

idque

idque sæpius, quoties renascuntur: deinde præscriptis medicamentis fricanda est cutis: tum medicamenta proposita adhibenda. Vt autem in alopecia & ophiasi sciamus, an vtendum sit lenioribus vel fortioribus, fricanda est cutis: si enim per frictionem moderatam mutatur, vt calida reddatur, & secundum calorem fiat rubicunda, vel citrina, tunc debemus applicare medicamenta debilia, quia hinc cognoscimus, affectionem esse debilem, non contumacem. Si vero per frictiones insignes non mutatur cutis, vel vix mutatur; debemus auspicari à valentioribus; quia indicium est admodum rebellis affectionis. Deinde sciendum, num in medicamentis, quæ primum applicauimus, sit insistendú, an vero transeundum ad alia, vel debiliora, vel calidiora. Si ergo post remotioné medicamentorum cutis facta sit calidior ad tactum, item rubicúdior, & tumidior, &, si adsit indicium aliquod exulcerationis, tunc descendendum ad debiliora, alias fierent vlcera, & inflammationes in capite. Si non fiat mutatio proposita, ascendendum ad validiora. Hinc monet Galenus, cap. 18. libro 14. meth. vt non semel, sed bis, & sæpius quotidie aduertamus, quomodo se habeat cutis, post remotionem medicamentorum. Si enim leuis fit mutatio, debemus in illis progredi, si nulla fit mutatio, ascendendum ad validiora: si multa fit mutatio, descendendum ad debilia, & partes oblinendæ, [adipe anserino, & gallinæ,] mitigant enim feruorem & acrimoniam, introductam à validis medicamentis, & simul attenuant: non autem vtendum anodynis crassefacientibus, quia astringunt.

Victus in areis. Quoad diætam in areis. Aer erit calidus, vt succi adhærentes radicibus capillorum, euocentur à centro ad circumferentiam. Auicennas præcipit, vt pileus conficiatur e pellibus, vt fiat sudor, & per sudorem euacuatio: quod potiss. hyeme fieri debet. Galen. dicit, in æstate adhibenda esse medicamenta sub radijs solaribus, quia aer ille adiuuat: in hyeme vtendum his medicamentis in balneis, vel in hypocaustis. Sit ergo semper aer calidus. Cibi sint boni succi: victus mediocris. A vino abstinendum quia caput petit. Quod si cósuetudo vinum poscat, id erit paucifernm & subastringens.

Curatio defluuij capillorum.

Defluuiũ capillorũ. Si à praua materia. Defluuiũ in lue Venerea. CApillorum defluuium pendet à vitio materiæ, vel cutis. Vitium materiæ est corruptio, vel defectus. Si praua sit materia, ijsdem occurrédum, quibus vsi sumus in curatione arearũ. Quod si peculiaris aliqua sit deprauatio succorú, vt in morbo gallico, non vtendú propositis medicamentis, sed adhibenda ea, quæ priuatim luem gallicam respiciunt. Si ergo in morbo Gallico pili defluát, nõ debemus curare, vt pili detineãtur, quod quidam faciunt, admotis astringentibus, ladano, oleo mastichino, rosis, myrto, hæc enim in causa sunt, vt morbus Gallicus sæuissimus fiat, quia succus vitiosus, impactus radicibus capillorum, adhuc magis figitur, & lues illa in corpus retrocedit. Quare post euacuationé totius, & capitis, cum bibunt decoctum guaiaci, Luna augescente capilli abradendi, & his euulsis, quotidie caput sequenti vnguine vngendum, ter, quater, & quinquies: renascuntur enim pili celerrime, & admodum firmi. recip. [pul. corticis guaiaci, abrotani combusti, vel rad. canæ, ana ℥ ʃ. decocti guaiaci, quo pro syrupo æger vtitur ℥ ij. olei caryophyllorum vnguentariorum ℥ j. olei amygd. ℥ ʃ. vini albi montani subdulcis ℥ iʃ. Misc. fiat decoctio in duplici vase, per 12. vel 14. horas, seruetur ad vsum.]

Si ab inopia materiæ. Si pendeat defluuium ab inopia materiæ: secundum Alexandrum, & Galenum, vtendum medicamentis, quæ habent vim attrahédi materiam; item attractam conseruandi, non absumédi; tertio quæ habent vim, vt materia attracta in cute detineatur, & hæreat, non defluat. Quare debent esse calida, vt attrahant: item humida, ne absumant, quia siccitas consumeret: item astringentia, densantia, vt materia hæreat, non defluat. Alexander ergo caput fouet aqua tepida, quę calfacit, & humectat: & inungit caput [hydrelæo,] ad materiam attrahendũ, & conseruandum: præterea vtitur aliquo condensante, [vt oleo rosato, mastichino, myrtino, vino styptico, & admiscet ladanum.] Sic his astringentibus vtitur: quibus non debemus vti in defluuio capillorum e praua materia oborto. Quoad quantitatem: pro ℥ j. calefacientis, & humectantis, misceri debet ʒ j. condensantis, & astringentis: verbi gratia, pro ℥ j. hydrelæi, imponatur ʒ j. ladani, vel alterius astringentis. Victus his respondeat. Aer temperatus. Cibus mediocris, optime nutriés, humectans, quia materia deficit. Vinum vinosum desiccat: quare mediocre esto.

Si defluuium capillorum fiat vitio cutis: fit quia cutis est rarior, vel densior. Si sit rarior, vtendum condensantibus, & astringentibus: ideo Auicennas probat [baccas, & folia myrti, cortices nucum vstos, gallas immaturas cum vino styptico, myrabolanos chebulas, emblicas. Vt etiam possumus oleo lentiscino, & myrtino.] Alexander caput fouet frigida, vt densetur cutis. Aer sit frigidus: cibus crassefaciens, vt caro bubula, pedes vituli: vinum granatorum restringentium. Si à cutis raritate.

Si defluuium fiat ob densitatem cutis: contrarijs occurrendum. Ideo Auicenna vtitur attenuantibus validis, vt [cinere tanatũ, sinapi, calamintha, ruta, euphorbio: abluit caput aqua alterata cum alcyonio, aqua salsa.] Aer sit calidus: victus extenuans; condiantur cibi cinamomo, feniculo & calefacientibus. Potus sit vini vinosi, tenuis, & antiqui, quoniam extenuare volumus, vel aquæ alteratæ cinamomo, feniculo, &c. Si à cute densa.

Curatio Caluitij.

SI fiat ratione defectus, occurrendum [oleo amygd. & hydreleo.] Auicennas infantes suscipit curandus, & qui non deuenerunt ad senectutem: de senibus enim actum est, quia materia in illis non potest refici. Caluitiũ.

Si fiat ratione densitatis cutis, conueniunt extenuantia, quæ proposita sunt in areis.

Curatio tardi pilorum ortus.

SI fiat ratione caloris agentis, vtendũ calorificis, verbi gratia expurgato corpore exhibédæ sunt [aquæ Aponenses,] & medicamenta calefaciét at vt corpus quod est frigidũ, calidum reddatur. Optimæ etiam sunt confectiones calefacientes. Si fiat ob vitiũ cutis: si cutis sit humidior, rarior, siccior: e propositis patet quid sit agendum. Si non oriantur pili, vt oriri deberent, ob densitatem cutis, difficillime tollitur affectio. Tunc ergo Auicennas accipit [cãtharides, ablatis alis, & pedibus, exsiccat in vmbra: deinde conterit, & decoquit in ol. amygd. vel viol. vel in oleo cõm:] his mentũ inungit, quia hoc modo fiunt crustæ, quibus decidentibus nascuntur pili. Mentum etiam inungi debet [melle anacardino. Vngula etiam asini combusta, & trita, permiscenda oleo sesaminu; & pars vngenda. Sic oua formicarum permiscenda oleo de been; & pars ea vngenda. Possumus ét accipere auellanarũ medullam, contritamque miscere cum oleo raphani. Tardus ortus pilorũ.

Vn-

Vngatur etiam mentum cum cinere abrotani, & oleo antiquissimo. Præstantiss. est secretum, aqua e fauo mellis destillata,] Si enim vngatur ea mentu in vitio ob cutis densitatem, mirabiliter pili erumpunt. sumatur mel sicuti extrahitur, vna cum cera & apibus, idest, fauus mellis, & totum destilletur.

CAPVT II.

De excessu Capillorum.

Nomen.

Et excessum capillorum intelligimus, tum nimiam pilorum longitudinem, tum duritiem pilorum nimiam, quidam enim pilos ita duros habent, vt videantur pili suum cap. 3. lib. 1. κ.τόπ. Si pili sunt prolixiores, impediunt, quo minus partibus medicamenta admoueri queant: vnde hi demendi. Duritiies vero pilorum, tum indecoros reddit homines, tum infensa & molesta est.

Remouētia pilos.

Sed primo loquemur de primo excessu: & proponemus remouentia pilos: & prohibentia nouam generationem pilorum. Remouētia pilos sunt duplicia, alia dicuntur Psilothra, quę a pilis cutem denudant: non tamen inde pilorum radices absumūtur, sed cutis tantum redditur depilis. Alia sunt, quorum vis intro magis penetrat, ita vt radices pilorum tollantur: & hæc dicuntur exstirpantia pilos.

Psilothra.

Psilothra pertinent ad partem exornatoriam: exstirpantia ad facultatem comptoriam. Psilothra sunt calida, & habent vim abradendi. At ne exulceretur cutis, mitiora miscenda sunt cum validioribus. Galenus ergo probat [pumicem vstum. Præstantissimum est medicamentum, quod recipit calcem viuam & auripigmentum, commista cū amylo, cum farina hordei, cum succo ptisanæ. Aetius

cap. 64. l. 6.

permiscet cum succo oryzæ, & contundit omnia, ad prohibendum exulcerationem, in mortario plūbeo.] Aequa erit portio calcis & auripigmenti, si volumus medicamentum non multum validum esse; si volumus validius, imponemus auripigmentum in maiori copia, verbi gratia. [recip. auripigmenti ℥ ij. calcis viuæ ℥ j. ptisanæ colatæ q. s. misce, & in mortario plumbeo fiat linimentum] Auicennas monet, si forsan institutum nostrū sit, tollere pilos, vt pili qui renascuntur sint molles, non duri, & teneriores, non asperi; in psilothro imponendos cineres vitis, verbi gratia, ad ℥ iij. & locum diligenter esse fricandum post remotionem medicamenti, deliniendum locum [cum farina hordei, fabarum, & seminum melonum.] Sic enim pili nascuntur molles & tenues. Auicennas etiam, si imminet excoriatio (: quod e dolore cognoscitur) auellit medicamentum: & si leuis est excoriatio, [lentes excorticatas tritas cum aq. ros. miscet cum modico ol. ros. compl.] & oblinit locum. Si excoriatio sit insignior, confugiendum ad medicamentum validius, [ad vnguentum rotatum, & infrigidans Galeni, sed sine aceto.] Ratione mali odoris, Auicen. miscet odorata: hinc probat [cretam permistis aromatibus, vt cariophillis, cinamomum. in a ... homines ditiores fuerint, addetur aliquid moschi, vel ambræ.

Exstirpātia pilos.

Quoad medicamenta penitus exstirpantia: proponit Galenus [leporem marinum, qui ignotus est nobis: item hepar thynni putrefactum, qui magnus est piscis, & haberi potest: probat etiam, taccamacham, vrticam marinam, lacryma hederæ, bryoniæ, vitis albæ.] Hinc Aetius dicit, si pubes puerorum inungatur cū lacryma vitis albæ, tardissime nasci pilos in pube. Eandem vim habet [succus exsudans e viridibus sarmentis, dum ad ignem comburuntur] His pili tolluntur.

Prohibētia pilorum īcrementū.

Prohibentia, ne pili tā facile pullulent, habent vim densandi cutē: pili enim per apertos poros egrediuntur. Oportet etiā, vt habeant vim propellendi materias ad partes internas, ideo debēt esse frigida, & repercutētia. Hinc Auicennas probat [succū hioscyami, mandragoræ: ascendit ad opium, permistū cum aceto: vtitur cinere ranarum lacustrium, quē permiscet cum mucilagine psyllij, cum hioscyamo.] Sed aduertēdum, ne mulieres vtantur istis in tempore purgationis menstruorum, vel imminentibus menstruis; maxime enim hoc obesset.

Pili crassi, vt reddantur tenues.

Quoad pilos duriores, vt reddātur molliores & tenues: oportet vti ijs, quæ habent vim detersoriā, & ex Aetio sunt tenuiū partium. Galenus probat [farinā hordei, fabarum, erui seu orobi, aristolochias, vtrūque veratrum, cinerem sepiarū, & animalium, quæ ostrealia sunt,] in quibus est uis attenuandi, & detergendi, absq; erosione. Et hæc possent misceri cum succo ptisanæ, id est, cum aliquo detergēte, & attenuāte. Si volumus odorata reddere, miscemus [melissā, schoenāthū, moschū,] &c.

CAPVT III.

De vitiato colore capillorum.

Tinctura capillorum caute vtendum.

E tinctura capillorum agentes, paucis prosequemur Canitiē, quia est vitium turpe, præcipue in fœminis. Sed e pilorum tinctura, fœminæ interdum labuntur in apoplexiā, epilepsiā, veternū, catochū, in destillationes periculosas, in mortem, cap. 3. l. 1. κ. τόπ. Quare his prudenter vtendū.

Canitiei causa.

Canities fit ex humore pituitoso, sero, viscido, qui languide a calore propellitur. c. 5. l. 2. de temperament. Quare hæc pictura est serum pituitæ, id est, corruptio quædam, contracta e pituita, quæ tēporis progressu putrescit. Tempora potiss. canescunt, quia ibi est musculus carnosus & humidus. Canities ergo secundum Galenum, indicat temperiem, frigidam & humidam. Adest putredo, e materia humida, diu detenta, & non transpirata.

Ad canitiē imminentem.

Quoad imminentē igitur canitiē, cum fiat propter imbecillitatē caloris, & ratione illius materiæ pituitosæ putrescentis; oritur indicatio, vt pituita collecta & putrescens euacuetur, prohibeaturque, ne amplius gignatur, coaceruetur & putrescat. Et hinc recte Auicennas occurrit medicamentis purgātibus totū & caput, vt pituitam euacuet: de quibus nos agemus c. 7. de dolore capitis. Ad prohibendum autem, ne materia pituitosa generetur, oportet siccare, calfacere, roborare caput & ventriculum: quod fit [magnis antidotis,] de quibus cap. de dolore capitis. Ne vero hæc materia colligatur, cum id fiat ob cutis densitatē; oritur indicatio aperiendi poros cutis, vt exhalet materia. Debemus ergo vti oleis calidis, ab Auicenna propositis, vt [oleo de been, de costo, oleo quod fit e medulla colocynthidis, oleo e sinapi, e cariophyllis vnguent. cuius frequēti vsu homines a canitie præseruātur.

Tingentiā pilos.

Dum aūt pili iam cani facti sunt, vtēdū tingentibus pilos. Quæ tingūt pilos nigro colore, non debēt esse stiptica, aut permiscenda ijs, quæ sunt tenuiū partiū, ne stiptica noceāt. Galen. & Auicen. multa proponūt. Ad nigros capillos sequēs medicamentū

Denigratio capillorum.

expertū est, & per mentem nigros seruat, sine detrimēto: [recip. gallarū immat. ℥ iiij. (optimæ sunt, q̄ ex Istria deferuntur.) decoquantur in sartagine cum ol. communi, tandiu, donec fere omnes gallæ dirruptæ sint: tū imponātur super pannū lineū, qui ligno incūbat, & sic detineantur per noctem: post contusæ in mortario contecto e cupro, redigantur

in

sit puluerē, & exsiccetur. Addātur deinde squamæ æris ʒ j. alcannę, id est, foliorum ligustri ℥ j. folia hæc puluerizentur: caryophyllorum puluerizatorum ʒ ij. Hic puluis proijciatur in vas figulinum non magnum, quale Patauij solido emitur, & vas repleatur vino aromatico, vel montano generoso. Post addantur aluminis rochæ ʒ ij. corticum granatorum, corticum nucum viridium ana ʒ ß. rorismarini, saluiæ ana Manip. ß. Omnia misceantur, & decoquantur ad consumptionem medietatis vini. Quod si ergo tingere volumus capillos, oportet accipere vini & pulueris eam quantitatem, quæ sufficiens esse videtur pro illa vice: misceri autem puluis cum vino debet, vt ea oriatur consistentia, quæ in ptisana colata requiritur. Capillis oblitis, locus inuoluatur panno lineo, & maneat inuolutus per 2. vel 3. horas: dein tollantur petiæ istæ lineæ, & abluatur locus æquali portione aquæ & lixiuij, ita vt caput mundum reddatur. Et, si forte post ablutionem aliquid medicamenti remaneat, vel in barba, vel in capite: sumatur pannus, immersus aquæ, quæ sit referta copioso sapone, & eo optime fricetur, ac detergeatur caput, & vndique exsiccetur. Detersa autem materia medicamenti, caput siccandum: postea inungendū oleo caryophyllorum vnguentariorum. Durat hoc donec augentur pili; interdum mensem integrum. Sed faciendum est luna decrescente, vt diutius detineatur. Et notandum, quod illæ petiæ seruari possunt, ad eundem vsum, pro alijs vicibus.

Vt capilli fiant fului, nitidi. Sequenti medicamento pili redduntur nitidissimi, fului, & splendentes: recip. rad. cannarum, faui mellis, ana lib. ij. lupinorum in succo herbę lanatię maceratorū ℥ iß. fol. ligustri ℥ j. fl. verbasci albi maceratorū in aceto ʒ vj. macis ʒ ij. talis cōis ʒ iß. croci ʒ j. Misc. & destilleutur omnia in alembico vitreo: & sub radijs solaribus inungantur radices capillorum. Vel fauus mellis destilletur, & primo aqua exibit, deinde oleum: quod oleum erit admirabile, ad reddendū capillos nitidos, & splendētes.

Facies vt nitida fiat. Faciei cutis splendēs & nitida reddetur, hoc medicamēto: ℞ aq. cochlearum, limoniorum, florum fabarum, polygonati, siue sigilli Salomonis, maluarum: (intelligo semper flores:) ana lib. j. Misc. & hæc aqua erit optima. Verum, vt sit magis efficax, simplicia proposita imponantur in aqua polygonati, & destillentur in alembico vitreo: & erit aqua ad faciei nitorem comparandum valde idonea, si moderate facies inungatur.

CAPVT IIII.

De Tineis, seu de Achoribus, & Fauis.

Transitio. Actenus de capillorum vitijs; sequuntur affectus ad Cutem capitis pertinentes, vt sunt Tinea, Porrigo, & Pedicularis morbus.

Definitio. Tinea dicitur a similitudine illius vermis, qui abradit vestes. Dicitur etiam vlcusculum capitis. Est ergo tinea vlcusculum capitis, cutim depascēs. c.8. l. 1. κ.τόπ. Vlcus est soluta vnitas, cum deperditione cutis capitis, a mordenti succo excitata. Dicitur, cum deperditione cutis, ad differentiam vulneris.

Causæ. Fit a mordaci succo: qui talis est, vel natura, vt bilis ichor; vel talis est ratione putredinis, vt alij humores, & præcipue salsa pituita: nec tantū a salsa pituita fit tinea, sed ab alijs etiam, cum Alexandro. Causæ huius succi mordacis vel sunt internæ, vt mala viscerū dispositio: vel externæ, vt mala diæta, esus ciborum acrium & salsorum.

Tineæ sex species sunt. 1. Psydracia, in quibus cutis secundum superficiem exulceratur, nec admodum eius mutatur color. 2. Exanthemata, id est efflorationes, quæ ad cranium penetrāt, cutim mutant in colore, & eam reddūt asperiorem: Alexander dicit, ea esse subrubicūda & aspera. 3. Exulceratio papillaris, sunt vlcuscula magis penetrantia, in quibus fit attractio materiei, & tumor quidam instar papillæ. 4. Ficus; quando magis mordax est succus, fit dolor, & maior materiæ attractio; oritur tumor instar papillæ ficus. c. 2. l. 2. Meth. 5. Si adhuc maior est acrimonia succi, non tantum fit tumor, sed foramina quædam exigua, e quibus tenuis materia prodit, quæ dicitur ichor: vnde hęc affectio vocatur Achor. c.8. l. 1. κ.τόπ. Arabes vocant saphatis: nam Auicennas ait saphati esse pustulā humidam, a qua ichor emanat: item, esse exulcerationem, habentem foramina plura exigua, e quibus aqua emanat, in qua est nonnihil viscidit atis. 6 Postremo, si adhuc magis vigeat vis succi abradentis, maxima fiunt foramina, e quibus emanat materia instar mellis; vnde Fauus dicitur, & meliceris. Hæ sunt differentiæ tineæ, quæ omnes in hoc conueniunt, quod ratione putredinis sunt cōtagiosæ. *Tinea omnis est contagiosa.* II. A loco affecto sumuntur differentiæ; prout Magis vel Minus penetrant. *III.* Ab efficientibus caussis, vt prodeunt ab Ichore, Pituita salsa, Flaua bile, vel Melancholia.

Signa. Cognoscitur hæc affectio, quia homines ratione pruritus coguntur ad scalpendum. Apparet etiā indicium in cute. Succedit dolor, tumor, apparent foramina. Quę autem sit differentia huius affectionis, facile cognoscitur e materia ipsarum declarata. An vero prodeat magis ab hoc, quam alio succo, docet Alexander, dicens: si exiēs est tenue pallidum, erit humor biliosus, si viscidū, pituitosus, si exiguum, & vix exit, indicium est succi melancholici. Cognoscimus etiam e signis indicantibus hūc, vel illum humorem.

Indicationes. Cum soluta sit vnitas, oritur indicatio vniendi. Vnionem autem impediunt, dolor, inflammatio, & succus deprauatus: ratione doloris, oritur indicatio mitigandi, ratione phlegmones, oritur indicatio remouendi: (de speciebus inflāmationis agemus cap.8. vbi de phrenitide:) ratione succorum, si sunt fixi & impacti, discutiendum & abstergendū, præcipue si crassi sunt, si sunt in fluxu, est repercutiendum; si sunt fluxuri, est diuertendum, & toti corpori prouidendum.

Prognostica. Hi scopi absolui possunt, quia est vlcusculum: si tamen affectio sit inueterata, difficilis est curationis.

Topica. Galenus in achoribus proponit discutientia: quę leuiora sunt, aut fortiora: illa conueniunt, si affectus est in superficie: hæc, si in profundo. Cum cutis bonum alimentum attrahere non possit, conueniunt reprimentia, quoties habemus materiam, quæ in fluxu est, citra corporis repletionem. Discutientia & reprimentia conueniunt simul, quoties habemus materiam impactam, & imminet malū aliquod, vt inflammatio. Sed abstinendum a frigidioribus, & ab obturantibus, & ab ingratis: vnde Archigenes male proponit semperuiuum, quod nimis refrigerat; cerusam, quæ obturat, vrinam tauri, quæ ingratum facit medicamentum. Reprimentia secundum Galenum sunt, [baccæ myrti, cortex pini, rubus canis, sycomorus, oleum myrtinū, de rubo canis, de sycomoro: oleum oblinit & discutit, myrtus reprimit. Conueniunt etiam lentiscus, fructus & radix cyperi, cupressi, lentes.] *Materia auxiliorum.* Discutientia aliaeleuiora, [vt hordeum, oleū vetus, betæ folium & radix, bryonia, spuma argenti, cadmia,

mia, manna thuris, lupini, conchę vstę.] Fortissima sunt: [sal, fœx vsta, chalcitis, calx viua, fel, potiss. calidorum & siccorum animalium; vnde fel suillum omnium est moderatissimum, quia humidum. Addit etiam Galenus sulphur, rad. cucum. syluestris, rad. asparagorum, rad. lilij, rad. veratri vtriusque, folia fici, succum ireos, succum scillę decoctę in fornace, medicamentum e charta cōbusta, quãtuis veram chartam non habeamus. Excipi hęc possunt oleo veteri, oleo lucernæ, oleo amygd. amararum, melle, vino, & aceto: non tamen indiscriminatim. Excipienda sunt melle & oleo, cum discutere volumus. Vino excipimus, acri quidem, si volumus discutere, austero, si volumus reprimere. Aceto excipimus, siue repellamus, siue discutiamus; est enim tenuis substantiæ, & habet partem calidam, ac frigidam.] Ex his formulæ pręstituentur; vt in achoribus incipientibus ratione materiæ in fluxu: [recip. baccarum myrti, rubi canini, sycomori ana ℥ ij. vini austeri lib. ij. fiat decoctio ad tertias. [Discutiens leue:] recip. hordei integri, rad. betæ, bryoniæ ana Man. j. olei veteris. lib. ß. vini acris ℥ iij. fiat decoctio ad tertias: Deinde facta expressione adde puluetis cadmię, lithargyri, lupinorum ana ʒ j. cochlearum vstarum ʒ j. Misc.] Reprimens simul & discutiens: [recip. fol. lentisci P. j. fructuum cyperi, cupressi, lentisci ana ℥ ß. aceti mediocris lib. ß. Misc. & fiat infusio in aceto feruente per 24. horas: dein facta expressione, adde olei myrtini, ol. rof. compl. ana ℥ j. Misc.] Validum medicamentum, quo tinea quæcunque eradicatur, multis secretum: [recip. rad. cucum agrest. vtriusque helleb. asparagorum ana ℥ j. Macerentur omnia in aceto acerrimo feruenti per 24. horas: dein facta expressione adde succorum ireos, scillæ decoctæ in fornace, sulphuris ignem non experti, calcis viuæ ana ʒ iij. ol. laurini ʒ j. resinæ terebinth. ℥ j. Misc. fiat vnguentum.] Quoad vtendi modum, actu calida admoueatur. Tempus applicandi est post corporis purgationem.

Formulæ.

Purgatio, & phlebotomia.

Notandum circa Pharmacum, & venæ sectionē in his morbis. Hæc duo valida auxilia sunt, quæ in morbis vehementissimis conueniunt, aph. 29. sect. 2. Sed sciendum, his vtendū esse, non ratione morbi præsentis, quia hic est leuis, sed ratione morbi imminentis: cū enim debeamus vti localibus medicamentis calidis, periculum est, ne ratione caliditatis attrahatur materia in caput, & fiat inflammatio, &c.

CAPVT V.

De porrigine, seu furfuribus.

Nomen.

FVrfures, ita dicuntur, quia e capite decidit materia quædam, quæ similis est furfuribus. Porrigo autem dicitur, quasi prurigo, quia in hoc affectu homines infestantur pruritu quodā.

Definitio

Est autem porrigo solutio vnitatis, in superficie cutis capitis a materia furfurea pendens. Hæc definitio tradita est per causam effectiuam, non per causam formalē: quia porrigo est tristis sensus pruriginosus, ideo ad dolorem refertur: vnde quæ causa formalis est doloris, ea etiam causa formalis est porriginis. Solutio ergo vnitatis est causa efficiens: a qua pendet hic sensus tristis pruriginosus; ita vt solutio vnitatis sit causa immediata sensus pruriginosi. Hæc solutio vnitatis residet in superficie cutis capitis. Idem dicit Auicennas: in affectu furfuraceo adesse leuem excoriationē in superiori cutis superficie. Postremo diximus, pendens a materia furfuracea. Diximus, pendens, non causata. Nam effectus a causa sua dupliciter producitur: primo, vt non dependeat in esse & cōseruari a suo producēte; vnde fit, vt remoto efficiente, permaneat effectus. Secundo producitur effectus a suo producente, ea ratione, vt, quam primum tollitur producens, ilico euanescat effectus, quoniam effectus in esse, & conseruari pendet a suo producēte. In proposita ergo finitione diximus pendens: quia solutio vnitatis, quæ est causa affectus furfuracei, in esse & conseruari pendet a materia furfuracea: vnde materia hac ablata, ilico cessat solutio vnitatis. Hinc colligitur illam solutionem vnitatis non esse morbum, sed affectionem, quia de ratione huius affectionis est, vt ad remotionem causæ, remoueatur etiam ipsa affectio.

At secus est loquendū de ipso morbo: quia morbus necessario habet permanentiam. Hinc colligitur materiam hanc furfuraceam sibi vendicare locum causæ efficientis, & quandoque locum excuntis mutati, quādo extra caput egreditur, quia egreditur id, quod non deberet egredi: habet autem locum efficientis, quatenus est causa soluens continuum.

Causæ.

Porro hæc materia furfuracea producitur e corruptis ichoribus: per hos autem ichores intelligo tenuem portionem excrementitiam succi alimentalis, quæ tenuis portio est vehiculū succi alimentalis. Et hæc portio est ea, quæ cōcessit in tenue excrementum tertiæ concoctionis. Cum ergo ichor sit tenuis portio excrementitia succi alimentalis; necessario ichor proportionem habet cū succo alimentali. Hinc fit, vt sanguis ichorem habeat mitē; bilis & melancholia immitem; quia tales sunt eorum succi. Porrigo igitur fit a corruptis ichoribus sanguinis, bilis flauæ, pituitæ, melancholiæ. Et hoc accidit, aut vitio capitis, aut vitio partium subiectarum, aut vitio totius. Vitio capitis, vbi caput calidius & humidius est; vel, vbi calidius & siccius. Auicennas dicit, hunc affectum fieri a nuda siccitate. Nos ichores necessarios esse dicimus. Sed Auicennas sic est intelligēdus, vt voluerit ratione siccitatis nudæ ichores adeo excrescere, vt in materiam furfuraceam abeant: loquitur de causa efficiente ichores similes furfuribus, non quod hic affectus prodeat e siccitate tantum. Cōcurrunt præterea vitia partium, vbi iecur est calidum, ventriculus frigidus, vbi deprauati sunt succi, vbi pręcessit mala viuendi ratio.

Auicennæ conciliat.

Differētiæ.

Porrigo causatur ab ichore vel pituoso, vel melancholico, vel bilioso, vel sanguineo. Et vitiatur hic ichor vel in capite, vel in alijs corporis partibus.

Signa.

Facile cognoscitur hęc affectio, e furfuribus decidentibus; conqueruntur homines de sensu tristi pruriginoso. Differentiæ facile cognoscūtur. quia, e Celso, si malum pendet ab ichore pituitoso, materia furfuracea decidens, aliqua e parte madida erit: si ex ichore bilioso & melācholico, siccitas apparebit. Et, si e bile, citrinus erit color: si e melancholia, niger: Vtrum autem hæc materia sit genita vitio capitis, vel partium infernarum: recurrendum ad signa, indicantia intemperiem capitis, & aliarum partium.

Indicationes.

Cum affectus hic originem ducat e materia furfuracea, illa depellenda est. Cum autem causetur vitio ichoris, oportet perpendere, an ichores geniti sint, an vero metus sit ne gignantur.

Si geniti sunt vel fluxerunt ad caput, vel sunt in fluxu. Si fluxerunt, oritur indicatio euacuādi eos. Si sunt in fluxu, oritur indicatio reprimēdi. Si metuitur ne gignantur; periculum illud imminet, vel

propter

propter vitium capitis, vel aliarum partium.

Si vitio capitis, caput est corroborandum: si calidius & humidius, refrigerandum & siccandum: si frigidius, calefaciendum, &c. Si procedat vitio aliarum partium, illarum vitijs occurrendum. Hæ indicationes facile absolui possunt: nec opus est, vt in prognostico tempus teramus.

Curatio. Quoad chirurgiam: sanguis vacuandus, si in toto redundet sanguis. Et quia hic affectus leuis est, nec morbus dici potest, ideo hac ratione leui præsidio sanguis demendus. Cum autem ratione sporcorum, quæ calida sunt, periculum inflammationis capitis, ideoque morbus magnus, immineat, vtendum valido auxilio: & proinde, si velimus cito curare, & totum corpus sit refertum sanguine, vena secanda est, vt sanguis cito remoueatur. At, si velimus longo tempore furfures remouere, possumus vti debili auxilio, vt inedia, frictione, balneo, qui sanguinem longo tempore euacuant.

Medica. Medicamenta eod. c. 6. l. 1. κ. τόπ. debent esse detergentia, attenuantia, astringentia: abstergentia, ratione materiæ impactæ: attenuantia, vt materia, quæ resolui debet, attrahatur a centro ad circumferentiam: at ratione ichorum qui sunt in fluxu, ne tam facile suscipiantur, oportet vti reprimentibus, vt ichores fluentes secedant: & astringentibus, vt partes corroborentur, ne ita facile suscipiant. Hinc Archigenes probat medicamentũ confectum [ex atramẽto sutorio, id est, chalcantho,] in hoc enim sunt partes nitrosæ, quæ detergunt; item calidæ ac tenues quæ discutiunt, & robur addunt. Sed hoc medicamentum nimis vehemẽs est. Quare ita in curatione progrediendum. Expurgato corpore & capite, abluatur caput [mediocri lixiuio, & addantur lixiuio furfures, fumaria, beta, radices oxylapathi;] & ita abluatur caput: ablutum & siccatum caput, oblinatur cum [farina fabarum, lupinorum, orobi, & addatur aliquid salis mineralis, & subigatur cum aceto, & cum oleo amygdal. amaro.] Et hoc medicamentum detineatur in capite, per 2. 3. vel 4. horas, vel per totam noctem. Rursus deinde abluatur caput, vrgente necessitate, [lixiuio valentiore: vnde lixiuio addatur stapphiagria, medulla colocynthidis, agaricus, rad. cucum. agrestis, & ita abluatur caput.] Si his non tollatur malum, deueniendum ad medicamentum validissimum Auicennę, quod efficitur ęquali portione [calcanthi, salis mineralis, & sulphuris ignem non experti, & hæc cum ladano permiscentur, dissoluto in oleo masticino,] ratione corroborationis. Terram Cimoliam non propono, quia nos ea caremus. Nos medicamentis propositis addere possumus [terrã illam, quæ proxima est thermis Aponensibus, vel alijs thermis sulphureis, quæ terra redolet naturam sulphoris.]

CAPVT VI.

De Phtheiriasi, seu morbo pediculari.

Definitio. Ic affectus est solutio vnitatis in profundo cutis capitis, á pediculo dependens. Dicitur solutio vnitatis, quia qui patiuntur hunc affectum, porrigine & dolore afficiuntur: & vbi dolor, ibi necessario solutio vnitatis. Hæc vnitatis solutio, ad differentiam porriginis, est in profundo cutis capitis. c. 7. l. 1. κ. τόπ. Hæc solutio vnitatis non curatur, sed dependet a pediculo: vnde ablato pediculo, non est amplius affectus: ideo hæc affectio non est morbus. Et pediculus non est in rebus, sed causa efficiens morbi, qui efficit solutionem vnitatis, a qua pendet tristis ille sensus, qui est causa doloris.

De ortu, causisq; pediculorũ. Est enim pediculus quoddam animal, toto genere præter naturam, quia maxime infestum est naturæ humanæ: vnde homines interdum moriũtur ex hoc affectu. Generantur in cutis profundo: quia in superficie, & parte exteriore cutis non ita viget calor, vt possit animal procreare. Gignitur e succis modice calidis, & modice putrescentibus: Sunt modice calidi succi: nam calidiores ad totam deueniunt amaritudinem, vel acrimoniam, vt nõ sint apti ad vitam suscipiendum. Sunt etiam putrescentes modice: nam vbi putredo est insignis, materia non potest vitam suscipere, sed fit ophiasis, aut alopecia. Porro hæc materia modice calida, modiceque putrida; sunt reliquiæ tertię coctionis, & perinde reliquiæ materiæ sanguineæ, pituitosæ, melancholicæ; raro autem materiæ biliosæ, propter amaritudinem bilis; quamuis materia biliosa permista esse potest cum reliquijs aliorum humorum. Causæ sunt internæ, & externæ. Internæ, discrasia capitis calida & humida, item humida totius: densitas cutis capitis, ratione cuius materia detinetur, & non potest euaporare: intemperies etiam calida & humida cerebri: & intemperantia aliorum viscerum, præcipue intemperantia in humido: vnde in pueris, fœminis, eunuchis, vigẽt pediculi, propter eorum humiditatem. Causæ externæ non necessario occurrentes sunt, commercium cum pediculosis, vt in prælijs & nauibus. Causæ necessario occurrentes sunt, aër frigidus; & præcipue vbi occurrit capiti rariori, quia ratione raritatis repletur caput, frigiditas densat, & etiam est in causa, vt materia detenta aliquantulum putrescat, & ita fiat idonea ad vitam suscipiendum. Præterea sunt cibi praui, vt esus fungorum, ficuũ, &c. Intermissio solitæ lotionis capitis: euacuatio solita suppressa, vt suppressa cauteria; vel remissæ purgationes, quæ quotannis fieri solent. Est etiam exercitium a cibo, vnde caput crudis vaporibus repletur, & potiss. post coitum solent pediculi multiplicari, secundum Auicennam, quia præter illud exercitium, adest vapor ille spermaticus, qui conducit ad multiplicãdos pediculos. Hoc animal producitur e virtute calidi viuidi, vnde concurrit etiã Sol: sicut enim Sol & homo generant hominem; ita Sol & aliquid proportionatum pediculis, generant pediculos.

Differẽtię. Oritur pediculus e sanguine, pituita, vel melancholia, &c.

Signa. Facile cognoscitur ex egressu, e colore, & e progressa diæta.

Indicationes. Geniti pediculi, sunt interficiẽdi. Si respiciemus ad nondum genitos, occurrendum causis: & ideo considerare oportet succum vitiosum, qui vel actu reperitur in cute capitis, vel imminet, vt reperiatur. Si actu adest, oritur indicatio euacuandi. Si imminet, vel est ratione capitis, vel aliarum partium. Si ratione capitis; si est humidius, est siccandum; si frigidius, calefaciẽdum, &c. Si vitio totius, vel aliarum partium, illis vitijs est occurrendum.

Prognostica. Si pediculi orti sunt a commercio, & affectus nouus est, facile curatur: contra, si inueteratus, & si ortum ducit e cacochymia. Hinc Sylla Dictator ex hoc affectu mortuus est. nam adest assidua illa afflictio, adest cacochymia in corpore: vigilijs continuis, propter illam afflictionem, intenditur cacochymia; & huius ratione vires dissoluuntur. Malignitas huius affectus, secundum Auicennam, elucet ex inappetentia, dum emaciantur homines, & color corporis viciatur, dum abradũtur venæ.

Medica-

Localia.

Medicamenta esse debent interficientia pediculos, & dissoluentia pediculorum materiam, de qua illi generantur. Interficientia pediculos, debent esse frigida, quia pediculi calido fouentur, debent esse sicca, quia humido aluntur, debent esse amara, quia dulcibus oblectantur. Ratione materiæ, quæ nutrit pediculos, debent medicamenta esse calida, & discutientia, extirpantia, & euocantia a centro ad circumferentiam illos ichores semi corruptos, qui generant pediculos. Inde debent esse medicamenta inuicem permista, quę habeant contrarias vires. Plurima Galenus proponit c.7. lib.1. κ.τό.π. Potiss. [staphidem agriam, quæ pedicularis herba dicitur, semina huius herbę macerātur aceto acerrimo. Proponit etiam sandaracham, auripigmentum: (sandaracha est auripigmentum magis coctum:)] Hæc applicanda sunt, si pediculi sint sub axillis, & circa pubem, & infernas partes. At si sint in mento, & capillis, circa caput non debemus his vti, quia sunt depilatoria. Sed alijs tuto vti possumus, vt sunt, [radix oxylapathi, radix betæ, quæ ratione nitrositatis confert, alumen rotundum, sal minerale, muria, aqua marina, fel tauri, oleum amygda. amar. abrotanum; absinthium, brassica, folia persicæ, & alia amara.] Delicatioribus ita præscribatur: [recip. rad. oxylapathi ℥ j. oleum amygd. am. Decoquantur in s.q. aceti.] Validius: [reci. aluminis rotundi ʒ ij s. rad. betæ ℥ s. fellis tauri ʒ iij. ol. amygd. amar. ℥ j. Misc. fiat linimentum.] Hoc approbatum in vsu est: [recip. sem. staphidis agriæ ʒ ij. infunde in aceti acerrimi ℥ j s. per noctem, deinde colētur, & locus inungatur.] Est in vsu etiā; [hydrargyrium cum pomo cocto,] & vnica vice depellit pediculos.

Cautio.

CAPVT VII.

De differentijs interiorum Capitis affectuum.

Et primum de Capitis dolore.

Transitio.

EXplicatis affectibus capitis externis: ad internos deinceps nos vertemus: vt sunt dolor capitis, phrenitis, lethargus, melancholia, mania, læsa memoria, vertigo. Catochus, incubus, epilepsia, apoplexia. Carus, stupor, tremor, paralysis, conuulsio, somnus immoderatus, vigiliæ superfluæ, destillatio. Hæc autem vitia omnia pertinent ad functionem animalem, vnica destillatione excepta. Numeri autem propositorum affectuum ratio inde pēdet: Quoniam cerebrum visceus est destinatum functioni animali, & naturali: Animalis vero functio, aut est cognitio, aut motus. Cognitio vel est non principalis, & ad facultatem tactricem pertinet, hæc si læditur fit dolor: vel principalis; & quando hæc læditur, cerebrum vel inflāmationem patitur, vel citra inflammationem afficitur; si inflammationem patiatur, cum inflāmatio fiat a sanguine calido, vel propria ratione, vel ex accidenti, si propria ratione, oritur phrenitis, si ex accidēti lethargus. Dum cerebrum inflammationem non patitur, tunc afficitur secundum substantiam, vel secundum ventriculos; si secundum substantiam fit melancholia, mania, amentia, læditur memoria; si secundum ventriculos oritur vertigo, catochus, incubus, epilepsia, apoplexia, caros, Si vero actio non sit cognitio, sed potius motus voluntarius, fit stupor qui tamen pertinet ad sensum, & motum, fit tremor, paralysis, conuulsio. Quod si indifferenter functiones animales lædantur, læsio est, vel quia plus iusto quiescunt, & oboritur somnus immoderatus, vel nimium agitantur, & erumpunt vigiliæ superfluæ. Si denique contingat læsio secundum naturalem functionem promouetur destillatio.

Collatio affectuū capitis internorum, ac numeri ratio.

In his autem tractandis vitijs septem capita explicabimus: nomen, definitionem, differentias, signa, præsidia, prognosticum, & tandem præsidiorum materias. Ratio huius ordinis est: quod medici finis est, morbum expugnare: expugnatur autem præsidiorum materijs. Num vero ad harum vsum descendere oporteat, præscire oportet per prognosticum. Ad prognosticum necessaria est cognitio indicationum, & præsidiorum, vt pateat, num ad illa accedendum sit præsidia. Sed quoniam indicatio sumitur a cognita essentia indicantis, & cognitio fit per signa, idcirco de signis etiam agendum. Quoniam autem indicans vtile, & artificiosum indicat per essentiam specificam, & determinatam, & hæ constituuntur a differentijs: iure de differentijs dicendum. Et cum vtraque essentia specifica, & determinata, supponat essentiam genericam; ideo dicendum est de definitione: definitio autem rei, supponit etiam nominis definitionem. Huic insistentes methodo, internos deinceps capitis affectus persequemur.

Methodus in explicandis singulis affectibus inuenta per analysin.

De dolore Capitis: primumq́ de definitione, & causis.

INtelligimus hic dolorem, quo homo secūdum caput in sensu tactus cruciatur.

Nomen.

Definitio autem, vt pateat, primum oportet proponere modum, secundum quem generatur dolor. Vt enim dolor excitetur, necessarium est qualitatem tactilem, primam, vel secundam, occurrere corpori neruoso, inque id eā violentia agere, vt soluat continuum. Hæc solutio continui, quoniam agit, non quando facta est, sed dum fit; ideo sub ratione motus euadit sensus obiectum commune; non proprium, sed improportionatum; & ita agit in corpus neruosum, vt huius tum perceptio, tum affectio, corrumpatur: vnde obiectum improportionatum in instanti impartitum cerebro, a sensorio interno iudicatur disproportionatum, & diuersum ab obiecto iucundo. Deprauatā ergo est sensus interni actio, & hinc, ad differentiam voluptatis malæ, vis appetens: vnde emergit dolor, ceu affectio appetitus, contraria voluptati.

Doloris generatio.

Hæc igitur doloris capitis esto definitio: quod sit sensatio corrupta, partium neruosarum capitis, dependens a solutione vnitatis.

Definitio κεφαλαλγίας.

Pauca hic de definitionibus medicis dicēda. Definitum igitur, si est secūdum naturā, in huius definitione finis propom potest, qui habet rationem boni: at si definitum est præter naturā, finalis causa non proponitur; vnde & in cephalalgia definienda finis est omissus. Præterea in definienda substantia, & accidente, duplex est discrimen: nam substantia per solam formam, & materiā, sine causa efficiente definitur; accidens vero etiam per causam efficientē definiri oportet, si modo intellectus debet

Finis, quando ponendus in definitionibus.

Quādo causa efficiens locū habet in definitione.

acquiescere: ratio est, quoniam substantia constat e materia, & forma, cumque forma materiæ insit sine medio, fit vt & essentia, & causa sit; contra in accidente, forma inest subiecto ope causæ efficientis, verbi gratia, priuatio luminis inest Lunæ, virtute interpositionis terræ inter Solem, & Lunam: & hinc merito in definitione ecpha[e]nsis proponimus causam efficientem. Alterū discrimen est, quod in definitione substantiæ, genus habet rationem materiæ, differentia formæ, quia hæc reddat esse: contra in accidente, forma est genus, materia & efficiens differentia; cum enim accidens insit subiecto, ideo per subiectum vnum accidens ab alio distinguitur; & cum a causa efficiente, pédeat essentia accidentis, ideo hæc locum formæ tenet, vltimæque differentiæ.

Genus quādo formæ, & quando materiæ rationem habeat.

Quoad igitur formam capitis doloris, diximus κατάληψιν esse sensationem corruptam: vt hinc intelligatur dolorem esse symptoma, non morbū; & in genere læsæ actionis, ad differentiam symptomatum, quæ sunt excreta mutata, vel qualitates mutatæ. Diximus etiam dolorem esse actioné corruptam, ad differentiā actionis imminutæ, & ablatæ. Cæterum, tria hic explicanda: primum, qua ratione dolor sit actio: deinde quomodo sit actio corrupta: tum quomodo actio corrupta sit forma doloris. Quoad primum: dolor & actio est, & passio: dicitur enim passio, seu affectio, primum ratione corporis neruosi, nimirum membranarum cerebri, quæ suscipiunt obiectum dolorificū, & quidem receptione violenta: cum igitur omnis sensatio posita sit in affectione, seu receptione, etiā dolor erit affectio. Deinde etiam dolor dicitur affectio ratione appetitus sensitiui: (non enim est discordia inter philosophos, & medicos:) qui in dolore non iudicat, non agit, sed male afficitur, & patitur: quemadmodum bene afficitur in voluptate. Dolor autem est actio, quatenus positus est in iudicio, & quatenus pertinet ad cerebrum organum iudicans, a quo fit iudicium: non ad corpus neruosum, cuius sola est receptio, vt in methodo anatomica docuimus. Quæri autem potest ec. 75. artis medicæ, quod dolor omnino a læsa actione differat. Respondeo, Galenum eo loci de actione tantum propria loquitur: vbi verum est, quod dolor non sit actio propria, sed communis tamen est, quod ibi non negatur: verbi gratia, delirium est actio propria capitis, dolor autem non est propria capitis actio, quia etiam ad alias partes spectat. Dicitur autem esse actio corrupta, seu deprauata, non quatenus affectus dolorificus, seu improportionatus iudicatur, is enim recte iudicatur dolorificus, sed quatenus fit cum violentia, ita sicut commotio linguæ, & hæc amarum sentiat, in hoc non est error, sed quia sit agit cum violentia. Sic in cholerica passione, ventriculi expulsio est deprauata, nam fit cum violentia. Explicandum denique restat, quomodo sensatio corrupta sit causa formalis. Dicimus igitur secundum medicos hoc verum esse, qui sunt artifices sensibili, & respiciunt ad id, quod est in sensu, seu ad id, quod indicat, cuius gratia medicamentis adhibent vti. Secundum philosophos vero, actio corrupta potius habet rationem causæ efficientis, vnde philosophus cap. 4. libro 10. eth. statuit, dolorem esse affectionem, cuius efficiens causa efficiens, sit sensatio corrupta, nam in genere ipse doloris (vt supra etiam docuimus:) postremo pecuit Aristoteles, appetitum sensitiuum, vnde philosophus lib. 2. de anima, ait, vbi dolor, & voluptas, ibi appetitus, & Hippocrates ait, qui dolent, dolorem tamen non sentiunt, his mens ægrotat, necessario igitur in dolore etiam afficitur sensorium internum, At medici, scientiæ artifices, & formam eius causam

Explicatur definitio κατάληψις.

Quomodo dolor sit actio, & passio.

Quomodo dolor sit actio deprauata.

Quomodo doloris forma, sit sensatio corrupta.

efficientem, præsertim spectantem ad receptionem obiecti dolorifici: si enim, verbi gratia, dolor fiat, e neruo pedis puncto, aut vulnerato, medicamenta pedi applicantur, non capiti, seu menti. Huc respiciens Galen. c. 2. l. 2. de loc. aff. ait: dolorem esse tristem sensum, sicuti voluptas est sensus iucundus. In exquisito enim dolore nulla prorsus est voluptas: licet spiritus dolor voluptatis sit particeps, nō tamen eodem tempore, quemadmodum in dolore pruriginoso, seu mordicante, in quo primum est voluptas, mox tristis sensus. Hæc de causa formali dicta sint.

Subiectū doloris capitis, est corpus neruosum, c. 7. l. 12. meth. c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 3. de vs. p.

Subiectū.

Huius autem doloris causa, dependet a solutione vnitatis, qua dolor in sensu tactus, a dolore reliquorum sensuum distinguitur: cum. n. in omni sensu & dolor sit & voluptas: (c. 3. l. de simp. diff. c. 6. l. 1. de simp. caus.) solus tñ dolor in sensu tactus fit a solutione vnitatis. Per hanc ēt solutionem vnitatis, distinguitur dolor a grauitate, quæ & est sensatio corrupta partium neruosarum, sed citra solutionem continui. c. 1. l. 2. [...] de loc. aff.

Causa efficiens.

Continuitergo solutio est causa proxima doloris: (quia vnius effectus, vnica tm est proxima causa:) vnde Hippocr. in l. de homine, vt Gal. refert c. 6. l. de r. g. inquit, qñ natura mutatur & corrumpit, a vnitas soluit, dolorem accidere. Hęc solutio vnitatis, quatenus causa doloris dicitur, est obiectū tactus improportionatū, & quidem violentū commune: (nimirum motus violentus vnde Auicen. vertitate coactus, 3. coll. 1. ait, dolorem fieri ex solutione vnitatis, e malo motu) & per se sensibile, qđ propria ratione agit in sensum, ad differentiam sensibili per accidens: non tamen potest hoc obiectū commune agere, sine proprio obiecto, id est, sine qualitate tactili, vel prima, vel secunda, ad differentiam proprii sensibilis, quod & per se agit, & sine motu. Porro hæc solutio vnitatis est realis, com. 34. lib. 3. de fract. quamuis modo euidens sit, modo Ratione contemplabilis, de qua postrema & Galenus loquitur, cap. 6. l. de inæq. intemp. hæ ambæ vnitatis solutiones, id est, tam euidens, quam ratione contemplabilis, differunt, & conueniunt. Conueniunt quidem, quod neutra est morbus, sed tantum causa, vtraque enim est in fieri: siquidem Galenus c. 6. lib. 1. de sympt. caus. dicit, doloris causam esse in fieri, non in facto esse: vnde dolor, siue capiatur vt actio, siue vt passio, fit, quia facultas, vel iudicans, vel recipiens frustratur, ob errorem externum, id est, solutionem vnitatis, non ob morbum: sicut in passione cholerica expultrix ledatur ob errorem externum, id est ob causam morbificā. Differunt etiā prædictæ vnitatis solutiones, quia altera degenerat in morbum. Solutio enim vnitatis quæ fit a gladio, & est in fieri, degenerat in solutam vnitatem, quæ in facto est, id est, in morbum, a quo tamen morbo nequaquam fit dolor. At continui solutio ratione contemplabilis, non mutatur in morbum: vnde Gal. ait, inflammatione citra vlcus, licet sit dolore sit coniuncta, no tamē esse morbū in soluta vnitate. Quoniam autem solutio vnitatis doloré excitat, quatenus est motus violentus, id est obiectū commune, & sine proprio agere nequit, sentiendi, necessario aliquod obiectū proprium concurret; quod sunt qualitates, sensui tactus præter naturam, dolorem. In sensu igitur tactus, obiectū illud proprium concurrēs cū motu, est qualitas tactilis, seu prima, calor, frigus, humiditas, siccitas, seu secunda, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, læue, crassum, tenue, acutum, obtusum. Causæ ergo vnam immediata doloris, nimirum

Doloris proxima causa, est continui solutio.

Solutio continui dupl.

Obiectum proprium concurrens in excitando dolore.

Doloris causæ, vna immediata, tres principales.

rum solutio continui: três tamen sunt causæ principales, nim. copia, qualitas prima, qualitas secunda; a qualitate enim prima fit solutio vnitatis, ratione contemplabilis: a reliquis causis euidens fieri potest solutio continui. Proinde, cum Galenus ait, doloris causas esse intemperiem, & vnitatis solutionem, loquitur de causis principalibus, nõ autem de immediata, quam vnionis solutionem appellauimus. c.1.l.2.de ratione vict. acut. c.7.l.12. meth. c.80. artis medicinalis. Præterea cum Galenus c.12.l.2.simp. ait, dolorem fieri ab intemperie, vel a cacochymia, vel ab vtraque simul: non in genere ibi Galenus loquitur, sed ad mordicationem respicit, quæ producitur, vel ab intemperie continentis, vt opus sit alteratione; vel ab intemperie, & copia contenti, seu materiæ, vt non tantum alteratione, sed etiam vacuatione opus sit.

Intẽperies est doloris causa, qua inæqualis.

Intemperies in genere sumpta, potest esse causa doloris, quatenus est inæqualis, id est, prout partim est in fieri, partim in facto esse; dolor enim existit, dum fit mutatio, non dum est facta. Id tamen notandum, intemperiem inæqualem hic sumi ratione partis neruosæ: nam id quod hanc inæqualẽ dyscrasiam producit, est intemperies in facto esse. Verbi gratia, bilis caliditas est in facto esse, sed agens in partem neruosam afficit illam partem caliditate inæquali, vt vna portio sit magis calefacta, quam reliqua; sicut in musculi inflammatione est intemperies inæqualis. Intemperies igitur in genere est causa doloris, quatenus inæqualis existit.

Quæ intemperies dolorẽ excitare queat.

Obiectio de humiditate.

Porro intemperies specialim cõsiderata, omnis potest dolorem excitare, siue cõposita sit, siue simplex: sola humiditas excipitur ca.5.l.2. κ.τόπ. adeo enim hæc agit debiliter, vt vnitatem soluere nequeat; imo humiditas etiam vnitatem fouet. Obijcitur autem e c.5.l.de ratione vict. vbi ait Gal. dolorem fieri, dum pars subito alteratur, & simul, id est, cum violentia; id quod ab humiditate quoque fieri posse Gale. asserit. Respondeo violentam alterationem, a qualibet prima qualitate fieri posse, & proinde etiam ab humiditate, verum non sola, sed coniuncta, cum caliditate, aut frigiditate. Eodemq́ue prorsus modo intelligendus est Galenus c.3.l.de inæq. intemp. vbi ait dolorem fieri, dũ alteratur, & corrumpitur natura, id quod ab humiditate quoque fieri affirmat. Dolorem quoque fieri ab humiditate, ait Galen. c.6.l.1.de natura hum. vbi tamen loquitur de qualitate cũ substantia, quæ copia sua est causa doloris: ait enim dolorem fieri ab humido, dum quis nimio potu repletur. Dolor ergo excitatur a caliditate, frigiditate, & siccitate: ab hac quidem remissus, ab illis vero, quæ maximæ sunt actiuitatis, vehementissimus, ca.1.l.2. κ.τόπ.

Calor, vt sit causa doloris.

Vt frigus.

Calor dolorẽ excitat, quatenus fundit, & liquat, tanta violentia, & immoderantia, vt soluatur cõtinuum: frigus autem, quatenus partem cõtrahit, condensat, astringit, vt humidum exprimatur: vnde partes diuelluntur, vt fiant spatia vacua, tũ quia humor exprimitur, tum quia mollis partis substãtia contrahitur; vnde cum spatia fiant vacua, non seruatur continuitas, dolorq́ue oritur. Quoad tẽpus, calidum citius agit, quã frigidum, quia promptius penetrat.

Vt siccitas.

Siccitas moderatus facit dolores, c.1.lib.2. κ.τόπ. quia enim minoris est actiuitatis, minori etiam cum vehementia continuum soluit. Cum ergo Galenus dicit, c.7.l.12. meth. dolores vehementes fieri a sicco; non putam ibi intelligit qualitatem, sed materiam siccam. Siccitatem, ait Auicennas, per accidens efficere dolorem: calor enim & frigus, quia maximæ sunt actiuitatis, non solum continuum soluunt, sed etiam sensum prauum imprimũt, siccitas vero, quæ minoris est actiuitatis, continuum quidem soluit, sed violentũ sensum non imprimit, quare per accidens, id est, per solutionẽ vnitatis causat dolorem. Avic. fen.2.doc.2.c.19. Et hinc Auerrhoes 3.coll.c.31. proponens dolorem, vt fit ab intemperie, tanquam a causa essentiali proponit calorem, & frigus, non siccitatem. Hæc de qualitatibus primis.

Cur secũda qualitas a Galeno exprimatur p vnitatis solutionem.

Secundam qualitatem Galenus, & Auicennas exprimunt per solutionem vnitatis, non per durũ, vel acutum, &c. sicut prima qualitas expressa est p cal. frigus, &c. Causa autẽ huius discriminis est, quia dum dolor fit calido, vel frigido: solutio vnitatis est causa immediata, sed non principalis: at, dũ fit a secunda qualitate, solutio vnitatis est causa, & immediata, & essentialis; nam euidẽter soluitur vnitas, nec pars dolẽs afficitur a secũda qualitate, vt a prima; pars enim a caliditate dolorifica incalescit, a materia autem dura, dolorem inferẽte, non euadit dura.

Quando secunda qualitas faciat dolorem.

Porro nõ omnis secunda qualitas potest esse causa doloris, sed illa tantum, quæ potest soluere continuum, vt durities, non mollities, hinc Galen. ait, fieri dolorem a causa erodente, excedente, quassante, siccante, distendente, diuellente, rumpẽte, c.2.l.1.de fac. natural. c.6.l.2. de caus. sym. c.3.l.de inæq. intemp. c.7.l.12. meth.

Causarum dolorificarum consideratio medica.

Species causæ doloris.

Vt aũt hæc oĩa memoriæ mandari queant, causa doloris perpendenda erit ſm Speciem, & ſm Vitium speciei. Si ſm speciem; causa est Interna, vel Externa. Interna est contentum, & potiss. vel Vapor, vel Minera: & minera, vel est Ichor, vel Humor, & humor, vel Sanguis, Pituita, Bilis, vel Melancholia; adhuc humor, vel Alimentalis, vel excrementitius. Externa causa potissime capit' ab Assumendis, & Foris incidentibus: Assumenda, sunt cibi, potiones, medicamenta, venena. Foris incidentia ẽt sunt medicamenta, venena, præterea lapides, ligna, &c.

Vitium speciei.

1. Substantiæ vitium.

Vitiũ speciei, q̃uis esse possit ſm Substantiam, Quantitatem, Qualitatẽ, & Vsu: hoc tñ in loco vitium tantum petendum est a copia, & qualitate. Vitium pertinens ad substantiam, nõ est hoc in loco perpendendum: etsi enim materia aliqua toto sit genere præter naturã, & proinde peccet ſm substantiam, vt est virulentia Gallica, & materia putrida: doloris tñ causa est per copiã, aut qualitatem, non p substantiam: sic verbi gratia, virulentia Gallica dolorem excitat, non ratione formæ, sed qualitate tactili secunda, nim. acrimonia. Illud interim non negamus, vitium in substantia esse causam doloris intensioris, verbi gratia, si dolor fiat a bile, sue venerea infecta, intensior erit dolor, q̃ a bile simplici, quia tũc caliditas, a qua fit dolor, est organum formæ magnæ actiuitatis.

2. Quantitatis.

Quoad vitium in Quantitate, patet copiam esse doloris causam: vnde plenitudo quoad vasa, excitat dolorem, non quoad vires. Non aũt vitium in copia est idem cum grauitate: nam & flatus copiosus vnitatem soluere potest, qui tamẽ grauitatis est expers. Materia ergo copiosa soluit continuum, per tensionem, vel ruptionem, siue sit humor, siue flatus copiosus. Sed oritur dubium: cũ enim solutio vnitatis in dolore, sit obiectum commune, itidemq́ue copia, & magnitudo sit obiectum commune, videri posset ex ijs quæ diximus, commune sensibile sine proprio agere, quod est contra philosophos. Respondemus, quod materia peccans secundum quantitatem, necessario afficiatur prima qualitate: quæ si nõ est vitiosa, tantum fit sensus; si vitiosa, non modo fit sensus, sed sensus tristis. Notãdum autem materiam copiosam efficere dolorẽ per tensionẽ, & ruptionẽ si intrinseca sit materia; per contusionis modum, si extra est materia, cap.2.lib.14 meth.

3. Qualitatis vitia.

Vitium secundum qualitatem, pertinet ad primam, & secundam qualitatem. Ad primam, vt si materia est calidior. vnde Galenus c.7.

1. ra. meth. ait, distensionem fieri a materia, quæ copia, aut siccitate distendit: ideoque is dolor insignis est, cum fiat per distensionem: nam si aliter capiatur siccitas, remissum potius efficit dolorem, vt supra diximus. Quoad secundam qualitatem: si materia sit intra corpus, causa doloris est, materia dura, grauis, acris; si autem externa est, etiam acuta materia. Excipitur scabrities, tenuitas, crassities. Nam scabrities, nisi cum duritie sit coniuncta, non soluit continuum: at duritiei iuncta, acerbioris doloris est causa, vt calculus asperior magis cruciat. Sic tenuitas non facit dolorem, nisi iungatur cum calore, acrimonia, vel alijs qualitatibus, quæ tunc citius, & maiori agunt impetu. Sic crassities nō, nisi per grauitatem agit. Si materia sit externa, soluit continuum per duritiem, grauitatem, acrimoniā (vt fieri solet a caustico medicamento;) sed præterea accedit acuties: hinc a materia graui, & dura, fit contusio, seu pressio; ab acri, erosio; ab acuta, incisio. Quoad motum: motus est virium adiuuans,

4. Motus.

non principale, verbi gratia, bisis, habēs impetum in caput, est doloris causa, non vt mouetur, sed vt peccat, vel copia, vel qualitate.

ἀνατρεπ-
λαωσις.

Ex his concludendū; dolorem capitis esse sensationem corruptam partium neruolarū capitis: quæ sensatio corrupta pendet a solutione vnitatis; cuius causa efficiens peccat copia, vel qualitate, & genita est, vel in corpore, vel extra corpus: si in corpore, vel extra, vel intra caput; siue generetur ob læsam facultatem, siue ob errorem externum.

De differentijs dolorum capitis.

Differētiæ.

HActenus de nomine, & definitione τῆς κεφαλαλγίας, sequuntur differentiæ. Est autem distinctio doloris capitis sumenda ab essentia: id est, a definitione; nimirum a forma, a subiecto, & efficiente. Forma doloris est tristis sensatio, a qua nos in genere sumemus differentias, non doloris tantum capitis, sed & aliarum partium, e lib. 2. de loc. aff. Tristis autem sensatio multiplex est, prout multiplex subiectum afficitur, & vario modo causa efficiens agit: ideoque necessario distinctio hæc sumitur, vel a subiecto, vel a causa efficiente, vel ab vtroque. A subiecto dolor prodit Pungitiuus, Frangitiuus, Tēsiuus, Laxatiuus, Grauatiuus, aliquo modo Stupidus, & Pulsatiuus. Dolor pungitiuus dicitur, quia sentitur sensus punctorius: cuius-

1. Formales differentiæ, earū generalis.

Primo a subiecto, seu parte dolente.

1 que subiectum proprium est membrana; corpus nimirum densum, & solidum; vt sic causa dolorifica adhæreat loco, qui minorem habet resistētiam.
2 Frangitiuus pertinet ad periostium, seu membranam ossi adhærentē, & hic dolor producitur a materia, quæ residet inter os, & periostiū, vt periostiū
3 rumpi, seu frangi videatur. Tensiuus, tractiuus, seu conuulsiuus proprius est neruorum, & tendinum:
4 fitque a causa cum replente, tum inaniente. Laxatiuus, diuulsiuus, seu laceratiuus, spectat ad carnē musculosam, & neruosam, & producitur a materia, carnem extendente. Grauatiuus spectat ad vi-
5 scera, sensus exquisiti expertia, vt sunt renes, lien, hepar, pulmones, cerebrum: producitur a materia, quæ replet viscus ἀναισθήτως, ita vt soluatur vnitas membranæ ambientis illud viscus; vnde dolor.
6 Dolor veluti stupidus pertinet ad dentes, quorum substantia radio a spiritus animalis admittit; & hic
7 dolor fit ab acidis, & astringentibus. Pulsatiuus pertinet ad arterias, quæ pulsant: non tamen dolent; nam dolor, seu doloris causa, est in partibus vicinis arteriarum, quæ pulsant vi inflammationis. Hę sunt formales differentiæ, a subiecto desumptæ.

Si capiantur formales differentię a causa efficiente, oportet causam efficientem perpendere secundum Speciem, & secundum Vitium speciei. Species est Vapor, vel Minera. Si vapor, fit dolor Expers grauitatis si minera, fit dolor Particeps grauitatis. Si perpendatur causa efficiens secūdum eius vitium, quamuis solutio vnitatis fiat a quantitate, & qualitate, non autem a motu, & quiete: motus tamen, & quies, vt coniunguntur cum vitio quantitatis, vel qualitatis, sunt in causa, vt dolor secundum formam differat: vnde differentiæ formales sumendæ sunt a quantitate, qualitate, & vbi. Quoad vitium secundum copiam, fit dolor extensiuus, cum pars extenditur secundum profunditatem, vt vesica a lotio copioso. Vitium in qualitate, pertinet ad qualitatem primam, vel secūdam: in prima est vitium secundum Gal. frigus, siccitatem. Si secūdum caliditatem fit dolor Mordicatiuus, sed cū sensu caliditatis. Si secundum frigiditatem, oritur dolor Mordicatiuus, sed cum sensu frigoris, nisi vi frigiditatis, vel causæ refrigerantis, sensus vel imminuatur, vel auferatur: dolor enim fit, si causa refrigerans agat in patiem, sed resistentem; quod si pars non resistat, non fit dolor, sed potius stupor, qui admodum improprie dicitur dolor stupefactiuus, cū potius sit remedium doloris, & via ad sensum ablatum, id est, ad paralysim: fit autem dū frigus est intensum, & pars debilior, vt quamuis soluatur vnitas, obiectum tamen hoc dolorificum, & solutio vnitatis sensorio iudicanti offerri nequeat. Si vitium est secundum siccitatē, fit dolor Exasperatiuus. Si causa efficiens peccet secundum qualitatem secundam. hæc qualitas est durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Si peccatum fit secundū duritiem, fit dolor Compressiuus. Si secundū grauitatem, fit dolor cum sensu Grauitatis, vt hic dolor differat a dolore grauatiuo, qui est proprius viscerum. Si secundum acrimoniam fit peccatum, fit dolor nomine carens, quem tamen vocare possumus Mordicatiuum, cum propensione ad scalptum. Si peccet secundum acutiem, fit dolor cum sensu Punctionis, vel incisionis. Si vitium sit secūdum motum, fit dolor Turgidus, vel Errans, qui fit a materia errante. Quod si materia quæ mouetur, sit dura, oritur dolor contusiuus: cuiusmodi oriri solet, dum calculus renalis mouetur in vesicam. Si vitium sit secundum quietem, fit dolor stabilis. Hæ sunt differentiæ formales, quæ sumuntur ab efficiente.

Secundo a specie causæ efficientis.

A copia.

A qualitate.

A motu, & quiete.

Si differentiæ formales simul capiantur, & a subiecto, & a causa efficiente: subiectum potest esse, vel Totum corpus, vel Pars eius aliqua. Si totū corpus, dolor erit Lassitudinalis, seu Fatigatorius; cuius species sunt, dolor Tensiuus, & Inflatiuus, Vlcerosus, Extensiuus, Apostemosus seu inflammatorius. Hæ species conueniunt, quod omnes totum corpus respiciunt, differunt autē ratione causæ efficientis; nam dolor lassitudinalis, inflatiuus, producitur a vapore, a flatu; vlcerosus a materia acri; extensiuus a materia copiosa; inflammatorius a materia, & copia, & qualitate peccante. Si subiectum non sit totum, sed pars; hæc afficitur a causa peccante in quanto, vel quali, vel simul in quanto, & quali. Si materia peccat secundū quantitatem: fit dolor Extensiuus, qui tamen extensiuus dolor est determinatus, ad differētiam doloris lassitudinalis. Si materia peccet in quali, & quidē, sit calidior: fit dolor Mordicatiuus, cum sensu acrimoniæ, seu sensu vlceroso: est autem dolor cum sensu vlceroso, si materia acris agit in periostia, vt in lue venerea; si cutim ea materia in cutim agat, oritur dolor pruriginosus. Si materia sit crassa, & affligatur etiam membrana crassa, cuiusmodi est crassities intestinorum; siquidem materia cum

Tertio a subiecto, & causa efficiēte simul.

magno

magno impetu agat, fit dolor Perforatiuus: si minori agat impetu, fit dolor Acualis Auicennæ dictus. Tandem si vitium sit & in quanto, & in quali, vt si materia sit copiosa & calidior: fit dolor Extensiuus inflammatorius, non lassitudinalis. Hæc de differentijs formalibus.

II. Differentiæ a subiecto.

A subiecto duobus modis accipi possunt differentiæ: primum, vt est subiectum causæ principalis ratione partis, quæ afficitur ab obiecto tactili: secundo, vt est subiectum affectionis, quæ fit pariter ab obiecto tactili. Si primo modo: subiectum est pars tum Neruosa, tũ Expers neruositatis; quemadmodum est arteria, vena, cerebrum: ideo Galen. ca. 1. lib. 2. κ.τόπ. proponens differentias a subiecto, proponit etiam cerebrum. Si secundo modo capiatur subiectum: pertinet solum ad partem neruosam. Et sic facile intelligi potest Galenus loco citato. Præterea dolor pertinet, vel ad Totum caput, vel ad Partem: & si ad partem, vel Dextram, vel Sinistrã; vel Anteriorem, vel Posteriorem; vel Externam, vel internam. Vnde sciendum ad partem, tam internam, quam externam, pertinere membranas, neruos, arterias & venas: ad externam autem cutim & carnem: ad internam, cerebri substantiam.

III Differẽtiæ a causa efficiente.

Restant differentiæ, quæ sumuntur a causa efficiente. Cum ergo dolor fiat a solutione vnitatis, & hæc soluatur a causa morbifica: perpendenda est hæc causa, vel secundum speciem, vel secundum vitium. Secũdum speciem, dolor fit a causa Interna, vel Externa. Interna est in corpore: & est Continens, vel Contentum. Cõtentum est Vapor, aut Minera: vapor quilibet esse potest: minera potest esse quilibet tum Ichor, tum Humor. Vitium causæ, est Copia, vel Qualitas, si qualitas, est Prima, vel Secunda: si prima, intemperies Simplex, vel Composita; si secunda, est durities, grauitas, acrimonia, & acuties.

Affectiones sex, ob quas caput dolet: secũdum Galenum.

Non autem dissentit a nobis Galenus, inter initia lib. 2. κ.τόπ. vbi sex tantum differentias, seu species κεφαλαλγίας proponit. Prima est simplex qualitas, sine materia: altera est humorum qualitas: tertia, humorum copia: quarta est, dum humor transitum spirituum & liquorum prohibet: quinta, cum in parte propter imbecillitatem generantur flatus: sexta est causa externa. Et hæ differentiæ omnes propriam postulant curationem. Ratio autem horum sex, ita potest elici. Dolor fit a causa externa & interna. Causa interna, id est, principalis est mediata, vel immediata. Immediata, est qualitas, vel quantitas. Quare hactenus duæ sunt differẽtiæ doloris. Qualitas porro pertinet, & ad partes similares, & ad humores. Si ad partes similares, oritur prima species doloris, si ad humores, oritur, secũda, proposita a Galeno. si quantitas sit causa, oritur tertia species. Causa mediata pertinet, & ad contenta, & continentia. Si ad contenta, oritur quarta species doloris, in qua humores prohibent transitum liquorum, & vaporũ, vnde liquores, qui non possunt pertransire, sunt causæ immediatæ solutionis vnitatis, at humor prohibens transitum, est causa mediata, sed principalis, quia vbi medicus occurrit humori impedienti transitum, tũc humores transeunt, & non retinentur, sicut etiam vapores, adeoque tunc non fit solutio vnitatis, vel dolor. Si causa mediata pertineat ad cõtinentia, oritur quinta doloris species, in qua generantur flatus, ob partis, & proinde continentis imbecillitatem: vnde flatus sunt causa proxima solutionis vnitatis; imbecillitas partis causa principalis, quia vbi occurrimus imbecillitati, non generatur flatus, nec soluitur vnitas, neque dolor oritur. Causa externa, est sexta doloris species, a Galeno proposita.

De signis.

Signa.

HAec de differentijs: sequuntur Signa. Primum ergo si in genere capiat dolor, æger eũ significat, dũ de dolore conqueritur, nisi mens ægrotet. Quoad signa differentiarum quæ a forma sumuntur; has differentias similiter patefacit æger, conqueritur enim modo de dolore pungitiuo, modo de frangitiuo, &c. Si differentiæ sumantur a subiecto, harum quædam significantur ab ægrotante, verbi gratia, si conqueratur de dolore, vel secũdum totum caput, vel secundum partem; eamque dextram vel sinistram; anteriorem vel posteriorẽ. Vtrum autem affecta sit pars interna, vel externa, sic cognoscitur, e cap. 1. lib. 2. κ.τόπ. Si enim dolor accedat ad radices oculorum, afficitur pars interna; præsertim si per contactum non exacerbetur dolor; si contra, pars externa afficitur. Cæterum, particulæ affectæ, aliæ sunt communes parti internæ & externæ, aliæ pertinent solum ad partes vel internas, vel externas. Particulæ communes sunt, membranæ, nerui, arteriæ, & venę. Membrana affecta cognoscitur e dolore pungitiuo: neruus e tẽsiuo: arteria, e pulsatiuo: venam affici, docent plenitudinis signa, de quibus alias, & præterea dolor extensiuus. Particulæ, quæ sedes occupant determinatas, sunt, cutis, caro, & cerebri substantia. Si cutis lædatur, cognoscitur, quia etiam leuem contactum ægre fert patiens: præterea caloris & coloris accidit mutatio. Si caro afficiatur, cognoscitur e dolore laxatiuo, & pręsertim e dolore, qui cruciat sm frõtẽ & tẽpora: nã in his partibus caro residet. Cerebrũ lęsum esse cognoscit e dolore grauatiuo.

Signa signa subiecti.

Signa causæ efficientis

Sequuntur signa differentiarum, quæ sumũtur a causa efficiente. Causa efficiens perpenditur secundum speciem, & secundum vitium speciei. Quoad speciem, causa est interna, vel externa. Nũ externa causa sit prægressa, facile ægri, vel astãtes referre possunt. Causa interna, est continens, vel contentũ. Si est pars continens, id est, si pars affecta est intẽperie, cognoscitur, quia dolor non erit cum sensu grauitatis; pręterea non erit dolor errans, seu turgidus; aderunt etiã signa huius vel illius partis, intẽperie affectæ. Si causa sit contentum, opposita aderunt indicãtia. Contentũ potest esse vapor, vel minera. Vapor cognoscitur ex absẽtia grauitatis, e leuitate, e dolore tensiuo, & præterea e iuuamento dum flatus exeũt, ad hæc e tinnitu aurium, e pgressis causis, q possunt flatus pducere. Minera cognoscitur e grauitate, e causis quæ humores generare possunt, e iuuamẽto, quod sequitur humoris euacuationem. Mineræ species sunt, sanguis, bilis, pituita, & melancholia. Si sanguis sit causa, indicatur e signis plenitudinis, e dolore tensiuo, rubedine, calore miti, e iuuamento, qd sequit sanguinis euacuationẽ. Bilis indicatur e dolore mordicatiuo e vigilijs, excrementis amaris reiectis per os, e pallore, e calore mordaci, e causis pręgressis, quæ possunt bilem generare, tandẽ e iuuamento, quod sequit bilis euacuationem. Pituita indicatur e dolore, cũ insigni grauitate, e somno, e pituitosis excrementis, e faciei decoloratione, e calore remisso, e causis pgressis, quæ potuerunt pituitam generare, e iuuamento, qd sequitur vacuationẽ pituitæ. Melancholia cognoscit e dolore remisso, exasperatiuo, stabili, citra insignem grauitatem, e vigilijs, e carentia excrementorum, vel si sunt excrementa, sunt sicca, crassa, arida, nigricantia; indicat præterea e calore remisso, & colore obscuriore, e causis quæ melancholiam generare potuerunt, & e iuuamento, quod melancholiæ euacuationem sequit. Signa q indicant vitia specierũ, pertinent ad quantitatem, qualitatem, motum & quietem. Copia

Causa externa.

Pars δύσκρατος.

Vapor.

Minera.

Quæ indicent vitia specierum.

cognoscitur e dolore extensiuo, e causis, quæ copiosam materiam generare possunt. Verbi gratia, e cibis pituitosis, in magna copia assumptis, indicatur pituita copiosa, &c. Vitium in qualitate, est qualitas prima, vel secunda. Prima, est intemperies simplex, vel cōposita. Simplex est caliditas, frigiditas, siccitas. Caliditas igitur indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis, calorifica sunt prægressa, & refrigerātia iuuant. Quod si caliditas est putrefactiua, indicatur e fœtore narium, & oris, item e febre: quando autem caliditas est organum luis venereæ, signa adsunt luis venereæ, de quibus suo loco. Frigiditas indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu frigiditatis, causæ refrigerātes sunt prægressæ, frigida nocent, calida iuuant. Siccitas cognoscitur e dolore exasperatiuo, citra sensum caloris, vel frigoris, siccantia præcessere, & humida iuuant. Composita qualitas, indicatur e signis iam propositis, sed complicatis. Secūda qualitas est durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Durities cognoscitur e dolore cōpressiuo, prægressæ sunt causæ magna violentia resoluētes, vel etiam prægressæ sunt causæ refrigerātes, & crassefaciētes; quinetiam dolor est cū sensu grauitatis, nec cedit medicamentis, quia est duritiea. Acrimonia cognoscitur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis; itē e dolore, vel vlceroso, vel pruriginoso, e vigilijs, vel ex indicijs bilis patescit. Acuties ex sensu punctionis, vel incisionis. Grauitas indicatur e dolore cum sensu grauitatis. Vitium secundum motū cognoscitur e dolore errante: vitium secundum quietem, e dolore stabili.

Indicantia materiæ morbificæ generationem. Iam etiam cognoscendum est, num materia reperiatur in capite, vel per detentionem, vel per generationem: & si per generationem, num generetur in capite, vel extra: si extra, num fluat in caput per transmissionem, vel receptionem; itē, per motum, vel criticum, vel symptomaticum. Detentio *Num materia retineatur in capite per detētionē, vel generationem.* enim cognoscitur ex excrementis, nō amplius exeuntibus. Vtrum autem causa detentionis sit error externus, vel morbus, sic cognoscitur: si enim sit error, præcessere, verbi gratia, copiosi cibi, potus copiosus, item astringentia, crassefacientia, siue sint esculenta, siue medicamenta. Si hæc non sint prægressa, iudicare licet, detentionē prodire e morbo. Et si morbus sit obstructio, cognoscitur, quia *Nū caput afficiat per ἰδιοπάθειαν, aut συμπάθειαν.* subito fit detentio; si intemperies, paulatim. Quoad generationem, cognoscere oportet, num materia generetur in capite, vel extra caput: id quod nihil est aliud, quam cognoscere, an dolor capitis sit per essentiam, vel per consensum. Non est dicendum (c. vlt. l. 2. de loc. aff.) sicut aliqui dicunt, dolorem assiduum esse per essentiam; interpolatum, per consensum: hoc enim est falsum. Etenim dolor continuus potest esse per consensum, si semper materia extra caput genita, in caput euaporet: potest etiam per interualla dolor affligere, etiā si fit per essentiam, si nimirum per interualla materia generetur in capite. Quare cum Galeno alio modo dicendum, dolorem esse per essentiam, si nullū extra caput sit vitium, & sint indicia capitis male affecti: per consensum autem, si nullus morbus sit in capite, sed extra caput, vnde & materia extra caput generatur. Porro, si vitium sit tam in capite, q̃ extra caput; per consensum tūc erit dolor, si morbus extra caput primo fuerit obortus, post morbus in capite: item si morbus extra caput sit insignior illo, qui est in capite: præterea si capitis dolor ad incrementum, & decrementum vitij extra caput augeatur, & minuatur: si contra fiat, dolor est per essentiam. Cum autē materia fluat in caput, vel at-*Materiæ attractio, vel transmissio.* tracta, vel transmissa hæc discernenda sunt. Attractio indicatur e caliditate capitis. Susceptio in-dicatur ex humiditate capitis, vel frigiditate. Rursus dignoscendum, num materia fluat per motum criticum, vel symptomaticum. Criticus fluxus, cognoscitur e signis coctionis, e facili ægrotantis tolerantia, e dolore qui non potest esse vehemēs ratione facultatis. Motus symptomaticus cognoscitur e signis contrarijs, id est, e cruditate, e mala tolerantia, e dolore qui potest esse vehemens, ratione facultatis. *Materiæ fluxus criticus, vel symptomaticus.*

De Scopis, seu Indicationibus.

SEquuntur indicationes: de quibus in genere hic agemus, quatenus cuiuslibet partis dolorem spectent. Supponemus autem præsidia, quæ requirit determinata cerebri proportio, & indicationes quæ capiuntur a virtute. Indicationes sumuntur ab essentia doloris: autē essentia est tristis sensatio, procedens a causa morbifica, soluente continuum. Tristis sensatio, itemq; ea causa adiuuans, indicant remedium anodynum, quod dolorem mitigat, non autem prohibet ne reuertatur: at causa principalis indicat remedium sanans, prohibensq; dolorem redire, cap. 18. libro 5. simp. Cum autem tristis sensatio pertinere queat ad iudicium, & receptionem: anodynū, causa iudicij indicatur a vehementia sensorij iudicantis, id est, cerebri, quæ vehementia pertinet ad affectionem cerebri, productam ab obiecto tactus improportionato. Cum ergo vere indicans, indicet contrarium in eodem genere, vt calidum indicat frigidum: patet quod in dolore affectio sensifica, indicet contrariā affectionem sensificam, quæ tamen vim habeat vehementiorem: (cum indicatum vehementius esse debeat indicante,) vt tanta in sensorio iudicante excitetur passio, quo affectio præcedens, nimirum dolorifica, remittatur. Quod si organum iudicās ab affectione indicata magis afficitur, quam a dolorifica: etiam facultas iudicās ab eadem magis afficietur, & propterea derelinquet obiectum dolorificū, cen id, quod minus agit in organum iudicans. Eodē enim modo fieri solet, vt fortibus imaginationibus detenti, non intueantur ea, quæ ante oculos feruntur; quia sensorium iudicans magis afficitur a fortibus imaginationibus, quam ab obiecto visus, vt sic obiectum visus, vincatur ab affectione organi imaginatricis. Constat igitur, quod indicāta sit affectio sensifica præter naturam; eius subiectū, est organum iudicans, id est, cerebrum, & producitur hæc affectio a motu dolorifico, & vehementi: patet etiam, quod indicatum sit affectio sensifica, organi iudicantis, quæ vehemētior sit affectione indicante, & proinde ab obiecto vehementiori producatur, quam sit obiectum dolorificum. Potest autem hoc obiectum, quod affectionem dolorificam dissipat, tum iucundum esse, tum iniucundum: iucundum, quatenus obiectum verbi gratia, dulce, mitigat dolorem: iniucundū, quatenus dolor vehemētior minorem sedat. Porro idem obiectum potest esse Proprium, vel Cōmune. Propriū pertinet ad quemlibet sensum; pertinet enim, verbi gratia, ad visum, dum aspicimus obiectū aliquod vehementer, vel iucundum, vel iniucundum: ad auditum, cum aliquid audimus cum voluptate, vel cum dolore, ira, timore; nempe si quis verbis indignis reprehensus turbetur, & irascatur; aut si minis alicui metus incutiatur: ad odoratum, dum olfactui offertur aliquid vehementer iucundum, vel iniucundum: ad gustum, dum quid gratum offertur, vt dulce: ad tactum, dum occurrit obiectū solummodo iucundum, quod sensorium tactus ea voluptate afficiat, vt iudicans sensorium auertatur ab obiecto dolorifico: non autē in tactu locum habet

Indicationes.

I. Anodynū præsidiū.

I. Anodynum pertinens ad iudicium.

Obiectum dolorificā affectionē obscurans, seu iudiciū auertens. Proprium.

bet obiectum iniucundum, quia non potest in sensorio iudicante imprimi affectio, quæ sit efficacior affectione dolorifica, nisi per vnitatis solutionem, & hinc per medium obiectum commune. Obiectū commune, licet sit magnitudo, numerus, figura, motus & quies; potiss. tamen locum habet figura & motus. Figura quidem, si per eam imprimatur vel timor, vel voluptas: sicut voluptas imprimi solet e figura rei amatę. Motus etiam concurrit in ratione iniucundi, & cum causa doloris a motu lædari solet. Materia, producens in sensorio iudicante affectionem, quæ sit vehementior dolorifica, potest esse chirurgica, medicinalis, diætetica. Chirurgica est, dum scarificamus, dum administramus ligaturas dolorificas. Medicinalis est, dum vtimur acribus, in quibus est vis exulcerandi. Diætetica potest esse simpliciter & medicinalis: simpliciter, vt sunt cibi & potiones suaues, motus corporis mediocris, intuitus & auditio rerum iucundarum, quæ ad animi accidentia reducuntur: diætetica medicinalis, vt esculenta amara, visio & auditio obiectorum iucūdorum. Ad tale igitur anodynum respiciens Galenus, c. 7. lib. 1. de tuend. val. ait, infantium dolores mitigari papilla nutricis ori indita, & motu mediocri, voce cantuque suaui.

Materia auertens iudicium in dolore.

II. Anodynum pertinens ad receptionem Calidum.

Anodynum, quod pertinet ad receptionem, quæ quantum fit in parte neruosa, est duplex, Calidum & Frigidum, cap. 18. lib. 5. simp. Calidum reuera & proprie est anodynum, estque calidum in eo gradu, in quo est caliditas corporis patientis, quemadmodum etiam suppurans; vnde est calidum & humidum, sed non in vno tantum gradu, verum modo temperatum, modo tēperato calidius, prout est corpus patientis. Est præterea hoc anodynum emplasticum & viscidum, vt poris occlusis, halituosi spiritus detineantur, conseruetur que & temperamentum corporis patientis, & substantia, quantitasque calidi innati. Indicatur hoc anodynū a calore naturali, & temperamento partis: dum enim hæc seruantur, seruatur etiam virtus robusta, vt citra noxam tristem illam sensationem possit fugare, quo mitior euadat dolor. Est ergo hoc anodynū indicatū vitale, quia indicatio fit a simili, & sic fit conseruatio. Frigidum anodynum, non reuera, sed tantum secundum dici est anodynum, quia partem quasi sensu priuat, & stupore afficit. Frigidum ergo hoc necessario indicatur a calido, quod est organum tactus: nam quo pars calidior, eo etiā sensum habet magis exquisitum. Proinde ne obiectum violentia sua afficiat partem neruosam: oportet remouere naturalem caliditatem partis neruosæ, quæ caliditas naturalis, rationem habens causæ morbificæ, indicat frigidum vehemens, quod dum applicatur parti affectæ neruosæ, inhibeat receptionem obiecti disproportionati; vel etiam dū assumitur, refrigeret organum tum recipiens, tum iudicans: nam opium exhibitum, non tantum agit in partem recipientem, sed etiam in cerebrum iudicans. Est ergo medicamentum hoc frigidum materia præsidij, indicati a calore naturali, & temperatura organi, tum recipientis, tum iudicantis.

Frigidum, & narcoticum.

III. Anodynū indicatū a causa adiuuante.

Anodynum, quod indicatur a causa adiuuante (cap. 18. lib. 5. simp.) est calidum in primo, & tenuis substantię, vacuans, digerens, rarefaciens, concoquens, reddens æquabilem materiam illam, quæ reperitur in parte dolente, siue sit humor, siue flatus; & si humor, siue copiosus, siue acris, siue lentus, siue crassus; & si spiritus seu flatus, siue crassus, siue frigidus. Anodynum ergo calidius esse oportet temperato, & indicatur ab humore, vel vapore, qui causæ sunt doloris non principales, sed adiuuantes: potest enim dolor fieri a sanguine, tanquam a causa principali, interimque etiā fieri potest, vt vapor vel humor parti dolēti adhęreat, quorum vi dolor augeatur. Sedatur ergo hic dolor, dū hæ materiæ vacuantur & attemperantur, eorūq; densitas rarefit, quod consequimur anodyno calido in primo, & tenuis substantiæ. Hæc de anodynis, quæ dolorem mitigant: quæ tamen non sunt sanantia, quia non prohibent doloris reditum, nec diriguntur ad causam principalem, verbi gratia, ad sanguinem, dum hic est causa principalis.

Præsidium sanans est, quod causam doloris aufert, ita vt non amplius reuertatur. Indicatur autē a causa principali, quæ consideranda est secundum speciem, & secundum speciei vitium. Quoad speciem, causa est Externa, vel Interna. Ab externa causa non sumitur indicatio; licet capiatur indicatio ab affectu, quem causa externa produxit, verbi gratia, in dolore a Solis ardore, oritur indicatio refrigerādi partem calefactam, &c. A causa interna determinata sumitur indicatio, (ad differentiam genericæ, & specificæ) siue causa interna sit continens, siue contentum, verbi gratia, si causa sit sanguis, sanguinis vitium est adimendum, si pituita, pituitæ, &c. Quoad vitiū speciei, ab hoc vitio generico, generica sumitur indicatio; a vitio specifico specifica, a determināto determinata. Verbi gratia, si dolor fiat a sanguine, sanguinis vitium in genere, vt est sanguis præter naturam, indicat remedium remouens. Si perpēdamus sanguinis vitium specificum, vt v. g. peccat in quanto: indicat remedium remouens, quod contrahitur, & fit specificū minuens, ad differentiam alterantis. Si deniq; perpendamus sanguinem peccantem in quātitate determinata, verbi gratia, ad librā; indicatur remedium determinatum, minuens ad libram. Vitium ergo speciei, vel pertinet ad causam principalē, vel ad causam causæ principalis. Quantum ad causam principalem, licet huius vitium tantum pertineat ad copiam, & qualitatem; quia tamē hæc ipsa vitia connectuntur cum substantia, motu, & quiete: ob id indicationes sumendæ sunt a quolibet vitio. Si igitur vitium sit secundum substātiam, oritur indicatio eradicandi: si secundum copiam, minuendi: si secundum qualitatem, alterandi per contrarium: si vitium sit secūdum motum, si quidem hic sit criticus, non est prohibēdus; & propterea in febricitantibus reprimentia capiti applicata nocent, vbi dolor est criticus: si autem motus non sit criticus, inhibendus: Modus autem inhibitionis varius est: fieri enim potest, per attractionem, impulsionem, vel interceptionem: si vitium sit secundū quietem, indicatur remedium discutiens, seu minuens. Causa autem, quæ auctor est causæ principalis, est membrum generans: vt, si gignit per intemperiem, oritur indicatio alterandi. Verbi gratia, si dolor capitis fiat a pituita, genita in ventriculo frigidiori, indicatur remedium calefaciens ventriculum. Hæc de indicationibus. Vbi notandum, Platonem & omnes medicos, recte statuere, non esse alterandum, nisi prius vacuatum sit corpus: nos tamen, licet hæc non proposuerimus, accusari non possumus; quia tantum loquimur de quid agēdo, non autem de quando agendo.

II. Pręsidiū sanans, qđ indicatur a causa principali: eius nimium. 1. Specie.

2. Vitio speciei.

Cur vacuatium nō sit facta mentio.

De prognosticis.

VT autem sciamus, num ad pręsidiorum materias descēdere debeamus; considerare nos oportet Prognosticum: quod non aliunde petitur, quam e victoria, vel virtutis, vel rerum præter naturam. Virtus generalem quendam discursum postulat, omnibus vitijs applicabilem, de quo alias dicemus. In præsentia autem tantum digrediemur

Prognostica.

circa res præter naturam; id est, circa tristem sensationem, & circa causas effectrices principales, in quibus considerabimus, cum sint vehementes, ratione essentiæ, dignitatis, vel facultatis. Quantum igitur ad tristem sensationem in dolore capitis, non est insignis vehementia ratione essentiæ, nec enim quisquam ob capitis dolorē mortuus est, aut seipsum interfecit, sicut euenire consueuit in dolore colico, in dolore aurium, oculorum, dentiū, quia capitis paries sensum obtinent minus exquisitum: Galenus c. 1. l. 2. κατὰ τόπ. Licet autē capitis dolor non sit vehemētissimus: aliqua tñ e parte est vehemens, & propterea quo est vehementior: (habet enim latitudinem quandam,) eo magis fit periculosus. Quoad vehementiam dignitatis, dolor est vehementior, si afficiatur pars interna, q̄ si externa: imo interna parte affecta, tanta est vehementia ratione dignitatis, vt immineat phrenitis, lethargus, apoplexia, cæcitas. Quantum ad vehementiam ratione facultatis, exigua est vehementia, si ægrotantes leuiter ferant dolores, nec vitia periculosa sint annexa: contra, dolor est vehemēs ratione facultatis, si patiens difficulter toleret dolorem, si oboriatur animi deliquium, si vigiliæ sint pertinaces, si annectatur delirium. Hæc de dolore:

2. A causa efficiente. sequitur causa efficiens, in qua oportet perpendere vehementiam, & s̄m speciem, & s̄m speciei vitium.

Secundum speciem. Quoad speciem, causa est externa, vel interna: de quibus non statuendum, vnam semper magis, vel minus esse periculosam. Fieri enim potest, vt dolor producatur a causa externa, qui in summe sit periculosus; vt dolor a magno ictu factus, magis est periculosus, q̄ si fiat a pituita dulci. Quandoq; cōtingit oppositum, exempli gratia, dolor factus a bile insigniter putrescente, est periculosior, quam si fiat a Solis ardore. Quare necessarium est, vt cuiuslibet causæ vehementia perpendatur. Interna igitur causa, est intemperies, vel materia: materia, est vapor, vel minera: minera, est sanguis, bilis, pituita, vel melancholia.

Secundum vitium. Facilius quidē succurri potest sanguini, & bili, quam pituitæ, & melancholiæ: attamen, vt vitium est vehemētius, pro eo periculum intenditur. Verbi gratia, dolor qui producitur a sanguine putrescente, est periculosior, q̄ si fiat a pituita dulci. Breuiter ergo dicendū de vitijs cuiuslibet speciei. Et primum quoad vitiū continentis, id est, partis similaris, qd vitium est qualitas, nimirum intēperies: hæc est simplex, vel Cōposita: simplex, est calida, frigida, sicca. Si igitur in his dyscrasijs reliqua sint paria, calida magis est periculosa, quia frigidis tollenda est, quæ non agunt citra noxā: sicca aūt difficilioris est curationis, quia pertinaciter siccitas resistit humido. Si non seruetur paritas, magis periculosus est dolor, qui est vehemens, s̄m essentiam, dignitatem & facultatem. Verbi gratia, si frigiditas sit in habitu, si pertineat ad cerebrū, si denique officiat coctioni ipsius cerebri. Contentorum vitium pertinet ad formā, quātitatem, qualitatem, & vbi; ac proinde quo vitium est vehementius, eo dolor est periculosior, verbi gratia, si dolor fiat a materia corrupta, venefica, admodum copiosa, acri, viscida, crassa, impacta: item ratione dignitatis, a materia occupante cerebrum: tandem si ratione vehementiæ facultatis; adsint vigiliæ, immineat animi deliquium. Quoad causam externam, similiter pro huius vehementia statuere oportet. Exempli gratia, si dolor fiat ab insigni contusione, vt consequatur delirium, succedat vomitus, quia triplex adest vehementia, dolor est admodum periculosus: cōtra, si causa externa sit debilis, secundum propositas vehementias.

De curationis parte, quæ manus fit opera.

QVoad materias Chirurgicas agendum est de Venæ sectione, de hirudinibus, de cucurbitulis, de frictionibus, de ligaturis, de fonticulis, & vesicatorijs.

Venæ sectio.
Vena in eo capitis dolore secāda est, in quo sanguis habet rationem causæ principalis, vel sine qua non, dummodo virtus, & in præsentia, & in futurum, ita possit esse robusta, vt phlebotomiam perferat. Quoad rectam administrationem: si dolor sit 1
vehementior, in quo sanguinis actio est summa,
vnica vice tantum sanguinis emittendum, quantū
sufficit, si virtus sit robusta: si secus, partiri detractionem oportet. Hinc in dolore a sanguine, si immineat inflammatio, & vitium maximi momenti, & proinde sanguis sit summæ actiuitatis vnica
vice sanguis euacuādus. De mōi prout sanguis est 2
tenuior, vel crassior, pro eo foramē mō angustius,
modo amplius est faciendum. Qñ agendum. Si san- 3
guis præsens est vehementior aliis indicantibus,
est in causa, vt illico aperiatur vena, citra morā: si
contra, primū licet medicamētum exhibere, mox
venā secare. Quoad vbi agendum: p sanguinis va- 4
ria subsistētia, variæ venę secandæ. Si enim sanguis
euacuādus sit in capite, vena capitis tundenda; siq;
dolor occupet partem capitis posteriorē, vena frontis est aperienda, per q̄ fit, & euacuatio, & reuulsio. Si sanguis euacuādus sit infra caput: tum sanguinis subsistētia pertinet ad locos, vel supra renes, vel infra renes: si supra, aperienda basilica; si infra, venæ crurum tondendæ. Si sanguis euacuādus subsistat partim in capite, partim infra caput: tunc, si magis potest sanguis in capite existēs, aperienda est cephalica: si magis potest sanguis extra caput, aperienda est cubiti vena media, vel cephalica: (non basilica:) per quas vacuatur sanguis existens in capite, & extra caput, q̄uis per cephalicā euacuet magis caput, q̄ thorax. Porro sanguis infra caput, modo pertinet magis ad dextram partē, modo ad sinistram; & hinc cubiti, pedumq; venæ secandæ, modo dextræ, modo sinistræ; dextræ, si dolor sit in dextra parte, & similiter.

Arteriæ sectio. Quoad sectionem arteriarum, cum non reperiantur, qui audeant secare; ne ægri protinus deterreantur, optimū est occurrere medicamentis siccantibus, & astringentibus arterias, vt prohibeatur fluxus. de quibus medicamentis suo loco.

Hirudines. Hirudines sanguinē vacuant, minus vehementer, q̄ venæ sectio. Prout aūt actio sanguinis indicantis est vehementior, pro eo etiā oportet hirudinibus vti vicibus paucioribus: nā prima statim vice euacuabitur sanguis copiosus, si insignis erit actio. Quoad modū, si sanguis euacuandus erit crassior, prius aqua tepida locus diutius foueri debet, vt sanguis fundatur, cedat, & egrediatur. Tempus vtēdi est, dum sanguis indicans, sua præsentia vincit alia indicantia. Verbi gratia, hirudines sunt applicandæ capiti, per sectionem venæ cubiti. Quoad vbi pro varia subsistentia sanguinis, varijs ēt locis applicandæ sunt hirudines; nimirum cruribus, hæmorrhoidibus, bracchijs, post aures, temporibus, fronti, & naribus: nā & Galenus in dolore capitis antiquo narium venas aperiebat. c. 2. l. 2. κατὰ τόπ.

Cucurbitulæ scarificatæ. Cucurbitulæ scarificatæ, vel sunt materia principalis, dum indicans non admodum est vehemēs, vel non principalis, dum sanguis vehementer peccans est euacuandus, virtusque interim materiam principalem, id est, venæ sectionem prohibet. Præterea cucurbitulæ scarificatæ sunt materia remedij anodyni, minus iudicij, causant enim dolorē,

vt

ut sic dolor dolorẽ sedet: Quoad vsum: si sanguinis actio sit vehementior, applicãde plures cucurbitulæ, & ea vice sæpius sunt repetẽdæ, vt sanguis insignis actiuitatis vnica vice euacuetur. De modo, si sanguis ægre exeat, propter crassitiem, oportet foramina esse latiora, & scarificationem profundiorem. De quando, & vbi, idem dicendum, quod de Hirudinibus diximus.

Cucurbitulæ non scarificatæ. Non scarificatæ cucurbitulę, vacuant tum Sẽsibiliter, tũ insensibiliter. Sensibiliter, dũ verbi gratia, post sectã venã frontis, vel post hirudines admotas, cucurbitula applicatur, sine scarificatione, vt adiuuet venę sectionẽ, & hirudines, sanguinẽque non egredientẽ educat. Sed hæc doctrina est extra methodũ medẽdi, nã hoc in loco indicãs est venæ sectio, vt est debilis, &c. Proinde si hoc modo sumatur cucurbitula; non est, cur eius vsus ꝓponatur. Insensibiliter vacuantes cucurbitulæ nõ scarificatæ, vires habent varias: excitant enim dolorem, & ea ratione, sunt materia remedij anodyni, ratione iudicij. Præterea, quatenus vel reuellẽdo, vel deriuando, commouent naturã morbificã, id est, vaporẽ, vel mineram, sunt materia remedij non anodyni, sed indicantẽ causa principali, & sine qua non. [Vsus] harum cucurbitularũ pſcribi debet e consequentibus vehemẽtiã, tum tristis sensationis, ratione iudicij, tũ vaporis, tum mineræ, siue sint causæ principales, vel sine quibus non; quemadmodũ dictum est de cucurbitulis scarificatis. Verbi gratia, si cucurbitula vsurpetur causa iudicij dolorifici: vt dolor maioris est actiuitatis, ita maior probatur cucurbitula; a maiore enim dolore excitatur vehementior, qui minorẽ remittit. Prout etiã maior est dolor, pro eo cucurbitula maiore cũ flamma est administranda. Præterea eo tẽpore est applicanda, quo tristis sensatio, seu affectio illa sensifica, est vehementior alijs indicantibus. Tandem cucurbitula adhibenda est parti, in qua subsistit vis, cuius causa fit receptio: vt propterea sit applicanda parti neruosæ.

Frictiones & ligaturę. Frictiones, & Ligaturæ, q̃uis possint reuellere deriuareq; materiam cũ principalem, tũ sine qua non: tamen quatenus hæ materiæ sunt dolorificæ, id est, vehementes, sunt materia anodyni, ratione iudicij: proẽatur ergo satis vehementes. In vsu omnia obseruanda, quæ de cucurbitulis diximus.

Fonticuli. Fonticulus est vlcus, quod fit a causa comburente, vel ignea, actu aut potentia: producitur q; p mediã crustã, seu escharam, qua decidente, vlcus fit cauũ, cũ cutis amissione, vt egrediatur materia morbifica, quę & suscipitur, propter imbecillitatem, & quãdoq; attrahitur pp dolorẽ, si nimirum fonticulus est cum dolore. Est ergo fonticulus materia remedij siccantis, indicati a causa principali, & sine qua nõ. [De vsu.] Proũt materia morbifica est maioris actiuitatis; ita fonticuli & maiores, & plures fieri possunt. [Quomodo:] vt causa morbifica minus cedit; pro eo etiam fonticulus est efficiendus, vt non modo cutis absumatur, sed & caro: & sic aliquando vsque ad ossa fonticulus est perducendus. [Quando,] vt materia morbifica præsens vincit alia indicantia; ita eo tempore vsurpandi fonticuli. Interdũ ergo diutius sunt seruandi, imo q̃nque toto vitæ tẽpore, ob præsentiam materiæ morbificæ. [Vbi:] pro varia subsistentia materiæ morbificæ, fonticuli sunt inurendi, modo in capite, modo infra caput: & si infra caput, modo sub occipitio, modo artubus. Variatur locus administrandi fonticulos in dolore capitis, prout materia morbifica, vel est vacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda. Si simpliciter est materia vacuanda, administratur fonticulus suturæ coronali. Si materia sit reuellenda, infigitur artubus inferioribus, id est, cruribus, femorib°, Si materia sit deriuanda, id est, vacuãda & reuellenda: (nã hãc esse deriuationis naturã, in c. de phrenitide docebimus:) siquidẽ magis videatur vacuanda, oportet inurere locũ infra occipitiũ: sin magis sit reuellenda, inurendæ spatulæ; & si adhuc magis videatur reuellenda materia, brachiũ inurendũ: rõ est, nã quo ꝓpior fonticulus est capiti, eo ꝓmptius materiã suscipit. Porro in loco, cui applicatur fonticulus, virtus est perpendenda: si enim pars alias vulnere fuerit affecta, si doleat, si plus iusto sit emaciata, signum est imbecillitatis, & virtutis prohibẽtis fonticulos: ita, si in hydropico tumida appareãt crura, nõ debent fonticuli applicari cruribus, quia virtus ita prohibet, vt æger moreretur, si applicarentur.

Vesicatoriũ. Vesicatorium est vlcus, cũ amissione cuticulæ, productum a materia acri & mordaci, quæ cuticulam penetrat, & hanc a cute separat, vt excitetur vesica, qua remota permanet vlcus. Vnde pars hoc vlcere affecta, attrahit propter caliditatem & dolorem, recipitque propter imbecillitatem. Vesicatorium, igitur, prout dolorificũ, est materia anodyni, ratione iudicij: prout autẽ habet vim calefaciendi & exulcerandi partẽ, est materia remedij sanantis; quia ratione caliditatis & doloris fit attractio materiæ morbificæ; ratione imbecillitatis, fit eiusdem receptio; vesicatorium enim partẽ reddit debilem. Differentia aũt est inter vesicatorium & fonticulũ: nã vesicatorium citius agit, quia citius dissoluitur vesica, q̃ eschara: & ꝓinde dum materia morbifica euacuanda est maligna, quæ celerrime est educenda, magis ꝓbantur vesicatoria, quã fonticuli. Materiæ autem e quibus fit vesicatorium, sunt acres: vt [cantharides, sinapi, euphorbium, fermẽtum, acetũ scilliticum, flãmula Iouis, batrachium, ranunculus, allium, &c.] Verbi gratia, [recip. canthar. præpara. ℥ iij. sinapi ℥ ſ. fermenti ℥ ij. aceti scillitici parum. fiat pasta pro vesicatorio.] Hæc tamen pertinent ad methodum componẽdi, non ad medendi methodum [De vsu] Prout affectio organi iudicantis, & actio materiæ morbificæ est vehemens, pro eo, & maiora, & plura erunt adhibẽda vesicatoria [Quomodo] prout maior est resistẽtia, & affectionis propositæ, & materię morbificæ, pro eo, vel parum detinendum est vesicatoriũ, vt solũ absumatur cuticula, vel diutius, vt ẽt cutis absumatur [Quãdo] Vsurpanda sunt vesicatoria, dũ indicans hoc dominatur reliquis indicantibus, imo, perseuerante præsentia indicãtis, q̃nque longiori tẽpore sunt seruanda. Solent aũt conseruari [beneficio cerati sacri, beneficio diachylon simplicis, vel cum gummis, errant enim, qui semper vtũtur cerato diapalma.] Vbi agendum sum tur a substantia indicantis, quemadmodũ in fonticulis dictũ. Id tamen notãdũ, virtutẽ partis robustiorẽ requiri in fonticulis, q̃ in vesicatorijs.

Quo differat vesicatorium a fonticulo. Materia vesicatorij. Vsus vesicatoriorum.

Derasio pilorum. Cæterũ Galenus c. 1. l. 4. κ.τόπ. dũ emplastro vtitur, pilos deradit, vel pro inũctionibus, breuiores reddit, vt medicamẽta efficacius operentur. Nos tñ huius derasionis pilorũ non meminimus: quia hęc materia chirurgica est extra methodum medendi, & pertinet ad materiam secundam: nam pilorum remotio respicit medicamenti applicandi imbecillitatem, non respicit corpus nostrum: pili enim impediunt operationem medicamenti: vnde id quod indicat, non est in corpore, sed est ceratum, &c.

De curatione per medicamenta.

Pharmacia. MAteria medicinalis in capitis dolore est triplex. 1. Materia remedij anodyni. 2. Materia remedij sanantis. 3. Materia remedij requisiti a ꝓportione cerebri. Materia igitur remedij anodyni, respicit, vel iudiciũ, vel violentiã receptionẽ, vel causam adiuuantẽ. Anodynũ rõne iudicij est duplex,

1. Anodynum rõne iudicij.

vel est enim dolorificum, vehementius affectione sensifica: vel dirigitur ad sensorium dū indicans, vt eius caliditas naturalis veluti ea inguatur. Dolorificū.[Dolorificū.] Dolorificū est, si aliquod acre medicamentū parti applicet, quod eam exulceret, v. [veratrū albū, vel nigrū, cantharides, flammula Iouis, colocynthis, euphorbiū, scammoniū, sinapi, piper, zinziber, & alia dolorifica:] his enim dolor extra caput excitat, vt capitis dolor mitiget. Vnde notandū, cantharides, v.g. esse materiā remedij indicati in methodo medendi, dum ijs vtimur ad excitandū dolorem: sunt enim tunc materia remedij indicati ab affectione organi iudicantis: dum aūt ijsdem vtimur, ad efficiendū vesicatorium, cantharides sunt extra methodū medendi. [Vsus]: est euidentissimus e superius traditis. Illud saltē notet, parti exulceratādæ admouendos esse pulueres ppositorū medicamentorū, ad ℈ ſ. & dum capitis dolor sedat, excitatū iā dolorē extra caput, rursus adimendum esse butyro.

Soporifera, & opiata. Medicamentum autem quod natiuū calorē sensorij iudicantis dissipat, est soporiferū: vt [succus lactucæ, nymphææ, solani, mandragoræ, capita papaueris, opium, magnæ antidoti, philonū Roman. diatpermation, requies Nicol. pilulæ de cynoglossa.] Opium tutius dat in medicamentis cōpositis: vis enim opij, & fermentationis, & calidorum medicamentorū vi minuitur; vnde [miscerī cū opio debet, crocus, castorium, &c.] Gal. c. 1. lib. 2. κ. τόπ.

Quādo vti possumus opiatis. improbare videtur opiata: quia dolor capitis secundū essentiam non est admodum vehemens: paullo tñ post, in dolore a bile, probat paullulum opiatum. Auicennas quoq; c. 10. & 29. eadem pbat. Responsio: si vehementia κεφαλαλγίας consideret s̄m essentiam, non probantur opiata, at si capiatur s̄m facultatem, dolor ita vehemens esse potest, vt opiatis vti cogamur: si nimirum dolor a causa calida orat, vnde vigiliæ exsistunt, q̄ vehementer deijciunt vires; vnde vtendum opiatis, q̄ torporem inducunt, & bilem refrigerant. [De vsu] opiatorum. Prout maior est actiuitas indicātis, pro eo dosis opiati augeri debet, dummodo virtus ferat: vnde in insigni dolore, licet exhibere ℈ j. vel ʒ ſ. Philonij Rom. id quod virtus pferre solet in capite calido, in corpore temperamenti calidioris, in florida ętate, in dolore recenti: (nā in antiquo vires languent.) Si virtus sit debilis, minuenda est dosis, vt sufficiat exhiberē a ℈ ſ. ad gra. xv. [Quomodo.] Opiata nō debet actu frigida administrari, sed calida vel tepida. [Quando.] Debemus aūt ea vti, cum indicans superat reliqua indicantia. Post vsurpationē vero opiatæ, s̄m Galenum loco curato applicari debent calorifica, vt anethum, cinnamomū, &c. q̄ corrigunt nocumentū, q̄d ab opiato potest excitari. [Vbi] agendū; indicatur a subsistentia indicantis: cum ergo materia in capite subsistere queat, opiata administranda per os, applicanda naribus, fronti, &c. Notandum tamen melius esse, vt opiata applicentur, quam vt exhibeantur, nam exhibita nocent hepati & ventriculo: præterea tutius applicantur fronti, quam suturæ coronali, vel parti capitis posteriori, quoniam virtus talia frigida non sustinet: oxyrrhodina tamen coronali suturæ possunt applicari.

2. Anodynum ratione receptionis. Anodynum causa receptionis, est calidū & frigidū. De frigido nihil dicemus: quia eius materia iā est pposita, nimirum soporifera medicamenta & opiata; quæ ratione iudicij, agūt in cerebrum iudicās; ratione receptionis, agunt in partē neruosam, cuius vnitas soluitur. Porro, calidum oportet esse simile corpori affecto, & emplast. cū. Huius remedij materia pponit. c. 8. lib. 5. simp. num. [hydrelęū, farina tritici, panis e tritico modice coctus, adeps porcinus, butyrum, lac bubulum, caprillum, ouillū, amygdalæ dulces, mucilago maluę, omēta animalium pinguium.] Vsus. Pro maiori molestia receptionis, maior dosis vsurpari debet. Verbi gratia, [recip. panis e tritico modice cocti, & optime triti ℥ j. adipis suilli ℥ ſ. butyri ℥ j. ſ. Misc. ad ignem. Possumus etiā vti pane, decocto in lacte.] Si indicans sit vehemens, medicamētū iam pscriptum satis crassum, id est, in magna copia adhibebit. [Quomodo.] Est aūt hoc medicamētū actu calidum applicādū, determinate, vt est pars affecta sic enim crasis cōseruatur. [Quando.] Applicandum est hoc medicamentum, dum dominatur receptio [Vbi.] Est applicandum parti, cuius vnitas soluitur.

3. Anodynū ratione causæ adiuuantis. Anodynum ratione causæ adiuuantis, est calidū in ordine primo, & tenuis substantię. Cuius materia est [oleū anethinū, c. 18. li. 5. simp. vt̄ chamæmelinū, oleū cōmune cum vino albo tenui, flores chamæmeli, vinū cum fœnugræco, oleū cū cymino, &c.] Hæ materiæ cutim rarefaciunt, & vapores, humoresq; ad superficiē euocando, materiam morbificā euacuant. Vsus: [Quātum.] Si causa adiuuans sit insignis actiuitatis: pposita administrentur in magna dosi. [Quomodo] administrentur actu calida. Tēpus opportunū sit, dū causa adiuuans vincit alia indicantia: dū enim vincit ab alijs indicantibus, non debetis hæc applicare. V. g. cū adiuuans vincit a copiosa materia, replente totum corpus: primo totum est vacuandū, deinde anodynum vsurpandum. [Vbi:] applicandū est parti recipienti.

Dictum hactenus de anodyno: sequit materia remedij sanantis. Hæc materia respicit causam principalē, cum internam, tum externā. Interna est, tum Dyscrasia partium similariū, tū materia morbifica.

1. Intemperies. Quoad dyscrasias, pponemus medicamenta, q̄ simplices tollunt: vnde & patebunt medicamēta, quibus cōpositę curantur. Simplex intemperies, q̄ dolorem facit capitis, est calida, frigida, vel sicca. In

Calida dyscrasia. calida pbatur [oleum rosaceum, succus mori, folia portulacę, & potiss. cū flore polentæ, id est, cum floræ farinæ, confectæ ex hordeo vt. diasso c. 1. li. 2. κ. τόπ. Probatur et succus portulacæ, polygoni, pāpinorum vitis, endiuię, itē omphacium, aqua rosacea, fol a vitis cocta, & trita, cum mulsa diluta; ite spōgia imbuta in aqua simplici, vel rosacea. Alexander, si calor non est ingens, vtit rosaceo cū aceto: si ingēs, addit lactucā.] Cū his frigidis, licet cōmiscere calida, q̄ sint instar vehiculorū: nimirum, [ol. chamæmelin. & anethinū,] sicut ēt Aetius facit: nimo hęc ēt calida seruat calorē natiuū. ne a frigidis sinceris lędat: tū hæc calida, materiā adiuuātē euocant.

Frigida intemperies. In frigida intēperie pbat [oleū irinū, laurinum, cui pp odorem ingratum miscere licet macim, cinnamomū, & folia odorata. Galenus pbat farinam coctā, cum mulsa, sed præterea cū vino, cum maiorana, serpillo, origano, calaminthas licet ēt vti cypero, cum adipe anserino; pbātur spōgiæ, cum vino aromatico.] Si frigida intēperies sit in habitu; ascendere licet ad [euphorbiū, cū oleo, & cera.] Hoc modo: [℞ euphorbij ʒ j. olei communis, vel anethini ℥ iij. ceræ, liquefactæ in pdicto ol. ʒ vj. Misc. Sed pterea Gal. in ca. de Hemicrania, vt

Efficacissimū medicamentum, Gal c 3. l. 2. κ. τόπ. strenuū medicamentū hoc pbat: [℞ crocomagmatis, piperis albi, ana ʒ ij. euphorbij, si recens est ʒ j. ſ. si non est recens ʒ j. stercoris columbini, atramenti scriptorij, ana ℥ j. Terantur cum aceto acerrimo, & vino generoso:] ex pars affecta prius fricet, deinde hoc medicamentum applicet. Alexander prudentissimus, c. 10. lib. 1. monebat, vt, si fortan validius hoc medicamentum videret, ei cōmisceat modicū [vel amyli, vel lactis.] Crocomagma, etsi varie

Aet. c. 169: li. 2. c. 50. li. 6. at paullo aliter c. 50. lib. 14. paret, hic tñ modus s̄m Aetium est optimus: [recipe croc ℈ ij. myrrhæ et. rof. succ. amyli, gūmi ana ℈ j. terant cum vino. Rosę hic pmittent, non vt refrigerent par, s̄ ancet?, q̄ antea frigida laborabat intempe-

temperie; sed vt mitigent medicamenta calidiora, & astrictione sua contineant robur calidorũ medicamentorum. Stercus columbinum monet Galen. capiendum esse, e colũbis montanis, nã est medicamentum magis valens. Atramentũ scriptoriũ, admodum turpe reddit caput: ideoq; in huius medicamenti cõpositione omitti potest. Præter hæc, in dolore capitis ab intemperie frigida, probant [aquę sulphureæ naturales.] At si harum aquarum sit penuria, sic possumus pscribere; [℞ sulphuris viui lib. j. salis lib. j. maioranæ, serpilli, stœchadis, calaminthæ mon. saluiæ, beton. rosmar. pulegij, melissæ, ana M. j. aquæ cõis lib. c. fiat decoctio ad consump. quart. part. p stillicidio. Cũ hac aqua cõtere possumus stillicidium p plures vices: secus aũt fieri solet, dũ est copia aquarũ sulphurearum sponte scaturientium. Tãdẽ in dolore contumaci, Rhasis hoc vtit medicamento: [℞ euphorbij, sinapis, castorij, piperis albi, styracis, calamitæ, rutæ, marrubij, ana ℈ j. redigant in puluerem, & vino generoso aspergant, & forment trochisci: & dũ vsurpant, excipiãtur vel vino odorato, vel oleo de costo, vel simili medicamento calefaciẽte.] Nostris tẽporibus nullo alio medicamẽto vtisolent, q̃ [oleo chamæmelino:] probat etiã, tanq̃ strenuum, [oleum destillatum ex aniso, e feniculo, ex aromatibus, e magnis antidotis, & oleũ magni Hetruriæ Ducis, quod veluti miracula facere videt: probat et ã oleum destillatum e guaiaco, & admirabile est oleũ destillatum e sassafrassa.]

Sicca intemperies. In sicca intemperie vtimur, [maluã, althæa, amygdalis dulcibus, oleo cõmuni, aqua tepida, lacte, medullis, pinguedinibus potiss. gallinæ.] His igit medicamentis vtimur, ad remouẽdũ dyscrasias, q̃ dolorem excitant.

Vsus. [Vsus] horum medicamentorum. [Quantum.] Quo maioris actiuitatis est intemperies, eo maior probat dosis. [Quomodo:] in hoc cõueniunt oẽs dyscrasiæ, vt quando sunt d ssicilis passionis, id est, qñ sunt in habitu, indiceant, medicamẽtũ sm eum modũ esse administrandum, quo efficacissime agat, nimirum in modum stillicidij, in substantia solida, vnde Galenus in calida intemperie probat assiduã irrigationem cum oleis, non .n. sufficit simplex inunctio. Cæterum in frigida intemperie stillicidium probatur vehementius, nã pp motum excitat calor. Dissident autẽ dyscrasiæ, nã prout vario mõ resistunt, p eo et medicamenta vario mõ sunt administranda. Quia igitur intemperies calida, melius vincitur a frigido actu; idcirco expedit vti medicamẽtis actu frigidis. Cõtra, in frigida intemperie, actu calidis, in sicca, moderate calidis. In intemperie igit calida probat rosaceum frigidissimum. Ne autẽ medicamentum a corpore calefiat, & hinc rursus corpus calefaciat, si bases superponat panniculum aqua & aceto, actu frigidis. [Quãdo] agẽdũ, indicatur ab intemperie pieniti, sed vincente alia indicantia. Quod si dyscrasia vincat a materia, existẽte vel in toto, vel in capite, oportet prius euacuare & totum, & caput, anteq̃ applicent medicamentũ caliditati intemperiei. Q̃d et in alopecia Galen. obseruat, 6. a. l. c. a. 20. [Vbi] agendum: si dyscrasia sit extra cranium, medicamenta sunt applicanda: si intra, medicamenta sunt applicanda, & exhibenda p os. Applicant autem suturæ coronali & naribus: nam p has vias facile medicamentorum vis in cerebrum pducitur. Cæterum q̃ applicatur naribus, sint suauis odoris; q̃ exhibent, suauis saporis: vt iucunda fiat curatio. Hæc de medicamentis, respicientibus intemperiem.

2. Materia morbifica. Sequuntur medicamenta, q̃ respiciunt materiã morbificam. Hæc materia multiplex est: vel enim reperitur Extra caput, & est antecedẽs mediata: vel In capite, & tũc est antecedens, aut Extra cranium: si intra cranium, dolorq; et cruciet intra cranium, materia est causa immediata; sin vero dolor cruciet extra cranium, eadẽ materia residens intra craniũ, est causa mediata, immediata aũt q̃ extra cranium subsistit. Nos cõfusionẽ fugientes, primum loquemur de materia extra caput, deinde de materia existente in capite. Materia igitur existẽs extra caput, vel residet Citra iecur, & dr prima superfluitas, vel Vltra, & dr cacochymia.

Prima superfluitas. Tenuis. Prima superfluitas, vel est Tenuis, vt serosa, & biliosa; vel Crassa, vt melancholica, & pituitosa. Tenuis vacuat: vel p Os, vel p Aluũ. Per os vacuat beneficio vomitorij, qd cõficit ex [aqua hordeacea tepida, cũ iulapio acetoso simplici, vel syrupo acetoso simplici, vel et cũ aceto.] Per aluũ vacuatur, vel exhibitis per os, vel immissis p sedem. Per os [℞ mannę el. syr. rosl. sol. ana ℥ ij. s. cum aqua endiuia, fiat potio breuis.] Vel [℞ floris cassiæ rec. extr. ʒ x. mannę el. ʒ iij. specierum diarhodõ Abb. ℈ j. M. & cum saccharo fiat bolus.] Per sedẽ euacuans, inijcit clysmi modo: [℞ cremoris hordei lib. j. sacchari rubri ℥ ij. olei, vel cõis, vel violacei ℥ iij. oui vitellum, salis cõis ℈ j. Misc. pro clystere.]

Crassa. Si crassa fuerit superfluitas, vomitorium erit tale: [℞ succi raphani ℥ j. s. oxymellis simpl. ℥ ij. iuris pinguis tepidi ℥ x. Misc. p vomitorio.] Aluum subducet hoc sequens, per os exhibitum. [℞ mellis rosl. sol. ℥ v. iuris pulli parum, fiat potio breuis.] Si patiens forsitan non admittet syrupum rosaceum, nec medicamentum in bolo, sed solum in potione, cupiereq; mannam, hæc quia non euacuat superfluitates crassas, sed tenues, idcirco adiungẽda sunt ea, quæ mannam adiuuant: [℞ mannæ el. ℥ iij. oxymellis simp. ℥ ij. s. cum iure pulli, fiat potio breuis.] Hic oxymel attenuat, & abstergit materiã, q̃ detersam facilius manna educit. Si patiens desideret bolum: [℞ specierum hieræ simp. ʒ iij. cum melle rosl. fiant boli.] Vel [℞ flor. cassiæ, nouiter extractæ ℥ j. mannæ el. ʒ ij. specierum hieræ simp. ʒ j. s. Misce cum saccharo, fiant boli.] Per sedem immitti potest sequens [℞ hieræ picræ ʒ iij. mellis rosati ℥ iij. olei vel cõmunis, vel chamæmelini ℥ iij. s. salis communis ʒ j. iuris alterati cum furfuribus ℥ x. succi betæ, vel mercurialis ℥ ij. Misc. pro clysmo.]

Vsus medicamentorum in prima superfluitate. Vsus. [Quãtum.] Prout maior est actiuitas primæ superfluitatis, pro eo etiam maior esse debet euacuãtium. V. g. dare licet cassiam ad ℥ ij. mel rosl. sol. ad lib. s. syr. rosl. sol. & mannam ad ℥ v. species hieræ ad ʒ iij. & vltra: vnde Gal. c. 11. lib. 7. meth. præbebat duo magna cochlearia; sed nos possumus exhibere vltra duo cochlearia magna, ob penuriã bonæ aloes. dubitatio tamẽ potest, cur Gal. c. 3. lib. 2. a. τόπ. statuat summam dosin specierum hieræ esse ʒ j. Rñsio:

Nota. Galenus ibi respicit ad hieram, vt attenuat pituitã impactã in tunicis ventriculi, ideoq; in minore copia sumitur, vt diutius manens in ventriculo, magis attenuet; si enim in maiori dosi exhiberetur, non detineretur in ventriculo, & sic nõ attenuaret impactã materiam. At lib. 7. meth. Galenus pponit hieram, quatenus sensibiliter euacuat, ideoq; maiorem aloes copiam sumit. [Qũo.] Si prima superfluitas ęgre patiat, exhibeatur medicamentum in bolo; si facile, in potione. Itẽ in difficili passione primæ superfluitatis, clysmi cõfici debent e copiosis electuarijs, & exigua portione iuris, vt sic detineant, & magis operentur. Ad vires ãt p nos respicere oportet. q̃ si non admittat medicamentum in forma pilularum, exhiberi debet in potione. Nihil nos diximus de medicamentis, q̃ cu calliam mittent, vt sunt semina anisi, q̃ radditur oportet esse cõtusa: hæc enim non pertinent ad presens negotium, sed ad methodũ cõponendi. [Quando:] medicamenta hæc vtiora parua sunt, dum prima superfluitas vincit alia indicãtia, nimirũ ante pparationẽ materiæ. Et cum prima superfluitas

quoti-

quotidie generetur, faliđ alternis diebus vti oportet lenientibus, id eſt, clyſmis, niſi ſponte fluat aluus. [Vbi:] Euacuare licet per vomitũ, ſi prima ſuperfluitas ſubſiſtentiã habeat circa os ſupernum: p ſedem, ſi ſubſiſtat circa fundum, aut ſecundum tenuia inteſtina, vbi quidã medicamentũ p os exhiberi dicunt: ſi materia ſubſiſtit in craſſis inteſtinis, per ſedem oportet immittere medicamentum.

Cacochymia. Sequuntur medicamenta, q̃ reſpiciunt cacochymiã. Eſt aũt cacochymia, materia biliosa, pituitoſa, & melancholica: ideoq; ne primum dicendum de præparãtibus, deinde de purgantibus: idq; ue generaliter, vt ad omnes morbos accommodari queat.

Præparantia materiã biliosam. Præparantia igit̃ bilem, p huius varietate varia ſunt. In bile enim pallida, vtimur [Syrupo roſ. recent. de acetoſa, citri, de ſucco acetoſæ, de cich. de end. quibus ſyrupis addit̃ decoctum e cichoraceis, ex hordeo.] Si bilis ſit flaua, & p̃ſertim ſi vitellina; aſcendere licet ad [Syrupũ viol. nenuph. de papau. ob inſignem huius bilis calidiatẽ: decocta fieri poterunt [e lactuca.] Quod ſi bilis ſit particeps alicuius viſciditatis; permiſcere licet [Syrupũ acetoſum ſimpl.] Notãdum vero, cũ in corpore bilioſo dulcia facile in bilem mutent̃; ſyrupos præſcribendos eſſe in quãtitate, diluta in magna doſi: vt [Syr. de ſoncho, de ſucco acetoſo, ana ℥ ſ. decocti endiu. lact. hord. lib. ſ.]

Præparãtia materiã pituitoſam. Si materia ſit pituitoſa, & quidem ſalſa: [℞ Syr. de beton. oxym. ſimpl. de cich. ſimp ana ℥ ſ. decoct. beton. cichor. ℥ iij. Miſc. p ſyrupo.] Betonica hic vtimur, pp materiã pituitoſam; ſed quia eſt ſalſa, & calida, addimus cichoracea. Si pituita nõ ſit ſalſa, ſed moderate frigida, vt dulcis, & potiſſimũ inſipida: hunc ſyrupũ poſſumus præſcribere: [℞ Syrup. de beton. mellis roſ. col. oxymel. ſimp. ana ℥ vj. decocti beton. petroſelini ℥ iij. Miſ. p ſyrupo.] Si pituita ſit frigidior, cuiuſmodi eſt acida: [℞ Syr. de beton. compoſ. de ſtœch. de hyſſopo, oxym. cõpoſ. ana ℥ ſ. decocti ſaluiæ, beton. ſtœch. hyſſopi ℥ v. Miſ. hoc pro ſyr. Gratia huius pituitę, licet ẽt vti ſyrupo de corticibus citri, de menta de duabus, & quinq; rad. cum decocto maioranę roriſmar. origani, &c.]

Præparãtia melancholiam. Si materia ſit melãcholica, ſicq; exuſta: [℞ Syr. viol. de ſucco borrag. de fum. ana ℥ ſ. decocti lupul. borag. capill. Veneris viridiũ ℥ iiij. Miſ. Probat̃ ẽt ſyrupus de pomis ſimplex, de ſucco bugloſſæ, de lupulis.] Sin aũt materia melãcholica nõ ſit exuſta: [℞ Syr. de corticibus citri, de fumaria ana ℥ j. decocti meliſſę, fumariæ, ſem. citri ℥ iij. Miſ. pro ſyrupo.

Vtendi ratio. Vſus] p̃parantiũ e ſuperioribus patet: illud ſaltem notetur circa modum, vt cauſa materiæ bilioſæ exhibeantur ſyrupi actu frigidi, & præſertim ſi bilis ſit calidior, vt vitellina: in reliquis licet vti ſyrupis actu calidis.

Purgantia. [Quantũ] ad medicamẽta, q̃ cacochymiã p̃paratã purganti notãdum, purgantia aliqñ pbari in cephalalgia a cauſa primitiua, Verbi gratia, ſi capitis dolor fiat ob Solis ardorẽ, ita vt Solis ardor tãtum calefaciat, purgãtia nõ pbant̃, quia nõ adeſt materia purgãda: ſi autẽ ſolis ardor nõ mõ calefaciat caput, verum ẽt cõmoueat materiã, purgantia pbantur, ſm Auicennã.

Cholagoga. In materia ergo bilioſa, [℞ rhab. electi ʒ iiij. infunde ſ. a. in decocto end. & facta diligẽti expreſſione adde elect. de ſucco roſ. ℥ ij. mãnæ el. ſyrup. roſ. ſol. ana ℥ j ſ. Miſ. & fiat potio breuis.] Vel, ſi patiẽs bolũ optet: [℞ pulu. rhabarb. el. ʒ j. elect. de ſucco roſ. ʒ j ſ. trochiſcorũ de violis cũ ſcãm. ℈ j. floris caſſ. nou. extr. ℥ ſ. Miſ. & cũ ſaccharo fiat bolus.] Licet ẽt hoc medicamentũ p̃ſcribere in dolore capitis. [℞ Maſſæ pil. aur ℈ iiij. dacrydij gra. iiij. cũ ſyrupo de ſoncho, fiãt pilulæ nu. v.]

Phlegmagoga. Si materia pituitoſa ſit purgãda: [℞ maſſæ pil. coch. ʒ j ſ. maſtichin. ʒ ſ. cũ ſyrupo de beton. fiãt pil. v. Probat̃ ẽt agaricus, hiera Pachij, diaphœnicon. & in cõtumaci dolore a pituita, pbant̃ pil. fœtidæ, pilulæ de euph. trochiſci alhãdal.]

Melanagogæ. In materia melãcholica: [℞ Maſſæ pil. coch. cũ helleboro p̃pararũ ʒ j ſ. de fumaria ʒ ſ. cũ ſyrupo de pomis, fiant pilulæ nu. v. Licet etiam vti ſena, polypodio, epithymo, veratro nigro: vnde probatur ſyrupus de polyp. de epith. de pomis comp. de fumaria cõp. confectio Hamech. Id tñ maxime notandum, e c. 2. l. 1. κ. τόπ. in omni capitis morbo, ſiue a bile ſiat, ſiue a melancholia, ſemper phlegmagoga eſſe miſcenda: & ob id Gal. ſemper purgat [cum hiera e colocynthide, addito ſcãmonio, pp materiã bilioſam; helleboro nigro, pp̃ter melancholiam.

Vſus purgãtium. Vſus. Quantum.] Pro maiori actiuitate materiæ, vt pendet a maiori quantitate, pbatur etiã maior doſis purgantium. Sed notandum, cum materia in dolore capitis expurganda ſit ſatis diſtans, augendam eſſe doſin medicamẽti, ne facultas in longo itinere hebeſcat. Sed hoc non p̃tinet ad methodum medendi, verum ad methodum cõponendi: q̃ docet, ne medicamẽtorum vires in itinere frãgantur, opus eſſe medicamento vehemẽtiori, vel in doſi maiori. [Quomodo.] Probãtur pilulæ, p̃ſertim in materia pituitoſa, & melãcholica, q̃ non ita cedunt, ſicut bilioſa. [Quando:] Exhibenda ſunt medicamẽta, dum materia purgãda vincit alia indicantia, vt ſi ſit concocta; item ſi cruda, ſed turgens interim, aut venefica, aut petẽs cerebrum, p̃ſertim vbi imminet epilepſia, vel apoplexia, vel phrenitis. [Vbi] agendum. Subſiſtentia huius materiæ indicat, medicamẽta per os eſſe exhibenda. Si fortaſſe prohibeat ventriculus; applicanda ſunt medicamenta propoſita vmbilico, ſunt immittenda per ſedem: vnde probantur clyſmi acres, p̃ſertim quia hi (teſte Galeno c. 1. l. 2. κ. τόπ.) vacuant, quæ ſunt circa ventrem, circa meſenterium, & quæ circa ſima hepatis ſunt; vt ſic per partẽ, poſt partem fiat vacuatio etiam a remotis. Hæc de materia, quæ extra caput conſiſtit.

Materia morbifica conſiſtens i capite: mediata tamẽ. Materia mediata reſidens in capite, vel generatur In capite, vel Extra caput. Si in capite generet̃, reſidet, vel In venis, vel Extra venas. Si in venis, hæc materia vacuat̃ ſoluẽtibus, de quibus dictũ. Si reperiatur extra cerebri venas, vacuat̃ præſertim p os, dein ẽt per nares, hęc. n. materia nihil aliud eſt, quã craſſum excrementum, quod neceſſario generat̃ in capite, & pducitur in infundibulum, & hinc ad glandulã, vt poſtea per foramina, & ea quidem ampla, ad palatũ pertinẽtia, per os expurget̃. Verũ perducitur ẽt aliqua portio excremẽti ad carunculas mamillares, & hinc ad nares, & proinde ad narium foramina, q̃ perducunt̃ ad internas partes ipſius palati. Vnde hęc materia nõ per os, modo per nares eſt euacuãda.

Qualitates eorũ medicamentorũ quibus vacuatur materia in capite exiſtẽs. Fit autem vacuatio capitis (ſm Galen. c. 2. l. 2. κ. τόπ. & c. 2. l. 6. κ. τόπ.) per medicamẽta calida, tenuis ſubſtãtiæ, acria, detergentia, ſuauis, & odoris, & ſaporis, & quantũ fieri poteſt non venefica. Calida. n. attrahunt materiã, in intimo capitis exiſtentẽ, tenuia penetrãt, acria per medium tactũ irritãt expultricẽ, detergentia faciunt ne materia viſcida ita hæreat, ſuauitas ſaporis, & odoris, facit, vt medicamenta cum iucunditate operentur: non debent eſſe venenata hæc medicamenta, quia per eum organum olfactus, linguam œſophagum, tracheam, ventriculum, pulmonem. Medici tamen interdum venenatis vti coguntur, dum materia ad ſummum vehementiæ aſcendit; vtũtur enim [felle, colocynthide, cap. 2. l. 2. κ. τόπ. ſcammonio, oxymelle cum turbith, & cum ſcammonio,] dum ſc. reſpiciunt ad pituitam cum bile permiſtam, ſicut Auicen. c. 29. tract. 1. licet etiam vti hiera Archigenis cum colocynth. Verum hæc omnia probãtur, non quatenus ſunt venenata, ſed quoniam attrahunt determinatos humores.

Dubi-

Quo medicaméta ore detéta, i actum ducantur.

Dubitare autem quis poſſet, quomodo hæc medicamenta deducantur de potentia in actum, cum non ingrediantur ventriculum, nec longo tempore in ore detineantur, ſicut alia in ventriculo? Dicendum eſt: medicamenta quæ agunt a proprietate occulta, non egere adeo multo tempore, vt ad actum deducantur, ſicuti requirunt ea, quæ manifeſtis agunt qualitatibus: ambra enim feſtucas trahit, ſi ſolum calefiat; & magnes ferrum, ſi ſolum fricetur. Accedit etiam, quod medicamenta, quæ applicantur ori, vel naribus minore cum difficultate materiam determinatam attrahunt, ob vicinitatem; quàm ea, quæ ingrediuntur vẽtriculum, quippe quæ materiam magis remotam, in artubus, veniſque diſtantibus, hærentem, debeant attrahere. Ex his ergo patet, eos decipi, qui non probant hæc medicamenta vehementia, quod putent ea nõ deduci de potentia in actum. Illud tamen obſeruandum, vt, quantum fieri poteſt, minus vehementia adminiſtrentur: niſi materia ſit contumax, nimirum frigida, craſſa, viſcida, impacta.

Ordines medicamẽtorum quibus caput purgatur:

Porro horum medicamentorum, quæ purgant materiam in capite exſiſtentem, certi quidam ſunt gradus: alia enim ſunt debilia, alia mediocria, alia fortiora. Debilia ſunt, [maſtiche, thus, origanum, pulegium, beta, manna, oxymel ſimplex.] Mediocria: [hyſſopus, folia & rad. capp. ſal. nigella, ſapo, maiorana, ſtruthiũ, eruca, naſturtiũ, cuminũ, calamintha mont. dictamnũ Cret. acorus, baccæ lauri, folia lauri, piper, zinziber, pyrethrum, ſuccus cyclaminis, ſuccus iridis, oxymel ſimpl. alliũ, cepa, ſinapi, confectio illa, q̃ vulgo appellãt muſtarda.] Vehementia ſunt: [rhab. agaricus, ſena, epithym. polypod.] Adhuc vehemẽtiora ſunt [ſcãmonium, turbith, colocynthis, tithymalus, euphor. elater. vtrumq; veratrũ.] Sed quia hæc medicamenta nocere poſſunt, vel acrimonia, vel iniucunditate odoris & ſaporis, in medicamentis componendis oportet addere corrigentia: propter acrimoniam, [fœnũ græcum, caricas pingues, paſſulas dulces, oleum viol. oleum amyg. dulcium:] ꝑp odorẽ, aromata, [ambram, moſchum, galliam odoratam, ſtyracem calamitam, aſam odoratam:] propter ingratum ſaporem miſcenda ſunt dulcia, [vt ſaccharum, mel, vinum dulce, paſſulæ, caricæ, & cætera.

Ratio vtendi caputpurgijs.

VSVS. [Quantum.] Sũma doſis probatur, vbi ſumma eſt materiæ activitas. [Quomodo.] Si materia maxime reſiſtat, forma medicamentorũ erit ſolida, vt ſunt turundæ, linimẽta, & maſticatoria: ſin minus medicamentis liquidis vti poſſumus, vt ſunt decocta, ſeu gargariſmi. [Quando.] Oportet his vti, dum materia vincit alia indicantia, & non vincit a materia exſiſtente in toto, vel in ventriculo. Vincit autẽ materia hæc expurganda materiam actu ſoluentẽ cõtinuum. Quare caputpurgia ſunt adminiſtranda poſt vacuationem totius & ventriculi, nimirum ante cibum, & ante topica medicamenta [Vbi.] Cum materia ſubſiſtat intra craniũ: iure hæc medicamenta applicantur naribus & ori, niſi ſit prohibens.

Cautiones.

Purgantia quidem per nares prohibent, dum nares afficiuntur vlcere, vel aliquo tumore, dum nares obtinent venas cum orificijs laxis, vt periculum immineat hæmorrhagiæ nariũ: item dum vitium aliquod oculorum adeſt; q̃ enim per nares purgant, facile oculis poſſunt officere. Præterea dum cerebrum, vel vertigini, vel epilepſiæ eſt obnoxium, fugienda ſunt ea, quæ per nares purgant; ſternutamento quippe inſigniter cerebrũ agitatur, vt facile vertigo, aut epilepſia oriatur. Purgantia per os prohibentur, ſi adeſt vitium palati, gingiuarum, dentium, linguæ, item vitia vẽtriculi, tracheæ, pulmonum, dum hę partes facile ſuſcipiũt cerebri excremẽta, ſm Auic. c. 29. trac. 2.

Formulæ. Maſticatoria.

Iam formulas aliquot tradémus, purgantiũ tum ꝑ os, tũ ꝑ nares. Purgantia ꝑ os, ſunt maſticatoria, gargariſmi, & inunctiones. Maſticatorium debile hoc erit: [recip. thuris ʒ j. maſtiches ʒ ij. ceræ, caricarũ pinguiũ ana ʒ j. ſ. Miſ. ꝑ maſticatorio.] Mediocre erit: [reci. ſinapi, piperis albi, pyrethri, ſalis cõis ana ʒ j. cũ melle, fiat maſticatorium.] Vehemens erit: [recip. euphorbij, elaterij ana ℈ ſ. ſtaphiſagriæ ʒ ſ. moſchi odorati gr. iij. ceræ, ladani ana ʒ ij. Miſc. ꝑ maſticatorio.]

Gargariſmi.

Gargariſmus debilis erit: [recip. caricarũ ping. origani, foliorũ lapathi, foliorũ hederæ, fol. betæ, ana P. j. aquæ cõis lib. iiij. fiat decoctio ad cõſumptionẽ quat. part. deinde reci. ꝑdictæ decoctionis lib. ſ. oxy. ſimp. ℥ j. ſ. Miſc. pro gargariſmo.] Mediocris: [recip. cumini, calaminthæ mõt. hyſſopi, rad. & fol. capp. ana P. j. ſinapi, piperis, pyrethri, ana ℈ j. oĩa ruditer contundantur: deinde recipe aquæ ſaluiæ lib. iiij. ſ. fiat decoctio ad conſumptionẽ partis tertiæ: deinde recipe ꝑdictæ decoctionis lib. ſ. oxymellis ſcillit. ℥ j. ſ. Miſc. pro gargariſmo.] Vehemẽs gargariſmus: [reci. euph. ℈ ſ. colocynth. agar. ana ʒ j. foliorum cucumeris agreſt. P. j. aquæ calaminthæ lib. iiij. fiat decoctio ad conſumptionẽ dimidij: deinde recipe ꝑdicti decocti lib. ſ. oxymel. ſcill. ℥ ij. Miſ. pro gargariſmo.]

Linimẽta.

Linimentum palati debile erit: [reci. ſucci betæ, maluæ, lapathi, ana ℥ ſ. oxym. ſimpl. ℥ j. Miſ. ꝑ linimẽto.] Mediocre: [reci. pulueris ſinapi, naſturtij, piperis albi, ameos, ana ℈ ij. macerentur i aceto acri, deinde reci. ſucci ireos, cyclam. bryoniæ ana ℥ ſ. mellis ℥ j. fiat linimẽtum. Huius claſſis ẽt erit muſtarda.] Vehemens erit linimentum: [recip. ſapon. euph. ſtaphiſagr. ſcãmonij ana ℈ j. oxymel. ſcillit. ℥ j. ſ. Miſce. Licebit etiam theriaca & mithridatio palatum inungere.

Liquida.

Purgantia per nares, ſunt liquida, pulueres, turũdæ. Liquida ſunt adminiſtranda, vt opetentur ſine detrimento: æger ergo declinabit caput ſuum ad poſteriora, & violentia aliqua liquor immittatur intra nares, interim æger os repleat aqua vel vino, maxime dum vehementiora naribus admouentur; ſic enim medicamẽtum non ingredietur os, quod iam repletum eſt, aut ingreſſi vires venenatæ frangentur, ne ori, ſubiectiſque partibus obeſſe queat. Hæc tũ admonitio eſt extra methodum. Liquidum aũt debile, naribus applicandum, ſic põt præſcribi: [recip. ſucci betæ. fol. hederę ana ℥ j. mãnę el. ʒ j. ſ. Miſ. pro naribus.] Mediocre: [recip. pulu. pyrethri, piperis, ſinapi ana ℈ ſ. ſuc. cyclam. ireos, ana ʒ j. ſ. olei liliorum alb. cũ aromat. oxym. ſcill. ana ʒ vj. Miſc.] Vehemẽs erit: [reci. elaterij gr. vij. dacrydij ℈ j. pulu. vtriuſque veratri gr. xv. Miſc.] His vehementioribus dolores contumaciſſimi ſuperantur.

Pulueres.

Pulueres per arundinem in nares ſunt inſufflandi. Debilis hic erit: [recip. betæ, maioran. fol. hederæ, mannæ el. ana ʒ j. fiat puluis.] Mediocris: [reci. pyrethri, pulu. albi ſinapi, caryophyll. ana ℈ j. Miſc. & fiat puluis.] Vehemẽs: [recip. colocynth. ſtaphiſag. vtriuſq; veratri ana gr. xv. moſchi gr. iij. Miſ. & fiat puluis.]

Turunda.

Turunda debilis erit: [reci. ſucci betæ, fol. hederæ ana ℈ j ceræ ʒ j. ſ. Miſ. & fiat turunda.] Mediocris: [rec. pulu. ſinapi, naſturtij, praſſij, pyrethri, piperis albi ana ℈ j. ladani, ceræ ana ʒ ij. Miſ. & fiat turunda.] Vehemens erit: [recip. euphorbij, elaterij, colocynth. ana ℈ ſ. moſchi gr. iij. ſtyr. calamit. gr. iiij. ladani ʒ ij. Miſ. & fiat turunda.]

Materia mediata extra caput genita, in capite tamen conſiſtens. Deriuatio:

Hactenus de medicamentis, quæ reſpiciunt materiam mediatam intra cranium contentam, & quidem in capite genitam. Sequuntur ea, quæ reſpiciunt materiam intra cranium contentam, quæ tamen extra caput genita, in hoc confluxit. Hæc igitur materia, quæ in caput fluxit, inque venis reſidet, non extra venas; & præterea nondum eſt impacta; retrahitur, vel Deriuatione, vel Repercuſſio-

ne: (reuulsio enim spectat materiam, quæ nondum fluxit: de qua in c. de phrenitide:) Deriuatio fit per nares, per os, per brachia: & vel materia chirurgica, vel medicinali, de quibus omnibus iam dictum est. Re-

Repercussio.

primentia probantur in qualibet cephalalgia, quæ foueta materia fluxa, vel calida, vel frigida, c. 21. l. 13. meth. tam enim frigidus, quam calidus humor est repellendus, modo non moueatur motu critico, l. 1. ad Glauc. Reprimentia autem debent esse frigida, & crassæ substantiæ, contraria enim sunt attrahentibus, calidis & tenuis substantiæ. Debent etiam reprimentia esse astringentia, vt partem cui applicantur possint densare, ne propter laxitatem facile suscipiat. Porro notandum: (quod non ad methodum componendi pertinet) astringentia non posse penetrare, ideoque imbecillitati eorum esse occurrendum, per ea quæ reprimentia vehunt, nec tamen eorum vim frangunt, vt sunt tenuia & frigida. Reprimentia debilia sunt, c. 1. l. 2. κ. τόπ. [oleum chamæmelinum: sed confectum erit ol. ex oliuis immaturis, alias non esset reprimens.) ol. rosat. completum:] mediocria, [ol. rosat. omphacinum, aqua ros.] valentiora, [succus semperuiui, portulacæ, lactucæ, psyllij, polygoni, pampinorum vitis, vuarum immaturarum, mororum immaturorum, myrtillarum, granatorum acerb. arantiorum acerborum.] Hæc validiora probantur, dum materiæ morbificæ impetus est admodum vehemens, id est, si materia est calidior. Probantur, inquam, si modo virtus ratione qualitatis calidi innati id permittat: si enim remissa sit caliditas innati calidi, vasa de frigida, seu vehementer repellentia non admittuntur: & hinc Galenus probat [ol. chamæmeli,] si corpus non tolerat vehementer frigida; vt in fœminis, eunuchis, pueris, & in ijs, qui sunt albicantis coloris. Cæterum in dolore particulari ex ebrietate, probatur [ol. ros. cum succo hederæ, & potissimum cum succo brassicæ,] qui naturaliter ebrietati aduersatur, vinique vapores reprimit; vnde Theophrastus memorat, si prope vitem plantetur brassica, eam a vite recedere, & remotiorem apparere. Quoad vehiculum reprimentium, Galenus [acetum] omnibus alijs anteponit, quia ob exiguum calorem, multam frigiditatem, & tenuem substantiam, incidit, discutit, reprimit. c. 8. l. 1. κ. τόπ. siccat etiam, c. 20. l. 1. simp. Dubitatur autem de aceto, quomodo in cephalalgia vsurpetur, cum tamen dolorem excitet. c. 19. l. 2. simp. acrimonia enim sua morsum excitat: præterea cum ea, quæ contra dolorem valeant, sint mitigantia, aut laxantia, quorum hæc sunt anodyna ratione causæ adiuuantis, illa sunt anodyna suppurantia, acetum vero neutro modo concurrit, est enim frigidum, & non emplasticum, sed potius tenuis substantiæ. Respondeo: Si acetum sumatur vt medicamentum principale, id est, copiosum, agit cum vehementia & soluit vnitatem, doloremque intendit. Si autem sumatur, vt medicamentum non principale: sed vt secundarium, quod tantum deferat reprimens & principale medicamentum, tunc administratur in exigua copia, nec soluit continuum, quo modo & nos sumimus. Vt autem sciatur, qua proportione acetum sit permiscendum, oportet ad tria respicere; nimirum ad vim aceti, ad imbecillitatem reprimentis, ad permittentia ac prohibentia. Quoad vim aceti, vt acetum est acre, ita in minori copia miscendum. Imbecillitas reprimentium cognoscitur e materia reprimenda, & parte cui reprimens applicatur. In materia perpendimus motum & quietem; dum enim materia mouetur maiori impetu, opus est copiosiore aceto; dum quiescit in parte profundiore, similiter opus est copiosiore vehiculo: pars densior, copiosius exigit acetum. Permittentia & prohibentia, sunt res secundum & præter naturam. Secundum naturam est virtus: quæ si bona, acetum ea copia miscendum, quæ indicatur ab imbecillitate re-

cap. 26. l. 5. simp.

Materia reprimentium.

σχῆμα reprimentium.

primentis: sin contra, in minori copia acetum est miscendum. Res præter naturam, sunt materia morbifica, vis doloris, vigiliæ. Materia morbifica, si fuerit sicca, vt biliosa, vel melancholica, prohibetur acetum copiosum, quia exsiccat. Doloris vehementia, quia anodynum indicat, prohibet acetum copiosum, quod continuum soluit. Vigiliæ si adsint vehementes, prohibent acetum: ideoque si hæ sint vehementissimæ, loco aceti misceri potest acidum citri, vel limonis vel arantiorum, ita tamen vt hi fructus sint maturi; misceri etiam potest succus acetosæ. Proportio autem aceti ad reprimentia debet esse a suboctupla, ad subquadruplam: vt pro reprimentis ℥ j. misceri debet aceti ʒ j. ad minimum, vel ʒ ij. ad summum.

Restat vt formulas quasdam reprimentium tradamus. Sanguinem reprimit sequens. [recip. ol. ros. omphac ℥ ij. aquæ rosat. ℥ j. aceti ʒ vj. Misce & concutiantur omnia in mortario plumbeo, pro oxyrhodino.] sequenti reprimitur bilis, si vigiliæ non sint ingentes. [recip. olei rosati omphac. aquæ rosac. ana ℥ j. s. succi endiuiæ, omphacini, ana ʒ v. aceti ʒ vj. Misce pro oxyrhodino.] Si vigiliæ sint intensiores, biliosa materia hoc medicamento est reprimenda: [recip. ol. rosati omph. ℥ j. aquæ ros. ℥ j. s. olei viol. ℥ j. succi lact. ℥ j. aceti ʒ iiij. s. vel, aceti loco, acidi citri ℥ j. Misce.] Pituitam hoc reprimit. [recip. oleum ros. compl. ℥ ij. olei chamæm. confecti cum oliuis immaturis ℥ j. aceti ʒ vj. Misce pro oxyrhodino.] Melancholia hoc reprimitur: [recip. olei. ros. compl. ℥ j. s. chamæmel. ℥ j. s. succi maluæ ℥ j. ace. ʒ v. Misc.]

Oxyrhodinorum formulæ.

Vsus. [Quantum.] Dosis compositi: (simplicium enim dosis pertinet ad artem componendi.) maior erit, pro maiori actiuitate materiæ reprimendæ: vnde dum applicatur reprimens cum linteo, exigua debet fieri expressio, si magna sit materiæ actiuitas: contra, si exigua actiuitas materiæ, pannus valenter debet exprimi. [Quomodo.] Reprimentia actu frigida sunt amministranda, nisi prohibeat vel materia repellenda, vel virtus. Materia enim repellenda, si est calida, tunc consentiunt indicationes, quia & vt calida, & vt repellenda, indicat frigidum; ideoque reprimens magis actu frigidum esse debet. At materia frigida, vt frigida, indicat calida; vt reprimenda, indicat frigida: ideoque cum dissentiant indicationes reprimens actu nec calidum, nec frigidum, sed tepidum debet amministrari, c. 15. l. 5. ad Glauc. Si virtus constet, id est, si calor innatus capitis vigeat, si caput calidum est, reprimens actu frigidum potest amministrari: sin minus, tepidum, vt eunuchis, fœminis, puerulis, senibus, in ambiente frigido. [Quando.] Reprimens est amministrandum, dum materia reprimenda alia medicantia vincit; non vero habet locum, cum materia repellenda vincitur a materia existente in toto, vel destillante in pulmones, præcipue si acris sit, aut maligna; tunc enim anteque vtamur repellentibus, vacuandum totum corpus, destillationis materia minuenda, & attemperanda. Et quoniam materia repellenda, vincit materiam resoluendam: ideo primum repellentibus, deinde resoluentibus vti oportet. [Vbi.] Cum materia repellenda sit in capite: reprimens applicandum capiti. Eligenda autem est capitis pars, per quam reprimentia promptius permeent ad materiam repellendam: vt sunt partes circa nares, & circa suturam coronalem.

Amministratio repellentium.

Hactenus de materia Mediata. Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt materiam Immediatam residentem in parte neruosa. Et hæc materia, siue vapor sit, siue humor, euacuatur medicamentis superius propositis, in dyscrasia frigida. Quibus quædam adijcienda. Si ergo materia sit vapor, probatur medicamentum confectum [e feniculo, cumino, aniso, chamæmelo, anetho, dauco, betonica, &c. cuiusmodi esset ceratum sacrum, ceratum de betonica.] [Vsus] patet e superius

Materia morbifica immediata.

pro-

pposi[t]is. Insuper, ubi hæc duo addem⁹: primū, his actu calidis eē vtēdū: alterū, hęc eē vsurpāda post toti⁹ & capitis euacuationē. Si materia sit humorosa & īpacta; dissoluēda ē medicamētis ppositis, q̄ calida sūt, & tenuis substātiæ, qb⁹ ēt vtimur ī phrenitide & lethargo; q̄uis minora ad bilē & sāguinē; vehemētiora ad pituita & melācholiā. Verū notādū, vt, si materia fuerit sicca, cū resoluētib. misceant emollientia: alias materia crassa & scirrhosa euaderet & curationē nō admitteret: eiusmodi ē pituita et melācholia. Notet̄ ēt ī cōpositione medicamētorū resoluētiū, vt, si humor īfect⁹ fuerit lue venerea, misceant alexipharmaca. Resoluētia sūt, & q̄dē minora, [chamęm. anethū, betō. salu. maior. rosm.] mediocria, [origanū, puleg. serpil. nard⁹, fenic. nigella, calaminthā mōt. dictā. ū Crētic.] fortiora, [pip. sinapi, euph. icām, colocynthis, veratrū, radix cucu. agrestis, sim⁹ colūbin⁹, thapsia, &c.] Emollientia sūt: [ammoniacū, adeps anserin⁹, medulla vituli, malua, altęha, emplast. de meliloto, diachylon] q̄ vt reddant odorata, misceri oportet, [macē, aromāta, mosch.] Inter alexipharmaca huc faciūt, [china, sal. parilla, guaiacū, sassafras.] Notet Gal. addere [acetū], tēperimēt⁹, nō, ū: resoluētib⁹; qa hęc tāq̄, calida & tenuia substantię, nō eget vehiculo. Facultas aūt medicamētorū resoluētiū excipitur [mō aqua, mō vino, mō ol.] vnde formę variæ horū medicamētorū solent pscribi, v.g. si solidū fiat medicamētū, tūc fieri solēt trochisci, pulueres, pilu. odor, linimēta, ēplastra, cerata. Sed obiter aīaduertēdaē dīa īter inūctionē, vnguē. ū, linimētū, emplastr. & cerotū: īunctio fit ę solo ol. sine odoramētis, & cera: vnguētū fit ex odoratis, sed sine cera v.g. si componat medicamētū, ex ol. lil. alb. cū arom. & ol. chamęm. linimentū fit ex oleo, & cera, vt p ol. ℥ j. sufficiāt cerę ℨ ij. emplastr. recipit cerā, & farinā, qualis in resoluēte medicamēto est farina orobi: ceratū fit ę cera admodū copiosa, vt p olei ℥ j. sumant cerę ℨ iij. iiij. vel. vj. Recta administratio resoluētium, patet ē ppositis. [Quātum.] Magna dosis īdicat, si materia īpacta sit magnę actiuitatis. [Quō.] Resoluēs ē administrādum actu calidum: magis q̄ lē, si materia fuerit frigidior, & si virt⁹ ferat: min⁹, si materia calidior & si ęger nō queat pferre vehemēter actu calida. Pręterea, si materia magis resistat; resoluētia dēnt vsurpari ī forma solida, vt magis agāt; si cōtra, ī liquida. [Qn̄.] Resoluētib⁹ vtēdum est, qn̄ materia impacta vīcit alia indicātia: nō autē ijs vtēdū, si materiam impactā vincit materia redundāte ī toto, vel in cerebro; vnde ante resoluētia, & totum, & caput vacuari debent. [Vbi.] Cum materia impacta subsistentiam habeat in capite, hîc applicādum est ceratum factum & exhibendum decoctum guaiaci.

Vt vero, quæ hactenus de materia morbifica dicta sunt, rectius intelligantur, subiecti in σχηματισμ... addidi.

In Cap. dolore, materia morbifica est vel
- mediata; existens aut
  - extra capu.
    - citra iecur; vt prima superfluitas
      - tenuis: serosa, biliosa
      - crassa: pituitosa, melancholica
    - vltra iecur; vt cacochymia: biliosa, pituitosa, melancholica
    - Præparanda & Vacuanda
  - in capite: quæ genita est vel
    - in capite residetq;
      - in venis capitis (Præparanda & Vacuanda)
      - extra venas cerebri, Vacuando per
        - os: quod fit masticatorio, gargarismo, inunctione
        - nares: quod fit errhino.
    - extra caput: eaque Retrahenda vel
      - deriuatione, per nares, os, brachia.
      - repercussione, per reprimens.
- immediata; residens in parte neruosa. Resoluenda.

Causę externæ. Hucusq; de remedio sanāte, qd respicit cām internā: sequit remediū sanās, respiciēs cām principalē externā. Cāę igit externę, vel Necessario occurūt, vel nō Necessario. Necessario, aer, pot⁹. Ab aeris caliditate dū fit dolor; pbāt refrigerātia, pposita s ī calida ītēperie, sed remissiora. Si dolor fit ab aere frigidiore, pbant calida, pposita ī dyscrasia frigida. Si dolor pdeat a vētis, oportet cū Auic. cōsiderare, nū vētus sit Calid⁹, vt ęstiu⁹ & austrin⁹: vel Frigid⁹, vt hyemalis, & aqlonaris. Si vēt⁹ calid⁹, ppēdēdū, nū ītroierit, vel p nares, vel p aures, vel p vtrūq;: Si.n. p aures ingressus fuerit, oportet ī aures īstillare, vel [ol. chamęm. vel anethinū.] Hęc olea, licet vēt⁹ sit calidus, pbant tn̄ pp dissolutionē; vnde tepida sunt administrāda. Si p nares vēt⁹ ītroierit, medicamētū ēt p nares īmittēdū. Sed licebit ēt medicamētū applicare suturę coronali. Et si cōtigat, vt imprimat intēperies calida; licet postea refrigerantib⁹ vti. Si dolor fiat a vēto frigido: vtēdū ē medicamētis calfaciētib⁹ & resoluētib⁹ ppositis, mō p nares, mō p aures, put introiuit vētus frigidus. Si ab immodico potu fiat dolor, nimirū ex ebrietate; vacuatio dēt fieri, sm Auic. vel p vomitū, vel p aluū: optimumq; est, vt dormiāt, qa somnus ipse e toto vapores resoluit, & dolorē tollit: sin hæc min⁹ cōducāt, ad ea confugiēdū, q̄ possunt vini vapores reprimere, vt [ol. rosac. cū succo brassicę.] Cāę externę nō necessario occurrētes, sunt cōtusio, plaga &c. ī qb⁹ recurrēdū est poti⁹ ad ppria capita. Postremo breuiter quoq; dcdm est de cephalalgia, q̄ pducit ex odorib⁹. Si.n. dolor capitis fiat a malis odoribus, sm Auic. occurrendū est contrarijs, nimirū bonis: Cōtra, si fiat a bonis, occurrendū ēt ē odoribus cōtrarijs, nō q̄dē fętidis, sed in qualitate cōtrarijs; vt si dolor fiat ab odore calido, remoueat p rē odoratā frigidam, boni odoris, v.g. si dolor fiat a moscho, (sunt.n. q bui⁹ odorē ferre nequeūt) occurēdū est [violis, rosis:] & cōtra, si dolor fiat ob odorē frigidi, occurrēdū calidis, vt [ambra.] Hoc licet quidam in scholis proponant, non tamen a me, vt verum fatear, admodum probatur.

Ebrietas.

Causę externæ nō necessario occurrētes.

Aer.

Ventus.

Odores.

Hactenus de medicamēto anodyno, & sanāte. Sequūt medicamēta, q̄ respiciūt pportionē cerebri, q̄ capitalia dnē. Hæc medicamēta tria ī se cōtinēt: primū.n. nō iuuāt ī oī affectu capitis: si.n. v.g. capitis affect⁹ sit calid⁹, & medicamētū cephalicū sit calidū, nocebit. Scdo, cephalica ēt pnt pdesse ī vitijs aliarū partiū: calida.n. cephalica, ēt pdesse pnt in vētriculi affectu frigido. Tertio, dnr cephalica, qa maiori cū vtilitate affectib⁹ capitis amministrāt. Nō.n. dnē. cephalica, qd cōueniāt ī oī affectu capitis, qa in aliqb⁹ nocēt: nec q psint solum in capitis affectibus. Cur autem cephalica magis iuuant caput, quàm aliam partem nulla alia ratio reddi potest, quam quod habeat proportionē, quę eius sit naturę, vt limitet, cō-

3. Cephalica medicamenta.

Vsus resoluentium.

trahatque facultatem medicamenti, quo maioris sit actiuitatis, & vtilitatis ratione capitis, quam ratione aliarum partium. Cephalica, alia sunt Calida, alia Frigida, alia Temperata. Calida probantur in dolore capitis, a causa frigida: frigida, a causa calida temperata in oī dolore. Calida sunt, [stechas, rosmarinus, maiorana, saluia, hyssop⁹, calaminiha mont. magnæ antidoti;] quæ nō tm̄ sunt capitalia, verumetiam cordialia, splenetica. Frigida sunt [rosæ, saccharum rosac. viol. santali, diarhodon Abb.] Temperata sunt, potissimum [cranium humanū, quod desumetur aut ex homine viuente (nimirum vulnerato) aut e cadauere iam defuncto, itē præcipua mas, non fœmina.] [Vsus.] [Quantum.] Hoc desumitur a proportione capitis, quatenus est maioris, vel minoris actiuitatis: cum autem cerebri proportio non agat, sed limitet facultatem agendi; ob id, vt facultatis actio erit vehementior, ita capitalia in maiori dosi erunt amministranda; vt pro maiori robore cerebri, seu facultatis, opus sit maiori quantitate medicamentorum. [Quomodo.] Cum proportio seruetur calidis; hæc medicamenta moderatè calida sunt amministranda [Quādo.] Cum proportio præsens vincit alia indicantia, sunt vsurpanda cephalica: non autem quando vincitur a materia replēte vel totum, vel caput: Ante enim vsum capitalium, prius totum, & caput vacuare oportet [Vbi.] Cum proportio subsistētiam habeat in cerebro; propterea hæc medicamēta capiti sunt applicanda, & naribus, & suturæ coronali, & per os exhibenda.

Vsus cephalicorum.

De Victu in cephalalgia instituendo.

Victus ratio.

DE materia medicinali diximus. Restat materia diætetica: quam ita explicabim⁹, vt ad quodlibet capitis vitium queat accommodari. Aer, quatenus est materia alimenti, erit expers fumi, pulueris, venti, & cuiuslibet vaporis noxij; sed purus; odoris suauis, vt probe alat spiritus. Quatenus autem aer est materia remedij, pro varia doloris causa varius probatur: in causa calida, alterabitur [pomis, rosis, folijs vitis, aqua ros.] erit etiam aer lucidus, non obscurus: & si vigiliæ infestent, alterandus est aer [lactuca, nymphæa.] In causa frigida, aer alterabit [origano, pulegio, saluia, maiorana, caryophyllis:] & si contingat somnum esse cōiunctum, debet etiam alterari [aceto acri.]

Aer.

Cibus, vt est materia alimenti, erit boni succi, paucorum excremētorum, εὔπεπτος, & εὐανάδοτος, suauis odoris & saporis: vt carnes optimæ, pisces, panis probus, &c. Cibus autem vt est materia remedij, vel est materia anodyni, vel sanantis. Cibus habens rationem anodyni, erit suauis, dulcis, vt patiens oblectetur: vnde infantum dolores lacte mitigat Galenus cap. 7. lib. 1. de tu. san. Cibus, vt est materia remedij sanantis; varius probatur, vt varium est vitium causæ principalis: quod pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium secundum substantiam est, si, verbi gratia materia sit putrida; vnde probatur cibus conditus [aceto, acetosa, acido citri:] & si adsit virulentia venerea licet cibum alterare [salsa, china, potest etiam lignum guaiacum cum cibis misceri.] In vitio secundum quantitatem, probatur victus minuens, vt [cremor hordei, panatella liquidior.] In vitio secundum qualitatem ita procedendum? Si vitium in frigiditate sit positum, tunc cibus est cōdiendus [feniculo, melissa, pulegio, aromatibus, melle, saccharo, roremarino, probanturque calida

Cibus.

tum condimenta, tum opsonia,] Si in caliditate consistat vitium, cibi condiendi [lactuca, acetosa, endiuia, soncho, hordeo, &c.] & si forsan vigiliæ sint annexæ, præstat cibum præbere ex [amygdalis, quandoque etiam danda emulsio. sem. papau. albi.] Si vitium ad siccitatem pertineat; cibi condiendi sunt [boragine, buglossa, malua, amygd. butyro, adipe etiam gallinæ aut vituli.] Si vitium sit in materiæ tenuitate, condiuntur cibi [omphacio granatis acerbis, cerasijs acerbis, cydonijs.] Si materia sit crassior, & quidem calida, cibi condiendi [acetosa, aceto, semin. melon.] Si materia sit crassa, & frigida, cibis permiscēda aromata. Si materia sit viscida, & calida: cōdiatur cibus [hordeo:] si frigida, [melle, oxymelle, saccharo.] Quoad vitium secundum vbi: si spectet ad motum, condiantur cibi incrassantibus propositis in materia tenui: si spectet ad quietem, condiantur cibi alterantibus, propositis in crassa materia. Recta amministratio ciborum. Quantum agendum, iudicatur ab indicante vt agit: indicans est virtus, ratione alimenti: affectio cerebri, & tristis sensatio est indicans ratione anodyni: materia morbifica principalis, est indicans ratione remedij sanantis. Vnde si intensior est actio virtutis, idest, si virtus est debilis, non fert inediam, probanturque cibi copiosi. Si dolor sit intensior, materia remedij anodyni dicitur esse copiosior; vnde cibi condiendi materia dulci, & copiosa. Præterea, si summa sit actio materiæ principalis, verbi gratia calidæ, cibi condiendi, exempli gratia endiuia copiosa, & sic de alijs. [Quomodo.] Si virtus debilis est & facile labitur, probantur cibi liquidi, quia facilius corpora potu, quam cibo implentur. Causa autem materiæ, si materia fuerit frigida, actu calidis vtimur. [Quando.] Cibandum, dum indicans vincit: non autem dum vincitur, quod fit, si cibus in ventriculo existat: vnde hic primo concoquendus est.

Vsus ciborum.

Potus omnis debet esse cibi vehiculum: interdū tamen etiam est alimentum. Varius autem administrandus est potus, prout est materia vel alimenti, vel anodyni, vel sanantis, ita tamen vt semper sit cibi vehiculum. potus, vt est alimentum, eius materia est [vinum, aqua cum saccharo, melle, carne,] (caro tamen non debet esse copiosa, alias potius esset cibus, non cibi vehiculum, vt ius consummatum, destillatum.) Potus, vt est materia anodyni, debet esse suauis, vt [vinum dulce, aqua saccharata, mulsa.] Potus deniq; vt est materia sanātis, debet varius esse: oportet enim vt respiciat vitium secundum substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Si enim materia est putrida; probatur [aqua cum aceto, vel cum syrupo acetoso simp. vel cum iulepo.] Et si coniuncta sit lues venerea; aqua alterabitur [salsa: vel vinum fiat e salsa medicatum.] Si peccatū sit secundum quātitatem; probatur [aqua simplex,] quia non egemus potu nutriente. Si materia sit calidior; non probatur vinū, sed [aqua vel simplex, vel alterata endiuia, aut alio refrigerante.] Si materia sit frigida; probatur [vinum, vel aqua alterata saccharo, saluia, rorismarino; vel etiam imponenda sunt aromata.] Si materia est sicca; conuenit [vinum dulce, aqua cum lacte, cum amygdalis.] Vsus.] Idem dicēdum, quod de cibo: præterquam circa Quando agendum explicari oportet, quando aqua, & quando vino vtendum. De aqua. Materia morbifica non prohibet aquam, siue sit copiosa, siue calida: frigida etiam, & cruda materia non prohibet aquam, modo calidis corrigatur: crassa item viscidaq; non prohibet aquam, dum corrigitur attenuantibus, & detergentibus. Aqua uero prohibetur a uirtute, quando imbe-

Potus.

Recta administratio potus.

imbecillis est, non secundum solida, sed secundum spiritus, vt in syncope; tunc enim illico est roboranda, id quod per aquam fieri nequit, sed per vinū, quod valenter restaurat, lege de marcore. Vinum prohibetur à materia cruda, copiosa, calida, & à materia quæ in caput mouetur: materia enim cruda, & copiosa, agitata à vino, in caput fertur: calida vino redditur calidior: & quæ in caput habet impetum, adhuc magis in caput ducitur, cum tamen sit retrahenda. Quare dum materia est concocta, dum copia minuta, caliditasque remissa, & motus in caput refractus; cum magis possit virtus ad indicandum vinum, quam materia morbifica ad prohibendum, ideo est exhibendum.

Cæteræ res non naturales.

Reliquæ res non naturales respiciunt facultatis custodiam, potissimum coctricis, & hinc etiam aliarum facultatum: ideoque in his modus est seruandus. verbi gratia in cephalalgia, si magis coctio desideretur, quam distributio; somnus superabit vigiliam, repletio inanitionem, quies motum: contra, si magis exoptetur distributio. Si proba sit concoctio, & distributio, omnia hæc erunt mediocria, nullum excedet. Quod si ob malam dispositionem corporis, proportio mutetur, vt somnus plus iusto vigilias excedat: tunc somnus excedens non est amplius materia diætetica, sed facta est mutatio in causam morbificam, vt in sermone de somno dicemus. Motus erit mediocris. Sunt etiam materiæ remedij anodyni ratione indicij, quæ pertinent ad animi accidentia, vt visus, & auditus rerum iucundarum, cap. 7. libr. 1. de tuen. san. Hæc de cap. dolore.

CAPVT VIII.

De Phrenitide, & primum de Definitione, & Causis.

Transitio.

QVoniam sæpe in cephalalgia per modum attractionis caput ità repletur, vt oboriatur affectio putrida, & hinc inflammatoria, a sanguine vel calidiore, vt fiat Phrenitis, vel frigido, vt fiat Lethargus: merito iam de Phrenitide, & Lethargo est dicendum.

Nomen.

Phrenitidem Auicennas vocat Sirsen calidum, id est, apostema capitis calidum, voce Persica; & Karabitum, voce Arabica, quod significat, delirium perpetuum. Nec ταυτολογεῖ Auicennas, dum proponit Sibare: per hoc enim non intelligit Karabitum in genere, sed in specie delirium atrabilarium, quod Alexander vocat phrenitidem sermam. Galenus φρενῖτιδα vocat, primo prorhet. 4. Loquemur autem nos de phrenitide exquisita; in qua necessario adest delirium perpetuum, & febris secundaria. Hæc ita generatur. Succus vehementer calidus, procedens a toto, vel a parte, si vel transmissus, vel attractus caput petat, & ita per cerebrum eiusq; membranas excurrat, vt & membrana potissimum tenuis, tumore calido; cerebrum autem intemperie calida cum materia afficiatur: fit Phrenitis. Si membranæ primum afficiantur, præcedit dolor. Et cum cerebrum calido morbo afficiatur: ita labefactatur princeps cerebri facultas, vt eius actio necessario corrumpatur hincque fiat delirium assiduum.

Generatio phrenitidis.

Definitio.

Phrenitis ergo seu delirium phreniticum, est actio deprauata principalis cerebri, dependens ab intemperie calida cum materia, coniuncta cum tumore calido membranarum. In hac doctrina sequimur Galenum, in commentar. lib. 1. prorhet. cap. 8. lib. 4 de præs. puls. cap. 7. lib. 2. de caus. symp. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. com. 7. sect. 2. lib. 1. epid.

Forma.

Forma est functio principalis deprauata; non morbus, causa, vel symptoma excrementorum, aut affectus mutati: ideoque dum Auicennas ait, phrenitidem esse apostema calidum, tradit definitionem non per causam formalem, sed per efficientem. Per deprauatam etiam actionem, distinguitur phrenitis, ab actione imminuta & ablata, idest, a fatuitate & amentia. capit. vlti. lib. 2. de caus. symp. Vt phrenitis est functio deprauata principalis: distinguitur ab eo vitio, in quo læditur actio non principalis. Vbi notandum in instrumento actionem principalem, vel simpliciter, vel secundum quid esse principalem. Simpliciter principalis est vnica: nam vni instrumento tribuitur vnica actio principalis, vt cerebro ratiocinatio. Actio principalis secundum quid, dicitur principalis, ratione actionum inferiorum: vt imaginatio, non est actio cerebri principalis, ratione discursus; sed si referatur ad actiones cerebri naturales, est principalis. In præsentia nos intelligimus deprauatam actionem principalem, & simpliciter, & secūdum quid, idest, imaginationem, & discursum.

Subiectū.

Subiectum phrenitidis est cerebrum cap. vlt. lib. 2. de loc. aff. Sed notādum, cum ad facultatem cerebri principalem pertineat discursus, imaginatrix, & memoria: in phrenitide deprauari discursum & imaginationem; memoriam non deprauari, sed auferri; vnde matulam petunt, vt mingant, mingere tamen obliuiscuntur.

Causa efficiens, vt in definitione exprimat.

Quæ in definitione sequuntur (nimirum dependens ab intemperie calida, &c.) spectant causam efficientem. Dependens, dicimus: quia forma phrenitidis est actio, & quid in fieri. Addimus, ab intemperie calida, cum materia: ad differentiam lethargi, in quo cerebri morbus est tumor. Præterea dicimus, cum tumore calido membranarum, ad differentiam maniæ, & assidui delirij e septo transuerso. Nam in mania functio princeps deprauata, dependet ab intemperie calida, vel sine, vel cum materia: sed citra tumorem membranarum. Sic in delirio perpetuo e diaphragmate, non est tumor in membranis, licet cerebri functio princeps deprauetur, sed in transuerso septo est vitium. Hinc Galenus capite 14. libro quarto, de caus. puls. respiciens ad causam, vt est tumor, ait, lethargum fieri ex affecto cerebro; phrenitidem, ex affecta pia matre, & ex affecto diaphragmate: respicit enim ad tumorem inflammatorium, qui in lethargo pertinet ad cerebrum, in phrenitide exquisita ad membranas, in spuria ad diaphragma. Quare in phrenitide legitima, subiectum causæ formalis, est cerebrum, ratione tumoris: subiectum autem causæ efficientis, est cerebrum, ratione intemperiei. Hæc superficietenus de causa efficiente.

Plenior causæ eff. declaratio.

1.
Calida intemperies cerebri.

Verum cum tota pene curatio ex his dependeat: exactius singula erunt explicanda. In phrenitide igitur, ratione causæ efficientis, duo sunt morbi: Calida dyscrasia cum materia: & tumor calidus membranarum. Calida est dyscrasia cum materia: nam in phrenitide non abundat humor in cerebri ventriculis, alias cerebrum afficeretur vt pars instrumentalis; sed abundat in cerebri substantia, cum cerebrum afficiatur vt similare. cap. 7. libro 3. de loc. aff. Porro intemperies hæc est calida, quia actio deprauatur; non frigida, quia nec imminuitur, nec abolentur. Calida autem hæc intemperies, modo Humidam, modo Siccam dyscrasiam habet coniunctam: quia materia illa calida vel est Sanguis, vel sanguinis Ichor, & Bilis. Dum enim sanguis exsuperat, citra tumorem, parit

intemperiem calidam & humidam : quæ, cum habeat annexam inflammationem membranarum, fit vt oriatur delirium assiduum. Estq; phrenitis est exquisita, sed non exacte : ad differentiam phrenitidis exquisitissimæ, quæ fit ab intemperie calida & sicca, de qua tit. 3. libro 1. prothetico-rum. Intemperies hæc morbosa, occupat cerebrum, vel secundum partem, vel secundum Totum. Si secundum partem, est intemperies inæqualis, quæ in vna parte est intensior, in alia remissior : ita vt etiam in vna parte intemperies possit esse morbosa; in alia intra sanitatis latitudinem. Et ex hac intemperie fit phrenitis tumultuosa. Si dyscrasia ad totum pertingat cerebrum, est intemperies æqualis, excitans phrenitidem hecticam, quæ primum est in habitudine, mox in habitu. Aequalis quidem fit intemperies, si materia morbifica occupat totum cerebrum; inæqualis, si partem, tit. 33. libro 1. prothet. Est etiam alia differentia dyscrasiæ æqualis & inæqualis : nam in inæquali cerebrum non afficitur tumore, cap. 8. lib. 4. de præs. e puls. vt enim tumore afficiatur cerebri substantia, necesse est, vt materia morbifica prius occupet totum cerebrum. Materia ergo in phrenitide primum fluit, secundo hæret secundum partem cerebri, tertio hæret secundum totum cerebrum. com. 73. sect. 2. lib. 1. epid. & tandem fit tumor etiam in substantia cerebri : vnde Auicennas ait, phrenitidem interdum fieri ex apostemate cerebri; & Paulus inquit, in phrenitide cerebrum modo caliditate affici, modo inflammari. Et hæc de intemperie, ad cerebri substantiam pertinente.

Intéperies cerebri æqualis, vel inæqualis.

Phrenitis tumultuosa, & hectica.

Tumor membranarum in phrenitide necessarius est, cap. 14. libro 4. de caus. puls. aph. 73. sect. 2. l. 3. epid. c. vlt. l. 2. de caus. sympt. Cum autem omnis tumor sit morbus in intemperio, non autem necessario in mala compositione : quæritur, cur in phrenitidis finitione propositus sit membranarum tumor, non autem intemperies calida, cum materia tendente. Sciendum igitur inflammationem dupliciter sumi posse : primum, vt est morbus, separatus ab alio quocunque morbo : secundo, vt est tumor, separatus, non ab alijs morbis, sed ab alijs tumoribus. Primo modo, inflammatio est intemperies calida & humida, cum sanguine tendente. cap. 12. & 13. lib. de morb. differ. cap. 3. lib. de inæq. intemp. & hoc modo, inflammationis genus est intemperies : (quæ in inflammatione semper est morbus :) non tumor, qui non semper morbus est, sed interdum morbus, interdum symptoma, secundum Galenum locis citatis. Si inflammatio sumatur secundo modo, pro tumore separato ab alijs tumoribus, vt sumit Galenus in lib. de tumoribus præter naturam, definitur; quod sit tumor præter naturam, cum intemperie calida, & materia sanguinea. Per tumorem enim ceu per genus, conuenit inflammatio cum reliquis tumoribus : Additur cum intemperie calida, ad differentiam scirrhi, œdematis : Additur etiam cum materia sanguinea, ad differentiam erysipelatis & cancri. Secundum priorem modum, intemperies in inflammatione primum locum obtinet; tumor secundum, quia non semper est morbus. Secundum posteriorem modum, primum locum obtinet magnitudo aucta, quia tumor est morbus partis instrumentalis, ad differentiam similaris; secundo, est morbus in intemperie. Soluta vnitas excluditur in inflammatione, nisi coniungatur vlcus : vt enim Galenus ait, cap. 11. l. de differ. morb. si membrum inflammetur citra vlcus, tres sunt morbi, vnus in mala compositione, alter morbus calidus, tertius humidus : at si membrum ut in-

Tumore meningū.

flammatum & exulceratum, tunc sunt quatuor morbi. Notandum quoque in inflammatione ante suppurationem tres solum esse morbos; suppurationem autem accedente, addi quartum morbum : vnde Auicennas dixit, in tumore præter intemperiem & malam compositionem esse etiam morbum in soluta continuitate. Cum ergo in membranis cerebri sit tumor, qui necessario est morbus, propterea in definitione propositus est potius tumor, quam intemperies. Hic autem tumor cum sit calidus, potest esse inflammatorius, erysipelaceus, & cancrosus. Inflammatorius fit a sanguine feruente, qui est in confinio bilis flauæ, vnde excitat delirium perpetuum, causatque phrenitidem exquisitam. Erysipelas exquisitum dupliciter sumitur : vel enim simpliciter est exquisitum, vel secundum quid. Exquisitum simpliciter in cute tantum consistit, non in partibus profundioribus. cap. primo, & tertio. libro 14. meth. & producitur ab ichore sanguinis, vel etiam a flaua bile, sed mista cum serositate, aut cum ichore sanguinis. Quod fiat ab ichore sanguinis, testatur Galenus cap. 1. lib. 2. ad Glauc. vbi ait, erysipelas fieri a sanguine tenuissimo & calidissimo, id est, ex ichore sanguinis, quem Galenus interdum vocat bilem rubram. Quod autem erysipelas etiam fiat a bile flaua, testatur Galenus comm. aph. 2. l. 1. aphorismorum, & cap. 5. lib. 2. de diff. febr. & l. de atra bile. Sed notandum, quod Galenus locis citatis, per bilem flauam intelligit, separatam a sanguine, pituita, & melancholia, mistam tamen cum ichore sanguinis, vel cum serositate, non cum humore. Flaua bilis sincera, exulcerat : ideoque non producit erysipelas, sed herpetem : necesse igitur est, vt misceatur cum ichore sanguinis, vel cum serositate, in producendo erysipelate. Hinc, cum Galenus cap. 10. libro de tumoribus præter naturam, ait, causam erysipelatis esse bilem, mistam vel sanguini, vel aquoso sanguini : hic per sanguinem non intelligit humorem sanguineum, sed ichorem sanguinis : si enim bilis misceatur cum succo sanguineo, non ichoroso, non seroso, fit erysipelas phlegmonodes : at ibi Galenus loquitur de erysipelate exquisito, quod non est particeps inflammationis. His consentit, quod scribit Galenus cap. vlt. lib. de plen. solam bilem nec tumorem, nec pondus producere : nam antequam fiat tumor & sensus ponderis, bilis hæc exulcerat. Cum autem Galenus cap. 12. lib. de cris. ait, bilem impermistam & copiosam, facere erysipelata & herpetes, id oportet intelligere hoc modo, vt bilis separata ab humoribus, mista autem ichori sanguinis, vel serositati, producat erysipelas; separata vero etiam ab ichore sanguinis, producat herpetes. Eodemque prorsus modo intelligendus est Galenus cap. 5. libro de different. febri. Dubitatur autem, quomodo Galenus dicat, erysipelas indicare colore pallido, vel flauo, vel misto, capi. 1. & 9. libro 14. method. Responsio : erysipelas fit a flaua bile, mista cum serositate : Hæc autem mistio triplex esse potest : aut enim portio serosa dominatur, vnde color pallidus : aut flaua bilis dominatur, vnde color flauus : aut æquales vtriusque sunt portiones, vnde color medius inter flauum & pallidum. Hæc de erysipelate externo exquisitissimo.

Inflãmatio

Erysipelas exquisitum.

Erysipelas exquisitum, producitur ab ichore sanguinis, & a flaua bile, mista vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate : sicuti dictū est de erysipelate externo : sed præterea est erysipelas internum, fit etiam a flaua bile, quæ serositatis expers est, ad differentiam externi erysipelatis. Hinc Galenus ca. 7. lib. 3. de loc. aff. ait, phrenitidem exquisitam mitiorem fieri a bile pallida, id est, a bile flaua,

Erysipelas internum.

per-

permista cum serositate, vehementiorem, a bile flaua, separata a serositate. Hac de causa etiam vehementior phrenitis produci potest a bile æruginosa, com. 10. lib. 3. prorhet. Si enim phrenitis fit ab atra bile, id est, a flaua præassata, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. multo magis fieri potest phrenitis a bile æruginosa, quæ minus praua est, quam atra.

Cur erysipelas externum non fiat a sincera bile flaua. Quæri autem potest, cur erysipelas cutaneum non possit fieri a flaua bile sincera, sicut internum, sed necessario permistum habeat sanguinis ichorem, vel serum? Responsio. Allium appositum exulcerat, per os assumptum non exulcerat, quia partes externæ promptius patiuntur, quam internæ, præterea allium appositum non restringitur a cibo, quemadmodum si assumitur.

Similiter de flaua bile statuendum, nam cum sincera est, exulcerat partes externas, non internas, quia partes externæ, vt imbecilliores, facilius patiuntur, præterea bilis sincera, in partes externas producta, si separata sit a sanguine ichoroso, & sero, facile exulcerat, cum nō adsit, quod bilem flauam possit corrigere, at dū flaua bilis ad internas fluit partes, non prorsus expers esse potest sanguinis, & serositatis, & propterea ab his mitigatur acrimonia, ne exulceret, vt hinc fiat erysipelas, licet autem misceantur sanguis, & serum, hæc tamen non sunt causa principalis, quia non sunt in magna copia. Ex his concludendum in phrenitide exquisita, tumorem esse erysipelaceum, qui produci potest ab ichore sanguinis, a bile pallida, flaua, & æruginosa.

Cancrosus tumor. Tandem phrenitis etiam producitur a tumore cancroso, qui fit a flaua bile præassata, & in atram versa. cap. 10. lib. 3. prorhet. c. 7. l. 3. de loc. aff.

Causa generans materiā morbificam in phrenitide. Ex his ergo patet, quicunq; tumor sit in phrenitide, materias morbificas esse vehementer calidas. Generantur hæ materiæ extra caput, non in capite, sed hepate, idque, vel ob Errorem externum, vt e medicamentis calidis, victu calido, vel Læsa hepatis facultate, quæ vel Impeditur ob angustiam, vel Labefactatur ob intemperiem calidiorem, siue sit natiua, siue ascititia, siue in habitudine, siue in habitu. Materia autem genita in hepate, fluit ab Hepate, vel a Toto corpore, & fluit, vel Trāsmissa vel Attracta. Hæc ad explicationem definitionis.

Phrenitis est morbus compositus primo totius cerebri. Porro e proposita definitione colligitur, phrenitidem esse morbum compositum, & quidem primum; (non ex accidente;) totius instrumenti, id est, cerebri, quatenus hoc est compositum e propria substantia, & membranis, est enim intemperies calida cerebri, est morbus in magnitudine, est intemperies calida meningum. Hæc demonstrari possunt e c. vlt. l. de morb. diff. Morbus enim, vel est Simplex, vel Cōpositus. Simplex est intemperies, aut mala compositio. Intemperies est morbus per se partis similaris, ex accidente totius instrumenti, quatenus singulæ instrumenti partes intemperie laborant. Mala compositio est morbus, primo totius instrumenti, vnde Galen. ait, c. 6. l. 2. meth. si hepatis vena afficiatur intemperie, morbum esse ex accidente hepatis, at si vena hepatis afficiatur obstructione, morbum esse primo totius hepatis. Ex c. vlt. l. de diff. morb. si membrū luxatur, & inflammatur, luxatio est morbus primum totius instrumenti, inflammatio autem, id est, intemperies ex accidenti est morbus totius instrumenti. Morbus compositus, occupat, vel vnam instrumenti partem, vel plures. Si vnam, est morbus compositus, ex accidente totius instrumenti, vt si oculi tunica annata afficiatur inflammatione, & vlcere, item si vena hepatis afficiatur, & obstructione, & intemperie. Quod si morbus compositus occupat plures instrumenti partes, tunc primo, non ex accidente, est morbus totius instrumenti. Recte ergo phrenitidem diximus morbum compositum primo totius instrumenti.

De differentiis.

Differentiæ 1 a forma. Differentiæ phrenitidis, sumuntur a Forma, Subiecto, & efficiente. Forma est functio principalis deprauata. Hinc tres species oriuntur, aut enim deprauatur Imaginatio, aut Ratio, aut vtraque actio. c. 2. scilicet. l. 4. de loc. aff. c. 3. lib. de diff. simp. Excluditur memoria, nam hæc imminuitur, vel aufertur, non deprauatur, læditur autem, quia in phrenitide phantasmata plus iusto numerosa memoriæ offeruntur.

2. a subiecto. Differentiæ a subiecto. Cerebrum in phrenitide afficitur, secundum sedem, vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque, ventriculus enim anterior est locus apprehensionis interioris, postremus memoriæ, medius cogitationis. Nec obstat, quod in phrenitide lædatur totum cerebrum, quatenus enim cerebrum secundum se totum afficitur, non est subiectum formæ, sed est subiectum causæ efficientis. Quare statuendum est cum Auicen. inc. de anatom. cerebri, & cum omnibus Græcis, principes cerebri facultates diuersas sedes obtinere, quatenus enim sunt facultates determinatæ, postulant sedes donatas peculiari proportione, sicut facultas χυλωτικὴ, & αἱματοποιητικὴ. Stabilire hoc videtur Galenus comment. c. 27. l. 1. prorhet. inquiens, si humor in vna aliqua cerebri parte sistetur, consequi symptomatis speciem, quæ peculiaris, & affinis sit, tum naturæ partis, tum humori, verbi gratia, si humor sistet in parte anteriore, oboritur phrenitidis species, in qua læditur imaginatio, hic si humor sit sanguineus, oritur phrenitidis species, quæ est cum risu, ratione sanguinis. Addit Galenus, dum materia transfluit in cerebro, de vna parte in aliam, seruari speciem affectionis, id est manere vitium phreniticum, ab alijs affectibus separatum, (non enim ita debent hæc intelligi, vt a multis cōcipiuntur, quasi tunc seruentur species, seu differentiæ phrenitidis eædem, sic enim Galenus sibi ipsi contradiceret;) sed pro parte affecta symptomata permutari, vt mō imaginatio, modo ratio lædatur. Aduersarij ex hoc loco concludunt, si, dum materia sedem in cerebro mutat, eadem tamen species phrenitides manet, permutatis solum symptomatis, facultate sane principes non differunt loco subiecto. Responsio. Non manet eadem species phrenitidis, sed eadem species morbi.

Animæ sentientis interiores facultates sedib. esse distinctas.

3. a causa efficiente. Differentiæ a causa efficiente. Causa efficiens est, vel in Cerebro, vel in Membranis. Causa efficiens, residens in cerebro, semper est intemperies calida cum materia, eaque modo Humida, modo Sicca, præterea modo æqualis modo Inæqualis, & si æqualis, vel in Habitudine, vel in Habitu. Porro, quoniam intemperies est cum materia, etiam materia subdiuidi potest. Consideratur enim, vel secundum Speciem, vel secundum speciei Vitium. Quoad speciem, est quidem materia calida, sed hæc potest esse, vel Ichor sanguinis, vel Humor. si humor. Sanguis, vel Bilis, bilis Mista, vel Sincera, mista, cum Ichore sanguinis, vel cum Serositate, si bilis flaua est sincera, est vel Exusta, vel Non exusta, si non exusta, vocatur bilis flaua, si exusta, hæc mutatur, vel in æruginosam, vel Atram, a qua producitur phrenitis ferina. Vitium materiæ, pertinet ad Copiam, vel ad Vbi. Ad copiā, vt vel Non tendit, vel tendit, cum nimium est in summa copia. Ad vbi vitium pertinet, vt materia occupat

cere-

cerebrum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Causa efficiens, residens in membranis, est tumor calidus, qui est, vel Inflammatorius, vel Erysipelaceus, vel cancrosus. Causæ autem horũ tumorum fuere propositæ a Galeno, lib. 1. prorhet. ab initio vsque ad com. 33. & com. 73. sect. 2. lib. 1. epid. c. 3. lib. de different. sym. cap. 2. l. 4. de loc. aff. cap. 4. l. 5. de loc. aff. cap. 10. l. 3. de caus. puls. cap. 14. l. 4. de caus. puls.

De signis.

Signa imminentis phrenitidis.

SIgna phrenitidis, alia Imminentem indicant, alia Præsentem. Imminens indicatur e vigilijs e somno turbulento, sermone immodico, dolore occipitis, ex vrina primum crassa, & opaca, mox tenui, & diaphana, e calore capitis, ex oculorum mutatione, conspiciuntur enim squalentes, & color eorum mutatur. His symptomatis significatur, materiam calidam caput petere, vnde læso cerebro, oculi magna e parte spiritu animali destituũtur, vt propterea secundum colorem mutentur. Quod autem imminente phrenitide, dolor occiput teneat, causa est, quia vena circa iugulum in duos ramos diuiditur, qui per vertebras retro ascendũt ad caput. Phrenitis præsens in genere indicatur e dilirio assiduo, quod ad rem sitionẽ malorum extra caput non remittitur, quoniam videlicet cerebrum primaria affectione laborat. Indicatur præterea e vigilijs turbulentis, quia calor naturalis, quasi inflammatus, foras mouetur. Indicatur a respiratione magna, & rara, nam phrenitici respirare obliuiscuntur. c. 3. l. 2. de diff. respir. vnde cum per obliuionem rara fiat respiratio, magnitudine raritas suppletur. Potest etiam alia causa reddi; nam, quia facultas motrix a cerebro prodit, beneficio spirituum animalium, sane dum cerebrum læsum est, facultas motrix non ita petit musculos, & hinc rara fit respiratio, cum autem propter febrem augeatur necessitas euentandi calorẽ cordis, hinc magna fit respiratio. Et per hanc respirationem phrenitis distinguitur ab inflãmatione diaphragmatis, tunc enim respiratio modo est exigua, & frequens, modo magna, & angustiosa. Indicatur etiam phrenitis e siti non multa, quamuis præsentes sint intensæ sitis causæ, ratio est, quia mens ægrotat. item quia animales spiritus ob læsum cerebrum, non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus in phrenitide, est paruus, c. 14. l. 4. de caus. puls. quia cor compatitur, itemque durus, ob membranam cerebri inflammatam, item celer, & creber, quia summa adest necessitas propter febrem, non nihil vndosus est, quia afficitur cerebrum, quod est membrum molle, interdum est subtremulus, dum virtus languet, & syncope imminet, pulsus est præcisus, cum conuulsione quadam, nam ob necessitatem natura nititur extendere arteriam, quæ tamen duritie sua obstat. Præsens etiam phrenitis indicatur e febre continua, & sæpe continente, meningum enim tumor calidus est continuus, indicatur e continente febre, quia propter tumorem calidum meningum, sæpe putredo in magnis vasis nititur, ideoque si phrenitis sit mitior, & fiat transmissio a venis magnis ad paruas, tunc accessiones magna e parte sunt de tertio in tertium, com. aph. 12. sect. 1. magna e parte, ait Galenus, quia interdum accessiones fiunt de quarto in quartum, dum scilicet tumor est atrabilarius. Indicatur etiam præsens phrenitis, e lingua aspera, modo nigra, modo citrina, quia vapores linguã petentes, primum absumunt humiditatem linguæ exterimam, vt sicca fiat, deinde etiam interiorem, vt lingua fiat aspera seu inæqualis: &, si vapor sit simpliciter biliosus, lingua apparet citrina: si vehemẽter exustus & fuliginosus, nigra; quamuis etiam nigredo fiat a calore vehementi, qui partes diaphanas absumit.

Signa differentiarum. 1. A forma.

Signa differẽtiarum a Forma, sunt facillima: hæ enim differentiæ cognoscuntur e modo delirij. ca. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de sym. diff. Verbi gratia, si quis phreniticus imaginetur strepitum fieri in suo cubiculo, & iubeat expelli strepitus auctores; læsa sane est imaginatio, non ratiocinatio. Sed hæc facilia.

2. A subiec.

Differentiæ etiam a subiecto facile cognoscuntur: si enim totum cerebrum afficiatur, vt Aetius monet, omnis cerebri actio principalis erit læsa: si sola imaginatio, læsa est pars anterior, &c. Signa causæ efficientis sequuntur. Causa efficiens spectat ad cerebrum, vel ad membranas Quantum ad cerebrum, causa efficiens est intemperies calida cum materia (de materia dicendum, vbi sermo erit de causa efficiente, residente in membranis:) ideoque circa intemperiem cognoscendum, num sit humida, an sicca; secundo an æqualis. Intemperies calida & humida cognoscitur e signis indicantibus sanguinem: de quibus infra. Præterea e delirio cum risu. Intemperies calida & sicca cognoscitur, quia symptomata sunt fortiora, nec deliria fiũt cum risu, quia ipsorum causa est ichor sanguinis, bili admodum confinis. Si intemperies sit inæqualis, ægri exclamant, loco consistere nequeũt; vnde phrenitis hæc tumultuosa vocatur, com. 33. libro 1. prorhet. Si æqualis est intemperies, non ita patet phrenitis, sed est obscura & blanda: vnde vocatur phrenitis hectica: quam prudens medicus cognoscet, quia prægressa est phrenitis tumultuosa, quæ postea ita deficit, vt dormire ægri videatur, cum tamen non dormiant: præterea ægri manus mouent citra imperium, ac si quid quærere aut tangere velint; nec mouent manus citra tremorem, qui tamen tremor solum apparet medico diligenti. Horum signorum ratio est hæc: cum enim afficiatur cerebrum, & secundum hanc intemperiem, & secundum calidum innatum, & secundum spiritus animales; fit vt omnes facultates lædantur: vnde licet aliquid inuenire studeant, quia tamen motrix languet, manuum motus est debilis, & cũ tremore, & ideo cum vigilandi impotentia. Pulsus est paruus, quia cor læditur. Dignoscenda etiam est intemperies in habitudine, & in habitu: in habitudine est, si non desierunt symptomata phrenitidis tumultuosa: in habitu, si contra: sciendum tamen intemperiem æqualem in habitudine cito deduci in habitum. Cæterum intemperies cerebri

3. A causa eff.

Intemperiei cerebri signa.

1.

2.

3.

Vitii materia signa.

coniunctam habet materiam; cuius vitium cognoscendum est, quatenus pertinet ad copiam, & vbi. Quoad copiam, si materia sit admodum copiosa, vt tendat; cognoscitur, quia sutura coronalis veluti dirumpi videtur, oculorum venæ maxime turgẽt, & sunt signa phrenitidis hecticæ in habitu. Quoad vbi oportet cognoscere, materiam, vt occupat vel totum cerebrũ, vel partem. Si pars occupatur, erunt signa phrenitidis tumultuosa: si totum, erũt signa phrenitidis hecticæ. Causa efficiens, pertinẽs ad membranas, est tumor inflammatorius, erysipelaceus, cancrosus. Inflammatorius cognoscitur e signis indicantibus sanguinem, e delirio cum risu, e rubore oculorum, e plenitudine venarum capitis, e dolore non admodum vehementi & mordaci. Erysipelaceus, fit ab ichore sanguinis, a bile pallida flaua, æruginosa. Si ab ichore sanguinis, signa aderunt copiosi sanguinis in toto redundãtis: & cum ichor sanguinis accedat ad naturam bilis,

Tumoris meningum signa.

indi-

indicatur e delirio sine risu; e delirijs molestis, ex oculorum rubedine tendente ad flauitiem. Si fiat a bile pallida, cognoscitur e delirio sine risu; e vigilijs adhuc magis assiduis; ex oculorũ rubedine remissa, & vergente ad flauitiem satis remissam, pręterea e calore acri. Si fiat a flaua bile, omnia sunt deteriora, & oculi sunt flaui, caliditas est admodũ acris in capite, adsunt signa flauæ bilis in toto exsuperantis.

Si fiat a bile æruginosa, tunc omnia symptomata adhuc sunt deteriora, delirium nequaquam cũ risu, & ægrotantes sunt propensi ad percutiendũ, vigiliæ sunt pertinacissimæ, oculorum color flauus, cum obscuritate, & calor acerrimus, deliriũ est ferinũ, & si sunt accessiones inuadunt de quarto in quartum.

De Indicationibus.

Indicationes. INdicationes sumũtur a Virtute, & Rebus præter naturam. Virtus totius languens, indicat alimentum, cuius beneficio custoditur quantitas, & qualitas partium viuentium, & spiritus. Virtus, partium capitis, capitalia requirit. Res præter naturam, pertinẽt vel ad Caput, vel ad ea quæ sunt Infra caput. Quæ pertinent ad caput, sunt Dyscrasia cerebri calida cum materia, & Tumor calidus meningum. Omittimus causas fluxionis. Si enim fluxio fiat per attractionem, & primum propter dolorem; in phrenitide non habet locum, quia mens ęgrotat; si fiat attractio propter calorem, hic corrigitur, vt intemperies calida. Si fluxio fiat per receptionem, vt per raritatem, & humiditatem; hæc vitia corriguntur reprimentibus, & astringentibus, & siccantibus. Quare ratione capitis indicatio desumitur, ab intemperie cal. cum materia, & a tumore calido. Quoad res præter naturam, infra caput existentes, vel sunt Cõtenta, vel Continentia. Contenta, vt materiæ morbificæ: continentia, vt febris, quæ semper pertinet ad putredinem: & quandoque est intemperies calida iecoris. Ab his ergo indicationes sunt desumendæ. *Dyscrasia calida.* Intẽperies calida indicat refrigerantia: si sicca, etiam humectãtia, si humida, siccantia. In omni quidem phrenitide est refrigerandũ, magis tamen vbi dyscrasia est calida, & sicca: vnde in phrenitide erysipelacea magis refrigerandum, quam in sanguinea. Hinc Galenus c.8. lib.13. meth. ait, in erysipelate magis refrigerantia, in inflammatione magis euacuãtia indicari. Notandum obiter, intemperiem, quatenus vt morbosa cõsideratur, esse indicans curatorium: at si capiatur intemperies, verbi gratia meningum, vt causa est intẽperiei cerebri, indicatio statui potest præseruatoria. Hæc intemperies indicat. *Materia morbifica.* Quoad materiam; tam ea quæ tumoris est causa, quam quæ coniuncta est cum intemperie calida in substantia cerebri, est indicans curatorium: eæ enim materiæ sunt causæ continentes ex vitu remota enim materia, quæ tumorem meningum efficit, remouetur etiam tumor: idem dicendum de materia, quæ fouet cerebri dyscrasiam. Materiæ igitur varia species, indicat remedia determinata, verbi gratia sanguis, vt est species huius materiæ, indicat remedium, quod dirigitur ad sanguinem, id est, ad hanc speciem tumoris, &c. Item pro vario vitio speciatum, varia etiam indicantur præsidia; prout vitium est in substantia, quantitate, qualitate, & vbi. Si vitium est in substantia, id est, si materia feruens computruit, quod semper fit; indicatur præsidium e toto euacuans, seu eradicans, modo magis, modo minus, pro materiæ copia. Eradicatio enim materiæ in tumoribus, secundũ Galenum cap.9. lib.13. meth. fit, vel per Translationẽ a capite ad alias partes, vel per Expulsionem extra corpus. Translatio fit per Impulsionem, vel Attractionem. Impulsio fit, dum partes repletæ materiã expellunt, ope reprimentium. Attractio fit, dum partes sanæ attrahunt a læsa parte, ope caloris, & doloris. Expulsio extra corpus, fit per effluxus Sẽsibiles, vel insensibiles. Effluxus sensibilis fit, vel per meatus capitis, tumore affectos vel per meatus partium vicinarum, quarum dum meatus aperiuntur, etiam aperiuntur meatus partis affectæ, & hæc vacuatio fit per modũ deriuationis. Effluxus insensibilis, fit per poros cutis capitis, quæ vacuatio, dicitur resolutio, discussio, & relaxatio. Hi ergo sunt modi eradicationis materiæ, tum fluxilis, tum impactæ, fluxilis enim cedit remedijs repellentibus, attrahentibus etiam ad partes sanas, & euacuantibus per meatus sensibiles; impacta tantum cedit digerentibus. Vnde obiter contra nonnullos notandum, reprimens non esse indicatum, quia respicit materiam, & fluentem, & fluxam, quæ cum duo sint indicantia, nõ possunt vnum indicare. *Reprimens non esse indicatum.* Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem, & fluxã, colligitur e cap.17. lib.14. method. vbi asseritur, quod in generatione vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur e cap.16. li.13. meth. cap.15. lib.11. meth. cap.2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis posset, cur digerentia, & reprimentia, non indicata, sed modi vacuationis, seu eradicationis dicantur, cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam esse digerendam, fluentem, & fluxam, sed nondum impactam, esse reprimendam, id quod methodus per indicationes docere videtur. Respondendum, hanc doctrinam pertinere non ad methodum medendi, sed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam esse vim in medicamentis reprimentibus; vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, sed nondum impactam, medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Hactenus de indicationibus, quæ sumuntur a rebus pręter naturam, in capite existentibus. Res præter naturã, quæ sunt infra caput, sunt Contenta, vel Continentia. Contenta, vt varia sunt specie, ita etiã determinata indicant remedia. *Contenta.* Contẽtorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quãtitatem, Qualitatem, & Motũ. ad formam, quia materia putrescit, ad copiam, quia fieri vix potest, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis. ad qualitatem, quia contenta sunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris. ad motũ, nam materia infra caput existẽs, caput petit. Hinc oriũtur indicationes, nam materia putrida est eradicanda, copiosa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda. Retractio fit per impulsionem, vel per attractionem a capite infra caput, vel per interceptionem. *Retractionis modi.* Retrahens enim est indicatum, quod indicatur a motu vitioso materiæ morbificæ, impulsio, attractio, interceptio, non sunt indicata, sed sunt modi retractionis. Impulsio, seu repercussio, est modus retractionis, quo materia habens impetum in caput in phrenitide, retrahitur, vt cogitat motum deorsum, & sic repercussio, ratione materiæ fluentis, est modus retractionis, interim tamen ratione materiæ fluxæ, est modus euacuationis. Attractio, est modus retractionis, ad partes, inferiores, a capite: attractionis autem modus est duplex, deriuatio, & reuulsio, deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partem

tem

tem loco affecto viciniam: reuulsio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas, c. 6. & c. 11. l. 13. meth. & hæc reuulsio spectat materiam fluentem tantu, deriuatio respicit, & fluentem proximam, & impactam, sed non impactam c. 2. l. 2. ad Glauc. Intercæptio est, qua materia ingreditur, sed citra impulsionem, & citra attractionem a parte affecta: si enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit, citra tamen impulsionem, & attractionem. Hæc de indicationibus Contentorum. Contentia in phrenitide sunt partes similares corporis totius, ratione febris: & præsertim ratione ignitioris, est intemperies calidior, vnde oritur indicatio refrigerandi, & humectandi totum corpus, sicut & iecur: præterquam in phrenitide sanguinea, in qua iecur refrigerandum, & exiccandum est, cum ob caliditatem, & humiditatem, copiosum generet sanguinem.

Continentia.

De Præsagijs.

Artis prognosticæ, duo capita

ARs prognosticandi in duobus posita est: primum, vt prænoscamus, an victoria sit futura, vel e parte morbi, vel e parte virtutis: secundo, vt prænoscamus, num victoria cito, vel tarde sit futura. Num victoria sit futura e parte morbi, vel virtutis, cognoscitur e vehementia rerum præter naturam, & virtutis. Virtus postulat discursum generalem, de quo in præsentia non est agendum. In rebus præter naturam, perpendenda est vehementia triplex; essentiæ, dignitatis, & facultatis, idque & secundum morbum in genere, & secundum differentias. Num autem victoria cito, vel tarde sit futura, cognoscere oportet e motu morbi tardo, vel veloci, in quam sententiam Galenus ca. 4. lib. 3. de crisibus ait; in morbis considerari debere, speciem, vehementiam, mores, & motum: quibus verbis auctor respicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognosticandi artem iam applicabimus phrenitidi.

Generale præsagium, de magnitudine huius affectus.

Phrenitis ergo est vitium admodum periculosum, vt passim lib. 1. prorrhet. docetur, nulla enim insignis vehementia desideratur. Essentiæ enim vehementia insignis est, quia est insignis recessus a naturali statu, secundum causas, morbos, & symptomata. Capitis intemperies calida est admodum vehemens, febris est assidua, causa etiam huius vehementiæ est insignis, materia enim est putrida, & acris: symptomata quoque sunt vehementia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ sunt insignes. Vehementia dignitatis adest maxima, nam intemperies propria ratione est vehemens, ratione dignitatis: quæ vehementia intenditur, quod in phrenitide occupatur cerebrum, cruciantur membranæ, offenditur totum corpus. Vehementia tandem ratione facultatis est insignis in phreniticis; nam pulsus in hac, vt plurimum sunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, c. 14. lib. 4. de caus. puls. c. 14. lib. 1. ad Glaucon. Phrenitis ergo, vt plurimum est mortalis, non tamen perpetuo, com. 73. sect. 2. lib. 1. epid. vnde & Alexander gloriatur, se aliquos liberasse. Hæc de prognostico in genere.

Differentiarum prognostica.

Iam de prognosticis differentiarum: cuius generis varia a Galeno proponuntur, lib. 1. prorrhet. a com. 1. vsq; ad com. 37. & lib. 1. epid. 2. 73. & lib. 3. epid. 3. 75. & aphor. 72. sect. 4. & aphor. 12. sect. 7. Versabimur aut circa differentias, quæ sumuntur a forma, & a causa efficiente: differentias a subiecto omittemus. nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ sumuntur a forma, & efficiente, patet et vehementia differentiarum a subiecto. In differentijs a forma insignis est vehementia secundum essentiam, si delirium est multum. Insignis etiam vehementia ratione dignitatis, si læ-

Prognostica differentiarū a forma.

datur, & imaginatio, & ratio: minor est vehementia, si sola ratio lædatur: adhuc minor, si sola imaginatio: vtrisq; enim læsis, cerebrum afficitur secundum partem anteriorem, & mediam, vna læsa, secundum vnā tantū. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc a causa efficiente, potissimum dependet.

Prognostica differentiarū a causa efficiēte. 1. Ab intemperie.

Quoad differentias, quæ sumuntur a causa efficiente, perpendere oportet vehementiam intemperiei, & materiæ. Quantum ad intemperiem vehementia essentiæ est insignis, quia maximus recessus a naturali statu est, quæ potest in summo gradu, vnde assiduæ sunt vigiliæ, est etiam vehementia secundum essentiā, dum intēperies est in habitu, addit enim intemperiei, quæ est in habitudine, vnde Galenus dixit, 29. huc lib. 12. meth. dum consumptio succedit phrenitidi extinctum esse, hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia est insignis, dum intēperies est æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes, com. 33. lib. 1. prorrhet. vnde si intēperies in phrenitide est æqualis, & in habitu, mors est prædicēda. Ratione facultatis vehementia est insignis, si symptomata sunt vehementiora, vt si motus voluntarius fiat debilis; si phreniticus admodū debiliter se moueat; si vox amittatur: si pulsus debilis; si aluus statim excernat. c. 14. lib. 1. ad Glauc. (non enim sumit prognostica a voce amissa, &c. sed hæc tantū sunt signa, quæ patefaciunt vehementiam insignem ratione facultatis.) Quoad materiam; in hac consideramus species, & vitium. Quoad speciem, si phrenitis fiat a sanguine, vehementia erit remissa, si a pituita, intensior, si a bile flaua, adhuc intensior, ab æruginosa, adhuc intensior, si ab atra, intensissima cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime a naturali statu recedit, at non prorsus desperandum, nam Alexander fatetur, se liberasse phreniticum ex atra bile. Vitium materiæ perpende: ab substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: tunc igitur materia magis est putrida, copiosa, calida, & prurulenta, quæ fiunt, maiori cum impetu caput petit, quæ autem fluxit prout magis quiescit, prout maior est vehementia secundum essentiā. Hinc febris verbi gratia i phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materiæ vitium significat, secundum essentiam substantiæ, quantitatis, qualitatis: in febre enim vehementiore, materia magis est putrida, copiosa, calida. Ad hæc si extensiue obstruetur in cerebro, vt contingere solet in phrenitide hectica, insignis est recessus secundum copiam, vt phrenitis sit statuenda lethalis. Quod si materiæ vitium est vehemens secundum essentiam; ita lædi solet cerebrū, vt & ventriculus compatiatur, vomitusq; fiat, qua de causa, com. 10. lib. 1. prorrhet. scribitur; vomitum in phrenitide pessimum esse, si fiat cum læsione ventriculi. Facit quoque ad essentiæ vehementiam, aphor. 72. sect. 4. vrina enim alba, & perspicua in phrenitide, significat magnam cruditatem, & insignem vehementiam materiæ, vt etiam facultas naturalis cōpatiatur, præterea hæc vrina significat flauam bilem in caput rapi, ideoq; materiam esse vehementem secundum motum. Hæc de vehementia materiæ secundum essentiam. Ratione dignitatis, insignior est materiæ vehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materiæ vehementia est maior, vt eius via est vehementior. Si ergo rigor in phrenitide fit criticus, manifeste indicat remissiorem vehementiam ratione facultatis, vt per sudorem liberetur phreniticus, & tunc sunt signa coctionis: contra indicatur insignis vehementia facultatis, si rigor sit symptomaticus, comm. 13. lib. 1. prorrhet. si etiam sudor sit frigidus, & extrema frigida, comm. 75. sect. 3. epid.

2. A materia.

nam hæc symptomata significant vehementiā facultatis in materia morbifica admodum insignem, quia calor vna cum spiritu cor petit, & ex terna derelinquit. Adest etiam insignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis succedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. sect. 7. nisi enim cerebri facultas esset imbecillis, non admitteret materiam morbificam. Ex his ergo patet, phrenitidem, vt plurimum esse lethalem, raro salubrem.

Quādo salus, aut mors sit futura.

Num autem cito sit futura mors, vel salus, prædici potest e motu morbi. Phrenitis enim, vt plurimum velocis est motus, nec septimum pertransit, sed in sexto etiam intermutit. Quod si autē phrenitis non sit exacte exquisita, non est ita celeris motus, sed terminatur 11. 12. vel etiam 20. com. 75. sect. 2. lib. 1. epid. Maxime autem motus velocioris, aut tardioris signum esse solet febris, ardens enim est signum motus velocioris, non ardens, non ita velocis.

De curatione.

Curatio. Venæ sectio cōmune remediū omniū specierum phrenitidis, secundū Auicennam

DE prognosticis hactenus egimus. Sequuntur remediorum materiæ. Quoad chirurgiam, in omni phrenitide vena est secanda. cap. 21. lib. 13. meth. quia in omni specie phrenitidis est vitiū vehemens in sanguine. In sanguinea quidem phrenitide, sanguis habet rationem causæ principalis, in biliosa, & atrabilaria, habet sanguis rationem causæ adiuuantis, vel causæ sine qua nō: nisi enim, sanguis misceretur cum bile, non fieret tumor, sed exulceratio, & sic sanguis habet rationem causæ adiuuantis. Nec repugnat Galenus cap. 4. lib. 2. ad Glauc. dum ait, in erysipelate non esse secandā venam, loquitur enim de erisipelate externo, at phrenitis est erysipelas internum. Sanguis etiam interdum habet rationem causæ sine qua non, nā interdum sanguis infra caput abundat, vt sit impedimento, quominus capiti possimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide sanguinea, sanguis habet rationem causæ principalis, merito in hac specie maior sanguinis copia est educenda, quia tunc quoq; maior ipsius copia in loco abundat. Cōsiderandum autem num virtus venæ sectionem permittat, proinde in hectica phrenitide, non est vena secanda, in tumultuosa licet secare, nisi hæc alijs morbis successerit, nam virtus est debilis, propterea in tumultuosa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria vsurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus. [Vsus. Quantum.] Cum summa sit sanguinis actio, sanguis vnica vice est euacuādus, vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in sanguinea tantum, non in biliosa [Quumodo?] in biliosa phrenitide, foramen angustius, in atrabilaria latius esse debet, in sanguinea mediocre, quia sanguis in tenuitate medio modo se habet, [quando?] Si sanguis vincit alia indicantia, statim, calem hora vena secanda. cap. 21. lib. 13. method. Et Rhases aperit venam, antequam symptomata phrenitidis complicentur, idest, antequam materia copiosa in caput fluat. Propterea statim vena secanda, quia cito virtus succumbit. Galenus cap. 14. lib. 4. de caus. puls. ait, rarissime pulsum esse magnum in phrenitide, vt plurimum paruum, scilicet respectu ad maximum, ideo statim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum secat venam, deinde clysmo vtitur. Cæterum, si plures in phrenitide venæ sint secandæ, primum est secanda vena, ratione sanguinis existentis infra caput, secundo, ratione sanguinis in capite, quam primum vena cubiti, deinde frontis, ratio est, quia magis potest sanguis infra caput, si enim primum vena frontis secetur, sanguis infra existens, caput petens, magis repleret. [Vbi?] Auicennas secat cephalicam, per quam, & caput, & totum vacuatur, magis, quam per basilicam, & communem. Monent Auicennas, & Alexander si non sit possibile, habere manus phrenitici, secandam esse venam in fronte, vt sanguis e capite vacuetur, id quod intelligendum de phrenitide biliosa, & atrabilaria, in qua non est copiosus, in toto sanguis, & ægri sunt admodum inobedientes, at in sanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia sanguis copiosior facit delirium minus, vt ægri brachia porrigant, possimusq; cephalicam aperire. Addit etiā Auicennas si virtus non permittat, vt vena brachij secetur, aperiendam esse frontis venam, e qua, vtpote minore, sanguis in minore copia effluit, vnde minor iactura, & dissipatio spirituum. Hoc documentum non solum in phrenitide, sed in quolibet etiam morbo longo seruandum, vt, si vires non sint admodum robustæ, tutius sit minores venas aperire. Non ergo sunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis secant saluatellam.

Cautiones.

Recta ministratio venæ sectionis.

Cucurbitulæ.

Quod si in sanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ sectionem: oportet cucurbitulis scarificatis vti, quæ non possunt applicari dorso, ratione dispositionis febrilis; nec applicari possunt partibus inferioribus, vt natibus & cruribus, sed cubito applicari debent: ratio est, quia dum applicātur inferioris partibus, vicem gerunt venæ sectionis, potissimum basilicæ; at si brachijs applicentur in summitate, vicem gerunt sectionis venæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide sit aperienda cephalica, per quam etiam caput euacuatur; ideo dum nō possumus aperire cephalicā, cucurbitulas brachijs applicare debemus. Possunt etiam cucurbitulæ scarificatæ prodesse, propter materiam impactam. In vsu quædam notanda sunt circa tempus, & locum; reliqua enim patent, e doctrina de dolore capitis; Quoad tempus: cucurbitulæ scarificatæ, quæ administrantur propter materiā impactam, debent adhiberi post totius corporis euacuationē, & post euacuationem materiæ existentis in capite, sed nondum impactæ. Galenum cap. 21. lib. 13. meth. ait in phrenitide cucurbitula capiti admota, & scarificata, quandoque reuocauit phreniticum a morte. Miror equidem his temporibus præceptum hoc non vsurpari: ideoque hortor vos, vt vrgente necessitate, idest, in pertinaci phrenitide, hāc cucurbitulam vsurpetis, sicut & nos aliquando vsi sumus. Quoad locum, adhiberi debet suturæ coronali, oportetq; magnam esse cucurbitulam.

Recta administratio cucurbit.

N R.

In phrenitide probantur medicamenta, proposita in dolore capitis, ab intemperie calida cum materia addemus saltem quædam notatu digna. Circa medicamenta igitur gratia totius, idest, circa soluentia, duo sunt explicanda; primum, an in phrenitide sint vsurpanda: deinde, quo tempore sint vsurpanda. Num vsurpanda sint, dubitatur: Auic. enim improbat soluentia medicamenta, quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit [scāmonium,] pro solutione dicendum, Auicennam improbare scammonium, quando virtus nō fert; admittere autem si virtus possit sustinere. Vtitur autem Auicennas scammonio non sincero, neque etiam misto cum alijs soluentibus, sed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: vnde probat lubricantia, quæ sanguinis feruorem extinguunt, vt sunt, [serum lactis, pruna, tamarindi, cassia, manna: quæ medicaméta in sero sunt dissoluenda.] Notandum igitur soluentia cum lenientibus duobus modis posse misceri: primo vt electiue educant: secūdo, vt instar stimuli, & calcarium, adiuuent facultatem

Materia medicinalis. Num soluētia locum habeant in phrenitide.

cultatem lenientium. Si primo modo vsurpentur lenientia, oportet, vt in minima dosi exhibeantur, verbi gratia. [recip. flor. caff. nou. extr. ʒ x. mannæ. el. ʒ ij. dacrid. gra. v. hæc enim minima est dosis dacrydij. Si secundo modo soluentia administrentur, vt scilicet adiuuent lenientia, oportet soluentia miscere infra minimam dosim, verbi gratia dacrydium ad gra. iij. Pro vi igitur materiæ biliosæ, dacrydium misceri debet, modo in dosi minima, modo citra hanc. Et sicut Auicenna miscet scammonium seu dacrydiū, ita nos possumus miscere, [elect. de succo rof. diaprum. solut. cum scāmo. & multo magis rhab.] Quod si phrenitis sit attrabilaria, possumus miscere [senam, polypodiū, epithymum, imo etiam helleborum nigrum.] Secundo explicandum, quando soluentia sint exhibenda. Videtur Auicennas, & ante, & post concoctionem solnentia probare. Sed sciēdum, Quādo agendum sumitur ab indicante præsente, vincente alia indicantia, ideoq; si cōtingat, vt bilis admodum vehementer, & insigni impetu moueatur in caput, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum, imo magis potest, quam materia turgens. Quare tunc ante coctionem in phrenitide soluentia sunt exhibenda. Si autem bilis non sit tantæ vehementiæ, propinanda sunt solnentia post concoctionem.

Quādo vtē dum purgā tibus in phrenitide.

Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis, hæc euacuant caput per meatus, vel Sensibiles, vel Insensibiles. Vacuātia per meatus sensibiles, idest, per os, per nares probantur citra masticationem, nam phreniticus non obtemperat. cap. 21. l. 13. meth. Vnde Galenus vngebat palatum, medicamentis propositis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares sternutatorijs, vt autem hæc efficacius operentur, ante sternutatoria parabitur euaporatio, seu suffumigium, cum [thymo, pulegio, origano, coctis in aceto] si enim per nares fiat euaporatio in caput, materia præparabitur, vt propter sternutatorijs cedat.

Caput purgā, per os, & nares.

Vacuantia per meatus insensibiles, euacuant per modum, vel repercussionis, vel digestionis, prout materia, vel impacta est, vel non impacta. Quoad reprimentia, Galenus cap. 21. l. 13. meth. probat oxyrhodium. Sed cum phrenitis sit multiplex, iō in sanguinea phrenitide: [recip. ole. rof. completi, ole. rosa. omphac. ana ℥ j. s. aceti ℥ s. Misc. Si phrenitis producatur, vel a bile pallida, vel ab ichore sanguinis, ita parabitur reprimens: [recip. ol. rof. omphac. ℥ ij. ol. rof. cōpl. ℥ j. aceti ʒ iij. Misc. hic minor est quantitas ol. ros. compl. & aceti, quia hæc phrenitis est calidior, quam superior. Si fiat a bile flaua [reci. ol. rof. omphac. ℥ iij. aceti ʒ iij. Misc. nō miscetur ol. rof. compl. quoniā hæc phrenitis est calidior. Si phrenitis fiat a bile æruginosa: [recip. ol. rof. omphac. ℥ ij. s. ol. violat. ℥ s. succi lactuc. ʒ ij. acidi citri ℥ s. Misc.] Postremo in calidissima phrenitide, quæ fit ab atrabile: [recip. ol. rof. omphac. ℥ ij. olei nenuph. ʒ vj. succi lactuc. ℥ s. acidi citri ℥ j. Misc.] Quoad digerentia: primum applicanda sunt minus vehementia, deinde ascendendum ad vehementiora c. 21. l. 13. method. Minus vehementia sunt, [ol. anethinum, chamæmelin. columbæ viuentes dissectæ, omenta animalium, melilotus, mucilago sem. lini.] vehementiora sunt, origanum, [puleg. thym. ruta, mētha, stœchas, hyssopus, castorium, sinapi.] Digerens igitur mite, erit tale: [recip. ol. chamem. aneth. ana ℥ j. s. mucilag. sem. lini. ℥ j. aceti ʒ iij. Mis.] Mediocre erit: [Recip. ol. rutacei, lil. alb. cum aromatibus, ana ℥ s. orig. puleg. stœchad. ana P. s. vini generosi ℥ iij. fiat decoctio in duplici vase, ad cōsumpt. tertiæ partis vini. deinde cola, & vtere.] Vehemens erit: recip. pulu. dictāni Crēt. Colocynth. castorij, sinap. ana ʒ j. olei de costo, de euphorb. ana ℥ s. ol. lil. alb. cum aromatibus ℥ j. s. Mis.] Vsus horum medicamentorum, pa tet e sermone de dol. ca. Vnum monebimus circa Quando agendum in omni inflammatione obseruandum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia, & astringentia, in incremento tepida, & mediocriter astringentia, in statu moderate calefacientia, & laxantia, in declinatione, calefacientia, & valenter discutientia. c. 16. lib. 5. simp. Ratio talis est. Quando agendum, sumitur ab indicante præsente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis potest, quatenus mouetur, igitur in principio opus est reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, sed nondum impacta est, vnde cedit moderate reprimentibus, & digerentibus: In statu vincit materia impacta, igitur solis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta est materia, proinde applicanda sunt valenter discutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio, & augmento, sed valētiora in principio, ita digerentia applicabuntur in statu, & declinatione, sed valētiora in declinatione. Reprimentia valentiora sunt, [oleum rosatum omphacinum, &c.] non ita potens est. [oleum rosatum cōpletum.] Quoad digerentia, in augmento probantur tepida, id est, remisse calida, in vigore, moderate calefacientia, & laxantia, id est, quæ moderata sunt, et secundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer discutientia, id est, quæ vehementia sunt, & secundum caliditatem, & tenuitatem. Notandum vero, in phrenitide probari admodum valentia, & valentiora, quam indicet materia morbifica; nam materia morbifica est intra cranium; vnde Gal. c. 18. l. 11. meth. in inflammatione tota cranium probat [castorium,] quamuis sit calidius, quā conueniat materiæ phlegmonem producenti, & hoc fit, quia vis medicamenti in transitu frangitur.

2. Digerentia.

Vsus medicamentorū topicorum in phrenitide.

Topica.
1. Repercutientia: vide præcedens caput.

Quoad diætam, Auicennas probat aerem purū, & frigidum, sine picturis: quoniam in phrenitide mens, & spiritus plus iusto agitantur. Cibi debent esse cōtrarij materiæ morbificæ, præsertim secundum vitium in quantitate, & qualitate. Quoad vitium materiæ in quantitate, probatur victus minuens, prout materia copiosa caput petens, maioris est actiuitatis, quia ergo ī statu phrenitidis summa est actiuitas; ideo tunc victu tenuissimo vti oportet. Actiuitas e motu morbi cognoscitur: proinde cum in phrenitide motus sit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus est in quarto die, opus est victu tenuissimo: si quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, si inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide: nam in ventriculo, & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus sit, ne alimentum male concoctum inflammationem augeat. c. 17. l. 11. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probatur victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide sanguinea, cibi sunt parandi cum [endiuia, acetosa, sem. mal. hordeo. In biliosa addere oportet lactucam.] Et si a bile æruginosa, vel atra fiat, addantur in cibis. [emulsio seminum melon. papan. albi, nymphæa, & c.] Quoad potum, in phrenitide, sit aqua, vel simplex, vel hordeacea, vel alterata cum [acetosa, & cichoria.] Quoad modum, Alexander probat tepidam, nō actu frigidam potionem: quamuis enim potio actu frigida, feruorem mitigare videatur, inflammationem tamē reddit crudiorem, & hac ratione magis eam accendit, vnde

Diæta.
Aer.
Cibus tenuis.

Cibus refrigerans.

Potus.

vnde, & febris, & delirium augetur. Vinum Alexander probat pauciferum, dilutum: vinum enim phreniticorum ferocitatem mitigat, & ferinos mores ad hilaritatem transfert: vinum etiam somnũ conciliat, coctionem, & distributionem iuuat, vires reficit, si modo recte vsurpetur. [Vsus.] Vnde cum Alex. in parua copia vino vti oportet, & tempore opportuno, idest, dum magis vinum indicat, quam prohibetur: indicatur autem vinũ a virtute imbecilli, cuius imbecillitatis signum sunt multæ vigiliæ, cum pulsu debili, leipothymia, oris ventriculi imbecillitas, corporis frigiditas, vini consuetudo. Cæterum videndum, num quod virtus postulat, res præter naturam permittant: id quod faciũt, febris remissa, calor præcordiorum debilis, materia concocta: ideoque, cum materia in septimo concoquatur rationabiliter, Auicennas post septimũ, non ante, pauxillum vini admittit. Somnus etiam est conciliandus. Aluus quotidie sit lubrica. Arceatur omnis motus, & vrgente necessitate, etiam ligetur æger, sed citra vnitatis solutionem, nam hæc esset materia chirurgica, non diætetica. Quoad animi accidentia, Alexander probat ad reuocandũ mentem, vt pauci amici assideant, prudentes, grati, & venerabiles ægro.

Cæteræ res non naturales.

CAPVT IX.

De Lethargo.

Nomen.

Lethargus conuenit cum phrenitide, quatenus est malum inflammatoriũ: conuenit etiam cum cephalalgia, a pituita, quatenus producitur a sanguine pituitoso. Vocatur lethargus, & veternus. Loquimur autem de Lethargo exquisito, in quo omnes pene animæ functiones, potiss. memoria, veluti aboleri videntur; & ad differentiam spurij lethargi, malum est inflammatorium, ac proinde febris particeps. Vt autem generetur lethargus, necessarium est, sanguinem pituitosum ita caput petere, vt cerebrum inflammetur, & subsequatur febris, omnisq; functio animalis fere deficiat. Definitur lethargus exquisitus, quod sit functio deficiens principalis cerebri, dependens ab inflammatione pituitosa. Pro cuius definitionis intelligentia, legatur Gal. com. 1. sect. 1. l. 1. prorrhet. com. aph. 3. sect. 2. com. aph. 30. sect. 3. c. 5. l. 3. de loc. aff. c. 3. l. de sym. diff. c. 3. l. quod animi mores, & c. 8. l. 4. de præsag. e puls. c. 13. & 14. l. 4. de caus. puls. c. 21. l. 13. meth. Forma est functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur lethargus, est symptoma, in genere actionis: (principalis:) imminutæ. Subiectum est cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viscerum: vnde admodum imminuitur imaginatio, discursus, memoria. Qua de causa Gal. c. 5. l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriam, & rationem perire: & c. 3. l. de diff. sym. dicit, imaginationem veluti deficere.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens, a qua lethargus dependet, est inflammatio pituitosa: qua lethargus verus a notho distinguitur: qui fieri potest a vaporibus pituitosis, prodeuntibus a febre pituitosa principali, non symptomatica. Præterea spurius lethargus fieri potest a pituita copiosiore, quæ vel in capite detinetur ob angustiam, vel generatur ob frigiditatem. At exquisitus lethargus fit ab inflammatione, quam necessario sequitur febris: quæ tamẽ non accidit in mania, in morbo bilioso, quia in eo non fit inflammatio. Nec sufficit ad febrium excitandã, vt materia putrescat: nã in dolore capitis a pituita, excernitur quandoque putrida pituita, non tamen est febris, quia nõ est inflammatio. Adhæc lethargus secundũ speciem contrarius quodãmodo est phrenitidi, c. 21. l. 13. meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet; ideoque vtrunque vitium est inflammatorium. Dixit autẽ Galen. quodammodo hæc esse contraria secundum speciem: nam vtrumque vitium est calidũ, quia inflammatorium: at phrenitis est inflammatio vehementer calida; lethargus autem est inflammatio admodũ remisse calida. Nec his repugnat Galenus, dum l. 11. simpl. c. de castorio scribit, in lethargo, si absit febris probari castorium: de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre a phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide est admodum calida, in lethargo est exiguæ caliditatis. Et in hac materia vitium esse potest in substantia, quantitate, qualitate, & vbi: in substantia, nam in lethargo materia pituitosa putrescit: in quantitate, nam fit morbus in magnitudine aucta: in qualitate, nam sanguis pituitosus est aliquãtisper calidus, crassus, viscidus: est etiam vitiũ secundum motum, vt fluit in caput: secundum quietem, vt in cerebro hæret. Loco etiam lethargus distat a phrenitide: in hac membranæ inflammantur, in lethargo cerebri substantia c. 13. & 14. li. 4. de caus. puls. com. aph. 30. sect. 3. com. 1. l. 1. prorrhet. Materia quidem in cerebro residet, non aũt in ventriculis, sed in poris cerebri, secundum Auicẽnã. Lethargus ergo auctore Auicenna, fit a causa, & Refrigerante, & Calefaciẽte. A refrigerante, vt dum generatur pituita; de qua causa alibi diximus. A calefaciente, vt dũ causa agit in sanguinẽ pituitosum, hũc putrefaciendo. Causa aũt illa calefaciens, vel per Se calefacit; vel per Accidens. Per se, vt dũ post generationem sanguinis pituitosi, calefit sanguis: vt sunt cepæ. Per accidens calefacit, frigus constipans.

Inflammatio est in lethargo.

Discrimen lethargi, & phrenitidis. 1. In materia.

2. In loco affecto.

Causarum lethargi subdiuisio.

Dubitatur aũt cum in lethargo vigeat somnus, & obliuio, quõ ab inflammatione fieri queat? Pro solutione dicendũ, somnũ fieri posse etiam a sola humiditate: vnde Galenus cap. 8. l. 4. de præsag. ex puls. ait, coma fieri ꝓpter humidas dyscrasias. Neque in lethargo somnus est ita profundus, vt in comate, & caro. Quoad obliuionem, & inertiam imaginationis, seu discursus; scire oportet cum Galen. in arte med. cerebrum esse aptum, ad actiones obeundum, dum substantiam obtinet tenuem ac stabilem, quæ formas faciles suscipit: hæc autẽ in lethargo desiderantur: nam in eo cerebrum ita se habet, vt spongia, aqua repleta, vnde instar spongiæ in tumorẽ attollitur: sicut igitur spongia ita repleta humiditates non suscipit, ita cerebrũ repletũ non suscipit, aut vix suscipit, vt imaginatio veluti deficiat. Præterea, vt spõgia repleta, non finit humiditatẽ p suos poros penetrare: ita species permeare non possunt per cerebrum, vnde discursus, & imaginatio læduntur.

Vnde in lethargo somnus, & obliuio oriatur.

Sed quædam loca Galeni, non omnino iam dictis consentire videntur. Nam: c. 21. l. 12. meth. ait lethargum fieri ab humore frigido. Respõsio: Loquitur ibi Galenus, in respectu ad phrenitidem: huius enim ratione humor in lethargo est frigidus, non tamen absolute est frigidus: eodemque respectu Auicennas ait, lethargum esse apostema frigidum, cum tamẽ adsit inflamatio. Ait etiam Galenus com. aph. 3. sect. 2. lethargum fieri a forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicẽdum quod Galenus eo in loco respiciat ad lethargum nothum, non ad exquisitum. Porro & hoc est animaduertendum, quod Auicennas dicit, medicos nominare lethargum apostema frigidum, siue sit melancholicum, siue phlegmaticum.

Loca quædam Galeni explicantur.

Hinc quis colligere posset, lethargum fieri a melancholia, quod tamen falsum est. Sed Auicennas, parum curans voces, admittit, a postema melācholicum posse nominari lethargum. Hæc de definitione.

Differētiæ. Differentiæ a forma, nullæ sunt, nisi secundum magis, & minus. Differētiæ a subiecto nullæ sunt; subiectum enim semper est cerebrum, secundum omnes partes, nisi quis dicat, inflammationis Materiam occupare, vel Cerebrum, vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias a causa afficiē-te, cum inflammatio semper sit pituitosa, differentiæ tantum sunt secundum magis, & minus: nam inflammationis materia est magis, vel minus putrida, copiosa, humida, crassa, viscida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus est impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut ī mēbranis.

Signa imminentis. Lethargus imminens, indicatur e sensu grauitatis secūdum caput, & totū corpus, ex inertia secundum omnes functiones e tremore: hæc enim symptomata arguunt caput repleri sanguine pituitoso. Præsens autē lethargus in genere indicatur, *Præsentis in genere.* ex actione animali principe deficiente, & potiss. memoria: item e somno præter naturam, c.10.l.3. de caus. puls. at in lethargo minus est ꝓfundus somnus, q̄ in carn: nā in lethargo ægri interrogati rñdent, non autē in caro; & ratio est, quia in lethargo pituita putrescit, & materia est particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam e tremure, e decubitu supino, cum iaceant lethargici distentis manibus, & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo, & debili; nam facultas motrix non potest mouere, at anhelitus non est inæqualis, sicuti in affecto diaphragmate: indicatur etiam cum Galeno c.13.l.4. de caus. puls. e pulsu magno, nam fluxio irritat facultatem, sed hic pulsus est remittens, non potest perseuerare in magnitudine, nam facultas, frangitur: indicatur e pulsu molli, quia cerebrū est viscus molle: præterea indicatur e pulsu minus veloci, & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum a corde magis distat, quam pulmo, sed in lethargo pulsus est magis imbecillis quā in peripneumonia, quia cerebrū est pars magis principalis. Indicatur ab excrementis pituitosis. Et cum Auicen. e lotio quandoque retento propter obliuionem, & musculi sphincteris imbecillitatē, ob quā imbecillitatem non fit integra vrinæ excretio. Indicatur etiam e febre, quę inflammationem sequitur, ideoque secundaria est, cum in caro sit principalis. c.21.l.13. meth. c.5.l.3. de loc. aff. Quoad signa *Signa differentiarum.* differentiarum, & primum earum, quæ a forma summuntur; e vehementia, & remissione symptomatum cognoscitur lethargum magis, vel minus esse vehementem. Differentiæ e subiecto, cognoscuntur a vehementia symptomatum, v.g. ex obliuione magis læsa, cognoscitur potiss. esse læsum cerebrum secūdum partem posteriorē. Quoad differentias quæ sumuntur ab efficiente, oportet cognoscere sanguinem pituitosum, secundum eius vitium, & locum. Quoad vitium, quodcunque sit, cognoscitur e signis, traditis in sermone de dol. cap. Quoad sedem sanguinis pituitosi, si occupetur tantum cerebrum, prægressa est solas grauitas: si etiam pertineat ad membranas, vt monet Auicennas, præcessit dolor punctorius.

Indicationes. Præsidia sumuntur ab essentia rei, idest, a forma, a subiecto, & efficiente. Forma est functio deficiens, vt prodit a facultate veluti obdormiente: Obdormit autem facultas ob cerebri affectionem morbificam. Hinc oritur indicatio extinguendi vehementiam affectionis morbificæ, per aliam affectionem vehementiorē, quia imminuatur prior affectio, vt mens sopita agat. Indicationes, quæ sumuntur a subiecto, id est, a cerebro patent e cephalalgia. Causa efficiens est inflammatio pituitosa: quid indicet inflāmatio, docetur in capite de Phrenitide: quid pituita possit indicare, & secūdum speciem, & secundum vitium, in sermone de cephalalgia docuimus.

Prognostica. Lethargus est malum summe periculosum, & quidem maiori periculo iunctum, quam inflammatio pulmonis, cap.13. lib.4. de caus. puls. Nam quoad morbū, quia est tumor calidus; est insignis vehementia essentiæ. Causa est sanguis pituitosus; putridus, copiosus, viscidus, crassus, impactus; quare est summa vehementia essentiæ. Sicut etiam ratione symptomatum: nam functio principalis quasi deficit. Si perpendamus vehementiam ratione dignitatis, ea certe summa est: primum enim est morbus in intemperie: quare est vehementia, ratione dignitatis. A. hæc detinetur cerebrum, quare augetur vehementia dignitatis: augetur etiam, quia annexa est febris, morbus vehemens ratione dignitatis. Nec desideratur vehementia facultatis: nam in lethargo motus voluntarius totius corporis veluti deficit. Quamuis autem lethargus sit vitium periculosum; non tamen est prorsus mortale: vnde Hippoc. l.2. de morbis ait; lethargum interficere in septimo, & si hunc pertranseat, hominem sanitati posse restitui: si enim in lethargo affectio protrahitur, tunc vis mali iminuītur, & virtus est constans, com. aph. 50. sect.7. Proinde perpendenda est vehementia differentiarum. Quoad *Prognostica e differētijs.* formam igitur, lethargus est insignis vehementiæ secundum essentiam, si plane abolita sit actio. Ratione dignitatis, maior est vehementia, si insignior est noxa secundum omnes actiones, hoc enim significabit cerebrum esse vehementer læsum, s̄m omnes partes, & propterea summam esse vehemētiā ratione dignitatis. Ratione facultatis, omittitur vehementia, nā pertinet ad causam efficiētem. Causa igitur efficiens est sanguis pituitosus: & ꝓinde insignior vehementia erit ratione essentiæ, si vehementior erit putredo, si materia erit copiosior, crassior, viscidior, admodum impacta. Ratione dignitatis summa erit vehemētia, si magis a materia occupetur cerebrum, quam eius membranæ. Ratione facultatis, cum Auic. si accidētia sint fortiora, sudor sit admodū copiosus; vt recedat a vehementia facultatis, si anhelitus sit facilis, & symptomata declinent, & parotides erūpant. Quoad euē-tum lethargi, an sit futurus, vel cito, vel tarde; cum *Euentus lethargi quis sperandus.* lethargus sit velocis motus, ideo cum Hipp. l.2. de morbis, interficit in septimo: & si ꝓtrahitur lethargus, bonus sequitur euentus. Vnde colligitur, mortem cito contingere: salutem tarde: nam motus velox pendet a materia morbifica ratione dignitatis, & ideo cito interficit, quia occupatur cerebrum: non enim is motus velox prodit a vehementia essentiæ, & præsertim secundum vitium materiæ in qualitate, & vbi, quia materia s̄m hæc vitia accepta, est crassa, viscida, hærens, ideoq; tardi motus.

Curatio. Venæ sectio. Galenus ca.21. lib.13. meth. iubet statim venam esse secandam, quia dum vehementer sanguis peccat; vincit reliqua indicantia. Vsus patet ex alibi dictis. *Cucurbit.* Probant cucurbitulæ scarificatæ, interdū quatenus sunt non principales, id est, quatenus gerunt vicem sectionis venæ, quando scilicet ægrus non tolerat venæ sectionem: interdum etiam probantur, vt materiæ principales, causa sanguinis in capite collecti. Probantur etiam cucurbitulæ non scarificatę, quatenus minuunt affectionem morbificā cerebri, vt facultas veluti dormiens excitetur, & sic cōcurrunt cucurbitulę nō scarificatę, vt materię dolorificæ. Laudantur eædem quoq;, vt euacuans per modum attractionis, propter calorem,

& dolo-

& dolorem. [Vsus] patet e sermone de dolore capitis. Frictiones & ligaturæ conueniunt, quatenus dolorificæ sunt, & materiã a capite retrahũt. Vsus patet e serm. de dol. cap. Vbi quoque de vesicantibus & fonticulis locuti sumus. Et quoniam in lethargo hæ materiæ probantur, quatenus sunt dolorificæ; curãdum, vt perseueret dolor; hoc enim cessante, cessat etiam vtilitas. Proinde ferro candente inurẽdum est caput infra occipitium, eschara excitata incidenda, & vi euellenda: prodest etiã circa peripheriam escharæ applicare vesicatoriũ, præsertim, quod conficitur ex allio crasse contuso & applicito, quod admodum est strenuum, & efficax vesicatorium. Hęc igitur medicus prudens chirurgis imperabit.

Frictiones. & Ligaturæ.

Pharmacia. Clysmi acres. Vomitoria.

Medicamenta probantur eadem, quæ proposita sunt, in dol. cap. a pituita. Satis igitur sit peculiaria quædam annotare. In euacuatione igitur totius, obseruãdum, vt pro alui lenitione vtamur clysmis acribus, & similibus suppositorijs. E quibus hæc conficiantur; supra est traditũ. Addit Auicen. si võtriculus repletus esse videatur, probari vomitoriũ ex [oxymelle scill. Verbi gratia, recip. oxym. scill. ℥ j. s. succi raphani ℥ ij. iuris tepidi ℥ viij. Misc. p vomitorio.] Quoad ea quæ per os exhibentur, & per aluum purgant; Auicen. hæc non exhibet, nisi propter morbi lõgitudinẽ, & dum febris sua caliditate non prohibet. Per morbi longitudinem, videtur intelligere lethargum, qui septimũ pertransierit, vt sit exspectãda salus: sed, vt supra diximus, mors succedit cito, salus autem longo temporis spatio, propter viscidtatẽ & crassitiem pituitæ: & propterea non est præter rationẽ soluens exhibere. Præterea, si contingat vt sit admodũ vehemens lethargus, & totum sit repletũ; non abs re purgãtia propinat, si febris non sit admodũ vehemens. Exhibet autem [modo castoriũ cum scammonio, modo solũ castorium, modo hieram cum colocynthide.] Si enim Lethargus sit particeps tremoris, & febris fuerit remissa, probat castoriũ cum scãmonio: si febris sit intensa, probat castoriũ sine scãmonio: hæc deinceps, purgationis gratia, clysmis acrib⁹ supplere oportet. Si lethargus tremoris sit expers, ꝓbat hiera cũ colocynth. Ratio horũ est: nam dũ lethargus est particeps tremoris, sanguis pituitosus maximo cũ impetu petit caput, vt neruorum principia angustentur, & hinc fiat tremor. At pituita nõ põt cum impetu caput petere, nisi habeat vehiculum, quod est bilis: & hinc Auicen. vtitur scammon. vt vehiculũ detrahat; vtitur etiã castorio, vt attenuet & abstergat materiam pituitosam, quo neruorum principia ab angustia liberentur, & hinc tollatur tremor. Si lethargus particeps sit tremoris, sed febris sit vehemẽs; exhibet Auic. solũ castorium: nã febris ꝓhibet scammoniũ, non prohibet castoriũ, quia magis potest pituita, ad indicandum attenuãtia ac detergentia, quam febris ad prohibendum castorij calorem: pituita deinde attenuata & detersa clysmis acribus vacuanda. Sed oritur dubitatio, qa Galenus lib. 11. simpl. cap. de cast. probat castorium si non adsit febris, aut si non admodum calida: cur igitur Auicennas idem probat in febre intensa? Dicendum, quod Galenus ibi loquatur de castorio cum pipere: at nos castoriũ hic possumus medicamentis frigidis corrigere; vt de [loco piperis immiscere possumus cichoracea.] Si cum lethargo non aderat tremor, Auic. exhibebat hieram cum colocynthide, cuius loco nos exhibere possumus, [pil. coch. dissolutas in decocto cichorij.] Ratio est: quia, vbi tremor non adest in lethargo, materia pituitosa sẽtim caput petit, ideoq; lino opus est: vnde totum pituita est euacuada, sed cito, ne ligatur: Et hinc Auicennas probat acres clysmos.

Ratio medicamentorũ Auicennæ.

Sequuntur ea, quæ insensibiliter euacuãt. Auic. igitur cum Alexandro, [si febris non sit vehemẽs, probat castorium solum; cum oxymelle probat ẽt castorium, si sit vehemens. Exhiberi ergo poterit castorium ad ℈ j. oxymel ad ℥ ij. cum iure, alteratio cum cich. & beton. ad ℥ iij.] Quæ applicantur, sic possunt præscribi. [reci. olei anethini ℥ iij. vini aromatici ℥ j. nitri ℈ j. sem. vrticæ, piperis albi, pyrethri, an. ℈ i. fiat inunctio:] & hac inunctione fricetur totum corpus.

Insensibiliter vacuantia. Totum.

Ratione capitis, quæ sensibiliter vacuant, fuere proposita in dol. c. a pituita. Auicen. potissimũ probat [hyssopum, calamintham, origanum, & mel scilliticum.] Sed hoc maxime in lethargo est notãdum, vt amministrentur ingrata per os, & per nares, vt excitetur facultas. Potissimũ probãtur sternutatoria, quia lethargici non masticant, auctore Galeno, in fine lib. de org. odoratus. Porro, quæ materiam a capite vacuant insensibiliter, patẽt e serm. de cephalalgia. Notandum aũt hoc loco eum Gal. c. 21. lib. 13. meth. probari reprimentia, sed mitiora, vt sufficiat vti [oleo rof. compl. non omphacino, cum aceto:] & Auicennas prudentissimus post duos dies miscet [castorium.] Quoad resoluentia, hic multo magis, quam in phrenitide valida ea esse oportet. Alexander maxime probat [pilos humanos crematos & læuigatos.] Nos hoc vti possumus resoluente: [recip. sinap. ℥ i. piperis albi, pyrethri, nigellæ, an. ℈ j. s. ammoniaci, opopanacis, an. ℈ ij. saliuæ quantum sufficit, fiat dropax.] Licet etiam hoc vti medicamento: [recip. castorij ℈ iij. pilorũ humanorum cremat. ℈ ij. succi scillæ ℥ s. mithridatij antiqui ℈ iij. aceti scillit. ℥ i. Misc.] & applicetur hoc medicamentum capiti, fronti, & collo.

Caput vacuantia. Reprimentia. Resoluentia.

Quoad diætam, Auicennas probat, aerem calidum, siccum, luminosum, id est, contrarium aeri phrenitidis. Cibus sit minuens & attenuans: e quibus conficiatur, nouistis. Alexãder, vbi somnus est, miscet amygdalas; sed cur? qm̃ his vtitur causa vehiculi aliorum ciborum. Potus, sit aqua hordei, cum cinnamomo: sit etiam vinum tenue. Non autem dabitur potus actu frigidus. Quoad tempus: aqua est exhibenda vsq; ad statum, inclusiue: vinũ in declinatione: ratio e dictis patet. Quoad somnum, non permittatis, vt assidue dormiant. Quoad inanitionem & repletionem, si contingat, vt lotiũ retineat: [℞. rad. raph. apij, an ℥ j. pariet. malu. althææ, an. p. j. contusis adde, ol. aneth. butyri, an. ℥ j. s. ol. de scorp. ℥ s. Misc.] & hoc medicamentum actu calidum applicetur pectini & perinæo. Manibus etiam, secundum Auicennam cõprimere possumus vesicam, & musculos abdominis. Reliqua patent. Et hæc de lethargo sufficiant.

Diæta. Ad vrinæ retentionẽ.

CAPVT X.

De melancholia: & primo de Definitione, & Causis.

Er delirium melancholicũ, intelligimus illud vitiũ, in quo corrumpitur imaginatio, cũ timore & mœrore. c. 7. l. 3. de loc. aff. vnde si cõtingat, vt maniacus timeat & tristetur, duplex est delirium. s. maniacũ, & melancholicum. Generatur autem delirũ melãcholicum hoc modo. Oportet vt capiti occurrat causa morbifica, vt cuius producatur phantasma tenebricosum, quod ita afficiat cerebrum, saltem secundum sedem imaginatricis, & quandoque secundum sedem & ratiocinatricis,

Nomen. Generatio.

tricis, vt harum facultatum functio deprauetur.

Definitio.

Quamobrem delirium melancholicum est functio corrupta principalis, cum timore, & mœrore, cerebri anterioris, dependens ab affectione tenebricosa.

Forma.

Forma, est functio corrupta principalis, cum timore, & mœrore: sic enim distinguitur melancholicum delirium, ab atrabilario; in quo functio principalis corrupta est, & cum mœrore, sed non cum timore.

Subiectũ.

Subiectum est cerebrũ anterius; vnde necessario corrumpitur imaginatio; interdũ etiam ratio, sed non perpetuo. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de caus. sympt. ait, delirium melancholicum esse multarum specierum, e corruptis specierum imaginationibus: sique malum intendatur, corrumpi etiam rationem, vt melancholici interdum seipsos interficiant.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est affectio tenebricosa. Hinc Galenus c. vlt. lib. 2. de caus. sympt. & c. 7. lib. 3. de loc. aff. ait: sicuti externæ tenebræ pauorem inducunt; sic atræ bilis color timorem efficit, dum cerebri substantiam affectione veluti tenebricosa afficit. Porro causa immediata affectionis tenebricosæ, est phantasma tenebricosum; quod, ad differentiã probi phantasmatis, male afficit cerebrum. Sicuti enim in sensu externo; obiectum improportionatum male afficit: ita in functionibus internis idem contingit. Tenebricosi phantasmatis causa, est Externa, vel Interna.

Tenebricosi phantasmatis causa externa.

Externa pertinet ad immoderata animi accidẽtia, quæ ad metum, & mœrorem attinent: nã ab his excitatur phantasma tenebricosum, vt homo sine causa, & tristetur, & timeat. Hinc Galenus ait, capite septimo, libro tertio, de loc. aff. externas tenebras omnibus fere hominibus pauorem inducere, nisi vel admodum audaces sint, vel docti. Et Hippocrates aphorismo 23. sectio 6. inquit: Si metus, & mœstitia longo tempore perseuerent, melancholicum esse affectum. Metus autem, & mœstitia diuturna duobus modis sumi possunt; primum, vt ratione horum viscera refrigerantur, & de his suo loco dicemus; secundo hæc sumũtur, vt procreant phantasma tenebricosum, quod afficit cerebrum citra præsentiam, & materiæ melancholicæ, & intemperiei, verbi gratia si melancholicus imaginetur, se esse capite destitutum, & ratione pilei plumbei liberet: cui dubium, esse affectum melancholicum, citra materiam, citra intemperiem?

Interna causa tenebricosi phantasmatis, est impuritas spiritus animalis.

Melancholica materia est impuritatis causa.

Causa interna immediata, est calor naturalis cerebri, prout multum habet spiritum animalem tenebricosum, vt cuius omnia phantasmata tenebricosa euadunt. At spiritus animalis tenebricosus redditur propter materiam melancholicam, teste Galeno, capit. vltim. libr. de vsu respir. Ad bonam enim actionem opus est spiritu copioso, & puro: si ergo impurus sit spiritus, functio corrumpitur. Causa autem impuritatis spiritus animalis, hoc in loco, est materia melancholica, etiam secundum Alexandrum, capite decimoseptimo, libro primo. Per spiritum autem hic intelligimus spiritum, pertinentem ad cerebrum anterius. Neque obstat, quamuis dicat Galenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. spiritum animalem non reperiri in anteriori cerebro: nam loquitur ibi de spiritu animali, vt est organum sensus, & motus: secus enim statuendum est, si spiritus animalis sumitur pro organo principum facultatum. Vnde Galen. c. 4. lib. 1. de caus. sympt. ait, dum prior ventriculus repletur, intemperies accidit cerebro, & spiritui in ventriculis anterioribus. Item, cap. penultim. libro 7. de plac. ait, spiritum animalem per totum cerebrum esse diffusum. Spiritus ergo animalis, pertinens ad cerebrum anterius, dum euadit tenebricosus, est in causa corruptæ imaginationis, cum timore, & mœrore. Notandum autem cum spiritus animalis sit organum facultatis animalis, sicut facultas animalis dupliciter se habet, ita & spiritus animalis bifariam concurrit. Declaro, propter aduersarios. Facultas, vel influit, vt est facultas sensitiua, & motrix; vel non influit, vt facultas principalis. Influens eget spiritu animali, vt per ipsius, vel substantiam, vel radios influens, in parte agat, vt verbi gratia est vis motrix in oculis, in artubus: hic spiritus potissimum pertinet ad postremum vẽtriculum, diciturque primum organum sensus, & motus: primum quidem organum dicitur, ratione temporis, nam facultas primo influit, deinde influxa operatur, & quidem alio instrumento præcipuo, quod est constitutio illius partis, & calidum insitum. Facultas non influens, id est principalis, eget spiritu animali, vt coniungitur cum calido innato cerebri, & residet in poris cerebri. Quod si ergo materia melancholica petat cerebri ventriculos; non oritur melancholia, sed necessarium est, vt materia occupet poros. Quo sensu Hippocrates pat. 7. lib. 6. epid. circa finem, inquit: si melancholia repat in corpus cerebri, fieri epilepsiam; si in mẽtem, oboriri melancholicum affectum: vbi per corpus cerebri intelligit totum cerebrum, vt dissimilare, nam in epilepsia cerebrum, vt dissimilare afficitur: per mentem intelligit substantiam similarem, quæ est sedes mentis.

N B.

Ex his ergo colligere possumus, in affectu melancholico corrumpi imaginationem, ob errorem externum; nam pendet ab affectione tenebricosa cerebri; cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur a causa externa, vel interna, vt spiritus animalis fiat tenebricosus, quem Syluestrẽ vocat Auicennas: Horum nullum est morbus. Sed confirmari etiam potest idem, hac ratione. Si enim imaginatio læderetur læsa facultate, id contingeret, quia facultas, vel impediretur, vel labefactaretur. Non impeditur; alias enim cerebrum afficeretur, vt dissimilare; cum tamen Galenus dicat affici, vt similare. capite 7. libro 3. de loc. aff. Non labefactatur; alias enim necessario cerebrum afficeretur intemperie, vi cuius imaginatio corrumperetur; quod falsum est: nam si esset intemperies, vel esset calida, vel frigida: non potest esse calida, quia delirium esset maniacum, cum furore: neque potest esse frigida intemperies, nam actio non corrumperetur, sed imminueretur, aut auferretur.

In melancholia corrũpitur imaginatio ob errorẽ externum.

ἀπὸ δήξει.

Obiectio.

Hic tamen quis dicere posset, ab intemperie frigida deprauari actionem, si frigida intemperies est coniuncta cum materia. Sed κρυοδόγητον hoc est: nam dum intẽperies frigida coniungitur cum materia melancholica, corrumpitur imaginatio a sola materia: si enim vacuetur materia melancholica, & relinquatur intemperies frigida; imaginatio non amplius corrumpitur, sed imminuitur, aut aufertur, vt non sit affectus melancholicus, sed potius fatuitas, amentia. Idem enim hoc loco statuendum est, quod statui potest de ventriculo frigido, cum materia acri: nam propter materiã acrem corrumpitur ventriculi actio: qua materia euacuata, cum relinquatur frigida intemperies, hæc actionem imminuet, non corrumpet.

Alia obiectio.

Dubitare aũt quis posset, e c. 7. lib. 3. de loc. aff. vbi Galenus inquit, in melancholico affectu cerebrũ affici, vt similare: ac propterea affici intẽperie, lædiq; facultatem. Rñdeo, licet multis modis intelligi queat, cerebrum affici, vt similare: in nullo tamen illorum modorum vi frigiditatis corrumpetur imaginatio. Primum enim si intelligamus cerebrũ affici, vt similare, id est, vt materia, ingreditur in substantiã similarem cerebri, nõ in ventriculos, tunc imaginatio corrũpitur a materia, non ab intemperie. Secundo modo, si intelli-

intelligatur, cerebrum affici vt similare, vi caliditatis, vt in phrenitide, vi cuius caliditatis generatur materia melãcholica, tunc imaginatio corrumpitur a materia, non autem ab intemperie calida. Tertio modo, si intelligatur affici cerebrum vt similare, quatenus afficitur intemperie frigida, tunc intemperies hæc frigida cerebrum prehendit, vel ante delirium melancholicum, vel post, si ante, tunc delirium nõ fit immediate propter frigiditatem cerebri, sed quatenus ob cerebri frigiditatem cor in consensum trahitur, vt ob cordis vitium gignatur materia melancholica, quæ dum cerebrum occupat, fit delirium, si intemperies frigida occurrat post melancholiam; tunc a materia melancholica refrigeratur cerebrum, delirij autem causa est materia, non intemperies frigida. Quare causa interna immediata phantasmatis tenebricosi, est calor naturalis cerebri, vt habet multum spiritum animalem tenebricosum redditum a materia melancholica.

Spiritus animalis impuritas duplex 1. in ppria substantia.

Porro spiritus animalis dupliciter redditur tenebricosus, primo secundum propriam substantiã, secundo ob mistionem materiæ melãcholicæ. Secundum propriam substantiã redditur tenebricosus, in melancholia per essentiam, in qua læditur coctio cerebri ob errorem externum, qui est materia e qua, nimirum vel aer impurus, vt euenire solet in peste, vel spiritus vitalis cordis tenebricosus: spiritus enim animalis ex aere, & spiritu vitali generatur. Excluditur autem læsio facultatis, nam si in caput feratur spiritus vitalis bonus, quamuis cerebrum sit intemperatum; nuo tamē illic mutatur in animalem tenebricosum, nam si cerebrum sit calidius, fiet spiritus animalis calidior, & delirium maniacum, si autem cerebrum sit frigidius, e bono spiritu vitali generabitur animalis vel exiguus, vel frigidior, vnde functio imminuitur, vt fiat fatuitas, non autem melancholia, quoniam videlicet hic spiritus vitalis non sit tenebricosus. Licet autem e spiritu bono vitali, a capite intemperato non possit generari spiritus animalis tenebricosus, nihilominus e probo sanguine in corde genito, a corde distemperato generari potest spiritus vitalis tenebricosus, hoc vt intelligatur, supponendum est, maximum esse discrimen inter sanguinem, & spiritum, nam spiritus est multum a prædominio igneum, ratione vigoris; a prædominio aereum, ratione molis. Spiritus ergo ratione ignis obtinet partes luminosas, ratione aeris diaphanas, vt spiritus quasi sit expers portionis terrestris, & opacæ, quæ diaphanum terminat, ideoque sit inuisibilis, sanguis autem partes opacas obtinet, vt sit visibilis. Vnde, dum spiritus vitalis probus fertur in caput intemperatum, non fit tenebricosus, quia partes opacæ desiderantur, at dum cor intemperie affectum agit in probum sanguinē, potest hunc mutare in spiritum vitalem tenebricosum, propter partes quas habet opacas. Constitutum igitur sit, spiritum animalem secundum propriam substantiam tenebricosum fieri, ob errorem externum, qui est vel aer impurus, vel spiritus vitalis tenebricosus. Iam etiam intelligēda est causa spiritus vitalis tenebricosi. Spiritus ergo vitalis tenebricosus, est opus præter naturam genitum in corde, quod sequitur læsam coctionem cordis, læditur autem coctio cordis, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroq; modo. Læditur facultas ob intemperiem calidam, item ob intemperiem frigidam, quæ efficacior est, si etiam sit sicca. Intemperies enim calida, dum agit in sanguinem etiam bonum, resoluit portiones diaphanas, & luminosas, quæ facilius resoluuntur, vnde opacus redditur sanguis. Idem efficit intemperies frigida, & sicca,

Spiritus vitalis quibus de causis reddatur tenebricosus.
2

exprimendo portiones diaphanas, & luminosas. Diximus autem intemperiem frigidam, & siccam potissimum consumere partes diaphanas, nam intemperies calida reddit spiritum tenebricosum, sed feruentem, vt fiat delirium ferinum. Intemperies autem frigida, & sicca, originem ducit vel a capite, vel ab alia causa. A capite, dum caput, seu cerebrum est affectum intemperie frigida, & sicca, sine materia, vt cuius cor refrigeratur, vt gignat spiritum vitalem tenebricosum; qui delatus in caput, mutatur in animalem spiritum tenebricosum; nã summus inter viscera cõsensus est. Hinc Auicennas dixit, melãcholiam fieri ab intemperie frigida, & sicca, sine materia; sed ea ratione, vt compatiatur cor, frigidumq; & siccum euadat. Caput etiã refrigeratur, & siccatur ab aere septentrionali, Refrigeratur etiã cerebrum, a solicitudine, & mœstitia cum vigilijs, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. aphor. 23. sect. 6. dum. n. cerebrum refrigeratur, ēt cor compatit, vt spiritum vitalē gignat tenebricosum, qui
in cerebro in animalē tenebricosum mutatur. Po- 2
test ēt frigiditas, & siccitas fieri ex alijs causis, vt e medicamētis applicitis, de quibus in malis cordis. Si autē spiritus in corde tenebricosus fiat ob errorē externum, hic error est præsertim sanguis melancholicus, genitus in hepate, siue gignatur læsa
facultate, siue alio modo. Generatur denique spi- 3
ritus vitalis tenebricosus, simul, & facultate læsa, & ob errorem externum, id quod euenire solet in febribus pestiferis, in febribus prope mortem, nam spiritus vitalis generatur e materia febrili, ab intemperie cordis, vt delatus in caput, mutetur in spiritum animalem, adeo sylue strem, vt patientes mortuorum recordentur, maximeq; timeant, & mœsti sint. Et hæc de spiritu animali, quatenus secundum propriam substantiam redditur tenebricosus.

Verum spiritus animalis etiam redditur tenebricosus, ob permistionem materię melancholicæ. Circa hãc materiam intelligere oportet, Speciem, Vitium, Causas Generantes, & causas Delinentes. Species materię, potest esse vapor melancholicus, vel Minera, seu humor. Si vapor sit; cerebrum non afficitur primaria affectione, si autem sit minera, cerebrum afficitur primaria affectione. capite septimo, libro tertio, de locis aff. Per primariam autem affectionem non intelligimus cerebrum affici per essentiam; vt quidam nugantur. Nam Galenus loco cit. in melancholia per cõsensum a toto, statuit cerebrum affici primaria affectione, quare per hanc intelligimus affectionem ex vsu, quæ vt dicit indicat. Hinc in melãcholia hypochondriaca, quæ fit e flatu, satis est si occurramus mineræ, at si affectus melancholicus sit ex humore, oportet occurrere humori, non modo extra caput, verum etiam in capite existenti. Porro minera est Legitima, vel Spuria. Legitima, est humor, obtinens formam, & accidentia humoris melancholici: vt, si materia sit frigida, sicca, nigra, crassa. Spuria, est humor, sola nigredine similis melancholicæ.

2 Impuritas spiritus animalis ob permistionē materię.
1. Materiæ species.

Vitium materiæ, pertinet ad Quãtitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad quantitatem, nam etsi melancholia in exigua copia missa sit, cum spiritu animali, tamen nocet. In qualitate etiam vitium est, quia materia præter naturam est frigida, & sicca, quare non exusta, teste Galeno cap. 7. libro 3. de loc. aff. distinguiturque hæc materia a naturali, tum alimentali, tum excrementitia; nam alimentalis est expers aciditatis, excrementitia quidem est acida, cap. 4. lib. 5. de vs. p. verum, quæ est præter natura, multo est acidior, & propterea frigidior, siccior, & crassior. Vitium quod ad vbi spectat, locum habet in melancholia per consensum, secundum mo-

2. Vitium materiæ.

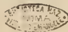

sum. In melancholia per consensum materia peccat secundum motum; in qualibet autem melancholia, siue per essentiam, siue per consensum, materia melancholica peccat secundum quietem, nam præter naturam quiescit in cerebro. Quoad motum igitur, cum pateat, quod nam sit mobile, digredi oportet; circa terminum a quo, & circa terminum ad quem, vnde etiam patebit spatium per quod. Terminus a quo potest esse totum, in melancholia per consensum a toto, totum autem est frigidum, & siccum, frigiditate non natiua, sed adscititia: Nam etiam Galeno cap. vlt. lib. 2. de temperam. si quis a principijs generationis sit frigidus, & siccus, hic nō est melācholicus, sed pituitosus. Vnde in affectu melācholico totum corpus ante vitium melancholicum est calidum, & siccum, vi autem materiæ melancholicæ postea euadit totum corpus frigidum, & siccum, nam refrigeratur, & siccatur a materia melancholica, quæ frigida est, & sicca. Hinc Galenus cap. 59. art. med. ait, dum corpus calidum, & siccum, euadit frigidum, & siccū, melancholia dominatur. Terminus a quo, in affectu melancholico, potest etiam esse corporis pars, & tunc fit melancholia Hypochondriaca, originē ducens a ventre inferiori. Quamuis autem plures partes sint in ventre inferiori, Galenus tamen solum ventriculum, & lienem proponit, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. cap. 6. libro 5. de loc. aff. Auicennas addit mesenterium, hepar, & vterum. Cuius discriminis causa fuit, quod Galenus non e proposito, sed exempli tantum gratia sermonem habuit de affectu melancholico; Auicennas vero e proposito de hoc malo verba facit. Sed hic obseruādum, quamuis in melancholia hypochondriaca materia pendeat a pluribus partibus, necessario tamen afficitur os ventriculi superum. Hinc Galenus dicit, cap. 6. lib. 5. de loc. aff. si patiens sit spleneticus, & accidat vt melancholia hypochondriaca afficiatur, conijciendum est, quod e splene vitiosa sanies, idem, materia melancholica vitiosa in ventriculum irruat, vt quamuis hypochondriaca fiat a liene, accidat tamen, quia materia impertitur ventriculo, id est, orificio superno. Hinc etiam Galenus capite septimo, libro tertio, de loc. aff. asserit, tertium melancholiæ genus oriri a ventriculo, & medicos hoc tertium genus vocare melancholiam hypochondriacam. Insignis enim est inter os ventriculi, & cerebrum consensus. Dicit etiam Galenus cap. vlt. lib. de plenit. si melancholia infestet os ventriculi; homines fieri morosos, & tristes. Terminus ad quem, semper est cerebrum, quod tamen diuersimode concurrit, nam interdum Attrahit, interdum Suscipit. Attrahit ratione doloris, & præcipue dum calidius est. vbi notandum, caliditatem cerebri, quæ tractionis causa est, semper excedere caliditatem loci, a quo caput trahit: terminus enim ad quem, semper est calidior termino a quo: Sic caput trahere potest a toto, a liene; quia caput esse potest calidius liene, non autem trahit caput a corde: Vnde Auicennas loquens de melācholia a corde, non proponit caput calidum. Suscipit etiam caput, ob frigiditatem, & humiditatem, ac proinde non semper in melancholia caput est humectandum, sed interdum & siccandum. Hinc Auicennas ait, melancholiam quādoque fieri a corde calido, & capite humido. Et hæc de vitio materiæ.

3. Causæ generantes melancholicam materiam spuriam.

Sequuntur causæ generantes materiam melancholicā tum spuriam, tum Legitimam. Spuria materia tantum est melancholica ratione nigredinis, & generatur a causa refrigerante. Vnde Auicennas, & Aetius scribūt, quod frigiditas clarum sanguinis colorē reddat nigrum. Supserūt hoc a Galeno, qui cap. 8. l. 5. de caus. symp. inquit, sanguinē nigrescere a frigiditate, partes n. diaphanæ, & luminosæ exprimūtur, vt sanguis magis reddatur opacus. Hæc autē causa refrigerans, si pertineat ad caput, fit melancholia, per essentiam, ad quam respiciens Galenus, c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, melancholiam per essentiam fieri e solicitudinibus, e mœstitia, cum vigilijs; nam ex his caput refrigerari potest. Si autem frigiditas spectet ad partes infra caput, tunc fit melancholia per consensum a toto, repleto sanguine nigricante. Materia melancholica exquisita secundum Galen. c. 10. l. 2. ad Glauc. c. vlt. lib. 2. de temperam. cap. 7. l. 3. de loc. aff. producitur vitio vel Alimenti, vel Agentis. Alimenti vitio; vt si quis alatur carnibus suillis, brassica, lēte, pane surfuraceo, caseo antiquo, & alijs a Galen. propositis, c. 7. l. 3. de loc. aff. Agentis vitio producitur; dum calor est intensus, vt dissipatis partibus tenuioribus, materia reddatur crassa, & nigra, vnde Galenus loc. cit. ait, melancholiam per morbos febriles generari. Porro hic calor intensus, viget vel In capite, vel Extra caput. Si in capite; fit melancholia per essentiā, nam c. 7. l. 3. de loc. aff. caput ante affectū melancholicum, si detineatur calida aliqua dispositione, vt inflammatione, phrenitide, &c. generat materiam frigidam, & siccam; a qua postea ipsum quoque caput frigidum, & siccum euadit. Caput igitur ante morbum fuit calidum, sequente morbo fit frigidum. Si calor vigeat infra caput, potest esse membrum, generationi humorum vel Destinatum, vt hepar; vel Non destinatum; vt ventriculus secundum fundum, mesenterium, lien, & vterus. Si iecur generet melancholiam copiosam; hæc toti per venas impertitur, vt inde fit melancholia per consensum a toto. Hic autē affectus potissimum viget in ætate declināte; in qua iecur ita calidum esse potest, vt generet melancholiam. Et in hac ætate declinante, cum in toto caliditas marcescat; facile corpus totum a melancholia redditur frigidum, & siccum. Secus statuendum de senibus, propter frigiditatem hepatis, ob quam nō generatur melancholia. At in ætate florente, licet maxime vigeat caliditas iecoris; quia tamen in hac ætate, cum totum corpus vehementer est calidum; non ita facile a materia melācholica frigidum, & siccum reddi potest. His fundamētis adductus Galenus c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, homines colore rufo donatos, prompte incidere in intemperiem melācholicā, flauos non item; qui enim colorem habēt rufum, assimilantur hominibus ætatis declinantis; qui flaui, hoībus florentis ætatis. Quoad reliquas partes abdominis: eæ concurrunt suo calore, qui intensus est redditus propter obstructionem, & angustiam: vnde hæ partes inflammatione vexatæ fieri videntur c. 7. l. 5. de loc. affect.

Melancholica materia exquisita a quibus causis oriatur.

Causæ detinētes secundum Galenum c. 10. l. 2. ad Glauc. c. 7. l. 3. de loc. aff. pertinent ad melācholiam per consensum a toto, quæ ehis vitiatū causarum, in venis totius corporis colligitur materia melācholica. Vnde causa interna esse potest lienis vitium, vt vel non Attrahat excrementū melancholicum, vel non Suscipiat, vel nō Expellat. Nō attrahit; si lien sit frigidior; non suscipit, si afficiatur lien vel tumore, vel angustia: non expellit, ob frigiditatem, ob angustiam, vt propterea in toto colligatur materia melancholica. Huius classis est mensium suppressio, ob venarum vteri angustiā, & præsertim in mulieribus, generantibus sanguinem melancholicum. Causæ externæ sunt causæ astringentes, siue sint cibi, siue medicamenta astringentia, & præsertim post vsum ciborum melancholicorum. Præterea huc facit, consueta vacuatio suppressa, vt hæmorrhoidum vteri: (notandum obiter, mensium suppressionem, vt referetur

4. Causæ detinentes materiam melancholicam.

in suam causam internam, verbi gratia, in angustiam venarum vteri, numerari inter causas internas. Si autem capiatur, vt consueta vacuatio cohibita, recenseretur inter causas externas, quæ pertinent ad inanitionem, & repletionem.)

De differentijs.

Differentiæ. 1. A forma. IN melancholia corrumpitur imaginatio cum timore, & mœrore, & corrumpitur, vel Sola, vel Simul cum ratione. Galenus cap. 7. l. 3. de loc. aff. & vlt. l. 2. de caus. symp. ait, delirium melancholicum multiplex esse, prout speciatim imaginatio corrumpitur: alius enim imaginatur, se esse factũ testaceum, alius Atlãtem nõ sustinere mundum. Causa autem variæ imaginationis est affectio tenebricosa varia, vnde & phantasma tenebricosum est varium. Diuersa autem sunt phantasmata, pro varietate causæ externæ, & internæ. Quoad causam externam, vt varia sunt cuiusque vitæ conditio, ita varium producitur phãtasma. Verbi gratia, si quis imaginetur se esse prophetã, ante astronomiæ studuit: si quis imaginetur se esse regem, ante cum principibus vixit; &c. Quoad causam internã, pro varia corporis dispositione, variæ fiunt imaginationes. v. g. si aliquis infectoris habitus, putabit se esse testaceum: si patiens flatus copiosus obtineat, imaginabitur se esse capite destitutum, &c.

2. A subiecto. Quoad differentias a subiecto: cerebrum afficitur, vel tantum secundum Anteriorem partem, vel etiã secundum Mediam. Sumuntur etiã differentiæ ab

3. Ab efficiente. efficiente, id est, à causa phantasmatis. Hæc causa est Externa, vel Interna. Externa pertinet ad Animi accidentia, & non vlterius subdiuiditur. Causa interna est spiritus tenebricosus. Est autẽ spiritus tenebricosus, vel secundum Propriam substantiã, vel ob Mistionem materiæ melancholicæ: si secundum propriam substantiã; tunc genitus est, ex impuro, vel Aere, vel Spiritu vitali. Aer non subdiuiditur. Spiritus vitalis procreatur a corde. Causa autem cur vitiosus, & impurus procreetur, est Simplex, vel Composita. Simplex est Læsa facultas, vel Error externus. Composita est simul læsa facultas, & error externus. Læsio facultatis est, vel intemperies Calida, vel potius Frigida. Frigida producitur, vel a Frigiditate, vel a Siccitate capitis, vel Cerebri. Error, & causa composita, non subdiuiduntur. Si altera e parte spiritus reddatur tenebricosus, ob mistionẽ materiæ melancholicæ, diuisionẽ admittit: Et primum, quoad speciẽ, materia est Vapor, vel Minera. Minera est Legitima, vel Spuria. Vitium materiæ, ratione quantitatis, & qualitatis, habet differentiam secundum Magis, & Minus. v. g. materia est Magis vel minus frigida, sicca, crassa. Quoad vitium secundum vbi; ratione quietis, est differẽtia secundum Magis, & Minus. Ratione motus, & primum causa termini a quo mouetur materia; dicendum, moueri vel á Toto, vnde est melãcholia p consensum à toto, vel a parte, vnde est melancholia per consensum ab hypochondrijs. Et si à parte mouetur materia, mouetur vel a Fundo ventriculi, vel a Mesenterio, vel ab Hepate, vel a Liene, vel ab Vtero. Terminus ad quẽ est cerebrũ, quod vel Attrahit, vel Suscipit. Quoad causas generantes; cum generetur materia melancholica, modo Spuria, modo Legitima: ideo & causa generans est duplex. Causa generans spuriá materiam, est calida refrigerans, quæ diuisionem admittit secundum Magis, & Minus, & præterea diuisioni subijcitur, vt ratione loci pertinet, vel Ad caput, vel Infra caput. Causa generans legitimam melancholiam, subdiuiditur: est enim vel intemperies, vel Victus melancholicus. Si intemperies est calida, differre potest secundum Magis & Minus: & præterea differre potest ratione loci: & est vel in Capite, vel in Toto, vel in Iecore, Liene, in Fundo ventriculi, in Mesenterio &c. Causa detinens est Interna, vel Externa. Interna est vitium Lienis, vel Venarum sedis, vel Vteri. Externa causa est astringens: & hæc differre potest secundum Magis & Minus; & præterea secundum speciem, vt pertinere potest ad materiam specificam, vel Medicinalem, vel Diæteticam.

De Signis.

IMminens melãcholia indicatur e præsentia causarum, e vigilijs, e somno turbulento, cum tristibus imaginibus; ex inertia totius corporis & sermonis, ex oculorum lumine obtenebrato: hæc. n. omnia indicant imminẽte phantasma tenebricosum, a quo postea cerebrum afficitur. Quoad melancholiam præsentem, cum Galeno cap. 3. l. quod animi mores, c. vlt. l. 2. de caus. symp. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. indicatur e timore & mœrore, sine causa: nam, prout cerebrum afficitur affectione similiter tenebris, ita fit timor & mœror. Producitur autem hęc affectio, non a colore nigro, vt Galeno ascribit Auerrhoes; sed a phantasmate tenebricoso, quod in cerebrum agit, vt in organum imaginatricis. Notandum Hippocratem aph. 40. sect. 7. dixisse; si lingua repẽte incontinens fiat, vt aliqua pars corporis stupore afficiatur, esse id melancholicum. Galenus in commento inquit, se ignorare, cur hæc sint melãcholica: quoniam linguæ paralysis & stupor sunt vitia, quæ potius fiunt a pituita, quam a melancholia; Cum hoc ignorarit Galenus, nos forsan magis id ignoramus. Dicendum tamen forsitan, Hippocratem per melancholiam, non intelligere eam, de qua in præsentia est sermo: sed loqui de paralysi linguæ, & de stupore alicuius partis, vt fiunt potius á melancholia, quã a pituita. Paralysis enim & stupor capiuntur, vel vt simpliciter generantur, vel vt respiciunt subiectum, quod afficitur. Si capiantur primo modo, vt simpliciter generantur, paralysis & stupor potius fiunt a pituita. Si autem capiantur, vt respiciunt subiectum, cum hoc possit esse vel totum, vel pars: rationabile est, totum affici a materia copiosa, partem a minus copiosa, & præterea cum melãcholia sit in minori copia, quã pituita; ob id, dum afficitur vel lingua, vel alia corporis pars, ad differentiam totius; dicendum, hanc affectionem prodire a melancholia, vt a materia minus copiosa.

Signa melancholiæ imminentis. Signa præsentis in genere. Difficilis Hippocratis aphorismus.

Quoad cognitionem differẽtiarum, & primum ratione formæ: has manifestabit sermo ægri. Differentiæ a subiecto etiam facile cognoscuntur, nã, verbi gratia, si obseruemus solam imaginationem esse corruptam; statuendum cerebrum secundum partem tantum anteriorem esse affectum: si etiam ratio afficiatur; cerebrum etiam secundum mediã partem est affectum. Quoad differentias a causa efficiẽte: cum fiat hoc vitium ab affectione tenebricosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur a causa externa, vel interna; nam difficulter hæ distinguentur, ex origine & curatione. Ex origine, si, verbi gratia, originem duxerit ex animi accidentibus: e curatione, vel si remoueatur ex impositione pilei plumbei, iudicabitis malum oriri a causa externa, contra, si ab interna. Quoad internam, cum sit spiritus tenebricosus redditus, vel secundum propriam substantiam, vel mistionẽ materiæ melancholicæ: iudicabitur tenebricosus esse redditus, secundum propriam substantiam, si delirium

Signa differentiarum. 1. A forma, & 2. A subiec. 3 A causa effic. Causæ internæ signa.

delirium sit assiduum: si præsentes, vel prægressæ sint huius causæ, de quibus loco suo dictum est. Si enim fiat tenebricosus ob permistionem materiæ melancholicæ; pariter causæ aderunt, vel præcesserunt. Vnde, quoad spiritum tenebricosum secundam substantiam, cum causa sit, vel aer, vel spiritus vitalis; aer facile cognoscetur. Si nullum sit vitiū in aere, iudicandum est, malum prodire e spiritu vitali. Verum spiritus vitalis gignitur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroq; modo. Si gignatur læsa facultate; cognoscitur e signis indicantibus cor vel calidius, vel frigidius; de quibus in proprijs locis. At, cum frigiditas producatur vel a cerebro, vel ab alia causa: Si producatur cordis frigiditas a frigido cerebro, signa erunt frigidi cerebri, & præcessere causæ refrigerantes, vt animi accidentia: Si vero non prodeat a capite, præcesserunt causæ refrigerantes cor. Et si fiat ob errorem externum, idest, ob sanguinem melancholicum, erunt signa hepatis calidioris, neque signa erūt totius corporis frigidi & sicci. Si generetur & læsa facultate, & ob errorem externum: cognoscitur facillime e signis febris pestilentis, & mortiferæ. Si generetur spiritus tenebricosus ob mistionē materiæ melancholicæ; cognoscenda sunt signa speciei, vitij, causarum generantium, & detinentium. Quoad speciē; vapor cognoscitur, quia symptomata sunt mitiora, delirium est per interualla, non adest grauitas, & signa adsunt hypochondriacæ. Si minera, seu humor est causa; omnia erunt grauior. At minera, si sit spuria; cognoscitur e causis refrigerantibus: si legitima; e signis causarū calefacientium. Quoad vitium: & primum in quāto; cognoscitur materia esse in maiori copia, e vehementia symptomatum, e grauitate. Vitium in qualitate, pertinet ad frigiditatem, siccitatem, & crassitiem, sed secundum magis & minus: id quod cognoscitur ex intensione & remissione symptomatum. Quoad vbi, cum respiciat motum, & quietem: materia quiescens cognoscitur e perseuerantia symptomatum. Quoad motum; & primū quantum ad terminum a quo; esse totum corpus cognoscitur, e cap. 7. lib. 3. loc. aff. si corporis habitus antea fuerit calidus, nūc autem sit frigidus & siccus: præterea cognoscitur e suppressa aliqua vacuatione consueta sanguinis melancholici: præterea e vitio melancholico prægresso. Partem autē esse terminum a quo; cognoscitur e signis melancholiæ hypochondriacæ: nimirum, quod prius oriuntur symptomata circa ventriculum, quam circa caput: adhæc, vt ventriculi symptomata intenduntur, ita etiam delirium melancholicum intenditur, & vt illa remittuntur, ita etiam minuitur delirium. Cū autem in hypochondriaca possit affici, fundus ventriculi, lien, iecur, &c. singula e proprijs capitibus cognoscentur. Facile etiam cognoscitur terminus ad quem, idest, num caput attrahat, vel suscipiat. Si attrahit; cognoscitur e calore & dolore. Si suscipit; cognoscitur e signis frigiditatis, vel humiditatis cerebri: de quibus in dol. cap. Facile cognoscitur, an causa generans, sit causa melancholiæ, vel spuriæ, vel legitimæ, e signis caliditatis aut frigiditatis. Causæ detinentes admodum facile cognoscuntur e sermone ægri, & assidentium. Et quotiescunque sunt internæ, an pertineant, vel ad lienem, vel ad hæmorrhoidas, vel ad vterum: e proprijs locis petendum.

Spiritus tenebricosi, secundum substantiā, signa.

Signa tenebricosi spiritus, ob mistionē melancholiæ.

Species materiæ, vt cognoscatur.

Vitij signa.

Hypochondriacæ signa.

Causæ generantis indicia.

Signa detinentiū causarum.

De Indicationibus.

Indicationes.

PRæsidia sumuntur ab essentia: essentia autem pertinet ad formam, subiectum, & causam efficientem. Forma non est ex vsu: nam pendet ab affectione. Quoad subiectum, cum sit cerebrum, & calidum innatum: oportet conseruare, & fouere proportionem cerebri, vt in sermone de dolore cap. Quoad causam efficientem; cum sit affectio tenebricosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur a causa externa, vel interna: si capiatur causa efficiens, vt affectio tenebricosa morbosa, indicat affectionem contrariam tenebricosæ, & morbosæ: vnde Paulus huc respiciens, dicit, mentem ad alia esse diuertendam. Verbi gratia, phantasma quod imprimit in cerebro affectionē, est vsurpandum, vt imprimat affectionem, quæ sit efficatior, quam tenebricosa. Hæc remediū in affectu melancholico quandoque est sanans, quandoque anodynum. Si enim affectio tenebricosa pēdeat a causa externa, est sanans, quia malum non amplius redit; verbi gratia, cum per pilam plumbeum, homo prorsus liberatur: At si melancholia producitur a causa interna; erit remedium anodynum, nō sanans; nam huius beneficio, inquit Paulus, mens ad alia deducitur; at non prohibet hoc remedium mali reditum, quoniam adest causa interna. Quare indicatio est haurienda a causa interna, & proinde a spiritu animali tenebricoso. Hic autem est tenebricosus, vel secundum propriā substantiam, vel ob mistionem materiæ melancholicæ. Si sit tenebricosus secundum propriam substantiam, non videtur pertinere ad methodum medendi, & videtur esse indicans inutile, quia remouetur ad remotionem materiæ: ablato enim impuro aere, vel spiritu vitali, illico spiritus animalis purus euadit: vnde in id incumbendum esse videtur, quo aer, spiritusque vitalis cito puri reddātur. Quid si ergo, verbi gratia, spiritus animalis tenebricosus fiat e prauo aere, & pro remedio vsurpetur bonus aer; certe hæc materia remedij supponit indicans; de quo tamen, quodnam sit, ambigitur: Spiritus enim animalis tenebricosus non iudicat vtile; aer autem nō indicat, quia est causa externa.

A subiecto.

A causa efficie.

Ab affectione tenebricosa.

A defectu puri alimenti, spiritus animales.

Dubium.

Pro resolutione scire oportet, spiritum tenebricosum, ea ratione qua est morbificus; indicare remouens: minus genericum est spiritus vitalis, vt vel excedit, vel deficit: in præsentia, vitium in excessu non est ex vsu, dum enim aufertur alimentum impurū, illico cessat excessus prauitatis: quare indicans est vitium secundum defectū; defectus enim puri alimenti, indicat purum alimētum: vnde indicatio est a præsenti vitio, cuius essentia est defectus puri alimenti: at defectus puri alimenti, si est aeris, indicat purum alimentum aereum, si spirituum, indicat alimentum spiritale: vt alimentum aereum, seu indicatum, pro materia habeat aerem bonum, qui non est indicans; alimentum autem spiritale pro materia habeat spiritū vitalē purū.

λύσις.

Cū ergo opus sit puro vel aere, vel spiritu: Quoad aerem, huius inuentio est extra methodum medendi. Quoad spiritum vitalem, cum sit causa morbifica interna, ideo habet rationem indicantis: spiritus enim vitalis purus, est materia remedij: impurus est indicans. Cum autem spiritus vitalis impurus pendeat, a vitio vel Generantis, vel Materiæ, vel a vitio Vtriusque: ob id indicans vtile capi debet a vitio propositorum. Vitium agentis pertinet ad cor; ideoque remedia sunt referenda ad cor, quæ foueāt vel proportionem cordis, vt cordialia; vel dirigantur ad cordis vitia dissipanda. Verbi gratia, si intemperies calida est, indicantur frigida; & si frigida, indicantur calida. Et si contingat, vt intemperies cordis frigida, foueatur a frigiditate, & siccitate cerebri; oritur indicatio calefaciendi, & humectandi cerebrum.

Ab impuritate spiritus vitalis.

Materia e qua, est sanguis melancholicus, geni-

tus

tus à iecinore calidiore: vnde oritur indicatio vacuandi sanguinē melancholicum, & refrigerandi iecur. Si producatur ratione vtriusque, i. & ratione vitij agentis, & materiæ, opus est, & cor refrigerare, & materiam febrilem euacuare. Quatenus spiritus animalis tenebricosus redditur, propter mistionem materiæ melancholicæ, sumendæ sunt indicationes à materia melancholica, & quidem à specie, à vitio, à causa generāte, & detinēte. Quoad speciem, siue sit vapor, siue materia, tam spuria, quam legitima; prodit remedium determinatum, quod alias docuimus. Verbi gratia, si melancholia copia peccet, erit minuenda materia, sed melancholica, vnde euadit remediū determinatū causa speciei. Quoad vitium quantitatis, indicatur minuens. Quoad vitium qualitatis, cum sit materia frigida, sicca, crassa; oritur indicatio calefaciendi, humectandi, & attenuandi. Quoad vitium secundum vbi, & primū ratione quietis; vt materia melancholica quiescit, est dimouenda, & discutienda: vt autem est in capite, est discutienda in capite vt sit indicans determinatum. Quoad motum, in hoc oportet perpendere tum fluxum, tum fluxus terminum. Fluxus, vt est præter naturam, indicat remedium retrahens: quod contrahitur à termino morbifico motus, oritur à termino à quo, & ad quem. Hi autem termini possunt bifariam perpendi, Simul, & Seorsim. Si simul perpendantur, motus vitiosus est, vel ab ante ad post, aut contra: vel à dextro ad sinistrum, & contra: vel à supra ad infra, & contra, & propterea indicatur remediū retrahēs, vel ad anteriora, vel posteriora: vel dextrorsum, vel sinistrorsum; vel sursum, vel deorsum. Cum ergo in melancholico affectu materiæ motio fit ab inferioribus ad superiora: indicatur retrahēs ad inferiora. Si seorsum perpendantur termini; quātum ad terminum à quo, cum sit intra in affectu melāncholico: hic terminus vel est communis, vel determinatus. Communis terminus in melācholia est totum, determinatus terminus, in melancholia scilicet hypochōdriaca, sunt hypochōdria. Si ergo melancholia fiat per consensum à toto, vt terminus à quo sit communis; indicatur remedium retrahens infra, sed ad omnes partes, non modo ad brachia, sed etiam ad crura, non modo ad dextrum latus, sed etiam ad sinistrum. Si autē terminus à quo sit determinatus; indicatur remediū retrahens infra, sed ad partes determinatas, verbi gratia, cum in melancholia hypochondriaca, terminus à quo sit regio abdominis; est vel media, vel dextra, vel sinistra: si media, vt si melancholia fiat per consensum à fundo ventriculi, à mesenterio, & iis partibus; quæ pertinent ad mediam regionē abdominis; indicatur remedium retrahens infra abdomen, ad vtramq; partem, id est, ad crus, & dextrum, & sinistrum. Si autem fiat ab hepate; tunc indicatur remedium retrahens infra iecur, ad dextrū crus. Si fiat à liene, indicat remedium retrahens infra lienem, ad crus sinistrum. Notandum harum propositarum partium situ, nō indicari retrahens, cum à situ non capiatur indicatio, sed situm esse signum termini morbifici à quo. Secundo notandum, differentiam esse inter retrahēs infra, ad dextrum vel sinistrum, vt indicatur à motu, ratione vel vtriusq; termini, vel ratione solius termini à quo: nam primum remediū, respicit vtrūq; terminum indifferenter, id est, ad dextrum, & sinistrum; præterea indicat remedium retrahens ad terminum oppositum termino à quo, verbi gratia, si materia fluat ad dextrum, indicatur retrahens ad sinistrum. At si remediū respiciat solum terminū à quo; remedium non est indifferens, verbi gratia si sursum moueatur materia à liene, indicatur retrahens infra ad partem sinistram. Terminus ad quem, indicat vel vt attrahit, vel vt suscipit. Si attrahat, causa doloris; indicat remedium vel sanās, vel anodynum: Si attrahat causa caloris, indicat refrigerans. Si indicat terminus ad quem, vt suscipit, causa frigiditatis, vel humiditatis; semper contrarium indicat. Quodlibet autem horum remediorum est retrahens, verbi gratia si terminus ad quē, sit calidus, indicat frigidum retrahēs, cuius beneficio retrahitur materia, vt non amplius fluat. Causæ etiam generantes suas habent indicationes. Cum igitur materia melancholica sit spuria, vel legitima: si fuerit spuria, oritur indicatio calefaciendi, modo cerebrum, modo cor, prout causa generans materiam spuriam frigidam, pertinet ad cor, vel ad cerebrū. Si legitima sit materia, si generetur vitio agentis, siq; ad caput pertineat; non indicat: nam causa generans legitimam melancholiam in capite, est intēperies calida, quæ præcessit; indicatio autem non sumitur à præterito. Si pertineat ad iecur, oritur indicatio refrigerandi iecur. Et si materiæ melancholicæ causa generans, est calor auctus ratione angustiæ quemadmodum cōtingere solet in melancholia hypochondriaca: indicatio vtilis nō ab angustia, sed à materia obstruēte capitur, vt copiosa materia, sit euacuāda, viscida detergenda, &c. Quoad victum melancholicum, ab hoc non sumitur indicatio, si enim vsurpentur cibi, qui sunt materia alimenti indicati à virtute, malum euanescit. Quoad causas detinentes, cum sint vitia lienis, sedis, vel vteri; siue sint dyscrasiæ, siue obstructiones: desumētur indicationes è proprijs capitibus.

A mistione materiæ melancholicæ, cum spiritu animali.

1. A specie materiæ.

2. A vitio materiæ.

3. A causa generante.

4. A causa detinente.

De Prognosticis.

Vitium hoc non est contemnendum, quia læditur actio principalis; vt propterea vitium sit vehemens ratione dignitatis, saltem causa melioris vitæ. Vnde cum Hippocrates ait, aphor. 53. sect. 6. desipientiam cum risu esse bonam, cum studio periculosam: Galenus in com. addit, nullam desipientiam esse securam. Patet igitur oēesse vitium despiciendum. Quoad vim differentiarum, & primum quoad differētias à forma, si imaginatio tantum corrumpatur; non adeo insignis est vehementia: Si autem cum imaginatione corrumpatur etiam ratio; est vitium magis vehemens ratione essentiæ, & dignitatis, quia imaginatio in priori est cerebri parte, rō in media. Quoad differentias à causa efficiente: cum melancholia fiat ab affectione tenebricosa, cuius causa est φάντασμα, cuius phantasmatis causa est externa, vel interna. Si causa sit externa, malum est admodū remissum, nam causa externa est minimæ vehemētiæ, ratione essentiæ: vnde cum Alexandro hæc melācholia solo artificio curatur. Causa interna est spiritus animalis tenebricosus: qui, si talis reddatur secundum propriam substantiam; si quidem hoc fiat ratione aeris impuri, hæc melancholia facile curatur, aeris mutatione. Maior est difficultas in curatione, si fiat à spiritu vitali; tunc enim spiritus animalis magis recedit à naturali statu, vnde maior est vehementia essentiæ: adhæc, hic solum pertinet ad cerebrum, spiritus autem vitalis & ad cor, & ad cerebrum, vnde etiam est vehementia dignitatis. Cæterum, cum spiritus vitalis tenebricosus generetur in corde ob varias causas; si gignatur vitio agentis, tunc cor est calidum, vel frigidum; dyscrasia frigida vehementior est ratione essentiæ, quā calida: nam frigida potest esse intensa, calida non, quia esset delirium ferinum; præterea, quoniam

Prognostica.

Prognostica differentiarum.

A forma & subiecto.

A causa efficiente.

A causa externa.

Ab impuritate spiritus animalis secūdum substantiam.

cor suapte natura est calidum, fit vt frigida intemperie existente maior sit recessus. Frigiditas cordis produci potest, vel a frigido, & sicco cerebro, vel ab alia causa, dum partes seruatur, vitium est peius, si fit a cerebro frigido, & sicco; nam malum est geminatum, quia adest morbus frigidus, & in corde, & in cerebro; & præterea addunt vehementia dignitatis, cum lædatur cor, & cerebrum. Verũ si a vie cor non lædatur cerebrum, malum est remissius. Quod si cõtingat, cerebri frigiditatem esse vehementem, & in habitu; necessario malum melancholicum vsque ad mortem comitatur: vnde est com. aphoris. 56. sect. 6. talis melãcholia minatur stuporem, conuulsionem, cæcitatem. Si spiritus vitalis tenebricosus producitur ob errorem externum, nimirum vitio materiæ melancholicæ; id est sanguinis melãcholici in hepate geniti; curari potest, euacuando sanguinem, & secur refrigerando, si huius ratione spiritus vitalis reddatur tenebricosus. Hec autem modo facilius fieri potest, modo difficilius, pro diuersitate causæ generãtis, de qua paulo post. Si fiat spiritus vitalis tenebricosus, vitio, & agentis, & materiæ, vt in febribus prope mortem; patet vitium esse lethale. Sed hæc melancholia potius est secundaria, quam principalis, nam pendet a vitio febris, est autem prorsus mortalis hæc melancholia, nam, & agẽtis, & materiæ oĩs vehementia est in summo; Agens enim est cordis intemperies febrilis, maxime recedens a statu naturali, vt insignis sit vehementia essentiæ, est intemperies cordis, quare summa vehementia dignitatis, & facultatis, morsque est proxima Materia e qua, est vapor febrilis, maxime recedens a statu naturali, vnde summa vehementia secundũ essentiam: nocet cordi, quare vehemens, ratione dignitatis: deijcit facultates, quare vehemens, rõne facultatis. Quod si spiritus animalis (non vitalis) fiat tenebricosus ratione permistæ materiæ; oportet perpendere in materia, vehementiam speciei, vitij, causæ generantis, & causæ detinentis. Quoad speciem, vapor citius vincitur; quia minus

Ab impuritate spiritus animalis ob mistionem melancholiæ.

2 recedit a spiritu, quam minera. Et minera spuria facilius curatur, nam recedit solum per colorem: exquisita difficilius, quia etiam recedit secundum

3 alia vitia. Quoad vitium materiæ, ratione quãtitatis, vt materia est copiosior, ita difficilioris est curationis, vt immineat epilepsia, stupor, cæcitas, ob copiosam materiam, com. aphor. 50. sect. 6. Ratione qualitatis, quo materia frigidior, siccior, crassior, eo erit difficilioris curationis, nam adest maior vehementia ratione essentiæ. Ratione quietis, quo materia magis quiescit, eo malum difficilioris est curationis. Ratione motus, & primum ratione fluxus, prout materia maiori cum impetu mouetur in caput, malum magis redditur periculosum, nã est maior vehementia ratione essentiæ. Quoad terminos, a quo, & ad quem: si simul perpendatur, si materia prorsus moueatur ab infra ad supra, malum magis est periculosum, minus autẽ periculosum, si materia incipiat moueri infra: Quod cognoscens Hippocrates, ait aphor. 11. sect. 6. a stabile, vexatis, hæmorrhoides superuenientes, bonum. Si termini motus seorsim perpendantur, quantum ad terminum a quo, vt pertinet ad partes magis principes, ita etiam augetur periculum, ob vehementiam dignitatis: vnde malum peius est, si prodeat a

5 iecinore, quam si a liene, cæteris paribus. Quoad terminum ad quem, minus periculi est, si fiat modo attractionis, quam receptionis. Quoad causas generantes, si perpendatur causa generans, ratione materiæ spissæ, si fuerit frigiditas, siquidem hæc ad cor pertineat deterior est; nam magis recedit a naturali statu, & præterea ratione dignitatis est vehementia, ratione dignitatis, quia in corde. Si hæc intemperies frigida pertineat ad cerebrum, cum Galen. capite septimo, lib. tertio, de loc. aff. si recẽs sit, facile curatur. Ratione exquisitæ materiæ melancholicæ, si fiat vitio alimenti, facile tollitur. Si fiat vitio agentis, cum sit calor intẽsior; difficultas curationis pendet a vehementia essentiæ, & potissimum materiæ: nam caliditas, quæ ad caput pertinet, iam desijt ante affectum melancholicum; vt curatio dirigatur ad materiam, quæ magis vel minus vincitur, pro ratione vehementiæ, vt dictum est. Si autem caliditas sit infra caput, ratione essentiæ non est admodum vehemens, alias enim generaretur materia exusta, vnde delirium fieret ferinum, non melancholicum. Curationes ergo difficultas posita est in materia obstruente; quæ interdum, ita est crassa, & viscida, vt nõ possit expugnari. & vos in praxi obseruabitis, melãcholiam hypochondriacam quandoq; non posse curari. Detinẽtes causæ attinent ad lienem, hæmorrhoidas, vterum. Vnde malum difficilius; quo lien frigidior, quo lienis obstructio vehementior, quo lienis tumor maior: & si tumor sit scirrhus, melancholia est incurabilis: idem dicendum de hæmorrhoidibus, & de vitijs vteri. 4

De Curatione.

Galenus cap. 7. lib. 3 de locis aff. non proponit, phlebotomiam in melancholia per essentiã, quamuis malum sit vehemens saltem ratione dignitatis, & virtus robusta Non autem probat, quia in hac melancholia per essentiam, adest materia melancholica excrementitia, genita a præcedente caliditate capitis: ideoq; cũ alia sit a sanguine, nec sanguis in toto redundet, Galenus venam non secat. At si contingat, melancholiam esse per essentiam in capite, & a iecinore generetur sanguis copiosus, vena erit secanda. Galenus ergo non admittit venæ sectionem, dum respicit ad materiam quæ est principalis, siue sit immediata, siue mediata. Verum si respiciamus ad causam sine qua non, Galenus non improbaret venę sectionẽ; non enim licet caput euacuare, nisi totum euacuetur. Præterea Galenus loc. cit. respicit ad melancholiam recentem, quæ, vt ipse ait, leuioribus tollitur, at si producatur longius, requirit fortiora, vt totum sit euacuandum. In melancholia autem per consensum a toto, vena est secanda: nam e necessitate in toto peccat sanguis vehemens secundum essentiã, cum caput petat; vt vena secta necessario egrediatur sanguis melancholicus, non tenuis. Ideoq; recte intelligendus est Galenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. dum ait, in melãcholia si aperiatur vena cubiti, inspiciendum esse sanguinem, & si egrediatur sanguis tenuis, illico esse supprimendum; si autẽ crassus, & melancholicus, esse permittendum vt exeat. Galenus hoc in loco respicit ad melancholiam, quatenus fit per consensum vel a toto vel a parte: & secat venam ratione cognitionis, vt scire queat, an sit melancholia per consensum a toto, an per cõsensum ab hypochondrijs. Sic venę sectio Galeno est signum: siquidem in opere de locis affectis circa signa versatur; nec ibi proponitur vt materia remedij. Quod si ergo sanguis egrediatur nõ melancholicus: oportet iudicare, melancholiam nõ esse per consensum a toto. Recte ergo diximus in omni melancholia per consensum a toto, in venis totius redundare sanguinem melãcholicum. Hæc de venæ sectione gratia melancholiæ per consensum a toto. Quoad melancholiam hypochondriacam; in hac probatur venę sectio, quia in hypochõdrijs

Curatio. Venæ sectio in melancholia per essentiam.

Venæ sectio in melancholia per consensum a toto.

In melancholia hypochõdriaca.

drijs generatur materia, cum sanguine missa: adhæc ob materiam obstruẽtem caliditas intenditur, insuper, nisi sanguis euacuetur, tuto nō possumus vti calidis medicamentis, ad materiam melancholicam obstruentem: adhæc, hypochondriaca affectio est veluti inflammatio, quare conuenit venæ sectio, vt ex accidenti refrigeret. Licet ergo sanguinem euacuare in qualibet melancholia, sed copiosiorem in melancholia per consensum a toto.

Vsus venæ sectionis.

Quoad rectam amministrationem: pro vehementia sanguinis, quãdoque confertim licet euacuare sanguinem. Vnde Auicennas in illa melancholia, quam vocat Alchatrab, vnica vice sanguinem euacuat, & iubet detineri foramen apertum ad lipothymiam. Quoad modum; amplius seu maius foramen faciendum. Quoad tempus, cum sanguis vincit alia indicantia: ideo cum Auicenna, a venæ sectione est incipiẽdum, nisi virtus prohibeat, nam si sit debilis, reficienda virtus, mox vena secanda. Et si virtus non permittat venæ sectionem, ad cucurbitulas confugiendum, & ad hirudines. Quoad Vbi, hoc indicatur à subsistentia sanguinis: Si ergo sanguis in capite contineatur, vena frontis secanda; si in toto, vena cubiti; si intra hypochondria, venæ crurum: & in melancholia a toto, si sanguis subsistat, & in toto, & in capite, secanda est vena cubiti, & frontis. Cæterum in melancholia per consensum a toto, si totum est repletum causa hepatis; secanda vena dextri cubiti: si autem sanguis detineatur in toto, causa lienis; secãda vena cubiti sinistri. Et hoc monere volui, eo quod supra dixi, in melancholia locũ habere causas generantes; vt est hepar, & causas detinentes, vt est lien. In melãcholia hypochondriaca, nunquam est secanda vena brachij, licet practici hoc non obseruent, fundamentum est, nam sanguis subsistit infra iecur; & præterea sanguis ille sursum mittit vapores, vt oporteat deorsum retrahere, non ad brachia. Ad hæc, cum sanguis vitiosus pertineat ad hypochondria, & bonus sanguis attineat ad totum (nō enim est melancholia per consensum a toto, sed per consensum ab hypochondrijs) per sectionem venæ cubiti, vacuatur sanguis bonus, & nō melãcholicus: & facta hac euacuatione, ne detur vacuum, fit attractio ad superiora sanguinis melancholici. Hinc Galenus capite septimo, libro tertio, de loc. aff. iubebat, vt in melancholia vena cubiti secetur, & si sanguis non melancholicus egrediatur, ilico esse supprimendum: at in venis totius dum sanguis est melancholicus, est melancholia per consensum a toto: dum autem in toto sanguis non est melancholicus, si est melancholia per consensum, necessario est melancholia hypochondriaca. Quare in omni melancholia hypochondriaca hoc obseruandum, dum sanguis est euacuandus, vt euacuetur per venas crurum, vel per venas hæmorrhoidum, sic enim sanguis melancholicus euacuabitur, & reuelletur ad inferiora: id quod per sectam cubiti venam nunquam assequemur.

In melancholia hypochōdriaca non esse secandã venam cubiti.

Hirudines.

Quoad Hirudines, quauis possint applicari hæmorrhoidibus in melancholia per consensum a toto: potissimum tamen probantur in hypochōdriaca. Sed de his, & alijs, in sermone de dolore capitis egimus.

Pharmacia

Medicamenta sunt Vacuantia, & Alterantia. Vacuantia, vacuant per meatus Sensibiles, vel Insensibiles. Alterantia respiciunt vel Indicãtia, vel Proportionem tum Cerebri, tum Cordis. Cum autem triplex sit melancholia; videndum, quæ medicamenta magis in vna, quam in alia specie probentur. Itaque quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primo in melancholia per essentiam: si hæc materia genita est e spiritu vitali tenebricoso; causa

1. Vacuãtia sensibiliter.

sanguinis melancholici probatur medicamentum mite, vt [sena, polypodium, epithymus, cum sero lactis,] propter iecoris caliditatem, ob quam genita est materia melancholica. At si melancholia per essentiam facta sit ob mistionem materiæ melancholicæ, genitæ in capite: hæc melancholia est vel recens, vel antiqua: Si recens; purgantia medicamenta vehementiora non probantur; ratio est, quia materia solum abũdat in capite, vnde exigua est materia, nec pertinaciter hæret: & Galen. capite septimo, libro tertio, de loc. aff. gloriatur, se recentem melancholiam per essentiam curasse solo balneo, & victu euchymo. Si inueterata sit; fortiora sunt vsurpanda, ait Galenus loc. cita. vbi per fortiora, non intelligit vehementer soluentia, sed loquitur in respectu ad balneum, & victum euchymum; quibus medicamentum leniens est fortius. Ad hæc in ea melancholia materia est genita in capite, vt in toto alij succi possint dominari, omitũ pituitosus & biliosus succus; qui quibus medicamentis purgandi sint, in sermon. de dol. cap. diximus. Quare per fortia, intelligemus medicamenta, quæ melancholiam in capite existentem strenue possunt euacuare: humor enim in capite existens, maxime vacuationi resistit. Sunt autem hæc medicamenta quæ valide vacuant per os & nares, vt per meatus sensibiles; & quæ vacuant per suturas, vt per meatus insensibiles: de quibus medicamentis omnibus in sermon. de cephalalgia. Si melancholia sit per consensum a toto: quoad medicamenta quæ euacuant per meatus sensibiles, probantur vacuantia, & primas superfluitates, & purgantia materiam melancholicam, in toto existentem: quæ medicamenta modo leniora, modo fortiora sunt amministranda, pro vehementia materiæ. Quæ sint hæc medicamenta, patet ex alibi dictis. At propter iuniores quædam monere oportet. Primum si materia melancholica fiat vitio iecoris calidioris, generantis melãcholiam, cum soluentibus miscenda sunt frigida. Si autem melancholica materia reperiatur in toto, causa lienis detinentis; miscenda sunt potius calida cum soluentibus. Vnde Galenus capite nono, libro 14. metho. cum epithymo miscet [modo serum, modo mulsam; serum ratione iecinoris; mulsam ratione causæ detinentis, nimirum lienis.] Secundo, cum vti debeamus lenioribus & fortioribus soluentibus, & vitium quandoque sit diuturnum: formulas quasdam, seu receptas trademus: præsertim modũ explicabimus ordinandi [passulas,] de quo medicamẽto in sermon. de do. cap. nihil diximus. Quare [recip. fol. senæ ℥ ij. epithymi minutim incisi ℥ j. infundantur in infusione solutiua rosarum per 24. horas: deinde facta diligẽti expressione, adde passul. dul. lib. j. & fiat infusio in prædicta infusione, & immittantur in vas, addito saccharo, & seruentur ad vsum. [Et hoc erit satis mite medicamentũ, quo poteris vti ab ℥ s. ad ℥ ij. & si volueris, vt efficacius operetur; addetis [mel ros. solutiuum.] Medicamentum autem forte erit: [recip. cort. hellebori nigri ʒ iij. sem. anisi, citri, cinnamomi, an. gra. vij. passul. e. ℥ ij. fiat infusio in sero lactis: deinde facta diligenti expressione, adde mannæ ele. ℥ ij. Misc. & fiat potio breuis. Hic helleborus niger est balis: serum, frigiditate sua helleborum corrigit, & detergendo adiuuat: semina cum cinnamom. corrigunt vim hellebori nigri deleteriam, vt sunt medicamenta cordialia; sua etiam caliditate; & tenuitate adiuuant: passulæ autem vt dulces, corrigunt amaritudinem; vt habent vim lubricandi adiuuant: manna, vt dulcis, corrigit amaritudinẽ; vt habet vim leniendi, adiuuat.]

1 In melancholia per essentiam.

2. In melancholia per consensum a toto.

Notãda in vtu soluentium.

2

Passulæ laxatiuæ.

Tertio notandum circa Quando, in melancho- 3

lia

lia per consensum a toto, circa vacuantia leuiora & fortiora. Hæc melancholia correspondet quartanæ exquisitæ: in qua Galenus libro 1. ad Glauc. capite proprio precepit, primum vtendum esse leuioribus, mox fortioribus: nam materia melancholica in principio indicat leuiora, & prohibet fortiora, quoniam in principio est crassa, & non est æqualis: vnde leuiora medicamenta alliciunt portionem minus crassam, nec agitant crassiorem, nā sunt debilia: at fortiora agitant illam materiam, ideoque primum leuioribus vtendum. Præterea medicamenta leniora sæpius sunt exhibenda, fortiora raro. vnde Aetius probat [epithymum] quotidie, & Auicennas singulis mensibus, non quotidie, vacuat cum fortibus: fundamentum sumitur a virtute, quia virtus non perferi fortia ita frequēter vsurpata. Notandum quarto de medicamentis lenientibus, quod interdum sint prætermittenda: quod præceptum colligitur a Galeno in libro de melancholia secundum Rufii sententiam: vbi inquit, melancholicos quandoque ad sanitatem perduci, dum dimittuntur medicamenta: nam virtus assiduo vsu medicamentorū languet. Verum tunc a medicamentis desistendum est, cum maiori difficultate ægri ea perferunt: Hoc autem tempus est æstiuū, & hyemale: vnde Galen. cap. 1. lib. quos & quando, &c. ait, purgandos esse melācholicos; & melancholiæ obnoxios, autūno, & vere ineunte; ad differentiā illorum corporum, quæ sunt obnoxia biliosis morbis. Nam materia melancholica, & similiter pituitosa, in ueris initio magis possunt, quam materia biliosa; etenim per hyemem humor genitus & collectus ita viget, vt, nisi ueris initio purgetur, procedēte vere moueatur, & morbos efficiat. At materia biliosa, cum exigua sit in principio veris, & copiosior uere gignetur magis, quam hyeme, cum periculum sit, ne agat ineunte æstate; in fine veris est purganda. Verum cum Galenus loc. cit. respiciat ad præseruationem, si contingat, vt malum melancholicum sit ad modū vehemens, vel æstate, vel hyeme; his etiam temporibus oportet purgare materiam, quia tunc maxime potest ad indicandum. Quincto notandum, materiam melancholicam interdum adeo esse contumacem, vt medici [antimonio] vti cogantur, & quādoque [veratro albo.] Hæc dicta sint causa melancholiæ per consensum a toto. Quod si melancholia fuerit hypocondriaca;

3. In melācholia hypochōdriaca.

secundum Auicennam, antiqua multoties indiget vomitu, cum [veratro albo.] Cæterum, cum in melancholia hypochōdriaca etiam pituita peccet, propterea hic probantur purgantia, quæ non modo melancholiam, sed etiam pituitam educunt; eaque cum leuiora, tū fortiora, quæ in dolore capitis fuere proposita. Verum Auicennas in malo pertinaci probat [album veratrum] sicut & Græci. Sed consulo, vt ab eius vsu caueatis: nam insigne detrimentum potest afferre: de quo Oribasius diligenter, & prolixe.

II. Diaphoretica
1. Debilia
Balneum.

Medicamenta vacuantia per insensibiles meatus; siue citra sudorem, siue cum sudore; sunt debilia, mediocria, & vehementia. Debilia etiam inter diæteticas materias recenseri possunt, vacuātque excrementa tertiæ concoctionis, inter quæ præcipuum est [balneum aquæ dulcis] quod probatur in qualibet melancholiæ specie, at diuersa ratione. Breuiter ergo sciendum, balneum pertinere ad solium frigidæ, ad aerem, ad solium calidę. Solium frigidæ in nulla melancholia probatur: prohibetur enim a materia melancholica frigida, ab intemperie frigida nondum morbosa, & morbosa in melancholia per essentiam; hæc enim a solio frigidæ intenderentur: Nec conuenit in melancholia per consensum a toto, prohibet enim frigiditas totius: In melancholia denique hypochondriaca, cum incipiat totum refrigerari, frigidum etiam balneum improbatur. Præterea in affectu melancholico: (ad differentiam febris hecticæ cui solium frigidæ conuenit:) nec febris adest, nec virtus debilis, cuius ratione opus videatur aqua frigida, calidum insitum vniente. Aer balnei est calidus, & habet vim euacuandi: vnde probatur magis in melancholia per consensum a toto; minus in melancholia per essentiam; adhuc minus in melancholia hypochondriaca. Ratio est, quia in melancholia per consensum a toto, aer balnei vacuat materiam melancholicam in toto existentem, in melancholia per essentiam, materia est solum in capite, vt vacuari possit solio calidæ, aereque balnei exiguo fit opus: in melāncholia hypochondriaca, cum materia resideat in hypochondrijs, aer non ita agit in illas partes; & excrementa totius corporis, tertiæ scilicet concoctionis, solio calidæ euacuantur, vt non ita egeamus aere balnei. Solium calidæ, mediocriter excedentis, cum sit insignis caliditatis, calefacit & euacuat: ideoq; probatur in affectione melancholica, in qua agemus de euacuatione. At soliū modo debet esse calidius, modo minus calidum: in melāncholia per consensum a toto probatur calidius: minus calidum in melancholia per essentiam: & in melancholia hypochondriaca sufficit caliditas ad excrementa tertiæ coctionis euocanda. Varius ergo balnei vsus est. Quoad quantum, cum actio sit vehementior in melancholia per consensum a toto: ob id æger in hac melancholia diutius debet detineri, & in aere, & in solio, quam in reliquis melancholiæ speciebus. De modo: Et aer, & solium calidæ, in melancholia per consensum a toto, debent esse actu magis calida. Quoad quando. sunt administranda balnea, dum materia vincit alia indicantia: non autem dum vincitur a materia replente partes internas: quare est administrandum balneum post medicamenta vacuantia per sensibiles meatus. Quoad vbi agendum: ratione subsistentiæ excrementorum tertiæ coctionis, in qualibet melancholiæ specie, balneum est toti corpori adhibendum. Et ratione materiæ melancholicæ, si melancholia sit per essentiam in capite, balneum præsertim circa caput vsurpandum: si melancholia sit per consensum a toto, toti adhibendum: in hypochondriaca, hypochondrijs; vt hypochondria foueri possint spongia, aqua calida madefacta; at propter calidum innatū, [aliquid mastiches] miscendum. Hæc ergo mitis est materia, vacuans per meatus insensibiles.

Vsus balnei.

2. Mediocria.
Diaphoretica.
Externa.

Mediocris materia potest esse inunctio, quæ sæpius cum balneo administratur. Vnde cum Aetio probatur inunctio [e nitro, & oleo non astringente, & proinde communi, vel chamæmelino, vel anethino;] vt liceat pro qualibet vncia olei, immiscere nitri ℈ j. vsque ad ℈ iiij. Et probatur hæc inunctio potiss. in melancholia per cōsensum a toto. Quoad vsum, quædam admonebimus, circa modum, & vbi. Quoad modum, inunctio adhibeatur calidę, & fricando: quia frictio, vt magis potest exercitatione, ita est in causa, vt melior fiat euacuatio materiæ melancholicæ: vt aliqua e parte, comm. aph. 15. sect. 5. colligitur. Quoad Vbi, in melancholia per essentiam inunctio secundum caput probatur: in melancholia per consensum a toto, toti applicanda: in melancholia hypochondriaca, hypochondrijs.

Interna.

Ad hæc inter mediocriter vacuantia per meatus insensibiles, connumerare licet calida, infra quartum gradum, quæ sint tenuia, & expertia formæ summæ astiuiatis, vt est [ruta, anethum, chamæmelum, serpillum, puleg. cyminum,

num, feniculum, daucus; ius galli, ius columbæ, quorum animalium ventres sunt replendi iã propositis medicamẽtis: Sed inter hæc licet etiam recensere aromaticum rosat. diacyminũ, [quæ medicamenta potiss. probantur in melancholia hypochrondiaca, in qua generatur materia melancholica visceris caliditate accidentali; nam, vt suo loco audiuistis, intenditur caliditas, propter obstructionem.

3. Fortiora diaphoretica.

Quoad fortiora vacuantia per insensibiles meatus, Auicẽnas probat [scillam, magnas antidotos,] quemadmodum etiam Galenus [theriacam] probat in quartana. Monebat Aetius theriacam hyeme, & vere inchoãte esse exhibendam, in affectu melancholico frigido. Valeant igitur; qui in febribus quolibet tempore, etiam æstiuo; exhibent theriacam, & sic ægros interficiũt. Inter fortiora in melancholia hypochondriaca, probantur medicamenta [e chalybe, e guaiaco, e synapi.] Medicamentum e chalybe erit proponendum in malis lienis, infra c. 26. lib. 3. Nunc notandum, [chalybis limaturam optime esse conterendam, & detinẽdam per plures dies in aceto: metalla enim ita fiunt tenuiora, & minus mordacia: acetum autem debet esse antiquum, & acerrimum, & confectum e vino non astringente. Ponatur autem hoc medicamẽtum ad ignem per plures dies: sed melius est, vt præparetur in diebus canicularibus, Sole illo feruido: & oportet miscere attenuantia, & dissoluentia proposita, & cordialia cito proponenda.] Quoad [guaiacum,] cum hoc etiã oportet miscere resoluentia, cordialia, capitalia, & potissimum sassafras Quoad [sinapi;] est medicamentum rubrificans, quod conficitur secundum Aetium c. 10. l. 6. [e sinapi, & ficubus siccis:] & hoc medicamentum applicatur parti hypochondriorum affectæ.

Vide Aetiũ c. 11. lib 2 itemque de hac metalli eorum elaboratione lege Gal e. a l. 2. c. 3. li. 3. c. 7. lib. 4. κατα γένη

III. Alterantia. 1. Quæ alterant contẽta.

Alterantia, respiciunt Indicantia, & Proportionem. Indicantia sunt, vel Contenta, vel Continẽtia. Causa contenti, conueniunt in omni melancholia alterantia: nam in omni melancholia adest materia melancholica contenta: sed in hypochõdriaca, respicere etiam oportet ad pituitam. Quæ autem sint alterantia pituitam, & melancholiam; diximus in serm. de dol. cap. Verum, in iuniorum gratiam, cum materia melancholica sit frigida, sicca, crassa, & quandoque dura: causa calefaciendi, & humectãdi licet vti [borag. buglosso. liquiritia,] causa attenuationis, licet vti [melissa, ruta, aristol. scila;] oportet miscere [acetum,] & præsertim si pituita sit permista.

Dub. de Aceto.

De aceto dubitatur, quia Auicennas ait, timorem esse propter malitiam: quod etiam insinuasse videtur Hippocrates, com. 38. l. 3. de victu. acut.

Sol.

Dicendum, improbari acetum simplex, quod vim habet siccandi, & refrigerandi: nõ autem improbari acetum mistũ. Vnde Aetius probat acetum acre, vinosum, miscenda autem sunt calida, & ratione siccitatis etiam humida, vt [borag. iusculum:] & Aetius dabat post cibum, nã ob cibi præsentiam non ita cito agit in ventriculum, corrigiturque a cibo. Postremo in affectu melancholico, propter duritiẽ materiæ, probantur, [malua, althæa, passulæ dulc. amygdalæ, &c.] Vsus horum ea alibi dictis patet.

2. Quæ alterant continentia.

Restant ea, quæ continentia alterant: Cõtinentia sunt Totũ; vel Pars. Causa totius, solum in melancholia per consensum a toto refrigerato, & exsiccato, probatur [balneum aquæ dulcis, citra sudorem;] nam vbi est sudor, materia medicinalis est vacuans, de qua in præsentia nõ loquimur. Et in administratione huius balnei, in melancholia scil. per consensum a toto, misceatur [malua, althæa, borago, decoquãtur carnes pingues,] & præterea totum corpus inungatur [ol. amygd. vel adipe gallinaceo,] addito, causa penetrationis, exiguo vino tenuis substantiæ. Causa partis, id est, capitis, cordis, ventriculi, iecoris, lienis, & vteri; vt partes afficiũtur morbis calidis, vel frigidis, ita varijs oportet vti medicamẽtis: de quibus in propriis capitibus. Propter iuniores: Si, verbi gratia, pars sit calidior, vti licet [sero caprino, thermis refrigerantibus, vt est balneum B. Mariæ virginis in agro Patauino; aqua refrigerans;] licet etiam vti conseruis refrigerantibus. Si pars sit frigidior, probatur [aqua Aponensis] bibita ratione partis frigidæ: nam secus interficientis ægrotantes. Extra sint ol. calefacientia, conseruæ, de quibus in prop. c.

3. Cephalica.
4. Cordialia lætificãtia.

Quoad alterantia, respicientia Proportionem: quæ respiciunt capitis proportionem, fuere proposita in sermone de dolore capitis. Quæ respiciunt proportionem Cordis, proponuntur a Rhase in cap. de melancholia, vbi probat [medicamentum Lætificans,] quod cum admodum sit compositum, si quis desideret lætificans minus compositum, ita poterit præscribere: [℞ succi melissæ, cum saccharo depurati ℥ s. sem. citri mundator. cortic. citrian. ʒ j. croci gra. v. dianthos ℥ j. cũ syrupo de corticibus citri fiat electarium: cuius dosis sit a ʒ j. vsque ad ℥ s.] Adhuc minus compositum lætificãs esse potest: [℞ succi melissæ ℥ s. sem. citri ʒ j. s. conseruæ melissæ, dianthos, ana ℥ j Mis. & fiat electarium. Dosis a ʒ j s. ad ʒ vj.] Ad hæc licet vti [diambra, diamoschu, gallia moschata, magnis antidotis.] Hæc ergo sunt lætificantia calida Lætificantia frigida sunt [acetosa, acidum citri, caphura, santali, margaritæ:] De quibus infra c. 8. l. 2. vbi de cordis παλμῷ. In affectu ergo melancholico, pro vario corporis statu, vtendum, modo calidis, modo frigidis, modo mistis. Vsus patet ex alibi dictis.

Dieta.

Materia diætetica erit eadem, quę in dolore cap. a melancholia est præscripta. Sed primũ notãdum, cum melancholia sit malum diuturnum, probari victum conseruantem, non minuentem, nec augẽtem. Et si contingat, vt corpus euadat siccius; probatur victus augens. Secundo notandum, cum alimentis miscenda esse lætificantia: & condienda cibaria, [boragine, buglossa, & melissa etiam,] nisi calor partis prohibeat. Et in melancholia hypochondriaca probatur etiam [acetum acre,] cuius cochlear vnum dabat Aetius, post omnem cibum; hoc enim minus siccat, & attenuat, & (quod maioris est vtilitatis:) reddit cibum attenuantem, vt in hypochondriaca materia crassa obstruens vincatur. Vltimo eã probantur animi accidentia, quibus minuitur affectio tenebricosa, vnde Paulus ait, mẽtem ad alia esse auertendam; quod fieri potest verbis, & proinde per medium sensum audittus; item operibus, & per medium sensum tactus; verbis, vt cantu, fabulis, operibus, vt imponendo capiti pileum grauem: vt melancholicus non amplius imaginetur, se esse sine capite, &c.

CAPVT XI.

De Mania.

Nomen.

Elancholiæ affinis est Mania, seu furor; nimirũ deliriũ citra timorẽ, cum excãdescẽtia, vt sæpenumero assidẽtes percutere tentent.

Generatio.

Generatur hoc malũ, dũ capiti occurrit causa calefactiua ex vsu, citra timorẽ, vt cerebrũ afficiatur sm substãtiam; & ita afficiatur, vt generetur spiritus animalis non tenebricosus, sed igneus, vt phantasma igneum euadat; cerebrumque afficiat velut ignea affectione; vt corrũpatur actio cerebri principalis, nempe, vel imaginatio, vel ratio, vel vtraque.

Definitio.

De-

lirium igitur maniacum est functio corrupta principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, ex vsu affecto capite, citra tumorem. Forma, & subiectum colliguntur e Galeno, cap. vlt. lib. 2. de caus. symp. dum ait, in mania deprauari principes facultates cerebri. Aetius hanc functionem dicit esse imaginationem.

Forma. Subiectū.

Causa efficiens. Causa efficiens est affectio ignea: per quam mania distinguitur a delirio melancholico, in quo affectio est tenebricosa. In hunc sensum Galenus scribit, c. penult. lib. de vsu respirat, maniam produci a spiritu igneo. Sicut enim spiritus animalis tenebricosus, producit phantasma tenebricosum, vt cerebrum afficiatur affectione tenebricosa: ita spiritus animalis igneus, pducit phātasma igneū, & hinc affectionem igneam. Addimus ex vsu affecto capite; vt hoc delirium maniacum distinguere tur, a delirio maniaco quod fit in accessionibus febrium biliosarum: nam in his febribus spiritus animales ignei euadunt, propter vapores, qui non sunt ex vsu; vnde sponte dissipantur. At in mania, spiritus animalis redditur igneus, affecto capite ex vsu, idest, affecto capite a causa morbifica, quæ vsu indicat, ad differentiam vaporum. Hæc causa morbifica duplex est: aut enim mania fit e Mordacibus succis, aut e calida intemperie, com. aph. 53. sect. 6. c. vlt. li. 2. de caus. sym. Spiritus ergo animalis igneus, est opus præter naturam; quod modo fit ob errorem externum, qui est mordax succus; modo labefactata facultate cerebri, ob calidam intemperiem. Similiter functiones principales in hoc malo læduntur, modo ob errorem externum, modo ob læsam facultatem: nam cerebri calida intemperies, & generare potest spiritum igneum, & esse in causa functionis corruptæ: vehementior tamen est, ratione læsionis functionum principū, quam ratione generationis spiritus ignei. Itaque cum duo fiat ex vsu, videlicet, calida intemperies, & mordax succus: Quoad calidam intemperiem, causas habet, de quibus dictum in sermone de dolo. ca. Quoad succum mordacem, vt colligitur e cō. aph. 56. sect. 6. hic succus est sanguineus, biliosus, atrabilarius. Sanguinem proponit Galenus, aph. 40. sect. 5. succum biliosum, & atrabilarium, aph. 56. sect. 6. Hic succus gignitur in iecore, vel Læsa facultate, ob caliditatem iecoris, vel etiam propter obstructionem; sed præterea generari potest ob Errorem externum, idest, ob chylum calidiorem in ventriculo genitum, e victu calidiore.

Causæ subdiuisio.

Mania, nō est cum tumore. Postremo dictum fuit in definitione, citra tumorem: vt mania distingueretur a phrenitide: nam in phrenitide est corrupta functio principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, affecto capite ex vsu; sed cum tensione, cum tumore. Hanc ob causam in phrenitide necessario coniungitur febris: mania sæpe est sine febre.

Differētiæ. Quoad differentias, & primum a forma; dicendum, actionem læsam corruptam, esse vel Imaginationem, vel Rationem, vel Vtramque. Ratione subiecti; cerebrum afficitur, secundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque. Ratione causæ efficientis: hæc est, vel Intemperies calida, vel Succus mordax, & hic succus, vel est Sanguineus, vel Biliosus, vel Atrabilarius.

Signa. Mania in genere leuissimo negotio cognoscitur videlicet ex imaginatione corrupta, cum excandescentia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoscuntur differentiæ a forma, & subiecto, e traditis in doctrina, de phrenitide. Quoad differentias a causa efficiente: Si causa efficiens sit intemperies; cognoscitur e delirio perpetuo vniformi, quod simile est delirio ebriorum, secūdum Galenum aph. 53. sect. 6. Si aut causa sit succus, cognoscetur e delirio nec assiduo, nec vniformi: nā succus modo nō fluit, modo fluit: & fluēs, modo fluit in maiori copia, modo in minori; vt propterea nō sit vniforme delirium. Quis aūt sit succus, cognosci potest ex Aetio, & e Galen. aph. 53. sect. 6. si enim succus fuerit sanguineus, cum excandescentia erit risus: si biliosus, cum excandescentia erit studium; si atrabilarius, & quidem per putrefactionem, cum excandescetia erit fletus, si per adustionem alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c. Præsidia haurienda sunt e Subiecto, & Causa efficiente. Quoad subiectum, cerebri proportio cum calido innato seruāda. Causa efficiens est affectio ignea; & quod in cerebro est ex vsu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A causa ex vsu, indicatur præsidium sanans: Nam ab affectione ignea; dum mens ad alia adducitur, solūmodo mitigatur delirium, potestque redire: & ideo præsidium hoc non est sanans, sed anodynū. Causa ex vsu, secundum Alexandrum, si est intemperies, indicat alterans per contrarium, idest, refrigerans: Si succus mordax; hic succus indicat, & secundum speciem, & secundum vitium. Species succi triplex est: ideoque triplex prodit præsidium determinatum. Quoad vitium: si in mania succus putrescat, est eradicandus. Et quia copia peccat, est minuendus. Et quia est calidus, & siccus, per contrarium est alterādus. Et quia in motu peccat, ratione motus, & quietis: ratione motus, indicat retrahens ad inferiora; & eum terminus a quo sit iecur, indicat retrahēs deorsum, & dextrorsum, sicut docuimus in doctrina de melācholia: ratione quietis, indicat discutiens, quatenus in capite, indicat discutiens materiam quiescentem in capite.

Indicationes.

Prognostica in genere. Malum hoc periculosum est: nec enim vlla desipientia est secura. aph. 53. sect. 6. quia semper adest vehementia, ratione essentiæ, & dignitatis. Ratione essentiæ, & ratione symptomatis, quia est functio principalis corrupta, est magnus recessus a naturali statu; & ratione causæ; hæc enim ipsa quoque multū recedit a naturali statu. Dignitatis est vehementia; quia malū pertinet ad cerebrum. Periculū autem variū est, pro vehementia differētiarū. Vnde quoad formā, vitium hoc maniacū est magis periculosum, si duæ lædantur functiones, quia insignior est vehementia ratione dignitatis, cū cerebrū secundū duas partes afficiatur. Quoad causam efficientē, malum peius est, si intemperies simul cū succo mordaci vigeat. At si causa seorsim perpēdatur, intēperies in habitu est pessima; nam vitiū ratione essentiæ est maximū. Quoad succū; prout hic varius est, ratione speciei, & vitij; ita vario modo prognosticandū. Quantum ad speciem mania est minus periculosa, si fiat a sanguine; magis periculosa, si fiat a bile; maxime periculosa; si ab atrabile, & præsertim si succus atrabilarius genitus est per adustionem; nam hic succus in capite exsuperans, maxime recedit a naturali statu. Quoad vitiū succi; deliriū maniacū est magis periculosum, dum materia morbifica magis putrescit, vel magis est copiosa, vel magis acris, vel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis hæret, & figitur: hæc enim vitia magis sunt vehementia secundum essentiam. Hippocrates aphorismo. 5. sect. 7. ait a furore difficultas intestinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim intestinorum, & hydrops, sunt signa, quæ significant materiam morbificam deorsum retrahi, nec ita esse vehementem secundum essentiam, secundum vitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium fit vehementius; hoc enim est bonum signum,

Prognostica differēt.

Explicatio aphorismi. 5. sect. 7.

gnum, quod dirigitur ad materiam, vt peccat secundum quietem; significat enim materiam pertinaciter quiescentem iam incipere moueri; vt minor sit vehementia ratione essentiæ.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad materias chirurgicas, probatur venæ sectio in furore, si sanguis peccet, vel vt causa principalis, vel vt adiuuans, vel sine qua non. Sanguis principaliter, concurrit, si mania fiat a sanguine: est causa adiuuâs, si mania fiat a materia mista cum sanguine: concurrit, vt sine qua non, si in mania sanguis abundat extra caput. Vnde Aetius ad hoc postremum respiciens, dicebat venam esse secandam, vt alijs auxilijs detur locus. Notandum, si in hoc malo sanguis peccet, verbi gratia vsque ad libram; potius libram esse vacuandam, quam ℥ xj. nam præter vitium in copia, in mania etiam adest vitiũ in caliditate: beneficio venæ sectionis, principaliter euacuatur sanguinis copia; secundario feruor extinguitur. In recta administratione, digrediemur circa. Quantum, & Vbi. Quoad Quantum; cum sanguis sit summæ actiuitatis, in hoc malo, expedit vna vice euacuare, si vires tolerent. Quoad Vbi; si sanguis subsistat in toto, & in capite; cum Aetio tundenda cephalica: Si in toto saltẽ redundet sanguis; tunc sanguinis subsistentia sequitur vel copiam, vel motum: si copiam, aperiatis venam cubiti vel communem, vel internam: si sequatur motum, aperiatis venam crurum. Si sanguis tantum reperiatur in capite; cum Aetio aperienda vena frontis; & cũ Auicenna possunt etiã aperiri venæ sub lingua. Alexander addit cucurbitulas, hirudines, puluerem acrem: vt cruentum, & sanguinolentum reddatur caput. Notandum autem circa puluerem acriorem, quod numerari possit inter materias medicinales, dum puluis agit extra solutionem vnitatis: inter chirurgicas, dum agit cum solutione vnitatis, sicut hoc in loco, dum caput reddit cruentum. Ad has tamẽ materias non est confugiendum, nisi materia pertinaciter sit impacta.

Alia præsidia chirurgica.

Pharmacia. Vacuantia.

Medicamenta probantur, vt in phrenitide, & vt in dolore capitis a sanguine, & a bile. Quædam tamen hic notanda. Quoad vacuantia per meatus
2 sensibiles, probantur vehementia in mania, nam materia morbifica est vehemens; & maniacus non admittit medicamenta copiosa, & præsertim vsurpari possunt, cum non sit febris. Causa igitur bilis, detur [diacrydium:] propter atrá bilem, detur [veratrum nigrũ.] Et q̃m maniaci non sunt obedientes secundũ Paulum exhibebuntur medicamenta [cum placentis, cum ficubus, cum passulis;] Alexãder etiam dabat [cum ouis.] Medicamenta autem hæc vehementer soluentia, quam primum sunt exhibenda; materia enim magis est potens, quam
2 materia furiosa. Medicamenta, caput vacuantia,
3 etiam sint fortiora: & propterea Aetius accendebat [ad Elaterium, ad album veratrum.] Quoad euacuantia per insensibiles meatus: Alexander probat [balneum aquæ dulcis,] & iubet, vt patiens longo tempore in solio calidæ detineatur, quo vapor acris euocetur: Alterantia eadem conueniunt, quæ in dolore capit. a materia acri. Quoad continens autem, cum sit vel totum, vel pars: ratione totius, probat Alexander, vt post balneum totum corpus inungatur [hydrelæo, aqua, & oleo. Ratione capitis, quod debet refrigerari, Aetius frigida applicat capiti: Paulus admouet [oxyrhod. ol. rosl.] Auic. si calori iungatur siccitas, addit [lactuc. papau.] & ratione caloris naturalis cerebri, cum frigidis miscet [chamæmelum.] Causa iecoris, probantur frigida, de quib. in mal. iecoris.

Alterantia.

Victus ratio.

Diæta ita est instituenda, vt fuit propositum, in dol. ca. & phrenitide. Notandum igitur cum Aetio in hoc malo improbari dulcia, nam bilescunt. Auicennas improbat obstruentia: nã materia morbifica non est detinenda. Probat autem quæ mouẽt vrinam: vnde in mania vtendum diureticis validis, & in magna dosi, vt materia cito euacuetur, & non cogamur frequenter vti diureticis. Quoad potum; Aetius suadet, vt a vino penitus abstineamus, aut si exhibendum sit vinum, raro exhibeamus. Alexãder vsu postulante, modicum vini exhibet, quod caput non petat. Auicennas dicit, vinum esse exhibendum in declinatione, sed admista plurima aqua. Ratio horum omnium dictorum est; quia vinum dum calefacit, & materias in caput ducit, habet rationem causæ morbificę; quatenus aũt nutrit, habet rationem alimenti; quare probatur solum, vt materia alimenti. Vnde in mania, si magis potest virtus quam materia morbifica; probatur vinum: ante declinationẽ magis potest materia; in declinatione magis potest virtus: vinum ergo in declinatione est exhibendum. Vigiliæ in hoc malo superant, ideo somnus conciliandus, cibíque condiẽdi [papauere.] Quoad inanitionem, si aluus sit stiptica: opus est vti clysmo, secundum Auicennam. Quoad motum, & quietem, cum agitentur maniaci, quies debet superare motum; vnde cum Paulo interdum in lecto sunt ligandi. Postremo, quoad animi accidentia: cum Galeno aphor. 23. sect. 6. quia maniaci promptissime incidunt in furorem, occasione causæ externæ; ob id studendum, vt vsurpentur animi accidentia, quæ furorem mitigare possunt, & hoc tum uerbis, tum operibus est efficiendum, & ita operibus, vt interdum etiam uerbera adhibeantur.

Potus.

Somnus.

Inanitio.

Quies.

Animi accidentia.

CAPVT XII.

De memoria, & ratiocinatione læsis.

IN eodem capite, de labefactata memoria, & ratione verba faciemus: nã Galenus capit. 5. lib. 3. de loc. aff. voluit vtrumque malum a simili morbo proficisci: vt, si vna vehementer lædatur, necessarium sit vtrãque facultatem lædi, cum vna alteri comparatur. Quoad Nomen, læsa memoria, dr̃ obliuio morbosa exquisita: obliuio enim quid cõe est, memorię & imminutæ, & ablatæ. Dr̃ autem morbosa, ad differẽtiam non morbosæ, de qua Galenus ca. 12. lib. art. med. loquitur, inquiens, obliuionem indicare humidam cerebri substantiam. Obliuio autem morbosa fit, uitio uel Obiecti, uel Organi, id est, aut ob errorem externum, aut labefactata facultate. Si ob errorem externum, est obliuio morbosa, sed non exquisita, ut in phrenitide, de qua in præsentia non loquimur: Si fiat læsa facultate; hæc uel Impeditur, uel Labefactatur: impeditur in epilepsia, apoplexia, & de hac non loquimur: si labefactatur, est obliuio morbosa exquisita, de qua nos in præsentia, & Galenus capit. 5. lib. 3. de loc. aff. Vitiũ ratiocinatricis, dicitur discursus morbosus, ut quid cõmune diminutæ, & ablatæ rationis. Vnde Galenus dicit; ca. ult. lib. 2. de sympt. caus. ca. 5. lib. 3. de loc. aff. si ratio imminuatur, uitium uocatur μωρία & μώρωσις: si auferatur, dicitur amentia, fatuitas, stultitia, stoliditas. Intelligitur autem stultitia morbosa exquisita, quę fit nõ impedita facultate, ut in epilepsia, sed labefactata ob intemperiem. Eadem igitur dyscrasia in posteriori cerebri parte est causa obliuionis, in media parte est causa discursus morbosi exquisiti. Qđ si ergo diligenter

Nomen.

sermo fiat de obliuione, nihil desiderari poterit circa læsionem discursus.

Transitio.

Vt autem intelligatur generatio obliuionis morbosæ exquisitæ, primum intelligendum, quomodo memoria fiat secundum naturam: hinc enim patebit etiam, quomodo & ratio & imaginatio secundum naturam obeantur. Breuiter ergo sciendum, ad functiones principes obeũdum, tria esse necessaria: videlicet agens, instrumentum, & obiectum.

Ad functiones principes obeundum, tria necessaria.

Agens.

Agens est anima, & proinde substantia indiuisibilis, quæ nec intensioni, nec remissioni est subiecta; vnde si senex haberet oculum iuuenis, videret instar iuuenis. In anima autem reperitur facultas, ad omnes animæ functiones obeundas instituta. Facultas vero non operatur, nisi euadat determinata; cũ vnius facultatis vnica tantum sit functio. Hinc in cerebro triplex est principalis actio, quia tres sunt in cerebro facultates determinatæ. Cæterum, cum facultas communis & indifferẽs degeneret in determinatam, sequẽdum, determinari eam beneficio proportionis sui instrumenti; quæ proportio in cerebro, vt cerebrum est similare; pendet a determinata proportione substantiarum elementorum, vt autem proportio reperitur in cerebro, quatenus est dissimilare, pendet a proportione eorum, e quibus constituitur compositio, id est, a conformatione, magnitudine, numero, & compositione; vnde proprietas compositionis nominari potest.

Instrumentum.

Instrumentum est cerebrum, sed præditum, & calore innato, & constitutione. Per calidum innatum, intelligimus calidum ingenitum in cerebro, sed mistũ cum spiritu animali, qui spiritus non pertinet ad vẽtriculos cerebri, sed ad propriam cerebri substãtiam. Per constitutionem intelligimus temperiem cerebri, compositionem, & vnitatem. Si hæc duo instrumenta, id est, calidum innatum, & constitutio, inuicem conferantur; tunc ratione consequutionis facultatum, primum locum tenet calidum innatum; ratione autem functionum, constitutio. Verum, quantum ad constitutionem, cum ea triplex sit, primum locum obtinet temperatura, respectu compositionis, & vnitatis; vt si vitium sit in intemperie, facultas labefactetur, si in compositione, vel vnitate, impediatur; si in calido innato sit vitium, lædatur actio ob errorem externum.

Obiectum.

Obiectum est, in quod agit facultas, & a quo facultatis organum afficitur. Hoc autem obiectum cum esse possit vel corpulentum, vel spirituale: in præsentia locum habet obiectum spirituale; vt si lædatur obiectum, lædatur actio ob errorem externum. Cum igitur, e traditis, anima agat virtute facultatis determinatæ organi, & obiecti: certe anima in cerebro residens, memoriæ munia obire potest, per facultatem memoratricem, quæ contrahitur a cerebri proportione, secũdum partem posteriorem. Hæc facultas bene agit, si nullum sit vitium in calido innato, nullum in constitutione, nullum in obiecto. Cæterum cum Aristotele libello de mem. * facultas memoratrix bene agit, si phantasma & recipiat, cõseruet, ac (dicant alij quicquid velint) iudicet.

* Facultas memoratrix etiã discursum recipit, cõseruat, & iudicat.

Vnde Aristo. eleg. respiciens ad receptionem, inquit; hebeti ingenio esse immemores, quorum cerebrum ita sit crassum, vt non permittat infigi imagines: ad retẽtionem respiciẽs dicit, cerebrum humidius nihil retinere, instar aquarum vehementer, & cum impetu fluentium: tandem insinuans iudicium, (vbi respicit non ad facultatem, sed ad facultatis opus) dicit memoriã, & memoriæ opus esse habitum phantasmatis, tanq̃ imaginis. Quare, si est habitus animi, igitur est cognitio, igitur est iudiciũ: vnde subdit Philosophus, memoriã contemplari phantasmatis impressione. Vnde obiter colligere potestis, etiam imaginatricem iudicare, & contemplari: & hac de causa in vertigine patientes se errare cognoscunt, quia non est vitium secundum iudicium: in affectu autem melancholico nõ cognoscunt se decipi, quia in eo est error secundum iudicium.

Obiectio soluitur.

Obijci autem solet e Galeno in libro de effic. med. ad artes constituendum, memoriam concurrere, vt conseruat: sensum autem, & mentem, inuenire, & iudicare. Quare secundum Galenum memoria non iudicat: pro solutione scire oportet; dari cognitionem integram, quæ in suo genere ad aliud non refertur; & hæc cognitio fit, vel sine discursu, vel cum discursu: Si sine discursu, sufficit sensus, vt recipit, & iudicat, vt fiat ille habitus, seu illa cognitio, quæ vocatur peritia: si autem cum discursu fiat cognitio, ad edendum integram cognitionem, id est, scientiam, necessario etiam concurrit ratiocinatrix, nam hæc perfecte potest inuenire, & iudicare, nec eius iudicium refertur in iudicium vel imaginatricis, vel memoratricis; sed contra, imaginatricis, & memoratricis iudicium famulatur ratiocinatrici. Galenus igitur respiciẽs ad iudicium integrum, & ad integram cognitionẽ proponit solum sensum, & mentem.

Aliud dubium.

Posset quoque alia esse dubitatio: nam Galenus cap. 6. lib. 2. de mot. musc. ait, imaginatricem imaginari, & recordari: nihil autem de memoratrice agit: Responsio. Anima est vnica substantia, quæ tamen plures habet partes; & vnica pars plures habet facultates vnica autem facultas, vnicam tãtum habet operationem. Vnde Galenus loc. cit. respiciens ad animæ partem in cerebro, hanc vocat imaginatricem sicut etiam lib. 6. de placit. Quare imaginatrix accepta non pro facultate, sed pro parte animæ, imaginatur, & recordatur. Constitutum igitur sit, facultatem memoratricem, in cerebro posteriori residentem, recipere, conseruare, & iudicare, citra compositionem, & diuisionem, id est, citra discursum.

Generatio huius mali.

Quare ad producẽdum obliuionem morbosam exquisitam, necessarium est, vt causa morbifica agat in cerebrum, secundum partem posteriorem, vt cerebrum ita afficiatur frigida intemperie, vt memoria secundum iudicium lædatur.

Definitio.

Obliuio igitur morbosa, est functio vehementer læsa principalis, cerebri posterioris, dependens ab intemperie frigida.

Forma.

Forma est functio ipsa vehementer principalis. Galenus enim capit. 5. lib. 3. de loc. aff. ait, in hoc malo memoriã vel aboleri, vel saltem grauiter lædi.

Subiectum.

Subiectum est cerebrum posterius, ad quod memoria attinet, vt alibi a nobis est demonstratum.

Causa efficiens.

Efficiens causa, est frigida dyscrasia: per quam hæc obliuio distinguitur, & a non morbosa, & a morbosa non exquisita, qualis est in epilepsia ob angustiam. Hinc Galenus cap. quinto, lib. 3. de loc. aff. proponit frigidam omnino intemperiem: ratio est, quia receptio læditur a sicco, retẽtio ab humido, iudicium a frigido; & cum in obliuione læsio sit secundum iudicium, necessario dependet a frigida intemperie. Hæc intemperies frigida, est Cũ materia, vel Sine materia. Siue materia, vel Simplex, vel Composita, id est, vel frigida, & sicca; vel frigida, & humida. Materia, quæ est cum intemperie, est vel Pituita, vel Melancholia. Causæ autem intemperierum, & materiarum traditæ sunt in doctrina de dol. cap.

Differẽtiæ.

Quoad differentias, & primum a forma, obliuio est Imminuta, vel Abolita. Præterea actio principalis læsa, pertinet vel ad Solam memoriam, & dicitur obliuio; vel ad Memoriam simul cum ratione, & dicitur stultitia. Differentiæ a subiecto: cerebrum posterius, vel Solum afficitur, vel Simul

etiam medium cerebrum. Differentiæ a causa efficiente: dyscrasia frigida, vel est Sine materia, vel Cum materia, &c.

Signa in genere. Oblivio in genere, vt actio animalis læsa, est nota, & potius rationem signi habet, quam signati, quia offertur sensui, dum audimus patientem conqueri de oblivione, & de læsa memoria: Operatio læsa naturalis, ignota est, & cognoscitur per externa; at oblivio non est actio naturalis læsa, sed animalis; quæ cum seipsam patefaciat, non eget signis. Quod autem oblivio sit exquisita, cognoscitur inde quod sensim invadit, non repente, vt in

Signa differentiarum. epilepsia. Quoad differentias, & primum a forma: num memoria sit imminuta, vel ablata; manifestū est, & e verbis ægri intelligitur. Num læsa sit, vel solum memoria, vel etiā ratiocinatio; & hoc quoque verba patientis manifestabūt: si enim memoria solum læsa est, non recordatur, sed discurrit; si etiam ratiocinatio, non discurrit æger, sed perpetuo, vel affirmat, vel negat, nec verbum verbo cōponit. Quoad subiectum, num afficiatur pars cerebri posterior, an media quoque, cognoscitur ab operatione, quæ pertinet ad differentias formales; si enim læsio tantum est in memoria, laborat pars posterior; si etiā in ratione, & discursu, media quoque pars afficitur. Quoad differentias a causa efficiente, num sit intemperies sine materia, aut cum materia, simplex, aut composita, item num materia sit pituitosa, aut melancholica; horum omnium signa in sermone de dol. cap. tradidimus, & possunt etiam peti e cap. 5. lib. 3. de loc. affect. aliisque locis Galeni sæpius citatis.

Indicationes. Quoad prædicta; intemperies contrarium indicat. Materia morbifica secundum speciem, indicat remedia determinata, id est, respicientia vel pituitam, vel melancholiam. Quoad vitium materierum; hoc attinet ad quantitatem, qualitatem, & vbi; (non ad substantiam:) propterea oportet euacuare, & calefacere vtramque materiam; pituitam siccare, & detergere, melancholiā humectare, tandem oportet materiam, & terrahere, & discutere.

Prognostica. Malum periculosum est, nam insignis est vehementia essentiæ, & dignitatis. Vehementia autem facultatis, non necessario est in hoc malo; itoque si eo, homo non moritur, sed maiū comitatur hominem vsque ad mortem. Essentiæ est vehementia, quia est intemperies frigida, admodum recedens a naturali statu. Vehementia dignitatis est, quod dyscrasia est in cerebro, parte principali vitæ, etiam si oblivio non sit exquisita, periculosa tamen est ob vehementiam dignitatis; nam cū Auicenna, & Aetio, minatur paralysin, epilepsia, apoplexiam, & quandoque etiam mortem: nam materiæ morbificæ interdum additur vehementia facultatis. Periculum augetur, vel minuitur, pro vehementia differentiarū.

Prognostica differ. Quoad differentias a forma: oblivio minus est periculosa, dum imminuta est actio, quam dum ablata: propter vehementiam essentiæ: item minus periculosa, si tantum afficiatur memoria, quam si etiam discursus, propter vehementiam dignitatis. Quoad differentias a causa efficiente, incurabile est malum, si frigiditas sit in habitu; & præsertim si coniuncta sit siccitas. Præterea, minoris est discriminis, si procedat a pituita, quam si a melancholia, propter vehementiam essentiæ; nam dum in cerebro redundat melancholia, maior est recessus a naturali statu, quam dum redundat pituita.

Curatio. Venæ sectio non probatur in oblivione exquisita. Quoad materiam chirurgicā, licet affectus hic sit vehemens, & vires ita robustæ, vt sufficiant albo[?] vera rerum; nemine tamen probatur venæ sectio; quia in oblivione morbosa exquisita sanguinis vitium vehemens desideratur; nec enim in hac oblivione, sanguis habet rationem causæ principalis, quia non fit a sanguine, sed a pituita, &c. non concurrit etiam sanguis, vt adiuuans, nam sincera est, vel pituita, vel melancholia. de nique non concurrit, vt a causa sine qua nō, nam dum cerebrum afficitur morbo frigido, necessario etiam reliqua viscera compatiuntur, vt sanguis copiosus generari nequeat, qui curationem impediat. At si oblivio sit non exquisita, vena secari potest; nam sanguis potest habere rationem causæ adiuuantis, si misceatur cū pituita, aut melancholia, & talis oblivio coniuncta est cum risu. Præterea in oblivione non exquisita, sanguis potest habere rationem causæ sine qua non; vtpote, si iecur non compatiatur.

Pharmacia. Vacuantia. Ca. 23 li. 6. Quoad medicamenta, Auicennas probat vehemente evacuantia, & alterantia: vnde Aetius confugit quandoque ad [helleborum album,] maximeque probat [hieram Rufi. e colocynth. ex agarico, cū veratro nigro,] si coniungatur melancholia. Hieræ illius dosis est, causa purgationis ʒ ſ. causa discussionis flatuū ʒ i. vel magnitudo fabæ. capit. 115. lib. 3. Admonet Aetius circa album veratrum, vt exhibeatur, dum necessitas vrget: non enim expectandum, donec morbus ad tantam vehementiam perducatur, vt non cedat. Medicamē-

Alterantia. ta alterantia, quę etiam insensibiliter vacuare possunt secundum Aetium ita habent; [applicetur calaminthae cocta in aceto acerrimo, cum nitro, pipere albo, castorio & sinapi intro exhibeantur, castorii ʒ i. fragmenta item cornu cerui.] Auicennas probat [acorum conditum.] Probatur etiam medicamentum confectum [ex æquali portione olibani, cyperi, piperis, croci, myrrhæ; quod exhibetur ad ʒ j. singulis diebus.] Quidam etiam ascendunt [ad confectionem anacardinam.] Sed notandum, his purissimum vtendum esse, in oblivione morbosa exquisita exacte, quæ fit ab intemperie frigida, cum iuncta cum humiditate, vel etiam cum pituita: non enim probantur, si sit coniuncta siccitas, vel materia melancholica.

Diæta. Extremæ senes medicamentis curandi nō sunt, sed sola diæta. Aer igitur sit luminosus, siccus nec frigidior, nec calidior. Cibus sit mediocris, & attenuans, quia vitiū est diuturnū; & si materia adest, ea est crassa. Vinum sit tenue, album, non admodū vetus. Reliqua ad viuendi ratione pertinentia sint moderata. Prodest in hoc malo spes; interdum & ira prodest, quia facultas animalis excitatur: nam per iram vitalis spiritus efferuescit, qui postea petens caput, huic refrigerato prodesse potest. Hæc de læsa memoria, & fatuitate.

CAPVT XIII.

De Vertigine.

Q Voniam vertigo etiam pertinet ad facultates principales, ideo de hac dicendum: postea enim loquemur de incubo, epilepsia, apoplexia, & caro. Nomen. Per vertiginem autē intelligimus illud vitium, in quo obiecta circumduci videntur, at patientes agnoscunt falsam esse, & visionem, & imaginationem. Vertigo alia est Morbosa, alia Nō morbosa. c. 8. lib. 3. de loc. aff. Morbosa originē habere potest, vel citra externam causam, vel cū parua occasione. Vertigo autē non morbosa est, cuius origo est occasio insignis. Vnde vertigo morbosa, non oritur tantum, ob vnicam, seu plures rotationes, sed facile, & leuissime: de qua morbosa nos in præsentia loquemur. In hac vertigine oportet, vt Generatio.

causa morbosa occurrat capiti, & ita agat, vt caput secundum ventriculos lædatur, vt vel citra externam occasionem, vel cum occasione, spiritus animalis, in ventriculis cerebri residens, motu morboso afficiatur; vt cũ hic motus morbificus ad circularem vergat, afficiatur cerebrum secũdum sedem facultatis imaginatricis; vt cerebri substantia afficiatur affectione, non tenebricosa, vt in melãcholia; nõ ignea, vt in mania, sed circulari; vt hinc corrũpatur imaginatio, vt patiẽs imaginetur obiecta circumagi. Et cum spiritus animalis, ita agitetur, & non distribuatur in oculos secundum naturæ leges, læditur etiam visio. Et tandem, cum spiritus agitentur in parte cerebri anteriore, vinum impertitur ventriculis etiã postremis, vt non prodeant in vniuersum corpus radij spiritus animalis, quemadmodum opus esset; vnde etiam detrimentum fit secundum motum voluntarium.

Definitio. Vertigo igitur est functio corrupta principalis, cerebri anterioris, cum lęsione visus, & motus totius corporis, dependens ab affectione cerebri circulari.

Forma: Functio corrupta dicitur, ad differentiam imminutæ, & ablatæ: principalis, ad differentiam non principalis: cerebri, ad differentiam functionis principalis aliorum viscerum: anterioris, ad differentiam corruptæ rationis, nam in vertigine corrumpitur imaginatio, sed præterea corrumpitur imaginatio, cũ læsione visus, & motus, ad differentiam delirij melancholici: dependens ab affectione circulari, & morbosa, ad differẽtiam vertiginis non morbosæ, item ad differentiam epilepsiæ, & apoplexiæ; nam in vertigine affectio hæc circularis, immediate producitur a spiritu animali, qui circumducitur præter naturam; quod locũ non habet in vertigine non morbosa, neque in epilepsia, vel apoplexia. Forma igitur vertiginis, est corrupta imaginatio, cum lęsione visus, & motus.

Subiectum. Subiectum præcipuum est cerebrum, secũdum partem anteriorem, aliquo modo etiam oculi.

Causa efficiens. Efficiens, est affectio circularis, vt producitur a spiritu animali, quatenus præter naturam circumducitur.

Imaginatio læsa, in vertigine. Hæc iam singula, plenius confirmabimus. Formalis causa igitur pertinet ad imaginationem, visionem, & motum voluntarium. Ad imaginationem: nam, teste Galeno com. 42. lib. 4. de ratione victus; vertiginosi sibi imaginãtur, vel caput proprium circumduci, vel exteriora: spiritus enim animalis, vt circumducitur, producit phantasma; quod ita cerebrum afficit, vt obiecta circumduci ęgri imaginentur. Ad hanc ergo imaginationẽ confert obiectum, quod extra circumagitur, quales sunt rotæ molendinorum: sensatum enim secundum Auicennam, efficit in organo sensitiuo formam, seu speciem sibi similem, vt reliqua etiã visibilia circumduci videantur: quemadmodum & lingua, amaritudine affecta, etiam dulcia iudicat amara. Adhæc obiectum externum, quod circumducitur, est causa corruptæ imaginationis; quatenus vi obiecti, spiritus præter naturam mouetur, cap. 8. lib. 3. loc. aff.

Visio læsa. Quoad visionem, hæc quandoque corrumpitur, quandoque imminuitur, & quãdoq; repente destruitur, cõm. aphor. 17. sect. 4. Ratio est: nam si spiritus solum afficiatur motu; tunc, si fieri potest, vt transmittatur ad oculos, non destruitur visio; si autem non transmittatur, destruitur.

Motus voluntarius læsus. Quoad motum voluntarium, cum Galeno ca. 8. l. 3. loc. aff. vertiginosi interdum cadunt: nam ob morbificum motum spirituum animalium, desiderantur radij, qui per totum corpus distribuãtur.

Subiectum. Quoad subiectum, est cerebrum anterius potissimũ: vnde Galenus c. 8. l. 3. loc. aff. ait; in vertigine etiam per cõsensum, affectionem cerebro esse ascribendam: multo ergo magis in vertigine per essentiam, cerebrum subiecti habebit rationem.

Causa efficiens, est motus circularis spiritus animalis. Causa efficiẽs, est affectio illa circularis, vt producitur a spiritu animali, qui præter naturam circumducitur. Sicut enim vertigo non morbosa fit, cum quid crebro vertitur, quoniam inordinatus fit motus tum humorum, tum spirituum: ita in vertigine morbosa, malum producitur ob inordinatũ motum c. 8. l. 3. loc. aff. Hinc Auic. proponit, spirituum animalium motum circularẽ, & vndosum. Vertiginis igitur causa efficiẽs, est spiritus animalis, vitiosus redditus. Fundamentum colligitur ex Auicenna; nam ad edẽdum functiones sensitiuas, spiritus animalis concurrit, vt instrumentum corporeum, & patiens, sed primum, & dignius. Dicit Auicennas, spiritum esse instrumẽtum corporeũ, ad differentiam facultatis animæ, quæ est organũ incorporeum, & spiritale: constitutio autem partis viuentis, est organum corporeum, sed materiale, nõ spiritale: organum autẽ corporeum, quod proinde est substantia, est spiritus animalis, & calidum insitum in substantia cerebri, mistum cum spiritu animali. Dixit etiam, spiritum esse organum patibile; ad differentiam facultatis, quæ non patitur, non suscipit magis, & minus. Dixit quoque hunc spiritum animalem esse organum primum, & dignius: primum, ratione temporis, quia famulatur facultati, antequam trãsmittatur; dignius, ob præstantiam substantiæ. Spiritus animalis in vẽtriculis existens: (de quo Auicennas loquitur:) est primus, ratione tpis: nam phantasmata primum recipiuntur in spiritu ventriculorum, deinde in calido innato cerebri. Idẽ spiritus, est instrumentum dignius, ob præstantiam substantiæ: nam si spiritus animalis, in ventriculis existens, conferatur cum temperatura, spiritus dignior est, quia temperatura saltem est qualitas: si conferatur cum calido insito, adhuc dignior est spiritus animalis, in ventriculis residens, nam ab hoc perficitur calidum insitum. Notandum tñ, spiritum animalem in ventriculis existentem, esse digniorem, ratione dignitatis substantiæ, non autem ratione operationis, nã ad edendum functionem, temperatura est dignior, secundum locum tenet calidum innatum, & postremo spiritus animalis ventriculorum. Constitutũ igitur sit omnem vertiginem producta spiritu animali, residente in ventriculis cerebri, vt hic spiritus affectus est motu vitioso, inordinato, & veluti circulari.

Vertigo fit tantum ob errorẽ externum. Quamobrem vertiginis forma, vt est functio læsa, necessario fit ob errorem externum, non læsa facultate: dicant alij quicquid velint. Neque obstat, quãuis in vertigine interdum cerebrum afficiatur morbo; hic enim morbus est causa vitij spiritus animalis, non autem est causa actionis læsæ.

In vertigine læditur retentrix cerebri. Est nãq; hic error externus, animalis spiritus. Hic spiritus est opus quoddam præter naturam, quod sequitur læsam cerebri retentionẽ, non attractionem, non expulsionem, non alterationem. Si enim esset alteratio læsa, produceretur spiritus, vel impurus, vel calidior, vel frigidior: at vitium est solum secundum motum, quare non sequitur alterationem. Neque sequitur læsam attractionem, quia hic spiritus iam est genitus, & residet in ventriculis. Tandem non sequitur expulsionem læsam; quamuis enim interdum impediatur transitus ad oculos; vertigo tamen fit, quia in ventriculis pręter naturam mouetur. Sequitur ergo retentionem, dum retentrix, ita est debilis, vt si quid præter naturam contingat, non possit seruare spiritum, qui præter naturam moueatur.

Quando retentio læditur læsa facultate. Verũ retentio læditur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur, primum, vt labefactatur, c. 8. l. 3. l. aff. dum videlicet, in vertigo propter

1. Ob dyscrasiam. propter intemperiem inæqualem, id est, secūdum Auicen. dum intemperies, diuersa est a naturali temperamento, cuius origo est e caliditate, vel frigiditate; siue hæc calefacientia & refrigerantia admoueantur, siue assumantur; vt repente præter naturam, cerebrum vel calefiat, vel refrigeretur; vt motus morbificus in spiritu excitetur, citra motorem corporeum: nam cum sit intemperies contraria temperaturæ cerebri & spirituum, fit agitatio in spiritu, quemadmodum, dum aqua & ignis aggrediuntur. Et ideo, non est dicendum, ob intemperiē inæqualem generari vapores, sed produci motum præter naturam in spiritu animali. Præterea læditur retentrix, vt impeditur ob semiangustiam ventriculorum anteriorum cerebri: angustia autem illa non est coalescentia, nam cerebrum nō tussimet vicus: non est constipatio, nam intra vētriculos cerebri, non potest colligi caro, vel materia, quæ constipet: non est subsidentia, quia hæc fit a materia, praua qualitate affecta, & proinde non citra conuulsionem, vnde potius fieret epilepsia, quam vertigo.

2. Ob angustiam.

Cōpressio. Quare hæc angustia potest esse compressio: vnde Paulus c.12. l.3. dicit, vertiginem fieri a constricta calnaria, vt comprimantur ventriculi anteriores cerebri: Est autem hæc compressio semiangustia: nam si integra esset angustia, esset caros. Et hæc cōpressio pertinet ad partem anteriorem: nam si fieret in parte posteriore, accideret obstupescentia, non vertigo.

Obstructio. Præterea semiangustia potest esse obstructio: vnde Galenus cap.8. lib.3. loc. aff. vt & Auicen. inquiunt, fieri vertiginem propter multitudinem vaporis.

Materiæ obstruentis cōsideratio. Oportet ergo intelligere vaporis Speciem, Vitium, & Causam generantem. Quoad speciem, vapor est Sanguineus, Biliosus, Pituitosus, vel Melancholicus. Vitium in vertigine, pertinere potest ad Substantiam, Quantitatē, Qualitatem, & Vbi. Ad substātiam, vt si homo, qui vertigine afficitur; afficiatur in febre pestilenti; vnde vapor procul dubio est putridus: similiter, si prodeat a lue venerea. Pertinet ad quantitatem, quoniam vapor résidens in ventriculis cerebri, etiam in parua copia obest. Pertinet vitium ad qualitatē, vt vapor est calidior, vel frigidior. Vaporem calidū tangit Galenus, c.8. l.3. l. aff. vbi non proponit vaporem frigidum, quia solum, exempli gratia, loquitur de vertigine, non e proposito. Vaporem autem frigidum proponit, com.23. l.3. aphorismorū. Vitium etiam spectat ad vbi; primum, vt vapor præter naturam quiescit in ventriculis: deinde secundum motum, vt vapor mouetur, ab infernis ad caput, modo per viam crisis, modo sine crisi, siue per vasa, siue per alios ductus. Causa generans est multiplex; prout varios humores, & sic varios vapores generare potest. Vnde notandum cum Galeno c.8. l.3. de loc. aff. si vapor generetur in capite, vertiginem esse per essentiam: si Extra caput, per consensum; & tunc materia vel in Toto gignitur, vel in Parte: si in parte, vel in Ventriculo, vel in Intestinis, Iecore, Liene, Thorace, Vtero.

Vapor, in melancholia & vertigine vt differat. Notandum autem differentiam esse inter vaporem melancholiæ, & vertiginis: nam vapor in melancholia non est ex vsu, non indicat vtile, nam a vapore in melācholia non producitur angustia: contra in vertigine vapor est ex vsu, quia causa est morbi, nimirum obstructionis.

Occasio vertiginis. Cęterum, cum facultas retentrix in vertigine, impediatur ob compressionem & obstructionem: compressio non eget aliqua occasione; & ideo secundum Auicennam, dum causa externa percutit, simul fit compressio, & spiritus agitatur. Obstructio vero postulat occasionem, sed leuem: vnde Galenus cap.8. l.3. loc. aff. ait, vertiginosos e parua occasione obtenebrari. Leuis igitur occasio, non est causa disponēs, sed corpus dispositum, seu cerebrum impellens in vertiginem, vt, verbi gratia, est mora sub radijs solaribus, balneum post repletionem, motus a cibo & corporis & animi, motus in gyrum, prospectus ab alto, intuitus obiectorum, quæ vel velociter, vel circulariter mouētur.

II. Quomodo retentio lædat ob errorem externum. Alia autem e parte retētio læditur in vertigine ob errorem externum, cap.8. lib.3. loc. aff. aph.17. l.4. aphorismorum, vertigo nimirum quæ fit per consensum a ventriculi ore superiore, demorso ab humore. Paulus proponit inter vertiginis causas, vehementes cruciatus. Auicennas dicit, vertiginem fieri ob famem, in his, qui famem facile non tolerant; vt secundum Auicennam, vertigo fiat, propter rem, incipientem continuati cum cerebro sua qualitate non substantia, vt lædatur os superius vētriculi, & ita lædatur, vt cerebrum compatiatur. Vnde non fit, quia per famem vapores petunt cerebrum, sed impertitur qualitas: nam persentitur morsus oris ventriculi, propter magnitudinē neruorum, qui a cerebro ad os ventriculi perducuntur, per quos impertitur non materia, sed qualitas realis, quæ dolorifica est, & causa symptomatis. Dum ergo qualitas dolorifica impertitur spiritui animali, vt est aduersaria spiritui, ita agit, vt spiritus secundum naturam detineri nō possit: Et proinde fit vertigo, citra morbum, citra angustiam, & ob errorem externum.

Differētię. Sequuntur differentiæ: & primum a forma, quæ posita est in læsa imaginatione, visione, & motu voluntario. Imaginatio læditur, cū Galeno com. 42. lib.4. de ratione vict. vt patientes imaginentur, circumduci vel Caput, vel Exteriora: si enim spiritus animales agitentur solum in cerebro: imaginantur caput circumduci; si secundum oculos, exteriora circumagi videntur. Quoad visionem, cū Galeno loc. cit. visio vel Non aufertur, & tunc vertigo seruat nomē generis; vel Aufertur, & dicitur vertigo tenebricosa, σκότωμα: si enim non prohibeatur trāsitus spirituum animalium ad oculos, non aufertur visio. Quoad motum voluntarium, differentia est secundum Magis & Minus; prout motus spirituum, magis vel minus est vehemens: nam in motu vehementiori, radij spiritus animalis minus distribuuntur, vt propterea patientes cōcidant. Ratione autem causæ efficientis dicendū, spiritum animalem præter naturam moueri, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate; vel Labefactata ob intemperiē inæqualem, vel Impedita, aut ob Compressionē, aut Obstructionem: obstructio autem cum fiat a vapore, differentiæ sumendæ sunt, a vaporis specie, vitio & causa generante; vt in explicatione definitionis diximus. Si ob errorem externū: hic nil aliud est, quam qualitas dolorifica. A subiecto non sumuntur differentiæ: quia semper est idem.

Signa. Vertigo in genere, & secundum differentias a forma facile cognoscitur e verbis patientis. Sufficiat ergo proponere signa ratione causæ efficientis. Num igitur spiritus animalis præter naturam moueatur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, distinguitur e præsentia & absentia, vel læsionis facultatis, vel erroris.

1. Læsæ facultatis signa. Si fiat læsa facultate; hæc læditur ob intemperiem, compressionem, & obstructionem. Intemperies cum Auicenn. cognoscitur e leuitate capitis, & e prægressis causis q̄ alterare possunt, vel adhibitis, vel assumptis. Compressio nota est per seipsam.

Signa mñ, quæ in materia obstruente cōsideratur. Obstructio cognoscitur ex absentia aliarum causarum, & e signis indicantibus vaporis speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, an vap. sit sang. pit. bil. &c. cognoscitur e traditis de dol. cap. Quoad vitium, & quidem in substantia; cognoscitur, si febris sit putrida, si adsit lues venerea: vitiū in quantitate

titate vaporum, cognoscitur e vehementia & remissione symptomatum; nam si vehementiora sint symptomata; significant maiorem copiam. Quoad vitium in qualitate: primum, vapor calidus, cognoscitur e vigiliis, sensu caliditatis, e signis mineræ calidæ. Vapor frigidus, cognoscitur e priuatione sensus caliditatis, e somno, e signis mineræ frigidæ. Quoad vitium secundum vbi; an sit vitium, vel solum in quiete, vel etiam in motu; cognoscitur e signis, indicantibus vertiginem per essentiam, & per consensum. Quoad motum, oportet cognoscere modum motus, spatium & terminum a quo. Modus motus, num sit criticus, vel symptomaticus, cognoscitur in febribus, e signis cruditatis, vel coctionis. Spatiũ cognoscitur; quia si per venas fiunt, causa generans pertinet ad hepar; si per arterias, pertinet ad cor, & sunt signa vaporis admodum calidi. Cognoscere etiam oportet, num vapor caput petat per vasa exteriora, vel interna. Si per exteriora; vasa colli & capitis turgent; idem cognoscitur e pulsu arteriarum, & tandem ex astringentibus applicitis, si iuuant; si enim non iuuant, statuẽdum, vaporẽ per interna spatia caput petere. Quoad terminum a quo, an sit vel totum, vel pars; cognoscitur e signis indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad causam generantem; cognoscere oportet, an vapor sit genitus in capite, vel extra: & hinc an vertigo sit per essentiã, an per consensum. cap.8.lib.3.l. c.aff. Si vapor in capite gignatur, præcesserunt, vel etiam sunt præsentia symptomata, ad caput attinentia. Verbi gratia, dolor capitis, læsio in sensibus externis, tinnitus aurium, &c. Si vapor generetur extra caput; symptomata pertinebunt ad locum extra caput. Verbi gratia, si generetur in ventriculo, cognoscetur e læsa vẽtriculi coctione, ex inappetentia, e grauitate secundum ventriculum, &c. Quoad errorem externum, cum sit qualitas dolorifica, facile cognoscetur; verbi gratia, e fame, e morsu oris ventriculi, c.8.l.3.loc.aff.

2. Erroris externi signa

Indicationes.

Præsidia sumuntur a causa efficiente, id est, a spiritu animali, qui præter naturam mouetur, vel læsa retentrice, vel ob errorem externum. Si læditur facultas, & quidem ob intemperiem; indicatur alterans per contrarium. Si morbus sit compressio; est negotium quod pertinet ad chirurgos. Si obstructio; indicatio capitur a vapore, qui cum emanet a minera; ob id indicationes sunt potius capiendæ a vaporis & humoris specie, vitio, & causa generante, de quibus in cephalalgia. Si malum fiat ob errorem externum, cum sit qualitas spiritalis, quæ producitur ab affectione dolorifica; quid indicet dolorifica affectio, patet e superius traditis.

Prognostica.

Vertigo est malum, proximum epilepsiæ & apoplexiæ, com.aph.17.sect.3. & proinde non est despicienda; cum in ea sit vehementia essentiæ & dignitatis; nam insignis est recessus secundum imaginationem, secundum visum, secundum motum voluntarium. Et præterea adest dignitatis vehementia, quia cerebrum afficitur. Verum discrimen occurrit pro vehementia differentiarum. Vnde si perpendantur differentiæ, quæ a forma sumuntur; vertigo est magis periculosa, si caput circumduci videatur, quam si solum exteriora. Similiter magis periculosa est vertigo, vt vehementior est læsio, & in visione, & in motu voluntario; nam sunt effectus causæ magis vehementis. Quoad differentias a causa efficiente; Si causa efficiens sit morbus, & potissimum si intemperies inæqualis; non admodũ periculosa est vertigo, quia dyscrasia inæqualis nõ difficulter tollitur. Si morbus sit compressio, est vertigo admodum periculosa: quod tamen periculum intenditur, prout compressio vehementior est ratione essentiæ, ratione dignitatis, ratione facultatis. Verbi gratia, si causa comprimens multum anguster, erit insignis vehementia ratione essentiæ: si comprimatur magnum capitis spatium, erit vehementia dignitatis: si cõpatiatur ventriculus, a percussione capitis, erit vehementia facultatis: Vnde cum triplex hæc vehementia coniungitur, vertigo est lethalis. Si morbus sit obstructio, diuersimode prognosticandum, prout obstructio est magis, vel minus vehemens. Et cum pendeat obstructio a vapore; prognosticum petendum a vehementia vaporis, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, si vapor sit sanguineus, est vertigo, quæ minatur delirium. Si vapor melancholicus, vertigo minatur epilepsiam: quod insinuauit Aetius, dicens, vertiginosos esse insaniæ obnoxios, si ante oculos obuersentur sanguinolenta; imminere autem epilepsiam, si purpurea appareant: Et ratio esse potest: sanguis enim fluxilis existens, ratione humiditatis non ita facile hærere potest parietibus ventriculorum, vt potius fiat delirium: at melancholica materia, cum sit sicca, magis hæret, magis figitur, vt possit esse causa epilepsiæ. Quoad vitium speciei; patet, vertiginem esse magis periculosam, si vapor sit putridus, si sit admodum copiosus, si sit insignis caliditatis & frigiditatis, si velocioris motus, & præsertim si motus non sit criticus, si generetur in capite. Vnde, cęteris paribus, vertigo per essentiam magis est periculosa, quã quæ est per consensum.

Curatio.

Extra accessionem. Venæ sectio.

Materiæ administrãdæ sunt, vel Extra accessionem, vel in accessione. Extra accessionem, Rhases & Auicennas venam secant. Auicennas enim ait, si vertigo fiat a sanguine, aut ab humore contento in corpore, venam esse secandam: si autem cum sanguine fuerint humores diuersi, aut vertiginis causa humor præter sanguinem, purgationibus vtendum. Sic autem Auicen. est intelligendus: Si vertigo fiat a sanguine, id est, a vapore sanguineo, qui prodit vel ab humore sanguineo existente in capite, vel ab humore sanguineo existente in toto; vena est secanda: nam adest sanguis: at si fiat vertigo a vapore sanguineo, prodeunte a sanguine existente in capite, diuersi autem humores fuerint in toto corpore, id est, si humores in toto maxime recedant a natura sanguinis: vt si vertigo fiat a vapore, prodeunte ab humore nõ sanguineo; vtendum est purgantibus; quia humores recedunt a natura sanguinis. Perpetuo ergo secanda vena, si sanguis abundet, vel vt causa principalis, vel vt causa adiuuans, vel vt causa sine qua non. [Vsus.] [Quantum.] Quamuis propter sanguinis vehementis actiuitatis, in vertigine sanguis esset euacuandus; non tamen id, propter virtutem, aceruatim fieri debet; nam vertiginosi e qualibet occasione concidunt: vena igitur potius in vertigine iteratis vicibus est secanda. [Quomodo.] Foramen fiet angustum, propter virtutem, ne si amplum sit, confertim spiritus egrediantur: & vena inndatur ægris decumbentibus, non sedentibus; & expedit munire caput cum oxyrhodyno [Quando.] Cauta virtutis vena secanda extra paroxysmum. Vnde dum Aetius inquit, secandam esse venam, siue sit principium accessionis, siue post; respexit ad vertiginem, in qua accessio accessioni succedit: in qua vertigine, propter tam frequentes accessiones, sanguis est ita vehemens, vt magis possit ad indicandum, quam virtus ad prohibendum. At si vertigo non habeat tam frequentes & continuas accessiones, vena extra accessionem est secanda. [Vbi;] patet: pro varia enim substitentia, variæ venæ sunt secandæ. Addit Galenus c.9.l.6.de tuen.san.etiam arteriarum capitis sectionem, si vapor caput petat per arterias externas: quæ materia est remedij retrahen-

trahentis, per modum interceptionis.

Pharmacia. Quoad medicamenta. Si vertigo fiat ab intemperie calida, siue frigida, patent medicamenta, e dol. cap. Si morbus sit compressio, tollitur his, quæ traduntur in cap. de percussione capitis. Si morbus sit obstructio, cum obstructio fiat a vapore, cuius varia est species, variū vitiū, varia causa generans; requiruntur diuersa medicamenta, quæ omnia sūt proposita. Satis sit hoc loco notare: si vapor ducatur per vasa exteriora, cum non ita liceat vasa disfecare, nos vti posse hoc medicamento: [recip. boli Armen. sang. Dracon. gall. immatur. corall. rub. acaciæ, balaust, hypocist. ana ℈ j. aquæ rosac. vel plātagin. ℥ ij. Misc.] & applicetur hoc medicamentū actu frigidum, & seruetur etiam actu frigidum. Si tandem vertigo fiat ob errorem externum: error externus, est causa, vel intrinseca, vt in vertigine morbosa, vel extrinseca, vt in vertigine non morbosa, quam abundantis doctrinæ gratia proponimus. Si causa fuerit interna est causa dolorifica, cuius medicamenta patent e dol. cap. Notandum autem, si forte vertigo fiat a causa dolorifica, prodeunte ab ore ventriculi, vt e fame; cū Auic. probatur [panis bucella, seu mica, infusa in succis astringentib. vt in succo granatorum acidorum, omphacio:] sic enim excrementa, quæ propter famem petunt os ventriculi, expelluntur ad fundū. Si vertigo fiat a causa dolorifica, idest, ab humoribus mordacibus; exhiberi debet [syrupus ros. sol. vel cassia cum hieræ speciebus,] vt humores euacuentur: postea ad roborandum os ventriculi exhibebitur [diarhod. Abb. diatrion santal. ad ʒ j. sacchari ros. ad ℥ j.

Vertigo nō morbosa. Si error externus fuerit causa vertiginis non morbosæ, Auicennas probat somnum, & quietem corporis ac animi: Quod si non remoueatur vertigo, dat [bucellas, in succis stipticis propositas.] Quibus verbis Auicennas respicit ad accessionem vertiginis.

Dieta. Aer. Cibus. Aer non sit luminosus & splendens; & si vertigo prodeat ab intemperie calida, sit aer frigidus, si contra, calidus. Cibus, vt respicit motum spiritus animalis, debet esse calefaciēs, modo calefaciēs, modo refrigerans. Si autem dispositio frigida fuerit, in vltima mensa exhibere licet [diacydoniten cum melle, pulu. coriandri.] si dispositio vergat ad calidum, probantur [pyra cydonia cum sacchararo.] si cibus respiciat causas, ob quas mouetur spiritus animalis, vt variæ sunt causæ, ita varij cibi dādi, sicut docuimus in dol. cap. In vertigine ex affectione dolorifica, idest, e fame, probātur cibi astringentes, propositi, ratione spirituum animalium: at notandum discrimē esse; nam cibus qui datur causa motus, debet exhiberi in altera mensa, post alios cibos: si autem exhibetur causa effectionis dolorificæ, exhibendus ante omnes cibos.

Potus. Potus non sit vinum, qa in vertigine caput facile repletur. Quod si vertigo a frigiditate ortum trahat; cū Aetio quidem vinum potest exhiberi, sed album, tenue, non vinosum, non valde vetus, & moderatum, idest, in moderata copia. In vertigine a causa dolorifica, vinum probatur astringens.

Motus. Motus fiat citra inclinationem capitis, & doctri. cap. 3. l. 5. de tuen. san. Et quoad motum oculorum, oportet vt vertiginosi inspiciant obiecta non profunda, non quę vehementer agitantur, aut quæ circulo mouentur, nec luminosa; nam facile agitantur spiritus.

In paroxysmo quæ vsurpanda. Accessio in vertigine sponte euanescit. Quod si tamen pertinax esse videtur, probantur materiæ diuertentes, intercipientes, & roborantes spiritus. Diuertunt, suppositoria acria, ligaturæ, frictiones. Intercipiunt, vt in vertigine a fame, [mica panis,] infusa in liquore astringente. Roborantur spiritus secundum Paulum, odoratis: vnde in vertigine a causa calida, odorata fiant ex [aqua ros. ex aceto,] si prodeat a causa frigida, [cum moscho, ambra, alia odorata, &c.] Hæc ergo de vertigine.

CAPVT XIIII.

De Incubo.

Nomen. DE incubo iam agemus, quia est malū quodammodo medium inter vertiginem, & epilepsiam, estq; via ad epilepsiam. Per incubum autem intelligimus illud malum, quod ἐφιάλτης dicitur, in quo patientes tempore somni imaginātur se suffocari: & dum a somno illico excitantur, vix assurgunt, sed loquuntur, & mox recordantur affectionis, & falsam imaginationem fuisse agnoscunt.

Generatio. Quomodo generetur hoc malum, difficile est intellectu. Ego tamen dicerem incubum generari, dum vapor crassus, replet ventriculos cerebri, & potissimum postremum, vt radij spiritus animalis non possint prodire, qui radij gratia respirationis in somno, impertiuntur musculis, respirationi destinatis; vnde fit vt læsa respiratione, tristis sensus oboriatur grauitatis, & suffocationis, qui dum offertur sedi sensus communis, & imaginatricis, fit vt patiens imaginetur, obiectum graue ita comprimere thoracem, vt velint suffocari videatur.

Definitio. Incubus ergo est functio corrupta principalis cerebri anterioris, dependens ab affectione phantasmatis, grauitatis & præfocationis auctoris.

Forma. Subiectū. Forma est functio corrupta principalis. Subiectum, est cerebrum anterius, quod sedes est imaginatricis.

Causa efficiens. Causa efficiens est affectio phantasmatis, grauitatis & suffocationis auctoris: qua delirium in incubo distinguitur ab omni delirio: a delirio quidem melancholico, nam in incubo, nō est affectio tenebricosa: a maniaco, quia nō est affectio ignea: a delirio in vertigine, quia non est affectio circularis; sed est affectio aggrauans, comprimens. Et patientes in incubo cognoscunt, falsam esse imaginationem, quia spiritus animalis nō redditur impurus, sicut in delirio melācholico. Verū cum affectio prodeat a phantasmate, vt est auctor imaginationis, grauitatis & suffocationis: explicanda est huius phantasmatis causa.

Causa phātasmatis in incubo. Producitur ergo hoc phantasma ab obiecto, quod percipit e noxa, attinente ad thoracem, vt est organum respirationis: nam, cū patiens nitatur thoracē mouere causa respirationis, & non possit; illico thorax grauitatis & suffocationis sensum generat; quæ tristis sensatio dū offertur cerebro, prodit phātasma, quod, vt originē duxit a tristi sensu grauitatis, & suffocationis, ita in cerebro imprimit affectionem, vt imaginatio fiat grauitatis & suffocationis. Sed forte quis quæret, quam ob causam thoraci occurrat noxa grauitatis & suffocationis? Sciendum, causam esse penuriam radiorum spiritus animalis, propter

Obstructio cerebri. oppilationem cerebri, secundum Auicennam: vt remota oppilatione, homo subito liberetur. Intelligere ergo oportet, oppilationis essētiam, sedem, tempus, & causam efficientem. Essentia est obstructio: fit enim hoc malū a vapore crasso, intra meatus incluso: non autem est integra obstructio, alias radij prorsus detinerentur. Quoad sedem, hæc obstructio attinet ad cerebrum posterius, non ad ventriculos anteriores; nam a parte posteriori prodeunt radij spiritus animalis, causa motus voluntarij, vt sedes, & locus affectus functionis corru-

piæ,

præ, ſit cerebri anteriores ſubſtantia, ſedes autem obſtructionis, ſit ventriculus poſterior, non ſubſtantia cerebri, nam alias læderetur memoria. Quoad tempus obſtructionis, dicit Auicennas, oriri tempore ſomni, dum motus vigiliarum ceſſat, ideſt, in principio ſomni: nam in vigilijs, uapores uel caput non petunt, uel ſi caput petunt, reſoluuntur: Contra, in principio ſomni, uapores petunt capitis interna, nec reſoluuntur: unde ſi uapores ſint copioſi, & craſſi, ut repleantur uentriculi, ita impediuntur radij, ut cum Aetio & Paulo, quãuis patientes ſurgere uelint, & clamare, non tamẽ poſſint: quod in ſomno ſecundum naturam non euenit, ſi quidem ſenſus in ſomno non prorſus oriantur. cap. 1. lib. 5. de gen. animal. Quoad cauſam obſtructionis, omnes dicunt communem cauſam

Vapor, obſtructionis cauſa. eſſe uaporem. Quare intelligenda eſt uaporis ſpecies, uitium, & cauſa generans. Quoad ſpeciem, ſecundum Auicennam ut plurimũ eſt uapor craſſus, ſanguineus, pituitoſus, aut melancholicus, quandoque uapor alimenti cerebri. Auicenn. per materias ſanguineas intelligit tum ſanguinẽ craſſum; tum ſanguinem mutatum in ſemen craſſum, a quo prodeunt uapores. Per uaporem autem alimenti intelligit excrementum tenue coctionis cerebri, quod excrementum poteſt degenerare in vaporem. Quare quoad ſpeciẽ attinet, eſt vapor ſanguinis, pituitæ, melancholiæ, ſeminis, & alimenti cerebri. Vitium ſpectat ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & ubi. Vitium in ſubſtantia excluditur; nam uapor putridus ſua acrimonia non poteſt ita aggregari, ut cauſa ſit incubi. Vitium in quanto locum habet: nam in incubo vapor inſigni copia exuberat. Locum etiam habet vitium in qualitate, nam uapor eſt ſrigidus, craſſus: vnde vapor ex alimento cerebri prodiens, ſecundum Auicennam incraſſatur. Quoad uitium ſecundum ubi; in quolibet incubo eſt vitium ſecundum quietem, nam uapor præter naturam quieſcit: in aliquo autem incubo uapor peccat etiam ſecundum motum, ut eſt uapor prodiens è ſuis mineris, qui in caput eleuatur, & mouetur. Quoad cauſam generantem, uapor in incubo vt plurimum extra caput generatur e ſuis mineris: quandoque autem generatur in capite, dum frigus externum vehemens repente occurrit capiti in principio ſomni, nam hoc frigus prohibet alimenti vaporem diſſlari, & impellit intus, & incraſſat.

Differentiæ. Quoad differẽtias deſumptas a forma: cum formá ſit functio corrupta imaginatricis, phantaſmaris grauis, & ſuffocantis: differentia prodit, prout patiens imaginatur phãtaſma uel Variorum colorum, uel phantaſma Venereum. Harum differentiarum cauſa, eſt uis variæ mineræ, vel ratione coloris, uel ut poteſt ueneris cupiditatem promouere: A ſubiecto non ſumuntur differentiæ. A cauſa effic. ſummuntur differẽtiæ, & potiſſimum a vapore, ſecundum ſpeciẽ, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, uapor eſt uel Sanguineus, vel Pituitoſus, uel Melãcholicus, vel Seminalis, vel Excrementũ tenue cerebri. A vitio ſumuntur differẽtiæ, ſm quantitatẽ, & qualitatẽ, ſecundum Magis & Minus. Quoad ubi, dicendum, peccare vaporẽ, uel Motu, & quiete, vel Quiete tantum. A cauſa generante, ut generatur uel in capite, uel Extra: & ſi extra, uel in Ventriculo, uel Hepate, vel Teſtibus.

Signa. Incubus in genere, & ſecundum differentias a forma, patet e uerbis patientis. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa effic. oportet cognoſcere uaporis ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Species cognoſcitur e ſignis, indicantibus humores, ſeu mineras, a quibus eleuantur vapores: de quibus ſignis alias. Auicenn. ait, dum humor cauſat φάντασμα ſuo colore, ſi phantaſma rubedinem præ ſe ferat, indicari vaporem ſanguineum: ſi præ ſe ferat albedinem, indicari vaporem pituitoſum: ſi nigredinem, melancholicum: ſi venerem, ſeminalem. Verum, cum phantaſma albicans poſſit eſſe indicium, & vaporis pituitoſi, & vaporis excrementi cerebri: vos ſuo loco diſtinguetis, e ſignis indicantibus cauſas generantes. Quoad vitium & ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatem, vt hæc vitia differant ſecundum magis & minus, cognoſcetis e vehementia & perſeuerantia ſymptomatum: ſi ſymptomata erunt vehementia vehemens etiam vitium indicatur. Quoad vbi, an vitium ſit ſolum ſecundum quietem, nec ne: cognoſcitur e ſignis indicantibus cauſas generantes. Vnde, quoad cognitionem cauſæ generantis, cum poſſit generari vapor, vel in capite, vel extra: cognoſcetis in capite generari, ſi homo dormiat in aere ſrigido, ita vt tempore ſomni aliquod refrigerãs extrinſecus capiti occurrat. Sin minus ſtatuẽdum, vaporem extra caput generari. Vtrum autem generetur in ventriculo, hepate, vel teſtibus, e proprijs capitibus petendum.

Præſidia quæ ex vſu ſunt, capiuntur a minera, & cauſa generante. Quoad mineram e qua; ſpecies mineræ indicat remedium determinatum: vitium, indicat contrarium; verbi gratia, ſi minera ſit ſanguis copioſus, indicatur præſidium minuens ſanguinem. Cauſa generans, vel generat mineram, vel vaporem refrigerat & incraſſat. Cauſa generans mineram, vt varia eſt, ita variæ ſumuntur indicationes, verbi gratia, ſi cauſa generans pituitam ſit ventriculus ſrigidior, oritur indicatio calefaciẽdi ventriculum, &c. Cauſa generans, quæ vaporem refrigerat & incraſſat, nil aliud indicat, quam remedium calefaciens. Indicationes.

Malum hoc, ſecundum Rhaſem, diligenter eſt tractandum, nam minatur epilepſiam, apoplexiam, melancholiam: etenim ſi eueniat, vt vapor hæreat in ventriculis cerebri, fit epilepſia: ſi vapor adeat totam cerebri ſubſtantiam, fit apoplexia: ſi vapor miſceatur cum ſpiritibus animalibus, fit melancholia. Viget autem vehementia eſſentiæ & dignitatis, ſecundum cauſam, morbum, & ſymptomata. Nam quoad cauſam, vapor eſt copioſus, craſſus, frigidus; vnde uehemens ſecundum eſſentiam. Obſtructio, ſeu morbus eſt inſignis; quare vehemens ſecundum eſſentiam. Symptomata & ipſa uehementia; nam attinent ad imaginatricem, ad reſpirationem. Dignitatis vehementia adeſt, quia morbi, cauſæ & ſymptomata attinent ad cerebrum, partem præſtantem. Cęterum augetur periculum, pro vi differentiarum, earum potiſſimum, quæ ſumuntur a cauſa efficiente, ſiquidem forma pendet ab efficiente. Vnde, cum cauſa efficiens ſit uapor: quoad ſpeciem; morbus eſt magis periculoſus, ſi uapor ſit melancholicus, quia maior eſt receſſus a naturali ſtatu. Quoad uitium; incubus eſt periculoſior, ſi uapor ſit copioſior, frigidior, craſſior, magis quieſcens: ut propterea cum Paulo & Aetio, incubus ſit magis periculoſus, dũ diuturnus eſt, dum frequens, & æger ſtupidus permanet: nam hæc ſignificant uaporem admodum copioſum, frigidum, craſſum, & quieſcentem. Et, ut incubus eſt frequens, ſignificat cauſam generantem eſſe magis uehementem; uerbi gratia, ſi generetur a uentriculo frigido, quo frigidior erit uentriculus, eo etiam incubus erit magis periculoſus. Quoniam autem uapor poteſt eſſe cauſa incubi, modo per eſſentiam, modo per cõſenſum: ut plurimum incubus per eſſentiam eſt minus periculoſus, quia producitur a frigore externo, caput refrigerãte: magiſque recedit a naturali ſtatu Prognoſtica.

frigi-

frigiditas vētriculi, quam capitis, producta ab ambiente frigido, & præsertim quia ventriculi frigiditas potest esse in habitu.

Curatio. Medicamēta communia, p[illegible] — Vena secanda est, si incubus fiat a vapore sanguineo, vt Rhases iubet. Quoad medicamenta in incubo per consensum, Auicennas probat medicamēta causa totius: in incubo per essentiam, probat medicamēta causa capitis: & in quolibet incubo, siue per essentiam, siue per consensum probat capitalia. Causa igitur totius probantur validiora: cuiusmodi sunt [pilulæ cochiæ:] & causa melancholiæ, [cochiæ cum veratro.] Auicēnas propter humorem copiosum & crassum, proponit hoc medicamentum: [℞ euphorbij, in alio exemplari legitur, hellebori nigri ʒ j. scammonij ℈ j. pulpæ colocynth. gr. xv. seminum anisorum ℈ j. Mis. Hoc medicamentum dirigitur ad incubum e melācholia: vnde recipit helleborum nigrū in maiore dosi scammonium additur propter bilem, quæ habet rationem vehiculi, & præterea potest crassos humores attenuare, & caput tricem sopitam excitare: colocynthis additur, quia in omni malo capitis pituita est purganda: anisum additur, vt soluentium facultas deleteria frangatur. Huius medicamenti summa dosis erit ʒ j. & dabitur, si virtus sit fortis, quia est medicamentum satis potēs.] Quoad medicamenta causa capitis: in incubo per essentiam probatur [oleum lil. alb. oleum anethinum, cum nucibus cupressi, si coquantur in vino astringente, ad consumptionem vini.] Probantur etiam emplastra rubrificantia, quæ conficiuntur [e sinapi.] Nam olea proposita, calefaciunt caput refrigeratum; & præterea virtute astrictionis repellūt vapores, qui possunt reprimi. Emplastra autem rubrificantia, capitis frigiditatem prorsus superant, & vapores, qui non cedunt reprimentibus medicamentis, discutiunt. Quoad medicamenta capitalia, Auicennas cum Græcis probat [nigrum pęoniæ maris fructum, si gr. xv. trita cum aqua in potu exhibeantur per plures dies, vt cerebri proportio foueatur.

Topica pro capite.

Cephalica. Aet. ca. 12. lib. 6.

Victus. — Diæta ea alibi dictis patet. Id notandum, improbari in somno decubitum supinum: nam est in causa, vt caput repleatur.

CAPVT XV.

De Epilepsia.

Nomen. — EPilepsia, alias dicitur, morbus sacer, Herculeus, comitialis, ab Hippocrate in lib. de morb. sacro, & Galeno lib. 6. epid. circa finem. Per epilepsiam intelligimus illud malum, quo infelices correpti, etiam stantes illico in terram collabuntur, secundum totum corpus conuelluntur, omni sensu priuantur, & omni principali functione cerebri destituuntur.

Generatio. — Generatur malum hoc dum causa morbifica occurrit cerebro, vt cerebrum lædatur & secundum ventriculos, & secundum poros. Vnde dum læditur secundum ventriculos, id est, secundum vētriculorum parietes; cerebrum contrahitur, vt quod noxium est expellat, vnde & nerui contrahuntur, & hinc corpus musculorum, vt totum corpus conuulsione afficiatur. Dum autem cerebrum afficitur secundum poros, omnis animalis functio abolетur, etiam extra cerebrum: nam vis animalis non influit. Sed præterea aufertur vis etiam animalis in cerebro: nam cerebrum secundum poros ita afficitur, vt spiritus animalis mistus cum calido innato afficiatur, vt citra intemperiem functio principalis aboleatur.

Definitio. — Definitio hæc esse potest: epilepsia est functio ablata principalis totius cerebri, cum amissione motus & sensus partium neruosarum, & conuulsione totius corporis, dependens a causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Colligitur hæc definitio e com. 45. sect. 2. & aphor. 29. sect. 3. & libr. 6. epid. circa finem, & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. sed potissimum e capite 7. libro 3. loc. affect. nec minus ex Auicenna in capite proprio.

Forma. Ablatio functionis principalis. — Forma completur symptomatum triplici genere: vt propterea & triplex esse debeat subiectum. Primum symptomatis genus fuit functio abolita principalis: secundum, amissio motus & sensus: tertium, conuulsio. Notandum, cur primo loco in definitione proponatur functio principalis, deinde functio ablata motus & sensus, tertio, functio corrupta secundum motum, id est, conuulsio: & præsertim hoc est intelligendum, quia Galenus cap. 7. libro tertio. loc. affect. dicit, epilepsiā esse conuulsionem. Vnde ferme omnes moderni, vt Altimarus & alij, ducti non ratione, sed nuda Galeni auctoritate in superficie intellecta, dicunt epilepsiam esse conuulsionem. Sciendum ergo causam fuisse, quoniam conuulsionis subiectum est totum corpus, quatenus conuellitur: motus autem & sensus subiectum, sunt partes neruosæ: functionis autem principalis subiectum est cerebrum. Vnde, cum epilepsia sit vitium, quod principaliter attinet ad cerebrum, non ad totum: ob id nos in definitione primum symptoma statuimus esse functionem principalem abolitam, quia functionis principalis subiectum est cerebrum: secundo loco proposuimus motum & sensum, quia subiectum sunt partes neruosæ, quæ prodeunt a cerebro: tertio proposuimus conuulsionem, quoniam pertinet ad musculos, qui ad differentiam neruorum non prodeunt a cerebro, nec a spinali medulla. Hæc ergo fuit causa, ob quam symptomata, in definitione ita disposuimus. Galenus autem capit. septimo, libro tertio. loc. affect. ait, epilepsiam esse conuulsionem, quia capit. sexto, lib. ej. locutus est de conuulsione, & propterea pergens in sermone de conuulsione, dicit epilepsiam esse conuulsionem. Vnde etiam Auicennas, cum locutus esset de incubo, in quo motus totius corporis læditur, dicit, epilepsiam esse vitium, in quo prohibentur membra animata a sensu & motu. Nos autem respicientes ad formam, vt attinet ad subiectum principale, primo loco proposuimus functionem principalem, cuius subiectum est totum cerebrum, vt aboleatur omnis functio principalis: vt conuulsio epileptica distinguatur a tetano, & reliquis conuulsionibus, in quibus principalis functio non deperditur. Deinde dictum est, cum amissione motus & sensus, partium neruosarum. Vnde cum Auicenna in epilepsia prohibeantur membra animata neruosa a motu & sensu, vt motus voluntarius auferatur. Si abolетur sensus: ergo multo magis motus voluntarius. Nam sensus causa receptionis in patiendo constituitur; motus autem voluntarius est prorsus actiuus. Notandum, nos intelligere motum voluntarium esse ablatum, vt procedit a facultate, quæ non influit. Et tandem diximus: cum conuulsione totius corporis, e capite septimo, libro tertio. loc. aff. Propterea sciendum, quantum attinet ad conuulsionem, hanc esse motum prauum non ablatum, retractionis partium, dependentem a musculis præter naturam contractis: nam in spasmo retrahitur pars, id est, totum membrum, vt spasmus sit affectio præter

Sensus, & mot⁹ amissio.

Motus corruptus, seu conuulsio.

ter naturam membri; cum etiam in motu secundum naturam membrum patiatur. Verum, vt conuulsio est motus prauus, & hinc dependet a musculis violenter retractis, secundum hanc rationem non est functio abolita, sed praua & corrupta. Et propterea scire oportet, si verbi gratia brachium conuellatur, quod ossa patiantur, musculi vero agant, id à vi eorum fieri e comm. aphorism. 42. sectio. 2. At in conuulsione musculi cócurrunt præter naturam, citra influxum facultatis, quia facultas non influit. Vnde in epilepsia motus voluntarius est ablatus ratione facultatis; corruptus causa musculorum: Verum omnia dependent a causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Postremo, cerebrum affici secundum ventriculos & poros colligitur e capite secondo, libro quarto. loc. affect. vbi ait, in epilepsia cerebrũ affici magis secondum ventriculos, quam secundum corpus: contra in apoplexia, cerebrum magis affici secundum corpus. Per corpus autem Galenus intelligit cerebrum, vt instrumentale, non vt similare; quare secundum poros, non secundum temperiem: nam epilepsia cito fit & cito definit. Per ventriculos intelligit Galenus omnes ventriculos, vnde capite secundo, libro quarto. loc. aff. ait: vt in caro cerebrum magis afficitur secundum partes anteriores; ita in apoplexia & epilepsia, affici secundum vtramque partem: quamuis cum Auicenna primum lædantur partes anteriores. Sciatis autem quod quamuis epilepsię causa sit multiplex; & quælibet earum sit causa conuulsionis secondum ventriculos cerebri; non tamen esse conuulsionem legitimam, id est, solius morbi: cum hæc conuulsio neque ex inanitione fit, neque e repletione. Non est ex inanitione: nam cum Galeno capite septimo, libro tertio. loc. aff. epilepsia cito fit, & cito definit. Vnde notandum, Galeni syllogismum hunc fuisse: conuulsio quæ cito fit, & cito definit, non fit ex inanitione: at conuulsio epileptica cito fit, & cito definit. Ergo non est ex inanitione. Decipiuntur igitur, qui putant hoc loco maiorem propositionem esse, quod cito fit, & cito definit, non refertur in intemperiem: nã maior est hæc conuulsio, quæ cito fit & cito definit, non est ex inanitione. Hanc probat Galenus, nam inquit: vt vel cerebrum, vel tenuis eius membrana ad ariditatem corio similem perueniat, hoc nequaquam cito fieri potest: at epilepsia cito fit, & cito definit: Ergo non est ex inanitione. Verum, quamuis maior a Galeno proposita, capi. septimo, li. 3. loc. aff. non sit, quod cito fit, & cito definit, nõ refertur in intemperiem; tamen hæc maior proponitur a Galeno cap. vlt. li. 2. de caus. sympt. siquidem ait, epilepsiam & apoplexiam cito generari & discuti, quod in corporum dyscrasia non potest accidere. Vt hæc sit vera propositio cum Galeno, quod cito fit, & cito definit, non referri in intemperiem. Quod dictum ita intelligendum, vt Galenus per intemperiem intelligat intemperiem ex vsu, e qua sumitur indicatio vtilis. Hoc verum esse, colligitur, quia ipsam comparat succo pituitoso, collecto in ventriculis cerebri, qui succus ita est ex vsu, vt hoc euacuato ilico cesset malum. Vt verum sit, quod cito fit, & cito definit, non referri in intemperiem ex vsu. Vt secus sit statuendum, de intemperie non ex vsu. Dyscrasia ex vsu, est intemperies in febre hectica: non ex vsu, in ephemera: vt ephemera cito fiat, & cito definat: quod non esset statuendum, si esset intemperies ex vsu. Sed ad rem redeamus. Probauimus hucusque in epilepsia conuulsionem non esse ex inanitione; iam docebimus eam etiam non esse ex repletione: nam conuulsio e repletione est motus prauus, cuius causa est solum materia morbifica, non facultas: at in epilepsia, etiam per essentiam, facultas concurrit: qua de causa Galenus capite septimo, libro tertio. loc. affect. ait, in epilepsia cerebrum seipsum quatere, vt expellat noxia. & cap. vlt. libro primo. de sympt. caus. ait, in epilepsia conuulsionem esse motum vitiosum cerebri: vnde patet concurrere expultricem facultatem cerebri. Præterea & aliud est argumentum, quo conuulsio legitima excluditur, ab epilepsia: Nam conuulsio epileptica pertinet ad cerebrum: at, secundum Galenum com. primo. libro quinto. aphor. conuulsio legitima fit vel inanitis, vel repletis corporibus neruosis, a quibus motus voluntarius perficitur. Vnde consequens est, cum cerebrum nec sit neruosum, nec perficiat motum voluntarium; obid conuulsionis legitimæ subiectum esse non posse. Dictum autem fuit epilepsiam non esse conuulsionem legitimam, vt pertinet ad cerebrum: nam cum Galeno capite septimo, libro tertio. de loc. affect. in epilepsia præter spuriam conuulsionem potest interdum coniungi Legitima conuulsio e repletione, quemadmodum colligitur e libro sexto. epid. circa finem, vt puta si irrigentur neruorum exortus. Itaque in epilepsia, vt læditur cerebrum secundum ventriculos, conuulsio necessario est spuria, vt sit motus prauus solius expultricis: nam causa morbifica ita parietibus ventriculorum cerebri adhæret, vt e cap. septimo, libro tertio. loc. aff. cerebrum contrahatur, quo noxam expellat. Vnde & Auicennas ait, cerebrum in epilepsia expellere id, quod nocet; Quemadmodum ventriculus expellit in singultu. Singultus autem e libro secõdo. de caus. sympt. est motus solius expultricis. Quare conuulsio epileptica erit motus prauus expultricis cerebri, irritatæ a causa morbifica: sicuti enim in singultu impacta est materia in ore ventriculi; ita etiam in epilepsia impacta est parietibus ventriculorum cerebri. Et hinc est, quod dicit Galenus capite secundo, libro quinto. loc. aff. epilepsiam mediam esse inter carum & apoplexiam: nam in caro, cum obstructio sit integra, materia occupat ventriculos cerebri, non impacta est, vt in epilepsia, & in singultu.

Subiectum.

Epilepsia non est cõuulsio legitima.

1. Ratio.

2. Ratio.

Conuulsio in epilepsia est spuria, ratione cerebri.

Hactenus patet, epilepsiã produci a causa morbifica, vt est causa conuulsionis, quæ est motus solius expultricis: restat modo inquirendum, quænam sit causa mouens. Vt autem pateat quæ sit causa interna & principalis, statuendum cum Galeno capite septimo, libro tertio. loc. aff. epilepsiam fieri, vel per Essentiam, vel per Consensum ab ore ventriculi, aut ab alijs partibus. Primum digrediemur circa epilepsiam per essentiam: secundo circa epilepsiam per consensum ab ore ventriculi; tertio ab alijs partibus. Quantum ad epilepsiam per essentiam; causa est Vapor, non materia. Ratio est: nam, vt testatur Auerrhoes: (quamuis impudenter in medicos inuehatur:) si causa epilepsiæ per essentiam esset minera frigida, seu humor crassus, viscidus, hęrens in ventriculis cerebri; nequaquam fieri posset, vt epilepsia tam cito fieret, & tam cito euanesceret. Argumentum Auerrhois instat est ἀποδεικτικόν, vt puto. Ad hæc e Galeno capi. 7. libro tertio. loc. affect. in epilepsia causa est quandoque pituita, quandoque melancholia, quæ melancholia, quia non generatur in capite, non potest esse causa epilepsiæ per essentiam. Verissimũ enim est in epilepsia per essentiam materiam generari in capite. Quare epilepsiæ causa immediata est vapor. Vnde Auicennas ait, epilepsiam fieri a materia, a minera; sed addit, vt ab hac materia procedit vapor. Vt, quamuis melancholia non generetur in capite, generari tamen possit in capite vapor; vt sit epilepsia

Causa efficiens: primum interna, seu principalis.

Causa epilepsiæ per essentiã est Vapor.

lepsia

Vaporis consideratio: quatenus causa ē epilepsiæ.

lepsia per essentiam. Cum ergo causa sit vapor, necessarium est intelligere, & vaporis speciem, & vitium, & causam generantem. Quoad speciem, cum Auicenn. vt plurimum est vapor pituitosus, quandoque melancholicus, quandoque sanguineus: cuius tamen vaporis sanguinei minera, est sanguis vergens, vel ad pituitosum sanguinem, vel ad melancholicum. Quoad Vitium, Vapor in epilepsia per essentiam, peccat copia, qualitate, & quiete. Copia, nam secus vapor non læderet cerebrum & secundum ventriculos, & secundum poros. Peccat qualitate; vt est frigidus, crassus: vnde cum sit proportio inter vaporem & mineram, rationabiliter dixit Galenus cap. septimo, libro tertio. loc. affect. epilepsiam per essentiam, semper fieri a crasso humore, quatenus scilicet ab hoc eleuatur vapor: & hic vapor necesse est, vt sit frigidus, nam vapor calidos non posset ex copia aggregari, vt esset epilepsiæ causa. Quiete peccat; nam præter naturam in capite detinetur. Quoad causam generantem, est calor debilis, pertinens ad cerebrum: quare tum intemperies frigida, tum calidū innatum imbecille, vi quorum præsertim generatur pituita. Et hinc corpora obnoxia sunt epilepsiæ, in quibus potiss. pituita viget: tum quoad ętates, tum quoad sexum. Quoad ætates, cum Paulo, epilepsiæ obnoxij sunt senes, & pueri paruuli. Senes, quia frigidi & sicci: in frigido autem & sicco intemperamento multiplicatur pituita: & potiss. sunt senes non vsque adeo decrepiti: nam in decrepitis fit potius apoplexia; nisi contingat, vt in decrepita ætate homines sint robusti, seu minus imbecilles, qui solent obnoxij esse epilepsiæ. Pueri sunt obnoxij: nam & humidi sunt, & alimento humido vtuntur. Vnde quemadmodum admonet Hippocrates in lib. de morb. sacro; si fœtus in vtero vel non purgetur, vel diminute; in cerebro colligitur pituita: quæ dum fœtus in lucem editur, nisi vel per vlcera, vel per saliuam expurgetur, causare solet epilepsiam. Galen. addit. comm. aphorism. 29. sect. 3. iuuenes etiam subiectos esse epilepsiæ; verum non vi ætatis, sed ob errores frequentes, & vehementes, qui in iuuenili ætate committuntur. Quoad sexum, Celsus ait, mares frequentius corripi epilepsia: nam fœminæ quamuis frigidioris sint crasseos, tamen, & minus delinquunt, in viuendi ratione; &, si delinquant, beneficio purgationis menstruæ non ita facile corripiuntur. Est porro hoc loco explicādum, quæ sit vis tum vaporis, tum mineræ, a quibus prodit epilepsia. Quoad vaporem, vt adhæret parietibus ventriculorum cerebri, causat conuulsionem: vnde quamprimum transponūtur vapores, id est, a parietibus ad cauitatem, ilico cessat conuulsio, & patientes immoti iacent. Vt autem vapor lædit cerebrum secundum poros; est in causa ablatæ functionis, & principalis, & sensus motusque voluntarij. Neque obstat, quod dicit Galenus com. aph. 45. sect. 2. apoplexiam fieri ob immodicam priuationem virtutis motiuæ, epilepsiam autem propter motum vitiosum: hoc non obstat; nam motus vitiosus intelligendus est, non vt procedit a facultate, quia non influit; sed vt procedit a musculis præter naturam contractis. Humor autē est in causa obstructionis, siquidem cum Galeno capit. 7 libr. 3. loc. aff. in epilepsia cerebri ventriculi obstruuntur: sed cum Auicenna obstructio non est integra; nam non fieret conuulsio; quemadmodū etiam non fit in apoplexia, & caro.

Causa epilepsię p cōsensum.

Verum si epilepsia fiat per consensum ab ore vētriculi, & alijs partibus; notandum fieri epilepsiam per consensum non modo ab ore ventriculi, & a parte externa, verumetiam ab alia parte interna, & a toto corpore. Nec propterea improbandus Galenus, quia non loquitur de epilepsia, e proposito, sed respicit solum ad cognationem locorum affectorum. Auic. autem e proposito loquitur: vnde omnes epilepsiæ species proponit. Ob id in epilepsia per cōsensum breuiter intelligere oportet causæ speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciē, c. 7. l. 3. loc. aff. c. 6. l. 5. loc. aff. causa hęc est, vel Vaporosa substantia, vel Qualitas. Quoad vaporosam substantiam, ea est multiplex, vt minera est multiplex: est enim chylus morbificus, e lacte productus in pueris; item est succus pituitosus, biliosus, melancholicus, sanguineus, vt esse possit, & sanguis non menstruus, & menstruus: est etiā semen: vermis quoque defunctus; nam viuens morsu, non autem vapore in causa est. Quoad qualitatem; hæc specie duplex est, nimirum spiritalis, vt dolorifica; Materialis, vt venefica. Vitium & vaporis, & qualitatis sequitur. Vitium vaporis pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & motum; non dico vbi, sed motum. Auicennas proponit malitiam substantiæ, id est, vitium in substantia, cuiusmodi est vapor putridus, prodiens e succis putrescentibus, id est, chylo vel lacte putrescēte, e vermē mortuo: proponit etiam vaporem lædentem quantitate, & copia, verbi gratia, dum vapor prodit a pituita non admodum frigida, sed a subdulci: tertio proponit qualitatem euidentem, dum ait in epilepsia vapores agere cōgelatione, frigiditate: quarto proponit vitium secundum qualitatem reconditam, inquiens, vaporem magis agere venenositate, verbi gratia, qualitate euidente agit vapor frigidior, prodiens a pituita acida; & vapor calidior, procedēs a bile acriore; venefica qualitate agit vapor procedens ab excremento venefico: proponit denique vitium secundum motū, inquiens, epilepsiam fieri a vapore, qui in caput mouetur. Et cum in hoc vitiolo motu mobile pateat, satis erit digredi circa terminum a quo, spatium per quod, & terminum ad quem. Terminus a quo, secundum Auic. est Totum, & Pars. Totum Galenus non ignorat, licet nō proponat ca. 7. l. 3. loc. aff. Ait enim Galenus, comm. 27. lib. 4. de ratione vict. fieri epilepsiam, dum spiritus non potest pertransire meatus, ob sanguinem venas supramodum opplentem: & dum hoc contingit: (vt addit Auicen.) vapor quandoque attinet ad digitos pedis, quandoque ad digitos manus: cum enim sanguis venas ita replet, vt spiritus penetrare non permittat, fit vt veluti in mortuo corpore concrescat sanguis; &, cum Auicenn. a sanguine abscindatur calor natiuus; vt ita corrumpatur sanguis, vt prodeat vapor, vel qualitas venefica; cuius vis dum perducitur in cerebri ventriculos, fiat epilepsia. Hæc igitur epilepsia fit a vapore sanguineo, prodeunte a toto corpore, a venis totius; vt propterea fit epilepsia etiā per consensum a toto. Quoad epilepsiam, quæ fit per consensum a parte: hæc pars est Externa, vel Interna. Si externa, necessario est pars neruosa, vt iure attineat ad omnes artus superos, & inferos. Si interna, secundum Auicenn. est stomachus, mesenterium, splen, testes, vterus. Quoad spatium per quod; Auicen. proponit vasa, id est, venas & arterias: proponit spatia insensibilia, proponit neruos. Sed sciendum, moueri vaporem per neruorum circumferentiam. Terminus ad quem, est cerebrum: præsertim quia suscipit, ob imbecillitatem, vel Proportionis, vel Constitutionis. Proportio est contracta a parentibus, vel in conceptione, vel in formatione. Constitutio autem est intemperies cerebri frigida, vel humida, itemque raritas. Verum vt raritas est effectus vitiosæ formatricis;

1. Species.

Substantia vaporosa, & Qualitas.

2. Vitium primū vaporis.

tricis; ita intemperies potest esse quandoque natiua, quandoque aicititia. Quoad vitium qualitatis, ad substantiam & quantitatem non attinet, quia sermo est de qualitate: eius ergo vitium pertinet solum ad qualitatem, & ad motum, sed metaphoricum: (id est, quia corpus propter mouetur, non qualitas:) ideoque Auicennas respiciens ad hunc motum, inquit, ad cerebrum eleuari qualitatem puram, sine substantia. Quod si igitur qualitas est spiritualis, vitium est, quia hæc qualitas est dolorifica; si materialis, quia venefica. Quoad dolorificam qualitatem; hæc lædit os superius ventriculi: ratio est, e capite sexto, libro quinto, loc. affect. nam ventriculi os supernum ob *insuetudinem* in consensum ducit cerebrum. Vnde Grammaticus ille, esuriens, vel inediam sustinens, &c, epilepsia corripiebatur. Causa autem est; quia ob immodicam cogitationem, & iram, comparitur ventriculus: & per inediam propriè afficitur ventriculus: vt in ventriculi affectione quomodocunque afficiatur, succi praui, excrementitij & acres: (si quando hos in corpore abundare contingat;) petant os ventriculi, & soluant continuum, vt cerebrum in consensum ducatur. Quoad qualitatem materialem, hæc est venefica: quemadmodum tradit Galenus capite septimo, libro tertio. loc. affect. Neque obstat, quamuis adolescens ille sensu frigiditatis persentiret: nam frigiditas erat affectus a veneno procedens. Quoad vitium secundum motum metaphoricum; sufficiat perpendere terminum a quo, & spiritum. Terminus a quo, primum qualitatis dolorificæ, est os ventriculi superius, ob sensum exquisitum: qualitas enim dolorifica aliarum partium, non est æque potens ad efficiendum epilepsiam. Qualitatis autem veneficæ terminus a quo, capite septimo, libro tertio. loc. affect. est pars neruosa; ad differentiam vaporis venefici, qui potest etiam prodire a parte non neruosa. Qualitatis igitur veneficæ terminus a quo, est pars neruosa, & præsertim extrema: vnde, cum Galeno, in adolescente e tibia oriebatur: sed attinere etiam potest ad omnes artus. Spatium per quod, & qualitatis spiritualis, & veneficæ, est idem; nimirum neruus, per quē fit ascensus, & motus ille metaphoricus; vt cum Galeno alteratis per continuitatem partibus, qualitas sine substantia cerebro impertiatur. At solum nerui per continuitatem alterantur: vt propterea terminus a quo sit pars neruosa; spatium sit neruus. Causa autem quæ generat vaporem; cum fiat, quoniam facultas non potest mineram regere; propterea oportet solertem inquirere, quis sit mineræ auctor. Minera autem cum sit vel Non venefica, vel Venefica: quoad non veneficam; patet quis huius sit auctor, ex alibi propositis. Verbi gratia, pituita generatur vel a ventriculo frigidiori, vel e cibis pituitosis, & sic de reliquis. Verū, si minera sit venefica, cum Galeno, cap. vlt. lib. 2. de diff. feb. & lib. 6. loc. aff. circa finem, non generatur a facultate partis: verbi gratia, semen veneficum non generatur a facultate testium: quo fit, vt venena quandoque sola vacuatione superentur, citra alterationem partium. Quare minera euadit venefica, quoniam vel suapte natura est praua, vel quia ob longam detentionem prauitatem consequitur. Quia enim hæc minera praua est excrementitia, parti non amica, expultrici non cedit, & derelicta est ab alteratrice, vt in alimentum mutari nequeat: non potest in eodem cōsistere, sed semper deterior redditur, præsertim cum sui præsentia reddat calidum insitum imbecillum. Etenim si venenum sit calidum; minuit substantiam calidi innati, & complexionem reddit igneā, estque in causa vt calidum moueatur, & feratur ad circumferentiam. Si autem materia praua sit frigida; efficit intemperamentum frigidum, & motum calidi innati ad circumferentiam quasi aufert. Cum ergo calidum innatum ob præsentiam materiæ prauioris, patiatur secundum quantitatē, qualitatem & motum: fit vt venenum, quo diutius detinetur, eo peius euadat, eoque copiosius: humores enim vitiosi, sua alteratione vicinos inficiunt, & in suam naturam mutant; quod si verū est de succis vitiosis, multo magis de veneno, vtpote succo vitiosissimo, cap. 99. art. med. Valere hoc est in veneno canino: nā vbi homines sunt demorsi a cane rabido, primis diebus & mensibus ab omni labe immunes esse videntur; sed postea, cum venenum caninum seipsum multiplicat, symptomata illa erumpunt. Sequitur causa generans Qualitatem dolorificam, vel veneficam. Doloris causa est, quæ in orificio ventriculi vnitatem soluit. Veneficæ qualitatis causa Interna, vel Externa est. Interna, modo est proposita. Externa est; veluti dum animal veneficum pungit, vt Scorpio. Hæc de causis epilepsiæ per consensum: circa quas notandum, in epilepsia per consensum, ventriculos cerebri non obstrui, nisi vapor peccet copia; non autem obstrui, si sola peccet qualitate: ideoque falsum esse, omnem epilepsiam fieri ab obstructione. Hæc de causis principalibus.

Causæ non principales, secundum Auicēnam, sunt causæ Externæ, quæ plerunque adiuuant principales, & sumuntur a rebus non naturalibus, vel necessario, vel non necessario occurrentibus. Necessario occurrit aer: de quo loquens Hippocrates in lib. de morb. sacro dicit, aerem & in pueris, & in senibus, esse posse in causa epilepsiæ: in pueris quidem, vt vi aeris pituita fluat in ventriculos cerebri, cum caput vel calefit, vel refrigeratur; aer enim calidus pituitam liquat; frigidus autem exprimit causam principalem in cerebri ventriculos. Quoad senes, ait Hippocrates, hyemem his esse infensissimā, vel aliquo modo hyems est infestissima: si enim in hyeme caput vi ignis calefiat primum, dum deinde homo in aere frigido versatur, & post e frigiditate ad teporem accedit, seu ad aerem calidum, tunc pituita, causa principalis epilepsiæ frigiditate exprimitur, caliditate liquatur, vt promptissime in cerebri ventriculos fluat. Vero tempore fit epilepsia, vbi caput est insolatum, inquit Hippocrates, non ita in æstate; nam in æstate non vigent repentinæ mutationes, vt in vere. Et propterea dicit Hippocrates aphor. 20. sect. 3. vere epilepsias fieri. Et aphor. 4. sect. 3. ait, quando eadem die aer modo est calidus, modo frigidus, exspectare oportet morbos autumnales: inter morbos autem autumnales narrat epilepsiam, aph. 22. sect. 3. Quoad cibum, hic secundum Auicennam est causa mouens; id est, non principalis, quatenus est immodicus; præsertim si fiet ex apio, quod a proprietate impellit materiam ad ventriculos cerebri. Huius classis est hirci hepar comestum. Adhæc immoderata potio vini: vnde Galenus capite secundo, lib. 3. de temp. ait, epilepsiam fieri e vino. Item, somnus, præsertim post cibum copiosum. Euigilatio repentina. Coitus plurimus. Immoderata repletio. Alui constipatio. Immodicus motus a cibo. Timor, siue e tumultu, siue vocis repentinæ. Quoad causas non necessario occurrentes, Auicēnas proponit Corium caprinum, recens excoriatarum indutum; adhæc suffumigium e cornu caprino, e myrrha, e marrubio, ex hepate hirci tosto, e lapide Gagate, e bitumine: His enim epilepsiæ causa prin-

Vitiū qualitatis.

3. Causa generans.

Causæ externæ epilepsiæ.

principalis mouetur, & impellitur in ventriculos cerebri.

Differentia à forma.

Differentiæ si sumantur a forma; cum forma sit functio ablata principalis, cum amissione motus & sensus, & conuulsione: differentia capitur solum ratione conuulsionis, secundum Magis & Minus: vnde interdum conuulsio adeo est exigua, vt Auicennas vocet spasmum non sensatum.

Differentia à causa eff.

A subiecto non sumuntur differentiæ: semper enim est idem. Causa efficiens, vel est Principalis, vel Excitans principalem. Causa principalis, est causa epilepsiæ, vel per essentiam, vel per Consensum.

Epilepsia p essentiam.

Quoad epilepsiam per essentiam; differentiæ sumuntur a vapore: quare a specie, vitio & causa generante. A specie: Vapor est Pituitosus, Melancholicus, vel Sanguineus: & si sanguineus, vergit vel ad Pituitosum, vel ad Melancholicum. Quoad vitium: quilibet vapor peccat Copia, Frigiditate, Crassitie, & Quiete; quare differentiæ sumuntur secundum Magis & Minus. Quoad causam generantem, cum vapor generetur in capite, a calore imbecillo, e materia: differentiæ sumuntur ab Agente, & a Materia. Ab agente, vt est, vel intemperies cerebri frigida; vel Calidum innatum refrigeratum. A materia, vt est vel Pituita, vel Melancholia, vel Sanguis.

Epilepsia p cõsensum. 1. Ob vaporem.

Quoad causam epilepsiæ per consensum: causa vel est Vapor, vel Qualitas. Vapor, est specie multiplex, vt minera est multiplex: vnde vapor est vel Chylosus, vel Pituitosus, vel Biliosus, vel Melãcholicus, vel Sanguineus, vel Seminalis, vel Verminosus. Vaporis vitium, pertinet ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Euidentem, vel Reconditam. Secundum motum autem vapor cum semper peccet, a motu simpliciter accepto non sumuntur differentiæ: sed sumuntur a termino a quo, a spatio, a termino ad quem. A termino a quo, vt est Totum, vel Pars: & si pars, vel Externa, vel Interna: & si interna, vel Ventriculus, vel Mesenterium, vel Testes, Vterus, &c. Spatium, est Vena, Arteria, aut Neruus. Terminus ad quem, est causa Proportionis, vel Constitutionis: & si causa est constitutionis, est vel Intemperies, vel Raritas. Quoad causam generantem, vt hic vapor prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps.

2. Ob qualitatem.

Sed qualitas etiam causa est epilepsiæ per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Cæterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiæ: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem neruosam externam; & hæc admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiæ; nã semper est neruus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica.

Causa non princip.

Postremo, quoad causas non principales, hæ causæ sunt externæ, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

Signa imminentis epilepsiæ.

Epilepsia imminens cognoscitur, ratione causæ principalis e notha obliuione, e malis somnis, & in somnijs, e debili motu, quandoque e morsu linguæ, e præcedente vertigine, e prægresso incubo: hæc enim significant caput lædi. Si coniungatur his, capitis grauitas, faciei pallor, & mutatio complexionis totius: indicia sunt, non modo imminentis epilepsiæ, sed etiam per essentiam. Oportet etiam præcognoscere epilepsiam imminentem, vt causæ non principalis: quia dum aggressi sumus curationem epilepsiæ, oportet scire, an sit absoluta curatio, nec ne; nisi enim sit absoluta, nos oportet pergere. Cognoscitur autem e præsentia causarum, non necessario occurrentium. Verbi gratia, si fiat suffumigium e bitumine, & patiens non corripiatur epilepsia; iudicandum est superatam esse causam principalem; sin minus, oppositum statuendum.

Num epilepsia sit per essentiam, an per consensum.

Epilepsia præsens in genere seipsam patefacit; cadit enim homo in terram & conuellitur. Differentiæ etiam a forma notissimæ sunt. Causa autem efficiens, & primum principalis, vtrum sit causa epilepsiæ per essentiam, an per consensum, cognoscitur e symptomatis, & in paroxysmo, & extra paroxysmum, capit. 7. lib. 3. loc. affect. In paroxysmo, si epilepsia sit per essentiam, cognoscitur e conuulsione vehementi, & longa, e spuma copiosa: si per consensum, conuulsio est debilis, vt quandoque fiat sine spasmo sensato, secundum Auicẽnam; præterea, spuma vel exigua, vel nulla. Causa huius discriminis est: nam in epilepsia per essentiam caput repletur, & vaporibus, & humoribus. Sed cur fiat spuma, in sermone de apoplexia explicabimus. Extra paroxysmum, si epilepsia sit per essentiam, tunc ante paroxysmum fuit capitis grauitas, capitis dolor, adsunt signa intemperati cerebri: Si contra, cognosceris esse epilepsiam per consensum.

Epilepsia p essentiam.

In epilepsia per essentiam, cum huius causa sit vapor; cognoscitur species vaporis, id est, num vapor sit pituitosus, melancholicus; vel sanguineus; e signis indicantibus mineras, de quibus in dolore cap. Quoad vitium, cum differentia sit secundum magis, & minus; cognoscetur e vehementia, & debilitate symptomatum. Causa generans, est agens, & materia e qua. Agens vitium sit vel calidum innatum cerebri, vel intemperies; cognoscitur hoc modo. Si vitium fuerit in calido innato; minera est genita extra caput: si agens sit intemperies; minera est genita in capite. Ideoque cum in epilepsia melancholica & sanguinea, minera generetur extra caput; iudicandum est initio vaporem generari ab imbecillo calido innato: & ratio est, quoniam ob præsentiam materiæ morbificæ magis patitur calidum innatum, quam temperies.

Si epilepsia sit pituitosa, an pituita generetur in capite, vel in ventriculo, cognosceris e proprijs capitibus. Quoad materiam e qua; quæ nam sit hæc materia, patet e signis, traditis in sermon. de dol. capit.

Epilepsia p cõsensum.

Quoad epilepsiam per consensum, cum huius causa sit vapor, vel qualitas; hæcque dolorifica, aut venefica: Si nulla præcessit causa dolorifica, nec signa sint veneni; iudicandum causam esse vaporem. At cum vapor interdum possit esse veneficus, distinguetur a sola qualitate venefica: vt, si malum procedat a parte interna, sit vapor; si a parte externa, potest esse qualitas, & vapor; at patiens referet, se sentire vel auram quandam, vel puram frigiditatem. Cæterum, si causa epilepsiæ per consensum sit vapor; oportet cognoscere vaporis speciem, vitium & causam generantem. Species cognoscitur e cognitione mineræ, de qua in proprijs capitibus, verbi gratia, si procedat a verme, in doctrina de vermibus, &c. Quoad vitium & causam generantem; hæc cognoscentur e signis, indicantibus vitia & causas generantes mineratum, de quibus in dol. cap. Quoad signa qualitatis in epilepsia per consensum: & primum quoad speciem; si qualitas sit dolorifica, cognosceris e causis agentibus in os ventriculi, verbi gratia e fame, e morsu ventriculi a verme, sed non mortuo. Si qualitas sit venefica, signa iam propo-

sita non aderunt. Quoad vitium in qualitate secundum magis & minus; cognosceris e vehementia, & imbecillitate symptomatum. Ratione motus metaphorici, terminum a quo, & spatium, manifestabit patiens. Quoad causam generantem, an generetur in ventriculo, vel in alia parte neruosa, facile etiam audietis ab ægrotante. Quoad signa causæ non principalis, quæ potius est dicenda occasio, quam causa, cum sit externa, ab ægro & assidentibus declarabitur, siue necessario, siue non necessario occurrat.

Causa non principalis.

Indicationes in paroxysmo.

Præsidia sumuntur, causa tum Accessionis, tum Totius epilepsiæ. Ratione accessionis, vt sciamus quid agendum sit tempore accessionis: præsidia sumuntur a sensu ablato, a conuulsione, & a causa efficiente principali. A sensu ablato indicatur remedium dolorificum, vt pars neruosa ita afficiatur, vt obiectum dolorificum impertiatur cerebro, vt cerebrum ad indicandum excitetur. A conuulsione sumitur præsidium, vt cum vi conuulsionis partes sursum trahant, oriatur indicatio retrahendi deorsum. Quoad causam efficientem, ab hac sumitur indicatio, vt residet in capite, in qualibet epilepsiæ accessione, quandoque autem vt impetum habet in caput, atque secundum hanc rationem fouet materiam residentem in capite. Vnde causa materiæ residentis in capite, oritur indicatio vacuandi materiam in capite existentem. Ratione autem causæ habentis impetum in caput, oritur indicatio retrahendi deorsum. Notandum, nos nihil dixisse de ablatione principum facultatum, nec de motu ablato, quæ tamen symptomata locum habent in accessione epilepsiæ: ratio est, quia hæ functiones ablatæ illico resurgunt, solum detracta causa residente in cerebro: ideoque non sunt ex vsu. Iudicium autem tangibilis qualitatis, excitatur præsidio dolorifico. Quoad indicationes hauriendas extra paroxysmum, non sumuntur a forma: nam forma non est præsens, sed sumuntur a subiecto & efficiente. A subiecto, vt cerebri calidum innatum seruetur, & proportio foueatur. Quoad causam efficientem; & primum in epilepsia per essentiam: cum causa sit vapor genitus in capite, a calore imbecillo, e materia copiosa, frigida, crassa, viscida, genita vel in capite, vel extra caput; primum ratione copiæ materiæ, oportet vacuare, sed præterea calefacere, attenuare, detergere. Ratione materiæ extra caput, oritur indicatio retrahendi. Ratione imbecillitatis caloris, oritur indicatio calefaciendi. Ratione membri generantis, oritur indicatio per contrarium alterandi, verbi gratia, si generetur pituita in ventriculo frigidiore, oritur indicatio calefaciendi ventriculum. Quoad epilepsiam per consensum, cum huius causa efficiens sit vapor, vel qualitas; quoad vaporem; ratione motus, indicat retrahens ad infra: & quoad reliqua vitia vaporis, hæc non indicant: nam dum occurrimus mineræ, vapor sponte desiccat. Vnde, quoad mineram, vt varia est specie, varia indicat & ea determinata, exempli gratia, si pituita sit copiosa, frigida, viscida; indicat vacuans, calefaciens, detergens, sed pituitam; & ita euadit indicatum determinatum. Similiter e varia causa generante mineras, variæ oriuntur indicationes, verbi gratia, si bilis generetur a iecore calidiore, iecur refrigerandum. Quoad qualitatem, si sit dolorifica, patet quid dolor indicet e sermon. de dol. capitis. Si qualitas sit venefica, postulat bezoarticum. Si qualitas procedat a bestia, postulat bezoarticum theriacale; Si non a bestia, postulat bezoarticum alexipharmacum.

Extra paroxysmum.

Epilepsia per essentiam.

Epilepsia per consensum.

Prognostica.

Malum hoc in genere non est exigui momenti, nam symptomata sunt vehementia secundum essentiam & dignitatem: sed perpendenda est vis differentiarum. Quoad differentias a forma; epilepsia periculosior est, si functiones ablatæ, diutius ablatæ manent: præterea, si conuulsio est vehementior & diuturnior: nam hæc indicant causæ efficientis insignem vehementiam. Quoad causas efficientes & primo, quoad epilepsiam per essentiam; cum causa efficiens sit vapor, genitus in cerebro, e minera, existente in capite; perpendenda est vis vaporis, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, vapor est pituitosus, melancholicus, vel sanguineus: cæteris paribus, magis est periculosa epilepsia, si causa sit vapor melancholicus, nam dum hic peccat in capite, est maior recessus a naturali statu, maiorque vehementia secundum essentiam. Cæterum, vt vapor secundum speciem differt, ita conuenit secundum vitium, & causam generantem: quo igitur hæc erunt vehementiora, eo periculosior est epilepsia: & si hæc ad summum vehementiæ attollantur, epilepsia est incurabilis. Sed propter iuniores digredimur circa epilepsiam per essentiam, vt fit a pituita, vel a melancholia. Quoad epilepsiam quæ fit a pituita, vt spuma oris erit copiosior, ita periculosior est epilepsia: indicatur enim pituita admodum copiosa. Periculosa etiam epilepsia est, si mutetur in paralysin, secundum Auicennam: indicat enim pituitam copiosam. Adhuc peior epilepsia est, si mutetur in apoplexiam: indicatur enim pituita ad summum copiosa. Ad hæc inueterata epilepsia, est incurabilis, & producitur vsque ad mortem, secundum Hipp. in li. de morb. sacro: nam in epilepsia recenti minor est vehementia secundum vitium, & materiæ, & causæ generantis: in antiqua, contra: tempus ergo hoc in loco est signum vehementiæ. Insuper cum Hippocrate eodem in loco, pueri & decrepiti vix euadunt: nam puerilis ætas indicat copiosam materiam, quæ præsertim copiosa est statuenda, si referatur in vias, quæ in puerulis sunt angustæ. Aetas senilis indicat vehementiam, & ratione copiæ, & ratione frigiditatis, & ratione viscidnatis, ideoque denotat insignem essentiæ vehementiam. Vnde ad ætates respiciens Hippocrates aphor. 7. sectio. 5. ait: quibus epilepsia occurrit ante pubertatem, mutationem accipit; quibus post 25. annum, fere commoriuntur. Galenus in com. ait, qui vltra pubertatem procedunt magna e parte moriuntur; vt, quo magis vltra procedunt, periculum euadat maius. Hippocrates respexit ad pituitam, vt copia peccat. Quod si vitium sit exiguum; mutatione aeris, cibi, & ætatis, liberantur, aphor. 45. sectio. 2. propterea quod pituita non est admodum copiosa. Hic ætas concurrit in ratione signi. Quod de ætate dictum, idem de febre statuendum. Galenus circa finem libro sexto, epid. ait; quartana laborantes, epilepsia non capiuntur, & si prius capiatur, quartana superueniente liberatur. His verbis Galenus respicit ad materiam nō copiosam; nam si quartanæ absumitur, siquidem vi rigoris discutitur, & vi caloris febrilis attenuatur, & hinc vacuatur. Quoad epilepsiam per essentiam a melancholia, similiter dicendum, verbi gratia pro vario motu mutatur in melancholiam; vt si materia petat cerebrum secundum ventriculos, fit epilepsia, si misceatur cum spiritibus animalibus, fit melancholia. Vnde Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. & circa finem lib. 6. epid. ait, epilepticos euadere melancholicos ratione motus materiæ. His iam propositis, si addatur vehementia facultatis, epilepsia redditur magis periculosa. Vnde Galenus capit. 19. libro 4. de caus. puls. ait, si modice natura infestetur, nulla fit in pulsu mutatio; si natura, siue facultas vehementer angat, fit in pulsu

Differentiæ a forma.

Differentiæ a causa efficiente in epilepsia per essentiam.

Epilepsia a pituita.

Epilepsia a melancholia.

pulsu

De epilepsia per consensum.

pulsu mutatio. Hic pulsus est signum vehementiæ facultatis: non sumitur prognosticum a pulsu, sed a vehementia. Quoad epilepsiam per consensum: huius causa est vapor: vel qualitas. Quoad vaporem, pro varia vehementia vaporis, vario modo prognosticandum; verbi gratia, Si fiat epilepsia a toto, est vtilis, & salutaris epilepsia, comm. 27. lib. 4. de ratione victus, nam in epilepsia per conuulsionem corpus incalescit, vnde sanguis digeritur, & in partes nō principales expellitur, vt sanguinis vitium adimatur. Præterea epilepsia quandoque non difficulter tollitur, vt si fiat a vapore sanguinis menstrui: nam, cum Paulo, & Auicenna, si mulier cōcipiat, dum deponit fœtum, materiam, epilepsiæ causam vacuat. Epilepsia etiam interdum difficulter expugnatur; vt si fiat a vermibus; nam quandoque vix hi superari possunt. Epilepsia interdum est incurabilis: vt si fiat a vapore, in cuius motu terminus ad quem sit cerebrum, per proportionē virtuosam, quæ natura est. Si causa sit qualitas dolorifica: est curabilis, modo facile, modo difficulter, cap. 6. libro quinto. loc. aff. Difficultas & facilitas pendēt a dispositione superioris ventriculi, vt hæc est vel vehemens, vel remissa. Vnde interdum homines per solum vomitum liberantur. Cæterum animaduertatis, quandoque negotium non esse ita facile: nam Grammaticus, qui liber euaserat beneficio victus & aloes; solum vt inediæ quandoque correptus est epilepsia; vnde prorsus ille Grammaticus liberari non potuit, propter ventriculi malam dispositionem. Si causa sit qualitas venefica, quandoque vincitur; ratio est, quia generatur in parte externa: vt mirum non sit, puerum a Galeno esse liberatum. cap. 7. libro 3. de loc. aff. Si qualitas venefica e morsu bestiæ procedit: periculum intenditur pro vehementia qualitatis. Hæc de prognostico, ratione euentus in epilepsia.

Motus epilepsiæ velox, vel tardus.

Verum autem cito vel tarde futurus sit euentus; sumitur a motu morbi, vt est velox, vel tardus. Epilepsia statuitur tardi motus a Galeno, aphor. 7. sect. 5. & cap. 4. lib. 1. de cri. Statuitur autem velocis motus; & proinde vitium acutum, cap. 21. libro 4. de caus. puls. & ab Auicenna in tractatu de horis febrium. Si enim epilepsia sumitur pro vitio, quod completur e pluribus accessionibus; si accessiones sint raræ, cum debilibus symptomatibus; epilepsia statuitur chronica: contra, acuta, si accessiones sint frequentes & vehementes, vt cum Auicenna & Paulo hæc epilepsia euentum non modo cito habeat, sed statim iugulet: nā accessionum raritas, cum imbecillitate symptomatum significat motum tardum: contra velocem indicant accessiones frequentes, & cum vehementibus symptomatis.

Curatio. In paroxysmo.

Quoad materias præsidiorum, & primum ratione accessionis, si accessio sit vehemens & diuturna, probatur materia Chirurgica, & Medicinalis.

Chirurgia.

Quoad chirurgicam Aetius cap. 15. lib. 6. e sententia Didymi; scarificabat, seu pungebat magnum digitum pedis, [& stillantem sanguinem] labijs admouebat. Hæc materia, vt ego arbitror respicit tactum deperditum, & materiam morbificam, caput petentem: est enim materia dolorifica, ideoque fit attractio ad partem punctam: Quemadmodum etiam fieri potest virtute ferri candentis, quod intra occipitium apponitur. Admouebat autē labijs sanguinem, forte ob cōsensum, qui est inter labia, & os ventriculi: hinc enim tremor labij solet esse indicium futuri vomitus: vnde cum huius causa afficiatur os ventriculi, vi huius potest etiam facultas cerebri excitari. Paulus præterea partes contusas in rectum dirigebat, & fricabat cum vehementia: non ergo est abs re, frictiones moliri cum pannis asperis, manibus inunctis [oleo de costo, & permisto etiam sinapi.]

Medicamenta. N. B.

Quoad medicamenta, Paulus probabat [oleum] in gulam immissum cū penna, vt os ventriculi irritaretur: Et applicabat naribus [peucedanum, bitumen, picem, castorium.] Vnde probantur etiam [magnæ antidoti,] vt applicentur & naribus & palato. At corpus ante accessionem sit vacuatū: nam si repletum sit, ab his abstinere oportet, & vtendum clysmis acribus: Si accessio non cedat, cum Paulo, est minima spes salutis.

Curatio, extra paroxysmum. Venæ sectio.

Iam etiam breuiter proponenda, quæ extra accessionem sint vsurpanda. Galenus cap. vlt. lib. de venæ sectio. aduersus Erasistr. secat venam in epileptico sanguine repleto: nam & tempus veris erat, nec corpus exercitijs destinatum, nec mediam instituerat; quare erat copiosus sanguis, Vt ibi patet: Notandum tamen circa quando agendum, dixisse Celsum, in venæ sectione expectandū esse diem, quo æger prolabitur. His enim verbis insinuat secandam esse venam imminente accessione, vt vacuetur sanguis, & fiat reuulsio a capite. Cucurbitulæ & fonticuli patent ex alibi dictis. Notetur tamē cum Galeno cap. 7. lib. 3. loc. aff. & cum Rhasi, si epilepsiæ causa sit qualitas venefica, cucurbitulas scarificatas & vesicantia, etiam esse applicanda parti primo affectæ, e qua procedit aura, vel qualitas.

Medicamēta, si infans laboret.

Quoad medicamenta, & primum in infantibus, cum sit epilepsia potissimum per essentiam; nutrici danda medicamenta, quę pituitam euacuent, attenuent, & detergant: de quibus in dol. cap. a pituita. Notetur autem cum Alexandro, acria esse vitanda, nam menses mouent, & lac minuunt: vt si verbi gratia vti velimus [rosemarino, feniculo, &c.] debeamus exhibere viridia, nō sicca. Causa autem corporis infantis, Aetius probat [mel despumatū] ad lingendum: probat odoramenta [e ruta.] Vngit etiam caput infantis [oleo anethino, oleo irino] & capiti admouet puluerem confectum [e cypero, adianto, iride:] præterea caput lauat [aqua calida] & sordes [melle] detergit. Applicat collo [radicem pæoniæ,] vt stomachum tangat.

Curatio adultorum.

Eodem modo in adultis vti oportet Vacuantibus, & Alterantibus. Vacuantia, vacuant sensibiliter, aut insensibiliter. Quoad vacuātia sensibiliter, probantur Lenientia, Purgātia totum, & caput; de quibus in dol. capitis. Quoad vacuātia insensibiliter, quædā monebimus. Vnde si epilepsia

Vacuantia insensibiliter, in epilepsia per essentiam.

fit per essentiam, & potissimum si pituitosa; cum Galeno in documento pro puero epileptico, probatur [medicamentum e scilla:] quare probatur [oxymel scilliticum, mel scilliticum, saccharum scilliticum. Oxymel tamen scilliticum, efficacius est melle scillitico: at ex Galeno est nociuum neruis: quare tutius est, vti melle scillitico: & si hoc medicamentum conficiatur cum saccharo, minus etiam calefaciet.] Quoad vsum medicamenti e scilla: dosis est a ʒ ij. vsque ad ℥ j. Quomodo: dabitur actu calidum hoc medicamentum. Tempus: per 40. dies: nam materia morbifica per tot dies solet esse præsens. Aduertendum autem tempus esse opportunum, nisi prohibeat vel materia in toto existens, vel cibus ventriculum replens: Rhasis cum melle scillitico addit species, paratas [e pyrethro, e stœchade, ex agarico, & alijs, &c.] quorū plurima proponuntur a Paulo, & Aetio, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, & hinc insensibiliter euacuandi. Addit Alexander [hyssopi decoctum,] & testatur huius solius beneficio se plerosque sanasse: sed præterea dat hoc decoctum modo sincerum, modo cum oxymelite. Quoad insensibiliter vacuantia in epilepsia per consensum: circa

In epilepsia per consensum.

hæc primo notandum cum Rhasi, probari vacuātia

per modum repercussionis; nam probat [oxyrhodinum,] non in epilepsia quacunque, sed in epilepsia per consensum a vapore calido: vt nullo pacto probetur in epilepsia per essentiam. Secundo notandum, Galeni auctoritate cap. 7. lib. 3. loc. aff. in epilepsia per consensum a parte externa probari [medicamenta e thapsia, & sinapi,] quæ sunt applicanda parti primo affectæ. Cæterum, vt in hac epilepsia fiat etiam retractio per modum interceptionis: expedit inter partem affectam, & caput, loco videlicet qui superior est parte affecta, imponere medicamentum, [confectum e sanguine Dracon. bolo Armen. hypocistide. gallis immat. malicorio, &c.

Alterantia. Quoad alterantia, probantur quæ fuere proposita in dol. cap. Satis sit quædam peculiaria notare. Probatur ergo [cranium humanum] puluerizatū; maxime etiam iuuat [oleum destillatum ex hoc cranio.] Alexāder probat [cranium asini, & prius dat ℥ iij. sabinæ cum aqua, vt hoc medicamentum sit vehiculum cranij.] Galenus libro sexto. simpl. probat [pæoniam.] Alexander cap. 15. libro 1. plura habet. Probant aliqui [vngulam magnæ bestiæ, id est, alcis,] & portant in annulis. Optimum medicamentum, cuius beneficio cerebri proportio maxime foueri potest, hoc esse puto: [recip. pulueris radicis pæoniæ maris, sem. nigrorum pæoniæ, pyrethri, hyssopi, rutæ syluestris, polij montani an. ℨ j. succi rutæ, sampsuchi, an. ℥ i. cranij humani puluerizati, & asinini cremati, an. ℨ ij. olei destillati e fecibus canis ℨ j. s. radicis eryngij melle conditæ ℥ j. theriacæ antiquæ, mithridatij antiqui an. ℥ s. conseru. beton. rorismar. an. ℥ ij. cum oxymelle, vel melle, vel saccharo scillitico, fiat electariū: cuius dosis sit a ℨ j. vsque ad ℥ s. & exhibeatur post totius & capitis euacuationem, ieiuno ventriculo, per 50. aut 60. dies.

Diæta. Cibus. Victus ratio patere debet, e traditis in dolo. cap. in epilepsia ergo per essentiam probatur victus attenuās: e principio l. de victu atten. At pueris concedendi quandoque fructus, ne clam copiose comedant, vt docet Gal. in docum. pro puero epileptico. Alexander [apium] vt noxium improbat: est autem nostrum petroselinum. Notandum præterea cum Auicenn. vt in epilepsia cœna sit parcior prandio; nam est capitis vitium. Galenus in consilio pro puero epileptico iubet oppositum. Ideoque sciendum, eo tempore extitisse consuetudinem, vt homines cubitum non irent, nisi post multas a cœna horas: insuper respicit Gal. ad pueros, qui interdiu dormiunt. Notandum præterea in epilepsia per essentiam, esse exspectandam horam prandij: non autem in epilepsia per consensum ab ore ventriculi: in fin. lib. 6. de tuen. sanit. cap. 9. lib. de venæ sect. aduers. Erasist. cap. 6. lib. 5. loc. aff. nam non exspectata hora prandij, ilico post cibum semiconcoctum exhibendus est cibus: vt exempli gratia cibus sit exhibendus quarta hora diei, quamuis hora prandij sit hora sexta.

Quidam apio palustri hoc tribuunt, non hortensi.

Potus. Potus sit compar. Gal. in doc. pro pue. epil. exhibet [oxymel aqua dilutū;] hyeme calidum, æstate frigidum: nam respicit ad epilepsiam per essentiam. Quare potus erit attenuans; hyeme actu calidus, nam hyeme calidum innatum non dissipatur, non mouetur ad circumferentiam, sicut in æstate.

Vinum. Quoad vinum in epilepsia per essentiam, Alex. & Auic. non probant vinum, nam caput replet, præcipue si sit antiquum. Verum cum hoc vitium sit diuturnum, & affligat vltra puerilem ætatem, potest etiam vinum concedi, sed pauciferum, subastringens, medicatum, non antiquum, & moderata copia sumptum. Nam cum Auicenna, & reliquis, tale vinum roborat, animā dilatat, spirit⁹ fouet; & excusat a copiosa aqua, quæ refrigerando nocet; excusat ab aqua cinnamomi, quæ in caput euaporat; excusat a mulsa, quæ in iuuenibus bilescit. Ad hæc vinum vt medicatum, materias morbificas minuit, dum paratur [guaiaco, hyssopo,] &c. de quibus in dol. cap. a materia frigida. Nec nocet hic vinum; nam accipitur in parua copia, vt propterea non petat caput. Quoad epilepsiam per consensum, probatur vinū, nisi causa sit calidior: vnde Galen. cap. 6. lib. 5. loc. aff. in epilepsia per consensum ab ore ventriculi, dicit; si patiens sit sitibundus, panem esse exhibendum, cum vino diluto, albo, subastringente; nam ventriculum roborat, & caput non petit. Probat autem in sitibundo: nam sitis est affectio dolorifica, cui occurrendum. Quoad inanitionem; probatur vt excrementa non colligantur, in corpore.

Balneum, num in epilepsia locū habeat. Vnde, cum per [balneum aquæ dulcis] fiat inanitio excrementorum tertiæ coctionis, cum Auicenna non est malum balneum; & Auicennas loquitur de epilepsia per essentiam, a pituita: si ergo probatur balneum in epilepsia pituitosa, multo magis probatur in melancholica. Sed notandum ex Auicenna cap. 10. noxium esse, diu morari in balneo, & ante concoctionem cibi; vnde c. 11. idem Auicen. probat balneum, post solutionem ventris, & euacuationem materiarum cum citra hepar, tum vltra hepar, & vbi patiens quieuerit aliquot dies a medicamentis. Nam balneum ita administratum vacuat excrementa tertiæ coctionis: nec periculum est, vel obstructionis, vel repletionis capitis; quæ nocumenta imminent, si homo diutius moretur in balneo; & vsurpetur balneum, ventriculo & toto repletis. Vnde Galenus cap. vlt. lib. de venæ sectio aduers. Erasistr. in epilepsia improbat balneum, quoniam loquitur de epilepsia, corpore existente repleto, in quo corpore opus est venæ sectione, alias enim balneum non potest hoc corpus euacuare, quemadmodum oportet.

CAPVT XVI.

De Apoplexia.

Nomen. EPilepsiæ affinis est apoplexia aphor. 45. sect. 2. & capit. 2. lib. 4. de loc. aff. Per apoplexiam autē intelligimus illud malū, in quo patiens prorsus omnibus functionibus animalibus priuatur, vt etiā respiratio vehementer lædatur.

Generatio. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens capiti, angustat ferme e toto cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum poros; vt cerebri spiritus insitus, & spiritus animalis adeo destituantur motu ad circumferentiam, vt quilibet spiritus ad centrum ita impellatur, vt functio omnis animalis, saltē quo ad sensum, aboleatur.

Definitio. Apoplexia ergo est functio ablata animalis cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita secundum totum cerebrum. Colligitur hæc definitio e Galeno, aphor. 42. sect. 2. aphoris. 45. sectio. eiusdem aphoris. vlti. sectio. 3. aphoris. 56. sectio. 6. & potissimum capite 7. & 10. libro 3. de loc. aff. & capite 2. libro 4. de loc. aff.

Forma. Forma apoplexiæ, est functio ablata aīalis. Vnde apoplexia formaliter, est symptoma, in functione ablata animali, & principali, & non principali. Vnde Galenus cap. 3. l. de diff. symp. respiciens ad facultates principales, ait, in apoplexia rectricis facultatis functiones aboleri. Et aph. 42. sect. 2. dicit, in apoplexia respirationē tēpérie lædi, & repente sensum motumque auferri. Respiratio ad sensum quandoque deficere

videtur,

videtur, & inter motus voluntarios, sola respiratio seruatur, propter maximam eius necessitatem, ob quam natura, facultatem animalem, seu radios spiritus animalis, in apoplexia impertitur musculis respirationis. Cerebrum & totum corpus sunt subiectum apoplexiæ. Dum igitur proponitur cerebrum; facile colligere licet, ablatam esse functionem animalem principalem: dum proponitur totum corpus; facile colligitur, functionem animalem ablatam pertinere ad sensum, & motū voluntarium; vnde Galenus ait, in apoplexia totum corpus repēte sensu, & motu priuari, aph. 42. sect. 2. & cap. 3. de diff. sym.

Subiectū.

Causa, est facultas impedita, secundum totum cerebrum. In apoplexia enim læditur functio animalis, non ob externum externum, sed ob morbum, qui facultatem non labefactat, sed impedit. Est autem morbus in mala compositione: vnde Auicen. dicit, apoplexiam fieri propter oppilationem, & Galenus inquit, apoplexiam subito fieri, & subito desinere, cap. 7. l. 3. loc. aff. capit. vlt. l. de caus. symp. id quod euenit ob malam compositionem. Et aph. 42. sec. 2. apoplexiam fieri, quoniam prohibetur transitus virtutis animalis. Quo sensu aph. 45 sect. 2. addit, apoplexiam fieri ob omnimodam carentiam potentiæ motiuæ. Angustia autem est integra: vnde inquit, apoplexiam fieri a succis, qui ventriculos cerebri abunde, idest, e toto implent. c. 7. l. 3. loc. aff. Notandum tamen, in quadam apoplexia angustiam esse integram; in quadam non integram, in qua scilicet seruatur respiratio. Diximus autem facultatem impediri secundum totum cerebrum, idest, secundum partem anteriorem, & posteriorem; præterea secundum ventriculos, & secundum poros; ad differentiam cari, in quo angustia est solum secūdum ventriculos. Hinc Galenus ca. 2. l. 4. l. aff. dixit, in apoplexia, & epilepsia lædi cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum corpus, hoc est, secundum poros: differentiam autem esse, quoniam in epilepsia cerebrum magis afficitur secundum ventriculos, minus secundum corpus; in apoplexia, contra. His verbis significat; in apoplexia lædi cerebrum magis, & secundum ventres, & secundum corpus, id est, omnibus modis, quam in epilepsia: ita tamen, vt si in apoplexia conferamus nocumentum, & ventriculorum, & pororum, maius sit nocumentum secundum poros, idest, secundum corpus, vt docetur capit. 5. l. 3. l. aff. Cum igitur cerebrum lædatur secundum poros, non secundum substantiam; morbus sane non est intemperies, sed mala compositio in ventriculis, & poris cerebri: quæ mala compositio est angustia. Angustia hæc s̄m poros est Densitas: secūdū ventriculos est Subsidentia, Compressio, & Obstructio. Apoplectica angustia, secundum Auicennam, fit aut propter Clausionem, aut propter Repletionem, id est, fit a causa Externa, vel Interna. Causa externa est ictus, percussio vt si ventriculi cerebri ob ictum comprimantur, fit angustia, quæ dicitur compressio. Si autem ob angustiam, ob cōpressionem, seu ob ictum, dolor impertitur cerebro; angustia illa non est compressio, sed subsistentia. Causa interna, est qualitas, vel materia. Si apoplexia fiat a qualitate, fit propter clausionem, ratione sc. qualitatis: si fiat a materia, fit propter repletionem. Qualitas est Spiritalis, & Materialis. Spiritalis, est qualitas dolorifica: vnde fit apoplexia propter clausionem, dum ad cerebrum peruenit, quod dolorem facit: & hæc angustia est subsidentia. Et, cum qualitas dolorifica quandoque vigeat extra caput; Auicennas cap. 13. dixit, apoplexiam procreari a communitate alicuius membri: vnde datur apoplexia per consensum. Potest etiam qualitas dolorifica interdum primo attinere ad caput, vt in apoplexia ex ictu: si enim ictu comprimantur ventriculi, est cōpressio; sed si propter ictū fiat dolor, est subsidentia. Qualitas materialis est frigiditas fortis; qualis esse solet venenca, a qua fit angustia, quæ est subsidentia; & oritur, dum stipantur viæ cerebri, a vehementi frigiditate. Notandū quod Auicennas dicit, apoplexiam raro fieri a caliditate; raro enim accidit, vt a calida materia fiat apoplexia, quia sæpenumero fit a pituita. Quo loco auctor, per caliditatem, non intelligit simplicē caliditatem, sed calidam materiam, idest, sanguinem. Sequitur de materia, quæ angustiæ causa est: vnde fit apoplexia propter repletionē. Materia ergo hæc, vel est facultatis inflāmatoriæ Particeps, vel Expers. Si particeps; est materia, vel Admodū calida, vt in phrenitide; vel Remisse calida, vt in lethargo. Et hæc est angustia, quæ dicitur cōpressio, quia materia phrenitidis, vel lethargi, comprimit vētriculos, & poros cerebri. Si materia sit expers facultatis inflammatoriæ; humor est, vel Calidus, vel Frigidus. Si humor calidus, est sanguis; ad quem respiciēs Galenus, aph. 42. sect. 2. ait, apoplexiam fieri a dispositione simili inflammationis nam vt interpretatur Auicennas, hæc apoplexia fit a sanguine, qui non egreditur vasa, idest, venas & arterias; tūc enim fieret inflammatio, nec esset dispositio similis inflammationi. Dum ergo sanguis vasa non egreditur, sed ea vehementer replet; fit affectus similis inflammationi, & fit angustia, quæ est compressio, & ideo necessarium est, vt sanguis sit copiosus. Testatur etiam Galenus c. 7. l. de cur. per venæ sectionem, homines propter redundantē sanguinem apoplexia corripi. Si frigidus humor sit in causa, tunc fit angustia, quæ est obstructio. Hinc Galen. ait, apoplexiam fieri a frigido crasso, & lento humore, c. a. l. 4. loc. aff. c. 5. l. de atrabile. Et addit, aph. 56. sect. 6. fieri etiam propter humorē melancholicum. At apoplexia dubio procul sæpius fit a pituita: ideoque dicit Hipp. aph. vlt. sect. 3. senes apoplexia corripi. vnde & Gal. capitu. 2. lib. a. de temp. testatur, senes facile corripi morbis frigidis, & proinde apoplexia. Quæ autem sint causæ generantes horum humorum, patet aliunde.

Causa efficiens est angustia; non dyscrasia.

Angustia est integra, vel non.

Angustiæ causa externa.

Causa interna.

Qualitas spiritalis.

Qualitas materialis.

Materia causans angustiam

Materia particeps inflammationis.

Sanguis, & φλεγμονώδης διάθεσις.

Pituita & melancholia.

Differentiæ primum sumuntur a forma, vt forma attinet ad motum voluntarium, causa respirationis. Respiratio ergo, vel ad sensum Aufertur, vel Imminuitur, & si imminuitur, vel magis, vel Minus, com. aph. 42. sect. 2. A subiecto nō sumuntur differentiæ: nā in omni apoplexia ratione principum functionum, subiectum semper est cerebrum; ratione sensus, & motus, totum corpus. Causa effectrix angustiæ apoplecticæ, est Qualitas, vel Substantia. Qualitas est, vel Dolorifica, vel Frigiditas. Substantia, vel est Particeps inflammationis, vel Expers. Si particeps inflāmationis; materia est, vel Phrenitica, vel Lethargica. Si expers; humor est, vel Calidus, vt sanguis: vel Frigidus, vt pituita, aut melancholia.

Differentiæ a forma.

A causa efficiente.

Apoplexia imminens indicatur e dolore capitis, e dentium stridore in somno, e motu corporis pigro, ex inflatione venarū colli, e frequenti vertigine, incubo, epilepsia, & præsertim si fuerit senex: nam hæc significant vigere in corpore, & potiss. in capite vehementiā causæ efficientis, & summam dispositionem patiētis. Præsens apoplexia in genere facile secundum Rhasin cognoscitur: homo enim quasi dormiens iacet, & sine somno stertit, & cum pungitur, non sentit; quatenus enim iacet sine somno, patet motum esse ablatum: dum stertit, manifestum est, læsam esse respirationem: dum pungitur, & non sentit, constat sensum esse ablatum

Signa imminentis apoplexiæ.

Præsentis apoplexiæ signa, in genere.

ablatum: abolet ur etiam princeps functio, nam patiens extra paroxysmum fatetur, se non recordari. Ex his signis cognoscitur apoplexia distincta a syncope, præfocatione, caro. Distinguitur enim a syncope & præfocatione vteri; nam apoplecticus quasi dormiens iacet, & (quemadmodum dormiẽs) seruat colorem suum, satis diuersum a colore cadaueris: at in syncope & præfocatione, color faciei, est similis colori cadaueris. Distinguitur a caro; quia primum apoplecticus sine somno stertit; præterea cum pungitur non sentit: at in caro, quamuis homo iaceat vt dormiens, non tamen stertit, maxime in caro leuiori; & si contingat, in caro esse stertorem, non est sine somno, sed cum somno profundo, & in caro si homo pungatur, sentit; quamuis enim non loquatur homo punctus, cognoscimus tamen eum sentire, quia vi punctionis mouetur.

Signa differentiarum.

Quoad differentias, & primum a forma: respiratio modo magis, modo minus læditur, quod manifestum est, ideoq; signis non est opus. Quoad causam efficiẽt. Si, verbi gratia, qualitas sit dolorifica, cognoscitur e prægressis causis dolorificis, vel in capite, vel infra. Vt hinc etiam pateat apoplexia, quando fit per consensum. Et si causa sit frigiditas, ante accessionem est sensus frigoris in membro. Si humor fuerit; si quidem particeps sit inflammationis, cognoscitur e febre, e signis, vel phrenitidis, vel lethargi præcedentis. Si humor inflammationis sit expers; num sit sanguis, pituita, an melancholia; cognoscitur e signis humorum, de quibus alibi.

Indicationes.

Præsidia primum sumontur a forma. Sensus ergo ablatus, indicat præsidium dolorificum. Quoad causam eff. hæc est qualitas, vel humor: ideoq; in accessione materiæ retrahere oportet, vt dictũ est in sermone de epilepsia. Extra autẽ accessionem; suppositis indicantibus vitalibus; si causa sit qualitas, & quidem dolorifica: patet quid dolor indicet e superioribus capitibus: si qualitas sit frigiditas, oritur indicatio calefaciendi: & si foueatur a veneno, requirit bezoarticum, quod alexipharmacum vocatur. Humor, apoplexiæ causa, si particeps est inflammationis; quidnam indicet, patet e propositis e sermone de phrenit. & de lethargo. Si sit expers inflammationis; vt humor est varius specie, ita indicat præsidium determinatum: & pro vitio vario, & pro causa generante varia, etiam præsidia varia haurienda. Verbi gratia, si apoplexia fiat a pituita copiosa, frigida, crassa, viscida, in capite residente; & genita in capite frigido humidoq;, oritur indicatio vacuandi, calefaciendi, attenuandi, detergendi pituitam in capite existentem, calefaciendi atq; exiccandi caput, & sic de reliquis.

Prognostica in genere.

Apoplexia magna e parte est incurabilis, apho. 42. sect. 2. ideoque narratur inter morbos exitiales c. 10. l. 9. meth. quia omnis ferme vehemẽtia adest. Nam insignis est recessus a naturali statu, secundũ symptomata, morbum, & causas. Secundum symptomata; nam omnis functio animalis est ablata; & respiratio insigniter est læsa, licet quandoq; seruetur. Est vehementia secundum morbum; quia insignis est angustia. Est vehementia secundum causas; quia vigent causæ, quæ insignem angustiam promouent. Dignitatis vehementia est etiam in apoplexia; nam afficitur cerebrum, & secũdum ventriculos, & secundum poros. Neq; prorsus abest vehementia facultatis, cum patiens necessario iaceat. At apoplexia quandoque lethalis est, quandoque curabilis, pro vi differentiarum. Quantum igitur ad differentias a forma; præsertim perpendenda est respirationis vehementia: vnde Galen.

Prognostica differẽ. 1. A læsa respiratione

apoplexiam vt plurimum esse incurabilem propter respirationis læsionem, apho. 42. sect. 2. nam respiratione vehementer læsa, significatur vehementer lædi cerebrum; cap. 7 l. 3. l. aff. Hinc quatuor constituuntur differentiæ læsæ respirationis, aph. 42. sect. 2. Aut enim respiratio ordinem seruat, & apoplexia est debilis, idest, minus vehemens, aut respiratio est, inæqualis, inordinata, intermittens, & fit apoplexia vehementior: aut respiratio est magna & violenta, vnde apoplexia adhuc fortior: aut denique respiratio ad sensum aufertur, & est apoplexia fortissima. Galen. ergo aphorismo. 42. sect. 2. respiciens ad vehementiam harum differẽtiarũ, statuit apoplexiam debilem, nõ solum facile, idest, leuioribus medicamẽtis; vnde vt plurimum in paralysim terminatur, c. 2. l. 4. l. aff. statuit etiam apoplexiam fortem, idest, in qua respiratio est inordinata, esse incurabilẽ. Quod si ergo apoplexia curari nequit, si inordinata sit respiratio; multo minus curabitur si sit deperdita. Porro apoplexiam cum respiratione inordinata, vt plurimum esse incurabilem constat ex aphor. 51. sect. 6. vbi sermo fit de apoplexia, in qua est respiratio cũ stertore, idest, de apoplexia forti. Stertor autem interdum est intensus, interdum remissus: vnde significat apoplexiã fortem, sed modo magis, modo minus fortem. Rhasis vocat ægritudinem leuiorem, si homo parum sterterit. Stertorem autẽ esse comitẽ fortis apoplexiæ, inde facile colligi potest: quoniã stertor fit, musculis gutturis ad expirationẽ concurrentibus: dum ergo stertor fit, signum est respirationis admodum difficilis, & potissimum signum imbecillitatis musculorum faucium: Nam in stertore sonus iste editur, quoniam spiritus, seu aer, diu in gutture moratur nec expelli potest, citra magnum musculorum conatum, vt in hunc spiritum musculi agant, dum extrema adest necessitas, quæ viget in apoplexia forti, in qua radij spiritus animalis, vix ad thoracis musculos permeant: Verum, licet stertor pertineat ad fortem apoplexiam; non tamen omnis apoplexia in qua est stertor, est statuenda incurabilis. Apoplectici enim stertentes, intra septem dies moriuntur, nisi febris apprehendat, aphorl. 51. sect. 6. Quare, cum Hippocrate, apoplexia fortis, insolubilis quidem est, sed vt plurimum: nam hic mos loquendi fuit Hippocratis, vt in com. aph. 43. sect. 2. notat Galenus. Concludamus igitur apoplexiam fortem, in qua respiratio est inordinata, & cum stertore, vt plurimum esse incurabilem.

Si respiratio inordinata, vt plurimum incurabilis est apoplexia.

Quod si vero in apoplexia respiratio auferatur; insinuare videtur Hippocrates, aph. 51. sect. 2. nunquam homines posse liberari: quod patet iam dictis. Dubitatur autem contra: quia fœminæ præfocatæ nõ respirãt, & tamen reuiuiscunt. Item Auicennas ait; si contingat, vt in apoplexia respiratio auferatur, fieri posse vt homo restituatur. Responsio. Mulier præfocata viuere potest sine respiratione; nam in hoc vitio totum fœminæ corpus ita refrigeratur, vt sufficiat sola transpiratio. Quantum autem ad Auicennæ dictum; sciendum est, apoplexiam fieri vel a materia, vel a qualitate. Si fiat a materia, & adimatur respiratio, apoplexia semper est incurabilis; quia tunc corpus non est refrigeratum, vt sola transpiratio sufficere queat: & huc respicit Hippocrates. At si apoplexia fiat a qualitate, quãuis adimatur respiratio, non tamen necessario est incurabilis; nam pro vitæ conseruatione sufficit trãspiratio; nimirum, si oriatur a qualitate frigida tunc enim calidum innatum, secundum Auicennam, non vehemẽter eget euẽtatione, & expulsione, ideoque in tali apoplexia tardanda est sepultura, non minus 72. horis. Hæc de prognostico differentiarum a forma.

Apoplexia cum respiratione ablata est incurabilis.

Quoad causam efficientem; cum hæc sit qualitas, vel substantia: si fuerit qualitas, verbi gratia, dolorifica, pro vehemẽtia causæ

2. A causa efficiente. A qualitate.

solutentis

soluentis continuum, intenditur periculum: vt si percutiatur alicui caput, vt in terram cadat, & euomat, subsequaturque apoplexia; hæc magis est periculosa: at si non fiat vomitus, minus est periculosa; quia vomitus est signũ vehementiæ causæ morbificæ. Si apoplexia fiat a qualitate frigida, quo frigiditas intẽsior, & venenositatis particeps, ita apoplexia in suo genere magis erit periculosa: non tamen prorsus est lethalis, quamuis respiratio aboleatur; nisi coniungatur vehementia facultatis, præsertim vitalis: hinc Auicennas ait, in apoplexia, e frigiditate, cum respiratione ablata, hominem sanari; sed addit, si pulsus nõ cadat.

A materia, quæ particeps est inflammationis.

Quod si apoplexiæ causa sit materia, si fuerit particeps inflammationis, est prauissima, nam summa est vehementia ratione essentiæ; quia in phrenitide, & lethargo, materia, quæ causa est apoplexiæ, est putrida, & admodum copiosa, vt comprimat: Et additur in hac apoplexia vehementia facultatis, nam omnis facultas languet, vi præcedentis inflammationis, siue phreniticæ, siue lethargicæ, vt prorsus de salute sit desperandum. Secus autem prædicendum, si materia non sit particeps inflammationis.

A sãguine.

A melancholia.

Vnde, si causa fuerit sanguis, est curabilis: nã sanguis sola copia peccat, & in vasis detinatur. A materia melancholica raro fit apoplexia, sed si fiat, est admodum periculosa; quia in hac materia maximus est recessus a naturali statu, præsertim cum in cerebro ita copiosa resideat, vt efficiat apoplexiam.

A pituita, & huius vitiis.

Vitia pituitæ, vt cognoscãtur.

Si pituita fuerit in causa: prout vitium pituitę magis est vehemens; pro eo etiam apoplexia vehemẽtior; ideoque apoplexia pituitosa est periculosior, quo pituita est magis copiosa, magis frigida, crassa, viscida. Quoniam autem apoplexia pituitosa frequentius contingit: circa eius prognosticum necesse est, vt cognoscamus vitia pituitæ, eorumque vitiorum vehementiam. Non ergo abs re erit, proponere signa, desumpta a febre, ab oris spuma, a tẽperatura corporis, & ab ætate.

A febribus.

Quoad febrem, dicit Hippocrates, aph. 51. sectio. 6. apoplecticos stertentes intra septem dies mori, nisi febris apprehenderit: nã febris vim habet calefaciendi, extenuandi, & dissipandi materiam pituitosam, dummodo pituita non sit admodum copiosa. Hæc ergo febris est indicium pituitæ, non admodum vehementis: Vnde, si non vincatur pituita a febre, signũ est summæ vehementiæ, & proinde futuræ mortis.

A spuma

Spuma oris, est signum pituitæ vehementissimæ: vnde Rhasis dicit, si spuma in ore apparuerit, non esse medendum. Vt autem pateat ratio huius dicti, oportet intelligere differentiam inter spuma apoplectici, & epileptici. Sciendum igitur, cum Galeno, aph. 42. & 43. sect. 2. spumam generari e materia humida, & spiritali: agens autem esse, vel motum, vel calorem, vel vtrumque. Vnde, quoad spumã epilepsię; huius materia humida est saliua oris; materia spiritalis est vapor, qui e pulmone effert; agens autem motus vehemens. In apoplexia autẽ spumæ materia humida, est propria pulmonis humiditas, non saliua; materia spiritalis est fuligo a corde prodiens; causa efficiẽs, est cordis caliditas, & motus violentus spiritus, & vehementissimus pulmonis conatus, vt pulmones veluti cõprimantur. Quare in apoplexia, dum spuma generatur, comprimuntur pulmones, vt calor cordis priuetur euentatione, & fuliginum expulsione, & hinc sequatur mors. Verum, cum spuma fiat, quoniam summa cum violentia pituita lędit cerebrum: ideo spuma est signũ summæ vehementię pituitę.

A crasi.

Quoad temperaturam; Auicennas ait, apoplexiam in corpore calido, & sicco esse prauam. in tali enim corpore non generatur pituita, nisi a causa vehementi; quare cum talis calida, & sicca; est signum vehementiæ pituitæ.

Ab ætate.

Quoad ætatem; cum Paulo, apoplexia in iuuenibus est periculosior, & præsertim æstate: nam ætas iuuenilis, & æstas, ad similitudinem craseos calidæ, & siccæ, sunt signa vehementiæ pituitæ. Hæc de prognostico, quantum attinet ad futurum euentum simpliciter. Num autẽ euentus cito, vel tarde sit exspectandus; dicẽdum, eum cito esse exspectandum.

Apoplexia est morbus acutus.

Et ob id Rhasis, respiciens ad apoplexiam pituitosam, ait, eam vel cito interficere, vel degenerare in paralysin: nam apoplexia, cum Galeno aph. 42. sect. 2. est vitium acutissimũ, & velocis motus: ratio est, quia partes principes non possunt perferre passiones fortes, & simul diuturnas.

Curatio in paroxysmo 1. Chirurgia.

Venæ sectio.

Quoad materias, & primum ratione accessionis. Venæ sectio probatur in apoplexia sanguinea, & in pituitosa quoque secundum Auicennam, si adsint signa sanguinis: ibi enim sanguis habet rationem causæ principalis; hic, sine qua non. Sic in apoplexia a qualitate dolorifica, vi percussionis, & doloris fluit sanguis, ideoque peccat, & habet rationem causæ adiuuantis: vnde & in hac apoplexia vena est secanda. Nec virtus in apoplexia prohibet venæ sectionem, quia non resoluitur virtus, secundum spiritus, sed opprimitur saltem; & virtus secundũ solida atque carnes non deficit. Quare in apoplexia secanda vena, si sanguis peccet: vbi notandum, vt, prout sanguis peccãs erit, magis vel minus copiosus; ita etiam magis, vel minus euacuetur. Et quoniam sanguis potiss. excedit in apoplexia sanguinea, secundum Auicen. multũ sanguinis vacuare oportet: secus in pituitosa, in qua sanguis non habet rationem causæ principalis. Quoad [vsum: Quantum.] Rhasis ter & quater secat venam: neque obstat, quamuis sanguis sit summæ actiuitatis, vt propterea potius vnica vice, & confertim euacuandus esse videatur: nã cum Aetio per iteratam venę sectionem mouetur materia, nec virtus ita dissoluitur: addimus nos, iterata venæ sectione, etiam confertim sanguinem euacuari, nam exiguum est spatium inter vnam, & alteram detractionem. Modus ex alibi dictis patet. [Quando.] Rhasis venam secat illico: Auicennas eam aperit hora accessionis; & iubet etiam in apoplexia pituitosa esse secandam venam ante acres clysteres; quia sanguis tempore accessionis vincit alia indicantia, vt, nisi subito vacuetur, homo moriatur: nec virtus prohibet, nam in accessione potius suffocatur. Sed quæ vena prius, quæ posterius tundenda? Rhasis primo secat venas medias, secundo remotas a capite, tertio proximas: respicit enim ad apoplexiam, in qua sanguis abundat, & in toto, & in capite: propter sanguinem igitur, qui simul replet totum, & caput, primum secanda vena media, id est, cephalica, quia ille sanguis vincit alia indicantia; nisi enim subito minuatur sanguis in capite existens, homo moritur: nisi etiam subito minuatur sanguis in toto existens, hic per capitis venam apertam in caput trahetur, vt homo similiter moriatur. Secundo loco, secantur venæ remotæ: nam magis potest sanguis in toto peccans, quam in capite: peccans enim in toto, habet impetũ in caput, qui impetus augeretur, si primum vena capitis secaretur. Quare vltimo loco vena proxima secãda, siue sit vena narium, siue frontis, siue colli. Tempore igitur accessionis, spatio 12. horarum, tres venæ aperientur. Quoad [vbi:] Auicennas secat venas colli, cephalicam, pedum & narium; quia respicit ad varias substantias.

Ferrum cãdens.

Præterea Auicennas inter materias chirurgicas, addit ferrum candens; quod prodest, vt materia dolorifica, sensum ablatum reuocans: Confert etiam, vt materia quæ attrahit, ratione doloris, & caloris. At hoc ferrum

can-

candens probatur in apoplexia pituitosa, nō in sanguinea: & admoueri potest suturæ coronali, & infra occipitium. Rhasis probat, & sartaginē ferreā calefactam, multoties prope caput appositam, vt capiti vtatur. Alij etc probatur cucurbitula magna cum insigni flamma; & citra scarificationem, & cum scarificatione. Probantur ligaturæ, & frictiones dolorificæ: quæ administrentur manibus inunctis [castorio, euphorbio, sinapi, aqua etiam ardente.]

Cucurbitulæ. Ligaturæ fuctiones.

Si apoplexia prodeat a qualitate, siue fiat percussione, siue alio modo; Auicennas nos remittit ad propria capita.

a Pharmacia.

Si apoplexia fuerit sanguinea, sed citra inflammationem (nam si adest inflammatio, confugiendum ad sermon. de phrenit. & lethargo) probātur medicamenta retrahentia, per modum Reuulsionis, & Repercussionis, Reuulsionis gratia, probantur clysmi acres; quoniam & in sanguinea apoplexia viget pituita; præsertim cum vi clysterum etiā sanguis retrahatur. Quoad vsum: probantur hi clysteres post vnam sectam; nam magis potest sanguis. Sed objiciat quis: in apoplexiæ accessione sensus tactus est ablatus: Ergo clysmi acres non possunt expultricē irritare. Respondeo: probari clysmos tēpore accessionis: nam attrahunt ad intestina, & ratione caloris, quia sunt calidi; & ratione similitudinis, quia verbi gratia componuntur e colocynthide, quæ similitudine pituitam attrahit, & ne detur vacuum. Vnde, vt facultas alteratrix in intestinis operetur, clysmi diu sunt detinendi, & ob id iubebat Rhasis, repetendos esse clysteres. Quoad expulsionem: hæc fit a b expultrice, adiuta a motrice. Expultrici auxiliātur nerui, per sensum tactus, causa commodioris vitæ, ca. 9. lib. 5. vs. part. Cæterum, cum expultrix sit necessaria causa vitæ, ideo assiduo agit, dum superuacaneum quiddā est præsens, & agit etiam citra sensum tactus; ideo ipsum quoque cerebrum, expers sensus, expellit. Quare, vt simpliciter expultrix excitetur, sufficit præsentia superuacanei; quē admodum etiā plāiæ superuacanea es pellunt citra sensum tactus: at causa vitæ commodioris, necessariū est, vt fit sensus tactus. Motrix quoque facultas ad expulsionē concurrit; ideoque, cū motus voluntarius sit ablatus, iubet Aetius, abdominis musculos esse fricandos, & comprimendos. Sic ergo reuulsionis gratia clysmis Auicēnas vtit. Gratia repercussionis Auicennas probat odoramenta, non calefacientia, sed roborantia, id est, leniter astringentia, verbi gratia si odoramenta fiant [e pomis, ex aceto, ex aqua rosacea.] Rhasis probat [oxyrhodinum, confectum ex ol. ros. completo, & aceto.] Sed notandum hæc reprimentia probari, in accessione apoplexiæ sanguineæ, non pituitosæ.

Apoplexia sanguinea. Reuulsio. Qua ratione clysmis actibus, vti queamus in apoplexia. Repercussio.

Quantum autem ad accessionem apoplexiæ pituitosæ; Auicennas probat vacuantia per meatus sensibiles, & insensibiles. Quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primum ratione totius corporis; primo vtitur clysmis acrioribus: secundo medicamentis, quæ per os exhibita aluum soluunt: tertio, vomitorijs. Ratio est: si quis enim ante clysmos vti voluerit purgantibus per os exhibitis; materia copiosa non cedet purgantibus. Si quis vtatur vomitorijs ante purgantia per aluum, cum totum corpus, & caput sint repleta, caput vomitorio medicamento magis replebitur. Quantum igitur ad clysmos acres, probatur qui fuerit propositus in dol. cap. a pituita, verbi gratia. [℞. colocynthidis, albi veratri, an. ʒ j. at. flo. rot. centaur. min. cyclamin. an. P. j. aquæ lib. iij. fiat decoctū sufficiēs: & ℞. prædicti decocti lib. j. olei rutacei ʒ ij. salis communis ℈ iiij. Misc. & fiat cum vitello clyster.] Quoad

Apoplexia pituitosa. Clysmi acres.

vsum: cum Rhasi licet vti, & his, & cet. Purgantia, quæ per os assumuntur, sunt [pilulæ fœtidæ, pil. cochiæ, etiam cum helleboro,] præsertim si apoplexia sit melācholica. Sed quoniam pituitæ in accessione non possunt deuorari, ideo sunt dissoluēdæ. Quoad quando: exhibendæ sunt tempore accessionis; nam magis potest materia quæ caput petit, quam possit cruditas: addidque Aetius, Apoplexiam nos cogere, vt temere omnia tentemus, quia mors imminet. Quoad vomitoria, Auicennas [exhibet ʒ ij. olei de Kerua; & exhibet cū succo taphani.] Recte etiam ab omnibus probantur vacuantia per os, & nares, quæ debent esse valentia, & amara; de quibus in dol. cap. Vacuantia per insensibiles meatus, debent esse vehementia, proposita in dol. cap. vnde recte Auicennas vtitur [oleo rutaceo, cū pyretro, & castorio: vtitur oleo antiquo cum cucumere agresti, cum scilla: ascendit ad euphorbiū, & sinapi. Possumus etiam ascēdere ad magnas antidotos.] Auicennas applicat capiti, & principio spinalis medullæ. Sed magnæ antidoti etiam intra os immitti possunt. Studendum autem secundum Rhasin, vt medicamenta in ventriculum descendant; quare miscenda sunt dulcia; & exhibenda medicamenta liquida: & debent imponi in vase obtinente canalem perforatum, vt ad œsophagum perueniant; nam hoc modo ęgris inuitis medicamenta in ventriculum descendunt.

Purgantia. Vomitoria. Vacuātia per os & nares. διαφορητικά.

Quoad diætam. Aer in sanguinea apoplexia sit temperatus: in pituitosa, & melancholica parum vergat ad calidum: nam aer frigidior, prohibet dissolutionem materiæ, calidior liquat. Cibus sit tenuissimus. Cauendū a vino: vnde in apoplexia sanguinea, probatur [aqua hord. cum exiguo sacchario:] in pituitosa, [mulsa cum hyss. saluia, pulegio:] in melancholica, [mulsa cū melissa, & boragine.]

Diæta.

Materiæ administrandæ extra accessionem, patent e dol. capitis.

CAPVT XVII.

De Somno præter naturam: seu Comate, proprie ita dicto, vel Caro, communiter sumpto.

Absoluta apoplexia dicendū est de Sōno præter naturam, de vigilijs, de catocho, stupore, tremore, paralysi, & conuulsione, vt sunt vitia ad animalem facultatem attinentia. Primum autem dicendum de somno, & vigilia, quia magis spectant ad cerebrum; cum reliqui affectus magis ad neruos pertineant. Et prius de somno agendum, quam de vigilia; quia somnus magis affinis est apoplexiæ. Somnus ergo præter naturā, alias dicitur Subeth, coma, cataphora somnolenta, & communiter carus. Per hunc somnum præter naturam intelligimus somnum profundum, citra inflammationem cerebri, ad differētiam somni in lethargo; & citra angustiam morbificam, ad differentiam somni in apoplexia, & caro exquisito. Hic autem notandum, carum dupliciter sumi; communiter, & proprie. Si communiter accipiatur; coincidit cum comate, cum somno profundo, e com. 28. sect. 2. l. 1. prorhet. Si proprie sumatur; est somnus profundus, in quo aufertur sensus, & motus, vt ibidem testatur Galenus. Nos ergo in præsentia per somnum profundum intelligimus affectum, distinctum a somno lethargi, apoplexiæ, & cari, proprie accepti.

Transitio. Nomen.

Vt

Digressio physiologica.

Forma somni.

Somnus est affectio partis sensitiuæ.

Vt autem intelligatur generatio somni præter naturam prius digredi oportet circa somnum secundum naturam. Sciendum igitur somnum, & vigiliam, esse quidem proprietates, quæ communiter ad corpus, & animam pertinent, magis tamē ad corpus. Somnus igitur est proprietas, corpori & animæ cōis, sensuum opera consequens. Quare somnus est proprietas, seu affectio partis, vt pars est sensitiua, quatenus nimirum eo tēpore ab opere desistit, post somnum tamen rursus sentire, & operari potest: vnde somnus secundum naturam est, vt ita dicam expertectibilis. Cum autem somnus secundum naturā sit affectio: quæ nam est hæc affectio? Respondet philosophus in l. de somno, & vigilia, esse copulam, seu immobilitatē partis sensitiuæ. Forma ergo somni secundum naturam est copula: subiectum est pars sensitiua. Cū enim somnus non sit actio, sed affectio; (nam subiectum patitur) affectio hæc pertinet potius ad quietem, quā ad motum, cum actiones intermittantur, c.9.lib.3.de caus.puls. recte ergo philosophus statuit, hanc affectionem esse copulam, seu immobilitatem. Subiectum est pars sensitiua, quæ primū: (vt quod:) concurrit ad obeundum functiones, quarū in somno est intermissio. Vnde, cum in somno intermittantur principes functiones, nimirum sensus, & motus voluntarius; somnus debet esse affectio illius partis, quæ harum functionum est principiū: hoc autem principium est ipsum cerebrum, quippe quod est sedes facultatis communissimæ, quatenus hæc ad animalem contrahitur. Hinc Auicēnas dicit; somnum esse cerebri affectionem, qua instrumenta, actiones animales intermittunt, respiratione excepta. Neque obstat, quamuis Philosophus statuat, functionum animalium originem esse cor: nam Philosophus respicit ad principium facultatis communissimæ, vt alibi docuimus. Non negasset tamen Aristoteles, facultatem communissimam, a corde prodeuntem, contrahi in cerebro, vt euadat animalis: vt cerebrum secundu hāc rationem sit somni subiectū. Vnde & Auerrhoes c.41.lib.3.collectan. statuit, cor esse radicē somni, cerebrum autem esse primum instrumētum: nam cerebrum, ait, est frigidissimum membrorum principalium. Cor radix somni dicitur, prout est sedes facultatis communissimæ; cerebrum autem concurrit, vt primum instrumentum, id est, vt in cerebro facultas communissima euadit animalis; nam propterea cerebrum est frigidius, vt spiritum vitalem attemperet, & immutet in animalem. Porro efficiens causa somni, secundum Aristotelem, Galenum, & Auicennam, est reciprocatio spirituū, & caloris ad interiora: ideoque Auicennas, definiens somnum effectiue, dicit: quod somnus secūdum naturam sit reditus spiritus animalis ad cerebrum, cum profundatione spiritus vitalis ad cor. Cum spiritu autem vitali etiam calor intro repit, ac profundatur; vnde dormientes interius sunt calidiores, quam extra; secus autem in vigilijs, aph. 1.sect.2. Quare causa efficiens somni secundū naturam, est reciprocatio spiritus, & caloris. Cū autem somnus sit affectio, & proinde quid in fieri: ita pendet a reciprocatione, vt reciprocatio vicem gerat causæ formalis, sm Auerrhoem. Cæterum intelligere oportet a quo fiat hæc reciprocatio. Aristoteles inbuit, eam fieri ab agente secundum naturam; ad differentiam somni præter naturam: sicut cōtra, teste Galeno, c.10.lib.3.caus.puls. somnus præter naturam fit a causa violenta. Fit autem somnus a natura, quando se conuertit ad alimentum. Vnde, si somnus durat post succos confectus, est morbificus somnus, & via ad mortem. Quomodo autem fit hæc reciprocatio a natura? Secundum

Copula, seu immobilitas.

Subiectum somni est cerebrum.

Cor est somni radix: cerebrum, est primum instrumentū.

Efficiēs causa somni, vapor condensatus angustans.

Quomodo fiat reciprocatio spirituum, & caloris.

Aristotelem fit vi vaporis (hæc est causa communis) qui prodit ex alimēto, cerebrumq; petit. Prodit autem vapor ex alimento, vel colliquato, quādo somnus fit post cibum, vel post vigilias, citra corporis laborem, quamuis homo non comedat post vigilias: nam vt assiduo nutritur corpus, ita assiduo ex alimento fit euaporatio in caput: vnde Galenus ait, c.vlt.l.de vtil.respir. euaporationem fieri e sanguine, ex alimento, in cerebrum. At vapor prodiens ex alimento in caput, non est causa reciprocationis spirituum, nisi condensentur, ob frigiditatem cerebri: sic enim condensatus, prohibet egressum spirituum, & radiorum, & proinde influxū facultatis animalis. Durat igitur somnus, quādiu durat vapor condensatus angustans. Causa finalis somni, secundum Aristotelem duplex est: præcipua est otium vigiliarum: homo enim dormit, vt cōmode per vigilias propria munia obeat, id est, munia quæ attinent ad facultatem animalē, non autem ad naturalem: nam facultas naturalis non cessat ab opere, suo vnquam, quia dum operatur, parat sibi alimentum, quo souetur; contra facultas animalis, quoniam actione propria non souetur, propterea actionem suam quandoque intermittit. Causa finalis secundaria, est propria requies facultatis animalis: & hic finis secundarius ad præcipuum refertur; nam facultas quiescit, vt operetur. Ex his ergo quæ hactenus dicta sunt, possumus colligere τὴν ἀνάλυσιν, definitionē somni secundum naturam; quod sit copula cerebri, dependēs a retractione naturali spiritus animalis, vt homo functiones animales obire possit. Porro somnus hic naturalis, secundum Auicennam, vel Absolute est naturalis, vel Nō absolute. Absolute naturalis est qui fit post vigilias, a cibo, vt spiritus in vigilijs dissipatus restituatur: huiusque reciprocatio fit a vapore, ex alimento nō colliquato. Somnus naturalis non absolute, quem Auicēnas vocat somnū non naturalem, fit post insignem laborem, vt spiritus plus iusto dissipatus reparetur: & in hoc somno fit reciprocatio a vapore alimēti colliquati.

Finis somni.

Definitio somni secū dum naturam.

Diuisio sōni naturalis.

His explicatis, quantum ad generationem somni præter naturam: sciendum, somnum præter naturam fieri, dum cerebro occurrit causa morbifica, ita agens, vt spiritus animalis præter naturam retrahatur in cerebrum, vt cerebrū ita afficiatur, vt difficulter homo expergiscatur. Dependet autem a reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Quare Somnus præter naturam est copula morbifica cerebri, depēdens a reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Forma somni præter naturam, est copula, qua veluti ligatur subiectum, nimirum cerebrum.

Generatio somni pter naturam.

Definitio. Forma subiectum.

Causa efficiens, est reciprocatio præter naturā spiritus animalis. Porro, causa, a qua fit reciprocatio hæc præter naturam, est vel Intemperies, vel Materia: c.10.lib.3.de caus.puls.c.8.lib.4. de præsag.puls.c.5.lib.3.de loc.aff.c.2.lib.4. loc.aff.com. 28.sect.2.li.1.prorrhet.& Auicēnas cap.de subeth. Quoad intemperiem, est intemperies cerebri, vel frigida, vel humida, vel frigida, & humida At potior intemperies est frigida: nam frigiditas strenue condensat vaporem alimēti: humiditas autem vaporem condensatum a naturali, frigiditate, cōseruat. Quę autem causę sint intēperierum, patet alibi. Quoad materiam; est vapor, qui copia, & motu peccat copia obstruit, motu fertur in caput. Vnde Aetius dicit, Coma, id est, somnum præter naturā fieri, e vapore calido, & humido. Vt comatis causa immediata, prohibens spirituum egressum, non sit vapor, peccans vel qualitate tātum, vel qualitate, & copia: nec possit esse humor, peccans vel qualitate, vel copia, vel simul, & copia, & qualitate. De-

Causa efficiens.

Dyscrasia.

Materia.

Coma fit a vapore, sola copia peccante.

ciaro.

claro. Si enim vapor peccet sola qualitate, nimirū frigiditate, causa est comatis, sed mediata, quarenus cerebrum refrigerat, quod refrigeratum deinde vapores densat. Si vapor peccet copia, & qualitate; copia sane obstruet, sed non erit coma, verū caros exquisitus. Si humor sola copia peccet, pariter fiet caros exquisitus, non coma de quo nunc loquimur. Si humor peccet sola qualitate, erit causa comatis, sed mediata, quatenus sua qualitate frigida cerebrum refrigerat. Si peccet humor, & copia, & qualitate, fiet caros exquisitos. Constitutum igitur sit, coma fieri a vapore, sola copia peccante. Hic vapor, secundum Auicennam prodit modo a Toto, modo a Parte. A toto, etiam cum Aetio, vt in febribus e vaporibus calidis, & humidis: A parte, vt a ventriculo, per crapulas, & ebrietates: & cum Auicenna prodire etiam potest, a pulmone, & alijs partibus.

Differentiæ. Quoad differentias, ratione formæ: Si copula cerebri sit remissior, fit somnus præter naturam, quem vocant Coma, seu cataphoram: si copula sit intensior, fit somnus præter naturam quem vocāt Coma somnolentum; seu cataphoram somnolentam: & si adhoc sit copula intensior, fit somnus præter naturam quem vocant carum. A subiecto non sumuntur differentiæ, nam semper est cerebrum. Ratione causę effectricis: Reciprocatio spiritus animalis sit, vel ab Intemperie, quæ est aut Frigida, aut Humida, aut Frigida, & Humida: vel a Vapore copioso obstruente; qui, vt peccat secundum motum, prodit vel a Toto, vel a Parte.

Signa. Hoc malum in genere est notum: nam ęger expergiscitur quidem, sed difficulter. Quoad differentias: coma cognoscitur cum Thasi, quia patiēs quasi dormientis iacet, sentit, mouetur, oculos vt plurimū clausos habet; at vi clamoris oculos aperit, sed statim claudit; in somma, ingens ad somnum est inclinatio, vt patiens nisi excitetur dormiat. Coma somnolentum cognoscitur, secūdum Galenum in libr. de comate; quia ægri dormiunt diu, & profunde, non loquuntur, difficulter sentiunt: & hæc cataphora somnolēta propria est lethargicorum. Causa efficiens, si sit intemperies, ęgri non loquuntur: si vapor, cum Aetio, peregrina loquuntur, ac veluti delirant.

Indicationes. Indicationes ex vsu sunt; vt si somnus fiat ab intemperie, oritur indicatio alterandi per contrarium: si causa sit vapor, est vacuandus, & retrahendus; occurrendumque causæ generanti, vt alibi diximus.

Prognostica. Vitium hoc despiciendum nō est: nam somnus profundus potest mutari in coma somnolentum, in carum, in apoplexiam. Sed periculū pro vi differentiarum intenditur, verbi gratia coma est minus periculosum, comate somno. ēto; cum in hoc maior sit vehemētia ratione essentię. Causa efficiēs, potest esse intemperies, & vapor, quæ autem horum sit vehementia, patet e sermone de dolore capitis.

Curatio. Quæ materiæ sint administrandæ, cōstare dolore capitis. Breuiter tamen, quędam monebimus. Materia igitur chirurgica probatur dolorifica: vt ligaturæ, frictiones, ferrum candens, pręsertim in comate somnolento. Med camēta probātur, quæ agunt in sensorium tactus, & in organum facultatis expultricis: vt sunt clysteres acres, suppositoria acria, sternutatoria. Si opus sit vinoxymelino, conficiatur ex aceto copioso, & oleo exiguo [nam oleum, secundum Auicennam, dormire facit.]

Diæta. Aer sit summotus. Cibus, [multa cum aceto.] Et in hoc malo probantur animi accidentia, quæ possunt animam agitare, vt tristitia, ira, &c.

CAPVT XVIII.

De Caro exquisito, seu proprie ita dicto.

Per Carum intelligimus exquisitum: morbus enim coincidit cum comate, de quo sumus locuti: intelligimus ergo carum exquisitum, cum Gal. capite secūdo, li. quarto, de loc. affect. & comm. 2 t. libro 2. de articul. in quo malo homo neque sentit, neque mouetur, non intelligit, non recordatur; respiratio non aufertur, sed quandoque læditur. Nomen.

Generatio. Generatur hoc malum, dū causa angustat ventriculos cerebri, vt ea fiat reciprocatio spiritus animalis, vt omnis functio animalis aboleatur, excepto tactu, & respiratione, vt tactus imminuatur, & respiratio quandoque lædatur. Caros igitur est functio ablata animalis, (respiratione excepta,) cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita, secundum cerebri ventriculos. Forma, est functio ablata animalis, respiratione excepta: vt caros distinguatur ab epilepsia, in qua est continuatio; & distinguatur ab aliqua apoplexia, in qua respiratio aufertur. cap. 2. lib. 4. loc. aff. At notandum circa tactum, & respirationem. Circa tactū: statuit enim Galenus loc. cit. in caro hominem nō sentire. Aetius autem inquit, in caro hominem, dum pungitur, sentire. Responsio. Tactus dupliciter potest considerari: quatenus scilicet in ipso tactus occurrit obiectum proportionatum, vel improportionatū: Si occurrat obiectum proportionatum, homo detentus caro non sentit, cum Gal. si improportionatum, sentit, cum Aetio. Quoad respirationem, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. dicit, in caro non lædi respirationem: vbi per carum intelligit carum remissiorem: nam in vehementiori læditur respiratio, capite primo, lib. quinto. loc. affect. Subiectum, est cerebrum, causa functionum principalium; est quoque totum, causa motus; nam homo iacet, nec potest surgere. Definitio: Forma. Subiectū.

Causa efficiens. Causa efficiens est facultas impedita secundum ventriculos cerebri: qua caros distinguitur ab apoplexia, in qua facultas impeditur etiam secundum poros. Cum igitur in caro impediatur facultas secundum ventriculos; morbus in hoc vitio est angustia ventriculorum cerebri. Per ventriculos, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. intelligit, non modo anteriores, sed etiam potissimum medium; ait enim carum fieri, dum crassum comprimit vētriculos, & potissimum medium. Angustia in caro, est compressio, Subsidētia, & Obstructio. Compressio fieri potest a causa Externa, & Interna. Externa, est causa percutiens, capite secundo, libro quarto, loc. affect. Interna, est affectus similis inflammationi, vt colligitur ex aphorism. 42. sect. 2. ad similitudinem apoplexiæ subsidentia quoque produci potest a causa externa, & interna Subdeentia enim fit a qualitate dolorifica, vel a frigiditate. Si fiat a qualitate dolorifica, vt voluit Galenus capite secūdo, libro quarto. loc. affect. dolor fieri potest a causa externa, vt ab ictu: vel ab interna, vt si aliqua corporis pars vi causæ internæ doleat, vt fiat caros per consensum, quemadmodum, & apoplexia fieri solet. Si fuerit qualitas frigida, fieri potest a causa vel extra caput refrigerante, vel a frigiditate, genita in aliqua corporis parte, & promde a causa interna. Obstructionis causa est Vapor, vel Minera: Vapor copiosus requiritur: vnde Paulus voluit in augmento, Angustia causa. 1 2 3

augmento, & vigore accessionum febrilium fieri casum. Minera, est pituita cogosa, frigida, humida, obstruens quidem ventriculos cerebri, sed non hærens in parietibus ventriculorum, quemadmodum in epilepsia & apoplexia.

Differentiæ. Quoad differentias, a forma: In caro respiratio vel est Inculpata, vel Culpata. A subiecto non sumuntur differentiæ, quia idem. A causa efficiente, angustia est, vel Compressio, vel Subsidentia, vel Obstructio.

Signa. Quoad signa. Aetius statuit, carum distinctum cognosci ab apoplexia: nam dum patiens pungitur sentit, & copus retrahit. Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: respiratio an sit inculpata, nec ne, per se patet. Quoad causam efficientem, & primum si fuerit compressio, cognoscitur e causis comprimentibus, vt ex ictu, e signis copiosi sanguinis. Subsidentia similiter cognoscitur e cognitione causarum. Causæ externæ, manifestæ redduntur ab assidentibus. Causa interna, an prodeat ab aliqua parte; patiens manifestabit se persensisse dolorem, vel frigiditatem in aliqua parte: vnde assidentes referent; patientem ante paroxysmum esse conquestum de dolore alicuius partis. Obstructio, num fiat a vapore, an a pituita, patet e dolore capitis.

Præsidium. Quid indicet quælibet angustia; patet e sermone de apoplexia.

Prognostica. Malum hoc semper magni est momenti, com. 28.sect.2.l.2.prorhet.nam symptomatum adest insignis vehementia ratione essentiæ, quia functio animalis est abolita: adest vehementia dignitatis, nam & symptomata, & causæ pertinent ad cerebrum. Varie autem prognosticandum, pro vi differentiarum. Ratione formæ, caros magis est periculosus, si lædatur respiratio. Ratione causæ efficientis, si fuerit compressio ex ictu, est vitium ferme incurabile. Si compressio fiat a sanguine, curari potest, quia sanguis sola copia peccat, & in proprijs vasis detinetur. Si angustia fuerit subsidentia; augetur & minuitur periculum, vt in sermone de apoplexia diximus. Si angustia fuerit obstructio, est malum curabile: potest enim superari & vapor, & minera. Vnde plerique gloriantur se curasse apoplexiam, cum tamen carus fuerit. Euentus cito exspectandus est: carus enim est vitium velocis motus.

Curatio. Materiæ patent, e traditis in serm. de Apoplexia, & de dolore capitis.

CAPVT XIX.

De vigilia morbosa.

Nomen. Omnio præter naturam, opponitur illud vitium, quod Auicenas Zaara vocat, i. morbosam vigiliam. Huius generatio vt pateat, intelligenda est essentia vigiliæ secundum naturam. Vigilia igitur secundum naturam, cum philosopho, est affectio cerebri, sicut & somnus: differentia autem est, quia in somno affectio est copula, in vigilia, affectio est relaxatio. Sicut igitur copula pendet a reciprocatione spiritus animalis: ita relaxatio pendet a naturali effusione spiritus, ad instrumenta sensus & motus. Præterea, vt reciprocatio fit ab alimenti vapore condensato a cerebri frigiditate, secundum naturam, & conseruato a moderata humiditate: ita in vigilijs spiritus effusio fit, dum vapor condensatus est resolutus, vt spiritus animalis pro his instrumentis motus & sensus impertiatur, vt homo his vti valeat. Vigilia ergo secundum naturam est

Generatio vigiliæ secundum naturam.

relaxatio cerebri, dependens a naturali effusione spiritus animalis, gratia obeundarum operationum. Hinc facile colligi potest, vigiliam præter naturam fieri, quotiescunq; cerebro occurrit causa morbifica, cuius vi alimenti vapor, vel in cerebrum non fertur; vel si defertur, nec condensatur, nec conseruatur, sed potius rarefit & absumitur, vt impor tuna fiat egressio spiritus alalis. Vigilia ergo morbosa, est relaxatio cerebri, dependens ab effusione præter naturam spiritus animalis. Forma est relaxatio. Subiectum est cerebrum.

Generatio vigiliæ præter naturam.

Definitio.

Forma subiecti.

Causa efficiens, est effusio spiritus animalis præter naturam. Vnde Gal.c.10.lib.3.de caus.puls.ait; in vigilijs morbificis calorem naturalem foras moueri immodice: sicut enim spiritus animalis præter naturam egreditur, ita calidum innatum immodice præter naturam mouetur ad circumferentiam. Spiritus autem animalis egreditur propter causam morbificam, quæ multiplex esse potest. Ideoq; cum vigilia fiat, quoniam in cerebro desideratur alimenti vapor condensatus: sciendum, quod cerebrum hoc vapore priuetur propter duas causas: prima causa morbifica est, quæ prohibet alimenti vaporem in caput deferri: altera est, quando causa morbifica vaporem in caput delatum, non densat, nec conseruat. Declaro, discurrendo per causas & internas, & externas. Causa interna est Qualitas & Materia. Qualitas est Materialis, vel Spiritalis. Materialis proponitur a Gal.c.5.l.3.loc.aff. vbi vult, vigiliarum causam esse intemperiem cerebri sine materia: quæ intemperies, vel est calida, vel sicca, vel calida & sicca: sed caliditas obtinet potiores partes, nam est maioris actiuitatis, vnde rarefacit & absumit vaporem, nec permittit, vt in caput deferatur: siccitas vero solum absumit. Qualitas spiritalis, est qualitas dolorifica. At quomodo hæc qualitas vigiliarum est causa? Sciendum dolorem duo efficere: primum enim soluit vnitatem, vt obiectum improportionatum in illis agat in cerebrum, & cerebrum hoc obiectum vi dolorifico indicet. Secundo causa dolorifica qualitatem noxiam introducit, quam insinuauit Galenus aph.30. sect.6. dum ait, in magnis doloribus ad ventriculum fluere biliosas superfluitates; vt si dolor vigeat in intestinis, qualitas dolorifica impertiatur ori ventriculi: quemadmodum & vulnus capitis est causa vomitus, caput enim ventriculo communicat passionem, quæ passio nihil aliud est, quam qualitas spiritalis. Adhæc, cap. 6.l.5.loc.aff. Galen. dicit, syncopen fieri vitio stomachi, ob proprietatem doloris, id est, ob qualitatem dolorificam, quæ longe alia est ab intemperie. Si ergo causa dolorifica tribuat cerebro qualitatem dolorificam, est causa vigiliarum; non tamen semper; nam quandoque est causa reciprocationis caloris, vt fiat carus. Si causa dolorifica tribuat solum obiectum improportionatum, tunc causa est, non somni, sed vigiliarum: non enim permittit alimenti vaporem in caput ferri: quia materia, propter dolorem, fluit in partem quæ primo afficitur, cap.3.& 5.lib.13.meth. Hæc de qualitate. Quoad materiam, oportet intelligere speciem, vitium, & causam generantem. Species est Vapor, vel Minera. Vaporis species tot sunt, quot sunt species mineræ. Minera igitur est vel sanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia. Quoad vitium, est materia putrida, calida, sicca; putrida & calida, prohibet condensari vaporem alimenti; materia sicca alimenti vaporem absumit. Sanguis concurrit vt putridus, & calidus; bilis, vt calida, sicca; pituita, vt salsa, & proinde vt putrida calida; melancholia si sit exusta, vt calida, sicca; si non exusta, vt sicca. Causa generans quænam sit, alibi diximus. Causæ externæ, vigiliarum, secundum Auicennam

Causa efficiens.

Causa interna. 1. Qualitas.

Quo qualitas dolorifica, excitet vigilias.

Materia.

Causæ externæ.

possunt esse aer luminosus, secundum Paulum inedia, & cibus nimis copiosus, qui dum ob copiam non coquitur, facit, vt desideretur alimenti vapor: præterea est cibus pariens insomnia, vt fabæ: adhæc sunt cogitationes, mœrores, strepitus, & reliqui animi motus immodici; propterea quod magis possunt ad efficiendum egressum spiritus animalis, quam possit alimenti vapor ad reciprocationem spirituum.

Differentiæ.

Differentiæ non sumuntur a forma, nisi vt relaxatio est Intensior, vel Remissior: Neque a subiecto. Sed ab efficiente: vt causa est Interna, vel Externa. Interna, est Qualitas, vel Materia.

Signa.

Patet autem hoc vitium in genere, & secundum differentias a forma; num scilicet relaxatio sit magis vel minus intensa. Num causa efficiens sit interna, vel externa, facile cognoscitur. Si autem causa interna sit; quænam hæc sit causa, patet e traditis in sermone de dol. cap.

Indicationes.

Si vigilia fiat ob vaporem non condensatum, idque ob intemperiem, oritur indicatio alterandi per contrarium; quare modo refrigerandum, modo humectandum. Si hoc fiat a materia; quid indicet materiæ species, vitium, causa generans, etiam patet. Si fiat vigilia, quoniam vapor condensatus absumitur, a siccitate; oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput non trahitur; & si id fiat, quoniam retrahitur a dolore; patet, quid dolor indicet: Si autem fiat quoniam vapor alimenti simpliciter deficit; indicatur præsidium generans vaporem alimentalem.

Prognostica in genere.

Vigilia est vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrum: & si vigilia producatur, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, cap. 12. lib. 3. de tuen. sanit. aph. 20. sect. 4. lib. 6. epid. corpus enim dissoluitur, dum caliditas euaporans secum ducit nō exiguas particulas corporeæ substantię. cap. 6. l. 7. meth. com. vlt. lib. 2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigilię vires lædant, cap. 1. & 5. lib. 12. meth. Et additur aph. 18. sect. 7. vigilijs succedere vel conuulsionem, vel desipientiam: conuulsio quidem succedit ex inanitione, nam vigiliæ vacuando siccant: desipientia succedit, quia in vigilijs sanguis redditur biliosus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarum. Primum ergo ratione formæ, vt relaxatio est intensior, ita vigiliæ magis sunt periculosæ: & addit Auicennas, si tussis subsequatur, homo moritur; nam tussis est signum vehementissimæ vigiliæ, quæ sua vehementia ita siccat & exasperat laryngem, vt tussis oriatur.

Prognostica in specie.

Ratione causæ efficientis; si prodeat a causa externa, minus est periculosa, & satis remissa vigilia. Si causa sit interna; est qualitas, vel materia. Qualitas est intemperies, vel dolor. Intemperies si sit in habitu; est incurabilis, quemadmodum siccitas in sene. Si causa sit dolor; pro vt doloris varie prognosticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus; prognosticum est petendum e vehementia morborum. Si in causa fuerit materia simpliciter, siue sit materia biliosa, siue melancholica, siue salsa pituita; prognosticum est sumendum a vehementia materiæ, vt alias docuimus.

Euentus.

Vtrum autem euentus cito vel tarde sit futurus, cognoscitur e motu causæ: verbi gratia, causæ phrenitidis sunt velocis motus, pituita salsa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa sit vigilia, non tamen est assidua, sed habet interualla: nam secus patiens obiret.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad materias. Venæ sectio non probatur, nisi vigilia comitetur morbum, cuius causa vena sit secanda; vt in phrenitide, in febribus. Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel a dolore, vel a materia: si ab intemperie, si quidem hæc sit calida; secundum Auiceo. probantur [rasura cucurbitæ, mucilago psyllij, virga pastoris, semperuiuum, lactuca, mandragora, capita papaueris.] Si intemperies sit sicca; vti licet, [oleo amygd. dul. lacte, butyro.] Verum siccitati si coniuncta sit frigiditas, prædictis addantur [chamæmelum, fœnumgræcum, melil. malua, althæa.] Si siccitati sit coniuncta caliditas; prædictis addantur frigida iam superius proposita. Si vigiliæ causa sit dolor; secundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de qua alibi. Si causa sit materia; si materia agat per mediam phrenitidem; patet quibus medicamentis sit vtendum. Si agat materia citra mediam phrenitidem, eum esse possit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: si fuerit pituita salsa; Auicennas probat [ol. amygd. dulcium, oleum commune, & decoctum in duplici vase, cum aqua hordei, & cum vino albo subdulci, cum pauco chamæmelo, melliloto & serpillo:] respicit enim ad pituitam salsam, quæ viscida est & crassa, vt detergentibus & attenuantibus opus sit. Si materia sit melancholica; cum sit frigida & sicca, oportet calida miscere humidis: vt sunt [malua, althæa, oleū amygdal. adeps gallinæ, &c.] Si materia fuerit biliosa; vti licet [violis, lactuca, cucorbita, nymphęa, mandragora, folijs & capitibus papaueris, hyoscyamo, diacodio, philonio Romano, syrupo de papau. requie Nicolai, pilulis de cynoglossa.] His tamen frigidis calida sunt miscenda, & quædam etiā corrigentia, quæ dent penetrationem. Actiua proponit odoramenta [e papauere, & mandragora, cū vino.] [Vsus] patet: monere tamen quædam licet, circa quando & vbi. [Quando.] Cum Paulo, oportet hæc administrare, si adest febris, in declinatione accessionis: adhæc, primo ea sunt applicanda, deinde exhibenda. [Vbi:] cum bilis subsistentiam habeat & in toto, & in capite; medicamenta & per os exhibenda, & capiti applicanda, omnium, suturæ coronali, temporibus, naribus; at opium non applicetur suturæ.

Pharmacia.
1. Intemperies.
2. Dolor.
3. Materia.

Diæta.

Quoad diætam, probatur aer obscurus, & alteratus medicamentis soporiferis, [id est, lactuca, papauere, &c.] Probatur pulmentum conficiatur [e capitibus papaueris, e radice papaueris nigri, &c.] Cibus sit varius, pro causæ varietate: & cum Paolo miscenda sunt soporifera, dum vigilia vrget. Paulus probat validum exercitium, a quo scilicet fit insignis colliquatio alimenti, vnde ex hoc vapor copiosus petit caput, & somnum excitat.

CAPVT XX.

De comate vigili.

Nomen.

PEr Coma vigil, intelligimus malum, mistum e somno & vigilia pręter naturam. Generatur hoc malum, dum causa contraria agit in cerebrum, vt cerebrū afficiatur modo copula, modo relaxatione. Coma vigil igitur est affectio mista e copula & relaxatione cerebri, dependens a quiete & motu præter naturam spiritus animalis.

Generatio.

Forma est, quid mistum e copula & relaxatione: e copula, vt est coma; e relaxatione, vt est vigil. Subiectū est cerebrū. Causa efficiens, est spiritus aīalis, quies seu reciprocatio, & motus, siue egressus. Quę causæ sint reciprocationis & egressus spirituum, patet e superius propositis. Quoad differentias, & primō a forma: vel Copula vincit, vel Relaxatio:

Forma.
Causa efficiens.
Differentiæ.

vnde

vnde cum Galeno in 1. de comate, datur cataphora vigil pigra, dum copula vincit; datur cataphora vigil non pigra, dum relaxatio vincit. Ratione causæ efficientis dicendum; materiam vel esse participẽ inflammationis, vnde prodit cataphora vigil phrenitica; vel expertem inflammationis, vnde producitur, cataphora vigil non phrenitica a Galeno dicta. Signa. In genere hoc malum patet: nam cum Galen. loc. cit. æger vigilat, nec tñ surgere pôt. Quoad differentias ratione formæ: cataphora vigil non pigra, cognoscitur e motu facili corporis & copioso: pigra contra. Ratione causæ efficientis; cataphora vigil phrenitica, cognoscit e delirio; non phrenitica, ex absentia delirij, nisi hæc cataphora fiat e vino; Præsidia. si aũt fiat e vino, cognoscitur inde, quod febris nõ adest, & præcessit potio vini copiosi. Indicationes, prognosticum, materiæ; patent è traditis de simplici tum somno, tum vigilia.

CAPVT XXI.

De catocho exquisito.

Transitio. HActenus dictum est de vitijs, attinentibus ad corpus & ventriculos cerebri. Iam dicendum de malis neruorum; nimirum, de catocho, tremore, stupore, paralysi, & conuulsione. Et primũ de catocho dicendum; quia in hoc vitio cerebrum Nomen. per essentiam afficitur. Per catochum intelligimus malum, quod vocant catalepsin, detentionem, cõgelationem. Non explico causam harum vocum: videte Altimarum. Intelligimus autem catochum exquisitum, in quo patientes seruant eundem situm, quem antea obtinebant; præterea audiunt, vident, imaginantur, recordantur; sed immoti instar statuæ manent, sensuque tactus orbantur, ca- N B. pite 16. libro 4. de caus. puls. Excluditur ergo catochus nostus, quem interdum Galenus coma vigil vocat: vt cap. 21. libro 13. meth. cap. 2. libro 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de diff. sympt. Quibus locis nõnulli, putantes Galenum loqui de catocho exquisito, vehementer sunt allucinati. Catochus ex- Generatio. quisitus generatur, dum a cerebro frigido & sicco, e materia melancholica, producitur vapor frigidus & siccus, vt ilico expellatur in neruos; vnde nerui motiui, qui alijs duriores sunt, a vapore frigido & sicco afficiuntur, & secundum partem internam condensantur, vt radios spiritus animalis non admittant; ideoque motus voluntarius vna cum tactu deperditur: afficiuntur etiam nerui secundum partem externam, secundum quam ita refrigerantur, vt rigidi, seu tensi permaneant, vn- Definitio. de homo ceu statua redditur immobilis. Quare catochus exquisitus est motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis totius corporis, dependens a densitate, cum frigiditate & siccitate neruorum motiuorum. Hæc definitio colligitur e Galeno, com. 56. sect. 2. libro primo. prorhet. non autem ex alijs locis; nam capite tertio, lib. de diff. sympt. & alibi, respicit Galenus ad cato- Forma. chum spurium. Forma huius mali est motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis; patientes enim immoti manent. Vnde catochus distinguitur a tetano, & a catocho notho. A tetano; nam in hoc est motus corruptus, quia omnes musculi mouentur ad suum principium. Distinguitur a catocho notho, quem etiam coma vigil nuncupant; quia in hoc, secundum Aetium, patientes quandoque mouent manus ad caput; quod nequaquã fit in exquisito. Quoad sensum tactus; ait Galenus, homines in catocho tangibilia non percipere. In definitione diximus, abolitam esse receptionem obiecti tangibilis; non autem functionem tactus esse ablatam; vt constaret, vitium hoc non esse positum in iudicio, sed in receptione: iudicium enim in sensu tactus attinet ad cerebrũ, quod non est læsum: receptio autem pertinet ad neruos, qui sunt læsi. Subiectum huius acciden- Subiectũ. tis est totum corpus; patientes enim manent immoti secundum omnes partes.

Causa efficiens, est densitas, cum frigiditate & Causa efficiens. siccitate neruorum motiuorum. Vt hæc intelligantur; supponendum, neruos constare e portione interna cerebrali, seu medullari; & externa, seu mẽbranea. Quemadmodum igitur nerui in paralysi afficiuntur secundum internas partes, in conuulsione secundum externas; ita in catocho secundũ vtrasque afficiuntur: vt propter densitatem spirituum animalium radij non transeant; propter frigiditatem & siccitatem nerui rigidi euadant. Diximus autem in finitione neruos motiuos affici, quoniam hi, vt duriores, facilius a frigido & sicco indurescunt. Quia ergo nerui molles non afficiuntur; ideo patientes cum Galeno audiunt, vident, sed oculi tamen non mouentur: & quia noxa non attinet ad cerebrum; recordantur & imaginantur. Cęterum cognoscere oportet, ob quã cau- Causa catochi est vapor. sam nerui ita afficiantur. Paulus proponit materiã frigidam & siccam, id est, melancholicam; quæ materia melancholica est vapor; cum hoc malum cito fiat & cito declinat, vt quatuor vicibus, aut pluribus quoque eodem die reuertatur: neque vacuatio aliqua sensibilis apparet, quia scilicet est vapor. Hic vapor, copia sua potest densare, & frigiditate atque siccitate veluti congelare. Materia e qua hic vapor generatur, est humor melancholicus, id est, frigidus & siccus. Agens causa, quę hunc vaporem producit, interdum est calor imbecillis infra caput, dum videlicet vapor generatur e melancholia, infra caput collecta: semper autem agros est calor debilis capitis; & est capitis intemperies frigida, & sicca, secundum Galenum aphor. 3. sect. 2. quæ intemperies vaporem frigidum & siccum, prodeuntem a loco extra caput, frigidiorem & sicciorem reddit. In catocho ergo exquisito materia est melancholica: vnde, dum Aetius ait, catochum fieri a sanguine, loquitur de catocho notho.

A forma sumuntur tantum differentiæ secun- Differẽtiæ. dum Magis & Minus. A subiecto non sumuntur differentiæ: nam semper est totum. Ab efficiente: Vapor generatur In capite, vel Extra.

Catochus in genere patet. Differentiæ a forma Signa. secũdum magis & minus, cognoscuntur e diuturnitate & frequentia accessionum. Quoad causam efficientem; num vapor generetur in capite, vel extra; cognoscitur e traditis in serm. de dol. cap.

A vapore sumuntur hæ indicationes: vapor dis- Præsidia. soluendus est, & retrahendus, si habet impetum in caput. A materia e qua, cum sit humor melancholicus frigidus & siccus; quid indicet, patet. Ratione agentis; cerebrum est calefaciendum & humectandum.

Hoc malum, quantum attinet ad accessionem, Prognostica. cito & facile superatur: nam vaporis vehementia ratione essentiæ est remissa: nec adest insignis vehementia ratione dignitatis, quia vapor afficit neruos, non cerebrum: & ob id dicit Galenus comm. cap. 4. l. 6. 56. sect. 2. lib. 1. prorhet. adulescentem illum euasisse. Sed notandum; cum Aetius inquit, catochum esse periculosiorem lethargo; quod respiciat ad catochum nothum, ad vitium mixtum ex inflammatione phrenitica & lethargica; addit enim aquam frigidam esse noxiam, quod augeat inflammationem. Maior est difficultas in præserua-

tione: quia cerebrum est frigidum & siccum: vt adsit vehementia essentiæ & dignitatis.

Curatio. Materiæ extra accessionem vsurpandæ, patent e dol. cap. a materia melancholica. In accessione id solum notetur, Rhasin probare [oleum sesaminū, quod est calidum & siccum in secundo, & addit duodecimam euphorbij partem;] quia videlicet, respicit ad discussionem vaporum in accessione. Nam extra accessionem oportet calefacere, & humectare.

CAPVT XXII.

De Tremore.

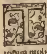

Nomen. Tremor solum pertinet ad motum, ad differentiam torporis, seu stuporis: ideo primo de Tremore dicendum. Per tremorem autem intelligimus morbosum, malum scilicet in quo totum mobile sursum & deorsum mouetur, capit. secundo, libro secundo. de caus. sympt. & in lib. de tremore, & aphor. 4. sect. 2. libro tertio. epid.

Generatio. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrit corpori, vt cuius radij spirituum animalium ita deficiunt, vt, dum facultas motrix, voluntati obtemperans, ad mouendum insurgit, & membrum quidem attollit, sed non detinet, quin membrum, siue mobile, suo pondere deorsum tendat.

Definitio. Quare tremor morbosus, est motus prauus a sursum ad deorsum, assiduus, totius mobilis neruosi, dependens a facultate motrice, mouere tentante, præter naturam onerata.

Forma. Forma est motus prauus a sursum ad deorsum: nam capite secundo, libro secundo. de caus. sympt. vult Galenus, tremorem esse motum prauum, ad differentiam immobilitatis, quæ imminutus plerunque est in stupore. Præterea, vt tremor est motus prauus; distinguitur a paralysi, in qua motus est ablatus. Dicimus; a sursum ad deorsum; vt tremor distinguatur a conuulsione, in qua est quidem motus prauus, sed membrum retrahitur. Notandum autē quod dicimus, a sursum ad deorsum; non; sursum deorsum; oportet enim exquisitissime loqui in definitione: ratio autem est; quia mobile, quatenus sursum mouetur a virtute, potius diminute mouetur, quā corrupte: at motus deorsum prauus est, nam mobile deorsum mouetur, cū non deberet moueri; & hic motus dependet a pondere, seu onere, inuita virtute. Addimus in finitione, causa formæ; quod sit assiduus motus; ad differētiam torporis, qui sane etiam est motus prauus, qui fit a virtute sursum, a pondere deorsum; sed quia torpor est leuis paralysis membri, idem mēbrum ægre sursum mouetur, vt statim decidat, vnde fit huiusmodi motus per interualla, vt per quoddam interuallum post decidentiam, sursum attollatur membrum: contra in tremore hic motus est assiduus. cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. capit. 5. libr. de tremor. Et hinc quoque Auicennas ait, tremorem fieri a motu lacertorum secūdum continuitatem.

Subiectū. Subiectum est mobile totum neruosum. Mobile dicimus; ad exprimendum subiectum commune omni speciei tremoris: tremor enim interdū pertinet ad totum corpus, interdum ad partem: dum ergo dicimus mobile; potest hoc mobile esse vel totum, vel pars. Addimus, totum, scilicet mobile; ad differentiam palpitationis, in qua non mouetur totum membrum, capite quinto, lib. de palpit. Addimus, neruosum; vt constet, neruum esse præcipuam partem subiecti tremoris: vnde Galenus cap. 5. lib. 4. de pulsuum præs. tremorem spectare ad solos neruos, intelligens partem principalem.

Causa efficiens. Efficiens causa, est facultas motrix, mouere tentans, præter naturam onerata. Quatenus enim tremor dependet a facultate motrice, distinguitur a palpitatione, & legitima conuulsione: vnde Galenus capit. tertio, & quarto, libro de trem. att. tremorem esse symptoma motricis imbecillis, quæ tentat mouere membrum. Dicimus oneratam esse facultatem, ad differentiam rigoris, cuius causa est sola expultrix; tremoris autem causa est, & facultas motrix, & mobilis membri pondus, & pondus quidem præcipuum sibi vendicat locum: vnde Galenus, respiciens ad hoc pondus, ad hoc inuoluntarium agens. cap. sexto, libro de tremor. inquit, tremorem esse motum inuoluntarium; quod si absolute intelligatur, est falsum. Addimus facultatem motricem oneratam esse præter naturam; ad differentiam tremoris non morbosi; vt si fiat tremor ob onus iusto grauius, quod baiulis contingit; vel ob timorem. Cum igitur in tremore concutiat onus præter naturam, explicandum est, ob quam causam mobile euadat ponderosum.

Causæ motus deprauati in tremore. Sciendum igitur in tremore motum deprauari, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum, capite secundo, libro secundo. de caus. sympt. capit. tertio, & quinto, lib. de trem.

1. Læsa facultas, ob densitatē. Læditur facultas ob morbum; qui morbus est densitas in poris neruorum, vt radij spirituum animalium saltem exigui permeent; vnde facultas motrix strenue membrum mouere nequit. Densitas hæc, vel est Semidensitas, vel Integra densitas: hæc secundum omnes partes mobilis, illa secundum aliquas; nam vtroque modo radij deficiunt. Vnde Galenus insinuans integram densitatem, inquit, tremorem fieri, dum humores prorsus obstruunt, id est, dum integra est dēsitas. Quod si igitur integra fieret densitas secundum omnes partes, esset paralysis. At tremor fit, dum integra densitas est secundum aliquas tantum partes, ita vt reliquæ fibræ non densentur.

Causa densitatis. Ceterum densitas & integra, & non integra, producitur a succo crasso, viscido, impacto; ad differentiam torporis, in quo humor non est penitus impactus; ideoque motus fit, qualis est in incipiente paralysi, teste Gal. loc. cit. Succus ille crassus ac viscidus, est succus melancholicus, & vt plurimum pituitosus. Cum ergo tremor fiat, læsa facultate ob densitatem; merito Auicennas dixit, tremorem esse morbum instrumentalem.

2. Error externus Vitium radiorū spirituum, & spirituum. At si fiat tremor ob errorem externum; hic error pertinet vel ad Virtutem, vel ad Mobile vel ad Vtrumque. Ad virtutem pertinet error, dum vitium est secundum radios spiritus animalis, quatenus hi nequeunt facultatem influxā seruare robustam: dum igitur error spectat ad solam virtutem, vitium est in radijs fluentibus ad mobile. Dum error spectat simul ad virtutem & mobile, vitium est in radijs fluxis. Quoad errorem igitur causa virtutis: hic error positus est in defectu radiorum spirituum, vt vitium radiorum, sequatur vitium spirituū. Vitium autem in spiritu est, quoniam spiritus vel Non generatur, vel si generatur Resoluitur. Nō generatur, vitio vel Materię e qua, vel vitio Agentis. Vitium agentis est; dum cerebrū iusto est frigidius, vt contingit in decrepitis: & huc pertinēt causæ, quæ cerebrum plus iusto possunt refrigerare. Vitiū materiæ e qua, est inopia alimenti: ideoque tremor oritur post morbos, vt quorum facultas nequit alimentū idoneum cōficere: idem euenire potest ob immodicas euacuationes, cum sensibiles, tum insensibiles, vt nō infimū locū obtineat euacuatio, quæ fit per coitum. Spiritus autem genita resoluuntur in deliquijs animi.

Pōdus mobilis. Error pertinēs ad mobile, est pōdus mobilis: quemadmodum contigit illi ancillæ, cui in puerperio sanguis non fluxit: & Auic. merito ē proponit potū copiosum.

Error

Agês i mobile cũ violentia. Error simul pertinens & ad virtutem, & ad mobile, est id quod agit in mobile cum violentia; siue sit Deleterium, vt punctio animalis venenati; siue Non deleterium; & hoc siue sit Qualitas, siue Materia. Qualitas (secũdũ Auic.) est caliditas adurẽs, agens cũ impetu; & frigiditas vehemens, vt cuius homines interdũ quasi semimortui & trementes euadũt, dum iter faciunt per loca frigidiora. Quoad materiam, tremor fit ab humore, vehementi qualitate prædito, cuiusmodi est bilis: vnde Galenus aph. 26. sect. 6. dicit, in febribus ardentibus fieri tremores, quoniam biliosi humores ad neruos transfluunt. Hæ ergo causæ habent rationem erroris: respectu quidem virtutis, quatenus aduersantur radijs; respectu mobilis, quatenus lædunt calidum innatum.

Differẽtię. Ratione formæ, discrimen tantum est secundũ Magis & Minus. Ratione subiecti; tremore afficitur, vel Totum corpus, vel corporis Pars. Notandum autem cum Auicenna, si tremor fiat in vtraque manu, non necessario tremorẽ esse in pedibus; contra, si tremor sit in pedibus, necessario etiam esse in brachijs. Hic Auicen. sermonem habet de tremore, cuius causa potest esse communis manibus & pedibus; eamq; causam affert triplicem: Prima causa est; dum a capite fluit materia, natura conatur seruare spinalem medullam, vt materia morbifica fluat in ramos proximos, manuũ scilicet & brachiorum, ad differentiã pedum. Secunda causa; si fluat materia in principiũ spinalis medullæ, natura facilius expellit materiã ad proximas partes, nimirũ ad brachia & manus. Tertia causa est; quia facultas motrix in pedibus, non eget tam copiosis radijs spiritus animalis, vt manus; & hoc factum est propter maximã necessitatẽ pedum, qui totum corpus sustinere debent. Ceterum, cum facultas non suscipiat magis & minus: validæ virtutis in pedibus causa est, tum neruorum durities quę maior est in pedibus, quam in manibus: (quo enim nerui magis recedunt a cerebro, eo duriores euadunt:) tum calidum innatum neruorum pedum, quod efficacius & robustius est, quam in manibus: & Auicennas hoc calidum innatum pedum, vocat spiritum motiuum; vt propter spiritum motiuum robustiorem in pedibus, non sit opus radijs ita copiosis, quemadmodum in manibus. Quoad differentias, quæ sumuntur a causa efficiente Tremor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si fiat læsa facultate, fit ob densitatem, prodeuntem a materia, vel Pituitosa, vel Melancholica. Error externus pertinet, vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumque. Si ad virtutem; quatenus Spiritus vel Non generatur, vel Resoluitur. Si ad mobile, est materia onerans. Si ad vtrumque, est quod violenter agit: & hoc Deleterium, vel Non deleterium: Si non deleterium; est Qualitas, vel Materia.

Signa. Tremor in genere oculis conspicitur; vt etiam
1 differentiæ a forma, & subiecto. Quoad causam efficientẽ. Si fiat tremor læsa facultate; cognoscitur ex absentia erroris externi: item e præcedenti destillatione vel abolita, vel imminuta, citra aliam euacuationem. Vtrum autem materia sit pituitosa, vel melancholica; cognoscitur e signis traditis in dol. capitis. Si fiat tremor ob errorem exter-
2 num: primum si hic attineat ad virtutem, quoniam spiritus non generantur vitio agentis; cognoscitur e signis, indicantibus cerebrum frigidius, & hinc ex ætate senili: Si non generentur spiritus vitio materiæ e qua; cognoscitur e signis inopiæ alimenti, vt e morbis prægressis, e vacuationibus. Si spiritus resoluantur; cognoscitur ex animi deliquio. Si error attineat ad mobile; cognoscitur e repletione cibi vel potus: præterea e suppressa aliqua euacuatione, vt contigit illi ancillæ puerperæ. Si error spectet ad vtrumque; cognoscitur e punctione animalis venefici; ex insigni calore vel frigore occurrente, vel etiam e febre ardente infestante, &c.

Indicationes. Galenus cap. 5. libro de tremor. recte eos reprehendit, qui in omni tremore vtuntur calorificis; nam interdum etiam refrigerandum est. Vnde ab essentia sumendæ sunt indicationes: essentia autem tremoris posita est, in forma, subiecto, & efficiente. A forma non sumuntur indicationes, quia forma non indicat vtile. A subiecto sumuntur indicationes, quatenus mobile neruosum requirit præsidium, proportionem seruans, in omni affectu neruorum. Quoad causam efficientem; hæc est morbus, vel error externus. Morbus est densitas, procedens a materia: indicatio ex vsu, nõ sumitur a densitate, sed a materia: materia ergo quatenus secundum speciem est pituitosa, vel melancholica; indicat præsidia vacuantia determinata: quatenus secundum vitium, est copiosa, frigida, crassa, viscida, quiescens, & quatenus interdum mouetur ac generatur vel in capite, vel in ventriculo, vt materia pituitosa, vel in hepate, vt melancholica; patet quid hæc vitia indicent. Si causa efficiens sit error externus: si pertineat ad virtutem, & hoc fiat, quoniam spiritus non generantur ob frigiditatem cerebri; oportet cerebrum calefacere: Si spiritus non generentur ob inopiam alimenti; indicatur alimentum augens. Si error pertineat ad mobile; cum sit materia copiosa, indicat vacuans. Si error ad vtrumque attineat; siquidem causa sit venefica, requirit bezoarticum: si calida, frigidum; si frigida, calidum; si materia febrilis, hæc euacuanda & attemperanda.

A subiecto.

A causa efficiente. 1

2

Prognostica. ¶Tremor despiciendus non est, cum mutetur in paralysin. Multiplex autem tremoris euentus sumi potest a vi differentiarum. Ratione formæ, vt motus prauus est vehementior, ita etiam tremor est vehementior. Quoad subiectum: tremor in toto peior est, quam in parte: si in parte, tremor periculosior est, pro partis dignitate: ratio horum est, quia maior est vehementia dignitatis. Auicennas addit, tremorem in sinistra parte esse magis periculosum; quod non fit propter vehementiam essentiæ, sed quia pars sinistra affecta, significat nobis vehementiam ratione facultatis: nam calidum innatum (quod est facultatis instrumentum) sinistræ partis facilius cedit & succumbit. Quoad differentias ratione causæ efficientis; si est morbus, vix curatur; nam morbus est densitas, producta a materia, quæ summe vehemens est secundum essentiam: vnde sępenumero hic tremor comitatur homines vsque ad mortem. Si causa efficiens sit error externus; si hic error pertineat ad virtutem, vt spiritus animales non generentur; si in causa est cerebri frigiditas, vt in senibus, non recipit curationem; quia adest vehementia, & ratione essentiæ, cum sit insignis frigiditas, & ratione dignitatis, cum hæc frigiditas occupet cerebrũ. Si hoc fiat ob inopiam alimenti; pro varia vehementia varie prognosticandum, verbi gratia, si inopia sit alimenti ob ieiunium, ob coitum, &c. his remotis aderit alimenti copia. Si spiritus resoluantur; vario modo prognosticandum, pro vehementia deliquij animi, & causarum deliquij: & de his in proprijs capitibus dicendum. Si error spectet ad ponderosum mobile; materia ponderosa euacuata, tremor euanescit, capite 5. libro de tremor. Si error pertineat ad vtrumq;: si causa sit venefica; pro vi veneni prognosticandum. Si causa nõ sit venefica, si fuerit qualitas; tremor facile supera-

tur: Si fuerit materia; cum Galeno aphor. 26. sect. 6. in tremore, qui occurrit in febre ardente, vacuata materia, etiam tremor euanescit.

Curatio, Venæ sectio. In tremore probatur venæ sectio, dum sanguis peccat in ratione causæ principalis, c. 5. l. de trem. c. 5. l. de venæ sect. nec aduersus Erasist. vnde Hipp. in puerpera venam secuit, quia sanguis erat suppressus, & habebat rationẽ causæ principalis. Non autẽ secanda est vena, si sanguis habeat rationem causæ sine qua non: ratio est; quia in tremore (cum non fiat hic motus prauus, nisi quando homines tentant se mouere) corpus potius quiescit, & per quietem refrigeratur tum corpus, tum calidũ innatum: vnde, si euacuetur sanguis, qui habet rationem causæ sine qua non; maior noxa, quã emolumentum sequitur; qm per venæ sectionem ex accidenti refrigeratur corpus. Sed notandum, vt, quãdo sanguis habet rationem causæ, sine qua nõ possumus curare tremorem, venæ sectio supplẽtur cucurbitulis, & potissimum cibi parcitate; vt sanguis imminutus non amplius curationem impediat. Animaduertendum quoque, si cum tremore forte coniungatur vitium, requirens venæ sectionem, cauendum esse a venæ sectione quantum fieri potest; dico quantũ fieri potest; nam si quis tremore affectus corriperetur pleuritide, angina, &c. cui dubium venã esse secandã? sed non ratione tremoris. Quoad vsum: Quantũ, seu quid agendũ speciẽ cum: sanguis non est euacuandus in multa copia; imminuta enim copia tremor tollitur: quod si aũt tremor non cesset, sanguis minuatur saltem cibi parcitate: & nisi cesset tremor venæ sectio potius repetenda est, quam vt liceat vna vice sanguinẽ copiosum euacuate. Quoad Vbi: Hipp. in fœmina, cui suppressa erat purgatio puerperij, apertebat venam tali, idest, saphenam. At, si sanguis redundet in toto, secanda vena brachij. Auicennas & Paulus, probant cucurbitulas, cum magna flamma admotas, & scarificatas, appositas parti affectæ, sed post totius & capitis euacuationem. Probantur aũt hæ cucurbitulæ non in quocunq; tremore, sed solum in eo, qui fit a materia densante, vt materia illa euacuetur. Sunt autem applicandæ varijs partibus, prout variæ partes sunt affectæ: verbi gratia, si vitium sit in principio spinalis medullæ; applicandæ sunt ceruici; Paulus applicabat vertebris vsque ad lumbos.

Cucurbitulæ.

Pharmacia. Medicamẽta neruorũ. Medicamenta respiciunt vel subiectũ, idest proportionem neruorum, vel causam efficientẽ. Quæ neruorum proportionem respiciunt, in omni neruorum malo possunt vsurpari: vnde probatur [castorium, nisi aliquod in corpore calidũ prohibeat; probantur magnæ antidoti: Auicennas commendat cerebrum leporis assum, brassicam, althæam.] Hæc medicamenta misceri possunt alijs, quæ respiciunt causam efficientem.

5. Si tremor fiat a densitate. Interna. Ratione ergo causæ efficientis: si fiat tremor a densitate, seu materia densante; primum vacuandum est totum, & caput, medicamentis quæ in tremore vehementia esse debent: deinde ascendendum ad alia; vnde Auicennas probat [castorium, cum melle scillitico, cum ruta, cum scolopẽdrio: additque Auicennas semina maluarum, propter emollitionem: probat etiam succũ eupatorij, vna cum cerebro leporis asso: probantur etiam alia calefacientia.] Hæc administranda sunt actu calida. Auicennas etiam probat [iura animaliũ pinguiũ, vt castratorũ pinguium, agni pinguis;] de quibus etiam loquitur in serm. de paralysi. Paulus ascendit ad rubrificantia. Nos addere possumus, [decoctum guaiaci, sassafras,] & alia de quibus diximus in dol. cap. a materia pituitosa, & melancholica. Ex eodem loco & vsus patet: hic tamen quædam monebimus. In tremore igitur tale medicamentũ componi potest: [recip. puluer. rutæ, scolopendrij, cerebri leporis assi an. ℥ij. castorij ℥j. ß. (hæc medicamenta attenuant ac detergunt materiam, fouentq; neruorum proportionem) seminũ maluæ, althææ an. ℥j. succi eupatorij depurati cum saccharo ℥ ß. succi brassicæ ℥ ß. mithridatij antiq ʒ iij. mellis scillitici ℥ ij. dianthos ℥ ij. Misc. & seruetur hoc medicamentum in vase vitreo, & vas vitreum detineatur per aliquot dies in aere calido.] Hoc medicamentum e toto potest expugnare materiam, densitatis causam, & neruos roborare. Dosis sit a ℥ ß. vsq; ad ℥ ij. si hoc medicamentum exhibeatur ante decoctum guaiaci, vel sassafras; nam in tremore oporter quandoque hoc decoctum exhibere per 40. dies ante syrupum. Quoad si non exhibeatur decoctum guaiaci, vel sassafras, & solummodo detur medicamentum propositum, dosis eius esse debet a ℥j. ad ℥ ß. Hoc medicamentum tantæ est vtilitatis, vt & materiæ morbificæ vires dissipet, & expultrix vehementer insurgat ad expugnandum materiam. Quoad vsum: dosis modo maior erit, modo minor, pro actiuitate materiæ. Præterea hoc medicamẽtum est exhibendum post purgationem totius; & per plures dies, si materia præsens sit per plures dies. Et est exhibendum per os, vt ipsius vis ad neruos perducatur. Extra quoque medicamenta sunt applicanda: vt [oleum de costo, de castorio, vulpinum, & alia;] vt ad sinapismos ascendere liceat. Probantur quoque emolliẽtia, vt [iuscarnium pinguium, & potissimum ius tauri pinguioris, cum radice cucumeris agrestis, cũ malua, althæa.] Et hæc medicamenta sunt applicanda parti primo affectæ. Causa resolutionis, probantur etiam [balnea salsa, vt aqua marina, item balnea sulphurea.] Causa remollitionis, probatur [balneum aquæ dulcis, sed cum iuribus pinguioribus.] Hæc ergo medicamenta sunt vsurpanda, dum tremor fit læsa facultate, ob morbum. Externa.

2. Si tremor fiat ab errore externo. At si tremor fiat ob errorem externum: si error attineat ad virtutem, vt spiritus non generentur, ob errorem frigiditatem, eum Auicenna singulis to. diebus oportet exhibere [pil. cochias;] exhibet etiam ℥ ij. [stœchados,] ad calefaciendum cerebrũ: probantur etiam ea, quæ proposuimus in dol. cap. ab intemperie frigida, cum pituita. Si non generentur spiritus ob inopiam alimenti, tunc cibis occurrendum, capite 5. libro de tremor. non tamen desistendum a medicamentis, quæ occurrere possunt virijs, vt quorum deficit alimentum, verbi gratia, si deficiat alimentum, ob immoderatum fluxum sanguinis, occurrendum medicamentis, quæ fluxum sistunt. Si spiritus resoluantur, vt in deliquijs cardiacis, in lipothymia; calorifica extreme sunt noxia, & potius probantur frigida, de quibus in sermon. de cardiaca. Si error attineat ad mobile, verbi gratia, si fiat tremor e copioso vino; cum Auicenna probatur [oleum paratum e cucumere asinino, e cannabe, ex handacocha, idest, trifolio cõmuni.] Si error pertineat ad virtutem & mobile; si causa sit venefica; confugiendum ad doctrinam de venenis. Si causa sit vehementer refrigerans, verbi gratia potus frigidioris aquæ; cum Rhasi probatur [balneum,] ea ratione administrarum, vt homo sudet; & deinde oportet vt in Sole moretur, vel saltem ingrediatur [balneum sulphureum, vel marinum, & inungatur oleo de costo.] Si materia sit calidior; caput inungendum est [oleo communi & refrigerante, vt violaceo,] quo caput rigandum. Hæc medicamenta applicanda non tantum capiti, sed etiam a prima vertebra vsq; ad lumbos. Probatur medicamentum, paratum e [cruda farina hordeacea, quæ sit oleo & aqua diluta] Et quia

2
3
4
5
6
7

quia hic tremor fieri solet in febribus; dum febris remittit, Paulus vngit corpus[oleo veteri:] & si febris perdurat, vtitur[balneo cum oleo, aut hydrelæo, cum frictione molli.] Diæta patet.

CAPVT XXIII.

De Torpore, seu stupore.

Nomen.
TOrpor quodāmodo similis est torpor. Loquimur autem hic de torpore in genere, qui prædicatur de quacūque torporis specie: intelligimus enim illud malum, in quo necessario tactus imminuitur, interdum, & motus voluntarius violatur, dū enim vitium est in tactu, non necessario etiam est in motu, cap. 5. lib. 1. de sympt. cauf. In sensu enim tantum est vitium, si afficiantur nerui sensitiui. Quod si motus voluntarius solum vitietur; nisi admodum insignis sit læsio, tunc est noxa in neruis motiuis. Cum ergo detur torpor, in quo vitium tantum est in tactu, sine vitio motus; detur etiam torpor in quo est vitium solum in motu, sine vitio in tactu: nos per torporē intelligimus illud malum, in quo vitium necessario est secūdum tactum, vt tactus locum obtineat principalem: nec præter rationem, nam omnes nerui sunt sensitiui, non omnes motiui; ac proinde sensus tactus principem locum sibi vendicat.

Generatio. Torpor, sic acceptus, generat, dū corpori neruoso occurrit causa morbifica, vi cuius necessario afficitur corpus neruosum, propter imminutam receptionem obiecti tactus; & quandoque etiam ita afficitur, vt motus quoq; lædatur. Cum autem vitium in motu non habet locum in quolibet torpore; in definitione omittendum.

Definitio. Torpor igitur exquisitus, & genericus, est receptio imminuta obiecti tangibilis nerui sensitiui, dependens a frustratione tactus.

Forma. Forma torporis, est receptio imminuta obiecti tangibilis. Dicitur receptio, ad differētiam iudicij: nisi enim error fieret in receptione, non esset error in iudicio. Dicit receptio imminuta; ad differentiam receptionis corruptæ, quę fit in dolore; & ad differentiam, receptionis ablatæ, quæ locum habet in paralysi. Addit, obiecti tāgibilis; ad differētiam obiecti visibilis; liquidē, & visio imminuta potest statui stupor oculi; at non est stupor exquisitus, de quo loquimur, ad tactum pertinens. Sed dubitatur; nam Gal. c. 2. l. 2. loc. aff. ait, stuporem esse insignem refrigerationem. Responsio: Galen. ibi respicit ad stuporem, vt effectiue consideratur: nos autem in præsentia eum sumimus formaliter. Quare stupor exquisitus semper est receptio imminuta obiecti tangibilis. Sed quādoque fieri potest, vt stupor habeat annexum vitium in motu; quemadmodū accipitur a Galen. c. 1. l. 1. de sympt. caus. vbi ait, torporem esse compositum e difficultate sensus, & motus; vt a paralysi nō genere differat, cum, & hæc pertineat ad sensum, motumque voluntarium, sed magnitudine, quia paralysis producitur a causis validioribus. Sed notandum, si in stupore sensus imminuatur, & coniunctum sit vitium in motu; motum esse prauum, seu corruptū, præsertim vt membrum decidit, quemadmodum euidenter scribit Galen. c. 2. l. 2. de caus. symp. differt autem torpor a tremore: quia in torpore, dum cadit membrum, non ilico sursum attollitur, sed interiecto euidēti interuallo: & ratio est, quia virtus imbecillior est in torpore, quam in tremore: vnde torpor est incipiens paralysis.

Subiectū. Subiectum torporis, est neruus, quatenus est sensitiuus: & proinde neruus mollis, qui est sensitiuus, & durus, quatenus, potest esse sensitiuus. In omni ergo torpore, subiectum est neruus, vt sensitiuus; in aliquo torpore, est neruus, vt motiuus. Hinc Galenus ait, torporis causam contentiuā esse in neruo, c. 5. l. 1. de sympt. cauf. Sed oritur

Dub. dubium, e. cap. 2. l. 2. loc. aff. vbi Galenus confutat Archigenem, dicentem, quod stupidus dolor pertineat ad neruos: stupor enim, ait Galenus, est indicium dispositionis, idest, frigiditatis, non autem loci; nam stupor non modo ad neruos pertinet, sed etiam ad venas, arterias, carnes, &c. Respōsio.

Sol. Stupor dupliciter sumi potest: primo, vt sensibiliter non appatet, & sic stuporis subiectum potest esse pars alia a parte neruosa; sed hic nō est stupor exquisitus, secundo, vt sensibiliter apparet, & sic residet in tali subiecto, quod suos affectus potest sentire, & pro voluntatis imperio moueri potest; & hoc subiectum est neruus.

Causa efficiens. Tandem in definitione diximus, dependens a frustratione tactus: nam modo frustratur solum tactus; modo cū facultate tactrice frustratur etiā facultas motrix. Quare intelligendæ sunt causæ, ob quas hæ facultates frustrātur. Frustrauē igitur vel ob Morbum, vel ob Errorem externum. Si ob

1. Angustia morbum; est affectus, qui cum Galeno c. 5. l. 1. de sympt. caus. est stuporis causa cōtinens; in quo stupore facultas læditur, & proinde ob morbum: vt iure Galenus proponat stuporem succedentem repletioni. At morbus talis est, vi cuius a cerebro ad neruos virtus transmitti prohibetur: quare hic morbus necessario est nerui angustia; vnde hunc stuporē Auicennas nominat morbum instrumentalem. Cæterum hæc angustia non est integra: est tamen intensior, quam in tremore; vnde torpor leuis paralysis dicitur, capit. 2. lib. 2. de caus. symp. Angustia hæc, cum Galeno capit. 5. lib. 1. de symp. caus. in neruo meatus habēte, idest, in neruo optico, est obstructio, & compressio: in neruo autem non habente meatus, est constipatio, subsidentia:

Constipatio. (quę densitas dicitur, c. 2. l. 2. de caus. symp.) & cōpressio. De vitijs nerui optici, in affectibus oculorum loquemur. Quod angustiam nerui meatibus destituti; constipatio est, dū neruus crassescit, duriorque euadit, vt pori occludātur, & impediatur transitus facultatis, idest, radiorū spirituū animalium. Nerui autem crassiores, & duriores euadūt propter succum glutinosum, & crassum. Qui succus est vel alimentalis, vel excremētitius. Alimētalis, si nerui alimentum sit crassius, & viscidius. Succus autem est excrementitius, si torpor fiat e suppressa aliqua euacuatione: vnde Galenus ait, torporem fieri ab humore excrementitio, capit. 2.

Subsidentia. libr. 2. de caus. symptom. Subsidentia fit a frigore violento, & secundum Auicennam, a siccitate, & humiditate; siccitate, quatenus per hanc neruorum fibræ, & membranæ, idest, partes extrinsecæ colliguntur, & vniūtur: ab humiditate, quatenus nerui remolliuntur, vt claudantur pori. Cōpressio

Cōpressio. morbosa: (ad differentiam compressionis non morbosæ, quæ, verbi gratia, fieri potest a ligamentis:) fit a causa, residente quidem extra neruum, sed in corpore: vt, a tumore vel inflammatorio, vel nō inflammatorio. Quod si facultas frustretur ob

2. Error externus. errorem externū. hic error attinet, vel ad Virtutem, vel ad Membrum. Si ad virtutem, idem est di-

Vitium spirituum. cendum, quod in tremore. Nam spiritus vel non gignuntur, vel resoluuntur; non gignuntur vitio agentis, si caput sit frigidius, vt in senioribus, non generantur, vitio materiæ, dum deficit alimentū, ob causas vacuantes. Si resoluuntur spiritus: fit stupor; dum proxima est syncope, & dum mors est

propinqua

Vitium calidi innati.

propinqua. Si error pertineat ad membrum, cum Auicenna, pertinet ad calidum innatum membri, quatenus calidum innatum patitur secundũ complexionem, secundum substantiam, seu quantitatem. Secundum complexionem patitur a causis refrigerantibus, vt ab opiatis, scorpione aquatico, torpedine pisce. capit. 8. lib. 5. de vs. p. capi. 2. libr. 2. loc. aff. hæ enim causæ spiritum seu calidum insitum refrigerant. Vnde notandum, causam refrigerantem dupliciter agere posse; primo, vt densat vnde stupor fit læsa facultate, ob morbum; secundo, vt minuit, seu remittit caliditatem caloris innati; & tunc fit stupor ob errorem externum, non læsa facultate. Patitur autem calidum innatum secundum quantitatem, dum eius substantia, vi caliditatis vehementis dissoluitur; vt cõtingere potest in balneis calidioribus, in febribus ardentibus. Hæ ergo sunt stuporis causæ, & formæ eædem, quæ in tremore: vt differentia tantum sit secundum magis, & minus.

Differentiæ.

Quoad differentias a forma: Receptio imminuta obiecti tangibilis, vel Simplex est, vel etiam Coniuncta cum læsione motus. Ratione subiecti; sumuntur differentiæ, & a neruo, & a nerui sede. A neruo: nam hic vel tantum est Sensitiuus; vel & Sensitiuus, & motiuus. A sede nerui: nã neruus pertinet vel ad Totũ, vel ad Partem. Quoad causã efficientem; stupor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si læsa facultate; fit propter Constipationem, Densitatem, vel Compressionem. Si ob errorem externum, pertinet ad Virtutem, vel ad Membrum.

Signa.

Stupor in genere patet e verbis ægrotantis, nam æger fatetur se tactilia ægre percipere; &, si moueri cogatur, dolere, si quiescat, non dolere, capit. 2. lib. 2. loc. aff. Causa autẽ cur per motum dolor excitetur, per quietem, nullus; est: quia cum in stupore sensus sit imminutus, facultas non insurgit ad expellendum excrementa tertiæ coctionis, dum autem homo mouetur, hæc excrementa agitantur, vnde expultrix cum impetu insurgit ad expellendum; & quoniam hæc excrementa tertiæ coctionis vt mouentur, soluunt continuum, vnde dolor fit: in quiete autem non soluitur continuũ, ideoque non fit dolor. Sed hæc quæstio satis est difficilis. Differentiæ ratione formæ: num læsio

Signa differentiarum.

sit tantum in tactu; an vero etiam in motu; manifestæ fient ab ægris. Ratione subiecti; si differentiæ sumantur a neruo; an læsus sit neruus sensitiuus, an motiuus: æger patefaciet. Si sumantur differentiæ a sede nerui; an afficiatur patiens secundum totũ, vel secũdum partem; cognoscetur e symptomatis, totum vel partem affligentibus. Ratione causæ efficientis; idem dicendum quod tremore.

Indicationes.

Quoad præsidia: cõueniunt cum tremore, cura enim stuporis, & tremoris eadem.

Prognostica.

Vitium hoc despiciendum non est: si enim protrahatur, degenerat in apoplexiam, epilepsiam, spasmum, & possib. paralysin, cũ sit leuis paralysis. Augetur vero periculum, pro vehementia differentiarum. Quoad formam: stupor periculosior, si noxa est, & in sensu, & in motu; & præsertim si noxa sit vehemens, & perdurãs. Ratione subiecti, vt significat vehementiam dignitatis; stupor est periculosior, quo plures partes occupantur; & quo viciniores sunt cerebro. Ratione causæ efficiẽtis idem dicendum, quod de tremore. Sed notandum cum Auicen. si stupor sit in toto, hominem mori vna die. Non loquitur hic Auicẽnas de quolibet stupore: nam paralysis ad totum pertinens, non perimit hominem vna die, licet multo sit vehementior, quam stupor: loquitur autem de stupore, procedẽte ex insigni spirituum resolutione; vnde Auicennas dicit, hunc esse stuporem, qui euenit prope mortem, in hoc enim stupore nulla prorsus desideratur vehementia. Secũdo, Auicennas dicit; torporem a siccitate difficillime curari, quia adest insignis vehementia ratione essentiæ.

Curatio.

Materiæ eædem locum hic habent, quæ in tremore: vnde nec a Paulo; neque ab Aetio proponuntur.

CAPVT XXIIII.

De Paralysi.

Nomen.

Voniã torpor est leuis paralysis, ideo iam de paralysi dicemus. Per paralysin, seu resolutionem, intelligimus exquisitam; vitiũ scilicet in quo aufertur motus voluntarius; quamuis interdum auferatur solum motus, interdum cum motu etiam sensus; ea tamen ratione, vt non lædatur facultas principalis, nec omnes corporis partes resoluantur, quoniam non esset paralysis, sed apoplexia. Generatur paralysis, dum corpori occurrit aliquid præter naturã, vi cuius musculus orbatur facultate motrice, vt prorsus mouendi munere priuetur; vnde membrum concidere necesse est. Paralysis ergo est motus ablatus musculi

Generatio.

Definitio.

dependens a frustratione facultatis motricis. Definitio hæc explicatur cum Auicen. in prop. capit. & cum Galen. cap. 6. & vlt. l. 1. loc. aff. c. vlt. l. 3. de l. aff. c. 3. & 4. l. 4. l. aff. c. 5. l. 1. de caus. symp c. 2. l. 2. de caus. sympt. c. 5. l. de atrabile. Forma est motus ablatus; ad differentiam stuporis, in quo imminuitur, videlicet, secũdũ motum sursum: & ad differentiam tremoris atque conuulsionis, in quibus vitijs motus deprauatur. Sed in paralysi motus ablatus interdum est solus, interdum coniunctus est sensus ablatus. c. vlt. l. 3. de loc. aff. Subiectũ est musculus, qui est organum motus voluntarij: non autem subiectum est corpus vniuersum, sic enim esset apoplexia.

Forma.

Subiectũ.

Causa efficiens.

Causa efficiẽs est frustratio facultatis motricis: qua distinguitur motus ablatus in paralysi, a motu ablato diuerso a paralysi. Nam, secundum Galenũ capi. 2. l. 2. de caus. sympt. quies est triplex: vna est, quæ fit a sola potentia, dum videlicet brachium sublatum immotum seruatur, vnde hic est motus tensiuus, qui fit a sola potentia, & hæc quies non habet locum in paralysi: altera quies nec procedit a potentia, nec a causa morbifica, dum scilicet sanum brachium super solidum aliquod reclinatur, vt quiescat, in qua quiete facultas non frustratur, sed potius secundũ naturam otio fruitur; ideoque nec hęc quies in paralysi locum habet: tertia quies proficiscitur a causa morbifica, vi cuius facultas motrix otiari cogitur, quemadmodum in paralysi. Intelligendũ igitur, qua ratione musculi frustrẽtur facultate motrice. Dicimus ergo frustrari facultatem, quoniam vel Læditur, vel Error aliquis externus occurrit. Facultas læditur; dum in musculo motui destinato, & motu priuato, adest morbus. Error autem externus locum habet; dum vitium est extra musculum, siue illud vitium sit morbus, siue non sit morbus. Quare in paralysi, musculus motui destinatus priuatur vi animali, quoniam hæc vel a cerebro in musculum influẽs, non suscipitur, vel quoniam non influit. Nõ suscipitur a musculo; ob intemperiem musculi vel frigidam, vel frigidam, & humidam: non autem fit paralysis (secundum Auicen.) ob intemperiem calidam, nec ob intemperiem siccam, alias etiam

Frustratio facultatis motiuæ.

1. Si facultas influẽs, non suscipiatur.

corpo-

corpora hectica febre correpta, paralysi afficerentur; quod tamen non accidit. Ratio est, quia calidum non aduersatur radijs spirituum animalium, nec aduersatur calido innato ipsius musculi: contra, frigidum inimicum est, & radijs, & calido insito. Non ergo intemperies calida, sed frigida potest esse causa paralysis. Et potuit hoc Auic. accepisse a Galeno, qui c.6. lib.1. de loc. aff. admittit, paralysin in quibusdam fieri corporibus, qui residēt super lapides frigidos, vel diu versantur in aqua frigida; vt hinc musculi refrigerentur, & non possint facultatem admittere. Notandum autem hanc frigiditatem pertinere ad musculos, sed potiss. secundum portiones neruosas. Praeterea haec causa refrigerans, est vehemens, longe diuersa, a frigiditate, & humiditate hyposarchae, in qua nec affiduntur nerui, neque vsque adeo vehemens est frigiditas; vnde nec paralysis fieri potest. Et cum haec intemperies perueniat ad musculos, secundū partes neruosas; haec intemperies non habet locū in ductibus, seu vijs, per quas facultas influit, quia per ductus solū influit facultas animalis cū radijs; at musculi multifariam concurrunt; nam facultas per musculorum neruos influit, & suscipitur; praeterea a musculis fit motus, seu actio: ob id non in ductibus, sed in musculis dyscrasia frigida est causa paralysis. Porro, si fiat paralysis, quoniā facultas a capite ad subiectas partes non influit; tunc non influit, vel quia transmittitur quidē, sed prohibetur transitus; vel quia non transmittitur. Transitus prohibetur ob morbum vel nerui, vel spinalis medullae: & si nerui, vel in musculo, vel extra musculum; inter morbos tamē in neruis, & in spinali medulla, exiguū est discrimen quod si enim nerui musculorum resoluantur, est paralysis per essentiam; si resoluantur nerui extra musculos, vel spinalis medulla, est paralysis per consensum. Sufficiat ergo hoc loco simul recensere morbos, tum nerui in musculis, & extra, tum spinalis medullae.

3. Si facultatis transitus prohibeatur.

Morbus ergo est, vel soluta vnitas, vel angustia. Soluta vnitas est causa paralysis: quia vis animalis, secundum naturae leges, influit per neruos continuos; hinc Gal. c. vlt. l.3. loc. aff. ait, paralysin interdum fieri propter spinae incisionem. Angustia est morbus pororum: nimir. obstructio seu repletio, id est, compressio; deinde constipatio, quae improprie vocari potest obstructio: denique densitas; nam eaedem sunt causae stuporis, & paralysis, magnitudine tantum differentes, c.5. l.1. de caus. symp. c.3. li.2. de caus. symp. Cum ergo eaedem sint causae: breuiter quaedam monebimus, circa compressionem constipationem, & angustiam compositam e compressione atque constipatione.

Solutio vnitatis.

Angustia.

1. Compressio.

Compressio fit e luxatione vertebrarum: non tamen quaelibet luxatio vertebrarum spinae est causa paralysis, c.3. l.4. loc. aff. nam primum oportet, vt luxatio alta sit, & repente fiat, non sensim, alias nō excitat paralysin: praeterea si luxatio fiat secūdum rectitudinem, non fit paralysis; si in obliquum, siquidem luxatio fiat in vertebris ceruicis, fit paralysis; sin fiat secundū lumborum partes, non fit paralysis; ratio est, quoniam in lumbis totus neruus prodit e vertebra superiori; in ceruice autem e loco medio inter vertebram superiorem, & inferiorem; vt necessario in ceruice neruus cōprimatur, praesertim si subsequatur inflammatio.

2. Constipatio.

Constipatio fit, quoniā nerui replentur, a succo crasso, vel alimentali, vel excrementitio. Quoad excrementa, Auic. insinuans differentiam inter conuulsionem, & paralysin, statuit, materiam excrementitiam morbificam in spasmo occupare neruos, secundum partes externas, seu membranosas, a meningibus prodeuntes; in paralysi autem occupare neruorum partes internas, seu medullares, prodeuntes a cerebri substantia. Angustia, mista e compressione, & constipatione, prodit a tumore: nam tumoris materia, vt penetrat, habet vim constipandi, vt comprimit, habet vim comprimendi. Si denique fiat paralysis, quoniam vis non transmittitur, est paralysis, quae succedit inflammationi vulnerum musculorum temporalium: fit autem quoniam vis animalis cōfluit in partem inflammatam, vt pars illaesa paralysi afficiatur. Omitto cerebri morbos; nam si vi horum morborum non transmitteretur facultas, fieret potius apoplexia. 3.

3. Si facultas nō trāsmittitur.

Quoad differentias a forma; vel Motus solus est ablatus, vel Simul etiam sensus. Ratione subiecti: paralysis attinet vel ad Dextram partem, vel ad Sinistram, vel ad Vtramque: Et hinc, ad Caput vel Infra: Et si infra, ad actus Supernos, vel Internos. Quoad causam efficientem: in paralysi virtus vel non Influit, vel non Suscipitur: si non influat, vel non Transmittitur, vel Retrocedit, vt in inflammatione, quae subsequitur vulnus musculorum temporalium.

Differentiae.

Signa.

Paralysis in genere patet; vt etiam secundum differentias a forma, & subiecto. Differentiae a causa efficiente, patent e traditis in serm. de torpore. Breuiter tamen sciendum: si paralysis fiat, quoniam facultas non suscipitur ob frigiditatem, cognoscitur e causis praegressis refrigerantibus. V.g. si fuerint applicita opiata, si homo sederit super lapidē frigidum, vel etiam diu in aqua frigida fuerit commoratus. Si fiat paralysis, quoniam virtus non influit, si fiat ob partium morbos; cognoscere oportet morbos, & morborum sedem. Morbus autem est soluta vnitas, vel angustia. Soluta vnitas facile cognoscitur, nam praegressa est causa incidens, vt post incisionem statim subsecuta sit paralysis. Angustia, densitas, compressio, constipatio, mistusque affectus e compressione, & constipatione, facile cognoscuntur e traditis de torpore; verbi gratia, densitas cognoscitur e praegressa causa refrigerante; compressio, ex ictu, e luxatione, costipatio, e praecedente victu crassiore, e suppressa aliqua euacuatione; affectus mistus e compressione, & constipatione, cognoscitur e signis, indicantibus tumores. Ad morbi sedē quod attinet; num sedes sit musculus, an vero sedes sit extra musculum, cognoscitur e c.6. l.1. loc. aff. V.g. si malum sit in musculo, vt in musculis manus, cognoscitur e praegressa percussione, vel frigiditate secundum manum; & praeterea e macie secūdum manum; quia ratione quietis, quae est in paralysi, pars emaciatur: cognoscitur etiam, si iuuāt ea, quae parti resolutae, vt est manibus applicantur. Quod si cōtra eueniat, indicandum est mali radicem esse extra partem affectam extra musculum. Verum autem mali sedes attinet vel ad neruos, vel ad spinalem medullam; cognoscitur e cap.3. l.4. loc. aff. ad quam rem opus est tenere originem neruorum, tum a cerebro, tū a spina. Postremo, si fiat paralysis, quoniam facultas retrocedit; cognoscitur e praegresso vulnere musculorum temporalium, praesertim dum inflammatio subsequitur. 1 2 3

Praesidia sumuntur, sicut etiam in tremore, a subiecto, & causa efficiente. Ratione subiecti, seruanda est corporis neruosi proportio. Ratione causae efficientis, patet, si fiat, verbi gratia, ob frigiditatem, membrum esse calefaciendum: si fiat, quia vis non influit, propter solutam vnitatem, oritur indicatio vniendi: si propter dēsitatem, calefaciendi; quia densitas non est ex vsu, sed causa densitatis, nimirum frigiditas. Si morbus sit compressio; si a luxatione, vel a tumore; his occurrendum; vnde, verbi gratia, oritur indicatio, os reponendi in

Indicationes.

pro-

propriam sedem, & sic de reliquis. Si morbus sit constipatio; si fiat ab alimento crasso, oportet attenuare: si ab excremento, oportet excrementú euacuare. Si morbus sit mistum quid e constipatione, & compressione; indicatio sumenda est a tumore. Si denique paralysis fiat, quia facultas retrocedit; occurrendum vulneri musculorum temporalium.

Prognostica i genere.

Licet paralysis hominem non occidat, ita tamen ad functiones ineptum reddit, vt eum mori satius esset, cap. vlt. l. 3. loc. aff. non ergo negligenda. Varie autem prognosticandum, pro vi differētiarum. Paralysis in genere maxime est periculosa, si præter essentiæ vehementiam, coniungitur, etiam vehementia facultatis, verbi gratia, si membrum resolutum, magnitudinem, & colorem naturalem seruat, non est vehementia facultatis; contra, si non seruat: & præsertim: (quemadmodum Auic. notat:) si lateris resoluti oculus imminuatur: hæc enim indicant facultatis imbecillitatem, vt membrum non possit nutriri: & oculus imminutus indicat etiam spiritus animalis defectum: quare est insignis vehementia ratione facultatis.

Prognostica differēt.

Quoad differentias a forma: paralysis minus est periculo-
1 sa, si solum lædatur motus, vel sensus: magis, si in
2 vtroque sit noxa. Quoad subiectum, paralysis est peior, in qua plures musculi corripiútur, est enim signum vehementiæ secundum essentiam, & for-
3 mæ, & efficientis. Quoad differentias a causa effic. si fiat paralysis quoniam non suscipitur facultas, ob
1 musculum frigiditate affectum; hæc est curabilis; vnde piscator ille, cap. 4. lib. 3. de loc. aff. celeriter
2 sanatus est. Si paralysis fiat, quoniam prohibetur transitus facultatis animalis: si morbus sit soluta vnitas: est paralysis incurabilis, quia neruus sectus coalescere nequit. aphor. 19. sect. 6. & propterea in talibus paralyticis curatio non aggrediéda. Si angustia sit densitas; & hæc paralysis facile curatur, nam est affectus frigidus, qui a calido potest vinci. Si angustia sit compressio, si simplex sit compressio siquidem pendeat a luxatione vertebrarū; cum Auicenn. vt plurimum est lethalis: nam nerui insigniter coniunduntur atque atteruntur: & præterea luxatas vertebras, ad pristinam sedem reuocare, est admodum arduum. Si compressio sit ex ictu secundum Auic. si nerui vehementer cōterantur: malum est incurabile: si non vehementer atterantur; est curabile. Signum autem est neruus vehementer atteri, si post ictum ilico oriatur paralysis; si non ilico oriatur paralysis post ictum, non vehementer conteruntur nerui, sed fit potius paralysis, ratione phlegmones quæ ictui succedit. Si autem angustia sit costipatio, si fiat ab alimēto crasso; vix curari potest: vt etiam, si fiat ab excremento viscido, capit. 4. lib. 4. loc. aff. Si angustia sit vitium, mistum e compressione, & cōstipatione; cum causa sit tumor vel inflāmatorius, vel nō inflāmatorius; vterque tumor vinci potest, at facilius tumor inflammatorius: vnde Galenus, respiciens ad tumorem inflammatorium, cap. 6. lib. 1. loc. aff. ait, paralysin ex inflāmatione spinæ curari 7. diebus: respiciens autem ad tumorem non inflammatorium, qui ad scirrhosum vergit, cap. 4. lib. 4. loc. aff. gloriatur se hominem perfecte sanasse, qui afficiebatur paralysi ob tumorem non inflammatorium.
3 Si fiat paralysis, quoniam virtus retrocedit, hæc vt plurimum est lethalis: nam vulnera, & inflammationes musculorum temporalium, ita se habent, vt nulla prorsus desideretur vehementia.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad materiam chirurgicam, quædam notanda circa venæ sectionem, cucurbitulas, fonticulos. Quoad venæ sectionem: in paralysi secanda vena, si sanguis vehementer peccet. Peccat autem sanguis in paralysi, sub ratione causæ principalis, si paralysis fiat ab inflammatione, cum hæc a sanguine fiat. Peccat etiam sanguis quandoque, vt causa sine qua non potest fieri curatio, per alia remedia; vt si sit sanguis copiosus. At notandum, non esse in paralysi vacuandum sanguinem ea copia, qua peccat, verbi gratia si peccet ad lib. j. satis est vacuare ad ℥ viij. Ratio est: quia, secundum Aetium, partes resolutæ, causa quietis refrigerantur; vt non sint magis refrigerandæ, per copiosam sanguinis euacuationem. Quoad vsum: dicemus quædam, circa Quando, & vbi. Quoad quādo: Auicennas, & Alexander secant venam ante alias materias; nam sanguis vincit alia indicantia, ideoque in paralysi, secundum Aetium, a venæ sectione ordiendum. Quoad vbi: Aetius monet, detrahendum esse sanguinem a parte sana; nā in hac sanguis redundat, & virtus partis sanæ permittit.

Cucurbitulæ.

Quoad cucurbitulas: Auicennas probat, & scarificatas, & non scarificatas; vt scilicet fiat vacuatio sensibilis, & insensibilis. Scarificatæ probantur; si paralysis materia sit copiosa, non impacta: non scarificatæ; si sit impacta. Quoad vsum Quando: Si cucurbitulis vtamur causa materiæ existentis in loco affecto, oportet his vti post venæ sectioné; nam fluxa materia, vincitur a materia existente in toto. Vbi. Auicennas applicat cucurbitulas super capita musculorum. Si pars non admittat cucurbitulas; secundum Aetium hæ applicari poterunt partibus vicinis.

Cauteria.

Quoad cauteria: Aetius vrit circa cauitatem occipitij, in sutura coronali, & circa suturam coronalem ad latera: & inquit beneficio vlcerum fluentium, hominem sanitatem recuperare. Conueniunt autem cauteria, non in omni paralysi, sed in ea, quæ producitur a pituita, genita in capite; & quæ producitur a spinali medulla. Si ergo materia morbifica subsistentiam habet in principio spinæ, & in capite; Aetius vlcera excitat, & in occipitio, & sutura coronali. Vnde si constipatio pertineat ad os sacrum; etiam hæc pars inurenda est.

Medicamenta.

1. Vacuantia sensibiliter.

Medicamenta alia sunt Vacuantia, alia Alterātia. Vacuantia vacuant Sensibiliter, vel Insensibiliter. Alterantia respiciunt vel morbum vel proportionem neruorum. Quoad vacuantia, & primum per meatus sensibiles: in paralysi frequentiore, quæ producitur a constipatione, ob pituitam; Auicennas cap. 1. de neruorum malis, probat purgātia vehemētia, quia materia morbifica est crassa, & viscida; nec virtus permittens desideratur, cum nerui nō sint partes principales. Probat igitur [pilulas de euphorbo.] Rhasis pbat [pilulas fœtidas.]: Alexander probat [hieras magnas, recipientes colocynthidem.]

Pilulæ fœtidæ.

Quoad [pilulas, fœtidas,] componuntur e medicamentis purgantibus in secundo, tertio, quarto, gradu: in secundo quidem gradu purgat [centaurium minus,] in tertio, [hiera, saga penum, opopanax, colocynthis,] quæ purgat in tertia mãsione tertij; in quarto purgat [euphorbium, elaterium.] Cum his purgātibus, in harum pilularum compositione, miscentur copiosiora adiuuantia, quam corrigentia: vnde hoc medicamentum est purgans in tertio, circa tertiam mansionem. Est autem pilularum fœtidarum dosis minima, ℈ ij. vel ℥ ß. summa ℈ viij. vel ℥ ij ß. quæ summa dosis, est pars decima totius compositi medicamenti. Sed dubitatur; nam si pilulæ fœtidæ exhibeantur in summa dosi, nimirum ad ℥ ij ß. tunc euphorbium exhibebitur vnica vice ad gra. xv. cú tamen summa eius dosis non excedere debeat gra. xij. Responsio. Pharmaca purgantia si sola exhibeãtur, non debent summam dosin transcendere. Quod si autem pharmacum soluens cum alijs exhibeatur, siquidem non fiat fermentatio; ne tunc quidem purgans vltra summam suam dosin exhi-

ben-

bendum. Si autem fiat fermentatio, licet summã dosin transcendere, quia fermentatione vis purgantium refringitur. Quare pilulæ fœtidæ, nisi sint fermentatæ, non sunt in hac dosi exhibendæ. Hiera Alexandri ca. 26. lib. 2. [Hiera Alexandri, componitur ex aloe, agar. polypodio, opopanace, sagapeno, veratro, colocynthide scammonio:] miscetque Alexander, accommodata tum adiuuantia, tum corrigẽtia. Dubitatur autem de scammonio. Nam Alexander monet, dum exhibetur medicamentum purgans, nihil esse miscẽdum loco stimuli, qualis stimulus est scammonium: nam purgans, propter scammonium, seu stimulum, redditur inutile: dum enim volumus purgare pituitam, vel melancholiam, quæ materiæ cum difficultate purgantur; non prodest medicamentum purgans cito ad ventrem deferri, sed expedit, vt diu moretur in vẽtriculo, vt efficacius agat, & melius vis purgãtis distribuatur. Hoc pernoscitur etiam Auicẽnas, iubet vt post hieram non bibatur aqua, vel propinetur aliquod dilutum, quo scilicet hiera in stomacho moretur. Qua ergo ratione Alaxander, in compositione illius medicamenti, ad purgandum pituitam, immiscuit scammonium? Responsio. Si fiat fermentatio, potest scammonium misceri cum medicamentis: & sic Alexander huc miscuit. Si autem non fiat fermentatio medicamenti, si exhibeatur ad materiam frigidam purgandum; cum Alexandro nil est miscẽdum, quod stimuli habeat rationem, neque scammonium, neque aliud. Si autem medicamentum purgans non fermẽtatum exhibeatur, ad purgandum materiam calidam vel biliosam, licet miscere aliquid loco stimuli: cum enim purgans sit calidum, prodest vt diu non moretur in ventriculo, & corpore: dum enim materia calida est purganda, probabile est, corpus etiam esse calidum; ideoque hoc non est reddendum calidius, ob moram longam purgantis. Hinc Hippocrates com. 12. libr. 4. de ratione victus. quia vtuum erat febrile, & calidum, post purgãs statim exhibet [ptisanam,] vt medicamentum non diu moretur, sed statim descendat. Quoad vsum, digrediamur iã tum circa Quãtum, & Quando. Quoad quantum: Rhasis exhibet pilulas fœtidas ad ʒ j ß. quæ summa est dosis, potestque imminui, pro actiuitate causę. Quoad quãdo agendum, Auicennas ait, fortiora medicamẽta esse exhibenda, solum post quartum, septimum, vel decimumquartum diem: quia ante quartũ diẽ magis potest cruditas, ad prohibendũ purgãs. Nec obstat, quamuis dicat Rhasis, curam esse incipiendam a pilulis fœtidis: nam Rhasis cõparat materiam non crudam, cum morbifica, sed materiam existentem in toto, ad differentiã materiæ existentis in parte; quia dubio procul inchoãdũ est a purgatione totius, sed, vt diximus, post quartum; propterea quod procedente malo, materia morbifica magis potest ad iudicandum, quam cruditas ad prohibendum. Notandum etiam circa quando agendum: Rhasin pilulas exhibere pluribus diebus: nã dabat singulis tribus diebus, tribus vicibus: deinde ante quartam vicem, quiescebat per aliquot dies: ratio est, quia respiciebat ad vim materiæ indicantis, & virtutis permittentis: quia enim materia diu est præsens; ob id pluribus vicibus purgãs est propinandum: causa autem virtutis, per interualla, quia melius fert virtus.

Vsus. Caute tanta dosis vtendum.

Vacuantia insensibiliter. Medicamenta vacuantia insensibiliter, cum Auicenna, debent esse fortia, & pinguia: Fortia hoc est vehementer calida, & admodum tenuis substãtiæ; & ratio est, quoniã neruu, & spinalis medulla profundas sedes obtinent. Debent esse pinguia, vt horum ope medicamenta fortia diutius hæreant, nec eorum vis euanescat; & præterea pinguia hæc medicamenta prohibent generationẽ scirrhi. Cęterum, quoniam medicamenta vehementer resoluentia, minuunt substãtiam calidi innati; Auicennas cum calidis in paralysi miscet frigida, quæ calidi insiti dissipationem prohibent: Auicennas igit cum calidis miscet [semen endiuiæ:] & Galenus c. 12. lib. 7. κατὰ γένη, miscet [oleum myrtinum.] Notandum autem vt refrigerantia, quæ cum calidis miscentur, sint moderata, non autem vehemẽtia, vt est [opium.] Sed dubitatur, quia Galenus c. 5. li. 6. κατὰ γένη, ad paralysin componit medicamẽtum [ex opio, & hyoscyamo,] quæ vehementer sunt frigida. Responsio. Frigida cum calidis bifariam possunt misceri; nimirum vt agũt vel in corpus, vel in medicamentum calidum; si miscentur frigida medicamenta, vt agant in corpus, non debent vehementer esse frigida, quia neruis aduersantur: si autem misceantur frigida, vt agãt in medicamenta, & quidem in calida, non est inconueniens, frigidiora, misceri, vt opium; sed tunc est necessaria fermẽtatio, per quam frigida ita infringuntur, vt corrigãt, & conseruent calida, nec corpus refrigerent, sicut ante fermentationem, quẽadmodum videmus refrigerare theriacam recentem. His ita constitutis, patet, cur Arabes, & Græci vtantur medicamentis calidis, mistis cũ emollientibus, & refrigerãtibus. Vnde in paralysi probatur medicamentum filij Zachariæ, laudatum a Mesue, quod [recip. costi. ℥ j. euphorbij, piperis an. ℥ j. cumini rusticæ, castorij ℥ ß. olei de costo libr. ß. fiat decoctio in duplici vase. Et si medicamentum valentius desideretur, addere licet ℥ iij. vini generosi, vt cyprij, & fiat decoctio ad consumptionem vini.] Verum ne diffluat medicamẽtum, cum Paulo miscenda est, pro ℥ j. huius medicamenti, ceræ in vino lotæ ʒ j. Cap 18. lib. 3. Mesues etiam ad paralysin c densiatc, probat [medicamentum confectum e vulpe.] Quare probatur [oleum vulpinum; & licet etiã replere vẽtrem vulpis, æquali portione saluiæ artemisiæ, origani, baccharum lauri, rutæ, & postissimum radicibus cucumeris agrestis, & coquatur vulpes, vel cum aqua marina, vel cum aqua sulphurea, vel etiam cum vino, ad consumptionem vulpis, vt fiat exacta decoctio. Et applicetur decoctio, applicetur item vulpes loco affecto.] Auicennas probat [thermas resoluentes: vt liceat vti, & aquis, & luris, & stufis.] Probatur etiam in hac paralysi vapor, seu suffumigium [e pyrite, siue molari lapide, cum aceto medicato cum propositis medicamentis.] Quoad vsum. Quantum: In hac paralysi probatur summa dosis medicamentorum; nam materia morbifica est frigida, crassa, viscida, impacta, ideoque tantæ est actiuitatis, vt non cedat medicamentis, nisi vehementer agant, idest, nisi dentur in dosi summa; ita vt etiam quãdoque ratione summæ dosis possit febris excitari; nam, secundum Auicennam paralyticia febre iuuãtur: Vsus resoluentium. vnde Rhasis [cõfectionem anacardinam, calidam in tertio gradu, exhibet ad ʒ ij.] nostris temporibus aliquot granadare solemus. Quomodo. Oportet hæc medicamenta administrare eo modo, vt valide agãt: quare Mesues iubet, vt in sicco balneo fiat frictio primum, [cum costo, cum aniso, dauco vrtica, cum oleo confecto e sinapi, e scammonio, agarico, turbith, & colocynthide.] Quãdo: Auicẽnas circa rubrificantia admonet, ne tanto tempore detineantur, vt locus exulceretur. Sed hinc quis inferre posset. Si locus non est exulcerandus. Ergo non probantur vesicatoria, & cauteria: quod tamen est falsum. Responsio. Si rubrificãtia applicentur magnæ parti corporis, vt toti cruri; non debent detineri, donec exulcerẽt: nam virtus partis prohibet, dum videlicet, pars, densitate affecta,

est

est satis vasta, & magna: tunc ergo tandiu detinenda medicamenta, donec pars rubicunda euadat; & dum pars rubicunda reddita comprimitur digitis, si rubicunda permaneat etiam post compressionẽ, ilico auferatur medicamentum, quia imminet exulceratio. At si medicamenta applicantur exiguæ parti corporis, vt ossi sacro: tunc licet exulcerare. Quoad Vbi agendum, resoluentia sunt exhibenda per os, & applicanda. Quę exhibẽtur, respiciunt materiam vbique subsistentem: hæc enim penetrant ad omnes corporis partes. Quæ applicantur, respiciunt materiam subsistentem in determinata parte. Notetur autem vt intus solum iucũda vsurpentur: quia oris, & ventriculi virtus non permittit ingrata, quæ tamen interdum extra vsurpari queunt.

2. Alterantia. Alterantia respiciunt morbos, & neruorum proportionem. Quoad morbos; si est frigiditas, cum Galeno ca.4.lib.4.loc.aff. probantur calorifica: vt maxime probetur [mota in vino alteratio cum calefacientibus medicamentis propositis.]

Appropriantia. Medicamenta, quæ respiciunt proportionem neruorum, sunt proposita in c. de tremore. Maxime probatur [acorus conditus saccharo, vel melle: item castorium, cerebrum leporis assum, grana pini magna, idest, matura.] Et hæc sunt alterantia, quæ calefaciendo magis iuuant, ratione neruorum, quam ratione aliarum partium.

Diæta. Quoad diætam, aer sit calidus, & siccus ratione materiæ. Cibus autem sit attenuans, minuens, causa materiæ: at causa virtutis, cibus sit mediocris causa proportionis neruorum, cibus debet confici, e seruantibus proportionem. Quare in paralysi probantur cibi optimi succi, conditi calefacientibus, & siccãtibus. Vnde recte Rhasis exhibet, [ius ciceris, cum oleo, & sinapi.] Et Mesues dat, [cappares, conditas aromatibus.] Abstinendum autem [ab acero,] quod nimia violentia agit in neruos. Quoad victum imminuentem; hic admodum erit minuens: vnde Auicennas exhibet [aquam hordei,] non pro potu, sed pro cibo, [aquam mellis, carnes leues auium.] Ratione virtutis, cibus erit mediocris; vt [perdices, columbi, pulli gallinacei] moderata copia assumpti. Quoad cibum, qui seruat neruorum proportionem; Auicennas exhibet [nucleos pineos,] sed in secunda mensa, ideóque amministrandi sunt pro opsonio ĩ parua quãtitate, & non pro condimento. Vnde errant, qui in paralysi admittunt magnam quãtitatem pinearum; quia bonum quidem, & copiosum succum gignunt, sed crassum, & difficile coquuntur, & proinde si pineæ vere pro cibo exhibeantur, victus nõ est tenuis, non mediocris, sed plenus, & crasse faciẽs, qui in paralysi maxime est noxius. Præterea, pro opsonio probatur [acorus conditus saccharo, vel melle: item eryngij radices, similiter conditę.] Quoad vsum. Quando cibandum. In paralysi epidemia, materia morbifica primis diebus vincit virtutem; & post quatuordecim dies materia vincitur a virtute: nam primis diebus materia est copiosior, nondum euacuata, virtus robusta, non defatigata a medicamento; contra post quatuordecim dies: propterea ante decimumquartum diem, probatur victus minuẽs, & tenuis; post decimumquartum diem probatur victus conseruans.

Potus. Quoad potum, Auicennas probat magis [aquam,] in paralysi e pituita: nam vinum defert materias in neruos, & in paralyticis, vtpote frigiditate affectis, vinum facile acescit; acida vero neruis inimica. Rhasis ergo proba [mulsam, nõ admodum aquosam:] Mesues parat [cum saluia, & maiorana.] Verum in morbo longo, & potissimum causa ventriculi, licet etiam secundum Auicennam [vinum] concedere, sed antiquum, quia hoc nõ ita facile acescit. Probatur etiam medicatum, cum calidis, propositis in dol. c. a pituita. Quoad vsum vini: quãtó: in parua quantitate vinum est exhibendum; sic enim nec ita facile acescit, nec deferi materias in neruos. Quomodo: potus in paralysi non sit actu admodum frigidus, nam frigida nocent neruis, & secũdum eorum temperiem, & secondum eorum calidum insitum. Quoad quando: vinum non est exhibendum ante quatuordecim dies, sed post.

CAPVT XXV.

De Conuulsione.

Nomen. PEr conuulsionem, seu spasmum cum Gal. ca. vlt. lib. de palpit. intelligimus prauum motũ, quo membra ita afficiuntur, vt musculi ad propria principia vi contrahantur. Differt ergo spasmus a spasmate: nam spasma est malum, in quo nerui partes citra incisionem, experiuntur vnitatis solutionem, c.2.lib.2.meth. c.1.lib.3.meth. c.1. libr.6.meth. spasmus autem est motus prauus mẽbri. Porro loquimur hic, & de notha, & de exquisita conuulsione: quia ambæ genere conueniunt. Generatio. Generatur autem conuulsio, dum causa morbifica occurrit neruo, cuius vi, nobis inuitis, musculi ad proprium principium retrahuntur: vt ad musculi retractionem, etiam membrum retrahatur, & motu conuulsiuo afficiatur. Definitio. Conuulsio igitur est motus prauus retractionis mobilis, dependens a musculis contractis præter naturam a neruis. c.1. & 2. lib.2. de caus. sympt. capit.8. lib.1. de motu muscul. Forma. Forma est motus prauus retractionis, cap.1. libr.2. de caus. sympt. quo cõuulsio distinguitur a paralysi, in qua non est motus prauus, sed ablatus. Additur retractionis, ad differentiam tremoris, in quo motus est sursum ad deorsum; at in conuulsione est motus prauus, sed retractionis. Ratione mobilis, hic motus est affectio: ratione agentis, est actio; animalis quidem in legitima conuulsione, naturalis in spuria. Subiectum. Subiectum est mobile, seu id, quod motu voluntario mouetur, quod a musculo mouetur: & sic distinguitur hic motus prauus retractionis, a motu prauo retractionis in singultu, qui attinet ad ventriculum, qui non est organum motus voluntarij.

Causa efficiens. Causa efficiens, sunt musculi præter naturam contracti a neruis: nam conuulsio est motus inuoluntarius, in quo musculi ad suum principium retrahuntur, aphorism. 39. sect.6. Nam musculi in spasmo non extenduntur, non transferuntur, non tensi manent: sed contrahuntur, c.8. libr.1. de mot. muscul. Additur, præter naturam; ad differentiam contractionis musculorum secundum naturam, c.6. lib.3. loc. aff. c.1. lib.2. de symptom. caus. Sed cum musculi retrahantur interdum a neruis, interdum a ligamentis: in spasmo a neruis contrahuntur at si membra a ligamentis contrahantur, manent contracta, non conuelluntur.

Causa affectionis nerui. Cæterum, nerui functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: Læsa quidem facultate, in spasmo legitimo: ob errorem externum in notho.

1. Læsa facultas. Quoad læsionem facultatis; ad hanc respiciens Hippocrates, aphor.39. sect.6. ait: conuulsionem fieri vel ex inanitione, vel e repletione: nam in vtraque conuulsione neruus morbo afficitur: quẽ Auicennas statuit esse morbum in magnitudine imminuta secundum longitudinem neruorum, quia nerui breuiores redduntur. Sed imminuta

hæc

hæc magnitudo secundum longitudinem, coniūctam habet magnitudinem secūdum latitudinem; vel auctam, & tum est conuulsio e repletione; vel imminutam, & est conuulsio ex inanitione. **Conuulsio e repletione Species.** Quoad conuulsionem e repletione; huius causa est materia: cuius species est humor, non vapor, cap. vlt. lib. de palpit. vapor enim musculos implet, non neruos, cap. 2. lib. 2. de caus. symptom. Hic humor est sanguis, pituita, vel melancholia: bilis namque excluditur, a spasmo e repletione orto: antequam enim excitet magnitudinem in neruo, expellitur ab expultrice: hinc Galenus capit. vlt. lib. 12. method. ait; conuulsionem fieri, vel ex inanitione, vel e repletione, vel a mordaci, id est, a biliosu humore; bilis ergo a materia replente distinguitur.

1 Sanguis autem est causa spasmi, dum facit inflāmationem: vnde Galenus capit. 2. libro 2. de caus. sympt. ait: spasmus e repletione fieri ex inflammatione; & idem dicit capit. 1. lib. 1. de mot. muscul. Porro phlegmone in parte neruosa, est causa spasmi, vel illius partis inflammatæ, vel totius corporis. Si inflammatio sit causa spasmi partis inflammatæ; tunc est cōuulsio e repletione, de qua loquimur: si autem sit causa conuulsionis totius corporis, est conuulsio, quæ non fit e repletione, sed ob errorem externum; vnde Galenus comm. 34. lib. 3. progn. ait: conuulsionem fieri ex inflammatione partis neruosæ, dum pars neruosa originem, id est, cerebrum in consensum ducit.

2 A pituita frequentius fit spasmus, quam ab alijs humoribus; nerui enim alimento pituitoso nutriūtur; at si hoc non vincatur, abundat excrementum pituitosum, quod spasmi causa esse potest. comm. aph. 26. sect. 2.

3 Melancholia rarius spasmi est causa. **Vitium.** Quoad vitium materiæ; hoc pertinet ad substantiam, dum conuulsio fit ab inflammatione, in qua sanguis putrescit: ad copiam, nam morbus est in magnitudine; succi enim copiosi angustant corpora neruosa, cap. vlt. lib. de palpit. ad qualitatem, ratione pituitæ, & melancholiæ, quæ sunt materiæ frigidæ, viscidæ, crassæ; vnde Galenus aph. 70. sect. 5. ait: conuulsionem fieri e lentis humoribus: vitium spectat ad quietem, cum succi quiescant præter naturam in neruis, non enim parum impacta est materia in neruis, aphor. 70. sect. 5. & coarctatur hæc materia secundum partes neruorū externas, quæ conficiuntur e mēbranis: hinc, quia materia conuulsionis est admodum crassa, & magis impacta, quā in paralysi, recte iubet Rhasis, in spasmo corpus magis esse inungendum, & magis fricandum oleo de costo, quam in paralysi. Causæ generantes has materias, patent ex alibi dictis. **Conuulsio ex inanitione.** In cōuulsione ex inanitione nerui exsiccantur. **Exsiccatio solidæ neruorum substantiæ.** Neruorū siccitas in hac conuulsione, pertinet vel ad Solidam substantiam nerui, vel ad Roridam humiditatem. Si absumatur solida nerui substantia; cōnulsio hæc producitur a causa vehementer, & cū impetu siccante: vnde Galen. aph. 1. sect. 5. ait, ab helleboro albo conuulsionem fieri ex inanitione, dū substantia nerui violenter, & cum impetu siccatur. Hectica febre correpti, non conuellūtur; quia hæc corpora sensim, citra impetum, exiccantur. Proinde si repentina fiat exsiccatio, idem contingit neruis, quod chordis vehementer siccatis, cap. 6. li. 3. loc. aff. Causa autem hæc, vehementer, & cū impetu siccans, est vacuans Sensibiliter, vel Insensibiliter. Sensibiliter, vt dum fit conuulsio a veratro vehementer soluente. aphor. 1. sectio. 5. eiusmodi etiam est conuulsio, quæ fieri solet per immoderata profluuia muliebria. aphor. 56. sectio. 5. Insensibiliter euacuans causa, est, tum Siccans, tū Simul, & siccans, & calefaciens. Siccans, vt si conuulsio fiat a vigilijs, aph. 18. sect. 7. Siccans causa, & calefaciens simul, est tum Morbus, tum Causa: Morbus, vt phrenitis, vt febris: phrenitidem proposuit Galenus, cap. vlt. l. de palp. c. vlt. l. 12. meth. febrem proposuit, c. vlt. l. de palp. aph. 13. sect. 7. c. 2. l. 2. de caus. sympt. Oportet autē, vt febris sit vehemens, & cum violentia siccans. Præter morbum potest etiam esse causa, ex aphor. 13. sect. 7. vt si fiat conuulsio ob feruorem ambientis, ob cauteria, ob escharas, seu crustas, quæ vi ignis excitant. **Exsiccatio roridæ humiditatis.** Quod si in spasmo ex inanitione, minuatur rorida humiditas nerui; hic spasmus siccus dicitur ab Auicēna, & producitur a frigiditate, id est, ab opiatis, vel opio, congelante roridam humiditatem. De hac cōuulsionis specie, nec Altimarus, nec alij quicquam. Accepit autem Auicennas a Galeno, c. vlt. lib. 12. meth. vbi ait, conuulsionem fieri ex ingenti frigore, quod efficit quippiam veluti gelu.

Quoad conuulsionem, quæ fit ob errorem externum: **2. Error externus.** hanc Auicennas vocat, spasmum nō proportionatum ad materiam; scilicet in qua; hoc est, ad subiectum: inter hunc enim spasmum, & subiectum non est proportio: nam spasmus est motus voluntarius: subiectum autem est mobile neruosum, quod in conuulsione spuria subiectum est non facultatis motricis, sed expultricis; spasmus enim non proportionatus fit a causa, quam nerui refugiunt, & expellunt: pertinet ergo ad facultatem expultricem. Hæc causa, secundum Auicen. specie est multiplex: potest esse Substantia, potest esse Qualitas. Substantia est Vapor, vel Minera. Qualitas est Materialis, vel Spiritalis. Materialis, est Venefica, vel Non venefica. **1. Vapor.** Vaporem quidem proponit Gal. cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. vbi vult, conuulsionem fieri a flatu implente musculos, nō neruos: Vapor autem, vt plurimum est frigidus; ideoque producit conuulsionem satis leuem, quā Auicen. vocat saltum; vulgo dicunt Gramfo. **2. Humor acris.** Minera est humor calidus, mordax, & perinde irritās expultricem: quam causam proposuit Gal. cap. vlt. lib. 12. meth. dum inquit, conuulsionem fieri e tenui, & erodente humore, afficiente neruos, id est, ex humore bilioso. Qualitas materialis non venefica, est frigiditas vehemens, congelans neruum: **3. Frigus.** & hæc frigiditas impertitur neruis a causa Interna, vel Externa. Ad internam causam respiciens Galenus ait, com. 27. l. 4. de ratione vict. cōuulsionē totius corporis fieri, ob copiosum sanguinem, venas replentem, vt spiritus non possit penetrare; vnde sanguis, veluti in corpore mortuo cōcrescit, & frigidus euadit, quæ frigiditas neruis impertitur, & conuulsionem efficit. Ad causam externam respiciēs Galenus cap. 5. li. 9. meth. ait, conuulsionem fieri ob frigidæ potionem immodicam, & importunam. **Causa refrigerans, quo modo spasmum efficiat.** Notandum autem causam refrigerantem tripliciter concurrere posse, ad efficiendum spasmum. Primo, vt agens in neruos prohibet excretionem excrementorum; vnde cum excrementa non vacuantur, fit conuulsio e repletione, de qua supra diximus: & hoc referri debet, quod Galenus ait, com. aphor. 13. sect. 6. frigus neruorum corpora reddere difficilia ad distendum, ideoque neruos repleri. Secundo modo concurrit frigiditas, vt agit in roridam neruorum humiditatem, illam veluti congelando, & inspissando: hinc, quoniam imminuitur rorida humiditas, fit conuulsio e siccitate, quam tetigit Galenus c. vlt. li. 12. meth. Tertio modo concurrit frigiditas, quatenus est hostis agit in calidum neruorum insitum, vt nerui expultrix ad expellendum insurgat: hinc fit conuulsio e sanguine frigidiore, vel e frigidæ potu, cō. 27. lib. 4. de vict. c. 8. & l. 9. meth. & hæc est cōuulsio, de qua nunc loquimur. Qualitas materialis

venefica, produci potest, a causa Interna, vel Externa. Ab interna, vt a vermibus defunctis: sicut etiam venenum intus genitum, potest esse causa epilepsiæ, & perinde multo magis spasmi causa esse potest. Ab externa causa producitur: vt si conuulsio fiat a morsu scorpij; quam speciem tetigit Galenus comm. 1. sect. 5. aphorismorum, vbi inquit, spasmū fieri propter hellebori albi efficaciam, quę humiditates ex neruis ad se trahit: hæc ergo vis veratri est venefica. Qualitas spiritalis, est qualitas dolorifica: & hinc oritur conuulsio, quæ fit ab ore ventriculi, cap. vltim. lib. 12. metho. com. aphor. 1. sect. 5. vt est conuulsio quæ fit ab albo veratro; non eo modo, quem iam proposuimus; sed dum vi hellebori excitantur vomitus, in quo os ventriculi veluti laceratur. Similis etiam conuulsio fieri potest, dum os ventriculi mordetur a materia mordaci; vt contigit illi adolescenti, qui æruginem comedit. Quāobrem colligendum e com. aphoris. 1. sect. 5. veratrum multifariàm concurrere ad efficiēdum spasmum. Primum enim causa est legitimi spasmi, ex inanitione, dum neruos euacuat. Deinde etiam est causa conuulsionis ex inanitione, dum vi sua in distributione vehementer neruos siccat. Tertio est causa conuulsionis citra inanitionem, per qualitatem veneficam, dum trahit tanta cum violentia, vt afficiat neruos, vt hi ad expellendum insurgant. Tandem veratrum concurrit ad spasmum efficiendum, per qualitatem dolorificam; dum videlicet agit in neruos, per medium os vētriculi superius.

4. Venenū. 5. Dolor. Ex helleboro spasmus.

Differētiæ. Conuulsionis differentiæ non sumuntur a forma, nisi secūdum Magis & Minus: vt motus est magis vel minus prauus. Ratione subiecti, mobile est Totum, vel Pars, com. 17. lib. 4. de vict. com. 34. li. 3. prognost. Cæterum, pro partium varietate, conuulsio varijs nominibus donatur. Verbi gratia, cū Galeno cap. 2. lib. 2. de sympt. caus. si conuellantur musculi mandibulares, vocatur τρισμὸς, id est, inuita dentium concussio seu stridor: Si conuellātur oculorum musculi, dicitur Strabismus: si musculi oris dicitur spasmus cynicus: & cum Galeno cap. vltimo, lib. de palp. si spinales musculi, mouentes caput, omnes conuellantur, conuulsio dicitur tetanus: si conuellantur musculi, mouētes caput ad anteriora, vocatur emprosthotonus: si mouentes ad posteriora, opisthotonus. Quoad causam efficientem: nerui functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate, est spasmus legitimus: & hic vel e Repletione, vel ex Inanitione. Si e repletione; huius causa est Sanguis, Pituita, vel Melancholia. Si ex inanitione; imminuitur vel Nerui solida substantia, vel Humiditas torida. Si conuulsio fiat ob errorem externum: error externus est Substantia, vel Qualitas. Substantia, est Vapor, vel Minera; sed hæc minera est acris. Qualitas, est Materialis, vel Spiritalis. Sed oritur dubium; nam Hippocrates vbique tantum proponit conuulsionis duas species; vnam e repletione, alteram ex inanitione. Et Galenus cap. 3. libro 8. κ.τ.τ. ait, se in conuulsione non inuenisse tres species; at in singultu se vidisse tres species. Contra, cap. vlt. libro 12. meth. scribit aperte, dari spasmum, qui nec ex inanitione, nec e repletione oriatur. Responsio. Galenus libro 8. κ.τ.τ. respicit ad legitimum spasmum, & singultum: at libro 12. method. & alibi, respicit ad spasmum etiam nothū, qui fieri potest citra repletionem & inanitionem: & tunc neruus non concurrit, vt organum facultatis animalis, sed vt organum facultatis expultricis: in spasmo autem exquisito, qui fit ex inanitione & repletione, neruus cōcurrit, vt organū facultatis animalis. Verum alia in singultu est ratio: siue enim fiat ex inanitione, siue e repletione, siue citra has causas; semper ventriculus concurrit, vt organum facultatis naturalis: & propterea omnes tres singultus species, sunt exquisitæ: quia singultus exquisitus requirit subiectum, quod sit organum facultatis naturalis, non autem animalis, quemadmodum in spasmo ex inanitione & repletione.

A subiecto. A causa eff. Num duæ tantum species spasmi, ex inanitione, & repletione.

Signa. Spasmus in genere patet: sicut etiam differentiæ a forma, & subiecto. Quoad causam efficientem, si fiat conuulsio læsa facultate; cognoscitur, quia motus prauus est euidentior. Si fiat ob errorem externum, erit minus euidens: præterea cognoscitur e causis prægressis, de quibus suo loco. An autē spasmus fiat ex inanitione, vel repletione; facile cognoscitur, e cap. 6. lib. 3. loc. aff. si enim conuulsio fiat a labore, vigilijs, fame, febre ardente, phrenitide; iudicandum, quod fiat ex inanitione. Si contra, homo sit plenus, otiosus, suppressa sit aliqua euacuatio, & subsequatur conuulsio; iudicandum, quod fiat e repletione: præterea cum Galeno, aph. 26. sect. 2. si conuulsio statim fiat, iudicandum fieri e repletione: addit Auicennas, si pars conuulsa, velociter absumat humidum, quod ipsi applicatur, esse conuulsionem ex inanitione; si contra, e repletione: nisi causa spasmi e repletione, sit phlegmone; huius enim vi humidum, quod applicatur facile exsiccatur. Quibus autem signis cognoscantur causæ conuulsionis e repletione; patet ex alibi dictis. In spasmo ex inanitione, cognoscere oportet, num inanitio pertineat ad solidam nerui substantiam, an ad roridam humiditatē. Si ergo, verbi gratia, præcessit vehemens frigus; iudicandum, inanitionem attinere ad humiditatem roridā: si prægressa sit causa vacuans, vel sensibiliter, vel insensibiliter; iudicandum inanitionem ad solidam neruorum substantiam spectare. At, si conuulsio fiat ab errore externo, an sit vapor, an materia acris, an qualitas vel frigida, vel venefica, vel dolorifica; patet e traditis in dul. cap. & potiss. in sermone de epilepsia.

Indicationes. Suppositis præsidijs, quæ respiciunt neruorum proportionem, cum Galeno cap. vlt. li. 12. meth. sumendæ sunt indicationes a Forma, & a Causa efficiente. A forma, vt est retractio præter naturam, & perinde doloris causa: hæc indicat remedium, extendens membrum cōuulsum. Quoad causam efficientem, hæc est morbus, vel error externus. Si fuerit morbus, siquidem fuerit conuulsio e repletione, cuius causa sit inflammatio; quid indicet inflammatio patet. Si morbus sit magnitudo, producta a melancholia, vel pituita; quid indicēt hę materiæ secundum speciem, secundum vitium, secūdum causam generantem, etiam patet. Si conuulsio fiat ex inanitione; si absumatur humiditas solidæ substantiæ, oritur indicatio humectandi. Si vitium pertineat ad roridam humiditatē, oritur indicatio calefaciendi, quia fit a frigore. Quoad errorem externū, siue sit vapor, siue minera, siue qualitas materialis, aut spiritalis; quid indicent, docuimus in sermone de epilepsia.

Prognostica. 1. A forma. Conuulsio interdum est vtilis, interdum periculosa, quandoque mortalis. Quoad differētias a forma; prout motus est magis deprauatus, prout retractio est intensior, quo diutius durat; eo periculosior est conuulsio: quia est vehementia essentiæ. Quoad vehementiam dignitatis; vt plures afficiuntur partes, & quo viciniores sunt cerebro; eo conuulsio periculosior: vnde tetanus periculosior est emprosthotono, & opisthotono, quia plures musculi in tetano occupātur: vnde Galenus com. aph. 6. sect. 5. ait, qui tetano capiuntur, quatuor diebus mori posse, nam malum est geminatū, dum plures occupant partes: quod si homo perduret vltra quartum,

tum, & non moriatur, signum est vehementiam essentiæ esse minorem. Quod si in tetano addatur vehementia facultatis, malum prorsus est lethale. Vehementiam autem facultatis indicat locus affectus; verbi gratia, si côuulsio afficiat musculos, pinnas narium mouentes; significatur vehementia facultatis, quia adest insignis imbecillitas: si enim per nares feratur multus spiritus, vt fiat conuulsio, mors est propinqua, comm. 60. l. 2. de ratione vict. nam conuulsio vehemens ratione essentiæ, est côiuncta cum vehemētia facultatis, cum virium imbecillitate.

2. A causis in genere. Quoad vehementiam ratione causę efficientis; in genere, quęlibet causa, vt vehementior est secundum essentiam, dignitatem, & facultatē; ita etiam statuendum est magis periculosam esse conuulsionem. Vnde Paulus ait, si labia, palpebræ, aut lingua contrahantur; conuulsionem esse admodum periculosam; nam hæc indicant vehementiam ratione essentiæ; vt materia morbifica secundum essentiam sit adeo potens, vt possit has partes, cerebro proximas, afficere: indicant etiam vehementiam dignitatis, quatenus significant causę originem esse in cerebro, vel in ore ventriculi.

Spasmus a repletione. At si seorsim perpendatur vehementia causarum spasmi: primum, si conuulsio fiat e repletione; curari potest: cap. vlt. lib. 12. meth. siue fiat hæc conuulsio citra inflammationem, siue cum inflammatione. Nam si fiat citra inflammationem, e pituita, vel melancholia; hæ materiæ vinci possunt: quandoque enim a febre superantur: vnde febris superueniens conuulsioni est salutaris, aph. 26. sect. 2. & aph. 57. sect. 4. vt febris habeat rationem signi, indicantis vehementiam non ad summum insignem. Sed & ætas signum esse potest materiæ morbificæ magis, vel minus impactæ: vnde Galenus ait, com. 34. l. 3. progn. pueros facile a spasmo liberari. Si conuulsio fiat ex inflammatione; vinci potest, e c. vlt. l. de palp. nisi sit inflammatio, quæ sequatur vulnus lethale; tunc enim quælibet vehemētia adest.

Spasm⁹ ab inanitione. Quoad conuulsionem ex inanitione; si fiat quoniā absumitur solida nerui substantia; cum Galeno cap. vlt. l. de palp. est mortalis: nam absumitur substantia calidi innati, quæ seminalis est, vt breui tēpore nequaquam possit reparari: hinc Galenus ait, cap. vlt. l. 12. meth. si côuulsio fiat e siccitate, esse insanabilem; dum scilicet siccitas est perfecta, id est, dū solida substantia siccatur, non secundum carnem, adipem, vel humiditatem roridam, sed secundum substantiam fibrosam, & membranosam, cap. 5. l. 7. meth. vt antequam fiat consumptio humiditatis fibrosæ, & membranosæ, homo moriatur. Quod si non ad summum perducatur siccitas; desperandū non est prorsus, ca. vlt. l. 12. meth. nisi succedat hęc conuulsio, vel febri, vel phrenitidi, quia tunc summa est vehementia siccitatis. Concludere ergo licet, spasmū e siccitate, difficillime curari, & vt plurimum incurabilem esse: quemadmodum testatur Galenus aphorismo 26. sect. 2. & aph. 57. sect. 4. & aph. 70. sect. 5. & aph. 13. & 18. sect. 7. Si autem côuulsio fiat ex imminutione roridæ humiditatis; curabilis est; propterea quod humiditas cōgelata vincitur a caliditate. Et propterea Galenus c. vlt. l. 12. meth. hunc spasmum curari posse ait.

Spasmus ob errorem externum. Si conuulsio fiat ob errorem externum: si quidem sit substantia, & primum si sit vapor: hæc conuulsio, secundum Auicennam, curatur cito, hora vna; si scilicet flatus prodeat a pituita; at si vapor prodeat a materia venefica, conuulsio potest esse admodum periculosa. Si error sit materia mordax; conuulsio est curabilis, ca. vlt. l. 12. meth. nā potest vacuari illa materia, qua vacuata cessat conuulsio. Si error sit qualitas, & quidem materialis, nō venefica, vt frigiditas, conuulsio est curabilis; & quandoque etiā salutaris, com. 27. li. 4. de vict. nā in hac agitatur corpus, & per agitationem incalescit, vt sanguinis vitium, id est, frigiditas tollatur. Si qualitas sit venefica; est conuulsio periculosa, quia summa est essentiæ vehementia, vt colligitur e comm. 1. sect. 5. aphorismorum. Si qualitas sit dolorifica; pro varia vehementia causæ dolorificæ, varie prognosticandum. Verbi gratia, si fiat conuulsio ab ore ventriculi, vt afficitur a bile, cum Galeno capit. vlt. l. 12. meth. & aphor. 1. sect. 5. bile vacuata, cessat côuulsio. At conuulsio notha, quæ interdum degenerat in exquisitam, vt est conuulsio, quæ fit ab helleboro, molestante os ventriculi, hæc est periculosa; sed euadit lethalis, vbi præter causam dolorificam subsequitur vacuatio insignis. Si fiat conuulsio e causa dolorifica partis inflammatæ propter vulnus; cum Galeno aphor. 2. sect. 5. hæc conuulsio, quamuis spuria, vt fit a dolore, est ferme lethalis. Vnde pro varia affectione partis primario affectæ, vario modo est prognosticandum.

Si sanguis in spasmo peccet; vena secanda, com. 28. lib. 4. de vict. Quare vena est secanda, si sanguis habeat rationem causę principalis, vt in côuulsione ex inflammatione; Item in côuulsione, quæ fit a copioso, ac veluti congelato sanguine: Est etiam secanda vena, dum sanguis habet rationem causæ sine qua non, vt in conuulsione e pituita, quæ tamen conuulsio occupat corpus sanguine repletū. Curatio. Venæ sectio. Vena ergo non est secanda in spasmo ex inanitione; nam sanguis potius deficit. Notandum autem circa quid agendum specificum in sanguinis euacuatione: si sanguis peccet ad lib. j. tantum detrahendas esse ℥ viij. propter dolorem enim & motū virtus dissoluitur. Vsus. [Quantum.] Causa virtutis, vacuandus est sanguis per plures vices. [Quando.] Statim vena est secanda: nam adest indicans, & virtus in principio non prohibet; quemadmodū procedente conuulsione prohibere posset: hinc Galenus com. 28. lib. 4. de vict. venam tundit ante fomenta, quamuis auctor ille primo vtatur fomentis; Galenus tamen auctorem nō sequitur, sed methodum: nouit enim sanguinem in spasmo magis posse copia, quam frigiditate; quare primum secat venam, deinde vtitur calidis fomentis. Antequam autem secunda vice secet venam, vtitur fomentis: nam tunc sanguis minus potest copia, quam frigiditate; cum prima vice sanguis fuerit imminutus.

Cucurbitulæ. Cucurbitulæ scarificatæ probantur Aetio & Auicennæ, quia vacuant: non scarificatæ non probantur, quia attrahunt, & non vacuant. Quoad [Vbi:] si sanguis in toto exuperet; cucurbitulę applicandæ sunt dorso & cruribus: si redundet sanguis in parte determinata, vt varia est pars, ita varijs locis cucurbitulæ sunt applicandæ. Paulus cap. 19. & 20. lib. 3. Aegineta, si crura erant contracta, applicabat postremis vertebris: si manus erant conuulsæ, applicabat septimæ vertebræ: si côuulsio attinebat ad labia, vel palpebras, applicabat cucurbitulas occipiti, & primis duabus vertebris: si aderat tetanus, applicabat ceruici secundum vtramque partem, & pectori qua carnosius est, & præcordijs, & regioni renum. Actuar. ca. 1. lib. 3. de meth. med. Omitto in præsentia circa chirurgiam, nerui incisionem, quam probat Galenus capi. 1. libr. 1. de motu musc. nam hæc doctrina spectat ad sermonem de vulneribus.

Pharmacia. Quoad medicamenta, multa supponentes: si côuulsio fiat ex inanitione propriæ humiditatis; Rhasis, Paulus, Auicennas probant [aquā dulcē, oleū commune, lac, vt ex his fiat balneum.] Et si côuulsio fiat a causa simul siccante, & calfaciente; Auic. miscet ꝓpositis, [ol. rof. compl. aquā rof.] vt alimētum detineatur, rōne leuis attrictionis, & vt fiat aliqua refrigeratio: & si causa sit vehementer calefa-

ciens; Auicennas ascendit etiam [ad hordeum fractum sine cortice, nam cortex siccat; addit violas, nymphæam, cucurbitas, melones, lacturam, & ex his parat balneum.] Vsus [Quomodo.] Balneum debet esse actu, vel temperatum, vel tepidum, nam calidum siccaret. [Vbi.] Medicamenta modo toti, modo parti applicanda; prout siccitas, vel est in toto, vel in parte. Si autem conuulsio fiat ex manitione roridæ humiditatis; probantur calefacientia: vt est balneum e vino, vel ex aqua alterata cum calidis, de quibus alias.

A repletione.

Si conuulsio fiat e repletione; & primum si fiat ab inflãmatione; curatur medicamentis, quibus occurrere licet inflammationi, de quibus suo loco. Si spasmus fiat citra inflammationem; occurrendum medicamentis, quæ in paralysi sunt præscripta, de quibus supra. Sed iuniores noteni; primum circa vacuantia per meatus sensibiles; Auicennam probare vehementia, non mediocria, & causa vacuationis totius, & causa capitis: de quibus dictũ est in dol. ca. a pituita, & a melancholia. Quoad vacuantia per insensibiles meatus, Rhasis probat valentiora, quam in paralysi, id est, magis calefacientia, & tenuis substantiæ, de quibus etiam diximus. Secundum Aetium probatur [seseli, id est, siler montanum, cum aceto mulso, aut posca:] non enim est præter rationem, miscere acetum pro vehiculo; quamuis eo pro medicamento principali non debeamus vti. Quantum ad ea medicamenta, quæ applicantur: notandum, Auicennam mirifice commendare, si applicemus [renem triutum cum sua pinguedine; & ideo probatur ren arietis, castratorum, capræ, agni, hœdi, vel etiam vituli, bouis, & potissimum tauri:] ren autem est detinendus donec exsiccetur, vel etiã fœteat, & mox alius ren admouendus. Addit Auicennas, membra conuulsa inuoluenda esse [lana, quæ madida humidaque oleo est seruanda.] Prætorea Auicennas probat [aquam alteratam copioso anetho, in qua decoquatur canis, aut vulpes, vsque ad dissolutionem:] & hac decocto æger semel, aut bis est perfundendus. Hippocrates aphorismo 25. sectio. 5. in hoc spasmo probat [frigidam,] si copiose effundatur, calefacit enim per accidens, quatenus huius vi calor concentratur, & vnitur. Secundum Auicennam, frigida non vtendum, nisi virtus sit robusta, secundum totum corpus, & secundum partem; vnde patiens erit iuuenis, carnosus, expers vlceris; præterea frigida locum habet, si aestiuus ambiens, vt cuius calor insitus extra immodice moueatur, tunc enim ope frigidæ ab hoc motu liberatur, ideoque hæc materia in aere calido, non in frigido administrãda; calidum enim innatum non potest ferre concentrationem, & aeris, & frigiditatis aquæ. Addit Auicenna pueruliscalidiora non esse admouenda, vt liceat hoc medicamento vti pro pueris: [recip. rad. lilij ℥ j. s. annotinu ℥ s. croci ℈ i. mellis quantum sufficit. Misce.] Iubet etiam Auicennas assiduo puerorum membra esse deponenda [in aquam alteratam cũ amæmelo, fœnograeco, melliloto. Et ex his olea etiam pro pueris possunt parari.] Rhasis iubet corpora conuulsa esse inungenda [oleo de costo;] & valentius ac diutius fricanda, quam in paralysi; nam materia magis est impacta.

Ab errore externo.

Si conuulsio fiat ob errorẽ externum; pro vario errore, varia medicamẽta administranda, verbi gratia si error sit flatus, probantur discutientia flatus, de quibus in dol. ca. a flatu, & sic de reliquis.

Diæta.

Quoad diætam, notandũ in spasmo ex inanitione, cum Rhasi & Græcis probari sorbitione [ex alica, & tatre, & hordeo, e lacte amygdalino, & potissimũ ex aqua carnis destillata, vel agni, vel hædi.] Et, si siccitas foueatur a caliditate, addatis [lactucam, semina melonum, cucurbitas.] Si nõ adsit caliditas, poteritis miscere cum aqua carnis [vinũ medicatum.] Lactuca enim reddit aquam carnis refrigerantem: vinum, eam reddit calefacientẽ, & citius alentem: vnde patet, aquam carnis destillatã, si sola exhibeatur, esse cibum, nec calefacientem, nec refrigerantem. Quoad potum: Si conuulsio sit e congelata rorida humiditate; probatur [vinum.] Si conuulsio sit e repletione; Paulus probat victu tenuem, extenuantem. Vnde Auicennæ probatur [panis cum melle, & aqua ciceris.] Et, si virtus sit debilis, secundum Auicennam est exhibenda [caro auiculatum.] Vnde obiter colligendum, carnẽ magis nutrire, quam nutriat panis. Potus cũ Paulo sit [mulsa:] & cum Auicenna concedi etiam potest [vinum antiquum] in parua copia; at post totius & capitis euacuationem.

CAPVT XXVI.

De Spasmo Cynico.

Nomen.

SVccedit vitium, quod componitur e paralysi & conuulsione: facileq; cognitis simplicibus cognosci poterit. Vocatur autem spasmus cynicus, tortura oris, conuulsio canina, risus Sardonius. Per spasmum autem cynicum intelligimus vitium, in quo facies figuram naturalem non seruat.

Generatio.

Generatur hoc malum dum capiti occurrit causa, vi cuius musculi faciei ita læduntur secundum motũ, vt figura faciei vitiosa reddatur.

Definitio.

Spasmus ergo cynicus est figura præter naturam faciei, dependens a motu præter naturam suorum musculorum.

Forma.

Subiectum.

Forma, est figura præter naturam; nam figura deformis euadit. Subiectũ, est facies, id est, capitis pars anterior, a capillis ad mentum: vnde intelligimus non tantum os, sed etiam maxillas, genas, oculos, frontem. Porro vitiosa figura attinet modo ad dextram partem, modo ad sinistram; & modo ad omnes partes, modo ad aliquas; vnde os interdum est immune; vocatur tamen tortura oris, quia vt plurimum oris figura vitiatur, & quia os præcipua est pars faciei.

Causa efficiens.

Dependet autem oris tortura, a motu præter naturam musculorum faciei. Ideoque statuendum hoc vitium formaliter acceptum, esse symptoma: pendet enim a motu præter naturam, ab actione læsa: hic quippe tortuosa oris figura est symptoma nimirum qualitas mutata, quæ, vt opus, sequitur actionem læsam, id est, motum præter naturam musculorum faciei. At figura vitiosa, si consideretur vt motibus, non pendet a læsa functione, sed potius est causa læsæ functionis. Dum igitur Auicennas inquit, torturam oris esse morbum instrumentalem faciei; respexit ad causam effectricem principalem, qui est morbus in mala compositione; sicut in paralysi, & spasmo. Quia autem nos tradimus definitionem per causam formalem necessario dicimus, torturam oris esse figuram vitiosam faciei, dependentem a motu præter naturam musculorum.

Motus præter naturã.

Cæterum hoc loco per motum præter naturam, intelligimus motum ablatum, si vitium fiat a paralysi; motum autem corruptũ, si a conuulsione.

Musculi faciei.

Per musculos faciei, intelligimus musculos, qui mouent maxillas inferiores, alas nasi, labra, & buccas, cap. 13. lib. 9. de vs. p. Quamuis autem horum musculorum maior pars neruos suscipiat a tertio pari cerebri nihilominus ppositi musculi priuatim ita se habent: vt musculi oculorum

rum

rum neruos ſumant a ſecũdo pari cerebri; muſculi maxillarum, alarum naſi, & labiorum, a tertio pari cerebri: muſculoſa autem latitudo, a qua buccæ mouētur, maxima e parte ſuſcipit neruos, a ſecundo pari ſpinæ, nonnullos etiam a tertio pari ſpinę, & ſecundum regionem altiſſimam a quinto pari cerebri, cap. 7. lib. 9. de vſ. par. c. 2. lib. 4. de loc. aff. & in lib. de neruorum diſſectione.

Cauſa motus præter naturam.

Motus autem horum muſculorum præter naturam, fit propter cauſas, vel paralyſis, vel conuulſionis: de quibus dictum. At notandum, eſt capit. 2. li. 4. loc. aff. & cap. 7. lib. de cauſ. morb. ſi oris tortura fiat e paralyſi; muſculos læſos eſſe in parte non contracta, verbi gratia ſi ſint reſoluti dextræ partis muſculi, tunc non operantur; operantur autē muſculi ſiniſtræ partis, dum ſcilicet ad ſuā originē retrahuntur; dum autem contracti ſunt, non diſtenduntur amplius, quoniam a ſeipſis diſtendi nō poſſunt, nec diſtendi poſſunt a muſculis dextræ partis, quia hi ſunt reſoluti, & ob id muſculi partis nō læſæ retracti permanent; ſeeũque partis læſæ muſculos contrahunt, & contractos ſeruant. Contra ſi fiat oris tortura e conuulſione, muſculi læſi ſunt in parte contracta, verbi gratia ſi dextrę partis muſculi conuellantur, muſculos ſiniſtrę partis non læſos ad ſe trahunt.

Secundo notandū e capite ſecundo, libro quarto, loc. affect. in hoc malo muſculos nō fungi ſuo munere, quoniam noxa eſt, vel in muſculis, vel extra muſculos: ſi extra muſculos, vel in neruis, vel in eorum principijs: ſi in neruorum principijs, vel in ſpinali medulla, ſecundum primas ceruicis vertebras; vel in cerebro, ſed ſecundum dimidium cerebri.

Differētiæ.

A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis, & Minus: prout figura eſt magis, vel minus deformis. Quoad ſubiectum: figura vitioſa pertinet, vel ad Dextram faciei partem, vel ad Siniſtram. Quoad cauſam efficientem, ſumuntur differentiæ, & a cauſa efficiente, & a ſede cauſæ efficientis. A cauſa efficiente; vt eſt, vel Paralyſis, vel Conuulſio. A ſede; vt eſt, vel Muſculus, vel Neruus: & ſi neruus, vel ſecundum Progreſſum, vel ſecundum Principium: & ſi ſecundum principium, vel ſecundum Spinam, vel ſecundum Cerebrum.

Signa.

Tortura oris imminens, ſecundum Auicennam cognoſcitur e faciei dolore, e ſtupore, e palpitatione. Præſens in genere non eget ſignis. Quoad differentias, quæ ſumūtur a forma, & ſubiecto; ſunt manifeſtæ. Quoad cauſam efficientē, oportet cognoſcere Cauſam, & Sedem cauſæ. Quantum ad cauſam: ſi fiat e paralyſi; cognoſcitur, quia pars cōtorta rectificatur per retractionem: Si cauſa ſit cōuulſio; rectificatur per extenſionem: vt in paralyſi pars læſa non ſit contracta, in ſpaſmo ſit contracta. Addit Auicennas torturam e paralyſi, indicari e faciei motu imbecillo, e ſenſu obtuſo, & ex eo, quod homo non ſentit extenſionem: & præterea cognoſcitur, quia palpebra inferior delabitur. Si fiat e conuulſione; cum Auicenna, vt plurimum adeſt dolor, ſenſus non eſt obtuſus, durities adeſt in muſculis, cutis tenditur, & cutis magis elōgatur a parte colli; & maiori cum difficultate fit reditus ad naturalem ſtatum.

Quoad ſedem cauſæ: Si ſedes ſit muſculus; figura vitioſa occupat ſolum partem faciei. Si autem ſedes ſit extra muſculū; ſi ſedes ſit neruus, & quidem ſecundum progreſſum; noxa erit ſolum in facie; ſi ſecundum principium; etiam noxa erit vltra faciē, verbi gratia ſi cerebrum ſit affectum ſecundum dimidium; noxa erit ſecūdum dimidium faciei, & dimidium totius corporis. Si ſedes ſit ſpinalis medulla: læſio erit ſecundum buccas, & partes infra ſpinam. Cæterum, ſi noxa ſit ſecundum progreſſum neruorum; ſi attineat ad ſecundum par neruorum cerebri; indicatur a vitioſa figura oculi: ſi pertineat ad tertium par neruorum cerebri; indicatur e figura vitioſa, occupante dimidium faciei ſecundum omnes partes: ſi attineat ad quintum par; cognoſcitur e leui noxa buccarum, ſi ſpectet ad ſecundum, & tertium par ſpinæ, & quidem ceruicis; cognoſcitur ex inſigni noxa buccarum.

Indicationes propoſitæ ſunt in paralyſi, & conuulſione.

Prognoſtica.

Malum hoc non eſt negligendum: nam minatur paralyſin etiam extra faciem, minatur epilepſiam, apoplexiam; quia cauſa morbifica lædit partes cerebro vicinas. Quoad differentias: Figura magis deformis, eſt periculoſior: quia maior receſſus a naturali ſtatu. Ratione dignitatis; vt occupat plures partes, ita magis periculoſa. Ratione cauſæ efficientis; cum fiat a paralyſi, vel ſpaſmo: hæc ſuperius ſunt propoſita. Auicennas addit: ſi oris tortura vltra 6. menſes producatur, vix curari: nam mali cauſa eſt admodum vehemens ſecundum eſſentiam: perdurante enim oris tortura, materia euadit magis viſcida, craſſa, impacta, & proinde maxime recedens a naturali ſtatu.

Chirurgia.

Auicennas, Paulus, Aetius, probant ligaturam, qua facies reducatur ad formam naturalem. Hoc autem intelligendum eſt de malo, ſi fiat e paralyſi, non autem ſi e ſpaſmo: nam in paralyſi pars eſt relaxata, in ſpaſmo contracta. Idem venam ſecant, dum adſunt ſanguinis notæ: & quidem ſub lingua. Cucurbitulas etiam ſcarificatas primis vertebris applicant. Hoc præceptum locum habet, ſi oris tortura fiat a paralyſi, aut a ſpaſmo e repletione. Supponunt autem hi auctores, ſi ſanguis in toto redundet, primum cubiti venam eſſe aperiendam.

Pharmacia.

Quoad medicamenta: probantur vehementia, purgantia totum, ſi opus ſit, totumq́ue ſit repletū; ratio eſt, quia hoc malum cito, quantum fieri poteſt, expugnandum; ſi enim diu perdurat, non curatur. Notandum autem eum Auicenna non eſſe feſtinanter gargariſmis vtendum; nam attrahunt ad partes affectas: vt his vti liceat poſt ſternutatoria. Quoad digerentia, Auicennas probat, [carnem elixam animalium ſyluestrium, verbi gratia leporis, vulpis, lupi, cerui, apri.] has Auicennas applicat parti affectæ, & ſedi mali, & vertebris colli. Rhaſis probat [nucem moſchatam] in ore detentam, cauſa reſolutionis materiæ. Auicennas probat [maſticatorium ex acoro, pyrethro, nuce moſchata:] monetq́ue, vt detineatur in parte affecta. Rhaſis quotidie ante cibum vtebatur hoc gargariſmo: [recip. ſinapi ℥ iij. mulſæ lib. j ſ. fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ: deinde adde ſyr. acetoſi, vel oxym. ſimp. ℥ ij. Miſ. pro gargariſmo.]

Diæta.

Auicennas, & Rhaſis aerem probant obſcurum. Cibus conuenit, vt in paralyſi, & ſpaſmo. Pro potu, Auicennas probat [aquam mellis.] Quoad motum, iubet Auicennas, vt patiens non moueatur, vſque ad quartum, vel ſeptimum: dum exercitio vti poteſt: nam ante corpus eſt euacuandum: dum autem corpus repletum eſt, per motum ad caput fluit materia. Tandem probatur, vt patiens intueatur ſpecula e chalybe, ſemperq́ue ſtudeat faciem ad naturalem ſtatum perducere.

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

Transitio. HActenus de vitijs attinentibus ad cerebrum, quatenus est organum functionum animalium: iam dicendum de vitijs attinentibus ad cerebrum, vt est instrumentum functionis naturalis: propterea dicendum est de catarrho, multorum vitiorum fonte. Nomen. Per catarrhum autem seu fluxionem, vel destillationem, intelligimus in genere omnem fluxum materiæ excrementitiæ a cerebro, extra cerebrum, ad quamcunque partē fluat, siue detineatur, siue egrediatur. Non enim hic sumimus catarrhum, quemadmodum sumpsit Galenus c.4.li.3.de sympt. caus. pro catarrhi specie, in qua materia fluit in os, sed loquimur de catarrho in genere. Generatio. Catarrhus ita acceptus generatur; cum cerebro præter naturam occurrit aliquid, vi cuius frustratur facultas naturalis cerebri, vt cerebri excremētum crassum morbificum euadat, & ita e cerebro egrediatur, vt corpus lædat. Definitio. Catarrhus ergo est excrementum crassum, affligēs corpus, procedens a frustratione alteratricis cerebri. Colligitur hæc definitio e c.2.lib.de organ. odor. c.9. lib.6.de tuend. sanit. cap.4.lib.3. de sympt. caus. & ex Hippocr. lib. de glandibus.

Forma. Forma est excremētum crassum, affligens. Paulus ait, catarrhum esse descensum præter naturam humoris excrementitij e capite in subiectas partes. Auicennas etiam statuit, catarrhum esse cursum materiæ a cerebro. His nos non aduersamur: etenim hi respexerunt ad explicationem vocis, ad definitionem notionalem, non ad essentialem: catarrhi enim vox significat fluxum. Porro a definitione notionali facile possumus essentialem colligere, secundum doctrinam pathologicam, quam tradidit Galenus c.vlt. lib.de differ. sympt. c.4.lib.3.de caus. sympt. Cum enim vox catarrhi, significet fluxum præter naturam materiæ a capite: catarrhus necessario est quid præter naturam. Genus ergo catarrhi, vel est Causa, vel Morbus, vel Symptoma. Excrementum. Si symptoma, vel actio læsa, vel qualitas mutata, vel excrementum mutatum. Cum igitur in catarrho fluat materia præter naturam: patet catarrhi genus in definitione essentiali, esse excrementum mutatum. Recte igitur in finitione diximus, catarrhum esse excrementum crassum, affligens. Diximus excrementum, ad differentiam alimenti. Crassum. Diximus crassum: nam in qualibet coctione duo excrementa segregantur ab alimēto: nempe tenue, & crassum; in cerebro, tenue excrementū est vapor, qui in sublime elatus per caluariæ suturas excernitur: crassum, est mucus pituitosus, materia illa mucosa, quæ per membranam perforatam egreditur, & perducitur ad nares, & potissimum ad os. Excrementum in catarrho necessario est crassum: nam si quādoque tenue sit, semper tamen mistum est cum crasso. Affligens. Diximus affligens, ad differentiam excrementi crassi non lædentis.

Noxa excrementi crassi cerebri. Hoc excrementum, quatenus habet vim affligendi, & lædendi, parit febres catarrhales, intemperantias, malas compositiones, solutam vnitatē. Species excremēti mucosi. Intelligere ergo oportet huius excrementi speciē, & vitium. Quoad speciem: est substantia mucosa, vel Sincera, & vocatur mucus pituitosus; vel Permista; idque aut cum Sanguine, & dicitur mucus sanguinolentus, cruentus; aut cum Bile, & est mucus biliosus, aut cū Melancholia, & est mucus melancholicus. Vitiū excrementi. Quoad vitium: hoc excrementum, secundum Galenum ca.vlt.lib.de diff.sympt. a naturali statu discedit, vel Tota substantia, vel Quantitate, vel Qualitate; & dum Galenus proponit excrementum, vt præter naturam excernitur, innuit vitium secundum Motum: vt proponit excrementum, quod præter naturam detinetur, innuit vitiū secundum Quietem: non ergo Galenus omittit vitium secundum vbi. 1. Substantiæ vitium. Quoad vitium in substantia: est excrementum cerebri, quod est præter naturā, non ratione loci, sed secundum substantiam a toto genere, verbi gratia excremētū putridum, veneficum, venenatū. 2. Quantit. Quoad vitiū in quātitate: excremētū, vel Abūdat, vel Deficit. 3. Qualit. Quoad qualitatē pertinere pōt ad Primā, vel Secūda. Ad primam: vt excrementum est, vel calidius, vel frigidius. Ad secundam: & vel ad modum substantiæ, vt est crassum, aut tenue, aut viscidum; vel ad propria sensuum obiecta, nimirum ad colorem, odorem, saporem. Ad colorem, dum excrementum hoc mucosum ab albo recedit, vt est excrementum rubicūdum, flauum, viride, nigrum. Ad odorem, dum male olet. Ad saporem, si est dulce, amarum, acre, salsum, acidum. 4 Motus. Quoad motū: in hoc oportet perpendere terminum a quo, spatium, & terminum ad quem. Terminus a quo: nimirū cerebrum. Terminus a quo est cerebrum, c.9.li.6.de tuend. sanit. com. aph. 13. sect.3. oportet autē scire, qua ratione cerebrum habeat, rationem termini a quo. Cum Galeno igitur cap.4 lib.3.de sympt. caus. oportet perpendere excernendi modum, qui duplex est; fit enim vel per transmissionem, vel per attractionē. Transmissionis modus, attinet ad terminum a quo, & ad terminum ad quē: modus attractionis saltem ad terminum ad quem. Quantū igitur ad terminum a quo: cerebrū, vt a se propellit excrementum concurrit dupliciter: primum, vt iusto euadit robustius, vt in hoc retentrix cedere cogatur: secundo, vt expultrix ab excremento impellitur. Robustior euadit expultrix; dum subito, vi externi frigoris, partes cerebri densantur, dū capite repleto, subsequitur aeris frigiditas, & ea vehemēs, vt materia exprimatur infra: comm aphorism.13.sectio.3. vt catarrhus fiat grauior, si aer est frigidus, & siccus, quam si frigidus, & humidus: aer enim frigidus, & siccus, in causa est, vt violenta magis fiat expressio. Impellitur autem expultrix ab excremento, dum peccat copia, vel qualitate, vel copia, & qualitate simul: copiosum enim excremētum suo onere afficit expultricem; & si colliquetur, qualitate etiam afficit. [illegible]

Spatium. Spatium per quod, cū Hippocrate lib. de gland. est multiplex. Estque vel Secūdum, vel Præter naturam. Si secundum naturam; spatium pertinet ad Nares, &c. Si præter naturam; est Amplū, vel Angustum: amplum, est Oesophagus, Trachea: angustum attinet, vel ad Vacuitates, seu inania inter membrum, & membrum, vel ad Organa: & si ad organa, vel Naturæ, vel Animæ: naturæ organa, sunt Venæ, & Arteriæ: animæ, sunt Spinalis medulla, & Nerui.

Terminus ad quem. Terminus ad quem, est Totum, vel Pars. Si totum, fit febris catarrhalis: Si pars, potest esse quælibet pars extra cerebrum. Et hæc pars attinet ad Artus, vel ad Ventres: ad artus, verbi gratia dum fiunt dolores articulares catarrhales: ad ventres, & vel ad Abdomē, Thoracē, Caput. Ad abdomen; verbi gratia si fiat dolor colicus catarrhalis, vel fluxus alui catarrhalis, vel gonorrhoea catarrhalis. Ad thoracē, vt est tumor catarrhalis in pleura, in pulmone, vt dū materia destillat in pulmones, & tunc Galenus catarrhū nomine generis appellat destillationē, com. aphor. 12. sect. 1. Si fluat materia ad caput, id est, ad partes capitis extra cerebrum: fluit vel ad Oculos, Nares, Aures, Os, aliasue capitis partes, verbi gratia si materia fluat ad

ocu-

oculos, fit epiphora catarrhalis: si fluat in nares, vocatur Coryza seu grauedo, capite quarto, libro 3. de sympt. caus. com. 49. lib. 2. prognost. si in os, nomine generis dicitur catarrhus: si in fauces, dicitur raucedo: si in gargareonem, dicitur [illegible], seu acinos: si in glandulas oris, vocãt [illegible] & [illegible]. Sed oportet intelligere, qua ratione hæc omnia dicantur terminus ad quem. Quod si ergo fluxio fiat per modum transmissionis; tũc pars est terminus ad quem, quatenus Suscipit; suscipit autem vitio temperiei, vel compositionis. Temperiei; dũ hæc est vel Frigida, vel Humida, vel Frigida & Humida: compositionis vitio suscipit pars; dum composita est e vasis amplioribus, vel est cõfectæ substantiæ ratiore. Si fluxio fiat per modum attractionis; tunc causa termini ad quem est Dolor, vel Calor, sed intensior quam in termino a quo. Quoad

5. Quies. vitium ratione quietis: quies est præter naturã; nã mucus pituitosus secundum naturam in cerebro repertus, quare extra cerebrum præter naturam, nisi tempore opportuno per nares, & potissimum per os egrediatur. Si ergo hoc excremẽtum in partem aliquam decumbat, & ibi quiescat; sane hæc quies est morbifica. Quamobrem, si excremẽtum effluat, est symptoma in genere excrementi mutandum autem quiescit in termino ad quem, euadit causa morbifica. Hæc de forma.

Subiectũ. Subiectum catarrhi est corpus: vt enim materia præter naturam quiescit in corpore, necessario lædit corpus, verbi gratia, in febre catarrhali subiectum est totum corpus.

Causa efficiens. Causa efficiẽs, est frustratio alteratricis cerebri, ad differentiam frustrationis alteratricis aliarum partium. Intelligendum ergo qua ratione cerebri alteratrix frustretur. Galenus ca. 4. lib. 3. de symp. caus. ait: omnia symptomata prodire ex intemperie partium similarium, & instrumentorum morbis, p̃terea materiæ quantitate, & qualitate. Quod idem est, ac si dixisset, omnia symptomata fieri vel læsa facultate, vel ob errorem externum: quemadmodum ait, ca. 1. lib. 3. de symptom. caus. Sicuti ergo diarrhoea est passio, quæ fit e coctione læsa in ventriculo; ita catarrhus fit e mala coctione in cerebro. Et sicuti, ventriculi coctio læditur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: ita etiam statuendum de cerebri coctione. Galenus loc. cit. respiciens ad facultatem læsam labefactatam, proponit dyscrasias: respiciens ad facultatem læsam impeditam, proponit morbos instrumentorum; respiciens tandem ad errorem externum, proponit materiæ quantitatem, & qualitatem. Hoc igitur loco explicandum, quæ intemperies sit catarrhi causa, quæ compositio, q̃ materiæ quantitas, & qualitas.

1. Dyscrasia. Quoad intemperiem: catarrhus produci potest, ab intemperie Calida, & a Frigida. Frequentius fit a frigida: vnde exquisitissimus catarrhus fit a frigiditate, nã cerebri temperies naturalis vergit ad frigiditatem, idest, ad remissum calorem. Vnde Galenus respiciens ad catarrhum qui frequentius occurit, idest, ad exquisitissimum; hunc inter frigida vitia connumerat, cap. vlt. li. 2. de temperam. c. 5. lib. 1. de tuend. san. aphor. vlt. sect. 3. Verum & a calida intemperie fit catarrhus, comm. aphoris. 12. sect. 3. vnde Galen. c. 9. l. 6. de tuenda san. illos redarguit, qui semper in omni catarrho capiti calida applicabant, credentes catarrhum tantum fieri ab intemperie frigida. Quãtum igitur ad intemperiem

Frigida. frigidam: cum Galeno aphor. 12. sect. 3. potest esse Remissa, vel Intensa. Remissa producit excrementum pituitosum vel subdulce, vel insipidum: intẽsa, acidum. Præterea intẽperies frigida, potest esse cõiuncta modo cum humida, modo cum sicca. Intẽperiem frigidam, & humidam proposuit Galen. cap. vlt. l. 2. de temp. frigidam, & siccam aphor. vlt. sect. 3. Frigiditas autem dupliciter concurrere potest, ad producendum excrementum catarrhale; primum vt agit in alimentum, & hoc non potest vincere; vnde generatur excremẽtũ pituitosum, satis copiosum: secundo, vt vapores excrementitios a corpore elatos nec resoluit, nec permittit vt egrediantur per suturas; vnde condensantur, & simul cum cerebri excremento crasso descendunt; quemadmodum innuit philosophus, circa finem, li. de somno & vig. & cap. 7. li. 2. de part. animaliũ.

Calida. Quoad intemperiem calidam: hæc potest esse calida, calida & humida, calida & sicca. Concurrit autem calida intemperies quæ generat excrementum cerebri salsum; & potissimũ id producitur ab intẽperie calida & sicca. Oritur autem dubiũ, quia Ga-

Dub. lenus in arte med. c. de signis cerebri, ait: cerebrũ calidum & siccum superfluitatibus carere: ideo intemperies calida & sicca nõ est causa catarrhi. Re-

Sol. sponsio. Galenus loc. cit. respicit ad cerebrum constitutum intra latitudinem sanitatis: nunc autem loquimur de intemperie morbosa, qua fit attractio copiosioris materię. Hinc Auicennas in curatione catarrhi quandoque vtitur frigidis & humidis. Intemperies calida habet vim colliquandi, vt excrementum calidius & tenuius reddatur; præsertim sub mora solis, si patiens olfaciat aromata, quę pręsertim reddunt caput calidius, si patiens sit natura rarioris habitus, vel etiam si rariorem habitum assequatur vi balnei, vel exercitij, vel aliorũ. Quoad

2. Angustia compositionem: causa catarrhi est angustia, c. 1. li. 9. de vsu p. caput enim veluti tectum est, domui calidæ superpositum; vt recipiat excrementa, quæ si detineantur ob angustiam, fit catarrhus. Error ex-

3. Error externus. ternus, est quantitas & qualitas materiæ extra cerebrum genitæ. Vitium quidem est secundum copiam, dum capiti a iecore, vel a vẽtriculo impertitur impurum alimentum copiosius; vt, cum non regatur a cerebro, nec vincat, euadat materia catarrhi. Qualitate peccat materia, vt est calida vel frigida. Calida, vt pituita salsa, biliosa: & huius generatio pendet a iecore calidiore, vel obstructo, vel non obstructo; item ex assumptis calidioribus: ad hæc e toto, febre correpto. Materia frigida præsertim est pituita, quæ est genita vitio vel ventriculi, vel propter assumpta frigida: potest etiam esse materia melancholica, sed raro; nam materia melancholica in exigua copia generatur, estq; crassa, vt non ita facile caput petat. Vnde Auicennas dicit, secundum mentem Hippocratis, aph. 42. sect. 2. li. 6. epid. catarrho obnoxios vt plurimũ tumore lienis non affici; Galenus in com. rationem reddens, ait hoc propterea euenire, quia vno membro detẽto, reliqua sana seruantur. Addit Auicennas, fortassis causam esse, quod qui est obnoxius catarrho, est particeps humorum tenuium; dum autẽ adest lienis tumor, humores sunt crassi, & vix fluxiles.

Differẽtię. Cum ergo catarrhus sit excremẽtum crassum lędens: Si excrementũ perpendatur ratione speciei; catarrhus est Pituitosus, Sanguineus, Biliosus, vel Melancholicus. Ratione vitij; excrementum peccat secundum Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Vbi. Ratione subiecti, in catarrho læditur, vel Totum, vel Pars, & si pars, hæc multiplex esse potest, vt diximus. Ratione efficiẽtis; cerebri alteratrix frustratur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Lęditur facultas, quoniam vel Labefactatur ob intẽperiem, vel impeditur ob angustiam. Frustratur ob errorem; qui est materia peccans Copia, vel Qualitate; cuius multiplex est species, & causa generans.

Signa. Catarrhus in genere notus est e verbis patientis.

Species. Quoad differentias, & primum a forma; a specie; num

num sit pituita, sanguis, &c. si egrediatur excrementum, oculis conspicitur; si non egrediatur, species cognosci poterit e traditis in serm. de dol. capitis. Quoad vitium excrementi & primum secundum substantiam; cognoscitur ex inincundo sapore, & iniucundo odore, & sic catarrhus putridus cognoscitur: veneficus cognoscitur e signis veneni: venereus, e signis luis Venereæ. Quoad vitium secundum quantitatem: maior quantitas cognoscitur e symptomatum maiori vehementia. Quoad vitium secundum qualitatem: & primum quoad qualitatem primam; calidus catarrhus cũ Rhasi cognoscitur e pruritu narium, e pruritu palati, e sternutamento; &, cum Auicenna, e sensu caliditatis: & præterea e colore excrementi rubicundo, citrino, viridi, & rubed. ne oculorum, e calidis nocẽtibus, & frigidis iuuantibus. Frigidus catarrhus ex oppositis cognoscitur. Quoad vitium penes secundas qualitates: an excrementũ sit crassum, an viscidum, an tenue: an huius vel illius coloris, odoris, saporis: hæ omnes differentiæ notæ fiunt medico per visum, & auditum e verbis patiẽtis. Quoad vitium secundum motum: ratione termini a quo: si capitis expultrix iusto sit robustior reddita: cognoscitur, si capiti repleto, causa externa, cũ impetu refrigerans, occurrerit: Hæc causa si desideretur, indicandum expultricem excitari a materia: copia autem, & qualitas huius materiæ quibus signis cognoscantur, patet ex alibi traditis. Quoad spatiũ per quod, si materia fluat per nares, vel per os; patet. Si fluat per œsophagum, indicatur ex inappetentia, e nausea, e vomitu, e læsa coctione ventriculi, & e malis ventris inferioris. Si fluat materia per tracheam; cognoscitur e screatu, e tussi, & difficili respiratione. Si fluat materia per vacuitates, per inania spatia membrorum; patiens conqueretur de sensu materiæ descẽdentis, ac citra dolorem insignem, præterea e vitijs non neruorum, sed partium carnosarum. Si fluat materia per neruos; cognoscitur e dolore, e neruorũ vitijs, vt pote e tremore, torpore, paralysi, conuulsione. Si destillet materia per venas; cognoscitur e tumore inflammatorio partium, e cachexia, ex hypolarca, e febre latica, idest, catarrhali, e lotio non spumoso, sed in quo apparet spuma, vt spuma habeat rationem contenti: nã dum materia fluit per venas, vertitur in vaporem, qui mistus cum materia humida, per motum, & calorem, est in causa spumæ. Si materia fluat per arterias; cognoscitur e pulsu molli, inæquali; modo frequenti, modo raro; vt materia catarrhalis modo est frigida, modo calida: adhæc cognoscitur e motu prauo cordis, e lipothymia, e syncope. Quoad terminum ad quẽ, an sit totum vel pars; patet e noxis vel totius, vel partis. Vtrum autem terminus ad quem concurrat, vel vt suscipit, vel vt attrahit; non difficulter patebit: nam si manus, verbi gratia, antequam afficiatur tumore catarrhali, vel doleat, vel calidior sit reddita; patet manum esse terminum ad quem, vt attrahit: si hæc desiderentur; vt suscipit: præsertim si manus sit vel frigida, vel humida, vel obtineat vasa latiora, vel rarioris sit habitus. Quoad vitium secundum quietem: vt materia magis vel minus heret, cognoscitur, vt magis vel minus resistit medicamentis. Quoad differentias a subiecto; an sit totum, vel pars; patet e traditis. Quoad causam efficientem: vtrum catarrhus fiat læsa facultate, aut ob errorem externũ; cognoscitur inde, quod læsio facultatis indicatur e morbis capitis, de quibus suo loco. Error externus indicatur e signis significantibus materiam caput petentem, vt vel copia, vel qualitate peccat: de quibus in dolore capitis diximus.

Signa vitiorum
1. Substantiæ.
2. Quantitatis.
3. Qualitatis.
4. Motus, signa Terminus a quo.
Spatij signa.
Terminus ad quem.
5. Quietis signa. Differentia a subiecto, & causa eff.

Præsidia cum Galeno c. 14. l. 5. meth. sumuntur a forma, subiecto, & causa efficiente. Quoad formam; cum sit crassum excrementum, varium & specie & vitio; species indicat præsidium determinatum, verbi gratia, si pituita putrescat, oritur indicatio non simpliciter eradicandi, sed eradicandi pituitam. Quoad vitium excrementi catarrhalis perpendemus vitium quod vtile indicat. Ratione substantiæ; indicatur eradicans: ratione quantitatis; imminuens: ratione qualitatis; per contrariũ alterans. Adhæc respiciens Auicennas, ait, æquabilem reddendam esse materiam. Quoad vitium ratione motus: perpendere oportet tum motum, tum terminos motus. Motus vt est præter naturã, indicat remedium remouens hunc motum præter naturam: & huius gratia Auicennas proponit sectionem cursus; per quam non intelligit interceptionem, quia hæc non est præsidium, sed intelligit prohibitionem cursus in genere: nam interceptio est modus prohibitionis cursus, non remediũ. Si perpendatur motus ratione terminorum; & primum, si vterque terminus perpendatur: ea ratione cursus prohibetur: vt cum in catarrho materia moueatur vel ad partem sinistram, vel ad partem dextram: indicetur remedium retrahẽs, vel ad partem sinistram, vel dextram, siue hoc fiat per modũ reuulsionis, deriuationis vel interceptionis: Vnde Auicennas causa vtriusque termini, proponit motum materiæ ad aliam partem: nimirum, non tantum ad dextrum vel sinistrum, sed etiam ad dextrũ vel brachium, vel crus: vnde colligitur non superuacaneum fuisse Auicennam. Si perpendatur motus ratione termini a quo: in catarrho a capite fluit materia, vel sursum, vt quando cutis capitis tumore afficitur, vel deorsum: hinc indicatur retrahens ad superiora vel inferiora: Auicen. huius indicationis causa proponit motũ materiæ ad aliam partem. Ratione termini ad quem, quatenus attrahit, ratione doloris: indicatur remedium doloris vel anodynum, vel sanãs, vel vtrumque: quatenus attrahit ratione caliditatis: indicatur frigidum. Si terminus ad quem suscipiat, & quidem ob frigiditatẽ: indicatur calidum: si ob humiditatem, siccum: si ob laxitatem, condensans. Auicennas ad hæc præsidia respiciens, ratione termini ad quem, proponit antecessionem prohibitionis eius, quod timetur generari ex eo: nam dum occurrimus termino ad quem, antequam vel suscipiat, vel attrahat; hæc est prohibitio antecessionis eius, quod timetur generari e vitio termini ad quem. Quoad vitium ratione quietis; indicatur discutiens, & si materia quiescat, verbi gratia, in manu, indicatur remedium discutiens materiam in manu. Et hoc præsidium non proponitur ab Auicenna: quia dirigitur ad catarrhi effectum, de quo in proprijs capitibus dicendum. Verbi gratia, si materia quiescat in pede, pertinet ad sermonem de podagra. Quoad subiectum, siue sit totum, siue sit pars: de his dicendum in sermone proprio, de vitijs totius, de vitijs partium. Tandem, quoad causam efficientem: si sit morbus, siquidem sit intemperies; per contrarium oportet alterare: Si angustia; materia angustans expugnanda. Si causa efficiens est error externus: pro varietate speciei, vitij, causę generantis, variant indicationes: de quibus in dol. cap.

Catarrhus contemnendus non est: quia vt plurimum est admodum vehemẽs secũdum essentiam, quia ferme omnium morborum est fons: unde Galenus ait, c. 8. l. 1. de tuend. sanit. in catarrhi totum languere. Pręterea additur vehementia dignitatis; cum cerebrum sit terminus a quo. Quædam tamen catarrhi species est vtilis. Quantum igitur ad differentias a substantia: si perpendatur vis excrementi,

Indicationes.
Forma.
Species.
Vitium.
Motus.
Terminus a quo.
Terminus ad quem.
Quies.
2. Subiect.
3. Causa efficiens.
Prognostica.
Prognostica differentiæ.

Species excrementi.

menti, & primum secundum speciem, catarrhus est magis periculosus, si atrabilarius, minus si biliosus, minus si sanguineus, minus si pituitosus; est enim minor recessus a naturali statu. Quo

Vitium substantiæ.

ad vitium excrementi, si vitium sit secundum substantiam; tunc insignis est vehementia secundum essentiam, & propterea catarrhus admodum periculosus. Si vitium attineat ad quantitatem; vt

Quantitatis.

excrementum in maiori copia hæret, ita catarrhus magis periculosus: & si caput doleat, signum est copiosæ materiæ; vnde Auicennas dicit, dolorem capitis, coniunctum cum catarrho, fluxionem augere: quia ratione doloris fit attractio: ideo si catarrhus est cum dolore capitis, magis est periculo-

Qualitatis

sus. Si vitium attineat ad qualitatem; catarrhus est periculosior, si excrementum sit calidum, crassum viscidum, ingrati saporis, ingrati odoris, & vt magis recedit ab albo colore. Si vitiũ attineat ad vbi;

Terminus a quo.

ratione motus, ratione termini a quo; periculosior est catarrhus, vt cerebrum maiori cum impetu expellit, com. aphorismorum. 1 a. sect. 3. Ratione spa-

Spatij.

tij, per quod; cęteris paribus, catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares: vnde Hippocrates ait, aph 42. sect. 2. lib. 6. epid. vbi est lienis tumor, non esse grauedinem, & contra: quibus verbis Hippocratis non respicit ad catarrhum in genere, sed ad catarrhum in specie, in quo scilicet materia per nares purgatur; non enim proponit catarrhum, sed grauedinem: & ob id: (quod Galeni pace dixerim) non est reprehendendus Rufus, & Sabinus, dicentes, cum sanguis per grauedinem expurgatur, nihil in lienem descendere. Si materia destillet per nares, non ita defluit in lienem: Hæc causa est priuata, non prorsus contemnenda. Quamuis non sit reijcienda Galeni ratio, & communis, & priuata: communis, quod raro duo membra corporis æque sint debilia, ideoque materia morbifica decumbat solum in partem magis debilem: priuata, quod grauedo quæ fit a pituita, per nares egrediente, fit a pituita tenui, & aquosa; lienis autem tumor e materia crassa, & melancholica. Sed ad rem Catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares; magis vehemens, si per os; periculosior, si per œsophagum; adhuc periculosior, si per tracheam, nam minatur phthisim, si fluat materia per vacuitates membrorum, minus periculosus est catarrhus; magis periculosus, si per neruos; nec minus periculosus, si per venas, nam minatur febres, atrophiam; pessimus est catarrhus, si materia fluat per arterias, causa enim cordis, imminet

Termini ad quem.

syncope. Ratione termini ad quem; primum scire oportet; vt terminus ad quem est præstantior, ita catarrhum esse magis periculosum; maxima enim dignitatis adest vehementia: vnde Celsus ait, si nares habeant rationem termini ad quem catarrhus est leuis; si fauces, est peior; si pulmones, est pessimus; imminet enim tabes secundum Hippocratem lib. de gland. Minus periculosus, est catarrhus; si terminus ad quem attrahat; magis periculosus, si suscipiat; & si suscipiat ob imbecillitatem natiuam, est incurabilis, quemadmodum est podagra catarrhalis hæreditaria. Superpendatur vitium ratione

Quietis.

quietis: vt excrementum catarrhale magis hæret, ita catarrhus magis est periculosus. Si respiciamus

Prog. ob causa efficiente.

ad causam efficientem: magis periculosus est catarrhus, si fiat læsa facultate, & magis si fiat labefactata; & deterior, si labefactata sit ob intemperiem calidiorem, nam generatur excrementum magis vehemens secundum essentiam. Si sit frigida intemperies, & ea in habitu, catarrhus est incurabilis: vnde Hippocrates ait, aph. 40. sect. 2. destillationes in valde senibus non superari, non concoqui. Si fiat ob errorem externum: pro vehementia materiæ, peccantis vel qualitate, vel copia; vario modo prognosticandum: insignis enim est vehementia, si, verbi gratia, materia copiosa, & qualitate peccans extra cerebrum generetur, admodum læsa facultate alicuius visceris, verbi gratia, si fiat catarrhus affecto ventriculo intemperie in habitu vix curari potest; & sic de reliquis.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad materiam chirurgicam: probatur venæ sectio, si sanguis vehementer peccet. In catarrho sanguis peccare nõ potest sub ratione causæ principalis, quia non fluit sincerus; sed vt causa adiuuans, vel vt causa sine qua non. Concurrit vt adiuuans; dum catarrho sanguis miscetur cum excremento cerebri: vt propterea statuendum sit hunc catarrhum esse calidum, ob sanguinis permistionem. Concurrere etiam potest sanguis, vt causa sine qua non, dum in toto abũdat; veluti, cũ Mesue, dum corpus est calidum, & sanguineum, & catarrhus est calidus: dum enim corpus est calidum, & sanguineum, catarrhus fit vel a pituita salsa, vel a pituita cum bile, vel a pituita cum sanguine; & quomodocunque fiat, semper catarrhus est calidus. Vena ergo tantum est secanda in catarrho calido, vt statuit Mesues, dum sanguis habet rationem causæ adiuuantis, vel sine quã nõ. Vnde Rhasis probat venæ sectionem in catarrho cum pruritu narium, & palati; id est, in catarrho calido. In frigido catarrho igitur non est vena secanda, quia sanguis non habet rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dum enim catarrhus est frigidus, corpus est frigidum: quare partes obtinent sanguinem exiguum, vt propterea sanguis non possit habere rationem causæ sine qua non, sed potius habeat rationem materię remedij iuuantis; quemadmodum etiam febris, secundum Auic. habet rationem materiæ remedij in catarrho frigido. In frigido ergo catarrho venæ sectio nocet; primum enim vacuatur sanguis, & materia iuuans; deinde per accidens refrigeratur corpus. Porro in catarrho calido, vehemens sanguinis vitium indicatur; si afficiatur pars magni momenti, si febris sit annexa. Nec tantum secanda est vena, vbi corpus est sanguineum, sed etiam dum descendit ad oculos, ad fauces, ad pulmones; & præsertim si febris sit annexa: hæc enim significant vehemens sanguinis peccatum, dum catarrhus, est calidus: si autẽ catarrhus sit frigidus, licet febris adsit, vena non est secanda, quia febris est materia iuuans. Cũ ergo in catarrho calido sit secanda vena, id notandum, vt non copiosius educatur sanguis, nec ea copia, qua peccat: vnde venæ sectio parca erit, secundum Auicennam: & causa est, quia in catarrho sanguis non peccat vt causa principalis: relinquenda igitur est aliqua sanguinis copia, vt virtus possit superare causam principalem, & possit etiam perferre medicamenta, quibus vti oportet ad causam principalem. Quoad vsum venę sectionis duo circa. Quando monebimus. Primum sciendum, quod

Vsus venæ sectionis. & in hypercris.

Gal. ca. 14. li. 5. meth. respiciat ad catarrhũ salsum. Si ergo patiens sit sanguine refertus; in eo catarrho sanguis habet rationem causæ sine qua non, & vincit alia indicantia, præsertim si corpus sit robustum: & tunc vena est secanda. At si in catarrho salso, patiens est exigui sanguinis, sanguis non habet rationem causæ sine qua non, ideoque non statim in principio est secanda vena. Dum enim sanguis est exiguus, & copia adest vitiosorum succorum; sane virtus robusta esse nequit: Cum autem necessarium sit vti purgantibus, propter succos vitiosos, quibus purgantibus virtus redditur debilior; propterea secundum Gal. cibis reficiendus est æger; & si per hanc refectionem gignatur sanguis ea copia, vt habeat rationem causæ, sine qua non;

ob

ob id Galen. loc. cit. post purgationē vacuat sanguinem; sed reficit vires; & roborata virtute rursus purgat; deinde rursus reficit, & si res suadet, idest, si per refectionem a cibis, sanguis est genitus, vt habeat rationem causæ sine qua non, rursus sanguinem mittit. Secondo notandum cum Rhasi, secandam esse venam in catarrho, si post appositum pannulum calidum capiti, passio nec tollitur, nec imminuitur. Hic Rhasis respicit ad catarrhum calidum, in quo materia propellitur a capite refrigerato, a causa externa refrigerante: nam cognouit Rhasis, in principio capitis frigiditatem qñq; vincere sanguinē qñq; a sanguine vinci. Vincit quidē capitis frigiditas sanguinem si frigiditas sit remissa, vt cedat pannis calidis; nā a pannis calidis, breui tēpore vsurpatis, non calefit caput, vt sanguis trahatur, sed solum frigiditas tollitur, & superata frigiditate, malum superatur, hoc est, expressio materiæ catarrhalis cessat. Frigiditas autem capitis vincitur a sanguine, si frigiditas sit ita impressa, vt pannis calidis non cedat: vnde cum Rhasi, passio nec adimit, nec minuitur: ideoque necessarium est ea adhibere medicamenta, quæ magis calefaciant, quam pāni calidi; & tunc si sanguis abundaret, traheretur in caput: cum ergo sanguis magis possit, quam capitis frigiditas; primum erit secanda vena. De cucurbitulis notandum circa [vbi]. Auicennas in destillatione ad pectus, non applicat cucurbitulas, dorso, ne materia attrahatur ad pectus, & sic materiæ motus vnioslus augeatur: sed applicat supra nucham, circa occipitium, vt fiat retractio per modum interceptionis. Quoad cauteria: sciendum cum Auicenna, in catarrho frigido vlcus esse excitandum in futura coronali; dum scilicet non adest prohibens, vt est materia copiosa, quæ generatur ob alicuius membri imbecillitatem: vt si, verbi gratia, a ventriculo imbecillo materia copiosa feratur in caput, imbecillius ventriculo existens; si tunc in sutura coronali fieret inustio, totum corpus per locum affectum euacuaretur; quod est inconueniens. Expedit ergo tunc, causa capitis vlcus excitare, vel infra occipitium, vel in brachio; & causa ventriculi in cruribus. Si autem catarrhus fit calidus; probatur vlcus in sutura coronali: nam quamuis materia calida facilius euacuetur quam frigida: tamen cum eam habeat subsistentiam, vt per suturam coronalem retrahatur sursum, ne in pulmones descendat: ideo in sutura coronali vlcus excitandum. Cauterium ergo in catarrho frigido, est materia remedij vacuantis, indicati a materia frigida, copia peccante: in calido autem catarrho, est materia remedij tū vacuantis, tum retrahentis, & hinc indicati a materia peccante copia, & motu.

Cucurbitulæ.

Cauteria.

Medicāmenta respiciunt Totum corpus, Caput & Partes, quæ afficiuntur in catarrho. Medicamenta quæ respiciunt totum, & caput, proposuimus in dol. cap. At medicamenta respicientia partes, quæ in catarrho afficiuntur, sunt proponenda in proprijs capitibus. Verbi gratia, si materia fluat ad pulmones, in vitijs pulmonum de his dicendum. Quare propter iuniores satis sit quædam notare, circa purgantia totum, circa alterātia caput, & circa intercipientia.

Pharmacia.

1. Purgātia totum.

Quantum attinet ad totum, purgantia solum probatur, dum præsens est materia purganda: vnde Galenus comm. 85. lib. 4. de vict. (dum auctor ille probat [belleborum] in catarrho) monet, non omnibus veratrum esse dandum, nec in omni catarrho; vt interdum soli capiti sit prouideondum, dum scilicet in toto materia non peccat.

2. Alterantia.

Secundo notandum circa alterantia, & vna insensibiliter euacuantia: Alexandrum, cap. de sputo sanguin. redarguere Galenum, capit. 14. lib. 5. method. in catarrho falso applicantem medicamentū coronali suturæ, confectum e [thapsia, & fimo columbino] at Alexander in catarrho calido non probat calida, sed frigida. Responsio. Calefacientia sunt materiæ vacuantes, retrahentes, & calefaciētes. Galenus his vtitur, vt vacuantibus insensibiliter, & potissimum vt retrahant materiam; non autem vt calefaciant, idest, vtitur his propter materiā morbificam, non propter dyscrasiam calidam; nam materia falsa peccat copia, & motu, vt petit pulmones; est ergo minuenda, & sursum trahenda, quod consequimur beneficio [thapsiæ, & fimi columbini.] Galenus ergo, non loquitur de alterantibus, quia respicit ad indicationes, quæ sumuntur a materia genita, non autem ad eas, quæ sumuntur a causa generante. Contra autem cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. Galenus respiciens non ad materiam, sed ad capitis intemperiem, in catarrho calido probat frigida: de quibus diximus in dol. cap.

Tertio notandum in catarrho calido, circa modum administrandi materias refrigerantes; Aetium probare [stillicidium frigidum] ab alto supra caput dummodo æger nō sit thoracis debilis. At Mesues, & Auicennas admonent, in catarrho calido actu frigida, raro esse applicanda; cum enim modus agendi indicetur ab indicante, vt facile vel difficulter patitur: si accidat, capitis caliditatem esse intensam, vt non facile cedat, probantur medicamenta actu frigida, dummodo non sit prohibens præsens. In catarrho igitur calido, materia morbifica in thoracem, vel actu fluit, vel imminet ne fluat. Si actu fluat; prohibens præsens est materia, vt peccat secundum motum; & propterea prohibet medicamentū actu frigidum: nam huius vi augeretur vitium materiæ in motu, siquidem materia actu fluens in pulmones, per medicamentum actu frigidum magis flueret. Si autem immineat, ne materia fluat; tunc materiæ motus non prohibet, quoniam non est præsens. Quare quod prohibet, cum necessario sit præsens, est thoracis imbecillitas. Et ob id Aetius probat stillicidium actu frigidum: nisi thorax facile offendatur, idest, dum thorax ita est imbecillis, vt prompte suscipiat, nec expellat, idest, dum thorax est vel humidior, vel laxior.

Stillicidiū frigidum.

Quarto notandum circa intercipientia. Secundum Auicennam, & Galenum capite trigesimoprimo, libro tertio, de aliment. non licet vti [papauere,] dum materia iam destillauit in pectus; sed eo vti licet, antequam destillet: nam quando agendum, indicatur ab indicante præsenti, vt vincit alia indicantia. Vnde materia fluens, indicat retrahens; materia fluxa indicat expectorans, euacuans. At fluxa materia magis potest quam fluens; nam materia in pulmones fluxa magis nocet, vt propterea vti liceat medicamento potius euacuante: medicamentum autem retrahēs per modum interceptionis, vt [papauer,] materiam fluxam reddit magis rebellem euacuationi. Quare vtendum est materia intercipiente, antequam fluat. Cum ergo per somnum materia fluat, & vigiliæ tempore materia fluxa expurgetur; practici [diacodeio, & alijs intercipientibus post cœnam vtuntur, hora autem vigiliarum, expectorantibus.] Sed de his in malis pulmonum.

3. Intercipientia.

Quoad Diætam: & primum quoad aerem; Auicennas suadet in omni catarrho cauendum esse ab aere frigido, & præcipue postquam corpus aeri calido fuit expositum: quoniam materia morbifica vi aeris frigidi propellitur ad subiectas partes, vnde augetur catarrhus. Cibus copiosus in catarrho improbatur: & hinc Auicennas imperat, vt ægri famem, & sitim sustineant. Celsus, ad specialia magis descēdens, admonet assueto cibo partem

Diæta. Aer.

Cibus.

rem dimidiam esse adimendam: quod si patiens nō obediat, vomitus erit mittendus: cibus etenim copiosus excrementum catarrhale auget. Etenim somni tempore a copioso alimento prodeunt vapores copiosi in caput; cum Meliue probatur cœna parcior prandio; nisi sit patiens, qui per 4. horas a cœna cubitum eat, & nisi patiens consueuerit vberius cœnare. Cur autem Galenus in cōsil. pro puero epileptico probet cœnam prandio largiorem, diximus in sermon. de epilepsia.

Potus.

Quoad potum: in catarrho calido Rhasis prohibet vinum; calefacit enim & defert materiam in caput. Et si calori nexa sit humiditas, adhuc magis improbatur vinum; nam caput, vt calidum attrahit, vt humidum suscipit. At si temperamentum sit calidum, & siccum, Galenus capite vndecimo, libro primo, de tuenda sanit. vinum admittit: vinum enim habet vim humectandi, & attemperandi bilem, & per lotium, & per sudorem euacuandi. Sed cum Galeno capite sexto, libro nono, de plac. Hippocrat. vinum detur in parua copia, & subdulce. In catarrho frigido, Auicennas nō exhibet vinum, nisi aliquid vrgeat: & exhibet vinum mediocre, post maturationē catarrhi; nam vinum materiā defert in caput.

Somnus.

Somnum, & vigiliam, radicam esse curationis catarrhi, dicit Auicennas. Prodest igitur, vt homo vigilet, quantum fieri potest: nec dormiat interdiu, nec repleto, ventriculo: decubitus non sit supinus. Quibus verbis Auicennas proponit, Quantum, Quomodo, & Quando. Quantum: cum somnus, & vigilia sint materiæ, quę administrantur causa virtutis coctricis, & expultricis; & cum in catarrho magis requiratur expulsio, quam coctio; (nam magis in catarrho egemus euacuatione, quam repletione) propterea in catarrho necessarium est, vt vigilia somnum excedat; cum per somnum fiat coctio, & repletio, per vigilias distributio, & inanitio; vt vigilia in catarrho sit materia iuuans, somnus sit causa morbifica. Quoad modum; quamuis ratione virtutis coquentis parum referat, an homo iaceat supinus, vel pronus, vel ad latera, capite eleuato, vel depresso, tamē ratione materię catarrhalis plurimum refert. Decubitus enim supinus prohibetur a materia, vt caput petit, nam renes incalescūt, incalescit vena caua, vt vapores copiosi petāt caput. Probatur igitur decubitus ad latera. Quoad decubitum, vt fit capite eleuato, vel depresso: scire oportet, quemadmodum materia fluens a capite in thoracem, prohibet decubitum capite eleuato, nam sic facile descēdit materia: ita si materia in pulmones fluxit, prohibetur decubitus capite depresso; nam hoc decubitu fit difficilis respiratio, vt repletis brōchijs homo non respiret, nisi recta ceruice, vt in orthopnoea. Quoad quando agendum: primum probatur somnus nocturnus, nam virtus naturalis noctu concoquit, interdiu distribuit, & ratione consuetudinis, & ratione aeris: ratione cōsuetudinis, nam vt homines consueuere noctu dormire, ita & concoquere; vt si mutetur consuetudo, virtus fatigetur: Ratione aeris, nam aer nocturnus magis fauet motui ad centrum, & ob id coctioni; contra diurnus magis fauet motui ad circumferentiam, & proinde distributioni.

Balneum.

Balneum aquæ dulcis Auicēnas probat, in catarrho calido, & frigido. Quoad vsum, & quidem Quando: monet, si catarrhus sit præsens, & sit frigidus, non probari balneū, ante maturationem; in catarrho autem calido probari: nam materia crassa, viscida, frigida non cedit balneo; materia autē calida cedit. Si catarrhus imminet, Auicennas prohibet balneum, quia mouet materiam. Id autem seruandum in catarrho, dum vsurpatur balneum, vt homo sudet: non debet administrari, vt in febre hectica, sed oportet sudare; nam vi balnei, materia vitiosa euacuatur, & retrahitur ad ambitum totius corporis expeditiorem, vt corpus nō sit admodum repletum, nam balneum obesset.

CAPVT XXVIII.

De Sternutamento.

Nomen.

STernutamentum est vitium, quod attinet ad expultricem cerebri. Per sternutamentum autem intelligimus illud vitium, in quo est motus cum strepitu, cum motione capitis, vt potissimum materia expurgetur per nares.

Generatio.

Generatur hoc malum, vt colligitur e ca. 3. & 4. lib. 2. de caus. sympt. dum causa vehementer, & cum violentia agit in nares, vt ad narium affectionem afficiatur cerebrum, vt cerebri expultrix cum impetu ad expellendum insurgat, vt vehementer concutiatur. Verum, cum expulsio sit molienda per nares, seu per meatos non subsidentes, cum sola virtus expellere nequeat, nisi spiritus vehementer impellantur; in hac vehementi impulsione, cum fit collisio, fit etiam sonitus, vt impellatur aer, seu spiritus ope musculorum; vt propterea opus fuerit facultate motrice.

Definitio.

Sternutamentum igitur est motus prauus cum sonno cerebri, dependens ab eius expultrice, stimulata a naso, & adiuta a motrice capitis, & thoracis. ca. 1. 3. 4. 5. lib. 2. de caus. sympt. apho. 39. sect. 6. apho. 51. sect. 7.

Forma.

Forma sternutamenti est motus prauus cum sono: est enim sternutamentum, motus violentus, aphor. 39. sect. 6. & ob id pro genere habet motum prauum, cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. Vnde, quamuis sternutamentum nō videatur esse præter naturam; est tamen e genere symptomatum, quoniam est motus violentus, & vehementioris impetus, quam sit tussis. cap. 3. 4. 5. lib. eiusdem. Nec obstat, quamuis sternutamentum interdum iuuat: nam & febris quandoque vtilis est; præter naturam tamen existit. At in sternutamento hic motus instar tussis, habet strepitum: vnde Galenus ca. 3. lib. 2. de caus. sympt. ait: sternutamentum genere conuenire cum tussi, ratione scilicet sonitus, vnde etiam Hippocrates aphor. 51. sect. 7. sonitum proponit.

Subiectū.

Subiectum est cerebrum: vnde Auicennas ait: sternutamentum esse motum proprium cerebri: motus hic, vt attinet ad caput, est passio, vt ad cerebrum, actio. Hinc Galenus ait, cap. 4. lib. 2. de caus. sympt. in sternutamento causam morbificam naturam excitare ad actionem.

Causa efficiens.

Hic motus est actio expultricis cerebri: vnde gratia causæ efficientis, in definitione diximus; dependens a cerebri expultrice, stimulata a naso, adiuta a motrice capitis, & thoracis. His verbis triplex continetur causa efficiens: prima spectans ad Cerebrum; secunda ad Nares; tertia ad Caput, & thoracem.

1. Expultrix cerebri.

Efficiens causa, quæ pertinet ad cerebrum, est expultrix: nam sternutamentum, ad similitudinem singultus, fit ab expultrice, cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. vnde & Auicennas dicit, sternutamentum esse motum cerebri, ad expellendum nocumētum.

2. Narium irritatio.

Quoad nares: sternutamentum fit, si nares irritentur. c. 5. lib. 1. de caus. sympt. apho. 51. sect. 7. c. 4. & 5. lib. 2. de caus. sympt. Primo quidem irritantur nares, secundo cerebrū, vt si sternutamē tum fiat etiam a causa interna, id est, a materia existente in capite, opus sit, vt materia sm aliquam sui partem in nares feratur: vnde in phreniticis non est sternutatio necessaria, quamuis in phreniticis caput sit repletum materia acri, & mordacissima. Porro nares afficiuntur, & stimulantur a causa Interna, vel Externa. Vnde cū Galeno aph. 51. sect. 7.

fallum

falsum est, omne sternutamentum fieri e capite, idest, a causa interna, cum etiam fiat ab externa, verbi
Interna causa stimulans. gratia, dum nares pennis irritantur. Internam igitur causam proposuit Hippocrates aphor. 51. sect. 7. dum ait, sternutamentum fieri e capite, calfacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani. Quæ dicta noluit intelligere Galen. & ideo redarguit Hippoc. Loquitur ergo Hippoc. de sternutamé
Explicatio aphor. 51. sect. 7. to quod fit a causa interna; ad differentiam eius, quod fit a causa externa: Vnde, sicuti sternutamentum a causa externa, fit citra vitium capitis, si saltem irritentur nares, verbi gratia pennis: ita sternutamentum, procedens ab interna causa, fit a capite male affecto. Hippocrates ergo respiciens ad causam internam, proponit sternutamentum e capite: & statuit fieri calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani. Declaro. Cerebri caliditas bifariam concurrere potest: primo, vt caput calidum generat materiam mordacem, cuius portio, dum petit nares, fit irritatio ad sternutamétum: deinde concutit calidum cerebrum, sicut in com. inquit Galen. dum vi caliditatis ita attenuatur humor, vt descendat in nares, siue hic humor reperiatur in ventriculis, siue in spatio, quod cerebrum ambit exterius. At, quoad sternutamentum vt fit inani in cerebro humectato; Galenus contra Hippoc. dicit, hoc esse superfluum ad generationem sternutamenti: nam, ait Galenus, si humor in capite abundet, non facit sternutamentum, nisi in ventum conuertatur: vnde multi, inquit idem, reperiuntur homines, qui copiosum humorem per nares excernunt, non tamen omnes sternutant, sed hi tantum quibus mordax humiditas a capite fluit. Dicendum pro Hippocrate: dum Hippocrates proponit inane capitis humectatum; intelligit repletionem illius spatij interni, a materia mordaci ac tenui, quę genita est extra caput; ad differentiam sternutamé ti, quod fit a capite calefacto: hæc autem materia est vel biliosa, vel salsa, genita in ventre inferiori, quæ petit capitis inania, & hinc nares; vt inde fiat sternutamentum citra capitis caliditatem. Sternutamenti ergo causa interna est materia mordax, a caliditate capitis vel genita, vel attenuata: & præterea alia e parte, causa interna est materia acris, alibi genita, & in caput fluxa. Hinc facile colligitur in sternutamento cerebri expultricem frustrari ob
Externa causa irritans. errorem externum, qui est materia mordax. Quoad causam externam, causa est primo agens in nares, vel soluens continuum, vt penna. aphoris. 51. sect. 7. & capite 5. libro 2. de caus. sympt. vel simul etiam calefaciens, vt aromata, quæ palato, & naribus applicantur. Pro tertio in definitione diximus: adiuta a motrice capitis, & thoracis. Hinc
3. Motrix capitis, & thoracis. colligitur e capit. 4. libro 2. de caus. sympt. vbi vult Galenus ad sternutamentum concuandum, caput concutere, & per se, idest, per musculos capitis; & per neruos pectoris, ac proinde per musculos pectoris. Vnde Hippocrates aphor. 51. sect. 7. statuit, aerem sonantem non modo prodire e capite, sed etiam ab infra, & proinde e thorace. Quare, cum Auicenna concurrit motrix capitis, ad omne sternutamentum; & motrix thoracis ad perfectum sternutamentum.

Differentię A forma non sumuntur differentiæ, nisi secundum Magis, & Minus: vt in sternutamento motus prauus cum nixu, est vel magis, vel minus prauus. A subiecto non sumuntur differentiæ: quia semper est cerebrum. Quoad causam efficientem: præcipuæ differentiæ sumuntur a causa irritante expultricem cerebri: vt hæc causa varia est, secúdum Speciem, secundum Affectum (non dico vitium) & secundum Causam generantem. Quoad speciem; causa est Interna, vel Externa. Interna, vel Vapor, vel Mordax minera. Externa, vel Soluens continuum, vel etiam Calefaciens. Quoad affectú. ita afficitur causa irritans, vt sit vel Salutaria, vel Morbifica (propterea, quatenus salutaris est, non cósideramus vitium, sed affectum: quia enim est salutaris, non est vitiosa.) Salutaris est, dum agit tempestiue: morbifica, si intempestiue. Si tempestiue agat, non est sternutamentum proprie præter naturam: vnde Galenus dicit, capi. vlti. libro de diffe. sympt. sanguinis detectionem, quamuis sit symptoma toto genere præter naturam, non tamen esse præter naturam, si tempestiue fiat. In sternutamento autem differentia est inter causas internas, & externas: nam causa externa concurrit, modo vt salutaris, modo vt morbifica; sed non vt affecta secundum propriam essentiam, verum saltem vt bene, vel male vsurpatur: si enim decenter vsurpetur, est materia remedij; sin minus, est causa morbifica, verbi gratia si quis, toto repleto, applicet naribus piper; piper erit causa externa, sed morbifica, quia male vsurpatur. At causa interna concurrit, modo vt salutaris, modo vt morbifica, vt bene vel male afficitur: non ratione vsus, sicut causa externa, sed secúdum propriam essentiam. Quoad causam producentem: producitur causa interna vel In capite, vel Extra caput: vt diximus.

Sternutamentum in genere facile cognoscitur: Signa.
sicut etiam differentiæ a forma. Quoad differentias causæ efficientis; an causa sit externa, vel interna; cognoscitur ex ægro, & assidentibus, verbi gratia si sit præsentia aromatum, facile dici potest, malum prodire ab externa causa. Vtrum auté interna causa sit vapor vel minera: constat e serm. de dol. cap. Sternutamétum si fiat, propterea, quod materia sit male disposita, cognoscitur; si verbi gratia sternutamentum fiat in principio catarrhi, si fiat toto corpore repleto, si patiens difficulter toleret. Si contra, indicium est materiæ bene affectæ, & tempestiue agentis. Vtrum autem materia genita sit in capite, vel extra: cognoscitur e traditis in serm. de dol. cap.

Forma in sternutamento vtile non indicat. Subiectum, idest, cerebrum, quid indicet, patet. Quo- Indicationes.
ad causam efficientem; cum indicatio sumatur a causa interna: quid indicet species internæ causæ, siue sit vapor, siue minera; patet e traditis in dol. capit. Quoad speciei affectum; si causa est bene affecta, vt irritet tempestiue; si perfecte agit, nil agendum: si imperfecte, adiuuanda. Cum autem imperfecte irritat, & agit, quoniam remissæ est caliditatis, indicat calidum, vt perfecte irritet. Si materia sit male affecta, vt irritet intempestiue; si hoc fiat ratione copiæ, minuenda materia: si ratione caliditatis; oportet refrigerare. Si fiat a capite calefacto, pariter oritur indicatio refrigerandi. Si fiat ab inani capitis repleto, oritur indicatio vacuandi. Et materia, quæ in caput fluit, est retrahenda: Et, si verbi gratia generetur in iecore calidiori, oritur indicatio refrigerandi iecur.

Sternutamentum, vt signum, est bonum: signifi- Prognostica.
cat enim virtutem robustam: vnde Auicenna ait, morti proximum nó posse sternutare, propter virtutis imbecillitatem: vt, si homo e medicamétis sternutatorijs non sternutet, cum Auicéna non sit sperandum de salute. Quod si vero sternutamentum sumatur vt habet rationem causæ: modo est vtile, modo non vtile: vtile, dum materia est bene affecta; nam secundum Auicennam caput humidius exsiccat, superuacua expellit, capitis grauitatem sedat, iuuat etiam ad partum edendum, ad secundas excludédum. Non auté sternutamentum est vtile, si fiat intépestiue: vnde Auicénas dicit, malú esse in principio catarrhi, nam caput replet: nocet etiá sternu-

tamentum febricitantibus, dum assiduum est, nam deijcit vires, non est etiam vtile, dum sanguinis fluxum per nares promouet: nocet quoque si in pectore materia cruda & copiosa resideat. Cæterum, quamuis noceat: possumus tamen salutem polliceri; nam possibile est, caput euacuare, mordacẽ materiam attemperare, caput calefactum refrigetare, & caput ac totum euacuare.

Curatio. Quoad materias, sufficiat proponere medicamẽta, quæ vel cohibent sternutamentum intempestiuum, vel intempestiuum imminutũ adiuuant. Quoad prohibentia, Auicennas probat [oleum rosat. oleum de salicibus.] Caput fouet Auicennas [aqua moderate calida.] Probantur odoramenta [e pomis, crosis] nisi sit patiens, qui a proprietate rosas ferre non potest. Probantur denuo odoramenta e refrigetantibus, [vt violis] Auicennas pro infantibus probat, [succum fluentem e renibus integris assis: oportet autem sumere succum, antequam renes e toto coquantur: & potest sumi hic succus, e renib. vituli, agni, vel arietis.] Si sternutamentum fiat a flatu: cum Græcis probatur [oleum nardinum: probatur medicamentum confectum ex aniso, & nigella:] nam hæc dissoluunt flatus: vnde cessat sternutamentum. Addit Aetius, secundum Apollonij sententiam, optimum esse, vt [ciconiæ pennæ] in cubiculo detineantur: vt impossibile sit, pueros sternutare, his præsentibus: quod si verum est a proprietate id efficiunt. Quoad medicamenta adiuuantia sternutamẽtum: Auicennas probat inter leuiora [apium, & aristolochiã:] fortiora sunt, [albus helleborus, piper,] & alia proposita in dol. cap. Diæta his correspondere debet.

Oribas. ca. 48. li. de cura loc. affe. Paul c. 49. lib. 2. Cap. 98. lib. 6.

CAPVT XXIX.

De Affectione Hydrocephala.

Nomen. Vitium hoc a cerebri excremento pendet. Per hydrocephalam affectionem, seu capitis hydropem, intelligimus illud malũ, in quo caput ita repletur excremento aquoso, vt in tumorem attollatur. Generatur hoc malum, quoniã excrementum aquosum, in capite existens, ob vasorum, vel anapedesin, vel anastomosin, vel diæresin, e vasis egreditur, & in capitis capacitatibus ita colligitur, vt tumorem pariat. Quare hydrocephala affectio est tumor capitis, procedens ab excremento aquoso. Colligitur hæc definitio ex Aetio, cap. 1. lib. 6. Forma huius accidentis est tumor, & proinde magnitudo aucta: quæ si exigua sit, est symptoma: si ingẽs, morbus. Subiectum est caput; ad differentiam tumoris aliarum partium.

Generatio. Definitio. Forma. Subiectũ.

Excrementum aquosum est causa efficiens, sed continens ex vsu: nam hoc excremento posito ponitur tumor; & remoto, saltem quoad sensum remouet. Porro intelligere oportet excremẽti aquosi speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem; excrementum aquosum vel Sincerum est, vel Mistum cum alia materia. Sincerum, est excrementum tenue chylosum, quod fit in ventriculo, quod excrementum in iecur distribuitur, & hinc in totum, & hinc in caput; cum hoc excremẽtum sit sanguinis vehiculum. Mistum cum alia materia est excrementum serosum, mistum vel cum Cerebri excremento crasso, vel cum Sanguine: (vt testatur Aetius:) Proinde cum alia materia semper coniungitur excrementum serosum: nam si humor extra capitis vasa elabitur; multo magis serũ egreditur, quia tenuius. Vitiũ pertinere potest ad Substantiam. Quantitatem. Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam; post collectionem materiæ semper; ante collectionem nonunquam: nam dum materia est collecta, necessario putrescit; antequam colligatur, esse potest non putrida; at quandoque ante collectionem, capite male affecto, potest esse putrida. Quoad quantitatem: peccat copia, quoniã est causa tumoris. Qualitas materiæ collectę, semper est vitiosa, nimirum viscida, & lenta: sed antequam colligatur, interdum potest esse vitiosa, interdum non: quemadmodum de vitio substantiæ diximus. Quoad vbi: secundum motum semper est vitij particeps, vt mouetur e vasis extra vasa. Secundum sedem semper est vitiosa, nam quiescit in morbifica sede, quæ sedes est in capite, & quidem vel Extra craniũ, vel Intra. Si extra craniũ, quiescit in spatio, vel Inter craniũ, & pericranium, vel inter pericranium, & cutim: potest etiam attinere ad Alias partes, vt ad musculos temporales. Si materia intra cranium resideat: vel residet Inter cranium, & membranas, vel Inter membranas, & cerebrum; non tamen in ventriculis, quia fieret epilepsia, apoplexia, carus, aut quid simile. Quoad causam, & postremum vitij præcipui, hoc est, secundum motum: cum Aetio materia mouetur, quoniam in vasis contineri nequit, ob causam vel Obscuram, vel Euidentem. Ob obscuram, vt dum fit vasorum apertio, vel secundum tunicas, vel secundum orificia: si secundum tunicas, fit diapedesis, ob humiditatem, vel tenuitatem tunicarum vasorum: si secundum orificia, fit anastomosis, quæ producitur a materia copiosa, vel acri, vel, quæ cum impetu mouetur. Si causa sit euidens, est *διάρρηξις*, quæ fit a plaga, ab ictu: vt frequenter fieri solet in infantibus, dum obstetrices imperitę manu duriori partium efficiunt attritionem, & diruptionem. Quoad causam generantem in hydrocephalo aliquid desideratur, verbi gratia dum fit a causa euidente locum autem habet in hydrocephalo; in quo materia generatur, antequam vasa egrediatur. Et generatur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultate, ob intemperiem frigidam, vel cerebri, vel hepatis, vel ventriculi. Ob errorem externum; si excrementum aquosum sit copiosius, vel ob immodicum potum vel ob cibos aquosiores.

Causa efficiens. 2. Species. 1. Vitium. 3. Causa generans.

Quoad differentias a forma. In hydrocephalo tumor nonunquam est Symptoma, nonunquã Morbus. Subiectum semper est caput; sed magis secundum vnam partem, quam secũdum aliam. Ratione causæ efficientis, sumi possunt differentiæ ab excremento aquoso, vt differt specie, vitio, causa generante; quemadmodum diximus.

Differẽtiæ

Malum hoc facillime cognoscitur: nam tumor persentitur in parte, in qua est collectio, & sentitur tumor mollis, cedẽs ad digitorum contactum, pręcipue, vt Paulus monet, si tumor sit inter cranium, & cutim: alias enim minus mollis persentitur ob partes interpositas. Facile etiam differentiæ a forma cognoscuntur; num tumor sit magnus, vel paruus. Quoad subiectum; qua in parte tumor reperiatur, oculis conspicitur. Ratione causæ efficientis: excrementum potest esse sincerum vel mistum. Sincerum esse, & solum, cognoscitur; si caput nec sit intemperatum, nec a causa externa attritum vel percussum. Quod si indicia sint capitis frigidioris, humidioris; iudicandum, cum excremento seroso, mistum esse cerebri excrementum. Et, si a causa externa caput sit attritum, statuendum, eum seroso excremento sanguinem esse permistum. Facile etiã cognoscitur excremẽti vitiũ. Si enim sit in substantia; cognoscitur e foetore. Si in quantitate; e magnitudi-

Signa.

ne tumoris: nam secundum Aetium, interdum tã copiosa est materia, vt suturæ cranij rumpi videãtur. Vitium in qualitate, cognoscitur e capitis intemperantia: intensum enim est vitium, si dyscrasia intensa. Vitiũ in motu cognoscitur e mali origine: si enim, verbi gratia, vitium repente sit obortum, signum est vehementis dyscrasiæ. Materia quiescens cognoscitur; nam vbi quiescit, ibi tumor sentitur: & vt materia magis quiescit circa extimas partes, ita etiam cum Paulo erit magis euidens, & magis mollis. At si materia sit collecta intra cranium; indicatur e grauitate capitis, e vertigine, e sensibus obtusis, e lacrymis; nec persentitur tumor, nisi patiens sit infans, propter ossis molitiẽ. Quoad cognitionẽ causæ vitij, si fuerit *διαίρεσις*, indicatur e prægressa causa soluente continuum, vt etiam sit prægressus dolor. Si fuerit diapedesis, aut anastomosis, cognoscitur inde, quod causæ euidentes nõ præcesserunt: & in diapedesi tumor est minor, quã in anastomosi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, secus per aperta ostiola. Ratione causæ generantis: vtrum species humoris genita sit, vel læsa facultate, vel ob errorem externum; cognoscitur ex alibi propositis.

Indicationes. Præsidia quæ sunt ex vsu, sumuntur a causa tumoris, id est, a specie materiæ, a vitio, a vitij causa, & a causa generante speciem. A specie: si materia aquosa; hæc euacuãda: si mista cum sanguine, euã sanguis euacuandus. Quoad vitia: materia putrescens eradicanda; non putrida etiam eradicanda; nã cum sit extra sedem propriam, nisi eradicaretur, corrumperetur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non est occurrendum: nam dum materia eradicatur, qualitas euanescit. Quoad vitij causam: si fuerit diapedesis, vasorum tunicæ densandæ: si anastomosis, vasorum ora occludenda: si diæresis, oritur indicatio vniẽdi. Quoad causam generantem speciem; vt morbus huius vel illius visceris est in causa generationis materiæ: ita huic morbo occurrendum.

Prognostica. In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potissimum periculum pendet a vehementia dignitatis, vt si materia quiescat in parte externa, malum vincatur; si intra cranium, cum Paulo est vitium incurabile; potiss. si materia colligatur intra meninges, & cerebrum; nulla enim pene insignis vehemẽtia desideratur. At cum Aetio, si forte non coniungatur vehementia facultatis, licet curationẽ tentare, sed cum prædictione.

Curatio. Quoad materias chirurgicas: hæ probantur, dum materia ita copiosa est, vt resolui non possit, vt non cedat medicamẽtis. Quomodo autem [tertio] sit occurrendum, luculentiũs docet Aetius. Si materia non sit tam copiosa, vt medicamentis cessura videatur; Auicennas probat [cochleas integras, quæ bulliant in decocto artemisiæ, stœchados, calaminthæ mont. vel cucumeris asinini, vel iberidis, vel ebuli: post cochleæ ita decoctæ, contusæ, & calidæ, capiti derato applicentur. Oportet autem vt detineantur, quousque sponte decidant.]

CAPVT XXX.

De Oculorum affectibus.

Transitio

AD oculorum mala iam nos conferemus; nam oculus, & secundum tunicas, & secundum neruosa a cerebro ortum, & præterea gratia melioris vitæ cerebro præ reliquis sensorijs magis inseruit. Cum autem oculus sit organum, e pluribus similaribus partibus cõstatum: sanè oculos obnoxios est morbis in intemperie, mala cõpositione, & soluta vnitate. Hæc autem vitia ita se habent, vt nomen adipiscantur, prout pertinent ad Causam læsæ visionis, vel ad Læsam visionẽ.

Enumeratio affectuũ oculorum.

Quatenus spectant ad causam læsæ visionis, hæc vitia respiciunt oculum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Si secundum partem; attinent vel ad Vnam partem, vel ad Plures. Si ad vnam partẽ; spectant vel ad Tunicas, vel ad Angulos. Si ad tunicas; est vel Annata, vel Cornea, vel Rhagoides, seu vuea. Si malum attineat ad annatam; est Ophthalmia. Si ad corneam: dicendũ de vesica, vlcere, ruptura; hypopyo. Si spectat ad rhagoidem; agendum de mydriasi, de constrictione pupillæ, de suffusione. Si malum pertineat ad plures tunicas; dicendum de sugillatione, de vngue, de albugine. Si malum pertineat ad angulos; dicendum de epiphora, de rhœade, de encanthide, de ægilope, de anchilope. Si malum attineat ad totum oculum; agendum est de atrophia, de prominentia oculi, de strabismo. Si respiciamos ad visionem læsam; huius causa agendum de læsa visione, & ablata, & imminuta, & corrupta; modo magis interdiu, modo magis noctu; vnde de nyctalope dicendum.

De Ophthalmia.

GAlenus c.2.l.4. *κ.τόπ.* ait, lippitudines esse malum admodum frequens, quare de hoc modo diligenter dicendum. Nomen. Dicitur ophthalmia a loco affecto, c.a.l.2. meth. Latini vocãt lippitudinẽ, respicientes ad excrementa lacrymis similia. Per lippitudinem autem intelligimus tum notham, tum exquisitam; & exquisitã tum remissam, tum intensam. Sicut enim febris notha, febris tamen genere continetur, ita, & de lippitudine statuẽdũ. Spuria lippitudo vocatur *ταραξις*, seu conturbatio, seu vacillatio. Exquisita, sed remissa generis nomen retinet: exquisita magna, vt nigrũ oculi ab albo cooperiatur, dr̃ chemosis, Auicennæ vardenegi.

Generatio. Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, vt eam in tumorem attollat. Definitio. Lippitudo ergo est tumor tunicæ annatæ oculi, procedens a materia morbifica. Forma. Forma huius vitij est tumor: qui in lippitudine notha est symptoma; in exquisita est morbus compositus, cum esse possit inflammatio. At si inflammatio solũ occupet annatam, vt est morbus compositus, est morbus, qui ex accidente visus actionem impedit: nã est morbus per se tunicæ annatæ, & per accidens totius oculi, c.a.l.1. de sympt. caus. At si inflammatio nõ solum detineat annatam, sed ita increscat, vt nigrum oculi contegat, quemadmodum in lippitudine, quæ vocatur chemosis: tunc est morbus, qui prima ratione visionis actionem impedit: nam est morbus compositus, & ita cõpositus, vt plures occupet instrumenti partes; vt propterea sit morbus primum totius instrumenti, a quo prima ratione perfecta actio celebratur. Subiectum. Subiectum est annata oculi, c.1.l.2. ad Glauc. c.2.l.4 *κ.τόπ.*

Causa efficiens. Causa efficiẽs est materia morbifica. Huius autem materiæ species, e c.vlt. l.13. meth. potest esse tum Minera, tũ Vapor. Minera esse potest Sanguis, Bilis, Melãcholia, Pituita. Si tumor fiat a sanguine vel bile; est lippitudo exquisita exacte. Si a melancholia, vel a flatibus; est lippitudo exq.ta nõ exacte. Si fiat e pituita; hæc pituita est vel Nõ lacrymalis, vel Lacrymalis. Si non lacrymalis; fit lippitudo exquisita, sed non exacte: si lacrymalis, i. illa pituita, q in lacrymas solet cõmutari; fit lippitudo spuria, q *ταραξις*. dr̃. Vitiũ materiæ morbificæ, põt attinere ad substantiã: si tumor fiat a materia putrida, a mate-

materia venerea. Ad copiam; nisi enim materia esset copiosa: tumorem non pareret. Vitium etiã pertinet ad qualitatem; ad caliditatem, lippitudo fiat a materia acri; ad frigiditatem, si fiat vel a crassis humoribus, vel a flatibus. Spectat ad quietem; cũ materia præter naturam quiescat in annata. Ad motũ spectat: cum sit fluxus præter naturam. Huiusmotus terminus a quo, quandoque est Totum; quandoque Pars: & si pars, quãdoque Ventriculus, quãdoque Iecur, quandoque Lien, nonnunquam Vterus, sed præsertim Cerebrum, capit. vltimo lib. 13. meth. Spatium, sunt vasa, idest, Venæ, & Arteriæ, eæque Reconditæ, aut Euidentes. Addit Auicen. materiam a cerebro descẽdere, per viam membranarum, vel Extra cranium, vel Intra. Terminus ad quem, est aunata tunica: quæ Suscipit propter humiditatem, raritatem. Attrahit propter dolorem vel calorem. Causa generans tum mineræ, tum vaporis, patet ex alibi dictis.

Differẽtię. Quoad differentias a forma. Tumor vel est Σύμπτωμα, vt in ophthalmia spuria: vel Morbus, vt in exquisita. Ratione subiecti, afficitur annata, vel secundum Vnum oculum, aut Dextrum, aut Sinistrum; vel secundum Vtrumque. Et afficitur annata vel Sola, vnde est lippitudo; vel simul cum Vicinis partibus, vnde est chemosis. Ratione causæ efficientis, sumuntur differentiæ a Specie, vitio, & causa generante, vt diximus.

De arte signorum. Antequam proponamus signa lippitudinis, primum in genere de signorum fontibus agemus. Aristote. ait capit. 25. libro 2. rhet. enthymema fieri posse, tum ex alijs, tum quandoque e signo. Enthymema constat e propositione, & conclusione. Signum est propositio, capite 27. libro 2. priorum analyt. Forma ergo signi, idest, propositio, subiectũ habet animam: propositio enim non est ens extra animam, sed in anima. Causa efficiens propositionis, non est sensus, vt apud empiricos, sed intellectus: est autem intellectus, qui sensibus etiam vtitur, quia nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu: vt necessario ad signi productionem concurrat intellectus, non sine obiectis sensuum exteriorum. Intellectus autem non operatur circa vtilitatem, sed concurrit ea ratione, vt id quod est ignotum, idest, signatum, cognoscatur a posteriori, nimirum, via demonstrationis, vel ab effectu, vel a causa, sed non immediata & prima. Hęc, nimirum, causa, & effectus, ita se habent ad signatum; vt si necessaria sint, signum dicatur τεκμήριον, seu argumentum: si non sint necessaria, nomine generis signum nuncupetur.

Signũ medicum quid sit? Signum ergo medicum est ꝓpositio, producta ab intellectu. nõ sine obiectis sensibilibus, ostẽdens a posteriori ignotum in arte medica. Hinc sequitur, quod omne signum petendum sit, ab eo quod vel præcedit, vel sequitur signatum,

1. Causa. quare vel a Causa, vel ab Effectu. Causa est Interna, vel Externa. Interna est causa efficiens, per modũ vel Productionis, vel Consecutionis. Causa interna per modum productionis, est vel præter naturam, vel secundum naturam. Præter naturam, vt species causæ morbificæ, idest, sanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes tetigere Hippocrates, & Gale. aph. 12. sect. 1. Causa autem secundum naturam est, vt ibidem proponit Gal. temperatura, ætas, consuetudo, & huc etiam pertinet signum; ꝓpositum c. 8. art. med. quod sumitur ab his, quæ insunt, secũdum essentiæ rationem, vt est temperies, & compositio: signatum, eo in capi. est constitutio, cuius causa est intemperies, & compositio: quod si bona sit tẽperies, bona cõpositio: sunt causæ bonæ cõstitutionis. Causa interna cõcurrẽs per modum cõsecutionis, traditur a Gal. c. 14. l. 9. meth. & est corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret: vt ex hac temperie, per modum consecutionis, prodeat febris recessus in tali gradu. Causa autẽ externa est, v. g. aer calidior præcedens febrem; cibi biliosi, præcedentes febrem biliosam. Et hæc est causa externa pręter naturam. Causa externa naturalis, est veluti constitutio parentum, ratione filij.

2. Effectus. Quoad effectum cum Gal. c. 8. & 10. art. med. effectus; produci potest ab agente vel Interno, vel Externo. Si producatur ab agente interno, est effectus in corpore, cuius corporis signatum est cognoscendum. Effectus autem vel est Primarius, vel Secundarius: Primarius est, qui tempore postponitur signato, & a signato producitur, vt verbi gratia, est morbus frigidus ventriculi, si conferatur cum diminuta coctione, nam tempore præcedit, & est causa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus, hectica. Effectus autem secundarius est, quem tempore pręcedit signatum, & signatum non est ipsius causa. V. g. si signatum sit temperies sanitatis instrumenti, signum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tempore posteriores sunt ipsa temperie, non tamen sunt effectus temperaturę, sed formatricis. Hinc recte Gale. ait, cap. 9. li. 1. de vsu p. effectus alteratricis sequi temperiem; formatricis autem effectus accidere temperaturæ, quia non suo effectus producti. Effectus qui producitur ab agẽte externo, proponitur c. 10. art. med. vbi dicitur, quod aliud sit præter omnia proposita, nimirum alteratio: (idest, effectus:) quæ fit ab extrinsecus occurrentibus; reliqua autem proposita, erant effectus agentis interni & hæc alteratio oritur a iuuantibus, a lædentibus; vt signum sit effectus, quatenus est alteratio causæ externæ. In vniuersum ergo signorum fontes rediguntur vel ad causam, vel ad effectum; siue signatum sit præteritum, siue præsens, siue futurum; siue signum sit pathognomonicum, siue assidens; siue mox apparens, siue alio modo occurrat.

Oculi sani temperaturam, quę signa indicent secundu Auicen. Auicenna in crasi oculorum ab his fontibus signa petit. Nam, quoad effectum causæ internæ, signa petit ab excremento, ab actione, a qualitate. Quoad actionem; signa sumit ab actione propria, & communi. Propria actio est visio: si ergo bona sit visio, indicat oculi temperaturam fortem, idest, in habitu, & æqualem, secundum omnes oculi partes. Si debilis sit visio, indicat defectum, sed intra latitudinem sanitatis, in complexione, & compositione. Bona autem visio est, dum homo, & procul, & prope videt, exacte, etiam obiectum minimum, nec a forti visibili læditur. Debilis contra: Actio communis, est animalis, vel naturalis. Animalis; vt est oculi motus, qui si facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut siccam; si difficulter fiat motus, indicat frigidam, & humidam. Actio naturalis manifestatur ex excrementis, vt e copiosis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem; cum Auicenna, procedit, causa vel totius oculi, vel partium. Si causa totius oculi; respicere oportet ad qualitatem, vt est obiectum sensuum externorum, vel proprium, vel cõmune. Proprium, ratione tactus, & visus. Ratione tactus e caliditate indicatur temperies calida, e frigiditate frigida, e duritie sicca, e mollitie humida. Ratione visus, e colore rubicundo, citrino, indicatur temperies calida; e colore plumbeo, frigida. Quoad obiectum commune, pertinet ad figuram, ad magnitudinem. Figura bona, significat fortitudinem in creatione, & hinc temperiem. Magnitudo proportionata, indicat bonam temperiem. Si respiciamus ad qualitatem, ratione partium oculi: cum Auicenna, e venis magnis indicatur tẽperies calida e venis plenis, indicatur humida: e venis exiguis, indicat frigida: e venis vacuis, indicat sicca. Tandẽ

quoad effectum ratione causæ externæ; si alteratio facta a calidis, iuuat; indicatur frigida intemperies, & contra. Vt hinc manifestum fit, oculi natiuam temperiem indicari cum Auicen. a necessario consequentibus, & ecquaquam ab essentialiter inhærentibus. Nam e.c.8.art.med. essentialiter inhærens distinguuntur a necessario consequentib. vt signa, quæ secundum substantiæ rationem insunt, non sint vsurpanda in cognitione temperaturæ; nam signatum est temperatura, & temperatura est, quod secundum essentiæ rationem inest: Quare idem esset signum, & signatum. Vt signa quæ insunt secundum substantiæ rationem, cum sint temperatura, & compositio, solum locum habeant, dum signatum est constitutio, prodiens e temperatura, & compositione; siue constitutio attineat ad totum corpus, siue ad partem, & instrumentum, siue constitutio sit bona, siue sit mala; & præterea, siue constitutio sit in latitudine sanitatis, siue extra latitudinem. Semper ergo signa tantum sumenda sunt a causa, & effectu.

Signa lippitudinis in genere. Iam loquemur de signis indicantibus lippitudinem. Ophthalmia ergo in genere indicatur e necessario consequentibus, idest, actione vitiata, excremento, & qualitate. Actione; vt indicatur e dolore; nam oculus vt exquisiti sensus facile dolet. Indicatur ex excremento, vt in lippitudine excrementum emanat ob raritatem tunicæ. Indicatur e qualitate, hoc est, e magnitudine aucta, quia adest tumor; e rubedine oculi, nam portio etiam exigua sanguinis, albam tunicam reddit rubicundam. Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: tumorem esse symptoma, & hinc esse ταραξιν, idest, spuriam lippitudinem cognoscitur e symptomatū remissione, & e prægressis causis externis. Si contra, iudicandum, tumorem esse morbum. Ratione subiecti, differentiæ patent; an nimirum, subiectum sit vel vnus oculus, vel vterque, similiter etiam patet, an tumor cooperiat pupillam, idest, num sit chemosis. Differentiæ ratione causæ efficientis, sumuntur a materiæ specie, vitio, & causa generante. Quoad speciem, cum sit sanguis, bilis, pituita melancholia, flatus: Sanguis cognoscitur e dolore extensiuo, ex excrementis quæ plurima nō egre diuntur tempore somni: præterea ex excrementi non admodum mordacibus, e rubedine admodum euidenti: (rubedo est signum ophthalmiæ in genere: magna rubedo est signum ophthalmiæ a sanguine:) præterea sanguis indicatur e pulsatione temporum, & e causis prægressis, vi quarum potest sanguis generari, de quibus in dol. capi. Bilem esse in causa ophthalmiæ, cognoscitur e dolore inn signi; præterea e sensu mordacitatis, ac veluti oculus exulceretur, e sensu caliditatis; præterea e lacrymis tenuibus mordacibus, quandoque vlcerantibus, citrinis: adhæc e rubedine, sed mista cum flauitie. Pituita indicatur e sensu grauitatis, cum remisso calore, ex excrementis tepidis, vix mordentibus, nisi salsa sit pituita; e viscidis excrementis, vt fiat agglutinatio in somno; præterea e rubedine mista cum albedine. Melancholia indicatur e grauitatis dolore, sed remisso, citra sensum caliditatis, nisi sit atrabilis; ex excrementis crassis, ad nigrum vergentibus, e rubedine obscura, idest, declinante ad nigrum. Flatuosa materia cognoscitur e dolore extensiuo, sine grauitate; ex absentia lacrymarum, e rubore exiguo, quatenus vi doloris trahitur sanguis. Quoad cognitionem vitij: materia secundum substantiam peccans, & proinde putrida, cognoscitur e tumore calido inflammatorio, vt vehementia sint symptomata. Quantitas maior cognoscitur e maiori tumore: minor, e minori. Quoad qualitatem: quæ signa indicant bilem vel sanguinem, indicant caliditatem: quæ signa manifestant pituitam vel melancholiam, indicant frigiditatem; nisi pituita sit salsa, vel melancholia exusta. Quoad virium secundum vbi: materia magis quiescens cognoscitur, si medicamentis non cedit. Vitium secundum motum, hac ratione cognoscitur: vt fluxus velocior indicetur a symptomatis, prout celeriter oboriuntur. Quoad terminum a quo; an sit totum, vel pars, cognoscitur e signis, indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad spatium; si euidens fuerit, cognoscitur e vasorum externorum amplitudine, e pulsu, e frontis extensione, e rubedine, e tumore palpebrarum; si contra, indicandum erit spatium esse reconditum. Quoad terminum ad quem, num oculus habeat rationem termini ad quem; vel vt suscipit, vel vt attrahit, euidentissime patet e superius traditis.

Indicationes. Cum lippitudo sit tumor annatæ oculi, procedens a materia morbifica: a tumore, vt est magnitudo aucta, non potest sumi indicatio vrilis. Ratione subiecti, in omni oculorum vitio, quod indicat, est calidum oculi innatum, vt est particeps spiritus animalis, residens in humore crystallino: & hoc calidum indicat alimentum, eā copia, & qualitate, vt oculi calidum conseruetur. Sed præterea oculi proportio requirit remedium, fouens oculi proportionem. Ratione causæ efficientis, vt hæc est multiplex specie, vitio, & causa generante; ita variæ hauriri possunt indicationes: quæ omnes patent e superius traditis.

Prognosis. Lippitudo in genere est malum curabile, nisi error committatur: capit.2. lib.4 κ. τόπ. cap.2. lib.3. meth. capit. vlt. lib.13. meth. At pro vehementia differentiarum prognosticum variat. Vnde ratione formæ; lippitudo facilius tollitur, si tumor sit symptoma: nam vehementia est remissa, & ratione essentiæ, & ratione dignitatis, quia non cooperitur pupilla. Si tumor sit morbus, difficilius, tollitur, & præsertim si fuerit chemosis: nam adest vehementia insignis, & essentiæ, & dignitatis, quandoquidem, & magnus est tumor, & pupillam tegit. Ratione causæ efficientis: prognosticum potissimum petendum ex specie, & vitio. Quoad speciem: Si materia fuerit flatus; facilius cedit, quam minera. Si perpendamus vitium; lippitudo est difficilioris curationis, prout materia est magis putrida, magis copiosa, calida, abradēs: quamuis materia etiā frigidior, & crassior difficulter superetur, ob vehementiam essentiæ. Quoad vitium secundū Vbi: Hippocrates respiciens ad motum, aphor. 17. sect.6. ait: lippiētem alui profluuio corripi bonū; nam vitium in motu non est vehemens, cum materia moueatur ad aluum. Auicenna addit, respiciens ad motum, & quietem in regione meridionali, lippitudinem facile curari, propter raritatem pororum, & solutionem naturæ ipsorum ægrotantium; contra in regione frigida: Regio videlicet signum est, vitij magis vel minus vehementis secundum essentiam materiæ morbificæ; nam in calida regione, materia morbifica non ita quiescit, propter poros latos; nec ita materia petit oculum, cū moueatur ad aluum. Regio ergo calida, ecu causa latitudinis pororum, & lubricitatis, est signum a causa sumptum.

Euentus ophthalmiæ. Quoad spatium, Galenus capite vltim. libro 13. meth. ait: malum facilius adimi, si materia fluat per spatia exterora; hæc enim minoris sunt dignitatis. Vtrum autem cuiusuis lippitudinis futurus sit citò vel tarde; Auicenna declarat, inquiens, lippitudinem esse velocis motus, si lacrymæ magis currant, & sint mordaces; nā indicant velociorem motum materiæ. Contra flaudendum si lacrymæ ægre fluant; nam indicant materiæ motum tardiorē. Et hæc

hæc de prognostico. Ad materias progrediemur.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad chirurgicam. Vena secanda est, dũ sanguinis vitium est vehemens; quod vitiũ vehemens indicatur a lippitudine vehementi. Hinc Rhasis iubet venam esse secandam, nisi lippitudo sit leuis. Est ergo vena potius secanda in exquisita lippitudine, quam in ταράξει, seu leui lippitudine: leuis enim lippitudo designat sanguinis vitium debile. Porro, dum vehemens est sanguinis vitium: sanguis habet rationem, vel causæ principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non. Sanguis quidem causæ principalis habet rationem, in lippitudine sanguinea: adiuuantis in biliosa, si cũ bile sanguis est mistus: habet rationem causæ sine qua non, in omni specie lippitudinis.

Cum autem in euacuatione respicere oporteat, ad speciem humorum: recte iubet Galenus in oculorum dolore, redundante sanguine, venã esse secandam: infestante malitia, id est, cacochymia, esse purgandum. comment. aphoris. 31. sectione sexta, & capite vltimo, libro decimotertio, method. Rhasis ad quid agendum specificum respiciens, addit: quo fortior lippitudo fuerit, eo plus sanguinis esse detrahendum: nam fortior lippitudo, est signũ copiosioris sanguinis. Quoad vsum: Auicennas dicit, si lippitudo sit admodum vehemens: esse euacuandum sanguinem vsque ad timorem leipothymiæ; nã sanguinis euacuatio plurima, id est, vnica vice vsurpata, sanat spatio vnius horæ: ratio Auicennæ est; dum enim vehemens est lippitudo, insignis est sanguinis actiuitas, aqua sumitur quãtum agendum. Liceat etiam monere circa vbi: Actuum secate venas supernas, id est, cephalicam. Auicennas inquit, secãdam esse cephalicam in omni specie lippitudinis. Rhasis addit, secandam esse cephalicam, e manu, vel brachio, partis oppositæ oculo infirmo: nam Vbi agendum indicatur a sanguine, vt in aliquo loco subsistit; in hoc malo sanguinis subsistentia capitur, vt sequitur sanguinem, qui vel sua copia affligit oculum, vel motu potest affligere. Si ergo perpendatur sanguinis subsistentia, vt copia sua oculum affligit; vena eiusdem lateris secanda: &, si virtus robusta sit, secanda vena brachij; si non admodum robusta; secanda est vena manus. Si autem subsistentia sequatur sanguinem, vt suo motu potest oculum affligere; cum Rhasi vena oppositi lateris secanda; nam quo a longinquioribus fit euacuatio, eo reuulsiu etiam est melior: vt liceat etiam quandoque venas infernas aperire.

Cucurbitulæ.

Auicennas præter propositas materias chirurgicas, probat etiam ventosam infra occiput: siquidem est materia tenuis retrahens ab oculis.

Arteriotomia. Frictiones. Ligaturæ. Cauterium.

Dum fluit materia per arterias externas, Galenus probat sectionem arteriarum, capit. vltim. lib. 13. meth. Præterea probantur etiam frictiones, & ligaturæ.

Auicennas laudat cauterium in sutura coronali, in lippitudine, quæ fit a catarrho contumaci.

Pharmacia.

Quoad medicamenta: in hac duplicia probantur, & Anodyna, propter dolorem, & Sanantia. Anodyna, quæ ratione Iudicij sunt administranda; patent e sermone de dolore capitis. Anodyna autem ratione Receptionis, sunt Calida, vel Frigida. Medicamenta sanantia, respiciunt vel Materiã morbificam, vel Oculi proportionem. Et si respiciunt materiam; respiciunt materiam vel Extra oculum, vel In oculo. Et si extra oculum; vel in Toto, vel in Capite. De his ergo medicamentis dicendum.

Anodyna.

Anodyna frigida sunt, [succus lactucæ, solani, pomorum mandragoræ: sed medicamentum etiã confici potest e seminibus 1. & capitibus papaueris item ex opio. Vnde Rhasis probat collyrium, vel Sief album, quod præter cerussam, sarcocollam, tragacanthum, recipit etiam opium.]

Monet autem Galenus capite secundo, libro tertio, method. & capite vltimo, libro duodecimo method. vt in grauissimis doloribus, non autem semper stupefacientibus vtamur, hoc est, opium recipientibus: nam hæc medicamenta nimis nocent oculis, vt quandoque visio ita lædatur, vt nũquam redeat ad statum naturalem. Quare collyrium ex opio probatur solum dum magna necessitas vrget, hoc est, dum dolor est acerbissimus, & potissimum si est vehemens ratione facultatis, id est, dum imminet syncope, & hinc mors. Quamobrẽ Auicennas non in qualibet lippitudine, sed in ea, quæ fit a materia tenui, & corrodente, medicamẽtum opiatum probat: in hac enim opiatum potius est remedium sanans, quam anodynum: nam sanat materiam, id est, remouet vitium materiæ, vt dolor non reuertatur, quoniam corrigit materiæ tenuitatem, & acrimoniam: vt non solum conferat mitigando dolorem, sed ita agendo in materiã, vt materia morbifica non possit amplius soluere continuum, causaque doloris esse. Improbantur ergo medicamenta opiata, si dolor fiat a flatu. Verum quoniam medicamentum opiatum agit, non tantum in materiam morbificam, sed etiam in oculi calidum innatũ, & intemperiem: ne his noxa accidat, secundum Auicennam probatur cum medicamento opiato, [aqua cum sacchato, aqua cum melle,] vt oculus non lædatur: & Galenus huius rei gratia ascendit [ad collyrium e cinnamomo.] Quoad reliquam opiatorum administrationẽ: & primum, quoad Quantum agendum; non probantur magna dosis, verbi gratia. [recip. sief albi, cũ opio ℥ i. lactis muliebris, aquæ saccharatæ ana ℥ vj. Misce.] Quoad modum; opiatum applicetur actu tepidum. Quoad Quando agendum: vsurpetur dum dolor vincit alia indicantia: quare raro.

Quoad vbi agendum: applicetur temporibus, fronti, prope oculos, &, vrgente necessitate, intra oculum. Galenus capitulo vltimo libro 12. meth. proponens [medicamentum e castorio, & a succo papaueris,] hoc medicamentum instillat in aures, ratio est; nam huius medicamenti vis perducitur non ad oculos, quia nullæ sunt viæ, sed ad cerebrum; vnde fit somnus; & tunc cerebrum propter somnum, vt organum facultatis iudicantis, redditur ineptum ad iudicandum obiectum dolorificũ, ad tempus, id est, tempore somni. Quoad anodyna non opiata, cum Galeno capitulo vltimo libro 13. meth. probatur [album oui: sed probare etiam licet ouorũ vitellos, uuum etiam integrũ, concussum cum aqua rosacea. Probatur etiam pomum decoctum cum sacchato. Potissimum probatur capite secundo, libro quarto, ---- lac recenter expressum ex vberibus iuuencolæ, & temperatæ, & bene nutritæ. Probatur etiam farina hordei, cũ oleo rosacco, & luteis ouorum. Alexander loco farinæ hordeaceæ, vtebatur mica panis, cum rosaceo, & ouo.] Sed notandum, oleum esse oculis inimicum; nam dum oleum est particeps excrementi serosi, non est expers mordacitatis: & ob id cum Galeno capite decimooctauo, libro secundo simpl. oportet vt oleum sit dulce, candidum, & hinc separatum a sero, a portione mordaci: sic enim non erit oculo infensum, & præsertim, si permistum adhibetur. Verum, cum lac opportunum sit medicamentum; notandum cum Auicenna non dimittendum esse lac instillatum in oculum longo tempore: sed remouendũ, & omni hora renouandum. Hoc dictũ non pertinet ad methodum medendi, ratione primæ materiæ, id est, corporis humani; nam hoc

fit, quoniam lac diu retentum in oculo corrumpitur; hoc ergo pendet e natura lactis, quatenus facile putrescit. Et hinc Auicennas addit, nõ esse necessarium, vt album oui renouetur; nam si per horam diminuatur, non nocet: oui ergo album hac in parte præstantius est lacte, quamuis lac magis abstergat. Et propterea hæc Auicennæ dicta no pertinent ad Quando agendum. Quoad modum anodynorum: anodynum debet esse emplasticum, in lippitudine ex inflammatione; & in vigore debet esse tepidum; in principio ad teporem aliquem accedere debet: & ratio est, quia in principio adest dolor, & materia per modũ repercussionis est retrahenda: in statu est quidem dolor, sed materia est vacuanda per resolutionem. Quoad anodynum, quod est calidum in primo, & tenuis substantiæ: cum Galeno cap. 1. lib. 4. κ. τόπ. est [spongia, infusa in decocto meliloti, in decocto fœnugræci.] Et notandum, e capit. vlt. lib. 13. meth. in vsu cuiuslibet anodyni, & cuiuslibet medicamenti ocularis, superiorem oculi genam, blandissime attollendã: & mox medicamentum infundendum.

Vacuantia totum, & caput. Medicamenta sanantia, respiciũt materiam, vel proportionem. Ratione materiæ; & primum existentia extra oculum; & primum in toto corpore; probantur lenientia, præparantia, purgantia, varia pro varietate succorum: de quibus in dol. ca. Id solum monere sufficiat; in lippitudine, non esse negligenda vacuantia totum corpus: nam oculorum dolores soluuntur e poto medicamento soluente, aphor. 31. sect. 6. & præterea Hippocr. ait, apho. 17. sect. 6. lippientem alui profluuio corripi bonum: quod naturæ exemplum medicus imitari debet, secundum Galenum in com. Quoad medicamenta ratione capitis: Auicennas probat euacuationẽ capitis, & per os, & per nares: probat autem medicamenta quæ extrahunt partem materiæ, non totam, nec trahunt materiam ad oculum: vt probentur minora caput euacuãtia, de quibus in dol. cap.

Topica. Extergentia. Medicamẽta ratione materiæ in oculo sunt duplicia: prout materia morbifica residet, vel Extrà tunicam annatam, vel In annata. Si materia resideat extra annatam; cum Auicenna oportet oculos assiduo mundificare a lacrymis, a lacte instillato, &c. huius gratia oculus abluendus est [cum albo oui conquassato cum aqua hordei, vel sacchari, nec non rosacea.] Addit Auicennas, contactũ esse debere cum facilitate. Ratio est: primum enim mundus est seruandus oculus, nam materia morbifica hærens, dolorem intendit, & medicamentorum operationem prohibet sua præsentia: secũdo, probatur tactus facilis, propter virtutem, quæ dissoluitur ratione tactus difficilis, quo dolor excitatur, calor intenditur, & materia attrahitur. Ratione materiæ morbificæ in annata; scire oportet, huius vitium attinere ad Copiam, vel ad Vbi. Si ad copiam; probantur medicamenta vacuantia, per modum repercussionis, & resolutionis. Si peccatum sit secũdum vbi: vt vitium attinet ad motum, probantur medicamenta retrahentia, per modum repercussionis, & interceptionis. Si vitium spectet ad quietem, probantur medicamenta vacuantia per modum resolutionis. Quare proponemus medicamenta intercipientia, reprimentia & resoluentia.

Intercipientia. Intercipientia cum Galeno capite vltimo, libro decimotertio, method. probantur, dum materia fluit per vasa externa: cuiusmodi est [medicamentum, quod cõficitur e rosis, hypocistide, gallis immat. malicorio, sanguine dracon. bolo Armena, santalis an. part. æqual. & hoc medicamentum excipi potest succo coriandri, endiuiæ, vel aqua rosacea: vt, si materia sit frigidior, excipiatur medicamentum intercipiens succo coriandri, vel vino astringente: & præterea si materia est frigida, addere licet crocum, salem, nucem cupressi: Si materia sit calida, excipiendum medicamentum intercipiens, aqua rosacea, vel etiam aqua plantaginis.] Circa vsum sufficiat admonere cum Auicenna medicamentum hoc intercipiens, non esse applicandum oculis, sed vasis, per quæ materia fluit. Rhasis applicat fronti, & palpebris. Diligenter cauendum, ne hoc medicamentum oculum ingrediatur, noret enim nimia astrictione.

Reprimentia. Reprimentia & resoluentia in hoc conueniunt, quod intra oculos sunt immittenda. Quoniam autẽ oculus promptissime patitur, ad differentiam aliarum partium, quæ inflammatione laborant; oportet hæc medicamenta aliquid peculiare obtinere; nimirum vt non sint acria, non amara, non salsa, non acida, neque aspera, capite secundo, libro quarto. κ. τόπ. capite vltimo, libro decimotertio, method. capite secundo, libro secundo, ad Glaucon. ne talia medicamenta violenter in oculos agendo noxam inferant. Probatur ergo medicamentum, quod sit expers mordacitatis, mediocriter crassum, lentum, læue, hoc est æquale: expers enim mordacitatis, & æquale, agit citra violentiam; crassum vero, & lentum, non solum citra violentiam agit, sed præterea etiam diu manet in oculo; vt per moram strenue agat in materiam morbificam, nec frequenter medicus cogatur renouare medicamẽtum, & hinc palpebras genasque attollere. In ocularibus igitur medicamentis, mordacitas, & asperitas corrigenda. Mordacitas pẽdet, vel e caliditate, quemadmodum in medicamentis acribus, amaris, & salsis; vel e frigiditate, vt in acidis. Si pẽdeat e caliditate, medicamenta infundenda sunt bis, & sæpius, [in aqua rosacea, in aqua endiuiæ, in aqua hordeacea, in lacte.] Si mordacitas pendeat e frigiditate; corrigenda est [decocto, vel psullarum, vel caricarum, vel fenugræci, vel meliloti, vel est cum vino subdulci.] Quoad asperitatem; cũ Auicen. medicamenta sunt conterenda, vt læuia, & æqualia reddantur. Expedit et medicamenta diligenter abluere: vnde [fœnugræcum abluendum est, vt puluis; si quis adsit, beneficio ablutionis amoueatur.] Quod si ergo contingat, vt medicamentũ in puluerem tenuissimum redactũ, ab oculo non perferri queat; puluis etiam tenuissimus inclusus panno lineo, immittatur in diluuium, siue sit aqua rosacea, siue decoctum fœnugræci, vt medicamentum instilletur in oculum, per expressionem panni linei: ita enim citra omne incommodum aget. Sed medicamenta non tantum ante ipsorum vsum corrigenda sunt, vt diximus: verum etiam in ipso vsu, & administratione. Quæ autem corrigunt, præterum sunt liquida, quibus collyria excipiuntur, [vt est aqua rosacea, album oui, lac, &c.] Pro singulis collyrij drachmis, excipiens liquidum sit ab ℥ ß. ad ℥ j. & si oculus sit exquisitioris sensus, ascendatis et ã ad ℥ q. Hinc Galenus capite secundo, libro quarto, κ. τόπ. iubet, vt in medicamentis, in quibus valide astringentia dominantur, plurimum albuminis oui, cum paucissimo collyrio misceatur. Si astringens medicamentum non sit ita validum, si collyrium non sit ita astringens: est miscendum cum liquore in minori copia: ratio est; quo enim collyrium magis efficax est ad excitandum dolorem, eo corrigens indicat validius, & proinde in maiori copia, cum in hac sit maior virtus.

Cæterum, quoad reprimentia cauendum est a vehementioribus, vt est acacia, omphacium, balaust. gallæ immat. &c. capite secundo, libro quarto, κ. τόπ. hæc enim exasperant, & densantque membra, & prohibent resolutionem materiæ; &

sic

sic in causa sunt, vt dolor intendatur. Quod si tamen oculi aciem dispersam exacuere, & vnire voluerimus, parum quid miscere oportet astringentium vehementium, quoniam oculi substantiam cogunt, & astringunt. Dum ergo in lippitudine scopus est solum reprimendi, leuia saltem, & mediocria astringentia probantur, nequaquam vehementia. Hinc Auicennas in principio improbat vehementer stiptica, quia tunc temporis ocularia dirigenda sunt ad materiam copiosam & crassam, nõ ad vniendum aciem oculi dispersam, spiritusque animales dissipatos, aut ad calidum innatum crystallini vniendum: nam materia copiosa, & crassa in principio magis potest ad prohibendum vehementer astringentia, quam oculi acies ad eadem indicandum: contra procedente malo, dum materia morbifica minuitur, & acies oculi dispersa magis magisque dispergitur, tunc vehementer astringentibus vti possumus, nimirum post principium. Porro commodissima sunt mediocriter astringentia, secundum Galenum loc. cit. nisi in ophthalmia materia sit admodum crassa & frigida, siue humor sit, siue vapor, vt reprimentibus non cedat, capite vltimo, libro decimotertio, method. Galenus igitur loc. cit. probauit [rosarum folia, flores, succũ; vt liceat vti aqua rosacea, ascendit ad hypocistidẽ; ad pompholygem, spodium, amylum, plumbũ vstũ & lotum, cerussam lotam: & hæc excipi possunt aqua pluuiali, albo oui, aqua rosacea.] Quoad vsum: & primum quoad Quantum, hæc poterit esse formula: [recip. florum rosarum ℥j. thuris lotæ, spodij loti, cerussæ lotæ, amyli, tragacanthæ an. ℈ j. contundantur & fiat collyrium: cuius vsus ratione quãtitatis erit: recip. prædicti collyrij ℥ j. aquæ rosaceæ ℥ vj. Misce.] Prima recepta pertinet ad artem componendorum medicamentorum: secunda ad methodum medendi, vt dirigitur ad Quantum agendum, Quoad modum: reprimentia actu frigida applicanda, at frigiditas non admodum erit intenta, nec oculus ligandus, alias reprimentia per oculi contactum calescunt, & oculum recalfaciũt. Expedit ergo panno lineo tenui, madefacto in aqua rosacea, fouere oculum: ita enim reprimens efficacius aget. Quoad quando agendum: reprimẽtia sunt vsurpanda, dum materia morbifica reprimenda non superatur ab alijs indicantibus. Vincitur autem materia reprimenda, a materia replente & totum & caput: cap. 2. lib. 4. κ. τ. & sic recta non admittuntur, vel reprimentia, vel anodyna, dum corpus est repletum, aph. 31. sect. 6. Non igitur licet vti collyrijs reprimẽtibus, sm Auicennã, nisi post tres dies. Materia aũt reprimẽda, dũ facta est euacuatio & totius & capitis, vincit alia indicãtia quatenus videlicet materia vel fluit, vel, si fluxit, nõ est impacta: vnde inter initia solis reprimẽtibus vti licet; in augmento debent esse mista cum resoluentibus, cap. 2. lib. 4. κ. τ. verbi gratia. [recip. florum rosarum, spodij loti, cerussæ lotæ, an. ℈ j. hæc sunt reprimen. deinde adde, spicæ, croci, myrrhæ, thuris, ana ℈ j. fiat collyrium siccum. recip. huius collyrij ℈ ij. vitellos ouorum num. ij. aquæ rosaceæ ℥ j. vini simplicis ℥ ij. Misce.] Et hoc medicamentum, vt recipit reprimentia in maiori dosi, quam resoluentia, ita magis probatur in initio incrementi, quam versus statum. Quod si malum magis accedit ad statum, resoluentium dosis est augenda. Vnde Galenus capite vlt. lib. 13. method. inter resoluentia probat [fomentum, confectum ex aqua dulci moderate calida; probat decoctum fœnugræci] nam cum Galeno capite primo, libro quarto. κ. τ. discutit moderate, calfacit sine morsu, quia succum habet viscidum, vt ouialbumen. Probatur etiam [fomentum e meliloto, e thure, e castorio, spica, croco, e fellibus animalium, e feniculo, ex euphragia, & alijs, propositis a Galeno.] Notandum autem hæc [non esse excipienda aqua rosacea, nec albo oui, sed lacte, quod virtute seri, sine morsu vim habet detergendi. Sed medicamenta resoluentia excipi possunt etiam luteis ouorum, aqua feniculi, euphragiæ, rutæ, & similium.] Horum autem vsus, quoad [Quantum] agendum, idem esse debet, qui fuit propositus in reprimentibus. [Quomodo.] Admouentur resoluentia, vel tepida, vel calida: non actu frigida, vt reprimentia. [Quando.] Administranda sunt post vacuationem totius & capitis, ca. vlt. lib. 13. meth. Auicennas, cum proposuisset vaporem esse administrandum cum tepidis medicamentis; addit, sufficere quandoque bis vti, aut semel, & quandoque esse necessarium, vt iteretur medicamentum, secũdum fortitudinem, & debilitatem lippitudinis: ratio est: nam indicans, vincens alia indicantia, quo diutius vincit, eo etiam diutius est vsurpãdum medicamentum; at indicans diu vincit, dum fortis est lippitudo: Ergo in forti lippitudine repetendum est medicamentum.

Resolutia

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt id qđ est secundum naturam in oculo. Hæc ergo vel respiciunt oculi proportionẽ, & probantur in ophthalmia, siue oculi a principio generationis, bene, siue male sint constituti: vel respiciunt calidum innatum, cum spiritu animali, & probãtur in ophthalmia, quando oculi a principijs generationis obtinent calidũ dissipabile, verbi gratia, dum sunt prominentes. Proportionem respiciunt secundũ Mesuem, & Auicennam, [nux moschata cum melle, myrobolani chebulæ, melle vel sacchаro conditæ, mel, feniculum: vnde Auicennas inquit, collyriũ ex aqua feniculi omni hora esse mirabile: laudatur etiam chelidonia, euphragia, verbenaca recta, ruta, antimonium iutia nutrita in aqua feniculi, in aqua maioranæ: probãtur etiam collyrium e granatis dulcibus & non dulcibus.] Horum medicamentorum vsus patet e superius propositis: nã si his medicamẽtis vtamur, vt reprimentibus, vsus reprimentium seruandus: si vt resoluentibus, vsus resoluentium seruandus. Medicamenta, quæ respiciunt dissipationem calidi innati, cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τ. sunt astringentia, [vt acacia, omphacium, balaustium, gallæ immaturæ:] hæc enim vniendo & astringẽdo, aciem oculi exacuũt, & intendunt. Hinc Auic. probat [collyrium e granatis non dulcibus; seu Astringentibus:] at monet Galenus, vt his astringentibus nec sinceris, nec copiosis vtamur, sed parum ex his miscere possumus. Quod si ergo contingat in oculo imbecillo non esse materiam, licet vti solo collyrio, e granatis acerbis, cum aqua rosacea: si autem adest materia morbifica, oportet quædam permiscere. Vsus patet e propositis: sufficiat quædam admonere circa modum, & quando. Quoad modum agendi: si hæc roborantia calidum innatum, misceãtur cum resoluentibus, sunt administranda actu calida; si sincera, actu frigida, ratio est; quoniã, dum sinceris vtimũr, nõn adest materia resoluens, quæ prohibeat. Expedit autem secundũ Auicen. in cuiuslibet medicamenti vsu submergere oculum in medicamentum liquidum, & oculus, tunc est aperiendus: probatur ergo vas vitreum, vel argenteum, cõfectum ad portionem magnitudinis oculi, quod vas est replendum liquore, & in hoc est detinendus oculus. Quoad quando agendũ: Si hæc medicamenta vtuntur mista cum medicamentis materiæ morbificæ, non licet his vti in principio: si autem solis vtamur, licet vti eo tẽpore, quo oculus est immunis a materia morbifica, nã nõ adest materia, q̃ prohibeat.

Ad dissipationem calidi innati oculorum.

Aer

Diæta. Aer non probatur lucidus, sed purus, expers fumi, vaporis acris, pulueris. Probatur cibus boni succi, qui non mittat vapores in caput, qui sit attenuans, vt discutiat, & attenuet materiam; qui sit minutus, si adsit materia morbifica: vnde Galenus probat cibi parcitatem, idest, cibum minuentem, cap.2.lib.4.κατὰ τόπ. Hinc Auicennas improbat [caules, lentes, lac;] nam hi cibi euaporant in caput: improbantur [aromata, agrumina,] nam caput petunt. Improbantur calidiora in lippitudine ex inflammatione: vnde Rhasis in hac neque dulcia admittit, quia bilescunt. Auicennas etiam prohibet copiam salis, vt propterea sint vitandi cibi crassi, vt sunt [carnes salitæ, cibi qui conficiuntur e porca.] Cum probentur cibi attenuantes, possunt cibi condiri his quæ oculi proportionem respiciunt; vt sunt [nux moschata, euphragia, feniculum:] quib⁹ vti possumus pro condimento, & pro opsonio. Ciboria autem condiantur calidis, nisi caliditas corporis prohibeat: vt improbentur in lippitudine ex inflammatione. Tandem, cum probetur minuēs victus; secundum Rhasim, est abstinendum a carnibus. Quoad potum: Rhasis improbat [vinum,] nam calefacit, & petit caput. [Aqua] etiam in magna copia improbatur, c.6.l.4.κατὰ τόπ. quia cibi vehiculum est, & materias in caput ducit. Vinum aliquando probatur; nam dolores oculorum soluūtur vini potione, aph.31. sect.6. Proinde secundum Gal. in com. in oculi dolore vinum conuenit, dum in oculorum venulis sanguis crassus continetur, sine corporis repletione, nam hoc vinum materiā resoluit. Alias aqua detur. Somnus & vigilia sunt moderata. Aeger super oculum infirmum non dormiat, nec capite eleuato; & puluinar non sit e plumis, quia phlegmone augetur. Aluus seruetur lubrica: nam alui profluuium in lippitudine bonum. Probatur etiam vacuatio excrementorum tertiæ coctionis; vnde aph.31. sect.6. cap.vlt. lib.13. meth. probatur balneum aquæ dulcis, at toto purgato, & concocta inflammatione; quare in declinatione. Quoad motum & quietem, ratione totius corporis si respiciamus ad lippitudinem imminentem: e c.3.l.4. de tuen. san. probatur frequens ambulatio, cursus mediocris, gestatio in vehiculo, probantur omnia citra fatigationem, & capite dorsoque non inclinatis. Si autem respicimus, ad lippitudinem præsentem, cum Gal. c.2.l.4.κατὰ τόπ. exercitio vti licet, post mitigationem doloris, & ante balneum: vt probetur mediocris quædam ambulatio. Ratione motus oculi, cum Auicenna motus superfluus nocet; vt immoderatus risus, fletus; aspectus obiectorum paruorum, alborum, splendentium; nam oculi a luce offenduntur, quia spiritus dissipantur, ca.3.l.10. de vi.p. Vnde Auic. suspendebat pannum nigrum ante oculos, in ægritudine, & viridem in dispositione sanitatis, vt spiritus seruarentur.

CAPVT XXXI.

De Vesica, seu Pustula cornea.

Vcusque de affectu annatę tunicę: sequuntur corneæ; quorum primum Vesica est. Celsus malum hoc vocat pustulam: Græci phlyctænam. Auicennas vocat vesicas: nā cornea instar vesicæ extuberat, cum repleatur materia aquosa. Generatur hoc malum: quoniam materia serosa, petens oculos, replet corneam inter corticem & corticem, seu inter tunicam & tunicam, vt cornea in tumorem attollatur. Vt corneæ vesica, seu pustula, sit tumor corneæ, procedens a materia aquosa. Vnde forma huius vitij est tumor: Quare magnitudo auctæ; quæ est modo symptoma, modo morbus. Est morbus, dū tumor perducitur ad corneam, vt cornea præest foramini rhagoeidis. Nā cum Auicena hic tumor nocet visui: ideo est morbus. Subiectum est cornea. Auicēnas dicebat, corneam repleri secundum partem modo profundā, modo superficiariam. Causa efficiens fuit materia serosa: quæ procedit e cerebri excremento, mutato in aquosum. Huius excremēti vitium est in substantia, si materia aquosa putrescat. Est vitiū semper in quanto; nam semper copia peccat, quia tumoris est causa. Vitium est in qualitate; cum quandoque hæc materia sit calida & acris. Est vitium secundum vbi, secundum motum; quia habet impetum in oculum. Secundum quietem; vt præter naturam inter tunicas corneæ quiescit. Causa generans patet ex alibi dictis.

Nomen. ἀπὸ τοῦ φλύζειν. i. bullire, seu bullas facere.

cap.18. li.5. Cels.

Definitio.

Differentiæ. Hinc facile ratione formæ colligitur, quod tumor sit vel Symptoma, vel morbus. Ratione subiecti: cornea afficitur secundum tunicas vel Internas, vel Externas. Ratione causæ efficientis; materia est Putrida, vel Nō putrida: vel Magis, vel Minus copiosa: vel Acris, vel Acredinis expers: vel Magis vel Minus mouetur: vel Magis vel Minus est impacta.

Signa. Hoc vitium in genere vos cognoscetis ex extensione corneæ, & præsertim extensionem hanc deprehendetis, si æger supinus iaceat (notate hoc:) vt diligenter vterque oculus sit inspiciendus. Differentias ratione formæ cognoscetis; Nam si tumor sit insignis, vt occupet corneam secundum regionem quæ ante est crystallinos, facile est iudicare, tumorem esse morbum: si minus, esse symptoma. Ratione subiecti; an cornea afficiatur secundum regionem attinentem ad crystallinum, oculis facile conspiciemus sine signis alijs. Vtrum autem cornea afficiatur secundum tunicas externas, vel profundas: signa tradentes Aetius & Auicennas, sic distinguunt: si materia sit inter tunicam primam & secundam, pustula apparet nigra: si inter tertiam & quartam, alba. Cuius discriminis alia ratio proponitur ab Auicenna, alia ab Aetio. Auicennæ causa fuit: nam dum pustula pertinet ad superficiem, non prohibet visionem ab intuitu rhagoidis: si autem pustula sit profunda, prohibet. Vnde cum superficialis pustula non prohibeat intuitum vueæ, hæc vuea vt est nigricans, ita est in causa, vt pustula nigricans appareat. At pustula profunda, prohibet intuitum rhagoidis, vt fit intuitio in pustula: vnde pustula alba apparet: nam producitur a materia alba; si exquisita sit pustula, seu vesica: nam spuria fieri potest a liquore, seu materia serosa, sanguini permista. Secundum Aetium vero, si pustula sit in superficie, nigra apparet; nam naturalis pustulæ color est niger: (quia respicit ad pustulam, quæ cum serositate sanguinē habet permistum:) At si profunda sit pustula, albicans apparet: nam habet superiacentem corneam aliā. Quoniam vero interdum ob tunicæ corneæ erosionem vuea procidit, & superficialis pustulæ speciem exhibet: monet idem auctor exactius hac esse distinguenda: quoniam varia est curatio. Cognoscitur igitur pustula in superficie: nam vndique est subnigra. Quod si prolapsa fuerit vuea; cognoscetis, quia non erit locus vndique subniger, sicut in pustula, sed color erit inæqualis: nam circa fundum prolapsæ rhagoidis albedo apparebit, propter corneæ albedinem. Adhæc cognoscetis prolapsam vueam, e mutatione pupillæ, quę parua fit, vel variatur secundum figuram: nam in prolapsu rhagoidis, pupillæ figura rotunda non seruatur; quæ manet, si pustula

cap.29. l.7.

pustula fuerit superficiaria. Ratione causæ efficiē-
tis, quæ sint signa speciei, vitij, causæ generantis;
patet ex alibi dictis.

Præsidia. Quoad præsidia; materia in vesica collecta, tota
vacuanda.

Prognostica. Quoad prognosticum; curatio est facilis; cura-
tio est difficilis; & quandoque mutatur in vitium
incurabile: quod discrimen pendere vi differen-
tiarum. Vnde ratione formæ: difficilioris erit cu-
rationis, si tumor sit morbus, propter vehementiā
essentiæ, & dignitatis. Adest vehementia essentiæ;
nam vbi tumor est morbus, est maior recessus a na
turali statu. Vehementia quoque est ratione digni-
tatis: nam dum tumor est morbus, respicit regio-
nem crystallini. Pustula profundior, cum sit vehe-
mentior ratione dignitatis, cum Auicenna est de-
terior: & præsertim quia cum Aetio periculū im-
minet, nec cornea in profundo rumpatur, & tunc
vuea concidat, & effluant humores. Ratione cau-
sæ efficientis: periculosius est malum, si materia
sit putrida, si copiosior, si acrior, si cū impetu ocu-
los petat: Vt, si contingat eum esse impetum, vt
rumpatur cornea, mutari solet in vitium incura-
bile, præsertim si fiat ruptio in partes internas.

Curatio. Quoad materias: sufficiat proponere, quæ cor-
neæ sunt adhibenda. Vnde quoad materiam chi-
1 rurgicam; dicebat Auicennas; si vesica sit magna,
ferro curanda: nam vitium est vehemens, & indicat
ergo remedium vacuans vehemens; cuius materia
est potius ferrum, quam medicamentum. Nam ni-
si cito euacuetur materia, periculum imminet di-
a ruptionis corneæ ad sedem profundam. Quoad
medicamenta: probantur acria, si parua sit vesica:
sint autem, & medicamenta vehementer siccātia:
vt conficiendum sit [collyrium e terra Samia tor-
re facta, e tutia, e cadmia, antimonio, scoria æris, &
his ablutis; & gummi addatur, & omnia terantur
in aqua pluuiali, & paretur collyrium, quod exci-
piatur aqua fœnugræci.] Animaduertatis Auicen-
nam addere opium: quia componit medicamen-
tum, quod diu est seruandum, vt propter fermen-
tationē opiū obesse nequeat: at si recenti sit vten-
dum; opium non est miscendum. Propter iuniores
[rec. tutiæ, cadmiæ, scoriæ æris, lotarum, ana ʒ s.
gummi ʒ j. terantur in aqua euphragiæ, & fiat col-
lyrium. recip. prædicti collyrij ʒ s. aquæ fænugræci
ʒ vj. Misc.] Sed notandum Aetium probare etiam
astringentia: quoniam non respicit ad vesicam ex-
quisitam, sed ad tumorem aquosum, qui sit parti-
ceps inflammationis. Hoc verum esse, inde scitur,
quia addit: mitigata inflammatione, opus esse vti
myrrha, croco, nardo, & proinde discutientibus,
non astringentibus. Hoc debetis notare, ne in cu-
ratione erretis.

CAPVT XXXII.

De Vlcere corneæ.

Nomen. Generatio. Quoad vlcus corneæ; huius nomen pa-
tet. Generatur dum corneæ occurrit
causa morbifica, quæ in corneæ sub-
stantiam per modum vel abrasionis,
vel simul etiam erosionis ita agit, vt
corneæ substantia absumatur, & vnitas soluatur.
Definitio. Huius vlceris definitio est: quod sit soluta vnitas,
cum magnitudine imminuta corneæ, producta a
causa mordaci. Colligitur hęc definitio e c.2.l.13.
meth. e c.1.l.4. meth. e c.1.l.6. meth. & e c.1.l.1. de
loc. affect. Quoad formam; fuit soluta vnitas, cum
imminuta substantia; vt vlcus sit affectus mistus e
soluta vnitate, & magnitudine imminuta; ad diffe
rentiam simplicis vulneris. Subiectū fuit cornea;
quæ vlceratur, modo magis, modo minus: Et pro-
inde modo in superficie, modo in profundo. Cau-
sa efficiens fuit causa mordax: quæ esse potest, &
interna, & externa. Interna, est succus mordax,
sum secundum propriam naturam; vt bilis flaua,
bilis atra, a qua producitur vlcus cancerosum: tum
ratione putredinis; vt quilibet succus, dum putre-
scit. Addebat Auicennas; huiuscemodi materiam
vel aliunde confluere, vel esse reliquias hypopij, uel
pustulæ seu vesicæ. Causa autem externa
sunt medicamenta acria: & cum Auicenna esse po
test ictus, percussio.

Differentiæ. Differentiæ diligenter ꝑpter iuniores sunt tra-
dendæ: vt sciant capere differentias, non modo in
vlcere corneæ, sed etiam in vlcere cuiuslibet par-
tis. Sciendum igitur e cap. vlt. lib. 3. meth. differē-
tias non esse capiendas a coniunctis; vt si quis di-
cat vlcus esse inflammationis, vel expers, vel par-
ticeps: nam ex his, ait Galenus, non constituuntur
differentiæ. Et ratio est, quia quodlibet seorsim cō-
sistit, vlcus per se consistit; inflammatio per se cō-
sistit. Quare differentiæ capiendæ sunt, vel ab vl-
ceris materia; & hæ sunt maxime propriæ, vel ab
aliquo etiam sunt capiendæ, quod est extra vlcus,
quod tamen habet rationem causæ sine qua non;
& hæ sunt differentiæ, non tamen ita propriæ, vt
priores. Vnde quoad proprias: capiuntur ab vlce-
ris figura, & magnitudine. A figura: vt vlcus est
vel Obliquum, vel Rectum, vel Retortum, vel
Quolibet alio modo figuratum. A magnitudine
etiam capiuntur differentiæ, & primum a longi-
tudine; vt vlcus est vel Longum, vel Breue. A la-
titudine; vlcus est Latum, vel Arctum seu angu-
stum. A profunditate seu altitudine; vlcus est Su-
perficiale, vel Profundū; seu est Aequale, vel In-
æquale. Si corneæ vlcus sit angustum, & profun-
dum; Græci vocant βόθριον, idest, foueolam; Auicē-
nas uocat aualium. Si ulcus sit latum, & minus
Paulus ca. 22. lib. 3. profundum: Paulus uocat κοίλωμα; ab Auicenna
uocatur sulumа, idest, ungula. Quoad differentias
non proprias: capiuntur a tempore, a conspectu,
generationis ratione, & locis in quibus. Declaro.
A tempore, ulcus est Recens, uel Antiquum. Ab
aspectu; est Euidens, aut Reconditum. A ratione
generationis; ut facta est soluta unitas, uel secun-
dum Totum, uel secundum Partem. Quamuis hęc
differentia pertineat potius ad uulnus. Si differen-
tiæ capiantur a loco, a subiecto, hoc est, a cornea:
cum Auicenna sunt quinque species ulceris, qua-
rum tres attinent ad superficiem, duæ ad profun-
dum. Nec obstat, quamuis Auicennas proponat
septem species: nam duæ pertinent ad causam ef-
ficientem; non autem ad subiectum, de quo iam lo
quimur. Itaque quoad ulcus partium externarum;
si pertineat ad primam tunicam corneæ, secūdum
nigrum oculi, uocatur alchasi, si ad secundam mē-
branam, dicitur Nubes, chatemam; nam instar nu-
bis uisionem turbat: si pertineat ad coronam, ubi
est nigredo, dicitur ulcus coronale, Paulo dicitur
argemon: si autem ulcus spectet ad profundiores
partes, spectat ad tertiam tunicam, & dicitur sulu-
ma, idest, ungula, a Paulo κοίλωμα: uel ad quartā,
& uocatur aualium, Paulo foliuia. Ratione autē
causæ efficientis, patet ulcus fieri a causa Externa,
uel Interna. Et si interna: hæc differt uel specie,
uel uitio, uel causa generante. In præsentia duo no
tanda; primum causam morbificam, idest, mate-
riam agere, & ulcerando, & quandoque inducen-
do intemperiem calidam. Secundo notandum; si
ulcus fiat a materia exusta; si attineat ulcus ad su-
perficiem, uocari ab Auicenna adustiuum lano-
sum;

sum; si attineat ad profundum, vocari adustinum crustosum.

Signa.

Vlcus non difficulter cognoscitur, e dolore pulsante. Et si fuerit in cornea, ad differentiam vlceris tunicæ annatæ, conspicitur velut punctum album: at si vlcus sit in tunica annata; punctum non albicans apparet, sed rubicundum; nam dum cornea vlcere afficitur, albedo apparet propter albedinem saniei, & dum vi vlceris cornea priuatur diaphaneitate, album præ se fert colorem; nam [illegible], dum terminatur, album conspicitur. At si vlceretur tunica annata; vlceris sedes rubicunda conspicitur; nam hæc tunica est multis venis referta, vt fluat sanguis; qui quamuis exiguus sit, in minima copia, euidens tamen rubedo conspicitur, quoniam in albo corpore exigua rubedo est euidens. Sed præterea vlcus indicatur e pregressis causis vlceris. Facile etiam cognosceris differentias; quæ capiuntur a forma. Nam quæ sit vlceris figura, quæ magnitudo, visui patet. Ratione subiecti si cornea afficiatur secũdum primam tunicam; indicatur ex asperitate, & læsa visione, quæ fieri videtur veluti per fumum. Si attineat ad secundam tunicam cognosceris e læsa visione, in qua veluti per nubem intuitus fieri videtur. Si sit species coronalis vocata; enim Auicenna cognosceris, quia pertinebit ad regionem pupillæ. Si fuerit in cornea; ex albedine. Si pertineat ad annatam, est permista rubedo. Si pertineat ad profundum tunicæ; vix lumen possunt ferre.

Indicationes vlcerũ generales.

Sequitur pro curatione vlceris corneæ, vt de indicationibus agamus, circa quas hoc loco ita versabimur, vt inde quisque facile assequatur, quid agẽdum in omni vlcere. Itaque cum vlcus sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis vlcerantis, producta a materia corrodẽte; ob id indicationes sunt hauriendæ, a rebus præter naturam, & a rebus secundum naturam.

1. A reb. p̃ter naturã.

Quoad res præter naturam, cum Gal. l.3. meth. c. vii. vlcus indicat agglutinationem, idest, vnionem, vt vlceris labia coniungantur. At cum vlcus sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta; (in vlcere enim caro est imminuta,) carnis defectus indicat præsidium carnem generans. Et si imminuta sit substantia cutis; cutis defectus indicat præsidium cutim generans, idest, cicatricem inducens. Vt in vlcere scopi tres sint, scilicet carnis generatio, agglutinatio, & cicatrizatio. Verũ cum Galeno l.3. meth. intelligere est operæ pretium, qua arte caro generetur, qua arte fiat agglutinatio, & cicatrizatio. Itaque sciẽdũ cum Galeno c.7. l.3. meth. impletionem cauitatis, idest, generationem carnis, agglutinationem, & cicatrizationem, esse naturæ opera; medici vero officium esse, vt docetur c.6. l.3. meth. remouere impedimenta; nam secus non est possibile illos scopos assequi.

Vlceris cura, quaten⁹ a natura peragitur.

Impedimẽtorum sublatio.

Quantum igitur attinet ad impedimentũ; hoc est vel Læsio facultatis, vel error externus. Huius numeri hæc est ratio, quoniam malum, & vitiosum opus procedit vel a læsa facultate, vel ab errore externo, vt cum hæc impedimenta habeant rationem causæ, ideo dictum fuerit a Galeno ca.3. l.4. meth. has indicationes esse præseruatorias, quia a causa capiuntur. Habent autem hæc impedimẽta, (vt admonet Gal. cap.1. l.4. meth.) vel rationẽ efficientis causæ, cuiusmodi sunt subiectæ carnis affectus, vel causæ sine qua non, quemadmodum est pilus, arena, & similia, quæ in vlceribus aliquãdo reperiuntur. Hæc ergo impedimenta cum attineant vel ad læsam facultatem, vel ad errorem externum; quoad illa attinet, quæ spectãt ad læsionẽ facultatis, vt inbet Gal. c.7. l.3. meth. si in parte vlcerata fuerit intemperies, indicat alterans per cõtrarium; Si morbus sit tumor, tumoris materia,

Impedimẽta rõne læsæ facultatis.

(quia tumor non indicat) vacuaris poscit: &, si caro excreta, & aucta habeat rationem tumoris morbifici, est dissipanda. Quoad errorem externum; hic vt rationem habet impedimenti est Communis, vel Proprius. Communis est, qui respicit generationem carnis, agglutinationem, cicatrizationem. Proprius est, qui vnum tantum respicit e tribus prædictis. Quoad communem errorem, est Materia fluens, & Causa morbifica, quæ alia est a constitutione partis, ab intemperie, a morbo: & residet hæc causa morbifica in parte vlcerata. Quoad materiam fluẽtem in partem vlceratam: ab hac varia indicantur præsidia: vt materia fluens varia est secundum speciem, secundum vitium, secundum causam generantem. Propter iuniores; species sit materiæ fluentis, vel Sanguis, vel Alius humor: ab his humoribus determinatæ hauriuntur indicationes. Et pariter sunt hauriendæ indicationes a vitio secundum substantiam, qualitatem, quantitatem, & vbi, & præcipue secundum motũ. Et similiter ratione causæ generantis, varia sunt haurienda præsidia: vt alterare oporteat modo iecur, modo vẽtriculum, modo alia viscera, de quorum indicationibus in proprijs capitibus. Quoad errorem communem, ut est causa morbifica residens in parte ulcerata; hæc multiplex esse potest; ut pilus, sordes, materia putrida, caro contusa, caro excrescens, sed non ad eam magnitudinem ut sit morbus, quia esset læsio facultatis: huius classis est dolor in parte ulcerata, & similia, quæ sui præsentia prohibent carnis generationem, agglutinationem, & cicatrizationem. Quæ sane causæ in genere indicant ablationem; in specie, indicant ablationem specificam: ut pilus, indicat, quod pilus sit auferendus. Quoad errorem proprium: primum si respiciat carnis generationem; cum Gal. cap.3. lib.3. method. etiam præsente proba facultate, & probo sanguine; cum e necessitate generetur duplex excrementum, utrumque habet rationem erroris proprij, ratione generationis: unde excrementum tenue, ut humidum, indicat siccans; excrementum autem crassum, ut replet, indicat uacuãs. At, cum euacuationem turbent medicamenta astringẽtia: minime hæc in carnis generatione sunt administranda. Hinc Galenus magis ad specifica descendit cap.3. lib.3. meth. ubi probat præsidium siccans, & detergens primi ordinis: nam remedium siccans ultra primum ordinem, ut sanguinem fluẽtem potest absumere, ita carnis generationem impedit: indicat igitur siccum, sed non ultra primum gradum. At Galenus admonebat ulcus humidius indicare siccius; corporis autem temperiem, quo humidior fuerit, tanto medicamentum minus siccum postulare: ut si ulcus sit pariter humidum in ægris diuersis, in sicciori temperamento opus sit sicciori medicamento, in temperamẽto humidiori, minus sicco. Cuius ueritatis fundamentum desumitur e cap.1. lib.5. meth. ubi docet, ea quæ sunt præter naturam, indicare contrarium: quæ secundum naturã, simile; ut pars ulcerata siccior sit magis siccanda, minus sicca, minus siccanda. Ex his constat, in utraque sanitatis intẽperie probari siccum; & hoc siccum præsidium non indicari ab intemperie sanitatis, nam humida humidũ indicat, non siccum; sed ab humido excremento indicari; permitti uero a temperie sicca, nõ ab humida, uerbi gratia, si ab excremento ulceris humido indicatur siccum in primo gradu, in tertia mansione; causa temperaturæ humidæ prohibetur: ut opus sit uti medicamento siccu in primo gradu, sed non in tertia mansione, uerum in prima. Vnde cum Galeno cap.3. lib.3. meth. cum medicamentorum siccantium alia magis siccent, alia minus: quale

Impedimẽta rõde erroris externi.

1. Ob materiam fluẽtem.

2. Ob cãm morbificã in parte vlcerata.

3. Ob excrementa, quę in carnis generatione proueniunt.

nam

nam conueniat, indicandum partim ex vlcerum diuersitate; (vt sunt, vlcus vel minus vel magis humidum) partim ex ægri temperatura: vt vlceris excrementum concurrat vt indicans, ægri temperies concurrat velut permittens, aut velut prohibens. Quoad errorem proprium ratione agglutinationis: cum Gal. cap. 1. lib. 5. meth. probatur magis siccans, quam in generatione carnis, & siccans citra detersionem, & leuiter astringens. Fundamentum est, quia hic error ad agglutinationem spectans, est duplex: alter est cum Galeno capi. 5. lib. 3. method. sanguis fluens optimus: nam in agglutinatione oportet exsiccare quod afluit, etsi sit optimus sanguis. Alter autem error est carnis genitæ raritas; quæ indicat astringens: at cum minus possit raritas ad prohibendum agglutinationem, quam ad cicatrizationem: ob id, vt in agglutinatione probatur siccius medicamentum, quam in generatione carnis: ita in agglutinatione probatur minus astringens, quam in cicatrizatione. Vt in agglutinatione, descendendo ad remedia determinat vltima, locum habeat præsidium, siccum in secundo gradu, & astringens in primo. Quoad errorem respicientem cicatrizationem; pariter cũ Galeno cap. 5. libru. 3. meth intelligendum vlcus ad cicatricem perduci generando cutem, quæ e subiecta carne creatur; cutem vero non posse exquisitam regenerari, quia seminalis est; ideoq; generandum aliquid simile cuti: vnde cum cutis carne sit siccior & densior; ob id caro, vt humidior cute, indicat siccans; vt rarior, indicat astringens. Hæc igitur caro non modo indicat siccans & astringẽs, sed multo magis quam in agglutinatione: nam causa cicatrizationis siccandus est humor, qui etiã in carne continetur, vt hæc euadat densior. Quare in cicatrizatione indicatur remedium siccans in tertio, astringens in secundo. At si inuicem conferantur siccantia, & causa cicatrizationis, & causa, non agglutinationis, sed consumptionis carnis excretæ; cum Galeno capite sexto, libro tertio. method. sicciora probantur causa carnis excretæ, quã causa cicatrizationis. His ita explicatis, patet cur Galenus capi. 5. lib. 4. method. secundum mentem Hippocratis libro de vlc. dixerit, vlcus esse humidum, sanum autem siccum; nec vlcera madefacienda nisi vino, cum vltimus finis sit siccatio. Humidum enim est vlcus, hoc est, vlcus tandiu perseuerat, quousque durat humiditas morbifica; & sanum est siccum, hoc est, dum morbifica humiditas est consumpta, quæ scilicet attinet ad generationem carnis, ad agglutinationem, & cicatrizationem. Notandum quoque quod Galenus cap. 5. libro 4. method. dixit, vlcus, qua vlcus, mediocriter siccans indicare; vlcus enim qua vlcus, idest, quatenus est soluta vnitas, indicat agglutinans, quod cum Galeno cap. primo, lib. 5. meth. est siccans in medio constitutum inter siccãs ratione generationis carnis, & ratione cicatrizationis. Quo aũt ad id, quod in vlcere secundũ naturam; quamuis indicationes capi possint a temperatura, & calido insito partis vlceratæ; tamen potissimum capiuntur a calido innato. Ratio est, quoniam temperies conseruatur, nisi vsurpentur medicamẽta destruentia temperaturam. At calidum innatum, cum assiduo dissipetur, indicat conseruans: & cum in calido innato seruanda sit quãtitas, & simul substãtia & qualitas: ideo a calido indicatur calidum, quod Hippo. aphoris. 22. sect. 5. calidum suppuratoriũ vocat, cuius beneficio cõseruatur substantia & qualitas calidi innati, vnde pars vlcerata optimũ generat pus, quod maximũ est securitatis indicium, nam (vt ait Gal. in com. libro cit.) nihil mali aduenire vlceri potest, si bonum pus generetur,

4 Ob sanguinis boni affluxum, carnisq; genitæ raritatem.

5. Ob carnis humiditatẽ, & raritatem.

II. Indicationes a rebus secũdũ naturã in vlcerata parte.

Hoc autem calidũ suppuratorium, oportet vt non modo sit calidum (nam calidũ vt calidum secundum naturã simile indicat) sed prætere sufficit, vt sit calidũ in primo gradu, nũ vltra. Vnde Hipp. proponit calidũ, quod cutẽ emollit, dolorẽ sedat, tenuisq; est substãtiæ: siquidem cum Hipp. & Gal. cutem extenuat, discutit, & vacuat. Sed oppositum videtur propositũ esse a Gal. qui l. 5. simpl. ait, suppuratorium esse viscidæ substantiæ, vt poros claudat, ne calor dissipetur. Itaq; pro resolutione: calidum suppuratoriũ, quod indicatur a calido, est duplex: vtrumque moderate calidum, vt non excedat primum gradũ; at alterum tenue, alterum viscidum. Id quod est tenuis substantiæ, cum Gal. aphoris. 22. sect. 5. prohibetur a fluxione & a putredine: nã fluxio augetur a calido, maximẽ si hoc tenuis sit substantiæ: putredo etiam a calido augetur. Vnde dicebat Hipp. loc. cit. calidũ suppuratoriũ esse bonũ, sed non in omni vlcere, quia nec in putrido, nec in eo quod est cum fluxione. Præterea suppuratoriũ tenuis substãtiæ prohibetur etiam a carne contusa: nam (c. 5. l. 4. meth. & secundum Hipp. lib. de vlceribus) si caro sit contusa, oportet celerrime suppurare: at hoc præstari nõ põt suppuratorio tenuis substantiæ, sed opus est suppuratorio viscido. Vnde ἐκτυπωτικὸν viscidum tantum in vlcere probatur, si est cum carne contusa: quia hoc calidum est & humidũ: in vlcere autẽ semper oportet exsiccare, nisi caro sit cõtusa; siquidẽ siccare oportet causa & generationis carnis, & glutinationis, & cicatrizationis: vt propterea recte Gal. cap. 7. l. 1. κ. γέν. dixerit, nullum humectans esse cõmodum vlceribus. Sed statim quis quæret; cur calidum innatum conseruetur suppuratorio tenuis substantiæ, nisi caro sit cõtusa. Dicendum, causam esse, propterea quod calidum innatum adiutum a suppuratorio tenui agit in bonum sanguinem, cuius portio mutat in substãtiã calidi insiti; vt propterea cõseruetur, nec egeat viscido suppuratorio: At dum calidum insitum agit in carnem contusam, quoniã hæc vniuersa vertit in pus, vt in hac actione non reparetur substantia calidi innati; ideo dissiparetur & hæc substantia, nisi suppuratoriũ esset viscidum. Et hæc de indicationibus & vlceris corneæ, & omnium vlcerum.

Dub.

Sol.

Quoad prognosticum. Oculi vlcus est vitium non contemnendum: quia enim absumitur pars seminalis, non reparatur exacte; ideoque oboritur cicatrix, vt cornea amittat diaphaneitatem, hincq; lædatur visio. Sed pro varia vehementia differentiarum, vario modo eu prognosticandum. Statuendum igitur vlcus magnum esse magis periculosum: nam adest vehementia ratione essentiæ. Rhases dicebat vlcus corneæ, magis esse periculosum vlcere annatæ: nam adest maior vehementia dignitatis. Si vlcus sit canerosum; est incurabile, vnde destruitur visio, in hoc enim vlcere nulla desideratur vehementia. Et notandum cum Galeno c. 2. lib. 1. de sympt. caus. in soluta vnitate corneæ, periculum cæcitatis imminere: quia humor albugineus effluit. Dicebat autem Galenus loc. cit. hoc euenire vt plurimum: & propterea testatur puerũ visum recuperasse. Recte intelligendus Galenus. Nam loquitur de puero, qui fuit affectus vulnere, vt aliter de vlcere sit statuendum, in hoc enim est deperdita portio corneæ: vt nequaquam salutem polliceri debeatis.

Prognosticum.

Dum igitur curationẽ hoc vlcus admittit; quantum attinet ad materias chirurgicas, patet rationabiliter Rhasim, & Auicennam probare phlebotom. cucurbitulas, dum sanguis peccat: neque improbantur fonticuli, dum vlcus fouetur ab excremento fluẽte ad oculum. 1
Topica. Galenus c. 2. l. 4. κατὰ γέν. probat [illegible] tutiam lotam, collyrium e thure, 2
myrrha,

Curatio.

myrrha, croco, metallicis medicamentis lotis.] Animaduertere autem oportet; si coniunctus sit dolor, addendum medicamentis propositis [oui candidum, succum mandragoræ. Rhasis vtebatur Sief albo cum lacte: si dolor aderat.] Si contingat vt vi vlceris rhagoidea procidat; [collyrio e tutia addere licet astringentia: vt liceat vti aqua rosacea, sanguine drac. Vnde Rhasis huc respiciens, probat collyrium, recipiens stibium; quod cum Galeno li. 9. simpl. siccat & astringit, & propterea cum Dioscoride vlcera mundificat & cicatrizat.] Si eueniat vt vlcus sit sordidum, Gal. loc. cit. addit [collyrium e vino, croco, sale, cadmia, melle, & alijs propositis in c. 7. Auic. probat syrupum de melle, cum aqua fœnugræci. At si oculus fuerit exquisitioris sensus; mellis loco præstat vti sacchar̄o, ad detergendum.] Ad efficiendum cicatricem, probatur [Sief propositum a Rhasi.] Et si vlcus ægre ducatur ad cicatricem, potestis cum Gal. c. 7. l. 4. κ. τόπ. vti hoc medicamento. [recip. æris vsti ℈ ij. myrrhæ ℈ j. piperis gr. vij. misyos assati ℈ j. croci ℈ j. vini georosi ℥ iij. vini passi cretici ℥ j. arida terantur, & infundantur in vino; & dum vinum erit imbibitum, oportet affundere passum; & deinde medicamentum conteriendum in vase æreo; & lento igne coquendum, ac seruandum in pixide ærea.] Diæta patet.

CAPVT XXXIII.

De Ruptura corneæ.

Nomen.
Vptura corneæ, Rhexis, πρόπτωσις, est illud malum, in quo corneæ vnitas ita diuiditur, vt vuea procidat. Vt si respiciamus ad solutam vnitatem corneæ, vocetur ruptio ῥῆξις sin ad procidentiam rhagoidis, πρόπτωσις ῥαγοειδοῦς χιτῶνος & hoc ad differentiam procidentiæ totius oculi. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens corneæ, ita soluit corneæ vnitatem, vt rhagoides non possit sedem suam seruare; sed necessario procidat. Vt πρόπτωσις sit situs præter naturam rhagoidis, procedēs a soluta vnitate corneæ. Cum Auicenna & Paulo forma huius vitij est situs præter naturam. Subiectum est rhagoides: nam quia hæc procidens situm secundum naturam non seruat; idcirco huius mali est subiectum. Causa efficiens est soluta vnitas corneæ. Soluitur autem vnitas corneæ a causa Interna, vt a præcedenti vlcere; vel ab Externa, vt a percussione, a causa incidente corneam.

Definitio.

Differētiæ. Quoad differentias: capiuntur a forma & efficiente, non a subiecto: nam situs præter naturam subiectum semper est vuea; solutæ vnitatis subiectum semper est cornea. Differētiæ ratione formę, e Paulo & Auicenna: Situs rhagoidis est vel Magis, vel Minus vitiosus. Hinc si rhagoidis procidat exigua portio, oritur illud vitium, quod vocant μυοκέφαλον, idest caput muscæ; Arabes vocant affectionem formicalē. Si procidat maior portio rhagoidis, fit σταφύλωμα, idest vueatio: nam quod egreditur habet formam vuæ. Si portio plurima procidat, fit μῆλον, idest, malum. Et si accidat, vt vna cum vuea procidat etiam cornea, Auicennas vocat orbicularem affectionem. Ratione causæ efficientis: si malum fiat a soluta vnitate corneæ; tūc vel Contrahitur callositas, vel non contrahitur. Et si adsit callositas, fit ἧλος, idest, clauus. Præterea, malum est a causa Externa, vel Interna.

Signa. Signa. Hoc vitium in genere patet. Secundum differentias a forma; non est opus signis. Ratione causæ efficientis: si fuerit soluta vnitas; an callum contraxerit, inde patet: quoniam secundum circumferentiam rhagoidis apparet albedo corneæ, quæ callum contraxit. Vtrum autem soluta vnitas fiat a causa interna, vel externa; patet ex alibi dictis.

Indicationes. Præsidia. Ratione situs præter naturam; rhagoidis situs restituendus: & causa solutæ vnitatis, indicatur vnitio.

Prognostica. Vitium hoc secundum Auicennam & Græcos non facile curatur: nam difficultas inde colligi potest, quia arduum est intropellere rhagoidem, & corneæ solutam vnitatem remouere. At augetur difficultas, pro vi differentiarum. Ratione formæ est minus periculum in formicali: maius in staphylomate: incurabile vitium est μῆλον, in hoc enim insignis est vehementia essentiæ. Ratione causæ efficientis: dum reliqua sunt paria, periculum intenditur, si soluatur vnitas a causa vlcerante, vt minus sit periculum si soluatur a causa incidente: dum enim soluitur a causa vlcerante, est maior recessus, quia adest defectus secundum substantiam corneæ. Et si callus sit contractus, incurabile est malum: ob summam vehementiam essentiæ.

Curatio. Quoad remediorum materias: Causa proposita clauali, quæ non cedit medicamentis, probatur a Paulo, Aetio, Celso, materia chirurgica, ratione deformitatis minuendæ, vt confugiendum sit ad ferrum. Auicennas vero ait quosdam propter pulchritudinem eminentiam abscindere; ipse tamen iudicat rectius esse, vt ad ferrum non confugiamus, quoniam forte effunditur materia, & mutatur ad oculum sanum. Quare in hac controuersia id in praxi seruandum, vt si oculus sanus sit imbecillis, & exquisiti sensus, tutius sit a ferro recedere. Medicamenta probantur astringentia. Vnde Auicennas proponit [medicamenta confecta ex aqua, aceto, vino astringente, in quibus vel macerentur, vel bulliant rosæ, vel folia vlmi, polygoni, rubi. Licet etiam terere gallas immaturas, terram sigill. cerussam, & similia. Vnde etiam probatur succus foliorum oliuæ, succus virgæ pastoris, succus polygoni.] Auicennas inter valentiora probat [collyrium ex cineribus, quibus æs purgatur, & similiter probat collyrium e croco, amylo, tragacantha, cum albo oui.] Et hoc notandum, si immineat inflammatio, medicamenta non esse excipienda [vino,] si vero dolor vrgeat, vel immineat, non esse excipienda [aceto.]

CAPVT XXXIIII.

De Puris collectione.

Nomen. Aliud vitiū ὑπόχυσις, de quo paulo post, ca. 38.
Ere collectionem puris, seu ὑπόπυον, cum Galeno. ca. vlt. l. 14. meth. Intelligimus illud vitium, in quo pus colligitur in oculo, & præsertim inter corneam & crystallinum. Generatur hoc vitium, dum tumoris materia in pus mutatur, vt oculus affligatur tumore sub cornea, vt lædatur visio. Quare Hypopyon est tumor sub cornea, procedens a materia purulenta. Forma est tumor. Subiectum est oculi regio, sub cornea; Et cum Auicenna sedes potest esse duplex; propinqua, dum pus colligitur inter corneam & rhagoidem; profunda, dum inter rhagoidem, & crystallinum pus colligitur. Causa efficiens est materia purulenta: quæ procedit e tumore, qui degenerat in abscessum; siue sit tumor corneæ, siue rhagoidis.

Definitio.

Differentiæ

Differentiæ. Differentiæ a forma. Tumor est Maior, vel Minor. A subiecto: materia purulẽta residet, vel inter Corneam, & rhagoidem: vel inter Rhagoidem, & crystallinum. Ratione causæ efficientis dicendum, abscessum pertinere, vel ad Corneam, vel ad Rhagoidem.

Signa. Malum hoc in genere patet. In conspectu etiam sunt differentiæ a forma sumptæ: nam oculis intuemur, an tumor magnus sit, vel paruus. Ratione differentiarum a subiecto sumptarum; si pus resideat inter corneam; & rhagoidem; pus exactius conspicitur, & affectus oculus sano oculo eminẽtior apparet. Quantum attinet ad causam effectricem; num sit pus, ita cognoscetis: nam si caput, vel oculus concutiatur, mouebitur materia purulenta; & præterea pus esse cognoscetis e præcedente abscessu.

Indicationes. Præsidia. c. vlt. lib. 14 meth. Pus vacuandum. At iuniores recte intelligant Galenum. Tribus modis fieri potest puris vacuatio: primũ v. pus simul multum, & totum vacuetur: secũdo, vt paulatim euacuetur: tertio, vt transferatur seu transponatur in partem ignobilem. Vnde obiter colligatis, transponens non esse indicatum, sed modum euacuationis: ac propterea extra methodum.

Prognostica. Secundum Galenum cap. vlt. lib. 14. metho. vitium hoc est curabile; quoad puris euacuationem; Nam si forte coniungatur vlcus, aut inflammatio, confugiendum ad propria capita. At, vlcere & inflammatione absentibus; pus vacuari potest.

Curatio. Ca. 18. l. 7. Materia chirurgica loc. cit. est duplex. Altera; sectio corneæ circa iridem: de qua monet Aetius, acum oblique esse immittendã; & deinde post euacuationem puris oui candidum instillãdum: mox integrum ouum cum vino mulso conquassatum, oculo imponendum. Altera materia chirurgica est transpositio: oportet enim collocare ægros in sella rectos, & caput concutere, vt pus descendat in partem ignobilem. Medicamenta loc cit. improbantur valide siccantia: nam ea violentia cogunt materiam, vt euadat irresolubilis: Et e cap. 2. lib. 4. κ τό π. vitanda sunt reprimentia, astringentia: quoniam pus vacuatur per modum resolutionis seu digestionis: vt probentur [collyria e melle, myrrha, croco, fellibus, cum succo fœnugræci, fumariæ, feniculi & similium,] de quibus dicendum in sermone de suffusione.

CAPVT XXXV.

De Dilatatione Pupillæ.

Nomen. HActenus de annatæ, & corneæ tunicæ affectibus: sequuntur vitia magis spectantia ad rhagoidem: vnde primo agendum de Mydriasi. Per hanc (quã Auicen. vocat almusar, Latini dilatationem pupillæ) intelligimus vitium, in quo cum Paulo, Aetio, Rhasi, rhagoidis foramen ita amplificatur, vt citra mutationem coloris in pupilla lædatur visio. Generatur hoc malum, dum oculo occurrit causa morbifica: cuius vi foramen rhagoidis præter naturam amplum euadit, vt visio lædatur.

Definitio. Mydriasis ergo est amplitudo præter naturam foraminis rhagoidis, producta a causa morbifica.

Forma. Forma huius vitij, est amplitudo præter naturam, vt lædatur visio: vt hoc vitium formaliter sit conformatio morbosa, vt pertinet ad orificia: & est cõformatio in orificio quidem, sed ampliore non angustiore reddito. Hanc conformationem esse morbosam, testatur Galenus c. 2. l. 1. de sympt. caus. & ratio in promptu est, nã dum pupilla amplior redditur, spatium non impletur spiritu animali, prout opus erat, vt hinc visio lædatur; Vt e sententia Græcorum, & Arabum, patientes procul exacte non conspiciant, & obiecta ijs minora quam sunt appareant. Non exacte procul conspiciunt; quoniam vbi spiritus animalis est dispersus, radios procul non potest emittere. Cur autẽ obiecta minora appareant, hoc scire est difficile, & ob id multi multa dicunt. Sed breuitatis gratia, vt hæc veritas cognoscatur; primum scire oportet cur oculis etiam sanis existentibus, obiecta minora appareant? Causa igitur est, quoniam oculus secundum crystallinũ, & spiritus animales, magis & secundũ omnes partes afficitur ab obiecto proximo, vt obiectum proximum magnum, quantum est, iudicetur ab oculo. At, si remotum sit obiectũ, nec strenue nec efficaciter, nec secundum omnes partes agit in crystallinum, & spiritus: vt, cũ minus afficiatur crystallinus, minus afficiatur spiritus; obiectum distãs ab oculo iudicetur minus. Idẽ ergo contingit oculo, dum foramen rhagoidis amplius euadit: vt, cũ spiritus animales dissipentur, non vniantur, & ob id non afficiãtur ab obiecto; quemadmodum cum vniuntur; quia tunc defectus est in receptione, est etiam defectus in iudicio: & propterea obiecta minora apparent.

Subiectũ. Subiectum huius mali est vuea, vt est donata foramine. c. 2. lib. 1. de sympt. caus.

Causa efficiens. Efficiens causa morbifica est, vel Natiua, vel Adscititia. Natiua prodit e prima formatione: adscititia post. Cuius causa est, vel Interna, vel Externa. Si interna, est tensio rhagoidis: tenditur autem, vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria ratione; vt afficitur, vel vt Similaris, vel vt Pars instrumenti. Si afficitur, vt similaris pars, afficitur siccatione per se, sed etiam consumptionem albuginei: humor enim albugineus si minuatur, fit potius angustia pupillæ, non dilatatio. Quod si rhagoides, vt pars instrumenti afficiatur, tumore afficitur. Tenditur ex accidente; dum rhagoides a subiectis humoribus ad vitas similitudinem repletur. Causa externa est ictus. Notandum autem causam percutientem concurrere, vel mediate, dum scilicet vi percussionis rhagoides copiosa materia repletur: immediate autem dum vi percussionis tunica laceratur, vt foramen amplius euadat.

Differentiæ. Differentiæ a forma capiuntur secũdum Magis, & Minus. A subiecto non sumuntur differentiæ: semper enim est vuea. Ratione causæ efficientis: dicendum producta causa Interna, vel Externa: Natiua, vel Adscititia.

Signa. Hoc vitium in genere, & ratione formæ patet; vt non sit opus signis. Ratione causæ efficientis, causa externa patet. Interna, & natiua inde patet, quoniam vitiũ fuit a principijs generationis. Adscititia cognoscitur: nam tunica si tenditur propria ratione; præcedunt causæ siccantes, adest tumor: si hæc desiderentur; iudicandum rhagoidem ex accidente tendi.

Præsidia. In genere hoc malum indicat remedium foramen angustans. Et si non fouea tur ab aliqua causa, nihil aliud agendum: vt in mydriasi natiua, & in ea quæ oritur e lacerata rhagoide. At si a causa foueatur, vt in mydriasi adscititia a causa interna; si vuea tendatur propria ratione, si ratione siccitatis, oritur indicatio humectãdi; si ratione tumoris, huius materia vacuanda. Si ex accidente tendatur, subiecti humores euacuandi.

Prognostica. In genere: causa visionis læsæ malum hoc non exiguum est momẽti. Vnde Galenus c. 2. l. 1. de sympt. caus. ait, nullã amplitudinem, siue natiuam, siue adscititiam esse bonam. Verum pro differentiarum ratione, vario modo prognosticandum. Ratione formæ; periculosius est malum, si foramen est

amplius: vnde Auicennas ait, si dilatatio sequatur eandem, non remanere vitium aliquid de quo sit curandum: nam summa est essentiæ vehementia. Ratione causæ efficientis: si malũ fiat ab interna causa, si hæc natiua sit; cum Auicen. vitium est incurabile: nam vitia formatricis adeo sunt vehementia, vt nequeant expugnari. Si autem causa sit adscititia, cum Aetio malum etiam ægre curabile est: nã rhagoides, vt est corpus mẽbranosum, semel tensum, ita induratur, vt non facile ad statum naturalem redeat. Et si tendatur vi siccitatis, cum Galeno cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. difficulter sanatur. Secus si fiat a tumore. Et addit Galenus; si tẽdatur ratione inflãmationis, ratione scirrhi, ratione abscessus, peritum medicũ non magno negocio hoc malum posse superare. Quod sane difficulter intelligi potest: vnde multi interpretes codicem deprauatum dixerunt. Ita igitur intelligendus Galenus: Rhagoidis tumor bifariam accipi potest: primo modo vt tumor; vnde si est scirrhus, nequaquam facile curatur, imo curari nequit. Secundo modo tumor accipi potest, vt est in causa amplitudinis foraminis, & secundum hanc rationem non est difficile hoc malum expugnare, cum satis sit tumorem minuere; quo imminuto, licet non sit prorsus extirpatus, tensio etiam minuitur, vt non lędatur visio. Si autem altera e parte tendatur vuea ex accidẽte; pro copia humoris replentis, vario modo prognosticandum: & ob id Rhasis dicebat; si post capitis dolorem foramen dilatetur vsque ad albedinem, parua est spes in cura, ob immodicam materiæ copiam, ob essentiæ vehementiam. Si mydriasis fiat a causa extrinseca, e percussione; cum Auicenna est incurabilis. Sed dubitari potest: nam Rhasis ait, si pupilla post percussionem dilatetur, non esse timendum, eo quod sanari queat: præterea ipse quoque Auicennas curationem aggreditur. Dicendum pro resolutione: si e percussione vuea laceretur; malum est incurabile: Si autem cõtingat, vt vi percussionis non laceretur, sed tumor saltem in ea excitetur, a quo dilatatio foraminis prodeat, curabile hoc est malum.

Curatio. Materiæ. Sufficiet medicamenta proponere, causa vitij curabilis. Si ergo fiat vi siccitatis: cum Auicenna probantur humectantia: quemadmodũ etiã probantur, in sicciore crystallino: vide de his eo in loco. Scire autem oportet optimum medicamentũ esse [lac iuuenculæ optime nutritæ, in cuius penuria substituatur lac recens caprillum, vel etiam vaccinum:] & lac imponatur vasi, in quo detineatur oculus. Si malum fiat ratione tumoris; probantur, quę fuere proposita in lippitudine. Si a materia replente fiat malum; probantur resoluentia, & tunicam rhagoidem leuiter astringentia, vt inter Aetius improbet vehementer refrigerantia & vehementer astringentia. Quare cum Auicẽna, & Aetio, probatur [aqua marina, posca aquosa, collyriũ e ruta, fellibus, &c.] vt absumatur materia replẽs. Quantum attinet ad astringentia; Aetius hæc vocat substringentia, id est, leuiter astringentia: [vt est collyriũ e rosis, croco, cortice thuris; &, quod plurimum est, ascendit ad acaciam.] Si malum fiat a causa percutiente, sed non lacerante: huius causa Auicennas probat [emplastrum e farina fabarũ excorticatarum, e farina hordeacea, cum aqua foliorum salicis, aut aqua endiuiæ, aut pauco vino, sed astringente.] Et causa materiæ fluxæ, dum materia non amplius fluit, Auicennas probat [turturis, vel columbi sanguinem in oculum instillatũ: & deinde ascendit ad collyria resoluentia e myrrha, & fellibus,] vt materiam dissipet.

CAPVT XXXVI.

De Constrictione Pupillæ.

Nomen. PEr φθίσιν, seu tabem pupillę, intelligimus illud malum, in quo præter naturam minuitur foramẽ rhagoidis: vnde Auicennas vocat constrictionẽ pupillæ. Porro hæc tabes pupillæ distinguitur ab atrophia: nã atrophia attinet ad imminutionem, seu decrementum omnium partium oculi: at φθίσις, spectat ad imminutionem saltem foraminis, vt docet Galen. c. 5. lib. 10. de vs. part. Generatur malum hoc, dum occurrit causa morbifica, cuius vi rhagoidis foramen præter naturam angustum redditur, vt lædatur visio. **Definitio.** Pupillæ ergo constrictio est angustia præter naturam foraminis rhagoidis, pducta a causa morbifica. Forma huius vitij, est angustia præter naturam, vt lædatur visio. Vt hoc vitium formaliter sit conformatio morbosa, prout spectat ad orificium. Subiectum est vuea, vt prædita est foramine. Ratione causæ efficientis dictum fuit produci hoc malum a causa morbifica, quæ (c. 2. lib. 1. de simp. cau.) est causa, cuius vi rhagoides laxatur, non tenditur. Laxatur autem vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria ratione, vt tunica afficitur intemperie humida: ex accidente, dum concidit. Concidit autem dum humor albugineus deficit. Deficit autẽ humor albugineus, vel ob solutam vnitatem tunicarum, vel ob alimenti inopiam.

Differẽtiæ. Differentiæ a forma, sumuntur secundum magis & minus, vt foramen constringitur secundum Magis & Minus. A subiecto non sumuntur differentiæ: semper enim idem est. Ratione causæ efficientis dicendum, laxari rhagoidem, vel per se, vel ex Accidente.

Signa. Hoc malum in genere, & secundum differẽtias a forma non eget signis. Quoad differentias ratione efficientis: si vuea laxetur ob intemperiem humidam, indicatur e visione obtusa, vt patiens proxima exacte non conspiciat: indicatur etiam ex oculi humiditate, & e causis prægressis humectãtibus. Si autem laxetur e defectu albuginei, cognosces, quia patiens melius videbit in obscuro, seu aere nõ ita lucido: & cum Paulo, obiecta maiora iudicabũtur, quam sint. Causa igitur visionis minus malę in obscuro est, quoniam ob defectum albuginei, lumen promptius occurrit crystallino, qui humor, (cap. 3. lib. 10. de vs. part.) offenditur a luce. Obiecta autem maiora apparent, nam dum deficit albugineus, crystallinus superficiem planam prorsus non seruat, vt qualitatem aliquã alterquatur, vt quẽadmodum in speculo concauo res visæ maiores apparent, ita etiam hoc contingat in defectu albuginei. Vitium autẽ albugineus deficiat, vi, vel solutæ vnitatis, vel inopia alimenti; cognosces e prægresso vel vulnere, vel vlcere, vel ex alimenti defectu.

Indicationes. Præsidia capiuntur a materia efficiente, quæ si fuerit rhagoidis humiditas, indicat siccans. Si fuerit albuginei defectus, indicat præsidium generãs albugineum. Et si defectus foueatur a soluta vnitate, patet quid indicet soluta vnitas e doctrina vlcerum.

Prognostica. Quoad prædictiones c. 2. l. 1. de sympt. caus. Angustia morbifica est deterior dilatatione, ob defectum albuginei. At pro vi causæ efficientis augetur & minuitur in curatione difficultas. Vnde si malũ fiat ob humiditatem; est minoris discriminis: si ob defectum albuginei, incurabile est malum, præterquam si defectus albuginei sit insignis: ægrius enim est humectare, quam siccare.

Mate-

Curatio. Materiæ præsidiorum. Tantum proponemus topica. Si vitium sit ob rhagoidis humiditatem: probantur siccantia: vt est [collyrium e tutia, felle, ruta, euphragia, &c.] Auic. hoc collyrium maxime probabat: [Recip. floris æris, ammoniaci an. ℈ j croci ʒ ß. aloes ℈ iiij. moschi. ℈ i. (Sed si æger erit pauper hic omittetur:) excipiatur hoc medicamentum aqua feniculi, vel euphragiæ.] Si malum prodeat e defectu albuginei; probantur humectantia, de quibus dicēdum in sermone de sicciore crystallino. In præsentia patere debet maxime probari [lac, & aquam dulcem.] Sed hæc admoueantur fronti, & capiti, & quidem actu calida, vt capiti attrahat alimentum a iecinore. Notandum autem Paulum oculis applicare medicamentum rarefaciens, acre: Et ratio fuit: nam per rarefactionem suscipitur alimentum ab oculo; per acrimoniam attrahitur. Probabat igitur Paulus [medicamentum confectum ex ammoniaco, croco, arugine, tritis in aqua: vt propterea neque linctus oculi sit improbandus. At is vtendum cum prudentia, id est, vsque ad oculi calorem, & leuem rubedinem: vltra enim, si quis progrediatur; alimentum attractum dissipabitur.

CAPVT XXXVII.

De Suffusione.

Nomen. ER ὑπόχυμα. seu ὑπόχυσιν, id est, suffusionem, seu aquam, vel cataractam, c.6.l.7. de plac intelligimus illud malum, in quo foramen rhagoidis obstruitur, vt oculi lumen cum externo aere, oculum ambiente, copulari nequeat. At cum suffusio sit vel Exquisita, vel Notha: in præsentia exquisitam intelligimus, quoniam notha potest pertinere ad partes extra oculum. Verum ita loquemur, de suffusione exquisita, vt nil desiderari possit, etiam causa nothæ. Generatur hoc malum, dum excrementū humorosum occupat oculum, vt rhagoidis foramen ita obstruatur; vt visio
Definitio. lædatur. Proinde suffusio legitima est obstructio foraminis rhagoidis, procedens ab humore ex-
Forma. crementitio. Forma est obstructio: vt etiam testatur Galen. c.6.l.7. de plac. Et propterea Auicennas statuit suffusionem esse ęgritudinem oppilatiuam. Sed notandum, Galenum c.8.l. de diff. morb. statuere suffusionem esse morbum in numero: vbi respicit ad suffusionem completam, in qua materia morbifica est ita concreta, vt appareat veluti membrana; vt hinc particula addita videatur. At si capiatur suffusio, vt foramen redditur vitiolum, morbus est obstructio. Quare cum solum suffusio perfecta sit morbus in numero; quælibet autem suffusio siue perfecta siue imperfecta, sit morbus in via: huius ratione in finitione proposita est obstructio.
Subiectum. Subiectum est vuea, foramine prædita: vt Galenus loc. cit. fatetur.

Causa efficiens. Causa efficiens est humor excremētitius; Auicēnas vocat humiditatem extraneā: vt suffusio exquisita distinguatur a notha; notha enim fieri pōt, vel a vapore, vel ab humore; & ꝑterea ab humore
Spuria suffusio. nō extraneo. Declaro: fit suffusio spuria a vapore, cum fiat a ventriculo, cū fiat a capite. A ventriculo c.2.l.4. de loc. aff. & c.2.l.1. de symp. caus. si enim vapor crudus a ventriculo sursum ferat, fiūt symptomata similia suffusioni; nō ergo exquisitæ suffusiones, sed spuriæ. A capite ēt suffusio fieri pōt, quemadmodū Galenus dixit c.2.l.4. de loc. aff. dū inqt, in phrenitide succū biliosum in cerebro abūdare, qui succus biliosus torrefit, & ex torrefacto hoc succo, ꝓdit fumus, qui in oculos delatus, symptomata suffusioni similia parit: vt propterea sit spuria suffusio. Præterea, quoad suffusionē spuriam, vt fit ab humore; hęc ēt ꝓponitur c.2.l.1. de symp. caus. Fit aūt si humor albugineus ita vehementer crassescat, vt prohibeat visionē: veluti contingere solet in suffusione legitima: vt suffusio procedens a crassiore albugineo, sit spuria, & minime deponēda. Cum aūt legitima suffusio procedat ab humore
Exquisitā suffusio. extraneo: indagare oportet huius humoris extranei speciē, vitiū, & causam generantē. Species est humor pituitosus; qui licet nō semper sit albus, sed quandoque citrinus, quandoque niger, principalis tamē causa est pituita: vt pituitā sit species humoris, bilis aūt, & melancholia dū concurrunt, ratione habent causæ adiuuātis. Quoad vitiū, pertinet ad quantitatē: vnde dicebat Auicēnas, materiā hāc excremētitiā ita copiosam eē, vt possit angustare totū foramen. Pertinet vitiū ad qualitatē, vt materia est vel Tenuis, vel crassa: vnde cū tanto quandoque ita crassescit, vt membranā repræsentet. Sed prætetea hæc materia vel est Fluxilis, vel non fluxilis: vnde Gal. ca. vlt. l.14. meth. dicebat, suffusionē fieri quandoque ex humore tenoio, & fluxili, qui pūctione euacuatur: (nō fit depositio, sed sensibilis euacuatio:) Adhæc vitiū esse solet in colore vt materia est vel aerea, vel gypsea, vel citrina, vel nigricans, vel cineritij coloris, vel coloris albi, qui vergit vel ad colorē margaritarū, vel ad colorē aureum, vel ad glaucū, id est, viridē: quāuis suffusio sit vitiū diuersū a glaucomate, vt statuit Galenus c.6.l.10. de vsu partiū. Vitiū etiam attinet ad quietem, dum materia præter naturā quiescit: & cum Galen. c.1. & 4.l.10. de vsu part. quiescit inter crystallinum, & corneam, vt quiescat modo Inter albugineū, & rhagoidem, modo Inter rhagoidem, & corneam. Quoad vitiū secundum motū, ratione materiæ fluxæ, dum materia est tenuis, & nondū firmata. Ratione non fluxæ materiæ, dū mouetur a termino a quo, ad terminū ad quē, per suum spatium. Terminus a quo, esse potest Extra oculū, & in oculo. Extra oculum; dum materia procedit vel a Toto, vel a Parte. In oculo, terminus a quo est oculus, fm tunicas, vt tumor tunicæ degenerat in suffusionē. Spatiū aūt est, vt materia fluat ꝑ venas, per meatus ēt insensibiles: vt, dū lippitudo mutat in suffusionem, nam materia mouet per poros tunicarum. Terminus ad quē, patet e modo dictis de quiete. Quoad causam generantem: ratione agētis cum Auicenna esse potest ventriculus, & cerebrum: ratione materiæ ex qua; victus pituitosus. Verum cum materia pituitosa non generetur concreta; concrescit quatenus diu manet in oculo, & potissimum (c.2. lib. 3. meth.) ex vsu opiatorum.

Differētiæ ratione formæ. Obstructio est vel in Differētiæ.
tegra, vel Non integra. Ratione subiecti; semp est rhagoides, fm foramen suū: Rōne causæ efficientis; inde capiendæ differentię a materia, vt differre pōt, & Vitio, & Causa generāte, vt mō dictū fuit.

Suffusio in genere cognoscitur e læsa visione; Signa.
addebat Aetius cum aliqua impuritate pupillæ. Suffusio autem exquisita, distincta cognoscitur a
Cataractæ spuriæ indicia. spuria: nam si a vapore notha fiat suffusio, & prodeat a ventriculo, cum Galeno capite secundo, libro 4. de loc. aff. in primis vterque oculus æqualiter afficietur: contra in legitima. Secundo, si prodeat a ventriculo; si symptomata etiam per menses aliquot perdurent, pupilla tamen non conspicitur tenebricosa: contra in legitima. Præterea, si prodeat a ventriculo, symptomata visionis intermittunt: contra in legitima sunt perpetua. Insuper si fiat a ventriculo, si cōtingat, vt fiat perfecta coco-

ctio in ventriculo, symptomata suffusionis non apparent; at apparent, dum male habet ventriculus: vt ad augmentum & decrementum vitiorum ventriculi, augeantur, & minuantur symptomata suffusionis: contra in legitima. Quoad spuriam suffusionem, vt prodit a vapore capitis; cognoscetis hāc e signis phreniridis. Quoad spuriam, vt procedit a crassitie albuginei; hæc maxima cum difficultate distincta cognoscitur: & necessaria est hæc cognitio: quia si sit notha, non licet deponere; in vanum cruciantur patientes. Cognoscetur igitur e noxa æquali in visione: & ratio est, quia æqualiter vt crassi alimenti afficitur albugineus, non magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Adhæc cum albugineus non moueatur, & suffusionis exquisitæ materia quandoque moueatur: dum afficitur albugineus, nec culices, nec muscæ volitantes, apparent, quemadmodum in legitima.

Signa exquisitæ suffusionis.

Quoad differentias: & primum ratione formæ, an obstructio sit integra, vel non: cognosceris e signis indicantibus materiæ vitium secundum quietem; de quibus infra. Ratione causæ efficientis, cum sit materia: si fuerit pituita, quæ annexam habeat bilem, cognoscetis e colore citrino, si annexa sit melancholia, e colore nigricante. Quoad vitium, copiosiorem materiam cognoscetis, e vehementia symptomatum: vnde turbulentia vehemens, indicat materiam copiosam. Quoad qualitatis virium: crassiorem esse cognosceris, e visione magis imminuta. Fluidam esse cognoscetis, si moueatur ex oculi concussione. Quoad colorem: color non eget signo: ipse enim signum est, verbi gratia, color aereus significat materiam fluidam: gypseus, materiam crassam non fluidam: citrinus, pituitam cum bile: nigricans, cum melancholia: cineritius, pituitam priuatam aquositate: vergens ad margaritalem, pituitam quæ sit particeps diaphaneitatis; propter portiones aqueas, & aereas: vergens ad aureum, materiā pituitosam, vt est particeps portionis igneæ, eiusque claræ: vergens ad glaucum, portionem igneam, non ita puram. Ratione quietis: cum Auicenna, si quiescat secundum totā regionem pupillę, denotabitur e læsa visione, secundum totum obiectum: si quiescat secundum partē, visus exacte comprehendet, vel medietatem, vel partem obiecti, scilicet, vt ait Auicennas, propter situm: vt, si materia resideat in pupilla versus tempora, si patiens quid aspiciat e regione temporum, obiectum exacte non conspiciet; si e regione narium exacte intuebitur obiectum. Si vitium hæreat in media regione pupillæ, obiectum perforatum apparebit. Verum enim materia resideat, vel inter albugineum, & rhagoidem, vel inter rhagoidem & corneam: difficulter cognoscitur. At iudicandum est, materiam residere inter rhagoidem, & corneam: primum, si pupilla obtenebrata euidentius conspiciatur. Secundo, si a principio non apparuerunt culices volitantes. Cōtra, si colligatur materia intra albugineum & rhagoidem; opposita apparebunt: & ratio est; quia dum materia residet inter corneam, & rhagoidem, non potest ita moueri, vt culices obseruari videantur: & quia materia magis proxima est oculis medicorum; ideo etiam obtenebratio pupillæ euidentius conspicit. Quoad vitium secundum motum: ratione materiæ fluxæ, si moueatur materia, cognoscetis e visione obiectorū, quæ mobilia esse videntur. Ratione materiæ non fluxæ: & primum ratione termini a quo, an sit totum, vel pars, cognoscetis e proprijs signis. Si aūt sit oculus, cognoscetis e vitio præcedenti, Verbi gratia, si prægressa est lippitudo. Spatium autem & terminus ad quem, patent e multoties propositis: & similiter causa generans.

Indicationes.

Quoad præsidia, cum Galeno cap. vlt. lib. 13. metho. causa contentiua ex vsu, est materia pituitosa: hæc igitur remouenda, vt non amplius obstruat. At cum plures sint vacuandi modi; nimirū vacuatio sensibilis, & insensibilis: & si insensibilis, per modum repercussionis, vel digestionis, vel transpositionis: in suffusione sensibilis vacuatio excluditur; nam suffusionis materia nō est fluxilis, nisi fiat e seroso humore, quia in hoc conuenit vacuatio sensibilis. Excluditur repercussio: nam materia non cedit reprimentibus. Relinquitur ergo vacuatio per resolutionem & transpositionem. At cum materia resoluenda: (quia frigida est & crassa:) non admittat resoluentia, ideo calefacienda & attenuā da: & ne impediat transpositionem tenuitas, ideo est crassefacienda.

Prognostica.

Suffusio modo facilius, modo difficilius superatur, pro differentiarum vehemētia. Et potissimum, pro vehementia essentię materię morbificę secundum tenuitatem, crassitiem, & quietem. Nam dum materia est tenuis, potest euacuari: non autem crassa. Et ob id cap. vlt. lib. 4. meth Galenus ait, Suffusionem incipiētem digeri posse: vbi autem diu constiterit, non posse digeri; quia materia est crassior. Cæterum dum materia est crassa, & non cedit resoluentibus, vt vacuanda sit per modum transpositionis; scire oportet, quandoque transponi posse, quandoque non posse. Hoc pendet e vitio secundū crassitiem, & secundum quietem. Declaro: Quoad crassitiem; si patiens nec lumen cernat, quamuis clauso altero oculo pupilla dilatetur, tū adest crassities, quæ non potest transponi. Quoad quietem, si materia quiescat inter albugineum, & rhagoidem, potest transponi; si autem resideat inter rhagoidem & corneam, non permittatis vt chirurgi transponant, nec enim transponi potest.

Curatio. Venæ sectio.

Materia chirurgica. Venæ sectio probatur causa sanguinis, vt hic concurrit tanquam causa sine qua non. Nam si materia suffusionis est resoluēda; calida applicanda, vnde sanguis attrahitur. Si materia est transponenda, dum materia transponenda est crassefacienda; tum improbatur phlebotomia, hæc enim rarefacit, vt cum Auicenna docet. At dum materia crassa est effecta, vt transponi possit, probatur venæ sectio, ne vi punctionis sanguis affluat. Vsus sectionis venæ patet ex alibi propositis.

Setac.

Circa autem setaceum, quod applicatur infra occipitium, notandum; probari in suffusione incipiente, & dum institutum est deponere: nam vi setacei oculus liberatur a noua fluxione.

Punctio.

Quantum attinet ad punctionem, ratione cuius fit depositio; hanc prohibet immoderata, vel crassities, vel tenuitas, item neruorum opticorum, & crystallini vitia, quorum vitiorum vi patiens, neque lumen intueri potest. Quare dum sunt vitia in crystallino, & æger lumen intueri non potest; non est deponenda suffusio: nam quamuis materia optime deponatur, homo tamen visum non recuperat. Vnde hæc vitia prohibent punctionem ex accidente.

Medicamēta rōne totius.

Medicamenta, Communia sunt, & Propria. De communibus notandum; si institutum sit, materiam, suffusionis causam, insensibiliter vacuare; opus esse vt medicamentis euacuātibus totum, euacuantibus caput, & præparantibus, quę omnia vim attenuandi habeant, vtamur: si autem institutum sit materiam præparare, nō vt insensibiliter vacuetur, sed vt deponatur; oportet p̄parare cum crassefaciētibus, [verbi gratia, cum decocto ex alica, meliloto, pineis, oryza, &c.] nisi visceris alicuius obstructio prohibeat. At si scopus sit materiā transponere; probantur medicamenta inhibentia inflāmationem, quæ excitari posset propter punctionem, a

mate-

materia affluente; Vnde cum fluat materia, vt calida, vt tenuis, ideo probantur refrigerantia, & euacuantia succos biliosos: quem in finem optimi præstat exhibêt [potius cichoracea, quam eufragiã, potius rhabarbarum, quam agaricum.] Quoad medicamenta causa materiæ existẽtis in oculo: si materia est vacuanda insensibiliter probantur calefacientia, & attenuantia, sed citra violentiam; Miscenda etiam emollientia. Vnde cum hæc medicamenta & possint assumi, & possint applicari: quantum ad assumenda, probat [decoctum e guaiaco, e sassa, e sassafras, ex eufragia, feniculo, verbenaca recta; & addatis radices althææ (emollitionis gratia.) e quibus etiam medicamentis possunt pilulæ parari, exhiberi ante decoctum.] Quoad applicanda; Galenus in fine l. κ. τόπ. probat [fel cum succo marrubij, & melle: probat myrrham, & piper in æqua i portione, cum melle. Probatur succus feniculi, fel taurinum cum melle: applicatio item croci, & piperis, in æquali dosi, cũ felle taurino. Notandum vero dñias esse inter genera fellis: min⁹ enim acre est fel piscium, magis acre vituli, deinde bouis, deinde tauri; vt acrius sit fel animalium e rapina viuentium. Et propterea Rhasis conficit collyrium e diuersis fellibus. Parari etiã possunt ex aromatibus.] Quod si oculus permittat; potestis cum Rhasi accendere ad collyrium [e sagapeno, euphorbio, colocynth. cum succo feniculi. Insuper ex his & similibus per destillationem parantur olea, quę efficacissima sunt: & vos his vti debetis.] At notandum Auicennã cap. de cura visus debilis, cum calidioribus miscere stiptica, [vt aquam ro. quæ hoc in loco est materia remedij, indicatia calido inoato, vt eius substantia dissipatur vi medicamentorum calidiorum, quæ & attrahunt, & possunt excitare dolorem, Omitto linctum oculi, & insufflationem in oculum, & alia: nam de his dicemus in sermone de albugine.

Medicamenta rõne materiæ in oculo, vacuandæ insensibiliter.

Interna. Externa.

Incrassatio materiæ, q̃ deponi de.. Quo autem ad medicamenta causa materiæ vt est deponenda: hęc est crasse facienda, vt possit deponi. Intrinsecus ergo probantur potius alimenta, quæ præbent alimentum crassum: & oculo applicanda medicamenta confecta [e succo alicæ, oryzæ, e pineis, cum decocto fœnugræci, cum aqua ros. & modico croci, causa penetrationis.

Victus rõ. Diæta debet esse cõpar. Quare, si institutum sit materiam insensibiliter ẽuacuare; diæta sit attenuans: vnde cibi condiantur [aromatibus, feniculo; & puluis conficiatur e feniculo, eufragia, cum saccharo & cinnamomo;] et patiens in prandio & in cœna, loco aromatum hoc puluere vtatur. Si autẽ materia sit crassefacienda, vt deponatur; probatur crassefaciens, & proinde paratus [e farre, alica, oryza, e pedibus vitulinis, e caseo recenti, e pineis, ex omphacio, &c.] Si aũt punctio sit vsurpanda; probantur cibi, prohibentes inflammationẽ; vt cibaria sint condienda refrigerantibus, sit abstinendum a vino, & præsertim per 5. vel 6. dies, post administratam punctionem.

CAPVT XXXVIII.

De Sugillatione oculorum.

Nomen. QVoniã de affectibus oculorum egimus, qui potissimum spectant ad tunicam vel annatam, vel corneã, vel rhagoidem: restat vt ea quoque persequamur vitia, quæ ad plures tunicas pertinent. Horũ primum est Sugillatio, ὑπόσφαγμα, ὑπόσπασμα, καὶ ὑπόχυσις αἵματος, idest, suffusio sanguinis, quæ ab Auicenna vocatur Altarfati, ab alijs, macula oculi. Per eam nos intelligimus malum, in quo cornea cũ annata tunica ita afficitur, vt obiecta colorem ad rubeum vergentem præ se ferant. Generatur, dum venulis tum annatę, tum corneæ occurrit causa, cuius vi sanguis egrediens, ita corneam tingit, vt rubicunda videatur.

Definitio. Vnde sugillatio est color præter naturam corneæ, procedens a sanguine effuso e venulis tunicarum oculi. Forma est color præter naturam: nã visio læditur. Non proponitur in definitione, color rubeus: nam hic colligitur e causa efficiente, idest, sanguine: neque conuenit definitiones prolixas efficere. Forma ergo est symptoma attinens ad qualitatem visibilem, vt læditur visio ob errorẽ externum: præsertim quia sanguis non est causa tumoris, nisi sugillatio degeneret in lippitudinem. Subiectum est cornea: nam causa læsæ visionis est color corneæ, non annatæ.

Causa efficiens. Causa efficiens est sanguis effusus e venulis tunicarum oculi. Vnde Galenus capite primo, libro quinto. κ. τόπ. ait, sugillationem esse e genere effusionum: nam sanguis extra venas effunditur: Et Aetius proponit oculorum tunicas; nam venæ pertinent etiam ad corneam, saltem secundum partem spectantem ad iridem. At cum sanguis egrediatur, per anastomosin, diapedesin, & diæresin, secundum Auicennam, cum causa huius mali sit, vel Interna, vel Externa: quoad internã, est sanguis, qui peccat copia, vel caliditate. Si copia; fit effusio per διαίρεσιν, vena enim rumpitur: Si caliditate; fit effusio per ἀναστόμωσιν: vnde Galenus loco cit. ait, raphanum mordendo venarum oscula aperire, vbi tangit anastomosin. Causa autem extrinseca, si concurrat, vt contundit; fit effusio per diapedesin: si vt rumpit; per diæresin: & si immodice agat, ita vt immodice agitetur sanguis; per anastomosin.

Differentiæ. Vnde ex his ratione formæ dicendum, colorem esse, vel rubicundum, vel liuescentem, vel nigricantem: nam illico post effusionem rubicundus apparet, mox concrescens liuescit, & tandem denigratur. Non capiuntur differentiæ a subiecto: nam semper est cornea. Quoad differentias ab efficiente causa est Interna, vel Externa.

Signa. Hoc malum in genere, & ratione differentiarum a forma patet. Ratione efficientis, an causa sit interna vel externa, audietis e patiente. Et si interna; signa sunt sanguinis vel copiosi, vel calidi, verbi gratia, si copiosus sit sanguis, color erit exacte rubeus: si peccet caliditate, verget ad citrinum, & patiens sentiet caliditatem.

Indicationes. Præsidia porro considerantibus duo sunt perpendenda: quorum alterum est, Sanguis effusus: alterum, Venarum vitium. Ratione sanguinis: cum sanguis effusus totus sit morbus; vacuandus. Ratione vitij venarum, indicatur remedium astringens: quod in diapedesi debet esse densans; in anastomosi occludens orificia; in diæresi agglutinans.

Prognostica. Est autem de Galeni sententia loc. cit. hoc malum curabile: nam vasorum vitia sunt exigua: & sanguis effusus, antequam concrescat, facile vacuatur: secus si cogat, & crassescat, magis enim a naturali recedit.

Curatio, p astringẽtia, & discutiẽtia. Vnde cum in curando liceat vti, & discutientibus & astringentibus: notandum circa Quando agendum, cum Galeno loc. cit. quantum ad astringentia, hæc probari dum adest præsentia indicantia astringẽs: & obid Galenus in principio parũ astringentium admiscebat, ne sanguis effflueret; Dum autem vena in suam naturam redierat, probabat Galenus sola discutientia. Discutientia autem cum sint & imbecillia & valentia; Galenus loc. cit. inter initia pbat imbecillia; fortia in antiqua

fugillatione: nam in principio fanguis effufus facile diffoluitur, quia nondum in grumum eft conuerfus. Notãdum vero circa validiora, ne hæ ena dani caufæ morbificæ, quoniam actiora poffunt aperire orificia venarum, ita vt effundatur fanguis per anaftomofin. His peiceertis, facile intelligitur, [cur Galenus cap.1.lib.5. κ.τ᾽ν. foucat oculũ decocto fœnugreci, & meliluti, deinde vtatur collyrio e rofis, & excipiat primum aqua, deinde decocto meliloti, & fœnugræci; nã beneficio aquæ inhibetur inflammatio; virtute autem meliloti & fœnugræci difcutitur fanguis effluxus.] Et luperato vitio venarũ, ideft, aftrictis venis, [probat Galenus fomentum e folo fœnugræco: & probat fpõgiam infufam in melle; item collyrium e myrrha, cum decocto fœnugræci.] Apparet igitur cur Galenus primum vtatur leuiter difcutientibus eum aftringentibus: mox fincetis difcutientibus, & validis Et eandem veritatem cognofcés Galenus cap. 8.libr.4. κ τόπ. proba[t fanguinem columborum inftillatum e teneris pennis: nam leuiter difcutit, & nonnihil aftringit. Proba: etiam inter initia oui albũ.]Rhafis dolore perfeuerante probat[oui album, eum rofaceo inter initia] At poftea Galenus accedit ad[luteum feu vitellum oui, cum vino; ad melilotum cum vino; ad folia rofarum cũ vino:] quæ omnia leuiter difcutiunt & aftringunt. Dum autem fugillatio producitur; afcendit Galenus ad [thus, bitumen, comam hyffopi, nitrum, myrrhã, &c.] Vnde Auicennas in confumaciffima fugillatione afcendit ad[medicamentum confectum ex vna parte finapis, & duabus caricarum.] Antiquĩ enim confugiebant ad valentiffima medicamenta, & fic curabant.

CAPVT XXXIX.

De Vngue oculi.

Nota, πτερύγιον, de qua cap.34. egimus, etiam vocari vnguem: at multum ab hoc diftat affectu.

Er πτερύγιον. feu vnguẽ, feu vngulam cum Auicẽna, intelligimus malum, in quo tunica annata tegitur a fubftãtia carnea, vt lædatur vifio. Et quãuis ferme omnes fatis leuiter in hoc malo explicando procedant: nos tamen hoc negotiũ accurate, fed breuiter perfcrutabimur. Generatur, dum vegetali facultati, ad oculorum angulos attinenti, luxuriãdi datur occafio; vt e fanguine generet carnem, & ita carnem augeat, vt non modo annatæ tunicæ adhæreat, verum etiam corneæ, vt e directo cornea refpicit cryftallinũ, vt lædatur vifio. Vnguis igitur eft numerus præter naturam auctus oculi; procedens a carne adhærente tunicis oculorũ externis. Forma huius vitij eft numerus præter naturam auctus. Vnde Galen. in fine lib.14. meth. iure dixit, pterygion vifui officere: Sicuti et ftatuit ca.2.lib.1.de fympt. cauf. Vnde dicebat Auicennas, vngulam effe additionem coniunctiuæ, Subiectum eft oculus: quoniam cum Galeno ca.2. lib.1.de fympt. caul. in pterygio pupilla non ex accidente, fed primaria ratione obtenebratur, vt per fe fit morbus totius oculi, ex accidente membranarum. Vt per pterygio intelligere oporteat morbofum, in quo auctus eft numerus, vt attinet ad plures partes.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Caufa efficiens.

Caufa efficiens eft caro adhærens tunicis externis oculi. In primis hoc malũ procedit a carne. Et a carne procedens, conftar effe morbum in numero, fed non toto genere præter naturã; ad differẽtiam calculi, & ad fimilitudinem fexti digiti in manu, vt docuit Galen. in fine libr.14.metho. At hæc fubftantia non eft feminalis, fed fanguinea, nimirũ fubftantia carnea, quæ poteft effe particeps venarum, vt venæ funt germina venarum annatæ tunicæ. Vnde, dum Paulus ait, pterygiõ effe neruofam excrefcentiam; ita loquitur, quoniam illa caro eft admodum fimilis fubftantiæ membraneæ. Et ob id Rhafis ille doctiffimus ait, in vnguie effe fubftantiam panniculo fimilem. Vnde, & Aetius fatis proprie loquens, inquit: pterygion fieri carne crefcẽte. Et hinc malũ hoc diftinguitur a Sebel Arabum, de quo Græci non fuere locuti: & fortaffe caufa fuit, quia eodem modo curatur vt vnguis. Diftinguitur igitur a Sebel: nam Sebel eft morbus in numero, procedens a fubftantia venofa; (non carnofa) vt Rhafis dixerit, effe veluti panniculum, e contextu e venis rubeis, craffis, id eft, repletis: vbi enim venæ funt rubeæ & craffæ, funt repletæ. Auicẽnas ait has venas ita cõtextas, confpici etiam in fuperficie corneæ: nam aliter vifio non læderetur. Incrementum autem venæ fufcipiunt, quia tunicæ annatæ venæ extendũtur: nam cum hæ venæ fint tenues; emanat fumus vifionem lædens: & fecundũ Auicẽnam prodit hic fumus e venis repletis, a materia fluente, per vafa, vel intra cranium, vel extra. Verum cũ in pterygio mali caufa præcipua fit fubftantia carnofa; duo funt confideranda; fcilicet agens, & materia e qua generatur caro. Agens eft alteratrix, per vim auctricem, refidente in carne pingui, pertinente ad angulos oculorum, & frequentius ad interiores angulos: vt dixerit Aetius raro prodire a paruis angulis, etfi interdum etiam poffit incipere, a palpebra & fuperna & inferna. Cæterum vt defcendamus ad hic & nunc; vbi cũque incipit agere alteratrix, refidet in carne, vt alteratrix per auctricem, virtute temperaturæ & caliditatis carnis, carnem augeat: vt cum Aetio ita augear, vt quandoque extendatur ad vfque nigrum oculi. Verum alteratrici facultati datur occafio, vt vltra terminum naturalem carnem extendat, cũ Aetio: quoniam vi vel lippitudinis, vel affiduæ fluxionis, caro affecta eft fcabritiem, feu inæqualitatem; vnde dum natura feu alteratrix fcabrofam carnẽ æqualem reddere nititur, augmentum morbificum parit. Quoad materiam e qua; principalis, eft fanguis, Nam caro, & pinguis, & non pinguis, e fanguine generatur. At cum fanguine mifceri poteft materia excrementitia: vt hinc pterygion generetur, modo durum, modo molle, variorum colorũ; prout materia, alia a fanguine, concurrit, vt adiuuans; quia fanguis eft principalis.

Sebelgdi

Differentiæ potiffimum a carne funt defumendæ. Oportet igitur perpendere, cum Auicenna, & Aetio, caufam Generantem carnem, & Carnẽgenitam. Caufa generans pertinet ad Angulos, vel ad Palpebras. A carnis genitæ vitio capiuntur differentiæ. Si enim vitium attineat ad fubftãtiam; dicendum carnem effe, uel Putridam, ut eft cancrofa; uel Non putridam. Quoad ultimum ratione quantitatis; caro eft Longa, uel Breuis, Angufta, uel Lata, Tenuis uel Craffa: Sic enim omnes quãtitatis dimenfiones confideramus. Vitium in qualitate; caro eft Dura uel Mollis: Alba, aut Rubefcẽs, aut Citrina, aut Nigricans. Quietus autem, caro eft Magis uel Minus hærens.

Differentiæ.

Malum hoc eft ufque adeo euidens, ut nõ egeat fignis. Scire autem oportet cum Aetio, pterygion cancrofum cognofci, e carne craffa, dura, enerta, eminente, nigricante: & tempora per contenfum affici ente.

Signa.

Porro cum Galeno cap. ultimo, libro 14. metho. caro hæc morbofa indicat remedium remouẽs carnem. At cum uacuationis modi fiot plures, ut euacuatio effe poffit uel Infenfibilis, uel Senfibilis: fi

Indicationes.

caro sit parua, & mollis, medicamentis insensibiliter vacuantibus occurrendum. Si vero sit magna & dura; materia sensibiliter vacuante est occurrendum, id est, materia chirurgica. Sed hoc est extra methodum: nam e medendi methodo indicatur remedium carnem adimens: e methodo medicamentorum scimus medicamenta posse adimere carnē exiguam, & mollem, non magnam, & duram: e methodo materiæ chirurgicæ docemur, ferrum carnem, & magnam, & duram posse vincere: e methodo pathologica adducimus in carne esse eam vim, vt exigua, & mollis cedat vacuationi insensibili; non autem magna, & dura.

Prognostica. Hoc malum in genere, causa visionis, est vitium non despiciendum: sed vario modo prognosticandum, pro vario carnis vitio. Quod si ergo caro sit putrida, & cancrosa; cum Aetio malum est incurabile: Nam cancer habet radices, quæ nō possunt euelli: vnde adest insignis vehementia. Si autē caro sit copiosior; difficilius vincitur. Et cum Aetio facilius curatur albicans; difficilius rubea, vel citrina; in quibus videlicet periculum imminet, ne e medicamētis fiat inflammatio; difficilioris est curationis, si nigra; nam causa melancholiæ est dura. Adhæc vt magis hæret, ita etiam difficilius curatur. Aetius addebat, pterygion interdum vtile esse, dum scilicet suffusio est in principio, nam materia mutatur in vnguem: vnde aiebat Aetius, pterygia, in quibus sunt principia suffusionis, non esse curanda.

Curatio. post manualem operationem. De materia chirurgica; ratione oculi Aetius ita clare loquitur, vt non egeat explicatione. At post chirurgicam, hoc est, post carnis detractionem cum ferro, probantur medicamenta, quæ prohibent tunicam annatam palpebris adhærere; probantur quæ possunt prohibere inflammationem; & quæ portionem a ferro relictam exstirpant. Vnde

Ca. 60. l. 7. ad prohibendum coniunctionem cum palpebris; Aetius probat [muriam acrem, aquam salsam, quę infundit in oculum: Auicennas probat cyminum masticatum cum sale, iubetque ægrum frequenter oculos mouere, nisi dolor prohibeat.] Ad inflammationem arcendum, Auicennas applicat [lanam ouo imbutam.] Tandem ad carnem derelictam eradicandum, proponit [collyria acria, post tres dies; ne fiat inflammatio. Collyria acria quæ sint, alias audiuistis. Et cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. ascendendum ad collyrium ex æquali portione atramenti sutorij, id est, chalcanthi, & salis ammoniaci, & dimidia parte gummi; quę excipienda aceto. Vos confugere potestis ad oleum ex chalcantho, sed correctum cum lacte.

CAPVT XL.

De Albugine.

Nomen. Er albuginem, seu λεύκωμα, intelligimus albuginem exquisitam, ac proinde vitium in quo vi cicatricis, præsertim corneæ, læditur visio: & hoc malum etiam dicitur Cicatrix. Generatur dum post vlcus corneæ fit cicatrix, vt cornea, & crassa, & densa ita reddatur, vt transitus turbetur tum spiritus animalis, tum speciei visibilis, vt

Definitio. lædatur visio. Quare albugo nil aliud est, quam densitas cum crassitie morbosa corneæ, producta

Forma: a causa cicatrizante. Forma est densitas cum crassitudine morbosa: nam vbi cicatrix, ibi densitas, & crassities, secundum Aetium: qui, dum ait, crassam cicatricē non esse curandam; respexit ad summam crassitiem. Vnde cum forma posita sit in densitate, & crassitie; albugo erit morbus in via, vt pori corneæ densiores reddūtur, & erit morbus in magnitudine aucta, non secundum longitudinem, & latitudinem, sed profunditatem ratione crassitiei.

Subiectū. Subiectum est cornea. Nam si afficiatur tunica annata, non autē cornea, non læditur visio. Efficiens

Efficiens. est causa cicatrizans, vt hæc albugo distinguatur ab albugine producta a scirrho corneæ, seu pituita imbibita in cornea.

Differentiæ. Differentiæ a forma, secūdum Magis, & Minus: albugo est magis, vel minus dura: Vnde Aetius duriorem vocat callosam. Item, alia magis, alia minus crassa: vnde Auicennas minus crassam vocat nebulam, magis crassam nomine generis vocat albuginem. Quoad subiectū attinet; cum Paulo albugo residet in cornea, vel secundum Superficiem, & a Paulo vocatur cicatrix, & nubecula, vel secundum Profundum, & ab eo dicitur albugo. Ratione causæ efficientis dicendum, causam cicatrizantem esse Remissiorem, aut Intensiorem.

Signa. Malum hoc in genere patet oculis. Verum ob similitudinem, quam habet albugo exquisita, cum albugine quę fit a scirrho; ita distinguetur. Si enim vlcus sit prægressum, est legitima albugo. Signa differētiarum, & primo, ratione formæ. Minus crassa, cognoscitur e colore subalbo, qualis in nebulis conspicitur. Crassior, cognoscitur e colore magis albicante, & visione magis læsa. Ratione differentiarum a subiecto, cum Aetio, superficialis cognoscitur e colore albicante: profunda, e nigricante. Et ratio est: nam profunda, magis est vicina rhagoidi, vt vicinitatis causa, dum aliqua fit visio, rhagoidis color appareat nigricans. Adhæc superficiaria cognoscitur ex inæqualitate corneæ: vnde oportet ægrum supinum collocare, & diligenter intueri oculos, an appareat aliqua inęqualitas. Causa efficiēs patet e relatione ægri, an nimirum fuerit causa cicatrizans intensa, vel remissa.

Indicationes. Præsidia non capiuntur a causa efficiente; causa enim cicatrizans abest, capienda igitur a præsenti, nimirum ab effectu causæ cicatrizantis. Effectus est exuccatio corneæ, pororum densitas, corneæ crassities: quare oportet humectare, aperire, attenuare.

Prognostica. Vitiū hoc vix prorsus auferri potest; siue sit exquisita albugo, siue notha. In illa enim corneę substantia est mutata in cicatricem, vt plurimum consequamur, si minuatur cicatrix, quo minimum visioni officiat. In notha, si e scirrho sit, arduū est superare scirrhum: si a pituita imbibita, vinci quidē potest, si materia non sit vehementer impacta. Et addamus, si cornea afficiatur morphæa, nil aliud polliceri licet; quam coloris mutationem per tincturam. Cæterum ad exquisitā, quod attinet, prognosticum variat, pro vi differentiarum: dura enim peior est; si summa durities, incurabilis est: vnde Aetius inquit, non opus esse cicatricem callosam curare: & Rhasis ait, in pueris albuginem esse mitiorem; quia in adultis est siccior; non autem, quia in infantibus cornea possit regenerari, vt quidam scripserunt: nam idem ob hanc causam in adultis cicatricem non curari statuit, nisi tenuissima sit: vt curatio non pendeat e generatione corneæ. Præterea, albugo crassior est deterior; magis enim recedit a naturali statu. Vt, si albugo sit, & dura, & crassa, non liceat curam aggredi, secundum Aetiū. Item: profunda est peior: nam vehementior ratione dignitatis: nec medicamenta tam facile possunt malum attingere. Cæterum, ne frustra fiat descensus ad materias præsidiorum, perpendere etiā oportet mala, quæ simul sędent cum albugine: vnde Aetius inquit, si fuerit suffusio, aut glaucedo; vanum esse cicatricem absumere.

Medica-

Curatio.

Medicamenta topica pertinent, vel ad artem curatricem, vel ad artem exornatoriam, veluti albuginem tingentia. Quæ prioris sunt generis, alia humectant cicatricem, alia attenuant. At cum Aetio excoriantia, seu exulcerantia, vitanda; cicatrizant enim & cicatricem reddūt crassiorem. Vsurpanda igitur medicamenta, quæ probantur sive sit suffusio, sive albugo, tum legitima, tum sputia. Hinc Rhasis probat [vaporem aquæ dulcis calidæ, vsque ad oculorum ruborem.] Vos vti poteritis hoc medicamento: [recip. foliorum maluæ, rad. alth. fœnugræci seminis ana P.j. aquæ lib. ij. fiat decoctio, pro vapore.] Deinde facta hac eua potatione, vtendum hoc medicamēto: [recip. thuris igniti, & mox in decocto fœnugræci extincti ʒj. croci ℈j. mucilaginis fœnugræci ʒ v. Misce pro collyrio.] Eiusdem fere est alius hoc est: [recip. pompholygis lotæ ℈j. myrrhæ ℈j. croci gra. v. mucilaginis fœnugræci ʒ iij. Misc.] Validius erit medicamentum, [si conficiatur e fellibus, & præsertim e felle gallinaciei, vel anima lium e rapina viuentium:] Et si correctione opus erit, [addatis mucilaginem fœnugræci:] Efficax est medicamentum ab Auic. propositum. [Verbi gratia, recip. aceonij loti, sarcocollæ loræ, ana ʒj. facchari candi. ʒij. fiat puluis, & excipiatur decocto fœnugræci.] Adhæc [recip. succorum depuratorum seu culi, rutæ, anagallidis, chelidoniæ mai. an. ʒ j. tutiæ, squamæ æris, aloes ana ℈ f. mellis rof. mucilag. fœnugræci ana ʒj.] Et si desideretis validius hoc medicamentum, [pro qualibet collyrij drachma addatis guttā olei destillati, vel e cinnamomo, vel e feniculo.] Si plura desideretis, videatis Galenum capit. 7. & vit. l. 4. κατὰ τόπ. Rhasis proponit vnum medicamentū, quod alia superat, vt vincat etiam cicatricem brutorum: [recip. chelidoniæ, feniculi ana ʒ x. aquæ lib. iiij. fiat decoctio ad consumptionem trium partium, deinde cola: postea adde vitri non perfecte decocti, alcyonij, stercoris stellionis, salis mineralis, sacchari albi, ana ʒj. Hæ species infundantur in prædicto decocto, mox siccentur; rursus infundantur, & rursus siccentur; vt postea in oculū possint immitti.] Et notetis, quāuis e propositis medicamentis quædam habeant vim astringendi, ptolātur tamen in albugine contumaci: nam astringent ob crassam substantiam, sunt in causa, vt medicamenta diu perfistant, & hiuc magis agant. Et notetis, si forte sit albugo non exquisita, sive ex fcit. ho. siue e pituita imbibita, siue etiam sit incipiens suffusio: admirabile esse medicamentū [si perforetur arundo feniculi in horto a nodo ad nodum, & foramen repleatur sale minerali, & saccharo, & deinde cera occludatur, & per noctē detineatur, & mane extrahatur liquor; vt liceat huius liquoris guttam in oculum immittere.] Et si legitima sit albugo; [addatis pulverem gallarum immaturarum cum saccharum, & salem, in arundinem.] Et si albugo sit nodosa; [addatis euphragiā.] Similiter probatur [arundo ebuli:] & fiet efficacius medicamentū: præsertim si foramen repleatur [colocynthide.] Probatur etiam [liquor e pane salito, cum marrubio, & colocynthide: & vocant aquam panis.] Postremo admirabile est hoc medicamentum: [recip. frumenti viridis lib. j. seminum fenic. lib. f. salis mineralis ʒ iij. foliorum rutæ, eufragiæ, fenic. chelidon. saluiæ, marrubij, cucumeris agrestis, salicis, ana M. f. sem. fœnugræci, rutæ, ana ʒ iij. cinamomi, caryophyllorum ana ʒ j f. croc. ℈ ij. colocynthid. ʒ j. Incidantur herbæ, contundantur semina, & infundantur in vino aromatico, ea quantitate, vt super natet, & immittantur omnia in vas ætreum, foramine occluso, & vas exponatur Soli per triginta dies, & frequenter misceatur: deinde fiat destillatio, & seruetur ad vsum.] Hæc gratia curationis.

Humectantia, & attenuantia cicatricem.

Quoniam vero nonnunquam reperiuntur fœminæ albugine detentæ; necessarium est confugere ad artem exornatoriā, vt albugo tingatur: iccirco probatur [caro mali punicæ dulcis, quæ côterenda est, & modica aqua instillanda in oculum: Ee huiusmodi etiam aqua albugo est fricanda. Deinde accipiatis [succum hyoscyami,] & illinatis albuginem per 15. dies. Hoc enim est medicamentum, quod & tingit albuginem, & dissipare etiam potest.

Albuginē tingentia.

CAPVT XLI.

De Epiphora.

Xpeditis vitijs attinētibus ad tonicas, dicendum de malis angulorum. Sunt autem epiphora, rhoeas, encanthis, & ægilops. Epiphoram Auicennas vocat lacrymā, Celsus pituitæ cursum: per eam vero intelligimus malum, in quo assiduo pituita destillat in oculos, vt cum Auicen. & Rhasi, oculi aquosa humiditate perpetuo sint repleti: vt intelligere hic oporteat lacrymam morbosam, non voluntariam. Generatur, dum: (cum sit species catarrhi:) cerebro occurrit causa præter naturam, vt vitius frustratur vis naturalis cerebri, vt a cerebro excrementum aquosum fluat præter naturam in oculos. Epiphora igitur est excrementū serosum, affligens oculum, procedēs a frustratione alterātricis cerebri. Forma huius vitij est excrementū serosum affligens. Quod eognoscens Auicennas, dicebat, oculos in hoc malo semper humidos esse humiditate aquosa. Additum fuit affligēs, id est, lædens oculos: nam modo hoc excrementum nocet angulis, modo visionē turbat: & hac ratione epiphora, seu lacryma morbosa, distinguitur a lacryma voluntaria; in qua excrementum serosum; sed sincerum, & citra oculi noxā, per oculos egreditur. Verbi gratia, in mœstitia per modum cōpressionis; in risu per modum dilatationis; sicuti etiā vi ἐγ perseuerantis. Vnde, vt epiphoræ forma pateat, explicare oportet serosi humoris speciem, & vitium: nam causa generans patebit in causa efficiente. Quoad speciem igitur, est materia serosa: quæ est excrementum tenue, quod generatur in ventriculo: est & excrementum, quod defertur in capite; vt est alimenti vehiculum; & sicuti in capite defertur alimentum copiosum, ita etiam opus fuit copioso sero. Vnde in epiphora excrementum serosum est materia principalis, & necessaria. Est materia principalis: quoniam cum serositate miscere potest materia non principalis, vt materia biliosa, pituitosa; sed in exigua copia. Miscetur autē quandoque materia principalis, at non necessario: dum cum serositate miscetur excremētum pituitosum, sed copiosum: vt materia principalis in hac epiphora sit mistum e sero, & pituita: ac pituita, quamuis sit causa principalis, tamen non est causa necessaria: quoniam excrementum serosum locum habet in omni epiphora; non autem pituita. Species igitur est, vel Serum, vel serum cum pituita mistum. Quoad vitium, attinere potest ad Substātiā, Quantitatem, Qualitatem, & Vsu. Ad substantiam, si materia pituitosa, vt in epiphora salsa, in epiphora e lue venerea. Ad quantitatem vitium attinet; vt copia excedit. Ad qualitatem; vt materia est, vel calida, vel frigida, vel liquida, compacta, viscida, salsa, acris, vel harum qualitatum expers: præterea esse potest albicans, vel flauescens. Quantum attinet

Nomen.

Definitio.

Forma.

Excrementi serosi descriptio.

net ad quietem; quiescit vel non quiescit in oculo: & ideo Auicennas ait, quandoque currere lacrymas: Quoad vitiū in motu; ratione termini a quo, quamuis possit procedere, & a Toto, & a Parte; terminus tamen principalis est cerebrum, & iccirco ait Auicen. principium epiphoræ esse cerebrū. Cerebrum autem euadit terminus a quo; vt materiā, vel Non detinet, vel expellat. Non detinet, dum vi Frigiditatis exprimitur, dum vi Caliditatis colliquatur. Expellit autem, dum expultrix facultas, vi vel Copiæ, vel qualitatis ad expellendum insurgit. Spatium in motu, potest esse Externum, dum materia fluit per venas extra cranium: potest esse spatium Internum, si fluat materia non per neruos opticos, sed per vasa intra cranium. Terminus ad quem est oculus, secundum angulos, vt vel Suscipit, vel Attrahit: Suscipit ob imbecillitatem; quæ pendet ab intemperie, si oculus sit humidior; pendet a mala compositione in via, si oculi substantia sit rarior; pendet a morbo in numero, si caro lacrymalis desideretur. Quæ sane causæ iam propositæ, ante ortum sunt causæ imbecillitatis natiuæ: post ortum sunt causæ imbecillitatis adscititiæ. Oculus autem attrahit, vi vel Doloris, vel Caloris.

Subiectū. Subiectum est oculus: in epiphora enim læditur oculus. Vt autem iuniores addiscant terminos huius artis, sciant: si oculus consideretur, vt vel suscipit, vel attrahit, habere ratione termini ad quē: si autem consideretur, vt læditur habere rationem non termini ad quem, sed subiecti: & propterea nō sumus superflui in sermone nostro.

Causa efficiens. Causa efficiēs est frustratio alteratricis cerebri: principium enim epiphoræ secundum Auicennam est cerebrum. Qua ratione autem alteratrix frustretur; dictū est cap. 27. in serm. de catarrho.

Differētiæ. Differentiæ a forma: Excrementum serosum est Sincerum, vel Mistum: vel Hoc, vel illo modo peccans. A subiecto: oculus læditur, vel secundum se Totus, vel secundum Angulos. A causa efficiente prodit malum a cerebro, vt vel Morbi, vel Erroris externi, vt in catarrho.

Signa. Epiphora in genere patet. Ratione formæ; excrementi species, & excrementi vitia sunt notissima e traditis in sermone de catarrho. Ratione subiecti: verum oculus afficiatur, vel secundum se totus, vel secundum angulos, oculis facillime conspicietur. Ratione causæ efficientis repetenda erūt signa, e doctrina de catarrho.

Indicationes. Multis suppositis, indicatis in sermone de catarrho, cum Galeno cap. vlt. lib. 13. meth. in epiphora excrementum secundum speciem indicat remediū determinatum, secundum vitium, indicat contrarium. Et similiter ratione causæ efficientis, si fuerit intemperies capitis, indicat alterans contrarium, vt in sermone de catarrho dictum est.

Prognostica. Hoc vitium non prorsus est incurabile. Vnde Galenus ait, cap. vlt. lib. 13. meth. diuturnas etiam fluxiones fuisse curatas, oculis dimissis. At pro vi differentiarum, epiphora est incurabilis; curabilis, facile vel difficulter. Vnde, si perpendantur differentiæ ratione formæ, ratione speciei; difficilius malum vincitur, si excrementum sit mistum ex seroso, & pituitoso, quia magis recedit a naturali statu. Si vitium perpendamus: malum est magis perniciosum, si excremētum est putridum, copiosum, si viscidum, calidum salsum, si hæret: & peius etiā est, si caput concurrit, vt terminus a quo; si materiam non detinet, veluti contingere solet, dum homo est morti vicinus. Præterea est difficilioris curationis, si mater a fluat per vasa recondita: vt testatur Galenus cap. vlt. lib. 13. meth. difficilius etiā curatur, si oculus suscipiat, quam si attrahat: & si suscipiat ob imbecillitatem natiuam, malum est incurabile; præsertim si imbecillitas pendeat e defectu carnis lacrymalis: nam hac deficiente, etiam post ortum, malum incurabile est. Ratione causæ efficientis; si contingat, vt cerebri intemperies sit in habitu, non debes polliceri perfectam curationem.

Curatio. Venæ sectio. Materiæ. Notandum circa chirurgiam, e cap. 8. lib 4. κ. τόπ. si augescat fluxio, accedatque dolor, venam esse secandam. Sic Galenus intelligendus, quod venæsectio dirigatur ad sanguinem, quatenus vi doloris fluit, vt immineat inflāmatio; ideo venæsectio a Galeno proposita est materia remedij reuulsorij; præsertim cum ibi loquatur de epiphora in corpore quod eget purgantibus, id est, cacochymo.

Topica. 1. Intercipentia. Medicamenta Galenus loco citato applicat, vel fronti, & temporibus, vel oculis. Quoad priora: potissimum ea probantur, si materia fluat per vasa externa: quoniam materiam morbificam, per modum interceptionis retrahunt. In epiphora calida, licebit vti hoc medicamento: [recip. rosar. rubrarū, myrtillorum ana ℥ j. boli Armenæ, sang. Dracon. ana ℨ ij. hypocist. succi plantag. ana ℨ ij ß. gallarum immat. ℨ j. excipiantur oui albo; &, penetrationis gratia, exiguo aceto. Et in hac epiphora calida nō applicetis hoc medicamentum cum panno rubro, sed lineo panno, tenui, infuso in aqua rosacea.] Et si epiphora sit frigida: probatur [lana infusa in vino astringente;] item hoc probatur medicamentum: [recip. Gallarum immat. nucum cupressi, sang. Draconis, ana ℨ j croci hortensis ℈ j. excipiantur, vel tragacantha, vel rhesina: & panno laneo, prope oculos admoueantur.]

2. Astringētia, & citra morsum siccantia. Medicamenta autem quæ ipsi oculo sunt applicanda; proponuntur a Galeno cap. 8. lib. 4. κ. τόπ. Quare in epiphora calida, & in frigida, probantur astringentia, præsertim inter initia: probantur siccantia, quoniam absumūt materiam, sed ea sint citra morsum: & interdū refrigerantia, si materia sit acris. Vnde in epiphora calida probatur [pannus lineus tenuis, madefactus albo oui, vel aqua rosacea, vel vino granatorum.] Si morsus vrgeat, si impetus vrgeat: [decoquantur meliloium, & capita papaueris in aqua rosacea.] Et dum remissus est feruor, sed præ se ferat pruritum; Auicennas probat [puluerem, prodeuntem e fricatione myrobalanorum cum aqua ros.] Si epiphora sit frigida, probatur [tutia infusa in decocto meliloti, vel in vino passo, deinde in aqua cupressi, & postea in aqua maioranæ, vel piasilij, præsertim feniculi, & eufragiæ: quibus addatis myrrham, crocum, aloem. Et potissimum probatur aqua virgæ aureæ, in qua ibis extinguatur ignitū.] Et tandem in contumaci epiphora cum Galeno cap. 7. lib. 4. κ. τόπ. [recip. cadmiæ ℥ j. fructus ericæ ℨ j. æris vsti, & loti ℨ ij. myrrhæ ℨ ß. acaciæ ℨ iij. gummi ℥ j. & seruetur ad vsum. Et si hoc medicamentum diu, id est, vltra annum est seruandum, addatur ℨ j. opij.]

CAPVT XLII.

De Rhoeade.

Nomen. Hoeas, vel Rhyas, cum quandoque oriatur vt epiphoræ, iam de ea dicendum est. Per rhoeadem autem quam Auicen. vocat diminutionem carnis lacrymalis, intelligimus illud vitium, in quo deficit oculi caro, quæ cum Gal. cap. 11. lib. 10. de vs. part. residet in angulo maiore, vbi foramen est ad nares peruium, quod foramen hæc caruncula claudit, ne excrementa per oculorum angulos euacuentur; & hinc assiduo lacrymari videamur.

deamur. Generatur, dum occurrit oculo causa morbifica, vt cuius caruncula lacrymalis ita afficiatur, vt eius substantia deficiat. Vt rhoeas sit quantitas deficiens anguli maioris, procedens a caruncula lacrymali, secundum quantitatem deficientem. Collìgitur hæc finitio ex Auicē. & Galeno cap. 16. lib. 14. meth. med. Forma est quantitas deficiens: per quantitatem intelligimus Continuam, & Discretam: continuam, dum fit imminutio carnis: discretam, dum prorsus deficit: vt primum vitium sit magnitudo imminuta; alterum numerus deficiēs. Subiectum est oculus, secundum angulum maiorem. Causa efficiens, est caruncula lacrymalis, vt deficit secundum quantitatem, vel secundum Partem, vel secundum se Totam. E sententia autem Græcorum, & Arabum, hæc caruncula afficitur, vel A primo ortu, vel Post: & si post, afficitur vel a causa Interna, vt a succis acribus, quemadmodum in epiphora; vel ab Externa, vt a medicamentis acrioribus, a ferro incidente, dum in cura pterygij, vel ægilopis, errores a chirurgis committuntur.

Definitio. Forma. Subiectum. Causa efficiens.

Differentię a forma: vitium est in quantitate deficiente, vel Continua, vel Discreta. A subiecto: malum est in oculo, vel Dextro, vel Sinistro, uel Vtroque. Ab efficiente: causa est, vel Natiua, vel Adscititia. *Differentiæ.*

Est autem Vitium hoc prorsus notum, & secundum genus, & secundum differentias: non ergo opus est signis *Signa.*

Quoad præsidia; cap. 16. lib. 14. meth. Caro deperdita iudicat præsidium, regenerans, imminuta, augens carnem. *Indicationes.*

Si caro prorsus sit deperdita, vitium est incurabile: nam hæc caro est spermatica, nec potest regenerari. Si autem sit imminuta: curationem admittit cum foramen occludi possit. At notandum: (vt distinguamur ab empiricis:) cum hæc caruncula sit neruosa, & carnea, & proinde sit pars partim seminalis, partim sanguinea: secundum partem sanguineam incrementum eam admittere, non autem secundum partem seminalem. Quamuis liceat aliquantisper similem efficere carnem, vt præstet eūdem vsum, hoc est, vt foramen occludat, perinde ac si similis generetur. *Prognostica.*

Materiæ. Gal. c. 6. li. 14. meth. videtur proponere duplicis crassis medicamenta: primum mediocriter astringentia: deinde ea [quæ e glaucio parantur, & e croco, & quæ nardina vocantur, & e vino confecta.] Vnde dum portio sanguinea regeneratur, probantur mediocriter astringentia dum genita est, vt reddatur similis carni neruosæ ac seminali, probantur magis astringentia, vt collyria nardina, quæ conficiuntur e gallis immaturis, & alijs valde astringentibus; hinc Paulus etiam probat alumen cum vino. Quare pro generatione carnis probatur [vinum cum rosis, & exiguo croco:] pro carne genita, vt reddatur compacta, id est, similis seminali, probatur [vinum astringens; cum gallis, aloe, & exiguo alumine.] Vt in hoc malo primum sit vtendum agglutinantibus, mox cicatrizantibus. Vnde uidetur differentiam esse, inter generantia carnem in vlceribus, & inter generantia carnem lacrymalem: nam in vlcere probantur siccantia, detergentia, citra astrictionem, ne crassum excrementum cohibeatur: at in generatione carnis lacrymalis, cum debeat generari caro sanguinea, similis neruosæ, opus est magis siccantibus, quam ea sunt quæ conueniunt in generatione carnis in vlcere. Hæc magis siccantia, ita absumunt excrementa, vt medicamenta astringentia nullam inferre noxam queant. *Curatio.*

CAPVT XLIIII.

De Encanthide.

Rhoeadi opponitur Encanthis: Auicennas vocat additionem carnis lacrymalis. Per hanc intelligimus illud vitium, in quo caro lacrymalis suscipit incrementum, vt quandoque palpebræ diduci nequeant. Generatur, dum alteratrici carnis occurrit, causa vt eius alteratrix e sanguine portionem carnis sanguineam maiorem reddit, quam deceat. Vt encanthis sit magnitudo aucta carnis lacrymalis, dependens a portione sanguinea aucta præter naturam. Forma huius vitij est magnitudo aucta; quæ quandoque est morbosa, si cum Auicenna lædatur visio. Subiectum proximum, est caro lacrymalis; hæc enim iusto maior redditur. Remotum subiectum est oculus, secūdum angulum maiorem, vt hic angulus sedes est carnis: Vnde si lædatur visio, statui subiectum potest non modo angulus, verumetiam oculus. Causa efficiēs est portio sanguinea præter naturam aucta. Vnde cum caro augeatur secundum propriam substantiā sanguineam, vt non gignatur noua caro, quemadmodum in pterygio: ideo πτερύγιον est morbus in numero; encanthis autem est morbus non in numero, sed in magnitudine aucta. Causa autem est sanguis fluens in maiori copia in venas, sed citra violentiam. Nam si violenter flueret, fieret inflammatio, non encanthis. Fluit autem potissimū per modum transmissionis, vt hepar mittit sanguinem copiosiorem; quamuis etiam concurrere possit attractio, ratione immoderatæ caliditatis ipsius oculi, vt euenire potest causa dulcis aquæ tepidæ, si huius vsus sit immoderatus.

Nomen. Definitio. Forma. Subiectum. Causa efficiens.

Differentiæ a forma. Magnitudo aucta est Morbus, vel Symptoma. A subiecto: afficitur angulus maior oculi Dextri, vel Sinistri, vel Vtriusque. Ab efficiente: caro est aucta, vel Magis, vel Minus. *Differentię.*

Est autem hoc vitium omnino notum; nec signis eget. *Signa.*

Cum Paulo portio sanguinea aucta, minuenda. *Præsidia.*

Curabile est hoc malum: nam caro adimi potest. *Prognostica.*

Materiæ. Auicen. probat materiam incidentem, & chirurgicam. At monet, vt non radicitus incidatur, sed solum pars aucta: nā alias fieret rhoeas. Expedit autem ad incisionē confugere, si non exigua est carnis excrescentia, nam oculus melius sustinet incisionem, quam medicamenta consumentia carnem frequenter applicata, quia excitant dolorem. Expedit autem post incisionem [ouı album diligenter agitatum aqua rosacea oculo applicare,] vt prohibeatur inflammatio. At quoad medicamenta, quæ loco ferri carnē absumunt, ad quæ est confugiendum, si patientes ferrum nolunt admittere, instar fœminarum: Paulus probat septica, & caustica. Septica sunt quæ exedunt, sen abradunt, vt pro in carnem absumant: vt sunt capitu. 15. lib. 5. simpl. [auripigmentum, quod arsenicum dicitur, sandaracha, dryopteris, pityocampe, aconitū:] quæ omnia sine dolore pussunt carnem, sed tenellam, ac mollem, eliquare. Si autem caro aucta sit durior; probantur caustica, quæ secundum loc. cit. Galeni, sunt calida, & crassæ substantiæ, vt ad similitudinem ignis pariant eschara, vt sunt [chalcitis, misy, melantheria, chalcanthum:] vt probetur oleum e chalcantho; sed rosacea correctum.

Curatio. 1. Incisio. 2. Cathæretica medicamenta.

CA-

CAPVT XLIIII.

De Aegilope, & Anchilope.

Nomen. PEr tumorem magni anguli, intelligimus vitium, quod vocat Auicennas apostema lacrymalium: qui tumor, pro vario statu, vocatur modo anchilops, modo ægilops. Auicennas interdum vocat Garab, quando tumor nimirũ degenerat in fistulam, nõ semper. Generatur, dum materia iuxta magnum Angulum ita affligit, vt tumor oboriatur.

Definitio. Aegilops igitur est tuberculum iuxta magnum angulũ oculi, procedens a materia morbifica.

Forma. Forma est tuberculum, secúdum Galenum cap.2.lib.5. κ. τόπ. Vnde Auicennas ait, quamuis quandoque eminetat, quandoque ex eo non appareat, intus tamen adesse tumorem.

Subiectum. Subiectum attinet ad partem magno angulo proximam, secundum Aetium; & Galenus loco citat. dicit, tuberculum residere inter os nasi, & magnum oculi angulum.

Causa efficiens. Causa efficiens est materia morbifica; quæ est succus vel Alimentalis, vel Excrementitius. Alimentalis, vt sanguis; siue sit biliosus, siue pituitosus, siue melancholicus. Nec præter rationem: quia hoc malum quandoque est inflammatorium; & ob id Aetius dicit, incipiente inflammatione, repellentia probari; & Galenus ait, nonnũquam degenerare in abscessum. Potest ergo esse tumor inflammatorius seu tumor procedẽs a succo alimẽtario. Noterit cum Paulo abscessum capi bifariam: primo, vt nõdum in vlcus erupit, & vocatur tunc anchilops, Auicennas vocat Kilus; secundo, vt iam eruptus est abscessus, & dicitur ęgilops.

Cap. 87. lib. 7. Causa etiam esse potest succus excrementitius, quemadmodum colligere licet ex Aetio, dũ materia colligitur in magno angulo oculi, humor scilicet seutus, melleus, aut pultaceus, plerumque tunica seu folliculo contentus: & hoc vitium etiã anchilops vocatur, quia est tumor non disruptus. Vnde colligere licet e Galen. cap.12. lib.14. meth. hunc tumorem prodeuntem a succo excrementitio, esse de genere vel meliceridis, cum pendeat a succo melleo, vel de genere esse atheromatis, cum pendet ab humore pultaceo. Non proponit Aetius succum similem seuo, a quo fit steatoma: nam dum proponit meliceridem, & atheroma; insinuat etiam steatoma.

Differẽtiæ. Differentiæ a forma. Tuberculum est Maius, vel Minus: item vel Coniunctam habet solutam vnitatem, vt in ægilope; vel Nõ habet solutã vnitatem, vt in anchilope. A subiecto: pars afficitur secundum Superficiem, vel Profundum. A causa efficiente, materia est vel Alimentalis; vel Excrementitia.

Signa. In genere vitium hoc, cum Auicenna est euidẽs saltem tactui, si non visui: nam vt plurimum conspicitur eminentia, vel saltem percipitur in compressione, vt etiã in cõpressione fiat dolor. Quoad differentias ratione formæ, & subiecti, hæ patent. Ratione causæ efficiẽtis cognoscere oportet, vtrũ tumor sit vel inflammatorius, vel non inflammatorius: Si sit inflammatorius; cognoscitur e dolore, calore, colore mutato, & immobilitate: contra autem si non sit particeps inflammationis; vnde Auicennas ait; hunc tumorem, scilicet sine inflãmatione, tactu moueri. Quoad tumorem non inflammatorium; cognoscetis esse meliceridem, e minori duritie; atheroma, e maiori duritie, & si summa sit durities, indicium est steatomatis.

Præsidia. Indicationes capiuntur a materia tumoris, & ab vlcere, si vlcus subsequatur. Quid materia tumoris, quidq; vlcus indicet; suis locis intellexistis.

Prognostica. Vitium hoc a cap.2. lib.5. κ. τόπ. est ægre curabile: est enim vehemẽs ratione essentiæ, & dignitatis; vt, si negligatur, coniũgatur etiam vehementia facultatis. Declaro: est vehemens secundum essentiam, nam tumoris materia satis a natura recedit, quamuis magis recedat in tumore non inflammatorio, vt maxime recedat in steatomate. Adhæc vehementia essantiæ perpenditur, dum id quod est præter naturam, nõ solum multiplex est, sed etiam contrarium. Nã, quæ sunt præter naturam, quo sunt plura, eo vehementius agunt aduersus naturam. Quare perpendere quæ sunt præter naturam ratione numeri, est considerare in prognostico vehementiã essentiæ. Præterea quæ sunt præter naturam, dum sunt contraria, vt medicamentorum, euadunt vehementiora: nam si malum sit, & calidum, & frigidum, vt locum habeant cõtrariæ indicationes; curatio redditur difficilior: quia medicamenta calida augẽt morbum calidum ac morbus calidus vel vehemens euadit, vel perseuerat secundum essentiam. Vnde vt applicemus prognosticum nostro proposito, si præter tumorẽ fuerit vlcus, curatio redditur difficilior: quia quæ sunt præter naturam, sunt plura. In tumore inflãmatorio adest contrarietas, quæ est causa difficilis curationis: quoniam quæ materiã discutiunt sunt calida, vnde augent inflammationem. Quoad vehementiam dignitatis, ea etiam in hoc malo adest nam afficitur locus ita oculo vicinus, vt oculus ipse facile lædatur; qui est membrum nobile causa vitæ, & commodioris, & melioris: & ratio est, quia (vt ait Galenus loc. cit.) medicamenta debent administrari liquida, quæ influunt in oculum, vt oculus lædatur. Adhæc oportet vt medicamenta hæreant, vnde est necessarium ligare oculum, vsq; ad mali curationem, quam tot diebus perferre est impossibile. Qua de causa, ita referente Galeno, Apollonius medicamenta non scripsit, & Archigenes potissimum vtitur materia chirurgica, quoniam materia chirurgica non attingit oculum, quemadmodum medicamenta. Verum, vt in alijs affectibus, ita, & hic prognosticum variat, ratione differentiarum. Ratione enim formæ, difficilioris est curationis, si cum magnitudine, sit coniuncta soluta vnitas, difficilioris etiam curationis est, si tumor occupet partes profundas. Ratione causæ efficientis si fuerit inflammatio, & immineat abscessus, & hinc vlcus, fit vt ægilops sit difficilioris curationis: vnde Auicen. ait, si ruptio fiat ad interiora, malum reddi magis difficile, vt immineat ossium corruptio. Vt ex his colligere liceat, ęgilopem difficilius curari, quam anchilopem. At si tumor non sit inflammatorius: quãuis tumoris materia non exulceret, tamen adeo recedit a naturali statu, vt non cedat ullis medicamentis, sed solum materiæ chirurgicæ.

Curatio. Materiæ. Cirurgica materia in ægilope, & anchilope probari potest. In ægilope, si adsit corruptum, si malũ in fistulã degenerat: vnde Aetius probat cauteriũ ignitũ. In anchilope. Aetius probat superficiẽ esse secandã, ut folliculus continẽs materiã adimatur, cũ nequaquã cedat medicamẽtis. Topica vsurpanda sunt, vel simul cum materia chirurgica, vel sola. Quoad priora, Auicen. dum administratur cauteriũ, ignitũ, oculo applicat [spõgiã, frigida infusam, nã inhibatur inflãmatio. Addit Aetius lenticulã decoctam cum melle] & remota crusta, probat [alumẽ cũ resina terebenthina. Et Paulus applicabat pastulas, cum liquida terebinthina in modũ emplastri.] Et si quis desiderat cicatricẽ non indecorã, & plerum dum fœminæ afficiunt, potest vti cum Auicen. [folijs rutæ cum

aquę

aquæ granatorum: quæ sententia Auicen. cōferút a proprietate. Paulus addebat ad pulchrā cicatricem efficiēdam, rutam satiuam cum lixiuio tritā, & decoctam: lixiuium autem conficiatur e cinere, & calce.] Quoad topica, quæ sola adminiſtrātur; probātur in tumore inflammatorio: vnde dū perducitur ad ſuppurationem, cum Auic. oportet vti [pane permisto cum lacte muliebri. Et validius reddetur medicamentum addito croco, cum aqua erucæ, vel myrrha, cum felle vaccino.] Et dum facta eſt diruptio, probatur [erui farina, cū melle, aloe, mirrha. Atque Paulus probat cochelas tritas cum teſtis: & licet addere aloem, & myrrham quod medicamentum etiam ſuppurationem prohibere poteſt.

CAPVT XLV.

De Atrophia oculi.

Nomen. Explicatis malis, quæ pertinēt ad partes oculi: dicendum de vitijs ad totū oculum attinētibus. Quare de atrophia, de pminētia oculi, de ſtrabosita te. Itaque per ἀτροφίαν, intelligimus oculi malum, quod Auicennas vocat profunditatem pupillæ. Celſus vocat oculum imminutum. Et ob id intelligimus illud vitium, in quo totus oculus minor euadit, ad differentiam phthiſis, in qua oculus minor euadit, ſolum ſecundum pupillam. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius oculus ſecundum omnes partes ita priuatur

Definitio. alimento, vt partes omnes imminuātur. Vt ἀτροφία, ſit magnitudo imminuta præter naturam totius oculi, procedens ab alimenti penuria.

Forma. Forma eſt magnitudo imminuta præter naturam. Siquidem cum Aetio oculus paulatim fit minor: vnde excauatur. Aliquando obſcurior euadit. Et præterea viſū impeditur, ita enim locutus eſt Aetius. Quoniam vt oculus imminuitur, ita etiam cauatur: cōtra accidit, dū augetur. Preterea, vt ſpiritus animales deficiunt, ita, & obſcurus euadit oculus, & viſio læditur, præſertim quia calidum innatum deficit, nec ſeruatur temperies.

Subiectum. Subiectum eſt totus oculus, ad differentiam φθίσεως.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt Alimenti penuria. Cum Auicenna autem deficit alimētum, quoniam vel abſumitur, vel Nō attrahitur ab oculo. Abſumitur in febribus, & præſertim continuctis cum vigilijs: item in vacuationibus vehementibus; in animi affectibus; & Aetius etiā addebat, abſumi in vehementi capitis dolore, dum cranium perforatur. Nam vi horum vitiorum, fit diſſolutio ſanguinis, & ſpiritus. Alia autem e parte alimentum deficit, quia non attrahitur, ob frigus vehemens oculo occurrens.

Differētiæ. Differentiæ a forma capiuntur ſecundum Magis, & Minus. A ſubiecto non capiuntur: ſemper enim eſt idem. A cauſa efficiente alimentum deficit, quia vel abſumitur, vel Non attrahitur.

Signa. Patet vitium in genere; & ratione differentiarū a forma. Ratione differentiarum cauſæ: facile eſt cognoſcere, an alimentum deficiat, quia abſumatur a febribus, & alijs cauſis propoſitis: vt etiam facile cognoſcitur, ſi deficiat, quoniam non attrahitur; cognoſcitur enim e frigiditate præcedente.

Indicationes. Alimentum deficiens, indicat præſidium augēs alimentum. Et ſi cauſa adſit continens, huic occurrendum. Et ſic de reliquis.

Prognoſtica. Malum ægre curatur: licet periculū pro vi differentiarum augeatur. Vnde malum eſt magis periculoſum, ſi minor ſit oculus. Et præterea augetur periculum, vt cauſæ ſunt vehementiores.

Curatio. Materiæ. Aetius probat [ſpongiam ex aqua calida expreſſam. Probatur etiam lac tepidum inſuſum in oculum. Expedit etiam caput aqua calida perfundere, & prohibere collyria.] Sed dubitatio eſt, quia Paulus applicat oculo medicamentum acre, confectum [ex ærugine:] vt hoc ſit collyriū vehemens. Rñdendum, Aetium tradere curā ſolius ἀτροφίας, vt proinde etiam cornea ſit exſiccata: cuius ratione prorſus ſit deſiſtēdum a collyrijs. At Paulus in eodem capite loquitur, & de atrophia, & præterea de phthiſi, in qua cum cornea nō ſit exſiccata, ideo probat acria, vt attrahatur alimētum, vt dictum eſt ſupra capite 36. de phthiſi oculi.

CAPVT XLVI.

De expreſſione oculi.

Nomen. Er τ'ἄπτωσιν, ſeu oculi expreſſionem, quam Auicennas vocat exitum oculi, intelligimus illud malum, in quo ita exprimitur oculus, vt promineus appareat. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius ſeptimus muſculus reſidens in baſi oculi, & circumdans neruum opticum, non poteſt oculum firmare, vnde procidit, & hinc extra propriam ſedem permanet.

Definitio. Ἐκπτωσις, igitur eſt ſitus præter naturam oculi, procedēs a muſculo, non potente oculum firmare. Forma eſt ſitus præter naturam: nam ſedem occupat externam. Et ſi lædatur viſio, eſt morbus in ſitu: ſi non lædatur, eſt ſymptoma in qualitate mutata, ideſt, in magnitudine aucta, vt prominens oculus maior appareat oculo profundo. Subiectum eſt oculus.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt vitium pertinēs ad muſculum, vt nō poteſt oculum firmare. Et cum Galeno cap. 8. libr. 10. de vſ. p. eſt ſeptimus muſculus: quamuis capi. 2. lib. 4. de loc. aff. hic muſculus in tres etiam poſſit diuidi. At vtcunq; dicamus, dum læditur hic muſculus, oculus procidit. Dicebat autem Auicēnas muſculum affici, vel Propria ratione, vel Ex accidenti. Propria ratione, dum paralyſi afficitur, vt Galenus fatetur cap. 2. libr. 4. loc. aff. Ex accidēri, dum oculus vel ponderoſior euadit, vel violentia aliqua exprimitur extra. Ponderoſior euadit, e fluxione copioſa, vt voluit etiam Aetius. Vt autem exprimitur, ſecundū Aetium, in his qui ſtrangulātur in certaminibus, in difficili partu. Auicennas addit vomitum violentum, vociferationum, &c. vt quorum omnium oculos exprimitur.

Differētiæ. Differentiæ a forma. Situs eſt Morbus, vel ſymptoma. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. Ab efficiente dicendum, muſculum nō firmare oculū vt læditur, vel Propria ratione, vel Ex accidēte.

Signa. In genere malum patet. Quoad differentias, ratione formæ: ſi Situs ſit morbus, cognoſcitur e læſa viſione. Ratione cauſæ efficientis ſi muſculus lædatur ratione propria, cognoſcitur inde quod pupilla eandem ſeruat magnitudinem, nam oculus non repletur, nec ſentitur a patiente ſenſio vehemens. Si ex accidente lædat, ſi hoc fiat quia oculus euadit ponderoſior, cognoſcetis ex aucta pupilla. Si fiat ex cauſa exprimente, cognoſcetis e cauſis prægreſſis, iam propoſitis.

Indicationes. Præſidia capiuntur a forma, & a cauſa efficiente interna. Ratione formæ, indicatur præſidium reducens oculum in propriam ſedem. Ab efficiente, ſi ſit paralyſis materiæ, hæc vacuanda: ſi ſit materia ponderans, hæc vacuanda: ſi ſit materia vt oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si eſt dolor in partu, doloris præſidia haurienda.

Vitium

Prognosti-ca. Vitium hoc vt plurimum curabile est. Ratione enim formæ cum Auicenna, si leuis sit egressio oculi; facilis erit cura; si contra, non leuis. Ratione causæ efficientis si fiat vi paralysis; cura est satis difficilis, vt e doctrina de paralysi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, vel coarctationem; est vitium curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro vehementia causarum intensiore & remissiore.

Curatio. Materiæ: Multis suppositis ac notis, Aetius & Paulus post totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitam, quæ occipitio est applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia sunt: & respiciunt vel causam situs, vel situm. Quæ respiciunt causam situs; calida & tenuis substantiæ sunt, vnde causa paralysis Auicennas probat odoramenta, & suffumigia cognita, & proposita in paralysi: vt liceat vti [medicamento confecto e cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.] Et causa materiæ ponderantis, consimilibus est progrediendum, vt [Medicamento confecto e fenic. anagall. ruta, &c.] Quæ situm respiciunt, cum Actio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat [collyrium e sumach: item emplastrum e farina fabacea, cũ rosis, thure, & albo oui.]

CAPVT XLVII.

De Strabismo.

Nomen. Trabismus, strabositas Auicennæ, malum est, in quo vtriusq; oculi non potest esse vnus aspectus. Generatur, dum causa occurrit musculis oculũ mouentibus, vt munere suo fungi nõ possint, vt frustretur facultas visoria, & ita frustretur, vt non fiat vtriusq; oculi vnus aspectus, sed visio inæqualis fiat.

Definitio. Strabismus igitur est visio inæqualis oculorum, dependens a motu præter naturam musculorum motiuorum. Forma est visio inæqualis: cum Paulo enim strabones secundum rectum non intuentur; quare inæqualiter. Subiectum non est oculus, sed sunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi.

Causa efficiens. Causa efficiens est motus præter naturam musculorum motiuorum: nam facultas non frustratur, nisi quia musculis occurrit causa præter naturam, ratione cuius fit, vt functio musculorum læda tur, vt vel Minuatur, vel Auferatur, vel Corrumpatur. In definitione autem propositi sunt musculi, sed motiui, quoniam cum Galeno cap.8. lib. 10. de vs.p. vt septimus musculus firmat oculum, ita sex alij musculi mouent oculum; vt propterea septimus musculus oculum firmans, ab hac finitione excludatur; præsertim quia dum septimus musculus paralysi afficitur, concidit oculus. Itaque cum malum pendeat a vitio musculorum: cum Auicēna, neruorum musculorum affectus est vel Natiuus, vel Adscititius. Si natiuus; huius causa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiam non læsi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno & Hippocrate aph. 43. sect. 7. mulier ambidextera non fit; quoniam in fœmina neruorum robur desideratur, nam in fœmina calidum innatum nec est ita robustum, nec simi larium partium ea est caliditas, vt in maribus. Vnde in præsentia a simili est dicendum, fieri posse, vt vnius oculi musculi imbecilliores, alterius validiores generentur: quare fit visio inæqualis. Affectus adscititius causam habet musculos vel paralysi, vel conuulsione correptos.

Differentia. Differentiæ a forma: Visio inæqualis est vel ad Vnam, vel ad Aliam partem. A subiecto non capiuntur differentiæ, quoniam visio inæqualis spectat ad vtrumq; oculum. A causa efficiēte affectus est Natiuus, vel Adscititius.

Signa. In genere, & ratione differentiarum a forma, malum patet. Differentiæ a causa efficiente. Si affectus sit natiuus; cognoscitur, quia a principio ortus visio fuit inæqualis: contra, si adscititius. Et si adscititius; vtrum causa sit paralysis, vel conuulsio; petendum est e proprijs capitibus.

Præsidia. Indicationes capiuntur a vitio musculorũ. Si ergo vitium sit natiuum: indicat præsidium efficiens calidum innatum robustum, id est, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione qualitatis calidi innati; nutriens ratione substantiæ calidi innati. Si adscititium sit vitium: locum habent indicationes paralysis & conuulsionis.

Prognostica. Cum Auicenna, si hoc vitium fuerit natiuum, est incurabile nisi sit admodum recens: quod intelligere non est admodum facile: nam quamuis recens sit affectus, cum tamen sit natiuus, non videtur curationem admittere. Sciendum igitur, licet vitium sit natiuum, si tamen sit admodum recens, non esse de salute desperandum. Nam sicut manus sinistra interdum per exercitationem fungi potest munere dextræ manus: ita imbecillitas natiua potest corrigi, vt malum tollatur. Si autem malum sit adscititium; idem est dicendum, quod in prognostico paralyseos & conuulsionis dictum fuit.

Curatio. Materiæ. Si vitium est natiuum; æquandæ sunt cunæ, & ponenda candela accensa in parte opposita strabositati. Probat etiam Auicennas filum appensum rubrum cum re rubra, vt pote cum corallis, in parte opposita; vt infans assiduo aspiciat eam partem. Nam hoc exercitium (vt ait Auicen. qui omnia cognouit) confert in æquando oculos. Et vt intelligatis causam, hæc est: quoniam sicuti manus sinistra ope exercitij quodãmodo euadit dextra, id est, huius obit munia: ita laboris seu exercitij virtute calidum innatum musculorum robur acquirit, vt hi musculi æque moueant, ac musculi alterius oculi. Vnde ad præseruandos infantes a strabositate iubet Paulus vt lucerna ponatur e regione oculorum, non ad latera, sed directo, sic enim musculi equaliter agunt & se exercent: contra, si a latere ponatur. Si affectus sit adscititius, probantur medicamenta proposita in paralysi & conuulsione.

CAPVT XLVIII.

De Læsa visione.

Nomen. Ffectus oculorum foris apparentes, qui causa sunt læsę visionis, hucusq; explicauimus: Sequitur, de visione læsa, citra morbum euidentē. Quoad nomen igitur; per malum propositum intelligimus illud vitium, in quo læditur visio citra morbum oculi apparentem; hoc est, citra malam compositionem, tumores, solutam vnitatem, vlcus: vt non excludatur vitiosus color, nam non est morbus. Vnde Paulus respiciens ad quandam speciem huius læsæ visionis, ait: vitiis obscuritas fit sine manifesto oculi affectu.

Generatio. Generantur dum corpori, siue extra oculum, siue in oculo, occurrit causa, vi cuius citra euidentem morbum frustratur facultas visiua, vt læda tur visio. Læsa igitur visio, est functio præter naturam

Definitio. Forma. oculi, dependens a frustratione visus citra morbum oculi euidentem. Forma est functio præter naturam: vnde formaliter hoc vitium est symptoma, attinens ad actionem. Additum est præter naturam; in genere: vt ex hoc pateret, functionem omnibus modis posse lædi, idest, imminui, auferri, corrumpi. *Subiectum.* Subiectum est oculus: vt contrahatur functio præter naturam, vt sit functio oculi. Notetur: cum in oculo multiplex functio locum habere possit: contrahitur hæc functio virtute causæ efficientis; vbi dicitur, dependens a frustratione visus: vt necessarium sit colligere, hanc functionem esse visionem læsam. Nã visio est actio, quæ pertinet ad facultatẽ visoriam. Additum fuit; citra morbum euidentem: ad differentiam læsæ visionis, cum morbis euidentibus, de quibus supra actum est.

Causa læsæ visionis. In præsentia igitur explicanda est causa, ob quã frustratur facultas visoria. Hanc causam vt intelligatis, legite Galenum cap.2.lib.1.de sympt.caus. & cap.2.lib.4.de loc.aff. Sciendum ergo cum facultas animalis contrahatur, vt reddatur visoria in crystallino: sequi, frustrari hanc facultatem determinatam, quoniam vel Læditur, vel occurrit Error externus. Quotiescunque læditur, ob morbum crystallini: quotiescunque frustratur, ob errorem; qui error est vitium vltra morbos crystallini, quodcunque sit illud vitium, siue morbus, siue non. *1. Morbus crystallini.* Quoad morbum crystallini, idest, morbũ non euidentem; cum Galeno locis citatis potest esse quælibet Intemperies, & quædam Composi- *Intẽperies crystallini.* tio. Declaro. Intemperies potest esse octuplex. Notandum, circa passiuas intemperantias (idest, quæ attinent ad qualitates passiuas:) ab his intemperantijs produci glaucoma, seu glaucedinem, quam viriditatem Auicennas vocat. Et hoc loco sciant iuniores, per oculum glaucum intelligi oculum, dum euadit particeps coloris misti e viridi & albo, veluti est color maris, cœli, vnde etiam cæsius hic color dicitur. Color autem glaucus quandoque est expers, quandoque est particeps splendoris. Particeps est, verbi gratia, in oculis noctuæ, felis: vnde hoc vitium quandoque vocatur Glaucopis, ab oculis noctuarum. Huius vitij e Paulo, Aetio, Auicenna, colligi possunt quinque species: prima attinet ad rhagoidem, vt fit a nimia humiditate copiosa: secunda fit a siccitate rhagoidis, vt in senibus, in quibus multiplicatur quidem humiditas extranea, sed resoluitur innata: tertia est glaucedo, quæ fit e prægressa suffusione, humore iuxta pupillam concreto, quę species ad differentiam glaucedinis rhagoidis visum impedit: quarta est, dum humor crystallinus præ nimia humiditate glaucus euadit: quinta pertinet ad crystallinum, & est morbosa, & splendoris expers, & fit ab intemperie sicca crystallini. Quod si contingat oculum siccari propter penuriam humoris albuginei; cum patiens exactius videat in tenebris, quam interdiu, vitium vocatur ab Auicenna al gieliar, a Græcis γλαύκωσις. Ex his colligere licet glaucedinem produci etiam posse ab humiditate, & siccitate crystallini; quemadmodum ab Auicenna traditum est: nec præter rationem. Fundamentum igitur est; quoniam color viridis copiosiores partes habet opacas; contra color albus copiosiores habet diaphanas: at color glaucus vt mistus e viridi & albo, medio modo se habet. Nam propter copiosam humiditatem, portio diaphana euadit opaca, cum præ nimia humiditate non fiat dissolutio; vt hinc color euadat glaucus, & si albus color suscipiat aliquam viriditatem. Fit etiam color albus glaucus, ratione siccitatis; & dupliciter; primum, dum ratione siccitatis humiditas resoluitur, vt color viridis obscurus degeneret in glaucum, idest, in viridem clarum. Secundo hoc fieri potest, vt color albus degeneret in glaucum, idest, mistum ex albo, & viridi, visiccitatis, qua consumuntur partes diaphanæ, vt opacæ permaneant dominantes, quemadmodum contingit in glaucedine exquisita. Quoad malam compositionem: perpendere oportet crystallini Raritatem, & Situm. *Raritas crystallini.* Quoad raritatem, & eam morbificam; hoc vitium Aetius cap.44.libro decimoseptimo. vocat oculi debilitatem. Verum hæc est immodica crystallini raritas potius nativa. Quoad situm, cum Galeno capite decimosecundo, libro decimo.de vsu part. locum habet, vt crystallinus sursum vel deorsum vergit: vt cum obiectũ duplex appareat: propterea quod conorum axes in duplici firmantur plano, nam rhagoidis pars, a qua deflectit crystallinus, crystallinum secat in duas partes. *Situs crystallini.* Hic autem situs est vel morbosus, vel non morbosus. Situs non morbosus: (cap.12.lib.10.de vs.part.) est, dum alterius oculi pupilla manu comprimitur. Morbosus, qui producitur a causa morbifica. Et hic duplex esse, potest nimirum, vel non ex vsu, hoc est, non indicans vtile, vt hunc situm logicũ etiam appellare liceat: vel ex vsu. Situs morbosus, sed non ex vsu, proponitur ca.2.l.4.de loc.aff. si nimirum hoc malum fiat a musculis, si quidem remoto vitio musculorum, crystallinus illico situm recuperat. Situs autem morbosus, & ex vsu est: si fiat vel ob ictum oculi, vel ob immoderatam fluxionem. Quoad autem ad errorem externum; hic vel In oculo est, vel Extra. *II. Error externus, in oculo.* Si in oculo pertinere potest ad Corneam, ad Humorem albugineum, & ad spiritus animales. Et cum pertinere possit ad corneam; omissis morbis euidentibus, de quibus dictũ est, cum Galeno cap.2.l.de symp.caus. cornea affici potest Crassitie, Humiditate, Colore. Quoad crassitiem & humiditatem: si vi horum vitiorum afficiatur cornea; malum vocatur Caligo. *1. Corneæ crassities & humiditas.* Vnde quoad crassitiem, cum Galeno capite quinto, libro 10.de vs.part. hæc accidit senibus, in quibus in decrepita ætate cornea rugosa redditur, cornea euadit duplicata, rugis super rugas incidentibus. Humiditas locum habet, dum cornea afficitur humida intemperie. Coloris causa producitur παρόρασις: seu alucinatio, Auicenn. vocat imaginationem. *Color corneæ.* Vnde, vt euidens reddatur doctrina παροράσεως: sciendum fieri, & ob colorem corneæ vitiatum, & citra colorem corneæ. Ob colorem corneæ, vt in præsentia intelligimus; dum afficitur cornea ab humore, qui contingere potest, vt in ictero contingit, in quo radij transeuntes per corneam citrinam, sunt in causa, vt omnia obiecta citrina appareant. Παρόρασις autem fit citra vitium coloris corneæ, etiam cum Galeno capite secundo, lib.1.de sympt. caus. ob vitium coloris albuginei. Sed præterea & tertia παροράσεως species additur: quæ est, dum oculis clausis in obscuro obiecta variorum colorum conspici videntur. Et præterea vt hoc intelligatis, scire oportet, colorem, vt est visus obiectum, dupliciter considerari posse: primo modo, vt color fit e mistione elementorum, dum terra concurrit vt portio opaca; aqua & aer, vt portio diaphana; ignis, vt luminosa: Et hic color solum extra oculos conspicitur. Secundo modo fit color e varia mistione lucis & tenebrarum, & huiusmodi color etiam intra oculum generari potest, ac conspici: vt colligitur e contex.23.lib.primo.prognost. Galeni, quemadmodum euenire potest in phrenitide, in qua vapores torrefacti habent rationem tenebrarum; spiritus autem, & crystallini splendor, habent rationẽ luminis. Hæc de cornea. *2. Albuginei humoris vitia.* Porro, vt e cap.2.lib.1.de sympt.caus. colligimus, humoris

humoris albuginei vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Ad quantitatem; vt modo Augetur, modo Minuitur: sed horum vitiorum doctrina patet e traditis de Mydriasi, & de Constrictione pupillæ. Quoad qualitatem; est albuginei Crassities & Color. Crassities perpendenda est, secundum gradum, situm, & causam efficientem. Secundum gradum, vt humor albugineus est vel Magis, vel Minus crassus: si remissa sit crassities dicitur ἀμβλυωπία, id est, visio obscura: si intensa, prodit ἀμαύρωσις, id est, visus destructio. Quoad situm seu subiectum crassitiei: crassities pertinet ad albugineum, vel secundum Totum, vel secundum Partem: & si secundum partem, vel secundum Circumferentiam, vel secundum Centrum. Si crassities perpendatur ratione causę efficientis, hæc crassities producitur vel ex Alimento, vel ex Excremento: & si ab excremento, vel ab Humore, vel a Vapore: & si ab humore, ab humore vel Magis, vel Minus crasso: & si a vapore, peccante vel Copia, vel Motu. Color albuginei varius esse potest. Et hæc de vitijs attinentibus ad humorem albugineum. Quantum attinet ad vitia

3. Spirituũ vitia.

spirituum: secundum Galenum capite secundo, libro primo. de sympt. caus. cum ad visionem efficiendum opus sit spiritu animali copioso & puro: iccirco vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem.

Penuria.

Quoad quantitatem: deficit spiritus animalis, vel e Toto, vnde fit Cæcitas; vel secundum Partem, vnde Imminuitur visio. Verum vtrumque vitium fit ab eodem causæ genere, differente solum secundum magis & minus: vt sufficiat dicere solum de causis priuationis spiritus. Oculus ergo animali spiritu priuatur, quoniam spiritus in oculum non influit. Non influit, quoniam vel Retrahitur, vel eius fluxus impeditur. Retrahitur scilicet in cerebrum, dum exiguus est spiritus, vt non sufficiat & pro cerebro, & pro oculo. Sunt autem exigui spiritus, dum vel Resoluuntur, vt in euacuationibus immodicis: vel Non generantur, vt in moribundis, quemadmodum Galen. ait capite secundo, l. 4. loc. aff. vnde & Hippocrates aph. 24. sect. 2. lib. 6. epid. obscurationem in ægrotantibus malam esse ait. Si autem spiritus fluxus impediatur: hoc fit propter angustiam vel Ventriculorum cerebri, vel Opticorum. Ob angustiam ventriculorum cerebri, vt in caro, epilepsia, apoplexia. Opticorum autem vt in vertigine tenebricosa, & citra vertiginem: vbi, si angustia sit integra in opticis, fit ἀμαύρωσις, modernis gutta serena; si non sit integra, dicitur ἀμβλυωπία. Quoad vitium spiritus se-

Impuritas spirituum.

cundum qualitatem, capite secundo, libro primo. de sympt. est spiritus veluti nebulosus, humidus, turbidus. Causa est, immoderata humiditas, vel alimenti, vel cerebri; quamuis etiam concurrat intemperies frigida & sicca cerebri, ad generandum impuros spiritus, quemadmodum in decrepitis. Ceterum, vitium spiritus animalis est vel simplex, vel mistum: simplex est, dum spiritus solum vel est exiguus, vel humidus: mistum, dum spiritus simul est & exiguus & humidus. Quod si ergo spiritus sit exiguus & purus; cum Galeno, loc. ci. proxima homo exacte videt, remota nequaquã, & hoc vitium dicitur μυωπία. luscitiositas. Si autem spiritus sit simul copiosus & humidus; homo videt, non tamen exacte nec distincte, & peius videt in obscuro; vnde vocatur hoc vitium nyctalops, hoc est, nocturna cæcitas. Si spiritus sit simul exiguus & humidus; homo nec exacte, nec procul videt; vt accedat hoc vitium ad nocturnam cęcitatem, quoniam radij sunt & exigui, & impuri: vnde causa exiguitatis non procul diffunduntur; causa impuritatis homo non potest exacte videre. Quoad vitia capitis: pertinent hæc vel ad Opticos, vel ad Cerebrum. Hæc vitia Galenus cap. secundo, lib. primo. de symp. om. caus. vocat morbos facultatis; quamuis habeant rationem erroris externi, si cõferantur cum morbis crystallini. Verum quoad opticos: visio læditur aliqua e parte, ob immodicã humiditatem, cuius causa, spiritus impuritatẽ contrahere possunt: sed potissimum opticorum vitium pertinet ad malam compositionem, & solutã vnitatem. Mala compositio, est angustia: quæ si integra sit, vitium vocatur ἀμαύρωσις, obscuratio: vnde Auicen. ait, obscurationem esse obturationem nerui visiui: si nõ sit integra angustia, vocatur amblyopia. Notandum vero opticorum angustiam attinere vel ad horum neruorum substantiam, vel ad meatum. Si ad substantiam; fit angustia, quæ est pororum densitas, & fieri potest modo a frigore, modo a materia implente poros, vt dictum est de paralysi, vt condensentur pori, & meatus optici apertus permaneat, vt transeat spiritus animalis, non facultas, hæc enim non permeat per foramen, sed per propriam neruorum substantiam. Si autem angustia spectat ad foramen optici; angustia est obstructio, quæ fit a pituita; potest quoque esse compressio, quæ fieri solet e compressione seu innixu adiacentium, siue e tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vt in doctrina paralysis dictum est. Quoad solutam vnitatem; est euidens, quando ob vulnera nerui optici inciduntur. Quoad cerebri vitia: esse potest intemperies, quæ est 2

III. Error extern' extra oculos.

causa spiritus vel exigui, vel impuri: esse potest angustia, quæ prohibet transitum facultatis & spirituum, vt in caro, &c. in phrenitide etiam, vt monuit Galenus cap. 2. lib. 4. loc. aff. Quoad vitia in- 3
fra caput: vitium pertinere potest, vel ad Totum corpus, vel ad aliquam Partem. Ad totum, veluti cum Auicenna in accessionibus febrium: ad partem, vtpote ad ventriculum; quando scilicet, oculis a ventriculo vapores impertiuntur, c. 2. lib. 1. de sympt. caus. & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. 1

Differẽtiæ.

Quoad differentias. A forma: visio est vel Imminuta, vel Ablata, vel Corrupta. A subiecto non capiuntur differentiæ. A causa efficiente causa est Morbus, vel Error externus: vt iam traditum est.

Signa.

Hoc vitium in genere & ratione formæ patet. At quantum ad causam efficientem attinet; cum esse possit vel morbus crystallini, vel error externus: Si fuerit morbus crystallini, & primum, si in-

Crystallini affectus

temperies; indicabitur e splendore imminuto: & si intemperies sit calida, lædetur a calidis, iuuabitur a frigidis: contra, in frigida intẽperie. Si dyscrasia I.
sicca sit; cognoscetur ex oculi ariditate: si humida, e lippitudine superflua. Sed præterea dyscrasiã siccam & humidam cognoscimus e colore glauco. At si glaucedo fiat e siccitate; patientes vix ferunt lumen, ita vt melius videant in obscuro: contra, si glaucedo fiat ex humiditate. Quoad crystallini II.
morbũ, dum est mala cõpositio: si fuerit immoderata raritas; cũ Actio cognoscitur, quia patiẽs obiectum nec album, nec splendidum potest perferre: & præterea e leui occasione oculum claudit, & lachrymatur, & præsertim inter legendum. Situs autem vitiosus cognoscit e læsa visione, in qua quodlibet obiectum apparet geminatum. Et si contingat, vt ictus non sit prægressus, nec signa sint epiphoræ; iudicandum, hoc malum prodire vitio musculorum. Quoad errorem externum: & primum,

Corneæ vitia.

si pertineat ad corneam: cum vitium sit crassities, humiditas, color: crassities cognoscetur ex eo, quod cornea rugosa conspicietur & inæqualis, quemadmodum in senibus: humiditas e læsa visione indicabitur, in qua homo veluti per nebulam seu fumum conspicere videtur: color cogno-

ſcetur & e læſa viſione, quia omnia obiecta colore infecta apparebunt; & præterea hic ipſe color eſt potius ſignum, quam ſignatum, cum in oculos incurrat.

Albuginei vitia.

Quoad vitium albuginei poſthabito vitio in quantitate: (de quo in ſermone de mydriaſi & conſtrictione pupillæ dictum eſt:) cum attinet ad craſſitiem, & colorem: craſſities cum differat ſecundum gradum, ſecundum ſedem, & cauſam
1 efficientem; Quantum ad gradum attinet, craſſities intenſior indicabitur e viſione magis læſa, &
2 pupillæ obſcuritate intenſiore reddita. Quoad ſedem: ſi craſſities attineat ad totum albugineum; indicabitur e læſa viſione, in qua æquale obiectum ſecundum omnes partes apparebit æquale: at ſi ad partem albuginei attineat; ſi contingat, vt craſſities occupet albugineum ſecundum rectum, obiectum quod conſpicietur, linea recta refertum eſſe videbitur; ſi ſecundum obliquum, obliqua. Si contingat, vt craſſities attineat ad circumferentiam; tunc obiecta plura ſimul non poſſunt conſpici. Si autem craſſities occupet centrum: om-
3 nia obiecta perforata in medio apparebunt. Quoad cauſam efficientem, ſi craſſities fiat ex alimento; indicabitur ex æquali læſione, & prægreſſo alimento craſſiore. Si fiat ex excremento; indicabitur ex inæquali læſione albuginei. Et ſi excrementum ſit humoroſum; indicabitur e læſa viſione, in qua obiecta vitio ſtabili referta conſpi-
4 cientur: ſi e vapore; apparebunt culices, muſcæ volitantes. Si vitium ad colorem attineat; color facile conſpicitur, non tamen tam facile in albugineo, ac in cornea.

Spirituum vitia.

Quoad vitia ſpiritus: ſi ſpiritus e toto deficiat, indicabitur e viſione ablata: ſi ſecundum partem, ex imminuta; vt patiens remotatim poſſit videre exacte. Et ſi deficiat, quoniam retrahitur; indicabitur ex immodicis vacuationibus, ex imbecillitate virium, cuiuſmodi prope mortem eſſe ſolet. Si fluxus impediatur: cum poſſit impediri ex anguſtia vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; de his ſuo loco dicemus. Si ad qualitatem attineat vitium ſpirituum, cognoſcetur e læſa viſione, in qua homo non videt exacte, quamuis procul videat. Et ſi ſpiritus fuerit tum exiguus, tum impurus; indicabitur e læſa viſione, in qua homo nec exacte, nec procul poteſt conſpicere.

Opticorũ vitia.

Quoad vitia neruorum opticorum: anguſtia capite 2. lib. 4. loc. affect. cognoſcitur e læſa viſione, non apparente aliquo vitio in oculo: & ſi integra ſit anguſtia, indicabitur ex ablata viſione; ſi imminuta anguſtia, ex imminuta viſione, vt homo procul non videat. Et ſi anguſtia attineat ad nerui ſubſtantiam, quod aliquando obſeruaui; indicatur e viſione ablata, in qua dilatatur pupilla vnius oculi, ſi alter claudatur. At ſi anguſtia ad foramen attineat, cum Galeno cap. ſecundo, libro quarto, loc. affect. ſi anguſtia fuerit integra ſecũdum vnum oculum, vt homo prorſus non videat, poterit tamen dilatari pupilla alterius oculi, ſed non dilatabitur pupilla oculi læſi. Si oculus afficiatur inflammatione; cognoſcitur e rubedine oculorum, e pulſatione, e calore: & ſi tumor non fuerit inflammatorius, e grauitate: Et ſi hæc non appareant, anguſtiam ex obſtructione fieri coniectandum eſt: Et, ſi ſoluatur vnitas, e vulnere.

Indicationes.

Indicationes, hauriendæ pro curatione læſæ viſionis, ferme innumeræ ſunt: patent autem e ſuperius propoſitis: nam, verbi gratia, ſi lædatur viſio ob intemperiem cryſtallini, alterandum per contrarium, &c.

Prognoſtica.

Non eſt autem vitium hoc negligendum, cauſa vitæ & commodioris & melioris. Verum modo facile, modo difficulter, modo omnino non ſuccurri poteſt. Ratione igitur formæ, dum omnia ſunt paria; difficilius remouetur hoc malum, ſi ablata ſit viſio. Ratione cauſæ efficientis, ſi morbus ſit intemperies, difficilioris curationis, ſi in habitu: Augetur difficultas, ſi intemperies declinet ad ſiccum, vt in glaucedine: & propterea dicit Galenus capite decimoſexto, libro decimo, de vſu part. glaucedinem potiſſimum parere cæcitatem. Paulus reſpiciens ad exactam curationem glaucedinis, ait, omnia glaucomata non curari: ratio eſſe potuit, quia ſi fiat glaucedo, glauca reddita rhagoide, vel a principio generationis, vel in ſenili ætate; patet has duas ſpecies glaucedinis eſſe incurabiles: ſi fiat glaucedo ab humore congelato, hæc etiam ſpecies cum Aetio eſt incurabilis: ſi oriatur ab humiditate natiua cryſtallini, etiam incurabilis; non enim vinci poteſt copia humiditatis cryſtallini: Si fuerit glaucedinis quinta illa ſpecies, quæ exquiſita eſt, & fit ratione ſiccitatis; hæc etiam eſt incurabilis, niſi ſiccitas ſit admodum debilis, quemadmodum cum Aetio in incipiente glaucedine: vt, ſi aliquantiſper ſit progreſſa, actum ſit. Ita ergo intelligendus eſt Paulus. Si autem morbus cryſtallini ſit raritas, poteſt remitti: vnde curationem Aetius aggreditur. Si vitium fuerit ſitus, vt ſi ſitus vitioſus fuerit; pro varia cauſa varie prognoſticandum. Verbi gratia, ſi fiat muſculorum vitio, vt ſunt affecti vel paralyſi, vel conuulſione; confugiendum ad propria capita: & ſic de reliquis. Quoad errorem externum, ſi pertineat ad corneam: in genere, ſi corneæ vitium ſit magnum: (cap. ſecundo, lib. primo. ſympt. cauſ.) viſio in totum impeditur. Et, ſi rugoſa ſit reddita cornea, ſicuti in ſenibus; vitium eſt incurabile. Si vitium ſit humiditas: poteſt vinci. Vincitur etiam ſi vitium in colore ſit poſitum: quia materia coloris poteſt euacuari. Quoad albugineum, ſi huius vitium fuerit craſſities; varie prognoſticandum, pro gradu & efficiente cauſa craſſitiei. Quo enim maior craſſities, eo cura difficilior: vt ſi auferatur viſio, incurabile ſit vitium. Ad hæc ſi craſſities fiat ex alimento craſſo, vix curabilis; & ſi protrahatur, non poteſt vinci. Si vero fiat ex excremento: ſi fuerit humor, curatio eſt difficilis, & quandoque impoſſibilis, nimirum, ſi humor fuerit copioſus, craſſus, viſcidus, impactus. Si excrementum fuerit vapor, curabile vitium. Similiter ſi vitium in colore ſit poſitum. Quamuis maior ſit difficultas in vincendo colore albuginei, quam corneæ: cum albugineus in loco ſit profundiore. Quoad vitium ſpirituum: ſi ſpiritus deficiant e retractione, quoniam ſpiritus non generantur; malum incurabile: nam homines morti iam ſunt proximi. Si autem ſpiritus deficiant, quia reſoluuntur propter vacuationes immoderatas; prognoſticum varium eſt, pro vehementia illarum euacuationum. Si ſpirituum tranſitus prohibeatur, vel ob anguſtiam opticorum, vel ventriculorum cerebri; propria capita conſulenda. Si vitium pertineat ad qualitatem: ſi ſpiritus ſit humidior, ob humiditatem vel cerebri, vel alimenti; curabile eſt vitium: niſi coniuncta ſit ſiccitas ipſius cerebri, vt in ætate decrepita, quia malum tunc incurabile. Quoad vitia opticorum ſi vitium ſit humiditas; curari poteſt. Si fuerit anguſtia, & hæc ad ſubſtantiam neruorum pertineat; non eſt malum incurabile. Et ſimiliter, ſi ad foramen optici, quod tamen vitium difficulter expugnatur, & incurabile eſt, niſi cito occurramus. Si vitium ſit ſoluta vnitas, actum eſt. Quoad vitia cerebri, totius corporis, ventriculi; horum vitiorum prognoſtica e proprijs capitibus ſumenda.

Curatio.

Quoad materias. Primũ cauſa cryſtallini notandũ; Si fuerit intẽperies calida; probatur oculorum ablutio-

abl utionem cum frigida; cum aqua rosatum.] Si fuerit dyscrasia frigida; [abluendi sunt oculi aqua feniculi, eufragiæ, vino vel sincero, vel medicato cum propositis.] Si humida fuerit intemperies: Rhasis probat [puluerem e tutia lota & siccata: & abluit oculos aqua feniculi: addit etiam aromata, collyria e fellibus, & similia, in doctrina suffusionis tradita.] Si intemperies sicca sit: Rhasis caput perfundit [tepida;] naribus, auribus applicat humectantia, vt [oleum amygd.] omneque corpus fouet [balneo aquæ dulcis] iuuat [lac] oculo instillatum. Quoad raritatem crystallini huius causa Aetius cap. 44. præter materias discutientes, vt sunt frictiones, &c. probat, vt caput [frigida] perfundatur, & si opus est, applicentur oculis frigida astringentia, vt [aqua ros. cum sumach.] Quoad situm crystallini vitiosum; materię sunt petendæ e traditis de paralysi, de conuulsione, de sugillatione, de epiphora. Quoad corneam: & primum ratione crassitiei: oculus est fouendus [lacte, vino dulci, decocto fœnugræci, meliloti, feniculi viridis, (propter siccitatem, quę in senili viget ętate.)] Ratione humiditatis probantur, quæ etiam conueniunt in humidiore crystallino. Ratione coloris vsurpantur discutientia, quæ conueniunt in suffusione; [vt est vinum cum euphragia.] Quoad vitium spirituum: ratione quantitatis, si deficiant, quoniam vel non generantur, vel resoluuntur: occurrendum potius alimentis, vt [panecum vino aromatico, aqua carnis, &c.] Si deneiant spiritus, quoniam prohibetur transitus ob angustiā vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; probātur Paulo post sequentia. Ratione impuritatis laudantur quæ generant purum sanguinem: quare sint [bona cibaria; & oculo applicetur vinum cum feniculo, &c.] Quoad vitia opticorum: ratione humiditatis, conducunt siccantia, quæ etiam fuere probata in humidiore crystallino. Ratione angustiæ opticorum: si malum sit a sanguine; cum Aetio vena secanda; & quam primum fieri potest occipitio cucurbitula applicanda, & si non sit larga sanguinis copia, primum est aperienda vena capitis; mox cucurbita occipiti est affigenda; & præterea totum corpus purgandum; deinde cum Paulo vomitus cum violentia prouocandus; item sternutamentum vehemens excitandum: non alia de causa, nisi vt materia angustans commoueatur, vt expurgetur; quia actum est, vbi figitur. Vnde in praxi vos hortor ita progredi, [vt eadem hora, qua accedi- *Ordo medicamētorum adhibendorum in gutta serena.* tis, iubeatis immitti acrem clysterem: deinde si sanguis est copiosus, aperiatur cephalica: eadem die post vij. horas exhibeatis pil. fœtidas, vel cochias ad ℥ ß. i. Deinde caput vacuetur; & secetur vena frontis; postea venæ angulorum: applicetur cucurbita occipitio: & illico etiam vsurpetur setaceum; & fiat vacuatio per os, per nares, cōfestim, validis medicamentis. Et deinde cum Paulo, & Aetio caput perfundendum aqua salsa actu calida. Licet etiam ascendere ad sinapismum. Oculus foueatur spongia, infusa in aqua marina ac salsa. Probantur etiam collyria, de quibus in doctrina suffusionis & albuginis dictum est. Et præterea statim exhibeatur decoctum e guaiaco, idest, attenuans: & hoc exhibeatur, vt potissimum patientes sudent secundum caput; quod non est faciendum in reliquis malis oculorum.] Quoad vitia cerebri; totius corporis, & ventriculi: propria capita consolantur. Hæc igitur de læsa visione, & de præcipuis oculorum malis dicta sufficiant.

CAPVT XLIX.

De Læso auditu.

Loquimur hic de qualibet auditus læsione: siue deprauetur, siue imminuatur, siue auferatur. *Nomen.* Generatur hoc malum, quoties organo auditus aliquid præter naturam occurrit, vt vel non fiat receptio speciei audibilis, vel non fiat iudicium. *Generatio.* Nam ad auditum efficiendum necessarium est, vt e collisione corporum duorum ita percutiatur aer, vt excitetur sonus, qui postea per medium aerem debet agere in sensorium, & hoc mouere: vt, postquam mouerit sensorium, & postquam fuerit acceptum a facultate auditrice, iudicetur. Quare læsus auditus est functio præter naturam auris; *Definitio.* dependens a frustratione auditus, capite tertio, libro quarto. loc. affect. capite tertio, libro primo. de caus. sympto. libro de organ. odoratus, capite primo, libro tertio. κ. τόπ. Forma est functio læsa: *Forma.* quæ vel Corrupta est, vt in sibilo & tinnitu: vel Diminuta, vt in subsurditate, & in surdastris: vel Ablata, vt in surditate. Subiectum sunt aures: per *Subiectū.* quas intelligimus, & partem principalem, quæ est neruus, ortus e quinto pari neruorum cerebri; [(non secundum omnes sui partes, sed tantum secundum illam portionem, quæ pertinet ad principium labyrinthi, quod est prope cerebrum, non prope aures externas, in qua parte neruus est dilatatus: neruus ergo expansus, est præcipua pars auris, correspondens crystallino in oculo)] & partes Non principales, vt est membrana, quæ est in principio tympani; item ossa, quæ constituunt meatum auditorium osseum, & cartilago, e qua conficitur meatus auditorius externus; qui cartilagineus dicitur. Non propono illa tria ossicula; quia ad rem nostram non pertinent: errant enim valde qui credunt, auditum lædi ob vitia ossiculorum; ignorantq; anatomen.

Causa efficiens, est frustratio facultatis auditricis. *Causa efficiens.* Frustratur vel ob Morbos, vel ob Errores externos. Morbus est constitutio præter naturam alicuius organi: & quod est præter hanc constitutionem, habet rationem erroris externi.

Quantum ad morbos: hi possunt perpendi, vel ratione facultatis Communis, vel ratione facultatis Determinatæ. *I. Quibus morbis lædatur auditus.* Quantum ad morbos, ratione quorum non potest facultas communis operari, sed frustratur: hi morbi pertinent vel ad Cerebrum, vel ad Neruum quinti paris; hic autem per neruum quinti paris, non intelligo neruum, secundum portionem expansam; quæ locus est facultatis determinatæ; iam enim loquor de facultate communi, quæ nondum est determinata, nondum est reddita auditoria; & ob id per neruum intelligo, vt incipit a cerebro, & ductum habet.

Quantum igitur ad cerebrum: potissimum cerebri morbus est in via, in angustia; vt in apoplexia, *Morbi cerebri.* epilepsia, &c. in quibus affectibus homo nō audit, ratione facultatis communis, quæ impeditur ob morbum cerebri. Interdum, sed raro, contingit ob morbum frigidum; sed oportet, vt intemperies admodum sit frigida; nam secus non erit in causa læsi auditus. Notandum, ob angustiam cerebri, ita lędi auditum, vt auferatur: ob intemperiem vero non auferri, sed tantum imminui.

Quoad neruum, secundum partem iam propositam, huius morbus est densitas: quia hic *Densitas nerui auditorij.* non habet foramen, vt opticus, sed habet substantiam raram; ideoque si afficiatur secundum

raritatem, fiatque neruus iusto densior, tunc læditur auditus. Densitas hæc, est Remissa, vel Insignis; Integra, vel Non. Si est integra; non potest permeare facultas: vnde homines surdi euadunt, secundum illam autem, quæ est e regione illius nerui; quoniam scilicet ob densitatem, facultas animalis non distribuitur in neruum expansum. Si densitas non sit perfecta, & integra; non prohibetur facultatis transitus, & proinde non aufertur auditus, sed tantum imminuitur; non ob vitium nerui expansi, quem supponimus esse bene constitutum, sed ob densitatem secundum progressum illius nerui. Animalis enim spiritus est organum motus, & sensus, & proinde etiam auditus: nam sine auxilio spiritus animalis, facultas nequaquam exactissime potest operari. Spiritus autem animalis, non ea ratione concurrit ad auditum (sicut plerique falso imaginantur) quemadmodum concurrit ad visum. Nam ad visionem efficiendam necesse est, vt spiritus animalis secundum propriam substantiam perducatur in oculos; vnde nerui optici natura perforati sunt: at in auditu, spiritus animalis non secundum propriam substantiam perducitur in aures; sed in cerebro exsistens prope principium quinti paris neruorum cerebri, Solis instar suos emittit radios, qui viuificant facultatem auditricem. Vnde, si neruus densior est redditus, sed non integre; difficulter, & in parua copia, huiusmodi radij, auribus impertiuntur, ideoque auditus fit imminutus. Causæ obstructionis cerebri, & densitatis nerui, sæpe sunt propositæ: sed potissima causa, est pituita.

Morbi totius auris. Sequuntur morbi, pertinentes ad facultatem determinatam: Supponendi autem hoc loco sunt morbi noti, totius auris; vt dyscrasiæ, tumores inflammatorij, & non inflammatorij, item solutæ vnitates; quæ vitia, vt in qualibet parte, ita etiam in auribus locum habent.

Morbi nerui expansi. Dicemus ergo de morbis pertinentibus ad auris partes. Principalis pars est neruus expansus: cuius morbus potest esse intemperies, & potissimum frigida, facta a causis refrigerantibus: nam propter hanc frigiditatem, facultas non potest iudicare, vt patet; vnde auditus imminuitur. Potest etiam esse morbus in mala compositione, in densitate, in tumore: vnde species debite suscipi non potest, ideoque non fit receptio, & per consequens etiam iudicium non fit, quia iudicium necessario supponit receptionem. Si igitur densitas sit integra, aufertur auditus; si non integra imminuitur. Partes non principales sunt; (myringa, membranula, ita a barbaris dicta:) ossa, cartilagines mitto tria ossicula; quia cum moueantur a musculo, hic potius est instrumentum naturæ, quemadmodum etiam musculi abdominis: nec enim hæc ossicula conducunt, vt melius fiat actio, sed tantum ad tutelam, seu custodiam: vt in anatomicis demonstrabimus.

Morbi myringæ. Quantum igitur ad myringam; huius morbi sunt in mala compositione, & potissimum est densitas præter naturam, quæ est in causa, vt species soni non possit distribui intra aures: vnde aboletur receptio, si densitas sit integra; imminuitur, si non integra. Oritur autem densitas, cum ob copiam humiditatis, seu pituitosi humoris; tum propter cicatricem, quæ interdum sequitur vlcera.

Morbi meatus ossei. Sequuntur ossa, quæ constituunt meatum auditorium internum: hic meatus ea ratione afficitur, quatenus repletur humoribus, qui a cerebro ad aures fluunt.

Morb. meatus cartilaginei. Cartilago, efformans meatum auditorium externum, afficitur; quoties hic meatus repletur, vel a materia interna, quæ a capite confluit; vel ab externa, quoties caro plus iusto excrescit post vlcus; potest etiam repleri a quocunque tumore; item repleri potest, vt ego vidi, si quis imprudenter immittat gossipium intra aures, & ibi detineat, vt per diuturnam retentionem, concurrente aliqua humiditate, ad summam duritiem perducatur.

II. Quo auditus lædatur ob errorem externum. 1. Ob humorem, vel vaporem. Præterea auditus læditur, ob Humorem, ob Vaporem, ob Aerem externum, & ob Aerem seu calidum ingenitum. Quantum ad humorem, & ad vaporem: si contingat, vt meatus non angustetur; tunc huiusmodi humor, vel vapor, potest permisceri cum calido ingenito auris; ex qua permistione calidum ingenitum necessario euadit impurum, vt imminuatur auditus, sed ob errorem externum. Insuper, vapor dum exitum quærit, solet esse in causa tinnitus, & sibili; non quatenus permistus est calido ingenito (nam calidum innatum, seu complantatum, insertum in neruo expanso, est illud quod recipit speciem: sensibile autem positum supra sensorium, non causat sensationem) sed quatenus cum impetu mouetur in spatio, quod est inter neruum expansum, & fenestram tympani. Dum enim vapor hic quærit exitum, vel sponte, vel impulsus; mouetur cum impetu, a principio meatus, idest, a neruo expanso, ad finem meatus, idest, ad fenestrã tympani: in hoc spatio non est aer ingenitus, sed externus, & propterea dum iste vapor cum impetu motum habet in illam fenestram; percutitur ab osse, ratione cuius percussionis fit sonus, & sibilus. Dũ igitur humor, & vapor inuicem miscentur, in meatibus illis auditorijs, osseis: vapor quærit exitum circa partes illas osseas, quę pertingunt ad aerem externum, idest, circa illas fenestras tympani, & proinde percutitur ab ossibus, vnde sonus editur: cum enim hic locus aliqua e parte distet a neruo expanso, a præcipuo organo auditus hic fit, vt hic sonus seu strepitus sentiatur, quia tunc sensibile non est positum supra sensorium.

2. Ob aerẽ externum. Aer etiam extrinsecus solet causa esse tinnitus, & sibili. Nam vt fiat auditus, necesse est aerem externum ingredi aures, non per myringam, per meatum cartilagineum, sed per os; per nares, ad quas partes pertingunt meatus auditorij. Et hoc est, quod optime dixit Philosophus, meatus auditorios pertingere ad aerem externum, vt hunc suscipiant. Porro aer hic externus, necessario ingreditur aures, vt coniungatur cum calido innato nerui expansi: nam, sicut in oculis cum calido innato crystallini coniungitur spiritus animalis; vnde visionis organum luminosum, & igneum vocatur, & tenuissimum, dum sermo est de calido innato crystallini, non simpliciter de crystallino: eodem modo neruus expansus, habet suum calidum ingenitum, quod debet esse aereum, vel aeris particeps; alias enim non posset affici, seu pati a sono, cuius subiectum est aer: vnde, vt hoc organum recipiat sonum, vt postea fiat iudicium; necessarium fuit, vt calidum ingenitum esset aereum, non luminosum. Et sicut calidum innatum oculi conseruatur beneficio spiritus animalis, qui defluit a cerebro: ita calidum ingenitum aurium, cum sit aereum, & aer non producatur in cerebro, sed sit aer iste externus: ideo necessarium fuit, vt meatus auditorij connexum haberent cum aere, vt aerem susciperent. Verum, quia aer, ingrediens meatum auditorium, non potest commutari in aerem ingenitum, nisi beneficio facultatis alteratricis, exsistentis in neruo expanso: si contingat, vt neruus expansus sit intemperatus; tunc non potest aerem externum susceptum, mutare in substantiam calidi sui ingeniti: & hic aer, dum conuerti nequit in calidum ingenitum, non potest ibi quiescere, sed commouetur, & agitatur in meatu illo osseo, siue

in

in labyrintho, siue in cochlea: ac proinde fit sonus, quia aer percutitur ab ossibus: percipitur autem hic sonus, seu strepitus, quia locus ille aliquantum remotus est a neruo expanso. Talis autem sibilus seu tinnitus est perpetuus, quia causa est perpetua: perseuerat enim intéperies, & assiduo aer ingreditur. Intemperies hæc plerunque est frigida: sed interdum etiam calidior esse potest.

3. Ob aerẽ innatum.

Denique læditur auditus ob vitium aeris ingeniti. Hac autem ratione auditus imminui, & obtusus fieri potest: non autem potest fieri sibilus. Fit autem auditus obtusus, dum aer hic ingenitus, siue calidum ingenitum redditur vitiosum, & impurũ: Sicuti enim puritas organi est causa bonæ receptionis, & exacti iudicij; ita impuritas sensorij est causa obtusi, & diminuti auditus. Cur autem ob calidum innatum vitiosum, non possit fieri sibilus; causa hæc est. Licet enim aer iste ingenitus moueatur; (nam calidum innatum mouetur) non tamen ita mouetur, vt deserat neruum expansum, vt mutet locum; & ideo dicitur complãtatus aer: motus autem eius est, quoniam sursum, & deorsum mouetur, in eadem tamen parte, in eodem neruo expanso: quod cum ita sit, non potest esse causa sibili; quia sensibile positum supra sensorium, non causat sensationem. Redditur autem impurum hoc calidum ingenitum, & ab Extrinseco, scilicet ab impuro aere; & si ab Intrinseco, quoties alimentum impurum suggeritur neruo expanso.

Differẽtiæ.

Differentiæ a forma. Auditus vel est Corruptus vt est sibilus; vel Diminutus, vel Ablatus. A subiecto afficitur auris vel Tota, vel secundum Partem: & si secundum partem, vel Principalem, vel Non principalem. Ab efficiente: auditus læditur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

Signa.

Malum in genere patet, sicut & differentiæ a forma: quia æger conqueritur de auditu deprauato; imminuto, aut ablato. Quoad differentias a subiecto; facile cognoscitur an auris sit læsa, vel cerebrum: & quæ auris pars; nam si, verbi gratia affectus sit in meatu externo; obseruabitur angustia, caruncula, cum instrumento auriculari, nec potest tangi myringa.

Signa causæ efficiẽt. Cerebri morbi. Nerui angustia.

Quoad causam efficientem: primum, si fiat malum ob morbum cerebri; cognoscetur e signis apoplexiæ, epilepsiæ; de quibus suo loco. Si morbus sit angustia, seu densitas, secundum quintum par neruorum; cognoscetur, quia non erunt signa apoplexiæ, epilepsiæ, & vitium subito inuadit. Et prout angustia vel est integra, vel non integra; pro eo auditus modo aufertur, modo imminuitur, sed citra sibilum; nam ob angustiam huius quinti paris, auditus non deprauatur.

Vitiũ nerui expansi.

Si morbus fuerit in neruo expanso; cognoscetur, quia præter id quod nõ sunt signa vitiati cerebri, læsio tantum est in sensorio auditus, non autem in visu, olfactu, vel alio aliquo sensorio: præterea, extra nihil mali apparet. Et quia huiusmodi neruus expansus potest lædi, & ob intemperiem, & ob densitatem: intemperies cognoscetur, quia malum fit paulatim, angustia cognoscetur, quod cito fit hoc malum, & præsertim solet contingere, quoties cohibita est aliquã consueta cerebri euacuatio.

Myringæ morbi.

Morbi myringæ cognoscuntur; quia obseruatur fluxio ad illam partem: præterea æger fuit expositus aeri frigidiori nudis auribus. Si vitium myringæ fiat ex vlcere: facile cognoscitur, quando post vlcus excitatur cicatrix adeo densa, vt auditus auferatur: quod etiam contingere potest ob alias causas, vt ob fluxionem. Quare maxima diligentia est opus, vt cognoscat an auditus sit ablatus, ob morbum myringæ, vel potius nerui expansi: quod sic

N B. cognoscitur. Sumatur ferrum longitudine cubiti; & vna extremitas imponatur supra dentes, altera autem extremitas imponatur, verbi gratia supra chordas citharæ: & quispiam ferro commoueat chordas citharæ: tunc, si æger sentit sonum citharæ, surditas dependet a morbo myringæ: si non sentit, surditas dependet a morbo nerui expansi, vt prorsus extincta sit vis facultatis. Nã auditus fit, quoties sonus, excitatus a percussione aeris inter duo dura corpora, recipitur in aere, tanquam in subiecto, & per medium aerem perducitur ad sensorium auditus, nimirum ad neruum expansum.

Dupliciter autem potest perduci: primum, per meatum cartilagineum, per aures externas, & tũc oportet speciem soni permeare per myringã; ideoque si myringa densior est reddita, species permeare nequit, neq; cum aere interno in tympano vniri potest, ac proinde non fit auditus. Secundo species soni perducitur ad neruum expansum, nõ per aures externas, sed per os, in quo sunt meatus quidam, pertingentes ad meatus osseos auditorios, per quos, propter conseruationem calidi ingeniti semper ingreditur aer, & sic fieri potest, vt sonus percipiatur. Quare si morbus sit in myringa, non in neruo expanso; ferro dentibus patientis apposito, & percussa cithara; patiens sentiet strepitum, & sonitum illum.

Meatuum vitia.

Sequuntur signa indicãtia angustiam secundum meatus. Si ergo angustia fuerit in meatu cartilagineo, seu externo; stylo seu specillo facile deprehendetur, & manus impedimentum sentiet. Secus enim si angustia sit secundum meatus osseos, seu internos. Porro hic meatus redditur angustus, vel secundum Labyrinthum, vel secũdum Tympanũ. Si angustia tantum sit secundum tympanum; æger persentiet sonum, si dentibus ferrum apponatur: si in labyrintho, non sentiet; nam species, siue ingrediãtur per meatum cartilagineum, siue per os, necesse est, vt permeent per fenestram illam, quæ pertinet ad labyrinthum. Distinguitur etiam angustia hæc ab intemperie; quoniam hoc malũ cito fit.

Errorum externorũ signa.

Quoad signa errorum externorum: si humor sit in causa, vt vel aer, vel vapor plus iusto moueatur, vt non habeat liberum motum ac transitum; cognoscetur, quod aderit sibilus, & tinnitus, quo affligente, ægrotantes dicent, se persentire strepitum veluti currentis aquæ: propterea quod ratione vaporis, vt habet permistum humorem, non potest fieri sonus exactus. Si error pertineat ad vapores sinceros, ita vt nulla permista sit humiditas, quæ oblinat meatus osseos, aderit sibilus, instar soni campanæ; quia concussio illa fit ab ossibus, non madefactis ab humore. Si causa læsi auditus est in aere externo: cognoscitur e tinnitu; quia aer nõ potest regi a calido ingenito, ideoque percutitur ab ossibus, vnde fit sonitus: est autem hic tinnitus perpetuus, quia perpetuo aer ingreditur, agitatur, concutitur. Denique vitium esse in calido ingenito, seu impurato, cognoscitur e diminuto auditu: nam dũ hoc calidum, quod est organum facultatis, redditur impurum, necesse est, etiam auditum fieri impurum seu obtusum: nec aderunt signa indicantia intemperiem, vel cerebri, vel nerui, vel alterius partis, de quibus suo loco.

Indicationes.

Posthabitis indicationibus inutilibus, cõsiderabimus tantum morbos qui ex vsu sunt. Obstructio angustia; sunt morbi logici, non ex vsu, nihil enim indicant, sed causa tantum ipsorum indicat. Quare morbi, in præsentia, sunt morbi ex intemperie, & præsertim intemperies nerui expansi, qui præcipua est auris pars: quare si intemperies est calida, indicat frigidum, si frigida, calidum. Præterea id quod ex vsu indicat, est humor, & vapor: quæ materiæ indicant euacuantia, & discutientia: vnde &

alterare, & euacuare potissimum oportet.

Prognostica. Quoad differentias formales: primo intuitu videtur peior affectio, dum auditus est ablatus: quod tamen non est dicendum. Nam quamuis, dum cætera sunt paria, peior affectio est ablatus auditus, quam corruptus, aut deprauatus: interdum tamē surditas remunetur, & auditus recuperatur; tinnitus autem exstirpari nequit. Propterea perpendere oportet, & locos affectos, & causas efficientes. Quātum ad locos affectos: quo partes profundiores sunt offensæ, cæteris paribus; eo curatio redditur difficilior: medicamenta enim efficacius agunt in partes proximas, & externas, quam in remotas, & intimas. Quantum ad causas efficientes: Si morbus occupet neruum, vt a cerebro fertur in meatū auditorium; curatio est difficilis. Imo hoc malum magis est contumax, quam angustia opticorū; quia hic neruus non afficitur angustia, sed potius densitate, & permeat p meatus angustos ossecs, vt neque vis pharmaci illuc possit perduci, dum malū est aliquantulper progressum. Et hoc ideo moneo; ne suscipiatis curationē, si malum sit in neruo expanso, & ablatus sit auditus ob malum nerui expansi, & virium aliquousque sit progressum. Et maior est difficultas, vbi adest dēsitas: cum difficilius sit, euacuare, quam alterare. Si malum pertineat ad myringam, & morbus sit dēsitas ob cicatrice, vlcus subsequente; tunc, si auditus sit ablatus, actum est; euidens enim signum est, densitatem nequaquā medicamentis cessuram: si imminutus tantum sit auditus, & malum recens, cicatrix illa non est vsque adeo densa, & possumus aliquid polliceri. Si vero angustia sit secundum meatus: siquidem secūdum meatum cartilagineū, malum tolli potest, & quādoque facile tollitur, quia est externum, vt meatū expurgare possimus. Maior est difficultas, si angustia sit in tympano: attamen aliqua sanationis spes relinquitur. Quod si angustia sit in labyrintho, & malum sit progressum, vt auditus auferatur; impossibilis est curatio, quoniam nimis est reconditus labyrinthus, & osseus quoque: proinde tunc non debetis curandos suscipere ægrotantes. Quoad errores externos: Si humor est causa læsi auditus; spes restat, quia humor euacuari potest.

Sic etiam si vapor sit; discuti potest. Si aer sit in causa, quia perpetuus est sibilus, satis difficile est hoc malum tollere, quia prodit, ob insignē, & cōfirmatam dyscrasiam nerui expansi: proinde primo quoque tempore occurrendum, antequam malum inualescat.

Curatio. Chirurgia. De materia chirurgica, non est quod multa dicamus. Nam si in corpore redundabit sanguis; erit euacuandus, quia habet rationem causæ sine qua non. Idem de cucurbitulis statuendum. Nec est præter rationem vti fonticulis; præsertim vt homines, quæ male habent secundum vnam aurem, præseruentur, ne etiam secundum alteram lædantur: vnde in auditu etiam ablato, in quo nulla est spes salutis, possumus vti fonticulis, vt illeꝗ tam aurem, sanam conseruemus. Ad eandem intentionē probatur setaceum: ideoque si inter initia ad setaceum deueniatur, potest aliqua sanationis spes esse. Vesicatorijs quoque, & auersionem, & deriuationem moliri possumus.

Pharmacia. Quoad medicamenta, non proponemus ea, quæ respiciunt totum, vel caput: de his enim alias sæpe. Id solum notandum; in morbis frigidis aurium, opus esse vehementer purgantibus; vt sunt [pilulæ cochię, euphorb. licet etiam ascendere ad antimonium; optimum est permiscere pilulas Arabicas.] Ratione capitis; prosunt masticatoria, & vehementissima sternutatoria; vt cū impetu excutiatur materia, quæ pertinet ad aures. Topica debent esse

Localia. frigida, vel calida: frigida in intemperie calida, & contra: præterea ob discussionem humorum, & vaporum calida conueniunt. Frigida sunt. [lactucæ; violæ, nenuphar, & si calor sit intensus, papauer: his tamen semper miscenda sunt calefacientia, anethum, iris, fœnugræcum, chamæmelum, &c.] Nam hæc, & vehicula sunt frigidorū, & præterea conseruant calidum innatū ipsius auris. Sed vitia sæpius sunt frigida; ideoque calefacientia locum habent: sæpe etiā euocandi sunt ad discutiendi vapores: & præterea licet vti, verbi gratia, [cepa; cocta sub cineribus, allio, aromatis, oleis destillatis: nam auris sustinet vehementissima siccātia: & propterea licet etiam ascendere ad castorium, ad crocum, cum aceto scillitico, ad amygdalas amaras, aristol. rutam, iridem, ameos, cuminum, daucum, cyclaminum, euphorbium, tandem ad vtrūque veratrum, ad colocynthidem.] Inter initia autem potissimum permisceri debent emollientia; vt est [radix althææ. rad. cucumeris agrestis, ammoniacum, adeps anseris, anguillæ.] Quod si forsitan ob calidiora medicamenta excitetur inflammatio; imponatur [vnguentum rosaceum.] Hæc medicamenta varie possunt administrari; potissimum in modum Vaporis, in modum Sacculi, in modum Teniæ. Vaporis specie sic vsurpētur: [recip. colocynth. ℥ j. vtriusque veratri ʒ iij. euphorb. ʒ j ſ. cinnamomi, caryophyll. ana ʒ j. Contundenda contundantur, incidenda incidantur crasso modo, & infundantur in vino, verbi gratia, in vini lib. ij. aquæ ardentis ℥ ſ. Misce pro vapore.] Vinū hoc calefiat in aliquo vase, & vapor admittatur per acutum, cuius vna extremitas in vas, altera in meatum cartilagineum auris læsæ pertingat. Si homo bene habeat secundum alteram autem, hæc ne recipiat vaporem muniēda est, madefaciendo eam vino rubro, & aqua rosacea, mistis; ne fiat inflammatio, vel attractio: nam suffumigium posset autem sanā calefacere. Sacculus: [rec. colocynth. vtriusque veratri, ana ℥ ſ. cyclamini ʒ iij. cepæ ℥ ſ. fiat sacculus,] & calidus applicetur. Prodest etiam mox applicare [panem, recenter e furno extractū: & præsertim si sit medicatus, confectus cum proprijs medicamentis.] Tenta etiam remediū est efficacissimum: [rec. colocynth. veratri albi ana ℈ ij. euphorbij ℈ j. fiat tenta, id est, turunda excepta, vel melle, vel succo cepę, vel succo raphani.] Hic autē consideranda patientis natura: nam si facile tolerret, tenta confici potest [cum succo cepæ;] si minus, [cum melle:] si adhuc delicatior fuerit, [cum carne caricarum.] Sic enim medicamentum capit consistentiam, & formantur instar turundæ; quę modo maior, modo minor erit, pro ratione auris affectæ. Tenta detineatur per 2. 3. 4. vel etiam 5. dies: nam colocynthis, quæ proprietate ducit pituitam, mora hac ita deducitur a potentia ad actum, vt fiat pituitæ attractio; mora etiam diuturna, pituita attenuatur ac detergetur, vt attenuata ac detersa, a proprietate colocynthidis mirifice attrahatur.

Frigida. Calida. Modus administrādi. Vapor. Sacculus. Turunda.

CAPVT L.

De læso Olfactu.

IN genere hic loquimur de læso odoratu; siue deprauetur siue imminuatur, aut auferatur. Producitur hoc malum, quoties in organo odoratus aliqua e parte fit recessus a naturali statu. Ideoque tenendum, quomodo fiat olfactus secundum naturam. Oportet igitur, vt ab

Nomen. Generatio.

vt ab obiecto corpore vapor procedat; qui nares ingreditur, si corpus odorabile proximum est; si vero remotum, tunc a corpore odorabili prodit vapor, qui in aere existens speciem parit, vt species per medium autem deferatur in nares. Sunt enim animalia, quæ per plura milliaria persentiunt odores corporum: vnde constat, vapores multiplicari per tantum spatium. Porro species petit nares, per foramina ossis ethmoidis, & per foramina membranæ cerebri, ac suscipitur in caruneulis mamillaribus, in substantia vaporosa carunculatum mamillarium, quæ nihil aliud sunt, quam portiones ventriculorum anteriorum cerebri: quare in substantia vaporosa species suscipitur, & in legitima substantia illarum carunculatum fit iudicio. Hinc colligitur, lædi olfactum, quoties aliquid morbificum occurrit, vel naribus externis, vel ossibus, vel membranis, vel cerebro, secundum extremitates dictas; vt sic species vel non recipiatur, vel non iudicetur, vt decet. Quamobrem Læsus olfactus est functio præter naturam narium, dependens a frustratione olfactus, cap. 3. & 4. lib. 1. de caus. sympt. cap. vlt. lib. 3. loc. aff. c. 3. l. 3. κ. τόπ. Forma, est functio preter naturã, Corrupta, Imminuta, vel Ablata. Subiectum sunt nares: per quas intelligimus quodlibet olfactus organum.

Definitio.

Forma.

Subiectum

Causa efficiens frustrationis olfactus, est vel Læsa facultas, vel Error externus. Læditur facultas animalis; eaque vel Communis, vel Determinata. Communis læditur a morbis cerebri; scilicet Intemperie, & Angustia. Intemperies potissimum est frigidior & humidior, maxime anteriorum cerebri vẽtriculorum. Angustia est, vt in apoplexia, epilepsia. Facultas determinata læditur morbo organi vel Principalis, vel Non principalis. Organũ principale, sunt carunculæ mamillares, quæ affici possunt, intemperie & angustia: nam insignis dyscrasia potest esse causa læsi olfactus, præsertim secondum iudicium: angustia autem est causa, vt lædatur olfactus, quia species vel non, vel vix suscipiuntur, ob malam compositionem. In his etiam carunculis, est morbus quidam natiuus, nimirum vitiosa proportio illarum carunculatum, qua homines non possunt ferre odores iucundos, sed magis delectantur ingratis: (sicut quidam ratione vẽtriculi abhorrent a caseo, vt vomant, si exhibeatur:) & hic morbus est reconditus, nec curatur per indicationes. Morbus organi non principalis, est angustia in foraminibus membranæ, quæ instar cribri perforata est: item angustia in osse ethmoide; præterea, angustia in externis naribus, quæ in catarrho, seu grauedine solet affligere; item in inflãmatione; in cancro, in excrescentia carnis; in tumore carnoso, qui fit a succo crasso & viscido, qui, si intra nares detineatur, sarcoma dicitur, si exstat extra nares, polypus, tandem externarum narium morbus est vlcus, quod dicitur ozæna, in quo potissimum deprauatur olfactus. Error externus, cuius ratione facultas frustratur; primum potest esse vapor putridus, scaturiens a naribus, a cerebro, dẽtibus, gingiuis, ventriculo, & alijs partibus: vnde olfactus deprauatur, & iniucundus euadit; (sicut etiam deprauatur actio sensus tactus, in dolore;) Error etiã externus, potest esse humor, non quocunque modo, sed impactus in principali organo, in carunculis mamillaribus; qui humor causa est actionis deprauatæ, vt fœtida placeant; sicuti contingit in ventriculo, dum pica adest.

Cerebri morbi.

Organi olfactus morbi.

Error externus.

Differentiæ.

Differentiæ a forma patent, vt etiam a subiecto, nares enim afficiuntur. Quoad efficientem; olfactus læditur Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, si læsa facultate, vel ob morbum Cerebri, vel Principalis organi, vel Membranæ, Ossis ethmoidis, Narium externarum. Error externus, vel est Vapor putridus, vel Humor biliosus.

Signa.

Malum in genere notum est: sicut etiam differentiæ formales; cum scilicet olfactus sit imminutus, ablatus, vel corruptus. Locus in genere patet. Quoad differentias a causa efficiente: & primum, quoad morbum cerebri; hic cognoscitur, quia non tantum noxa est in olfactu, sed etiam in alijs sensibus. Morbus organi principalis cognoscitur; quia est læsio in solo olfactu; item materia fluit per nares, quia non est angustia in foraminibus, sed in carunculis mamillaribus: præterea nõ adest raritas, quæ adest dum est angustia in spongoide. Quod si cognouimus noxam esse in organo principali: distinguendum, an sit intemperies, vel alius morbus. Si sit intemperies, fit paulatim: si obstructio, illico: si inflammatio, dolor præcessit, inflammato enim organo hoc principali, fieri non potest, quin & membranæ compatiantur: si malum organi principalis sit proportio; cognoscitur, quia odor alijs indiuiduis iucũdus, huic erit ingratus, & hoc semper fit, quia vitium est natiuum. Si malum fuerit in membrana; respiratio aliqua e parte est difficilis; quia illius membranæ foramina conferunt ad respirationem; neque adest raritas, quia locus ille satis est reconditus. Si in ethmoide sit angustia; non fluit materia per nares, respiratio læditur, adest raritas, & intra nares nihil mali cernitur. At si malum sit in externis naribus; grauedinem oculis conspicietis: similiter si adest cancer, ozæna, vlcus. Quoad errorem externum: Vapor cognoscitur, quia olfactus est deprauatus, conqueritur patiens de ingrato odore. A qua autem parte producatur vapor, cognoscitur e proprijs signis. Humor est in causa, dum est impactus; vnde interdum omnia fœtida apparent, interdum, quæ boni sunt odoris displicent, & magis placent iniucunda: at hoc non semper fit, quia hoc malum non est natiuum, nec proportio mala est, sed vitium est in errore externo, nimirum, in humore morbifico, qui aut est putridus, aut non. Si putridus, omnia fœtida apparent: si non putridus, apparent alia symptomata.

Indicationes.

Indicationes sumuntur a causa efficiente. Morbi cerebri quid indicent, patet. Quoad morbos carunculatum mamillarium: intemperies indicat alterans per contrarium: angustia quid indicet, patet: proportio similiter patet. Angustia membranæ, & ethmoidis, cum pendeat a crassa, & viscida materia; indicat attenuans, detergens. Quoad morbos externarum narium; quid grauedo, aut inflammatio indicent, suo dictum est loco. Si cancer est; nulla spes reliqua. Vbi polypus, sarcoma; indicatur attenuatio, & discussio. Ozæna, seu vlcus fœtidum, quid indicet, suo loco diximus, Quoad errorem: vapor indicat dissoluens: humor, attenuãs, ac detergens, quia viscidus.

Prognostica.

Quoad differentias formales: cæteris paribus, malum difficilius curatur, si olfactus est ablatus; facilius, si imminutus, aut corruptus. Quoad causam efficientem: morbi cerebri, an possint curari, nec ne, suo loco dictum. Quoad morbos organi principalis: intemperies in habitu, vix potest amoueri, & præsertim dum est causa ablati olfactus. Dum angustia est antiqua, curare impossibile est: nam si pendet a materia pertinaciter impacta in carunculis mamillaribus, locis abditis; non est possibile remouere materiam. Secus autem si antiqua non fuerit. Proportio, quia est vitium natiuum, tolli nequit. fieri tamen posset, vt symptoma illud remoueretur, manente morbo interim, si suppeteret materia præsidij admodũ efficax: sæpe enim actus secundus remouetur, manente primo. An-

gustia

gustia membranarum, & ossium, satis difficulter tollitur: vbi tamen malum est recens, non desperandum. Quoad morbos narium externarum: grauedo potest remoueri, sicut, & inflammatio, polypus, sarcoma, ozæna: cancer tolli nequit. Quoad errorem externum: vapores excuti, humores dissolui facile possunt; sed maiori difficultate superantur humores.

Curatio. Quoad materias præsidiorum: non loquemur de remedijs totius capitis, nec de morborum cerebri cura, neque de intemperie. Si angustia fuerit; materias auxiliorum quæretis, in angustia opticorum. Ratione proportionis, non suppetit materia similis: sed consulo, vt, nisi aliquid prohibeat, frequenter administretis [magnas antidotos,] per os. Et, si quid prohibeat, veluti iecoris caliditas, permisceatis aquam aliquam refrigerantem. Præterea licet vti ijs, quæ sunt iucundi odoris. Si vitium fuerit in ethmoide: vtendum propositis in angustia opticorum. Possunt etiā intra nares imponi, [Ad obstructionē ethmoidis.] [castorium, succus cyclamini, colocynthis, veratrum vtrumque: licet etiam ascendere ad euphorbium, elaterium.] Et permiscenda sunt iucunda, vt, [aromata, moschus, asa dulcis.] Vti his possumus in modum vaporis, & in modum liquoris. Diligentiam autem adhibebit minister, qui in nares instillat succos, cum pulueribus; nē portio horum medicamentorum, quæ ingrata sunt, per foramina palati in os perueniat, ideoquē æger aquā ore detineat, vt, si medicamentum in os ingrediatur, non ita facile lædat. Quoad vitia narium externarum. Quantum ad grauedinem, medicamenta patent e catarrho: in præsentia tantum loquemur de polypo, & ozænis. Quoad polypum, vsurpanda est [Ad polypum.] materia chirurgica, potissimum gratia totius: deinde post totius expurgationem tumor ille ferro absumendus, nisi cancrosus sit polypus. Hoc malum enim vel non, vel difficulter, & longo temporis spatio remouetur. Quoad medicamenta Galenus c.3.l.3.simp. probat [nasturtium, album veratrum lotionem cum vino odorato.] Hoc etiam in polypo, & sarcomate, est efficax: [recip. aluminis scissi, myrrhæ, sandarachæ, ana ℈j. gallarum, atramenti sutorij vsti ℈ ſ. fiat puluis, qui imponatur super polypū.] Aliud. [recip. misyos assati ℈ j. pulueris sacchari ℈ ſ. Misc. & applicetur.] Quando ægri nolunt admittere vehementia, Galenus probat medicamentum. [e granatis recentibus contusis, ita vt moderate coquatur id quod exprimitur: deinde permittere oportet vt siccetur, postea redigatur in puluerem, & applicetur: potest excipi cum melle, vt medicamentum detineatur, quantum fieri potest.] Si mollior sit polypus, fiat medicamentum [e granatis austeris:] si durus, [ex acidis.] S. his nō [Ad ozænā] cedat malum, deueniēdum [ad caustica.] Si fuerit ozæna, quandoque in ozæna est crusta, quæ primo est auferenda: vnde applicetur [adeps anseris, butyrum, vnguentum rosaceum, oleum cum cera, & adipe gallinæ: Maxime etiam prodest vapor aquæ calidæ moderate:] vt horum beneficio crusta reddatur mollis, & facile possit remoueri. Et cum facta fuerit emollitio, probatur sternutatio, quia tūc crusta expellitur. Crusta remota; oportet vlcera, quia sordida sunt, mundare. Si sordities est remissa vti possumus. [saccharo, melle pulu. rosarū, pulu. scabiosæ, E. C. nec improbatur vnguentum de cerussa,] præsertim si suspicio sit alicuius inflammationis. Si maior fuerit sordities; tunc confugiēdum ad ea, quæ magis siccant, & mundificant. Sed aduertendum, an hæc vlcera, ita sordida, sint corrosiua, nec ne? Si corrosiua fuerint, siccantibus vtendum, & astringentibus; vt est [succus rubi cum alumine.] Si sit corrosio vehemens; eschara est excitanda, deinde ad inciēda. Excitatur causticis. Quibus tollatur, diximus. Et, si patiens est fortis; oportet eſcharam efficere cum ferro candente. Eschara ablata; vtendum mundificatiuis, vt [veratro pręsertim albo, nasturtio, calamintha cum melle, sulphure cum aceto: in vsu est oleū sulphuris, e chalcanthu: possumus vti vnguento Aegyptiaco, & pastillis illis siccātibus Andronij, Pasionis, & Polyide.] Quoad errorem externum: hic est Vapor vel Humor. Si vapor sit extra nares: occurrendum illis partibus, a quibus promanat: vt si procedat ab ore, gingiuis, &c. his prospiciendum medicamentis ꝓprijs. Si vapor reperiatur in naribus: euaporatio facta curetur discutientibus medicamentis, & quæ simul sunt iucundi odoris: V. g. [ex aniso, dauco, feniculo, cū vino odorato:] vapor enim e tali prodiens vino, reliquos vapores potest discutere. Quoad humores impactos in carunculis mamillaribus; horū causa vtendum illis, quę habent vim attenuādi, quæ sunt calida: & tenuis substantiæ: de quib. diximus in cura angustiæ neruorum opticorum.

CAPVT LI.

De narium Hæmorrhagia.

Aemorrhagia narium, est exiēs mutatum sanguinolentum narium, cap. vlt. l. de diff. symp. capi. 2. l. 3. de caus. symp. tex. aliquot l. 3. prorhet. Dicitur exiens sanguinolētum: ad differentiam aliorum mutatorum, quæ per nares possunt egredi. Cum autem sanguis per nares nō egrediatur secundum naturam; fit vt hoc exiens, toto genere sit præter naturam. Quod si tamen fluxus narium sit criticus, & tempestiue fiat; non est toto genere præter naturam, imo secundum naturam, at fluxus symptomaticus per nares, toto genere ꝑter naturam est, & ratione materiæ fluentis, & ratione temporis. Dicitur, exiens mutatum narium; ad differentiam egredientis per alias vias. Sanguis autem qui per cauitatem naris egreditur; interdū fluit a venis arterijsque cerebri, e quibus descendens egreditur; interdum a vasis narium fluit, quę a palato prodeunt, & ad nares pertēptant. Definitio. Hęmorrhagia critica, & symptomatica.

Porro hoc exiens mutatum est symptoma, quod insequitur aliud symptoma, & necessario sequitur actionem læsam, nimirum læsam retentionem, si enim in venis retineretur sanguis, non efflueret. Actio autem cum lædatur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, statuimus in hæmorrhagia narium, actionem lædi, non ob errorem externum, sed Læsa facultate. Quoniam vero facultas vasorū læsa est; necessario morbus erit in vasis. Et hic morbus secundum Galenum, est Διαίρεσις, Διαπήδησις, vel Αναστόμωσις. Διαίρεσις est soluta vasorum vnitas, quæ producitur vel ab Interna causa; vt a sanguine copioso, frangēte venas, a sanguine calido, & mordaci, a sanguine flatuoso & rumpente; vel a causa Externa, vt a contundente, ab incidente; vnde post plagas fluxus sanguinis sequitur. Διαπήδησις est morbus non in soluta vnitate, sed in mala compositione, & conformatione, nimirum, raritas secūdum vasorum substantiam, dum enim tunicæ venarum & arteriarum; propriam seruant densitatem, sanguis continetur, vbi autem insto humidiores, & rariores euadunt tunicæ, sanguis egredit. Fit hic morbus a sanguine tenui, & aquoso. Αναστόμωσις est immodica apertio orificiorum vasorum, estque morbus in mala compositione, seu cōformatione, nimirum, in via: ac producitur vel a causa Interna, vt a sanguine vel copia, vel caliditate Causæ. c. 2. li. 5. meth.

tate

tate nimia expultricem irritante, vnde facultas insurgens, tanto sanguinem impetu propellit, vt vasorum orificia recludantur: vel a causa ortur Externa, quæ vim habet relaxandi, vt balneum aquæ dulcis.

Differentiæ. Differentiæ a forma. Fluxus narium est Criticus, vel Symptomaticus. A loco: progreditur e vasis Cerebri, vel Narium: vasa, sunt Venæ, vel Arteriæ. A causa efficiente: egreditur ob Diæresin, Diapedesin, Anastomosin.

Signa. In genere hæmorragia facile cognoscitur. Quoad differentias a forma; si fluxus est criticus; salutaris est: nam symptomata, quæ ante fluxum homines exercebant, euanescunt, & fluxus facile fert: at si est symptomaticus: interdum fluxus ægre sustinetur, & pulsus euadit languidior. Differentiæ a loco: Si egreditur a venis narium, ægri molestiam quandam in naribus sentiunt: præterea hic fluxus facile cedit medicamẽtis, quia locus est proximus: adhæc causæ prægressæ, offendunt potius nares, quam caput. Si egreditur e venis cerebri; fit cõtra: maxima enim cum difficultate coercetur fluxus, quia locus est reconditus: causæ morbificæ: occupant potius caput, quam nares. Vtrum fluat a vena an vero ab arteria, facile cognoscitur: si enim ab arteria; sanguis est admodũ calidus, flauus, tenuis, & magno cum impetu egreditur: contra, si e vena; erit rubicundior, nigricans. Quoad causam efficiẽtem: an sit soluta vnitas, raritas, apertio orificiorũ; facile cognoscitur: vbi enim est raritas, multa copia non egreditur. Num sit reclusio orificiorum, an soluta vnitas, cognoscitur e prægressis causis, quas prius attulimus, quæ possunt vel continuum soluere, vel orificia aperire, de quibus etiam in doctrina de dolore capitis: vbi quoque proposuimus causas, producentes sanguinem calidum, aut flatulentum, &c.

Indicationes. Si fluxus est criticus, nequaquam est coercẽdus, nisi sit immodicus; tum enim eadem indicat, quæ symptomaticus. Hic ergo indicat, quod sit coercendus. Si fiat a soluta vnitate; poscit remediũ vniens, glutinans: si a raritate condensans: si ab immodica apertione, astringens. Sed causæ etiam vtile indicant, potissimum sanguis; qui, vt copiosus indicat minuens; vt calidus, refrigerans; vt tenuis, crassefaciens; vt flatulentus, discutiens; vt impetum habet, reuellens. Vt autem a varijs causis producitur, varie indicat, verbi gratia si fiat a iecore calidiore, Indicatur remedium refrigerans iecur, &c.

Prognostica. Quoad prognostica: potissimum quoad fluxum symptomaticum, hic modo magis, modo minus periculosus est, & ratione loci, & ratione causæ efficientis: ratione loci; si procedat a vasis cerebri, periculosior est, quam si vasis narium, & si ab arteria, quam si a vena. Ratione causæ efficientis; facile sedatur, si fiat ob raritatem: non ita facile, si ob reclusionem: ægerrime, si ob solutam vnitatem. Vnde, quo sanguis fuerit copiosior, calidior, tenuior, maiori cum impetu agitatus; eo malum est contumacius.

Venæ sectio. Quoad materias chirurgicas, probatur venæ sectio: sic enim minuitur sanguis, refrigeratur vniuersum corpus, & proinde nimius sanguinis feruor adimitur: & cum venæ sectio sit materia remedij reuulsorij, huius beneficio compescimus impetum sanguinis. De vsu. Si summa est vehemẽtia, expedit confertim sanguinem vacuare, vsque ad animi deliquium: si minus, repetitis vicibus, vsu ita poscente, sanguis detrahi potest. De loco: aperienda vena cubiti dextri, si sanguis egreditur e nare dextra; sinistri, si e nare sinistra. Galenus cucurbitulas applicat, e directo naris affectæ modo sinistro hypochondrio, modo dextro. Non dicemus

Cucurbitulæ.

de frictionibus, ligaturis dolorificis; quibus vtendum, ceu materia reuellente.

Medicamẽta generalia. Materiæ medicinales multæ possunt proponi. Lenientia, præparantia, purgantia, alterantia, ea alibi traditis constant: nam si malum sit a sanguine feruente, qui generatur a iecinore calidiore; vtemur [sero lactis, aquis Beatæ Virginis, aquis Veronensibus,] & similibus refrigerantibus.

Medicamẽta specialia. Sed ratione loci affecti probantur, quæ habent vim refrigerãdi, & constringendi. Quædam etiam occulta iuuant qualitate: vt, [succus stercoris recentis asini, intra nares impositus; puluis cochlearum vstarum, cuius drachmis singulis, cõmisceantur singulæ vnciæ cretæ, addaturque acetum rosaceum, & hoc medicamentum, fronti applicatum, mirifice iuuat. Laudantur etiam iaspis, & mentha de collo suspensa. Rhases probat basilicum cum caphura; licet enim ocimum proprietate occulta iuuet, quia tamen calidum est, nocere potest, vnde caphura ei misceatur: id quod in alijs etiam huius generis faciendum. Prodest puluis e sanguine draconis, acacia, hypocistide, & alijs id genus, permistis cum omphacio, cum succo cydoniorum, &c. quæ possunt intra nares imponi.

Δυνάμεις ἀρρητοι.

Num vinũ conueniat. De potu. Abstinendum a [vino:] nisi virtus magis postulet ad indicandum: quia vinum calfacit, & petit caput, vnde fluxus narium augetur. Virtus tamen imbecilla, requirit propter spiritus, dũ syncope imminet, aut lipothymia. Vinum ergo detur oligophorum, & in pauca quantitate, permistum cum frigida, & actu propinetur frigidum: sic enim succurremus virtuti languenti, nec fluxum sanguinis multum intendemus.

CAPVT LII.

De Affectibus dentium.

Dentium affectus. Dentes consideramus, vel quatenus Generantur, vel quatenus geniti sunt. cap. 8. & 9. lib. 5. κ.τόπ. Dum oriuntur infantibus, difficulter, & cum dolore producuntur: ideo agendum de difficili dentium ortu. Dum geniti sunt, aut Actu læduntur, aut Ne lædantur metus est. Si periculum læsionis imminet; huius ratione agendum de præseruatione dentium. Si actu dentes afficiuntur, vel Dolent, vel Perforantur, vel Mouentur, vel Perferre nihil queunt, vel Colore aliquo vitioso afficiuntur.

I. De dentitione, seu ortu dentium difficili.

Causæ. ORitur hoc vitium ob crassitiem ginginarum, & earum viscidtatem. Ideo gingiuæ sunt emolliendæ, & extenuandæ; dolorque qui acerbus esse solet, mitigandus.

Curatio. Oblinendæ sunt gingiuæ [lacte asinino, vel canino,] quod a proprietate iuuare creditur. Galeno lib. 5. κ.τόπ. Præterea secundum Auicennam prodest litus [ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, si nonnihil cyperi addatur, nimirũ semiscrupulus ad oleorum vnciam.] Vrgente dolore, Auicẽnas ascendebat etiã [ad succum solani.] Verum nõ est vtendum hisce valentioribus, nisi dolores sint maximi. Tutiora possunt comparari auxilia ad dolorem simul, & crassitiem; si gingiuę infantis oblinantur [butyro recenti loto e decocto lactucæ.] Galenus remedium commendat appropriatum, [corticem cochleę de collo suspensum.] ego vero dentes eo tangi seu gingiuas maluerim.

II. De

II. De præseruandis a noxa dentibus.

PRæseruandi sunt dentes, vt permaneant temperati, stabiles, & mundi. Vnde cauendum a masticatione durorum, vt ossium: a nimium vel frigidorum, vel calidorum contactu: maxime cauendum, nequis post vinum frigidorum, illico vtatur calidis, vel contra, cum natura non ferat has repentinas mutationes. Galenus pro præseruatione dentium probat, [vt decoquamus radicem tithymali in vino, vsq; ad consumptionem vini dimidij, & eo decocto semel in mense inungamus.] A corrosione præseruantur, si perfricentur [alumine, & myrrha:] quod si hoc medicamentum nimis videatur astringens, melle excipiatur, verbi gratia [℞ iam dictorum ʒ ſ. mellis ℥ ſ.] Præterea Gale ad reddendum dentes nitidos, odoratosque, & ad præseruandum a dolore, & erosione, a motu; dicit, bonum esse medicamentum [ex hyssopo, tragacantha, & sphondylio: hæc trita, excipiantur melle, & sale, cum pauco pipere pulverizato, & fricentur dentes.] Aetius medicamentum proponit, cuius vsus per 7. dies a dolore præseruat dentes: [recip. succi racemorum vitis albæ lib. j ſ. cortricum rad. mori ℥ j ſ. coquatur ad consumptionem medietatis succi: & hoc medicamento abluantur dentes, ante prandium, & ante cœnam, per dies septem cōtinuos.] Auicennas etiam fricabat dentes [melle, sacchato, sale: tum os vino abluebat.] Denique remedium hoc prophylact. cum est facillimum: [semper dentes a sumpto cibo sale fricentur, & os vino abluatur.]

Remedia.

III. De dolore dentium:

De sensu dentium. DEntes pulsante dolore afficiuntur, vt Gal. lib. 5. κ. τόπ. c. proprio, au; ad radicem enim dentium neruus inseritur, a tertio pari neruorum cerebri: vnde dentes in radice dolent, non in superiori parte, quod apparet, dum dentes lima abradimus citra dolorem. Pulsans fit dolor, ratione affectus inflammatorij; potest autem dens tali affectu corripi, quoniam augetur, vt recte Aetius explicat. Dum enim neruus, denti insertus, proprium alimentum allicit, huiusque portionem in propriā substantiam conuertit, quod tunc restat, & non potest in substantiam conuerti, residet in cauitatibus dentium, & quia est excremētum nerui vtile, ideo non putrescit, sed augetur dens, & quia augetur, inflammatorio quasi affectu afficitur, & hic dolore pulsante. Porro dolor dentis, est tristis sensatio, dependens a solutione continui dentis. Excluditur hac definitione dolor gingiuarum, & nerui: quāuis ex hoc loco, omnium horum dolorum curatio, manifesta esse queat.

Definitio.

Causæ efficiētes odontalgiæ. Dolor dentium dependet a soluta vnitate Interna. Soluitur vnitas ab Intemperie, & Materia. Intemperies potest esse quæcunq;, tum Simplex, tū Composita: frigiditas tamen potissimum dentes afficiunt, quæ neruis, ossibus, dentibus inimica est, aph. 18. sect. 5. Materia, soluens vnitatem, est Corpulenta, vel Vaporosa. Corpulenta, est Excrementitia, & Alimētalis. Excrementitia potest esse materia quæcunque, & Putrida, & Non putrida, & interdum etiā Vermes prodeuntes a materia putrida. Alimētalis materia, est excrementum illud vtile nerui, e quo dens veluti inflammatione afficit; hæc tamen non est vera inflammatio. At gingiuæ vere possunt inflammari, & dum inflammatur, affectio dicitur ἐπουλίς: quod si gingiuarum etiam caro augeatur, huiusque ratione dolores fiant, affectio dicitur παρουλίς. Materiæ vaporosa, & flatulenta interdum vrget in radice dentium; aliquando vapores a ventriculo prodeuntes, dentes petūt & hi acidiores esse solent. Quantum ad externas causas, solet fieri dolor dentium ex acidis, vt ex acido lacte, e sorbitionibus, & esculentis acidis, atque acerbis; quia hæc acerba tanquam comprimunt, & sic continuum soluunt.

Differentię doloris dentium. Dolor dentium modo est grauatiuus, modo constrictiuus, interdū exasperatiuus, quandoq; mordicatiuus, aliquando pulsans, nonnunquam stupidus, qui αἱμωδία, dicitur, estque dolor, dētibus proprius. Aliud enim est, si stupore dentes afficiantur, qui dolor stupefactiuus dicitur, non stupidus: fit autē hic dolor, ob causas refrigerantes, non soluentes continuum, sed tollentes sensum: item cū neruus dentis est obstructus, aufert sensus, & non est dolor, sed stupor, qui via est ad paralysin: hic dolor stupefactiuus, vel est in dēte, vel in neruo, vel in gingiuis: & nascitur a causa interna, vel externa.

Signa. Signa generalia notissima sunt: ęger enim de dētis dolore conqueritur. Quoad signa differentiarū a forma, nū dolor sit stupidus, vel mordicans, ęger referet. Quoad differentias a loco affecto: oportet cognoscere, an sit dolor in gingiuis, vel ī corpore dentis, vel in neruo substratosi in gingiuis, aderunt signa inflammatæ gingiuæ, color gingiuarum erit mutatus, & dum gingiuæ digitis comprimuntur, dolor reddetur intensior; dolor medicamentis cedet, quia doloris causa est in superficie. Si vero dolor sit in neruo, vel in dente, contra fiet; nam compressis gingiuis, dolor non augebitur. Vtrum vero sit in dente, an in neruo; distinguendum. Si in dente; dolor non ita profundus ab ægro percipietur; potest aliqua esse mutatio in dentis colore; patiens dicet, dolorem molestare tantum s m lōgitudinē dentis. Si in neruo, dolor sentietur profundus, & non molestabit secundum longitudinem, sed distendetur potius secundū gingiuas, sicut neruus extenditur, vnde potius secundum latitudinē dolor percipietur. Quoad cognitionem causarum efficientium; vtrum fiat a causa interna vel externa; ægri referent, num præcesserit causa externa, nec ne. Si causa sit interna, signa intemperiei, e doctrina de capitis dolore, petantur. Signa materiæ: vt sanguinis, dolor grauatiuus, & sapor subdulcis: pituitæ, dolor extensiuus, & vel salsus, vel insipidus: melancholia, dolor obstructiuus, & sapor acidus: bilis, dolor mordax, & sapor amarus. Si oriatur a materia alimentali dentis; erit dolor pulsans, color dentis ad liuorem verget, non in superficie tantum, sed in toto dente, ideo oportet limula aliquantisper dentem conterere, quod fit sine dolore: quando vero color dentis in superficie mutatur, dum dentes sunt immundi, id non fit ratione alimenti, sed ob alias causas, post tradendas.

Signa causarum.

Indicationes. Dolor indicat mitigantia dolorem. Causa, si fit intemperies; alteranda per contrarium. Si materia; tū, si hęc est impacta; erit discutienda, & eradicāda: si non impacta; reprimenda & reuellenda: habita tamen totius primo ratione.

Prognostica. Dolor dentium intensissimus est, & maioris momenti, quam dolor capitis, lib. 1. κατὰ τόπ. quod verum est, ratione symptomatum: at ratione causarū, dolor capitis multo est periculosior, & multo maioris momēti, præcipue si est intra cranium; causa enim propior est cerebro, & multa mala minatur cæcitatem, apoplexiam, epilepsiam, &c.

Curatio. Chirurgia refertur, vel ad sanguinem in corpore existentem, vel ad dentem. Sanguis enim quando doloris causa est; euacuandus venis, vt in dolo-

re ac

re ac inflammatione gingiuarum. Addit Rhasis in dolore per côceosum, a parte sanguine repleta, e- nam esse secandam. Pro reuulsione secanda est ve na cubiti. Hirudines admouere possumus venis gingiuarum. Secundum Auicennam, cucurbitu- lam scarificatam applicare licet. Quantum ad chi rurgiam, quæ dirigitur ad dolorem; ait Galenus, si dolor est in profundo, perforari posse dentem acu ignita: vbi tamen cauendum, ne reliqui dentes & gingiuæ afficiantur: ideo pasta, vel cera dentes sunt oblinendi. Sic cætera non conueniunt; dens extra- hendus, si dolor est in dente, non in neruo, aut gin giuis: debet autem extrahi, si est perforatus, vel mobilis; alias minime, quia febres & inflamma- tiones fieri possunt.

Apophlegmatismi, cuius gratia hic i vsum veniant. Ad medicamenta quod attinet: pro euacuatio- ne capitis, non vtendu masticatorijs, sed apophleg- matismis, vacuantibus pituitam. Galenus lib. 10. meth. iubet masticare staphisagriam: sed tamen ma sticatoria non conueniunt, quia non debemus e- uacuare caput per locum affectum: proinde Gale- nus isthoc masticatorio non vtitur, pro capitis eua cuatione, sed pro euacuatione materiæ, quæ dolo- rem in dente causat, quæ materia fluxa est: ea pro- pter eum vult nos dolente dente ea debere masti- catorio.

Topica. 1. Ad dolorem. Anodyna. Localia, quædam respiciunt Dolorem, quædam Causas doloris. Dolor remouetur, interdum me- dicamentis citra extractionem dentis, interdum dens extrahitur medicamentis, de quibus suo lo- co. Medicamenta, quæ referuntur ad dolorem, sunt mitigantia dolorem: e quibus mitiora primû vsurpanda vt [decoctum violarum, decoctum se- minum & florum lactucæ, florum nymphææ;] postea ascendendum ad valentiora [ad mandragu- ram, ad emulsionem seminum papaueris albi, ad solatrum;] (quo semper fine dolore vtebatur Ar chigenes, quamobrem testé a Galeno rep ehendi- tur.) Et si dolor sit internus, ratione penetratio- nis, [addatis aliquid aceti:] si autem in gingiuis sit dolor, [non vtendum aceto, sed lacte, & præcipue asinino.] Vsu poscente, si videlicet syncope ob do- lorem immineat; [opio vtendum,] vt quando do- lor profundus est, [fiat ex opij gr. j. croci gr. j. ad- datur modicû sapæ:] & dolore sopito [illico os ab- luatur decocto maluæ, rorismarini, hyssopi;] possunt etiam hæc in vino decoqui, vt sic noxa, ab

2. Ad causã doloris. Gingiuarû inflammatio. opio impressa, admatur.] In gingiuis existente do lore, ad causam tollendum leuioribus vti possimus: validioribus, si dolor sit in nerno & dente. Ad tol- lendum autem dolorem gingiuarum, progredimur cum reprimentibus & discutientibus. Reprimen ria, si va idiora sint, faciunt in gingiuis quid simile contusioni; quia intus comprimunt. Discutienti- tia, si validiora sint, inducunt quid simile abrasioni; quia abradunt gingiuas. Proinde non validiori- bus, sed leuioribus in gingiuarum dolore vtêdum; quia gingiua est proxima. Hinc Galenus proponit [oleum lenticinum, quod fieri debet e succo ex- presso e fructibus lentisci. Oleum hoc actu cali- dum admoueatur, nam moderate reprimit & discu tit. Inter initia possumus miscere aliquid olei ro- facei. Tum progredimur cum decoctu melilot; postea fœnu græci, maluæ, caricarum, præcipue pin guium, quibus in statu vtendum: post addenda quæ magis discutiunt, vt decoctum e malua, maiorana, rore marino. Acetum vitetur in cura gingiuarum, secundum Aetium: aut sit paucum, non admodum acre, mistum cum alijs medicamentis.] Si dulur est Gingiuæ sã guinolētæ. [et in gingiuis, vt hæ fierent cruentæ; Galenus su- mi [duat partes aloes, vnam aluminis, myrrhe tãs tundem, & hunc puluere gingiuis adhibeto: cessa- te autem fluxu sanguinis, gingiuas melle abluit.

Sidolor dentium fit stupidus: [fricentur dentes Aiquodia portulaca, & hæc masticetur; nam cum ille dolor fiat ab acidis, exasperantibus; per leniorem portu- lacæ tollitur. Si acida exasperantia sint stabilita; sũ non possumus vti portulaca, verum oleo commu- ni, butyro, pinguedine aliqua, vt anatis; item lacte- alinino, quod optimum est, ob crassitiê: possumus etiam dentes sale fricare, & tepida post abluere.]

Dolore non existente stupido; si fiat ob calidi- Dolor è caliditate. tatem, occurremus refrigerantibus, quæ fuere pro- posita: [acetum est optimum, item decoctum vio- larum, lactucæ, hordei, acetosæ, &c.] Quidam tan- tum sentiunt calorem, vt ipsis dens comburi videa- tur; quos Aetius sic curauit: [sumpsit ninem, mi- scuit cum melle & oleo rosaceo; & tepidum hoc, non actu frigidum, dentibus admouit. Ad eandem intentionem, Auicennas proponit succos proposi- tos, & caput inungit ol. rof. & aceto, vt sic refrige- rato capite, postea etiam dentes per consensum re- frigerentur.] In dyscrasia frigida, vtendum côtra- Dolor e frigore. tijs, superius propositis: præcipue confert [fomen- tum e sale & milio. Aetius etiâ abluit os cum de- cocto e pyrethro, e roremarino, nigella, calamin- tha môtana, dictamno Cret. & alijs. Decoctio fiet in aceto: fieri etiam pôt in vino, quod calefacit.] Vt autem prohibeatur exulceratio, quâ cal. da hæc facere possunt, Galenus vtitur [succo rosarum, & permiscet aliquid lactis, præcipue asinini.] Auic. probat, si dente dolente masticetur [pyrethrum, si- ue tum oui assatum, panis calidus statim ac e furno ex- trahitur: vnde etiam humus panis euaporatio in dẽ tes prodest. Condecunt fomenta e sale, & milio frixis, & orobo, quæ extrinsecus applicabuntur.] Galenus & Auic. hoc medicamentum vsurpant; [Muniuus alijs dentibus cera, aut pasta, sumatur ta- musculus schœnanthus, qui ignatur, item pyrethrû in oleo feruêtissimo excalfactum, admoto q; spe- cillo tangatur dens: huius medicamenti, vt causa sit recondita, iuua tamen.

Si dolor fiat a sicca intemperie; conferunt hu- Dolor e siccitate. mectantia: v. [butyrum, adeps gallinaceus, quibus dentes inunguntur: os colluatur lacte asinino, de- cocto maluæ, fœnugræci, caricarum pinguium.] Astringentia lædunt: vnde a medicamento e moris facto plurimos noxam percepisse Aetius scribit.]

Si dolor causatur a materia; conueniunt Re- Dolor a materia. primentia & Discutientia. Reprimentia, ratio- ne materiæ nondum impactæ: vt [decoctum e gallis immaturis, e rosis, e floribus malorum gra- natorum, ex horum cortice; & hæc decoquantur vel cum posca, vel cum vino astringente: prodest item diamoron.] Discutientia respiciunt mate- riam iam impactam; suntque calida, quæ in fri- gida dyscrasia proposuimus. Notandum vero, sit ne materia hæc corrupta, an vero alimentaria. Si corrupta & putrida, interdum generantur ver- mes, ideoque occurrendum [suffumigio ex alu lio, porro, scordio, radice cucum. agr. colocyn- thide, magis confert vti suffumigio, quam his ad- motis os abluere, quia admodum essent ingrata.] Si materia est alimentalis, vt in dolore pullante; Galenus probat [nucleum persicotum, & per- miscet cum myrrha, cum aristolochia, puluere iridis, & alijs, quæ siccando copiosum alimentum absumunt.

Hæc de remedijs, pauca iam de vsu. In affectu Vsus propositorũ medicamentorum. frigido, medicamenta sunt adhibenda calida, in calido tepida; vitentur enim actu frigida, discu- tientia sint calida, repercutientia tepida: Vtena dum his medicamentis & ante prandium, & ante cœnam, 4. horis post prandium, & quidem pluri- bus vicibus.

M Sunt

Fumantia & ἰδιοτροπίαν. Sunt quædam medicamenta, occulta proprietate agentia, vt [cornu cerui vstum, & trium dens canis mortui, si comburatur in furno, & vstus cũ pasta misceatur: senecta serpentis, combusta, trita, cum melle permista, dentibusque adhibita: ranunculus admotus brachio e directo dentis dolentis, confert ratione reuulsionis, quia exulcerat, & vesicam excitat.

Medicamẽta dẽtẽ extrahentia. Postremo dentis dolor tollitur, medicamentis, quæ dentem extrahunt: vnde Galenus [pyrethrum per 40. dies macerat in aceto acerrimo: si morem ferre non queamus, pyrethrum aceto incoquatur acerrimo, ad consumptionem trium quintarum, vt si sumantur ℥ x. decoquatur ad consumptionem ℥ vj. supra dentem dolentem ponatur. Eodem modo vtitur succo tithymali. Aetius vermes terrestres siccat, comburit & aspergit: & deinde limula dentis aliquam portionem tollit: sed ego magis confiderem in pyrethro.] Licet autem hæc medicamenta non e toto dentem euellant: in causa tamẽ sunt, vt facile dein extrahi queat. Diæta medicamentis respondere debet.

IIII. De perforatione dentium.

PErforantur dentes a succo erodente. Vitium est manifestum. Indicantur vnientia solutam continuitatem, & exstirpantia illum succum vitiosum. Solutam quidem vnitatem tollere non possumus, at prohibere possumus ne maior fiat. Ergo quoad chirurgiam, licet accipere ferrum ignitum, & in foramen dentis perforati immittere; quia sic vlceratio non procedit vlterius; prius tamen alijs dentibus prospiciemus, eos pasta, vel cera muniendo: vrgente necessitate demum ad hæc confugiendum. Deinde medicamenta debent esse discutientia, & astringentia. — Curatio.

V. De mobilitate dentium.

Causæ. MObilitas dentium, oritur secundum Galenũ, a causa Interna, vel Externa. Interna est defectus alimenti, vt in senibus, quod etiam fieri potest in conualescentibus, & in his qui inedia vtuntur: deficiente enim alimento, dentes minuuntur, & locelli fiunt ampliores. Idem fit ob nimiam humiditatem nerui, qui substernitur radicibus dentium. Fit etiam ob succos, & humores abradentes, vt in morbo Gallico. Item ob diminutionem gingiuarum; vel quia abraduntur gingiuæ, vel quia cruentæ fiunt. Externa causa, est ictus, plaga, &c.

Indicationes. Indicatio oritur reficiendi, si est defectus alimenti: siccandi, si neruus humidior: & sic de alijs causis: præcipue tamen notandum, astringendas esse gingiuas ijs, quæ ad firmitatem dentium conducunt.

Prognostica. Hæ indicationes omnes possunt absolui, excepta in senibus alimenti refectione.

Curatio. Quoad chirurgiam: si dens mouetur ratione ictus, sicque accidat, vt nimis promineat, limula tolletur prominentia; postea occurretur astringentibus, & reprimentibus, [e rosis, e malicorio.] Si causa mobilitatis sit interna, vt defectus alimenti in senibus, & alijs ætatibus; conueniunt tum cibi, tum astringentia. Si neruus humidior; prosunt siccantia: vt [pompholyx, puluis ireos, myrrha, &c.] Si in causa sint succi vitiosi: conueniunt discutientia, proposita prius. Si fiat ob imminutas gingiuas; in dolore gingiuarum medicamenta tradidimus. Circa victum notãdum, vt homines comedant liquida, non masticent, sed potius sorbeant; quia dentes mobiles difficulter masticant.

VI. De hebetudine dentium.

Causæ & Signa. HEbetudo dentium, est affectio manifesta, cap. 8. lib. 5. κ. τ. π. in ea nec frigida: nec calida homines ferre possunt. Fit interdum a calore, plurimum tamen a frigore, interdum ob exquisitum sensum: si postremum, nec calida, nec frigida ferre queunt: si frigus adsit remissum, non possunt ferre frigida, quia frigida intemperies a frigidis læditur: si vero intensus sit, vel calor, vel frigus, tunc patiens nec calida, nec frigida potest ferre. Et hoc experimento probatur: Sint enim duo, quorum alter habeat manum frigidissimam, alter frigidam tantum: vterque eodem modo, eodemque tempore, admoueat manum igni: is qui manum habet moderate frigidam, non sentiet dolorem, sed iuuabitur; at qui manum habet valde frigidam, sentiet maximum dolorem: nec enim ferre potest contrarium propter summam resistantiam maximæ frigiditatis.

Indicationes. Quoad curam, si fiat a calore, refrigerandum; si a frigore, calfaciendum: si ob sensum exquisitum, refrigerandum & crassefaciendum; nam refrigerantia, sensum minuunt, seu obtundunt; incrassantia tollunt tenuitatem, & raritatem dentis, quæ ἀισθήσεως, causa est. Quod si exquisitus hic sensus insit a principijs generationis; difficulter tollitur. — Prognostica.

Medicamenta. Galenus, & Auicennas, in frigore [vtuntur oleo parato e synapi:] in calore [vtuntur portulaca, caphura. Sed notandum, in sensu exquisito, cum caphura, & succo lactucæ misceri debere astringẽtia.

VII. De nigrore dentium.

PEr nigrorem intelligimus colorem nigrum, non liuidum, qui fit ob copiam alimenti in dolore pulsante. Nigredo dentium oritur ob succos vitiosos, qui in superficie hærent.

Tollit aũt [puluere cornu ceruini, aristolochiæ, & ossium sepiæ; quo sæpe fricandi dentes: deinde lima abradendi: denique abluendi vino odorato. Ita & dẽtes redduntur nitidi, & oris halitus olens.

CAPVT LIII.

De Faucium affectu, qui Angina dicitur.

Nomen. AGemus hoc capite de exquisita angina: de qua etiam Galenus loquitur, cap. 3. lib. 4. de loc. aff. Ideoque considerabimus anginam, tanquam affectum inflammatorium. Ac proinde, si vel ad asperam arteriam, vel ad œsophagum descendat catarrhus, seu materia pituitosa, angina illud vitium dici non debet. Verumtamen de exquisita angina ita loquemur, vt, quid notha, seu spuria sit, inde quoque elucescat.

Generatio. Ad generationem exquisitæ anginæ, necessarium est, vt sanguis in fauces confluat, & ita suscipiatur, vt meatus ad fauces pertinentes comprimãtur, adeo vt hinc difficilis fiat tum respiratio, tum deglutitio.

Definitio. Quare angina exquisita, est cõpressio faucium, procedens ab inflammatione, c. 3. lib. 4. de loc. aff. com. 18. lib. 3. progn. com. 20. lib. 4. de vict. rat. apho. 34. sect. 4. aphor. 16. sect. 3. aph. 53. sect. 2. lib. 1. prorhet. c. 20. l. 4. de caus. puls. com. 30. li. 4. de rat. vict.

Forma. Forma est cõpressio, quæ est ipsa angustia: nã angustia prædicatur de subsidẽtia, de coalescẽtia, de cõstipatione,

sione, de obstructione, & de compressione: quæ differentia hic explicanda non est, sed supponenda; proponitur a Galeno in lib. de diff. morb. Loco igitur formæ statuimus compressionem: ratio patebit e causa efficiente. Quamuis hæc definitio nõ prorsus est formalis: nam in angina necessario læditur respiratio: vt angina formaliter potius sit symptoma, quam morbus, scilicet compressio. Nos autem curationis gratia tradidimus per morbum, per causam efficientem, sed non admodum remotã. Ideoque hæc definitio est causalis, non formalis.

Locus affectus. Subiectum, sunt fauces: per quas intelligimus illam capitis partem, quæ constituta est a gula, & laringe, id est, principio tracheæ arteriæ: siquidem in angina, vt plurimum vtraque pars afficitur, licet modo hæc magis, modo illa.

Causa efficiens. Causa efficiẽs, est inflãmatio: qua angina exquisita, a notha distinguit: quemadmodum per subiectum, distinguit angina ab inflammatione glãdularum iuxta linguã. Per hanc et causam, distinguitur ab œdemate, & scirrho, qui tumores si quãdoq; fauces occupent, non est angina exquisita, sed notha. Præterea, ex hac causa illud et colligitur, anginæ angustiam esse compressionem, non obstructionem: nam dum inflammatione afficiuntur musculi, spectãtes ad fauces; est necessarium, vt meatus ad fauces pertinẽtes angustentur: vnde hæc angustia est compressio, quia fit ab inflammatione. Huc ergo respiciẽs Gal. com. 20. l. 4. de ratione vict. ait, anginam esse inflammationem, vt inflammatio sit anginæ genus: nam indicatio ex vsu, non sumit ab angustia, vel compressione, sed ab inflammatione. Et hinc patet anginã, procedentẽ a luxatione vertebrarum colli, non esse legitimã: nisi forte ad luxationem vertebrarum subsequatur inflammatio. Porro, cum inflãmatio sit tumor sanguineus: per sanguinẽ possumus intelligere, & biliosum, & pituitosum, & melancholicũ. Exquisitissima in angina est, q̃ fit a sanguine feruente, & bilioso. Causa generãs sanguinis biliosi, est hepar calidius. Causæ fluxionis sanguinis explicatæ sunt in phrenitide: fluit. enim sanguis quandoq; per modũ Attractionis, vel quod fauces plus iusto calefiant, aut dolore afficiantur; quandoq; fit fluxio per Transmissionem, si fauces sint imbecilles laxæ, aptæ ad suscipiendum.

Differentiæ. A forma non sumuntur dr̃iæ, nisi secundum Magis, & Minus: quum oĩs angina exquisita est compressio. A subiecto sumuntur dr̃iæ, nõ parum dignæ, quæ maxime conferunt ad prognosticum, & curationem: de quibus Gal. loquitur, com. 18. l. 3. prognost. c. 3. l. 4. de loc. affect. aph. 34. sect. 4. Subiectum, sunt fauces; q̃ pertinent ad guttur, & ad œsophagum, seu gulam. Fauces ergo interdum magis sunt inflammatæ secundum Guttur, interdum secundum Oesophagum. Si inflammatio magis afficit guttur; pertinet ad partes gutturis, vel internas, vel Externas. Si ad internas, v. g. quando afficiuntur illi musculi, qui laryngem mouent, ad vocem efficiendam; fit Cynanche. Si inflãmatio occupat potius externos gutturis musculos, fit Paracynãche, quæ via est ad cynanchen, quia inflammatio musculorum externorum, nisi diligens medicus prospiciat, progreditur ad musculos etiam internos. Si inflammatio magis afficiat gulam, inflammari possunt musculi Interni, vel Externi: Si interni, dicitur Synanche. Si externi, vocatur Parasynanche. Quoad causam efficientem, cum sit inflammatio; potest hæc inflammatio esse tumor, vel Biliosus, vel Pituitosus, vel Melancholicus. Angina quidem, quæ fit a pituita, est notha: sed quæ fit a sanguine pituitoso, est exquisita, verum non exacte. Quomodo autem detur vitium, exacte vel non exacte exquisitum, in doctrina de febribus dicemus. Sumuntur etiam differentiæ, vt sanguis in angina efficienda fluit, per modum, vel Attractionis, vel Transmissionis.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoscitur, quia ægrotantes euidenter conquerunt de angustia circa fauces, vnde impeditur, & deglutitio, & respiratio: præterea hęc angustia non est sine dolore. In œdemate, & proinde ĩ angina notha, est angustia, sed sine dolore; quia hæc materia non habet illum impetum, vt soluat cõtinuum. Sed in exquisita angina, quomodocunq; sanguis fluat, siue per attractionem, siue per transmissionem, eo fluit impetu, vt soluat cõtinuum, & dolorẽ excitet; quia sanguinea materia est calida. Præterea in angina exquisita necessario est febris, & quidem continua: si aũt sit notha, non necessario est febris. Formales differentiæ facile cognoscuntur, nũ compressio sit insignis, vel remissa: put scilicet ægri magis, vel minus conqueruntur de angustia: Quoad dr̃ias a subiecto: si sit cynanche, vbi .s. affecti sunt musculi interni; cognoscitur, quia adest orthopnœa, nõ possũt spirare, nisi recta ceruice, quõ difficilima est respiratio: dolor est admodum acerbus: præterea in partibus externis non cernitur aliqua mutatio in colore, quia malum est intus. In paracynanche, dolor non est ita acerbus; nec respiratio ita difficilis, vt in cynanche: præterea circa ceruicem apparet aliquis tumor: compressa ceruice, dolor exacerbatur, quia inflãmati sunt musculi externi. Synãche cognoscitur; q̃ adhuc minor est respirationis difficultas, q̃ in paracynanche: sed deglutitio maxime difficilis fiet, vt vix possit aqua permeare. In parasynanche deglutitio quidem erit difficilis; sed multo minori difficultate fiet respiratio; pterea rubedo apparebit in ceruice: persentietur dolor, loco contrectato, quia inflãmatio extra vergit. Quoad causas efficientes: facile cognoscetur, an sit sanguis biliosus, an pituitosus, an melancholicus, e proprijs signis; verbi gratia, si sit sanguis biliosus; dolor erit admodum intensus, sensus caliditatis vehemẽtissimus, febris insignis, ardentissima, &c. Facile etiã cognoscetur, num fluat per modum attractionis, vel transmissionis; vt in doctrina de phrenitide diximus. Verbi gratia, si ante anginam prægressus est in ceruice dolor, vel aliquis calor; iudicandum est, fluxam esse materiam, per modum attractionis: sin minus, per modum transmissionis.

Indicationes. Indicationes desumẽdæ ab his quæ sunt ex vsu: quare pro vario sanguinis peccato, variæ hauriendæ sunt indicationes: verbi gratia, biliosus sanguis, & calidus, indicat refrigerantia. Præterea in phrenitide diximus de repercutientibus, & alijs. Nec hic repetenda sunt frustra.

Prognostica. Malũ hoc periculo nõ caret, quia afficitur locus deglutitioni destinatus, & spiritui; pterea est annexa febris continua, q̃ maxime calori innato aduersatur, vt oẽs actiones naturales lædantur. Quare si mitior occurrat angina, non parui ea est facienda: quia nisi medicus, diligenter pgrediatur, lethalis euadere potest. Quoad differẽtias: varie prognosticandũ. Quoad compressionem: quo compressio est vehementior, eo magis timere oportet. Similiter cynanche est pessimus affectus, vt ante quartũ interficiat, quandoque eodem die: sm Gal. com. 16. 17. 18. lib. 3. progn. & vt dicã, quod sentio, ferme oẽs moriuntur. Com. aph. 12. sect. 1. Minus est periculum in paracynanche, q̃a afficiuntur musculi externi; vnde hæc ad septimũ protrahitur: interim tñ, & ipsa satis est periculosa. Synanche adhuc minus est periculosa, quam paracynanche; quia respiratio minus læditur, licet in synanche maxime lædatur deglutitio, vt nec aqua permeare possit: at sine cibo aliquantisper manere possunt homines, sine respiratione non possunt: & hoc eo magis, quod in angina maxima est respira-

tionis necessitas, cum propter febrem augeatur necessitas euentandi calorem cordis. Omnium minime periculosa est paraſynanche; quia parum læditur respiratio & deglutitio; est quidem læsa deglutitio, sed non est ablata; nã potio potest permeare. Quoad causam efficiẽtem: si fiat a sanguine melancholico, seu atrabilario; actum est. Si a sanguine pituitoso; potest quidẽ tolli, sed est diuturnior. Tandem, notandum: si in angina tanta sit respiran di difficultas, vt per os spuma erumpat; nunquam curationem esse aggrediendam, sed cito futuram mortem prædicendam: signum enim hoc lethale est. Hæc spuma eiusdem est naturæ, & easdem habet causas, quas etiam habet spuma in apoplexia.

Chirurgia. Venę sectio cõuenit; quia sanguis habet rationẽ causæ principalis: nam inflammatio est affectus sanguineus: attamen, prout magis, vel minus sanguinea est inflammatio, pro eo etiam sanguis in maiori vel minori quantitate est educendus. Celerrime aũt in angina ad venæ sectionem confugiendum, dummodo adsint permittentia: nam in hoc morbo sanguinis præsentiam consequitur insignis vehementia sanguinis; læditur.n. respiratio: sine qua vita consistere nequit. Quoad vbi agendum: in angina sanguis redundare solet in toto, in capite, & in faucibus: quare ratione sanguinis in toto existentis, secãda est vena cubiti, & magis quidem cubiti, quam pedis; quia per venã cubiti non modo vacuatur sanguis in toto existens, sed aliqua ẽt fit deriuatio a faucibus: vt expediat ẽt secare venã magis proximam, f. cephalicam, quoniam etiam ad caput respicimus. Deinde propter sanguinem, subsistentem in capite, expedit secare venam capitis, & applicare hirudines post aures. Post accedendum ad locos magis proximos, & aperiendę venę narium. Tandem aperiendæ venæ sub lingua. Non tamen in quolibet ægro ita procedendum; sed pro necessitate. Nam si per venæ sectionem insigniter minuatur malum, non debetis cruciare ægrotantes: vbi autem malum est contumax, dicto modo procedendum. His administratis, si malum vergere videtur ad externas partes, adiuuanda est materia, & ceruici cucurbitulæ scarificatę applicandę: quãdo enim reliquæ sanguinis euacuationes sunt administratæ, maxime confert mouere sanguinem ad circumferentiam: vnde Galenus dixit, aphoris. 37. sectio. sexta. bonum esse, si tumor extra appareat: Et sic materia ad circumferentiam attrahenda. Ego in hoc casu nihil dico de sectione illius partis, quia his temporibus desideratur, qui sciat operari. De cucurbitulis, quibus vti licet loco venæ sectionis, alias diximus.

Pharmacia. Medicamenta respiciunt totum & fauces. Totũ respicientia sunt, quę vacuant humorem in corpore peccantem, siue sit pituita, siue bilis, siue melancholia. Etsi in hoc malo oportet festinare; quia summa est vehemẽtia humoris, impetum ad fauces habentis; vnde læditur respiratio, & mors imminet. Mea tamen sententia, magis potest hæc materia, quatenus auget tumorem faucium, quã possit materia furiosa. Materia enim furiosa, eam ob causam vacuanda est ante coctionem; quia periculum est, ne petat partem principalem, & sic mortem inferat. Sic & in angina imminet mors, quia læditur respiratio. Quare in praxi obseruandũ, vt electiue educentia, mox post sanguinis euacuationem propinẽtur, non ante. Verum, quando cynanche est cum synanche, id est, quando tumor detinet fauces, & secundum guttur, & secundum gulam, vt difficilis admodum sit respiratio & deglutitio; tunc non est dandum pharmacum, sed clysteribus acrioribus vtendum: veluti gratia in angina biliosa hoc modo. [recip. decocti maluarum, centaurij minoris, &c. lib. j. elect. de succo rof. (nam scammonium recipit) ℥ iij. mellis rof. ℥ ij. ol. communis ℥ iij. salis communis ʒ j. Misc. pro clysmo.] Multo acrior debet esse clyster, si angina sit pituitosa. Si tantum cynanche infestet, vt difficillima quidem sit respiratio, sed deglutitio non sit ablata; detur pharmacum in potu, non in bolo, verbi gratia in angina biliosa hoc modo. [recip. rhab. el. ℈ iij. fiat infusio in decocto fructuum, & facta diligenti expressione addẽ mannæ opt. ℥ iij. Mis. fiat potio breuis.] Post hãc potionem detur [seri lactis caprini a lib. j. ad lib. ij. Potione quidem vacuatur bilis: vt autem vacuatio fiat citra insignem caliditatem corporis, quia adest febris, exhibetur serum lactis. Nec præter rationem est in tali angina, etiam sequenti die serum ad lib. iij. vel iiij. exhibere.]

Quoad topica: inter initia licet vti reprimentibus, ne inflammatio augeatur: & propterea [succus mororum maxime probatur, vnde diamoron in vsu est. Et possumus succum mororum, vel etiã diamoron dissoluere cum aqua rosacea, plantaginis, cum aqua portulacæ. Deinde vero potestis addere nonnihil sapæ, vt mitigetur etiam dolor: postea nonnihil saccbari ad detersionem: & præterea potestis ascẽdere ad vinum mellis. Et maxime solet conferre medicamentum illud e nucibus. & potestis inter initia miscere succum malorum granatorum, cydoniorum.] Vrgente necessitate, quando obseruatur insignis fluxus, non. solum [ad rhu opsoniorum, omphacium, sed etiam ad balaustium, malicorium, ad hypocistidem, acaciam ascendendum.] sed his nõ vtendum sinceris: permisceri debẽt [glycyrrhiza, iuiubæ, passulæ, caricæ, &c.] Notandum, in angina quandoque dolorem esse acerbissimum, cuius ratione maxima potest fieri attractio: propterea ad hunc mitigandum, medicamentum non tantum fieri debet [e nucibus, fœnugræco, passulis, sapa, &c. sed ascendẽdum etiam est ad serum lactis, & vrgente necessitate, ad ipsum lac. Sed ægrotantes hæc non deglutiant, verum in ore detineant, & exspuant. Addere etiam licet fimi pa pauoris albi, quorum ℥ j. admiscenda cum ℔, vel etiam cum lacte.] Et his potissimum vti liceat in angina biliosa. Si autem sit pituitosa; locum non habent hæc vehementer repellentia: verum [diamoro possumus addere decoctum e nucibus cupressi.] Et postea oportet sensim ascendere ad resoluentia, quibus vti licet in quacunque angina. Nam sicut Galenus, capite vigesimo, libro decimotertio. meth. in dicatione materiæ iisdem vtitur medicamentis, tam in phrenitide, quam in lethargo: ita nos in qualibet angina, iisdem vti possumus resoluentibus. Quare ægri in ore detineant medicamentum, confectum [e caricis, e fœnugræco, e maluis cum origano, cum hyssopo, thymo, calamintha mõtana, pulegio, &c. his enim vti licet, pro resolutione materię, & qm angina est malũ summi discriminis, necessariũ est confugere ad materias præsidiorũ extremorũ, & nihil manifestiæ ægrotantibus: vnde aliqui habent pro secreto stercũ caninũ album siccatũ cũ melle permistum. Et ad desperatos quandoque medici vsi sunt medicamento ex stercore gallinæ alb. siccato mulsa vel melle excepto, quo fauces, & partes illas oblinunt.] Præterea extrinsecus ad ceruicem medicamentis vtendum, non quidem reprimentibus, nam interficeretur æger; sed hoc, vel simili, isto inter initia vti possumus: [recip. flor. cassiæ nuper extr. ℥ iij. sapæ ℥ f. caricarum ℥ j. ole. amygda. dul. ℥ j. Misc. & applicetur: dolorem enim mitigat citra repercussionem. Ad idem propositum possumus applicare panem, decoctum cum lacte: & possumus addere oui vitellum: ita enim dolor mitigabitur.]

Topicalia.
Reprimentia.

Resolutiua.

Pro-

Procedente malo, oportet etiam ad discutientia ascendere: & si dolor vrgeat, hoc modo medicamenta miscere possumus: [rec. p. sapæ (ratione doloris) floris cassiæ nuper extr. a ʒ iii. nidi hirũdin. ʒ vj. (ratione resolutionis: sole: esse admirabile medicamentum) Mi. fiat emplastrum, & applicetur.] Procedente malo, non contenti sitis solo nido hirundinis: sed cum eo misceatis resoluentia, quæ fuere proposita, [vt sunt ruta, pulegium, &c. Maxime probatur cinis cochlearum, cancrorum. Sumantur horum cinerum ʒ ij. nidi hirundinis ʒ vj. aceti, vel mellis scillitici ℥ i. & cum oleo resolutiuo fiat medicamentum. Probatur etiam ceratum factum, cerine, & similia resoluentia. Vrgente necessitate, opus est confugere ad sinapismos, quibus materia euocetur ad partes externas.

Quoad victum. Cum ægri deglutire nequeunt, cannula immittenda intra gulam, vt fiat ciborum deglutitio. Sed quando adest inflammatio in illa parte, nimis irritatur. Propterea consulo, vt nõ, nisi maxima necessitas vrgeat, ad cannulam hanc confugiatis. Probo magis, vt paretur aliquod instrumentum, ad modum fistulæ, quod imponatur prope œsophagum: & præterea adsit vesica, munda, repleta potione nutriente, & hæc vesica sit apposita fistulæ, vt in clysmis fieri solet; post impetu quodam vesica comprimatur, vt etiam cum impetu potio illa deducatur ad œsophagum. Quosdam desperatos, ob tamen, fistulæ huius beneficio restitutos vidi. Instrumentum ad facilẽ deglutionẽ comparatum.

Finis Libri Primi.

MEDICINAE PRACTICAE Liber Secundus,

DE THORACIS, ET PARTIVM EO Contentarum affectibus.

CAPVT PRIMVM.

De Tussi morbosa.

Methodus explicandorum affectuum, de qua & supra, cap. 7. lib. 1.

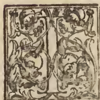

IN morbis tractandis ordine resolutiuo vti solemus: nam gratia finis versamur circa nomen, essentiam, species & signa: gratia autem principiorum, quibus finem assequi licet, agimus de indicationibus, prognostico, & de materijs praesidiorum. Quantum ergo ad vitia attinet ventris medij, seu thoracis; agemus de Tussi morbosa, de Asthmate, de Pleuritide, Empyemate, Peripneumonia, Sanguinis sputo, Phthisi, Palpitatione cordis, & Syncope.

Nomen. Tussis, Graecis βήξ, dicitur. Estque alia Morbosa, quae procedit a causa aduersaria expultrici: alia Non morbosa, quę fit concurrente sola voluntate, citra expultricis molestiam. Nos in praesentia de morbosa dicemus: in qua euidenter admodum & efficaciter fit strepitus; ad differentiam illius accidentis, quod praecedit tussim, & κέγχρος dicitur, quod vitium respondet nauseae, quae vomitus est πρόδρομος, cap. 4. lib. 2. de caus. sympt. Κέγχρος enim est leuis impetus tussiendi, & differt a tussi secundum minus. Sic ergo de tussi loquemur, vt etiam pateat quid sit agendum circa κέγχρον.

De morbi natura, in genere. Sed priusquam tradatur definitio, cognoscendum est, primo, quae sit morbi natura: secundo quomodo fiat tussis morbosa. Quoad primum, vt sciatur quae nam sit morbi essentia: oportet intelligere, quonam modo fiat operatio secundum naturam; & quomodo ratione morbi laedatur operatio. Quare dico ad edendum operationem, potissimum tria, & ea quidem necessario, concurrere: vnum est, quod praecipuum locum sibi vendicat, & praecipuus operationis est auctor; nimirum Facultas, quae concurrit, vt Quo. Alterum est Suppositum, quod concurrit, vt Quod: quo sensu Philosophus dixit, non pupillam videre, non visum, sed oculum totum. Tertium est id, quod gratia operationis concurrit, vt Cum Quo, id est, vt instrumentum, (non vt principale agens, quod est anima) vt instrumentum praecipuum (ad differentiam non praecipui) quod nihil aliud est, quam Constitutio, (ad differentiam calidi innati.) Hinc sequitur, vt dum bene habent haec tria, bona fiat operatio, neque sit operatio laesa propter morbum. contra, vt actio euadat morbosa, necesse est, vt haec tria male habeant. Primum quidem, 1
quoad facultatem; necessarium est, si debeat laedi, vt frustretur: ita tamen vt haec frustratio necessario pendeat a vitio & suppositi & instrumenti; ad differentiam frustrationis facultatis, dependentis ab errore externo, quia tunc non est morbus. Quare facultas frustratur & laeditur, (quamuis proprie loquendo, facultas laedi nequeat, quia non suscipit magis & minus) dum eius frustratio non dependet ab errore externo, sed a vitio suppositi, & instrumenti, id est, constitutionis. Vt morbus, formaliter acceptus, sit laesio facultatis, seu impotentia facultatis ad agendum, & hac ratione formaliter omnis morbus est in secunda specie qualitatis. Quoad sup- 2
positum, quod concurrit, vt Quod; necessarium est, vt male afficiatur: nam suppositum bene affe-

Operationis tres causae.

Operatio tribus laeditur.

ctum,

ctum, bene operatur, vbi est intra limites sanitatis. Quare, cum sanitati opponatur ægritudo, est necessarium, vt male sit dispositum. Ergo ratione suppositi, omnis morbus est dispositio præter naturam. Et hoc modo omnis morb[us] est in prima specie qua-
3 litatis. Quoad instrumentum, quo mediante agit suppositum aut suppositi facultas, cum hoc instrumentum sit suppositi constitutio: sicuti, dum constitutio est secundum naturam, bona editur operatio: ita, dum est præter naturam, læditur operatio. Quare ratione instrumenti, præcipui, omnis morbus est constitutio præter naturam. Sed hoc loco notandum, constitutionem esse genus quoddam subalternum. Generis autem subalterni natura, cum seruet in natura suorum analogatorum, fit vt constitutio, quæ consistit in temperie, pertineat ad qualitatem, quæ in compositione, ad magnitudinem, ad numerum; & sub hac rationem constitutio dirigitur ad prædicamentum quantitatis. Sicut ergo omnis morbus, ratione facultatis, & suppositi est in prædicamento qualitatis: ita ratione instrumenti, id est, constitutionis, modo est in qualitatis categoria, modo in aliis. Hinc fit, vt varie morbus definiri queat. Nam ratione facultatis, morbus est læsio facultatis: ratione suppositi, morbus est dispositio præter naturam: ratione instrumenti, morbus est constitutio præter naturam. Notandum autem hæc tria ita se habere; vt læsio facultatis, & dispositio præter naturam, pendeant a constitutione præter naturam; non è contra: & propterea tantum constitutionem, non læsionem facultatis, non dispositionem præter naturam esse morbum, ex vsu indicantem vtile. Non tamen hoc est statuendum de omni constitutione præter naturam: nam obstructio; verbi gratia est constitutio præter naturam non tamen ex vsu; quia sublata obstructionis caussa, illico obstructio tollitur. Et hoc significauit Gal. c. 1. l. 1. de loc. aff. inquiens, dari morbos vsque adeo solutu faciles, vt quamprimum tollitur caussa efficiens, illico euanescat morbus. Hinc facile colligitur, constitutionem esse caussam continentem (de qua tot nugas proferunt multi) & læsionis facultatis, & dispositionis præter naturam. Quamobrem, necessario morbus fit, quoniam facultas læditur: læditur autem facultas, quia suppositum male disponitur: Suppositum autem male disponitur seu afficitur, quoniam eius organum læditur, quoniam redditur præter naturam suppositi constitutio. Morbus ergo formaliter est læsio facultatis. At si definiatur effectiue, & primum non ex vsu, id est, vt non indicet vtile, est dispositio præter naturam. Quod si definiatur effectiue, sed ex vsu; est constitutio præter naturam.

Τὸ συνεκτικὸν αἴτιον.

Generatio tussis.

Quomodo porro efficiatur tussis, colligitur e Galeno ca. 7. l. 4. meth. c. 3. & 4. li. 2. de sympt. caus. Cum igitur tussis significet strepitum quendam, formatum in larynge, ob aerem percussum a larynge, beneficio musculorum; sciendum est, hunc non esse quemlibet aerem, sed eum, qui a pulmone in laryngem efferitur, & cum violentia quadam impellitur: impellitur autem ab expultrice pulmonis, vt pulmo est destinatus, & attractioni, & emissioni aeris. Quare dum pulmo virtute sua expultrice aerem expellit, duo requiruntur: scilicet musculi, & id quod irritat expultricem. Musculi quidem necessarij sunt; quia pulmo ad tussim efficiendam impellit aerem per arterias, per tracheam, quæ cum sit cartilaginea non potest ita constringi, vt noxa per aerem vehementer commotum expellatur: ideoq; hæc agitatio sine musculis fieri nequit. Sed oportet etiam adesse irritans, seu molestans; quod agit in pulmones, præsertim secundum asperas arterias, & potissimum secundum asperarum arteriarum membranas, quia eius hæ membranæ sunt sensus participes. Fit ergo tussis, quoniam aer, vi efflatus, impellitur a pulmonis expultrice, irritata, & adiuta a musculis.

Definitio formalis.

Quare tussis formaliter ita definiri potest, quod sit vox, dependens a larynge, aerem vi efflatum percutiente. Nam vox, vt sonus, est motus aeris percussi: ideoque sonus in larynge, est motus aeris, sed vi impulsi, seu efflati. Quare forma in hac definitione, est vox, seu sonus, seu motus. Subiectum; est aer, vi efflatus. Caussa efficiens, est larynx percutiens. Verum hæc formalis definitio potius pertinet ad philosophos, nec est ex vsu, id est, non indicat vtile. Propterea tussis effectiue ita est definienda: quod sit efflatio violenta, tracheæ pulmonis, dependens ab expultrice, adiuta a voluntate, & irritata, vt irruens expellatur. Porro caussa finalis hic apponitur; quia, licet eam inde tussi morbosam præter naturam, accidit tamen interdum, vt hæc sit vtilis. Idem enim statuit Galenus cap. vlt. 5. loc. aff. vbi ait, tussim esse accidens naturale, non quod sit secundum naturam, sed quod sit symptoma spectans ad facultatem naturalem: nam per tussim expelluntur quæ sunt infesta: sicuti etiam expelluntur per sternutamentum, per singultum, per nauseam. Et huc etiam quadrat, quod ca. 17. li. 2. simpl. dicitur; tussim esse passionem ingenitam caussa salutis, vt quæ gignuntur infestantia, expellantur. Gratia ergo huius vtilitatis, apposuimus caussam finalem.

Definitio tussis.

Forma.

Ceterum, in finitione etiam diximus, tussim esse efflationem violentam. Sic cap. 3. lib. 2. de sympt. caus. tussis dicitur, exitus aeris incitatus: & cap. 4. lib. eiusd. dicitur vehementissima efflatio. Et com. 12. sect. 1. li. 1. epid. dicitur, tussis inferia spiritu concitato, vehementer impulso. Sed cum efflatio sit symptoma, & quidem actio, necesse est, vt pertineat ad aliquod membrum: quare in definitione diximus; tracheæ, seu asperæ arteriæ. Addimus, pulmonis: nam Galenus c. 5. lib. 2. de sympt. caus. ait, musculos vehementer se inijcere pulmoni, vt multam, celerem, seu vehementem moueant efflationem. Et cap. 10. lib. 2. de crisibus dicitur, pleuram, quæ vicina est pulmoni, hunc communicare affectionem, vt fiat tussis. Patet igitur tussim pertinere ad pulmones: non tamen ad quaslibet eius partes, sed ad asperas arterias. Hinc Galenus aph. 46. sect. 6. dixit: si tubercula in pectore, in pulmone existentia, nihil emittunt, fieri difficilem respirationem: si autem hæc tubercula aliquid emittant ad asperas arterias, tunc fieri tussim. Et c. 8. lib. 7. de vsu part. ait: si sanguis effundatur ex arterijs lævibus in asperas, fieri tussim. Hoc modo etiam alia Galeni loca intelligenda sunt. Dum enim cap. vlt. lib. 4. loc. aff. dicit, in hepatis inflammatione tussim fieri: tenendum, tussim excitari tunc, quando ab hepate caliditas, vel vapor impertitur pulmoni. Sic cap. 5. lib. 4. loc. a. f. dicitur: sanguinem, gutturi irritantem, excitare tussim: scilicet, quatenus per medium guttur pulmo afficitur. His & Auicennas assentitur, inquiens, tussim expellere nocumentum pulmonis: & addit; præter pulmonem alia etiam esse membra, sed communicantia pulmoni, cum tussis fieri nequeat, nisi vitium communicetur pulmoni: quare concludit, tussim fieri affecto pulmone, vel primario, vel per consensum.

Subiectum.

Sequitur in definitione, dependens ab expultrice. Nam statuimus, in tussi efflationem illam violentam esse actionem facultatis expultricis. Vnde Galenus, com. vlt. li. 3. de ijs, quæ in offic. med. ait; tussim esse motum præter naturam facultatis naturalis; ad differentiam vitalis: & quidem, expultricis pulmonis, & pectoris. Addit c. 4. lib. 2. de caussis sympt. hanc facultatem expultricem esse vnam e facultatibus naturalibus. Et ca. 6. dicit, expultricem,

Causæ expellentes, seu mouentes. Facultas expultrix.

sem, ob vehementem motum se concurare in tussi vehementer; ita vt tussis sit motus quidam expultricis, sed validus. Sic etiam Auicen. ait, tussim esse e motibus, quibus natura expellit, quod constitat. Postea in definitione diximus: adiuta a voluntate. Nam Galenus c.4.l.2.de sympt. caus. statuit, musculos pectoris concurrere ad tussim, dum contrahunt pulmones. Et l.5.de loc.aff.ait: tussim excitari a validissima, & celerrima thoracis constrictione. Et c.8.lib 4.de loc.aff.ait: sine vehementi thoracis constrictione, tussim effatu dignam non fieri. Et com.43.l.2.progn.ait, tussis caussam principalem esse duplicem; vnam esse id, quod habet initium motionis; significans facultatem voluntarie motricem, quæ vna est e principalibus causis, siquidem per violentam thoracis constrictionem, spiritus foras pellunt, & secum materiam educit. Ergo prima causa e principalibus, est facultas mouens, non spiritus, vt male quidam in margine notant, qui profitentur Græcas literas, interim tamē Galenum tantum in superficie intelligunt. Notandum, quod Auicennas dicit, facultatem hanc motricem, spectare ad musculos pectoris, & ad septū transuersum. De musculis pectus cōtrahentibus, difficultas non est; sed de septo. Hoc ergo, licet nō contrahat pectus, sed tantum dilatet; attamen cōducit ad tussim: quia dum fit dilatatio, attrahitur, & inspiratur copiosus aer, per septum; qui sic copiosus attractus, mox per contractionem copiosus etiam excernitur; & sic in causa est, vt tussis vehemens fiat. Qua de re legatis etiam interpretes Auicennæ. Cæterum thoracis musculi, alij sunt superiores, alij intercostales. E superioribus concurrunt quintus, & sextus musculus. Ex intercostalibus, qui pertinent ad costas exquisitas; exteriores musculi non concurrunt ad tussim, sed interiores: at exteriores, qui spectant ad costas nothas auctores sunt cōtractionis, & proinde tussis. Addit Galen.c.15.lib.5.de vsu part. musculos abdominis; qui & ipsi sunt auctores motus voluntarij. Prætereà diximus, irritata: nam expultrix non sponte concurrit, sed irritata. Vnde Galenus cap.4.l.2.de sympt.caus.ait; tussim esse motū facultatis naturalis, quæ cogitur a causa morbifica. Quod etiā proponit c.3.& 6.l.eiusd. Et comment.43.l.2.progn. ait principalem causam esse materiæ vitium, quod irritat expultricem. Postremo diximus: [vt irruās expellatur.] Hinc enim distinguitur morbosa tussis, a non morbosa. Vnde Galenus capit.4.lib.2.de sympt.caus.ait: in tussi propelli materiam, vias obstruentem: idemque ait, com.3.sect.5.lib.6.epid. aph.2.sect.4.cap.7.lib.2.simpl.medicament. Porro causa irritans, secundum Auicennam, est Interna, vel Externa. Interna est vel Coniuncta, id est, immediata, vel Antecedens, id est, mediata. Coniuncta causa, secundum Auicennam est effectus causæ corporeæ, id est, effectus materię morbificæ; qui effectus, vel est Intemperies, vel solutio vnitatis, vel Compositio morbosa. Intemperies est calida, vel frigida, vel humida, vel sicca; vel sine materia, vel cum materia, & potest esse cum qualibet materia sanguinea, biliosa, pituitosa, & melancholica. Hic Auicennas non proponit materiam purulentam: quia cognouit, propositas materias posse in pus mutari. Deinde notandum, quod Auicennas statuat, intemperiem humidam sine materia, causam tussis esse posse. Licet enim non soluat continuum, quia tamen morbosa est, & proinde insensa, potest causa esse, non quidem doloris, quia nondum fit solutio vnitatis, sed alicuius tristis sensationis: quemadmodum etiam contingit, vt ratione grauatis, materiæ aggrauantis, fiat sensus grauitatis, non dolor: quia materia aggrauat, & contristat, citra solutionem vnitatis. Eodē etiam modo, humida intemperies sine materia, quatenus noxa est, potest esse causa tristis sensationis, vt expultrix insurgat ad expellendum, sed citra solutionem vnitatis. Postremo notandum, per intemperiem, esse intelligendam intemperiem inæqualem, vt proponit Galenus cap.4.libr.2.de sympt.caus.& capit.8.libr.4.loc aff. Vt plurimum autem causa tussis, est intemperies frigida: vnde Galenus ait, cap.13.lib.5.meth. tussim fieri, refrigeratis instrumētis spiritus: & recte quidem, nam cap.4.l.2.de sympt.caus.ait, si soli musculi afficiantur, non fieri tussim, sed eam affectionem, quæ dicitur κέρχνος. Sed notandum, si tussis fiat ab intēperie sine materia, eam vocari tussim siccam, seu aridam, sicut etiam nūcupat Galenus com.13.sect.3.l.2.epid. & aph.54.sect.4. Dicitur autem tussis sicca, quia nullum adest sputum, nulla expuitur materia. Et hæc de intemperie. Præterea Auicennas inter causas proximas recenset solutam vnionem; quam vocat resolutionem singularis, vt contingit in phthisi: & hæc soluta vnitas est materiæ mordacis. de qua agemus in doctrina de phthisi. Tandem inter causas proximas, proponitur mala compositio: ad quam respiciens Auicennas, dicit, tussim fieri propter Apostema, id est tumores, & Oppilationes, quæ omnia sunt vitia in mala compositione. Vnde etiam Galenus comm.24.sect.2. libr.6.epid.ait; tussim malignam fieri ex humore, defluente a capite, ex viscere viscerū spirabilium, ex abscessibus, ex empyemate, & frequenter ex obstructione, & asperitate, quæ asperitas pertinet ad malam compositionem. Cum igitur frequenter tussis fiat propter obstructionem, seu asperitatem: hinc Galenus obstructionem potissimum proposuit, cap.7.lib.4.meth.& cap.4.lib.2.de sympt.caus. dum ait, per tussim expelli eas materias, quæ vias obstruunt. Asperitatem proponit Galenus cap.4.lib.2.de sympt.caus.cap.7.lib.de morborum differen.commen.13.sect.1.lib.1.epidem, et aph.54.sect.4. Hæc de causa intrinseca proxima.

Musculi pectoris.

Num diaphragma ad tussim faciat.

Quinam musculi ad tussim concurrant.

2 Causæ irritantes.

Dyscrasia.

Tussis sicca.

Soluta vnitas.

Mala compositio.

Quoad causas antecedentes: Auicennas proponit Repletionem, & Antecessionem causarū corporearum, ad causas coniunctas. Per repletionem intelligit materiam in corpore existentem, non in thorace, nam hæc esset proxima materia: materia autem corpus replens, multiplex esse potest, nimirum pituitosa, melancholica, & quælibet materia. Per antecessionem corporearum causarum, intelligit causas, & Generantes materias, & Tribuentes impetum ipsi materiæ. Causæ generantes sunt, verbi gratia calidius hepar, vt generat bilem: sic enim caliditas hepatis est causa præcedens causas corporeas, generans causas corporeas. Sic ratione frigiditatis capitis, generatur materia pituitosa, quæ causa est tussis, vnde Galenus ait, senes tussi corripi, qui caput habent frigidum. aphorism. vltim.sect.3.capit.2.libro 2.de temperamen. Causæ autem antecedentes, non generantes, sed impetū, seu motum tribuentes, sunt causæ quæ efficiunt, vt materia fluat in thoracem, vel a Toto corpore, vel ab aliqua Parte, vt plurimum enim procedit a capite. Porro hic fluxus fit, vel per Transmissionem, vel per Attractionem. Causæ impetum tribuentes per transmissionem, pendent, & a parte Transmittente, & a Suscipiente. A transmittente, quatenus est robusta, a suscipiente, vt est imbecillis, frigida, humida, laxa. Fluxus autē fit per attractionem, quoties pars quæ attrahit, nimirum pectus, vel Dolore, vel Calore afficitur. Hæc de causis internis.

Antecedentes causæ.

Quoad externas, seu primitiuas, hæ, secundum Auicennam lædunt, vel in Complexione, vel in

Externæ causæ.

Formis:

Formis: in complexione, quatenus alterant: in formis, quoties sunt in causa malæ cōpositionis, seu angustiæ. Vt plurimum autem tussis fit propter aerem ambientem: propterea Hippocrates, com. 24. sect. 2. libro 6. epid. ait; tussim aridam, & parum irritantem fieri ex aere: vt, si homines loquantur, aut os hiet, tunc potissimum fiat tussis; quando autem non loquuntur, non fiat tussis: nam ore aperto, aer frigidus attrahitur, qui molestans causa est tussis. Sic etiam Galenus aphoris. 15. sect. 3. ait, dominante vento frigido, tussim fieri. Sed fit etiā tussis ex alia causa refrigerante, nimirum e niue, & glacie, quæ pectori sunt inimica, aph. 24. sect. 5. Et addit Galenus ca. 9. l. 10. meth. quandoque medicamentum frigidum, thoraci admotum, tussim excitare. Auicennas addit fumum, puluerem, cibos acidos, ponticos, portionē cibi vel potus, quæ tempore masticationis, aut potionis, ob hominum negligentiam, dum simul loqui, & edere volunt, descendit in tracheam. Et hæc de definitionis explicatione.

Differentiæ. Sequuntur differentię, & primum a forma: cum enim tussis sit efflatio, hæc efflatio Magis, vel Minus est vehemens, Subiectum est pulmo, qui afficitur secundum asperas arterias, easque vel Omnes, vel aliquas, & si secundum aliquas, vel secundum Dextram partem, vel secundum Sinistram. Ratione causæ efficientis, cum ea sit facultas expultrix, vt irritatur ab aliqua causa morbifica: dicendum, hanc causam esse Internam, vel Externā internam, esse Proximam, vel Remotam: externā vel Necessario, vel Non necessario occurrentem. Non facimus mentionem istarum differentiarum tussis, quibus dicitur Arida, vel Humida; nam hæ sunt differentiæ accidentales, quæ non pendent a definitione. Arida est tussis, in qua nihil expuit, com. 27. sect. 2. l. 6. epid. & com. 1 a. sect. 1. l. 1. epid. quod fit, vel quia non adest materia; vel quia materia quæ adest, excerni non potest, propter viscriditatem, crassitiem, aut tenuitatem.

Signa. Tussis in genere facile cognoscitur, e strepitu
1 illo euidenti. Quoad differentias, primo desumptas a forma; vt tussis est efflatio, vel magis, vel minus violenta; hæc facile cognoscitur, ex ægri relatione, qui magis minus ve violentam esse tussim
2 ait. Quoad differentias a subiecto: si pulmo secundum asperas arterias omnes afficiatur, tussis est admodum acerba, & omnis decubitus est molestus: si autem lædatur pulmo secundum partem, tunc percipitur noxa in parte dextra vel sinistra, & patientes conqueruntur magis de vna parte, quam de
3 alia. Quoad causam efficientem tussis: num sit interna, vel externa, refert patiens, qui etiam poterit narrare, quænam sit causa: verbi gratia, quod tussi fuerit correptus post admotum thoraci medicamētum frigidum. Si vero patiens affirmet, nullā esse prægressam causam externā: colligitur, ipsam produci a causa interna. Et hæc est immediata, vel mediata. Immediata est intemperies, mala compositio, soluta vnitas. Intēperies esse cognoscitur, quando nullum adest signum, vel malæ cōpositionis, vel solutæ vnitatis: de quibus signis in suis capitibus. Si igitur nullum sit signum aliorum morborum, & indicium sit intēperiei: cognoscitur dyscrasiam esse sine materia, si tussis prorsus sit arida: nam licet interdum etiam in dyscrasia cum materia nihil excerni queat, vt, & tunc arida sit tussis; nihilominus hæc tussis non est prorsus arida, sed dum perseuerat, necessarium est, vt aliqua portio materiæ amittat viscidiatem aut crassitiē, & sic aliquid excernatur. Et cū intemperies possit esse calida, frigida, humida, & sicca: calida, cognoscitur e sensu caloris in thorace seu pectore;

item e siti non qualibet, sed quæ frigida inspiratione sedatur, non expiratione: [(omnis quidem sitis pertinet ad os ventriculi: sed causa principalis sitis, interdum est in ore vētriculi, & tum sedatur potione; interdum residet in pulmone, intemperie calida affecto, quæ communicatur ori ventriculi, vnde etiā sitis fit, quæ inspiratione aeris frigidi sedatur; & hæc est illa sitis pulmonis, quæ calidam intemperiē pulmonum indicat:)] indicatur etiam e rubedine faciei; dum enim pulmo est iusto calidior, fit euaporatio in faciem; præterea indicatur e pulsu magno, dilatantur enim arterię, dum pulmones sunt calidiores, & latiores, vnde magni pulsus; indicatur denique e causis prægressis, verbi gratia, si prægressæ sunt causæ calefacientes: sed cognoscitur etiam e iuuātibus, quia calidā nocent: frigida iuuant. Frigida intemperies ex oppositis facile cognosci poterit: quia oppositorum eadem doctrina. Signa ergo erunt, quod homines non sentient caliditatem in pectore: nec sitis erit intensa; nam ratione tussis commouentur pulmones, & agitati incalescunt, vt fiat quidem sitis, sed admodum exigua. Reliqua signa patent, &c. Sicca intemperies inde cognoscitur, quod augetur motu, fame, & alijs causis siccātibus. Humida cognoscitur e causis oppositis, & præsertim si prægressæ sint causæ humectantes. Compositæ intemperies, e signis complicatis cognoscuntur. Quoad cognitionem materiæ: morbifica materia indicatur e sputo: nam si fuerit dyscrasia sine materia, nullum est sputum. Species autem materiæ, cognoscuntur e sputo determinato. Verbi gratia, si per tussim excernatur pituitosa materia, indicabitis tussim originem ducere a pituita. Quoad malā compositionem, hæc est, asperitas, obstructio, tumor: Asperitas cognoscitur e tussi sine sputo; præterea e causis prægressis, quæ habent vim exasperandi de quibus suo loco dictum. Obstructio cognoscitur e difficultate spirandi: præterea e prægressis causis, quę obstruere possunt, verbi gratia, e victu crassifaciēte. Tumor cognoscitur e proprijs capitibus, verbi gratia, si fiat tussis ob tumorē pleuræ, e capite proprio cognoscetur. Soluta vnitas vt sit cognoscenda, petatur e cap. de phthisi. Quoad causas internas mediatas: hæ sunt vel repletio, vel antecessio causarum, &c. Repletio cognoscitur e proprijs signis, indicātibus plenitudinem, de quibus in proprio capite. Quoad antecessionē causarum, hæ sunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Generantes cognoscuntur e suis signis, de quibus in proprijs locis. Verbi gratia, si gignatur pituita a cerebro frigidiori, erunt signa cerebri frigidi. Quoad causas tribuentes impetum: cum hic impetus, seu fluxus fiat vel per trāsmissionem, vel attractionem: cognoscitur fieri per attractionem, vbi in thorace erit dolor, vel calor. Si hæc non adsunt: indicium est materiam fluere per modum transmissionis.

Quoad indicationes, cum tussis sit efflatio violenta pulmonis, dependens ab expultrice irritata: Efflatio seu causa formalis non indicat, non est ex vsu, quia dependet a causa efficiente. Subiectum est pulmo, qui secundum suam proportionem requirit simile, quod pneumonicum dicere liceat. Effectrix causa est expultrix irritata. Causa igitur expultricem irritans, cum sit interna, vel externa; interna, proxima, vel remota, proxima, morbus; & primum morbus in intemperie: oritur ergo indicatio alterandi per contrarium, &, si intemperies habeat materiam morbificam annexam, materia suas habet indicationes, prout ea materia est mistum præter naturam, lędens pulmones, quemadmodum in methodo medendi fusius declarauimus. Indicationes.

mus. Praeterea morbus, vt immediata causa, est mala compositio; nimirum asperitas, quae indicat leuigans. item obstructio, quae ipsa nō indicat vtile; sed obstructionis causa, siue materia, quae copiosa, indicat imminuens, crassa attenuans, viscida detergens. Morbus etiam est tumor, ratione malae compositionis. De remotis indicationibus, in proprijs agemus capitibus. Verbi gratia, de Pleuritide. Quoad solutam vnitatem: de huius indicationibus dicendum capite de Phthisi. Causa interna nō proxima, est repletio, vel antecessio causae. Repletio indicat vacuans; idque varium, pro repletionis diuersitate. Verbi gratia, si repletio sit sanguinea, indicat sanguinem vacuans, &c. Quoad antecessionem causarum: haec causae sunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Causae generantes contrarium indicant, exempli gratia, si causa sen materia tussis generetur a frigidiori cerebro; oritur indicatio calefaciendi. Si sint causae tribuentes impetum; verbi gratia, si tussis fiat per modum transmissionis, cum pulmo recipiat ob imbecillitatem, humiditatem, laxitatem, oritur indicatio densandi, &c. Si per modum attractionis; si ratione caloris, oportet refrigerare; dolores lenire. Si denique causa sit extrinseca; non indicat, nisi sit praesens, & intra corpus: & prout ea causa varia est, pro ea varia indicat, exempli gratia, si tracheam ingrediatur mica panis, est vacuanda, &c.

Prognostica: In genere autem hic nihil praedici potest: modo enim tussis periculosa, modo non. Ratione differentiarum formalium: vt efflatio in tussi est magis vel minus violenta; ita magis vel minus intenditur periculum: vnde Auicennas ait, tussim vehementem, perducere ad sputū sanguinis. Quoad differentias a subiecto, prout pulmo secundum plures partes est male affectus: pro eo periculum augetur. Quoad differentias a causa efficiente, pro malignitate, vi ac potentia causae irritantis, augetur periculum. Vnde Galenus, com. 18. sect. 3. l. 6. epid. ait, periculosam esse tussim, si humor a capite destillans, fuerit tenuis, acris; siue fiat excretio, siue non; si enim non fiat, putrescit materia, & pulmones erodit; si autem fiat excretio materiae tenuis, & acris, sit tussis admodum violenta, vi cuius caput repletur, & rursus materia destillat, facitque vt vas aliquod frangatur. Contra vero tussis periculosa non est, si fiat ex intemperie, ex asperitate, e qualitate ambientis. Et hinc cap. 9. libr. 10. meth. Galenus ait, si tussis fiat e medicamento refrigerāte, thoraci apposito; si auferatur medicamentum frigidum; tussim sedari. Et cap. 4. lib. 2. de sym. caus. ait; hanc tussim tolli per spiritus cohibitionem facile, nisi forte valida sit intemperies. Non tamen prorsus despicienda tussis, quae fit ex intemperie: nam cum Galeno capit. 13. l. 5. metho. adolescens quidam, ob frigiditatem, sanguinem expuit ad dimidiam heminam.

Curatio. Materiae chirurgicae, respiciunt vel sanguinem, vt Venae sectio; vel quamlibet materiam, vt Fonticuli. Cum ergo tussis fiat a varia causa, quaelibet materia potest administrari; de quibus in proprijs capitibus: verbi gratia, si tussis fiat vi plenitudinis, de venae sectione in eo diligenter loquemur. De fonticulis, si fiat e destillatione, egimus supra, cap. 27. lib. 1. de catarrho. Circa sanguinem id monuisse sat sit; venam in omni morbo secādam esse, si sanguis peccet, vel vt causa principalis, vel sine qua non; idque tū habere locum, si sanguinis peccatum sit vehemens, secundum formam, qualitatem, vel motum: vbi tamen necessarium etiam est, vt vires permittant.

Medicamenta. Medicamenta respiciunt Totum, vel Partē affectam, scilicet thoracem. Quę totum respiciūt, pertinent ad discursum generalem. Medicamēta thoracis sunt Intercipientia, Vacuantia, Alterantia. De intercipientibus Galenus capite quarto, libro 7. κ. τόπ. Talia sunt [sacchar. vinl. bolus Arm. tantali, cydonia, tragacantha, corallia, terra Samia, balaustia, hypocistis, amylum, hyosciamus albus, succus acaciae, succus symphyti, plantaginis, papauer. Galenus etiam opium addit; quòd fermentatum esse oporteret, sed nemo vestrum propinet.] Haec medicamēta intercipientia probātur in tussi a materia calida; cuiusmodi ex biliosa materia, itē pituitosa salsa; praeterea si tussis materia sit tenuis. At si materia sit frigida, ppositis adijciātur. [myrrha, mastiche, thus. Notādum circa papauer, quod etiam probatur capite 31. l. 1. de alim. ex eo confici Diacodion, de quo capite 2. l. 7. κ. τόπ. Capita scilicet papaueris macerantur ex aqua per diem naturalem, lento igne coquuntur donec flauescant: deinde succus exprimitur: post additur mellis dimidium, & decoquitur ad mellis Attici consistentiam. Sed aduertendum aquam debere esse puram, non destillatam, quae fluxerit per canalem plumbeum, posset enim esse causa dysenteriae: Potest etiam loco mellis accipere saccharum, & medicamentum conficere in forma solida, in rotulis. Interdum loco mellis sapa sumi potest; praesertim si fluxus sit violentus.] Huius medicamenti beneficio somnus conciliatur, & materia fluens intercipitur. Quoad rectam eius administrationem, [dosis] sit moderata, duo cochlearia satis magna, quae dosis augeri vel minui potest, pro copia, & qualitate destillationis, & ratione corporis patientis: nam frigidoribus, senibus, & hyeme, dosis sit minor; calidioribus, maior. Quia ergo quantum agēdum sumitur ab actione indicantis: ideo Galenus respicit ad actiuitatem materiae indicantis, cuius summa actio, tanquam a signo significatur a copia, & qualitate materiae. Ibidem Galenus, respiciens ad permittentem virtutem, proponit temperaturam, aetatem, anni tempus; dum enim, verbi gratia, materia est copiosior, calidior, tenuior; est maioris actiuitatis, quae significatur a copia, qualitate: & haec indicat quantum agendum. Virtus autem robusta permittit; quae signis his deprehenditur, nimirum temperatura calida, etate florente, ambiēte calido. Quod si horum opposita affuerint, medicamentum in minori dosi administrādum, quia est minor actiuitas, & virtus imbecillior. Quoad [modum,] potissimus vtitur forma mollis electarij, seu opiatae, & in rotulis; pro patientis placito. Quoad [quando] agēndum. Auicennas in capite de catarrho monet; intercipiens medicamentum non esse exhibendum, quando materia est in pectore: nam, cum quando agendum indicet ea quae sentia indicantis, quamuis adsit indicans, materia sc. fluens; attamen si contingat vt materia sit fluxa in pectus, haec materia prohibet intercipiens. Errant igitur medici, qui assiduo intercipientibus vtuntur. Quoad [vbi] agendum cum materia habeat consistentiam in ore, medicamenta ori sunt applicanda.

Expectorantia. Sequuntur ea, quae vacuant materiam in pectore contentam: [recip. syr. de prassiō ℥ vnx. mel hiss scillit. ana ℥ j. piperis albi gra. x. pinearū, pendior ū ana ℥ ß. Misc. fiat eclegma.] Haec medicamenta necessaria sunt, quia alias materia in pectore consistens sensibiliter euacuari nequit, c. 32. l. 3. de loc. med. Explicanda autem horum medicamentorū facultas. Tussim excitant mordentia, & pinguia. cap. 16. lib. 2. simpl. nam tussis fit, dum in gutture, seu principio tracheae est inaequalitas: (per viam enim aequalem aer sine tussi fertur) quam vi inaequalitatem mordacia inducunt exasperando, pinguia

quia illinendo, & replendo cap.17.lib.2.simpl. Inter leuiter mordacia numeratur[melicratū, oxymeli:]melicratum probatur in materia crassa; oxymeli in viscida, quia hoc maiorem habet vim detersoriam, com.2.lib.3.de ratione vict. [(Hippocrates com.50.li.3.de ratione vict. ait, melicratum pulmonem mollire, sputum mediocriter educere tussim mitigare, habere vim attenuandi; quamuis pluſquam mediocriter sputum viscidum faciat: at si melicratum sputum faceret viscidum, obesset? Galenus ait, Hippocratem per emphasin locutum esse: cum enim melicratum non valēter attenuet; si contingat materiam esse admodum crassam, & viscidam, cum hanc nequeat vincere, & attenuare; relinquit viscidam, non facit viscidam.)]Sed ad rē: in crassa materia probatur melicratū, in viscida oxymeli. Ratio petitur e com.2.lib.3.de vict.acut. vbi Galenus dicit, humores per tussim vacuandos debere esse cōsistentes moderate; tenuiores enim, & fluidiores effugiunt acrem, & ab eo impelli non possunt; viscidiores autem nimis hærēt; & crassiores tussi non cedunt. Quare crassiores sunt attenuandi, medicamentis moderate humidis, vt melicrato, quod moderate attenuat. Viscidiores humores expectorandi sunt: id quod fit, non ijs quæ humida tātum sunt, sed insuper etiam detersorijs, vt est oxymeli. Idem testatur Galenus cap.8.lib.4. loc.aff. Hinc Auicēnas probat[syrupum de hyssopo, vbi opus est abstersione.]Et Galenus cap.1.li.7. κ.τόπ. hæc medicamenta in tres classes diuidit: alia enim læuigant asperitates, & illita inequalitatem promunuent, sicque tussis sunt causa: vt, quæ conficiuntur[e passo, e gummis, tragacantha, glycyrrhiza, amylo, pineis, penidijs, syrupo violaceo, saccharo candito, &c.] Alia contraria his sunt, nimirum mordacia; quæ probantur, si materia euacuanda sit copiosa, crassa, viscida: talia conficiuntur[e pipere, cassia lignea, cinnamomo galbano, resina terebinth. vnde Galen.cap.8.lib.2.de antid. ex his conficit medicamentum, quod vocat Athanasiam, efficacissimū hoc modo recip. piperis albi grax.xl. costi, meu, asari, agarica, scordij, dauci Cretici, petroselini an.℥ s. croci, myrrhæ, an.℥ j. cinamomi, cassiæ ligneæ, si. iunci odorati an.℥ j. s. mellis, quantum sufficit. Dosis, auellana:]Tertio sunt alia medicamēta media, quæ leuiter, citra acrimoniam, detergent: & probantur in tussi, quæ sit a materia non admodum copiosa, nec viscida. Fiunt [e succo ptisanæ, ex amygdalis dulcibus, fabis elixis, &c. cuiusmodi etiam potest esse buglossa, est enim calida, & humida, coctaque cum melicrato conuenit in tussi cum asperitate, lib.6.simpl.cap.de buglossa. Huius classis etiam est caro dactylorum.] Hæc, & similia maxime cōueniūt in tussi ex asperitate, quæ scilicet habent aliquam humiditatem, & non mordent, capi.95.art.med. Iam formulam proponemus: [recip. piperis albi.gra.x. syrupi de prassio, oxymelitis scillitici an.℥ j. penid. pinearum an.℥ s. Mis. pro lambitiuo. Ratio est: quia cito, tuto iucunde curandum. Vt cito curetur, materiæ morbificæ apponenda sunt contraria. Supponentes ergo materiam euacuandam esse pituitosam, frigidam, crassam, viscidam; proponimus piper, quod calefacit, & attenuat; item syrupum de prassio, cum oxymelite scill. quæ calefaciunt, attenuant, detergunt. Hæc tria, quia sunt materiæ contrariæ indicanti, constituunt basin huius medicamēti. Vt autem tuta sit euacuatio, oportet permiscere penidia, pineas, quæ obtundunt reliquorum acrimoniam, qua alias guttur abradi posset. Medicamenta basis sunt in maiori copia: nec enim oportet e toto vim basis vincere, sed solum contemperare. Tandem, vt euacuatio fiat cum facilitate, & iucunditate; medicamentum hoc est confectum e dulcibus, & iucundis pineis, & penidijs.]Sed notandum, in tussi a pituita frigida, crassa, & viscida, non semper propositum medicamentū idem esse administrandum, & eodem modo; sed vario modo esse cōponēdum. Quare diligenter aduertendum, quæ sit actiuitas materiæ euacuandæ, & partium, in quas medicamentum inducitur. Quo enim materia fuerit frigidior, copiosior, crassior, viscidior; eo maiorem materiæ actionem significat, & propterea basin e summa dosi medicamentorum cōficere debemus. Quoad partem; pars est os, & guttur: os, quo magis abhorret ab amaris, eo maior dosis esse debet dulcium, nisi forte patiens habeat aluum fluidam, infestetur vermibus, &c. tunc enim a dulcibus abstinendum. Quoad guttur; si fuerit aridius, & satis laxum, vt possit exulcerari; minuenda est dosis acrium medicamentorum. [Vsus]remedij huius: Si materiæ euacuādæ summa fuerit actiuitas, verbi gratia summa dosis erit ℥ j. Quoad[modum:]si materia vacuanda fuerit admodū contumax, insignis resistentiæ, difficilis passionis: debet is exhibere medicamentum minus fluidum: si, contra, magis fluidū, vnde lambitiuum cum diluto permisceri potest. [Tēpus]est, vbi adest materia, & nihil prohibet, idest, vbi totum est vacuatum, & ventriculus non est repletus.

Tandem κατ' ἰδιοσυγκρασίαν. hoc in affectū nonnulla prodesse creduntur, quod occulta quadam vi pulmones mirifice roborent: huius generis est [fere omnis pulmo, præcipue tamen vulpis. Hinc laudatur eclegma e vulpis pulmone. Et quidam e pulmonibus vulpis, vituli, & castrati, additis saluia hyssopo, capillis Veneris, radicibus ari, & glycyrrhiza, &c. liquorem vitreis organis eliciunt: huiusq; ℥ iiij. cū saccaro crystallino albo propinant.] Pneumonica.

CAPVT II.

De Respiratione deprauata.

Deprauata respiratio pertinet ad vitia pulmonis, & intelligimus respirationem crebriorem: Nomen. Hæc autem est motus deprauatus pulmonis, dependens ab angustia bronchiorum. Definitio. Pro intellectu huius definitionis quædam de respiratione secundum naturam dicemus.

Respiratio sec. naturam, est motus eleuationis, & depressionis pulmonum, procedens a thorace, causa vitæ. Respiratio secundum naturam. Vnde Galenus capite tertio, libro septimo, de administra. anatom. dicit, respirationis secundum naturam principalia organa esse tria; scilicet pulmonem, thoracem, & cor: pulmo est organum principale, vt dilatatur, & comprimitur, vt afficitur, & patitur, nō vt agit, ergo in respiratione inter membra quę afficiuntur, pulmo principalem tenet locum. Thorax, est principium seu organum respirationis, in ratione agentis: habetque se thorax ad respirationem, vt oculus ad visionē; sicuti enim visio est pręcipua oculi actio, ita respiratio est præcipua functio thoracis. Ergo thorax est præcipuū organū in ratione agentis, vt agit per musculos, & potissimum per septum transuersum: vt iure voluntaria sit respiratio, quæ ita ad thoracem pertinet, sicut ambulatio ad crura. capite nono, libro primo, de difficili respiratio. Cor ēt pręcipuum est organum respirationis, nō quod afficiatur, nec in ratione agentis, sed in ratione finis; nam respiratio propterea fit, vt cordis calor refrigeratione, & ventilatione seruetur. capite nono, libro septimo, de vsu part. Cum igitur in respiratione pulmo principaliter afficiatur; thorax principaliter agat, &

cor

Obiectio soluitur.

cor sit organum, seu membrum, propter quod pulmo afficitur a thorace. Sequitur, quod crebra respiratio morbosa præter naturã, sit motus præter naturam pulmonis, depẽdens ab angustia bronchiorum.

Forma. Formalis causa est motus prauus, corruptus, præter naturam: qui motus est affectio, ratione pulmonis; actio autem ratione thoracis.

Subiectum. Subiectum est pulmo, qui in respiratione naturali recte afficitur, recte comprimitur, & dilatatur; in respiratione autem præter naturam, male afficitur.

Causa efficiens. Effectrix causa est angustia brõchiorum pulmonis. capite 10. libro 1. de difficili respirat. (respiratio crebra, quæ per cursum fieri solet, non est præter naturam, sed quæ fit ob angustiam bronchiorum.) Porro angustia est genus quoddam, quod prædicatur de Coalescentia, Subsidentia, Cõpressione, Constipatione, & Obstructione. cap. 7. lib. de diff. morb. & de caus. morb.

Coalescentia. Coalescentia ab hoc negotio excluditur, quia sequitur vlcus partium: dum autem pulmones exulcerantur, moriuntur potius homines, fitque potius phthisis, quã vitium de quo iam loquimur.

Subsidẽtia. Subsidentia potissimum fit a causis astringentibus, & refrigerantibus: causæ autem hæ refrigerantes, & astringentes, rationabiliter potius sunt excludendæ, quia asperę pulmonis arteriæ, cum donatæ sint substantia dura, cartilaginea, non possunt subsidere, vel per astringentia, vel per refrigerantia. Subsidentia autẽ, vt monet Auicennas, quandoque sed raro fieri potest ob ariditatem, arefactionem. Auicennas etiam proponit respirationem morbosam fieri posse a causa refrigerante: sed non ea ratione, quod ob frigiditatem bronchia subsidcant; verum quia ob hanc generatur, & colligitur materia pituitosa, crassa, quæ postea difficilem reddit respirationem.

Compressio. Compressio hic locum habet, quæ fit a materia, quæ est extra bronchia, videlicet circa vertebras thoracis, vt contingere solet in gibbositate, com. aph. 46. sect. 6. item a materia existente in pulmone, sed extra asperas arterias, vtpote si materia repleat pulmonis arterias non asperas, sed leues, capi. 11. lib. 1. de diff. resp. qualis respiratio morbosa corripuit Medicum illum Antipatrum, cap. vlt. lib. 4. loc. aff. Hæc materia, cõpressionis causa, esse potest, & Vapor, & Minera: Vapor, copiosus & crassus: Minera, potissimum pituita: item tuberculum, tumor, qui in thorace existens comprimit bronchia.

Cõstipatio. Constipatio etiam locum habet, & proponitur, cap. 11. lib. 1. de diff. resp. producitur a tuberculo crudo existente intra bronchia: nam si extra, fit compressio.

Obstructio. Obstructio etiam causa esse potest crebrioris respirationis: fit a materia copiosa, vel crassa, vel viscida: potestq; esse Vapor, & Minera, verbi gratia pituita, quæ fit intra bronchia, non extra, lib. 4. de rat. vict. Et hæc ea est species difficilis respirationis, quæ vt plurimum accidit. Hæc autem materia, vel in pulmone generatur, ob intemperiem pulmonum, præsertim frigidam, vel quandoque gulę, com. 26. sect. 3. aph. interdum a capite fluit, vel ab alijs etiã partibus, vel a toto: & hęc fluxio fit, vel transmissa, vel attracta. Transmissa, & proinde recepta ob imbecillitatem pulmonum, ob frigiditatẽ, humiditatem, laxitatem; quemadmodum accidi solet, vel ratione doloris, vel caloris.

Differẽtiæ. Motus hic deprauatus differentias admittit secundum Magis, & Minus, prout est magis, vel minus frequens. Si enim est minus frequens, minus densus, vocatur Difficilis anhelatio seu respiratio: si magis densus, dicitur Asthma; & omnes asthmatici nuncupãtur, com. aph. 46. sect. 6. si maxime sit frequens, vocatur Orthopnęa, com. 21. li. 4. de rat. vict. quia ęgrotantes non possunt respirare, nisi recta ceruice. Ratione subiecti, idest, bronchiorum, vel afficiuntur Omnia pulmonis bronchia, vel Quædam: & si quædam, vel Dextra, vel Sinistra. Ratione causæ efficientis; hoc malum fit ab angustia, quæ est Subsidentia, Compressio, Constipatio, vel Obstructio.

Signa. In genere frequens respiratio facile cognoscitur: distinguendum tamen est e cap. 4. & 7. lib. 4. de loc. aff. cum fiat ratione ardoris, vel imbecillitatis, vel potius ratione angustiæ. Si ob ardorem; cognoscitur, quia respiratio est maior, & frequentior, cũ caliditate; apparet thoracis calor, & faciei rubedo; quia dum pulmones incalescunt, & thorax feruet, fit euaporatio in caput, vt facies rubeat. Si ob imbecillitatem; non adsunt signa ardoris, desiderantur signa angustiæ; narium pinnæ euidentissime contrahuntur, & thorax collabitur: Si ob angustiã; cognoscitur, quia totus thorax celeriter, & frequenter dilatatur, nec adsunt imbecillitatis signa. Et ex his facile cognoscuntur differentiæ formales, an respiratio sit magis, vel minus frequens: nã si fuerit difficillima respiratio, coguntur sedere, quando scilicet est orthopnœa; quod non contingit, vbi est valde frequens. Subiectum etiã, seu locus affectus facile cognoscitur: nam si affecta sint omnia bronchia, læuissima est læsio; si non omnia, mitior est affectio. Vtrum affecta sint bronchia dextra, vel sinistra; cognoscitur e vario decubitu, prout magis patiuntur si in vno latere decumbant, quã in altero, vt de tussi diximus. Quoad causam efficientem; si fuerit subsidentia; indicatur e pulsu duro; prætereaadest sitis, lingua est aspera, præcessæ sunt causæ exsiccantes. Compressio cognoscitur, quia difficilior erit inspiratio, quam expiratio, quia compressio fit a materia extra meatus. Cum autem compressio fiat a materia, cognoscere etiam oportet, quæ sit hæc materia, & quis locus materiæ. Materia potest esse vapor, vel minera. Si vapor, non aderit sensus grauitatis: contra, si minera. Quoad locum, in quo detinetur materia, cõpressionis causa: si materia resideat in læuibus arterijs, atque ita fiat compressio asperarum arteriarum, secundum Galenum cap. vltim. lib. 4. loc. affect. cognoscitur ex inæqualitate pulsus, contra, si fuerit extra læues arterias. Quoad constipationem, quæ producitur a tuberculo; cognoscitur, quia difficilis est respiratio, sed citra stertorẽ, quia non adest materia, quæ petat laryngem, quæ sit in causa, vt non fiat sonus acutus; sed potius fit difficilis respiratio, citra hunc stertorem: & difficilis hæc respiratio fit sensim, quoniam tuberculum paulatim generatur; estq; difficilis illa respiratio assidua, quia semper est præsens tuberculi materia. Obstructio cognoscitur, quia est difficilis respiratio, sed cũ stertore: nam materia sui humiditate (vt de voce diximus) est in causa, vt aer pertingens ad laryngem non efficiat vocem sonoram, sed potius cum stertore, & inæqualitate: præterea cognoscitur, quia fit subito, & desinit difficilis respiratio per excretionem materiæ. Quæ autem materia sit, cognoscitur e proprijs signis: verbi gratia si sit pituita, excernetur pituita: si pus, hoc excernetur.

Indicationes. Præsidia sumuntur ab essentia indicantis; ideoque confugiendum ad caput 6. lib. 7. m. med. Forma nihil vtile indicat. Subiectum est pulmo, qui requirit potius, quam indicat: quia eius proportio latet. Quoad causam efficientem; angustia non est ex vsu: species etiam angustiæ non sunt ex vsu, quia licet morbi sint, remota tamen causa illico euanescunt, libro primo, de loc. affect. Quare causæ angustiæ sunt ex vsu. Subsidentiæ ergo causa, cum sit siccitas, indicat humidum. Compressionis causa, si fuerit vapor, indicat discutiens, siue vacuans per insensibiles meatus: si minera,

hæc varias habet indicationes, pro vario peccato: vt verbi gratia sit vacuanda, detergenda, attenuanda: respiciendo ad copiam crassitie, viscidit atẽ. Stipationis causa nimirum tuberculum crudũ, est concoquendum, attenuãdum, materia vacuãda. vt loco cit. Galenus docet. Si obstructio sit; cũ huius causa sit materia copiosa, crassa, vel viscida; patet quid indicet hæc materia.

Prognostica.

Malũ in genere graue est, quia respicit vitam; cũ adempta respiratione fere de vita actum sit. Quoad differentias formales; maius est periculum, quo respiratio difficilior: vnde orthopnœa, periculosior est asthmate, cæteris paribus. Quoad differentias a subiecto; grauius est malum, si totus pulmo afficiatur. Quoad differentias a causa efficiente: si fuerit subsidentia, malum est periculosissimum: quia partem impense exsiccatam humectare, difficile est. Compressio, si fiat e vapore, minus periculosa: si e minera, vt pituita, difficilius superatur. Si fuerit causa tuberculum, adhuc est peius: vnde Hippocrates aphorism. 46. sect. 6. dicit, qui gibbi ex asthmate fiunt ante pubertatem, moriuntur: nam tubercula augentur, & thorax angustatur, vnde sequitur suffocatio. Quo ergo tubercula maiora, eo maius periculum. Idem de constipatione dicendum: difficilis enim respiratio a constipatione orta, admodum periculosa est, quia fit e tuberculo. Cęterum, tuberculum minus durum, est magis periculosum; propterea quod deducitur ad suppurationem, vnde fit phthisis. Quoad obstructionem; si fiat e vapore, vitium minus periculosum: si e pituita, magis periculosum: si e pure, vt in empyemate, malum periculosissimum. Postremo maxime augetur periculum, si vires sint imbecilliores, quales esse solent potissimum in senio extremo, cum. aphor. 40. sect. 2.

Curatio extra accessionem.

Venæ sectio.

Materiæ referuntur ad Totum, ad Pectus, & ad Paroxysmum. Ad totum refertur potissimum materia chirurgica. Ergo, quad venæ sectionem, si vrgeat necessitas, secundum Paulum, vena secetur & sanguis detrahatur, quantum vires permittunt. Fiat autem hoc antequam medicamenta thoraci applicentur ratione pituitæ: alias sanguis in thoracem attrahetur. Auicennas dicit in asthmate a vapore fumoso, & ab humore in sinistro cordis ventriculo, conferre sectionem basilicæ venæ sinistri brachij. Hic respicit Auicennas ad feruentem sanguinem, in sinistro cordis ventriculo, quia in hoc magis feruet. Quod si alia sanguinis sit subsistentia; vt si asthma foueatur a suppressione hæmorrhoidum; hę aperiendę, nõ basilica. Præterea in asthmate inueterato, quod alijs remedijs non cedit, probatur vstio, secundum collum, pectus, dorsum (nisi enim ad vstionem deueniatur, moriuntur) circa medium vertebrarum, & circa medium costarum. Sint autem vstiones mediocriter latæ: & mediæ inter superficiem, & profundum, sinenduntque, vt vlcera vstione excitata diu fluant. Aetius ita administrat: Quoad quantitatem; vstiones sint satis latæ, mediocriter profundæ, pro actiuitate materiæ; ideoque cum materia sit magnis actiuitatis, vstio non debet esse angusta, sed lata. Quoad modum; fieri debent ferro, modo magis, modo minus candente, prout maior, vel minor est materiæ resistentia. Quoad tempus; oportet his vti, dum adest præsentia indicantis, quod nimirum tunc temporis maxime possit, & vrgeat. Ad vstiones igitur deueniendum, si materia morbifica non cedit alijs remedijs: & oportet vlcuicula diu fluere, & diu esse præsentia, prout materia morbifica sua præsentia magis perseuerat. Quoad vbi; vstiones sunt efficiendæ in collo, & thorace; ibi enim materia habet subsistentiam; & per illam regionem est ductus asperæ arteriæ. Sunt autem efficiendæ vstiones in spatijs intermedijs vertebrarum & costarum: nam ossa prohibent exitum materiæ. Quod si materia fluens, quæ hoc malum fouet, prodeat a capite: non est imitandus Aetius; sed vstio facienda in sutura coronali, quia materia non fluxa, sed fluens, & etiam fluxura ibi iam habet subsistentiam, & vacuatur vstione in capite excitata. Ita si malum foueatur a materia, quæ procedat a toto: tunc vstiones, & brachijs, & cruribus adhibendæ.

Vstio, ad materiam, quæ pertinaciter bronchijs adhæret.

Cap. 57. lib. 8.

Pharmacia totum respiciens. Cathartica valentissima.

Medicamenta, quæ totum respiciunt, requirunt discursum generalem, siue sint lenientia, siue præparantia, siue purgantia. In notandum; in hoc malo fortissima medicamenta conuenire, quia peccatum materiæ est vehementissimum, & materia diu perseuerat. Hinc Paulus validissimis purgat, & continuam satis instituit purgationem; & probat etiam [colocynthidem;] Rhasis [elaterium] (non mirum est quod iam pauci curantur, quia saltem damus parum agarici.) Elaterium ergo non tantum in hydrope dandum, sed etiam in asthmate, & orthopnœa, cum fiunt a crassa materia. Galenus etiã c. vltimo, lib. 7. κ-τόπ. probat vehementissima. Possumus ita præscribere, cum Galeno, [recip. sinapis ℥j. salis communis ℥ſ elaterij gra. 15. terantur cũ aqua, & fiant pastilli; alternis diebus exhibeantur. Conficit autem Galenus octo pastillos, vt in quolibet pastillo sint gra. ij. elaterij, nec tamen integra duo. Vt autem in tali curatio, ante horum pastillorum administrationem præmitti debent clysteres; & post pastillos, mulsæ ℥ vj. exhiberi debent.] Communiter practicantes nostro tempore, exhibent pilulas singulis 30. diebus, sed neminem curant. Galeni ergo imitatione, si malum contumax sit, laudeo, vt, si non alternis diebus, saltem singulis quatuor vel quinque diebus exhibeatis vnum propositorum pastillorum. Nam [ratione sinapis attenuatur pituita: ratione salis fit detersio viscidæ pituitæ: ratione elaterij euacuatur. Mulsa autem superbibitur, vt huius beneficio elaterium citius descendat, habet enim vim quandam veneficam, & naturæ nostrę aduersam, cum in parua copiola summum valenter purget: ideoque diu in corpore morari non debet.] Sic Auicennas, hac ductus ratione, post colocynthidem exhibet mulsam: exhibet autem colocynthidem, modo in maiori copia, modo in minori; prout est maior actiuitas pituitæ: si dat in minori quãtitate, exhibet mulsæ ℥ iij. & post tres horas, ab exhibita colocyntide, quia exigua colocynthis non potest ita obesse: si dat in maiori quantitate, exhibet mulsam copiosam, nimirum lib. I. & citius, idest, non post tres horas, sed post horã, nec copiosior colocynthis diu in corpore manens, obsit. Hic colocynthis est indicans, relata ad mulsam: (alias colocynthis, vt materia remedij, est indicatum, seu requisitum a pituita) indicatum autem est detergens; quia enim colocynthis viscidam habet naturam, quæ facile hæret; ob id indicat detergens, cuius materia est mulsa. Quoad vsum: [quantum,] sumitur ab actione colocynthidis, ideo copiosior colocynthis, cum sit maioris actiuitatis, maiorem dosin mulsæ indicat: [quando] sumitur a præsentia indicantis, sed vehementis: copiosior ergo colocynthis, quia magis vrget, & magis est velox, ergo etiam citius mulsa exhibenda, vn non sunt expectandæ tres horę, sed liceat propinare in parua copia statim post exhibitam colocynthidem.

Discutientia vaporẽ.

Sequuntur medicamenta quæ respiciunt materiam morbificam, in pectore contentam: quæ est Vapor, vel Minera. Si vapor: vti possumus [oleo

de spica, laurino, rutaceo, anethino, chamæmelino: item maiorana, aniso, cymino: probãtur etiam diacyminũ, magnæ antidoti.] Visus. Quoad [Quãtum, recip. ol. de spica, rutacei, anethini, chamæmelini ana ℥ ſ. pulu. aniſorum, cymini, fenic. ana ℈ ſ. ceræ lotæ vino aromatico ʒ j. Misce ad ignem, fiat linimentum.] Modus varius esse potest, vt inũctio, fomentum, emplastrum, ceratum, sacculus, pro passione, seu resistẽtia materiæ morbificæ. Si enim vapor discutiendus fuerit frigidus, admodũ crassus, potius vtendum emplastris, vel ceratis, quam simplici inunctione: Tempus: post totius euacuationem: materia enim totum replens, habet rationem prohibentis.

Pituitã educatũa. Si minera causa est asthmatis: videndum num sit Pituita, vel Tumor similis abscessui. Si ergo fuerit pituita: (vt plerunque:) crassa & viscida, e c. vlt. li. 7. π. ῥέπ. probantur attenuantia, & detergentia, sed citra insignem caliditatem: fugienda frigida astringentia, nam prohibent potius dissolutionem pituitæ. Auicennas etiam improbat diuretica fortia; nam hæc extrahunt subtile: & propterea opus est aliqua humiditate, vt pituita crassa educatur: quale est [decoctum fœnigræci, cum ficubus, melle copioso, & passulis: loco mellis vti licet, saccharo, vel penidijs, granis pini, dactylis, liquiritia, &c. q̃ sunt permiscenda cum acribus detergentibus.] Tale ergo cum Galeno erit medicamentum: [rec. succi scillæ crudæ, mellis ana ℥ ij. fiat decoctio, adde pruna, ad expectorãdum materiam: detur ℥ j.] Vel tale fiat: [recip. passul. abiectis acinis, fœnigræci loti ana ℥ j. aquæ lib. j. fiat decoctio, donec passulæ, & fœnumgræcum dissoluantur: deinde adde anisorum, sulphuris viui ana ℥ j. ammoniaci, castorij, melanthi ana ʒ ij aqua dissoluantur, & fiant catapotia, & exhibeãtur cum ℥ vj. mulsæ calidæ, vini melliti.] Vel tale pareiur: [recip. sulphuris viui, seminis rutæ syluest. ana ʒ j aristolochiæ rotundæ, absinthij, ammoniaci, abrotani, ana ℥ ſ. terantur cum aceto, & fiant pastilli, a ℈ j. ad ʒ j ſ. Galenus dat tres pastillos, pondere ℈ j. & mane, & sero. Nostro tempore hoc non fit, ideo non curamus. Ænula probatur lib. 6. simpl. cap. propr. primo decoquitur sub cineribus, deinde cum melle fit lambitiuum. Dioscorides maxime probat in potione botryn. & est valde efficax, ad dissipandum materiam in thorace contentam. Auicennas probat ius galli decrepiti, de quo diligenter loquitur Mesue: venter galli medicamentis conuenientibus implendus.] Quoad medicamenta admouenda: [℞ caricas N. vij. farinæ lolij, mellis ana ℥ j. ceræ ℥ ſ. Misce ad ignem, applicetur thoraci.] Quod si materia sit summæ resistentiæ; medicamentis eo modo vtendum, vt maxime penetrent; id quod fit specie vaporis, suffumigij, hoc modo: recip. styracis, abrotani, terebinthinæ, sandarachæ, sinapis, cardamomi, ana part. æq. cum aqua, fiant pastilli: & Auicennas excipit adipe vaccino; mollientia sic miscens cum acrib. & detergentibus.

Tuberculum. Quoad tuberculũ, cuius ratione fit asthma, seu difficilis respiratio probat Gal. attenuantia, & siccantia, lib. 7. π. ῥέπ. vt sunt [macis, nux moschata, piper, caryophylli, cinamom. zingiber: possumus addere galliam moschatam, & excipere syrupo de corticibus citri.] Extra applicandum medicamentum, ad siccandum tuberculum. Verbi gratia, [recip. resinæ pini siccæ ℥ j. iridis ℥ j ſ. salis ærug. ammoniaci, ana ʒ j. rad. cucum. sylu. centaurij min. ana ʒ ij. olei communis, aceti, ana ℥ ij. Metalla cũ aceto dissoluantur, herbę contundantur, & cribro excutiantur, liquabilia liquentur, colentur; omnibusque vnitis, fiat emplast.

Subsidẽtia. Si asthma fiat propter subsidẽtiam; non vtẽdum est attenuantibus, vel detergentibus, sed contrarijs, omnium humectantibus: quorum materia est [lac asininum, secundum Auicennam; item caprinum: licet etiam vti penidijs cum lacte, hordeo, amygdalis, dactylis pinguibus, &c.

Præterea in hoc malo probantur quæ a proprietate possunt prodesse, & sunt ea, q̃ respiciunt proportionem pulmonis, vt [pulmo vulpis, pulmo erinacei sylue stris: siccatorum dosis est ʒ ij. vnde probatur loboch de pulmone vulpis.] Appropriata.

Varia diæta pro causarum varietate: verbi gratia, in asthmate a subsidentia, victus debet esse humectans: si fiat ab obstructione, attenuans. Vinum sit medicatum, [e botry paruissimum, vt Paulus probat: item e guaiaco, & pectoralibus medicamẽtis suo loco propositis. Poterit vinum hoc tempore vindemiæ parari.] Diæta.

Hæc extra paroxysmum agenda sunt. Quod si essetis præsentes tempore paroxysmi: iubeatis, vt æger sedeat bronchiis dilatatis, & pectus sit nudũ sine indumentis, aer frigidus, vel per se, vel ventilatus flabellis; quia cum exiguus aer eo tempore inspiretur, oportet id supplere frigiditate, alias æger suffocaretur. Eo tempore pectori applicanda sunt laxantia temperata, vt [oleum amygd. decoctum maluæ, pinguedines gallinę, suis, vituli, &c.] Probantur etiam immersiones, cum frictionibus, ligaturis, balanis, & si possibile est cũ clysteribus acrioribus. Paulus cognoscens summam vim huius paroxysmi, dat in potu [ʒ iij. aphronitri, cum mulsæ lib. i.] quia imminet suffocatio. Auicennas exhibet [centaurium maius, & contundit: postremo, vrgente necessitate, exhibet ℥ ſ. salis, quia mors imminet, & ʒ ij. nasturtij, cum mulsæ ℥ v.] Si visus postulare videatur, his vti poteritis: sic enim vacuatur, & dissoluitur materia pituitosa, quæ est causa paroxysmi. Et hoc tempore, nimirum in paroxysmo victus debet esse tenuissimus. Hæc de respiratione difficili. Curatio in paroxysmo.

CAPVT III.

De dolore Thoracis.

Proponimus dolorem thoracis; respicientes ad pleuritidem, & exquisitam, & notham: Dolor ergo thoracis est sensatio corrupta organi tactus thoracis, dependens a solutione vnitatis. Nomen. Subiectũ. Ad dolorem efficiendum necessarium est, vt qualitas tangibilis, vel prima, vel secunda, occurrat corpori sensitiuo, vt violentia quadam agat, & sic continuum soluat; quę solutio est obiectum sensus: (non proprium, sed communis, idest, motus, productus a qualitate tangibili) improportionatum: vnde ita agit, vt producatur sensatio violenta, & corrupta, non imminuta, vel ablata: & hinc obiectum hoc improportionatum, impertitur sensui communi; qui hoc obiectum improportionatum indicat, & cognoscit, vt iniucũdum; & vt iniucundum offertur sensitiuo appetitui, vt fugam arripiat, fiatque dolor, qui voluptati est contrarius.

Forma ergo doloris thoracis, est sensatio corrupta. Ideoque hoc vitium non est morbus, non causa morbi, sed symptoma; nimirum actio corrupta. Medicus confundit actionem, & passionem; quia est artifex sensitiuus: idemque motus etiam apud Philosophos, dicitur actio, ratione agentis: passio, ratione patientis. Est autem hæc actio corrupta, Forma.

non

nō quidem quod aliter fiat, quam debeat, sed quia fit cum violentia: nam obiectum dolorificum, quatenus vt dolorificum sentitur, nō est deceptio, sed quia fit cū violentia. Notādū autem sensationem tristem, seu depravatam, esse causam formalem secundum Medicos: non propriè: si enim propriè loqui velimus, est affectio præter naturam, quæ tanquam ab efficiente efficitur a sensatione corrupta; na quod afficitur, est appetitus sensitiuus, & sensorium externum. Appetitus hoc modo afficitur; obiectum commune, tāquam improportionatum offertur: vnde Philosophus text. 20. l. 2. de anima, dicit, vbi dolor, & voluptas, ibi appetitus: quod accepit ab Hippoc. aph. 7. sect. secunda, vbi inquit; ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσέει. Ecce dolor refertur in sensum internum. Quare, sm Philosophos, doloris forma est affectio sensus interni: apud medicos autem sensatos, forma doloris statui potest sensatio corrupta sensorij externi; quatenus in sensorium externum referuntur præludia, de quibus non Philosophus, sed medicus loquitur, vt docet Gal. c. 7. l. 12. meth.

Subiectum. Subiectum doloris, est organū tactus thoracis: per organum autem tactus intelligimus partē quæ ita afficiunt, & cruciatur a qualitatibus tangibilibus, vt afficiatur sensus communis. Quare hoc sensorium externum tactus, necessario est pars neruosa, c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 5. de vsu part. Vt autem dolorem hunc ab alijs doloribus distinguamus, addimus, thoracis: per thoracē intelligimus partes neruosas thoracis, membranas, musculos: excluduntur cum Auicenna, cor, pulmones, ossa. Porro partes illæ neruosæ sunt organum tactus, solum ratione receptionis, non ratione iudicij: nec enim caro, nec cutis, nec nerui sentiunt, ratione iudicij.

Causa efficiens omnis doloris. supra f. 7. Efficiens causa est solutio vnitatis. Hac dolor a grauitate distinguitur, quæ tristis sensus est, sed fit a materia copiosa, ponderosa, citra solutionē vnitatis, l. 2. l. aff. Per solutionem autem vnitatis intelligimus motum quendam violētum, aliquid quod est in fieri, & proinde obiectum cōmune, & quod per se est sensibile, quod tamen (ad proprij sensibilis differentiam:) non tangit sine proprio, non sine qualitate tangibili. Et hæc solutio vnitatis, vt colligit e cō. 34. l. 3. de fract. est realis, ita tamen vt sit modo euidens, modo ratione contemplabilis; verbi gratia, in vulnere, est euidens vnitatis solutio: in inflammatione, si ratione sanguinis soluat vnitas, fieri potest vt illa soluta vnitas non sit euidens, ad sensum, sed tamē realis, ac ratione contēplabilis. Notandum aūt nullam solutionē vnitatis esse morbum: quia morbus est in facto esse, solutio vnitatis in fieri. Hinc Gal. c. 2. lib. de differen. morborū, inquit; si membrum sit inflammatum, citra exulcerationem, non esse morbum in soluta vnitate. Porro solutionis vnitatis causa est qualitas tangibilis, & Prima, & Secunda. Quoad primam qualitatem, est intemperies inæqualis, intēperies in fieri, non in facto esse: & potest esse omnis intemperies, tam Simplex, quam Composita, humida tantum excepta: ratio est, quia humida, non potest soluere continuum. Qualitas secunda tangibilis, proponitur a Galeno, c. 7. l. 12. meth. eaque rumpendo, frangendo, incidendo, vel erodendo vnitatem soluit: quare hæc secunda qualitas est quiddam durum, graue, crassum, teque ruptio fit a graui, & crasso, contusio, a duro, & graui: incisio a tenui, sed citra caliditatem: erosio, a tenui cum caliditate. Quare solutio vnitatis fit a qualitate tangibili, quatenus ea est causa vel Interna, vel Externa. Nā quoad primam qualitatem, interna est Continens, vel Contentum. Continens: vt intemperies partis, vnde intemperies vnius partis agit in aliam partem, & eius vnitatem soluit. Potest esse contentum: vt materia seu humor in corpore existens, qui alterando soluit cōtinuum, verbi gratia, sanguis calefaciendo. Externa autem causa, quæ pariter alterando agit: vt, verbi gratia, si dolor fiat ratione medicamenti calidioris applicati. Similiter secunda qualitas tangibilis, potest esse causa Interna, & Externa. Interna, vel Vapor, vel Minera; vt vel contundendo, vel rumpendo, vel frangendo, vel abradendo potest continuum soluere; quod etiam efficere potest distendendo, sicuti potissimum contingit in pleuritide. Et hæc de causis solutæ vnitatis, internis, & externis.

Causæ pleuritidis. Iam tractabimus causas doloris Pleuritici, ς ca. 15. l. de constit. art. c. 10. l. 2. de crisibus, cō. aph. 33. sect. 6. c. 9. l. 2. de loc. aff. Pleuritidis ergo causa est sanguis: quia omnis inflāmatio necessario est affectus sanguineus. At hic sanguis multiplex esse potest: nimirū succus sanguineus, calidus, & humidus biliosus; pituitosus; & melancholicus. Potissimum tamen in pleuritide est sanguis tenuis, & biliosus: quia pleura eam obtinet densitatem, vt difficulter suscipiat sanguinem crassum, pituitosum, melancholicum. Causę generantes sanguinem patent: verbi gratia, iecur calidius, generat sanguinē biliosum. Item causæ, sanguini genito impetū tribuentes; patent: harum enim vi sanguis, qui causa est pleuritidis, vel attrahit, vel suscipitur: attrahitur, ratione doloris, & caloris; vnde interdum cōtingit inter initia dolorem esse in pleura, qui nondum sit pleuritis, seu inflammatio; sed postea, dolore perseuerante, fit attractio sanguinis, & hinc inflammatio. Suscipit sanguis ob imbecillitatem pleuræ, ob laxitatem, vt in ijs fit, qui singulis annis pleuritide corripi solent. Hæc de definitione.

Differētiæ. Quoad differentias formales, multiplex potest esse species, prout tristis sensatio varia esse potest: vt in dolore capit. ostendimus. In pleuritide tristis sensatio potissimum est pungitiua, quia membrana afficitur. Quoad subiectum: hoc est Membrana, vel Musculus: membrana, Interna, vel Externa: musculus, vel Diaphragma, vel Intercostales: & hi vel Interiores, vel Exteriores. Quoad causam efficientem; dolor lateris prodit a qualitate tangibili vel Prima, vel Secunda, Interna vel Externa.

Signa. In genere dolor facile cognoscit, patiens enim de dolore circa pleurā cōqueritur. Differentias a forma manifestat etiā patiens: dū cōqueritur de dolore pūgitiuo, vel de alio. Quoad differentias a subiecto: cognoscendū, an crucietur thorax, vel sm totū, vel sm partem, & si sm partem, num sm dextram, sinistram, anteriorem, posteriorem, superiorem, inferiorem: quod patiens declarabit. Membranæ, affectæ esse cognoscuntur, e dolore pungitiuo; musculi e dolore laxatiuo, & si dolor erit inflammatorius, etiam e dolore pulsante. Deinde cognoscere oportet, quænam membrana sit affecta; quis musculus læsus. Membranæ aliæ sunt Externæ, vt periostium, quod est extra pleuram, & costas intus, & extra ambit; dicitur autem externa mēbrana, quia supra pleuram est, aliæ membranæ sunt Internæ, vt pleura, & mediastinum. Periostiū affectum esse cognoscitur; quando æger, dum decumbit in dolentem partē, magis cruciatur, verbi gratia, si conquetatur de dolore in dextra parte, decumbens super dextram partē magis dolebit; quia per hunc decubitum comprimitur periostium. Practici vulgares errant, dum statuunt, si æger super parte affecta decumbens peius habet, dolorem esse in parte externa ipsius pleuræ: nam hæc membrana est satis tenuis; vt, si inflammetur secundum

partem internam, necessario etiam pars externa afficiatur: quare Galen. per externam pleuram intelligit periostium, non veram pleuram. Et sic læsum esse periostium cognoscit. Cũ sũt periostium circundet costas, secundum partem internam, & externam: cognoscit inflammationem esse potissimum secundum partẽ externam, quando digitorũ pressu dolor exacerbat. Quod si pleura sit læsa; cognoscitur, quia decubitus super latus dolens minus est molestus: contra, per decubitum in latere opposito, pleura extenditur, & tẽla dolet acerbius. Mediastinum læsum esse cognoscitur; quia dolor affligit per medium pectus, vsque ad infimam partem thoracis: si vero succingens costas membrana afficiatur; dolor potius est ad latera. Quoad musculos: si afficiatur Septum; dolor erit circa nothas costas, & augebitur inspiratione, cui diaphragma destinatum est. Si reliqui musculi afficiantur, facile cognoscetur: dolor enim augebitur ad compressionem thoracis, modo magis, modo minus, prout musculi intercostales vel interiores, vel exteriores afficientur, verbi gratia, si exteriores afficiũtur, per leuem compressionem exacerbatur dolor. Quoad causas efficientes: cognoscendum, an fiat solutio vnitatis, vel a qualitate, vel a materia: & si a qualitate, num a prima, vel secunda. Quoad primam: cognoscitur, quia dolor est stabilis, nõ errãs, sine grauitate. Et hæc prima qualitas, cum multiplex esse possit: si fuerit caliditas; cognoscitur e dolore insigni, cum sensu caliditatis: causæ calidæ p̃cesserunt: calida nocent frigida iuuant. Si frigiditas; cognoscitur ex oppositis: Si siccitas; cognoscit e dolore remisso, citra sensum vel caliditatis, vel frigiditatis: causæ exsiccantes sunt prægressæ: exsiccantia nocent, humida iuuant. Quoad materiã, vel secundam qualitatem tangibilem: hæc materia potest esse Vapor, vel Minera. Si vapor; cognoscitur e dolore erratie. Si flatus ex istar satis crassus, vt dolor sit summus, patebit e dolore, qui erit citra omnem grauitatem: & cognoscitur præterea a iuuantibus, quia iuuant discutientia. Si est minera; dolor est stabilis, & cum grauitate. Præterea, cũ minera esse possit vel cũ, vel sine putredine: si non est putrida, non aderit febris: si putrida, contra; tũque illa erunt signa pleuritidis, de quibus Gale. c. 15. de const. art. cap. 10. l. 2. de crisi. c. 8. l. 4. de caus. puls. nimirum dolor pungens, difficilis respiratio, tussis, pulsus serratus, febris continua. Dolor quidem est pungens; eo quod membrana est inflammata. Respiratio est difficilis, frequens, crebra: nã ob materiam, inflammationis causam, non potest dilatari pleura, vnde hic defectus frequentia suppletur, ideoq; est difficultas, nam frequentia intenditur, quia augetur necessitas, ratione febris: Adest tussis; quia pulmo compatitur. Pulsus est durus; quia pleura afficitur, quæ est corpus densum: & pulsus euadit serratus, quia pleura ob sui resistentiam inæqualiter a materia obsidetur, est velox, & frequens, ob caliditatem febrilem. Febris est continua; nam fuligines assiduo cor petunt a pleura inflammata. Quę nam autem sit materia pleuritidis, cognoscitur ex Auicẽna, & Galeno, com. aph. 33. sect. 6. nã si sputũ sit rubicũdum causa est sanguis: si flauum, bilis: si nigricãs, melancholia: si albicãs, pituita. Sed quoniã in pleuritide, frequẽter materia a capite destillat, sputum albicans non potest humorẽ detegere: iccirco aduertendũ, nũ iuncta sit destillatio. Sic ẽt sputum nigricans interdũ non est signum melancholiæ, sed pleuritidis lethalis: præsertim si inter initia præcessit sputum rubicundum, flauum, quod postea nigricans sequitur. Si pleuritis sit sicca, sine sputo: cognoscitur materia, e signis, indicantibus dominium, vel sanguinis, vel alterius humoris in toto corpore.

Indicationes.

Præsidia sumuntur a forma, subiecto, & causa efficiente. Forma est tristis sensatio: quæ sumitur ratione, & iudicij, & receptionis. Si ratione iudicij indicatur remedium, mentem ad alia auertens: nam fortibus detenti imaginationibus, delata sub oculos non vident: & digladiatores interdũ vulnerantur, vt non sentiant, quia imaginationem alio habent conuersam. Receptio non pertinet ad mentem, seu sensum interiorem, sed ad organum, huius ratione indicatur anodynum, quod triplex proponitur, capi. 18. lib. 5. simpl. digerens, suppurans, & stupefaciens. Hæc tria sunt indicata: ergo necessario tria indicantia: quia vnum non nisi vnũ indicat. In tristi ergo sensatione, quæ non ad iudicium, sed ad receptionem refertur, consideramus vel ipsam receptionem, vel opus quod necessario sequitur receptionem. Si cõsideramus ipsam receptionem, ad hanc concurrit facultas, & organum, si enim, verbi gratia, manus percutiatur, non posset excitari dolor, vel receptio dolorifica, nisi facultas a cerebro ad manum transmitteretur. Concurrit ergo ad receptionem facultas, & organum. Facultas nihil indicat, quia non patitur. Organum, quia patitur, indicat. Porro organum producitur a facultate generatrice: (vt ĩ anatomicis documus:) quæ agit per potentiam vel alteratricem, vel formatricem. Quoad alteratricem, organum ad recipiendum aptum efficitur ab alteratrice calidum. Hæc ergo temperatura calida, quæ in tristi sensatione habet rationem ne causæ morbificę, indicat contrarium, nimirum frigidum narcoticum: calidum quippe organum, indicat frigidum. Gale. inquit, hoc improprijssime esse anodynum: aduersatur enim temperaturæ, seu calido innato, idest, ijs, quæ s̃m naturam se habent. Deinde generatrix per potentiam formatricem, organum sensus tactus facit, rarũ: vbi enim nerui sunt molliores, sensus est magis exquisitus, vt in orificio superiori ventriculi: quia vbi maior raritas, ibi spiritus aĩalis promptius mittit suos radios, quorum beneficio facultas sensitiua est magis apta ad recipiendum. Organum ergo, vt rarum, habet rationem causæ morbificæ, in tristi sensatione, ideoq; indicat emplasticum, vel suppurans, quatenus hoc densare potest. Et hoc ꝓprie est anodynum, est enim moderate calidũ, nec aduersatur calido innato: non tamen est proprijssime anodynum, quia licet densans non aduersetur organo, vt est particeps calidi innati; aduersatur tamẽ organo in eo quod hoc debet esse rarũ, nã densitate organi raritas imminuitur, vt radij spirituũ animalium non ita prompte transmittantur. Tertio, & vltimo, si cõsideretur tristis sensatio, & quidem receptio, ratione operis, indicatur leniter digerens, quod calidum est in primo, & tenuis substantiæ. Hoc opus est materia, quæ dolorem sequitur, sed quæ a dolore attrahitur non materia quæ præcedit dolorem: (hæc enim est causa efficiens:) sed quæ ante dolorem non fuit, & opus est tristis sensationis: in dolore enim dũ facultas expultrix ad expellendum insurgit: tunc concurrit in partẽ dolentem aliquid sanguinis, & spiritus, vt pars dolens aliquo modo repleatur: vt docet Galenus cap. tertio lib. 13. methodi. Et hæc materia, quæ sequitur dolorem, & receptionem, est illa quæ indicat digerens. Hoc indicatum, secundum Galenum, est proprijssime anodynum: cum enim sit calidum, nõ aduersatur temperaturæ organi, seu calido innato, & cum sit tenuis substantiæ, non aduersatur raritati. Quare tristis sensatio indicat. Auertens mentem ad alia, Frigidum, Dẽsans, moderate Discutiens. Subiectum, seu thorax quid indicet, patet, & forsitan pleuritis potest requirere secundũ

sua

sui proportionem remedium pleuriticum, quod quidam pro secreto habent. Quoad causam efficientem: solutio vnitatis non indicat vtile: qualitas autem tangibilis indicat, vt est causa solutionis vnitatis, & proinde doloris. Prima qualitas, indicat alterans per contrarium, verbi gratia, caliditas refrigerans. Secunda qualitas, est materia, nimirũ Vapor, vel Minera: vapor indicat discutiens; minera sensibiliter euacuans, verbi gratia sanguinea sanguinem vacuans. Cæterum, cum hæ materiæ sint mistum præter naturam, lædens hominem secundum thoracem: hinc variæ sumuntur indicationes. Cum enim sit mistum præter naturam: peccare potest secũdum formam, qualitatem, & quãtitatem. Vitium secundum formam potest esse duplex: vel enim materia est putrida, & indicat eradicans; vel non est putrida, habet tamen formam, & naturam aduersariam corpori nostro, vt materia venefica, virulentia Gallica; & hæc non indicat, quia non est nota essentia, sed requirit alexipharmacum. Peccatum secundum quantitatem indicat minuens. Secundum qualitatem vitium, indicat alterans per contrarium, calidum indicat frigidum. Peccatum secundum qualitatem motiuam, indicat reuulsorium, deriuatorium, reprimens. Peccatum in quiete, indicat discutiens. Si sumatur materia, vt lædit; si vehementer lædit, indicat remedium vehemens seu validum; vt lædit thoracem, indicat remedium vacuans per tussim.

Prognostica.

In genere de periculo nihil statui potest, quidã enim dolor est periculosus, quidã vacat periculo. Quoad differentias igitur formales, vt tristis sensatio est magis vel minus vehemens, ita etiam intenditur discrimen. Quoad differentias e subiecto cæteris paribus; dolor magis est periculosus, si occupat partes internas. Quoad differentias a causa efficiente; sufficiat vim materiæ perpendere: nam si, verbi gratia fiat dolor in thorace, vel e vulnere, vel e contusione; non pertinet ad vos, sed ad chirurgos de prognostico loqui. Materia potest esse vapor, vel minera. Si minera; cæteris paribus, dolor magis est periculosus, quia facilius vapor expugnari potest. Quoad mineram, de ea saltẽ materia loquemur, quæ potest esse causa pleuritidis: & cum fiat pleuritis a sanguine; oportet sanguinis vim, seu vehementiam perpendere. Sanguis ergo, causa pleuritidis, est mistum præter naturam, pleuram lædẽs. Quatenus sanguis est mistum, oportet considerare, an sanguis sit purus, an potius biliosus, pituitosus, melancholicus. c. 15. lib. de constit. art. & cap. 10. libr. 2. de crisibus. Si sanguis sit vel purus, vel biliosus, pleuritis erit minus periculosa si melancholicus, summe periculosa: non ita si pituitosus, quamuis sit diuturnior, quam si in causa sit sanguis biliosus, aut purus. Si perpendamus vim sanguinis, vt est præter naturam: peccatum est secũdum formam quantitatem, qualitatem. Quoad peccatum secundum formã; si sanguis fuerit summæ actiuitatis, est pluritis periculosa, verbi gratia sanguis in pleuritide est summæ actiuitatis, dum pleuriticus laborat morbo Gallico: idcirco summũ est prædicendum periculum. Quod si sanguis, qui causa est pleuritidis, sit summe putridus; pariter pleuritis est admodũ periculosa, & ferme lethalis. Quoad vitium in quantitate: quo sanguis copiosior, eo malum magis periculosum. Quoad qualitatem, sanguis calidior, & tenuis, citius potest vincitur viscidior, crassior, tardius. Quoad peccatum sanguinis, in quiete: quo magis parti adhæret sanguis, eo periculosior pleuritis, soletque in empyema degenerare. Quoad motum materiæ; pleuritis periculosior, si motio fiat per modum transmissionis, quam per modum attractionis. Vnde Hippocrates apho. 11. sect. 7. a pleuritide peripneumonia, malum; nam dum materia mouetur intro, ad pulmones, malum: si extra, est potius bonum. Si denique consideremus sanguinem, vt lædit: quo vehementius lædit, eo periculosior pleuritis. Hinc Galenus capi. 5. lib. 4. de præsag. e puls. dicit: si pulsus sit maxime durus, euidenter serratus, paruus, creberrimus; lethalis est pleuritis: quia hi motus nobis significant vehementissimam læsionem sanguinis. Si perpendamus sanguinem, vt lædit pleuram: si verbi gratia lædat pleuram secundum partẽ sinistram, est pleuritis deterior, propter sinistrum cordis ventriculum.

Quoad materias, primum de chirurgicis loquemur. Dicit autem Auicen. inflammationi thoracis communiter conuenire venæ sectionem. At vero Hippocr. cõm. 11. lib. 2. de rat. vict. acut. air, dolore ascendente esse secandã venam; descendente, esse vtendum pharmaco. Hoc loco ergo duplex est indicatum; scilicet remedium vehemens, vacuans sanguinem, cuius materia est venæ sectio: & remedium vehemens, vacuans humorem alium a sanguine, cuius materia est niger helleborus, peplus. Si duplex indicatum, ergo duplex indicans, alterum: sanguis; alterum, succus non sanguineus. Hippocr. autem ad hæc duo indicantia respicere, inde probari potest; quia loco citato non loquitur de omni pleuritide, sed de ea quæ fit a sanguine, misto cum alio succo: nam a principio illius secundi libri de rat. vict. vsque ad 11. & 12. contextum, loquitur de illa pleuritide, in qua licet fomenta tentare, quibus dolor sedetur; & si fomentis dolor non minuit, sed intendi videatur, confugit ad venæ sectionem, & ad pharmacum. Quod si pleuritis de qua loquitur Hipp. esset pleuritis a solo sanguine facta, citra permistionem, nõ instituerat curam tentatiuam, nec enim ita fuit ignarus, vt non cognosceret affectum exquisite sanguineum. Patet igitur, ratione huius curæ tentatiuæ, proponere Hippoc. eam pleuritidem, quæ fit a sanguine, permisto cum alio succo: ideo duplex indicãs, sanguis, & succus ab hoc diuersus. Cur aũt Hippocr. dolore ascendente sanguinẽ vacuat; descendente purgat? Respicit ad citã celeremq; doloris remotionem, agit enim de insigni dolore, quẽ fomentis mitigare nõ potuit, imoq inde auctus est. In remouẽdo hoc dolore, respicit ad essentiam indicantis, quæ petẽda est a motu materiæ peccantis, prout scilicet inclinationem, & impetum habet sursum, vel deorsum. Quare in pleuritide, quæ fit a sanguine permisto cum alijs succis, si dolor vehemens sit, qui fomentis non cedat: mitigandus est euacuatione materiæ fluxę, quod fit, dolore ascendente per venę sectionem, descendente per pharmacum. Permittens sup positum Hippocrates: at Galenus vt interpres, id proponit: Si enim febris sit vehemens, quamuis minus vtile sit dolore descendente venam secare, est tamen tutius; magis quidem vtile est pharmaco vti, quia pharmaco euacuatur materia, quæ est causa doloris, non item per venæ sectionem, scilicet dolore descendente: tutius tamen est secare venam, quãdo febris est intensa; tunc enim virtus non potest sustinere caliditatem pharmaci, & febris. Et hæc de illo Hippocratis loco.

Curatio: Venæ sectio, dolore ascẽdente: pharmacũ, descẽdente.

Licet autem pleuritis sit inflammatio, & affectus sanguineus, sanguinis vacuationem indicans: non tamen semper secanda est vena, quamuis virtus sit robusta, exempli gratia in pleuritide cum sputo sanguinolento. vide Hippoc. circa finem sect. 3. lib. 6. epid. non mittit sanguinẽ in pleuritide, in qua sanguis exspuitur: Gal. rationem affert, quia inflammatio est minus. Quidam hac decepti auctoritate, nũquam secãt venã, si sputũ sit sanguineũ. Sed nos ad

Si sputum sanguineũ, nunquam secanda vena.

Vallasius aliter interpretatur, in suis cõmentarijs.

methodum, & fundamenta reuocantes omnia, distinguere debemus, dum sanguis exspuitur, num sanguinis peccatum sit vehemens, nec ne. Si non est vehemens, mitis est inflammatio; qualis ea fuit, quæ ab Hippocr. proponitur: dum scilicet sanguis qui fluit, egreditur, non retinetur, ideoque sensibiliter dolor imminuitur; e quibus mitis cognoscitur inflammatio: ideoque tunc non est secanda vena; quia sanguis in hac miti inflammatione a materia euacuatur per tussim. Si peccatum sanguinis sit vehemēs, inflammatio non est mitis: dū scilicet æger exspuit sanguinem, sed in parua copia, e dolor non minuitur, sed intenditur potius; quia scilicet maior est portio sanguinis fluentis, quam eius qui excernitur: proinde vena secanda, cum vitium sanguinis sit vehemens. Patet ergo, an in pleuritide venam secare liceat.

Circa [quid agendum] specificum; notandum, vacuari debere sanguinem ad lib.j. si ad lib.j. peccat. Sed hoc est peculiare in pleuritide, sanguinem statuit peccantē, qui non modo fluit, verū, etiā fluxit: nā sanguis fluxus est in causa doloris, quē pe venę sectionem volumus imminuere: vnde merito Hippocrates t.10.li.2.de vict.ratio. permittit egredi sanguinē, vsque ad eius mutationem; quia hęc nobis significat mutari sanguinem etiam fluxum, qui actu causat dolorem. Vsus venæ sectionis. [Quantum agēdum,] sumitur ab actione sanguinis. Si ergo summa sit sanguinis actio, verbi gratia si dolor sit vehementissimus, ratione copiosi sanguinis: vnica vice, & confertim sanguis vacuandus. Supponere autem oportet virtutē robustam: si enim debilis sit; vel repetenda venæ sectio, vel cucurbitulis scarificatis complere oportet. [Modus agendi] desumitur a passione sanguinis; vt facilius, vel difficilius egreditur. Quare in pleuritide a sanguine bilioso, foramen faciendum est angustum; amplum, si fiat a sanguine melancholico; medio modo, si a pituitoso, vel puro. Quoad [quando agendum:] oportet intelligere, quæ vena sit primum secanda, & quo tempore vena secanda. Cum autem quando agendum, sumatur a præsentia indicantis, & absentia prohibentis; statim ab initio, quamprimum indicātis sanguinis præsentia adest, & nihil prohibet, vena tundenda. Nec obstat, quod Hippocrates venā Anaxioni die octauo aperuit: nam, vt Galenus notat, a principio non fuit vocatus, alias etiam a principio venam secuisset; quia indicans adest, & nihil prohibet, præsertim virtus inter initia non prohibet, quia fortis est.

Nū fomentis ante venæ sectionē vti liceat.

Dubitatur, num liceat venam secare post fomenta, mitigantia dolorem? Nam Hippocrates lib.2.de vict.rat. inter initia inquit, dolorem lateris tentandum esse fomētis sedare. Quę auctoritas male intellecta, multis est exitio. Si enim summo mane ad pleuriticum accedatis, nec venam aperiatis, sed applicetis fomenta: fieri potest, vt maior copia sanguinis attrahatur; at postea circa vesperam, propter inuasionem febris, non licet venam secare, & sequentem tamen diem expectare est lethale, quia nimium augetur inflammatio. Loquitur ergo Hippocrates de vera pleuritide: non de dolore qui fit a flatu: nam præter id, quod signis Hippocrates flatus cognoscere potuit: si flatus non cedat fomentis, quōmodo Hippocrates esset arbitratus eum cessurum venæ sectioni? Loquitur ergo de pleuritide, & dolore inflammatorio, de pleuritide exquisita, quę fit a sanguine: in qua, si non iuuent fomenta, iuuet remedium sanguinem vacuans. Nō autem loquitur Hippocrates de qualibet pleuritide sanguinea; nec enim in omni sanguinea progredi possumus cura tentatiua. Quod si ergo pleuritis fiat a sanguine, sed exiguo, & in parua copia, nec manifestum

[illegible]

sit, an in corpore sit copiosa materia, ob humorum retrocessum: licet tentare fomentis, num doloris causa dissolui queat: & cum in corpore non subsit humor, non fit attractio nouę materię, ideoque remouetur pleuritis, & curatur affectus inflammatorius citra venæ sectionem: neque enim vena secanda est, nisi sanguis affectus sit vitio vehementi. Sed si contingat, vt in hac cura tentatiua, post applicatum fomentum non leniatur dolor, sed intendatur: cum hæc intensio significet corporis repletionem, & vitium sanguinis vehemens; tūc vena secanda est, monente Hippocrate. Quod si offeratur corpus quadratum, plethoricū, quod pleuritide laboret: fomentis locus non est, sed ante fomenta vena est secanda. Aliud etiam oritur dubiū, quia Auicenna sq. quarta, primi, cap.20.de phlebotom.dicit: cum euacuare volueris, prius seda dolorē: ergo videtur primum dolor fomētis sedandus, deinde vena secanda. Galenus com.aph.23.sect.1.dicit: in vehementissimis doloribus, maximum esse remedium ad lipothymiam vsque vacuare. Galenus igitur statim euacuat, nec prius fomentis vtitur. Quare confugiemus ad methodum, pro lite hac dirimenda. Versatur circa quando agēdum, quod sumitur a præsentia indicantis, & absentia prohibentis; ita vt magis pollet indicans, quam prohibēs. Hic ergo perpendere debemus vehementiam doloris, qui sedari debet; & vehementiam sanguinis, qui euacuari debet: &, si magis pollet dolor, prius fomentis vtendum: si magis sanguis, vena illico secāda. Quod si igitur vena aperienda sit remota a loco dolente: primum dolor sedari debet, post tundenda vena: quia magis potest dolor quam sanguis ille remotus, qui dolorem, vel nullo modo, vel tarde auferre potest: ideoque sententia Auicennæ hęc est; Cum a lōginquo vacuare voles, prius dolorem seda. At si vena secanda est proxima; magis potest sanguis, quam dolor; & per venam proximam apertā vacuatur sanguis, qui actu causat dolorem; ideo in doloribus vehementissimis Galenus, respiciens ad venam proximam, ante fomenta venā secabat. Ergo, si sanguinis adsit vehemētia, semper ante fomēta vena est diuidenda.

Auicennæ sententia ennarratur.

Quoniam vero plures interdum venæ sunt secandæ; videndo quæ primo, quæ secundo incidenda. Auicennas in thoracis inflammatione, primum secat saphenam oppositi lateris; deinde venam brachij oppositi: tertio venam brachij eiusdem lateris. Hic ergo proponitur, & Vbi, & Quando agendum. Quoad [vbi agendum;] respicit Auicennas ad triplicem subsistentiam sanguinis; ideo etiam tres venas secat. Nam si materia fluxa, quæ consistentiam habet in pectore, sit exigua: sufficit interdum secare tantum saphenam, vt euacuetur materia in toto existens, & ad locum distantem fiat reuulsio. Si autem maior sit copia materię fluxę, oportet secare venam eiusdem lateris. Tres denique venas secat Auicennas, quando triplex est sanguinis subsistentia: accidit enim interdum, vt corpus vniuersum sanguine sit repletum: quare, cum sanguis habeat subsistentiam circa partes infernas, ipsa iecur; merito probatur sectio saphenę: & cum sanguis etiam habeat subsistentiam supra iecur, secundum partem, & dextram, & sinistram; recte secatur vena vtriusque brachij. Hæc ergo ratio est, cur triplex tundenda vena. Quoad [quando agendum:] Auicennas primo secat saphenam, deinde venam brachij oppositi; tertio eiusdem lateris: non quod semper ita sit agendum, sed tum, quando adest præsentia indicantium, & nihil prohibet. Si ergo materia fluxa, pleuritidis causa, sit exigua: quæ autem fluit, & fluxura est, sit copiosa: tunc adest præsentia sanguinis indicantis: sed magis potest materia fluxura,

Quæ vena aperienda: & si plures, quo ordine.

fluxura,

fluxura, quam fluxa, quia dolor est exiguus, qui nobis patefacit, non esse admodum vehementem vim sanguinis fluxi. Quia ergo quando agendum, indicatur a præsentia eius, cuius vis est vehementior; materiæ autem fluxuræ, non fluxæ, hoc in casu, vis est vehementior: ideo Auicenn. secare debuit alias venas, quam eiusdem lateris. Cæterum, dum perpendimus materiam fluxuram; hæc vacuari potest per venam brachij oppositi, & per saphenam. Auicennas saphenam secat: quia magis potest materia, quæ est circa artus in febribus; quo magis enim a longinquis attrahes, tanto magis reuelles; efficacior enim reuulsio, quæ fit a longinquioribus partibus: ideoque interdum sufficit remouere sanguinis impetum, per solam sectam saphenam. Non ergo voluit Auic. semper tres venas esse secandas: quia & vna interdum sufficit, aliquando duæ, &c. Si enim dolor sit exiguus, & corpus repletum satis; primo saphena scindenda: a cuius sectione dolor vel minuitur, vel non. Si minuitur; iudicare possumus, per saphenæ sectionem, sufficientem factam esse reuulsionem, vt alia venæ sectione opus non sit. At si dolor perseueret; cogimur secare venam oppositi lateris, vt ab alio latere fiat reuulsio: nam existente perseuerantia doloris, sed exigui, magis potest vehementia sanguinis fluxuri, quam fluxi, quia dolor exiguus: quare secundo loco vena brachij oppositi secanda. Et si ab huius sectione dolor euanescit, nec vehementia intenditur, nihil aliud agendum. Quod si perseueret, tertiam venam aperire cogimur. Nec huic sententiæ Gal. aduersatur: licet dicat, sectionem venæ ab opposito latere, vel nihil, vel tarde iuuare. Cum enim Gal. agat de quando agendū; respicit ad præsentiam vehementis indicantis. Ideoque si dolor sit vehemens, qui, verbi gratia fomentis non cedat, sed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens sit dolor: hic significat, sanguinem fluxum esse vehementem, maximeque posse ad indicandum: ideo quamprimum vena eiusdē lateris aperienda, quia per saphenam, vel oppositum latus, sanguis fluxus non ita potest euacuari: & cum sanguis fluxus sit in causa doloris vehementis, cum non euacuetur per venæ sectionem oppositi lateris, remanet dolor; quare remedium nullum: & dolor permanet diutius, quam par sit; quare tardū remedium. Cum autem ad curandum medici plerunque vocentur, quando malum quodammodo progressum est, & dolor est vehemens: certe tunc vena eiusdem lateris aperienda est.

Cucurbitulę scarificatæ. Quoad Cucurbitulas scarificatas; quandoque conueniunt loco sectionis venæ, cum virtus debilis est, quæ venæ sectionem tolerare nequit: vel, etiam si vires mediocres sint, si tamen vniuersum sanguinem peccantem per venam sectam educere non licet, post venæ sectionem id supplendum est cucurbitulis scarificatis. Quoad locum: Aetius applicat thoraci. Vbi notandum; quatenus cucurbitulæ sunt vicariæ venæ sectionis, eas nequaquam applicandas esse loco affecto (sicut etiam de venæ sectione diximus) sed eo modo administrandas, vt fiat reuulsio, & deriuatio, quæ est mutuum quiddā ex euacuatione, & reuulsione. Idcirco cucurbitulæ, venæ sectionis loco adhibitæ, applicari debent vel infra thoracem, vel in brachijs; nequaquā dorso, loco affecto. Quatenus autem cucurbitulę propria ratione considerantur, vt auxilium topicum; respiciunt materiam fluxam, & euacuationem nō totius corporis, sed repletionis determinatæ: & quia hic sanguis fluxus subsistentiam habet in thorace; pro euacuatione determinata cum Aetio cucurbitulæ applicandæ sunt thoraci. Vtimur cucurbitulis loco venæ sectionis, in principio: contra, cucurbitulis gratia repletionis determinatæ, non vtimur inter initia, sed post euacuationem totius.

Medicamenta in pleuritide respiciūt Dolorem, vel Pleuram, vel Causam efficientem. Dolorem respiciunt anodyna: quæ vel proprijssime ita dicuntur, vel proprie, vel improprie. Proprijssime anodyna sunt, quæ moderate discutiūt, calida sunt in primo, & tenuium partium: vt [oleum anethinum, chamæmelinum, fœnumgræcum.] Quoad vsum: [recip. ol. anethini, chamæm. an. ℥ ſ. puluer. tenuiss. anethi ℈ j. Misce.] Applicetur moderate calidum, nam materia morbifica discutienda id indicat, quæ calido cedit, frigido non cedit: erit autem moderate calidum, quia affectus inflammatorius valde calidum prohibet. Vtendum hoc medicamento, quando dolor est vehemens, & nihil prohibet: prohibet autem materia replens totum: quare prius aut vena secāda, aut saltem aluus mollienda, antequam hæc medicamenta applicentur. Locus patet: si enim pleuritis sit in dextro latere: illa subsistentia indicat parti dextræ esse adhibendum anodynum. Sequuntur anodyna proprie ita dicta, nimirum densantia, quæ humida sunt, vt [malua, althæa, lac, butyrum, amygd. dulces, aqua temperata moderatæ caliditatis, hydrelæum, farina triticea, panis triticeus mediocriter coctus, adeps gallinaceus, suillus.] Hippocrates fomentis ante venæ sectionem vtitur, vt inde cognoscat, an materia copiosa subsit in corpore. Nos autem loquimur de fomentis, quibus post venæ sectionem vti licet, ratione doloris vehementis, quæ sunt humectantia, densantia, emplastica, suppurantia (appellentur vt libet.) Quoad vsum. [recip. panis triticei, decocti in lacte ℥ ij. Vtere. Præterea. recip. malu. alth. an. M. j. aquæ lib. ij. fiat decoctio ad consumpt. tertiæ partis, pro fomento. Possumus eodem modo pinguedines applicare.] Quoad modum: his tepidis vtendum, & fomentis & inunctionibus. Sumantur vesicæ, & dimidia parte repleantur propositis medicamentis. Admirabile est, si hæc medicamenta parentur cum omento: verbi gratia. [recip. omentum vel castrati, vel vituli, vel suis, calefiat moderate cum oleo amygd. dulc. cum oleo sesamino, & similibus.] Tempus patet, nimirum post venæ sectionem, & postquam corpus bene expurgatum est. Quoad vbi: his anodynis densantibus non tantum vtendum applicando, sed etiam exhibendo. Nam vbi agendum indicatur a subsistentia indicantis. Si ergo pleuritis sit interna, intra costas: medicamenta applicata, non ita facile possunt permeare, dolor est acerbus, qui non cessit venæ sectioni, cuius insignis doloris ratione virium lapsus imminet, & membranarum corruptio; ideo cogimur iudicare, sanguinis subsistentiam esse in parte interna: & tunc hæc anodyna (quod pauci faciunt) exhibenda sunt. Cōsulo igitur, vt vrgente necessitate, exhibeatis [ol. amygd. dulc. recens expressi ℥ viij. Ne autem ratione olei inflāmatio interna augeatur; permiscenda est bona quātitas aquæ hordei: sic enim dolor mitigatur, nec feruor intenditur.] Et tutius est his vti, quam illis medicamentis, quæ sunt frigida, & improprie anodyna dicuntur. Galenus t. 33. l. 1. de rat. vict. [opiata in pleuritide improbat; nec enim sanant, sed sensum tollunt, & sunt in causa, vt respiratio admodū difficilis euadat.] Auicennas in dolore admodum intenso, qui digerentibus nō cedit, vtitur frigidis, potissimum si vigiliæ infestant: exhibet [semina papau. albi, cum sacchato, quod deterget hoc modo. recip. emuls. sem. pap. ℥ iij. sacchari ℥ j. addantur duo vel tria cochlearia ptisanæ hordeaceæ colatæ.] Medicamenta hæc nō exhibeantur actu frigida, quia virtus prohibet causa respirationis; licet

frigida

Marginal notes (right): Anodyna. — Discutientia. — Densantia. — Frigida, seu opiata.

frigida magis obtunderent doloris causam. Quoad quando: exhibeantur si est dolor vehementissimus, qui vigiliarum sit causa. Quoad vbi: hæc extra applicari non debent, maxime enim læderetur respiratio; sed intro per os tantum danda sunt.

II. Appropriata. Sequuntur medicamenta, subiectum, seu pleuram respicientia: talia sunt [dens apri, flores rubri papaueris, quorum magna copia est tempore messis:] ego non raro sum vsus, dolor enim sedatur, & pleura roboratur, vt materiã expellat morbificam. Quoad vsum: [recip. dentis apri ℈ j. flor. papau. rubri ℈ ij. addatur syr. de liquirit. vel de capill. Ven. ℥ ß. Misc.] Quoad modum, potest esse lambitiuum, vel electarium. Efficax hoc est electariũ: [recip. pulu. dentis apri ʒ ß. sem. rubri papau. ʒ j. ß. conseruæ e flor. maluarum ℥ j. ß. cum syrupo viol. fiat electarium, cuius dosis a ʒ j. ad ℥ ß. exhibeatur per vnam, vel duas horas ante omnem cibum. Sæpe detur: quia mitigatur dolor, euacuatur materia, fouetur pleuræ proportio.

III. Causam respicientia. Quãdo purgandum in pleuritide. Quoad materiam medicinalẽ, quæ causam efficientem respicit potissimũ in pleuritide: hæc medicamenta referuntur ad materiam, vel existentem in Toto, vel in Thorace. Quę totũ respiciunt, postulant discursum generalem. Vnum notandũ, circa [quando] purgandum. Hippocrates dolore descendente, inter initia pharmacum propinat, vt peplum, helleborum. Vult ergo in principio esse exhibendum: sicut enim dolore ascendente vena secanda est inter initia; ita descendente, purgandũ inter initia, nisi febris prohibeat. Dolore quidem ascendente pharmacum soluens in declinatione propinandum; nam in principio secatur vena; in declinatione autem cum materia sit concocta, nec adsit cruditas, nec febris vehemens, adest indicans, & nihil prohibet. At si dolor descendat, pharmacum modo in principio, modo in declinatione exhibendum, prout adest indicans, & non adest prohibens. Si igitur in principio adsit indicans, & non adsit prohibens: tunc in principio soluens erit exhibendum. Non adest prohibens, si febris sit remissa: tunc enim magis potest materia morbifica ad indicandum, quam febris ad prohibendum. Idcirco Galenus ait: si febris sit vehemens, non esse purgandum; si non sit vehemens, etiam exhibendam esse colocynthidem. Sed dubitatur, quomodo, dolore descendente, in principio, materia, quæ adhuc cruda est, magis possit ad indicandum, quã vel febris, vel materiæ cruditas, ad prohibendum? Non potest responderi, materiam illam turgere: ea enim turget & furiosa dicitur, quę huc illuc agitatur, vt ignoretur in quod viscus ruere possit, metusque sit, ne petat partem aliquam principem: at materia in pleuritide habet raptum ad partẽ ignobilem, & ad partem quã medicus cognoscit. Quare dicendum, hanc materiam morbificam esse crudam, & habere impetum deorsum, ad partem inferiorem pleuræ; hancque materiam, vt habet impetum deorsum in pleuram, magis posse ad indicandum pharmacum, quam cruditas ad prohibendum. Ratio est, quia Hippocrates loquitur de pleuritide, in qua est dolor vehemẽs; non de omni, sed in qua dolor fomentis non cedit. Dum igitur augetur dolor ob impetum materiæ; occurrendum est, ne ob materiæ impetum, maxima excitetur inflammatio. At fomentis occurrere non possumus. Ergo soluente pharmaco materia hæc euacuanda: ideo materia magis indicat, quam cruditas prohibeat, quamque febris remissa prohibeat: præsertim quia hęc materia, quatenus impetũ habet deorsum, facile redditur obediens pharmaco deorsum trahenti. Si febris sit intensa, Auicẽnas noctu purgat: nos vel die, vel noctu, prout adest indicans, & abest prohibens. Si enim pleuriticus noctu peius habeat, interdiu purgamus, quia morbi vehemẽtia noctu prohibet. Auicennas autem ita loquitur, vt significet, dolore descendente, cum summa vehementia materiæ, impetum deorsum habentis statim inter initia pharmacum esse exhibendum, ita vt etiam noctu demus, si circa vesperam vocemur, diem sequentem non exspectantes. Quod si autem febris fuerit vehemens, secundum Galenum vena secanda, etiam dolore descendente: & eodem die vti possumus medicamento inferius vacuante, sed leniente: Verbi gratia, mane secetis venam, circa vesperam exhibeatis leniens.

Discutientia vaporẽ. Quoad materiam fluentem, in thorace contentam: si sit Vapor, non est verus dolor pleuriticus: & tunc vti licet [anetho, chamæmelo, feniculo, cumino, dauco, aniso, petroselino, aromatibus, & aliis;] quæ sua caliditate non nocent, quia affectus non est inflammatorius. Si autem materia fluens fuerit. Minera: repellentibus & astringentibus parce vtendum, c. 17. l. 11. meth. impediunt enim thoracis dilatationem. Sufficit ergo [oleum rosaceum potius completum, quam omphacinum, cum aceto. Et, si materia sit biliosa, addatur oleum violaceum, vel potius aqua violarum: si pituitosa, oleũ chamæmelinum, masticinum.] Vsus sit pro discrimine indicantium, verbi gratia, si materia sit biliosa, & proinde huius sit maior actio quam pituitæ; potestis oleũ ros. cõpletum in maiori quãtitate præscribere, quam in pleuritide a sanguine pituitoso. Quoad modum: cum Galeno cap. 15. lib. 1. ad Glaucon. in calida fluxione vtendum est oxyrrhodino, actu frigido; in frigida, tepido; quod in genere de inflammatione dictum, in pleuritide locum non habet, nunquam enim in hac actu frigidum esse debet medicamentum, quamuis in fluxione biliosa minus calidum esse debeat. Quoad [quando:] vtendum his medicamentis, dum adest præsentia indicantis: nimirum in principio, dum materia fluit, & non est impacta. Oportet autem abesse prohibens. Prohibet in principio materia existens in toto, & thorace. In toto, dum est admodum copiosa: quare in primis vena secanda, antequam vtamur reprimentibus. Per materiã in thorace existentem, intelligo materiã, quæ est in aliquo viscere thoracis, & mouetur in thorace existens, vel a corde, vel a pulmone ad pleuram: verbi gratia, quando peripneumonia mutatur in pleuritidem: in hoc casu reprimentibus æger necaretur, quia impetus est a parte nobili ad ignobilem: & reprimentia præterea prohibentur a virtute debili cordis, pulmonis, quatenus hæc viscera propter imbecillitatem facile suscipiunt. Quamobrem, si adest tussis, quæ tamen non fit ratione pleuritidis; si adest peripneumonia; si homines sunt obnoxii palpitationi cordis: significatur harum partium imbecillitas: ideoque tunc nullo pacto reprimẽtibus vtendum. Quoad vbi: patet, quod parti dolenti sint adhibenda medicamenta.

Expectorãtia. Si materia iam fluxa sit, at nondum impacta: si fuerit sanguis, præsertim feruens ac biliosus; exhiberi debent, [syrupus violaceus, iuiubinus, de capillis Vener. item iniubæ, sebesten, amylum, saccharum cãdum, amygdalę, semina frigida mai. & minora.] Si sanguis non sit ita feruens, his adiungemus [syrupum acetosum simplicem.] Si sanguis sit pituitosus; addemus [oxymel simplex, syrupum liquiritiæ, syrupum de farfara, loch de pino, loch de pulmone vulpis: & parabimus eclegma, e melle, e mulsa:] nam ratione sanguinis pituitosi opus est detergentibus. Si sanguis fuerit melãcholicus; aduertendum, an sanguis ille sit exustus, nec ne. Si exustus fuerit; addatis [syrupum de pomis

Cum aceto paratorum vsus vitetur vbi neruorum genus imbecillum est, in pueris, macilentis, nysteriis, &c.

simpl.

simpl. syrupum violarum, mucilagines feminis althææ, maluarum; addatis passulas, caricas.] Si non fuerit exustus; satis erit, vti medicamentis, quibus etiā vtimur ratione pituitæ, id est attenuantibus, ratione crassitiei. Hæc igitur sunt medicamenta, quibus vtimur pro euacuanda materia, in thorace & pectore exsistente. De [Vsu.] Dosis augetur vel minuitur, pro varia ratione indicantis: nimirum pro copia, caliditate, crassitie, tenuitate, viscíditate. Ratione ergo bilis, quę calida ac tenuis est, & proinde summæ actionis, ita præscribemus: [recip. syrup. viol ℥ j. ſ. sacchari candi violacei ℥ ſ. emuls. semin. melon. cucurb. ana ʒ iij. Misc. fiat lambitiuum.] Si sanguis fuerit pituitosus, crassus, viscidus, ita præscribatur: [recip. oxymelit. simpl. ℥ j. ſ. syrupi de farfara ℥ ſ. penidiorum ʒ iij. Misc. & fiat lambitiuum.] Quoad modum: lambitiuum potest esse magis vel minus liquidum. Minus liquidum conuenit, dum maior est resistentia, difficilior passio; vt si sanguis sit pituitosus & melancholicus: contra, si biliosus. Quoad quando agendum: his medicamentis vtendum, dum adest indicans, & nihil prohibet. Indicans adest, dum materia morbifica egreditur pleuram: hoc enim tempore materia mouetur in pulmones, & paulatim ope eclegmatum excernitur: non debet manere in thorace, quia orietur empyema. Lambitiuis igitur vtendum, quando materia egreditur pleuram; ergo quamprimum: nam in pleuritide inflammationis materia etiam inter initia resudat, sicut in ophthalmia. Quare inter initia eclegmatis vtendum, nisi adsit prohibens. Prohibet autem primum materia exsistens in toto. Male igitur quidam practici in prima visitatione præscribunt lambitiua: (sunt quasi fœminæ, isti Medici:) nam materia in toto exsistēs prohibet: eclegma enim exhibitū est in causa tussis; tussi autē agitantur pulmones, thorax, & pleura: ideoque si corpus sit repletum, maius fit nocumentum, ratione attractionis nouæ materiæ, quā iuuamentum. Quare & post venæ sectionem, & post leniens, lambitiua demum præscribi debent, potestque & sanguis vacuari, & leniens exhiberi, eodem die; nec enim cunctandum. Prohibetur etiam lambitiuum, a materia, quæ euidenter replet ventriculum, & præsertim a materia cibali. Hinc boni practici lambitiua exhibent ante cibum; & minimum per duas horas post cibum. Vbi agendū, patet: materiæ enim subsistentia indicat, medicamentum per os esse exhibendum.

Error quorundam

Tandem opus est medicamentis, quæ mineram seu materiam impactam vacuent; non potest autē vacuari, nisi mutetur in vaporem. Quare hæc medicamenta debent esse calida, tenuis substantiæ: hæc sunt mitia, mediocria, vehementia: quibus vtendum, prout materia postulabit. Inter mitia recensere licet, quæ proponuntur ab Hippocrate & Galeno, l.2. de rat. vict. num. [spongia madefacta in aqua calida, furfures, milium, althea, chamæmelum, fœnūgræcum.] Mediocre medicamentum, secundum Hippocratem, & Galenum loc. cit. confici potest [ex orobo: item ex anetho, hysso po, origano.] Vehementius medicamentum conficitur [e sale, dictamno Cretico, halcyonio, iberide & sinapi.] Quoad [quantum] agendum; ita pręscribi potest: [recip. furfurum M. ſ. orobi, milii, ana ℥ j. Misce fiat saccolus & applicetur.] Quoad modum: hæc medicamenta actu calida administrentur, modo magis, modo minus, pro resistētia. Forma potest esse inunctio, fomentum, ceratum, sacculus, vesica. Quoad quando agendum: his vtēdum, dum adest materia impacta, nec aliquid prohibeat. Prohibet autem materia exsistens in toto: licet enim ab initio quædam fiat resolutio, & medicamentum iuuare videatur, postea tamē nocet, quia pars laxior redditur, & fluxio augetur; quare totum ante omnia euacuandum, c.2. l.2. ad Glauconem. Præterea prohibet materia in thorace seu pectore exsistens, sed nondum impacta: hæc ergo linctuum ope primum vacuanda est; deinde accedendum ad materiam impactam. Vbi agendum patet: possumus enim resoluentibus vti & intus, & extra. Intus ea administrari debent, quæ sunt iucunda: nam virtus oris, & palati prohibet iniucunda.

Resoluentia materiam impactam.

Diæta, pro causę varietate variat. In biliosa pleuritide victus magis debet esse refrigerans, quam in pituitosa. Victus autem in hoc affectu inflammatorio non erit plenus, nam interficerentur ægri; sed tenuis: Dabitur ergo [ptisana colata, & parata potius sine carne. Licet exhibere panem, vel in aqua, vel in iure dilutissimo. Licet exhibere mulsam, & eam potius aquosam.] Nam beneficio huius victus, materia ex accidenti euacuatur: & virtus robusta solet permittere. De [vsu] ciborum. Quoad quantum agendum; pro actione materiæ morbificæ, & actione virtutis, oportet augere, & imminuere quantitatem. In pleuritide summa est actio materiæ, si copiosa est materia: quo ergo materia copiosior, eo minus cibi alimentalis exhibendum. Virtutis autem actio summa est, si debilis est virtus: nam virtus robusta est despicienda: quare virtute robusta exsistente, cibus admodū exiguus est exhibendus. Quoad modum: sit liquidior cibus, si maior resistentia materiæ. Quoad quando agendum: Hippocrates t.44. l.1. de rat. vict. proponit ptisanam, melicratum, & aquam, victum scilicet admodum tenuem, vsque ad nonum diem. Male ergo faciunt, qui illico deueniunt ad cibum plenum. Addit Galenus com.23. l.1. de rat. vict. si os madefiat, & sputum a pulmone prodeat; bonam esse, sorbitionem exbibere, & sorbitionis quantitatem augere. Et in comm.25. ait; quod, quo plus expurgatur materiæ; eo plus cibi sit offerendum, vsque ad indicationem. Et com.22. dicit: antequā appareat sputum, sorbitionem esse exhibendā exiguam. Et com.25. dicit: mane sorbitionē esse exhibēdam; vesperi autem cibum: sorbitio est victus magis tenuis; cibus, minus tenuis. Hæc ad methodum reuocanda. Dum est sputum, dum os madefit; virtus magis potest ad indicandum alimentum, quam materia morbifica ad prohibendum. Cōtra, dum non est sputum; materia morbifica magis potest ad prohibendum alimentum, quam virtus ad indicandum. Ratio: dum enim sputum adest, fit euacuatio materiæ morbificæ: & eo tempore, pręter id, quod minuitur materia morbifica, sputum etiam vacuatur per tussim, vt pulmones laborent; vbi autem labor, ibi non prodest fames. Præterea Galenus in cœna exhibet cibum minus tenuem; non quod hoc semper obseruandum sit: sed quod eo tempore consuetudo esset, vt liberalius cœnarent, quam pranderent. Respicit ergo Galenus ad consuetudinem; quæ non est indicans; sed signum manifestans nobis virtutem, quæ magis eo tēpore cibum potest regere. Quoad potum: Hippocrates com.40. l.3. de rat. vict. improbat [aquam crudam, quia non permeat. Coquenda igitur, & alteranda attenuantibus, aceto, hordeo, & similibus.] Admittitur etiam [vinum aquosum exiguum. Et com.2. atque 4. l.3. de rat. vict. videtur probare vinum dulce, sed non admodum crassum.] Hinc quidam satis fuoi in vino prębendo audaces. Igitur quoad vsum, & quando agendum; aqua est exhibenda tempore cibi, vt sit cibi vehiculum: & virtus non prohibet, plerunque in declinatione. Vinum etiam exhibendum tempore cibi, vt vehiculum: prohibet autem inflammatio: quare quandiu illa adest,

Victus.

Potus.

adeſt, non debet vinum exhiberi, com.3.l.3.de rat. vict.com.21.lib.eiuſd.magis enim nutrit vna potio mellis, quam duæ potiones vini aquoſi. Quare præſente febre, & exiſtẽte inflammatione, non debet vinum dari, ſed potio iam propoſita.

CAPVT IIII.

De Empyemate.

Nomen. Et empyema intelligimus illud vitiũ, in quo thorax repletur materia purulenta, ca.2.lib.2.meth.c.8.lib.5.meth. c.9.l.4.de cauſ. pulſ.com.aph.27.ſect.

Definitio. 6. Generatur hoc malum, quoniam pus pręter naturam replet cauitatem thoracis. Empyema ergo eſt conſtipatio cauitatis thoracis, prodiens a pure. Forma huius vitij eſt cõſtipatio: quare anguſtia determinata, ideſt, diſtincta ab obſtructione, & reliquis anguſtiæ ſpeciebus. Subiectum eſt thorax, vt obtinet cauitatem: nam ſi perpendatur thorax non ſecundum cauitatem, ſed potius quantitatẽ; empyema poteſt ſtatui morbus in magnitudine aucta.

Cauſa. Cauſa efficiens eſt materia purulenta: ad differentiam humoris, & aquoſitatis. Diſcurremus ergo circa pus: de quo Galenus agit, c.3.6.8.& 9.li.5. ſimp.& com.aphor.47.ſect.2.& cap.5.li.4.meth.& ca.16.l.11.meth. Per pus intelligimus contentum, non continens; & proinde miſtum a toto genere præter naturam: eſt enim opus prorſus inutile, & ſuperuacaneum; vt ratione agentis aliqua e parte ſit naturale, quatenus ad huius generationem concurrit, non modo calor præter naturam, ſed etiam calor naturalis. Eſt autem pus opus, quod ſequitur thoracis vel expulſionem, vel coctionem: Expulſionem, dum aliunde fluit, & non generatur in thorace: cum videlicet, propter copiam, & propterea ob errorem externum expulſio læditur, vt expultrix non poſſit expellere; ſicut contingit poſt anginam, poſt peripneumoniam, poſt pleuritidem; quando hæ inflammationes ad ſuppurationem deducuntur. Pus ſequitur coctionem; quoties generatur in cauitate thoracis. Vnde empyema, non ſemper ſequitur inflammationem; ſed quandoque generatur materia purulenta in cauitate thoracis, vt in deſtillatione a capite, vt colligitur e Galeno & Hippocrate, aph.30.& 38.ſect.7. in qua coctione & generatione puris, quandoque lęditur facultas, ob thoracis intemperiem, productam a materia deſtillante: ſed quandoque id fit, & potiſſimum ob errorem externum. Error externus eſt materia deſtillans: quæ, cum ſit excrementitia, non poteſt verti in alimentum, ſed mutatur in pus, quod tamen non legitimum eſt, ſed ſpurium; quemadmodum exquiſitum eſt pus, quod prodit a loco inflammato.

Quoad differentias a forma: conſtipatio eſt Ma-

Differẽtię. ior vel Minor. Quoad ſubiectum: thorax repletur, vel ſecundum Omnem cauitatem; vel ſecundum Partem, eamque Dextrã, vel Siniſtrã. Quoad cauſam efficientem: pus generatur vel Extra, vel Intra cauitatem.

Signa. Signa Galenus tradit ca.7.& 8.l.4.de loc.affec.& lib.2.prognoſt.com.60.& ſeq. In genere empyema cognoſcitur e ſenſu grauitatis, in profundo thoracis; e fluctuatione; e difficili reſpiratione, & cum aliquo fœtore; e tuſſi, quæ primo eſt ſicca, mox cum materia purulenta; e macie, & ſi progreditur, ſubſequitur hectica febris; a pure enim putridi vapores eleuantur, qui cor petunt, eiuſque ſolidã ſubſtantiã ponunt in calefacto eſſe. Quoad ſigna differentiarum a forma cognoſcitur maior & minor conſtipatio, e vehementia, & remiſſione ſymptomatum. Quoad differẽtias a ſubiecto: ſi pus, verbi gratia, ſit in cauitate dextra, patiẽs melius decumbet in dextra parte. Et, cum Auicenna, ſi applicabitis linteum madefactum thoraci, ſecundum vtramque partem, & dextram, & ſiniſtram; citius id exſiccabitur ſecundum partem, in qua eſt materia purulenta. Quoad differentias a cauſa efficiente: Si empyema ſuccedit anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; facile cognoſcitur pus eſſe legitimum, & extra genitum: ſi autem ſuccedat deſtillationi, oppoſitum ſtatuendum.

A forma non ſumuntur indicationes ex vſu. A ſubiecto non ſumitur indicatio, niſi vt roborentur thoracis viſcera. A cauſa efficiente, ideſt, a pure ſumuntur indicationes; quatenus eſt miſtum a toto genere præter naturam, lædens thoracem. Vt miſtum pręter naturam; oritur indicatio eradicandi, quia a toto genere eſt præter naturam. Si viſcidum; oritur indicatio detergendi: ſi acre; attemperandi. Vt lædit vehementer; indicat remedium vehemens: ad quam vehementiam reſpiciens Galenus, dicit interdum narcoticis eſſe opus. Vt lędit thoracem; indicat ut remedium tuſſiculare, ideſt, vacuans per tuſſim. — Indicationes.

Vitium in genere periculoſum eſt: dum enim materia a toto genere pter naturam in cauitate thoracis adeſt; niſi euacuetur ſpatio 40. dierum, actũ eſt. Quoad differentias formales; malum eſt periculoſius, ſi conſtipatio eſt maior. Quoad ſubiectum; malum periculoſius eſt, ſi tota cauitas afficiatur, quam ſi ſecundum partem fiat repletio: ſi repleta eſt ſiniſtra cauitas, periculoſius eſt vitium, ratione ſiniſtri ventriculi cordis. Quoad cauſam efficientem; malum eſt periculoſius, vt pus eſt magis putridum, vt eſt copioſius, vt acrius & viſcidius. Hinc Hippocr. aph.44.ſect.7.dicit; ſi effluat pus album, ægros periculum euadere. Adhęc malum eſt peius, vt pus magis hæret: vt vehementius lædit; vt extra thoracem generatur. Si empyema ſuccedat anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; peius eſt, quam ſi ſequatur deſtillationem. — Prognoſtica.

Quoad præſidiorum materias; patent e pleuritide: notanda quædam proponemus, circa ſectionem venæ, & ſectionem thoracis. Auicennas venam ſecat. Galenus autem cap.7.l.4.de loc.aff.ait, eos qui empyemate laborant, vires habere imbecilliores: quare non videtur adeſſe virtus permittens venæ ſectionem? Pro reſolutione ſciendum: ſi empyema fiat e deſtillatione, virtutem poſſe eſſe robuſtam. Deinde ſi fiat empyema ex inflammatione, id bifariam accidere poteſt: primum, ſi fiat ruptio inflammationis ante maturationem, antequam ſanguis e toto in pus conuertatur; & tunc adhuc eſt ſanguis, & propterea ſanguis eſt euacuandus: & virtus poteſt eſſe robuſta, quia malum non eſt admodum progreſſum, cum ſanguis nondum ſit in pus conuerſus. Et de hoc empyemate loquitur Auicennas: ideoque dicit; ſi apoſtema rumpatur ante maturationem, erumpit ſanguis; quare neceſſaria eſt venæ ſectio. Sed ſi ruptio fiat poſt maturationem, tunc non adeſt ſanguis, ſed pus: ergo non eſt ſanguis vacuandus: & virtus tunc eſt debilis. Et ad hoc empyema reſpicit Galenus. Sectio thoracis eſt materia vehementis remedij, vacuantis pus. Vnde Auicennas ait; ſi materia purulenta ſit copioſa, vt non poſſit 40. diebus euacuari, thoracem eſſe perforandum. Et Galenus com.aphor. 27.ſect.6. probat thoracis vſtionem, perforationẽ, dum eſt pus plurimum, vt euacuari non poſſe videatur. Dum ergo pus affectum eſt vitio vehe- — Venæ ſectio. — Thoracis perforatio.

menti,

menti, neque debilimus auxilijs cedit, oportet ad vstionem confugere: nisi enim fiat euacuatio spatio quadraginta dierum, nulla est spes salutis. Quoad viam: & primo, quoad [quantum agendum:] si fuerit summa actio puris; confertim pus est euacuandum: sed quia virtus est debilis, sensim id, & pluribus vicibus præstare oportet, vnde Hippocrates cognoscens virium infirmitatem, dicit; qui suppurati sunt, siue vrantur, siue secentur, si pus vniuersum fluxerit, omnes moriuntur. aphori. 27. sectio. sexta. Quoad [modum:] si vehemens puris est resistentia, secet vel ferro candente: &, si virtus sit debilis, foramen non sit admodum amplum: amplius, si non ita debilis. Quoad [quando agendum:] sectio vel vstio instituenda, quando adest præsentia indicantis, idest, quando non potest pus expurgari spatio quadraginta dierum. Quoad [vbi agendum:] pro varia substentia thorax aperiri debet, modo in dextra, modo in sinistra parte. At ossa prohibent: idcirco perforatio est facienda inter costas. Virtus etiam medullæ spinalis, & viscerum prohibet: vnde perforatio facienda est, inferne sursum numerando, inter tertiam, & quartam, vel quartam potius, & quintam costam; ratione viscerum: præterea perforatio debet esse remota a spinali medulla, per tres digitos, citra extremitatem costarum. Hæc de chirurgia.

Expurgantia pus e cauitate thoracis.

Medicamenta communia supponimus. Ergo proponemus tantum medicamenta respiciētia pus in thorace existens. Pus ante quadragesimum diē est vacuandum, ne cogamur ad perforationem confugere. Animaduertendum igitur, num pus moueatur, vel quiescat. Si moueatur; quandoque mouetur ad vnam partem, quandoque ad aliam. Si moueatur, verbi gratia ad aluum: exhibeatur [mānna, mel violatum solut. tandem agaricus: probantur etiam clysmi e melle rosac. & ptisana; mel enim rosaceum detergit, ptisana detergit, & acrimoniam puris attemperat, ne intestina abradantur.] Si ad renes impetum habeat: exhibenda diuretica, [ceterach, petrosel. asparagi, feniculum, & alia diuretica valentia: quibus mitiora permisceantur, ratione acrimoniæ puris, vt sunt syrup. de capillis Ven. semina frigida.] Si pus impetum habeat simul, & ad renes, & ad aluum: maxime probatur [ius galli, mediocriter antiqui, cum melle rosato, vt fiat euacuatio per aluum, & cum diureticis, vt fiat euacuatio per renes.] Si ad pulmones impetum habeat: oportet vti [loch de pulmone vulpis, oxymelite simpl. & scillitico, potest aliquid mannę addi; & ratione acrimoniæ puris aliquid syrupi violati, nonnihil liquiritiæ.] Si motum habeat ad cutim: post perforationem maxime probatur [mulsa, modo magis, modo minus diluta, pro viscidita-te, & acrimonia puris.] Si denique conquiescat materia purulenta, idest, non habeat impetum: applicari debent [althæa, ol. lil. alb. cerine, emplastrū sacrum, & similia, quæ possunt materiam impactam attenuare, & dissoluere.] Quod si ob puris acrimoniam dolor sit intensissimus, Auicennas stupefacientibus vtitur, sed cum moderatione, ne respiratio reddatur difficilis. Possumus ergo vti [seminibus pap. albi, non vltra ℥ iij. vel iiij. idque in dolore vehementi.]

Narcotica

Diæta.

Diæta ad proportionē respondebit. Quare si pus impetum habeat ad aluum; cum cibis [betam iscenda, & alia lubricāria: possumus etiam cibarijs addere, mel, caricas, passulas, vt aluus fiat lubrica.] Si ad renes impetum habeat; cibis permiscenda [semina melonum, petroselinum.] Et sic de alijs. Potus similiter præstituendus: &, nisi sit febris, vinum exhibere licet.

CAPVT V.

De Peripneumonia.

Nomen.

Peripneumonia pene, vt pleuritis curatur: quare de ea pauca. Intelligimus autem inflammationem pulmonis, capite secundo, libro secundo. ad Glaucon. Generatur hoc vitium, quia sanguis fluit in pulmones, & ita agit in pulmones, vt calefiant, & tumeant. Peripneumonia ergo est tumor calidus pulmonis, procedens a sanguine. Forma est tumor calidus: vnde pulmones in peripneumonia afficiuntur duplici morbo; in aucta magnitudine, quia est tumor; & in intemperie, quia est tumor calidus. Subiectum est pulmo; non pleura, vt in pleuritide. Causa efficiens est sanguis, quia affectus est inflammatorius. capite secundo, libro quarto. de præsag. puls. capite nono, libro secundo. loc. affe. Vt plurimum peripneumonia fit a sanguine pituitoso, quamuis possit etiam alius esse sanguis: sicut pleuritis promptius fit a sanguine bilioso, cap. 10. lib. 2. de cris. ca. 12. lib. 4. de caus. puls. pulmo enim laxus est, & bilem susceptam non facile detinere potest; pituitam autem vtpote viscidam, facilius. Cęterum, cum sanguis, peripneumoniæ causa, sit mistum præter naturam, lædens pulmones: quatenus est mistum; potest esse quilibet sanguis, sed præcipue pituitosus. Quatenus præter naturam; peccatum sanguinis esse potest secundum formam, si sit putridus; secundum quantitatem, si copia peccat; secundum qualitatem, & primam, & secundam, tum alteratricem, tum motricem; sicut declarauimus in pleuritide. Vt autem hic sanguis læditur; lædit potius vehementer. Vt lædit pulmones; eos vel Totos, vel secūdum Partem lędit.

Definitio.

Causa efficiens.

Differētiæ.

Quoad differentias a forma: vt peripneumonia est tumor calidus, differentia est secundum Magis, vel Minus. A subiecto: pulmo Totus, vel secūdum Partem afficitur. Ab efficiente: sanguis est Purus, vel Permistus. Item, sanguis vel Attrahitur a pulmone, vel Transmittitur in pulmonem; & vel a Toto, vel a Parte.

Signa.

In genere peripneumonia indicatur e respiratione, dolore, tussi, pulsu vitioso, febre assidua, & colore maxillarum mutato. capit. 9. libr. 2. loc. affect. cap. 7. lib. 4. de loc. aff. cap. 2. lib. 4. de præsag. e puls. capite 12. libro 4. de caus. pulsuum. Respiratio difficilior est, quam in pleuritide; nam maior est necessitas euentandi caloris. Dolor, ad differentiam pleuritidis, est grauatiuus, & satis remissus, non cum sensu punctionis. Ideo estote diligentes: nam interdum medici vocant peripneumoniam, pleuritidem obscuram, & interdum putant esse flatus: vnde ægri vinum bibunt, & moriuntur; sicut accidit Fallopio. Tussis molestior est, quam in pleuritide; quia primario afficitur pulmo; in pleuritide per consensum. Pulsus est mollis, velox, creber, inæqualis; qui quandoque magnus videtur, nam vehementer percutitur arteria, sed est tamen languidus, quia vis seu facultas frangitur. Facies denique est rubicunda, ob euaporationem sanguinis in caput. Quoad differentias a forma: symptomata vehementiora, indicant affectionem vehementiorem. Quoad differentias a subiecto, si afficiatur totus pulmo, dolor ille grauatiuus, omnes partes thoracis occupabit. Quoad differentias a causa efficiente: quis nam sit sanguis peccans, cognoscetur e traditis in pleuritide.

Indicationes.

Quoad præsidia, secundum Auicennam, & Rhasim, eadem est cura peripneumoniæ, & pleuritidis:

vt

vt differentia tantum sit ratione subiecti. Hic ergo indicatio oritur corroborandi pulmones.

Prognostica. Malum autem hoc maxime est periculosum: cũ enim sanguis vehementer lædat & summæ sit actiuitatis, ac resistentiæ; si contingat virtutẽ esse debilem; vt tum prorsus est lethale, solis sacerdotibus relinquendum. c. 5. l. 10. meth. Quoad differẽtias formales. vt tumor est maior, ita peius vitium. A subiecto: maximum periculum, si totus pulmo afficiatur. Ab efficiente: vehementia sanguinis põderanda, vt in pleuritide: vbi notandum, peripneumoniam a sanguine bilioso, quæ raro fit, esse periculosissimam; solet enim interdum fieri, ob bilis copiam, & crassitiem, & ob pulmonis imbecillitatem: quæ pessima sunt.

Curatio. Quoad materiam chirurgicam: Rhasis in principio basilicam secat: deinde curat malum: vt pleu-
1 ritidem. Vnica enim basilica in peripneumonia est secãda, & quidem statim; nam sanguis est affectus vitio vehementi, & vehementer lædit pulmones: prætereà virtus in peripneumonia, quamuis robusta, cito tamen succumbit; contra, in pleuritide. Quoad quando: adest indicans, sanguis vehementer lędens, & imminet virtutis lapsus: ergo quam-
2 primum vena secanda. Quoad vbi: sanguis subsistentiam habet circa pulmones: ergo basilica aperienda. Medicamenta conueniunt, quæ in pleuritide: differentia est secundum magis & minus: nam sanguis magis lædit in peripneumonia, quam in pleuritide: quare omnia sunt vehementiora. Præterea discrimen est in loco affectu: in pleuritide læditur pleura; in peripneumonia, pulmo. Ideoque medicamentis miscenda sunt, quæ pulmonem respiciunt, vt sunt [pulmonaria, pulmo vulpis puluerizatus.] Reliqua petenda e capi. de pleuritide,
3 & de tussi. Idem de diæta iudicium: præcipue in peripneumonia a [vino] abstinẽdum, magis enim nocet, quam in pleuritide, quia est inflammatio visceris nobilioris, quod malam suam affectionem cordi communicat.

CAPVT VI.

De Sputo sanguinis.

Nomen. SPutum sanguinolentũ, est malũ frequens, quod multos iugulat ob medicorum inertiam: ideo de hoc malo diligẽter tractabimus. Potest aũt dupliciter fieri sputum sanguinolẽtũ: non principaliter, cum succedit inflãmationi, verbi gratia, quando in pleuritide sputum cruentum eijcitur; & de hoc non loquimur. Secundo igitur modo per sputum sanguinolentum intelligimus sanguinem, per os egredientẽ, & immediate prodeuntem e vasis sanguinem detinentibus: ad differentiam sputi cruenti non principalis, quod fit, dũ sanguis non immediate e vasis exit, sed e capacitate membri. Generatur malum hoc, dum causa aliqua præter naturã occurrit vasis sanguinẽ continentibus, ita ea afficiens, vt facultas retẽtrix vasorum non possit sanguinẽ retinere, vnde per os egredit.

Definitio. Hic ergo sputum cruentum, est exiens sanguis oris, procedens a læsa retẽtione vasorum sanguinem continentium. Forma est exiens sanguis, cap.

Forma. vlt. lib. de diff. sympt. capi. viii. libro 3. de sympto. caus. cap. 2. lib. 5. methodi. Est exiens mutatum: nõ morbus, nõ causa, sed symptoma, non actio læsa, non qualitas, sed casus; & cum exiens mutatum possit esse varium, hic est sanguinolentũ: vbi per sanguinem intelligimus & venalem, & arterialem, ad differentiam alterius materiæ, q̃ potest egredi. Subiectum, per quod egreditur, est os: ad

Subiectum. differentiam sanguinis egredientis per nares, vel per alias partes. Hoc exiens a toto genere est pter naturam, ratione loci, quia sanguis per os egreditur; ad differentiam sanguinis per vterum excũtis, is enim locus a naturã destinat⁹ est sanguini exeũti, ideoque illa excretio non est præter naturam ratione loci. Non tamen sputum sanguineum toto genere præter naturam est, omnibus modis, & simpliciter: quia interdum egreditur sanguis non putridus; interdum critice per os egreditur: dicit̃ ergo toto genere præter naturam, ratione loci.

Causa efficiens. Causa efficiens, est læsa retentrix vasorum sanguinis. Quare duo explicanda: primo, quæ nam fit causa læsæ retentionis: secundo, quæ sit causa ob
1 quam vasa, sanguinem detinentia, afficiantur. Causa ergo læsæ retentionis est id, a quo pendet exiẽs hoc mutatũ: quod cũ sit symptoma secũdũ, necessario dependet a primo, [(primum symptoma est actio læsa, q̃ immediate morbũ sequit̃: secũdũ est tum qualitas mutata, tum exiens; quæ a primo dependent.)] Primum symptoma est actio: q̃ multiplex esse potest: attractio, retentio, concoctio, expulsio. In definitione proposuimus retentionem, non alias actiones; nam hæ vasa a natura genita sunt ad sanguinem detinendum; ideoque si cõtinga, vt horum vasorum lędat̃ retentio, egredit̃ sanguis. Lędit̃ aũt retentio, non ob errorem externũ, sed læsa retentrice, eo modo, quo facultas lædi potest, i. quatenus vas, sanguinem continens, quod est sedes facultatis retentricis, afficitur aliquo mor-
2 bo. Nam in sputo sanguineo, necesse est vas affici aliquo morbo. Hic morbus quandoque est mala compositio, nonnunquam soluta vnitas. Mala cõ-

Ἀναστόμωσις. positio est duplex: primum Anastomosis, i. apertio immodica præter naturam orificiorum vasorum: qui morbus pertinet ad conformationẽ, vt cõsistit in meatu. Anastomõseos huius causa interna, est sanguis copiosus & calidior, qui sui copia & caliditate quãdoq; pter naturã orificia vasorũ aperit. Externa causa esse põt balneum aquæ dulcis, item aloe, &c. Alter morbus pertinens ad malam com-

Διαπήδησις. positionem, est Diapedesis, i. raritas præter naturã meatuum, qui pertinent ad tunicas vasorũ. Huius morbi causa potissimũ esse solet sanguis tenuior, serosior. Hi duo morbi sunt malæ cõpositionis, vt expresse Gal. in li. de diff. morb. asserit. Interim tñ Gal. c. 1. l. 3. meth. vt̃ anastomosin, & diapedesin referre ad solutam vnitatem: vbi sciendum, hos ipsos morbos nõ quidem esse in soluta vnitate, sed posse esse causas solutæ vnitatis: hæc enim fieri põt, ex immodica apertione, & raritate; cum nõ infrequens sit, vnum morbum sequi alium. Tandem est alius morbus, soluta vnitas: a Galeno loc. cit. dicit̃

Διαίρεσις. διαίρεσις, idest, dissolutio. Huius solutæ vnitatis causa interna, põt esse sanguis copiosus & flatulentus, qui facit solutam vnitatem non quamlibet, sed ruptionem: fieri item potest soluta vnitas a sanguine acri, qui abradendo efficit solutam vnitatem: vnde hæc soluta vnitas nõ est simplex, sed necessario habet aliquid permistum, s. deperditionẽ substantiæ partis: & hæc causa potissimũ est pituita salsa. Causa externa, potest esse quælibet primitiua, quæ cum impetu agit; siue sit, v. g. pondus onerosum, siue vox immoderata, vel q̃libet alia externa causa, quæ aut contundendo, aut incidendo, potest vasorum vnitatem soluere. Per vasa autem continentia sanguinem, intelligimus vasa pertinẽtia ad pulmone, ad guttur, ad os, ad caput, ad ventriculum, ad hepar, ad lienem, ad vterum. Anastomosi magis obnoxia sunt vasa calidiora & humidiora, q̃ promptissime afficiuntur & reserãtur. Diapedesi obnoxia sunt tenuiora. Quoad diæresin; si vasa fuerint

tenuia

tenuia, & mollia, propritissime abraduntur, & franguntur a causa extrinseca: si crassa, & dura facilius dissoluũtur, ab interna causa, verbi gratia sanguine repente, flatulento, nam vasa dura quia non possunt extendi, rumpuntur.

Differẽtiæ. Quatenus sanguis exiens est mistum: potest esse Sincerus sanguis, vel Permistus cum alijs humoribus. Vt autem est præter naturam, secũdum formam vel est Putridus, vel Non: secundum quantitatem, Magis vel Minus copiosus: secundũ qualitatem, Primam quidem, calidus est, vel frigidus; secundum qualitatem Secundam; est huius, vel illius coloris, odoris, saporis, &c. Præterea perpendere oportet motum: vbi respiciendum ad modum, & ad terminũ a quo. Ad modũ, vt egreditur Critice, vel Symptomatice: item, cum Sputione, cum Screatu, cum Tussi, cũ Vomitu. Quoad terminũ a quo; differentiæ oriuntur, vt prodit sanguis a Vena, vel ab Arteria; & vel pulmonis, pectoris, gutturis, oris, capitis, ventriculi, iecoris, lienis, vteri. Quoad differentias a causa symptomatis: fit exitus sanguinis, vel ob Malam compositionem, vel ob Solutam vnitatem: si ob malam compositionem, vel Anastomosin, vel Diapedesin: si ob solutã vnitatem, vel Simplicem, vel Cum Deperditione partis, vt quando fit ex abrasione.

Signa. In genere vitiũ hoc est manifestũ. Quoad differentias symptomatis huius, vt est mistũ; num sanguis per os egrediens sincerus sit, an permistus cũ alia materia; oculis conspicitur. Quatenus autem est præter naturam, & primo secundũ formam: an sanguis sit putridus, nec ne; odor indicat, & sapor, de quo conqueretur ægrotans. Quoad vitiũ secundum qualitates primas, & secũdas: sanguinis sputũ in genere seipsum manifestat, an calidum, crassum, magis vel minus rubicundum, huius, vel illius, odoris; quę vel ex ægri relatione, vel aspectu, manifesta fiunt, verbi gratia si calidum erit, ægrotus dicet, se plenius sensum caliditatis: crassities, & color oculis cognoscuntur. Quoad modũ sanguinis egredientis; cognoscendũ, an exeat vel per simplicem exspuitionem, vel per screatum, vel per tussim, vel per vomitum. An vero exeat per viam crisis, vel non; cognoscitur e tolerantia ægri: nam si exiens est criticũ, ægri facile tolerant: & si quandoque contingat in febribus putridis, in ardẽtibus, signa erunt coctionis: si contra, erit symptomaticũ exiens. Circa terminum a quo, cognoscendum, an egrediatur a vena, vel arteria, capite secundo, libro de atrabil. si ab arteria prodeat, sanguis est admodũ calidus, satis tenuis, potius flauus, quam rubicundus, & saltu quodam impetuoso exit: contra, si a vena. Deinde etiam cognoscendum, a qua parte sanguis prodeat. Si ergo egrediatur e pulmonũ vasis, non nisi per tussim excerni potest; nullus dolor erit, quia pulmo sensu caret, & præsertim eo sensu, ob quem dolor oboriri potest. Si a pectore prodeat, egreditur quidem cum tussi, sed potest esse dolor, quia pectus, seu thorax non caret sensu tactus; Potest etiam fieri, vt prodeat a capite, & tussi excernatur, sine dolore. hinc si contingat, vt sanguis in capite existens, descendat in pulmones, & hinc per tussim, ac sine dolore per os egrediatur; aderunt signa capitis male affecti. Si autem prodeat a pulmone, non adsunt signa malarum aliarũ partium. Et præterea accidere potest, vt simul cũ sanguine egrediatur pulmonis substantia; & tunc sanguis procul dubio a pulmone prodit: sed hoc rarissimum est. Oportet autem diligenter obseruare quæ per tussim excernuntur: nam interdum pituita crassa, & viscida tussi ejicitur, habens sanguinem permistum: vt aliqui interdum suspicentur, substantiam illam albicantem esse substantiam

A qua parte sanguis prodeat.

pulmonis; at hoc falsissimum est; nam in pulmonis substantia nõ est viscidita. Præterea, cum hoc sit rarissimum cognoscitur sanguis prodire a pulmone, quoties est spumosus; nam a capite spumãs esse non potest. Sed dubitatur, cur non sanguis etiam a capite in pectus descendens, spumosus fiat? nam spuma fit e materia humida, & vaporosa, concurrente, vel calore, vel motu, vel vtrisque. Si ergo sanguis a capite in pectus destillet; adest materia humida, scilicet sanguinea, & materia vaporosa, scilicet aer, qui assiduo inspiratur, & exspiratur; adest etiam motus; nam sanguis a capite in pectus descendit, & a pectore in os ascendit, ideoque adest motus: in eo etiam loco calor est: præterea dum sanguis tussi expellitur, necessario generatur spuma. Sed respondendũ; spumosum sanguinem, differre a sanguine cũ spuma. Sanguis spumosus est, qui secundum omnes sui partes, & internas, & externas, est refertus spuma: & hic solum a pulmone prodit. Sed si spuma sit in sanguinis superficie, hic a capite procedit, & potius dicitur cum spuma, quam spumosus. Quare sanguinem sputo reiectum, diligẽter virgulto agitatum lustrare debetis. Si a pectore prodeat sanguis, non est spumosus, ob rationem dictam: non copiosus, non admodum feruens: at quia a pulmone, est ferues: prçterea sanguis erit nigricans (qualis a pulmone non prodit,) & quandoque grumosus, quia egreditur venas pectoris, & per moram aliquantulam grumescit: possunt etiam apparere noxæ circa thoracem, verbi gratia si prægressa sit aliqua causa percutiens thoracem, & subsecutum sit sputum sanguinolẽtum. Si prodeat a gutture; egreditur cum screatu: adest quoque tussis, sed exigua. Si ab ore; egreditur simplici exspuitione. Si a capite, frequens est screatus, titillatio quædam est in gutture: sanguis est cum spuma, non spumosus. Aetius addit, præcedere dolorem capitis, grauitatem, & calorem capitis, vertiginem, ebrietatem, plagam capitis. Si prodeat a ventriculo, sanguis est exiguus, nam paruæ sunt ventriculi venæ: egreditur cum vomitu: mistus est cum pituita, nam hæc in ventriculo generatur. Si prodit a iecore, vel liene, cum vomitu excernitur, quia primũ petit ventriculum, sed est copiosus: & quidẽ, si e liene, nigricans est, possuntq; adesse lienis vitia: cõtra, si a iecore. Si prodeat ab vtero, varius est sanguis, prout varia est materia illa menstrualis; adsunt indicia affecti vteri; est tempus, quo alias fluere menses consueuerunt, iam tamen suppressi sunt, vnde tale sputum succedit. Quoad signa causarum: anastomosis cognoscitur, quia egreditur sine dolore: pręcesserũt, vel adsunt causæ, quæ possunt anastomosin efficere, verbi gratia si sanguis in corpore sit copiosus, calidus; si prægressus sit vsus immoderatus balnei aquæ dulcis. Diapedesis cognoscitur, quia est sine dolore, & sanguis necessario exiguus, tenuis, serosus. Diæresis cognoscitur, quia dolor esse potest præsens, qui fit, non ratione corporis proprij, vel venæ, vel arteriæ, (vt in methodo anatomica docuimus) sed propter partes vicinas, & potissimum propter externas membranas, quæ neruosæ sunt: cognoscitur etiam, quia per initia sanguis exiguus egreditur; at quia diæresis in dies augetur, copiosior etiam tũ exit sanguis, & confertim, cum impetu. Si forte diæresis producatur a causa abradente, verbi gratia si causa abradẽtes sit salsa pituita, adest catarrhus salsus a capite in pectus, cui succedit sputum sanguinolentum; tunc enim suspicio esse potest, dieresim a causa abradente esse excitatam. Si fiat diæresis a causa frangente, ab incidente pũgente, & similibus, citra abrasionem; judican-

Dubitatio.

Solutio.

Causarum signa.

dum diæresin esse simplicem, nô cum deperditione substantiæ.

Indicationes.

Cum autē exiens sanguinolētum oris, procedat a læsa retentione: ob id oculi dirigēdi sunt ad Sanguinem, & ad læsam Retentionem: capit.5.13.14. libro 5.metho.cap.4.lib.7. κ.τόπ. Sanguis pro vario peccato varia indicat: copiosus, imminutionē; calidus, refrigerationem; tenuis, incrassationem: ratione motus, oportet reuellere, intercipere. Et cum sanguis vehementer lædat, opus est vehementi remedio. Retentio, vel retentrix læsa, nihil ex vsu indicat. Anastomosis autem indicat astringentia: diapedesis, condensantia: diæresis, vnientia, & agglutinantia: quandoque autem dum scilicet in diæresi adest etiam perditio substātiæ partis, quando fit propter abrasionē, tunc præter vniens, opus est etiam sarcotico, regenerāte quod est deperditū.

Prognostica.

Cęterum sanguis per os egrediens, quicunque fuerit, malus: aphorism.25. section.4. Auicennas, ait, non omne sputū sanguinis esse timorosum, sed quoddā esse cū sanitate: vbi scilicet intelligit sputū cruentū, non principale. quod apparet in inflammationibus: in pleuritide enim, verbi gratia si adest sputum sanguineū, est potius bonū, & significat ruptionem apostematū. Galenus autē loquitur de sputo sanguinis principali: de quo, & nos agimus. Hoc in genere non vacat periculo: quod tamē pro vi differentiarum variat. Nam quoad sanguinem, malum est periculosius, si sanguis sit putridus: copiosus, calidus, tenuis: flauus, salsus, spumosus, cū tussi. Ratione loci: vitium est periculosius, si ab arteria, quā si a vena, cap.7.lib.5.meth. Periculosum est hoc malum, si a pulmone: nam si subsequatur inflammatio, in totū ægrotantes nō possunt sanari, capit.14.libro 5.meth. Minus periculosum, si ex alijs partibus; vnde Hippocrates aphoris.37. sect.7. ait, qui euomunt sanguinem, sed sine febre, malū est non admodum periculosum. Diapedesis minus periculosa: magis anastomosis: maxime diæresis, & potissimū, si fiat ex erosione. Præterea Galenus cap.14.libr.5.meth.ait, incisionem, & fractionem posse curari: at si fiat diæresis a causa abradente, impossibile esse, vt in totum sanetur: vt fusius explicabimus in serm.de phthisi.

Huic medicus ita occurrat, ne subsequatur inflammatio.

Curatio. Venæ sectio.

Quoad materiā chirurgicam: venæ sectio conuenit, quia adest indicās, nimirū sanguinis peccatum vehemens; non tamen semper omnibus modis, sed quandoque copia, interdū solo motu, seu impetu, ad vasa vel huius vel illius partis. Interdū autem virtus prohibet, vt in muliere illa Romana, quæ per quatriduū ieiunarat, cap.13.lib.5.meth. Si igitur permittat virtus, sēper vena aperienda. [Vsus.] Auicennas in plethora aperit saphenam, postea basilicā. Sanguis enim in illa repletione habet subsistentiā supra, & infra iecur. Quoad [quādo agendum,] primū tundit saphenam: nam in sputo sanguinis opus est reuellere, & reuulsio potentior est ad magis longinqua facta: propterea vena remota primum aperitur, deinde proxima. Addit Auicennas in sputo sanguinis e catarrho non valde bilioso, opus esse statim phlebotomare. Hic proponuntur quid agendum, & quando. Quid agendum; dum ait, esse venam secandam, in sputo sanguinis non valde bilioso, ad differentiam valde biliosi; nam in catarrho valde bilioso, non est secanda vena, sed oportet purgare, iuxta Hippocratis sententiam: si talia purgantur, qualia, &c. Quoad [quando;] dicit statim: nam adest indicans: vnde si nihil prohibeat, quamprimum est secanda vena. Addit Auicennas, in sputo sanguinis a pulmone; secandam esse basilicam partis solutæ vnitatis, & phlebotomiam fieri debere subtilem, ac interpolatam tribus horis, pro conseruatione virtutis. Hinc etiam Galenus, cap.8. libro 5.meth. in sputo sanguinis a fractura vasorum pulmonis quamprimum incidit venam internam, & bis, terve vacuat, causa reuulsionis, posteriori etiam die venam secat; si fortis fuerit virtus. Ex his verbis colligitur quantum agendum, quando, & vbi. Quoad [quantum agendum;] Auicennas proponit phlebotomiam subtilem, per quam non intelligit foramen paruū, hoc enim a tenuitate, & crassitie sanguinis indicatur, sed intelligit venæ sectionem talem, in qua, licet sanguis copia peccet, verbi gratia, ad lib.ij. tamen non educitur vna vice ad lib.ij. sed in parua copia, & vicibus pluribus. Causa huius præcepti est: quia in sputo sanguinis, necessario semper sanguis peccat secūdum motum, & interdum secundum copiam. Ergo semper indicatur remedium reuulsorium; & interdum vacuans. Sanguis ratione copiæ magis potest; ratione motus, minus: nam sanguis copiosus, & præsens actu operatur; ratione motus operatur tantum sanguis proximus vasi affecto, non remotus. Cum ergo non ita vigeat sanguinis vehementia, ratione motus; iccirco Auicēnas sanguinem educit in parua copia, & vicibus supplet. Protinus autem secat venam, quia sanguis vehemēter peccat, & adest præsentia sanguinis vehementer peccantis. Si contingat, vt perseueret hoc vitium vehemens: etiam sequenti die adest præsentia, idcirco; vena tunc etiam aperienda. Quoad [vbi:] vena cubiti interna, eiusdem lateris aperienda; prout vas pulmonis afficitur secundum partem dextram, vel sinistram. Hinc Galenus com. aphor.32. sect.5. in vomitu sanguinis ob suppressionem mensium, secat saphenam; quia respicit ad subsistentiā, quæ sequitur essentiā indicātis, id est, impetum sanguinis. Quoad reliquam materiam chirurgicā, Galenus in fine lib.1. ad Glauc. si sanguis a liene prodeat, cucurbitulam magnam sinistro hypochondrio adhibet: si a iecore, dextro.

Cucurbitula magna.

Galenus cap.14. libr.5. meth. in sputo sanguinis imminente, e catarrho, quamprimum probat medicamentū [ex aloe, e scammonio, e colocynthide e ex agarico, e bdellio, & gummi Arabico:] vt plura excrementa possint euacuari. Sed cum aloe aperiat venarum orificia: ego nescio, an in sputo sanguinis liceat vti tali remedio. Et augetur difficultas, quia Galenus hæc medicamenta quamprimum exhibet, etiam ante coctionem; non tātum aloem, sed etiā colocynthidem, medicamenta vehementissima. Sed methodus Galenum tuetur: non enim de sputo sanguinis præsenti loquitur; sed de imminenti, non e qualibet causa, non ex anastomosi, non e copia sanguinis, sed e catarrho, in quo ob materiam acrem imminet sputum sanguinolentum ex abrasione: materia enim catarrhalis est acris, peccat in qualitate: ergo non imminet apertio, sed abrasio. Proinde medicamentum ex aloe confici potest, quia non est apertio actu, sed est periculum abrasionis. Ob eandem causam ante coctionem exhibet medicamentū electiue purgans, in principio, cruda adhuc existente materia: adest enim indicans, quod magis potest quam prohibens. Indicans est succus vitiosus, qui potest esse in causa abrasionis, & sputi cruenti, & tunc malū esset insanabile: ergo materia, quæ potest esse in causa mali insanabilis, vehemens est, & multum potest; & quidem magis quam furiosa: nam furiosa hinc, & illuc mouetur, vt periculum sit, ne petat partem principalem, quam si petat, actum est: interdum autem non petit partem principalem, quod si fit, non est periculum mortis. Sed materia hæc catarrhalis, quoties excitat sputum sanguinis, excitat vitium necessario mortale. Cum igitur materia furiosa magis possit ad indicandum, quam

Medicamēta, ratione totius.

Expurgantia materiā acrem.

eius

eius cruditas ad prohibēdum: multo magis coctio negligēda est in sputo sanguinis e mordacibus succis, præsertim dum imminet abrasio. Quamobrē in sputo sanguinis præsenti, & imminenti, quamprimum, non exspectata cōcoctione, pharmacum soluens est propinandum: quia materia catarrhalis, quæ abradit, vel abradere potest, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum.

Sequuntur medicamenta magis determinata. Hæc respiciūt, vel materiam catarrhalem, vel sanguinem. Materia catarrhalis perpenditur, vel vt fluit, vel vt fluxit. Si fluit, cum Galeno c. 13. lib. 5. meth. oportet vti [theriaca, sed recenti, v.g. quatuor mensium: quod si recentis copia non sit, vtamur Mithridatio recenti: si nec hoc præsto sit, vtamur requie Nicolai, Philonio Rom. quæ tamen duo non debent ita recentia esse, sed vnius anni.] His enim vtimur ratione materiæ fluentis; & iam supponimus totum esse vacuatum. Dum igitur corpore vacuato materia adhuc fluit; oportet intercipere, crassefacere, medicamentis propositis. Si ob defectū theriacæ & Mithridatij cogamur, vti Philonio; nō sincero vti debemus, sed permiscebimus [saccharum rosaceum, vt maior sit dosis sacchari ros.] Quod si tantus non sit impetus materię fluētis: possumus vti [saccharu rosaceo, vel eiusdem anni, vel etiam antiquo, cū bolo Armeno.] VSVS. Quoad [quantum agendum,] ita præscribatur [℞. theriacæ recentis ʒ j. fiant bol. i.] Vel: [℞. Philonij Rom. saltem vnius anni ℈ j. sacchari rosati ʒ ij. Misce.] Sequens magis tutum est, & frequentius potest exhiberi: [℞. sacchari antiq. rosat. ℥ j. boli Arm. ℈ j. Misce: exhibeatur hoc duabus vicibus.] Quidam imprudentes Medici describunt electaria adeo crassa, & dura, vt sint instar lapidis: & hi a pharmacopolis deridentur. Ideo si ob summam materiæ indicantis actionem, cogamur vti bolo Armena in magna copia, & permisceatur saccharum rosaceum; debemus etiam addere aliquod medicamentum liquidius, vt electarium possit deuorari. Si igitur scopus sit incrassandi, vt materia fluens intercipiatur: permisceri possumus [syrupum de rosis siccis, vel syrupum myrtinum.] Porro Galenus theriacam, gratia interceptionis, exhibet post clysteres acutos: quia alias materia in toto existēs prohibet: quare prius vacuanda: & cum non semper medicamenta per os exhiberi queant, sed administrandi clysteres acuti; & post clysmos vti oportet intercipientibus. Præterea Galenus exhibet theriacam (quod etiam in reliquis intercipiētibus obseruandum:) non modo post acres clysteres, sed etiam post ligaturas artuum: reuellebat enim materiam ad partes longinquas viliores. Post, capiti [stercus columbinum,] applicabat, volens in primis diuertere materiam, quæ est in capite, & ab hoc fluxura erat. Nō autem oportet statim cōfugere ad theriacam: ideo Galenus exhibebat theriacam, quando ægrotantes debebant dormire: ratio est, quia tempore somni adest materia descendens: ergo est præsens fluens; neque adest prohibens, quia iam erat facta euacuatio, reuulsio. Hæc de materia vt fluit.

Si respiciamus ad materiam, fluxam in pulmones: hæc vel est materia catarrhalis, vel sanguis. Si materia catarrhalis sit fluxa, oportet vti [melle cocto, saccharo, melle rosaceo aliqua e parte cocto;] quia hęc euacuant, & detergūt, & mitia sunt; nam in sputo sanguinis periculum est, ne vehementer expectorantia intendant anastomosin, diapedesin, diæresin: quare [non vtimur melle crudo, sed cocto & rosaceo.] Aliquando materia catarrhalis satis est contumax, vt cogamur confugere ad valentiora, [ad syrupum de farfara, de hyssopo, ad loch de pulmone vulpis:] de quibus in sermone de tussi. VSVS: [quando agendum.] Galenus c. 13. l. 5. meth. post secundum diem vtitur mitioribus, & valentioribus quinto die, nam primis diebus adest præsentia indicantis: secundo die adest indicans, scilicet materia iam fluxa, sed adest etiam prohibens, idest, morbus vasis, scilicet anastomosis, diapedesis, & diæresis; qui morbi egent quiete, cum per motum, & per tussim augeantur: ideoque non oportet tam cito ad vehementiora accedere, & tutius est mitioribus illis vti.

Quod si materia fluxa, sit sanguis fluxus: si forte sit principium concretionis in principio, secundum Auicennam, exhibendum est [acetum cum aqua, idest, posca. [Si forte tussis exacerbetur, ab aceto abstinendum, aut non nisi exiguo vtendum.] Vnde Galenus, cap. 8. lib. 5. meth. post sectam venam, tribus vicibus, post ligaturas, post frictiones, ratione sanguinis fluxi dat poscam dilutam, idest, aquam copiosam, cum aceto exiguo; & exhibet tepidam, bis & ter, tertia horis. Hic quid agendum, capitur a sanguine concreto & fluxo; qui indicat dissoluens; cuius materia est posca diluta. Quoniam vero hæc excitat tussim, quæ vasis morbum, nimirum anastomosin, diapedesin, & diæresin, augere potest; ideo si tussis molestet, cum Auicenna prorsus est abstinendum ab aceto; & loco poscæ tutius est vti mulsa. Quoad morbum: Galenus dat poscam tepidam, non calidam, non frigidam; sanguis enim grumosus sua passione & resistentia, indicat medicamentum actu calidum, quia frigidum non dissoluit; cum autem caliditas intensa prohibeatur a morbo vasis (calidum enim auget anastomosin, diapedesin, diæresin;) igitur Galenus vsus est posca tepida. Quoad [quando agendum:] Galenus vtitur in principio; quia tum adest indicans, sanguis grumosus: sed quia prohibet materiæ copia; ideo prius euacuat, imminuit, & quia prohibet materiæ impetus; ideo primum reuellit, & postea vtitur posca. Non autem vtitur posca assiduo, sed vicibus interpolatis: quia assiduū vsum prohibet morbus vasis; nam tussis augeretur.

Iam vero morborum medicamenta sunt tractanda. Apertio flagitat astringentia: fractio, agglutinantia: erosio, agglutinātia, & renutrientia. Inter astringentia debilia numerantur, [rosę, terra sigillata, manna thuris, cortexve thuris, cortex pini, fructus spinæ Aegyptiacæ, lapis hæmatites.] Vehementiora sunt; [balaustiū, hypocistis, rhus opsoniorū, omphacium, gallæ immaturæ, malicoriū, præstantissimū cōficitur medicamētū ex hyoscyamo.] Vehiculum aptum eligendum est, his medicamētis astringentibus, c. 4. l. 7. ... Si ergo sanguis prodeat ab hepate, permisceatur [agrimonia, pētaphyllum, filix mas.] si a liene: [ceterach, tamariscus.] si a capite: [betonica.] si a pectore, [ammi, anisū, spica, farfara, saccharo & melle ēt vti licet.] Nec propterea mirandum, quod Galenus cum astringentibus miscet ammi, anisum, spicam, quæ uim habent aperiendi; vtitur enim his gratia uehiculi. Notandum; si materias uehiculorum in substantia permiscemus, ut anisum, spicā, & c. pro ℥ j. astringentium, sufficere ℈ ij. uehiculi, ut seruetur duo decupla propor tio. [Vsus.] Quoad [quantum:] e dictis formulas concinnare facillimum est. Modus ex alibi traditis patet. Notetis circa [quando] agendum: prius occurrendum esse copiæ, & motui sanguinis, capite sexto, libro quinto. method. nec illico astringendum, sed post reuulsionem, & euacuationem totius. Idem dicendum de agglutinantibus: præter enim astringentia, addenda sunt emplastica, viscida; vnde probatur [consolida, tragacantha, plan-

Intercipientia, & incrassantia materiam catarrhalem fluentem.

Euacuantia materiam catarrhalē fluxam.

Sanguinem fluxum, & concretum dissoluētia, & euacuantia.

Astringentia.

Agglutinantia.

tago, albumen oui.] Vsus. Circa [quando,] monet Galenus cap. 8. l. 5. meth. his vtendum esse post totius euacuationem. Caeterum, si malum fit ex erosione, Auicennas probat vsum [illorum, myrti, sanguinem Dracon. plantaginem, semen portulacę.] Galenus cap. 6. lib. 5. meth. ait; si erosio sit exigua, exhibendos [pastillos Andronis, Polyidæ, pastillos e charta combusta; qui habent vim absumendi materiam fluxam, & purulentam. cap. 5. libro 3. κατὰ τόπ. & conficiuntur e vehementissimis medicamentis, tum ex alijs, tum e chalcantho.] Vnde aliqui habent pro secreto in sputo sanguinis, [oleum destillatum e chalcantho; cuius guttam j. aut summum guttas ij. exhibent, cum aqua plantaginis.] Si ergo ex erosione sanguis paulatim exit, statuit Galenus hos pastillos esse exhibendos. Si autem sanguinis fluxus sit profusior, & copiosus, oportet vti vehementer astringentibus; deinde his astringentibus oportet permiscere dictos pastillos; & tandem oportet exhibere solos pastillos, sed dissolutos [cum succo, vel decocto e rubo, e myrto, e lentisco, e cotoneo, e mespilis.] Et ante horum administrationem inprimis toti est præuidendum. Sic ergo Galenus versatur circa [quando] agendum: primo occurrit toti: deinde exhibet sola astringentia, post miscet pastillos, demque solos dat pastillos. Quando agendum, sumitur a præsentia indicantis vehementioris: iccirco Galenus inter initia toti prospicit; adest enim indicans, sanguis replens totum, fluens in locum affectum: opus est ergo remedio, & minuente sanguinem, & reuellente. Et hoc est veræ fectio; qua primum vtendum est, quia magis potest sanguis, quam reliqua indicantia, quam morbi vasorum; quia licet non semper habeat rationē causæ principalis, habet tamen rationem causæ sine qua non. Præterea, si inuicem conferamus pastillos, & medicamēta astringentia: si sanguis paulatim fluat, oportet prius vti pastillis, quam astringētibus. Sermo enim hic est, de sputo sanguinis ex erosione, vbi est soluta vnitas, cum deperditione substantiæ partis. Ratione deperditæ substantiæ, oportet vti medicamento exsiccante, absumente purulentam materiam, quæ generatur in abrasione, quæ impedit nutritionem, incarnationē: indicatur ergo siccans; cuius materia est pastillus. Subito deuenit Galenus ad pastillos ita vehementes: quia vbi malum progreditur, actum est. Medici nostri his nunquam vtuntur, sed dant saccharum rosatum, bolū Armen. aquam rosatam: & omnes ægri moriuntur quoniam nisi fiat exsiccatio ex integro, non est possibile tolli solutam vnitatem. Vrget igitur maxime purulenta materia, quę siccans indicat: propterea solis pastillis vtebatur Galenus. Soluta vnitas, indicat vniens, seu astringens vehementer. Si igitur sanguis fluat paulatim; magis potest quod indicat siccans, quam quod indicat astringens, quia vbi sanguis paulatim fluit, soluta vnitas est exigua: quare non multum potest: magis igitur potest quod indicat siccans: sufficit ergo solis vti pastillis. At si sanguis in magna copia fluat, & vitium producatur ex erosione: (de quo iam loquimur:) primo oportet vti solis astringentibus, quoniam magis potest soluta vnitas, quam purulenta materia: soluta enim vnitas magna est, cuius signum est magna sanguinis profusio; ideo maximum imminet periculum; & proinde nisi ilico occuramus vehementer astringentibus, tanta potest fieri persusio sanguinis, vt homo ilico moriatur. Vbi imminet mors, ibi indicans est vehemens. Ideo Galenus primo vtitur solis astringentibus: secundo vtitur vehementer astringentibus, & pastillis, quia vtrumque indicans est æque vehemens, et præsens vtrumque; nā eo tempore æqualiter potest materia abradens, & soluta vnitas; ideo cum astringētibus permiscentur pastilli siccantes. Tandem vtitur solis pastillis: quia eo tempore ita imminuta est soluta vnitas, virtute astringentium, vt occurrendum satiem sit materiæ abradenti, propterea vtitur solis pastillis, non despiciens tamen solutam vnitatem: Excipientes pastillos aliquo succo astringente, Verbi bi gratia: [recip. pastilli ℥ j. succi plantaginis, vel rosarum, vel similis ℈ ij.] Circa quando agendum, notandum in astringentibus: (si ea conferamus, non cum siccantibus, sed cum astringentibus:) esse incipiendum ab imbecillioribus, cap. 15. li. 5. meth. vbi scilicet periculum vitæ non imminet: a vehementioribus contra, si imminet vitæ periculum; tum enim malum est vehemens; potest esse in causa mortis, vel phthisis, quare statim vtendum validioribus. At si non adest hoc discrimen, præsens quidem est id, quod indicat astringens; sed hoc indicans non est ita vehemens: quare neque licet vti vehementi medicamento.

Diæta erit refrigerans, crassefaciens. Potio secundum Auicennam, sit [aqua pluuialis, cum bolo, cum rosis; aqua chalybeata:] hæc enim stiptica sunt. Vinum non conuenit. At si lipothymia, & syncope oriantur, probatur [vinum,] sed quod prosit ratione virtutis; non noceat, ratione rerum præter naturam: quare sit pauciferum, in copia exigua, chalybeatum, actu frigidum: ita enim consulemus viribus, fluenti sanguini, & morbis vasorum. Victus.

CAPVT VII.

De Phthisi.

RES Phthisin intelligimus non omnem tabem, seu omnem corporis consumptionem, sed illam tantum maciem, cuius causa est vlcus pulmonis. comment. aphor. 10. sectio. 9. comment. aphor. 8. sectio. 4. comment. aphor. 16. sect. 7. Sed ita de phthisi loquemur; vt appareat etiam cognitio, & cura, cuiuslibet maciei. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrit pulmoni, & ita in eum agit, vt pulmo afficiatur vlcere, & vt in visceris generetur sanies, materia purulenta; a qua necessario emanat vapor saniosus, & putridus, qui ita in cor agit, vt solida cordis substantia afficiatur morbo calido, vt hinc calor influens a corde in totum, euadat igneus, & præter naturam, totique corpori communicetur, vt totum corpus corripiatur hectica febre, & hinc e necessitate subsequatur macies. Nomen. Generatio.

Phthisis ergo est magnitudo imminuta, cum caliditate, & siccitate totius, producta ab vlcere pulmonis, cap. 1. lib. 2. de præsag. e puls. cap. 9. lib. 6. de tuend. san. lib. 5. meth. medendi, com. 17. sect. 1. lib. 1. epid. com. aphor. 16. sect. 3. com. aphor. 9. sect. 5. com. aphor. 16. sect. 7. Definitio.

Forma est magnitudo imminuta, cum caliditate, & siccitate. Magnitudo imminuta, primum est symptoma; deinde morbus: dum enim in corpore fit macies, imminuitur magnitudo, & inter initia habet tantum rationem symptomatis, quia propter hanc nondum læditur actio: sed malo procedente, ita imminuitur, vt non sit amplius symptoma, sed morbus, actionem lædens. Diximus, cum caliditate, & siccitate: vbi intelligimus morbum, non symptoma. Galenus nuncupat febrem paruam, id est, febrem hecticam. Distinguamus ergo hanc febrem ab illa macie, quæ Forma.

fit e senio; a macie, quæ fit ob intemperiem frigidam, & siccam. Hinc etiam necessario sequitur; cũ totum afficiatur hac febre hectica; facultatem naturalem labefactari, ob morbum calidum, & siccũ partium similarium: vnde, cum hæc alteratrix nõ possit concoquere alimentum, non nutritur corpus; & præterea substantia genita absumitur a caliditate, & siccitate. Quia igitur bona substantia non regeneratur, & genita absumitur, siue sit pinguedo, siue caro; necessario sequitur macies. Subiectum est totum corpus: ad differentiam maciei alicuius partis.

Causa efficiens. Causa efficiens est vlcus pulmonis: hinc enim phthisis hæc distinguitur a quacunque alia tabe. Vlcus autem pulmonis potest esse in causa maciei totius: quia ab huius sanie prodit fuligo, quę ita afficit cor in calefaciendo, vt fiat febris, vt caro genita absumatur, nec alia generari possit. Cum autem vlcus (cap. t. lib. 4. meth.) sit soluta vnitas, cũ magnitudine imminuta partis vlceratę: causa eius non potest esse quæcunque, sed materia abradens. cap. 1. libro 1. de loc. affect. Hæc materia vim habet abradendi, vel Propria ratione, vel ex Accidente: propria ratione, cum sua natura potest abradere, citra putredinem, vt bilis, quę mordax est, item pituita salsa: ex accidẽti potest abradere materia, ratione putredinis, vnde materia acris euadit, nimirum, quilibet humor putrescens: Quando igitur Galenus dicit, vlcus fieri, vel propter cacochymiã, vel propter putredinem: per cacochymiam insinuat materiam propria ratione abradentẽ: per corruptelam autem seu putredinem, materiam ex accidenti abradentem. Sed notandum cum Galeno com. 17. sect. primã, libro primo, epid. materiã quę potest esse in causa vlceris pulmonis, vel aliunde fluere, vel Non. Aliunde non fluit, verbi gratia, dũ val pulmonis rumpitur, & sanguis in pulmone putrescit, qui postea putridus exulcerat: idem fieri potest, si vlcus fiat e peripneumonia. Aliunde fluit, verbi gratia si fluat ex inflãmatione vicinarũ partium; & potissimum hoc fit, dum materia destillat a capite, com. aphor. 13. sect. 3. Præcipue hoc malũ nascitur ab anno 18 ad 35. quia in hac ętate, & multi errores in victu committuntur, & vasa prompte possunt abradi, comment. aphor. 29. sect. 3. Quæ vero sint causæ generantes has materias catarrhales, a capite prodeuntes, satis diximus cap. de catarrho.

Causæ vlceris pulmonis.

Materia exulcerans, vel aliunde fluit, vel non.

Differẽtiæ. Quoad formam: cum sit magnitudo imminuta cum febre: secundum Magis, & Minus est differẽtia. Quoad subiectum: pulmo abraditur, vel secundum Vasa, vel secundũ Substantiam: &, vel secundum Dextram, vel Sinistram partem. Quoad causam efficientem materia abradit, vel Propria ratione, vel ob Putredinem. Item, prodit vel Ex affecto pulmone; vel Aliunde fluit.

Signa in genere. Malum hoc non difficulter cognoscitur. cap. 5. lib. 1. loc. aff. cap. vlt. lib. 4. de loc. aff. cap. 11. lib. 4. de caus. puls. Nam quoad actionem læsam, adest tussis vehemens: pulmonis enim exulceratio est malum insigne, maxime irritatur expultrix. Tussis est sine dolore: quia in pulmone, non est tantus sensus, vt dolor possit oboriri: &, si aliquis reperitur sensus, id fit potius ratione membranarũ. Præterea hoc malum, quoad actionem læsam, cognoscitur e pulsu febrili, & hectico: est autem pulsus hecticus, sed cum quadam mollitie, quæ mollities non obseruatur in febre hectica, vbi pulmo nõ est exulceratus: mollities enim pulmonis est in causa. Cognoscitur etiam e rejectis, seu exeuntibus: nam materia purulenta tussi excernitur, quod sputum purulentum, in aquam proiectum, descendit, & prunis impositum fœtet, ideoque percontandi etiam sunt assidentes, num sentiant ægri exspultionem fœtidam, præter consuetudinem. Interdum accidit, vt sputum descendat, & fœteat, nec tamen sit pus: fieri enim potest, vt a capite pituita destillet in pulmones, & putrescat; quę ratione putredinis fœtet; & quia grauis est, potest descendere. Vnde memini videre me nonnunquam sputum male olens, & fundum petens, sine febre, ac proinde sine vlcere, & phthisi: vidi etiam tale sputum cum febre, sed sine phthisi; nam ægri sanitati sunt restituti. Quare diligenter ligno aliquo explorandum, num sit pus, vel pituita, nam pituita est viscida, quæ non facile continuitatem e toto deperdit, quia non est lentum, vt pituita. Cognoscitur etiam phthisis ratione qualitatis mutatæ: nã calor in toto est mordax, præsertim in thorace: quia adest febris hectica, & fomes est in thorace. Cognoscitur etiã e macie. Vbi vlcus est in pulmone, semper perseuerat macies, & indies augetur. Si igitur interdum appareat macies, q̃ aliquo modo minuatur, & regeneretur aliquo modo caro; nõ est phthisis: vbi enim phthisis, ibi vlcus pulmonis, & proinde febris, & macies. Hoc dico, quia interdum destillationes in pectus delapsæ, præsertim in iuuenibus, suppurantur, seu deducuntur ad quandam consistentiam, puri similem: vnde ratione putredinis fiunt febres, sequitur macies, citra phthisin. Cognoscitur etiam e colore plumbeo circa faciẽt præterquam quod a cibo facies rubicunda euadit: cum enim totum corpus male habeat, non generatur bonum nutrimẽtum, vnde color plumbeus: sed a cibo, cum fiat euaporatio in caput, hinc fit rubedo in facie, circa genas, quia a pulmone in faciem mittuntur vapores. Differentiæ a forma facile cognoscuntur: an scilicet magnitudo sit magis vel minus imminuta: an caliditas in toto, sit magis vel minus intensa. Hæc cognoscuntur ex intensione, & remissione symptomatum. Quoad differentias a subiecto, si vlcus sit secundum propriam pulmonis substantiam: cognoscitur, quia quandoque expuuntur carunculæ, cum tussi, nimirum propria substantia pulmonum, & vel non egreditur sanguis, vel admodum paucus. At si malum sit secundum vasa, si afficiatur trachea, exiguus etiam erit sanguis, sed apparebunt rejecta bronchia, scilicet portio aliqua membranæ. Si vlcus fiat secundum venas, vel arterias; egredietur sanguis in magna quantitate. Quoad differẽtias a subiectos, prout afficitur pulmo secundum partem dextram, vel sinistram, erunt querelæ circa illam partem. Quoad differentias a causa efficiente: Si materia abradat propria ratione; cognoscitur, quia sputum est salsum, amarum: sin minus, signum, est materiam, abradere non propria ratione, sed ex accidente. Nũ autem materia prodeat ex ipso pulmone, an aliunde fluat, ita cognoscitur. Si enim verbi gratia præcedat fractura vasis in pulmone, vel si fiat a peripneumonia; cognoscitur, non esse fluxionẽ ex alijs partibus. Si vero aliunde fluat, cognoscitur; quia vel succedit inflammationi vicinarum partium, vel destillationi.

Signa differẽtiarum.

Indicationes. Cum phthisis sit magnitudo imminuta, cum febre, producta ab vlcere pulmonis: indicatio sumi debet, a magnitudine imminuta, a febre, ab vlcere, & a pulmone. Magnitudo imminuta, indicat auctionem; esse scilicet regenerandam substantiam deperditam in toto. Ratione febris, oportet refrigerare, & humectare. Vlcus, vt est soluta vnitas, indicat agglutinans ([cicatrizans locũ habet in vlceribus externis, in quibus cutis est deperdita; ideo oportet substantiam carneam conuertere in cutim: quod non est faciendum in internis.]) Quatenus autem in vlcere deperdita est sub-

stantia, indicatur regenerans id quod deperditum est. Porro non medicamentum, sed natura, agglutinat, & regenerat: medicamenta solum auferunt impedimenta, quæ obstant facultati, quo minus possit, vel regenerare carnem, vel agglutinare. Talia autem impedimenta in phthisi sunt, tum morbus, vt eius facultas naturalis lęditur: tum aliquis error externus. Quare indicationes sumendę sunt a morbo, & errore externo. Quoad morbum: cum in phthisi necessario sit febris, quæ est morbus totius: igitur est etiã morbus calidus pulmonis: pręsertim quia in vlcere etiam gignitur sanies calida, cuius etiam causa incalescunt pulmones. Quare pulmonis intẽperies calida, vtpote quæ causa est, quo minus recte facultas agere possit; indicat refrigerans. Error externus potest esse communis, & proprius. Communis dicitur, qui pertinet tum ad renutritionem, tum ad agglutinationem. Et hic nihil aliud est, quam succus peccans, & extra pulmonẽ, & fluxus etiam, verbi gratia salsa pituita. Hic succus, prout varie peccat, pro eo variæ sunt indicationes: de quibus sępe alias. Error externus proprius respicit, vel ipsam renutritionem, vel agglutinationem. Si respiciat tantum renutritionem, indicat siccãs, detergens: propter duplex excrementum, tenue, humidumque, quod siccans poscit, & crassum, quod indicat detergens. Si respiciat agglutinationem, indicans est humiditas alimentalis, seu naturalis, quæ non conseruationẽ, sed destructionem potius indicat: quia habet rationem causæ morbificæ, sine qua non. Hæc humiditas alimentalis, in præsentia potest esse duplex: apposita, & non apposita. Apposita indicat siccans, vt absumatur, & dissipetur: non apposita indicat repellẽs. In agglutinatione igitur etiã absumendę sunt materiæ alimẽtales; secus enim nunquam fieri potest agglutinatio, propter impedimentum. Pulmo denique requirit, quæ sibi sunt familiaria.

Prognostica.

His scopis satisfacere, tum difficile est, tum vero impossibile, capite 5. libro 4. de loc. affect. capite 8. 11. 14. libri 5. metho. Nam si indicationes inter se conferantur; febris indicat humectans, vlcus siccans. Præterea si seorsum indicationes perpendamus, causa febris, satis difficile est scopos explere: nã est morbus in habitu: licet enim hectica febris inter initia sit in habitudine, prompte tamẽ in habitum degenerat. Augetur difficultas in remotione febris, quia fouetur ab vlcere; quo non sublato, febris tolli nequit. Præterea summa est difficultas in regeneratione carnis, & agglutinatione, tũ ob pulmonis morbũ, tũ ob errorẽ externũ. Ob morbum pulmonis, quia oporteret morbum pulmonis calidum auferre. Quoad errorem externum; si respiciamus ad communem regenerationi, & agglutinationi, non admodum difficile est sanguinem euacuare: maior difficultas est in remotione cacochimiæ; & hanc ob causam insanabile est vlcus, quod fit ex erosione vitiosi succi. Difficultas etiam est ratione erroris externi proprij, causa regenerationis materiæ deperditæ, nã deficit materia alimẽtalis, deficit materia seminalis. Præterea necessario excrementa abundãt; quia in regeneratione carnis, necessario duplex generatur excrementum, quod cum per tussim debeat euacuari, lacerãtur pulmones, & illo motu etiam inflammantur. Si respiciamus ad errorem externum proprium, causa agglutinationis: licet humiditas alimentalis, & apposita, & non apposita possit absumi; nihilominus non potest esse agglutinatio stabilis; quia cauitas in vlcere pulmonis nõ potest repleri: ergo post agglutinationem, relinquitur fistula callosa, quæ eo facilius disrũpitur, quo cauitas amplior relicta est. Ex his colligitur, quã primum esse agglutinandum: nam ab initio cauitas minor est, ideoque non tam facile disrumpitur; hominesque diutius possunt viuere.

Curatio: Chirurgia.

Fortibus, secundum Auicennam, vena aperiri potest. Fonticulis etiam vti licet, in fluxu a capite: nam dum vlcus pulmonis fouetur a destillatione e capite, indicatur fonticulus, remedium reuellens; nec adest prohibens; præsertim quando vlcus est exiguum, malum recens: præmitti tamen prius debet euacuatio totius. Alexãder ait, in vlcere antiquo, & in phthisi progressa, non esse fonticulis, & cauterijs ęgros afflictos magis cruciãdos. Si malum sit admodum vehemens; cauterium affigendũ est in sutura coronali, vt fiat reuulsio. Et si destillatio foueatur ab infernis partibus, a iecore; cauteria etiam in cruribus excitentur. Non sunt hæc differenda, vt multi iam solent: postea enim nihil tale est faciendum. In copiosa destillatione, nõ tantum dictis partibus cauteria affigenda; sed etiã infra occipitium. Quamprimum igitur occurrendum: postea enim vbi affectus est calidus in pulmone, & imminuta est fluxio: cauterium occludi potest.

Pharmacia.

1. Toti, vt prospiciendum.

Medicamenta respiciunt totum, febrem, regenerationem eius quod deperditũ est in vlcere pulmonis, agglutinationem, & proinde excitationẽ calli, tandem ipsos pulmones. Quæ totum respiciunt, valde sunt necessaria: hoc tpe non recte administrant, propterea pauci curant. Fuimus diebus Venetijs, & ęgro pscripsi ℥ j. oxymelitis, & ℥ j. mellis rosati, vt detergeretur pituita in ventriculo existens, quæ erat in causa multarũ noxarũ. Pharmacopola errore misit ℥ x. & æger accepit ℥ viij i. medicamenti ex oxymelite simpl. & rosato. Id medicamentum vehementer agens in pituitam, aliquã molestiam excitauit; sed postea ita descendit in intestina pituita, & ita fuit excreta, vt omnia symptomata mitigarẽtur. Quare oportet medicos esse audaces nonnunquam. Auicennas etiam in phthisi causa totius exhibet [pilulas cochias:] communes practici non exhibent, & male faciunt. Fluxioni enim statim occurrendum est; nam bene sperandum, vbi non magna cauitas est in vlcere: si autem magna, vbi malum producitur; id quod fit ob materiam in pulmones influentem. Quare hæc materia est euacuanda. Post vnam igitur alui lenitionem, post duos, vel tres syrupos, quamprimum cum Auicenna exhibendæ sunt cochiæ, vt totum expurgetur, & caput euacuetur: & sic fluxioni occurratur. Quod de cochijs dico; idem intelligendum de alijs soluentibus fortibus; nam vitiũ succi peccantis est vehemens, & habet rationem causæ sine qua non; ergo validum purgans dabitur, potissimum quia virtus permittit, quæ id procedente malo prohibet. Nam inter initia, licet sit febris hectica, est in habitudine, nondum habitu: & dũ est in habitudine, virtus in febre hectica adhuc nihil est perpessa. cap. 9. lib. 1. de diff. feb.

2. Ad febrium. Lac.

Febris poscit refrigerantia, de quibus alibi. Notandũ circa vsum [lactis,] ad refrigerationẽ, & humectationem. Lac ab Auicẽna in phthisi probatur: nã ratione butyri potest humectare, & quare succos acres, & etiam substantiã ce humectare: ratione [seri,] detergit: ratione [partis caseosę] agglutinat. Tempore quo agglutinare volumus, lac non est exhibendum; sua enim humiditate prohiber calli generationẽ, & facit, vt non ita absumi queãt humiditates alimẽtales. Quare licet vti lacte; sed ante tẽpus agglutinationis, ad detersionẽ. Et quo magis progreditur materia; lac exhibendum, quod minus detergit, minus humectat; quale esset [lac astringens, chalybeatum.] Sed de lacte fusius agemus in doctrina de febribus hecticis, cap. 35. libr. 6.

Medica-

3. Mundificãtia vlcus. Medicamenta carnem regenerãtia, sunt ea quæ vlcus mundificant: nec enim caro generari potest, nisi fiat mundificatio. Quia igitur duplex gignitur excrementum; Auicennas probat [mulsam, aquã cum saccharo,] & si adsit copia puris, vtitur, etiam expectorantibus, vt [syrupo de hyssopo, de liquiritia:] de quibus cap. de tussi.

4. Agglutinantia. Causa agglutinationis, Auicennas probat [saccharum rosatum vnius anni, cum bolo Armena, cum terra Lemnia, cum pulmone vulpis.] Licet etiam ad validiora ascendere; ad [thericam Mithridatium, diacyminũ,] vt absumatur humiditas alimentalis; licet adsit febris hectica. Sic præscribi potest: [recip. terræ Lemn. ℨ iij. amyli, boli Armen. ros. rub. an. ℥ ß. carabe. gran. myrti, an. ℨ vj. cancrorum adustorum, sem. portulacæ, ana ℨ xv. corall. rub. tragacanthæ, spodij, semin. granat. siluestr. an. ℨ v. succi resiccati feniculi, succi liquirit. an. ℨ vij. cum succo portulac. & aqua ros. fiant pastilli: dosis ℨ j. per multos dies.] Medicamentum hoc agglutinat, inducit callum: quia non modo potest humiditates excrementitias absumere, sed etiam alimentales. Huius fere generis quædam proponuntur a Galeno cap. 2. lib. 7. κ. τό π. Pro vehiculo [mel potest miscere: quo medicamenta ad vlcus pulmonis deducuntur.] cap. 7. lib. 4. meth. Ex his colligitur, ascendendum esse ad vehementer siccantia, quia aliás non inducitur callus. Quare ad [pastillos Andronios in phthisi confugiendum.] Hodie non vtuntur: ideo homines non curantur. Quidã empirici, curant phthisicos ad tempus, his medicamentis callum inducentes, qui non ita cito rumpitur, si exigua est cauitas, & si cito occurritur. Aliqui habent pro secreto (& ego suadeo vt exhibeatis, in initio ad guttas ij. vel tres) oleum e chalcantho, cum aqua rosac. vel cum succo plantaginis, & modico saccharo, ratione penetrationis.] His pro agglutinatione, & calli excitatione, vtendum. [Vius.] Quoad [quantum agendum:] Auicennas exhibet saccharum rosatum in magna copia, quia summa est actio indicantis. Quoad [quando:] Auicennas exhibet saccharum omni hora, semper enim adest præsentia indicantis; quare etiam tempore cibi, & ante, & post cibum, vt cibus sit agglutinans. Hoc obseruandum omnino est: licet hodie non obseruetur. Quoad tempus: ad fortiora quamprimum est confugiendum; vnde si in phthisi exhibendum sit oleum e vitriolo, & saccharum rosaceum; primo oleum e vitriolo exhibendum: nam inter initia adest præsentia indicantis vehementissimi, quia in dies augetur macies; præterea inter initia virtus non ita prohibet, sicut procedente malo; nam tandem hectica in habitudine, transfertur in habitum, macies in dies intenditur: vt virtus siccantia medicamenta, & fortiora, melius permittat inter initia.

5. Appropriata pulmoni. Causa pulmonis prosunt, [pulmo vulpis, cancri combusti, pulmonaria, cornu cerui.] Hæc virtutem, & proportionem pulmonis seruant, & quædam etiã, vt ceruinũ cornu, vim exsiccandi habent.

Diæta. Victus siccans esse debet cap. 5. lib. 5. meth. cap. 2. lib. 7. κ. τό π. nec semper oportet vti benedicta illa ptisana. Aer ergo sit exsiccans, siue natura, siue arte: & dum per inspirationem attrahitur, habeat vim siccandi pulmones vlceratos. Similiter cibi sunt parandi cum siccantibus. Quoad potum; Auicennas non prohibet [vinum album pauciferum in principio,] id est, antequam succedat vel febris, vel inflammatio. Nam in sputo sanguinis, quod minatur pulmonis vlcus, antequam fiat febris, & potissimum in habitu, antequam fiat inflãmatio, licet vinum exhibere. At dum febris, vel inflammatio est excitata: Auicennas probat potius [aquã pluuialem, aquam astringentem.] Tempore igitur agglutinationis nequaquam vti licet vino; quia tum adest febris. Et optimum est etiam inter initia abstinere a vino. Et forte Auicennas inter initia [vinum exhibet album, & tenue, vt mundificet pectus, ratione tenuitatis vini; præterea, vt vires robustas reddat:] nam malo procedente, prorsus a vino desistẽdum; adeo, vt virtus diuturnitati morbi possit sufficere, ab initio vinũ propinat. Sic enim Hippocrates iubet, inter initia magis consulẽdum viribus, diæta, & potu quam in statu. Et hoc potissimum in vlcere pulmonis faciẽdum: in hoc enim febris subsequitur, & euadit in habitu, vt e toto vinum prohibeatur. Quare potius vtendum [aqua chalybeata, aqua correcta cum succo granat. cum rhu opson. cum myrtis;] vt exsiccentur humiditates alimentales, & fiat agglutinatio, & callus; callus enim quamprimum id fieri potest, excitari debet, eoque omne fere est dirigendum consilium.

CAPVT VIII.

De Cordis Palpitatione.

COrdis propria, & præcipua functio est, generare calorem naturalem: est enim cor fons vitæ, & proinde causa illius caloris, qui est nexus animæ cum corpore: ad hanc caloris generationem necessarius est cordis motus, qui cum in palpitatione deprauetur, medicus hũc studio summo conseruare conabitur. Huius vitij natura recte intellecta; patebit etiam, quid in alijs cordis vitijs sit agendum: nam ad hoc malum procreandum concurrunt dyscrasiæ, & materiæ morbificæ, quæ ad alia etiam cordis vitia solent momentum afferre. Palpitationem cordis, Auicennas cordis tremorem vocat: vbi tremor non proprie accipitur; nam proprie spectat ad instrumentum, motui voluntario destinatum. Intelligimus autem omnem cordis motum deprauatum; ad differentiam imminuti, vt fit in lipothymia; & ad differentiam ablati, saltem quoad sensum, vt in syncope. Licet autem de motu deprauato agamus: hinc tamẽ etiam patebit, quis sit motus imminutus, & ablatus, quo modo etiam his occurrendum. Nomen.

Generatio. Fit hoc malum, dũ causa morbifica cordi occurrens, ita agit, vt vis pulsifica, destinata motui cordis, ita frustretur, vt cor motu prauo afficiatur, & præter naturæ leges eleuetur, ac deprimatur.

Definitio. Cordis ergo palpitatio est motus prauus cordis, dependens a frustratione facultatis pulsificæ: Seu, est eleuatio, & depressio praua cordis, dependens a frustratione motricis cordis.

Forma. Forma est motus prauus: ad differentiã imminuti, & ablati ad sensum. Sed cum in legitima cordis palpitatione, motus sit tardus, & rarus: videri potius imminutus posset, quam deprauatus? Responsio; licet motus tũc sit tardus, & rarus, nihilominus cor magis dilatatur, quam pro naturæ lege: & hæc violenta dilatatio est in causa motus deprauati: sic etiam præter naturam deprimitur magis, quam sit opus. Cum igitur sit excessus, & violentia in eleuatione ac depressione: ideo motus hic est deprauatus. Verum, quia sermo est, non solum de legitima palpitatione, sed etiam de notha; idest, de quolibet prauo cordis motu: hic motus bifariam contingit. Primum, vt cor mouetur instar vtrium, dum oleo, vel alia materia replentur & inaniuntur: & hic motus cordi occurrens, est motus cordis prauus, sed a toto genere præter naturam. Alio modo præter naturam cor potest moueri, ad similitudinem follium fabrorum, dũ

replen-

repleantur quatenus attrahunt: & hic motus est quidem præter naturã, sed nõ toto genere. Subiectum. Subiectum est cor ad differentiam palpitationis aliarum partium. Cor autem subiectum idoneum est palpitationis, quia habet cauitates, & meatus.

Causa efficiens. Causa efficiens, est frustratio facultatis pulsificæ. Hac particula cordis palpitatio differt a motu prauo voluntario, qui in conuulsionibus oriri solet. Facultas pulsifica, non est motrix voluntaria, sed naturalis, quæ vitam respicit, non meliorem vitam: & quidem est facultas naturalis tum attractrix, tum expultrix. Hæc duplex facultas in palpitatione frustratur. In legitima quidẽ palpitatione, in qua cor mouetur instar vtriũ, attractrix cordis ita frustratur, vt nullo modo concurrat: sicut etiam in conuulsione legitima facultas animalis non concurrit, ideoque legitima palpitatio est motus solius morbi, nimirum rei præter naturam: nec enim attractrix concurrit; quemadmodũ etiam dum vtres replentur, non concurrit attractio vtrium. At in palpitatione notha, in qua cor mouetur ad similitudinem follium, attractrix quidem frustratur, quia non operatur vt decet, sed tamen ipsa concurrit, licet præter naturam, sicuti dum replentur folles materia attracta. Quare spuria palpitatio non est motus solius morbi. Expultrix concurrit, in legitima, & notha palpitatione. Nam in legitima palpitatione, dum cor secundum sui cauitates instar vtrium repletur a materia morbifica; nisi cordis facultas expultrix ad expellendum concurreret, sane animal moreretur. Quare palpitatio cordis ratione attractionis, est motus solius morbi, in legitima palpitatione: nequaquam autem ratione expultricis. Quamobrem in qualibet palpitatione expultrix cõcurrit. Sed notandũ, attractricem alio modo frustrari, quam frustratur expultrix. Attractrix frustratur ob errorem externum in legitima palpitatione: in notha interdum ob morbum. In legitima, attractrix semper frustratur ob errorem externum, non ob morbum: nam quoties fit palpitatio ad similitudinem vtrium, citra morbum concurrit materia replens morbifica. At in notha palpitatione concurrit morbus, qui potest esse intemperies, mala compositio, soluta vnitas. Intemperies potest esse calida: (loquimur de notha palpitatione:) potest esse inflammatio, erysipelas, ratione quorum morborũ ita afficitur cor, vt moueatur motu præter naturam, qui motus nõ est tardus, nec rarus, sicut in legitima palpitatione, sed frequens, velox, com. aphor. 65. sect. 4. & vocatur καρδιωγμός, morsus cordis. Præterea potest esse mala compositio, tumor, angustia. Tumor potest esse calidus, frigidus. Calidus non potest ad augmentum perduci, sine morte patientis. Angustia etiam locum habet: vnde Auicennas dicit, fieri tumorem, quia clauditur cursus sanguinis, vel spiritus: vnde necessario vis pulsifica cor præter naturam eleuare nititur. Est etiam soluta vnitas, sicut solet contingere in cordis vulnere. Sed monet Galenus cap. 2. libro quinto de loc. affect. si contingat vulnus in cordis substantia, fieri motum cordis prauum, si autem in cauitatibus, non fieri motum cordis, sed homines illico mori. Postremo, præter morbum, est error externus, qui potest esse Humor quilibet, cor occupans: (in notha palpitatione:) potest esse Vapor quilibet, excepto crasso; quia palpitatio quę fit a vapore crasso, est legitima: Concurrunt etiam causæ externæ, vt causa venefica, animi accidentia immoderata: in animi enim motibus cor palpitat, sed est palpitatio obscura. c. 3. l. 6. de plac. c. 2. l. 8. de plac. c. 10. l. 4. de diff. puls. Causa efficiens palpitationem legitimam, nihil est aliud quam flatus, seu materia flatulenta frigida;

quæ materia generatur ab agente frigido, ab intemperie frigida, siue sit in corde, siue extra cor. Vnde Galenus cap. 5. l. de palpit. respiciens ad legitimam palpitationem, inquit; omnem palpitationem esse effectum frigiditatis. Hinc quidam male inferunt, palpitationẽ esse symptoma, quod pendeat a morbo frigido: nam palpitatio pendet a flatu, qui generatur a frigido.

Quoad formã; cum palpitatio sit motus prauus compositus ex eleuatione, & depressione; est similis eleuationi, & depressioni, vel Vtrium, vel Follium fabrorum. Differẽtia. Quoad subiectum: Cor afficitur, vel secundum Cauitates, seu ventriculos, vel secundum Vasa, idest, venas, & arterias: item, afficitur vel secundum Dextram, vel Sinistram partẽ. Quoad causam efficientem: in palpitatione est vel Morbus, vel Causa: morbus est intẽperies, tumor, angustia, vulnus, soluta vnitas. Causa est Interna, vel Externa: interna est Humor, vel Vapor: externæ, possunt esse venena, animi accidẽtia: ita tamẽ, vt legitima palpitatio (quemadmodum diximus:) fiat tantum e flatu copioso, frigido, crasso.

Signa. Palpitatio in genere cognoscitur, si tangamus patientem, & secundum carpum, & secundum pectus. In carpo cognoscitur e vehementi pulsus mutatione: in pectore, quia motus erit præter naturam. Aduertendum autem hũc motum esse internum; non in partibus externis, quia tunc potius est aneurisma, idest motus pertinens ad arterias extra cor. Quoad differentias formales: Si motus sit similis motui vtrium (vt in legitima palpitatione, quæ rarissima est, & curationem ferme non admittit) est motus tardus, & rarus. Si motus sit similis motui follium fabrorum, vt in palpitatione notha: motus est velox, & frequens. Quoad differentias a subiecto: num malum sit in dextra, vel sinistra parte; &, an afficiantur vasa cordis, an potius ventriculi: hoc cognoscere est admodum difficile, & fortasse impossibile: &, si aliqua coniectura hoc licet assequi, hæc est: si contingat, malum esse circa ventriculos, difficilima est tolerãtia. Sed non multũ refert hoc cognoscere. Quoad causam efficientem. Intemperies calida cognoscitur e motu frequẽti, veloci, e calida spiratione, e siti, e caussis etiam prægressis, quæ poterant calefacere. Tumor cognoscitur; quia motus est satis magnus, frequẽs, velox, inæqualis, inordinatus, respiratio difficilima, adest febris, lipothymia, syncope; & antequam tumor inflammationis deducatur ad augmẽtum, homo moritur; vt moriatur, antequam pulsus fiat durus. Angustia pariter cognoscitur e motu veloci, frequenti, respiratione difficili, prægressæ sunt causæ obstruentes. Vulnus seipsum manifestat. Causa externa cognoscitur; e relatione astantium; si, verbi gratia, præ gressa sunt animi accidentia immoderata; si suspicio est de veneno. Contra, si hæc non præcesserunt, causa erit interna. Si fuerit humor, quicunque sit, semper pulsus est frequens, & velox. Quis autem sit humor, e proprijs capitibus discendum, e signorum arte. Si vapor calidus, & tenuis, est motus frequens, & velox: Si frigidus, & crassus, vt in palpitatione legitima; motus est tardus, & rarus.

Indicationes. A forma, seu prauo motu, non sumitur vtilis indicatio. A subiecto corde, sumitur indicatio vitalis. Cor, proportionatum aliquid requirit per suam proportionem. Adhęc per suum calidum innatum indicat vt conseruetur, ratione quantitatis alimentum; ratione qualitatis, calidum simile. Quoad causam efficientem: morbus calidus, indicat frigidũ. Tumor, & angustia, non indicã. vtile: materia autem quæ actu facit tumorem, & angustiam, indicat sui euacuationem. Soluta vnitas, dimittenda sa-

da sacerdotibus. Humor, & vapor, pro vitij varietate, varia indicāt. Causa externa non indicat; vel indicat sui eradicationem, verbi gratia venenum extra corpus genitum, habet rationem causæ externæ; intra corpus autem assumptum, subit naturam causæ internæ. Quid autem exacte venenum indicet, suo loco dicetur: inf. omitt. capit. 4. libro 7. iam supponatur, veneni curationem nos consequi posse, non tantum experientia, sed etiam methodo, & ratione.

Prognostica. Palpitatio in genere despicienda non est, quia permutari potest ad syncopen, & ad mortem. Vehemens autem hoc vitium est ratione dignitatis, quia læduntur motus cordis. Sed periculum variat, pro varietate differentiarum. Nam quoad differentias formales: Si motus sit instar vermium, palpitatio est periculosissima. Vnde Galen. cap. 2. libro 5. de loc. Aph. 42. sect. 2. aff. ait: Qui sæpe, & breui interuallo fuere correpti palpitatione, omnes ante senectutem moriuntur. Loquitur hic Galen. de palpitatione legitima, quæ vehemens est ratione causæ, & ratione virtutis; non ratione morbi, quia legitima fit tantum ob errorem externum. Causa est flatus copiosus, frigidus, crassus, occupans cauitates cordis. Est ergo in hac causa vehementia dignitatis: quia occupat cor: est vehementia essentiæ, quia flatus copiosus, frigidus, crassus, ideoque longo tempore durans: adest vehementia facultatis, quia in legitima palpitatione malum non perfertur a facultate, vnde subsequitur pulsus debilis, lipothymia, interdum syncope [(morbus mali moris, seu malignus, habet vehementiam facultatis, non quartam, & nouam quandam vehementiam.)] Quare cum in palpitatione legitima flatus vehementia sit insignis; & virtus etiam ita debilis, vt non possit non admittere flatus; merito Galen. dixit, hos ante senectutem mori. Quoad subiectum; cæteris paribus, palpitatio magis est periculosa, dum cor offenditur secundum sinistram partem, quam dextram: est enim maior vehementia ratione facultatis: & palpitatio periculosior, si cor læditur secundum cauitatem, quam si secundum venas, vel arterias. Quoad causam efficientem: Si palpitatio fiat a cordis caliditate in habitu; vix adimi potest: in habitudine est maior spes salutis, ratione vehementiæ facultatis. Si tumor sit in causa; vitium mortale, cap. secundo, libro 5. loc. aff. quia adest vehementia triplex; & virtus est debilis. Si angustia sit causa malum difficulter tollitur, non tamen est mortale. Si vulnus, actū est. Quoad materiam: si materia est in causa illius motus, qui fit instar vermium; curationem perfectam non admittit, vt homines e toto possint liberari: quia hæc materia, idest, flatus copiosus, frigidus, crassus, habet triplicem vehementiam. Si causa sit venenum, siue extra, siue intra corpus genitum, vix tolli vitium potest, quia habet triplicem vehemētiam. Si fiat ratione timoris, iræ, & c. curari potest, quia non adest summa illa vehementia.

Curatio. Quoad materiam chirurgicam: proponemus tantum notatu digniora. Venæ sectio probatur, redundante sanguine, cap. 5. lib. de palp. loquitur autem ibi Galenus de palpitatione legitima, a flatu copioso, frigido, crasso: in qua peccat sanguis, non vt causa principalis, sed vt sine qua nō: si ergo sanguis tunc redundet, vacuandus; aliás flatus discutientibus vti non poterimus, quia cor calidis illis potius replebitur, quam euacuabitur. Auicennas, si palpitatio fiat a sanguine melancholico, venam secat: quia sanguis in vitio hoc vehementissimo, habet rationem causæ principalis, vel sine qua nō. [Vtit.] Auicennas ilico secat venam; nam adest præsentia vehementis indicantis, & nihil prohibet: & hoc faciendum est, actu etiam existēte palpitatione; nam interdum durat accessio, & perducit ad lipothymiam, ad sincopem, ad mortem; vt necessarium sit exonerare naturā, præsertim quia virtus non prohibet: nec enim resoluitur virtus, sed potius suffocatur. In præseruatione, tempus veris eligendum, cap. 2. lib. 5. loc. affect. tunc enim adest sanguinis abundantia, & tunc imminet, ne materia repat in cor; virtusque tunc est robusta. Vbi agendum patet. De cucurbitulis, hirudinibus, cauterijs, gratia præseruationis, sæpe alias diximus.

Pharmaca. Medicamenta totum respicientia, aliunde patēt. Iam alterantia saltem proponemus: quorum nonnulla sunt temperata, quædā frigida, aliqua calida. Cor alterantia. Auicennas inter temperata cordialia recenset, [aurum, argētum, buglossam, hyacinthum, quinquefolium, adiantum.] Inter frigida numerat, [acetum, acidum citri, margaritas, corallia, carabe, caphurā, santalos, rosas, spodiū, terrā sigillatā, poma, violas.] Inter calida proponit [doronicum, zedoariam, moschum odoratum, ambram, sericū crudum, crocum, been vtrumque, caryophyllos, lignum aloes, melissam, cardamomum, cubebas, folia, & semina citri, folium, enulam, calaminthā montanam, dictānum Creticum, aromata. Galenus maxime commendat castorium, cap. 2. libr. 5. loc. aff. cap. 5. libr. de palpit. Possumus nos addere, magnas antidotos, diambram, diamoschum, galliam moschatam, electarium calidum lætificans Rhasis. Addit Galenus loc. cit. pyrethrū, euphorbiū, sulphur, thermas nitrosas & salsas.] In omnibus malis cordis, sm Auicennam, fugienda sunt vehementer calefacientia, vehementer refrigerantia, & vehementer astringētia: nam a calidioribus virtutis substantia dissoluitur: a frigidioribus, qualitas refrigeratur; astringentia cohibent excrementa, quæ in nutrimenti confectione generantur: nec enim faciunt vt nimis concentretur calor, quemadmodum plurimi dicunt, quia virtus nihil aliud in se claudit, quam bonam quātitatem, & qualitatem sui subiecti, suæ substantiæ; ita vt astringens non immediate respiciat virtutē. Porro addit Auicennas: in cordis intemperie frigida, audacter vti licere calidis; in calida autem non ita audacter frigidis vtendum; quia hæc opitulantur quidem ramo, idest, corpori cordis, dyscrasia calida laboranti; sed officiunt radici, idest, calido innato, quod est vinculum corporis cū anima; quia enim hoc est primum, quod post conceptionem gignitur: (vt in tractatu nostro de fœtus formatione ostendimus:) ideo radix iure dicitur. Quare non video, cur quidam temperiem cordis a calido innato non distinguunt. Nam in frigida cordis intemperie, calidis occurrimus, quibus non cogimur frigida miscere; quia calida hæc medicamenta citra frigidorum permistionem non nocent cordi, quia hoc est redditum frigidius; neque nocent calido innato, quia est quasi simile quiddam. At in calida intemperie, frigidis occurrimus; quibus tamen calida etiam miscere cogimur, propter calidū innatum; & præterea etiam gratia vehiculi.

[Vsus] medicamentorum, patet ex alibi dictis. Propter iuniores, si palpitatio fiat a causa potissimum frigida: [recip. cinnamom. agallochi, serici crudi, calaminthæ mont. ana ℈ ij. (hæc sunt instar basis) moschi, ambræ, galliæ moschatæ, ana gra. v. (pro adiuuante: quamuis etiam possint rationem basis habere) dianthos ℥ iij. cum syrupo de corticibus citri, fiat electarium. Dosis a ʒ ij. ad ℥ j.] Poteft addi aliquid leuiter astringens, vt est [pulueris mastiches:] nam dum viscus frigidum calefacere tantum volumus, possumus calidis vti sine astringentibus: at si volumus frigidam materiam euacuare, crassam,

crassam, & copiosam materiam diflare; omnibus modis astringentia permiscenda sunt. Quare in cordis palpitatione, si institutum est cor frigidum calefacere; possumus ab astringentibus abstinere: nam vbi adest intemperies frigida, non imminet dissipatio. At si propositum nostrum est materiam morbificam dissoluere; admiscenda sunt moderate astringentia, quod obseruatur in tumoribus ventriculi, iecoris, & similium partium: licet enim virtus ipsa indicet solum, ratione quantitatis, & qualitatis; dum tamen calidis vtimur, ad materiā morbificam dissoluendum; periculum est, ne etiā dissoluatur substantia calidi innati: propterea in hoc casu astringentia permiscemus.

CAPVT IX.

De virium dissolutione, id est de Lipothymia, & Syncope.

Nomen. PEr virium dissolutionē intelligimus, & lipothymiam, seu animi deliquiū, & syncopen. comment. aphor. 41. se-

Generatio. ctio. 2. & cap. 14. lib. 1. ad Glauc. Generatur hoc malum, dum corporali quid præter naturam occurrit, vi cuius summa cū

Definitio. violentia spiritus vitalis in corde aggrauatur, vnde cordis virtus imminuitur, & debilitatur. Virium ergo dissolutio est virtus debilis cordis, dependens

Forma. a frustratione motricis cordis. Forma est virtus debilis, id est, motus præter naturam, non deprauatus, sed debilis, id est, non nihil imminutus, nonnihil etiam ablatus quoad sensum: quia si omnino tolleretur, non esset virium dissolutio, sed mors:

Subiectū. est igitur virtus debilis. Subiectum est cor: quod læditur, & secundum attractionem, & secundum expulsionem.

Causa efficiens. Efficiens causa est frustratio motricis, capite 5. 6. 7. libro 12. meth. cap. 14. libro 1. ad Glauc. capite 2. libro 5. loc. affect. comment. 48. libro 2. de rat. vict. Quidam volunt, palpitationem pertinere ad vim pulsificam, seu motricem cordis: syncopen ad facultatem cordis vitalem. At hæc ridicula sunt: nam in syncope quiuis cernit, minui & auferri pulsum; quæ sane spectant ad vim pulsificam, ad vim motricem cordis: hæc vis pulsifica, est attractrix, & expultrix. Vitalis autē facultas nihil aliud est, quā alteratrix facultas cordis: sicut enim coctrix, seu alteratrix ventriculi vocatur χυλωτικὴ, coctrix iecoris, αἱματοποιητικὴ, id est, sanguificatrix; ita coctrix, seu alteratrix cordis vocatur vitalis. Cæterum, frustratur facultas motrix cordis ob errorē externum (non læditur, sed frustratur.) Quamuis enim in syncope cor afficiatur morbo, hic morbus tamen non est læsio huius facultatis, sed aliarum. Error autem hic externus nihil aliud est, quam vitalis spiritus præter naturam cum violentia aggregatus in corde. Hinc Auicénas dicit, syncopen fieri propter congregationē caloris, & spiritus in corde; vt reliquæ corporis partes sint orbatæ spiritu, vt mortuæ videantur. Ergo error externus est causa morbifica, nimirum, spiritus vitalis, summa cum violentia in corde aggregatus. Et hoc contingit huic spiritui, quia læditur retentio cordis. Læditur autem retentio cordis, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, quando læditur retentio citra expulsionem: ex accidenti, quando læditur propter expulsionem. Si retentio lædatur citra expulsionem; spiritus aggregatur propter causam resoluentem: dum enim causa resoluens agit, nisi id quod residuum est, in corde aggregaretur, flico moreretur animal. Si retentio lædatur vitio expulsionis; tunc aggregatur spiritus propter causam non resoluentem, sed contrariam, id est, suffocantem. Quare virium dissolutio fit, vel per Resolutionem, vel per Suffocationem. Resolutio fit,

Resolutio spirituum. dum læditur retentio, citra vitium expulsionis. Hæc retentio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix ob morbū cordis: (hic tamen morbus non est in causa immediata:) & quidem ob morbum in via ampliore, non angustiore: cuius causa esse potest immoderata caliditas, coniuncta cum humiditate. Error autem externus, est spiritus vitalis exiguus; item eiusdem tenuitas immoderata; iusto enim tenuior facile resoluitur. Porro spiritus exiguus est per Se, vel per Accidens. Per se est exiguus, cū non generatur copiosus. Non autem generatur copiosus, vel Læsa alteratrice, vel ob Errorem externū. Læditur alteratrix, seu coctrix, vel vitalis facultas ob morbum, & potissimum ob intemperiem frigidam, & siccam: & hic morbus est causa syncopes mediata, quia generat exiguum spiritum, qui facile resoluitur. Error externus est succus crudus, qui non est aptus, vt mutetur in copiosum spiritum vitalem, quamuis cor optime sit temperatum. Huius ordinis etiam est inedia: nā etsi optime cor sit constitutum; in inedia tamen non potest copiosus spiritus vitalis generari. Per accidens autem spiritus est exiguus, quando generatur quidem, sed nō detinetur in corpore: quod fit ob calorem insignem, immoderatas vigilias, inanitiones, motus immoderatos, &c. his enim spiritus, etiam in magna copia generatus, minuitur & euacuatur.

Suffocatio spirituum, & caloris. Deinde fit dissolutio virium per Suffocationem: vnde vel Læditur facultas, vel occurrit aliquis Error externus. Læditur ob morbum in via, in angustia; quæ fieri potest a materia copiosa, vel crassa; Interna, vel Externa. Causa, interna, est succus prauus, corruptus; qualis esse solet, in suppressione mensium, puerperij: potest etiam succus esse veneficus, vt in febribus pestilentibus, in retentione seminis. Causa externa est aer prauus, pestilens; cibi similes, potiones; & animi pathemata, vt timor.

Differētiæ. Quoad formam: motus debilis, vel Imminutus est, vt in lipothymia; vel Ablatus, id est, insigniter debilitatus, aut ad sensum saltem ablatus, vt in syncope. Quoad subiectum: læditur cor, secundum partem Dextram, vel Sinistram. Quoad causam efficientem; hæc est Resoluens, vel Suffocans; quarum differentiæ e dictis patent.

Signa. In genere hoc malum cognoscitur, quia pulsus euadit paruus, debilis, secundum omnes dimēsiones: ad differentiā pulsus læsi in palpitatione. Deinde cognoscitur e faciei pallore subito, quia spiritus, & cum spiritu sanguis reuocatur ad cor: vnde ob eandem causam externa frigent. Cognoscitur etiam e sudore, & humiditate rorida, ac præsertim circa frontem, quia aliqua e parte compatitur cerebrum: erumpit autem illa humiditas rorida; quia partes, calore destitutæ, nequeunt substantificam humiditatem detinere, & frigida erumpit hæc humiditas rorida: quia exit per poros cutis frigidæ: frigida autem est cutis ob reuocationem caloris.

Differentiæ formales, facile patent: nam si fuerit syncope; omnia symptomata sunt vehementiora, quam in lipothymia; præterea syncope indicatur ex amissione vocis, nec possunt loqui; quod non contingit in lipothymia. Aegri autem dum ad se redeunt, recordantur casus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordātur, quia in syncope magis læditur cor, in epilepsia magis cerebrum.

Differentiæ a subiecto ita cognoscuntur: si enim symptomata magis vrgent secundum partem sinistram, indicium est potius cor affici secundum partem sinistram: & contra. Quoad differẽtias a causa efficiente: facile resoluentes causæ a suffocantibus distingui possunt. Verbi gratia, si homo afficiatur macie, si præcedat insignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effusa, cibi parcitas, media; fieri solet virium dissolutio a causa resoluente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio solita, homo plus iusto comedat & bibat, timore corruptus sit; statuendum, virium dissolutionẽ fieri a causa suffocante.

Indicationes.

Vitales indicationes sumũtur a subiecto, & causa efficiente: A subiecto, vt dictum est cap. de palpit. cordis. A causa efficiente: Si sit causa resoluẽs; si immoderata apertio, indicat occludens, astringens: Si immodica euacuatio, quæ fit ob immodicum impetum materiæ; motus ille cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: est enim reuellendus causa curationis: nam si, verbi gratia, fiat syncope, ob immoderatum sudorem, secundum totũ corpus licet astringere, non licet reuellere autem fiat syncope e resolutione, ob fluxũ sanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero resolutio fiat, quia non gignuntur spiritus, ob intemperiem cordis frigidam; indicatur calefaciens: & sic de reliquis. Quod si cum frigiditate est coniuncta siccitas; simul humectandum. Si malum fiat a causa suffocante; obstructio non indicat; materia autem obstructionis, copiosa, crassa, viscida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum, sed ob errorem externum; hic error pertinet ad causam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna causa est materia, quæ potest esse toto genere præter naturam, ideoque eradicanda: potest esse copiosa, vnde minuenda.

Prognostica.

Vitium hoc periculosissimum, via est ad mortẽ: afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias; syncope periculosior est quam lipothymia. Periculosius etiam malum, si pars sinistra afficitur. Quoad causam effectricem; cæteris paribus, periculosius malum, si fit a causa resoluente, quam suffocante. Dixi, cæteris paribus: nam si suffocatio fiat a causa pestilente, veneficia: certe malum est quasi lethale.

Curatio. Phlebotomia.

Præseruatio spectat ad hunc, vel illum morbũ, ideoque hac dimissa, de curatione mali præsentis agemus. Quæritur autem primum, an actu existẽte syncope, vena sit secanda, nec ne? Hoc videtur colligi posse e Gal. comm. 24. 82. tex. lib. 4. de rat. vict. probatur enim venę sectio in pulsus carentia. Et ratio est; quia in syncope triplex est sanguinis peccatum insigne, indicans venæ sectionem, scilicet in forma, in quãtitate, & motu. In forma, quãdo sanguis ita prauus redditur, vt non sit aptus ad nutriendum; cum sit putrefactus, cum sit in via ad putredinem: & iccirco euacuandus est. Peccatum in quantitate est, cum sanguis probus peccat secundum copiam, vt in habitu athletico, quemadmodum Hippocrates dicit aphor. 3. sect. 1. & cum hoc vitium sit vehemens, egemus materia vacuãte vehementi. Tertium peccatum est ratione motus, quia fieri potest, vt sanguis, plus copia non excedat, nec signa adsint plenitudinis; sed peccet tamen secundum motum, vt immineat aliqua inflãmatio; verbi gratia si aliquis, probum habens sanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri potest, vt sanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio, occurrendum sit, euacuãdo simul, & reuellendo. In syncope igitur locum habere potest triplex hoc peccatum: potest enim syncope fieri a sanguine prauo, & inepto nutritioni: potest fieri a sanguine copiosiori, vt in plethora: potest fieri a sanguine peccante secundum motum, verbi gratia dum fit suppressio mensium, vt hic sanguis impetum ad cor habeat: item, si fiat syncope ex immoderato fluxu sanguinis narium, nã & tunc sanguis in motu peccat. His positis, dicimus, [in syncope actu existente, non esse secandam venam; nisi peccatum sanguinis sit secundum copiam.] Quare vena secari potest, si vitium sanguinis sit simul in quanto, & forma: item, si simul in quanto, & motu: at si in forma tantum, vel in motu tantum; venam aperire maxima esto religio. Fundamentum sumitur e vi indicantis sanguinis, & e vi virtutis. Nam ad venæ sectionem non tantum indicãs, sed etiam virtus robusta permittens requiritur. Si ergo in syncope actu existente cõsideremus vim sanguinis indicantis; certe summa eius vis est, quando vel sola copia peccat, vel simul cum copia, & in forma, & in motu: imminet enim præsentaneum suffocationis periculum, ob immodicam copiam, sicut etiam ignis ab immodica lignorum copia suffocatur. Præterea adest etiam permittẽs, id est, virtus: quando scilicet patiens non est priuatus carne, & virtus robusta est secundum solida, secundũ carnosum genus. Dubium igitur tãtum est de virtute secundum spiritus. Virtus igitur secundum spiritus dupliciter potest esse debilis: vel quia resoluitur, & hæc imbecillitas prohibet venæ sectionẽ, vel quia suffocatur, quæ non prohibet venę sectionem, sed permittit; nisi enim illico copia tollatur, derepente suffocantur spiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulsus carentia secat venam. [Vtus.] Quoad [quantum:] non conferrim euacuãdum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ sectionem, non tamen concedit vacuationem copiosam. Quoad [tempus:] vena secanda est, actu existente syncope, quia adest præsentia indicantis sanguinis, & virtutis permittentis. Quoad [vbi:] vena varia est secanda, pro varia subsistentia sanguinis, verbi gratia si corpus sit plethoricum, vt sanguis in toto existat; cum sanguinis fons sit hepar, licet basilicam aperire. Si fiat syncope e suppressione mẽsium, puerperij, & sanguis sit copiosior; aperienda est vena inferna: quia est materia, & vacuans sanguinem, & simul impetum sanguinis reuellens. Peccatum sanguinis in solo motu, coerceri potest ligaturis, cucurbitulis: Sic etiam peccatum sanguinis in sola forma, alijs præsidiis tolli potest. Frictiones, ligaturæ, euulsio pilorum capitis, & barbę, possunt cum vtilitate administrari, in syncope a suffocatione. Si autẽ e resolutione fiat syncope; licet interdum etiam vti ligaturis, & frictionibus, non indifferenter, sed secundum partes remotas contrarias, verbi gratia si fiat syncope ob immoderatum fluorem alui, oportet fricare, & ligare brachia: si ob narium hæmorrhagiam, crura liganda sunt, & fricanda.

Ligaturæ, frictiones.

Medicamẽta excitãtia eos qui animo linquũtur.

Quoad medicamenta, quibus egemus actu existente syncope. Si fiat e resolutione, oportet vti frigidis: vt sunt [aqua frigida, rosacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda.] Si fiat syncope e suffocatione, calidis vtendum: vnde expedit fricare partes, & palatum etiam [mithridattica confectione, & theriaca, alijsque non modo calidis, sed etiam ingratis, & iniucundis, vt virtus suffocata expergiscatur. Conducit etiam magnopere nasturtium, nigella, diasinapi, &c. quæ intra nares immittenda, vt excitetur sternutamentum, vt cuius virtus suffocata excitetur.] Notandum; si in syncope, forte e suffocatione, hæc sternutamenta administrentur, & homo non sternutet, (non existente

vitio

vitio in naribus, vel caruncculis mamillaribus (, aſtum eſſe: ideoque diſcedat medicus.

Victus. Aer. Quoad diætam, aer probatur purus, vt materia alimenti ſpiritus: probatur etiam aer, vt materia remedij. Et in ſyncope e reſolutione probatur aer frigidus. In ſyncope autem e ſuffocatione, non probatur aer calidus, ſed potius moderate frigidus, c. 14. lib. 1. ad Glauc. ratio eſt: quamuis enim virtus ſuffocetur, & fiat concentratio ſpirituum, attamẽ probari aer calidus non poteſt, quia in ſyncope e ſuffocatione adeſt magna neceſſitas euentandi calorem, ne ſuffocetur; ideo potius opus eſt inſpiratione aeris frigidi: quod etiam obſeruatur in aſthmate, in difficili reſpiratione; quamuis hæc fiant a materia frigida, & pituitoſa, aere tamen egemus frigido, propter neceſſitatem euentandi caloris:

Cibus. Quoad cibum. Nõ poſſunt maſticare. Si ergo fuerit ſyncope e reſolutione; probatur potio[potio ex aqua carnis, e capi deſtillato; & ad celerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miſcendum: vnde probatur vinum aromaticum.] His tamen non in omni ſyncope vtendum: nam ſi fuerit e ſuffocatione, & præſertim e copioſo ſanguine; a vino abſtinendum. Nec obſtat Galeni dictum, ca. 4. 5. lib. 12. method. omnibus, qui actu detinentur ſyncope, vinum eſſe exhibendum: non enim abſolute intelligit omnes, ſed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de ſyncope, quæ non fit a copioſo ſanguine, ſed a ſuccis bilioſis, pituitoſis: & proinde idem Galenus capit. 14. libro 1. ad Glauc. non omnibus vinum exhibet.

Finis Libri Secundi.

MEDI-

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Tertius,

DE PARTIVM IMO VENTRE CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT PRIMVM.

De Læsa deglutitione: quæ Oesophagi est affectio.

Transitio.

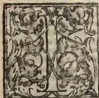

Nstrumenta corporis humani pertinent vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres; vel ad Caput, vel Thoracē, vel Abdomen. Cū igitur hactenus capitis & thoracis affectus præcipuos mediocri diligentia simus prosecuti: deinceps mala ad ABDOMEN spectantia proponere instituimus.

Quid agendum hoc libro, & quo ordine.

Sciendum vero abdomen causa tum vitæ, tum commodioris vitæ in se continere Hepar; & huius causa Ventriculum, Intestina, Vesicam felleā, Lienem, Renes, Vesicam vrinariam: gratia autem speciei Genitalia vocata organa, tā virilia in maribus, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam: siquidem in quolibet vitio versabimur circa nomen, definitionem, differētias, signa, præsidia, prognosticum, & præsidiorum materias: & assiduo conabimur doctrinam historicam euitare, & scientificam amplecti: maxime vero dum sermo fit de præsidiorum materijs; nostrum institutum erit, non simpliciter tradere receptas, (quod pertinet ad empiricos) sed tradere artem, formulas seu receptas præscribendi. Verum, quanquam abdominis pars præcipua sit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus: & ratio est, propterea quod ventriculus est instrumentum, cui primo quæ assumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantisper vincens cibaria & potiones, in causa est, vt quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cęterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viscus, duabus constans partibus; nimirum meatu quem transeunt, quę assumuntur; deinde vtre, in quem suscipiuntur: ideirco ne vitium in defectu a nobis committatur; per ventriculum intelligemus non modo suscipientem partem, nempe ventriculi corpus, quod ventriculum vocant; sed etiam partem, quæ eorum quæ ingeruntur est ductus, quam partem œsophagum vocare consueuerunt. Quamobrem agendum nobis erit de vitijs tum Oesophagi, tum Corporis ventriculi: & primum œsophagi; quia quod assumitur, primum ęsophagum, postea ventriculum adit.

Affectus œsophagi.

Quantum igitur ad vitia œsophagi: secundum Auicennam membrum hoc obnoxium est cuilibet vitiorum generi: siquidem intemperie, mala compositione, & soluta vnitate corripi potest. At cum omnia hæc mala, vt insinuare videtur Auicennas, consentientia esse videantur, prout vni officiunt deglutitioni, propter quam œsophagus est creatus: ob id de læsa deglutitione sermo instituendus: nam læsæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œsophagi mala intelligendum necessarium vel vtile esse videtur, desiderari poterit. Quoad nomen, ἔτυμον relinquo Grāmaticis: per læsam autem deglutitionem intelligi-

Nomen.

mus illud vitium, in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur, ita afficitur, vt quod assumitur, nequaquam secundum naturæ statuta ab ore in ventriculum descendere valeat: vt propterea læsam deglutitionem audire oporteat

Generatio. genericam. Huius mali, vt definitio promptius elucescat, primum (vt moris nostri est) læsæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia quomodo deglutitio secundum naturam ce-

Vt fiat deglutitio secundum naturam. lebretur, ostendendum. Sciendum ergo cum Galeno cap.8. libr.4. de vsu part. cap.11. libro 5. de vsu part. cap.5. libro 6. de vsu part. & cap.8. lib.3. de facult. naturalibus, & capite 5. libro 5. de loc. affect. a quo accepit Auicennas prima, primi, cap. vlt. & libro 3. fen 12. capit. 1. ad deglutitionem secundum naturam celebrandum, necessario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: scire oportet, esse attractricem & expultricem. Quantum ad attractricem; potissimum spectat ad œsophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œsophagum attinet; vt per rectas fibras, in œsophagi tunica interna insertas, cibū ad œsophagi initium expressum, in partes penitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum; vt per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, si appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormitat attractrix; vt propterea deglutitio ægre perficiatur, nisi appetitus præeat: quod euenit in assumptione vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quo autem ad expultricem: est hæc œsophagi facultas, quæ ope fibrarum transuersarum, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œsophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem motricem: duplex est; altera laryngem sursum trahit; reliqua autem cibum ad œsophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quę laryngem sursum pellit, attinere potest ad hyoidis ossis musculos, qui laryngem sursum in tantum eleuant, quantum gula deorsum trahitur. Expedit autem laryngem ascendere: nam secus, cum larynx tota sit cartilaginea, cibi descensum inhiberent. Nec vero sursum larynx eleuata eandem sedem seruat: verum (capite octauo, libro tertio. de facult. natural.) completa deglutitione, luculenter descendere cernitur. Id autem assequitur per rectas fibras, insertas internæ tunicæ ventriculi: quæ sane tunica, cum intus inuestiat tum gulam, tum os, tum præterea intrinsecus secundum summatem arteriæ seu laryngis extendatur; fit, vt dum gula a ventriculo deorsum trahitur, simul etiam summa arteria trahatur, & proinde larynx descendat. Motrix autem quæ cibum ad œsophagi initium exprimit, attinet ad faucium musculos; qui dum ad suū principium trahuntur, cibum in œsophagum depellunt. His sic constitutis, patet, cibum assumptū descendere & tractu & pulsu. Verum Auicen. deglutitio secundum naturam bifariā perpendi possit: altero modo, vt incipit deglutitio, altero vt perficitur. Vt incipit, fit ope attractricis œsophagi, & virtute musculorum: vt autē perficitur, fit virtute expultricis œsophagi, & virtute attractricis oris ventriculi. Hæc Gal. cognoscens, lure c.5. lib.5. de loc. aff. dicit, gulæ duplicem esse vsum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter; primū instar viæ, vt deglutitionis auctor est facultas tum musculorum, tū ventriculi: concurrit deinde in ratione organi operātis, vt deglutitionis est opifex gulæ

Vt fiat deglutitio pręter naturā. facultas, siue attractrix, siue expultrix. His explicatis facile colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturam, turbans vel gulam, vel vicinos musculos, vel ventriculū, vt gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et si musculorū vicinorum motus lædatur, vel ventriculi attractio infestetur, dubio procul quoq; deglutitio pręter naturam oboritur. Quare deglutitio læsa est functio præter na- Definitio. turā gulæ, dependens a frustratione facultatis deglutitricis. Definitum est accidēs præter naturam: necesse est ergo vt pateat eius essentia per formam, subiectum, & causam effectricem. Quoad for- Forma. mam: dixi esse functionem præter naturam; vt deglutitio morbosa distingueretur a naturali: Et, vt præter naturam; proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. Subiectum est gulæ vt distinguatur Subiectum. hæc functio præter naturam, a functione præter naturam cuiuslibet alterius instrumenti.

Causa efficiens. Causa efficiens est frustratio facultatis deglutitricis: vt distinguatur definitum a functione gulæ frustrata, vt nutritur. Vnde explicare oportet, quā ob causam facultas deglutitrix frustretur. Sciendū, frustrationem hāc pendere vel e lęsione facul- Læsa facultas. tatis, vel ab Errore externo. Quoad læsioné facultatis: locū hæc habet, dum gula afficitur morbo, vi cuius deglutitrix facultas vel Labefactatur, vel Impeditur, vel vtrunq; patitur. Error autē externus, attinet ad omnem gulę noxā, quæ est extra constitutionem gulæ, idest, extra intemperiem, extra malam compositionē, extra solutam vnitatē. Id ergo omne, quod est extra constitutionem, habet rationem erroris externi, siue sit vicinarum partium morbus, siue nullus sit morbus partiū. Declaro cū Gal. & Auicen. cap. proprio. Primū ergo quoad lęsionē facultatis: vt morbus est multiplex, ita multiplex est facultatis lęsio. Hinc cum morbus esse possit, tum simplicis, tum mistæ potentiæ: si sit simplicis potentiæ, facultas vel labefactatur, vel impeditur. Si autem sit morbus mistæ potentiæ, simul facultas & labefactatur & impeditur. Quoad morbū simplicis potentiæ, vi cuius facultas solum labefactatur; est verbi gratia intemperies quælibet secundū Auic. potissimū tamen intemperies frigida, humida, sicca, vt contingit in febribus: etenim si interna gulæ tunica corripiatur intemperie, labefactatur facultas attractrix: si externa, labefactatur expultrix: si vtraq; tunica morbo corripiatur, etiam vtraq; facultas labefactatur. Quoad morbū simplicis potētiæ, vi cuius facultas impeditur; est morbus in Mala cōpositione, & in Soluta vnitate: propter malā compositionem, via seu ductus angustatur; propter solutā vnitatē via redditur inæqualis. Mala cōpositio est angustia, hoc est, Obstructio, Constipatio, Coalescētia, & Compressio. Obstructio fit a materia simpliciter replente œsophagum, quæ materia multiplex esse potest, vt materia destillans a capite, itē secundū Auic. vermes numerosi; vnde obstructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel crassitie, vel visciditate & lentore. Constipatio fit dū nascitur caro, post vlcus œsophagi, quā ad agglutinationē perducitur; tunc. n. caro ita potest cōcrescere, vt cōstipetur œsophagus. c.2. l.3. de symp. caus. Coalescentia fit, cū post vlceris œsophagi agglutinationē, citra carnis excrescētiam, angustus redditur œsophagus, cuius angustiæ causa immediata, non est caro, vt in constipatione, sed cicatrix. Compressionis causa est, quod extrinsecus comprimit gulam: siue sit tumor partium vicinarum, vel non inflammatorius, vel inflammatorius, vt in angina: siue etiam cum Auicenna sit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta vnitas, est vlcus: de causis autē vlceris, dicemus in sermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum mistæ potentiæ, qui deglutitricem facultatem tum labefactat, tum impedit; hic

morbus

morbus est gulæ tumor, siue frigidus, siue calidus: per intemperiem enim morbosam labefactatur facultas; per magnitudinem auctam impeditur. Hæc de morbis. Quoad errorem externum; hic potest esse causa Externa, vel Interna. Causa interna, cũ Auicenna, est vitium partium vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Musculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad musculos, vt afficiuntur vel Paralysi, vel Conuulsione, vel Tumore. [(Sed duo hic notanda primo. Si hæc mala dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate animali, esse vitia, propter quæ læditur facultas animalis: Si autem dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate naturali, has causas esse errores externos, non morbos. Secundo notandum; si musculi afficiantur tumore, vt vi huius tumoris solũ lædatur motus musculorum, esse vitium, quod attinet ad errorem externum: at si vi tumoris, non modo lædatur motus musculorũ, verumetiam gula angustetur & comprimatur; tunc etiam lædi facultatem, & proinde habere rationẽ morbi.)] Porro error externus spectat ad vẽtriculum, si citra noxam œsophagi ventriculus afficiatur inappetentia, vt non attrahat cibũ. Ad partes non vicinas spectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: vt in fine morborũ acutorum contingit; in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout spectat ad causas externas, est vitium in his quæ ingeruntur: vt dum ingeruntur crassiora, male masticata, & dum confertim ingeruntur.

Error externus.

Differentiæ. Differentiæ a forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: si male fit, Imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ a subiecto: Afficitur gula, secundum partem Internam, vel Externam: secundum Supernam, vel Infernam. Differentiæ a causa effectrice: Deglutitio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: horum subdiuisio e traditis patet.

Signa. Deglutitio in genere, & secundum differentias a forma, non eget signis: æger enim conqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, vel imminuta, vel corrupta; quæ corrupta deglutitio fit vel cum dolore, vel cum prauo motu. Quoad differentias, ratione subiecti: Si gula sit affecta secundum partem supernã, tumor quandoq; oculis conspicitur: & illico assumpto cibo deglutitionis impedimentum sentitur. Si pars inferna sit affecta; cibi aliquantisper libere descendunt, sed mox in transitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur secundum tunicam externam, vel internam, patebit e cognitione differentiarum, quæ sumuntur a causa efficiente. Quoad differentias a causa efficiente: hæc est morbus, aut error externus. Si morbus. & primum si sit intemperies; ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter descendit, sine sensu angustiæ. Et si ob intemperiem labefactetur attractrix; cognoscetur inde, quod cibus tum liquidus, tum solidus descendet, sed ægre. Si labefactetur expultrix; cognoscetur, quod cibus liquidus descendet, non autem solidus. Si dyscrasia ad calidum declinet, indicabitur e sensu caliditatis, & causis calidis prægressis: contra, si ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoscetur ex oris humiditate, e priuatione sitis, e prægressis causis humectantibus: contra, si ad siccum. Si morbus sit angustia; indicabitur e cibo, ægre descendente, sed cum sensu angustiæ. Et si angustia fuerit obstructio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione, siue dolore: vtrum autem obstructionis causa sit vel materia destillans, vel vermis; cognoscetur e proprijs capitibus. Si angustia sit constipatio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione citra dolorem,

Differentiæ a subiecto.

Diff. a causa effic.

Dyscrasia.

Angustiæ.

citra sitim, citra febrem: & præterea vlcus est prægressum. Si causa sit coalescentia; indicatur e signis vlceris (coalescentia enim vlcus sequitur) sed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum fit a tumore carnoso; quoniam a cicatrice producitur exigua angustia. Et si angustia sit compressio, si fiat a tumore partium vicinarum; signa erunt tumoris, vt in angina: si sit vertebrarum luxatio; indicabitur e prægressa causa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in supino decubitu. Si causa sit vlcus; indicabitur e dolore, qui tempore deglutitionis intendetur, item e siti, e puris excretione, e prægressis causis vlcerantibus. Si causa sit tumor gulæ; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione: & si tumor fuerit frigidus, non aderit sensus caliditatis, non febris, non sitis, non dolor: Si tumor sit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hic est causa interna, vel externa. Si interna: & primum si vitium sit secundum musculos ossis hyoidis; cibus protruditur ope musculorum faucium, & quidem intra œsophagum; sed cibus solidus vix descendit, cum prohibeatur a tracheæ substantia cartilaginea, quæ sursum non attollitur, propter vitium musculorum hyoidis. Si vitium sit secundum musculos faucium, indicatur inde, quod cibus non truditur intra gulam, vnde vel non descendit, vel vix descendit. Et si musculi afficiantur paralysi, deglutitur solum cibus liquidus; idque fit, vel quoniam musculi hyoidis laryngem sursum non trahunt, vel quoniam musculi faucium cibum deorsum nõ pellunt. Si vero musculi afficiantur conuulsione: & quidem si faucium musculi conuellantur, vt vi retrahantur ad suum principium; fiet vt cibi in gulam impellantur, nobisq; inuitis cibi descendant: Si musculi hyoidis conuellantur; sursum trahunt laryngem, & hinc sursum pellunt cibum, & præsertim cibum liquidum: solidus enim cibus pondere suo descendit, nec ita facile cedit motui conuulsiuo, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculum; indicabitur ex appetentia. Si error spectet ad partes remotas; indicabitur e morbis, qui vires dissipare potuerũt. Si tandẽ error attineat ad causas externas; æger & assidentes referre poterũt.

Vlceris.

Tumoris.

Erroris externi signa.

Præsidia sumuntur ab essentia indicantis: essentia autem deglutitionis posita est in forma, subiecto, & causa efficiente: sufficit tamen præsidia ex vsu solum capere a causa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læsa facultate: & primum, si morbus sit intemperies; indicat alterans per contrarium: magis autem particularia, in sermone de intemperie ventriculi persequemur. Si morbus sit angustia; indicatio capitur a causa cõtinente ex vsu, non ab angustia. Si igitur angustia sit obstructio; materia obstructionis erit vacuanda; si angustia sit constipatio; caro excreta absumenda: Si angustia sit coalescentia; cicatrix atterenda, siue consumenda: Si angustia sit compressio, & quidem si compressionis causa sit tumor; materia tumoris vacuanda. (non consideramus in tumore magnitudinem auctam, quia est morbus non ex vsu.) Si compressio fiat ob vertebrarum luxationem; situs vertebris restituendus. Si morbus sit vel vlcus, vel tumor: indicationes tradentur in sermonibus de vlcere ventriculi, & de tumore ventriculi. Si deglutitio lædatur ob errorem externum: hic est causa interna, vel externa. Si interna, & si attineat ad musculos, siue afficiãtur paralysi, siue cõuulsione, siue tumore: indicationes petantur e proprijs capitibus. Si error ad ventriculum attineat: huius indicationes explicabuntur in serm. de læsa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, idest, ad cor, & ad cerebrum; de his suis dicemus locis. Tandem, si

Indicationes.

error sit causa externa; ab hac nõ sumit indicatio.

Prognostica.

Vitium præsens negligendum non est, cum citra deglutitionem homo diu viuere nequeat. At vt differentiarum vt varia est, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua sunt paria; ratione formæ deglutitio est periculosior, si sit ablata. Ratione causæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognosticandum: non tamen proponemus hic vehementiam causæ efficientis; cum illa prognostica plurimorum vitiorum, opportunius locis proprijs explicentur. Breuiter tamen sciendum: si mali causa sit intemperies, curari posse: at ægrius si dyscrasia sit in habitu, & si sit sicca; nam maior est recessus. Si morbus sit angustia, nulla est angustia quæ ob vehementiam essentiæ deterior sit, quam compressio a luxatione vertebrarum: vnde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obstructionis, constipationis, & propositorum tumorum, saltem secundum aliquam partem vinci potest, quod dico propter tumorem carnosum constipantem, & potiss. propter cicatricem, quæ est causa coalescentiæ. Si vehementia dignitatis perpendatur; vt causa cruciat magis prope vẽtriculum, malum est magis periculosum. Si deniq; causa efficiens sit error; pro diuersa vehementia erroris, varie prognosticãdum: quod e propositis facile colligi potest.

Curatio. Chirurgia.

Circa materias præsidiorum breues erimus: e proprijs enim capitibus peti possunt. Quoad materiam igitur chirurgicam: si deglutitio auferatur, & malum medicamentis non cedat, oportet candelã ceream in gulam immittere: & huius beneficiu plerique sanitati sunt restituti. Aetius ait, si malum fiat e paralysi, cucurbitulas mento esse affigendas.

Pharmacia. 1. Canon.

Quoad medicamenta, quinq; sunt notanda: tria quidem sunt communia: quartum respicit intemperiem humidam: quintum inflammationem. I. Exhibenda sunt medicamenta crassa & viscida: & si opus est attenuatione ac detersione, miscẽda sũt crassa & viscida, vt diutius hæreant, & operentur: operatio enim fit in tempore, & per contactum, v. g. dum causa deglutitionis, quæ producitur a materia viscida, vtimur [melle, vel sacchao; miscere oportet farinam amyli, album oui, tragacantham, quæ basin corrigunt, sicut albuminis oui visciditas sacchari vim fluidam corrigit, interim tamen saccharum minus detergere facit.] Quod si medicamenta, quæ cum detergentibus & attenuantibus miscentur, habẽt etiam vim detersoriam; nõ corrigunt tantum, sed etiam adiuuant basin. Sed hæc non pertinent ad methodum medendi, verum ad methodum simplicium & compositorum medic. ad methodum quidem simplicium, dum dicimus crassa & viscida esse eligenda; ad compositorũ methodum, vbi de medicamentorũ mistione agimus. Et hoc primum est documentum, quod Auic. proponit in c. de cura vlcerum gulæ.

2. Canon.

II. documẽtum; Medicamenta ea arte sunt administranda, vt paulatim bibantur: hic enim [agendi modus] indicatur a resistentia indicantis: gulæ vitium non cedit medicamentis, nisi ab his tangatur: propterea sensim oportet medicamẽtum descendere. Resistentiæ autem signum hic est pars affecta, nimirum gula, secundum suam compositionem; ideoque compositio est signum.

3. Canon. cap 27 l. 13 meth. med.

III. Medicamenta sunt applicanda super dorsum inter duas spatulas: nam [Vbi agendum] indicatur a substantia vitij: substantia autem in gula, quæ post trachea descendit inter duas spatulas: & hic gulæ situs, est signum substantiæ, a qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, vt in deglutitione musculi paralysi afficiatur, cum

4. Canon. ad humiditatem.

Aetio acria, idest, resoluentia applicanda sunt parti iuxta tonsillas. IIII. Si deglutitio fiat ob humiditatem: probantur medicamenta stiptica & calefacientia: hæc vt seruent calidum innatum, quod ab humore obruit; illa vt siccent; qualia stiptica sunt [rosæ, balaustia, &c.] calida sunt, [anisum, been vtrunque, spica, myrrha, &c.] Quandoque cum stipticis frigidis miscẽda sunt calida fortia, quæ nõ tantum respiciunt calidum innatum, sed corrigũt stiptica, ne frigiditate noceant. In hac miscella Auicennas maxime probat [aninden, quem puto esse succum odoratum laserpitij, vulgo benzoin dicitur.]

5. Canon. ad phlegmonem.

V. Dum gula inflammatione afficitur; probantur medicamenta tum applicanda, tum assumẽda. Applicanda sunt medicamenta dorso inter spatulas: & primum reprimentia composita ex odoriferis, & fructibus propositis ĩ curatione apostematum ventriculi; cuiusmodi est medicamẽtum hoc: [℞. ol. rosati completi ℥ j. olei cydoniorum ℥ ß. (hæc constituunt basin) aceti ʒ iij. (penetratione basin adiuuat:) ceræ lotæ in aqua rosac. ʒ ij. ß. (diuturniore mora facit vt medicamentum in agendo sit efficacius) Misce, & fiat linimentum.] Deinde Auicennas accedit ad medicamenta reprimentia, & digerentia. Vnde reprimentibus iam propositis addit [ammoniacum, bdellium, ficus, adipes, vt fiat digestio.] Tertio neglectis reprimentibus, ascendit ad resoluentia: vnde conficit medicamentum [e granis lauri, e pyrethro, ex iride, aristolochia, & similibus digerentibus.] Tandem si inflammatio gulæ, ad suppurationem mutetur (quod declarabimus in sermone de tumore ventriculi.) probat Auicennas [medicamentum confectum e sinapi, e gummi, e ruta syluestri: & ascendere licet ad simũ columbinum, vt abscessus disrumpatur.] Quoad ea quæ assumũtur, propter inflammationem, probat Auicennas [medicamentum confectum e lente, e spodio, e mucilagine psyllij, e semine portulacæ, & aqua cucurbitæ: quod medicamentum reprimendi vim habet.] Deinde his reprimentibus addit resoluentia, vt sunt [aqua feniculi, ficus: dactyli, lac amygdalinum.] Post reprimentibus dimissis, probat [farinam orobi & ciceris.] Tandem si ruptione opus sit (nisi enim abscessus disrumpatur, homo moritur) laudat [sorbitionem confectã e radice lilij cœlestis, ex amygdalis amaris, & prassio, adatque ficus, cum exiguo sinapi: vt hoc medicamẽto fiat ruptio, & homo deglutire queat.]

Diæta.

Diæta his proportione respondebit: de qua tamen in ventriculi dyscrasijs.

CAPVT II.

De differentijs affectuum ventriculi: & primum de Dyscrasia.

Ventriculi affectuum enumeratio.

Actenus de œsophagi malis: nunc dicendũ de vitijs Corporis ventriculi. Plura aũt sunt ventriculi vitia: tũ qa ventriculus est instrumentũ, e pluribus partibus similaribus cõpositum: tũ qa est instrumẽtũ functionum & aix, & naturæ, non tm cõium, sed ẽt propriarũ. Si sumatur ventriculus, vt est organum e partibus similaribus cõpositum; vitia eius sunt morbi, & a morbis nomen assumunt: si vero consideretur vẽtriculus, vt est organum functionis; vitia eius sunt symptomata, & a symptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis est, & de Morbis, & de Symptomatis. Quorum oĩum numerus atte est eliciẽdus, hoc modo. Ventriculus primum consideratur vt instrumentum, e similaribus compositum.

Morbi ventriculi.

Similarium partium morbus est Intemperies. Si ventriculus

culus sumatur, vt est quid dissimilare & compositum: eius vitium est Mala cōpositio, potiss. in magnitudine vel imminuta, vt Paruitas vētriculi; vel aucta, vt Tumor ventriculi. Vitia autem vētriculi partibus similaribus & dissimilaribus communia, sunt Vlcera. Hæc de morbis. Symptomata respiciunt ventriculum, vt est plurium functionum organum. Functiones sunt Communes & Propriæ. Communis functio potiss. attinet ad tactum: vnde dicēdum de Dolore, seu Cardialgia. Propriæ actiones ventriculi, sunt Attractio, Alteratio, Expulsio, Retentio: hæ actiones dicūtur propriæ, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit vētriculus, vt fiat chylus: quatenus autem hæ actiones respiciunt alimētū, quo vētriculus alitur, sunt potius functiones communes, sicut ipsa nutritio est communis actio. Quamuis autem institutum nostrū sit versari circa has hactiones, quatenus propriæ sunt, ita tamē digrediemur, vt nihil desiderari possit circa communes functiones. Quantū igitur ad attractionem; hęc postulat naturalem appetentiam, nam appetentia præter naturam nocet attractioni; ideo dicendum de Appetentia læsa. Et enim appetentiæ obiectum sit duplex, nempe Cibus, & Potus: gratia cibi, dicemus de Fame morbosa: gratia potus, de Siti morbosa. Ratione famis morbosæ, patere poterit essentia & curatio, Diminutæ appetentiæ, Fastidij ciborum, Destructionis appetitus, Famis vaccinæ, Appetitus canini, & Picæ, seu malaciæ. Eodemque modo de qualibet siti morbosa dicendum. Quoad alterationem, quæ secunda est ventriculi actio, huius causa dicēdum de Concoctione ventriculi morbosa. Quoad expulsionem; loquemur de Singultu, de Vomitu, de Cholera. Quoad retentionem esset dicendum de Lienteria & Cœliaca: de quibus tamen commodius in malis intestinorum, vbi de alui fluxu loquemur.

Symptomata ventriculi.

Vitia igitˀ vētriculi q̄ explicabimus, hęc sunt: dyscrasia, paruitas, tumor, vlcus, cardialgia, fames, sitis, læsa chylificatio, singultus, uomitˀ, & cholera.

De intemperie ventriculi: & primum de Definitione & Causis.

Nomen: PEr intemperiem, malam complexionem, *δυσκρασίαν*, intelligimus morbosam intemperiem ad differentiam intemperiei sanitatis. Gal. c. 2. l. 4. merbo. morbosam hanc intemperiem vocat imbecillitatem. *Generatio.* Generatur hęc intemperies (vt insinuat Galenus cap. 3. l. 7. metho.) dum ventriculo causa alterans occurrit, ita agens in ventriculi temperamentum, vt hoc degeneret in intemperiem, atque ita recedat a naturali statu, vt ventriculi actio *Definitio.* lædatur. Proinde ventriculi intemperies morbosa, est morbus partium similarium ventriculi, proce- *Forma.* dens a causa alterante. Forma est morbus, genus proximum intemperiei: per quam formam definitum distinguitur, & a temperie, & ab intemperie sanitatis; quia dicimus intemperiem de qua lo- *Subiectū.* quimur esse morbum. Subiectum sunt partes similares vētriculi: quo subiecto definitum distinguitur a mala compositione, quæ & ipsa morbus est, sed nō partium similarium, verum dissimilarium. Addimus; Ventriculi: vt definitum distinguatur ab intemperie aliarum partium similarium.

Causa efficiens. Causa efficiens, est causa alterans: qua definitum distinguitur ab vlcere ventriculi; quod licet sit morbus partium similarium ventriculi, non tamen fit a causa alterante, sed a causa soluente continuum. Ratio huius causæ efficientis hæc est: quod complexionalis qualitas, e mutua actione, & passione primarum qualitatum emergit: vt complexio vnica sit qualitas secunda, in qua tamen viget potētia modo vnius qualitatis, modo duarum. Cum ergo intemperies fiat e mutatione naturalis temperamenti: a causa alterante eam fieri necesse est. cap. 3. lib. 7. meth. Galenus cap. 8. lib. 2. de fac. natural. ait, intemperiem non esse morbum, sed causam primorum morborum: crasis enim est pręcipuum organum facultatis naturalis, in primis corporibus, idest, in partibus similaribus; quæ si viciosa reddatur, & in intemperiem mutetur, oritur læsio facultatis partium similarium, cuius læsionis causa contentiua est intemperies: nam actio læsa, immediate pendet a lęsione facultatis, & hęc proxime pēdet ab intemperie morbosa. Porro causa hæc alterans multiplex est, secundum Speciem, secundum Vitium, & secundum Causam generantem. Quoad speciem: causa alterans est Interna, vel Externa. Interna est Continens, vel Contentum. Continens est membrum vicinum ventriculo: vt omentum, hepar, lien: si enim vi lienis ita refrigeretur hepar, vt oboriatur hydrops; mirum esse non debet, si etiam a membris vicinis ventriculus possit alterari. Contentum potest esse quilibet Humor, & Flatus, cap. 11. libro 7. method. Externa causa occurrit Necessario, vel Non necessario. Necessario; vt sex res non naturales, potissimum cibus & potus, quæ in ægris facultatibus in ventriculum agunt. Non necessario occurrunt medicamenta Assumpta & Applicata. *Species.*

Quoad vitia specierum; licet varia sint, necessario tamen in proposito morbo attinent ad qualitatem primam. Materia enim morbifica ventriculum reddit intemperatum, quatenus vim habet calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, vel coniunctim hæc faciendi. cap. 11. l. 7. method. Horum autem vitiorum discrimen dependet tum e vario vitio humorum, tum e diuersitate ipsius uentriculi, idest, e varia dispositione uentriculi. Declaro e vitio materiæ: nam si, uerbi gratia, humor sit pituita, pituita est frigida & humida; quod si tamen fiat, ut pituita plurimum excedat per frigidum, parum per humidum; erit in causa frigidæ intemperiei, non humidæ: at si uehementer excedat, & secundum frigiditatem, & secundum humiditatem; causa erit dyscrasiæ compositæ, nimirum, frigidæ & humidæ. Quoad dispositionem uentriculi, hæc quoque concurrit: nam si uentriculus sit calidus & humidus secundum naturam, ui pituitæ frigidæ, & humidæ, fieri potest sola intemperies humida: in habentibus enim symbolum facilis est transitus: unde cum uentriculi tunicæ obtineant exiguam caliditatem, & assiduo in uentriculo generetur succus pituitosus, fieri potest ut uentriculus facilius, & frequenius corripiatur intemperie frigida & humida. *Vitia.*

Causa generans, perpendenda est potiss. ratione contenti, idest, humoris, siue materiæ. Contentum generatur In uentriculo, uel Extra uentriculum; nam pituita non tantum in uentriculo generatur, sed etiam in capite, e quo destillare potest in uentriculum. Sed præterea generatur humor in iecore. Gignitur humor, uel læsa facultate, uel ob errorē externum. Sed de humorum generatione alias. Iā proponemus causas magis speciales, intemperiei Calidæ, Frigidæ, Siccæ, Humidæ. *Causa generans.*

Quantum ad causas intemperiei calidæ; secundum Gal. cap. 2. lib. de caus. morb. hæ sunt uel Internæ, ut materia biliosa, materia putrida, materia sanguinea; uel Externæ, ut calidi cibi, potio calida, medicamenta calida, & exhibita, & applicata. *Calidæ dyscrasiæ causæ.*

Quoad causas intemperiei frigidæ: ſm Gal. c. 3. l. de caus. morb. interna causa pōt esse Continens, & *Frigidæ intemperiei Causæ.*

Contentum. Continens cōcurrit, vel Immediate, vel per Medium: Immediate, vt pars vicina frigidā reddita, nimirum iecur, lien, omentum, diaphragma, abdominis musculi: additur etiam ventriculi siccitas, c.7.lib.7.method. quia dum siccitas perdurat, succedit frigiditas: nam deficiente nutrimento, quod fit è succo calido, rationabile est partem reddi frigidam. Causa continens, mediate concurrens, est hepar, non vt frigidum, sed vt calidum: quia, vt calidum, consumit pinguedinem, & potissimum omenti, vt hinc ventriculus refrigeretur. Causa interna, vt habet rationem contenti, est materia melancholica, materia pituitosa, materia flatulenta: nam hæ materiæ sua frigiditate, reddere possunt ventriculum frigidum. Externa causa esse potest, frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamenta, & potissimum solent esse opiata admodum frigida. Quoad intemperiem siccam, vt Siccæ intemperiei causæ. huius causæ intelligantur, oportet scire, quot humiditates pertineant ad partem viuentem, non enim oritur intemperies sicca, nisi humiditas absumatur. Sciendum ergo e c.5.& 6.l.7.meth. c.11. li.10.meth. in parte viuente quinque esse humiditates: prima continetur in venis & arterijs exilibus partis viuentis: & hæc humiditas est sanguis veluti dealbatus, qui dum vasa egreditur, mutatur in alias humiditates: Reliquæ autem humiditates extra vasa continentur; quarum vna est elementalis, tres autem sunt vitæ seu animæ. Elementalis humiditas est causa, vt mistum vnitatem seruet: hac enim humiditate deficiente, mistum in cinerem dissoluitur. Tres reliquæ humiditates sunt, quarum ope partes vita fruuntur: ad quod præstandū, concurrunt vel mediate, vel immediate. Mediate concurrit humiditas, quę continetur extra vasa, in animalis partibus, ad similitudinem roris dispersa; vnde humiditas rorida dicitur: hæc generatur ex humiditate vascula egrediente; & in alias mutatur humiditates, ope quarum partes immediate vita fruunt. Humiditas autem quæ immediate vitam respicit, est duplex; quia & partes viuentes sunt duplices, aliæ sanguineæ, vt partes carnosæ & pingues; aliæ spermaticæ, vt partes neruosæ, fibrosæ, membraneæ, &c. sic etiam altera humiditas est Sanguinea, altera Seminalis; vtraque conseruatur ope humiditatis roridæ; & quidem e portione puriore, humiditas seminalis. Et quoniam hæ humiditates potissimum pertinent ad substantiam calidi insiti partium sanguinearum & spermaticarum, propterea diximus eas vitā immediate seruare. Quamuis igitur quælibet pars viuens quinque obtineat humiditates; nihilominus intemperies sicca tantum est triplex: nim. dum absumitur humiditas rorida, sanguinea, seminalis. Elementaris enim permanet etiam post mortem; quoniam sola putredine, vel combustione dissipatur. Humiditas etiā vasorum exilium excludit: nam vascula non sunt de essentia partis, sed sunt organa communia: vnde hanc humiditatem ab alijs diuersam esse, Galenus scripsit, cap.6.li.7.meth. Siccus ergo est morbus, si absumitur humiditas rorida: siccior, si sanguinea: ad summum siccus, si seminalis. Huc Galenus respiciens, cap.11. libro 10.method. inquit: causam siccantem primum agere in roridam humiditatem, secundo in sanguineam, tertio in seminalem. Porro iam explicanda est causa consumens has humiditates. Dicimus ergo cum Galeno cap.4. libro de morb.caus.& cap.6.lib.7.metho. morbum siccum oboriri, dum sanguis deficit: vnde causa absumens sanguinem, est causa siccans. Hæc causa est Interna, vel Externa. Interna, est Continens, & Contentum. Continens, verbi gratia hepar, dum calore suo immodico sanguinem consumit. Contentum, verbi gratia materia biliosa, materia melācholica, dum vi siccitatis, & bilis etiam vi caliditatis, dissoluunt humiditatem, sicut melancholia frigore suo eandem potest exprimere; melancholia item exusta, calida instar bilis, calore humiditatem dissipat. Causa externa est diæta siccans; vt cibi conditi aromatibus, cibi salsi, agrumina, (idest, cepæ, porrum, &c.) vinum generosum antiquum, paucitas cibi & potus. Huius classis est euacuatio, præsertim per vomitum. Adhæc, motus corporis & animi immoderatus. Item medicamenta purgantia, aquæ thermales: denique omnia medicamenta calefacientia & exsiccantia. Quoad intemperiem humidam: primum scire oportet, quot modis morbus humidus oboriatur. Fit ergo morbus humidus, ob humiditatum exsuperantiam: sicut ob harum penuriam, siccitas. Exsuperantia alia est secundum Quantitatem, alia secundum Qualitatē. Secundum quantitatem, dum humiditatis sub- Humidę intemp causæ. stantia augetur secundum copiam. Secundum qualitatem, dum humiditatis substantia humidior redditur. Vnde, si contingat alimentalem humiditatem deficere secundum copiam, & excedere secundum humiditatem: patiens erit affectus morbo & sicco, & humido: sicco, vt humiditas deficit; humido, & humiditas qualitate humidiore afficitur: & sic idem membrum, secundum eandem partem & eodem tempore, corripi potest morbo & sicco, & humido: Nec tamen eodem tempore adsunt contraria: nam, cum morbus siccus fiat e penuria alimenti, huic opponitur copia: at morbus humidus, fit a materia humidiore, vnde penuriæ opponitur abundantia, non humiditas: ideoque, si morbus humidus fiat a copia alimenti, hic non potest coniungi cum morbo sicco; quia copiæ opponitur inopia & penuria. Ex his patet, humidum esse morbum, dum & humiditatis substantia redditur copiosa, & dum redditur humidior. Causa humiditatis copiosioris, e capite quinto, libro de caus. morb. est sanguis, copia peccans. Causæ sanguinis copiosioris mediatæ sunt, a quib. sanguis potest multiplicari. Causa porro, quæ substantiam humiditatis reddit humidiorem, vel est Interna, vt pituita humidior, sanguis humidior, qui præsertim in hydrope hyposarca vigere solet: vel Externa, vt cibi humidiores, fructus, potus aquæ, medicamenta humectantia. Hæc de causis dyscrasiæ simplicis: e quibus etiam compositæ possunt intelligi.

De Differentijs.

IAm de differentijs agemus. Forma intemperiei Differētiæ a forma. est, quod lædat operationem: vnde perpendi debet, Vis lædendi, & Terminus, ad quem nisi perueniat intemperies, non læditur actio. Formales a ergo differentiæ sumi debent, & a vi seu facultate, & a termino. Facultas sumitur, vel vt Agit, & agendo est in causa, vt læsa facultate lædatur actio: vel vt Imprimitur vis, in parte similari. Si primo modo vis capiatur, tunc, si vis est simplex, etiam intemperies est Simplex: si composita, Composita. Simplex intemperies, est Calida, Frigida, Humida, vel Sicca, Composita intemperies, perpenditur secundum vires Diuersas, aut Contrarias. Si secundum diuersas, est intemperies, vel calida & humida, vel calida & sicca; vel frigida & humida, vel frigida & sicca. Si perpendatur secundum vires contrarias; tunc intemperies est vel calida & frigida, vel humida & sicca. Notandum autem est, primum de intemperie calida & frigida, quod sit inæqualis, cum nō omnes particulæ in hac intemperie æqualiter afficiantur, e capite 1. libro de inæquali.

inæquali intemper. sæpe enim ventriculus, verbi gratia, secundum os superius afficitur intemperie calida, ob vapores biliosos; at secundum fundum, frigida, ob pituitam: vnde intemperies hæc cõposita, frigida, & calida, ad diuersas pertinet instrumenti partes. Secundò notandum circa intemperiem compositam, humidam, & siccam; eam attinere posse ad eandem particulam eiusdem instrumenti, quoniam non producitur a contrarijs causis; cum morbus siccus fiat ob penuriam humiditatum; humidus autem ob præsentiam agentis qualitate humida. Hæc, si facultas sumitur, vt Agit. Si vero sumatur, vt vis intemperiei Imprimit in parte similari, patet cum Galeno cap. 5. lib. de caus. morb. partes alterari, vel solis qualitatibus, vel affluente materia: vnde intemperies dicitur, vel Cum materia, vel Sine materia. Si sumantur differentiæ a termino intemperiei: hic terminus est, vel Absolutus, vel Respectiuus. Si sit absolutus; intemperies est vel in Habitudine, vel in Habitu. Quæ est in habitudine, potest esse inæqualis: quæ in habitu, æqualis. Si terminus sit respectiuus; perpenditur, quatenus refertur ad terminum temperamenti, naturalis: vnde dyscrasia a naturali crasi recedit, vel per Vnũ, vel per Plures gradus. Sed ambigitur hoc loco, de diuisione dyscrasiæ in materialem, & immaterialem. Hæ enim differentiæ quibusdam videntur essentiales, e capi. 5. libr. de diff. morb. in quo Gal. tradit morborum differentias essentiales. Alijs autem hæ differentiæ non videntur essentiales: nam Gal. cap. vlt. lib. 3. meth. iubet, non esse sumendas differentias ab his, quæ per se consistere possunt; quia sunt potius affectus compositi, vt vlcus cum inflammatione: vnde non essent differentiæ vlceris essentiales aliud esse cum inflammatione, aliud sine inflammatione. Eodem modo, & intemperies, & materia, seorsim consistere posse videntur, verbi gratia, si sit frigida intemperies, cum materia pituitosa, fieri potest, vt remoueatur materia pituitosa, & remaneat intemperies. Respondemus: differentias prædictas esse essentiales, pertinentes ad morbum partium similarium: nam in parte similari, a Gale. capi. 5. libr. de morb. diff. duæ constituuntur differentiæ morborum, quatenus scilicet pars afficitur intemperie vel cum materia, vel sine materia: vbi Gale. e proposito loquitur de differentijs essentialibus. Sic etiam capit. 12. libro eius. loquens Gale. de compositis morbis partium similarium, proponit 4. dyscrasias compositas sine materia, & totidem cum materia. Quod si pars similaris afficiatur intemperie, cum tumore, adsit qua pituita, sic tamen vt pars corripiatur intemperie, non ratione pituitæ, sed sine materia: præterea si alia sit intemperies, cum materia, sine tumore, ita tamen, vt non producatur huius ratione morbus; (potest enim magnitudo quædam esse non morbosa, ca. 12. lib. de diff. morb.) certe maximum erit discrimen, inter dyscrasiam hanc cum materia, & illam sine materia. Sed obiectionibus etiam propositis satisfaciemus. Sciendum igitur, materiam fluentem dupliciter posse accipi: primo modo, vt materiæ qualitas alia est ab intemperie: verbi gratia, si intemperies sit frigida, & humida, materia autem calida, & sicca, & hoc modo materia non est de essentia intemperiei. Secundo modo accipi potest materia, vt est eiusdem qualitatis cum intemperie, verbi gratia, dyscrasia frigida, & humida, cum pituita frigida, & humida, & hoc modo materia potest esse de essentia dyscrasiæ. Notãdum autem hoc loco est, quomodo materia sit de essentia intemperiei: maxime, cum morbus sit accidens: materia autem substantia: non scilicet quod sit forma, quia morbi forma est accidens; sed quod gerat vicem formæ, quatenus est causa contentiua ex vsu: non tamen ea posita, vel remota, ponitur etiam vel remouetur intemperies: potest enim pituita in dyscrasia cum materia remoueri, manente intemperie frigida, & humida. Sed materia dicitur causa contentiua, quatenus concurrit ad cõstitutionem speciei morbi: ad similitudinem sanguinis in inflammatione, & bilis in febre biliosa: nam, vt absente sangine, inflammationis species desideratur; & non præsente materia biliosa, species biliosæ febris non adest, sic non præsente materia, aboletur species intemperiei cum materia. Et proinde materia ita coniungitur cum intemperie, vt vtrumque per se consistere nequeat. Recte ergo a nobis statutum est, citatam differentiã essentialem esse: vt species hæc, nimirum intemperies cum materia, distinguatur ab alia specie, nimirum ab intemperie sine materia.

Contra Michaelẽ Gauassetum, c. 10. lib. de reb. præter natu.

Quoad differentias ratione subiecti: & primum quoad intemperiem sine materia: dicendum, ventriculum affici, vel secundum Totum, vel secundum Partem. Si secundum partem, vel Supernam, vel infernam. Causa autem materiei dicendum, ventriculum lædi a materia, vt residet vel in Cauitate, vel in Tunicis ventriculi.

Differẽtię a subiecto.

Quoad differentias ratione causæ efficientis; e superioribus facile colligi potest, quoad speciem, causam esse Internam, vel Externam: quoad Internam, habere rationem, vel continentis, vel Cõtenti: quoad Externam, occurrere vel Necessario, vel Non necessario. Quoad vitium; positum est in qualitate Simplici, vel Composita. Quoad causam generãtem, præsertim attinentem ad contentum; dicendum, quod hoc generetur vel In ventriculo, vel Extra: & hoc vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

Differẽtiæ ab efficiẽte.

De Signis.

NVnc vt cognosci debeat intemperies, tradendum. Intemperies igitur in genere, vt est intemperies ventriculi, cognoscitur cum Auicenna, si concoctio non sit bona, nec tamen in ventriculo fuerit tumor, vel vlcus, neque corruptio in cibo: tunc enim dyscrasia ventriculum esse correptum, iudicare oportet. Vnde Galenus ait, ventriculum esse intemperatum, si male concoquit, capite vlti. lib. 2. de temper.

Signa intẽperiei in genere.

Quoad signa differentiarum, & primo earum quæ sumuntur a forma: quatenus 1. intemperies est Simplex, vel Composita 2. vt est sine, vel cum materia 3. vt est in habitudine, vel habitu 4. vt est vel in primo gradu, vel in alio. Nũ sit dyscrasia simplex, vel composita; cognoscitur e signis simplicibus vel compositis: verbi gratia cum Galeno capi. 8. libr. 7. meth. si noceant tantum calida, indicant intemperies calida tantum: si etiam austera noceãt, indicatur etiam sicca intemperies. Sufficiet ergo proponere signa dyscrasię simplicis.

Signa differentiarum a forma.

Igitur quoad Calidam intemperiem; cum Auicenna cognoscitur ex effectu, & causa. Ab effectu, vt producitur ab agente interno, vel externo. Ab interno, & primum indicatur ab actione, hoc est, e siti, e fame imminuta, e sensu caliditatis, e praua cibi concoctione, nisi prorsus deijciatur virtus. Notandum coctionem prauam non esse signum propria ratione, sed virtute exeuntium: vt praua coctio secundum hanc rationem sit signatũ, exiens autem signum. Dum ergo praua fit coctio, exeuntia sunt signa intemperiei calidæ, si egrediatur ructus nidorulentus, capi. 1. lib. 3. de caus. sympt. si saliua lutosa, idest, lenta, & viscida, nam calore absumuntur partes, quæ sunt fluxiles, non viscidę: præterea, si qualitas mutata, idest, si caliditas ad tactum appareat, circa ventriculi regionem: item, si adsit extuberan-

Signa calidę intemperiei.

tuberantia venarum, nam sangnis in venis abūdat, quia cum prauus generetur, ob intemperiem calidiorem, natura ab eo abhorrens ipsum non attrahit. Indicatur etiam calida intemperies, ab effectu agentis externi, dum scilicet frigida iuuant, calida nocēt. Indicatur etiam a causa: vt prægressa est causa calefaciens, verbi gratia ex assumptis aromatibus, & similibus.

Frigidæ signa.

Frigida intemperies e contrarijs indicatur: nimirum e siti imminuta, e fame intensa, e sensu frigiditatis, e coctione vel ablata, vel imminuta, vel corrupta: quomodo autem cognoscatur læsa coctio, dicemus in sermone de læsa coctione ventriculi: corrupta a frigida dyscrasia coctio, e capit. 1. libr. 3. de caus. sympt. indicatur e ructu acido, non nidorulēto, præsertim, si cibi ingerantur, vel frigidi, vel tēperati: indicatur etiam e tepore adiacentium: item, ex alteratione noxia frigidorum: e prægressa causa refrigerante.

Siccæ signa.

Intemperies sicca, indicatur e siti, e fame cibi liquidi, & elixi, non assati: dyscrasia enim morbosa differt a non morbosa, quod hæc similia, illa contraria appetat; capite 63. art. med. Indicatur etiam e sensu tensionis, quem ægrotantes referent: indicabit e coctione imminuta; vbi enim siccitas, ibi deficit calidum innatum: indicabitur e magnitudine abdominis imminuta; ex alteratione siccantium molesta, & alteratione humectancium iucūda: tandem e prægressa causa exsiccante.

Humidæ signa.

Humida intemperies cognoscitur e siti imminuta, e fame exigua, & e fame cibi siccioris, siue assi. At si excessus sit in humiditate secundum quantitatem; (morbus enim humidus duplex a nobis supra est propositus) indicatur ex appetentia imminuta, sed citra nauseam: Signa vix aderunt coctionis læsæ: quia est excessus secundum quantitatem: indicabitur etiam e magnitudine abdominis aucta, sed citra tumorem: indicabitur ex alteratione molesta cibi copiosi, quia morbus pendet a copia: indicabitur ex vtilitate pauci cibi: & e præcedēti victu copioso. Si in morbo humido excessus sit secundum qualitatem; indicabitur e nausea, e saliua copiosa, e mollitie abdominis, e carnis magnitudine imminuta: præterea ex alteratione noxia humectancium, & prægressis causis humectantibus.

Hæc de signis intemperiei simplicis: & proinde etiam compositæ.

Num intēperies sit Cū, an sine materia.

Secundo loco cognoscendum est: num sit intēperies Cum materia, vel Sine materia. Dyscrasia sine materia est iudicanda, secundum Auicennam, si desiderentur signa materiæ morbificæ: cum materia, si adsint. De signis autem indicātibus materias, mox suo loco agemus.

Num intēperies sit in habitu, vel habitudine

Tertio cognoscere oportet, num intemperies sit in habitu, vel habitudine. Intemperies in habitu cognoscitur, si symptomata sint vniformia, si alteratio vix sit sensibilis. Intemperies autē in habitudine, cognoscitur e symptomatis, quæ modo intenduntur, modo remittuntur, non enim sunt vniformia: & patiens dum iuuatur, euidenter iuuamentum persentit.

Signa graduum intēperiei.

Quarto oportet cognoscere, num intemperies sit in primo gradu, vel in alijs gradibus. Si ergo symptomata sint remissiora, indicant malum esse in primo gradu: si intensiora, in alijs gradibus, verbi gratia e siti, aliqua e parte aucta, indicatur dyscrasia calida in primo gradu: ex intensiori autem siti, indicabitur intemperies calida intensior, in secundo gradu, &c.

Signa differentiarū a Subiecto.

Quoad differentias a subiecto: primum, an intemperies lædat ventriculi partem supernam, vel infernam; cognoscitur e symptomatis determinatis, verbi gratia e læsa appetentia, indicatur intemperies in parte superna, vt etiam e singultu: contra e symptomatis attinentibus ad læsam coctionem, indicatur dyscrasia secundum partem infernam. Et quia intemperies quandoque est coniuncta cum materia: an materia lædat ventriculum, vel secundum cauitatem, vel secundum tunicas, ita cognoscetur: si enim lædatur secundum cauitatem, indicabitur e fluctuatione, e nausea, ad quam sequitur vel vomitus, vel alui deiectio. Si materia lædat secundum tunicas; indicabitur e nausea, sed cui non succedat vomitus; & præterea indicari potest e singultu.

Signa differētiarum a causa effic.

Quoad differentias ratione causæ efficientis; sufficit versari circa cognitionem speciei: nam cæterorum cognitio pertinet potius ad propria capita. Igitur quoad speciem: an sit causa interna, vel externa; cognoscitur relatione ægrotorum, & assidentium. Interna potest esse Continens, vel Contentum. Quoad continens: an sit iecur, lien, omentum, diaphragma, musculi abdominis; cognoscetur e proprijs capitibus. Si causa interna sit contētum: est vel sanguis, vel bilis, vel melancholia, vel pituita, vel vapor.

Sanguinis signa.

Sanguis indicatur e præcedente appetentia, quæ mox est imminuta: præterea e sputo dulci, e vomitu sanguinis, e miti caliditate, e magnitudine abdominis, e venis sanguine repletis, e tolerantia vacuationis sanguinis, e causis aptis ad generationem sanguinis, vt sunt temperatura calida; & humida, ætas adolescentiæ: præterea indicatur e victu sanguineo, idest, ex aere verna, e cibis boni, & copiosi succi, e simili potu, e sōno, e vacuatione sanguinis suppressa, e quiete, &. animi, & corporis non admodum excedente.

Signa bilis.

Bilis indicatur e siti, e sputo amaro, e vomitu bilioso, & reliquis excretionibus biliosis: præterea e mordaci caliditate, ilico erumpente, ex abdominis gracilitate, e tolerantia vacuationis bilis, & e causis bilis, vt sunt, calidum, & siccum iecur, iuuentus, parentes biliosi; indicatur etiam e vacuatione biliosa cohibita, & præterea e motu immoderato corporis, & animi, & proinde ex ira.

Melancholiæ signa.

Melancholia indicatur e fame intēsa, e sputo acido, & reliquis excretionibus melancholicis, & proinde nigricantibus: indicatur etiam e frigiditate secundum abdomen, e gracilitate, e tolerantia vacuationis melancholiæ: e prægressis melancholiæ causis, ex iisdem quoque præcedentibus, vt iecur calidum, & siccum, quod causa est generationis: nam vt detineatur melancholia, in causa est obstructio, & tumor lienis: indicatur etiam ex ætate consistente, ex aere autumnali, e cibis melancholicis, e vino nigro crasso, e vigilijs, e vacuatione melancholię intermissa, e mœrore, & timore.

Pituitæ signa.

Pituita indicatur e siti imminuta, nisi salsa sit pituita: indicatur præterea ex inappetentia, e sputo pituitoso, & reliquis excretionibus pituitæ: item ex abdominis tepore, & mollitie, e tolerantia vacuationis pituitæ: e causis, vt temperatura frigida ventriculi, temperatura frigida cerebri: item e senio, e parentibus pituitosis, ex aere frigido, & humido, e cibis pituitosis, e simili potu, e somno, ex impedita, seu intermissa pituitę euacuatione; ex immodica quiete corporis, & animi.

Flatus signa.

Flatus, seu vapor indicatur e sensu extensionis citra grauitatem, e dolore errante, e flatibus erumpētibus, ex abdominis tepore, magnitudine, duritie, sed non permanente, nam flatus erumpit: præterea ex vtili flatuum eruptione, ex aere frigido, e cibis flatulentis, e potu flatulēto, e flatuum eruptione cohibita.

De Præsidijs, seu Indicationibus.

Indicationes.

HIs cognitis, ad præsidia accedendum: quę sumuntur ab essentia illius, in quod diriguntur præsidia. Essentia autem huius mali in eo consistit, quod sit morbus partium similarium ventriculi, productus a causa alterante. Præsidia ergo desumenda erunt, ab intemperie morbosa, a partibus similaribus ventriculi, & a causa alterante. Morbus, seu forma huius affectus, nimirum intemperies; indicat alterans per contrarium, capite 1. libro 8. κ.τόπ capite 4. libro 1. method. capit. 3. lib. 7. method. At contrahitur morbus per differẽtias. Differentiæ primum sumuntur a forma: & quidẽ, vel a potentia, vel a termino dyscrasiæ. Si a potentia, vel vt Agit, vel vt Imprimitur. Quatenus agit

A forma, seu intemperie.

1 intemperies: si simplex sit, indicat alterans contrarium simplex: si composita, compositum. Notandum circa siccam intemperiem; e capi. 6. libr. 7. meth. siccitatem curari, si meatus contracti dilatẽtur; ac quod in vicinas particulas est compulsum, retrahatur; & similaris partis propria humiditas, nutrimento humectante resarciatur. Hæc verba dupliciter possunt intelligi: primo, vt hæc sint indicata, vt scilicet meatus contractus, indicet remedium dilatans, vt humiditas alimentalis, compulsa in vicinas particulas, indicet retrahens, vt alimentum similaris particulæ deficiens, indicet reparans alimentum. Hæc expositio mihi non satis facit: tum quia per numerum tot indicationũ prolixior redditur methodus medendi: tum potissimũ quoniam remedia, & dilatantia, & retrahentia, nõ sunt remedia specifica, contenta sub generico humectante: qui enim veram profitetur methodum, oportet, vt progrediantur a generico ad specificũ, ita vt specificum contineatur sub generico. Secundo ergo modo explicandus mihi videtur Galenus: nempe a morbo sicco indicari humectans: modoa autem humectationis pertinere non ad methodũ medendi, sed ad materias; quæ plures esse possunt; cum aliæ materiæ partem exsiccatam humectent dilatando, aliæ retrahendo, alię replendo. Sumitur

2 etiam indicatio ab intemperie, quatenus imprimitur in parte similari. Et tunc intemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Si sine materia, indicatur solum alterans per contrarium. Si cum materia; indicatur remedium per contrarium alterans, sed coniunctum cum remedio remouente materiam: vt remedium genericum sit per cõtrarium alterans: sub quo continetur duplex remedium minus genericum, videlicet, vel solum alterans, vel simul remouens materiam. Remedium solum alterans, non admittit subdiuisionem. Circa remedium alterans simul, & remouens materiam, duo sunt notanda: primũm, hoc esse indicatum curatorium; quia etiam remedium genericum est curatorium; cum sumatur a materia, a qua constituitur species intemperiei cum materia. Secundo notandum, varium esse hoc remedium, & pro varia specie, & pro vario vitio materiæ. Si enim verbi gratia intemperies sit frigida, cum materia pituitosa indicat remedium calefaciens, coniunctum cum remedio remouente materiam pituitosam. Ita pro varietate vitij materiæ, indicatur alterans, coniunctum cum remedio, verbi gratia, pituitam copiosam vacuans, frigidam calefaciens; viscidam detergente, &c. Si differentiæ sumantur a termino, & primum a termino absoluto: dyscrasia est, vel in

3 habitu, vel in habitudine. Si in habitudine; indicat remedium per contrarium alterans, breuiori tempore. Si in habitu; indicat remedium per contrariũ alterans, longiori tempore, cum in diuturniore morbo efficacior facta sit alteratio. Verbi gratia, si dyscrasia sit frigida in primo gradu. Sed in habitudine: indicat calidum in primo sed breuiori tẽpore calefaciens. Si differentiæ sumantur a termino respectiuo; intẽperies est in gradu primo, vel in alijs gradibus: & proinde indicatur alterans per contrarium, in primo, vel in alijs gradibus. 4

Quoad indicationes a subiecto: præsidia sumi debent a partibus similaribus ventriculi. Et hæc præsidia sunt vitalia, quia diriguntur ad custodiam vitæ ventriculi. Cum autem ventriculi vita, sit operatio animæ ventriculi; & facultas animæ ita contrahatur, vt euadat χυλωτική, idest, mutatrix cibi in chylum: & hæc facultas contrahatur beneficio proportionis partium similarium ventriculi: tandemque hæc facultas contracta agat, mediantibus instrumentis, nempe constitutione, & calido innato; ideo præsidia sunt desumẽda, a proportione, a constitutione, & a calido insito. Proportio ventriculi, quia recondita est non indicat, sed requirit remedium simili proportione donatum, quod stomachicum vocari potest. Constitutio, est crasis, compositio, & vnitas. Crasis indicat similia, in omni vitio ventriculi; nisi intemperies sit morbosa, de qua nunc loquimur: tunc enim non sumitur indicatio, quia crasis non adest: omnis autem indicatio sumitur a præsenti. A compositione, & vnitate, in intẽperie non sumuntur indicationes: si enim partis viuentis seruetur quantitas, & qualitas; seruatur etiam compositio, & vnitas. Calidum insitum, indicat pręsidium, quod seruet substantiam, & qualitatem calidi insiti: Vnde indicat præsidium, tum alimentale, ratione substantię; tum moderate calidum, ratione qualitatis conseruandę. Hæc de præsidijs, quæ sumuntur a parte, nimirum a ventriculo. Non fecimus mentionem astringentium, & eorum quæ sensum ventriculi exquisitũ obtundunt. Nam quantum ad astringentia, hæc non indicantur a ventriculo: licet enim Gal. in morbis partiũ. principium, dum indicatio est laxandi, & digerendi, misceat astringentia; hæc tamen non pertinent ad methodum medendi, sed ad methodum cõponendi: laxantia enim medicamenta, quæ indicantur a materia euacuanda, quoniam dissipant calidum insitum, ideo astringentibus sunt corrigenda. Proinde astringens, est indicatum non a ventriculo, sed a medicamento relaxãte. Quoad ea, quæ obtundunt sensum exquisitum id quod indicat, & prohibet, non est sensus exquisitus, sed calidum insitum, cuius substantia dissipatur violentia doloris, maxime si pars sit sensus exquisiti. Sicut ergo calidum insitum, indicat suæ substantiæ conseruationem, ita etiam prohibet omnia, quę eandem substantiam possunt dissipare, vt sunt medicamẽta strenue detergentia, & medicamenta dolorifica. Quod autem hæc possint calidum innatum dissoluere nos cognoscimus e sensu exquisito: qui signi, non indicantis habet rationem.

Indicat. a subiecto.

I.

II.

III.

Astringentia, a quo indicẽtur.

Obtũdẽtia τὴν αἴσθησιν.

Causa efficiens multiplex est, secundum speciẽ, vitium, & causam generantem. Secundum speciẽ, causa est Externa, vel Interna. Ab externa nulla sumitur indicatio. Ab interna, sumitur indicatio determinata, verbi gratia, si malum fiat a vitio frigido; indicatur calidum. Sed si species sit pituita; indicatur remedium calefaciens pituitam: & sic de cæteris. Quoad vitiũ: hoc in malo præsenti potissimum pertinet ad primam qualitatẽ: vt si, verbi gratia, causa alterans sit refrigerans, oritur indicatio calefaciendi. Cæterum, si vitium, & præcertim rationi contenti, annexum est, cum alio vitio; alia etiam prodeunt præsidia: Vnde, si v. gra. materia putrescat, est eradicanda, si copiosa, minuenda; si crassa, attenuanda; si tenuis, crassefacienda: si viscida,

Indic. a causa effic.

viscida detergenda: si præter naturam moueatur, retrahenda. Notandum circa peccatum in quiete: Si seruanda esset contrarietas, quies indicaret præsidium mouens. At, mea sententia, vitium in quiete non est indicans ex vsu: tum quod quies est motus priuatio: tum quod quies pendet e materiæ copia, frigiditate, crassitie, & viscidıtate, quæ vitia in causa sunt materiæ quiescentis, vt impediatur expultrix, quo minus materiam expellere, & hinc mouere valeat. Vtiles ergo indicationes sumuntur e copia, frigiditate, crassitie, & viscidıtate: non autem e quiete. Tandem ratione causæ generantis: perpendenda est causa continentis: nam pro varia causa, varij sunt scopi hauriendi: verbi gratia si bilis generetur ab hepate calidiore, hepar refrigerandum est, & sic de reliquis.

De Præsagijs.

Prognostica in genere.

VEntriculi intemperies in genere, malū est non exigui momenti: nam omnis vehementia dignitatis adest. Dignitatis autem vehementia est duplex: vna ratione præcipui organi facultatis operātis: altera, ratione loci, in quo celebratur functio. Vtraque est in ventriculi dyscrasia. Nam vehementiā ratione organi proponit Gal ca. 12. lib. 7. meth. dum asserit, morbū in intemperie esse digniorem, quoniam, & materię dignitas est alia a temperie, & temperies est dignior alijs instrumentis, nimirum, compositione, & vnitate. Vehemētiā ratione loci, tangit Gal. cap. vlt. lib. 7. met. dum dicit, ventriculi opus omnibus particulis esse per necessarium, ad portionem iecoris.

Prima differentia a forma.

Discrimen tamen pendet a vi differentiarum, ratione Formæ, & ratione Causæ efficientis. Forma est simplex, vel composita: sine materia, vel cum materia: in habitu, vel habitudine: in hoc vel in illo gradu; respicitque ventriculum, ratione vel loci, vel proportionis. Primum, si capiatur, vt Simplex: est Calida, frigida, humida, vel sicca. Gal. cap. 5. lib. 7. meth. confert dyscrasias: primum actiuas cū passiuis: deinde actiuas inuicem: tertio passiuas inuicem. Sumit autem hoc in loco Galenus prognosticum a vehementia essentiæ intemperiei, ratione resistentiæ, quatenus contraria est, non virtuti, sed materię præsidiorum: (omne enim vitium opponitur inimico suo, nimirum virtuti, & materiæ præsidiorum:) unde hoc in loco dyscrasia vehemēs statuitur, quæ vehemēter opponitur materiæ præsidiorum, & huic vehementer resistit: minus autē vehemens dyscrasia, quæ facilius cedit medicamētis. Primum ergo Gal. confert actiuas cum passiuis: statuens, facilius, & breuiori tempore curari actiuas, longiori passiuas: morbi enim calidi, & frigidi, corriguntur qualitatibus quæ maximę sunt actiuitatis; calidi a frigido, & contra: morbi autem humidi, & sicci, corriguntur a materia debili, & magis materiali, idest, exiguæ actiuitatis. Proinde secundum vehementiam essentiæ, morbi calidi, & frigidi sunt remissiores; humidi & sicci, intensiores, idest, vehementiores. Secundo Gal. inuicem confert actiuas, intemperiem, nimir. calidam, & frigidam, quæ conueniunt, quoniam pari quodammodo tempore remouentur; quia vehementia, relata ad materias præsidiorum, par esse videtur, cum medicamentum tam calidum, quam frigidum, sit insignis actiuitatis; vt ferme eodem tempore frigidum medicamentum corrigat morbum calidum; & medicamentum calidum, morbum frigidum. Addit autem Galen. [quodammodo:] quia calor efficacior est ad agendum, quam frigus; non tamen multo est efficacior; maxime, quia membrū morbo frigido affectum densius euadit; nec ita admittit medicamentum calidum. Addit Gal. intemperiem calidam, & frigidam discrepare in eo, quod tutius sit calefacere, quam refrigerare. Tertio Gal. inuicem confert passiuas, nim. dyscrasiam humidam, & siccam: quæ dissentiunt, quod sicca longiori tempore vincitur, & remouetur; humida breuiori: quia in morbo humido vehementia essentię, relata ad materias, est remissior; in morbo sicco intensior: humidus quippe morbus refertur in materiam siccam, quæ sola materia potest humiditatem consumere: at morbus siccus opponitur materiæ humectanti, quæ e c. 7. lib. 7. meth. non sola humectare potest, sed necessarium est concurrere partem sicco morbo affectam, vt materiam humectantem alliciat, attrahat, apponat, agglutinet, & assimilet; quæ functiones admodum ægre fiunt. Addit Gal. dyscrasiam humidam, & siccam, in eo conuenire, quod æque tutum est, humectare, & siccare. Cæterum, cum Gal. adiungit; tutius esse, occurrere calidis, quam frigidis: & æque tutum esse, morbum humidum, & morbum siccum vincere: notandum, hæc non pertinere ad artem prognosticādi, sed ad materiarum doctrinam, quo docemur medicamenta calida tutius agere in morbum frigidum, quam frigida agant in morbum calidum: vnde securitas in calefaciendo, & refrigerando est impar; nisi enim corpora vicina parti læsæ valida sint, timor est ne a refrigerantibus lædantur, quam noxam calidum medicamentum non infert. Præterea e doctrina materiarum discimus, in vsu siccantium, & humectantium medicamentorum, parem esse securitatem, quia vtraque sunt exiguæ actiuitatis, vt propterea membrum, parti læsæ vicinum non lædatur. Hinc, cum intemperies humida, vincatur a materia sicca, quæ sola agit ad differentiam humectantis, & citra periculum, ad differentiam frigidi: propterea Gal. statuit cap. 9. lib. 7. metho. intemperiem humidam omnium facilime curari. Hæc de prognostico, ratione dyscrasiæ simplicis. Quoad dyscrasiam compositam; hæc ægrius

Intēp. composita.

curatur, quam simplex: nam in composita, vehemētia essentiæ est intensior, quia malum est geminatum: magis enim possunt duo inimici, quam vnus. At si inuicem comparentur dyscrasiæ compositæ; omnium grauissima est frigida, & sicca, & iccirco ad corrigendum difficilima, e capi. 7. lib. 7. metho. quibus verbis Gal. respicit ad vehementiam essentiæ, collatam, & ad vires, & ad materias: ad vires, dum ait, omnium esse grauissimam; nam vita, & virtus in calido, & humido consistunt, quibus morbus frigidus, & siccus e diametro repugnat: respicit Gal. ad materias, dum addit, morbum frigidum, & siccum ad corrigendum esse difficillimum; ratio patet: nam, cum opus sit materia tum calefaciēte, tum humectante; medicamentum vehementer calefaciens, etiam siccat, vt siccando noceat; medicamentum autem humectans, siccitatem non corrigit, nisi (vt audiuistis) beneficio eius quod nutrit, id quod debile est, cum sit frigidum, & siccum. Cęterum, si compositio in intemperiebus attineat ad qualitates contrarias, verbi gratia, dum adest morbus calidus, & frigidus, humidus, & siccus: viget vehementia essentiæ, relata ad vires, & materias: ad vires, nam malum duplicatum est: ad materias, nam quæ materia corrigit vnam dyscrasiam, auget contrariam. Si consideremus intemperiem. Sine

Intemp. cū & sine materia.

materia, & Cū materia: difficilius curatur intēperies cū materia; nā duo sunt inimici. Quod si materia cum intemperie coniunctā similis sit, facilius curatur, & cōtra: cap. 10. lib. 6. de tuen. val. quod prognosticum pendet e vehementia essentiæ, relatæ ad materias: nam si inuicem consentiant intempe-

ries, & materia, idem medicamentum vtrumque corrigit; secus, si dissentiant verbi gratia si materia sit frigida in calido ventriculo. In hac autem discrepantia materiæ, & dyscrasiæ, peius est succum frigidum esse in ventriculo calido; quam succum calidum in ventriculo frigido: nam medicamentū vacuans etiam calefacit, vt vētriculi frigiditatem corrigat, caliditatem augeat. Porro, intemperies in habitu, difficilioris est curationis, quam quæ in habitudine: sumpto scilicet fundamento a vehementia essentiæ, relatæ non ad vires, sed ad materias: nam intemperies tam in habitu, quam in habitudine, potest esse calida in primo, in eadem parte, & potest esse causa lipothymiæ: vt vtriusque dyscrasiæ æqualis sit vehementia, & essentiæ, & dignitatis, & facultatis. Discrimen in eo est, quod morbus in habitu minus cedit medicamentis; & hæc est vehementia essentiæ relatæ ad materias. Si intemperies sit in hoc vel illo gradu; difficilioris est curationis, quæ per plures gradus recessit: nam vehementia essentiæ ad vires relata, est intensiori: vnde cum Galeno, loco citato, intemperies sicca in vltimo gradu est incurabilis; ad quem si nondū peruenerit, curari potest.

Intemper. χτισεως, & σχέσεως.

Graduum cōsideratio.

Prognostica differentiæ a subiecto.

Tandem, intemperies respicit ventriculum ratione loci, vel proportionis. Ratione situs, vel loci; ventriculus turbari potest, secundum partem supernam vel infernam. Et quidem, malum magis est periculosum, si afficiat ventriculum secundum partem supernam cap. 6. libr. 5. de loc. aff. Sed dubitatio oritur: nam ventriculus videtur obtinere vim digniorem, & præstantiorem secundum partem infernam; quia præcipua ventriculi actio, nēpe concoctio in fundo vētriculi perficitur? Statuendum igitur ventriculi dyscrasiam esse vehementiorem ratione dignitatis, in fundo vētriculi: at intēperiē partis superioris magis esse periculosam, propter vehementiam facultatis: na ob συμπάθειαν, oris ventriculi, facile cordis facultas collabitur, vt fiat syncope. Vnde obiter notandum; vehemētiam dignitatis, superari a vehementia facultatis. Intēditur quoque periculum, dum os supernum afficitur, quatenus obtinet compositionē, secundum quam ipsius vitia cor in cōsensum trahunt, ratione situs uicini, & cerebrum quoque per neruos, ut augeatur dignitatis uehementia. Quoad intemperiem, in respicit uentriculum, ratione proportionis; difficilis redditur curatio, si proportio uentriculi est imbecillis; nam duplex est malū uerbi gratia, si quis habeat proportionem, ut non admittat uacuantia, quibus tamen opus est, propter intemperiem cum materia: sane difficilior redditur curatio. Hæc de prognostico differentiarum a Forma.

Prognostica differentiarū a causa efficiēte.

Sequuntur prognostica differentiarum a causa efficiente. Quia uero prognosticum est sumēdum a uehementia eorum, in quæ præsidiorum materiæ diriguntur: ob id capiendum est prognosticum a uehementia causarum efficientium; nō omniū, sed præsentium, & internarum. Causa interna est Continens, uel Contentum: a quorum uehementia petendum prognosticum. Quoad speciem igitur causæ efficientis: dum cætera sunt paria, difficilius occurrere possumus continentibus quam contentis: nam continentia non possunt eradicari, quamuis periculum intendatur: contenta possunt eradicari, & promptius flatus. Notandū quod uehementia, quæ sumitur a specie causæ efficientis, flatui possit uehementia, & dignitatis, & essentiæ: sed diuersa ratione; dignitatis quidem, si inuicem conferantur continentia, & contenta; nam continentia sunt digniora: & inter contenta, humores sunt digniores, flatus ignobiliores. Hæc vehementia proponitur a Galeno ca. 12. l. 7. meth. nam dum comparat succos vitiosos, & ventriculi intemperiem: dicit intemperiem esse vehementiorē dignitate, quia scilicet etiam temperies dignior est succis: quare, & vitiosa continentia sunt digniora contentis; nam continentia vitæ munia obeunt; & obtinent organum actionis præcipuum, nempe temperiem: humores autem non viuunt, ideo sunt ignobiliores: & licet ad actionem conferant; hoc tamen fit secundario, quatenus in ratione obiecti concurrunt. Flatus nec viuunt, nec habent rationem obiecti: ideo ignobiliores. Quod si inuicem conferamus Continentia, & Contenta; continentia sunt digniora; & proinde in causa difficilioris curationis, quo digniori functioni sunt destinata: quare maior dignitatis vehementia attinet ad iecur, minor ad lienem, adhuc minor ad omētum. Quoad contenta; maior est dignitas succi alimentalis, minor excrementitij, adhuc minor vaporis. Hæc de vehementia dignitatis ratione speciei. Additur vehementia essentiæ, quatenus refertur non ad vires, sed ad præsidiorum materias. Et hanc insinuauit Gal. cap. 5. l. 7. meth. vt supra citauimus. Quoad prognosticum ratione vitij speciei; patet, pro varia vehementia vitij, vario modo esse prognosticandum: vt, si vehementia sit in summo, malum fit incurabile: verbi gratia, si frigidioris ventriculi causa sit omenti frigiditas in summo, & in habitu; malum est incurabile: & præsertim si hæc frigiditas attineat ad hepar. Idem statuendum est de causa generante, verbi gratia, si frigiditas ventriculi prodeat a pituita, quæ generatur a capite, affecto summa frigiditate, & in habitu; malum est incurabile: & sic de reliquis.

De materia Chirurgica.

Quoad materias; & primum Chirurgicas: suppositis fonticulis, & alijs, de quibus alias dictum, breuiter de venæ sectione loquemur. Itaque in ventriculi intemperie vena est secanda, dū sanguis est præsens, & vitio insigni affectus; in ratione causæ vel principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non, & dum virtus robusta permittit: secus nequaquam. Cum autem dyscrasia sit cum materia, vel sine materia: si sit sine materia, vena secari potest in intemperie calida, frigida, humida; non in sicca. Ratio est: Quantum enim ad calidam intemperiem, Auicennas c. 18. inquit, stomachum igneum, posse esse in causa generationis sanguinis vitiosi, vt a membris non alliciatur, vnde venæ replentur: hic ergo sanguis vitiosus per venæ sectionem est euacuandus. Notandum, sanguinem in calida intemperie sine materia, non posse esse causam principalem, vel adiuuantem: est enim intemperies sine materia; vt sanguis nec sit causa principalis, nec adiuuans; maxime, quia residet in locis, admodum remotis a ventriculo. Sed neque habet rationem causæ sine qua non: nam cum sanguis resideat in venis remotis a ventriculo, & extimis, vt venæ tumidæ conspiciantur, si vsurpentur causa calidioris ventriculi medicamenta refrigerantia, non est periculum, ne sanguis fluat in ventriculum: & ideo curatio per sanguinem non impeditur. Cum ergo in calida intemperie sine materia; sanguis, nec habeat rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dubitatur, qua ratione vena secetur? Pro resolutione dicendum; sanguinem euacuari, quoniam habet rationem causæ principalis, sed non vt refertur ad intemperiem ventriculi, verum vt est, vel esse potest causa, & principalis, & adiuuans aliorum morborum: vtpote, dum præsentia sua est in causa, vt corpus non nutriatur, immi-

Curatio: Phlebotomia.

Tract. 1. fen. 13. l. 3.

immineatque febris putrida; nam sanguis vitiosus facile putrescit. Quoad intemperiem frigidam, in hac potest secari vena, quia sanguis peccare potest in ratione causæ sine qua non: nam in intemperie frigida, dum medicamenta calida applicantur ventriculo, sanguis in corpore abundans fluere potest in ventriculum, vt fiat tumor: & hoc monuit Galenus cap. 11. lib. 7. meth. At notandũ sanguinem redundare, si ventriculi intẽperies fuerit remissa, & in habitudine: nam si intensa sit, vel in habitu, non generatur chylus, qui possit in copiosum sanguinem mutari. Vnde Auicennas cap. 19. loquens de signis complexionis frigidæ ventriculi, inquit; Si corpus egeat phlebotomiã, a qua nõ sit excusatio, hanc nocere: his verbis insinuauit, si homo frigidiorem obtinens ventriculum egeat phlebotomia, videlicet ratione alterius affectionis, verbi gratia, si angina afficiatur, vt non sit excusatio a phlebotomia, hæc nocet ratione frigiditatis ventriculi, quia malum intenditur, cum venæ sectio ex accidenti refrigeret. Quoad [humidam] intẽperiem, si fiat e copiosa humiditate probatur venæ sectio; nam sanguis redundans, mutatur in copiosam humiditatem: vnde sanguis habet rationẽ causæ principalis, estque detrahendus, vt imminuatur humiditas. Si humiditas fiat ex qualitate; non secanda vena, quia non habet rationem causæ sine qua non: nam dum vtimur siccis, & astringentibus, fluxio non imminet. [In sicca intemperie,] quia sanguis deficit; patet in hac venam non esse secandam. Et tandem, quoad intemperiem cũ materia: si materia sit sanguinea; vena secanda, quia tunc sanguis habet rationem causæ principalis. Si autem materia alia si. a sanguine; vena secari potest, si sanguis habet rationem causæ adiuuantis, vel sine qua non, ratione intemperiei, vel si habeat rationem causæ principalis, metho alterius morbi, vt supra dictũ [Vius] patet ex alibi dictis; præsertim, quia in sermone de tumore vẽtriculi, maxime inflammatorio, de recta administratione venæ sectionis loquemur.

De Medicamentis.

Pharmacia.

DE materia Chirurgica hactenus: iam de Medicinali. Materia medicinalis dirigitur vel ad Materiam morbificam, vel ad Intemperiem, vel ad Proportionem ventriculi. Medicamenta quæ respiciunt materiam, dirigunt ad intemperiem, vel in Genere, vel in Specie. Per intẽperiem in genere, intelligimus intẽperiẽ, & sine materia, & cum materia: per intemperiem in specie, intelligimus intemperiem cum materia. Medicamenta, quæ diriguntur ad materiam morbificam intemperiei in genere, respiciunt materiam, quæ vel Cedit medicamẽtis, vel Non cedit. Si primo modo; sunt medicamenta Vacuantia sensibiliter: quæ, si dirigantur ad primas superfluitates, vocantur [Lenientia:] si ad cacochymiam, dicuntur [Purgantia.] Si medicamenta secundo modo referãtur ad materiam, quæ non cedat vacuantibus; dicuntur [Præparantia,] quæ præparant materiam, vt cedat vacuantibus. Medicamenta, quæ respiciunt materiã morbificam intemperiei in specie, idest, materiam impactam, qua constituitur species intemperiei; hæc vocantur [Resoluentia,] idest, vacuantia insensibiliter. Quoad medicamenta, quæ diriguntur ad intemperiem; sunt medicamenta [Alterantia per contrarium.] Medicamenta denique respicientia proportionem, sunt [Alterantia per similia,] idest, stomachica medicamenta. Patet ergo, qua ratione dicendum sit de Medicamentis Lenientibus, præparantibus, purgantibus, resoluentibus, alterantibus per contrarium, & stomachicis.

Quoad Lenientia; omissis Vomitorijs, & Clysmis, de quibus alio egimus loco magis opportuno, tum. capi. 7. lib. 1. & capi. 24. lib. 6. dicemus de lenientibus, quæ per os exhibentur causa primarũ superfluitatum. 1. Lenientia. Superfluitates sunt Frigidæ, vel Calidæ. Si frigidæ, idest, pituitosæ: animaduertere oportet, num materia illa pituitosa, detineatur in ventriculo calidiore, vel frigidiore cap. 10. lib. 6. de tuen. sanit. Si in ventriculo calido sit pituita, siue sit tenuis, siue crassa, siue viscida; siue in cauitate resideat, siue aliquantisper sit impacta, vti licet [cassia, syrupo rosat. solut. manna, melle violaceo solut. & vt plurimum ascendere licet ad mel. ros. solut.] Pituita in ventriculo calido. Sed, cum hæc materia reperiatur in ventriculo calido; oportet hæc medicamenta dissoluere [cum decocto endiuię, acetosæ. Verbi gratia recip. tior. cassiæ recens extr. ℥ j s. mannæ el. ʒ j. cum sacchato fiat bolus. Notandum, nos cum cassia nõ miscere semina anisorum, quæ calida sunt, quoniam supponimus ventriculum esse calidum.] Si malles potionem: [recip. mellis ros. sol. ℥ ij. mellis viol. sol. ℥ iij. decocti acetosæ parum, fiat potio breuis. Hic basis est mel viol. sol. quia opus est euacuare pituitam: sed quia pituita reperitur in ventriculo calido; ideo vtimur melle, sed violaceo: & quoniam mel violaceum, non est vsq; adeo potẽs, præsertim dum pituita est viscida, ideo in ratione adiuuantis medicamenti addimus, mel. ros. solutiuũ, quod efficacius est melle violaceo solutiuo. Verum, cum in vtroque medicamento reperiatur mel, quod calore suo ventriculo calidiori posset obesse: ideq in rationem corrigentis basin, nos dissoluimus hoc medicamentum cum decocto refrigerante.] Cæterum notare oportet circa [hieram,] Hierapicra. eam in calidiore ventriculo obesse: quamuis, dum adest pituita admodum copiosa, admodum crassa, & viscida, tunicisque adhærens, exhiberi queat; sed vel cum cassia, vt calor remittatur; vel post hieram illico propinandum aliquod decoctum refrigerans, [vt aqua hordeacea, aut serum lactis ad ℥ vj. vel viij.] hæc enim non tantum refrigerant, sed etiam abstergunt. Si pituita reperiatur in vẽtriculo frigidiore: & quidem si tenuis sit pituita; probatur Pituita in ventriculo frigido. [mãna, cum melle ros. sol. verbi gratia recip. mellis ros. sol. ℥ iij. mannæ el. ij cum decocto menthæ, fiat potio breuis.] Si pituita sit crassa, viscida, sit in cauitate; licet exhibere [mel ros. sol. sed licet etiã dare hieram,] quæ materiam crassam attenuat fluxilemque reddit. In potione medicamentum præscribetur sine hiera, propter amaritudinẽ, hoc modo. [recip. mellis ros. sol. ℥ v. oxymelis simp. ℥ j s. cum decocto betonicæ, fiat potio breuis.] Si placeat exhibere hieram, & mel ros. sol. id fieri hoc modo. [recip. specierum hieræ ʒ iij. cũ melle ros. sol. fiant boli. Deinde, recip. mellis ros. solu. ℥ iij. decocti anisorum parum, fiat potio breuis. Primũ exhibetur bolus, deinde potio.] Si materia pituitosa sit impacta, vt nõ cedat hieræ, sed medicamẽtis egeat præparantibus, quæ diutius morantur in ventriculo, quam euacuantia, huiusmodi non est hiera, si exhibeatur vt medicamẽtũ leniens. Sunt practici non nulli, qui nunquam hieram exhibẽt, nisi prius aliquod attenuans proponentes: quo recte faciunt, dum materia pituitosa in tunicis residet, & impacta est; tunc enim non licet est exhibẽda hiera in ratione lenientis: errant vero dum idẽ obseruãt, materia residente in cauitate; nam hieræ Alucinatio quorundã. facultas est, attenuare, & educere pituitam, in cauitate residentem,

Si superfluitas sit biliosa. Et primũ, si in ventriculo calidiore sit bilis tenuis; vtemur [manna, syrupo ro. sol. syr. viol. sol. tamarindis, cum decocto Bilis in ventriculo calido. refri-

refrigerante, v. gr. ℞. syr. viol. sol. mannæ el. an. ℥ ij. decocti hordei, cum ʒ iij. pulpæ tamarindorũ, patrũ: fiat potio breuis.] Si biliosa superfluitas sit crassa, probat[cassia:] nam bilis cedit cassiæ, dũ modo resideat in cauitate ventriculi: si.n. in tunicis sit firmata, postulat præparãtia, de quibus suo loco. Si bilis sit in ventriculo frigidiori; licet vti[manna, syr. rosl. sol. dissolutis in decocto calefaciente, vt betonicæ: possumus et. vti medicamentis a Gal. c. 10. l. 6. de tuen. valet. c. 11. l. 7. meth. med. propositis: nimirum[mulsa, in qua coctum sit absinthium;] hoc n. medicamentũ succum biliosum tenuem in ventriculo cõ. entũ, deorsum propellit.. Si bilis fuerit crassior; probat[hiera,] q̃ crassam bilem, tunicis adhærentẽ, attenuat; nam bilis facilius cedit, q̃ pituita: præterea hiera est medicamentũ euacuãs, & frigidum ventriculum calefaciens; vt iure dixerit Auic. non esse vtilius medicamentũ in ventriculi morbis, q a materia prodeunt, q̃ est hiera. Additq; Auic.[hieram cum decocto absinthij esse vltimum medicamentũ.] Quibus verbis respicit ad vacuationẽ bilis: nam Gal. c. 10. l. 6. de tuen. sau. si pituita in ventriculo detineat, absinthij potio est aduersissima, qa absinthium astrictione sua pituitã ventriculo magis affigit. Cũ ergo hiera adeo nobile sit medicamentũ, quædam circa eam notanda; Componit hiera[ex aloe, cinnamomo, xylobalsamo, asaro, spica, croco, & mastiche;] sm Gal. c. 11. l. 7. meth. cap. 10. l. 6. de tuen. san. c. 1. l. 2. [illegible] Conficit q. dẽ ex aloe lota, si volum⁹ magis roborare, & minus euacuare: vel ex aloe nõ lota, si minus roborare, magis purgare volumus: nam per lotionẽ portiones tenues vacuãtes absumunt, & partes terrestres remanent. Sed cũ hiera sit medicamentũ, non astringẽs, sed sensibiliter euacuans; ut pterea calefaciens, attenuans, & hinc insensibiliter euacuãs: scire oportet, cum basis huius medicamenti sit aloe; si institutũ est magis sensibiliter euacuare, oportet vt medicamentũ conficiat e basi in multa dosi: si contra, in minori dosi: maior dosis erit aloes ʒ cxx. reliquorũ ʒ vj. minor dosis erit, aloes ʒ lxxx. reliquorũ ʒ vj. Et si cõtingat, vt patiẽs doloris capitis sit obnoxius; dosis croci est minuenda. Sicut ergo discrimen est in cõpositione huius medicamẽti, ita est diuersitas in dosi: vnde Gal. c. 11. l. 7. meth. statuit hieræ summã dosin esse ℥ i. minimã ʒ j. Avic. 1. l. 2. [illegible] statuit summã dosin hieræ esse ʒ j. minimã ʒ ſ. Rõ est: nã dũ aius est vacuare sensibiliter; opus est medicamẽto in maiori dosi: & sic intelligendus est Gal. c. 11. l. 7. meth. dũ aït calefacere volum⁹ & attenuare; oportet medicamentũ exhibere i minore dosi; nã medicamentũ alterans, vt possit attenuare & alterare materiã, est necessariũ, vt diutius in vẽtriculo pmaneat, & ppterea in minori copia exhibẽdũ; nã si in magna offerat, cũ impetũ hẽbit ad aluũ, pfertim si basis medicamẽti si. i magna copia, v. g. si hiera cõponat ex aloes ʒ cxx. nõ põt diu in vẽtriculo permanere, ad dĩã hieræ, vt cõponit e ʒ lxxx. aloes. Cũ ergo in p̃sentia sermo sit de hiera, vt de medicamento leniente; oportet vt componatur ex aloe vel non lota, vel vix lota: & oportet vt recipiat aloes ʒ cxx. & dosis sit a ʒ j. vsque ad ℥ ſ.

Bilis in frigido ventriculo.

Vide supra, pag. 12.

Hieræ cõpositio, & dosis.

Vsus lenientiũ q̃uis pateat ex alibi dictis, notandũ tñ circa[quantũ agendũ,]cum indicet a prima superfluitate, rõne actiuitatis: si superfluitas fuerit pituitosa & copiosa, & admodũ frigida, & proinde summæ actiuitatis; ad summã dosin oportet ascendere. Quoad[modum agendi,]cum sumat a superfluitate, vt resultat; si v. g. superfluitas sit pituita frigida, crassa, viscida, & hinc contumax; oportet exhibere medicamẽtum leniens in forma solida, nam diutius moratur in ventriculo, & hinc magis agit. Potissimũ probat leniens solidum, si amarũ fuerit: nam medicamẽtũ amarũ liquidũ, nõ ita permittit virtus oris: Circa[Qñ agendũ,]sũ capiat ab indicãte p̃senti, vincente alia indicãtia: quia hoc sæpe euenit, ideo sæpe leniens exhibendum. [Vbi agendum,] sumitur a subsistentia superfluitatis in ventriculo: vnde leniens per os est exhibendum.

Vtendi ratio.

Quoad præparantia: hæc, cum Gal. c. 11. libo 7. meth. c. 10. l. 6. de tuen. san. probantur causa materiæ existẽtis vel in Ventriculo, vel in Reliquo corpore. Si resideat in ventriculo, & materia sit crassa, viscida, tunicis impacta, non cedit medicamentis, nisi attenuetur & detergeatur. Ista materia est Frigida, vel Calida. Quoad frigidam: & primum si resideat in ventriculo calidiore, probãtur attenuãtia & detergentia; sed citra calorem, vt[oxymeli simplex:] & si ventriculi caliditas sit intensior, probatur[syrupus acetosus simplex:] si caliditas sit remissior, licet vti[syrupo de betonica, melle ros.] Sed hæc sunt triuialia: magis recondita sunt proponenda, quibus non citra vtilitatem vsi sumus. Vnde, si materia sit frigida in calido vẽtriculo: [recip. pulu. quinque folij, rad. filicis maris, pulu. liquiritiæ, capillorum Ven. specierum diarhod. Abb. ana ℈ i. sacchari optimi ℥ iij. cum aqua acetosæ, fiant rotulæ. Dosis huius medicamenti sit a ʒ j. ad ℥ ſ. & est efficax medicamentum ad attenuandum materiã, citra caliditatem ventriculi, & magis agit, quam syrupi.] Si ventriculus sit frigidior, cum Gal. loc. cit. probatur[diatrionpiper. diacalaminthæ: licet etiã vti oxymelite scillitico, melle scillitico: sunt enim medicamenta satis efficacia, ad pituitam attenuandum & detergendum, in vẽtriculo frigido.] Licet etiam vti hoc medicamento: [℞. pulu. saluiæ, maiorã. calaminthæ mont. cinamomi, macis an ℈ ſ. sacchari optimi ℥ iij. cum aqua cinamomi, fiant rotulæ: eritq; medicamentũ iucũdum & efficacissimũ, dosis a ʒ j. ad ℥ ſ.] Probantur etiam medicamẽta, quæ vacuant insensibiliter, de quib. infra. Quod si materia sit Calida: & primum si ventriculus etiam sit calidior; vtemur[syrupo acetoso simplici, de succo acetosæ, de acido citri bene maturi: & magis proderit medicamentum ex his succis confectũ, si cõficiatur sine saccharo, vel cum exiguo admodũ saccharo: nã dulcia in mẽbro calidiore bilescunt: vnde probatur succus acetosæ, cum succo acido citri, & exiguo aceto.] Et si optetur medicamentũ non ita fluidum, licet addere puluerẽ [v. g. recip. pulu. foliorũ acetosæ, radicis quinquefolij an. ℈ j. cũ succo acetosæ vel citri, fiant pilulæ v. & exhibeãtur.] Si materia sit biliosa, & hæreat in ventriculo frigidiore; probatur[oxymeli, cum syrupo acetoso simplici: licet etiam simul propositos pulueres exhibere, cum oxymelite simplici.] At si materia morbifica sit extra ventriculum, cum generetur, in iecinore: de hac suo loco dicendum.

II. Præparãtia.

Frigidæ materiæ præparatio.

Calidæ materiæ pręparatio.

Quoad vsum præparãtium: admonebimus quędam circa Quomodo, & Quando agendum. [Modus] sumitur ab indicante, prout facile vel difficulter patitur a contrario. Si ergo materia morbifica ægre patiatur; medicamentum vt praeparandum secũdum talem modum, vt efficaciter agat: at eo efficacius agit, quo diutius moratur; id quod assequitur per formam solidam: Proinde præparantia (quod pertinet ad methodũ componendi medicamenta) debent esse potius solidioris consistentiæ, vt pilulæ, boli, rotulæ, si materia præparãda sit crassior ac viscidior, siue in ventriculo sit, siue vltra. Quoniã autem solidum, nõ potest agere in materiam remotam; ideo indicat adiuuans, id est, deducens in locum distantem: vnde cum solidis medicamentis miscenda sunt liquida, tanquam vehiculum. Hac ratione practici præparant materiã in ventriculo existentẽ, exhibendo medicamenta, siue dilutis;

Ratio vtendi.

quibus optimi practici vtūtur, dum materia est vltra ventriculum. Quoad [Quando agēdum,] hoc sumitur ab indicante præsente, vincente alia indicantia. Cùm igitur in ventriculo frigido referto pituita, longo tempore perseuerat indicās; ob id diu, & proinde quotidie medicamentis vti licet, si virtus permittat. Permittit autem virtus frequentem vsum medicamentorum calidorum, citra iniucunditatem agentium, vt est diatrionpiper. diacalaminthes, quibus quotidie vti possumus: contra, hiera, propter amaritudinem, non possumus assiduo vti, cap. 10. li. 6. de tuen. san. Non tamen nimis raro hiera vti debemus, sed frequenter, dum in ventriculo frigido & humido materia est impacta: præsertim si hiera componatur e ʒ lxxx. aloes, non autem e ʒ cxx. Præcipiendum ergo est pharmacopœis, vt habeant species hieræ duobus modis compositas. Dū enim præparare volumus; efficacissima est hiera e ʒ lxxx. si eius ℈ ij. vel ʒ j. sumatur, & cum saccharo, vel melle bolus conficiatur, & frequenter exhibeatur. Medicamentum enim hoc preparans erit saluberrimum.

III. Purgantia. Iam quoque agendum est de purgantibus, quæ respiciunt cacochymiā, id est, prauos succos in corpore existentes, de quibus egimus cap. 7. lib. 1. & c. 26. lib. 6. vnde circa vsum horum medicamentorū in præsentia tria monere satis fuerit. Primo studendum, vt mitiora purgantia exhibeantur, vitenturq; [confecta e scammonio, helleboro, & colocynthide,] nisi forsitan cum intemperie ventriculi sit coniunctum aliquod vitium summi momenti, v. g. apoplexia, aut epilepsia; quæ cogunt nós ad vehementiora confugere; id quod tutius facere possumus, si intemperies sit frigida & humida. Nisi igitur cogat malum maioris momenti, non licet ascendere [vltra agaricum, rhabarb. senam, polypodium, epi-
2 thymum.] Secundo notandum, cum soluentibus esse miscenda medicamenta stomachica, quæ proportionem ventriculi fouent, de quibus suo loco. Hæc autem potissimum probātur, si non tantó corrigant soluentia, sed etiam intemperiem. verbi gratia; si in morbo calidiore ventriculi, cum soluentibus misceamus [acetosam, acidum citri, violas,] in frigida autem intemperie, licet miscera[saluiā, mentham, aromata, vinum aromaticum,] v. gr. in calidiori intemperie [recip. rhabarb. el. ʒ j. infundatur in sufficienti decocto acetosæ, & endiuiæ, & facta diligenti expressione, adde syrupi violacei, sol. mannæ el. ana ℥ ij. Misce, & fiat potio breuis, qua expurgabitur biliosa materia, citra detrimentum ventriculi calidioris.] Si ventriculus sit frigidior, & velimus exhibere rhabarbatum, ita præscribendum: [recip. rhabarb. el. ʒ j. vini aromatici ℈ ij. fiat infusio in sufficienti quantitate decocti saluiæ & menthę, & facta diligenti expressione, adde mellis rosati solutiui, mannæ el. ana ℥ ij. Misce & fiat po-
3 tio breuis.] Tertio notandum, vt non ascendamus ad summam dosin, propter virtutem imbecillam in ventriculo, quia hic intemperie laborat.

4 Sequuntur medicamenta resoluentia, quibus v-
Resoluētia. timur propter materiam impactam in ventriculo. Hæc medicamenta sunt calida, & tenuis substātię: nimirum [aromata, vinum aromaticum, saluia, calamintha montana, eryngium, ammi, feniculum, botrys, maiorana, oxymeli scillit. mel scilliticum, sed possumus etiam scillam cōficere cum saccharo, loco mellis, cum corpora sunt delicatiora: vti etiam licet sale theriacali, nam vehementer discutit. vti licet radice anthoræ, magnis antidotis, sed antiquis: præterea vti possumus diatrionpip. diacalamintha, diagalanga; licet etiam ascendere ad confectionem anacardinam: efficacissimum etiam medicamentum est hiera, confecta cum ʒ lxxx. aloes, non cum ʒ cxx. Itē vti possumus guaiaco, sassafras, quæ & Indica saxifragia dicitur, salsa, china.] Sed notandum, cum hæc medicamenta calefaciant, & siccent, differentiam esse sm magis & minus: nam in ventriculo frigidiore, referto pituita, probātur valentiora, si autem ventriculus afficiatur intemperie calida, causa bilis, debilioribus vti oportet. Verbi gratia, si ventriculus sit frigidus, & pituita repletus, possumus exhibere [sassafras cum vino: Auicēnas ascendit etiā ad rubrificantia.] In calidiore ventriculo, propter bilem, vti licet [china, sine vino, & cum carne, nisi coniuncta sit siccitas.] Sed de resoluentibus vberius loquemur in sermone de tumore vētriculi. At hoc loco intelligere oportet, an cum resoluentibus sint miscenda astringentia? Auicēn. capit. 24. in cura generali malorum ventriculi, inquit: non euacues medicamenta resoluentia a stipticis & astringentibus, vt conseruetur virtus. Cū resoluentibus ergo miscet astringentia. At idem Auicennas cap. 33. inquit: Si humor sit frigidus & humidus, oportet vti resoluentibus, nec miscenda sunt stiptica; error enim is est maximus, siue sint cibi, siue medicamenta. Pro resolutione scire oportet, sermonem esse de vacuantibus vētriculum, vel Sensibiliter, vel Insensibiliter. Medicamenta quæ sensibiliter euacuant, sunt calida sicca, & impetu quodam agunt, vnde necessario dissolueretur substantia calidi innati, nisi miscerentur astringentia. Medicamēta autem insensibiliter euacuātia, sunt, quæ diriguntur ad humorem imbibitum in tunicis: hic humor, vel est particeps caliditatis, vt bilis, vel siccitatis, vt melancholia; vel expers est & caloris & siccitatis, vt pituita, quæ generatur in ventriculo frigidiore. Si humor particeps fuerit caliditatis, cum absumatur substantia calidi innati, a caliditate humoris: propterea cum resoluentibus sunt miscenda astringentia, quia calidum innatum sustinere non potest dissipationem, quæ fit & ab humore calido, & a medicamento calido. Si humor fuesit particeps siccitatis, vt melancholia: cum vi siccitatis absumatur calidum innatum, ob id miscenda etiam sunt astringentia cum resoluētibus, quia calidum innatum dissiparetur, & ab humore sicco, & a calido medicamento. Si humor impactus sit particeps frigiditatis & humiditatis; cum a frigido humore non dissipetur substantia calidi innati, sed potius vi humiditatis suffocetur, & vi frigiditatis remittatur calor insiti calidi; ob id medicamenta resoluentia non sunt corrigenda astringentibus: vnde Auicennas, si humor est frigidus & humidus non miscet astringentia. Nō ergo perpetuo improbantur astringentia, sed vbi resoluenda est pituita.

Stiptica quādo sint miscēda resoluētibus.

Dicendum modo de Alterantibus per contra- 5
rium. Si ergo simplex sit intemperies: & primum, si intemperies calida, probatur [medicamentum confectum e rosis, violis, cichorio, endiuia, soncho, acetosa, hordeo, acido citri, cydonijs, lactuca, aceto, caphura.] Si insignis sit calor; ascendamus ad [papauer, ad aquam frigidam.] Sed notandum, cum frigidis calida esse miscenda, ita tamen, vt frigida sint copiosiora. Vnde si medicamenta exhibeantur in conseruis; iubeatis vt non imponatur saccharum in quantitate consueta, sed in minori, ideoque saccharum rosaceum ita præscribendum, vt conficiatur cum minori copia sacchari, propterea quod dulcia bilescunt. Si autem medicamenta hæc frigida applicentur, cum frigidis oportet miscere [mastichem, quamuis intemperies sit calida: verbi gratia, [Recipe olei violati ℥ j. succi lactucæ ℥ ß. olei mastichini ℥ ß. ceræ lotæ in aceto ʒ j. ß. Misce, & fiat linimentum.] Calida cum frigidis miscenda

Alterantia per contrarium.
Calida intemperies.

sunt:

funt: quia frigida profunt quidem, vt tollant morbum calidum, sed nocent, vt minuant caliditatem calidi innati. Notandum circa vsum istorum medicamentorum, Auicennam in capite de cura intemperiei calidioris dixisse; cum emplastras stomachum frigidis medicamentis, caue ne septum attingas: vnde expedit medicamentum applicare inferius, circa vmbilicum. Et si contingat, vt medicamentum sit iusto frigidius, adhuc magis nocebit. Desumpsit hoc a Galeno capit. 8. lib. 7. metho. vbi scribitur, frigida præcordijs applicata, æstum ventriculi remittere, sed lædi respirationem, propter diaphragma. Huic ergo nocumento oportet calidis occurrere: nam ratione caliditatis ventriculi opus est frigidis; sed ratione respirationis opus est calidis: & ideo monet Galenus, vt post vsum calidorum redeamus ad frigida, quæ tamen non præcordijs, sed versus vmbilicum sunt applicanda. Et ob id cum Galeno capit. 8. libro 7. meth. in insigni caliditate, si vitiosa corpora ventriculo non sint robusta, tutius est progredi mitioribus, & ijs longiori tempore. Quod etiam obseruandum est in his quæ assumuntur: si enim in intemperie calidiore ventriculi velimus exhibere aquam frigidam; animaduertere oportet, num æger sit robustus, vel imbecillis secundum gulam: si enim sit imbecillis, nequaquam frigida est exhibenda; vt monuit Galenus loco citato.

Frigida intemperies. 2. canon.

Quoad intemperiem frigidam; cum probentur medicamenta calidiora, duo circa hæc sunt notanda. Primum, vt non sint vehementer calefacientia: hæc enim, quatenus habent vim exiccandi, possunt obesse, & morbum siccum inducere: loquimur enim hic de intemperie frigida simplici, & supponimus temperiem in passiuis qualitatibus. Quare in frigida intemperie simplici, probatur [cõserua e betonica, conserua e saluia, e rore marino: probatur aromaticum rosatum: probantur aquæ Mutinenses, D. Petri: non probantur aquæ Aponẽses, quia iusto sunt calidiores, & siccant. Probatur etiam oleum masticinum, chamæmelinum, cum parua quantitate olei de spica.] Auicennas; cognosciẽs in hac intemperie calidiora posse nocere siccando, miscet [adipem gallinæ; vt medicamẽtorũ vim siccantem corrigat.] Quare & vos si vti volueritis calidioribus, poteritis administrare [cũ omento, vel vituli, vel castrati. Probare etiam possumus Zingiber, sed conditum cum saccharo: licet etiam exhibere diatrionpip. sed cum vino: nam, mel, saccharum, vinum, substantifice humectant: vt propterea etiam probetur piper, sed cum cibis, qui noxam siccitatis tollãt. Exhibere etiam licet calidiora, sed cum iure, ob eandem causam.] Secundo notandum est, vt medicus cum calefacientibus misceat astringentia, ne dissoluatur substantia calidi innati. Ob id Auicennas probat, vt [cum decocto spicæ misceatur aliquid mastiches:] nam beneficio mastiches prohibemus dissolutionem calidi innati. Potest igitur probari huiusmodi medicamentum; [recip. olei nardini ℥ j. ceræ ℥ j. Cera autem liquetur in oleo nardino: & postquam medicamentum hoc est refrigeratum, adde mastiches ʒ ij. Misce.

2. Canon.

Basis est oleum nardinum, vt habet vim calefaciendi: cera habet rationem adiuuantis, quatenus est in causa, vt diutius permaneat medicamentum, & magis efficaciter agat: additur mastiche, vt habet rationem corrigentis; corrigit enim oleum nardinum, ne dissoluat substantiam calidi innati.] Sed præterea hoc locum habet. [recip. olei de spica lib. ß. mastichini lib. j. olei amygd. dulc. lib. j. vini generosi lib. j. schœnanthi, spicæ, nucis moschatæ, macis ana ʒ ij. mastiches ʒ j. menthæ viridis M. ß. maluarum p. j. Contundenda contundantur crasso modo: & fiat infusio per diem naturalem; & fiat decoctio in dupl ci vase, ad consumptionem vini: deinde colentur pro stillicidio.] Possumus etiam vti hoc oleo, maximo cum fructu, in ratione fomenti, cum omento: optimum enim est medicamentum, cum sit compositum e calidis, & e corrigentibus; nimirum humectantibus, & astringentibus.

Cautio in applicandis calidis.

Quoad vsum horum medicamentorum, sufficit quippiam monere circa [Vbi agendum:] idest, circa ea, quæ extrinsecus adhibentur. Sciendum igitur discrimen esse inter calida, & frigida; nam frigida prohibentur a virtute: idest, a septo transuerso seu a calido insito septi: calida autem non prohibentur: vnde Galenus cap. 5. lib. 7. meth. dixit, tutius esse calefacere, quam refrigerare. Cæterum si cõtingat, vt pars vicina sit calido morbo affecta: tutius est applicare calida versus vmbilicum, & regionem sinistram, quia in dextra regione caliditatis iecoris potest prohibere.

Humida dyscrasia.

Quoad humidam intemperiem: huius causa probantur medicamenta siccantia; sed citra caliditatem, & frigiditatem; quia hic agimus de dyscrasia tantum humida: ideoque si medicamenta exiccãtia sint frigida, oportet ea calidis corrigere; & si calida, frigidis corrigenda. Probatur ergo medicamentum confectum ex exiccantibus calidis, & frigidis inuicem mistis: inde enim resultat medicamentum siccans, citra calorem, & frigus. Vt parari potest medicamentum, quod conficitur [e rosis, corallijs, santalis, e bolo Arm. ex omphacio, quinque folio, sumach.] Hæc sunt siccantia frigida. Calida sunt, [nux cupressi, mastiche, agrimon. betõ.] Ex his confectum medicamentum, siccabit citra caliditatem, & frigiditatem. Notandum, cũ e propositis medicamentis alia sint astringentia, vt [rosę, coralliũ, omphacium] &c. alia aperientia, vt [quinque folium, betonica, agrimonia:] si contingat, vt aluus sit lubrica, nec patiens sit correptus aliqua obstructione; probari adstringentia: si autem aluus sit styptica, & patiens sit correptus obstructione aliqua, vel obnoxius sit obstructioni; præferri aperientia. Vnde Paulus capite 37. lib. 3. probat in hac intemperie acetum scilliticum, ros oleum & sale conditum.] Quoad vsum medicamentorum, vt applicantur, notare oportet, si ad caliditatem vergant siccantia, vel etiam sint temperata in actiuis; & sint non adstringentia; ventriculo possunt applicari, vt etiam septum attingant. At si medicamenta exsiccantia sint frigidiora, vel adstringentia, non debent septo applicari; nam læditur respiratio. Vbi agendum indicatur quidem ab intemperie humida, vt lędit ventriculum, sed prohibetur a virtute septi, quæ tamen septi virtus non prohibet adstringentia, ratione quantitatis, vel qualitatis; nec septi virtus indicat quod est cõtrarium adstringenti: vnde fit, ut non liceat astringentia applicare, quia coadiunt causæ morbificæ, quatenus lædunt respirationem.

Cautio.

Si intemperies sit sicca, & simplex; remissa est: si tamen intemperies sicca intensa, coniunctam habet aliam qualitatem. Probãtur igitur causæ siccę dyscrasiæ [materiæ alimentales,] de quibus suo loco: nam intẽperies sicca, fit a penuria alimenti. Notandum tamen, non esse contemnenda medicamenta humectantia: quamuis enim hæc non repleant, vt alimenta; meatus tamen contractos dilatant & alimentum impulsione in vicinas partes reuellunt: quemadmodum est [malua, althæa, borago, buglossa, poma, pastulæ dulces, adeps vituli, gallinæ, omenta, lac, aqua dulcis, vinum dolce.] Quæ medicamenta, extra vsurpata, humectant, non solum dilatando meatus contractos; sed etiam retrahendo alimentum. Sed præterea quæ assumuntur in

Sicca intemperies.

ratione alimenti, replent v. gra. [poma, borago, buglossa, amygdalæ, lac, vinum.] Sed notandum, vt iisque applicantur, misceantur adstringentia: proposita enim medicamenta, vt habent vim laxandi, ita calidi innati substantiam dissipant, vt proinde addere [mastichen.] Quare in sicco ventriculo hoc medicamentum possumus præscribere. [recip. ol. amygd. dulc. lib. iiij. ol. mastichin. lib. j. vini dulcis, non generosi, lib. j. foliorum malu borag. bugloss. ana P. j. passularum dulcium ℥ j. mastiches ʒ iiij. Misc. pro stillicidio, contusis contundendis. Hoc oleo poteritis etiam omentum calefacere, & applicare.]

Cal. & humid. dyscrasia. Hactenus de medicamentis, quæ alterant simplicem intemperiem: sequuntur ea, quæ dyscrasiā compositam alterant. Et primum, si intemperies fuerit calida, & humida: notandum e cap. 9. lib. 7. meth. humiditatem vinci a caliditate: ideoque, cū caliditas attrahat, & ventriculus humidior suscipiat, imminere inflammationem. Quare si intemperies calida sit intensa, probatur potio frigidæ: nā quamuis etiam frigida humectet, tamē relicta humiditas nō minatur insignem noxam, & facile cedit siccantibus. Cæterum probatur etiam mistum medicamentum, confectum e refrigerantibus, & siccantibus, quæ medicamenta, quia seorsim sunt proposita, in morbo tum calido, tum humido; ideo iam non repetenda sunt.

Cal. & sicca dyscrasia. Quoad intemperiem calidam, & siccā: cum Galeno cap. 8. & 9. lib. 7. meth. & cum Auicenn. respicere oportet ad gradum caliditatis, & siccitatis, vt pateat, num liceat vti vehemēter refrigerantibus, potissimum aqua frigida. Vnde quoad intemperiē calidam; si fuerit remissa, non vltra primum gradum; probantur moderate frigida, non autem probatur frigidæ potus. Si contra caliditas sit intensa, in secundo, vel tertio gradu, probatur potus frigidæ, nisi virtus prohibeat. Virtutis autē statum patefacit siccitas: hęc enim si remissa sit significat virtutem, tolerantem frigidæ potum: Vnde Auicennas ait, hominem quandoque sanari integre potu frigidæ, dum non est siccitas superflua. Quod si intensa sit siccitas, denotat, quod virtus frigidā perferre nequeat: vnde Galenus ca. 9. lib. 7. meth. ait, dum cum siccitate est coniunctus calor, refrigerantia non esse adeo secura; nam vbi siccitas in vētriculo intensa est, totum etiā corpus siccum redditur: tunc igitur aqua copiosa, vi sua permeat in partes, in quibus penuria est roridæ humiditatis, carnis, adipis; ideoque ea violentia tangit calidum insitum, vt hoc necessario secundum caliditatem patiatur, quod non euenit, si coniuncta sit humiditas. Cæterum, si non vti liceat aqua frigida; cum Galeno vti oportet minus frigidis, vtcunque, quāuis longiori tempore, homo sanitati restituatur: vnde probatur medicamentum confectum [e violis, lactuca, amygdalis, pomis, floribus maluarum &c.] Ventriculo igitur hoc medicamentum applicari poterit. [Recipe ol. violacei lib. iij. olei amygd. dulc. rosacei completi ana lib. j. vini dulcis, aquæ vel communis, vel rosaceæ, ana lib. ß. foliorum lactucæ, maluarū, violarum ana P. j. mastiches ʒ iij. Mis. & fiat infusio &c. & pro stillicidio, & pro fomento cum omēto. Probatur ēt omētum in hac intēperie, madefactum lacte.] Quoniā autē sermo est de siccitate, in qua totum corpus siccatur: probatur etiam [balneum cum inunctione: balneum conficitur ex aqua dulci, moderate calida, vt non excitet sudorem: inunctio cōficitur ex oleo amygdalino, & exiguo tum oleo violaceo, tū vino subdulci. [Ratio horum medicamētorum hæc est: propositum nobis est, corpus siccatum substantifice humectare, id quod fit ope alimēti: balneum & inunctio, non quidem sunt alimenta; sed tamē ita concurrunt, vt corpus alimento in iecinore genito, repleatur: non enim posset totū corpus alimēto repleri, nisi attraheret alimentum, susciperet, apponeret, agglutinaret, & assimilaret. Balneum igitur meatus, siccitate contractos, dilatat, vt libere alimentum fluat; id quod balneum præstat moderata sua caliditate, & humiditate: præterea balnei caliditate attrahitur alimentum, & hinc retrahitur, quod in vicinas partes vi siccitatis est cōpulsum: insuper calore balnei fouetur qualitas, id est caliditas calidi innati, vt fiat assimilatio: denique propter humiditatem balnei, alimentum suscipitur. Inunctio, quatenus conficitur ex oleo, id est e lenta materia; facit vt alimentum attractum non euaporet, sed detineatur apponatur, agglutinetur: quatenus autem conficitur ex oleo amygd. & e vino; calefaciendo cōseruat calidum insitum, vt fiat assimilatio. Additur autem oleum violaceum exiguum: nam huius virtute alimentum detinetur: & in præsentia sermo est de morbo calido; vt oleum violaceū frigiditate sua prosit: si enim siccitati nō sit annexa caliditas, sed frigiditas, expedit abstinere ab oleo violaceo.

Frig. & humi. dyscrasia. Quoad intemperiem frigidam, & humidā: probantur vehementer calefacientia; vt fuerūt resoluentia, proposita causa pituitæ v. gra. [aromata, guaiacum, sassafras, vinum generosum, angelica odorata &c. In præsentia addere licet Aponenses aquas, quia sermo est, de intemperie frigida, & humida. Probantur etiam olea destillata ex aniso, feniculo, aromatibus; cū quibus oleis destillatis possumus conficere rotulas, pro ℥ j. saccbari, sufficit, vt imponantur guttæ ij, vel iij. olei destillati.] Cū autem hoc vitium sit admodum frequens, proponam optimum stillicidium, quod, meo, iudicio, lōge est efficacius, quam stillicidium aquarum Aponensium. [recip. ol. de spica libra iij. de absinthio libr. ij. olei de costo libr. j. vini, vel Cyprij, vel ad summum generosi lib. j. aquæ vitæ ℥ iiij. cinamomi, macis, nucis moschatæ, zingiberis, caryophyllorum ana ʒ j. ß. sassafras ℥ j. menthæ, maioranæ, origani, melissæ, calaminthæ mont. ana P. ß. seminis feniculi, cymini, anisorum, dauci, ammios, ana ʒ ij. ß. Mis. pro stillicidio. Licet etiam hoc oleo vesicas bubulas semi replere, & applicare ventriculo. Licet quoque hoc oleo decoquere ouorum vitellos, & applicare ventriculo. Vnde etiam laudatur ceratum ex aromatibus, & cera lota in aqua vitę.]

Frig. & sicca dyscrasia. Verum si dyscrasia frigida non fuerit coniuncta cum humiditate, sed cum siccitate; si frigiditas sit remissa; pbatur, [conserua e floribus maluarum, e floribus borag. bugloss. & addatur quintam partem conseruæ e beton, vel sextam partem conseruæ e floribus rorismarini.] Et foueatur ventriculus extra eodem fomētu, quod fuit propositum in sicco ventriculo, sed in præsentia, quia coniuncta est frigiditas, [vinum debet esse magis copiosum, & magis vinosum: & similiter oleum mastichinum: & præterea addere potestis melissam viridem.] Quod si contingat, vt aer sit frigidior, cum Galeno capite 7. libro 7. metho. oportet vti [lana, medicamento hoc imbuta:] nam aer frigidus in ratione causæ, est signum frigiditatis magis contumacis. Et quia totum exsiccatur, oportet [balneum nonnihil calidius esse, quam in simplici siccitate: addanturque maluæ, flores chamæmeli.] Fiat inunctio secundum totum cum [oleo amygdalino, chamæmelino, & cum vino non ita exiguo, vt in simplici siccitate.] Si annexa sit intensa frigiditas; probatur [conserua e melissa, cum melle.] Et extra, augenda est dosis [mastiches, vini, & melissæ viridis.] Quamuis autem aer

non

non ſit frigidior, licet tamen vti [lana medicamẽto propoſito imbuta: licet etiam vti omento. Balneũ calidius eſſe oportet: ita tamen vt non prouocetur ſudor. In inunctione augeatur copia vini, & olei chamæmelini.] Galenus capite 7. method. [lib. 7.] in dyſcraſia ſicca cum intenſa frigiditate, peculiare proponit medicamentum. [pix enim arida, liquãda cum oleo amygdalino exiguo: & hoc medicamentum actu calidum vſurpandum.]

Cal. & frig. dyſcraſia.

In calida ſimul & frigida intemperie; intra oportet adminiſtrare temperata: nam & calida & frigida obeſſent. Conficiendum ergo medicamentum [e borag. bugloſſ. endiu. cichorio, violis, roſis, quibus addantur betonica, abſinthium, ſaluia, exiguũ cinamomum.] Hæc medicamenta exacte ſunt miſcenda, vt reſultet miſtum temperatum: id quod conſequimur per decoctionem, & potiſſ. per fermentationem, ideſt ſi diu permiſta maneant, antequam adminiſtrentur: & ſub radijs ſolaribus detineantur, vel in hypocauſto. Formula hæc erit [recip. conſeruarum borag. cichor. roſaceæ e betonica, roremarino, ana ℥ j. pulueris cinamomi ʒ j. cum ſyrupo de acido citri, & de corticibus citri. fiat electarium: cuius doſis a ʒ ij. ad ℥ j.] Medicamenta quæ extra adminiſtrantur, fundo debent applicari, verſus vmbilicum: debent etiam ſupra admoueri, in fine pectoris. Verum oportet vt diuerſa ſint medicamenta: calida enim ea parte ventriculo ſunt applicanda, vbi viget intemperies frigida, & frigida, vbi viget calida intemperies. Si intemperies calida detineat os ventriculi, & ſeptum ſit imbecillum: eſſent quidem medicamenta frigida ſupra, ideſt circa finem pectoris applicanda; non tamen id licet, propter ſepti imbecillitatem: ideoque præcipiendũ ægro, vt in ore detineat frigida medicamenta, quale eſt, [aqua hordei; cum emulſione ſeminum melonum;] nam ob continuitatẽ tunicæ, hæc frigiditas communicatur ori ventriculi, & non læditur diaphragma.

Hum. & ſicca dyſcraſ.

In humida, & ſicca ſimul intemperie; propter ſiccitatem probantur [alimenta,] de quibus ſuo agemus: propter humidam dyſcraſiam, probantur ſiccantia, ſuperius propoſita, in intemperie ſicca; nẽ tamen his morbus ſiccus augeatur, v. g. exhibẽdus eſt [pulnis quinque folij, cum iure, ſaccharo, vel melle:] nã quinque folium, vt exſiccans, occurrit morbo humido; medicamẽtum autem illud, quatenus eſt alimẽtale, ratione iuris, ſacchari, vel mellis, occurrit morbo ſicco. Et hæc dicta ſint de alterantibus per contrarium.

Stomachica ſeu appropriata.

Proponenda denique ſunt ſtomachica ideſt quæ fouent proportionem ventriculi. Auicennas ergo probat [pelles intrinſecas ventris gallinacei:] quamuis parui faciat hoc medicamentum Galenus libro 11. ſimp. eſt tamen medicamentum quod obeſſe non poteſt. Probat etiam Auicennas [corallium in potu, ad ʒ i. & propterea etiam curallium de collo ſuſpendit.] Notandum autem cum Galeno capite 24. lib. 5. ſimpl. medicamenta a proprietate operantia, non iuuare in omni morbo illius partis, ſed interdum qualitate euidenti nocere poſſe: proinde qualitates illæ noxiæ corrigi debent. Ita in ventriculo frigido, & ſicco; ſi exhibeatur corallium, quod & ipſum frigidum ſiccumque exſiſtit; nocebit, niſi a medicamento calido atq; humido corrigatur. Meſues probat [chebulas & emblicas: ſed cum myrobolani ſint frigidæ, & ſiccæ; in morbo frigido, & ſicco vel non debent adminiſtrari, vel corrigi debent melle aut ſaccharo, quæ ſunt materię calefacientes, & alimentales.] Præcipuum locum inter medicamenta a proprietate conferentia obtinent [magnæ antidoti, quæ componuntur e multis medicamentis ſtomachicis:] verum quoniam euidenter calefaciunt & ſiccant, in morbo calido & ſicco nocẽt; in frigido & humido omnibus reliquis ſunt anteponendæ: vnde in tali morbo quidam pro ſecreto habent: [recip. miuæ aromaticæ ℥ j. theriacæ antiquæ ʒ j. vini aromatici cũ mentha præparati ℥ j. ſ. Miſc.] Hæc de medicamentis.

De victus ratione.

Diæta.

Reſtat tandem, vt de materia etiam diætetica loquamur. De aere egimus in malis capitis & thoracis. In cibo & potu, primum communia quædam afferemus: deinde in ſpecie de diæta in intemperie & ſine materia, & cum materia, loquemur. Communia quædam Auicennas proponit, de quantitate & qualitate. Quoad quantitatẽ, ait: ciborum immodicam copiam eſſe inimicam ventriculo, & hinc corpus hominis guloſi non augeſ, quia cibus iuſto copioſior digeri nequit. Quoad qualitatem, & primo reconditam; inquit Auicennas, quæ diſplicent eſſe fugienda, quoniam ſunt noxia ventriculo, & ipſius proportioni aduerſantur. Quoad qualitatem euidentem; ait ea quę ſtiptica non ſunt, ventriculo nocere, vt [lac, medullæ, cerebellum, acetoſa, grana pini: hæc enim habent vim laxandi, quamuis grana pini etiam propter craſſitiem & viſciditatem noceant, cum ſint difficilis coctionis: valeant igitur qui iam libenter concedunt nucleos pineos.] Laxantia autem nocent, quia diſſoluunt calidum innatum ventriculi, quo tamen maxime eſt opus, ad chylum elaborandum. In ſicco tamen ventriculo, in quo meatus contracti ſunt, tuto vſurpantur quæ meatus cõtractos laxant vt lac: nec enim diſſolutionis calidi innati metus eſt.

Copia ciborũ vitanda.

Naturę aduerſa itemque relaxãtia, fugienda.

Diæta in dyſcraſia ſine materia Frigid. temper.

Sed ad magis ſpecialia deſcendemus. Quoad intemperiem ſine materia & primo frigidam; probatur cibus facilis coctionis & facilis diſtributionis, & exigui excrementi. Cibus condiendus eſt calidis & iucundis; nim. [aromatibus, roremarino, ſaluia, feniculo, petroſelino, meliſſa, mentha &c.] Pro potu ſit [vinũ quod accedat ad vinoſum, nõ recens: & ſit vel ſincerum, vel medicatũ cum abſinthio, ſaluia, guaiaco &c.] Si patiẽs non bibat vinũ; probatur [aqua, ſed iam prædictis calidis alterata.] Potus non exhibebitur vehementer actu frigidus: quia intemperies frigida eſt. In Calida intemperie probantur cibi conditi [hordeo, cucurbita, emulſione ſeminum melonum, lactuca, ſoncho, endiuia &c.] Potus ſit [aqua aut vinum pauciſerum.] Potio euidenter actu frigida concedi poteſt. In Humida intemperie probatur cibus ex [auiculis montanis, e perdicibus, turturibus, pullis gallinaceis, ſed aſſis.] Condiantur cibi [aceto, ſale, coriandro; aromatibus,] ſed in parua copia, ne oriatur morbus calidus. In Sicca dyſcraſia, Galenus c. 6. li. 7. meth. probat [lac humanum, non improbat aſininum.] At ne aceſcat in vẽtriculo, miſceatur [mel vel ſaccharum,] ſed in parua copia; dum in actiuis nõ eſt exceſſus. Sed de lacte opportunius infra c. 35. li. 6. de febre hectica. Addit Galenus, ſi æger non delectetur lacte, poſſe exhiberi [cremorem ptiſanę, vel alicæ. Probatur & viſus recentiũ ouorum. Item panis purus, nõ furfuraceus, coctus in furno, vt ęqualiter coquatur; fermentatus, vt facile coquatur in ventriculo & diſtribuatur. Probatur etiam panis ſalitus in ſicco ventriculo, vt diſtribuatur, & ſic occurrat ſiccitati totius corporis. Hinc ſale condiẽdi ſunt cibi viſcidi, vt cochleæ, teſtudines, alica: non autem ptiſana, & reliqua cibaria, quæ facile diſtribuuntur.] Et in praxi notandum eſt, vt dum ſiccitas in ventriculo tantum exſiſtit, totum vero

Calida.

Humida.

Sicca.

corpus nondum est resiccatum; [vt a sale abstineamus, nec demus panem salitum,] quia hic tantum probatur ratione siccitatis totius corporis. Probat etiam Galenus [pisces saxatiles, decoctos cum iure albo, id est aqua, oleo exiguo, porro & anetho :] ratio est, vt velox fiat distributio. Notandum tamen, si patiens non egeat anetho, ab hoc abstinendum esse, nam si Galenus abstinet a lacte, dum æger non delectatur lacte, multo magis debemus nos abstinere ab anetho. Probat etiam Galenus [alas & testes gallinaceorum, qui ad vberiorem humectationem lacte sint nutriti. Probantur carnes molles:] nam duriores sint difficilis coctionis, & distributionis: vnde non probatur [vitulla caro,] quamuis maxime nutriat, quoniam facultas non potest coquere.

In sicco ventriculo prodest, ut ter in die naturaliter homo cibetur. Potus non debet esse [vinum adstringens:] nam omnia austera sunt contraria siccitati cap.6. libr.7. meth. quia humiditatem alimentalem absumunt, imbibunt, & exprimunt in sinum ventriculi, truduntque ad vicina membra. Idem tamen Galenus eodem in loco, probat vinum adstringens ? Dicendum pro resolutione: in sicco, ventriculo probari vinum aquosum, quod pauci caloris particeps mitius agit in calidum innatum, nec hoc dissoluit, sed secundum substantiã, & qualitatem conseruat: quod ab aqua fieri nequit, vnde non aqua, sed vinum aquosum probatur. Cum autem hoc vinum sit tenuis substantię, sicut facile descendit in ventriculum, ita etiam facile rursus egrederetur, cibumque, cuius est vehiculum, incoctum secum duceret: oportet ergo leuiter esse adstringens, vt cibus in ventriculo detentus concoquatur.

Neque ob leuem adstrictionem siccitatis imminet periculum: quia hoc vinum non ita est adstringens, vt humiditates alimentales ebibat, absumat, vel exprimat in cauitatem ventriculi, partes ve vicinas; quemadmodum est vinum austerum, de quo loquitur Galenus in principio capitis. Vinum generosum, cum admodum sit calidum, facit vires imbecilles: nam calidum innatum, quod in ventriculo sicco non fouetur ab humiditate alimentali, quæ resiccata est, facile a vino meraco dissoluitur. Quare in sicco ventriculo licet vti [vino aquoso astringente, sed leuiter:] atque ita nulla est discordia in dictis Galeni.

Galenus secõ ciliatur.

Hęc de cibo, & potu, ratione simplicis dyscrasię. Quoad intemperiem compositam: in calida & humida intemperie, cibi sunt condiendi frigidis, & siccantibus, quæ non debent esse adstringentia, si patiens secundum abdomen afficiatur obstructionibus, vel sit obnoxius obstructionibus : ideoque cibi tunc condiendi [endiuia, sonchio, aceto, succo citri, limonis; sed illi fructus sint optime maturi, ne adstringant; licet etiam condire succo aurantij non acerbi.] At si obstructionis non sit metus, condiantur cibi adstringentibus; vt [granatis acerbis, omphacio, mitta cydoniorum simplici, succo citri, limonis, sed hi fructus sint immaturi; licet etiã cibos condire aurantijs acerbis, cerasis acerbis .] Notandum tamen, vt adstringẽtia moderate vsurpentur ne fiat obstructio. Potus sit [vinum paucifetum,] modo magis, modo minus adstringens. Probatur etiam [aqua similiter alterata.] Quoad intẽperiem Calidam, & siccam: e Galeno cap.6.7.& 8. lib.7. meth. si siccitati iunctus sit calor remissus, probatur [lac,] vt in intemperie sicca tantum dictum est, vt ratione caliditatis annexæ [mel, quod lacti misceatur, minuatur, vt gustu vix percipiatur: vel tutius loco mellis saccharo vti possumus, v. gra. in lactis lib.f. imponere possumus

Dyscras. compos. Calida humida.

sacchari ℥ ij, vel iulapij violacei ℥ f.] Quoad reliquos cibos, probantur iam propositi, in intemperie sicca tantum, relictis tamen condimentis calidis. Potus erit [vinum,] sed magis aquosum, quam in intemperie sicca tantum. Potio non sit admodũ actu frigida, nisi aer sit calidior, qui feruore suo morbum calidum magis ad patiendum difficilem reddat. Si cum siccitate coniunctus sit calor intẽsus, licet sitis vrgeat, lac tamen, quia siticulosis est noxium (aph.64. sect.5.) in hac dyscrasia non proponitur a Galeno, ca.8. li.7. meth. nisi caliditas refringatur: lac enim ob feruorem ventriculi in ignem corrumpitur. Cibi ergo probantur confecti ex [hordeo, lactuca, melonibus, cucurbita, anguria &c.] Potus sit [vel vinum, sed admodum aquosum, vel aqua siue simplex, siue hordeacea: optimus potus est, si fiat e destillato iure longo pulli, cum succo anguriæ:] qui potus maxime conuenit, in ventriculo admodum calido, & sicco. Quoad intemperiem Frigidam, & siccam; in hac quoque animaduertere oportet, nũ siccitati annexa sit frigiditas remissa, vel intẽsa. Si remissa: probatur [lac cum melle copiosiore, quam intemperie sicca tantum v. gra. in lactis lib.f. miscere possumus mellis ℥ j, f. vsque ad ℥ ij.] Cibi condiendi sunt [melle, & saccharo copiosiore.] Probantur etiam cibi magis actu calidi . Potus sit [vinum minus aquosum, & plurium annorum, quam in dyscrasia sicca tantũ.] Si cum siccitate coniuncta sit frigiditas intẽsa; [cũ lacte mel adhuc copiosius miscebitur: vt liceat etiã mel solum exhibere;] si enim decoctum sit, & despumatum, ferme totum mutatur in alimentum. Cibi condiendi [melle, & saccharo,] in magna copia, vt cibi magis calefaciãt. Potus sit [vinum calidius, magis generosum, & antiquũ quã in sicca intemperie tantum. Si patiens vinum non bibat detur ius cum melle, vel saccharo, vel ex mulsa detur, sed meracior, cũ aliqua portione cinamomi.]

Frig. sicca.

In Frigida, & humida intemperie, probantur cibi, qui fuere propositi in intemperie frigida. Condiendi sunt cibi calidioribus, vt aromatibus, & alijs. Idem de potu dicendum. Quoad intemperiẽ Calidam, & frigidam : sicut medicamenta temperata probauimus, ita etiam victus temperatus probatur. Cibi ergo condiendi sunt, condimentis tum calidis tum frigidis: nam ita cibus erit temperatus. [Vinum sit mediocre, non vinosum, nec aquosum: vel etiam vti licet aqua, seu iure, quę tamen debẽt alterari hordeo, & cinamomo.] Quoad intemperiem Humidam, & siccam: probantur materię alimentales, quemadmodum fuere ppositæ, in intẽperie sicca tantũ. At ratione humiditatis abstinendũ ab humidioribus. Probant igitur [auiculæ montanæ, colũbæ turrales. Cibi sint assi: conditi exiguo aceto.] Potus sit vinum medicatum, cum quinque folio, vel capillo Veneris, in quibus est aliqua vis siccandi.]

Frig. humida.

Calid. frigida.

Hum. sicca.

In intemperie cum materia varia sit, ratio victus pro vario vitio ipsius materiæ, secundum quantitatem, & qualitatem. Ratione quãtitatis probatur victus minuens, cuius beneficio materia morbifica insensibiliter euacuatur. Vnde cibus dabitur in exigua copia, nisi quid prohibeat: prohibet autem victus, si sc. materia morbifica non nisi longo tpe absumi potest; veluti si pituita sit copiosa, crassa, viscida, frigida. Vitium in qualitate materiæ, est primum in prima qualitate, vt si materia morbifica sit calidior, probetur victus frigidior; de quo in intemperie calida diximus: si cõtra materia sit frigidior, probetur cibus calidus. Et sic de reliquis. Si vitium sit in qualitate secunda: si materia adhæreat, quoniam est crassa, & viscida; probatur victus attenuãs; (victus tenuis dirigit ad quantitatẽ materiæ;

Dyscrasia cũ materia.

victus

victus attenuans, ad qualitatem secundam:) nimirum calidus, & tenuis substantiæ: at varius, pro discrimine materiæ, & pro statu virtutis. Si ergo materia fuerit crassior, probatur victus magis attenuans, vt in dyscrasia frigida, & humida, cum materia pituitosa, si quem victum permittit, & materiæ frigiditas, & virtus. Si permittentia nõ adsint, minoribus est occurrendum: nõ autem permittit intemperies calida, nam calidum a calido augetur: nec permittit virtus in sicco morbo, quæ enim sunt calida, & tenuis substantiæ, dissoluunt calidum innatum, quod est exiguum in sicca intemperie. Túc ergo cibi condiendi sunt attenuantibus citra caliditatem, vt [quinque folio, feniculo viridi, radicibus petroselini, non seminibus, & ab aromatibus est desistendum.] Hæc de cibo, & potu.

Alui beneficium. Vomitus.

Reliqua patent. Sufficit cum Auicenna notare, quoad inanitionem, vt aluus seruetur lubrica, vt homo fugiat Venerem. Quoad motum, vt caueat patiens secundum ventriculum a vomitu laborioso: nam per motum hunc violentum, dissoluitur substantia calidi insiti.

CAPVT III.

De paruitate ventriculi.

Transitio.

EXplicatis vitijs pertinentibus ad ventriculum, vt ventriculus est constitutus e partibus similaribus: modo agemus de vitijs attinentibus ad ventriculum, vt est instrumentum, & quid dissimilare. Hæc vitia sunt Paruitas, & Tumor. Primum igitur de paruitate dicemus, proterea quod est vitium natiuum.

Nomen.

Per paruitatem autem ventriculi intelligimus vitium in respectu ad reliqua mẽbra, ad totum corpus: non enim intelligimus paruitatem simpliciter, sed in respectu ad alia membra, vt si ventriculus sit paruus, sectis autem magnum, totum corpus magnum. Hoc vitium generatur, dum parentibus occurrit aliquod noxium, vi cuius emittitur semen ita deficiens, vt generetur calidum insitum ita vitiosum, vt facultas generatrix ita frustretur, vt procreetur ventriculus plusquam decet minor.

Definitio.

Est igitur ventriculi paruitas magnitudo imminuta ventriculi, producta a frustratione generatricis. Forma est magnitudo imminuta: quæ, vt est magis vel minus imminuta, & proinde vt magis vel minus proportione caret, ad magnitudinem reliquorum organorum; ita magnitudo hæc imminuta locum sibi vendicat modo symptomatis, modo morbi: symptomatis, ĩ qualitate mutata, idest, in magnitudine diminuta, quæ cũ parum deficiat a proportione reliquorum instrumentorum, non est causa læsæ actionis: non igitur morbus est, sed symptoma. Paruitas autem ventriculi habet rationem morbi, dum multum recedit a magnitudine reliquorum instrumentorum, ita vt lædatur actio, & per consequens sit morbus. Subiectum est ventriculus, ad differentiam paruitatis aliorum instrumentorum.

Causa efficiens. Frustratio generatricis vitio calidi insiti seminalis, & materni sãguinis.

Causa efficiens, est frustratio facultatis generatricis: vt hæc paruitas natiua, de qua loquimur, distingueretur a paruitate adscitita, quę euenire posset in macie ventriculi. Et propterea intelligẽdũ, qua ratione frustretur generatrix: quod difficillimum est. Quare sciendum, e traditis a nobis in doctrina de formatione fœtus: frustrari generatricẽ, vt residet in vtero, idest, in calido primigenio existente in vtero: vt vitium attineat ad calidum insitum, non autem ad vterum, sicuti quidam credunt. Si enim eueniat vt vterus sit paruus: in causa erit paruitas tũ ventriculi, tum reliquorũ instrumentorum: in præsentia autem est sermo de paruitate solius ventriculi. Vnde, vt veritas satis recondita elucescat, confugiendum ad Galenum, cap. 11. libr. de arte med. vbi statuit, paruum caput necessario esse malum: caput autem magnum, esse modo bonum, modo malum; bonum, si producatur ab insita virtute robusta, quæ copiosam, & optimam materiam efformare possit, vt caput sit tũ magnum, tum bene formatum: caput autem magnum est malum, si prodeat non a robore facultatis, sed solum a copia materiæ; sicque producitur caput magnum, sed non concinne formatum. Ex his verbis colligẽdum, virtutem procreantem, instrumenta, esse insitam; & modo robustam, modo imbecillam: & prætereà agere virtutem procreãtem instrumenta in materiam modo bonam, modo malam. Vnde hoc loco duo sunt intelligenda: primum, quid sit hæc insita virtus, vt etiam constet, quod sit eius subiectum: deinde, quidnam intelligere oporteat per materiã vel bonam vel malam, e qua organa formantur. Et hæc duo breuiter explicabimus. Quoad primum, per insitam virtutem intelligimus facultatem generatricem a parentibus tributam: cuius subiectum fuit semen eiaculatum; deinde subiectum fuit semen cũ sanguine, in calidum primigenium conuersum: vt propterea facultas generatrix resideat in calido primigenio. Ad quod respiciens Galenus in com. aduersus Lycum, ait, animalia sortiri primam generationem e calido innato. Proponit primam generationem, ad differentiam secundæ: siquidem animalia in secunda generatione sortiuntur partes solidas, & humores; in prima autem generatione calidum insitum. Amplius cum facultas generatrix resideat in calido insito; est modo robusta, modo debilis: non propria ratione, quia non suscipit magis, & minus; sed hoc fit, prout calidum primigenium est, modo robustum, modo debile: vt calidum insitum secundum quantitatem, & qualitatem quandoque bene habeat, quandoque male: vnde si contingat vt calidum insitum sit copiosum, & bene temperatum; est sedes, & organum generatricis robustæ: sin contra debilis virtutis. Cæterum, cum calidum insitum generetur e parentum semine: vt varium emittitur semen, ita fit varium calidum insitum. Sciendum autem varium profundi semen, nõ modo pro discrimine parentum, vt parentes probum vel improbum semẽ tribuunt, in diuersis congressibus; verum etiam discrimẽ esse in semine, quod vnico cõgressu emittitur. Nam in eodem coitu præstantius est semen, quod primo effunditur, quia magis est in testibus elaboratum, & est magis spiritu vitali plenum: ideoque in tertia, & posterioribus eiaculationibus emittitur semen minus elaboratum; & in superfluo coitu emittitur etiam semen cruentum, crudum, & incoctũ. Quare si eueniat, vt seminis portio melior attineat ad hepar, minus proba ad ventriculum; fiet, vt fœtus melius formetur secundũ hepar, quam secũdum ventriculum: vt hinc ventriculus fieri possit paruus. Verum id quoque sciẽdum, semen eiaculatum esse quoddam mistum e spiritu vitali, & humore. humorẽ autem probum prodire a parente, qui optimum sanguinem generat, & qui testes habet robustos: spiritum probum emanare, tum ab optimo corde, tum ab alijs partib. Iccirco necesse est semen in quantitate, & qualitate esse optimum: ita tamen vt semen capiat quantitatem ab humore, qualitatem a spiritu. Vitalis autem spiritus a corde prodiens primum reliquis impertitur partibus, mox ab his procedens, progreditur in humiditatem seminalem tempore

coitus:

coitus: quo fit, vt cum ad genera:ricem attineat simile generare, si contingat, vt spiritus prodeant a parente donato magnis oculis foetus similis producatur, & similiter si prodeat a ventriculo paruo, fiat ventriculus paruus. Quare constitutum sit, per calidum insitum esse intelligendum calidum primigenium: per insitam vero virtutē, a Galeno propositam, intelligere oportere facultatem generatricem; cuius subiectum est calidum: quod si bene habeat secundum quantitatem, & qualitatem, est sedes virtutis robustæ; si contra, debilis: tandē materiam e qua, esse sanguinem maternum. Hinc liquet, si virtus sit robusta in calido insito; & sanguis maternus bene habeat secundum quantitatem, & secundum qualitatem; produci optima instrumenta: si autem contingat, vt vitium sit in virtute insita, hoc est, e parte calidi insiti, & probitas in sanguine materno: vt dum pater est male constitutus, mulier autem probe habet: tunc organa procreantur vitiosa, & prętertum male figurata, & intemperata: etenim imbecilla virtus, ratione calidi insiti vitiosi, materiam etiam optimam vincere non potest. Si autem vitium sit in sanguine, non in virtute: si sanguis deficiat, organa creabuntur exigua, sed bene figurata: Si autem sanguis abundet; producentur organa magna, at male figurata. Si sanguis vitiosus sit ratione qualitatis; generantur organa intemperata. Si denique vitium sit, & in virtute, & in sanguine, si sanguis deficiat; organa producentur exigua, & male figurata: Si abundet sanguis; organa creabuntur tum magna, tū monstrosa. Ex his igitur colligendum, ventriculum insito minorem creari, si calidum insitum sit particeps facultatis generationis impertitæ a spiritu, prodeūte a parente, donato paruo ventriculo. Interim tamen non semper pater paruum obtinet ventriculum; sed si etiam paruus ventriculus, si calidū insitum, vt attinet ad ventriculum, sit imbecillum, vt quamuis sanguis maternus sit copiosus, exiguus tamen a calido imbecillo attrahatur. Quod si absolute sanguis maternus deficiat; paruitas oritur nō modo secundum ventriculum, sed etiam secundū omnes partes. Ex his colligere licet, imminutam magnitudinem natiuam accidere ventriculo, dum frustratur facultas generatrix vitio, vel calidi innati, vel vitio simul Sanguinis materni.

Differētiæ. Cęterum ventriculi paruitas modo Magis, modo Minus est disproportionata. Prodit que hoc vitium, quoad differentias, a causa efficiente, vel solum a Calido insito; vel & a Calido insito, & a sanguine materno.

Signa. Galenus cap. 71. art. med. admonet quandoque ventriculum esse adeo eminentem, id est, vergentem ad exteriora, vt tangentes facile magnitudinem, & paruitatem ventriculi agnoscant: vt propterea paruus vētriculus ita constitutus non egeat signis. Si autem ventriculus situm obtineat profundiorem; cum Auicenna ventriculi paruitas indicatur e difficili tolerantia cibi copiosi, vt patientes repleantur ante saturitatem cibi.

Præsidia. Quoad indicationes; attinent hæ ad præseruationem: nam paruitas ventriculi est effectus generatricis, e materno sanguine; quorum nullū est præsens; indicatio autem sumitur a præsenti. Quare in præsentia scopi debent esse præseruatorij, vt homo præseruetur a malis, quæ vi paruitatis ventriculi occurrere possunt. At cum hæc mala prodeant a vitijs, attinentibus ad opera, id est, a vitiosis operibus parui ventriculi: sciendum hoc opus esse, vel alimentale, vel excrementitium. Opus alimentale est chylus quantitate deficiens, qui non sufficit pro alendo corpore: vnde αἴτημα. imminet. Quare huiusmodi opus ita deficiens, indicat remediū, producens chylum copiosum, vt sufficiat pro corporis nutritione. Opus excrementitium est prima superfluitas, quæ, vt noxia, indicat remedium expellens, seu euacuans.

Prognostica. Licet nulla sit spes amplifandi ventriculum; quia desideratur tum agens, tum materia e qua: non tamen est impossibile scopos præseruatorios explere. Verum facilius est, primas superfluitates vacuare: minus facile, procurare, vt chylus generetur ita copiosus, vt sufficiat pro totius corporis nutritione, difficultas autem varia offertur, pro ratione paruitatis ventriculi, & temperamenti, & totius corporis. Nam difficultas magis magisque augetur, quo ventriculus erit minor, in respectu ad totum corpus: nam opus est copioso alimento, quod ventriculus paruus non potest coquere. Difficultas augetur, si annectatur intemperies; nam ventriculus dyscrasius adhuc ægrius eco coquit. Et difficultas etiam intēditur, si totum corpus fuerit calidum, & siccum: hoc est, absumens copiosum alimentum: & si etiam totum corpus fuerit rari habitus, nam fit dissolutio.

Curatio. Quoad materias præsidiorum, & primum chirurgicas, in defectu chyli deficit sanguis, quare non secanda vena. At ratione excrementi, & præsertim, si aluus non sit lubrica, probantur fonticuli.

Quoad medicamenta: probantur lenientia proposita in term. de intemper. ventriculi, & roborantia. Auicennas probat vomitum bis in mense, si homo facile euomat. Quare oportet leuioribus vomitorijs vti, vt oxymelite simpl. in iure tep.do.

Diæta. Quoad diætam: cum Auic. probantur cibi copiosi alimenti, & exigui excrementi. Sed hi cibi debent esse copia exigui, propter ventriculi paruitatem, sed pluribus exhiberi debet vicibus in die: nā causa nutritionis opus est copioso alimento; quod ventriculus nequit capere, cum sit paruus: ideo pluribus vicibus cibi euchymi, & multum nutrientes sunt offerendi.

CAPVT IIII.

De Tumore ventriculi.

Ventriculus cum non modo corripiatur magnitudine imminuta, verum etiam aucta: & magnitudo aucta possit esse, & natiua, & adscititia: de natiua non est dicendum; præsertim cū horis natura pateat e superius propositis, & præterea magnus ventriculus sit in causa potius boni, quam mali operis. Propterea dicendum est de magnitudine aucta adscititia, quæ vocatur Tumor: qui cum sit malum, & frequens, & periculosum; ideo diligenter de eo dicendum. Et quidē vt in præsentia diligentiores erimus; ita in tumoribus aliarum partium breuissimi erimus. Quoad nomen, cum

Nomen. Galeno, libro de tumoe, præter naturam, capite 1. scire oportet, tumorem bifariam accipi posse; primum, vt attinet ad quantitatem primam; deinde vt spectat ad quantitatem non primam. Declaro. Per primam quantitatem intelligimus tumorem prodeuntem a materia, sola peccāte copia, vt hæc materia, verbi gratia, est bona, vel caro, vel pinguedo; per non primam quantitatem intelligere oportet vitium, seu tumorem, qui spectat ad materiam, peccantem non modo secundum quātitatem, verum etiam secundum qualitatem; vt verbi gratia est tumor qui fit a bile copiosa, vnde fit a bile, & copiosa,

&

&calida, siccaque; ac proinde materia, & copia, & qualitate peccante. In præsentia igitur per tumorem intelligimus spectantem ad quantitatem non primam. Vt institutũ sit, dicere de ventriculo non carnosiore, non obesiore; sed correpto inflammatione, erysipelate, œdemate, scirrho, cãcro, carbunculo, abscessu, & inflatione. Et fortasse quædã intelligens, rara, & a nobis diligenter meditata. Verum cum tumor sic acceptus cum Galeno, possit esse tum morbus, tum symptoma: in præsentia per tumorem intelligimus morbosum. Adhæc cũ vi tumoris morbosi lædatur actio ventriculi, & vt ventriculus est instrumentum, & vt obtinet partes similares: nunc principaliter sermo erit de tumore ventriculi, vt est instrumentum: secundario vero, vt ventriculus obtinet partes similares. Verbi gratia: cum inflammatio sit morbus in compositione, & intemperie: principaliter respicimus ad inflammationem, vt est morbus in compositione.

Generatio. Tumor igitur hunc in modum acceptus, sic generatur: dum nimirum ventriculo occurrit materia peccans, & copia, & qualitate, vt ventriculus, & augeatur, & alteretur, atque ad eam perducatur magnitudinem, & intemperiem, vt ratione vtriusque lædatur actio.

Definitio. Quare ventriculi tumor est magnitudo aucta cum intemperie; lædens operationem ventriculi, procedens a materia, copia, & qualitate peccante.

Forma. In qua definitione Forma est magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationes: nam tumor morbosus, est morbus compositus e magnitudine aucta, & intemperie: vnde proponitur a nobis tum magnitudo, tum intemperies eo excessu, vt lædatur actio; & propterea magnitudo aucta sit morbus, & intemperies sit morbus. Vnde Galenus ca. primo, libro tertio, de caus. symptom. ait; ventriculi actionem lædi ob morbos partium dissimilarium, hoc est, ob inflammationem, ob erysipelas, & hinc ob magnitudinem auctam, seu tumorem: quo loci Galenus proponit ventriculum, vt quid dissimilare. Idem Galenus respiciens ad intemperiem capit. 2. lib. de tumor. præter natur. statuit, in inflammatione partem non modo augeri secundum quantitatem, sed etiam alterari secundum qualitatem. Quare tumor erit morbus, in mala compositione, & in intemperie: siquidem dum humor peccat, & copia, & qualitate; ita qualitate alterat, vt citius noceat qualitate, quam copia: verbi gratia, si sanguis fluat in ventriculum, primum est causa morbi in intemperie; secundo est causa morbi in mala compositione: & propterea dicit Gal. c. 12. li. de diff. morb. inflammationem necessario esse morbum in intemperie, non necessario in mala compositione.

Subiectum. Subiectum est ventriculus: vt distinguatur tumor, de quo iam loquimur, a tumore aliorum instrumentorum. Et cum ventriculus vix afficiatur tumore secundum se totum; dicitur subiectum tumoris secundum sedem vel Internam, vel Externam; vel Dextram, vel Sinistrã, vel Infernam, vel Supernam. Quamuis intemperies, ad differentiam magnitudinis auctæ, vt plurimum totum ventriculum afficiat.

Causa efficiens. 1. Species causæ efficientis. Causa autem tumoris est materia, copia, & qualitate peccans: ad differentiam tumoris, qui produci potest vel a carne, vel a pinguedine; quæ materiæ, sola copia peccant. In hac materia perpendi debet Species, Vitium, & Caussa generans. Quoad speciem: est Vapor, vel Minera. Vaporis ratione fit tumor, quem Auicennas vocat inflationem, potestque etiam dici tympanites ventriculi, Paulus vocat flatum ventriculi, Aetius nominat inflationem. Minera, est Sanguis, Bilis, Pituita, Melãcholia, & Pus.

Sanguis. Quoad materiam sanguineã: esse potest vel Sãguis, vel Ichor sanguinis. Si fuerit sanguis; fit tumor, qui vocatur inflammatio, in qua inflammatione capit. 2. libr. de tumor. præter natur. sanguis non modo fluit, sed fluxus detinetur, & sic tumorem procreat; & ob id Galenus ait, capit. 12. libr. 2. cris. sanguinem in loco impactum, putrescere, & hinc creare inflammationem.

Ichor sanguinis. Si autem fuerit ichor sanguinis, fit tumor, qui dicitur erysipelas. Concurrit autem sanguinis ichor, modo Sincerus, modo Mistus cum flaua bile: vnde Galenus respiciens ad Sincerum sanguinis ichorẽ capi. 1. libr. 2. ad Glauc. dicit, e sanguine feruescente, & tenuissimo, fieri erysipelas; vbi per sanguinẽ tenuissimum intelligit ichorem sanguinis, qui etiam rubra bilis dicitur. Respiciens autem Galenus ad ichorem sanguinem, mistum cum bile flaua, capit. 10. libr. de tum. præter nat. inquit, erysipelas fieri a bile, mista cum sanguine; vbi per sanguinem necessario intelligit ichorem: nam bilis mista cum humore sanguineo, causat non erysipelas, sed erysipelas phlegmonodes.

Bilis flaua. Biliosa vero materia est, quæ causat erysipelas, capit. 1, libr. 14. metho. apho. 2. sect. 1. & capi. 5. lib. 2. de diff. feb. Notandum autem cum erysipelas sit vel Internum, vel Externũ: Internum fieri posse a bile, tum sincera, tum mista externum autem solum produci posse a bile flaua mista, vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate, vt sit bilis, quam vocant pallidam. Confirmatur hoc Galeni testimonio. Nam primum respiciens ad internum erysipelas capit. 7. libr. 3. loc. aff. statuit phrenitidem, & hinc erysipelas internum fieri non solum a pallida bile, verum etiam a flaua. Vide supra pag. 15. Et com. 30. libr. 1. prorhet. voluit fieri phrenitidem a bile etiam æruginosa: etenim, si phrenitis fit ab atra bile, multo magis fieri potest a bile æruginosa. Quod vero attinet ad erysipelas externum, Galenus cap. 10. libr. de tum. præter nat. loquit, erysipelas fieri a bile mista, vel cum sanguine, vel cum aquosa sanie; vt si bilis sit sincera, non mista, cum Galeno loco citato, sit causa vlceris, non tumoris. Quare cum in præsentia sit sermo de tumore ventriculi, & proinde de tumore interno: statuendum fuerit, bilem concurrere posse, & sinceram, & mistam; Si sincera sit bilis, est flaua bilis, vel etiam supra flauam, sed infra atram: mista bilis est vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate. Hæc de materia biliosa.

Pituita. Quoad materiam pituitosam: Galenus ad hanc respiciens, capit. 10. lib. de tum. præter naturam, statuit, vi pituitæ procreari posse tumorem duplicem, hoc est, œdema, & scirrhum. Hi autem tumores inuicem conueniunt, vt sunt pituitosi; differunt autem pro vario vitio pituitæ: infra discriminis causa patebit, cum de vitio speciei loquemur; nunc enim versamur circa speciem materiæ; non circa vitium.

Melancholia. Quoad melancholiam: ab hac fit scirrhus, cancer, carbũculus: qui tumores, cum prodeant e vario melancholiæ vitio, de hoc suo loco dicemus. Quoad materiam purulentam; hæc est in causa abscessus. Hæ ergo sunt species materiæ, a qua producuntur tumores. Vnde, si species sint simplices, tumores fiunt simplices, & exquisiti: si aũt species inuicem misceantur, fiunt tumores misti, & nothi, verbi gratia, si tumor fiat a solo sanguine, fit inflammatio: si misceatur cum sanguine bilis, fit inflãmatio erysipelatodes, si pituita fit inflammatio œdematosa, vel etiam scirrhosa, si melancholia, fit inflammatio scirrhosa, cancrosa, vel etiam particeps carbunculi. Hæc de specie materiæ morbificæ.

2. Vitium causæ tumoris. Substantiæ vitium. Quantum ad vitium speciei; hoc est in substantia, quantitate, qualitate, & vbi. Quoad [substantiam:] cum hoc vitium positum sit in putredine; locum habet in inflammatione, in erysipelate, in cancro, carbunculo, & abscessu: nam in inflam-

matione,

matione, vt dicitur capite secundo, libro de tum. præter nat. sanguis in loco perspiratione priuato ita detinetur, vt putrescat: quare est peccatum in substantia: in erysipelate etiam bilis ita putrescit, vt fit in causa putridæ febris: idem est dicendum de cancro, & de carbunculo: quãuis materia morbifica minus putrescat in cancro non exulcerato, magis in exulcerato cancro, adhuc magis in carbunculo: in abscessu etiam patet, pus esse materiam putridam, idest peccantem secundum formam. Vt colligere liceat, tumorem flatulentum, œdema, & scirrhum non prodire a materia putrida, nisi sit salsa pituita, quæ potest esse putrida: sed tunc fit œdema nothum, vt fit veluti erysipelas nothum: quemadmodum, & causus nothus fit e pituita salsa. Quoad vitium secundum [quantitatem; hoc vitium est commune omni speciei; nã tumor est magnitudo lædens operationes, quare fit a copiosa materia. Quoad vitium secundum [qualitatem:] hoc vitium perpendendum est, & in genere, & in specie. Si in genere; in nulla specie materiæ desideratur: & ratio est; quoniam ventriculi tumor annexam habet intemperiem. Si sermo fiat de vitio secundum qualitatem in specie: varium est vitium pro varietate speciei; vnde quoad [flatum,] vitium est secundum frigiditatem, & crassitiem: si enim vapor sit calidus vel tenuis, non potest colligi ea copia, vt sit causa tumoris: vnde inflatio est tumor cũ morbo frigido. Quoad [materiam sanguineã;] cum sit vel sanguis, vel sanguinis ichor: si fuerit sanguis; vitium positum est in caliditate, & humiditate: verum, cum Galeno capite secundo, libr. de tum. præter nat. calidior euadit sanguis: vt propterea e capit. 12. de morbo. diff. inflammatio sit morbus calidus, & humidus. Si autem materia sanguinea sit ichor, vitium statui debet in insigni caliditate, & tenuitate, vt accedat ad naturam bilis: vt propterea non modo calefaciat, sed etiam siccet. Hinc Galenus capit. 1. lib. 2. ad Glauc. ait, e sanguine efferuescente, & tenuiss. fieri erysipelas, quod est tumor calidus, & siccus. Quoad [bilem;] huius vitium positum est in calore, & siccitate: vt propterea tumor biliosus sit tumor calidus, & siccus. Quoad [pituitam;] esse potest salsedinis vel expers, vel particeps. Si sit expers salsedinis; est pituita frigida, humida, modo tenuis, modo crassa. Vnde cũ Galeno capit. 11. de tum. præter naturam si tenuis sit pituita, fit œdema, si crassa, fit scirrhus. Hinc œdema est tumor frigidus, & humidus: scirrhus autem est tumor frigidus, & humidus, sed quia accedit ad siccum, vt colligitur e capite 7. & 9. libro 5. simpl. Si pituita sit salsa, vitium consistit in calido, & sicco: vt propterea fiat tumor calidus, & siccus. Quoad [melancholiam,] cum Galeno capite 2. li. de tum. præter naturam, & capite 4. lib. de atra bile, si melancholia sit expers exustionis, quæ vocatur nigra bilis, ab hac fit tumor scirrhosus, frigidus, siccus, & durus. Verum, cum durities multiplex esse possit: operæ pretium est, vt intelligatur, quot modis tumor durus produci possit. Sciendum igitur cum Galeno ca. 4. lib. 5. simpl. duritiem fieri, dũ corpus vel siccescit, vel concrescit, vel nimium repletur: vt causæ ad duritiem concurrentes esse possint vel simplices, vel coniunctæ. Quoad siccitatẽ; siccatur corpus validis exercitijs, sole ardente, inedia, febre ardente: & siccari etiam potest corpus a siccantibus medicamẽtis, citra refrigerationem. Quoad concretionem, seu congelationem, congelatur corpus a vehementi frigore. Frigoris autẽ causa multiplex esse potest: vna a foris incidentib⁹, vt est aer, aqua frigida, medicamenta refrigerantia; quibus quandoque aliqui medici abutuntur in erysipelate: secunda causa est dyscrasia frigida partis: tertia est humor fluens frigidus. Quoad repletionem corpus repletur a copioso humore. Quod si causæ duritiei simul contingantur, mixta fit durities, verbi gratia durities fit per exsiccationẽ, & congelationem, si quis laboret in frigore; est enim causa siccans, & causa refrigerans: durities autem fit per repletionem, & congelationem, si tumor fiat ab influxu materiæ frigidæ; nam a materia fluente, ratione copiæ, fit repletio; ratione frigiditatis fit congelatio. Si fiat durities per siccationẽ, congelationem, & repletionem, est tumor, qui producitur a materia copiosa, frigida, & sicca, sicut cõtingit in scirrho. Si vero materia melancholica sit particeps exustionis, vocatur atra bilis: & huius vitium positum est in calore, siccitate, & crassitie: vnde fit tumor qui annexum habet morbum calidum, & siccum. Cæterum admonet Galenus ca. 13. lib. de tum. p. nat. si contingat, vt hæc materia, seu atra bilis, non ferueat, tumorem fieri cancrosum. Additque cap. 8. si non ferueat, & sit minus acris, vel calida, fieri cancrum non exulceratum: si acrior euadat, produci cancrum exulceratum: & si efferuescat, fieri carbunculum. Si autem materia fuerit [purulenta;] fit abscessus: & cum omne pus sit calidum, abscessus est tumor, quia habet coniunctum morbum calidum. Si vitium perpendatur secundum [vbi] quoad quietem, semper materia præter naturam quiescit. Quoad motum; hoc vitium locum habet in tumore, quando materia generatur extra ventriculum: quod vitium desideratur in tumore flatulento, si flatus generetur in vẽtriculo: desideratur etiam in tumore pituitoso si pituita generetur in ventriculo: præterea, & in abscessu hoc vitium desideratur, si pus generetur in ventriculo: etenim si pus gignatur extra ventriculum, & fluat in ventriculum, abscessus non producitur, sed alia mala oriũtur. Et propterea enim motus sit perpendendus in tumore, qui producitur a materia, quæ extra ventriculum generatur: in motu cum sint quatuor, mobile, terminus a quo, spatium per quod, & terminus ad quem. Quoad mobile, patet quod nam sit, ex ijs quæ de specie diximus. Terminus a quo, potest esse modo totum corpus, modo pars. Totum, si materia in toto corpore colligatur, siue sit sanguis, siue alius humor. Potest esse pars. v. g. iecur, ratione sanguinis, & bilis, & si fuerit melãcholia, lien, iecur: si pituita, cerebrum. Siue enim sit totum, siue pars corporis; vtrunque concurrit in ratione termini a quo, vt ventriculum superet, penes transmissionem: & terminus a quo superetur a ventriculo, penes attractionem. Spatium per quod, sunt vasa, & potiss. venæ. Terminus ad quem, est ventriculus: vt vel attrahit, vel suscipit. Attrahit vi caloris, vel doloris: suscipit ob intemperiem vel frigidam; vel humidam, vel frigidam, & humidam: suscipit etiã ob raritatem; vt ventriculus ob mollitiem, & raritatem facile suscipiat: vbi notandum, raritatem esse vitium natiuum, intemperiem esse vitium, tum natiuum, tum adscititium. Hæc de vitio speciei.

Causa generans materiam morbificam, dirigitur ad flatum, sanguinem, bilem, pituitam, melancholiã, & pus. Quoad [flatum; cum Aetio, Paulo, Auicenna, cum flatus pro sui generatione requirat materiam e qua, & agens; vitium attinere potest, modo ad agens, modo ad materiam e qua, modo ad vtrunq;. Ad agens, dum ventriculi caliditas spectat vel ad calidũ innatũ imbecillũ, vel ad intemperiem ventriculi: vt quamuis cibus non offeratur flatulentus; tamẽ ob imbecillitatem caliditatis ventriculi, vertatur in flatum. Attinet autem vitium ad materiã, dum ventriculus repletur vel humore pituitoso, vel similibus cibis, idest vt ait

Aucen.

Qualitatis vitium. Qualitatis vitium.

Motus & quietis vitia.

3. Causa generans materiam morbificam.

Auicenn. si cibus sit in quo viget humiditas extranea: etenim, dum etiā est calidus ventriculus, non potest extraneam illam humiditatem resoluere, & propterea in flatum mutatur. Vnde si ventriculus sit refertus materia flatulenta; si in hanc agat frigidus ventriculus, cum Paulo, & Aetio ita agit, vt nullum vaporem efficiat, ob imbecillitatem; nā frigidus ventriculus nec potest attenuare, nec cōsumere, nec cibum dissoluere. Si. n. in materiā flatulentam agat ventriculus non frigidus, sed vehementer calidus: generatur flatus nebulosus, verū in pauca quantitate, vt per vnum, vel alterum ructum euacuetur. Quare flatus generatur e materia flatulenta, ab insigni caliditate: at non est ita copiosus, vt possit esse in causa tumoris. Cæterum cum Auic. inflatio fieri etiam potest a materia melancholica, sed tunc est tumor flatulentus coniunctus cum siccitate. Pertinet denique vtrium simul ad agens, & ad materiam e quā: dum calor est debilis, & materia est flatulenta.
2 Quoad [materiam sanguineam;] cū esse possit, vel sanguis, vel ichor sanguinis: quoad sanguinem; patet, copiosum sanguinem generari ex alimento bono, & copiosi succi, a iecore calido, & humido. Quoad ichorem; huius materia e qua, est sanguis: agens, calor intēsior partis, in qua reperitur sanguis. Et ob id scribit Galenus cap. 2. li. de tum. præter natur. saniem tenuiorem sanguinis, id est ichorem sanguinis, in inflammatione, generari e sanguine vi caliditatis
3 inflammatoriæ, & proinde intensæ. Quoad [bilem;] patet eam generari e cibis biliosis, ab hepate
4 calido, & sicco. Quoad [pituitam;] & primum non salsam; hæc generatur e materia frigida, & humida, id est e portione cibi frigida, & humida; a frigido ventriculo, atque etiam a cerebro. At si pituita sit salsa, cum sit calida; sciendum, quod generetur ab agente tum putredinali, tum non putredinali. Et ob id sciendum cum Philosopho, causam immediatam salsedinis esse vaporem calidum exustum, mistum cum materia aquea. Hinc vapor calidus necessario generat a causa calefaciente: at causa hæc est putredinalis, dum v. gra. pituita ob putredinem fit salsa: nāque calor putrefaciens, agens in pituitam, producit vaporē exustum; qui vt permiscetur cum portione aquea, est in causa salsedinis. Calor autem est non putredinalis, veluti cum pituita fit salsa, ob mistionem salsæ serosæ humiditatis, quæ serosa humiditas reddita est salsa, quia a calore insigni, portio serosæ humiditatis est cōuersa in vaporem exustum, qui mistus cum aquosa humiditate hanc salsam reddit, vt si deinde hæc humiditas serosa salsa, misceatur cum pituita non salsa; pituita hæc euadit salsa: veluti, si misceatur
5 aqua salita, cū iure dulci, ius euadit salsum. Quoad [melancholiam,] ex alibi dictis patet generari a caliditate hepatis: quamuis atra bilis generetur a ca-
6 liditate intensiori. Quoad [materiam purulentā;] cum Galeno com. vii. li. 1. prognost. huius generationis gratia supponere oportet, requiri materiam e qua, & agens. Materia e qua, est sanguis, dispersus per exiguas partes in loco inflammato, vt cum hic sanguis sit extra venas; non mutet in substantiam partis: vnde est materia, e qua generatur pus: quare est materia prorsus nec benigna, nec maligna. Agens est calor partis inflammatę: & est particeps gradus tū caloris naturalis, tū caloris pręter naturā: vt beneficio gradus naturalis, sanguis coquatur; vi aūt gradus caloris præter naturam, putrefcat: vt pus sit quiddam mistum, e sanguine partim concocto, partim putrefacto. Hinc pus optimum obtinet partes concoctas plurimas, putrefactas paucas: contra aūt se habet, pus pessimum: sicuti mediocre pus, medio modo. Vnde cum portio concocta sit albicans, ad similitudinem partis, sit ęqualis, sit læuis, portio aūt putrefacta sit fœtida: facile colligere licet, optimum pus esse cādidum, ęquale, lęue, & minime fœtidum, seu exigui fœtoris, vt fiat ab ingenito calido, sed non plane vincēte, propter calorem putredinalem, & materiam non prorsus benignam.

Salsedinis causa.

Pus quid.

Si tumor ventriculi perpendatur sm formam: cum sit magnitudo aucta, cum intemperie, lędens operationes; cum magnitudo aucta sit morbus, lædens operationes differentia est sm Magis, & Minus. At tumor, vt habet iunctam intemperiem, diuisioni subijcitur: nam intemperies, vel est Frigida, vt in tumore flatulento; vel Calida, & humida, vt in inflammatione; vel Calida, & sicca, vt in erysipelate, in cancro, in carbūculo; vel Frigida, & humida, vt in ędemate; vel Frigida, & sicca, vt in scirrho; vel Calida, vt in abscessu. Hi autem tumores ita se habent, vt detineant ventriculum, vel sm Totū, vel secundū Partem: & si secundū partē, vel Internam, vel Externam; Dextram vel Sinistram; Supernam, vel Infernam; Posteriorem, vel Anteriorem. Tandem ita se habet hic tumor, vt ratione efficientis secundū speciem fiat, vel a Vapore, vel a Minera. Si a minera, a materia, vel Sanguinea, vel Biliosa, vel Pituitosa, vel Melācholica, vel Purulenta. Et ratione vitij materiæ; dicendum, ratione substantiæ; materiam vel esse Putridam, vel Nō putridam. Ratione quantitatis, in copia Maiori, vel Minori. Ratione qualitatis primæ, materiam esse Calidam, vel Frigidam, & si calida fuerit, esse vel Calidam, & humidam, vel Calidam, & siccā: & si fuerit frigida, esse vel Frigidam, & humidam, vel Frigidam, & siccam. Ratione secundę qualitatis, statuēdum, esse vel Crassam, vel Tenuem. Ratione quietis, dicēdum, Magis vel Minus quiescere. Ratione motus; vt mouetur a termino a quo; mouetur vel a Toto, vel a Parte: ratione termini ad quem; vt ventriculus, vel Attrahit, vel Suscipit. Et postremo, ratione causæ generantis, dicendum; vt materia morbifica est varia, ita diuersam esse causam generantem, prout vitium dependet e Parte, vel Materię, vel Agentis, vel Vtriusque.

Differētiæ. I.

II.

III.

Facilime sensus tensionis manifestat ventriculi tumorem in genere: quāuis vix percipiatur in œdemate. Verum cū tumor possit esse modo maior, modo minor: cognoscetis, e vehementia & remissione symptomatum. Verbi gratia, si remissa sint symptomata, tumor indicatur paruus. Vtrum aūt cum magnitudine morbosa sit coniūctus morbus, vel calidus, vel frigidus, vel etiam alius morbus: cognoscitur potissimum e cognitione differentiarum, quæ capiuntur a causa efficiente: verbi gratia, dum cognoscimus tumorem fieri a sanguine; patet etiam cum magnitudine cōiunctum esse morbum calidum, & humidum.

Signa. 1. Differētiæ a forma.

Verum si afficiatur totus vētriculus; sensus vel dolorificus, vel grauitatis, cruciabit sm oēs partes, vt quōcunque decumbat æger, noxam percipiat. At si tumor fuerit in parte, & quidem interna; cognoscitur e dolore, si asperior euadat, dū cibus ingeritur, & dum cibus concoquitur. Ratio est, quia dum cibus assumitur, per fibras rectas attrahitur, vt eo tpe tunica interna agitetur: cum ergo dolor per quietē mitescat, per motum exacerbetur, & cum laboret tunica interna ventriculi in descensu cibi; ideo hoc tpe dolor intēditur. Et similiter dum cibus concoquitur, cum cibus internam tunicā tangat, sua copia, & q̄nque ēt qualitate est in causa, vt tumor validius soluat continuum. Si āt afficiatur uentriculus secundum partem externam; cognoscitur, si post cibi concoctionē dolor augetur; & ratio est, quia post cibi concoctionem cibus ventriculum

2. Differētia a subiecto.

culum egreditur, vnde descendit in intestina, in mesenterium, vt in his partibus aliquantisper cibus concoctus detineatur: vnde dum cibus egreditur ventriculum, cum expellatur per fibras transuersas, quæ sunt insertæ in tunica externa; dolor in hoc egressu augetur: dum autem cibus in intestinis detinetur, & in mesenterio, similiter intenditur dolor, quia cibus ventriculum secundum tunicam externam comprimit, sed præterea, & vapor, si acris sit, si post cibum concoctum petat ventriculum; est etiam in causa, vt dolor augeatur. Si autem tumor occupet ventriculum secundum partem dextram, vel sinistram: cognoscitur facilime e sede doloris. Similiter, si afficiatur ventriculus secundum partem infernam, vel supernam. Et, cæteris paribus, si tumor est in parte superna, dolor est acerbior: quia pars superior, est exquisitioris sensus. Præterea cum affici possit ventriculus, secundum partem anteriorem, vel posteriorem; tumorē esse in parte anteriore, tactu deprehendi potest, vt signis non sit opus: si tumor sit in parte posteriori; si malum in posteriori parte pertineat potius ad exteriorē tunicam, cognoscitur, quia æger peius habet, dum supinus decumbit: si autem tumor in parte posteriori spectet potius ad internas partes, cognoscitur, quia æger peius habet, dum pronus decumbit, quia molestior est ille decubitus, per quem pars affecta magis comprimitur.

3. Differentia a causa effic. Quoad differentias, quæ sumuntur a causa efficiente: oportet cognoscere causæ morbificæ speciem, vitium & causam generantem. Quoad speciem, cum sit materia flatulenta, sanguinea, biliosa, pituitosa, melancholica, & purulēta: Flatulenta indicatur e dolore extensiuo, citra sensum grauitatis; & præterea tangenti apparet ventriculus instar tympani; ventriculus item calidus ad tactum non deprehenditur; nec febris necessario subsequitur; adhæc iuuant, quæ discutiunt flatus: & causæ sunt prægressæ, a quibus possunt flatus generari. Vtrum autem materia sit, vel sanguinea, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica: cognoscitur e signis, de quibus diximus in sermone de intemperie ventriculi cum materia. Sequuntur signa indicantia materiam purulentā, vt sunt, prægressa inflammatio in qua, cum symptomata remitti deberent, intenduntur potius; quoniam scilicet sanguis non resoluitur, sed mutatur in pus; in puris autem generatione dolores, & febres, & proinde symptomata augentur.

Speciei signa.

Vitij signa. Quoad vitij cognitionem: & primum vitij in substantia: Si materia, verbi gratia, est putrida; indicatur e febre, & reliquis signis, indicantibus vitium quod est in caliditate, de quibus suo loco. Si vitium sit in quanto; prout maius est, vel minus vitium, ita indicatur e vehementia, & remissione symptomatum, vt euidens sit, quo vehementiora sunt symptomata, eo materiam magis in quanto peccare. Quoad vitium in qualitate; & primum, cum possit esse materia calida, vel frigida, tenuis, vel crassa: quoad materiam caliditate peccantem; cum Auicenna hæc cognoscitur ex insigni dolore: vbi enim insignis est caliditas, cum violentia soluitur vnitas: indicatur etiam ex inappetentia, ex siti; & in præsentia supponatis causam, & inappetentiæ, & sitis, nam de his in proprijs capitib. agemus: præterea indicatur materia calida e sensu caliditatis secundum regionem ventriculi: insuper e febre. Verum, cum dentur gradus in caliditate: caliditas minus intensa indicabitur e symptomatis mitioribus; intensior contra ex intensioribus: vt, cum mitior sit caliditas in sanguine, intensior in ichore sanguinis, intensior in biliosa materia, adhuc intensior, & contumacior in atra bile, & intensissima sit caliditas in atra bile efferuescente; ex his qui prudens medicus erit, cognoscet, & inflammationem, & reliquos tumores calidos. Si enim sit inflammatio; mitior est caliditas, quam in reliquis tumoribus calidis. Cognoscitur etiam materia calida peccans e febre. Et quia ratione materiæ calidæ in consensum sæpe ducitur cerebrū; cognoscitur e delirio. Quoad salsam pituitam; hæc non attingit bilis, vel atræ bilis caliditatis gradum, quia non est ita calida salsa pituita: vnde fit, vt symptomata eius sint mitiora. Materia frigida, indicat ex appetentia, e carentia sitis; præterea e sensu frigiditatis secundum regionem ventriculi: ex absentia febris, & e prægressis causis, quæ possunt materias frigidas generare. Vtrum autē materia sit tenuis, vel crassa; hæc vitia potissimum perpendūtur gratia pituitæ; siquidem pituita esse potest, tum tenuis, cum crassa: nam sanguis mediocritatem seruat, ichor & biliosa materia, sunt materiæ tenues: melancholia est materia crassa. Itaque pituita, cum possit esse modo tenuis, modo crassa: tenuis indicabitur e mollitie secundum ventriculum: crassa cognoscetur e duritie, & hinc cognoscere licet, an sit vel œdema, vel scirrhus; cum œdema fiat a materia tenui, scirrhus a materia crassa. Quoad vitium in motum, & primum, ratione termini a quo, cū esse possit, vel totum, vel pars: totum cognoscitur ex aliqua cohibita euacuatione, ope cuius totū prius euacuabatur, verbi gratia, si aliquis sit consuetus vacuare sanguinem per nares, & supprimatur hæc vacuatio, & subsequatur inflammatio: statuendum est moueri a toto. Pars autem in ratione termini a quo, indicabitur e signis indicantibus huius, vel illius partis vitium, verbi gratia, si tumor oriatur post capitis grauitatem, post suppressam capitis vacuationem, vel per os, vel per nares, iudicandum est, terminum a quo esse cerebrum, & sic de reliquis.

Signa causæ generantis. Quoad causam generantem: cum causæ concurrēs ad generationem, sit materia e qua, & sit agens: Si vitium attineat ad materiam e qua, indicabitur e victu præcedenti: verbi gratia, e cibis prægressis flatulentis, indicatur tumorem flatulentum generari a materia e qua. Si vitium pertineat ad agens, cognoscitur a mala dispositione alicuius partis: verbi gratia, si vētriculi tumor sequatur frigiditatem, & humiditatem cerebri, facile poteritis iudicare, vitium nō pertinere ad materiā e qua, sed ad agēs, id est, ad intemperiem frigidam, & humidam cerebri. Quod si contingat, vt fiat tumor, postea quam prægressus est victus malus, & sint signa imbecillitatis alicuius partis, dubio procul statuendum, vitium attinere non modo ad materiam e qua, sed etiam ad agens. Et quod dictum est de cerebro, deque ventriculo, dicendum est de qualibet alia parte: verbi gratia, si sint signa calidioris iecinoris, & sit, verbi gratia, erysipelas, facile iudicare poteritis, causam generantem attinere ad iecur, ad hoc determinatum agens. Quod si patiens, præter iecoris caliditatem, sit vsus cibis biliosis, etiam leui negotio cognoscetis, vitium ratione generantis, pertinere ad vtrumque.

Indicationes. Præsidia non sumuntur a forma, quatenus hæc constituitur in magnitudine aucta, quæ non indicat vtile. Sed intemperies indicat per contrarium alterans. Quoad subiectum: cum sit ventriculus, quid indicet, & quid requirat, proposuimus in sermone de intemperie ventriculi. Materia autē morbifica indicat. Si enim perpendatur specie, nihil aliud indicat, quam remedium determinatum: verbi gratia, si materia sit sanguis, & ratione quantitatis opus sit euacuare, ratione caliditatis, refrigerare, habetis remedium vacuans, remedium refrigerans, sed neutrum est determinatum: euadit autem determinatum ratione speciei, quia ratione

I.
II.
III.
Indicatio e specie.

sanguinis,

sanguinis, remedium vacuans determinatur ad sanguinem; refrigerans determinatur ad sanguinem. Quoad materiæ morbificæ vitium; si ad substantiam spectet; indicat eradicans: huiusmodi est materia flatulenta, putrida, & purulenta. Si vitium in quantitate; oritur indicatio minuendi. Modi autem minutionis plures esse possunt: fit enim minutio sensibiliter, vel insensibiliter: Insensibilis minutio fit per modum repercussionis, resolutionis, vel exiccationis: quemadmodum locum habet in œdemate teste Galeno capite tertio, libro secundo ad Glauc. Si vitium pertineat ad qualitatem; hoc vitium perpendendum est secũdum qualitatem primam, vel secundam. Quoad qualitatem primam; oportet per contrarium alterare; verbi gratia in tumore a flatu, oportet calefacere: in inflammatione refrigerare: in œdemate ac scirrho calefacere. Quoad secundam qualitatem; materia crassa attenuanda, tenuis, si fluxa est, non debet incrassari. Quæri autem potest, quid statuendum sit de duritie, & de indicationibus ratione scirrhi? Sciendum igitur cum Galeno capite quarto, libro quinto simpl. cum tumor durus fiat a materia dura, propterea indicari præsidium emolliẽs; at cum hoc præsidium emolliens sit nimis generi-cum; ideo subdit Galenus, cum vna non sit induratorum essentia, sed triplex., ob id non vnicam esse medelam. Cum autem induratorum triplex natura in eo posita sit, quod materia morbifica peccat copia, frigiditate, & siccitate: ideo oportet causa tumoris duri euacuare, calefacere, humectare: vt hæc sint præsidia emollientia. Quamuis Galenus dicat loco cit. a medicis proprie vocari præsidium emolliens, quod dirigitur ad duritiem, quæ sit a frigiditate: &, si fiat durities a siccitate, nuncupari humectans; si a copia, vacuans; non autem emolliens. Sed de nominibus nihil erimus soliciti. Ad rem. In scirrho ratione materię duræ, oportet emollire; quare euacuare, calefacere, humectare. Quoad vitium attinens ad vbi: hoc pertinet ad quietem, & motum. Ratione quietis, nihil ex vitio indicari potest. Quoad motum; indicatur remedium retrahens ad partes alias, a vẽtriculo. Quoad causam generantem: variæ sunt

Indicationes à vitio.

Indicationes a causa generante. De p̃sidio abscessuũ, & vnde Suppurãtia indicentur.

haurienda indicationes, vt varia esse potest causa generans; verbi gratia si causa generans sit immoderata iecoris caliditas; oritur indicatio refrigerandi, &c. Cæterum quædam monebimus circa causam generantem purulentam materiam, in abscessibus. Hæc ergo postulat pręsidium in inflammatione, si metuitur ne hæc degeneret in abscessum: nam si fiat inflammatio, quæ citra abscessum possit terminari; non est cogitandum de præsidio respiciente causam generantem pus. Si igitur inflammatio in pus, & in abscessum mutetur: studendum est vnice vt sanguis in bonum pus mutetur. Licet enim suppuratio non sit vera concoctio; propterea quod pus etiam optimum, nec indiuiduum, nec speciem seruat; est tamen puris generatio maturitas quædam putrescentis sanguinis, & hinc quoque concoctio, sed metaphorica: in qua portio benigna requiritur sanguinis, quantum fieri potest, & requiritur etiam calor naturalis. Cum igitur expediat, vt pus generetur, sed bonum, quantum fieri potest: iccirco ad duo respicere oportet. nimirum ad sanguinem, vt habet rationem materiæ equa: & ad calorem naturalem, vt habet rationem agentis. Quoad sanguinem, cum a benignitate recedat, vt putrescit: & quanto magis putrescit, tanto magis recedat a naturali statu: iccirco ne putrescat, oritur indicatio refrigerandi, & siccandi: cum putredo vigeat, vi caliditatis, & humiditatis. Cæterum, cum sanguis putrescens quandoque ad frigidum vergere possit: ideo oritur indicatio calefaciendi. Si contingat, vt sit crassior: oritur indicatio attenuandi: si tenuior: incrassandi, vt bonum generetur pus. Quoad agens: cum sit calor naturalis, qui turbatur, & offenditur in suppuratione a calore extraneo: ideo in puris generatione indicationes sunt capiendæ, a calore tum extraneo, tum naturali. Vnde ratione caloris extranei, oritur indicatio refrigerandi: ratione autem caloris naturalis, hic seruandus est, secundum substantiam, seu quantitatem & qualitatem. Et cum caloris naturalis substantia sit vaporosa, qualitas sit caliditas: ratione substantiæ indicatur præsidium vaporosum: ratione caliditatis indicatur præsidium calidum, in eodem caliditatis gradu, in quo est pars, in qua debet fieri suppuratio. Et quia hæc dicta sunt magni momenti: non fuerit præter rationem, vtrumque dictũ probare Galeni testimonio. Et primum, quoad præsidium vaporosum: hoc insinuauit Galenus capit. 4. lib. 5. simpl. [(vbi mirari subit, quomodo hæc Galeni loca intelligant, qui statuunt non esse differentiã inter calidum insitum, & tẽperiem.)] Galenus ait, cataplasma e triticea farina confectũ in natura temperata calorem non alterare, sed tãtum in substantiam agere; vnde capite 5. subdit, catellos, ventriculo impositos, calorem secundum substãtiam, & copiam augere, non secũdum qualitatem: vt capite septimo concludat, medicamentum pus mouens, ad differentiã emollientis, quãtitatem potius, quam qualitatem augere: & propterea medicamentum pus mouens, quantitate potius quam qualitate agere. Et fundamentum est: nam calidum innatum secundum substantiã assiduo dissipatur: permanet autẽ idem caliditatis gradus, nisi aliquod extrinsecus occurrat: vnde pus mouens, cum sit calidum in eodem gradu, in quo est calor: caloris qualitas non mutatur: & cum idẽ seruetur caliditatis gradus: calor naturalis secundum qualitatem non patitur. Hinc medicamentum pus mouens, quamuis tenuitate sua calefaciat: non dicitur tamen agere, quia non mutat caliditatem caloris naturalis, sed eam seruat. Verum cum pus mouẽs sit calidum, & humidum, & proinde obtineat substãtiam, quæ prompte euaporat: ideo medicamentum suppurans habet substantiam vaporosam similem substãtiæ calidi innati: vt propterea substantia calidi innati augeatur a vapore, seu a substantia vaporosa, prodeunte a suppurantibus. Proinde cum calidum mutetur secũdum substantiam, & augeatur beneficio suppurantiũ: secũdum hanc rationem patitur calidũ innatum secundum substantiam, id est, secundũ quantitatẽ: ideoque sicuti calidũ innatũ secundũ substantiã absumitur, ita operæpretium est vt reparetur. Et, cum hæc sit vis medicamenti suppurantis, vt augeat caloris quantitatẽ, non qualitatẽ: iure Gal. dixit, suppurans agere non qualitate, sed quantitate. Ex his igitur colligi potest, satis differre suppuratorium ab emolliente. Sed Gal. capit. 2. lib. 5. simpl. ait, pus mouens esse calidum, & humidũ & hac ratione fieri, vt corporis humiditas secundum substantiam cõsumatur, vt astrictione sit opus: & concludit Galenus, medicamenta suppurantia, nec substantiam absumere, nec augere. Propterea, cum e Galeno suppurantia modo augeant substantiã calidi innati, modo imminuant, modo nec augeant, nec imminuant: ideo vt intelligatis Galenũ, sciẽdũ humiditatem in corpore existentem bifariam considerari posse: altero modo, vt pertinet ad partes similares, siue sit humiditas rorida, siue sit humiditas apposita: deinde consideratur humiditas, vt pertinet non ad partes viuentes, sed ad calidum insitum.

[(Calidum insitum aliud est a temperamento: crasis enim pertinet ad partes similares, seu viuentes: calidum innatum est quid extra partes viuentes: ideoque calidum insitum obtinet humiditatē, quæ est alia ab humiditate partium viuentium.)] His cognitis, satisfacientes difficultati, dicimus: si primo modo sumatur humiditas, vt pertinet ad partes similares; hæc non augetur a suppurantibus: Si autem secundo modo sumatur humiditas, scilicet vt attinet ad calidum innatum; secundum hanc rationem pus mouens potest augere substantiam calidi innati: & ita est intelligendus Galenus capite quinto. Hæc solutio est Galeni capite quarto, libro quinto, simplic. vbi ait, pus mouens naturales partis humiditates, nec augere, nec minuere, sed augere naturalis caloris humiditatem, non partis. Hactenus igitur locuti sumus de præsidio vaporoso. Quoad præsidium calefaciens, indicatur hoc a calido insito, quod vt seruetur, suppurans postulat in eodem caliditatis gradu, in quo est calidū innatum. Hæc veritas confirmatur Galeni testimonio: ait enim capite 2. lib. 5. simpl. pus mouens esse ita calidum, & humidum, vt caliditatem produtat similem corpori. Et addit cap. 5. pus mouēs, obtinere crasin æqualem, vt vim habeat potius cōseruandi, quam alterandi partes, in quibus fit suppuratio, vt in suppuratione augeatur humiditas, & calor cōseruetur. Cęterū animaduertere oportet, non adesse materiam, quæ possit, & substantiā augere, atque etiam calorem conseruare, nisi omnia adsint, quæ adiumentum præstent, vt si verbi gratia sanguis, qui debet mutari in pus, iusto sit humidior, & caro sit contusa. Propterea in phlegmone, dum animus est pus generare; ratione sanguinis, si contingat, vt sit vitiosus, per contrariū corrigendus, calor extraneus remittendus, & refrigerandus: opus etiam est augere substantiam caloris naturalis, & seruare temperiem. Sed dubitatio oritur: siquidem quispiā suspicari posset, nos fuisse diminutos. Nam Galenus ca. 8. lib. 5. simpl. ait, medicamentum suppuratorium opus esse, vt sit emplasticum, viscidum: & rationem reddit, inquiens, cum pori nostri corporis debeant occludi, vt halituosos spiritus includantur; opus esse, vt pus mouens sit viscidum. Nihil autē nos de viscditate diximus? Responsio facilis est: etenim verum est, ad suppurationem celebrandum opus esse præsidio, donato caliditate simili, cum caliditate corporis, & vaporosa substantia, & præterea opus esse, vt sit emplasticum. Verum hoc præsidium ita se habet, vt ea ratione qua proponitur calidum, dirigatur in qualitatem caloris, id est, indicatur a qualitate caloris, vt vaporosum, dirigatur in substantiam caloris, id est, indicatur a substantia caloris. At viscidum, non dirigitur in calidum innatum, quia si dirigeretur, doctrina nostra fuisset diminuta: dirigitur ergo in medicamentum pus mouens, quod est calidum, humidum, vaporosum; & propterea, vt est tenue, cū huius causa vim habeat nocendi, eget correctione, & proinde mistione viscidi medicamenti, nisi contingat, vt medicamentum pus mouens sit etiam viscidum, quemadmodum est triticea farina: at si verbi gratia vsurpetur aqua dulcis; optimum est permiscere oleum, vt corrigatur aquę tenuitas, & medicamentum fiat calidum, vaporosum, & emplasticum. Verum cū hæc doctrina pertineat ad methodum medicamentorum, ideo de præsidio hoc emplastico rationabiliter in sermone de indicationibus nihil a nobis dictum fuit.

Prognostica in genere.

Tumor ventriculi est malum insignis momenti: nam necessario adest vehementia & essentiæ, & dignitatis. Essentiæ quidem adest vehementia, nam dum tumor lædit operationes, vt non habeat rationem symptomatis, sed morbi, dubio procul est magnus recessus a naturali statu: quare insignis vehementia essentiæ. Et pręterea intenditur vehementia essentiæ; quoniam in ventriculi tumore, de quo loquimur, quæ sunt pręter naturam, sunt plura: siquidem annexa est intemperies; est enim morbus in magnitudine aucta, cum intemperie. Dignitatis adest vehementia: nam afficitur vētriculus, qui ducere potest in consensum præcipua viscera, & cum Gal. capite 17. lib. vndecimo. meth. instar hepatis alimentum concoquit pro toto corpore, vt in tumore tum iecoris, tū ventriculi, opus sit tenuiori cibo, quam in alijs tumoribus. Vnde Gal. capite 5. libro 10. meth. loquens de ventriculi inflammatione, ait: vitium esse mortiferū, his patientibus, qui imbecillas obtinent vires: nam inflammatio prohibet alimentum, quo tamen eget virtus debilis. Adhæc vehementia dignitatis intenditur, cum hoc vitium spectet ad intemperiē, quoniam cum Gal. cap. 12. lib. 7. meth. etiam temperies dignitatem sibi vehementem vendicat. Concludendum ergo tumorem ventriculi non exigui esse momenti. Sed pro vi differentiarum periculum intēditur. Quoad differentias ratione formę, cum sit magnitudo aucta cum intemperie: quoad vehementiam essentiæ, ratione magnitudinis auctæ; vt magnitudo est, vel magis, vel minus aucta, ita intenditur & minuitur periculum. Ratione autē intemperiei; quid possit intēperies, diximus in serm. de intemperie ventriculi.

Prima differentia a forma.

Quoad vehementiā dignitatis; est summa vehementia, si afficiatur totus ventriculus, remissior vehementia, si afficiatur secundum partem. Et quoad partem; est remissior dignitatis vehementia, si afficiatur ventriculus secūdum partem externam. Quoad internam; remissior est vehementia dignitatis, si afficiatur ventriculus secundum partem internam, nā minus imminet vehementia facultatis.

Prima differentia a subiecto.

Quoad differentias quæ sumuntur ab efficiente, primum varia est vis, pro varietate speciei, pro discrimine vitij, pro diuersitate causæ generātis. Declaro, sed posthabita vehementia dignitatis; idem enim dicendum esset, quod modo est propositum.

Prima differentia a causa effic.

Quoad speciē, cum sit flatus, sanguis, bilis, pituita, melancholia, & pars notandū, flatum magis recedere a naturali statu, quam recedat sanguis; minus tamen periculosum esse tumorem flatulentum, quam sit tumor inflāmatorius; ratio est; quia licet vehementia essentiæ sit intensior in flatu, quam in sanguine, vt hæ materiæ s͡m speciem perpenduntur, tn̄ si inuicem cōferantur penes vitia, cū sanguinis vitium sit vehementius vitio flatus, propterea flatuēdum, tumorē flatulentum esse minus periculosum.

Prima speciei.

Quoad minoram; malum est mitius, si fiat a sanguine, quā si fiat, vel ab ichore sanguinis, vel a bile, siue flaua, siue atra. Vt, si seruetur paritas, minoris discriminis sit inflammatio, quam erysipelas, cancer, carbonculus: nam horum tumorum materiæ magis recedunt, quam recedat sanguis. Si autem materia sit, vel pituitosa, vel melancholica; sunt materiæ quæ secundum speciem magis recedunt a natura, quā sanguis: natura enim posita est in calido, & humido, qualis est sanguis; pituita autem est frigida, & humida; melancholia frigida, & sicca: interim tamen inflammatio est magis periculosa œdemate, & scirrho: nam sanguis est maioris actiuitatis, vt immineat vehementia facultatis. Quare vt vehementia essentiæ, prodiens a materia specifica, prout recedit a naturali statu; & præterea vehementia facultatis, prodiens a causa specifica, ita se habent, vt necessarium sit statuere, maius esse discrimen, dum adest maior actiuitas, & hinc fit, œdema & scirrhum, cum pendeant a specie magis recedente

recedente a naturali statu, sed exiguæ actiuitatis, tumores esse minus periculosos, quamuis longiori tempore possint expugnari. Si inuicem conferantur pituita, & melancholia, statuendum est, melancholiam magis recedere a natura, nec minoris esse actiuitatis: & proinde scirrhum esse magis periculosum œdemate.

Tandem si materia sit purulenta: huius vehementia, si dirigatur ad speciem, est satis insignis: siquidem pus etiam optimum est a toto genere præter naturam, & propterea minatur vehementiam facultatis: nec præter rationem, quoniam est malum, quod sequitur inflammationem, vi cuius facultas reddita est debilis; & preterea non est materia purulenta exiguæ actiuitatis, cum producat vlcus. Quod si perpendatur materiæ vitium, & primo secundum substantiam: si materia sit putrida, malum est magis periculosum, nam magis recedit a natura, & propterea quo putredo est insignior, eo etiam tumor est periculosior. Ideirco recte statui potest, inflammationem, erysipelas, cancrum, carbunculum, abscessum, esse vitia admodum periculosa: atque prout hæc mala pendent a materia insigniter putrescente, fit etiam, vt magis hi tumores periculosi euadant; quoniam vehementiæ insigni essentiæ additur vehementia facultatis. Secundum quantitatem vitium quo maius est, ita etiam augetur periculum: vnde Galenus capite nono, libro de tumor. præter naturam dicit: dum magna est inflammatio, imminere gangrænam, & hinc sphacelum, & mortem: ratio est; quoniam in gangræna membrum corrumpitur solum secundum partem, in sphacelo secundum totum. Notandum autem oriri hæc incommoda, cum Galeno capite nono, libro secundo, ad Glaucon. propterea quod gangræna fit e magna inflammatione, & hinc e copioso admodum sanguine, vnde sanguis ita abundat, vt arteriæ ex angustia loci non possint attolli: quo fit vt adimatur transpiratio: adempta autem transpiratione calor insitus suffocatur, & materia inflammationis malignior euadit, hincque vis impertitur cordi, & sequitur mors.

Prima vitij.

Si prognosticum capiatur a materia, vt peccat secundum qualitatem, primum, quoad caliditatem, & frigiditatem, statuendum est, vitium esse magis periculosum secundum caliditatem, quam secundum frigiditatem: ratio est: nam vbi viget caliditas, est contrarietas inter indicationes: quæ contrarietas non adest, dum materia peccat frigiditate: & propterea dum viget caliditas, vehementia essentiæ est insignior: Hoc confirmatur: nam dum materia caliditate peccat, resoluentia materiam, vi calida, caliditatem intendunt: in tumore autem frigido, resoluentia, quatenus calida, frigiditatem remittunt. Et si inuicem conferantur tumores calidi, quo materia erit calidior, malum erit magis periculosum: vnde erysipelas est malum magis periculosum, quam inflammatio; quoniam in erysipelate caliditas est intensior. Idem est statuendum de materia frigida. Quoad materiam, vt est vel crassa, vel tenuis; crassa est periculosior: vnde scirrhus est vitium periculosius, quam œdema: & propterea carbunculus, cum producatur a materia & vehementer calida, & crassa; ob id hominem citius interficit, quam cancer. Quoad vitium secundum quietem; sicuti materia magis quiescit, ita vitium est magis periculosum: vnde flatus facilius superatur, difficilius tumor œdematosus, adhuc difficilius tumor scirrhosus, quoniam in scirrho materia pertinacissime quiescit. Quoad motum; pro varietate, & termini a quo, & termini ad quem, varie prognosticandum. Ergo, si moueatur materia a termino a quo principali, vt a cerebro, & eo ipso vehementer affecto; & ventriculus in ratione termini ad quem, potius suscipiat, quam attrahat; malum erit periculosius: si contra, minus periculosum. Quoad causam generantem; si vitium attineat solum ad materiam e qua; tumor facile superari potest. Excipitur autem abscessus. Hac enim ratione in tumore flatulento, si fiat e cibis flatulentis, in erysipelate, si bilis fiat e cibis biliosis, bona est salutis spes: at si in abscessu sanguis sit vehementer putrefactus, tunc, quamuis vitium sit solum ratione materiæ, tamen vitium est periculosum: quoniam e sanguine vehementer putrefactu, generatur pus, quod pessimum est, & propterea vehementia adest secundum essentiam. Quoad agens, cum sit dyscrasia partis, & præterea sit etiam partis calor naturalis dubio procul periculosior est tumor, si intemperies est admodum intensa, & calor naturalis imbecillis, siquidem adest admodum insignis vehementia essentiæ: contra statuendum, si intemperies sit remissior; si calor naturalis minus imbecillis.

Prima causæ generantis.

Ratione euentus, quomodo futurus sit ad bonum, vel malum, diximus: verum autem cito, vel tarde sit futurus, huius cognitio desumitur a materia, & intemperie. Quoad materiam, sicuti materia modo velocius, modo tardius mouetur, ita etiam indicat de euentu. Quare in tumore frigido tardus euentus, quoniam materia tarde mouetur: quemadmodum in œdemate; in scirrho, ad differentiam inflammationis, & erysipelatis. Quoad intemperiem, prout intemperies est maioris resistentiæ: ita est in causa tardioris euentus: quemadmodum est intemperies in habitu, ad differentiam intemperiei in habitudine.

Euentus qualis, & quãdo sperandus.

De Curatione.

Quoad materiam chirurgicam, hæc dirigi potest, vel ad Sanguinem, vel ad Alias materias. Si dirigatur ad sanguinem, patet probari venæ sectionem, hirundines, cucurbitulas: quotiescunque vitium est in sanguine. Quare cum in tumore calido vix fieri possit, vt non peccet sanguis: ideo in tumoribus calidis, propositas materias vsurpabimus. Excipitur tumor calidus purulentus. Nam cum hic tumor purulentus, idest, abscessus, sequatur inflammationem; & rationi consonum sit, venam fuisse sectam; causa inflammationis; & vires esse debiles; non præter rationem est desistendum a vacuantibus sanguinem in abscessu. Cæterum, quoad tumores, frigidos, idest, inflationem, œdema, & scirrhum: in his cum generetur chylus pituitosus, vitiosus fit, sanguinem potius deficere propterea in tumoribus frigidis non est sanguis vacuandus. Hæc de chirurgia, vt respicit sanguinem: vsus ex alibi propositis patet. Quoad chirurgiam, vt respicit alias materias a sanguine, materiæ hæ morbificæ vel Fluunt, vel sunt Fluxæ. Si fluant; probantur fonticuli, & potissimum in tumoribus frigidis. Si autem materiæ sint fluxæ; materia chirurgica probatur in abscessu, & in tumore flatulento. Declaro, quoad abscessum, quandoque ad ferrum confugiendum, non tamen in omni abscessu. Vnde Galenus ait, capite quinto, libro 13. methodi. Si pus notabile in suppurante particula sit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere, sed digerentibus est procedendum. At si contingat puris copiam non posse

Chirurgia Sanguinis vacuatio:

Alio.ũ humorum vacuatio.

Pus vt educendum.

se superari a medicamẽtis, oportet secare: nã oportet pus egredi, quod digestioni non cedit. Dicit autem Galenus loco cit. secãdum esse, vbi pus notatur editissimum; nam ibi cutis est tenuissima: & probat Galenus sectionem nõ magnam, quæ myrti folia imitetur: in qua incisione, cum longitudo sit maior latitudine, obiter admonet Galenus in abscessu inguinum longitudinem per transuersum esse ducendam, non autem per membri rectitudinem. E quibus verbis colligendum: primũ, cum pus vacuari possit, & insensibiliter, & sensibiliter; tutius esse insensibiliter euacuare: Verum, si puris copia vrgeat, necessarium esse sensibiliter euacuare. Secundo colligendum; cum materia, quæ euacuatur sensibiliter, sit tum medicamentis, tum materia chirurgica sensibiliter vacuanda: quoad medicamenta, deinceps proponenda, hæc probantur, dum abscessus attinet ad partem internam. Quoad ferrum; ad hoc confugiendum, dum abscessus extra vergit: incisioque vtilis est eo loci, vbi pus est magis imminens; ibi enim tenuior cutis est. His verbis Galenus respicit ad [vbi agendum,] ratione ferri: nam cum vbi agendum indicetur a subsistentia secundum regionem ventriculi; quemadmodum sectio ratione materiæ morbificæ opportunior est in regione attinente ad ventriculum; expedit tamen causa virtutis, non indifferenter secare, sed incidere partem, cuius sectionem melius sustinet virtus: hæc autem pars est tenuior, quam cognoscimus ex eminentia puris. Præterea notandum, cum Galenus dixit, probans sectionem ad similitudinem foliorũ myrti: proponere Galenum sectionis [modum,] qui est extra methodum medendi, & attinet ad doctrinã materiæ chirurgicæ. Et ideo extra methodum medendi datur non tantum methodus medicamẽtorum, & alimentorum, sed etiam materiæ chirurgicæ. Ratione flatulenti tumoris; si dolor vrgeat, (capite 6. libro secundo ad Glauc.) magna cucurbitula, cum copiosa flamma applicanda, vbi est flatus.

Flatuũ vacuatio.

Pharmacia, ad materiam tumoris.

Non loquar de communibus medicamentis: de his enim dixi in cephalalgia, & dyscrasia ventriculi: & quæ desiderantur, proponentur in doctrina de febribus. In præsentia autem oportet respicere ad medicamenta, quæ diriguntur ad materiam tumoris. Et in genere ratione cuiusque materiæ debent esse medicamenta euacuantia: causa abscessus etiam pus mouentia. Et præterea si perpendamus medicamenta causa abscessus; sunt vacuantia insensibiliter: dum materiam vel intro pellunt, vel foras euacuant, vel siccando absumũt. De his ergo dicendum: vt constet in quibus tumoribus hæc medicamẽta sint vsurpanda; & quæ magis in vno, quam in alio. Reprimentia dimittenda sunt in tumore flatulento, in œdemate, in scirrho, in abscessu: nam horum tumorum materiæ, reprimentibus non cedunt, sed vi reprimentium magis contumaces euadunt. Probantur autem in inflammatione, in erysipelate, cancro, carbũculo. Verum in tumore calidiore reprimentia sunt magis efficacia. Atque in omni tumore notandum, e capite 20. libro 13. methodi, dum medicamenta exhibentur, [abstinendum esse a chalcantho, misy, sori, &c.] quibus vis corrumpens est nulla. Exhibet autem hæc Galenus capite 6. libro quinto, methodi, nam in sputo sanguinis ex erosione probat pastillos Andronios, qui conficiuntur e chalcantho. Sciendum chalcanthum, & alia id genus medicamenta, bifariam accipi posse; vel vt astringunt, vel vt siccant. Si capiantur ea ratione, qua astringunt, & habent vim reprimendi; non sunt medicamenta hæc e chalcantho exhibenda; ratio

1. Reprimẽtia.

Cautio, de reprimentibus vitriolatis & acribus.

est, quia non caremus medicamentis alijs, quæ sunt amica naturæ, quæ reprimere, & ipsa valeant ad similitudinem chalcanthi: verbi gratia, balaustium, hypocistis, quæ non minus astringunt, quam chalcanthum, & propterea non debemus vti chalcantho, cum alia sint medicamenta tutiora, æque astringentia. Si sumantur vitriolata, vt habent vim siccandi: his medicamentis quandoque vti cogimur; dum scilicet celerrime est exsiccandum, quemadmodum in profusione sanguinis, e materia erodente: nam si illico non occurramus, nisi quamprimum materia illa abradens absumatur, & exsiccetur, nulla relinquitur salutis spes, & potissimum medicamento e chalcantho vti cogimur; quoniam desiderantur alia medicamenta amica, quæ ita siccent, quemadmodum pastilli e chalcantho confecti. Sed ad rem redeamus: cum in tumore ventriculi opus sit vti reprimentibus, modo intensioribus, modo remissioribus, vt tumoris materia, est vel magis, vel minus calida: primum, si tumoris materia ab insigni feruore recedat, id est, si non sit admodum calida probatur medicamentum confectum [e mentha, mastiche, absinthio, & miua cydoniorum simplici.] Si calidior sit materia, probatur medicamentum confectum [e rosis, santalis, e caphura, e cydonijs, e myrto. granatis, & succo immaturo vel limonis, vel citri, atque omphacio.] Quoad rectam horum medicamentorum administrationem; in primis quoad [quantum agendum:] cum reprimentia possint esse vel minus, vel magis frigida; præterea possint administrari, & intus, & extra: quoad minus frigida, & quæ potius assumuntur, seu intus administrantur, hoc præscribi potest: [recipe pulueris menthæ, mastiches, absinthij pontici ana gra. xv. cum miua cydoniorum simplici, fiant pilulæ, N. v. & omnes exhibeantur.] Si autem medicamentum est applicandum, hoc modo præscribetur: [recipe olei rosat. completi, mastichini, de absinthio ana ℥ ſ. pulueris mastichis, nucum cupressi, specierum diarhod. Abb. an. gr. vij. ceræ lotæ in vino tenui ʒ ij. Misce, fiat linimentũ. Animaduertetis in hoc medicamento reprimente imponi ceram, lotam, non vino crasso, sed tenui, vt sit vehiculum reprimentium.] Quoad reprimentia frigidiora, & primum si exhibeantur: recip. pulueris rosarum rub. corallorum rubrorum, santalorum rub. ana ℈ ſ. caphuræ gra. v. cum omphacio, vel vino granatorum, vel succo cydoniorum, fiant pilulæ, N. v. Si autem medicamentum est applicandum: [recip. carnis cydoniorum, sub cineribus decoctæ, carnis pirorum immaturorum similiter decoctæ ana ℥ ſ. succi passularum immaturarum ʒ iij. granati integri, & cõrusi ʒ ij. pulueris rol. rub. santalorum, corticis cucurbitæ, portulacæ ana gra. vij. olei cydoniorum, myrtini ana ʒ vj. olei mastichini ℥ ſ. farinæ hordeaceæ ℥ j. fiat emplastrum.

Materiæ reprimentiũ.

Vsus reprimentium.

Quoad [modum;] in tumore calidiori, reprimentia actu frigida, sed moderate, exhibeantur, & moderate calida admoueantur. In tumore autem, minus calido, actu calida sunt vsurpanda reprimentia; at minus calida sunt exhibenda, magis actu calida dum applicantur. Ratio est: quoniam tumoris materia calidior, valentius fluit, & mouetur, ideoque ægrius cedit reprimentibus: vnde, quæ actu frigida sunt, cum efficacius reprimant, in calidiori materia potissimum probantur. Verum actu frigida vehementer, prohibet calor ventriculi: siquidem ventriculi calor similia postulat: & multo magis actu frigida, prohibentur, a partis externæ calore, nam hic est imbecillior calore vẽtriculi: accedit, medicamẽta quæ ap-

plican-

plicantur actu frigida, uim ſuam reprimentem nõ poſſe communicare materię lędenti ventriculum, quemadmodum efficere poſſunt, quæ exhibentur intro: & ob id reprimentia actu frigida poſſunt exhiberi, non debent autem applicari.

Quoad[quando agendum:] reprimentia adminiſtranda, dum materia morbifica reprimēda præſens, vincit alia indicantia: quare ſunt adminiſtrāda, & poſt totius euacuationem, & dum materia fluit, vel iam iam eſt fluxa, & nondum eſt impacta. Et ob id reprimentia probantur in principio, & augmento; & valentiora in principio: non probātur in ſtatu, neque in declinatione; nam impacta materia reprimentibus non cedit. Nec improbandi ſunt medici, qui, & in ſtatu, & in declinatione vtuntur oleo maſtichino, vel de abſinthio: nam hi prudentes medici his medicamentis non vtuntur tanquam reprimentibus, ſed gratia caloris naturalis, ne diſſoluatur: ideoque hæc aſtringentia miſcent, ad corrigendum reſoluentia.

2. Emollientia, ſeu reſoluentia imbecilliora.

Quoad[Reſoluentia,] e capite quarto libro ſecūdo ad Glauc. ſunt duplicia: nimirū vel debilia, & uocantur Emollientia: vel validiora, & nomine generis dicuntur Reſoluentia. Quoad emollientia, de his dicit Galenus; emollientia, vocari, quæ calorem habent tepidum, non vehementem, & humiditatem nec multam, nec omnino minimā: etenim, vbi minima eſt humiditas, medicamenta plus quam oportet ſiccant, vbi autem copioſior eſt humiditas, medicamenta nihil omnino reſoluūt. Emollientia igitur habent vim reſoluendi: dicunt alij quicquid velint. Et Galenus capite ſecundo libro 5. ſimpl. ait, emollientia eſſe calida, & humida; ea ratione, vt ſint calidiora pus mouentibus, & ob id intenſiorem accendant caliditatem, quam ſit in corpore patiente, vt reſoluant, hincque reſolutio fiat vi caliditatis, cui humiditas non infragatur; quoniam humiditas eſt admodum exigua; ſed nec humiditas refragatur, quoniam admodum copioſa non eſt. Quare emollientia, cum vim obtineant reſoluentem, & dum fit reſolutio, fiat exſiccatio: rationabiliter Galenus capite 6. libro 5. ſimp. ſtatuit emollientia calefacere, & exſiccare: calefaciūt quidem, nam ſunt calidiora corpore patiente: ſiccāt quoniam vi caliditatis, inſenſibiliter per halitū digerunt. Quanquam autem emollientia, & pus mouentia excedunt caliditate, & calidiora ſunt corpore patiente, tamen non ſunt magnopere calida: & hinc capite 6. libro quinto ſimp. & capite quarto libro ſecundo ad Glauc. Galenus ait; emollientia præter id, quod ſenſim per halitum digerūt, materiam concretam, ſeu congelatam fundere; et materia quid ſimile patiatur, illis, quæ ſub Sole funduntur. Et propterea cum emollientia nonnihil ſint calidiora paſſo, & præterea aliquantiſper humida; fit vt hæc medicamenta prorſus aduerſentur duritiei: nam, cum durities fiat a concretione, a repletione, & a ſiccitate, & hæc omnia concurrant in ſcirrho: medicamenta emollientia, per calorem occurrunt concretioni; per calorem intenſiorem caliditate corporis, occurrunt repletioni, vt inſenſibiliter minuūt: & tandem emollientia, quatenus humiditatem continent, occurrunt ſiccitati: & propterea materia morbifica ſiccior, ſicuti ope humiditatis attemperatur, ita a caliditate promptius funditur, & digeritur. Cum ergo hæc ſit emollientium natura; iure Galenus capite quarto libro ſecundo ad Glauc. pro exemplo proponit[medullas, adipes, & capite ſeptimo, libro quinto ſimp. proponit bdellium, ſtyracem, galbanū, ammoniacum, ſed probatur etiam malua, althæa, & hæc ſimplicia ſecundum radices, ſecundum folia, flores; & mucilaginem; addatis

Materiæ remollientiū.

paſſulas dulces (non acerbas) fœnum græcum, meliloti.] Inter compoſita, emplaſtrum de meliloto, diachylon ſimplex, diachylon cum gummis.] Vnde pro iunioribus ſi medicamenta exhibeantur: [recip. ammoniaci ʒ ſ. cū mucilagine althææ fiāt pil. iij. quibus deuoratis, exhibeatis ℥ j. paſſularum, cum decocto rad. althææ ad ℥ j.] Acceptis pilulis pro emollitione: hoc illico medicamentum exhibeat: [recipe caricas Nu. iij. paſſularum dulc. ʒ j. rad. alth. ʒ ij. aquæ communis lib. j. fiat decoctio ad conſumptionem vnius tertiæ. recipe prædictæ decoctionis ℥ ij. fiat potio.] Si autem extra ſint applicanda emollientia: [recipe medullæ vitulinæ, adipis anſerini, ana ℥ j. ammoniaci, bdellij, ana ʒ j. mucilaginis althææ, ſeminum lini, ana ʒ ij. olei amygd. dulc. ℥ j. & pro relaxantium correctione maſtiches ʒ j. Miſce.] Hæc de[quantum; agendo,] ratione emollientium. Quoad[modum:] emollientia actu calida ſunt adminiſtranda: nam agunt caliditate, & præterea materia emollienda ope caliditatis funditur: adhæc materia vacuanda magis cedit actu calidis. Quoad[tempus:] vtendum emollientibus, dū materia dura præſens vincit alia indicantia, ideſt, dum durities pendet a cōcretione, & ſiccitate; ſiquidem, ſi pendeat ſolum a repletione, prout materia replens vincit, pro eo licet vti potius vehementer reſoluentibus, quam emollientibus. Hæc dicta ſint de emollientibus, ideſt, de debiliter reſoluentibus.

Vſus emollientium.

Quoad[valide reſoluentia; hæc ſunt calida, & ſicca, tenuium partium, & probantur in tumore tum calido, tum frigido: & ob id Galenus capite 21. libro 13. methodi eadem probat, & in phrenitide, ideſt, in tumore calido, & in lethargo. De quibus reſoluentibus diximus in dyſcraſia frigida ventriculi cum materia. Sed propter iuniores notandum; probari medicamentum, [ſi conficiatur eſchoenantho, calamintha, maiorana, ſerpillo, meliſſa, aromatibus, guaiaco, ſaſſafras.] & inter compoſita probatur[diatrionpipereon diacyminū diagalanga: probantur etiam trochiſci de rhabarb. magnæ antidoti: item olea, & cerata ex his confecta. Hinc Galenus capi. 6. libro ſecundo ad Glauc. in tumore flatulento probat medicamentum confectum ex oleo, in quo ebullierint medicamenta calida, & tenuis ſubſtantiæ: quemadmodum eſt cyminum, ſemen apij, marathri, dauci, & ſimilium.] Et ſi contingat; vt frigidior ſit ventriculus, licet addere[rutam, grana lauri, oleum laurinum; item vinum generoſum, in quo fieri debet decoctio in duplici vaſe, ad conſumptionē vini. Auicēnas ad reſoluendum materiam in potu exhibebat [caſtorium, cum oleo antiquo, & aceto ſcillitico.] Vt mirandum non ſit, ſi nos hoc tempore non extirpemus tumores ventriculi, quia ſolum mitioribus vtimur. Vnde propter iuniores. [recipe caſtorij ℈ ij. olei antiqui, aceti ſcillitici ana ʒ j. Miſce, & fiat potio. Actius dicit, ariſtolochiam longam, & rotundam ad ʒ j. exhibendam. Dat etiam decoctum calaminthæ, aut polij ſcilicet montani, cum exiguo melle, & pauciſſimo pipere, tenuiſſime trito. Probat etiā Actius ouillum ſtercus, vſtum bibitum. Idē ad extra probat veſicā bubulā, aqua, & oleo repletā; ſed loco aquę, & vino vti licet.] Et vrgēte neceſſitate, aſcendit etiam ad cataplaſma e ſinapi.] Hæc de reſoluentibus: quorum vſus patet e traditis de intēperie vētriculi. At notandū, pituitam, œdematis cauſam, quid peculiare poſtulare. Nam expedit, cum medicamentis calidis, & ſiccis, tenuiſque ſubſtantiæ miſcere aſtringentia: quod Galen. tradit. capite 5. lib. 2. ad Glauc. ſtatuens, in œdemate curationis intentionem eſſe mutam; cum expediat, quid ſubſtantiæ diſſoluere, & aliquid

3. Reſoluentia valide.

Materię reſoluentiū.

Vſus reſoluentium.

In œdemate aſtringētia miſcenda reſoluētibus.

quid congregare, & restringere: nec præter rationem; siquidem e cap.6.li.7.meth. austera medicamenta humiditatem absumunt, dum partim ebibunt, partim in sinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudunt: Et propterea hæc sunt medicamenta quæ euacuant, seu consumunt; sed exsiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam, vt componantur hæc medicamenta [ex aceto, sale, cinere; ideoque probatur lixiuium cum alumine.] Hæc de medicamentis causa cuiuslibet tumoris: excepto tamen abscessu.

4. Suppurãtia. Quoad medicamenta igitur, quibus vti licet gratia abscessus; scire oportet hæc esse pus Mouentia, & pus Euacuãtia. Quoad pus mouentia; sunt quæ fouēt calidum innatum, quod pus optimum generat, & præsertim si foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporosa, viscida: & cũ Galen. cap.8. lib.5. simpl. non mordacia, seu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhęrent parti: Oportet autem vt medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare e cap.4. lib.5. simp. probatur [farina triticea, quæ e cap.8. lib.5. simp. debet esse pura, sine furfuribus,] siquidem est calida, humida, emplastica, mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum [e caricis pinguioribus, e dactilis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe suillo, vel gallinaceo.] Quibus medicamentis quandoq; addenda sunt frigida, quãdoque calida: frigida quidem, ratione calidioris sanguinis, vel calidioris vẽtriculi; item, si a calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel sanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur, erunt veluti [decoctum cydoniorum, violatum, cum exiguo lacte, vel asinino, vel caprillo; & si horum copia non adest, licet vti lacte vaccino.] Calida sunt, veluti medicamentum confectum [e granis pini, cum exiguo croco: licet etiam vti radicibus petroselini, sed viridibus; quia loquimur non de resoluẽtibus, sed de pus mouẽtibus. Præterea probatur medicamentum confectum e sapa. Adhæc probantur semina lini, radices cucumeris agrestis, farina orobi, oleum anethinum, liliorum alborum, diachylõ cum gummis.] Hæc de pus mouentibus.

Vsus τῶν ἐκπυητικῶν. Quorum vsus hic esse potest, si pus mouentia exhibeantur, [recip. caricarum, dactylorum ana ℥ ſ. lactis amygdalini ℥ j. sapæ ℥ ſ. Misce.] Et huius medicamẽti dosis sit a ʒ ij. ad ℥ j.] Si autem pus mouẽs est extra administrandũ: [recip. adipis suilli, rad. althęę sub cineribus decoctæ ana ℥ ſ. olei amygd. dul. ℥ j. farinæ triticeæ puræ ʒ vj. & fiat emplastrum. Modus] horum medicamentorum est, vt medicamentum pus mouens nũquam actu frigidum administretur. Et [tempus] opportunũ est, dum sanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia, & patet vincere alia indicantia, dum ea est copia, vt nõ possit resolui. Et locus] etiam patet: nam, cum & calor naturalis, & sanguis in pus mutandus, subsistentiam habeant secundum vẽtriculum: & per os, & extra hoc medicamentum est administrãdum, quamuis liberalius modo intro, modo extra; prout sanguis attinere videt ad partes vel intimas, vel extimas.

5. Euacuantia pus, sensibiliter. Cum autem medicamentis quoque pus sit vacuandum: non improbantur proposita resoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere ad medicamenta vacuantia sensibiliter, quæ habent vim attenuandi, laxandi, & soluendi cõtinuitatem parietum abscessus; vt hinc pus facile egrediatur, veluti est medicamentum confectum [e decocto caricarum, passularum, glycyrrhizæ, maluarum, addita mulsa, cum pipere, & radice ireos.] Et vrgente necessitate, accendendum [ad synapi, cum sale;] quo assumpto medicamento agitandus est ventriculus vomitu, tussi, sternutamẽto, vt fiat disruptio. Et si contingat, vt post ruptionem pus non euacuetur; estote diligentes, & exhibeatis [mel rosatum sol.]. Et deinde fiat agglutinatio, sed de agglutinationibus in sequenti capite.

Vsus. Notandum, vt exhibeantur medicamenta in summa dosi, quoniam vehemens est puris actiuitas, & exhibeatis actu calida, nõ frigida. Et prętrea, quamprimum exhibeatis: nã periculum est in mora. Et expedit tum exhibere, tum quandoque applicare. comm 40. lib. 1. prognost. & ca.7. lib.2. ad Glauc. Diæta patet, ex alibi dictis.

CAPVT X.

De Vlcere ventriculi.

Nomen. Er vẽtriculi vlcus, intelligimus solutam vnitatem, distinctam a vulnere: nam de vlcere, non de vulnere loqui instituimus.

Generatio. Generatur vẽtriculi vlcus, dum causa morbifica agit in ventriculum, & ita agit, vt ventriculi substantia p modum modo abrasionis, modo vna erosionis, absumatur, & vnitas soluatur.

Definitio. Atque ob id vlcus vẽtriculi est soluta vnitas, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta a causa mordaci. Hæc finitio colligit e Galeno passim, & libr. 3.4. & 5. metho. quemadmodum alibi fusius declarauimus, in sermone de vlcere cornæ.

Forma. Quare Forma est soluta vnitas, cum imminuta substantia: hincq; vlcus est affectus mistus e soluta vnitate, & magnitudine imminuta.

Subiectum. Subiectum est ventriculus: quo distinguitur vlcus ventriculi, ab vlcere aliarum partiũ.

Causa efficiens. Causa efficiens, est causa mordax; ad differentiam vulneris: de cuius specie & vitio saltem dicemus, nam ex alibi traditis patet causa generans. Quoad speciẽ, causa est Interna vel Externa. Interna esse potest quilibet succus, & cum Auicenna etiam materia catarrhalis, & atra bilis; vnde prodit vlcus cancrosum. Externa causa potest esse Necessario occurrens, vt agrumina, id est, allium, cepæ, &c. vel Non necessario occurrens, veluti medicamentum corrodens, venenum corrodens. Quoad vitium: quamuis pertinere possit ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: tamen communiter & necessario spectat ad caliditatem, cuius causa fit exulceratio: quod cognoscens Auicẽnas, inquit, vlcus fieri propter acuitatem humorum; additque, multoties etiam fieri e catarrho mordicante, recipiente putredinem. Notandum Auicennam rationabiliter addere putredinem: nam succus mordax esse potest, uel propria ratione, ut bilis flaua, bilis atra; uel succus mordax esse potest ratione putredinis, non propria ratione, ueluti in pituita, & materia catarrhali. Statutum ergo sit uitium commune in caliditate situm esse. Quantitatis uitium est copia: unde Galenus capit.3. lib.3. de temp. ait, agrumina cutim exulcerare, nam sincera applicantur; & præterea cutis calor cedit, non resistit, non ita exulcerantur partes internę ab agruminibus, quoniam calor magis resistit, & prætęrea cum copioso cibo miscentur agrumina: quarę opus est ad ulcerandum copia insigni.

Differentia. Differentiæ quæ ad ulcus externum attinent, iã a nobis omittantur: agimus enim de interno. Ratione ergo formæ, soluta unitas, cum magnitudine imminuta, dyscrasiæ calidioris, uel est Expers, uel Particeps: & intemperies est, uel in Habitudine, uel in Habitu; ut ulcus cacoethes prodeat. Ratione subiecti: ulcus uel est in uentriculi parte Su-

periori

periori vel Inferiori. Quoad causam efficientē, vlcus producitur a causa Interna vel Externa.

Signa. Secundum Auicennam ventriculi vlcus indicatur e dolore pungitiuo, vlceroso, præsertim dum in ventriculum aliquod insuaue descendit; quo fit vt quiete dolor mitior euadat. Indicatur etiam ex inappetentia, e siti, e ructu fœtido, (quia vbi vlcus, ibi pus) e vomitu saniei, & e causis prægressis vlceris. Cęterum cum vlcus possit corripere vicinas partes, idest, vel gulam, vel superna intestina; hęc ita distinguentur: si enim in gula sit vlcus; indicabitur e dolore in posteriori parte inter spatulas; item e dolore cruciante a collo, seu ceruice, vsque ad pectoris initium, & præsertim intendetur dolor tempore deglutitionis. Si autem attineat vlcus ad intestina; indicabitur e dolore affligente circa vmbilicū, & infra, & dolor acerbior euadet tempore expulsionis. Si autem vlcus sit in ventriculo; indicabitur e dolore vrgente in regione ventriculi, & augebitur dolor, dum cibus ingreditur ventriculum, dum etiam concoquitur, & præterea dum transmittitur in intestina, nam hoc tēpore mouetur ventriculus. Quoad signa differentiarum; & primum ratione formę: si coniuncta sit intemperies calida, cognoscetur e suis signis. Quoad differentias ratione subiecti; hæ differentiæ patent e traditis de tumore ventriculi. Et similiter patent differentiæ, quæ sumuntur a causa efficiente.

Indicationes. Quoad præsidia: & primum si sumantur a rebus præter naturam: soluta vnitas, indicat vnientia: causa magnitudinis imminutæ, oritur indicatio regenerandæ carnis. Cum igitur opus sit præsidio & vniente, & carnem generante; cum sint præsentia impedimenta, hæc remouenda. Impedimenta autem sunt, vel Morbus, vel Causa. Si ergo morbus sit vel calida intemperies, vel tumor: quid indicent hi morbi, suis locis dictum. Si autem quod impedit est causa; hæc causa vel est Communis, vel Propria. Si causa sit communis; est tum Materia fluens, tum Alia causa a constitutione morbi. Quare ratione materiæ fluētis, variæ oriuntur indicationes, pro varietate fluentis materiæ, & secūdum speciem, & secundum vitium, & secundum causam generantem; quemadmodum alibi exacte docuimus. Ratione autem causæ morbificæ, diuersæ a morbo, siue sit dolor, siue pituita, siue sordes: his, contrarijs occurrendum. Si autem causa impediens sit propria: primum si propria sit, vt respicit generationem carnis; hæc causa impediens, nihil aliud est, quam duplex excrementum; nempe tenue, & crassum. Et hoc loco notandum; vtrunque excrementum, cum sit toto genere præter naturā, indicare præsidium e toto eradicans. Verum ratione excrementi tenuis, vacuare oportet per modum siccationis: ratione autē crassi, per modū detersionis. Si aūt causa impediens propria dirigatur ad agglutinationem; cum id quod impedit, sit sanguis etiam optimus fluens, & præterea raritas carnis; ob id oritur indicatio absumendi sanguinis, per modum exsiccationis; & oritur indicatio carnem raram leuiter densandi. Alia autem e parte, ratione rerum secundum naturam, in vlcere indicatur calidum suppuratorium, idest, indicatur calidum, simile caliditati caloris naturalis: sed hoc calidum suppuratorium tenue indicatur; cum in vlcere ventriculi non sit caro contusa.

Prognostica, in genere. Ventriculi vlcus est malum grauissimum, & ferme lethale, ob vehementiam dignitatis: corripit enim hoc vlcus ventriculum, nimirum viscus spermaticum, quod chylificationi destinatum est; & Cum igitur ventriculus sit membrum spermaticum; dum consumitur, exacte non potest refici. Quatenus autem ventriculus, est chylosi destinatus; oportet ventriculum admittere cibum & potum: & hinc curatio redditur difficilior, tum quia virtus laborat causa cibi, ad concoquendum cibum; tum quia cibi, & potiones vim medicamentorum refringunt; & præterea dum cibi, & potus descendunt, secum ducunt medicamenta, quæ cū hærere nequeant, parum agunt. Et tandem curatio est difficilior, ob sensum exquisitum: huius enim vi in cōsensum ducitur cor; pariter cerebrū; nec detergentia valida possunt administrari; propterea quod dolor sit intensus, hincq; principes partes ita compatiuntur, vt subsequatur vehementia facultatis. Sed pro vi differentiarum, discrimen etiam est

Prima differentiarū.
varium. Nam ratione formæ; cum sit soluta vnitas,
cum magnitudine imminuta, quandoque cōiuncta 1
cum intemperie; ratione essentiæ insignior est vehementia, si soluta vnitas est maior, & si magis est imminuta substantia; magisq; intenditur periculū, si annexa sit intemperies, quoniam insignis est recessus a naturali statu. Quo fit, vt, si intemperies sit in habitu, vitium sit mortale: nam intemperies in habitu, est in causa vehementiæ essentiæ adeo insignis, vt non possit exstirpari: & propterea, (quod in externis patet partibus) cancer est periculosior carbunculo; hic enim suppurari potest, ille non potest; quamuis in carbunculo atra bilis sit efferuescens: & raro est, quia in carbunculo intemperies est in
habitudine, in cancro est in habitu. Præterea si vlce 2
ris sedes perpendatur; periculosius erit vlcus, si afficiat partes superiores, siquidē subsequitur syncope, tabes: ratio est; quoniam intenditur vehementia di
gnitatis, & facultatis. Quoad differentias ratione 3
causæ efficientis; vlcus ventriculi erit periculosius, si fiat a materia vehementer putrida, a materia copiosiori, acriori: velut si fiat vlcus a virulentia venerea copiosa, atrabilaria: & ob id Galenus capi. 5. libr. de atra bile testatur, vlcus ab atra bile esse incurabile.

Curatio. Quoad præsidiorū materias. Primum si sanguis copia sua impediat vlceris repletionem; vena secāda, si virtus permittat. At virtus non permittit, si vlcus est progressum. Prætarea dum vlcus progreditur, deficit sanguis.

Pharmacia. Quoad medicamenta; sufficiat hæc proponere, causa Generationis carnis, & Agglutinationis. Causa generationis carnis, probantur medicamenta vacuantia excremēta, per modum Detersionis, & Exsiccationis: quæ cum Galeno c. 7. lib. 4. meth.

Detergentia. non debent esse mordacia: nam prohibentur mordacia a ventriculi virtute, cuius virtutis signum est sensus exquisitus. Verum expedit, ut ualidiora administrentur; pro excrementorum copia, & lentora. Contra si res habuerit, idest, si excrementa non sint ita copiosa, nec ita lenta; probantur debiliora, & præsertim in uentriculo æstuante. Quare probatur [aqua saccharata, aqua hordeacea, cum seminibus melonum, probatur serum lactis uel sincerum, uel cum lacte, probatur aqua B. Virginis, aqua Veronensis.] Expedit quandoque in his medicamentis immiscere [mannam, uel syr. ros. sol. quoniam opus est ut deterium excrementum euacuetur, non uomitu, sed uel per aluum, uel per renes.] Si autem excremētum fuerit uiscidius, quēadmodum esse potest in uentriculo non æstuante; probatur [mel non coctum, probatur mulsa non aquosa, probatur ius cicerum, cum melle, & succo passul. Probatur etiam aqua regulæ, quę reperitur in agro D. Petri, cum melle ros. solut.] Et si excrementum in ulcere fuerit putrilaginosum; cum Auicenna potestis ascendere etiam [ad hieram: sed deinde exhibeatis uel serum, uel aquam hordei.]

Exsiccātia. Quoad uacuantia per modum siccationis, quibus utimur gratia excrementi tenuis; probantur [tragacantha,

gacantha, thus, mastiche, sarcocolla, cornu cerui, cum aqua hordei, vel cum fero.

Agglutinātia. Quoad agglutinantia; cum Galeno cap. 7. lib. 4. method. vti licet [hypocistide, balaustijs, gallis immat. malicorio, succo plantag. &c.] Notandum io calidiore ventriculo hæc medicamenta esse administranda, [cum aqua vel plantag. vel rosacea.] Si autem frigidior sit ventriculus, exhibeatis [cum decocto menthæ, cum vino austero: abstineatis a melle, quoniam abstergit.] Neque obstat; quamuis Galen. loc. cit. proponat mel, simul cum glutinantibus: Galenus enim miscet mel, in ratione vehiculi, quoniam resipiciat ad vlcera remota; nos autem in præsentia loquimur de vlcere vētriculi; & propterea non est opus melle, ceu vehiculo. Quinimo in praxi obseruetis, vt medicamentum diu maneat in ventriculo: ideoq; non probatur dilutum admodum copiosum. Et præterea proderit admouere medicamentum [e pice nauali, addita mastiche, bolo Arm. sang. Drac. & similibus astringentibus.] Quod cognoscens Aetius, applicabat [ceratum ex oleo aut melino, aut rosacco, cum aliqua portione thuris.] Diæta erit compar.

CAPVT VI.

De Cardialgia.

Nomen. Er dolorem oris superni vētriculi intelligimus illud malum, quod vocāt Cardialgiam, id est, cordis dolorem. Vnde Galenus cap. 2. lib. 2. meth. ait, esse vitium, quod nomen capit a symptomate & loco affecto, id est, corde: at per cor, nō intelligit Galenus quod clauditur a thorace; sed intelligit os ventriculi supernum, quod teste Galeno capit. 1. lib. 8. *κ. τόπ.* vocabant cor medici antiqui. Vnde ex eodem Galeno, aph. 65. sect. 4. cum cardialgia capiatur pro crebro & veloci cordis motu, & capiatur pro affectu oris ventriculi: in præsentia accipiitur pro affectu oris ventriculi. At non accipitur pro omni dolore ventriculi: siquidem e ca. 8. lib. 2. de plac. medici non omnem oris ventriculi dolorem, vocant cordis dolorem, seu cardialgiā; sed illum tantum dolorem, in quo acrimonia humorum mordet: & propterea subdit Galenus morsuio fieri in angore, dum morsiunculæ euidenter in ore ventriculi creantur. Quare colligendum, morsiunculas, seu morsum, quandoque esse euidentem, quandoque non ita euidentem. Si euidens sit; est cardialgia admodum exquisita: si non ita euidens, est cardialgia exquisita, sed non exacte. In præsentia autem de vtraq; sermo est. Et ob id Galenus com. 30. libro 3. progn. ait medicos morsum oris ventriculi vocare cardiogmum, & cardialgiā. Vnde Galenus com. 30. sectio. 1. lib. 1. ptorrhet. per cardiogmum intelligit cordis, seu stomachi morsum. Ideoq; notandum, cum tres sint voces; nimirum cardialgia, cardiogmus, & cardiaca, cardialgiam esse nomen generis: cardiogmum, speciei, in qua specie est euidens morsus: cardiacam esse nomen speciei, in qua malum producitur a causa venefica.

Generatio. Cardialgia in genere producitur, dum causa morbifica agit in os ventriculi, & ea violentia agit, vt soluat continuum, & producat qualitatem dolorificam, spiritalem, infensam calido insito vētriculi; hincque fiat tristis sensatio, vt cuius compatiatur cor: vt hinc fiat mutatio in pulsu: hincque cor afficiatur vel lipothymia, vel syncope. Et propterea cardialgia est sensatio corrupta oris supetni

Definitio. vētriculi, dependens a solutione vnitatis, cū qualitate dolorifica, vehementer infesta, seu noxia.

Forma. Forma est sensatio corrupta: quod cognoscens Galenus cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. ait, cardialgiā esse symptoma e tactorio genere. Vnde notādum, e cap. 8. lib. 2. de plac. tristem sensationem quandoque esse euidentem, quandoque non: vnde ægrotantes de dolore quandoque conquetuntur, quandoque non, & communiter vocant angorem. Verum siue euidens, siue non euidens sit tristis sensatio; attinet ad tactum.

Subiectū. Subiectum est os supernum ventriculi, quod tactus est organum, seu subiectum. Quod hoc sit verum, ait Galenus cap. 9. lib. 5. de vsu part. proponens sensoria tactus; tactus sensorium esse internas manus partes, & os ventriculi. Quæ sit horū verborum ratio, intelligetis e clarissimis anatomicis. Sensus enim tactus potissimum viget in his duabus partibus; sed differenter: viget in internis partibus manus potissimum gratia melioris vitæ: quia nihil potest esse in intellectu, nisi prius fuerit in sensu. Proponit autem Gal. os ventriculi, respiciens ad commodiorem vitam: propterea quod in ore ventriculi, beneficio huius tactus, fit appetitus cibi & potus; quæ conducunt ad commodiorem vitam. Gal. c. 1. lib. 8. *κ. τόπ.* & cap. 8. lib. 2. de plac. & cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. statuit cardialgiam esse symptoma, quod attinet ad os ventriculi. Notandum autē, per os ventriculi in hoc affectu opus esse intelligere partes viuentes; neruosas, & substantiam calidi insiti; quod calidum insitum potissimum afficitur in angore, non in dolore: & hinc qualitas spiritalis molesta impertitur portioni neruosæ; vnde fit tristis sensatio, quam vocant cruciatum, seu angorem.

Causa efficiens. Dependet hoc vitium a solutione vnitatis, cum qualitate dolorifica vehementer infesta: nam dolorum causa immediata est solutio vnitatis, quatenus est obiectum improportionatum tactus, & proinde est obiectum commune, hoc est motus; vt docuimus cap. 7. lib. 1. de dol. capitis. Addidimus cum soluta vnitate coniunctam esse qualitatem dolorificam vehementer infestam: per quam particulam distinguitur cardialgia a doloribus, in quibus non viget hæc qualitas dolorifica, vt cuius qualitatis imminet lipothymia, & syncope. Vnde cum dolore non annectitur angor; quemadmodum cum cardialgia angor coniungitur. Hinc Galenus cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. ait, cardialgiam esse symptoma tactus infestum: quia respexit ad qualitatem illā infestam, vnde quandoque nascitur syncope cardiaca. Sed iam explicandum, qua de causa oriatur solutio hæc vnitatis, cū qualitate ita infesta. Prodit ergo hoc malum semper ab Agente, seu vitio agentis, non vnquam etiam e parte Patientis. Et

Exquisitus oris ventriculi sensus. hinc si paritas seruetur in agente, & tamen sit in passo; in cardialgia non est exigua differentia: verbi gratia si malum producatur ab humore prauo exodente, & os ventriculi non sit exquisiti sensus; malum erit minus: si *ἐναίσθητον* delectrius; quia producitur qualitas dolorifica vehementer noxia. Et propterea Alexander cap. 9. lib. 7. scribit: in cardialgia a virulento humore si os ventriculi sit exquisiti sensus, hunc patientem statim mori: nam qualitatis noxiæ auctor est, tum humor virulentus prauus, tum exquisitus sensus. Cæterum, cum præter *ἐναισθησίαν*, cardialgiæ etiam causa sit, quæ ita

Causa soluens continuum. Species harum causæ. continuum soluit, vt ipsi causis qualitas emergat infesta; iure hæc causa explicanda. Causa igitur est interna, vel externa. Interna potest esse Vapor, & Minera. Minera potest esse Viuens, vt vermis; vel Vitæ expers; & tunc potest esse Ichor, vel Humor, & potissimum humor biliosus. Externa causa esse potest medicamentum acre, venenum. Et

huiusmo-

huiusmodi causæ agunt, prout virium obtinent, secundum Formam, vel secundum Qualitatem, vel Vtroque modo. Secundum formam; dum causa est toto genere præter naturam. Secundum qualitatem; dum causa est calida, acris, mordax. Vtroque modo; dum causa est & toto genere præter naturam, & simul mordax. Notandum, si causa sit toto genere præter naturam; hunc affectum a medicis vocari cardiacum: si vitium sit in euidenti acrimonia; vocari cardiogmum: si non sit in ita euidenti acrimonia, dici cardialgiam. Sed breuiter circa vitia singularum specierum digrediemur. Quoad causam igitur internam; & primum quoad vaporem; toto genere hic præter naturam est, veluti vapor prodiens a verme. Minera vitæ particeps, toto genere præter naturam, est vermis vita præditus: vermes enim ad similitudinem perniciosorum humorum lædere solent, ideoque Alexander statuit cardiacum affectum fieri a lumbricis. Vermes autem agunt vel vapore, vnde fit angor: vel punctione, vnde fit dolor. Si minera sit vitæ expers; potest esse ichor, quem proponit Gal. com. 38. sect. 3. lib. 1. prorrhet. inquiens, cardialgiam fieri, dum copia sanguinis in vena aceruata, tenue serū, idest ichor, os petit. Quoad humorem; si sit veneficus, patet hunc esse toto genere præter naturam. Sed potest etiam esse calidior, mordax. Galenus igitur respiciens ad vitia toto genere præter naturam, c. 2. li. 5. de loc. aff. ait, in cardialgia affici os ventriculi, a venenoso humore: respiciens autem ad mordacitatē, c. 7. lib. 1. de sympt. caus. ait, cardialgiam produci a succis mordacibus; id quod etiam docet. c. 14. l. 1. ad Glaucon. Et c. 8. lib. 2. de plac. insinuans, exquisitam exacte cardialgiam produci a succo mordaci; asserit, cordialgiam tantum appellari, cum acrimonia humorum mordet. Et cum bilis sit humor mordax; Auicennas li. 4 fen. 1. tract. 2. c. 21. inquit, in febribus dolorem stomachi procreari ex effusione bilis ad stomachum. Et Gal. apho. 65. sect. 4. ait, cardialgiam fieri a flaua bile, ebulliente in tunicis ventriculi. Vnde colligi potest, humoris peccantis vitium secundum quietem, in hoc positum esse, vt in tunicis ventriculi occludatur & quiescat: quod etiam scribitur ca. 24. lib. 2. de aliment. & com. 30. sect. 1. prorrhet. & apud Hippocratem com. 30. li. 3. prognost. Vnde non mirandum, si Hippocrates com. 24. lib. 3. de ratione vict. statuit, cardialgiam fieri ex inedia: per hanc enim venter bile repletur; vnde morsu & contristatione afficitur ventriculus hincque victus dissoluitur. Hic Galenus per morsum intelligit dolorē, vt ab humore soluatur vnitas: per contristationem, intelligit qualitatem dolorificam. Eadem de causa Galenus capi. 8. lib. 2. de plac. ait, morsum vētriculi fieri non solum dolore correptis, sed etiam e fame; præsertim si coniuncta sint vehemētia exercitia: ventriculus enim bile repletur. Causæ externæ sunt venena, & medicamenta acria.

Differentiæ.

Quoad differentias; & primum a forma: in cardialgia sensatio corrupta est Euidens, vel Non euidens. Euidens dicitur morsus, non euidens, angor; cap. 1. lib. 8. κ τ τ. Angor semper adest; interdum & morsus, cap. 8. lib. 2. de plac. Ideoq; in cardialgia est angor vel solus, vel simul cum tristi sensatione euidenti. Causa est; cum enim semper in cardialgia dissoluatur substantia calidi insiti, ideo semper est angor; & quia interdum soluitur unitas partium uiuentium, fit tristis sensatio euidens. Ratione subiecti; in hoc malo semper afficitur os uentriculi: uerum in morsu soluitur unitas partis uiuentis; in angore soluitur unitas calidi insiti: & propterea dicendum, in cardialgia solui unitatem, uel, solius calidi innati, uel simul etiā partiū neruosarum & viuentium. Quoad causam efficientē & primum, si secundum speciem perpendatur; dicendum, cardialgiam fieri a causa Interna, vel Externa. Si ab interna, vel a Vapore, vel a Verme, vel ab Ichore, vel ab Humore, & præsertim billioso. Externa causa, & Medicamentum acre, vel Venenum. Si causa efficiens perpendatur solum secundum vitium; est vel Toto genere præter naturam, vel Calida & Acris.

Signa in genere.

Nisi patientis mens ęgrotet, ipsemet hoc malum indicabit. Sed cognoscitur etiam e pulsu frequenti, paruo; quia cor compatitur: item, e corporis inquietudine, non enim potest æger in vna lecti parte se continere; cum enim in cardialgia homo euadat debilis, musculi nec breuem tensionem efficere possunt, vt a patiente perferatur; nec præterea mediam figuram inter flexam, & extensam homo tolerare potest: vnde, licet æger impotens sit ad motum, alias tamen alio partes proijcit, desiderans consequi figuram dolore carentem; quam cum inuenire nequeat, tandem fit inquietudo, quoniam patiens tristi sensatione afficitur; vnde quasi onus quoddam excutere cupiens, alias aliam figuram appetit, ideoque patiens semper est in motu, c. vlt. lib. 1. de motu muscul. Indicatur etiam hoc malum e frigiditate extremorum: quoniam calor & spiritus intro trahuntur. capi. 5. libr. de trem. Item indicatur e sudore circa faciē, & circa pectus; ratio est, quoniam in hoc malo ita compatitur caput & cor, vt facultas retentrix alimentalem humiditatem non possit retinere: ac proinde sudor non tantum indicat cardialgiam, sed eam insignem. Differentiæ quæ sumuntur a forma, ita sunt cognoscendæ, vt inquiramus, an cum angore connexa sit tristis sensatio euidens, nec ne: sed has differentias æger manifestabit. Quoad differentias ratione subiecti; manifestantur a differentijs formalibus: nam solus angor, indicat solutam vnitatem calidi insiti; si cōiungatur euidens dolor, indicat solutionem vnitatis in parte viuente. Quoad differentias ratione efficientis, an causa sit interna, vel externa; æger & assidentes patefacient. Sed quoad internam causam; si fuerit vapor, indicatur e solo angore. Si autem annexus sit dolor euidens, indicatur minera. At minera, si fuerit vermis, signa erunt vermium. Si fuerit ichor, cum Galeno com. 38. sectio. 2. li. 1. prorhet. indicatur e coniunctio lumborum dolore: si quidem plurima abundantiæ portio, ad inferiores partes repens, est in causa, vt, si hæc materia detineatur, (cum consueuerit defluere per hæmorrhoides) si non euacuetur, lumborum dolor producatur. Si autem fuerit bilis; indicatur ex amaritudine oris, e vomitu bilis, e febre biliosa, & reliquis bilis indicijs. Vtrum autem causa sit venefica, vel solum acris; ita scitur: si est venefica, etiam citra ὀδύνην ventriculi, facile sequitur lipothymia, & syncope, fit extremorum frigiditas; contra, si materia non sit venefica.

Signa diff.

Indicationes.

Quoad præsidia: secundum Galenum capi. 1. libr. 8. κ τ τ. & cap. 14. l. 1. ad Glauc. sumuntur a tristi sensatione, ab ore ventriculi, & a causa soluente continuum. Vnde a tristi sensatione indicatur anodynum, præsertim si tristis sensatio fuerit euidens. Quid per anodynum ueniat intelligendum diximus in dolore cap. Quoad os uentriculi; ratione proportionis, requirit remedium fouens proportionem; ratione calidi insiti, cum moueatur præter naturam ad circunferentiam, indicatur præsidium impellens calidum insitum ad centrū. Quoad causam soluentem continuum; secundum speciem, indicat determinata. Secundum vitium, si a toto genere præter naturam, indicat eradicans: & si uenefica, alexipharmacum: si acris, indicat refrigerans.

gerans. Quibus præsidijs habitis, facile auctores intelligentur. Quoad anodynum igitur; hoc insinuauit Auicennas, lib. 3. fen. 13 tr. 1. cap. 34. vbi in ventriculo sensus exquisiti, probat narcotica cum facilitate. Quoad præsidia oris ventriculi, ratione calidi insiti ad hoc præsidium respexit Alexander c. 10. li. 7. vbi probat, quæ particulas resolutas possunt confirmare, hoc est impellere ad centrum, calidum insitum. Et Galenus cap. 1. l. 8. κατὰ τόπ. in morsu oris ventriculi, & in anxietate seu angore, probat communiter adstringentia. hæc enim motum immodicum calidi insiti ad circumferentiam compescunt. Præsidia causæ soluentis continuum tangit Galenus, cap. 1. lib. 8. κατὰ τόπ. dum ait; plerisque misceri calefaciētia & siccantia. Vnde cap. 24. lib. 2. aliment. probatur cardialgia, polenta, seu farina ex hordeo viridi assato, cum succo punicorum. Et capit. 14. libro 1. ad Glauc. probantur vacuātia per aluum: ibi enim respicit Galenus ad causam soluentem continuum, quæ causa vt plurimum est minera, & ob id vt plurimum cum astringentibus miscenda vacuantia, & præsertim insensibiliter vacuantia. Notandum autem cum materia morbifica possit vacuari sensibiliter, & insensibiliter in cardialgia; Galenus vtramque vacuationem proposuit. Insensibilem probat; per modum resolutionis, per modum siccationis, per modum repercussionis, & reuulsionis. Resolutionem, & exsiccationem, insinuat cap. 1. libr. 8. κατὰ τόπ. vbi probat calefacientia & siccantia. Calefacientia vacuant per modum resolutionis: siccantia, per modum siccationis. Respiciens ad siccationem & repercussionem cap. 24. lib. 2. alim. probat poleniam cum succo punicorum; polēta enim humorem siccat: quare euacuat per modum siccationis: succus autem punicorum euacuat per modum repercussionis. Neque Galenus neglexit reuulsionem: nam cap. 14. lib. 1. ad Glauc. proponit vacuantia per aluum. Quoad sensibiliter vacuantia, per vomitum, & per aluum; hæc proponit Galenus c. 14. libro primo. ad Glauc. Et (excito materia residens in cauitate ventriculi, vacuanda sensibiliter: quiescens in tunicis, vacuanda insensibiliter.

Prognostica in genere. Cum Hippocrate & Galeno com. 74. sect. 2. lib. primo epid. cardialgia est symptoma semper prauum, nedum in principio. Per hæc verba insinuat Galenus, esse symptoma, quod molestat in angore, peius in principio: nam materia est magis copiosa, nec a medicamentis correcta. Atq; Hipp. vna cum Galen. aph. 65. sect. 4. ait: cordis, id est, stomachi morsum esse malum: licet deterius sit malum, quod pertinet ad morsum veri cordis; quoniam cor est dignius ore ventriculi. Rationabiliter autem cardialgia est periculi plena: nam omnis ferme viget vehemētia. Quælibet enim cardialgia fit a causa admodum infensa, & hinc multum recedente a statu naturali: quare adest insignis vehemētia essentiæ. Additur vehementia dignitatis: nam afficitur os ventriculi, ita vt cor consentiat. Et si contingat, vt os ventriculi sit exquisitioris sensus; coniungitur vehemētia facultatis: vnde cū Alex. homo statim interit. Adhæc cum immineat, vel actu sit lipothymia; adest vehementia facultatis: vnde Gal. cap. 5. l. de trem. ait, in deliquijs ventriculi robur solui: hinc tremor; hinc calor mouetur ad extra, & vires dissipantur per sudores. Vnde ait Galenus, hos calefacere, esse errorem maximum: cum oporteat potius refrigerare & astringere. Sed dubitatur: nam Galenus capite 5. libro 2. de caus. sympt. ait: per dolorem animam contra moueri, ac moueatur e gaudio; hincq; similia maximo timori produci symptomata: nam vi doloris color corporis euanescit, homines refrigerātur, & quādoque moriuntur; sicuti euenit his qui timent. Si ergo dolor, instar timoris est in causa motus ad cētrum: quomodo in cardialgia est motus ad circumferentiam? Responsio. Si dolor sumatur vt tristis sensatio; motus fit ad centrum: at si sumatur ratione qualitatis dolorificæ, & causæ mordacis continuum soluentis; est motus ad circumferentiam. Quare statuendum, cardialgiam in genere esse malum periculosum. Verum, periculum intenditur pro vi differentiarum. Ratione enim formæ; si cum angore iungatur dolor euidens, malum est periculosius: quia quod est præter naturam, est magis timorosum. Vnde Gal. cap. 1. lib. 5. loc. aff. ait; nonnullos in syncope e stomacho mori. Ratione causæ eff. patet, si paritas seruetur, deteriorem esse cardialgiam, si fiat a minera, quam si a vapore. Et si fiat a causa venefica, peius est malum, quam si fiat a causa acri, non venefica. Et propterea Alexander respiciens ad prauitatem causæ, ait, cardiacum affectum, prodeuntem a verme, esse mortalem. — I. Differen.

Curatio. Phlebotomia. Auicen. lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 30. improbat venæ sectionem. Galenus autem cap. 14. lib. 1. ad Glauc. dum ratione alterius affectus vena est secanda, iubet, vt primum cardialgiæ vehementia refringatur: quoniam vt plurimum cardialgia non fit a sanguine, & virtus languet. Dictum autem est vt plurimum non fieri a sanguine; quoniam secundum Gal. cum. 38. sectio. 3. lib. 1. prorher. cardialgia quādoque fit e sanguinis ichore; dum scil. in venis acceruatur sanguis, qui per hæmorrhoidas vacuari consueuit. Non ergo est præter rationem, in hac cardialgia hæmorrhoides aperire.

Pharmacia. Vomitu, & aluo purgātia. Quoad Medicamenta; probantur Vacuantia Sensibiliter, & insensibiliter; præterea Firmantia calidi impetum ad extra: & Alex. pharmaca: Quoad sensibiliter vacuantia; Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. ait, si contingat e vitiosis humoribus fieri cardialgiam; hos humores [aquæ moderatæ calidæ, aut hydrelæi potu per vomitum esse euacuandos:] hæc enim medicamenta attemperant vitiosos humores. Sed necessarium est excitare vomitum, si contingat vt patiens difficulter euomat: curandum est, ait Galenus, omnibus modis, vt æger euomat. Et propterea os ventriculi, manus & pedes debent calefieri: sique his remedijs vomitus non fiat, procurandus est [digitis, & pennis oleo intinctis,] vt irritetur expultrix. Et si eueniat, homines horum ope non euomere: [rursus oleum calidum est exhibendum:] hoc enim oleum sæpius solet vomitum prouocare, & ventrem molliorem facere. Euacuatio autem, quæ per aluum fit, solet esse vtilis: vnde, inquit Galenus, nisi sponte accidat, [glandibus] vtendum. Et propterea etiam Auicennas ait, vomitum iuuare, & clysmū leuem conuenire. Alexander capite 10. libro septimo. vacuans & confirmans ventriculum, probat medicamentum quod vocat Glycy: & optimum est, vt exhibeatis ægrotantibus: præscribetur ergo hoc modo: [℞. aceti ℥ vj. s. corticū radicū fenic. ʒ ij. aloes hepaticæ ʒ vj. mellis optimi, seu Attici ℥ iiij. s. fiat eclegma. Atque Alexander exhibet cochlearia ij. aut iij. hoc est, ʒ vj. aut ʒ viij. At animaduertendum ne sit febris: tunc enim non conuenit. Et ob id Galenus capi. 14. libro 1. ad Glauc. non proponit hieram: quoniam loquitur de symptomatibus seu cardialgia cum febre: ideoque non est discordia inter Alexandrum & Galenum. Cæterum Galen. ad vacuandum bilem, probat [comā absinthij in melicrato decoctam & potam.] Quod medicamentum non est medicamentum simpliciter vacuans, quemadmodum oleum, verum etiā astringens: nam absinthium ponticum astringendo roborat. Hæc de vacuantibus sensibiliter.

Quoad

Insensibiliter vacuantia.

Quoad vacuantia insensibiliter; quæ euacuant per modum resolutionis, oportet vt sint calida: quæ euacuant per modum Siccationis, debent esse sicca: quæ euacuant per modum Repercussionis, oportet vt sint astringentia. Quo fit, vt [medicamentum confectum e melicrato & absinthio,] omnes facultates obtineat. Et in hoc admirari oportet summam diligētiam Galeni. In melle enim est vis detergendi, & resoluendi, ratione caliditatis: in absinthio, per eius caliditatem, est vis resoluendi per siccitatem, siccandi; per astrictionem habet vim repellendi, & præterea compescendi motum immoderatum calidi insiti. Non ergo illi sunt improbandi, qui vtuntur [seminibus citri:] hæc enim semina præter vim alexipharmacam, per modum resolutionis etiam vacuant. Sic etiam in cardialgia probantur [rad. & sem. feniculi, melissa, & similia resoluentia.

Motum caloris firmantia.

Quoad firmantia calidi insiti impetum, & proinde astringentia: ad hæc respiciens Galenus capite 14. libro primo, ad Glauc. ait, membra esse roboranda, & Admotis, & Assumptis: veluti inter ea, quæ assumuntur, est [potio absinthij. Alexander probat succum granatorum, & grana etiam. Auicennas exhibet parum syrupi de malis cydonijs, cum syrupo acetoso, vel omphacio. Et propterea etiam vti licet rhu opsoniorum, & vino cydoniorum, quod est in communi vsu.] Hæc ergo probantur inter astringentia. Ex his potest fieri medicamentum, quod applicitum roboret: verbi gratia, [recip. oua integra num. iij. oleorum mastich. de absinth. cydoniorum ana ℥ j. fiat decoctio in sartagine, & in fine adde pulueris specierum diarhod. Abbatis, aromatici rosati, coralliorum, ana ℈ ſ. Misce. & fiant placentæ. Probatur etiam fomentum e vino rubro, alterato cum rosis, absinthio, mastiche, &c.

Alexipharmaca.

Quoad alexipharmaca; probantur [semina citri, semina acetosæ, quæ præter vim bezoarticam non calefaciunt, vnde & in febri his vti licet; & quod maius est, manifeste astringunt, roborant. Licet etiam vti corallijs, santalis, margaritis, hyacintho, folijs auri, bolo Arm. terra sigill. efficacissimū est medicamentum, lapis bezoar, præsertim orientalis. Et, nisi febris prohibeat, primum locum sibi vendicant magnæ antidoti.] Ratio est, quia magnæ antidoti, vt medicamenta calida vacuant per modum resolutionis; vt sicca, per modum siccationis; vt recipiunt astringentia, per modum repercussionis, & præterea per vim constringentem calidi insiti dissolutionem prohibent; atque virtute proportionis mirabilis habent vim alexipharmacam, & omnium partium corporis, atque hinc oris ventriculi, & cordis proportionem fouere possunt. Vnde non mirandum, si auctor ille, qui edidit librum de Theriaca ad Pamphilianum, & ad Pison, capite 15. fateatur, theriacam iāquam ad vitam reuocasse cardiacos.

Astringentibus semper vtendum: vacuantib. cum syncope abest.

Ceterum, cum in cardialgia probentur vacuantia & astringentia: dubitatio oritur circa [Quando agendum:] nam Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. monet in principio non esse vtendum astringentibus, sed quando partes alui sunt expurgatæ: dum enim humor detinetur, non licet astringere, sed calefacere, hoc est, vacuationem sensibilem adiuuare, vel per vomitum, vel per aluum. At contra idem Galenus cap. 1. libr. 8. κ.τόπ. iubet in morsu seu angore communiter probari astringentia; plerisque autem opus esse miscere calefaciētia, & siccantia. Hinc igitur plerumque miscet calefaciētia, & siccantia: semper autem vtitur astringentibus. Ita etiam Alexander primo omnium vtitur astringentibus; mox vacuantibus; quemadmodum erat medicamentum ex aloe. Responsio. Quando agendum capitur ab indicante præsente, sed vincente alia indicantia: ideoque cum indicans sit motus immoderatus calidi insiti, & materia morbifica; si magis potest motus importunus calidi insiti, vsurpanda sunt astringentia; dum autem minus potest, sunt administranda vacuantia. Quare dum syncope vel adest, vel imminet; tunc magis potest motus calidi insiti, quā materia morbifica; si autem contra nec præsens sit syncope, nec vsq; adeo immineat, tunc magis potest materia morbifica, quam motus calidi insiti. Ob id dum Galen. loc. citat. libro primo ad Glauc. probat vacuantia; respicit ad cardialgiam, in qua syncope non adest. Et dum li. octauo. κ.τόπ. probat in morsu & angore astringentia, insinuat, in qualibet cardialgia probari astringentia; quoniam in omni cardialgia viget motus importunus calidi innati. At Gal. non dicit, his astringentibus omni tempore esse vtendum: supponit enim administranda esse astringentia in omni cardialgia; sed tempore opportuno. Nec Alexander improbandus, qui primum vtitur astringentibus: respicit enim ad cardialgiam, in qua magis potest motus calidi insiti: nam agit de cardialgia, in qua imminet syncope. Atque hinc Alex. dum conquiescebat affectus, idest, dum restringebatur motus calidi innati, vt syncope non immineret, vtebatur vacuantibus.

Victus ratio.

Sequitur Diæta. Si adest sudor; Celsus ad hunc prohibendum, probat aerem non calidum, cum fenestris patentibus. Quod si talis sit cardialgia, in qua extrema frigent, prodest, extrema inungere, manibusque excalfactis paries fricare & fouere. Præterea Celsus ad reficiendos spiritus, naribus admonet [rosas & vinum:] vnde probari possunt odoramenta, quæ fiunt [ex aceto, rosis, pomis aurantijs, citro & violis:] aër enim ita alteratus spiritus reficit. Cibus sit medicinalis, non facilis corruptionis, qui saltem per aliquam siccitatem, seu per modum siccationis absumat. Quare probantur cibi astringentes, non admodum facilis coctionis, & exsiccantes. Hinc Galenus capite 24. libro secundo. alim. edoctus ab Hippocrate libr. 2. epid. sect. 2. circa principium, exhibet [polentam succo punici aspersam,] semel in die: nam succus mali punici, moderatur motum calidi innati, ne nimis ad circumferentiam feratur; reprimit etiam materiam: polenta vero datur quia nō facile corrumpitur ab æstuante ventriculo; & facultate siccandi, materiam morbificam absumit. Notandum, quod Galenus hoc solo cibo solum semel in die vtatur: id quod locum habet in ea cardialgia, qua mulier illa torquebat, cuius causa erat humor vitiosus & copiosus, quo ventriculi os ita replebat, vt nauseabūda esset mulier, ideoq; potius euacuatione, quam repletione erat opus. Si vero cardialgia teneat corpus, quod inediam non ferat; cibus & bis, & ter in die est exhibendus. Auicennas cap. 30. si oriatur syncope, ante, vel prope paroxismū, exhibet [frustum panis, cum aqua granatorum, vel cum aqua agrestæ:] & si subsequatur syncope, dat etiam [panem cum vino antiquo, sed in parua copia, nimirum ad ℥ iij. Præterea probatur cremor hordei infrigidatus, cum granis granatorum, & iure:] exhibetur actu frigidus, ne ita facile vincatur a calido igneo, in ventriculo existente, & per consequens corrumpatur: cuius rei gratia idem etiam cremor munitur granatis. Consummatissimus Alexander, probat cibos difficilis coctionis, quia hi difficulter corrumpuntur: vt [mala mediocriter astringentia, pyra, persica, vuam austeram:] & si æger sit valde calidus, & humores sint nimiū rodentes, exhibet [panem etiam cum frigida.] His

autem

autem cibis Alexander vtitur inter initia: reliquo autem tempore paulatim exhibet, quæ ægre coquũtur, & acres succos attemperare possunt; vt est [vuluula, id est, vterus, & omasum, id est, pingue intestinum: admittit buccinas, cochleas, cancros, ventriculos anserum, malum citrium sine cortice, nam in cortice est vis calefaciendi.] Monet autem Alexander, cito esse occurrendum cibo. Et Celsus addit, si vires sint debiles, cibum esse exhibendum non multum, sed sæpe; sic enim nutrit, nec onerat. Vnde probatur [destillatum caponis, vituli, & potissimum pedum vitulorum, item destillatum, e cochleis: oportet enim viscidum esse, ne corrumpat. Quoad potum: Celsus [vinum] fugit, nisi sit sitis & virtus concidat: ideoq; si æger in tuto est, curandum, ne ad imbecillitatem redeat, idq; cibis validis, remoto vino: at si metus sit, ægrum deficere posse, probantur cibaria in vinum intincta, vinum aũt debet esse austerum & mediocre. Quod si æger cibum absumere nequeat: vinum exhiberi põt, sed actu frigidum, & in mediocri copia: idem etiam facere licet, si cibi euomantur. Addit Celsus, in aluũ quandoque iniiciendum esse [ptisanæ cremorem, vel etiam alicæ:] hæc enim insita vires tuẽtur: vaporibus enim a cremore prodeuntibus, reparatur substantia vaporosa calidi insiti, quamuis non fiat nutritio partis viuentis. Quoad maritionem & replectionem, cum in cardialgia quandoq; noceat inanitio per sudorem, iure Celsus corpus aspergit pulueribus astringentibus, vt [myrti, rubi, vel etiã arida fæce vini austeri:] & vrgente necessitate oblinit cum pus [gypso,] ad inhibendum sudorem. Vnde mirãdum non est, si hoc tempore cardialgia affecti moriuntur, quia medici permittunt sudare.

CAPVT VII.

De Fame morbosa.

Nomen.

Er famem morbosam intelligimus famem præter naturam, id est, læsam appetentiam alimenti, et ad cibum, ad differentiam sitis. Hæc autem vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. Generatio famis morbosæ, patebit e generatione famis secundum naturam. Primum supponẽdum, appetitum vel esse mortalem, vt est naturalis & animalis; vel immortalem, vt est rationalis & voluntas. Appetitus naturalis, excitatur a penuria similis; animalis, a bono apparente; rationalis a bono vero. Porro naturalis appetitus confert ad vitã, ad vitam commodiorem, & ad meliorem vitam. Declaro: Appetitus naturalis, id est; vis concupiscibilis, quatenus respicit vitam, non est facultas simpliciter naturalis; seu simpliciter necessaria ad vitam: [(nam facultates simpliciter ad vitã necessariæ sunt solum quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, & expultrix; quarũ nulla est facultas concupiscibilis)] sed est facultas, cuius causa melius celebratur operatio necessaria ad vitam, nimirũ attractio: hinc fit, vt facultas concupiscibilis quodãmodo statui possit attractionis principiũ; dũ enim adest appetentia, fit attractio; cum non adest, fit potius expulsio. Hic appetitus inest omnibus animalis partibus, quæ conuenientem omnes qualitatem desiderant, c. 6. l. 3. fac. natur. inest ẽt plantis, c. ult. l. 6. de plac. ideoq; cũ nõ influentẽ, sed insitum esse oportet. Si capiatur facultas cõcupiscibilis, quatenus respicit commodiorem uitã; huius principiũ est hepar. c. 18. l. 6. vi. part. c. ult. l. 6. de plac. ideoq; laborante iecinoris facultate, perit cibi & potus appetitus. com. 13. sect. 3. epid. Hinc liquet, quod concupiscibilis causa vitæ, dirigatur ad id qđ est simile cuilibet parti: causa autem commodioris vitę, pro cõseruando indiuiduo, referatur ad cibum; pro specie seruanda ad Venerem. Et propterea facultas hæc cõcupiscibilis nõ est insita, sed influit ab hepate in os ventriculi, vt homo cibum, potumque appetat; & in pudenda, ad Veneris desiderium. Si denique capiatur concupiscibilis causa melioris vitæ; est satis iam proposita concupiscibilis. Verum cum Gal. c. 3. l. 7. de plac. accipitur hæc facultas cõcupiscibilis, prout vincitur & regitur a facultate irascibili, & rationali, vnde homo secundum iustitiam viuit. Animalis, seu sentiẽs appetitus, residet in cerebro, tanquã in fonte; & influit pręcipue in pudenda, & in os ventriculi. Vnde apparet vim appetentem diuersam esse a facultate tactrice: quãuis vtraque facultas a cerebro, per neruos sexti paris in os ventriculi influat: per eundẽ enim neruum influit & motus & sensus; quare & tactus & animalis appetentia. Sicuti enim eadem lingua particeps est gustus & tactus: ita idem ventriculi os, eadẽ tẽperie, & proportione est donatum, vt per eosdem neruos, vtramque vim admittat. Ex his facile patere potest modus, quo fit fames & sitis.

Appetitus quotuplex.

Iam vero explicandum est, quomodo fames dicatur appetitus calidi & sicci; sitis frigidi & humidi. Per siccum igitur intelligere oportet solidum; per humidũm liquidum: vnde secundum Hippoc. facilius est impleri potu quam cibo; hoc est, liquido, quã solido. Hic duplex appetitus, solidi scil. & liquidi, ideo est necessarius, quia solido, id est, cibo, seu alimento, solidæ corporis partes nutriuntur, liquido autem solidum alimẽtum defertur. Vnde, si exacte loqui volumus, fames erit appetitus alimẽti; sitis erit appetitus vehiculi alimenti. Quo autẽ intelligatur, cur fames sit appetitus calidi, & sitis frigidi: supponendum est ex c. 6. l. de rigore, ad calidum innatum attinere substantiã, qualitatem, & motum, tum ad centrum, tum ad circunferentiã. Penes hæc igitur calidum innatum læditur: secundum substãtiam quidem, si deficiat alimẽtũ; secundum qualitatem, id est, caliditatẽ, si aliquod frigidũ occurrit, vt extinguatur, instar flammæ, quæ ab aqua extinguitur; secundum motum ad centrum, si grauatur a copia; secundum motum ad circumferentiam, si ab immodico calore dissoluatur, sicut exigua flãma a maiori dissipatur. Notãdum obiter, vitium in motu esse causam noxę caloris natiui secundum substãtiã: nã dum calor a copia grauatur, substantia euadit impura; dum a calore attollitur, & extra mouetur, substãtia minuitur. Quare cum expediat per famẽ & sitim, non modo corpus nutrire, verum etiã calidum natiuum custodire; per calidum seruatur motus caloris, ne plus iusto cõcentretur; per frigidum autem custoditur calor, ne plus quam decet extra feratur: vnde calidum ad famem attinet, frigidum ad sitim. Nam in fame locum habet alimentum siccum, id est, solidum, in quod, dum agit calidum, ita concentratur, vt suffocari posset, nisi ope calidi extra ad circumferentiam eius motus seruaretur. At in siti locum habet humidum, id est, liquidum, nempe cibi vehiculum; quia calor innatus extra, & ad circumferentiam mouetur, idque eo magis, quo cibus est calidior, & ambiens aer calidior. Vt ergo hic caloris ad extra motus cõpescatur, opus est frigido: vnde post cibos calidiores, & tempore æstiuo, potus etiam frigidior desideratur. Sitis ergo est appetitus frigidi, & humidi: licet enim sitientes plerumque magis appetant vinum, quam aquam: vtrumque tamen cibi est vehiculum, & actu frigidum offertur: vini autem desiderium potius accidit ratione gustus, & volu-

Quomodo fames sit appetitus calidi & sicci: sitis, frigidi & humidi. Arist. tex. 28. li. 2. de an.

plaus;

ptatis, vnde Aristoteles dicit: commen. 28. libro secundo. de Anima, saporem esse cibi & potus condimentum.

Generatio famis naturalis.

Porro vt intelligatur, quomodo fiat fames secundum naturam; sciendum est e cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. in fame quinque esse motus: primus, est inanitio totius corporis; secundus, est appetentia membrorum naturalis alimenti & potionis: tertius est ventris suctio; quartus, est sensus suctionis, quintus, pertinet ad appetentiam animalem. Tres priores motus sunt naturales, seu spectant ad functionem naturalem; reliqui duo ad animalem: vnde a Galeno fames & sitis recensentur modo inter naturæ functiones, vt cap. 4. libr. de diff. sympt. modo inter animales actiones, vt cap. 7. libro 1. de sympt. 1 caus. Totius corporis inanitio fit, quoniam corpus assiduo consumitur: vnde & necessaria est instau- 2 ratio seu refectio. Concupiscentia naturalis fit, concurrente facultate concupiscibili insita, vt partes inanitæ repleantur: cibo enim restituitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit; potione autem quicquid humiditatis effluxit; c. 2. lib. 1. de tuen. san. Vē- 3 tris suctus attinet ad ventriculi venas, quæ inanitæ concurrunt attractrice vi, vnde attrahunt ab ore ventriculi, vi cuius attractionis os ventriculi supinum, afficitur motu, qui motus intenditur a melancholia, quæ ventriculum contrahit & mouet, capite quarto, libro quinto, vsu part. Vbi tamen notandum, si cum motu coniungatur frigiditas, fieri famem; si caliditas, oriri sitim, quia appetitus non est rei præsentis, sed absentis: hinc melancholia agens in ventriculum, quia frigida est, causat famē; contra, bilis calida, in causa est sitis: vnde in ventriculo suctionis producitur motus, & obiectum commune, quod coniunctum habet proprium obiectum, nimirum in fame frigidum, in siti calidū. 4 Sensus suctionis & receptio obiecti fit ab attractione venarum ventriculi, & causa agente in os ventriculi sui, vel caliditate, vel frigiditate. Hæc receptio fit in ore ventriculi, quatenus ventriculi os est organum tactus, beneficio neruorum, quos a cerebro suscipit: insigniter autem os ventriculi afficitur, tum ob neruorum mollitiem, & magnitudinem, tum ob vim concupiscibilem a iecore impertitam. Quare os ventriculi, quatenus organum tactus est, afficitur a proprio obiecto, nim. a calido in siti, a frigido in fame: afficitur item a communi obiecto, nim. a motu. Appetentia animalis fit in ore ventriculi, quatenus hanc suscipit a cerebro per neruos; vnde Auicennas dicit, Ventriculum suscipere neruos a cerebro, vt acquirat sensum, per quē percipiat famem; hoc est acquirat appetitum sensitiuum, cuius vi animal ad cibum & potum se conuertat. Cæterum, vis appetens non insita est ventriculo, sed influxa a cerebro, dū impellitur & excitatur ab obiectis sensuum externorum; primū quidem ac principaliter a tactu, secundario ab obiectis aliorum sensuum, vnde Arist. lib. 2. de Anima dicit, tactum esse sensum alimenti, cæteros autē sensus per accidens concurrere: nam secundum Philosophum, alimur e calido, frigido, humido, & sicco, quę sunt obiecta tactus; reliqui vero sensus per accidens concurrunt: nihil etiam ad alimentum conducit color, sonus, odor; & si odorata nutriunt, hoc fit, quatenus sunt calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, non autem vt odorata. Sic & sapor cōcurrit vt condimentum, non vt alimentum. Adhęc vis animalis in cerebro residens, etiam principaliter excitatur ab obiecto tactus, ex accidenti ab obiecto reliquorum sensuum: quoniam tactus obiectū primum afficit os ventriculi, prout est organum tactus, obiecta autem reliquorum sensuū non agunt in os ventriculi, sed in propria organa, & propterea mediantibus, vel oculis, vel auribus, vel naribus, vel lingua: vnde ita afficitur cerebrum, vt animalis appetentia excitetur, & excitata influat in os ventriculi, & tandem desideriū replendi emergat. Ex his igitur colligi potest, ingerendorum appetentiam secundum naturam fieri; primo dum membra inaniuntur; secundo, dum inanita, attrahunt a venis ventris; tertio, dum venæ inanitæ attrahendo ventriculi os agitant; quarto, dum ventriculi os afficitur, vt affectionem cerebro impertiatur; quinto, dum in os ventriculi influit animalis concupiscentia, necessario impulsa ab obiecto tactus oris ventriculi, ex accidenti autem ab obiecto reliquorum sensuum: Vnde obiectum tactus est essentialis causa famis & sitis; obiecta reliquorum sensuum, sunt causa vt melius fiat & fames, & sitis, verbi gratia, siquis post inediam famelicat, & vel optima inspiciat cibaria, vel de his sermo fiat, vel olfaciat, vel gustet, augebitur cibi cupiditas, quia facultas sentiens vna impellitur ab obiecto & tactus, & aliorum sensuum.

Fames naturalis quid sit.

Hinc fames naturalis ita definiri potest, quod sit appetitus secundum naturam oris ventriculi, procedens ab eius motu, dependente a penuria alimenti, gratia instaurationis animalis. Forma, in hac finitione, est appetitus secundum naturam, ad differentiam famis morbosæ. Subiectum est os ventriculi supernum. Causa efficiens est motus, quo afficitur os ventriculi ob penuriam alimenti, ad differentiam sitis in qua se adest non alimenti penuria, sed vehiculi alimēnti. Finalis causa est animalis refectio & instauratio.

Famis morbosæ generatio.

Quare fames morbosa generatur, dum corpori occurrit aliquid præter naturam, vt cuius facultates aliquæ, appetitioni cibi destinatæ, ita suo munere frustrantur, vt functio appetentiæ animalis oris ventriculi vsque adeo lædatur, vt præter naturam euadat. Proinde fames morbosa est concupiscētia animalis præter naturam oris ventriculi, dependens a frustratione concupiscibilis cibo destinatæ.

Definitio.

Forma.

Forma est concupiscentia animalis præter naturā; ad differentiā concupiscibilis naturalis: (vnde colligitur famem esse symptoma ad actiones attinēs.) Est autem præter naturam, ad differentiam concupiscibilis secundum naturam; & proinde ad differentiam famis secundum naturam. Hæc igitur cōcupiscentia animalis, pertinet ad causam formalem: nam quamuis in fame læsio esse possit secundum concupiscentiam naturalem, ea tamen habet rationem causæ efficientis, non formalis. Subiectum Galenus proponit ca. 1. lt. 8. κ τοπ. vbi famem recenset inter symptomata oris ventriculi.

Subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens in finitione proponitur, his verbis: dependens a frustratione concupiscibilis, cibo destinatæ. Dicimus cibo destinatæ ad differentiam sitis morbosæ; quæ pendet a frustratione concupiscibilis potui dicatæ. Hic explicanda causa, ob quā concupiscentia animalis frustratur: frustratur autē, vel Propria ratione, vel ex Accidēti. Propria ratione, dum vitiū est in quinto motu: ex accidenti, dū læsio est in reliquis quatuor motibus, nēpe in sensu suctionis, in suctu, in vacuatorū appetentia naturali, & totius corporis inanitione. De horum motuum vitiis dicemus. 5 Animalis igitur appetentia frustrari potest, quatenus pertinet vel ad Cerebrū (antequam se, in os ventriculi influxerit.) vel ad Os ventriculi, prout ab hoc suscipitur. Si primo modo sumitur, vt ad cerebrum attinet, functio huius facultatis cōcupiscibilis læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, vel Cerebri, vel Neruorum secati partis. Ob morbos cerebri, veluti ī apoplexia, epilepsia, caro, & aliis cerebri morbis, vi quorum prohibet fluxus

Appetitus animalis vitia.

Vitia cōcupiscentię animalis, residentis in cerebro.

facultatis concupiscibilis a cerebro in os vêtriculi. Læditur autem facultas ob morbos neruorũ sexti paris; quando huiusmodi nerui afficiuntur potissimum densitate; cuius causa esse solet tũ quælibet materia Densans, tum Refrigerans. Sed de malis cerebri, & neruorum alibi. Cæterum hæc vitia ita se habent, vt dum Integra est angustia, fames auferatur: si Non integra, fames minuatur. Quod si concupiscibilis actio lædatur ob errorem externum; hic error est, vel Vitiosa cerebri proportio, vel Obiectum improportionatum. Vitiosa proportio viget in his, qui etiam famescunt; dum tamen intuentur murem, vel dum de mure fit sermo; quamuis famescant, ilico tamen fames prorsus abolerur: vnde huiusmodi homines, & nausea, & quandoque vomitu afficiuntur. Obiectum improportionatum principaliter attinet ad sensum Internum, vel Externum. Ad internum; veluti dum immoderata animi accidentia occurrunt: idem enim his euenit, quod iis, qui fortibus imaginationibus detinentur, qui ob oculos posita non cernunt, nec aspiciunt, vt phreniticis quãdoque accidit: si enim magis potest obiectum morbificum, quam obiectum impellens facultatem cõcupiscibilem ad cibum; necessario fames, vel minuitur, vel aufertur: contra, si obiectum sit potens ad impellendum concupiscentiam; fames intenditur, vnde patiens, vt phreniticus violentia quadam cibum petit. Si obiectum improportionatum spectet ad sensum externum; attinet vel ad Visum, vel ad Auditum, vel ad Olfactum, vel ad Gustum; (de tactu dicemus in suctionis sensu; attinet enim ad os ventriculi) Visua obiectum concurrit ad destruendum appetitum; dum vim interiorem auertit ad excitandum animalem appetentiam: verbi gratia si in mensa aliquis videat manum humanam coctam, vel euomentem aliquem, licet famescat, ilico tamen destruitur appetitus. Quoad auditum; fames aufertur, si quis comedens audiat loquentem de rebus tetris, & iniucundis. Olfactus aufert famem, si deuorentur fœtida; si etiam oneratur aliquis cibus, qui obtineat odorem proportioni organi olfactus aduersarium, veluti accidit, dum aliquis caseum comedit, & eius odorem percipiens, vel eum non admittit, vel reuomit. Quoad gustum; destruitur appetitus, dum iniucunda assumuntur: & hæc, vel simpliciter sunt ingrata, vel vni certo indiuiduo sunt iniucunda, aliis autem grata: & tunc vitium pendet a vitiosa proportione linguæ illius indiuidui; veluti si aliquis casei saporem prorsus respuat. Hęc igitur sunt vitia animalis concupiscentiæ, vt attinet ad cerebrum. Si vitia concupiscibilis animalis perpẽdantur, vt spectat ad os ventriculi, id est quatenus facultas a cerebro ori ventriculi est impertita: tũc huius facultatis functio læditur, vel Lęsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, dum os vẽtriculi afficitur, vel Intemperie, vel Mala compositione, vel Soluta vnitate: de quibus morbis iam supra egimus. Si lędatur ob errorem externum; hic error positus est in proportione culpata oris ventriculi; veluti dum homines inscij caseum in ferculis assumunt; vnde fit, vt quamuis nec odorem, nec saporem casei percipiant, nausea tamen fiat, ac destruatur appetitus. Notandum autem hoc loco, proportionem oris ventriculi a naturali deflectere, & recedere; quoniam vel Deficit, vel Excedit. Si deficiat; sunt homines qui vix appetũt: si excedat; sunt homines, qui nimis appetunt, vt, dum comedunt ac bibunt, magis edere ac bibere cupiãt. Verum cum appetentiam animalem adiuuet naturalis concupiscentia prodiens ab hepate: in ratione erroris externi concurrit cum Auicenna debilitas hepatis. Hæc sunt vitia concupiscentiæ naturalis.

Appetitus animalis, vitia, vt spectat ad orificium vẽtriculi.

Sequuntur vitia attinentia ad sensum suctionis; qui motus spectat ad facultatem tactricem. Hæc igitur facultas (cum instar concupiscibilis animalis a cerebro ori ventriculi communicetur) frustrari potest, vt attinet, vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi. Quatenus ad Cerebrum attinet; lædi potest ob morbos cerebri, & neruorum sexti paris; vt modo diximus, de concupiscentia animali. Si occurrat error externus; occurrit dum in ore ventriculi suctio recipitur, non autem ratione iudicij, quia hoc fit in cerebro, non in ore ventriculi. Itaque error externus esse potest cerebri proportio, vel quia vis sentiens, & iudicans tangibilis distrahitur ab obiectis aliorum sensuum, quatenus hæc obiecta sunt efficaciora, sicut diximus de concupiscentia animali. At differentia est inter concupiscentiam animalem, & tactum: quoniam ratione concupiscentiæ animalis, obiecta agunt indifferenter in vim sentientem; ratione autem tactus obiecta determinate agunt in facultatem iudicãtem obiecta tangibilia, veluti dum a viuo verme os ventriculi pungitur: nam in ore ventriculi fit affectio, vt cuius ita afficitur cerebrum, vt facultas sentiens distrahatur a iudicio suctionis, quæ suctio fit ab alia causa agente in os ventriculi, & huius ordinis sunt vapores vermium defunctorum, materiæ veneficæ, & putridæ; nam vi harum causarum magis afficitur os ventriculi, vt est organum tactus, quam a suctione. Si suctionis sensus attineat ad os ventriculi, qua recipit obiecta tangibilia; receptio hæc læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos oris ventriculi, qui iam propositi sunt, vt quorum fit fames morbosa; nam licet fiat suctio, ea tamen non sentitur, vt decet; vnde, si prorsus non sentiatur suctio, aufertur actio; si vix sentiatur, id est cum difficultate, imminuitur, si plus sentiatur, corrumpitur. Declaro. Et primo si perpendatur intemperies; Galenus com. aphot. 20. sectio. 2. & comm. 11. sect. 5. libro 3. epid. dicit: si intemperies summa fuerit, sensus suctionis non fit: nam vt inquit Auicennas, virtus perit, quoniam organum ob summam intemperiẽ prorsus ineptum redditur. Hæc summa intemperies, est Frigida, vel Calida. Si frigida; fit fames vaccina seu magna, quæ est affectus frigidus, coniunctus cum siccitate, c. 7. l. 3. de sympt. caus. At si alia e parte sit summa caliditas, etiam cum siccitate coniuncta; non fit sitis, quoniam suctio non recipitur. Si autem intemperies non sit summa, a qualibet intemperie, excepta humida, suctionis receptio intẽditur, & augetur. Cæterum discrimen est inter tactum, & animalem appetentiam: nam animalis appetentia, quacunque dominante intemperie indifferenter se habet ad cibum, & potum; tactus non indifferenter. Ratio huius discriminis est, quia appetentia animalis ab alia facultate naturali impellitur, nempe a sensu interiori; tactus minime, cum ab obiecto recepto, vt offertur sensorio iudicanti, sensus interior potius impellatur, non impellat; hincque in fine procedat obiecti tangibilis receptio, in cerebro iudicium, & mox sequatur impulsio, prodiens a facultate sentiente, in concupiscibilem animalem: vnde concupiscibilis animalis impulsa descendit in os ventriculi; & fit fames. Itaque cum tactus ad differentiam concupiscibilis non indifferenter se habeat ad cibum, & potum; fit, vt si ventriculi os, tãquam organũ suctionis sensus, afficiatur intemperie frigida, intẽdatur fames, & minuatur sitis: si afficiatur intemperie calida, minuatur fames, intendatur sitis: si afficiatur

11 Sensus suctionis vitia.

1. Ratione cerebri.

2. Ratione oris ventriculi.

tur intemperie sicca, augeatur & fames, & sitis: si humida, fames minuatur, sed magis sitis. Ratio est, nam cum appetitus cibi & potus fiat, quoniam afficitur os ventriculi suctione; suctio autem similis est solutioni vnitatis; & solutio vnitatis fiat a calido, frigido, sicco, non ab humido: fit vt ab humido non excitetur appetitus, sed potius minuatur; licet magis minuatur sitis, quam fames: nam præter id, quod non fit suctio ab humido, adest præsentia humiditatis; sitis autem fit ob humidi penuriã. Quo autem ad caliditatem, frigiditatem, siccitatẽq; quamuis a qualibet fiat suctio: tamen, cum fames sit appetitus calidi, sitis autem frigidi: ob id, dum caliditas mouet tactum, per hunc sensus interior impellit appetentiam animalem in frigidum: dum enim viget caliditas, adest penuria frigidi, vnde minuitur cupiditas calidi, & augetur oriturq; frigidi appetitus, hincq; fames minuitur, & sitis augetur. Contra autem accidit, si frigiditas agat in tactum: fames enim intenditur, & sitis minuitur. Quoad causam siccantem, vel est intemperies sicca Coniuncta cum actiuis, vel est Sola. Si coniuncta, quoniam iuuat & intendit suctionem, ideo auget sitim, si caliditati iungatur; & famem, si frigiditati comm. 19. sect. 4. aphorism. & cap. 30. libro primo simp. Si autem sola sit siccitas, in penuria alimẽti augetur fames; in penuria vehiculi alimenti, augetur sitis. Hęc de intemperie. Quoad malum cõpositionem, concurrit, quatenus angustat neruos oris ventriculi: quo fit, vt os ventriculi non afficiatur a suctione: ob angustiam enim tractrix facultas influens a cerebro, non suscipitur in ore ventriculi. Quoad solutam vnitatem; est in causa defectę appetentiæ, propterea quod os ventriculi magis afficitur a morbo in soluta vnitate, quam a suctione: vnde, licet vtrumque obiectum offeratur sensorio tactus, tamen iudicium dirigitur potius ad obiectum, quod promouetur vt solutæ vnitatis, quam suctionis, quia obiectum efficacius, & potentius, sensum iudicãtem ad se allicit, vt reliquorum obiectorum iudicium non exerceat. Quoad errorem externum hic attinet, tum ad Proportionem oris ventriculi, tum ad Causas, quæ ventriculi sensum vel exquisitum, vel obtusum reddunt. Si exquisitus reddatur, intenditur appetitus: si contra, minuitur. Quoad proportionem, hæc spectat ad os ventriculi, quatenus est organum tactus, & idcirco pro varia proportione vario modo afficitur: & hinc in aliquo indiuiduo suctio remissa magis afficit os vẽtriculi, quam in alio indiuiduo suctio intensa, cuiusmodi viget in his, qui famem vel sitim nequaquã perferre possunt. Quo vero ad reliquas causas, præsertim sunt venefica, & vehemẽter refrigerantes, vi quarum licet fiat suctio, non tamen sentitur. Vnde non est mirandum, si opiata appetitum destruant: si etiam Galenus dixerit com. aph. 21. sect. 2. ab aere frigidiore primum tactum excitari, mox extingui, hincq; os ventriculi a suctione non affici.

III. Suctionis vitia. Si autem perpendamus suctionis vitia, ita se habent: aut enim non fit suctio, vnde appetitus aufertur, aut debiliter fit suctio, vnde appetitus minuitur, vel suctio iusto fit intẽsior, vnde appetitus deprauatur. Et ob id, cum suctio sit motus oris ventriculi, dependens a causa agitante os ventriculi: læditur hæc suctio, dum causa viget, vel in ore ventriculi, vel Infra: vnde primum afficiuntur venæ ventriculi, mox afficitur os ventriculi. Quo igitur

Læsa suctio ratione causę in ventriculi orificio. ad causam immediate agentem in os vẽtriculi, huius perpendẽda & Species, & Vitium. Quoad speciem, cum Galeno capit. 7. libr. 1. de sympt. caus. & cap. 9. libro 6. de tuend. san. com aphoris. 21. sect. 2. & comm. 1. lib. 4. de ratione vict. causa est Interna, vel Externa. Interna, Vapor, & Minera. Si minera, potest esse Sanies, prodiens vel ex vlcere, vel ex abscessu, potest etiam esse Humor. Externa causa, potest esse medicamẽtum; venenum, aer, cibus, potus, comm. 34. lib. 2. de victus ratione, & comm. 1. lib. 4. de rat. vict. & comm. aphor. 19. sect. 4. & ca. 27. libro 3. alim. Vitium attinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam, vt est succus vitiosus, qui est in causa picæ. At potissimum locum habet vitium in quanto, & in quali: nam vitium secundum vbi, commune est, & quanto & quali: nisi enim causa moueatur in os ventriculi, & ibi quiescat; copia vel qualitate non aget; cum per contactum actio fiat. Cæterum, cum causa lædat vel Copia, vel Qualitate, quoad Copiam, huius causa suctio aufertur, vel saltem minuitur, dum vel excedit, vel deficit: nam si excedat, siue causa sit interna, siue externa; tum copia replet os vẽtriculi, & impedit, quo minus corrugari & agitari possit, quamuis a venis vẽtriculi fiat attractio, vnde pituita copiosa, residens in ore ventriculi, impediens suctionem, est causa inappetentiæ. Et pariter, quoad causas externas, vt ait Galenus capite vigesimoseptimo, libro tertio, de alimen. pingues & lenti cibi, celeriter implent, vt appetitus euertatur. Quoad vitium in qualitate, concurrit materia, quatenus agit Caliditate, Frigiditate, Siccitate, Humiditate. At est discrimen, nam materia concurrens humiditate, est in causa vt minuatur suctio, quæ autem concurrit reliquis qualitatibus, causa est suctionis intensioris; nam suctus affinis est solutioni vnitatis, quæ a qualibet causa fieri potest, excepta humiditate. Quare, vi materiæ humidioris, minuitur desiderium cibi, & potus; vi autem reliquarum, qualitatum, intenditur appetitus; circa cibum quidem, si materia est frigida; circa potum, si calida, si sicca; nam dum frigiditas suctionem parit, ita afficitur os ventriculi, vt obiectum offeratur sensui interiori, qui sensus, cum agnoscat præsentiam esse frigidi, facultatem appetentem impellit ad appetitum illius, cuius est penuria. Idem de reliquis causis, in os ventriculi agentibus, statuendum. Sed notandum, cum intenditur fames vel sitis; desideriũ esse vel boni, vel mali, tum cibi, tum potus. Desiderium est boni, quando quis appetit bonas carnes, bonum uinum: mali desiderium est, si appetat carbones, aquam turbulentam, urinam. Huius discriminis causa colligitur e Galeno in arte med. capite de signis uentriculi; dum dicit, intemperantias morbosas a naturalibus differre: nam intemperantiæ naturales, similia appetunt; morbosæ contraria. Vnde uentriculus secundum naturam calidus, in penuria cibi appetit cibum calidum: frigidus autem natura uentriculus, appetit frigidum. Contra uentriculus præter naturam calidus, appetit cibum frigidum. Hæc differentia unde pendet: dum enim uentriculus secundum naturam est constitutus, eget conseruantibus, quæ similia sunt, unde dum fit suctio, ita afficitur sensus interior, ut concupiscentiam animalem impellat in penuria cibi, ad desiderium cibi; & in penuria cibi, in uentriculo secundum naturam calido, impellat ad desiderium cibi calidi; propterea quod sensui interiori offertur suctio cum sensu caliditatis naturalis conseruandæ; unde concupiscentia animalis, impellitur ad desiderium similis. Si uentriculus sit præter naturam calidus sensui interiori offertur suctio, cum sensu caliditatis morbosæ, non conseruandæ, sed destruendæ: unde concupiscentia animalis impellitur ad desiderium nõ similis, sed contrarij, nim. frigidi, ut morbus calidus dissipetur ac uincatur, & præsertim quia

Vnde desiderium boni, maliue cibi & potus.

concupiscentia animalis, influxa in os ventriculi, fouetur a concupiscentia naturali, a secmore prodeunte, quippe quæ semper appetit, quod conseruat, ac veluti fugit, quod est inimicum, ideo cum in vẽtriculo, calido morbo affecto, caliditas sit inimica, & contraria, propterea fit appetitus contrarij. Sed explicandum etiã est, cur in vẽtriculo male affecto appetitus sit intensius ad contrariũ, quod modo bonum est, vt quando quis appetit capones; modo malum, ut quando carbones appetit. Dicendum, discrimen prodire a causa morbosa, quæ suctionis auctor est; quæ causa, vel minoris, vel maioris est actiuitatis. Minoris est actiuitatis; quoties cunque minus recedit a naturali statu, nec pertinaciter adhæret ori ventriculi. Maioris est actiuitatis; dum causa magis recedit a naturali statu, & hinc est a toto genere præter naturam, & præterea magis impetitur ori ventriculi: impetitur autem non secundum fibras, nam fieret singultus; sed secundum portiones membranosas, quemadmodum euenire solet prægnantibus; præsertim ad secundũ, vel tertium mensem; nam prægnantes hoc tẽpore scatent succis vitiosis secundum ventriculum. Verum & in viris similes succi redũdare possunt, præsertim in scabiosis, in elephanticis. Itaque succi, qui sunt præter naturam, sunt in causa appetitus contrarij; quatenus sunt exiguæ actiuitatis, sunt in causa appetitus quidem cõtrarij, sed boni: Si succi sint præter naturam, sunt in causa appetitus præter naturam, & quatenus sunt insignis actiuitatis, sunt in causa appetitus contrarij, non boni, idest non alimentalis, sed medicinalis, ratio est, quia parum a succus potius a medicamento, quam ab alimento corrigitur v. gra. calx est efficacior ad absumendum materiam impactam, quam panis bis coctus: vrina etiam magis strenue absumit succũ vitiosum, quam aqua: nam alimentum magis a corpore patitur, quam agat; medicamentũ magis agit, quam patiatur. Succus igitur prauus est causa cupiditatis succi praui, & proinde sibi similis. Vnde Galenus cap. 7. li. 1. de sym caus. ait, vitiosum succum excitare appetentiam, naturalis affectus similitudine; quemadmodum enim naturalis affectus efficit appetitum similis; hoc est, & naturalis, & boni; ita succus vitiosus excitat appetitum similis, hoc est vitiosi, praui, nim. efficacis actiuitatis: quãuis discrimen sit: nam quod desideratur ob affectũ secundum naturam, naturale est, & conseruat affectum naturalem: quod autem desideratur causa succi vitiosi, est quidem simile, nam est vitiosum, & prauum, non est autem alimentale, sed destruit succum vitiosum, quia omne morbosum refertur in sui destructionem. Alia ex parte læditur suctio, ratione causæ, quæ viget infra os ventriculi, vt poter in venis ventriculi, & fundo ventriculi. Cũ ergo suctio secundum naturam fiat, dum ventriculi venæ naturaliter trahunt ab ore ventriculi: sequitur, suctionem leges naturæ egredi, dum venę, vel non attrahunt, vnde fit inappetentia; vel imminute attrahunt, vnde fit imminuta appetẽtia; vel plus iusto attrahunt, vnde oritur fames canina. Cæterum, dum venæ repletæ sunt, vis attractrix; & naturalis concupiscentia cessat a suo munere; dum sunt inanitæ, attrahunt, & naturaliter appetunt, ideo dicendũ de causis tum Replentibus, quæ causæ sunt inappetentiæ; tum Vacuantibus, quæ causæ sunt famis, & faciunt, vt lædatur attractio, & concupiscibilis naturalis venarum, quæ ab ore vẽtriculi attrahunt. Quoad causas replentes; e capite 7. lib. 1. de symptomat. caus. attractio venarum læditur, vel ob Morbum venarum, uel ob Errorem externum. Venarum morbi sunt tumores, obstructiones a materia replente prodeuntes; sed principem locum obtinet caliditas, quippe quæ succos fundendo implet, cum hi fusi, locum maiorem occupent. Error externus esse potest materia replens ventriculum, potissimum secundum fundum; & præsertim esse solet succus crudus collectus, cuius classis etiam sunt succi excrementitij, qui interdum propter famem in ventriculum confluũt; dum enim diu fames urget, ventriculus succos vitiosos allicit, qui replentes, attractionem impediunt, ita vt fames tunc in inappetentiam degeneret. Inanientes causæ sunt venarum frigiditas, quæ exprimendo vacuat: item calor corporis robustus absumens, vnde qui plurimum habent calidi, plurimum absumunt, attrahunt, & denique valenter appetunt. Inanitionis etiam causa est, retentricis imbecillitas, siue simpliciter, siue respectu ad expultricem, quemadmodum contingit in immoderatis euacuationibus. Huius ordinis est etiam vermis alimentum consumens.

Vitia inanitionis tot. corporis.

IIII. Tandem, si respicimus ad totius corporis inanitionem; dum hæc imminuitur, fit Inappetentia; dũ augetur, fit fames. Immodica euacuatio, & absolute talis est, & in respectu ad assumpta alimenta, & fit, tum per sensibilem vacuationem, tum per cibi parcitatem. Imminuta autem inanitio fit, dũ quod effluit, modicum est, hoc autem est, vel simpliciter modicum, sicuti in corpore densioris cutis; vel est modicum respectu illius quod ingeritur, quod experiuntur homines in delitijs vitam agentes, qui die noctuque potant, & otiantur.

Differẽtiæ.

Quoad Differẽtias a forma: Concupiscentia animalis redditur præter naturam, quatenus vel Non fit, vel Male fit. Si non fit, adest naturæ fames, vel Non adest: si adest, fit fames vaccina, seu magna, in qua, licet inter initia vigeat appetentia animalis, illico tamen aufertur, & adest fames naturæ, videlicet insignis indigentia alimenti. Si autem non adest fames naturæ; fit fames, quæ dicitur Inappetentia, seu cibi fastidium, id est, ἀνορεξία. Si animalis concupiscentia male fiat; tunc vel Imminuitur, & fit Fames imminuta; vel Corrumpitur, & tunc intensum est desiderium, vel simpliciter cibi, & fit fames canina; vel praui cibi, & dicitur κίττα pica, seu malacia. A subiecto non sumuntur differentiæ, cum malum solum ad os vẽtriculi pertineat. Ratione causæ efficientis; cum malum pendeat a frustratione concupiscibilis cibo destinatæ; dicendum, frustrari vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Harum causarum subdiuisio patet e supra dictis.

Signa.

Cognitio famis morbosæ in genere, patebit ab ægro: sicuti etiam differentiæ a forma: dicit enim æger, vel nihil se appetere, vel vix appetere, vel plus quam deceat. Quoad differentias ratione causæ efficientis; cum malum fiat, quoniam frustratur concupiscibilis animalis, vel propria ratione, vel ex accidenti hoc cognoscitur, e præsentia; & absentia signorum læsionis, vel propria ratione, vel ex accidenti: de quibus signis seorsim dicendum. Itaque si frustretur propria ratione; cum causa morbifica attineat, vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi: si spectet ad Cerebrum; si læsio fiat ob morbos cerebri; signa erunt morborum, de quibus in proprijs capitibus. Si lædatur ob errorem externum: si error externus sit cerebri proprius, cognoscetis inde, quod lædetur appetitus, quamprimum obiectum, vel visu vsurpatur, vel de eo fiat sermo, verbi gratia, de mure. Si error sit obiectum improportionatum; si attineat ad sensum in errorem; deprehendetis ex immoderatis animi accidentibus, e delirio. Si error attineat ad sensus externos; cognoscetis ex obiectis sensuum externorum, verb. grat. si illico post intuitum manus

Signa diff. a cau. effic.

humanæ

humanæ decoctæ, concidat appetitus, facile est cognoscere, mali causam esse obiectum visus; & sic de reliquis. Si autem frustratio cócupiscibilis pertineat ad os ventriculi: si læsio fiat propter morbos oris vétriculi; signa erút morborum, de quibus supra. Si lædatur ob errorem externú: si error sit mala vétriculi proportio: cognoscetis, si malum oboriatur post aliquod assumptum, initio ægro: ad hæc cognoscetis e defectu, vel excessu ferme perpetuo appetentiæ, citra causam euidentem. Mali autem causam esse iecinoris debilitatem, cognoscetis e signis indicátibus vitia hepatis, de quibus suo loco.

2 Si frustretur concupiscibilis ex accidenti: & primú si vitium sit in sensu suctionis; si vitium attineat, vel ad cerebrum, vel ad neruos; signa petéda e proprijs capp. Si vero mali causa sit error externus: si error fuerit vitiosa proportio; indicabitur, si præter noxas vel ventriculi, vel aliarum partium, homo plus iusto vel appetat, vel a cibo abhorreat: id enim fit, quoniam in cerebro est proportio, vi cuius facultas sentiens, vel est pigra, vel nimis vigilans ad excitandum animalem appetétiam. Obiectum autem distrahens facultatem, cognoscetur; quoniam occurrit obiectum, quod est efficacius suctione; veluti si pungatur ventriculus. Si autem vitium attineat ad os vétriculi, si causa sint morbi; signa erút morborum oris ventriculi, de quibus diximus. Si error externus sit proportio, cognoscetur ex eo, quod non plus iusto famem vel ferre, vel non ferre possunt. Si error sint venena, vel opiata; horum signa aderunt.

3 Si deinde mali causa sit vitium in suctione non in sensu suctionis, si vigeat in ore ventriculi: oportet cognoscere speciem & vitium huius causæ. Si causa sit interna, cognoscetis, quia nulla externa causa est prægressa. Vtrum autem interna causa sit vapor, vel minera; & quæ minera cognoscetis e signis, traditis in malis ventriculi. Externæ causæ cognoscuntur e patiente & assidentibus. Quoad causam vitij, omisso vitio in quanto, & vbi, quoniam in his tantum est differentia secundú magis & minus, vnde discrimé cognoscitur ex intensione & remissione symptomatum, si vitium sit in substantia, indicabitur e desiderio praui cibi, vt carbonis. Si vitium sit in qualitate, caliditas cognoscetur e diminuta appetentia, frigiditas e fame aucta, siccitas similiter e fame aucta, & præsertim si annexa sit frigiditas, nam si cum siccitate cóiungatur caliditas, indicabitur e siti aucta: humiditas ex imminuta appetentia cognoscetur. Si autem frustretur concupiscibilis vitio appetétiæ naturalis venarum ventriculi: si malum pendeat a causa replente, si hæc causa replens sit morbus, hoc est, intemperies calida, tumor, obstructio: cognitio patet e traditis signis morborum ventriculi. Si autem causa sit error externus, cú sit materia replens ventriculum; si materia sit paulatim collecta; cognoscetur e fame, quæ sensim imminuta est. Si autem hoc factum sit vi prolixioris famis præcedentis, vt non paulatim sit collecta materia, sed violétia quadam attracta: cognoscetis e fame prægressa, e ieiunio. Si causæ sint manientes; si fuerit frigiditas; patebit e signis indicantibus frigiditatem ventriculi secundum fundum, de quibus dictum est. Si calor robustus consumat; cognoscetur e temperatura calida principalium viscerum, e carnoso habitu, ex ætate florétia. Si causa maniens sit imbecillitas retentricis: cognoscetis e fluxu ventris. Si vermis sit absumens; signa erunt vermium, de quibus infra.

4 Tandem si appetentiæ vitium sit positum in manitione totius corporis: excedens manitio indicabitur ex inedia, exercitio intenso, & similibus: deficiens manitio contra indicabitur e cutis densitate, & cum Auicenna ex otio.

A forma nihil ex vsu indicatur. Causa subiecti, oportet seruare calidum insitum oris ventriculi; & oportet fouere proportionem. Ratione efficientis, cum efficiens sit, vel morbus, vel error externus: Si morbus; quid indicent morbi, tum ventriculi, tum aliarum partium, petédum e proprijs locis. Si causa sit error externus; si causa interna; si ad ventriculum attineat, quid indicet, dictum fuit: si autem ad alias partes, suis etiam locis dicetur. Si causa sit externa, hæc non indicat. 15

Indicationes.

Fames morbosa in genere est vitium non despiciendum, quoniam aduersatur instaurationi animalis, vnde est vehementia essentiæ, & attinet ad os ventriculi, quare vehementia dignitatis. Verum discrimen est pro vi differentiarum. Vnde ratione formæ, cum fames vel auferatur, vel minuatur, vel corrumpatur: si penitus tollatur, periculosius est vitium, si auferatur fames: ideoque Hipp. apho. 6. sect. 7. ait, inappetentiam esse malum, & præsertim in morbis diuturnis: nam patitur homo secundum totum corpus, secundum ventriculum, secúdum caput: secundum totum quidem, quoniá non nutritur, secundum ventriculum & caput, quoniam facultas sentiés suo munere destituitur, desinit, & ad interitum properat: quo fit, vt dum inappetentia protrahitur, consequatur vehementia facultatis; siquidem cum Hippoc. aphor. 59. sect. 7. fames corpora siccat; & siccare est deducere ad mortem. Sed notandum, cum fames sit quadruplex; Inappetentia, Fames canina, Pica; & Fames vaccina. Si fuerit inappetentia, si patiens copioso alimento non egeat, periculo vacat, veluti in principijs morborum materialium. At si patiens alimento egeat, veluti in morbis diuturnis, in pueris, in euacuationibus immoderatis, tunc malum non est exigui periculi, nam virtus concidit, vnde adest vehementia facultatis, quod potissimum euenit, dum prorsus aboletur appetentia: nam admodum recedit a naturali statu, & multo magis, quam imminuta appetentia. Si fuerit fames canina, si fuerit cum desiderio boni cibi, inter initia vinci potest, at dum producitur, periculo non vacat, & cum Auicenna, degenerat in famé vaccinam: quo enim fames canina diutius durat, eo fit vehementior, & quandoque coniungitur vehementia facultatis, hincque oriuntur syncope, & homines moriuntur: nam in fame canina cibus ingeritur supra cibum incoctum, cibus etiam euomitur, vnde corpus non alitur; & vis ventriculi hebescit, ideoque fit fames naturæ. In pica, cum sit desiderium praui cibi, vitium est curabile, quoniam pendet a succo vitioso, qui vacuari potest; & ob id Galenus capite septimo libro primo de sympt. caus. ait, prægnantes hoc malo sollicitari quandiu succi in ventriculo vigent. Sed notádum; malum esse minus, quo desiderium fuerit cibi minus praui, quia tunc malum producitur a materia minus recedente a naturali statu, & propterea est vehementia essentiæ non admodum ingens. Vaccina fames est admodum periculosa: nam cito annectitur vehementia facultatis, quia cum Aetio animi deliquia oboriuntur. Cæterum, si prognosticum capiatur a vi causarum efficientium; pro vehementia causarum augetur, & minuitur periculum. Quæ autem sit vis causæ, hoc est, & morborum, & erroris externi, patet ex ijs quæ dicta sunt in malis ventriculi. Hoc loco quædam notanda, circa intemperiem, & circa proportionem. Circa intemperié statuit Auicennas; cum inappetentiæ causa efficiens esse possit caliditas, & frigiditas, vitium esse deterius, si producatur a frigiditate, nam a caliditate appetitus minus inéduur, a frigiditate magis, & propterea si accidat, vt vi frigiditatis destruatur appeti-

Prognostica.

tus, hoc fit ob insignem frigiditatem. Quare cum inappetentiæ causa esse possit tum frigiditas, cum caliditas: cum frigiditas magis recedat a naturali statu, & hinc fit vehementior secundum essentiã; ob id frigiditas est causa deterioris inappetentiæ. Circa proportionem scire oportet, quemadmodũ proportio est natiua, introducta a principijs generationis, & immutabilis: at fieri potest, vt facultas a proportione contracta, quandoque a secundo actu, id est, ab operatione deficiat; sicuti etiam magnes deficere solet ab attractione ferri, secundo actu, e contactu adamantis, ita colligere etiã licet, famem morbosam, a proportione prodeuntẽ, corrigi posse, non destructa proportione: nam stante vita, necessario permanet proportio; at proportio ita potest affici, vt cum non conseruetur facultas, facultatis actio, & hinc actus secundus pereat.

Curatio. H'α'ορεξία. De materijs breuiter dicemus. Quid enim postulent morbi ventriculi, cerebri, & neruorum; dictum est suis locis. Seorsim autem circa quãlibet famem digrediemur. Quo igitur ad inappetentiam attinet: cum Aetio, Paullo, Alexandro, & Auicenna, cum malum fiat potissimum, quoniam ventriculus, vel repletur, vel intẽperatus redditur: quantum attinet ad repletionem ventriculi; probantur

Ad repletionem ventriculi. vomitoria, si æger ad vomitum sit procliuis: sin minus, probantur vacuantia per aluum. Vnde pro vomitorio[aquam copiosam vtpote ad lib. j s. & tepidam, frequenter exhibebimus.] Alexãder improbat[mulsam,] vt quæ intemperiem latentem corporis insinuet, quod proposuit Alexander, quoniã vomitionis vtitur causa bilis, & idcirco mulsa improbatur, quia potest calefacere, & in bilioso corpore in bilem mutari. Id quod intelligendum de mulsa meraciore, quæ multam mellis copiam recipit. Paullus enim probat mulsam, scilicet dilutissimam, cum copiosissima aqua. Sed quia vomitoria nocent ijs qui difficulter euomunt: (ventriculus enim vellicatur, distenditur, & hinc appetitus magis subuertitur) ob id studendum, vt quantum fieri potest, vomitus facile fiat: ad quod consequendum cibis humectantibus, & potionibus occurrendum; sic namque recrementa humorosa supernatant, hincque facile educuntur per vomitũ. Et ob id etiam Paullus[aquæ tepidam exhibet, vel ptisanæ cremorem, vel iusculum lutea.] At si prorsus difficulter vomat patiẽs, probatur potius[aloe, quam scammonium: hoc enim stomacho est offendiculo, & propterea, vel non exhibendum, vel in parua copia, & malis cotoneis castigatum; vnde exhiberi potest Diacydonites, confectum cum exiguo scammonio, seu diacrydio.] Quod si Paullus, cum reliquis, admittit scammonium, nobis etiam licebit vti[rhabarbaro.] Causa vero cur Græci scãmonio, sint vsi, & cur nos rhabarbarum admittamus, est quoniam expedit quam celerrime bilem vacuare: etenim expedit appetitum reuocare. Verum cum medicamenta faciunt per aluum euacuent, cum Paullo copiosa, & temperata alimenta prius exhibenda: quare per duos, vel tres dies exhibere licet[ouorum vitellos, in aure conquassatos: licet etiam exhibere cremorem ptisanæ, & similia.] Verum, si humores vacuandi sint crassi, & viscidi: exhibere poterimus[specierum hieræ ʒ j. cu melle rosato solutio.] at vt humores cedant, cum Aetio probatur[oxymeli, item cibi parati cum aqua salsa, & proinde sal, cappares, oliuæ, & multa attenuantia, & incidentia.] Optimum in hoc malo est

Ad intemperiem ventriculi. Calida. medicamentum, si exhibeatur [mellis ros. solut. ℥ v. cum oxym. simpl. ℥ ij.] Si autem ventriculus sit intemperatus; si intemperies calida; Auicen. probat[frigidæ potum,] sed ea quantitate, qua calidũ innatum non extinguatur: vnde exhibere licet a lib. j. s. ad lib. ij. & potius repetere. Alexander probat[quæ cum aceto parantur. Quare exhibere licet poscam, id est, aquam cum aceto, lactucã, endiuiam, aceto conditas, vt refrigeretur ventriculus. Paullus exhibet panem posca imbutum, & opsonium e lacte, & aceto paratum; potest etiam cõfici cibus e portulaca cum aceto] (per opsoniũ intelligimus cibum ab alijs separatum, veluti est salsa, quæ conficitur e petroselino, ea amygdalis, & alijs id genus.) Auicen. etiam extrinsecus probat medicamentum confectum[ex oleo rosaceo, carne cydoniorum, rosis, cum exiguo mastiches: verbi gratia recip. carnis cydon. decoctæ sub cineribus ℥ j. ol. ros. omphac. ℥ j s. puluer. rosar. ʒ j s. mastiches ℈ j. Misce, & fiat emplastrum. Mastiche miscetur ad corrigenda medicamenta frigida, & vt seruetur calidum innatum. [Si autem intemperies fuerit

Frigida. frigida; Auicen. proponit[decoctum piperis, cinamom. diatrion piper. diacalaminth. mithridatiũ.] Alexander probat[theriacam, decoctum rutæ, anisorum; probat allia, ius columbæ, & vuarum passarum:] vuæ enim passæ stomacho sunt gratæ, contemperant succos malignos, & crudos cõcoquũt, & nutriunt. Alexander cum Paullo probat[vinũ vetus, & conditum, id est, calidis alteratum;] de quibus in sermone de frigido ventriculo. Extra autem probat, medicamentum, confectũ[ex oleo de spica, de absinth. mastichino, additis mastiche, xyloaloe, gallia moschata, maci, & alijs ab Auicẽ. propositis.] Verum admonet Paullus, si forte contingat, vt sit patiens qui simulet inappetentiã, quoniam desiderat sibi concedi inutilia; tunc oportet patientes grauiter reprehẽdere, vt viles cibos admittant. Si non obediant, & hinc cõtabescant; expedit cibum parum deteriorẽ exhibere. Cibaria autẽ cum Paullo ita paranda sunt in hoc malo, vt facile deuorent, quę non multa egent masticatione, in iucunditatẽ afferunt, & appetentiam excitant.

H'κυνορεξία ἡ κυνώδης ὄρεξις. Ad frigidã dyscrasiã, materiã acidam, & sensum suctionis. Fames canina sequitur. Hæc si fiat citra manducationem; cum suctio in hac intenditur, vt vel frigidæ intemperiei, vel materiæ acidæ: e dictis patet, quæ medicamenta conueniant. Id solum cũ Aetio notandum, probari cibaria, quæ & sensum suctionis obtundunt, seu compescunt; & materiam morbificam attenuant, ac incidunt, vt facile possit euacuari. Ad sensum suctionis obtundendũ, Gal. com. aph. 21. sect. 2. probat lenta, & pinguia; nã hæc replent os ventriculi, vt a suctione non ita afficiatur. Aetius probat iniucunda; & quæ in magna copia accepta parce nutriunt. Hinc conueniunt[pultes, placentę cum melle copioso, aut oleo plurimo, aut adipe anserino gallinaceo, suillo, item tyrotarica, cepe, bella. Præterea lac, vel solum, vel oũ melle, oryza cum lacte: & amygdalæ, nuces pineæ.] Abstinendum ab acidis, & astringentibus: nam hæc suctionem intendunt. Quoad incidentia, & attenuantia, probantur cibi conditi[allio, porro vel pino, satureia, origano, &c.] (vnde non est mirũ cibum ita varia sint vsurpanda, quod panem sæpe nõ restituunt, ut saniat.) [Probatur et vinum alteratũ calamintha, saluia, guaiaco, sassafras, &c. Vinum aũt sit tenue fuluum, odoratum, nõ valde vetustum;] & dabitur tum ieiuno, tum post sumptum cibum, in magna copia, id est, fm Aetium, quantum homo bibere potest; qm hoc vinum ventriculum calefacit, humores acidos destruit: ideoque solũ vinum quandoque sufficit, ad perfectam curationẽ; quam in sententiam Hippocr. aph. 21. sect. 2. ait, famem vini potione solui: nempe famem, in qua sit fames canina (teste Gal. in comm.) facta, vel ab intemperie frigida, vel ab humore acido: & gloriatur Gal. se multos, indesinenter famescentes, sanasse vino abundanter exhibito. Quod si fiat fames canina

Ad inanitionem. caninæ vi inanitionis; medicamenta, & cibi probantur, quæ a dictis plurimum distant. Aloe tunc infensissima est, vt etiam incidentia, & tenuantia. Probantur autem densantia cutim; vt medicamentum cōfectum [ex oleo omphacino, cum myrto, aut rosis, ad lentum ignem decoctis.] Licet etiam, vrgente necessitate, immiscere [alumen scissile, prius in aceto tritum; pro singulis scilicet olei omphacini vncijs, misceri poterunt singuli scrupuli aluminis.] Cibos Aetius Probat stabiles, id est, qui ægre corrumpantur, [vt cochleæ sunt, & omne genus ostreorum. Probat etiam carnem suum ætate florentium, & potissimū probat ventres, & vulvas suum: & in summa probat cibos tardæ coctionis, & tardæ distributionis: vnde, & oua indurata, aut in sartagine frixa, imo panem non fermentatum. Vinum, in fame canina ex inanitione, potius lædit, teste Galeno: quare exhibenda aqua, vel vinum astringens.] Notandū cum Aetio, circa quātum agendum, in cibis crassefacientibus, & medicamentis astringentibus, quæ extra applicantur; vt, quantum accessio imminuitur, tantum etiam minui debere cibos crassos, & medicamenta astringētia; ne aliud grauius suboriatur malum, dum crudis crassisque succis corpus repletur.

Μελαξία, ἢ κίττα, Vacuātia. Quoad Picam: in hac oportet succum in ore vētriculi impactum discutere; & in cauitate existentem euacuare, & ventriculū roborare ne suscipiat. Quoad vacuantia igitur: nisi vomitus sit admodū difficilis, probatur [ius pulli tepidum, cum syrupo acetoso simplici, vel etiam cum oxymelite: & vsu postulante, ad siccū raphani ascendere licet,] præsertim si vtero non gerat: hæc enim mitius tractāda, ne fiat abortus. Et ob id Aeti⁹ exhibet [aquam tepidam,] præcipue si fœmina vētriculum habeat repletum humore acri, acido aut salso. Si patiens maxima difficultate vomat; pbant [species hieræ, mel rof. sol. cū oxymelite:] si vtero gerat, hieræ species non conueniunt, quia menses prouocant. Si lutum appetat patiens; secundum Auicen. exhibeatur [aqua, cum vomitorijs, ad lib. j. ß. & in ea dissoluatur lutum mundum ad ℥ j. Quoad discutientia

Discutientia. succos impactos in ore ventriculi; probatur [diatriōpiper. diacalaminthes, & potissimum licet cōficere pilulas e quinque granis ammios, macis, sassafras, & zingiberis, fiant pil. num. vij. cum oxymelite scillit.] hoc medicamentum summa vehementia discutit succos. [Probatur etiam oxymel scillitic.

Roborātia. ticum.] Quoad roborantia os ventriculi; Aetius probat [succum mali punici dulcis, cum mentha sicca, sed aspersa cremore portulacæ; vel inspersa decocto polygoni: quæ habent vim astringendi. Probantur, & alia astringentia; vt est confectio e santalis, & diacydonites cum saccharo.] Extrinsecus probatur cataplasma, confectum] e rosis, gallis immaturis, malicorio, myrto, coroneis, quæ baseos erunt loco: addenda quæ tenuis sint substantiæ, pro vehiculo: item quæ corrigant frigida; ne caladum insitum lædatur: pro correctione frigidorum, addatur mastiche, & absinthium: pro vehiculo, misceatur feniculum, cyminum, aromata: basis autem in maiori erit quantitate, verbi gratia recip. rosarum, gallarum immaturarum, malicorij, myrtillorum an. ℥ j. carnis cydon. decoctæ sub cineribus ℥ ß. mastiches, absinth. an. ʒ ß. fenic. cymini, cinamom. an. gra. v. Misc. & fiat cataplasma.]

Diæta. Cibus proportione respondebit. Victus mediocris erit, nisi sit pgnans: tunc enim suasu Aetij, cibum oportet exhiberi in minori copia, si scilicet prægnans sit, in qua multus sanguis collectus sit. Si patiens cibos respuat; occurrendum varijs, & iucundis opsonijs. Si terram patiens appetat; prodest exhibere [amylum recēs] (secūdum Aetium) vice terræ. A dulcibus opsonijs abstinēdum, quia ventriculi os laxant. Et, si patiēs delectetur dulcibus, miscenda astringentia: vnde opsonium fieri posset [a saccharo, cum succo cydoniorum.] Ad minuēdum sensum suctionis in pica, probantur [pedes, rostra, ventriculi porcorum.] Verum ante cibum, dum institutum est succos discutere, Aetius exhibet [oliuas sale conditas, vel v. vel vij. amygdalas amaras.] Dum propositum est ventriculum firmū reddere, exhiberi potest, [vel polenta vel panis, cum succo cydoniorum, aut punicorum madefactus. Post cibum Aetius probat passulas.] Et, si periculū est vomitus, [probat poma granata, pira.] Pro potu probat [vinum fuluum, odoratum, antiquum, & pro robore ventriculi subastringens.]

Βού λιμος. Vaccina fames, vel Exquisita est, vel Notha, seu spuria. Exquisita est, quæ fit a frigiditate agente in os ventriculi; vnde primo intenditur animalis appetentia, mox aufertur, & relinquitur fames naturæ. Notha fit (secundum Alexandrum) ab immodico calore agente in os ventriculi: vnde calidum innatū ita dissoluitur, vt nisi æger cibum assumat, animo deficiat. In malo igitur vtroque adest alimēti penuria: ideoque alimentis occurrendum, in exquisita calefacientibus, in spuria refrigerantibus.

Medicamēta. Quoad medicamenta famis vaccinæ exquisitæ: probantur medicamēta proposita in intēperie frigidi ventriculi, verbi gratia, vt licet [diāthos, cōserua e betonica.] In fame autem vaccina spuria, probantur proposita in calidiori ventriculi intemperie, vt est, verbi gratia, [saccharū rosatum, conserua ex acido citri, &c.] At cum Alexandro notandum, [ab opio cauendum esse, licet intensus sit feruor. Vrgente tamen necessitate, probātur magnæ antidoti, sed recentes. Item Philon. Roman. hæc enim opium recipiunt, sed plurimis calidis mistum. Expedit autem his miscere conseruas calefacientes, vt est diāthō. Proinde Alexander optū sincerum prohibet quod nonnulli cum frigida exhibebāt.] Quoad ea quæ admouētur in fame vaccina notha; probatur [emplastrum e carne cydoniorum, additis oleo rosacum rosis, & exiguo mastiches.]

Diæta. Quoad diætam: primum in vaccina fame exquisita, probatur aer alteratus, [ambra, moscho, cinamom. anisio, maci, &c. licet etiam odorari carnem assatam;] ita enim aer aptus redditur, ad reficiēdos spiritus. Probatur [odor vini aromatici cum aceto.] Præterea in penuria materierum, cum Galeno l. de med. facile parabil. capi. 15. licet etiam ad olfaciendum porrigere [acetum, fructus odoratos, & terram aceto madefactam.] Cibi sint euchymi, & eupepti. [Vinum probatur vinosum.] Si fames vaccina sit notha; probatur aer frigidus: quare odoramēta fiant [ex aqua rosacea, rosis, aceto, pomis, violis, caphura, &c.] Cibos Alexander probat qui ægre coquuntur, [vt oryzam,] & alia superius dicta. Alterādi cibi sunt in hac fame notha, [endiuia, lactuca, portulaca. Vinum erit paucisetum, & subastringens.]

CAPVT VIII.

De Siti morbosa.

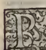

Nomen. Et hanc intelligimus sitim corruptā, hoc est, intēsiorem redditam, siue sit immoderatæ potionis, siue potionis prauæ. Excludimus sitim ablatam, & imminutam: harum enim doctrina patet e traditis de fame morbosa. Proinde corrupta

Generatio. sitis generatur, cum corpori aliquid præter naturā occurrit,

occurrit, vt cuius os ventriculi afficitur, vt hæc affectio impertiatur sensui interiori, & hinc impellatur animalis appetentia, vt ea lege intuat in os vẽtriculi, vt desiderium potus præter naturam intendatur. Sitis ergo corrupta, est concupiscentia animalis deprauata oris ventriculi, dependens a frustratione concupiscibilis potui destinatæ. Forma huius vitij est concupiscentia animalis (de qua supra) deprauata: ad differentiam, & sitis secundũ naturam, & præter naturam, sed ablatæ, & imminutæ. Subiectum est os ventriculi.

Definitio

Forma.

Subiectum

Causa efficiens.

Ratione efficientis, diximus, quod dependeat a frustratione cõcupiscibilis potui destinatæ: ad differentiam famis. Iam ergo proponendæ sunt causæ ob quas hæc facultas frustratur. Galenus capit. 13. lib. 1. simpl. ait, sitim fieri, partim humoris inopia, partim caloris copia. Dum enim vehiculi est inopia, insurgit appetitus huius humiditatis, huius liquidi. Præterea dum adest calor immoderatus, est priuatio frigidi; vnde plus iusto calidum motum extra mouetur: quare excitatur appetitus frigidi, vt retũdatur caloris motus ad extra, & prohibeatur dissolutio. Cum igitur humoris inopia fiat appetitus humidi, caloris inopia, appetitus frigidi; nihil aliud fit, quam sitis. Immediata quidem sitis causa vnica, est cum vnius affectus nõ possit habere duplicem causam; sed mediata, est multiplex, quæ tamen ad quos principes fontes reducitur; nimirum ad duple vitium humiditatis roridæ oris ventriculi: quorum vnum attinet ad quantitatem imminutam, dũ humiditas deficit; alterũ ad qualitatem, dum humiditas non deficit, sed efferuescit. Porro indagandæ sunt causæ, ob quas rorida humiditas, & deficit, & efferuescit. Deficit, cum Auic. Alex. & reliquis, propter causam Internam, vel Externam. Interna causa est morb⁹ siccus oris ventriculi, & humor siccans, & renum diabetica affectio com. aph. 19. sect. 4. Externa causa nõ necessario occurrens, est veluti medicamentum soluens, nimium purgans; medicamentum ẽ astringens, & exprimens humiditatem, item venena exsiccantia. Causa externa necessario occurrens, est veluti cibus stipticus, consumens humiditatem: item defectus potionis, com. aph. 27. sect. 5. itẽ immoderata inanitio, vigiliæ, timores, mœrores, dũ excedunt. Efferuescit rorida humiditas, ob causã Internam, vel Externam. Interna, est causa calefaciens; quæ vel simplex est Qualitas, vel Humor calidus capit. 30. lib. 1. simpl. Simplex caliditas detinens os ventriculi, vel est causa Præcipua, vel Sine qua non. Causa præcipua, seu principalis, est intemperies ventriculi calidior, quæ suborta sit citra vitium caliditatis alterius partis. com. aph. 19. sect. 4. Caliditas autem sine qua non est caliditas affligens os ventriculi, sed impertita ori ventriculi vel a Toto, vel a Parte. com. 1. lib. 4. de ratione victus. Si caliditas sit in toto, vel in febre arden. 1, sitim omnino parit e necessitate. Si fuerit caliditas in parte; sitis non oboritur, nisi pars primo affecta proxima sit ventriculo, aptaque sit ad producendum sitim: primum locum cum Galeno, tenet os ventriculi; secundum, ventriculi corpus; tertium œsophagus, quartum pulmones; quinctum, ieiunum intestinum. Ratio est: nam os ventriculi est pars, sine cuius affectione non fit sitis: reliquæ partes sitim committunt, quatenus in cõsensum ducunt os ventriculi, h. e. vbi opperiuntur veluti caliditatem ori ventriculi. Dum Gal. pulmonẽ proponit, non excludit cor, quatenus cor est viscus in thorace contentum: vnde Auicen. statuit, sitim fieri a corde, & a pulmone, dum hæc viscera incalescunt. Præterea, cum sitis fiat a ieiuno intestino; sicut Auicẽ. ait, etiam fieri ab hepate. Quin etiam, cum Auicen. a cerebro, si insignẽ contraxerit feruorem, caliditas impertiri potest ori ventriculi; indeque sitis excitari. Auic. non fuit superfluus, nec Galen. diminutus: hic enim per modum exẽpli loquitur; ille e proposito. Hæc de simplici caliditate, quæ est in causa sitis. Quoad materiam: potest esse Vapor, vel Minera. Vapor est febrilis, itẽ salsus vapor, prodiẽs a materia aquosa in hydrope ascite; vnde Auic. ait, sitim fieri in hydrope, quoniam prohibetur transitus humiditatis, quę membra humectare debebat. dum ait, membra priuari humiditate, intelligit sitim naturę, non animę; ratione ventriculi, intelligit sitim animæ: nam materia aquosa, seu potulẽta, si detineatur, salsa euadit, & hinc mittit in os ventriculi vapores salsos, & calidos, vnde fit sitis. Quemadmodum etiam vermis mortuus, vapore calido potest sitim parere. Quoad humorem seu mineram, præsertim est materia biliosa, item salsa pituita. At humoris vitium quandoque est a toto genere præter naturã: veluti si quis appetit vrinam, capit. 7. lib. 1. de sym. caus. sed hic humor vergit ad calidum, ad differẽtiam humoris, qui picæ est causa. Cæterum, & vitium in substantia esse potest, dum humor putrescit. Sed perpetuo vitium situm est in caliditate, qua afficitur bilis amara, pituita dulcis, pituita potissimum salsa. Causa externa non necessario occurrens, est medicamentum calidum, vel acre, vel salsum. com. aphoris. 19. sect. 4. præterea, & medicamentum purgans, quia euacuat, & humiditatẽ absumit: (si enim concurrat vt calidũ, humiditatẽ accendit:) Huius ordinis est venenum calidũ. Efficax admodum causa sitis est viperarum punctio, quoniam emittitur virulentia, cuius forma est tãtæ actiuitatis, vt sui calore, ceu organo, vehementer accendat oris humiditatem, & vehementer siccet, ac absumat. Secundum Auicennam igitur, virum viperinum, ceu veneficum, sitim parit. Causa aũt externa necessario occurrẽs, est aer æstiuus, præsertim si eo tempore fiat iter. Concurrit etiam cibus vel copiosus vel calidus, vel crassus, vel lentus. Copiosus quidem cibus, causa est sitis; nã huius gratia laborat calor vẽtriculi, vnde efferuescit humiditas, præcipuæ quia cibus copiosus non facile descendit, vnde vicinus manens ori vẽtriculi suo vapore humiditatem accendit: Quo fit, hanc sitim somno sedari: quippe qui est in causa, vt calor vnitur, & non ita laboret. Somnus etiam prodest cum Galeno, com. aph. 27. sect. 5. quoniam est in causa, vt descendat id quod facit sitim. Calidus deinde cibus in causa est sitis, quoniam humiditatẽ accendit: vnde sesamũ, & erysimon, vt calida sunt; faciunt sitim cap. 30. lib. 1. alim. quemadmodum ãt cibi aromatibus conditi, & cum Auicen. pisces salsi. Cibus denique crassus, & lentus potest esse in causa sitis, instar cibi copiosi quoniam calor laborat, & in attenuatione, & in detersione. Præterea causa sitis est potio calida, vt vinum, aqua salsa. com. 35. lib. 2. de ratione vict. & cõ. 1. lib. 4. de rat. vict. & com. aph. 27. sect. 5. Auicennas addit somnum, tanquam causam sitis, si scilicet fiat super cibum calidum: nam in causa est, vt vapor calidus petat os ventriculi. Auicennas etiam addit motum vehementem, & linguæ, & totius corporis: & tandem iramtnam huius causa humiditas oris ventriculi accenditur.

Defectus humiditatis roridæ.

Efferuescẽtię humiditatis roridæ.

I.

II.

Differentiæ.

Quoad differentias, ratione formæ: concupiscibilis intensior, est vel simpliciter Potus, vel Potionis prauæ. A subiecto non sumuntur differentiæ. Ratione efficientis; tuctio est immodica, quoniam oris ventriculi humiditas, vel Deficit, vel Feruet. Atque vtcunque se habeat; defectus, & feruoris causa est, vel Interna, vel Externa.

Sitis

Signa. Sitis in genere ab ægro fit euidens: sicuti etiam differentiæ a forma. Ratione causæ efficientis; cũ oris ventriculi humiditas vel deficiat, vel accendatur, eam Auicenna deprehenderet, e signis præsentibus vel inopię humiditatis, vel excedentis caliditatis. Quoad causas inopiæ humiditatis, & proindequoad causas siccantes: si causa siccans sit intemperies ventriculi; signa patent e proprio loco. Et similiter si in causa fuerit humor siccans. Si causa sit, morbus renum; sunt signa diabeticę affectionis. Si causa sit accendens humiditatem oris ventriculi; vtrum sit vel caliditas, vel humor calidus; cognoscetur e traditis de intemperie ventriculi calida, vel sine materia, uel cum materia. Vtrũ autem caliditas sit vel principalis, vel sine qua nõ, deprehenderis e signis, vel indicantibus, vel non indicantibus vitium extra ventriculum: verbi gratia, e febre cognosceris, caliditatem esse sine quã non, & a toto prodire. Si in iecinore fuerit inflammatio; pariter cognosceris ex hac inflammatione, caliditatem esse sine qua non, & prodire ab hepate. Et sic de reliquis. Num causa sit vapor, vel humor, cognosceris e traditis in sermone de intemperie ventriculi, vbi tradita sunt signa cuiuslibet, & vaporis, & humoris.

Indicationes. Secundum Galenum capit. 30. lib. 1. simpl. si sitis fiat ex humoris inopia; humectare oportet: si e caloris abundantia; si simplex sit caliditas, oritur indicatio refrigerandi; si humor, vacuandi.

Prognostica. Non autem est contemnẽdum hoc vitium: quia, vt, & fames, nocet refectioni corporis. Si autem perpendamus differentias: ratione formæ; sitis est magis periculosa, si fuerit desiderium prauæ potionis. Ratione causæ efficientis: si causa efficiens sit vehementior: malum non tantum periculosum est, sed interdum etiam lethale: & propterea Galenus cap. 7. lib. 1. de causis sym. ait, obijsse quosdam, qui pertinaciter sitim sustinere voluerunt: & nonnullos obijsse, qui malignam aquam immoderate biberant: præterea, qui viperam comederat, & qui vinum viperinum biberat: obijt etiam ex inopia, & feruore humiditatis, qui vinum vetus ad ebrietatem hauserat. Vbi notandum, sitim nõ fuisse mortis causam, sed fuisse occasionem, vt homo impatiens vinum biberet immodice, quod vinum deinde mortis fuit causa: sicut etiam contingit ei, qui ardenti correptus febre, immodice frigidam bibit. Sed ad rem: Causa admodum vehemẽs est in causa mortis: nam insigniter afficitur os ventriculi, vt emergat qualitas spiritalis ita infensa, vt cordis calor euertatur, & homo pereat.

Curatio. In hoc malo pro diuersitate causarum varijs vti oportet præsidiorum materijs: cap. 30. lib. 1. simp. Acetis vsus. Nã in siti a siccitate, omne [acetum] improbatur. In siti a caliditate, & siccitate, probatur [acetum, sed aqua mistum.] Tandem in siti, a pituita salsa, probatur acetum simplex. Acetum enim strenue refrigerat, & humectare nõ potest, expedite penetrat, incidit; quare in siti e siccitate improbatur, cum exsiccet; in siti e caliditate, & siccitate, probatur, sed aqua mistum; nam acetum refrigerat, aqua permista humectat: probatur denique acetum simplex in siti, cuius causa est salsa pituita, quoniã refrigerat salsam calidamque pituitam: prætereã pituitæ humiditatem siccat, crassitiẽ incidit. Vacuãtia. [Vacuantia] probantur in siti, quæ fit a materia. Proinde cum Alexandro, si patiens facile euomat; si peccet bilis, probatur [aqua hordeacea tepida, & simplex aqua tepida.] Auicennas dicit, aquam frigidam sitim augere, & tepidam minuere: quoniam vi aquæ frigidæ bilis, quæ est in causa sitis, magis detinetur, & virtute tepidæ euacuatur. Si pituita salsa sitis sit causa, probatur [aqua hordeacea, cum oxymelite.] Et si æger difficulter vomat, probantur varia per alui n (?) sententiæ de quibus alibi diximus. Quoad [alterantia:] probantur, quæ fauces possunt alterare: ea enim alteratio ori ventriculi impertitur. Quare cum Galeno, comm. aphoris. 54. sectio. quarta dicendum, febre ardenti correptos, moderate, si a tussi sicca leuiter irritentur; quoniam per tussim oris partes humectantur. Iure igitur Auicẽnas probat [frigidam,] admotam super linguam. Confert in ore detinere [nucleos prunorum, folia lactucæ, immersa in frigida: probantur caules lactucæ. Et cum Aetio probatur liquiritia. Vti etiam licet cremore pampinorum vitis, succo portulacæ, succo cucumeris: probantur etiam grana punicorum, arantij, probantur limones, frusta melonum quæ sunt prope corticem, anguriæ, cucumeres.] Possumus hoc medicamento vti: [recipe seminum cucumeris hortensis, melonum, amygdal. dulcium, diacodei. in forma solida, cum sacchato, ana ℥j. cum albumine ouorum. fiant pilulæ.] Et, si malum non cedat, hæc medicamenta non tantum in ore sunt detinẽda, sed etiam deuoranda.

Refrigerantia, & humectantia.

Cæterum, si euenlat, vt immoderatus sit vini appetitus, vt propterea homo ebrius euadat, bifariam possumus occurrere: primũ, remedijs, quorum beneficio homo a copioso vino abstinet: deinde medicamentis, quorum beneficio homo citra ebrietatem bibat, quantum libuerit. Quoad primum; potius alimentis quam medicamentis occurri potest: ideo in doctrina de diæta simul hæc persequemur. Auicennas igitur in siti prodeunte a pulmone probat aeris frigidi attractionem: quare vrgente feruore pulmonis; expedit prope os detinere vas frigida repletum. Cibus (nisi sitis prodeat a salsa pituita) probatur refrigerans, & humectans. Vnde Galenus capite quarto, libro tertio de temperam. probat [lactucam,] & capite nono, libro primo de alimen. & capite quinto, libro de ptisana, probat [ptisanam hordeaceam.] In summa probantur cibi propositi in calidiore; & sicciore ventriculo. Si autem sitis prodeat a salso humore, cum Alexandro ad detersionem probantur [cibi salsi, vt cappares, salsamenta, pisces saliti:] capite sexto, libro septimo. Quoad potum, si sitis procedat ex inopia alimenti, [vinum] exhibẽdum, quale sine noxa bibere consueuerunt. Si sitis prodeat e caliditate, [aqua] exhibenda. comm. aphoris. 27. sect. quinta. Si a bile fiat sitis, probatur [aqua.] Si e salsa pituita; [cum aqua oportet miscere acetum.]

Diæta, in siti tenenda.

Tandem si immodicum sit desiderium vini, & primum, vt patiens ab hoc appetitu vindicetur, probatur [vinum detentum in vase; in quo, patiente inscio; immissa sit vel anguilla, vel lacerta viua; vel testudo lacustris; vel semina caulium, Probatur etiam vinum medicatum, cum myrto, vel granatis.] Cæterum Auicẽnas circa vium potus probat, vt non bibatur aqua plurima subito, vnde Philosophus probl. 57. sectio. prima ad extinguendum sitim laudat potum exiguum; sed frequenter exhibitum. Probat quidem paruam dosin, nam licet posset esse indicans summæ actiuitatis, tamen virtus prohibet, quoniã aqua copiosa mortificat calidum insitum, secundum Auicennam, verum grauia sitis atque etiam virtutis, oportet frequenter exhibere. Et si contingat, vt indicans sit admodum vehemens, potio exhibenda est etiam tempore noctis, com. aph. 27. sect. 5: quod non faciendũ, si modica sit sitis, quoniã sitis non valde intẽta per somnum corrigitur. Si sitis fiat e caliditate, secundum Aetium, probantur vigiliæ, quoniam refrigerant, & propterea somnus (vt supra dixi) super cibum calidum, sitim excitat. At si fiat sitis a siccitate, cum

Vt vini oriatur fastidium.

Plura, de diæta

Aetio,

Aetio, & Auicenna probatur somnus. Et similiter si fiat ex humore: nam per somnum coquitur humor, & descendit. In siti e siccitate; quia labor siccat, improbantur tum corporis, tum animi motus, secundum Hippocratem text. 31. lib. de sal. diæt.

Ad auertendum ebrietatem.

Quod si patiens summe vinum appetat, ac facile inebrietur: occurrendum præsidijs, & assumptis, & applicitis. Quoad assumpta; antequam homo vinũ bibere incipiat, oportet [vt hauriat duo, vel tria cochlearia olei communis simplicis, extracti ex immaturis oliuis, & oportet addere sem. caulium ℈ j. oleum quidem supernatando prohibet ascensum vini vaporum; & quia factum est ex oliuis immaturis, propellit etiam vapores vini ad partes infernas, præsertim si misceatur puluis caulium;] summa enim est inimicitia inter caules, & vitem: nam si brassica prope vitem plantetur, discedere ab inuicem hæc duo videntur. Quoad ea quæ admouentur; roborandum est caput, & abluendum [e lixiuio, & aqua alterata cum brassicis.] Videatur Galenus cap. 1. lib. 2. κατὰ τ.

CAPVT IX.

De læsa chylificatione.

Nomen.

DVplex in vẽtriculo celebratur coctio, vna cibi, altera chyli: nam ope alteratricis cibus primum mutatur in chylum; mox chyli portio ope eiusdẽ alteratricis in substantiam conuertitur ventriculi. Nos in præsentia versabimur circa concoctionẽ, vt ad cibum refertur, cuius opus est chylus: mutationem autem cibi in chylum, vocamus chylificationem, capite 1. lib. 3. de symp. caus. Per chylum vero non oportet intelligere cremorem ptisanæ, substantiam albam, aut lac; sed cibum, mutatum in quandam substantiam, quæ conuenientẽ assequitur qualitatem, vt in iecinore in sanguinem conuerti possit. Quoniam ergo impossibile est, vt error, qui in prima actione committitur, corrigatur in secunda coctione: sequitur, quod per chyliũ non debemus intelligere substantiam simpliciter liquidam, & albam; sed eam, quæ obtinet conuenientem qualitatem, quam acquirit ab alteratrice ventriculi. Quod si enim e bruto sanguis extrahatur, sanguis est; sed non est sanguis, qui in humano iecore in sanguinem sit conuersus; ideo in sanguinem in humano iecinore debet conuerti. Dicemus ergo de læsa chylificatione, & quidem in genere, hoc est, quatenus Aufertur, Imminuitur, &

Generatio.

Corrumpitur. Malum hoc ita sumptum, hoc modo generatur: oportet ventriculo aliquid occurrere præter naturam, vt eius chylificatio (vel propria ratione, vel frustratione reliquarum facultatum, famulantium chylificationi) ita frustretur, vt mutatio cibi in chylum præter naturam efficiatur.

Definitio.

Vnde sic potest definiri: Læsa chylificatio est functio præter naturam ventriculi, dependens

Forma.

a frustratione chylificatricis. Forma, est functio præter naturam, quare quid genericum, quod prædicatur de chylificatione ablata, imminuta, & corrupta. Nam cum Galeno, capite quarto, libro de differen. sym. in coctione triplex est vitium nempe cruditas, concoquendi tarditas, & prauitas. Cruditas, seu ἀπεψία dicitur, si nulla omnino alteratio fiat, capite primo, libro tertio. de symptom. caus. Si autem cibus alteretur, non tamen sicut oportet, cruditas a Galeno adhuc vocatur, at non vt prius. Et propterea dum nulla fit alteratio, vocari potest cruditas simpliciter: dum fit aliqua alteratio, sed non vt fieri debet, fit cruditas secundum quid, quia in hac non priuatur, sed deprauatur. Cæterum, hæc alteratio deprauata duplex esse potest: nam vel alteratio tarde fit, & cibi nondum conuenientem mutationem susceperunt, & vocatur βραδυπεψία, seu tarda coctio, vel fit alteratio, vt cibus corrumpatur omnino, vnde cum Galeno naturalem gratiam cibus prorsus recipere nequit; & hæc proprium nomen non habet, sed licet nobis διαφθορὰν, id est, chylificationem corruptam nominare. Notandum igitur differentiam esse, inter imminutam, & corruptam coctionem: nam in diminuta, cibus naturalem gratiam suscipit, sed tempore longiori; in corrupta nequaquam cibus suscipit naturalem gratiam. Et propterea dum dicit Galenus, in tarda coctione cibum nondũ conuenientem mutationem suscipere; nil aliud vult, quam cibum, qui nondum conuenientem mutationem suscepit decenti tẽpore, tandem tarde mutationem decentem accepturum. At dum Aetius dicit, interdum contingere, (scilicet in bradypepsia) vt cibus nunquam propriam mutationem accipiat; intelligit secundum aliquam cibi partem; nam si cibus secundum omnes partes propriã trãsmutationem non susciperet; secundum nullam partem nutriret; ideoque in tarda coctione fieret atrophia, non gracilitas, quæ non penetrat vltra pinguedinem, & carnem, sicut macies: quod tamẽ citato Galeni loco aduersatur.

Subiectũ.

Subiectum est ventriculus; per quod distinguitur a frustratione læsa aliarum partium: intelligere autem oportet ventriculum præsertim secundum fundum. Vnde Auicennas dicit, nocumenta digestionis sequi nocumenta in inferiori stomacho.

Causa efficiens. Chylificæ facultatis frustratio.

Efficiens causa, his verbis describitur: dependẽs a frustratione chylificatricis: qua particula, distinguitur læsa chylificatio, a læsa ventriculi attractione, retentione, & expulsione, capite primo, libro tertio. de symptom. caus. Frustratur autem chylificatrix, vel propria ratione, vel ex Accidenti. Hoc vt intelligatur, supponendum e capite octauo, & vndecimo, libro tertio. de facult. natural. ventriculum, instar cuiuslibet partis, quatuor facultatibus esse donatum, nempe alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice: quæ facultates, præter communes fonctiones, quas gratia nutritionis obeunt, id etiam in gratiam totius corporis præstant. Vnde alteratrix cibum mutat in chylum: attractrix rectis fibris contractis, cibum attrahit: retentrix fibris obliquis cibum attractum vndique amplexatur, & donec in chylum mutetur, continet: expultrix denique fibris trãsuersis tum quodlibet excrementum, tum chyli portionem superuacaneam expellit.

Frustratio χυλώσεως propria ratione.

Chylificatio igitur propria ratione dicitur frustrari, dum deficit a suo munere, citra frustrationem reliquarum facultatum. Cum Galeno igitur, capite primo, libro tertio. de symptom. caus. chylificatrix propria ratione frustratur, vel quia Læditur, vel quia aliquis Error externus occurrit.

1. Ob morbos ventriculi.

Læditur facultas ob morbos ventriculi, Vnde, si morbi sint in intemperie, Labefactatur facultas: si in mala compositione, Impeditur. Et de his morbis suo loco diximus. Galenus ait, facultatem labefactari, ob intemperies quasdam actiuarum qualitatum: quasdam dicit; intelligens intemperiem ægritudinis, ad differentiam intemperantiarum sanitatis: proponit autem tantum actiuas qualitates, quia respicit ad intemperantias, vt sunt causa ablatæ actionis breui tempore, id est, vt sunt magnæ actiuitatis: quod fit a calido, & frigido, non ab humido, & sicco. Quod si ab humido auferatur actio, hoc fit per mediam hydropem, &

si per siccitatem auferatur actio, hoc fit interueniu
scurij, vel marasmi. Notādum per quamlibet val-
de intensam intemperiem auferri coctionem, seu
actionem: ita tamen, vt citius, & magis lædant qua
litates actiuæ, & inter actiuas cum Auicenna ma-
gis lædat intemperies frigida, quia magis nocet ca-
a. Ob errorem externum. lido insito. Hæc de causis, ob quas læditur chyli-
ficatrix propria ratione. Dubitatur autem num e-
tiam lædi possit ob errorem externum. Nam Ga-
lenus capite vltimo, libro primo, de loc. affec. ait,
naturæ actionem semper lædi affecto organo: si er
go semper afficitur organum: semper læditur actio
vi morbi, non autem propter errorem externum.
Responsio. Organi affectio non semper est mor-
bus, sed interdum est error externus, vi cuius affi-
citur organum, & quidem organum naturæ, ad
differentiam organi animæ, id est, facultatis ani-
malis. & recte quidem, nam animalis facultas in-
fluit, naturalis est insita: vnde error qui afficit or-
ganum naturæ, est etiam error ex vsu, id est, indi-
Error externus triplex. cans vtile. Sed ad rem. Si chylifica trix frustretur
propria ratione, ob errorem externū: Galenus ca-
pite primo, libro tertio, de sympt. caus. statuit er-
rorem externum triplicem esse, nempe attinētem
ad Ventris excrementum, ad Cibum, ad Tempus
somni. Ratio nostra hæc est. Error externus ratio-
nem habet causæ morbificæ: & hæc Interna est,
vel Externa. Si interna, est excrementum in ven-
triculo detentum. Si externa, hęc est Principalis,
vel Secundaria: principalis est cibus: secundaria,
est somnus exiguus. Cibus quidem est causa præ-
cipua, nam ad coctionem celebrandum duo potis-
simum concurrunt, nimirū agens & passum: agēs
est ventriculus, passum est cibus. Et propterea di-
cit Auicennas cibi coctionem lædi, quatenus vi-
tium est, vel in receptore cibi, id est, in ventriculo,
vel in cibo. Somnum autem exiguum esse erro-
rem in ratione causæ non principalis, inde facile
colligitur; quoniam, licet nullum sit vitium, vel
in ventriculo, vel in cibo; tamen si error commit-
tatur in somno, vt somnus iusto breuior sit, lædi-
tur actio. Quare Auicennas summa diligentia re-
spiciens ad causas non principales, inquit, coctio-
nem lædi, vt vitium est in rebus accidentibus, su-
peruenientibus post assumptum cibum, quemad-
modum est somnus exiguus. Quare Galenus per
vitium in tempore somni, insinuauit omnes cau-
sas externas, sed non principales: nam in eodem
capite proponit etiam vitæ rationem, in censu er-
roris externi, quia proponit equitationem, pisca-
tionem, ambulationem, nauigationem, Venerem,
balneum, &c. Itaque, cū error externus sit triplex,
nimirum excrementum, cibus, & ea quæ extrin-
secus superueniunt: quantum attinet ad excremē-
tum; potest esse Vapor, sed potissimum Humor
hicque humor esse potest Pituitosus, Biliosus, Me-
1. Excrementum in ventriculo. lancholicus. Excrementi autem vitium multi-
plex esse potest, nempe Putridum, vt quilibet hu-
mor: præterea Frigidum, vt Excrementum pitui-
tosum, & melancholicum: Calidum, vt bilis, pi-
tuita salsa, bilis atra exusta. Præterea vitium esse
potest in excremento, quatenus Moram trahit in
ventriculo, & quatenus Aliunde fluit: oportet au-
tem fluere, secundum Auicennam a capite, ab he
pate, splene, & alijs partibus: siquidem & gene-
ratur quandoque in ventriculo, quandoque ex-
tra. Cæterum, Galenus capite primo libro tertio,
de symptom. caus. ait, si excrementum sit calidum
chylificationem corrumpi, in qua corruptione ci-
bus mutatur in chylum nidorulentum: hoc au-
tem excrementum calidum & nidorulentum va-
rij potest esse nidoris; modo enim tanquam virus,

modo lutum, modo crudos pisces, modo indicibi-
lem putredinem olet. Si autem excrementum sit
frigidum, si cibis permisceatur; corruptio fit acida,
de qua locutus est Galenus capite quarto lib. quin
to, de vsu part. Quod si excrementum frigidum
non permisceatur cibo; tunc coctio imminuitur.
Auicennas ait, coctionem cibosque corrūpi, quia
cibi uel acquirunt qualitatem, nō proportiona am
ad aliquam qualitatem consuetam, vel putrescunt
cibi, uel aduruntur, vel acescunt. Quibus hoc
vult: Si excrementum toto genere sit præter na-
turam, quamuis non putridum, cibos affici quali-
tate insueta: si autem excrementum putrescat, ci-
bum putrescere: si excrementum sit calidum, cibos
aduri, & nidore affici: si frigidum sit excremen-
tum, cibos acescere. Hæc de excremento. Quo- 2. Cibus.
ad cibum, hic bifariam accipitur: primum, vt est ma
teria alimentalis: deinde, quatenus vsurpatur &
administratur. Si capiatur vt materia alimentalis;
perpendi potest, vel secundum vitium, vel secun-
dum causam efficientem. Vitium attinet ad sub-
stantiam, vel ad qualitatem. Si perpendatur se-
cundum causam: tunc vitium pendet vel a natu-
ra, vel ab arte. Denique si accipiatur cibus, vt v-
surpatur; vitium pertinet ad quantum agendum,
quomodo agendum, & quando agendum. Decla-
ro. Vitium ad substantiam spectat, dum cibi sunt,
vel putridi, vel sua forma aduersarij, qui coctionē 1.
corrumpunt, & secundum Auicennam a proprie-
tate appetentiam euertunt. In qualitate prima vi- 2
tium est, dum cibi sunt vel calidiores, vel frigidio-
res: in secunda qualitate, dū cibus est vel tenuior,
ac facile corruptibilis; vel crassior, & grauis, diu-
que manens in ventriculo; & si non coquatur, re-
manet vel crudus, vel imminore coctus. Si vitium 3
attineat ad causam efficientem, si causa sit natu-
ra, est cibus natura prauus, vt fungi. Si causa sit 4
ars, dirigitur ars vel ad vnum cibum, vel ad plures.
Si ad vnum cibum ars dirigatur, est veluti, frumen
tum boni succi, quod vitium contrahit ob malam
artem, si nimirum diu seruetur, vt ab auaris fieri so
let, vel si in loco humidiore seruetur, vt corrum-
patur. Ita si ouum boni succi, per coctionem du-
rus euadat. Artificium dirigitur ad plures cibos,
vt sunt cibi qui conficiuntur e pasta, & lacte, quē-
admodum sunt tortæ. Tandem, si capiatur cibus 5
ut usurpatur: quoad quantum agendum, si uitium
sit in excessu, cibus non uincitur, non coquitur,
unde crudus permanet: si in defectu, uel uti exu-
ritur, unde fit corruptio nidorulenta. Quoad mo- 6
dum cibus nocet, dum iusto uel calidior, uel fri-
gidior usurpatur. Quoad tempus seu quando a- 7
gendum, bifariam perpenditur: primum, ut cibus
exhibetur horis diuersis, interuallo scilicet quin-
que, uel sex, uel plurium, aut pauciorum hora-
rum; & si committatur error, uocatur a Galeno
intempestiuitas. Deinde perpenditur tempus, qua-
tenus cibus eadem hora offertur, dum in eodem
prandio, uel in eadem cœna plures exhibentur ci-
bi, unus prius, alter posterius: & si contingat er-
ror, a Galeno dicitur, incongruus ordo. In utro-
que oritur est, quando cibus exhibetur, præsen-
te aliquo quod prohibet, id est, quod uincit indi-
cantia alimentum. Si enim diuersis horis exhibea-
tur cibus, id quod prohibet, seu uincit, est mate-
ria existens uel in uentriculo, uel infra uentricu-
lum: in uentriculo, dum hic repletus est uel cibo,
uel excremento, Auicennas uocat, repletionem
in stomacho, dum cibus supra cibum incoctū in-
geritur, innuens repletionem a cibo: præterea, re-
manentiam alterius, diuersi scilicet a cibo, innuēs
repletionem uentriculi ab excremento, Materia
infra

infra ventriculum existens etiam prohibet, quo minus recte fiat coctio: ideoque vtile est; primum materiam exercitijs distribuere, mox cibum exhibere. Vnde Auicennas dixit, errorem externum consistere in tempore cibandi, si assumatur cibus post expulsionem cibi primi, idest, cibi in chylum conuersi, ante exercitium consuetum. Quoad cibos qui eadem hora exhibentur; id quod prohibet, est cibus prius assumptus. Cum enim cibus sit, vel tardæ, vel velocis digestionis; item, vel astringēs, vel aperiens: si prius assumatur cibus tardæ digestionis, sui præsentia prohibet cibum velocis digestionis; alias enim fieret supnatatio, & corruptio. Sic cibus stipticus prius sumptus, prohibet cibum aperientem: nisi (monente Auicenna) præmittatur cibus stipticus ad cohibendum aluum. Sequitur causa externa secundaria, seu superueniens ventriculo; vi cuius venter non concoquit, nec concoquere tentat. Hæc autem causa est primum aer, peccans vel substantia, vel immodico calore aut frigore, quibus omnibus coctio læditur. Huc facit potus copiosus, potus deficiens, somnus exiguus, vigiliæ: nam cibus eget somno gratia concoctionis. Addit etiam Auicennas importunum, & vehementem motum tum corporis, tum animi. Læditur etiam coctio, si illico post cibum quis Venere vtatur, balneo, equitatione, cursu, &c. Sic chylificatrix propria ratione læditur.

3. Extrinsecus superueniens.

Sequuntur causæ, ob quas chylificatrix ex accidenti læditur seu potius frustratur: quæ distinguntur ad Attractionem, Retentionem, & Expulsionem. Attractio, cum Galeno cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. læditur; quoniam vel Aufertur, & dicitur paralysis ventriculi: vel Imminuitur, dum vix, & lōgo tempore fit attractio, & dicitur stupor: vel Corrumpitur, dum fit cum malo ventriculi motu, nēpe cum palpitatione, vel singultu, vel concussione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus supra diximus: præsertim autem ob intemperiem frigidam, humidā, quamuis a qualibet morbosa intemperie lædatur. Porro, vt intelligatur, quid statuendum sit de qualibet intemperie, facultatem lædente; sciendum (cum Galeno capite tertio, libro tertio de sympt. caus. & cum Auicenna prima, primi, capite proprio de virtutibus naturalibus) caliditatem omnibus facultatibus esse communem: humiditatem autem iuuare concoctionem, præsertim secūdum nutritionem, & potissimum secūdum incrementum: siccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione seu alteratione, intensior requiritur caliditas, quam humiditas; ne tamen ita sit intensa, vt colliquet: hinc fit ventriculum iuuari a caliditate vicinarum partium, vt omenti, &c. Remissiori caliditate opus est in attractione: adhuc remissiori, in expulsione: maxime remissa, in retentione. Hinc fit, retentricem, & expultricem a frigiditate, sed per accidens, iuuari. Siccitas a concoctione excluditur: magis viget in retētrice; minus in attractrice; adhuc minus in expultrice, & ratio est, quoniam attractrix siccum requirit quatenus apponit; præsertim autem attractrix quæ operatur hoc fibris: nā quæ fibris euidentibus operatur, non apponit, & proinde ita sicco non eget. Sic retentrix etiam astringendo siccum postulat. Quod si inuicem conferamus caliditatem cum siccitate: in retentrice, magis adiuuat siccitas, quā caliditas: cōtra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam siccitate, quoniam ad motum confert caliditas, ad quietem siccitas: in retētrice autem tempus motus est breue, tempus quietis longum; contra in attractrice, tempus motus lōgum, quietis breue: in expultrice nulla quies est, sed tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam densitas ad exprimendum accommodata, siccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præsertim a calido natiuo, & proinde a calido cum humido: reliquas autem facultates adiuuari a calido naturali adscititio. Ideoque cum in pueritia vigeat calor natiuus; merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum plerunque valent secundū retentionem, quia retentrix præ cæteris siccum magis postulat. Facile hinc patet, attractricē præsertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, si intemperies sit remissa, & in habitudine; ventriculus incipit relaxari, vnde ægre fit attractio: si autem intemperies sit intensa, vel in habitu; tunc iam relaxatus est ventriculus; ita vt cibum trahere prorsus non valeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum se capite secūdo, libri tertij, de sympt. caus. si error sit causa interna; est materia quæ circa medium morbum ventriculum exercet, siue hæc materia pariat singultum, siue concussionem, siue veluti tremorem, siue palpitationem. Si causa sit externa; est materia vel medicinalis, vel cibalis, quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, vel aliquem e propositis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam possunt a causa externa. In retentione bona, cibi vndique a ventriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter: primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo quidem tempore detinetur, vt in Lienteria: secūdo Imminuitur, dum secundum aliquam tantum partem cibus tangitur a ventriculo; vel saltem ante consummatam coctionem egreditur; vel etiam dum ambo hæc concurrunt: tertio Corrumpitur; dum ciborum fit amplexus, cum aliquo e propositis motibus. Porro si facultas hæc lædatur; læsio pendet a ventriculi morbis, qui præsertim ventriculum affligunt secundum fibras obliquas: morbi autem sunt, intemperies, mala compositio, & soluta vnitas: de quibus supra. Intemperies frigida, & humida retentricem lædunt penes detentionem: caliditas, & siccitas ventriculum offendunt, penes amplexum; siccitas enim facit, vt cibus a ventriculo non tangatur. Quoad malam compositionem; læditur retentrix a magnitudine imminuta natiua, vnde non cōcoquitur cibus idoneus, sufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non potest continere tantum cibi, quantum oporter. Quoad solutam vnitatem, retentrix impeditur potius a vulnere, quam ab vlcere, quoniā ob vulnus cibus non detinetur: propter vlcus autem dum pars vlcerata irritatur a cibis, expultrix insurgit: quare non est vitium in retentione, sicut in vulnere. Si autem retentrix frustretur ob errorem externum: si error externus sit causa interna, est excrementum vel flatulentum, vel aquosum, vel copiosum, vel humidum: at potissimum ab excremento flatulento, & aquoso retentrix frustratur secundum amplexum. Addit Auicen. vitiosos humores, & potissimum mordaces. Si error externus sit causa extrinseca, hæc causa est cibus flatulentus, copiosus, humidus, & cum Auicen. etiam calidus, cibus grauis. Huius classis etiam est potio immodica, quæ vera est fluctuationis causa secundum Galenum. Auicennas addit potionem calidam, unde fit patientes iuuari potu frigido. Potio quidem copiosa facit, ut ventriculus nō amplexetur cibos: calida autem potio facit, ut eos non detineat ventriculus. Expultio naturalis fit, e

2. Retentio læsa.

capite

cap. septimo; lib. quarto, de vsu part. dum omnes ventriculi partes astringuntur, & solum orificium infernum recluditur: vnde chylus in descensu ad intestina, alio modo descendit virtute expultricis, ventriculo scilicet secundum omnes partes constricto; alio modo descendit læsa retentrice, laxato, nimirum ventriculo secundum omnes partes. Hinc sequitur, expulsionem naturæ limites egredi; dum vel Aufertur, veluti in intenso voluulo, in quo vitio materia fœcalis, seu stercorosa ita transmittitur ab intestinis, vt ventriculus hanc prorsus admittat, eamque nequeat infra expellere. Expulsio autem Imminuitur, quemadmodum in remisso voluulo. Vel Deprauatur expulsio, sicuti in palpitatione, singultu, vibrato motu, veluti tremore, nausea, vomitu, & cholera: de quibus infra. Læditur expultrix, Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob ventriculi morbos; præsertim dum occupant fibras transuersas. Morbi autem sunt, intemperies, mala compositio, & soluta vnitas. Ab omni intemperie læditur expultrix: sed potissimum a frigida, ab humida, a frigida & humida. Nam quamuis intensior requiratur calor in coctione & attractione, quam in expulsione: tamen in expulsione caliditas siccitatem vincit: vnde potissimum ab insigni frigiditate expultricis functio aufertur; a remissiori imminuitur. Si morbus sit calidus; tunc actio corrumpitur, & intempestiue fit expulsio. Malæ compositionis causa est angustia, secundum os infernum ventriculi, e capite secundo, libro tertio, de symptom. caus. quod in quibusdam voluuli speciebus euenit, in quibus os infernum vel e toto, vel secundum partem occludunt. Hic Galenus quasdam species voluuli proponit, quia voluulus etiam fit ob angustiam intestinorum. Angustia autem est obstructio, quæ fit a materia copiosa, crassa, viscida: sed angustia etiam esse potest constipatio & compressio, producta a tumore, vel constipante, vel comprimente. Quoad errorem externum, in ratione causæ internæ; potest esse materia; id est, vapor & mineræ: & peccans secundum formam, siue materia sit puttida, siue non putrida: & peccans etiam secundum quantitatem, vt copiosior materia, vel secundum qualitatem. At materia calida, instar materiæ a toto genere præter naturam, & copiosæ; est causa expulsionis deprauatæ: contra, materia frigida, est causa imminutæ expulsionis. Concurrit etiam error, in ratione causæ externæ: verbi gratia medicamentum purgans est causa expulsionis corruptæ: opiata, sunt causæ expulsionis imminutæ.

Differentiæ. Quoad differentias: ratione formæ, Chylificatio vel Non fit, & dicitur cruditas; vel Male fit, tuncq; aut Tarde, & dicitur tarda coctio; aut Corrupte, & dici potest chylificatio corrupta, quæ est vel Acida, vel Nidorulenta. Ratione efficientis; chylificatio frustratur, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa. Differentiæ a forma. In genere hoc malum ab ægro patefit: & præterea cognoscitur e mutatis excrementis. Quoad differentias formales; num chylificatio sit ablata, imminuta, vel corrupta; cognoscetur e cap. 4. li. de diff. symptom. Ablata enim coctio indicatur, si cibi ingesti nullam suscipiunt mutationem; vnde etiam oua integra deijciuntur. Imminuta coctio cognoscitur e cibis, qui longo tempore concoquuntur. Corrupta deprehenditur e ructibus: at corruptio acida, indicatur e ructibus acidis; nidorosa, e nidorulentis. Sed notandum, ructus indicare coctionem corruptam, si procedant potius e chylo, quam e cibo; dum nimirum post cibum concoctum perseuerant ructus acidi.

Secūda differentia ab efficiente. Coctricis læsæ per se, signa. Quoad differentias efficientis: & primum, si frustretur chylificatrix primaria ratione; tunc læditur chylificatio, quamuis cibus facile descendat in ventriculum, & decenti tempore detineatur, verbi gratia si quis cum appetitu capiat oua, & decenter detineat, tamen excernat, quemadmodū accepit: iudicandum, chylificationem propria ratione frustrari: si contra, secundario. Verum, cum frustratur chylificatrix, quoniā vel læditur, vel occurrit error externus: si signa erunt morborū; iudicandum facultatem lædi: sin minus; iudicandum frustrari chylificatricem ob errorem externum: verbi gratia, si post assumpta oua copiosa & frixa, coctio corrumpatur; facile patet, frustrari facultatem ob errorem externum: qui error quandoque est causa interna, veluti est materia in ventriculo. Quare cognoscendū est, num malū procedat vel læsa facultate, vel ratione huius materiæ, seu erroris. Gal. c. 4. l. 1. de loc. aff. ad hoc cognoscendū, iubebat panem offerri, si corruptio erat nidorulenta; mel aūt si corruptio erat acida: quibus assumptis, ait Galenus, si, quod egreditur, & præcipue per vomitum, fuerit Syncerū, sine mistione humoris vel calidi, vel frigidi; iudicandum est facultatem lædi. Si aūt sit humor permistus; indicatur læsam esse coctionem ob errorem externum. Et cum illa materia, habens rationem erroris externi, egrediatur quidem, si in cauitate ventriculi resideat; non autem egrediatur, si in tunicis sit impacta: ob id statuendum, coctionem (si humor permistus non egrediatur) potius lædi vi materiæ, quam morbi, si appetentiæ symptomata magis sint contumacia: exempli gratia, si materia calida fuerit, sitis erit magis contumax: si frigida, fames insignior erit, quæ symptomata mitiora erunt, simplex si fuerit intemperies. Cum autē chylificatio frustretur, vel ob morbum, vel ob errorem externum: quæ sint signa tū morbi, tum errorum, alibi dictum est.

Signa læsæ attractricis. Si frustretur chylificatio secundario: primum, si frustretur vitio attractricis; indicabitur e cibo, qui descēdit vel citra delectamētum, vel cum difficultate; vel etiam quia ventriculus secundum os supernum aliquo motu prauo afficitur. Si autem

Signum retentricis læsæ. vitium attineat ad retentricem: & primum, si vitium sit in [complexu cibi,] e c. 4. l. 3. fac. natural. complexus ablatus & imminutus; indicatur e flatu, & fluctuatione cum sonitu, seu strepitu: nam flatus occupat spatium inter cibum, & ventriculum, & sic prohibet complexum: sic etiam materia aquosa fluctuans, est in causa, vt cibus non possit a ventriculo tangi; quia aquosa materia spatium in ventriculo occupat: & propterea e solo flatu indicatur complexus imminutus; e sola fluctuatione cum sonitu, indicatur complexus ablatus; e flatu autem vna cum sonitu, indicatur complexus imminutus, dummodo non ingerantur cibi flatulenti; nam si assumantur, indicatur complexus ablatus; quia dum gignitur flatus, vitiumque fuerit potius causa ventriculi, quam cibi; facultas non ita languet, cum flatus fiant quidem a calore imbecillo, non tamen ita summe imbecillo. Tandem complexus corruptus, indicatur e prauis motibus, si hi fiant tempore complexus. Quo autem ad [detentionem,] e cap. 4. lib. de sympt. diff. detentio ablata indicatur e lienteria, in qua cibi non mutati egrediuntur; at ilico egrediuntur, ad differentiam læsæ coctionis propria ratione; & præterea egrediuntur citra morsum, ad differentiam lienteriæ, quæ fit vitio expultricis. Detentio imminuta indicatur e cœliaca affectione, (de qua suo loco) si nihil fit in intestinis, quod ciborum semicoctorum exitum prohibeat: nam si tale fuerit; indicatur imminuta detentio, e cibi corruptione, quoniam ci-

bi semicocti facile corrumpuntur, vnde per aluum descendentes fœtidi sentiuntur: cum fœtore autem erit mordicatio, si cibi sint acres; erit inflatio, si assumpti cibi sint flatulenti; vtrumq; experientur ægri, si cibi fuerint tum acres, tum flatulenti: neutrum autem sentient ægrotantes, si cibi probi sint accepti; tunc enim solum corrumpuntur, & fiunt grauceolentes: quia ob diminutam detentionem semicocti descendunt. Tandem deprauata indicatur detentio e prauis motibus, si fiant tempore detentionis. Expulsio e cap. 4. lib. de diff. sympt. & cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. si sit ablata; indicatur ex ileo, seu voluulo, in quo nihil a ventriculo in intestina impellitur. Diminuta indicatur expulsio, e tarda excretione. Deprauata, e prauis motibus, quę fiunt tempore expulsionis: sed præterea e fluxu alui, cum morsu; ex intempestiua & veloci excretione. Hæc de signis.

Signa læsæ expultricis.

Indicationes. Quoad præsidia; patent. Nam chylificatio, siue lædatur primario, siue secundario; siue læsa facultate, siue ob errorem externum: quid hæc indicet, dictum fuit in prioribus affectibus ventriculi. Notandum autem excrementorum alui detentionem præcipuum esse cruditatis remedium.

Præsagia. Quoad prognosticum; patet hoc e traditis de intemperie ventriculi, & reliquis ventriculi morbis. Notandum tamen in genere, malum esse non negligendum: vnde mater ægritudinum Auicennæ dicitur; quia est vitium vehemens ratione dignitatis, cuius causa morbi innumeri oriri queūt: nisi enim medicus sit diligens, æger maxima incurrit mala. Verum pro vi differentiarum, periculum est varium. Nam quoad differentias a forma, cum Galeno capite primo, libro tertio. de sympt. caus. chylificatio ablata, minatur atrophiam: imminuta, gracilitatem: corrupta, erysipelata, cancros, vlcera serpentia, &c. præsertim si corruptio fuerit nidorulenta: nam si acida extiterit, minatur hydropem, & cum Auicenna minatur recidiuam. Ratione causæ efficientis, admonet Galen. loc. cit. in errore externo vehementiam esse remissiorem: vnde dicit, symptoma, quod e cibis oritur, facile corrigi; quod autem fit e virtutis collapsu, id est, ex intemperie, & præsertim in habitu, esse malū, quod in lienteriam, & in hydropem finitur. Addit Auicennas; si coctio lædatur a materia, facile curari: & si accidat, aut propter malitiam complexionis, aut debilitatem virtutis, ægre curari. Per virtutis debilitatem, non intelligit effectum morbosæ complexionis; nam iam dixit, malum ægre curari, propter malitiam complexionis: intelligit igitur imbecillitatem calidi innati. Errant igitur, qui intemperiem cum calido innato confundunt.

Curatio. Ratio decubitus tempore sōni. Mater æ præsidiorum parent e vitijs ventriculi. Sufficit ex Auicenna, vnum monere, circa decubitum tempore somni, qui erit supra latus sinistrū; ita enim iecur ventriculum comprehendit, suoque calore fouet. Decubitus autem super dextrū latus, descensui cibi fauet: nam ventriculus in parte dextra inferiorem obtinet orificium, per quod chylus a ventriculo in intestina descendit. Ex ob id Auicennas in curatione cibi supernatantis, & tarde descēdentis, probat tempore somni decubitum in dextro latere. E quibus obiter colligatis, salutare esse in priori somno decumbere super latus sinistrū, in posteriore tempore super dextrum.

T

CAPVT X.

De Singultu.

Nomen. PEr singultum intelligimus quemcunque singultum, & hinc omnem ventriculi motum, in quo ventriculus quasi conuulsionem pati videtur. Generatur hoc malum, dum noxium occurrit ventriculo, præsertim secundum omnes fibras: vnde expultrix insurgit ad noxium expellendum, ea violentia, vt dum nititur expellere, fibræ ita afficiantur, vt ventriculus veluti conuulsione affici videatur; & proinde ita prauus oboriatur motus, vt vicissim fiat tensio, ac dilatatio. Quare singultus est motus prauus tensionis & dilatationis ventriculi, dependens ab expultrice præter naturam impulsa a causa agente in fibras. Forma singultus, est motus prauus tensionis, & dilatationis. Sic enim capite primo, libro 2. de caus. symptom. Galenus ait; motum prauum esse genus commune conuulsionis, tremoris, rigoris seu motus vibrantis, palpitationis, vomitus, & singultus. Quare per hanc particulam singultus distinguitur a vitijs, in quibus functio vel aufertur, vel imminuitur: quia singultus est motus prauus. Hic motus prauus, est cum tensione & dilatatione: est enim veluti conuulsiuus: nam in singultu fit contractio, sicuti in conuulsione; & stomachus sic afficitur in singultu, sicuti musculus in conuulsione, comment. aphor. 3. sect. septima, quia nimirum in singultu ventriculus contrahitur. Galenus proponit motum veluti conuulsiuum: nam conuulsio pertinet ad organum animæ; singultus ad naturæ organum: ideoque e comment aphoris. 39. sectio sexta. singultus proprie non est conuulsio, sed quidam motus, cum vomitu genere conueniens: nam & singultus & vomitus, sunt vitia ad naturę organa spectantia. Cęterum, singultus est motus vehementior vomitu: nam in vomitu natura euidenter expellit, quæ solum in ventriculi spatio latiori continentur: in singultu autem ea expelluntur, quæ resident in loco penitiore: vnde singultus non parum assimilatur motui conuulsiuo. Hinc Auicennas statuit, singultum esse motum compositum instar spasmi, vt scilicet fit contractio & dilatatio, seu flexio, & extensio; vel motus cum tensione dilatatiua, vt videlicet quadam vicissitudine fit tensio, & dilatatio. Tenditur ventriculus (secundum Auicennam) dum vel fugit quod nocet, aut præparatur ad motum fortis expulsionis, atque ita dilatatur: dum enim expellit ventriculus, ita se habet, vt arcus, sagittas proijciens. At cur Galenus com aphor. 39. sect. sexta. ait, singultum esse motum, vomitu vehementiorem: contra Auicenn. inquit, singultum esse motum debiliorem vomitu? Responsio. Singultus & vomitus bifariam possunt accipi: primū, vt vtrumque vitium est motus ratione subiecti, & proinde passio: secundo hæc vitia capi possunt in ratione causæ efficientis, & tunc hi motus nō sunt passiones, sed actiones. Si sumantur pro passionibus; singultus est motus vehementior vomitu, quoniam ventriculus in singultu magis patitur, nā læditur a materia impacta; in vomitu afficitur a materia, residente in cauitate. Si hi motus capiantur pro actionibus; vomitus est motus vehementior singultu, nam per vomitum fit vacuatio sensibilis; secus per singultum.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Dubiū soluitur.

Subiectum. Subiectum huius affectus est vētriculus: ad differentiam conuulsionis, cuius subiectum est organum facultatis animalis motricis, nimir. musculus. Ventriculus autem e c. 2. lib. 3. de sympt. caus.

nec

nec secundum os, nec secundum se totum, est musculus: quare ventriculus est subiectum singultus, quatenus est facultatis naturalis organum. Per ventriculum autem intelligimus & corpus ventriculi, & oesophagũ: nam in singultu ventriculus quandoque afficitur magis in vna parte, quandoque magis in alia: modo scilicet secundum se totum, modo secundum gulam, modo secũdum os superius, com. aph. 3. sect. 7. quod orificium supernum cap. 6. lib. 5. loc. aff. solum proponitur singultus subiectum; non sane, quod id tantum singultus subiectum sit, sed quod ibi verba fiant de vitijs oris ventriculi; & praeterea haec est pars, qua affecta magis afficitur ventriculus. Auicennas etiam dicit, singultus motum attinere, aut ad totum vẽtriculum, aut ad meri, id est, oesophagum.

Causa efficiens.

Ratione causae efficientis, diximus: dependens ab expultrice praeter naturam, impulsa a causa agẽte in fibras. Singultus est motus solius expultricis, cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. ad differentiam conuulsionis & palpitationis; quae vitia sunt motus solius morbi: item ad differentiam tremoris, qui est motus & morbi, & naturae. Nec obstat, licet Galenus dicat, cap. secundo, lib. 3. de sympt. caus. singultum esse commune symptoma expultricis, & retentricis: nam singultus capitur, vel pro effectu, seu symptomate, & sic est symptoma solius expultricis; vel sumitur pro causa efficiente, & sic est commune symptoma tum retentricis, tum expultricis: nam si singultus fiat ab expultrice, irritata a causa morbifica, dum chylus expellitur a ventriculo; singultus est causa laesae expulsionis: at si fiat singultus eo tempore, quo retentrix cibum detinet; singultus est causa laesae retentionis: ita, si fiat singultus eo tempore, quo facultas attractrix cibum attrahit; singultus est prauus motus attractricis, & propterea singultus est causa prauae attractionis. Galenus dum singultum sumit pro causa efficiente; ait, eum esse symptoma commune expultricis & retentricis, nec attractricis meminit; quia scilicet nondum de attractrice erat locutus. Proinde postea verba faciens de attractione, statuit attractricẽ praue attrahere, propter prauos motus; de quibus saepe dixisse se ait, nimirum in sermone de laesa retẽtione, de laesa expulsione; vbi inter reliquos motus etiam singultum proposuit. Quare singultus, vt est prauus motus, potest etiam esse causa laesae attractionis. Constitutum igitur sit, singultum esse motum solius expultricis, quemadmodum in finitione diximus. Hinc singultus distinguitur a reliquis morbis, vim ventriculo inferẽtibus, & praesertim a conuulsione, palpitatione, & tremore; quatenus singultus est motus solius naturae, hoc est, expultricis. Caeterum, cum praeter hos motus fit veluti tremor, fit nausea, fit vomitus, fit motus vibrans: distinguendi sunt hi motus a singultu.

Distinctio singult⁹ ab alijs morb.

Quasi tremor.

Ventriculi veluti tremor (nec enim vero tremore ventriculus afficitur) e capit. secundo, libro 3. de sympt. caus. dicitur ille motus, in quo, sicut in legitimo tremore, facultas motrix nititur membrum sursum attollere, membrum autem suo pondere non cedit: sic etiam vis ventriculi studet, ventriculi corpus cum cibo coniungere, ac veluti attollere; at ventriculus sui grauitate reluctatur. At quoniam in hoc motu non concurrit vis animalis, quemadmodum concurrit in legitimo tremore, sed concurrit facultas naturalis; ob id dicitur veluti tremor, qui ratione ponderosi ventriculi status potest motus morbi; ratione autem naturae concurrentis, censeri potest naturę motus, hoc est, retentricis, & expultricis; nam retentrix propter ciborum amplexum, ventriculum quodammodo attollit; expultrix autem praeter os infernum, totum ventriculum astringit, & proinde veluti attollit. Excipitur concoctrix: quae citra motum euidentem agit. Excluditur attractrix; dum enim haec fibris vtitur rectis, vẽtriculus deorsum potius trahitur, quam quod sursum impellatur. Singultus ergo est motus solius expultricis: veluti tremor, est motus mistus morbi, & retentricis, atque expultricis.

Nausea, vomitus, vibratio.

Nausea, vomitus, & motus vibrans, sunt etiam motus solius expultricis, quemadmodum singultus: nam in nausea expultrix nox a expellere contendit: in vomitu natura expellit sensibiliter: motus denique vibrans, qui etiam concussio dici potest, & rigor, fit a sola expultrice: quemadmodum enim in febribus fit rigor; quia expellitur materia per totum corpus; ita in motu vibrante secundum totum ventriculum, irritatur expultrix; quemadmodum in nausea expultrix irritatur solum secundum supernam partem: praeterea in nausea expultrix irritatur a materia impacta; contra in motu vibrante irritatur a materia quae mouetur, nec citra impetum. Cum igitur nausea, vomitus, motus vibrans, sint motus solius expultricis, quemadmodum singultus: diximus in definitione, ad distinctionem, singultum dependere ab expultrice, impulsa a causa praeter naturam, in fibras agente. Nam in singultu expultrix pręter naturam contrahit ventriculi fibras: primum enim rectas fibras & obliquas contrahit; quae tamen secundum naturam contrahuntur ab alia facultate, rectae scilicet ab attractrice, obliquae a retentrice: fit etiam contractio praeter naturam, dum expultrix transuersas contrahit ad superiora; cum naturaliter contrahantur ad inferiora, quia chylus expellitur per os infernum. Quia igitur in singultu, praeter naturam contrahunt fibrae, modo rectae, modo obliquę, modo transuersae; iure varius ac multiformis oritur singultus. Et cum haec contractio sit morbifica, quoniam causa morbifica potissimum agit in ventriculum secundum fibras; ob id singultus distinguitur a nausea, vomitu, & motu vibrante: nam in nausea expultrix impellitur a causa agente in portionem ventriculi membraneam, & materia seu causa in ea impacta est: in vomitu impellitur a causa agente in portionem mẽbraneam, sed haec materia residet in cauitate, non est impacta: in vibrante motu impellitur a causa agente in portionem membraneam, sed quę per vẽtriculi corpus impetu mouetur: at in singultu expultrix praeter naturam impellitur a causa agente in fibras.

Subdiuisio causae.

Causa igitur cuiuslibet singultus immediata est expultrix, praeter naturam fibras contrahens, impulsa a causa morbifica agente in fibras. Iam exponendae sunt causae, ob quas facultas expultrix frustratur: id autem fit, vel quia Laeditur, vel quia Error aliquis externus occurrit. Laeditur expultrix a causa vel Quantitate, vel Qualitate peccante, com. aph. 13. & 39. sectio. sexta. Causa quantitate peccans est Inaniens, vel Replens: vnde emergit singultus vel ex inanitione, vel e repletione, & vterque fit ratione morbi: si enim fiat ex inanitione, fibrę afficiuntur morbo in magnitudine imminuta, secundum breuitatem, & nullo modo aucta: si e repletione, fibrae afficiuntur morbo in magnitudine aucta secũdum latitudinem, imminuta secundum longitudinem. Hinc, cum fibrae promptius repleantur, quam inaniantur: fit, vt singultus a repletione frequentius oriatur; ex inanitione autem adeo raro, vt quodammodo anceps sit, an detur, com. aph. 13. sect. 6. Et ob id Galenus cap. 3. l. 8. a-τόπ. dicit, an singultus fiat ad similitudinem conuulsionis ob nimiam vacuationem, dignum esse consideratione; innuens, singultum ex inanitione

Morbus in imminuta, vel aucta magnitudine.

raro oboriri. Et Alexander, capite 13. lib. septimo, ait, singultum ex inanitione raro contingere. Porro singultus ex inanitione, cum Alexandro, Auicenna, & reliquis, fit a causa vacuante vel Sensibiliter, vnde fit in dysenteriis, & quomodocunque plus iusto sensibiliter vacuatis: vel fit a causa vacuante Insensibiliter, veluti ob immoderatam famem, ieiunium, ob febres, quæ habent vim siccandi; nam singultus ex inanitione, non fit simpliciter e febre intensa, sed perseuerante; ideoque Auicennas ait, fieri in postremo, seu vltimo febrium ardentium: & Rhasis addit, fieri post febrem. Singultus e repletione, producitur a materia replente, sed ea lege, vt fiat tumor, vi cuius fibræ secundum latitudinem augeantur. Quæ autem tumoris sint causæ, suo loco diximus. Et hæc de singultus causis, quãtitate peccantibus, vi quarum expultrix læditur: vnde morbi oriuntur per se totius ventriculi, & ex accidenti fibrarum.

Dyscrasia calida, & frigida. Si lædatur expultrix a causa, qualitate agente; ventriculus afficitur vi vel Frigiditatis, vel Caliditatis. Si afficiatur vi frigiditatis; capitur frigiditas, vt simplex frigiditas, quæ, vt contraria, immediate agit in organum expultricis: nam, secundum Auicennam, frigiditas singultus causa est tribus modis: vno modo, mediate, duobus immediate. Mediate concurrit frigiditas; dum vi frigiditatis, alimenti portio excrementitia, quæ deberet difflari, detinetur; nam frigiditas corpora, & potissimum neruosa, ad difflandum difficilia reddit. comment. aphorism. 13. sect. 6. sexta, & hinc excrementitia portio, quæ non difflatur; immediate concurrit; frigiditas autem mediate. Concurrit etiam immediate frigiditas, cum Auicenna, prout frigiditas est, vel cum materia, vel sine materia. In præsentia ergo cum sermo sit de simplici qualitate, intelligere oportet frigiditatem sine materia. Fatet autem eam immediate concurrere, siue sit sine materia, siue cum materia. Si autem qualitas vergat ad calidum; hæc accipitur, vt contraria, immediate agens in ventriculum: siquidem & caliditas tribus modis potest esse singultus causa, vno mediate, duobus immediate. Mediate concurrit caliditas, secundum Auicennam, dum ab ea caliditate producitur vapor, qui non dissoluitur: vnde causa immediata singultus est vapor; mediata caliditas. Immediate concurrit caliditas, vel cum materia, vel sine materia. In præsentia accipitur sine materia. Hæc autem caliditas vigere solet in febri ardente, non vt siccat; (nam suo loco de febre siccante diximus;) nec consideratur hoc loco febris ardens, vt mittit vapores febriles; sed vt simplex caliditas ventriculo impertitur; nam febris est intemperies calida omnium partium similarium corporis.

Error externus. Hactenus constitutum sit, singultum fieri læsa expultrice, & proinde ob morbum, vel in mala cõpositione, vel in magnitudine imminuta, vel aucta; vel in intemperie calida, aut frigida.

Qualitas spiritalis. Si autem alia e parte expultrix irritetur ob errorem externum: sciendum cum Gal. com. aph. 1. sect. quinta, & comm. aphorism. 13. & 39. sect. sexta, & com. aphorism. 10. & 17. sect. septima, & comm. 69. lib. 4. de ratione vict. & potissimum cap. 3. lib. 8. κατὰ τόπ. errorem esse causam Internam, & Externã. Interna, est Qualitas, vel Materia. Materia, est Vapor, vel Minera. Minera, vel est vitæ particeps, vt vermis; vel Expers vitæ, vt Humor, vt Ichor. Quãtum ad qualitatem attinet; qualitas est spiritalis, & proinde a toto genere præter naturam: quo respiciens Aetius, ait, singultum fieri in tetanis, in animi deliquiis, in altiori sopore tentatis, vt arbitror, quia qualitas spiritalis ventriculo impertitur a neruis, non vapor, non aliqua materia: in animi deliquiis impertitur a corde: in sopore profundiore, a cerebro. Et hinc etiam Auicen. scribit, singultum fieri in capitis percussione, quia tunc spiritalis qualitas a cerebro communicatur ventriculo.

Vapor. Materia autem cum possit esse vapor: est vapor a toto genere præter naturam; veluti sunt vapores prodeuntes a vermibus, item a fecibus, veluti in volvulo exitiali, quemadmodum fatetur Galenus cõ. aphor. 10. sect. 7. Huius ordinis est vapor putridus, prodiens a materia putrescente. Vnde mirum non est, si singultus fiant in febribus pestilentibus. Præterea vapor copia peccare potest: & idcirco dicit Auicennas singultum fieri a vapore, qui producitur a calore, sed non potest dissolui; quare copia peccat. Peccare etiam potest qualitate, & præsertim caliditate: sicuti est vapor febrilis; qui, licet prodeat a materia febrili, nempe putrescente; tamen agit potius ratione caliditatis, quam putredinis: & ob id Auicennas ait, singultum fieri per cõmunitatem, seu coniectum a toto. Aetius addit, singultum fieri a vapore febrili, præsertim dum corripitur inflammatione, vel ventriculus, vel aliquod viscus: nam vapor e loco inflammato petit ventriculi fibras.

Lumbrici. Si causa singultus sit minera, & quidem si sit vitæ particeps, est vermis: quem in præsentia (ne fiat confusio) statuimus causam singultus, non vapore, sed morsu.

Humor, & ichor: horũ que vitium in copia, & qualitate. Si minera vitæ sit expers; pot esse quilibet succus, siue sit humor, siue ichor, dummodo hæc materia sit præter naturã, siue venefica, siue putrida, & hinc a toto genere præter naturam; siue etiam copia peccet. Ad quem singultum Galen. respiciens capite tertio, libro 8. κατὰ τόπ. ait, singultum fieri propter frigiditatem, & repletionem: vbi Galenus per frigiditatẽ innuit, singultus causam immediatam esse materiam copiosam, nam a frigiditate prohibetur difflatio: per repletionem autem intelligit materiam copia peccãtem, etiamsi vi frigiditatis non prohibeatur difflatio. Vnde Gal. seipsum explicans, commen. aph. 14. sect. 6. ait, frigiditatem, inhibentem difflationem, esse in causa repletionis. Et ob id etiam Aetius in singultu e frigiditate, non tantum vtitur calefacientibus, sed etiam vacuantibus, quia respicit ad copiam. Auicennas etiam hanc causam proponens, dicit, singultum fieri a re nocente, aut grauitate, quare copia. Et Alexander proponit excrementa grauantia, & copiosa. Vt manifestum sit, singultum fieri a copiosa materia: id quod bifariam fieri potest: primum, quatenus copia materiæ fit tumor, ideoque fit singultus, in quo lædit facultas, quia vi morbi sequitur: deinde fit singultus, quatenus vi copiosæ materiæ grauantis, citra tumorem fit singultus, & proinde ob errorem externum. In minera est vitium etiam in qualitate; proinde Galenus capite 3. lib. 8. κατὰ τόπ. ait, singultum fieri ob mordaces humores: & præterea ob humores medicamentaria qualitate præditos: quibus verbis Galenus significat, humores mordaces genitos, vi causæ internæ, & vi causæ externæ. Generantur quidem mordaces humores a causa interna; dum vi caloris, vel inflammationis, vel febris generantur: at a causa externa generantur, si aliquis vsurpetur medicamentum, quod humores, antea etiam nõ acres, sua qualitate medicamẽtaria, id est, acrimonia afficiat. Et quamuis singultus fieri possit a quolibet succo mordaci, & hinc a pituita salsa; tamen frequentius fit a succo bilioso; nam hic succus suapte natura est calidus & siccus. Vnde, dum vi causæ morbificæ eius calor intenditur; & petit ventriculum; fit singultus: ideoque Galenus commen. aphor. 17. sect. 7. ait; singultum e bile, fieri a causa calida, a flaua bile, quæ etiam copiosa generatur

vt in-

Causæ externæ. vi infiam rationis iecinoris. Si autem error sit causa externa; cum Auicenna est venenum, ac potissimum acre: item piper, allium, lac corruptum, & similia quæ singultum excitant, dum ingesta partes penitiores, idest, fibras adeunt, vnde expultrix non sine violentia irritatur. Hinc Galenus com. aphor. 39. sect. 6. dicit, singultum fieri, si quis acre aliquid deglutiat, vt piper, vel per se solum, vel cum melle, mox vinum bibat, aqua calida temperatum; quoniam calida potio, piper deuehit ad interiora; ad fibras.

Differentiæ. Quoad differentias ratione formæ: cum singultus sit motus prauus tensionis, & dilatationis: dicendum, motum hunc vergere, vel ad Rectum, vel ad Obliquum, vel ad Transuersum, prout variæ fibræ afficiuntur. Ratione subiecti dicendum; singultum attinere vel ad Ventriculi Corpus, vel ad eius Os, vel ad Gulam. Ratione causæ efficientis, dicendum; expultricem frustrari, vel quia Læditur, vel quia Error externus occurrit. At notandum, Galenum cap. 3. lib. 8. κ.τ.τ. dicere, differentiam esse inter conuulsionem & singultum: nam legitima conuulsio, est duplicis tantum speciei, nempe ex inanitione, & repletione: legitimus autem singultus triplici specie donatur: fundamentum est; quia legitimæ conuulsionis subiectum, est organum animæ, seu facultas animalis: singultus autem exquisiti subiectum, est organum naturæ: ideo conuulsio si fiat ab expultrice, est conuulsio spuria; contra singultus ab expultrice est legitimus.

Signa. Singultus in genere seipsum prodit, quoniam est auditus obiectum. Differentias a forma æger patefacit; nam scilicet ventriculus trahatur magis secundum rectum, vel obliquum, vel trasuersum. Sic etiam æger manifestabit differentias a subiecto; ostendet enim sedem affectam. Et præterea si gula afficiatur; indicabitur e difficili deglutitione, e propulsione cibi in os, præsertim si fiat retractio fibrarum rectarum ad superiora. Si afficiatur os ventriculi; acerbum erit vitium: vnde vix fit sine angore, sine leipothymia. Si malum infra cruciat; nec angor, nec lipothymia aderit. Ratione causæ efficientis; cum singultus fiat, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguetur e signis, quatenus vel adsunt, vel absunt, aut læsæ facultatis, aut erroris externi. Vnde, cum singultus ortus e læsione facultatis, prodeat vi morbi, qui est vel mala compositio, vel intemperies: quoad malam compositionem, & primum in magnitudine imminuta; indicabitur e prægressis causis inanientibus, verbi gratia e præcedenti fluxu, e ieiunio, e febre ardenti, &c. Magnitudo aucta indicabitur e prægressis causis replentibus; de quibus supra diximus: Si morbus fit intemperies frigida, aut calida: harum signa patent ex intemperie ventriculi. Si singultus fiat ob errorem externum, cum hic error sit causa interna, vel externa: num externa sit prægressa, & quænam; patefaciet æger, & assidentes. Si sit causa interna, si qualitas spiritualis; indicabitur a præsentibus affectibus, a quibus hæc qualitas procreatur: verbi gratia si in tetano oriatur singultus; iudicandum, singultus causam esse qualitatem spiritualem. Si causa interna sit materia, siue vapor, siue minera; patet ex alibi traditis.

Indicationes. Præsidia sumuntur ab essentia, quæ attinent ad formam, subiectum, & causam effectricem. Forma est motus prauus, & proinde symptoma, a quo non sumitur indicatio, nisi habeat rationem causæ: idest, nisi sit admodum vehemens. Cum Galeno igitur capite primo, lib. 12. method. symptoma indicat remedium sedans, idest, mitigans, non

a

sanans. Quare in præsentia indicatur remedium sedās singultum. Sed hoc nimis genericum est remedium: quare specificum est inueniēdum. Cum igitur singultus vehemēs, pendeat ab insigni caliditate oris ventriculi, quę viget in ventriculo sensus exquisiti, ut testatur Alexāder; & præterea viget in singultu a materia mordaci: propterea remedium sedans singultum, frigidum esse oportet vehementer, vt oris ventriculi caliditas insignis vincatur: vnde & stupefaciens indicatur, quod Aetius probat in singultu a causa mordaci. Quoad subiectum; cum sit ventriculus: quemadmodū in quolibet ventriculi vitio, eius calidum insitum seruādum, & proportio fouenda, secundum partes carnosas, & secūdum membranas; ita priuatim in singultu oportet fibrarum proportionem seruare: & icciréo Alexander proponit medicamenta, a proprietate singultum expurgantia. Effectrix causa, quia multiplex est; indicat etiam remedium contrarium multiplex. Si fiat ex inanitione; indicatur remedium replens: si e repletione; vacuans. Si e qualitate spiritali; indicatur remedium materiale, quo præsente qualitas spiritalis non agat: vnde, sicuti radij solares, præsente nube, suo munere fungi nequeunt; ita qualitas spiritalis, præsente aliqua materia, agere nequit. Aetius igitur respiciens ad qualitatis spiritalis dissipationem, assiduo bibēdam exhibet, aut mulsam, aut aquam puram, moderate calidam. a

3

Singultus in genere, nec malus est, nec bonus: quia quidam singultus est inentabilis, quidam vix curatur, quidam facile curatur; aliquis est vtilis. Et ob id Auicennas dicit, in signis crisis, singultum quandoque esse bonum, quandoque malum. Quare vis differentiarum perpendenda. Ratione formæ igitur singultus est admodum periculosus, si triplex vehementia insignis adsit: nimirum quoad vehemētiam essentiæ, si in singultu fuerit insignis tum tensio, tum dilatatio: quoad vehemētiam dignitatis, si afficiatur os ventriculi, si omnes fibræ afficiantur: quoad vehementiam facultatis, si immineat lipothymia. Ratione causæ efficiētis; cum hæc sit morbus, vel error externus: si morbus, si fuerit singultus ex inanitione; cum Galeno com. 69. lib. 4. de ratione victus fere curam non recipit; nam admodum recedit a vita, quæ in humido posita est. In hunc sensum Auicennas ait; si singultus fiat a siccitate, est timorosus: si tamen siccitas non sit confirmata, humidis curari potest. Alexander etiam dicit, hunc singultum esse periculosum: at se nouisse quendam, frigida seruatum. Si singultus fiat e repletione; vinci potest, siccātibus & abstergentibus. comm. 69. lib. 4. de ratione victus. nec enim vitium in materia ita vehemens est secūdum essentiam, vt vacuantibus non cedat; nam etiam sternutamento euacuatur. com. aph. 13. sect. 6. & proinde a singultu habito, sternutatio superueniēs bonum: nam vt sternutatio materiam vincit, ita est signum vehementiæ non insignis materiæ morbificæ. Si singultus causa sit morbus calidus, vel frigidus: patet quid sit prædicendum de his morbis. Præsagia.

Quoad errorem externum; si sit qualitas spiritalis; singultus est lethalis: nam est effectus causæ admodum vehementis, & multum recedentis a naturali statu. Proinde Aetius ait: si singultus eueniat in altiori sopore, aut animi deliquijs, aut tetano; mortem non longe abesse: singultus enim signum est summæ vehemētiæ soporis, animi deliquij, & tetani. Si causa, seu error externus sit materia morbifica; hæc vinci potest, nisi pendeat a causa nimis vehementi. Propterea dicit Galenus commentari. 69. libro quarto, de ratione

vict. singultum a mordaci humore procedentem, vacuatione sanari. Additum autem fuit, singultum prodeuntem a materia, expugnari posse; nisi materiæ opifex sit nimis vehemens; vtpote si qua fuerit inflammatio. Et ob id Hippocrates aphor. 3. sect. 7. dicit, a vomitu singultum, & oculorum ruborem, malum: nam si post vomitum perseueret singultus, & singultus vi vomitus non admatur; indicium erit inflammationis vel cerebri, vel ventriculi; & præsertim, si oculorum rubor coniungatur. Si ergo singultus materia foueturab inflammatione viscerum; singultus maxime est periculosus; quia eius causa, id est, materia, pendet ab efficiente admodum vehementi, nimirum a viscerum inflammatione. Auicennas etiam ait, quãdo vomitus non sedat singultum, & rubor est in oculo, est malum: innuens, vomitum esse signum insignis vehementiæ causæ singultus. Si error sit causa externa; pro varia vi vario modo prædicendum: verbi gratia singultus erit periculosus, si fiat a veneno: facile superabitur, si a pipere. Et Aetius iubet, in lethali singultu præclara remedia nõ esse vsurpanda.

Curatio. Chirurgia

Quoad materiam chirurgicam: cum non liceat venam secare, nisi sanguis peccet; ob id Auicennas in singultu, cuius causa est inflammatio, venam secat: nam inflammatio est malum sanguineum. Et hinc Alexander venam secat tantum in singultu ex inflammatione; nisi vires dissuadeant, quæ maxime in singultu concidunt, quoniam singultus violentia prompte calidum insitum dissoluitur. Auicennas probat cucurbitulas sine scarificatione, quæ insensibiliter vacuant materiam morbificam, quæ viget in singultu e repletione: easque item admouet ventriculo, ventri inferiori, & in medio spatularum, præsertim dum singultus œsophagum exercet; nam iuxta dorsum œsophagus post tracheam ascendit.

Pharmacia.

Medicamenta triplicia sunt: quædam enim respiciunt singultum, quatenus est symptoma vehemẽs, id est, quatenus rationem habet causę; & hæc sunt sedantia singultum: quædam autem respiciũt fibrarum proportionem: quædam denique singulis causis aduersantur. Quoad medicamenta sedantia singultum; Aetius probat refrigerantia: vnde vti licet [succo lactucæ, diacodion, nymphæa, lacte papaueris albi]: & Auicennas ad philonium Rom. ascendit; quod medicamentum probatur nõ tantum vt stupefaciens, sed etiam vt roborans, resoluens, & expellens: philonium enim quatenus frigida recipit, stupefacit: quatenus non permittit calidum insitum dissolui, habet vim roborandi, nempe ope moderate astringentium & refrigerantium; qua vero recipit calida & tenuis substantiæ, resoluit; qua suscipit, quę possunt iuuare a proprietate, est in causa vt facultas expultrix noxia expellat.] Cæterum quamuis in singultu vehementiori probentur stupefacientia: tamen causa nutritiuis ortus ventriculi non facile tolerantur: vnde & corrigenda sunt, & non nisi in parua copia danda; nec debemus excedere philonij ℈ j.

Singultum sedantia.

Naturalia appropriata.

Materiæ, quæ respiciunt proportionem fibrarũ, proponuntur ab Alexandro: inquit enim, si multis aggressionibus æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur [festucæ aut lapilli, e terra sublati, si capiti singultientis imponantur, ipso ignorante.] Proponuntur etiam a proprietate conferentia, in potu, [apium, asarũ, daucus, castorium:] quibus tñ non in omni singultu vtendum; quia in singultu ex inanitione, suo calore & siccitate magis obessent. Et ideirco Auic. prudẽter in singultu a materia frigida, [castoriũ mirabilem obtinere proprietatem, datum ad ℈ j.

Ad causas singultus.

Sequuntur medicamenta respiciẽtia causam efficientem. Si ergo singultus fit ex inanitione; cum Alexandro probatur [aqua temperata: vnde etiam testatur quendam frigida sorbitione fuisse seruatum. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino.] Quod si singultus fiat ex inanitione, citra causam calefaciẽtẽ, vtpote ex immodica euacuatione; probatur [aqua temperata:] at si singultus fiat ex inanitione, vt causæ calefacientis; probatur [frigida. Auic. exhibet lac recenter mulctum, succum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia, ac humectantia.] Verum cũ his vti liceat & intus & extra: quæ intus vsurpantur, cum Alexandro creberrime sunt exhibenda, & cum Rhasi paulatim: ratio est, quia medicamentum sic administratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quę extra applicantur, cum Rhasi sunt applicanda vertebris ceruicis, vt [oleum amygdalinum, sed cum frictione penetrabili.] Si singultus prodeat e repletione; cum Auicenna probantur medicamenta vacuantia sensibiliter, & insensibiliter. Sensibiliter; per vomitum, per aluum: vnde præter vomitoria laudantur [species hieræ.] Insensibiliter vacuantia, vel propria ratione, vel per medium motum materiam vacuare possunt. Quæ propria ratione vacuant, sunt calida, tenuis substantię; ideoq; materiam euacuant per modum resolutionis & detersionis; vt est [succus laserpitij, oxymeli, daucus, cyminum cum melle. com. 69. li. 4. de rat. vict. hæc medicamenta decoqui possunt cum melle, ad consistentiam eclegmatis. Probatur etiam castorium e posca, acetum mulsum, acetum scill. Auic. probat zingiber decoctum in aqua cum penidijs: item probat magnas antidotos, ad dissoluendum materiã. Alex. applicat ventriculo oleũ, in quo decoquit castorium, styracem & mastichẽ; & inter coquendum, oleum ruta agitat: ideoq; licet etiam decoquere in duplici vase cum vino, ad consumptionem vini.] Auicennas etiam ascendit ad rubrificantia. Et propterea in singultu etiam sinapismo vti licet. Medicamẽta per medium motum vacuantia, sunt quæ sternutationem promouent: a sternutatione enim singultus remouetur. aphor. 13. sect. 6. Huius ordinis cum Auicenna est repentina aspersio frigidę super faciem; nam mouet cum labore, seu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere vim discutiendi, sed per medium motum. Sin autem singultus fiat e morbis frigidis, siue etiam e calidis: confugiendum ad morbos calidos & frigidos ventriculi. Si singultus fiat a materia: quęcunque sit materia; patet etiam, quibus medicamentis sit vtendum. Si fiat singultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamẽta detergentia, attemperantia, vt quæ ex [hordeo] parantur. Addit Alexander hos non esse purgandos, scilicet soluentibus: nam lenientibus vti licet, vt [manna, syr. viol. sol. cassia.]

Vict. ratio.

Diæta varia instituenda, pro varietate causę: verbi gratia si singultus fiat e frigiditate, probatur aer calidus. Quoad cibum: si singultus fiat ex inanitione; probatur [lac, & carnes bonæ, sed copia exigua.] Si singultus fiat e repletione; cum Auicenna probatur victus attenuans, & ieiunium. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in singultu ex inanitione: cõtra, in singultu a repletione probatur motus, & quidem motus cum labore, vt est vociferatio. Alexãder probat aurium & oris occlusionem; nam cum Auicenna hinc vnitur & augetur caliditas, vnde impetum acquirit ad exeundum versus poros, & quærit attractionem aeris, vnde humor mouetur. Et propterea in hoc singultu cum Auicenna confert ira, timor, gaudium; sed oportet

vt re-

vt repente eueniant: sic enim non sunt contraria, sed conueniunt in motu.

CAPVT XI.

De Vomitu, & Nausea.

Nomen.

Equitur, vt de Vomitu dicamus; ita tamen vt nausea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia sensibiliter per os a ventriculo intempestiue expellitur.

Generatio.

Generatur vomitus cum Galeno cap. 4. libr. 5. vsu part. & cap. 2. lib. 3. de caus. sympt. cap. 3. libr. 2. de caus. symp. dum ventriculo occurrit causa, ita eum infestans, vt eius expultrix ad expellendum insurgat, sed intempestiue: quo fit, vt os ventriculi recludatur, & tunicæ prius distentæ contrahantur, & ope fibrarum trasuersarum sursum per œsophagum, & demum per os materia sensibiliter expellatur.

Definitio.

Quare vomitus nil aliod est, quam motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibiliter.

Forma.

Forma est motus prauus: cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. ad differentiam motus secundum naturam, & proinde vomitus tempestiui: item ad differentiam motus præter naturam, qui est ablatus, vel imminutus. Vomitus ergo formaliter est actio læsa, quæ fit cum motu euidenti: ad differentiam læsæ actionis, quæ fit citra motum euidentem.

Subiectum.

Subiectum est ventriculus: ad differentiam functionum cum motu aliarum partium.

Causa efficiens.

Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibiliter. Diximus, dependens ab expultrice: quoniã actio cum motu vẽtriculi potest esse attractio, retentio, expulsio: at cum aliquid euomitur, est actio expultricis. Expellitur autem materia per os, seu p. viã oris; ad differentiam expulsionis per aluum. Idque fit sensibiliter, ad differentiam nauseæ: nam

Diagnosis affectuum cognatorũ.

expultrix in vomitu agit in materiam residentem in cauitate, & præsertim supernatãtem, com. aph. 39. sect. 6. & cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. At in nausea expultrix agit in materiam impactam, vnde fit vacuatio insensibilis. Differt autem nausea a subuersione: nam ventriculi subuersio fit, dum appetentia ventriculi læsa est ratione cibi, ideoque subuersio non fit, nisi cibo assumpto: nausea autem fit sine cibi assumptione; secundum Aetium. Porro quæritur, cum vomitus sit actio, an possit referri in

Vomitus è quo symptomatum genere.

exiens mutatum? Vbi sciendum, vomitum dupliciter accipi posse; nimirum vt vomitus in aliud refertur, quod sit vel symptoma, vel efficiens. Si capiatur vomitus, vt refertur in aliud symptoma: potest recenseri inter exeuntia; nam est exiens, quod refertur in læsionem expultricis. Quare secundũ hanc rationem, vomitus formaliter est exiens mutatum: effectiue, est expulsio læsa: cum. n. vomitus sit exiens, sequitur læsam expulsionem. Et hoc modo sumitur a Galeno, cap. vlt. lib. de diff. sympt. nam ibi Galenus loquitur de symptomatis, quæ cõsistunt in exeunte mutato. Si sumatur vomitus vt symptoma, quod non refertur in aliud symptoma, sed in causam: formaliter est actio læsa; nam actionis læsio immediate refertur non in symptoma, sed in causam efficientem, quæ est facultas frustrata, vel ob morbum, vel ob errorem externum. Et hoc modo sumit Galenus, cap. 3. libr. 2. de caus. sympt. nam ibi loquitur de motibus seu actionibus prauis. Nobis placuit sumere secundo modo: quatenus est symptoma, quod refertur in causam efficientem: ratio est; quia vomitus secũdo hoc modo acceptus, magis genere conuenit cum singultu, nausea, & reliquis malis, quę motum illegitimum pro communi genere habent.

Quomodo vomitus sit opus naturæ: & quomodo præter naturã.

Deinde etiam quæritur: cum vomitus sit motus prauus, an possit esse secundum naturam? Dicimus in vomitu perpendendum esse, vel locum, per quem excernitur materia, vel agens, quod ad expellendum concurrit.

1. Ratione loci.

Si perpendatur locus, per quem materia excernitur; statuendum, vomitum esse a toto genere præter naturam, non quidem absolute, sed ratione loci, per quem excernitur materia; nam a natura nõ est creatũ os supernũ ventriculi, vt per illud materia euacuetur. Et sm hunc modum Galenus loquitur, cap. vlt. lib. de diff. sympt. statuens, sanguinis profusiones & vomitiones toto genere esse prę ter naturam; ad differentiam vacuationis, quæ fit per aluum, vesicam, vterum; quæ membra, ad differentiam ventriculi, destinata sunt ad excretionem; vnde excretio sanguinis per vterum, non est a toto genere præter naturam.

2. Ratione speciei agentis.

Si autem perpendatur in vomitu agens, quod ad excernendum concurrit; capitur vel secundum speciem, vel secundum actionem. Si secundum speciem, e cap. 1. lib. 1. de caus. sympt. est speciei vel vnius, vel duplicis. Vnius est speciei, dum solum est vel secundum naturam, vel præter naturam. Duplicis speciei est, dum vnum est secundum naturam, aliud præter naturam. Si ergo agens sit duplicis speciei; motus statuitur mixtus, vt sit opus & morbi & facultatis, veluti torpor. Sin agens sit vnius speciei; fit motus qui comitatur morbosos affectus, quemadmodum palpitatio & conuulsio: vnde hic motus statuitur a toto genere pręter naturam. Quod si agẽs vnius sit speciei, & fiat motus solius facultatis; statuitur opus solius naturæ, vt sternutatio, tussis, singultus, vomitus. Galenus quidem vomitum gratia exempli non proponit cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. sed tamen cap. 3. lib. eiusd. proponit, dum ait, vomitum esse expultricis actionem: vnde vomitus tussi assimilatur, quatenus vterque motus solius est expultricis. Et ob id, secũdum hanc rationem, vomitus statui potest motus, a toto genere secũdũ naturam.

3. Ratione modi actionis.

Si autem capiatur agens secũdum actionem: perpendimus vel modum, secundum quem fit actio; vel tempus in quo fit actio. Si perpendamus modum secundum quem fit actio; hic duplex est, e cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. prout expultrix impellitur a causa, vel morbosa, vel nõ morbosa. Vnde, sicuti excretio, quæ per aluũ fit, potest esse motus solius naturæ, nec irritatæ a causa morbifica, quoniam hæc est vacuatio, quæ fit per locum, vacuationi a natura destinatum, & proinde hic mot. non est symptoma, quia actio secundum naturam obitur: ita contra in vomitu fit excretio per locum inanitioni non destinatum, & fit quidem expulsio a natura, sed quatenus a causa morbosa violenter agitatur. Et propterea quemadmodum singultus est motus solius naturæ, a causa morbosa violenter coactæ, & proinde est motus prauus: ita etiam vomitus est motus prauus, & proinde symptoma, quia est opus naturæ, sed coactæ. c. 3. lib. 2. de caus. sympt.

4. Ratione temporis, quo fit actio.

Si denique perpendamus tempus in quo fit actio: fit vel tempestiue, vel intempestiue: cap. vlt. lib. de diff. sympto. Tempestiue fit, cum expellitur quod contristat: intempestiue si aliorum fiat euacuatio, non molestantium. Quare si uomitus tempestiue fiat, quãuis sit toto genere præter naturã, quatenus fit per os uentriculi, nondũ tamen præter naturã est, quia fit cum prouidentia de animalis salute, & uirtutis robore. Vnde com. aph. 2. sect. 1. dicitur, in uomitibus spontaneis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, conferri, & facile ferũt

ægro-

ægrotantes, vacuantur enim quæ corpus infestant: ideo si vacuentur non molestantia, grauiter ferunt ægri, quia educitur materia non morbosa, cuius præsentia custodiebatur virtus. Quare si tempestiue fiat vomitus, est opus naturæ: si intempestiue, est symptoma. Verum dum est naturæ opus, nulla actio læditur, vt in sudore, alui deiectione, vrina: hæ enim vacuationes, & si multo ampliores ægris occurrant, quam pro naturæ modo, non tamen inter symptomata recensentur, sed inter naturæ opera, dum fiunt non solum nulla actione læsa, sed etiam cum virtutis robore, & prouidentia animalis salutis. Quare cum vomitus tempestiue factus sit opus naturæ, non læsa aliqua actione: nos hic loquimur tantum de vomitu intempestiuo, qui est prauus motu, & symptoma, & ratione loci toto genere præter naturam.

Causæ efficientis subdiuisio. 1. A specie. Iam dicendum, quæ nam causa expultricem ad vomitum incitet: id autem facit tantum error externus. Hic error quatuor modis considerari potest: secundum speciem, uitium, causam generantem, & modum quo concurrit ad facultatem irritandũ. Quoad speciem, materia est causa Interna, vel Externa. Interna, vel est Vitæ particeps, vt vermis, vel Expers, & aut materia Alimentalis, aut Excrementitia. Si alimentalis, succus vel Chylosus: vel Sanguineus. Si chylosus, vel Coctus, vel Crudus, & hinc particeps vel Pituitæ, vel Succi crudi. Si sanguineus; vel est Sincerus, vel Particeps succi alimentalis, siue pituitosi, siue biliosi, siue melãcholici. Materia excrementitia, vel est Nõ prima, vel Prima. Non prima est, quæ fit ex alia excrementitia: prima, quæ nõ fit e priori. Non prima, vt vermis defunctus, hic enim generatur e putri materia. Prima attinet ad coctionem vel Primam, vel Sequentes. Si ad primam, est materia Fecalis, vel Serosa. Si ad sequentes coctiones, pertinet vel ad Secundam, vel ad Tertiam. Si ad secũdam, excrementum est vel Biliosum, vel Melancholicum. Si ad tertiam, materia excrementitia est uel Sanies, vel Mucus cerebri. Externa causa, concurrit Necessario, vel Non necessario. Nõ necessario occurrens, potest esse venenum, medicamẽtum. Neces-

2. A vitio. sario, cibus, potus. Quoad vitium attineat ad substantiam, est materia vel Simpliciter toto genere præter naturam, vt vermis viuens, venenum: vel est toto genere preter naturã, non simpliciter, sed ratione Putredinis, ut est uermis mortuus, & quęlibet materia putrida. Si uitium ad quantitatẽ spectet, est quęlibet materia, copia grauans. Si ad qualitatem, est materia calida, siue biliosa, siue pituita salsa. Si uitium attineat ad [Vbi:] si ad quietem, uitium in hoc positum est, ut materia resideat in cauitate uentriculi, supra fundum, & supernatat. Si ad motum spectet uitium: terminus ad quẽ est Vẽtriculus, terminus a quo, uel Totum, uel Pars, ut

Cerebro vulnerato bilis vomitus superuenit. sæpe diximus. Sed notandum, quomodo in dissectione cerebri, bilis uomitum superuenire dicat Hippocrates, aph. 50. sectio. 6. Galenus ait, id fieri, quoniam cerebrum præcisum, cui simile suã passionem uentriculo communicat, idest, qualitatem spiritalem, in cuius partes proxime ipsi uẽtriculo, & proinde iecur, superfluitates, præsertim tenues, & biliosas, & serosas, dimittunt in uentriculũ: vt hic motus materierum a iecore in uentriculum fiat per modum transmissionis; cum uentriculus imbecillis euaserit, ut qualitatis spiritalis, & ita imbecillis, ut uicinas superfluitates admittat, quę deinde superfluitates, dum irritant expultricem, per uomitum educuntur. Causa generans uaria est,

3. A causa generante. 4. A modo irritationis. pro discrimine materię: ut alibi diximus. Postremo, si capiatur materia penes modum, quo irritat expultricem concurrit vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, dũ materia morbifica, suapte natura, idest, ui proprij uitij agere potest. Ex accidenti autem dũ vitium attinet non ad materiam sed ad ventriculum: quod vitium positum est, uel in morbis, vel ĩ destructione appetẽtiæ cibi. Si in morbis est situm, morbus est vel Intemperies, vel Mala compositio, vel Soluta vnitas. In Intemperie, verbi gratia, si ventriculus sit frigidior, cibus etiam exiguus euadet copiosus: si ventriculus calidior sit, cibus etiam non mordax irritare potest. Mala compositio, est, verbi gratia, angustia in orificio inferno ventriculi: vnde materia non potest infra expelli, ideoque irritat expultricem ad superiora. Soluta vnio, est vlcus, vt cuius a cibo etiam probo facultas irritatur. Si vitium sit positum in destructione appetitus cibi, fit vomitus ex imaginatione obiecti iniucundi, vtpote si quis aliquem vomentem intueatur, ilico potest euomere cibum etiam probum; nam ita afficitur imaginatricis organum, & dum impellitur animalis appetentia, hæc ita influit in os ventriculi, & hoc ita afficit, vt dissipetur cibi appetentia, & cibi attractio; vnde potio expultrix irritatur a cibo bono.

Differẽtiæ. A forma non sumuntur vomitus differẽtiæ, nisi secundum magis, & minus, prout est Magis, aut Minus prauus: & hinc vomitus statuit Magis, aut Minus vehemens. Ob id, ratione differentiarum a forma, non licet dicere, vomitum esse vel criticũ, vel symptomaticum: nam vomitus criticus fit tẽpestiue, & est naturæ opus, non symptoma, de quo hic loquimur: quare non est motus prauus, nisi sit vomitus criticus imminutus. A subiecto non sumuntur differentiæ: nam subiectum est ventriculus. Causa efficiens est error externus: cuius variæ sunt differentiæ, secundum speciem, vitium, causam generantem, & modum quo concurrit ad irritandum expultricem: de quibus supra. Id notetur, si vomitus fiat ab errore, in ratione causæ internæ; vocari vomitum spontaneum.

Signa. Vomitus in genere est manifestus. Sed morbificus vomitus, distinguendus est ab eo, qui est naturæ opus. Si igitur conferat, & leuiter ferant patientes; est vomitus secundum naturam: si contra; præter naturam: de quo nos iam loquimur. com. aph. 2. sect. 1. differentiæ a forma patent. Sic etiam differentiæ a causa efficiente patere possunt ex alibi traditis. In præsentia sufficiant signa materię morbificæ irritantis propria ratione, & ex accidẽti. Igitur si materia propria ratione lædat; cognoscitur inde, quod materia quæ euomitur, est vitiosa: si ex accidenti; indicatur e materia egrediente inculpata. Vtrum autem ventriculi vitium positum sit, vel in intemperie, vel in mala compositione, vel soluta vnitate; suis traditum est locis.

Indicationes. Quoad pręsidia: cum vomitus sit motus prauus, procedens a materia irritante expultricem: præsidia potiss. sunt capienda a materia irritante, quoniam hac superata ilico cessat vomitus: Interdum tamen etiam a vomitu, quatenus prauus est, pręsidia haurire cogimur. Quo igitur ad materiam; cũ perpendatur secundum speciem, vitium, causam generantem, modum quo ad irritandum concurrit: quoad speciem; indicantur præsidia determinata. Quoad vitium; varia indicantur præsidia, de quibus alibi. Nunc duo notanda, ratione vitij secundum vbi. Primum est Alexandri, qui cap. 11. lib. 7. ait: si crudi humores solum redundent in ventriculo, & non e toto corpore confluant, ægrotantes medicamentis sollicitandos non esse: si autem humores e toto corpore confluant in ventriculum, probari interdum sanguinis missionem, interdum purgationem, interdum vtrumque. Per crudos humores in toto ventriculo redundantes, intelligit

Alexan-

Alexander portiones cibi frigidas, & crassas, qui nõ potuerunt in chylum conuerti: vnde hi crudi succi non egent euacuatione, sed potius alteratione, vt concoquantur, & in alimentum mutentur, & ob id Alexander solo victu hos crudos humores mutat. Cum igitur succi crudi peccare possint copia, & necessario sint frigidi, crassiq́; ob id opus est euacuatione, calefactione, & attenuatione: quorũ præsidiorum materię cum Alexandro, attinere debent potius ad victum, quam ad materiam chirurgicam, aut medicinalem: nam per victum tenuem humoris copia minuitur; per victum calidum, vincitur frigiditas, & ob id succi crudi ita disponuntur, vt a calore naturali coquantur. Quoad humores, qui confluunt e toto corpore in ventriculum, cum peccent copia, & motu; sunt minuendi, & retrahendi, quia vitium vehemens est, postulatur etiam vehemens præsidium; cuius materia, cum sit sanguinis est venæsectio; cum sit reliquorum humorum, medicamentum purgans: ideoque iure cũ Alexandro maioribus vtendum remedijs. Alterũ, quod notandum diximus, spectat ad vomitum criticum imminutum; vbi quæritur, a quo indicetur remedium adiuuans. Huc vt intelligatur, primo sciendum, differẽtiam esse inter vomitum symptomaticum, & criticum: ille enim fit intempestiue, ideoque est prauus, & symptoma: hic autem fit tẽpestiue, & est, vel integer, in quo tota materia vacuatur, ideoque ab eo nulla debet sumi indicatio; vel est imminutus, in quo non tota vacuatur materia, quia, licet fiat tempestiue, tamen nec ita vehemens, nec perseuerans est, quemadmodum requirit materia morbosa: proinde vomitus criticus imminutus non est opus naturæ, sed symptoma, nimirum actio læsa imminuta. Causa huius vomitus est materia, cuius vitium positum est in motu, quia minus vacuatur, quam decet, & prohinde hic motus imminutus adiuuandus. Denique, cum interdum contingat, vt antequam materia e toto vincatur, vires patientis collabantur, tunc, vt etiam a vomitu, quatenus est symptoma, indicatio haurienda; quoniam est symptoma habens rationem causæ, id est, lædens vires. Cum igitur vomitus formaliter acceptus sit motus prauus, in quo necessario aperitur os superius ventriculi; propterea indicatur remediũ occludens os ventriculi, videlicet astringens. Vnde Galenus, comm. aphor. 37. sect. 7. vomitum sanguinis curat astringentibus, & refrigerantibus; astringentia respiciunt apertionem orificij, & in vomitu sanguineo, diapedesin, anastomosin, vel diæresin venarum, a quibus erũpit sanguis; refrigerantia diriguntur ad sanguinis caliditatem, cuius causa sanguis facile fluit.

Prognostica.

Quoad vomitũ in genere, nihil certi potest statui circa euentum. Quoad differentias ratione formæ: si vomitus sit criticus diminutus; facile adiuuari potest. Si autem vomitus sit symptomaticus; quo est vehementior, eo periculosior. Ratione efficientis: cum causa efficiens sit multiplex ex alibi dictis patet quid mineetur: verbi gratia, quoad speciẽ, vomitus est peior, si atra bilis; mitior, si pituita: nam atra bilis magis recedit a naturali statu. Quoad vitium; peior est vomitus, si fiat a pituita putrida, quã si a copiosa: nam materia putrida est magis inimica. Quoad causam generantem; vomitus est magis periculosus, si fiat a materia genita potius vi morbi, quam erroris externi: verbi gratia, cum Galeno com. 39. sectio. 2. progn. bilis porracea est in causa vomitus minus periculosi, si generetur in ventriculo ex oleribus, quam si generetur ratione morbi in venis: nam si bilis generetur ob errorem externum, non est ita praua, & vnus tantum est inimicus; at si generetur ob morbos in venis, est peior; & duplex est hostis. Quoad motum, secundum quem causa cõcurrit ad irritandum expultricem; periculum est maius, dum pendet a materia, propria ratione agente; & præterea ex eo, vt cuius materia etiam proba vomitum efficit: verbi gratia, si vomitus fiat a pituita copiosa, vel cibo copioso; vomitus erit minus periculosus; magis periculosus si fiat a bono cibo, sed vi vlceris: nam vlcus magis recedit a naturali statu, quam vel pituita copiosa, vel cibus copiosus. Sed oportet etiam ad artem prognosticandi dirigere Hippocratis aphorismum 37. sect. 7. vbi inquit; quicumque euomunt sanguinẽ, si sine febre, salutare; si cum febre malum. Hic statuitur sanguinis vomitus cum febre esse magis periculosus. Licet enim non sit discrimen in specie; nam in vtroque vomitu, & sine febre, & cum febre, euomitur sanguis: differentia tamen est in sanguinis vitio, & numero rerum præter naturam. Quo enim ad vitium; sanguis est calidior in vomitu cum febre; quare magis recedit a naturali statu; & proinde vehementior est secũdum essentiam. Quo vero ad numerum; in vomitu sine febre, naturæ inimicus est sanguis peccans, & venarum vitium, idest, diapedesis, anastomosis, vel diæresis: in vomitu autem cum febre, etiam præter proposita vitia est inflammatio, & febris sequens inflammationem. Ergo sanguinis vomitus cum febre, malũ.

Explicatur aph. 37. sect. 7. de vomitu cum & sine febre.

Redigemus etiam ad prognosticum, context. 38. libr. 2. prognostic. vbi Hippocrates ait; Vomitus est vtilis, si fiat a pituita, a bile, si maxime permisceãtur, & præterea si materia non fuerit valde crassa, neque multa; sinceræ enim vomitiones deteriores sunt. Respicit Hippocrates ad vehementiã materiæ penes causam generantem. Quod artificium cognoscens Galenus, ait in commento; humorem biliosum sincerum multam indicare caliditatem, generantem scilicet bilem: contra, pituitam sinceram, indicare frigiditatem vehementem, generantem pituitam. Hoc confirmatur ab Hippocrate, context. 39. vbi, ait, varios colores, idest, porraceum, liuidum, aut nigrum, esse malum: quod verum est, quatenus hi colores indicant causas generantes admodum vehementes. Cum ergo Hippocrates respexerit ad vehementiam causæ generantis, recte statuit, vomitum materiæ mistæ, e bile pituita, esse vtilem, idest, minus malum, materiæ autem sinceræ esse deteriorem: ratio est, quia, sicut mista materia generatur ab intemperie remissiore, ita & vomitus mistæ materiæ minus est malus. At vomitus materiæ sinceræ est deterior: nã bilis sincera, idest, summe flaua, & vitellina, indicat insignem caliditatem, pituita sincera, & acida, insignem frigiditatem, scilicet generantem. Cæterum, materia sincera est signum maioris vehementiæ, non tantum, vt est sincera, sed etiam, vt est crassior: nam cum Galeno sincerus humor crassior existit, pituita quidem propter frigiditatem astringentem quasi concreta, bilis autem propter caliditatem euaporantem tanquam assata. Vnde colligitur, materiam etiam copiosam esse indicium causæ generantis vehementioris. Et hinc Hippocrates locis cit. iure statuit, vomitum materiæ vitiosæ, affectæ prauo odore, malo colore, esse malum, quia indicat causam generantem vehementer peccantem. Materia enim fœtida, & putrida indicat agens, in quo calor præter naturam dominatur. Materia prauo colore infecta etiam est mala, quia praui colores significant causam generantem admodum vehementem: nam porraceus color, vt ce[?]lliditatis morbosæ genitus, indicat insignem caliditatem in venis: materia liuida, & nigra, differunt secundum magis, & minus, quare niger color indicat peiorem causam generantẽ. Sufficiat iã circa

Alius Hip. locus enarratur de colore materiæ vomitu reiectæ.

nigrum

nigrum tantum colorem digredi. Nigra igitur redditur materia, vel ob mistionem nigrę materię, vel citra mistionem. Si reddatur nigra ob mistionem materiæ; cum Galeno, context. 22. lib. 2. prognost. dum excretio ab atra bile tingitur, oportet vt materia nigra sit copiosa, nec modice mista, nam secus excuntia essent liuida, non nigra. Materia autem nigra potest esse atra bilis, vel melancholia: peior est excretio atræ bilis, quia magis recedit. Si autem vomitus fiat materiæ nigræ citra mistionem alterius materiæ; hic color indicat causam generantē, admodum vehementer, vel refrigerantem, vel calefacientem. Et hinc Galenus cōtext. 29. li. 2. prognost. ait, nigredinem fieri ob vehementiam frigiditatis, vel caliditatis. Ob frigus quidem; dum sanguis cōgestus in globos nigrescit: frigore enim sanguinis partes diaphanæ exprimontur. Ob calorē; dum sanguis contrahit nigredinem, si veluti comburatur: calor enim insignis portiones diaphanas dissoluit. Partibus igitur diaphanis dissipatis, dominātur opacæ; & hinc materia nigra euadit. Constitutum igitur sit, materiam quæ euomitur, ratione prauicoloris indicare vehementiā essentię causæ generantis, vt hinc periculosus sit vomitus. Idcirco Hippocrates text. 40. li. 2 prognost. ait: si homo omnes vomat colores, exitiale. Nam dum plures sunt colores, plures sunt sinceræ materiæ, quæ se inuicem quidem contingunt, sed non sunt exacte mistæ, quemadmodum requirit vomitus materiæ non sinceræ: plures autem illæ sinceræ materiæ, nil aliud indicāt, quam in corpore multas haberi difficiles affectiones: nam cum causa generāa sit vehemēs, & propria ratione, & vt numerosior; iure hic vomitus Hippocrati est exitialis.

Curatio. Chirurgia. Alexander in vomitu procedente a toto, probat venæsectionem, si sanguis abundat. Auicennas secat venam, si patiens sit repletus sanguine, & primo secat basilicam: nam sanguis subsistentiam habet in iecinore, estque copiosus, & vires inter initia sunt robustæ. Mox, si reliquiæ sanguinis supersunt, secat venas pedum, quia sanguis nō est ita copiosus, nec ita potens, virtus etiam nō est ita firma, vt primo tēpore. Denique, si adhuc adsint sanguinis reliquię, & uirtus sectionem uenę nō possit perferre; Auicennas cucurbitulas cum scarificatione cruribus applicat. Paulus cucurbitulā cū magna flamma admouet circa umbilicum, & addit uiolentas frictiones, uehemētes ligaturas secundum crura; ad materiam retrahendum.

Pharmacia. Medicamenta, quibus uomitui occurrendū, respiciunt uomitum, uel Imminutum, uel Superfluum. Ad imminutum uomitum probantur medicamenta, quæ sensibiliter per uomitum euacuāt.

Vomitoria. Vnde Auicennas decima tertia, tertij, tract. 5. cap. 32. inquit, uomitorium uomitu attendi, quod in uomitu superfluo locum non habet, in quo timorosum est fluxu fluxum curare, quarta, primi, ca. tertio. Itaque in uomitu imminuto, cum Galeno, cap. 15. lib. 7. meth. si materia sit pituitosa, crassa, uiscida, probatur hoc medicamentum: [recip. succi raphani ʒ vj. oxymelitis simplicis ℥ ij. iuris pulli tepidi lib. j. Misce pro uomitorio.] Si materia sit minus crassa, minus uiscida: Galenus exhibet [mulsam cum aceto in cremore ptisanæ, uerbi gratia, ℞. mulsæ ℥ ij. aceti ℥ ſ. cremoris ptisanæ hordeaceæ ℥ viij. Misce pro uomitorio.] Si autem materia sit biliosa; possumus exhibere [℥ x. aquæ tepidæ, uel simplicis, uel hordeaceę, cum ℥ j. syrupi acetosi simplicis.] Quod si admodum acris, & mordax sit biliosa materia, [loco aquæ tepidæ vti possumus iure pingui.] Si autem materia sit melancholica, dūmodo nō sit atrabillaria, probatur [mulsa, cum succo raphani mixta.] Si autem uomitus fuerit materiæ sanguineæ, non probatur vomitorium, nisi sanguis sit, vel concretus, vel immutetur, ne concrescat: tunc enim probant [mulsa calida (non tepida) ad ℥ vij. cū syrupo acetoso, ad ℥ ij. cum melle ad ℥ j. & hoc si immineat sanguinis concretio.] Quod si iam concretus sit sanguis, probatur mulsa ad ℥ vj. cum decocto, vel matricariæ, vel thymi, vel etiam ebuli, vrgente necessitate, ad concretionem dissoluendum, dosis decocti erit ad ʒ iiij.] His medicamentis si non cedat malum, quia de vita patientis agitur, propinare cogimur [aquam cineris, seu lixiuium, ad ℥ v. cum lacte ficuum, ad quantitatem ʒ j. cum bdellio, & opopanace, ad dosim ℈ ij. Auicennas probat ʒ ij. coaguli leporis; & aquæ menthæ ℥ ij. cum salis communis ʒ ij.] Improbatur autem vomitorium in vomitu sanguinis, dum menses sunt suppressi: nam non decet sanguinem menstruum per os euacuare: attamen, cum exitiale sit, hunc sanguinem menstruum in corpore detineri; occurrendum potius materia chirurgica, de qua suo loco.

Cohibentia vomitum. 1. Reuellentia, sensibiliter, & insensibiliter. In vomitu superfluo probantur medicamenta Reuellentia, & Astringentia. Reuellentia sunt vacuantia Sensibiliter, vel Insensibiliter. Sensibiliter vacuantia, sunt medicamenta per clysteres infusa: nam medicamentum per os exhibitū, potius egreditur per vomitum: quare non reuellit, non retrahit, ideoque potius nocet. Auicennas probat clysmos acutos, quos ait, multoties vomitum abscindere. Reuellentia insensibiliter vacuantia, sunt calida medicamenta, & tenuis substantiæ. Quare tū Auicenna mirabile est in sedando vomitu calefacere extremitates. Nec sibi contradicit Auicennas, dum decimatertia, tertij &c. scribit, infrigidationē extremitatum sedare vomitum velocem calidum: respicit enim ad vomitum, qui habet rationē causæ, vt est vomitus, in quo velociter mouetur materia calida: extremitates namque refrigeratæ, frigiditatem impertiunt ori ventriculi, quod inde astringitur, & vomitus sedatur. Hic igitur refrigeratio extremorum dirigitur ad vomitum, non ad materiam. Contra, extremorum calefactio, nō respicit vomitum, sed materiam vomitus, quam ad inferiores partes retrahit: ideoque Auicennas proponit medicamenta vehementer calida, ita vt etiā ad rubrificantia ascendat, & ad exulcerantia, quæ sæpius cruribus applicat, reuulsionis gratia.

2 Astringentia, in materia frigida. Astringentia vomitum respiciunt, quatenus est symptoma, habens rationem causæ. Cum autem vomitus fiat a materia frigida, uel calida: Si materia sit frigida; & primum si sit materia melancholica, cum Auicenna quantum fieri potest abstinendum ab astringentibus, hæc enim materiam melācholicam crassiorem reddunt. Vnde & in uomitu a pituitosa materia astringentibus mitioribus utendum, & prouidendum ijs medicamentis, quę partim etiam attenuare ualent. Quare in uomitu a materia frigida, probatur [d. acydonites cum melle: probatur saccharum rosaceum etiam unius anni, sed cū mastiche, mentha, thure: pro singulis uncijs sacchari rosacei, sufficit miscere ℥ j. propositorum medicamentorum: & hæc uncia in duas doses diuidatur.] Extra autem probatur [oleū de absinthio, de mentha, mastichinum, uerbi gratia ad ℥ j. cum puluere mastiches, menthæ, absinthij, & gallarum immaturarum ad gra. v. pro singulo medicamētu, & addantur ʒ j. ceræ citrinæ cum uino astringente, fiat linimentum. Probatur etiā panis torrefactus, madefactus uino maluatico, cum puluere nucum cupressi.] Astringentia in calida materia. In uomitu a materia calida, probant astringentia ualentiora, id est frigida, crassa: quoniam oportet os uentriculi occludere, & calidam materiam attemperare, tenuemque crassefacere. Quare probatur

probatur[syrupus de granatis, syr. de ribes, de cydonijs, rosatus e siccis rosis, myrtinus: & hi syrupi exhibendi, vel cum aqua plātaginis, vel cum aqua chalybeata. Probatur etiam saccharum rosaceum vetus, diacydonites, sed non cum melle, vt prius, sed cum saccharo. Probatur diacoru, quod est medicamentum mirabile.] Si vomitus adeo sit vehemens, vt cum Auicenna deficiat curatio: ascendēdum[ad semen lactucæ, deinde ad semen papaueris, præterea ad corticem papaueris nigri, & vrgēte necessitate, ad corticem radicis mandragoræ, & tandem ad philonium Rom. & proinde ad recipiē tia opium: vnde Auicēnas probat trochiscos Amaricos nuncupatos, qui cōficiūtur e seminibus anisorum, apij, ex absinthio, cinamomo, opio, & castorio.] Opium est basis, cuius virtute potissimum sedatur vomitus: absinthium sua vi astringente opiū adiuuat: castorium est alexipharmacum opij; eius tum odor, tum sapor corrigitur aniso, cinamomo, & reliquis iucundis, quæ etiam, vt calida, opij frigiditatem corrigunt. Extrinsecus, probatur medicamentum[ex oleo rosaceo, melino, myrtino, cum exiguo masticehino, additis pulueribus coralliorum, santalorum, malicorij, cum cera.] Formula patet e sopra dictis.[Probatur etiam panis torrefactus, madefactus aqua rosacea, vel vino astringente, additis pulueribus modo dictis.] Addit Auicennas extremorum refrigerationem: quemadmodum si manus pedesque in frigidam immergantur.

Gal. cap. 3. li. 8. a. τόπ. (margin)

Victus ratio. Diæta varia, est pro varia vomitus causa. Secundum Auicēnam igitur in vomitu e cibi corruptione, probantur cibi, suauis odoris, & saporis: qui calidi sunt in corruptione acida; frigidi, in nidorosa. Tandem addit Auicennas in vomitu contumaci, in quo virtū lapsus imminet, esse exhibendā[aquā carnis, epulis, & extremitatibus hœdorum, & castratorum: quæ aqua sic conficitur. Pulli, & extremitates hœdorum atque castratorū in aqua elixantur: deinde aqua ista abijcitur: mox rursus decoquuntur carnes in alia aqua, quousque dissoluantur: deinde carnes teruntur in mortario, & hinc aqua exprimitur: cui deinde sunt miscenda, vel semina, vel aromata, modo calida, modo frigida, pro mali conditione.] Hic aquam carnis parandi modus tunc probatur, cum vires collabuntur ob immodicam vacuationem; in qua opus est alimento velociter nutriente, nequeita dissipabili. Hac de causa Auicennas accipit cum carne pulli etiam animalium extremitates, quæ viscidum, & firmum præbent alimentum. Et eandem ob causam, primum pullos elixat, mox aquam abijcit; quoniam per primam elixationem portiones tenues, & facile dissipabiles euaporant, & dissoluuntur: remanent autē portiones magis firmæ, & solidiores, quibus causa fluxus egemus. Quod si autem vires concidant citra fluxum; satius est in aqua carnis paranda, tenues etiam portiones seruare: neque carnibus pullorum, animalium extremitates tunc sunt addendæ, nam potius obessent. Cæterum, cum aqua carnis ab Auicenna proposita, in virium lapsu vi vomitus, stabile alimentum præbeat, verum non celeriter nutriat: ideirco prudentissimus Auicennas cum aqua carnis dat[parum vini, quoniam vinum omnium celerrime nutrit.] Auicennas etiam addit paulatim cibum esse exhibendum, ne motus motui addatur. Vnde cum quies prosit, statuit Auicennas cuiæ radicem esse somnum. Et hæc de Vomitu.

Aqua carnis, vires instaurans. (margin)

CAPVT XII.

De Cholera.

Er choleram, seu Barbarorum cholicam, intelligimus illud vitium, in quo patiens secundum ventriculum ita turbatur, vt materia, & per os, & per sedē euacuetur. Vnde sermo noster dirigitur, ad choleram exquisitam, & nothamque humidam, & aridam. Generatur cholera, dum materia morbifica agit in ventriculum, non secundū vnicam tantum partem, sed e capite secundo, libro tertio, de symptom. cauf. secundum totum ventriculum, id est, secundum partem supernam, & infernam: hincque expultrix adeo irritatur, vt materia, & per os, & per aluum expellatur. Cholera igitur est motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellēte materiam per vtrumque os. Forma est motus prauus, capite secundo, libro tertio, de symptom. causf. qui motus prauus est expulsio, & hinc functio deprauata, quam Alexander vocat immoderatam perturbationem. Auicennas dicit, choleram esse motum materiæ morbificæ: nam loquitur de fluxu, & accipit hoc vitiū in ratione exeuntis mutati: Galenus autem in ratione læsæ actionis: Quare non sibi repugnant. Subiectū est ventriculus totus, secundum partem superiorem, & inferiorem.

Nomen. (margin) Generatio. (margin) Definitio. (margin) Forma. (margin) Subiectum. (margin)

Ratione causæ efficientis, diximus: dependētis ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Vnde cholera distinguitur ab eo vitio, quod quidam choleram esse credunt, cum tamen non sit; vt monet Galenus text. 103. libro quarto, de ratione victus: loquens enim de arida cholera inquit; Cū spiritus vitij causa interdum retineantur, interdū exeant; si spiritus retineantur, non gignitur cholera: probabilius enim est, choleram vocare, dū spiritus, & vapores egrediūtur, non autem dum retinentur. Hactenus ergo patet, choleram pendere ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Iam inquirendum, quam ob causam expultrix ad expellendum insurgat. Cū igitur expultrix cōcurrat, vt causa præter naturam: dicēdum in quolibet cholera eam frustrari ob errorem externum, non læsa facultate: nam immediata causa est materia, ita aduersaria ventriculo, vt expultrix summa violentia insurgat ad expellendum Hinc Galenus capite secūdo, libro tertio, de cauf. lymptom. scribit, in cholera ventriculum expellere quod offendit. Id igitur quod offendit, considerandum est, secundum speciem, vitium, & causam generantem.

Causa efficiens. (margin) Materia irritans expultricem. (margin)

Quo ad speciem, est causa Interna, vel Externa. Interna e con. 103. libro quarto, de ratione victus. potest esse Vapor, vel Minera: vapor est causa choleræ siccæ: minera potest esse causa choleræ tū siccæ, tum humidæ: humidæ quidem, si materia morbifica per os, & aluū euacuetur, copia essatu digna: siccæ, si causa sit materia biliosa (secundum Alexandrum) vetum materia in parua copia egreditur; vnde, nisi flatus, vel vapores egrediantur, vitium dignum non est nomine choleræ. Quantum ad mineram; potest esse Chylus, vel Humor, & humor, vel Pituitosus, seu aquosus, vel Biliosus, non tantum bilis flaua, sed cum Auicenna etiam æruginosa; quare esse potest etiam porracea, & vitellina. Causa externa, non necessario occurrens, sunt medicamenta acria, venena. Externa causa, necessario occurrens, attinere potest ad cibum, ad potum, vt est cibus facilis corruptionis, vt lac: item

1. Species materiæ. (margin)

e capite

e capite 4. libro 2. aliment. pepones, dũ probe non coquuntur: similiter fungi, si non vincantur, capite 4. lib. de cibis bon. & mod. succi: item potio putrida, vel vini, vel aquæ.

2. Vitium materiæ. Quoad vitium speciei, & primum quoad vapores; hi sunt acres: tex. 103. libr. 4. ratio. vict. vt enim acrimoniæ corpora nervosa mordentur. Quoad mineram; esse potest quilibet succus, siue sit chylus, siue humor, dum hic succus est putridus, & proinde toto genere præter naturam. Verum in cholera exacte exquisita, vt vult Galenus loco citato est materia acris; nam habet modum generationis communem cuilibet choleræ; sicuti enim cholera humida, fit ex acri humore; ita cholera sicca, fit ex acri vapore. Diximus autem choleram exquisitam: nam fieri a minera acri; quoniam cum Aetio fit cholera e cruditate, nõ modo nidorosa, sed etiam acida: at magis exquisita cholera prodit e corruptione nidorosa. Quoad causas externas, si fuerit venenum, patet vitium esse secundum substantiam, sed potest annecti acrimonia. Si autem sit medicamentum, est calidum: quare acre. Et idem dicendum est de cibis ac potionibus.

3. Causa generans. Quoad causam generantem, & primum quantum attinet ad vaporem, cum sit vapor acris; generatur rationabiliter e minera acri, sed viscida, vt minera hæc nequeat expelli, quia si expelleretur, non esset cholera sicca. Quoad mineram; potissimum generatur triplici: nempe; vitio vel eorum quæ ingeruntur, vel ventriculi, vel iecinoris. Generatur minera vitio eorum quæ ingeruntur, dum (cum Galeno loco citato) cholera fit ex acri humore, qui e comestorum corruptione prodit; veluti est cholera, cum Alexandro, quæ fit ob frigida applicata, aut ab aqua frigida, siue admota, siue bibita. Auicennas, dum quasi interpretatur Alexandrum, inquit, choleram fieri e potu frigidæ in ieiunio, sequente cibo crasso: nam dũ post ieiunium ingeritur cibus crassus, & difficilis coctionis; vi ieiunij iusto citius attrahitur chylus, & proinde crudus; præsertim cum a causa refrigerante, vel assumpta, vel admota, reddatur, ventriculus ad cibum crassum cõcoquendum imbecillior. At in hac cholera, cũ Aetio, vomitus acidus oboritur. Materia etiam gignitur vitio ventriculi, & cum Alexandro proprie cholera nuncupatur. Cũ Auicenna magis fit æstate, & autumno, propter debilitatem digestionis, quia tunc calor imbecillior est: minoratur autem hyeme, & vere, quia tũc firmior est calor. Tandem generatur minera vitio iecinoris, & venarum; nam calore hepatis, & venarum, succus biliosus generatur; ideoque mirum non est, febricitantes quãdoque cholera corripi. Alexander inquit, hanc esse choleram e bile prodeuntem. Et Hippocrates aphorism. 30. sectio. tertia ait, post iuuenilem ætatem vigere choleram, quę scilicet fit a bile, tunc temporis collecta; licet enim eadem in iuuentute generetur; non tamen ita colligitur, sed expellitur.

Differentiæ. In forma, differentia est secundum magis & minus, quatenus motus est Magis vel Minus prauus. A subiecto non sumuntur differentiæ: nisi dicamus, ventriculum magis affici, vel Supra, vel Infra. Ratione efficientis, causa est Interna, vel Externa.

Signa. Hic affectus in genere indicatur e nausea, siti, e tristi irritatione secundum totum ventriculum & intestina, ex angore, quia vehementer afficitur os ventriculi. Præterea compatiente corde, indicatur e pulsu læso: & compatientibus neruis, cum Aetio indicatur e contractione musculorum manuum, & pedum. Tandem indicatur e materia, supra & infra erumpente. Differentias a forma æger patefaciet: nam scilicet motus sit magis, vel minus prauus.

Quoad differentias a subiecto, si magis afficiatur ventriculus secundum partes supernas, symptomata magis cruciabunt supra: si magis secundum partes infernas, contra.

Quoad differentias ratione efficientis: primum an choleræ causa sit interna, vel externa, cognoscitur ex ægro & assidentibus; dum externam causam vel prægressam, vel non prægressam dicunt. Si sit causa interna, si vapor; dicet æger se percipere vaporem acrem exeuntem. Si sit minera, oculis materia conspicietur: ita vt species materiæ etiam visu deprehendatur. Quæ autem sit causa generans, patet ex alibi dictis.

Quoad præsidia, cum cholera sit motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice materiam expellente & supra, & infra: a motu prauo, vt est symptoma, habens rationem causæ, cum plus iusto vterumque ventriculus relaxetur, oritur indicatio astringendi. Deinde, vt hic motus pendet ab expultrice, quæ irritatur a materia, cum haurienda sint præsidia a specie materiæ, a vitio, & a causa generante: Quoad speciem, determinata indicantur præsidia, vnde si bilis peccet, medicamenta dirigenda sunt in bilem; si cibus, in cibum, secundum Alexandrum. Pro varietate humorum, varia indicantur contraria remedia. Vnde secundum Alexandrum ratione copiosæ materiæ, opus est vacuare, causa bilis calidioris, opus est refrigerare, &c. Similiter patet varias causas generantes, varia postulare præsidia: vnde, secundum Alexandrum in cholera prodeunte ab imbecillitate stomachi, roborandus est ventriculus; eiusque intemperies remouenda. — Indicationes.

Cholera in genere est malum periculosissimum: nulla enim deest vehementia. Quatenus enim omnis cholera est motus admodum prauus; adest insignis recessus, & proinde insignis vehementia essentiæ. Et quatenus cholera pendet a materia admodum molesta expultrici; augetur vehementia essentiæ. Præterea quatenus malum attinet ad totum ventriculum; adest vehementia dignitatis. Quatenus autem læditur pulsus, & vel imminet, vel superuenit syncope; vehementia adest facultatis. Hinc, secundum Alexandrum cholera est acutissimus affectus, qui syncopem insignem, & hinc immodicam virium resolutionem inducit. Verum pro varia vi differentiarum, intenditur, & minuitur periculum. Vnde cholera magis est periculosa, si motus sit magis prauus, si magis vigeat secundum os supernum, si causa magis recedat a naturali statu: verbi gratia, deterior est cholera, si fiat a bile æruginosa, quam si a flaua. Idem de externis causis attendendum. Hinc Galenus capite quarto, libro de cib. bon. & mod. succi, ait, a boletis deuoratis neminem obijsse, via autem cæterorum fungorum alios mortuos esse, alios proxime ad mortem accessisse. Quamuis autem cholera periculosissimum sit malum, quod celerem necem minatur: cum Rhasi tamen non prorsus est desperandum. Et cum Alexandro celerrime est occurrẽdum, nam etiam leuis mora tabem committit, & periculum affert. — Prognostica.

Curatio. Chirurgia. Quoad materias igitur chirurgicas, Rhases probat artuum ligaturas, tanquam materias remedij reuellentis. Ligandi autem & fricandi sunt artus, modo superni, modo inferni, modo vtrinque; prout subsistentia sequitur materiam, quæ impetum ad os, vel aluum habet, modo inæqualem, modo æqualem. Si enim æqualis sit impetus, frictiones, & ligaturæ probantur secundum omnes artus,

tus, id est, manus & pedes: si impetus sit inæqualis, & si vehementior ad os, oportet ligare artus infernos; si ad aluum, supernos. Rhases præterea ad inhibendum vehementiorem impetum, magnã cucurbitam stomacho adhibet, sine scarificatione, quæ tamen in arida cholera non probatur, sed in humida, in qua neque cibus detinetur.

Pharmacia. Vacuantia.

Medicamenta probantur, Vacuantia & Astringentia. Vacuantia probantur in cholera sicca, vt vaporum materia euacuetur. Probantur etiam in humida cholera cum Alexandro, si fiat e cibis corruptis, si etiam fiat a bile, in qua nil mentione dignum erumpit. Vacuantia autem hæc frigida sint oportet, quia feruens est materia morbifica. Quare Alexander cum reliquis probat [mulsam, sed dilutam; & si æger non libenter mulsam admittat, iubet aquam tepidam liberaliter esse bibendã. Probatur etiã serum lactis caprini, vel vaccini; sed sine seminibus melonum: cum non sit institutum per lotium vacuare, quia corrupta materia nõ debet per medium iecur permeare. Cum lactis autẽ sero, gratia vomitus, misceri debet oleum, vel butyrum: gratia deiectionis per aluum, misceri possunt manna, syr. rof. solut. tamarindi. Non improbantur aquæ Veronenses, vel B. Virgilii. Probantur item clysteres e cremore hordei, e sero lactis, addito saccharo cum oui vitello, sed sine sale.] Quoad [vsum,] notandum circa exhibitionem aquæ, quatenus est materia remedij vacuantis per vomitum; Rhasin exhibere aquam copiosam, moderate calidam, sæpe, & quamprimum. Ratio est: quoad [quantum agendum,] probat aquam copiosam, quia pauca non potest vacuare, & præterea, quia summa est actio materiæ morbificæ, cum naturam cogat ad expellendum per vtrumque os. Quoad [modum;] probat aquam moderate calidam, id est, tepidam; hac enim acris materia attemperatur, & ventriculi orificia laxantur, vnde materia promptius euacuatur. Quoad [tempus;] propinat aquam quamprimum; nam materia morbifica præsens vincit alia indicantia, vnde Alexander iubet, choleram celerrime esse curandam. Sæpe autem exhibetur aqua, quia perseuerat materia præsens, vincens alia indicantia. Quoad [vsu;] aqua vsurpatur per os, quia materia morbifica residet in ventriculo.

Astringentia.

Astringentia medicamenta, Exhibenda sunt, & Applicanda. Rhasis exhibet [trochiscos de olibano, cum aqua, & niue, & rob, seu succo granatorum: exhibe, que semel, ac iterum. Componuntur hi trochisci e mastiche, olibano, cubebis, cardamomo, gallia moschata, caryophyllis, & caphura: quæ omnia medicamenta sunt calida, excepta caphura.] Rob autem granatorum, sic conficitur; [Succus granatorum acetosorum in vas mittitur, in quo detinetur, donec pars crassior resideat: deinde purior portio accipitur, & decoquitur ad iulepi consistentiam: deinde in eum adhuc calentem imponuntur stipites menthæ viridis, qui eo vsque detinentur, donec succus refrigeretur.] Basis in trochiscis est thus: in rob granatorum, basis est succus granatorum. Basis autem medicamenti compositi e trochiscis, rob granatorum, aqua, & niue; sunt trochisci: nam institutum est vt astringere, & citra detrimentum calidi insiti. Cum igitur astringentia frigida, nimium cogant calidum innatum: ob id medicamentum recipit astringentia calida, vt est thus, & reliqua. Verum pro adiuuante, gratia astrictionis, additur caphura, quæ sui frigiditate occludit orificium ventriculi. Et ob id etiam additur rob de granatis, cum niue, seu aqua gelida. Quoniam igitur cholera est morbus calidum; ideo pastilli ex olibano, compositi e plurimis calidis, non exhibentur sinceri, sed cũm succo granatorum, id est, cum medicamento frigido & astringente. [Vsu] hic esse potest: [recip. trochisc. de olib. ʒj. rob, de granatis ʒ ij. aquæ gelidæ ℥ ß. Misce.] Quoad [modum;] exhibeatur hoc medicamentum actu frigidum, quoniam validius astringit. Quoad [tempus;] exhibet Rhasis hoc medicamentum, dum apertio orificiorum vincit alia indicantia: nimirum dum vomitus, vel ventris deiectio vehementer fluit, & symptomata refrigeratiua superueniunt. His medicamẽtis astringentibus addere possumus ea, quæ in doctrina de vomitu proposuimus: & quæ proponemus in sermone de fluxu alui. Addit Rhases, si in cholera admodum insignis sit vacuatio, pedes & crura madefieri debere aqua gelida: &, malo vrgente, pedes, cruraque, in propositam aquam immitti debere: nam artubus refrigeratis, frigiditas ventriculo impertitur, vnde clauduntur orificia, & fluxus sistitur.

Victus ratio.

Quoad diætam: probatur aer, reficiens spiritus, qui in cholera dissipantur: quare, cum Rhasi, pulli sunt assandi, & ante nares scindendi. Quoad cibũ, si ægritudo quieuerit, & vacuatio nõ amplius perseueret, secundum Rhasio probantur alimenta leuia, id est, facilis coctionis. Si autem vacuatio perseueret in cholera, vt syncope vel immineat, vel etiam adsit: si immineat, exhibet Rhasis [panem, infusum in succo granatorum, cum vino;] & monet ideo auctor, ægros esse cogendos ad comedendũ; & si euomant, iterum atque iterum dandos cibos; nam virtus vincit alia indicantia: & potissimum ad [vinum] confugiendum, si superueniat syncope. Hinc Alexander ait: si vomitus perseueret, probari [menthæ decoctum,] quod stomacho gratum est, & naturaliter ad hunc affectum accommodatum, cui tamen vinum misceri debet: notat enim Alexãder se multos nouisse, qui e sola vini potione, præter spem mortis periculum euaserint. Ad corpus facilius nutriendum probatur a Rhasi, balneum aquæ dulcis, per horam: nam facile attrahitur alimentum. Et si contingat conuulsionem oboriri: balneo aquæ dulcis addi debet aliquod pingue, vt est [butyrum, oleum: iuuat etiam mirifice balneum e solo oleo.] Hæc de ventriculi malis.

CAPVT XIII.

De natura, vsu, vitijsq́ præcipuis Intestinorum: & primum de Dolore intestinorum Colico, atque Iliaco: simul etiam de Aluo præter naturam cohibita.

Transitio.

De ventriculi malis hucusque diximus. Quia autem intestina proxima sunt ventriculo, & ab eius orificio inferiori oriuntur: de intestinorum malis iam agemus. Primum autem vitiorum numerum indagabimus: quod vt recte fieri queat, de intestinorum natura quædam præmittemus. Intestina igitur sunt instrumentum, confectum e tribus tunicis, fibris transuersis & rectis, pinguetudine, & organis communibus. Quamuis autem intestinum, vnum sit corpus continuum; ita tamen formatum est, vt secundum partem, attinentem ad ventriculum, sit

De natura & vsu intestinorum.

magis tenue; secundum partem qua sedem spectat, minus sit tenue. Vtrumque autem & tenue, & nõ tenue intestinum, in tria diuiduut. Intestinum igitur, quatenus est vnum corpus, existit causa communis vtilitatis: quatenus autem partes habet, discrimen aliquod est in vsu & functionibus. Hoc vt intelligatur, sciendum: intestina conferre, causa materiæ & alimentalis, & excrementitiæ. Materia alimentalis, est chylus: qui, dum in ventriculo est assecutus suam perfectionem, intestinis eget, vt ductibus, per quos, tanquam per viam, hepar petat. Si contingat, chylum secundum aliquam partem non esse adeptum perfectionem: intestina chylum imperfectum perficiunt. Hinc Galenus capite 8. libro 4. de vsu part. ait: intestina esse organa distributionis, & cap. 17. libro quarto, de vs. part. in intestinis cibum mutari in chylum, & cap. 12. libro 5. de vsu part. ait, intestina esse coctionis organa, non tantũ distributionis. Cum ergo intestinum, gratia alimẽti, sit organum distributionis, & coctionis, quantum attinet ad distributionem, sciendum cum Galeno capit. 17. libro 4. vsu part. in intestinis chylum perfici, & fieri fœcum excretionem, vt bona fiat distributio. Conferunt autem intestina ad distributionem, e cap. 3. lib. 6. loc. affect. quatenus sunt ductus: nam ventriculus chylum in ieiunum intestinum per duodenum transmittit, & iecur a ventriculo trahit. Vnde intestina non agunt, non attrahunt a vẽtriculo. Nec obstat, quod intestina fibras rectas habent: nam hæ tantum sunt ad tutelam transuersarum, cap. 17. libro quarto. vsu part. Proinde chyli distributio est actio ratione ventriculi expellentis, & hepatis attrahentis: vsus autem pertinet ad intestina, non actio. Porro, secundum Auicennam, omnia intestina concurrunt ad digestionem, id est, ad chyli distributionem; recipiunt enim venas hepatis seu ramos mesaraicarum; plures quidem intestinum ieiunum, pauciores reliqua: proinde chyli distributio magis viget ĩ tenuibus intestinis, quam in crassis, capit. 17. & 18. libro quarto, de vsu part. Quo ad concoctionem: si perpendamus chyli imperfecti coctionem, cum intestinorum tunica interna similitudinem habeat cũ interna ventriculi tunica: rectè intestinum statuitur organum coctionis. cap. duodecimo, lib. quinto. vsu part. At cum calor magis vigeat in tenuibus intestinis; ob id tenuia intestina potissimum alimẽtum coquunt. cap. 18. libro quarto, de vsu par. Hæc de materia alimentali. Excrementum, in quod agit intestinum, est excrementum mutationis cibi in chylum, & non est quodlibet excrementũ: quoniam in ventriculo, præter chylum triplex generatur excrementum; sicuti etiam in venarum coctione triplex reperitur excrementum; nempe biliosum, melancholicum, & serosum, cap. 2. libro tertio, de symp. caus. Nec obstat, quod passim Galenus dicit, in qualibet coctione duplex tantum generari excrementum, nimirum, tenue, & crassum. Excrementum enim bifariam sumitur. Primum, vt prorsus est inutile, & nullo modo in sanguinem verti potest: sicuti accipit Galenus cap. primo, lib. sexto, de tuend. sanit. inquiens; excrementum vocari ciborum substantiam, quæ in nutrimentum non abit: vt est excrementum serosum, seu humidum; & fœcale, seu siccum. Deinde sumitur excrementum, vt secundum aliquam sui partem est vtile, vt in sanguinem mutari possit: sicut sumitur a Philosopho, capit. decimooctauo, libro primo, de Gen. animal. dum ait, pituitam esse vtile extremẽtum primi alimenti, id est, chyli, quod in sanguinem mutari potest: vnde & Galen. capite octauo, libro de atra bile ait, pituitam quæ in ventriculo generatur e cibis pituitosis, in hepate mutari in sanguinem, scilicet secundum portionem alimentalem; nam portio excrementitia, depulsa ad intestina, cum nequeat acquirere formam fęcis, alba cum fœcibus egreditur. His sic positis, verum est, in qualibet coctione duo tantum esse excrementa, sed inutilia. Et propterea non est inconueniens tertium excrementum generari, quod in sanguinem possit mutari. Quo autem ad Galenum cap. secundo, libro tertio, de caus. sympt. dum proponit tria excrementa, quorum nullum in sanguinẽ mutari potest: id hoc modo accipiendum. In sanguificatione duplex tantum producitur excrementum; biliosum scilicet & melancholicum: Galenus proponit etiam tertium, nimirum excrementum serosum, & prorsus inutile ad alendum; quod licet in venis non generetur: (est enim tenue chylificationis excrementum in vẽtriculo genitum.) reperitur tamen in venis, & in generatione sanguinis, quia hoc excremento opus fuit, vt vehiculo chyli. Perpetuum igitur est, in omni coctione duo tantum inutilia generari excrementa. Cum ergo constet triplex excrementum in ventriculo generari; serosum, fœcale, & pituitosum, quæ singula vna cum chylo in intestina mittuntur: tum explicandum est, quidnam circa hæc tria excrementa agant intestina? Quoad excrementum serosum; in hoc non agunt intestina, sed concurrunt, vt ductus: fit enim distributio serosi excrementi, vt sit portionis alimentalis vehiculum. Quoad excrementum fœcale, & pituitosum; intestina bifariam concurrunt: nimirum quatenus agentia; & quatenus rationem habent loci agentis. Qua enim sunt agentia, respiciunt fœces: quatenus sunt locus agentis, respiciunt vermes. Declaro magis: Quoad fœcale excrementum, intestina concurrunt ad fœcum expulsionem; expulsio est actio. Ideo Galenus capite 17. lib. 4. vsu part. ait, omne intestinum vnam speciem motus habere, hoc est, expulsionem; & propterea intestina obtinere villos transuersos, id quod etiam asseritur cap. 3. & 4. lib. 3. de symp. caus. Differentia tamen est inter intestina: nam tenuia magis respiciunt chyli distributionem; crassa magis expulsionem fœcum, cap. 18. libro quarto, vsu part. Hinc Philosophus ait, intestina esse conceptaculum excrementi sicci, capit. penult. libro tertio, de partib. anim. Nec ad detentionem fœcum opus fuit fibris obliquis: quia spiræ, seu circumuolutiones sufficiunt. Et dum Galen. cap. 7. lib. 3. fac. natural. inquit, in tenuibus intestinis stercu generari; significauit excrementum chylificationis crassum, separati a chylo, & a sero; quod tamen integre demum fit in crassis intestinis. Principaliter ergo productio fœcum, attinet ad tenuia intestina; integra autem creatio ad crassa; quemadmodum etiã fatetur Hippocr. libro de carnibus. Quare constitutum sit, intestinum esse organum expulsionis fęcum, & huic pituitosi excrementi. Quoad intestina vt vermes respiciunt: supponendum in præsentia, vermes generari in intestinis, e materia putrida, existente in intestinis, agens autem non esse calorem intestinalem, sed calorem insitum materiæ putrescentis. Quare intestina concurrunt, vt sedes, in qua e putrescente materia vermes generantur. Ex dictis igitur constat, intestinum esse organum distributionis, concoctionis, expulsionis, & sedes generationis vermium.

Auicennas circa singula intestina digreditur, scribens: duodenum genitum esse ad expellendum fęces a stomacho; non enim hæc expulsio de chylo accipi potest, qui expellitur a ventriculo, & attrahitur a iecinore. Ieiunum, ait, expellere intra, præsertim quia bilis e vescicula fellis prodiens, mouet

Chyli distributio, & plenior elaboratio, ope intestinorũ.

Excrementorum excretio, & vermium generatio in intestinis.

Vsus intestinorũ secundũ Auicennam.

monet expultricem, cum mordicatione. In ileo autem intestino dicit morari cibum: vbi chyli portio imperfecta perficitur, & feces segregantur a chylo, & expelluntur. Cæcũ statuit recipere a supra, & expellere infra, vt etiam sit fæcum locus, in quo detinentur, & addit, in ruptura inguinis facilius descendere, quia non admodum coniunctum est cum mesenterio. In Colo ait, esse aggregationem fecum, expressionem, & gradationem ad expellẽdas fæces, post complementum residui e cibo. Denique ad rectum intestinum refert expulsionem fæcum ad extra.

Vitia intestinorũ præcipua. His ita explicatis: constat, intestinum esse instrumentum animæ, ratione nerui, & instrumentum naturæ, ratione reliquarum partium. Quatenus igitur intestinum est animæ instrumentum; est obnoxium Dolori, Quatenus autem est organũ naturæ, cum intestinum sit destinatum coctioni chyli, non perfecte elaborati in ventriculo, & distributioni chyli, & expulsioni, tum fæcalis excremẽti, tum pituitosi: quatenus intestinum est organum destinatum coctioni, & expulsioni; est prompta sedes vermium, quoniam dum chylus non perficitur, dũ excrementa non expelluntur, putrescunt, indeque vermes oriuntur; tandem, quatenus intestinum accommodatum est distributioni chyli, & excretioni excremẽtorum, facile corripitur Alui Fluxu, & Stipticitate. Cum autem stipticitas cruciet patientes in dolore præsertim iliaco, & colico: ob id, breuitatis causa, de hac stipticitate in sermone de dolore intestinorum agemus. Propterea concludendum, intestinorum vitia discutienda esse Dolorem, Vermes, Fluxum alui.

De dolore Intestinorum.

Nomen. Generatio. PEr dolorem hic intelligimus omnem intestinorum dolorem. Generatur, si qualitas tangibilis ea violentia agat in intestina, vt fiat solutio continui, quæ solutio cõtinui in ratione motus violenti, & proinde obiecti communis improportionati, ea vi agit in intestina, quatenus sunt corpora neruosa, vt corrupta fiat tum affectio, tũ receptio, quæ in instanti impertiuntur cerebro, & sensui interno, a quo sensu interno iudicatur iniucundum; vnde sensus interni actio est tristis, & hinc ad differentiam voluptatis male afficitur vis appetens, hincque fit dolor, id est, affectio voluptati contraria. Definitio. Dolor igitur intestinorum est sensatio corrupta intestinorum, dependens a solutione Forma. vnitatis. Forma est sensatio corrupta, quæ, si capiatur, vt eius subiectum est intestinum; potius est affectio, quam actio; actio enim ad cerebrũ attinet, quatenus iudicat, vt in doctrina de dolore capitis Subiectum. docuimus. Hæc autem affectio, ad intestina attinens, est corrupta, quia fit cum violentia. Subiectum huius mali est intestinum: quo hic dolor distinguitur a dolore aliarum partium. Intestinum autem est subiectum doloris, quoniam neruos recipit, a sexto pari cerebri, & proinde omne intestinum dolori est obnoxium; potissimum tamen Colum, eo quod longum est, & anfractuosum, & cum Alexandro crassum ac densum; vnde causa dolorifica moram in eo trahit, ac continuum soluit.

Causa effic. Ratione efficientis; diximus, dependere a solutione vnitatis, quo hic dolor contrahitur ad sensum tactus; cum in omni sensu dolor fiat, citra soSubdiuisio. lutionem vnitatis, tactu excepto. Et hinc etiã distinguitur hic dolor a grauitate; quæ est sensatio corrupta, prodiens a materia ponderosa, sed citra vnitatis solutionem. Porro in causa vnitatem soluente, consideratur species, vitium, causæ generãtes specierum, & causæ eaidem detinentes. Quo1. Species causæ. ad speciem; causa est Interna, vel Externa. Interna est materia, vitæ vel Particeps, vel Expers. Particeps, vt vermis: vnde Auicẽnas dicit, colicum dolorem fieri, dum plurimi vermes congregantur. Si causa sit vitæ expers, est Vapor, vel Minera. Vapor præsertim est Pituitosus, licet etiam Biliosus esse possit. Minera est, vel Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est Sanguis. Excrementitia spectat ad coctionem Primam, vel Secundã, vel Tertiam. Ad primam spectat materia, vel Pituitosa, vel Fæcalis. Ad secundam id est, iecinoris coctionem spectat materia, vel Biliosa, vel Melancholica. Ad tertiam spectat, Sanies, Calculus. Causa externa necessario occurrens, est Cibus, vel Potus: Nõ necessario occurrens, medicamẽta, venena, ferrum, lapis, ligna, & similia; quæ soluendo continuum, vel abradunt, vel frangunt, vel contundunt, vel incidunt; quę potissimum referenda sunt ad Assumenda, & Foris incidentia.

2. Vitium speciei. Cõmunia quædam. Vitium speciei multiplex esse potest: quælibet tamen causa concurrit soluendo continuum, vel Copia, vel qualitate: verbi gratia, lapis, vt toto genere præter naturam, non soluit continuum, sed ratione duritiei, seu ratione qualitatis. Ita virulentia venerea, materia putrida, soluit continuum, ratione qualitatis, vt calida, vt acria. Sed explicanda sunt singula vitia, vtpote a quibus vtiles indicationes sumuntur. Breuiter ergo digrediẽdum circa propositas causas. Et primum supponendum: commune esse cuilibet causæ, quantum attinet ad [vbi,] materiam præter naturam quiescere in intestinis, siquidem actio fit per contactum. Deinde, quoad motum, seu vitium in motu, sciendum, si causæ gignantur in intestinis, vitium quidem esse secundum motum, sed in ratione causæ adiuuantis. Et ob id Galen. capite 5. li. 2. loc. aff. dicit, materiam quæ mouetur, dolorem parere vehemẽtiorem, quam quiescentem. At principaliter concurrit materia morbifica, vt agit, vel Copia, vel Qualitate. Quod si causæ non gignantur in intestinis annectitur etiam vitium secundum motum, quatenus materia mouetur, vel Attracta, vel Trãsmissa. His suppositis: quoad vermes; vitium est Lumbrici. in substantia; cum vermes sint toto genere præter naturam. Spectat etiam ad quantitatem; nam cum Auicenna plures congregantur. Pertinet ad qualitatem secũdam; dum vermes mordent, instar materiæ acutæ, quæ soluit continuum. Quoad vaVapor. porem: vitium est in substantia; dum vapores prodeunt e putri materia. In quantitate, dum vapores sunt copiosi. In qualitate, dum sunt calidi, frigidi, vel crassi: vnde dolor colicus præsertim fit a vapore copioso, frigido, crasso. Quoad mineram: priMinera in genere. mo sciendum, commune esse vitium secundũ substantiam, materiæ & alimentali, & excrementitiæ, dum hæ materiæ putrescunt: vnde Auicennas ait, oboriri dolores colicos, iliacos, per ægritudines pestilentes, qui proinde contagiosi sunt. Cæterum, si seorsum perpendatur minera, & primum, si fuerit alimentalis, si sanguis, sanguinis Sanguis. vitium est toto genere præter naturam, dum venas egreditur, & decumbit in intestina, & concrescit, vnde postea copia, & frigiditate soluit continuum. Sanguis etiam concurrit, quatenus inflammationis intestinorum est auctor. Quare, vt putrescit, est vitium secundum formam: est autem causa doloris, quatenus copia, & caliditate soluit continuum. Quoad materias excrementitias, si Excremẽta

sunt primæ coctionis, vt materia pituitosa, & fæcalis: pituitosa esse potest putrida, copiosa, frigida, crassa, lenta, veluti pituita acida, & vitrea: potest esse calida, vt salsa pituita. Materia autem fæcalis peccat secundum substantiam, si putrescat: ac præsertim peccat copia, & duritie: quo fit, vt dolor potissimum fiat e fæcibus copiosis, siccis & duris, licet etiam interdum ex acrimonia fæcū fiat. Quoad excrementa secundæ coctionis; cum sit materia biliosa, & melancholica: Bilis peccare potest, vt putrida, copiosa, calidior. Melancholia autē peccat frigiditate, nisi vel putrescat, vel exuratur: tūc enim caliditate soluit continuum. Quoad excrementa tertiæ coctionis; cum sit hoc excrementum vel sanies, vel calculus: Saniei vitia attinēt ad substantiam: pertinere etiam possunt ad copiā: at necessario sanies vi caloris soluit continuum. Calculus toto genere est præter naturam: soluit autem continuum copia, & præsertim duritie. Ex his facile intelliguntur vitia causæ externę: quorum tamen vitiorum cognitione non valde est opus, cū a causa externa non sumatur indicatio.

3. Causæ generantes.

Quoad causas generantes propositas species: Vermis generatur e materia putrescente in intestinis, a calido mixto materiæ putrescentis. Vapor generatur e materia, potissimum pituitosa, e calido intestinorum imbecillo: vnde materia mutatur in vaporem, quem calor imbecillis dissoluere nō potest. Sanguis est causa doloris, dum vel grumescit, vel inflammationem excitat: concrescit autem, quoniam deest causa præseruans sanguinem a concretione, nimirum vena quæ concurrit, vt locus conseruans locatum, & spiritus vitalis; quæ duo desiderantur, dum sanguis venas egreditur, & in intestinis colligitur. Dum autem sanguis inflammationis est auctor; cum peccet copia, & caliditate, copiosi sanguinis causa attinet ad intestina, vt præter naturam, vel suscipiunt, vel attrahunt. Calidioris autem sanguinis causa, est caliditas existēs in parte inflammata. Pituita generatur e cibis pituitosis, a ventriculi calore debili. Fęces generantur e ciborum portione terrestri, a calore ventriculi, & segregantur a portione chyli, & seri, in intestinis: vnde quo copiosior est cibi portio terrestris, eo etiam fęces copiosiores generātur, & quo diutius detinentur fęces, eo duriores euadunt. Bilis, & melancholia generantur e portione excrementitia, non cibi, sed chyli, a calore iecoris: vnde portio tenuior mutatur in bilem, crassior in melācholiam. Sanies generatur e sanguine seminali, a calore tum naturali, tum præter naturam. Calculus raro generatur in intestinis: vnde id Galenus, nec vidit, nec audiuit, capite 2. libro 6. loc. affect. Ego tamen testor me vidisse calculum ad magnitudinem oui gallinacei, excretum a patiente, obnoxio dolori colico, & qui solum aquam potauerat; fuitque hic Excellentissimus Frisimelica, qui aliquando grauissima afflictus, excreuit hunc calculum. Generatur autem calculus e crassa, & viscida materia, a calore, vel intensiori, & celeriter agente, vel remissiori, & longiori tempore operāte. Cum igitur in intestinis vigere possit materia, quę diutius detineatur, ea in hac mora verti potest in lapidem; præsertim, si intestinorum calor intendatur, vel obstructionis, vel inflammationis vi, vel denique medicamenti calidioris. Hæc de causis generantibus.

Causæ detinentes.

Quoad causas detinentes: hæ locum habent in dolore Colico, & Iliaco. In colico enim dolore difficilis fęcum est excretio. In iliaco autem dolore, secundum Galenum, comm. aphor. 44. lectio 6. nihil exit inferius, neque ex acerrimo clystere: vnde etiam aphoris. 10. lectio 7. ait, in ileo nihil ad inferiora descendere: hoc autem fit, quia expultrix nō potest se exonerare, propter angustiam partiū infernarum: vnde cogitur natura violenter ad superiora materias extrudere. Et ob id e capite secundo libro tertio de caus. symp. dolor iliacus fit e priuatione expultricis. Cum ergo materia detineatur propter angustiā: hæc esse potest Obstructio, Constipatio, Compressio, & Subsidentia. Excipitur autem illa angustia, quam vocant coalescentiam: nā tanta est intestinorum amplitudo, vt, dum in vlcere fit agglutinatio, non possit ea fieri coalescentia, vt causa materialis detineatur. Obstructio

Obstructio.

igitur fit a crasso flatu: fieri etiam potest a quolibet humore, a sanie copiosa, & proinde potius a sanie abscessus, quam a sanie vlceris: verum promptius fit obstructio a copioso flatu, & crassa tum pituita, tum melancholia: vix autem fit a bile, vel grumoso sanguine, vel sanie. Sicut enim flatus, & materia pituitosa ac melancholica, sunt materiæ quæ paullatim colligi possunt, & ea copia cumulari, vt obstruant; ita sanguis extra venas egressus, bilis, sanies, sunt materiæ adeo infensæ, vt nequaquam ea copia aceruentur, vt coli obstructionem faciāt; nisi forte, quod raro fit, hæ materiæ confertim, nō paullatim vnica vice ad intestina confluant. Quare notandum, in dolore intestinorum interdum eandem materiam, tum angustiam, tum dolorem cōmittere; interdum vero aliam materiam dolorem parere, aliam obstructionem. Dum enim copiosus est flatus, soluit continuum, & obstruit: dum autem flatus non est copiosus, dolorem efficit flatus occlusus; quod autem obstruit, non est flatus, sed est pituita, vel quid aliud a flatu. Constipatio fit ex inflammatione, e vermibus, e calculo, e fæcibus. Fit ex inflammatione non qualibet sed ea quæ occupat propriam intestinorum substantiam, & vsque adeo internam occupat sedem, vt occludatur intestinum; quare insignis est inflammatio, cuius causæ propositæ sunt in ventriculi inflammatione. E vermibus fit constipatio, dum cum Auicenna plures congregantur: de caussis vermium suo loco. E calculo oritur constipatio, si magnus fuerit. Oritur etiam e fęcibus copiosis, & aridis: vnde aluus constipatur. [Hic autem commode proponemus causas aluum constipantas.] Fæces secundum naturam excernuntur dum ex intestinis tempestiue expelluntur ab expultrice. Aluus igitur astricta est, dum fęces præter naturam detinentur in intestinis. Et hæc detentio sequitur læsam expulsionem, quoniam expultrix frustratur. Frustratur autem, vel quia ad expellendum non impellitur, vel quamuis impellatur, expellere tamen nequit. Quoad primum, cum expultrix irritetur a sensu tactus; non irritatur, dum vitium est in tactu. Vnde tactus læditur, vel læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas sentiens, vel Communis, vel Determinata. Communis; ob morbos cerebri, vel ductum, id est, neruorum. Determinata; præsertim secundum receptionem, dum intestinorum nerui densitate afficiuntur, siue densitas fiat a materia, siue a frigiditate, cuius auctor est medicamentum stupefaciens. Tactus autem receptio læditur ob errorem externum; dum bilis non fluit a iecinore ad intestina, quemadmodum contingere solet in ictericia citrina; dum etiam homines vtuntur cibo pauco, siquidem generantur fæces exiguæ, non irritantes. Sin autem expultrix intestinorum irritetur, & tamen expellere nequeat, tunc expulsio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, &

Constipatio.

primo

primo labefactatur, ob vitiosas intestinorum intemperantias: quæ octo esse possunt, cum Aetio, quatuor simplices, totidem compositæ, quas ad eã magnitudinem perduci oportet, vt expultrix imbecilla reddatur. Impeditur autem facultas ob intestinorum angustiam, tum eam, de qua diximus tum de qua dicemus: nam verbi gratia, sicut obstructio flatus detinet, ita etiam potest detinere fęces: similiter compressio, sicut flatus detinet, ita etiam fęces potest detinere. Hinc Aetius dicit, fęces cohiberi, propter inflammationem partium, recto intestino vicinarum; veluti propter inflammationem vesicæ, & vteri. Si autem expultrix non possit expellere ob errorem externum: pendet a causa Interna, vel Externa. Interna sunt fęces, quæ vel Sinceræ sunt, vel Mistæ cum alia materia. Si capiãtur fęces, vt sinceræ; vitium contrahunt penes copiam, qualitatem, & motum. Penes copiam, si iniusto sint copiosiores, quæ procreantur e cibis copiosioribus. Vitium est in qualitate; dum fęces siccæ, & aridæ euadunt: id quod fit ob causas Internas, vel Externas. Internæ causæ sunt, habitus totius corporis rarus, e calida intemperie; vnde humiditates totum petunt, & fęces remanent siccæ: adhæc vis immoderata attractricis membrorum, veluti euenire solet in conualescentibus, in quibus plurima fit distributio humiditatis in corpus: febris etiam ea est vis, vt humiditates absumat: adhęc coniungitur hepatis, mesaraicarum, & vicinarum partium immoderata caliditas, vi cuius fęcalis humiditas euocatur: prætereea huius ordinis est intestinorum siccitas, siccans fęces. Externę causæ debent sumi, ab Assumendis, Foris incidẽtibus, Faciendis, & Vacuandis. Ab assumendis, dum fęces siccantur a medicamentis siccis exhibitis, a cibis solidis, siccantibus, assis; a potu exiguo, & siccante. Foris incidentia sunt, medicamenta sicca applicita, aer calidus, vt æstiuus, & fornacis. Facienda sunt, immoderatus motus corporis, vel animi. Ea quæ vacuantur, sunt copiosæ vacuationes per lotium, per sudorem: vi enim horum exsiccantur fęces. Tandem vitium in fęcibus penes motũ est, dum pręter naturam ascendunt: quod fit, dum homo ad excernendum fęces impellitur, diutius tamen excretionem cohibet, & ob id, dum infra essent depellendæ, sursum præter naturam mouentur: vnde aluus fit stiptica. Mistæ fęces, vel cum Pituita, vel cum Flatu sunt mistæ. Si cum pituita; sui lentore sunt in causa, vt non expellantur: causæ harum fęcum sunt medicamenta viscida, cibi lenti, vt est caseus. Si cum flatu sint mistæ, vi flatus suspẽdũtur fęces, vnde deorsum expelli nequeũt: causa autem sunt cibi flatulenti, vt legumina. Hæc de errore esterno, qui pendat a causa interna. Si error externus (ob quem facultas expultrix nõ potest fęces expellere) capiatur a causa externa: spectare potest ad Assumenda, vel Admouenda. Assumenda sunt medicamenta astringentia, exhibiti cibi astringentes, & præsertim cum Aetio, assumpti auste dulcia, & pinguia. Admouenda sunt, veluti dum astringentia abdomini applicantur. Et hæc de constipatione. Compressio fit e vicinorum membrorum tumore, vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vi cuius comprimuntur intestina; veluti est tumor, vel partis imæ iecoris, vel lienis, renum, vesicæ, vteri. Vnde notandum, vicinas partes, tumore affectas, bifariam concurrere: primo; quatenus comprimendo sunt in causa detentionis fęcum, a quibus fit constipatio, & de his supra locuti sumus. Deinde quatenus tumor comprimens est causa detentionis materiæ diuersæ a fęcibus, a qua materia soluitur vnitas, & hoc modo in præsentia intelligimus. Subsidentia oritur, dum intestina naturalem mutant situm. Fit autem ob flatus intestina contorquentes, vel quia ligamenta disrũpuntur, vel periptonæum soluitur: vnde intestina modo in scrotum, modo inter peritonæum, & abdomen, & præsertim in inguina dilabuntur. Ligamẽtorum autem, & peritonæi ruptio fit, vel e flatu impetente, vel casu ab alio in ventrem, vel alio ictu, vel vulnere, & similibus quorum vi propositæ partes dissoluuntur, vnde intestina subsident, & materię detinentur. Hæc de causis cuiuslibet doloris intestinorum.

Subsidẽtia.

Sed prinsquam ad differentias accedamus, loca quædam difficilia explicabimus. Galen. igitur cap. 5. libr. 2. loc. aff. ait, vehementiores dolores esse in tenuibus intestinis. Et ibidem tamen, vt etiam cap. 2. lib. 5. loc. aff. scribit, vehementiorem esse dolorẽ in crassis intestinis, ob crassam substantiam; nõ ita vehementem in tenuibus, propter raram substantiam, vel etiam in crassis intestinis leuiorẽ esse dolorem, si causa sit leuior. Responsio. Dolor intestinorum penes causam efficientem bifariam sumi potest: primo, vt fit a materia frigida, & crassa, veluti a pituita, vel a flatu crasso: deinde vt fit ab alijs causis, veluti ab inflammatione, ab aridis fęcibus. Si primo modo dolor accipiatur, statuendum dolores colicos, & proinde dolores crassorum intestinorum vehementiores esse doloribus iliacis: vnde Galen. ca. 5. lib. 2. loc. aff. proponit illos dolores colicos, quos præcedit cruditas, & flatus, & subdit, ex huiusmodi doloribus, scilicet prodeuntibus a pituita, & flatu, vehementiores fieri in crassis intestinis, mitiores in tenuibus. Hinc Galen. ca. 2. lib. 6. loc. aff. ait, probabile esse, frigidos, crassos, & viscidos humores, aut flatus, dolores parere vehementissimos in crassis intestinis, ob substantiã crassam, & densam: secus autem esse statuendum de tenuibus intestinis, quorum tunicæ sunt raræ, vnde non tam diu causas morbificas detinent. Quod si dolores fiant ab inflammatione, ab aridis fęcibus; statuendum, vehementissimos dolores oboriri in tenuibus intestinis; quoniam doloris causa, siue sit inflammatio, siue stercus, diu moram trahere potest, etiam in tenuibus intestinis; quæ cum sint exquisitioris sensus, quã crassa intestina, hinc acerbius cruciantur. Et ob id Gal. c. 2. lib. 6. loc. aff. cum proposuisset dolores prodeuntes e flatibus, & pituita, subdit, interdum alios esse dolores, id est, prodeuntes ab alijs causis efficientibus, qui vehementissimi sunt, & in sublimioribus intestinis eueniunt, vt qui ab inflammatione, vel aridis fęcibus producuntur. Secundo notandum, quõ Auic. statuat, dolores iliacos ab ijsdem produci causis, a quibus colici? Id autẽ hoc modo intelligendum. Cum sermo fiat de dolore, quatenus est, vel itensior, vel remissior, in ileo, & colo: quoad intẽsiorem dolorem; si fiat e pituita, & flatu, attinet ad crassa intestina: si ab inflammatione, vel a fęcibus, pertinet ad ileõ. Quoad remissiorem dolorem; si fiat ab inflammatione, spectat ad crassa intestina: si e crassis humoribus, ad ileon. Tertio notandũ, Hippocratẽ dixisse, aphor. 44. lect. 6. Quibus e stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt; nisi febre superueniente satia vrina fluxerit. Galenus in com. ait, hãc Hippocratis sententiã aduersari, & experientiæ, & rationi. Experientiæ, dum testatur Galenus, se plerosque vidisse, qui mingere nõ poterant, nec paucos mortuos esse, quibus supra modum extenta erat vesica: nullũ tamen ileo fuisse. Aduersatur autem rationi, nam cũ in tumore vteri in prægnante non producatur ileos, multo minus excitabitur ob tumorem vesicæ; quoniã vesica suo tumore rectum tantum intestinum potest comprimere: vteri autem tumor potest etiam

Nũ in crassis an tenuibus intestinis atrociores sint dolores.

Quomodo colica & iliaca ab ijsdem causis oriantur.

Explicatio aphorismi difficilis, de ileo strangurię superueniente.

comprimere superna intestina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego sententia intelligendum esse Hippocrat. per vrinæ stillicidium non intelligitur stillicidium prodiens ab inflammatione vesicæ, sed a pituita frigida, nam auxilio est febris, quæ sane non iuuat ratione inflammationis, sed ratione pituitæ. Per iliacum autem intelligit Hipp. ileon, cuius causa est pituita. His positis, addimus, non esse impossibile, vt quis primum patiatur vrinæ stillicidium, mox dolorem iliacum: quoniam euenire potest, vt aliquod sit indiuiduum adeo refertum pituita, vt repletio fiat, & secūdum vesicam, & secūdum intestina. Vnde non dicit Hippocrates, stillicidio vrinæ semper succedere ileon: sed [quibus &c.] insinuans hæc vitia non corripere quoscunque, sed aliquos tantum, idest, pituita refertos secundum vesicam & intestina: quoniam ob repletionem vesicæ fit stillicidium, & comprimitur aliquantisper rectum intestinum: ob repletionem autem intestinorum, pituita sui copia replet; sui frigiditate sensum reddit obtusum; sui visciditate nō permittit fæces descendere. Vnde ileos nō fit e tumore, sed e pituita. Et homo perit, nisi beneficio febris vacuetur pituita per fluxum: cum enim homo non possit sustinere, & stillicidium, & ileon; dum immunis euadit a stillicidio, sperādum demum est, ileum posse superari.

Differētiæ. Differentiæ quæ a forma sumuntur, respiciunt
2 vel subiectum, vel causam efficientem, vel vitiumque. Differentia respiciens subiectum, est dolor Pungitiuus: hic enim proprius est membranarum, intestinum autem est corpus membranosum. Differentiæ quæ respiciunt causam efficientem, respiciunt vel Speciem, vel Vitium speciei. Si speciem, cum species sit Vapor, aut Materia; si vapor, est dolor expers grauitatis: si materia, est dolor particeps grauitatis. Si autem perpendamus vitium, hoc est vel Simplex, vel Compositum. Si vitium est simplex; & primum, si in quantitate, dolor est extensiuus a materia copiosa, in quo dolore intestina secūdum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tensiui, neruorum proprij, in quo est tensio secundum longitudinem, non secundum profunditatem. Si autem vitium sit in qualitate, cum sit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel siccitas (excipitur enim humiditas, a qua non fit dolor) si vitium in caliditate sit positum: dolor prodit mordicatiuus, cum sensu caliditatis. Si vitium sit frigiditas, dolor est mordicatiuus, cum sensu frigiditatis. Fit autem hic dolor, dum intestinorum caliditas resistit causæ refrigeranti, nam secus non fieret dolor, sed potius torpor quidam. Si vitium sit siccitas, fit dolor exasperatiuus. Si deinde vitium attineat ad motum, dolor fit torrens, seu errans. Si ad quietem, erit dolor stabilis. Si causæ vitium sit mixtum, verbi gratia, si spectet ad qualitatē, veluti est durities, & ad motum, dolor fit contusiuus, cuiusmodi est dolor qui fit a calculo; qui cū impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad quantitatem simul & quietem, dolor fit compressiuus. Si deinde
3 dolor respiciat subiectum, atque efficientis vitium; oritur dolor modo perforatiuus, modo acualis. Nā dolor perforatiuus habet et ad membrum membraneum, & crassum, quemadmodum est colon, in quod agit materia crassa, & impetu agens. Acualis dolor idem subiectum postulat: differt ratione efficientis, quia causa efficiens est minus crassa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hanc actionē, vt vel maiori, vel minori cum impetu efficitur, attinere ad materiæ vitium, quandoque in qualitate, quandoque in motu. In qualitate, vt materia est magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida sit, vitrea, sui crassitie & visciditate quiescens: doloris perforatiui auctor esse potest; veluti, dum pituita ea est, qualis a Galeno locis propositis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoq; etiam vitium attinet ad motum, veluti dum pituita mouetur in flatum, qui si tarde se moueatur, dolorem parit perforatiuum, si
celerius moueatur, acualem. Quoad differentias, 2
quæ capiuntur ratione subiecti, dolor afficit intestina vel Omnia, vel Aliqua, & hæc vel Superna,
vel Inferna. Differentiæ ratione causæ efficientis, 3
summuntur a Specie, a Vitio, a Causa generante, a Causa detinente, seu colligente. Quoad speciem, causa est Interna, vel Externa. Quoad vitium, hoc est Principale, vel Adiuuās. Principale, est in Quāto, vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Causa generans, est Morbus, vel Error externus. Causa colligens, cum sit Angustia, pendet a causa residente vel In intestinis, vel Extra intestina. Si intra, est Obstructio, vel Constipatio. Si extra, est Compressio, vel Subsidentia.

Signa. Diagnosis colici, & nephritici doloris. Malum hoc in genere indicatur e dolore abdominis, secundum regionem intestinorum. Dolor autem cum Auicen. semper est pungitiuus. Verum cum intestina sedem habeant proximam renibus, & præsertim colon, ideo tradenda sunt signa, distinguentia dolorem colicum a renali. Etenim, quamuis cum Galen. c. 2. libro 6. loc. aff. nil obsit, etiamsi inter initia ignoremus, an dolor sit intestinalis, vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynis occurrimus: attamen progrediente malo expedit scire, an dolor sit intestinalis, vel renalis, quoniam diuersis occurrendum remedijs. Signa igitur e cap. 2. & 3. lib. 6. loc. affe. capiuntur & a communibus vtriq; dolori, & a proprijs.

Cōmunia signa vtriq; dolori. Communia sunt, dolor abdominis, vomitus, nausea, alui stipatio, dolor dorsi, crurum tremor, & impotentia flectendi corpus. Quoad dolorem pertinentem ad abdomē; affectis intestinis dolor est pungitiuus, læsis renibus, dolor est grauatiuus: quoniam tactus viget in intestinis secundum propriam membranam, in renibus autem secundum membranam ambientem: vnde, si intestina dolore afficiantur, intensior est dolor; remissior, si renes. Indicatur etiam dolor intestinorum e dolore amplum spatium occupante: contra, renalis indicatur e dolore locum angustum cruciante: ratio est, quia renes occupant angustam sedem, intestina amplam. Adhæc dolor colicus, quamuis incipiat modo a dextris, modo a sinistris, quemadmodum renalis, tamen colicus dolor dum incipit a dextra parte, attingit regionem infra renem dextrum; atque per inferiorem ventriculi sedem, in dextra parte ascēdit in sedem, cui sinister ren subiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit. Si autem colicus dolor a læuo latere incipiat, progreditur versus abdomē & pectinem: quo fit, vt partes magis anteriores, quam posteriores petat. Contra renalis, si accidat vt lapis descendat; primum partes detinet supernas, mox infernas inuadit, & circa posteriores potius partes, quam anteriores vergit. Deinde distinguuntur hi dolores; quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore angustatur intestinum: renalis autem dolor non repente; sed longo inuadit tempore; nam lapis non cito creatur. Et si aliquando renalis dolor cito intendatur ac repente; hoc non euenit inter initia, sed post lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat; colicus mitescit, ciboque assumpto intenditur; ratio est, quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus est vacuus, compressio desinit: in dolore autem renali, cibus in ven-

triculo

triculo existens, non comprimit renes, sicuti quãdo descendit, & ab assumpto cibo dolor renalis mitescit, quoniam cibi portio tenuior, & aquosior dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus e dolore qui potest esse errans: at renalis indicatur e permanente dolore. Atque dum obseruatur motus; percipitur secundum vreterum progressum, dum per hæc vasa lapis in vesicam prolabitur. Quoad reliqua communia symptomata: sufficiat in iis vehementiam; & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico vehementiora sunt, vomitus, nausea, alui stipatio: contra in renali dolore, vehementiora sunt dorsi, & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio est, quia intestina magis consentiũt cum ventriculo, renes autem cum dorso, & cruribus. Quoad tempus: in colico dolore quæ magis affligunt, etiam citius inuadunt: atque ad eundem modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorsi: contra in dolore renali, citius oritur dolor dorsi, quam vomitus. Tandem etiam distinguuntur propriis indiciis. Dolor renalis indicatur ex excretione arenularum, vel calculi, e lotio mutato, e stupore femoris; quæ signa si non adsint, indicatur dolor colicus. His addi potest alteratio, quam pariunt iuuantia, vel lædentia: nam si conquiescat patiens per vomitum, vel deiectionem alui dolor colicus indicatur: Sin quiescat patiens per mictionẽ calculi, arenularum, vel crassi lotii; indicatur dolor renalis. His igitur signis renalis dolor a colico distinguitur.

Propria signa vtriusque doloris.

Differentias a forma patefacit æger, dicens cruciari se dolore extensiuo vel alio. Quoad differentias a subiecto: Si omnia intestina afficiantur; dolor affligit totum abdomen: contra, si non omnia; & quidem, si malum sit in superius intestinis, e capit. 2. lib. 6. loc. aff. magis superatur a potionibus, quã a clysteribus: contra si sit in inferius. Cæterum, cum dolor a. tinens ad superna, præsertim sit iliacus, ad inferna, colicus: quoad iliacum dolorem; e capite 2. lib. 6. loc. aff. & comm. 6. sect. 2. lib. 3. epid. indicatur e dolore aliquantisper ad præcordia ascendente: & cum Aetio, e difficili exspiratione quæ interdum fœtet; non quod vapores putridi prodeant a pulmone; sed quoniam putridi vapores prodeuntes a ventriculo, miscentur cum aere qui expiratur. Indicatur etiam hic dolor e nausea; quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item e vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: nam secundum Aetium, dum malum intenditur, omnia sursum feruntur, ideoque fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, sed interdum etiam stercoris; qua etiam de causa ructus sunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicta ad fœtorem attinẽtia, esse indicia ilei insalubris: deinde materiã fœtidam esse posse tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui stipatione: vnde Gal. com. aph. 44. sectio. 6. & com aph. 10. sect. 7. ait; hoc competere omni, & soli exquisito dolori iliaco, ad differẽtiam doloris colici, & iliaci non exquisiti; nam in dolore colico exquisito sufficit difficilis excretio; in iliaco exquisito, necessaria est integra stipatio. Proinde Auicennas respiciens ad dolorem iliacum exquisitum; dicit in ileo podicem ita astringi, vt neque specilli extremum suscipere possit; quæ integra stipatio locum non habet in dolore iliaco non exquisito. Sed oritur dubium: nam Hippo. com. 6. sect. 2. lib. 3. epid. proponit, mulierem iliaco dolore affectã, in qua deiectiones erant crudæ, & tenues; & tamẽ dolor iliacus erat exitialis, & exquisitus. Sciẽdum ergo Hippoc. proponere dolorem iliacum, prodeuntem ex inflammatione: vnde quemadmodum in inflammatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiã in inflammatione intestinorum: vnde non descẽdunt fęces non descendunt intestinorum excrementa, sed descendit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum intestinum, vel partem: si totum intestinum detineatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrũque ileum, præterea circa medium ventrẽ, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet intestinum ileum secundum partem; si intestinum afficiatur secundum mediã regionem, indicatur e dolore in ileo sinistro; si secundum principium, indicatur e dolore circa iecur; si secundum finem, indicatur e dolore circa ilium dextrum, propter humiliorem sedem renis dextri. Quoad dolorem Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo secundum partem: si totum affligatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrumque ilium, & infra vmbilicum, & supra versus ventriculi fundum: Si afficiatur secundum partem, & quidem mediam, indicatur e dolore in ilio sinistro; si secundum principium, in ilio dextro; si secundum finem, indicatur e dolore non ascendente ad vmbilicum, sed prope.

Signa diff. a forma & subiecto.

Iliaci doloris signa.

Quomodo crudæ ac tenues deiectiones in ileo.

Quænã intestini pars afficiatur.

Colici doloris signa.

Sequuntur signa indicãtia differentias, quæ sumuntur a causa efficiente. Quoad speciem; an causa sit interna vel externa: patet ex antedictis. Quoad causas internas: si fuerint vermes; adsunt horũ signa. Si species sit [vapor,] indicatur e dolore sine grauitate, e dolore extensiuo, propterea copiosos flatus, e dolore errante, non stabili, e rugitibus copiosis, e fęcibus bubulis similibus, quæ ob copiosos flatus aquæ supernatant: indicatur etiam e prægressis causis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quam æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad [sanguinem, si grumescat,] indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, ratione copiæ, præterea e refrigeratione totius corporis, item e prægressis causis violentis, vi quarum sanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e cõmodo, & vtilitate, q̃ sentit patiens, dũ fit sanguinis grumosi deiectio. Si [sanguis sit inflãmationis auctor;] indicat e dolore cũ sensu grauitatis, & caliditatis, e dolore extensiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis signis. Quoad [pituitam,] indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, e mordicatiuo, sed cum sensu frigiditatis, nisi salsa sit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, nisi misti sint flatus, tunc enim etiam indicatur e fęcibus bubulis similibus: & Auicen. monet, in dolore colico, magis suspensas esse fęces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægressis causis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad [fęces;] indicantur e dolore regrauatiuo, extensiuo, citra sensum caliditatis, vel frigiditatis: præterea e cupiditate excernẽdi; e dolore exasperatiuo, propter siccitatem fęcũ; e dolore compressiuo, propter duritiem; e dolore quiescente; & e deiectione fęcis duræ, quibusdam mucilaginibus obuolutæ; nam dum fęces diu morantur in intestinis, pituita adhæret: præterea indicatur e prægressis causis, vel generantibus, vel colligentibus fęces: nec non e commoditate percepta, dum fęces deiiciuntur. Quoad [bilem;] indicatur e dolore, cũ exiguo sensu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita est ponderosa: indicatur e dolore non admodum extensiuo, quoniam admodum copiosa bilis non colligitur: indicatur e dolore mordicatiuo, cum insigni sensu caliditatis, ita vt interiora, secundum Alexan. vri videantur, &

Signa diff. a cau. effic.

Signa speciei.

præterea

præterea indicatur e siti inexstinguibili, e biliosa deiectione, e febre biliosa, e caussis prægressis generantibus bilem; e iuuamento vacuationis bilis, & refrigerationis. Quoad [melancholiam;] indicatur e dolore cum exiguo sensu grauitatis, nec admodũ extensiuo; nam melancholia non est ita copiosa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatiuo, cum sensu frigiditatis, nisi melancholia sit exusta: indicatur e dolore compressiuo, propter duritiem: e dolore quiescente, e ructibus acidis, e nigris deiectis, e caussis prægressis, quæ possunt producere melancholiam, e communi vacuatione melancholiæ, quæ prodest. Quoad [saniem;] indicatur e dolore, cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, siquidem in abscessibus sanies copiosa viget: indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis, e puruleotis deiectionibus, e prægressis caussis abscessus, ex emolumẽto vacuationis saniei. Quoad [calculũ;] indicatur e dolore, cum insigni sensu grauitatis, & admodum extensiuo, e dolore experte morsus, & sine sensu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore confusiuo, si moueatur calculus: e dolore compressiuo, si quiescat; e prægressis caussis generantibus calculum: postremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, si contingat, vt antea quoque patiens liber euaserit a dolore, per calculi excretionem, & nunc simili dolore crucietur: coniiciendum, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc consequimur virtute non signi, sed

Signa vitij. exempli. Hæc de signis specierum. Sequuntur signa, quæ indicant vitia. Vitia principaliter spectãt ad quantitatem, & qualitatem; & vt adiuuantia, spectant ad substantiam, & vbi. Quoad vitium secũdum formam; cum sit materia venerea, vel quælibet putrida materia: venerea indicatur e proprijs signis: putrida indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis, quia putrida materia est calida: indicatur etiam e fœtida excretione, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extensiuo. Vitium in qualitate: si sit secundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiuo, cũ sensu caliditatis: si qualitas sit frigida; indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu frigiditatis. Vitium in siccitate, indicatur e dolore exasperatiuo. Vitium in motu, indicatur e dolore etiam etiam in quiete, e dolore stabili. Si vitium sit nullum, sitque indifferens ratione subiecti, vt detineatur pars membranea, & crassa; si contingat, vt vitium sit maioris actiuitatis: indicatur e dolore perforatiuo: si minoris actiuitatis, indicatur e dolore aequali. Quoad co-

Signa caussæ generantis, & detinentis. gnitionem caussæ generantis; hæc cognitio petenda est e proprijs capitibus. Quoad cognitionem caussarum detinentium, cum hæ caussæ pertineant ad angustiam, quatenus est vel obstructio, vel constipatio, vel compressio, vel subsidentia: quoad obstructionem, patet e signis caussæ obstruentis: & idem de reliquis dicendum. Caussæ autem hæ manifestari debent in proprijs locis.

Indicationes. Quoad præsidia: cum hoc vitiũ sit sensatio corrupta intestinorũ, dependens a caussa soluente continuum: quantum attinet ad sensationem corruptam, dum habet rationem caussæ, indicat anodynum. Quoad intestina; horum proportio postulat remedium fouens proportionem. Quoad caussam soluentem continuum; in genere indicat remediũ non anodynum, sed sanans. Et cum caussa interna sit multiplex, secundum speciem, vitium, caussam generantem, & detinentem: hæc omnia indicant contraria præsidia: de quibus sæpe diximus.

Præsagia. Quoad prognosticum: hoc malum in genere nõ est despiciendum, quia omnis vehementiæ particeps esse potest. & primum vehementiæ essentiæ; nam dolor, quatenus est sensatio corrupta, admodum recedit a naturali statu, nim. a sensu iucundo. Adest vehementia dignitatis, quoniam afficiuntur intestina quæ, vt sensum exquisitum habentia, principes partes in consensum trahunt. Facultatis

Progn. diff. a forma & subiecto. etiam vehementia vel adest, vel imminet, quia cũ Galenũ capi. 14. lib. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exsoluit. Cæterum suppositis rebus secundum naturam: quoad differentias formales, ratione vehemẽtiæ essentiæ, dolor vehemẽtior est periculosior. Ratione dignitatis, dolor magis periculosus, si afficiantur tenuia intestina: tunc enim malorum est acutissimum, & proinde periculosum, com. 6. sect. x. libr. 3. epidem. vnde iliaci vix possunt conualescere: capi. 2. lib. 6. loc. aff. Porro cum præcipui intestinorum dolores, sint Iliacus, & Colicus, circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis est periculosus, si totum intestinum afficiatur: minus periculosus, si intestinum secundum partem lædatur: & adhuc minus periculosus, si intestinum secundum partem infernam crucietur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel superiores, eo vehemẽtior est ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter sensum exquisitum; vnde, & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus sibi violentas inferunt. ca. 5. lib. x. s. 707. Quod si dolor vrgeat secundum vmbilicum; est minus periculosus: nam ibi est pars inferior, & minoris dignitatis, in quã partem etiã clysteres strenue agunt. Si dolor afficiat partem sinistram, magis est periculosus, nam dignitatis vehemẽtia intenditur. Et adhuc periculosior est dolor, si dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adest discrimen, si totũ intestinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis, quo tristis sensatio erit vehementior, eo dolor erit periculosior. Hinc Galenus com. 48. lib. x. de rat. vict. acu; ob dolores sæpe pulsus deficere, & oboriri animi deliquium. Pranus igitur est dolor iliacus, & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia, & syncope oboriuntur. Vehementia etiam facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus com. 6. sect. a. lib. 3. epid. ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua est extremorum frigiditas. Frigiditas autem est signũ vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur) sed etiam essentiæ, quia plurimus est recessus a naturali statu. Si perpendatur vis dif-

Progn. diff. a cau. effic. ferentiarum ratione caussæ efficientis, eadem est ratio, & in forma, & in caussa efficiente, merito vehemẽtiæ & dignitatis, & facultatis, vt si liceat digredi circa vehementiam essentiæ. Itaque cum caussa efficiens perpendatur secundum speciem, vitium, caussam generantem & detinentem, cum reliqua pateant: sufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph. 44. sect. 6. ait, quibus e stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereũt, nisi febre superueniẽte copiosa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognosticum capit. a vehementia essentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis caussæ, id est caussæ doloris iliaci, & caussæ stillicidij, vnde si febris superueniat, & vrina fluat, vrinæ fluxus cum febre, est signum vehementiæ materiæ secundum essentiam, sed non admodum insignis, cum vincatur a febre, & patiens restituatur, nam cum ante adhuc essent mala, vnicum tantum permanet, cum iam superatum sit stillicidium. Galenus audit, in iliaca vomitum stercoris esse exitialem; Hoc prognosticum pendet a vehementia essentiæ speciei, & a vitio speciei: a specie; quoniam dum per os excernitur materia fęcalis, excernitur materia, quæ summe recedit a naturali statu, a vitio speciei etiam pendet prognosticum, nim. a motu fęcum, nam fęces mouentur ad superiora, & propterea

 147

præterea vitium est vehementissimum. Auicennas sequentia symptomata lethalia esse dicit, dum fœtorem præ se ferunt; ea autem sunt, stercoris vomitus, sudor, anhelitus, ructus, flatus per sedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat insigne vitium secundum substantiam. Primum autē proponit stercoris vomitum, quia stercus secundum omnes sui partes petit os, ideoque vapor minus est malus: deinde proponit sudorem, qui indicat copiosos esse vapores, habentes impetum ad omnes corporis partes: reliqua, quæ proponit, sunt signa vaporis minus copiosi, quia vapor vnicam tantum partem petit: tertio ergo sequitur anhelitus, qui signum est grauis vitij, præsertim si vapor petat pulmones: quarto est ructus fœtidus, qui minus est periculosus, quia est signum vaporis, qui in os mouetur: quinto sunt flatus per sedem exeuntes, qui potius sunt signum salutare, seu motus salutaris: adest enim materia, quæ mouetur ad infernas partes; attamen malum signum est, quatenus significat materiam esse putridam. Hippocrates etiam aphor. 10. sect. 7. ait: ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Sumitur hoc prognosticum a vehementia essentiæ materiæ fœcalis, secundum quantitatem, & motum: quorum vitiorum signa sunt symptomata ab Hippocrate proposita: nam, vt Galenus in comm. inquit, hęc symptomata fiunt ab intestinis à se expellere stercus appetentibus. Ad copiam quidem attinet vitium, quatenus intestina appetunt expellere fœces, diu molestantes, quæ temporis diuturnitate stercus copiosum est aggregatim, quod licet nō moueatur, ita tamē afficit intestina, vt qualitas spiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fœcum, sed materiæ existentis in ventriculo. Deinde vitium attinet ad motum: nam, cū Galeno, stercus ascendit, vnde læditur ventriculus; ideoque fit singultus, & compatiente neruorum principio, fieri potest desipientia & conuulsio. Galenus com. 6. sect. 2. lib. 3. epid. cum Hippocrate statuit, in ileo maligno esse extremorum frigiditatem, de qua dictum est supra. Ibidem ait, dolorem esse periculosum, quoties vrinæ sunt prauæ. Praua vrina est signum vehementiæ causæ secundum essentiam, nimirum & fęcum, & tumoris inflammatorij, cuius vi fęces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedit a naturali statu, vt ducunt in consensum genus venosum, vnde vrina est praua: secundo, quatenus vitium duplicatur, est inugnis vehementiæ; intestinorum enim vitium intestinum, coniungitur cum vitio venarū; vnde Galenus ait, si vrina sit bona, paruam saluris spem ab ea peti posse, si autem praua sit, nō parum facere ad malum; nam quando malum intestinorum habet coniunctam prauam vrinā, non est simplex affectio. Aetius ait, ileon esse malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: senibus non admodum accidere: si tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognostici huius hæc est sententia. Aetas puerilis est signum virtutis robustæ, præsertim secundum calidum insitum: vndè naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppositum de senibus est statuendum. Præterea pueriliis ætas est signum vehementiæ essentiæ remissioris causæ morbificæ, vt materia nec sit ita copiosa, nec arida, vt in senili ætate: si igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob intestinorum paruitatem, quæ prouide ab exigua materia angustari possunt. Quoad prognosticum, ratione causæ detinentis: quoad obstructionem, potest expugnari: nam pituita & copiosa, & frigida, & crassa, & lenta, vinci potest. Constipatio ægrius superatur: etenim causa est insignioris vehementiæ, quam causa obstructionis, siue cōstipatio fiat a vermē, siue ab arido stercore, siue a calculo: multo deterior est constipatio, si fiat ab inflammatione: vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriā, inter omnes esse grauissimam; nam minatur ileum, quoniā sanguis magis potest, vt sit vehementia secundum essentiam, admodum insignis, penes copiam, & potissimum quietem, cum sanguis in inflammatione sit vehementer impactus. Quoad compressionem huius causa cum sint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorum, vario modo prognosticandum, de quibus in proprijs capitibus. Quoad subsistentiam, pariter pro varia causa, varie prognosticandum.

De Curatione.

Sequuntur præsidiorum materiæ: & primū chirurgicæ. Auicen. cum Græcis statuit in dolore intestinali secandam esse venam, si sanguis vehementer peccet, io ratione causæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione causæ sine qua non, vt in dolore à flatu, a pituita, sed in corpore sanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: rectè magis frequenter secatur vena in dolore iliaco. Quoad vsum, & primū quoad [Quando] Rhasis inter initia secat venam: Aetius, antequam topica vsurpentur: Auicennas, si secanda sit basilica & saphena; primum basilicam, mox saphenam aperit. Cum enim quando agendum sumatur ab indicante præsente, vincente alia iodicantia; inter initia vena est secanda, quia sanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena est secanda: nam sanguis ita vincit, vt dum est præsens, topica prohibeat: quia sanguis, vi localium, flueret in intestina. Tandem, si vena & cubiti, & pedis sit secāda: illa primum tundenda: quia magis potest sanguis subsistens supra iecur, quā infra. Quoad [Vbi] agendum: omnes venam cubiti secant: Auicennas basilicam. Alexander tali venā tundit; si dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta, vt vrinam supprimat, aut si sanguis etiam ad vesicam pertingat. Hęc enim loca ostendit varia sanguinis subsistentia: vnde, cum sanguis subsistat io iecore, & venis intestinorum; secanda basilica: modo dextra, modo sinistra, prout dolor solicitat regionem dextrā, vel sinistram: Et, cū sanguis fluat in vesicæ vasa, hincque infra iecur; vena pedis secanda. Cucurbitulæ scarificatæ probantur loco venæ sectionis, dum prohibetur venæ sectio. Eędem quoque probantur quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venę sectionis, velut in dolore ab inflammatione: sed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vsurpantur post totius euacuationem, & applicantur parti inflammatæ; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæ sectionis; nam sanguis in parte inflammata subsistit. Cucurbitulæ etiam non scarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. lib. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paulus administrat cum flamma copiosa, post totius euacuationem: applicat autem abdomini, potissimum secundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paulo, proponitur necessitas, & vsus. Quoad necessitatem, cucurbitula est materia remedij, vehementer discutientis flatus, nam etiā citra excalfactionem partis vehementer trahit, ca. 6. lib. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, est veluti incantamentum. c. vlt. lib. 12. meth. Quoad vsum: probatur cucurbitula quam maxima, nam summa est flatus actio: deinde probatur cum flamma

Curatio. Chirurgia.

Cucurbitulæ.

ma copiosa, id est, vehementer agens, nam flatus copiosus & crassus est difficilis passionis: tertio, probatur post totius euacuationem, nam materia replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potissimum vmbilico, nam flatus subsistentiam habet in abdomine, & præsertim secundum vmbilicum: & quia in his locis non adest ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viscera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligaturæ, &c. Tandem laudantur etiam chirurgicæ materiæ, quæ sunt materia anodyni, ratione iudicij; ita agentes, vt sensorium iudicans afficiatur causa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intensiori, quia dolor remissus a vehementiori extinguitur. Tales autem sunt frictiones vehementes & dolorificæ, similes ligaturæ, cucurbitulæ cũ dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ chirurgicæ, quatenus dolorem excitant, sunt materiæ anodyni, ratione iudicij, quatenus autem retrahunt ab intestinis, sunt materiæ sanantes; quoniam causam doloris principalem respiciunt.

Pharmacia. Materia medicinalis est triplex, scilicet materia Anodyni, materia remedij Sanantis, & materia Proportionis.

I. Anodyna. Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex est, vt in doctrina de capitis dolore monstrauimus: vnum ratione iudicij, alterum ratione causæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis.
1 Quoad anodynum ratione iudicij, cum pertineat ad materiam chirurgicam, medicinalẽ, & diæteticam; de materia chirurgica dictum est; de diætetica dicetur suo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamẽtum, vi cuius excitetur dolor admodum intensus, in parte diuersa ab intestinis: verbi gratia, si patiens gestet vesicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda sunt acria medicamenta, vt [helleborus niger & albus, euphorbiũ, sinapi, &c.]
2 Quoad materiam remedij anodyni, ratione causæ adiuuãtis, cum Gale. c. 18. li. 5. simp. probatur [oleum anethinum, chamæmelinum; item cõe, in quo ebullierint anethum, chamæmelum, & cyminum in parua copia; licet etiam addere vinum album tenue.] Ratio horum medicamentorum est, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahũt humores ac vapores. Quoad vsum horum medicamẽtorum sufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicamenta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum existens, primum caliditatis gradum non excedat; nã si excedat, est materia remedij, non anodyni, sed sanantis.
3 Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex est, nempe materia calida instar corporis patientis, & materia lenta, instar suppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidũ, e c. 7. & 8. lib. 5. simp. est [hydrelæum, farina triticea; panis triticeus, sed modice coctus, adeps suillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum, amygdalinũ, mucilagines maluæ & althææ, omenta animaliũ, aqua dulcis moderate calida.] Alexander anodynis humidis miscet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat & dolori, & causæ doloris. Proinde, si dolor colicus fit e frigido humore, probat [balneum aquæ dulcis,] quod dolorem quidem mitigat, sed non curat. Si dolor fiat a causa calida; vti possumus, vel sinceris anodynis, vel miscere possumus frigida, vt sunt [violæ, hordeum, &c.] & hoc medicamentum ita mistum, est tum anodynum, tum sanans. Si dolor fiat a causa frigida; addi possunt [anethum, melilotus, fœnumgræcum, chamæmelum, oleum amygdalarum amar.] quod & ipsum est medicamentum & anodynum, & sanans.

[Vsus] Quoad [quantum:] medicamenta proposita in summa dosi sunt vsurpanda, si summa sit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere [oleum amygdalinum, vsque ad lib. j.]

Quoad [modum:] si difficilima sit passio indicantis; administrandum est medicamẽtũ, & efficacissime agat: veluti dum vesicæ medicamentis implentur, secundum Aetium. Redditur autem strenuum valde medicamentum, si in modum stillicidij admoueatur: & præsertim, cum Auicenna, si liquore seu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura sint foramina; deinde vas illud, eleuetur a patiente, ad longitudinem staturæ humanæ; & liquor dimittatur supra ventrem: sic enim stillæ frequentes destillantes efficacissime operantur: probari autem potest vasculum, quod est in communi vsu, pro irrigandis hortis, & hoc medicamentum Auicennas ait, esse vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, siue fiat a causa frigida, siue a calida; obseruandum, vt anodynum vsurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a causa calida, caliditas erit moderata, id est, tepor potius, quam caliditas, in dolore a causa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi resistentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quæ indicat vacuans per modum attractionis: deinde prohibet intestinorum calor insitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior sit passio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum administrandum, in dolore a causa frigida.

Quoad [tempus:] his vtendum, dum dolor vincit materiam replentem: at materia replẽs vincit, præsertim si anodynum applicetur, secus si exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto existens fluit in partem dolentem: at si exhibeatur, si anodynum sit destitutum vi vacuante, potest esse in causa, vt materia fluat: si vero facultatem habeat euacuandi, si materia replẽs totum sit sanguis, primum sanguis vacuãdus; si materia replens sit alia a sanguine, quam primum vtẽdum hoc anodyno exhibito [recip. olei amygdalini dulc. ℥ vj. olei amygdal. amar. ℥ ij. mellis ros. sol. ℥ ſ.] si modo dolor fiat a materia frigida: nam si fiat a calida materia; exhibeatur [oleum amygdalinũ, cum manna, vel syrupo violaceo solutiuo.] Quoad [Vbi] agendum, cum intestina afficiantur, propterea quod receptio subsistentiam habet in intestinis: recte medicamenta & abdomini possunt applicari, & per os exhiberi, vtputa dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile esse Galenus ait, in li. de medic. facile parabil. ita vt homo, etiamsi fere stranguletur, huius tamen medicamenti beneficio seruari queat. Sed notãdum, in quolibet dolore intestinorum, anodynum posse applicari abdomini, & regioni dolẽti. At si dolor occupet tenuia intestina, anodynum probatur per os; si crassa, per sedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis 4
sunt: [lactuca, nymphea, succus solani, mandragora, hyosciamus, capita papaueris, semina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilulæ de cynoglossa, magnæ antidoti recentes.] Locum autem habent opiata, dum vehemens est dolor, maximaque vrget necessitas: cap. te vlt. lib. 12. meth. Vrget autem necessitas, dum dolor colicus fit, vel a succo calido, vel a frigido, & crasso, sed cui vapor est mistus: & præterea dum adest febris; Ratio Galeni est; quia in dolore a succo calido, magis potest dolor, quam causa doloris; nam dolor pendens a materia calida, vehementissimus est: materia autem calida est tenuis, est etiam calida: vnde, cum stupefacientia sint frigida & sicca; pri-

Stupefacientibus quo in casu possimus vti.

ca; primo sensui torporem inferunt: secundo, humorum acrium tenuitatem cogũt, & crassefaciũt; tertio, materiæ caliditatem extinguunt. In dolore a succo frigido, & crasso, cum flatu atq; sine febre, etiam magis potest dolor, quam causa, quia a flatu fit dolor intensissimus; vnde magis potest, quam materia frigida, præsertim si febris sit annexa. Cõtra statuendũ est de dolore a succo frigido, vel sine flatu, vel cum flatu, sed citra febrim: nam vbi non est flatus, ibi nec dolor tam atrox esse potest: si autem sit flatus, & febris absit, cui non corrigatur opiatũ a febre, ob id ab opiato desistendum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, si dolor sit iliacus, a flatu, etiam sine febre; cum Rhasi probatur opiatum, vt philonium, &c. si vehemens sit dolor, vt syncope immineat; plurimum enim potest; dolor, quia adest vehementia essentiæ; item dignitatis, quia dolor est non in colo, sed in ileo; prætera additur vehemẽtia facultatis, quia syncope imminet, & potiss. augeri potest dolor, qa flatus summa eum violentia distendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, sed philonium, quod recipit medicamenta calida, & flatus discutientia. Vnde sciendum, etiam in dolore a causa calida, & in dolore a causa frigida cum flatu, & febre, probari quidem opiata, sed non sincera: nã licet magis possit vis doloris, quam causæ, & caloris insiti: attamen dolor non potest tantum, vt causam morbificam, & calidum insitum, prorsus despicere liceat; præterea, cum intestinorum temperamentum nõ sit admodum calidum, nec intestinorum calidum insitum sit admodum robustum. Quare opiatis calida misceri possunt. Rhasis autem opiatis etiã interdum addit soluentia; vt [scammonium.] Vbi notandum, non esse miscenda opiata cum soluentibus, si principale institutum sit ventrem soluere; opiata enim vim soluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miscere soluentia; dum scopus est vehementiam doloris compescere, & materiam in intestinis existẽtem euacuare, & præterea soluentia efficiunt, vt opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhasis miscet scammonium, quod acrimonia sua irritat expultricem, vt materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum necessitate. Quoad [vium] opiatorum, & primum, quoad [quantum:] si summa sit actio doloris, summa dosis probatur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhasis suũ philonium, quod Romano mitius est, exhibet ad ʒ j ſ. Quoad [modum:] opiata non actu frigida sunt admiscenda; nã partis affectæ calor prohibet. Quoad [quãdo] opiata sunt vsurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id est, si sit intensissimus c. 1. & 7. lib. 12. meth. & si adsit metus syncopes. Quoad [vbi agendum:] Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per sedem; at virtus melius sustinet immissa per sedem, quam exhibita. Sed causa subsistẽtiæ indicantis, in dolore iliaco, præstat per os exhibere; in colico per sedem immittere. Hæc de materia medicinali remedij anodyni.

Quãdo narcotica miscere liceat purgantibus.

11 Quoad materiam medicinalem remedij sanantis; digrediemur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam vẽtosam, & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat [medicamentũ cõfectum e seminecarui, rutæ, in decocto anisorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hęc in vino generoso, aut in multa meraciori. Rhasis probat confectionem e baccis lauri, exhibitã cum vino generoso, vel cum aqua alterata aniso, similibusque, & hoc medicamentum omnibus antepoñit. Mesues, ceu admirabile, laudat oleum de Kerua, quod efficacissime flatus discutit. His addi possunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magnæ antidoti, sed antiquæ, sassafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum discutientibus flatus. Admirabilia sunt, quæ potissimum apud Germanos reperiuntur, olea destillata e feniculo, & aromatibus.] Hæc sunt discutientia flatus. Quoad vium, & primum, quoad [quantum:] Rasis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad ʒ j. Auicennas exhibet olei de Kerua, primum ʒ iij. deinde singulis diebus addit ℈ ij. & gra. v. & ascendit ad ʒ a s. hincque singulis diebus admit ℈ ij. & gr. v. donec dosis descẽdat ad ʒ iij. Quare in eodem dolore exhibet dosin maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc est: In dolore colico e flatu, summa est actio flatus: quare ascendendum fuit ad summam dosin. At quia vapor, ob crassitiem, perseuerat, vt necesse sit medicamentum longiori tempore vsurpare; proinde, licet a flatu summæ actiuitatis, summa dosis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoque medicamentum etiam in mediocri, & infima dosi exhibendũ. Et quia virtus facilius fert summam dosin, dum sensim assuescit; ob id Auicẽnas ab infima dosi, ad summam, per mediocrẽ sensim progreditur, & dum factus est ascensus ad summam dosin, cum imminuta sit actiuitas flatus, & vires sint defatigatæ; recte dosis minuitur, & cum subinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiã modo dosis minui debet, donec superetur vapor, vt actio sit infima, & proinde minima dosis sufficiat. [Modus] autem est cum Rhasi, vt medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor crassus, quatenus ęgre discutitur, indicat efficax discutiẽs, id est, medicamentum actu calidum. Quoad [quãdo.] Rhasis exhibet discutientia flatus multis vicibus. Auicennas exhibet oleum de Kerua, vsque ad 22. dies, quoniam indicans perseuerat. Si autem medicamentum per sedem immittatur; probantur proposita medicamenta, sed licet etiam addere iniucunda, quia virtus intestinorum ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia sunt, [oleum anethinum, ol. de castorio, &c.] Auicennas habet clysmum efficacissimum, ad flatus expugnandum: [recip. succi rutæ libr. iij. & in huius penuria ruta copiosa decoquatur in aquæ libr. xij. ad consumptionem trium partium; deinde recip. vel succi rutæ, vel decocti prædicti lib. iij. hyssopi, rutę origani, anethi, chamęmeli, calaminthę mõtanæ an. P. j. seminum lini, fœnigręci, petroselini, feniculi, dauci, an. ʒ ij. fiat decoctio ad cõsumptionem duarum partium. Deinde recip. prædicti decocti lib. j. olei chamęmelini completi lib. ſ. fiat decoctio ad consumptionem decocti, adde castorij ʒ j. opopanacis ʒ ij. adipis anatis ℥ j. (ad emolliendum fęces) Mis. pro clystere.] Dosis huius clysmi ascendit ad ℥ vij. & ʒ iij. non vltra, & aliquando solum immittuntur ℥ v. Nam hic Auicennas respicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu summæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum strenue agens in flatus, vt est clysmus, constans medicamentis vehementibus, copiosis. Summa dosis est ℥ vij. & ʒ iij. quia hoc est suũ medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clysteres esse efficacissimos, etiam si ad libras non immittantur: modo componantur e medicamentis, & copiosis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini sint applicanda: ea enim sunt proposita. Circa [modum] tantum notandum, efficacissimum esse medicamentũ, si proposita semina flatus discutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta.

Sanans remedium. Ad colicã flatulentã, Interna.

Alио subijcienda.

Applicãda

Si dolor

Colica; Pituitosa. 1. Lenitiua.

Si dolor colicus fiat a pituita: inter Vacuãtia sen finitiua, probantur Lenientia, & Solventia. Quoad lenientia, probatur [mel rosatum solutiuum.] Auicennas probat hieram, sed admonet agaricum non esse miscendum, ne scilicet excitetur vomitus, cum alui suppressione, in dolore colico, cum alui suppressione; vel agarico, quia trahit materiam ad superiora. Circa vsum, & primo circa [quando,] quamprimum vtendum [illa] est, nam materia morbifica vincit alia; quandoque materia morbifica vincitur a vehementiori dolore, vbi anodynis vtendum: quamobrem etiam lenientia anodynis misceri debent, vt si exhibeantur species hieræ, mox oleũ amygdalinum. Quoad [vbi agendum,] vsurpanda sunt lenientia, & per os, & per sedem, pro materiæ subsidentia: in iliaca per os, in colica per sedem. Quoad solventia: probatur [agaricus, & potissimum diaturbith,] quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, sicuti ex agarico. Rhasis probat [medicamentum e turbith, zingibere, & saccharo;] & ascendit ad euphorbium, ad colocynthidẽ. Aetius vtitur colocynthide; per noctem infusa in vino generoso: idquod aliqui pro secreto habent. Præterea in dolore iliaco Aetius ascendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia vtilicet, elaterij grana ij. cum terebinthina ℨj. Rhasis probat pilulas, quas vocat* iliacas.] Dubitatur autem circa medicamentum Rhasis, quod vocat [medicamentum de gallia:] nam præter aromata recipit scammonium, quod bilem attrahit; & recipit succum cydoniorum, qui refrigerat, & astringit, in dolore a pituita, Arculanus soluens hanc difficultatem, ait, in codice aliquid desiderari, vnde addit, turbith ℨ xxviij. Hæc solutio nimis est puerilis. Sciendum igitur Rhasim sermonẽ habere de ileo, prodeunte a causa frigida, cum alui stipatione, & nausea: vnde sermonem habet de ileo vehemẽtissimo, in quo vi stipationis, & nauseæ imminet vomitus fęcum. Conficit igitur Rhasis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturque: & vt aromatum familiaritate, & suaui odore nausea compescatur. Insuper vero, vt materia descendat (non ascendat) miscet tum mastichem, tum succum cydoniorum. Scammonium autem miscet ad gra. vj. vt cum acre sit medicamentum, & bilẽ alliciat; & sua acrimonia expultricem irritet; quatenus autem bilem attrahit, est in causa, vt bilis attracta ipsa quoque irritet expultricem. Quoad [vsum] soluentium; notandum circa [quando;] cum capiatur ab indicante vincenteã alia indicantia: dum dolor ita est vehemens, vt nisi materia expellatur, subsequatur fęcis vomitus; soluentibus vtendum: nam talis materia; quæ minatur vomitum fęcum, magis potest, quam materia furiosa, seu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minãs vomitum fęcum, cruditatem superabit. Accedit, materiam non esse in venis mistam cum bonis succis, nam reperitur in intestinis. Verum si cacochymia vigeat in toto; non licet ante coctionem soluens exhibere. Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clysteribus acutis. Sequitur vt de Alterãtibus

3. Discutientia.

agamus, quæ etiam insensibiliter vacuare possunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo. method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, nisi etiam vehementer digerant: nam

[illegible]

frigidos, crassos, & lentos succos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ sunt crassæ substantiæ, non quæ tenuis: quamuis potissimũ ea probentur, quæ sunt tenuis substantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt simul, & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, sed minus, probantur, quæ sunt tenuia, & vehemẽtis caliditatis: succos enim liquant quidem, & in flatus mutant; verũ quia tenuia sunt, flatus discutiunt: vnde dolor quidem intenditur, sed non perseuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc est, quę ascendunt vltra secundum caliditatis gradum, & probentur quæ infra subsistunt: iure Alexander lib. 10. probat [succum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis.] Quamuis autem e libr. octauo simplic. rhamni succus sit frigidus, vel in fine primi, vel in principio secũdi: eo tamen Alexander vtitur, quia est attenuans in secundo gradu: nec frigiditate obest, quoniã ob mel, & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat [radices verbenacæ rectæ, tenuiter contusas, & decoctas in aqua, ad cõsumptionem duarum partium.] Auicennas mirabile medicamentum conficit, [ex æquali portione castorij, piperis, anisi, ad ℨj ß.] Galenus capite 4. lib. 9. κ. τόπ. probat [cinerem cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrhas pro cornu ℨj. accipi possunt reliquorum gra. ij.] Notandum autem circa [quando agendum,] dum hoc medicamentum, & similia in modũ fomenti vsurpantur, dicit esse Alexandrum, nisi dolor ope fomentorum mitescat; non opus esse diu calefacere, neque ad vehementiora esse confugiendum, quoniam materia copiosa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox fomentis, quod residuum est, dissoluendum. Quãtum denique ad vacuãtia, & insensibiliter, & sensibiliter; probatur [ius galli antiqui, cum calorificis proprietatis alterati; sed additis soluentibus, vt est turbith, cum carthamo, seu cnico. Huius classis est oleum e seminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & melle rol. sol. Alexander in potu probat aquas sulphureas, & bituminosas, & exhibet dolore actu existente. At expedit simul exhibere mel. rof. solut.

4. Discutientia simul & vacuantia.

Colica biliosa.

Si dolor fiat a bile; Galenus cap. 7. lib. 12. meth. in quolibet dolore probat Refrigerantia, & humectantia; in aliquo autẽ dolore (scilicet a bile) probat Vacuãtia bilem, videlicet dum bilis retinetur; in aliquo autem dolore probat Astringentia, scilicet dum aluus est liquidior. Cognoscenda igitur sunt medicamenta refrigerantia, & humectantia; vacuantia bilem, & astringentia. Quoad refrigerantia; & humectantia; probatur [medicamentum compositum e violis, pomis, lactuca, nymphæa; conficiatur autem, vel sine saccharo, vel cum exiguo saccharo. Præterea autem probatur frigidę potus, nisi aliquid prohibeat.] hoc enim gloriatur Alexander e toto se dolore biliosum sanasse, quia vi huius vincitur, & materia morbifica, & causa generans. Quoad vacuantia, capite septimo, lib. duodecimo, method. probatur [hiera, qua Alexander tantum vtitur, si bilis solum in intestinis vigeat; nam si aliunde fluat, addit scammonium.] Dubitare autem quis posset, cur probetur hiera; medicamentum calidum, præterea cum vis vacuatoria attineat solum ad aloem? quare tutius videretur, vti vel sola aloe, vel simul cum refrigerantibus? Pro resolutione dicendum; si contingat bilem pertinaciter hærere in intestinis, probari hieram, & huc Alexander, & Galenus respexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod si bilis non admodum hæreat; [aloe sine aromatibus probatur, &, secundum Auicennam, misceri debet cum prunis. Vnde probantur etiam tamarindi, manna, syr. rof. solut. quæ in aqua hordei sunt dissoluenda.] Si bilis aliunde confluat, [loco scãmonij rhabarbaro vtendum.]

dum.] Et si eueniat bilem esse affixam, vt hiera sit opus; ne vi calidorum lædatur patiens, [vel hiera est exhibenda cum aliquo refrigerante, vel post hieram exhibendum apozema refrigerans, vt est aqua hordei, vel cichorij.] Denique quoad astringentia; hæc probantur, dum aluus est liquidior, & imminet dysenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat [halicam, coctam in aqua, immistis granis mali punici: probatur etiam cremor rbois opsoniorum, probantur austeri fructus.] De alijs astringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica ab inflammatione.

Si dolor intestinorum prodeat ab inflammatione; probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præsertim si inflammatio sit feruidior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immittuntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat [medicamentum, confectum e cassia, sebesten, syrupo violaceo solutiuo, & tamarindis, dissolutis cum decocto vel hordei, vel endiuiæ.] Et, si bilis exsuperet; Auicennas ascendit [ad scammonium, sed tempore opportuno, apparentibus signis coctionis: at tutius est rhabarbaro vti, cum cassia.] Per sedem probantur [infusa e cassia, oleo violaceo, cremore hordei, lacte, & sero:] hæc enim medicamenta & vacuant; & refrigerant. Quantum ad refrigerantia; & primum, quoad ea quæ assumuntur; Auicennas probat [citrulos, aquam citrulorum, mucilaginem seminum psyllij,] & quæ in dolore colico, a bile citra inflammationem fuere proposita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur; eadem probantur quę dicta sunt in ventriculi inflammatione.

Colica, ab alui fęcibus retentis.

Quoad dolorem a fęcibus prodeuntem; probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad assumenda; probatur [ius galli decrepiti, & oportet vt decoquatur, secundum Auicennam addito sale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo; Alexander vinum addit, vt medicamentum euadat iucundius. Probat Auicennas ius spinachiorum, petroselini. Alexander ascendit ad pilulas de euphorbio, & de plumbo, nam in plumbo est pondus, vnde descendit, & secum ducit fęces.] Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus stercoris; quidam sunt, nec improbandi, qui vtuntur [argento viuo, seu Mercurio per os, quia descendit.] Quare in malo hoc contumaci est etiam confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pineos purgantes: sunt enim efficacissima soluentia, & liberant homines a morte vicina.] Quoad ea, quæ infunduntur per sedem; probat Auicennas [clysteres confectos e maluis, althæa, fœnugræco, furfuribus, caricis, & ex his paratur decoctum, cui additur saccharum rubrum, oleum amygdalinum, butyrum, pinguedines; item ad irritandum expultricem, sal & colocynthis.] Et si fęces vehementer resistant; probatur clyster administratus secundum modum ab Alexandro propositum, nisi adsit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur; circa vmbilicum applicabuntur [butyrum, oleum amygdalinum, adipes, fel bouis, elaterium, vnguentum Agrippæ, vnguentum de cyclamino.] Et hæc de materia medicinali sanante.

III. Appropriata.

Quoad materiam remedij, respicientis proportionem intestinorum; e capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους. probatur [cochlea cruda, trita, cum duobus cyathis, id est, ℥ xxvj. vel vini, vel aquæ. Probantur interanea gallinarum, trita, reposita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando parui facit Galenus, non omnia intestina: & aspernari videtur in malis ventriculi, non intestinorum: vnde hoc medicamentum non est spernendum.] Galenus præterea libro decimo, simplicium, capite de stercore, in dolore colico, sine inflammatione, probat [stercus lupinum, & exhibet cum sale, & pipere; sed in colica frigida: nam in calida debet exhiberi cum aqua, vt puta ad ℥ j. Auicennas probat intestinum lupinum: quia potest esse aliqua proportio inter intestinum, & intestinum. Dioscorides probat alaudam assam comestam. Auicennas in potu probat cornu cerui vstum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους.] Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Diæta. Cibus.

Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt respicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, vt respicit vitium in quanto; ad minuendum materiam, cum Alexandro abstinendum a [carnibus,] si vires permittant: siquidem; vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virius quandoque ita languet, vt expediat exhibere [aquam carnis; ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.] Secundo, si capiatur victus, vt dirigitur ad vitium in qualitate; cum dolor fiat a causa modo frigida, modo calida: si a frigida, e capite vltimo, libro duodecimo, method. probatur [allium,] nam flatus discutit, & sitim non infert, vt sit rusticorum theriaca. Dioscorides ait, allium sitim parere: est enim calidum & siccum in quarto, e libro octauo, simplicium. At sciendum, allium ad differentiam ceparum sitim non excitare, quia cepa e libro septimo, simplicium, non modo est calida & sicca in quarto gradu, verum etiam est crassæ substantiæ. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e crassa & viscida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam crassitiem non dissipatur; sed agit in tunicas ventriculi, & sitim excitat. At allium, cum sit tenuis substantiæ, agens in pituitam, ob suæ substantiæ tenuitatem dissipatur; quare non agit in tunicas, & propterea sitim non excitat. Vnde si allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, sitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro secundo, aliment. probat allium in corporibus non biliosis, sed pituitosis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robustis corporibus; in reliquis coctum. Alexander probat [vsum porrorum in magna copia: item apium, asparagum, succum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda est ptisana] vt sic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, nec in febribus ita alteretur ptisana, vt vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Postremo, quoad dolorem a causa calida; Alexander probat [ptisanam, sit citra mistionem porri, aut satis exhibeatur, quoniam sine sale refrigerat, & bilem abstergit. Probat etiam ouorum lutea: vnde obiter colligitur, ea refrigerare, & proinde in febribus exhiberi posse, contra aliquos. Probantur olera, vt lactuca, poma. Cucurbita improbatur, nam secundum Alexandrum vi quadam naturali colo aduersatur. Probantur pisces duræ carnis, ostrea, cochleæ marinæ, pedes bubuli, ventriculi suum, &c.]

Potus.

Quoad potum: in colica frigida Alexander probat [vinum album, tenue, non astringens, & generosum:] vnde cap. vltimo, lib. 12. meth. Galenus ait, agricolam e meraciori vino bene habuisse. Alexander probat [vinum medicatum, siue

anisatum, siue apiatum.] Quod si patiens vinum non admittat, Auicennas probat [syrupum de melle, cum speciebus.] Probatur etiam, tunc potus a Rhasi propositus; verbi gratia, [si quis capiat mellis lib. j. aquæ lib. vj. & decoquat ad spissitudinem iulepi: deinde cuilibet libræ addat piperis puluerizati ℥ ij. in panno ligati: post, refrigerato syrupo fiat expressio.] Aetius probat potum exiguum, licet homo sitiat; nam copiosa humiditas fauet pituitæ. Auicennas ad mitigandam sitim, probat [iulepum, cum potu mistum,] nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et tandem dolore a causa calida, Alexander probat [aquam,] etiam extra accessionem. Et præsertim abstinendum a vino, in colica ex inflammatione.

CAPVT XIIII.

De Vermibus intestinorum.

Nomen.

Quemadmodum Galenus capite septimo, lib. primo. κατ' τ. a pediculis morbum pediculare vocat: ita nos a vermibus vermicularem appellabimus. Cum autem vermis attinere possit ad plures corporis partes: nunc intelligimus, quatenus spectat ad intestina. Generatur hoc malum, dum in intestinis creantur vermes, qui ita intestina afficiunt, vt corripiant morbo in numero aucto.

Generatio.

Definitio. Quare morbus vermicularis intestinorum, est numerus præter naturam auctus, prodiens a verme.

Forma. Forma est numerus auctus: nam in hoc morbo est generatio substantiæ, quæ antea non erat capite octauo, libro de morb. diff. & capite penult. libro 14. methodi. Numerus auctus est morbus, quatenus est constitutio præter naturam, lædens operationes: nam huius suppositum vsque adeo male afficitur, vt facultas ad agendum impotens reddatur: omnis quippe morbus est læsio facultatis, quæ pendet a mala suppositi dispositione, & quæ dependet a mala constitutione corporis patientis.

Subiectum. Subiectum in hac finitione, est intestinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium capite vltimo, libro 14. methodi.

Causa efficiens. Causa efficiens est vermis, a qua causa numerus auctus præter naturam intestinorum, ab alio eorum numero distinguitur. Porro, cum vermis (e sue libro 14. methodi) sit substantia, toto genere præter naturam; ea autem, quæ præter naturã sunt, possint esse vel causæ, vel morbi, vel symptomata: statuimus, vermes esse causam, & symptomata. Nã vermis habet rationem causæ efficientis, sed contentiuæ, & ex vsu, quatenus concurrit ad constitutionem speciei morbi: ideoque est causa efficiẽs, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, si vermis capiatur, vt causa contentiua ex vsu; qua posita, ponitur, & ipsa constitutio præter naturam; & qua remota, remouetur: secundum hanc rationẽ vermis est semper morbi in numero causa, quia assiduo adest substantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam causa est angustiæ, & constipationis, cum copia excedit, & replet. Et secundum hos modos vermis est causa contentiua ex vsu: nam præsente verme, necessario est numerus auctus; eo absente, imminutus: id quod etiã statuendum est de verme præsenti copioso, & replente; vbi tunc adest constipatio; eo autem absente, abest. Si autem capiatur causa contentiua, vt concurrit ad constituendam speciem morbi; vermis concurrit ad constituendam speciem morbi vermicularis, quemadmodum sanguis concurrit ad constituendam inflammationem: sicut enim hæc sine sanguine esse non potest; ita nec morbus vermicularis sine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet symptomatis, quatenus est excrementum mutatum; nam si egrediatur, egreditur quod non deberet secundum naturam egredi: si detineatur, detinetur, quod secundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium causas digrediemur. Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid sit statuendum. Generatur autem vermis in intestinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putrescit: vnde dum calor pituitæ robustus, agit in pituitam putrescentem, sole concurrente, procreatur animal vermiculare.

Causarum vermium plenior cõsideratio.

Quare vermis est animal vermiculare, toto genere præter naturam; in intestinis genitum, e pituita putrescente, a calido pituitæ robusto.

Vermis, quid.

Dicimus esse animal vermiculare toto genere præter naturam: vt pateat natura vermis, siue refertur ad naturam in communi, siue ad naturam humanam. Nam, vt refertur ad naturam in communi: non est elementum, non mistum, sed animal; & secundum Auicennam, non est animal muscale, sed vermiculare; quod idem potest in hac definitione, ac rationale in definitione hominis; denotat enim formam vermis, quæ quia latet, ita est circumscribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam; est toto genere præter naturam, nam generatur substantia, quæ non deberet generari. Notandum cum Auicenna, si conferatur vermis cum materia adeo putrida, vt vermis ex ea generari nequeat; vermem minus obesse, quam materiam putridam: ideoque melius esse, vt e materia fiat vermis, quam vt materia remaneat secundum se puta, id est, insigniter putrefacta. Deinde diximus: in intestinis genitum, ad differentiam vermium, qui extra intestina generantur, vt in auribus, & alijs partibus. Vermes iam solum in intestinis generantur, e capite decimonono, libro quinto, de trist. animal.

Locus generationis vermium: & num etiã in vẽtriculo gignantur.

Cum autem sermo etiam fiat de verme lædente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Respondet Aristoteles capite tertio, libro quarto, meteor. vermes non fieri in cibi coctione, sed in segregata putrefactione in inferiore ventre, qui tamen aliquando sursum ascendunt. Galenus comment. aphoris. 26. sectione tertia tradit, ascarides generari in externo recti intestini; latos autem vermes generari in omnibus intestinis; rotundos magis in superioribus generari: nec vllam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hæc est: Vermes fiunt concurrente materia humida, & viscida: humida, vt putrescat; viscida, vt obtineat calorem robustum: quæ cum desiderentur in ventriculo, non autem in intestinis; iure vermes non in ventriculo, sed in intestinis procreantur. Desiderari autem hæc in ventriculo, non in intestinis, patet: nam pituita in ventriculo est mista cum cibo, cum chylo, cum excremento, & tenui, & crasso, ac residet in loco amplo: vnde, licet pituita putrescat in ventriculo, non tamen est particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob mistionem aliarum materierum, & maxime excrementi serosi, non potest obtinere lentorem, vt calor robustus seruetur; tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor dissipatur. Contra, in intestinis pituita est secreta ab alia materia, & detinetur in loco minus amplo: vnde, quatenus est separata, non adest materia, quæ eius lentorem refrigerat; quare calor potens seruatur, maxime quia in intestinis minor est capacitas, & quia etiam spiræ reperiuntur,

quæ

Materia e qua, lumbricorum.

quæ caloris robori suffragantur. Materia vermiũ e qua, est pituita putrescẽs: vnde Galenus commẽt. apho. 26. sectio. tertia ait, vermes fieri e putredine, & Aristoteles capi. 3. lib. 4. meteor. ait, vermes fieri in segregatione putrefacta. Aetius dicit, in principio accessionum generari vermes; recipit enim ad substantiam e subiacente corruptione, idest, ad materiam quæ incipit putrescere; quare in principio morborum non fiunt vermes, nisi prius materia incipiat putrescere: deinde addit Acti⁹. vermes generari in vigore respiciens ad substantiam, quæ putrescit ob malitiam morbi, vt cinus, vt calidi a- licot, allicitur calore materia, vt putrescat: tandem subdit, in declinatione vermes accipere substantiã e permutatione omnium in melius, idest, e materia minus putrescente, quam in statu. Vnde recte scribit Auicennas, facilius esse, vt materia suscipiat formam vermis, quam vt remaneat vehementer putrida. Verum in putredine est latitudo: vnde secũdum Auicennam, vel est putredo remissa, & tunc fiunt vermes rotundi; vel est vehemens, & fiunt ascarides, nam calor putredinalis magis viget in infernis intestinis; vel est in medio constituta, & fiũt vermes lati. Porro, materia putrescens e qua vermis generatur, est pituita: quæ ob humiditatem, & viscid tatem ad vermis generationem est idonea. Hinc Paulus dicit, vermium omnium originem pituite cruda, & crassa pituita, putredini accommodata, idest, humida. Auicennas ait, vermium materiam esse phlegma, quod in intestinis calefit, & putrescit. Notandum autem phlegma in intestinis collectum, esse vermium materiam dupliciter: primo, vt seruat formam phlegmatis; secundo, vt degenerat in pus pituitosum, veluti in vlceribus: vnde manes in vlcere non sit pituitosa, non generatur vermis. E melãcholia, bile, sanguine, non fit vermis: Melancholia enim est frigida, & sicca: quare longinqua a proportione vitæ: nec adest calor potens in melancholia ad generãdum vermẽ. Bilis autem ita est calida, vt ex ea non gignatur animal humidum, seu vermis humidus, ob contrarias complexiones: cum enim vermis sit moderate calidus, & magis humidus; a vehementi caliditate bilis ita consumitur humiditas, quæ etiam in bile est exigua, vt non possit vermis generari. Sed nec e sanguine generatur vermis: quia sanguini custodia est attributa, cum omnia membra vehemẽter sanguine egeant; præterea sanguis proportione respõdet carni, ossi, idest, partibus viuentibus, quibus animal secundum naturam est donatum; non autẽ vermi: insuper sanguis ad differentiam pituitæ, nõ est materia quæ funditur ad intestina, & in eis remanet. Quibus verbis, innuit Auicennas, sanguinem non facile putrescere, cum a natura custodiatur: &, si putrescat, non esse materiam idoneam, ad formam vermis suscipiendam, cum sit materia mutari idonea in carnem, & ossa, quorum natura est admodũ diuersa a verme; nam vermis collatus ad naturam humanam, est toto genere præter naturã: adhæc sanguis nõ mutatur in vermem, quoniam non effunditur ad intestina; & si funditur, non remanet; & si remaneat, grumescit, vnde ita refrigeratur, vt si subsequatur putredo, non sit particeps caloris, qui vermis opifex esse queat. Nec obstat, quamuis conspiciatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum succorum cum pituita miscetur, vel quia a verme aliqua fit suctio. Nec obstat, quod Paulus dicit, interdum bilem vna cum lumbricis egredi: nam id fit, quoniam bilis petit, vel ventriculum, vel intestina. Tandem in definitione diximus: a calore pi-

Causa effic. proxima.

tuitæ robusto: hæc enim est causa efficiens proxima; nam remota est Sol. Proxima hæc causa proponitur ad Aristotele libro quarto, mete. capite de putredine, vbi statuit, generari bestias, quoniam naturalis calor rei putrescentis, idemque disceretus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quę sunt excreta ab ambiente. Quare vermis, fit dum fit putredo a calore insito rei seu pituitæ putrescẽtis. Oportet autem calorem esse robustum: nam secus ab alieno calore ita dissiparetur, vt materia tota putresceret, nec in vermem mutari posset. Auicennas hac de causa dicit, vermem fieri a factore potenti. Et Galenus comm. aphori. 26. sectio. tertia dicit, solam putredinem non sufficere ad vermium generationem, verum calorem plurimum requiri. Hinc cum Hippocrate, pueri adultiores corripiuntur vermibus: nam in valde tenellis, nõ generatur pituita ita viscida, vt sit particeps caloris ita intensi, vt generet animal. Hæc de definitione.

Differẽtiæ.

Quoad differentias: cum hoc malum sit numerus auctus præter naturam intestinorum, procedens a verme; Ratione formæ dicendum, numerum auctum esse vel Solum, vel cum Constipatione. Ratione subiecti dicendum, morbo corripi intestina vel Superiora, vel Infima, vel Media. Ratione efficientis, sumendæ sunt differentiæ a verme. At cum vermis sit animal vermiculare, in intestinis genitum e pituita putrescente, a calore pituitæ robusto ratione formæ, cum Aristotele capite nono libro quinto de hist. animal. & Galeno comm. aphori. 26. sectione tertia, tres sunt lumbricorum species: alij enim sunt Teretes, qui sunt longi, rotundi, graciles, & a nonnullis vocantur serpentes: alij sunt Lati, qui cucurbitini vocantur, nam assimilantur seminibus cucurbitæ, & Galenus hunc vermem capite 17. libro, 14. methodi vocat ceriam, nam fasciam longam, & latam præ se fert, alij denique sunt Parui, qui ascarides dicuntur, idest, escam rodentes. Auicennas quatuor species videtur recensere, attamẽ has tres solum proponit, nam per vermes rotundos, & longos, intelligit primam speciem, per rotundos, & breues, intelligit ascarides, per latos, siue sint longi, siue breues, intelligit secundam speciem, nam vermes lati, & longi nil aliud sunt, quam connexus plurium vermium latorum, sed breuium. Ratione loci, in quo vermes generãtur, ita sunt sumendę differentiæ, cum locus ille sit intestinum; secũdũ Auicennam, longi, & rotundi generantur in superioribus intestinis; & quandoq; vltra cubiti longitudinem producuntur: vermes lati generantur potissimum in medijs intestinis, idest, in colo, & cæco, quamuis interdum gignantur in omnibus intestinis, vt extendantur ad ventriculum, & sedem; vnde, quandoque, vt quidam referunt, longitudine æquant. 30. pedes. Ascarides generantur in recto intestino, & magni non euadunt, quia vna cum fęcibus excernuntur. Ratione materiæ e qua; cum sit pituita putrida, a chylo separata, cum Auicenna tripliciter se habet; vnde, si exigua sit tum putredo, tum segregatio, vermes fiunt longi, & rotundi; & hæc pituita viget in primis intestinis, in quibus pituita minus secreta est a chylo, & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem summa sit putredo materiæ pituitosæ, & segregatio, generantur ascarides, & propterea ascarides cum Auicenna generantur e deteriori materia, quæ in recto intestino exuberare solet. Si autem pituita medio modo se habeat, procreantur lati, & ob id dicit Auicennas, materiam latorũ esse vehementius putrescentẽ, materia lon-

 gorum;

gorum, hæc autem pituita redundat in medijs intestinis, & vsque adeo adhæret intestinorũ tunicis, vt vermis veluti e tunicis enatus videatur. Hinc Paulus & Aetius dicebant, latos lumbricos esse quasi mutationem annatæ membranæ in vermem: dicunt [quasi:] nam vermis non fit e membranis, sed e pituita, & e viscositatibus, secundum Auicennam, fixis in superficie intestinorum, vt membrana in vermem mutari videatur. Tandem ratione causæ efficientis; cum sit calor potens; ab hoc non sumuntur differentiæ, nisi secundum magis & minus: Vnde calor magis potens, generat vermem magis viuidum; minus potens, minus viuacem.

Signa in genere.

Cum autem morbus vermicularis, tanquam a causa continente prodeat a verme: sufficiet de signis vermium dicere. In genere vermis indicatur ex effectu & causis. Ex effectu, idest, e læsa functione, excretis mutatis, & qualitate mutata. E functione: & primum e rixa, idest, temerario delirio: præterea ex horribilitate locutionis, ex emissione linguæ, e voce aliquando intercepta, ex insigni intestinorum dolore, eoque perforatiuo, e conuulsiuo motu, e scalptu narium, e dentium stridore in somno, e siti, ex ira aduersus expergefacientes, e pulsu imbecillo, e motu cordis prauo, vt cor veluti palpitare videatur. Quoad excreta mutata; indicatur vermis e saliuæ expulsu in nocte, vnde os est humidum, e vomitu pituitæ non citra fœtorem; præterea e vermibus excretis, ex egestione alui sæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam; indicatur vermis e ventris tumore, hydropico simili, e labijs per noctem humidioribus, per diem siccis, ex oris fœtore: (vnde etiam fœminæ agnoscunt vermes:) præterea e mutato oculorum colore; Quoad causas; indicatur vermis, e prægressis causis, quæ vermium opifices esse possunt. Horum signorum causæ facile patent ex Auicenna, præsertim cum omnia signa pendeant a vi vermium putrilaginosa, quæ in consensum ducit cor, cerebrum, & ventriculum.

Signa differentiarum.

Quoad signa differentiarum: ratione formæ, cum sint vermes longi, lati, & ascarides: longi indicantur e dolore prope fundum ventriculi, ac si patiens mordeatur; indicantur etiam e noxa attinente ad ventriculum, verbi gratia, e nausea, siti, cibi inappetentia, singultu, & difficultate deglutiendi. Lati indicantur e fame; nam alimentum absumunt; vnde tempore famis, symptomata intenduntur; indicantur etiam e deiectione similis seminum cucurbitæ. Ascarides indicantur e pruritu ani; vnde patiens ratione pruritus se vehementer scalpit, & vi pruritus quandoque syncope oboritur. Quoad reliquas differentias; circa has non est laborandum: nam si capiantur a loco, in quo generantur vermes; dum cognoscimus vermes esse rotundos, cognoscimus etiam generari in superioribus intestinis, &c. Ita si differentiæ sumantur a materia e qua: dum patet vermes esse rotundos, constat etiam generari a materia minus & separata, & putrida, &c. Si capiantur differentiæ ab efficiente; cum differentia sit solum secundum magis & minus: quemadmodum vermis procreatur a calore magis vel minus potente; ita cognoscimus has differentias e verme, vt est vel magis, vel minus viuidus: vnde magis viuax, magis mordet; & si, dum excernitur, magis mouetur, est etiam magis viuax. Medicus ergo vermes excretos inspiciat.

Indicationes.

Quoad præsidia: indicans ex vsu est vermis.
I. Cum autẽ vermis sit animal genitum e pituita putrescente: ob id indicationes sunt sumendæ a verme, tum quatenus est animal, tũ quatenus fit e pituita putrescente. Ideoque perpendenda species, vitium, & causa generans. Quoad speciem, hæc duplex est: nempe animal & pituita a quibus prodeũt

II. præsidia determinata, quæ diriguntur vel ad vermem, vel ad pituitam. Quoad vitium ratione vermis, quatenus est animal; vitium spectat ad substãtiam, quantitatem, qualitatem & motum. Ad substantiam pertinet, quatenus vermis est substantia tum animata, tum in toto genere præter naturam. Quatenus est substantia animata & vita prædita; indicat remedium exanimans & mortiferum: vnde, cum vita seruetur ope substantiæ dulcis, & destruatur vi amaritudinis, iure Galenus lib. 7. simp. cap. de brassica, statuit, enecantia vermes esse amara: vt enim dulcia vertuntur in substantiam vermium, vnde vermes seruantur; ita amara, cum inepta sint pro vermium nutritione, vermes enecãt. Nec præter rationem vermis, quatenus substantia animata, indicat mortiferum: nam vermis mortuus facilius expellitur, siquidem viuens, vicinas intestinorum partes apprehendit; mortuus autem cum fæcibus vacuatur. Si deinde vermis capiatur vt substantia toto genere præter naturam; indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non est; cum remedium eradicans omnem quantitatem dissipet. Quoad vitium in qualitate; cum vermis sit calidus & humidus, indicat refrigerans & siccans. Quoad motum, hic duplex est: alter, vt vermis petit ventriculum, & hinc sursum mouetur; vnde indicat retrahens infra, siue retractionis causa sit, vt vermis fugiat; veluti dum amara supra vsurpantur; siue illa causa sit, vt vermis non fugiat, sed alliciatur; veluti dum dulcia infra vsurpantur. Alter motus est, dum vermes fugiunt amara, vt quorum expedit, vt vermes interficiantur. Quare, cum vermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahens ad amara, hoc autem est dulce.

Quantum ad pituitæ vitium; vt putrida, indicat eradicans: &, si eradicari nequeat, vt copiosa, indicat minuens; vt humida, siccans, vt viscida, detergens, vt mouetur ad intestina, retrahens. Ratione causæ generantis, sufficit perpendere præsidia, causæ pituitæ: nam nisi generetur pituita, vermis non potest generari. Vnde si, verbi gratia, pituita generetur ob ventriculi mala, ob ventriculi, scilicet intemperiem; huic contrarijs occurrendum, vt suo loco docuimus. III.

Prognostica in genere.

Morbus hic non exigui est momenti, cum vigeat insignis vehementia essentiæ: est enim maximus recessus a naturali statu, tum ratione vermium, qui toto genere sunt præter naturam; tum ratione materiæ e qua, cum sit materia putrida. Quare ob insignem vehementiam essentiæ, non raro præter vehementiam dignitatis, subsequuntur vehementia facultatis, vt patientes pereuntur. Vnde Paulus dicit, plerosque, nulla lumbricorum cura habita, a vermibus fuisse exesos, & conuulsos obijsse.

Prognostica differ.

Cæterum hæc mala intenduntur & remittuntur pro varia vehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autem huius vitij differentiæ capiantur a vermis forma, & materia pituitosa: expedit perpendere vim speciei, vitij & causæ generantis. Vnde quoad vermem, & primum quoad speciem, cum sint tres species; Auicennas statuit minus prauos esse ascarides; deteriores esse teretes; deterrimos esse latos & longos: nam si lati sint & breues, illis peiores sunt teretes. Ratio Auicennæ est; quia, licet ascaridum materia sit magis putrida, tamen minus

peri-

periculum imminet, quatenus aſcarides, & parui
ſunt, & cum fœcibus prompte expelluntur, &
præterea a viſceribus magis diſtant: nam, vt ſunt
parui ſignificant vitium in genere exiguum, vt cũ
fęcibus facile expelluntur, ſignificant vitium in
quiete remiſſum, vt diſtant a viſceribus, colligere
licet, vehementiam dignitatis non eſſe inſignem.
Quod ſi vero contingat, vt aſcarides ſint magni, &
diu detineantur, omnia, ſecundum Auicennam,
ſunt intenſiſſima, ſuccedunt que ſyncopę, & mor-
tes. Dum enim aſcarides vaſtiores euadunt, inſi-
gne eſt vitium in quantitate: quatenus autem diu
detinentur, eſt vitium vehemens in quiete, & vt
ſyncopas pariunt, eſt inſignis vehementia faculta-
tis. Lati vermes ſi etiam ſint longi, ſunt deteriores
longis, & rotundis: quamuis enim in rotundis ma
gis poſſi: vehementia dignitatis, quatenus gene-
rantur in ſupernis inteſtinis; tamen in latis, & lõ-
gis materiæ vitium in forma eſt vehementius, &
ſimiliter ſecundum quantitatem, & viſciditatem,
& præterea, vt pertinaciter quieſcunt, & tandem
adeſt dignitatis vehementię, cum lati attinere poſ-
ſint etiam ad ſuperna inteſtina. Secus ſtatuendum,
ſi lati ſint teretes. Et hactenus de ꝓgnoſtico a ſpe-
II. cie. Quoad vitium ſpeciei; primum, ſi capiatur ſe-
cundum ſubſtantiam, quatenus vermis eſt ſubſtã-
tia animata, referri poteſt ad alium vermẽ, vel ani-
matum, vel defunctum. Si referatur ad animatũ;
cum Aetio vermes rubri, ſunt peiores albis, quo-
niam rubri aluntur ſanguine, & hinc probum ali-
mentum conſumunt: contra, albi nutriuntur pi-
tuita, & ob id in rubris locum habet vehementia
inſignior eſſentiæ, cum magis aduerſentur naturæ
vermes rubri, quam albi. Si autem vermis refera-
tur ad mortuum: cum Aetio viuentes ſunt defun-
ctis deteriores: contra, cum Auicenna, defuncti
ſunt peiores viuentibus. Aetius reſpexit ad vehe-
mentiam eſſentię, ratione reſiſtentiæ, aduerſus nõ
virtutem, ſed medicamenta euacuantia: nã ęgrius
excernuntur vermes viuentes, vnde expedit illos
interficere: quare vermis viuens, eſt ſignum vehe-
mentiæ inſignioris ratione reſiſtentiæ. At Auicen-
nas reſpexit ad vehementiam eſſentiæ, aduerſus
virtutem, ratione materiæ e qua: nam quo magis
putreſcit materia, eo breuioris vitæ creantur ver-
mes. Vnde vermis defunctus eſt ſignum inſignis
vehementiæ eſſentiæ, materiæ putreſcentis, in
corpore exſuperantis. Quoad vitium ſecundum
quantitatem: patet, vermes maiores, & nume-
roſiores, deteriores eſſe paruis, paucioribus: ete-
nim dum vermis eſt maior, vel numeroſior, maiuſ
eſt receſſus a naturali ſtatu, & propterea inſignior
eſt vehemẽtia eſſentiæ: quæ referri poteſt in virtu-
tem, vt, magis lædit, & in medicamenta, vt ma-
gis reſiſtit. Quoad vitium ſecundum qualitatem;
vermis calidior eſt peior; nam eſt magis viuax, &
hinc magis recedens a naturali ſtatu: vnde adeſt ve
hementia eſſentiæ ratione virtutis, vt magis lædi-
tur; præſertim vt patiens magis mordetur. Et præ-
terea adeſt vehementia eſſentiæ ratione præſidio-
rum, cum facile nõ cedant interficientibus medi-
camentis; quia ſcilicet vermes ſunt magis viuaces.
Quoad vitium in quiete; vermis eſt deterior, quo
magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, aſcarides,
ſi diu detineantur, eſſe periculoſos. Quoad vitium
ſecundum motum; perpendere oportet tempus,
& terminum ad quem. Quoad tempus, cum Aui-
cenna & Græcis tactus eſt, vt vermes generentur
circa declinationem morborum, quam circa, vel
initia, vel vigorem: nam dum vermis inter initia
egreditur, ſignificat inſignem putredinem, vt cu-
ius natura intempeſtiue ad expellendum impelli-
tur. Dum vero vermis in vigore egreditur; ſignifi-
cat immodicã malitiam, vnde totis viribus natu-
ra nititur vermem expellere. At ſi circa declinatio-
nem; ſignificat mutationem in melius. E dictis igi-
tur colligendum, vermem inter initia egredientẽ,
eſſe ſignum vehementiæ inſignis eſſentiæ materię
morbificæ: dum autem egreditur in vigore, eſſe ſi-
gnum inſignis vehementiæ, & eſſentiæ, & faculta
tis: dum in declinatione egreditur, eſſe ſignum re-
miſſæ vehementiæ, tum eſſentiæ, tum facultatis.
Quoad terminum ad quem, cum Galeno com. 18.
lib. 2. prognoſt. melius eſt vt vermes deorſum pel-
lantur, quam vt ſurſum aſcendant. Vnde peſſimũ, Cap. 57.
ſi moliantur ad peritonæum vermes: & ſi, vt Pau- lib. 4.
lus notat, ex inguinibus erumpant. Quoad vitium
ſpeciei, vt dirigitur ad materiam e qua; patet malũ
eſſe periculoſius, vt pituita fuerit magis vel putri-
da, vel copioſa, vel viſcida, vel quieſcens: ſiquidem
tunc eſſentię vehemẽtia eſt inſignior. Quoad cau- 3
ſam generantem, perpendenda hęc eſt cauſa potiſ-
ſimum pituitæ: vnde vario modo prognoſticandũ,
pro varia ventriculi conditione, vt alibi diximus.
Verum addendum: propoſitas vehementias inten
di, ſi cum vermibus annectatur vel febris, vel alui
profluuium. Nam multiplex malum peius eſt
quam ſimplex. Prætetea, quoad febrem, febris
primum vermium alimentum abſumit, vnde ver-
mis magis affligitur: ſecundo, cum calor febrilis ver-
mem infeſtet; vermis redditur magis infenſus.
Tertio febris, vt poſtulat frigida, prohibet calida,
non permittit amara; quare eſt in cauſa, vt vermis
non pereat, & hinc perſeueret vehementia ver-
mium, penes vitium ſecundum ſubſtãtiam. Quar-
to, ſi febris ſit putrida, cum vigeat putredo, exſu-
perat materia, e qua vermis producitur. Quare fe-
bris eſt ſignum multiplicis vehementiæ eſſentiæ
inſignis, & vermis, & materiæ e qua. Quoad alui
profluuium, cũ Auicenna tutius eſt, ſi uermes una
cum fęcibus exeant, quam ſi alui fluxus ſit coniũ-
ctus; nam fęces citra ſpirituum iacturam excer-
nuntur; alui autem fluxus languorem inducit,
præſertim ſi fuerit fluxus alui ſanguineus. Qua-
re alui profluuium eſt ſignum inſignis uehemen-
tiæ facultatis. Tandem uehementia quælibet in-
ſignis indicatur, & periculum facultatis, ſi an-
helitus ſit frequens, frigidus, intumeſcat corpus,
& præſertim ſi oculi immoti conſpiciantur, pror-
ſus deſperandum eſt, quia ſumma eſt facultatis ue
hementia.

Quoad præſidiorum materias: in hoc malo, ue- Curatio. Chirurgia.
næ ſectio non probatur; nam per uenam ſectam,
nec uermes, nec materia e qua, id eſt, pituita, eua-
cuantur. At ſi forte cum hoc malo ſit annexum
malum ſanguineum; probatur venæ ſectio. Quod
ſi aliquis obnoxius uermibus ſit, propter copio-
ſam pituitam, quæ in ventriculo generatur: pro-
bari poſſunt fonticuli in cruribus, ad præſeruan-
dum.

Quoad medicamenta; hæc diriguntur, uel ad Pharmacia.
Patientem non lactentem, uel ad Infantem exſu-
gentem lac. Quoad patientem non lactentem:
materia medicinalis eſt duplex: alia reſpicit Ma-
teriam e qua, alia Vermes. Reſpicientia materiam Phlegmagoga.
e qua, diriguntur ad Pituitam; &, vel ad Vitia pi-
tuitæ, vel ad Cauſam generantem: de quibus in ſer
mone, de intemperie uentriculi diximus. Nunc
ſufficiat admonere; ſi pituita tantum reſideat in
primis ductibus, præſertim probari [ſpecies hie-
ręː] Si autem etiam in toto abundet, probari [aga-
ricum, non rhabarbarum (quod plerique uſurpãt)
licet enim hoc amarore ſuo proſit ad enecãdos uer
mes: nocet tamen, ut allicit nõ pituitã, ſed bilẽ: in-
de enim relinquit pituita] qua dominãte, ſopores,
epilepſiæ, apoplexiæ, & mortes ſuccedunt. Quare

proprietate in toto exsuperante probatur agaricus, nam huius vi educitur pituita, & cum Mesue egreditur etiam vermis: siquidem amaritudine agarici vermes pereunt; & ob vim soluentem, vna cum pituita egrediuntur. De vsu autem agarici in sermone de affectibus ventriculi diximus.

1 Necantia lumbricos. Medicamenta, quæ vermes respiciunt, sunt Interficientia, Allicientia, Eradicantia. Interficientia seu enecantia vermes, enecant vel Citra astrictionem, vel Cum astrictione. Si citra astrictionē; sunt Calida, aut Frigida. Si cum astrictione; astringunt vel Leuiter, vel Insigniter. Calidis vtendum, si febris non inhibeat: frigidis autem, si febris vrgeat. Non astringentia vsurpanda, si aluus non sit lubrica; probantur astringentia si aluus fluat: &, si moderate fluat, leuiter astrigentia probantur; sin autem larga sit fluxio, ascendendum ad magis astringentia. Calida interficientia citra astrictionē, diriguntur vel ad Omnes vermes, vel potius ad Vnicam speciem.

Quoad priora, quæ respiciunt vermes indifferenter; Auicennas cum reliquis probat [abrotanum, costum amarum, citri semina & cortices, persicariam, persici folia, persicorū nucleos, scordiū, magnas antidotos, sed antiquas.] Teretes vermes magis respiciunt, [absinthium vulgare, santonicū, cuius semina saccharo condita sunt in communi vsu; hoc autem medicamentum, & interficit vermes, ratione amaritudinis seminum, & eosdem allicit, ratione sacchari. Vti etiam possumus lupinis amaris, cētaurio minori, ruta, hyssopo, tus, nasturtio, prassio, thymo, cymino, heliotropio minori. Democritus maxime probat stercus muris puluerizatum.] Latos magis iugulāt, [anchusa, lauri baccæ, cardamomum, nigella trita cum sale, filix mas & fœmina; quamuis filix fœmina in fœminis sit suspecta, quoniam e sententia Dioscoridis est causa sterilitatis.] Ascarides ab ijsdem necātur, a quibus lati.

Frigida enecantia sunt. [acetum, hordeum, sed cum cortice, cornu cerui, lactuca agrestis, succus citri, limonis, arantij medij saporis, sed sumantur hi succi e fructibus maturis, nam immaturi astringunt: probatur oxymeli, syrupus acetos. simplic. Aetius probat vermes terrenos siccatos, numero vij. cum sapa, aut cum mulsa. Probatur etiam radix graminis quæ in communi est vsu; nam e libro sexto simplicium, hæc radix est frigida, sicca, subdulcis, subacris, subacerba:] qua frigida & sicca, aduersatur vermi calido & humido; quatenus est subdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus; quatenus est subacris, vermium humiditatem absumit; quatenus est subacerba, diu moratur; vnde efficaciter agit in vermes; nec aluum reddit stipticam, cum leuis sit astrictionis, præsertim cum sit subdulcis, subacris. [Probatur etiam oleum: vnde cibi oleo potius sunt condiendi, quam butyro: contra clysteres parādi:] nam butyrum allicit vermes; ab oleo fugiunt: etenim, sicuti butyrum est acrimoniæ expers, ita oleum, e capit. 18. lib. 2. simplic. nisi beneficio artis candidum reddatur, non est expers mordacitatis, siquidem mordax est potius olei serosa.

Quoad interficientia quę vna astringunt, & primum quæ leuiter astringunt; sunt [rosæ, cichoriū, malliche, cortex radicis mori; & cum Aetio absinthium, portulaca, myrtus, rhus, plantago, &c.] Hæc de interficientibus. In quorum vsu notandū; quod vermes necantia non debeant balani forma administrari, nisi in ascaridibus. Præterea, si superiora intestina afficiantur, & vermes ad ventriculū ascendant: clysteres allicientes parati debēt, ne descendāt, & affectio spectet ad intestina crassa clysmis amaris vtēdum, qui vermes attingere possunt: non autem glandibus amaris, quæ non vltra rectū intestinum possunt ascendere: ideoque in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes: nam interficientes, qoia nō statim possunt vermes attingere, & in eos agere; faciunt vt sursum repant: quod in enematibus non metuēdum, quæ contactu statim necant.

Quoad Allicietia; hæc locum habent, dum vermes viuunt: & plerunque interficientibus misceri solent. Accedunt autem ad calidum & humidum; & sunt pinguia; vt [saccharum, mel, faui mellis, lac, butyrum, adipes, sapa, medullæ expertes acrimoniæ.] Porro, quoad vbi agendum; dum vermes in ventriculo subsistunt, allicientia nō sunt per os exhibenda, sed per sedem, ne vermes ascendant. Glandes hoc in casu non debent oleo inūgi, quod inimicum est vermibus, nec eos prolectare potest. Si vermes in ventriculo subsistentes ad os habeant impetum, & homo facile euomat; allicietia in ore sunt detinenda, non deuoranda, vt [saccharum, & os sæpe lacte colluendum,] vt alliciantur. Expellentia & eradicantia, vt plurimum sunt amara; vt [aloe, eaq; nō lota, si robustus sit patiens: vnde maxime probantur species hieræ, item pilula Rufi. & agaricus, carthamus, iris, decoctum ebuli, epithymi; ascendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paulus etiam euphorbium & trāmonium exhiberi ideoque nec rhabarbarum improbandum videtur.] Sed notandum; scammoniū & rhabarbarum, vt bilem allicientia, improbari in vermibus, quemadmodum supra diximus: probari autem, quatenus amarore vermes interficiūt, acrimonia absumunt vermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare si bilis in toto reperiatur, & vermes subsistant in primis vijs; hæc medicamenta probātur, vel citra minimam dosin, vel ad summum in minima dosi: quoniam enim non vacuare bilem, sed amarore vermes necare est animus; idcirco subsistimus infra minimam dosin, qua non allicitur bilis, sed vermes iugulantur. [His addi possunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinum, ad ℥ j. ſ.] Quoad [vsum:] licet summa sit actio vermium; non tamen simpliciter summa dosis soluentium exhiberi debet, & præsertim bilem ducētium: vnde rhabarbari summa dosis erit ʒ j. scammonij gr. v. Præterea quoad [vbi;] iniucunda, vt fel, possunt vmbilico aptari. Interficientia supra vmbilicum applicari debent, ne ascēdant vermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipsi vmbilico sunt imponenda. Circa ascarides notandū, quoad [vbi] agēdum; posse per inferius amara administrari. Vnde Aetius quandoque ascendit ad [pastillos Andronios,] qui vehementer siccant, & materiam vermium, nimirum pituitam, siccando absumunt.

Margin notes: 2 Allicientia. — 3. Expellentia. — Cholagoga quatenus vsurpanda.

De Victus ratione:

Diæta. QVoad Diætam: notandum, an adsit febris, & alui profluuium, nec ne. Si enim non adsunt; cum Auicenna probantur cibi calefacientes & siccantes, attenuantes, detergētes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acrea, vel acidi: hi enim cibi calefaciendo & siccando prohibent pituitæ generationem; siccando aduersantur humiditati vermium; attenuando crassam pituitam attenuant; detergendo viscidam dissipāt, & vermes hærentes mouēt: quatenus autem cibus est expers dulcedinis & pinguedinis, ad imitur vermibus alimentum. Vnde Aetius probat [allium: Auicennas probat ius cicerum, folia caulium, oliuas salitas,

nuces

nuces siccas, amygdalas, persica, feniculum sale & aceto conditum, cappares, carnes salitas, carnes columbi siluestris.] Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt intestina & ventriculum: ideo parum cibi, at sæpe exhibendum. Potus proportione respondebit. Quod si patiens febriciet; probantur[cibi parati ex hordeo, & cum Aetio e ptisana, decocta cum plurimo oleo omphacino.] Cibi condiātur[aceto, acido citri, &c.] Si annexus sit fluor alui; cum Auicenna cibi cōdiantur [rhoe opsoniorum, seu sumach, succo grana otū, omphacio, aceto ros. & similibus.] Si aluus sit nimis auara; cum Aetio probatur[halica, cum decocto sebesten, ptisana cum copioso oleo omphacino.] Et his vtendum, si patiens non sit lactens.

Cura infantum. Si autem patiens sit infans lactens: diriguntur materiæ ad Nutricem, & Infantem. Ratione nutricis conueniunt iam proposita medicamenta. Ratione infantis probatur[fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel:] Et hæc sunt applicanda vmbilico. Expedit etiam [allium admouere prope os infantis. Aetius probat salis granum in ore detentum, vt liquefiat, & deglutiatur; nam vi acredinis, vermes statim subsident. Probantur glandes e melle.] Si pruritus vrgeat, cum Aetio igniti lapidibus anus fouenda, quia pueri non possunt perferre pruritum. Incantamenta omitto; non enim ad rationalem medicū pertinent: & si quis scire cupiat, videat Sauonarolam in sermone de vermibus.

Hæc dicta sint de morbo vermiculari intestinorum.

CAPVT XV.

De Alui seu intestinorum fluxu, in genere.

Nomen. Intestina sunt instrumenta, per quæ egrediuntur excrementa crassa primæ coctionis, dum homo secundum naturam est constitutus. Quod si materia per hos ductus non secundum naturam egrediatur; oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: quādo scilicet per aluum
Generatio. egreditur materia, quæ non deberet egredi. Generatur hoc vitium, dū intestinis occurrit causa mor-
Definitio. bifica, cuius vi læditur ipsorum retentio. Profluuium igitur alui, est exiens mutatū materiæ morbificæ, dependens a læsa retentione intestinorum.
Forma. Forma est exiens; ad differentiā excrementi quod detinetur, vt contingit in alui stipticitate. Exiens mutatum dicitur; ad differentiam excrementi secundum naturam. Materiæ morbificæ; ad differentiam simpliciter fecum, quæ sunt excrementa secundum naturam.

Materia morbifica quotuplex. Hæc materia morbifica, quæ egreditur, necessario est minera; ad differentiam vaporis: nam si soli flatus erumpant, non est alui fluxus. Porro hæc materia morbifica, est cibus, com. 13. l. 2. prognost. cap. 11. lib. 1. de cri. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non est mutatus; secundo vt est Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus nō mutatus; fit fluxus Lienentericus, Cœliacus: vt differentia sit solum secundum magis & minus. Si autē cibus sit mutatus; mutatio consideratur secundum triplices coctiones. Quoad mutationem primæ coctionis: hæc materia est vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis; fit fluxus Chylosus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, est excrementum stercorosum, crassum: vnde appellant fluxum Stercoralem. Si cōsideremus hanc materiam, scilicet cibum, vt mutationē suscipit in secunda coctione: vel est materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si alimētalis; est sanguis; quare fit profluuium sanguinis, quod largiori voce dicitur Dysenteria. Si materia fuerit excrementitia, quandoque est Humor, quandoq; Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Biliosum, Melancholicum: per ichores, quemlibet succum alimentalē: & dicitur hic fluxus Diarrhoea, communi voce profluuium. Si consideretur mutatio in tertia coctione, est materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales: vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia sit excrementitia, non potest esse nisi præter naturam: & solet in ea copia generari; vt, si defluat per intestina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex est: alia pertinet ad solum Cerebrum: alia potest spectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet, quando excremētum tertiæ coctionis ipsius cerebri, quod vocant pituitam, seu mucum; demittitur ad intestina, & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes spectare potest excrementum, sed potius internas, quando in harum partium abscessibus generatur copiosum pus, quod ad intestina fluit, & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum, vt per aluum reijciantur calculi, vermes: quos tamen nos non proposuimus, quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quādoque, vt vermes & calculi sint cōiuncti. Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea sit. Iam explicandum est, quot modis materia morbifica peccet. Peccat autem in Substātia, Quātitate, Qualitate, & Vbi, capite 2. & 6. lib. 8. de pla- Vitia materiæ morbificæ.
citis. In substantia, si exiens corrumpatur, & acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remissæ, quandoque insignis actiuitatis: verbigratia, si in febri pestilenti fiat fluxus materiæ pestilentialis: hæc enim materia suscepit mutationem secundum substātiam, & formam accepit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum respiciens Galenus, dicit; febres pestilentes ab alijs differre, secundum excellentiam putredinis. Vitium in quantitate est, quando materia, collata cum ijs, quæ per os assumpta sunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, est in Prima, vel Secūda: in prima, vt si fiat fluxus materiæ calidioris, vel frigidioris: in secunda, vt si fiat fluxus materiæ immutatæ secundum colorem, odorem, vel consistentiam. Tandem si motum perpendimus localem, seu lationem, quoties in fluxu materia præter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu, vt sit fluxus Symptomaticus. Addimus in definitione: profluuium alui, ad differentiam profluuij aliarum partium.

Vltimo dicimus; dependens a læsa retentione. Causa efficiens.
Sermonem enim in præsentia habemus de symptomate secundo, ad differentiam primi, id est, læsæ actionis[(primum dicitur symptoma, quod immediate morbum sequitur: secundum, quod sequitur primum, vt hoc loco exiens mutatum. cap. 2. libro 3. de caus. sympto.)] Retentio autem quia prorsus est in fieri, vt omnis actio, nihil indicat: ideoq; causæ læsionis afferendæ. Retentio læditur, quando
eius facultas frustratur. Frustratur autem prima- Frustratio retentricis: i. primario.
rio facultas retentrix intestinorum, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad intestina: & vel occupat

comprimere superna intestina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego sentio ita intelligendum esse Hippocra. per vrinæ stillicidium non intelligitur stillicidium prodiens ab inflammatione vesicæ, sed a pituita frigida, nam auxilio est febris, quæ sane non iuuat ratione inflammationis, sed ratione pituitæ. Per iliacum autem intelligit Hipp. ileon, cuius causa est pituita. His positis, addimus, non esse impossibile, vt quis primum patiatur vrinæ stillicidium, mox dolorem iliacum: quoniam euenire potest, vt aliquod sit indiuiduum adeo refertum pituita, vt repletio fiat, & secūdum vesicam, & secūdum intestina. Vnde non dicit Hippocrates, stillicidio vrinæ semper succedere ileon: sed [quibus &c.] insinuans hæc vitia non corripere quoscunque, sed aliquos tantum, id est, pituita refertos secundum vesicam & intestina: quoniam ob repletionem vesicæ fit stillicidium, & comprimitur aliquantisper rectum intestinum; ob repletionem autem intestinorum, pituita sui copia replet; sui frigiditate sensum reddit obtusum; sui viscíditate nō permittit fęces descendere. Vnde ileos nō fit e tumore, sed e pituita. Et homo perit, nisi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non possit sustinere, & stillicidium, & ileon; dum immunis euadit a stillicidio, sperādum demum est, ileum posse superari.

Differentiæ.

Differentiæ quæ a forma sumuntur, respiciunt vel subiectum, vel causam efficientem, vel vtrunque. Differentia respiciens subiectū, est dolor Pungitiuus; hic enim proprius est membranarum, intestinum autem est corpus membranosum. Differentiæ quæ respiciunt causam efficientem, respiciunt vel Speciem, vel Vitium speciei. Si speciem, cum species sit Vapor, aut Materia; si vapor, est dolor expers grauitatis; si materia, est dolor particeps grauitatis. Si autem perpendamus vitium, hoc est vel Simplex, vel Compositum. Si vitium est simplex; & primum, si in quantitate, dolor est extensiuus a materia copiosa, in quo dolore intestina secū dum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tensiui, neruorum proprij, in quo est tensio secundum longitudinem, non secundum profunditatem. Si autem vitium sit in qualitate, cum sit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel siccitas (excipitur enim humiditas, a qua non fit dolor) si vitium in caliditate sit positum: dolor prodit mordicatiuus, cum sensu caliditatis: Si vitium sit frigiditas, dolor est mordicatiuus, cum sensu frigiditatis. Fit autem hic dolor, dum intestinorum caliditas resistit causæ refrigeranti, nam secus non fieret dolor, sed potius tolleretur sensus. Si vitium in siccitate, fit dolor exasperatiuus. Si deinde vitium attineat ad motum, dolor fit turgens, seu errans. Si ad quietem, erit dolor stabilis. Si causæ vitium fit mixtum, verbi gratia, si spectet ad qualitatē, vt siccitas est durities, & ad motum, dolor fit contusiuus, eiusmodi est dolor qui fit a calculo; qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertinet ad quantitatem simul & quietem, dolor fit compressiuus. Si deinde dolor respicias subiectum, atque efficientis vitium; oritur dolor modo perforatiuus, modo acualis. Nā dolor perforatiuus contingit ad membrum membranosum & crassum, quemadmodum est colon, in quo agit materia crassa, & impetu agens. Acualis dolor idem subiectum postulat: at differt ratione efficientis, quia causa efficiens est minus crassa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hanc actionē, vt vel maiori, vel minori cum impetu efficitur, attinere ad materiæ vitium, quandoque in qualitate, quandoque in motu. In qualitate, vt materia est magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida sit, vitrea, sui crassitie & viscidita-te quiescens: doloris perforatiui auctor esse potest; veluti, dum pituita ea est, qualis a Galeno locis propositis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoq; etiam vitium attinet ad motum, veluti dum pituita moueatur in flatum, qui si intense moueatur, dolorem parit perforatiuum, si remissius moueatur, acualem. Quoad differentias, quæ capiuntur ratione subiecti, dolor afficit intestina vel Omnia, vel Aliqua, & hæc vel Superna, vel Inferna. Differentiæ ratione causæ efficientis, 2
summuntur a Specie, a Vitio, a Causa generante, a Causa detinente, seu colligente. Quoad speciem, causa est Interna, vel Externa. Quoad vitium, hoc est Principale, vel Adiuuās. Principale, est in Quanto, vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Causa generans, est Morbus, vel Error externus. Causa colligens, cum sit Angustia, pendet a causa residente vel In intestinis, vel Extra intestina. Si intra, est Obstructio, vel Constipatio. Si extra, est Compressio, vel Subsidentia. 3

Signa. Diagnosis colici, & nephritici doloris.

Malum hoc in genere indicatur e dolore abdominis, secundum regionem intestinorum. Dolor autem cum Auicen. semper est pungitiuus. Verum cum intestina sedem habeant proximam renibus, & præsertim colon, ideo tradenda sunt signa, distinguentia dolorem colicum a renali. Etenim, quamuis cum Galen. c. x. libro 6. loc. aff. nil obsit, etiamsi inter initia ignoremus, an dolor sit intestinalis, vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynis occurrimus: attamen progrediente malo expedit scire, an dolor sit intestinalis, vel renalis, quoniam diuersis occurrendum remedijs. Signa igitur e cap. 2. & 3. lib. 6. loc. affe. capiuntur & a communibus vtriq; dolori, & a proprijs. Communia sunt, dolor abdominis, vomitus, nausea, alui stipatio, dolor dorsi, crurum tremor, & impotentia flectendi corpus. Quoad dolorem pertinentem ad abdomē; affectis intestinis dolor est pungitiuus, læsis renibus, dolor est grauatiuus: quoniam tactus viget in intestinis secundum propriam membranam, in renibus autem secundum membranam ambientem: vnde, si intestina dolore afficiantur, intensior est dolor; remissior, si renes. Indicatur etiam dolor intestinorum e dolore amplum spatium occupante: contra, renalis indicatur e dolore, locum angustum cruciante: ratio est, quia renes occupant angustam sedem, intestina amplam. Adhæc dolor colicus, quamuis incipiat modo a dextris, modo a sinistris, quemadmodum renalis, tamen colicus dolor dum incipit a dextra parte, affligit regionem infra renem dextrum; atque per inferiorem ventriculi sedem, in dextra parte ascēdit in sedem, cui sinister ren subiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit. Si autem colicus dolor a læuo latere incipiat, progreditur versus abdomē & pectinem: quo fit, vt partes magis anteriores, quam posteriores petat. Contra renalis, si accidat vt lapis descendat, primum partes detinet supernas, mox infernas inuadit, & circa posteriores potius partes, quam anteriores vergit. Deinde distinguuntur hi dolores; quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore angustatur intestinum: renalis autem dolor non repente; sed longo inuadit tempore, nam lapis non cito creatur: Et si aliquando renalis dolor enormiter inuadat ac repente; hoc non euenit inter initia, sed post lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis crescit; colicus mitescit, ciboque assumpto intenditur; ratio est, quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit; dum autem ventriculus est vacuus, compressio desinit: in dolore autem renali, cibus in ven-

Cõmunia signa vtriusq; doloris.

triculo

triculo existens, non comprimit renes, sicuti quãdo descendit, & ab assumptio cibo dolor renalis mitescit, quoniam cibi portio tenuior, & aquosior dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus e dolore qui potest esse errans: at renalis indicatur e permanente dolore. Atque dum obseruatur motus; percipitur secundum vreterum progressum, dum per hæc vasa lapis in vesicam prolabitur. Quoad reliqua communia symptomata: sufficiat in ijs vehementiam; & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico vehementiora sunt, vomitur, nausea, alui stipatio: contra in renali dolore, vehementiora sunt dorsi, & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio est, quia intestina magis consentiũt cum ventriculo, renes autem cum dorso, & cruribus. Quoad tempus: in colico dolore quæ magis affligunt, etiam citius inuadunt: atque ad eundem modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorsi: contra in dolore renali, citius oritur dolor dorsi, quam vomitus. Tandem etiam distinguuntur proprijs indicijs. Dolor renalis indicatur ex excretione arenularum, vel calculi, e lotio mutato, e stupore femoris; quæ signa si non adsint, indicatur dolor colicus. His addi potest alteratio, quam pariunt iuuantia, vel lædentia: nam si conquiescat patiens per vomitum, vel deiectionem alui dolor colicus indicatur: Sin quiescat patiens per mictioné calculi, arenularum, vel crassi lotij; indicatur dolor renalis. His igitur signis renalis dolor a colico distinguitur.

Propria signa vtriusque doloris.

Differentias a forma patefacit æger, dicens cruciari se dolore extensiuo vel alio. Quoad differentias a subiecto: Si omnia intestina afficiantur; dolor affligit totum abdomen: contra, si non omnia; & quidem, si malum sit in supernis intestinis, e capit. 2. lib. 6. loc. aff. magis superatur a potionibus, quã a clysteribus: contra si sit in infernis. Cæterum, cum dolor a. tiens ad superna, præsertim sit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem; e capite 2. lib. 6. loc. aff. & comm. 6. sect. a. lib. 3. epid. indicatur e dolore aliquã. sursum per ad præcordia ascendente: & cum Aetio, e difficili expiratione quæ interdum fit; non quod vapores putridi prodeant a pulmone; sed quoniam putridi vapores prodeuntes a ventriculo, miscentur cum aere qui exspiratur. Indicatur etiam hic dolor e nausea; quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item e vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: nam secundum Aetium, dum malum intenditur, omnia sursum feruntur, adeoque fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, sed interdum etiam stercoris; qua etiam de caula ructus sunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad fœtorem attinẽtia, esse indicia ilei insalubris: deinde materiã fœtentem esse posse tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui stipatione: vnde Gal. com. aph. 44. sectio. 6. & com aph. 10. sect. 7. ait; hoc competere omni, & soli exquisito dolori iliaco, ad differẽtiam doloris colici, & iliaci non exquisiti; nam in dolore colico exquisito sufficit difficilis excretio; in iliaco exquisito, necessaria est integra stipatio. Proinde Auicenna respiciens ad dolorem iliacum exquisitum; dicit in ileo podicem ita astringi, vt neque specilli extremum suscipere possit; quæ integra stipatio locum non habet in dolore iliaco non exquisito. Sed oritur dubium: nam Hippo. com. 6. sect. a. lib. 3. epid. proponit, mulierem iliaco dolore affectã, in qua deiectiones erant crudæ, & tenues; & tamẽ dolor iliacus erat exitialis, & exquisitus. Sciẽdum ergo Hippoc. proponere dolorem iliacum, prodeuntem ex inflammatione: vnde quemadmodum in inflammatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiã in inflammatione intestinorum: vnde non descẽdunt fęces non descendunt intestinorum excrementa, sed descendit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum intestinum, vel partem: si totum intestinum detineatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrũque ileum, præterea circa medium ventrẽ, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet intestinum ileum secundum partem; si intestinum afficiatur secundum mediã regionem, indicatur e dolore in ileo sinistro; si secundum principium, indicatur e dolore circa iecur; si secundum finem, indicatur e dolore circa ilium dextrum, propter humiliorem sedem renis dextri. Quoad dolorem Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo secundum partem: si totum affligatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrumque ilium, & infra vmbilicum, & supra versus ventriculi fundum: Si afficiatur secundum partem, & quidem mediam, indicatur e dolore in ilio sinistro; si secundum principium, in ilio dextro; si secundum finem, indicatur e dolore non ascendente ad vmbilicum, sed prope.

Signa diff. a forma & subiecto.

Iliaci doloris signa.

Quomodo cuiusque ac tenues deiectiones in ilico.

Quænã intestini pars afficiatur.

Colici doloris signa.

Sequuntur signa indicãtia differentias, quæ sumuntur a causa efficiente. Quoad speciem; an causa sit interna vel externa: patet ex alibi dictis. Quoad causas internas: si fuerint vermes; adduot horũ signa. Si species sit [vapor,] indicatur e dolore sine grauitate, e dolore extensiuo, propterea copiosos flatus, e dolore errante, non stabili, e rugitibus copiosis, e fęcibus bubulis similibus, quæ ob copiosos flatus aquæ supernatant: indicatur etiam e prægressis causis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quam æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad [sanguinem, si grumescat,] indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, ratione copiæ, præterea e refrigeratione totius corporis, item e prægressis causis violentis, vi quarum sanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e cõmodo, & vtilitate, q̃ sentit patiens, dũ fit sanguinis grumosi deiectio. Si [sanguis sit inflãmationis auctor;] indicatur e dolore cũ sensu grauitatis, & caliditatis, e dolore extensiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis signis. Quoad [pituitam,] indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, e mordicatiuo, sed cum sensu frigiditatis, nisi salsa sit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, nisi misti sint flatus, tunc enim etiam indicatur e fęcibus bubulis similibus: & Auicen. monet, in dolore colico, magis suspensas esse fęces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægressis causis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad [fęces;] indicantur e dolore regrauatiuo, extensiuo, citra sensum caliditatis, vel frigiditatis: præterea e cupiditate excernẽdi; e dolore exasperatiuo, propter siccitatem fęcũ; e dolore compressiuo, propter duritiem; e dolore quiescente; & e deiectione fęcis duræ, quibusdam mucilaginibus obuolutæ; nam dum fęces diu morantur in intestinis, pituita adhæret: præterea indicatur e prægressis causis, vel generantibus, vel colligentibus fęces: nec non e commoditate percepta, dum fęces deijciuntur. Quoad [bilem;] indicatur e dolore, cũ exiguo sensu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita est ponderosa: indicatur e dolore non admodum extensiuo, quoniam admodum copiosa bilis non colligitur: indicatur e dolore mordicatiuo, cum insigni sensu caliditatis, ita vt interiora, secundum Alexan. vri videantur, &

Signa diff. a ca. effic.

Signa speciei.

præterea

præterea indicatur e siti inexstinguibili, e biliosa deiectione, e febre biliosa, e causis prægressis generantibus bilem; e iuuamento vacuationis bilis, & refrigerationis. Quoad [melancholiam;] indicatur e dolore cum exiguo sensu grauitatis, nec admodũ extensiuo; nam melancholia non est ita copiosa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatiuo, cum sensu frigiditatis, nisi melancholia sit exusta: indicatur e dolore compressiuo, propter duritiem: e dolore quiescente, e ructibus acidis, e nigris deiectis, e causis prægressis, quæ possunt producere melancholiam, e communi vacuatione melancholiæ, quæ prodest. Quoad [saniem;] indicatur e dolore, cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, siquidem in abscessibus sanies copiosa viget: indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis, e purulentis deiectionibus, e prægressis causis abscessus, ex emolumẽto vacuationis saniei. Quoad [calculũ;] indicatur e dolore, cum insigni sensu grauitatis, & admodum extensiuo, e dolore experte morsus, & sine sensu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore contusiuo, si moueatur calculus: e dolore compressiuo, si quiescat; e prægressis causis generantibus calculum: postremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, si contingat, vt antea quoque patiens liber euaserit a dolore, per calculi excretionem, & nunc simili dolore crucietur: coniiciendum, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc consequimur virtute non signi, sed

Signa vitij. exempli. Hæc de signis specierum. Sequuntur signa, quæ indicant vitia. Vitia principaliter spectãt ad quantitatem, & qualitatem; & vt adiuuantia, spectant ad substantiam, & vbi. Quoad vitium secũdum formam; cum sit materia venerea, vel quælibet putrida materia: venerea indicatur e proprijs signis: putrida indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu caliditatis, quia putrida materia est calida: indicatur etiam e fœtida excretione, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extensiuo. Vitium in qualitate: si sit secundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiuo, cũ sensu caliditatis: si qualitas sit frigida; indicatur e dolore mordicatiuo, cum sensu frigiditatis. Vitium in siccitate, indicatur e dolore exasperatiuo. Vitium in motu, indicatur e dolore erratico: in quiete, e dolore stabili. Si vitium sit nullum, sitque indifferens ratione subiecti, vt detineatur pars membranea, & crassa; si contingat, vt vitium sit maioris actiuitatis: indicatur e dolore perforatiuo: si minoris actiuitatis, indicatur e dolore acuali. Quoad cognitionem causæ generantis; hæc cognitio petenda est e proprijs capitibus. Quoad cognitionem causarum detinentium, cum hæ causæ pertineant ad angustiam, quatenus est vel obstructio, vel constipatio, vel compressio, vel subsidentia: quoad obstructionem, patet e signis causæ obstruentis: & idem de reliquis dicendum. Causæ autem hæ manifestari debent in proprijs locis.

Signa causæ generantis, & detinentis.

Indicationes. Quoad præsidia: cum hoc vitiũ sit sensatio corrupta intestinorũ, dependens a causa soluente continuum: quantum attinet ad sensationem corruptam, dum habet rationem causæ, indicat anodynum. Quoad intestina; horum proportio postulat remedium fouens proportionem. Quoad causam soluentem continuum; in genere indicat remediũ non anodynum, sed sanans. Et cum causa interna sit multiplex, secundum speciem, vitium, causam generantem, & detinentem: hæc omnia indicant contraria præsidia: de quibus sæpe diximus.

Præsagia. Quoad prognosticum: hoc malum in genere oõ est despiciendum, quia omnis vehementiæ particeps esse potest. & primum vehementiæ essentiæ; nam dolor, quatenus est sensatio corrupta, admodum recedit a naturali statu, nim. a sensu iucundo. Adest vehementia dignitatis, quoniam afficiuntur intestina quæ, vt sensum exquisitum habentia, principes partes in consensum trahunt. Facultatis etiam vehementia vel adest, vel imminet, quia cũ Galeno capi. 14. lib. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exsoluit. Cæterum suppositis rebus secundum naturam: quoad differentias formales, ratione vehemẽtiæ essentiæ, dolor vehemẽtior est periculosior. Ratione dignitatis, dolor magis periculosus, si afficiantur tenuia intestina: tunc enim malum est acutissimum, & proinde periculosum, com. 6. sect. 2. libr. 3. epidem. vnde iliaci vix possunt conualescere: capi. 2. lib. 6. loc. aff. Porro cum præcipui intestinorum dolores, sint iliacus, & Colicus, circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis est periculosus, si totum intestinum afficiatur: minus periculosus, si intestinum secundum partem lædatur: & adhuc minus periculosus, si intestinum secundum partem infernam crucietur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel superiores, eo vehemẽtior est ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter sensum exquisitum; vnde, & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus sibi violentas inferunt. ca. 1. lib. 2. acu. Quod si dolor vrgeat secundum vmbilicum; est minus periculosus: nam ibi est pars inferior, & minoris dignitatis, in quã partem etiã clysteres strenue agunt. Si dolor afficiat partem sinistram, magis est periculosus, nam dignitatis vehemẽtia intenditur. Et adhuc periculosior est dolor, si dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adest discrimen, si totũ intestinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis, quo tristis sensatio erit vehementior, eo dolor erit periculosior. Hinc Galenus com. 48. lib. 2. de rat. vict. att; ob dolores sæpe pullus deficere, & oboriri animi deliquium. Grauis igitur est dolor iliacus, & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia, & syncope oboriuntur. Vehementia etiam facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus com. 6. sect. 2. lib. 3. epid. ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua est extremorum frigiditas. Frigiditas autem est signũ vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur) sed etiam essentiæ, quia plurimus est recessus a naturali statu. Si perpendatur vis differentiarum ratione causæ efficientis, eadem est ratio, & in forma, & in causa efficiente, merito vehemẽtiæ & dignitatis, & facultatis, vt si liceat digredi circa vehementiam essentiæ. Itaque cum causa efficiens perpendatur secundum speciem, vitiũ, causam generantem & detinentem, cum reliqua pateant: sufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph. 44. sect. 6. ait, quibus e stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereũt, nisi febre superueniẽte copiosa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognosticum capit. a vehementia essentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis causæ, id est causæ doloris iliaci, & causæ stillicidij, vnde si febris superueniat, & vrina fluat, vrinæ fluxus cum febre, est signum vehementiæ materiæ secundum essentiam, sed non admodum insignis, cum vincatur a febre, & patiens restituatur, nam cum antea duo essent mala, vnicum tantum permanet, cum iam superatum sit stillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum stercoris esse exitialem: Hoc prognosticum pendet a vehementia essentiæ speciei, & a vitio speciei: a specie; quoniam dum per os excernitur materia fæcalis, excernitur materia, quæ summe recedit a naturali statu, a vitio speciei etiam pendet prognosticum, nim. a motu fæcum, nam fæces mouentur ad superiora, & propterea

Progn. diff. a forma & subiecto.

Progn. diff. a cau. effic.

præterea vitium sit vehementissimum. Auicennas sequentia symptomata lethalia esse dicit, dum fœtorem præ se ferunt; ea autem sunt, stercoris vomitus, sudor, anhelitus, ructus, flatus per sedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat insigne vitium secundum substantiam. Primum autē proponit stercoris vomitum, quia stercus secundum omnes sui partes petit os, ideoque vapor minus est malus: deinde proponit sudorem, qui indicat copiosos esse vapores, habentes impetum ad omnes corporis partes: reliqua, quæ proponit, sunt signa vaporis minus copiosi, quia vapor vnicam tantum partem petit: tertio ergo sequitur anhelitus, qui signum est grauis vitij, præsertim si vapor petat pulmones: quarto est ructus fœtidus, qui minus est periculosus, quia est signum vaporis, qui in os mouetur: quinto sunt flatus per sedem exeuntes, qui potius sunt signum salutare, seu motus salutaris: adest enim materia, quæ mouetur ad infernas partes; attamen malum signum est, quatenus significat materiam esse putridam. Hippocrates etiam aphor. 10. sect. 7. ait: ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Sumitur hoc prognosticum a vehementia essentiæ materiæ fœcalis, secundum quantitatem, & motum: quorum vitiorum signa sunt symptomata ab Hippocrate proposita: nam, vt Galenus in comm. inquit, hęc symptomata fiunt ab intestinis a se expellere stercus appetentibus. Ad copiam quidem attinet vitium, quatenus intestina appetunt expellere fœces, diu molestantes, quæ temporis diuturnitate stercus copiosum est aggregatum, quod licet nō moueatur, ita tamē afficit intestina, vt qualitas spiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fœcum, sed materiæ existentis in ventriculo. Deinde vitium attinet ad motum: nam, cū Galeno, stercus ascendit, vnde læditur ventriculus; ideoque fit singultus, & compatiente neruorum principio, fieri potest delipientia & conuulsio. Galenus com. 6. sect. 2. lib. 3. epid. cum Hippocrate statuit, in ileo maligno esse extremorum frigiditatem, de qua dictum est supra. Ibidem ait, dolorem esse periculosum, quoties vrinæ sunt prauæ. Praua vrina est signum vehementiæ causæ secundum essentiam, tum intimum & sęcum, & tumoris inflammatorij, cuius vi fęces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedūt a naturali statu, vt ducunt in consensum genus venorum, vnde vrina est praua: secundo, quatenus vitium duplicatur, est insignis vehementiæ; intestinorum enim vitium intensum, coniungitur cum vitio venarū: vnde Galenus ait, si vrina sit bona, paruam salutis spem ab ea peti posse, si autem praua sit, nō parum facere ad malum; nam quando malum intestinorum habet coniunctam prauam vrinā, non est simplex affectio. Aetius ait, ileon esse malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: senibus non admodum accidere: si tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognostici huius hæc est sententia. Aetas puerilis est signum virtutis robustæ, præsertim secundum calidum insitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppositum de senibus est statuendum. Præterea puerilis ætas est signum vehementiæ essentiæ remissioris causæ morbificæ, vt materia nec sit ita copiosa, nec arida, vt in senili ætate: si igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob intestinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia angustari possunt. Quoad prognosticum, ratione causæ detinentis: quoad obstructionem, potest expugnari: nam pituita & copiosa, & frigida, & crassa, & lenta, vinci potest. Constipatio ægrius superatur: etenim causa est insignioris vehemētiæ, quam causa obstructionis, siue cōstipatio fit a verme, siue ab arido stercore, siue a calculo: multo deterior est constipatio, si fiat ab inflammatione: vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriā, inter omnes esse grauissimam; nam minatur ileum, quoniā sanguis magis potest, vt sit vehementia secundum essentiam, admodum insignis, penes copiam, & potissimum quietem, cum sanguis in inflammatione sit vehementer impactus. Quoad compressionem huius causa cum sint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorum, vario modo prognosticādum, de quibus in proprijs capitibus. Quoad subsidentiam, pariter pro varia causa, varie prognosticandum.

De Curatione.

Curatio. Chirurgia.

SEquuntur præsidiorum materiæ: & primū chirurgicæ. Auicen. cum Græcis statuit in dolore intestinali secandam esse venam, si sanguis vehementer peccet, in ratione causæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione causæ sine qua non, vt in dolore a flatu, a pituita, sed in corpore sanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter secatur vena in dolore iliaco. Quoad vsum, & primū quoad [Quando] Rhasis inter initia secat venam: Aetius, antequam topica vsurpentur: Auicennas, si secanda sit basilica & saphena; primum basilicam, mox saphenam aperit. Cum enim quando agendum sumatur ab indicante præsente, vincente alia indicantia; inter initia vena est secanda, quia sanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena est secanda: nam sanguis ita vincit, vt dum est præsens, topica prohibeat: quia sanguis, vi localium, flueret in intestina. Tandem, si vena & cubiti, & pedis sit secāda: illa primum tundenda: quia magis potest sanguis subsistens supra iecur, quā infra. Quoad [Vbi] agendum: omnes venam cubiti secant: Auicennas basilicam. Alexander tali venā tundit; si dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta, vt vrinam supprimat, aut si sanguis etiam ad vesicam pertingat. Hęc enim loca ostendit varia sanguinis subsistentia: vnde, cum sanguis subsistat in iecore, & venis intestinorum; secanda basilica: modo dextra, modo sinistra, prout dolor solicitat regionem dextrā, vel sinistram: Et, cū sanguis fluat in vesicæ vasa, hincque infra iecur; vena pedis secanda. Cucurbitulæ scarificatæ probantur loco venæ sectionis, dum prohibetur venæ sectio. Eędem quoque probantur quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venę sectionis, velut in dolore ab inflammatione: sed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vsurpantur post totius euacuationem, & applicantur parti inflammatæ; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæ sectionis; nam sanguis in parte inflammata subsistit. Cucurbitulæ etiam non scarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. lib. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paulus administrat cum flamma copiosa, post totius euacuationem: applicat autem abdomini, potissimum secundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paulo, proponitur necessitas, & vsus. Quoad necessitatem, cucurbitula est materia remedij, vehementer discutientis flatus, nam etiā citra excalfactionem partis vehementer trahit, ca. 6. lib. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, est veluti incantamentum, c. vlt. lib. 12. meth. Quoad vsum: probatur cucurbitula quam maxima, nam summa est flatus actio; deinde probatur cum flamma

Cucurbitulæ.

ma ce pinsa, id est, vehementer agens, nam flatus copiosus & crassus est difficilis passionis: tertiu, probatur post totius euacuationem, nam materia replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potissimum vmbilico, nam flatus subsistentiam habet in abdomine, & præsertim secundum vmbilicum: & quia in his locis non adest ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viscera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligaturæ, &c. Tandem laudantur etiam chirurgicæ materiæ, quæ sunt materia anodyni, ratione iudicij; ita agẽtes, vt sensorium iudicans afficiatur causa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intensiori, quia dolor remissus a vehementiori extinguitur. Tales autem sunt frictiones vehemẽtes & dolorificæ, similes ligaturæ, cucurbitulæ cũ dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ chirurgicæ, quatenus dolorem excitant, sunt materiæ anodyni, ratione iudicij, quatenus autem retrahunt ab intestinis, sunt materiæ sanantes; quoniam causam doloris principalem respiciunt.

Pharmacia. Materia medicinalis est triplex, scilicet materia Anodyni, materia remedij Sanantis, & materia Proportionis.

Quoad materiam anodyni: Anodynum quadru-
1. Anodyna. plex est, vt in doctrina de capitis dolore monstrauimus: vnum ratione iudicij, alterum ratione causæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione rece-
2 ptionis. Quoad anodynum ratione iudicij, cum pertineat ad materiam chirurgicam, medicinalẽ, & diæteticam; de materia chirurgica dictum est; de diætetica dicetur suo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamẽtum, vt cuius excitetur dolor admodum intensus, in parte diuersa ab intestinis: verbi gratia, si patiens gestet vesicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda sunt acria medicamenta, vt [helleborus
2 niger & albus, euphorbiũ, sinapi, &c.] Quoad materiam remedij anodyni, ratione causæ adiuuãtis, cum Gal. c. 18. li. 5. simp. probatur [oleum anethinum, chamæmelinum; item cõe, in quo ebullierint anethum, chamæmelum, & cyminum in parua copia; licet etiam addere vinum album tenue.] Ratio horum medicamentorum est, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahũt humores ac vapores. Quoad vsum horum medicamẽtorum sufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicamenta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum existens, primum caliditatis gradum non excedat; nã si excedat, est materia remedij, non anodyni, sed
3 sanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex est, nempe materia calida instar corporis patientis, & materia lenta, instar suppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidũ, e c. 7. & 8. lib. 5. simp. est [hydrelæum, farina triticea; panis triticeus, sed modice coctus, adeps suillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum, amygdalinũ, mucilagines maluæ & althææ, omenta animaliũ, aqua dulcis moderate calida.] Alexander anodynis humidis miscet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat & dolori, & causę doloris. Proinde, si dolor colicus fit e frigido humore, probat [balneum aquæ dulcis,] quod dolorem quidem mitigat, sed non curat. Si dolor fiat a causa calida; vti possumus, vel sinceris anodynis, vel miscere possumus frigida, vt sunt [violæ, hordeum, &c.] & hoc medicamentum ita mistum, est tum anodynum, tum sanans. Si dolor fiat a causa frigida; addi possunt [anethum, melilotus, fœnumgræcum, chamæmelum, oleum amygdalarum amar.] quod & ipsum est medicamentum & anodynum, & sanans.

[Vsus] Quoad [quantum:] medicamenta proposita in summa dosi sunt vsurpanda, si summa sit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere [oleum amygdalinum, vsque ad lib. j.]

Quoad [modum:] si difficilima sit passio indicantis, administrandum est medicamẽtũ, & efficacissime agat: veluti dum vesicæ medicamentis implentur, secundum Aetium. Redditur autem strenuum valde medicamentum, si in modum stillicidij admoueatur: & præsertim, cum Auicenna, si liquore seu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura sint foramina; deinde vas illud, eleuetur a patiente, ad longitudinem staturæ humanæ; & liquor dimittatur supra ventrem: sic enim stillæ frequentes destillantes efficacissime operantur: probari autem potest vasculum, quod est in communi vsu, pro irrigandis hortis, & hoc medicamentum Auicennas ait, esse vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, siue fiat a causa frigida, siue a calida; obseruandum, vt anodynum vsurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a causa calida, caliditas erit moderata, id est, tepor potius, quam caliditas, in dolore a causa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi resistentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quæ indicat vacuans per modum attractionis: deinde prohibet intestinorum calor insitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior sit passio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum administrandum, in dolore a causa frigida.

Quoad [tempus:] his vtendum, dum dolor vincit materiam replentem: at materia replẽs vincit, præsertim si anodynum applicetur, secus si exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto existens fluit in partem dolentem: at si exhibeatur, si anodynum sit destitutum vi vacuante, potest esse in causa, vt materia fluat: si vero facultatem habeat euacuandi, si materia replẽs totum sit sanguis, primum sanguis vacuãdus; si materia replens sit alia a sanguine, quam primum vtẽdum hoc anodyno exhibito [recip. olei amygdalini dulc. ℥ vj. olei amygdal. amar. ℥ ij. mellis ros. sol. ℥ ſ.] si modo dolor fiat a materia frigida: nam si fiat a calida materia; exhibeatur [oleum amygdalinũ, cum manna, vel syrupo violaceo solutiuo.] Quoad [Vbi] agendum, cum intestina afficiantur, propterea quod receptio subsistentiam habet in intestinis: recte medicamenta & abdomini possunt applicari, & per os exhiberi, vt puta dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile esse Galenus ait, in li. de medic. facile parabil. ita vt homo, etiamsi ferestranguletur, huius tamen medicamenti beneficio seruari queat. Sed notãdum, in quolibet dolore intestinorum, anodynum posse applicari abdomini, & regioni dolẽti. At si dolor occupet tenuia intestina, anodynum probatur per os; si crassa, per sedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis 4
sunt [lactuca, nymphea, succus solani, mandragora, hyosciamus, capita papaueris, semina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilulæ de cynoglossa, magnæ antidoti recentes.] Locum autem habent opiata, dum vehemens est dolor, maximaque vrget necessitas: cap. te vlt. lib. 12. meth. Vrget autem necessitas, dum dolor colicus fit, vel a succo calido, vel a frigido, & crasso, sed cuius vapor est multus: & præterea dum adest febris; Ratio Galeni est; quia in dolore a succo calido, magis potest dolor, quam causa doloris; nam dolor pendens a materia calida, vehementissimus est: materia autem calida est tenuis, est etiam calida; vnde, cum stupefacientia sint frigida & sicca; pri- Stupefacientibus quo in casu possimus vti.

ca; primo sensui torporem inferunt: secundo, humorum aerium tenuitatem cogũt, & crassefaciũt; tertio, materiæ caliditatem exstinguunt. In dolore a succo frigido, & crasso, cum flatu atque febre, etiam magis potest dolor, quam causa, quia a flatu fit dolor intensissimus; vnde magis potest, quam materia frigida, præsertim si febris sit annexa. Cõtra statuendũ est de dolore a succo frigido, vel sine flatu, vel cum flatu, sed citra febrim: nam vbi non est flatus, ibi nec dolor tam atrox esse potest: si autem sit flatus, & febris absit, cui non corrigatur opiatũ a febre, ob id ab opiato desistendum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, si dolor sit iliacus, a flatu, etiam sine febre; cum Rhasi probatur opiatum, vt philonium, &c. si vehemens sit dolor, vt syncope immineat; plurimum enim potest; dolor, quia adest vehementia essentiæ; item dignitatis, quia dolor est non in colo, sed in ileo; præterea additur vehemẽtia facultatis, quia syncope imminet, & potiss. augeri potest dolor, quia flatus summa cum violentia distendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, sed philonium, quod recipit medicamenta calida, & flatus discutientia. Vnde sciendum, etiam in dolore a causa calida, & in dolore a causa frigida cum flatu, & febre, probari quidem opiata, sed non sincera: nã licet magis possit vis doloris, quam causæ, & caloris insiti: attamen dolor non potest tantum; vt causam morbificam, & calidum insitum, prorsus despicere liceat; præterea, cum intestinorum temperamentum nõ sit admodum calidum, nec intestinorum calidum insitum sit admodum robustum. Quare opiatis calida misceri possunt. Rhasis autem opiatis etiã interdum addit soluentia; vt [scammonium.] Vbi notandum, non esse miscenda opiata cum soluentibus, si principale institutum sit ventrem soluere; opiata enim vim soluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miscere soluentia; dum scopus est vehementiam doloris compescere, & materiam in intestinis existẽtem euacuare, & præterea soluentia efficiunt, vt opia. a breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhasis miscet scammonium, quod acrimonia sua irritat expultricem, vt materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum necessitate. Quoad [vsum] opiatorum, & primum, quoad [quantum:] si summa sit actio doloris, summa dosis probatur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhasis suũ philoniũ, quod Romano minus est, exhibet ad ʒ j ß. Quoad [modum:] opiata non actu frigida sunt admouenda; nã partis affectæ calor prohibet. Quoad [quãdo] opiata sunt vsurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id est, si sit intensissimus c. 1. & 7. lib. 12. meth. & si adsit metus syncopes. Quoad [vbi agendum:] Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per sedem: at virtus melius sustinet immissa per sedem, quam exhibita. Sed causa subsistẽtiæ indicantis, in dolore iliaco, præstat per os exhibere; in colico per sedem immittere. Hæc de materia medicinali remedij anodyni.

Quando narcotica misceri liceat purgantibus.

11 Quoad materiam medicinalem remedij sanantis; digredimur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam vẽtosam, & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat [medicamentũ cõfectum e semine carui, rutæ, in decocto anisorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoso, aut in mulsa meraciori. Rhasis probat confectionem e baccis lauri, exhibitã cum vino generoso, vel cum aqua alterata aniso, similibusque, & hoc medicamentum omnibus anteponit. Mesues, ceu admirabile, laudat oleum de Kerua, quod efficacissime flatus discutit. His addi possunt, diacyminum, diacalaminthα, diagalanga, magnæ antidoti, sed antiquæ, sassafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum discutientibus flatus. Admirabilia sunt, quæ potissimum apud Germanos reperiuntur, olea destillata e feniculo, & aromatibus. .] Hæc sunt discutientia flatus. Quoad vsum, & primum, quoad [quantum:] Rasis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad ʒ j. Auicennas exhibet olei de Kerua, primum ʒ iij. deinde singulis diebus addit ℈ ij. & gra. v. & ascendit ad ʒ x ß. hincque singulis diebus adimit ℈ ij. & gr. v. donec dosis descẽdat ad ʒ iij. Quare in eodem dolore exhibet dosin maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc est: In dolore colico e flatu, summa est actio flatus: quare ascendendum fuit ad summam dosin. At quia vapor, ob crassitiem, perseuerat, vt necesse sit medicamentum longiori tempore vsurpare; proinde, licet a flatu summæ actiuitatis, summa dosis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoque medicamentum etiam in mediocri, & infima dosi exhibendũ. Et quia virtus facilius fert summam dosin, dum sensim assuescit; ob id Auicẽnas ab infima dosi, ad summam, per mediocrẽ sensim progreditur, & dum factus est ascensus ad summam dosin, cum imminuta sit actiuitas flatus, & vires sint defatigatæ; recte dosis minuitur, & cum subinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiã modo dosis minui debet, donec superetur vapor, vt actio sit infima, & proinde minima dosis sufficiat. [Modus] autem est cum Rhasi, vt medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor crassus, quatenus ęgre discutitur, indicat efficax discutiẽs, id est, medicamentum actu calidum. Quoad [quãdo.] Rhasis exhibet discutientia flatus multis vicibus. Auicennas exhibet oleum de Kerua, vsque ad 22. dies: quoniam indicans perseuerat. Si autem medicamentum per sedem immittatur; probantur proposita medicamenta, sed licet etiam addere inijcienda, quia virtus intestinorum ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia sunt, [oleum anethinum, ol. de castorio, &c.] Auicennas habet clysmum efficacissimum, ad flatus expugnandum: [recip. succi rutæ libr. ij. & in huius penuria ruta copiosa decoquatur in aquæ libr. xij. ad consumptionem trium partium; deinde recip. vel succi rutæ, vel decocti prædicti lib. iij. hyssopi, rurę origani, anethi, chamęmeli, calaminthę mõtanæ an. P. j. seminum lini, fœnigręci, petroselini, feniculi, dauci, an. ʒ ij. fiat decoctio ad cõsumptionem duarum partium. Deinde recip. prædicti decocti lib. j. olei chamęmelini completi lib. ß. fiat decoctio ad consumptionem decocti, adde castorij ʒ j. opopanacis ʒ ij. adipis anatis ℥ j. (ad emolliendum fęces) Mi. pro clystere. .] Dosis huius clysmi ascendit ad ℥ vij. & ʒ iij. non vltra, & aliquando solum immittuntur ℥ v. Nam hic Auicennas respicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu summæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum strenue agens in flatus, vt est clysmus, constans medicamentis vehementibus, copiosis. Summa dosis est ℥ vij. & ʒ iij. quia hoc est totũ medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clysteres esse efficacissimos, etiam si ad libras non immittantur: modo componantur e medicamentis, & copiosis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini sint applicanda: ea enim sunt proposita. Circa [modum] autem notandum, efficacissimum esse medicamentũ, si proposita semina flatus discutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta.

Sanans remedium. Ad colicã flatulentã, Interna.

Alius subijcienda.

Applicãda

Sidolor

Colica; Phlegmatica. 1. Lenitia.

Si dolor colicus fiat a pituita, interVacuātia sensibiliter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia; probatur [mel rosatum solutiuum: Auicennas probat hieram, sed admonet agaricum non esse miscendum,] ne scilicet excitetur vomitus; qui in dolore colico, cum alui suppressione, non est tutus; nec licet vti agarico, quia trahit materiam ad locum superiorem. Circa vsum, & primo circa [quando,] notandum; quam primum vtendum esse lenientibus; nam materia morbifica vincit alia indicantia, nisi quandoque materia morbifica vincatur a vehementiori dolore; vbi anodynis vtendum; quamuis etiam lenientia anodynis misceri queant, vt si exhibeantur species hieræ, mox oleū amygdalinum. Quoad [vbi agendum,] vsurpanda sunt lenientia, & per os, & per sedem, pro materiæ subsistentia; in iliaca per os, in colica per sedem.

2. Purgātia.

Quoad soluentia: probatur [agaricus, & potissimum diaturbith,] quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, sicuti ex agarico. Rhasis probat [medicamentum e turbith, zingibere, & saccharo, & ascendit ad euphorbium, ad colocynthidē. Aetius vtitur colocynthide; per noctem infusa in vino generoso: id quod aliqui pro secreto habent. Præterea in dolore iliaco Aetius ascendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia vel scilicet, elaterij gra. iij. cum terebinthina ℥j. Rhasis probat pilulas, quas vocat* iliacas.] Dubitatur autem circa medicamentum Rhasis, quod vocat [medicamentum de gallia:] nam præter aromata recipit scammonium, quod bilem attrahit, & recipit succum cydoniorum, qui refrigerat, & astringit, in dolore a pituita, Arculanus soluens hanc difficultatem, ait, in codice aliquid desiderari, vnde addit, turbith ℥xxviij. Hæc solutio nimis est puerilis, Sciendum igitur Rhasin sermonē habere de ileo, prodeunte a causa frigida, cum alui stipatione, & nausea: vnde sermonem habet de ileo vehemētissimo, in quo vi stipationis, & nauseæ imminet vomitus fęcum. Conficit igitur Rhasis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturque, & vt aromatum familiaritate, & suaui odore nausea compescatur. Insuper vero, vt materia descendat (non ascendat) miscet tum mastichem, tum succum cydoniorum. Scammonium autem miscet ad gra. vj. vt eumae se sit medicamentum, & bilē alliciat; & sua acrimonia expultricem irritet; quatenus autem bilem attrahit, est in causa, vt bilis attracta ipsa quoque irritet expultricem. Quoad [vsum] soluentium; notandum circa [quando;] cum capiatur ab indicante vincente alia indicantia: dum dolor ita est vehemens, vt nisi materia expellatur, subsequatur fęcis vomitus; soluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fęcum, magis potest, quam materia furiosa, seu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minās vomitum fęcum, cruditatem superabit. Accedit materiam non esse in venis mistam cum bonis succis, nam reperitur in intestinis. Verum si cacochymia vigeat in toto; non licet ante coctionem soluens exhibere.. Quare Auicennas monet, ne illico vtamur clysteribus acutis. Sequitur vt de Alterātibus

3. Discutientia.

agamus, quæ etiam insensibiliter vacuare possunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo. method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, nisi etiam vehementer digerant: nam frigidos, crassos, & lentos succos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ sunt crassæ substantiæ, non quæ tenuis: quamuis potissimū eā probentur, quæ sint tenuis substantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt simul, & coquunt pituitam; nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, sed minus, probantur, quæ sint tenuia, & vehemētis caliditatis: succos enim liquant quidem, & in flatus mutant; verū quia tenuia sunt, flatus discutiunt: vnde dolor quidem intenditur, sed non perseuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc est, quę ascendunt vltra secundum caliditatis gradum, & probentur quæ infra subsistunt: iure Alexander lib. 10. probat [succum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis.] Quamuis autem e libr. octauo simplic. rhamni succus sit frigidus, vel in fine primi, vel in principio secūdi: eo tamen Alexander vtitur, quia est attenuans in secundo gradu: nec frigiditate obest, quoniā ob mel, & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat [radices verbenacæ rectæ, tenuiter contusas, & decoquit in aqua, ad cōsumptionem duarum partium.] Auicennas mirabile medicamentum conficit, [ex æquali portione castorei, piperis, anisi, ad ℥j. ſ.] Galenus capite 4. lib. 9. κατὰ τόπ. probat [cinerem cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrhæ pro cornu ℥j. accipi possunt reliquorum gra. ij.] Notandum autem circa [quando agendum,] dum hoc medicamentum, & similia in modū fomenti vsurpantur; dixisse Alexandrum, nisi dolor ope fomentorum mitescat, non opus esse diu calefacere; neque ad vehementiora esse confugiendum, quoniam materia copiosa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox fomentis, quod residuum est, dissoluendum. Quātum denique ad vacuātia, & insensibiliter, & sensibiliter; probatur [ius galli antiqui, cum calor fi- cis propius alterari; sed additis soluentibus, vt est turbith, cum carthamo, seu cnico: Huius classis est oleum e seminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & melle ros. sol. Alexander in potu probat aquas sulphureas, & bituminosas, & exhibet dolore actu existente. At expedit simul exhibere mel ros. solut.

4. Discutientia simul & vacuantia.

Colica biliosa.

Si dolor fiat a bile; Galenus cap. 7. lib. 12. meth. in quolibet dolore probat Refrigerantia, & humectantia; in aliquo autē dolore (scilicet a bile) probat Vacuātia bilem, videlicet dum bilis retinetur: in aliquo autem dolore probat Astringentia, scilicet dum aluus est liquidior. Cognoscenda igitur sunt medicamenta refrigerantia, & humectantia; vacuantia bilem, & astringentia. Quoad refrigerantia; & humectantia; probatur [medicamentum compositum e violis, pomis, lactuca, nymphæa; conficiatur autem, vel sine saccharo, vel cum exiguo saccharo. Præterea autem probatur frigidę potus, nisi aliquid prohibeat] hoc enim gloriatur Alexander ergo se dolorē biliosum sanasse, quia vi huius vincitur, & materia morbifica, & causa generans. Quoad vacuantia, capite septimo, lib. duodecimo, method. probatur [hiera, qua Alexander tantum vtitur, si bilis solum in intestinis vigeat; nam si aliunde fluat, addit scammonium.] Dubitare autem quis posset, cur probetur hiera; medicamentum calidum, præterea cum vis vacuatoria attineat solum ad aloen? quare tutius videretur, vti vel sola aloe, vel simul cum refrigerantibus? Pro solutione dicendum; si contingat bilem pertinaciter hærere in intestinis, probari hieram, & huc Alexander, & Galenus respexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod si bilis non admodum hæreat; [aloe sine aromatibus probatur, &, secundum Auicennam, misceri debet cum prunis. Vnde probantur etiam tamarindi, manna, syr. ros. solut. quæ in aqua hordei sunt dissoluenda.] Si bilis aliunde confluat, [loco scāmonij rhabarbaro vtendum.]

dum.] Et si eueniat bilem esse affixam, vt hiera sit opus; ne vi calidorum lædatur patiens, [vel hiera est exhibenda cum aliquo refrigerante, vel post hieram exhibendum apozema refrigerans, vt est aqua hordei, vel cichorij.] Denique quoad astringentia; hæc probantur, dum aluus est liquidior, & imminet dysenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat [halicam, coctam in aqua, immistis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opsoniorum, probantur austeri fructus.] De alijs astringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica ab inflammatione.

Si dolor intestinorum prodeat ab inflammatione; probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præsertim si inflamma tio sit feruidior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immittuntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat [medicamentum, confectum e cassia, sebesten, syrupo violaceo solutiuo, & tamarindis, dissolutis cum decocto vel hordei, vel endiuidæ.] Et, si bilis exsuperet; Auicennas ascendit [ad scammonium, sed tempore opportuno, apparentibus signis coctionis: at tutius est rhabarbaro vti, cum cassia.] Per sedem probantur [infusa e cassia, oleo violato, cremore hordei, lacte, & sero:] hæc enim medicamenta & vacuant; & refrigerant. Quantum ad refrigerantia; & primum, quoad ea quæ assumuntur; Auicennas probat [citrulos, aquam citrulorum, mucilaginem seminum psyllij,] & quæ in dolore colico, a bile citra inflammationem fuere proposita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur; eadem probantur quę dicta sunt in ventriculi inflammatione.

Colica, ab alui fęcibus retentis.

Quoad dolorem a fęcibus prodeuntem; probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad assumenda; probatur [ius galli decrepiti, & oportet vt decoquatur, secundum Auicennam addito sale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo; Alexander vinum addit, vt medicamentum euadat iucundius. Probat Auicennas ius spinachiorum, prunorum. Alexander ascendit ad pilulas de euphorbio, & de plumbo, nam in plumbo est pondus, vnde descendit, & secum ducit fęces.] Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus stercoris; quidam sunt, nec improbandi, qui vtuntur [argento viuo, seu Mercurio per os, quia descendit. Quare in malo hoc contumaci est etiam confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pineos purgantes: sunt enim efficacissima soluentia, & liberant homines a morte vicina.] Quoad ea, quæ infunduntur per sedem; probat Auicennas [clysteres confectos e maluis, althæa, fœnugræco, furfuribus, caricis, & ex his paratur decoctum, cui additur sacchatum rubrum, oleum amygdalinum, butyrum, pinguedines; item ad irritandum expultricem, sal & colocynthis.] Et si fęces vehementer resistant, probatur clyster administratus secundum modum ab Alexandro propositum, nisi adsit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur: circa vmbilicum applicabuntur [butyrum, oleum amygdalinum, adipes, fel bouis, elaterium, vnguentum Agrippæ, vnguentum de cyclamino.] Et hæc de materia medicinali sanante.

III. Appropriata.

Quoad materiam remedij, respicientis proportionem intestinorum; e capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους. probatur [cochlea cruda, trita, cum duobus cyathis, id est, ℥ xxvj. vel vini, vel aquæ. Probantur interanea gallinarum, trita, reposita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando parui facit Galenus; non omnia intestina: & aspernari viderut in malis ventriculi, non intestinorum: vnde hoc medicamentum non est spernendum.] Galenus præterea libro decimo, simplicium, capite de stercore, in dolore colico, sine inflammatione, probat [stercus lupinum, & exhibet cum sale, & pipere; sed in colica frigida: nam in calida debet exhiberi cum aqua, vt puta ad ʒ j. Auicennas probat intestinum lupinum: quia potest esse aliqua proportio inter intestinum, & intestinum. Dioscorides probat alaudam assam comestam. Auicennas in potu probat cornu cerui vstum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους.] Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Diæta. Cibus.

Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt respicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, vt respicit vitium in quanto; ad minuendum materiam, cum Alexandro abstinendum a [carnibus,] si vires permittant: siquidem, vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virius quandoque ita languet, vt expediat exhibere [aquam carnis, ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.] Secundo, si capiatur victus, vt dirigitur ad vitium in qualitate; cum dolor fiat a causa modo frigida, modo calida: si a frigida, e capite vltimo, libro duodecimo, method. probatur [allium,] nam flatus discutit, & sitim non infert, vt sit rusticorum theriaca. Dioscorides ait, allium sitim parere: est enim calidum & siccum in quarto, e libro octauo, simplicium. At sciendum, allium ad differentiam ceparum sitim non excitare, quia cepa e libro septimo, simplicium, non modo est calida & sicca in quarto gradu, verum etiam est crassæ substantiæ. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e crassa & viscida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam crassitiem non dissipatur; sed agit in tunicas ventriculi, & sitim excitat. At allium, cum sit tenuis substantiæ, agens in pituitam, ob suæ substantiæ tenuitatem dissipatur; quare non agit in tunicas, & propterea sitim non excitat. Vnde si allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, sitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro secundo, aliment. probat allium in corporibus non biliosis, sed pituitosis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robustis corporibus; in reliquis coctum. Alexander probat [vsum porrorum in magna copia: item apium, asparagum, succum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda est ptisana] vt sic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur ptisana, vt vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Postremo, quoad dolorem a causa calida; Alexander probat [ptisanam, si citra mistionem porri, aut salis exhibeatur, quoniam sine sale refrigerat, & bilem abstergit. Probat etiam ouorum luteas: vnde obiter colligitur, ea refrigerare, & proinde in febribus exhiberi posse, contra aliquos. Probantur olera, vt lactuca, poma. Cucurbita improbatur, nam secundum Alexandrum vi quadam naturali colo aduersatur. Probantur pisces duræ carnis, ostrea, cochleæ marinæ, pedes bubuli, ventriculi suum, &c.]

Potus.

Quoad potum: in colica frigida Alexander probat [vinum album, tenue, non astringens, & generosum:] vnde cap. vltimo, lib. 12. meth. Galenus ait, agricolam e meraciori vino bene habuisse. Alexander probat [vinum medicatum, siue

X anisatum,

aniſatum, ſiue apiatum.] Quod ſi patiens vinum non admittat, Auicennas probat [ſyrupum de melle, cum ſpeciebus.] Probatur etiam tunc potus a Rhaſi propoſitus; verbi gratia, [ſi quis capiat mellis lib. j. aquæ lib. vj. & decoquat ad ſpiſſitudinem iulepi: deinde cuilibet libræ addat piperis puluerizati ℥ ij. in panno ligati: poſt, refrigerato ſyrupo fiat expreſſio.] Aetius probat potum exiguum, licet homo ſitiat; nam copioſa humiditas fauet pituitæ. Auicennas ad mitigandam ſitim, probat [iulepum, cum potu miſtum,] nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et tandem dolore a cauſa calida, Alexander probat [aquam,] etiam extra acceſſionem. Et præſertim abſtinendum a vino, in colica ex inflammatione.

CAPVT XIIII.

De Vermibus intestinorum.

Nomen.

Vemadmodum Galenus capite ſeptimo, lib. primo. κατὰ τόπ. a pediculis morbum pediculare vocat: ita nos a vermibus vermicularem appellabimus. Cum autem vermis attinere poſſit ad plures corporis partes: nunc intelligimus, quatenus ſpectat ad inteſtina. Generatio. Generatur hoc malum, dum in inteſtinis creātur vermes, qui ita inteſtina afficiunt, vt corripiant morbo in numero aucto. Definitio. Quare morbus vermicularis inteſtinorum, eſt numerus præter naturam auctus, prodiens a verme. Forma. Forma eſt numerus auctus: nam in hoc morbo eſt generatio ſubſtantiæ, quæ antea non erat capite octauo, libro de morb. diff. & capite penult. libro 14. methodi. Numerus auctus eſt morbus, quatenus eſt conſtitutio præter naturam, lædens operationes: nam huius ſuppoſitum vſque adeo male afficitur, vt facultas ad agendum impotens reddatur: omnis quippe morbus eſt læſio facultatis, quæ pendet a mala ſuppoſiti diſpoſitione, & quæ dependet a mala conſtitutione corporis patientis. Subiectum. Subiectum in hac finitione, eſt inteſtinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium capite vltimo, libro 14. methodi.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt vermis, a qua cauſa numerus auctus præter naturam inteſtinorum, ab alio corum numero diſtinguitur. Porro, cum vermis (e ſine libro 14. methodi) ſit ſubſtantia, toto genere præter naturam; ea autem, quæ præter naturā ſunt, poſſint eſſe vel cauſæ, vel morbi, vel ſymptomata; ſtatuimus, vermes eſſe cauſam, & ſymptomata. Nā vermis habet rationem cauſæ efficientis, ſed continentis, & ex vſu, quatenus concurrit ad conſtitutionem ſpeciei morbi: ideoque eſt cauſa efficiēs, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, ſi vermis capiatur, vt cauſa continens ex vſu; qua poſita, ponitur, & ipſa conſtitutio præter naturam; & qua remota, remouetur: ſecundum hanc rationē vermis eſt ſemper morbi in numero cauſa, quia aſſiduo adeſt ſubſtantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam cauſa eſt anguſtiæ, & conſtipationis, cum copia excedit, & replet. Et ſecundum hos modos vermis eſt cauſa continens ex vſu: nam præſente verme, neceſſario eſt numerus auctus; eo abſente, imminutus: id quod etiā ſtatuendum eſt de verme præſenti copioſo, & replente, vbi tunc adeſt conſtipatio; eo autem abſente, abeſt. Si autem capiatur cauſa continens, vt concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi; vermis concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi vermicularis, quemadmodum ſanguis concurrit ad conſtituendam inflammationem: ſicut enim hæc ſine ſanguine eſſe non poteſt; ita nec morbus vermicularis ſine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet ſymptomatis, quatenus eſt excrementum mutatum; nam ſi egrediatur, egreditur quod non deberet ſecundum naturam egredi: ſi detineatur, detinetur, quod ſecundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium cauſas digrediemur. Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid ſit ſtatuendum. Cauſarum vermium plenior cōſideratio. Generatur autem vermis in inteſtinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putreſcit: vnde dum calor pituitæ robuſtus, agit in pituitam putreſcentem, ſole concurrente, procreatur animal vermiculare. Quare vermis eſt animal vermiculare, toto genere præter naturam, in inteſtinis genitum, e pituita putreſcente, a calido pituitæ robuſto. Vermis, quid. Dicimus eſſe animal vermiculare toto genere præter naturam: vt pateat natura vermis, ſiue refertur ad naturam in communi, ſiue ad naturam humanam. Nam, vt refertur ad naturam in communi: non eſt elementum, non miſtum, ſed animal; & ſecundum Auicennam, non eſt animal muſcale, ſed vermiculare; quod idem poteſt in hac definitione, ac rationale in definitione hominis; denotat enim formam vermis, quæ quia latet, ita eſt circumſcribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam; eſt toto genere præter naturam, nam generatur ſubſtantia, quę non deberet generari. Notandum cum Auicenna, ſi conferatur vermis cum materia adeo putrida, vt vermis ex ea generari nequeat; vermem minus obeſſe, quam materiam putridam: ideoque melius eſſe, vt e materia fiat vermis, quam vt materia remaneat ſecundum ſe pura, id eſt, inſigniter putrefacta. Deinde diximus: in inteſtinis genitum, ad differentiam vermium, qui extra inteſtina generantur, vt in auribus, & alijs partibus. Locus generationis vermium: & num etiā in vētriculo gignantur. Vermes lati ſolum in inteſtinis generantur; capite decimonono, libro quinto, de hiſt. animal. Cum autem ſermo etiam fiat de verme lædente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Reſpondet Ariſtoteles capite tertio, libro quarto, meteor. vermes non fieri in cibi coctione, ſed in ſegregata putrefactione in inferiore ventre, qui tamen aliquando ſurſum aſcendunt. Galenus commen. aphoriſ. 26. ſectione tertia tradit, aſcarides generari in externo recti inteſtini; latos autem vermes generari in omnibus inteſtinis; rotundos magis in ſuperioribus generari: nec vllam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hæc eſt: Vermes fiunt concurrente materia humida, & viſcida: humida, vt putreſcat; viſcida, vt obtineat calorem robuſtum: quæ cum deſiderentur in ventriculo, non autem in inteſtinis; iure vermes non in ventriculo, ſed in inteſtinis procreantur. Deſiderari autem hæc in ventriculo, non in inteſtinis, patet: nam pituita in ventriculo eſt miſta cum cibo, cum chylo, cum excremento, & tenui, & craſſo, ac reſidet in loco amplo: vnde, licet pituita putreſcat in ventriculo, non tamen eſt particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob miſtionem aliarum materierum, & maxime excrementi ſeroſi, non poteſt obtinere lentorem, vt calor robuſtus ſeruetur; tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor diſſipatur. Contra, in inteſtinis pituita eſt ſecreta ab alia materia, & detinetur in loco minus amplo: vnde, quatenus eſt ſeparata, non adeſt materia, quæ eius lentorem refringat; quare calor potens ſeruatur, maxime quia in inteſtinis minor eſt capacitas, & quia etiam ſpiræ reperiuntur,

quæ

Materia e qua, lubricorum. quæ caloris robori suffragantur. Materia vermiũ e qua, est pituita putrescẽs: vnde Galenus commẽt. apho. 26. sectio, tertia ait, vermes fieri e putredine, & Aristoteles capi. 3. lib. 4. meteor. ait, vermes fieri in segregatione putrefacta. Aetius dicit, in principio accessiuum generari vermes; respicit enim ad substantiam e subiacente corruptione, idest, ad materiam quæ incipit putrescere; quare in principio morborum non fiunt vermes, nisi prius materia incipiat putrescere: deinde addit Aeti⁹, vermes generari in vigore respiciens ad substantiam, quæ putrescit ob malitiam morbi, vt enim, vt calidi alieni, allicitur calore materia, vt putrescat: tandem subdit, in declinatione vermes accipere substantiã e permutatione omnium in melius, idest, e materia minus putrescente, quam in statu. Vnde recte scribit Auicennas, satius esse, vt materia suscipiat formam vermis, quam vt remaneat vehementer putrida. Verum in putredine est latitudo: vnde secũdum Auicennam, vel est putredo remissa, & tunc fiunt vermes rotundi; vel est vehemens, & fiunt ascarides, nam calor putredinalis magis viget in infernis intestinis; vel est in medio constituta, & fiũt vermes lati. Porro, materia putrescens e qua vermis generatur, est pituita: quæ ob humiditatem, & viscidi tatem ad vermis generationem est idonea. Hinc Paulus dicit, vermium omnium originem plurime e cruda, & crassa pituita, putredini accommodata, idest, humida. Auicennas ait, vermium materiam esse phlegma, quod in intestinis calefit, & putrescit. Notandum autem phlegma in intestinis collectum, esse vermium materiam dupliciter: primo, vt seruat formam phlegmatis; secundo, vt degenerat in pus pituitosum, veluti in vlceribus: vnde si sanies in vlcere non sit pituitosa, non generatur vermis. E melãcholia, bile, sanguine, non fit vermis. Melancholia enim est frigida, & sicca: quare longinqua a proportione vitæ; nec adest calor potens in melancholia ad generãdum vermẽ. Bilis autem ita est calida, vt ex ea non gignatur animal humidum, seu vermis humidus, ob contrarias complexiones: cum enim vermis sit moderato calidus, & magis humidus, a vehementi caliditate bilis ita consumitur humiditas, quæ etiam in bile est exigua, vt non possit vermis generari. Sed nec e sanguine generatur vermis: quia sanguini custodia est attributa, cum omnia membra vehemẽter sanguine egeant: præterea sanguis proportione respõdet carni, ossi, idest, partibus viuentibus, quibus animal secundum naturam est donatum; non autẽ vermi: insuper sanguis ad differentiam pituitæ, nõ est materia quæ funditur ad intestina, & in eis remanet. Quibus verbis, innuit Auicennas, sanguinem non facile putrescere, cum a natura custodiatur: &, si putrescat, non esse materiam idoneam, ad formam vermis suscipiendam, cum sit materia mutanda idonea in carnem, & ossa, quorum natura est admodũ diuersa a verme; nam vermis collatus ad naturam humanam, est toto genere præter naturã: adhæc sanguis nõ mutatur in vermem, quoniam non effunditur ad intestina; & si funditur, non remanet; & si remaneat, grumescit, vnde ita refrigeratur, vt si subsequatur putredo, no sit particeps caloris, qui vermis opifex esse queat. Nec obstat, quamuis conspiciatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum succorum cum pituita miscetur, vel quia a verme aliqua fit suctio. Nec obstat, quod Paulus dicit, interdum bilem vna cum lumbricis egredi: nam id fit, quoniam bilis petit, vel ventriculum, vel intesti-

Causa effic. proxima. na. Tandem in definitione diximus: a calore pituitæ robusto: hæc enim est causa efficiens proxima; nam remota est Sol. Proxima hæc causa proponitur ad Aristotele, libro quarto, mete. capite de putredine, vbi statuit, generari bestias, quoniam naturalis calor rei putrescentis, idemque dilectus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quę sunt excreta ab ambiente. Quare vermis, fit dum fit putredo a calore insito rei seu pituitæ putrescẽtis. Oportet autem calorem esse robustum: nam secus ab alieno calore ita dissiparetur, vt materia tota putresceret, nec in vermem mutari posset. Auicennas hac de causa dicit, vermem fieri a factore potenti. Et Galenus comm. aphoris. 26. sectio. tertia dicit, solam putredinem non sufficere ad vermium generationem, verum calorem plurimum requiri. Hinc cum Hippocrate, pueri adultiores corripiuntur vermibus: nam in valde tenellis, nõ generatur pituita ita viscida, vt sit particeps caloris ita intensi, vt generet animal. Hæc de definitione.

Quoad differentias: cum hoc malum sit numerus auctus præter naturam intestinorum, procedendo a verme: Ratione formæ dicendum, numerum auctum esse vel Solum, vel cum Constipatione. Ratione subiecti dicendum, morbo corripi intestina vel Superiora, vel Infima, vel Media. Ratione efficientis, sumendæ sunt differentiæ a verme. At cum vermis sit animal vermiculare, in intestinis genitum e pituita putrescente, a calore pituitæ robusto: ratione formæ, cum Aristotele capite nono libro quinto, de hist. animal. & Galeno comm. aphoris. 26. sectione tertia, tres sunt lumbricorum species: alij enim sunt Teretes, qui sunt longi, rotundi, graciles, & a nonnullis vocantur serpentes: alij sunt Lati, qui cucurbitini vocantur, nam assimilantur seminibus cucurbitæ, & Galenus hunc vermem capite 17. libro, 14. methodi vocat ceriam, nam fasciam longam, & latam præ se fert, alij denique sunt Parui, quia ascarides dicuntur, idest, escam rodentes. Auicennas quatuor species videtur recensere, attamẽ has tres solum proponit, nam per vermes rotundos, & longos, intelligit primam speciem, per rotundos, & breues, intelligit ascarides, per latos, siue sint longi, siue breues, intelligit secundam speciem, nam vermes lati, & longi nil aliud sunt, quam connexus plurium vermium latorum, sed breuium. Ratione loci, in quo vermes generãtur, ita sunt sumendę differentiæ, cum locus ille sit intestinum; secũdũ Auicennam, longi, & rotundi generantur in superioribus intestinis, & quandoq; vltra cubiti longitudinem producuntur: vermes lati generantur potissimum in medijs intestinis, idest, in colo, & cæco, quamuis interdum gignantur in omnibus intestinis, vt extendantur ad ventriculum, & sedem; vnde, quandoque, vt quidam referunt, longitudine æquant. 30. pedes. Ascarides generantur in recto intestino, & magni non euadunt, quia vna cum fęcibus excernuntur. Ratione materiæ e qua; cum sit pituita putrida, a chylo separata, cum Auicenna tripliciter se habet, vnde, si exigua sit tum putredo, tum segregatio, vermes fiunt longi, & rotundi; & hæc pituita viget in primis intestinis, in quibus pituita minus secreta est a chylo, & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem summa sit putredo materiæ pituitosæ, & segregatio, generantur ascarides, & propterea ascarides cum Auicenna generantur e deteriori materia, quæ in recto intestino exuberare solet. Si autem pituita medio modo se habeat, procreantur lati, & ob id dicit Auicennas, materiam latorũ esse vehementius putrescentẽ, materia lon-

Differentiæ.

 gorum;

gorum, hæc autem pituita redũdat in medijs intestinis, & vsque adeo adhæret intestinorũ tunicis, vt vermis veluti e tunicis enatus videatur. Hinc Paulus & Aetius dicebant, latos lumbricos esse quasi mutationem annatæ membranæ in vermem: dicunt [quasi:] nam vermis non fit e membranis, sed e pituita, & e viscositatibus, secundum Auicennam, fixis in superficie intestinorum, vt membrana in vermem mutari videatur. Tandem ratione causæ efficientis; cum sit calor potens; ab hoc non sumuntur differentiæ, nisi secundum magis & minus. Vnde calor magis potens, generat vermem magis viuidum; minus potens, minus viuacem.

Signa in genere. Cum autem morbus vermicularis, tanquam a causa continente prodeat a verme: sufficiet de signis vermium dicere. In genere vermis indicatur ex effectu & causis. Ex effectu, idest, e læsa functione, exeunte mutato, & qualitate mutata. E functione: & primum e rixa, idest, temerario delirio: præterea ex horribilitate locutionis, ex emissione linguæ, e voce aliquando intercepta, ex insigni intestinorum dolore, eoque perforatiuo, e conuulsiuo motu, e scalptu narium, e dentium stridore in somno, e siti, ex ira aduersus expergefacientes, e pulsu imbecillo, e motu cordis prauo, vt cor veluti palpitare videatur. Quoad exiens mutatum; indicatur vermis e saliuæ expulsu in nocte, vnde os est humidum, e vomitu pituitæ non citra fœtorem; præterea e vermibus excretis, ex egestione alui sæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam; indicatur vermis e ventris tumore, hydropico simili, e labijs per noctem humidioribus, per diem siccis, ex oris fœtore: (vnde etiam fœminæ agnoscunt vermes:) præterea e mutato oculorum colore. Quoad causas; indicatur vermis, e prægressis causis, quæ vermium opifices esse possunt. Horum signorum causæ facile patent ex Auicenna, præsertim cum omnia signa pendeant a vi vermium putrilaginosa, quæ in consensum ducit cor, cerebrum, & ventriculum.

Signa differentiarum. Quoad signa differentiarum ratione formæ, cum sint vermes longi, lati, & ascarides: longi indicantur e dolore prope fundum ventriculi, ac si patiens mordeatur; indicantur etiam e noxa attinente ad ventriculum, verbi gratia, e nausea, siti, cibi inappetentia, singultu, & difficultate deglutiendi. Lati indicantur e fame; nam alimentum absumunt, vnde tempore famis, impromata intenduntur; indicantur etiam e deiectione similis seminum cucurbitæ. Ascarides indicantur e pruritu ani; vnde patiens ratione pruritus vehementer scalpit, & vi pruritus quandoque syncope oboritur. Quoad reliquas differentias; circa has non est laborandum: nam si capiantur a loco, in quo generantur vermes; dum cognoscimus vermes esse rotundos, cognoscimus etiam generari in superioribus intestinis, &c. Itam si differentiæ sumantur a materia e qua; dum patet vermes esse rotundos, constat etiam generari e materia, minus & separata, & putrida, &c. Si capiantur differentiæ ab efficiente; cum differentia sit solum secundum magis & minus: quemadmodum vermis procreatur a calore magis vel minus potente; ita cognoscimus has differentias e verme, vt est vel magis, vel minus viuidus: vnde magis viuax, magis mordet; & si, dum excernitur, magis mouetur, est etiam magis viuax. Medicus ergo vermes excretos inspiciat.

Indicationes. Quoad præsidia; indicans ex vsu est vermis. Cum autẽ vermis sit animal genitum e pituita putrescente: ob id indicationes sunt sumendæ a verme, tum quatenus est animal, tũ quatenus sit e pituita putrescente. Ideoque perpendanda species, vitium, & causa generãs. Quoad speciem, hæc duplex est: nempe animal & pituita: a quibus prodeũt præsidia determinata, quæ diriguntur vel ad vermem, vel ad pituitam. Quoad vitium ratione vermis, quatenus est animal; vitium spectat ad substãtiam, quantitatem, qualitatem & motum. Ad substantiam pertinet, quatenus vermis est substantia tum animata, tum in toto genere præter naturam. Quatenus est substantia animata & vita prædita; indicat remedium exanimans & mortiferum: vnde, cum vita seruetur ope substantiæ dulcis, & destruatur vi amaritudinis; iure Galenus lib. 7. simp. cap. de brassica, statuit, enecantia vermes esse amara: vt enim dulcia vertuntur in substantiam vermium, vnde vermes seruantur; ita amara, cum inepta sint pro vermium nutritione, vermes enecãt. Nec præter rationem vermis, quatenus substantia animata, indicat mortiferum: nam vermis mortuus facilius expellitur, siquidem viuens, vicinas intestinorum partes apprehendit; moriens autem cum fæcibus vacuatur. Si deinde vermis capiatur vt substantia toto genere præter naturam; indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non est; cum remedium eradicans omnem quantitatem dissipet. Quoad vitium in qualitate; cum vermis sit calidus & humidus, indicat refrigerans & siccans. Quoad motum, hic duplex est: alter, vt vermis petit ventriculum, & hinc sursum mouetur; vnde indicat retrahens infra, siue retractionis causa sit, vt vermis fugiat, veluti dum amara supra vsurpantur; siue illa causa sit, vt vermis non fugiat, sed alliciatur, veluti dum dulcia infra vsurpantur. Alter motus est, dum vermes fugiunt amara, vt quorum expedit, vt vermes interficiantur. Quare, cum vermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahens ad amara, hoc autem est dulce.

II. Quantum ad pituitæ vitium; vt putrida, indicat eradicans: &, si eradicari nequeat, vt copiosa, indicat minuans; vt humida, siccans, vt viscida, detergens, vt mouetur ad intestina, retrahens. Ratione causæ generantis, sufficit perpendere præsidia, causa pituita: nam nisi generetur pituita, vermis non potest generari: Vnde si, verbi gratia, pituita generetur ob ventriculi mala, ob ventriculi, scilicet intemperiem; huic contrarijs occurrendum, vt suo loco docuimus.

III. Prognostica in genere. Morbus hic non exigui est momenti, cum vigeat insignis vehementia essentiæ: est enim maximus recessus a naturali statu, tum ratione vermium, qui toto genere sunt præter naturam; tum ratione materiæ e qua, cum sit materia putrida. Quare ob insignem vehementiam essentiæ, non raro præter vehementiam dignitatis, subsequuntur vehementia facultatis, vt patientes pereant. Vnde Paulus dicit, plerosque, nulla lumbricorum cura habitã, a vermibus fuisse exesos, & conuulsos obijsse.

Prognostica differ. Cæterũm hæc mala intenduntur & remittuntur pro varia vehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autem huius vitij differentiæ capiantur a vermis forma, & materia pituitosa: expedit perpendere vim speciei, vitij & causæ generantis. Vnde quoad vermem, & primum quoad speciem, cum sint tres species; Auicennas statuit minus prauos esse ascarides; deteriores esse teretes; deterrimos esse latos & longos: nam si lati sint & breues, his peiores sunt teretes. Ratio Auicennæ est; quia, licet ascaridum materia sit magis putrida, tamen minus

peri-

periculum imminet, quatenus ascarides, & parui sunt, & cum fœcibus prompte expelluntur, & præterea a visceribus magis distant: nam, vt sunt parui significant vitium in genere exiguum, vt cũ fęcibus facile expelluntur, significant vitium in quiete remissum, vt distant a visceribus, colligere licet, vehementiam dignitatis non esse insignem. Quod si vero contingat, vt ascarides sint magni, & diu detineantur: omnia, secundum Auicennam, sunt intensissima, succeduntque syncopę, & mortes. Dum enim ascarides vastiores euadunt, insigne est vitium in quantitate: quatenus autem diu detinentur, est vitium vehemens in quiete, & vt syncopas pariunt, est insignis vehementia facultatis. Lati vermes si etiam sint longi, sunt deteriores longis, & rotundis: quamuis enim in rotundis magis possit: vehementia dignitatis, quatenus generantur in supernis intestinis; tamen in latis, & lõgis materiæ vitium in forma est vehementius, & similiter secundum quantitatem, & viscidi tatem, & præterea, vt pertinaciter quiescunt, & tandem adest dignitatis vehementię, cum lati attinere possint etiam ad superna intestina. Secus statuendum, si lati sint teretes. Et hactenus de ꝓgnostico a spe-
II. cie. Quoad vitium speciei; primum, si capiatur secundum substantiam, quatenus vermis est substãtia animata, referri potest ad alium vermẽ, vel animatum, vel defunctum. Si referatur ad animatũ; cum Aetio vermes rubri, sunt peiores albis, quoniam rubri aluntur sanguine, & hunc probum alimentum consumunt: contra, albi nutriuntur pituita, & ob id in rubris locum habet vehementia insignior essentiæ, cum magis aduersentur naturæ vermes rubri, quam albi. Si autem vermis referatur ad mortuum: cum Aetio viuentes sunt defunctis deteriores: contra, cum Auicenna, defuncti sunt peiores viuentibus. Aetius respexit ad vehementiam essentię; ratione resistentiæ, aduersus nõ virtutem, sed medicamenta euacuantia: nã ęgrius excernuntur vermes viuentes, vnde expedit illos interficere: quare vermis viuens, est signum vehementiæ insignioris ratione resistentiæ. At Auicennas respexit ad vehementiam essentiæ, aduersus virtutem, ratione materiæ e qua: nam quo magis putrescit materia: eo breuioris vitæ creantur vermes. Vnde vermis defunctus est signum insignis vehementiæ essentiæ, materiæ putrescentis, in corpore exsuperantis. Quoad vitium secundum quantitatem: patet, vermes maiores, & numerosiores, deteriores esse paruis, paucioribus: etenim dum vermis est maior, vel numerosior, maior est recessus a naturali statu, & propterea insignior est vehemẽtia essentiæ: quæ referri potest in virtutem, vt, magis lædit, & in medicamenta, vt magis resistit. Quoad vitium secundum qualitatem; vermis calidior est peior; nam est magis viuax, & hinc magis recedens a naturali statu: vnde adest vehementia essentiæ ratione virtutis, vt magis læditur; præsertim vt patiens magis mordetur. Et præterea adest vehementia essentiæ ratione præsidiorum, cum facile nõ cedant interficientibus medicamentis; quia scilicet vermes sunt magis viuaces. Quoad vitium in quiete; vermis est deterior, quo magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, ascarides, si diu detineantur, esse periculosos. Quoad vitium secundum motum; perpendere oportet tempus, & terminum ad quem. Quoad tempus, cum Auicenna & Græcis tutius est, vt vermes generentur circa declinationem morborum, quam circa, vel initia, vel vigorem: nam dum vermis inter initia egreditur, significat insignem putredinem, vt cuius natura intempestiue ad expellendum impellitur. Dum vero vermis in vigore egreditur; significat immodicã malitiam, vnde totis viribus natura nititur vermem expellere. At si circa declinationem; significat mutationem in melius. E dictis igitur colligendum, vermem inter initia egredientẽ, esse signum vehementiæ insignis essentiæ materię morbificæ: dum autem egreditur in vigore, esse signum insignis vehementiæ, & essentiæ, & facultatis: dum in declinatione egreditur, esse signum remissæ vehementiæ, tum essentiæ, tum facultatis. Quoad terminum ad quem, cum Galeno com. 18. lib. 2. prognost. melius est vt vermes deorsum pellantur, quam vt sursum ascendant. Vnde pessimũ, si moliantur ad peritonæum vermes: & si, vt Paulus notat, ex inguinibus erumpant. Quoad vitium speciei, vt dirigitur ad materiam e qua; patet malũ esse periculosius, vt pituita hæret magis vel putrida, vel copiosa, vel viscida, vel quiescens: siquidem tunc essentię vehemẽtia est insignior. Quoad causam generantem, perpendenda hęc est causa potissimum pituitæ: vnde vario modo prognosticandũ, pro varia ventriculi conditione, vt alibi diximus. Verum addendum: propositas vehementias intendi, si cum vermibus annectatur vel febris, vel alui profluuium. Nam multiplex malum peius est quam simplex. Præterea, quoad febrem, febris primum vermium alimentum absumit, vnde vermis magis affligitur: secundo, cum calor febrilis vermem infestet; vermis redditur magis infensus. Tertio febris, vt postulat frigida, prohibet calida, non permittit amara; quare est in causa, vt vermis non pereat, & hinc perseneret vehementia vermium, penes vitium secundum substantiam. Quarto, si febris sit putrida, cum vigeat putredo, exsuperat materia, e qua vermis producitur. Quare febris est signum multiplicis vehementiæ essentiæ insignis, & vermis, & materiæ e qua. Quoad alui profluuium, cũ Auicenna tutius est, si uermes una cum fęcibus exeant, quam si alui fluxus sit coniũctus; nam fœces etiam spirituum iacturam excernuntur; alui autem fluxus languorem inducit, præsertim si fuerit fluxus alui sanguineus. Quare alui profluuium est signum insignis uehementiæ facultatis. Tandem uehementia quælibet insignis indicatur, & potissimum facultatis, si anhelitus sit frequens, frigidus, intumescat corpus, & præsertim si oculi immoti conspiciantur, prorsus desperandum est, quia summa est facultatis uehementia.

Cap. 57. lib. 4.

3

Quoad præsidiorum materias: in hoc malo, uenæ sectio non probatur; nam per uenam sectam, nec uermes, nec materia e qua, id est, pituita, euacuantur. At si forte cum hoc malo sit annexum malum sanguineum; probatur venæ sectio. Quod si aliquis obnoxius uermibus sit, propter copiosam pituitam, quæ in ventriculo generatur: probari possunt fonticuli in cruribus, ad præseruandum. Curatio. Chirurgia.

Quoad medicamenta; hæc diriguntur, uel ad Patientem non lactentem, uel ad Infantem exsugentem lac. Quoad patientem non lactentem: materia medicinalis est duplex: alia respicit Materiam e qua, alia Vermes. Respicientia materiam e qua, diriguntur ad Pituitam; &, vel ad Vitia pituitæ, vel ad Causam generantem: de quibus in sermone, de intemperie uentriculi diximus. Nune sufficiat admonere; si pituita tantum resideat in primis ductibus, præsertim probari [species bierę:] Si autem etiam in toto abundet, probari [agaricum, non rhabarbarum (quod plerique usurpãt) licet enim hoc amarore suo prosit ad eneccãdos uermes: nocet tamen, ut allicit nõ pituitã, sed bilẽ: unde enim relinquit pituita] qua dominãte, sopores, epilepsiæ, apoplexiæ, & mortes succedunt. Quare Pharmaca. Phlegmagoga.

pro pituita in toto exsuperante probatur agaricus, nam huius vi educitur pituita, & cum Mesue egreditur etiam vermis: siquidem amaritudine agarici vermes pereunt; & ob vim soluentem, vna cum pituita egrediuntur. De vsu autem agarici in sermone de affectibus ventriculi diximus.

1 Necantia lumbricos. Medicamenta, quæ vermes respiciunt, sunt Interficientia, Allicientia, Eradicantia. Interficientia seu enecantia vermes, enecant vel Citra astrictionem, vel Cum astrictione. Si citra astrictionē; sunt Calida, aut Frigida. Si cum astrictione; astringunt vel Leuiter, vel Insigniter. Calidis vtendum, si febris non inhibeat: frigidis autem, si febris vrgeat. Non astringentia vsurpanda, si aluus non sit lubrica; probantur astringentia si aluus fluat: &, si moderate fluat, leuiter astringentia probantur; sin autem larga sit fluxio, ascendendum ad magis astringentia. Calida interficientia citra astrictionē, diriguntur vel ad Omnes vermes, vel potius ad Vnicam speciem.

Quoad priora, quæ respiciunt vermes indifferenter; Auicennas cum reliquis probat [abrotanum, costum amarum, citri semina & cortices, psileariam, persici folia, persicorū nucleos, scordiū, magnas antidotos, sed antiquas.] Teretes vermes magis respiciunt, [absinthium vulgare, santonicū, cuius semina saccharo condita sunt in communi vsu; hoc autem medicamentum, & interficit vermes, ratione amaritudinis seminum, & eosdem allicit, ratione sacchari. Vt etiam possumus lupinis amaris, cētaurio minori, ruta, hyssopo, tua, nasturtio, prasio, thymo, cymino, heliotropio minori. Democritus maxime probat stercus muris puluerizatum.] Latos magis iugulāt, [anchusa, lauri baccæ, cardamomum, nigella trita cum sale, filix mas & fœmina; quamuis filix fœmina in fœminis sit suspecta, quoniam e sententia Dioscoridis est causa sterilitatis.] Ascarides ab ijsdem necātur, a quibus lati.

Frigida enecantia sunt. [acetum, hordeum, sed cum cortice, cornu cerui, lactuca agrestis, succus citri, limonis, arantij medij saporis, sed sumantur hi succi e fructibus maturis, nam immaturi astringunt: probatur oxymeli, syrupus acetos. simplic. Aetius probat vermes terrenos siccatos, numero vij. cum sapa, aut cum mulsa. Probatur etiam radix graminis quæ in communi est vsu; nam e libro sexto simplicium, hæc radix est frigida, sicca, subdulcis, subacris, subacerba:] qua frigida & sicca, aduersatur vermi calido & humido; quatenus est subdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus; quatenus est subacris, vermium humiditatem absumit: quatenus est subacerba, diu moratur; vnde efficacius agit in vermes; nec aluum reddit lubricam, cum leuis sit astrictionis, præsertim cum sit subdulcis, subacris. [Probatur etiam oleum: vnde cibi oleo potius sunt condiendi, quam butyro: contra clysteres parādi:] nam butyrum allicit vermes; ab oleo fugiunt: etenim, sicuti butyrum est acrimoniæ expers, ita oleum, e capit. 18. lib. 2. simplic. nisi beneficio artis candidum reddatur, non est expers mordacitatis, siquidem mordax est potius oleiserosū.

Quoad interficientia quę vna astringunt, & primum quæ leuiter astringunt; sunt [rosæ, cichoriū, malicorię, cortex radicis mori, & cum Aetio absinthium, portulaca, myrtus, rhus, plantago, &c.] Hæc de interficientibus. In quorum vsu notandū; quod vermes necantia non debeant balani forma administrari, nisi in ascaridibus. Præterea, si superiora intestina afficiantur, & vermes ad ventriculū ascendant: clysteres allicientes parari debēt, vt descendāt, & affectio spectet ad intestina crassa: clysteres amaris vtēdum, qui vermes attingere possunt: non autem glandibus amaris, quæ non vltra rectū intestinum possunt ascendere: ideoque in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes: nam interficientes, quia nō statim possunt vermes attingere, & in eos agere; faciunt vt sursum repant: quod in enematibus non metuēdum, quæ contactu statim necant.

2 Allicientia. Quoad Allicietia; hæc locum habent, dum vermes viuunt: & plerunque interficientibus misceri solent. Accedunt autem ad calidum & humidum; & sunt pinguia; vt [saccharum, mel, faui mellis, lac, butyrum, adipes, sapa, medullæ expertes acrimoniæ.] Porro, quoad vbi agendum; dum vermes in ventriculo subsistunt, allicientia nō sunt per os exhibenda, sed per sedem, ne vermes ascendant. Glandes hoc in casu non debent oleo inūgi, quod inimicum est vermibus, nec eos prolectare potest. Si vermes in ventriculo subsistentes ad os habeant impetum, & homo facile euomat; allicietia in ore sunt detinenda, non deuoranda, vt [saccharum, & os sæpe lacte colluendum,] vt alliciantur. Expellentia & eradicantia, vt plurimum sunt amara; vt [aloe, eaq; nō lota, si robustus sit patiens: vnde maxime probantur species hieræ, item pilula Rufi. & agaricus, carthamus, iris, decoctum cnici, epithymi; ascendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paulus etiam euphorbium & scāmonium exhibet: ideoque nec rhabarbarum improbandum videtur.] Sed notandum; scammoniū & rhabarbarum, vt bilem allicientia, improbari in vermibus, quemadmodum supra diximus: probari autem, quatenus amarore vermes interficiūt, acrimonia absumunt vermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare si bilis in toto reperiatur, & vermes subsistant in primis vijs; hæc medicamenta probātur, vel citra minimam dosin, vel ad summum in minima dosi: quoniam enim non vacuare bilem, sed amarore vermes necare est animus; iccirco subsistimus infra minimam dosin, qua non allicitur bilis, sed vermes iugulantur. [His addi possunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinum, ad ℥ j. ß.] Quoad [vsum:] licet summa sit actio vermium; non tamen simpliciter summa dosis soluentium exhiberi debet, & præsertim bilem ducētium: vnde rhabarbari summa dosis erit ʒ j. scammonij gr. v. Præterea quoad [vbi;] iniucunda, vt fel, possunt vmbilico aptari. Interficientia supra vmbilicum applicari debent, ne ascēdant vermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipsi vmbilico sunt imponenda. Circa ascaridea notandū quoad [vbi] agēdum; posse per infertus amara administrari. Vnde Aetius quandoque ascendit ad [pastillos Andronios,] qui vehementer siccant & materiam vermium, nimirum pituitam, siccando absumunt.

3. Expellentia.

Cholagoga quatenus vsurpanda.

De Victus ratione.

Dieta. QVoad Diætam: notandum, an adsit febris, & alui profluuium, nec ne. Si enim non adsint, cum Auicenna probantur cibi calefacientes & siccantes, attenuantes, detergētes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acres, vel acidi: hi enim cibi calefaciendo & siccando prohibent pituitæ generationem; siccando aduersantur humiditati vermium; attenuando crassam pituitam attenuant; detergendo viscidam dissipāt, & vermes hærentes mouēt: quatenus autem cibus est expers dulcedinis & pinguedinis, ad nutrimentum vermibus alimentum. Vnde Aetius probat [allium: Auicennas probat ius cicerum, folia caulium, oliuas salitas, nuces

nuces ficeas, amygdalas, persica, feniculum sale & aceto conditum, cappares, carnes salitas, carnes co lumbi silvestris.] Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt intestina & ventriculum: ideo parum cibi, at sæpe exhibendum. Potus proportione respondebit. Quod si patiens febricitet; probantur[cibi parati ex hordeo, & cum Aceto e ptisana, decocta cum plurimo oleo omphacino.] Cibi condiatur[aceto, acido citri, &c.]Si annexus sit fluor alui; cum Auicenna cibi condiantur [rhoe opsoniorum, seu sumach, succo grana orũ, omphacio, aceto rof. & similibus.] Si aluus sit nimis auara; cum Aetio probatur[halica, cum decocto sebesten, ptisana cum copioso oleo omphacino.] Et his vtendum, si patiens non sit lactens.

Cura infantum. Si autem patiens sit infans lactens: dirigantur materiæ ad Nutricem, & Infantem. Ratione nutricis conueniunt iam proposita medicamenta. Ratione infantis probatur[fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel:] Et hæc sunt applicanda vmbilico. Expedit etiam [allium admouere prope os infantis. Aetius probat salis granum in ore detentum, vt liquefiat, & deglutiatur; nam vi acredinis, vermes statim subsident. Probantur glandes e melle.] Si pruritus vrgeat, cum Aetio ignitis lapidibus anus fouenda, quia pueri non possunt perferre pruritum. Incantamenta omitto; non enim ad rationalem medicũ pertinent: & si quis scire cupiat, videat Sauonarolam in sermone de vermibus.

Hæc dicta sint de morbo vermiculari intestinorum.

CAPVT XV.

De Alui seu intestinorum fluxu, in genere.

Nomen. Intestina sunt instrumenta, per quæ egrediuntur excrementa crassa primæ coctionis, dum homo secundum naturam est constitutus. Quod si materia per hos ductus non secundum naturam egrediatur: oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: quãdo scilicet per aluum Generatio. egreditur materia, quæ non deberet egredi. Generatur hoc vitium, dũ intestinis occurrit causa mor- Definitio. bifica, cuius vi læditur ipsorum retentio. Profluuium igitur alui, est exiens mutatũ materiæ morbificæ, dependens a læsa retentione intestinorum. Forma. Forma est exiens; ad differentiã excrementi quod detinetur, vt contingit in alui stipticitate. Exiens mutatum dicitur; ad differentiam excrementi secundum naturam. Materiæ morbificæ; ad differentiam simpliciter fæcum, quæ sunt excrementa secundum naturam.

Materia morbifica quotuplex. Hæc materia morbifica, quæ egreditur, necessario est minera; ad differentiam vaporis: nam si soli flatus erumpant, non est alui fluxus. Porro hæc materia morbifica, est cibus, com. 13. l. 2. prognost. cap. 11. lib. 1. de cri. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non est mutatus; secundo vt est Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus nõ mutatus; fit fluxus Lienentericus, Cœliacus: vt differentia sit solum secundum magis & minus. Si autẽ cibus sit mutatus; mutatio consideratur secundum triplices coctiones. Quoad mutationem primæ coctionis; hæc materia est vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis; fit fluxus Chylosus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, est excrementum stercorosum, crassum; vnde appellant fluxum Stercoralem. Si cõsideremus hanc materiam, scilicet cibum, vt mutationẽ suscipit in secunda coctione: vel est materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si aliméntalis, est sanguis; quare fit profluuium sanguinis, quod largiori voce dicitur Dysenteria. Si materia fuerit excrementitia, quandoque est Humor, quandoq; Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Biliosum, Melancholicum: per ichores, quemlibet succum alimentalẽ: & dicitur hic fluxus Diarrhoea, communi voce profluuium. Si consideretur mutatio in tertia coctione, est materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales: vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia sit excrementitia, non potest esse nisi præter naturam: & solet in ea copia generari; vt, si defluat per intestina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex est: alia pertinet ad solum Cerebrum: alia potest spectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet, quando excremẽtum tertiæ coctionis ipsius cerebri, quod vocant pituitam, seu mucum, demittitur ad intestina, & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes spectare potest excrementum, sed potius internas, quando in harum partium abscessibus generatur copiosum pus, quod ad intestina fluit, & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum, vt per aluum reijciantur calculi, vermes: quos tamen nos non proposuimus, quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quãdoque, vt vermes & calculi sint cõiuncti. Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea sit. Iam explicandum est, quot modis materia Vitia materiæ morbificæ. morbifica peccet. Peccat autem in Substãtia, Quãtitate, Qualitate, & Vbi, capite 2. & 6. lib. 8. de placitis. In substantia, si exiens corrumpatur, & acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remissæ, quandoque insignis actiuitatis: verbi gratia, si in febri pestilenti fiat fluxus materiæ pestilentialis: hæc enim materia suscepit mutationem secundum substãtiam, & formam acceperit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum respiciens Galenus, dicit; febres pestilentes ab alijs differre, secundum excellẽtiam putredinis. Vitium in quantitate est, quando materia, collata cum ijs, quæ per os assumpta sunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, est in Prima, vel Secũda: in prima, vt si fiat fluxus materiæ calidioris, vel frigidioris: in secunda, vt si fiat fluxus materiæ immutatæ secundum colorem, odorem, vel consistentiam. Tandem si motum perpendimus localem, seu lationem, quoties in fluxu materia præter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu, vt fit fluxus Symptomaticus. Addimus in definitione: profluuium alui, ad differentiam profluuij aliarum partium.

Caussa efficiens. Vltimo dicimus; dependens a læsa retentione. Sermonem enim in præsentia habemus de symptomate secundo, ad differentiam primi, id est, læsæ actionis[(primum dicitur symptoma, quod immediate morbum sequitur: secundum, quod sequitur primum, vt hoc loco exiens mutatum. cap. a. libro 3. de caus. sympto.)] Retentio autem quæ prorsus est in fieri, vt omnis actio, nihil indicat: ideoq; caussæ læsionis afferendæ. Retentio læditur, quando Frustratio retentricis: i. primario. eius facultas frustratur. Frustratur autem primario facultas retentrix intestinorum, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad intestina: & vel occupat

pat intestinorum Tunicas, vel Vasa. Si tunicas; est intemperies insigniter humida: vnde potissimum contingere solet cœliaca. Si ad vasa spectat: est morbus vel in Compositione, vel in Soluta vnitate. Si in mala compositione: pertinet ad Poros vasorũ, & est diapedesis, vt fiat fluxus sanguinis per aluũ, per diapedesin: vel occupat Orificia vasorum, & tunc fit profluuium sanguinolentum, per anastomosin. Si in soluta vnitate; fit fluxus sanguinolentus a *διαιρέσει*. Error externus, est materia immodica, quæ non potest a retentrice detineri. Si facultas intestinorum retentrix secundario frustretur; id accidit, quia frustratur vel Expultrix intestinorum, vel Motrix, destinata a natura propter alui excrementa detinendum. Expultrix quandoque læditur ob Vlcus, vt fit in dysenteria; quandoque ob Inflammationem. Quibus vitijs existentibus, materia irritat expultricem; non quia habet vim mordendi, nec quod sui copia extendat; sed pondere, vt colligitur e cap. 13. lib. 3. facult. natural. vbi Galenus vult expultricem insurgere ad expellendum, non modo ratione morsus, vel copiæ; sed etiam ratione ponderis. Per pondus intelligit materiam, quæ propria ratione ob sui copiam, nõ deberet quidem aggrauare; sed aggrauat tamen, quia relata ad vires fit ponderosa: vt contingere solet, quando intestina sunt affecta vlcere, vel inflãmatione. Præter morbos expultricis potest esse error externus: vt materia copiosa, mordax. Causa denique lædens est motrix pertinens ad ani musculum, cuius officium est partem occludere, vt non assiduo excrementa reijciantur & expellãtur: hic musculus si paralysi afficiatur; oboritur fluxus alui: & hac ratione retentrix intestinorum non propria ratione, sed ex accidenti frustratur.

Ex accidente.

Differẽtia.

Cum sermo fiat, de profluuio alui in genere: differentia debet capi a materia quæ fluit; a loco, vnde fluit, & a causa efficiente. A materia fluente tot sumi possunt differentiæ, quot species & vitia materiæ morbificæ supra sunt proposita. Quoad locum, vnde fluit: materia fluit vel a Toto, vel a Parte: si a parte, vel ab Hac, vel ab Illa: & ab intestinis vel Supernis, vel Infernis. Quoad causas efficientes profluuium alui fit, quando frustratur retentrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa diff. a materia.

Vitium hoc in genere patet. Quoad differẽtias, primo quæ a materia capiuntur: materia quæ egreditur, oculis subijcitur; an sit cibus qualis assumptus est, an chylus, an fæces, & quæcunque alia materia. Quoad vitium: peccatum in substantia, idest, corruptio, cognoscitur e fœtore, supra naturalem fœtorem; e morsu, vbi enim corruptio & putredo, ibi calor extraneus, & materia mordax. Vitium in quantitate cognoscitur, si excuntia sunt in maiori quantitate, quam conueniat pro ratione assumptorum. Vitium in qualitate cognoscitur; verbi gratia, si materia peccet secundum caliditatem, ægri testabuntur in exitu se sentire materiam calentem; & præterea indicatur ex acrimonia: si materia peccet secundum frigiditatem, contra. Vitiũ in qualitate secunda facile patet; mutatio scilicet, secundum consistentiam, colorem, &c. Quoad vitium in motu locali; cognoscitur profluuium non criticum, sed potius symptomaticum, e mala tolerantia patientis, & quia in lotio coctionis indicia desiderantur. Quoad differentias terminia quo: materia fluit a toto, si præcessit totius corporis repletio: verbi gratia, si quis consueuerit pati fluxum sanguinis per hæmorrhoides, & hæc excretio post supprimatur, & sequatur profluuium sanguinis, præsertim melancholici: signum est materiam collectam in toto esse, & a toto fluere. Idem de parte statuendum: materiam scilicet potius ab hac parte, quam ab alia prodire, ob dispositionem partis, &c. verbi gratia, si quis copiosissimam habeat euacuationem per os, & per nares excrementi pituitosi cerebri, & cohibita hac euacuatione succedat profluuium alui pituitosæ materiæ; tunc cognoscitur prodire a cerebro. Et sic de reliquis. Causa efficiens cognoscitur e proprijs vitijs: verbi gratia, si erunt signa humiditatis immodicæ; iudicandum est labefactatam retentricem facultatem. Cognoscitur autem humiditas, quia celerrime & citra morsum euacuantur, quæ ingerũtur. Si morbus pertinens ad retentionẽ sit diapedesis, vel anastomosis, vel diæresis; egreditur sanguis: de quibus in sermone de sputo sanguinis, cap. 6. lib. 2. Si hoc malum fiat vitio expultricis; aderit inflammatio, vlcus. Signa autem sunt, intestina his vitijs detineri; dolor, febris, &c. de quibus cap. de Dysenteria. Si vitium spectet ad facultatem motricem; aderũt signa paralysis illius musculi: de quibus alias: item inuitis ægrotantibus, & citra morsum egreditur materia.

Signa diff. a causa eff.

Indicatio-nes.

Indicationes vtiles, capiuntur ab Excũte, & Efficiente. Ab excũte, primo a peccato exeuntis materiæ: vt si vitium in substantia, eradicandum: in qualitate, alterandum contrarijs: in quantitate, minuendum: in motu, retrahendum. Ratione efficientis: si capiantur indicationes a morbis, quorũ vi facultas frustratur; retentricis morbus, scilicet immodica humiditas, indicat siccum. Quoad morbum secundum vasa, diapedesis indicat densum; anastomosis, astringens; diæresis, agglutinãs. Quoad morbos expultricis: si fuerit vlcus, patet indicatio: si inflammatio, itidem indicatio patet, e doctrina de tumore ventriculi. De paralysi musculi alias.

Prognosti-ca.

In genere de periculo nihil certi põt statui. Quoad differentias igitur formales; cum proposita sit materia, eius tum species perpendi debet, tum vi-
1 tium. Quoad speciem: si est fluxus cibi non mutati; est admodum periculosum, quia materia est vehemens ratione dignitatis, scilicet ventriculi; quia læsa est actio principalis, nimirum coctio ventriculi. Adest etiam vehementia essentiæ, quia est insignis recessus ab excremento naturali. Adest vehemẽtia facultatis corpus regentis; quia vbi cibus egreditur, quemadmodum assumitur, virtus ferre non potest. Ideo fluxus cibalis maxime est periculosus, & lethalis; si scilicet vires infirmæ sint, & fluxus diu duret. Fæcum fluxus, non est admodum periculosus: quia in hac materia non est triplex illa vehementia. Similiter etiam discurrendum circa materiam exeuntem, quæ generatur in secunda, & tertia coctione. Notandum, cæteris paribus alui profluuium semper magis esse periculosum, quoties egreditur materia alimentalis, quam si excrementitia: vnde fluxus sanguinis periculosus est; maxime autem colliquatiuus. Quoad materiæ vitium: si est in forma, dum scilicet exiens est corruptum; profluuium satis est periculosum: præsertim quia adest vehementia facultatis; nam omnis materia corrupta, est maligna, mali moris, quæ duo pertinent ad vehementiam facultatis: cæterũm intenditur hoc periculum, prout forma est maioris actiuitatis. Si vitium in quanto: malum periculosius, si in maiori copia egreditur: quia vbi maior copia materiæ, ibi maior recessus a naturali statu, maior vehementia essentiæ, & facultatis. Si vitium in qualitate: fluxus periculosior, ob vehementiã essentiæ, qui magis a naturæ modo recedit: verbi gratia, fluxus atræ bilis pessimus, quia peccatũ in qualitate est insigne. Vitium in motu eo periculosius, quo maior impetus: tunc enim maior vehementia
2 essentiæ. Quoad subiectum: profluuium est magis

peri-

periculosum, si intestina superna afficiantur, quam si inferna: quia maior dignitatis vehementia. Quoad efficientes: si perpendamus morbos, vt vehementiores sunt, ita fluxus periculosior. Si humida intemperies; non est ita desperandum: licet augeatur periculum, si hæc fuerit in habitu: quia adest vehementia essentiæ. Si in causa sit diapedesis, vel anastomosis; est leuis vehementia: multo peius est alui profluuium, si sit diæresis.

Quoad expultricem; si morbus sit inflammatio; pro vehementiori vel remissiori inflammatione varie prognosticandum. Similiter dicendum de vlcere: quemadmodum diximus de tumore, & vlcere ventriculi. De motrice, seu paralysi alias. [(In prognosticando respicimus ad vehementiam rerū præter naturam, & ad virtutem. Vehementia facultatis, non pertinet ad vires, sed ad res præter naturam. Quando enim consideramus vires, tum consideramus res secundum naturam; prout scilicet virtus est robusta, vel imbecillis. Declaro: Si materia sit mordax, cuius ratione dolor excitetur, & alui profluuium: hoc non pertinet ad res secundum naturam, sed præter naturam: quia perpendimus materiam, quæ ita est mali moris, vt non regatur. Amplius vero in eodem subiecto proposito, dum ratione materię illius mordacis, excitatur animi deliquium; consideramus, an patiens sit iuuenis, vel senex; boni habitus, an mali; carnosus, an emaciatus: & hoc est respicere ad vires.)] In alui profluuio si vires sint imbecilliores, est periculosum. Ideo Hippocrates aphor. 12. sect. 5. in tabidis fluxum esse lethalem dixit; quia in his virtus debilis. Et Galenus cap. 5. li. 2. ad Glaucon. qui scirrho hepatis tenentur, si corripiantur alui profluuio, ait esse lethale; quia vires succumbunt. Ita, cęteris paribus, magis periculosum est profluuium, in senili ætate, in puerili, quam in florente, quia vires citius collabuntur. Idem iudicium est de temperatura & habitu, quatenus sunt signa virtutis debilis, vel robustæ.

Curatio. Venę sectio.

Quoad venæ sectionem; hæc non conuenit, nisi sanguis peccet. Sanguis autem in alui profluuio tantum peccare potest, vt habet rationem causæ principalis; non vt habet rationem causæ sine qua non; quia si posset sic peccare, esset etiam euacuandus. Declaro: Sanguis habet rationem causæ principalis in profluuio sanguinis: quare aperienda vena, vt sanguis, qui præter naturam in intestina habet impetum, retrahatur: nisi enim fiat retractio, periculum est, ne vires omnino collabantur. Ita etiam sanguis habet rationem causæ principalis, in profluuio alui, quæ fit ob inflammationem intestinorum: quia inflammatio fit a sanguine, tanquā a causa principali. In reliquis fluxibus, non potest sanguis habere rationem causę sine qua non; multo minus causæ principalis: nam si fluxus sit materiæ biliosæ, vel pituitosæ; possumus his causis occurrere citra euacuationem sanguinis; hic enim veluti frenum est, moderans succos calidos, & frigidos. In nonnullis quidem affectibus vena secatur, gratia sanguinis, qui habet rationem causæ sine qua non: verbi gratia, in frigida dyscrasia ventriculi, hoc facimus, propter sequentem curationem: oportet enim ventriculo applicare medicamenta calida, quæ attraherent a toto in ventriculum, si sanguis adesset; ideoque hac haberet rationem causæ sine qua non. At in profluuio alui non applicamus attrahentia, nec calida, nec relaxātia; sed frigida potius astringentia. [Et ob id semper ad fundamenta oportet respicere. Altimarus probat venæ sectionem, sed non explicat, num semper, necne. Si sanguis peccet ratione qualitatis: satis est refrigerare, non euacuare; si ratione tenuitatis; crassefacere. Quandoque est vitium ratione quantitatis: ideoque minuere licet sanguinem per venæsectionem. Sed semper in quolibet fluxu alui, qui fit a sanguine principaliter cōcurrente, vitium est in motu; ideoque vtēdum venæsectione: cuius beneficio non solum minuimus sanguinem, si copia peccet; sed etiā retrahimus ab intestinis. Quare si vires sint robustæ, vena secanda: sin minus, ad cucurbitulas confugiendum. Venæsectio & cucurbitulæ, sunt materiæ remedij vacuantis sanguinē; ideoque non indicantur in methodo medendi, sed extra methodum. In profluuio igitur alui, cū sanguis peccet, interdum ratione copię; semper autem ratione motus; prout vehementius est peccatum, prout virtus robustior; ita etiā magis audacter vtemur venæsectione. Si non sit tanta vehementia, si vires dissuadeant; vtemur potius cucurbitulis. [Vsus.] Dum vena est secanda, non fiet euacuatio in magna copia: sed potius reuulsionis gratia pluribus vicibus est quid detrahendum. Quoad [quādo:] oportet maxime festinare, eadem hora: quia in profluuio alui, a sanguine, principaliter indicante, adest præsentia sanguinis peccantis, & virtus non prohibet: sed in progressu facile prohibere potest, quia in fluxu alui, virtus non potest robusta manere: Quare etiam noctu, eadem hora qua cœperit fluxus, secari debet vena superior; quia vtimur venæsectione reuellendi causa. Sed cum profluuium alui a sanguine duplex sit, vel citra inflāmationem intestinorum, vel cum ea: Si citra, satius est pertundere cephalicam, tanquam remotiorē: sin adsit inflammatio, potius basilica scindenda.

Cucurbitulæ.

Probantur etiam cucurbitulæ scarificatæ, & non scarificatæ. Scarificatæ; quando non possumus venam secare: & hæ applicandæ sunt potius superioribus partibus; si non sit coniuncta febris, thoraci, dorso; si febris coniuncta sit, applicabuntur brachijs, & ibi ad libitum extrahi sanguis potest. Non scarificatæ cucurbitulæ diuersas obtinent facultates, pro varijs locis. Si applicentur supernis partibus, vel dorso, vel brachijs, vim habent reuellēdi: & his vti licet, non modo in fluxu sanguineo, sed in quolibet fluxu, reuulsionis gratia. Si autem cucurbitula non scarificata applicetur abdomini; non permittit materiam fluxam egredi, vt Auicenna notat. Notandum ne sit affectus inflammatosus: neve sit corpus repletum. Quod de cucurbitulis non scarificatis, partibus supernis applicandis, diximus: idem quoque de frictionibus & ligaturis statuendum; ad retrahendum, scilicet materiæ impetum.

Pharmacia.

Quoad medicamenta: materia corrupta, eradicanda: copiosa, minuenda: mala qualitate affecta, alteranda; nimirum, tenuis incrassanda; impetum faciens retrahenda, reuellenda, deriuāda. Id quod, vim habet eradicandi, potest etiam minuere, reuellere: verbi gratia dum euacuatio fit sensibiliter per vomitum, per aluum, per lotium, & quādoque per sudorem. Quare in alui profluuio vti possumus [tamarindis, prunis, myrobalanis citrinis, cepulis, emblicis, nigris;] dum institutum est, humores minuere per aluum: permisceri autem debent [rosæ, santala &c.]: quia in profluuio alui, cuiuscunque sit materiæ, necessario fit aliqua caloris innati dissolutio; præsertim dum euacuantia adhibemus. Ideo non improbandus [syrupus rosatus solutiuus, qui dissoluitur in decoctione endiu. cum santalis. Probatur rheum, cū santalis, rosis. Probatur aqua B. Virginis.] Et in fluxibus materiæ calidioris, [aquæ B. Virginis Veronenses, sunt optimæ:] quia minnūt materiam morbificam, contemperāt succos acres, & (quod maximum est) non permittunt substantiam calidi innati dissipari. Si forte sit profluuium

Vacuantia per aluum.

pituito-

pituitosæ & salsæ materiæ; cum periculum immineat dissenteriæ, cum materia mordicare incipiēs hæreat in intestinorum partibus; maxime probo vsum [aquarum Tectutij in agro Pistoriensi: si exhibeantur huius aquæ lib. ij. vel lib. iij. per quatuor horas ante prandium.] Nec erit præter rationem; si ante cibum exhibeatis aliquid, quod vim habeat corroborandi intestina, nimirum aliqua adstringentia, vt [quæ parantur e rosis.] materiæ propositæ sic possunt præscribi. [Recipe pulpæ tamarind. diapruni non solut. ana ℥ ß, pulu. ros. ℈ j. cum succo ros. fiant boli.] Vel. [Recipe rhei immaturi ʒ j. sacchari rosacei ʒ iij. fiat bolus.] In fluxu biliosо hoc medicamento vtuntur; sed rheo immaturo cum saccharo rosato; ne substantia calidi innati dissoluatur. Administrantur talia in forma consistenti; licet & liquida non improbentur. Quoad [tempus:] debetis quamprimum exhibere: quia adest præsentia indicantis: & in profluuio alui periculum est, ne dissoluantur vires. Quoad [vbi agendum:] interdum per os, interdum per sedem sunt immittenda; ratione diuersæ subsistentiæ: si enim intestina superna sint affecta, non est tutum per os exhibere soluentia.

I Alterantia. Quoad alterantia; oportet varijs vti, prout multiplex esse potest materia. In præsentia notetur, si peccatum sit secundum substantiam: prodesse [salsam parillam, chinam, & antidotos recentes, dum homo correptus est lue Gallica, & adest alui profluuium:] tunc enim non desistendum a salsa, quia malum pendet a virulentia Gallica. Secundo notandum, vt cum medicamentis respicientibus varias materias, misceantur leuiter adstringentia; vt [ros. cichor. absinth. agrimonia &c.] quia in fluxu alui necessario deperditur substantia calidi innati. Quare, si ratione materiæ morbificæ cogamur vti attenuantibus, laxantibus, hæc maxime nocent nisi leuiter adstringentia misceantur. Tertio notandum, vt caueatis a dulcibus: hæc enim quia calida & humida, reddunt materiam fluxilem & laxant: potissimum ergo nocent, quando fluxus fit a calida materia in corpore calido. Quarto notandum; si alui profluuium tussim iunctam habeat; abstinendum esse ab adstringentibus: si tussis non adsit, omnia leuiter adstringentia locū habere. Verum tamen, cum medicamenta adstringant, vel per crassam, vel per viscidam substantiā: dum adest tussis, admittuntur adstringentia, quæ viscidam habent substantiam; vt est [tragacantha, farina amyli, symphytum, plantago.] Quinto notandum, ne vtamur ijs quæ recipiunt [acetum:] & potissimum ab acri & copioso aceto est abstinendum. Formula huiusmodi sit: [Recipe succi sonchi depurati ℥ j. pulueris salsæ ʒ j. tragacanthæ ʒ ß. sp. e santalis ʒ j. Misce, & fiant boli.] Hoc medicamentum virulentiam gallicam, seu profluuium inde dependens, alterat: quia autem sonchus, & salsa parilla aperiunt atque laxant; pro corrigenda hac, & potissimū talia, permiscemus ʒ j. vel spec. santal. vel tragacanthæ. Quoad [vsum,] monet Auicennas, liquida nocere: potius formam consistentem prodesse.

III. Diuertētia. Vomitoria. Medicamenta, quæ respiciunt vitium materiæ secundum motum, quæ scilicet habent vim retrahendi, sunt medicamenta diuertentia, quæ scilicet per vomitum euacuant: quibus vti licet, si ventriculus non sit debilis. Vomitoria sunt præparanda [cum iuribus pinguibus, cum succo raphani.] Non licet vti valentioribus. Cauendum ab [oleo:] ne nimium relaxetur ventriculus. Possunt etiam diuertentia esse medicamenta, quę per sudorem euacuant.

Sudorifera. Extra licet vti [balneo moderate calido.] Licet inungere ventriculum [cum oleo anethino, chamæmelino.] Totum inungere licet, excepto abdomine: propter laxantia enim, intestina plus iusto reciperent superfluitates. Si corpus febre affectum non sit, Auicennas ad sudorem prouocandum etiam probat [vinum aquosum;] non pro potu, nec pro vehiculo cibi, sed pro medicamento euacuante per sudorem. Præterea medicamenta retrahentia possunt etiam esse deriuantia, idest diuretica: vt sunt [serum. mel cydoniorum, lupuli, asparagi.] Non igitur præter rationem est, cum alterantibus miscere diuretica. Diuretica.

IV. Incrassantia. Oportet etiam vti medicamentis, materiam fluxilem, crassam reddentibus. Hæc sunt adstringentia, modo validiora, modo debiliora, pro tenuitate materiæ, & dissolutione calidi innati. Valentiora sunt, e capite 5 lib. 5. meth. [balaustia, hypocistis, rhus opsoniorum, acacia, malicorium, mespila, gallæ.] Debilia; [manna thuris, cortex pini, terra sigillata.] In profluuio alui admodum pertinaci, medicamentum efficacissimum ad incrassandum proponitur ab Auicenna: & est [caseus antiquus salitus; qui sæpe lauari & decoqui debet vt penitus euadat salis expers. Dosis ʒ j. cum succo cydoniorum.] Aetius & alij ad sistendum aluum probant [coagulum equi, & aliorum animalium; quod tamen ita administrari oportet, vt e toto sal amoueatur.] Formula sit talis: [Recipe pulu. gallarum immat. rhois opsoniorum, myrtillorum ana ℈ j. cum succo cydoniorum, fiant pilulæ & exhibeantur.] Extra hoc modo: [Recipe carnis cydoniorum ℥ ij. pulu. ros. spodij, boli Arm. ana ℈ j. ol. cydon. myrtini, ana ʒ vj. ceræ lotæ cum vino austero ʒ ij. Misce, fiat linimentum.] Circa [quando agendum,] Auicennas ait: si fuerit alui fluor materiæ prauis, & vires non sint debiles; non vtendum esse adstringentibus; quia talis materia eradicanda est: cogimur tamen interdum admiscere adstringentia, gratia calidi innati.

Opiata. Quoad opiatum; hoc est materia remedij, indicant a causa morbifica, vt peccat vel caliditate, vel tenuitate: ea tamen ratione, vt vtrumque vitium secundum essentiam sit vehementissimum: vbi enim talis est materia, infestant longæ vigiliæ, adest dolor. Opiata autem sunt, [Philonium Roman. requies Nicol. pilulæ de cynoglosso, antidoti recentis &c.] Quæ Auicennas probat; quia materiam tenuem crassefaciunt; vigilias mitigant, sensum obtundunt. Sed hæc solent debiles vires extinguere: fateturque Auicennas, se vidisse vnum defunctum e suppositorio opiato. Proinde permittens adesse oportet, nimirum vires robustas: nam si calidum innatum secundum qualitatem sit debile, extinguetur ab opiato. [Vsus.] Summa dosis opiatorum erit ʒ j. [Tempus:] cum adest præsentia indicantis, idest materia iam proposita: & virtus permittit. Quare non expectandum est, vt materia morbifica, quæ est vehemens secundum propriam essentiam, acquirat vehementiam ratione facultatis, vt fiat animi deliquium: ideo non est differenda administratio opiatorum. Quoad [Vbi,] possunt administrari per os, & per sedem.

Diæta. Diæta medicamentis respondebit. Auicennas improbat dulcia, salsa, acria: & cum cibis miscet moderate adstringentia, magis vel minus, prout necessitas postulare videtur.

CAPVT XVI.

De Leienteria:

QVamuis plures sunt species alui fluxus: de duabus tamē solū agā: quibus recte intellectis, iter ad reliquas curandū patebit facillimum.

Nomen. mum. Per leienteriam intelligimus omnem fluxum, in quo idquod assumendo ingreditur, citra mutationem expellitur; siue hic fluxus procedat ex intestinis tantum; siue etiam simul e ventriculo.

Generatio. Generatur hoc malum, dum aliquid præter naturam occurrit intestinis, ita vt retentio auferatur: vnde quod ingreditur intestina, affatim, & non mutatum exit.

Definitio. Leienteria ergo est fluxus alui esculentorum non mutatorum; dependens a retentrice abolita intestinorum. Genus est fluxus alui: quod contrahitur per differentiam: propterea diximus; esculentorum non mutatorum. Per esculenta nō mutata, cum Galeno com. apho. 1. sect. 6. intelligimus cibum: vt si quis comedat carnem vitulinam, eandemque nōdum in chylum mutatam deijciat. Præterea per esculenta non mutata, intelligimus etiam chylum. Si enim non intestina solum læduntur, sed etiam ventriculus; cibus egreditur: at si læduntur sola intestina; egreditur chylus, sed permanens non secretus a fæcibus.

Causa efficiens. Postremo diximus: dependens a retentione abolita intestinorum: quod colligitur e cap. 2. lib. 6. loc. aff. com. aph. 22. sectio. 3. com. aph. 12. sectio. 4. com. aphor. 1. sect. 6. & cap. 11. lib. 1. de cris. cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. In qualibet leienteria frustratur facultas retentrix; & vel Primario, idest propria ratione; vel Secondario, propter vitium expultricis. Retentrix vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ab intemperie frigida & humida, vel sine materia, vel cum materia pituitosa, frigida: & hæc est exquisitissima leienteria. Addit Auicenna interdum præcedere intemperiem calidam, cuius ratione retentrix mortificatur, quandoquidem ob vehemētiam caliditatis dissipatur substantia calidi innati, & hinc succedit frigiditas. Quæ autem sint causæ intemperiei frigidæ & humidæ, item pituitæ acidæ, diximus cap. de intemperie ventriculi. Impeditur retentrix, secundum Aetium, quando intestina efficiuntur cicatrice, quæ solet succedere dysenteriæ. Et in hoc malo chylus tantum eijcitur; non autem cibus nondum mutatus. Hinc potius notha est leienteria. Galenus com. aphor. 1. sectio. 6. non reprehendit antiquos, qui hanc leienteriam proponebant; sed eos, qui credebant hanc solam esse causam leienteriæ. Egreditur ergo chylus, cum non possit permeare ob densitatem cicatricis: & talis exit, qualis in intestina ingreditur. Expultrix facultas læditur ab vlcere: dum enim materia petit partem exulceratam, irritat expultricem, quæ insurgens ita agit, ut retentrix secundario lędatur. De causis vlceris, in vlcere ventriculi diximus. Quoad alteratricem, hæc labefactatur ex accidenti: nam cibus exit incoctus, quia non retinetur, sed cito deijcitur: si enim retineretur, etiam concoqueretur.

Differentiæ. Differentiæ sumuntur potissimum a materia, quæ egreditur, & a causa efficiente. Materia est Cibus, vel Chylus. Efficiens, est retentrix frustrata, vel Primario, vel Secundario. Si primario; vel læditur ob intemperiem frigidam & humidam; vel impeditur ob cicatricem, & densitatem. Secundario, ob vitium expultricis, idest, ob vlcus.

Signa. Læsio intestinorum in genere facile cognoscitur, ex egressu veloci esculentorum non mutatorum. Oculis etiam conspicitur materia; num cibus vel chylus egrediatur. Quoad differentias a causa efficiēte. Si retentrix labefactetur, egreditur cibus; si impediatur, chylus; & prægressa est dysenteria, cicatrix. Si vitium sit in expultrice, signa sunt vlceris.

Indicationes. Porro, supponentes indicationes generales, de quibus in alui profluuio diximus; tantum specificas proponemus. Igitur, quoad vitium retentricis, si labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: oritur indicatio calefaciendi & exsiccandi. Si annexa sit pituitosa materia; patet quid indicet. Si retentrix impeditur ob cicatricem, & densitatē; oritur indicatio rarefaciendi; &, si coniuncta sit durities, emolliendi. Quoad vitium expultricis; locum habent vlceris indicationes: de quibus cap. de vlcere ventriculi diximus, & infra etiam dicemus.

Prognostica. Hic fluxus in genere admodū est periculosus, ratione dignitatis: præterquam enim quod lęditur retentio, etiam concoctio ex accidenti læditur. Est insignis vehementia essentiæ; nam exiens, plurimum recedit a naturali statu; cum enim fæces egredi deberent, egreditur cibus; vel chylus. Sæpe etiam adest vehemētia facultatis: nam vires ferre non possunt egressum cibi vel chyli; vnde mala tolerantia, & leipothymia facile sequunt. Quo ad differentias a materia:

Differentia. Leienteria est periculosior, si egreditur cibus; minus, si chylus: dum enim cibus egreditur, vehementia dignitatis est intensior; quia lęditur ventriculus, non tantum intestina. Et est etiam maior vehementia essentiæ: nam ab excretionibus secundum naturam magis recedit cibus non mutatus, quam chylus. Quoad causam efficientem, leienteria admodum periculosa est, si retentrix propria ratione lædatur. Cum autē retentrix possit labefactari, & impediri: si impediatur; malum fere incurabile; quia cicatricis densitas non potest e toto amoueri. Licet vero ratione cicatricis hic fluxus e toto sit incurabilis; nihilominus tamen homo ita affectus, diutius viuere potest; quam si retētrix labefactata sit in causa mali: nisi enim breui, & primo tempore curetur, fieri non potest, vt homo diu viuat; quia, dum cibus nō mutatus egreditur, succedit atrophia. Si impediatur, chylus non totus egreditur, quia cicatrix non occupat tota intestina: vnde chylus permeare potest per illa loca, quæ cicatrice non sunt obducta.

Curatio. Lenientia. Vena in hoc malo secanda non est, quia potius defectus est sanguinis. Notandum circa communia medicamenta, ratione retentricis; si verbi gratia, leienteria fiat ab intemperie, sed cum materia, hæc euacuanda est: non enim semper astringendū est, sed considerandæ causæ. Exhiberi ergo potest [mel rosa. solutiuum, & potissimum hiera. verbi gratia, recip. sp. hieræ ℥ ij. pul. absinthij ℈ s. cū melle rosa. solut. fiant boli.] Cum autem leienteria fieri possit, ob vitium vel expultricis: quibus medicamentis potissimum communibus, vtendum sit, dū læditur retentrix; iam docuimus. Si autem fiat vitio expultricis; nimirum ob vlcus; vtendum [syrupo rosa. solutiuo, vel māna cum sero chalybeato.]

Præparātia. Quoad præparantia; si retentrix lædatur, materiæ exhibendæ sunt [cum saluia, mentha, cū diatrionpipereon,] ratione pituitosæ materiæ. Contra, si oriatur vitio expultricis, dandum [decoctum e fonicho, hepatica, hordeo:] ideoq; frigidis hic vtendū; sicut causa retentricis, calidis.

Purgantia. Ob id diligenter oportet cognoscere veras causas malorum. Notandum autem in leienteria, & cœliaca affectione: (tātum enim differunt secundum minus:) non vtendum esse vehementer purgantibus: quare non licet vltra proposita ascendere.

Medicamēta specialia. Quæ autem medicamenta materias per lotium euacuent; in generali fluxus doctrina proposuimus.

Quoad leienteriam ob vitium retentricis; retētio vel labefactatur, vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: quare occurrendum calefacientibus & siccantibus: de quibus egimus in sermone de ventriculi dyscrasia frigida & humida.

Cicatricem attenuātia. At si impediatur ob cicatricem; cū Aetio vtendum actibus, valde attenuantibus: v. g.

recip.

[recip. oxymelis scill. mellis rosa. ana ℥ ß. spec. diatrionpiper. ʒ j. conseruæ e flor. malu. ʒ iij. succi cidoniorum ʒ ij. Misce, pro aliquot vicibus.] Oxymeli hic ponitur, vt cicatricis densitas attenuetur. Mel rosatum idem præstat; sed minus efficaciter: & preterea beneficio rosarum est in causa, vt nô ita fluat medicamentum. Adduntur species diatrionpipereon, ad efficaciorem operationem, & rarefactionem. Conserua e floribus maluæ additur, gratia emullitionis. Tandē adiungitur cydoniorum succus, vt medicamentum moram trahat, & ratione moræ fiat actio. Quia autem interdum contingit, vt cicatrice hac existente, corpus ita sit constitutum, vt calida ferre nequeat: propterea hæc corrigenda sunt cum aliquo refrigerante, quod interim attenuandi ac detergendi vim habeat: vt est [hordeum, cremor hordei.] Vel, iam proposita medicamenta propinate; & postea aliquid hordei exhibere. Si lienteria fiat vitio expultricis: medicamenta peti possunt e capi. de vlcere ventriculi: item e capi. sequenti de Dysenteria. a

Diæta. Diæta proportione respondeat. Et proinde si læsa sit retentio; occurrendum cibis calefacientibus, & siccantibus. Si autem fiat lienteria ratione cicatricis; oportet vti cibis extenuantibus, rarefacientibus: vnde Aetius probat cibos acres, & cum aromatibus. Si fiat ratione vlceris, ratione expultricis: cum vlcus fiat a materia calida & mordaci; cibis frigidis occurrendum.

CAPVT XVII.

De Fluxu alui sanguinolento.

Nomen. PEr fluxum alui sanguinolētum, cum Galeno cap. 4. lib. 3. de caus. sympto: intelligimus omnem alui fluxum, in quo sanguis egreditur: nimirum, fluxum Hepaticum, Dysenteriam, Tenesmum; dummodo sanguis per aluum egrediatur. Generatio. Generatur, dum aliquid morbificum, & præter naturam occurrit venis intestinorum; cuius causa sanguis ibi nô retinetur, sed per aluum egreditur. Definitio. Vitiū igitur hoc est fluxus alui sanguineus, dependens a læsa retentione venarum intestinorum. Genus est alui fluxus; quod contrahitur per vocabulum sanguinis; ad differentiam aliorum alui fluxuum. Per sanguinem autem intelligimus & purum, & mistum, etiam cum reliquis succis excrementitijs.

Causa efficiens. Addimus; dependens a læsa retentione venarum intestinorum; ad differentiam hæmorrhoidum. Læditur autem retentrix ob morbum, vel in Mala compositione, vel in Soluta vnitate. Mala compositio est diapedesis, idest, immodica raritas tunicarum venarum in intestinis: item anastomosis, idest, immodica apertio orificiorum venarum. Soluta vnitas dicitur diæresis, quando vnitas venarum in intestinis soluitur, cap. vlt. lib. 5. loc. aff. cap. vlt. lib. 3. de caus. symptomat. cap. 2. lib. 5. method. Diapedesis. Sanguinis serosi, & ichorosi distinctio. In diapedesi egreditur sanguis serosus; qui ob tenuitatem facile egreditur. Per sanguinem autem serosum, non intelligimus ichorosum: sanguis enim serosus est potius frigidus; & est verus sanguis, permistus cum serositate, idest, cum excremento tenui, quod generatur in coctione prima, seu ventriculi. Sanguis autem ichorosus est, qui ob causam aliquam calefacientem vertitur in ichorem: ita vt portio illa ichorosa sit feruens, calida; e qua fiunt erysipelata, febris synochus, vel cum, vel sine putredine. In præsentia igitur per sanguinem serosum, intelligimus frigidū, aquosum, vergentem ad aliquam albedinem, vt similis sit loturæ carnis animalis recens mactati. Et generatur a iecore frigidiore: quod sua frigiditate non potest segregare serum a vero sanguine. In anastomosi egreditur sanguis vel copiosus, vel acris atque mordax: tali enim sanguis orificia venarum reserare potest. Anastomasis. Copiosus sanguis generatur a iecore calidō & humido, e bonis & copiosis cibis: vel colligitur, suppressa aliqua consueta vacuatione, quemadmodum etiam colligi potest, quoties artuum aliquis est abscissus. Et hunc fluxum vocant cruentam dysenteriam. Acris sanguis generatur a iecore calido vehementer, ita vt in passiuis potius annexa sit siccitas, quam humiditas. Hæc autem caliditas vel est propria, vel ex accidenti. Propria; dum iecur a principio generationis redditum est calidius; vel etiam dum effectum est calidius, sed citra obstructionem. Ex accidenti; quoties iecur calidius redditum est, propter obstructiones: vnde calor iecoris intenditur; generatur sanguis mordax; & impeditur etiam transitus sanguinis per venam cauam, qui propterea truditur ad venas intestinorum, earumque orificia recludit. Quoad diæresin; soluta vnitas potest fieri, ratione vulneris, ruptionis, contusionis. Diæresis. Sed hæc ad chirurgos pertinent. Nos in præsentia diæresin perpendimus, vt fit per modum abrasionis, quemadmodum in exulceratione. Hæc exulceratio vocatur Dysenteria intestinalis; & si occupet rectum intestinum, dicitur Tenesmus, vbi non tantum sanguis egreditur, sed adest etiam fere assidua excernendi cupiditas, eaque sæpe inanis. Causa est materia mordax: vt capit. de vlcere ventriculi diximus. Hæc autem materia, vt traditur comment. aphor. 26. sect. quarta. abradit, primo pinguedinem, deinde superficiem internam intestinorum; tandem veram intestinorum substantiam. Species huius materiæ colligi possunt e comment. aphor. 12. sect. 3. & commentar. aphor. 26. sect. 4. Sunt autem bilis, flaua scilicet & atra; ideoque etiam bilis media inter flauam & atram; item pituita salsa; sanguis acris, & sanies. Et, si tenesmus a flatu oriatur; est nothus tenesmus. Differentiæ.

Fluxus sanguinolenti differentiæ sumuntur a Sanguine, a Loco, & ab Efficiente. Sanguis vel est Purus, vel Permistus: vel peccat Copia, vel Qualitate: Si qualitate, est tenuis, vel acris. Quoad locum: prodit a venis intestinorum Supernorum, vel Infernorum. Causa efficiens est vel Mala cōpositio, nimirum diapedesis, aut anastomosis: vel Soluta vnitas, seu diæresis.

In genere hoc malum facile cognoscitur. Sed oportet distinguere fluxum hunc sanguinolentum, ab hæmorrhoidibus. Signa: Diagnosis ab hæmorrhoidibus. Si igitur fluxus sit hæmorrhoidalis, egreditur sanguis sincerus; adestque tensio, & tumor aliquis circa venas: quandoque etiam orificia illarum venarum reclusa esse apparent. His absentibus, iudicandum est, sanguinem effluere a proprijs intestinorum venis. Quoad differentias, quæ a sanguine sumuntur; Si sanguinis copia tantum peccet; egreditur ruber; & Signa diff. ilico concrescit: & egreditur sine dolore, quia non est mordax. Si autem fuerit serosus; egreditur satis tenuis, non rubicundus, sed leuiter admodum rubeus, instar loturæ carnium animalium recens mactatorum: non concrescit, ob permistum serum: & egreditur sine dolore, quia nondum est particeps acrimoniæ; estque potius frigidus, quam calidus. Si egreditur sanguis acris; cognoscitur e flauitie; & quia cum aliquo dolore egreditur, habet enim vim mordicandi. Quoad differentias a loco; e cap. 2. lib. 6. de loc. aff. cognoscitur, sanguinem erumpere a partibus superioribus, a

ribus, si mistus appareat cum excrementis: in eo enim transitu fit mistio: prætereà pinguedo vel multa excernitur, vel admodum exigua: adhæc clysteres non iuuant. Si horum opposita adsint, dicendum, sanguinem effluere e venis inferiorum intestinorum. Quoad differentias efficientis; Si causa est diapedesis: sanguis exit serosus, vel aquosus, sine dolore. Si anastomosis: egreditur sanguis copiosus, rubore infectus, aliquando acris, cum mordacitate aliqua. Diæresis cognoscitur e dolore, quia soluitur vnitas: adhæc quia egreditur aliqua sanies, in dysenteria enim sanies generatur. Cæterum, cum diæreseos, & proinde dysenteriæ causa possit esse multiplex; nimirum bilis flaua, atra, salsa pituita, sanguis acris, & sanies in abscessu genita: hæ materiæ cognoscuntur e fluxibus prægressis: verbi gratia; si fluxus bilis flauæ prægressus sit, & subsecuta dysenteria; facilis tunc est coniectura, hanc dysenteriam originem ducere e flaua bile. Idem de reliquis est iudicium. Postremum saniem in causa esse deprehendunt, si præcessus est abscessus.

Indicationes. Præsidia sumuntur a Morbis, a Causis, & a Virtute. Quoad morbos: diapedesis indicat densans: anastomosis, angustans: diæresis, vniens. Quoad causas. Diapedesis producitur a sanguine seroso: quare hic inaniendus, deriuandus ad renes: cum per renes portio illa serosa potissimum sit euacuanda. Adhæc, cum hic sanguis generetur a iecore potissimum frigido; oportet iecur calefacere. Anastomoseos causa est sanguis, vel copiosus, qui indicat minuens; vel acris, qui indicat attemperans. Et cum gignatur a iecore calidiori, indicatur refrigerans. Diæreseos causa est succus abradens: qui euacuandus: sanguis fluens arcendus, siue per reuulsionem, siue per deriuationem. Reliquæ diæreseos, & vlcerum indicationes accuratius pertractantur capite de vlcere ventriculi. Quandoque in diæresi, & proinde in dysenteria coniunctus est dolor, qui indicat calidum, vel tenuis substantiæ, vel viscidæ: aut frigidum: de quibus alibi copiose diximus. Virtus indicat alimentum.

Prognostica. In genere de periculo nihil certi statui potest: fluxus enim alui sanguinolentus interdum facillime remouetur: interdum remouetur a sola natura, sine medicamentis; vt testatur Galenus capite
1 secundo, libro primo, loc. aff. Quoad sanguinem, qui egreditur; Si verbi gratia sanguis peccat copia, fluxus est minus periculosus: nam minor adest vehementia, & secundum essentiam, & secundum facultatem. Si sanguis serosus exeat; fluxus magis est periculosus: quia intensior est vehementia essentiæ, & facultatis: vehementia quidem essentiæ maior, quia sanguis serosus magis recedit a naturali statu, quam sanguis sola copia peccans. Adest vehementia ratione facultatis; quia dum sanguis alimentalis generatur serosus, virtus non sustinet sanguinis euacuationem, quia est exiguus. Intenditur etiam periculum, quia generatur sanguis serosus ob intemperiem frigidam iecoris. Si acris egrediatur sanguis; fluxus periculosior est, quam dum egreditur copiosus; sed minus idem est periculosus, quam dum egreditur serosus; ratio pendet a vehementia essentiæ; non enim debet sanguis acris esse, ideoque magis a natura recedit, quam copiosus, minus quam serosus. Præterea maior est recessus, si iecur est frigidus, vt dum sanguis serosus exit; quam si calidius, vt dum acris exit.

2 Quoad differentias a loco: reliquis paribus, fluxus est magis periculosus, si materia prodeat a venis intestinorum superiorum: nam e parte rerum præter naturam, maior est vehementia ratione dignitatis, & facultatis: ratione dignitatis, quia superiora intestina sunt digniora, vtpote quæ distributioni chyli sunt destinata: ratione facultatis, nam dum fluxus est in tenuibus intestinis, dolores sunt vehementiores, quia non ita facile sustinentur; idque præsertim ob consensum, quem cum principibus partibus obtinent maiorem; quam crassa.
Quoad differentias ab efficiente; cæteris paribus, 3
facilius tollitur diapedesis; difficilius anastomosis; adhuc difficilius diæresis, quia hic est vlcus, quod si magnum fiat, etiam lethale est malum, commen. aph. 26. sect. 4. Notandum autem in vlcere intestinorum augeri, & minui periculum pro vehementia causæ abradentis, vt diximus de vlcere ventriculi: Si enim fiat ab atra bile, actum est; si est cancrosum, lethale, nam summa est vehementia essentiæ, & sic de reliquis. Virtus quo debilior, eo ma- 4
lum periculosius. Vnde ad vires respiciens Galen. commentar. aph. 43. sect. 6. ait; si lienosi afficiantur dysenteria longa, subsequi aut hydropem, aut lienteriam, aut mortem; quia virtus est debilis. Hinc etiam commentar. aphorism. 23. sectio. 7. ait: a deiectione sincera difficultas intestinorum, malum: nam, & causa praua est, & virtus debilis. Item commen. aph. 3. sect. 6. ait; in longis difficultatibus intestinorum mediæ fastidio, malum: & cum febre, peius, hæc enim significant virtutem debilem.

Curatio. Venæ sectio. Quoad materiam chirurgicam, dum sanguis vehementer peccat, & vires permittunt, vena secanda est. Hinc Alexander in dysenteria, si sit inflammatio cum dolore, si corpus iuuenile, boni temperamenti, & vires permittant, sique malum oriatur a primitiua causa, venam brachij secat, & sanguinem euacuat ad libr. ij. Nam si hæ conditiones in vnum non concurrant cum eodem Alexandro, potius per vices, & copia exigua sanguis euacuandus. Aetius etiam interdum venam secat, & quidem plus mittit sanguinis, si maxima inflammatio, & præsertim si cohibita sit consueta euacuatio. Porro cum fluxus pendeat vel a diapedesi, vel anastomosi, vel diæresi: oportet scire, quid agendum in quolibet vitio, circa vacuationem sanguinis. In diapedesi, vena secari non debet, quia sanguis bonus est exiguus, adest sanguis serosus, qui potius diureticis vacuandus est, non per venæ sectionem. Prætereà, vbi sanguis generatur serosus, iecur est frigidum, non ergo magis debet refrigerari per venæ sectionem. In anastomosi, si sanguis sit copiosus, venæ sectione detrahi debet, & in magna copia, sin acris sit sanguis, potest etiam secari vena, sed non in tanta copia, sic enim primo euacuabitur sanguis acris, secundo ex accidenti refrigerabitur iecur calidius. Quoad diæresin, secanda est vena, si diæresis originem ducat a sanguine mordaci, & prætereà si annexa sit inflammatio, cum hæc proprie fiat a sanguine. Quoad [tempus;] statim in prima visitatione vena secari debet; quia in fluxu vires cito possunt reddi debiles. Quoad [vbi,] probatur potissimum, vt cubiti vena secetur; quia non modo fit sanguinis euacuatio, sed etiam reuulsio, & sic occurrimus non tantum sanguini copioso, acri, sed etiam sanguini, qui præter leges naturæ mouetur. Cucurbitulæ, & alia, alibi dicta sunt.

Pharmacia. Quoad medicamenta, in Diapedesi oportet vti diureticis, & calidis, diureticis, propter sanguinem serosum, calidis, propter frigiditatem hepatis.

Ad diapedesin medicamenta. Quare medicamēta parent e [ceterach, asparago origano, feniculo, cū iure cicerum, hoc mō. ℞. pul. ceterach, asparagi, origani, feniculi, ana gran. vij.

iuris cicerum ℥ viij. Misce.] Causa iecoris refrigerati vtendum [cyphoide, magnis antidotis, trochiscis de absinthio, eupatorio: maxime probatur decoctum sassafras.] Causa loci affecti, ad partē densandum, vti possumus [clystere confecto e vino austero, cum verbasco, & nucibus cupressi.] Quibus etiam extrinsecus fomenti forma vtendum.

Ad anastomosin. In anastomosi vtendum medicamentis, quæ respiciunt sanguinis caliditatem & motum. Quare in hoc casu (non in omni fluxu) vtendum [aquis Beatæ Virginis;] quæ ægrum interficerent, si fluxus prodiret a sanguine seroso, per diapedesin. Vti etiam possumus [sero lactis chalybeato, cum semine melonum.] Vel, [recip. succi endiuiæ depurati ℥ ß. pul. rof. ʒ ij. corall. rub. gr. xv, misce, pro vna vice.] Gratia intestinorum, vtendum [clystere composito ex aqua Beatæ Virginis; vel e sero chalybeato, cum vino austero, additis rosis, & succo plantaginis. Verbi gratia. recip. puluer. rosar. ʒ j. succi plantaginis ʒ vj. aquæ Beatæ Virginis, vini austeri, ana ℥ v. misce pro clysmo.] Vino hic vtimur ratione moderatæ alicuius caliditatis, ad conseruandum calidum innatum; est tamen austerum, quia etiam oportet occurrere anastomosi.

Ad diæresin. Quoad diæresin; vtendum medicamentis, quæ respiciunt succum mordacem, exulcerantem: & quæ diriguntur ad vlcus, & ad dolorem: nam in dysenteria quandoque dolor acerbissimus patientes cruciat. Quoad succum igitur mordentem; si hic fuerit bilis flaua; oportet hanc vacuare; quare probatur [syrupus ros. sol. tamarindi, potissimum cum cassia, pruna Damascena: (quæ Alexander probat:) serum lactis chalybeatum.] His flaua bilis euacuatur, nec augetur mordacitas, nec diæresis curationi officimus. Si fuerit pituita salsa; exhibeantur [myrobal. Kebulæ, cum melle rosato soluto.] Sed quia pituita salsa est mordax: debetis hæc medicamenta dissoluere, vel [cum sero, vel cum hordeo,] cum detergentibus, & potissimum etiam refrigerantibus. Si materia fuerit atra bilis; probantur [myrobal. nigræ, syrup. viola. solut. cum sero, ratione caliditatis.] Si autem vlcus fiat cancrosum; hæc cum prædictione exhibebuntur: est enim lethale, & curari non potest. Si materia mordax sit sanies, vt in abscessibus; probatur [mel rosatum solutum, mel viol. solut. cum sero lactis.] Quoad [vsum] hæc euacuantia quamprimum sunt exhibēda: nisi enim hæ materiæ mordaces euacuentur, prohibent vlceris agglutinationem. Porro, ratione vlceris, medicamenta esse debent Mundificantia, Implentia, Agglutinantia.

1. Vacuantia.

II. Ad vlcus.

1. Mundificātia vlcus. Mundificantia leuiora sunt, [furfures, hordeum, lupini, fumaria, mel crudum, mel rosatum, mulsa, orobus, parietaria, amygdalæ amaræ, serum lactis, aquæ Beatæ Virginis.] Vehementiora sunt, [prasium, gentiana, aqua ostrearum salitarum, aqua piscium salsorum: quidam addunt vrinam.] Vehementissima sunt, quæ proponuntur a Gal. ca. 5. li. 9. κατὰ τ. [charta combusta, calx viua; (non extincta:) cadmia, sandaracha, squama æris, sulphur, æs vstum: & inter composita, trochiscide charta combusta.] In dysenteria igitur his vti possumus, pro vlcerum discrimine: debilioribus, in minori vlcere; vehementioribus in grauiori. Pastilli modo citati, ita sunt: [Recipe chartæ combustæ ʒ x. sandarachæ, auripigmenti, squamæ æris, aluminis scissi, calcis viuæ, omphacii, ana ʒ v. croci, opij ana ʒ ij. conterenda conterantur; cū vino myrtino, fiat pastilli.] Hic fortia corriguntur: & ne vlcus fiat corrosiuum ob acria medicamenta, miscetur omphacium, quod prohibet vlteriorem corrosionem. Præterea Galenus calcem extinguit, cum succo plantaginis, ob eandem intentionem. Conficit medicamentum cum vino myrtino adstringente, & prohibente corrosionem. Interdum loco vini, vtitur decocto rosarum; Respiciēs ad dolorem, qui in dysenteria esse solet, quia ab acribus medicamentis exacerbari posset, ideo permiscet opium: pro cuius correctione crocū addit. Quoad [vsum:] fortioribus in pauca quantitate utendum. [Modus & tempus] patent. Quoad [locum:] pro substantia mali in intestinis tenuibus, uel crassis, uti debemus medicamētis: obseruantes, ut fortiora non per os exhibeantur, sed tantum per inferiora. Implentia cauitatem sunt, [sarcocolla, mastiche, bolus Armena, cortex thuris, cum vino stiptico.] Quibus supra, & infra vti licet: si infra; addere possumus, [consolidam, siue tutiam.] Nec est abs re, hæc medicamenta diluere [cum cremore vel alicæ, vel cochlearum, vel testudinum.] Agglutinantia proponuntur a Galeno cap. 7. libro 4. meth. & cap. de vlcere ventriculi. Hæc vim habent siccandi, adstringendi: vt, [balaustia, gallæ, malicorium, thus, opium, rosæ, cum decocto cydoniorum, myrtillorum, rubi:] & nisi inflammationis sit suspicio; [cum vino etiam austero. Recipe baccarum myrti ʒ j. mala cotonea mediocria numero ij. aquæ lib. v. scobis, seu limaturæ corticis vel ligni arboris, vel pini ℥ ij. ß. fiat decoctio ad tertias.] Cum Aetio licet hoc medicamento vti etiam in potu: exhibet, quantum homo bibere potest. Sed licet etiam infundere per clysterem. Causa doloris licet vti anodynis: quæ triplicia sunt, propriissima, propria, & impropria. In dysenteria propriissimis vti non possumus, quia, & calida sunt in primo, & tenuis substantiæ; ideoque vim habent laxandi: in fluxu autem laxare non licet. Probantur igitur anodyna propria, & impropria: hæc frigida sunt; illa substantiæ viscidæ. Propria sunt [seuum caprinum, quod est magis stipticum quam hircinū, licet hircinum magis resoluat.] Probatur etiam [adeps suillus,] qui vtrunque seuum superat in mitigando dolore; quia autem non habet vim stipticam, non licet eo sincero vti, sed aliquid astringens, & magis condensans permiscendum. Ad quod fundamentum respiciens Auicēnas, vtitur [butyro, sed cum sanguine draconis.] Gal. cap. 2. lib. 12. meth. probat [succū tragi, & seuum hircinum: ceratum rosatum mitigat dolorem, roborat: præterea addi potest cremor hordei; vt medicamentū aliqua e parte accedat ad impropriè anodynū ratione alicuius, sed exiguæ frigiditatis. Probatur [cremor alicæ, ius arietis ius castrati.] Ad mitigādum dolorem præstantissimum est, quod conficitur [e iure intestinorum brutorum. Sicut etiam probatur ius confectū e testudinibus, ex anguillis, e cochleis. Omnium castratorum animalium optimū est.] Pro clystere ita ordinabitur: [Recip. seui hircini ℥ ij. ouum integrū, iuris intestinalis ℥ vij. misce pro clysmo.] Sal non imponēdus. Non iniiciatur clyster admodum calidus. Possumus etiam inunctione vti: [Recipe butyri ℥ ß. seui hircini ʒ vj. sanguinis dracon. ℈ j. olei mastichini, cydon. ana ℥ ß. Misce, & fiat inunctio.] Fomentum: [Recipe decocti tragi, hordei, alicæ, ana ℥ ij. olei mastichi. ℥ j. myrtini ℥ j. fiat optima conquassatio, & pannus intinctus applicetur abdomini.] Quoad impropriè anodyna, probatur [mandragora, hyoscyamus, papaueris semina, capita, & opium ipsum.] Sed notandum, circa [quando agendum;] non vtendum esse his medicamentis, potissimum quæ opium recipiunt, nisi dolor sit vehementissimus, & vires possint sustinere; interdū enim nec suppositoria quidem ex opio ferre possunt. Post vsum horum, [vt Philonij, vel similium, intestina abluenda sunt cū vino,] vt corrigatur detrimentū, & frigiditas, quæ ab opiatis induci solet.

2. Implētia

3. Agglutinantia.

III. Ad dolorē.

Anodyna digerentia.

Anodyna frigida.

Quantum

Ad dolorē in tenesmo. Quantum ad dolorem in tenesmo; potissimum probantur suppositoria. In dysenteria autem omnino studendum, vt homines præseruentur a tenesmo: nam in descensu materiæ acris vix fieri potest, vt non subsequatur tenesmus. Ideo fiat [suppositorium e seuo hircino.]: potissimum autem iuuat, si vel paretur insessus, vel fiat euaporatio [e decocto florum verbasci, cum butyro, cum caulibus.] Vrgente dolore, addantur etiam [capita papaueris. V. G. Recipe flores caulium, flores verbasci, ana M. j. capita papau. albi, numero viij. butyri ℥ iij. aquæ lib. vj. fiat decoctio ad quartam partem, & fiat euaporatio.] Potest etiam administrari fomentum. [Recip. chamæmeli, tapsi barbati ana M. j. flor. calendulæ M. s. fiat sacculus, qui calefiat ex aqua feruente; vel e vino optimo, si causa sit frigida; sed que admoueatur.] Præterea in causa frigida, [lignum nucis aut cupressi bene calidum podici applicetur:] quod sane opem ferre solet haud mediocrem. Si dolor & egerendi conatus vehemens sit, ac superioribus nihil cedat; [balanis e seuo aut pinguedine, cum cera, miscenda sunt narcotica, vt Philon. athanasia, &c.]:

Diæta. Diæta varia esse debet, pro discrimine causarū; respondebitque medicamentis, verbi gratia, si fiat fluxus ob diapedesin, [vinum] est exhibendum, si ob diæresin, nequaquam, cum sit dysenteria, feruor & inflammatio in intestinis.

CAPVT XVIII.

De Hepatis affectibus: & primum de Hydrope.

Iecinoris affectus præcipui. SAnguificatio respicit vitam, non meliorem vitam. Sanguificatricis autem facultatis instrumentum legitimū est sola iecoris constitutio. Ideoque vitia illa excutiemus, vt quorum male habet iecur secundum constitutionem. Per constitutionem intelligimus temperamentum iecoris, & compositionem. Non loquor de calore innato; seu de spiritu innato (sunt hæc duo synonyma:) quia hic spiritus non est verum instrumētum huius facultatis; quamuis sæpe Galenus dixerit, spiritum seu calorem innatum esse animam, aut primum animæ instrumentum. Ratione temperamenti iecoris, agemus de Hydrope: ratione compositionis, de obstructione: ex his reliqua vitia facile patebunt.

Nomen. Hydrops ita nominatur, quia necessario in hoc malo peccat materia serosa, aquosa, in omni hydropis specie. Generatio. Generatur hoc malum dum iecori aliquid præter naturam occurrit, vt eius ita læditur sanguificatio, vt producatur materia, quæ sit opus quoddam præter naturam: quæ, dum propellitur in cauitatem abdominis, sui præsentia ita replet cauitatem, vt abdomen augeatur. Definitio. Hydrops igitur nihil aliud est, quam tumor inferioris ventris, procedens a serositate. Forma. Forma est tumor, qui in hydrope quandoque est morbus, quandoque symptoma. Si enim magnitudo hæc aucta est, causa læsæ operationis; est morbus: sin minus; symptoma, quando, scilicet tumor in abdomine paruus est, vt non lædatur actio abdominis, sed & musculi abdominis, & reliquæ partes, suo officio fungantur. Quod si tum forte aliqua actio lædatur, est ex alia causa. Subiectum. Subiectum proprium est venter inferior, ad differentiam partium aliarū, & hydropis capitis, seu ventris supremi, & hydropis thoracis. Per ventrem inferiorem, intelligimus vniuersum abdomen.

Causa effi. est materia serosa. Efficiens causa, est serosa & aquosa materia: sicut enim nomen huius vitij, indicat necesse est, vt magnitudo fiat a materia aquosa. Cæterum hæc materia aquosa non semper superat; nec fieri potest, vt sit sincera: habet enim materiam flatulentam & pituitosam congenitam. Discrimen autem est, quia quandoque materia aquosa prædominatur, quandoque flatulenta, quandoque pituitosa; prima species vocatur Ascites; secunda Tympanites; tertia Anasarca. Hæc materia, secundum Galenum capite secundo, libro tertio, de sympt. caus. est prauum opus, insequens læsam sanguificationem. Quamuis enim iecur materiam putam gignat: nihilominus sæpe fit, vt ob suum robur & præstantiam opus genitum in se non contineat, sed expellat. Frustratio sanguificationis. Expellit autem in hydrope in abdominis cauitatem, & spatium illud potissimum quod est inter peritonæum & intestina; non ad cauitatem intestinorum, sic enim non fieret tumor, sed materia per aluum egrederetur. Læditur autem iecoris sanguificatio, quia eius facultas frustratur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: interdum, quia ab obstructione impeditur: potissimum autem quia labefactatur facultas ob intemperiem, quæ est morbus, habens rationem causæ efficientis tumorem, sed remotæ, non proximæ. Dyscrasia frigida iecoris. Labefactatur autem facultas sanguificatrix, quia substantia propria intemperie afficitur. Per propriam substantiam intelligo id, quod passim Galenus vocauit proprietatem substantiæ, capite octauo, libro tertio, de sympt. causis, quia sanguificatrix pro proprio domicilio habet hanc proprietatem iecoris. Substantiam appello propriam, quia ita est peculiaris iecoris, vt in reliquo corpore nulla sit substantia, quæ similis sit substantiæ iecoris: quemadmodum enim domicilium facultatis visiuæ est humor crystallinus: ita facultatis sanguificatricis sedes, est propria iecoris substantia. Quod si quis dicat, vniuersum iecur esse domicilium sanguificationis; nec is male dicit; quia sanguificatio fit a propria iecoris substantia, & a toto iecore, vt vtrumque ad hanc actionem concurrat: quemadmodum & Philosophus dicit, non pupillam videre, sed oculum totum: actio enim est suppositorum; & ideo dico, vtrumque concurrere, tum propriam substātiam, tum iecur totum; vt [Quid,] concurrit substantia iecoris propria, tanquam quid præcipuum, ad edendum sanguificationem, nō tamen perfectam: at vero totum iecur concurrit, vt [Quid,] non ad inchoandam, sed ad perficiendam αἱματωσιν. In proposito malo labefactatur facultas, quia redditur intemperata propria iecoris substantia; cum hæc sit illud præcipuum, quod concurrit vt agens sed per temperiem, tanquam proprium instrumentum. Hæc autem intemperies frigida tantum esse potest, non calida: nam flatus, aquositas, & pituita, sunt opera frigida; quæ, ceu effectus, testantur suorum principiorum naturam. Effectus sunt frigidi: ergo etiam calor est imbecillis, & intemperies frigida. cap. 3. lib. 5. de loc. aff. Flatus etiam generari posse ab intemperie calidiore, nō negamus: sed hoc non fit læsa facultate, verum ob errorem externum. Hæc intemperies frigida solet esse humida; interdum est sicca, vt in ætate senili. Et hæc intemperies, quandoque habet congenitum iecoris tumorem frigidum, scirrhosum: imo necessario perseuerante hepatis scirrho, hydrops succedit. Porro intemperies frigida, modo intensior est, modo remissior. Semper generatur materia serosa; quia non potest esse hydrops, nisi sit aqua: verum si

intensa est iecoris frigida dyscrasia, generatur aquosa materia exsuperans, vnde Ascites fit: si remissior fuerit frigiditas, materia pituitosa & flatulenta dominatur. Hæc vero frigiditas interdũ primam originem habet in iecore; interdum primo alias partes occupat, moxque iecori postea impertitur: verbi gratia, primo excitatur intemperies frigida in iecore, ob potum frigidiorem, hinc plus iusto refrigeratur iecur. Ob immodicum etiã sanguinis fluxum, iecur refrigeratur. Præterea interdum ob immodicam iecoris caliditatem hydrops succedit, vt in præseruatione tunc egeamus frigidis: (nam in cura calefaciendum, quia hydropis materia fit a iecoris frigiditate.) Potest autem iecoris frigiditas etiam a causa calida produci; quia cum violentia dissipatur calidum innatum iecoris, vt frigidum euadat. Insuper frigiditas hæc aliquando in alijs partibus primo oritur: verbi gratia, quando hydrops fit a scirrhoso liene: tunc enim non fit, quia materia producitur a liene; sed a frigiditate iecoris, quæ causata fuit a frigiditate lienis. Quod de liene dico, idem de reliquis partibus intelligendum, mesenterio, omento, ventriculo, diaphragmate. Generatur autem materia ob errorem externum, quoties noxia materia subministratur hepati: siue ventriculus ob intemperiem hanc materiam gignat; siue error in cibis, & potu committatur.

Error externus.

Differentiæ; Quoad formam: tumor vel est Morbus, vel Symptoma: item vitium hoc in magnitudine, interdum Annexam habet intemperiem frigidam, interdum Non. A subiecto non sumuntur differentiæ, quia abdomen vnicum est subiectum. Quoad causam efficientem, alia Proxima est, alia Remota. Proxima est tumoris materia quæ dominatur, seu exsuperat: estque Vapor, vel Minera. Si vapor, hydrops Tympanias. Si minera, est materia vel pituitosa: & dicitur Anasarca: vel aquosa, & dicitur Ascites. Causa remota est, ob quam hæ materiæ generantur: cuius differentias proposuimus.

Signa. Hoc malum in genere facile cognoscitur: quia oculis & manibus ventrem præter naturam tumidiorem: (ad differentiam grauidarum:) cognoscimus. Quoad differentias formales: si tumor sit morbus, læduntur functiones non tantum iecoris, sed etiam musculorum abdominis, & septi transuersi: contra, si symptoma. Præterea, an cum magnitudine aucta, iungatur morbosa intemperies; cognoscitur, quia abdominis partes non nutriuntur ob intemperiem. Quoad causam efficientem, & primum quoad proximam; e cap. 3. lib. 4. de dignoscend. puls. sic cognoscitur: tangere het abdomen, pulsari, & commoueri: nam si fuerit anasarca, ad tactum & compressum excitabitur fouea, quæ pituitæ est iudicium. Si pulsu exaudiatur sonus, instar tympani, significatur flatus, & tympanites. Si commoueatur æger de latere in latus; & murmur, strepitus, ac veluti fluctuatio quędam aquæ secundum abdomen audiatur; est Ascites. Interdum hydropes permisti sunt: verbi gratia, si in compressione obseruetur fouea, cum duritie, & pulsu sonitus non audiatur; erit tympanites: nam quia in hoc hydrope permistus est flatus, item aqua copiosa; hæc aqua prohibet, quo minus sonitus e copioso flatu audiatur: & hoc cognoscitur e duritie, quæ tactu obseruatur, indicat enim flatus copiam. Quod si Ascites solus sit; nec sonitus percipitur, nec durities. Quoad causas remotas; si materia gignatur, læsa facultate ob intemperiem iecoris frigidam; prægressæ sunt causæ, quæ iecur potuerunt refrigerare: vt immodicus frigidæ potus, immoderatum sanguinis profluuium, tumor frigidus vicinarum partium, &c. Verbi gratia, si quis patiatur tumorem lienis; & hydropicus euadat, facile causa cognoscitur. Quod si hæc absfuerint, & vitia potius ad ventriculum pertineant: dicemus, materiam genitam esse ob errorem externum.

Indicationes. Tumor, momentaneam habet permanentiam, & remota causa cedit; proinde non indicat vtile. Morbus indicat vtile: ideo si adest frigiditas abdominis, indiget calefactione. Veller igitur indicationes desumuntur a causa efficiente. Hæc duplex est: alia proxima, alia remota. Quoad proximam; materia vaporosa, indicat vacuans per insensibiles meatus; sicut etiam minera, quatenus in vaporem conuertitur. Minera autem per se considerata, vapori cõtradistincta, indicat vacuans per meatus sensibiles, ideoque euacuanda, siue sit pituita, siue aqua. Quoad causam remotam; hæc est vel materia genita. [nam indicatio sumitur a præsenti; ideoque non a materia generanda:] vel causa generans. Genita materia est, quæ nondum produxit tumorem, & nondum collecta est in cauitate: (alias enim esset proxima materia:) & hæc non tantum indicat euacuans, vt materia, quæ in cauitatem fluxit, & proxima dicitur; sed etiam ratione motus & fluxionis indicat vacuans reuulsorium, deriuatorium. Causa generans hanc materiam, est iecoris dyscrasia: quæ indicat alterans per contrarium. Quoad causam causæ, si morbus sit vel in liene, vel in alijs partibus vicinis; quid indicent harum partium morbi, e proprijs capitibus petendum. Vitales indicationes desumuntur a subiecto; non tamen ab abdomine, quia non est pars præcipua, quæ eam obtineat præstantiam, vt ab eã indicationes vitales haurire cogamur: vnde interdum neglecta abdominis virtute, abdomen pertunditur. Per subiectum igitur hoc in loco, non intelligimus subiectum morbi, sed causæ morbificæ, causæ generantis: quod subiectum est hepar, interdum lien, interdum ventriculus. Sed sufficiat solum versari circa iecur: quod sane, ad similitudinem ventriculi, per suum calidum innatum indicat moderate calefaciens, nutriens: & per proportionem substantiæ suæ propriæ requirit Hepaticum auxilium, quod foueat & roboret propriam iecoris substantiam.

Indicatio a subiecto causæ generantis.

Prognostica. Malum hoc ab initio non est incurabile: comment. 111. libro quinto, de vict. ac. Augetur periculum pro vi differentiarum, vt interdum spes omnis aboleatur. Quoad formam; deterior est hydrops, si tumor morbus est; si annexa intemperies frigida morbosa. Quoad differentias a subiecto; (non morbi, quia hoc subiectum idem semper est;) causarum efficientium primarum, tympanias difficilius curatur, quam Ascites.

Quoad differentias a causa efficiente. Si causa proxima, sit materia flatulenta, difficulter vacuari potest, quia per meatos insensibiles educenda: vt autem resider in cauitate interna pertonat, ægerrime euacuator; quo respiciens Aetius, dicit; tympaniam difficilius curari. Si respicias ad causam remotam, generantem has materias; cum materia aquosa fiat a iecore frigido magis intenso, quam flatus & pituita; ob id dixit Auicennas, Ascitem difficilius curari. Non ergo pugnat cum Aetio, qui respexit ad proximam causam.

Præterea pro discrimine causæ remotæ, varie etiam prædicendum. Si iecoris frigiditas sit coniuncta scirrho; mors prædicenda. Et si fiat e scirrho lienis, qui sit incurabilis, etiam impossibile est, iecoris frigiditatem, quæ fouetur a scirrho lienis, e toto superare. Sed differentia est; quia si scirrhus in iecinore, est citius peremit;

Si contingat, verbi gratia, vt fiat per morbum acutum: (nam huic interdum hydrops succedit, com. primo, libro secundo, prognost.) vt plurimum lethalis est hydrops; quia in iecore est insignis noxa, & virtus est debilis, ob morbum acutum præcedentem.

Curatio. Venę sectio.

Secanda est vena, dũ in corpore hydropico peccat sanguis, & virtus permittit. Virtus potest esse robusta in quacunque hydropis specie, etiam in ascite; vnde Auicennas in ascite abdomen perforat, cum virtus est valde fortis. Sanguis peccat, si fiat hydrops e suppressione sanguinis menstrui, hæmorrhoidum. commen. III. libro quarto, de vict. acut. & hic hydrops non est tympanias, non ascites, sed hyposarca: imo si esset ascites, non prohiberetur venæ sectio, si sanguis peccaret ob suppressam aliquam euacuationem. Errant igitur qui ad solam auctoritatem respiciunt Galeni, dicentis, non esse secandam venam in hydrope, nisi sit hyposarca, & fiat e sanguinis suppressione. Hinc Auicennas, ad methodum respiciens, dicit in ascite secandam esse venam, dum hydropicus conqueritur de dolore lateris, significans, si hydropicus afficiatur etiam inflammatione, pleuritide, angina, &c. venam esse secandam, cum in his malis peccatum sanguinis sit vehemens. Præterea in hydrope vesicatoria probantur; quæ possunt abdomini, & cruribus opportuno tempore applicari. Probãtur, & fonticuli, nisi aliquid prohibeat, in ascite: prohibet autem quandoque virtus, pertinens ad crura; quia cruribus sunt administrandi, vt colligitur e comm. aphoris. octauo, sectio. sexta. Si enim in hydrope crura sint tumefacta, virtus crurum prohibet exulcerationem fonticulorum; cum periculũ sit, ne vlcera putrilaginosa, & gangrænosa euadãt. Si ergo tumida sint crura, locum non habent fonticuli: si nondum sint tumida: optimum est vlcera excitare fonticulis. Præterea in ascite probatur punctio secundum vmbilicum, & scrotum; vbi hæ partes tumidiores apparent; ob aquæ præsentiam. Prodest etiam punctio secundum talum capite tertio libr. nono. κατὰ τόπ. Probatur setaceum circa scrotum, si pars illa est aqua repleta. Tandem ad abdominis perforationem confugiẽdum, dum summa est vis materiæ aquosæ, vt mitioribus euacuari nequeat. Summa vehementia cognoscitur; quando breui tempore copiosa aqua generatur. Euacuatio in hac materia, non fiat confertim, quia virtus non potest sustinere. [Tempus,] est præsentia indicantis, si nihil prohibet. Quando ergo copiosa est materia, & virtus fortis; nõ debemus expectare dum patientes proximi sint morti. Quoad [Vbi:] perforatio facienda in abdominis parte dextra, si lien est affectus; in sinistra, si iecur; per tres digitos sub vmbilico versus latera. Indicatur hoc a subsistentia aquæ. Aqua indifferenter subsistit in qualibet parte ventris inferioris: nec tamen quælibet abdominis pars indifferenter aperitur; quia affectus secundum aliquas partes prohibet, secundum aliquas permittit. Dum enim affectio est in liene, oportet vt æger decumbat in parte sinistra: & hic decubitus est magis commodus, ratione huius ægri; quod si ergo foramen in hac parte fieret, vix posset præcaueri, ne aqua assiduo egrederetur. Eadem ratio est de iecore. Cucurbitulis etiam, & alijs chirurgicis materijs vti licet: magna potissimum cucurbitula, cum multa flamma, abdomini in tympanite admoueri potest.

Vesicatoria & fonticuli.

Punctio.

παρακέντησις.

Cucurbitulæ.

Medicamẽta.

Præsuppositis medicamentis communibus, de appropriatis loquemur: ea sunt Euacuantia, Alterantia, & Corroborantia. Vacuantia vacuant vel per διαφόρησιν, vel per Sensibiles meatus. Sensibiliter vacuantia, alia respiciunt causam remotam tumoris, alia proximam. Materia remota, est aqua, vel pituita. Aqua euacuari potest per aluum, & per lotium. Per aluum euacuatur materia aquosa [succo iridis, succo soldanellæ, succo ebuli, & sambuci.] Respicimus hic ad materiam, quæ nondum in abdominis cauitate est collecta, sed colligi potest: ideoque cum adhuc sit in venis, & ductibus, non egemus remedijs vehementissimis, nec ad elaterium ascendendum. Pituitosa materia euacuatur [agarico, carthamo:] non licet vti colocynthide. De rhabarbaro nihil dicimus, quia in hydrope est instar pestis; cum non bilis, sed pituita sit euacuanda. Vtendum igitur agarico; non vehementioribus: quia respicimus ad pituitam, quæ residet circa iecur, & partes vicinas. [Vsus. Quantum:] succi propositi exhiberi possunt a ℥ij. ad ℥vj. Et his vtendum, toto ferme morbi processu, non tantum ante vehementiora, sed, & post, prout aderit præsentia huius materiæ, quæ regeneratur, & nondum est perducta ad locum, vt tumorem efficiat. Licet etiam gratia huius materię vti diureticis propriè dictis. Quoad [modum:] potius administremur in puluere; quia omnis materia humida, sua humiditate actuali nocet.

Vacuantia materiã remotam.

Quæ causam proximam tumoris sensibiliter vacuant; debent esse efficacissima. Ratione aquæ igitur probamus [elaterium, antimonium;] quia hæc materia reperitur in illa cauitate abdominis, quæ est inter peritonæũ, & intestina, vbi non sunt meatus: vnde necessarium est, vt medicamentum summa violentia attrahat materiam illam aquosam: ideo licet vti [elaterio ad gra. ij. iij. iiij. & vltra, cum pilulis alephanginis, pro correctione elaterij.] Ratione pituitæ, ascendendum [ad trochiscos alhandal, qui conficiuntur e colocynthide: probantur pilulæ fœtidæ, de euphorbio. Vsus: quãdo:] His vtendum post mitiora: primum enim mitioribus vtendum, deinde valentioribus, & rursus validioribus, pro præsentia materiæ vel proximæ, vel remotæ. Quoad euacuantia insensibiliter; probatur [medicamentum e cochleis, Aetij: medicamentum ex artemisia, decocta in vino generoso, & dictamno Cretico. Emplastra e baccis lauri maxime probantur. Si mittatus homo in aceruum frumenti, sub radijs Solaribus, est mirabile. Sudorifera probantur, & præterea nouum illud instrumentum ligneum, quod ad exigendos sudores, in morbo potissimum Gallico, iam vsurpari solet. Probatur emplastrum confectum ex albo veratro: vnguentum Aggrippæ.]

Vacuantia materiam proximam.

Roborantia sunt calida, vt [decoctum guaiaci, sassafras: item hepar lupi valde commendatur.] In viuendi ratione, ab omni humido abstinendum.

Alterantia, & roborantia.

CAPVT XIX.

Plenior affectuum iecoris explicatio; & primum de vitijs ad hepar, vt membrum similare, spectantibus.

IEcur potest considerari, vt membrum similare, & dissimilare: ideoq; varijs morbis affici potest, capite 6. libro 8. κατ. τόπ. cap. 7. lib. 5. loc. aff. Ratione partium similarium affici potest iecur Intemperie; item imbecillitate, quam vocãt hepaticam

Morbi iecur infestãtes.

gicam affectionem; præterea Cachexia & Hydrope. Ratione partium dissimilarium, affici potest iecur Obstructione. Quod si consideretur iecur simul & vt similare, & vt dissimilare; afficitur Inflammatione, Scirrho, Vlcere. Inflammatio quatenus est intemperies, pertinet ad partes similares: quatenus tumor, seu magnitudo aucta, ad dissimilares pertinet. Idem dicendum de tumore scirrhoso. Vlcus est solutia vnitas, quæ in partibus similaribus & dissimilaribus locum habet. Si iecur consideretur ratione suæ proprietatis, vt pars determinata; potest detineri morbo Gallico, de quo nos infra operis huius libro quinto agemus.

De iecoris Intemperie, Imbecillitate, Cachexia, & Hydrope; primo quidem de Definitionibus, & Caussis.

Dyscrasiæ nomen. PEr intemperiem intelligimus morbosam, quia versamur in parte curatrice, non in parte tuendæ sanitatis. Galenus enim capite 4. lib. 2. temper. aliam facit intẽperiem sanitatis, cuius ratione membrum est, vel neutrum, vel insalubre, persistit tamen intra latitudinem sanitatis. Alia intemperies est ægritudinis, cuius ratione membrum egreditur limites sanitatis, & non est amplius neutrum, sed ægrum. [Est autem intemperies, temperamentum
Dyscrasia iecoris, q.d? naturale immutatum, lædens operationem iecoris.] Est crasis naturalis immutata, quia dum fit intemperies, fit morbus, qui procedit ex immutatione naturalis temperamenti. Est autem temperies mutata: & propterea morbus non est in fieri, sed in facto esse: morbus non consistit in mutatione, sed in mutato esse. Quæ autem sint caussæ, ob quas naturale temperamentum immutatur; diximus cap. de intemperie] ventriculi: verbi gratia cibus calidior, medicamentum calidius; hæc enim, vt ventriculum calidiorem reddere possunt, ita etiam iecur. Quod de caussa calefaciente diximus; idem de refrigerante, & reliquis dicendum. Facultas iecoris attractrix, & alteratrix potissimum læduntur ob intemperiem frigidam: retentrix ob dyscrasiam humidam: expultrix ob siccam. capite 2. libro 3. de symp. caus. Hinc colligendum, si iecur afficiatur intemperie frigida; succedere hepatis imbecillitatem, cachexiam, & hydropem: quando enim non est admodum intensa intemperies, fit iecoris imbecillitas: si intensior, fit cachexia: si adhuc magis intendatur, fit hydrops.

Imbecillitas hepatis. Imbecillitas iecoris vocatur affectus hepaticus, per quem interdum Galenus videtur intelligere frigidam intemperiem. At libro 8. κ. τόπ. imbecillitatem iecoris etiam ex aliis intemperantiis oriri, statuit; cum dicit, pleraque hepatis affectiones, initium ducere ab illis deiectionibus, in quibus excreta similia sunt loturæ carnis animalis recens mactati. Verum quidem est; quod illæ deiectiones non perseuerant, dum malum progreditur, sed mutantur, pro discrimine intemperiei: vnde optime locutus est Galenus, quando dixit, initium capere a deiectionibus. Inter initia sunt illæ deiectiones; mutantur autem malo progrediente, vt infra in signis trademus. Et fortan Altimarus hoc non vidit. Exquisita imbecillitas, & proprie dicta, refertur ad intemperiem frigidam; ratione cuius attractrix iecoris non attrahit, vt deberet; & sanguificatrix diminute sanguificat: vnde imminuitur functio attractricis, & alteratricis, ratione frigiditatis. De caussis autem intemperiei frigidæ, locuti sumus capit. de intemperie ventriculi.

Quod si frigida iecoris intemperies magis confirmetur; introducitur Cachexia, idest, malus habitus totius corporis: quod vitium est via ad hydropem, sicut imbecillitas ad cachexiam. Fit cachexia (quicquid dicat Altimarus) quando non fit bona nutritio, ob tertiam coctionem læsam. Læditur autem coctio hæc tertia, (sicut etiam coctio ventriculi, capite 1. libro 3. de sym. caus.) non tantum ob intemperiem partium, vt Altimarus velle videtur; sed etiam ob errorem externum, idest, ob vitium alimenti: maxime cum vitium primæ coctionis nõ possit corrigi in secunda; nec secundæ vitium in tertia. Læditur ergo coctio illa tertia, ob noxium alimentum, id est, ob vitiosum & improbum sanguinem, qui generatur ratione intemperiei iecoris frigidæ. Hæc autem est Exquisita Cachexia. Notha enim secundum Auicennam fieri potest, etiam ob vitium pulmonis; quando aqua in pulmone colligitur. Quare [Cachexia est deformitas totius, procedens ab intemperie frigida iecoris.] Hinc colligitur, malum hoc esse symptoma, consistens in qualitate mutata; quæ qualitas mutata refertur in frigidam intemperiem iecoris, tanquam in morbum præcipuum. Cachexia.

Si intemperies magis magisque confirmetur, cachexia degenerat in hydropem, seu aquam intercutem. Hoc malum fieri nequit, nisi iecur afficiatur frigida intemperie. Temperamentum enim iecoris mutatur in frigidius, vt alimentum non conuertatur in probum sanguinem, sed vel in aquositatem, vel in sanguinem pituitosum, vel in flatus. Ex his est hydrops exquisitus, in quo iecur per essentiam afficitur; ad differentiam Nothi hydropis. Galenus capite 7. libro 5. de loc. affe. dicit, in hydrope affici iecur, interdum primario, interdum secundario. Quod male quidam interpretantur, interdum per essentiam, interdum per consensum. Si enim in omni hydrope iecur afficitur dyscrasia frigida, quomodo potest affici per consensum? Quare statuendum, iecur semper per essentiam affici; frigidam tamen hanc dyscrasiam aliquando in iecur primo introduci, interdum primo in alias partes, & ab his postea in iecur: verbi gratia, si quis post ieiunium bibat aquam frigidissimam & copiosam; verisimile est, hinc iecur primo refrigerari, ob quam refrigerationem non fiat bona sanguificatio. Interdum autem ab aliis partibus frigiditas iecori impertitur. capite quinto, libro secundo, ad Glauc. vt si ob scirrhum lienis hydrops oriatur: cum enim ratione tumoris lien reddatur frigidus, hanc suam frigiditatem iecori communicat, vt iecur afficiatur frigido morbo. [Hydrops ergo est tumor ventris productus ab intemperie frigida iecoris.] Tumor interdum est morbus, si ad insignem perducatur magnitudinem, vt functionem lædat, interdum est symptoma, cum non lædit functionem: vt explicatur cap. 12. libro de diff. morb. Quare Galenus ad varia respiciens, varie loquitur: nec ob id sibi contradicit, vt Argenterius existimat: nam in libro de tumoribus præter naturam, circa finem, connumerat hydropem inter tumores, quatenus est morbus. At lib. de diffe. sympt. cap. quarto vult, hydropem esse symptoma, & quidẽ in genere functionis læsæ. At obiicitur, si tumor est symptoma; non tamen est læsa actio, sed qualitas mutata? Respondẽdum Galen. loco citato, hydropem considerare, vt symptoma est, non vẽtris inferioris, sed iecoris: iecoris morbus est frigida dyscrasia; symptoma vero est læsa sanguificatio. Dicitur tumor ventris inferioris, ad differentiam hydropis, qui fit e pulmone, & est tumor in vẽtre medio. Hic tumor Hydrops. Definitio hydropis.

ventris

Frigida iecoris intemperies: & huius causæ.

ventris inferioris, producitur a frigida intemperie iecoris, ad differentiam hydropis nothi. Porro frigida iecoris intemperies in hydrope semper adest, secundum Auicennam, quia calor iecoris imminuitur, tum quia resoluitur, tum quia interdũ extinguitur: nam calor iecoris naturalis interdũ repente imminuitur, interdum autem longiori temporis spatio remittitur. Et hoc Auicennas desumpsit e Gal. com. 5. lib. 2. progn. & cap. 7. lib. 5. loc. aff. cap. 7. libr. 2. ad Glauc. & com. aph. 22. sect. 3. Addit Galenus, intemperiem hanc frigidam, esse vel Cũ tumore iecoris, vel Citra tumorem. Dum est citra tumorem, hoc fit, vel ratione causæ Calefacientis, & proinde dissoluentis calorem naturalem: (sicut minor flamma a maiori dissipatur, vt etiam insinuat Alexander:) vel ratione causę Refrigerantis. Quæ autem sit causa calefaciens, quæ refrigerãs; dictum est in ventriculi intemperie: verbi gratia, immodicus vsus medicamentorum calefaciẽtiũ, vsus frigidorum, copia frigidæ. Admonet Gal. imminui calorem iecoris, quia causæ calorem imminuentes, agunt in iecur, vel Immediate, vel per Medium. Immediate, dum verbi gratia e potione frigidæ iecur refrigeratur (hic in curatione respiciendum ad iecur, nõ ad aliam partem.) Interdum causæ agunt per medium; quod vel est Totum corpus, vel aliqua corporis Pars. Totum corpus multis de causis refrigerari potest: interdum propter febres, quæ calorem dissoluunt; interdum ob immodicas euacuationes, quæ corpus refrigerant: idem accidit ob suppressam vacuationem consuetam, vel mensium, vel hæmorrhoidum: sic enim totum refrigeratur, & frigiditas iecori impertitur. Pars autem refrigerata iecori impertitur frigiditatem, vel per simam partem, vt refrigeratus ventriculus, refrigerata intestina, mesenterium refrigeratum, lien vitio frigido laborans, vel pars iecori frigiditatem communicat, per vias spectantes ad partem gibbam, vt sunt partes spirituales, nimirum pulmo, item renes, & vterus. Hæ sunt causæ hydropis.

Causæ triũ hydropis specierum.

Sed pro recta hydropis curatione, paulo altius causas eius rimari oportet. Hydrops omnis fit a iecoris frigiditate: com. aphor. 21. sectio. 4. attamen discrimen est: quam, si intensior sit frigiditas, oritur Ascites, quia aqua producitur, seu aquositas, & sanguis serosus: si frigiditas remissior, producitur, vel sanguis pituitosus, vnde Hyposarca, vel flatus, vnde Tympanias. Loquemur ergo de causis materiæ aquosæ, pituitosæ, & flatulentæ.

Ascitis causa.

Materia aquosa, secundum Auicennam, est causa coniuncta Ascitis, seu tumoris abdominis (non intemperiei frigidæ, cuius est effectus.) Hæc materia aquosa frigida est, & humida, quia producitur ab intemperie, non calida, sed frigida; effectus autem sapiunt naturam suarum causarum: itẽ oritur e potione frigidæ, ex vsu cucumeris, anguriæ, melonum. Hęc aqua dum egreditur per abdomen, aut per alias vias, fętet, nec videtur putredinis expers: vnde qui Ascite laborant, interdum magna siti afficiũtur; vapores enim ab aquosa materia prodeuntes, calidi, siccique, petunt os ventriculi. Frigida quidem hæc est materia, quia producitur a frigido, sed postquam genita est, cum sit excrementitia, & resideat in loco, qui familiaris, & naturalis non est aquositati; putrescit, & ratione putredinis calorem acquirit: vnde sitis, & reliqua fiunt. Hæc materia aquosa, est portio cibi, & potus: quos dum natura conficere non potest, producit sanguinem aquosum: interdum & lotium ipsum permiscetur, nam Ascite laborantes, exiguum reddunt lotium. Residet hæc materia inter Zirbũ, & Siphac, id est, inter omentum, & intestina, vt pertingat ẽt ad diaphragma. Sed dubitatur, cur hæc materia in corpore colligatur? & cur potius in proposito loco, quam in alijs? item per quas vias in hanc abdominis capacitatem deferatur.

Quibus de causis materia aquosa in corpore colligat.

Secundum Auicennam, colligitur hæc materia in corpore, vel ratione Facultatis, vel ratione Materiæ, vel ratione Viarum. Ratione facultatis, vel Segregantis iecoris, vel Attrahentis renum. Dum enim iecur est robustum, & optima fit sanguificatio; fit etiam segregatio, & expulsio excrementorum, & proinde serositatis: quæ omnia fiunt à valido iecore. Sin accidat, vt iecur frigidius euadat; non potest propria munia obire, non recte sanguificat, non segregat, & hic est exquisitissimus hydrops, quia fit vitio iecoris. Si autem renes consideremus, dum sunt robusti, valide attrahunt, dum imbecilles sunt, & præsertim dum frigidi, non attrahunt, & proinde serositas colligitur. Et hic est hydrops spurius: præsertim si cum frigiditate renum, non fuerit coniũcta frigiditas iecoris. Vitio autem materiæ hoc fit; quoties materia, vel plurima est (vt Auicennas inquit) vel non bene digesta. Plurima est, cum aliqui frigida copiosissima vtuntur. Et animaduertendũ; si accidat, vt simpliciter retineatur potio, & venter intumescat, hic est hydrops spurius, qui facile tollitur: Si vero non modo detineatur potio, sed etiã refrigeretur iecur; tunc hydrops est legitimus. Materia autem non bene digesta est, dum nõ bene cõcoquitur a iecore, & hic est hydrops exquisitus. Ratione viarum fit hydrops, quoties viæ angustãtur, & potissimum viæ ad renes pertingentes. Angustantur autem, vel ratione materiæ copiosæ, crassæ, vel viscidæ, interdum ratione calculi, ratione apostematis, inflammationis. Hæ causæ sunt, per quas materia in corpore retinetur.

Cur materia potissimũ in abdomine coaceruetur.

Sed cur potissimum residet in cauitate abdominis? Auicennas dicit hoc fieri, ob imbecillitatem partium, ob propinquitatem, & ob minus incommodum. Ob imbecillitatem partis, quia partes debiles facile suscipiunt: illa autem pars laxa est, & debilis. Accedit propinquitas: est enim cauitas illa maxime proxima parti affectæ, quia iecur in ventre inferiori residet. Denique minus detrimentum est; nam copiosa aqua diu potest ĩ illa cauitate detineri, citra ægri interitum, & citra dolorem.

Quib⁹ vijs materia aquosa in abdomen confluat.

Sed per quas vias hæc aquositas defertur? Plures sunt modi propositi ab Auicenna. Primus esse potest, quem proponit Galenus, comment. aphorism. 55. sectio. 7. vbi vult, iecur interdum scatere quibusdam pustulis, seu vesicis, aqua repletis, quæ postea, dum disrumpuntur, sunt in causa, vt necessario illa aquositas in abdominis cauitatem dilabatur. Interdum citra has vesicas materia in iecore residet, & in cauitatem fluit. Interdum fluit per venas mesaraicas. Interdum per vmbilicales venas, quæ disrumpuntur. Interdum hic fluxus fit, si vas aliquod vrinarium disrumpatur: tunc enim serosa materia confluit in cauitatem abdominis. Et hic est exquisitus hydrops, in quo materia gignitur a frigiditate iecoris, & nisi ab hac gignatur, non est exquisitus hydrops, per quæcunque vias materia fluat.

Hyposarcæ causa.

Quod de aqua, & Ascite iam diximus; idem dicendum de sanguine pituitoso, de hydrope hyposarca: qui, si exquisitus esse debet, necessarium est, vt sanguis pituitosus gignatur a iecoris frigiditate. Hinc Auicẽnas dicit, in hyposarca tertiam coctionem lædi, ita vt materia alimentalis partibus adhærere nequeat; vnde partes tument, & fit tumor œdematosus. Hæc coctio læditur, vel vitio Partis, vel vitio Materiæ. Ratione partium corporis; cum refrigeratæ sunt, vt contingere solet ijs, qui degũt in locis humidis, palustribus, in carceribus humidioribus;

dioribus; ob has enim causas extimæ partes corporis, ita refrigerantur, & languent; vt, licet ad partes optimum deferatur alimentũ, non tamen mutari possit, nec regia partibus insidentibus. Et hic hyposarca nothus est, quia non fit vitio iecoris. Vnde hyposarca interdum nõ admodum difficulter curatur; si scilicet non sit exquisitus. Interdum coctio tertia læditur vitio materiæ. Hæc materia, quæ causat tumorem totius, interdum est materia non pituitosa, sed liquefacta; quemadmodum accidit in febribus. Quando igitur colliquamenta fiunt, & angustia est in vijs renum: non est impossibile materiam liquefactam, protrudi ad externas corporis partes: quæ cum non possit in substantiam partium conuerti; intumescunt partes. Sed hic spurius est hydrops, imo neque hydropis nomen meretur: cum potius fiat ratione causæ calfacientis. Interdum est materia pituitosa, quæ ad partes defertur; ideoque cum vitiosum alimentum affluat, læditur coctio, non vitio partium, sed vitio ipsius materiæ. Hæc autem materia triplicem habere potest generationis modum. Primum enim hæc materia pituitosa produci potest, ob victum pituitosum, & hic non est hydrops legitimus. Deinde hęc materia fieri potest ob errorem ventriculi, ob dyscrasiam ipsius; & frequenter solet cõtingere einsmodi hydrops, sed non est exquisitus, cum nõ fiat vitio hepatis, sed ventriculi. Tertio fieri potest a frigiditate, & diminuto calore hepatis; & hic est hydrops anasarca exquisitissimus.

Tympaniæ causæ. Idem prorsus dicendum de materia flatulenta, quæ tympanitis est causa. Hæc materia flatulenta producitur, vel ratione Materiæ, vel ratione Agentis, secundum Auicennam: quod a Galeno delum psisse videtur, qui cap. 7. lib. 14. meth. vult, materiam flatulentam generari, interdum a calore diminuto, interdum a calore auctiore reddito: nec enim flatus tantum producuntur a frigida intemperie. Quod si materia flatulenta producatur ab intensiori calore, hoc necessario fit ob materiæ vitium, quæ snapte natura est flatulenta, vt sunt legumina: Et hic hydrops non est exquisitus, cũ non fiat ob iecoris frigiditatem. Si flatus fiant vitio agentis: in tympania multiplex potest esse agens: nimirum intestina frigida, ventriculus frigidus: interdum contingere potest, vt iecoris intemperies potius calida sit, quam frigida, interim tamen, quando sit vitio ventriculi, non iecoris. At si fiat iecoris vitio, est exquisitissimus hydrops.

Dubium. Sed oritur dubitatio: nam comment. aphor. 11. sectio. 4. dicitur, Ascitem produci ab intemperie frigidiori; hyposarcam, & tympaniam; a remissiori. Hinc ergo sequi videretur; quod, sicut iecur primo remisse, deinde intense frigidum fit; ita etiam patiens primo Hyposarca, vel tympania, postmodum Ascite apprehendi debeat? Cui tamen experiẽtia repugnat; cũ multi ab initio statim Ascite, eoque legitimo, corripiantur? Responsio: Causæ refrigerantes interdum adeo sunt potentes, vt breuissimo temporis spatio inducant dyscrasiam intense frigidã; vnde quam primum fit Ascites. Præterea notandũ, has materias in hydrope plerunque esse permistas, vt interdum tumor abdominis producatur e materia pituitosa, & aquosa, & flatulenta. Frigida enim intemperies, siue intensa sit, siue remissa, has materias potest producere; idque ob diuersitatem materiæ, & ciborum; non ratione agentis: sic cibi quædam partes sunt aquosæ; aliæ quæ facile in pituitam vertuntur, nonnullæ quæ in flatum. Idem in sanis quoque conspicimus. Iecur enim sanum, vnica constans temperie, per eam e varijs ciborum partibus, non tantum sanguinem generat, sed etiã alios succos alimentales.

De differentijs.

Differẽtiæ. INtemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Quæ sine materia; est Simplex, vel Cõposita, vt diximus cap. de intemperie ventriculi. Si cum materia: hæc est sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica, flatulenta. Cum autem intemperies frigida occurrat: si remissa fuerit, oritur Imbecillitas dicta: si intensior, Cachexia: si adhuc intentior, Hydrops: Et, si ratione dyscrasiæ frigidæ intensioris, producatur pituita, fit Anasarca; si flatus, Tympanias; si aqua, cum summa est intemperies, fit Ascites.

De signis.

Dyscrasiæ iecoris signa. AD iecoris dyscrasias cognoscendum, oportet excrementa inspicere, cap. 7. lib. 5. loc. aff. Si enim hæc vitiosa sint, & nullus error cõmissus in cibis, ratione vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis; statuendum, esse vitium aliquod internum, id est, intemperiem alicuius partis, potissimum ventriculi, vel iecoris: id quod e corporis colore internosci potest: si enim nulla in corporis colore appareat mutatio, intemperies est ventriculi, si color mutetur, iecur intemperatum est. Nos ad hoc signum a colore sumptum: (cui multũ Galenus tribuit, vt etiam Auicennas, cap. proprio:) alia addere possumus. Dum enim ventriculus læditur, non modo excrementa sunt mutata, sed etiã aliquid chyli excernitur. Quæ autem sit intemperies, num calida, frigida, humida, sicca; cognosci potest e caide intemp. ventriculi, & ex ijs, quę proponit Galenus ca. 6. lib. *κατ. τόπ.* Verbigratia, si calidior fuerit intemperies, aderit cibi inappetentia; potionis appetentia, id est, sitis: pulsus frequens; velox: deiectionis biliosæ. Et quia intemperatum est iecur, interdum etiam aliquid sanguinis egreditur; vt quidam dysen. etiam esse suspicentur, sicut Galenus dicit, cum tamen non sit: vomitus biliosus, interdum bilis æruginosæ, secundum Alexandrum, lotium flauum: caliditas mordax, præsertim secundum plantas pedum, & volas manuũ: scabrities linguæ: corpus emaciatum. His addi possunt causæ calefacientes prægressę: item quod ægri calidis lędantur, iuuantur frigidis. Si dyscrasia, frigida: erit potius cibi appetentia, nulla sitis, pulsus tardus, rarus; excrementa pituitosa, &c. Si humida intemperies; nulla sitis, pulsus mollis, excrementa humidiora; lotium spissum, crassum, secundum Auicennam, neque corpora gracilia: pręcessere causę humectantes, iuuantur siccis, lędantur humidis. In sicca intemperie, omnia sunt opposita. Quod de intemperie simplici diximus: item de cõposita statuendum, signis coniunctis. Si intemperies annexam habeat materiam: num hęc materia sit sanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: cognosci potest ex ijs, quę diximus cap. de intemper. ventriculi.

Imbecillitatis hepatis signa. Hepatica affectio, cognoscitur ex excrementis, cap. 7. lib. 5. loc. affe. cap. 6. lib. 8. *κατ. τόπ.* Non sufficit, eã indicari e subrubicundis excrementis, quę similia sunt loturę carnis, &c. sed cum imbecillitas hepatis multiplex sit; distincte cognoscendum, quęnam facultas potissimum lędatur. Si enim læsa fuerit attractrix, deiectiones erunt liquidæ, chylosę, quia chylus non attrahitur. Si alteratrix, id est sanguificatrix; tunc apparebunt deiectiones illæ, similes loturæ carnis. Si retentrix fuerit debilis, nõ tantum hæ deiectiones apparebunt, similes loturę carnis, sed etiam frequens erit deiectio, quia retẽtrix

trix læsa, non retinet, vt opus est: hoc non fit dum alteratrix læditur. Si expultrix læditur; potius est alui stipticitas, & exiguæ deiectionis.

Cachexiæ signa.

Malus habitus facillime cognoscitur: totius enim corporis habitus subtumidus veluti est. Sed distinguendum, an hoc vitium productum sit, vel ratione partium externarum corporis; vel ratione materiæ. Si vitio partium; præcesserunt causæ, quæ potuerunt partes labefactare, refrigerare, humectare: verbi gratia, si quis decubuerit in carceribus subterraneis, in locis frigidis, & humidis. Si nihil tale præcesserit; iudicandum, cachexiam ortam esse, ratione materiæ, seu praui alimenti ad partes delati. Vtrum autem alimentum hoc vitiosum sit redditum, vel ob errorem externum in cibis, vel ob vitium ventriculi, vel ob vitium iecoris; e propriis capitibus cognoscendum: si præcessit praua victus ratio; si sunt indicia læsi ventriculi: his non apparentibus, indicatur hepatis intemperies. Cachexia autē triplex est: nam est via ad hydropem, vel ascitem, vel hyposarcam, vel tympaniam. Si via fuerit ad tympaniam; flatus dominantur, sunt querelæ de flatibus: vnde tympanites imminet. Si hyposarca immineat; in toto corpore apparet veluti flauities quædam, & extumescentia, initium œdematosi tumoris, qui sane non apparet in cachexia tendente ad ascitem, vel tympaniam. Si ascites immineat; lotium sensibiliter imminui cōspicitur.

Hydropis signa.

Hydrops facile cognoscitur e tumore ventris inferioris, qui effatu dignus est: adest sitis, difficultas anhelitus, &c. Præterea e commen. 3. libro 2. prognost. adest tumor pedum, in omni specie hydropis, magis tamen in vna, quam in altera. Quoad signa differentiarum; num hydrops originem duxerit a causa vel calefaciente, vel refrigerante; cognoscitur ex iis quæ fuere prægressa. An hydrops subsistat, vel cum tumore scirrhoso iecoris, vel citra: cognoscitur ex indiciis tumoris scirrhosi; de quibus proprio capite. Preterea oportet distinguere, an causa hydropem faciēs, agat in iecur vel per aliquod medium, vel immediate. Si enim nullum fuerit vitium in toto, si nulla etiam sit noxa in parte corporis; certe hydrops ortus est a causa, quæ sine medio iecur reddidit intemperatū: verbi gratia, si hydropa frigidæ potum secutus est; cui dubium est, sine medio eum esse causatum? Quod si, verbi gratia, præcesserit scirrhus lienis; patet quod ex hoc duxerit originem. Si solita vacuatio sit suppressa; facile est concludere, e toto originem duxisse, & a toto iecur fuisse affectum. Quoad species hydropis; e capite tertio, libro quarto, de dignosc. puls. oportet abdomen tangere, percutere, & ad latera conuoluere. Compresso enim abdomine, si fouea inducatur, tanquam in pasta; est anasarca, tumor œdematosos, pituitosus. Si pulsu sonitus audiatur, vel etiam durities percipiatur; est tympanites: percussio enim, & collisio flatuum, edit strepitum. Sed præterea etiam duritiem considerare oportet: si enim percusso abdomine hydropici, non audiatur sonitus, interim autem sit durities; etiam tunc est tympanis: nam durities illa non potest fieri a pituita, nec ab aqua, sed a flatu. E duritie ergo infertur tympanites, licet non sit sonitus: sed is non est vera tympanites, sed permistus cum ascite: vnde cum venter sit repletus flatu, & aqua; ratione flatus fit durities; aqua autem impedit, quominus sonitus possit audiri. Si deuoluto ægro de latere in latus audiatur fluctuatio, cognoscitur aquositas, & ascites. Cognito ascite, quæritur an aqua genita sit vitio vel virtutis, vel materiæ, vel viarum. Si vitio virtutis, vel iecoris non segregantis, vel renum, non attrahentium. Cognoscitur autem e signis indicantibus intemperiem frigidam iecoris, de quibus diximus: e signis indicātibus intemperiem frigidam renum, de quibus capite proprio. Si fuerit ratione materiæ, vel est copiosa, vel non bene digesta. Si copiosa, præcessit frigidæ potus immodicus. Si non bene digesta, adsunt signa cruditatis, excrementa cruda, vt supra diximus. Si ratione viarum, cognoscitur, quia est angustia, vel in renibus, vel in vicinis partibus. Et de obstructione renum, dicendum in proprio cap. Idem dicendum de hyposarca: oportet enim cognoscere, an productus sit, vel vitio partium, vel materię: idq; e causis pręgressis. Materia sua habet signa indicātia.

De Indicationibus.

Dyscrasia quid indicet.

IN intemperie, oritur indicatio alterandi per cōtrarium. cap. 3. lib. 2. meth. cap. 3. lib. 7. meth. Si Pro specie dyscrasiæ, diuersa oritur indicatio alterandi, siue simplex fuerit intemperies, siue composita. Si materia sit coniuncta, prēter alterationem, oritur indicatio euacuandi: euacuatio autem pro materiæ varietate variat: verbi gratia, si dyscrasia est cum materia sanguinea, oritur indicatio euacuandi sanguinem, &c.

Imbecillitatis indicationes.

Imbecillitas pendet e frigidiore iecoris intemperie: ergo oritur indicatio calefaciendi.

Cachexiæ indicationes.

Quoad cachexiam, indicationes hauriendę sunt a partibus extimis, a materia quæ decumbit in partes extimas, atque a iecore, hanc materiam producente. Si consideremus extimas partes, quæ veluti subtumidæ apparent: considerari oportet imbecillitatem partium, quæ potest esse natiua, & adscititia: Natiua non indicat, dependet enim e lege naturæ, quia a natura factum est, vt in corpore aliquæ partes essent robustiores, transmittentes, aliquæ imbecilliores, vt sunt partes externæ: vnde partes extimæ non sunt corroborādę, quia remearet materia in viscera, in partes principes, quæ a natura redditæ sunt robustiores. Imbecillitas partium adscititia originē ducit ex erroribus, qui cōmittuntur circa habitudinem in locis frigidis, & subterraneis humidioribus; vnde hæc imbecillitas consistit in intemperie frigida, & humida partium. Ratione ergo huius imbecillitatis adscititiæ oritur indicatio roborandi, partes externas calefaciendi, & siccandi, vt beneficio huius roboris possit alimentum a toto regi. Si consideremus materiam, quæ est in causa cachexiæ, oritur indicatio euacuandi, quæcunque sit illa materia, quia noxia est. Si consideremus partem generantem, est iecur frigidum: quare oritur, indicatio roborandi, id est, calefaciendi iecur, prius tamen totius habita prouidentia.

Hydropis indicationes.

In curatione autem hydropis, Galenus tres intentiones proponit, circa finem li. 2. ad Glauc. Primo, vt sanemus durum tumorem visceris. Secundo, vt admoueamus, quæ possunt humiditatē exsiccare. Tertio, vt in potu prębeamus pręsidia, quę vrinā ciere possunt. Hæc dicta ad rei naturam reuocanda. Hydropa igitur est tumor ventris infimi, productus a frigida hepatis intemperie. Respiciendum ergo a tumorem, & ad causam tumoris. A tumore oritur indicatio euacuandi materiam, e qua tumor producitur, siue sit aqua, siue flatus, siue pituita, &cæt. Et hoc est, quod Galenus dicit, applicanda esse medicamenta humores dissipantia, id est, quæ eradicant humorem abdominis. Quoad causam, hæc duplex est: materia, quę nondū fluxit in ventrem, licet genita sit, fluere tamē potest; altera causa, est frigida iecoris intemperies. Materia genita, quæ nondum fluxit in cauitatē ventris inferioris;

ferioris; indicat reuulsentia, & potissimum deriuantia materiam per lotium, si materia talis sit, quę facile possit per illas vias deduci: si alia est, per aluũ. Hinc Galenus, ratione aquositatis, in primis offert diuretica, vt fiat deriuatio materiæ ad renes; & vias lotij. Vitium iecoris est causa, vt continuo possit noua noxia materia generari: ratione huius vitij oritur indicatio roborandi iecur: si tantum est frigida intemperies, oritur indicatio calefaciendi. At si iecur, non tantum afficitur frigida intemperie, sed etiam tumore scirrhoso, & proinde afficitur mala compositione: oritur indicatio, non tantum calefaciendi, sed etiam, ratione duri tumoris, molliendi, & discutiendi: vnde Galenus proponit sanantia durum visceris tumorem, respiciens ad vitium iecoris, ad causam generantem nouam materiam. Tres igitur præcipuos scopos Galen. proposuit: discussionem tumoris; reuulsionem materiæ, & roborationem iecoris.

De Prognosticis.

Dyscrasia. IEcoris intemperies vitium est non contemnendum: quia viscus læsum est præcipuum, quod natura, quantum potest, tueri conatur: ideo dum intemperatum euadit, vitium non caret periculo. Discrimen variat, pro specie dyscrasię, vt diximus cap. de intemp. ventriculi. Dyscrasia in actiuis, facilius corrigitur, quam quæ in passiuis est, &c.

Imbecillitas. Imbecillitas vitium peius est, quam simplex intemperantia: nam dyscrasia in imbecillitate est intensior; cum sit malum, quod hydropem minatur, nisi celerrime occurramus, cap. 6. lib. 8. κ. τό π. Si tamen diligentia adhibeatur, curari potest.

Cachexia. Maior difficultas est in cachexia, quæ hydropi propior est, quam imbecillitas. Attamen & hæc curari potest; dum modo, vt Auicennas monet, nõ prodeat ex hydrope pulmonis, quæ nostra est cachexia: item si non prodeat e morbis acutis, quia hæc maxime est periculosa.

Hydrops. Galenus com. 111. lib. 4. de vict. acut. eos errasse monstrat, qui tympaniam solum curari posse crediderant: nam etiam Ascites, & hyposarca interdũ curantur. Hydrops ergo interdum lethalis est; interdum curatur, modo facilius, modo magis difficulter, pro discrimine causarum, & symptomatũ: verbi gratia, si hydrops fiat post morbum acutum, est lethalis, comment. primo, & tertio, libro secundo prognost. quia vires redditæ sunt imbecilles, & iecur est refrigeratum. Attamen Hippocrates aphoris. 5. sectio. 7. ait: a furore hydrops, bonum. Furor autẽ existit in morbis acutis, & sic hydrops morbis acutis succedens, videretur bonus pronuntiari? Responsio. Hydrops a furore bonus est, non absolute, sed secundum quid: non ratione furoris, quidem perseuerat, celerrime homines pereunt: Si ergo hydrops succedat, succedit vitio acuto, ideoq́; malus est, & incurabilis: dicitur autem bonus secũdum quid, quia hydropici diutius viuere possunt, nam homines celerius pereunt ratione furoris. Præterea Hippocrates ait, aphoris. 43. sectione sexta, si lienosis succedat intestinorum difficultas, & hæc protrahatur in hydropem; moriuntur: quia validissimæ causæ præcessere: primum enim præcessit tumor lienis, ratione cuius potest refrigerari iecur, & debile reddere totum corpus, succedit dysenteria, quæ, ratione tum euacuationis, tum doloris, vires potest labefactare ac dissoluere: vnde si postea succedit hydrops, necessario homines pereunt. Galenus capite quinto, libro secundo, ad Glauc. ait tumorem hepatis scirrhosum ab initio sanari posse; antiquum esse incurabilem, vnde patientes hydropici fiunt, & necessario moriuntur, quidam tardius, quidam citius: citissime quidem, illi, in quibus alui fluxus coniungitur: vires enim valde dissipantur, dum iecur patitur scirrhum, & hydropem, aluique fluxus accedit. Hippocrates tamen aphoris. 29. sectione septima, inquit, ventris fluxum fortem esse bonum: vbi loquitur de hyposarca (nõ de hydrope in genere) quando non fit ob tumorem scirrhosum lienis; & præterea si euacuatur materia, quæ euacuari debet. Nos autem supra loquebamur de alui fluxu, qui coniunctum habet hydropem, scirrhumque lienis, vnde vires prosternuntur. Addit Auicennas, hydropem a liene procedentem esse minus prauum, quam qui e iecore primario oritur; lien enim non est membrũ principale, vt iecur: hæc sunt prognostica ratione causarum. Quoad symptomata, Auicennas dicit; pessimum esse hydropem, dum ea quæ excernuntur admodum fœtida sunt: indicant enim corruptionem, & summam virium imbecillitatem. Pessimus etiam hydrops est, dum quasi portiones quędam carneæ aluo reijciuntur: indicant enim iecoris corruptionem, & citã mortẽ afferunt. Prauus est hydrops, quando in alui deiectionibus aliquid sanguinolentum conspicitur: tunc enim non euacuatur materia, quæ hydropis causa est, sed sanguis qui non deberet vacuari. Sumuntur etiam prognostica a lotio: Quanto enim lotium magis est exiguum, tãto deterior hydrops; quia significatur materiam in ventrem decumbere. Eo etiam peior hydrops, quo magis coloratum est lotium: non enim tingitur ob iecoris caliditatem, sed ob partes sanguinis; neque ratione frigiditatis portio serosa a sanguine segregatur. Lotium igitur coloratum est primum signum: & interdum summe tinctum apparet, frigido interim existente iecore. Pessimum etiam est signum, dum adest anhelitus difficultas, dum tussis molesta est; tales enim morti sunt proximi. Quoad differentias hydropis: secundum Auicennam, Ascites maxime periculosus: & quidẽ dari potest hyposarca, leuior cæteris speciebus: vt in medio tympanias collocatus videatur. Aetius autem dicit, tympaniam esse peiorem ascite, vt etiam Altimarus. Auicennas fundamentum sumpsit, e comm. aphor. 11. sectione quarta, vbi Galenus inquit, aquositatem, quæ viget in ascite, produci ab intemperie frigidiore, quam sit frigiditas, producens flatus, & tympaniam. Si ergo in ascite iecur redditur frigidius, quam in tympania ascites videtur magis lethalis. Et minime periculosus anasarca videtur; quia materia pituitosa fit ab intemperie minus frigida, quam sit frigiditas producens vel aquam, vel flatum. Auicennas igitur respexit ad causam, quæ producit materiam. At Aetius respexit ad materiam, quę tumorem causatur: facilius enim remouetur aquositas, quam flatus: nimirum per punctionem abdominis, qua flatus vacuari nequit. Quænam hydropis species periculosior.

De Curatione.

IN dyscrasia iecoris, si sanguis redundat, est euacuandus, & quidem valido auxilio, quia vehemens affectus. Vnde potissimum venæ sectio conuenit in calida intemperie, in qua sanguis redundare potest. Et sic tum sanguis vacuatur, tum iecur refrigeratur. Venæ sectio in dyscrasia hepatis.

In iecoris imbecillitate, generatur improbus sanguis, qui euacuandus est: &, si eum natura euacuat, medicus non debet euacuare: si autem natura non euacuat, arte sanguis educendus. Hinc Galen. cap. 6. libro 8. κ. τό π. non proponit venæ sectionem; Num in iecoris imbecillitate venam secare liceat.

ctionem; quia (vt ibidem inquit, & capite secundo, libro quarto de sympt. caus. & capite septimo, libro quinto de loc. aff.) loquitur de iecoris imbecillitate, in qua euacuatur materia similis loturæ carnis recens mactatæ, id est, in qua egreditur sanguis ille crudus, qui gignitur ob imbecillitatem iecoris: cum ergo in hac imbecillitate adsint excrementa cruenta, non egemus euacuatione quæ fit arte. Quod si materia, & sanguis ille in corpore detineatur, ob suppressionem hæmorrhoidum, aut mensium: tum sane, quia sanguis redundat, atque malum fouet, & a natura non vacuatur; artis ope est subtrahendus, & quidem venæ sectione, vtpote valido auxilio, quia iecoris imbecillitas est affectus insignis, & validus: dummodo ætas, & vires permittant. Aetas potest permittere. Sed etiam vires possunt permittere: nam si aliquando in hydrope vis manet ita valida est, vt venæ sectionem permittat; multo magis in hepatis imbecillitate; quia in hydrope, ob intensiorem intemperiem, vires magis sunt prostratæ: præterea comment. 111, lib. 4. de rat. vict. in hyposarca licet venam secare; ergo, multo magis in iecoris imbecillitate. Et hoc est, quod præcepit Auicennas; non enim in qualibet iecoris imbecillitate venam aperit, sed in ea, cuius causa est suppressio hæmorrhoidum, vel mensium; vt periculum sit extinctionis caloris, nisi sanguis euacuetur. Altimarus non meminit venæsectionis: forsan quia Galenus cap. 6. lib. 8. κατὰ τόπους, non proponit venæsectionē in cura imbecillitatis iecoris. Capite enim nono eiusdem libri, proponit quidem venæsectionem, sed ibi non loquitur de imbecillitate iecoris, sed de alio affectu, nimirum, de tumore. Quomodo autem Galenus non admittat venæsectionem, & quomodo Auicennas eandem admittat, etiam dictis patet. Mensibus autem suppressis, potissimum aperiendæ sunt venæ inferiores. Hirudines hæmorrhoidibus affigendæ. Et, si vires non vsque adeo constant, loco sectionis venæ crura scarificanda: cucurbitulæ applicandæ sunt cruribus, poplitis, & supra malleolos. Quod si iecoris imbecillitas contumax sit, vt iecur non exacte possit corroborari; ad præseruandum potius, ne incidant ægri in cachexiam, vel hydropem, probantur fonticuli & cauteria, quæ cruribus, sunt administranda.

Venæsectio in cachexia.

De cachexia idem dicendum, quod de imbecillitate: Auicennas enim venam aperit, dum oritur e retentione sanguinis. Et quia in hydrope aliquando venæsectio conuenit; multo magis in cachexia, in qua vires non sunt ita languidæ. Præsertim autem confugiendum ad emissaria, vt præseruentur homines ab hydrope.

Num in hydrope vena secanda.

Quoad hydropem, Altimarus solum verba Galeni proponit, & nil aliud. Galenus commen. 111, l. 4. vict. ac. ait in hyposarca venam posse aperiri, dummodo oriatur e suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus, vel ex alia causa, quæ plethoricam fecit: ascitem autem vel tympaniten, neminem ausum fuisse per venam sectam curare. Ergo e Galeni sententia venæ sectio competit tantum in hyposarca, & quidem in illo solo, qui oritur a sanguine retento. Auicennas autem venæ sectionem approbare videtur, etiam in ascite & tympanite; nam in cap. de ascite inquit: si hydrops sit ascites, & homo correptus sit pleuritide, quamprimum esse secandam venam; deinde curandum esse hydropem. Et in hyposarca dicit, aperiendam esse venam, & magis in hoc, quam in reliquis. Quare in reliquis etiam admittit venæsectionem. In tympanite ait, venæsectionem locum habere, quamuis raro. Hic ad vera fundamenta confugiendum. Nunquam secanda vena, nisi adsit indicatio euacuandi sanguinis; nisi sit peccatum sanguinis. Peccatum igitur sanguinis hoc in loco duobus modis perpendere oportet: Primo, vt hydropem fouet, vt est origo hydropis. Secundo, vt fouet non hydropem, sed alium morbum, qui cum hydrope coniungitur. Si primo modo consideramus sanguinem; quatenus hydropem fouet; redundat sanguis tantum in hyposarca: dum enim malum diu progreditur, & fit ascites, ac tympanites; magis atque magis refrigeratur iecur, vt non possit esse illa sanguinis copia, quæ tantum redundat in anasarca. Propterea si obruatur calor, sicque iecur refrigeretur ob retentum sanguinem vel mensium, vel hæmorrhoidum, vel alium; tunc sanguis originem, & fomentum præbet hydropi anasarcæ: &, nisi occurramus, vsque adeo suffocabitur calor, vt non modo sit anasarca, sed etiam fiat ascites, ac tympanites. Oritur igitur indicatio euacuandi sanguinem: & quidem valido auxilio, quia validum vitium. Et hoc ipsum Galenus proponit, comment. 111. libro quarto de vict. acut. vbi venam secat in anasarca; respiciens ad sanguinem qui fouet hydropem, qualis redundat tantum in anasarca. Si autem consideremus sanguinem, quatenus fouet morbum cum hydrope coniunctum, siue cum anasarca, siue cum ascite, siue cum tympanite, necesse est sanguinem euacuare. Ponatur enim quis ascite correptus, (est enim hic læuior hydrops) & simul etiam anginam patiatur: si venam aperiamus, iecur magis refrigerabitur, & augebitur hydrops: si non aperiamus venam, illico homo strangulabitur. Quare necessarium est venam aperire; vt imminenti morti occurramus. Et hoc significauit Auicennas: nam cap. de ascite, proponit tales hydropicos, qui conqueruntur de dolore catarrhali ex inflammatione; ideoque ait, propter morbum coniunctum quamprimum venam secandam, postea hydropē curandum esse. Quare Auicennas hoc loco venæ sectionem non dirigit ad hydropem, quam præcipit, vt post venæ sectionem curetur hydrops. Si ergo aperienda est vena, ratione anasarcæ, secentur venæ inferiores, hæmorrhoides aperiantur hirudinibus, & secentur, quæ propositæ sunt in iecoris imbecillitate. Quod si aperiuntur venæ, non ratione hydropis, sed ob vitium coniunctum cum hydrope, si verbi gratia fuerit angina, cephalica tundenda, (nec enim respicimus ad sanguinem fouentem hydropem, sed morbos iunctos hydropi:) vel aliæ secandæ venæ, pro diuersitate morborum, cum hydrope coniunctorum.

Quæ venæ secandæ.

Sed præterea in hydrope aliquando confugiendū est ad cucurbitulas, ad vesicatoria, ad cauteria, ad punctiones, ad setaceum, & perforationem abdominis. Cucurbitulæ non scarificatæ, secundum Rhasim, & magnæ, & cum copiosa flamma, abdomini applicantur in tympania, post totius purgationem: flatus enim discutiunt valentissime.

Cucurbitulæ.

Vesicatorijs potissimum in ascite vtēdū; quamuis & in anasarca non improbentur: possunt enim serositates educere. Possunt autem variis partib⁹, videlicet cruribus, imo etiam abdomini. Vnde non tantum vno licet vti vesicatorio, vt in febribus pestilentibus, sed pluribus, pro rei necessitate: adeoque in vtroque crure duo fieri possunt, in abdomine 4. est enim affectus, rebellis, & omnia tentanda, antequam ad perforationem deueniamus. Vesicatoria fieri possunt [e batrachio, vel flammula Iouis, ex allio, e lepidio, potissimum e cantharidibus.] Nec formidandæ sunt cantharides, quod noxam inferant vesicæ: si enim extrinsecus vsurpentur, leuis est noxa, quæ facile corrigi potest. Cantharides

Vesicatoria

tharides etiam semper præsto sunt. Ita præscribatur: [Recipe pulueris cantharidum præparatarum ℥i. (non ordino pro duobus, vel tribus vesicatorijs, vt in febribus pestilentibus, sed pro viginti & decem) pulueris sinapis ʒ ß. fermenti ʒ vj. (alij solent accipere ℥ j. & ℥ j. ß. at sufficiunt ʒ vj. imo iiij.) aceti scillitici parum, fiat pasta.] Acetum scilliticum non est in causa, vt cantharides non operentur; ego enim sæpius vsus sum: si non imponatur, neque inde erit malum. Aduertendum autem, quia hydrops est morbus diuturnus; & vesicatoria operantur solum per tres, quatuor, aut sex dies; quid postea sit agendum. Nam dum vesicæ dirumpuntur, aqua egreditur: & dum postea imponimus folia hederæ, vel vitis, cum butyro; purgatio plerunque succedit per tres, vel quatuor dies; non vltra: at in hydrope aliquando vacuationem produci oportet per viginti, triginta, aut plures dies. Et hoc etiam obseruandum est in febre pestilenti. Quidam denuo vesicatoria solent applicare. Sed si admoueantur ijsdem partibus, quibus prima vice applicata fuerunt; excitantur dolores acerbissimi, & vires resoluuntur. Quare vel illis partibus non astigenda; vel (quod melius est) illis partibus applicandum [emplastrum sacrum, quod diadictamnum vocatur,] quoniam ingreditur dictamnum creticum: hoc enim medicamentum vim habet euocandi a centro ad circumferentiam. Et (quod obiter dico) si in ascite applicetur toti ventri, optime facit.

Cauteria. Cauteria in hydrope locum non habent, si tumida sunt crura: vlcera enim in hydropicis difficulter curantur. aphorism.8. section:6. quia exsiccationem postulant, cum interim hydropica corpora humidiora sint. Præterea calor in hydropicis languet; vt periculum sit, ne vlcera cancrosa euadant. In vesicatorijs autem aliter actum est, quæ potius excoriationes sunt, & tantum partes superficiarias corrumpunt; cauteria autem altum subeunt. Ego vidi, tumore pedum præsente, & ascendente, supra genu factum esse cauterium, indeque obortam gangrænam, & miserum obijsse. Quod si crura nondum sint tumida, nondum labefactata; possumus cauterijs vti: sic enim homines præseruantur, & minor hydrops tollitur, & forsan etiam senior. Auicennas in capit. de ascite, proponit cauteria, prius tamen abdomen perforat: & sic procul dubio cauterijs vtitur ratione præseruationis, non ratione curationis. Quare in ascite, si tumidi sunt pedes; locum non habent cauteria. Si non sunt tumidi; possumus ijs vti, & ante perforationem, & post eam. Ante perforationem; cum crura non sunt tumefacta: his enim id interdum efficimus, vt perforatione non sit opus. Post perforationem vtimur cauterijs; vt homines præseruemus, ne rursus incidant in hydropem. Quod si enim contingat, vt aliquis hydropicus cum perforationem sanetur: si videatur periculum imminere, ne rursus fiat hydrops, (quod periculum in ætate declinante imminet) vtendum etiam est post remotum hydropem cauterijs vti.

Punctiones. Per punctiones, & scarificationes, quæ talis applicantur, aqua copiosa effluit, per locos decentes capite tertio, libro nono. ... Sed in ascite non tantum expedit perforare partes inferiores; verum etiam secundum Aetium acubus interdum pungere licet scrotum, quia in hydrope aqua in scrotum descendit: & experientia optimum hoc fuisse remedium comprobauit.

Setaceum. Setaceum fit ferro candente, quo perforatur cutis scroti, dum materia descendit in scrotum. Possumus igitur punctionibus, vel setaceo vti prout ægri magis vnum auxilium, quam aliud admittût.

Perforatio abdominis Indicantia. Abdominis perforatio est maximum præsidium: quo vtendum, quando præsentes sunt scopi, & indicantes, & permittentes. Indicantes scopi, sumuntur e rebus præter naturam: quæ sunt hydrops, & materia aquosa. In solo ascite licet perforare: in reliquis speciebus non. Quod si autem hydrops ascites fuerit lethalis; verbi gratia si originem duxerit e scirrho iecoris; si subsecutus fuerit morbos acutos, &c. aut si alia signa lethalia affuerint: non est ad hoc præsidium confugiendum. Quoad materiam aquosam, in abdominis interstitio collectam: aduertendum, num tumor sit amplus, nec ne: si magnus, indicat perforationem: si paruus, nequaquam. Deinde, si non modo sit magnus tumor, sed etiam celerrime ad hanc magnitudinem peruenerit, etiam hoc velox incrementum indicat perforationem. Tertio; si, exhibitis hydragogis, aquositas euacuatur, nec tamen tumor imminuitur, sed vel in eodem consistit, vel etiam augetur: (quia maior est portio materiæ, quæ regeneratur, quam quæ euacuatur) ex hoc etiam indicatur perforatio citis. Ratio autem cur modo dicta indicent perforationem, hæc est: dum enim hæc conspiciuntur; indicant tantam esse hydropis vehementiam, vt non sit cessurus reliquis præsidijs, sed tantum maximo huic præsidio, nimirum perforationi abdominis. Scopi permittentes, & prohibentes,

Permittentia παραχίνοντα. sumuntur e rebus secundum naturam, & non naturalibus. Auicennas non perforat abdomen, nisi corpus fuerit valde forte, id est, quod post perforationem possit mediocre perferre exercitium, & minorationem cibi: tale autem corpus est, quod non est gracile, in quo non est macies, præsertim circa femora, & vmbilicum. Dum ergo acceditis ad patientes, non expectetis donec fiant debiles; quia frustra postmodum hoc auxilio vtemini. Quare corporis macies prohibet. Requiritur etiam ætas florens, media inter puerilem & senilem. Quoad res non naturales: aer debet esse temperatus, non calidior, nec frigidior: tempore igitur hyemis, aer alterandus. [De tempore.] Dicit Auicenna, non audeas perforare

Ratio vtendi. abdomen, quandiu possibilis est alia cura. Hoc Moderni ita explicant; omnia prius esse tentanda, quam ferrum. At maximus hic est error: nam Auicennas etiam post perforationem alijs auxilijs vtitur. Quare id vult docere Auicennas; non esse ascendendum ad perforationem abdominis, nisi præcognoscamus, malum alijs lenioribus præsidijs tolli non posse. Dum ergo videmus tumorem celerrime increscere, & alia proposita: illico est confugiendum ad hoc remedium: Quod si enim omnia prius voluerimus tentare; procul dubio gracilis reddetur patiens, & virtus prohibebit. Si igitur præcognoscamus malum tanti esse vigoris, quod omnibus resistat auxilijs, præterquam perforationi; audacter ad hanc confugiendum est, non tamen citra prædictionem: necessarijs enim indicandum, malum esse periculosum, & vnicam spem salutis restare, quæ in hoc posita sit auxilio. Hora eligenda est, in qua cibus non replet ventriculum. [Quomodo,] vero auxilium hoc administrandum sit Albucasis docet, & chirurgi norunt. [De loco.] Perforatio fieri debet per tres digitos infra vmbilicum, potius versus latera. Ratio est: quoniam ibi non sunt tot partes neruosæ, tot tendines, vt in media parte. Vt autem sciatur, num perforatio fieri debeat in parte sinistra, vel dextra; aduertendum,

num

num hydrops originem duxerit e tumore lienis, vel iecoris; an vero nullus ſit tumor; quia etiam citra tumorem hydrops fieri poteſt. Si tumor ſit lienis, perforanda pars dextra: ſi iecoris, ſiniſtra. Memini perforatum eſſe quendam Hebræum, qui ſpatio 24. horarum obijt: quia nocte ſequenti (in die enim facta eſt perforatio) effluxit copioſiſſima aqua, ita vt pauimentum conclauis aquoſitate illa permadeſceret: quod factum eſt, quia noctu patiens decubuit ſuper latus perforatum; vnde tota nocte egreſſa eſt aqua, & tandem ſequenti die ipſa anima. Quare ſi tumor eſt in liene, perforandum latus dextrum: tunc enim patientes minori moleſtia decumbunt in latus ſiniſtrum, quia non ita ſuſpenſum eſt viſcus eo decubitu: ideoque ſi tum etiam latus ſiniſtrum eſſet perforatum, facile noctu aqua in maxima copia egrederetur: quod non fit, ſi latus dextrum eſt perforatum. Si iecoris ſit tumor, pars ſiniſtra perforanda: ob dictam rationem. Si hydrops ſit citra tumorem iecoris, vel lienis; oportet ægros interrogare, in quo latere melius & frequentius dormire ſoleant: nam eius oppoſitum erit perforandum.

Quantũ extrahẽdum. Extrahenda porro eſt per foramen non vniuerſa aquoſitas, ſed maxima eius portio: quia quod reliquum erit aquæ, cæteris præſidijs poterit eradicari. Id autem non conſertim, ſed ſenſim faciendum. Male igitur quidam ſingulis vicibus ad tres, vel quatuor libras aquæ educunt; dicentes, niſi in magna copia aqua educatur, tunc maiorem eſſe portionem eius quæ regeneratur, quam quæ euacuatur. Maximus hic eſt error: nam ſingulis diebus aqua educi debet, non ad libras, ſed in parua copia: & exhibenda ſunt ea, quæ iecur corroborant, ne gignat adeo copioſam aquoſitatem: tũc enim minor erit portio quæ regeneratur, quam quæ vacuatur. Pauca ergo aqua, & ea ſenſim vacuanda. Quod etiam Hippocrates affirmat, aphoriſ.27.ſect.6. dum ſuppurati, inquit, & hydropici, vruntur vel ſecantur; ſi pus, vel aqua vniuerſim effluxerit, moriuntur: quia (vt Galenus addit) imminuuntur vires, ob ſpirituum exitum: & viſcera etiam ventris inferioris (quæ antea ratione aquoſitatis tumida erant, nec in deorſum tendebant) poſt aquam conſertim euacuatam collabuntur, & ſecum ducunt ſuperna viſcera, quæ laxiora fiunt; vnde vires concidunt. Quare poteritis euacuare ad ℥ v. vj. aut viij. ſingulis vicibus, modo magis, modo minus, pro virium tolerãtia. Quare iuxta Auicennæ tangatis pulſum, & ſemper manum arteriæ admotam teneatis: & dum incipit virtus vel parumper debilitari, deſiſtendum illico; nec exſpectanda euidens imbecillitas.

Medicamẽta. De medicamentis communibus, nimirum de lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus, ſæpe diximus. Auicennas in hydrope vomitorijs vtitur; quia his fit reuulſio ad ſuperiores partes, ne materia decumbat in cauitatem. Priuata medicamenta alia ſunt Euacuantia, alia Alterantia: & per alterantia intelligimus non tantum calfacientia, ſed etiam refrigerantia, humectantia & exſiccantia: quia loquimur de intemperie iecoris qualibet. Euacuantia reſpiciunt potiſſimum hydropem, eiusque materiam, vel Fluxam in cauitatem, vel Fluxuram. Materia fluxura euacuanda eſt interdum per vomitum, interdum per ſeceſſum, interdum (& potiſſimum) per lotium, interdum per ſudorem. De vomitorijs alias diximus: iam tantum particularia præſidia proponemus. Per lotium euacuantia

Diuretica. ſunt diuretica; quæ (quicquid alij dicant) diriguntur tantum ad materiam, quæ poteſt decumbere in cauitatem; non ad materiam quæ iam eſt collecta: hæc enim per lotium euacuari nullo modo poteſt: &, licet hoc fieri poſſet, non tamen deberet fieri: nam materia in cauitate reſidens, ſi per lotium euacuanda eſſet, oporteret vt rurſus ingrederetur iecur; at non eſt committendum, vt materia noxia membrum nobile ingrediatur. Diuretica igitur non vacuant aquam fluxam, ſed eam quæ fluere poteſt; & ſic ne fluat prohibent. Hinc Galenus diuretica in potu addit, libro ſecundo, ad Glaucon. in fine: quæ multa ſunt, & proponuntur a Galeno capite tertio, libro nono. κ.τ.τ. item ab Auicenna, Aetio, & aliis. Præſtantiſſima autem ſunt, quæ conficiuntur [e radice filicis, ex aſparagis, e ſpica nardi, e ſeniculo, petroſelino, dictamno Cretico, calamintha montana, pulegio, cinamomo, maci, caryophyllis, nuce moſchata, e ſpeciebus dialaccæ, e ſpeciebus diacurcumæ, diacymini, diacalaminthæ.] Cum intenſioribus autem mitiora ſunt permiſcenda: nimirum [capillus Veneris, ceterach, liquiritia, ius cicerum, & alia] quæ poſſunt calidiora illa attemperare. Sed non dari debent copioſa diluta: (qualia propinantur ſi non adeſt hydrops:) non igitur excedent liquores ℥ iiij. vel vj. & expedit propoſitis medicamentis vti in puluere. Poterimus ergo exhibere, verbi gratia [ſpecierum diacurcumæ, vel diacalaminthæ ℈ j. & cum ſyrupo de corticibus citri conficere pilulam: poſtquam deuoratam propinabimus iuris cicerum ℥ iiij. vel vj.]

Cantharides, diureticum vehemẽtiſſimũ, in iſchuria hydropicorum. Interdum hydropici patiuntur lotii ſuppreſſionem: vnde non tantum augetur aquoſitas in abdomine, ſed etiam imminet mors repentina. Quare in promptu habere oportet remedium aliquod potens: vt eſt vſus [cantharidum,] quæ maxime in aſcite per os exhibendæ. Sed has Dioſcorides capite primo, libro ſexto, veſicæ ceu venenum aduerſari dicit, eamque exulcerare. Nec eſt, vt quis dicat, Dioſcoridem aliud ſenſiſſe, dum libro ſecundo, cantharidibus ad hydropem vtitur: ibi enim e mente aliorum loquitur. Galenus capite ſexto, lib. ſecundo. de antidot. aliquo modo videtur improbare vſum cantharidum, cum Aſclepiade. Auicennas cap. de hydrope, ſcribit, quoſdam fuiſſe, qui exhibuerint cantharides; ſeque eum putare errorem maximum. Hippocrates contra cantharides in potu probare videtur, commen. t24. libro quarto. vict. acut. & Galenus admittit in commentar. itemque libro vndecimo. ſimplic. Quare ſciendum, exhiberi poſſe cantharides, quibuſdam ſeruatis conditionibus. Primum, ſi in hydrope (& etiam in alijs caſibus) lotium ita ſit ſuppreſſum, vt non cedat alijs auxilijs: quia ergo mors imminet, cogimur ad validiſſima confugere. Et hoc faciendum eſt, quando lotium eſt ſuppreſſum, non vitio veſicæ; (ſic enim poſſemus occurrere ſyringa ipſi anguſtiæ) ſed ob vitium renum, quod in hydrope ſolet contingere. Præterea notandum, vt cantharides propinentur integræ. capite ſexto, libro ſecundo, de antidot. Dum enim extrinſecus cantharides applicamus, ad veſicas excitandum, vtimur ſolo ventre, reiectis alis & pedibus; hæc enim in cauſa ſunt, vt venter non poſſit ita valide operari; nec periculum eſt vt partes extimæ lædantur, ſolo ventre applicato. At ſi intro exhibentur cantharides, ad duo oportet reſpicere: primum, vt operentur, & lotium prouocent, cuius gratia ventrem exhibemus: deinde, ne inferant inſigne detrimẽtum, cuius gratia permiſcemus alas & pedes, quæ partes in cauſa ſunt, ne venter ita noceat veſicæ. Quinetiam ex ſeruandæ ſunt conditiones, quas proponit Galenus capite vigeſimotertio, libro tertio, ſimplicium, vt

exhibeantur in parua copia, & permistæ cum alijs medicamentis, potissimum cum ijs, quæ in causa sunt, ne vesica plurimum patiatur. Quare poterunt exhibere [cantharidem vnam integram, cum ℈ j. vel pulu. rutæ, vel spicæ, vel cum aliquo consimili. Et superbibendum detur aliquid pingue, vt iuris pulli pinguis ℥ iij. vel vj.] vt colligit e com. 4. libro quarto. vict. Hoc modo vtiliter & tuto dantur cantharides, in hydrope, & alijs lotij suppressionibus. Ego ab omnibus desertos, cantharidum vsu restitutos vidi.

Alia diuretica. Auicennas [vrinam] in potu exhibet: vt etiam Galenus capite tertio, libro nono. κατὰ τόπους. attamen libro decimo, simplicium ait, esse auxilium ingratum & abominabile. Conuenit quidem, quia calfacit, detergit, aperit, quæ omnia prosunt hydropi. At si patiens non libenter admittat, non debemus ea vti; quia non desunt alia medicamenta. Quod si sponte quis expetat, dari debet. Præterea Aetius monet, in ascite ferme toto curationis tempore esse bibenda esse diuretica: quia in ascite assiduo generatur aquositas; ideoque ea assiduo est deriuanda ad vias lotij. Fiat ergo ius superius propositum a Galeno: sic enim frequenti diureticorum vsu, & diminuimus materiam, & calefacimus.

Hydrotica. Per sudorem etiam euacuandum, quod faciunt eadem proposita diuretica: in renum autem affectibus declarabimus, quæ magis prouocent lotium, quæ magis sudorem. Quare ijsdem vtendum, quæ fuere proposita, exceptis cantharidibus. Commendatur etiam [guaiaci & sassafrasiæ decoctum.] Præterea excitandus est sudor medicamentis, quæ extrinsecus admouentur, & potissimum [balneis siccis,] quæ conficiuntur ex herbis calfacientibus, & aqua calida: vix enim homines restitui possunt, nisi sudent.

Hydragoga. Est etiam aquositas sensibiliter vacuanda per secessum. Medicamenta quæ hoc præstant, vel respiciunt materiam nondum delapsam in cauitatem abdominis; (de cuius materiæ euacuatione in præsentia loquimur) vel eam, quæ iam decubuit in cauitatem. Vtrobique medicamenta conueniunt quæ sunt hydragoga: at ratione aquæ collectæ, exhibenda sunt robustissima; ratione aquæ nondum delapsæ, mitiora, quia hæc materia est fluxilis, tenuis, ac facile attrahitur, præsertim quia adsunt ductus, per quos facile attrahitur. At materia aquosa, quæ in cauitatem abdominis fluxit, non reperitur in iecore, neque in venis, sed extra eas. Vnde, licet tenuis sit; difficilius tamen elicitur, quam materia crassa, viscida, pituitosa & melancholica, eo quod hæc materia crassa melancholica, quæ euacuatur per secessum, reperitur in venis: at materia aquosa est extra venas, ideoque non sunt ductus commodi, per quos ad intestina deueniat. Quare vtendum est remedijs valentissimis, quæ deleteria sunt, & ad grana tantum exhibentur.

Ad aquam in venis adhuc hærentem. Quoad materiam, quæ nondum defluxit, possumus vti [succo iridis, radice iridis, a ℨ j. vique ad ℨ vj.] & proponuntur a Dioscoride, Auicenna, Aetio, & Galeno capite 3. lib. 9. κ.τόπ. In eadem quantitate prodest [succus qui extrahitur secundo cortice sambuci: item succus qui extrahitur e radice ebuli. Possunt hæc medicamenta exhiberi, cum mulsæ ℥ iij. vel iiij. Potest exhiberi pulmo, cum inulta. Possunt decoqui folia in iure pulli, vel columbi: & exhiberi folia brassicæ marinæ.]

Ad aquas in cauitate delapsas. Materia quæ in cauitatem fluxit, non potest euacuari superioribus medicamentis, nisi exhibeantur in maxima quantitate. Quæ autem vere id præstant, sunt vehementissima: eaque vacuant vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter vacuant, [succus tithymalorum, grana catapuciæ, antimonium præparatum. Ego elaterio vtor: incipio a gr. j. f. quia est validissimum medicamentum, & postea exhibeo gr. ij. iij. ad v. sed sensim: nec augenda dosis, nisi materia euacuanda postulet, & vires tolerent.] Formula: [recip. elaterij gr. ij. pil. alephang. ℈ j. cum succo iridis, fiant pilulæ.] Quidam hydropici non possunt admittere elaterium, sed in syncopen labuntur: ideo his non est dãdum. Quidam facile ferunt. Qui elaterium non possunt admittere, ij neque [antimonium] ferunt, quod vehemens est, & admodum periculosum: idem de succo tithymali statuendum. Ego tunc mitior Aetium: [Sumo radicem cucumeris agrestis, & incisam redigo in puluerem, cuius pulueris ℨ j. immitto in vinum generosum, vt maluaticum, ad ℥ xij. vel xiiij. macero per triduum; & exhibeo vinum hoc cum puluere, tribus vicibus, per tres dies continuos: postea intermitto per 3. vel 4. dies; & rursus exhibeo per triduum; rursus intermitto, & rursus exhibeo.] Sic enim tumor citra ægri molestiam minuitur: radix enim illa vino corrigitur, quod etiam corroborat ventriculum & iecur. Composita medicamenta huius generis, sunt [pilulæ de sagapeno, fœtidæ, de euphorbio, de elaterio: est etiam medicamentum illud, quod alkakengi vocant, & recipit proposita medicamenta.] Ego magis probo elaterium, vel puluerem radicis. Elaterium autem non vna tantum vice exhibendum, sed singulis hebdomadibus semel, per vices v. aut vij. vt pluribus vicibus aqua euacuetur. Prosunt etiam ea quæ extrinsecus applicantur, cap. 3. lib. 9. κ.τόπ. Vnde Mesue laudat [vnguentum factum ex artanita, seu cyclam. vnguentum Agrippæ, & propositum medicamentum, factum ex elaterio.

CAPVT XX.

De obstructione hepatis.

Obstructio Auicennæ dicitur mater ægritudinum iecoris: & est species angustiæ, cap. 8. lib. de diff. morb. Generatur autẽ dum humor iecoris meatus ita replet, vt fiat morbosa obstructio, vt eius necessario ledatur operatio totius hepatis. Quare iecoris obstructio, est angustia morbosa iecoris, producta ab humore, replente meatus iecoris. Forma est angustia, ad differẽtiam amplationis & dilatationis meatuum. Est autem angustia morbosa, ad quam immediate sequitur læsio actionum: non autem illa angustia, quę intra sanitatis latitudinem consistit. Subiectum, est iecur. Licet enim causa obstructionis primo agat in meatus iecoris, non tamen hi tantum afficiuntur morbo, sed totum iecur, cap. 6. lib. 2. meth. Obstructio potest esse morbus vasorum ex accidente; prout accidit, vasa esse particulas iecoris, cen membri instrumentalis. Hic autem morbus per se statuitur tantum totius iecoris, quoniam actio quæ læditur, est actio totius hepatis, quam obit iecur, vt est mẽbrum dissimilare. Quare angustiæ morbosæ subiectum est iecur. — Generatio. Definitio. Forma.

Causa efficiens, est humor. Si enim meatus replentur ab alia materia, vt a calculo, quod intercedum in ictero accidit; tunc illa angustia non est obstructio, sed constipatio. Hic autem humor, modo est sincerus, modo permistus cum flatu. Dicimus, humorem replere meatus, ad differentiam compressionis, quæ fit a materia extrinsecus detenta, quæ comprimendo angustat: & ad diffe- — Causa efficiens.

differentiam subsidentiæ, quæ fit citra humorem replentem: & ad differentiam coalescentiæ, cuius causa est cicatrix. Porro obstructio non est ex vsu, & permanentiam habet momentaneam; nam remota causa, sponte euanescit. capite 1. libro 1. loc. affect. Ideo natura humoris, a qua vtiles indicationes sumuntur, accurate cognoscenda. Hic ergo humor, quatenus est mistum, & substantia interdum Pura est minera, interdum Permistum habet vaporem, seu flatum. Quoad quantitatem, obstructio fit, non tantum a materia quæ toto genere est præter naturam, & putrida, vt est sanguis corruptus, sed etiam a materia, sola copia peccante. Est etiam peccatum aliquando in qualitate secunda: si materia est crassa, vt melancholia, pituitosa, sanguis; aut viscida, vt pituita. Hæ materiæ generantur in iecore, vel Aliunde confluunt. Generantur autem in iecore, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, potissimum ob dyscrasias. Error externus est, dum iecori bene constituto, offertur vitiosus chylus, siue producatur vitio ventriculi, siue ob errorem externum. Interdum materia non generatur in iecore, sed confluit vel a Toto, vel a Parte, a capite, a ventriculo, a liene, ab vtero. Et hic confluxus fit, vel per modum Attractionis, dum iecur est calidius, aut dolore afficitur; vel per modum Transmissionis, dum iecur imbecillum est redditum, & ad fluxiones suscipiendas maxime idoneum.

Differẽtiæ. Ratione formæ differentia tantum est secundum Magis & Minus. Sed notandum cum obstructione aliquando coniungi posse intemperiem, vt duplex sit morbus, & tunc etiam a forma sumi possunt differentiæ. Si ex intemperie ita lædatur actio, vt generetur humor vitiosus, qui est causa obstructionis: tunc intemperies illa non est recensenda inter morbos, sed inter causam efficientem, quatenus generat humorem obstruentem. Quod si intemperies illa talem succum non gignat; non tamen ex hoc propriæ differentiæ sunt hauriendæ: nisi dicamus, obstructionem esse coniunctam cum alio morbo, sicut etiam cum obstructione febris esse potest. Quare veræ differentiæ sumuntur a subiecto, & causa efficiente. Quoad subiectum: obstructio occupat iecur secundum partem Simam, vel Gibbam. Ratione causæ efficientis, sumuntur differentiæ; vel ab humore, de quibus supra dictum: vel a meatibus iecoris, id est, a subiecto; non morbi, sed humoris, id est, causæ efficientis. Hi ergo meatus sunt venæ partis Gibbæ, vel Simæ: Præterea vel pertingunt ad Vesicam felleam, vnde fit icterus citrinus: vel ad Lienem, vnde icterus niger: vel ad Reliquas partes simas iecoris, vnde fit simpliciter obstructio iecoris.

Signa generalia. Vbi obstructio est morbosa (secundum Auicennam cap. proprio, & Galenum capite secundo, lib. de cib. bon. & mal. succ.) ægri grauitatem quandam persentiunt secundum iecoris regionem. Et quia impedita facultas non exacte sanguificat: cognoscitur ex paucis excrementis, potissimum e lotio exiguo, quia obstructio transitum impedit. Sic etiam cognoscitur ex aliqua mutatione coloris corporis totius, faciei, &c. pallor enim quidam notatur, quia nõ generatur sanguis ille floridus, quemadmodum antea.

I Signa differentiarum. Quoad differentias formales, quæ impropriè sunt differentiæ: cognoscitur obstructio maior vel minor, e conditione symptomatum: nam quo

II. sunt vehementiora, eo maior obstructio. Quoad differentias a loco affecto, e capite septimo, libro quinto. loc. affect. cognoscuntur: nam si, verbi gratia, in parte gibba fuerit obstructio, fieri potest, vt, dum tanguntur hypochondria, abdomen secundum illam regionem resistat: atque hinc etiam fit, vt partes ad thoracem spectantes magis lædantur: &, cum septum transuersum comprimatur, aliqua oritur respirandi difficultas: & talis patiens maxime conqueritur, se non posse scalas ascendere, vt antea: & ob leuem etiam motum corporis percipit inanhelando difficultatem, quia iecur secundum partem conuexam est affectum, quæ maiorem habet consensum cum partibus thoracis. Si vero secundum simam iecur affectum fuerit; tactu nihil percipitur, quia illa pars est satis remota: nec ita patientes conqueruntur de impotentia ad motum, nec de difficultate anhelitus. Magis autem in consensum ducitur ventriculus: vnde inappetentiæ oboriuntur. Hinc etiam facile sitis excitatur. Et fieri potest, vt alui excrementa non sint vere sanguinolenta: liquida esse possunt, quia chylus non permeat: sed cum chylus in iecur perduci nequeat, quia obstructum est, alui excrementa apparent, vel non sanguinolenta, vel si sanguinolenta conspiciuntur, sunt sanguinolenta non vere & propriè, sed instar lotiuræ carnis nuper mactatæ; vt nonnihil cruoris in iis conspiciatur, quia chylus, quamuis non potest e toto in sanguinem mutari, tamen eidem aliquam acquirit mutationem. Quoad dif- III. ferentias a causa efficiente. Differentiæ erant duplices: vel ratione materiæ humoris, vel ratione subiecti humoris. Quoad differentias ratione humoris, an id corpus quod obstruit, sit vel sanguis, vel pituita, vel bilis; & qua ratione gignatur; & quomodo continuatur alterius est loci, vbi traduntur signa huius vel illius humoris dominantis, & signa indicantia causas generantes. Quoad diffe- IIII. rentias ratione subiecti, non morbi, sed causæ efficientis: si materia obstruens occupabit meatus, pertinentes ad vesicam felleam; color aderit citrinus; & aderunt reliqua signa citrini icteritiæ. Si vero obstruantur viæ respicientes lienem; cognoscetur e corporis colore nigro, & signis icteritiæ nigræ. Si vero materia occupat reliquas partes; non erunt indicia icteritiæ, sed erunt excrementa mutata sanguinolenta, & non sanguinolenta: vt, si fiat obstructio viæ in gibbo iecoris, erunt sanguinolenta, quia in parte sima non obstructa generatur sanguis, qui tamen non potest distribui, ob vias obstructas, spectantes ad partem gibbam; retrocedit ergo cum excrementis per aluum effluens, & alui excrementa reddit sanguinolenta: quod non apparet, si reliquæ viæ fuerint obstructæ.

Præsidia. Vtiles indicationes sunt Vitales, & Præseruatoriæ. Quoad vitalem; hæc indicat conseruans: Indicatio enim vitalis, tantum sumitur a uirtute, cuius essentia pertinet ad calorem innatum iecoris, qui nihil aliud indicat, quam calidum moderate, & astringens moderate. Medicamentum autem hepaticum, sumitur etiam a uirtute iecoris; sed ab essentia ignota, ideo non indicatur, sed requiritur tantum. Hæc igitur essentia nobis ignota, nihil aliud est, quam sedes & domicilium uirtutis; nimirum, proportio quædam determinata & ignota, peculiaris iecori. Proportio hæc requirit remedium simile: quia inter proportiones datur similitudo & dissimilitudo: ueibi gratia, inter proportionem magnetis & ferri, datur similitudo.

Differentia. Differentia autem est inter proportiones: quia una est maioris actiuitatis, alia minoris: hinc facultas illa, quæ limitatur a proportione magis efficaci, habet rationem patientis: exempli gratia, maxima dissimilitudo est inter proportionem magnetis & adamantis: sed proportio adamantis

est efficacior: & ideo quam primum fricamus magnetem, illico desistit a proprio munere: vnde necesse est reperire medicamenta, quæ viuificant hanc proportionem a proprietate.

Indicationes.

Indicationes præseruatoriæ desumuntur a materia, & a causa generante materiam; verbi gratia, si obstructio fiat a materia copiosa, indicat minuens: si a crassa, attenuans: si a viscida, detergens. Et merito causæ generantis, si materia viscida pituitosa generetur a ventriculo frigido, oritur indicatio calefaciendi.

Prognostica.

Obstructio est vitium magni momenti, quia læditur sanguificatio ad vitã necessaria. com. penult. libro primo. de salub. diæta. Et, vbi adest obstructio, est initium & fundamentum omnium morborum. Variat periculum, pro varietate differentiarum. Quoad formales differentias, quantumuis improprias; prout obstructio maior vel minor est, ita maius vel minus est periculum.

Quoad differentias a subiecto; cæteris paribus, maius est periculum, si iecur afficitur secundum partem gibbam, quam secundum simam: ratio est, nam ea pars magis remota est, & promptius contrahit in consensum.

Quoad differentias a causis efficientibus; deterior est obstructio, si fiat a materia tantum, quam si a materia & vapore simul seu flatu; facilius enim vacuatur flatus. Satis etiam periculosa est illa obstructio, quæ fit a materia non in genere præter naturam, a materia putrida; & tunc cum obstructione plerumque febris iungitur, vnde vires bifariam patiuntur, tum ratione morbi iecoris, tum ratione febris. Minus periculosa est obstructio facta a materia quæ peccat sola quantitate, quam quæ fit a materia crassa & viscida: nam facilius materia copiosa minuitur, quam crassa attenuatur. Intenditur etiam vel minuitur periculum, prout materia fuerit magis vel minus crassa & viscida; vnde, si fiat a materia melancholica, quæ est crassissima, vt sæpe diuturnitate contrahatur; fieri vix potest, vt homo sanitati restituatur. Quod dictum est de materia, idem intelligendum de causa generante, prout magis vel minus efficax fuerit.

Curatio. Phlebotomia.

Venæ sectio locum habet, si adest indicans, nimirum sanguis, & vis eius vehemens. Hinc Auicennas dicit, in iecoris obstructione esse secandam venam, quando sit antiqua. Quod non superficialiter intelligendum; nam si semper expectare vellemus, donec antiqua fieret obstructio, hæc certe ita augeretur, vt valde esset periculosa. Item si fiat obstructio a materia pituitosa, viscida, crassa; si hæc antiquetur, non est vena secanda, quia non peccat sanguis: & secundum Galenum capite decimoquarto, libro vndecimo. method. per venæ sectionem non remouetur obstructio, quæ producitur a crassa & viscida materia; idque eo minus, quo magis est antiqua. Auicennas ergo per obstructionem antiquam insinuat vehemens in sanguine peccatum. Ideoque si obstructio fiat a sanguine, non cedente leuioribus præsidiorum materijs, vena est secanda. Quoad [vbi agendum;] sanguis habet eam subtilitatem, vt commode euacuetur per venam basilicam. Si autem obstructio oriatur a suppressis mensibus; tunc sanguis eam habet subtilitatem, vt prompte euacuetur per saphenam: præsertim quia sanguis peccat secundum motum, dum impetum habet ab vtero in iecur, ab infra ad supra; vt deorsum reuelli expediat, & proinde venæ inferiores secandæ.

Fonticuli.

Probantur etiam fonticuli secundum crura, præsertim in obstructione, quæ non fit a sanguine, sed a crassa viscida materia, quæ aliquando ita est rebellis, potissimum si coniuncta est frigida intemperies iecoris vel ventriculi, vt fonticulis vti cogamur, quo materia noua, quæ regeneratur, non fluat ad venas, sed potius ad crura reuellatur.

φαρμακεία. Vacuantia

Medicamenta alia communia, alia determinata. Communia sunt, quibus etiam in alijs morbis est locus: & sunt quæ determinatos humores possunt euacuare. Vnde, [si pituita peccet, vtendum agarico; si melancholia, epithymo, sena, polypodio: si bilis flaua, rhabarbaro.] Circa hæc medicamenta notandum: a plerisque errores committi, potissimum in vsu [rhabarbari:] opinantur enim nos in qualibet iecoris obstructione tuto vti posse rhabarbaro. Si namque a bile fiat obstructio, probatur rhabarbarum: si a pituita, vel melancholia, nequaquam; præsertim quia pituita est tenuis. Quod si peccet pituita crassa, vel melancholia, nocebit vsus rhabarbari: euacuat enim bilem, quæ sui præsentia habet rationem materiæ lauantis, cum sua caliditate remittat frigus pituitæ, & melancholiæ; attenuet etiam, atque aliquo modo detergeat.

Error quorundam in vsu rhabarbari.

2. Est etiam alius error circa rhabarbari vsum. Cum enim hic morbus diuturnus sit, præcipiunt Medici, vt æger frequenter, id est, singulis vel alternis diebus, masticet rhabarbarum, & deuoret. At hoc pessimum est consilium; vacuatur enim bilis, quæ non peccat, & proinde non est euacuanda: & intenditur quoque obstructio, quia rhabarbarum non administratur in infusione, sed in substantia, quæ ob crassitiem in causa est, vt obstructio augeatur. Errant etiam, qui exhibent rhabarbarum masticandum cum passulis, vt iniucunditas tollatur: sed hac ratione rhabarbari substantia perducitur ad iecur, ad locum obstructum: dulcia enim sunt vehiculum aliorum: vnde vasa illa magis obstruuntur. Quare non indifferenter vtendum rhabarbaro: sed pro materiæ diuersitate, remedijs diuersis vtendum.

Vitalia remedia: respicientia tũ proportionẽ, tum cal. innatũ iecoris.

In obstructione, vt etiam in hydrope, opus est vti vitalibus. vt est [hepar lupi, cyphoeides Galeni capite septimo, libro octauo. κατὰ τόπους. magnæ antidoti, absinthium, menthæ] & hæc sunt calefacientia. Refrigerantia sunt. [rosæ, vel saccharum rosatum, cichoracea, vt endiuia, cichorium, sonchus.] Hæ sunt materiæ medicamenti vitalis: quædam tamen sunt hepatica, quædam non. Vitalia sunt, sed non hepatica, quæ non respiciunt proportionem iecoris, sed manifestis qualitatibus respiciunt calidum eius innatum; quod indicat moderate astringens. Hac de causa Auicennas in obstructione hepatis, vtitur attenuantibus & detergentibus, vt remoueatur peccatum materiæ, vt crassa scilicet attenuetur, & viscida detergatur: quare hæc sunt præseruatoria. His autem permiscet astringentia, vt seruetur iecoris calidum innatum: talia sunt [rosæ, cichoracea, absinthium,] non ratione omnium facultatum, sed ratione facultatis astricturiæ. Quare absinthium, verbi gratia, est materia remedij vitalis, & præseruatorij: vitalis, vt habet vim astringendi & muniendi calorem naturalem; præseruatorij, vt habet vim detergendi. Hæc igitur quæ respiciunt calorem, sunt quidem vitalia, quia conseruant calorem, sed non sunt hepatica, nisi improprie, cuiusmodi est [agrimonia, &c.] Hepaticum ergo est [hepar lupi.]

Obstructio cũ dyscrasia calida.

Si obstructio hepatis coniunctam habeat intemperiem calidam; respiciendo ad materias vitales, sic possumus præscribere: [Recipe trochiscorum cyphoeidis ʒ ij. s. hepatis lupi ℥ s. pulueris agrimoniæ ʒ iij. conseruæ cich. rosatum, ana ℥ j. s. cum syrupo de succo sonchi, fiat electarium. Cuius dosis a ʒ ij. ad ℥ j.] Ratio huius medicamenti.

Insi-

Institutum est conseruare iecoris facultatem, cõseruando scilicet eius calorem innatum, per illud, quod habet similitudinem cum proportione iecoris: propositum etiam est, remouere dyscrasiam calidam iecoris. Trochisci igitur cyphoeidis, respiciunt proportionem iecoris, & parum calefaciunt: cuius gratia adduntur refrigerantia. Iecur lupi est basis, & est materia remedij vitalis; præcipua enim causa est corroborationis hepatis: quẽadmodum propria caro iecoris est præcipua causa sanguificationis: ideo immiscetur hoc medicamentum in magna satis quantitate, ad ℥ ſ. & præsertim quia per primas qualitates non potest nocere. Puluis agrimoniæ miscetur, vt iuuet attenuando, & per moderatam caliditatem hepatis calorem conseruet: non autem obest calore suo, quia non pertransit primum gradum. Miscetur conserua rosarum & cichorij, vt remittatur calida iecoris intemperies: deinde vt ob lenem vim astrictoriam, iecoris calor vniatur: tertio, quia dulcia iecori amica sunt, hæc medicamenta vehiculum sunt reliquorum, & sunt in causa, vt medicamentum citius perducatur ad iecur. Additur syrupus de succo sonchi, vt medicamentum acquirat eam consistentiam, quæ oblectat ægros.

Obstructio cum intemperie frigida. Si iecoris obstructio coniunctam habeat frigiditatem; medicamentum tale erit: [Recipe hepatis lupi ℥ ſ. mitridatij antiqui ʒ ij. pulueris absinthij ʒ ij. conseruæ ex absinthyo, e folijs agrimoniæ viridis ana ℥ j. ſ. cum syrupo de corticibus citri fiat electarium, cuius dosis a ʒ ij. ad ℥ j.] Hepar lupi, in hoc medicamento, tota substantia prodest: & cum in actiuis sit temperatum, nec calore, nec frigore potest obesse. Mithridatium proportionem habet similem proportioni iecoris: & præterea calefacit. Absinthium per leuem astrictionem conseruat hepatis calidum innatum: & ob caliditatem, remittit frigidam intemperiem. Conseruæ remittunt intemperiem. Eo quatenus tum ipsæ conseruæ, tum syrupus de corticibus citri, constant sacchara, faciunt vt medicamentum facile attrahatur a iecore, & retineatur ab eius retentrice, quæ iucunda & suauia retinet. His medicamentis roborandum est hepar, & secundum calidum innatum, & secundum proportionem.

Vtendi rat. Quoad vtendi rationem: circa [quomodo agendum] notetur, vt medicamentum aliqua ex parte sit liquidum; quia ea est passio principaliter indicantis, nimirum caliditatis iecoris, & proportionis requirentis. Si enim iusto liquidius sit medicamentum, præterlabitur, & ita non superatur passio indicantis, sed potius resistit, non cedit. Nec medicamenta actu frigida administrentur: quia calidum innatum, prohibet actu frigidum. Et, si hepar obstructum sit frigidius, medicamentum magis actu calidum propinabitur. [Tempus vtendi] est, quando adest præsentia indicantis; & nihil prohibet. Semper adest præsentia indicantis; quia perpetuo adest calidum hepatis in actu; semper adest proportio. Veruntamen non semper licet vti hoc medicamento, quia potest aliquid adesse, quod sit efficacius ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: id autem est materia replens totum, & potissimum proximos ductus, ventriculum, venas meseraicas. Talis ergo materia habet rationem causæ, sine qua non: si enim præsente hac materia exhibeantur proposita medicamenta, sequitur insigne detrimentum, quia hæc materia vna deducitur in iecur, & obstructio augetur. [Vbi.] Medicamenta intus & extra vsurpari possunt: magis tamen probo vt exhibeantur, præsertim medicamenta quæ tota forma agunt, quæ respiciunt proportionem; ad differentiam illorum, quæ respiciunt calidum innatum, quæ sunt moderate calida & astringentia. Ratio est, quia vbi agendum sumitur a subsistentia principaliter indicantis. Quare, ratione proportionis iecoris, potius exhibenda sunt medicamenta, quam applicanda. Et hinc etiam astringentia, quæ respiciunt calorem innatum, tutius exhibentur, quam applicantur: nam absinthium, verbi gratia, assumptum, roborat aliqua e parte, astringit, euacuat; quod non facit applicitum.

Εκφρακτικά, seu infarctu liberantia. Præseruatoria remedia diriguntur ad materiam, quæ est causa obstructionis. Vnde semper admiscenda sunt attenuantia, detergentia, moderate tamen calida, in omnibus compositionibus. Interdum in receptis permiscenda sunt calefacientia, refrigerantia, aliquando emollientia, semper moderate astringentia. Moderate astringentes materias proposuimus, vbi egimus de materijs vitalibus. Materiæ attenuantes sunt, [securidacæ folia & semen; mirabiliter enim attenuant, & exobstruunt; chelidonium maius, idest, fumaria, non autem herba denticularis, quia non vtendum; pentaphyllum validissime attenuat, citra caliditatem, tormentilla attenuat, & nonnihil astringit: filix mas valde probatur; item betonica, agrimonia, absinthium.]

Altercatio quorũdam. Vulgares practici respicientes ad verba Galeni, non ad sensum, in obstructione hepatis vtuntur [absinthio & eupatorio;] in obstructione lienis. [ceterach & capparibus.] At interdum in hepatis etiam obstructione, potius vtendum est ceterach & capparibus, quam absinthio & eupatorio. Ratio sumitur a recta indicantium cognitione: nam hæc medicamenta sunt materia remedij non vitalis, sed præseruatorij, idest sunt materia remedij non requisiti, sed indicati: igitur ab essentia nota indicantis. Remedium igitur attenuans, indicatur a materia crassa: hæc si vehemens sit, indicat medicamentum vehemens attenuans; si debilis, attenuans debile. Aduertatur autem, dum materia crassa obstruens statuitur vehemens; non statui vehementem ratione actiuitatis, quia actiuitas non dependet a crassitie, sed potius a resistentia. In obstructione igitur, materia crassa, prout uel magis, uel minus est crassa; ita etiam indicat remedium magis vel minus attenuans, magis vel minus vehemens. Et quia cognouit Galenus, cæteris paribus, obstruentem materiam esse crassiorem in liene, quam in iecore: ideo statuit in lienis obstructione opus esse capparibus, aspleno, quæ vehementer attenuant. At si materia iecur obstruens admodum sit crassa; (nam interdum lapidescit:) ob vehementem resistentiam expedit ad vehementissima ascendere, ad ceterach, ad cappares. Si cum obstructione iuncta sit intemperies frigida; possumus addere [hyssopum, fœniculum, prassium, quod aliqui pro secreto habent.] Si iuncta sit caliditas, cum superius propositis miscenda [cicoracea, hepatica, acetosa.] Si materia aliqua e parte duritiem cõtraxerit, permiscẽda sunt, [malua, althea, amygdalæ dulces, liquiritia, passulę dulces, caricę, mel, saccharũ.] Dulcibus tantum ratione ventriculi vti debemus, idest in parua copia: alias vertũtur in bilẽ.

Vtendi rat. Quoad [vsum] propositorum medicamentorum: si iecur obstructum sit a materia satis crassa, quę non e toto indurueri, & sit iuncta frigiditas; vtendum hoc medicamento, quod attenuat, detergit, & remouet obstructionis causam, & frigiditatem coniunctam. [Reci. pulu. securidacę ℥ j. trochisc. de eupatorio ʒ vj. pulu. fumariæ ℥ ſ. mithridatij antiqui ʒ ij. hepatis lupi ʒ ij. ſ. cõseruę e folijs viridib. agri-

moniæ

moniæ ℥ iij. cum syr. de absinthio, fiat electarium, cuius dosis a ʒ ij. ad ℥ j.] Hoc medicamentorum constat non tantum ex attenuantibus & detergentibus, verum etiam e vitalibus, quæ respiciunt calidum innatum iecoris, & eius proportionem: sed in minori quantitate posita sunt vitalia, in maiori præseruatoria: nam imposuimus ℥ j. securidacæ, quia institutum est potissimum oppugnare materiam, obstruentem, non neglecta tamen proportione, & calido innato. Quando [quando:] prohibere potest vsum huius medicamenti, materia replens ventriculum, primas vias, & totum corpus. Prius ergo totum euacuari debet. Sed oportet hoc medicamentum exhibere per plures dies: ideoque in magna quantitate præscripsimus, quæ excedit ℥ vij. vel viij. dum enim perseuerat indicans, materia frigida, longo tempore perseuerandum est in vsu huius medicamenti, & consimilis. Hoc medicamentum per os exhibendum. Possunt etiam extrinsecus applicari medicamenta, quæ ex oleis & similibus medicamentis conficiuntur.

Diæta. Victus respondeat. Si ergo fiat obstructio a materia sola copia peccante; probatur victus tenuis, (non dico attenuans:) vt copiosa materia minuatur. Si fiat obstructio a materia viscida, crassa; obesset victus tenuis: ideo probatur victus medius inter plenum & tenuem. Hic autem victus mediocris debet esse attenuans. Dulcibus vtendum, non vt cibis, sed vt condimentis, idest in parua quantitate. Galenus improbat [vina dulcia.] Exhiberi potest [aqua, cum exiguo vel mellis, vel sacchari.] Vbi vinum concedi potest, dabitur [vinum tenuis substantiæ, & admiscebitur parua portio vini dulcis, ratione condimenti.]

CAPVT XXI.

De ictero, seu Aurigine.

Generatio. PEr icteritiam intelligo flauam & nigram. Generatur, dum bilis excrementitia ita detinetur inter partes corporis cutaneas, vt color a naturali statu mutetur, & euadat præter naturã.

Definitio. Icterus ergo est color præter naturam in cute totius corporis, procedẽs a bile excrementitia. Forma, est color præter naturã, idest, symptoma, nimirum qualitas mutata visibilis: multiplex autem est hic color, prout huius causa est multiplex. Subiectum est cutis tota; ad differentiã cutis secundũ partem aliquã: vnde v. g. in erysipelate mutatur color cutis, sed in illa tantum parte, in qua est erysipelas.

Causa efficiens. Efficiens, est bilis excrementitia; ad differẽtiam alimentalis, & aliorum succorum: nam in anasarca mutatur color totius corporis, vt quandoque color roseus albus euadat, ratione pituitæ. Bilis porro est Flaua, vel Atra; seu melancholica: item, vel est Toto genere præter naturam vel Non: toto genere præter naturam est putrida, qualis in febribus esse solet. (Auicennas negare videtur, icteritiã dari in febribus: sed loquitur de icteritia principali, quæ non fit in febre: at icteritia non principalis fit ratione febris, quia sequitur eam.) Cum igitur loquamur de qualibet icteritia, iure dicimus hanc biliosam materiã posse esse putridã, cuiusmodi redundat in putridis febribus. Cæterum, hæc materia non potest esse causa icteri, nisi cutem occupet, & eius colorẽ mutet. Biliosa materia bifariã in cute reperitur: primo, quia talis in cute Generatur deinde, quia Fluit in cutẽ. Generatur in cute, si sit iusto calidior: tũc enim alimentum etiã probum, in cutem delatum, mutatur in bilem. Fluit autem materia, potius transmissa, quam attracta; quia iecoris partes solent esse calidiores, quam cutis: vt attractio a cute, tanquam minus calido, fieri nequeat. Quod si tamen cutis sit calidior, adiuuatur fluxio. Materia ergo hæc transmittitur ab hepate: quia eius expultrix insurgit ad expellendum vel ratione Copiæ vel Qualitatis. Copiosa est materia duobus modis: vel quia in magna copia Gignitur vel quia tantũ Colligitur, & non euacuatur, sicut opus esset. Si primo modo hoc fiat; id cõtingit, vel Læsa facultate iecoris ob temperiem calidiorem; vel ob Errorem externum, cibos & potus in magna copia assumptos, qui facile in bilem mutantur. Si altero modo bilis sit copiosa; hoc fit vitio Iecoris, vel Aliarum partium, per quas deberet euacuari. Si vitio iecoris; fit ratione obstructionis, vt cuius non potest ita expelli, vt par erat: vnde collecta materia adeo stimulat & grauat, vt ad partes cutaneas expellatur. Vitio aliarũ partium; vt Lienis, & Vesicæ felleæ. Lienis vitio; dum non Attrahit, vel non Suscipit. Non attrahit, ratione frigiditatis. Non suscipit, quoties afficitur vel obstructione, vel tumore. Ratione felleæ vesicæ fit; quia vel non Attrahit, vel nõ Suscipit; vel ratione angustiæ, vel tumoris: & angustia quandoq; in vesica fellea est constipatio, producta a lapidibus: nã vidi aliquot ictericos, quorum cadaueribus apertis, in vesica fellis copiosi lapilli sunt inuenti. Postremo, ratione qualitatis insurgit ad expellẽdum. Et hæc qualitas vel est Venefica, vel non. Non est, sicut fit in febribus putridis, in quibus materia eã acquirit acrimoniam, vt expultrix ad expellendum insurgat. Hæc expulsio potest esse Critica, vel Symptomatica. Qualitas venefica est quando aliquis mordetur a vipera, secundum Auicenn. & Galenum: capite 7. libro 5. loc. affect. viperæ enim morsus ita afficit sanguinem, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficam, vt expultrix iecoris eam expellat ad cutim. Quomodo autem ab vno morsu viperæ sanguis iecoris mutetur in biliosum hoc excrementũ; non ita facile intelligitur. Ego sentio, post morsum materiam veneficam per totum tam vniuersum corpus ingredi; non tamen agere in partes cutaneas: quia non est verisimile, veneficã illam materiam vi sua primum petere omnes partes extrinsecas, sed solum illam quæ mordetur. Non autem vna corporis pars prius, alia posterius colore illo bilis afficitur, sed omnes simul: quia bilis hæc excrementitia procedit a quodã fonte, qui eam per proprios canales trãsmittit ad omnes corporis partes, eodẽ tempore: vnde etiã eodem fere tempore mutatio apparet secundum vniuersam cutim. Hic autẽ fons est iecur: nec enim cor esse potest, alias sæuiora fierent symptomata. In morsu ergo viperæ magis videtur affici corpus secundum partes venosas: & hinc vis venefica primum impetitur iecori & prius quam cordi. Neque hoc aduersatur naturæ veneni, quod est corruptiuũ cordis & consertiui: non est corrumpens, sed corruptiuũ; nisi enim occurramus, habet facultatẽ, qua potest corrumpere cor, & interficere hominem. Non tamen hinc concluditur, venenum ante cor non posse alias partes primum offendere: nam cantharides primum offendunt vesicam, lepus marinus pulmones, & postea cor: sic venenum in morsu viperæ, prius petit hepar, quam cor. Dum autem petit iecur, fit vt sanguis in excrementitiam bilem mutetur, & acquirat prauum colorem, vnde postea mutatur color totius cutis. Hæc autem actio fit a veneno, a proportione maioris inæqualitatis, vt magis possit venenum, quã sanguis, aut iecur in facultate alteratrice. Venenum igitur per

Quomodo e morsu viperæ homo fiat auriginosus.

suam

suam facultatem quæ est maximæ actiuitatis, ope suæ proportionis, quæ est non organum, sed locus conseruans & domicilium facultatis veneficæ, summæ est actiuitatis. Et, cum dissimilitudo sit, inter proportionem veneni & sanguinis, & hepatis; fit vt facultas veneni maioris sit actiuitatis, causa proportionis, facultas hepatis, minoris; sanguinis, adhuc minoris: & cum non possit sanguis resistere saltem secundum aliquam sui partem; ita vincitur a veneno vt corrumpatur, & fiat toto genere præter naturam, & color mutetur. Hepatis autem facultas, cum sit minoris actiuitatis, quam veneni; cedit facultati veneni; sed non ita sicut sanguis, quia magis resistit: (nam minoris actiuitatis est sanguis, quam hepar) vnde hepar non ita corrumpitur a veneno vt sanguis. Hinc fit, vt licet aliqua e parte patiatur iecur, non tamen corrumpatur: ratione passionis fit, vt adimatur actus secundus facultatis alteratricis, vt non possit alterare & vincere, non possit regere sanguinem, sicut opus esset. Hinc igitur sequitur, vt, cum summa sit vis veneni, sanguis per propriam vim non possit resistere, & quodammodo relinquatur a iecore, ac necessario corrumpatur, & ita corruptus ad partes cutaneas transmittatur. Tanta autem est veneni violentia; vt nisi medicus quam celerrime occurrat, venenum, vt est corruptiuum cordis, ita actu etiam corrumpat. Hoc verum esse, ostendit curatio; secundum illud Hippocratis. Auicennas enim respiciens ad vim veneni, dicit adiuuandam naturam bezoartico, quod potest superare venenum. Nam venenum eam habet potentiam, vt superet naturam humanam. cap. 4. lib. 3. de temperam. Et hinc Auerrhoes collect. 3. dicit, venenum per accidens curari a medicamento bezoartico; quia medicamentum non agit in venenum, alias per se fieret curatio, non per accidens, sed agit in corpus humanum, & ita agit, vt, cum natura non possit vincere venenum, acquirat eam virtutem beneficio bezoartici, quæ est supra humanam, ratione cuius, ita roboratur, vt vincat venenum. Quod cognoscens Auicennas dicit, bezoarticum medicamentum esse in causa, vt venenum vincatur, quia conseruat & auget sanitatem & virtutem in spiritu. Sanitas consistit in temperie, compositione, & vnitate. Bezoarticum, nihil præstat ratione horum trium. Sic etiam venenum in ictericia dum agit in hepar, non mutat temperiem: nam si mutaretur temperies, ea non ita cito restitueretur sanitati. Per sanitatem autem Auicennas intelligit bonam affectionem facultatis. Declaro. Corpus sanum donatum est facultate, quæ ita afficitur, vt bonas edat operationes: si, cum fuerit morbus, si lædatur temperies facultatis, affectio non est amplius secundum naturã, sed præter natura, vt merito sequantur actiones læsæ: vt secundũ hanc rationẽ morbus sit læsio, sit affectio præter naturã facultatis sicuti sanitas est affectio secundum naturã facultatis. Nec secundũ hunc modum possumus intelligere sanitatem ab Auicẽna propositam: quia, licet hæc sanitas nõ sit temperies, nõ compositio, non vnitas; tamẽ ab his dependet, vt illa habeant rationem causæ continentis, quia posita intemperie, ponitur mala affectio, & remota, remouetur: similiter, posita temperie, compositione, & vnitate, sequitur sanitas, bona affectio facultatis. Vnde non possumus intelligere secundum hunc modum, quia nec venenum mutat temperiem, nec bezoarticum mutat temperiem. Quod dico de intemperie, idem dicendum de compositione & vnitate. Præter hæc tria igitur necessario requiritur proportio, quæ est domicilium facultatis, vt facultas maioris & minoris actiuitatis reddatur, non modo beneficio constitutionis & spiritus, verum etiam virtute sui domicilij, siue proportionis, in qua est virtus conseruatiua locati. Quare similitudo est inter proportionem bezoartici, & corporis viuentis: & proportio bezoartici est in causa, vt seruetur facultas maioris actiuitatis, beneficio cuius ita roboratur facultas corporis humani, vt acquirat potestatem super humanam, quia secus non possent vinci venena. Acquirit autem superiorem virtutem, & viuificatur atque augetur sanitas; quia facultatis affectio redditur magis robusta ob bezoarticũ, quod habet proportionem similem, cuius beneficio facultas fit robustior. Hinc in ictero venenum non agit in cõstitutionem, sed in proportionem: sicut etiam adamas agit in magnetem, & sui præsentia in causa est, ob proportionis diuersitatem, vt tollatur actus facultatis, vt facultas non possit agere. Hoc igitur modo agit venenum in iecur, vt facultas eius non possit regere sanguinem. De spiritu eadem est ratio. Si bezoarticum auget sanitatem in parte viuẽte, & virtutem in spiritu; necesse est, vt venenum aduersetur spiritui: nam morbum ostendit cura. Et cum bezoarticum sit amicum omnibus corporis partibus, & conseruet virtutem in spiritu innato: necesse est, vt in omnibus partibus reperiatur spiritus. Quare e morsu viperæ venenum petit hepar, & sanguis acquirit colorem præter naturam, & transmittitur ad cutem, vnde huius color mutatur.

Quoad differentias a forma. ictericia est Nigra, vel Citrina. Quoad efficientem: icterus produ a bile Flaua, vel Atra, quæ perpetuo toto genere est præter naturam. Sciendum autem materiam præter naturam bifariam accipi posse. Primo modo, vt prorsus, & secundum propriam essentiã transgreditur limites naturę; sicut est materia putrida. Deinde ratione loci, in quo reperitur: quando scilicet ille locus non est destinatus huic materię a natura; sicut contingit materiæ, a qua causatur icterus. Præterea ab efficiente sumuntur differentię, prout hæc materia Generatur in cute, vel aliunde Confluit. Et, si aliunde; bifariam fit, quia transmittitur vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Si ratione copiæ; vel quia Generatur, vel Coaceruatur. Qualitas, tandem est Euidens, aut Recondita. Differentiæ.

Icterus in genere facile patet: præsertim si aspiciatur album oculi, quod facile inficitur. Mira naturæ est prouidentia, quod in ictero aliquãdo cornea tota afficitur colore citrino, præterquam secundum regionem quæ ante crystallinum locatur. Hinc sæpe icterici inspicientes parietem album, album iudicant: interdum quodlibet obiectum citrinum esse putant. Quoad differentias formales, facile conspicitur, an color sit citrinus, an niger, vel tẽdens ad nigrum, qualis est viridis. Quoad differentias ab efficiente, facile cognoscitur e colore, num sit flaua, vel atra bilis. Num autem hæc materia sit putrida, vel non: cognoscitur e febre putrida adiuncta. Præterea cognoscendum an fluat, nec ne: nam si non fluat materia a iecore ad cutem: paulatim fit hic morbus, totum corpus tactui se offert calidum, pulsant vehementer arterię ob caliditatem, & non mutantur excrementa. Si autem fluat: malum breui tempore ortum est. Sed notandum, tametsi transmittatur materia a centro ad superficiem, non tamen fieri rigorem, vt in febribus: quia in febribus materia transmittitur summo cum impetu, in ictero sensim. Porro materia transmittitur, quia peccatum est vel in copia, vel qualitate. Copia duobus modis potest contingere: & quia generatur, & quia colligitur. Generatur ob vitium calidius hepatis: seu, ob vitium in cibo. Si e cibo, cognoscitur ex ægro. Si ob vitium Signa.

iecoris

iecoris calidioris, tum lotium maxime erit coloratum: &, si immittatur pannus lineus, tingetur colore citrino, vel nigro: alui autem deiectio non erit albicans, sed colorata, quia non adest angustia aliqua, vi cuius colligatur excrementum, & impediatur transitus bilis ad intestina. Vtrum autem vitium hepatis calidum, sit intemperies, vel inflammatio, vel erysipelas: cognoscitur e proprijs capitibus. Si altero modo producatur icterus a bile, non vt copia peccat, sed quia colligitur; hoc fit, quãdo bilis in decenti copia generatur, & non euacuatur, sed ob cumulationem ita fit copiosa. Si fiat vitio lienis, vel iecoris, vel vesicæ felleæ; sic distinguendum. Nam si vitio hepatis; erunt signa obstructionis. Si vitio lienis; præter id quod nigra erit icteritia, aderunt signa indicantia vitia lienis: vt, si colligatur excrementum melancholicum, quia non attrahitor a liene, ob eius frigiditatem; cognoscetur e signis proprijs frigidi lienis; & tactu nullus percipietur in liene tumor. Si colligatur excrementum melancholicum, quia lien non suscipit: percipietur tensio, & quandoque tumor, ac durities in liene, pro diuersa mala dispositione lienis. Si colligatur vitio vesicæ fellis; cognoscetur e colore citrino; deinde quia feces non sunt citrinæ, sed albicantes. Si vero fiat ratione qualitatis; præter id quod ægri acrimoniam persentient, aderit etiam febris. Sed aduertendum in febribus hunc materiæ fluxum aliquando criticum, aliquando symptomaticum esse. Criticus est; quando prægressa sunt coctionis signa, æger facile perfert, febris minuitur. Si symptomaticus; opposita fiunt. Si denique materia fuerit venefica; cognoscitur e signis veneni, sed potissimum color ad viridem vergit, mutatur pulsus; nam licet venenum non statim petat cor, breui tamen tempore fertur in cor.

Indicationes. Præsidia tantum sumuntur ab efficiente: a colore enim non sumitur indicatio: neque icterus niger albo remedio, tanquam contrario curari potest. Bilis ergo excrementitia, vt toto genere præter naturam est, indicat eradicans: verum vt hæc materia eradicetur, ratione cutis indicatur laxans, rarefaciens. Indicationes in hoc malo non sumuntur a subiecto: ideo, dum rarefaciens medicamentum indicatur a densitate cutis, cutis nõ est subiectum icteri, sed habet rationem efficiẽtis, sine qua non. Non potest euacuari bilis, quia cutis sua densitate prohibet. Præterea, cum hæc materia generetur in cute, vel aliunde confluat: vt generatur in cute, & producitur a cute calidiori; cutis indicat refrigerans. Si autem fluit; si perpendamus motum, si est criticus, est adiouandus: si autem symptomaticus, quia est ad locos decentes, nimirum ad partes cutaneas & ignobiles, neque tum est inhibendus. Quare indicatio sumitur a materia, prout vel grauat, vel irritat facultatem, id est prout peccat vel copia, vel qualitate. Si copia; respiciendum ad causam, ratione cuius adest bilis copiosa. Duplex est causa, alia generans, alia colligens. Generans, cum sit vitium calidum hepatis; indicat remedium refrigerans. Si colligens sit causa; colligitur vitio obstructionis iecoris, vel lienis, vel vesicæ felleæ: vnde pro discrimine vitiorum variæ sumi debent indicationes: verbi gratia, si colligatur ob frigiditatem lienis, oritur indicatio calefaciendi: si ob tumorem scirrhosum, refrigerandum, attenuandum, emolliendum. Si vero vitium sit in qualitate; si qualitas est euidens, indicatur attemperans: si venefica, recondita; non indicat, quia non est nota eius essentia in veneno, sed potius requirit bezuarticum.

Prognostica. Vitium hoc non est contemnendum: nam quãuis prima facie ad decorationem pertinere videatur, nihilominus dum protrahitur, pertinet ad artem curandi, quia egreditur latitudinem sanitatis. Distinguitur ergo curatio ratione differentiarum. Quoad formales; cæteris paribus, ægrius remouetur icterus niger, quam citrinus. Quoad efficientem; si ab atra bile procedit, difficilius curatur, quam si a flaua. Præterea periculosior erit, si a materia putrida, si a venefica; & præsertim nisi ilico occurramus. Quoad materiam; hæc sumitur vt fluit, vel non fluit. Si accipiatur vt fluit; possumus salutem polliceri, quia tutum calidius redditum, potest refrigerari. Si vero alia e parte icterus fiat, vt materia quæ fluit, fluat transmissa vel ob copiam, vel malam qualitatem: si ob copiam, vel quia generatur, vel quia colligitur: si generatur copiosa bilis ob errorem externum; possumus audacter salutem polliceri, vt cito etiam remoueatur. Si autem gignatur læsa facultate iecoris; varium erit prognosticum: vt quandoque etiam impossibile sit icterum remouere: verbi gratia si generetur copiosa bilis ob inflammationem, vel erysipelas, potissimum hepatis, vix fieri potest, vt homo restituatur. Si autem ob simplicem intemperiem calidiorem; non erit curatio difficilis. Sin autem copiosa sit materia, quia colligitur propter obstructionem vel lienis, vel hepatis, vel vesicæ felleæ: prout mala erit dispositio huius vel illius partis, ita prognosticandum: verbi gratia, si fiat ob scirrhum lienis, nemo salutem promittet: si contingat ob constipationem vesicæ felleæ, quæ producatur a calculis generatis in vesica fellis; quis salutem polliceretur? Quoad malam qualitatem; hæc est putrida, vel venefica: si putrida, vt in febribus, sitque hic motus criticus; optime sperandum; contra, si symptomaticus: vt colligitur com. aphor. 64. sect. 4. Si materia fuerit venefica; cito euanescit, si celerrime occurramus. cap. 7. lib. 5. loc. aff.

Vena, secundum Græcos, secanda est, si multitudo sit sanguinis, si dolor in iecore vel liene. Arabes probant venæ sectionem, vbi venæ sunt repletæ. Non igitur in omni ictero vena secanda, dum sanguis redundat, sed vbi peccatum sanguinis est vehemens. Licet autem icterus fiat a bile excrementitia; sanguis tamen in eo duobus modis peccare potest: vel vt habet rationem causæ sine qua non; quia in ictero non possumus occurrere materiæ fluxæ, neque fluxuræ, neque etiam generantis, nisi prius euacuetur sanguis: vel, vt habet rationem causæ principalis; quoties imminet, vt ob hepatis caliditatem sanguis conuertatur in bilem excrementitiam. Sanguis autem est vacuandus non confertim, sed paulatim, & per vices: nam ob bilem redundantem; & quæ miscetur cum sanguine, fit, vt partes non bene alantur, sed vires euadant debiliores. Ilico autem vena secanda, quia initio adest indicans, nec adest prohibens. Locus varius eligendus, pro varia sanguinis subsistentia. Galenus capite primo, libro nono. κ. τό. π. secabat venam sub lingua, respiciẽs ad sanguinem subsistentem in capite. Auicennas cucurbitulam scarificatam applicabat lieni; vt huius beneficio attraheretur excrementum melancholicum a liene: & propter frigiditatem lienis, applicari potest cum magna flamma, vt fiat valida attractio. Curatio Phlebotomia.

Vomitorijs vtendum, quia & euacuatur corpus a materia, & fit reuulsio. Pro vomitorio licet vti [decocto maluæ, cum succo raphani, cum agarico etiam non præparato, cum oxymelite.] Licet etiã vti soluentibus aluum: & licet ascendere ad vehementiora, capite vltimo, libro quinto loc. aff. verbi gratia, [dacrydium, helleborum nigrum, item ad colocynthidem,] ratione pituitæ; quia in ictero quandoque fiunt obstructiones e copiosa, & con- Vacuantia.

tumaci

tumaci pituita, vt necessarium sit ad valentiora cõfugere, vt ad [troch. alhandal.] sed virium habeatur ratio.

Ad materiam fluxuram. Quoad peculiaria medicamenta, alia diriguntur ad materiam fluxam, alia ad fluxuram. Quoad fluxuram: respiciunt causam vel generãtem, vel colligentem. Quoad generantem; esse potest immodica iecoris caliditas: vnde Rhasis probat [succum endiuiæ, solatri, cum aqua hordei] (aduertẽdum, non semper opus esse calidis attenuantibus) [vtebatur etiam trochiscis de caphura, cum succo granatorum:] item frigidis astringentibus, quia iecur ob caliditatem generat bilem. Vtebatur succo granatorum, vt materia remedij vitalis, vt imminueretur caliditas hepatis. Quod de frigidis dictum, de alijs etiam intelligendum. Si materia colligatur; confugiendum ad ea, quæ remouẽt causas, ob quas materia colligitur. Causæ sunt innumeræ; de quibus proprijs capitibus. Sed quia obstructio solet esse frequens causa, & secundum vesicam felleam, & secundum iecur atque lienem: exempli gratia vnum medicamentum proponemus, cui in obstructione contumaci locus est: [recipe limaturæ chalybis (in diebus canicularibus optime præparatæ ex aceto acerrimo, in quo sint decoctæ rad. althææ.) lib. j. pul. anchusæ, corno cerui, agrimon. ceterach. fumar. parietar. ana ℥ j. cinamomi ℥ j. vini lib. xij. Vinum autem sit modo magis, modo minus generosum, pro dispositione corporis: fiat infusio, & detineatur sub radijs solaribus 8. dies. Dosis sit ab ℥ j. ad lib. ß.]

Infusio limaturæ chalib.

Euacuãtia materiam e cute. Ratione materiæ fluxæ oportet vti [balneo aquæ dulcis, alteratio cum maluis, maiorana, anetho, &c.] quorum beneficio cutis laxetur, aperiãtur pori, attenuetur materia, atque ita in cute existens euacuetur: ad quod apprime conducit sudatorium, quod hoc tempore in vsu est, pro faciliori sudore eorum, qui morbo Gallico laborant.

CAPVT XXII.

De Scirrho Iecoris.

Nomen. Definitio. SCirrhus iecoris, est morbus compositus: & interdum succedit inflammationi. Intelligimus autem hic per scirrhum, tum exquisitum, tum non exquisitum, id est, & sensus experẽtẽ, & participem. capit. 16. l. 14. method. Iecoris ergo scirrhus est tumor præter naturam, frigidus, durus, & corpulentus. Dicitur tumor præter naturã, & proinde morbus in magnitudine. Hic autem tumor est frigidus, com. 21 lib. 4. de rat. vict. capit. 4. lib. 2. ad Glauc. cap 6. lib. 14. method. cap. 8. lib. 8. κατὰ τόπ. Nam cum hic tumor fiat a frigida materia, tumor etiam, seu effectus erit frigidus. Hinc colligitur, quod sit morbus, non tantum in aucta magnitudine, sed etiam in intemperie frigida. Et sic scirrhus distinguitur ab omni tumore præter naturam calido, nimirum ab inflammatione, erysipelate, cancro. Dicitur etiam tumor durus, com. men. 21. lib. 4. vict. ac. capit. 8. libr. 8. κατὰ τόπ. capit. 4. lib. 2. ad Glauc. vbi ad curandum scirrhũ probantur emollientia. Et sic distinguitur a tumore œdematoso. Postremo dicitur tumor corpulentus, apud Galenũ locis citatis, vbi vult, scirrhũ causari a materia viscida, crassa, corpulenta: ad differẽtiã tumoris flatulenti, seu vaporosi.

Causa effic. Quoad causas scirrhi internas: fit e materia vel glutinosa, vel crassa, vel simul, & glutinosa, & crassa: nã materia scirrhi peccat vel ratione crassitiei, vel visciditatis, vel ratione vtriusque. Quare scirrhus fieri potest, non tantum e materia melancholia, sed etiam e materia pituitosa: nam melancholia crassa est, non viscida: pituita autem viscida est, & interdum crassa. Nam Galenus capi 4. lib. 2. de differen. febr. loquẽs de febre putrida, pituitosa vult non totam materiam pituitosam exuri, sed ratione viscidиtatis nõ nihil relinqui: at materia melancholica in febre quartana instar ollis comburitur, quia sicca est, non viscida. Quare cum fiat scirrhus e viscida materia; dicendum, non tantum fieri e melancholia, sed etiam e pituita. Sed dubitatur: nam Galenus capit. 4. libr. 2. ad Glauc. & capite 4. lib. 14. method. ait, scirrhum succedere inflammationi, & comitari erysipelas: Quomodo igitur fit e melancholia, e pituita? Responsio. Inflammatio degenerat in scirrhum, quando sanguis crassescit, & acquirit naturam melancholiæ. Succedit etiam scirrhus erysipelati, non omni, sed quando Medici præter modum & importune refrigerantibus vtuntur: nam pars adeo redditur debilis, vt non tantum humores collecti crassescant, verum etiam proprium alimentum non possit regi, sed euadat viscidum & crassum; vnde scirrhus. Præterea sunt causæ externæ; quæ proponuntur capite vltimo, lib. de cib. bon. & mal. suc. & capite quarto, libro secundo ad Glauc. vt sunt cibi crassi & viscidi, victus crassefaciens, vinum crassum. Præterea fieri potest e causis non necessario occurrentibus, hoc est, ex errore medicorum, dum nesciunt recte tractare vel inflammationem, vel erysipelas.

Differẽtiæ. Quoad differentias a loco affecto: iecur scirrho afficitur secundum partem Simam, vel Gibbã cap. 7. lib. 5. loc. aff. A materia, hęc est viscida, vel crassa, id est, Pituitosa, vel Melancholica.

Signa. Scirrhus iecoris in genere, cognoscitur e sensu grauitatis, etiam si scirrhus exquisitus sit: pressu enim dolor sentitur, quia vicinæ partes sensitiuæ ob tumorem iecoris comprimuntur, & earum vnitas soluitur. Aegri melius decumbunt in latere dextro, quam sinistro: nã si in sinistro decumbant, tunc latus scirrho detentum comprimit ventriculum, vnde fit dolor velut contusiuus, ratione ponderis. Sensus grauitatis ob membranam inuestientem maxime adest, si scirrhus non est exquisitus: si exquisitus, non item, licet ob compressionem partes vicinæ doleant. Sed non tantum respiciendum ad dolorem, num adsit, nec ne: verum ad diuturnitatem, & contumaciam affectus. Si enim non cedit remedijs, iudicandum, esse exquisitum scirrhum; & hic non est suscipiendus, quia non potest curari: at non exquisitus cedit remedijs. Adest autem sensus grauitatis sine febre, ad differentiam inflammationis: nam scirrhus est tumor frigidus: inflammationem iecoris necessario comitatur febris; scirrhum non necessario, sed contingenter. Insuper scirrhus hepatis cognoscitur e pulsu euidenter duriore, quia tumor hic multo durior est, quam tumor inflammationis. capite quarto, libro primo, de præsag. puls. capite nono, libro quarto, de præsag. puls. Secundum Auicennam quoque cognoscitur e lotio diminuto. E qualitate etiam mutata, visibili, & tangibili e visibili: corpora emaciata conspiciuntur, quia non recte fit sanguificatio, neque etiam distributio: præterea color corporis mutatur, quod peculiare est, in affectibus iecoris, & lienis. E tangibili, quia in regione iecoris tumor durus percipitur, præsertim si inflammatio fuerit in parte gibba, cap. 7. lib. 5. loc. aff. Aduertendum autem hunc tumorem durum euidẽtius percipi, quando patiens vel rectus manet, vel etiam decumbit in parte sinistra, quia magis descendit tumor ille infra costas, vnde magis cõspicuus apparet.

parer. Notat Galenus hoc esse verū, nisi succedat hydrops, tunc enim venter aqua repletur, quæ impedimento est, quo minus tactu durum tumorem persentire queamus. Quoad differentias: num sit in parte gibba, vel sima; cognoscitur e ca. de inflā. iecoris. De signis etiam materiæ pituitosæ, & melancholicæ, suo loco.

Indicationes. Cum scirrhus sit tumor frigidus præter naturā, vt necessario iecur afficiatur imbecillitate, & morbo in magnitudine aucta: quoad imbecillitatem oritur indicatio corroborandi. Cum vero hæc imbecillitas prodeat e frigida intēperie; corroboratio erit calefactio iecoris. Ratione magnitudinis; ratione materiæ, oritur indicatio remouendi materiam; quæ tamen indicatio non est vtilis, cum non præscribat remedium. Cum vero hæc materia interdum sit viscida, interdum crassa, interdū viscida, & crassa, semper autem dura; propterea oritur indicatio interdum abstergendi; aliquando attenuandi; interdum simul abstergendi, & attenuandi, semper autem emolliendi; totius habita ratione cap. 8. lib. 8. κ.τόπ. cap. 4. libr. 2. ad Glauc. capite 4. lib. 14. meth. cap. 6. lib. 5. de simp. med.

Prognostica. Hos scopos interdum absoluere possumus, interdum nequaquam. Scirrhus enim inter initia nō exquisitus sanari potest; exquisitus nunquam capi. 4. libr. 2. ad Glauc. adest enim frigida illa intemperies, & adest durities, quæ nullis mollientibus cedit. In scirrho ergo exquisito, si concursat fluxus ventris, celeriter moriuntur, si non iungatur ille fluxus, aliquandiu perdurant: Quare scirrhus iecoris ab initio est periculosus, & difficulter curatur; antiquus autem curari nullo modo potest.

Curatio. Materiæ chirurgicę. Vena secanda non est, quia imminet hydrops: materia enim nō est sanguinea, sed pituitosa, melancholica, crassa, viscida: venæsectio refrigeraret iecur, antea frigidum. Secundum Auicennam, & Aetium vti possumus cucurbitulis scarificatis, quæ iecoris regioni applicentur. Licet etiam illis partibus applicare vesicatoria, caustica medicamenta, cū Aetio, de quibus alias: & vlcera diutius sunt aperta detinenda. Prius autem totum expurgandum: Expedit etiam gratia reuulsionis cauteria affigere cruribus, dum crura non sunt tumida.

Vacuantia totum corpus. Sequuntur medicamenta. Suppositis præparantibus, & lenientibus; abstinendum a soluentibus valentissimis, propter iecoris infirmitatem. Debilioribus ergo secundum Auicennam vtēdum, quæ euacuant pituitam, melancholiam. Si malum non cedit leuioribus, cogimur ad fortiora ascendere. Quare Galenus cap. 15. lib. 13. meth. vtitur [clysteri acerrimo, e centaurio min. & colocynthide. Auicennas ad helleb. album ascendit, qui valentissime per vomitum vacuat.] Extremis morbis, extrema opponenda remedia.

Localia. Topica sunt emollientia, digerentia, attenuantia, corroborantia: cap. 4. lib. 2. ad Glauc. cap. 8. li. 8. κ.τόπ. Vti ergo possum⁹ [medulla ceruina, medulla vituli, adipe galline, vituli, anseris, bdellio, ammoniaco, thymiamate; item rad. althææ, maluarū cucumeris agrestis.] hæc digerunt, & emolliunt. Oportet etiam addere attenuantia: vt sunt [myrrha, calamintha, origanum, serpillum, aromata.] Corroborantia sunt [absinthium, myrobalani, mastiche.] Quādo ergo vti volumus [emplastro, vel melle, iniiciatur oleum masticinum; oleum de absinthio,] vt non tantum emolliamus, & digeramus, sed etiam corroboremus. Optimū est, si pars affecta oblinatur [luto D. Bartholomæi,] quia in eo est maxima vis emolliendi. Prætetea perungatur [lutū D. Bartholomæi, cum limo D. Helenæ, vel D. Petri, quæ in collibus Euganeis extāt, prope Patauium.] Sequēs remedium, corpore expurgato, mirabiliter emollit digerit, roborat, quod expertum est sæpe. [recip. pulpæ colocynth. partes iiij. radicis cucum. agrestis partem j. & modicum absinthij. includantur sacculo, qui assiduo detineatur in loco læso.

Interna resoluētia, & attenuētia. Quoad interna: Aetius pro dissoluendo tumore scirrhoso iecoris, maxime probat [anagallidis succum ad ℥ j. vel ʒ iiij. possumus etiam puluerem anagallidis exhibere. Dat eum multa: & si febres non erant vehementes, dabat eum oxymelite. Probat etiam, tanquam efficacissimum medicamentum, quod componitur e sabinæ puluere, & e fęce arida vini, id est e fęce quæ reperitur in fundo dolij, præsertim in quo detentum fuit vinum dulce: datque ad quantitatem cochlearis, ad quantitatem drachmæ.] Hoc se restituisse dicit, scirrhum, vbi hydrops imminuit. Probat etiam medicamentum, quod parari potest [ex æquali portione fœnugræci, costi, petroselini, eupatorij s dat ℥ j.] Vehementissimum pharmacum, secundum Aetium, est [ammoniacum, cuius ℥ j. cum masticheς granis viij. exhiberi intro poterit.] Sed duo sunt medicamenta, quibus felicissime vti possumus: nimirum, [decoctum salsæ pariglię, quod parabitur cum medicamentis iecur respicientibus verbi gratia, cum agrimon. petrosel. rad. althææ, ratione emollitionis.] Alterum auxilium est [vius chalybis, cuius limatura in substantia exhibetur:] modum autem præparandi & vtendi, paullo post, ca. 25. & 26. de lienis scirrho agentes docebimus.

Aetius c. xi. l. 10. L. Mercat ca. 6. & 18. l. 2. de aff. mul.

Victus mediocris erit, & attenuans: vt dicit Galenus ab initio lib. de atten. vict. eo enim vitia diuturna eradicantur. Hunc etiam probat Aetius. Potus erit similis. Interdum in cibis possumus concedere [amigdalas, pistacia, secundum Aetium. Æger in latere dextro decumbat; secundum Auicennam, nam hic decubitus conducit ad dissoluendum tumorem scirrhosum iecoris.

CAPVT XXIII.

De vlcere Iecoris.

Definitio. HOc vitium Aetius nuncupat colliquamentum: quia emaciatus &, veluti liquatur totum corpus. Est autem vlcus iecoris, nil aliud, quam soluta vnitas iecoris, ex erosione producta, Potissimum succedit inflammationi, quæ ad suppurationem producitur. Potest etiam fieri citra inflammationem prægressam, ex acribus succis. Interdum vidi iecur vlceratum, ratione affectus gallici morbi, ratione mordacitatis materiæ.

Differētiæ. Quoad differentias: affici potest iecur secūdum partem Simam, vel Gibbam. Ab efficitrice causa: succedit Inflammationi, vel Non.

Signa. Cognoscitur vitium hoc ex exeunte materia, dū est purulentum: & interdum adest aliquid sanguinis, aliquid materiæ cruentæ. Hinc medici interdum decipiuntur, arbitrantes esse dysenteriā; quādo materia saniosa, & sanguinea egreditur, ob cuius acredinem aliquis in intestinis persentitur dolor. Sed inde discernitur; quia sentitus quidam grauitatis, & punctionis etiam persentitur in regione iecoris, ob consensum membranæ. Et præterea hæ deiectiones apparent, dum vlcus est in parte sima: nam si gibba pars fuerit exulcerata, indicia vlceris potius petenda sunt e lotio, quod erit purulentum, nec tamen aderunt signa vlceris vesicæ, neque vlceris renum. Quoad differentias ab

efficiente;

efficiente: si præcessit inflammatio, quæ suppurata fuit; euidens est, hoc vlcus succedere inflammationi, & fieri ratione materiæ purulentæ. Si non præcessit inflammatio; originem duxit e faecis acribus, vt dictum fuit in sermone de vlcere ventriculi. Indicationes petendæ ex eodem loco.

Præsagia. Vitium, secundum Aetium, est periculosissimum: ægri eo in emaciantur. Est vitium incurabile; salutem polliceri non possumus: nam est visceratæ pars præcipua, quæ deperdita non potest regenerari, enim qua consentiunt partes principales; vnde fere omnes moriuntur.

Curatio. Vena secanda non est, quia vires non possunt perferre, etiamsi sanguis redundauerit: Si enim vlcus succedat inflammationi, vires iam per præcedentem inflammationem sunt languidæ. Si autem vlcus non producatur ex inflammatione, sed ortum ducat ex acri materia; hæc peccat in qualitate: vnde a natura sanguinis recedit, vt potius purgandum sit, quam vena secanda. Medicamenta & Diæta, petenda e cap. de vlcere ventriculi. Aetius recurrit ad præsidia, quibus vtimur in vlcere pulmonis, renum, vesicæ. Vnde pro mundificatione vlceris, licet vti [sero lactis caprini, cum mulsa, vel cum saccharo, &c.] [Actuarium autem hoc est obseruandum, vt hepatica medicamenta permisceantur. Propterea Aetius permiscet [Cypheos medicamentum:] de quibus supra, cap. 17 & 20.

Historia curati vlceris iecoris. [(Paulum quidam deplorato iecoris vlcere laborauit, homo robustus alias, & nauticis laboribus addictus. Huic Med custum temporis Venetiis clarissimus, H S. præter reliquorum Medicorum consilia, curauit abdominis partem in regione iecoris nouacula aperiri, vt plurimum puris per vulnus effluxeret. Vnde postmodum bene curato vulnere homo superstes mansit: & triennio post, saltauit, ac laborauit, nihil sentiens incommodi.)]

CAPVT XXIIII.

De inflammatione Iecoris.

Definitio. Vitium hoc est tumor præter naturam sanguineus iecoris. Occupat autem iecur, & quatenus similare, & quatenus dissimilare. Vt similare; quia necessario adest intemperies calida. Vt dissimilare; quia adest tumor, morbus in magnitudine. Subiectum. Subiectum est iecur. cap. 7. lib. 5. de loc. aff. vbi per iecur intelligimus carnem iecoris: nam materia sanguinea ingreditur porositates iecoris; & ita iecoris substantia tumida euadit. Et quamuis in hoc morbo iecur interdum magis affligatur, secundum partem simam, interdum vero magis secundum partem gibbam: attamen iecur secundum partem vtramque afficitur: dum enim pars sima inflammatur, etiam gibba fit particeps inflammationis, & contra; ob partium connexum. Causa efficiens. Materia non tantum est sincerus sanguis, sed etiam pituitosus, & melancholicus. Quæ materia sanguinea confluit in porositates iecoris, vel per modum Attractionis, ob dolorem, aut calorem; vel per modum Transmissionis, dum materia ad iecur transmittitur a Toto vel a parte. Iecur autem suscipit ob imbecillitatem adscititiam: (natura enim iecur, vt partem principem, robustam condidit:) ob otiam ob noxas, quas iecur perpessum est.

Differentiæ peduntur sumi e loco affecto, & materia. Iecur enim afficitur magis, vel secundum partem Simam, vel Gibbam. Materia est Sanguis, vel Pituita, vel humor Biliosus, vel Malancholicus.

Signa triplicia proponemus: Primum indicantia inflammationem iecoris: Deinde, discernentia inflammationem iecoris, ab inflammationibus partium vicinarum, idest, membranæ succingentis iecur, mesenterij, musculorum abdominis, qui in parte dextra resident, & nothorum costarum partis dextræ: vnde multi fuere decepti, credentes esse pleuritidem, cum tamen esset iecoris inflammatio. Tertio afferemus signa differentiarum. [De signis primis generis:] Inflammatio iecoris cognoscitur secundum Galenum capite septimo, libro quinto, loco aff. capite quarto, octauo, & nono, libro secundo, loco aff. capi. septimo, libro quarto, caus. puls. primum e sensu grauitatis in regione iecoris, & dextri hypochondrij: & interdum accidere ait Galenus, vt costæ in consensum ducantur: nam in quibusdam iecur annectitur costis per membranas aliquas, in quibus necessarium est, vt grauitatis sensus etiã costis communicetur; non autem in illis, in quibus membranæ hæ desiderãtur: in plerisque tamen reperiuntur illi nerui. Quare Galenus ait, id [interdũ] accidere. Sed quia etiam in obstructione, & scirrho iecoris est sensus grauitatis, sciendum, in inflammatione, cum sensu grauitatis coniunctam esse febrem, quæ ilico cum sensu grauitatis oboritur: in obstructione autem, & scirrho, licet aliquando accidat febrem coniungi; præcessit tamen febrem sensus grauitatis. Et, si accidat: (quod non est impossibile:) vt eodem tempore in obstructione appareat grauitatis sensus, & febris oriatur; cognoscetis per alia signa. Notandũ dum Alexander dicit, febrem consequi, tantum magnam in flammationem; cum non de omni febre loqui, sed de ardenti: alias in omni inflammatione, etiam exigua, necessario est febris. Præterea cognoscitur hoc vitium, quoniam grauitatis sensus affligit patientem, siue decubat in latere dextro, siue sinistro minus autem affligitur, dũ supinus decumbit: ratio est, dum enim æger in dextro latere decumbit, opprimitur iecur a pondere ventriculi, & intestinorum: dum decumbit in latere sinistro, tenditur iecur inflammatum, vnde consentit membrana, atque ileo, & grauitatis sensus magis augetur. Hæc nõ fiunt, dum homo supinus iacet. Cognoscitur etiam e pulsu, capite 7. libro 4. caus. puls. Pulsus enim fit celerior, frequentior, inæqualis; item, durus, serratus, & vibrans. Ratio. Cum enim inflammationis ratione, quatenus est affectus calidus, augeatur necessitas euentandi calorem cordis; hinc fit celerior, & frequentior pulsus: cui frequentiæ inæqualitas succedit. Deinde quia non modo est affectus calidus; sed etiam est morbus in magnitudine: (tumor enim est.) hinc fit durities in pulsu, ratione arteriarum quæ tenduntur. Et, cum non æqualis fiat tensio; hinc arteriæ corpus inæqualiter dilatatur, & pulsus non tãtum est durus, sed etiam serratus. Et enim tendãtur arteriæ ratione tumoris; id etiam accidit, vt vis pulsifica agens in arteriam, arteriæ corpus habeat non ita cedens, sed resistens: vnde fit pulsus vibrãs. Sed dubitatur, si pulsus serratus indicat inflammationem iecoris; quomodo alias Galenus dixerit, eum esse perpetuum indicium pleuritidis; Respõsio. Pulsus inflammationum duobus modis perpendi potest: vel ratione inflammationis, vel ratione loci inflammati. Si consideretur pulsus ratione inflammationis; quatenus inflammatio est tumor, cum tendantur arteriæ, est pulsus durus, serratus. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, vbi voluit, pulsum esse durum, & serratum in inflammatione iecoris. Si consideretur pulsus ratione partis inflammatæ: si pars fuerit humida, laxa; si conferamus pulsum membri laxi, quando

Signa.

I Signa inflammationis iecoris, in genere. 1. Sẽsus grauitatis.

2. Febris.

3. Molestia decubitus in latera.

4. Pulsus.

Galeni loca conciliãtur.

hoc membrum non est inflammatum, ad seipsum quando est inflammatum; pulsus membri laxi nō inflammati erit mollis; pulsus autem membri laxi inflammati, erit durus, ratione inflāmationis. Sed si conferamus pulsum membri laxi inflamma ti, cū pulsu membri duri inflammati: pulsus mēbri laxi inflammati, in relatione ad pulsum membri duri inflammati, erit mollis. Propterea Galenus, loquens de inflammatione pulmonis, inquit, esse pulsum mollem, non quod in inflammatione sit pulsus mollis, sed in relatione ad pulsum, qui reperitur in inflammatione membri duri. Quare dum inflammatur membrana succingens costas, cum sit corpus multum membranosum, quod maxime redditur ratione inflammationis: hac de causa Galenus dixit, pulsum ferrinum esse proprium pleuritidis; quia est maxime euidens, ratione loci affecti inflammati: Quare Galenus sibi non contradicit: ideoque cū Galenus ca. 8. lib. 8. κατὰ τόπ. dicat, iecur esse membrum compagis humidioris; propterea in inflammatione iecoris nō potest esse pulsus ferrinus, si conferatur iecur ad membrum; durum: potest autem esse, si conferatur iecur ad se

5. Anorexia. ipsum non inflammatum. Ex tali igitur pulsu cognoscitur iecoris inflammatio, & præsertim, e

6. Sitis. pulsu febrili, & duriori. Præterea secundum Ga-

7. Aluus dura. lenum cap. 7. lib. 5. loc. aff. cognoscitur, ex inappetentia, e cibi fastidio. E siti, quæ admodum molesta est. Indicatur etiam ex alui excrementis cohibitis, nisi cum iecoris inflammatione sit coniuncta hepatica affectio, quæ debilitas iecoris nuncupatur, in qua deiectiones similes sunt loturæ carnis. Dubitatur autem quomodo cum inflammatione iecoris possit coniungi hepatica affectio; quę prodit ex intemperie frigida iecoris. Responsio. Nō est impossibile, vt hepatica affectio prodeat ex intemperie calida: sicut enim sit ratione frigiditatis, quando iecur non potest alimentum exacte separare; ita etiam fieri potest ratione intemperiei calidæ, cuius ratione alimentum iusto citius attrahitur a ventriculo ad iecur, & cum chylus crudus attrahatur, non potest e toto vinci: vnde possunt fieri deiectiones illę. Aluus igitur stiptica est,

8. Lotium. nisi sit coniuncta hepatica affectio. Indicatur etiam e lotio non copioso, secundum Auicennam quoniam, aquositates absumuntur: Et est lotium co-

9. Vomitus. loratum, ratione feruoris sanguinis, vel bilis. Pręterea indicari potest, e vomitu bilis flauæ vitelli-

10. Calor totius. næ, & interdum æruginosæ, nam non est impossibile, vt in iecoris inflammatione huiusmodi ma-

11. Color totius. teriæ generentur. Insuper significatur e mordaci calore totius corporis, ratione febris quæ adest:

12. Linguę color. quamuis interdū, dum inflammatio est maligna, extrema refrigerentur. Mutatur etiam color totius. Et lingua apparet rubicunda, deinde nigra.

II. Signa diagnostica. Sequuntur signa, distinguentia iecoris inflammationem, ab inflammationibus partium proximarum: nimirum membranæ iecoris, mesenterij, musculorum abdominis, & pleuræ,

Inflammatio tunicæ iecoris. prout adhæret nothis costis dextræ partis. Inflammatio membranæ hepar inuestientis, secundum Auicennam, & Aetium, non difficulter distinguetur, ob dolorem insignem, qui non est in iecoris inflammatione; cum membrana iecur circundans sit sensitiua, ad differentiam substantiæ iecoris. Præterea pulsus erunt duriores: & febris erit admodum intensa: præsertim quia inflammatio occupans membranam potius producitur a sanguine tenui, bilioso, feruido, quam

Mesenterij inflammatio. a sanguine melancholico, & crasso. Quod si inflammatio occuparit mesenterium, e capite septimo, libro 5. loc. affect. cognoscetur; quia præter id quod non erit facta mutatio in colore totius corporis, (non enim mutatur color ob inflammationem mesenterij, vt inflammatio iecore) symptomata erunt remissiora; quia non inflammatur pars principalis. Præterea in excrementis alui primum apparebit quædam tenuis sanies; dein procedente inflammatione, cum magis materia concoquetur, cum excrementis exhibit materia quædam ad similitudinem puris, magis concocta: rationem reddit Galenus loco citat. nam dum inflā mata est pars, quæ habet tegumentum a substantia aliqua tenui, etiam in initio inflammationis aliquid resudat; vt in ophthalmia obseruatur; quod tamen crudum est, quia inter initia morbi: at vero quod postea egreditur est magis concoctum. Si in- Musculorū abdominis inflammatio.

flammati sint musculi abdominis partis dextræ; ita distinguetur: non enim erit color totius mutatus. Præterea si inflammatio occupauerit partem gibbam iecoris, tactu obseruabitur tumor rotundus, instar figuræ iecoris: contra sensim delitescet, si in musculis fuerit inflammatio. Insuper iecore inflammato, facile distinguetis, pertractantes cutim abdominis, non enim consentit cutis: contra; si inflammentur musculi, præcipue externi: imo, interdum apparebit cutis rubicunda, dum externi musculi sunt inflammati. Si pleuram teneat in- Pleuritis dextra ad costas spurias.

flammatio, prout spectat ad nothas costas dextræ lateris; distinguetur e dolore, tussi, pulsu, colore corporis. capite nono, libro secundo, loc. affect. E dolore; quia grauiter ægri læduntur, siue in latere dextro, siue in sinistro decumbant: faciliusque decumbunt supinis inflammato iecore: non ita cruciantur symptomatis, vt grauitate, difficultate anhelitus, &c. Hoc non apparet, dum inflammatio est in pleura: nam prout inflammatio detinet, vel internam, vel externam partem, ita etiam exacerbatur dolor, dum decumbit, vel in parte dextera, vel in parte sinistra, vt cap. de pleuritide diximus: præterea potius est dolor pungitiuus, quam sensus grauitatis. E tussi etiam distinguuntur. In iecoris enim inflammatione tussis semper acida est, sine sputo, quia nulla materia corpulenta defluit ad pulmones: fit tamen tussis, non quod comprimantur pulmones, sed quia caliditas ignis impertitur pulmoni, vnde excitatur tussis, quę tamen acida est: In pleuritide est cum sputo; si non intercesserit, saltem procedente malo. Item, in pleuritide pulsus est durus, ferrinus; in iecoris inflammatione mollis, si conferatur eum pulsu inflammationis pleuræ, vt supra diximus. Præterea distinguuntur ratione coloris in toto corpore; qui mutatur in intemperie iecoris; non mutatur in pleura inflammata.

Quoad signa differentiarum: differentiæ sumuntur a loco affecto, & materia inflammationis. III. Differētiarū signa.

Quoad locum affectum; e capite septimo, libro tertio, loc. affect. si fuerit inflammatio in parte gibba, tumor tactu apparebit, dummodo magna sit inflāmatio, & nisi incumbentes musculi sint impedimento; impediunt autem quando corpus non est gracile, sed carnosum & pingue: & propterea tunc necessarium est ad alia signa confugere. Possumus ergo distinguere e symptomatis; si enim symptomata, pertinentia ad partes thoracis, fuerint grauiora, quam symptomata quæ spectant ad intestina, ad ventriculum; dicendum, inflammationem occupare partem gibbam. Si opposito modo se habeant symptomata, vt grauiora sint, quæ spectant ad ventriculum; statuendum iecur esse inflammatum magis secundum partem simam.

Differentiæ desumptę a materia, an sit sanguis, an pituita, an bilis, an succus melancholicus; cognoscentur ex alibi propositis. In præsentia hoc admonere liceat; e capite septimo, lib. 5. loc. affect.

Si verbi gratia inflāmmatio oriatur e sanguine bilioso, vt sit erysipelas, vel particeps erysipelatis; sæuissima erunt symptomata, febris ardens: remissior autem erit febris, si fuerit succus pituitosus, & melancholicus. Ex accessionibus etiam materia inflammationis deprehendi potest, si diligētia adhibeatur. Licet enim febris sit continua: ac tamen ægri interdum alternis diebus affliguntur interdum singulis, interdum de quarto in quartū.

Indicationes. Præsidia petantur e cap. de inflammatione ventriculi. Breuiter tamen sciendum, e capite 8. libr. 13. meth. indicationes ratione inflammationis vel esse Curatrices, vel præseruatrices. Curatrices sunt refrigeratio, & euacuatio: quia in inflammatione est morbus in intemperie calida, vnde refrigerandum est; in materia, & magnitudine; vnde euacuandum. Dyscrasia calida, & magnitudo aucta sunt duo morbi; quia offendunt actiones similarem, & dissimilarem. Intentiones autem præseruatrices, virtute quarum prohibere oportet, ne augeatur phlegmone; hæ diriguntur in materiam vel Fluentem, vel Fluxuram. Ratione fluentis, oritur indicatio reprimendi: ratione fluxuræ in genere oritur indicatio reuellendi; in specie autem, si fluxura sit materia per modum attractionis, oritur indicatio mitigandi dolorem, si id fiat ratione doloris, oritur indicatio refrigerandi si attractio fiat ratione caloris. Si fluxio fiat per modum transmissionis; roborandum est iecur, ne suscipiat; & mandanti etiam parti occurrēdum, ne generet; prius tamen totius habenda ratio.

Prognostica. Periculosus, & lethalis est hic affectus: est enim intemperies, magnitudo aucta, detinetur pars præcipua, imminet hydrops, secundum Auicennam, & atrophia, e lib. de puls. ad tyrones: nam in hepatis phlegmone, iecur læditur, & ratione generationis sanguinis, & ratione distributionis. Verum vt periculi diuersitas deprehendatur, oportet considerare differentias, & ea quæ consequuntur inflammationem iecoris. Si consideremus differentias, & primum desumpias a loco affecto; dicit Auicennas deteriorem esse inflammationem, dum occupat partem gibbā, quā quando detinet partem simam; ratio est, quia partes thoracis, & proinde nobiliores magis patiuntur dum inflammatur iecur secundum partem gibbam, ad differentiam inflammationis detinentis partem simam. Galenus cap. 7. lib. 5. loc. affect. testatur, grauiora esse symptomata, dum iecur secū dum partem simam inflammatur: vbi non aduersatur Auicennæ: non enim loquitur de omnibus symptomatis, sed spectantibus ad ventriculum, vt sunt sitis, inappetentia, nausea, & reliqua ventriculi symptomata, quæ magis molesta sunt. Sed nō propterea illa inflammatio magis est periculosa: vnde etiam subdit Galenus, inflammata parte conuexa, tusses magis molestare. Constitutum igitur sit, deteriorem esse inflammationem partis gibbæ. Quoad differentias a materia: non est ita periculosa inflammatio, quæ fit e sanguine: periculosior est, quæ fit e succo bilioso; quia erysipelas adest, & febris ardens, minaturque tabem, in libro aduersus Iulian. in aphorismos Nec periculo vacāt illæ inflammationes, quæ fiunt e succo melancholico; facile enim degenerant in scirrhū, vbi res desperata. Si consideremus ea quæ consequuntur: Singultus in iecoris inflammatione, malum: aphor. 17. sect. 7. rationem reddit Galenus tum alibi, tum in comm. nisi enim vehemens sit inflammatio, non ita afficitur ventriculus, vt fiat singultus: quare si adest singultus, praua est inflāmatio. Similiter dum annectitur febris ardens, minatur tabem. Et, secundum Auicennam, dum coniunguntur alui fluxus, homines moriuntur: & per alui fluxum, intelligimus fluxum symptomaticum, qui non fit cum tolerantia virium, vnde cum vires languidæ sint, necessario moriuntur ægri. Galenus enim cap. 5. lib. 10. meth. ait in inflāmatione iecoris vnicam esse spem salutis, nempe virium robur: vnde viribus languentibus ægri succumbunt.

Curatio. Chirurgia. Vena secanda est; quia affectus sanguineus. Quā primum autem vena tundenda, secundum Auicennam; & quidem ante reprimentia: nam secus facile fiet scirrhus, & maxime intendetur inflammatio, si discutientia adhibeantur. Aetius ait, secandam esse venam primo die, itemq́ue secundo, & septimo, dum dolor molestat: innuens, primo die venam aperiendum: &, si augeatur inflammatio, si intendatur grauitatis sensus, dummodo sint permittentia, etiam septimo venam secari posse. Vacuandus autem est sanguis non iteratis vicibus, sed confertim: nam in maximis inflammationibus nullum maius est præsidium, quam euacuare vsq; ad animi defectum, aphorism. 23. sectio. prima. Secanda autem basilica dextri lateris: capite 11. libro 13. method. quod etiam voluit Aristoteles capit. 4. lib. 7. de Hist. animal. Si hæc vena lateat, aliæ venæ brachij tundantur. Quod si suppressi sint menses; aperiantur venas infernas. Si virtus non esset ita valida vt ferat venæ sectionem; applicabuntur cucurbitulæ scarificatæ cruribus: reuellunt enim a capite (libro de Hirudine) multo magis a iecore, & præsertim intermissia. Secus autem dicendum de cucurbitulis, quæ applicantur parti affectæ, ratione euacuationis materię fluxę & impactę: suntque præsidium topicum.

Pharmacia. Cōmunia medicamēta. Medicamenta alia Communia, alia Propria: Communia sunt lenientia, præparantia, purgantia. Circa Lenientia notandum, interdum his vtendum per superius, interdum tantum clysmis vtendum. Si enim inflammatio partem gibbam occupat; licet vti lenientibus per superius: nam quamuis horum vis & potestas producatur non tantum ad tenuia intestina, verum etiam ad mesaraicas, & ad portas iecoris; tamen locus inflammationis non irritatur, quia est in parte superiori gibba. Quare poterimus exhibere [mel rosatum solutiuum, mannam; nec spernendi tamarindi,] vt simul educantur superfluitates, & mitigetur feruor inflammationis. At si inflammatio fuerit in parte sima; non debent exhiberi lenientia per superius, quia afficiuntur venæ mesaraicæ, maxime afficitur ventriculus, vitium est in parte proxima, in parte sima, quæ agitatur a lenientibus: propterea clysmi sufficiunt, qui mediocres esse debent; in inflammatione pituitosa, [e maluis & furfuribus, vel alio simili:] si inflammatio fuerit feruidior, fit [ptisana hordeacea colata, decoctum hordei, sini refrigerantia, item oleum violaceum, cui addetur aliquid olei rosati completi,] ad corroborandas partes vicinas, partes iecoris.

1. Lenientia.

2. Præparātia. In Præparantibus notandum; si inflammatio feruidior; vtendum refrigerantibus, [cichoraceis, hepatica, &c.] si non est ita feruens; vtendum [agrimonia, betonica, &cęt.] Potius autem conueniunt decocta, quam syrupi: &, si syrupi exhibeantur, ita temperabuntur, vt mistum non sit dulce: Alexander enim suadet, vt in iecoris inflammatione maxime vitemus dulcia. Aut ergo non exhibeantur syrupi, aut exhibeantur sine dulcibus.

3. Purgantia. In Purgantibus animaduertendum, quæ nam

iecoris pars sit inflammata. Si enim pars gibba inflammatur; non sunt exhibenda soluentia, secundum Auicennam, sed euacuantia per lotium. At, si pars sima est inflammata; vtendum euacuantibus per aluum. Si enim secus fecerimus, reddetur natura imbecillis, irritabitur præter rationem inflammatio. Et hoc sumpsisse potuit Auicennas a Galeno capite decimoquinto, libro decimotertio, method. vbi vult, partem simam esse purgandam per aluum, gibbam per lotium. Quare, si pars gibba est inflammata; debemus exhibere lenientia, de quibus superius locuti sumus; non autem soluentia, quia materia illa euacuanda est per lotium: nisi fortasse natura tentaret euacuationem per aluum; & diminuere: vnde, apparentibus signis concoctionis, poterius naturam adiuuare. Si inflammata fuerit pars sima; probat Galenus capite decimoquarto, decimoquinto, & decimosexto, libro decimotertio, method. [carthamum seu cnicum, vrticam, radicem polypodij, possum* miscere aliquid epithymi, & vrgente necessitate inquit Galenus se exhibuisse veratrum nigrum, cum ptisana hordeacea cutata. Nos exhibere possumus rhabarbarum, si redundarit bilis; agaricum, si inflammatio sit pituitosa; si melancholica, senam, epithymum, polypodium, nigrum veratrum.] Vnde in praxi notandum, ad violentiora ascendendum esse, non in inflammatione biliosa, sed præsertim in melancholica, quia hęc potest degenerare ĩ morbum incurabilem, nimirum in scirrhum. Quod si materia causans inflammationem sedeat in parte gibba: occurrendum, secundum Galenum, [diureticis, apio, petroselino, betonica, dauco, asaro, asparagis, &c. de quibus in renum affectibus.] Exhibenda autem sunt hæc medicamenta, quando concocta est materia, non antea: nam (libro decimotertio, method) qui inter initia purgare volunt, inflammationes reddunt pertinacissimas. Quare soluentia exhibeantur concocta materia; siue per superius exhibeantur, siue per inferius infundantur.

Topica, ad inflammationem cõcauæ iecoris partis. Reprimentia.

Priuata medicamenta sequuntur, dum inflammatio occupat partem simam. Hæc referuntur ad Materiam, & ad Iecur. Et sunt Reprimentia, ac Resoluentia. Reprimentia conueniunt, & ratione materiæ, & ratione loci affecti: capite decimoquinto, & decimosexto, libro decimotertio, method. Materia enim feruens refrigeratur ope reprimentium: fluxa autem, sed nondum impacta, retrocedit, vnde non augetur inflammatio. Conducunt etiam ratione loci affecti: iecur etenim inflammatum, & calefactum exigit refrigerantia, qualia sunt reprimentia. Præterea iecur postulat roborantia, quibus tonus ipsius seruet, qualia sunt astringentia, & reprimentia. Reprimentia autem, vel vere talia sunt, id est, frigida, vel calida. Frigida sunt, [oleum rosatum omphacinum, oleum cydon. myrtinum, succus cydon. succus vitis, omphacium, sumach, acetum, santali, diatrionsantal. vnguentum santalinum, vnguentum Mes.] Et quæ reprimũt citra refrigerationem, vt [nuces cupressi, nuces quercus, mastiche, oleum mastichinum, & oleum absinthij acerbum maxime confert in affectibus hepatis.] Hæc ergo reprimunt, tum refrigerando, tum citra refrigerationem: illis vtendum in phlegmone feruente, & biliosa; his, in pituitosa, & melancholica, ne fiat scirrhus. Quoad [modum:] non debent actu frigida applicari iecori, cap. 12. lib. 13. meth. nisi esset erysipelas, & insignis feruor, vt monet Auicennas: tunc enim inter initia id fieri posset. Quoties tamen non est feruor summus, oportet moderate calida applicare. Neq; sinceris vtendum reprimentibus, nisi fuerit erysipelas, quia non est periculum, vt fiat scirrhus. Secus autem dum inflammatio est pituitosa, vel melancholica. Quare cum reprimentibus miscenda etiã sunt aperientia, & propterea tutius est, vti reprimentibus calidis, quam frigidis. Ratio autem quare attenuantia sint miscenda; sumi potest e cap. 15. lib. 13. meth. primum ratione materiæ, quæ non tantum fluxa est, sed etiam fluxa, vnde & sensus grauitatis adest: egemus ergo nõ tantũ reprimentibus, sed etiam attenuantibus, seu laxãtibus. Deinde ratione loci affecti, nimirum iecoris; in quo tum substantia perpẽdi debet, tũ situs. Quoad substantiam; iecur non est donatum substantia laxa, & molli, vt cerebrum, & pulmo: quare sincera reprimentia non ita possunt penetrare per crassam iecoris substãtiam. Quoad situm iecoris, hoc viscus potius interna sede, quam externa est collocatum: ideo medicamenta non ita facile possunt perduci in locum profundiorem, & propterea egemus aperientibus; vnde [absinthium] est optimum præsidium; nam ratione partis amaræ est tenuis substãtiæ, estque vehiculum partis crassæ, parus astringentis, ac reprimentis. Hinc Galenus [absinthium in oleo decoquit vase duplici; & carnem cydon. decoquit in aqua, possumus etiam in vino decoquere: facta decoctione absinthij, & cydon. accipit oleum, quod iam susceperat vim absinthij, & vinum quod susceperat cydonij facultatem, quandoque etiam addit carnem cydon. omniaque simul mista decoquit postea accipit puluer. myrobalan. verbi gratia in inflammatione pituitosa puluer. myroba. chebul. & puluer. rad. ireos, vt non tantum reprimat, sed et attenuet, pro singulis vncijs olei, & aquę, sumatur vtriusque pulueris ʒ ſ. Tãdem miscet Galenus aliqd ceræ, verbi gratia ʒ ij.] Quoad [quãdo,] vtẽdum reprimentibus, non modo in primo, sed omni tempore, non quia assiduo materia fluat, sed ratione loci affecti iecoris. Quoad [locum:] medicamenta hæc applicanda regioni iecoris: non autem intro danda, quia habẽt vim astringendi. [Forma] potest esse vnctionis, linimenti, emplastri cerati.

Digestia.

Resoluentia quoque non erunt sincera, sed permista cum reprimentibus: vnde vti possumus calefacientibus, & siccantibus, quæ proposuimus in ca. de intemper. ventriculi: vt sunt, [oleũ vetus, oleũ irin. decoctum calaminthę, hyssopi, pulegij, &c.] Notandum autem, & præsertim in inflammatione melancholica, vt permisceantur emollientia, ne fiat scirrhus, vt sunt [adipes, medullæ,] de quibus cap. de scirrho.

Suppuratio phlegmonæ.

Licet vero summo sit studio cauendũ, ne phlegmone iecoris in suppurationem terminetur; cum inde vlcus relinquatur, fere immedicabile: attamẽ si e febris, & doloris intensione, suppuratam materiã cognoscimus; hac quoque in parte natura deserenda non est, sed emollientibus, & maturantibus iuuanda: [verbi gratia, recip. rad. alth. fol. maluæ, fl. chamæmeli, an. M. j. farinæ hordei tantundem, sem. lini ℥ j. bulliant: dein pistentur, & add. pingued. gallinæ, quantum sufficit pro cataplasmate.] Addi etiam possunt caricæ, fœnumgræcum, oleum amygdal. vitelli ouorum, crocus, &c. itemque ad visceris tonum coma absinthij. [Hinc abscessus rumpendus est, vlcusque tergendum ac glutinandum: quemadmodum cap. 4. & cap. 23. huius libri docuimus.

Diæta.

Victus quo tenuior, eo citius remouet in phlegmone: vitium tamen habenda ratio. Improbantur [allium, malum punicum;] nam abstinendum est a cibo viscido, astringente, crasso, ne superfluitates in iecore detineantur, dum meatus angustantur a viscidis, vt ab allio, & ab astringentibus, vt

est

est malum punicum. Abstinendum etiam ab aperientibus, quæ acria sunt, quia irritant partem inflãmatam. Vitanda etiam aperientia dulcia, vt [manna, syrupi,] quia iecur intumescit, nisi permisceantur amara, vel acida. Quare cauendum ab vsu aromatum, & acrium. Oportet autem vti detergentibus & aperientibus citra acrimoniam, citra dulcedinem: vnde Galenus probat [ptisanam colatam.] Sed quia non omnes possunt perferre ptisanam, præcipit Alexander, vt exhibeamus [panem tritum, vel etiam pisces,] præsertim dum inflammatio est feruidior, biliosa: cibis etiam misceat [amygdalas,] quæ non sunt valde dulces, & habẽt vim aliquam attenuandi, aperiendi. Cibi condiendi [aceto, acetosa, endiuia,] quia aperiunt & refrigerant: &, si insignis est inflammatio, licet ascendere ad [lactucam. A vino] abstinendum. c. vlt. lib. 4. meth. Conuenit [aqua hordei: item aqua alterata cum modico carnis: vbi virtus est debilis, fit ius longum, & alteratum endiuia, hepatica. Optima autem est aqua hordei, quia refrigerat, abstergit, & propterea minuit obstructiones.] Auicennas aquam hordei in inflammatione iecoris suspectam esse dicit. Sed puto codicem esse corruptum, & pro aqua hordei, legendam esse mulsam: quod transcripsisse videtur a Galeno, præsertim cap. 14. lib. 13. meth.

Potus.

Codex Auicennæ restituitur.

Ad hepatis cõuexi phlegmonem.

Si autem gibba iecoris pars sit inflãmata: statim in prima visitatione, si aluus non fluat, & sit inflãmatio e sanguine, conuenit talis clyster: [recip. aq. hord. mulsæ ana lib. s. ole. viol. rosati completi ana ℥ j. cassiæ extractæ ℥ s. oui vitellum, misce pro clysmo.] Et eadem visitatione iubeas, vt aperiatur vena basilica dextri brachii, & sanguis emittatur pro virium tolerantia. Instituatur victus tenuis, vt est [ptisana, aqua hordei.] Ordinetur syrupus, quem bis in die accipiat. Et expedit, vt die sequente exhibeamus lenitiuum, quia non sufficit clysmus: sermo enim est de inflammatione partis gibbæ. Syrupus sit: [recip. syrupum ros. sol. ℥ ij. s. mannæ el. ℥ j. s. decocti tamarind. quantum sufficit, fiat potio bis.] Facta euacuatione per clysmum, per venæ sectionem, per lenitiuum: reprimens fiat: [recip. ol. ros. complet. cydon. ana ℨ vj. de absinth. ℨ j. pulu. santal. ℈ ij. ceræ ℥ s. Misce pro linimento, quod applicetur regioni iecoris.

CAPVT XXV.

De affectibus Lienis, in genere: & speciatim de Duro splenis tumore.

Iecinoris, & splenis affectuum discrimen.

1 Differentia ratione morborũ, & causarũ morbificarum.

AVicennas, Paulus, Aetius, scribunt, curationem vitiorum lienis admodum affinem esse curationi vitiorum iecoris. Discrimen tñ est in parte Pathologica, Semeiotica, & Curatiua. Quoad Pathologicã partẽ: liẽ magis obnoxius est morbis frigidis, iecur calidis: & pinde lien non ita facile afficit inflãmatione, minus erysipelate, q̃ hepar, frequentius aũt scirrho, quia allicit sanguinẽ crassum & melancholicum, qui frigidus est: vnde lien ob leuem causam refrigeratur, & tumore scirrhoso afficitur. Lien a natura constitutus est, vt mũdificet sanguinem a crasso, & melancholico excremento: vnde lien optime constitutus tum cẽsetur, cum temperatus est, & liber ab obstructionibus, vt possit attrahere, & concoquere crassum sanguinẽ, hincq; in alimentũ conuertere, & quod reliquum est expellere p venas in ventriculũ, vt fames excitet; postea hoc excremẽtum in naturaliter habentibus per intestina secedit. Quod si autem lien male affectus sit, colligitur succus melancholicus in corpore, qui non expurgatus facit nigrũ icterum.

2. Signorũ ratione, differentia.

Quoad partem Semeioticam; in hac perpenduntur signa Diagnostica, & Prognostica. Quoad ea quæ præsentia indicant, e lib. 5. de locis aff. discrimen est: quia, sicut affecto iecore, symptomata potius occupant partem dextram; ita affecto liene, sinistram. Insuper, quemadmodum in malis iecoris color, dum mutatur, fit citrinus: ita in malis lienis fit nigricans, quia abundat sanguis niger. Quoad prognostica; discrimen proponitur ab Aetio: Cæteris paribus malum hepatis est grauius malo lienis: quia iecur est pars præstantior. Vnde si inflammatur vtrumque viscus; inflammatio in hepate est periculosior, quam in liene. Quamuis enim ex Hippocrate morbi magis sint periculosi, qui non sunt proportionati cum parte affecta: præstantia tamen iecoris plus potest, quam dispositio in liene.

Curationis discrimen.

Quoad partem curatiuam, & quidem chirurgiam: differentia est penes modum & locum. I. Quoad modum, in venæ sectione amplius erit foramen, dum lien afficitur, quam dum hepar. II. Quoad locum; in malis iecoris inciditur basilica dextra; in vitijs lienis aperitur basilica sinistri lateris; aut communis, si hæc non appareat; aut cephalica; aut, si & hæc lateat, vel etiam, si virtus non sit admodum robusta, saluatella sinistra, inter quartum & quintum digitum; secundum Alexandrum, Paulum, Auicennam & Galenum, cap. 2. lib. 9. κ.τ.τ. III. Quoad materiam medicinalem: discrimen est secundum vim medicamentorum: nam e c. 17. l. 13. meth. & c. 5. lib. 2. ad Glauc. causis lienis oportet vti vehementioribus, siue sint alterantia, siue vacuantia. Ratio sumitur e partis dignitate & sede: quia hepar est viscus magis excellens; ideo non fert adeo fortia: & sedes iecoris est in loco magis propinquo, lien in remotiore. Vtendum etiam vehementioribus gratia materiæ; quæ est frigida, crassa, terrestris, contumax. Cum ergo in malis lienis vti oporteat vehementioribus, quæ vires non ferunt; occurrendum est mitioribus, sed in maiori quantitate. IIII. Insuper cum Auicenna misceatis [acetum,] vt sit aliorum vehiculum. Quoad modum euacuandi; e Galeno, differentia est, quia iecur potest euacuari his, quæ euacuant per aluum, & per lotium, lien per aluum solum, quia non est via, per quam possit expurgari per vesicam. Nec tamen propterea in malis lienis prohibentur diuretica. Galenus enim respicit ad materiam coniunctam, fluxam, & existentem in liene: vnde causa materiæ antecedentis, ne fluat in lienem, & tumor eius augeatur, optimum est vti diureticis. V. Vltima differentia est ratione præsidij vitalis: in malis hepatis, vtendum hepaticis: in lienis, splenicis, qualia sunt secundũ Auicennam, [ammuniacum, allium syluestre, secundum Aetium quoque lien noctuæ. Cappares & asplenum non sunt splenica: nec absinthium & agrimonia sunt hepatica: sed differunt, quod alia sunt vehementiora, alia remissiora.]

His igitur obseruatis: cognita iecoris affectuum natura, de splenis etiam vitijs facile statui poterit. Quare & nos hoc loco, breuitati consulentes, solum Splenis scirrhum, quo frequentius corripi solet, tractabimus.

De scirrho Lienis.

Generatio.

Chirurgia.

QVoad materiam chirurgicam: Galenus ca. 2. lib. 9. κ.τ.τ. iubet, vt aperiatur vena post aurem sinistram & exhauriatur sanguis ad ℥ ij. vel iij. quo obliuiatur tumor. Fatetur Galenus

hoc esse summum præsidium, agens a proprietate potius contraria, quam simili: ipse vocat naturalē contrarietatem: nam inimicitia est inter sanguinē extractum, & materiam tumoris. Circa materiam chirurgicam Aetius ascendit ad vesicatoria, ad cauteria: & vlcera diutius aperta detinet, vt materia egrediente per locos exulceratos tandem desinat tumor. Quare in tumore contumaci ad hæc accedendum: prius tamen totum expurgari debet, & materia tumoris, quantum fieri potest, remolliri, nam mollior reddita promptius cedit.

Interna attenuantia, & emollientia.

Quoad materiam medicinalem: oportet ea vti intus, & extra. Intrinsecus cum Aetio, & Auicenna vtendum [℈ ij. lienis equi puluerizati, & allij syluestris: & bibatur post puluerem oxymelitis lib. ß. vt puluis deducatur ad lienem, materia attenuetur, & detergeatur. Allium contundatur, extrahatur succus, & resiccatus in puluerem redigatur: huius pulueris recipe ℈ j. ammoniaci dissoluti in aceto ʒ ß. (acetum sit in quo sint maceratæ rad. scillæ; vel si. acetum scilliticum.) pulu. lienis equi, vel asini ℈ ij. cum oxymelite scillitico, parentur pilulæ, vel boli.] Dentur. Et hæc est vnica dosis. Datur per quatuor vel quinque horas ante cibum; & illico propinatur oxymelitis lib. ß. Si quis non potest perferre oxymeli sincerum, detur dilutum; [verbi gratia, recip. oxymelitis ℥ iij. decocti scillæ, tamarisci, seminum securidacæ ℥ iiij.] Detur per plures vices. Non improbo [decoctum salsæ parillæ: redditur efficacius, si in eo decoquantur scilla, & tamariscus:] causa emollitionis, potest etiam decoqui [radix althææ:] & vt fiat adhuc efficacius, potest in facta decoctione quater, & sæpius exstingui [chalybs ignitus.] Hoc decoctum salsæ chalybeatum detur mane, & sero per quatuor dies; & ante decoctum dentur ℈ ij. vel iij. pulueris, & duæ vel tres pilulæ superius descriptæ. Idem seruetur in exhibendis his pilulis, quod diximus in lue Venerea. Dabitis ante cibum syrupum. Cibus sit medicinalis, contrarius humori scirrhi. Probatur [vinum chalybeatum,] quod est valde efficax, non tantum ad absumendum tumorem lienis, sed etiam ad eradicandum materiam; quæ causa est obstructionis in quacunque parte ventris inferioris. Hoc tantum discrimen notari debet: Si materia est in iecore, sunt adhibenda hepatica; si in liene, splenica: si in vtero; vterina. Vnde in tumore scirrhoso lienis sic præscribatur: [recipe limaturæ chalybis libr. j. (in diebus canicularibus sub radijs Solis hæc limatura infundatur per tres, aut plures dies in aceto acerrimo, in quo sint maceratæ rad. althææ.) pulu. ceterach, securidacæ, tamarisci, cort. rad. capp. ana ʒ ij. caryophyll. ʒ j. lienis equi, vel asini ʒ ij. vini generosi lib. xij. fiat infusio per dies octo vel decem, & in tempore calido detineatur vas sub radijs solaribus; in frigido, in hypocausto: & vas vitreum sæpe commoueatur in die: & post diem decimum hoc vinum detur. Dosis ab ℥ ij. ad ℥ viij. seruatis seruandis,] de quibus alias. Dabitur enim per quinque horas ante prandium in lecto, & decumbat æger in latere sinistro; dormiat, si potest; deinde surgat, ambulet, si potest, per stadium, & vltra. In illis diebus aluus fluat sponte, vel arte.

Limatura chalybis.

Emollientia externa.

Oportet etiam præsidijs extrinsecus emollientibus vti. Fomentum prodest [e maluis, althæa, rad. cucumeris syluestris. Medicamentum etiam e medullis, adipibus, e quibus diachylon conficitur.] Efficaciora quædam proponam. Aetius sumit [lapidē molarem, vel pyritē, redigit in laminā, vel puluerē. Si in laminam redigatur, oportet eam calefacere ope vaporū prodeuntium e feruēte aceto scillitico. Prætermitti etiam applicare puluerē.] Medicamēto huc vti licet, post emollitionem aliquam: [recip. succi fol. helleb. alb. ℥ j. pulu. lapidis pyritis, vel molaris ʒ j. succi cucum. agrestis ʒ iij. ammoniaci dissoluti in aceto (in quo sit macerata medulla colocynth.) ʒ iij. ol. de capp. amyg. amar. ana ℥ j. ceræ loiç in decocto colocynthidis, vel albi veratri ℥ j. Misc. & applicetur.] Possumus etiam accipere partes æquales [succi allij syluestris, & succi albi veratri, cū oleis amygd. dulc. & amararum.]

Diæta.

Victus sit compar: nimirū medicinalis, qui materiam illam absumat. Ante pilulas igitur propositas probatur [potus chalybeatus: chalybs in aqua extinguatur, non in vino, quia amarescit, & dein aqua cum vino miscenda.] Et quia non semper licet dare aquam, sed vinum sincerum; possumus vti [vino medicato e ceterach, tamarisco. Addi potest aqua, fortior facta chalybe ignito, & extincto.]

CAPVT XXVI.

De scirrho Lienis dilucida magis commentatio.

Definitio.

GEneratur hoc malum, dum lien afficitur intemperie frigida, & in tumorē attollitur, c. 6. & 9. lib. 14. meth. Scirrhus enim lienis est tumor frigidus lienis, productus ab humore indurato. Non recte definitur tumor durus: est enim accidens præter naturam, & potius morbus, quam causa, aut symptoma. Cum ergo sit morbus, erit in magnitudine aucta, & in frigida intemperie. Quia vbi est scirrhus, etiam non exquisitus, fieri non potest, vt pars affecta non laboret morbo frigido. Euenire autē potest, vt magnitudo sit parum aucta, & habeat potius rationem qualitatis mutatæ, quam morbi. Recte igitur diximus: esse tumorem frigidum: quia in omni scirrho, necessario est tumor, & frigida dyscrasia. Formalis igitur causa claudit in se duplicem morbum. Efficiens causa est humor durus, ad differētiam flatus, nam ab hoc etiam duri tumores fiunt, vt in tympanite. Non sufficit, vt humor sit frigidus viscidus, sed etiā oportet, vt sit durus. [(ratione duritiei oritur indicatio emolliendi, quæ non est curatiua, sed præseruatiua, quia respicit causam efficientem, nimirum humorem durū, quia autem scirrhum definiunt tumorem durum, vt durities habet rationem formæ; coguntur fateri emollitionem esse indicationem curatiuam, & sic omnia confundunt.)] Causa igitur efficiens est humor durus, vt distinguatur ab œdemate, & quocunque tumore non scirrhoso: Talis humor potest esse Pituita, & melancholia: lib. 8. κατὰ τόπους. cap. 4. lib. 2. ad Glauc. cap. 4. lib. 14. meth. Reliqui humores, vt Sanguis, & potissimum Flaua bilis, licet tenues sint, nihilominus habent partes crassas. Vnde et inflammatio, & interdum erysipelas, degenerāt in scirrhum, quādo, scilicet humorū tenuiores portiones ab imperitis medicis dissoluuntur, vnde remanent crassæ, quæ induratæ scirrhum faciunt.

Causa efficiens.

Differētiæ.

A forma non sumuntur differentiæ, nisi secundum magis, & minus, vt scirrhus maximus potius exquisitus censetur. Nisi forte quis dicat, eum esse morbum frigidum, & sic esse Magis, vel Minus frigidum. Ratione tumoris, hic est Morbus, vel Qualitas mutata. Neque a subiecto sumuntur differentiæ: nisi dicamus, lienem affici, vel magis, vel minus, secundum partem vnam, quam alteram. Ab efficiente sumuntur differentiæ: humor enim durus plurimum est Melancholicus, interdum etiam Pituitosus, raro Sanguis, vel Bilis.

Ad

Signa. Ad tactum sentitur durities: & mutatur color secundum faciem. An sit exquisitus cognoscitur; quia dum digitis premitur, ægri non sentiunt dolorem: Facile etiam cognoscitur efficiens: verbi gratia, si erysipelas est prægressum, vel inflammatio; rationabile est, vel e sanguine, vel e bile crassiore promotum fuisse scirrhum. Sin minus, sunt signa pituitæ, vel melancholiæ dominantis; neque prægressum est erysipelas, vel inflammatio.

Præsidia. Indicatio tantum est calefaciendi: quia a forma sumitur indicatio curatiua: morbus est frigidus, ergo indicantur calefacientia. A morbo in magnitudine aucta non sumitur indicatio, quia hic morbus est ratione contemplabilis. A subiecto oritur indicatio vitalis: ratione caloris enim oritur indicatio moderate tum calefaciendi, tum astringendi: Ab efficiente sumitur indicatio præseruatoria: & cum hæc materia sit humor durus, emolliendum: &, quia materia dura, potest esse crassa, viscida, ideo detergendum, incidendum. Auferenda autem sunt impedimenta, quæ in causa sunt; vt non possint scopi propositi impleri: ideo tott prospiciendum.

Prognostica. Huic scopis satisfacere arduum est: scirrhus enim est affectus contumax, & ratione loci affecti, & ratione materiæ. Quoad differentias formales; si scirrhus ita sit frigidus, vt sit exquisitus, non potest homo prorsus liberari. Quoad locum affectum; prout vsæ magis vel minus obsidentur, vel secundum superficiem, vel secundum partes profundas; ita etiam maior, & minor erit difficultas in cura. Ratione efficientis peior scirrhus est a melancholia, quam a pituita: & quo durior fuerit, eo cura difficilior. Licet autem scirrhus sit exquisitus, is tamen itaquoque eam minus potest, vt homo diu possit viuere: dum scilicet ita occurrimus, vt iecur non trahatur in consensum; si enim iecur refrigeretur, actum est; nam necessario subsequitur hydrops, deinde mors: vnde scirrhus hepatis citius interficit, quam lienis.

Curatio. Venæ sectio. Vena secanda est si sanguis redundet; &, si virtus sit robusta. Quare inter initia scirrhi sanguis mittendus; tunc enim duo propositi scopi adesse possunt: non autem quando est progressus, quia hydrops sequeretur. Secanda autem basilica sinistra: &, si virtus non sit admodum constans, saluatella sinistra; vel aperiendæ hæmorrhoides.

Vesicatoria. Vesicatoria probantur in scirrho contumaci, quatuor, vel quinque, & satis vehementia: hoc modo. [recipe puluer. canthar. ʒ v. puluer. euphorbij, verat. nigri, veratri albi; ana ℈ ij. fermenti ℥ iij. acetiscill. parum. fiat pasta pro vesicatorijs. (dum in febribus malignis vtimur vesicatorijs, sufficiunt medicamenta vesicatoria; quia postea sit attractio ratione doloris, & caloris; atque receptio, ratione imbecillitatis. At in scirrho lienis mittemus medicamenta, quæ attrahunt non solum qualitate manifesta, sed etiam recondita: nam euphorbium attrahit pituitam, helleborus niger melancholiam, albus melancholiã, & pituitã: vnde prout scirrhus est melãcholicus, vel pituitosus, vel mistus, diuersa medicamẽta imponenda: plerunque tamen fit a succo melancholico, permisto cũ pituitoso.)] Applicanda vesicatoria, [quãdo] adest præsentia indicãtis, nimirũ materia scirrhi: & quando nil prohibet, vt est corporis repletio, & immoderata materię durities: vnde totum corpus prius purgandum, & materia emolliẽda; post applicãda vesicatoria. Tandiu vesicatorijs vtentium, quandiu adest præsentia indicantis, nisi aliud prohibeat. Virtus non permittit vt diutius seruentur, quam decem, aut quindecem dies: tunc enim claudantur, & post factam considerationem quiescant ægri per quindecem, aut viginti dies, & postea rursus applicentur, quia non excitabitur tantus dolor. [Vbi agendum] sumitur a subsistentia materiæ in liene: applicanda igitur abdomini sinistro, circa lienis sedem.

Sed ob scirrhi contumaciam, etiam ad cauteria ascendẽdum, quæ sunt efficacissimum remedium: alias hydrops sequitur; non enim sufficit [ol. de capparibus, nec diachylon in aceto maceratum,] quibus vulgo vtuntur, citra emolumentum. Aetius, & alij in affectibus iecoris ad cauteria ascendunt: ergo hæc lien, vt membrum minus præstans, multo magis sustinet. Cauterio autem dupliciter vti possumus: primum, ratione materiæ, quæ nondum causat, nec souet scirrhum; & tunc fonticuli excitabuntur in cruribus, potissimum in sinistro: Secundo, ratione materię, quæ actu causat scirrhum; de quibus nos potissimum loquimur. Cauteria ergo pro magnitudine tumoris, plura, vel panciora inurentur. Et hæc proprie dicuntur cauteria, quorum beneficio fit euacuatio, non reuulsio: vnde crurum vlcera, non sunt proprie cauteria. Vtentur autem quando adest præsentia indicantis, idest, quando malum alijs medicamentis, & vesicatorijs non cedit. Cauteria autem diutius aperta teneri possunt, quam vesicatoria. Et fiant ferro candenti, vel caustico. Applicentur regioni lienis: In vlcus immittatur pila [ex ambra, cinere; potissimum e radice vel medulla arundinis, aut ebuli, & imponatur frequenter puluis veratri nigri, si æger potest perferre, item veratri albi.] Porro non confugiendum ad vesicatoria, & cauteria, propter molestiam, nisi quando aliter fieri non potest.

Medicamenta interna, extenuãtia splenem. Sequuntur peculiaria medicamenta, respicientia materiam a qua scirrhus producitur. Vti possumus purgantibus vehementibus: causa pituitę [medicamentis e colocynthide confectis:] causa melancholię, [ijs quæ fiunt ex helleb. nigro.] Verum supposita totius purgatione, quoad peculiaria medicamenta, [puluis lienis asini satis efficax est ad absumendum materiam scirrhi, si intro assumatur a ʒ i. ad ʒ ij. & vt perducatur ad lienem, addãtur ℥ iiij vel vj. vini albi, senioris substantiæ generosi;] nisi febris prohibeat; sic enim prius occurrendum esset febri lib. 9. κατὰ τόπ. [Primis diebus macerẽtur radices altheę, & capparũ, cũ folijs ceterach.] Eodem modo vti possumus [puluere hepatis lupi, cinere vespertilionum ad ʒ ij. cum aceto mulso; vel cum aceto scillitico.] Et, cum liceat per plures dies exhibere: [vel in aceto, vel mulsa] macerentur medicamenta iam proposita. Obseruetur etiam, sicut in lue Venerea, vt singulis decẽ diebus aliquod medicamentũ electiue ducẽs, vel pituitã vel melancholiam, prout in corpore redundabit, exhibeatur. Præstabit etiam, vt alternis diebus administrentur [clysteres ex albo veratro:] horum enim beneficio, materia, quæ aliqua e parti funditur, attrahitur ad intestina. Debuntur etiam [pulueres e prassio, tamarisco: magis proderunt, si cum vino chalybeatu exhibeantur.] Antiqui hoc proponunt efficacissimum, quod tamen nunc non est in vsu. [recipe semin. erucæ ℥ ß. piperis, ammoniaci, spicæ, scolopend. ana ʒ ij. arida cribrentur, ammoniacum autem dissoluatur in aceto scillitico: fiant pilulæ, quarum dosis a ʒ i. ad ʒ ii. & exhibeantur cum ℥ v. aceti vel mulsæ.] Aetius pro-

Limatura chalybis. bat admirabile, quod nos hoc modo poterimus præscribere. [recipe rad. capparum, tamarisci, limaturæ chalybis præparat. ana ʒ vi. ammoniaci ʒ i. semin. securidacæ ʒ i. stœchad. absinthii ana ʒ iij. scolopẽdr. ʒ x. fiant pilulę: dosis a ℈ i. ad ℈ iiij.] Est efficax propter chalybem: vt sufficiat ℈ iiij. neq

licet ascendere ad ℥ ij. [Exhibeatur cum libr. ß. vel aceti, vel vini fortissimi.] Medicamētum omnium efficacissimum, in scirrho valde contumaci: [recip. limaturæ chalybis lib. j. maceretur in aceto acerrimo (in quo maceratæ sint radices althææ, asparagi) & ponatur sub radijs Solaribus: aceto postea reiecto exsiccetur limatura, & redigatur in puluerem tenuissimum: huius ergo chalybis, ita præparati, recip. lib. pulu. secundacæ. guaiaci, lariæ, ceterach, tamarisci, rad. capparum, serpilli, salis theriacalis an. ℥ ij. vini, vel aceti, vel poscæ, lib. xij. Imponantur hæc omnia in vase vitreo, & vas ponatur ad radios Solares, vel in hypocausto, & frequenter in die concutiatur, vt fiat optima commistio, idque per 10. 15. aut 20. dies. Dosis ab ℥ ij. ad ℥ viij.] pro materia, & magnitudine scirrhi; virium tamen ratione auspicandū a minima dosi, & sensim per mediocrem ad summam ascendēdum: Actu calidum, non frigidum exhibeatur; quia sic indicat passio, materiæ resistentis. Bibat autem patiens hoc medicamentum decumbens in lecto per horam, in latere sinistro: deinde surgat, ambulet, & se exerceat ad sudorem. Post integram corporis purgationem assumat, per quinque horas ante prandium, & per plures dies; donec omne illud vinum absumatur. Tota quantitas sit lib. xij. vini: quia adest præsentia virium, & nihil prohibet.

Externa, emollientia, & extenuātia.

Extrinsecus probantur emollientia, quæ conficiuntur [ex ammoniaco, bdellio, adipibus, medullis. Vnde extat diachylon simplex, cum gummis: emplastrum de meliloto efficacissimum est. Lutū D. Bartholomæi efficacissimum est.] Hinc ascendendum ad extenuantia, vt sunt [stœchas, cappares, tamarisci, nasturtium, myrrha:] item ad fortiora, [vt sunt sinapi, colocynthis, veratrum album, & nigrū. Licet vti luto D. Petri, D. Helenæ, quia magis resoluunt, quam emolliunt. Vti etiam possumus sacro cerato. Habemus etiam emplastrum eorne vocatum. Maxime probatur suffumigium e lapide molari, vel pyrite: vel super lapidem ignitum proijciatur acetum, in quo macerata sint prædicta emollientia: & cum resoluere volumus, in aceto maceranda sunt discutiētia proposita, potissimum dictamnus.] Cæterum, cū lien debeat succum melancholicum attrahere, concoquere, expellere; opus est vt eius calor conseruetur; quia ab emollientibus, & resoluentibus dissipatur: quare his permiscenda sunt leuiter astringentia, [vt ol. masticinum, absinthium. cap. 2. libro 9. κατὰ τόπ. Galenus tali vtitur medicamento: [recip. myrrhæ, mannæ thuris an. ℥ iij. sinapi, nasturtij an. ℥ ij. aceti scillit. quātum sufficit. Sinapi, & nasturtium contundantur, & cribrentur: manna thuris, & myrrha dissoluantur in aceto, & redigantur ad formam emplastri.] Hoc efficaciter scirrhum lienis dissoluit.

Diæta.

Victus debet esse mediocris, & moderate attenuans. Fiat [vinum medicatum] tempore vindemiæ, cū propositis medicamentis, & præsertim cū [ceterach, tamarisco.] Quidā habēt præcretio, [ti vinū conseruetur in vase cōfecto e tamarisco: &, si patiēs bibat e cyatho, qui confectus sit e tamarisco.

CAPVT XXVII.

De Renum Affectibus; & primum de Diabete.

Renes quibus tencartur affectibus.

Renes, quia sunt partes instrumentariæ, obnoxij sunt morbis in intemperie, in mala compositione, & soluta vnitate. Nos igitur tractabimus de Diabete, Calculo renali, & Vlcere. Quibus cognitis omnia alia renum vitia, facile curari poterunt. De diabete, quia rarissimus est affectus breuiter, & confuse Galenus loquitur, capite tertio, libro sexto, de loc. affect. capite vltimo, libro de different. symptomat. capite duodecimo, libro primo, de crisibus. Per diabetem autem intelligimus illud vitium, quo homines plurimum mingunt: reddunt que lotium conferium, & copiosum, vt biberunt: hocque malum dum progreditur, homine contabescunt. Intelligimus autem hic tam exquisitum, de quo Galenus locis citatis, (cuius auctoritate Medici decepti, sæpe ægros interficiunt) quam spurium. Generatur hoc malum, dum aliquid morbificum occurrit corpori, cuius ratione intus ita lædantur renes, vt sicut lotium confluit in renes, ita etiam egrediatur, & hinc mictio fiat copiosa. Diabetes igitur est exiens serosum renum, dependens a læsa actione renum. Forma est exiens: ergo symptoma secundum. Hoc autem exiens est materia serosa, aquosa; ad differentiam aliorum exeuntium, siue sit pus, siue sanguis, siue aliud quippiam. Quod autem in diabete egreditur est lotium: vnde Auicennas dicit, illos mingere sicut bibunt.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum sunt renes, ad differentiam vesicæ; quemadmodum optime declarat Galenus locis citatis, potissimum capite tertio, libro sexto, de loc. affect. vbi euidenter asserit, quamuis copiosum lotium possit conspici, nō modo in diabete, sed etiam in alijs affectibus. in diabete tamen necessario vitium esse secundum renes.

Subiectum.

Addimus; dependens á læsa retentione renum. Cum enim exiens mutatum sit symptoma secundum: necessario in primum refertur, quod est actio læsa. Læsa autem hic est non expulsio, sed retentio. Porro retentio læditur, vel Læsa facultate retentrice renum; vel ob Errorem externum: Dicimus retentionem lædi, læsa retentrice propter renum rationem, & immediate, nulla alia facultas læditur; Nec obstat, quod Galenus dicit crudum, & nequaquam coctum lotium emitti: hoc enim primaria ratione non spectat ad coctricem, seu alteratricem; quæ coqueret sané; si detineretur; quia autem non detinetur, ideo non alteratur: vitium igitur in retentione est.

Causa efficiens.

Læditur autem retentrix ob malam compositionem, vt optime proponit Auicennas; inquiens, hoc malum fieri, quādo meatus, seu orificia nimis sunt aperta; vt morbus immediatus, ratione cuius læditur retentio, sit morbus in mala compositione. Et hinc Alexander dixit, opus esse astringentibus: quia cognouit malū esse in immoderata apertione.

Causa immoderatæ huius reclusionis, est Interna, vel Externa. Interna, est Humor, vel Serum. De humore loquens Aetius, dicit diabetem fieri ab humoribus imbibitis in renibus; ab humoribus acribus, mordacibus, salsis; qui ob acrimoniam abradere possunt, & recludere orificia vasorum. Altera causa interna est serum, seu lotium, quod aperit orificia, tum quatenus impetu ad renes fluit, tum quatenus est copiosum. Fluit autem lotium, seu serum, vel quia Attrahitur, vel quia Transmittitur: Attractionem Galenus tetigit locis citatis; transmissionis autem non meminit, ne vno quidem verbo: vnde Medici his adducti auctoritatibus crediderunt, nullum diabetem fieri per modum transmissionis: quod tamen est falsissimum. Si lotium fluat, quia attrahitur ab immodica renum caliditate; est diabetes exquisitus, in quo refrigerare oportet. At vero etiam per modum transmissionis serum potest fluere; vbi potius calefacere oportet: & hic Diabetes nothus est.

Hanc

Cap. 2. li. 2. Hanc speciem cognouit Aretæus; qui dixit, diabetem aliquando fieri in morbis acutis, quando cum impetu materia aquosa fluit ad renes. Et hanc fluxionem etiam cognouit Auicennas; dum voluit, quandoque in diabete renes esse frigidiores: quando igitur renes sunt frigidi, tunc impossibile est fluxionem fieri per modum attractionis, sed fit per modum transmissionis, vt pars robusta transmittat ad debilem. Porro lotium aperit etiam orificia, ratione copiæ. Quare videndum, quibus de causis lotium fiat copiosum. Fit igitur copiosum, quando generatur a iecore calidiore: vbi enim iecur calidius est, facile plus iusto funditur sanguis; quemadmodum fieri solet a diureticis calidis, & siccis. Quod si contingat in toto etiam corpore immoderatam caliditatem exsuperare; adhuc copiosius lotium gignitur. Præterea multum fit serum, ob copiam potus: plurimum autem bibunt homines, interdum ob sitim, interdum ob prauam consuetudinem. Causa externa; quę potest orificia vasorum relaxare, possunt esse Assumpta, vel Applicata. Assumpta; vt immodicus vsus diureticorum, vt diasatyrionis, quo iam homines vtuntur, vt sint ad Venerem efficaces, sed postea mingunt. Applicata possunt esse, dum renibus applicantur iusto calidiora, & potissimum quę laxant; vt immodicus vsus balnei aquæ dulcis, & immoderata applicatio relaxantium.

Differentiæ. Quoad formam, & locum affectum; differentia tantum est secundum Magis, & Minus. Quoad causam efficientem hæc est Interna, vel Externa. Interna, Humor, vel Lotium. Lotium, quatenus vel Impetu fluit, vel Copiosum est. Impetu fluēs, vel Attractum, vt in legitimo diabete; vel Transmissum, vt in spurio. Copiosum lotium generatur, vel a Caliditate iecoris, aut totius; vel ratione Copiosi potus. Causa externa, vel Assumpta est, vel Applicata.

Signa in genere. Malo hoc imminente, secundum Auicennam, & Græcos, exsiccatur os & labia: lotium præter consuetudinem in maiori copia emittitur. Et quo magis progreditur malum, eo euidentius cognoscitur. Nam patientes emaciantur, & tandem tabidi euadunt; quia dum lotium per corpus non perducitur, sed illico per vesicam excernitur, deficit τὸ τῆς τροφῆς σχῆμα.

Signa differentiæ. Quoad differentias; Num apertio orificiorum excitata sit a causa interna, vel externa; cognoscitur ex ægro, & assidentibus: verbi gratia, fatebuntur se vsos esse diureticis, balneo aquæ dulcis, longo tempore, & præsertim secundum renes: tunc enim statuendum, malum a causa externa esse ortum: Sin minus hæc asserint; ab interna. Cum autem causa interna sit humor, vel lotium; si humor imbibitus sit, & impactus; patientes circa renes grauitatem percipiunt, & tristem sensum, qui oritur a salsedine, & acrimonia humorum. Si causa fuerit lotium; nulla aderit grauitas: nam sicut lotium fluit, ita egreditur, non retinetur, nec facit grauitatem. Cæterum, cum serum sit in causa, ratione tum impetus, tum copiæ: Quoad impetum; cognoscendum est, an materia serosa fluat attracta, an potius transmissa. Si fluat per attractionem; ægri sentiunt caliditatem circa renum regionem, conqueruntur de feruore renum: calida applicata nocent, frigida iuuant, & hoc malum potissimum corripit iuuenes calidi temperamenti, & qui calidos habent renes. Si fluat transmissa; non aderit incendium in renibus: fierique potest, vt post morbos acutos hoc malum fuerit subsecutum, transmissa sc. ad renes materia: præterea, frigida nocent, calida iuuant: obseruaturque hoc malum, in temperamentis frigidis, in senibus, & ætate decrepitis. Lotium autem copiosum, si generetur e copiosa potione, cognoscitur ex ægro: si ob immodicam sitim bibere cogantur, idem ex ægro intelligitur. Quod si homines copiosa potione non vtantur, & tamen copiosum lotium gignatur: iudicandum est huius causam esse internam: quæ, si fuerit iecoris immoderata caliditas, cognoscetur hæc e proprijs signis: si autem totius corporis immodica sit caliditas, etiam hæc proprijs indicabitur signis.

Indicationes. Præsidia in hoc malo tantum sumuntur ab efficiente: possuntque esse tum curatoria, tum preseruatoria: licet alias a causa efficiēte tantum preseruatoriæ sumantur indicationes. Quare sciendum, causam efficientem diabetis duplicem esse: aliam proximam, aliam remotam. Proxima est immodica apertio orificiorum: quæ, licet statuatur causa efficiens diabetis, est tamen morbus, quem immediate sequitur læsa retentio: oritur ergo indicatio adstringendi, secundum Alexandrum. Remotior causa, seu materia, quæ vere est effectrix, est humor, vel lotium. Humor indicat sui euacuationē. Lotium fluit, vel attractum, vel trāsmissum. Quatenus ergo impetum habet in renes; indicat sui reuulsionem, deriuationē: quatenus attrahitur; oportet refrigerare, secundum Alexandrum, cum attractio illa fiat ab immodico renum calore. Si lotium fluit transmissum; oportet potius calefacere, quia pars suscipit ob imbecillitatem. Si sumatur lotiū, quatenus copiosum est: si gignatur ob caliditatem totius, vel hepatis; oritur indicatio refrigerandi totum, & iecur. Sin homo ob sitim plurimum bibere cogatur; siti occurrendum. A causa externa, non sumitur indicatio.

Prognostica. Malum hoc periculosum est; nisi enim occurratur, celeriter homines tabe moriuntur. Inter initia leui negotio expugnari pōt: in pgressu aūt, vt plurimū redditur inexpugnabile, quia vires fiunt languidæ. Sed pro differentiarum ratione, variat periculum: v. g. si immodica apertio originem traxerit a causa externa, leuiori negotio tollitur, quam si ab interna; nec enim ita facile humores interni impacti euacuari possunt. Item si lotium profluat attractum, facilius curatur, quam transmissum; presertim quia hoc malum, transmisso sc. lotio, senes corripit. Non est impossibilis curatio, si copiosum gignatur lotium ob caliditatem iecoris, aut totius; hæc enim remitti potest; item si fiat ob sitim, confugiendum ad caput de siti.

Curatio. Venæ sectio. Auicennas & Græci inter initia moderate sanguinem detrahunt: si malum sit inueteratū, nequaquam. Sanguis in hoc malo peccare pōt potissimū, vt causa sine qua non: nec enim renibus occurrere possumus, priusquā totū sit euacuatū. Non ergo in omni diabete sanguis mittēdus, sed qn̄ sanguis peccat, toto sc. repleto. Monet aūt Auicēnas, sanguinē moderate esse detrahendum; licet fieri possit, vt in magna copia peccet: nā vires magnā vacuationem nō permittunt; qa ob defectum vehiculi alimenti, corpus nō nutritur, vt debebat, vnde necessario vires debilitauit: & quāuis ab initio forsan nōdū debilitatæ sint; medicus tn̄ in venę sectione nō modo pśentes, sed ēt futuras vires respicere dēt. Si malū inueteratū est, nullo pacto vena secanda, nō q malū inueteratū hoc prohibeat; sed qa vires debilitatæ prohibent, quarū signū est malū inueteratum.

Medicamēta. 1. Lenientia. Gręci adhibent [cassiam cum tamarindis: v. g. ℞. fl. cass. recens extr. ℥ vij. pulpæ tamarind. ℥ v. m. ę. fiat bolus] Notandū non imponi magnā quātitatem tamarindorum; quia institutum est aluum lenire, & mitigare impetum materię biliosæ. Quare

male nonnulli plurimos puluetes miscent, [liquiritiæ, sem. melon. anisi &c.] sic enim medicamentũ fieret diureticum, a quo inter initia cauendũ. Auicennas hoc medicamentũ quidẽ proponit: & præterea clysmos moderate refrigerates, [ex hordeo, lacte, & sero lactis, ol. viol. fol. viol. mal. & similibus:] his tñ nõ semper vtendũ est. Imo ꝓbatur interdũ maxime vsus huius medicamẽti: [℞. mel ros. fol. ℥ v. iuris pulli parũ, misce, fiat potio.] Si patiẽs nolit potionẽ: poteris exhibere [cassiã cũ myrobal. chebul. emblic.] vt ꝓxima pituita euacuet. Quod ea de causa admoneo: nã si fuerit exquisitus diabetes, in quo lotiũ fluat attractũ, eũ iecur sit feruidũ; oportet vti lenientibus supra propositis. Sed si fuerit nothus, in quo fluit lotium potius trãsmissum, cum ætati senili plurimum accidat, cauẽdum a refrigerantis. Quod de lenientibus dixi, idem de

2. Præparãtia.

reliquis intelligi volo. In diabete ergo exquisito, refrigerantia ita ptæ ceteris laudantur: [℞. fol. cich. endiu. hepaticæ, ana P. ß. aquæ hordei lib. ß. fiat decoctio ad consumpt. quinctæ partis: huius decoct. ℞ ℥ iiij. (accipio in magna copia, ratione sitis.) syrupi ros. ℥ ß. misce pro potu.] In diabete autẽ notho, cum in ventriculo, & reliquis partibus exuperet pituita, vt in senili ætate, præsertim decrepita: vtendũ est [melle, non syrupo rosato; non aqua hordei, sed potius confecta e mẽtha: v. g. Recipe mellis ros. oxymel. simp. ana ℥ vj. cũ aquis, vel decoctis appropriatis, fiat potus.] Quoad euacuantia: euacuandũ per al-

3 Vacuantia.

uum, vomitum, lotiũ, sudorem. Per aluum, in exquisito diabete, hoc modo [℞ pulu. rhei. ℈ iiij. pulpi tamarind. fl. cassiæ ana ʒ iij. cum sacchato fiat bolus.] In pituitosa materia euacuanda: [℞ agar. trochisati ℈ iiij. pul. myrob. cheb. embl. ana ℈ ij. cum melle ros. fiant pil. vel bolus.] Quoad euacuantia per vomitum: in exquisito diabete expedit [copiosam frigidã præbere, ad lib. iiij.] post hanc exhibitã illico excitare expultricem ad vomitum, [penna oleo intincta, vel simili.] Aduertẽdum illico opus esse post exhibitam frigidam incitare expultricem; nam secus aqua descenderet ad renes, & non prouocaretur vomitus: hic aũt iuuat, tum gratia reuulsionis, tum quia sitim mitigat. In diabete nõ exquisito. exhibeantur [oxymelitis simp. ℥ ij. cum iuris pulli tepidi ℥ ix.] Sudor prouocari potest; non his quæ assumuntur, quia materia adduceretur in renes, sed his quæ applicantur: vtpote instrumento quod est in cõmuni vsu, in curatione luis Gallicæ tẽpore, quo hoc instrumento vtimur (de diabete hoc intelligatur, non de alijs affectibus.) renes inungemus, in diabete exquisito, [vnguento rosaceo;] in spurio, [oleo mastichino, cũ puluere nucũ cupressi.] Euacuantibus per lotium vtimur in hoc affectu, non propter euacuationẽ totius; sed vt renes repleti euacuentur: non enim his vtimur, si renes non sint repleti. In diabete exquisito, hoc vtẽdũ [℞. 4 sem. frig. mai. melon. cucurb. citruli, anguriæ, ana ʒ vj. seri lactis optime depurati lib. iiij. misce.] In diabete notho: [℞. fol. ceterach, rad. asparagi ana P. ß. iuris ciceris rub. lib. j. ß. fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis: post expressionem, Recipe huius decocti ℥ x. puln. ceterach ℈ j. misce.

4. Alterantia.

Quoad alterantia: in diabete exquisito frigida cõueniunt. Possumus ergo exhibere [aquas B. Virginis, aquas Veronẽses, ad lib. vj. viij. vel x. nẽ serũ lactis ad lib. iij. vel v. Licet exhibere sacchar ũ violatũ, cũ fl. nymph. &c.] Renibus applicari pñt, [infrigidans Galeni; ol. viol. & expertus sum, mirũ in modum prodesse. Applicatio fol. magnorũ nymphęę prodest, quæ (vt frigida sint) sępe renouabuntur; vel folia ipsa refrigeranda sunt cũ spongia, in aqua frigida madefacta.] In diabete nõ exquisito, vti possumus [conserua betonica, vt perducatur ad renes, conserua dianthos, licetq; ad magnas antidotos ascẽdere. Applicare licet oleũ mastichin. de spica. Foueri possunt renes spongia e vino madefacta.] Vt hinc appareat maximum esse discrimen inter nothum & exquisitum diabetem.

5. Adstringentia.

Tandem adstringentia ꝓponenda sunt, quibus in omni diabete locus dat, quatenus fit ab immodica meatuũ apertione. In exquisito igitur diabete [℞. troch. de spod. de balaust. ana ℈ j. sacchari ros. antiqui ℥ ij. pulu. ceterach, vt sit vehiculũ. ℈ ß. cum omphacio fiat electar. Dosis sit ℥ ß.] Vrgẽte necessitate, qa interdum imminet syncope, licet ascẽdere [ad theriacã recentem, ad Phil. Ro.] nã secus obirent. Extrinsecus applicare poteris [ol. rol nõ modo cõpletum, sed etiam omphacinum: verbi gratia, Recipe ol. omphacini ros. ℥ j. pulu. balaust. gall. immatur. cort. gran. ana ℈ ß. ceræ ʒ j. misce.] In spurio diabete, adstringentia erunt moderatiora: [Recipe pulu. mastich. boli Arm. ana ℈ j. sacchari conf. e mẽtha ℥ j. & gratia vehiculi, conseruæ betonicæ ℥ ß. cũ syrupo de mentha. fiat electar. cuius dosis a ʒ ij. ad iij. vel iiij.] prout indicantis actio erit vehemens; Extrinsecus applicandum [ol. mastichinũ, cũ pulu. cupressi.] Et in ingenti necessitate, ascendatis [ad vnguentum Comitissæ, & vnguentum de corticibus castanearum, & dissoluatis cũ ol. mastichino.

CAPVT XXVIII.

De calculo Renum.

Calculus renalis, seu potius vitium calculosum, renale dicitur ad differẽtiã vitij calculosi vesicæ. Generatur hoc vitium, dum calculus in renibus genitus, ita lædit renes, vt non possint amplius recte operari: vnde vi calculi geniti, renes morbo afficiuntur. Quare hoc vitiũ calculosum nihil aliud est, quã morbus renum, procedens a calculo, in renibus genito. Forma huius vitij, nim. calculi, est morbus, vbi intelligimus & solutã vnitatem, & malã compositionem; & hanc quatenus pertinet ad numerũ, & ad malã conformationẽ; quę, cum in se claudat superficiẽ, figurã, meatus, cauitates; præsertim intelligimus vitium in meatibus. Quare hoc vitium calculosum potest esse morbus in soluta vnitate, itẽ in numero, item in via, in angustia. Subiectum, sunt renes; non calculus, quia morbi subiectum semper est pars viua. Causa efficiens est calculus. Porro calculũ tres illos morbos excitare posse, demõstrandum est. Morbum igitur in via lapis potest producere: si enim sanguis, v. g. ob sui copiam & crassitiem potest in causa esse obstructionis: certe & calculus renũ meatus angustare & constipare potest. Præterea, quatenus calculus adhæret renibus, est morbus in numero, recto genere præter naturam: sicut in manu sex digitos habente, est etiam morbus in numero, non tamen toto genere preter naturã. [(hic manus est subiectũ morbi: morbus est accidens, nim. numerus: causa efficiens, est substantia nim. sextus digitus; nec enim quisquã sanus digitũ morbũ esse dixerit, licet Fernelius & Argenterius Gale. hoc atribuũt, quod digitus sit morbus; cum tamen hoc ne somniauerit quidẽ Galenus.)] Quare dum calculus est in renibus, est morbus in numero, quia renes morbo afficiuntur: sicut enim calculus obstruens est in causa, vt renes afficiantur morbo in via; ita etiã calculus renes numero præter naturã afficiẽs, est in causa, vt renes afficiant morbo in numero. Sed dicet aliquis: cur sanguis, qui in phlegmone causa est auctæ magnitudinis, non etiam est in causa nu-

Generatio. — Definitio. — Forma. — Subiectum. — Causa efficiens. — Dubiũ soluitur.

meri aucti; sicut enim calculus parti adhæret, vt aliquid præter naturam, ac superfluum; ita eriã sanguis parti adhæret inflammatæ: id quod etiam de pituita, & alio humore dici posset? Attamen Galenus in his non statuit morbũ in numero, sed tãtum ratione sexti digiti, ratione calculi, & lubricorum, ratione membranæ in suffusione? Respondendum parrem viuentem affici morbo in numero, quando parti viuenti adhæret materia, quæ nõ amplius est humor, veluti est sextus digitus, membrana, calculus, vermes, imò etiam pus, nam existente pure in aliqua parte, pars ista dicitur esse morbo in numero. Hoc autem non est dicendũ de sanguine, & alijs humoribus: qui in causa quidem esse possunt aucta magnitudinis, non autẽ aucti numeri, quum partis rationem subire nequeant. Constitutum igitur sit, calculum in rene existentẽ, esse causam efficientem morbi: qui morbus varius est, modo angustia, modo numerus auctus, modo soluta vnitas: prout calculus vario modo renes afficit. Morbus in via, & numero, est ratione contemplabilis: at morbus in soluta vnitate, est ex vsnna allis saltem ad calculum respiciendum est: in hoc, non tantum ad calculum, sed etiam ad solutã vnitatem. Quare cum sibi præcipuum locum vendicet calculus, vt causa efficiens; diligenter eius natura est attendẽda, e Galeno cap. 17. lib. 3. fac. alim. ca. 2. lib. de cib. bon. & mod. succ. ca. 4. lib. 4. meth. com. 15. sect. 3. lib. 6. epid. Cum autem calculus sit substantia, dicẽdum de ipsius materia, & causa generante. Materia lapidis est pituita, quæ sola ob suã humiditatem, & viscositatem in causa esse potest, vt partes vniantur, & vnitæ in calculum degenerent. Hæc pituita, vel Sola est, vel cum alia materia Commista; quæ quandoque est pus viscidum; licet posset etiam alia materia esse: vnde Galenus locis citatis proponit sanguinem melancholicum, flauum, tufum. Causa hanc materiam generans, (nondum dico de causa generante lapidem;) multiplex esse potest, & in pluribus corporis partibus residere; in hepate, renibus, ventriculo; modo in pluribus, modo in paucioribus partibus. Declaro. Residet in renibus, cum verbi gratia renum inflãmatio degenerat in pus, in abscessum Quandoque causa generans residet in iecore, vt dum calculus fit e materia sanguinea, biliosa, melancholica, & potissimum hoc fit in iecore, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: læditur facultas, ob intemperiem calidam: errores autem externi desumendi sunt e mala victus ratione. In ventriculo residet causa generans pituitam: quæ & ipsa generatur læsa facultate ob intemperiem frigidam, vel ob errorem externum. Quæ omnes materiæ genitæ fluunt in renes; quandoque Attractæ, ob renũ caliditatem; quandoque Transmissæ ob renum frigiditatem. Causa generans calculum nihil aliud est, quam calor, ca. 17. lib. 3. de fac. alimentorum, vbi proponitur calor intensus, & ardens, sed potest et esse calor non admodum ardens, vt proponitur com. aphor. vit. sect. 3. Calor vehemens, & ardens præcipuus residet in renibus; non principalis autẽ, & quandoque famulans in iecore, Calor iecoris intensus, subministrat & disponit materiam, vt postea in renibus facile muietur in lapidem, vt calor renum sit principalis, qui vltimam formã dat materię. Quare calculus generatur a caliditate renũ, quamuis hæc caliditas non sit adeo intensa, sicut contingit in senibus; in quibus calor licet non sit adeo vehemens, producit tamẽ calculum, sed hoc fit longo tempore, ad differẽtiam calculi, qui a calore intẽso cito generatur, eo quod summa vi partes tenues absumuntur, vt remaneant crassæ, ac cito materia lapidescat. Fernelius addit calculosam

De calculi natura.

Materia.

Causa generans materiã lapidis.

Causa generans calculum.

Contra Fernelium.

constitutionem: insinuans, præter calorem aliam esse causam; quod tamen est falsum. Sane reperiũtur quædam indiuidua, admodum obnoxia renali calculo, licet nec ventriculum habeant admodum frigidum, nec renes admodum calidos, vt fatendũ sit, renes horum indiuiduorum ita esse cõstitutos, secundum proportionem, quæ est domicilium facultatis alteratricis (hæc enim in loco est) vt facultas alteratrix, mediante calore renum, quo ceu instrumento vtitur, calculos gignat, & ad hos gignẽdum sit efficacissima. Decepius ergo est Fernelius credẽs proportionem esse causam efficientem: nec enim proportio, tantum est domicilium facultatis alteratricis, quę calore, ceu organo, lapides gignit. Quare intercutias instrumentales, præter proportionis, nullas alias referre licet.

Quoad differentias formæ: morbus calculosus vel est in Angustia, vel in Numero, vel in Soluta vnitate. Quoad subiectum: vitium est in Vtroque rene, vel Altero tantum. Ratione efficientis; differentiæ sumuntur a calculo, & a causis calculi. A calculo, quod est Paruus, vel Magnus, Vnus, vel Multiplex, Læuis seu æqualis, vel Asper seu inæqualis. Quoad causam, hæc est Materia, vel Generãs. Materia, vel est Sola Pituita, vel pituita Permista cum alia materia, quæ est, vel pus, vel alius humor. Causa generans hanc materiã, vel est Ventriculus frigidus, vel Hepar calidus, vel etiam Renes inflammatione affecti, vt materiam purulentam gignãt. Causa generans calculum, est calor, vel Sol ministrans, vt immodica iecoris caliditas, vel Principalis, vt renum caliditas; siue intensa, siue remissa, siue organum sit debile, siue robustum.

In genere hoc malum cognoscitur, e com. 5. sectio. 1. lib. 6. epid. e dolore grauatiuo in regione renum; Quod si dolor interdum non tantum grauatiuus sit, sed etiam intensus, ac pungens: nõ pertinet ad generalia calculi signa, sed est signum certæ alicuius differentiæ. Augetur dolor (secundum Galenum) post cibum, vbi descendit intra ventriculum, quia comprimit tunc renes. Immo minor dolor, post deiectionem aluí, quia non fit illa compressio. Præterea stupor sentitur circa femora, & crura. Lotium primo redditur crassum, deinde, cũ retinet materia, redditur aquosum ac tenue: quãdoque minguntur arenulæ, quandoque etiam calculi. Ideoque hoc lotio apparente, facile distinguitur dolor renum, a dolore colico, c. 2. lib. 6. loc. aff. Quoad differentias formales: si adest angustia; non ita copiosum redditur lotium: si morbus in numero, & in soluta vnitate; acerbissimus est dolor, & cum lotio nonnihil sanguinis egreditur. An alter ren, an vterque affectus sit, cognoscitur e sede doloris. Quoad differentias ab efficiẽte magnus calculus cognoscitur e vehementia doloris, qui in dies intenditur, cum augeatur calculus; dolor acerbissimus est, vix que potest fieri, quin soluatur vnitas. Non egreditur sanguis, si lapis non fuerit asper. Materia e qua, facile cognoscitur: v. g. pituita permista cum pure, cognoscitur; quia est prægressa inflammatio, quæ perducta est ad suppurationem; Si permistus fuerit sanguis, cognoscitur e dominio sanguinis, vel huius, vel illius, & præsertim e colore arenularum, si ejiciantur; qui modo cinereus est, modo rubicũdus, modo flauus. A qua causa gignatur hæc materia; cognoscitur e signis indicatibus, vel caliditatem hepatis, vel frigiditatem ventriculi. Facile etiam cognoscitur causa, a qua generatur calculus, an sit calor renum intensus, vel remissus: adsunt signa caliditatis in regione renum. Vtrum autem calor renum sit organum facultatis, quæ fouetur a proportione, satius, a domicilio natiuo; cognoscitur inde, quod pa... tes

Differentiæ.

Signa in genere.

Signa diff.

tes ob leuissimam causam generant calculos.

Indicationes, in calculo iã genito.

Quoad præsidia: Hippoc. inquit: quiescere non conducit, sed exerceri non repleri. Iuuenes veratro, purgare, poplitem incidere, per vrinas vacuare, attenuare, ac mollire. Non facit mētionem refrigerationis renum; nec remotionis causarū, producentium calculos. Quare sciendum, Hippocra. his verbis respexisse ad indicationes, & remedia, causa calculi geniti; nō autem causa calculi, vt potest generari. Nos respicere oportet ad calculum, vtroque modo acceptum. Quoad calculum genitum; considerauit Hippoc. eū esse toto genere præter naturam, ideoque euacuandum. Et quia in renibus reperitur, non potest eradicari, nisi per ea, quæ renes euacuant, ideo dicit, vrinaria euacuare. Porro in corpore patiente nonnulla reperiuntur, quæ hanc calculi eradicationem impediunt; quorum alia ad totum corpus, alia ad renes pertinent. Hippoc. ad hæc ambo respexit. Impedimētum totius est repletio: cui nisi occurramus, calculū euacuare non possumus. Repletio fit, vel a sanguine, vel ab alio succo. Quoad sanguinem; Hipp. poplitem incidit. Quoad succum recedentem a natura sanguinis; dicit, iuuenes; purgare veratro, & quia hæc materia euacuanda cruda est, dicit esse concoquendū: addit que non oportere repleri, nec quiescere, sed exerceri, vt scilicet hoc modo crudi humores: (quemadmodum Galenus in comm. monet:) ad maturationem, & coctionem perducantur. Impedimētum ad renes pertinens, duplex est; materię crassities; & viarum angustia: ideo Hippocrates attenuat, & emollit. Quod si calculus in renibus genitus non sit, sed immineat, ne gignatur: indicationes sumendæ sunt, a materia, a causa generante tum materiam, tum calculum. Ratione materiæ e qua; si verbi gratia fuerit pituita, hęc euacuanda, ac diuertenda, ne fluat in renes: idemque de omni alia materia, statuendum. Causa generās materiam, si verbi gratia, fuerit iecur calidius, refrigerandum: si ventriculus frigidior, generans pituitam, calefaciendum, & sic de reliquis. Causa generans calculum, est calor renum: qui vel est organum simpliciter facultatis, tunc oritur indicatio refrigerandi, vel est organum facultatis summæ actiuitatis, hæc autem summæ est actiuitatis ratione sui domicilij, suæ proportionis, quæ non indicat, sed requirit tantum præsidium renale.

Ind: ad præcauendum calculi generationem.

Prognostica.

In genere malum hoc est satis infensum, quia dolorificum: postea malum est vehemens saltem ratione resistētiæ. Quod si calculus renalis diu perduret; vitium fit incurabile, & comitatur vsque ad mortem. Periculum tamen variat, pro vi differentiarum, & pro vi ac dispositione corporis affecti. verbi gratia, si corpus affectum vires habeat imbecilles; vitium magis est periculosum, sicut in corporibus gracilibus. Quoad differentias formales; si morbus fuerit in angustia, vel numero; prognosticum sumitur ab efficiente causa, non a morbo, qui non est ex vsu. Quod si fuerit soluta vnitas; morbus curatu est difficilimus. Ratione subiecti; multo peius est, si ambo renes afficiantur. Ratione causæ efficientis; malum peius, si calculus maior, asperior, oblōgus peior, quam rotundus: sic enim & maiorem infert dolorem, & difficilius euacuatur. Ratione materiæ e qua; si hæc fuerit viscidior, copiolior; difficilior est remotio. Quoad causam, quę materiam generat, siue sit calor iecoris, siue frigus ventriculi, recurrendum ad propria capita: co supposito, si intemperies non in habitudine sit, sed in habitu, fieri vix posse, vt homines a calculo pręseruentur. Quoad causam, quæ calculum generat: si simpliciter fuerit caliditas partis; aliquo modo salutem polliceri potestis: at si calor renum sit in habitu: (quod maius est:) si sit organum facultatis summæ actiuitatis; vix fieri potest, vt e toto pręseruentur; veluti contingit illis ægris, quia calculosis orti sunt parentibus: id tamen his præstari potest, ne tam frequenter, neque ita vehementer a calculo lædantur.

Curatio. Venæsectio

Si sanguis sit copiosus; est emittendus, comm. 5. sectio. t. libro 6. epid. Sanguis hic aliquando habet rationē causæ principalis; aliquando, sine qua non. Causæ principalis rationem habet, quando verbi gratia calculus, vel producitur, vel produci potest, ob inflammationē renum; aut si fiat, vel fieri queat e pituita, vna cum sanguine. Quod si sanguis his modis non concurrat, interim tamen copiosus sit, habet rationem causæ sine qua non, quia nec calculus, nec pituitosa materia euacuari potest, nisi sanguis copiosior existens fuerit eductus. Quia ergo sanguis in hoc malo est vehemens; remedio etiam vehementi opus est, nimirum venæ sectione. Verum non oportet sanguinem vacuare in ea copia in qua peccat. v. gra. si peccet ratione copiæ ad lib. j. non debet libr. j. educi, licet sanguis ita indicet: virtus enim hanc quātitatem prohibet: quia dum adest calculus, dolor affligit; & calculus suapte natura est malum diuturnum. Cur vero Galenus tantum emittit, quantum peccat? Quia nimirum respicit ad calculum, nondum actu genitum: tunc enim potest sanguis vacuari ea copia, quæ indicatur, quia virtus non prohibet. Da [vtu.] Hippocrates aperit venam poplitis; Galenus vel hanc ipsam, vel eam quæ ad malleolos decurrit, capite 12. libro 13. meth. Sed tamen in praxi etiam cubiti venas aperiri oportet. Vbi agendum enim sumitur a sanguinis subsistantia, & quia sanguis quandoque subsistit in partibus iecoris; necesse est aperire venas cubiti: si autem subsistat circa renes, & infernas partes; vena poplitis, vel malleolorum tundenda. Cucurbitulæ etiam non scarificatæ locum habent; quæ (quatenus tantum ad calculum respicimus) primum applicandæ renibus, sensim postea deorsum progrediendo ad inguina, vt sic calculus in vesicam descendat, & hoc indicat subsistentia calculi, præsertim, quatenus obtinet prædictam positionem.

Cucurbitulæ.

Pharmacia.

Trallianus probat [myrtum,] gratia euacuationis calculi: dubitatur tamen, qua ratione tuto vti queamus medicamento hoc astringente, ad expellendum calculum? [(Myrtus non legitur in quibusdam Tralliani codicibus. Hic facultatibus constat contrarijs: nō solum enim astringit, sed etiam acrimoniam quandam habet admistam, cap. 18. li. 2. de alim. facult. propter partes quasdam tenues, & calidas, vt Galenus in fine lib. 7. de simpl. medicam. fac. asserit. Et hinc Dioscorides vrinam cire myrtum prodidit memoriæ, ca. 128. lib. 1. de mat. med. vt etiam Auicennas ca. 446. tractat. a. lib. 2. & Aetius ca. 152. lib. 3. Interim notandum, astringētia contra calculum, & vrinæ difficultates adhiberi tum coniuncta diureticis, vt hæc in renibus eo diutius detineantur; tum per se aliquando sola, vt renibus debilibus robur addatur: huius generis sūt spongiolæ, seu pilulæ, quæ virgis rosæ caninæ annascuntur, glandes, lentiscus, rubus, &c. quæ lotio promouendo apta esse monet Dioscorides.)] sed vt methodice progrediamur: materiæ medicinales respicere debent, materiam e qua fit calculus, calculum ipsum; intemperaturas; proportionem. De remedijs, quibus vtendum gratia materiæ e qua, sæpe dictum est, siue vacuent pituitam, siue alios humores: id tantum notetur, si calculus sit genitus vehementiora esse adhibenda; si nondum genitus, mediocria. Quare suppositis lenientibus, præparantibus, & purgantibus;

1. Ad materiam calculi.

loque-

loquemur de ijs, quibus vtimur gratia calculi iam geniti.

2. Remedia ad calculū iam genitū. Post generalia igitur euacuantia, probantur medicamenta lapidem comminuentia; euacuantia lapidem comminutum: item deferētia has materias remediorum: remorantia, quæ sunt in causa, vt medicamenta frangētia diu in renibus morentur; lapidis enim contractio est motus, seu actio, quæ nō fit in instanti: probantur etiam oblinentia, vt lapis iam cōtractus leuiori negotio p vias trāsire queat: tandem prosunt dissoluentia flatus, quia dum calculus est genitus, sæpe oboriuntur flatus, qui nisi dissoluantur, dolor geminatur a lapide, & a flatu.

Frāgentia. Comminuunt, secundum Græcos, manifesta qualitate, [ciceres, extractū e ciceribus viridibus; vel, si desint virides, vti possumus exsiccatis, coctis, &c. postea contusis, vt extrahatur succus, & est efficax ad frangendum calculum renum (fateor enim me nescire, quæ calculum in vesica frangere queant) Probantur polytrichum, capillus Veneris, acetum scillit. quod est efficacissimum, asparagi radices, & semina, in id autem syluestres asparagi sunt efficaciores; betonica, semē althææ, cappares: & admirabile est medicamentum, quod conficitur e granis ficuū: licet etiam vti semin. graminis, sed sem. ficuum est efficacius. Probatur lapis Iudaicus, cortex lauri, cardamon. pulegium, fructus paliuri, saxifragia valde laudatur, sed vereor, vt legitima habeatur. Prodest vitrum combustum, oleum amyg. amar. & consulo, vt vrgente necessitate exhibeatur hoc oleum, quia non tantum lapidem frangit, sed etiam oblinit, laxat, & aperit vias. Probatur oleum abietinum. Terebinthinæ plurimū tribuo, maxime Cypriæ. Extremitates polij montani, quibusdam pro secreto sunt, fuerunt que ex Illiria aduectæ, quibus ego renales calculos euacuaui, interdum integros, interdum confractos. Radicibus ononidis feliciter vsus sum: quę non nullis secretę sunt.] Comminuentia lapides tota forma, describuntur ab Aetio, & reliquis, [Probatur ergo lapis qui reperitur in spongia, lapis etiam vesicæ in puluere exhibitus, cinis scorpionum, cinis scarabęorum, cinis testarum ouorum, & pręsertim eorum e quibus sunt exclusi pulli, cinis lumbricorum terrestrium, & leporis decollati, cicadæ aridæ tritæ, sang. hirc. si optime sit confectus. sang. galli decrepiti eodem modo confectus, vt hircinus. Aliqui pro secreto habent, ossa capitis lucij piscis puluerisata, dentes apri, puluerem e stercore murium.] Inter composita, [est ole. de cicerib. de cicadis, de lepore combusto: licetque etiā parare magnas antidotos.]

Terebinthina insignes habet vires leniendi, & detergendi partes vrinarias, omniū pene & veterum, & recētiorū suffragio: maxime G. Fallopij, Io. Cratonis, & Fr. Vallesiolæ.

Diuretica. Quæ autem possunt euacuare lapidem iā

Deferētia. confractum, sunt diuretica, vt [apium, petrosel. fenic.] sequuntur ea, quæ efficiunt, vt medicamenta diutius persistant in renibus, vt [polypod. nuc. pineæ, spōgiolæ, & capitula syluest. rof. myrtus:] vnde Alex. composuit medicamentum e myrto.

Oblinētia. Oblinentia sunt [passulæ, amygd. dulces, althæa.]

Carminantia. Inter dissoluentia flatus, probantur diuretica proposita, quæ cum calida sint, tenuisque substantiæ, possunt flatus discutere: vnde reliquis medicamētis permisceri possunt, [semina apij, anethi, dauci, feniculi.

Vtendi ratio. Alexander capite 4. libro 9. composuit medicamentum, quod vocauit manum Dei, ob præstantiam in lapide frangēdo: fit [e myrrha, myrto &c.] Efficax hoc est: [Recipe pulu. betonicæ, sem. ficuum, cinerum scarab. cicadarum, leporis combusti ana ℥ j. hæc sunt basis: adde pulueris sanguinis hirci, qui etiam concurrit ad basin; deinde pulueris rof. rubr. ana ℥ j. (rosæ faciunt, vt basis diutius in renibus moretur.) sem. althææ ℥ j ß. obliniunt e confectu. de beton. ℥ j. cum aceto scillitico fiat electariū. Dosis a ℥ ij. ad ℥ ß.] Quoties post hujus vsum apozema exhibetur, est efficacissimum. Si e toto renalem calculum velis comminuere, & expellere: oportet medicamentum exhibere in potione, & in magna quantitate, cuius beneficio cōfectum medicamentum ad renes perducitur, lapidemque euacuat. Hoc autem medicamentum est conficiēdum e decocto cicerum: [Recipe decocti cicerum rub. libra j ß. in quo macera per horas 4. vel 5. ononidis ℥ vj. & polij montani P. ß. & post infusionem, oportet fieri decoctionem ad tertiam partem, vt lib. j. maneat;] exhibeatur illico post exhibitū medicamētum, a nobis modo propositum, detur actu calidum. [Tempus:] quando adest præsentia indicātis, & nihil prohibet: quod prohibet, est materia replens totum: vnde necesse est primum vacuare validis purgantibus, de quibus diximus. Itē, quod prohibet, est viarum angustia: quare ante hæc medicamenta extrinsecus vtendum est ijs vnctionibus, quæ vias laxant, & molliunt; [e maluis, alth. ol. amygd. scorpion. butyro: optimum etiam est sedere in balneo aquæ dulcis, alterato cum malua, althæa.] Quoniam autē non ita cito calculus frangi potest, ideo non sufficit hoc medicamētum vna vice, & die exhibere, sed pluries: spatio enim quinque, sex, aut septem dierum lapis frangitur, & cōminutę partes singulis diebus excernuntur. Quod si medicamentum in promptu non sit; e tēpore hoc paretur: [recip. sang. hirci ℥ j. pulu. ceter. ℈ ß. cum syrup. cap. ven. vel rof. (propter moram, & permanentiam) fiant boli, vel pilulæ.

Laxātia ductus vrinæ.

Alterātia. Quoad causam generantem materiam, e qua fit lapis; est ventriculi frigiditas, iecoris caliditas: de quibus loco proprio. Quoad causam generantem calculum. ratione intemperiei calidæ renum, vel iecoris, probatur refrigerans, vt [serum lactis caprini, aquæ refrigerantes.

4. Renum proportionem spectātia. Renum proportionem respiciunt, [magnæ antidoti: quidam pro secreto habent renes suillos exsiccatos, & in puluerem redactos: licet ergo exhibere ℥ j. huius pulueris, cum ℈ ß. theriacæ, & fiat bolus cum syrupo capill. Veneris.

Abstinendum in victu ab his quæ conficiuntur, [e pasta, & lacte.] Quoad inanitionem; saluberrimum est, vt corpus mundum seruetur, & potissimum, vt fiat euacuatio per vomitum, vt assuescāt ægri ad vomitum; sic enim non aggregatur materia, e qua lapides generantur.

CAPVT XXIX.

De Vlcere Renum.

Definito. VLcus renale nihil aliud est, quam vnitas soluta, cum deperdita substantia renum, producta a materia corrodēte. Forma est soluta vnitas, cum diminuta substantia; ad differentiam vulneris, in quo sæpe tantum est soluta vnitas, lib. 4. meth. ab initio. Subiectū sunt renes.

Causa efficiens. Efficiens est materia abradens; ad differētiam vulneris compositi, in quo, & vnitas soluta est, & ablata portio substantiæ: sed vulneris causa incidens est, vlceris abradens: commentar. aphorism. 75. sect. 4. cap. 2. lib. 6. loc. aff. E quibus locis etiam colligitur, quod hæc materia possit esse sanguis, pituita, bilis vtraque, & materia purulenta. Sanguis esse non potest, nisi habeat vim corrodendi, ideoque non est sanguis quocunque modo acceptus, sed vt reperitur extra venas, & arterias: dum enim sanguis vasa egreditur, & retinetur in renibus,

bus, ita acris euadit, vt abradat. Exit autem extra vasa sanguis, vel diapedesin, quod contingit, dum sanguis iusto est tenuior; vel per anastomosin, siue fiat a copia sanguinis, siue ab impetente, id est, a sanguine, qui magno impetu mouetur, siue etiam ab acriori sanguine: vel per diæresin, quæ fit potissimum a calculo: potest quidem fieri ob alias causas quæ abradunt, sed etiam fieri potest a calculo renali, non sane, (vt quidam putant:) quod calculus immediata sit vlceris causa, nec enim mordax est calculus, sed quia contundit, & ob inæqualitatem vnitatem soluit; dum autem soluit vnitatem vasorum, egreditur sanguis, qui postea putrescens, & euadens mordax, vlceris causa est immediata. Idem dicendum de pituita salsa, debile flaua, de atra, sed adusta, quæ causa est vlceris cancrosi, & atrabilarij, quod raro contingit. Fit etiam vlcus a materia purulenta, quę interdum generatur in renibus; interdum extra eos, supra renes, non infra. Dico autem supra: nam cum inflammatio alicuius partis degenerat in abscessum; quoties abscessus disrumpitur, ad inducendum vlcus necessarium est, vt abscessus sit in superiori parte, vt per hunc situm materia purulenta in renes descendat; & nisi expurgetur materia purulenta; necessario fit vlcus renum. Et quod dictum est de inflammatione partium superiorum, idem dicendum de inflammatione renum.

Differētiæ. Vlcus porro renum a forma dicitur Magnum, vel Paruum. A subiecto, afficitur ren, vel Vterque, vel Alteruter: item, vel secundum Superficiem, vel secundum Profundum. Causa efficiens est Sāguis, Pituita Bilis flaua, Bilis atra, vel Purulenta materia.

Signa. Vlcus renum, vt in genere sit cognoscendū, docetur cap. 3. lib. 6. loc. aff. & com. 75 76. sect. 4. aph. Primū indicatur e pure, quod per plures dies mingitur: nam si per pauciores dies excernatur, fieri potest, vt procedat ab abscessu, citra renum exulcerationem. Indicatur e dolore circa lumbos. Item, si cum pure excernantur arenulæ, & portio renum, sed hoc rarissimum est: &, si cum pure egrediantur carunculæ veluti capilli: præterea indicatur e pure, non admodum fœtente, quia in renibus est calor, qui magis aptus est ad incrassandum succos, quam calor vesicæ: item, pus est satis permixtum cum lotio, ob longitudinem viæ; secus autem apparet in vlcere vesicæ: præterea facilis est mistio, quæ nō ita facilis est in vlcere vesicę. Non indicatur a febre, quia febris non necessario comitatur vlcus renum, cum pus non detineatur, sed euacuetur. Quoad differentias formales; an vlcus magnum sit, vel paruum, cognoscitur e copia puris, e vehementia, & debilitate symptomatum. Num vterque ren affectus sit, vel vnus tantum, facile patiens ostendet. Vtrum autem vlcus sit, vel secundum superficiem, vel secundum profundum, ita cognoscitur: quia si secundum partes profundas; copiosum erit pus, & sanguis cum pure egredietur. Quoad causas efficientes, an sit sanguis, an pituita, an bilis flaua, vel atra; cognoscitur e proprijs signis. Si autem fuerit pus, cognoscitur e signis indicantibus progressam inflammationem, progressum abscessum.

Indicationes. In vlcere oritur duplex indicatio: vniendi nimirum & regenerandi carnes. Hæc autem præstari nequeunt, nisi remoueantur impedimenta, quæ sunt, mala renum constitutio, & externus error. Impedimenta, quæ pertinent ad constitutionem renum sunt, vel intemperies, & oritur indicatio per contrarium alterandi: vel tumor, & oritur indicatio materiam tumoris euacuandi. Quoad errorem externum, vel est Communis, vel proprius. Communis est, per communiter impedire potest & vnionem, & regenerationem carnis: estque nihil aliud quam sanguis peccans: si ergo hic peccet copia, est imminuendus; si motu, reuellendus; si qualitate, alterandus. Error proprius est, qui respicit priuatam regenerationem carnis: estque excrementum, quod in generatione carnis prouenit, & hoc cum duplex sit, tenue indicat moderate siccans, crassum, detergens. Error proprius in agglutinatione, & vnione non est sanguis, non excrementum, sed materia alimentalis, & humiditas rorida, quinimo etiam opposita, quæ sui præsentia impedit vnionē, atque ob id non modo indicat siccans remedium, sed magis siccans.

Vlcus renum in genere satis est periculosum, com. aph. 6. sect. 6. nam pars vlcere affecta quiescere deberet, renes vero assidue operantur. Augetur periculum: præterquam enim quod renes assiduo trahunt materiam serosam, accedit etiam quod illa materia sit acris, vt potius faciat ad vlceris incrementum, quam decrementum. Admonet autem Gale. magis periculosum esse vlcus vesicæ, quia ęgrius agglutinari potest, propter substantiam membraneam. Quoad differētias formales, quo maius vlcus, eo periculosius. Item magis est periculosum si vterque ren afficiatur: & quidem si secūdum partes magis profundas. Quoad causam efficientem; pro varia vi causarum, varie prædicendum. Si est ab atra bile, actū est, quia vlcus est cancrosum. Secus statuendum, si minus prauæ fuerint materiæ. Respiciendum etiam ad vires: si infirmæ sint, vt in gracilibus in senili ætate, spes salutis est exigua. Prognostica.

Chirurgica prætermittam, quia de communi euacuatione sæpe dixi. Lenientia, præparantia, & purgantia etiam supponēda sunt. Peculiaria autem sunt Euacuantia, & Agglutinantia. In vlcere igitur renum, post corporis expurgationem, illico confugiendum ad medicamenta, quæ possunt renes mundare, ab excremento tum tenui, tum crasso. Maxime probatur [aqua saccharata:] & si contingat, vt corpus perferat calida medicamenta, [loco aquæ saccharatæ, vti possimus mulsa terebinthina.] Si vlcus fiat a pituita salsa ratione viscid itatis vti possumus valido medicamento detergente, quia vlcus cito sanandum, nam secus incurabile euadit. [Si saccharum non sufficit; exhibeatis mulsam;] quod si caliditas, vel renū, vel corporis prohibeat; non propterea abstinendum est a mulsa, sed tunc potestis vti [mulsa pro ratione magis diluta: si enim caliditas non prohibeat, imponatis mel in maiori quantitate; si prohibeat, in minori, & addatis semina melonum: hoc modo: Recipe mulsæ aquosæ lib. j. emulf. sem. melon ℥ iij. Si caliditas nō prohibeat, potestis vti mulsa meraciori: & addatis ceterach, & ascendatis ad feniculum,] & ita expurgetis renes. Ideo etiam probamus [serum lactis: detur ad lib. ij. & vt sit efficacius, addantur emulf. sem. melon. ℥ ij. si nonnihil mellis addideritis, erit efficacius. Sic etiam terebinthina liquore conuenienti nouies, vel decies lauari debet, vt acrimoniam deponat. Curatio. Detergētia renes.

Quando vlcus est mundū redditū, festinare oportet ad agglutināntia: quæ cōficiuntur [ex amylo, tragacantha, bolo Arm. & in hoc casu maxime probatur terra sigillata: præterea medicamēta sunt cōficienda ex acacia, e succo barbæ hircinæ, sanguine draconis.] Sed notandū, quia error in hac cura est causa mortis, vt illico post mūdificationē, hoc, vel simile, conficiatur: [℞ tragacantha, boli Arm. terrę sigil. farinę amyli, ana ʒ j. cū syrupo ca. Ven. seu cum emulf. sem. mel. fiat pasta. Dosis a ʒ j. ad ʒ ij. & post deuoratum hoc medicamentum illico exhibeantur, [aquæ hordei ℥ vj. aut ℥ viij. cū emulf. sem. melon. Consolidātia vlcus.

lon. ℥j.] vt hoc sc. medicamentum sit vehiculum agglutinantis. Et vbi exhibueritis quotidie per vj. aut viij. dies continuos, conficiatis aliud medicamentum, quod sit magis siccans, & magis vniens. [Recipe tragachant. terræ sig. sang. dracon. ana ℥j. acaciæ ℈j. cum emuls. sem. melon. fiat pasta: dosis ℥j. cum aliquo diuretico.] Vt autem medicamēta agglutinantia efficacius agant; prodest vt commorentur in renibus: ad quod assequendum præstat, si renibus applicentur, quæ habent vim nonnihil adstringendi, & siccandi, veluti est [emplastrum confectum e rosis, e myrto, cydonijs, e lentibus, sanguine dracon. bolo Arm. mastich. &c.]

Externa.

Diæta.

Cibi erunt detergentes, & mundificantes: vnde parentur [ex hordeo sem. melon. e ciceribus, &c.] Tempore aūt agglutinationis condiendi cibi [consolida, oryza: vti possumus pedibus vitulinis, & alijs id genus,] in quibus est vis agglutinandi, & adstringendi.

CAPVT XXX.

De affectibus vesicæ vrinariæ; ac primum de Mictione Imminuta, & Ablata.

Mictio nō sit actio voluntaria.

Opus vesicę est mictio; quæ functio, & si sit voluntaria non tamen primum est voluntaria, nam membrum vt agens. (non vt afficitur.) non modo est mēbrum voluntarium, sed etiam naturale. Respiratio est functio e toto voluntaria: & si enim cōcurrat pulmo, qui est naturæ instrumētū; pulmo tamē non concurrit vt agēs; sed vt passum. Vesica autem a mictionem cōcurrit vt agens, quæ non afficitur, sed operatur. Ideo de hac frustratione propria agemus. Mictio fit hoc modo. Lotium primum sensim propellitur a renibus in vasa vrinaria, a quibus vesica trahit lotium fibris rectis. At quando Galenus ait, vesicam non trahere lotium ita est intelligendus; quod vesica non attrahat a renibus, sed renes propellant in vesicam per vasa vrinaria, & his vasis vesica trahat per fibras. Detinetur autem lotium in vesica, ne continuo homines mingere cogantur: detinetur autem tempore decenti, per fibras obliquas, & per musculum, qui ceruicem adstringit. postea naturaliter expellitur, ab expultrice vesicæ, per fibras transuersas; cui expulsioni opem fert musculus ceruicis, dum non constringitur, sed potius laxatur. opem etiam ferunt abdominis musculi simul cum septo transuerso. Porro præter naturam fit mictio, quando recessus est a mictione naturali: qui esse solet; cum mictio Aufertur, Imminuitur, vel Deprauatur. Cum aufertur, fit lotij suppressio ἰσχουρία: si imminuitur, & cum difficultate egreditur in parua copia, δυσουρία: si deprauatur, fit lotij incontinentia, ardor lotij, στραγγουρία, stillicidium cum ardore, dolore: vtræque autem hæ noxæ referūtur ad mictionem vel diminutam, vel deprauatam.

Mictio naturalis vt fiat.

Differētiæ mictionis præter naturam.

De Ischuria.

Causæ mictionis ablatæ.

Ischuria est functio ablata vesicæ, dependens a frustratione expultricis lotij. In præsentia causas mictionis imminutę, prætermittam; sunt enim eædem cum causis ablatæ; sed differunt secundum magis, & minus Causæ ablatæ mictionis, proponuntur a Galeno cap. 1. li. 5. de loc. aff. cap. 2. lib. 3. de caus. sympt. c. 4. lib. 6. loc. aff. sermo autem est, non tantum de actione læsa, de primo symptomate; sed etiam de exeunte, quia detinetur, quod egredi deberet. Aufertur autem mictio, vel Læsa facultate, expultrice, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel quia Impeditur. Per læsam facultatem intelligimus morbum vel in vesica, vel in musculis ceruicis ipsius vesicæ. Quoad vesicam, læditur expultrix, vel quia labefactatur, vel quia impeditur. [Intelligimus hic expultricem, quæ lotium expellit, non quæ propellit excrementa tertiæ coctionis, tum tenuia, tum crassa, quæ sunt excrementa nutritionis vesicæ.] Labefactatur ob quamlibet intemperiem insignem, & potissimum humidiorem, ac frigidiorem; cuius causę possunt esse opiata, & alia refrigerantia: nam dum fit mictio secundum naturā, oportet, vt vesicæ corpus contrahatur per transuersas fibras, alias non fit mictio. Detinetur igitur lotium, si contingat, vt ea sit constitutio in vesica, vt non possit constringi: & hoc interdum fit ob errorem externū, tum ratione lotij copiosi, vt illis accidit, qui cum magnatibus cōuersantur, qui, licet mingendi appetitus adsit, detinent tamen lotium, & hoc in tanta copia augetur, vt vesica nō possit amplius contrahi. Fit etiā hoc interdum ob frigidam intemperiem, coniunctam cum humiditate, siue siccitate; quæ in causa sunt, vt vesicæ corpus constringi nequeat. Expultrix vero non labefactatur, sed impeditur ob morbum in mala compositione, nimirum in magnitudine aucta, & potissimum in angustia ceruicis, seu colli vesicę. Dum vesica inflammatur, lotium supprimitur impedita facultate: fit aūt in vesica phlegmone, sicut in alijs partibus. Est etiā vitium in angustia, quæ varia esse potest, sicut varia esse potest materia, quæ angustum reddit meatum ceruicis vesicæ, potest esse sanguis concretus, pus crassum, calculus renum, uel uesicę, caro, tuberculum carnosum, quod uitium accidit post gonorrhœam, post ulcus, dum enim ulcus perducitur ad cicatricem, solet nutrimentum suscipere, & ita caro aucta, solet foramen obturare: potest causa esse tuberculum inflammatorium, quod facile perducitur ad suppurationem: potest esse tuberculū pituitosum, quod non ita facile cedit suppurantibus: fieri etiam potest, ut angustia pcedat a materia pituitosa, crassa. His de causis angustus redditur meatus, potissimum ob constipationem & obstructionem; interdum etiam ob compressionem, cum ratione humoris existentis in ceruice, meatus ille interna comprimitur. Insuper læditur etiam facultas musculi ceruicis: & læditur hæc, quando musculus affligitur morbo, ut dum afficitur conuulsione, propter phlegmonem, aut repletionem; item dum afficitur tumore, & proinde morbo aucto in magnitudine; interdum in immodica siccitate; & ratione huius conuulsionis ita constringitur, ut non possit relaxari. Præterea concurrit error externus, qui petendus est e causis modo Internis, modo Externis. Internæ causæ possunt esse inflammatio, tumor in partibus uicinis, ut in recto intestino, & huius ratione ita comprimitur ceruix uesicæ, ut nō fiat mictio, propter angustiam. Idem fit, si renes laborent morbo in mala compositione, ut non possit transire lotium: & hæc dicitur lotij suppressio non exquisita, sed notha; quia non est morbus in uesica, sed renibus. Sic etiam si uas urinale rumpatur, urina non descendit. Internis causis etiam materia morbi annumeratur, ut dum lotium copiosum est in causa ablatę mictionis, quia ita extenditur uesica, ut non possit constringi. Colligitur autem lotium copiosum in uesica, quia patiens non sentit uesicam repleri, eo quod sensus tactus in uesica otiatur. Otiatur autem uis sensifica, quia uel non suscipitur, uel non transmittitur. Non suscipitur,

Facultas vesicę labefactata.

Facultas vesicæ impedita.

Facultas musculi ceruicis, labefactata.

Error externus.

dum noxa est in neruis vesicæ, vt non possint vim animalem suscipere: Non transmittitur, cum est vitium in supernis partibus nerui, vel potius homo alijs negotijs est occupatus. Error e causa externa sumi potest; dum homo plus iusto bibit, & copiosum generat lotium, quod vbi detinetur, est in causa, vt vesica non contrahatur.

Signa. Mictio aufertur vel imminuitur, quod patiens facile manifestabit. Num autem auferatur læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguitur e signis indicantibus morbos, vel vesicæ, vel musculi: nam hisce aliquo morbo correptis, erit mictio ablata læsa facultate. Morbus autem vesicæ & musculi, ita distinguetur. Si est in vesica; potest esse intemperies, & mala compositio. Si fuerit intemperies, est in causa, vt expultrix non possit contrahere corpus vesicæ: ideoque oportet, vt manibus contrahatis vesicam, & cum ex hac compressa redditur lotium, dicendum, esse labefactatam expultricem; sin minus, impeditam, vt si fuerit angustia in ceruice, nimirum constipatio, vel compressio, e calculo, vel alia materia. Si morbus fuerit in musculis ceruicis; licet comprimatur vesica, non tamen fiet mictio. Præterea etiam cognoscitur læsa facultas, si non adsint indicia erroris externi. Porro impeditur facultas vel vesicæ, vel Musculi. Si musculi, erunt indicia conuulsionis: si signa hæc non sunt, dicendum, impeditam esse facultatem vesicæ expultricem. Cum vero a morbis multis possit impediri, e proprijs indicijs morbi cognoscentur: verbi gratia, si fuerit calculus; sentient ægri molestiam, dolorem circa pubem, & potissimum dum equitant, dum per loca inæqualia ambulant: ratione etiam tristis sensus, qui excitatur a calculo, ægri, præsertim pueri, frequenter scalpunt pudenda, potissimum in perinæo, capite primo, libro primo, de loc. aff. præterea sunt signa calculi, & præcessit mictio arenularum. Si uero fuerit inflammatio, persentiunt ardorem in toto uesicæ corpore, comitatur febris, ita ut hæc inflammatio sit magni momenti. Si materia fuerit carnosa; prægressa sunt ulceris signa, præcessit gonorrhœa. Si fuerit sanguinis grumus; præcessit sanguinis mictio; huic si lotij suppressio succedat, probabile est angustiam prodire a sanguine grumoso: insuper sunt animi deliquia, & refrigerantur extrema, quæ fiunt dum sanguis grumosus detinetur. Si obstructio fiat ab alia materia, ut pituitosa, purulenta, sunt propria indicia: a materia purulenta, uerbi gratia, si præcessit abscessus circa renes, unde, si pus cum lotio egrediatur, & postea mictio auferatur; signum est, mictionem auferri a crasso illo pure. Si præcessit externa causa, cognoscitur ex ægri & astantium relatu: sin minus, causa est interna. Cæterum, in suppressione lotij error externus, dum sumitur a causa interna, nimirum a vitio renum in angustia ita cognoscitur: loca affecta oportet tangere, num tumor fit circa regionem vesicæ, qui adest, dum vesica est repleta: præterea interrogandi ægri, an adsit voluntas mingendi: si enim vitium sit in renibus, vt lotium non pertranseat, non adest volũtas mingendi; & ita cura rationem est, vti syringe.

Indicationes. A functione læsa non sumuntur præsidia. Quare si lotium supprimatur labefactata facultate, oportet vesicam calefacere, si ob frigidam intemperiem labefactatur. Impeditur facultas, ob morbos vesicæ, & musculi. Morbi vesicæ non sunt ex vsu; ideoque ad materias respiciendum est. Si materia est calculus, euacuandus: si caro, tollenda: si pituita, tollenda. Si musculus conuulsione afficitur, si ex inanitione, humectandum; si e repletione, euacuandum. Si fiat ab errore externo, siue sumatur a causa interna; siue externa; quia causa est ex vsu, dummodo sit præsens, & perseueret, est remouenda.

His scopis interdum facile, quandoque difficulter, aliquãdo etiam nullo modo possumus satisfacere. Si enim ablata sit mictio, labefactata facultate ob intemperiem frigidam; facile potest vesica comprimi, vt reddatur lotiũ: & hæc frigida intẽperies potest tolli a calore, idq; non difficulter omnino. Facile etiam malum tollitur, si ab errore externo oriatur: si enim verbi gratia, collecta sit vrina ob negotium: manibus compressa vesica, liberat. At periculosum est malum, si fiat ratione inflãmationis, ratione tumoris carnosi, ratione grumosi sanguinis: prout enim materia est magis rebellis, ita augetur difficultas: vt actum fere sit in conuulsione ex inanitione; quæ febribus ardentibus solet succedere, nam isti e lotij suppressione celerrime moriuntur. Prognostica.

Curatio. In hoc malo confugiẽdum ad venæ sectionem, ad syringem. Venæ sectio locum habet, si sanguis peccet, vt in inflammatione ceruicis vesicæ: hic quidam decepti, dum putant esse affectum intestinorum vtuntur clysmis carminatiuis. Circa Syringem notandum: Si suppressio lotij fiat renum vitio, vt vrina non descendat; frustra vtimur syringe. Si in vesica lotium detinetur, neque tum semper cauendum: & præsertim dum supprimitur ob inflammationem, quia soluitur vnitas; non enim potest syrinx immitti, nisi dilatetur ceruix, quia tumor intus impedit. Si non affuerit inflammatio, optimum est ad syringem confugere, & possumus etiam eius loco immittere candelam paruam, oblitam ol. communi, vel amygdalino.

Si lædatur mictio ob calculum vesicæ, opus est perforare ceruicem, & lapidem extrahere; quod tuto & feliciter fit a medicis prudẽtibus: adest enim præsentia indicantis, & nil prohibet. Hæc perforatio interdum est necessaria, dum lotium supprimitur e concreto sanguine; non semper tamen, sed cũ sanguis retinetur, & non cedit alijs remedijs, prius tamen alia auxilia tentanda.

Medicamenta. Medicamenta varia esse possunt, pro varietate causæ: nos circa præcipuas causas digrediemur. Si ergo auferatur mictio a calculo, iam diximus de remedijs calculi.

Ad grumos sanguinis. Si fuerit grumus sanguinis, necesse est ad valentiora confugere: vnde detur [decoctum nymph. origani, & addatis ℥ ij. oxymel. scillitici.] Si his non resoluatur sanguinis grumus, confugiendum [ad lixiuium, in potu dando ℥ vj. vel vij. & syrupi cap. Ven. ℥ j. vel ℥ ij. emull. sem. melon. & ʒ j. calcis viuæ] vt vult Aetius. Vrgente necessitate non improbatur [cantharides,] non est abs re, vel extrinsecus, & immittere per syringem. Vel medicamenta parentur [ex aqua maris, & muria, de lixiuio acerrimo, & calce] tamen sit is vel extrinsecus, deinde intrinsecus. Vti etiam possumus nonnullis; quæ occulta qualitate iuuant: vt est [vesicæ caniculæ puluerizata, a ʒ j. ad ij. cum aliquo diuretico. Commendatur etiam puluis cancrorum fluuiatilium, & marmorum in eadem quantitate.

CAPVT XXXI.

Iterum de suppreßione seu retentione lotij paulo luculentius agitur.

Causa. 1. Angustia. SVppressio vrinæ fit, Læsa facultate expultrice, aut ob Errorem externum. Si læsa facultate,

tate, vel Labefactatur, vel Impeditur. Si impeditur, est Compressio, Constipatio, Subsidentia, vel Obstructio. Compressio est, dum foramen colli vesicæ ita angustatur, vt expultrix lotium expellere nequeat. Hęc compressio fit a tumore siue calido, siue frigido, vicinarum partium, nimirum intestini recti, & in mulieribus vteri. Constipatio fit a multis causis: a tumore, non partium vicinarum, sed qui occupat collum vesicæ, siue sit tumor inflammatorius, siue frigidus: fit etiam constipatio calculo, in renibus, aut vesica genito, qui protrusus ad orificium ceruicis vesicæ, meatum ita occludit, vt lotium supprimatur: præterea fit a tuberculo; (tumor est morbus in magnitudine aucta, secundum propriam substantiam ceruicis vesicæ: tuberculum autem est paruus tumor, qui nō obsidet substantiam ceruicis, sed meatum cuius parietibus adhæret) tuberculum autem triplex esse potest, nimirum carnosum, quod fit post vlcus, & præsertim post vlcus, quod sequitur gonorrhœam: item callosum, quod fit sensim e crassa & lenta materia: item phlegmonosum, de quo comm. aphor. 82. sect. 4. cuius causa est materia sanguinea. Subsidentia fit, quando aliqua cum violentia subsidet meatus ceruicis; id quod fit ab immodica siccitate, vt aliquando in febribus ardentibus: potest enim fieri propter conuulsionem, vt Galenus statuit, comm. 17. sect. 3. li. 1. prhet. Obstructio fit ab humore: (angustia enim a pure facta, potius est constipatio, quā obstructio, si exacte loqui volumus.) Humor hic est sanguis, vel pituita. Sanguis, quoties grumescit: alias enim si fluit, non retinetur, neque obstruit. Est præterea pituita lenta, & crassa. Labefactatur facultas ob intemperiem potissimum frigidam, cuius ratione vesica cōstringi nequit. Frustratur etiam facultas expultrix ob errorem externum, qui nihil aliud est, quam lotium copiosum, cum scilicet vesica adeo repletur lotio, vt expultrix nequeat contrahere vesicam, quamuis nullum sit vitium in musculis, vel ceruice. Et ideo lotium hoc copiosum, vt causa immediata frustrationis facultatis, cum non sit morbus, est error externus. Repletur autem vesica lotio copioso, nobis vel Inuitis vel Volentibus. Inuitis quidem nobis; dū vis animalis sensifica, vel non Suscipitur, vel non Transmittitur, vt in vesica non sit sensus præsentis lotij: [Miror Altimarum, & alios, qui putant, facultatem contractricem, differre ab expultrice.] Non suscipitur facultas animalis, dum in neruis ad vesicam pertinentibus est angustia: cum ergo facultas non sentiat lotium, hoc nobis inuitis multiplicatur. Hæc autem potest vocari paralysis vesicæ: [est alia etiam paralysis in vesica, spectans ad ceruicis musculum, cum huius motus ita auferitur, vt non fiat suppressio, sed incontinentia lotij: at de hac paralysi iam non loquimur, sed de illa, quæ spectat ad neruos vesicæ, quorum beneficio vesica, naturaliter habens, se repleri lotio sentit, & ad expellendum insurgit.)] Non trāsmittitur sensus ad vesicam, in delirijs, phrenitide, lethargo. Interdum lotium aggregatur, nobis volētibus: stimulamur enim ad mictionem, sed mingere nolumus, quia negotijs sumus occupati.

2 Intemperies.

3. Vrina nimis replens vesicam.

Differentiæ. Differentiæ non sumuntur a forma, neque a materia. Quoad causam efficientem; lotij suppressio fit, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultas, Labefactatur vel Impeditur. Impeditur ob compressionem, constipationem, subsidentiam, vel obstructionem. Error externus, est lotium copiosum, quod accruatur nobis inuitis, vel volentibus.

Signa. In genere hoc malum facile cognoscitur, quia homines mingere nequeunt. Distinguendum autem est, cum supprimatur lotium, ob læsam vesicam, vel quia malum sit in renibus: altera enim propria suppressio est, altera impropria. Suppressio propria est, quando adest desiderium mingendi: præterea circa vesicæ regionem est dolor ac tensio. Hæc non adsunt, si malum pertinet ad renes: tunc enim lotium in vesicam non fluit. Quoad differentias a causa efficiente. Si labefactatur facultas; signa adsunt frigiditatis, præcessere causæ refrigerantes, verbi gratia, dum medici ad vesicę inflammationem curandum vsi sunt nimis refrigerantibus: cognoscitur etiam, quia hoc symptoma fit paullatim, & non subito: paullatim enim fit intemperies: præterea cognoscitur quia, si vesica manibus comprimatur, patiens mingit. Si facultas impediatur ob angustiam; angustia in genere indicatur; inde quod, licet manibus vesica comprimatur, homo tamen non mingit. In specie compressio noscitur e signis indicantibus tumorem vicinarum partium, nimirum vteri, intestini recti. Constipationis causa varia est: si, verbi gratia, fuerit lapis, vrina repente supprimitur: & ratio est, quia calculus potest repente impetum habere in ceruicis meatum: præterea, si homo commoueatur, si supinus decumbat, mingit; quia fieri potest, vt lapis descendat, & relinquat meatum ceruicis: item in pudendis ægri sentiunt pruritum, vt frequenter scalpant pudenda: fieri etiam potest, vt prægressa sint calculi renalis indicia, & descenderit calculus a renibus per vasa vrinaria in vesicam, neque extra vesicam egressus sit calculus: pathognomonicum & perpetuum signum calculi in vesica est ardor lotij, semper enim mingunt cum dolore. Si interdum contingat, vt sit suspicio vel salsæ pituitæ, vel lotij acrioris, vt ardor vrinæ ex his causis prodire videatur: possumus distinguere ex arenulis, seu calculis alias excretis; & tandem beneficio syringis. Si constipatio fiat a tumore, tactu sentitur renitentia. & cum tumor possit esse calidus, vel frigidus: calidus tumor & inflammatio cognoscitur e vehementi dolore, e sensu caliditatis, e febri: frigibus, contra. Tuberculum cognoscitur immissione cādelæ: nec enim tactu hoc deprehenditur, cum sit intra meatum; sed candelæ immissione euidens impedimētum sentitur. Tuberculum autem carnosum esse iudicabitur, si præcesserit gonorrhoea, ad quam vlcus sit subsecutum. Callosum cognoscitur e duritie, quæ in candelæ immissione sentitur: adsunt signa pituitæ; præcessit non suppressio lotij, sed difficultas mingendi. Phlegmonosum cognoscitur e dolore, & calore. Constipatio a pure fieri cognoscitur, quia post abscessum ex aliqua parte egressum est pus: vnde si succedat lotij suppressio, iudicandum e retento pure produci. Subsidentiam fieri e siccitate, cognoscitur, e febri ardente, & siccitate totius. Si fiat e conuulsione, hanc oculis potestis percipere. Obstructio, si fiat a sanguine; cognoscitur, quia sanguis præcessit in lotio, & cum retinetur sanguis, quia grumescit, non modo supprimitur lotium, sed etiam pulsus fit debilis, fit syncope, vt totum corp⁹ refrigeretur, quia sanguis extra proprium locum existens, non modo vertitur in grumum, sed etiam quodammodo materiam venenosam acquirit. Si obstructio fiat a pituita; cognoscitur, quia ante suppressionem egressa est materia pituitosa, quæ postea detinetur, & causat obstructionem. Error externus cognoscitur, quia malum subito fit: &, si vesica manibus comprimatur, hæc compressio iuuat. Vtrum autem lotium copiosum sit collectum, nobis inuitis, aut volentibus; facile cognoscitur.

Indicationes Prçsidia sumuntur ab efficiente causa suppressionis: possuntq; esse curatiua, & præseruatiua. Sufficiens

ficiens est morbus, sunt curatiua; sin minus, præseruatiua, quæ tamen in arte curatrice, ratione finis vniuersalis, possunt nuncupari curatoria. Si ergo facultas labefactatur ob intemperiem frigidã; oritur indicatio calefaciendi. Si impediatur facultas ob angustiam, siue sit compressio, constipatio, &c. nulla sumitur indicatio curatiua ex vlu. sed omnis est præseruatoria, quæ sumitur a causa angustiæ: verbi gratia, si angustia fiat ob sanguinis grumum, indicatur eradicans, dissoluens. Quoad errorem externum; si fiat nobis inuitis; excitanda est virtus sensifica, quæ sopita est, euacuanda materia, quæ replet neruos, &c.

Prognostica. Suppressio lotij in genere est vitium periculosum, nisi enim occurramus, fiunt dolores, conuulsiones, tremores, desipientię; quia partes principes in consensum trahuntur, & cito etiam ægri moriuntur. Quoad differentias: Si facultas labefactatur, tollitur quidem suppressio lotij, per vesicæ compressionem, sed non tollitur causa: quia calefacienda est frigida vesica; quod consequi possumus, sed non ita facile, præsertim si intemperies frigida fuerit in habitu. Si impediatur facultas, & primum per compressionem; oportet perpendere vim, & vehementiam tumorum vicinatum partiũ. Quoad cõstipationem, si fuerit tumor inflammatorius; vitium satis periculosum. Si tumor frigidius; vix adimitur longo temporis spatio. Si fuerit vesicæ lapis; transponitur, sed non potest frangi, sicut calculus renalis, ideoque ad sectionem confugiendũ. Si tuberculum fuerit, siue carnosum, siue callosum; impossibile est, integram curam explere, sed minuere tantum possumus: locus enim est reconditus, medicamenta abluuntur, causa morbifica resistit. Si tuberculum fuerit phlegmonosum; quandoque suppuratur, & fit ruptio, vnde homines liberantur. Si pus fuerit, potest euacuari: sed vlcus ęgre consolidatur, & pro vario statu vlceris, & pro vario loco. Si fuerit subsidentia, & fiat ratione siccitatis; maxime difficulter malum hoc remoueri potest. Si conuulsio ex inanitione: actum est; si e repletione; difficulter curatur. Si conuulsio non proportionata ad materiam; potest is polliceri salutẽ, quia materia potest euacuari. Si fuerit obstructio; si a pituita; curari potest: si a sanguinis grumo; maxima est difficultas; vnde Galen. e tali causa vnum tantum vidit curatum cap. 3. lib. 6. loc. aff. nam sequitur maior putredo, & tandem mors; ideoque in hac suppressione maxime festinandum. Quoad errorem externum: Si lotium colligatur copiosum nobis inuitis, in paralysi neruorum, malum est incurabile, quia locus nimis ∂ fundus: Si fiat e phrenitide & lethargo, videantur propria cap. Si nobis volentibus, facile & sponte curatur.

Curatio. Chirurgia. Quoad materias præsidiorum: probatur venæ sectio, si sanguis peccet, vel vt causa principalis, vt in phlegmone ceruicis vesicę, vel vt causa sine qua non, habens rationem impedimenti, vt si sit copiosus in toto, impetu commotus, in forma peccans. Notetur circa [quando:] Si sanguis habet rationẽ causæ principalis; vena secanda actu existente symptomate, id est, lotij suppressione: nam si voluerimus vti vel syringe, vel relaxantibus, vel diureticis, interficiemus ægros. Sed si sanguis habet rationem causę sine qua non, vacuandus est extra accessionem. Licet etiam confugere ad sectionem in peritonæo. In calculo non improbatur candela, neq; syrinx: hac tamen in phlegmone non vtendum, qa hac præsente non possumus pertransire in vesicã, & augemus phlegmonem. Manu etiam comprimere licet vesicam: quia, nisi sit angustia, tolletur lotij suppressio.

Medicamẽ. Medicamenta totius supponam. Propria, vel respiciunt Causas, vt vlcus, inflammationem, calculum, &c. de quibus suis locis: vel Symptoma, quorum vsus est actu existente lotij suppressione; de quibus paucula afferimus. Quare nisi sit inflammatio, probatur [medicamentum confectum ex amomo, acoro, ammoniaco, aniso, & asaro, & amygdalis amaris, dauco, costo, myrrha, rubia tinctorum, sabina, virga aurea, quam aliqui habent pro secreto.] si reliqua non conferant, licet adscendere ad [cantharides,] quia agitur de vita: verbi gratia, si aliter non possumus, licet hoc vti medicamento: [℞ integram cantharidem (quia alæ alexiteria sunt vẽtris) pulueris vesicæ danulæ, idest, mustelæ, pulueris cancrorum fluuiatilium & marinorum ana ℈ j. cum syrupo cap. Ven. fiant pilulę. Post pilulas exhibeatis iuris cicerum rubeorum ℥ iiij. vel v. & succi raphani ℥ ij.] Licet etiam vti compositis illis medicamentis, vt [elect. Iustino, de ciceribus.] Deniq; omnia lapidem frangentia vsui sunt, actu existente suppressione: dummodo non sit inflammatio. (Symptomata ad symptoma actu affligens.) Probatur etiam extrinsecus applicita. Nisi ergo sit phlegmone, hoc vtamur: [℞. bacc. lauri ℥ ß. anethi, fol. maluæ parietariæ, ana ℞. ß. succi raphani, farinę cicer. rubrorum, butyri, adipis anatis, ol. de scorpi: ana ℥ ß. ol. lil. alb. ℥ j. Misc.] Hoc, & alia huius generis applicentur super pinæum, & secundum regionem intestini recti. Et his partibus applicetur vesica bubila, his oleis semiplena. Probatur [Insessus in balneo aquæ dulcis, cum malua, althæa, &c. & magis prodest insessus in oleo communi,] vt partes relaxentur, & lotium possit permeare. Multum possunt [clysteres;] quibus ego interdum solis lotij suppressionem curaui, cum alijs non cederet: fiant e laxantibus, emollientibus. Potissimum pręstat vsus medicamentorum quæ per os assumuntur, tempore insessionis. Ratione symptomatis, accipere possumus [cimicem viuentem,] & mittere in foramen glandis, vt vis sopita excitetur. Si botum copia nõ sit; imponatis [aliquid salis.] Et his addatur diligens viuendi ratio: quæ potius causas respicit, quam symptoma seu præsentem suppressionem.

CAPVT XXXII.

De mictione deprauata.

Causæ. Eprauata mictio dicitur Stranguria, & vrinæ stillicidium. Fit vel Læsa facultate, vel ob Errorem externũ. Læditur facultas, ob morbum Vesicæ; vel Musculi. Vesicæ morbus primum est vlcus: tunc enim nõ detinetur lotium, sed fit mictio cũ difficultate, & ardore. Deinde alius vesicę morbus est, qui inducitur a calculo, non quidem angustante meatum ceruicis, sic enim potius esset constipatio, & mictio ablata, vel imminuta; sed quatenus est morbus in numero: hic enim numerus auctus sui præsentia est in causa, vt cum difficultate, & dolore fiat mictio, ac potissimum ęgri torquentur circa finem mictionis. Musculi morbus est paralysis: vnde musculo laxato, præter voluntatem lotium egreditur. Insuper hæc actio læditur ob errorem externum, qui est desumendus e causis Internis & Externis. Internæ, sunt mala, non vesicæ, non musculi, sed vicinarum partium; vt si fuerit tumor, inflammatio, non in parte inferiori, sed super vesicam, semper comprimitur vesicæ corpus, vt deprauata fiat mictio; quod vtero gerentibus contingit. Adhæc occurrit materia acris, & lotium acre, permistum cum acri materia, cum salsa pituita, cum sanie, cum materia biliosa: nam dum iusto acrior redditur vrina, cogitur homo

iusto

iusto frequentius mingere, & ideo depravatur mictio. E causis externis potest error desumi, quatenus redditur lotium acre: nam mordax fit lotium, modo ob feruorem iecoris, renum; modo ob pravum victum & potum, usumque frequentem ciborum & potuum acrium.

Signa. Num autem mictio depravata procedat a læsa facultate, & ob errorem externum; sic cognoscitur: Si enim lædatur facultas; adest vel vlcus in vesica, vel paralysis. Si fit vlcus; lotium redditur cum dolore, persentitur acrimonia, mordacitas, & interdum egreditur sanies, quæ ab vlcere procedit. Si fiat a paralysi; fit mictio sine dolore, citra voluntatem. Si fiat ob errorem externum: si causa sit interna; erunt signa caliditatis hepatis & renum, salsæ pituitæ, bilis, neque in vivendi ratione error est commissus. Quod si post agrumina copiosa, post aromata fiat ardor vrinæ, & mictio corrumpatur; procul dubio corrumpitur ob errorem externum, qui fit a causa externa.

Indicationes. Præsidia sumuntur a causis lædentibus facultatem, & ab errore externo: verbi gratia, in vlcere sunt indicationes vlceris, de quibus cap. de vlcere ventriculi. Error externus, qui præsens est, removendus.

Prognostica. Consideranda autem hic est vis causarũ & morborum: verbi gratia, si ob lotium acre depravatur mictio, quod fit tale redditum a causa primitiva; facile tollitur vitium difficilius autem si a caliditate renum & iecoris: & adhuc difficilius si ex vlcere; non tamen credendum vesicæ ulcus omnino non posse curari; nam si diligentes eritis, antequam figat radices, non erit impossibile. Est etiam magna difficultas, ubi paralysis est in causa, quia est uitium satis rebelle, lib. 1. de locis affect. Et sic discurrendum per morbos & causas.

Curatio. Medicamentis varijs utendũ, pro differẽtia causarum: uerbi gratia, si fiat a paralysi, calorificis utendum. Si ex ulcere; utendum ijs, de quibus in ulcere uentriculi est dictum. Differentia tamẽ est, quia in ulcere uesicæ; medicamenta immittere possumus per syringem. Debent autem parari [e sero lactis cum saccharo,] & primo detergentia, deinde siccantia moderate. Medicamenta parentur [e sarcocolla, e thure, e tragacantha.] De agglutinantibus alibi egimus. Gal. li. 4. meth. proponit medicamenta, quæ competunt parti ulceratæ. Porro in

Appropriata. mictione depravata, & potissimum in lotij incontinentia, secundum Auicen. & Paul. uti possumus quibusdam a proprietate iuuantibus; ut est [pulvis paratus a gutture gallinæ, pulvis e uesica suilla, & quidam hoc pro secreto habẽt, potissimum in pueris, qui non possunt retinere lotium. Est & pulvis testiculi leporis, cerebri eiusdem: quibus uti licet a ℈ j. ad ℥ iij. Et ut hæ materiæ in uesicam perducantur, miscenda sunt diuretica.]

CAPVT XXXIII.

De partium Genitalium vitijs; & primum de Gonorrhoea.

Definitio. Embra generationi destinata, affici solent gonorrhoea. c. ult. li. 6. lo. affe. c. 10. lib. 14. de us. part. c. 4. lib. 3. de caus. sympt. Est autem hoc uitium in quo fluit semen. Huius ergo seminis fluxus, est exiens mutatũ seminis, assiduo per colem egredientis. Est autem exiens mutatum, non toto genere præter naturam, ratione materiæ exeũtis, quia per colem secũdum naturæ leges solet egredi semen. Est autem præter naturam, quia intẽpestiue egreditur, nobis inuitis, assiduo. Hoc symptoma fm, refertur in actionem læsam retentricem, quæ pertinet ad uasa spermatica: nam si intus præter naturam semen detineretur, non fieret gonorrhoea. Hæc autem actio læditur uel Læsa facultate, uel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix uasorum seminalium, quia uel Labefactatur, uel Impeditur. Labefactatur ob intemperiem quamlibet insignem, & potissimum humidiorem, in cuius ita laxantur uasa, ut seminalis materia nõ detineatur. Hæc autem humida intemperies, potest esse uel simplex, uel coniuncta cum calida. Impeditur facultas, ob malam compositionem, ob immodicam apertionem uasorum; siue fiat ex immodico coitu, siue ab immodico exercitio & motu. Læditur uero ob errorem externum, ob uitium seminis: quod sane uitium, uel est in Quantitate, uel Qualitate. In quanto; cum est copiosum, siue ex intermissa Venere, siue e copiosis cibis. Peccatum est in qualitate vel Manifesta, vel Recondita. Si in manifesta; vel Prima, vel Secunda. In prima, cum semen est calidius, mordax: siue tale sit a iecore calidiore, siue ab assumptis acribus & calidis. In secunda qualitate est etiam vitium; dum semen est redditum, vel tenuius, vel putridum. Redditur tenuius; quia non concoquitur, sed crudum permanet, siue e frigiditate vasorum, siue iecoris & ventriculi, siue e frigidis assumptis: nam dum crudum permanet, est etiam fluxile, & liquidũ, vt non detineri possit. Peccatum in secunda qualitate, potius comitante formam, quam materiam est, dum semen putrescit; quod fit, quando cõcurrente extraneo calore a natura non potest regi. Qualitas recondita est, dum semen afficitur virulentia gallica, quæ expultricem irritat; vt non possit detineri: potest etiam ea virulentia esse, qualis viger in leprosis, & elephanticis. Causa. I. II.

Actio hic læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, dum semen egreditur, modo exit pene Flaccido existente, modo Extenso. Nec hoc aduersatur Galeno. Dum enim hoc vitium sincerum est, semen exit pene flaccido existente: at si gonorrhoea coniunctum habeat aliud vitium, vt priapismum, egreditur semen pene extenso. Differentiæ.

Facillime vitium hoc in genere cognoscitur; quia assiduo semen egreditur. Quoad differentias: Labefactata facultas cognoscitur e signis superfluæ humiditatis, e prægressis causis humectantibus, vt sunt, potus frigidæ, balnea aquæ dulcis. Et, si coniuncta sit frigiditas; adest sensus frigidi, nulla adest mordacitas: secus, si adsit caliditas. Impedita facultas cognoscitur, quia prægressa est immodica Venus & intempestiua; præcessit immodicũ exercitium; nec sunt indicia culpata seminis. Si læditur actio ob errorem externum; opposita erunt signa. Et primo, si semen copiosum sit in causa, exit semen non infectum, non iusto liquidius, non mali odoris, non vitiosi coloris, sine acrimonia. Si vitium sit in qualitate manifesta: & quidem in prima, dum calidius est; non exit citra dolorem, est citrinum & biliosum, adsunt indicia biliosi ventriculi & iecoris, præcessit vsus calidorum. Si qualitas secunda est tenuitas, exit aquosum, sine sensu caliditatis; adsunt indicia cruditatis in iecore, testibus, & ventriculo. Si sit putridum, cognoscitur e fœtore, ex indicijs putredinis, & cum morsu egreditur. Si est qualitas recondita; sunt signa luis Venereæ, lepræ, elephantiaseos. Signa.

Si hoc malum fiat labefactata facultate; oportet exsiccare, modo calefacere, modo refrigerare. Si impedita; oportet occurrere reclusis meatibus, est astringendum. Si ob errorem externum; Indicationes.

si semẽ sit copiosum, oportet minuere: si calidius, refrigerare: si tenuius, crassefacere: si putridum, refrigerare & siccare. Si recondita sit qualitas, dentur alexipharmaca, aduersantia illi virulentiæ.

Prognostica. In genere hoc malum non est contemnendum: aduersatur enim indiuiduo, quia ægri contabescunt; & speciei conseruationi, quia hæc corpora infœcunda euadunt. Quoad differẽtias: Si malum procedat a labefactata facultate; tolli potest exsiccando, & refrigerando. Si fiat impedita facultate; illa apertio curari potest astringentibus. Si fiat ob errorem externum; facile occurrimus seminis copiæ: & possumus calidius refrigerare: difficilius est malum, si semen tennius sit & crudum; tunc enim tanta est imbecillitas partium, vt difficulter possimus partem intemperatam ad naturalem crasim reducere. Difficulter etiam putredini, & virulento semini possumus occurrere; præsertim si virulentia gallica sit, vel elephantica.

Curatio. Si sanguis redundat, vena secanda; sed parce demendus sanguis, quia in hoc malo egreditur semẽ, quod est reliquum vltimi alimenti.

a Remediorum materiæ variæ sunt, pro causarũ varietate. Dum enim labefactatur facultas ob humiditatem, si coniuncta sit caliditas; oportet vti refrigerantibus & siccantibus, & vna astringentibus, tum intus, tum extra; [V.g. recip. sacchari antiqui ros. ℥ j. coral. alb. ʒ ß. santal. citrin. ʒ ß. cydon. ʒ j. Detur duab. vicib.]Regio inter testes & anum inungatur[ol. ros. compl. omphacino, myrtino; pro singulis olei vncijs, addatur ʒ ß. pulueris refrigerantis & exsiccantis, vt balaust. malicorij: & pro

a qualibet vncia olei, addatur ceræ ʒ j. vel ʒ ij. ad consistentiam.]Si cum humiditate sit coniuncta frigiditas; occurrendum est calidis & siccis: parentur igitur medicamenta[e mastiche, nuce cupressi, e

3 mentha, thure, vino austringẽte.]Horum vsus, intus & extra. Si lædatur actio impedita facultate, ob immodicam vasorum apertionem; propositis vti licet; non ea tamen ratione, qua refrigerant & ex-

4 siccant, sed potius vt astringũt. Si vero ob errorem externum lædatur actio: si vitium seminis sit in quanto; oportet ijs vti, quæ copioso semini aduersantur: vnde conficiatur medicamentum[e semine cannabis syluestris, e semine filicis, lactucæ, foliorum nymphææ, semin. & fol. calaminthæ, periclymeni.]Sed horum seminũ sit moderatus vsus, quia non solum imminuunt semẽ, sed etiam reddunt infœcundum. Si vero peccatum sit in qualitate euidenti, vel prima, vel secunda: si in prima,

5 hoc fit dum semen est calidius: vnde vtendum refrigerantibus, intus & extra: paretur ergo medicamentum, non solum[e rosis, & cichoraceis, sed etiam e lactuca,]e refrigerantibus potissimum hẽpar & renes: vnde quidam vtuntur[medicamento parato ex aqua rosacea, succo limonis, & albumine oui.]In gonorrhœa calida licet etiã vti[aquis, quæ sunt sulphureæ, vt B. Virginis, & Tectuarij, nam refrigerant. Nec improbandus vsus seri lactis caprini.] Extra etiam refrigerantia sunt adhibenda renibus: possumus igitur inungere[vnguento rof. Mes. refrigerante Galeni.]Licet applicare folia frigida viridia[nymphææ:]& in hac gonorrhœa (nõ in omni) conferet gestare[laminam plumbeam, perforatam tamen.]Si vitium sit in qualitate secunda, hæc respicit vel materiam, vel formam: materiam, dum semen est tenue; formam, dum est pu-

6 tridum. Tenue, frigidum & crudum, producitur ob frigiditatem, ratione cuius non potest corrigi: ob id si dentur refrigerantia, licet crassefaciant, magis tamen lædunt: Si dentur astringẽtia, inter-ficiunt. Oportet ergo vti calorificis, corroborantibus calorem; vt calor maxime reddatur robustus,

concoquat semen, quod cõcoctum redditur crassum. Vnde in hac gonorrhœa calorificis vtẽdum, intus, & extra: talia sunt[aquæ Aponetes, & alia remedia.]Si semen sit putridum, non est astringendum, quod alij faciunt: non vtendum aqua ros. cum albo oui, sed refrigerantibus & exsiccantibus citra astrictionem: vnde medicamentum parabitur[ex aqua acetosæ, succo limonis, & succo acidi citri immaturi;]vt siccando, refrigerando, & aperiendo occurratur putredini: conueniunt ea, quæ febribus putridis: (putredo per euentationem minuitur: astringentibus augetur:) Si virulentum fuerit semen; oportet alexipharmacis occurrere, tum communibus, quibus vtimur in omni materia virulenta & deleteria, vt sunt magnæ antidoti;]tum determinatis, verbi gratia, si virulenta sit elephantica, præstat vsus[salis theriacalis, intus & extra, vsus olei viperini.]

CAPVT XXXIIII.

De Impotentia coeundi.

Hoc vitium est læsa facultas, quę pertinet ad mẽbra destinata generationi. Actio hæc varie lædi potest: &, vt læsionis modi intelligantur, oportet videre, quomodo secundum naturã fiat coitus. Secundum Galenum ad coitũ duo sunt necessaria: colis erectio, & seminis eiaculatio. Ad erectionem tria sunt necessaria: spiritus, sanguis, & instrumentum motui voluntario destinatum, musculi scilicet colis. Hæc autem tria ita se habere debent. Spiritus vitalis oportet vt sit copiosus, non crassus. Quidam obijciunt: in coitu non tantum colis erigitur, sed etiam erectus permanet: Ergo hoc fit ob crassum spiritum. Errant: nam hoc fit ob copiam; quia continuo suggeritur copiosus spiritus, & purus. Sanguis & ipse est necessarius, vt huius opera nutriatur & foueatur colis, & non gracilescat, si solum spiritum copiosum & purum suscipiat. Spiritus procedit ex arterijs: sanguis e venis. Oportet etiam vt musculi recte sint constituti, qui vim animalem susceptam, ita foueant ac retineant, vt optima organa animalis facultatis. Ad seminis eiaculationem tria sunt necessaria: primo, vt bonum semen generetur: secundo, vt hoc genitum transmittatur ad penem, in illas vesiculas, & ibi detineatur: tertio oportet vt ingrediatur meatum vrinarium, & per illum expellatur in vterũ. Quare, quoad seminis generationem, vt optimũ in testibus generetur, oportet vt producatur ex optimo sanguine; & vasa seminalia sint aperta, vt per ea sanguis in testes deferatur, & in his acquiratur optima proportio, & temperatura decens. Vt autẽ semen genitum deferatur in vesiculas dictas, prope penem; oportet, vt semen genitum nõn sit crassius, & viæ sint apertæ. Tandem, vt fiat eiaculatio; oportet vt meatus colis sint recluti, & meatus vrinarius apertus, colis musculi optime constituti, qui etiam tum ad erectionem, tum ad eiaculationẽ concurrunt.

Ex his est concludendum: impotentiã coeundi noxam esse, vel secundum Erectionem, vel secundum Eiaculationem. Erectio lædi potest, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, quoties morbus est in Cole, vel in Musculis. Morbus in cole est intemperies, & potissimum frigida; item frigida & sicca, vt in senectute, & in athletis, in quibus partes illæ afficiuntur intemperie frigida, ob immodicum coitum. In musculis vi-

tium

Coitus naturalis.

Erectio colis.

Seminis eiaculatio.

Causæ impotentiæ τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.

tium est, cum afficiuntur paralysi. Error externus est causa ablatæ erectionis, dum est defectus vel secundum Spiritum, vel secundum Sanguinem. Spiritus autem varijs modis solent deficere; & potissimum, quia vel non generantur, vel non deferuntur. Non generantur, dum corpus est frigidum, potissimum vero cor; vnde qui cor frigidum habent, non sunt apti huic negotio. Si nō deferuntur; hoc potest esse, quia aliquis meatus occlusus est; vel quia spiritus in alias partes auocantur, vt accidit illis, qui præ nimio timore afficiuntur, & moriuntur. Vnde etiamsi corpus sit refertum spiritu vitali copioso; si afficiantur timore, facile est, vt spiritus nō deferantur in colem, sed in alias partes remotas, vt etiam ob immodicam lætitiam fieri solet. Insuper est vitium in sanguine, dum non gignitur, quantū opus est, in frigido corpore, in ætate senili. Ratione etiam imaginationis nimis agitatur & commouentur spiritus, vt in penem non confluant; & ob id impotentia oritur. Eiaculatio etiam læditur vel; Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbum, non solum colis, sed etiā testium, & meatuum prodeuntium a testibus in colem, quia omnes istę partes conducunt ad eiaculationem; in qua est necessaria generatio seminis, & eius transmissio. Vnde, quoad testes, non generatur semen læsa facultate, id est, otiante proportione, vt in pueris: sed hæc non est impotentia præter naturam, sed e naturæ legibus; quia hæc proportio non viget, nisi in florente ætate. Quare potissima causa est intemperies; & potest esse quælibet. Eiaculatio igitur seminis lædi potest vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Læditur facultas, cum morbus detinet vel vasa, vel testes; quæ vasa a testibus in colem deferuntur, vel musculos. Et esse possunt morbi in intemperie & mala compositione, & potissimum in vja: sic intemperies frigidior est in causa, vt semen non emittatur, quia non generatur. Si penis afficiatur angustia, mala compositione; functio læditur, læsa facultate, seu potius impedita. Error externus petendus est ex improbo sanguine, cuius vitio non potest probum semen generari: de cuius sanguinis causis alias diximus, siue simpliciter deficiat, siue sit vitiosus.

Definitio. Impotentia igitur coeundi, est actio ablata colis, famulantis generationi, non citra violentiam oborta.

Differentiæ. Coeundi difficultas, seu impotentia oritur, vel læsa Erectione virgæ, vel ablata seminis Eiaculatione. Et vtraque functio lædi potest Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

Signa. In genere hoc vitium facile cognoscitur e relatu patientis, e facie: vbi barbam albicantem conspicitis, impotentes dixeritis. Quoad differentias: an fiat, quia non erigitur colis, vel quia non fit eiaculatio, patiens dicet. Si contingat hoc vitium, quia non erigitur colis; distinguendum, an hoc fiat læsa facultate, vel ob errorem externum: si enim, verbi gratia, colis fatis flaccidus, frigidus, & exanguis conspiciatur; procul dubio hoc fit læsa facultate. Si contra, vitium est in toto, secundum iecur & cor.

Eodem modo, si ablata sit eiaculatio seminis, propter facultatem, vel errorem externum; cognoscitur, quia aderunt signa morborum, aderit indicium testium frigidorum, angustiæ: vel, si post gonorrhoeam fiat vlcus in cole, & vlcus deducatur ad cicatricem, deinde impediatur eiaculatio, non fit hoc ob aliam causam, quam quod propter cicatricem pori colis sint occlusi: & sic de reliquis.

Contra vero si vitium incerit in errore externo; verbi gratia, si patiens fuerit frigidi ventriculi, si emaciatus, vt non gignatur semen: tunc enim impeditur seminis eiaculatio ob errorem externum.

Scopi sumuntur a morbis ex vsu, & ab erroribus externis: verbi gratia, si malum oriatur ob frigidam intemperiem colis; calefaciendum, &c. Indicationes.

Prout autem malorum vis magis & minus vehemens fuerit, ita vario modo prædicendum: verbi gratia, si malum fit ob frigiditatem colis, testiū; non est desperandum de curatione. Si procedat a cicatrice; actum est. Et sic per causas discurrendum. Prognostica.

Adhibenda ea sunt, quæ a proprietate conferūt, Curatio. idest, quæ spiritus viuificant, & semen producunt copiosum: vt secundum Auicennam [venter & cauda scinci, pudendum aridum cerui, radix orchios, idest, testiculi maioris canis, & alia similia.]

Vena nō audacter secetur: quia copia spirituum Venęsectio maxima in coitu egemus, ideoque etiam sanguine copioso. Ratione igitur huius affectus non est secanda vena; licet quandoque ratione alterius affectus secari possit, veluti si fiat coeundi impotentia ab obstructione; occurrendum est deobstruentibus, & calefacientibus: vbi, si totum sanguine refertum sit, sanguis primo est euacuandus valido auxilio, quia morbus magnus imminet, quia ratione medicamentorum calidorum, quæ deberent exhiberi, imminet inflammatio, aut febris: ideo tunc secanda est vena.

Quoad medicamenta, peculiaria tantum propo- Medicamēta. nemus; causarum seruato ordine. Impotentia coeundi fit, vel quia virga non erigitur, vel quia semē non eiaculatur in vterum. Virga non erigitur, ratione vel spirituum, vel colis, vel musculorum. Quoad spiritus; deficiunt vel simpliciter, vel secundum quid. Si simplex sit defectus, sunt reparandi; vbi vtendum duplicibus remedijs, secūdum Galenum cap. vlt. lib. 6. loc. aff. primo restituentibus & reparantibus spiritus, deinde producētibus flatus, ratione quorum fieri possit erectio. Generantia spiritus, sunt tum cibi, tū medicamenta corroborantia & calefacientia cor: de quibus in affectibus cordis. Speciatim vero hic notādum, vt sint odorata; qualia sunt [diamoschu, dianthon.] Extrinsecus etiam præter inunctiones ab alijs propositas ratione coitus, confici potest [sacculus e serico, in quo ponatur gossipium, cui inuolutum sit aliquid moschi, ambræ, Zibethi.] Hoc auxilium cor reddit calidum, & respicit spiritus. Flatus producentia proponuntur a Galeno libr. 7. simp. quæ sunt calida & humida: vt [maior radix test cuius canis, minor cum est acida, gracilis; ac dest enim humiditate flatulenta; contra maior, seu inferior plena est illa humiditate. Huius generis sunt fabæ, ciceres, semina erucæ, vrticæ, rapi, pastinaeç, cerebellum passeris, virga ceruorum, radix enulæ, baccæ hederę: inter composita diasatyrion.] Quidam, vt Macarnbus, pro secreto habent [cepas frixas cū butyro.] Sed ab his abstinendum, quantum fieri potest, quia sunt in causa pessimi odoris, & malæ respirationis. Si sit vitium spirituum secundum quid: hoc erit, vel ratione viarum, vel ratione motus spiritus. Si ratione viarum, vel erunt obstructæ, vel nimis latæ. Si obstructæ; erit occurrendum deobstruentibus; vnde conducit [diasatyrion, & propositα medicamenta, quæ exhibentur cum galanga, & alijs deobstruentibus. Ius cicerum maxime confert.] Si apertæ nimis erunt viæ; vtendum [testiculo canino, cerebello passeris: sed his vtendum cum astringentibus, cum succo rosæ, cydoniorum.] Extrinsecus foueri debent partes [infrigidante Galeni, aqua rosacea.] Si autem defectus sit spiritus secundum quid ratione motus, & spiritus dilatentur, præcipitatis, vtante coitum abluatur ns [aqua rol.] & cordis regio madefiat ex [aqua rol.] vt fiat

refrige-

refrigeratio; & concentratio spirituum, ne dilatentur. Si defectus sit spirituum, quia concentrantur, nomine timoris, aut curæ: remoueatur omnis timor, & cura. Si vitium sit ratione sanguinis: hoc erit in substantia, quantitate, vel qualitate. Quoad substantiæ vitium: si sanguis sit putridus, & corpus cacochymum; epicrasi vtendum: & tunc abstinendum a coitu, vt sanguis colligatur, & semen generetur. Quoad vitium quantitatis: Si defectus sit sanguinis simpliciter; vtendum cibis, de quibus postea. Si fuerit defectus secundum; quid vel est ratione viarum, vel ratione attractricis colis. Si sit ratione viarum obstructarum; vtendum deobstruentibus, valentioribus, quam supra ad arteriarum obstructiones vsi sumus; & quandoque ascendendum [ad castorium, & magnas confectiones.] Si vitium sit ratione attractricis colis, quæ languida est ac debilis; cum Aetio calefaciendum, humectandum: vnde vsus esse pôt [olei caryophyllorum, cui addantur oleum recens amygd. adeps suillus recens, ambra pro odore: & inungatur colis.] Si vitium sit in musculis; vtendum medicamentis respicientibus paralysin, vt materia discutiatur. Et hæc medicamenta nô solum administranda sunt peni, sed etiam perinæo, & circa os sacrum; quia nerui & venæ ab illis partibus proueniunt. Conueniunt autem [stillicidia aquæ Aponensis] circa illud os sacrum: quia excalfaciunt, & deobstruunt.

Si vitium sit, quia semen non eiaculatur; vt semen emittatur, primum requiritur, vt generetur: ad quod hæc tria sunt necessaria; materia, viæ, agens. Quoad materiam; debet esse sanguis bonus, qui generatur ratione ciborum. Si igitur producatur sanguis frigidior; calefaciendum hepar, & ventriculus. Si in vijs sit vitium, quia obstruuntur; deobstruendum.

Quoad uitium agentis: si defectus sit natiuus; aut nil, aut parum efficere potest: & tunc est potius calefaciendum. Si uitium sit ascititium; pro diuersitate affectuum in illis partibus, diuersis est utendum præsidijs. Si sit scirrhus emollientibus agendum. Si egrediatur semen, sed non deferatur ad penem; calfacientibus opus est. Aetius testatur quendam noctu eiecisse semen, non autem in coitu: ratio, quia semen erat crassum, & e parte frigidum: unde noctu, cum calor uigeat in interioribus, aperta sunt uasa seminaria, & eiectum semen: tempore autem coitus, cum externæ partes sint calidiores, internæ frigidiores, vasa, ratione frigiditatis aperiri non potuerunt, nec semê eiaculari. Hûc se curasse Aetius gloriatur calefaciêtibus, & cum castorio. Si oriatur vitium, quia semen non peruenit ad fistulam, cum hoc fiat ob citraticem; si dura est cicatrix, & inueterata, nihil agendum: si recês, intromittatur [candela cerea, oblita cum medulla ceruina, vel bouis, cum adipe, addaturq; moschus, ambra, &c.] Si vitium sit in languida expultrice; si obstructi sunt nerui; côueniunt deobstruentia, vt in paralysi. Si autem fiat ratione paralyseos illorum musculorum; conueniunt ea quæ tollunt paralysin.

Diæta. Cibus & potus medicamentis respondeât. Quare si defectus est sanguinis & spirituum; prosunt ea, quæ gignunt sanguinem copiosum, & spiritus; [vt caro pullorû, caponum, phasianorum, oua sorbilia, testes gallorum.] Si flatua sunt gignendi: prodest [cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum seminibus pastinacæ, rapæ, cum hormino.] Si opus sit semine magis acri, ad facultatem quasi sopitam irritandum; [sunt pisces ostreacei, legumina.] Cibi etiam aromatibus côdiendi. Vnde monachi hoc habent pro secreto: [accipiunt colombos, & decoquunt cum macere; sic etiam capones decoquunt, vt eum his sint magis strenui ad coitum. Habetis carduos articochoccos appellatos, quos potestis edere cum modico piperis albi, & modico salis.] Cû semen frigidum est, & expultrix debilis; quærendi sunt cibi varij, pro diuersitate causarum. Condiantur cibi [modo melle, modo lacte, modo butyro:] vnde conferunt [oua frixa, cum butyro; cepæ frixæ cum saccharo, & etiam cum vino.] Compositio sequens optima est; eo tamê obseruato, ut fiat varia decoctio, cum varijs, pro diuersitate causarû: [recip. pinearum, amygd. dul. pistaciorum an. ℥ j. dactylorum ping. castanearum, auellan. an. ℥ ß. testiculi maioris canini, idest, radicis maioris orchios, cerebri passerum, an. ʒ ij. caudæ scinci ʒ j. ß. sem. anisi, feniculi, vrticæ: erucæ, pastinacæ, an. ʒ ß. Decoquantur omnia, vel in lacte, vel in vino dulci, seu antiquo, seu musto, præcipue cum flatus multiplicare volumus, vel decoctio fiat cum melle, & saccharo: in fine decoctionis adde piperis albi, zingiberis, galangæ, an. ʒ j. moschi ʒ ß. Misce, & fiat confectio: qua potestis vti tribus, vel quatuor diebus ante coitum, ad quantitatem ℥ ß. vel ℥ j. non modo semel, sed vel bis in die.] Potus respôdeat [Vinû] Potus. optimum sit, cum est defectus spirituum vel sanguinis. [Mustum] flatus multiplicat. Quoad animi accidentia; fugiantur tristia: adsint spectacula, colloquia, lectiones rerum Venerearum.

CAPVT XXXV.

De Priapismo, vel Satyriasi.

Priapismus est colis affectus, admodû Nomen periculosus, & molestus, cap. vlt. lib. 6. de loc. affect. cap. 2. lib. 2. meth cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. Per priapismû autem Galenus intelligit affectum, in quo penis præter voluntatem erectus permanet. Paulus ait, in hoc affectu virgam pati tensionem inuitam, citra palpitationem: si autem cum tensione adsit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriasin. Sed apud Galenum, siue sit palpitatio, siue non, modo penis tensio sit inuita, dicitur Priapismus, vel Satyriasis. Quidam definiunt, quod sit erectio virgæ inuita: quæ nominis saltem declaratio est, non definitio, ac si diceremus, indumentum esse vestimentum. Priapismus igitur est actio deprauata facultatis motricis inuitæ colis, dependens a tumore permanente vaporoso. Definitio. Forma est actio deprauata: qua fit erectio, quæ fieri non deberet: estque inuita, & præter voluntatem. Cum autem omne symptoma referatur in morbum. hoc refertur in tumorê permanentem colis: per quam particulam distinguitur ab eo tumore penis, qui est affectus in compositione, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & erectio non permanet, sed perit post coitum.

Hic autem tumor non est inflammatorius; nec Causa efficiens. scirrhosus, sed flatulentus, & vaporosus, qui pendet a materia vaporosa. Vapor hic duplex esse potest: vel Spirituosus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo colis detinetur. Crebrius fit priapismos a spiritu, quam a flatu. capite vlt. libro sexto. loc. affect.

Fit autem tum a spiritu, tum a flatu, ratione horum vel Copiæ, vel Qualitatis. Fit enim priapismus, Arteriarum vitium. quando arteriæ ad colem deuenientes, secundum sua orificia aperiuntur, vnde maxima copia spiritus procumbit in neruum fistularem colis. Ad hanc igitur nimiam apertionem orificiorum, seu ad vitium principale, respiciens Gal. refert priapismum in morbum arteriarum. Nos autem ad tumorem

mutem

morem enim referimus, respicientes ad vitium proximum. Si ergo copiosiores sunt spiritus & semen, vt plus iusto aperiantur orificia arteriarum; intumescit penis: quod accidit iis, qui soliti sunt vti Venere, & postea intermiserunt. Ideo in athletis non est periculum de priapismo, licet habeant robustum corpus; nec enim generant semen copiosum, licet abstineant a Venere. Sic igitur priapismus a spiritibus fit, ratione copiæ. Accidit etiam hoc ratione qualitatis, cum semen redditum est acre, vt ratione acrimoniæ & tenuitatis, aperiantur orificia arteriarum, quibus apertis, spiritus in illas partes confluunt, & causant priapismum: quod illis accidit, qui patiuntur gonorrheam, e semine acriori, & qui vtuntur acri victus ratione. Fit etiam hoc vitium ratione flatuum aperientium orificia arteriarum & venarum: quibus apertis, erumpunt spiritus, vna cum flatu, vt fiat priapismus. Et hoc dicit Galenus accidisse illi, qui non consuetus erat se cingere, & deinde se cinxit; in eo enim flatus multiplicati sunt, ob aperta arteriarum orificia. Ob has causas tumor fit in priapismo ratione spirituum.

Colis vitiũ. Fit etiam a flatibus, qui generantur in ipso neruo fistulari: & dupliciter generari possunt: primo ratione imbecillitatis colis, secũdo ratione materiæ. Ratione imbecillitatis generantur, cum partis illius calor redditur debilior. Ratione materiæ, si ab aucto penis calore attrahatur materia cruda & frigida, quæ neque a fortiori partis calore elaborari possit. Vnde flatus non tantum generantur a calore debili, sed etiam fortiori, quia materia mala resistit calori. Hinc colligit Auicennas hoc vitium fieri in iunioribus, non pueris, nec senibus, quando delinquunt in victus ratione: ob id ratione alimenti non possunt vndiquaque boni flatus generari; ratione autem caloris fortis potest fieri in iunio ob nimiam laxitatem partis: in senibus autem fieri nequit, ob frigiditatem magnam.

Dubia quædam. Sed oritur dubitatio: cum priapismus sit erectio penis inuita; quomodo Galenus cap. vlt. lib. 6. loc. aff. dixerit, priapismum fieri e concepta libidine? Notandum, desiderium libidinis posse esse, nobis volentibus, & nobis inuitis. In priapismo ergo est erectio virgæ, sine desiderio libidinis, vel cum desiderio, nobis tamen inuitis. Dubitatur etiam, quare Galenus dicat priapismum esse symptoma, cap. 4. lib. 5. de caus. sympt. cap. vlt. lib. 6. loc. aff. contra autem, esse tumorem & morbum, cap. 7. & 8. lib. 14. meth. Hæc enim contradictio esse videtur; Responsio: Si priapismus consideretur formaliter, est symptoma: si effectiue, est morbus, quatenus hoc symptoma dependet a tumore, vt a causa efficiente. Galenus ergo cap. 4. lib. 5. de caus. sympt. dicit priapismum esse symptoma, quia loquitur de causis symptomatum: at lib. 14. meth. considerat priapismũ, vt morbum, quia ibi docet indicationes & artem curatiuam, nullæ autem indicationes proprie sumuntur a symptomate. Alia difficultas est; nam ca. vlt. l. 6. loc. aff. inquit Galenus, se vnum vidisse, qui sit passus priapismum e flatibus: duos tamen curauit. Responsio. Flatus possunt dupliciter generari, vel vitio agentis, ob debilem calorem colis; vel vitio materiæ flatulentæ. Si considerentur flatus, quatenus producuntur vitio agentis; hic priapismus rarissime fieri potest; quia partes cum sunt frigidæ, non ita facile possunt tendi. Si vero flatus generentur ratione materiæ; priapismus frequenter fieri potest: de quo Galenus loquitur, duos se curasse dicens.

Differẽtiæ. Priapismus fit vitio vel Arteriarum, vel Colis. Si vitio arteriarum: fit a spiritu, quia orificia vasorum aperiuntur, vel ob semen copiosum, vel ob acre, vel ob flatulentum. Si vitio colis fiat; fit ratione flatuum, qui generantur, aut ratione Partis, ob debilem calorem, aut ratione Materiæ. Hinc Paulus dicit, priapismum esse vitium necessario compositum, quia non est semper inflatio adiũcta. Præterea est vitium vehemens secundum quid, non simpliciter, ratione partis, habentis consensum cũ principibus partibus: est vitium acutum, & diuturnum, vnde Paulus cucurbitulas admouendas esse dicit: non autem est diuturnum e propria natura; sed cum adest inflatio; vnde diuturnitas est ratione inflationis, non ratione priapismi. Præterea est vitium particulare & determinatum, si consideretur ratione symptomatis; est enim actio deprauata colis, erectio inuita: at si consideretur ratione morbi, id est, tumoris, non est vitium determinatũ, sed indeterminatum, quia etiam potest alias partes occupare.

Signa. Priapismus in genere facile cognoscitur; quia colis rigidus permanet, extra desiderium libidinis, neque tumor ita delitescit, est enim rubicundior. Differentiæ distinguentur e c. vlt. l. 6. loc. aff. Si nulla sit palpitatio in cole, & maxime lædatur a medicamentis calidis; dicendum, esse priapismum e vapore confluente. Contra, si pendeat a materia flatulenta, quæ genita sit in cole; aderit palpitatio, & iuuabitur a calidis, flatusque dissoluentibus. Quod si cognoscatur priapismus factus esse, ex affluente materia vaporosa: confluit hæc materia, quia orificia arteriarum aperiuntur, vel ob seminis copiã, vel ob eiusdem acrimoniam, vel ob flatus impetu quodam in illas partes erumpentes. Si sit e copia seminis; præcessit abstinentia a coitu; præcessere causæ & cibi semen generantes. Si sit e seminis acrimonia; præcessere indicia seminis acrioris, cibi acres, conditi aromatibus, & quibus sanguis fuit redditus acrior, & sic etiam semen; præterea est feruor in renibus. Si fiat e flatibus; cognoscitur, quia homines præter consuetudinem cincti fuerunt; cuius ligaturæ causa flatus fuerunt detenti; postea soluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, e quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tensionẽ faciant. Si vitium pendeat e materia flatulẽta, quæ genita fuit in pene; cognoscitur e palpitatione. Si flatus generatus sit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, seu calorem debilem; tunc præcessit pigritia ad coitum. Si autem malum sit e vitio materiæ; adest potius caliditas in pene, ita vt ratione insignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quæ cruda est & mala e propria natura, vt neque ab insigni calore possit elaborari.

Alij existimant, cinctura comprimẽte lũbos calefieri.

Indicationes. Priapismus dependens a tumore vaporoso, cuius ratione periculum inflammationis imminet; ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non considerata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu est in cole, & qui nõ est actu in cole. Ratione vaporis, actu existentis in cole, adest indicatio illum absumendi, & dissoluendi. Quoad prohibitionem, ne rursus vapor in cole reperiatur, nullæ sunt indicationes: quia, (vt diximus:) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum vasorum; prouidendum igitur, ne orificia magis aperiantur: cum autem aperto procedat a copioso semine; semen copiosum genitum, vacuandũ per coitum, & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generantibus semen copiosum. Si pendeat a semine acri; temperandum. Si a minimo impetu spirituum & flatuum: ille impetus est tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ sunt dissoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id est, caloris debilis, est indicatio calefaciendi.

ciendi. Si ratione materię, quia tunc concurrit calor auctior, refrigerandum: ratione autem materiæ crudæ, crassæ, frigidæ; calefaciendum, extenuandum, incidendum.

Prognostica. An autem his possimus satisfacere, colligitur e Gal. cap. vlt. lib. 6. loc. aff. cap. 7. lib. 14. meth. Licet enim hoc vitium curationem admittat, non tamẽ est sine periculo. Hinc Aetius inquit esse malum maxime periculosum, cum procedat e copioso semine, quia quandoque fiunt conuulsiones malignas, syncope refrigerationes partium, tandemque mors.

Curatio. Ad imminentem phlegmonem arcendum, probatur venæ sectio: omnes secant venam cubiti, nõ Venęsectio. inferiorẽ. In hoc enim affectu capimus indicationem venę sectionis potius a repletione totius, quã partis affectæ: quia in priapismo illo, qui est sine inflammatione, oritur hoc vitium a materia vaporosa, quæ non euacuatur per venæ sectionem: ideo venæ sectio respicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commode totum vacuari potest: hic autem locus est superior; ideoque commode vena cubiti secari potest. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis sanguinis, prodeuntis a iecore: vnde per venas superiores reuellitur Cucurbitula. sanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si esset inflammatio in pudendo; conueniret venæ sectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula scarificata, coli admota, non ratione priapismi, sed ratione inflammationis, quæ aliquando priapismo est coniuncta. In tali igitur casu, in declinatione, toto expurgato, potest admoueri cucurbitula: sed est remedium admodum molestum: ideo melius erit vti alijs.

Medicamẽta Vacuantia. Quoad medicamenta communia: improbatur vsus soluentium, cum horum ratione fluxiones causentur ad partes coli vicinas. c. 9. l. 9. κατ τόπ. c. 8. l. 14. meth. Et sic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In ijs autem qui non facile vomunt, vti possumus soluentibus, sed cautum leuioribus: vt [mel. ros. sol. syr. ros. sol. sena, ad melancholiam; rheum, ad bilem; agaricum, Alterantia. ad pituitam.] Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidã autem dicunt, non esse libere calidis esse vtendum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defensione dicimus: vtendũ esse calidis, sed frigidis admistis. Præterea concedo, si priapismus fiat a vapore confluẽte, quod non conueniant: attamen non improbantur in priapismo, qui fit e vapore, genito in parte, ratione materiæ; quæ tamen medicamenta calida sint moderate. Si igitur priapismus fiat ratione vaporis confluentis; vtendum refrigerantibus, vt est [oleum omphacinũ, & ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid succi polygani.] His refrigerantibus possumus inhibere phlegmonem, & impetum spirituũ, & claudere orificia arteriarum. Sed præter hæc respiciendum ad causas seminis copiosi, ad acrimoniam seminis, ad impetũ spirituum. Vnde Paulus ait, priapismi curam coincidere cum cura gonorrhœæ: quia ratione seminis copiosi, vtendũ ast propositis in gonorrhœa e copioso semine. Idem dicendum de acri semine. cap. 57 li. 3. Ratione spirituum, impetum facientium, oportet resoluere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum resoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodest [fomentum e chamęmelo, sem. lini, folijs maluæ, meliloti.] Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: sed ad spiritus, qui non sunt veri flatus, his propositis vtendum. Si materia genita sit in cole, & quidem vitio agentis; tunc vtendum calefacientibus; excepto principio; quia in principio occurrendum temperatis, vt [ol. ros. completo,] quo inhibeatur inflammatio. Deinde cum calidis & extenuantibus progrediendum: tunc enim non est periculũ, vt aperiant magis orificia vasorũ, quia in hoc principio non sunt aperta: vnde vtendum [oleis chamæmeli, rutæ, lil. alborum, cum aromatibus; & fomentis e chamæmelo, e folijs & baccis lauri, e feniculo, aniso.] Si autẽ ratione materiæ flatus oriatur in pene: medicamentis totum respicientibus occurrendum, ne materia gignatur. Ratione materiæ impactę, vtendum calefacientibus, & extenuantibus. Et quia temperies partis calidior est, ideo vtendum moderate refrigerantibus: & in hoc casu vtendum moderatis, vt [fomento e chamæmelo, e malua.] Si maxime vrgeat caliditas partiũ; moderate refrigerantia adhibenda, secundum Galenum, vt [ol. ros. completum.] ac e ascendendum ad lactucam. Medicamentis etiam remisse calfacientibus, extenuanda est ac dissoluenda materia, quia tunc non adest periculum inflammationis: temperatis igitur vtendum, & sensim ad validiora ascendendum, vt [ad rutam, anisum, feniculum.] Hæc sunt medicamenta extrinseca. Intrinsecus conueniunt, proposita in gonorrhœa.

Victus sit tenuis, quia morbus acutus. Modo sit Diæta. calefaciens & extenuans; modo refrigerãs & crassefaciens. Refrigerans quidem, si priapismus sit e spiritu confluente, vbi orificia claudenda: item cũ pendet a semine acriori. Calefaciens autem, cum pendet a flatu, genito in cole, ob frigiditatem, cũ debilitate colis. Tali victu vtendum quamprimũ, & post purgationem corporis. De potu idem dicẽdum: qui modo sit refrigerans & crassefaciens, vt [potus vini austeri:] modo calefaciens, & extenuans, vt [vinum dulce.] Hoc accipiatur de declinatione; nam inter initia a vino abstinẽdum, cum immineat inflammatio.

Finis Libri Tertij.

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Quartus,

DE VTERI AFFECTIBVS: SEV MORBIS MVLIEBRIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Vitiorum matricis enumeratio; & primum de Mensibus præter naturam cohibitis.

Diuisio partiũ corporis humani.

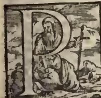

Artes corporis humanæ, aliæ conferunt ad conseruationem Indiuidui, aliæ ad conseruationem Speciei. Quę ad indiuidui cõseruationem conferunt, aliæ conferunt ad Vitam, aliæ ad Bene viuere. Quæ ad vitam, sunt Cerebrũ, Cor & Iecur. Quæ ad bene viuere, sunt Oculi, Aures, Nares. Quæ vero ad conseruationem speciei conferunt, sunt Testes & Pudenda: in fœminis est Matrix, seu vterus, vt patet ex Gal. in init. lib. 14. de vs. par.

Vterus quibus affectibus præhẽdatur.

In præsentia nos de vteri vitijs agemus. Accipitur autem vterus duobus modis: primo, vt est pars viuens, cõueniens cum alijs partibus viuentibus: secundo, vt est pars viuens, sed destinata. Si primo modo accipiatur vterus, capitur vt instrumentum alicuius facultatis: nam secus non potest esse pars viuens. Vt autem vterus est organum facultatis, potest esse organum similare, vel dissimilare. Quare vterus obnoxius est morbo in intemperie, in soluta vnitate, & in mala compositione: quatenus scilicet consideratur, vt pars viuens, sed indifferens. Si autem secundo modo accipiatur, vt pars determinata; secundum hanc rationem respicit conseruationem speciei, non autem indiuidui. Et hoc modo vterus destinatus est purgationi menstruæ, conceptioni, atque partui. Quare loquemur de læsa purgatione, de læsa conceptione, & de læsa parturitione. Quod si vteri functiones lædantur; hoc fit Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultate; propter morbos. Vnde si dixerim de his læsis actionibus, necessarium etiã erit, vt dicam de omnibus morbis vteri. Nam quã- tum ad læsam vteri purgationem menstruam attinet: hæc purgatio læditur, vel quia Aufertur, vel quia Imminuitur, vel quia Corrumpitur. Si aufertur; huius ratione dicendum est de suppressis mẽsibus. Si imminuitur; dicendum de imminutis mẽsibus. Si depravatur; bifariam hoc contingit: primo, quia sanguis egreditur: secundo, quia alia materia a sanguine egreditur. Si primo modo; corrumpitur purgatio, vel ratione copiæ, vel ratione modi excundi. Si ratione copiæ, huius causa dicemus de profluuio mensium. Si peccatum est penes modum; huius gratia loquemur de stillicidio mensiũ. Si autem corrũpitur purgatio, quia egreditur alia materia a sanguine; agendũ erit de coloribus mensium; id est, de profluuio albo vterino. Et hæc vitia sunt læsæ purgationis. Conceptio vero, vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. Causa ablatæ conceptionis, loquemur de sterilitate. Causa imminutæ conceptionis, agemus de tarda & rara conceptione. Merito depravatæ conceptionis, loquemur de fœtu imbecilli, de mola, de monstro. Parturitio demum potest Auferri, Imminui aut Corrumpi.

Purgationis menstruæ vitia.

Conceptionis vitia.

Parturitionis vitia.

Corrumpi. Gratia ablatæ parturitionis, loquemur de abortu: Causa imminutæ, loquemur de tarda parturitione: Causa corruptæ, de difficultate partus, cum fœtus aliquando editur mortuus, dolore acerbissimo; vel secundinæ relinquuntur. Et hi sunt particulares vteri affectus; quatenus matrix speciei conseruationem spectat: Si vero consideretur ratione indiuidui; communia vitia sunt præfocatio, inflammatio, vlcus, &c. De quibus ordine deinceps loquemur.

Cõmunia.

De suppressis mensibus, id est, de Purgatione ablata.

Nomen.

SVppressorum mensium causa vehementior est; imminutorum minus vehemens. Quare suppressio & imminutio differunt tantum secundum magis & minus. Voco potius menses suppressos, quam suppressionem mensium. Suppressio enim est actio læsa, at menses suppressi, sunt excrementum mutatum. Rectius vitium hoc donatur nomine excrementi, quam actionis: quia excrementum refertur in actionem, & eam sequitur; non contra. Menses ergo præter naturam suppressi nihil aliud sunt quam excrementum sanguinolentum cohibitum præter naturam vteri dependens ab expulsione ablata. Forma, est excrementum sanguinolentum præter naturam cohibitum. Dicitur excrementum; quia in præsentia formaliter sermo est de symptomate, quod non est actio læsa, nec qualitas mutata. Est autem symptoma secundum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam. Vnde actio læsa habet rationem causæ efficientis; symptoma habet rationem effectus, seu operis. Hoc autem opus potest esse duplex: Vel enim egreditur, quod non deberet egredi, & est excernens; vel non egreditur, quod deberet egredi, & non est excernens, sed excrementum. Quapropter in definitione dixi esse excrementum, ad differentiam excernentis. Hoc autem excrementum est sanguinolentum; ad differentiam alterius excrementi, quod non est sanguinolentum. Dixi, præter naturam: ad differentiam excrementi sanguinolenti, quod non egreditur quidem, non est tamen vitiosum, non est symptoma, quia præter naturam non detinetur, veluti sanguis menstruus, qui non effluit, tempore gestationis fœtus; tempore etiam, quo mulieres lac exhibent: hic, licet detineatur, non est tamen præter naturam, nec est vitium, de quo loquimur. Dixi, præter naturam cohibitum: in hoc enim malo sanguis non semper detinetur in vtero: sed quandoque in ipso, quandoque in reliquo corpore: quandoque fluit ad vterum, quandoque non: Et, si fluit, quandoque transmittitur in alias partes. Dum ergo dicimus excrementum cohibitum; hæc vox est generica, cuilibet suppressioni sanguinis præter naturam conueniens, siue reperiatur in venis vteri, siue non reperiatur. Vnde ex his facile colligi potest, excrementum sanguinis præter naturam cohibitum, nihil aliud esse, quam corpus quoddam, quod recedit a sanguine menstruo secundum naturam se habente. Tenẽda igitur est natura sanguinis menstrui secundum naturam.

Definitio.

Excrementum.

Sanguinolentum.

Præter naturam.

Quare sanguis menstruus est excrementum sanguineum, genitum a calore fœminæ, propter speciei conseruationem. Dicitur excrementum: quia hic sanguis nec quantitate, nec qualitate prodest fœminæ: nec enim eo nutritur, vt liquet 1. de atra bile. Est ergo quid superuacaneum: vtile tamen, gratia speciei: quia secundum Auicennã tres sunt partes huius sanguinis, duæ benignæ, vna maligna. Altera benigna conuertitur in alimentum fœtus; altera in lac mutatur: maligna detinetur in vtero, ad tempus vsque partus. Causa efficiens, est calor fœminæ, remissior quam calor maris ex Gal. c.5. l.2. de sem. & c.6. l.14. de vs. part. Fœmina enim omnis natura frigidior est mare bene cõstituto: vnde fœmina nõ potest esse amphidexia, quod contingit in corpore robusto, calidiori, cuiusmodi nõ potest esse fœmina, vt apud Gal. com. aph.43. sect.7. Cur autem calor fœminæ, & non maris, aptus esse possit ad generationem sanguinis menstrui, patet ex eod. Gal. loc. cit. & cap.2. l.3. de caus. puls. nam ad generãdum sanguinem excrementitium superfluũ, opus est quidem calore generante, non autem dissipante, ac dissoluente: talis est remissior, seu mitior; intensus quippe dissipat. Quare statutum sit generari hunc sanguinem a calore fœminæ, id est, debiliori. Neque obstat, licet Hippocrates lib. de morb. mul. videatur asserere, fœminam esse calidiorem mare: vnde & Galenus l.3. de caus. pul. dicit, fœminis pulsus esse frequentiores. Dicit enim Hippocrates, fœminas esse calidiores, quia sanguinem habent calidiorem, & esse calidiores viris, quia habent sanguinem calidiorem viris: ita vt sanguis non pendeat a caliditate fœminæ: sed contra caliditas fœminæ pendeat a caliditate sanguinis: non enim dicit Hippocrates; fœminam ideo habere sanguinem calidiorem, quia fœmina est calidior: insinuat enim caliditatem non natiuam, sed adscititiam, pendentem a sanguine calidiore excrementitio, ac superfluo. Quia igitur sanguis fœminæ est calidior, & hic magis redundat in fœmina, quã in masculo; idcirco, quoad adscititiam caliditatem fœmina est calidior mare: licet hic calidior sit illa, quoad caliditatem natiuam. Et hac etiam de causa, pulsus fœminis est frequentior. Causa finalis generationis sanguinis menstrui, est conseruatio speciei: nam, secundum Auicen. aliqua portio sanguinis, vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio in lac pro conseruatione infantis; vnde sanguis ille aliquando per plures menses detinetur in corpore fœminæ, propter conseruationem speciei. Et hoc proposuit Hippocrates, & Galenus aph.60. sectio.5. cap.5. lib.2. de sem. cap.8. lib.14. vs. part. nisi enim sanguis hic in corpore detineatur tempore gestationis fœtus, impossibile est, fœtum esse sanum: itemque, nisi detineatur eo tempore, quo fœminæ lactant, infantes maximam faciunt iacturam. Sicut autem hic sanguis confert ad speciei conseruationem: ita est in causa maximi detrimenti indiuidui fœminæ: quia sæpius periclitatur, nisi debito tempore sanguis hic collectus egrediatur per vterum: ab ætatis anno 13. vsque ad 50. singulis mensibus, excepto tempore impraegnationis & suctionis lactis. Cur autem hoc tempore effluat, ratio est: quia saluberrimum est, eo tempore hunc sanguinem effluere, quo generatur: non autem generatur ante annum decimumtertium, neque etiam post quinquagesimum: id quod verum est *ὡς ἐπ. τὸ πολύ*. Ante decimumtertium annum non egreditur sanguis, quia venæ sunt angustiores, quæ procedente ætate dilatantur: vt Hippocrates ait, l. de genitura. At vero hoc simpliciter ita acceptum, mihi non satisfacit. Si enim hæc venarum angustia est vnica, & sola causa, quod menses non fluunt, & non potius absentia sanguinis superflui ante decimumtertiũ annum: cur non puellæ tunc temporis maxima incommoda patiuntur? Ratio est euidens, eaq; eadem in qualibet ætate: dum enim adest aliquid superfluum, si diu id detineatur, detrimentum affert. Quare dicendum, in hac ætate sanguinem per vterum

Sanguis mẽstruus secũdu naturã, quid?

Quomodo fœmina dicatur calidior mare.

Vsus menstrui sanguinis.

Cur mẽses effluant ab ann 13 ad 50. c.1 & 5. l.7 Histor. animal. c.2. 20. lib.1. de Gen. anim.

non

non excerni, quia non generatur superfluus: ob immodicam enim huius ætatis humiditatem calor hebescit, & nõ fit vsque adeo aptus ad sanguinem superfluum generandum. Accedit etiã quod fœminæ in hac ætate egent copioso sanguine, non ratione nutritionis, sed ob augmentum. Præterea in hac ætate puellæ in assiduo versantur motu, vt ob vehemẽs exercitium sanguis genitus dissoluatur. Hæc ergo quia ita se habent, necessario etiam euenit, vt venæ sint angustæ, exiles, & inanitæ, non turgescentes, nec refertæ sanguine, vt postea. Post quinquagesimum annum non fluunt mẽses: quia tunc calor ita lãguet, vt cruditates vigeãt, & propterea sanguis exuperare nequeat vt patet libro 14. vs. par. In medijs ætatibus copiosior generatur sanguis, vnde venæ sunt amplæ, & propterea expedit pro salute fœminę, vt hoc tempore effluat.

Cur singulis mẽsibus sanguis hic effluat. Cur autem singulis mensibus effluit hic sanguis; vt Hippoc. ait libr. de septim. & octim. partu. Quia non conueniebat assiduo fluere, sed per interualla mediocria. Licet enim sanguis ille secundum aliquas portiones sit benignus, secundum aliquas tamen est satis noxius: ideoque diu detineri non potest, citra noxam fœminę. Cum ergo fœmina sit sui quodammodo possit paruus mundus; non fuit abs re, vt secundum motus Lunę, & proinde quolibet mense sanguis hic egrederetur: Egreditur autem secundum leges naturæ in debita quantitate, & per aliquot dies.

Quantũ egrediatũ sanguinis menstrui & quã diu? Debita mensura, ex Hippocrate, est quantitas, lib. j. l. dies sunt tres: quamuis fœminæ aciam sanę, per pauciores interdum dies purgentur: id quod contingit pro copia, & qualitate sanguinis: prout enim sanguis est copiosior, ita etiam in maiori quãtitate affluit, & per plures dies: si calidior, tenuior, paucioribus diebus effluit; contra, frigidior, crassior.

Suppressi menses pręter naturã. Ex his colligitur, tunc menses esse prçter naturam suppressos, quando in fœmina sanguis non fluit, sed detinetur ab anno decimoquarto ad quinquagesimum, dummodo non sit vtero gerens, dũmodo non lactet infantem. His non existentibus, si sanguis non effluat: morbificum est, & præter naturam. Quare in definitione, ratione causæ formalis, recte diximus; mensium suppressionem violentam esse excrementum sanguinis cohibitum

Subiectum. præter naturam. Subiectum est vterus: vnde diximus, esse excrementum vteri: ad differentiam sanguinis, qui per alios ductus effluit, per os, & per nares.

Causa efficiens mensiũ suppressionem, est ablata expulsio. Quoad causam efficientem, diximus, dependere ab expulsione ablata. Malum hoc, est symptoma, secundum, nimirum excrementum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam, idest, expulsionem ablatam. Dum enim menses secundum naturam se habent, egreditur hoc excrementum; & proinde ab expultrice expellitur: contra, si præter naturam se habent menses, & cohibentur, necessarium est, expultricem frustrari, ita vt actio auferatur, quia in præsentia loquimur de mẽsibus e toto suppressis. Porro læditur actio, idest, aufertur expulsio, quia frustratur expultrix: Frustratur expultrix, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

Lęsio facultatis expultricis, ob vteri morbos. Læsio facultatis nil aliud est, quam morbus: de quibus morbis loquitur Galenus comment. aphoris. 28. & 57. lectione quinta, & cap. quarto, li. tertio, de symp. caus. Morbi vteri alij proprij sunt, qui pro subiecto per se habent corpus vteri: alij non proprij, qui occupant ligamenta, ceruicem vteri, venas, & vasa, quæ potissimum ad collum vteri pertinent. Notandum autem nos in præsentia loqui de qualibet suppressione mẽsium violẽte præter naturam. Multis enim modis fieri potest, vt sanguis non erumpat: Primo, si fluit quidẽ in vteri regionem, sed ob impedimentum in vtero, non egreditur, sed retinetur. Secundo, si sanguis a toto quidem transmittitur in vterum, sed is ab vtero non recipitur, verum transmittitur in alias partes; vnde egreditur non per vterum, sed interdum per nares, interdum per os, interdum per alias vias. Tertio, si non fluit, nec transmittitur in vterum. De his ergo omnibus mẽsium suppressionibus loquemur in genere, non tantum causã sanitatis fœminæ, sed etiam causa conseruationis speciei: dum enim sanguis in vterum fluit, sed non euacuatur, est in causa, vt morbo corripiatur fœmina: dum vero sanguis non egreditur per vterum, sed per os, vel nares, vel etiam si omnino nõ fluit, licet hoc non afferat fœminæ detrimentum, nocet tamen conseruationi speciei, quia turbatur conceptio. His ita constitutis, morbus, qui causa

Retẽtio sanguinis qui ĩ vterũ iam influxit. est suppressionis mensium, interdum est male compositio (vt excludatur soluta vnitas, & intemperies) interdum est intemperies. Si enim menses supprimantur, quia sanguis recipitur quidem in vtero, sed propter impedimentum non potest effluere: tunc locum habet tantum mala compositio. Si autem menses supprimantur, quia sanguis in alias partes transmittitur, excipitur quidem soluta vnitas, sed non intemperies: nam si menses supprimantur, quia sanguis fluens in vterum propter impedimentum aliquod non egreditur, hoc non potest prouenire a soluta vnitate, quia soluta vnitas est potius in causa, vt magis effluat sanguis. Neque etiam intemperies est proponenda; nulla enim dyscrasia immediate, idest, citra alium morbum, potest esse in causa, vt sanguis detineatur. Intẽperies autẽ potest esse causa alterius morbi, qui morbus nihil aliud est, quam mala cõpositio, morbus in via, qui in genere potest vocari angustia. Hęc angustia, quatenus pertinet ad poros vteri, vocatur densitas: vt pertinet ad orificiũ vasorum vteri, retinet nomen generis & dicitur angustia.

Densitas vteri. Densitas fit a frigido: cum frigido autem interdum iungitur siccitas; interdum humiditas, aliquando neutrum. Densus fit vterus, si cum frigido vel neutrũ iungatur, vel humiditas: Durus fit, si annectitur siccitas. Densitas est morbus in via: durities non est morbus, sed symptoma, qualitas mutata, producta non ab intemperie proposita tantum, sed etiam a materia frigida pituitosa, & melancholica. Præterea producitur densitas a causa externa, maxime a frigidis medicamentis applicitis, a frigidiore aere, dum præsertim vterus frigido aeri occurrit tẽpore mensium, tempore partus, hoc enim tempore vterus facillime patitur.

Angustia. Angustia, quæ causa est suppressorum mensium, multiplex esse potest: nimirum obstructio, coalescentia, constipatio, compressio, & subsidẽtia. Obstructio producitur a materie crassa, copiosa, viscida. Coalescentia fit post vteri vlcera, quę, dum ad cicatricem perducuntur, fit vt vasa coalescant. Constipatio fieri solet ob carnem adnatam, ob pelliculam ab Aetio propositẽ, quæ vterum claudit. Compressio fieri potest a tumoribus vicinarum partium, & ab omento pinguiori reddito. Subsidentia euenit, quoties vterus loco mouetur, siue distorqueatur ad latera, siue occultatur sub recto intestinũ. Hi sunt morbi, ob quos supprimuntur menses, eo quod sanguis influxus detinetur in vtero, & non potest expelli.

Si sanguis ad alias partes propellatur ab vtero. Sequuntur morbi, ui quorum sanguis per uterum non egreditur, non quia detinetur in utero, sed quia ab utero in alias regiones expellitur: unde interdum contingit sputum sanguinis, interdũ fluxus narium, interdum quippiam aliud. Proinde ex Galeno cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. & com. aph. 57. lectio quinta. hic morbus nihil aliud est, quam

robur vasorum vteri. Hoc autem robur, est morbus, quia ratione huius læditur expultrix: ergo est noxium robur. Hic autem morbus nil aliud est, quam interperies calida, & sicca: quia dum frigida, & humida matrix euadit, redditur impotens ad expellendum; potens autem, & robusta euadit para per caliditatem, & siccitatem. Hoc robur, hic morbus calidus, & siccus vteri, est naturalis, vel adiectus. Hæc de læsione facultatis.

Error externus. Error externus nihil aliud est quam sanguis. Huius vitium varium, In quantitate enim vel Deficit, vel Exuperat. Deficit propter febres, & diuturnos morbos, propter mediam insignes motus, exercitia insignia: vnde, quia menses non erumpunt, fœmina concipere nequit. Exuperat sanguis ob copiosos cibos, ob otium, & reliquas causas, quæ possunt plethoram gignere. In qualitate peccat sanguis, dum est frigidior, viscidior, crassior. Secundum motum peccat sanguis, dum impetum habet non in vterum, sed in alias partes.

Differentiæ. Differentiæ sumuntur a Forma, & causa Efficiente. Idem enim semper est subiectum, seu locus affectus, id est, vterus. In definitione diximus, menses suppressos esse sanguineum excrementum, cohibitum præter naturam. Cohibitum est, vel quia Non detinetur in vtero, vel quia Detinetur. Quoad causam efficientem: expultrix frustratur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, si læsa facultate, ob morbum, qui est, vel densitas, vel obstructio, vel coalescentia, vel constipatio, vel compressio, vel subsidentia, vel morbus calidus, vel frigidus. Si ob errorem externum; hic est sanguis, qui peccat qualitate, quantitate, vel motu.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoscitur: dum scilicet intra decimumtertium, & quinquagesimum annum, menses non apparent, nec conceptionis adsunt indicia.

Signa diff. a forma. Quoad differentias a forma, intelligendum, num sanguis cohibeatur, vel quia non retinetur. Si non retineatur; non est dolor in vtero, non sunt symptomata vterum affligentia, sed potius adest, vel fluxus sanguinis narium, vel sputum sanguinis: vnde non apparent menses, quia sanguis cohibetur, ita tamen, vt non retineatur in vtero. Si in vtero retineatur; ex Hippoc. li. de morb. mul. & li. de natura pueri, indicatur e dolore in imo ventre, e dolore in lumbis: ratio est, quia sanguis hic retentus continuum soluit, & proinde dolorem efficit. Vnde ex Hipp. l. c. non fit dolor, quamuis tempore gestationis fœtus, & impregnationis sanguis detineatur in vtero; quoniam sanguis, qui tempore gestationis fœtus in vtero detinetur, non soluit continuum; dum autem præter naturam supprimuntur menses, sanguis soluit continuum. Ratio est; nam tempore, quo fœtus in vtero detinetur, & tempore quo fœtus lactatur, sanguis confluit in vterum citra impetum, quia assidue fluit, singulis horis, sed paulatim, ac leniter, citra violentiam; vnde continuum non soluitur. At, dum supprimuntur menses præter naturam non influit assidue, sed in corpore generatur, accumulatur, & tempore menstruo a natura confertim, & cum impetu in vterum impellitur, vt ob hanc violentiam soluatur vnitas, & tunc oboriatur dolor. Præterea indicatur e febre, & ex horrore: dum enim sanguis præter naturam detinetur, excalefacit, & putrescit, sed putrescit ex Gal. com. aph. 61, sect. 5, vnde oboriuntur febres, & quandoque a natura ad extimas, & sensitiuas partes materia protruditur, vt subsequantur horrores, qui sane non eueniunt, dum sanguis non retinetur, & per os, nares effluit. Indicatur etiam e delirio, vt Hippocrat. tradit libro de morb. mul. nam, dum sanguis præter naturam detinetur, fiunt euaporationes in caput, vnde delirla, eaque diuersa, pro discrimine sanguinis qui detinetur; talis enim vapor, qualis minera. Indicatur etiam e lacte: si enim mulier, quæ nec peperit, nec vtero gerit, lac habet, indicium est mensium suppressorum, ex Hippocr. aph. 39. sect. 5. Generatur autem lac in mensium suppressione, quia sanguis fluens in vterum, cum non possit expelli, in vtero detinetur, & secundum aliquam sui partem potest deduci in mammas, per venas mammarias, communes vtero cum mammis. Quod si sanguis etiam fluat ad mammas, per venas proprias mammarum, non per communes; conuertitur in alimentum mammarum; vel, si exuperet, non mutatur in lac, sed oboritur tumor & inflammatio. Generatur autem lac in mammis a proprietate mammarum, e sanguine aliquantisper elaborato in venis vteri, & mammarum communibus: nam in his venis: (ad differentiam propriarum venarum:) est proprietas, beneficio cuius sanguis potest a mammis in lac conuerti. Sicut enim chylus præparatur in venis mesaraicis, & spiritus animalis in plexu retiformi: ita lac in venis mammariis. Quare si non sint signa gestationis vteri, & mulier non peperit: tunc lactis præsentia indicat mensium suppressionem.

Signa differentiarum a causa efficiente. Quoad sanguinem, vt detinetur propter morbos, & proinde, quoad cognitionem differentiarum, quæ capiuntur a causa efficiente: primum cognoscere oportet, an frustretur expultrix læsa facultate, vel ob errorem externum: id quod cognoscitur e præsentia, vel absentia vnius aut alterius; verbi gratia, si fuerint signa erroris externi, non fit a morbo: contra, vero si non sint erroris externi indicia.

Morborum signa. Oportet autem scire signa cuiuslibet causæ efficientis. Densitas cognoscitur, quia prægressæ sunt causæ refrigerantes, exposita fuit mulier frigidiori aeri. Obstructio cognoscitur ex signis indicantibus sanguinem crassum, viscidum. Coalescentia deprehenditur, quia necessario prægressum est vlcus. Compressio cognoscitur; quia vel adsunt tumores vicinarum partium: (quorum propria sunt signa:) vel omentum est redditum pinguius, vt maximo dum obesis. Constipationem obstetrices cognoscunt, siue sit caruncula, siue pellicula. Subsidentia facile cognoscitur: siue enim ad latera, siue sub intestinum rectum reuoluatur vterus; præterquam quod fœminæ perientiunt, obstetrices etiam facile obseruant. Quoad robur, id est, morbum calidum, & siccum, cognoscitur, quia fœminæ quodammodo sunt viriles, habent vocem grauiorem, sunt calidiores, hirsutæ, caliditas circa vterum percipitur, pars illa facile excandescit. Errorem etiam externum facile possumus cognoscere; siue sanguis peccet copia, siue qualitate, siue motu. Si enim copia peccet, verbi gra. si deficiat, mulier est emaciata, prægressi sunt, vel etiam adsunt morbi, vt febris quartana; vi quorum morborum sanguis necessario deficit. Contrarium apparet, si sanguis exuperet. De qualitate, dictum alias. Quoad motum, an confluat in hanc, vel aliam partem, noscitur e signis propriis.

Indicationes. Prædicta vitia sumuntur a causa efficiente, & a loco affecto. Causa efficiens est frustratio expultricis: quæ potest frustrari ob morbum, & ob errorem externum.

Morbi quid indicent. Morbus multiplex esse potest, nimirum densitas, obstructio, coalescentia, constipatio, compressio, subsidentia, & robur. Densitas, cum quodammodo pendeat a causa refrigerante, ob id indicat præsidium calefaciens. Et, si cum densitate coniuncta sit durities; erit indicatio non modo calefaciendi, sed etiam humectandi, emolliendi. Obstructio non indicat vt est vitium: at indicatio sumitur a causa, id est, a materia; quæ vt copiosa, indicat minuentia, vt crassa, attenuantia: vt viscida, detergentia.

Coalc-

Coalescentia nihil aliud indicat, quam remedium siccans, dissipans illam cicatricem. Constipatio, cũ fiat vel a carne, vel a pellicula; indicat remedium extirpans carnem, pelliculam seu membranam. Compressio si fiat a tumore; quid indicet tumor patet e doctrina de tumore vẽtriculi: Si fuerit pinguedo; indicat exsiccans. Subsidentia indicat remedium, quòd restituat vterum in propriam sedem. Robur in viragine, indicat humectans, & relaxãs.

Error externus, quid indicet.

Error externus est sanguis hic copia peccans, si exuperat, indicat minuens; si deficiat, addens. Si peccat qualitate; sanguis frigidior indicat calefaciẽs: crassior attenuans, & sic de reliquis. Si peccat motu; indicat reuellens, retrahens ad partes inferiores.

Locus affectus, quid indicet.

Quoad locum affectum; præsidia sumuntur a proportione vteri, a calore vteri, & quandoque a sensu vteri. Proportio seruanda est, pro conseruatione partim indiuidui, scilicet fœminæ; partim, & potissimum speciei: vnde requiritur interdum præsidium, quod a proprietate, & qualitate recondita suffragatur vtero. A calore indicatur remedium calorificum, conseruans calidum. Calor quidem conseruatur a calido, & ab astringente, cuius vi calor non dissoluitur, sed vnitur: ventriculi calor, indicat remedium astringens: at calor vteri, potius calidum indicat, quia purgatio, seu fluxus sanguinis menstrui astringentibus prohiberetur. Sensus vteri interdum exquisitus est, vt non possit perferre medicamenta acria: & sic vterus indicat mitigans. Hoc mitigans remedium, est præseruatorium: vterinum, & calorificum, sunt remedia vitalia.

Prognostica.

Malum hoc in genere non est despiciendum: nam quamuis interdum non obsit fœminæ, detrimentum tamen affert conseruationi speciei, quia turbatur conceptio.

Progn. differentiar. a forma.

Quoad formam; hæc est excrementum sanguineum præter naturam cohibitum; idq; vel quia non detinetur in vtero; vel quia detinetur. Malignius autem, & periculosius est illud excrementum, quòd retinetur in puerperio, tempore fœtus, vt ait Galenus comm. 73. sectione 3. & libro tertio, epid. ratio est, quia tẽpore gestationis vteri, benignior portio sanguinis vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio etiã benigna demittitur in mammas, & conuertitur in lac: pessima illa portio remanet in vtero, & relinquitur, vt tempore partus expurget. Si ergo detineatur; pessima est retentio, & pœne deleteria; quæ retenta purgatio sæpius fœminas interficit. Menstrua autem purgatio minoris est discriminis, si cohibetur quidem sed non suscipitur. Et hoc proponit Hippoc. apho. 33. sect. 5. inquiens; in suppressione mensium, fluxum sanguinis narium bonum esse; ratio est, quia sanguis, quamuis non egrediatur per vterum, non retinetur tamen in vtero, sed per nares egreditur; & id non simpliciter est bonum, sed ratione fœminæ; non autem ratione conceptionis; quia nisi recte fluant menses, aboletur conceptio. At si sanguis supprimatur, ita vt in vtero suscipiatur: tunc hæc suppressio est multo peior, quam dum supprimitur, non tamen suscipitur. Si enim sanguis intus retentus supprimitur, peius est; quoniam succedunt vitia, vel secundum vterum, vel secundum totum corpus, vel secundum viscera. Declaro, ex aph. 57. sect. 5. & cap. 5. li. 6. loc. aff. Dum supprimũtur mẽses, & materia detinetur; progressu tẽporis materia tumorẽ efficit, vt, & circa illa tumores obseruentur, quia detinetur materia. Totum etiam quandoq; afficitur, cum Galen. com. 1. sect. 1. li. 6. Epid. cap. 9. li. 4. de præsag. e. puls. nam vi huius suppressionis corpora febre afficiũtur; quãdoq; etiam hydrope, morbo valde periculoso. Præterea etiam viscera afficiũtur, dũ detinetur hic sanguis: si enim petat mammas, succedit furor, & læditᵉ pars princeps, nimirũ cerebrum, vt patet apho. 40. sect. 5. ꝙ non semper, sed quandoq; cõtingit; imo raro id accidit, secundum Gal. in com. quia sanguis suppressus est admodum feruens, vt non possit regi a calore mammarũ, & nõ possit in lac conuerti; quo fit, vt sanguis hic feruens euaporet in caput, & furorẽ efficiat. Ex his constat quid prædicendum sit ratione differentiarum, quæ capiuntur a forma. Considerari etiam debet subiectum, vterus, scilicet. Si enim fœmina nõ peperit, deterior est mensiũ suppressio, quam si peperit, vti habetur lib. 1. de morb. mul. nam vterus in fœmina quæ nondum peperit, nõ est ita solitus impleri, quare, si repleatur ob sanguinẽ menstruum, eò magis affligitᵉ. Cõtra, si mulier peperit, quia solitus est vterus impleri, non ita afficitᵉ. Quare, ꝙ proponitur ab Hipp. de prognostico, referendum est ad vterum, locum affectũ.

Progn. diff. ab efficiente causa.

Causa efficiẽs, est morbus, vel error externus. Cæteris paribus, deterior est affectio, si fiat ratione morbi; sed non semper: nam si v. g. cõtingat vt supprimantur mẽses ob defectum sanguinis, q deficiat ob febrẽ hecticam, ob phthisin; nulla est spes salutis, q̃nis hæc suppressio fiat ob errorẽ externũ. Quoad morbos; hi pñt esse natiui, vel adscititij ex Gal. ca. vlt. l. 3. de symp. caus. Cæteris paribus, peior est suppressio, q̃ ꝓcedit a morbo natiuo. Sed præterea cũ morbus possit esse multiplex: quoad densitatẽ; non est impossibile hanc remouere, licet. n. calefacere: verũ difficilius euadit negotiũ, si cum densitate cõiuncta est durities. Quoad obstructionem; facilius remouetᵉ malũ, si fiat a materia copiosa, quam si a crassa, aut viscida. Quoad coalescentiam; impossibilis est curatio: nõ possunt deleri cicatrices. Quoad constipationẽ; curari potest: nam & caro adiecta, & pellicula potest abscindi. Quoad cõpressionem; si fiat a tumore; pro discrimine tumoris varium est prognosticum, vt diximus in doctrina de tumore ventriculi. Si procedat a pinguedine; potestis præsentẽ pinguedinẽ facile absumere. Sed si a principijs generationis ortũ habuerit pinguedo; sæpe huiusmodi fœminæ steriles permanent, quia menses supprimuntur. Quoad subsidentiam; potest vterus in pristinam sedẽ reduci: nisi forte malum originẽ ducat a fractis vinculis, quia tũc actũ est. Si fuerit robur; curari potest: quia nõ est impossibile refrigerare & humectare, & imminuere robur illud conceptioni infensum, vnde Hipp. l. 1. de morb. mul. ait, si mensium suppressio perseueret per sex menses, & non remoueatur ante sextum mensem; non esse possibile, vt fœminæ restituantᵉ. Sed Hipp. refragatur experientia, & Gale. com. 29. sect. 3. l. 6. epid. Rñsio est. Hippocratẽ loqui de fœmina; quæ patitur deliriũ, anxietates, obmutescẽtiã, aut defectum insignem, sitim, & alia id genus sæua symptomata: fieri enim tunc non potest, vt malum hoc vltra sex menses producatur, quia nõ possunt adeo sæua symptomata tolerari. Si aũt mẽses supprimantur, neq; hæc symptomata fiant; mẽsium suppressio, perdurans vltra sex menses, potest tamen amoueri. Quod de morbo dictum est, idem de errore externo dicendum: si enim v. gr. menses supprimantur ob copiosum sanguinem, nõ est difficile, maior est difficultas ob defectum, ob qualitatem, & ob impetum.

Curatio. Venæ sectio.

Galenus loc. citato gloriatur se curasse mulierẽ illã venæ sectioni: cui, licet emaciatæ, venæ tamen fuerunt repletæ: ideo Gal. venam secuit, & sanguinem eduxit vltra lib. iij. nam dum hoc malum nõ fit ex defectu sanguinis, sed ex redundantia, vena est secanda, quia sanguis in hoc casu habet rationẽ vehemẽtis: nam licet qñq; nõ noceat mulieri, habet tamẽ rationẽ vehemẽtis, quia prohibet conceptionem.

ptionem. [Quoad quantum agendum;] si redundet sanguis ad lib. iij. est etiã rationi consentaneũ, vt in hac quantitate educatur. Sed Galen. l. c. euacuat sanguinem secundum hanc rationem, vt tribus vicib. sanguinem educat: prima vice lib. j. s. secunda lib. j. tertia ℥ viij. Hic Galenus insinuat rectam administrationẽ sectionis venæ, penes quantitatem: vult enim Gale. secandam esse venam nõ vnica vice, sed pluribus, quia sanguis ille in femina redundans, non erat summæ actionis, quia actu non efficiebat morbũ, sed poterat efficere, & præsertim in fœmina emaciata, in qua vires quidem erant validæ secundum solida, non tamen secundum carnosum genus. Tutius ergo erat vacuationem partiri, & ratione virtutis, & potissimum ratione sanguinis, quia actio nõ erat summa. [Quoad modum] Foramen non fiat angustum, quia sanguis menstruus est crassus, vt difficulter egrediatur per foramen angustum. [Quoad tempus autẽ.] in suppressione mensium, Medici fere omnes hoc obseruant, vt venam aperiant prope tempus mensium, per 3. aut 4. dies ante tempus mensium. Galenus interdum venam aperit indifferenter quolibet tempore, interdum per 3. aut 4. dies ante menses vti habetur c. 11. & 18. li. de cura. per venæ sectionem. Medici etiam per 10. aut 15. dies ante tempus mensium secant venam brachij. Quare sciendum: quando agendum sumi a præsentia indicantis, id est, a sanguine. In suppressione mẽsium adest præsentia indicantis, & prope tempus mensiũ, & procul ab eo. Dum menses supprimuntur; sanguis in corpore redundat omni tempore. Cur igitur vena inferior secatur prope tempus mensium; vena superior alio tempore? Responsio hæc est. Sanguis in hoc malo dupliciter a medicis perpenditur: primo, vt quiescit: secundo, vt mouetur. Quiescit, procul a tempore statuto mensium: mouetur autem prope tempus mensium. Licet igitur semper adsit præsentia sanguinis: tamen sanguinis pͬsentia, vt consequitur sanguinis essentiam, vt mouetur; hæc præsentia non est, semper, sed locum habet prope tempus mensium, quia eo tẽpore mouetur sanguis: at sanguinis præsentia, vt consequitur essentiam sanguinis quiescentis, hæc præsentia locum habet, non in imminentibus mensibus, sed procul a tẽpore mensium. Galenus ergo respiciens ad præsentiam motus, idest, ad sanguinem, quatenus mouetur: secat venam per 3. aut 4. dies ante tempus mẽsium, quia tunc sanguis agitari incipit: &, si negligentia, vel inscitia medici non fuerit vena secta per 3. aut 4. dies ante menses, licet etiam eo tempore, quo mẽses incipiunt, venam secare potest: tamen secundũ Galenum, ante mensium tempus vena aperienda. Galenus etiam ca. 5. li. 9. meth. eo tẽpore quo menses diminute fluunt, venam aperit, quia tunc adest præsentia sanguinis, vt mouetur. Nec ꝑpterea improbandi sunt practicantes, dum venas alio etiam tempore aperiunt, quia adest præsentia sanguinis quiescentis. [Quoad vbi agendum:] Galen. ca. 11. li. 13. meth. & c. 11. ac 18. li. de cur. per venę sectionem probat sectionem venæ infernæ. Aetius autẽ secat venam non modo pedis, sed etiam brachij. Vbi agendum, indicatur a subsistentia sanguinis, quæ duplex est in suppressione mensium: alia consequitur essentiam sanguinis, vt mouetur, alia vt quiescit. Si respiciamus ad subsistentiam sanguinis qui mouetur; venæ infernæ secandæ sunt: & hoc auctores illi respexerunt: secant enim venam, vel tempore mensium, vel prope menses: vnde patet eos tunc loqui de venę sectione, vt respicit sanguinem qui mouetur. Si vero respiciamus ad sanguinis subsistentiam, vt consequitur sanguinem quiescentem; sanguis quiescit supra iecur in toto corpore, ideoque ad vacuandum sanguinem superfluum quiescentem, vena brachij secanda, per quam prompte, & facile sanguis euacuatur.

Quoad Cucurbitulas, & primum scarificatas; Galen. c. 18. li. de cur. per venæ sectionem, inquit, aduertendum esse, an mulieres sint, vel nigræ, & graciles, vel albæ, & carnosæ. Si enim nigræ sint, & graciles, venam esse secandam: si vero albæ, & carnosæ, cucurbitulas scarificatas esse applicandas iubet. Venæ sectio est materia remedij vehementis, vacuantis sanguinem quemcunque, id est, crassum & tenuem. Cucurbitulæ aũt scarificatæ sunt materia remedij debilis, vacuantis sanguinẽ potissimum tenuem. His ita positis, si fœmina nigra, & gracilis patiatur mensium suppressionem, probatur venæ sectio, & interdum cucurbitulæ scarificatę: si autem fœmina alba, & carnosa, non probatur venæ sectio, sed solum cucurbitulæ scarificatæ: In nigra enim fęmina redũdat sanguis crassus, qui potest per venam sectam euacuari: adest indicatio, nihil est, ꝙ prohibet: vnde Galenus recte ꝓbat venæ sectionem. Si tñ contingat nigram fœminam esse debilem, vt venæ sectio ob virtutis imbecillitatem prohibeatur; licet cucurbitulas scarificatas applicare. Neque huc aduersatur Galeno: is enim in nigra probat venæ sectionem seruatis seruandis, id est, dum non adsit prohibens, nimirum virtutis debilitas. Si sanguis supprimitur in fœminis albis, indicat sui vacuationem; virtus etiam potest esse robusta: nec enim fœmina alba semper est ita debilis, vt prohibeat venæ sectionẽ, præsertim qa fęmina alba, alijs morbis laborãs, sustinet venæ sectionem brachij, in qua virtus magis robusta requiritur, q̃ in sectione venę pedum. Quod si ergo virtus potest esse robusta, cur Galenus venæ sectionẽ improbat? Hoc proposuit Galenus, quia cognouit adesse indicans, sed pręterea ẽt adesse prohibens, ꝙ est, non quidem virtus tutius, quæ robusta esse potest, sed exilitas venarum: in alba enim fęmina, venæ sunt angustæ, latentes & profundæ, præsertim ſm crura; vnde vena aperiri non potest. Sic etiam Galenus, loquens de sectione venarum cubiti, in affectibus iecoris, dicit secandam esse basilicam, dummodo appareat: at, si non appareat, secandam esse mediam. Sic ẽt cum in fęmina alba, & carnosa vena sit angusta, & recondita; iure cucurbitulæ potius applicantur. Quoad [modum] administrationis: Si mulier nigra, & gracilis, in qua venæ appareant, sit imbecillis, vt prohibeatur venæ sectio; huius loco cucurbitulæ scarificatæ adhibendæ: & cũ in ea fœmina exuperet sanguis crassus, cuius passio est difficilis, & summa resistẽtia: ab hac difficili passione indicatur modus, beneficio cuius crassus ẽi sanguis egrediatur: ꝙ cõsequi possumus, si ante appositionẽ cucurbitulæ fomentis per tempus aliquod partem foueamus, spongia madefacta in aqua calida moderate, & expressa: sic enim funditur sanguis, vt facilius egrediatur. Cucurbitulæ non scarificatæ in suppressione mensium proponuntur a Galeno, cap. 19. lib. 13. meth. vbi ait, cucurbitulas non scarificatas, esse applicandas cum magna flãma pubi, & inguinibus, post corporis inanitionẽ. Proponit Galenus rectam administrationem harũ cucurbitularum, penes [quantum, quãdo & vbi.] Ob difficilem enim passionẽ sanguinis suppressi, applicantur cum copiosa flamma. Et quidem post corporis inanitionem, quia materia replens totũ, sui præsentia prohibet administrationem cucurbitularum. Locus indicatur a sanguinis subsistentia: ideoque, siue in alias partes sanguis moueatur, siue in vterum impetum habeat, sed imbecillum; inguinibus ac pubi applicandæ sunt cucurbitulæ, tãquam materia remedij, vel adiuuantis, vel

Cucurbitulę: primum scarificatæ.

Cucurbitulæ siccæ.

reuel-

renellentis: adiuuantis, dum sanguis in vterum fluit, sed motus est imbecillus, qui adiuuandus est: reuellentis, cum tempore mensium sanguis non fertur ad vterũ, sed in superiores partes mouetur.

Hæmorrhoides. Quoad hæmorrhoides: oportet cognoscere, nũ liceat applicare hirudines hæmorrhoidibus. Hirudines igitur appositæ hæmorrhoidibus, sunt materia remedij deriuatorij, id est, euacuantis sanguinem, qui residet circa vteri regionem: non tamen hic sanguis est impactus, alias materiæ deriuanti non cederet. Hæc ergo cum sit natura hirudinum; dubitatur num earum tutus sit vsus. Galen. enim cap. 8. lib. de præcognit. vbi proponit historiam vxoris Boethi, quæ muliebre profluuium patiebatur, probat materias deriuantes, euacuationem per lotium, per sedem, & proponit etiam euacuationem per hæmorrhoides. Hic loquitur Galen. nõ de profluuio sanguinis menstrui, sed de profluuio muliebri, id est, humoris non sanguinei. Quare in mẽsium suppressione non potest probari materia deriuans; magis enim menses supprimerẽtur: si enim materia deriuans remoratur fluxum mẽsium, ergo non conuenit in suppressione. At Hipp. aph. 33. sect. 5. ait in suppressione mensium, si sanguis fluat e naribus, bonum: & Galen. in com. ait, non tantũ bonum esse sanguinis euacuationem per nares, sed etiam per aluum, & proinde per hæmorrhoides. Ergo hirudines probari videntur. Ego huius sum sententiæ, dum menses sunt suppressi, & præsertim eo tempore quo menses fluere deberent, nequaquam hirudinibus dari locum; potius enim per deriuationem prohiberetur fluxus, quam adiuuaretur. Notandum igitur, si respiciamus ad conceptionem, & conseruationem speciei, ad quam ordinatus mẽsium fluxus requiritur; nõ probari hirudines. Et huc respexit Galenus: volẽs enim vxorem Boethi fœcundam reddere, vsus est remedijs deriuantibus, ad adimendum illud muliebre profluuium, quod erat in causa sterilitatis. Si respiciamus salutem fœminæ, non conceptionem; expedit vt applicentur hirudines, vt sanguis euacuetur; sicut enim prodest fœminæ, vt sanguis educatur per nares, ita etiam prodest, vt per hæmorrhoides euacuetur, si per vterum fieri nequeat.

Medicamẽta. Sequitur materia medicinalis: quæ respicit Locum affectum, & Causam efficientem. De medicamentis locum affectum respicientibus, agemus in sermone de læsa conceptione. Causa efficiens, est Morbus, vel Error externus. Non agemus hic de medicamentis remouẽtibus morbos, siue enim sit intemperies, siue tumor, vel quid aliud medicamenta peti possunt e doctrina affectuum ventriculi. Error autem externus, licet multiplex esse queat nos tamen loquemur de medicamentis quæ respiciũt sanguinem, est crassior, viscidior, immobilis, & sic loquemur de medicamentis prouocantibus menses. Quia autem non tuto licet vti prouocantibus menses, nisi corpus expurgetur; ob id quædam monebimus circa lenientia, & purgantia. De præparantibus enim sæpe alias dictum fuit.

I. Lenientia Quoad lenientia, Galen. cap. 18. lib. de euacuatione per venæ sectionẽ, & cap. 3. lib. 8. κ. τό. π. potissimum probat [species hieræ simplicis:] quia nõ modo habent vim leniẽdi aluũ, & expurgandi primas superfluitates, ratione aloes, sed ẽt prouocandi mẽses, ratione aromatum. Quare interdũ exhibitione specierũ hieræ, & aluus lubrica reddit, & sanguis ẽt per vterum effluit. Quoad [q̃n agendum,] Galenus exhibet hieram illico post balneum, & eodẽ tempore, quo feminæ vtiliter balnei caliditatem percipiunt. Ne tamen fœmina sit repleta: quia tunc vi balnei vteri partes laxæ euadent, vterusq; replebitur, & succedet inflammatio. Hieræ igitur species eo tempore probantur, quo adest præsentia indicantis, & nil prohibet: sanguis suppressus, indicat: repletio totius prohibet. Quare totum prius expurgandum. Ergo inter initia ad leniendum aluum detur hiera, prætermisso balneo: corpore autem expurgato, licet vti speciebus hieræ illico post balneum.

II. Purgantia. Quoad soluentia: practici proponunt [magnas hieras, vt Hermetis, Archigenis, Logadij, Rufi:] quibus tamen non indifferenter vtendum. Si enim in corpore fœminæ exuperat non tantum pituita, sed etiam bilis flaua, vel atra, licet vti omnibus hieris propositis, excepta hiera Rufi, præsertim sola, quæ probatur in succo pituitoso: priores enim hieræ non modo recipiunt [colocynthidem, sed etiam veratrum nigrum, & scammonium,] & propterea his vtendum, dum omnes succi exuperant: efficacissima est hiera Hermetis, quæ colocynthidem, helleborum, & scammoniũ in maiori quantitate suscipit. Hiera Rufi, seu diacolocynthidos, probatur dum sola pituita exuperat. Quoad [rectam administrationem,] & primũ quoad [quantum agendum,] summa dosis, secundum Aet. c. 111. l. 3. est ℥ i. minima ʒ i. Paulus ca. 7. l. 3. monet summam dosin esse ʒ ij. minimam ʒ i. Vt autem pateat, qui nam auctor sit imitandus; sciẽdum medicamentorum dosin esse summam, mediam & minimam, pro varia conditione actionis principaliter indicantis, id est, succi peccãtis: summa enim actio indicat summam dosin. Sed hoc modo non diriminitur lis inter Paulum & Aetium. Quare tutius imitari possumus Paulum: cum hæc medicamenta solutiua sint violenta. Quod si Aetij partes tueri placeat; dicendum sermonem de hieris magnis duplicem esse posse: loquimur enim de pharmacis, aut fermentatis, aut non fermentatis. Per fermentationem medicamenta secũdum suas vires non parum refringuntur; ideoq; Aetius respicit ad hieras fermentatas, quarum vires refractæ sunt, vt summa dosis esse queat ℥ i. Paulus autem respicit ad hieras recenter confectas, in quibus cum medicamenta proprias vires seruent, tutius summa dosis statuitur ʒ ij. Hoc verum esse, testatur theriaca, quæ recens stupefacit, antiqua vigilias excitat, ob opium fermentatione refractũ. Ipse quoq; Paulus succiorum dosin perfectã statuit vnc. i cap. 8. l. 6.

Quoad [quando agendum,] Hippocrates purgans mulieres mensium suppressionem patientes, monet aduertendum esse, an purgatio fiat per vomitum, vel per aluum. Si fiat per vomitum, ante pharmacum non adhibet vtero fomentum: si per aluum, antequam pharmacum propinet, fomentum vtero adhibet. Dum enim per vomitum euacuatio est instituenda, materia mouetur sursum, & fomẽtum quod vtero admouetur, est in causa, vt materia deorsum impetum habeat: fomentum enim vt habet vim laxandi; sua præsentia prohibet, quo minus vti liceat vomitorio. Quare recte statuit Hippocr. dum exhibetur vomitorium, nequaquam fomentum esse adhibendum. Dum autem per aluum vacuare volumus, adest præsentia indicantis, materia noxia, quæ deorsum mouetur; quem motum etiam adiuuat fomentum, quatenus in causa est, vt materia deorsum moueatur, quemadmodum etiã pharmacum: vnde natura non defatigatur duplici & contrario motu. Sed quare Hippocrates primo vtitur fomento, deinde pharmaco purgante? quia fomento vterus laxus redditur, quæ laxitas est in causa, vt etiam materia purganda fundatur, & non ita hæreat, & ob id facilius a pharmaco attrahatur. Et quia hieras magnas non modo ingrediũtur soluentia, sed etiam aromata; fit vt non modo fiat purgatio per aluum, sed quandoque etiam menses prouocentur, & præsertim si adhibeatur fomẽtum laxans vterum.

III. *Ducentia menses.*

Sequuntur medicamenta prouocantia menses, & ea quæ sunt vehicula. Menses ducentia, sunt tenuis substantiæ: eaque vel Calida, quæ validiora sunt, vel Frigida, quæ imbecilliora. Frigidis interdũ ꝓpter febres, vel alios affectus calidos est vtendum: vt sunt [capilli Veneris, virides tamen, polytrichum, & potissimum radices oxalidis syluestris, nam domesticæ oxalidis radices menses cient debiliter.] Calida probat Hippocrates in libro de superfœtation. quorum alia sunt vehementissima, alia minus vehementia. Vehementissima extremis morbis competunt: vt [alumen Aegyptiacum, cantharides, colocynthis, elaterium. flos æris, lac ficus, tithymalus, album veratrum, euphorbium.] Hoc tẽpore morbi non curantur, quia medici sunt nimis timidi, nec vsurpant præterquam polegium, & capillum Veneris. Minus fortia ab eodem Hippocrate probantur, libr. secundo, de morb. mul. vt [myrrha: (vnde Rhases probat trochiscos de myrrha:) item piper, sal, xiphiũ & gladiolos, cuius succus mirabilis est, & satis, vehemens non autẽ, vehementissimus.] In libro autem de superfœtatione pariter inter minus fortia ab Hippocrate probatur [radix ari, artemisia, bulbos ciclaminis, cnicus & radice, & folijs vti licet: item cardamomum, castorium, nitrum, peplus, scilla: vnde trochisci e scilla a plerisque laudantur; item staphisagria, thapsia.] Galenus capit. decimooctauo, libro de curatione per venæ sectionẽ, similiter inter minus fortia probat [sabinam, dictamnum Creticum. Aetius addit thlaspi. nigellam, feniculum, daucum, petroselinum.] Mediocria sunt secũdum Hippocratem; semen anethi, cupressus: non autem exhibeãtur baccę cupressi. [Galenus loco citato probat] calaminthaM, pulegium, apium, petroselinum. Huius sunt farinæ cappares, chamædrys, betonica, rubia, scordium, asarum, pæonia, baccæ fraxini: probatur etiam tectus vsus foliorum, & radicum mercurialis, quod mirabile est medicamentum.

Rubia astringit, quod ignorant ob seruarunt medici.

Ὀχήματα eorum quę menses prouocant.

Vehiculi rationem habent dulcia, & odorata. Inter dulcia vtendum [sacchato, melle, vino dulci, liquiritia, passulis, malua, & althæa.] Odoratis etiam vterus delectatur: vnde practici miscẽt [ambram, moschum, galliam moschatã, & aromata;] nam aromata tum ratione suauis odoris, sunt vehiculum reliquorum, tum propria ratione menses possunt prouocare ob caliditatem, & tenuem substantiam.

Recta administratio eorum quę menses ducunt.

Hactenus de medicamentis cientibus menses: dicendum de recta eorum administratione. Quoad [quantum agendum;] pro varia actione principaliter indicantis sanguinis suppressi, varia dosis probatur. Si enim summa sit actio, medicamenta in summa dosi sunt administranda: vnde Rhasis ꝓscribit: [Recipe trochisc. de myrrha ℈ iij. decocti seminum iuniperi ℥ viij. fiat potio.] Hæc est summa dosis: nostro cum tempore trochisci dãtur ad ℈ i. vel ad ℈ j. vnde vitia nõ curantur. Quod si [decoctum e seminibus iuniperi paretur cum melle, vel sacchato, adhuc efficacius erit medicamẽtum, quia minus difficulter ꝑmeabit ad vias vteri.] Hippocrates autem in libr. de superfœtat. probat hoc medicamentum: [Recipe tædæ minutim concisæ, quæ pinguis sit, nam quo pinguior eo melior, ℥ j. sem. apij. cumini Aethiop. ana ℥ ß. thuris ʒ ij. coquantur e vino odorato dulci. Dosis sit moderata] & Galenus lib. 5. de antidot. præscribit: [Recip. dictamni Cretici ʒ j. polij montani ʒ j. ß. piperis longi ʒ ij. rutę syluestris ʒ iij. scordij ʒ j. ß. fiat puluis tenuissimus: recip. pulueris huius ʒ j. mulsi ℥ viij. fiat potio.] Et hæc etiam est magna dosis. Merito autem proponitur vinũ mulsum, quia ratione dulcedinis facile permeat ad vias vteri. Non propono libros de medicinis facile parabilibus, quia sunt suspecti, licet quædam in iis reperiantur efficacissima remedia [Modus agendi] varius probatur, pro varia conditione passionis sanguinis suppressi. Galenus capit. 18. libr. de curat. per venæ sectionem, probat vt medicamenta redigantur in puluerem tenuissimum: sic enim administrata medicamẽta efficacius agunt in sanguinem, vt sanguis non ita restillat, sed magis cedat. Galenus etiam commentar. aphorism. 36. sect. 5. & alibi probat, linimenta, fomenta, pessaria, & suffumigia. Præ omnibus autem modis probantur suffumigia, aphorismo 28. sectio. quinta: sic enim medicamentum efficacissime agit, & ipso etiam suffitus aromatum muliebria ducit, & maxime confert, dummodo non adsit grauitas capitis; hebescit enim vis medicamentorũ in transitu; dum exhibentur forma pulueris, potionis, pilularum, boli, antequam perducantur in vterum, quod non fit, si modo suffumigij administrantur. Præterea hæc medicamenta, quæ in potu, vel bolo exhibentur, cum sint calida: (nam menses ducentia sunt calida:) sæpe transitu suo lædunt iecur calidius; ideoque tutius magis conuenit suffumigiũ, quia sæpe menses supprimũtur ob sanguinis crassitiem, qui crassus sanguis generatur in iecore calido: Anteponitur etiam hic modus reliquis, secundum Galenum, quia reperiuntur quædam fœminæ, quæ non permittunt clysteres aut, pessaria; admittunt autem suffumigia. Suffumigium etiam magis penetrat. Est ergo hic modus vtilissimus, & nihil est quod prohibeat, præterquam capitis imbecillitas: sunt enim fœminæ, quibus cerebrum facile turbatur ab aromatibus. In administrando autem suffumigio duo notanda, secũdum Galenum: primo, vt cingantur fœminæ: deinde, vt fumus per cãnulam ascẽdat in ceruicem vteri: ita enim suffumigium non facile petit caput. Quoad [quando agendum,] secundum Hippocratem, menses ducentia sunt administranda post corporis purgationem: materia enim totum replens, prohibet, quia euocans menses, vel non posset permeare; vel, si posset permeare, secum duceret materiam totum replentem, cum detrimento fœminæ. Et debent hæc medicamenta administrari per plures dies, ante prandium, per quinque horas, & ilico post balneum: Per plures dies exhibet Hippocrates, quia sanguis suppressus ob crassitiem, & viscidicatẽ ita est contumax, vt diu sit præsens: quare, cũ per plures dies perseueret præsentia sanguinis, per plures etiam dies medicamenta sunt administranda. Exhibet etiam Hippocrates per quinque horas ante prandium, quia cibi præsentia prohibet: mortiferũ enim est menses ducentia, & quidem valida, exhibere, nisi vẽtriculus cibis sit vacuus, vel cibus exacte sit concoctus: alias enim chylus crudus, vi medicamentorum menses ducentium, traheretur in venas, in iecur, in vterum, vnde mẽses magis supprimerentur. Ilico a balneo Galenus administrat, quia ilico a balneo non adest præsentia prohibentis: (nam suppono balneum administrari post purgationem totius, ieiuno & vacuo ventriculo:) & adest permittens, quod coindicat hoc medicamẽtum, nimirum laxitas vteri, quia laxus vterus facile admittit hęc medicamenta; laxatque cutem vi balnei. Hippocrates autem incipit a leuioribus, & postea fortibus vtitur: deinde rursus leuioribus, & mox fortiorib⁹, & reliquis quæ vicissitudine quadam continuat. Respicit enim ad sanguinem suppressum vehementem, & proinde ad indicantia, & remedia vehementia. Nam si malum esset debile, non iuberet vti vehementioribus, sed debilioribus tantum, quia debet esse proportio inter medicamenta, & affectus præter naturam. Vtitur autem

per-

permutatis vicibus, primum debilibus, deinde fortibus, & alijs qa respicit non modo ad præsentiam indicantis, sed etiam ad præsentiam prohibentis, ad virtutem, quæ interdum prohibet, interdum permittit. Dum medicamenta fortia sunt adhibenda natura, seu virtus ea non facile sustinet, nisi aliquantisper assuescat: quare primum mitiora sunt exhibenda; & progressu temporis fortiora, dum non amplius adest prohibens; tunc enim adest præsentia indicantis vehementissimi, & virtus assueta permittit. Post fortia Hippocrat. rursus vtitur debilibus, quod bifariam fieri potest, primo, vt in debilibus istis permaneamus vsque ad remotionē mali: deinde, vt ijs non insistamus vsque ad finem mali, sed aliquo tempore lenibus vtamur, postea rursus fortioribus. Et hic vterque modus in praxi obseruandus est: non tamen indifferenter. Si enim contingat, vt post fortia medicamenta maxime imminuatur vehementia affectus morbifici, & sanguis debilis reddatur: tunc sufficit post fortia vti debilibus, ad finem mali, quia adest præsentia indicantis debilis, non vehementis. At si contingat, vt post fortia sanguis adhuc vehementiam conseruet: necessarium est vicissim vti debilibus & fortibus: debilibus quidem vtendum, quia virtus non permittit assiduum vsum vehementiū, potest .n. eum aliquandiu perferre, sed non longo tempore. Quare gratia virtutis prohibentis non possumus perseuerare in vehementibus, sed cogimur vti debilibus. Quia autem perseuerat vehementia indicantis dum natura aliquod robur accepit, rursus, secundum Hippocratem, fortibus vti licet, quia non adest præsentia prohibentis. Quoad [vbi agendum.] Hæc medicamenta possunt per os exhiberi, & extra applicari circa regionem vteri, pro indicantis subsistentia. Medicamenta fortissima, vt [euphorbium, elaterium, squama æris, succus tithymali,] non sunt exhibenda, sed applicanda. Licet enim vbi agendum indicetur a subsistentia sanguinis: virtus tamen quandoque permittit, quandoque prohibet. Vitius oris ventriculi, & partium infernarum prohibet, vt nequaquam hæc linis per os exhibenda; virtus autem vteri, & præsertim secundum partes cutaneas, permittit. Odorata vtero applicanda, nō naribus, quia hoc indicantis subsistentia requirit: sanguis enim, qui inclinationem habet ad partes infernas, indicat remedium adiuuans, non reuellens: dulcia ergo, quia attrahunt ad inferas partes, idcirco partibus infernis applicanda sunt, non naribus.

Diæta. Victu attenuante Galenus plerosque liberauit, comm. aphorism. 36. sectio. quinta, quod accipiendum, non de qualibet suppressione mensium, sed de illa, quæ fit a crasso, & viscido sanguine. Quisnam sit hic victus, alias dictum est. Iam notandum circa condimenta, quamuis in [aceto] vis sit attenuandi, id tamen vitandum est, quantum fieri potest, quia infensum est partibus neruosis, & vtero: comm. 39. libro 3. vict. ac. Quare cibi vel non condiendi sunt aceto, vel exiguo, nec admodum potenti. Condiendi autem sunt cibi dulcibus, quorum virtute ciborum facultas facile perducitur ad vterum. Sed dulcibus his tantum vtendum, vt condimentis, & vehiculis, non vt cibo, id est in parua copia, nam fœminæ quæ hoc malum patiuntur, frequenter obnoxiæ sunt iecoris, lienis, & viscerum obstructionibus, quæ a dulcibus copiosis magis obstruuntur, & in tumorem attolluntur. Quoad [quando agendum:] Galenus capite decimo octauo, libro de cur. per venæ sectionem, probat victum attenuantem, per octo uel nouem dies ante tempus statutum mensium. Indicans enim, municum sanguis præter naturam cohibitus per octo, vel nouem dies ante statutum tēpus mensium, indicat propellendum esse sanguinem ad vterum, vt egrediatur. [Indicans hoc loco non est virtus, quæ indifferenter præsens est, & his diebus, & alijs, sed sanguis suppressus.] Vnde hoc tēpore sanguis adest, qui impetum habet in vterum, qui impetus naturalis est, sed imminutus, & proinde adiuuandus: quare indicat remedium adiuuans hunc motum, cuius materia est victus attenuans, quo vtendum hoc tempore, quia adest præsentia sanguinis, qui impetum habet in vterum, sed diminutum.

CAPVT II.

De immoderato sanguinis per vterum profluuio.

AD generationem huius vitij necessarium est, vt aliquod noxium occurrat venis vteri, vt eius vteri venæ non possit sanguinem continere, vnde per vterum effluit in maiori copia, quam decet. Profluuium ergo sanguinis immoderatum, est exiens sanguinolentum immoderatum vteri, dependens a læsa retentione venarum vteri. Forma est exiens sanguinolentum immoderatum. Exiens dicitur, ad differentiam excrementi quod detinetur, sanguinolentum dicitur, ad differentiam exeuntis, quod non est sanguis, vt fit in profluuio vterino & muliebri, vbi egreditur materia a sanguine diuersa. Dicitur immoderatum quia sanguis egreditur in maiori quantitate, quam decet: ad differentiam profluuij sanguinis secundum naturam, in quo est exiens sanguinolentum, sed moderatum: item hoc dicitur ad differentiam profluuij præter naturam, vt est stillicidium mensium, & stillicidium sanguinis per vterum, egreditur enim exiens sanguinolentum, sed in minima copia. — Generatio. / Definitio.

Causa efficiens, est læsa retentio vasorum vteri. Quamuis autem per terminos formæ & subiecti, definitum satis limitatum videtur: causam tamen efficientem etiam apponi necessarium fuit, qua scilicet malum hoc distinguitur ab eo fluxu sanguinolēto & immoderato per vterum, qui interdum fit, dum menses suppressi sunt, vel immotis per duos aut tres menses, & postea quarto mense, verbi gratia, præter consuetum naturæ ordinem sanguis per vterum effluit in maxima quantitate, id est in maiori, quam deceat pro consuetudine mulieris, vt si verbi gratia, solita sit fœmina singulo mense euacuare sanguinem ad lib. j. s. euacuet ad lib. iiij. Hoc sane est exiens sanguinolētum immoderatum vteri, sed aliam habet efficientē causam, nimirum, robustam expultricem venarum vteri, cui, secundum naturæ leges, cedit retentrix. At nostri mali propositi causa efficiens, est læsa retentio. Læditur autem retentio necessario ob læsionem facultatis, id est ob morbos, non ob errorem externum, ex Gal. cap. vlt. lib. de diffe. symp. & c. 2. li. 3. cau. sympt. & c. a. li. 5. meth. sicut etiam docuimus in fluxu sanguinis narium, & de sputo sangu. Morbus est triplex, diapedesis, anastomosis, diæresis; & proinde in via, in meatu, in soluta vnitate. Fiūt autem hi morbi quandoque ob noxas præcipuas vteri, quandoque ob vitiū, quod principaliter pertinet, vel ad totum corpus, vel ad sanguinē: vnde merito dicit Galenus, profluuium hoc fieri vel vitio Vteri, vel Totius, vel Sanguinis: com. apho. 57. sect. 5. quia non respicit ad vitia communia immediata, — Causa efficiens. / Læsio retētricis vteri.

diata, sed ad vitia principalia, ad vitiũ in quod medicus cõsilium dirigere debet. Quoad vitia vteri, potissimum locum habet anastomosis, & diæresis. Anastomosis, id est reclusio orificiorum venarum fit ob immoderatum vsum balnei relaxantis, ob fomentum relaxans vtero adhibitum; quandoq; et ob immoderatum coitum. Diæresis, & soluta vnitas, vt monet Hipp. lib. 2. de mor. mul. fieri solet in difficultate partus: nam vasa quandoq; distrumpuntur, quandoque etiam in partu aliquid noxium relinquitur in vtero, quod putrescens, acre & mordicans euadit, vt solutam vnitatem, imo vlcus efficiat; vnde, si venæ abradantur, hoc malum producitur.
2 Quoad vitia totius, vt malorum totius, vterus secundum venas affici potest quolibet morbo, e propositis, s. anastomosi, diæresi, diapedesi, id est, immodica laxitate & raritate tunicarum venarũ. Nam dum totũ afficitur, vt prauo sanguine repletur, (quod potissimum fit, vbi fœmina male habet secundum ventriculum, aut vbi iecur languet) fieri potest, vt in toto colligatur vitiosus sanguis, qui, cum a toto detineri nequeat, protruditur ad vteri vasa: vnde, si tenuis est, fit diapedesis; si copiosus & impetuosus, fit anastomosis; si acris & mordax, diæresis.
3 Quoad vitium sanguinis, pariter a sanguine vitioso, citra totius languorem, omnes hi morbi oriri possunt. Si enim sanguis fuerit tenuior, per diapedesin effluit: si copiosus, per anastomosin: si acris, salsus, mordax, per diæresim, quia ab hoc sanguine vnitas soluitur.

Differentiæ. Quoad differentias, quæ sumuntur a forma, exiens hoc sanguinis varium esse potest, prout varium est, quod egreditur. Varium autem esse solet, præsertim in ratione misti, & proinde secundum Substantiam, & Qualitatem. Secundum Substantiam, seu formam, vel est Putridum, vel Non putridum. Secundum qualitatem, hæc est Recondita, vel Euidens: & secundum euidentem, exiens hoc vel est calidum, vel frigidum; vel tenuius, vel crassius; vel huius, vel illius odoris, coloris. A subiecto non sumuntur differentiæ, nam idem est locus affectus, nisi quis forte dicat, venas vteri affectas esse, vel dextras, vel sinistras. A causa efficiente, malum hoc fit ob noxam, vel Vteri, vel Totius, vel Sanguinis.

Signa in genere. Malum hoc in genere facile cognoscitur, quia oculis sanguis egrediẽs conspicitur, & quidẽ in magna copia. Porro secundum Galenum c. 5. lib. 6. de loc. affec. profluuium sanguinis copiosi, interdum est noxium, de quo nos hic loquimur, interdum salutare, quod fit a robusta expultrice. Distinguuntur autem e mala tolerantia fœminæ; quæ cognoscitur, tum e Galeno l. c. tum e mutatione coloris fœminæ, qui fœdus est, item e tumore pedum, vnde & hydrops imminet, item e læsione appetitus, e læsa coctione. Hippocrates vero libro 2. de morb. mul. addit, nos hoc malum cognoscere e colore exeuntis rubro, ad differentiam profluuij muliebris, quod non est rubicundum, sed alterius coloris. Et quia in profluuio muliebri interdum materia egreditur colore rubicundo donata, nam sanguis vteri rubicundus est: ideo Hippocrates addit, præter rubrum colorem necessario materiam egredientem grumescere; hæc autem non grumescit. Quoad differentias formales: ex odore sanguis putridus a non putrido distinguitur, aliæ qualitates e colore percipiuntur. Differentias a loco mulier significabit, num scilicet malũ sit in parte dextra,
Signa diff. vel sinistra. Quoad differentias a causa efficiente, oportet cognoscere, an fit diapedesis, anastomosis, vel diæresis. Diapedesis cognoscitur, quia sanguis fluit citra dolorẽ, & est tenuis, aquosus, vt vix concrescat, præterea in exigua quantitate egreditur, sed per plures dies: vnde hac ratione profluuium est immoderatum, quia copiosus sanguis egreditur, cuius signum est, quod fœminæ non perferũt. Anastomosis cognoscitur, quia sanguis egreditur sine dolore, confertim, & sanguis exiens euidenter concrescit. Diæresis cognoscitur, quia sanguis cum dolore effluit, suntque signa euidentia solutæ vnitatis. Verum cum sanguis effluat propter morbos, propter læsionem retentricis, dictumque sit, hæc mala fieri ob præcipuum vitium vel vteri, vel totius, vel sanguinis: hæc vitia principalia ita cognoscentur. Si enim præcipuum vitium ad vterum pertineat; id cognoscetur, verbi gratia ex ictu, e plaga secundum vterum, e fomentis relaxantibus vtero adhibitis, & reliquis causis prægressis, iã propositis. Si vero princeps malum spectet ad totum, id cognoscetur e malo colore totius, & inappetentia, e læsis coctionibus. Notãdum autem hæc signa quandoque indicare hoc profluuium in genere, quandoque vero indicare profluuium, vt fit vitio totius. Si primo modo, color fœdus totius, & reliqua proposita vitia non præcesserunt, sed fuerũt subsecuta, verbi gratia, color fœdus totius corporis subsequitur profluuium sanguinis immoderatum, vt hydrops etiam immineat. Sed si hæc signa præcedant profluuium hoc immoderatum, tunc sunt indicia huius profluuij non in genere, sed vt fit vitio totius. Si denique malum præcipuum referatur in sanguine; cognoscetur sanguis, vel copiosior, vel tenuior, vel etiam acrior, e proprijs signis, de quibus alias.

Præsidia sumuntur a virtute, & a causa efficiente. Quid enim locus affectus, seu vterus indicet, dicemus in læsa conceptione. Quoad virtutem, sermo est in pñentia de profluuio immoderato, quod necessario est contra tolerantiam virtutis, quia calor dissoluitur. Profluuium ergo hoc, vt immoderatum, ratione virtutis, ratione caloris qui dissipatur, indicat remedium concentrans, adstringens, cuius beneficio vnitur calor, qui plus iusto dissoluitur. Præsidia etiam haurienda sunt a morbo: idque dupliciter: primo, vt est talis morbus, & vt potissimum fit a tali causa: vnde diapedesis, indicat cõdensans, anastomosis, adstringens, obserans; diæresis, si simplex, agglutinans; si, nulla id est si cauitatem habet annexam, indicat remedium nutriens. Quatenus autem hæc mala fiunt, vel ab vtero, vel a toto, uel a sanguine; aliæ oriuntur indicationes: Vitium uteri uariũ, uaria indicat, uerbi gratia, si morbi hi procedant a materia putrescẽte, existente in utero, hæc materia eradicanda. Si fiat uitio totius, oritur indicatio roborandi uẽtriculum, iecur, horum uiscerum intempertem corrigendo per contrarium. Si fiat uitio sanguinis, uaria est indicatio: si enim tenuis sit sanguis, indicatur crassefaciens: si acrior, attemperans: Si peccat secúdum motum seu impetum, motus simpliciter indicat remedium, beneficio cuius quiescat. Impetus autem ad vterum indicat reuellens. Nihil dico de sanguine copioso, quia cum profluuium sit superfluum, non adest copia, sed potius penuria sanguinis. *Indicationes.*

Prognostica. Malum huc in genere non est despiciendũ, quia noxam affert, & speciei, & indiuiduo. Speciei, quia turbat cõceptionem, dum eam prohibet, uel, si forte fœmina conceperit, solet esse in causa abortus. Nocet etiam indiuiduo fœminæ, secũdum Hyppocratem, aph. 57. sect. 5. & Galenum c. 9. li. 4. de presag. pul. feminę enim cachexia afficiuntur, hydrope, patiuntur animi defectus, conuulsiones. Si animi defectus fiat in profluuio sanguinis immoderato, est symptoma admodum infensum fœminæ. Si autem eueniat feminis, ut contingere solet, prę timore nimio, nõ debemus vsque adeo exhorresce-

re:

re: modo non fiat ob longam euacuationem. Cõuulſio etiam peſſima eſt, vt colligitur e com. apho. 56. ſect. 5. vbi ait, dum conuulſiones fiunt, quando pars neruoſa afficitur, has conuulſiones non eſſe vſque adeo lethales, quia cerebrum facile compatitur: at, ſi pars affecta nõ ſit neruoſa, & vi huius ſuccedat cõuulſio, peſſima hæc eſt, quia cerebrum ducitur in conſenſum cum parte non neruoſa, ob vehementiam affectuum. Quia igitur vterus non eſt membrum neruoſum, ſed membraneum; ſit, vt dũ vtero affecto ſubſequũtur conuulſiones, hæ ſint lethales. Quoad differẽtias formales, vitium eſt maioris periculi, ſi quod egreditur eſt putridum, virulentum, acre. Quoad differẽtias a loco affecto, maius adeſt periculum, ſi vterus ſecũdum omnes partes afficiatur. Ab efficiente, maius eſt periculum, ſi fiat ob diæreſin: minus, ſi ob diapedeſin. Cum autẽ hęc mala fiant quandoque ob vitium vteri, quandoque totius, quandoque ſanguinis: facile eſt perpendere vim horum vitiorum, de quibus alias diximus.

Curatio. Phlebotomia.

Rhaſis venam ſecat, itemque Aetius. Rhaſis reſpicit ad profluuium immoderatum, vt ſanguis copia non peccet. Et proinde in ſermone de indicationibus, nihil diximus de imminutione ſanguinis, Venæ ſectio eſt materia remedij vehemẽtis, ſed reuulſorij, indicati a ſanguine, peccante, non qualitate, ſed impetu: & ita impetu, vt vitium hoc ſit vehemens, cuius gratia neceſſe ſit confugere ad materiam remedij vacuantis reuulſorij vehementis; quod nil aliud eſt, quam venæ ſectio. [Quoad vſum, circa quando,] duo ſunt obſeruanda: primum, quod Rhaſis venam ſecat non vno die, ſed pluribus. Hic non loquitur de quantitate diſcreta, quia non reſpicit ad ſanguinem, vt copia peccat, ſed vt peccat motu. Quatenus ergo peccat ſecundum motum, eius præſentia: (quæ indicat quando agendum:) eſt perpendenda, quæ cum perſeueret plures dies, propterea etiam Rhaſis per plures dies venam ſecat. Secondo notandum, quod Rhaſis ait, per hebdomadam vtendum eſſe adſtringentibus, & tunc, ſi profluuium creſcat, non eſſe ſecandam venam: at, ſi non creſcat, ſecandam eſſe venam. Rhaſis ergo primum vtitur adſtringentibus, poſtea venam ſecat. Aetius contra, primum ſecat venam, poſtea vtitur adſtringentibus: nam ſi primo adſtringentia vſurpentur, noxa creatur fœminæ, vt hydrops & alia mala immineant: Reſponſio. Vterque auctor reſpexit ad pſentiam indicantis. Rhaſis quidem reſpexit ad profluuium immoderatum ſanguinis, in quo ſanguis in maiori copia, quam decet, eſt egreſſus, vt in ſanguine peccatum ſit ſolum ſecundum motum, non autem ſecundum qualitatem, in quo malo adeſt pſentia caloris indicantis, qui calor diſſoluitur, vt neceſſarium ſit vti adſtringentibus, beneficio quorum non modo occurrimus calori, ſed etiam motui ſanguinis, quia adſtringentia poſſunt compeſcere impetum ſanguinis. Quare perſeuerante hac præſentia indicantis, licet progredi medicamentis adſtringentibus. His ſi non cedat ſanguis ſuo impetu, hic impetus, hoc peccatum in motu eſt vſque adeo vehemens, vt indicet remedium reuulſorium vehemens, cuius materia eſt venæ ſectio. Rhaſis igitur, dum adeſt hæc præſentia indicantis, & malum non cedit adſtringentibus, eo tempore probat venæ ſectionem. Aetius vero reſpexit ad ſuperfluum ſanguinis, quòd non modo immoderatum eſt, ſed immoderatum euadere poteſt. Quod ſane imminet ratione & impetus, & copiæ ſanguinis. Ideuq; merito copię non eſſet tutum, imo maxime periculoſum, ante venæ ſectionem adſtringere, quia peccatum in copia magis poteſt ad indicandum euacuationem, quam calor ad adſtringendum. In praxi ergo ita procedẽdum. Si obſeruetur ſanguinis egreſſus in maiori copia, quam decet, imitãdus eſt Rhaſis: at, ſi immineat immoderatum profluuiũ: (quod cognoſcitur, quia ſuperiorum ſimile quippiã contingit:) ſequendus eſt Aetius, quia copioſus ſanguis non eſt adſtringentibus in corpore detinendus. Quoad [locum:] ſecandæ ſunt venæ cubiti, quia talis eſt ſubſiſtentia indicãtis, & præteritum, vt ſubſequitur motum ſanguinis.

Cucurbitulæ.

Quoad Cucurbitulas; Hippocr. has applicat non modo ſpatulis, ſed etiam cruribus. Aetius etiam ſcapulis. Cucurbitulæ ſcarificatæ, in hoc malo, ſunt materia remedij indicati a ſanguine, vt peccat non copia, ſed motu potius. Quare ſunt materia remedij & reuulſorij, & deriuatorij. Cucurbitulæ, vt reuellentes, ſunt applicandæ ſcapulis: ſic enim ſanguis deſcendens ſurſum trahitur. Cucurbitulæ autem, vt deriuantes applicandæ ſunt cruribus, nã caua vena deſcendit in lumbos, & in duos ramos diuiditur, qui per crura deſcendunt, a quibus quædam venæ deducuntur in vterum, ideoque per has fit deriuatio. Auicen. hac in parte imitatus eſt Galenum, qui cap. 8. li. de præcogn. in profluuio muliebri. (non ſanguinis.) probat euacuationem per lotium, per ſedem: & proinde probat remedium deriuatorium. Cucurbitulæ non ſcarificatæ probantur magnæ, & cum flamma copioſa admotæ mammis, ex lib. 2. de morb. mul. & aphoriſ. 50. ſect. 5. & ex Gal. cap. 19. li. 13. meth. quia huiuſmodi cucurbitulæ ſunt materia remedij reuulſorij, indicati a ſanguine, vt impetum habet in vterum. Rectè autem modo iam declarato adminiſtrantur. Nam cũ ſumma ſit actio ſanguinis, qui impetum habet in vterum, idcirco magnæ probantur cucurbitulæ. Et cum ſumma ſit reſiſtentia; probantur cum magna flamma. Præterea probãtur ea ratione, vt modo applicentur vni parti, modo alteri, prout præſentia ſanguinis magis impetum habet ſecundum vnam partem, quam ſecundum alteram. Tandem applicantur mãmis, vel potius ſub mammis, merito ſubſiſtentiæ ſanguinis, vt peccat ſecundum motum: ſiquidem communes ſunt hæ venæ & mammis, & vtero: vnde ſanguinem prompte ad ſuperiores partes trahunt, vt ita coerceatur motus ſanguinis ad vterum factus. Sed prohibere ſolet virtus reſpirationi deſtinata. Quare, ſi eueniat, vt dum applicantur hæ cucurbitulæ, lædatur reſpiratio, (vt monet Galenus:) non ſunt his partibus applicandæ. Sed hoc loco occurrit difficultas, quia ſuperius dictum eſt, e mente Hipp. & aliorum, probari in hoc malo cucurbitulas, quæ ſcarificatæ cruribus applicãtur. Cur ergo cucurbitulæ non ſcarificatæ, cruribus, & ipſæ applicantur? Reſponſio eſt. Quia ſcarificatæ non modo attrahũt ſanguinem per modum deriuationis, ſed etiam euacuant. Cucurbitulæ autẽ non ſcarificatæ attrahunt, non euacuant, & propterea non applicantur cruribus.

Ligaturæ.

Ligaturæ vero ſunt materia reuulſorij præſidij. Quoad [vbi:] Galen. c. 54. li. 1. ad Glauc. in hoc malo iubet eſſe ligãdos artus ſuper nos brachij faciendaſque plures & fortes ligaturas, quia ſumma eſt reſiſtẽtia ſanguinis. Plures probat, vt ſignificet, quando, adminiſtrãtur ligaturæ, non eſſe partes ligatas detinendas per horam, alias mortuæ quoque euaderent, ideo per vices ligare & ſoluere oportet. Sic ergo Galen. brachiorum ligaturas probat. Hippocr. vero lib. 2. de morb quem ſecuti ſunt Auicen. Paulus, & Aetius probat ligaturas & ſecundum brachium, & ſecundum crura ſupra genua. Cur igitur Galen. tantum applicat partibus ſupernis Hipp. ſupernis & infernis? Reſponſio eſt. Vbi agendum indicatura ſubſiſtentia principaliter indicãtis, deſt ſanguinis, motu

tu peccantis. Huius autem duplex esse potest subsistentia, altera supra vterum, quæ cōsequitur sanguinem, vt mouetur a supra ad infra, id est ad vterum: merito cuius probantur ligaturæ in brachijs, vt sanguis qui mouetur in vterum, ad superna retrahatur. Altera subsistentia est infra vterum, quæ consequitur essentiam indicantis sanguinem pariter, vt peccat secundum motum, qui est a partibus infernis, ad partes supernas, id est a femoribus ad vterum: & tunc ligatura supra genu est administranda, vt retrahatur sanguis ascendens, vt per has ligaturas descendat: sicuti potissimum dum fœminæ sanguine reperiuntur refertæ secūdum femur. Concordia autem Galeni, & Hippocr. facile patebit e quæstione sequenti, de [quando agendum.] Galen. igitur applicat ligaturas brachio, eo tempore quo his solis vtitur ligaturis. Hippocr. eodē tempore, & hora vtitur ligaturis, & secūdum brachia, & secundum coxas. Horum ratio talis est: Quando agendum sumitur a præsentia indicantis, dum sanguis mouetur a supra ad infra, habet impetum ad vterum; reuellendum ergo, nisi aliquid prohibeat, & hoc est tempus opportunum Hippocr. autem, & ipse respexit ad indicantia quando agendū. Vnde, dum adest hoc profluuiū, adest impetus sanguinis ad vterum, id est a supra ad infra. Sed dum ligaturæ administrantur, id fieri solet, vt sanguis existens infra vterum, impetum habeat ad vterum, & moueatur ab infra ad supra: & propterea Hippocr. non ligat coxas tantum. (nec enim posset defendi.) sed ligat coxas eo tempore, quo etiā ligat brachia, vt beneficio duplicis ligaturæ eodem tempore cohibeat vtrumq; motum ad vterum, siue sit a supra ad infra, siue ab infra ad supra. In praxi ergo obseruandum, vt dum ligantur coxæ supra genua, primum ligentur partes supernæ, deinde infernæ; & primum etiam dissoluantur ligaturæ coxarum; posteriori tempore ligaturæ brachiorum. Oportet autem, vt ligaturæ secundum brachia sint fortiores ligaturis partium infernarum. Et e d ctis ratio est in promptu: primum enim sunt ligāda partes superni, quia nisi ligentur, non adest præsentia indicantis ligaturas partium infernarum. Et ob eandem rationem primum etiam dissoluere oportet ligaturas partium infernarum. Et quia efficacior est impetus a supra ad infra, quam ab infra ad supra, ideo ligaturæ partium superiorum debent esse fortiores.

Pharmacia. Quoad materias medicinales; nihil dicemus de respicientibus totum. Loquemur tantum de materia medicinali gratia sanguinis, morborum vteri, & virtutis. De his medicamentis breuiter agemus, quia omnia similem vim, & facultatem habent. Quantum ad sanguinem; is peccat in hoc malo sua tenuitate, acrimonia, impetu. Vnde in hoc malo vtendum fomentis refrigerantibus, crassefacientibus, & proinde astringentibus. Merito autem morborum vteri; cum vteri viæ sint plus iusto peruiæ; pariter probantur medicamenta crassefacientia, refrigerantia, & proinde astringentia. Gratia virtutis, vt dissipatur calor, egemus crassefacientibus, & astringentibus. Quare agendum de medicamentis frigidis, & astringentibus.

Medicamenta astringentia. Hæc autē duplicia sunt: alia quidem crassefacientia citra stupefactionem: alia crassefacientia, & simul stupefacientia. Crassefacientia citra stupefactionē, possunt esse materia remedij indicata a sanguine, & a morbo, & a virtute. At crassefacientia cum stupefactione, nequaq̄ possunt esse materia remedij indicata a virtute; quoniam virtus potius prohibet, cum debilis est.

1. Astringentia, & crassefacientia simpliciter. Crassefacientia citra stupefactionem, crassefaciunt & astringunt, vel sine lentore, vel cum lentore. Quæ crassefaciunt citra lentorem, probantur præsertim in anastomosi; quæ cum lentore, in diaresi. Quoad priora, Hippocrates li. 2. de morb. mul. probat [coralliū, cornu cerui, santalos, gallas immaturas, rosas, myrtum, mesphila, sorba, malicorium, mora immatura, & omnia acerba.] Quę crassefaciunt vna cum lentore, sunt [symphitum, tragacantha, carabe, trochisci de carabe sine opio, bolus Arm. plantago, albumen oui, pedes vitulini, farina citra fermentum.] Quoad [vsum,] & primo quoad dosin, probat dosis modo minor, modo maior; pro actione morbi principaliter indicantis. Quoad [modum;] vti licet quandoque forma linimenti, quandoque forma insessus puluuli, & potionis. Quoad [quando,] sunt administranda, dum adest præsentia indicantis, & nihil prohibet; prohibet autem materia obstruens viscera, & præsertim dum hæc medicamenta per os exhibentur. Quoad [Vbi.] Possunt hæc medicamenta exhiberi, & applicari. Quoad ea quæ exhibentur; Hippocr. lib. 2. de morb. mul. exhibet [ʒj moro rum rubi siccatorum, cum ʒj. pastæ id est, farinæ sine fermento.] Et dum Hippocratis propositum erat adhuc magis crassefacere, ascendebat ad maiorem dosin, respiciens ad maiorem vehementiam actionis sanguinis. Vnde morbo imminente permiscebat [ʒij. pastæ, & exhibebat cū vino nigro astringente, nisi esset febris, quia vbi febris adest loco vini aqua vti oportet. Præterea Hippoc. exhibebat malū punicum decoctū cum vino proposito, dum non erat febris. Probat ēt inter alia semen pomi granati cōtritum, & exhibebat cum polenta, id est cū farina confecta e viridi hordeo assato.] Vrgente necessitate, idem Hippocr. exhibebat [ʒj. stercoris muli, quod comburebat, & conterebat, exhibebatq́ue cum vino astringente. Sic probabat spongiam, eamq́ue contritam cum vino exhibebat:] (hoc feminæ habent pro secreto.) Licet etiam exhibere [saccharum rosaceum antiquum, d acydonium, diamorum a ʒij. ad ʒ ſ.] Galen. hoc exhibet. [recip. corall. balaust. ana gra. x. gummi ℈ ſ. excipiantur albo oui, & exhibeantur cum aquæ, & vini ℥ vj.] Auicennas hoc probat [reci. mūmiæ, terræ sigillat. boli Arm. orientalis, gallarū immaturarum, sang. drac. galliæ moschatę: aluminis ana ℈ ſ. cāphoræ gra. ij. Soluantur syrupo myrtino] Gallia vtitur tanq̄ vehiculo, est enim calida sicca; tenuis subtiliatię; nec cohibet mēses, sed potius pronocat, & si conferatur cum basi medicamenti, quæ constituitur e crassefaciētibus, & astringentibus in ea est proportione, quæ seruanda est in recta medicamentorum compositione. Dubitatur autem cum alumen proponatur. Per alumen igitur non intelligitur crudum alumen, sed combustum, quod sæpe etiam extinctum sit in lacte chalybeato, vel in sero lactis chalybeato: beneficio enim huius præparationis non est amplius mordax, & abradens, sed habet vim astringendi citra omne detrimentum. Quoad externa; Hippocrates lib. 2. de morb. mul. potissimum probat [poscam cum folijs rosarum; huius loco etiam vti possumus vino astringente. Practici applicant vnguētum Hippocratis dictum, vnguentum Comitissæ, vnguentum de castaneis.] Possunt autem externa medicamenta administrari forma inunctionis, fomenti. Pectini etiam actu frigida applicari possunt, ea tamen frigiditate, vt fęmina horrore non afficiatur, qui modus indicatur a passione indicantis, nimirum sanguinis fluentis, qui cum vehementer resistat, efficacius requirit medicamentum, quale est, si actu frigidum applicetur. Sed præterea probantur astringentia, quæ habēt vim stupefaciendi, quæ conficiuntur ex opio: vnde probātur trochisci de Carabe cum opio, & magis probantur descripti a Rhase, quam a Mesue, quia illi recipiunt opium in minori quantitate. Hæc exhibentur. Hippocrates etiam

Externa. (margin, beside "Quoad externa")

2. Astringentia narcot. (margin, beside "Sed præterea probantur astringentia")

etiam applicat medicamentum cõfectum ex hyoſciamo & cicuta.] Hæ materiæ indicantur a ſanguine, ſed non facile permittuntur a virtute vteri: nam calor vteri indicat calidum, vt periculum ſit, ne plus iuſto hebeſcat, propter frigidiora medicamenta. Quare miſcenda ſunt, quæ ob craſſitudinẽ ſubſtantiæ aſtringunt, ob caliditatem autem calorem ſeruant, ne ita a ſtupefacientibus lædatur, vt eſt [maſtiche, mentha, baccæ cupreſſi, & ſimilia.]

Diæta. Victum craſſefacientem probat Hipp. qui indicatur a ſanguine tenuiore, & plus iuſto fluxili. Probat autem [cibum aſſum, & panem aſſatum ſub cineribus.] Hic modus agendi, indicatur a ſanguinis paſſione, vt ſcilicet cibus craſſefaciens magis craſſeſiat. In lue Gallica exhibetur panis aſſatus, ea ratione, vt virulentia gallica valenter ſiccetur. Neq; obſtat, quod habet aliquam vim craſſefaciendi. Licet enim in lue non ſit viendum craſſefaciẽtibus, ſed attenuantibus, & euacuantibus materiam per ſudorem, per inſenſibilem tranſpirationẽ: vtimur tamẽ pane propoſito cauſa vehementis exiccationis, & impedimento, ſcilicet craſſitiei, occurrimus decocto guaiaci, ſarſæ parillæ, & reliquis quibus materia ſatis attenuatur, euocatur ac diſſipatur.

Panis aſſus in morbo Gallico.

CAPVT III.

De ſtillicidio menſium.

Nomen. PEr menſium ſtillicidiũ intelligimus fluxũ ſanguinis, dum fit ſtillatim, & e neceſſitate cũ dolore, vt monet Aetius. Doloris.n. cauſa peculiare caput huic malo donat, alias ſuffi... quæ pr. poſita fuere in ſermone de

Generatio. ſuppreſſione & profluuio mẽſium. Generatur hoc malum, dum ſanguis cum impetu fluit in vterum, & eo cum impetu, vt ſpluat cõtinuum, & hinc dolor exoritur, & ſtillatim egrediatur ſanguis, quia ſanguis ſuo impetu ita agit in vterum, vt neceſſario expultrix proprio munere fruſtretur. Quare

Definitio. ſtillicidium menſium eſt exiens ſanguinolentum, ſtillatitium vteri, dependens a fruſtratione expultricis venarum vteri. Dicitur exiens, ad differẽtiã exeuntis, quod nõ eſt ſanguis. Stillatitium, ad differentiam exeuntis ſanguinei, quod non ſtillatim egreditur, ſed in magna copia.

Cauſa efficiens. Quoad cauſam efficientem, diximus, dependere a fruſtratione expultricis vaſorũ vteri, vt hoc malum diſtingueretur a profluuio menſium, quod fit per diapedeſin: hoc enim fit, dum ſanguis ſtillatim, & ſenſim egreditur, ſed ſine dolore, ob fruſtrationem retentricis. Inquirẽda igitur eſt cauſa, ob quã expultrix fruſtratur, Aetius ca. proprio inquit, quinque eſſe cauſas ſpecie diuerſas, id eſt anguſtiã multiplicem, virium debilitatem, ſanguinis multitudinem, ſanguinem pituitoſum, & ſanguinem fœculentum. Huius numeratio talis eſt. Expultrix fruſtratur, vel quia Læditur facultas, vel ob Errorem externum. Læſio facultatis eſt morbus. Facultas autem læditur, ſi vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob quamlibet intemperiẽ immodicam. Nam quoad calidam, ſecundum Auic. licet expulſio fiat a calido per ſe, quemadmodum a frigido per accidens, veruntamen intenſior requiritur caliditas in concoctione, quam expulſione, vt immoderata caliditas expultricem poſſit labefactare. Sed præterea intemperies frigida poteſt eſſe in cauſa: nam licet frigiditas adiuuet expulſionẽ, hoc tamen fit ſecundario & per accidens, vt potius conferat ad reddendum idoneum miſtum, quam ad viuificandum facultatem: vnde intemperies frigida facultatem labefactare poteſt. Præterea cum expulſio fiat potius a ſicco, quam ab humido, gratia humiditatis, intemperies poteſt expultricem labefactare. Sicca etiam in cauſa eſſe poteſt: nã licet a ſicco fiat expulſio, ſiccitas tamen magis fauet retentrici, vnde ſiccitas valentior poteſt facultatem expultricem labefactare. Conſtat ergo labefactari expultricem ob intemperiem. Ad quæ vitia reſpiciens Aetius, propoſuit debilitatem virium. Si vero expultrix impediatur, impeditur ob morbum in mala compoſitione, ob anguſtiam, quæ eſſe poteſt coaleſcentia, conſtipatio, compreſſio, ſubſidentia, & obſtructio: has omnes inſinuans Aetius, proponit anguſtiam multiplicem. Porro fruſtratur expultrix ob errorem externum: qui nil aliud eſt, quam ſanguis, qui peccat vel Copia, vel Qualitate. Quoad copiam, Aetius proponit ſanguinis multitudinem. Sanguis qualitate peccãs, poteſt eſſe viſcidus, vel craſſus: ille pituitoſus, hic fœculentus.

Sufficit autem differentias ſumere ab efficiente cauſa. Fit ergo hoc malum, quia vel Læditur facultas, vel aliquis Error committitur. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel Impeditur. Error adeſt, quia ſanguis peccat Copia vel Qualitate. Differẽtiæ.

Malum hoc in genere facile cognoſcitur: ſtillatim enim egreditur ſanguis, & cum dolore. De ſignis differentiarum in ſuppreſſione menſium diximus. Signa.

Quoad præſidia: ſufficit hæc haurire a dolore: reliqua enim tradita ſunt in menſium ſuppreſſione & profluuio. Quare præſidia ſunt ſumẽda a dolore, & a cauſis doloris, de quibus alibi diximus. Indicationes.

Idem de prognoſtico ſtatuendum, quod in menſibus ſuppreſſis dictum eſt: oportet enim perpendere vim morborum & ſanguinis. Prognoſtica.

Aetius proponit materias, quæ potiſſimum reſpiciunt dolorem. Vnde quoad materiam chirurgicam, hanc proponit ratione cauſæ doloris, quia per materiam chirurgicam remouetur dolor, ob remotionem cauſæ. Aetius ergo proponit ſectionẽ venæ, cucurbitulas ſcarificatas, & non ſcarificatas, hirudines & ligaturas. Quoad venæ ſectionem, ait: ſi dolor perſeueret poſt fomenta, ſecandam eſſe cubiti venam, & ſanguinem pro virium ratione detrahendum: deinde rurſus fomenta eſſe iteranda. His verbis Aetius proponit, tum neceſſitatem venæ ſectionis, tum rectam adminiſtrationem. Quoad neceſſitatem venæ ſectionis, proponit venæ ſectionem, reſpiciens, non modo ad remedium genericum, ſed etiam ſpecificum. Quoad remedium genericum, id quod indicat remedium vehemens, vacuans ſanguinem, nihil aliud eſt, quã ſanguis, vi vehementi affectus, quam vehementiam exprimens Aetius inquit, ſi poſt fomenta dolor nõ minuatur, venam eſſe ſecandam: hinc enim euidẽs fit, ſanguinem eſſe vehementem, qui non cedit fomentis. Remedium ſpecificum inſinuat, dum ait, ſanguinem eſſe vacuandum, pro virium ratione. Hoc in loco non reſpicit ad vſum, id eſt, ad quantum agendum, ſed ad remedium ſpecificum: ſicut enim ſanguis vt vehemens, indicat vehemens remedium: ita ſanguis, vt copioſus, indicat remediũ vacuans ſanguinem in magna copia. Hoc in loco iubet Aetius, ſanguinem eſſe vacuandũ in ea quantitate, quæ requiritur pro viriũ ratione: hoc enim remedium ſpecificum indicatur a copia ſanguinis, & indicatur & permittitur a viribus. In aliquibus morbis magis poteſt ſanguinis copia, quam vires: in quibuſdam contra. Prudentiſſimus Aetius cognoſcens in ſtillicidio menſium circa quantitatem

Curatio.

Phlebotomia.

ſangui-

ſanguinis euacuandi, magis ad vires quam ad copiam ſanguinis eſſe reſpiciendum, quia in hoc malo ſanguis ſtillatim egreditur: ob id dixit, ſanguinem eſſe vacuandum pro ratione virium. Præterea proponit rectam adminiſtrationem, & præſertim quando, & vbi agẽdum, quia reliqua nota ſunt Quoad [Quando.] Iubet eſſe ſecãdam venam poſt fomenta: vnde præponit fomenta ſectioni venæ, & rurſus poſt venam ſectam vtitur fomentis. Nam quando agendum, ſumitur a præſentia indicantis. Nonne ante fomenta aderat præſentia ſanguinis? Si poſt fomenta adeſt præſentia ſanguinis: multo magis ante fomenta? Imitatus eſt Aetius Senem, qui lib. 2. de rat. vict. ait, in pleuritide dolorem fomentis eſſe ſedandum; &, ſi non cedat fomentis, venam eſſe ſecandam: vtebatur enim fomentis, vt cognoſceret an materia eſſet copioſa, necne; & proinde, an indicans eſſet vehemens, necne. Sic Aetius, vt cognoſcat, an ſanguis, cauſa doloris, & ſtillicidij, ſit vehemens, necne; vtitur fomentis, & vbi per fomenta cognoſcit, ſanguinem eſſe vehementem, dum ſcilicet non cedit fomentis, ſtatim ad venæ ſectionem cõfugit, & poſt venam ſectam, cum refracta eſt vehementia indicantis, fomentis vtitur. Quoad [vbi;] ſecat venam cubiti: talis enim eſt ſanguinis ſubſiſtentia, qui conſequitur impetũ ſanguinis a ſupra ad infra.

Cucurbitulæ. Cucurbitulas etiam probat Aetius, ſi malũ non cedit fomentis: quarum tres aut quatuor, citra ſcarificationem, pectini & inguinibus applicat: &, ſi dolor perſeueret, etiam cum ſcarificatione, ita vt immoderata ſanguinis quantitas euacuetur. His verbis proponit auctor cucurbitularum neceſſitatem, & vſum. Quoad neceſſitatem, duo proponit: primum cum dicit, cucurbitulas eſſe recenſendas inter validiora auxilia; cognouit enim cucurbitulas eſſe materias remedij & diſcutientis, & deriuantis; & proinde euacuantis tum ſenſibiliter, tum inſenſibiliter. Cucurbitulæ enim ſcarificatæ ſenſibiliter euacuant. Cum ergo malum non cedit fomentis patet doloris cauſam ita eſſe vehementem, vt ad validiora ſit accedendum; non quidem validiora, ratione venæ ſectionis, ſed ratione fomentorum. Alterum circa neceſſitatem tangit Aetius, dum ait; immoderatam ſanguinis quantitatem eſſe euacuandam, quia in hoc malo licet non euacuetur ſanguis in multa copia, ex aliqua tamen parte euacuatur, vt ſufficiat moderata ſanguinis euacuatio: & ob id per cucurbitulas ſanguis detrahendus non ad libras, ſed ad vncias. Quoad [vſum:] & primum [quantum agendum:] applicandæ ſunt modo tres, modo quatuor cucurbitulæ: prout enim maior eſt ſanguinis actio; pro eo pluribus, vel paucioribus cucurbitulis vtendum. Quoad [modum:] applicandæ ſunt interdum cũ, interdum ſine ſcarificatione; prout varia eſt paſſio ſanguinis: ſi enim ſanguis facile cedat, probantur non ſcarificatæ: ſi maior ſit reſiſtentia ſanguinis, probantur ſcarificatæ. Eo autem tempore probantur quo adeſt præſentia indicantis, quam præſentiam ſignificant fomenta, dum his ſanguis non cedit. In praxi notandum, ante fomenta quandoque adeſſe præſentiam indicantis, cum inſignis eſt dolor. Tutius autem eſt primum vti fomentis, inde cucurbitulis. Licet vero ante fomenta adſit præſentia ſanguinis, quia tamen per cucurbitulas euacuatur ſanguis potius tenuis, quam craſſus, dum ſanguis craſſus eſt, ſua craſſitie prohibet vſum cucurbitularum: ad craſſum enim ſanguinem fundendum, & attenuandum, expedit vti fomentis, poſt quem vſum adeſt præſentia ſanguinis, neque craſſities amplius prohibet; quia non adeſt. Quoad [vbi,] applicat pectini, & inguinibus, propter ſubſiſtentiam ſanguinis, dolorem in vtero excitantis.

Hirudines. Poſt cucurbitulas, ait Aetius, hirudines pectini, & inguinibus eſſe applicandas, quia æque iuuant ad attrahendum, atque cucurbitulæ. His verbis Aetius proponit hirudinum neceſſitatem, & potiſſimum quando agendum. Neceſſitatem, cum inquit, æque iuuare ad attrahendum, ac cucurbitulas: dum enim ſanguis ſui vehementia perſeuerat, ad excitandum dolorem, eſt neceſſarium etiam confugere ad hirudines, quæ æque trahunt ac cucurbitulæ, non ſimpliciter, ſed dum adhibentur poſt cucurbitulas ſcarificatas. Hoc ergo in praxi obſeruandum, vt poſt applicationem cucurbitularum ſcarificatarum, non rurſus applicentur cucurbitulæ, ne intenſior dolor excitetur. Vt autem ſanguis euacuetur, optimum eſt, vt hirudines applicentur aliquibus foraminibus: ita enim copioſus ſanguis egredietur ſine dolore, qui metuendus eſſet, ſi rurſus applicarentur cucurbitulæ. Pauci hoc obſeruant, quia pauci intelligunt Aetium. Quoad [quando agendum:] applicandæ ſunt hirudines poſt cucurbitulas, quia poſt eas adeſt præſentia indicantis, & nihil prohibet.

Ligaturæ. Poſtremo probat Aetius, vt faſcijs ligentur extremitates infernæ, & ſupernæ: nam harum beneficio coercetur impetus ſanguinis in vterum, ſiue motus ſit a ſupra ad infra, ſiue contra.

φαρμακεία. Medicamenta proponit Aetius, quæ referuntur ad dolorem, tum quatenus ſymptoma eſt, tum quatenus a ſanguine, tanquam a cauſa, excitatur. Quoad priora medicamenta, a dolore indicatur frigidum & humidum. Sed de materia frigida & ſtupefaciente nihil meminit Aetius, quia non probatur: in menſium profluuio probatur, quia in ſtillicidio materia non euacuatur vt opus eſt, vnde opiatis non eſt vtendum. Sat ergo fuit Aetio, proponere medicamenta humectantia, beneficio quorum mitigatur dolor. Vnde potiſſimum probat [lanam ſuccidam, cum vino & oleo roſaceo. Probat veſicam ſemiplenam medicamentis humectantibus, verbi gratia, oleo ſeſamino, amygdal. dul. lil. alb. decocto maluæ, alth. fœnigræci, meliloti, & ſimilium. Sic probatur vſus butyri, medullarum, adipis, potiſſimum vitulini, gallinacei, ſuilli: quorum beneficio hebeſcit aliqua e parte calor & acuties.] Quæ cauſam doloris reſpiciunt, ſunt reſoluentia: vnde Aetius propoſitis medicamentis addit [rutam, artemiſiam, matricariam, ſemen lini, anethi: addit etiam terebinthinam oleo liquatam.] Et vrgente neceſſitate aſcendit ad [encathiſmata, ad epithemata, ad ſinapiſmos, vt ſinapi & euphorbio etiam vtatur, ad cauſam doloris eradicandum.] Et hæc applicat partibus propoſitis. Præterea probat [medicamentum e pyrethro, & ſtaphide agria confectum,] in quibus eſt vis calefaciendi, attenuandi, exſiccandi, & diſſoluendi. Sufficiat monere circa modum. Aetius inquit, [balnea naturalia calida eſſe applicanda, & aquam marinam frigidam eſſe adhibendam.] Modus indicatur a paſſione indicantis. Cognouit Aetius, talem eſſe paſſionem ſanguinis, vt difficulter cedat reſoluentibus. Quare balnea ſulphurea, vt efficacius agant, actu calida ſunt adminiſtranda. Ex altera parte, paſſio doloris indicat ſui reſiſtentia, vt actu frigidum medicamentum adminiſtretur. Non igitur mirum eſt, ſi Aetius ad vtriuſque indicantis paſſionem reſpiciens, modo actu calida, modo actu frigida adminiſtrat.

Anodyna humectantia. Reſoluẽtia.

Victus. Quoad diætam, cauendum eſt ab acribus & flatulentis: acria enim dolorem exacerbant: & flatulenta,

lenta, & proinde crassa atque viscida, sunt in causa, vt cū maiori difficultate sanguis egrediatur. Quorum vtrumque cauendum in hoc morbo.

CAPVT IIII.

De profluuio albo.

Nomen. Itium hoc dicitur profluuium album, muliebre, vterinum. Hippoc. aph. 36. sect. 5. appellat menses decolores: qa menses colorati, sunt menses rubri; hi autem fluores non seruant colorē decentem. Et Gal. c. vlt. li. 3. de sympt. caus. sub eodem nomine profluuij albi claudit & profluuium muliebre, & profluuium vterinum. De omnibus igitur his malis hoc in capite dicendum. Generatio. Generatur hoc malum, quando materia morbifica excrementitia in venis vteri existens, ita irritat expultricem, vt hæc materia per vterum egrediatur. Definitio. Malum ergo hoc est exiēs excrementitium venarum vteri, procedens a frustratione expultricis vteri. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod non excernitur, sed retinetur. Excrementitium ad differentiam sanguinis, qui est exiens alimentale, quod dū in corpore retinetur, potest in alimē tum conuerti. Secus autē statuendum est de exeunte in profluuio albo, quod est exiens excrementitium. Hoc exiens cū Galeno cap. 5. li. 6. loc. aff. non modo potest esse humor, sed etiā ichor. Humor scilicet pituitosus, biliosus, melancholicus, & atrabilaris. Sanguis autē non proponitur; quia in hoc malo primaria ratione non egreditur, licet quandoq; per viam consecutionis aliqua portio egredi possit. Quoad ichorem; potest esse quilibet ichor: nam Galen. loc. cit. proponit ichorē aquosum, subpallidum, & rubrum: aquosus est ichor pituitæ; subpallidus, humoris melancholici; ruber sanguinis & bilis, quia ichor bilis subruber est. Constituimus ergo sit hoc exiens excrementitium esse & humorē, & ichorem. Subiectum. Subiectum, sunt venæ vteri: ad differentiam aliorum vasorum; verbi gratia, ad differētiam vasorum seminalium, vt distinguatur hoc vitium a gonorrhœa. Præterea per venas distinguimus hæc mala a meatu vesicæ, vt hoc malum distinguatur a profluuio lotij, arenularum. Diximus vteri; vt hoc exiens distingueretur ab exeunte per venas, non vteri, sed aliarum partium.

Causa efficiens. Quoad causam efficientem; diximus: procedens a frustratione expultricis. Vt per hanc particulam distingueretur hoc malum a profluuio sanguinis: qui, licet ratione fœtus posset habere rationem alimenti, non excrementi; ratione tamen fœminæ rationem habet excrementi: vt sit exiens excrementitium venarum vteri: sed hoc non procedit a frustratione facultatis expultricis, verum a retentricis frustratione. At exiens in albo profluuio, procedit a frustratione expultricis. Inquirendum ergo quam ob causam frustretur facultas expultrix. Dicimus eam frustrari non læsa facultate, idest, non ob morbum, vt colligitur ex Hipp. l. 1. de morb. mul. & e c. 5. li. 6. loc. aff. vbi inquit, profluuium muliebre fieri, vtero nequaquā affecto. Si vterus non afficitur; certe locum non habet læsio facultatis, sed solum error externus. Nec obstat, licet idem Gal. loc. citato dicat, in profluuio vterino affici vterum: nam morbus, quo vterus afficitur in profluuio vterino, non est morbus pertinens ad expultricem, sed ad alteratricem. Constitutum ergo sit, fieri ob errorem externum: qui nil aliud est, quam materia excrementitia, a nobis proposita. Hæc materia, vt colligitur e c. 5. l. 6. loc. aff. & c. vlt. li. 3. de caus. sympt. generatur quandoque in vtero, quandoque Extra vterum. In vtero, in profluuio vterino; quia frustratur cōcoctrix, quandoq; ob morbum, i. intemperiē frigidā, quæ etiā humiditatē coniunctam potest habere; quandoq; ob errorem externum, i. ob sanguinē crudū, qui detinetur in acetabulis vteri, i. in orificijs venarū vteri; vt sanguis sic pituitosus & crudus redditus, sui copia aggrauet expultricem, & ita egrediatur. Extra vterum generatur ad eundem modum, vel Læsa facultate, vel ob Errorē externum. Læsa facultate; ob morbum quandoq; ipsius capitis; vt interdum fiat profluuium album a capite refrigerato, humectato: quandoque ob morbū vētriculi frigidū & siccū, & præsertim in profluuio pituitosus: quādoq; ob morbū iecoris, cum iecur afficitur morbo calidiore, vt sanguis biliosus, melancholicus, & similes ichores producantur. Sed præterea bi succi, hæc excrementa possunt generari, ob frustrationē alteratricis, propter errorē externum, idest, ob prauam viuendi rationē; quæ, prout varia est, ita solet esse causa, vt varij succi generētur, v. g. si diæta fuerit pituitosa, mulier vsa fuerit cibis pituitosis, potu aquæ; sanguis iure producitur pituitosus. Sic si vescatur cibis calidioribus, bibat vinum meracius; generantur succi acriores, biliosi, atrabilares.

Quoad differentias formales: Cum hoc malum sit exiens excrementitium; differentiæ sunt penes Essentiam, & penes Vitium. Penes essentiam; vt sit Humor, vel Ichor. Si humor, vel pituita, vel bilis flaua, vel atra. Peccatum est in qualitate, quantitate, vel motu. In præsentia admonere sufficiat penes motum; ex aph. 35. sectio. 5. hoc excrementum, vt assiduo mouetur, facere profluuium perpetuū; vt per interualla mouetur, facere profluuiū per interualla: & hoc est vitium, quod vocant mēses decolores, modo anticipantes, modo postponentes. Differentiæ. Quoad differentias a subiecto: venæ vteri vel sūt Corporis vteri, vel Ceruicis vteri. Quoad causam efficientem; ab hac prodeunt differentiæ illæ, qua dicitur profluuiū Muliebre, vel Vterinum: muliebre id dicitur, in quo excrementum generatur extra vterum: vterinum, in quo excrementum generatur in vtero.

Signa in genere. Distinguitur hoc profluuium, a mensium profluuio immoderato, his tribus; nimirum substantia, colore, & motu illius quod egreditur. Quoad substantiam; in profluuio sanguinis excrementum substantiam habet, quæ concrescit: at in malo nostro proposito, id quod est sun, non concrescit. Quoad colorem, is exacte rubicundus est in profluuio, de quo supra diximus: in hoc autem malo color non est ruber, vnde profluuium album vocatur. Et, si contingat, cum excrementis egredi aliquam sanguinis portionem, non tamen color erit ruber: vnde Hippoc. vocat menses decolores, quia hoc excrementum destituitur illo rubicundo colore. Quoad motum; profluuium sanguinis menstrui non est ita perpetuum, quēadmodū profluuium muliebre, quod per annos etiam aliquot continuo durat; insuper menses decolores, non seruant certas periodos, sed incertas. Ex his malū hoc in genere cognoscitur. Signa diff. a forma. Quoad signa differentiarum formalium; oportet perpendere materiā penes speciē, & vitium. Species est ichor, vel humor: cuius dignotio traditur l. 1. de morb. mul. nā si v. g. sit ichor; cognoscitur materiam egredi tenuem, & veluti aqueam, si substantia spectetur: si humor, exiens obtinet substantiam crassiorem, instar mellis. Species ichoris ita deprehenditur: si pituitosus sit, erit excrementum albicans; si melācholicus, subpallidum; si biliosus, subrubrū; flaue-

scensenim materia quæ egreditur apparebit; si fit ichor sanguinis, colorem rubicundum referret, nullus tamen grumus apparebit, non concrescet, quia non est sanguis, sed eius ichor. Si fuerit humor, oculis conspicietur qualis nam sit: & signa aderũt huius vel alius prædominantis. Sed notandum, quod aliquando vna cum humoribus aliqua portio sanguinis egreditur, quæ ita humorum colorẽ turbat, vt primo intuitu non ita euidenter liceat peccantem humorem cognoscere. Attamen secundum Hippocr. l. 1. de morb. mul. & secundum Aetium, hæc facile deprehenduntur, si panni infecti serventur per diem, deinde vero simplici lotione abluantur, postea in vmbra siccentur: nam lotura sanguinis portio abluitur, & humor derelinquitur, qui vario modo pannum tingit, vt modo albicans conspiciatur, ratione pituitæ; modo citrinus, ratione bilis; modo nigricans, ob melancholiam. Quoad

Signa diff. a subiecto. differentias a subiecto; nam egrediatur materia per venas corporis vteri, vel potius ceruicis; ita distinguntur: dum materia egreditur per venas ceruicis, non solet esse admodum copiosa, quemadmodum dum effluit per venas vteri, quia copiosiores sunt: secundo, dum materia egreditur per venas vteri, post conceptum, tempore gestationis vteri, profluuium cessat; at si materia fluat per venas ceruicis vteri, etiam post conceptum, tempore gestationis vteri, profluuium illud accideret. Quoad dif-

Signa diff. a caus. effic. ferentias a causa efficiente; oportet cognoscere, an excrementũ gignatur vel in vtero, vel extra; id est, an profluuium sit muliebre, an potius vterinum. Distinguuntur, primum ratione copiæ; nam dum materia generatur extra vterum, copiosa est, & copia etiam in profluuio muliebri excernitur. Si gignatur in vtero, non est admodum copiosa; iacet ex Hippocr. sententia ab vtero putrida materia descendat. Secundo distingui poterunt e signis, indicantibus vitia vel totius, vel alicuius partis nobilis, vt iecoris, ventriculi, cerebri: si enim adsint signa indicantia vitia partium extra vterum, dicendum, materiam generari extra vterum; sin contra vterus perpessus sit aliquam contusionem vel corruptionem; statuendum potius materiam generari in vtero, profluuium esse vterinum. Tertio internosci poterunt per colorem: nam si materia gignatur in vtero, color materiæ erit albus; si extra vterũ, non erit ita albus; ratio est, quia cum materia confluat in vterum per venas supra vterum, vt fieri potest, ob sanguinis præsentiã, quin illius excrementi color nonnihil mutetur. Quarto distinguuntur: nam si profluuium fuerit muliebre, id est, si materia gignatur extra vterum, post fluxum mẽsium rubicundum naturam, profluuium muliebre minuetur, quia hoc excrementum tempore fluxus vna cum sanguine menstruo est euacuatum, vt cũ cessauerint menses, non videatur esse profluuium adeo copiosum, quemadmodum ante menses: oppositum est, si profluuium fuerit vterinum, si materia gignatur in vtero: nam cum hæc materia resideat in orificijs venarum, hæc nihil aliud est, quã succus quidam pituitosus, & proinde viscidus: vnde tempore mensium humores viscidi a sanguine menstruo agitantur, sed propter viscositatem non ita facile effluunt. Dum vero menses cessant, materia hæc iam commota, & aliqua ex parte exterta ab expultrice expellitur, vt mensibus post menses hoc profluuium augeatur.

Indicationes. Quoad præsidia: suppositis vitalibus, ea sumenda sunt ex indicantibus ex vtero, & proinde ab excremento. Galenus c. 8. lib. de præcognit. loquitur tantum de profluuio muliebri, quo cruciabatur vxor Boethi. Nos ea ad omne profluuium, cum muliebre, tum vterinum, transferre possumus.

Sunt ergo desumenda præsidia ab excremento, vt perpendi potest penes qualitatem, copiam, motum, atq; vt ab agẽte morbifico producitur. Penes copiam; indicatur minuens, vacuans: quod præsidium etiam cognouit Hippoc. aph. 36. sect. 5. vbi ait; vbi fœminæ patiuntur menses decolores, purgatione indigent. Merito qualitatis; alterans per contrarium. Causa motus, indicatur deriuans, reuellens: & proinde indicatur remedium euacuãs per lotium, per sedẽ, merito præsidij deriuantis: gratia autem reuellentis, indicatur remedium euacuans per sudorem, indicatur vomitorium. Galẽ. non meminit vomitorij: quia nõ respexit ad quodlibet profluuium, sed ad indiuiduum, ad mulierẽ scilicet, quæ habet ventriculum imbecillem, vnde non potest vomitorijs vti. Ea autem ratione qua excrementum producitur; pro vario generante, varia oriuntur præsidia: verbi gratia si producatur excrementum a cerebro frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & siccandi cerebrum: si a calido iecore, refrigerandi.

Prognostica. Si non propositi maiori e parte possunt expleri; nec tamen vnum contemnendum est, quia obest conceptioni: &, si quandoque concipiat mulier, potest euenire facile vt fiat abortus. Pro distinctione tamen differentiarum malum est magis vel minus periculosum. Hippoc. aph. 36. sect. 5. innuere videtur, deterius esse hoc malum, si portiones alimentales in excrementa mouentur, & affluant.

Curatio. Venæ sectio. Vena secanda non est in profluuio muliebri: sed potest secari in profluuio vterino: quia si profluuio muliebri extra vterum in toto corpore redundant succos vitiosus, recedens a natura sanguinis; vt locum habeat purgatio. At in profluuio vteri, causa mali, quæ excrementum, maxime recedens a natura sanguinis. Sed fieri potest, vt, licet hoc excrementum residet in vtero, nihilominus in toto corpore redundet sanguis, & cum hic habeat rationem causæ sine qua non, & proinde sit vehemens, sit vt venæ sectio administrari possit.

Materię medicinales 1. Medicamenta sunt triplicia; Vacuantia; Alterantia partes; quæ succos improbos producunt; Corroborantia virtutem, quæ sunt adstringentia. Vacuantia, vacuant materiam existentem Extra vterum, vel intra. Priora euacuant per aluum, per lotium, per cutim, per vomitum. Quoad vacuan-

Vacuantia. 1 Vacuãtia per aluum. tia per aluum, Galenus cap. 8. lib. de præcogn. probat medicamenta quæ vacuant aquam. Nec tamẽ conceditur vsus [elaterij,] quod licet educat aquositatem; educit: nam fœmina mollissimum & laxum habet ventriculum, qui vsum elaterij ferre nequit. Quod si occurrat mulier robustum habens ventriculum, nec tamen huic esset exhibendum elaterium; supposito, quod profluuium procedat ab ichore pituitoso: vt enim possumus medicamẽta hydragogo, sed non vehementissimo, quale est elaterium, quia hæc materia aquosa non residet in cauitate abdominis, neq; in aluum non sine manifesto ductu, vt in hydrope, sed in venis; nam per venas affluit, non in cauitatem abdominis, sed in venas vteri, vnde prompte vacuari potest. Præterea quia materia est tenuis & fluxilis, facile potest educi. Vnde laudantur [ebulus, brassica syluestris, soldanella,] quibus materia peccans per lotium & aluum euacuatur.

2. Diuretica. Probantur etiam quæ per lotium euacuant, desiccando, vt [apium, asarum, aqua incocta, & exhibita,] quibus abluuntur renes, & vesica. Hæc tamen alio modo administrentur, menses cient: a nimirum si exhibeantur cum dulcibus, [melle & saccharo,] quorum virtute ad vterũ deducuntur: qua de causa Galenus cap. 3. lib. 8. κατὰ τόπ. ad prouocandos menses probat [bryoniam, sed cum melle,] cuius

cuius dulcedine medicamentum pro vehiculo vtitur. Notandum tamen, [apium, & asarum,] non exhibenda esse in quolibet profluuio muliebri decolori: sed etiam alia multum diuersa, pro varia fœminæ constitutione. Siquidem ob redundantem succum non aquosum, sed pituitosum; exhibebitur [agaricus, non succus ireos:] si ob succum biliosum; dabitur [rhabarbarum.] Idē statuendum de diureticis. Galenus enim in vxore Boethi probat [apium & asarum,] vere diuretica, id est, calida, sicca, & tenuis substantiæ; quia illa fœmina habebat ventriculum imbecillum, & totum corpus erat frigidum, ac humidum. Assi biliosa sit fœmina, in qua exuperent succi acres; vti possumus diureticis improprie dictis, id est, quæ non ob caliditatem, sed ob substantiæ tenuitatem potius lotium promouent, vt sunt [semina frigida maiora & minora.]

3. Vacuantia per cutim. Quoad ea quæ per cutim euacuant, Galenus loco citato, inquit, se iussisse, vt fœmina quæ patiebatur profluuium muliebre aquosum, primo fricaretur mollissimo linteo, deinde asperrimo. Vtitur ergo primum frictione molli, deinde aspera: post hanc vngit corpus solo melle multum cocto, & frigido actu, ea frigiditate, quam præ se fert aqua fontis æstiuo tempore. Hic duo sunt declaranda. Primum necessitas propositarum materierum. Deinde modus; & præsertim penes id quod adhibet mel coctum, & actu frigidum. Quoad primū: Frictio mollis, est materia remedij euacuantis per cutim, qua pori aperiuntur: frictio aspera, est materia remedij alterantis, siccantis totum corpus, quod in illa fœmina erat iusto humidius: mollis enim frictio cutim rarefacit; dura, asperaque cogit & siccat, vt patet libro secundo, de tuend. valetud. Probat deinde mel sincerum, tanquam materiam remedij alterantis, id est, calefacientis & siccantis totum corpus illius fœminæ, quæ erat frigida & humida: & recte probat citra picem & resinam; hæc enim calidiora noxam inferre possunt, humiditatem prædominantem liquando, quæ postea maiore impetu in vterum fluere posset. Hac ergo de causa Galenus mel solum probat. Quoad rectam administrationem mellis; probat Galenus mel multum coctum, & frigidum actu ea frigiditate, quæ est in aqua fontis æstiuo tempore. Modus indicatur a passione indicantis: Institutum Galeni erat, corpus humidius siccare; ita vt indicabat nimia mollities, nimia humiditas. Quare cū difficulter illa fœmina pateretur, cum summæ esset resistentiæ: medicamentum siccans ita erat administrandum, vt vehementer exsiccaret. Mel autem quo magis coquitur, eo magis crassescit, & proinde eo magis cogit, & siccat: vt recte probetur mel multum coctum. Probatur autem potius actu frigidum, quam calidum: quia sic indicat passio humiditatis, nimirum prompta liquatio, quam ex vsu areo Galenus cognouerat. Si ergo mel administretur actu frigidum, prohibetur liquatio, quæ etiam ob asperas frictiones imminebat. Quare artificiose Galeni est progressus: vt merito dignus fuerit quadringentis aureis.

4. Vomitoria. Quoad euacuantia per vomitum; hæc non proponuntur a Galeno loco citato: quia mulier imbecillum habebat ventriculum & totum corpus: nō autem decet per partem imbecillam vacuare. Si fœminæ sint, quæ facile vomant, ita vt ventriculus vomitoria perferat; danda sunt vomitoria, quia euacuant per modum reuulsionis.

Vsus vacuātium. Quoad rectam administrationem vacuantium medicamentorum; Galenus loco citato probat, vt primo die exhibeatur medicamentum purgans aquam; secundo die, diureticum; tertio die rursus aquam ducens, sed in minori dosi, quam primo die; deinde a quarto die, ad decimumquintum exhibet diuretica, interdum autem interponit, quæ per aluum euacuant. Vnde his diebus quotidie per horam ante prandium & ante cœnam fricat corpus primum sindone molli, deinde aspera; & postremo melle vngit. Quare hinc colligitur, Galenum primo euacuare per aluum, secundo per lotium, tertio per cutim, deinde permutatis vicibus modo hoc, modo illo vacuationis genere vti. His verbis insinuat Galenus [quando agendum.] Cognouit in illa fœmina magis posse præsentiam materiæ aquosæ, quæ debebat per aluum euacuari; & proinde primo vtitur medicamentis aquam euacuantibus. Secundo cognouit magis posse præsentiam materiæ, quæ circa iecur residet in venis emulgentibus circa renes; quam potest præsentia materiæ, quæ ad totam cutim spectat: & ob id ante euacuantia per cutim, probat diuretica. Tertio die rursus exhibet medicamentum aquam ducens: quia cum non liceat primo die totam materiam per aluum vacuare, repetenda fuit euacuatio, in minori tamen dosi die tertio, in maiori, die primo: ratio est, quia primo die vt maior erat copia materiæ, ita actio erat vehementior, quæ proinde maiorem dosim indicabat. Quarto die Galenus per cutim euacuat, deinde etiam totum roborat, quia magis potest præsentia materiæ, quam præsentia imbecillitatis: quare primum vtitur frictione molli, deinde aspera, postremo inunctione. His autem vtitur ante prandium, & ante cœnam: quia cibus sui præsentia prohibet. A quarto denique vsque ad quintumdecimum per vices modo vno, modo altero vtitur medicamento; prout adest præsentia vel huius, vel illius indicantis.

5. Vacuantia in vtero contentam materiam. Tandem quoad euacuantia, probantur ea quæ vacuabant materiam in vtero existentem. Vnde Hippocrates lib. de morb. mul. in profluuio uteri muliebri, ad euacuandam materiam in vtero, probat ut lauetur uterus [succo ficuum immaturarum & siluestrium.] Probat etiam medicamentum paratum e sicca resina, e folijs tamarisci, e semine lini, quæ in uino indebat, & cum adipe anserino per clysterem infundebat: quo medicamento administrato, Hippocrates uterum aceto colluebat. Auicennas probat clysteres confectos e decocto ireos, & brassicæ. E pessaria etiam parari possunt, e medulla cucumeris siluestris, & alijs.] de quibus, in suppressis menstibus egimus, quæ uim habeant attenuandi, & detergendi.

II. Medicamē ta respicien tia causam generātem succos. Probantur etiam medicamenta quæ respiciunt causam, a qua generantur succi propositi excrementitij: de quibus alibi. Prouenit enim uarium est producens, pro eo narijs utendum medicamentis: ut, si a uentriculo frigido & humido producatur; probantur calefacientia & exsiccantia. [aqua sulphurea, guaiaci decoctum,] & quæ sunt proposita in malis uentriculi. Si producēs sit iecur calidum; probantur frigida, [aquæ refrigerantes, aqua B. Virginis.]

III. Corroborā tia vterum. Postremo probantur astringentia, quibus uirtus uteri roboratur. Vnde ab Auicenna & Paulo probantur medicamenta, quæ etiam conferunt in profluuio sanguinis immoderato. Hippocrates probat medicamentum confectum [e rosis, myrto, rubo.] Et propter calorem uteri, qui calida indicat, probat medicamentum cōfectum [e masticha, mentha, thure, folijs cupressi, folijs uiridibus oliuæ, & hæc administrat, uel cum cera, uel cū farina lentium, uel etiam cū uino acerbo.] Præterea Hippocrates urgente necessitate ascendit ad medicamentū, quod fit [uel ex aqua, uel e uino astringēte, alterato cū balaustijs, gallis, malicorio, myrto;] &

ratione caloris vteri, [iuncum odoratum] addit: quia non est inutum frigidis vti licentiis. Aetius in hoc malo probat medicamentum, quod ceu medicina delectabilis Aspasia vulgo dicitur, estque in communi vsu apud meretrices: si enim fœmina se abluat frequenter hoc medicamento, veluti virgo videtur: [Sumuntur gallæ immaturæ, per octiduum in aqua macerantur: deinde in hanc aquam lana immittitur, & ea non exprimitur, sed siccatur, & frequenter applicatur.] Circa [vbi agendũ,] notate oportet, medicamentis astringentibus, non vtendum esse per os, ne in visceribus obstructiones excitentur: vel saltem desistẽdum a vehementer astringentibus. Hippocrates autem hæc applicat pectini: quia principale indicans in vtero subsistentiam habet. Quoad [quando agendum;] in hoc morbo, siue sit profluuium vteri, siue muliebre, hæc non adhibenda sunt eo tempore, quo secundum naturæ leges menses effluunt: quia sanguis menstruus, vt mouetur & egreditur per vterum, sui præsentia prohibet administrationem horum astringentium.

Victus. Diæta medicamentis respondet. Hippoc. l. 2. de morb. mul. probat, [lac bubulum copiosum recens emulctum.] Qui tamen cibus non indifferẽter est exhibendus. Si enim fœmina ob profluuium reddita sit emaciata, lac probatur, quia non modo aliqua e parte crassefacit, sed etiam vehementer nutrit, & præsertim si multa copia exhibetur. Quod si emaciata non sit, & præsertim si obstructiones adsint, ab vsu lactis abstinendum est.

CAPVT V.

De vitijs circa conceptionem; & primum de Sterilitate; ad quam rectius intelligendam, fœcunditatis natura prius explicatur.

Transitio. Bsolutis vitijs, pertinentibus ad Purgationem mensium: dicendum modo de vitijs, quæ pertinere videntur ad Conceptionem. Quę cum multifariam lædi possit, de quolibet vitio dicendum: & præcipue de Sterilitate, de Monstro, de Mola. Sed quoniam rectum est index sui met & obliqui: necessum est, vt primum digrediamur circa conceptionem secundum naturam. Vbi ita explicabimus: primo modum, secundum quem fit conceptio: deinde essentiam conceptionis: tertio, signa, quibus distinguimus fœminas fœcundas a sterilibus.

Modus cõceptionis secũdum naturam. Ad conceptionem celebrãdam necessarium est, vt mas cum fœmina, non citra oblectationem, cõiungatur, vt ab vtroque fiat eiaculatio seminis fœcundi, partim quidem in vterum, partim in vteri ceruicem: ea tamen ratione, vt, quæ seminis portio coniicitur in ceruicem, ab vteri attractrice in vterum attrahatur, a retentrice ita retineatur, vt os vteri claudatur, & his peractis exacte vtrumq; semen misceatur, & beneficio facultatis, seu proprietatis conceptricis vteri, vis illa in semine existens, quodammodo sopita, excitetur, vt experrecta fœtum formet, & efficiat.

Essentia cõceptionis: quæ definitione explicatur. Quoad essentiam: Conceptio secundum naturam nihil aliud est, quam alteratio seminis fœcundi, procedens ab alteratione vteri, propter speciei conseruationem. Quoad formam; dicitur alteratio secundum naturam: quatenus enim a facultate prodit, non est opus, sed actio; quæ non est animalis, non vitalis, sed naturalis, quatenus actio naturalis potest esse attractio, retentio, expulsio. Hac ergo alteratione actio est distincta a reliquis functionibus. Subiectum est semen fœcundum, nimirum id quod alteratur: quo hæc alteratio distinguitur ab illa quæ est sanguinis, & alimenti. Causa efficiens est alteratio vteri; ad differentiam alterationis quæ fit ab alteratrice aliarum partiũ, verbi gratia testium. Et quia alteratrix vteri duplex est, priuata & communis; vt pateret, hoc in loco concurrere, non priuatam, sed communem; additum est, propter speciei conseruationem: nam priuata alteratrix, agens in alimentum, ita alterat alimentum, vt nutriatur & conseruetur vterus, vt conseruetur fœmina. At alteratrix, dum agit propter conseruationem speciei; illa quidem a Medicis potest nuncupari conceptrix, quæ excitat viuificam facultatem, in semine sopitam, beneficio proportionis vteri, quam sibi præscribit ac limitat hæc proprietas, facultas hæc conceptrix: sicut sanguificatrix ad sanguificandum concurrit beneficio proportionis iecoris, quam sibi præscribit & limitat sanguificatrix, opem tamen ferente calido.

Sed pro exacta explicatione definitionis, duo a nobis tradenda sunt: primum, quid sit semen fœcundum: deinde, quæ eius sit vis, seu quomodo fœtus formetur. Semen ergo nihil aliud est, quam mistum ex excremento vtili, & spiritu, procedens a mare & fœmina, in vtero permistum. Semen fœcundum est mistum; quia eius substantia non est simplex, sed mista e spiritu, & excremento vtili. Spiritum proponit Philosophus cap. tertio, lib. secundo de gen. Animal. vbi vult, in semine esse spiritum, qui semen fœcundum facit, & proportione respondeat, τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ: eius enim calor non absumit, sed potius generat & cõseruat. Hoc etiam fatetur Galenus cap. quatro, & octauo, li. primo de Sem. & Hippocrates lib. de Genitur. quod semen fœcundum plenum sit spiritu, & potissimum vitali: vnde fit, vt illi qui nimium Veneri indulgent, peius habeant e minima seminis emissione, quam e copioso sanguinis fluxu, seu per os, seu per nares; non alia de causa, quam quod cum seminis emissione spiritus vitalis dissipatur.

Semen fœcũdũ quid: & quibus constet partibus.

Altera seminis portio est excrementum vtile: per quod intelligimus cum Philosopho reliquias vltimi alimenti, id est, sanguinis. Nam primum alimentum est cibus, secundum chylos, tertium & vltimum sanguis. Errant igitur, qui per vltimum alimentum intelligunt humiditates alimentales: siue enim vltimum alimentum statuatur humiditas rorida, siue apposita, siue agglutinata, hæ humiditates non possunt amplius regredi tempore coitus; id quod multo minus de assimilata cogitandum est; quia in vasis seminarijs circa principia euidenter conspicitur sanguis, qui postea in semẽ mutatur; vnde in coitu immoderato etiam sanguis eiaculatur. Per excrementum ergo vtile intelligimus sanguinem; qui habet rationem excrementi, id est, superuacanei. Cum autem semen constitutum sit e spiritu & sanguine; & proinde e materia vaporosa, & corpulenta humida: necessario sequitur, semen esse spumosum, vt testatur Galenus capite quinto, libri primi, de Sem. cap. nono, libri decimiquarti, de vs. part. adsunt enim causæ spumæ, nimirum materia vaporosa & humida, calor & motus. Procedit semen a mare & fœmina, mediate vel immediate: immediate, quando a testibus procedit; mediate, quando ab alijs partibus. Necessarium autem fuit, semen tum a mare, tum a

A sexu vtroque semen emittitur.

fœmina prodire: semen enim fœcundum debet esse calidum, quam caliditatem seminI non potest tribuere calor fœminæ, qui debilis, est propter conseruationem & augmentum fœtus, vt scilicet fœmina copiosiorem sanguinem produceret, quem procul dubio calor fęminæ auctior assumeret. Interim tamen muliebre semen, ad calorem illum spermatis maris contemperandum, requiritur; vt nimirum copulato & protsus confuso vtroque semine, κρᾶσις σύμμετρος, & conueniens generationi moderatio oboriatur.

Semen vnde decidat.

Procedit autem semen: (teste Hippocrate lib. de genitur. & Galeno capite quarto, & quinto, libri secundi, de semin.) a toto corpore, & a præcipuis partibus: mutilati enim liberos non mutilatos procreant. Ratione vtilis excrementi, semen procedit a toto: ratione spiritus, a principalibus partibus, maxime a corde. Nam quoad sanguinem, vt habet rationem vtilis excrementi, si procedit ab vna tantum parte, aut a paucioribus; partes illæ summum detrimentum percipiunt, quia sanguine nimis priuantur: at, minus incommodum sentiunt, dum sanguis non ab vna tantum parte, sed a toto procedit. Huc respiciens Hippocrates dicit, semen prodire a toto, ab omnibus partibus, & ab omni humore, idest, a sanguine, in toto corpore contento. Quoad spiritum; non erat opus, vt a toto procederet, sed tantum a principalibus partibus. Nam vim eam accipit spiritus in virtute principum partium; vt licet sanguis procedat a corpore mutilato, nihilominus liberi procreentur integri, quia in spiritu, vt procedit a principe parte, est vis, qua integre potest fętus produci. Constat ergo qua ratione semen mediate procedat a mare & fęmina.

Elaboratio seminis in testibus.

Immediate a testibus oritur, capite decimoquarto, decimoquinto, & penult. libro primo, de semin. & capite quarto, libro secundo, de semin. nam semen vltimam perfectionem a testibus acquirit: quia in vasis seminarijs aliqua vis est generandi semen; non tamen fęcundum generatur, nisi vltimam perfectionem acquirat in substantia testium. Vnde Galenus dicit, si quis summa cum dexteritate nequaquam lædens vasa seminaria, nec superiorem membranam, retrahat testes, gigni semen, sed non fœcundum: nam proprietas seminalis non modo in testibus residet, sed in omni parte corporis spermatica: differentia autem est, quia in testibus est vis summæ actiuitatis, in reliquis partibus minoris actiuitatis. In reliquis autem partibus generari semen facile e Galeno probatur: seminales enim partes e semine aluuntur & conseruantur, quod semen non in testibus generatur: (alias totū transmitteretur semen a testibus:) sed in singulis corporis partibus, in quibus tamen vis gignendi semen remissa est, vt tantum seminis generetur, quantum sufficit ad conseruationem illius partis indiuiduæ. Hinc recte Galenus ait, deperditam substantiam arteriæ non posse reparari; at substantiam deperditæ venæ, (quamuis & hæc sit pars spermatica:) interdum reparari posse, ratio est, quia arteria tunicas sextuplo crassiores habet, ad cuius restaurationem copioso semine opus est, quod non potest generare vis illa seminalis arteriæ. Vena autem tunicam habet tenuem, quæ non eget adeo copioso sanguine: vnde si patiens sit robustus, valido calore donatus, qualis est calor natiuus qui viget in pueris; fieri potest, vt portio deperdita reparetur. In testibus autem summa via est generandi seminis; quam cognouit Hippocrates text. vigesimo septimo, sectione quarta, libri sexti, epidem. & Galenus capite penultimo, libro primo, de semin. In parastatis quidem etiam semen gignitur, sed id fœcundum non est, nisi commisceatur cum semine, quod generatur in legitima testium substantia: sicut etiam semen fœminæ fœcundum non est, nisi cum virili misceatur. Summa autem vi testes donati sunt, non præter rationem: nam ad conceptionem opus est semine copioso, crasso, lento & albicante, vt tota interior vteri superficies oblinatur, vt habetur capite quarto, libri secundi, de semin. quare ad generandum semen copiosum, crassum, lentum, necessarium fuit, vt summa vis inesset testibus. Deinde, quia semen fit e sanguine, e materia rubra, quæ necessario alba debet euadere; necesse est, vt strenue sanguis concoquatur, quod fieri non potest, nisi virtus testium sit robustissima. Licet autem summa sit vis in testibus; non est tamen adeo insignis vt semper producat semen æque fœcundum, vt colligitur e capite tertio, libri secundi, de semin. ideo in secunda eiaculatione & reliquis, minus fœcundum generatur, & semper minus lentum, & magis tenue. Constat ergo semen fœcundum esse mistum e spiritu & excremento vtili, procedens a mare & fœmina.

Confusio seminis vtriusque.

Postremo diximus, semen maris & fœminę exacte in vtero misceri; quia respiciunt vnum finem, nimirum generationem vel maris, vel fœminæ ex Gal. c. 11. lib. 14. de vs. part. & com. 11. lib. 2. de natur. hum. & cap. 4. lib. 2.

Porro ad conceptionem recte celebrandam, requiruntur quædam communia mari & fœminæ; quædam priuata, quæ fœminam potissimum respiciunt. Communia sunt, Generatio seminis, Eiaculatio seminis & Voluptas. Priuata, quæ tantum fœminæ competunt, sunt seminis Attractio & Retentio. Ad generationem seminis opus est determinata complexione, & ætate vtriusque.

Generatio seminis.

Quoad complexionem; cum Galen. aphorism. 63. sectione quinta, locum habet temperies, vbi viget calor, idest, instrumentum generationis seminis & sanguinis: vnde corpora temperata, vel parum recedentia, vt calida & humida, maxime referta sunt sanguine & semine. At intemperies intensa, & potissimum similis in vtroque sexu, in causa est vt auferantur actiones. Remissa intemperies potest semen generare, præsertim si dissimilis, idest, si fœmina sit frigidior, mas iusto calidior, vel contra: nam in hac commutatione fit seminis mistio ea ratione, vt alterum semen temittat vitium alterius. Quoad ætatem; mulier sit ætatis florentis, ex Gal. cap. 2. libro 2. de san. tuen. & cap. 4. libr. 14. de vs. part. quia in priori ætate, vbi corpora maxime augentur, est defectus seminis, alimenti: in postremis ætatibus desideratur agens, calor, qui potest semen fœcundum reddere. Plato in libro de rep suadet, vt mas cum fœmina coniungatur ab anno trigesimo ad quadragesimum.

Eiaculatio seminis.

Quoad seminis eiaculationem; sciendum, quomodo fiat, & quo tempore. De primo, Galenus comment. aphorism. 63. sectio. 5. dicit, non eiaculari semen quia a spiritu, propellatur, sed potius quia comprimatur tensione vasorum. Non propellitur a spiritu, quia hic ita permistus est cum materia seminali, vt & ipse spiritus egeat propulsione. Spiritus ergo non propellit, sed vna cum excremento propellitur: quia totum illud mistum eliditur, & exprimitur: nam tensione vasorum fit hæc eiaculatio & a mare, & a fęmina. A mare, ea ratione & modo, vt compellatur in ceruicem vteri; vnde maris virga esse debet recta, & longitudinis decentis. A fęmina autem eiaculatur semen, nō modo in ceruicem, sed etiam in fundum vteri, per apices, idest, per cornua vteri, vt liquet c. 13. l. de sectione vteri.

Quo fit, vt tempore impraegnationis semen illud quod eiaculatur in ceruicem, egrediatur, nisi fiat superfoetatio: quod autem eiaculatur per cornua in fundum vteri, residet vsque ad tempus partus, circa tunicam intestinalem, vel allantoidem dictam. Quoad tempus eiaculationis, e Galeno, capite septimo, libri primi, de semin. probatur eiaculatio quae fit eodem tempore; ita enim fit exacta mistio, & semen vnum ab altero fouetur. Oritur autem difficultas, quia Hippocrates libr. de natu. pueri videtur asserere, tempus eiaculationis esse vel incipientibus, vel cessantibus mensibus, non autem tempore mensium: rationem insinuasse videtur Galen. c. vlt. l. de diss. vuluae: nam dum menses fluunt, facile fieri potest, vt sanguine mẽstruo semen contaminetur. At videtur eadem esse ratio, dum menses incipiunt fluere, quia tunc natura insurgit ad expellendum in vterum sanguinem, tempore vnius mensis collectum: quod si tum fiat seminis eiaculatio, obruitur a sanguine. Crediderim ego Hipprocratem ita esse intelligendum, conceptioni foeminam non esse idoneam, nisi menses fluere incipiant: nam cui menses nunquam fluxere, concipere nequit, quia non potest semen adhaerere. Quare expectandum, donec in foemina appareant menses: & si inceperunt, & ea etiam vice rursus cessarunt, vti licet coniunctione, gratia conceptionis: tunc enim ratione inequalitatis, quae in orificijs vasorum reperitur, illico post menses, semen facilius adhaeret.

Voluptas I vin venereo.

Quoad voluptatem; ad hanc efficiendam concurrit materia ignota; ex Gale. capite 9. libri 14. de vsu part. & praeter hanc concurrit etiam humor, qui est similis spermati, qui generatur in illis locis prope collum ceruicis, quos parastatas vocant; vt hae partes sensu exquisito donatae, ob summam congestionem, insigni voluptate afficiantur: at, si contingat, has materias, ob causas morbificas, plus iusto acriores euadere, soluitur vnitas, & dolor sequitur. Aduertẽdum tamen, talem materiam, quae est similis spermati, in foeminis foecundam non esse, ut merito in collum eiaculetur in ceruicem, & non ingrediatur vterum, quia non attrahitur ab vteri attractione: in viris vero, qui calidiores sunt, haec materia seminalis, cum reliquis permista, reddit semen foecundum. Hac ergo de causa dixit Hippocrates, l. de genit. voluptatem longiorem esse in mare; licet foemina duplici ratione afficiatur voluptate, quatenus semen tum eiaculatur, tum suscipit. Haec de communibus mari & foeminae.

Spermatis attractio & retentio.

Priuata, erant attractio, & retentio seminis. Ratione attractionis; expedit vt os vteri recludatur, & vterus sit bene constitutus. Quoad retentionem; oportet vt semen detineatur in vtero, & haereat vt cap. 3. lib. 14. de vs. part. & l. de superfoet. Quare expedit, vt virtus retetrix sit robusta, vt os vteri claudatur. Et necessarium est, vt sit praegressa concoctio menstruorum, vt semen adhaereat, & contineatur. Ex his patet, quid sit semen foecundum.

Potentia seminis.

Quoad vim huius seminis; Galenus capite 10. libro primo de semin. ait, semen foecundum esse principium vegetabile, quod beneficio conceptionis deducitur de potentia in actum: quod vegetabile principium, e semine, tanquam e materia determinata, venas, arterias, neruos, & reliquas corporis partes efficit. Quare hic cognoscendum; primo, quomodo ad hoc efficiendum concurrat semen foecundum. Secundo, quomodo formet. Tertio, quomodo foetum conseruet & augeat. Quarto, quae sit causa similitudinis & dissimilitudinis inter liberos & parentes. In sententia Hippocratis, ita referente Galeno cap. 1. libr. 1. de sem. concurrit semen, & vt agens, & vt passum, seu materia e qua fit foetus. Spiritus seminis, cui vis est summa, rationem habet agentis. Altera autem seminis pars, nimirum excrementum vtile, habet rationẽ materiae. Nec aduersatur Gal. dum c. 2. l. 1. de sem. ait, sanguinem menstruum esse materiam, semen esse agens: ibi enim vult, semen magis obtinere rationem agentis, menstruum materiae. Praeterea semen foeminae hoc in primis praestat, vt vniuersum vterum madefaciat: non enim potest tanta esse copia seminis maris, vt vndique corpus vteri contingat, vt colligitur ex c. 7. li. 1. de sem. & c. 1. & 4. lib. 2. de sem. & c. 11. lib. 14. de vs. part. Semen item foeminae est id, e quo producitur allantoides tunica. Postremo semen foeminae est alimentum seminis virilis.

Quomodo fiat, quae sit causa conformationis.

Foetus formatio.

Secundo explicandum, quomodo formetur foetus. In semine, vt subiecto, residet principium vegetabile, quod est facultatis naturalis, non vitalis, non animalis, ex Gale. cap. 10. libri primi, de semin. Hoc tamen vegetabile principium, non est temperamẽtum: quia qualitates sunt organa, hoc autem vegetabile principium est quid superius ex Gal. cap. vlt. lib. 2. de temperam. Non voluit autem Galenus, vt quidam imaginantur, hoc principium esse diuinum: si enim est vegetabile, est etiam mortale & corruptibile: non ergo diuinum. Statuit tamen esse supra cal. frig. &c. quia haec sunt organa, illud autem habet rationem agentis principalis, quod sane merito anteponendum est organo, licet vtraque ad effectum producendum concurrant. Statuendum ergo formari foetum, quia in semine residet hoc principium vegetabile. Vnde sciendum hoc loco, e qua materia hoc vegetale principium, quod semini est tributum, mediantibus spiritibus producat foetum. Dicendum cum Hippocrate in initio libri de natura foetus, produci e semine viri & foeminae, & e puriore portione sanguinis menstrui: ratio est, quia hae omnes materiae e spiritu & humore constant, vt beneficio vtriusque fiat, vt principium vegetale ex his formet foetum. Sed aduertendum, non indifferenter ijs materijs vti principium vegetale: primum enim generantur inuolucra, deinde producitur foetus. Inuolucra tria sunt: primum est χορίον, quod generatur e parte impuriore seminis viri & foeminae; & est illud inuolucrum, in quod pertingunt vasa imbecilliora. Alterum est membrana allantoides, quae producitur e semine foeminae, vt patet cap. 6. & 10. l. 1. de sem. & cap. 4. lib. 2. de sem. Tertium dicitur ἄμνιον, quod producitur e semine adhuc magis impuro: & cum membrana haec proxima sit foetui, dicitur ab aliquibus indusium, & generatur in omnibus: [(nam inter capacitatem amnij & allantoidis colligitur humiditas, vsque ad tempus partus; cuius cõtactu foetus laederetur, nisi haec interueniret membrana:)] non in quibusdã tantum, vt obstetrices statuunt: interdum simul cum chorio egreditur: interdum autem chorion ita adhaeret vtero, vt cum foetu tantum egrediatur membrana amnios. Quoad formationem foetus; sciendum e Galeno cap. 8. libr. 1. de sem. iecur generari e sanguine venoso, cor ex arteriali, cerebrũ e solo semine. Vbi Gal. ita intelligendus est; cerebrum gigni e solo semine, reliqua autem principalia viscera, non e solo semine, sed etiam e sanguine vel venoso, vel arterioso. Non autem omnes partes foetus simul generãtur; sed prius id, quod melius est ratione foetus: vt primũ iecur, deinde cor, post cerebrum: foetus enim primo eget nutritione, postremo motu. Eodem tempore viscera praecipua generari incipiunt; sed vnum prius perficitur altero. Vnde quatuor tempora foetus licet concipere, e c. 9. l. 1. de sem. Primum est, dum adhuc ap-

In Fernelium.

ca. 3. l. 2. de facul. nat.

paret

paret semen & genitura dicitur: secundum, dum conspicitur substantia carnea: tertium, quando absoluta sunt tria viscera, nondum tamen perfecti artus, & adhuc dicitur fœtus quartum, quando artus sunt absoluti, & ab Hippocrate dicitur infans. Tempus fœtus: (ex Hippocrate li. de septimestri partu:) longissimum est dierum quadraginta duorum: potest autem esse minus longum, quia mas perficitur spatio triginta dierum, fœmina vt plurimum spatio quadraginta duorũ dierum, & hoc probat Hippoc. lib. de nat. pueri: sumpta ratione a genitura, a purgatione, & abortu. A genitura, quia semen fœminæ est minus calidum, & magis humidum; vt ob id non tam cito possit concrescere, & ratione remissioris caloris, non ita cito possit efformari. A purgatione, quia experientia sæpe est comprobatũ, dum fœmina parit marem, purgari in triginta diebus; dum autem fœmina nascitur, purgationẽ durare ad 42. dies. Abortus hoc etiam manifestum facit, quia si est fœminæ abortus, nõ est fœmina perfecta, nisi post 36. dies, circa diem 42. si autem fiat abortus maris, & fiat post triginta dies, obseruabitur fetus perfectus. Tempus autem infantis, cum Hippocrate lib. de nat. pueri tale est: si fuerit mas, mouetur mẽse tertio; si fœmina, quarto: mas enim fit e sanguine calidiori, & proinde principium est efficacius, & reddit infantem idoneum ad suscipiendum motum in breuiori tempore. Hinc etiam colligi potest, cur fetus quandoq; vnicus sit, quandoque multiplex. Si enim semen sit continuum, non diuisum, vnus est fetus; si diuidatur, multiplex esse potest. In brutis autem potissimum diuiditur, quia matrix brutorum, cellulas habet euidẽter separatas: in fœmina autem huiusmodi cellulæ, non conspiciuntur; apparent solum duo obtusi anguli, vnde interdum separatur semen, vt multiplicetur fetus. Multiplices autem fetus interdum iisdem inuolucris teguntur, interdum separatis: iisdem, si idem fuerit sexus, quia tunc maxima est similitudo in semine, ratione cuius fit, vt idem inuolucrũ sufficiat: contra fit, si dissimilitudo sit in sexu, vt cum mas, & fœmina producuntur.

De conseruatione, seu alimento fetus.

Tertio, propositum est loqui de alimento fetus: quod est sanguis, & lac. Sanguinem proposuit Hippocrates li. de nat. pueri, & Galenus cap. 6. lib. 1. de sem. est enim purior, & inculpata portio sanguinis menstrui, qui gratia nutritionis fetus confluit in vterũ, sed nõ eo modo, quo sanguis menstruus tempore menstruorum: tunc enim cõfluit potissimum per modum transmissionis, vt expultrix insurgat ad expellendum, nec attractrix aliqua e parte concurrat; at dum nutritur fœtus, assiduo confluit, & potissimum attractus confluit a facultate attractrice fœtus. Subiectum huius facultatis attractricis est semẽ; quod Galenus dicit nutriri, nõ tamen est vera nutritio. Statutum ergo sit, fœtum sanguine nutriri. Sed præterea nutritur lacte vti habetur ca. quarto, libri decimiquarti, de vsu part. & com. aphor. 37. sect. 5. nam interdum fœtus iam copioso eget alimento, vt sanguis non sufficiat, præsertim quia fœtus nutritur sanguine dulcissimo, & purissimo: vnde cum sanguis deficiat, merito tanquam simili nutritur lacte. Et hoc præcipue fit mensibus postremis, quibus fœtus est magnus, & copioso eget alimento.

Quibus de causis nati parẽtibus similes, vel dissimiles sint.

Postremo, proposuimus explicare causam similitudinis, & dissimilitudinis. Similitudo consideratur secundum speciem, sexum, & effigiẽ, ex Gal. cap. 2. & 5. lib. 2. de sem. Quoad similitudinem speciei; cum fœtus fiat e semine maris, & fœminæ, & sanguine menstruo; spiritusque concurrat, & spiritus potissimum pendeat e substantia materiæ, &
1 hæc dominetur in fœmina: (nam præter semen adest sanguis menstruus:) fit rationabiliter, vt fœtus sequatur secundum speciem fœminã: vnde ex oue & hirco, nascitur ouis: e capra, & ariete, caper. Se- 2
xus, sequitur semen robustum, secundum Hippocratem lib. de genitura. Si vir non admodum robustus, rem habeat cum fœmina non robusta, generabitur fœmina: si autem cum fœmina robusta, licet maris semen non sit robustũ, ita tamen semen fœminæ aget in semen maris, vt ex hoc semine producatur mas. Sic eadem fœmina cum vno viro producit marem, cum alio fœminam; prout mas habet semen magis, vel minus robustum. Si ergo semen emittitur robustũ, & calidum, siue maris, siue fœminæ, generatur mas; si non robustum, fœmina. Hinc mas producitur, dum fit conceptio in dextra matrice, & dum mas est robustior secundum dextrum testem. Et hæc omnia oriuntur ex vnica causa, quia in parte dextra est maior caliditas, & producitur semen robustius. In dextro enim latere positum est iecur, & propterea in illa parte venæ laxiores, & completiores deducuntur. Sic etiam semen maris robustius, & calidius, procedit a teste dextro, ex Hippocrate lib. de superfœt. & Galeno cap. 5. lib. 2. de sem. Hinc secundum Hippocratem, mas concipitur, si testiculus sinister stringatur arcte, quantum citra dolorem fieri potest, vt cum impetu prodeat semen a dextro teste.

Cur autem gemelli modo sint mares, modo fœminæ, modo mas, & fœmina; nulla alia est ratio, quam semen: si enim semen maris, & fœminæ sit robustum, vterq; fetus erit masculus: si amborum semen sit imbecillum, vterque erit fœmina. Si autem maris semen sit robustum, fœminæ imbecillum; euenire potest, vt semen imbecillum, vincatur a robusto semine maris, & ita vterque fœtus erit masculus. Si semen maris sit imbecillum, & fœminæ robustum, & semen maris vincatur a semine fœminæ; rursus vterque fœtus erit masculus. Si robustum semẽ vincatur ab imbecillo alterius, (quia interdum robur est exiguum, imbecillitas autem intensa) tunc vterq; fœtus erit fœmina. Quod si maris semen sit varium, vt aliqua portio sit summe robusta, aliqua imbecilla; siquidẽ semen in prima eiaculatione est robustius; fieri solet, vt merito portionis robustioris generetur mas; merito imbecillioris, fœmina: vnde alter gemellorũ est mas, alter fœmina. Aliquando in postrema eiaculatione adeo imbecillum est semen, vt fœmina concipiat fetum duplicem, quorum alter mas est, alter monstruosus, & quandoque etiam mola: & hinc testata est experientia, fœminam peperisse simul, & fetum integrum, & monstrum, & quandoque post fetum integrum, in vtero mansisse molam. Hoc iis euenire solet, qui plus iusto Veneri indulgent. Quoad 3
similitudinem effigiei; explicandum, primo, cur infans interdum magis sit similis matri, interdum patri. Secundo, cur secũdum aliquas partes infans sit similis patri, secundum aliquas matri. Tertio, cur infans quandoque sit maxime dissimilis. Quoad primum; huius causa recenseri videtur ab Hippocrate, in lib. de aere, & aquis: vbi causam transfert in vim seminis, & vim menstruorum, quatenus in his est spiritus, qui a toto procedit. Si ergo semen fœminæ sit robustius, fetus magis similis est matri: si contra, patri. Et licet plerumq; semen maris sit efficacius; nihilominus præter semen fœminæ, adest etiam vis in sanguine menstruo: vnde si contingat fœminam esse robustam, & refertã sanguine probo spiritali, fit vt fetus maxime assimiletur matri. Quoad secundum; cur fetus secundum aliquas partes magis sit similis patri, secundum aliquas matri: in causa est vis seminis secundum; artem spiritalem. Hippocrates lib. de genitur. cap. 1. lib. 2.

lib.2.de sem. Cum ergo semen procedat a toto, ab hac, vel illa parte, vt a capite, a thorace, & reliquis si fęmina sit robustior mare, secundum caput, mas autem sit melius constitutus secũdum thoracem, quam fœmina; infans secundum caput magis assimilatur matri, secũdum thoracem magis patri assimilatur: ratio, quia semen a fœmina procedens, procedit a capite robusto, & proinde a portione seminis, in qua est vis efficacior, quã in portione seminis maris. Quoad postremum; sciẽdum, cur fętus dissimilis gignatur. Causa autẽ refertur in vim seminis, vt procedit a capite forti, & fixę imaginationi destinato: nam ob vigentem imaginationem tanta vis semini tribuitur, vt concipiatur fetus, qui præseferat figuram illius imaginationis. Est autem duplex imaginatio: altera; concurrit tempore coitus, altera post coitum. Tempore coitus est vis seminis, vt procedit a capite: post coitum, locum habet, non in patre, sed in matre tantum, quoties mater obiectum aliquod concipit, vt causa illius fortis imaginationis vis tribuatur, non semini, sed sanguini menstruo, & potissimum primis diebus.

Signa fœcunditatis. 1. In fœmina. His explicatis, cognoscendum est, num fœmina sit fœcunda, vel sterilis. Secundum Hippocratem lib. de superfœt. & aphorism. 59. & 62. sect. 5. primum fœminam lanare oportet, post menstruas purgationes, & galbanum igne coctum in vtero applicare, & feminę vẽtri alligare; deinde post 6. aut 8. horas, oportet experiri, an in vertice fęminæ appareat odor galbani, nec ne: si appareat, fęmina est fœcunda. Idem explorabat Hippocrates suffumigijs e myrrha, aromatis; fœminam ita ligabat, vt non posset per infernas partes suffumigium euaporare, & si ad os odor perducebatur, dicebat, fœminam esse fœcundam; sin minus, sterilem: nam dum odor galbani perducitur ad caput, signum est, vterum non esse dyciatum, nec obstructum, nec durum.

2. In mare. Num mas fœcundus sit; ex vrina, & semine cognoscitur. In vrina maris, secundum Auicennam, hordeum est macerandum, deinde hordeum illud sepeliendum, & si germinet, indicium est fœcundi maris. Probat etiam, vt in vrinã immittatur sulfur viuum, & vrina aliquãdiu seruetur: si enim putrescente vrina generetur vermis, statuendum est virum illum esse fœcundum; sin minus, sterilem. Addit etiam Auicẽnas, pręcipiendum esse, vt mas mingat super lactucam, quę si non exarescat, indicat marem fœcundum. Quoad semen, cum Auicenna, & Aristotele cap. 6. libr. 3. de gen. animal. si maris semen proijciatur in aquam, & descendat; mas fęcundus est, quia semen crassum, & ponderosum, bonum.

Num quis aptus sit ad procreatio nem maris, vel feminę. Num autem aptitudo sit ad procreandum mares, vel fęminas, ita cognoscitur, e com. 27. sect. 4. libr. 6. epid. nam in mare, in ætate adolescentiæ dexter testiculus prius turget, & mamma in fęminis: dextera enim pars, vt robustior, & calidior, maxime confert ad generandum marem: præter ea qui sint calido temperamẽto; potius mares procreant.

Factæ conceptionis signa. Cognoscitur autem feminam concepisse, e ca. 2. lib. 1. de sem. & cap. 3. lib. 3. facult. natural. quia fęmina in coitu quodammodo persentit vterũ cõuelli, & retrahi, quia fit attractio, & retentio seminis: nec enim fieri potest cõceptio, nisi attrahatur, & retineatur semen. Mas etiam conceptionem aliqua e parte, sed raro, potest animaduertere: sentit enim mas in coitu, pudendum ab vtero retrahi, ac si a cucurbitula retraheretur. Obstetrices os sentiunt clausum, citra tamen duritiem: vbi enim durities, occlusio est morbosa. Præterea in aphor. 41. sect. 5. si post assumptam mulsam, fęmina in ventre tormina sentiat, facta est cõceptio, quia ob vterum clausum flatus, qui excitantur a mulsa, non habent liberum exitum. Impregnatio etiã cognoscitur ex angustia oris vteri, (vt legitur aphoris. 54. sect. 5.) quæ etiam perseuerat; nam si non duret, fit abortus. Præterea indicatur e vertigine, dolore lũborum, e cibi fastidio, e nausea, vomitu, pica, e vitijs noxijsq; ventriculi, quia hic compatitur in gestatione vteri: deinde e suppressione mensium; vnde adest corporis grauitas, languor, desidia: quæ tamen symptomata apparẽt citra horrorem, & febrem ex Gal. aph. 61 sect. 5. & ca. 7. lib. 1. de symp. caus. & ca. 5. lib. 6. loc. aff. Interdum tamen, & pręgnantibus menses fluunt; aliquando etiam albicantes menses: quia materia hęc egreditur per venas non vteri, sed ceruicis vteri, & maxima cum vtilitate fętus. Ex Hipp. lib. de nat. pueri, indicatur fętus in vtero, e motu quem feminæ in vtero sentiunt, citra dolorem, quia non fit a flatu. Pręterea vbera intumescunt, quia lacte replentur. Item, cum Hipp. lib. de superfęt. indicatur ex oculis albidis, quia dum fętus est in vtero, sanguis copiosus, & spiritus copiosus confluunt in vterum, vt reliquæ partes nõ ita spiritu abundent. Addit Auicennas, vrinam; quæ in principio decolorata est, in vltimis mensibus coloratiorem fieri: in postremis enim mensibus ob magnitudinem fętus comprimuntur vasa, viscera, plus iusto vnitur calor, & ita lotium magis coloratum euadit.

Signa sexũ indicantia. Quoad signa sexum indicantia, Hipp. ad distinguendum fętum masculinum a fęminino, lib. de superfęt. dicit; masculum indicari, si mamma dextra magis turgeat, & prius turgescere incipiat, quã sinistra: significatur enim fętum residere in vteri dextro. Præterea mutatio percipitur in oculis: si enim a statu naturali magis sit facta mutatio in dextro; indicatur masculus. Sic & e colore: com. aph. 42. sect. 5. si fęmina gerat masculum, magis est colorata, quia virtute caliditatis maris, totum fęminæ corpus magis incalescit, & bene coloratũ euadit: hilarior quoque est mulier, & ad omnia magis prompta: dum progredi incipit, dextrum pedẽ proponit: pulsus dextræ manus validior: Quod si tamen fęmina in victu delinquat; potius decolorata euadit. Indicatur etiam masculus e motu validiore. Hoc tamen signum fallax est, si fętus masculus sit imbecillis; nam tunc cum impetu moueri non potest: signa autem tunc adsunt fętus imbecilli; de quibus suo loco. Potissimum autem fęminæ obseruabunt motum in dextra parte. Indicatur etiam e lacte, secundum Hippocrat. libr. de steril. si cum lac proiectum supra folia condensetur, masculum indicat, quia vegetum calorem significat.

Signa numeri fętus. Oportet etiam cognoscere an in vtero fętus sit vnus, vel multiplex. Gemelli adsunt, si venter præter consuetudinem intumuerit. Solet etiam accidere, vt mulier duos fętus gerens, vnum pariat; &, nisi obstetrix sit diligens, alter fętus delinquatur in vtero: tuncq; periculum est, ne mulier pereat. Hinc igitur iubet Auicennas, vt inspiciatur prioris infantis vmbilicus, & si appareat ruga, vel nodus, statuendum, adhuc alium fętum restare in vtero. Si gemelli adsint, qui eodem tempore concepti sint; eodem etiam tempore pariuntur. Cognoscũtur eodem tempore esse concepti, si os vteri prorsus fuerit clausum: nam in superfętatione non exacte clauditur. Hoc etiam deprehenditur, quia post primam conceptionem, non fuere signa nouæ conceptionis.

De

De sterilitate.

Generatio. Definitio. Causa efficiens.

ERgo quoad cõceptionem morbosam, primum agendum de conceptione ablata, quæ Sterilitas dicitur. Generatur, quia aliquid morbificum occurrit vtero, vt eius vis frustratur conceptrix, vt prorsus aboleatur conceptio. Hoc ergo malum nil aliud est, quam functio ablata vteri, dependens a frustratione conceptricis. Forma est functio ablata, nimirum symptoma, quod neque est effectus, neque opus, sed actio ablata. Causa efficiens, est frustratio conceptricis. Frustratur facultas, vel quia læditur, vel ob Errorem externum. Læditur necessario ob morbum vteri: quia hæc facultas pro subiecto habet partem viuentem, nimirum vterum. Facultas læditur, quia Labefactatur, vel Impeditur, cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. Labefactatur ob intemperiem, impeditur ob malam compositionem, & solutam vnitatem. Intemperies potest esse quælibet, si sit insignis: aphor. 62. sect. 5. frigida intemperies bifariam cõcurrere solet; primo immediate, & hinc statuit potest morbus: secundo mediate, idest, per medium morbum in mala compositione, ut aliqua ex parte intemperies frigida habeat locum causa morbificæ. Declaratur. Frigida intemperies est causa immediata sterilitatis, dum in agit in semen, vt cum in conceptione conceptrix vis in semine existens excitatur, contra frigiditate vis seminis magis sopiatur, & etiam extinguatur. Mediate autem concurrit, dum ob intemperiem frigidam vteri corpus densius euadit. Calida intemperies semen torrefacit & exurit, vt vis in semine existens dissipetur. Humida intemperies vim seminis obruit, vnde ob insignem humiditatem retentrix læditur, vt semẽ non contineatur. Sicca intemperies absumit pabulum caloris, qui est instrumẽtum conceptricis, vnde dissipato pabulo, calor dissoluitur, & cõceptrix otiatur. Hę intemperantiæ sunt in causa sterilitatis, dum sunt insitæ. Et interdum sunt Natiuæ, interdum Adscititiæ.

Mala cõpositio.

Quoad malam compositionem, hæc est mala cõformatio, magnitudo vitiosa, vitiosus situs. Mala

2 conformatio, est superficies vteri læuis, non aspera: & hæc vel natiua, vel adscititia: natiua, quando fœminæ tempore etiam statuto non fruuntur mẽstrua purgatione; vnde, cum non aperiantur orificia vasorum, vterus secundum internam superficiem est adeo læuis, vt non possit semen continere, & proinde non fieri possit conceptus. Adscititia fieri solet post vlcera, quæ ad cicatricem perducuntur. Sed hæc lenitas, non ita potest causa esse sterilitatis, vt prior; quia non pertinet ad totum vterum, sed ad vnicam tantum partem exiguam; quia vlcus vteri magnum curationem non admittit. Præterea quoad conformationem, est vitium in meatibus: nimium vel immodica apertio, nam dum os vteri nimis est reclusum, semen contineri nequit; secundũ Hippocratem lib. de genit. vel angustia, & potissimum compressio; quandoque etiam constipatio. Compressio recensetur ab Hippocrate libr. de superfœt. & libr. de natur. mul. & aphori. 46. sect. 5. & fit ob immodicam pinguedinem omenti. Cõstipatio est, quando membrana aduascitur oris. Præterea morbus est in meatibus, non modo oris vteri, sed etiam vasorum vteri, quæ vel seminis sunt, vel alimenti, idest, sanguinis. Si fuerint vasa seminis, quandoque nimium recluduntur, vt fieri solet in gonorrhœa, vt ab immodico fluxu seminis vitiose semen consumatur, nec possit hærere. Vitium est etiam, si hæc vasa nimium occludantur, quia attractrix vteri, non potest semen muliebre attrahere, ob angustiam & constrictionem illorum vasorum. Quoad vasa alimenti, pariter vel recludũtur, vel angustantur. Si recludantur, conceptio aboletur, quia ob assiduum influxum sanguinis, semen hærere non potest. Quod si nimis angustẽtur, neque tunc potest hærere quia desiderantur cotyledones.

Quoad magnitudinem, est morbus in magnitudine potius aucta, vt est tumor quilibet vterum occupans, siue sit inflãmatio, siue erysipelas, siue carbunculus, cancer, œdema, scirrhus, siue etiam tumor flatulentus, siue aquosus, vt contingit in hydrope vteri, de quibus in malis ventriculi diximus. Hi tumores vel occupant Sedem vteri, vel Ceruicem: &, si fundus sit affectus, semen non detinetur, sed effluit: si occupent vterus secundum ceruicẽ, semen non attrahitur. Notãdum autem circa flatulentum tumorem, & aquosum; falsum esse, horum tumorum, vel materierum, a quibus hi tumores producuntur; vnicam esse sedem: nam quãdoque materia in vtero colligitur, quandoque in vesicis, quæ præter naturam in vtero generantur (quæ si in iecore generantur, multo magis in vtero: vt Aetius non sit reprehendendus) & quandoque hæ materiæ colliguntur inter vteri tunicas, vt colligere licet ex Hippocrate, in libr. de nat. mul. interdũ etiam hæ materiæ in vteri capacitate continentur, ore vteri occluso. 2

3 Præterea est vitium in vitioso situ, cum Hippocrate in lib. de steril. qui situs potest esse vitiosus & sursum, & deorsum. Deorsum, quando fit procidẽtia vteri, secundum dextram, & sinistram partem. Causam situs vitiosi, & præcipue sursum, Galenus ca. 5. lib. 6. loc. affect. dicit, esse repletionem, & proinde tẽsionem ligamentorum, vt in suppressione mensium. Fernelius voluit causam esse laxitatem ligamentorum, non tensionem: dum enim ligamẽta laxantur, vterus liberum habet motũ, & proinde noxia fugit, iucunda persequitur. Hæc erroris plena sunt: nam dum fœminę patiuntur vteri procidentiam, & ascensum, situs stabilis est, qui mutari non potest, siue iucunda, siue iniucunda adhibeãtur, nisi præsidia habeant vim euacuandi. Aduersatur etiam Hippocrati, qui voluit in ascẽsu vteri cõceptionem aboleri, quod vterus non possit moueri, ita vt nequeat semen attrahere. Id quidem verũ est quandoque fieri posse, vt vterus modo in vnam partem, modo in aliam moueatur. Sed hic situs nõ est stabilis, quia non pendet a repletione ligamentorum. Statuendum ergo cum Galeno, si tendãtur ligamenta, sursum attolli vterum: vt, si æqualiter repleantur, attollatur sursum vterus, nec magis ad dextram, quam sinistram vergat: at, si repleantur vincula dextræ partis, vterus situm habet in dextra parte, & in eam mouetur. Et hoc vitium ab Hippocrate vocatur distorsio vteri, quando magis declinat ad alterutrum latus. Vteri situs deorsum vocatur descensus vteri: &, si maxime descendat, vocatur prolapsus, procidentia. Hoc vitium fit laxatis ligamentis, minus in descensu, magis in procidentia, vt euenire solet in difficili partu. Impeditur etiam facultas ratione vlceris, vt eius semen nequaquam detineri potest, vt proinde aboleatur conceptio.

Vlcus.

Error externus.

Alia vero e parte frustratur conceptrix ob errorem externum: qui potissimum petendus est a semine, quia conceptio secundum naturam celebratur, cum conceptrix agit in semen fœcundũ. Quare error externus est desumendus a vitioso semine. In semine oportet perpendere & Generationem, & Eiaculationem.

2 Quoad generationem seminis; vitium est ratione causæ quandoque Internæ, quandoque Externæ. Interna, est mala totius corporis dispositio: vnde hy-

de hydropicę, vix possunt concipere. Quoad externam causam, Hippocrates in lib. de genitur. proponit sectionem arteriarum post aures; tūc enim cerebrum copioso spiritu priuatur, quo fit, vt a cerebro non demittatur semen fęcundum, quod tamē ratione spiritus agentis, necessario procedere debet a partibus principibus, & proinde a cerebro. Præterea inter externas causas recēsere licet ebrietatem: nam copiosi spiritus petunt potius caput, quam internas partes.

a Quoad eiaculationem seminis; vitium est penes causas Externas, & Internas. Internæ, sunt vitia, quæ pertinent ad testes, & potissimum maris, & ad penem maris, & ad vasa seminaria maris, & fęminæ. Vitium testium proponit Hippocrates aphoris. 63. sectio. 5. Galenus eum aphorismum Hippocrate indignum arbitratur. Sed non intellexit. Cum enim in aphorismo 62. Hippocrates proposuisset causas sterilitatis e parte fęminæ, quæ spectabant ad dyscrasias vteri in 63. inquit, similiter in maribus; innuens, sicut vteri dyscratia est in causa sterilitatis, ita dyscrasias testium maris esse causas sterilitatis: proponit enim quatuor dyscrasias, primo humidam, non totius hominis (in hoc enim fuit deceptus Galenus) sed testium maris. Si enim in 62. aphorismo locutus est de intemperie nō totius fęminæ: sed tantum vteri; fuit pariter necessarium, vt in hoc aphorismo loqueretur de intemperie non totius maris, sed tātum testiculorum. Respiciens ad humidam intemperiem, ait, sterilitatē fieri, quoniam propter corporis testium raritatem spiritus extra fertur, vt semen non transmittatur ad os vteri. Quoad siccam intemperiem, ait, aboleri conceptionem, quia propter spissitudinem humoris non exit foras. Ob testium frigidam intemperiem, semen non incalescit, sed torpidum euadit, vnde ad os vteri transmitti nequit, sed colligitur in testibus. Ob caliditatem, semen plus iusto torretur, cogitur & crassescit, vt nequeat eiaculari.

Quoad vasa seminaria, vitium est in angustia, vi cuius semen non potest eiaculari. Hæc autem angustia, siue fit obstructio, siue compressio, occupat vasa, non prope vterum, non vt inseminentur in vterum: quia angustia in vasis vbi vtero inseruntur, est morbus vteri, de quo diximus antea. Quoad vitia penis; est angustia; vi cuius impeditur seminis eiaculatio: est quandoque longitudo immodica, vi cuius diutius moratur semen, antequam in vterum transmittatur. Hanc eandem noxam patitur semen, propter obliquitatem penis. Ob breuitatem etiam immodicam; non potest semen eiaculari, vt decet. Quoad externas causas; error est in tempore eiaculationis: nam nisi eiaculatio vtriusque fere me fiat eodem tempore, non fit conceptio. Et hoc obseruant perfidi homines, qui concumbentes nolunt conceptionem fieri. Error etiam potest fieri ab externa causa, vt ab odio: hoc enim si adest, vix fieri potest conceptio.

Differētiæ. Quoad differentias a causa efficiente. Fit sterilitas, & aufertur cōceptio, vel læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate; vel Labefacta a ob intemperiem vteri, vel impedita ob malam conpositionem, vel ob solutam vnitatem. Si autem ob errorem externum; hic desumendus est e seminis, vel Generatione, vel Eiaculatione.

Signa. Signa morborum vteri, intemperierum, tumoris, peti possunt e malis ventriculi. Malum autem hoc in genere non difficile noscitur, e signis cōceptionis, antea traditis. Cum Hippocrate aphoris. 59 & 62. sect. 5. facile cognoscuntur intemperantiæ vteri, præsertim e suffumigijs aromatum.

Indicationes. In præseruatione sufficit præsidia proponere, quæ respiciunt vterum, secundum eius proportionem, quæ requirit vterinum remedium. Calor vteri, indicat calorificum, vniens & conseruans calorem vteri. Præseruatoria autem respiciunt non proportionem, & calorem vteri, sed sensum vteri exquisitū hic indicat obtūdens sensum: quia non dirigitur ad conseruationem, veluti vitale, sed ad destructionem. De præsidijs quæ somuotur a morbo, id est, a dyscrasia, mala compositione, vlcere, item a semine; alias suo loco agitur.

Prognostica. Vitium hoc non est contemnendum, quia agitur de speciei discrimine. Pro vi morborum & causarum, quandoque bene sperandum est; aliquando prorsus desperandum. Et hoc loco digrediendum esset circa vim intemperierum, circa vim tumoris, & solutæ vnitatis. Quorum prognostica e malis ventriculi petenda.

Curatio. Venęsectio. Hippocrates in lib. de superfœt. probat in fœminis venæ sectionem, bis in anno, secundum manus & pedes: nam respexit ad principale indicans, ad fœminas, quæ non concipiunt, quia sanguis in corpore exuperat. Cum ergo malum perseuerei, expedit bis in anno venam secare. Et cum redundet in toto corpore; nec impetum habeat in vterum; rectè probatur sectio venarum brachij, & pedum. Vnde vulgares errant, qui asserunt fœminas steriles euadere, si ijs vena pedis pertundatur. Quod est contra Hippocratem, rationem, & experientiam.

Roborans vterum. Vnicum proponam medicamentum, quod ex ijs componitur, quę proportionem, & calorem vteri respiciunt. [Recip. rad. maioris testiculi, id est, satyrij, dentis apri, testiculorum vulpis, apri, matricis suillæ fœcundæ; coaguli leporis, ana ℥ j. macerentur in lacte mulieris fęcundæ, sileris, hormini, erysimi, erucæ, saluiæ, pastinacæ syluestris, ana ℥ ij. (Et hæc basin constituunt.) Adiuuantia addantur; bacc. iuniperi, xyloal. gallæ moschatæ, cyperi, garyophill. ana ʒ s. succi seu liquoris nucis moschatæ ʒ ij. (huius ratione medicamentum facile perducitur in vterum.) Conseruæ e floribus citri ℥ iiij. Cum syrupo de corticibus citri, fiat electarium, cuius dosis a ʒ j. ad ℥ s. ascendat.

CAPVT VI.

De Monstro.

Formatrix, dum fœtum formare nititur, dupliciter errat; vel enim formatio deprauatur, & fit Monstrum, vel aufertur, & fit Mola. Monstrum autem hic dicim⁹, quod raro accidit, & recedit ab effectibus consuetis, non ad bonum, sed ad malum, turpe, deforme. Generatur, quia aliquid noxium vtero occurrit, vi cuius necessarium est, vt actio formatricis deprauetur. Monstrum ergo est animal in vtero genitum, a deprauata formatrice. Animal dicitur, ad differentiam molæ, quæ non viuit vita animalis. In vtero ad differentiam animalium, quæ in alijs partibus generantur. A deprauata formatrice, ad differentiam animalis non monstruosi; ad differentiam fętus probi, & inculpati. Monstrum enim est opus quoddam contra naturam: quare necesse est, vt consequatur aliquā actionem lęsam, quę nihil aliud esse potest, quam formatio deprauata. Læditur actio, quia facultas lęditur. Hoc ergo loco formatrix frustratur. Facultas frustrati potest lęsa facultate, vel ob Errorem externum. De hoc autem diu anceps fui: nam vbi læsio facultatis, ibi necessario morbus, & vbi morbus, ibi necessario subiectum pars viuens, quia morbus & sanitas sunt passiones corporis viuentis.

Nomen. Generatio. Definitio. Causa efficiens. ἀτροπία, de subiecto formatricis.

mentis. Facultas formatrix, non videtur pro subiecto habere vterum, quia hic est subiectum conceptricis: Si autem formatricis subiectum sit semen, cum sanguine menstruo; hæc, quia contenta sunt, non viuunt, & propterea non possunt esse subiectum morbi. Quare, si formatrix frustretur, statuendum frustrari tantum ob errorem externum? Pro vestra ed[illegible] dicimus, formatricis subiectum inter initia, & potissimum ante sextum diem, non esse viuens; vnde Hippocrates genituram appellat, nõ fœtum: post hos dies, licet fœtus non sit formatus, quia non perficitur ante triginta dies, imo fœmina non nisi post triginta sex dies formatur; igitur post sextum diem, cum fœtus incipiat viuere vita plantæ, est subiectum formatricis, & est subiectum viuens.

Formatrix læditur ob ineptã materiæ δίαθεσιν.

Et secundum hanc rationem statuere licet, formatricem lædi, vel frustrari ob morbũ, qui est morbus fœtus, non vteri, & quidem fœtus, vt viuit vita plantæ, non animalis. Sed cognoscendum est, quod vitium esse possit in facultate formatrice. Quidam igitur voluerũt, monstrum esse erratum non ratione agentis vniuersalis, sed particularis; vt proinde aliqui dixerint, vitium esse, & errorem ratione materiæ, vt refert Philosophus text. octuagesimo secundo, lib. secundi physicæ acroaseos, & cap. quarto, libri quarti, de gen. animal. quidam dixerunt monstrum esse errorem naturæ: quemadmodum enim errores sũt in arte, ita etiam in natura. Galenus cap. 9. lib. de caus. morb. & cap. 2. lib. 2. de diebus decret. videtur asserere, monstrum esse errorem naturæ. Ego statuo agens nec vniuersale, nec particulare errare posse, & proinde monstrum non esse errorem naturæ siue vniuersalis, siue particularis. Propositum vegetabile, vis formatrix in semine residens, quæ est agens particulare, dirigitur ab agente vniuersali, ab intelligentia nõ errante: & cum hæc vis formatrix agat in materiã, secũdum dispositionem materiæ, necessarium est, vt opus, & effectum producat, ita vt nequaquam aberret; imo aberraret, si, agens in materiam certo modo dispositam, efformaret quid præter dispositionem illius materiæ. Sed hoc efficere nõ potest agens naturale nec vniuersalis, nec particularis, potest aberrare. Sed cur ab Aristotele, & Medicis mõstrum statuitur inter errores externos? Per errores, intelligunt effectus noxios.

Monstrum duplex.

Porro monstruositas, & praua efformatio potest esse duplex; primo, secundum speciem; deinde secundum compositionem tantum. Secundum speciem; quãdo fœminæ concipiunt animalia bruta, & serpentes, quandoque pariunt. Vnde hæc conformatio diuersa est ab illa, in qua editur fœtus humanus, sed qui caput habet vituli; quod caput, vt colligitur e Philosopho, nõ est caput vituli, sed humanum, licet figuram habeat vituli. Sed quandoque, vt dixi, generantur animalia, quæ prorsus, & vere sunt extra speciem humanam. Datur etiã aliud monstrum, in quo non est dissimilitudo secũdum speciem; dum scilicet fœtus humanus est, sed solum secundum compositionem. Quoad causas monstri: Monstrum secũdum speciem semper

Monstrum secundum speciem.

fit ob errorem externum, non ob morbum. Cum autem error externus cãp [illegible] semine, a sanguine, & vtero; vitium potissimum petendũ est a semine: quod vitium duplex est; primum, quãdo fœminæ attrahunt semen bestiarum; sed quandoque etiam fieri potest e vi seminis, quæ imprimitur ob fortem imaginationem, interdum enim tantũ potest imaginatio, quæ parere, vt bestias concipiunt, vt seminis per spiritus traiiciat impressio, vt bestiæ formentur. In eadem autem specie, quandoque potest frustrari facultas ob morbum post primos dies, ob intemperiem, & præsertim frigidam, nam cum vis formatrix egeat calore robusto ad formandum fœtum, si fœtus nondum efformatus iusto sit frigidior, facile formatur fœtus monstruosus.

Monstrum secundum compositionem.

Quoad monstrum secundum compositionem, fieri solet monstrum, quia error est in compositione, id est, in conformatione, magnitudine, numero situ. Quoad malam conformationem, quandoque inæquales sunt partes, quia semẽ est iusto crassius, & intemperatum: quo fit, vt etiam ob intemperiem, & inæqualitatem male figuretur fœtus. Et hoc testatur Galen. ca. 14. 15. art. med. vbi vult, rationi consonum esse, figuram ob materiæ vitiũ, & ob potentiæ imbecillitatem, vitiari: non quod hoc accidat errore formatricis, sed per potentiæ imbecillitatem insinuauit calorem debilem. Cũ Hippocrate etiam in libr. de genit. figura quandoque, sed rarissime vitiari potest, causa vteri: quãdo vterus inæqualis est, & potissimum secundũ substantiam. Fit etiam error quandoque in magnitudine aucta, quandoque imminuta: aucta, cum materia sanguinis est iusto copiosior, & præsertim, si cum copia est connexa praua materiæ qualitas. Fit error in magnitudine imminuta, e defectu seminis, sanguinis, e parte vteri: sed hoc rarissimum est, quia vterus est extensibilis. Aduertendum autem, vel totum fœtum esse paruum, si simpliciter deficiat sanguis, vel magis secundum vnum membrum, prout semen procedit a parte imbecilli, vt reperiantur fœtus, qui exiguas habent partes, veluti parentes. Præterea est vitium in numero deficiente, & excedente: Deficiente, dum est error in sanguine, nã vbi hæ materiæ deficiunt, fieri potest, vt fœtus fiat aliqua parte orbatus. Notandum cum Hippocrate in l. de septimestri partu, nasci pueros aliqua parte orbatos, sed propter abscessum, qui fœtum afficit octauo mense, sed non est vitium formationis, vis enim formatrix perdurat ad quadragesimum secundum diem.

I.

II.

III.

Posterum vitium circa monstrum est vitiosus situs. Quandoque enim fit, vt iecur locetur in parte sinistra, lien in dextra. Philosophus causam reddens, cap. 4. lib. 4. de gen. animal. dicit, non aliam esse causam, nisi quia cum impetu materia ad indecentes locos defertur: vt, si portio sanguinis, e qua confici debet iecur, propellatur in sinistrã partem; fit monstrum, in quo est vitium secundum situm.

IIII.

Differentiæ.

Differentiæ sumi possunt a forma, & causa efficiente. A forma, vt animal hoc monstruosum vitiosum est redditum secundum malam compositionem, id est, secundum cõformationem, magnitudinem, numerum, & situm. Quoad causam efficientem, Formatrix frustratur, vel læsa facultate, id est, ob vitium sanguinis, vel seminis, vel quandoque etiam vteri.

Signa.

Monstrum in genere oculis cõspicitur: vt & differentiæ a forma. Efficientis causæ differentiæ, cognoscuntur e signis indicantibus vitia parentũ, vel e parte seminis, vel e parte sanguinis menstrui, vel e parte vteri.

Indicationes.

Quoad præsidia: in monstro genito vitium tollendum est: verbi gratia, sextus digitus. Deinde prohibendum est, ne monstrum generetur: quod consequimur, adimendo vitia e parte, vel seminis, vel sanguinis, vel vteri: verbi gratia, si immineat mõstri generatio a frigidiori semine, oritur indicatio calefaciendi corpus, vt gignatur semen non ita frigidum, & sic de alijs.

Prognostica.

Vtrumque autem præstare est possibile, & quandoque impossibile. Quantum ad inhibitionẽ generationis noui monstri, si immineat ex imaginatione

tione parentum, e mala viuendi ratione, possumus polliceri inhibitionem. Si autem immineat ob intemperies antiquas parentum, ob prauitatam vteri, & inæqualitatem substantiæ vteri; impossibile est, vt aliquid boni polliceamur. Pariter, quoad mōstrum iam genitum; si sextus digitus sit, facile potest amputari. Si mala adsit conceptio secundum neruos opticos, vel secundum meatum auditorū, vt infantes nascantur surdi, aut cæci; necesse est. Ex his facile potestis colligere, quandoque scopos facile posse absolui, quandoque nequaquam.

Curatio. Materia sunt variæ: causa sexti digiti, confugiēdum ad materiam chirurgicam. Ad inhibitionē generationis noui monstri, si imminet e mala viuendi ratione, bona victus ratio constituenda. Et sic de reliquis.

CAPVT VII.

De Mola.

Nomen. Er molam exquisitā intelligimus carnem quandam rudem, informem, q̄ est vita prædita, ad differentiā tumoris durioris vteri, quem aliqui medici, sed impropric nuncupant molam.

Generatio. Generatur, quando aliquid morbificum vtero occurrit, vt eius, quod concipitur, formati nequaquam potest, vt idoneum sit ad formam animalis

Definitio. suscipiendum. Mola igitur est caro præter naturam in vtero genita, procedens a formatione abla-

Causa efficiens. ta. Est caro præter naturam, quia officit, licet vita sit prædita, ex cap. 13. lib. 14. meth. Diximus in vtero: ad differentiam carnis, quæ potest in alijs corporis partibus generari. Tandem diximus, procedere a formatione ablata, ad differentiam molæ nothę, id est, tumoris duri, quem Aetius vocat molam, q̄ non procedit a formatione ablata. Porro formatio hæc aboletur, secundum Hippocratem lib. de morbis mul. ob crassam genituram: non enim mola gignitur citra permistionem seminis maris, vt patet cap. 7. lib. 14. de vsu part. Quod si quandoque virgines pariant molam; non est mola exquisita. Quare genitura crassa est in causa: nā huius ratione ea fit conceptio, vt vis formatrix, principiū illud vegetale, quodammodo obruatur, vt non possit formare. Hoc etiam Aristotel. lib. 4. de genit. animal. proponit; vbi vult molæ causam esse humorem cō coctu difficilem: qui nihil aliud est, quam crassus, succus, vel humor. Auicennas proponit multitudinem materiæ, a qua scilicet vegetale principiū obruitur. Præterea addit in causa molæ esse coitum, in quo matrix comprehendit aquā mulieris, & extendit eam cum nutrimento, & propter defectum virtutis masculi non fit conceptio, vt fętus formari possit. Per quę verba voluit significare, defectum non tantum e parte sanguinis menstrui, sed etiam e parte seminis: dixit enim fieri propter defectum virtutis masculi, id est, seminis maris. Mola ergo est morbus in numero aucto, quod vitiū fit ratione formatricis ablatæ: frustratur autem formatrix ob errorem externum, id est, ob vitium Seminis, vel Sanguinis.

De differentijs.

Differentiæ. DIfferentiæ sumendæ sunt a loco, & causa efficiente. A loco; vt residet in vtero, secundum Vnam, vel Alteram partem. Ab efficiente; vt fit vitio Seminis, vel Sanguinis, maris aut fœminæ.

De signis.

MOla in genere indicatur, cū Hippocr. de mor. Signa.
mul. de tumore ventris inferioris, qui minor 1
est, quam in muliere vterum gerente, sed tumor
producitur ad eam magnitudinem, ad quam producitur, dum mulier fœtum gerit, vsque ad octauum mēsem. Licet ergo tumor sit minor, est tamē cum maiore sensu grauitatis, quam quando fęminæ fœtum gerunt: quia fętus ratione portionis serosæ, in qua innatat, nō est ita ponderosus, vt mola: præsertim, quia mola est substantia satis crassa,
dura, & grauis. Præterea indicatur, quia non adest 2
in ventre conspicuus motus: infans enim moueri incipit, mas tertio, fęmella quarto mense: qua exacto, si venter intumescat, & motus non persentia-
tur, conijciendum est, adesse molam. Hoc etiā co- 3
gnoscitur, si, dum mulieres mouentur de latere in latus, sentiunt, propter descensum materiam illā moueri; sed citra motum sui corporis nullum an-
imaduertunt motum. Addit Hippocratas, mām- 4
mas tumidas euadere, sed lac nō adesse: dum enim mola adest, ita restigeratur vterus, vt vbera in cōsensum trahantur, vt nequaquam possint sanguinem in lac conuertere: & hoc est euidētissimum signū
molę. Prętcrea etiam cognoscitur, quia proceden- 5
te tempore fœminæ sentiunt aliquem dolorem in imo ventre, quem non sentiunt, dum vtero gerūt. Quoad signa differētiarum: num pars vteri dextra vel sinistra sit affecta, indicabit noxa, quę ī vna magis quam altera parte sentietur. Vtrum fiat vitio patris, vel matris, cognoscitur e signis indicantibus vitia patris, vel matris.

De Indicationibus.

Indicationes. MOla, vt substātia toto genere præter naturā, indicat eradicans, ex Gal. ca. 13. li. 14. meth. Sed quia non cedit remedio eradicanti ob duritiē, & crassitiem, indicat molliens, & attenuans. Et quia his toto vti non possumus, nisi totius rationē habuerimus; idcirco toti prospiciendum erit.

De Prognosticis.

Prognostica. SEcundum Philosophum cap. 7. lib. 4. de gen. animal. & Hippocr. libro primo, de morb. mul. interdum durat quinque aut plures annos: sæpe autem quatuor menses. Et potissimum bene est sperandum, si non vnica est mola, sed plures: nam, si vnica; magis hęret, & ad maiorem magnitudinem perducitur, ita vt, secundum Paulum, periculum immineat hydropis: Secundum Hippocratem, si mola est antiqua, curatio non nisi cum prædictione suscipienda.

De Curatione.

Curatio. Chirurgia. QVoad materiam; Auicennas secat venam cubiti, & pedis, quia scilicet sanguis redundat in fœmina, & habet vrgētis rationem: nam cum oporteat admodum calidis vti, posset fieri ad vterum attractio a toto, vnde in vtero excitaretur inflammatio. Per venę sectionem etiam adimitur alimentum molæ, quæ sanguine nutritur. Et cum per phlebotomiam moueatur mola, nō illa resistit

expul-

expultrici. Secātur autem venæ supernæ & infernæ, propter sanguinis subsistentiam sopra & infra vterum. Hippocrates li. 1. de morb. mul. probat cucurbitam scarificatam, applicatam vtero, ad laterũ mollitudinem, & probat detractionẽ copiosi sanguinis; quia respicit sanguinem circa vterum existẽtem, qui assiduo attrahitur a mola pro nutritione: quo fit, vt cum copiosos sanguis attrahatur, copiosus fit euacuãdus: & præsertim quia medici est institutum, ne mola nutriatur, sed priuetur sanguine. Applicat vtero ad laterum mollitudinem, propter sanguinis subsistentiam circa vterum.

De Medicamentis.

Medicamẽta. Mollientia.

PRæsuppositis medicamentis totum respicientibus, descendemus ad priuata, quibus non vtendum, si adsit probibens, idest, materia repleus totum. Molliẽtia ergo, vetbi gratia, fomenti forma parentur [ex althæa, malua: e rad. cucom. agrestis, e pinguedinibus, adipibus.] Hoc tẽpore expedit etiam detinere [emplastrum diachylon cum gummis, de meliloto,] quæ pectini, peritonæo, & posteriori etiam parti applicentur. Probantur etiã

Attenuantia, & expultricem irritãtia, id est, menses ducentia.

attenuantia, quæ ob caliditatem, & tenuẽ substantiam, tum materiam crassam attenuant, tum expultricem irritant ad expellendum. Vnde ab Hippocrate libro 1. de morb. mul. similiter probantur, & assumpta, & applicata. Exhibebitur ergo [dictamnus Creticus, & castorium cum vino: Verbi gratia, recip. castorij ℥ s. dictamni Cretici ℈ s. cum vino odorato dulci exhibeantur,] vt vis medicamentorum promptius perducatur ad vterum. Aetius etiam probat [odoramentum e ruta & aceto.] Auicennas probat quæ aborium efficiunt: vnde licet applicare [fel bouinum, cum filice fœmina.] Hippocr. libro 1. de morb. mul. probat [clysmum ex acribus,] id est, ex ijs quæ possunt menses prouocare. Quare cum Hippocrate libro 2. de morb. mul. abluere licet vterum, & in eum infundere [muriam cum succo gladioli & aceto.] Et, vt vnico verbo dicam, conferunt quæ fuere proposita in suppressione mensium.

CAPVT VIII.

De abortu, vbi etiam de partu secundum naturam agitur.

SEquuntur vitia quæ pertinent ad læsam parturitionem, vt Abortus, & Partus difficultas. Vt autem hæc intelligantur, dicendũ de partu secundum naturã.

Partus definitio.

Partus est expulsio infantis in caput, tempestiue procedẽs ab expulsione vteri, concurrentibus infante & matre, cum vtriusque salute, propter speciei conseruationem.

Forma.

Diximus esse expulsionem infantis in caput, cum Hippocrate in libro de nat. pueri, & de septimestri partu: siquidem dum infans egreditur secundum caput, nullum patitur detrimentũ in reliquis corporis partibus. Non ergo est naturalis partus, si egrediatur non secundum caput, sed secundum brachia, pedes, vel alias partes.

Tempus.

Diximus tempestiue: tempus enim partus est, vt plurimum a septimo mense ad vndecimum vti habetur cap. septimo, libro septimo, de nat. animal. Sæpe autem decipiuntur mulieres (ait Aristot.) quia fieri potest, vt vterus repleatur flatu, & supprimantur menses tantũ, nec tamen mulier sit prægnans: & post hoc tempus euenire potest, vt erumpãt menses, & mulier cum viro coniungatur, & concipiat: vt tempus cõceptionis sit hoc postremum, non prius. Licet autẽ opportunum tempus sit a septimo ad vndecimũ, sæpius tamen fœminæ pariunt nono mẽse, minus frequenter septimo, rarius decimo, rarissime vndecimo. Excluditur octauus mensis, quia fœtus octimestris non viuit. Quamuis secundum Aristot. cap. 4. li. 7. de natu. anima. fetus octrimestris quandoque sit vitalis, præsertim in Aethiopia, & potissimum in fœminis fœcundis. Explicandum autem cur fœmina diuersis temporibus pariat.

Fœminæ cur non sẽper eodem tempore pariant.

Et primũ videtur cõtradictio esse in verbis Aristotelis, nam cap. 10. lib. 4 de gen. animal. ait, equæ fœminæ nõ idem esse tempus pariendi, sed interdum citius, interdum serius parere. At lib. 7. de hist. animal. statuit, soli fœminæ humanæ contingere, vt diuerso tempore pariat, non autem brutis. Ita est intelligẽdus Philosophus: vt, si sermo sit de eadem vnaque femina equa, semper eodem mense pariat: at, si de pluribus equabus loquamur, vna equa vno mense parit, alia alio. Cur autẽ bruta vno mense pariunt, homo diuersis? Statuendum cum Philosopho cap. 10. li 4. de natu. animal. debitam magnitudinẽ esse in causa, vt fiat parturitio, quæ debita magnitudo citius producitur in fętu masculino, quam fœminino, beneficio caloris: quod habetur etiam cap. 4. lib. 7. de nat. animal. Magnitudinem autem statutã esse causam parturitionis, inde colligitur, quia dum fętus est adeptus decentem magnitudinem, vt illius beneficio possit propria munia obire, non amplius vtero includi debet: & proinde egreditur. Præterea cum Hippocrate in lib. de natu. pueri, cũ fœtus est assecutus debitam magnitudinem, eget copioso alimento, vt cõseruetur; at cum deficit alimentum, calcitrat, & disruptis inuolucris egreditur. Quia ergo determinata hæc magnitudo fœtus; in brutis eodem tempore producitur; in homine, nõ eodem tempore fit; vt sola bruta eodem tẽpore pariant. Cur autem decens illa magnitudo in brutis solis eodem tẽpore acquiratur, in causa est similis viuendi ratio: homo enim maximam in viuẽdi ratione dissimilitudinem cõmittit: ideo mulieres diuerso tempore pariunt.

Octimestris partus, non est vitalis.

Quæritur etiam, cur octimestris fœtus non sit vitalis? Non potest causa transferri in solum motum, quod fętus iuẽsse octauo moueatur: nam si septimo est parturitio, sexto est motus: si decimo, mense nono est motus. Quare potius cum Hippocra. lib. de septimest. partu statuendum, causam esse, quia octauus mensis efficit vnum e quadragenarijs. Tria enim sunt quadragenaria, in quibus vitæ periculum subit fętus. Primum est in primo mense, vnde tunc facile fit abortus: Alterum in octauo mense: Tertium post partum. Cum igitur in octauo mense sit secũdum quadragenarium, & proinde sit tẽpus, quod discrimen fętui afferre potest, & eo tempore fętus laboret, si tũc fœtus egrediatur, vitalis esse nõ potest, quia non potest pati periculum secundi quadragenarij, & etiam tertij. Nec Aristoteles medicis repugnant: non enim dicit octimestrem partum simpliciter esse vitalem, sed tantum in fęcundis, quæ concipiunt fœtus robustissimos, qui possunt perferre violentiam vtriusque quadragenarij.

Causa efficiẽs partus.

Diximus postea in definitione partus, quod fiat ab expultrice vteri. Galenus enim cap. 3. libro tertio, de facult. natural. inquit, os matricis aperiri, vt etiam ait, cap. 9. lib. de diss. vuluæ, & capite 7. libri 15. de vsu part. Concurrit autem infans, & mater: infans, calcitrãdo, & disrumpendo inuolucra, secundum Hippocr. lib. de natu. puer. & com. 1. sect. 1. libro 6. epid. Quoad matrem, non tantum con-

currit vteri expultrix, sed etiam mulier voluntarie concurrit per musculos abdominis ex Gal. cap. 3. lib. 3. facult. natural. Hinc obstetrices fœminas parturientes hortantur ad expellendum fœtum.

Causa finalis. Diximus, cum vtriusque salute: nam secus non esset partus secundum naturam. Et quoad matrem, partus est cum eius salute, si bene purgetur, ea tamē ratione, vt multo copiosior sit purgatio primis diebus: vt, si partus est maris, sufficiat purgatio, a 20. die, vsque ad triginta; si ergo erit is apud has fœminas, post 30. diem, si peperit marem, non debebis tentare purgationem, quia iam purgata est. At si partus fuerit fœminæ, purgatio fit a 25. die, ad 42. Quo vero ad salutem pueri, cum Hippocr. libr. de octim. partu, fit partus cum salute pueri, dum partus est facilis: periculum enim imminet ne pereat, si partus sit difficilis, quia infans extra vterum mutat aerem, alimentum, excrementum, indumentum, vmbilicum: nam intra vterum omnes partes erant occlusæ præter vmbilicum, contra post partum occlusus est tantum vmbilicus.

De Abortu.

Nomen. PArtus qui non fit secundum naturam, est Abortus, vel Difficilis partus. Per abortum cum Hippocrate libro 1. de morb. mul. intelligimus illud vitium, in quo perditur fœtus; siue egrediatur, siue in vtero detineatur. Definitio. Generatur dum aliquid morbificum occurrit vtero, vt cuius expultrix ad expellendum insurgit. Abortus ergo est partus præter naturam fœtus immaturi, procedens ab expulsione vteri læsa. Dicitur, partus præter naturam, quia potest esse hæc actio læsa, & actio præter naturam, vel ablata, vel corrupta. Ablata, dum fœtus perditur, & in vtero detinetur, vt nō possit excludi: vnde medici quandoque coguntur deuenire ad ferrum. Corrumpitur autē, quoties excluditur fœtus immaturus: ad differētiam partus difficilis, in quo tempestiue excluditur fœtus maturus & perfectus. Causa efficiens. Causa efficiens est læsa expultrix vteri: nā in abortu expultrix irritatur, ex Gal. cap. 12. libro tertio. facult. natural. Læditur autem expultio, primum ob molem fœtus, secundo ob pondus, tertio ob morsum. Moles immodica, ita grauat expultricem, vt ad expellendum insurgat, sic etiam pondus: licet enim fœtus non sit adeo tus ingentem molem, potest tamen esse ponderosus ratione virtutis, & ob id aggrauare expultricem. Morsus etiā ob mordacitatem & acrimoniam potest expultricem irritare. Porro causa abortus est, vel in Fœmina, vel in Vtero, vel in Fœtu. Quoad fœminam
2 aliæ causæ sunt Internæ, aliæ Externæ. Internæ sunt morbi, nam dum fœmina vtero gerens morbis corripitur, facile in consensum trahitur vterus, & expultrix ad expellendum irritatur vti habetur: comm. 7. sect. secunda, lib. 3. epid. Hi autem morbi plures esse possunt, secundum Galenum, com. aph. 55. sect. 5. vt febris, pro cuius vi, magis vel minus abortus periculum impendet. Præterea, ex aph. 27. sect. 7. tenesmus solet esse causa abortus: nam vi doloris in recto intestino, & vt inanis illius cupiditatis excernēdi, maxime compatitur vterus. Sic conuulsio est causa abortus, quia irritatur & totū corpus, & vterus, ex comm. 30 sect. 3. lib. 1. epid. Quoad causas externas, est aer hyemis australis pluuiosior, ver siccum & aquilonium: tūc enim facile fit abortus: ex aphor. 12. sect. 3. nam per præcedentem aeris constitutionem laxatur, & repletur vterus; & si succedat constitutio sicca & frigida, vix fieri potest, vt non fiat expressio fœtus, & proinde abortus. Auicen. addit aerem balnei. Gal. aph. 44. sect. 5. proponit sibi paruitatem & prauitatem; dum enim fœtus alimento destituitur, perditur, & ob prauum alimentum, male nutritur, vnde redūdant praua excrementa, quorum vi fit motus. Idē dicendum de motu immodico, de superflua inanitione: nam immoderata euacuatio est causa abortus, vt patet aph. 31. & 34. sect. 5. & proinde etiam profluuium sanguinis, menses superflui, immodicus motus, & immoderata animi accidētia, vt ira, timor, tristitia. Tandem sunt causæ externæ, non necessario occurrentes, venæ sectio, medicamenta mala administrata. Explicandum etiam, quomodo hoc vitium contingat ratione vteri. a
Cum Gal. ergo, aph. 43. sect. 5. vteri erysipelas solet esse causa abortus, nam in consensum ducuntur partes principes, præsertim iecur, vt gignatur vitiosus sanguis, vt cuius perditur fœtus. Sic etiam vteri inflāmatio & vlcus. Item mucor acetabulorum, ex H. aph. 45. sect. 5. & lib. 2. de morb. mul. vnde potissimum fit abortus 2. & 3. mense: nam in primo mēse non multum ponderat fœtus: post sextum vero mensem mucor acetabulorum absumitur, vt tunc non immineat abortus. Causa etiam abortus esse solet immodica paruitas vteri, com Hipp. in lib. de superfœt. nam dum vterus est iusto minor, & fœtus ad quandā magnitudinem productus est, cum nequeat amplius augeri, ob vteri paruitatem, necesse est, vt perdatur. Postremo fit etiam abortus ratione 3
fœtus ex Gal. ca. 2. 3. & 12. lib. 3. facult. natural. dū semen patris vel matris vitiosum est.

Differētiæ. Quoad differentias a forma, abortus est partus præter naturam vel Ablatus, quādo fœtus nō excluditur, vel Corruptus, quando fœtus excluditur, sed immaturus. Quoad efficientem abortus fit, vitio Mulieris, Vteri, vel Fœtus.

Signa imminentis abortus. Imminens abortus cognoscitur e gracilitate matricis, ex aphor. 44 sect. 5. cum enim mater emaciata est, eget copioso alimento, vt non sufficiat alimentum pro matre & fœto, vnde abortus imminet. Indicatur etiam imminens abortus e gracilitate mammarum, præsertim si gracilitas repente inuadit, vt patet aph. 37. sect. 5. & cap. 8. lib. 14. de vs. par. Vnde Hipp. dicit, aph. 35. sect. 5. quę corruptur? sunt fœtus, his mammæ extenuantur, si vero rursus duræ fiant, dolor aut mānas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & non corrumpent fœtum. Dum enim gracilescunt mammæ, significant defectum alimenti, vnde fœtus corrumpitur; quod si contingat, mammas rursus intumescere, cū materia morbifica deserat vterum, & petat mammas, & alias etiam corporis partes, hinc dolor occupat vel mānas, vel alias partes: materia scilicet morbifica vterum delinquēte: vnde fœtus mæ non abortiunt.

Signa præsentis abortus. Præsens abortus cognoscitur, quia prægressa est gracilitas mammarum: & obstetrices oculis abortum conspiciunt. Oportet autem obstetrices esse diligentes: nam interdum contingit, vt fœmina vtero gerens expellat per vterum sanguinem copiosum, & imprudentes obstetrices imaginantur fœminam commisisse abortum, quod tamen falsum est: nō enim factus tunc est abortus, sed imminet: & dū imminet, prohibere oportet; quod fit astringentibus: si autē factus est, laxātibus occurrendū. Quare obstetrices diligēter intueri debent materia quæ egreditur, an sit sanguis, an caro, an genitura, an fœtus: quia, dum fit ablutio cum aqua: facile conspiciunt, an sit factus abortus, nec ne. Quoad signa differentiarum, & primum a forma: partus corruptus cognoscitur, quia fœtus immaturus egreditur: Si aute partus sit ablata, id est, fœtus mortuus detinetur in vtero, cognoscitur cum Aetio, & Hippocrate libro de superfœt. & lib. 1. de morb. mul. primum e motu, quia fœminæ non percipiunt amplius motum, vel si motus aliquis est,

est, instar lapidis mouetur, vt in mola, quatenus mulier de latere in latus se cõuertit. Præterea quæ per vterum egrediuntur, impense corrupta sunt, & fœtida, subsequitur febris, oculi sub fusci, destitutu spiritu animali, dolor adest, & in pectore persentitur frigiditas. Quoad differentias a causa efficiente: siue hoc malum fiat vitio fęminæ, siue vitio vteri, siue fętus; cognoscetur e proprijs signis.

Indicationes. Quoad præsidia, aduertendum, an factus sit abortus, an potius immineat. Si factus est, fętus detinetur, vel excluditur. Si detinetur; expellendus, tanquam aliquid toto genere præter naturam. Si expellatur, indicat remedium adiuuans, vt facile, & cito expellatur. Deinde, cum immineat, ob vitium vel fœminę, vel vteri, vel fœtus, his vitijs est occurrendum. De indicationibus horum morborum alibi.

Prognostica. Secundum Hippocratem libro primo, de morb. mul. abortus peior est partu, id est, fœmina magis patitur in abortu, quam in partu, vt non raro moriatur. Et hæc fuit sententia Hippocratis commẽt. 7. sectio. a. libro tertio epid. & comm. 1. sect. 1. libro 6. epid. ratio est, quia intempestiue ad expellẽdũ insurgit, coacta a causa morbifica, & sępe deletería. Periculum autem pro vi differentiarum variat. In maiori ergo discrimine versatur fœmina, dum fœtus mortuus in vtero detinetur: nisi enim a natura expellatur, vel ope prudentis medici; necessario fœmina moritur. Si excludatur, non est tantum periculum. Si quoad differentias a causa efficiente pro varia earum vi, vario modo prognosticandum: verbi gratia, prout febris erit deterior, ita etiam maius periculum portendet. Si fiat ob erysipelas, vix fieri potest, vt non pereat, & necessario etiam succedit abortus & mors. Si fiat ob vteri paruitatem; perditur quidem fœtus, sed mulier propterea non perit. Si fiat ob mucorem acetabulorum; neque tum fœmina perit, & hoc vitium possumus amouere.

Curatio. Phlebotomia. Quoad materias; venę sectio quandoque probatur: ver. gra. si mulier sit correpta febri, metu febris sanguis vacuãdus. Quandoque etiam fieri solet, vt fiat abortus, cum fœmina sanguine nimis abundat, quo fit, vt cum impetu decumbens in vterum, sit in causa, vt fiat abortus, vnde venæ sectio probatur. Quandoque fuit secta vena cum maxima vtilitate, vt fuerit fœmina præseruata ab ortu. Expedit potissimum primis mensibus venam secare, quia adest præsentia indicantis, id est sanguinis copiosi, quo etiam tempore fœtus nõ eget adeo copioso alimento. Neque primis mensibus adest prohibens, vt postremis: in his enim virtus fœtus non ita permittit, non ita coindicat. Atque tutum est venas supernas pertundere, quia sanguis supra iecur substitit; præsentia abortus imminet, si fiat impetus sanguinis a supra ad infra. Præterea quandoque opus est ferro & manuali operatione ad extrahendum fœtũ mortuum, quemadmodum docet Aetius. Ad hæc autem confugiẽdum, quoties ope medicamentorum non potest egredi fœtus mortuus: de quibus medicamentis loquemur in partus difficultate.

Medicamẽta. Ad excludẽdum fœtũ. Quoad medicamenta; primum animaduertere oportet, an fœtus obierit. Cum Hippocrate igitur lib. 1. de morb. mul. oportet fouere vterum [oleo liliorum alborum, malua, althæa, radicibus cucumeris agrestis, & addere oportet butyrum, adipes, medullas,] vt e toto, quantum fieri potest, vterus laxetur: quia secundum hunc modum facile excluditur fœtus mortuus. Sed præterea cum Hippocrate etiam applicare oportet, proposita in suppressione mensium. Item cum Hippocrate purgationes per os exhibendæ: vnde ascendendum est ad [helleborum nigrum, elaterium cum myrrha: recip. elaterij gra. ij. aut iij. myrrhæ ℈ ſ.] Necesse est etiam confugere ad sternutatoria, vt expediat naribus immittere [struthium, nigellam, elaterium:] per sternutamenta enim fœtus excludi potest. Sed de medicamentis, quæ possunt fœtum mortuum expellere, dicendum sequenti capite. Si excludatur fœtus, sed immaturus, cum Hippocrate in lib. de exsectione fętus, si non secundum caput exeat, oportet retundere fœtum, vt in caput descendat. Si autem fiat exclusio; in primis animaduertere oportet, an actu excludatur, an vero ne intempestiue excutiatur metus sit: dum enim actu excluditur, cum Auicenna abstinendum ad adstringentibus, & oportet vti laxantibus: ne, quod fieri non raro solet, relinquantur in vtero membranæ, vel excrementa praua tempore puerperij: vnde, si adstringentibus vtemur, peribit sine dubio fœmina. Ob id Auicennas improbans adstringentia proponit [suffumigium ex bdellio, hyssopo, origano, & sinapi:] vnde & excluditur fœtus, & excrementa expurgantur fęlicissime. Si fętus non sit mortuus, neque tamen excludatur, sed immineat abortus, & fœtus regrediatur, tunc est saluberrimum vti adstringẽtibus: quorum beneficio efficitur ne mulier abortiat, sed fœtum cõseruet. Et ideo cũ Auicẽna & reliquis probantur [trochisci de carabe, de spodio, probatur saccharum rosatum antiquum, cum bolo Arm. & adstringentibus, de quibus in fluxu immoderato diximus.] Secretum quoq; mulieribus est Italicis ad prohibendum abortum, grauidis [propinare in ouo sorbili puluerem cocci infectorij, pauco mastiches addito.] Extra etiam obstetrices, dum hoc periculum animaduertunt applicabũt dorso [vnguentũ e castaneis, vnguentum Hippoc.] Aliqui imaginantur (quod ego ignoro:) [adamantem] gestatum in digito, præseruare fœminas ab abortu, quemadmodum etiam Dioscor. & Aetius dicunt [lapidem aetitem] idem præstare, si ad sinistrum brachium alligetur. Sed ego magis probo adstringentia.

Ad prohibẽdum abortum.

Postremo animaduertere oportet, dum non est abortus factus, sed periculum imminet, non tamẽ ita præsentaneum, nũ mulier vtero gerat, vel nõ. Si gerit; probamus moderate adstringentia, vt roborentur ligamenta. Si non gerit, & alias grauida abortiuit, optimũ est præseruare. Vnde prout abortus cõmittitur vel vitio fœminæ, vel vteri, vel fœtus, id est seminis parentum, ita occurrendum varijs medicamentis, prout varia causa est abortus, de quibus in proprio cap. v. g. si mulier abortiat propter mucorem acetabulorum, oportet, antequam vtero gerat, acetabula siccare, & euacuare mucositates illas, de quarum euacuatione supra diximus. Ideo proprijs ca. hæc medicamẽta sunt ꝓponẽda.

Vt tractandę quę abortire solẽt.

CAPVT IX.

De Pariendi difficultate.

PEr partus difficultatem intelligimus vitium, in quo fętus maturus nõ expellitur, vt opus est. Gignitur hoc malum, quia vtero aliquid morbificum occurrit, vt eius vteri expultrix frustratur. Partus ergo difficilis, est partus præter naturam maturi fętus, procedens a læsa expulsione vteri. Partus autem præter naturam dicitur tribus modis: primo, quia parturitio aufertur, id est, quando fętus maturus non excluditur, sed detinetur in vtero: secundo quia minuitur quoties longiori tẽpore fit, quam fieri deberet: tertio quia de-

Nomen. Generatio. Definitio.

prauatur; quoties fit cũ dolore iusto acerbiore, & vt plurimum cum noxa vteri. Dictum est maturi; ad differentiam abortus, in quo est fętus immaturus. Procedit autem a læta expulsione. Frustratur autem expultrix, vel quia Læditur, vel ob Errorẽ externum. Læditur, ob morbos vteri. Error externus, est vitium Fœminę, Fœtus, vel Membranarũ.

Causa efficiens.

1 Quoad morbos vteri: primum est immodica siccitas, vt cuius fętus nõ potest facile excludi, quemadmodum opus esset. Preterea est angustia, idest, morbus in via: tumor vteri, idest morbus in magnitudine aucta: item paruitas vteri, secundũ Auicennam. Et tandem potest esse vlcus, solutta vnitas. Ob hos igitur vteri morbos, læditur vteri expultrix, vt partus fiat cũ difficultate. Quoad vitia fę-
2 minæ; ea pertinẽt, vel ad Totũ corpus, vel ad Partem determinatam. Morbus totius, ex aph. 55. sectio. 5. est febris; quę si adest tempore partus, hunc reddit difficilem. Sed præterea in causa est habitus fœminę obesus. Item ætas maturior, ante decimũ quartum annum: siquidem tunc viæ sunt adeo angustæ, vt partus fiat difficilis. Sic etiam seniores, vt post quadragesimum annum difficulter pariũt, ob virium imbecillitatem. Præterea cum Hippocrate li. de. nat. pu. mulier partui non assueta, parit cum difficultate, vt etiã mollis ac delicata, quę noxas, & dolores non facile tolerare potest; item quæ nõ facile parturire potest. Partes etiam, quę vtero vicinæ sunt, laboriosum reddunt partum: verbi gratia; si vesica calculo afficiatur; si hemorrhoides tumeant; si intestina sint repleta flatibus; si læsi sint
3 musculi abdominis. Quoad vitia fœtus; si moriatur, est causa difficultatis partus: quia ad sui exitũ nil potest conferre, eo quod non viuit. Quoad fœtum viuẽtem; si perpendamus sexum, in partu fęminæ maior est difficultas, quia mas robustior est fœmina. Quoad vim fœtus, si imbecillis fuerit, siue mas, siue fęmina, est in causa difficultatis partus. Secundum Hippocratem nãque li. 1. de morb. mul. fętus robustus, & proinde valide calcitrans, facile excluditur. Quoad magnitudinem, magnus
• fœtus est causa difficultatis partus, quia ægre excluditur. Fętus etiam iusto minor, quia non habet iustum pondus, potest esse causa difficultatis partus: licet maior fœtus sit causa maioris difficultatis quam minor. Quoad fętus quãtitatem discretam, cæteris paribus, fœtus duplex, id est gemelli, sunt in causa difficilis partus, præsertim si accidat, vt vterque eodem tempore in vteri ceruicem decũbat. Quod denique ad figuram, si fœtus fuerit biceps, cum difficultate excluditur. Si mala fuerit figura, vt in caput non descendat, necessario est cau-
4 sa difficilis partus. Quoad membranas inuoluẽtes fętum, si crassiores fuerint, difficulter pariunt fœminæ: ob crassitiem enim immodicam, non facile possunt expelli. Tenuiores etiam causa sunt difficultatis partus, quia citius quam par est dirumpũtur, vt aquositas iusto citius egrediatur, quæ sui pñsentia lubricando est in causa, vt fœtus cum facilitate egrediatur: vnde hæc postea dum effluit, partum non potest iuuare. Hi ergo errores desumpti
5 sunt a causis internis. Quoad causas externas, est aeris immoderatus excessus, inedia, timor, coitus tempore impręgnationis, vt statuit Hippocrates li. de superfęt. Et quoad causas fortuitas, difficilis est partus propter impertias obstetrices, propter adstringentia quæ vtero applicantur, propter odoramenta, quæ naribus applicantur. Ob has ergo causas læditur expulsio vteri.

Differẽtiæ. Differentiæ sumi possunt a forma, & causa efficiẽte. Quoad formã, actio Aufertur, qñ fętus maturus moritur i vtero, vel Imminuitur, vel Deprauat, idq; Læsa facultate, aut ob Errorem externũ.

Signa. Imminens partus difficultas indicatur, si purgamenta egrediuntur ante partum: secundum Hippoc. in l. de exsectione fętus. Prę sens facile cognoscitur: nam secundum Aristot. li. 7. de hist. animal. dolor magis affligit circa posteriora, quã anteriora. Differentiæ e proprijs indicijs facile deprehenduntur. Nam differentias formales, quod attinet, quibus signis cognoscatur fœtus mortuus in vtero declaraui. Quoad differentias a causa effic. dicendum esset de signis morborum vteri; fœminæ, & partium vteri: quæ patent. Causa externa per se manifesta est.

Indicationes. Præsidia sumuntur a causis, ob quas frustratur expultrix, vt sunt morbi vteri, morbi totius fœminæ, febris, vitia vicinarum partium, calculus vesicæ, tumor hæmorrhoidum, & alij affectus, de quibus suis locis.

Prognostica. Vitium hoc magni est momenti: nam facile accidere potest, vt huius ratione fœmina sputo sanguinis, & phthisi corripiatur, præsertim si difficultas fiat partus, & purgatio prohibeatur, si ob partus difficultatem vterus inflammetur, vt dicit Hippocrates, com. 85. sectio. 3. lib. 3. epid. Bene autem sperandum est, si fœmina sternutarit, ex aph. 35. sectio. 5. Quoad differentias formales, satis perniciosum est, si fœtus immaturus moriatur. Circa differentias a causa efficiente facile digredi possumus.

Curatio. Chirurgia. Quoad materiam chirurgicam: Hippocrates li. 1. de morb. mul. si mulier erat sanguinea, secabat venam in malleolis, quia institutum erat Hippocratis, sanguini illi copioso impetum dare in vterum, vt beneficio illius impetus extruderetur fœtus. Aetius fœtum mortuum ferro iubet extrahi, si scilicet non cedit medicamentis, quæ ibi præscribit.

Medicamẽta. Medicamenta secundum Paulum probantur la-
1 xantia, quibus viæ aperiuntur, vt facilius egrediatur fętus: & ideo probat [oleũ dulce calidũ, oleũ, lil. alborum, amygd. decoctum maluæ, althææ,
2 hydrelæum, vt inde fiat insessus: ita enim facile excluditur fœtus. Sufficit nunc proponere medicamenta, quibus vtendum, vbi mortuus est fœtus: non enim facile admittẽdum, vt chirurgi ad ferrum confugiant. Hippocrates ergo lib. 1. de morb. mul. exhibet [elaterium, cum ranunculo, ver. gra. gra. ij. vel iij. exhibet cantharides integras, quia alę sunt alexiteria veniris, scil.* vnam cantharidem, cũ castorij ℈ j. & cymini Aethiopici ℈ ſ.] Et ad cãdem intentionem probat per superius, & inferius, quæ mẽses valide prouocare possunt. Seqñẽti medicamento sæpe fętus mortuus exclusus est: [recipe pulu. sabinæ, calaminthæ montanæ, cinam. dictamni Cretic. myrrhæ, castorij ana ℈ ſ. croci gra. vj. decocti cicerum rub. ℥ vj. syr. de capill. Ven.
3 ℥ ij. Misce, & fiat potio.] Tutius hoc est, quam quod ex elaterio, vel cantharidibus constat. Si fiat partus difficultas vitio membranarum, si crassiores sint, iubet Aetius, vt obstetrix summa cum dexteritate membranas laceret: &, si tenuiores
4 fuerint, iubet Galenus capite quinto, libro decimoquinto vs. par. vt in vterum aliquid liquidum immittatur, cuius beneficio partes lubricæ euadunt, cum humor egressus sit, ob nimiam mẽbranarum tenuitatem. Idem Aetius probat [albumen oui, cum decocto maluæ, aut fęnugræci, aut cremore ptisanæ, aut cũ oleo amygdal. dulc.] Secun-
5 dum Auicenn. a proprietate conferunt [lapis magnes] detentus in sinistra manu. Expedit etiã suffire vterum cum [vngula asini, vel equi.] Probatur etiam suffumigium paratum [cum oculis piscis salsi.] Applicatur etiam [corallium] in coxa dextra: & quandoque alligatur femori lapis ætites.

* Imo vnã cantharidis portionẽ: ait enim. κανθαρίδος μοῖραν.

CA-

CAPVT X.

De Præfocatione ab vtero.

Transitio.

HActenus de particularibus vteri affectibus diximus: restant vitia vteri communia, quæ sunt præfocatio, inflammatio, vlcus. Cum autem e doctrina de affectibus ventriculi, & iecoris pateat quid agẽdum sit in ulcere, & inflammatione uteri; his omissis, tantum circa uteri præfocationem digrediemur. Galenus cap. 5. libr. 6. loc. aff. mulieres præfocatione detentas, uocat hystericas, idest, secundum uterum affectas. Dicitur autem præfocatio, quia hæ mulieres strangulari, & suffocari uidentur. Communiter hoc malum definire solent; quod præfocatio uteri sit intemperies frigida uteri, dependens a uenenata qualitate. Verũ impossibile est, in uteri præfocatione esse intemperiem frigidam, e Galeni sententia. Nam capite 7. libro 3. de loc. aff. dicit, id quod cito fit, & cito definit, non posse referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, ut probet epilepsiam non posse referri in intemperiem. Et hoc etiam de præfocatione statui potest, quæ cito fit, & cito desinit; desinit etiam, & interficit aliquot horarum spatio. Præterea si referretur præfocatio uteri in intemperiẽ uteri; certe hæc esset insignis intemperies: quia ratione huius præfocationis totum corpus mulieris refrigeratur, ita ut mortis imaginẽ præbeat: quod fieri non posset, nisi insignis esset illa dyscrasia; Quod si hæc esset insignis dyscrasia, non posset tolli, nisi medicamenta calida applicarentur utero: at Galenus capite quinto, libro sexto de locis aff. dicit, curari præfocationem uteri, siue fiat e retẽto semine, siue e sanguine menstruo, nullo prorsus adhibito auxilio ratione corporis uteri. Ergo non potest esse intemperies uteri. Ergo affectum hunc sic definiendum puto; quod præfocatio uteri, sit refrigeratio totius corporis, & uteri, dependens a ueneno frigido, propter obstructionem uasorum, ad uterum pertinentium. Dicitur refrigeratio totius corporis; quia ita secundum totum refrigerantur mulieres, ut mortuæ uideantur. Dicitur etiam refrigeratio uteri; quoniam frigiditas totius corporis, in uteri strangulatu prouenit a frigiditate uteri. Cum refrigerationem dico; nolo intemperiem; refrigeratio enim est symptoma, & affectio; intemperies est morbus. Quare ergo præfocationem uteri non refero in dyscrasiam frigidam, tãquam in morbum uteri; sed in refrigerationem, idest, qualitatem mutatam tangibilem, & proinde in symptoma. Dependet autem hæc refrigeratio a ueneno frigido. Et hoc symptoma refertur in morbum in mala cõpositione, in uia, nimirum in obstructionem uasorum ad uterum pertingentium. Hæc autem obstructio secundum Galenum, fit e retento semine, vel sanguine menstruo. Nam vidua quædam, vt Galenus refert, quæ a coitu abstinuerat, quamuis menses ipsi fluebant, incidit in vteri strangulatum, a quo postea conualuit, vbi post calorifica admota partibus inferioribus, & per contrectationem illarum partium, excretum fuit copiosum semen. Vnde patet, etiam e retento semine fieri præfocationem. Differentia tamen est inter præfocationem causatam e semine, & causatam e sanguine menstruo. Dum enim fit e retento semine, non retrahitur vterus ad latera, vel ad partes superiores: at, dum fit e sanguine menstruo, retrahitur vterus vel sursum, vel ad latera: quia venæ ad vterum delatæ replentur, & humectantur, & proinde replentur vincula illa, quibus dorso vterus alligatur: vnde ratione huius humectationis ac repletionis illa vincula retrahuntur ac abbreuiantur, & hinc vterus retrahitur. Constitutum ergo sit, præfocationem vteri fieri ex obstructione vasorum deuenientium ad vterum, quæ vasa continent semen, & sanguinem menstruum: quibus retentis sequitur refrigeratio tũ vteri, tũ totius corporis, & inde hęc præfocatio.

Nomen.

Definitio Alumari, & aliorum.

Authoris definitio.

Causa efficiens.

Sed cõtra sentire videntur Hippocrates, & Aetius. Nam Hippocrates libro primo, de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & siccatur vterus. Responsio est hæc. Vasa vteri sunt duplicia; alia deferunt materias ad vterum, semen scilicet, & sanguinem menstruum: aliæ autem sunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur: propter obstructionem vasorum, non vteri, sed vasorum ad vterum pertingentium. Dum igitur vasa, materias deferentia ad vterum, obstruuntur: certum est, quod tunc venæ vteri inaniuntur, vnde siccatur vterus, qui antea irrigabatur, & humectabatur ratione tum sanguinis menstrui, tum seminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obstruuntur vasa deferentia materias ad vterum. Et sic explicandus est citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidẽ ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus e nimio labore, e cibi fastidio: vterum enim ratione laboris incalescere, & fœtum alimento priuari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius consistere in caliditate, quã in frigiditate. Responsio est quod Hippocrates vult significare, ratione caloris, & laboris vterum incalescere, & calefactum attrahere. Cum autem adsit cibi fastidium, dum mulieres comedunt citra appetentiam: plurimæ impuritates colligũtur, & alimentum bonum est paucum, iuxta illud. Quod sapit, nutrit: hæ autem superfluitates attrahuntur ab utero, ratione caliditatis, unde uasa replentur, quibus repletis fit obstructio & his obstructis fit præfocatio. Quare præfocatio refertur in obstructionem, non autem in dyscrasiam frigidam. Aetius etiã nobis contrariari uidetur; qui dicit, fieri præfocationem, dum uterus refrigeratur mẽsibus prodeuntibus. Admodum difficile est intelligere, quid per hæc uerba uelit Aetius. Nam si statuit, uteri præfocationem fieri e sanguine mẽstruo prodeunte, eo quod ratione mẽsium immodice prodeuntium, uterus refrigeratur: quomodo igitur fit pręfocatio e menstruo sanguine retento? Responsio sit quod. Dum adest præfocatio uteri; cõiungitur etiam syncope, uel saltem animi defectus. Aetius ergo respiciens ad syncopen, quæ fieri potest ob affectum uterum; cognouit syncopen nõ modo fieri posse in suppressione mensium, sed etiã in profluuio mensium: nam si fiat euacuatio sanguinis vel per vterum, vel per aliam quamcunque partem, si sit immodica, potest syncopen producere. Ideo dicẽdum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non est vera præfocatio: dum enim est vera præfocatio, & secundum Hippocr. li. 2. de morb. & secũdum omnes medicos naribus odorata admota, maxime nocẽt; fętida autẽ inferioribus partibus admota obsunt. Quare in præfocatione odorata adhibẽda sunt partibus inferioribus, fętida naribus. At hæc ita fieri nequeunt, in mensium profluuio: dum enim cum hoc est syncope, odorata naribus, fętida imis partibus sunt admouenda. Quare penitus cõtraria est ratio curationis. Sermo igitur est de syncope, quæ fit, dum mulier afficitur obstructione vasorum, ad vterum pertingentium, quæ pendere potest, e retentione vel sanguinis

Hippocr. loca explicantur.

Aetij loci ca. 68. li. 16.

menstrui, vel seminis, vel etiam a nimio fluxu sanguinis menstrui. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri, sed de coniuncta cum syncope, quæ ab vtraque causa dicta prouenire potest.

Differentiæ. Præcipue differentiæ proponuntur a Galeno capite quinto, libro sexto, loc. affect. Fit enim vteri præfocatio ob retentum vel Semen, vel Sanguinem menstruum. Quoad communes differentias, præfocatio est vitium solubile: præterea est vitium vehemens & simpliciter, & secundum quid. Simpliciter quidem, quia est magnus recessus. Secundum quid vero, quoniam est affectio in parte consentiente cum partibus principibus. Præterea est vitium chronicum, instar morbi comitialis, sed ratione totius morbi. Est autem exacte peracutum, ratione accessionis; quoniam breui spatio potest interficere. Est præterea vitium commune, & indeterminatum, quia adest obstructio in illis vasis, quæ est morbus indifferens, quoniam alias etiam partes occupare potest.

Signa. Cognoscitur autem mulier præfocata, quoniam repente & illico affligitur, & insigniter, quandoque obtumescit, quandoque in syncopen labitur, quandoque lipothymia oboritur, quandoque fiunt conuulsiones, quandoque epilepsia. Distinguendum autem, num epilepsia, vel syncope fiat vitio cordis, vel cerebri, vel vteri: & idcirco recurrendum ad signa indicantia malas affectiones harum vel illarum partium. Dum cognouimus

Signa diff. vteri præfocationem, oportet videre, an ille strangulatus proueniat e retento semine, vel menstruo. Galenus dicit, multo deteriorem esse eum, qui fit e retento semine, vnde pulsus deficit, & inspiratio non solum læditur, sed etiam aufertur, quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia scilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obstructionem vasorum deferentium semen ad vterum: semen autem illud in venenum conuertitur, quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt scorpij, viperæ, &cęt.) illico vim suam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat, potest etiam respiratio auferri, manente tamen vita: remanet autem transpiratio, quamuis respiratio auferatur, illa quippe sufficere potest pro vitæ sustẽtatione in hoc casu, quoniam corporis calor exiguus per transpirationem satis euentari potest, nec maiori eget ventilatione. Hinc decipiuntur practici illi, qui (vt experiantur an mulier præfocata sit mortua, nec ne) ori mulieris hystericæ solent apponere flocculos lanę, qui si non moueantur, dicunt esse mortuam: sic speculum ori adhibitum, si non inficiatur, dicunt esse mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt: & si aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad respirationem necessaria est. Sed hi decipiuntur, quia signa proposita non indicant ablationem vitæ, sed ablatam respirationem, cum qua tamen uita stare potest, quoniam permanet transpiratio. Quare si præfocatio fit e retento semine, grauiora sunt symptomata, quam ubi fit e retento sanguine menstruo. Aliud signum est apud Galenum & Auicennam: quando enim strangulatus fit ob retentum sanguinem menstruum, uterus cõuertitur, uel sursum, uel ad latera; id quod sensibiliter interdum ab obstetricibus obseruatur. Dum autem fit e retẽto semine, talis conuersio non obseruatur. Præterea si fiat ob semen retentum, indicatur ex intermissa solita Venere. Notandum autem, Galenum reprehẽdere illos, qui dicunt, strãgulatum fieri ob uteri cõmotionem, Ideoque Hippocrates, dum libro secundo, de morb. mul. attestatur, vterum ad præcordia ascendere, non vult, eum vere ascendere, sed vim illam veneficam, & insigniter refrigerantem, communicari præcordijs, & hinc toti corpori: vnde, si communicatur cordi, fit syncope, si cerebro, fit epilepsia. Quod hoc verum sit, inde patet; quia dicit, vterum descendere ad coxas, non secundum proprium corpus, sed secundum vim: Sic etiam dicendum, quod secundum vim ad præcordia ascendat.

Indicationes. In præsenti vteri strangulatu, oritur indicatio exobstruendi, & prohibendi, ne obstructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis præfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum sanguinem menstruum, tum semen: & oritur indicatio prohibendi, ne hæc retineantur. Et denique totius ratio habenda.

Prognostica. Affectus hic vehementissimus est, qui aliquando paucarum horarum spatio interficit. Optimum autem est, vt, si mulier præfocata mortua esse videatur, seruetur triduum, id est, horas septuaginta duas, & si tunc corpus fœteat, mors cognoscitur: si enim insignis est affectio, interdum videntur mortuæ mulieres, & tamen reuiuiscunt. Sæuior est affectio, si fiat a retento sanguine, quam si a sanguine menstruo: tum ob causam ante dictam, tum ob angustiam temporis. Malum peius est, si coniuncta est syncope. Si adsunt sternutationes, bonum, ex aphorismo trigesimoquinto, sectio. quinta. Quare præfocatio est vitium admodum periculosum; quod tamen curationem quandoque admittit, si nullus committatur error, alias in principio maximus fit progressus, si negligentius tractetur.

Curatio. Chirurgia. Quoad chirurgiam. In præfocatione actu existente, si fuerit e retento semine, non conuenit venam secare, quia tunc non adest indicatio vacuandi sanguinem, quod etiam statuit Auicennas. Si vero strangulatus pendeat e retento sanguine mẽstruo: sanguis euacuandus. Et, cum præfocatio sit morbus vehemens, non secundum quid, sed simpliciter; ideo valido auxilio sanguis debet euacuari, scilicet per venæ sectionem, dummodo ætas & vires permittant. De viribus dubitatur, quia in strangulatu adest syncope, nimirum præceps virium lapsus. Videamus igitur, num in hoc vitio, ita constent vires, vt admittant uenæ sectionem. Galenus capite tertio, libro decimo method. & capite quinto, libro duodecimo method. ait, uires consistere in spiritibus, carnoso genere, & solidis particulis. In præfocatione uires sunt languidæ, ratione spirituum: possunt autem ualidæ esse ratione carnosi generis, quoniam non omnes hystericæ sunt excarnes: possunt etiam esse ualidæ uires in solidis particulis. Sed obijciat quis, Galenum capite quinto, libro duodecimo meth. dicere, uires esse ualidas in solidis particulis, quando solidæ partes sunt bene temperatæ, at in præfocatione uteri non possunt esse bene temperatæ, quia adest refrigeratio in toto corpore, & proinde in solidis particulis. Huic dubitationi satisfacit Galenus capite secundo, libro tertio, de præsag. e pulsu. ubi ait, cor uel incaluisse, uel incalescere; si cor incaluit, languidæ sunt uires, si incalescit, possunt esse ualidæ. At præfocatio uteri est affectio, id est refrigeratio; non autem est intemperies: & ob id non est in facto esse: non ergo est frigiditas, seu frigida dyscrasia, cuius ratione uires constare nequeant in solidis, sed est refrigeratio. Quare uires constant, quoad solidas partes, & quandoque etiam, quoad carnosum genus, quamuis deficiant ratione spirituum. Ideo in præfocatione a sanguine menstruo, uena secari potest,

Hinc

Hinc Galenus commen. vigesimotertio, & 24. libro quarto, de vict. rat. secat venam ἐν τῷ τῶν σκελῶν ἰγνύϊ, vbi patiens obmutuit, & est carentia pulsus, ac proinde syncope: vnde in syncope etiam acuta existente, licet venam secare, vt c. 9. li. 2. docuimus Auicen. reprobat phlebotomiam, sed ibi loquitur de præfocatione e retento semine: probat autem in eo strangulatu, in quo vterus retrahitur: si enim ad dextram retrahatur, saphenam dextram secat; si ad sinistram, aperit saphenam sinistram; si sursum retrahatur, vtramque saphenā tundit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam positionem vbi fit præfocatio ob retentionem sanguinis menstrui: Et, dum adest hæc retractio, tum actu adest syncope, & præfocatio. Quare Auicennas in præfocatione actu existente secat venam: Et recte; quia imminet caloris suffocatio, cuius præsentaneum remedium est venæ sectio. Diebus elapsis præfui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri strangulatu: & noluit admittere venæ sectionem alter medicus, qui aderat. Inuito tamen illo medico, secta fuit vena: & ipsa statim euasit. Quare audacter in tali casu ad venæ sectionem accedendum: alias mulieribus pereundum esset. Quod si venæ sectioni aliqua de causa non sit locus: accedendum ad cucurbitulas scarificatas. Auicennas capit. prop. docet, quando magis vti possimus cucurbitulis, & quando magis venæ sectione: quem hac de re consuletis.

Medicamenta generalia. Inter initia præfocationis, optimum est vt aliquo euacuante, electiue educente; vt si vtamur suppositorio acri. Et male faciunt illi, qui statim ab initio deueniunt ad frictiones, & odoramenta, siue hæc sint odorata, siue fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & postremum vteri partes. Et, si opus sit venæ sectione, ad hanc statim deueniendum, euacuato prius corpore, cum aliquo suppositorio. Deinde accedendum ad frictiones.

Specialia: Quoad medicamenta peculiaria: in paroxismo non possumus dare [conyzam, castorium, sulphur coctum,] & alia quæ proponuntur ab Hippocrate, libro secundo de morb. mul. Verum quidem est, quod ad præseruationem vti liceat aperientibus, & prouocantibus menses: de quibus suo loco. Sed vbi est accessio, non est possibile ea exhibere: nam mulieres hystericæ non possunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vt ergo aperietur os, & infundetur [castorium,] quod ratione fœtoris conducit. Tempore autem præfocationis, si fit e retento semine; obstetrices sumant [bombacem, vel lanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo caryophyllorum, moscho, ambra, Zibetho,] eamque penitus in pudenda ponant. Quinetiam contrectando partes illas agitent, vt semen proijciatur: vt Galenus refert capite quinto, libro sexto, de loc. affe. Si mulier viro desponsata fuerit, vir penem inungat [oleis prædictis, vel Zibetho, &c.] & cum ea coeat: hac enim ratione, partibus illis commotis, mulier expergefieri potest, & semen emittere, vnde liberetur. Si præfocatio sit e retento sanguine menstruo; tempore accessionis licet vti [radice cyclaminis, & caulibus mercurialis.] In omni causa inungentur pudenda, & partes vteri rebus odoratis: naribus vero apponentur ingrata, vt sunt [asa fœtida, galbanum, castorium,] & alia fœtida, quæ sunt in communi vsu.

CAPVT XI.

Appendix qua disseritur, in humano genere virginitatem non posse certis, & indubijs notis astrui.

PRobabilia signa virginitatis in mate sumuntur e mutatione odoris, & vocis: in fœminis, ex hymene, & venarum congerie, quibus os ceruicis vteri affici consueuit.

Odoris mutatio. Quoad odorem; ante coitum putant similē seruari, at post deflorationem, eum mutari ad insuauem, & hircinum. Verum nos statuimus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod semē eo tempore gignatur. *Causa 1.* Dum enim semen procreatur, spiritus vitales largius quā antea in testes diffunduntur, reliquum autem corpus eos pauciores habet, ideoque natura, spirituum copiosorum ope destituta, humores & excrementa non ita superat, vt antea; vnde necessario odoris mutatio fit. *Causa 2.* Deinde vis seminis generatrix, ante seminis generationem quasi sopita, eo tēpore quo semen producitur, ita excitatur, vt semen gignat, & vim suam, id est, qualitatem quandam realē toti corpori impertiatur: vnde humores, & excrementa corporis, a pristina odoris bonitate desciscunt, eroque vniuersa similem affectionem contrahit. Hinc castratorum animalium carnes iucundiores; non castratorum insuaues, siue Venerē exerceant, siue non; quamuis euidentior sit in ijs mutatio, quæ Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio fit, quoniam semen gignitur: ab ea non potest vllum signum certum virginitatis, vel deflorationis sumi.

Vocis mutatio. Vocis mutatio duplex est: vel enim vox pura, seu sonora, in impuram, seu raucam mutatur, vel acuta in grauem. In pubertate igitur, non e coitu, sed ob seminis generationem, vocis puritas non retinetur. Cum enim vox sit sonus aeris efflati, dependens a glottide mota, fit vt vox sonora fiat, dū aer efflatus a pura glottide percutitur. At in seminis generatione vtrumque desideratur; vnde vox impuritatis fit particeps; quia spiritus deficiunt; & vis illa seminalis toti, & proinde etiam laryngi impertitur. Acutæ vocis causa immediata, est aer velociter impulsus: tarde agitatus aer, est causa grauis vocis. Quare in pubertate vox fit grauior, non e coitu necessario, sed e constitutione laryngis, & generatione seminis: e cōstitutione laryngis, quia instrumenti angustia, vt in pueris, est causa vocis acutæ, eo quod aer velociter impellitur; at in pubertate instrumenta fiunt ampliora, vnde aer iam velociter moueri nequit. E seminis generatione; quia spiritus vitales in testes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferuntur, vnde aer minori impetu agitatur. Quare e vocis mutatione, non sumitur certum indicium virginitatis, aut deflorationis.

Hymen: Vide Colūbum, & Paræum. Quoad fœminas, & primum quoad Hymenem; huius causa efficiēs est facultas generatrix, quæ cū semine parentum in vterum deducitur. Materia e qua, sunt portiones fibrosæ, & membranosæ, pertinentes vt plurimum ad os ceruicis: (nam secundum Aetium in quibusdam fœminis in ipsius pudendi labijs solet hæc membrana generari; in quibusdam etiam circa vtesi osculum.) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate generatrice, vt mēbrana hæc producatur. *Cap. 9. lib. 16.* Finalis causa huius membranæ nulla est, quia eius generatio non est necessaria;

ſtria, enim aliquando generetur, aliquando non, vt omnes anatomici fatentur. Et Aetius hanc membranulam inter morbos recenſet, tantum abeſt, vt vtilem eam exiſtimet. Præterea, cum fœtu in lucem edito, natura etiam materias ſeminales gignat (vt patet in tumoribus folliculis donatis, pterygio & Sebel:) non mirum eſt, ſi tempore formationis fœtus pars aliqua etiam nō neceſſario procreetur. Ergo abſentia hymenis, non arguit mulierem eſſe defloratam, nec præſentia certum eſt virginitatis indicium: nam ſi foramen ſit amplius, ſeminis ingreſſus non impeditur, maxime ſi virile pudēdum non admodum vaſtum, muliebre autem per amplum ſit.

Venarum congeries. Quod ad venarū congeriem attinet, non negamus fieri poſſe, vt circa os ceruicis venulæ nonnihil extendantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant: (in quo venoſa ſubſtantia ita extenditur, venulæque inuicem ita intexuntur, vt ex ijs veluti panniculus quidam efformari videatur) non mirandum, ſi in generatione fœtus, facultas illa generatrix luxurians, e venulis ad os ceruicis attinentibus, formet contextum quēdam venarum, quibus diſruptis ſanguis effluat. Sed neque harum venarum generatio eſt perpetua: vnde nec latētibus his venulis, neceſſario violata eſt virginitas, nec apparentibus, neceſſario eſt integra: poteſt enim euenire, vt hæ venolæ in congreſſu ſanguinem nō emittant, ſi ſcilicet venarum cumulus ſit exiguus, pudendum fœminæ vaſtum, virile paruulum.

Quamobrem defloratio, vel natura tegi, vel arte ita occultari poteſt, vt interdum etiam periti Medici, & obſtetrices fallantur.

Finis Libri Quarti.

MEDI-

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Quintus,

DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR.

De Articulorum doloribus.

Nomen. PEr arthritidem intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quêlibetq; dolorem articularē, sicuti patet comm. aphor. 55. sectio. sexta, & dirigit hæc vox ad cheiragrā, ad podagram, ad gonagram, ad dolorē coxēdicom, & denique ad omnes articulorum dolores. Desumpta est vox, ab actione læsa, quia dolor vocatur; & a loco affecto, quia dicitur articularis: hic autē dolor intelligitur, prout fit a materia, non a simplici qualitate. Veruntamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiam pateat quid agendum sit, si dolor a simplici qualitate oriatur. Generatio huius mali, insinuatur a Galeno comm. aphoris. 49. sectio. 6. Materia enim fluens ad articulos, necesse est, vt ligamenta repleat; non enim fit dolor articularis, si sola articulorum cauitas repleatur: neque sufficit, vt solum afficiatur [illegible]. necessarium ergo est repleri ligamenta, quæ repleta, dum comprimunt tendines, & reliquas neruosas partes vicinas, soluunt continuum, comprimendo, vnde dolor, oritur. Generatio.

Proinde dolor articularis, est tristis sensatio partiū neruosarum articulorum, dependens a solutione vnitatis, facta compressione ligamentorum. Causa formalis est tristis sensatio, quæ in doctrina de dolore capitis explicatur. Subiectum, sunt partes neruosæ articulorum, id est nerui, tendines, periostion; non ligamenta, quæ non sentiunt, quamuis hæc subiectum sint causæ efficientis. Diximus articulorum, ad differentiam aliarum partium. Per articulum (secundum Galen. cap. 5. libro 12. de vsu part.) intelligimus ossium cōpositionem, factam propter motum voluntarium, ad quam cōstitutionem articulorum concurrunt ossa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tendines, nerui, caro musculosa, vasa, cutis, ipsaque membrana carnosa. At subiectum huius doloris, sunt solæ partes sensitiuæ, id est nerui, tendines, membranæ. Definitio. Subiectū.

Causa efficiens huius doloris, est solutio vnitatis, dependens a compressione ligamentorum, vt colligitur e cap. 80. art. med. & capite secundo, libro decimo, a τῶν vbi communis causa doloris articularis statuitur tensio. Porro materiæ tendentis subiectum, sont ligamenta; si enim partes neruosæ, id est nerui, tendines, repletērur, fierent cōuulsiones, vnde Paulus cap. 78. lib. 3. ait, non esse Causa efficiens. Ligamenta replen in arthritide.

inflam-

inflammationem inter internodia, sed circa articulos, quia ibi resident ligamenta: hoc autem non est perpetuum, quia interdum replentur ossium cauitates, interdũ materia residet intra os, & periostium. Vitium ergo hoc ad ligamenta pertinens, potest dici morbus in aucta magnitudine, tumor; nẽ si ossium cauitates replentur, potest etiam morbus in cauitate. Ad ligamentorũ aũt repletionẽ requiruntur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas; vt patet com. aph. 28. sect. 6. Primum ergo de humore copioso duo explicanda: vnum, quis nam sit hic humor: alterum, quæ eius causa. Humor occupans articulos, principalis causa doloris, est Sanguis, vel Pituita: nõ bilis; hæc enim adeo mordax est, vt potius vlcera excitet, quam tumores: non melancholia; quæ in magna copia non generatur, & præterea adeo crassa est, vt vix aliquid reperiatur, quod eius vehiculum esse queat, vnde a sola melancholia, vel non fit dolor articularis, vel rarissime. Porro Sanguis, vel Sincerus esse potest, vel Permistus cum bile, cum pituita, cum melancholia: vt bilis, pituita, melancholia habeant rationem humoris principalis, sed non sinceri, verum permisti, ita vt sanguis tamen prædominetur. Pituita, potest esse sincera, vel permista sanguini, bili melancholiæ; ita tamen, vt pituita prædominetur. Hi ergo humores duo rationem habent causæ principalis, in dolore articulorum. Vehiculum autem horum humorum multiplex esse potest: interdum est serum, id est excrementum tenue, primæ coctionis; interdum ichor, id est materia præter naturam reddita, genita e tenuiore parte humoris, potest quoque esse bilis flaua. Hæc doloris sunt causæ: plurimum quidem pituita, interdum tantum etiam alij succi, vt sanguis a quo fit dolor articulorum inflammatorius. Causa huius humoris, qui est arthritidis auctor, Generans est, vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam quiuis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia: ver. gra. sanguis generatur a iecore calidiore, e bono, & copioso chylo: pituita a frigiditate ventriculi, e cibis pituitosis & similibus. Causa colligẽs, est suppressa aliqua cõsueta vacuatio. vnde aph. 29. sec. 6. γυνὴ οὐ ποδαγριᾷ, εἰ μὴ τὰ καταμήνια αὐτῇ ἐκλίπῃ. Hinc etiam sæpe arthritis oritur, dum vacuatio per nares supprimitur. Hactenus de humore copioso. Cæterum causæ quæ faciunt, vt humor moueatur, sunt, humoris Copia, Qualitas, Expultricis robur, Viarum amplitudo. Dum enim humor iusto est copiosior, aggrauat facultatem, vt ad expellendum insurgat. Qualitas noxia expultricem irritat. Robur etiam expultricis requiritur: nisi enim pars, in qua reperitur materia, robustam obtineat expultricem, non expellit, non transmittit, sed potius suscipit. Viarum &c angustia, transitum impedit. Viæ autem per quas hæc materia mouetur, sunt vasa, idest venæ, arteriæ, præterea spatia media inter cutem, & carnem, vt statuit Fernelius, sed non hæc sola, vt ipse male arbitratur. Viæ redduntur laxiores, e balneo aquę dulcis ex Gal. cap. vlt. lib. 11. meth. Articulorũ imbecillitas est Natiua, vel Adititia. Natiua; quæ a principio generationis adest, & hæc impressa est fœtui, vel tempore conceptionis, vel post. Tempore conceptionis, cum patiens est ortus e prauo semine parentum qui articulos habuere imbecillos. Post conceptionem; cũ imbecillitas in vtero a matre contrahitur, quæ prauo vtitur alimento, cuius vi ligamenta euadũt laxa, frigida, humida, & proinde admodum apta ad suscipiendum superfluitates. Imbecillitas adititia oriri potest a causis, quæ agunt postquam patiens in lucem editus est: & hæ sunt Internæ causæ, vel Externæ. Internæ; vt

Vnde fiat ligamentorũ repletio.

1

Humoris replẽtis species.

τὸ ὄχημα

Causa humoris replentis.

2
Causæ motus humorum.

3
Imbecillitas articulorum.

humores: ver. gra. si quis copiosam gignat pituitã, vt alimentum euadat pituitosum, hoc decumbens in articulos, potest ossa, & ligamenta humidiora, & frigidiora reddere. Externæ causæ, vel Necessario occurrunt, vel Non necessario. Necessario; vt viuendi ratio, cuius vi partes articulorum laxantur, refrigerantur, humectantur, vt aer frigidus, cibus pituitosus, potus plus iusto frigidior, vinum copiosum (nam dum non regitur a natura, refrigerat, & maxime articulis officit) somnus immoderatus, meridianus, immoderata repletio, & potissimum immoderata inanitio, vnde Venus arthritidem causat; similiter & quies immodica, & motus immoderatus intempestiuus, tum corporis, tũ animi; hæc omnia in causa sunt, vt partes articulorum laxæ reddantur, vti habetur, com. aph. 16. 10. 22. & vlt. sect. 3. & com. aph. 28. 29. 39. 49. 55. sect. 6 & ca. 5. lib. 1. de alim. fac. lib. de cibis bon. & mal. succ. ca. vlt. lib. 11. meth. ca 4. lib. 14. meth. & ca. penult. lib. 19. [illegible] Non necessario occurrẽtes causæ sunt; vt si quis articulis applicet refrigerantia, versetur in locis frigidis, & humidis, illegitime balneo aquę dulcis vtatur.

Differentię sumuntur a forma, subiecto, & causa efficiente. Forma est tristis sensatio; quæ modo Magis, modo Minus est molesta. Subiectum sunt partes articulorum, vel Omnium, & dicitur arthritis, dolor articularis, vel Quorundam, vnde, si occupat articulos manuum dicitur chiragra: si pedum, podagra: si genu, gonagra: si coxas, ἰσχιάς dicitur. Causa effectrix, est humor Copiosus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, est Sanguis, vel Pituita: sanguis aut solus, aut cum pituita, vel bile, vel rarissime cum melancholia: pituita vel sincera, vel mista cum sanguine, bile, aut rarissime cum melancholia. Copia huius humoris, vel est Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Transmissionem, vel per Collectionem quandoque: semper tamen locum habet trãsmissio, vt e superioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel est Natiua, vel Adititia: natiua; tempore conceptionis, vel post: adititia, a causis internis, vel externis, & his aut necessario, aut non necessario occurrentibus.

In genere arthritis patet; nam æger de dolore circa articulos conqueritur. Hic autem dolor distinguitur ab eo qui non fit a materia, & qui vere articularis non est, quia in arthritide necessario sunt signa humoris redundantis, de quibus suo loco. Differentiæ a forma facile patent; num dolor magis, vel minus sit intensus. Differentiæ a subiecto: num afficiantur articuli omnes, vel saltem aliqui, demonstrabunt ægri. Differentiæ a causa effectrice: Si est sanguis sincerus, exuperans, citra aliorum admistionem: cognoscitur e calore satis miti, non enim ita mordax est, vt calor bilis flauę, aut pituitæ salsæ; est tamen satis copiosus, si conferatur cum pituita confluente, in qua fere nullus apparet calor, partes etiam tunc sunt rubentes: tumor est satis insignis; corpus est temperamenti calidioris, & humidioris; habitus carnosus: ætas florens; tempus veris; patiens vsus est optimis, & copiosis cibis: suppressa esse potest consueta vacuatio, vt per nares, &c. Si est pituita; calor est exiguus: color albicans: tumor mollis, præsertim inter initia, temporis enim progressu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt signa, quę alibi traduntur. Quoad permistos humores: si sanguis cum pituita fuerit mistus; calor est mediocris, non ita intensus; rubedo moderata, vergens ad albedinem; color subrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: signa vtriusque humoris dominantis, V. g. si ventriculus sit frigidus, aut simul caput, & calor

Differentiæ.

Signa generalia.

Specialia.

Sanguinis.

Pituitæ.

Mistorum

cum

cum humiditate abundet in iecore, ut gignatur copiosus sanguis. Si sanguis sit cum bile mistus; calor erit intensior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & signa erunt vtriusque humoris redundantis. Si sit mistus cum melãcholia: calor erit remissus: rubedo modo vergẽs ad flauedinem, albedinem, sed habens quandam obscuritatem, & signa aderũt vtriusque humoris. Si pituita cum sanguine permista fuerit; calor erit satis remissus: color albicans, cũ exigua quadam rubedine, sed magis ad albedinẽ declinabit, quia prædominatur pituita: aderunt signa vtriusque humoris. Si pituita sit cum bile; calor non erit remissus, quia bilis est acris: color albicans, sed aliqua e parte pallescens, vt est color paleæ: aderunt signa humoris vtriusque. Idem statuendum de melãcholia; color enim ad nigredinem, & opacitatem verget.

Motus.

Quoad motum: si humor mouetur per solam trãsmissionem: cum in parte ad articulos pertinente, non præcessit aliquis dolor, vel calor, antequam articularis obortus est dolor. At si prægressus sit dolor, vel calor quorum ratione fit attractio; facile patet, humorẽ fluere, non tantum per modum transmissionis, sed etiam attractionis.

Imbecill. artic.

De imbecillitate articulorum, num sit natiua, an adscititia, & illa e semine, an alimento matris, hæc, sit ne e causis internis, vel externis: facile referre poterunt ægri, & astantes.

Indicationes.

Cum autem hoc malum sit tristis sensatio, quæ dependet a materia, replente ligamenta; necessario indicationes vtiles ab his tribus tantum sumũtur: nimirum a tristi sensatione, a materia, & a ligamentorum imbecillitate.

3 Vide sup. fol. 10.

Tristis sensatio, indicat anodynum, quod est triplex; primum frigidum; deinde humidum moderate, & viscidum; tertio calidum in primo & tenuis substantiæ, ex Gal. capite decimo nono, libri quinti de simp. facult. Hoc scilicet indicatura dolore, quatenus consideratur ratione receptionis: nam si iudicium spectemus, tristis sensatio indicat remedium, quod mentem ad alia auertat.

2 Quoad materiam ratione speciei, si sanguis sit in causa, scopi diriguntur ad sanguinẽ; si pituita, ad pituitam, &c. Ratione vitij, in qualibet materia, perpendimus copiam, motum causam generantem, & colligentem. Copia indicat minuens. Motus, ni quid obest, indicat auertens; si nimirum sit præter naturam, & inutilis: quod si dolor articulorum fiat a materia, quæ per viam crisis mouetur, vt quandoque in febribus putridis malignis accidit; hic motus non est inhibendus. Causa generans indicat contrarium: verbi gratia, si caput gignat pituitam, ob intemperiem frigidam, & humidam indicat calfaciens, & siccans. Causa colligens, indicat contrarium: verbi gratia, si menses sint suppressi, ratione materiæ obstruentis; oportet materiei occurrere, si sit crassa, attenuando, si viscida detergendo.

3 Ligamenta cum suscipiant, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; indicant calida, sicca, densantia. De virtute indicante nihil dico: quia communis est omnium morborum.

Prognostica.

De arthritide in genere statui non potest, num sit facilis, vel difficilis curationis: sed differẽtias lustrare oportent. Alexander ait, podagram cognitã, non difficulter tolli; quod de recenti verum est: nã nodosa cognoscitur; est tamen incurabilis.

A forma.

Forma huius mali est tristis sensatio: ergo vbi dolor seu tristis sensatio intensior, arthritis est magis periculosa: est enim vehementia secundũ essentiam, & interdum etiam ratione facultatis, cum dolor concitat animi deliquium.

A subiecto.

Quoad subiectũ: hinc nulla oriuntur prognostica. Nam quantum ad articulũ, est magis, vel minus præstans: pertinet ad vehemẽtiam dignitatis, ac proinde ad differentias a causa efficiente quatenus ratione articuli affecti, maior uel minor est uehementia; unde articulus solum rationem habet signi. Quoad articulum, ut est dexter, uel sinister; arthritis in parte sinistra difficilius curatur, secundum Auicennam: hoc uero non pertinet ad locum affectum, sed ad uirtutẽ, magis in dextro, minus in sinistro robustam. Si perpendimus subiectum, quatenus nerui sunt subiectum tristis sensationis; nec hoc quidem spectat ad locum affectum, sed ad uirtutem robustiorem, uel imbecilliorem: nam ἰνάδησία, est signum uirtutis debilis. Denique subiecta materiæ replentis, idest, ligamenta, non ad locum affectum spectant, sed ad causam efficientem, ut infra patebit.

A causa efficient.

Porro causa effectrix, est humor, & articulorum imbecillitas. Humor si copiosior, crassior, uiscidior, durior, ita ut tophi generentur; malum primo est difficilius, post incurabile. Humoris motus diuturnior, difficiliorem reddit curationem. Augetur difficultas, si motus non tantum fit per modum transmissionis, sed etiam per modum attractionis. Quoad causam generantem; curatio est difficilior, si maior est uehementia essentiæ: uerbi gratia, si cerebri intemperies, generans pituitã, aut uentriculi frigiditas, sit in habitu: minus est periculi, si in habitudine. Quoad causas colligentes; curatio est difficilior, si insignis essentiæ adest vehementia: verbi gratia, si materia obstruens sit admodũ copiosa, crassa, viscida, vt vacuari nequeat; sicut interdum fit in suppressis mensibus. Quantum ad imbecillitatem articulorum: difficiliter curatur natiua: item, adscititia, si frigus, & humor est in habitu.

A virtute.

Quoad virtutem; difficilior est curatio, si patiens afficitur secundum partem sinistram, si ætas senilis, si corpus emaciatum, & exquisiti sensus: in his enim corporibus virtus est debilior. Auicennas ait, difficilem esse curationem in corpore pingui: est enim & hęc materia signum virtutis debilis: sic etiam in emaciato: at in carnoso corpore robusta est virtus.

Curatio. Venę sectio.

Ad curationem progrediamur: & primũ ad materiam chirurgicam, Sanguis e libro vndecimo κ. τόπ. capite secundo in arthritide vacuandus est, si rationem habet causæ principalis, vel sine qua nõ. Circa [quando agendum:] Vena aperienda tempore veris: adest enim indicans, & permittens. Aetius inquit statim esse secandam venam: Auicennas non statim; ne humor commoueatur, vt fluat. Aetius scilicet respexit arthritidem imminentem: cum enim quis quotannis per interualla corripitur arthritide, verbi gratia, in fine veris, non expectabimus finem veris, sed statim, antequam malum accedat, venam aperiemus: adest enim indicans, sanguinis copia, quæ nisi educeretur, tempore cõsueto veniente, flueret, doloremque efficeret: vnde tum nihil prohibet phlebotomiam. Auicennas autem respexit ad dolorem actu præsentem, cum materia iam est in motu: adest quidem indicãs, sed prohibet materia, quæ cœpit moueri: nam per venæ sectionem omnes corporis humores commouentur. Interim victus ratione, & alijs, de quibus suo loco, id efficiendum: (sed moderate tamen:) vt ne ita fluat humor, & dum non amplius fluit, vena secanda. Quoad. [Vbi agendum:] pro varia subsistentia, varię venæ tundendę: si ergo sanguis exuperãs existat in toto corpore, verbi gratia, in ischiade, possumus & infernas, & supernas venas aperire.

Cucurbitulæ.

Cucurbitulæ possunt administrari, ratione totius, & partis. Ratione totius, pro varia subsistentia sanguinis, varijs partibus possunt applicari, vt dorso, cruribus, &c. Ratione partis, cucurbitulæ scarificatæ sunt applicandæ loco affecto: verbi gratia, in dolore coxendium, coxendici,

dici, & cum copiosa flamma, secundum Galenũ. libro 10. κ.τ.τ. vt vacuatio fiat sanguinis iam fluxi. Venam possumus secare, & cucurbitulas administrare dorso, & cruribus, ratione totius, ante exhibitionem pharmaciæ: at materia in toto existẽs, prohibet loco affecto cucurbitas applicari.

Cauteria.

Cauteria non sunt locis affectis affigenda, sed robustioribus, vt per hæc loca materia peccans euacuetur. Vtendum est cauterijs corpore euacuato, antequã arthritis sit reddita tophacea; tũc enim frustra adhiberentur. Pluribus locis applicanda: verbi gratia in coxendicis dolore, non vni parti candens ferrum applicandum, sed 4.5.6. aut septem locis: sic enim exstirpari potest dolor arthriticus, & homines a claudicatione præseruantur: aphoris. 60. sectio. 6.

Medicamẽta respicientia materiã. Lenientia.

Medicamenta respicere debent Materiam, Partem & Dolorem. Materiam respicientia, sunt Lenientia, Præparantia & Euacuantia. Lenientia variant pro ratione superfluitatis. Si enim hæc sit in ventriculo, conuenit leniens vomitorium, vt hoc [recipe succi raphani ℥ ij. oxymelitis simpl. ℥ j ß. iuris ping. & non saliti ℥ viij. Misc. pro vomitorio.] Notandum, Auicennam in arthritide non probare [acetum, & oxymeli:] his tamen in vomitorio vti licet: nec enim tunc penetrat acetum, sed pituitam in ventriculo incidit, & abstergit: at in syrupo & electuario prohibetur. Clysteres lenientes, fiant e leuioribus, etiam in dolore coxendicis: nam licet in hoc probentur clysmi acriores, [e centaurio minori, & colocynthide;] non tamen admittendi sunt inter initia, ante venæ sectionem, & leuem euacuationem; nam vi illorum, in dolore coxendico, facile ad locum affectum materia attrahitur. Per os etiam exhiberi possunt, lenientia, quæ aluum subducunt, eaque varia.

Præparantia.

Præparantia etiã pro materię ratione varia sunt de quibus alibi. Id notandum; ab aceto abstinendum esse.

Vacuantia. 1. αἰσθητῶς.

Probantur vacuantia a remotis partibus, tũ Sensibiliter, tum Insensibiliter. Quæ sensibiliter vacuant, sunt varia, prout materia euacuanda est, vel pituita, vel melancholia, vel bilis. Notandum vero secundum Auicennam, in arthritide phlegmatica, [præter agaricum, & colocynthidem, rhabarbarum esse miscendum:] cholera enim facit currere phlegma: vnde probantur [pilulæ cochiæ:] si melancholia peccet, fiant [cochię cum helleboro.] Maxime etiam valent [pil. de hermodact. Metuæ:] quæ quadam affectæ sunt malignitate, sed oportet vt castigentur: & non tantum pituitam vacuant, sed vias etiam angustant, vt homines ab alijs paroxysmis præseruentur. Formula talis erit. [rec. pil. de hermod. ʒ j. cochiarum, mastichin. ana ℈ j. cum syr. de beton. fiant pil. num. v.] Non improbantur vomitoria; vnde in pertinaci arthritide, & ischiade, [antimonio vti possumus, & clysmis acribus.] Hic tamen circa [quando agendum obseruetur, vt hæc soluentia non exhibeantur, nisi fluxus materiæ iam cessauerit; quia soluentia humores magis exagitant.

2. ἀδήλως. Interna.

Sunt etiã vsurpanda quæ insensibiliter euacuãt, tum Intus, tum Extra. Intra corpus varia dari possunt, pro vario humoris dominio: si enim humor exuperans est calidus; exhibeantur [decoctum salsæ parillæ, guaiaci, chinæ cum cichoraceis;] quia oportet attenuare, discutere, & rarefacere, sine caliditate. Si humor sit frigidus ac pituitosus, vt plerumque, detur [decoctum guaiaci, sassafras, cum ita, stœchade, saluia, betonica: probantur antiquæ antidoti, aquæ sulphureæ,] & similia calefacientia, ac attenuantia, de quibus in lue venerea agemus, & alibi. Alexander medicus senior, ad materiam pituitosam proponit medicamentum efficacissimum; quod vocat Diacorallium: [recip. corallij, non nostri marini, (habet enim vim astringendi; at hic aperientibus opus est:) sed anagallidis ʒ ij. hæc insignem habet vim attenuandi, & absumendi humores pituitosos, calidoque innato partiũ animalis est amica: adde myrrhæ ℥ iiij. quæ valde detergit, & ad remota penetrat, menses valde mouet; garyophil. ã ℥ ß. rhapontici ℥ j. quod mirabiliter detergit. folij ℥ ß. raro bonũ inuenitur, ego bis tantum vidi; eius loco imponemus nardi indicæ ʒ vj. vel ℥ j. rad. pæoniæ ℥ j. aristoloch. rot. longæ, ana ℥ ij. spicæ nard ℥ iiij. fiat puluis tenuissimus: & exhibeatur ad ℈ j. summo mane, ante cibũ per 6. horas, cum tepidæ aquæ ℥ v.] Medicamentum hoc calefacit, siccat, attenuat, detergit, incidit pituitã, calefacit ligamenta, propter odorata restaurat spiritus. Quia plus iusto est calidum; exhibetur cum aqua tepida, ne nimium corpus exurat. Alexander quotidie exhibet, per centum dies, intermittit dies triginta, rursum exhibet centum dies, deinde intermittit triginta dies; postea rursus exhibet, non quotidie, sed diebus alternis per centum, & sexaginta dies. Hodie hoc medicamentum non est in vsu: vnde mirum non est, arthritidem curari non posse, quia antiquorum præcepta non obseruantur. Exhibetur per centum dies, quia indicans diu perseuerat: triginta diebus intermittitur, propter virtutem: postea virtute roborata, rursus exhibetur: denique ratione, & indicantis, & virtutis, alternis diebus exhibetur, &c. Locum saltem habet in dolore pituitoso, vetusto, & non tophaceo, vt Alexãder statuit. Datur per sex horas ante cibum, quia natura non potest eodem tempore, & cibum regere, & adeo efficax medicamentum: distributio ergo huius medicamenti fit spatio horarum sex, vel septem, aut octo, si ægri ferre tandiu famem queant. Datur cum tepida, vt melius penetret. Diacorallium omnibus anteponendum est: ad eundem tamen scopum facit [terebinthina Cypria, & castorium.] Hæc de ijs quæ intro dantur.

Διακοραλλίου. l. 11. vtile nanis humidis.

Externa. Reprimentia.

Extrinsecus, pro vacuatione applicantur Emollientia, Digerentia, aliquando Reprimentia, sed raro. Reprimentibus non licet vti in ischiade, quia materia non cedit: in reliquis articulis, & præsertim, si fluxio sit materiæ calidæ, vti possumus, secundum Alexandrum, [medicamento e cortice malorum punicorum, e rhoe, e farina hordei, cocta in vino austero: pro singulis vncijs farinæ, imponere possumus pulueris ℈ ß.] Si materia sit frigida; addantur [folia terebinthi, cupressi.] Emollientibus potissimum vtendum in dolore antiquo, quia probabile est, materiam aliquo modo duram esse redditam. Loco igitur affecto applicare possumus, secũdum Galenum, capite secundo lib. 10. κ.τ.τ. [ammoniacum, aceto dissolutum, cum ceras; sumentur enim hæc in portione æquali, addetur vigesimaquarta croci pars; possunt etiam addi medullæ, adipes, vt patet cuiuis.] Emolliens efficacissimum, quo & in arthritide, & in quolibet affectu a duriore materia vti licet, proponitur a Galeno capite 2. libro 9. κ.τ.τ. Nos sic præscribemus; [rec. bdellij, adipis vitulini, ammoniaci thymiamatis, iridis ana ʒ ij. opopanacis, galbani thuris, flor. roris. styracis, an. ʒ j. piperis ℈ j. ol. iuniperini ℥ j. & ʒ ij. ß. vini quãtũ sufficit, fiat emplastrũ.] Oportet medicamenta arida cõtondere, & cribrare: ammoniacum autẽ opopanacem, & thus, dissoluere in vino: huic medicamẽto miscetur piper, & alia attenuãtia, ac digerentia, vt sint emollientium vehiculum. Ad emolliendum etiam materias duras, maxime probatur [caseus antiquus, decoctus cum iure carnis suillæ salitæ; vt luta etiam sint imponẽda quale

Emollientia.

S. Bar-

Digerẽtia. S.Bartholomæi.] Digerentia calidiora sunt emollientibus, tenuiorisque substantiæ, capite secundo, libro nono. κ τ τ. Efficax erit medicamentum [compositum e cera, loia in vino, siue decocto lauri, præterea e pipere, ex oleo antiquo: (quod efficacissimum est, vt quandoque cognouerim pertinacissimas materias sublatas esse, eo oleo, quod Brixiæ reperitur.) Probantur etiam, quæ conficiuntur [ex auripigmento, alumine scissili, calce viua, myrrha, ruta, lauro, abrotano, resina terebinthina, castorio, sulphure viuo, iberide: licet etiam ascendere ad sinapi, & thapsiam.] Inter digerentia valida sunt, [euphorbium, succus cucumeris agrestis, vtrumque veratrum, colocynthis, lac tithymalorum.] Veteres etiam ad [ferrum ignitum] ascendebant. His autem non est vtendum, nisi post emollientia, & post exactissimam purgationem. Detineatur ad quatuor aut sex horas: ante & post prodest [vsus balneorum sulphureorum, quia sic materia illa prorsus tollitur. Laudantur etiam suffumigia. Hæc probantur ratione materiæ morbificæ.

II. Roborãtia partem, & exiccantia. Ratione partis, Auicenna probat [ossa humana, redacta in puluerem: nos, si non humana, saltem brutorum ossa, in insigni articulorum dolore, puluerisata, exhibebimus cum antidotis;] præsertim si a pituita ortus sit dolor. Probatur etiam ad partes illas roborandas, [oleum mastichinum salium, vinum austerum, & vinacea, quæ modice densant.

III. Anodyna. Postremo, medicamenta dolorem respicientia, sunt, [oleum anethinum, fęnumgræcum, cũ melle, vino; ouum integrum cum vino, cũ lacte chalybeato, cum furfuribus in lacte decoctis: oui vitellus, cum oleo rosaceo: semina psyllij, macerata in aqua, vt euadant viscida, quæ debent misceri cum farina hordei: Licet vti succo hordeaceo, seu cremore ptisanæ.] Vrgente dolore, vbi lypothymia imminet, ascendere licet [ad succum solani, lactucam, semper viuum, & farinam hordeaceam.] Tandem etiam exhibere possumus [philonium, vel quid proportione respondens, vt sunt magnæ antidoti, sed recentes. Opio extrinsecus interdum vti licet, si dolor est intensissimus, & intemperies calida, & natura calidior, & dolor coxendicis: [sed opium esto exiguum, cum croco: verbi gratia opij gra. ij. croci gra. iiij. cum posca, vel farina hordeacea.

Diæta. Victus ad proportionem respondere debet; alius in pituitosa materia, alius in reliquis, & pro potu, vti licet [melicrato.]

Finis Prioris Sectionis Libri Quinti.

POSTERIOR QVINTI LIBRI Sectio,

DE MORBO GALLICO.

CAPVT PRIMVM.

De Nomen, Definitione, & Causis virulentiæ Gallicæ, seu Luis Venereæ.

Nomen.

Er Luem Venereã intelligimus id [quod habet rationem causæ efficientis, non autem effectus, vt febrem, &c.] In humano corpore ea primum generari nequit, sed extrinsecus accedit, & corpus hominis ingrediens, cõtactu id suam in substantiam mutare potest: hinc licet ab initio exigua sit; sensim tamen, dum corpus in suam substantiam vertit, augetur. (Generatio.)

Definitio. Lues ergo venerea, [est excrementum præter naturam a toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana substantia, a simili.

Excrementum. Dicitur primo [excremẽtum,] id est, contentum excrementitium; ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentalis: nam etiamsi interdum continens, id est, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id est, sanguis, materia fiat luis; necesse tamen est, vt tunc & continens, & cõtentum alimentale in excrementum degeneret.

Præter naturam. Secundo, dicitur [præter naturam,] id est, excrementũ prorsus inutile, & morbificum; ad differentiam excremẽti naturalis, seu secundum naturam.

Toto genere. Tertio, dicitur [a toto genere,] ad differentiã excrementi, quod quidem præter naturam est, sed nõ a toto genere, vt bilis excrementitia morbifica: at materia luis venereæ, cum necessario sit putrida, patet, quod toto genere sit præter naturam. Porro hæc luis materia secundum Speciem potest esse quodlibet excrementum in corpore hominis; [nimirum sanguis, pituita, bilis, vtraque, ichor, serum, lac, semen, sanies; dum scilicet in hanc virulentiam degenerant.] Hoc autem excrementum in omni luẽ necessario præter naturam est, secundum hæc 4. vitia, scilicet secundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem. Primum enim [forma] luis certa sui proportione aduersaria est humano corpori: vnde non nisi alexipharmacis deleri potest. Hinc tamen non sequitur, quod sit morbus nouus, a proprietate occulta; omnis enim morbus, aut est dyscrasia, aut mala compositio, aut soluta vnitas: interim causa morbi noua generari potest, quæ tamen non nisi modo dictos morbos inducere potest. Materia luis etiam est [putrida:] nisi enim putredo adesset, non esset malum contagiosum, vt passim in problematis Aristotel. testatur. Quod si vapores ab hac materia putrida eleuentur, & corpetant: (quod tamen fit rarissime:) febris excitatur. Tum hæc virulentia est [calida:] vnde in corpore exustiones apparent: & hinc ægri dolores ac fetuores sentiunt, si materia sit copiosa. [Hoc tamen notandum, non vniuersam luis materiam esse virulentam: dum enim fiunt verbi gratia gummata, & tumores duriores, vel e crassa pituita, vel e melancholia; portio huius materiæ virulenta, sæpenumero beneficio medicamentorum dissipatur, remanet vero frigida, quæ non est virulenta: vnde & tumor ille non amplius est Gallicus.] Postremo hæc materia, necessario aliquid [lẽtoris] habet: vt enim vitium fiat contagiosum, oportet validam fieri actionem, & impressionem; quæ cum tuto fiat tempore, mora opus est, & lentore. (Species excremẽti venerei.) (Vitia.) (In materia etiam pituitosa virulẽta portio calida est.)

Quarto, in definitione dictum est: [potens multifariam lædere hominem.] Vbi duo sunt declaranda: primum, quotuplex sit hæc læsio: deinde, quid in homine lædatur; totum ne, an pars; Lues igitur venerea, producit causas morbificas, morbos, & (Effecta luis)

sympto-

Causæ morbificæ. symptomata. Quoad causas; dum hæc lues agit in corpus, producit materias morbificas, primum calefaciendo, deinde putrefaciendo, tandem mutando id quod in corpore est, in materiam virulentiam. Lues enim hæc cum neq; est actiuitatis; cuiusq; actiones omnes a forma, ceu præcipuo agente, procedunt; quæ tamen forma agit mediantibus instrumentis: sic per caliditatem, calefacit; si diu actio perseueret, materia nõ modo redditur calidior, sed et corrumpitur, & ita alteratur, vt putrescat; id quod præcipue fit ratione lentoris, cuius gratia diu agens virulentia, tandem causas morbificas, toto genere præter naturam efficit.

Morbi. Quoad morbos: lues producit dyscrasias, tum communes, tum determinatas: communes, vt febres: si enim virulentia hæc agat in spiritus, eosq; feruidiores reddat: (quod fieri potest:) ephemeræ oriuntur: si fuligines emittat putridas, vt accendantur cordis humores, fiunt putridæ: si caliditas impertiat solidis, fit hectica. Hinc experientia testatur, interdum homines febre correptos, curari nõ potuisse, nisi beneficio alexipharmaci. Intemperiem etiam determinatam producunt: si enim lues iatis est feruida, inq; iecore viget, calidam in hoc dyscrasiam excitat. Producit et morbos in mala compositione: vt obstructiones, tumores, veluti sunt bubones, gummata, verrucæ, pustulæ, &c. Bubones, sunt [tumores inflammatorij circa partes adenosas inguinum; fiunt e sanguine, sed permisto cum lue venerea.] Gummata, [sunt tumores duriores, qui fiũt a materia crassa, sed semper mista cum lue venerea: & hæc si mordacitatis expers est, gũmata fiunt sine vlcere; si vero sit mordax, gummata fiunt cum exesione & exulceratione, itemq; ossis corrosione.] Verrucæ sunt [tumores admodum duri; fiunt e materia dura, exigua.] Pustulę [fiunt e materia tenuiore, acri & mordaci: vnde sæpe exulcerationem coniunctam habent.] Verum lues non modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verum alios et in numero diminuto: vnde interdum accidit casus dentium, interdum aliqua pars corporis deperditur, vt nasus, &c. Denique luis vi, morbi in soluta vnitate excitant', idest, vlcera, quæ tamen vna etiam morbi sunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem; si pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades; in reliquis partibus, simpliciter dicuntur vlcera.

Symptomata. Symptomata a lue plurima producuntur: potissimũ dolores, qui varias corporis partes occupant; tinnitus aurium admodum rebellis: gonorrhoea, cum lues agit in vasa seminaria: depilatio, seu glabrities, cum lues petit pilorum radices, idest, quando lues permiscetur fuligini, a qua fulciuntur & generantur pili.

De sede luis Venereæ. Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus. [quidnam in homine a lue Venerea lædatur; totumne an pars?] Dicimus ergo subiectũ effectus ipsius virulentiæ, posse esse & Totum, & quamlibet corporis Partem. Nam febris, quæ luis est effectus, totius corporis vitium est, vnde & cordis: hæc enim lues summæ est actiuitatis, & contraria non vni parti, sed omnib. & toti humanę naturę; non solum facultati naturali, vt quidam nugantur. [Subiectũ] vero non effectus luis, sed ipsius virulentię, in quo propria luis substantia, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur, potest esse pars multiplex: frequentius tamen iecur affici solet, quia hoc malum plerunq; oritur ob Veneris vsum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recluduntur, vt lues promptum habeat in iecur transitum. Sed hoc nõ est perpetuum: lues enim etiam aliam corporis partem petere potest: [(omne enim agẽs, in passum proximum agit:)] vnde interdum cerebrum patitur, dum capitis oboriuntur dolores, dũ item facultas animalis, & principalis, & non principalis languet: interdum afficitur ventriculus, vel lien: possunt etiam reliquæ corporis partes esse putridę, præter solum cor, quod ob calorem, densitatem, & robur, nequaquam præcipua luis sedes esse potest.

Materia luis e qua. Quinto, in definitione dictum est: [genitum ex humana substantia.] Materia enim e qua, est substantia hominis: per quam & contenta & continẽtia intelliguntur. [(spiritus in lue Gallica excluduntur: quia possunt pati, & alterari, nũ autem putrescere: vt cap. 39. lib. 6. de febribus, demonstrabimus.)] Contenta sunt succi corporis, tum alimẽtales, tum excrementitij, vt ichor, serum, lac, semen, &c. Continentia, sunt partes tum sanguineæ, vt carnosæ, pingues, adiposæ: tum spermaticæ, vt ossa, &c.

Causa efficiens. Postremo, in definitione dictum est: [genitum a simili,] idest, a lue venerea, quæ in partem vicinã, quam tangit, alterando agit: vt colligitur e cap. 99. art. med. Hæc ergo lues quæ rationem habet efficientis, extrinsecus accedit: non enim hæc sponte in corpore humano generari potest, vt venenum. [(nil facit ad curationem, si quis immodica diligẽtia, primum luis auctorem inquirere velit: idem enim esset, ac si quis quærere vellet, vtrumne prius sit genitum, an gallina.)] De modis igitur, quibus hæc virulentia homini accidit; plenius disseramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In vtero, vel Extra vterum. In vtero, dupliciter: vel e Semine parentum infectorum, maxime si laborent gonorrhoea Gallica; hoc enim semen degenerat in calidum innatum pessimum, vnde lues summe maligna: vel ex Alimento, vt si mater lue sit infecta, vel post conceptum inficiatur, sic enim sanguinem, sic infectum, fętui subministrat. Quod si homo suscipiat virulẽtiam extra vterum: suscipit Per concubitum, vel Citra. E concubitu accidit vt plurimum: eo enim pori aperiũtur, partes incalescũt, & virulentia illa facile in vaporem vertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiã fit; vt si puer lac sugat, e nutrice infecta: itẽ, si puer infectus lac sugat e nutrice non infecta, eo contactu nutricem potest inficere: sic & per osculũ hoc potest contingere, vnde fęmina fœminam inficere potest: per linteamina etiam sudore venereo, vel sanie infecta, lues cõferri potest, si quis in ijs dormiat, non enim hoc est impossibile.

CAPVT II.

De differentijs.

Differentiæ. QVęlibet lues, homini contraria est secundum formam: alia tamen Magis, alia Minus. Interdum maius est vitiũ secundum forma, quã secundum caliditatem, interdũ contra: præterea, interdum est minus vitium secundum putredinẽ, quam secundum caliditatẽ: interdum est intensius vitium secundum lentorem, quam secũdum alias qualitates. Dfīæ ab effectis sumptæ: lues potest producere, vel Causas, vel Morbos, vel Symptomata. Causas producit, vel solum Alterando, vel et Corrumpendo. Morbus, est Intemperies, Mala compositio, vel Soluta vnitas. Symptomata est vel actio læsa, vel Exiens mutatũ, vel Qualitas mutata. Rõne subiecti, afficit' vel Totum, vt in febribus; vel Pars, vt in reliquis vitijs, potissimũ tamẽ hepar. Materia e qua, est Contentum, vel Continens. Causa efficiens consideratur vel penes Substantiam & essen-

siam, vel penes Originem: quantum ad essentiam, est differentia secundum Magis & Minus; alia efficacior alia, &c. Quoad originem, extrinsecus accedit, idque vel In vtero, vel Extra vterum.

CAPVT III.

De signis.

Signa generalia, luis iam in corpus agens.

Igna luis, alia sunt Generalia, alia Specialia. Generalia, indicant luem vel Manifestam, vel in corpore Latitantem. Si manifeste agat lues; indicatur ex effectis; quę sunt Symptomata, & Morbi. Symptomata sunt, dolor pruriginosus, ob luis acrimoniam: præterea dolor vlcerosus: [(pruriginosus spectat magis ad partes externas; vlcerosus ad intimas: cum enim materia luis sit viscida & lenta, non ita fluxilis; plurima eius portio in partibus intimis detinetur, & dolorem vlcerosum facit.)] Indicatur etiam e dolore, qui potissimum circa vesperam cruciare incipit: hæc enim est hora, in qua moueri incipit materia melancholica, quæ sæpenumero in lue Venerea adest, cum sit materia putrida, calida, & exusta: per noctem ergo dolor intenditur, quia humor exustus non ita facile tum dissiatur, ob frigus noctis, porosque clausos; ob Lunæ etiam, quæ humoribus dominatur operationem; tum quod natura quietior materiam tunc digerere nititur, vt Auicennas docet capite quarto, tract. primo. fen. 2. libro quarto. Potest vero & alius humor cum lue interdum permistus esse, qui in die magis affligat. Sæpe magis cruciantur partes intermediæ: nam lues promptius agit in partes carnosas, in musculos, quam in tendines, in ligamenta, inque partes ad articulos spectantes. Indicatur etiam e gonorrhoea, non tamen qualibet: [(nam quædam gonorrhœa citra luem Gallicam oriri potest.)] sed satis fœtente, quia lues est putrida: color ipsius vergit ad liuiditatem, interdum ad nigredinem; nā lues est materia exusta: non est cum tolerantia ęgrotantis; materia enim seminalis quæ partium spermaticarum alimentum esse debebat, ob prauitatem egreditur; contra gonorrhoea e copioso semine orta, fit cum tolerantia: maximeque lues indicatur, si gonorrhoeam non præcessit coitus immoderatus, quem alias citra luis suspicionem gonorrhoea sequi potest. Indicatur etiam e casu pilorum, siue congenitorum, siue post genitorum, siue omnium: lues enim sua malignitate & acrimonia pilorum radices abradit; permistaque fuliginibus, e quibus pili generantur, facit vt hæ nequaquam idoneum sint pilorum alimentum.

Indicatur præterea e febre, quæ solet circa vesperam exacerbari; caula e dictis patet. Indicatur e tumoribus, bubonibus, &c. e casu dentium: præsertim si non fuerit prægressum venenum, quod potuerit gingiuas abradere. Indicatur e carie, e scissuris in manibus, & pedibus, & circa anum. Præterea e prægressis caulis: verbi gratia, si prægressus sit coitus, siue aliæ causæ, de quibus supra. Indicatur etiam e iuuantibus; quando vitium, siue sit febris, siue aliud, non cedit nisi alexipharmacis.

Signa generalia, morbi latentis.

Quod si lues, in corpore latitans: [(annos enim aliquot nonnunquam delitescit:)] ob exiguā copiam nihil agat; cognosci debet & Ante curationem, & Post curationem. Ante curationem, prudens medicus obseruabit, num caries illico sit orta post coitum, necne. Quidam enim qui manc vtuntur venere, circa vesperam caries erumpit; & tunc coniiciendum est, luem adhæsisse peni in coitu, & hunc exulcerasse, non autem penetrasse in corpus: & hi non sunt cruciandi decocto guaiaci. Quidam vero non illico post coitum corripiuntur carie, sed demum post triginta, vel quadraginta dies, & tunc statuendum est in corpore latitare luem, & e coitu vapores in iecur, inque partes intimas penetrasse; deinde post aliquot dies, luem transmissam esse ad penem, & vlcuscula excitasse. Post curationem etiam cognoscendum est, num lues e toto sit victa, necne. Iudicatur autem latitare adhuc virulentia, si caries quidem curata est, sed cum difficultate; idque magis, si post vlceris curationem remaneat aliquis tumor, & durities. Pręterea, si gonorrhoea sit, citra immoderatum coitum; signum est, vasa imbecillia esse facta, non ob nimium coitum, sed potius ob malignitatem materiæ venereæ. Insuper lues post curationem relicta esse cognoscitur, si eius effecti, hoc est, morbi & symptomata non prorsus aboleantur: item, si homo post concubitum, etiamsi coitu vtatur summa cum prudentia, vlcera tamen in pene accipiat; signum enim est relictæ luis. Idem cognoscitur, si cura non fuit diligens, & si breuis; v. g. per 15. dies, &c.

Num lues e toto sit curata.

Sequuntur iam signa specialia differentiarum. Differentiæ formales sumuntur ab excremento lædente secundum magis & minus, penes formam, quantitatem, putredinem, caliditatem, lentorem: quæ omnes differentiæ cognoscendæ sunt. Quoad formam: cognoscendum an sit summæ actiuitatis, necne? Summæ autem est actiuitatis, si patiens infęlix vnico tantum congressu infectionem est lucratus: item, si citra coitum: præterea, si cito incipit lædere; sic enim noui quosdam, qui post mensem a contracta lue, symptomatibus fuere afflicti sæuissimis: summæ etiam actiuitatis signum est, si non adest tolerantia. Exigua actiuitas contrarijs arguitur. Quoad vitium secundum quantitatem; cognoscitur lues vehemens, si totum corpus, pluresve eius partes occuparit; contra, si pauciores. Quoad putredinem: insignis putredo cognoscitur e gonorrhoea admodum fœtente, ex vlceribus fœtentibus, e putrida febri. Caliditas valde vehemens cognoscitur, a doloribus acerbis, ex ardore in gonorrhoea, e pruritu, e feruore in locis affectis, siue sint vlcera, siue alia vitia. Lentor vehementior iudicatur, pro symptomatum perseuerantia, licet enim symptomata sint exigua, difficulter tamen cedunt, ratione lentoris.

Signa specialia.

Formæ.

Differentiæ ab effectis, num scilicet lues excitarit morbos, an symptomata; & quales sint morbi, qualiave symptomata; cognoscuntur e proprijs signis: v. g. si sit febris, cognoscitur e signis febris: si bubo, e signis bubonis, &c.

Effectorū.

Differentiæ a subiecto. Subiectum, vel effectui luis, vel ipsi lui subijcitur. Effectui subijcitur totum corpus, aut pars corporis. Totum subiectum effectui, cognoscitur e febre, e que macie totius, partem vero e vitijs determinatis; vt, si gonorrhoea adsit, cognoscitur locus affectus. Subiectum ipsius virulentiæ, est pars interna vel externa; Externa oculis conspicitur. Interna potest esse ventriculus, iecur, lien, cerebrum, & in fœminis vterus. Si est ventriculus; lues forsitan ex osculo infectæ excitata est, præsertim si illico homo bibit, vel comedit; tunc enim vitia luis e chylo potissimum emanant; & querela est de læsa χυλώσει, circa ventriculum. Iecur luis fomes esse cognoscitur, si malum originē duxit e coitu, si bubo sit circa

Subiecti.

inguen

inguen dextrum; si etiam reliqua symptomata magis pertinent ad dextram partẽ: potissimum si sanguificatio læsa est: [(quæ tunc læditur, non læsa facultate, sed ob errorem externum, id est, ob præsentiam luis: quamuis interdum etiam possit coniungi morbus iecinoris; sed hoc extra propositũ;)] Si lien sit fomes, cognoscitur e lienis tumore; e bubone in inguine sinistro; reliqua etiam symptomata sinistram partem magis vexant: præterea indicatur e mali contumacia: si enim lien male habet, non potest expurgari excrementum melãcholicum; quod vbi lue inficitur, ægerrime exstirpari potest. Si cerebrum luis est domicilium: (quod ego aliquando obseruaui:) malum incipit e pannis infectis applicatis capiti; præterea cognoscitur e dolore, & reliquis noxis, quæ primum occupant caput, hinc e doloribus articularibus, dum potissimum hi dolores a capite prodeunt lue affecto. Vterus denique fomes luis esse cognoscitur e suppressis mensibus, vel etiam nimiũ fluentibus post coitum, e gonorrhœa, ex vteri doloribus, e molestia circa mammas, quæ vtero consentiunt, e carie circa pudenda.

Signa differentiarum a materia e qua. Differentiæ a materia ex qua. Hæc materia est Contentum, vel Continens. Si est contentum alimentale, cognoscitur e difficili tolerantia, quia corpus non nutritur, cum alimentum sit infectũ: si autem sit excrementitium, non ita difficilis est tolerantia: quæ autem sint excrementa, id est, num sint biliosa, pituitosa, vel melancholica, cognoscitur e proprijs signis: verbi gratia, si sit materia melancholica, signa aderunt dominantis melancholiæ, & malum erit contumacissimum. Quoad cõtinẽtia, num sit pars carnosa, an pinguis, an seminalis, vt ossa, facile cognoscitur.

Signa causæ efficient. Quoad causam efficiẽtem, cognoscendum est, an lues originem duxerit, vel in vtero, vel extra vterum: quod e relatione assidentium, & patientis facile cognoscitur. Si enim infans, verbi gratia, in lucem editus, corripiatur hac lue, nec aliquid extrinsecus contigerit: tunc sane in vtero contracta erit lues. Num vero orta sit e semine, an vero post conceptionem ex alimento matris, facile sciri potest: nam si parentes fuerunt infecti lue venerea, e semine malum est contractum. Si extra vterum, facile cognoscitur, an per coitum, an causa tactis, an causa nutricis, an per pannos, e relatione assidentium, & ægrorum.

CAPVT IIII.

De præsidijs.

Indicationes. Etiamsi lues aliqua e parte experiẽtia, & sine methodo curetur, plurimum tamen per indicationes, & methodum amouetur. Præsidia ergo desumenda sunt e luis essentia, nimirum ab excremento, a læsione, ab homine: non a causa efficiente, quæ externa est: nec a materia e qua, si enim hęc iam in luem mutata est, sufficit indicationes sumere a lue genita, id est, ab excremento venereo, si vero in luem nõdum est conuersa, huic occurrimus, dum toti prouidemus: verbi gratia, si fiat ex humore, humor est euacuãdus. Sufficit ergo a tribus, in definitione propositis, petere indicationes.

1. Ab excremento. Quoad excrementum, quatenus toto genera est pręter naturam, indicat remedium eradicans, id est, prorsus euacuans, vt patet ex Gal. ca. 6. lib. 13. meth. Quatenus autem obtinet proportionem, quæ est domicilium formæ contrariæ, indicat alexipharmacum. Ratione putredinis, si excrementum hoc putrefactum est, ea quoque de causa toto genere est præter naturam, & eradicãs indicat: si vero tum demum putrescit, indicat refrigerans, & siccans, nam calor extranens, & humiditas, causæ sunt putredinis. Ratione caliditatis, indicat frigidum. Quatenus lentum excrementũ, indicat detergens. Hæc sunt vitia, quæ necessario insunt excremento. Interdum vero euenit, vt excrementum hoc sit crassum, vnde attenuans indicat: interdum est durũ, vt in lue melancholica cõtingere potest, cum indicat emolliens. Quoad læsiones: variæ indicationes sumi possunt, pro varia læsione: de quibus in proprijs capitibus: verbi gratia, si læsio fuerit febris, oriuntur indicationes febriles, &c. quas in curatione harum læsionum nõ negligemus. 2. A læsionibus. Quoad hominem, indicationes sunt sumendæ, vt homo secundum varias partes est sedes luis venereæ: interdum scilicet secundum vẽtriculum, quandoque secundum iecur, lienem, cerebrum, vel vterum. 3. Ab homine. Horum igitur viscerum calidum innatum, ratione crasews, indicat calidum, ratione substantiæ, indicat alimentum. Proportio horum viscerum, requirit simile: vt hepar hepaticum, &c. Totum autem corpus humanum, ratione virtutis indicat alimentum. Cæterum, cum nõ possimus occurrere, vel virulentiæ, vel læsioni, vel homini, siue secundum totum, siue secundum partem, nisi toti sit prospectum: ideo toti occurrimus, idque varie, pro varia totius constitutione: dum enim corpora sunt impura, nec alexipharmacis, nec topicis, nec alimentis occurrendum.

CAPVT V.

De præsagijs.

Prognostica. Doctrina prædictionum dependet a vi Rerum præter naturam, & a virtute. Quoad res præter naturam, considerare oportet vehementiam, & luis, & symptomatum. Quoad luem, sat est, si digrediamur circa vehementiam luis genitę, non generantis: lues enim generans, est signũ vehementiæ luis genitæ, vt si quis accipiat luẽ a vehementer infecta, tunc affectio vehemens in fœmina, est signum vehementiæ luis genitæ in homine. Quantum ergo ad vehementiam, ratione dignitatis hæc desumitur a nobilitate partium: minor enim est vehementia, si lues obsideat lienem, intensior si ventriculum, adhuc intensior si iecur, adhuc magis, si cerebrum: & in feminis intensior est, si vterum, quam si lienem detineat. Vehementia ratione essentiæ maior est, prout luis forma est maioris actiuitatis: (quod vt cognoscatur, docuimus:) item, prout lues magis est putrida, calida, lenta, crassa, dura: item, si excrementum prodijt a materia melancholica, vel a materia alimentali: in hac enim maior est recessus a naturali statu. Vehementia facultatis locum habet, si lues adeo sit intensa, vt oboriantur conuulsiones, lypothymiæ, pulsuum infirmitas, syncope, & proinde difficilis tolerantia: hoc potissimum fit si virulentia sit alimentalis, & si partes sint exquisiti sensus. Quoad luis effectus, in singulis triplicem hanc vehementiam considerare oportet, siue sint morbi, siue symptomata, vt febris, dyscrasia iecoris calida, obstructio, tumores, casus dentium, vlcera: verbi gratia, si in lue sit vlcus pulmonis, summa est vehementia ratione dignitatis, &c. Quantum ad virtutem, bene sperandum, si ea est robusta, id est, si corpus est boni tempera-

menti, boni habitus, in florente ætate, & facile sufficere potest præsidiorum marerias; contra, si virtus debilis.

CAPVT VI.

De parte curationis chirurgica.

τὰ χειρουργικὰ. Φλεβοτομία.

IN curatione luis curabilis, primum dicendum de materia chirurgica, ratione totius. Probatur ergo venæ sectio, si sanguis habet rationem, vel causę principalis, vel causæ sine qua non. Causæ principalis rationem habet; dum lues generatur e sanguine, dum præterea corpus lue affectum, morbo sanguineo, vt inflammatione laborat. Rationem habet causæ sine qua nō; si hęc & reliqua mala, non sint orta e sanguine, sed ex alia materia. Ea autem copia sanguinis detrahenda est, qua peccat: & contentum, si vires permittant: citissime enim lues extirpanda, & proinde si sanguis hoc impediat, sane confertum est euacuandus, dummodo vires non prohibeant, vel etiam ipsa lues, inguina petens. Nam experientia comprobatum est, in erdum per bubones suppuratos & apertos, luem e toto esse extirpatam, vt non opus fuerit alia medicatione. Motus ergo luis ad inguina, prohibet venæ sectionem. Hinc medicus prudens, si inguina videt intumescere, nullam euacuationem molietur; sed obseruabit, num tumor ad maturationem deueniat, necne. Si producitur ad maturationem beneficio vel naturę, vel medicamentorum, de quibus suo loco; permittendum est, vt locus aperiatur. Quod si e loco apertu sanies egrediatur; summa prudentia medicus animaduertet, num hæc vacuatio per inguina, sit futura sufficiens, necne. Sufficientem cognoscit; si malum sit recens, si non coniuncta alia symptomata, si copiosa effluat materia. Quod si ex oppositis iudicetur vacuationem per inguina nō sufficere; eodem tempore vena secanda est; nec enim lues tunc prohibet. Notamen materiæ impetus tolla nt; id animaduertendum, vt variæ secentur venæ, pro varia subsistentia. Si enim subsistentia fuerit in capite; secāda est cephalica, modo dextra, modo sinistra, prout affectio dextram, vel sinistram partem occupare videbitur. Si in ventriculo, aut iecore; basilica dextri lateris aperienda; si in liene; basilica lateris sinistri: si in vtero; saphena tundenda. Quod si bubo sit præsens, si adest spes suppurationis, infimas venas secare oportet; si spes suppurationis nulla restet, respiciendum est ad subsistentiam circa iecur, & basilicata dextra secanda.

Cauteria.

Quoad Fonticulos, ratione totius: si lues sit cōtumax, nec medicamentis cedat: non improbatur vsus fonticulorum, quo lues perpetuo euacuetur. De loco vero: si somea fuerit caput: excitentur vlcera in brachijs: si iecur, ventriculus, lien, vterus; in cruribus.

CAPVT VII.

De medicamentis communibus, ratione totius.

τὰ θεραπευτικὰ: φάρμακα

MAteria medicinalis, respicit vel Totum, vel Luis virulentiam, vel Effectus, id est, morbos & symptomata. Medicamenta quæ respiciunt totum, sunt Lenientia, Præparantia & Purgantia. Roborantia hic non habent locum, quia hæc respiciunt sum rem, & locum determinatum. Lenientia debent esse varia, prout varia est superfluitas. Si ergo lues est calidior, & biliosa; cauendum [a hiera;] contra si lues sit pituitosa, si ventriculus, & primi ductus pituita repleti sunt, licet vti [speciebus hieræ.]

Respiciuntia. TOTVM. Lenientia.

Præparantia quoque variant, vt pro varietate materiæ præparandæ: hæc tamen simul respicere debent vitia luis, secundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem, & interdum etiam duritiem: præstat enim eodem tempore ad exitum præparare materias, & virulentas, & non virulentas. Sic ergo propter formam luis, si materia præparanda sit calida; cum syrupis misceri possunt, [acetosa, vel acidum citri, vel quinque folium, vel capillus Veneris, vel sonchus;] si materia sit frigida; potius miscenda sunt, [melissa, cortex citri, sem. citri.] Propter luis putredinem permisceri possunt, [acetosa, acidum citri, acetum, & adiantum:] & hæc potissimum, si materia præparanda fuerit calida: quod si non sit insigniter calida; siccis licet occurrere, etiamsi non sint frigida, vt est [agrimonia, ceterach.] Propter caliditatem virulentiæ, permiscere oportet [cichoracea:] quod si adhuc sit calidior, permiscere licet [violas:] si adhuc intensior calor, [lactucam & nymphæam] miscebimus. Ratione lentoris, permiscendum est [hordeum, & oxymel simplex:] si viscidior materia, licet ascendere [ad oxymel compositum, ad hyssopum, prassium.] Hæc cum vim habeant attenuandi, etiam materiæ crassitiei occurrunt. Si materia sit dura: permisceri debent, quæ conficiuntur [e pomis, boraginæ, buglosso, liquiritia, althæa, & malua.] Ex his variæ remediorum formulæ præscribi possunt: verbi gratia, si materia calidior sit præparanda, & annexa sit luis durities. [recipe syr. de succo acetosæ, acetosi simpl. de liquiritia, ana ℥ ij. aquæ hordeaceæ, alteratæ cum acetosa, endiuia, boragine, & althæa ℥ iiij. v. vel vj.] Hic decocti quantitas multum superat quantitatem syruporum, quia materia præparanda est calida: ideoque dulcia, quæ facile bilescunt, & calorem concipiunt, parce miscemus.

Præparantia.

Purgantia varia esse debent, pro diuersitate succi purgandi. Quoniam ergo in lue venerea, ob caliditatem, & exustionem, potissimum vigent succi atri: maxime probantur medicamenta, confecta [e polypodio, epithymo, helleboro nigro: vnde practici commode pilulas cochias cum helleboro exhibent.] Notandum autem in lue opus esse purgatione diligenti, & exacta: cum enim lues hæc per omnes regiones euacuetur; maxime, in vaporem versa, per poros cutis: sane humores in corpore existentes, & hanc luis vacuationem impedientes, diligenter sunt educendi. Bene ergo faciunt illi practici, qui etiam syrupis compositis vtuntur, & repetita purgatione: laudantur etiam illi, qui singulis decem diebus, dum patiens decocto vtitur, purgantia exhibent. Syrupi compositi hæc potest esse formula: [recipe syr. de fumar. compos. de polypodio ana ℥ j. ß. decocti boraginis, hordei, enoiu. ℥ iij. Misc. pro syrupo:] Si desideretur syr. comp. magis efficax, [addantur decocto, senæ ℥ ij.] Hi autem syrupi compositi, exhibendi sunt post primam purgationem, id est, inter primā, & vltimam purgationem, vt sit intervallum 8. aut 10. dierū. Exhibeantur diebus alternis: intermedijs vero diebus, propter caliditatem purgantium, & luis, poterit exhiberi decocta refrige-

Purgantia.

refrigerantibus, [ocichorace & similibus.] Si enim corpus ægre [illegible] medicamenta calida, ex- pedit alternis diebus [illegible]. Præterea con- [illegible] ligni intermittendum [illegible] natura [illegible] tempore diuturnis morbis affligatur.

CAPVT VIII.

De Medicamentis Gallico morbo propriis, tum Alterantibus, tum Vacuantibus: & primo de eorum viribus.

Medicamenta respiciētia Luem Alterantia, & Vacuantia.

Dictum hactenus est de medicamentis [illegible] eorum respicientibus [illegible] sequuntur ea quæ respiciunt luem: & hæc sunt Alterantia, aut Vacuantia. Alterantia, alterant qualitate Recondita, vel Euidente. Si recondita, respiciunt luis peccatum secundum formam: si euidente, aduersantur luis, vt peccat secundum putredinem, caliditatem, tenorem: & quandoque duritiem. Vacuantia, vacuant, vel impellendo expultricem, vel roborando expultricem, vel attrahendo, idque aut ratione caloris, aut ratione similitudinis. Quæ attrahunt ratione similitudinis, inimica sunt homini, & venenosa, ideoque non est vtendum, nisi summa sit necessitas, potius autem reliquis vtendum. Porro materiæ alterantes, & vacuantes, sunt: [guaiacum, salsa, china, sassafras, hydrargyrum, & antimonium.]

Guaiacum.

[Guaiacum] secundum formam simile est naturæ humanæ: estque simile facultati alteratrici: [illegible] vt hæc melius agat in materias morbificas, simile etiam est facultati expultrici. Calidum & siccum est in gradu secundo: tenue est, ita tamen vt etiam particeps sit alicuius crassitiei, ad differentiam salsæ: est etiam pingue, acre, & bene odoratum. Ex his facultates guaiaci facile colligi possunt: quia enim formam habet naturę humanæ similem, sua alteratione ita roborat alteratricem (non enim luem alterat:) vt alteratrix robusta reddita, adiunctis ad actum secundum: vt licet non euacuetur lues, operari tamen nequeat: sicut & adamas magneti actum secundum adimit. Præterea guaiacum per formam suam, ita roborat expultricem, vt luem expellat. (guaiacum non expellit.) [illegible] guaiacum propter calorem, habet vim resoluendi, & imminuendi luem: per siccitatem corrigit putredinem: per tenuitatem attenuat: per pinguedinem emollit, quin etiam nutrit: per amaritudinem abstergit, per acrimoniam irritat expultricem: per suauem odorem, spiritum reficit. Notandum autem corticem esse siccıorem, & magis conferre quam lignum, si lues est vehementioris putredinis, in reliquis lignum est anteponendum cortici.

Salsa pariglia.

[Salsa parilla] secundum formam similis est naturæ humanæ: in qualitatibus actiuis est temperata, nequaquam calida: quia nec salsa est, nec amara, nec odorata, & quod magis, nec dulcis: vt hinc pateat, si a temperie recedat, potius ad frigidum vergere: sicca autem est in fine secundi, [illegible] in tertia secundi gradus mansione, nam euidentissime siccat, vt ad tertium pene gradum accedere videatur. Præterea est medicamentum tenuissimum, & quidem ita tenue, vt nullius astrictionis sit particeps, ad differentiam guaiaci: habet enim omnes partes tenuissimas & vnisformes. Caret pinguedine, amaritudine, acrimonia: odore etiam expers est. Ex his facultates salsæ colligi possunt. Secundum formam, salsa postponenda est guaiaco: licet enim forma vtriusque similis sit naturæ humanæ, guaiaci tamen forma maioris est actiuitatis, & facultatem naturalem magis roborat. Quoad temperiem, salsa in qualitatibus actiuis magis est efficax, & magis luis caliditatem castigat, quam guaiacum; immo guaiaci calor, potius auget calorem luis. Ratione siccitatis, salsa magis iuuat, quam guaiacum, quia magis corrigit luis putredinem, est enim siccior. Salsa etiam propter tenuitatem guaiaco est anteponenda: citius enim luem penetrat, vt sit vehiculum ligni: vnde quidam recte in doloribus Gallicis inueteratioribus, potius occurrunt salsa, quam guaiaco. Quatenus autem expers est astrictionis, nocet calido ventriculi innato, videlicet dissipando: vnde quidam nugantur salsam inimicam esse ventriculo ratione formæ. Quatenus caret pinguedine, non emollit, nec nutrit. Prout caret amaritudine, & acrimonia, nec abstergit, nec irritat expultricem: vt & sic guaiaco sit postponenda. Postremo cum sit cruda odore, spiritus non recreat.

[China] secundum formā similis est naturæ humanæ, quamuis sit postponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus est temperata, quia nec salsa, nec amara, nec acris: subobscura tamen dulcedine donata videtur, qua cum salsa careat, fit vt minus ad frigidum vergat china, quam salsa. Sicca est in primo: vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis est; ita tamen, vt etiam alicuius densitatis sit particeps, ad differentiam salsæ. Est pinguis, (dum bona est.) citra amaritudinem, acrimoniam & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum est valentius alexipharmacum, quam china: salsa tamen, & china, æquales esse videntur. China per temperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem; minus tamen quam salsa. Per siccitatem corrigit luis putredinem, sed minus quam guaiacum, minus etiam quam salsa. Propter consistentiam minus penetrat, quam salsa; quæ tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit, vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret, postponenda est ligno.

China.

[Sassafras] secundum formam, est medicamentum simile naturæ humanæ: calidum & siccum in fine secundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formæ amicum quidem est naturæ humanæ, non tamen tantum, vt guaiacum. Per caliditatem resoluit, sed nocet augendo calorem luis. Per siccitatem strenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autem pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, sed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, spiritus reficit. Ratione ergo siccitatis, & odoris, ligno anteponitur.

Sassafras.

[Hydrargyrum] venenum est, & secundum formam humanæ naturæ aduersatur. Secundum temperiem frigidum est, non siccum: [illegible] primis explicandum, qua ratione luem veneream euacuet. Non id facit per modum attractionis: licet enim applicetur, & inungatur cruribus, per os tamen, fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulsionis: (non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari necesse est: hydrargyrum autem, quia venenum

Hydrargyrum ad luē cōtumacissimā efficacius est prædictis. Sæpe autē virtus nō admittit.

est, non roborat, sed irritat: similia roborat, vt guaiacum, &c. Sic ergo hydrargyrum, & facultati expultrici infensum est, & potissimum neruosis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipsius, ceu instrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare potest. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robusti sint, necessario tamen secundum neruos afficiuntur, & vt plurimum post 3. vel 4. annos, tremoribus, & alijs neruorum noxis corripiuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potissimum neruorum maxime sit infensum, neruique a cerebro ducant originem: fit vt hydrargyrum sua forma, mediante frigiditate, itaagat in neruos, vt & cerebrum comparatur. Vt scilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput sursum impellitur per modum repercussionis; & dum sic perducitur in caput, non in substantiam cerebri; cerebrum, ob suum robur, non permittit suscipi frigidum: vnde expultrix cerebri (quæ sanitatis tempore cerebri excrementa crassa per os euacuat) valde irritata surgit, & non sensim, sed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur; vnde etiam tumor illarum partium sequitur.

Stibium. [Antimonium] vehementer purgat, per vomitum, & secessum: sed quantum ego experientia colligere potui, rarissime luem superat. Vt, mea sententia, ab eius vsu in lue prorsus sit desistendum.

CAPVT IX.

De vsu guaiaci.

Vsus prædictor medicamētorū.

PORRO edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrum, vsurpari debeant. De guaiaco quinque dicenda: primum, quomodo cum reliquis medicamentis misceendum: secundo, quæ debeat esse quantitas: tertio, quis modus: quarto, quando hoc medicamentum sit exhibendum: quinto, vbi administrandum. Quæ ergo cum ligno [permiscentur,] vel sunt Adiuuantia, quæ faciunt, vt guaiacū citio vincat luem: vel Corrigentia, quæ faciunt, vt tuto, & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, vel sunt Alexipharmaca, vel Non, & vtraque respiciunt aut Luem, aut Subiectum luis. In lue, varia sunt via. Formæ luis, ita aduersatur ligni forma, vt ad roborandum simpliciter expultricem, quo luem expellat, cæteris alexipharmacis non habeat opus; nil enim maioris est actiuitatis, quam guaiacū. Sed quatenus euacuatio non fit simpliciter, verū ad loca determinata; varia misceri possunt iuuantia, prout expultrix euacuationem tentat, eaque diminuta est. Si enim natura tentet vacuationem diminutam per aluum; possunt lenientia, & leniter soluentia misceri, vt scilicet cum decocto exhibeantur, [mellis rof. sol. vel syr. de polypod. ℥ ij.] Nec est, vt quis dicat, hunc esse motum contrarium: fallissimum enim est, quod nonnulli pro axiomate habent, guaiacum expellere luem per sudorem: roborat quippe expultricem cuiuslibet partis, & proinde etiā expultricem ventriculi, ac intestinorum. Quod si ex aluo conclusa, & sudore, cognoscamus expultricem ad partes cutaneas expellere: nō debemus soluentia cum guaiaco miscere, sed sudorifera, [vt carduum benedictum.] Sic causa loquj, sunt miscenda [sem. meloun.

I. Quæ cū ligno sint p̄miscenda. Adiuuātia alexipharmaca. 1. Ratione luis.

adiantum, capillus Veneris, ceterach, fenic. anisum.] Et hæc de vitio luis secundum formam. Ratione putredinis, cum guaiaco misceri possunt, [ipsius cortex, salsa, sassafras.] Ratione caloris, lenioris, interdum etiam crassitiei, ac duritiei, diligentes nos esse oportet. Ob luis calorem, miscemus [salsa, & china.] Ob lentorem, guaiacum nō eget mistione cæterorum; magis enim reliquis est amarum. Ob crassitiem, quæ interdum adest, miscentur [salsa, & sassafras:] Ob duritiem miscetur [china.] Hæc de adiuuantibus, luem respicientibus. Quoad subiectum luis; si hoc sit proximum, verbi gratia venæ ventriculus, aut iecur; guaiacum non eget alijs; sed tenuitate propria, in luis sedem permeare potest; at si remotum sit subiectum; miscentur [salsa, & sassafras;] vt si lues in capite sedem habeat. Hæc de adiuuantibus alexipharmacis. 2. Ratione subiecti.

Sunt verò, & alia adiuuantia, non alexipharmaca, quæ spectant, vel Luem, vel Subiectum luis. In lue hic non consideramus formam, quia hanc sola alexipharmaca respiciunt. Propter putredinem igitur, cum alexipharmacis possunt misceri [quinque folium, & adiantum.] Si lues sit calidior, miscebimus [cichorium, endiuiā, cichoracea, sonchum.] Si tenuitas sit viscidatas; amariora miscenda, [vt scordium, & prassium:] (male fit, quod hæc non sint apud omnes in vsu.) Ob crassitiem miscebitur, [radix filicis maris,] quæ maxime attenuat. Ratione duritiei, cum alexiterijs decoquēda [glycyrrhiza, althæa, malua, &c. licet etiam vti ammoniaco,] quod quidem non miscetur cum decocto, sed permiscetur cum guaiaco, dum in puluere datur. Adiuuātia, non alexipharmaca.

Cæterum iuuantia non alexipharmaca, quæ subiectum luis spectant, pro huius varietate variant. Si enim luis subiectum sit ventriculus, miscebuntur cum alexipharmacis, [coriādrum, myrrha, absinthium:] quod ars medendi docet, quamuis apud plerosque non sit in vsu. Si iecur sit sedes, & sit calidius, quod sæpe contingit, miscebimus [cichoracea, hepaticam, aquam communem, nec improbantur aquæ destillatæ organis vitreis:] si autem frigidius sit, vt interdum contingit, (imminet enim quandoque hydrops,) miscebimus [agrimoniam, & loco aquæ vinum:] Quidam enim iue affecti, obiere hydrope, alijsve morbis, ob medicorum negligentiam. Si lien sit sedes, miscentur [ceterach, phyllitis, cappares,] possumus etiam in lienis tumore, tum decocto guaiaci miscere [vini chalybeati] semiunciam. Si cerebrum sit sedes, miscebimus [betonicam, maioranam, stœchadem, saluiam, hyssopum, odorata, vt portionem cinamomi, & nisi quid prohibeat, etiam vinum:] nam & in oculorum dolore, secundum Hippocratem, vinum meracum prodest, quia producitur ad caput. Si vterus sit sedes, miscebimus [adiantum, matricariam, artemisiam, origanum, pulegium: & nisi quid sit quod calida prohibeat, etiam myrrha vtemur, eo modo, quo supra ammoniaco.]

Hæc de adiuuantibus. Corrigentia respiciūt noxas, quæ e guaiaco imminent. Forma eius, cum sit similis, non indiget aliquo corrigente. Ratione caloris, si lues sit calidior, vt si sit febris, vel calida iecoris intemperies, miscebimus [salsam, & chinam, item aquam, cichoracea, hordeum, &c.] quæ guaiaci calorem attemperant. Siccitas guaiaci prodest ratione putredinis: nocere autem potest in lue melancholica, si patiens tectorem habet ventriculum, si patiens secundum totum corpus sit exsiccatus, quod non semel obseruauit corrigi ergo debet [permistione buglossi, boraginis, maluæ, potissimum carne pulli, vituli, vel caponis.] Ratione tenuitatis, & pinguedinis, non potest nocere: & proinde hac ratione non eget corrigente. Corrigētia

rigente. Si patiens ipsius amaritudinem perferre nequeat, miscebuntur [passulæ, vel liquiritia.] Acrimonia eget corrigentibus: quæ in caliditate iam proposita sunt. Ratione odoris, non eget corrigente. Et sic patet, quomodo cum guaiaco reliqua medicamenta sint miscenda.

Formulæ. Guaiaci decoctum cũ aqua.

Porro formulæ medicamẽtorum contra luem, tripliciter componi possunt: cum Aqua, cum Iure, & cum Vino. Cum aqua sim. [recip. guaiaci, seu scobis guaiaci lib. ſ. corticis guaiaci, salsæ, ana ℥ ij. chinæ ℥ j. ſ. aquæ fontis lib. xij. fiat infusio per diem naturalem: deinde fiat decoctio, ad consumptionem dimidij, pro syrupo.] Deinde [reci. quod residuum est, e colatura primi decocti, aquæ libr. xviij. fiat infusio per tres vel quatuor horas, & fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, pro potu.] Reliqua adiuuantia, vel corrigentia, si iucunda sint; simul cum alexipharmacis decoqui possunt, antequam fiat decoctio pro potione: ita tamen, vt quæ longiorem coctionem non ferre possunt, circa decoctionis finem imponantur; si contra, a principio. Hinc, cum fit decocti colatura, passulæ imponendæ sunt in petia, vt exprimendo decoctum transeat per passulas.

Cautio de ingratis, decocto permiscendis.

Si vero quæ miscentur sint ingrata; tunc duplex seruari modus potest. primum cum si illa ingrata sint herbæ potissimum virides, quæ corruptionis syrupi causa esse possunt, vt [borago, bugl. melissa, endiu.] coqui debent cum portione syrupi, non cum toto decocto. Guaiaci enim decoctum coquitur ad remanentiam librarum vj. quæ in triduum sufficiunt; quo tempore facile decoctum putresceret, si herbæ virides simul essent incoctæ. Proinde e sex libris decocti, possumus sumere lib. j. & dum, verbi gratia, mane hoc decoctum calefit, vt exhibeatur, possunt herbæ imponi. Alter modus hic est: Si ingrata miscenda, non sint causa putrefactionis decocti, veluti herbæ exsiccatæ; tunc coquatur guaiacum in lib. xij. aquæ, ad consumptionem lib. iij. vt videlicet supersint lib. viiij. non vj. postea fiat colatura. Hinc sumatur residuum guaiaci, salsæ, & reliquorum alexipharmacorum: atque cum aqua fiat potio. Denique accipiantur illæ libr. viiij. quæ erant præparatæ pro syrupo: (non pro potu:) illisque imponantur herbæ illæ ingratæ, & fiat decoctio ad consumptionẽ tertiæ partis: tunc enim remanebunt lib. vj. quibus vti oportet pro syrupo. Sic ergo, dum potio medicamenta illa ingrata non suscipit, iucunda parari potest. Hæc de decocto cum aqua.

Decoctio guaiaci cũ iure.

At vero cum iure sic præscribetur. [recip. guaiaci, chinæ, an. ℥ j. ſ. salsæ ℥ j. aquæ lib. vj. fiat infusio per vigintiquatuor horas: deinde adde carnis pulli ℥ j. fiat decoctio ad consumpt. medietatis.] Potus verò præscribendus est, vt supra: [recip. quod residuum est: aquæ lib. x. fiat decoctio ad consumpt. lib. iij. pro potu.]

Hic notandum, & alexipharmacorum & aquæ, minorem esse quantitatem in hac recepta, quam in præcedente; quia facile corrumpitur ratione carnis: ita vt tempore calidiore, ea saltem quantitate sit hoc medicamentum præscribendũ, quæ vnum in diem sufficiat.

Secundo notãdum, cum in carnis vsu, respiciamus ad corporis maciem; salsæ (vtpote plus insiccantis) minorem esse dosin: qua de causa etiam guaiacum non excedit dosin chinæ; quæ, vt pinguior, guaiaco hic est anteponenda.

Tertio obseruandum: cum quidã ægri non possint iure pro potu vti; carnem esse post potum demum incoquendam; vt etiam prius de herbis iniucundis dictum est. Cæterum aduertere etiam oportet, non esse faciendam decoctionem in iure; nam cum opus sit longa decoctione, syrupus, vel decoctum illud, salsum euaderet.

Decoctio guaiaci cũ vino.

Cum vino alexipharmaca ita exhiberi poterũt: [recip. guaiaci ℥ viiij. corticis ℥ iij. salsæ, sassafras an. ℥ j. aqu. lib. xij. post infusionem sufficientis aquæ fiat decoctio ad consumptionem duarum tertiarum, vt scilicet remaneant lib. iiij. Deinde adde vini generosi lib. iij. & fiat leuis decoctio (vinum enim non debet diu coqui) deinde cola, exprimẽdo, pro syrupo.] Pro potu: [recip. quod residuum est, decoquatur in aquæ lib. xvj. ad consumptionẽ dimidij: deinde addantur vini libr. iiij. Misceantur pro potu.

Hæc sufficiant de mistione guaiaci, & cum alexipharmacis, & cum alijs medicamentis. Vnde etiam patet, qua ratione salsa & china, cum reliquis misceri queant; verbi gratia, de salsa: [recip. salsæ lib. ſ. coriandri ℥ ſ. aquæ lib. x fiat decoctio ad consumptionem dimidij, pro syrupo.] Hic coriandrum corrigit salsam; quæ cum omnis sit expers astrictionis, ventriculo nocet.

Formula salsæ exhibendæ.

II. Dosis syrupi.

Alterum, quod supra explicandum proposuimus, est de quãtitate. Syrupi ergo dosis est ab ℥ iij. ad lib. j. Errant, qui & mane & sero decocti ℥ vij. exhibent: maior enim dari quantitas debet ante prandium, quam ante cœnam: si mane datur ℥ vij. ante cœnã dabuntur ℥ v. Ratio est, quia inter prandium & syrupum vespertinum est minus interuallum, quam inter cœnam & syrupum matutinum: verbi gratia, syrupum exhibemus hora decima, prandium est hora decimaquarta: secundum syrupum hora vigesimaprima, cœnæ hora vigesimaquarta: vnde spatium est horarum decem. Dosis autem pulueris guaiaci & reliquorum, est a ℈ j. ad ℈ iiij. hoc modo: [recip. pulueris guaiaci, salsæ an. ℈ ij. betonicæ ℈ j. cum syrup. de beton fiant pilulæ: quæ duabus vicibus exhiberi possunt.] Betonica hic imponitur: quia supponimus fomitem & subiectum luis venereæ esse caput.

Dosis pulueris.

III. Modus vtendi.

Tertium explicandorũ caput, est de modo vtendi. Si luis passio requirat, vt guaiacum efficaciter agat: non modo in forma liquida, sed etiam consistenti exhibere oportet: ideo simul pilulę, vel electaria e guaiaco confecta, exhibeantur cum decocto. Præstat etiam tunc actu calidum exhibere decoctum: sic enim melius prouocat sudorẽ, melius penetrat, melius venas ingreditur, melius agit in facultatem alteratricem, & expultricem. Circa sudorem notandum, vt prouocetur [vel pannis calidis, vel cucurbitis repletis aqua,] q sub axillis applicentur; res certa est: aqua commode decoquitur cum residuo potionis: licet vti [tegulis, hypocaustis vulgatis; maxime etiam probatur nouum illud instrumentum ligneum.] Experientia compertum habeo, melius alio modo quosdam sudare, quã alio: propterea varios pono modos. Quod si lues sit melancholica, & corpus aliqua e parte vergat ad siccitatem; præstat sudorem prouocare [aqua dulci,] quæ actu sit calida. In primis autem tenendum; vt non statim post assumptum decoctum, sed per horam post, sudor prouocetur: necesse enim est, medicamentũ aliquantisper in vẽtriculo morari, vt deducatur ad actum. Id etiam obseruandum, vt panni, qui inficiuntur sudore, non simpliciter siccentur sub radijs Solis, ignisve beneficio, sed necessarium est lauare, vt lues illa per sudorem extracta, e toto deleatur.

Ad sudorẽ facilius prouocandum.

IIII. Quando agendũ.

Quarto, quoad Quando agendum; sciendum, decoctum dari debere, dum est præsentia luis, & nihil prohibet. Lues præsens eue põt, per 30. 40. 60. aut plures etiam dies: ad minimum ergo decoctum exhiberi debet per 40. dies: Quod si lues perseueret, nos etiam in decoctis perseuerabimus: sed

post

Electaria in malo contumaci. post dies 60. sufficit semel in die exhibere: post 60. dies, si summe pertinax sit malum, impossibile est tandiu homines in cubiculis detineri: vnde singulo mane exhibebimus quoddam electuarium, per horas 4. ante prandium.

Electarium frigidius. Si ergo corpus sit calidius, vel iecoris calidior intemperies adsit: [recip. salsæ ℥ j. ß. ligni guaiaci ℥ ß. pulu. sonchi ʒ vj. hepatis lupi ℥ j. conseruæ cichoraceæ lib. ij. ß. cum syrupo de stœchade, fiat electuarium: dosis a ʒ ij. ad ℥ j.] Hic salsa & lignum, respiciunt luem: sonchus, cichorium, hepar lupi, respiciunt iecur calidum: hoc enim electuarium potissimum probatur in lue venerea, cuius fomes est iecur. Conserua in hoc medicamento imponitur ad lib. ij. ß. nam pro qualibet pulueris drachma, conseruæ vncia esse debet: sunt autem ʒ xxx. ergo & vnciæ conseruæ erunt triginta, idest, lib. ij. ß. Si

Electarium calidius. corpus sit frigidius: [recip. guaiaci ℥ ß. corticum ligni salsæ an. ℥ ß. pulueris agrimoniæ ʒ vj. hepatis lupi, mithridatij antiqui, cypheos an. ʒ iij. conseruæ e folijs viridibus agrimoniæ lib. iij. cum syrup. de agrimon. fiat electuarium; cuius dosis sit, vt supra.

Quo decocti vsū prohibeant. Hæc de luis præsentia. Prohibere autem possunt vsum decocti, Materia morbifica, Cibi copia, & Virtus. Materia enim morbifica prius est vacuanda, & purgandum corpus, deinde alexipharmaca danda. Quamuis autem corpus mundatum sit: cum tamen alia subinde generentur excrementa; nisi liberaliter natura vacuet, nos ea iuuabimus clysmis, imo etiam soluentibus, exhibendo singulis decem diebus aliquod soluens, de quo suo loco diximus.

Deinde cibi copiosi præsentia prohibet: dandum ergo decoctum, per 4. vel saltem per 3. horas ante cibum. Virtus prohibet, non ratione qualitatis (nā calidum innatum potius iuuatur a caliditate alexipharmacorum:) sed ratione suæ substantiæ, quæ dissoluitur, si iusto diutius decoctum exhibeatur, sique in aere calidiori. Falluntur ergo qui optimū exhibendi decocti tempus esse putant in media æstate: virtus enim non potest perferre dissolutionem & aeris calidi, & guaiaci potissimum quia decoctum dari non potest, nisi patiens soluentibus vtatur, quæ & ipsa calidum dissipant. Aer frigidior, quamuis sudorem inhibere videatur ratione qualitatis; potest tamen calidis corrigi, ne tanta fiat τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ dissolutio, quanta in æstate: præterea etiam non semper sudor prouocandus in vsu ligni, sed facultatis expultricis motus attendendus, alexipharmaca quippe omnium partium expultricem roborant. Temperatus quidem aer, ad ligni vsum, commodissimus est: minus tamen virtus æstate, quam alijs temporibus sustinere potest.

V. Vbi agendum. Quinto, vbi agendum, indicatur a luis subsistentia. Si enim lues sit in partibus internis, per os medicamentum exhibendum. Si in crure, cruri applicandum remedium, &c.

Hæc igitur de guaiaci vsu dicta sufficiant.

CAPVT X.

De Præparatione & vsu Argenti viui ad morbum Gallicum, forma inunctionis, & suffitus.

Hydrargyri præparatio. Si lues iam dictis medicamentis vinci nequit, summa vrgente necessitate, ad [Hydrargyrum] confugiendum. Hoc eget adiuuante, & corrigente. Ratione formæ hydrargyrum non eget simili iuuante; est enim forma venefica, quæ non est augenda: nec tamen oportere ea addere, quæ formam habent prorsus dissimilem; hæc enim non adiuuant, sed impediunt. Iuuantia ergo non a tota forma, sed manifestis qualitatibus hydrargyrū iuuabunt: tales qualitates sunt, tenuitas, acrimonia, amaritudo. Per tenuitatem mistorum, vis hydrargyri penetrat; frigida enim opus habent penetratione. Amara iuuant, vt fiat luis detersio. Acria irritant expultricem. Huiusmodi sunt [castoreum, baccæ lauri, baccæ iuniperi, horumque olea:] Dantur etiam adiuuās per crassitiem, nimirum [cera,] quæ sua consistentia facit, ne hydrargyrum fluat, sed magis cuti hæreat, & efficacius agat: ne tamen cera lædat, potest ablui [decocto baccarum lauri, vel prassij.] Corrigentia non solum qualitate manifesta, sed etiam tota forma concurrunt: [vt saliua hominis ieiuni, qua hydrargyrum extinguū solet, præterea antidoti, theriaca & mithridatum.]

Corrigētia. Frigiditatem hydrargyri corrigunt, calida, pinguia, & odorata: Hydrargyrum enim frigidū eget calidis, quæ vim resoluendi habent, vt magis penetret tale sunt [olea e baccis lauri, & baccis iuniperi; vinum, theriaca & mithridatium.] Pinguia miscenda sunt, ne a violenta hydrargyri actione, & vi horum medicamentorum, nerui plus iusto exsiccentur, aut etiam partes motui voluntario destinatæ, quæ copioso egent humore oblinente: hoc præstat [axungia suilla;] præterquam quod sua cōsistentia facit, vt permaneat hydrargyrum. Denique odorata sunt permiscenda [vt aromata, & præsertim crocus:] spiritus enim ratione veneni facile læduntur, quos odore grato crocus reficit; petit etiam caput; (vnde eum in capitis dolore fugiendum suadet Galenus, capite primo, libro secundo.) & proinde hydrargyro quoque adiuuās & valde vtile est, quod caput petere in curatione volumus. Hæc autem copia mediocri cum hydrargyro miscenda, ne eius vim extinguant. Notandum autem medicos vti inunctione & suffumigio. Suffumigium, quia partes petit spirituales; tutius est vtium; potest tamen vsurpari, si patiens sit robustus secundum thoracē, seu pulmones, & malum sit pertinacissimum; suffumigium enim efficacius est inunctione: quia vapores per os naresque inspirati, cerebrum petunt, vt ad expulsionem insurgat.

Inūctio magis tuta est suffumigio. Inūctionis formula. Formula inunctionis hæc esse potest: [recip. hydrargyri saliua ieiuni extincti lib. ß. axungiæ suillæ ℥ iij. misce summa cum diligentia per horam: deinde adde olei laurini, de iunipero, viperini ana ℥ j. misce per semihoram; post, adde pulu. castorij ʒ iij. baccarum iuniperi, baccarum lauri; ana ʒ ij. Et hic puluis sensim miscendo aspergatur: deinde adde, croci ℈ i. ceræ lotæ vino maluatico ℥ j. misce per duas horas.]

Suffumigij formula. Suffumigium erit huiusmodi: [recip. hydrargyri præcipitati, sublimati, sandarachæ Græcorū, auripigmēti, ana ℥ ß. baccarum lauri, baccarum iuniperi, ana ℈ iiij. cum resina terebinthina, diluta in decocto baccarum lauri, fiat pasta pro suffumigio.]

Vsus hydrargyri. Quantum. Quomodo. Hæc de hydrargyri compositione: sequitur recta eius administratio: Primum ergo, quoad [Quantum agendum,] e proposita inunctione sumenda, modo vncia vna, modo duæ, modo tres, prout affectio luis est vehementior. [De modo vero.] Oportet hoc medicamentum actu esse calidum: debetque inunctio fieri fricando, ab inferis ad superna; sic enim per poros vis medicamenti facilius ingreditur; contraria frictione pori potius clauduntur; frictio fiet chirothecis; non manibus nudis. Calidius autem medicamentum erit, frictioque vehementior.

mentior, quo illis passio est difficilior. Vt vero penetret medicamentum, necesse est, vt actu calidum seruetur: quare partibus inunctis applicabuntur petiae lineae, & intus nutrenda stupa, confecta e cannabe.

Quando.

Quoad [quando:] si praesens est lues, & nil prohibeat; inunctio fieri debet semel, bis, ter, &c. non tamen vltra septem vices: si enim tum non expuit, nulla spes restat. Per luem praesentem, intelligimus eam, quae simul cum praesentia indicat, id est, quae nondum cedit, nec euacuatur: quod si enim quis expuere incipiat, post secundam inunctionem, sufficit ter inungere; quia illa lues etsi praesens sit, expurgatur tamen, neque noua eget inunctione. Prohibere potest inunctionem, materia totum replens corpus, quae facit, vt hydrargyri vis permeare nequeat; vnde in artubus manet, & interdum, ad vsque medullam ossium ingreditur. Prius ergo corpus purgare oportet, & efficere, vt quotidie fluat aluus. Prohibet etiam materia replens ventriculum: vnde vnctio fieri debet per quatuor horas ante prandium, prius cibo bene concocto.

Quid prohibeat inunctionem

Hinc recte practici quotidie clysteribus vtuntur si aeger non excernit. Prohibet denique virtus debilis, & secundum partes, & secundum totum. Secundum partes; dum, verbi gratia adest vlcus, aut morbus aliquis in partibus oris: quod si harum partium affectus aliquis nō amplius praesens sit, sed praegressus, si quidem ortum traxit e lue venerea, vt vlcus linguae, oris, labiorum, non prohibet inunctionem, quia non adest imbecillitas, quae prohibeat: si vero quis, non detentus lue venerea, obnoxius sit anginae, & postea lue corripiatur; nequaquam est inungendus, excitaretur enim angina. Neruorum quoque virtus inunctionem prohibet: si enim lue affecti, vel laborent, vel saltem obnoxij sint stupori, paralysi, vel doloribus articulorum: (qui tamen non sint gallici) prohibetur inunctio: alias enim e toto vis neruosum adimeretur. Virtus totius prohibet, quando adest febris, siue sit venerea, siue non. Si patiens non febricitet, facta autem inunctione febris sequatur; non est pergendum. Macies prohibet, ceu signum virtutis debilis secundum totum: item pulsus debilis: item, si patiens est puer, non enim ferre potest inunctionem, adestque neruorum infirmitas: senes etiam eam non queunt ferre.

Vbi.

Quoad [vbi agendum,] oportet inungere artus, citra articulos, inter articulum & articulum.

Quid post inunctionē faciendum, si euacuatio sequat.

Facta inunctione: (ne haec noceat:) videndum, num euacuatio succedat, necne. Si succedat; patient iubebitur [aurum detinere in ore:] hydrargyrum enim ab expulsis e capite in os protrusum, auro adhaeret, ob *sympathian* quandam, vnde oris partes non ita inficit. Praeterea, quia vi huius inunctionis, totus aer cubiculi inficitur; ne hunc prauum aerem aeger inspiret, odoratis corrigendus est, vt potius ad calidum vergat; partesque inunctae tectae atque calidae seruentur, quemadmodum dictum est.

Artus vi roborandi.

Dum vacuatio facta est mediocris, cognoscemus hydrargyrum penetrasse: proinde artubus occurrendum, ne partes neruosae afficiantur: abluantur artus [vino maluatico,] vel quotidie, vel saltem alternis diebus. At si copiosior facta sit euacuatio, artus fouendi [vino, cum lacte alterato: vngendi etiam artus sunt melle, vna cum castorio, vel oleo de castorio.] Tandem absoluta purgatione, probatur [balneum secundum totum corpus, ex aqua communi, alterata cum saluia, beton. calamintha mōt. rua, dictamno Cret.] eritque balneum ita calidum, vt sudet aeger. Si forte corpus sit siccius; vngantur artus [oleo de castorio, confecto in duplici vase, cum vino.] Consulo etiam, [vt oleo addidatis magnas antidotos,] imitatione Galeni, qui post opij administrationem calidis vtitur, vt vitium, ab opio excitatum, deleat. Idem quoque de suffumigio est statuendum. Hac inunctione, quae hydrargyri nocumentum corrigit, non solum vngendi artus, secundum articulus, partesque reliquas, sed etiam spinae medulla, & vertebrae.

Electuariū roborans.

Hac de causa etiam assumendae sunt [magnae antidoti, cum conseruis capitalibus, & folijs auri. Verbi gratia, recip. mithrid. antiqui ʒ ij. fol. auri Num. vij. conseruae e floribus rorismar. beton. ana ℥ j. cum syrupo de corticibus citri, fiat electuarium: cuius dosis ʒ ij. vel iij.]

Oris vlcera.

Quod si oris partes ob vacuationem afficiantur, vt oris sequantur vlcera; tunc [e cornu cerui, scabiosa, quinquefolio, virga aurea, & folijs auri paretur puluis qui partibus vlceratis applicetur.] Si vlcus ita aperiatur, vt sanguis copiosus effluat, eiusque effluxu immodico, periculum immineat; sumatur [puluis rosarum, cum puluere myrtillorum, & sumach, ad ℈ j. excipiantur succo plantaginis, & intra os immittantur.] Haec de medicamentis, quae administranda sunt, cum vacuatio per os succedit.

Si nō sequatur euacuatio, quomodo argentum viuū e corpore proliciandum.

Si autem non fiat euacuatio; vtendum est medicamentis, quae hydrargyrum e corpore trahant: vnde probatus medicamentum, cuius virtute copiosus erumpat sudor: tale est [hypocaustum, & balneum,] ita actu calidum, vt sudorem prouocet. Vt autem sudor efficaciter magis proliciatur, aqua balnei alteranda est medicamentis calidis, de quibus supra, potissimum [calamintha mont. carduo sancto, & dictamn. Cret.] Balneum saepius est repetendum. Qui balnea non ferunt; ijs artus inungantur: (quamuis etiam post balneum probetur inunctio artuum, vertebrarum, & omnium articulorum:) [cum oleis de castoro, decocto, in duplici vase decoctis, cum vino, & rebus iam propositis calidis & aromaticis; decoquantur ad vini consumptionem: post colaturam, misceatur cera lota vino maluatico generoso, addantur folia auri:] formula est talis: [recip. olei osum de castorio, de costo, ana ℥ iij. vini aromatici lib. ß. dictamni Cret. calaminthae montanae, cardui sancti, guaiaci, ana ʒ iij. cinamomi, macis, ana ʒ j. vrgente necessitate sinap. ℈ ij. contundenda contundantur crasso modo, & fiat infusio per duodecim horas: deinde fiat coctio in vase duplici, ad consumptionem vini: postea cola, & serua hoc oleum in vase vitreo. Deinde recipe huius olei ℥ j. ß. fol. auri Num. vij. cerae lotae vino generoso ʒ iij. Misce ad ignem, & fiat pro vnica vice.]

Inunctio praestantissima.

Inunctio cum hoc oleo, est praestantissima, idoque saepius iteranda: antequam autem fiat, partes inungendae, potissimum articuli, foueantur [vino maluatico] calente, vt roboretur calidum innatum, iam aliqua e parte male affectum vi hydrargyri: post fotum & siccationem fiat inunctio. Hęc de materia medicinali, respiciente & Totum corpus, & Luis virulentiam.

CAPVT

CAPVT XI.

De Curatione symptomaticorum luis Gallicæ affectuum.

Medicamẽta respicientia Effecta luis.

SVperest, vt dicamus de medicamentis, quæ Morbos, & Symptomata, seu effectus luis venereæ respiciunt. Inter morbos recensuimus febres, casum dentium, bubones, gummata, verrucas, pustulas, caries, ossium corruptionem, vlcera reliqua, rhagadas. Inter symptomata; dolores, tinnitum, gonorrhoeam, depilationem.

Febris.

Febris ergo si non sit Gallica, vt si e guaiaci decocto subsequatur febris; primum febri occurrendum intermisso decocto; vt in febrium doctrina proposuimus. At si febris sit ob luem veneficam; lues primum tollenda est: tunc enim febris tolli non potest, nisi exhibeantur alexipharmaca. Hic autem cum totius, tum luis habenda est ratio. Non enim tuto lui occurrere possumus, nisi prius totum sit expurgatum, & febris remota. Ratione totius ergo primum secanda vena, nisi febris sit hectica. Cæterum, febris gratia, omnia quæ adhibentur erunt mediocria: Verbi gratia, si febris sit putrida, non vtemur [pilulis cochijs cum helleboro,] quibus vteremur, nisi coniuncta esset febris, &c. Ratione luis, alexipharmaca debent esse mitiora, dum adest febris, quæ a lue prodit, præsertim si sit hectica: in qua hectica [non improbo salsam, sed magis probo chinam,] quia non ita siccat & miscere oportet [cichoracea, buglossum, lactucam, & præterea carnem: non licet vti cortice, non guaiaco, non sassafras.] Existente etiam hac febre, sudorem prouocare non licet, quia virius non permittit, sed requiritur [balneum] moderate calidum: licetque totum inungere, [oleis amygd. violaceo, permista aliqua portione decocti, vel salsæ, vel chinæ, imo etiam guaiaci,] sed in parua copia. Ratio est: nam beneficio balnei fit attractio alimenti ad partem; beneficio visciditatis fit appositio alimenti, & agglutinatio; a moderata caliditate olei amygdalini, & frigiditate olei violacei, intemperies febrilis corrigitur, vt fiat assimilatio; vt guaiaci, medicamenta penetrant ad ossa, caliditas guaiaci luem euocat, guaiacum roborat expultricem, vt sic eodem tempore & lues febris amoueantur. Hic occurrit dubium: cum enim alexipharmaca lui sint aduersa; si guaiacum partibus externis applicetur, videri posset, luem ad interiora retrocedere? Responsio sit hæc, quod alexipharmaca roborant facultatem expultricem, quæ, si, verbi gratia, in capite vlceratio existat, luem expellit per locos decentes, non intro, sed foras: vnde practici in vlceribus, & malis externis, recte cum medicamentis reliquis alexipharmaca miscent; sed rationem forsitan ignorãt.

Dubium.

Casus dentium.

Quoad casum dentium; oportet detergere materiam illam, quæ in causa est, vt gingiuæ abradantur. Maxime igitur probatur [oleum e sulphure, cũ oxymelite scillitico, & puluere guaiaci:] postea etiam roborare & astringere oportet; vnde probatur [medicamentum compositum e mastiche, nucibus cupressi, gallis immaturis, puluere plantagin. tos. hypocistid. probatur etiam vinum austerũ, cum aqua rosac. & succo plantagin. & modico vel guaiaci, vel reliquorum alexipharmacorum.

Bubones.

Bubones celerrime ad suppurationem sunt producendi: si perduci nequeunt, per illam partem molienda est luis euacuatio, licet bubo non moliatur. Si ergo in inguine apparet tumor; natura iuuanda est, applicata ventosa, cum flamma, citra scarificationem deinde apertio procuranda [cum althæa, adipe suillo, farina hordei seu frum enti, oleis lil. alb. amygd. dulcium, & ex his fiat cataplasma: vel applicetur diachylon magnum.] Si materia supputetur; non expectanda est integra, & absoluta suppuratio, sed apostema immaturum est aperiendum, vt quam citissime egrediatur virulentia: & facta apertione, foramen diu (per dies quadraginta, vel etiam sexaginta:) apertum detineatur, turunda, parata [cum melle, & alexipharmacis.] Quod si præsente tumore, materia admodum sit rebellis, nec suppurari incipiat; causticum applicandum: deinde, si escbara virtute [butyri] corrumpatur ac putrescat, ea amota: (vt in fonticulis fieri solet:) imponenda est [pilula, confecta e cicere, vel potius e medulla sambuci: aut conficiatur pilula e cera, non simplici, sed diligenter lota in decocto guaiaci, cui permista sit portio sinapis colocynthidis, si lues videatur pituitosa; portio scammonij, si biliosa; veratri, si melancholica. Non solum autem hoc decocto ceram lauare licet; sed etiam puluerem e propositis parare possumus, & cum cera hac lota conficere pilulam, quæ sane medicamentum est efficacissimum.]

Gummata.

Materia gummatum est dura, & crassa: eget mollientibus, & attenuantibus: si ergo intro exhibentur medicamenta, cum decocto miscebimus [althæam, & salsam augebimus.] Extra applicabimus [medullas, adipes emollientes, ammoniacum, bdellium, radices althææ, radices cucumeris agrestis, sed cum alexipharmacis: probatur etiam diachylon cum gummis: probatur caseus antiquus cum axungia suilla, vt liceat etiam colocynthidem, & veratrum imponere,] & Vrgente necessitate ad [præcipitatum] oportet confugere, & ad apertionem cum caustico: locusque teneatur apertus.

Verrucæ.

Verrucæ, si ligaturam admittant, ligandæ serico: & cum per ligaturam verruca est extirpata, radici etiam prospiciendum, vnde radix verrucæ madefacienda est [aqua alterata cum alumine, & cortice guaiaci.] Si verruca sit plena, eamque habeat conformationem, vt non possit ligari; imitantes Aetiũ, primum admouebimus ammoniacum cum aceto, deinde aquam ardentem, in qua macerata sint althæa,] ad emollitionem [guaiacum, quin, & (vsu exigente:) præcipitatum, squama æris, calx extincta cum oleo viperino: quidam addunt puluerem verrucæ pro maximo secreto; addi etiam potest sal mineralis.] Quia autem ob horum medicamentorum caliditatem phlegmones imminet periculum: ideo ad arcendum inflammationem, circumcirca, & supra proposita medicamenta admoueatur [vnguentum de cerussa.]

Pustulæ in ore.

Pustulæ, si oris partes affligunt; illæ partes fouendæ sunt [decocto guaiaci,] quod patiens assumit, si dolor illis sit iunctus; prodest [serum lactis chalybeatum;] siccat enim, & dolorem mitigat. Si pustulæ serpant [sero chalybeato addantur plantago, & rosæ.] Si feruor annexus sit; [sero chalybeato addatur hordeum, & lactuca.] Si pustulæ sint putrilaginosæ; addantur [sero lactis, scabiosa, cornu cerui, & alumen rochæ: vt pro quauis seri vncia, misceantur scabiosæ, & reliquorum, a gra. v. ad x.] Si pustulæ in alijs sint partibus; locus affectus oblinendus est [spuma decocti e guaiaco, possumus etiam addere scabiosam, & aristolochiam rotundam:] si contumaces sint pustulæ; ascendendum [ad præcipitatum:] si dolor vrget, addendum [seuum hircinum, serum lactis chalybeatum.] Verum huiusmodi pustulæ sæpe decocti solius virtute extirpantur.

In alijs partibus.

Caries.

In carie, oportet siccare: [cum puluere rutiæ, cum puluere lithargyri, cum puluere cort. guaiaci: superponitur vnguentum, e tutia.] Si plurimæ sint

ſordes, imponatur[Aegyptiacum, oleum e chalcantho, potiſſimum probatur præcipitatum, ſuperponatur vnguentum de ceruſſa,] ne oboriatur inflammatio. Poſt mundificationem, ſufficit[petia madefacta in guaiaco, & vnguentum de tutia.

Oſſis corruptio.

Quoad corruptionem oſſium; quam primum, ad ſcalpra veniendum. Si ergo os corruptum eſt detectum; vti oportet[oleo e ſulphure, e chalcantho, ferro cādente,] ſi citra periculum poteſt administrari: ne autem oboriatur inflammatio, imponatur[vnguentum de ceruſſa, quod magis probo, quam linimentum ſimplex,] quia recipit[tolatrum,] calido innato maxime aduerſum. Vbi extirpata eſt lues; oportet replere, agglutinare, & cicatrice obducere.

Vlcera.

Quantum ad reliqua vlcera, pari ratione curantur: id autem potiſſimum obſeruandum, vt cum reliquis medicamentis iungantur alexipharmaca, quorum beneficio expultrix loci affecti roboretur, vt virulentiam expellat.

Rhagades, ſeu fiſſuræ.

Rhagades ſæpe adimuntur beneficio[decocti:] ſi non cedant, fouendæ partes[guaiaco, ſcabioſa, ſcordio, vel quinque folio:] ſi durities annexa eſt, addatur[althæa, malua, calx extincta cum adipe gallinæ, & ammoniaco.] Si admodum vehemens ſit lues, vt non cedat; probatur inunctio[ex hydrargyro,] qualis propoſita fuit: poteſt adhiberi [præcipitatum:] licet ſuffumigare partes affectas, volas manuum & pedum. Poteſt is etiam hoc vti, quod admodum eſt efficax:[recip. hydrargyri ſaliua extincti ʒ iij. pulu. guaiaci ʒ ij. ſcabioſæ, ſcordij ana ʒ j. ceræ ſalſæ decocto ſcordij ʒ iij. miſce pro linimento.]

Dolores.

Quoad dolorem; ratione Luis, oportet vti alexipharmacis; in internis medicamentis, augenda eſt doſis[ſalſæ:] extra, ratione Luis, partes fouendæ[guaiaco,] quod ad roborandum expultricem efficacius eſt, quam ſalſa. Ratione Doloris, oportet occurrere dolori, & reſpicere tum ad cauſam, tum ad dolorem, vt habet rationem ſymptomatis. Quoad interna igitur; [chinæ] doſis augēda, magis enim poteſt ad mitigandum dolorem, quā ſalſa & guaiacum; permiſcenda etiam[althæa, malua,] quandoque aſcendendum ad[Mithridatum recens, in quo ſcilicet, opij viget facultas.] Extra parti dolenti applicetur medicamentum confectū [ex anetho, malua, althæa, meliloto, & fœnugræco.] Reſpectu doloris, non luis, probatur medicamentum, paratum[ex adipibus, & e lacte cum pane: probatur etiam omentum vituli vel caſtrati, quod ſit calefactum cum propoſitis medicamētis: nequaquam autem opium in partib. externis vſurpandum eſt.

Tinnitus.

In tinnitu aurium, corpore & capite expurgato, vtendum[oleo deſtillato e guaiaco, cum adipe anſerino: probatur Elixir cum oleo amygd. amar.] Vehementioribus vti oportet, quia aures ſuſtinēt medicamenta fortiſſima, & quia malum pertinaciſſimum: his ergo medicamentis per aliquot menſes vtendum.

Gonorrhoea gallica.

Gonorrhoea ſi nō cedit decocto guaiaci poſt viginti dies; alijs vtendum. Intus,[recip. ſem. lactucæ, viticis, cannabis, ana ℈ ij. pulu. ſalſæ ʒ j. conſeruæ e nymphæa ℥ iij. e betonica ℥ j. cum ſyrupo de capill. Veneris fiat electarium, cuius doſis a ʒ j. ad ℥ ſ. ante ſyrupum matutinum.] Hic betonica & capill. Veneris, vſurpantur pro vehiculo reliquorum. Extra oportet perinæo applicare medicamentum, [confectum ex oleo maſtichino, quod ſit decoctum in vaſe duplici, cum vino auſtero, addito thure, additis nucibus cupreſſi, & gallis; facta decoctione, per expreſſionem fiat olei colatura. Ad ſingulas huius olei vncias, addatur ceræ ʒ j. ſ. ſolæ vino auſtero potiſſimum alterato cum guaiaco.

Depilatio, & pruritus.

In depilatione, abradantur pili Luna creſcente: & nihil prorſus applicetur primis quindecem diebus, quibus decoctum bibitur, licet vngeant: ægris ſæpe enim ſolius decocti vi renaſcuntur pili. Poſt dies quindecim poteſt aliquid applicari; id tamen non ſit aſtringens, ne lues cohibeatur. Vtemur aliquo roborante, craſſiæ ſubſtantiæ, ſine aſtrictione: vnde caput abluatur[lixiuio moderato, confecto cū abrotano, cum furfuribus; poſtillis aſcendere ad radices cannarum, eas in lixiuio decoquendo: poteſt etiā incoqui ſcabioſa, fumaria.] Si ægros exerceat pruritus, addatur[hordeum,] ſi coniuncta ſit ariditas, addatur[malua.] Hac autem inunctio in depilatione probatur:[recip. olei amygd. dul. ℥ j. decocti guaiaci ℥ ij. abrotani ʒ j. thapſiæ ʒ ſ. fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumptionem decocti: deinde cola, & adde faui mellis ℥ ſ. oui vitellū, olei e caryophyllis non deſtillati ʒ j. ſ. Miſce.] Efficaciſſimum etiam eſt[oleum e fauo mellis, oleū e vitellis ouorum.] Semper tamen miſcenda ſunt alexipharmaca. Hæc de medicamentis.

CAPVT XII.

De victus ratione in lue Venerea.

Aer.

SEquitur Diæta. Aer probatur calidus, in cubiculo propter ſudorem, ac *διαπνοὴν ἄδηλον*. Errant ergo, qui ægris permittunt, vt cubiculo egrediantur; impeditur enim tranſpiratio.

Cibus, & potus, tempore purgationis.

Victus, tempore purgationis ſit mediocris, & potius vergat ad plenitudinem pro ſtatu corporis: debet eſſe medicinalis, vt in corpore biliofo refrigerans, &c. potus[vinum aquoſum.] Contra, ſi corpus ſit frigidius, vt in ſenili ætate, tempore frigido, ante purgationem ſit[vini potus,] & victus non refrigerans. Tempore autem medicationis, quo decoctum aſſumitur, & quo hydrargyrum adminiſtratur, alia opus eſt victus ratione.

Victus, tempore quo decoctū aſſumitur.

Quoad decoctum, cibus circa primos & vltimos dies, minus tenuis eſſe debet; nec de extremo in extremum eſt tranſeundum ſine medio: tempore autem intermedio abſtinere oportet carnibus; vt ſi æger decoctum ſumat per quadraginta dies; decem primis & poſtremis diebus caro cōceditur; per viginti dies medios non conceditur, niſi vires ſint debiles, vt in hecticis. Probantur etiam tunc[amygd. dulces, paſſulæ, piſtachia. Panis interdum conuenit, mediocriter coctus,] ſi ventriculus eſt debilis, ſi corpus obſtructionibus obnoxium, ſi corpus emaciatum & hecticum, ſi lues ſit melancholica. Aliquando[panis aſſatus, ſeu bis coctus] dari poteſt. Licet hic a Galeno vbi de alimentorum purorum facultatibus agit, capite ſecundo, libro primo. exigui nutrimenti, & difficilis coctionis ſtatuatur. Vnde & a nonnullis, ſed immerito, damnatur: cum hoc loco non ſaltem alimenti, ſed etiam medicinæ gerat vicem. Proinde ſi ventriculus ſit robuſtus; ſi non ſit periculum obſtructionum; ſi corpus non ſit emaciatum; ſi lues maiori e parte ſit pituitoſa; non modo panis biſcoctus prodeſt; ſed interdum etiam prodeſt panem conſicere cum aqua, alterata alexipharmacis; item dare pilulas ex alexipharmacis illico ante cibum, vt ſic alimentum e toto reddatur medicinale, & aduerſarium lui venereæ. Non ſemper ergo reprehendi debent, qui in lue panem biſcoctum, ſeu aſſatum exhibent.[Carnibus] etiam modo aſſis vtendum, modo elixis; his in lue melancholica, illis in pituitoſa. Quoad[modum:]

Cibis

Cibis alterantibus, modo calidis, modo frigidis vtendum; pro varia corporis ægri constitutione. Cibus in prandio parcior, quam in cœna: ratio est, quia bis in die syrupum exhibere oportet, vnde propter maius interuallum, inter cœnam & syrupum matutinum, cibus maiori quantitate assumi potest. Potus est [secundum decoctum,] quod modo paratur cum aqua, modo cum vino, modo cum carnis iure. Hæc obseruanda sunt dum exhibetur

Victus, tempore vsus hydrargyri

decoctum. Cum hydrargyri inunctionem administramus, eo tempore, quo homo potest masticare, dentur [carnes, panis, vinum aquosum,] non forte (vt quidam nebulones faciunt) post inunctionem cum imminet oris inflammatio. Dum vero homo masticare non potest, detur [contusum, destillatum, vitetur vinum,] quia actu est inflammatio, estque periculum ne patientes suffocentur: dum incipiunt masticare, possumus exhibere [carnem, & vinum.] Quoad [somnum,] dormiant ægri per horam post assumptum syrupum, nec illico sudeant. [Aluus] fluat quotidie, ne luis impediatur expulsio. [Motus] tum corporis, tum animi, sint potius citra mediocritatem: ὅκου γὰρ λιμὸς, οὐ δεῖ πονεῖν, ex aphor. 16. sect. 2.

Somnus. Euacuatio. Exercitiū.

Conclusio.

Et hæc dicta sint de luis venereæ curatione: quæ licet malum sit pertinacissimum, e toto tamen expugnari potest, si quæ attulimus, studiose peragantur. Nec vos laborum ac diligentiæ pœniteat, in malo hoc frequenti & peræque lucrosissimo: dixerim quippe citra iactantiam, me e Gallicæ luis curatione vltra octodecim millia coronatorum lucratum esse.

Finis Libri Quinti.

Registrum.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff.

Omnes sunt Terniones, præter Ff, quæ sunt Quaterniones.

VENETIIS, MDXCVIII.

Apud Sessas.

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Sextus,

DE FEBRIBVS.

CAPVT I.

Propositum Auctoris, diuisio, & connexus Librorum Auicennæ, atque de ordine seruando in tradendis febribus.

Propositũ Authoris.

VM ante aliquot menses nobis in mentem uenisset, ad nos pertinere hoc anno de febribus disserere; intelligentes febres esse ægritudines, & frequẽtes, & sępenumero (haud citra hominum iacturam) qualibet uehementia donatas, & cognitu perdifficiles: tametsi alias nec paucis uicibus circa harum doctrinam uersati essemus; nihilominus noscentes quamlibet doctrinam incrementum admittere, decreuimus cunctas nostras uigilias ad hanc unam de febribus doctrinam conuertere, quod sane negocium quamquam perarduum extiterit, nec absque labore subiri possit, nobis tamen incredibile gaudium attulit; quandoquidem innumera esse febrium, & cognitionum & curationum arcana apud Galenum nobis compertum est. Hæc ergo sicut D.O.M. sua benignitate nobis est elargitus, ita eodem auspice, (ut decet) singula proprijs locis explanare fideliter pollicemur, ut hæc de febribus doctrina alioqui recondita, omnibus perspectissima cunctis numeris reddatur.

Quot explicanda. Cęterum ut opere potius quam uerbis, quod pollicemur, præstemus, ad rem ipsam propere accedentes, pro faciliori dicendorum intellectione, primum statuimus operæprecium esse antequam febrium doctrinam aggrediamur, tria præcognita necessaria explanare. Primum erit quis sit Auctor; quo duce circa præsens negocium uersari profitemur. Secundum quo ordine noster Auctor febrium doctrinam disposuerit. Tertium quid in singulis febribus, & quo artificio expleuerit.

Quis author exponendus. Quod ad primum attinet, ad unicam addiscentium utilitatem oculos dirigentes, nequaquam ab Hippocrate, Aristotele, Galeno, & Auicenna recedentes, potissimũ Auicennam in ducem eligendum statuimus, tùm quia Græcorum, & Auicennæ eadem est doctrina, tùm maxime facilioris doctrinæ gratia, siquidem Auicennas uere ingenui officio fungens, nunquam Galeni se esse interpretem fateri dedignatur; nec non, quod sparsim Galenus seminauit unico in libro, nempe in quarto sui operis Medicinalis, mirifice collegit, hæc de primo.

Ordo Auicennæ. Secundum prænoscendum erat, quo ordine noster Auctor, & proinde Auicennas febrium doctrinam disposuerit. Hoc negocium cum summi sit momenti, & hactenus forsan a paucis enodatum; non citra diligentiam explicandum est, id autem assequemur si potissimum duo prosequemur. Alterum sane est, quis sit quarti lib. cũ traditis antè, & post connexus; reliquum quæ sit inter ea, quæ in 4. lib. proponuntur coniunctio.

Ordo inter libros Auicennæ. Itaque quod ad primum spectat, Auicennas totam artem medicã quinque libris fuit complexus, & eos legitime hac serie inscribens disposuit: ut liber Canonis primus sit, quem de Medicina inscripsit, seu de iudicijs uniuersalibus in medicina. Secundus de medicinis singularibus, seu simplicibus inscriptus. Tertius cui titulus est traditus, de ægritudinibus particularibus appropriatis mẽbris occultis, & manifestis, a capite usque ad pedes. Quartus cui tradita est inscriptio de ęgritudinibus particularibus nõ appropriatis uni membro. Quintus ac postremus, quem inscribendum esse statuit, de Medicina composita, & est antidotarium. Cęterum, ut facile fuit hos libros hac serie cum Auicenna disponere, ita perarduum est horũ librorum, & numeri & connexus rationem callere. Itaque ut tanti momenti ueritas, & fortasse non omnibus perspecta, luce solari clarior deprehenditur, altius iure meritò exordientes, dicimus: Auicennam in toto de Medicina opere duo potissimũ nobis præbere, nem Medicæ artis tum habitum, tum uirtute habitus exercitationem. Nec ab re, siquidem ille solus in exactissimum euadit artificem, qui tum suæ artis habitum acquirit, tum per illum exercitationi se tradit;

Exercitatio duplex. Verum cum exercitatio duplex sit, alia uniuersalium quæ usque ad speciem specialissimam descendit, reliqua quæ etiam uergit ad indiuidua, Auicennas posthabita hac indiuidua exercitatiõe (hãc enim coram ægris consequimur) summa cum diligentia per artis habitum, & exercitationem omnem nos docet, quæ nimirum scriptis consigniri potuit, & proinde usque ad species specialissimas descendit. Cum ergo Auicennas hęc duo profiteatur, nempe artis habitum & exercitationem, Habitum in primo libro edocet, exercitationem in reliquis quattuor. Hęc huius ordinis ratio est recondita: siquidem cum exercitatio supponat habitum, cum per habitum cõparatũ in primis generibus, obeatur exercitatio descẽdẽdo ad genera subalterna usque ad species specialissimas, ratio demonstrat habitum præcedere, subsequi autem exercitationem, ut non iniuria in primo libro circa habitum, in reliquis circa exercitationem uersetur. Verum ut cuiuslibet animus acquiescat: quod

Habitus artis.

ante cętera explicandum occurrit est, Auicennā hæc duo & summo cum artificio explere. Primum ergo quo ad habitum attinet, hunc cumulatissime docuit

Medicæ artis diuisio.

Auic. in 1. lib. siquidē cum diuidat in quattuor Fen. in prima verba facit de rebus secundū naturā, in secunda de rebus pręter naturam primo, deinde aūt de signis: in tertia habitum tuen. san. in quarta curatricē patefacit. Cuius numeri & ordinis hæc fuit ratio; Siquidem cum Authore Gal. 9. de placitis, quinto, apertum sit Medicum qua Medicus est corporis sanitati consulere: idcirco in hac arte duo necessario locum sibi vendicare, nempe & finem & media seu instrumenta, quibus finem consequimur. Ad quæ duo respiciens Auic. in prima primæ, Medicinam in Theoricam, & Practicam distribuit. Quādoquidem Theorica versatur circa finem, practica aūt circa instrumenta, ope quorum finem consequimur, vt propterea in arte medicinali hæc media, hæc instrumenta causæ vocentur salubres: etenim vel sanitatem præsentem

Theorica.

conseruant, vel amissam recuperant. Vnde quo ad Theoricam attinet, hæc versatur circa res naturales, præter naturam, & omnem cognitionem, vt emergat pars Physiologica, Pathologica, & Simiotica; Quo autem ad Practicam; hæc sane nihil aliud est; quam

Med. practicam.

(vt Hipp. quandoque scripsit) adiectio & ablatio, a quo non recedens Galen. primo de element. quinto, ait: Medicina est quasi generationis, & interitus ministra, hoc est adiectionis & ablationis ministra. Nec citra artificium dicit, Medicinā esse quasi ministram propterea quod natura non vtitur arte Medica vt ministra, sed materiebus a Medica arte inuentis. Cęterū medicina, vt adiectio & ablatio, & proinde practica, vt passim testatur Galenus, & pręcipue primo de tuē da primo, & in arte medicinali 88. duplex est, alia tuendæ sanitatis, alia curatrix. Vt his hunc in modum constitutis, pateat Auicennam in primo libro vniuersum habitum medicinæ tradidisse, & optimo ordine omnes partes disposuisse; nam quo ad vniuersum habitum attinet, cum proposuerit Physiologicā, Pathologicam, Simioticam, methodū tuēdæ sanitatis, & curatricem, nihil aliud sane desiderari potest; Quo autem ad ordinem, cum primo doceat habitum Theoricum, mox Practicum, Primo versatur circa finem, mox circa media, quibus finem cōsequimur, & proinde (vt decet in artibus) ordinis resolutiui nunq̄

Exercitatio.

fuit oblitus. Hæc de habitu. Quo autem ad exercitationem, quilibet nec temere statuere potuit, in quattuor libris tradi ab Auicenna, dum nimirum in secūdo loquit de medicinis simplicibus; in tertio de ęgritudinibus appropriatis, in quarto de non appropriatis, in quinto de medicamētis cōpositis. Etenim dum de his loquit, methodum, seu habitum exercet modo Physiologicum, modo Pathologicum, modo Simioticum, modo conseruantem, modo curantem: Verū vt hoc est satis euidens, ita contra est admodum obicurum intelligere qua ratione & arte Auicennas artis habitum exercet, primo circa simplicia, secundo circa ægritudines appropriatas, tertio circa ægritudines non appropriatas, quarto circa medicamenta composita: Igitur vt hæc veritas elucescat, supponendum

Materiam duplex in arte Medica.

Medicinæ finis.

cum Galeno secundo de crisibus 9. duplicem Medicis esse materiam, nempe primam & secundam. Prima quidem materia est, in qua aduenit finis hoc est sanitas, seu sanitatis pręsentis conseruatio, & deperditæ reparatio. Hæc autem materia prima est hominis corpus; vtpote circa quod consideramus dispositionem & secundum naturam, & præter naturam, vt dū exempli gratia sermo fit de febribus, vt tria prima sint febrium genera, hoc pertinet ad primam materiam, Secūda autem materia est, materia auxiliorum a quibus vel ex quibus fit finis, hoc est sanitas, quæ vel præsens conseruatur, vel deperdita reparatur; Dicit autem, a quibus, respiciēs ad materias medicinales & chirurgicas; ex quibus autē: oculos dirigens ad materias alimentales. Etenim medicamenta agunt, alimenta patiuntur, Vnde ēt addit tractationem de medicamentis ad secūdam attinere materiā. Cum ergo Medicus versetur circa duplicem materiā, nempe primam & secundam, facile colligere licet Auicennam exercitationem tradere circa materiam secundam in secundo, & 5 libris; circa primam in tertio & quarto, vt expediat huius ordinis rationē callere. Itaque sciendum non aliam esse causam, nisi quando exercitatio traditur in secunda materia simplici, pertinet solum ad priorē medicinę partem, hoc est ad Theoricam; Dum vero nos exercet in secunda materia composita, versatur circa vltimā medicinæ partem, nempe Practicam, dum aūt exercetur obiter in materia prima, hæc exercitatio spectat ad Medicinæ partem tum Theoricam, tum Practicam, vt secundū hanc rationem Auic. nos primo exerceat circa habitū Theoricæ, mox circa habitum Theoricæ & Practicę, & tandē circa solius Practicæ habitum. Nec ab re, cū Theorica ordine Practicam præcedat: Hæc autē dicta nequaquam a veritate dissentire facile comprobatur. Nam in primis quantum spectat ad secundū librum; quāuis inscribat de medicinis simplicibus, nihilominus in eo libro sermonem ēt habet de materia alimentali, siquidem loquitur de lactuca, de lacte, & alijs id generis, quæ dubio procul sunt materiæ alimētales, vt in secundo libro Auicennas uersatur circa medicamenta, & circa alimenta, proinde circa materias simplices præditas facultatibus, uel medicinalibus, uel alimentalibus, uel una utrisque. De his autem ea arte loquitur, ut potissimū respiciat ad partem Theoricam. Siquidem medicamentorum, & alimentorum obtinet partes facultatesve, & utiles & noxias, sicut etiam passim Galenus in libris de simplici medicina, & alimentorum facultatibus. quam sane doctrinam non obscure insinuauit secundo Alimentorum 9. Siquidem ex eo loco colligere licet, tres Theoricæ partes, uerbi gratia circa materiam primam, ut puta circa uenam, si dicamus esse compositam ex quadruplici substantia, nepe ex carne, humore per carnē disperso, ex semine, & membranoso tegumento, ut harum substantiarum uaria sit facultas, Hæc sane doctrina pertinet ad Physiologiam, ut correspondere uideatur anatomiæ corporis humani, ut duplex sit anatomia, altera sano circa primam materiam, hoc est corpus humanum, de qua in libris de usu partium, & alijs plerisque, reliqua circa materiā secundam, hoc est alimenta, & medicamenta. Si autem dicamus materiam importuno tempore collectam, & loco incommodo repositam noxiam reddi, hoc pertinet ad Pathologicam. si dicamus materiam cognosci adstringentem ex sapore acerbo, hoc pertinet ad simioticam. Et idem est dicendum de medicamentis. Vt tandem comprobatū sit, quo ad secundum librum attinet, Auicennam hūc ita disposuisse, quādo artis habitum traditum in primo libro, exercet tātum in parte Theorica. Sed hoc loco anteq̄ ulterius progrediamur, liceat propter iuuenes, quosdā proponere Galeni locos qui aliquam ambiguitatem parere possent. Prima ergo auctoritas est tertio alimentorum 16. ubi cum loquutus esset de lacte, subdit. Hæc de lactis facultate nouisse in præsenti opere sufficeret, eius namque utilitates, quas in morbis præstat, proprie ad medendi rationem pertinēt, Hęc dicta difficultatem pariunt. Nam his Galenus significare uidetur lactis facultates, in morbis iuuantes, pertinere ad partem practicam, cum tamen alimentorum doctrina, in qua perpenduntur alimentorum uires, seu utilitates, siue in ægris, siue in sanis, pertinere uideātur ad partem Theoricam, ut idem quoq; sit de medicamentis statuendum. Pro resolutione sciendum utrumque, hoc est alimentum, & medicamen-

Ordo librorum Auicēnæ.

Quæ in 2. lib.

Venarum partes.

Anatomia duplex.

Dubitatio.

Lactis doctrina quæ Medicinæ pars.

Solutio.

aa

camentum bifariam capi posse, altero modo, vt horsū vires perpenduntur citra relationem ad hoc, vel illud corpus, vel sanum, vel ægrum, vt exempli causa dum simpliciter perpenditur alimentum, vt magis, vel minus nutrit, vt magis, vel minus aluum subducit. Ita secundum hanc rationem pertinet ad partem theoricam. si vltimo altero modo capiatur, vt respicit hoc vel illud corpus, siue sanum, siue ægrum, si sanū verbi gratia, dum perpendo sanitatem conseruandam, vel in puero, vel in sene, vel in calido, vel frigido, vel gracili, vel obeso, vel lubrico, vel stiptico; & secundum hanc rationem pertinet ad practicam, hoc est ad methodum tuendæ sanitatis. Si autem respiciat corpus ipsum, vt correptum, uel tabe, vel vlcere pulmonis, secūdum hanc rationē proprie pertinet ad methodum medendi. Vnde dum inquit Galenus tertio alimentorum 34. se velle proponere aquatiliū facultatem, q̃ pertinent ad vsum medicinæ, & p̄ medicatione ait se intelligere artem tuēdæ sanitatis, ita audiēdus est Gal. vt ibi versetur quidem in parte aquatiliū Theorica, quæ referatur in artē tuēdę sanitatis, vt verbi gratia cognoscere oportet quæ sint alimenta boni succi, causa nutritionis: q̃ lubricantia causa excremētorū eijciendorū q̃ mali succi, ne morbi oboriatur, vt pateat hanc doctrinam esse Theoricā, sed q̃ referatur in eā practicam, quā methodum tuendæ sanitatis vocat. Huic auctoritati alia addere licet, q̃ & ipsa suspicionem parit. Est autem in lib. de inæquali intemperie in fine, ibi namq; cū esset loquutus de intemperie particularum, q̃ tumore, præter naturam sunt correptæ, ait, hæc pnouisse debere illos, q opus de medicamentis sunt præcepturi, & post id, medendi method. Ex quibus colligere licet primo esse versandū circa doctrinā intēperiei inæqualis, & proinde circa partē pathologicā, deinde seq opus de medicinis simplicibus, & postea meth. medendi. At Auicennas in primo suo lib. in 4. fen pponit methodū medēdi, deinde in 2. lib. versatur circa simplicia medicamēta, vt cum Auicēna doctrinam simplicium præcedat methodus medēdi, cōtra aūt statuerit Galenus. Pro resolutiōne sciendum, docentes artē medicā bifariā progredi posse, altero modo, vt seorsum docēt tū habitum, tū exercitatione: reliquo modo, vt vna vtrūque tradunt: primum sane modū est secutus Auicēnas, secūdū Galenus. Quod sit verum, Auicēnas methodum medendi absoluit in vna parte libri, nēpe in quarta fen primi: Galenus autē li. 14. impletq; siquidē paucis solus habitus absoluit, cōtra habitus cū exercitatione longiore oratione opus hētvt secundū hāc rationem libri de cōpositione medicamentorū possint pcedere libros de methodo medēdi, vt insinuat Galenus in arte medicinali vltimo. quib⁹ sic constitutis, primo quo ad Auicennā attinet, cum in primo li. solum habitum tradiderit, nō opus erat, vt ante methodū de simplici medicina loqueretur, de hac enim erat loquendum in exercitatione, quæ vt sequitur habitū, ita opus fuit, vt prius proponeret rationē habitus, methodum medendi. Deinde causa exercitationis versatur circa simplicia. At quo ad Galenum attinet, cum vnā vtrumque nempe habitum, & exercitatione tradat, & exercitatio in habitu Theorico pręcedat exercitationem in habitu practico; opus fuit vt libri de simplici medicina præcederent libros de methodo medendi: siquidem, vt possibile est tradere solum habitum practicum citra simplicia medicamēta, ita impossibile est habitū practico tradere exercitationem, sine simplici medicina. Cæterum obiter animaduertēdū circa exercitationem in habitu theorico, cum versari possit circa materiam, tum primam, tum secundam, rationabile esse, vt prima exercitatio fiat circa materiam primam, & proinde circa res naturales, & præter naturam, deinceps circa materiam secundam, hoc est medicamenta, & alimenta simpli-

Alimentum dupliciter. Medicamentum dupliciter.

Dubitatio. Ordo inter partes medicinæ.

Solutio. Ordo inter lib. Galen.

cia; Nā pręter alia fundamenta id vnum contēnendū non est, plures habitus exercen in materia secunda quam in materia prima. Nam in materia prima in rebus naturalibus exercitatio fit in habitu Physiologico, & Simiotico: in rebus præter naturam in habitu Pathologico, & Simiotico: in materia autem secūda, hoc est simplicibus, tùm alimentis, tum medicamentis, in habitu Physiologico, Pathologico, & Simiotico, vt mirandum non sit si Gal. statuerit lib. de simp. medic. sequi librum de inæquali intemperie, & proinde exercitationem secūdum habitum, tum Physiologicum, tùm Pathologicum materiæ primæ; hoc est corporis humani, & sani & ægri: Vnde mentō dicit Gal. 3. meth. 9. præcipue dictum esse in lib. de inæquali intemperie, quæ naturalis sit intemperies, & quæ præter naturam. Hæc de 2. lib. Quo ad tertium, & quartum libr. Patet Auicennam tradere habitus exercitationē in materia prima. Et hoc manifestum est ex vtriusq; libri inscriptione. Siquidē tertius lib. inscriptus est de ægritudinib. particularibus appropriatis, quartus de ægritudinibus particularibus non appropriatis. Ita aūt intelligendus Auicēnas, vt per ægritudines particulares intelligat & specificas, & q̃ ad specificas accedunt, ad differentiā coniunctarum, de quibus in 1. lib. Nā dum tradit artis habitus, non licet descendere ad specifica: secus aūt dum artifex exercitationem versatur. Auic. ppterea per ægritudines appropriatas intelligit vitia ita vniparte dicta, vt non alteri, vt v.g. Apoplexia est vitiū caput occupans, vt per ægritudines, non appropriatas intelligere oporteat, q̃ determinatum membrū nequaquā sibi attribunt, veluti febris, & inflammatio, vt statuātur iure morbi non appropriati, sed cōes q̃uis diua sit inter morbos cōes, ut alij sint oībus modis cōes, hoc est scdm genus, & indiuiduum, ut febris, alij scdm genus tm̄. aut cōes per indiuiam dicantur, sicut inflammatio. Hæc enim indifferenter, quālibet corporis partē pōt corripere, indiuidua aūt inflāmatio si oculū corripiat, aliā partē non obsidet, ut si oculus, ac iecur inflāmatione afficiantur, non fit unica inflāmatio, sed duæ sint statuendæ. Ex his itaq; patet Auicen. in 3. & 4. lib. exercitationē tradere in materia prima, hoc est in corpore humano, ut morbus afficit: ut p̄pea op̄ fuerit uersari circa exercitationē oium partium medicinæ, hoc est, & Theoricę, & Practicæ: Cum autē primo uersetur circa ægritudinēs appropriatas, mox non appropriatas, alia causa non fuit, quā ut facilius doceret. Siquidē facilius est artis habitū exercere circa morbos, q unicā tm̄ partem affligunt, quā circa illos, qui cruciant, uel totum corpus, uel indifferenter uarias corporis partes. Quantū deniq; ad quintum lib. perspectissimum est ex inscriptione. Auic. uersari circa materia scdam, cōpositā, cum inscribat, de medicinis cōpositis, in quarum sane doctrina nōs tm̄ in artis parte ultima, nēpe practica exercet: Hæc ergo dicta sint de ordine, & cōnexu inter libros Auicēnę, beneficio cuius doctrinæ ēt patet, quō & hic quartus liber, quē hoc anno interpretandum suscepimus, scdm eius principium, & finē cum reliquis cōnectat: Quinimo ex traditis ēt innotescit, qđ sit libri 4. ppositum: Siquidē aliud esse nō pōt, q̃ nos exercere circa oes artis partes, & potissimum curatricē, in oibus, seu non appropriatis morbis exēplo accepto. Quare sequit, vt simō q̃ sit cōiunctio inter ea, q̃ in hoc quarto li. traduntur, explicemus. Ex quo ēt iure ipsi patet huius libri diuisio. Itaq; sciēdum Auic. 4. lib. in septē partes fen uocatas distribuere, ut in prima fermo fiat de febrib⁹, in secunda de prognostico, & iudicijs crisis, in tertia de apostematibus, & pustulis, in quarta de soluta unitate, in quinta de luxatiōe, in sexta de uenenis, in septima de decoratione. Ratio autē, & numeri, & ordinis harum fen fuit, ut cum Auicēnę institutum esset in hoc lib. exercitationem tradere in materia prima

Quæ in tertio libro. Quæ in 4.

Morbi appropriati. Morbi communes.

Quæ in 5. libro.

Propositū 4. libri. Diuisio 4. libri.

sumpto exemplo à uitijs cõibus, hæc autem essent in duplici differentia, quædã enim sunt, ui quorum homo sanitatis latitudinẽ egreditur, quædã autẽ multorum uehementia, quę sane potius corpus indecorum, quã ægrum efficiunt, satius fuit primo, & principaliter uersari circa uitia uehemẽtiora, mox remissiora, ut merito in septima, & ult. fen de decoratione pertractet; Hac ergo posthabita, quantum attinet ad ea q̃ sunt prioris fen, in quib⁹ exercitationem præbet capto exemplo a uitijs corpus ægrum reddẽtibus, cũ hæc essent in duplici dr̃ia, alia q̃dem oib⁹ modis cõia aliam sc̃d̃m indifferẽtiã; prius uersatur circa uitia secundum oẽm modum cõia; mox circa reliqua, ut in prima, & secunda fen digrediaꝭ circa uitia oibus modis cõia, in tertia, quarta, quĩta, & sexta, circa uitia ĩdifferẽtia; siquidem non ab re dicimus, oibus numeris cõe pcedere q̃d absolute cõe non est. Cęterum ulterius pgredientes, cum Auic. in duplici fen respiciat ad morbos ꝓrsus cões, in quattuor subsequentib⁹ ad uitia cõia p̃ indifferentiã, ut ẽt magis specialiter rõ, & numeri, & ordinis innotescat. Sciendum quãtum ad priores fen, in prima sermonẽ esse de febribus, in secunda de pgnostico, de crisibus; nã crisium indicium pendet ex cognita natura febrium, ad q̃d ẽt accedit cum sermo de crisi respiciat, non mõ p̃sentia, sed etiã futura, quorum sane difficilior est doctrina: idcirco in prima fen dictum esse de febribus, in secũda de iudicijs crisium. Quo autẽ ad reliquas fen quattuor, in quib⁹ exercitatio respicit uitia morbosa quidem: sed indifferentia, cum hæc uitia essent, uel non uenefica, uel uenefica, primo respexit ad non uenefica, mox ad uenefica, p̃pterea q̃d facilius no. ueneficorum doctrina cõparatur, quã ueneficorum, siquidem uenena summã cõplicationem pariunt, q̃m a uenenis cuiuslibet generis morbi ꝓdire possunt, neque sola methodus, ea ratione sufficiat, ut ẽt opus sit experientia. Verum quo ad tertiã, quartã, & quĩtã fen, cum in tertia fen loquatur de inflãmatione, & reliquis tumoribus, in quarta de soluta unitate, in quarta de luxatione, causa fuit, ut inflãmatio primum locum obtinuerit, tum q̃a est affectus instar febris calidus, tùm quoque quia sępenumero est febris author: siquidem ob has causas inflãmationis facilior est doctrina, quam reliquorum, mox autẽ de reliquis tumoribus differit, ut horum doctrina est facilior, & cum inflãmatione aliquo modo conueniunt. At cũ expendenda esset, tùm soluta unitas, tùm luxatio, priorem locum uendicauit soluta unitas, q̃ est affectibus magis cõis. Etenim, & hanc, & illam corporis partem indifferenter põt obsidere. Luxatio autem ad solos articulos ꝑtinet. quib⁹ sic constitutis, posthabitis reliquis fen, amplectentes solum primã in qua de febribus agitur, cum iã pateat Auic. institutum esse in hac prima fen uersari circa febres, q̃d mõ explicãdum occurrit, est, q̃ sit huius fen diuisio, & hinc q̃ diuisionis causa. Itaq; sciendũ Auic. in hac de febrib⁹ doctrina, hæc, & tali serie edocere. Primo igiꝭ loquitur de febre in gñe, secũdo de febribus ephemeris, tertio de putridis, quarto de hecticis, quinto de pestilẽtibus, sexto de uariolis, & morbillis, septimo de febribus apostematum, octauo de febrib⁹ cõpositis, nono, & postremo de recidiua. Cęterũ quãtum attinet ad priorem febrem, q̃m capi põt, uel pro gñica, uel ꝓ contenta sub generica, rõnabile fuit primo de febre in gñe loq; & rõ est, q̃a ignorata generis doctrina, circa min⁹ gñalia, ac specifica uersari est impossibile. Cęterum quo ad febrem sub gñalissima cõtenta, cum capi possit, ut uel primo, uel secundo inuasit, hoc est dum liber a priori febre rursus febre corripitur, & recidiuam uocant, rationabile est primo dicẽdũ esse de priore febre, deinde de recidiua, iure ergo Auic. in postremo capite ẽ locutus de recidiuatione. Quantum autem attinet ad febrem priorem, seu primo inuadentem, cum possit esse, uel simplex, uel cõposita, & febris cõpositæ doctrina pẽdeat a doctrina simplicium; merito igitur primo de simplicibus, mox autẽ de compositis, & ꝓinde octauo, seu penultimo loco, Quo uero ad febres simplices, cum possint esse, uel principales, uel non principales, hoc est, quæ alios sequãtur morbos, dubio p̃cul priorem locum obtinere debuit febris principalis, huius enim doctrina est facilior, cum in hac sat sit uersari circa febrem, in non pricipali aũt opus ẽt sit p̃cipui uitij doctrinã nõ ignorare, merito ergo septimo loco de febrib⁹ apostematũ uerba facit. Quãtũ deinde ad febres simplices pricipales, cum cõtineantur in gñe febrium subalterno, uel unico, uel multiplici, ut uerbi gr̃a, febres pestilentis naturæ expertes sunt tñ, uel ephemera, uel putrida, uel hectica, febris aũt pestilẽs esse põt sub plurib⁹ gñibus, cum facilior sit doctrina febris, q̃ unicum genus claudit; ideo primo est locutus de febribus nõ pestilentibus, deinde de pestilentibus: & cum pestilẽtes quædã essent, q̃ comitarenꝭ, cum sint ueluti partus febris pestilentis, primo agẽdum rõnabiliter statuit de febre pestilenti, mox de comitãtibus: Quare quinto loco agit de febribus pestilentibus, sexto de uariolis, & morbillis, quantum deinde ad febres priores simplices principales, & nõ pestilentes, quãquam omnes ortum nanciscanꝭ a corde, discrimen tñ est, ut q̃dam oriantur a contentis, q̃dam a continentibus, cũ difficilius sit occurrere continentibus, quam contentis. ob id primo agendũ erat de febribus, ut oriunꝭ a contentis, mox de prodeuntibus a contentis, q̃ cum sint hecticæ febres: ideo de his post reliqua, hoc est prodeuntes a cõtentis differunt: & idcirco in quarto loco. Quantum deniq; ad febres ꝓmotas uitio contẽtorum; cum hæ essent spiritus, & humores cordis, cum difficilius sit humorum, q̃ spirituum uisiũ corrigere, & ephemeras pariant accensus spiritus, putridas humores: p̃ptea ephemerę erant putridis p̃locandæ, ut iure Auic. secũdum locum tribuat ephemeris, tertiũ putridis. Neq; tñ Auic. Galeno aduersatur, q̃ in libris de methodo medẽdi putridas hecticis postponat. Siquidem ad uaria respicientes uarias sedes febrib⁹ tribuere potuerũt, quãuis uterq; a facilioribus (ut decet) sit auspicatus. Etenim Galen. respiciens ad indicantia, q̃ sunt pauciora in hectica, plura autem in putrida, cum p̃ter febrem sit materia: negocium aũt est facilius, ubi pauciora sint indicantia, p̃ptea hecticas putridis p̃posuit. Auicen. autem oculos dirigens ad faciliorem, & difficiliorem correctionem, putridis hecticas postposuit. Huius autem discriminis causa fuit, q̃m Galenus in libris de methodo medendi unã tradit habitum, & exercitationem: Auic. autem soli exercitationi est addictus; p̃ptea q̃d habitũ in pri. lib. docuit. Quibus hunc in modum explicatis, cum pateat, & per causam quot sint huius primæ fen partes febribus destinatæ, cum Auicenna, primo circa primam partem uersabimur, in qua nimirum de febre in genere est institutum. Expedit autem ante reliqua, ut nihil circa diuisionem desideretur, primum hanc doctrinam genericam in suas partes, seu capita diuidere: Itaque sciendum Auicennam quattuor capitibus doctrinam hanc genericam docuisse, ut in primo sermonem habeat de essentia, & diuisione febris, in secũdo de corporibus præparatis ad febres, in tertio de horis febrium, in quarto de signis horarũ, seu temporum febrium. Hæc ut historice patent, ut scientifice concipiantur, explicare oportet, quæ sit & numeri, & ordinis ratio. Itaque sciendum, Auicennam, in hoc sermone generico respicere quãtum licuit profitenti doctrinam genericam, tum ad quod agendum, tum ad remedij usum. Et cum quid agendum præcedat usum, cum remediorũ usus, seu recta administratio supponat quid agẽdum, ob id Auic. q̃d agendum remediorum usui anteponit, & p̃ptea ad q̃d agẽdum respexit in primo, & sc̃do capitib⁹: ad usum autem

Diuisio fen de febrib.

Ordo inter febres cum Auic. & Galen.

autem in tertio & quarto: Nec immerito cum quid
agendum pendeat ab essentia absoluta indicantis;
vsus autem & potissimum quando agendum essen-
tiç respectiuç unitatur, patet enim absolutũ prçire
respectiuo. Declaro & primo quo ad quid agendum,
cum sit genericum & specificum, hocque vel mi-
nus, vel magis limitatum, ac contractum, rationa-
biliter indicatur a febris essentia generica, & specifi-
ca, hacque vel minus, vel magis determinata, &
cum genericum prçcedat specificum, & specificum
minus determinatum ante eat magis determinato,
meritò Auicenna in primo cap. primo persoluit essen
tiam genericam, deinde specificam, sed non prorsus
determinatam, in secundo autem capite specificam
ad vnguem determinatam. Declaro magis & primo
quo ad primũ caput, cum in hoc proponat febris de-
finitionem, & diuisionem, per definitionem patet es-
sentia generica; vt cum sit vitium calidum indicet
quid agendum genericum, nempe refrigerandum,
per diuisionem autem innotescit essentia specifica ali
quantis per contracta: vt cum aliqua febris species
sit calidior, alia minus calida indicetur remedium nõ
simpliciter frigidum, sed vel magis, vel minus fri-
gidum. Quo autem ad secundum caput, cum in hoc
sermo fiat de prçparatis ad febres colligitur febris es-
sentia ad summum contracta ac determinata, si qui-
dem ex huius capitis doctrina quantum medico hu-
mano colligere licet, & calidiores gradus & remis-
siores gradus, sicq; quid agendum maxime limitatũ:
vt si verbi gratia sit febris essentia caliditas in secun-
do gradu, in secunda mãsione, indicabit frigidum in
secundo in secũda mansione. Quo autem ad reliqua
duo capita, in quibus agit de febriũ horis, & primo de
essentia, deinde de cognitione, in his respicit ad reme
diorum vsum, & prçsertim ad quando agendũ, vtpo-

Quando agendum a quo indicetur.

te quod vnicum ad differentiã quansi, quomodo, &
vbi, necessariò ortum habet ab indicantis essentia re-
spectiua, hoc est ab indicantibus inuicem collectis, vt
aliud est magis, aliud minus vehemẽs, quod sane ve-
hemẽtiç discrimen febrium tẽpora significat. Potuit
autẽ Auicennas hanc veritatem accepisse a Galeno,
si quidem libro de totius morbi tẽporibus cap. quar-
to, ait in singulis morbis generalia tẽpora sensu esti-
mata diuersorum auxiliorum vsum significant. Di-
cit etiam libro de morborum tẽporibus cap. 8. pro-
positum est nobis hic circuitum totiusq; morbi tem-
pora distinguere gratia vsus tempestiui auxiliorum.

Dubitatio.

Ecce tempora respiciunt auxiliorum vsum tempesti-
uum, & proinde quando agendum. At hoc loco oc-

Morborum doctrina quot capita requirat.

currit difficultas, quam antequam ad Auicennç ver-
ba descendamus, diluere licet. Est autem cum in
morbis opus sit perpendere quid nominis, quid rei,
differentias, signa, indicationes, prognosticum, &
prçsidiorum materias; an Auicenna hçc in his quat-
tuor capitibus expendat, nec ne, etsi quçdam omit-

Resolutio.

tit, quç sit ratio? Itaque pro resolutione paucis scien-
dum, hçc sane & tali serie in omni morbo, & proin-
de in omnibus febribus esse cognoscenda, quod vt
notum supponendũ, siquidem aliàs horum omnium
numeri, ac ordinis causam tradidimus, & opportu-
nius in methodo medendi, quandoque & fusissime
explorabimus; Auicennam autem non quçlibet sem-
per proponere, sed quçdam tamq̃ nota supponere, vt
verbi gratia dũ loquitur de febribus, vel ephemeris,
vel putridis, vel hecticis definitionem dimittit; hanc
enim patere voluit ex definitione tradita de febrib.
in genere; quare & mirum nõ esse debet si in sermo-
ne de febri in genere omnia non recenseat. Nam pri-
mo nomẽ vt notum supponit, quid rei tradit, & dif-
ferentias in primo capite, quo ad signa ratione febris
in genere patẽt ex tradita definitione, cum bona de-
finitio prçter alia, cõsequentes insinuaut proprieta-
tes, quæ dubio procul definitç febris sunt signa. Ad-

hæc in primo libro in simiotica sunt proposita, vbi
calidi morbi signa recẽset; ratione autem febris sub-
alternæ, & specificæ signa patent, vt proposita priua-
tis locis, ut uerbi gratia in sermone de febribus ephe
meris harum signa proponuntur: & sic de aliis; ra-
tione febris specificæ & determinatæ signa hauriun-
tur ex uariis corporum temperamentis, de quibus in
capite de prçparatis ad febrem; Ratione denique es-
sentiç febris respectiuç signa petũtur ex traditis in ca-
pitibus de horis febrium. Quo uero ad indicationes
pertinet, has supponit ut euidẽter ex traditis in quar
ta primi, ubi medendi methodum tradit: Nam cum
ibi statuerit contraria contrariis amouenda, & febris
sit morbus calidus dubio procul indicat frigidum.
Quamuis Galenus in libro de methodo medendi fe-
bris indicationes silentio non obuoluit, propterea
quod unà artis & habitum & exercitationem profi-
tetur. Auicennas autem unumquodque seorsum at-
tigit: Quo autem ad prognosticon. Hoc febris in ge-
nere non admittit, cum febris uarius possit esse euen
tus, qui potius spectat ad febres subalternas, & præ-
sertim specificas, quàm ad febrem in genere. Quan-
tum denique ad præsidiorũ materias & proinde iu-
uantium materias cum respiciant potius indicatum
specificum, quàm genericum; rationabilirer ab Aui-
cenna in sermone febris generico omittuntur. Hæc
ergo dicta sint de diuisione prima librorum Auicen-
nç, deinde quarti libri ĩ suas fen, deinde primç fen in
suos tractatus, & tãdem primi tractatus in sua capi-
ta, ut cum nihil desideretur quod spectare uideatur
in doctrina de febribus secundum Auicennam, & ad
institutum, & ad connexum, & ad diuisionem, iam
nobis reliquum est cum Auicẽna febrium definitio-
nem, & haurire & interpretari, quod in sequenti ca-
pite faciendum duximus.

CAPVT II.

De definitione febris & generibus febrium, earumq́ proprietatibus.

EBRIS est calor extraneus accensus
in corde, & procedens ab eo medianti-
bus spiritu & sanguine per arterias &
uenas in totum corpus, inflammatur
in eo inflammatione, quæ nocet opera-
tionibus naturalibus, non sicut caliditas irç, & labo-
ris, cum non ultimatur, uel cum non peruenit ad
hoc ut sit accensa, & noceat operationibus, &c.

Febris definitio.

Hoc est primũ caput doctrinæ de febribus, in quo
Auicennç institutum est febris proponere tùm defini
tionem, tùm diuisionem, ut proinde prçsens caput in
duas partes diuidatur; in prima febris assignat defi-
nitionem, in secunda diuisionem; secũda incipit ibi.
[Et sunt quidam hominum qui diuidant febres.]

Cap. Diuisio.

Quantum ad primam partem attinet, cum febris de-
finitio sit futurum omnium dicendorum fundamen
tum: expedit cumulatissime hanc mente consequi:
quare pro exacta eius intelligentia quattuor à nobis
integerrime sunt prçstanda. Primum quidẽ erit ante
oculos offerre modum generationis febris: secundũ

Quattuor absoluẽda.

singulas definitionis particulas enucleare: tertiũ pro-
prietates febris naturã comitãtes haurire. quartũ dif
ficultates occurrẽtes radicitus dissipare: ex quarum
dissolutione, tum alia constabunt, tum prçsertim fe-
bris definitionem ab Auicenna allatam cum Galeno
cõsentire. Quantũ ad primũ attinet nempe ad modũ

Modus generationis febris.

originis febris, supponentes ex traditis in facultate
anatomica naturalẽ statũ tùm cordis, tùm totius cor
poris, ad febrẽ gñandã necessariũ esse, ut causa aliqua
calefactiua, uel externa, uel interna corpori occurrat

 ea lege,

eiꝰ lege, vt in cor ita agat, vt cor vsq; adeo incẽdio donetur, vt in calfacto esse constituatur secundum, vel spiritus vitales, vel humores, vel solidam substantiam: vt quamquam cor sit a natura productum, vt instrumẽtum causa vitæ aptum ad custodiam caloris naturalis vitalis, hunc tamen cor calidius redditum iusto calidiorem procreet; vt calidum cordis in naturam igneam euadat, & hinc qualitas quædam ignea, & proinde morbifica impartita spiritui vitali & sanguini per venas & arterias ea conditione singulis corporis particulis offertur, vt cum hæ partes secundum naturam obtineant, & calidum natiuum insitum, & temperiem; vi caloris ignei a corde influentis præter naturę leges accendatur non modo insitus calor, verum etiam solidorum temperies; quæ sane ita euertitur, ita ignea euadit, vt partium solidarum actiones naturales & potissimum coctiones lædantur: vt ex hac febrium generatione non sit difficile colligere in omni febre lędi actiones naturales, & præcipue coctiones labefactata facultate coctrice ob morbum calidum partium similarium totius corporis, qui sane morbus calidus, vt a causa efficiẽte proxima producitur a calore igneo, a qualitate calida, & ignea influente a corde. Cæterum vt cor dum bene habet ex lege naturę assiduo virtute expultricis caliditatem naturalem ad omnes corporis partes transmittit, vt secundum naturam influat: contra in febre qualitas hæc, caliditas hæc morbosa reddita vi quadam a cordis expultrice propellitur; vt qualitas hæc ignea ad corporis partes impulsa sit effectus consequens cordis expulsionem deprauatam ob præsentiam caloris ignei. Hic autem calor ita igneus, & proinde morbosus gignitur in corde læsa cordis alteratione, vel labefactata cordis alteratrice, vel ob errorem externum: Labefactatur quidem cordis alteratrix, seu coctrix, & proinde quæ calidum vitale gignit in hectica ob calidum morbum solidorum cordis, in reliquis autem febribus, exceptis pestilentibus, ob errorem externum, nempe in ephemeris ob accensos spiritus, in putridis, ob calfactos humores. Excipiuntur autem febres pestilẽtes, vt in his præter contentorum caliditatem morbosam, solidam quoque cordis substantiam morbus calidus corripit. Hęc de febris generatione. Quare ad secundum propositum explicandum accedamus. Erit autem singulas definitionis particulas explanare. Primo itaque sciendum hoc in loco duo proponi nempe definitum, & definitionem. Quantum ad definitum fuit febris circa quam vocem aduertendum, ne forte ab aliquo accusemur. Propterea quod primo circa vocem deinde vero circa essentiam digrediamur cum Galenus primo methodi quinto statuat incipiẽdum a rerum, nõ autem à nominum differentia: Itaque iuuenes intelligant quid nominis perpendi ratione, vel generis, vel differentiarum, seu specierum: si ratione generis, quid nominis præcedit quid rei generis; & quid rei præcedit diuisionem, vt verbi gratia oportet versari. Primo circa nomen morbi, secundo circa quid rei, tertio circa diuisionem: Si autem consideremus quid nominis ratione specierum dubio procul præcedit doctrina sui generis, & proinde diuisio generis, & ante hanc definitio, & ante hanc nominis scilicet generis; vt opus sit primo generis nomen proponere, deinde definire, deinde diuidere, deinde conferre specierum ex generis diuisione collectarum nomen, & tandem species definire: vt ratione eiusdem quid nominis semper præcedat quid rei; nempe quid nominis generis præcedit quid rei generis; quid nominis speciei præcedit quid rei speciei, non inconuenit autem in diuersis quid rei præcedere quid nominis; vtpote quid rei generis præcedere quid nominis specierum; Quare ad rationem redeuntes cum in præsentia sermo fiat de febre in genere; primo circa

Quæ actiones potissimum lędãtur a febre.

Lęsio alteratricis cordis varia ob uarias febris species.

Febris nomen.

Dub.

Sol.

Quid nominis præcedit, q̃d rei, & quomodo.

In diuersis quid rei p̃cedere, q̃d nominis.

vocem, sed paucis digredi liceat: Itaque sciendum cum dicit Galenus in arte medicinali capite primo, definitionem notionum constitui ab iis, quæ accidunt definito; substantialem autem ab essentia: cum febricitantes percipient quendam feruorem, vt hic caliditatis sensus accidat febri, propterea ab hoc feruoris sensu vocant febrem hoc est vitium igneum, vt Gręci vocent piretum apud quos ignis dicitur piro. Sed hæc sufficiant quo ad definitum. Quantum autem attinet ad definitionem. Primo Auicenna statuit febrem esse calorem extraneum accensum in corde: pro quorum morborum intelligentia, primo scire oportet quid Auicenna intelligat per calorem. Dicimus ergo perspectissimum esse debere apud omnes Auicennam intelligere calorem ad cor spectantem. Verum (vt in doctrina Anatomica fuit comprobatum) multiplex est; siquidem pertinere potest ad cordis spiritus vitales, sanguinem, solida, & calidum innatum: patet enim ex alibi traditis cordis calidum innatum esse quid aliud a cordis tẽperatura. Siquidem calidum est substantia, est corpus mixtũ ex semine genitum a vi generatrice per alteratricem, dico post conceptionem: vt propterea primogenitum dicatur, vt huius ope deinde vniuersus foetus gignatur, & genitus conseruetur temperatura autẽ non est substantia, sed qualitas secunda prodiens, ex primis inuicem agentibus, & patientibus, vt euadat propria similarium constitutio ad differentiam scilicet corporis quę est propria cõstitutio dissimilarium, & vnitatis, quæ vtrisque est communis constitutio; Vnde Galenus præcognoscens calidum innatum esse aliud a temperatura, dicit decimo methodi decimo simile nobis accedere, vt cum in frigidum solitum post balneum ingredimur esse, quod ferro accidit, vbi tandem iam redditum, frigida mergitur. Etenim tum refrigeramur, tum roboramur. Quo loco dicit refrigeramur respiciens ad frigidam, vt agit in calidam temperiem; Dicit deinde roboramur oculos dirigens ad frigidam, vt agit in calidum innatum, quod ope frigidæ ita roboratur, vt non dissipetur: Addidit libro de sectione venæ aduersus Erasistratũ capite quinto in affectibus frigidis per venam sectam ex calidi succi vacuatione multo magis corpus necessario refrigerari & innatum calorem qui per affectum antea quoque frigefactus fuerat, extingui. Ecce quam euidenter temperaturam aliam esse a calido innato innuit. Cum ergo calor ad cor pertinens spectari possit ad spiritus vitales sanguinem, solida cordis, & calidum innatum, statuimus Auicennam intelligere cordis calorem, vt pertinet ad calidum innatum, nequaquam autem ad reliqua: hoc autem sic demonstrari potest: Nam quo attinet ad spiritus & humores, sunt potius subiectum, per quod calor cordis toti corpori communicatur; siquidem ait hũc calorem procedere a corde mediantibus spiritu, & sanguine. Quo autem ad solida, horum nequaquam temperies calida audienda. Nam cum proponit calorem in corde accensum, proponit quid in facto esse, non in fieri, cũ iam passim Galenus & præcipue primo de differentiis febrium primo afferat non in omni febre cordis solida esse ex calfacta, sed in aliquibus vt ephemeris ac putridis incalescere; relinquitur ergo a sufficienti partium enumeratione hũc calorem ab Auicenna propositum ad vnicum cordis calidum innatum pertinere, vt ex hac veritate ita stabilita colligere liceat calorem in definitione propositum non esse substantiam, sed qualitatem: siquidem calidi innati cordis substantia cor non deserit, febrilis autem calor a corde per totum corpus expanditur. Cæterũ cum calor esse possit & prima qualitas de tertia specie qualitatis, & secunda de prima specie, cum hæc caliditas pertineat ad calidi innati substãtiam, sequitur esse secundam qualitatem hoc est temperiem.

Febris nomen.

Definitio notionis.

Definitio substantialis.

Explicatio definitionis.

Calor febrilis.

Calor febrilis multiplex.

Calidũ innatũ quid.

Calidũ innatũ aliud a temperatura.

In frigidis affectibꝰ venæ sectione extinguitur calorem innatum.

Calor febrilis pertinet ad vnicum calidum innatum.

Calor febrilis cõcauus toti.

Qua cum caliditas frigiditati dominetur. Siquidem ex Galeno libro de rigore cap. 5. calidum innatum mixtum est ex calido & frigido. Si ergo mixtum est ex calido & frigido, ergo calidum & frigidum inuicem agunt & patiuntur, in qua tamen pugna, cum vincat calidum; substantia calidi innati, & proinde materia seminalis in vterum eiaculata temperiem calidam adipiscitur: Hactenus ergo constitutum sit Auicennam per calorem intelligere calidi innati complexionem calidam. Caeterum cum calida complexio & proinde calidi innati calor esse possit, vel secundum naturam, vel prĕter naturā significans Auicenna in febri reddi prĕter naturam ob id subdit esse calorem extraneum, nam nisi status naturalis limites excederet non posset esse in causa febris.

Calor praeter naturā intēperies calidi innati.

At cum calidi innati; temperies bifariam sanitatis terminos praeterire soleat, altero modo quia qualitas, seu caliditas, vel remittatur, vel intendatur. significans Auicennam hunc a naturali statu recessum esse potius per excessum caliditatis, quā per defectum. Propterea dicit esse calorem extraneum, sed accensum vt si verbi gratia, calidi innati temperies calida in primo, erit reddita calida in secūdo, vt propterea hic calor sit quidem extraneus, at non a toto genere extraneos, nam nisi cum gradu caloris addito non superesset gradus caloris secundum naturam, sanè tegere non posset natura calidum innatum quod est animę cum corpore vinculum, quod producitur vsque ad mortem hominis: Vnde dum Galenus prima aphorismorum decimo sexto, ait febrem esse accensionem natiuae caliditatis ad igneum; nil aliud significare voluit, quam febrem esse calorem pertinentem ad substantiam calidi innati, vt eius complexio euadit ignea, non ita tamen vt nō supersit gradus aliquis caliditatis naturalis: Vnde hanc veritatem explicans Auerroes dicit febrem esse calorem compositum ex calore naturali & extraneo. Nec immerito statuit esse compositum, vt non sint duo calores, seu duae qualitates, vel complexiones, sed vnica, at composita; hoc est in qua est vis caloris tum naturalis tum extranei; cum vnica haec intemperies sit conflata ex gradibus caloris & naturalis & extranei. Verum cum caloris natiui substantia possit affici intemperie febrili possit accendi in qualibet corporis parte. addidit Auicenna { in corde } ad differentiam, scilicet calidi innati reliquarum partium. Quam veritatem ante Auicennam cum esset intuitus Gal. primo de differentijs febrium tertio ait febrem esse quandam caliditatem praeter naturam in corde. Vnde etiā subdit quamuis ex solis ardore promoueatur in corpore calor praeter naturam; nondum tamen febrem esse, nisi cor vna calfiat: atque ob id in cap. quarto statuit cor potissimum esse membrum quod febrilem calorem suscipit: atque huius veritatis prĕcipuum fundamentum est, quoniam cum in febre calor febrilis oporteat, vt ab vna parte toti communicetur, vt totius actiones naturales lędantur. Haec pars nulla alia esse potuit quam cor: siquidem cor est id vnicum viscus, a quo calor influit in singulas corporis partes: vt huius beneficio singulae corporis partes, & secundum propriam temperiem, & potissimum temperiē sui calidi insiti, quod innatum vocant ita viuunt, & proinde agunt, vt quamprimum cordis calore priuātur, illico suis functionibus & proinde vita destituantur. Constat ergo optima ratione dictum esse ab Auicenna febrem esse calorem extraneum accensum in corde. Neque hoc loco difficile est assequi quid per cor intelligere oporteat. Nam cum per calorem intelligat; spectantem ad calidi innati substantiam, & calidum innatum, substantia hęc seminalis pertineat tantum ad viuentes partes, necessario per cor solidā eius substantiam intelligere oportet: neque propterea inferendum omnem febrem esse hecticam: nam

Calor extraneus nō à toto genere.

Febris definitio ex Auer.

Febris calor compositus.

Febrilis calor in corde.

In feb. necessario cor calefieri.

Calor cordis communicatur toti.

Partes calore cord. destitutae illico vita priuantur.

Quid per cor intelligere oporteat.

Obiectio.

Solutio.

quamuis in omni febre accendatur temperies calidi innati pertinentis ad solidam cordis corpus, non tamen in qualibet febri solida cordis substantia intemperie calida morbosa afficitur. Caeterum cum dicit Auicēna febrem esse calorem extraneum accensum in corde cognoscens nondum esse absolutam definitionem subdit. Et procedēs ab eo mediantibus spiritu & sanguine per arterias & venas in totum corpus: cuius particulae haec fuit necessitas. Nam cum ex Auicenna sit febris vitium non appropriatum, sed commune & commune nō per indifferentiam instar inflammationis, sed omnibus modis, propterea totum corpus necessarium fuit, vt obsideret; vt non sat sit vt calor extraneus sit in corde accēsus, verum etiam esse necessarium vt toti corpori communicetur, iure ergo dicit calorem febrilem procedere a corde in totum corpus, quod etiam potuit accepisse a Galeno, dum septimo methodi quarto & octauo calorem febrilem a corde ad vniuersum corpus transmitti asserere non dubitauit. Cum ergo calor febrilis procedat a corde in totum corpus voluit Auicenna procedere mediantibus spiritu, & sanguine per venas & arterias, neque huic expansionis modum citra necessitatem addit Auicenna: nam cum dupliciter calor a corde toti possit impartiri optima ratione factum est vt prĕcipuus & necessarius ab Auicenna proponeretur: Vnde pro hac veritate nosecunda sciendum, vt colligere licet ex Galeno libro de causis morborum secundo calorem bifariam ab vno loco in alium diffundi posse, altero modo dum per partem post partē communicatur, vt verbi gratia, dum in calidis morbis pars proxima principalem caliditatem assumit, & haec deinceps sibi vicinam calfacit, reliquo autem modo partes incalescunt, calorem suscipiunt dum hoc fit concurrente cordis calore igneo reddito, & expansio non per partem post partem, sed mediantibus cordis spiritibus & humoribus. Discrimen autem est inter hos duos modos, nam si transfundatur per partem post partem, sensim fit, contra repente vi caloris a corde influentis, & propterea dicit Galenus libro de causis morborum secūdo; dum ad principiū insiti caloris hoc est ad cor peruenit intemperies calida totum, corpus principij affectum celeriter sentit. Vnde cum febris non sensim sed confertim inuadat, dum videlicet a corde impartita est caliditas, propterea Auicenna ad hanc celerem expansionem respiciens dicit a corde procedere spiritibus scilicet vitalibus & humoribus mediantibus, vt scilicet cordis calorem suscipiunt, & qui motu ac impetu cito deferatur in totum corpus. Haec autem caloris febrilis substantia nempe sanguis, & spiritus cum ingenitum, ac celerem motum obtineant potissimum per venas, & arterias, vt per ductus celeri itinere destinatos, hos nequaquā Auicenna silentio obuoluere voluit, quos non minus insinuans Galenus primo de crisibus sexto, ait febrem esse passionem venosi generis, hoc est venarum & arteriarum. Hactenus ergo patet febrem esse calorem igneum procedētem a corde mediantibus spiritu & sanguine per venas & arterias in totum corpus. dein e addit & inflammatur in eo inflammatione, quę nocet operationibus naturalibus non sicut caliditas irae & laboris, cum non vltimatur, sed ita, vt sit impressa, vt noceat operationibus. Horum dictorum hęc fuit necessitas propterea quod calor igneus a corde procedens mediantibus spiritu, & sanguine ad totum corpus, potest totum bifariam inflammatione, seu intemperie calida afficere; altero modo vt vsque adeo leuis fiat impressio, vt nondū actiones lędantur, sicut euenire solet ex ira & labore, dum vi horum incalescit quidem corpus, non ita tamen vt actio offendatur, reliquo autem modo diffunditur calor igneus a corde in totum, vt ea fiat in toto offensa, hoc est intēperies calida quam inflamma-

Procedens a corde.

Caloris febrilis expansio.

Febris passio venosi generis:

Caloris febrilis effectus.

matio-

mistionem vocat, vt operationes lędantur, & secundo hoc modo intelligere oportet cum Galeno, etiam octauo methodi primo, igneum calorem a corde in totum corpus expandi: Et ratio est, quoniam febris est morbus totius, & si morbus, necessario lęduntur operationes, vt hinc etiam necessario colligere liceat, febrem esse morbum non cordis, sed totius corporis. Et proinde morbum communem, seu non appropriatum, de quo est sermo in quarto lib. Et propter iuuenes liceat vtrumque breuiter demonstrare.

Febris non omnis morbus cordis. Primum ergo non omnem febrem esse cordis morbum lucidissime comprobatur ex Galeno, primo de differentijs feb. primo: ibi enim apertissime asserit in febre, tùm ephemera, tùm putrida, cordis corp' incalescere tantum, nondum autem esse calfactum, cum tamen ait Galenus non parum referat si calescere dicamus, aut calefactum esse; significans cum morbus sit in facto esse non in fieri, si cordis corpus incalescat tantum nōdum sit calfactum, nondum est morbus, neq; statuendum febrē esse morbum cordis, quamuis calfacti sint cordis tùm spiritus, tum humores, nā non vincuntur. Morbus autem est affectus vehemēs.

Febris morbus totius. Neque graue est comprobare. Nam primo Galenus libro de inæquali intemperie circa initia statuit febrem esse intemperiem totius. Addit libro de morborum differentijs cap. quinto. febrem esse caliditatē exuperantem, quæ totum animalis corpus ob sidet. Dixit etiam libro de causis morborum secundo. Si caliditas iam totum animalis corpus occupet, febris accenditur. Vnde etiam ibi subdit febrem esse totius corporis immoderatam caliditatem; eadem veritas colligi potest ex libro curatiuo per venæ sectionem capite quinto. Secundo ad Glauconem ab initio, secundo methodi, vltimo methodi primo. Nono methodi 14. vltimo. 10. methodi. 10. Vndecimo methodi quarto, & alibi, vt in re euidentissima non sit tempus absumendum. Postremo in definitione, vnum addit non negligendum Auicenna, dum ait corpus inflammari, vt noceat operationibus naturalibus. Nam dum morbus aliquis, vel partem, vel totū corripit, necessario quidem actionem, vel partis, vel totius lædit, vt non indifferenter omnes offendat functiones: verum modo animales, modo vitales, modo

Febris lædit actiões naturales. naturales: Statuit ergo Auicenna lædi actiones naturales, hæ autem sunt actiones communes omnibus partibus similaribus, nempe attractio, retētio, expulsio, & omnium præcipua concoctio. Nec ab re cum intemperies sit morbus partium similarium, vt dum hæ morbo calido opprimuntur haudquaquam decenter operationes has naturales obire valeant. Neq; obstat quamquam in febribus præter actiones naturales aliæ lædantur. Nam primum & necessario ob intemperiem naturales offenduntur, ad quarum noxam deinceps reliquarum offensæ subsequi

Temperamētum organum naturalium actionū præcipuum. possunt. Nec ab re, siquidem temperamētum est præcipuum organum actionibus naturalibus destinatū reliquis autem nequaquā inutile, sed maxime adiuuans. Hactenus ergo constat secundum Auicennam, quemadmodum febris est calor præter naturam accensus in corde, ab hoc procedens, ad totum, totius lædens, primum actiones naturales, vt explicata febris definitione, siue negocio tertium principaliter propositum enucleandum liceat palefacere. Erat autem proprietates febris naturam comitātes haurire.

Febris proprietates. Has ergo paucis patefacientes, dicemus, cum febris sit calor igneus cordis per arterias, & venas toti distributus, primo vt calor igneus cordis, hunc sequitur aliqua in respiratione mutatio, siquidem vi huius fuliginosa excrementa plus iusto exuberant, vt propter motum necessarium euentandi caloris cordis, respiratio euadat frequentior; & potissimum vt

Respiratio frequentior. ait Galenus libro de marcore capite quinto, eius expiratio reddatur calidior. Ad hæc vt febris est calor igneus cordis per arterias expāsus, pulsus insurgit celerior, ut propterea Galenus loco præcitato, & tertio de præsagio ex pulsibus tertio, testatum reliquerit plurimos Medicos atque præstantissimos iure statuisse pulsuū celeritatem febricitantibus perpetuum esse. Præterea cum febris sit calor per uenas distributus, sequitur etiam aliquam in lotio mutationem, ut saltem magis quàm antea ad flauitiem urgeat. Aduertendum autem ne alia ratione mutetur lotium. Siquidem euenire potest, ut præsente febre uigeant crudi succi, uel in lotij ductibus sit aliqua noxa, uel etiam ex assumptis lotium mutetur. Tādem cum febris sit calor igneus toti impressus, ut monet Galenus libro de marcore capite quinto, necessariò tactui calor mordax offertur. Hæ ergo sunt proprietates, seu symptomata febris essentiam comitantia, quę pariter signa febris in genere esse possunt.

Pulsus celerior.

Lotij mutatio.

Calor mordax.

Duoia.

Obiectiones quædam diluuntur.

Absoluto tertio principaliter proposito, iā ad quartum & postremum explicandum accedamus. Erat autem occurrentes difficultates de medio tollere: Vnde perfecte, & citra confusionem expediantur. Primo aduersus totam definitionem, secundo sigillatim aduersus quamlibet definitionis particulā dubitabimus. Quo ergo ad primū attinet, oritur difficultas. Nam cum definitio febris sit definitio accidentis, proinde tradi debet per formam subiectam, & efficiens, ea tamen lege, ut forma sit loco generis, subiectum loco differentię, & similiter efficiens: At in hac Auic. definitione causa efficiens ponitur loco generis: siquidem calor accensus in calido insito cordis est causa efficiens, calor autem accensus in toto, hoc est in partibus similaribus totius, habet rationem formæ, ut cor sit subiectū causę efficientis, partes autem similares totius sint subiectum causæ formalis. dicendum, Auicennam hoc loco proponere febris definitionem potius causalem, quam formalem, propterea quod uersatur potius circa exercitationem habitus, quam circa ipsum habitum: cum autem in tradenda exercitatione magis expediat respicere ad id, quod magis ex usu indicat remedium, id autem sit potius calor igneus in corde accensus, quam in similaribus totius corporis particulis, idcirco maluit Auicenna definitionem tradere causalem, quam formalem. Calorem autem in corde accensum magis ex usu indicare, quàm calorem in similaribus totius impressum, ideo colligitur, quoniam in Ephemera refrigerato igneo cordis calore, nil sit agendum, causa caloris totius, cum ad exstirpationē caloris ignei cordis ilico euanescat, ut toti non sit occurrendū, quod etiā quandoq; in putridis euenire solet. Cæterum quamuis febris definitio ab Auicenna tradita sit causalis, ex hac tamen facile est formalem colligere. Nā ut Auicenna est progressus ab efficiente ad formam, ita uice uersa facile est a forma ad efficiens ascendere; ut cum ex Auicenna fit calor igneus cordis expāsus in toto, lędens totius operationes, e contra dicere liceat, febris est intemperies calida totius corporis lędens actiones naturales, producta a calore igneo cordis, ut Galen. libro de totius morbi temporibus secundo, febrem esse morbum ex intemperie euidenter statuat. Sed iam extinctis ambiguitatibus, quæ toti definitioni aduersari uidebātur, modo ut pollicui sumus, quæ difficultates definitionis particulas turbare possent, diluantur. Vnde cum febris sit, cum Auicenna, calor igneus accensus in corde & toti impartitus, ut lædantur actiones: propterea dubitationes uersari debent primo circa calorem igneum; secundo circa cor: tertio circa totum corpus: quarto circa naturales actiones. Primo ergo quantum attinet.

Contra totam definitionem.

Solutio.

Proponitur ab Auic. definitio causalis.

Febris definitio formalis.

Dubia contra partes definitionis.

ad

ad calorē igneū. Cum ex traditis & cōprobatis fundamentis in explicatione definitionis pateat, omnem febrem esse calorem, qui est unica qualitas, & ea fecunda, nempe intemperies caloris calidi innati cordis: ut quælibet argumenta, quæ in contrarium recenseri possent, sponte corruant. Sat erit in præsentia in dubium reuocare, an omnis febris sit calor: et si calor, an unicus, uel plures. Quo ad primum, cum superius ad satietatem comprobatum sit oēm febrem esse calorem igneum, sufficiat duas rationes huic ueritati infensas sigillatim, & proponere, & diluere. Primū ergo argumentum est, quod desumitur ex Auic. quippe qui capite de febre syncopali, ait, in hac pulsus esse raros, & tardos, qui ut fiant partus agētis frigidi, ita testari uidentur febrem non esse calorem igneum.

Vtrum febris sit calor prima ratio contraria.

Solutio.

Pro resolutione dicēdum, in febri syncopali duo esse nempe febrem, & syncopem. Quare & pulsus esse debet qui comes sit tum febris, tum syncopis, & magis syncopis q̄ febris, quoniā syncopis est cordis uitium, febre uehementius: quare cū pulsus rari & tardi syncopen comitentur, tales ēt in febre syncopali esse debent, ut cum nō fiant rōne febris, ob id ratio proposita est uana, & pro exactiore quiete dubię mentis, addimus, si syncopa sine febre infestet, pulsus promouere ad huc magis tardos, ac raros, quam si syncope febre habeat adnexā. Siquidem febris, ut calor igneus efficit, ut pulsus sint minus, tùm tardi, tùm rari, quā syncopis natura postularet: secunda, deinde ratio esse potest: in lethalibus febribus, dum ægri iam ad necē properant, frigida emittitur expiratio, ergo cor frigidum in febre.

Secunda ratio.

Scio hoc loci quosdam asserere, febricitantes morti uicinos frigidum expirare, quā pulmo refrigeratus est. unde uaporem expirantis refrigerat.

Solutio aliorum.

Solutio propria febris nosi adest prope mortem.

Sed satius est, ut dicamus tunc nō esse febrem, sed intemperiem febrilem, hoc est calidum in frigidum degenerasse. quæ solutio colligi potest ex Gal. Na secūdo ad Glauconem secundo, loquens de inflammatione, & proinde de calido morbo inquit: Neque amplius hæ in numero inflammationum habendę sunt, sicut neque Erisipelatum, si quid iam liuidum sit. Quare dum in febre erumpit expiratio frigida, non est amplius febris, sed morbus calidus mutatus est in frigidum. Vnde consentiens Galenus sexto Epidem. quarto, penultimo, dicit, cor prope mortē frigida affici intemperie, quamuis ex febre ardentissima moriatur. Quid clarius? Hæc de primo. secundo ergo dubium occurrit pariter circa calorem febrilem, an sit unicus.

Vtrum calor febrilis sit vnus.

Obiectiones duæ.

Non esse autem unicum primum quis suadere posset: propterea, quoniam calor febrilis conseruat, & destruit: secundo Medicus in parte practica huius causa duos habet scopos, nempe conseruare & destruere.

Resolutio.

Pro resolutionis dicimus, febrem esse unicum calorem, unicam calidi natiui cordis complexionem calidam, quę conflata est ex pluribus caliditatis gradibus, quam conueniat naturali temperamento: ut aliqui gradus sint secundum naturam, aliqui præter naturam.

Ad primā.

Vnde ad primam rationem dicimus, calorem naturalem, & præter naturam diuersas habere operationes: quoniam unica illa complexio per gradus naturales est organum concurrens ad functiones obeundas naturales. Per gradus autem morbificos ad præter naturam committendas.

Ad secundam.

Ad secundam pariter dicendum, duos esse Medici scopos, nempe conseruare gradus naturales, & morbificos dissipare. Hæc quo ad calorem attinet: Quo autem spectat ad cor, quæritur, an cor sit subiectum febris, ut habet rationem causæ, uel efficientis, uel formalis: & (ut puto) aduersus ueritatem est argumentum desumptum ex Galeni auctoritate, decimo methodi octauo, dum ait, aerem præcipue esse utilē dum quod primo afficitur est cor, quamuis conferat in reliquis febribus, & non parum, quandoquidem in his quoque necesse est, ut cor similem intemperiem recipiat, citra quam nec marasmus, nec reliquarum febrium ulla consistere potest.

Vtrum cor sit subiectū vel morbi in febre.

Argumentum contr.

Resolutio.

pro resolutione, primo sciendum, si sermo sit de calore igneo in corde accenso, & proinde de causa efficiente ad differētiam caloris per totum diffusi, præcipuum subiectum huius esse cor, (ut primo de differētijs feb. quarto testatum reliquit Galenus) At cum hic calor febrilis sit intemperies pertinens ad calidum innatum cordis, non autem ad solidum cordis corpus, propterea cor statui debet pręcipuū febris subiectum ratione causæ efficientis, ut si in qualibet febre cordis actiones lædantur, id fiat ob externum errorem, hoc est ob uitium calidi innati cordis, & proinde uitium quod prorsus est extra corporis cordis constitutionem.

Ad auctoritatem.

Vnde ad Galeni authoritatem decimo methodi octauo, dum uoluit cor in omni febre simili intemperie affici intemperiei febrili, dicimus per similem intemperiem opus esse intelligere similem in qualitate, non autem in gradu, vt nimirum per calidum excidat & in corde & in toto, verum vt in toto sit morbosa, non autem in qualibet febri in corde. Hæc de corde: Quantum demū de ad totum corpus, difficultas diluenda proponitur, vtrum totum corpus sit subiectum febris, vt febris est morbus: deinde an sit totum subiectum febris, vt est morbus, vel simplex, hoc est calidus: vel compositus, hoc est calidus & siccus: Quo ad primum attinet, cum in explicatione definitionis satis superque explicatum & comprobatum sit; omnem febrem esse morbum totius corporis, sat erit in præsentia sigillatim obiectiones tum proponere, tum dissipare.

Vtrum febris subiectum sit totū corpus.

Prima obiectio.

Prima itaque ratio esse potest, si omnis febris est morbus totius, ergo omnis febris in facto esse in solidis totius; ergo omnis febris hectica:

Solutio.

Dicimus in omni febre esse intemperiem calidam in facto esse in solidis totius corporis: at modo in habitu, vt in hectica progressa, modo in habitudine vt in ephemera, putrida, & hectica etiam incipiente: vt propterea dicat Galen. octauo methodi, primo, febrium alias esse hecticas, alias schecticas.

Secunda ratio.

Auctoritatis Gale. explicatio.

secunda ratio desumi potest ex Galeno libro de inęquali inteperie capite primo, quem locum liceat cum diligentia proponere, cum à paucis intelligatur. inquit, ergo Galenus in febribus putridis calfieri quidem sanguinem, quandoque vniuersum, qui nimirum concepit calorem pręter naturam, qui ex humoris putredine est obortus: non tamen arteriarum, aut venarum tunicæ, aut aliud vllum circumiacentium corporum prorsus iam temperamentum suum mutauit, sed adhuc mutatur, atque alteratur incalescens, siue (vt sic loquar) calfiens: quod si longiore tempore hoc patitur, arteriarum venarum, ac circumiacentium corporum temperamentum prorsus mutabitur; vt non amplius partes calfiant, sed iam sint præter naturam calefactæ: explicans autem quid intelligat per finem, per terminum mutationis, ait, esse cuiusque particulę functionis læsionem; vt nō exigua sit latitudo ab eo quod est prorsus secundum naturam, ad id quod plane est præter naturam: vt in hac via sit quoddam mixtum cōmune, ac medium ex contrarijs vtrisque compositum hoc est affectu prorsus naturali, & prorsus pręter naturam. Nam vt nondum læditur functio, sanitatis naturam obtinet, dum autem naturale temperamētum euertitur, particeps fit status præter naturam. Cæterum addit Galenus, si accidat vt omnes solidæ corporis particulæ sint excalfactæ ad absolutionem, hoc est ad mutationis terminum peruenerint, tunc esse hecticam febrem, quæ scilicet febris non est amplius in solis humoribus & spiritibus, sed etiam in solidis est compræhensa. Hæc ergo à Galeno fuere proposita, vt si in superficie intelligantur, videatur insinuare Galenus solam hecticam esse morbum, cum in hac functio lædatur. Itaque

Solutio.

scien-

Febris intẽperies ęqualis, vel inęqualis.

sciendum ꝓ intellectione dictorũ Gal. sermonẽ esse hoc in capite de inæquali intẽperie in vniuerso corpore de intẽperie inęquali febrili, vt appareat i febribus quousque locum habeat intemperies inæqualis, & hinc pateat, quando in febribus adsit intẽperies ęqualis: Statuit ergo Galen. in febribus, & spirituũ, & humorum, & proinde in febrib⁹ ephemeris, & putridis esse intemperiem calidam inęqualem, in hecticis aũt ęqualem, & inquit, quãuis in febribus calfiat sanguis vniuersus, nõ tñ arterię, venę, & reliquę corporis partes temperamentũ suũ prorsus mutarunt; vt adhuc mutentur, & incalescant, vt si longiore tp̃e patiatur corpus, ita vincetur, vt non amplius calfiat, sed ut sit pręter naturam calfactũ: & tunc est intẽperies ęqualis, est hectica febris; & huius mutationis terminus, (ait Galenus,) est lęsio functionis cuiuslibet particulę.

Febris hectica intẽperies ęqualis.

Vnde per hæc verba non intelligit lęsionem actionis. Nam & in reliquis febribus læduntur actiones, & proinde reliquæ febres sunt morbi. Quod sit verũ in capite septimo eiusdem libri, ait febres oẽs præter hecticas esse ex morbis, qui inęquales sunt intemperies. Quare dum proponit lęsionem actionis, nõ simpliciter intelligit lęsionem actionis, sed lęsionẽ actionis cuiusq; particulę, hoc est oium particularum corporis: vt differentia sit inter reliquas febres, & hecticas, vt in hecticis cum sit intemperies ęqualis, & ꝓinde morbosa, occupans ęqualiter oẽs corporis partes, ꝓꝑea lędatur actio cuiuslibet partis: at in reliquis febribus cum adsit intemperies inęqualis, in aliqua parte põt esse morbosa, in aliqua non morbosa; ut ꝓꝑea lædatur quidem in ijs febribus actio, non oĩs actio; Vnde ad hanc veritatem respiciens, oculos dirigens ad febres, in quibus corpus afficitur inæquali intẽperie, ait, antequã intemperies euadat æqualis, vniuersã illã alterationis latitudinẽ esse uiam in id, rõne cuius totum corpus, hoc est secundum oẽs partes redditur ꝓter naturã, hoc est morbo affectum: vt in hac via, in qua locum hẽt inęqualis intemperies, corpus ita se habeat, ut sit quoddam mixtum, & compositum ex affectu prorsus naturali, & pręter naturam; qđ sane non ita intelligẽdum, ut corpus sit neutrum, quia corpus correptum febre etiam non hectica, est ęgrum; sed statuitur mixtum, & particeps sanitatis, & morbi, ut cum intemperies sit inæqualis, in aliqua parte sit morbosa, in aliqua non morbosa; vt propterea ad differentiam intemperiei ęqualis, non lędantur, actiones omnium partium: ut ꝓꝑea cum inæqualis sit intẽperies, una pars patiatur ab alia, atque proinde in his febribus nõ hecticis fiat dolor, quia scilicet fit actio a parte magis calida, passio a minus calida.

Quæ sit intemperies inæqualis.

At respiciens deinde Galenus ad febres, vt quarum corpus afficitur æquali intemperie, vt scilicet afficitur intemperie morbosa secundum omnes partes, ait, cum omnes solidæ corporis partes excalfactę ad absolutionẽ iam sunt, tunc est febris hectica; in qua (vt subdit Galenus) omnes partes sunt ęque percalfactæ, oẽs inter se sunt similes redditæ, vt vnicam habeant consentientem intẽperiem, hoc est omnes sunt affectę caliditate morbosa, vt merito terminus mutationis, hoc est intemperiei inæqualis finis, hoc est dum corpus affectũ intemperie inæquali sit; iã afficitur intemperie ęqualis, dum læduntur, non simpliciter functiones, sed functiones oium partium, vt iam oĩs sit amota difficultas, nec quicquã explicandũ supersit, nisi ꝑ ꝑ iuuenes oporteat explicare, cum uarijs modis accipi possit inæqualis intemperies, & quot modis intelligi queat, & q̃ hoc loco a Galeno capiatur.

Quæ sit intemperies ęqualis.

Intemperiei inæqualis differentia.

Breuiter ergo sciendum, inæqualem intemperiem duobus modis accipi posse, altero modo dum corpus plusquã deceat vnã calidum efficitur, uel calidum, & frigidum, uel humidum, & siccum: & dubio procul producitur a causis virtutibus cõtrarijs donatis, vtpote a calidis, & frigidis. Hæc aũt inæqualis intemperies ꝑtinet ad varias partes, vt alia sit affecta intemperie calidã, alia frigida; & de hac locutus est Gal. lib. de causis morborũ cap. 6. Reliquo aute modo capitur intemperies inæqualis, dum similis quidem est intẽperies, vtpote calida, sed intẽsior in vna parte, remissior in altera, vt in vna parte et possit esse morbosa, in alia nõ morbosa: vt sicut in hecticis locum hẽt intemperies calida æqualis, cõtra in reliquis inæqualis; & de hac locutus est Galen. lib. de inęquali intemperie cap. 5. queadmodum quãlibet insinuans lib. de inęquali intemperie octauo, ait ꝓter hecticas epialã, & alias febres fere oẽs cõponi ex duplici inæquali intemperie, siquidem in epiala adest tùm frigus, tùm calor, tùm vtrumq; magis in vna parte, quã in alia, vt ẽt in alia sit morbosum, in alia parte non morbosum: in reliquis aũt fere oibus febrib⁹ locum hẽt duplex inæqualitas, si quidem ex necessitate in oibus est inæqualitas opposita æqualitati hecticarum, vt plurimum autem in putridis febribus afficere solet, tùm calor, tùm frigus. Hactenus ergo constitutum sit totum corpus subiectum esse febris, vt febris est morbus. Quare iã explicandum, cum totum sit subiectum febris scd̃m rõnem formalem, hoc est, vt est morbus: an rõ hęc formalis sit, vel simplex, vel cõposita, & ꝓinde an omnis febris sit morbus, vel calidus tm̃, vel calidus simul, & siccus. Ex altera parte ꝓbari põt Galeni testimonio, febrem oẽm esse morbũ calidum, & siccum, & primo. Nam octauo methodi ultimo, & nono methodi 14. ait, oi febri, qua febris humectatio, & refrigeratio remedia sunt. Ad hæc 1. aphor. 16. ait febrem esse passionem calidã, & siccam. Et primo de temperamentis tertio asserit, febrem esse morbum calidum, & siccum.

Vtrũ febris sit calida, & sicca.

Argumentum.

Oppositũ.

Resolutio.

At ꝓ uarietate resoluentes hoc negocium dicimus, febrem, in gñe acceptam nõ esse morbum calidum, & siccum, sed necessario calidum; quandoq; aũt siccum fundamentum est demõstratiuum, cm̃ morbus siccus, cum sit siccitas in facto esse, ad differentiã caliditatis, humido nõ ita cedit, ut calidum frigido, ut facile, ac ueluti spõte recedat. Patet febrem ephemerã spirituum feruore refracto, illico euanescere. Et ꝓꝑea hãc ueritatem ꝓpẽdens Galenus lib. de causis morborũ, scd̃o, febrem inter simplices morbos recenset. Ad hęc nono methodi 14. ait eorum, quæ in simplices, idest similares, incidunt partis, unum est intemperies ea, q̃ in calido consistit, & ibi de febre loquitur, nec siccitatis mentionem facit; ꝓterea sexto de locis affectis, primo, asserit in febrib⁹ acutis iecur affici intemperie calida, & sæpenumero sicca. Si ergo iecur in febribus acutis intemperie sicca sępenumero afficitur, ergo non semper, & si non semper in acutis, ergo rarius in reliquis. Cæterum ad intelligendas auctoritates prius allatas, non esse hanc ueritati aduersarias; sciendum, febrem omnem esse uitium calidum, & siccum, & secundum utramque partem in facto esse, nam ut est facta caliditas, ita est genita aliqua siccitas, quia calor igneus, ut calfacit, etiam absumit. Ad hæc febris secundum utramque partem, est pręter naturam, & proinde omnis febris, ut febris, est passio calida, & sicca. Verumtamen discrimen est inter caliditatem, & siccitatem. Nam cum multò celerius effectus caliditatis, quam siccitatis introducatur, fit ut caliditas uitiosa sit morbus; siccitas autem quamuis sit excedens, & in facto esse, nõ tñ ita excedit, ut in qualibet febre sanitatis limites egrediatur, ut sit quidem intemperies, sed sanitatis. Quod cum ita sit, uidẽdum, ne siccitas uitiosa, nondum morbosa, in morbosam euadat, non tantum ob caliditatem, sed etiam ob siccitatem: propterea febris, ut febris, ut uitium calidum, & siccũ indicat refrigerans, & humectans; ea tñ lege, ut indicatũ refrigerans semper sit curatorium, humectans autem modo præseruatorium, dum siccitas nõdum est morbosa, mõ curatoriũ, dum siccitas morbosa euadit, ut cum talis quãdoq; euadat, ut febris sit morbus secũdum

Ad auctoritates.

Caliditas febris semper morbus, siccitas non semper.

Febris indicationis.

dum vtramque qualitatem, ob id dictum fuisse à Galeno primo de temperamētis tertio, febrem esse morbum calidum & siccum, Hęc de dubijs causâ totius. Quantum denique ad dubia causa actionum, quæ in febre læduntur, forte quis quærere posset, quænam in febre totius actionis lędantur, nempe an propriæ, an communes. Pro resolutione dicimus, in febre necessario lædi actiones communes; non autem proprias. Nam per actiones communes intelligere oportet, quæ obeuntur ab omnibus partibus similaribus viuentibus: sunt autē attractio, retentio, expulsio & concoctio, & merito hæ læduntur, quoniā ad has edēdas, vt principale organū concurrit similarū tēperies, quę in febre reddita est morbosa. At quo ad proprias actiones, per has intelligimus, quæ pertinēt ad determinata instrumenta. dicuntur autem totius operationes, vt totum animal per determinata instrumenta has obit, secundum quem modum accepit Galenus libro de marcore capite quarto, dum ait, illud animal esse pe fectum, cui nulla propriarum actionum desit, & dubio procul hæ in febre necessario non læduntur, quoniam ad has perfecte obeundas, vt organum præcipuum concurrit corpus, quanquā cum propria actio initium habeat à parte pręcipua totius instrumenti, vt per suam concurrit temperiem, fieri contingat, vt in febre nonnihil detrimenti assequantur.

Vtrum in febre lædātur actiones totius.

Actio propria totius operatio.

CAP. III.

De causis febrium primitiuis.

ISSOLVTIS difficultatibus circa febris definitionem contingentibus, modo ordinis ratio expostularet, vt circa febris diuisionē cum Auicenna in secunda capitis parte versaremur. At propter iuuenes liceat in primis febris causas proponere, & illas potissimum, quæ cuiuslibet febris authores esse possunt. sunt autem primitiuæ, seu externæ dictæ ad differentiam internarum, seu antecedentium, quæ præsertim putridarum causæ effectrices esse solent. Circa autem has primitiuas causas ita discurremus, vt appareat; & quæ sint, & quomodo ad calorem igneum, & proinde febrilem promouendum concurrāt. Vt ex hac doctrina ad Pathologicam partem spectante mente concepta, ad dignoscendas, & depellendas febres promptius sit iter. Itaque quantum ad primum attinet, sciendum has proponi a Galeno primo de differentijs febrium secundo. Verum cum plures proponantur, vt memoriæ mandari queant, non erit ab re methodo quadam illas recensere. Dicimus ergo has causas esse, vel necessariò, vel non necessario occurrentes. Quo ad necessario occurrentes, sunt sex res non naturales vocatæ, quę ita euadunt morbificæ, vt oboriatur febris, nempe aer, cibus & potus, somnus & vigilia, inanitio & repletio, motus & quies, & animi accidentia. Vnde respiciens ad aerem, proponit frigora, solis ardorem, ęstum circa canis ortum, aerem pestilentem, & aerem febricitantis febrę pestilente, & phthysij; Quo loco notādum circa aerem calidum, per hunc opus esse intelligere, expositum radijs solaribus, nam secus sui caliditate non potest esse causa febris; si quidem aer calidissimus citra præsentiam radiorum solarium frigidior est frigidissimo cerebro. Respiciens deinde cibum, proponit ratione copię, crapulas, ratione qualitatis, cibos prauos. respiciens ad potum proponit ebrietatem. respiciens deinde ad somnum & vigilias, proponit vigilias; animum conuertens ad inanitionem & repletionem causa repletionis ueneris proponit cruditates, causa repletionis totius, plethoram. Oculos etiam dirigens ad motum & quietem, causa motus recenset laborem, causa quietis consueta exercitia dimissa. Respiciens ad animi accidentia, proponit iram & tristitiam; tandem respiciens ad causas primitiuas nō necessario occurrentes, inquit esse & medicamenta, & plura huiusmodi alia, quæ scilicet non necessario occurrunt insinuans, & venena & materias chirūrgicas instar medicamentorū, pręter rationē vsorpatorum. Hæc de primo. Secundum explicandum erat, quomodo causæ febriles ad febrem promouendam concurrunt: Itaque sciendum cum Galeno libro de causis morborum secundo, & primo de differentijs febrium tertio, vnicum non esse modum generationis & augmentationis caloris, sicut nec ipsius ignis, sed quinque modis calorem accendi, nimirum propter moram, adhæsum rei calidę, detentum calidi influxus, mixtionem calidæ substantiæ, & putredinem. Quæ sane dicta, vt appareat non historice fuisse proposita, explicare oportet quæ sit horum modorū necessitas. Primo ergo cū Galeno supponendum, febrem nequaquam fieri posse nisi in corde quędā pręter naturam caliditas gignat, cuius sane duplex tantum est causa, nempe uel motus, vel calor, & ob id ait Galenus, si febris oriatur ex tristitia, gigni à solo motu, non à feruore, si autem ab ira, produci & à motu, & à feruore natiuæ caliditatis. Cum ergo calor in corde accendatur, vel propter motū, vel propter calorē, quantum ad motū, esse potest motus, vel animi, vel corporis, animi ut ira, & tristitia, corporis, immoderatus labor; At differentia est inter motum animi, & corporis. Nam in motu corporis musculi, & articuli sunt, qui motum excipiunt, ut hæ partes primo calfiant, deinde per partem post partem impartitur caliditas cordi: At in motibus animi, motus primum pertinet ad cor, vnde incalescit, & quandoque usque adeo incalescit, ut licet cordis motus sedetur, calor tamen permaneat præter naturam, ut hinc homo febriciter. Quo autem attinet ad calorem, hic bifariam excitatur, primo modo dum aliqua substantia, aliquod mixtum calidum quod non erat in corpore, corpus ingreditur: secundo modo dum nihil quod sit calidum corpus ingreditur. Quo ad primum hunc modum proposuit, dum ait, augeri caliditatē propter mixtionem calidæ substātię, ueluti ex cibis, potionibus alexiterijs, & uenenis calidis, scilicet ingestis euenire potest, si autem citra motum augeatur calor, & citra assumptionē substantiæ calidæ, hoc fieri potest bifariam. Altero modo quia corpus ab aliquo calido extrinsecus tangente incalescat, reliquo citra contactum corporis calidi extrinsecus adhærētis. Si primo modo, fit caloris incrementum propter adhæsum alterius caloris, siue sit sol, siue ignis, siue calidum medicamentum, ut hæc extrinsecus ita occurrant, ut plus iusto calfaciant. Si autem calor augeatur citra motum, citra assumptionem calidæ substantiæ, & citra uicinium calidi extrinsecus occurrentis, id fit quando in corpore reperitur substantia calida. Hæc autem dupliciter cōcurrere potest, altero modo ut agit & proinde calefacit, quoniam principaliter concurrit causa aliqua detinens: reliquo autem ut talis materia putrida est: Vnde ad priorem modū respiciens Galenus ait, augeri calorem propter detentum calidi, hoc est aeris effluxus, siue causa hæc sit densans, siue adstringens: dum nimirum constringitur terminus exterior, siue obstruitur, dum uidelicet partiū penitiorum meatus angustantur. Respiciens denique ad posteriorem modū, ait, fieri propter putrefactionem, ueluti accidit in tumoribus calidis, in quibus materia putrescit, ut quamuis non occurrat causa aliqua densans, nihilominus, uel simplex caliditas, ut in ephemeris, uel etiam uapor putridus, ut in putridis febribus, impartitur cordi. Hæc ergo dicta sint de causis primitiuis febris in genere.

Necessariò occurrētes.

Non necessario occurrentes.

Causa quomodo febrē pariunt.

Adstructio quid.

CAP.

CAP. IIII.

De diuisione febrium, & primum de differentijs principalibus.

Febris diuisio. AD secundam capitis partem explicandũ accedamus, in qua sane febris diuisio tra ditur, dum ait Auicennas: Et sunt quidam hominum qui diuidunt febres in duas diuisiones, primum scilicet in febrem ęgritudinem, & febrem accidens. Hic ergo incipit secunda pars principalis primi capitis, in qua duo facit, & primo febrium tradit diuisionem secundum aliorum mentem; secundo secundum mentem propriam. Quo ad primũ, rursus duo absoluit, & primo tradit diuisionem secundum aliorum mentem. secũdo illam reprobat. Quo itaque ad primũ spectat, inquit fuisse quosdam, qui febrium diuisionem tradentes, has ut in primas differentias diuidẽtes diuidebãt in febrem ægritudinem, & febrem accidens. per febrem autem ægritudinem intelligebant, dum febris suam præcipuam habet originem a causa, quæ non est ægritudo, veluti putrida febris citra inflammationem. Per febrem autem accidens capiebant febrem procedentem ab aliqua præcipua causa, quæ sit morbus, veluti febris pleuritica, quæ oritur, vt a præcipua causa, à pleuræ inflammatione, quæ morbus est. Cui opinioni (inquit Auicenna) quempiam hunc in modum posse contradicere, si febris apostematis dr̃ febris accidens, quoniam sequitur apostema, tunc hoc fit ob apostematis, uel dolorem, uel calorẽ, uel putredinem, quorum nullum admitti potest. Nam si in causa esset vel dolor, vel calor, Ephemeræ plurimæ essent febres accidentia: siquidem plurimæ Ephemeræ fiunt ex dolore & calore. Si uero hoc esset merito putredinis, tunc causa immediata febris non esset apostema, sed apostematis putredo, & pinde apostema esset causa febris per accidens. Quod si ita diuidentes fugiunt dicentes, per febrem accidens intelligere febrem apostematis, quia per febrem deducimur in cognitionem apostematis, tunc cogeremur asserere febres putridas esse accidẽtia, propterea quod per febres putridas in cognitionem deducimur putredinis, & putrescentis humoris. Quibus sic resolutis Auicenna huic contradictioni finem imponit, vna etiam commonens illos, qui assiduo in contradictionibus occupantur, propterea qđ huiusmodi contradictiones tantum abest, vt ad Medicam artem comparandam conducant, ut plurimum etiam ad eam assequendam sint impedimẽto. iure ergo & nos paucis hanc differentiam explicabimus. quam etiam ea tantum ratione aggredimur, quoniam hæc febris diuisio in accidens & ægritudinem tum à Galeno, tum ab Auicenna interim admitti, interim improbari, uidetur, ut iure moderni non parum impliciti videantur. Nos autem sic procedemus: primo proponemus Galeni sententiam, secundo ex eius intellectione explicabimus quæ nam fuit Auicennę opinio, quę nimirum cum Galeno eadem esse constabit. Quo ad primum, ex alia parte hęc diuisio admitti videtur á Galeno multis in locis, & primo in libro de marcore, dũ ait. Dum cor incaluit febris per se accenditur, vbi autem aliæ partes incalueront, vt deinde cordi caliditatem extraneam transmiserint, fit febris accidens. Secundo, quarta aphor. 66. inquit, cum Hippocrates in febribus, dicit morbos febriles, intelligit quando febres ipsæ sunt passio, & non casus partis alicuius, quæ aliquo dictorũ affectuũ laboret. Tertio hãc diuisionẽ admittit, quamuis ex mente aliorũ, septimo Aph. 42. quarto; hanc secundam propriam mentem proponit primo ad Glauconem tertio, vigesimoquatto, secundum mẽtem autem antiquorum primo Epid. tertio, quarto. Alia vero ex parte idem Galenus hanc diuisionem improbare uidetur, nempe libro de morborũ differentijs quinto. Nos ergo pro resolutione dicimus, febres esse, vel principales, vel non principales; per principales intelligimus quando in corpore nullus est morbus, a quo febris originem trahat. contra per febres non principales accipimus, quando in corpore est aliquis morbus, a quo febris originem ducit veluti in pleuritide, inflammatio est febris origo. Vnde hac constituta distinctione, dicimus Galenũ admittere hanc diuisionem, vt dicatur febris principalis, & non principalis, quæ tamen morbi sunt, non symptomata: & hanc admittere, vt diuisionem accidetalem. Nullo autem pacto admittere dari febres quæ sint symptomata, non morbi, siquidem febris siue principalis, siue nõ principalis, semper est morbus, nõ autem symptoma; sicut etiam nullo pacto Galenus hanc diuisionem concedit, ut sit essentialis; etenim, tùm alibi sibi aduersaretur, tùm potissimum tertio methodi decimo, dum habet, in methodo diuisio opus esse cognoscere, an id, qđ cũ morbo coniungitur sit, vel differentia, vel alter affectus complicatus: nam si erit differentia, erit diuisio essentialis, non essentialis si affectus complicatus. Et subdit nos ita posse discernere, vt si id fit, quod consistere seorsum, & per se potest, id nullius vnquam alterius fuerit differentia; vt verbi gratia magnitudo, paruitas, æquabilitas, inæquabilitas; tempus, & figura, sunt ex numero eorum, quæ alijs accidunt; vlcus vero, & phlegmone, gaugrena, & putredo singula seorsum, & per se consistere possunt, propterea non sunt morbi differentiæ, sed vbi adsunt, sunt affectus coniũcti. Vnde cum in febre pleuritis sit affectus per se consistens, propterea hæc diuisio nequaquam est essentialis. Hæc quo ad Galenum. Quantum autem ad Auicennam, dico ab eo hanc improbari diuisionem bifariam, primum quidem si accipiatur diuisio tanquam in primas differentias, quod sit verum ait.

Diuisio secundæ partis capitis.

Diuisio febrium in ægritudinẽ & accidẽs.

Diuisio in febres principales, & non principales.

Diuisio quæ essentialis.

Auicennas.

Et sunt quidam hominum qui diuidunt febres in duas diuisiones primas, ecce proponit diuisiones primas; secundo hanc diuisionem improbat, dum per febrem accidens intelligebant antiqui symptoma, ad differentiam morbi: nam omnis febris, siue principalis, siue non principalis, est morbus; cũ ob has lædantur functiones naturales; vnde si per febrẽ accidens intelligamus febrem non principalem, quæ cum non sit inuenta per essentialem diuisionem, nec symptomata statuatur, & morbus non sit, secundum hanc rationem ab Auicenna non improbatur; quod sit verũ ait. Dicamus ergo propterea, quod febres apostematum, & oppilationum sunt febres accidens. Et aliæ sunt febres ægritudinis. At hic occurrit dubitatio, qua ratione febres oppilationũ sint febres accidens, tunc enim omnis putrida febris esset accidentalis; si quidem ex Galeno vndecimo, methodi 9. putridæ febres ortum habent ab obstructione, quæ (vt ibidem ait Galenus, & in cap. 13.) morbus est instrumẽtalis. Quod argumentum quidam perpẽdentes dixere, impossibile esse tueri Auicennam. At dicimus nos obstructionem bifariam accipi posse, vno modo, vt pertinet ad vasa existentia extra viscus, alio modo ad vasa existentia intra viscus. Si primo modo, sunt febres principales, & hoc modo intelligendus Galenus, si secundo modo sunt febres accidentales, & secundum hunc sensum audiendus Auicennas: vt si verbi gratia vasa existentia, vel in liene, vel in hepate obstruatur, & sequatur febris, hæc erit accidentalis. Sed iam ad alia accedamus. Inquit ergo Auicennas.

Dubitatio de febre ex oppilatione.

Solutio aliorum.

Solutio propria.

Dicimus ergo propterea quod febris apostematũ, & oppilationum sunt febres accidentales, & aliæ febres ęgritudines, tunc cõueniens est vt dicamus, &c. Auicennas in hac parte tradit febrium diuisionem secun-

ſecundum mentem propriam, & duo præſtat: ſiquidem primo proponit differentias principales, ſecundo non principales, ibi (& diuiduntur febres alio modo.) Vnde pro intellectione eorum, quæ fuere ab Auicenna propoſita, aliquantiſper cum Hippocrate, & Galeno circa febrium diuiſionem digredi licet.

Diuiſio literæ.
Diuidendi ars.

Quod ſane negocium, vt colligere licet ex Galeno cùm alibi, tum primo ad Glauconem, primo: tum primo de differentijs febrium primo, & neceſſarium, & difficile eſt, neceſſarium quidem, cum febrium ſpetiebus ignoratis, & proinde per diuiſionem non inuentis, haurire indicationes ſit impoſſibile: Difficile autem, quoniam opus eſt, vt diuiſio ſit nec diminuta, nec vitioſa: quod ſane aſſequi non eſt adeo facile, vt propterea, ita referente Galeno, quidam aberrarint, vel vſque ad finem, hoc eſt ſpetiem ſpecialiſſimam non peruenientes, vel dum vitioſis vterentur diuiſionibus, hoc eſt eſſentialia cum accidentalibus confundentes. In hoc ergo negotio, & per neceſſario, & admodum arduo, primo ſciendum cum Galeno locis citatis, & libro de venę ſectione capite tertio, vniuerſa inueniri per rationalem viam, ſi primum inueniatur, quod genericum eſt, deinde ex illius ſectione in ſpecies, ad differentias, vſque ad ſpecies vltimas inueſtigandas deſcendamus; vocat autem rationalem viam propterea, quod diuidendo ſingula membra, ratione ſunt comprobanda, vt diuiſioni inſeruiat ratio: vt rationabilis via ſatis differat ab experimentali, ſiquidem (vt ait Galenus) ſi quæ ſunt experientia collecta exponere velimus, ſola opus ſit ad explicationem memoria. Nos ergo in febrium inuentione rationali diuiſioni addicti, primum ſtatuimus cum Galeno paſſim, & potiſſimum primo de differentijs febrium primo; differentiarum, alias eſſe principales, alias non principales; principales ſiquidem capiuntur a natura determinata definiti, hoc eſt a febre, vt febris; non principales autem, a natura communi pluribus definitis, hoc eſt a febre, vt morbus. Nam vt natura, (vt ita dicam) febrifica, eſt natura vni generi febrifico determinata; ita natura morbifica non modo pertinet ad febrem, ſed etiam ad alia præter naturam: vt cum febre conueniunt, vt ſunt morbi inſtar febrium.

Differētiarū partes.

Quantum ergo attinet ad febriū differentias principales, proprias, ſeu determinatas, cum Galeno loco præcitato, capiuntur a febris eſſentia: eſt autem calor præter naturam accenſus, vnde differentiæ ſunt deſumendæ a calore, vt calor eſt præter naturam; tribus autem modis hic accipi poteſt, primo quidem, vt magis, vel minus accenditur: ſecundo vt in hac, vel illa materia accenditur: tertio vt accenſus vario modo mouetur, ſeu alteratur, hoc eſt facilius, vel ęgrius: & proinde citius, vel tardius ab vna materia alteri impartitur. Quæ dicta vt recte intelligantur, & nullus relinquatur ſcrupulus in dictis Galeni primo de differentijs primo ex poſitis. & ſecundum propriam, & Hippocrates ſententiam ſexto Epid. primo. a9. tria explicanda proponimus. Primo, quæ differentiæ ex calore tribus modis accepto hauriuntur: ſecundo quæ ſit horum trium modorum neceſſitas: tertio quomodo Hippocrates ad hos tres modos reſpiciens loco citato febrium diuiſionem integram eſt complexus: Quantum ergo attinet ad primum: dum perpendimus calorem ſecundum magis, vel minus accenſum, dicimus febrem eſſe, vel magis, vel minus vehementem: Dum autem capiuntur differentiæ a calore; vt in hac, vel illa materia acceditur, cum cordis

Differētiæ pricipales.
Calor febrilis triplicatur.
Tria explicanda.
Prima diuiſio.
Febris differentiæ a calore.

2\. materia, quæ non eſt ſemper accenſa, ad differētiā calidi innati ꝑpetuo accenſi, vel viuēs, ſit vel non viuēs: viuens, vt cordis ſolida, quæ continentia vocantur, vel non viuens, quod eſſe poteſt, vel contentum, vt humor, vel impetens, vt ſpiritus vitalis. ratione igitur continentium, dicimus febrem eſſe hecticam, ratione humorum putridam, ratione ſpirituum ephemeram. Cum denique capiantur differentiæ calo-

re penes modum motus, vt magis, vel minus prompte caloris febrilis ſit tranſumptio ab vno ſubiecto in aliud ſubiectum, vt in hectica tranſumptio fiat facilius, difficilius in putrida, adhuc difficilius in ephemera: nec ab re cum tenuis ſubſtantia promptius alteretur, quam craſſa, tenuior autem ſit ſpirituum ſubſtantia, craſſior humorum, adhuc craſſior ſolidorum, fit vt corpus ſolidum facilius humoribus, & ſpiritibus calorem impartiatur, quam corpus ſolidum ab humoribus, & ſpiritibus recipiat. Quo loco aduertendum, quamuis fiat tranſumptio caloris febrilis de vno ſubiecto ad aliud: non propterea tamen ſequi dum verbi gratia ſit tranſumptio caloris a ſolidis ad humores, & ſpiritus, neceſſario ratione humorum fieri putridam, & ratione ſpirituum ephemeram. ſiquidem ſequeretur, febrem hecticam aliquantiſper perdurantem neceſſario habere adnexam tùm putridam, tùm ephemeram. Siquidem ait Galenus, cum diſpoſitio febrilis oriatur: modo ex ſolidis, modo ex humoribus, modo ex ſpiritibus, non ſiſtere in primo genere lęſio; ſed duo reliqua genera inuadere, & niſi ſoluatur progreſſu tēporis, ſimiliter illa affici. At falſum eſt hecticam etiam progreſſam neceſſario coniunctam habere putridam, & ephemeram: quare (ut puto) hæc caloris tranſumptio ita intelligenda; ut in hectica, cum ſint primo calefacta ſolida, natura neqnaquam poteſt regere ſpiritus, & humores, ſi diu protrahatur hectica; ut non modo ponantur in calfieri, ſed ita incaleſcant, ut nequaquam ſint uſui cordi. Vnde ſciendum calorem febrilem tribus modis afficere cordis ſolida, humores, & ſpiritus: primo modo, ut eſt caliditas in facto eſſe, & ui huius caliditas toti corpori impartitur; tuncque pront, uel tria, uel duo, uel unum ſunt affecta, febris ſit, uel unius generis, uel duplicis, uel triplicis: ſecundo autem modo cor afficitur a calore febrili, ut partes uicinam ſolam incaleſcunt; vt in omni febre ſimplici ſit neceſſarium, ut unica cordis materia ſit calfacta, reliquæ autem incaleſcant: tertio autem modo ſe habet caliditas febrilis; ut dum in una ſubſtantia eſt in calfacto eſſe, ita reliquæ afficiantur, ut quamuis ab his non impartitur caliditas toti, tamen ita afficiātur, ut perperam cordis facultatibus inſeruiant, ueluti cū in febre, uel hectica, uel putrida ſpiritus ita afficiūtur, ut fiat animi deliquium, non ut eſt febris ephemera: pariter in hectica, ita quādoq; cōpatiuntur humores; ut aucta neceſſitate euentandi, fiat frequentiſſima reſpiratio, non tamen oriatur putrida febris, & ſimiliter fiunt inſignes in pulſu mutationes, non tñ putrida febris. Secundū deinde explicandū erat, cur Gal. capiat caloris febrilis dñas a tribus, nō a pluribus, nō a paucioribus. Dico cauſam fuiſſe, ꝑꝑea quod cognouit in rebus ꝑter naturā (ut alibi oſtendit) triplicem tñ eſſe uehementiam, nēpe rōne ꝓpriȩ eſſentiȩ, dignitatis, & facultatis corpus regentis. Vnde reſpiciēs ad uehementiā rōne propriȩ eſſentiæ, cū pertineat ad maiorē, vel minorē receſſum a naturali ſtatu, ſtatuit dñas capi à calore, ex eo qđ eſt, uel magis, uel minus intenſus. Quȩ dñæ locū habere poſſunt in febribus, ſiue inuicē referātur genera, ſiue ſpecies. Nā ſi inuicem referamus febriū genera, hectica eſt debilis ratione propriæ eſſentiæ, cum uehemētior calor perſentiatur in ephemeris, & putridis; Si autem inuicem referamus ſpecies, datur magis, & minus in febribus; ut comparantes hecticam ad hecticam, putridā ad putridā, & ephemerā ad ephemeram. Reſpiciens deinde ad uehementiam ratione dignitatis, cum hęc ſubiectum reſpiciat, dicit differentias capi ex materia, in qua hic calor prȩter naturam accenditur, quæ differentiæ locum habent in febribus, dū inuicē ſecūdum genera conferūtur. Na quamuis, ut ait Gal. 8. method. ult. febris, ut

3\.
Notandū.
Calor febrilis quot modis lædat.
Calor febrilis cur trib. modis.
Vehementia triplex.

febris, sit vehemens rationę dignitatis; si respiciamus ad febrem, vt intemperies calida; vt lęditur pręcipuum organum facultatis; nihilominus ratione materiæ, in qua primo accenditur calor febrilis, vehementior est hectica; minus vehemens ephemera; adhuc minus vehemens putrida; Nam in corde solida, vt viuunt, sunt reliquis digniora, spiritus autem vitalis dubio procul humoribus anteponendus. Neque in hac differentia licet inuicem conferre febres secundum species; siquidem hectica alia hectica non est vehementior ratione dignitatis, & idem est dicendum de ephemeris, & putridis; Tandem respiciens ad vehementiam, ratione facultatis corpus regentis, cum hæc vehementia respiciat facultatem, vt regit cordis subiectum, dicit differentias capi, ex modo motus caloris, vt scilicet his est impetus, vt natura vel magis, vel minus regat, & muniat substantias non affectas; secundum quam licet inuicem conferre febres, & secundum genus, & secundum species, secundum genus vehementior hectica; minus vehemens putrida, adhuc minus ephemera statui potest; cum huius substantia tenuis promptius alteret quam crassa, secundum species autem, vt verbi gratia febris hectica est maioris actiuitatis, vt spiritus, vel humores maioris sunt resistentiæ, & sic de reliquis. Patet ergo quemadmodum Galenus proprias febris differentias capit a calore febrili, vt tantum tripliciter capitur; quoniam triplex, tantum est vehementia, vt ex his colligere liceat, omnem febrem esse vehementem ratione dignitatis, ratione autem essentiæ, & facultatis corpus regentis aliquam esse vehementem, aliquam debilem, seu mali, vel boni moris. Quæ autem sit necessitas triplicis vehementiæ, non est hoc loco explicandum. Hæc de secundo; quare tertio explicanda est febrium diuisio tradita ab Hippocrate 6. Epid. primo 29. & hoc loco a Galeno relata: dum ait [febrium hæ quidem tactui sunt mordaces, hæ vero mites, hæ autem non mordaces quidem, sed postea insurgentes; aliquæ vero acutæ, quæ tactui succumbunt, aliæ statim exardentes; quędam semper pusillæ, & siccæ: quædam salsuginosæ, quædam pemphingodes, idem flatibus plenæ: quæ scilicet sunt aspectui graues: nonnullæ verò tactui humidæ, alię valde rubræ, aliæ valde pallidæ, liuidæ, & id genus aliæ. Non recedentes a Galeno, dicimus, Hippocratem proprias proponere febrium differentias, has capiens a febris substantia, & simul etiam per signa illas patefaciens, vt Hippocr. his verbis doctrinam tradat, & Pathologicam, & Simioticam: Hic enim fuit Hippocratis mos, vt breuibus summa complecteretur. Vnde (vt ait Galenus) cum a calore differentiæ capiuntur, vt differt, vel secundum magis, vel minus, vel ratione subiecti, vel modi motus, Hippocratē omnes cum dignotionis modo proponere. Declaro, & primo sciendum cum Galeno Hippocratem hoc loco loqui de proprijs differentijs febrium, vt capiuntur a calore, sed simul cum dignotione, vt signa capiat (vt ait Galenus sexto Epid. primo 19.) non ex ijs, quæ laborantes referunt, sed ex ijs, quæ Medici tactu, & visu euidenter percipiunt: Itaque quo ad differentias, quæ capiuntur a calore, vt est, vel magis, vel minus accensus, inquit febrium alias tactui esse mordaces, aliàs vero mites, quod est, ac si dixisset, febrium alias esse vehementes, alias debiles, Ceterum quia possemus decipi, dum tangentes mordacitatem non percipimus, credentes febrem esse debilem, ideo admonet, vt dū tangimus, & mordacitas non persentitur, opus esse aduertere, scilicet manum detinendo, & tangendo corpus ęgri: nā quędam quamuis ab initio nō videātur mordaces, mordacitas tamen postea apparet; quędam aūt ilico mordacitatem præ se ferunt; sed quę a manu vincitur, vt denuo si demonstranda, si concludenda sit, differentia in magnitudine penes essentiam, dicendum est, alias esse statim perurentes, hoc est quę ab initio ad tactum sese offerunt mordaces, & ita mordaces, vt statim perurant: & proinde a manu non vincantur; alias autem in totum debiles, quæ scilicet, nec ab initio, nec post, insignem mordacitatem præ se ferant.

Febrium diuisio secundum Hipp.

Differentia a calore.

Quo autem ad differentias, quæ capiūtur a materia, in qua calor præter naturam accenditur; ad has respiciens Hippocrates, ait, febres esse, vel aridas, vel salsuginosas, vel pemphingodes, hoc est flatibus plenas, vel aspectui graues, alias tactui humectas; Vnde dum aridas proponit, insinuat hecticas, quarum calor accenditur in solida cordis substantia, vt ariditas potissimum vigeat in hecticis. Dum autem proponit salsuginosas, & pemphingodes, proponit putridas, & proinde differentias, quæ capiuntur a calore, vt primum accenditur in humoribus, & quia dum calor accēditur in humoribus est febris putrida, quæ esse potest, & pestilens, & non pestilens, quæ scilicet differt a nō pestilenti. (vt ait Galenus,) vt calorem habet per putredinis excellentiam differentem, vt videlicet pendet ab humoribus vehemēter putridis: propterea respiciēs ad febres simpliciter putridas, proponit salsuginosas, has enim ad tactum redigit, vt quæ prurituū aliquem, ac morsum tangentibus inferant, vt a maris aqua, & reliquis salsis corporibus excitari solent, qui sane tactus solum in febre putrida locum habet. Respiciēs autem ad febres putridas pestilētes, in medium adfert pemphingodes, hoc est flatulentas, vt flatus ad tactum appareant; flatus autem non nisi prodeunt ex humore; quare putrida febris significatur: At respiciēs ad putridam pestilentem subdit, aspectui graues. Vnde non inquit febrem esse aspectui grauē, vel nō grauem, sed esse pemphingodem aspectui grauem, quare pestilentem, siquidem febris putrida pestilens est, aspectui grauis: nec inconuenit, vt signo, quod capit a tactu, addat signū, quod capitur a visu; siquidem dictum est tradi differentias, quæ capiūtur a tactu, & visu, dum deinde ꝓponit febres tactui humectas, dubio procul insinuat calorem accensum in tenui subiecto; & proinde in spiritibus, vt propterea prodeat ephemerarum genus. Quantum denique ad differentias, quæ capiuntur a modo motus, hoc est a vehementia ratione facultatis corpus regentis; has Hippocrates proposuit, dum ait, aliæ valde rubræ, aliæ valde pallidæ, aliæ liuidæ, & id genus aliæ, siquidem per colorem deducimur in cognitionem febris, an sit vehemens, vel debilis ratione facultatis corpus regentis, seu an sit boni, vel mali moris, quæ sane vehementia si conferas, cum vehementia ratione, vel essentiæ, vel dignitatis, statui potest vehementia minus propria, vt sæpe Galenus duplicem tātum proposuerit vehementiam, relicta vehementia ratione facultatis corpus regentis, cum pendeat potius a resistentia pathi, vt febris biliosas æque vehemens, secundum essentiam, & dignitatem in Socrate sit vehemens ratione facultatis corpus regentis, in Platone minus vehemens. Vnde a methodi 1 a. cum proposuit vehementiam ratione dignitatis, & essentiæ, addit esse tertiam pręter has, propterea ad hanc veritatem respiciens Gal. 6. Epidemiorum t. 29. ait cum absoluisset Hipp. maxime ꝓprias, ac principales febrium differentias, deinde transgreditur ad eas, quę a colore sumuntur, vt cū hæ differentiæ nō sint maxime propriæ, ac principales, nō propterea iudicandæ sint, vel impropriæ, vel non principales, sed minus tùm propriæ, tum principales. Cęterum hic notandum, dum dicimus, differentias capi a colore, differentias accipi in modo, vel signati, vel signi, si signati, hoc signatum nil aliud est, quam modus motus caloris febrilis, & proinde vehementia ratione facultatis corpus regentis: vt hæ sint propriæ differentiæ, secūdū quē modū, hoc loco capit Gal. Si autem capiātur,

Differentiæ a subiecto.

Febriū differētię a modo motus.

Notādum.

differentiæ in ratione signi, vt signum in colore, secundum hanc rationem (vt ait Galenus 6. Epid. 29.) non sunt differentiæ secundum febris essentiam, sed quę petantur ab aliquo accidente, vt a colore, vt est signum, sed differentur essentialis; sed quo modo dicimus colorem rubicundum esse signum febris boni moris, liuidum pessimi pallidum medij inter febrem pessimi, & optimi moris: quod sit verum, ait Gal. 6. Epidemiorum primo, 29. febres rubras admittere venæ sectionem vsque ad animi defectum. Ecce quomodo non est summa vehementia ratione facultatis corpus regentis: liuidæ aũt febris significant succum sanguineum, & proinde alimentum deficere, & cum sanguine calidum ingenitum: ex quibus nonnullæ efficiunt syncopas: vt idcirco sint mortiferæ. Ecce quam euidenter proponit, insignem vehementiam ratione facultatis corpus regentis. Mediocris autem vehemẽtia indicatur ex pallido colore siquidem huiusmodi febris (ait Galen.) nisi cum rigore, atque sudore præludoentur, tabem inferunt: Ecce color pallidus est, signum febris vehementioris ratione dignitatis, quam color rubeus, & minus vehemens, quam color liuidus. Addit autem Hipp. [& id genus alia] insinuans, quod sint febrium differentiæ propositæ, cognoscuntur ex tactu, & colore posse etiam ex alijs id genus cognosci, de quibus non est in præsentia dicendum: cum non liceat totam partem simioticam, hoc loco referre, cum potissimum ad libros de prognosticis pertinere videatur. Vnde Galenus primo, de cris. 16. statuit cum Hippocrate in prognosticis febrium, alias esse mitissimas, quæ cum signis tutissimis fiunt, & has quarto die deficere, vel prius, alias autem malignissimas, quæ sane cum signis grauissimis accidunt, & has quarto die, vel ante occidere: Vnde Hippocrates mites nominat contrarias malignis, nil aliud insinuans, quam febrium vehementiam ratione facultatis corpus regentis. Hæc ergo dicta sint de præcipuis febrium differentijs, vt in generali sermone licuit.

CAPVT V.

De morbi definitione generalia quædam proponuntur ad sequentem doctrinam scitu necessaria.

VONIAM differentię febrium non principales, seu communiores, sumuntur a morbo in genere, locus hic postulat, paucis morbi naturam, vt explicemus: quoniam ferme omnes hactenus multum hac in re sunt alucinati. Definitio igitur morbi triplex esse potest: quia ad operationem edendum tria concurrunt. Primum [facultas, qua] corpus operatur: & hoc præcipuum est. Deinde [suppositum, quod] operatur: vnde non pupilla, non vita videt, sed oculus. Tertio [instrumentũ, cum quo, seu quo mediante] facultas agit: & hoc licet multiplex esse possit, præcipuum tamen locum obtinet cõstitutio, idest, intemperies, compositio, & vnitas: reliqua omnia, quæ extra constitutionem sunt, habẽt rationem erroris externi. Quod si ergo hæc tria, idest, facultas, suppositum, & constitutio bene se habeant; tum bona fit actio: si male; actio lęditur. Et sicut ad bonam actionem necesse est, vt omnia tria bene habeant, ita ad malam, omnia tria male habeant necesse est. Differentia tamen est: quia in sanitate requiritur non tãtum facultas bona, & suppositum bene dispositum; sed etiam quælibet constitutio bona, idest, temperies, cõpositio, & vnitas: at in morbo, vt lędatur operatio, est quidem necessarium, vt male habeat facultas, vt male disponatur suppositum, vt non bona sit constitutio; non tamen requiritur, vt quælibet constitutio reddatur mala, sed sufficit ad malam operationem, vel intemperies, vel mala compositio, vel soluta vnitas. Si igitur respicimus ad facultatem; definietur morbus, [lęsio facultatis, seu impotentia agendi] & hac ratione omnis morbus erit in secũda qualitatis specie. Si respicimus ad offensã suppositi; [morbus est dispositio præter naturã, lędes operationes:] qua ratione omnis morbus est in prima specie qualitatis. Si respicimus ad constitutionem; [morbus est constitutio præter naturam, lędens operationes:] & hoc modo morbus non potest ad certum genus reuocari, quia constitutio non est genus vniuocum, sed analogum, cuius analogata in diuersis reponuntur generibus: vt intemperies ad qualitatem refertur, magnitudo ad quantitatis prædicamentum. Hinc ergo colligitur morbum esse læsionem facultatis: dispositionem præter naturam, & constitutionem pręter naturam.

Definitio morbi triplex esse potest.

Tres causæ operationis.

Tam sanitatẽ, quam morbũ tribus cõstare.

1.

2.

3.

[Deinceps morbi materia, & forma inuestigãda.] Sicut enim substantiæ compositæ sunt e materia, & forma, idest, ex potentia, & actu: ita etiam accidentia e materia constant, & forma. Et sicut materia, & forma substantiæ, etiam ipsæ sunt substantiæ: ita materia, & forma accidentium, sunt accidentia. E substantia enim, & accidente non potest fieri vnum per se: Morbi igitur materia, non in qua, idest, subiectũ, sed e qua, idest, causa, quæ est imperfectio, cum prior materia in qua, accidentibus tribuat perfectionem, seu potentia, est lęsio facultatis, [non enim est causa formalis:] Ratio est, quia hęc potẽtia perficienda est, ac dependet immediate a mala dispositione subiecti: & dispositio suppositi, habet rationem potentiæ, respectu constitutionis, vt constitutio mala in morbo sit forma, bona in sanitate. Constitutio autem mala est forma: quia perficit, & veluti dat esse dispositioni præter naturam, & lęsioni facultatis, vt quamprimũ ponitur constitutio pręter naturam, necessario etiam ponatur dispositio præter naturã, & lęsio facultatis. Et propterea constitutio, est id, quod primo, & per se lędit actionem: est enim præcipuum instrumentum, & immediatum, ex hac deinde necessario dependet dispositio præter naturã, ex hac rursus necessario dependet lęsio facultatis. Facultas quidem principaliter concurrit ad actionem obeundum: non tamen immediate, sed mediante instrumento, nimirum constitutione.

Morbi forma, & materia.

Materia est lęsio facultatis: forma est mala cõstitutio.

Licet igitur dictum sit, morbum tribus modis posse definiri, potissimum tamẽ per constitutionem definiri debet: hęc enim est forma, & actus. Et sic etiam Galenus in l. de diff. morb. definit morbum. [Constitutio ergo morbi genus est,] nimirum actus, seu perfectio, tum dispositionis pręter naturam, tum lęsionis facultatis. Addit [pręter naturam;] ad differentiã constitutionis secundum naturam; non ad differentiam dispositionis pręter naturam, aut lęsionis facultatis. Alij etiam addũt in morbi finitione; [primo, & per se lędens operationes;] Quod ineptissimum. Si enim hę particulę sunt distinguentes, & determinantes genus; oportet esse aliam dispositionem pręter naturam, quę non primo lęderet operationes, itemque aliam, quę nec primo, nec per se lęderet actiones: quod tamen falsum est: quia omnis constitutio præter naturam, primum, & per se lędit operationem. Neque est quod aliquis dicat: [in hydrope lædi sanguificationẽ a morbo frigido iecoris, quẽ, verbi gratia, produxerit frigidus lienis morbus; & propterea sanguificationem non immediate a morbo frigido lienis esse lęsam?] Responsio constitutio hic nõ sumit pro morbo, sed pro causa alterius morbi: nã pro morbo, immediatę lędit actio lienis, non hepatis. Galenus nunquam ait,

Morb. per constitutionẽ definiendus.

Præter naturam.

περιεργία quorũdã in morbi definitione.

Obiectio.

ait, morbum esse constitutionem primo, & per se lędentem operationes: licet dicat, esse affectum primo, & per se lędentem, &c. Affectus enim vox generalis est, potestq; esse error externus, causa morbifica.

Veræ morbi differentiæ: in fini tione vsurpandæ.

[Quare ita morbus definiendus est, quod sit cōstitutio præter naturam, lædens sensibiliter operationes.] Et hæc differentia est necessaria: Constitutio enim est quædam præter naturam, quæ tamen intra
1. latitudinem sanitatis subsistit: vnde etiam cap.4. l.4. de temp.intemperies datur, & sanitatis, & ægritudinis. Adiectione igitur illa, constitutio non morbosa, præter tamen naturam, remouetur: vt etiam docet. Gal.cap.8.& c.88.art.paru. & cap.vlt. lib.2. de fac.
2. nat. Præterea explicata definitione morbi formali: quia tamen forma hæc est accidens, quod aliqua perfectione eget, quæ subiectum est: ideo ad hoc ad
3 dendum in definitione, quod morbus sit constitutio præter naturam sensibiliter lædens operationes [corporis vita præditi.] Tandem etiam, in finitione accidentium requiritur causa efficiens, ad differentiam formæ substantialis, hæc enim materiæ inest sine vllo medio, nec pendet ab externa aliqua causa, vt simul sit essentia, & causa rei in substantia. Accidens vero producitur ab externa causa, quæ ab essentia accidentis diuersa est: nec igitur animus acquiescit in cognitione quiditatis accidentis, nisi etiam cognoscat causam quiditatis, quæ est causa efficiens. Duplex autem morbi causa efficiens: antecedens, & continens. Antecedens est, quæ producit constitutionem ex vsu: ita vt causa remota, constitutio tamen iam producta non statim remoueatur: vt pituita in ventriculo excitans dyscrasiam frigidam: hac licet humor frigidus remoueatur, morbus tamen frigidus manet, & est ex vsu; opus enim est præterea calidis medicamentis. Continens, seu contentiua causa, est quæ producit constitutionem non ex vsu: ita vt causa hac remota, sponte effectum cedat: sic enim inflammatio est morbus, nimirum aucta magnitudo, quæ tamen ita producitur a sanguine, vt hoc euacuato, sponte tumor dissipetur, nec præterea quicquam sit agendum.

Morbi causa interior efficiens duplex.

Perfecta morbi definitio.

Absolutissima ergo hæc erit morbi definitio: [Morbus est constitutio pręter naturam, lędens sensibiliter operationes corporis viuentis, producta a causa morbifica.]

CAPVT VI.

De minus principalibus, seu communibus febrium differentijs.

Differentię cōmunes. 1. Constitutio præter naturam.

IN proposita morbi definitione tria cōtinentur, Forma, Subiectum, & Causa efficiens: a quibus communes febris differentiæ sumi possunt. Quantum igitur attinet ad constitutionem pręter naturam, lędentem actiones; duo communia locum habent: primum, vt constitutio; Est, deinde, vt constitutio Agit. Si perpendimus constitutionem Est; tunc, vel perpendimus tempus, in quo est: vel modum secundum quem est. Si tempus; Febres aliæ nouæ, alia antiquæ. Si modum consideremus, vel citra relationem ad alias res pręter naturam, vel cū relatione. Si citra relationem; Febris dī esse in habitu, vel in habitudine: q̄ differentiæ ponuntur c.1. lib.8. meth. Si modus essendi cum relatione perpenditur; Febris alia dī Simplex, alia Composita: ca.3. lib.2. de differ.feb. Compositæ febres rursus, vel ipsæ sunt inter se compositæ; vel cum alijs rebus præter naturā: c.14.lib.1.ad Glauc. Si inuicem componuntur; tunc vel hecticę sunt cum ephemeris, vel cū alijs putridis: vt in speciali doctrina febrium compositarū dicetur. Aliæ res præter naturam, quæ cum febribus nonnunquam coniunguntur, sunt, vel morbus, vt dyscrasia, mala compositio, soluta vnitas, vel symptoma. [Galenus.c.4.lib.3. de crisi, ait, cum acutis morbis necessario coniungi, vel febres, synochos, vel continuas biliosas. Vbi loquitur de morbis acutis secundum propriam naturam, qui habent materiā velocis motus, vel sanguinem, vel bilem: nō autem loquitur de acutis ratione loci, & partis affectæ, vt est apoplexia, quæ non necessario febrem habet adiunctam, cum tamen sit morbus acutissimus.] Symptoma autem, quod cū febre coniungitur, non est quodlibet, sed vehemens tīn, & quod rationem habet causæ, text.69. lib.4. de vict.acut. & vtile indicat: vt si cū febre bis, aut semel appareat singultus, non statim dicendum, hanc febrē esse coniunctam cum singultu: oportet enim, vt aliquātisper perseueret. Sic coniungitur febris cū actione læsa, vt cum paralysi, cum syncope: aut cum excreto mutato, vt cum fluxu alui, cum suppressione mēsium: aut cum qualitate mutata, vt cum insigni frigiditate: vnde & Auicennas in hoc cap. ait, febres alias esse calidas, alias frigidas. Hæc de constit. prout est.

2. Lędēs operationes.

Quātum ad constitutionem, quatenus agit; in hac operatione consideramus, vel tempus, vel vehementiam. Si tempus; febris est breuis, vel longa, si vim, actionis, febris est salubris, vel insalubris.

3. Corporis viuentis.

Ratione subiecti, idest, corporis humani viuentis; febris ē Proportionata, vt causus in corpore calido, & sicco, vel non proportionata, vt causus in corpore frigido, & humido. Quantum ad causam effectricem, q̄ secundum propriam naturam agit; sumuntur differētiæ, vel a propria natura, seu idea causæ, vel a læsione ipsius causæ. Quantum ad ideam, causa efficiens, vel est febris, vel quid aliud a febre. Vnde etiam illæ differentię, quod febris dicitur incipiens, vel non incipiens, verbi gratia, si febris hectica fiat ex calidiorib' medicamentis, est hectica incipiens, si fiat ex putrida, aut ex ephemera, dicitur febris hectica non incipiens. Quoad lęsionem causæ; dicimus causam antecedentem ita lędere, vt lęsio, vel sit communis, vel non cōmunis; vnde febres dicuntur populares, vel sporadicæ. Et communes subdiuidūtur: quia sunt, uel endemię, uel epidemiæ: hę, quando lęsio communis fit in tota regione, illę, quando in certa urbe: capit.2.3.4. lib.1.de diff.feb.& circa initium lib.1.epidem.

4. Producta a causa morbifica.

CAPVT VII.

Soluuntur quædam dubia, circa diuisionem febrium.

Synochus putredinis expers, ad ephemeras pertinet.

QVAERITVR, [num pręter tria prima febrium genera, detur quartū. Videtur enim primum, synochus non putris, ad nullam trium primarum specierum referri posse, nam putrida nō est; nec etiā ephemera, quia ultra diem durat?] Respontio, ex c.1. & 2.lib.9.meth. ephemera bifariam sumi potest; primū ut ephemera est, & re, & nomine; calefacti enim sunt spiritus, si rem spectes; & diem non excedit, nomen si urgeas: secundo, ut ephemera re, nō nomine: & huiusmodi est synochus sine putredine, q̄ fit ob sā guinis feruorem, quo spiritus cordis inflammantur.

Pestis est putrida.

[Istud etiam agitatur, pestis quo referenda sit, cum a quibusdam febris a tota substantia dicatur?] Respō sio: pestis est putrida: differt autem a putrida non pestilenti ratione causę antecedentis, non ratione formę: quia causa antecedens in pestilenti febre, est materia uenefica, quę a materia reliquarum putridarum

differt

differt per excellentiam putredinis, quæ excellentia facit, vt hæc materia euadat venefica.

Chylus in ventriculo putrescens, facit febrē putridam.

[Quidam etiam aiunt, chylum, in ventriculo putrescentem, excitare febrem?] Responderi autem potest, febrem illam esse putridam: e chylo enim putrefacto, vapores putres cor petunt; vnde cordis humores ponuntur in calefacto esse; & sic fit putrida.

Vehemētia triplex.

Dubitatur, num febris vehemens, maligna, mali moris, & insalubris, coincidat, nec ne?] Hoc vt soluatur, scire oportet, quid nam sit vitium vehemens malignum, mali moris, insalubre. Vitium igitur vehemens est vitium præter naturam, vehementer agēs in virtutem. Vehementia autem est triplex. cap.15. & 16.l.de constitu. artis. & cap.12.l.7.meth. Essen-
1. tiæ, Dignitatis, Facultatis. Ratio numeri est: nam dum vitium vehementer agit in facultatem, facultas,
2. vel resistit, vel cedit. Si resistit; vitium lędit, vel simpliciter, vnde oritur vehementia essentiæ: vel in respectu ad præstantiam actionis; vnde vehementia dignitatis ortum trahit. Et hęc vehementia dignitatis duplex est: aut enim respicimus præcipuum facultatis instrumentum, quod est temperies; aut partem, in qua fit actio: priori modo vehemens est dyscrasia; posteriori; vitium partis magis præstantis. Si facultas cedit; oritur vehementia ratione facultatis: vt si tumor paruus sit in vētriculo, cum syncope; hic tumor ratione essentiæ est debilis, magnitudo enim modice elata est: ratione dignitatis est vehemens, quia est in parte, quæ proximum habet consensum cum parte principe: ratione facultatis etiam vehemens est, quia inflammatio ita lędit, vt excitet syncopen. Per facultatem autem intelligimus, & eam quæ totum corpus, & eam quæ partem determinatam regit. Totū corpus regens facultas, ad tria præcipue viscera pertinet, cerebrum nimirum, cor, & hepar: item ad cōmunia organa, neruos, scilicet, arterias, & venas. Signa autem vehementiæ ratione facultatis, pulcre explicat Galenus cap.14.lib.1. ad Glauc. Vehementia enim facultatis animalis, cognoscitur e motu voluntario debilitato, item e delirio, quoties nimirum hęc vitia fiunt ob cerebri intemperiem: si enim motus imminuatur ob angustiam, vt in epilepsia, paralysi &c. tunc motus ablatus non est signum vehementiæ facultatis. Vehementia facultatis vitalis cognoscitur e pulsu debili. Vehemētia facultatis naturalis cognoscitur e reiectione sanguinis, primum tenuioris, deinde etiam crassioris. Alia etiam est vehementia facultatis, quæ partem regit determinatam: vnde humorem malignum proponit Galenus, qui erodit, & putrefacit: vt abrasio partis signum sit vehementiæ facultatis regentis partem determinatam.

Vehemētia etiā in causis & symptomatis locum habet.

Porro vehementia non tantum pertinet ad morbum, sed etiam ad causam morbificam, & ad symptomata: non enim morbus tantum vehementer lædit, sed etiam causa, & symptoma, vt colligitur e cap.9. lib.8.method. Vehementiam morborum proponit Galenus cap.12.l.7.method.& cap.3.l.1. de crisibus, vbi morbi magnitudinem, & mores proponit: per magnitudinem morbi, intelligit vehementiam essentiæ, & dignitatis; per mores intelligit vehementiam facultatis. Sic causa morbi tripliciter vehemens est, capite 12.l.7.method.& com.aph.43.sect.4.nam potest, & magis recedere a naturali statu, & esse in parte præstanti, & lędere facultatem. Idem de symptomatis est statuendum: vt si dolor insignis in ore sit ventriculi, excitans syncopen.

Malignitas, & vehementia.

Vitium malignum vocatur a Galeno interdum, quod vehemens est ratione essentiæ; interdum, & magis proprie, quod vehemens est, ratione facultatis. Vitium mali moris etiam proprie intelligitur, quod vehemens est ratione facultatis.

Nō semper hectica alijs febrib. succedit.

Quæritur, [num hectica incipiens detur: cum semper spiritus prius, & humores, quam solida calefieri queant.] Sciendum ergo, posse interdum hecticam statim ab initio prehendere: nam pro maiori, vel minori resistentia passi, quandoque vnum, quandoque alterum afficitur: si enim in corde humor sit frigidus, & solida calida; tum probabile est, solida prius affici a causa calefaciente; cap.1.7.& 8. lib.1. de diff. feb.cap.5.lib.10.meth. At hoc raro fit.

CAPVT VIII.

De corporibus præparatis ad febres.

Apti ad febres.

GALENVS ad febrem putridam disposita esse ait corpora calida, & humida, ad ephemeram, calida, & sicca. cap.7. lib.8.meth. Et his cap.8.li.8. meth. addit, corpora calida tantum, & sicca tantum; vtpote in quibus spiritus facile inflammantur: demum, & corpora temperata, quæ symbolica sunt, contra, quam frigida, & humida, frigidaq; & sicca: postremo addit, reliqua temperamenta non ita facile vexari tentariq; febribus. Corpora autem frigida, & humida, item frigida, & sicca, non facile febribus corripiuntur, quia frigidum maxime resistit causæ calefacienti. [Dubitatur autē, quomodo apho.16.sect.3. dici videatur, corpora frigida, & humida maxime febribus esse obnoxia?] Responsio. Ibi humida tantum proponuntur: quę absq; dubio satis sunt obnoxia febribus putridis. Videatur com.22.sect.3.lib.3. epid.

CAPVT IX.

De Horis, seu Temporibus febrium.

HACTENVS de Idea, & Magnitudine febris: sequitur de eius Motu; qui cognosci nequit, sine temporum, & horarum doctrina: vnde iam de temporibus febrium dicēdi locus esse videtur. Proponemus igitur primum essentiam temporum; secundo differentias; tertio rationem tempora cognoscendi, vt appareat in quibus febribus reperiantur.

Tempus quid.

Tempus sumitur dupliciter, e cap.35.l. ad Trasybulum: primo pro tempore materiei remedij, id est, pro quando agendum: deinde pro parte ipsius morbi, de quo iam loquimur. Hoc tēpus definitur a Gal. c.35.& 37.l.ad Trasyb. quod sit [motio causarum in corpore febricitante.] Vbi notandum tempus duobus modis accipi posse, nimirum, secundum suum esse, vel formale, vel materiale. Secundum esse formale, tempus non est motus, sed numerus motus secundū prius, & posterius; numeratur enim ab anima, a qua ita dependet, vt extra eam esse non possit. Secundum esse materiale, dependet a cōtinuitate, & successione, & proinde a motu: & sic esse suū nō in aīa habet, sed extra animā, vt sit quippiā reale extra animā. Et hoc postremo modo Gal. definiuit. Per causas aūt in hac definitione Gal. intelligit id omne, q̄ habet vim agēdi, & lędendi; vt est non tantum causa morbifica, sed etiam morbus, & symptoma, in quibus omnibus tempus locum habet.

De temporum differentijs, dierumque medicorum computatione.

Temporū febris partitio.

TEMPORA sunt quatuor, vt docetur.c.2.l.1.de totius morbi tēporibus: nimirū, Principiū, Augmētum, Status, Declinatio. Et hęc tempora, vel sunt Vniuersalia, seu communia, quæ perpenduntur ratione totius febris: vel Particularia, seu determinata, quæ perpenduntur in accessionibus, seu periodis febrium.

Tempora d finiuntur a triae febris & natu rae.

Tempora igitur vniuersalia pertinent ad tria, quoniam etiam tria sunt præter naturam: ad febrem, causam febris, & symptomata, quia hæc tria habent rationem lædentis. Vnde apparet tempora nō sumi ratione intensionis, & remissionis rerum præter naturam: nam in omni hectica a principio ad finem, febris parua, remissa, & æqualis permanet, nec intenditur. Oportet igitur, vt tempora capiantur ab actione febris; vt [principium] febris sit, dum febris agere incipit, & eo tempore actio est ita remissa, & læsio ita exigua, vt natura nondum lædat. [Augmentum] est, dum febris magis lædit, ita vt virtus reagere incipiat. [Status] est, dum summa est actio inter febrem & naturam. [Declinatio] est, dum imminuitur actio, & læsio febris, ita vt virtus superet. Dum dicitur febris agere; per febrem intelligitur, vel causa efficiens, vt calor accensus in corde: vel causa formalis, vt dyscrasia calida partium similarium viuentium totius corporis. Sic etiam virtus, seu natura, seu facultas, in reagendo duplici vtitur instrumento: nimirum ratione cordis, & causæ efficientis, vtitur calido innato cordis: ratione formæ, vtitur temperie partium similarium corporis. Pugna igitur febris, & naturæ, est inter gradus caloris secundum naturam, & caloris præter naturam: in declinatione enim, verbi gratia, ita vincit natura, vt prorsus deleantur omnes gradus præter naturam, & causæ efficientis febris, & causæ formalis.

Febris quo instrumento agat.

Natura vt reagat.

Vnde principiū numerandus dierum sit petendum.

[Quæritur autem vnde incipere debeamus numerare dies febris.] Respondendum c.5.l.5. Aetij, numerandos esse dies, ab illo tempore, quo sensibiliter læduntur operationes; id est quo patiens eget decubitu, non autem quo decumbit; multi enim licet egeāt decubitu, non tamen decumbunt.

Dies medicorum.

Porro de [die medicorum] notandum est, eum esse breuiorem vulgari: nam 20. dies vulgares, constituūt medicos dies 21. Galenus enim c.9.l.3. de diebus decretorijs, ait, mensem lunarem esse coniungēdum cum mense apparitionis: quia corpora febricitantia potissimū afficiuntur secundū mutationem pertinentem ad hos menses. At mensis lunaris habet dies 27. horas 8. mensis apparitionis habet dies 26. horas 12. Ideo si duo hi menses vniantur, fiunt D.53.H.20. vt vnus mensis habeat dimidium, nimirum D.26.H.22. Septenarius igitur medicorū absoluitur spatio 6. dierum vulgarium, & hor. 17. $\frac{1}{2}$ vt tres septenarij medici, absoluantur dieb⁹ 20, vulgaribus, & hor. 4. $\frac{1}{2}$ dies .n. medicus constat horis vulgaribus 22. $\frac{6}{7}$ id est scrup. primis 51. $\frac{3}{7}$ ita vt a singulis dieb⁹ vulgaribus paulo plus vna hora sit detrahendum.

D. med.	D. vulg.	D. med.	H.
21.—	sunt 20. —	Ergo 1 continet 22	.51.′ 25.″

24. H.

1
68 3 13
480 (H 22. $\frac{8\ 1}{21}$ | $\frac{6}{7}$ — $\frac{60}{1}$ — $\frac{360}{7}$ (51 $\frac{3}{7}$ &c.
211
2

Principiū.

[Principium] febris totius (non paroxysmi:) tribus modis dicitur, cap. 19. libro 1. cris. primum pro morbi insultu: secundo pro tribus primis diebus, sicut accipiebat Thessalus: tertio pro quarta morbi parte, sicut nos in præsentia capimus. Hoc principiū determinatur per cruditatem, materia enim cruda in virtutem agit, virtus autem, seu calor non reagit. Et quidem si cruditas est exacta (c. 17. l. 1. cris.) primi principij pars est: si non exacta, id est, si aliqua leuicula fit coctio, est secunda pars principij. [Augmentum] est, quando natura euidenter agit in materiam morbificam, id est, quando coctio euidenter apparet, ita vt humores, vel coquantur, vel corrumpantur; tunc enim pugna est euidens inter materiam & calorem. [Status] est, dum summa est pugna inter naturam, & materiam, vt tum perfecta sit, vel coctio, vel corruptio. [Declinatio] est, quando materia non modo exacte cocta est, sed etiam aliqua ex parte euacuata, ad declinationem enim tantum pertinet materia concocta, nequaquam autem corrupta.

Augmentū.

Status.

Declinatio.

Obiecta.

[Obijci autem hic posset, cur Galenus dicat l.3. de cris. in declinatione materiam esse coctam: parum tamen materiæ superesse, quæ nondum sit cocta?

Responsio. In statu est necessarium, vt materia sit exacte cocta; non tamen necessarium est, vt semper tota sit exacte cocta: quia non semper est homogenea, alia enim tenuior, alia crassior est: sufficit igitur ad constituendum statum, vt materia perfecte sit cocta secundum maiorem sui partem. Morbus interim non redditur periculosus ratione materiæ, seu portionis nondum coctæ, quia est declinatio: sed potest tamen excitare nouum morbum, a quo periculum immineat; sic enim a reliquijs recidiuæ fiunt. Et hęc de temporibus vniuersalibus, quæ pertinent ad totā febrem, & ad materiam totius febris, & ad symptomata, quæ comitantur febrem a principio vsque ad finem, prout symptomata incipiunt, augentur, consistunt, & declinant.

Particul. tempora.

Periodus.

Particularia tempora, non pertinent ad totam febrem, sed ad periodos. [Periodus autem est tempus intensionis, & remissionis, cum febris ab eodem ad idem reddit: vt, febris incipit, verbi gratia hora 10. redibit ergo hora 10. Et, febris incipit cum rigore: redibit ergo cum rigore. In periodo autem clauditur [Typus: qui nil aliud est, quam ordo intensionis, & remissionis comprehensus a periodo.] Typus autem est Primus, vel Secundus: consistens, vel mobilis: simplex, vel compositus. Primus typus est, quando in periodo breuis est accessio, & longa remissio, secundus contra: vt verbi gratia typus primus sit quartiduanus, in quo breuis accessio, longa remissio: typus secundus, sit quotidianus, &c. Typus consistens est, qui seruat eandem horam: Mobilis contra, qui vel anticipat, vel postponit. Simplex est, qui pertinet ad vnicam tantum febris speciem; compositus, contra.

Typus.

Tempora vniuersalia in singulis febribus declarantur.

Tempora febr. intermittentiū, in quib⁹ materia de loco ad locū mouetur.

NON aūt eadem tēporum ratio est in omnibus febribus. Nam in febribus materia quandoque mouetur a venis extra venas; quandoque non mouetur, sed quiescit. [In febribus igitur intermittentibus, in quibus primum materia mouetur de loco ad locum, sunt 6. tempora. (cap. 4. & 6. l. de morb. temp.) nimirum principium, inæqualitas, incrementum, status, declinatio, & integritas, seu interuallum. Tota enim periodus diuiditur in accessionem, quæ pars est deterior; & remissionem, quæ benignior: ad accessionem pertinent quatuor priora tpa; ad remissionē duo posteriora. Principium est, quando materia incipit moueri, & natura nondum cœpit agere in materiam. Allucinatus ergo fuit Fernelius, & recte ab Altimaro reprehenditur, quòd dixit, rigorem esse principiū accessionis; est.n. tantum signum principij; quoniam si adest frigus, vel rigor, est principium periodi: c. p. 3. & 4. l. de tot. morb. temp. Quod si rigor esset principium; tunc in omni principio accessionis necessario esset febris: quòd tamen falsum est. Nec tamen Altimarus recte loquitur, qui voluit rigorem non esse principium febris, sed accessionis. Nam Gal. c. 39. l. 4. acut. vict. inquit: dum frigus est, non oportet cibare, nam febris imminet: si imminet: nondum igitur eius.

1. Principium.

principium. Et in l. de inæq. intemperie ait; rigorem esse, dum materia nondum putruit: quòd si materia
2. Inæqualitas. nondum est putrida, febris etiam nondum est. Sic 2. cap. 10. l. meth. ait, febrem inuadere cum horrore: si principium febris est cum horrore; ergo horror non est principium. Inæqualitas, seu ἀνωμαλία est, quando materia incipit putrescere, ita vt putridę fuligines cor petant, calorq; febrilis extra cor diffundatur; & dum expanditur febrilis calor, natura aggrediatur pugnā
3. Augmentum. aduersus materiam. Augmentum est cum calor ęqualiter est expansus per omnes partes, gradus vero in-
4. Status. tenditur, virtus regit in materiam morbificam. Status est cum in calore febrili omnibus modis est æqualitas, idest, quando calor, & expansus, est per omnes
5. Declinatio. partes, & seruat eundem gradum. Declinatio est, quando est inæqualitas in calore secundum gradum, idest calor minuitur, & natura vincit: & proinde ex Galeno penult. tex. l. 1. de ratione vict. ob victoriam naturæ calor febrilis deserit cor, & inuadit extrema, ac pedes: propterea cibandus eo tempore est, calore
6. Integritas. ad pedes descendente. Integritas, seu interuallum est, quando febris non adest. Hæc tñ sex tempora, ad quatuor possunt restringi: nam inæqualitas secundum partem priorem reducitur ad principium; secūdum posteriorem, ad augmentum: Integritas vero non est tempus febris, sed periodi; & propterea Galenus. cap. 11. l. 1. ad Glauc. admittebat, vt patientes quartanam febrem in interuallo propria obirent munera, seque exercerent; quod non esset morbus eo tempore. Et hæc de febre intermittente, in qua materia mouetur de loco ad locum.

Tempora feb. intermittentiū, in quib. materia nō mouetur de loco ad locū.

[Datur vero etiam febris intermittens, in qua materia non mouetur de loco ad locum, sed retinetur in parte.] Galenus enim cap. vlt. l. 2. de diff. feb. ait, interdum in corporis parte esse imbecillitatem, vt nō modo generentur superfluitates, sed etiam vt hæ expelli nequeant: necessario igitur putrescunt: & propterea fit febris putrida; quæ deducitur ad intermis-
1. sionem, euacuata materia. Quia vero adhuc persistit imbecillitas in parte, necessario adhuc regenerantur superfluitates, quæ cum non possint expelli, putrescunt, & aliam accessionem generant. In his ergo febris principium est, cum superfluitas incipit putrescere, & tum in parte calor accenditur ratione putredinis; cuius caloris vi ad hanc partem fit fluxio a reliquis partibus: & proinde hoc tempore partes reliquæ, priuatæ calore, & sanguine, refrigerantur; ut
2. hęc refrigeratio fit priuatiua, non positiua. Augmentum est, cū a materia putrida, & fuligines putridę cor petunt, ita ut accensi sint humores cordis, & calidū innatum cordis fit redditum igneum: unde calor febrilis in totum transmissus est: & hoc tempore natura in febrem agit, & natura partis agit in materiam.
3. Status est, dum ad summum feruoris perducta est materia; & summa est pugna inter calorem, & mate-
4. riam. Declinatio est, si natura superat, & euacuatur materia in hac victoria; & hoc quidem specie sudoris, si materia est tenuior, expultrix robustior, pori cutis rariores: si contra, euacuatio fit forma uaporis. Facta euacuatione non est amplius febris, sed integritas.

Tempora, febrium cōtinuarum.

[Continuæ febres] ad integritatem nunquam deueniunt. Et hæ uel non habent tempora particularia, vel habent. Non habent tempora particularia, in quibus materia non mouetur, sed putrescit in magnis vasis, citra motum; & hæ absoluuntur vnica tantum accessione, nec habent periodos. Habent autem tempora particularia eæ febres continuæ, in quibus materia mouetur, & motus est in venis. Motus vero hic, vel est ad venas remotissimas; & tunc quinque illa tempora, principiū inæqualitas, &c. satis sunt euidentia, & distincta: vel ad venas non ita remotas, & tunc tempora non ita sunt distincta, sed principium, inæqualitas, & augmentum, confunduntur.

Tempora febris hecticæ.

Porro [in febribus hecticis] tempora perpendenda sunt tantum ratione essentiæ febris: non autem ratione symptomatum, quia cum febris hectica suapte natura sit debilis, debilia etiā sunt symptomata, vt hoc tempore non sint perpendenda: nec etiam ratione materiæ tempora sunt perpendenda, quia hectica non souetur a materia propria, vt tertiana. Desumenda igitur tempora ab essentia, non ratione gradus febris, qui semper idem est; sed ratione actionis in humiditatem roridam cordis: cap. 9. l. 1. de diff. febr. Principium ergo est, dum calor febrilis ita agit in humiditatem roridam cordis, vt eam plus iusto calefaciat, sed nondum incipiat consumere. Augmentum 1.
est, quando incipit consumere: & hoc tempore natura incipit reagere. In statu, est summa pugna, & facta est consumptio humiditatis roridæ, quæ fieri potest in hac febre salubri. Declinatio est, quando humiditas rorida incipit restaurari, propterea quod natura vincit. In hac ergo febre virtus, seu id quod agit, non est humiditas rorida, (hæc enim patitur, consumitur, restauratur:) sed facultas naturalis residens in corde, quæ calido innato cordis, & temperamento cordis, utitur pro instrumentis, secundum gradus naturales. Febris autem essentia, per gradus non naturales aduersatur humiditati roridæ, inflammando, & consumendo.

(Right margin, beside the lines above: 1. 2. 3. 4.)

Tempora febris ephemeræ exquisitæ.

[In febre ephemera, quæ & re, & nomine talis est,] non possunt sumi tempora a materia, quia nulla est: nec a symptomatibus, quia hæc satis sunt debilia: nec ab essentia, seu forma ephemeræ, quę est motus calidus in toto, non habens permanentiam ex vsu. Capienda ergo sunt tempora ephemeræ ab eius essentia, quatenus hæc pertinet non ad causam formalem, sed ad efficientem: causa autem efficiens, erat spiritus uitalis, primo in corde accensus, qui calidum cordis reddit igneum: tempora ergo capi debent ab hoc calore igneo reddito ut, uel incipit, vel augetur, vel consistit, vel superatur.

Tempora synochum putris.

[In febre, quę re tantum, non autem nomine est ephemera, idest in synocho non putri,] tempora capiuntur ab essentia, a materia, & a symptomatibus: & ab essentia, tum ratione formę, tum ratione causę efficientis, ut e superius dictis patet. A materia; quatenus hęc febris producitur ab excrementis ichorosis, a sanguine calidiore non putrefacto. A symptomatis, dum hęc incipiunt, intenduntur, consistunt, & remittunt. Et hęc de temporibus vniuersalibus in febribus salubribus.

Tempora vniuersalia febrium insalubrium.

[In febribus insalubribus, & lethalibus, non reperiuntur omnia tempora; non enim in ijs est declinatio, quia in declinatione nemo moritur. Habent ergo interdum tria tempora; interdum duo: quandoque vnum tantum: prout mors fit, vel in principio, vel augmento, vel statu: cap. 1. l. de tot. morb. tempor. In principio quidem fit mors, si febris sit valde vehemens, & virtus maxime imbecilla: si autem non sit tanta vehementia, nec tanta virtutis imbecillitas; ęger in augmento moritur: si adhuc minor; in statu: cap. 2. l. 1. de crisibus.

De temporibus febrium particularibus.

ET hactenus dictum sit, quomodo tempora vniuersalia in febribus reperiantur. Deinceps docendum, quomodo particularia reperiantur, & in salubribus, & in insalubribus. Quoad [salubres:] & primum quoad hecticas; in his non reperiuntur tempora particularia. In ephemeris autem aliquibus reperiuntur: etiam si multi non sine maximo errore,

hoc negent; in quibusdam enim sunt accessiones nō duç tantum, sed etiam vsque ad septem, c.3.l.10.meth, necesse ergo est, vt in his etiam sint tempora particularia, quç pertinēt ad materiam morbificam. Quoad putridas febres, hç sunt. Intermittentes, vel continuç. Intermittentibus reperiuntur 6. tempora. Continuç vel sunt Continentes, vel Continuç proportionatç. Continentes non habent tempora particularia, sed tantum vniuersalia, quia vna tantum accessione absoluuntur. Continuç proportionatç, si materia putrescit in venis remotissimis, habent 5. tempora particularia; si in venis non ita remotis, 4.

Tempora particularia in febribus salubribus.

Quantum ad febres [insalubres;] hç possunt habere tempora 4. vel 3. vel 2. vel 1. docetur cap.9.l.3. de cris. Occidunt enim potiss. in principio, dum materia est vel copiosior, uel crassior, vel coniuncta est magna inflammatio; occidunt etiam in augmento & statu, dum vehementia rerum prçter naturam est mitior, occidunt denique in declinatione, propter virtutis imbecillitatem; quç quamuis potuerit resistere vehementiç rerum prçter naturam per tria tempora, ob imbecillitatem tamen dissoluitur habitus, id est substantia calidi innati, vnde mors in declinatione.

Tempora particularia in febribus insalubribus.

Dubia quædam circa febrium tempora discutiuntur.

QVAERITVR aūt de temporibus tū Vniuersalibus, tū Particularibus, num coincidant ea, quç a materia, symptomatibus, & essentia sumuntur?] Hoc ad curationem multum facit. De vniuersalibus. Si cōferatur essentia febris, cū materia, quç fuit in causa febris, & cum symptomatibus pathognomonicis; tum tempora coincidunt: vt eodem tempore sit principiū ratione essentiç, ratione materiç, & ratione symptomatum. Ratio est: nam quoad materiam; ab hac efficitur & fouetur febris, ut dum vis materiç est debilis; etiam febris sit debilis. Hiç tamen notandum, paritatem esse seruandam ratione copiç materiç, & essentiç ipsius febris: nam in synoco decrescente ratione materiç, non est declinatio, sicuti ratione febris, quç decrescit: & ratio est, quia non seruatur paritas materiç, cum hçc euacuetur; non tamen est declinatio ratione materiç, quia materia non est concocta, & victa.

Quando coincidant tempora vniuersalia ab essentia causa, & symptomatibus sumpta.

Quoad symptomata patognomica; horum etiam tempora coincidunt cum essentia febris: quia febrem, vt vmbra corpus sequuntur. [Obiectio. Quomodo igif ait Galenus com.29.aph.sect.2. in statu fortiora esse symptomata: morbum aūt si quidem salubris sit, mitiorem?] Responsio; in statu morbus est vehementior, ratione essentiç: & sic etiam symptomata in statu sunt vehemētia, ratione essentiç: sed ratione facultatis regentis, fieri potest, vt symptomata tunc sint mitia. Sic etiam t.vlt.l.3.de vict.acut.dicit, affectum esse minorem, id est debilem, scilicet ratione facultatis: symptomata autem fortiora, idest intensiora, scilicet ratione essentiç.

Quod si vero conferatur febris, cum materia noua & symptomatibus non pathognomonicis; tempora non coincidunt. Ratio est: nam materia noua agere incipit, dū morbus est in augmento: similiter symptomata non necessario depēdent a febre, vt propterea non habeant idem tempus.

Quando non coincidant tempora vniuersalia.

Similiter statuendum est de temporibus particularibus, quod ratione essentiç non coincidant: nam materia in accessione primum facit rigorem, antequam febrem efficiat: proinde aliud est tempus febris, aliud materiç.

Tempora particularia num coincidunt.

Controuertitur etiam, num in omni febri salubri reperiātur 4. tēpora.] Responsio. Affirmatur a Galeno cap.1.l.de tot.morb.temporibus: & c.7.& 17.l.1. de cris. ita vt etiam in detruncatione colli reperiantur. [Obijcif aūt, qd Galenus c.2.l.de tot. de morb. temp. ait, quæ in instanti generantur, vt febris, carere principio?] At respondendum, principium essentiæ, non capiendum á febre, vt generatur: producitur enim veluti in instanti: sed ab essentia febris, vt est genita febris, ita vt incipiat agere: hoc enim est principium. [Obijcitur etiā e cap.27.l. ad Thrasyb. acutos morbos, quamprimum inuadunt, ad summum ascēdere, & proinde carere augmento?] Respondendum, e c.4.l.de morb.temp. in morbis salubribus.4. reperiri tempora, sed non semper ex vsu, quia interdum celerrime pertranseunt, nec satis semper perdurant: vt contingit in acutis. [Obijcitur denique ex eodem loco proxime citato, nimirū, c.47.l.ad Thras. morbos q iudicantur, carere declinatione?] Respondendum omnes morbos salubres habere 4. tempora, nisi prçsidio, vel naturæ, uel artis tollantur: vnde Galenus. c.9.l.3.de cris.ait, morbos carere declinatione ob crises repentinas.

Nū in omni febri salubri, sint 4. tempora.

Quæritur, num mors contingere possit in declinatione vniuersali.] Negatur cap.5.& 9.l.de cris. vnde & Hippocrates aph.45.sect.2.l.1.epid. ait, coctionē polliceri securitatem: & rō est, quia natura superat, & victrix est. [Obijcitur tamen: homo pōt mori in declinatione particulari. Et etiam in vniuersali. Respōsio consequentiæ: nam virtus est fortior in principio vniuersali, in quo est declinatio particularis.] Respōsio. In declinatione vniuersali, natura iam victrix est, & superauit, nō aūt agit & superat: Cōtra vero in particulari declinatione materia morbifica ratione totius nondum est victa. Notandum autem hoc loco, quod si materia sit heterogenea; tum ratione portionis crudæ, mortem posse contingere, etiam in declinatione vniuersali: non tamen fit mors in declinatione huius morbi, sed in alio tempore morbi noui subsequentis, seu recidiuæ. [Obijcitur etiam e text. 67.lib.3. prognostic. in peripneumonia non sufficere coctionem, sed etiam exspuitione opus esse: posse enim ægrum mori, etiam facta coctione, idest, in declinatione, nisi exspuatur.] Responsio: periculum mortis non impendet ratione huius morbi, sed alterius succedentis, materia enim excrementitia, licet cocta sit, nisi exspuatur, corrumpitur, nouumque facit morbum, in quo: (ante tamen noui huius morbi declinationem:) æger moritur. [Obijcitur etiam e capit.4.libr.de temp.tot.morbi; in detruncatione ceruicis reperiri quatuor tempora, & tamen esse mortem] Respondeo. Ratione detruncantis sunt quatuor tēpora, hic enim (quia motus sit successiuç;) incipit & desinit: at ratione solutæ vnitatis præter naturam, hæc in principio interficit. [Obijcitur denique e cap. 4.lib.9.meth. in synocho decrescēte hominem posse mori] Responsio. In synocho decrescente est declinatio, sed ratione febris essentiæ, non autem ratione materiæ; hæc potest esse in principio, & augmēto. Sicut etiam Auicen. ait, hominem posse mori in declinatione variolarum; quia est declinatio ratione variolarum, non tamen ratione morbi & febris.

Num quis mori queat in declinatione uniuersali.

Signa temporum Vniuersalium.

SIGNA temporum vniuersalium potissimum referuntur ab Auicen. ad Statum. Proponuntur autem duodecim. I. [Idea, seu species morbi, quç potissimum per motum significat statum futurum: velox enim motus, significat statum cito futurum tardus, tardum. Diximus idem potissimum significare per motum: nam significat ēt per vehementiam: vt febris vehemens secūdum essentiam, qualis est ardēs, significat cito statum futurū. Sic morbus vehemens rōne

1. species morbi.

digni-

dignitatis, vt inflammatio pulmonum, indicat citò statum futurum. Sic morbus vehemens ratione facultatis regentis, vt febris pestilens, significat cito futurum statum. II. [Signum est motus ægritudinis, ratione accessionum:] paroxysmi enim breues, significant statum proximum: longi, longinquum. Quod si febris prorsus nullos habeat paroxysmos, vt cōtinua; indicatur status omnino proximus. III. [Signum est Figura:] Si enim facies, vna cum hypocondrijs cito extenuetur; tum indicatur febris acuta, & velocis motus: si autem corpus non minuitur; secundum cōment. aphor. 28. sectio. 2. signum est lōgitudinis; quia hoc fit ob cutem densam, aut humorem crassum. Notandum, hoc signum in febre tantum vehementi locum habere; nam in ephemera, licet hæc breuis sit, non tamen mutatur figura. IIII. [Signum est virtus:] si enim virtus cito fiat debilis; indicatur morbus acutus, & velocis motus. V. [Signum est tempus anni, & ætas] si enim hæc vergant ad caliditatē; indicant materiam calidam, & breuitatem morbi: si ad frigiditatem, contra. [Huc etiam pertinet cœli status, regio, consuetudo, institutum vitæ. Eadem etiam ratio est mensis ac diei.] Aetius enim c. 162. serm. 3. l. 1. mensem lunarem diuidit in quatuor septimanas; e quibus prima a nouilunio assimilatur veri, & febres quæ in ea incipiunt, non sunt admodum longæ: altera assimilatur æstati, & febres huius sunt breuiores: tertia quæ incipit a plenilunio, assimilatur autumno; & febres parit longiores: quarta assimilatur hyemi; & febres huius adhuc longiores. Sic & dies: apho. 15. sect. 1. l. 6. epid. diuiditur in quatuor partes: in tēpus matutinum, quod veri assimilatur; in meridiem, quæ æstati, in vesperam, quæ autumno; in noctem, quæ hyemi. Hinc nocturnæ febres sunt lōgiores diurnis; quia nox assimilatur hyemi: quod verum est ratione humorū; interdiu enim mouētur humores calidiores, noctu frigidiores. At ratione præsidiorū, diurnæ febres sūt diuturniores nocturnis, secūdū aph. 6. sect. 3. l. 1. epid. quia materiæ præsidiorū noctu nō cōmode administrari possunt. Vt enim hoc signum valeat, oportet esse paritatē in copia & quātitate materię: nā si æstate febris fiat materia copiosa & frigida; hyeme aūt nō copiosa & calida: tū certe febris hyemalis erit breuior. Oportet ēt febres esse eiusdem speciei: vt febris biliosa æstiua, breuior est biliosa hyemali: fieri tamen potest, vt biliosa hyemalis, sit breuior quotidiana æstiua. Oportet etiam febrem fieri a materia: nam simplex intēperies calida, sine materia, dubio procul longior est in æstate, quam in hyeme. Postremo oportet materiā esse excrementitiam, nō alimentalē: nam materia alimentalis in hyeme citius concoquit. VI. [Signum, est pulsus frequens, velox, magnus:] indicatur febris acuta & velocis motus. VII. [Signū est rigor:] Si enim febres incipiunt cum rigore, sunt longiores; rigor enim significat materiam esse minus vehementem, ratione facultatis, quia compūtrescit extra venas. Rigoris autem absentia, significat materiam putrescere in venis, & vehementiorem esse, ratione dignitatis, & ratione facultatis, ideoq; breuiorem: ratione dignitatis, quia materia est in venis: ratione facultatis, quia facultas nō potest expellere extra venas. Rigor etiam præsens, si sit breuior, febrem indicat breuiorem: est enim a materia pauca. VIII. [Signum est hora accessionis:] Si enim febris incipit eadem hora, significatur longa; si anticipat, siquidem anticipatio est inæqualis, significatur augmentum; si æqualis, status. Si postponit, indicatur declinatio. Locum autem habet non quælibet anticipatio, sed quæ effatu digna est: cap. 3. lib. 1. de cris. IX. [Signum, vehementia symptomatum in accessionibus:] si enim symptomata intenduntur, significatur augmentum: si remittuntur, declinatio: symptomatum enim vehementia indicat vehementiam materiæ morbificæ, & hinc motum velocem. X. [Signum, longitudo & breuitas accessionum:] Si enim accessio posterior, longior est priori; indicatur augmentum: si contra, declinatio. XI. [Dispositio euacuationis:] Si enim in priori accessione fiat euacuatio per sudorem, & succedens accessio sit vel æque longa cum priori, vel etiam longior; indicatur febris longa, & materia copiosa. XII. [Signum, coctio & cruditas, in vrina.] In lotio ergo sunt signa cruditatis, coctionis, vel corruptionis: eaque debilia, euidentia, vel perfecta. In cruda vrina, substantia est tenuis; color albus; nulla contenta. In coctione debili, lotium tenue; color ab albo ad rufum vergens; contentum aliquod in lotio. In euidenti coctione, lotium aliquam habet crassitiem; color magis accedit ad rufum; in vrina conspicitur nebula. In coctione perfecta, lotium habet mediocrem crassitiē: colorem rufum, vel subflauum; rufum in corporibus temperatis, subflauum in calidioribus & biliosis: hypostasis lotij alba, læuis, æqualis. Debilis corruptio significatur lotio tenui; colore subnigro; contentum nullum adest. Corruptio euidens si sit, lotium e parte euadit crassum; nigredo augetur; nebula conspicitur, non albicans, quemadmodum in coctione sed liuescens, & subnigricans. Si perfecta est corruptio; tota lotij substantia est nigra, & cum sedimento nigro. Ex his igitur signis coctionis & cruditatis Galenus cap. 16. lib. 1. de cris. pronuntiat: si vrina aquosa permaneat, indicari statum longinquum; significat enim materiam maxima cum difficultate concoqui. Quod si autem post cruditatem appareant signa coctionis, bonum: si corruptionis, lethale. Methodus autem Auicennæ Simiotica, hęc est.

2. Accessiones longæ, breues.
3. Figura.
4. Virtus.
5. Tempus.
6. Pulsus.
7. Rigor.
8. Hora accessionis.
9. Vehementiæ symptomatum.
10. Duratio accessionū.
11. Dispositio euacuationis.
12. Coctio, & cruditas.

Signa temporum vniversalium sunt vel
- Pathognomonica, vt speciei vel
  - 1. totius morbi: vt est morbi species.
  - 2. accessionum, vt longitudo, & breuitas accessionum singularum.
  - morbi ratione
    - 3. essentiæ, vt est figura.
    - 4. facultatis: vt est Virtus.
  - totius febris ratione.
    - essentiæ: vbi possumus perpendere
      - 5. causas, vt sunt ætas, ambiens, anni tempus: quatenus enim hæc ad calidum vergunt, sunt in causa, vt generetur materia calidior, quæ est vehemens ratione essentiæ.
      - 6. effectus: pulsus magis vel minus vehemens.
    - 7. dignitatis: vt est rigor, qui significat materiam extra venas putrescere, & absentia rigoris, significat in venis putrescere.
  - accessionum, vbi sumuntur signa ex
    - 8. hora accessionis.
    - 9. vehementia symptomatum in accessionibus.
    - 10. longitudine & breuitate accessionum inuicem collatarum.
- Superuenientia, quæ re[illegible] sequuntur materiam vel
  - 11. accessionum. Euacuatio, quæ fit in paroxysmis.
  - 12. totius febris. Coctio & cruditas.

Sequuntur

Sequitur de signis indicantibus tempora particularia.

Principij signa.

PRINCIPIVM iodicatur e pulsu coarctato, propter materiam suffocãtem: vt pulsus ita coarctatus, sit tardus secundum diastolen, rarus secundũ internam quietem, quæ diastolen præcedit: præterea velox secundum systolen, & frequens secundum externam quietem, quæ systolen pręcedit. Maior enim necessitas est in expellendo, quam in attrahendo: & propterea velocitas ac frequentia magis pertinet ad systolen. Secundo indicatur principium particulare, e colore plumbeo, subliuido, frigore extręmorum, pedum, manuum, narium, &c. calor enim cum spiritu & sanguine, ad partes interiores reuocatur. Tertio indicatur e pigritia, nam partes motui volũtario destinatæ, sensuque tactus præditæ, aliqua e parte molestantur a materia morbifica, & eo magis; quo magis mouentur. Quarto indicator principium ex angustia, id est, tristitia & dolore; idque propter rigorẽ horroremque. Quioto indicatur e somno profundo: inter initia facile dormiunt ægri: dum enim calor ad corretrahitur, cerebrum aliquantisper refrigeratur. Sexto indicatur, quod ægri vix palpebras alleuare possunt: quia, vt in tertio dictum est signo, materia mouetur extra, & partes molestat. Septimo indicatur, quod in ore saliua exsuperat: nam in principio accessionis fit concussio, rigor, & horror, secundum partes oris; cuius ratione materia saliualis exprimitur, quæ residet in glandulis circa linguæ radicem, Octauo, tussis molestat plerumqoe: quia tenuis portio illius humiditatis saliualis ad principium tracheę protruditur; vnde tussis sicca. Nono, æger in principio & statu; magis cruciatur, quam in augmeoto; nam in incremento, oec calor est summus, vt in statu; nec ita concentratur, sicuti in principio. Et hæc sunt signa principij particularis [præsentis] Ad præcognoscendum autem principium particulare [futurum;] obseruare oportet horam præcedentis paroxysmi: vt si secundus paroxysmus anticipet per duas horas; probabile est tertium paroxysmum posse anticipare per duas horas: capite septimo, libro secundo, de diff. febr. [Augmentum] indicatur e pulsu magno, frequeoti, & calore expanso ad omnes partes.

Augmenti signa.
Status signa.

[Status] indicatur e summo calore, eoq; consistẽte, q nec augeatur, nec minuatur: item, e vehementia symptomatum: & e pulsu maiori, veloci frequentiori, q̃ fuerit ante. [Declinatio] indicatur e remisso calore: pulsus pene ad naturalem accedit: adest sudor, & tãdem febris eradicatio: & hæc quidẽ vera sunt in declinatione salubri. Interdum vero etiã in declinatione mortali, est quædam dispositio, similis dispositioni salubri: hæc tamen a salubri distinguetur e pulsu, capite nono, libro tertio, de cris. Si enim calor febrilis remittit; pulsus tamen ad naturalem non accedit: (vt in salutari declinatione:) sed contra fit debilis, magisque inæqualis, ac inordinatus; cum declinatio est lethalis.

Declinationis signa, tum vera, tum falsa.

CAPVT X.

De ephemera febre.

Nomen.

EPhemeræ sæpe, in morbos graues & incurabiles transeunt, si negligatur earum curatio; capite vltimo, libro octauo, methođ. cap. 2. libro primo, ad Glauc. Vocantur ephemeræ, quoniã non pertranseunt diem; com. aph. 55, sectio. 4. & capite secundo, lib. decimo, meth. quippe cum calor ipsarum in substantia tantum spirituosa sobsistat. Ephemera autem est febris producta a spiritibus vitalibus preter naturam excalfactis. Modos generationis est talis: Causa calefaciens, primum in calefacto esse constituit spiritus vitales, in corde existentes. Licet enim interdum causa calefaciens sit primitiua, quæ alia parte prius calefaciat, quam cor; quemadmodum radij Solares primum calefaciunt caput; illa tamen caliditas, a parte excalfacta impertitur cordi, vt spiritus vitales cordis in primis ponantur in calefacto esse: vnde calidũ cordis innatum redditur igneum: hincque toti calor communicatur.

Definitio.
Modus generãdi.

De causis ephemerarum.

Causæ ephemeræ.

DE causis ephemerę Galenus diligẽter loquitur, cap. 2. lib. primo, ad Glauc. & capite vltimo, libro secundo, de cris. & capite secundo, atque 5. lib. 8. meth. Causa igitur morbifica, vel per motum, vel per calorem, vel p vtrumque agit: vt supra c. 2. diximus. Per calorem, agens, agit vel actu, vel potentia: item, per se, vel ex accidente. Et hæc causa est primitiua, vel antecedens: pertinetque: (cap. 85. art. par.) ad assumẽda, facienda, retinenda, extrinsecus occurrentia. assumenda excedunt copia, vel qualitate. Facienda excedunt, vel deficiunt. Extrinsecus occurrentia hic perpenduntur, quatenus nimis calefaciunt. Quæ retinẽtur; ea vel euacuantur cum debeant retineri; vel retinentur, cum debeant euacuari. Ad hæc ergo capita respiciens Auicennas; quantum ad facienda, proponit laborem, item, tristitiam. Quoad assumenda; crapulam, ebrietatem, &c. Quoad extrinsecus occurrentia; dolorem, apostema externum, id est, bubonem. Quoad retinenda; obstructionem, quæ tamen adeo magna non est; vt in putridis febribus. Notandũ autem, quod ait, proprium esse ephemerarum, non fieri a causa antecedente, sed a primitiua. Id quod Galenus capite septimo, lib. 1. de differ. febr. non quidem proprium, sed inseparabile facit ephemeræ. [Hoc tamen videtur dubium esse: nam Galenus capite quarto, lib. 8. meth. proponit ephemeram ex obstructione, quæ non fit a causa externa; sed ab antecedente. Et hanc cap. 1. lib. 9. meth. & cap. 2. lib. 10. meth. ait, solum vnica die vt sit & re & nomine ephemera.] Responsio. Ephemera, vel re & nomine talis est, vel re tantum. Re & nomine, quando diem non transcendit, calorque in spiritibus est accensus. Hæc duplex est: altera exacte exquisita, altera non exacte exquisita. Exacte exquisita est, quam Gal. c. vlt. lib. 8. meth. & c. 8. lib. 5. meth. ait, non esse in fieri, sed in facto esse, vt hectica, id est, non foueri a causa interna. Non exacte exquisita est, quæ fit ex obstructione ita exigua, vt diem non pertranseat: & hæc a causa antecedenti fieri potest. Ephemera re tantum, est febris synochus sine putredine, calor enim eius accensus est in spiritibus: sed tamẽ diem transit: & hæc qooque fieri potest a causa antecedente. Loquitur ergo Auicennas de exquisita exacte.

Non ephemera causã habeat antecedẽtem.

De signis ephemerarum.

AVICENNAS septem proponit signa. I. est, quod ephemera exacte exquisita nõ fit a causa antecedente, sed a primitiua. II. signum est, quod non incipit cum coarctatione pulsus, vt putridæ: quia in ephemera non fit cõcentratio caloris & sanguinis, sicut in putridis. Præterea, vt plurimum: (non tamen semper;) inuadit sine rigore, pigritia, somno, &c. quæ in inuasionibus aliarum febrium apparent: Causa huius est; quod non adest materia, quæ per partes sen-

1. Causa.
2. Modus inuadendi.

sitiuas

3. Caliditas.

sicut as mouetur, vt in putridis. III. signū est calor mitis, parum mordax. capite septimo, lib. primo, de diff. feb. residet enim in subiecto vaporoso. Et hic in quibusdam ephemeris, primo contactu mitis apparet, vt in ephemera ab ebrietate: in quibusdam, vt in ephemera ex ardore solis, cutis calor primū apparet mordax, deinde fit mitis, quoniam procedit e spiritibus.

4. Prima.

IIII. signum est, quod in vrina primo die apparet cōcoctio, vrinaq; rufa est, seu bene colorata. cap. septimo, libro primo, diff. feb. cap. 2. lib. primo, ad Glauc. cap. 13. lib. 2. de crisibus.

De natura lotij in genere.

Vrina formam recipit renis.

Vt autem horum symptomatū ratio reddi possit, lotij natura a paucis explicanda. Lotium igitur est excrementum tenue, genitum e portione aquosa eorū quæ per os sunt assumpta. Est igitur serosum hoc & aquosum excrementum chylificationis: & conficitur in ventriculo: formam autem vrinæ, vt nimirum dicatur excrementum sanguinis, suscipit in venis cauæ vltra simum iecoris, non in venis portę ad cauum iecoris. In venis autem, dum coquunt, duplex segregatur excrementum, alterum tenue, crassum alterum.

Color vrinæ.

Tenue, est bilis excrementitia, quæ genita in iecinoris parte sima, non fuit expurgata per vesicam felleā: & propterea in venis perducta, beneficio caloris venarum miscetur cum excremento seroso: vt hoc, licet in ventriculo album fuerit genitum, in venis tamen cauæ, ob mistionem bilis excrementitiæ, reddatur coloratum, subflauum, subrufum.

Hypostasis vrina.

Crassum excrementum venarum, est portio, quę non exacte miscetur cum excremento seroso; & propterea degenerat in cōtentum, nebulam, hypostasin.

Vrina optima.

Quod si ergo nullum sit vitium in assumptis, in ventriculo, in hepate, in venis; generatur lotium optimum: substantia eius mediocriter erit crassa: color vel subrufus in frigidioribus corporibus; vel subflauus in calidioribus: sedimentum album, læue, æquale. Optimum etiam mingitur lotium iam generatum; si nullum sit vitiū in partibus per quas pertransit; vt in renibus, in vesica, in meatu vrinario.

Ratio redditur vrinæ in ephemera.

His ergo sic breuiter explicatis, cū in ephemera vitium sit in spiritibus, non in reliquis partibus, rectè dixit Galenus, vrinam in ephemeris similem esse naturali, vt exigua admodū sit mutatione: magis tamē esse coloratā, quam secundū naturam; quia calor febrilis per venas diffunditur. Hoc autem verum est de ephemera, quatenus est ephemera: si enim aliqd connectatur, quod lædat partes prius propositas; mutatio etiam in vrina fiet: vt si ephemera sit e cruditate, lotium euadet crassius.

5. Pulsus.

V. Signum est pulsus bonus, sine signis inflammationis, non inęqualis in vna arteriæ compulsione, vel leuiter saltē inęqualis, qui soluta febre statim ad naturalem redeat: id quod proprium & inseparabile est ephemerarum. capite secūdo, libro primo, ad Glauc. addit Galenus capite septimo, lib. tertio, de præsag. e puls. pulsum ephemerę mutari in magnitudine, celeritate, & crebritate, vt fiat magnus atque vehemens. Pręterea ait capite septimo, libro primo, de diff. febr. inseparabile & proprium esse ephemerę, quod pulsus ad magnitudinem & celeritatem essatu dignam accedit, quod frequentia a proportione deficit secundum exteriorem quietem, vt nullo modo systole ad celeritatem tendat, vel: (si hoc aliquando contingat:) ita leuiter, vt vix percipiatur. Pulsus etiam ephemerę dicitur ęqualis, mollis, ordinatus. capite decimotertio, libro secundo, de cris.

Digressio ad generalem doctrinam de Pulsibus.

[Vt autem tum hęc, tum quę in reliqs febribus de pulsu afferemus, rectè intelligi queant; doctrina pulsuum paulo altius repetenda fuerit.] Quare docebimus quid pulsus, quot eius differentię, quę differentiarum causę, & quomodo cognoscantur.

Pulsus qd?

Pulsus est motus dilatationis & contractionis arteriarum, procedens a vi pulsifica, vt seruetur calor insitus partium. Per partes, intelligo omnes, excepto corde: sic enim Galenus, capite duodecimo, libro decimosexto, de vsu part. ait, arterias propterea inseri partibus, vt seruent caloris symmetriam in omnibus, præterquam in corde: id quod arteriæ motu efficiūt; cuius beneficio calidum innatum nec dissoluitur, nec suffocatur, nec ignescit.

Differentia pulsus.

Ex his differentiæ pulsuum facile patent. Pulsus enim vel consideratur absolute; vel respectiue, collatione ad alios pulsus facta. Si absolute consideratur, differentiæ sumi possunt, a forma, a subiecto, & a causa efficiente: (non a fine, qui semper est vnicus:)

1. A forma.

forma pulsus, est motus geminus, scilicet dilatationis, & contractionis, in tempore factus. Quatenus ergo pulsus fit in tempore; pulsus est vel moderatus, qui fit in tempore moderato, vel immoderatus; qui fit in tempore non moderato: & hic est velox, aut tardus.

Tēpus motus.

Quies.

Quatenus motus est geminus, necesse est intermediam esse quietem: hinc pulsus vel est moderatus secundum quietem, vel immoderatus, prout quies vel moderata est, vel immoderata: & immoderatus secundum quietem, est rarus, vel frequens. Rarus est, cum inter quietem & quietem est longum interuallum: frequens, si breue.

2. A subiecto.

Subiectum pulsus sunt arteriæ. Arteria autem duobus modis potest considerari: primo, vt corpus: secundo, vt genitum a facultate generatrice.

Dimensio arteriæ.

Arteria, vt corpus considerata, tribus constat dimensionibus. Dimensiones autem vel seorsim considerantur; longitudo, latitudo, profunditas, seu altitudo: vel coniunctim. Ratione longitudinis, pulsus est moderatus, vel immoderatus: & hic longus, vel breuis. Ratione latitudinis, pulsus est moderatus, vel immoderatus: & hic latus, vel angustus. Ratione profunditatis, pulsus est modeatus, vel immoderatus: & hic altus, vel humilis. Si dimensiones simul sumantur; tum pulsus, vel est moderatus secundum corpus & quantitatem arteriæ, vel immoderatus: & hic magnus, uel paruus. Secundo modo arteria consideratur vt corpus genitum a facultate generatrice. Generatrix autem agit per alteratricem, aut per formatricem. Si per alteratricem; tunc tribuit arteriæ temperiem, & consequentia temperiem. A temperie non sumuntur pulsus differentiæ: nisi quis velit dicere, pulsum esse Calidum, aut Frigidum.

Arteriæ durities, & mollities.

Consequuntur temperiem durities, & mollities: unde pulsus uel moderatus dicitur secundum id quod temperiē consequitur, uel immoderatus: & hic durus, uel mollis.

Arteriæ cauitas.

Formatrix porro arteriam efficit uel magis, uel minus cauam: unde pulsus uel moderatus secundum cauitatem, uel immoderatus: & hic plenus, uel uacuus.

3. A causa efficiente.

Causa effectrix pulsus est facultas naturalis: attractrix quidem, in dilatatione arteriarum; expultrix uero in contractione. Et hæ facultates concurrunt, ut influunt a corde, adiuuante tamē calido insito ipsarum arteriarum. Hinc ergo pulsus, uel est moderatus secundum facultatē, seu causam efficientem, uel immoderatus: & hic uehemens, uel debilis. Hæc de pulsu absolute considerato.

Pulsus relate considerati.

In pulsu autem respectiue considerato, perpendimus æqualitatem, ordinem & rhythmum, seu proportionem. Hinc pulsus æqualis, uel inæqualis: ordinatus, uel inordinatus: notetur, inęqualitatem comprehendi posse, & in uno pulsu, & in pluribus: ordinem autem necessario in pluribus, non in uno tantum. Proportionatus, uel improportionatus.

Sequitur, ut de causis differentiarum pulsus agamus. E pulsus finitione patet, ad producendum pulsum tria concurrere: nempe facultatem, instrumentum, & usum: hęc enim tria si eundem seruant statum, non mutantur: contra autem mutatur pulsus, si hęc tria mutentur. Facultas autem mutatur, quando idem robur non seruat: instrumentum mutatur, si

non

non fit ęque obediens facultati: usus mutatur, si uel excedat, uel deficiat. Causę autem mutantes facultatem, instrumentum, uel usum, sunt naturales, uel non naturales. Naturales mutant iam proposita citra uiolentiam. Non naturales mutant cum uiolentia: & hę, uel intra sanitatis limites adhuc consistunt; quę mutant cum quędam uiolentia, sed leuiore, uel excedunt latitudinem sanitatis,& morbosę sunt, quę magna uiolentia mutant, ut pulsus fiant naturalibus dissimillimi. Naturales causę sunt, ętas, habitus corporis gracilis, uel quadratus, gestatio uteri, &c. Non naturales causę, intra tamen sanitatis latitudinem, sunt cibus largior, parcior: potus copiosior, magis exiguus, calidior, frigidior: balneum calidius, frigidius: exercitatio cum uirtutis tolerantia, &c. Morbificę causę pulsus mutantes, uim uitalem dissoluunt, aut grauant. Dissoluunt; inedia, morbi prauitas, syncope, dolor, uacuatio. Grauant; causa morbifica, & organorum tumor. Ex his differentiarum propositarum causas facile reddere possumus. Primum enim quoad differentias a forma: uelox pulsus fit, si usus excedat, idest, si calor intendatur, si augeatur copia uaporis fuliginosi, aut fumosi: calor respicit diastolen, uapor systolen. Frequens eandem habet causam,nempe calorem, & uaporem: in hoc tamen facultas non est ita robusta, ut in ueloci: hinc frequentia supplet, quia magnitudine, & uelocitate non potest. Rarus contra, e lege oppositorum fit, si usus deficit, & facultas non est uegeta. Quoad differentias a subiecto; in pulsu a dimensionibus sufficit scire causas pulsus magni, & parui. Magnus fit, si arteria est mollis, facultas robusta, vsus excellens: paruus contra. Durus fit, si arteria est durior: mollis, si mollior. Plenus fit, si facultas est robusta, arteria capax, & particeps spiritus, sanguinisque copiosi. Quoad differentias a causa efficiente: Vehemens fit, si facultas sit robusta: debilis contra. Pulsuum relate sumptorum causæ etiam reddi possunt e dictis. Inæqualis enim fit pulsus, si arteria angusta, insignis duritiei, vel mollities; facultas admodum imbecillis, vel resoluta, vel suffocata. Vsus solus, citra mutationem in arteria, & facultate, vix potest pulsum inæqualem reddere; nisi mutatio fiat a contrario, vt dum adest ita simul cum timore. Inordinatus fit a causis pulsum inæqualem producentibus, sed ijs maioribus, & efficacioribus. Improportionatus pulsus, vel sine rhythmo, fit ab vsu mutato. Rhythmus autē nil aliud est, quam proportio quędam inter diastolen, & systolen, secundum motum, ac secundum quietem. Differentia autem magna est, inter pulsum æqualem, & proportionatum: æqualis enim pulsus, necessario requirit æquale tempus motus,& quietis,rhythmus autem modo æquale tempus motus, & quietis, modo inæquale, admittit. Exempli gratia,in puentia pulsus est proportionatus, si in systole,& diastole fit æqualitas secundum motum, & quietem. At in adolescentia diastole magis viget,multoque magis in iuuentute:hinc in iuuentute pulsus velox secundum diastolen, & systolen est improportionatus: & sic videtis, quomodo pulsus æqualis esse possit fine rhythmo. In ętate consistente,diastole minus est velox. In senectute rhythmi proportio requirit, vt systole adhuc velocior fit diastole. Horum autem causa est: quia in pueritia calor, & vapor æqualiter vigent: in adolescentia magis calor: in iuuentute calor est acrior: in ætate consistente fuligines abundant: in senectute calor minuitur. Vt tandem proportionis causa fit, vsus secundum naturam, secundum ætates: quotiescunque enim in his fit mutatio,mutaf proportio. Tandem restat, vt quomodo pulsus cognoscendi sint, edoceamus. Quoad differentias formales: pulsus velox cognoscitur, si digitus cum impetu percutiatur; tardus contra. Frequens est, si aduertimus arteriam cito vel redire, vel fugere, sed citra impetum, nisi cum frequentia iuncta sit velocitas: rarus contra. Quoad differentias a subiecto: Magnus est, dum arteriam tribus digitis tangentes, obseruamus motum arteriæ excedere illos digitos: si paruus fuerit, tangentibus videbitur, ceu filum tenue. Durus, percutit digitum, instar corporis duri: mollis contra. Plenus est, si digitus percuti videatur a corpore repleto. Quoad differentias a causa efficiente: in vehemente pulsu, digitus vehementer percutitur, & si comprimatur arteria,non cedit: debilis contra. Quoad pulsus respectiuos: in æquali nulla percipitur mutatio, vel in vno pulsu, vel in pluribus: at si fuerit inæqualis, mutatio deprehenditur. Ordinatus nullam habet mutationem: inordinatus habet mutationem in pluribus pulsibus. Num autem pulsus sit cum rhythmo, nec ne; non ita facile comprehendi potest: colligitur tamen, si pulsus pręter naturam sit inæqualis, si item inordinatus, eum necessario etiam esse fine rhythmo.

Causę differentiarum pulsuum.

Notę, signa quę pulsuū.

Et hæc de pulsibus simplicibus.breuiter iam etiam de compositis differendum est. Hecticus pulsus est, qui semper similis manet, estque compositus e frequenti, paruo, & imbecilli: Causa eius est facultas imbecillis. Differt a reliquis pulsibus compositis: quod neque inæqualis est, neque inordinatus. Myrus, vel meiurus, idest, decurtatus, seu mutilus, est paruus, & debilis: & hic duplex est; Reciprocus, & non reciprocus: Meiurus reciprocus est, dum reuertitur, magnus; & huius causa est facultas minus debilis: Non reciprocus est, cum paruus existens, manet paruus; & huius causa est facultas imbecillior: ideoque hic peior est, quam reciprocus. Deficiens est pulsus, qui prorsus euanescit; vnde minor est, & imbecillior meiuro: Et si contingat, vt pulsus deficiens sit non reciprocus; deterrimus est. Serrinus est,in quo digitus videtur a ferra secari,cap.10. libro 2. de cris. fit per inflammationem loci neruosi. Vndosus est pulsus, in quo arteria in modum vndæ assurgit inæqualiter; vt modo sit altus,modo humilis, non admodum magnus, & vehemens: huius causa est vitium, quod pertinet ad instrumentum, non ad facultatem. Vermiculans, præter ictum instar vndę, est admodum creber, paruus, debilis: huius causa est virtus imbecillis. Formicans peior est vermiculante: & propterea est crebrior, minor, debilior, & anticxam habet tarditatem: indicium est virtutis admodum prostratæ. Conuulliuus est inæqualis in fede arterię, vt arteria solum ex vtrisque terminis conuelli videatur, veluti quædam corda intensa: vnde est pulsus durus, & paruus. Vibratus est inæqualis in fede arteriæ: partes tamen arteriæ, quædam sursum, quædam deorsum mouentur, vt hic pulsus magis inæqualis sit, quam conuulliuus. Intermittens est inæqualis, & potissimum in raritate: huius causa est facultas, potius oppressa, quam resoluta. Intercurrens est inęqualis in crebritate: huius causa est facultas oppressa, sed minus quam in intermittente pulsu. Caprizans: (ita dictus, quod capras imitetur:) est, in quo dum motum arteriarum desijsse putamus, e tepore velocius quam prius mouentur; ut sit inęqualis potissimum secundum uelocitatem,& uehementiam, cuius causa est facultas oppressa.

De compositis pulsib.

Ex his ergo, quę hactenus dicta sunt, facile rationem reddere possumus pulsuum in ephemeris. Primum ergo dictum fuit, pulsum esse naturalem, & inęqualitatis expertem, in ephemera enim non est putredo, non est materia facultati noxia, ut si aliqua fit inęqualitas in uno pulsu, est quod diastole uelocior existit, & hęc tamen inęqualitas oriatur ab

Redditur ratio pulsuū in diaria febribus.

est

est exigua, & soluta febre prorsus euanescit. Dictum etiam est, pulsum mutari ad magnitudinem, celeritatem, & crebritatem. At oppositum uidetur asserere Galenus c.ult.l,2,de cris.ubi ait, commune esse omnibus ephemeris, pulsum ad paruitatem & frequentiam promoueri, & nonnūquam ad magnitudinem. Vbi sic legere oportet Galenum, quod commune sit ephemeris, pulsum ad magnitudinem & celeritatem promoueri, nonnunquam tamen ad frequentiam, sicut etiam scripsit c.7.l.1.de diff.feb. Nam in ephemeris in solo usu est excessus, magis ratione caloris, quā uaporis, ut propterea in ephemeris pulsus primū mutetur ratione magnitudinis, secundo ratione uelocitatis, tertio interdum, sed nō semper, ratione frequētiæ, quando. s. in ephemera summus est excessus, & uirtus non est admodum robusta: (notetur autem ꝙ uelocitas & frequentia pertineant ad diastolen.) Cur autem pulsus in ephemera sit æqualis, mollis, ordinatus, etiam dictus euidens est. Durus tamen interdum esse potest, non per se, sed ratione annexi, ut si ephemera fiat a causa uehementer siccante, c.7.l.1. de diff. febr. Hinc patet, ephemeram indicari e pulsu fere naturali, aliquantisper ueloci ori, frequenti, magno, non duro, uehementi, uix inæquali & ordinato.

VI. Idea febris. VI. signum ephemerę, est species seu idea febris: ab initio. n. leuiter toleratur diaria, augmentum non pertransit duas horas: in statu non est insignis feruor, nec uehementia symptomata, desinit spatio 24. horarum, cum modico sudore, aut rore, aut uapore. Dubitatur autem quomodo ephemera terminetur per sudorem, cum in hac febre non sit materia, seu humor. Responsio: Serosum excrementum tertię coctionis, ꝙ uehiculum est sanguinis, in sano corpore insensibiliter transpirat, at in ephemera mutatur in sudorem, rorem, uel uaporem.

VII. Alteratio iuuans, & lædens. VII. signum est alteratio, quę fit ab extrinsecus occurrentibus: modo iuuans, modo lędens: uulgo hęc signa vocant iuuantia & lædentia, attamen proprie a iuuantibus & lædentibus non capiuntur signa, sed ab alteratione: Indicatur ergo ephemera e balneo, si iuuat, ita vt non succedat horror insolitus ad differētiam putridarū, c.2.l.1.ad Glauc. ratio est, quoniam in ephemera non sunt humores, qui balneo liquentur, & hinc in partes sensitiuas fluant.

De transitu Diariæ in alias febres.

Ephemera in alias febres permutatio vt in hecticam. Cæterum oportet etiam cognoscere, quomodo ephemera in alias febres permutetur. Id autem fit ob errorem medici, vel ægri, ca.2.l.1. ad Glauc. maxime ob diętam, eamq; non tam largam, quam tenuiorem. Corpus enim calidum & siccum, laborans ephemera si vtatur inedia, tunc ephemera, secundum Auicen. transit in hecticam incensiuam, id est, quæ vehemens est, non quidem ratione essentiæ: (quia hectica est debilis & pusilla, vt supra diximus:) sed ratione facultatis, quæ in corpore calido & sicco non resistit, sed cedit, vt celerrime fiat marasmus torridus. Hectica autem fit ob inediam, quia hæc materiam acriorem, calidiorem, & sicciorem reddit: nam per inediam, cum calidum innatum, quod nunquam est otiosum, non queat agere in alimentum absens, agit in obiectum præsens, nimirum in sanguinem, & excrementum, vt propterea hoc obiectum reddatur acrius, & bilis pallida vertatur in flauam, flaua in vitellinam, & lotium hinc redditur magis coloratum, tempore medię c.12.l.1.de crif.c.1.l.14.meth.ca.1.l.de venæ sect.ad

Mutatio ephemerę in putridā. Signa permutationis. Erasist. In alias etiam febres mutatur ephemera, si non adhibeamus materias aperientes: nam quia prohibetur trāspiratio, fit putredo. Facile autem cognoscitur hæc ephemeræ permutatio e modo declinationis. Si enim declinatio fiat citra omnem euacuationē, item

si sit longa, difficilis, pulsus perseueret præter naturam, symptom ita protrahuntur, indicatur mutatio in alias febres. In quam autem febrem fiat permutatio, e proprijs signis cuiusque speciei apparet.

CAPVT XI.

De indicationibus ephemeræ: deque Prognostico, & materijs remediorum.

Indicantia. Ndicationes ephemeræ sumuntur a febre causa, & virtute. quę a febre sumūtur, primū habent locum ratione inuētionis, quę a virtute, ratione dignitatis, quæ causa, ratione executionis. Quod vero Gal.c.vlt.l.8.meth. ait, in ephemeris raro indicationes capi a viribus, id non absolute, sed respectiue est intelligendum, ratione reliquorum indicantium, virtus enim quia plerunque in ephemeris robusta est, despici solet, absolute tamen in omni ephemera est consideranda. Notandum etiam est, ephemeram exacte exquisitam, carere causa interna, & proinde requirere simplicem sanationem, c.1.l.10.meth. vnde in hac febre indicatio a causa non sumitur.

1. Febris. Dubium. Febris igitur indicat refrigerantia & humectantia, siue actu, siue potestate, siue per se, siue per accidens. [Dubitatur autem, num indicatio refrigerandi & humectandi, sit curatoria, an pręseruatoria? Febris enim ephemera euanescit, ad remotionem feruoris spirituum: vnde cum refrigeratio indicetur a spiritib. cordis, & non a toto corpore, indicatio videtur esse pręseruatiua, non curatiua] Responsio. Indicatio quę capitur a spiritu calefacto, est curatiua: alias defendi nō posset Galeni fundamentum, ephemeræ ideam esse morbum calidum, cum feruore spirituum. Sicut. n. in pleuritide, c.4.l.3.de crisibus, sanguis actu inflammationem producens, i. causa contentiua, indicationem curatiuam prębet, quia respicit ideā; (vnde vt sanguis minuitur, ita magnitudo etiam minuitur:) pari ratione in ephemera spiritus accensus præbet indicationē curatiuam. Ab idea enim ephemeræ sumitur indicatio refrigerandi, quæ idea non simplex est, sed composita e morbo, & causa contentiua. Breuiter, ab idea sumitur curatiua indicatio, vt patet in pleuritide, c.4.l.3.de crisibus: at spiritus calefacti, pertinent ad ephemeræ ideam, his enim refrigeratis, febris euanescit. e spiritibus sumitur indicatio curatiua.

II. Virtus. Virtus, id est, natura, seu substantia quanta, & qualis, indicat alimentum ratione quantitatis & qualitatis. Virtus autem alimentum indicat bifariam: primo vt virtus ab alimento conseruatur, & sic indicat alimentum bonum, secundum quantitatem, & qualitatem; altero modo, vt virtus agit in alimentum, & sic virtus debilis indicat εὔπεπτα, quæ facile cedunt. Cum igitur ephemera lædat organum facultatis concoctricis, opus est alimento quod cedat.

III. Causa. Causa in ephemera non exacta, est indicans præseruatoriorum, & indicat sui ablationem.

Indicatio ephemeræ, q in alias febres mutat. Indicationes ephemeræ, quatenus hæc mutatur in alias febres, sumuntur a causa. Hæc aūt causa est materia, vel serosa, vel humorosa, siue sit plenitudo, siue cacochymia, vt opus sit euacuatione, necessariū ergo est aperire porosne in alias ephemera transeat febres.

De Præsagio.

Prognosticum. Prædictos scopos facile implere possumus, quia virtus est robusta, & febris debilis; præterea in ephemera non adest vehementia causæ, & symptomatum, & propterea motus breuis est, facileque tollitur morbus nisi committatur error.

De materijs remediorum, in ephemera.

In cibo Auicennas proponit, primum alimenti vires: secundo materiam, tertio vsum. Quantum ad alimenti vires: proponit alimentum vt nutriens tantū: deinde vt nutriens, & simul vacuans. Cibus enim vim habet nutriendi, quatenus assimilatur: hic enim & roborat corpus, id est, partes viuētes, quæ nutriuntur, & auget calorem, seu substantiam calidi innati, c. secundo l. 3. de temperam. Cibus autem medicinalis, vel vacuat, vel alterat, præter vim alimentalem. Pro diuersitate autem causæ cibus variat: nā in ephemera e labore, probatur cibus augens, ratione virtutis: in ephemera ex obstructione, probatur cibus minuens, ratione materiæ morbificæ. Laudat autem Auicennas panem infusum in aqua, addito vino, vt magis penetret: & hūc cibum iubet exhiberi in ephemera, quæ cum horrore inuadit. Multi medici putauerunt hanc esse putridam, indeque innumeros errores in praxi admiserunt. Ephemera enim cum horrore inuadens, est, quæ corripit corpora biliosa: quoniam in his corporibus, dum patiuntur inediam, calidum innatum intense agens in succum alimentalem, hūc reddit mordacem, qui vbi in partes extimas transmittitur, in causa est horroris: & hanc febrem de tertio in tertiū accessiones habere Gal. ait, cap. 4. l. 10. meth. Quoniam autem fit horror, cutis stipatur: (rigor enim omnis cutem stipat, vt infra cap. 14. probabimus:) vnde fuligines non egrediuntur, sed cor petunt, & hinc fit febris, quæ est ephemera, quia non habet locum putredo. Sic igitur Gal. ca. quinto, l. 10. meth. distinguit febrem putridā, a febre, quæ fit propter mordacitatem succi excalfacti, & acris redditi, a calido ingenito corporis biliosi. In proposito autem cibo medicinali, e pane, cum vino & aqua: panis est basis, qui non eget correctione. Quoniam enim febris inuadens cum horrore, fit in corpore calido, & sicco, quod inediam est passum, necessario deficit succus alimentalis, & propterea opus est alimento boni succi. Deinde, quia calidum innatū in hac febre succos attenuat, opus est alimento mediocris crassitudinis, cuius materia potissimum est panis. cap. 26. l. 3. de fac. alim. Quoniam autem non tantum alimento, sed etiam refrigeratione opus est in hac febre: panis vero non refrigerat: additur adiuuans frigidum, ad basim, cuius materia est aqua. Prętereа quia etiam cita & veloci opus est refectione, & panis non ita velociter penetrat, opus est adiuuante, cuius materia est vinum.

1. Cibi facultates.

2. Cibi materiæ.

Ephemera inuadēs cū horrore.

Examen cibi medicinalis Auic.

Dubitatur autem hic, cur Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cum horrore, in gracili corpore, probat halicam integram, ex aqua calida, cum granis mali punici? hic enim cibus nō est facilis digestionis? Responsio. Auicennas proposuit panem cum vino, i. cibum facilis digestionis: quia respexit ad nutritionem totius corporis: Gal. autem respicit ad imminentem syncopem, in stomacho bilioso, de quo ibi loqtur; respicit ergo ad ventriculum, & non ad totum corpus, vt Auicennas.

Dubiū de cibo coctu difficili.

Controuertitur quoque de vino: nam Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cum horrore vinum exhibet solū die vndecimo, propter syncopen. Respōsio. Galenus non exhibet vinū nisi vndecimo, ratione potus: Auicēnas autem ante exhibet vinum, non ratione potus, sed ratione condimenti, & adiuuantis basim. In putridis autem vinum non debet exhiberi, vt a quibusdam fit, propter hanc Galeni auctoritatem, male intellectam. Quo ad [vsum] Auicennas proponit. [Quando cibandum,] vt magis necessarium: & ait, cibum in declinatione ephemeræ dandum esse. Excipitur autem ephemera cum horrore in corpore bilioso: nā in hac febre, in principio cibus est dandus, ne succedat syncope: vnde Gal. beneficio panis cum vino exhibiti, & horrorem, & febrem prohibuit, c. 3. & 4. l. 10. meth. Quoniam igitur hæc febris cum horrore inuadit de tertio in tertium, prodest ante horrorem cibare, aut etiam, si illud tempus iam sit neglectum, imminente horrore: vel, si & hoc tempus sit neglectum, exhibendus est cibus post horrorem, decrescente paroxysmo: nec exspectanda integritas. Ratio est: quia præsentia indicantis vehementioris cibum flagitat, etiam imminente accessione, aut horrore præsente; vel enim syncope sequitur, vel febris fit & molestior, fit autem molestior: quia nisi cibus exhibeatur, calidum innatum efficacius agit in succum, eumque reddit acriorem ac mordaciorem, vnde febris intenditur. Hoc etiam loco in principio non adest aliquod prohibens; quia nec adest materia quæ prohibeat, vt in febribus putridis: nec febris prohibet, quæ tum imminente accessione, tum tempore horroris nondum adest, & nondum est febris. At post horrorem febris subsequitur, & propterea prohibet cibum in augmento, ac in statu, permittit autem in declinatione: nam in augmento & statu, per febrem organum facultatis coctricis ita est læsum, vt cibum non regat, secus autem in declinatione. Præterea ēt aquam frigidā probat Auic. eiusq; & vires & vsum proponit. quantum ad vires, aqua datur vt medicamentum, deinde ēt pro potione. Vt medicamētum datur, quatenus refrigerat spiritus vehementer accensos in periculo hecticæ. c. 5. lib. 10. meth. potissimum quia virtus permittit, nec est materia, quæ prohibeat. Frigida pro potu non copiose sumenda dum viscera sunt debilia. vnde Gal. c. 3. lib. 10. meth. in corpore calido & sicco vinum exhibet post diem vndecimum, quia ante vndecimum prohibetur vinum a feruore in spiritibus, propter hecticam. vinum autem dum exhibetur aquosum erit cap. 3. lib. 8. meth. Quo ad vsum, Auicennas frigidam non prohibet in principio, nam virtus est fortis.

3. Quando cibandum, in diaria.

Aliud dubium, de vino.

Aqua frigida.

Proponit etiam balneum aquæ dulcis, quod vim habet refrigerandi, humectandi, vacuādi sensibiliter, & insensibiliter, porosq; aperiendi, idque pręstat balneum ratione variarum suarum partium cap. 10. lib. 10. meth. quatuor autem sunt partes principales: aer calidus, solium calidæ, solium frigidæ, sudatoriū, quibus liceat etiam inunctionem addere tanquā partem minus principalē. Aer calefacit, laxat, fundit, vacuat. solium calidæ moderatę vim habet moderate calefaciendi, & humectandi. Solium mediocriter frigidæ, refrigerat mediocriter, dēsat, prohibet dissolutionem substantiæ calidi insiti. In sudatorio sudor adhærens abluitur. Inunctio si fiat tantum infundendo, & leuiendo citra frictionem, stipat, vnde Gal. c. 2. li. 8. metho. in ephemera e cutis densitate vtitur oleo cū blandissima frictione. Hinc igitur Gal. c. 3. li. 1. ad Glauc. balneum secundum aerem probat in ephemera e cutis densitate, & in ephemera ex inflammatione inguinum, in reliquis autē quam primum ab aere recedendum suadet, quia non est opus euacuatione. soliū calidę probatur in omni ephemera, humectat. n. & attemperat calorem febrilem, acresq; vapores euocat. Soliū frigidæ non probatur in ephemera è bubone, neq; in ephemera e densitate. Sudoris detersio probatur in ephemera, vbi locum habet aer balnei. Postremo inunctio si fiat cum oleo tenui, verbi gratia chamæmelino probatur in ephemera e densitate: cōtra in ephemera e labore improbatur, quia non est opus euacuatione. Notandum aūt ne aliquid prohibeat, veluti materiæ copia, vt in ephemera e nauseabūda satietate: qualitas vt in ephemera ex obstructione: in ephemera cum catarrho frigido: motus, vt in ephemera cū alui fluore. debet autem balneum in declinatione administrari.

Balneū eiusq́ue partes vide supra.

Quin etiam in genere Auic. frictiones pponit, quę vel molles sunt, & habent vim aperiendi, vel duræ & asperæ, & habent vim stipandi. longa etiam efficacius agit, quam breuis. probatur autē frictio in ephemera

Frictiones.

ex

ex obstructione,& e repletione,non in ea, quæ est ex inanitione.Galenus tamen c.3.lib.ad Glauc.in omni ephemera frictiones molles vsurpat, interdum cum panno resiccato,quæ siccant,& euacuant,vt in ephemera, quæ eget euacuatione: interdum cum panno madefacto manibus inunctis ijs, quæ poros aperiant vt humor olei, vel aquam ingrediatur, & humectet in ephemera e vapore & ab euacuatione. conueniunt autem frictiones tempore balnei,& post balneum.

Euacuatio totius. Postremo euacuatio totius probatur in ephemera ex obstructione,e nauseabunda satietate,& soliditate, idest repletione vel sanguinis, vel alterius succi, licet igitur in ephemeris quandoque secare venam, quandoque purganti medicamento vti, dum scilicet succus vehementer peccat, putridamque minatur. vtimur ergo illis remedijs vehementibus, nõ quod ephemera sit vehemens, sed quod humor vehemens sit. Hæc de cura generali ephemerarum.

CAPVT XII.

Proponuntur species febris Ephemeræ.

DE febribus Ephemeris sunt qui omnino comparantur &c.

Cum Auic. hactenus docuerit curationem Ephemeræ in genere. cum eius institutum esset ad curationem specificam descendere, optimum esse indicauit in primis Ephemeræ diuisionem tradere,& proinde omnes Ephemeræ species ante oculos offerre,quod sane in præsenti capite est executus,vt caput hoc in duas partes diuidi possit, in prima tradit diuisionem, in secunda diuisionis membrum explicat, vt secunda pars secari in tot possit partes,quot sunt diuisionis & subdiuisionis membra,vt secunda pars ratione diuisionis diuidi possit in tres:ratione autem subdiuisionis in quinque:secunda autem pars principalis incipit ibi[Et de compa ratis ad dispositiones animales est illa.]Cæterũ post habita breuitatis gratia verborum lectione,vt sensus intestinalis verborum elucescat, sciendum Auicen. ephemeræ species proponentem,has capere a causis efficientibus. Et merito, quoniam ephemeræ, vt ephemera,eadem conuenit curatio.At vt ephemera varijs ex causis ortum capit,varia eget curatione,causæ autem ephemerarum,vt diuisio sit bimembris, bifariam capi possunt. Vno modo pertinent ad corpus:alio vero vt spectant ad ea,quæ deforis accidunt. Quantum ad causas ad corpus pertinentes, cum per corpus intelligere oporteat corpus animatum,ob id causæ sunt in duplici differentia, vt magis pertinent, vel ad animam,vel ad corpus. Si ergo magis pertinent ad animam, oriuntur ephemeræ, vt pote ex ira,vel timore, ex tristitia, vel gaudio,ex cogitatione, vel tranquillitate,ex somno vel vigilia,si autem magis pertineant ad corpus sunt vel actiones, vel opera:si actiones, fit ephemera ex labore,otio,vacuatione,dolore,fame, siti, & syncopi: si autem sint opera, erumpit ephemera ex oppilatione, nauseatiua satietate, apostemate, & cutis densitate, sed quæ fit ab interna causa. si denique causæ spectent ad deforis occurrentia,fit ephemera ex adustione solis, ex cutis densitate, sed cuius author est vel frigus, vel ablutio in aquis stipticis. Hæ ergo sunt ephemerarum species,de quarum etiam essentia, cognitione, & cura loquitur Auicenna. Nos autem circa quinque tantum versabimur, nempe ephemeram ex labore, stipatione, cruditate, bubone, & solis vstione, si quidem ex curatione tradita ephemeræ in genere, & tradenda harum quinque specierum, quilibet citra docentis præsidium, reliquarum ephemerarum curationem a Gale. & Auic. traditam facile assequi poterit.

(Margin: Diuisio ca. Auicennæ. — Causarũ efficientium ephemeras diuisio. — Ephemeræ species a causis efficientibus.)

CAPVT XIII.

De Ephemera ex labore.

DIcturi de ephemera ex labore, primum circa nomen admonere liceat. Hanc febrem proprius dici ephemeram ex labore, quam ex lassitudine. Nam quamuis labor sit causa lassitudinis, non tamẽ quælibet lassitudo prodit a labore. Etenim quædam est lassitudo, cuius origo est immodicus corporis motus, & simpliciter lassitudo vocatur, quædam autem est, cuius anthor est materia in musculis affusa in partibus sensitiuis, aduersaria, vi vel copiæ vel qualitatis, vel vtriusque, quæ spontanea lassitudo vocitatur. Itaque cum ab hac ephemeræ specie, seiungatur lassitudo, cuius causa est interna, non autem corporis labor, ob id vocamus ephemeram potius ex labore, quam ex lassitudine. Pater autem ex alibi traditis, hanc nil aliud esse, quam ephemeram productam a labore, cum nimirum, vel cursus, vel nauigatio, vel quodlibet aliud corporis exercitium ad eam vim fuit prouectum, vt non modo artus sint calfacti, verum etiam cordi ita sit impartita caliditas, vt cordis spiritus sint accensi, hinc igneum fit redditum calidum cordis natiuum, & hinc denique febrilis calor toti communicatus. Quo ad differentias has admittit, vt labor est vel minus, vel magis violentus: Auicenna minus violentum vocat temperamentum, violentiorem superfluum. Quo ad signa, primum esse ephemeram cognoscimus ex signis suo loco propositis, indicantibus ephemeram a reliquis distinctam. Esse autem ephemeram ex labore cognoscere, est possibile, vel sine arte, vel arte, sine arte, quæ cognitio est etiam communis vulgo, si interrogantes audiamus vel ægrum, vel alios asserentes, in motu commissam esse violentiam, & hinc subsecutam febrem. Cum arte ex sensu caliditatis secundum iuncturas, ex lassitudine, ex ariditate ad tactum. Vnde prudens medicus obseruans corporis siccitatem, & intelligens quærelas esse de articulorum calore, & lassitudine, non expectans ab alijs de labore fieri mẽtionem,summa omnium admiratione dicere poterit, fieri non posse, vt non sit in motu aliquis commissus error. Cæterum cum differentia esse possit in labore secundum magis, & minus, si labor fuerit minus intensus, indicatur ex sudore in fine apparente, nisi frigus prohibuerit sudorem: nam dum labor non est admodum intensus, nec calor procreatur, qui ita siccet, vt sudor nõ appareat.Ad hęc percipitur pulsus ephemeræ proprius,de quo suo loco dictum fuit. At si alia ex parte labor summus extiterit,indicatur, primum, quia in fine exigua apparet humiditas,& modicus sudor. Nam labor immoderatus producit calorem siccantem. indicatur præterea ex pulsu paruo,debili, & quandoque duro. Nam vbi insignis labor præcessit,facta est spirituum dissolutio, & siccatio partium, vt fiat paruus pulsus, & quia facultas non valens; & quia arteria ob siccitatem non est obediens, debilis. Nam virtus ob spirituum resolutionem languet, quandoque autem est etiam durus, dum nimirum calor magis,& magis siccat, vel arteria aliquam cõtrahat duritiẽ.Indicatur etiam ex tussi sicca, quę quandoque euenit, dum in consensum ducitur pulmo, dum nimirum vehemens fit inanitio,& siccatio.Tãdem indica-

(Margin: Ephemera ex labore. — Dissimilis labor, & lassitudinẽ. — Lassitudo duplex. — Definitio. — Modus generationis. — Differẽtiæ. — Signa.)

tur ex vrina citrina, calida, & tenui. Nam per motum superfluum calor gignitur, adeo intensus, vt bilis misceatur, cum excremento seroso, vt propterea, & colorem, & calorem, seu acrimoniam acquirat, vt cum vi caloris fiat resolutio excrementorum, quæ ante febrem commisceantur, cum lotio, lotium tenuius

Indicationes.

euadit. Hæc de signis, quo ad indicationes, præter indicationes communes omni ephemeræ sunt capiendæ non a labore; Nam a causa primitiua non sumitur indicatio, etiam si sit, præsens. Quare in hac ephemera sunt capiendę ab effectu laboris, effectus autem potissimum sunt calfactio, & siccatio articulorum, quare refrigeratione & humectatione egent, ad hæc cum laboris effectus sit substantię virtutis noxa, secundum quantitatem, & qualitatem; vt imminuta sit quantitas, & in qualitate per calidum sit excessus, ideo opus est & substantificæ humectare, & præterea refrigera-

Prognosticum.

re. Quos sane scopos assequi quidem licet, & ratio patet ex traditis in sermone generali: Verũtamen si spectemus ad vim, & præsertim insignioris laboris, febris, hęc nõ est paruipẽdenda, siquidem (vt ait Auic.) labor quãdocunq; peruenit ad summum, est plurimi nocumenti, & grauitatis super spiritum vitalem, & animalem: Nam per summum laborem dissipantur; vt cum hæc febris non prorsus sit expers vehementiæ ratione facultatis regentis, vitalis & animalis, si aliquis in curatione cõmittatur error, periculum immineat, ne degeneret in Hecticam, quæ prompte etiam

Materiæ remediorum.

marasmum attingat. Quare breuiter quidẽ, sed citra negligẽtiam presidiorum materię proponendę. Auic. ergo summa cum prudentia post habita materia uacuante uel sanguinem, uel alios succos, cum ui laboris corpus sit potius exinanitum, respiciens potius ad

Diæteticæ.

materiam dięteticam, in medium adfert cibum, potum, balneum, inunctionem, et quietem. Quo ad ci-

Cibus ac eius vis.

bum proponit uires, et materiam. Quo ad uires merito substantię deperditę probat cibum potius augentem, quam minuentem, et qui sit boni chymi; Ratione autem facultatis agẽtis in alimentum, cum sit debilis, ut nequeat uincere, quod tẽpore sanitatis superabat, ut nequeat ea copia exhiberi, ut tempore sanitatis idcirco ea debet esse cibi facultas, ut in exigua copia plurimum nutriat. Ad hęc cũ uiolentia laboris facta sit exiccatio, opus est cibo humectante. Vnde quo ad materias proponit carnes pullorum, hędorũ, uitellos, ouorum sorbiliũ, testiculos gallorum, pisces saxatiles, et fructus humidos. Nec præter rationem. Nam quãtum ad carnes sunt copiosi et boni succi si-

Carniũ vis.

quidem, ut ait Gal. 1. de facultatibus naturalibus 10. Natura nostra totam carnem propemodum uincit, mutatq́, et alterat, ac sanguinẽ salubrem ex ea creat. Inter carnes autem proponit carnes pullorum, et hędorum, ut carnes facilis coctionis. Nam uires agẽtes in cibum non sunt admodum robustæ, proponit etiã

Ouorũ vis.

uitellos, ouorum sorbilium, sunt. n. boni succi, copiosi, exigui excrementi et facilis coctionis. Cęterum ut colligitur ex Gal. 3. de facultatibus alimentorum 22. eligendi ouorum uitel li; Nam album ęgre coquitur, et sint oua gallinarum, sint recentia, et ita coquãtur, ut sint quidẽ sorbilia, sed non liquidiora, ut si exquisite loqui licet sint potius tremula, quam sorbilia, siquidem tremula uocata, quę nimirũ per coctionem mediocrem acquirunt consistentiam ad nutriendum sunt pręstantissima, liquidiora autem, seu sorbilia minus nutriunt, sed facilius subducuntur, ut dum aluus fluida desideratur, sorbilia sint fluidis anteponẽda, in ephemera autem ex labore, cum opus sit refectione

Testiculorũ animaliũ, ac pręsertim gallorũ vis.

tremula sint exhibenda. Quo autem ad testiculos gallorum iure hos probat; siquidem ex Gale. 3. Alim. 21. gallorum testes sunt succi boni, copiosi, et facilis coctionis, debent autem esse gallorum qui & coitũ non sint experti, & qui sint saginati, & altiles, & potissimum nutriti cibo seroso lacte imbuto. Vnde hoc loco admoneantur iuuenes, sicut in cibis gallorum testes maxime probantur, nequaquam aliorum animalium probari quandoquidem (ut ait Gal. 3. alim. 7.) suũ bouum, caprarum, & ouium testes, ad coquendum sunt difficiles, & mali succi, quamuis minus mali sint suum

Piscium vis

testes. Quo autem ad pisces saxatiles. Hos iure probat Auic. Nã ex Gal. 3. Alim. 26. mutantur in sanguinem qui sanis accedit ad mediocrem, et proinde laudatissimum quod dubio procul procurãdum est in ephemera ex labore. Tandem quo ad fructus, humidos propo-

Fructuũ vis.

nit. Ratio aũt fuit. Nam quãuis fructus, et pręsertim fugacis non sint probi succi, ut colligere licet ex Gal. 2. alim. 11. Nihilominus ut habent uim humectandi in hac ephemera probantur; Nam ui laboris ita siccatum est corpus, ut egeat humectatione, ut propterea, nõ simpliciter proponat fructus, sed humidos, ut uerbi gratia, inter non fugaces poma matura, inter fugaces sunt uerbi gratia pruna, cerasia non acerba, melones, et potissimum melopepones, hoc est quorum caro intima, in qua semen continetur, manditur [ut docet Gal. 2. alim. 5.] Hęc de cibo. Quo ad potũ probat

Potus.

Auic. uinum plurimæ commistionis, hoc est mixtum cum copiosa aqua, nam aqua humectat, et citius humectat cum uino permixta et citius permeat. At pro consuetudine ęgrotantis, alia etiam potio potest propinari utpote cũ iuleb, uel quopiam simili. Quo autem ad balneum primum uoluit Auic. administrãdã esse balneationẽ in tina, hoc est soli calidæ & tepidæ, nã corpus siccatũ propter laborẽ non eget aere balnei magis siccante, sed refrigeratione, & humectatione, quibus fruimur virtute solij. Addit autem Auic. Et si indigẽt iteratione balnei iteretur, hoc est si ob superfluum laborem ea est permota corporis siccitas, vt post balneum vnica vice administratum etiã sui præsentia perseueret, balneo rursus vti licet. Quo autem

Inunctio.

ad inunctionem hanc probat cõfectam cum oleo: humectãte, cui si aliqua frigiditas sit adnexa, adhuc magis proderit huiusmodi autem est oleum violaceum. Etenim refrigeratione & humectatione est opus, modus autem inunctionis sit, vt inunctio fiat cum fricatione molli, vt oleum penetrans, magis refrigeret, & humectet, Probat etiam inũctionem plurimam, hoc est diu perdurantem, nam & siccitas perdurat a labore per mota, applicat autem vnctionem toti corpori, & potissimum capiti collo sphondylibus, dorsi, & iũcturis omnibus, propterea quod vi laboris tum totũ corpus calet & siccatum est, tum potissimum affectio in partibus propositis subsistit. Quantum denique ad motum, & quietem cum febris ortũ duxerit ex motu immodico, iure quietem probat, & vt quies omnibus numeris prosit, probat quietem in stratis, et sedilibus mollibus, & præterea aromatis refectis, vtpote aqua rosacea, vel violacea, vt vna cum corporis quiete etiam spiritus vi laboris inaniti beneficio suauis odoris reparentur. Hæc de Ephemera ex labore.

CAPVT IIII.

De Ephemera ex angustia corporis, vel potius ex stipatione.

Vare dicendũ de ephemera ex stipatione quam, vt ita vocat Gal. 8. Meth. 2. & 9. meth. 1. ita vocat Auic. ephemerã ex oppilatione, cui febris hęc est generatio, cũ

Feb. generatio.

Gal. locis citatis, vt cũ vi stipationis detineatur in corpore id, quod deberet trãspirare, si contingat facta stipatione id non esse halituosum ac mite, sed potius mordax, & acri fumo, fuliginive non absimile. Hoc inquam acri vi stipationis detentum petit cor: vnde cordis spiritus accenduntur, & hinc

Definitio.

febris ephemera, vt hæc ephemeræ species, sit febris

Ephemera

Ephemera producti ex stipatione; Vnde pro intelligentia huius definitionis, & pro curatione huius febris, duo sunt explicanda; primum quid intelligere oportet per stipationem, secundum, quę sint stipationis causæ. Quo ad primum attinet cum Gal. locis citatis, stipatio pertinet, vel ad venas, vel ad cutim, si ad venas pertinet, ad ven arum vel meatus, vel orificia, si ad meatum, dicitur obstructio, si ad orificia vocatur conniuentia, si autem ad cutim, nuncupatur dẽsitas; Vnde cum cutis pori, & venarum orificia sint collocata in loco corporis magis extimo, venarum autem meatus seu ductus, sedem occupent intimiorem, propterea dicit Gal. primo de differentijs febrium tertio, stipatos corporis meatus duplices esse, nempe vel cutis, vel partium penitiorum, vnde per partes penitiores intelligit venarum meatus, per cutis autem meatus intelligit tum cutis poros, tum venarum orificia, cum hæc pertingunt ad cutim: hactenus ergo patet per stipationē opus esse intelligere ratione ductuum venarum obstructionem, ratione orificiorum conniuentiam, ratione pororum cutis densitatem: Hæc de primo. Quo ad secundum, hoc est stipationis causas, cum Gal. pariter locis citatis, & Auic. Quo ad obstructionem attinet, fit a succis peccantibus, vel copia, vel qualitate, & si qualitate, vel crassitie, vel viscidtate: Quo autem ad orificiorum venarum conniuentiam, & cutis pororum densitatem, ab ijsdem fiunt causis, vt si remissiores sint, causent densitatem, si intentiores, etiam conniuentiam. Nec ab re, cum densitas pertineat non solum ad cutim, verum etiam ad cuticulam, conniuentia ad sola venarum orificia, nequaquam ad cuticulam. Hæ autem causę in hoc conueniunt, vt sint vel internę, vel externæ, ergo cōuenientiæ & densitatis causæ si sint externæ, stipant qualitate, hacq; vel prima, vel secunda, & si prima, est causa vel refrigerans, vel siccans, si secunda est adstringens, ut uerbi gratia inter causas refrigerantes recensere liceat aerem frigidum, balneum frigidum, medicamentum frigidum, inter causas autem siccantes, solem feruentem, frictionem duram siccam, immoderatam exercitationem. tandem inter causas adstringentes balneum aluminosum, oleum adstringens, causę deniq; conniuentiæ, & densitatis internæ sunt, vt sordities, vt cum Auicen. fiat ex intermissa lotione preterea vt voluit Gal. 10. Meth. 2. & 10. Meth. 4. horror & rigor, qui sane esse stipationis causa intrinsecus colligitur ex Gal. cum dicit in cap. 2. stipationem fieri, vel ab externa causa, vel a febre. Ecce febrem distinguit ab externa causa: Declarans autem, quomodo febris est stipationis causa, subdit: febris principium, vbi cum horrore inuadit, stipationem hoc est densitatem facere, Hæc de causis stipationis. Quo aūt ad differentias, cum capi debeat a stipatione, patet stipationē diuidi, in densitatem, conniuentiam, & obstructionem. Notandum autem cum Galeno nono, Meth. 1. & decimo, Meth. 2. circa obstructionem, eam esse vel pusillam, vel magnam, vt si pusilla sit, fiat ephemera, quæ diem non pertransit, si autem magna, fiat ephemera, quæ diem necessario pertransit, vt sit non nomine sed re solum ephemera, quæ sane modo vnū, modo plures habet paroxysmos, vt testatur Auic. Nam vi magnę obstructionis si corpus sit sanguine refertum, fit ephemera, quæ vnicam habet accessionem, & est ephemera, quæ vocatur synochus sine putredine, vel corpus non est refertum sanguine, & sit febris habent paroxysmos, qui tamdiu perseuerant paroxysmi febris ephemerę, quousq; vi obstructionis non suboritur putredo in am hæc genita, febris non est ephemera, sed putrida. Hęc de differētijs. Quo ad signa, vt colligere licet ex Auicen. indicatur ex siti, inflammatione, caliditatis adhærentia, & vrina media inter igneā, & fu cum, hoc est flauam & pallidam. Quæ sane indicia quamuis Auicen. potius referre videatur in stipationē ex obstructione, nihilominus possunt etiam esse indicia stipationis ex densitate, & conniuentia orificiorum venarum, vt solum sit differentia secundum magis & minus, vt nimirum in stipatione propter obstructionem sint vehementiora. Ratio autem tum communitatis, tum discriminis est, & primo communitatis; Nam in Ephemera ex stipatione siue fiat ex dẽsitate, siue conniuentia, siue obstructione, necessario impeditur transpiratio vaporis mordacis, vt hic in corpore detentus, sui acrimonia vt petit cor, excitet febrem, vt ventriculum, sitim, vt & ratione febris, & ratione huius vaporis detenti calfiant succi in venis exsistentes, fit inflammatio, hoc est, vehemens incendium persentitur a patiēte, dum etiam hi vapores detenti acriores inuadunt, nec difflantur, medicus tactu non modo percipit caliditatem mordaciorem, quam in reliquis Ephemeris soleat persentire, verum etiam obseruat caloris acris perseuerantiam. Et tandem cum venæ hac caloris acrimonia turbentur, lotium reddunt satis coloratum. Discriminis autē causa est. Nam cum stipatio ex obstructione ad differentiam stipationis ex densitate, fiat a causa & interna, & humorosa, ob id stipatio ex obstructione est vehementior, vt merito ex symptomatibus vehementioribus indicetur. Vnde quo ad cognitionem differētiarum, cum stipatio fiat vel ex densitate seu conniuentia, vel alia ex parte ex obstructione, non erit difficile discernere. Neq; obstat quamuis in hoc cap. dicit Auic. difficilem esse hanc febrem vt cognoscatur. Nam hæc dicit propter Ephemerā ex stipatione, quę fit ab obstructione, non tamen ad differentiam stipationis, quæ fit ex densitate; sed ad differentiam putride febris. Quod sit uerum, addit esse difficilis cognitionis propter similitudinem cum febre humorali. Non est ergo difficile inuicem discernere stipationem, an sit uel ex densitate, seu conniuentia, an potius ex obstructione. Nam si fuerit ex densitate, præter id quod omnia symptomata erunt mitiora, progressæ sunt, uel causæ primitiuæ uel horroris, uel rigoris. ad hęc, sensibiliter remittit, & 24. horis prorsus terminatur. At si alia ex parte stipatio pendeat ab obstructione, præter externam causam, adest etiam interna, nec in declinatione apparet uacuatio effatu digna, & ut ait Gale. octauo Meth. quarto, similis sibi perdurat remissio, quę in alijs febribus est satis dissimilis, nam magis & magis imminuitur, cum etiam (ut ait Auic.) est longa declinatio. Cæterum cum stipatio pendere possit ex una parte a densitate, uel conuentia, ex alia ab obstructione, si non fiat ex obstructione, sed ex densitate, seu conniuentia, cum plures possint esse causæ, quæ nam fuerit causa facile erit cognoscere: Nam si uerbi gratia post balneum aquæ aluminosæ, febris sit subsecuta, facile erit intelligere esse stipationem ex densitate. Vtrum autem sit, uel sola densitas, uel etiam conniuentia, ita diiudicare licebit. N m si homo, & diutius in balneo aluminoso sit commoratus, & febris sit satis uehemens, indicium erit conniuentiæ, si contra, solius densitatis. Si autem alia ex parte stipationis author fuerit obstructio, cum possit esse, uel pusilla, uel magna, præterea dependere possit a uarijs succis, primum pusillam, & magnam suis indicijs, ita distinguemus cum Gal. 8. Meth. 4. & Auic. ut pusilla indicetur ex pulsu, qui non minuitur, magna autem ex pulsu paruo. Nam ubi magna obstructio, nequit arteria a facultate oppressa in omnes dimensiones plurimum dilatari. Adhæc pusilla obstructio indicatur ex febris paruitate, contra magna ex magna febre: Adhæc, si pusilla fuerit, indicabitur ex unica accessione, ut si plures habeat paroxysmos, indicium sit uehementis obstructionis, & iam febrem putridarum fores attingere, ut si secunda periodus incipiat cum frigore, & horrore, iam permutetur in putridam. Si autem capiatur obstructio, ab a ua-

Stipatio quid.

Stipationis causæ.

Differentię stipationis diuisio.

Differentiarum.

a varijs pendet succis, erunt huius vel illius humoris indicia, de quibus non est in præsentia dicendum. Hęc de signis. Quo ad indicationes, suppositis indicationibus omni Ephemeræ communibus, oportet vt respiciant stipationē, vt sit vel a densitate, seu conuiuentia, vel alia ex parte ab obstructione. si ergo febris priore originē habuerit, indicatio sumitur potius ab effectu causæ, quā a causa, cum externa sit causa, excepta stipatione, quę fit a sorditie, & ab horrore, vel rigore inuadente in principio illius Ephemeræ, quę fit in corpore biliosо ex media, vt huic febri sit occurrendum, & sordities eluenda. Cum ergo his exceptis densitas & conniuentia fiant a causa externa, ob id indicatio capi debet ab effectu causæ externæ; cum omnis indicatio capi debeat & a præsenti, & ab eo quod in corpore reperitur: Vnde admoneantur iuuenes, quādoq; contingere, vt causa primitiua indicet, dum in corpore reperitur, verbi gratia pila plumbea in corpus illata indicat sui eradicationem, sed forte causa primitiua mutatur in antecedentem, & ad rem nostram. si stipatio fiat ex inunctione olei rosacei, omphacini, & hoc hęreat corpori, indicat sui remotionem, at nisi hęreat, indicatio solū capi debet a causæ externæ effectu. Hic autem est vel cōmunis vel proprius, communis quidem effectus est vel densitas, vel conniuentia, quoniam quælibet causa siue refrigerās, siue siccans, siue adstringens, est author & densitatis, & conniuentiæ, vt a densitate oriatur indicatio aperiendi poros cutis, a conniuentia oriatur indicatio aperiendi orificia venarum. Effectus aute proprius est, vt causa externa, promouendo vel densitatem vel cōniuentiam, vel refrigerat; vel siccat, vt præter apertionem, opus sit vel refrigeratione, vel humectatione, & propterea 8. Meth. 3. ait Gal. si febris fiat ex frigore, calfacientibus remittenda. At si alia ex parte stipatio fiat ab obstructione, indicatio vtilis non ab obstructione, sed eius causa capienda, vt materia copiosa sit minuenda, crassa attenuanda, & viscida detergenda, & de toto habita prouidētia. Quo ad prognosticon, supposita vehemētia Ephemeræ ex stipatione, & vt febris Ephemera, hoc loco perpendenda est vehementia stipationis, vt multiplex est stipatio; propterea cū Galeno 9. Meth. primo dicendum, cum stipatio sic esse possit densitas, cōniuentia, & obstructio siue sit densitas, siue conniuētia, febris, si recte tractetur, ita deleri potest, vt nec vltra 24. horas progrediatur, nec alia subsequatur accessio: Ratio aūt est, quoniam tum densitas, tum conniuentia sunt debiles affectus secundum essentiam, dignitatem, & facultatem regentem, & præterea vel non adest causa, vel si adest, eius vis omnibus modis imbecilla. At si stipatio sit obstructio, tunc obstructio est vel parua vel magna, hæc pariter si error nō committatur, 24. horarū interuallo euanescit, si quidem obstructio parua triplici mō est imbecilla, vt pendet a materia, quæ similiter est imbecilla: At si obstructio sit magna, necessarium est vt febris diem excedat, vt periculum immineat ne in aliam febrem degeneret, quæ tamen [vt ait Auicēna.] sit potius putrida, quam hectica: vnde (vt ait Gal. 8. Meth. 4.) si hæc Ephemera detineat corpus vitioso succo refertum, degenerabit in putridam, si autē corripiat corpus copioso sanguine oppletum, mutabitur in Synochū sine putredine. Et ratio est, nam secundū essentiam ea est obstructionis, & potissimum materiæ obsiruentis vehementia, vt nequeat tolli, antequam vel vitiosus succus putrescat, vel sanguis non efferuescat, propterea quod materiæ vehementia diutius iusto transpiratione prohibetur. Hęc de prognostico. Quo ad materias, id primū monere liceat, fat esse has proponere causa stipationis ex obstructione. Nam si stipatio fiat vel ex densitate, vel conniuentia, curatio patet ex superius traditis, & potissimum in Ephemera ex labore; patebit etiam ex dicendis in cura Ephemeræ ex solis ardore, siquidem & vi laboris, & ardoris solis stipatio ex densitate, & conniuentia permoueri potest. vnde & Gal. 8. Meth. 4. caput integrum absumit in cura Ephemerę ex obstructione. & pariter Auic. c. 73. vt ab his huius Ephemeræ, non modo proponatur curatio, sed summa cū diligentia. nec ab re. Nam si quis committatur error, illico in putridam mutatur, vt propterea tum a Gale. tum ab Auic. proponantur, materiæ chirurgicæ medicinales, & diętetcę. Primū ergo quo ad materias Chirurgicas proponitur venæ sectio tum a Gale. tum ab Auic. Cæterum vterq; vsq; adeo obscure loquitur, vt arduum admodum sit ipsorum mentem assequi. conabor tamen, vt potero, hanc doctrinam illustrem reddere. Et quoniam ordo edicendi, & docēdi facilitati maxime fauet, venę sectionem in primis perpendemus, vt respicit quid agendum, deinde vt refertur in vsum. Quo ad primū attinet Gal. 8. Meth. 4. dicit, in Ephemera ex obstructione, nisi succus vitiosus penitus transpiret, necesse esse vt putrefiat. igitur, vt transpiret, maiori auxilio est opus, nempe sanguinis detractione, etiam si signa plenitudinis non adsint; præstat enim vitiosi succi maiori parte vacuata, ad detergēdas obstructiones accedere. Nā si prius detergamus, quā sanguinē vacuemus, metus est ne obstructiones augeamus. Ad hæc vt ait Gal. alia est vtilitas sectionis venæ, vt succis imminutis, succorum excrementa fumosa, & fuliginosa pauciora restent, & inde minor reddatur febrilis calor. hęc verba vt explanant vtilitates sectionis venæ, ita respiciunt quid agendū, vt proinde id, quod quid agēdum indicat. Hoc autem nihil aliud esse potest, quam sanguis vehementer peccans. Cum autem sanguinis peccatum pertinere possit ad quantitatem, qualitatem, & vbi, seu locum, in hac febre spectat ad quantitatem & qualitatem. Declaro: & primo quo ad quantitatem, peccatū est: quia sanguis copia excedit. Hic autem excessus duplex esse potest nempe ratione vel totius corporis, vel solum partium extimarum, obstructione laborantium, si primo modo, in corpore hac diaria correpto sunt signa plenitudinis, vel quo ad vasa, vel quo ad vires; si secundo modo vtraq; plenitudo desideratur, & hoc insinuauit Galen. dum ait, sanguinem esse detrahēdum etiam si signa plenitudinis nō adsint. Vnde & Auic. respiciens ad sanguinis copiam, & ratione totius, & solum partiū obstructarū, & primo quo ad copiam rōne totius, cum & causa est multitudo humorum, & repletio (inquit Auic.) properandū ad phlebotomiam, & vacuationē, hoc est ad uenæ sectionē, & pharmacum purgans; Nam vtrumq; dirigitur ad copiam: venæ sectio ad copiam sanguinis, pharmacum ad copiam alterius succi. Vnde alia ex parte respiciens ad copiam ratione partium obstructarum subdit, si nō fuerit multitudinem humorum, vt obstructio pendeat a viscididate, vel crassitie, opus nō est superflua vel phlebotomia, vel purgatione. Ecce ergo quemadmodū Auic. etiam non existente copia in toto; hoc est plenitudine, vel quo ad vasa, nel quo ad uires, probat uenæ sectionem sed nō superfluam. Nam dubio procul existente plenitudine in toto, indicatur remedium uacuans sanguinem in maiori copia, quam rōne plenitudinis, & rōne copię, quę dirigitur solum ad partes obstructas. Hæc quo ad uitium ratione copię. Quo autē ad uitiū spectans ad qualitatem, locum habet in hac Ephemera, ut sanguis est refertus excrementis fumosis, & fuliginosis; Nam cum ui obstructionis impedita sit transpiratio, sanguis fumosis, ac fuliginosis excrementis inficitur. Quod uitium, cum non esset ignotum, Auic. dicit, Et iterum non modo purgatio, sed etiā phlebotomia educit superfluitates fumosas, facientes has febres, vt prohibeat, vt permutetur ad putredinem, & proprie cū fit uacuatio proxima Syncope. Ecce quam euidenter proponit sanguinis vitium secundum qualitatem, ut scilicet sanguis est refertus excrementis fu-

Indicationes.

Stipationis indicationes.

Prognosticum.

Materiæ.

Materia Chirurgica.

Venæ sectio.

Sanguinis vitia.

lis

lis fumosis, vt si accidat, vt sanguis sit copiosus, & ob copiosa excrementa fumosa non exigue alteratus, sicut contingit in Synocho sine putredine, quæ est Ephemera ex stipatione, cuius author est obstructio, si fiat vacuatio proxima Syncopi, prohibet hæc sanguinis vacuatio Ephemerę in putridũ permutationẽ. hactenus ergo patet secundum Gal. & Auic. venę sectionem probari ob sanguinis vitium, & secundum quantitatem & qualitatem; vt si vtrumq; vitium sit coniunctũ, & maxime probetur. At propter iuuenes, explicandum relinquitur qua ratione vitium sanguinis secundum copiam, & qualitatẽ sit ita vehemens; vt indicet vehemens auxilium. Itaque sciendum, & primo quo ad copiam dicimus, sanguinis vitium esse vehemens, vt ratione obstructionis habet rationem causæ semper sine qua non, & quandoque causę principalis. Habet quidem rationem causæ sine qua non, nam impedit, quominus liceat aperire & mundificare, vt si negligatur sanguinis vacuatio, aperientibus, & mũdificantibus, augeatur obstructio, & Ephemera mutetur in putridam. habet autem quãdoque rationem causæ principalis, dum obstructio fit a copia sanguinis, non a uiscidirate uel crassitie. Vnde cũ sanguis foueat, & augeat obstructionem, nisi uacuetur pariter perseuerat & augetur obstructio, ut putrida febris oriatur. Quo autem ad uitium secundum qualitatem, habet secundum hoc uitium sanguis rationẽ causæ principalis, non ratione obstructionis, sed febris. Vnde dicit Auic. phlebotomiam educere superfluitates fumosas facientes febres. Huius autem uitij ea est uehementia, ut cum alterantibus non cedat, nisi uacuentur primum excrementa, putrescunt, & fit Synochus putrida, & tandem etiam pestilens: & propterea dicit Auic. Phlebotomiam eductam superfluitates fumosas prohibere, ut febres permutentur ad putredinem, ut si contingat in sanguine uitium esse & secundum, quantitatem & qualitatem, opus esse, ut ait Auic. uacuatione proxima syncope, ita enim male cõstitutus sanguis uiget in synocho sine putredine, de qua febre suo loco dicendum. Hæc de uenæ sectione, ut respicit quid agendum. Quo autem ad usum, sat sit duo monere, alterum circa quantum, reliquum circa quando agendum:

Quantum. Quo ad quantum. Dũ summa est actio sanguinis, expedit unica uice sanguinem uacuare, & proinde usque ad animi defectum; semper autem supponuntur permittẽtia. Summa autem est actio, dum utroque modo sanguis peccat, hoc est copia, & qualitate, cuiusmodi erat sanguis illius iuuenis correpti Synocho sine putredine, ut propterea 9. meth. 3. Gal. uenæ sectionẽ probarit usq; ad animi defectũ.

Quando. Quo autẽ ad quando agendum, in hoc cap. duo monet Auic. & utrumque decet, ut iuuenes intelligant. Primum dictũ est dum habet, in ephemera ex obstructione si post Phlebotomiã lateris dextri occurrat dolor in latere sinistro, nõ est excusatio iterationis phlebotomiæ, præsertim cum sedatur febris, & permanet dolor; cuius dicti hæc est ratio. Nã dum dolor perseuerat, significat sanguinem præsentem, & uehementer peccantem, ut nisi uacuetur, oboriatur inflammatio. Secũdum dictum fuit, dum ait, cum est repletio oportet præparare ad phlebotomiam, ut satius sit ante febrem phlebotomari, & si adsit febris, melius sit desistere a phlebotomia. Nã Phlebotomia facit humores currere & permisceri. Sed deinde addit, quamuis sit febris & non fuerit excusatio, non oportet ut postponatur, & tardetur phlebotomia: ut

Lectionis venæ vn. pateat Auic. in febre ephemera ex obstructione probare uenæ sectionẽ semper ante febrem, & si nõ fuerit secta uena ante febrem, tempore febris quãdoque esse secandam, quandoque non secandam. Vnde pro huius sententiæ intelligentia confugiendum ad methodi fundamenta. Sunt autem, quando agendum copia præsentia indicantis cum absentia prohibentis. Vnde ante febrem adest præsentia indicantis. Nam adest sanguis uehementer peccans secũdum copiam, qui etiam incipit infici secundum qualitatem, & quamuis per uenam sectam agitetur, hic motus non nocet, quoniam nec adest febris, quæ per motum sanguinis intendatur, nec obstructio, quæ per sanguinis cursum possit augeri. At præsente febre si aperiatur uena, sanguis agitatur, ut euadat materia morbifica, ut etiã dicit Auic. in cap. de cura dolorum iũcturarũ cap. 35. siquidẽ ait, in principio nõ fiat phlebotomia; Nam commouet humores & facit eos currere in corpus; dum autem currit sanguis, perducitur in partes obstructas, unde obstructio augetur, ut sequatur febris putrida, ut expediat desistere a uenæ sectione, & cibi parcitate occurrere copiæ sanguinis, & caliditati refrigerantibus, nisi uehemens sit sanguinis peccatum; dum nimirum & admodum copiosus sanguis, & excrementa fumosa uigent, ut tunc [ut ait Auic.] non sit excusatio a sectione uenæ. Nam maius detrimentum expectare oportet a copia, & impuritate sanguinis, quam a motu, cuius author est uenæ sectio. Nam nisi sanguis uacuetur, necessario fit putrida febris. Si autem uacuetur, ex uacuatione excrementorum fumosorũ minuitur febris. Nec ex motu ita periculum impendet, ut augeatur obstructio, præsertim si copiosa fiat euacuatio; ut si accidat, ut nonnihil materię influat in locos obstructos, cum amplius sanguinis copia non prohibeat aperientia, & febris iam remissior reddita efficaciã amittat, fieri potest ut expugnetur, antequam ephemera in putridam mutetur. Hæc de uenæ sectione. Quo ad Medicamenta, cum respicere possint & totum, & partes obstructas. Quo ad totum respicientia hæc, octauo, meth. 4. supponit Gal. aliqua autem ex parte tetigit Auic. siquidem ubi est copia humorum, probat tum sectionem uenæ, tũ uacuationem; ubi uacuationem cum distinguat a phlebotomia, nil aliud intelligit, quam purgationem. nec ab re; Nam sicut copiosus sanguis sui præsentia prohibet quominus tuto deobstruere ualeamus, ide etiam periculum imminet a copioso succo, etiam nõ sanguineo. Quæ autem esse debeat purgatis materia, dicendum potius in sermone de putridis, quam in præsentia: siquidem ut in putridis licet uti quandoq; uerbi gratia rhabarbaro causa bilis, ita etiã in pręsenti ephemera. Hoc loco sat sit unum admonere circa quando agendum, est autem; iubere Auicẽ. in principio properandum esse ad purgationem, hoc est ante apertionem, & mundificationem, & proinde antequã oboriatur putrida, ita autem pręcipit Auic. quoniam cognouit adesse indicans, & nõ esse prohibens, & proinde materiæ cruditatem non inhibere. Nam in ephemeris prima die apparent coctionis signa, quæ etiam in hac febre nõ desiderantur; Quod sit uerum 8. meth. 4. ait; si fiat ephemera ex obstructione mediocri ex succo uitioso, primo die, & aliqua parte secundi, minutius non est signum cruditatis. Hæc de medicamentis ratione materię totius. Quo autem ad medicamenta respicientia materiam, quæ est obstructionum opifex, Auic. non recedens a Gal. proponit medicamenta tum aperientia, tum mundificantia, inter quæ hoc est discrimen, vt aperientia sint alterantia. mundificantia autem vacuantia. Siquidem per aperientia intelligit, quæ aduersantur qualitati secundæ morbificæ materiæ obstruentis, uempe crassitiei, & viscidita ti, per mundificantia aũt, quæ materiam detersam, & attenuatam in corpore elidũt. Primo ergo quo ad materias aperientes, cum sint attenuantes, & detergentes, & eo magis attenuantes, & detergentes quo sunt calidiores, cũ medicinas calidas febris prohibeat, propterea iubebat Gal. esse vitanda calidiora, vtpote quæ febris accendunt. Vnde non admittebat calaminthani, hyssopum, origanũ, serpillum, irim, & apium incocta in mulsa, sed veluti optimum medicamentum

[Right margin notes: Medicamẽta. (beside "Hæc de uenæ sectione. Quo ad Medicamenta"); Totus. (beside "ad totum respicientia"); Medicamẽta ratione partis. (beside "Hæc de medicamentis"); Aperientia. (beside "Primo ergo")]

mentum

mentum probabat, oxymel, hoc enim ait Galen. nec febris accendit, & strenue detergit; vt glutinosa, & crassa dissoluat, & meatus obstructos liberet. Vnde a Gal. accipiens Auic. dicit, & propterea quod ægritudo est febris, aperientia, & detergentia, & attenuantia calida vitanda, & accedendum ad illa, quæ sunt inter syrupum acetosum purum, vsque ad illum, qui est cum seminibus, & aqua indiuiæ, vsque ad aquam fœniculi. Ex quibus colligendum, probari medicamentum compositum ex calidis, vt est fæniculum, & frigidis, cuiusmodi endiuia. Cæterum Gal. præter oxymel probabat tum mulsum, tum saccharū, tum apomel, quod medium esse voluit, inter oxymel, & mulsum, siquidem apomel calidius est oxymelle, minus autem calidum mulsa. Hoc autem verum est, si in his conficiendis puritas seruetur. Nam si verbi gratia, oxymel cōficiatur ex plurimo melle, & exigua aqua, Apomel autem, ex copiosa aqua, & exiguo cremore fauorum mellis, dubio procul oxymel erit calidius apomeli, quinimo & mulsa si fiat ex copiosa aqua, & exiguo mellis, erit frigidior. At si puritas seruetur, oxymel erit minus calidum. Nam præter aquam, & mel recipit acetum, quod vim refrigerandi habet, sed præterea Galen. ascendebat ad aquam, in qua parum *Obiectio Alexandri. Oxymellis vis.* apij esset incoctum, & Alexander aduersus Gal. ait, si obstructio fiat ex viscidítate, probari oxymel, si autē ex crassitie, improbari, & præsertim si crassa materia, vi caliditatis seu exustionis sit genita. hocque comprobat tum ratione, tum experimento. ratione nam oxymel in corpore calido, & sicco, dum siccat materiam crassam, crassiorem reddit, nam quod vi siccitatis crassescit, nequaquam a sicco attenuatur. Experimento autem, siquidem ait, se quendam obseruasse calidi, & sicci temperamenti, cui cum oxymel ad prouocandum lotium propinaretur, retentionem potius peperisset. Cæterum pro Gal. & veritate dicendum, oxymel probari ratione materiæ, & viscidæ, & crassę, nam detergit, & attenuat citra caliditatem. Cæterum *Solutio.* aduertendum, oxymel probari causa materiæ viscidę, si fiat ex copioso melle, acri aceto, & exigua aqua, & non sit admodum dilutum; contra autem causa materiæ crassæ exustæ, & siccatę, si conficiatur ex exiguo melle, mitiori aceto, & copiosa aqua, vt sit oxymel amplius dilutum, hoc siquidem materiam attenuabit & siccam humectabit, & molliorem reddet. Vnde *Vsus.* propter iuuenes hæc poterit esse administratio, vt si materia sit viscida, Recipe oxymellis simplicis vnc. ij. aquæ hordeaceę alteratę cum apio vnc. iij. s. si autem materia sit crassa ac exusta, Recipe oxymellis mitioris, vel etiam syrup. acetosi simplicis vnc. j. aquæ hor- *Modus.* deaceæ vnc. iiij. Modus sit, vt hæc medicamenta actu calida administrentur; nam oportet, vt ab ore ad ex- *Tempus.* trema corporis permeent. Tempus post, totius vacuationem; Vnde dicit Auic. Et non properes ad aperiendum, & mundificandum ante vacuationem scilicet, totius. Nam quæ aperiunt, deuehunt materias in venas, & augent obstructiones, & præcipue si meatus in sua creatione fuerint stricti, vbi sit os. Quo autem *Mundificātia.* ad mundificantia, hoc est vacuantia materiam viscidam detersum, & crassum attenuatum, hęc proponebat Gal. tum leuiora, tum fortiora, inter leuiora recensebat farinam hordei, erui, fabarum, & aquosum mulsum. inter vehementiora autem mulsum meracius cum irido, cum radice panacis, etiam cum sapone *Vsus.* nigro. Vt horum vsus sit verbi gratia, Recipe farinæ fabarum, erui ana vnc. v. pulueris iridis ℈ ij. mulsæ *Modus.* moderatæ vnc. ij. s. Modus sit, vt administretur me- *Tempus. Locus. Pieta.* dicamentum actu calidum, & fricando. Tempus sit post aperientia. Locus sint extimæ partes. Hæc de materia medicinali. Quo ad diæteticam, sat sit versari cum Auicē. & Galen. circa cibum, potum, & bal- *Cibus.* neum. Quo ad cibum cum Auicen. in cura generali probarit in ephemera ex oppilatione cibum tenuem, vt per accidens vacuetur materia obstructionis causa, & efficiēs, & fouēs, & in hac ephemera opus sit detersione, & attenuatione, vt vtilis sit cibus qui etiam attenuet, detergatque, vt denuo probetur victus minuens, & attenuans, qui etiam causa febris vim refrigerandi obtinere debet. Hæc fundamenta pernoscens Galen. Quæ fuere proposita aperientia etiam in genere victus collocauit, sed præterea etiam probabat prisanam. At si febris sit vehementior, magis probat ptisanam scilicet colatam, quæ sane quomodo confici debeat, cumulatissime in sermone de febribus putridis explicabitur. Hoc loco cum Auicen. monere liceat, ptisanæ cremorem condiri posse saccharo. Nam, & gratior redditur cibus, & præterea sit nutritio, cum saccharum sit propinquum cibo, et apertio, cum facultatis detersoriæ non sit prorsus expers. Vnde nec improbatur panatella liquidior cum saccharo, vel seminibus melonum; At si febris non ita vrgeat, nec corpora sint calida, et sicca, mulsa maxime probatur. Quæ sane vario modo conficienda pro statu, tum virtutis, tum febris; siquidem cum esse possit meracissima, aquosissima, et mediocris, pro maiori indigentia virtutis, miracior probatur, et pro febris intensiori feruore, aquosior: Vnde hoc loco sciant iuuenes cum Paulo libro primo, cap. 96. mul- *Mulsæ cōpositio.* sam meracissimam confici ex vna parte mellis, et duabus aquæ, aquosam ex vna parte mellis, et octo aquę mediocrem ex vna parte mellis, et quatuor aquę; Quo ad potum, Galen. vini non meminit, sed mo- *Potus.* net ante horas suspectas futurę secundę accessionis, si sit interuallum trium tantum horarum post balneū, nihil esse offerendum pręter aquam, quę parum apij incoctum in se habuerit. si maius sit interuallum, vtendum esse tantum ptisanę cremore. Vnde, et Auicen. dum homo egreditur balneo, et periculum sit putridę febris, non oportet vti cibo nec vino, si autem virtus inediam non ferat [ait Auicen.] detur in potu quod aperit, vt aqua hordei, quę sit confecta cum aqua substantiali, hoc est tenui, et copiosa, et pauco hordeo; sed longo tempore fiat decoctio, quę deinceps aqua hordei ita confecta, cum apio decoquenda. Siquidem hic potus nonnihil nutriet, et aperiet citra calfactionem. Quantum denique atti- *Balneum.* net ad balneum, Galen. 8. meth. 4. probat Balneum, nisi adsit materia putrida prohibens, materia autem putrida suis signis deprehendetur, vtpote pulsus, et lotio, de quibus in sermone putridarum. Et quia, contingere potest; vt Medicus in cognitione fallatur; monet Auicen. et iubet, si dum homo est balneum ingressus, horrore afficiatur, non moretur in eo ictu oculi, nam non sunt oppilationes, quę ope balnei aperiantur. At si nihil prohibeat, cum Galen. Balneo vti licet. Hoc autem in Balnei administratione seruandum, vt virtute huius fiat aper- *Modus.* tio meatuum cutis, et hinc transpiret, et egrediatur materia obstructionis effectrix, et ob id iubet Galen. vt in balneo prius corpus inungatur, utpote oleo aperiente, uerbi gratia anetino, ac moderatissime fricetur, mox extrinsecus detergatur medicamentis, nimirum superius allatis mundificantibus. Dixit autem extrinsecus, hoc est extra solium balnei, et tandem abluatur; Tempus autem op- *Tempus.* portunum erit, ait Galen. si tres aut quatuor horę ęquinoctiales inter balneum, et futuram accessionem interponantur. Addebat Auicenna, si paroxysmus non redeat, balneum repetere licet, si desiderauerit illud. Cęterum pręter patientis desiderium, non oberit balneum, tum quia febris non est mutata in putridam, tum etiam si quę in cute erunt reliquię, inaniuntur. Hęc de ephemera ex stipatione.

CAPVT XV.

De ephemera ex cruditate.

Nomen. Anc febrem Gale.8.meth.5. vocat ephemeram ex cruditate, quoniam eius causa est cruditas, & prima cruditas hoc est ad ventriculum pertinens. Vocat autem Auic. Ephemeram ex Nauseatiua satietate, & repletione. Nam vbi in ventriculo cruditas, ibi nauseatiua satietas, & repletio. Hæc fine febris

Generatio. hunc in modum gignitur. Dum nimirum in ventriculo, adest succus crudus, a quo mittuntur vapores Nidorulenti, qui dum petunt cor, & sui caliditate eos dis spiritus accendunt, & hinc calidum innatum, & hinc totum corpus fit ephemera ex cruditate, vt hæc febris fit ephemera producta a cruditate vetris nido-

Definitio. rosa. Pro huius definitionis intelligentia cum pateat, quid fit ephemera, sufficit tria explicare, primū quid nam sit cruditas nidorosa, secundum, ad quam corporis partem pertineat. Tertio quæ sit huius cruditatis causa effectrix. Itaq; cum Gal. 8. Meth. secundo, & 3. de sympt. causis primo. Quo ad primum attinet per cruditatem intelligimus veturis symptoma, quod potius pertinet ad functionem corruptam, quam ablatam, siquidem cibi in vētre mutatione accipiunt, non diminutam, sed corruptam, vt propterea hæc cruditas dici possit corruptio. Cæterum cum intelligere o-

Cruditas quid. porteat cruditatem, in qua cibi corrumpitur. Scire oportet hanc cruditatem duplicem esse posse, siquidē alia ex parte est cruditas, in qua cibi ita corrumpuntur, vt vapores acidos emittant, vt cum accidi vapores sint frigidi, vt spiritus accendere nequeāt, propterea hæc cruditas ephemera causa esse nequit, præsertim cum vapores acidi sint effectus frigiditatis, vel vētriculi, vel pituitæ in vētriculo collectæ, vel ciborum. Neque obstat quamuis Trallianus aduersus Gal. dicat acidam qualitatem etiam a calore produci, siquidem vinum, & fermentum non tantum in frigidis, sed etiam in calidis acescunt domicilijs; Siquidem id verissimum est, acidæ qualitatis causam immediatam esse calorem diminutum, imminui tamen calorem modo a calore, modo a frigore, vt dum vinum in calidiori aere acescit, id fiat quoniam vini calor propter ambientem caldiorem diminuitur, & hinc postea a diminuto calore prodit aciditas. Constitutum ergo sit vi huius cruditatis non promoueri ephemeram, ut si febris oboriaf sit putrida, ut materia aciditatis particeps putredinem concipit. Si autem reliqua ex parte capiatur cruditas, in qua cibi eam assequuntur corruptionem, ut uapores prodeant nidorulenti. Hæc illa, est quæ febris ephemeræ author esse potest, siqui-

Nidor qd. dem Nidor est, odor insuauis prodiens a substantia ustionem patiente, ut cum uapor nidorulentus, ad differentiam accidi uim calfaciendi, obtineat, rationabiliter febrem accendere potest, ut propterea dictum sit hunc ephemeram produci a cruditate nidorulenta. Cum ergo pateat quid nam intelligere oporteat per cruditate nidorosim. Modo explicandum ad quam corporis partem pertineat. Itaque sciendum quamuis uapor nidorulentus eleuetur a materia, quæ in uentriculo corruptionem suscipit, nihilominus uaporem nidorosum febris opificem prodire a materia quæ adhuc residet in uentriculo, quandoque autem a materia, quæ infra uentriculum delabitur, & cum infra uentriculum sint intestina fieri potest, vt corrupta materia occupet intestina, uel tenuia, uel

Generatio materię corruptæ in vētriculo. crassa. Quod attinet ad tertium explicandum erat autem intelligere, quæ esset huius corruptę materię generatio. Dicimus cum sit opus in uentriculo genitū, sed prauum, propterea gigni, uel lęsa uentriculi facultate, vel ob errorem externum, gignitur siquidem læsa, imo labefactata ventriculi facultate, nempe altératrice, ob immoderatam ventriculi caliditatem, cui vt plurimum adiungitur siccitas. Generatur autem ob errorem externum, qui esse potest, vel cibus aliquis calidior, vel bilis in ventriculo residens. Quæ sane causę, vt modo magis, modo minus efficaces sunt, ita cruditatem gignūt modo magis, modo minus peccantem, & secundum quantitatem, & secūdum qualitatem, vt ratione copię materia sit, vel in maiori, vel in minori copia, & proinde vapor nidorulentus magis, vel minus copiosus. Ratione autē qualitatis materia sit magis, vel minus exusta, & hinc vapor nidorosus, vel fuliginosus, vel fumosus. Siquidem (vt ait Gal.) fuligo, est vapor terrestris, qui proinde prodit ex materia immodice vsta, fumus autē, est mixtio quædam ex terrestre, & aquea substantia, ut prodeat ex materijs semiustis. Hæc de definitione. Quo ad differentias patet capiendas esse, a cruditate nidorosa, ut differentiæ capi possint a uitio cruditatis causarū producentium cruditatem, & loco principaliter a cruditate affecto. Si ergo respiciamus ad uitiū ratione quātitatis, uel in maiori, uel minori copia producif ratione qualitatis magis, uel minus exausta est. Si respiciamus ad uitium ratione causarum est, uel uentriculi calida intemperies, uel bilis. Denique ratione loci primum affecti est, uel uentriculus, uel sunt intestina, hæcque, uel superna, uel inferna. Quo ad signa esse ephemerā dignoscere oportet ex signis traditis in sermone de signis ephemerarum in genere, esse autem ephemeram ex cruditate facile noscere licet ex uaporibus ex uentriculo prodeūtibus, quippe, qui carniū, siue piscium semiustorum odorem pręseferunt. Accedit hanc febrem hoc peculiare obtinere, ut lotium lotij sanorum similitudinem nō seruet, quoniam dum hęc cruditas gignitur excrementum serosum necessario inficitur. Quo autem ad signa differentiarum. Et primo, si capiantur a uitio materiæ corruptæ, ratione, uel copiæ, uel qualitatis. Quo ad copiam cum materia sit, uel in maiori, uel minori copia, dignoscemus ex maiori, & minori copia ructuum nidorosorū, ad hæc ex symptomatam uehementia, & remissione, ut in maiori quanto maior sit uirtus, adhæc ex perseuerantia febris, ut si uerbi gratia (ut fatetur Auic.) redeat febris per periodos, & quatuor, & septem uicibus. Quo ad qualitatem, uehementiorem, & remissiorem exustionem deprehendimus ex indicijs intensioris, & remissioris caliditatis, uerbi gratia ex intensione sitis, ex febre intensa, ex uehementia causarum effectricum, intensiorē esse exustionem iudicabimus. Si autem capiantur differentiæ a vitio causarum effectricum. Cum causę esse possit cibus calidus, succus biliosus, & calida ventriculi intemperies. originem duxisse ex cibis cognoscimus; si ciborum calidorum usus, est prægressus. Si minus, cum esse possit, uel succus biliosus, uel calida intemperies, succus biliosus, deprehēdetur ex amaritudine, & grauitate. Calida autem intemperies ex siti, & feruore citra amaritudinē & grauitatem. Quo ad locum primum affectum, ad huius cognitionem assequendam pręcipiebat Gal. opus esse diligenter manibus hypochondria, & totum uentrem pertractare, interrogarique ęgrum, qua maxime in parte, uel morsum, uel grauitatem habeat, vbi enim hęc obseruabuntur, ibi corruptum cibum esse collectum iudicandum. Hæc de signis. Quo ad indicationes post habitis [at notis] indicationibus, causæ ephemerę, in genere, Hoc loco a cruditate nidorulenta sunt hauriendæ. Expedit autem, vt hauriantur tum ab ipsa cruditate, tum ab eius causis, tum quandoque effectibus. Dico quādoque ob effectibus, nam semper respicere oportet ad cruditatem, & causas, non semper autem ad effectus, sed solum dum vrgent, dum nimirum sunt symptomata, quæ ha-

Fuligo qd. Fumus qd. Differentiæ. Signa. Differentiarum.

bent

bent locum causæ. Igitur quantum attinet ad cruditatem, hæc quidem est a toto genere præternaturam; sed præterea ui caliditatis infensa, ut ea ratione, qua est a toto genere præternaturam, prorsus sit uacuanda, ut noxia ui caliditatis refrigeranda, ne scilicet dum uritur ductus, per quos permeat, male afficiatur. Quo autem spectat ad causas, cum sint cibus calidus, bilis, & intemperies calida uentriculi, a cibo, ut a causa primitiua nulla sumitur indicatio, ut sufficiat, uel bilem purgare, uel uentriculum refrigerare. nisi cibus causa sit in uentriculo, nam subdit ratione causæ antecedentis, ut sit refrigerandus, uacuandus. Quo ad effectus, qui produci solent ueluti dolor, nec non immoderata intestinorum laxitas, ut per aluum fluat materia non modo morbifica, & excrementitia, uerum etiam alimentalis, ut ratione doloris indicatur anodynum, ita causa laxitatis, condensans seu adstringens. Hę ergo sunt indicationes, ad quas respexit Gal. octauo Methodi, quinto, si recte

Prognosticum. intelligitur. Quo ad prognosticum. Duo asserimus, primum has indicationes expleri posse: secundum, modo minori, modo maiori cum negocio: utrunque patefacio. Et primum indicationes perfici posse hunc in modum persuadere licet. Nam cum indicationes respiciant uel febrem, uel cruditatem, quo ad febrem attinet, cum sit ephemera, & proinde ratione essentiæ, & facultatis debilis, superari potest. Quo autem ad cruditatem, cum indicationes dirigantur, uel ad ipsam materiam crudam, uel ad causas, uel ad effectus, quo ad materiam, ut est a toto genere præter naturam, & exusta, eius uehementia est in signis ratione essentiæ, nec leuis ratione dignitatis, cum lædat uentriculum, at ratione facultatis exiguę uehementiæ, ut uel sponte naturæ, uel ope medicamenti uacuatus uacuari possit. Ex quo obiter colligendum, in prognostico uehementiam ratione facultatis primas partes obtinere. Quo autem ad causas, cum indicationes dirigantur ad bilem in uentriculo existentem, & eius calidiorem intemperiem, in vtraque causa est quidem vehementia ratione dignitatis, vt vtraque causa debilis ratione facultatis, nec admodum vehemens ratione essentiæ, vt & bilis vacuari possit, & calida intemperies corrigi. præsertim cum, vt ait Gal. septimo Meth. quinto corrigatur a frigido. quod sane est insignis actiuitatis. Quo ad effectus, siue dolor, siue alui laxitas, penes essentiam non est insignis vehementia, cuius indicium est non proponi stupefacientia, & si sola intestina afficiantur; vehementia etiam ratione dignitatis desideratur. nec præterea, vel syncopis vel quippiam simile subsequatur, ratione facultatis debilem esse effectum indicandum est, vt propterea

Prognostica ratione temporis. eius vis expugnari possit. Hæc de primo. quo ad secundum, dicimus esse malū, quod modo facilius, modo ęgrius cedit pro vehementia intensiori, & remissiori rerum pręternaturam, hoc est cruditatis, causarum, & effectuum; vt si materia corrupta, sit copiosior, sit magis exusta, resideat in ventriculo potius, quam in intestinis, genita sit vitio potius morbi calidi ventriculi, quam, vel bilis, vel ciborum, dolores vehementiores pariat, nec non immoderatum alui fluorem, dubio procul erit malum, in quo indicationes minori cum facilitate explebuntur. Si ergo cruditas cum suis causis, & effectibus occurrat, multo facilius perfici posse prędicendum. Hæc de prognosti-

Materia chirurgica. co. Quo ad materias, & primo, quo ad materiam Chirurgicam, Gal. octauo, meth. quinto. quamuis accurate huius febris curationem tradat, nihilominus ne verbum quidem facit de venæ sectione. Neque præter rationem: siquidem materia hæc corrupta præter id, quod maxime distat a natura sanguinis, & residet in primis ductibus, vt nequaquam meseraicas pertranseat, vt lenientibus cedat, vt propterea huius causa venæ sectione non sit opus, accedit si hac pręsente secaretur vena, venę corporis inanitæ (vt ait Gal. quarto, de tuenda vltimo) ad se materiam crudam raperent. præter id, quod venæ sectio, etiam facit currere humores. Vnde, & totum hac materiam inficeretur, & iecur etiam, cum nequeat a ventriculo in totum deduci, nisi per medium iecur, vt propterea recte moneat Auicennas venam sectam in hac febre posse esse in causa fluxus hepatici. Cæterum recte assequi oportet, quid voluerit Auic. dum in hoc ca. ait; & iter quidem ad phlebotomiam est, vt non fiat in ea, donec declinet, tunc enim fiat. Hæc verba ita intelligenda, vt vena secari possit ratione putridæ febris imminentis. Nam quandoque euenire potest, vt vi febris ephemeræ sanguis incalescat, vt nisi inaniatur, febris putrida oriatur, & præsertim cum sanguis ob vapores nidorosos non ita regatur. At secanda vena (vt ait Auic.) cum declinat ephemera, dum scilicet declinat ephemera, & imminet putrida. Nam dum ephemera declinat, & cruditas est victa, non amplius ui sectionis venæ potest per corpus currere. Hæc de Chirurgia. Quo ad ma-

teriam medicinalem. (Gal. octauo meth. quinto) exa- Medicamenta.
ctam huius febris curationem docens, proponit medicamenta, quæ respiciunt tum materiam corruptam, tùm eius causas, tum effectus: in primo, quo ad respicientia materiam, sunt in duplici differentia, nam respiciunt. vel vaporem, vel minorem illius vaporis. Primum, quæ respiciunt vaporem sunt, quæ habent vim discutiēdi, probabat Gal. diatrionpiperium illud simplicissimum, quod fit ex triplici pipere, vi cuius vapores nidorosi dissoluuntur, qui, vt sunt in causa, vt materia corrupta suspensa permaneat, & ita ventriculum lædat, contra his dissolutis materia ad intestina descendit, nec periculum imminet, vt vi diatrionpipereos febris accendatur. Nā præter id, quod huius ope dissoluuntur vapores calidi febrem fouentes, huius medicamenti caliditas in tenui substantia residens, dum vapores dissoluit, & ipsa euanescit, vt eius uis ultra iecur non perducatur, vt rationabiliter probetur hoc medicamentum, dum cruditas superioris partis occupabitur. Si autē forte prohibet calida intemperies ventriculi, ut ait Auicennas, licet uti aliquo debiliori, ut uerbi gratia aromatico rosaceo. Cæterum, ut magis atque magis uapores dissoluantur, deinde et præcordia, & oēm uentrem perfundere oportet, uidelicet ijs medicamentis, quæ cōparē nim cum diatrionpipere obtinent, hoc est, quę uim habent dissoluendi uaporis, hoc est, quę calida sint, & tenuis substantię, non citra tamen aliquam, sed tenuem hoc est leuem adstrictionem, siquidem ope constrictionis tuemur calidi innati substantiam, ne a calidis, & siccis dissoluatur. quoniam autem, quę miscentur sunt tenuis, hoc est lenis non insignis adstrictionis, calidorum, & roborantium transitum ad intima non inhibent. Et hoc est, quod significauit Gal. dum probat, quę uim habent tenuiorem adstringendi, ut medicamentorum uis siccando, calefaciendo, & robur inferendo, in corpora, quę circa uentriculum habentur, alte penetrare possit. Hæc autem medicamenta sunt oleum una cum absynthio, oleum nardinum purpurę marinę ad-

Purpura quid. mixtum, & est materia illa instar cerę lenta, quę prodit ex mutuo attritu piscis purpurę, quam materiam Gal. etiam uocat Tyrium quoniam fit in loco quem Tyrium uocant. Quo loco notandum, pur-

Grana quid. puram esse quid admodum diuersum a Grana, qua tinctores utuntur in pannis tingendis. Verum tamen in penuria purpurę, non esset ita abre uti hac tinctorum grana, siquidem, ut ait Gal. quinto simpl. grana tinctorum, amara est, & adstringit, ut citra morsum siccet. Cęterum cum magis adstringat, quam purpura, propterea grana, & parciori utendum, & cum copiosiore nardi-

no permiscenda. Tandem addebat Galenus, si os ventriculi sit imbecillius, etiam opus esse addere oleum mastichinum, & his addebat etiam vnguenta pretiosa, vtpote, quæ conficiuntur ex musco, & ambra odorata, vt si superius propositis medicamentis addantur species galliæ muscatæ. Hoc loco autem admoneantur iuuenes, Gal. quædam proponere, quæ sunt extra methodum medendi. quędam autem quæ pertinent ad methodum medendi. quæ quidem sunt extra methodum, sunt quę diriguntur ad ipsa medicamenta, vt medicamentum opus habet, vel adiuuante, vel corrigente, verbi gratia, cum absynthium possit nidore offendere, feruente aqua tingendum. Pariter eum vnguenta actu calida sint administranda, si super prunas, vel calidum cinerem, calefiant, vitiatur eorum facultas; ideo cum Galeno oportet illa calefieri in duplici vase, vtique prius coniecta in vas maius aqua feruente.

Vnguenta quomodo calefaciēda.

Adhæc, est extra methodum compositio cerati ibidem tradita. Potest autem hunc in modū colligi, & describi. Rec. ceræ, olei nardini, ana ℥ ii. i. cera autem liquetur in ulio nardino, quibus refrigeratis addantur aloes; vt pote aloes ligni ℨ. i. pulueris mullissimi mastiches. ℈ iiij. specierum gallię muscatę ℈ 5. &c. & fiat ceratum. Nota, oleum nardinum esse basim: reliqua adiuuantia siue custodiendo, vt cera, siue deducendo, vt aloes, siue adstringendo; vt mastix, siue corrigendo, vt odorata, ne olei nidor lædat.

Ceratum causa cruditatis nidorosæ.

Adhæc etiam extra methodum, est præparatio penicilli, qui post fomentum ex oleo de absinthio debet inungi, per penicillum autem intelligere oportet, mollem aliquam substantiam, quæ ventri est applicanda, & vt detineatur, intingi debet. Vnde penicillus potest parari ex panno lineo molliter, & quater ubuoluto, seu duplicato, ex mulli spongia, ex lana optime carminata, ex panno etiam ex lana confecto, quę sane materię, vt plurimum prosint, non modo, vel siccæ, & calidæ applicandæ, verum etiam, quę vim receperint, vel olei de absinthio, vel alterius. pręstantius autem erit oleum nardinum, & multo melius, si marina purpura sit imbutum, vt si addatur mastix, reddatur penicillus efficacior ad os ventriculi firmandum, si sit imbecillum. Hæc ergo, & similia sunt extra methodum, quæ tamen scitu sunt necessaria. Ad methodum pertinet, quæ sunt præter naturam, esse depellenda. At inuicem miscere medicamenta, attinet ad methodum componendi. carni admouere ceratum, & supra penicillum, & penicillum ligare, attinet ad methodum materiæ chirurgicæ.

Penicillus.

Quo autem ad ea, quę pertinent ad methodum medendi, duo potissimum monere videtur, quorum vtrumque ad modum agendi spectare videtur. Alterum, & pręcipuum est, dum ait. Esto autem abunde calens talium quodque, cum primum imponitur. Nam quæ tepida sunt omnia ventriculi firmitudinē dissoluunt. Hæc dicta ita intelligenda, vt quantum attinet ad passionem vaporum, hæc indicet medicamentum actu calidum, nam dissolutionem inhibet, quod est actu frigidum. Cęterum esse potest, & abunde calidum, & moderate calidum, hoc est tepidū, at hoc prohibetur a virtute. Nam, vt ait Gal. tepida omnia ventriculi firmitudinem dissoluunt. nam tepidum dissipat substantiam calidi innati, nam vt calidum dissoluit, vt moderate calidum non allicit nouum alimentum, vt vehementer calidum quamuis dissipet, attamen quoque nouum alimentum attrahit. Adhęc calidum supra tepidum cutis poros angustat, tepidum aperit. Reliquum autem quod pariter spectit ad methodum medendi, est, dum inquit, si quis morbus, aut doloris sensus, adhuc in uentriculo superfit, post fomentum, vel cingendus penicillus, uel si cinctum non patitur, siue ob consuetudinem, siue delicias, cingi recuset, cerato idem efficias. Hęc dicta ita intelligenda, vt cum medicamenta possint administari in modum uel fomenti, uel penicilli, uel cerati, si passio uaporum nidorosorum fuerit facilis, sat est medicamentum in modum fomenti, seu simplicis munctionis, at si uapores non cedatit, quod ex eo dignoscitur, quoniam morsus, aut doloris sensus adhuc perseuerat, tunc opus est uti medicamentum secundum modum, secūdum quem efficacius agit, & hinc spiritus nidorosos dissipet. Hic autem modus est uel penicillus, uel ceratum, ut cum medicamentum utroque modo administratum idem efficiat, cum liceat iucunde curare, si patiens renuat penicillum, medicamento in modum cerati uti liceat. Hęc de medicamentis respicientibus materiam secundum uaporem.

Modus Medicamētorum.

Medicamēti tepidi noxa.

Modus agendi.

Qno autem ad medicamenta causa minerę administranda, quę nimirum sensibiliter materiam debent inanire, animaduertere oportet, an hęc materia sit, uel in uentriculo, uel infra, & si infra, an in supernis, uel infernis intestinis. Itaque si materia sit in uētriculo, & potissimum, ut ait Auic. stans desuper, uomitorio est uacuanda; ut uerbi gratia iure pulli tepido immixto oxymellite. Siue sit, ait Auic. cibus, idest non mutatus in chylum, aut feces in excrementum crassum chylificationis, quod non in uentriculo, sed in intestinis mutatur in uerum stercus, siue grauitas, hoc est excrementum crudum cibi. At si contingat, ut uomitus sit difficilis, medicamentis uti licet, ut per aluum materia corrupta educatur, siquidem, ut ait Gal. primo, de aliment. Excrementorum alui deiectionem esse unicum remedium in cruditatibus, propterea ad hoc cōmodum respiciens Auic. probat per aluum uacuantia, & quę per os sumuntur, & quę per sedem immittuntur, nempe clysteres, & glandes, siquidem noluit materiam corruptam quandoque detineri, uel in uentriculo, uel in supernis intestinis, ut clysterijs, & suppositorijs non ita cedat. Galenus autem, quę per os assumuntur, proponit, quoniam rarissime accidit, ut materia nidorulenta, cum mordax sit, expulsa ab expultrice non descendat, quo etiam fit, ut quandoque etiam alui fluor coniungatur. At si contingat, ut ad crassa intestina non descendat, cum Auicēna, probantur lenientia, quę autem sint, non proponit, sed nos remittit ad doctrinam de uacuantibus. Quare, & nos paucis de his loquemur, cum vberior horum doctrina magis ad febres putridas pertinere uideatur. Id autem monere liceat, ratione huius cruditatis probari potius lenientia, quam soluentia. Nam cum materia sit proxima, non egemus medicamento attrahente, sed lubricante, & moderate expultricem irritante, cuiusmodi esset flos cassię cum seminibus citri, sirupus ros. sol. Manna, quę diffo ui possent in iure alterato cum endiuia, si uentriculus esset calidior, si minus, uti licebit melle ros. sol. dissoluto in iure alterato cum cichoreo, & seminibus citri, si forte flatus urgerent. Quę autem esse debet lenientium administratio alibi explicabitur.

Vacuantia materiam nidorulentam.

Hoc loco duo monere liceāt, circa quando agendum. Primum cum Galeno 8. Meth. quinto, si confugiendum est ad uacuantia per glandes, & clysteres, post primam remissionem, hoc multo magis esse seruandum in ijs, quę per os exhibētur. secundum, quod expedit admonere pariter cum Galeno, secundo. Alim. 31. id omnibus, quę aluum deijciunt commune esse, ut ab assumptis non liceat illico prandere, sed opus esse aliquid temporis interponere. Quę dicta ita intelligenda, ut pertinere uideantur potius ad quando agendum ratione cibi, quam lenientis, ut leniens exhibeatur, ita indicante materiā pręsenti, quę debet uacuari. Nec cibus prohibet, cum adhuc non sit sumptus: at ubi exhibitum est leniens, hoc sui pręsentia prohibet exhibitionem, & leniens eius est uehementię, ut instar causę morbificę possit lędere. Nam si illico exhibeatur cibus, miscebitur cum leniente. Vnde cibus deijcie-

Lenientia quando.

Cibi quando.

tur,

tur,& nõ nutriet. Ex quo colligendũ, cum Gal. hanc sententiam protulerit, accepta occasione a prunis, id multo magis esse seruandum in cassia, manna, & similibus, quę efficacius ventrem moueant, quam pruna, vt saltem cibus non exhibeatur nisi post horã ab assumpto leuẽte, vt leniens descendetit ad fundum ventriculi, & iam ad intestina propellatur. Hęc de vacuãtibus per aluum, sed per os, assumptis. Quo ad cly-

Clysteres.

steres, hi vt inaniunt intestina crassa, & hæc laxãt, vt prompte admittant materiam residentem in tenuibus, iuuare possunt ad eductionem materiæ etiam in tenuibus intestinis existentis. In his autem vsurpandis admonebat Gal. opus esse leni per inferius infusione, vt proinde mitiori clystere non simpliciter tamen, sed dum materia corrupta notabiliter ad inferiora est mota. Vnde probabat clysterium confectum ex melle, aqua, & paululo olei, vt si verbi gratia capiamus lib. i. aquæ decoctæ cũ vnc. iij. mellis, & vnc. ij. olei addantur. At non in omni morbo, simili clystere vtendum, sed solum vbi opus est leni infusione, vt si contingat coniunctam esse materiam viscidam, opus esse valentiori clystere, vt etiam cassiam addere liceat. Vnde monebat Gal. dicens, si contingat, vt cũ materia corrupta sint flatus, clyster fiat ex oleo, ĩ quo ruta, & semina, quæ flatus discutiant, fuere incocta, cuiusmodi sunt apij, cumini, marathri, citri aliaque id

Glandes.

genus. Quo autem ad glandes, ex quibus cõfici debeant, nihil dicit, supponens ex traditis de clysteris facile esse scire, si non sint flatus, glandem esse parandam cum melle, si autem sint flatus, opus esse addere puluerem vel cymini, vel apij, & similium, quæ flatus discutere possunt. Hæc de medicamentis ratione ma-

Ratione causæ.

teriæ corruptæ. Quo autem ad medicamenta ratione causæ, cum causa postulans medicamentum possit esse, vel bilis, vel calida ventriculi intemperies. Quantum sit ratione bilis, Gal. non proponit medicamenta nam cognouit, medicamenta vacuantia materiam

Alterantia.

corruptam vacuare etiam bilem. Quantum autem, ad medicamenta causa intemperiei calidioris ventriculi, vt ventriculus ita vngatur, ait Galenus, vt affectus quidam similis inflammationi adesse videatur, probat ceratum ex melino, hoc est ex oleo cydoniorum, sicut etiam conducunt medicamenta ex rosaceo, hypocystide, balaustis, & palmarum carne confecta, vt pote quæ ventriculo, tum refrigerando, tum firmando idonea sunt. si quidem, dum ita vritur ventriculus, fit dissipatio substantiæ calidi innati; vt refrigeratio respiciat immodicam caliditatem, adstrictio autem calidi innati substantiæ dissipationem, Auic. etiam exhibet trociscos de cãphora, siue rhabar-

Ratione effectus.

bato. Quantum denique ad medicamenta ratione effectus, cũ effectus pertineat ad dolorẽ, & fluxũ alui. quod attinet ad dolorem, dum nimirum uehemẽtior

Doloris curatio.

morsus urget, Gal. probabat clysterium paratum ex sabino oleo, in quo liquatum sit aliquid sepi, uel anserini, uel gallinacei, uel caprini, uel in horum penuria parum ceræ, & præsertim elotæ, ut uerbi gratia, elotæ cum decocto maluarum. Quantum denique ad alui fluxum, huius causa Gal. uentri applicabat

Alui fluxus curatio.

Oleum melinum. Notandum autem, hoc, & alia id genus adstringentia usurpanda, dum alui fluor est immoderatus, & uacuata cruditate perseuerat, & propterea dicit Auicenna, si aluus fluat, considera, an id quod uacuatur sit id, quod est corruptum, & si fuerit illud, non retineatur, donec totum uacuatur usque ad postremum eius. Hæc ergo medicamenta fuere a Galeno proposita, & sane uaria, pro discrimine indicantium, quod si noscere uoluisset Trallianus,

Obiectio. Alexandri contraria Gal.

non ita impudenter Galenũ redarguisset. Vnde propter iuuenes sciendum, dixisse Alex. si contraria contrarijs curantur, & in corruptione nidorosa materia est calida, causæ etiam, siue bilis, siue uentriculi intemperies, ad calorem uerguut, qua ratione Galenus calidis, & intus, & extra, est vsus. Nam ex-

Solutio.

hibuit diatrompipereon, & applicuit oleũ nardinum. Sed ex superius propositis facile est tueri Galenum, si quidem his calidis vtitur causa flatuum, qui quandoque vigent in hac cruditate, vt cum flatus indicet vacuans, quod est discutiens, & proinde calidum, seruetur contrarietas, vt replenti flatui opponatur vacuatio. Neque Galenus despicit, vel cruditatem, vel causas, si quidem materiam crudam vacuat, & ratione caliditatis ventriculi utitur refrigerantibus. Hæc de medicamentis. quibus cum compar probe-

Victus ratio.

tur uiuendi ratio, propterea a Galeno uaria probantur, ut etiam uaria fuere medicamenta; Vnde cum proponat cibum, liceat potum, & balneum. Quo ad

Cibus.

cibum Galenus in ephemera omni ex cruditate, cibos probabat boni succi. at si non erat alui fluor, adstringentes dimittebat. dum autem aluus fluebat, dabat polentam, per quem cibum intelligit, ut declarauit primo de aliment. undecimo, eum, qui fit ex uiridi, siue recenti hordeo frixo, deinde in farinam redacto, dabat etiam panem, quem Græce oxylipe uocant, qui utique minimum habet aceti, ad differentiam illius panis, qui ad uincẽdum diutinam diarrheam, & dysenteriam superandam, copiosiori aceto

Aceti uis.

preparari debet. ex quo obiter colligendum ad aluũ fluentem compescendam probari acetum. Neque obstat, & si intestinis sit noxium. nam in medicamentis acetum improbatur, in cibis autem admittitur, quoniam ope cibi aceti vis, intestinis infensa corrigitur, & ope aceti, panis uim alui fluxibus aduersatiam assequitur, quod sit uerum, dicit Galenus primo, aliment. acetum aluum modice sistere, qua autem ratione hoc præstet, non est ita facile assequi, præsertim, quia ex Galeno decimo methodi nouo, inter ea, quæ potestate refrigerant, nihil reperitur, quod sit tenuius aceto, quod admistam aliquam habet caliditatem, & corpora, quæ tangit, siccat: Vnde cum ad alui fluorem compescendum probentur adstringentia, vt sunt crassarum partium, cuiusmodi verbi gratia, est succus cotoneorum, acetum tenuissimæ substantiæ inter refrigerantia, est particeps alicuius caliditatis, qua ratione aluum sistere valebit. Dicerem ego acetum aluum sistere, quoniam id cui admiscetur celerrime perducitur in uenas, ut sicut diuretica aluum cohibent, ut in horum materia petens uias lotij, ductus alui deserat, a simili hoc efficiat acetum; dum celerrime materias distribuit in uenas: At quia hic modus sistendi alui satis imbecillis est, ut merito dicat acetum modice aluum sistere, propterea octauo methodi quinto, in Ephemera ex cruditate cum alui fluore uehementiori, qui proinde mitioribus non cedebat, non contentus pane confecto cum aceto., ascendebat ad ea, quæ ualentius aluum cohibent, . sunt autem crassarum partium, & idcirco iubebat, ut polenta inspergeretur cum succo, uel mali punici, uel pirorum, uel malorum, & potissimum cotoneorum, uel si loco succi, magis placeat ægro horum fructuum decoctum, hoc polenta poterit inspergi. Dum autem uenter fluere desinit, exhiberi poterit, tum alica integra, cum exiguo aceto, tum alicæ sorbitio, sine aceto, tum testiculus Gallinaceus, tum piscis saxatilis ex albo iure, tum aliquis fructus adstringens, uel solus, uel cum pane, quamuis hi fructus magis probentur, dum aluus adhuc fluit. circa quæ dicta notandum in Galeno, posteaquam fluxus immoderatus cessauit, dum probat alicam, cum possit exhiberi, uel integra, uel solum secundum cremorem, si integra miscetur acetum, si solus tribuatur cremor, exhibetur sine aceto. Etiam (ut puto) hęc fuit causa, nam cognouit, post fluxum euenire posse, vt virtus esset vel magis, vel minus imbecillia. Vnde si imbecillior erat reddita virtus, vt opus esset cibo ma-

gis

gis nutriente, tribuebat alicam intrgram, si autem opus non erat cibo ita nutriente, dabat alicæ cremorem. Cæterum quamuis fluxus non perseueraret, quia tamen superfluus erat prægressus, & periculum imminebat ne rursus inualesceret, imminebat autem præsertim ex cibo, qui non facile permearet, cum alica integra ægrius penetret cremore; ob id cum integra miscebat acetum, non autem cum cremore. Cæterum Galen. nulla ex parte negligens, noscens vires esse imbecillas propter fluxum, vt opus sit cibo, a quo sæpius in hoc malo homines abhorrēt, propterea ad excitandum appetitum, duo cochlearia dabat, vel succi cidoniorum, hoc est succi cidoniorum simplicis, vel etiam si succi copia non erat, tribuebat medicamentum ex carne compositum, hoc est diacydonium, vtpote ad vnc. 1. Tempus autem cibi sit in declinatione, & post balneum (vt ait Auicen.) Quo ad

Potus. potum, Galen. ne verbum quidem facit (vt puto) supponens, vt notum, in hac febre non esse opus vino, cum materia corrupta sit calida, & producatur a causa calida, & sit febris, quæ potest habere plures periodos, & proinde minatur putridam. Vnde Auicen. etiam vini mentionem non facit, sed inquit, quod prius datur in potu est aqua hordei; & si æger desiderat, dat

Balneum. etiam in potu aquas fructuum. Quantum denique attinet ad balneum, Galen. hominem lauabat, dum febris planè desierat: Admonet autem, si forte homo propter alia inanitionem, virtutem defessam sentiat, satius esse omissa lauatione, hominem cibare, si autē virtus non sit imbecillis (vt iubet Auicen.) expecta declinationem paroxismi, & fac ingredi balneum, & ciba ipsum. Hæc de ephemera ex cruditate.

CAPVT XVI.

De ephemera ex bubone.

Nomen. EPHEMERA ex bubone vocatur, propterea, quod vi bubonis oboritur, per bubonem autem intelligere oportet tumorem calidum pertinentem ad partes externas, & potissimum glandulosas, inter quas cum inguina Græci vocent bubonas, & ephemeræ potissimum oriantur ex calidis tumoribus inguinum, hoc est bubonum, propterea ephemera vocatur. Huius febris generatio proponitur a Ga-

Generatio. len. 1. de differentijs feb. 5. ex quo loco colligere licet, si fiat bubo, seu tumor quidam calidus a causa externa, & proinde per modum potius attractionis, quàm trasmissionis; vt sanguis fluxus putredinem in parte quidem concipiat, sed in loco bubonis permanet circumscripta putrida fuligo, vt nequaquam ad cor perducatur, sed solum alteratio ad calidum, seu calfactio per continuum fiat, vt vsque ad cor calor perueniat, cuius vi cordis spiritus inflammetur, & hinc calidum cordis insitum, & ab hoc deinde toti corpori calor impartiatur, dubio procul si hæc omnia occur-

Definitio. rant, necessario ephemera ex bubone oborietur. Vt propterea hæc febris species, sit ephemera producta caliditate bubonis. Vnde pro huius definitionis intelligētia, sat est breuiter circa bubonem digredi; itaque sciendum, per bubonem opus esse intelligere tumorem pertinentem ad glandulas externas, proinde collocatas prope aures, sub axillis, & potissimum in inguinibus; Hic autem tumor oportet, vt sit calidus, & proinde (vt ait Gal. 1. de differentijs feb. 3.) vel phlegmonosus, vel erisipelateus, vel vtriusque naturæ particeps, vt originem ducit a materia, vel sanguinea vel biliosa, vel ex mixta. Cæterum cum hæc materia calida quæcunque sit, glandulas adire valeat, vel transmissa, vel attracta: siquidem differentia est inter tumorem, dum fit per modum, vel trasmissionis, vel attractionis. nam si fiat per modum transmissionis, fluxio pendet ab interna causa, ab interno viscere, vel a copia oppresso, vel a mala qualitate irritato, vt ad expellendum impellatur, & impressio fiat in partes imbecillas, vt cum causa sit interna, & proinde perseuerans gignatur tumor, ita etiam perdurans, vt cordi etiam putrida fuligo offeratur, & fiat potius putrida febris. At si fluxio fiat per modum attractionis, malum occasionem habere videtur ab externa causa, vel calorifica, vel doloris effectrice; vt si verbi gratia quis vlcus patiatur in crure, vel femore, nec quieti se tradat, sed contra sese exerceat, vi motus, & præcipue non citra dolorem administrati, dabitur occasio materiæ, vt per modum attractionis fluat a supernis partibus ad infernas, fluensque materia suscipiatur in inguinum glandulis, ad suscipiendum admodum idoneis. Hæc veritas comprobatur Galeni authoritate primum quidem, dum octauo methods. 6. ait, Ephemeram fieri ex bubone, cuius occasio fuit vlcus: Ad hæc, dum Hippo. quarta apho. 55. ait, ex bubonibus omnes febres malas præter diarias. Gal. in commento, ait, ephemeras prouenire ex ijs bubonibus, quando ex causis manifestis consistunt ad differentiam bubonum, qui sine causa manifesta fiunt. Nam verisimile est, (ait Galen.) fieri ex viscerum inflammationibus, hoc est ex visceribus, vel aggrauatis, vel irritatis a materia calida. Vnde & Auicen. ait, ephemeram fieri ab apostemate extrinseco, hoc est, & extrinseco, ad differentiam interni apostematis, & extrinseco, ad differentiam bubonis, & proinde externi apostematis, vt sit a causa interna. Cæterum hoc loco admoneantur iuuenes, ne eorum mentes Auicen. verbis turbentur; Nam in cap. præsenti hoc est 16. vbi loquitur de ephemera ex apostemate, ait, apostemata tempore febris, vel præcedere, vel sequi, & si apostemata præcedant, febres oriri ephemeras sæpe numero. Si autem apostem ita sequantur febres, has febres esse putridas. Et ratio est, quia febris ephemera non est eius uehementiæ, vt possit esse in causa apostematis: secus autem statuendum de putridis. Nam vi putridarum viscera ita affici possunt, vt vel in ipsis fiat inflammatio, per modū receptionis, vel extra viscera, per modum transmissionis. Deinde ait Auicen. Quandoque e contrario accidere vt Hippocr. nominarit has febres malignas, quarum aliquæ sunt ephemeræ, aliquæ non ephemeræ. Ex quibus colligendum; quod quamuis e contrario accidat, hoc est, vt apostemata non sequatur, sed potius præcedant; fieri tamen febres malignas, quarum aliquæ sunt ephemeræ, aliquę non sunt ephemerę. Hæc dicta (vt puto) ita intelligenda, quandoque fieri febres malignas, hoc est vehementes ratione facultatis regentis, ac proinde pene lethales, vt sequuntur apostemata summa vehementia affecta cuiusmodi sunt bubones pestilentes, quæcunque sint illæ febres, hoc est, siue ephemerę, siue non ephemeræ, hoc est, siue putridæ, siue hecticæ, vt ex hoc loco etiam sit colligendum, quamuis ephemera, vt ephemera, sit morbus debilis ratione facultatis regentis, & proinde mitis, nequaquam malignus; nihilominus ex accidente, hoc est, vt procreatur vi pestilentis bubonis, maligna euadit. Quomodo autem detur ephemera pestilens, in doctrina de febre pestilenti docebimus. Hæc de diffinitione. Quo ad differentias, cum sumi debeant ex bubone, in bubone differentiæ locum habent ratione loci, & materiæ; ratione loci, vt pertinet ad glandulas, vel post aures, vel axillarum, vel inguinum; ratione materiæ, vt succus calidus, vel biliosus, vel sanguineus, vel mixtus. Quo ad signa: Hanc ephemeram distinctam dignoscimus ex præcedente, bubone, quem comitata est febris. Differentię etiam facilè noscuntur. Nam oculis conspicimus, qui sit bubonis locus, vtrum bubonis opi-

Monitum. Ephemera pestilens.

Differētiæ. signa.

fex sit succus, vel sanguineus, vel biliosus, vel etiam mixtus cognoscere licet ex signis proprijs huius, & illius succi; de quibus in presentia nihil dicendum; verbi gratia, a calore non admodum acri, & colore rubeo succus sanguineus indicabitur, ex acriori calore, & colore citrino biliosus. Quo ad indicationes, capiendæ sunt potius a bubone, & a bubonis causa, quam a febre: & propterea dicit Galen. 8. method. 6. Qui ex bubone febricitant, Medicos non consulunt; vt tat sit prospicere, tum vlceri, quod bubonis causa fuit, tum postea buboni: Quæ autem eliciendæ sint indicationes ratione, tum bubonis, tum causarum, petere oportet ex propria doctrina; vt verbi gratia, ratione causæ, si sit vlcus, ex traditis in doctrina de vlceribus, si dolor, ex traditis in doctrina de dolore. Ratione autem bubonis, ex traditis in doctrina de tumoribus calidis, secus in qualibet doctrina hæc essent nuiscenda. Quo ad prognosticum, cum dicit Hippoc. 4. aphoris. 55. ex bubonibus febres omnes malas, except ephemeris, statuendum est hanc ephemeræ speciem expugnari posse, siquidem sola adest vehementia ratione dignitatis, & virtus est robusta. Quo ad præsidiorum materias, cum in hac febre potissimum respicere oporteat ad materiam in toto existentem, vt bubones fouere potest, & impedire, quo minus bubones curentur; nec non ad materiam a qua actu bubo efficitur. propterea Auicen. quantum ad materiam chirurgicam, proponit venæ sectionem. Nam huius beneficio minuitur sanguis, vt bubo, si phlegmonosus est, nequaquam incrementum suscipiat. Quo ad materias medicinales; has insinuant ratione materiæ, & totius, & existentis in bubone: Nam quantum attinet ad materiam in toto existentem, cum morbifica sit, peccat, vel copia, vel motu, si copia, huius causa proponit fluxum ventris, inferens esse pharmaco purgandum. Notandum hanc copiam esse copiam non sanguinis, sed bilis, quæ vt peccat qualitate, alteranda, vt copia vacuanda, vt sicut copioso sanguini occurrimus venæ sectione, ita copiosæ bili rhabarbaro. Si autem materia motu peccet, siue sit sanguis, siue bilis, huius causa ad coercendum hunc motum Auicen. vt necessaria probat extinguentia, & infrigidantia, humectantia, & emplastra infrigidata cum nine, siquidem hæc sunt in causa, vt succus, vel sanguineus, vel biliosus, per modum attractionis currens ad bubonis locum, ab hoc cursu reuocetur: cuiusmodi verbi gratia esse possunt, oleum violaceum, rosaceum, cum succo indiuiæ, & lactucæ. At animaduertione dignum est, vt hæ, & similes materiæ recte administrentur, & præcipue quo ad, vbi agẽdum, spectat, vt nequaquam applicentur buboni, sed supra bubonem, quod docuit Auicen. dum ait, admouenda esse supra membrum, ita vt non noceat apostemati, neque faciat ipsum crudum, sed infrigidetur via inter apostema, & cor, infrigidatione penetrante in profundum, vt huius ope non modo inhibeatur cursus materiæ ad bubonem verum etiam caloris a cordis a bubone ad cor. Quo autem ad materias medicinales, ratione materiæ bubonis, has insinuat dum ait. Et curetur apostema cum eo, quod oportet in capitulo suo. Quantum denique ad materiam diæteticam, ait Auicen. & subtilitet regimen, & non bibat vinum omnino, & non cibetur nisi post declinationem completam: cuius sane victus ratio non aliunde petitur, quam ex natura succi bubonis, vt causa copiæ subtilietur regimen, causa caliditatis, & motus, prorsus abstineat a vino, quoniam, & calefacit, & materias iam currentes ad bubonem deuehere potest, & tandem cum materiæ morbificæ violentia vigeat ante declinationem, propterea iubet, ægrum non esse cibandum, nisi post declinationem, & completam præsertim, quia in hac febre vires permittunt, cum huius ephemeræ

Indicationes.

Materiæ.

Venę sectio

Medicamẽta.

Vbi agẽdũ.

causa sit potius repletio, quam inanitio. Hæc de ephemera ex bubone.

CAPVT XVII.

De ephemera ex solis ardore.

CVM postremo loco ephemerarum species prodirent ab his, quæ desoris occurrunt, cuiusmodi esse potest Ephemera ex solis ardore, ob id de hac vltimo dicendum esse statuimus. Itaque quo ad nomen attinet, Patet nomen accipere ab efficiente causa, hoc est ab ardore solis. Huius generatio, vt colligere licet ex Auicen. celebratur, quando cordis spiritus accenduntur, & admittunt caliditatem, impressam ab ardore Solis: Solis autem ardor vim suam imprimit, primum modo in capite, modo in pectore: at plurimum imprimit in capite raro autem in pectore, dum nimirum caput custoditur a calore, tunc enim vis solis agit in pectus, inspiratio sit aeris adeo calidi, vt & incalescat thorax, & hinc etiam accendantur cordis spiritus, vt hæc ephemeræ species sit ephemera producta ab ardore Solis: & ex dictis vsque adeo patet hæc definitio, vt explicatione non egeat. Quo ad differentias, illæ haberi possunt, vt sol suum feruorem primũ imprimit, vel in caput, vel in pectus. Quo ad signa febris, hæc citra interrogationem de causa externa, cognosci poteri, si patiens feruorem percipiat, vel secundum caput, vel anhelitum, si eo tempore Solis ardor vigeat, vtpote diebus canicularibus. Quod si æger dicat, febrem percepisse post moram in Sole, nihil desiderari poterit. Vtrum autem Solis caliditas prima fuerit impressa, vel capiti, vel pectori, cognoscemus ex querelis, vel de capite, vel de pectore, vel de anhelitu. Quo ad indicationes dirigendæ potissimum sunt, tum ad spiritus accensos, tum ad partem, cui primum calor est impressus. Vnde quo ad spiritus, cum sint accensi a causa satis valida, opus habent non leui refrigeratione, & propterea dicit Galen. 8. method. tertio. Qui ex vstione febricitant, iis intendendam esse curationem, quæ fit cum refrigerantibus. Quo ad partes vim solis primum suscipientes, cum sint modo caput, modo pectus, propterea oritur indicatio refrigerandi modo caput, modo pectus, vt optime iubet Auicen. Quo ad prognosticum, facile est colligere scopos posse absolui. Nam res præter naturam imbecillæ, præter aliquam vehementiam ratione dignitatis, vis autem robusta. Quo ad materias. A Galen. & Auicen. nulla fit mentio de venæ sectione, propterea quod non est opus venæ sectione, nec ratione febris, nec ratione causæ. At si contingat, ante febrem corpus esse repletum sanguine, ne vi huius caput, vel pectus, alioqui calfacta a Solis ardore, inflammatione corripiantur, venę sectio minime improbatur. Quo ad materias medicinales, supposita corporis puritate, probantur refrigerantia, & causa caliditatis spirituũ accensorum in corde, & caliditatis impressæ, vel in capite, vel in pectore. Vnde merito spirituum accensorum, probantur frigidæ potus, & ratio patet ex traditis in cura generali ephemerarum. Gratia autem partium probantur refrigerantia applicanda, modo capiti, modo pectori, vt a Sole impressio facta est, vel in capite, vel in pectore. Cæterum cum vt plurimum caput afficiatur, propterea Galen. refrigerantia proponit ad capitis caliditatem vincendam: Et non modo proponit materias, verumetiam earum vsum: Siquidem ait, respiciens ad materias, refrigerandum esse cũ rosaceo, & omphacino, quæ et (addit) vtiliora erunt, quæ nihil in se sibi omnino habeant. Respiciẽs autem ad modũ, hunc proponit ratione, & secũdæ materiæ, & primæ

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Differẽtię.

Signa.

Indicationes.

Prognosticum.

Materiæ.

Venę sectio.

Medicamẽta.

Potus frigidæ.

primæ materiæ, ratione secundæ materiæ, dum ait, efficiens hæc magis frigida, si vas hæc continens in puteo suspendatur, vt aquam tangat, & si defluxus frigidæ aquæ vasi se illidat, medicamentum adhuc magis refrigerabitur, & si largius refrigerata cupis vas niue circumdabis: ecce hæc omnia dirigvntur ad olea, vt magis, vel minus frigida actu reddantur, vt noscentes ex methodo curatiua ratione materiæ secundæ olea reddi ab vno magis, ab alio minus frigida, deinde in virtute methodi versantes in prima materia, dum ex difficili passione affectus calidi, colligimus esse vtendum materia refrigerante impense actu frigida, sciamus accipere in virtute methodi spectantis ad secundam materiam, olea detenta in vase, niue circumdato; sed præterea Galen. ibidem respiciens ad modum causa primæ materiæ, ait, opus esse infundere sincipiti sublata in altum manu per mediocrem lanæ modum; hæcque facit ab initio vsque ad inclinationem. His sane verbis proponit oleorum refrigerantium modum, tempus, & vbi, ratione corporis febricitantis, & proinde ratione primæ materiæ. Declaro: modum proponit dum probat infusionē sublata in altum manu, vt probet olei administrationem, secundum modum styllicidij, nam ita magis penetrat, & proinde magis refrigerat. Neque obstat, quãuis ex motu fiat calor, cum motus est mediocris, quia per lanam, & modum mediocrem ratione penetrationis. Proponit autem quando agendum, dum statuit, a principio vsque ad declinationem applicãda esse refrigerantia. Nam adest præsentia indicatis; In declinatione autem intermittit, nam sufficit eo tempore vti balneo, & quoniam dum vi solis incalescit caput, vt oboriatur febris caliditas, etiam post balneū potest perseuerare; ideo iubet Gal. etiam post balneū caput inungendum, proponit etiam, vbi agendum, dum ait, sincipiti esse infundenda refrigerantia. Nam vis refrigerans promptius penetrat. Vnde cum, vbi agendum indicetur a subsistentia caliditatis impressæ a Sole, propterea Auicen. si contingat, vt primum pectus fuerit affectum, refrigerantia pectori applicanda asserit. Hęc de materia medicinali. Quoad diætam cum Gal. & Auic. probatur victus refrigerans, & humectans, vinum etiam aquosum in assuetis, potissimum autem ab vtroque probatur balneum, etiamsi grauedo, & distillatio non sint concocta. Nam vis vitionis magis potest ad indicanda humectantia, quã grauedinis, & destillationis materia ad prohibendū: Vt balneum vsque adeo prosit, vt parcior esse debeat frictio, vberior autem lauatio, & minime oleum largum. Nam vi vsioois solis fit stipatio, oleum autem stipat: Vnde lauacri nosceos vtilitatem Auic. ait, non permittas aerem balnei calfacere, sed balneum cum aqua tepida. Nec timeas effundere calidum supra caput. Nam humectat, & resoluit febrem, præsertim quia dum egreditur balneo, licet caput inungere oleo rosaceo, & de nenufare. Hæc de ephemeris.

Victus.

Balneum in vstione.

CAPVT XVIII.

De definitione, & causis febris putridæ, & simul de putredinis natura in genere.

De feb. putrid.

AVICENNAS de putridis loquitur in genere, & in spetie, in genere primum agit de indicationibus, secūdo de signis, tertio de indicatis, & materiebus. Hoc autem primum caput in quatuor partes diuidi potest, primum enim agit de causis putredinis, secundo de loco, in quo viget causa putredinis, ibi: [& quandoque putredo communis, toti &c. tertio de numero humorum putrescentium; ibi]& humor recipiens putredinem &c. postremo de differētijs putridarū febrium, vt capiuntur a materia, & loco. ibi [& putredo choleræ facit tertianam, &c.]

Modus, quo generatur febris putrida hic est. A fuco putrescente vapor putridus eleuatus cor petit, & humores cordis accendit, ponitque in calefactο esse, vnde deinceps calidū cordis innatum redditur igneū, & hinc calor extraneus præter naturam impertitur toti corpori, & tunc est febris.

Quomodo generatur putrida. ca. 5. libr. 1. de diff. feb.

Putrida igitur febris, est febris producta ab humore cordis, primum calefacto citra putrefactionem. dicitur ab humore cordis, &c. propter differētiam ephemeræ, & hecticæ. Dicitur citra putrefactionē, ad differentiam putridæ pestilentis: putrescūt enim humores extra cor, non in corde, nisi in febre pestilenti.

Putrida febr. quid.

Quoniā febris putridę causa, est humor putridus, & corruptus; de [putredine] erit dicendum: & primū de [generatione humorum,] quæ putredini opponitur. Sic enim contraria sese mutuo explicant. Oportet igitur cognoscere, quænam sit materia, e qua humor generatur: secundo, quodnam sit agens: tertio; quodnā sit opus. Materia humorum e qua, est cibus; vt in chylum mutatur. c. 4. li. 8. de placit. Agens est hepar, ad quod totum hęc actio perfecta pertinet, ratione propriæ compositionis ipsius: actio autem eadem, quatenus non cōsideratur, vt perfecta, sed vt incipiēs; tunc concurrit hepar per propriam carnem, & proinde per temperiem propriæ carnis, nō per compositionem, & per calidum insitum, quod habet permistum spiritum naturalem. Tertio, humor est opus, particeps sanguinis, & vtriusque bilis: lib. 1. de natura humana. Notādum autem Galenum hoc loco excipere pituitam: licet enim hæc in massa humorum etiam cōtineatur, c. 4. l. 8. de plac. & tex. 23. l. 3. de natura humana; tamen pituitæ efficiens non est hepar, sed ventriculus. Hinc c. 8. lib. 2. de facul. natural. dum proponit hepar, quatenus calore suo producit humores, non meminit pituitę. E tribus his succis, sāguineus est solum alimentalis: reliqui & alimentales, & excrementitij. Quoniam enim ex quatuor humoribus constamus, & generamur; ex his etiam nutrimur, c. 8. lib. 1. de elementis. c. a. & 4. l. a. de elem. Etsi autem omnes succi sint alimentales: succus tamen sanguineus primum locum obtinet, c. 4. li. 2. de elementis, quia calidum innatum, cum spiritibus, ex solo sanguine regeneratur: vnde hic tam naturæ ex familiaris, vt in ἀντιπεριστάσει ad extremum retineatur: tex. 30. lib. 1. de natura humana.

De generatione humorum.

1.

2.

3.

Iam etiā misti generationē, quæ putredini opponitur, tradere oportet. Arist. lib. 4. Meteor. ait, mistum generari, quotiescunq; elemēta miscentur. Sed quomodo miscentur? Calidum habet rationem agentis, humidum habet rationem passi: vtrūq; tā eget adiuuante; calidum nimirum eget frigido, vt temperetur, ne absumat, & dissipet humidum, frigidum igitur ad misti generationem secundario concurrit. Humidum præterea eget sicco, quo firmet, & stabiliatur, vt calorem calidi retineat. Misti ergo generatio fit a calido, per frigidum temperato, quod calidum agit in humidum, sicci beneficio stabile redditum.

Generatio misti.

Putredo & corruptio misti, cōtraria est generationi: & fit dum misti elementa dissoluuntur: vnde elementa in generatione, & corruptione cōtrario se modo habent. Calidum enim, nec terminat humidum, nec terminum gradūq; suum seruat; frigidū non tēperat calidum, sed extinguit, humidum a sicco non seruatur, sed separatur, & egreditur, vt corpus putridū foris humidū appareat, tādemq; remaneat portio sicca; omnis enim putredo tendit, ac degenerat in terram, vel in fimum, vel in situm; idque pro diuersitate misti putrescentis, vt in cadauere humano, cū putre-

Corruptio corporis misti.

stunt primum succi, in circumferentia cadaueris apparet situs: cum putrescunt partes carnosæ, apparet fimus: tandem cum ossa putrescunt, fit cinis, & terra. Cum autem putredo fiat, quod calidum a frigido extinguatur, & humidum a sicco separetur, causa horum reddenda. Ait igitur Aristoteles, frigidum in misto exstinguere calidum, quoniam calidum misti imminuitur, frigidum autem suum retinet gradũ, nec minuitur. Calidum autem misti imminuitur ab ambiente calidiore: vt quemadmodum magna flamma exiguam ad se allicit, ita ambiens calidius, misti caliditatem ad se trahit, vnde misti calidum minuitur. Deinde vero, vt calidum misti, attrahitur ab ambiente calidiore; ita simul educitur humidum; vnde humidi, & sicci fit separatio. Quooiam igitur calidum minuitur a frigido, & educitur etiam ab aliena caliditate, scilicet ambientis: recte dixit Aristoteles, calidum, & frigidum esse causas effectrices putredinis; & potredinem esse communem passionem, frigiditatis propriæ, quæ extinguit calorem proprium, & caloris ambientis. Dum autem ait Philosophus, putredinem esse interitum proprij caloris, in quouis humore, ab externo calore factum: respicit ad omnem putredinem, tam secundum totum, quam secundũ partem; tam naturalem, quam præter naturam. Quamuis illa definitio non sit integra: proponit enim tantum modum, quo mistum, antequã putrescit, a proprio statu recedit. Putredinis autẽ finitio hęc esse potest: quod sit corruptio misti secundum totã substantiam, procedens a frigiditate propria, vna cum calore ambientis. Dicitur [corruptio,] idest, motus ad non esse, in misto iam putrefacto. Galenus autem, cap. 8. lib. 11. metho. ait esse mutationem ad corruptelam; respiciens videlicet ad mistum semiputridum. Additur, [corruptio misti;] ad discrimen corruptionis elementi, quæ non est putredo, sed tantum corruptio; solum enim mistum est obnoxium putredini: & elemẽtum si putrescit, tantũ in ratione misti putrescit, quatenus admittit substãtiam vaporosam, e quatuor elementis constantem. Additur, [secundum totam substantiam, vt putredo distinguatur a corruptione animati: cum enim animal moritur, est corruptio misti, sed non secundum totam substantiam; manet enim cadauer, quod deinde putrescit. Corruptio ergo misti, quatenus hoc est animatum, fit, quando dissoluitur substantia calidi primogeniti, quod vinculum est animæ cum corpore. Per totam autem substantiam, intelligi oportet partes corporis putrescentis: si enim in Socrate putrescit vna libra sanguinis; non totus putrescit Socrates, sed tota libra sanguinis. Similiter dũ aqua putrescit; non tota putrescit, sed tota substantia illius portionis impuræ. Hoc modo vinum, cum in acetum mutatur, non totum putrescit, sed pars humidior, seu ichorosa: vnde in locis nonnullis vinum decoqui solet, vt absumatur humor, qui causa esse posset corruptionis, & putredinis. Cum autem finis putredinis sit terra, fimus, vel situs: in aceto situs reperitur. Proinde acetum licet frigidum sit, obtinet tamen etiam quãdam caliditatem cap. 19. lib. 1. simpl. Frigidum est, quia propria vini caliditas est imminuta; vt acetum dicatur vinum mortuum, cap. 17. lib. 1. Calidum vero statuitur, quoniam portio ichorosa putrescit; cuius finis est situs, qui cum aceto miscetur, & cum hic sit calidus, fit vt acetum alicuius caloris sit particeps. Acetum ergo propria natura est frigidum: e putredine tamen alienam caliditatem est adeptum. c. 2. lib. 4. simpl. Cæterum quoniam putredo est corruptio proprij caloris, in vnoquoq; humido: ita vt fiat iactura caliditatis, & humiditatis misti, totaque corrũpatur substãtia; breuiter iam de calido, & humido dicendum. Calidum est quod patitur in putredine, & illud calidum est in misto, quatenus est mistum, non enim est calidum, quod ingenitum vocatur, & per mortem dissoluitur; cum hoc pertineat ad mistum, non quatenus mistum, sed quatenus animatum est. Calor ergo ab Aristotele proprius dicitur, qui est in misto; ad differentiam eius qui est extra mistum. Humidum, in quo calor corrumpitur, est cuiuslibet misti; siue hoc reperiatur in elemento, siue in alio misto, eoque aut animato, aut inanimato. Elementa putrescunt, quatenus redduntur impura a misto vaporoso, quod putrescere potest; excipitur ignis, c. 4. l. 5. de gen. animal. Metalla etiã putrescere possunt, quia sunt mista; sed difficulter, propter densitatem. Hæc de subiecto. Quoad causam efficientem; dictum est, [putredinem produci a frigiditate propria, vna cum calore ambientis.] Et hoc dicitur, ad differentiam combustionis, quæ etiam est corruptio misti secundum totã substantiam, sed hic calor naturalis misti, vincitur a calore igneo; in putredine autem a frigido, & a calore ambientis. Per ἀλλοτρίαν θερμότητα enim Aristoteles intelligit calorem ambientis, vnde addit, tempore frigido mista minus putrescere, calor enim ambientis tum est exiguus, putredo autem non producitur, nisi ambientis calor sit intensior, alias enim interdum calorem euocare nequit. Hinc ignis non putrescit; quia nil reperitur extra ignem, quod sit igne calidius. Mistum ẽt, quod mouetur, magis seruatur a putredine; propter motum enim misti calor ambientis fit languidior. Hinc magna Aristoteles, ait, a putredine vindicari, quia calorem habent validiorem. Hinc etiam proble. 15. sect. 5. ait, ꝙ putrescit, calidius inter initia euadere, ascititio calore: quod & Galenus probat, ca. 6. l. 2. de temper. Eadem quoque de causa in prohibita transpiratione fit putredo, quia calor fit intensior. Hæ ergo duæ putredinis causę sunt primę, & necessariæ, frigiditas propria, & calor alienus. Præter has vero etiam causæ quædam sunt adiuuantes, vt si sanguis in parte collectus, a natura non regitur, nec difflatur, putrescit, c. 9. l. 2. de feb. Sic etiam immobilitas auget putredinem, quia per quietem corporis putrescentis calor putrefaciens efficacius agit, sect. 1. l. 3. epid. Perpetua autem causa adiuuans putredinis, est calor ascititius impressus in misto putrescente, vnde pro vi causarum, mistum, citius, vel tardius, magis, vel minus, putrescit.

Putredinis differentiæ sumuntur a mobili, & mouente. A mobili, putredo est, vel secundum totum, vel secundum partem. Secundum totum, dum totum cadauer putrescit. Secuodum partem, cum verbi gratia pomum, secundum dimidium putrescit. A mouẽte, mouẽs agit, vel e lege naturæ, vt dum cadauer putrescit, & dicitur putredo naturalis, vel citra legẽ naturæ, & dicitur putredo præter naturam. Et hæc in genere de putredine dicta sunto.

Causæ effi. putred.

Putredo quid.

1. Motus. corruptio motus ad corruptionem.

2. Mobile. Putredine res corrumpitur secundum totam substantiã.

ἡ οἰκεία θερμότης.

ἐν ὑγρῷ.

3. Mouens.

Adiuuantes causæ putredinis.

Differentię putredinis.

De causis febris putridarum.

CVM putredo humoris sit corruptio humoris secundum totam substantiam, a frigiditate propria, vna cũ calore ambiẽtis, causam putredinis humorũ oportet sumere, ab humore, & ab ambiente, idest, a mobili, & mouente. Mobile, seu passum, est humor putredini aptus, qui fit e cibis humidis. Humiditas hæc ciborum est naturalis, vel ascititia. Naturalis, est alimentalis, vel excrementitia, hæc magis, illa minus putredini apta. Alimentalis humiditas est, qualis est in [lacte.] Excrementitia, est naturalis, vel præter naturã. Naturalis est serosa, vel humorosa. Serosa, cum maior cibi portio mutatur in excrementum serosum, vt in [fructibus humidioribus, horarijs. fugacibus.] Humorosa est in fructibus qui mutantur io succum crudum, vt sunt [cucumeres.] Humiditas excrementitia præter naturam, non est aquosa, nec cruda, sed praua, vt in cibo malo secundum substantiam, in [brassica, scilicet, fungis, &c. Humiditas ascititia

1. Causa putredinis a cibis.

cōſideratur in cibo, vel ante aſſumptionem, vel dum aſſumitur. Ante aſſumptionem, eſt humiditas, q̄ prodit a malitia artificij: vt Auicennas vocat: Malitia autem artificij multiplex eſt: perpenditur enim ratione cibi ſimplicis, vel compoſiti. Ratione ſimplicis; dum frumentum, hordeum, & alia, quæ ſua natura bonæ ſunt humiditatis, non recte ſeruantur: ſed ob malum artificium vitiantur. Ratione cibi compoſiti; cū coqui cibos male miſcent, vt ratione huius miſtionis generentur humores, qui facile putreſcunt. Humiditas aſſcitia dum cibus aſſumitur, prodit ex importuna ciborum exhibitione: vt dum, vel cibus ingeritur, priore nondum concocto; quæ malitia horæ ab Auicenna dicitur: vel δύσπεπτοι cibi prius quā εὔπεπτοι aſſumūtur, vt caro bouina ante lac, quæ malitia ordinis eſt Auicennæ. Hęc de vitio ciborum. De ſapore, & odore nihil dictum eſt: quia nō ſunt cauſæ, ſed ſigna cibi putreſcibilis. Quod de cibis dictum, de potu etiam intelligendum; vt de vino corrupto, de aqua feculēta, &c.

Cauſa putredinis ab ambiēte ſūptæ.

Cauſæ putredinis humorum, quæ ſumuntur a mouēte, ideſt, ab aere ambiente, ſunt duplices: ambiēs enim redditur intenſior, propter cauſam internam, vel externam, vt eſt aer peſtilentiæ, lacunarum. Interna, eſt obſtructio: huius cauſa eſt humor, peccans copia, vel qualitate, craſſitie nimirum, aut ſiccitate. Humorum autem cauſę ſunt generantes, vel detinentes. Generātes ſunt internæ, vel externæ. Internæ generant materiam, vel copioſam, vel craſſam, vel viſcidam. Copioſam, hepar calidum, & humidum. Craſſam, & viſcidam; ventriculus frigidior; maxime ſi hepatis iuncta ſit caliditas: ab hepate enim calidiore iuſto citius attrahitur chylus. Externę quoque, vel generant materiam copioſam; vt aer temperatus, copioſus cibus, & potus, ſomnus, quies, vel craſſam, & viſcidam; vt aer frigidus, cib⁹ frigidus, ſimilis potio, ſomnus, quies, medicamenta frigida. Detinentes cauſæ ſunt habitus denſus, temperamentum frigidum, cibi aſtringentes, vt cydonium, meſpila, &c. cibi conditi aſtringētibus, omphacio, &c. potus aſtringens, aluus aſtricta, ſomnus, quies, medicamenta aſtringentia, Hæ obſtructionis ſunt cauſæ. Cæterum obſtructio interdum ſola eſt, interdum cauſam habet adiuuantem. Obſtructio ſola concurrit, dum prohibetur tranſpiratio, ſeu euētatio. Cauſa adiuuās eſt, vel materia genita, quę agit, vel cibus crudus. Si materia agit, tunc hæc actio, ſeu hic motus pendet, vel e faciendis, vt dū fit motus poſt nauſeabundam ſatietatem: vel e foris incidentibus, vt e balneo, ſolis ardore: vel ex aſſumendis, vt dū aſſumuntur calida ſuper repletionem. Si cibus ſit crudus, & incoctus, pēdet e dimiſſione cautelæ: vt ſi quis ſolitus ſit ſcuto tegere ventriculum, & dimitrat; tunc enim ventriculus non poteſt cibum concoquere. Hæ ſunt cauſæ, quę poſſunt humores putrefacere. Notādum vero, humores putreſcere interdum cum prohibita trāſpiratione, interdum ſine prohibita tranſpiratione. At in febre putrida ſemper neceſſe eſt prohibitam eſſe tranſpirationem: alias enim humoris putreſcentis fuligines cor non peterent, ſed egrederentur.

In loco, in quo fit putredo.

Putredo, vel in omnibus venis vel in certa parte.

PVTREDO fit, vel in toto, vel in parte. In toto; cum materia putreſcit in omnibus venis. In parte; dū humoris putreſcētis origo pertinet ad membrum determinatum: vnde illud membrum nominatur focus putredinis, c. vlt. lib. 2. de diff. feb. cap. 4. & 20. lib. x1. meth. Cæterum membrum determinatum euadit fomes putredinis, quoniam præter naturam repletur. Repletur autem pręter naturam, quoniam, vel ſuſcipit, vel attrahit, cap. vlt. de diff. feb. lib. 2. Suſcipit propter debilitatem. Attrahit autem propter caliditatē, aut dolorem. Doloris autem cauſa pręcipua, vel eſt ſenſus exquiſitus, vel cauſa dolorifica.

De numero humorum putreſcentiū.

Humores 4. poſſunt putrere.

DEINCEPS Auicennas tradit putredinis differentias, deſumptas ab humore putreſcente. Cum autem humores quatuor poſſint putreſcere, bilis, pituita, melancholia, ſanguis: ob id quatuor ſunt differentiæ putredinis. Hoc loco notandum, in ſuccis eſſe portionem, & alimentalem, & excrementitiam. Alimentalem Galen. proponit c. vlt. l. de inæq. intēp. & tex. 18. l. 1. de natura huma. Excremētitia patet in bile, pituita, & melancholia. Sanguis autem ſi ſe habeat ſecundum naturam, tunc portionem ſolum alimentalem obtinet: ſint præter naturam ſanguis ſie affectus, etiam excrementitiam obtinere poteſt, quæ eſt ichor, e quo febrem oriri putridam infra demonſtrabimus.

Ichorē eſſe quid diſtinctum a lotio.

De ichore autem quędam breuiter admonebimus. Eſſe authem ichorem teſtatur Galen. cap. 4. l. 1. prorhet. ait enim, ſerum bilis atrę miſceri cum excremēto feroſo: vbi ſerum bilis atrę, ideſt, ichorem, diſtinguit ab excrementis feroſis, ideſt, a lotio. Item, cap. 9. lib. 1. de tuend. ſan. ait, ſanguinem optimum, nec ceroſo, nec aquoſo liquore eſſe permiſtum: vbi ſerum diſtiguitur ab aquoſo humore, ideſt, ab ichore. Et aphoriſ. 37. ſect. 2. l. 6. epid. ſanguinem ichoroſum proponit. Sciendum autem ichorem ſemper eſſe præter naturam: vnde Galen. loco citato, monet, cum omnis ſanguis ichoroſus ſit malus, ab Hippocrate vocari quandoque bonū, ideſt, minus, malum. Hinc tex. 4. l. 1. de nat. hum. ait, ichorem generari in morbis grauibus. Dicit autem Galen. cap. 2. lib. de tum. pręt. naturam, ichorem eſſe tenuiorem ſanguine, & generari e ſanguine, a calore inflammatorio. Vnde & Philoſophus, cap. 4. lib. 2. de par. an. dicit, ſaniem eſſe portionem dilutam, ſiue aquoſam ſanguinis: & addit, quod ſit pars, vel nondum concocta, vel corrupta: quibus ſignificat, ſaniem, ſeu ichorem, eſſe partem ſanguinis aquoſam, frigidam, non concoctam, quæ a calore coquente, vel vincitur, & in ſanguinem vertitur, vel non vincitur, & in ſerum, ideſt, in ichorem mutatur. Et ſic manifeſte ichor diſcernitur a lotio; quod non eſt materia corrupta, nec in ſanguinem poteſt mutari. Improprie autem Galen. ichoris voce vtitur, ca. 13. l. 3. de natural. fac. vbi ait, ventriculū in inedia excrementis impleri, quæ ſint ſanies bilioſa, pituitoſa, & feroſa, ideſt, ichor bilis, pituitæ, & lotium, ſeu ſerum. Quoniam enim ſemper ventriculus tempore famis hæc excrementa attrahit; neceſſe eſt, vt ſemper in corpore noſtro, ſecundum naturam generentur. At ichor eſt contra naturam. ergo non loquitur de veris ichoribus. Quod ſi quis dicat, veros ichores eſſe ſecundum naturam: quæſo, cur igitur ichor ſanguinis, & melancholiæ non etiam generatur, & a ventriculo per inedias attrahitur? Licet autem per famem attrahatur ſerum, & pars tenuior pituitæ, itemq; bilis; non tamen a ventriculo attrahitur ſanguis: quia excrementa tantum in fame trahuntur ad ventriculum, non aute alimenta: at portio ſanguinis tenuior, non eſt excrementitia. Nec melancholia attrahitur. quæ ob craſſitiem non ita trahi poteſt, vt bilis: & pręterea excrementum melancholicum eſt adhuc alimētale, ſaltem cauſa lienis; excrementum autem bilioſum nulla e parte eſt alimentale. Conſtitutum ergo ſit, ichorem eſſe excrementum præter naturam, prodiens e tenui portione cuiuslibet humoris. Sicut autem humor accipitur, & pro aggregato quatuor humorum, & pro vnico tantum humore: ita ichor primum eſt maſſa ichoroſa; quæ poteſt eſſe ſanguinea, bilioſa, &c. deinde eſt ichor ſanguineus, pituitoſus, bilioſus, melancholicus.

Ichor oīs p̄ter naturā. Ichoris cauſæ.

Icoris vox improprie vſurpata.

Ichor q̄d, & quotuplex.

CAPVT XIX.

De differentijs putridarum febrium.

IN hac capitis parte Auicennas febres distinguit. Primo ab idea, seu specie humoris. Secundo a loco, in quo materia putrescit. Tertio a materia accessionis, Quarto a vehementia dignitatis, essentiæ & facultatis.

1. Diff. ab idea humorum. Quemadmodum igitur quatuor sunt ideę humorum; ita etiam quatuor sunt species febriũ putridarũ: scilicet biliosa, sanguinea, pituit. melãcholica. [Hic vero dubitatur, cur Gal. c. 8. & 9. l. 2. de diff. feb. sanguineam febrem omittat?] Responsio. Si quæritur de numero febrium putridarum, tunc necessario quatuor species putridarum constituuntur; negari enim non potest sanguinem putrescere; quod etiam Galen. fatetur, c. 5. l. de cur. per venæ sect. At si quæstio est de numero periodorum, tres tantum sunt differentiæ; cum sanguis non obtineat propriam periodum, ut ait Gal. c. 9. l. 2. de cris. Et huc respicit Galenus, si quãdo tres species putridæ proponit.

Obiectio.

2. Diff. a loco. Sequuntur differentiæ a loco. Per locum intelligitur sedes, in qua putrescit humor faciens febrem, nõ autem focus, seu fomes. Ait ergo Auicennas, materiam putrescere, vel in venis, vnde oriuntur febres continuæ: vel extra venas, vnde intermittentes. Sanguis quidem saltem in venis putrescit: contra reliqui succi, & in venis, & extra putrescere possunt. Intermittentium sunt tres species, Pituitosa, Biliosa, Melãcholica. Continuæ subdiuiduntur, ratione venarum, & ratione materię. Ratione venarum; materia putrescit in omnibus venis, vel saltem plurimis, seu proximis cordi, & prodeunt febres continuæ continentes, quæ ab Auicenna conclusæ nuncupantur, aut contra putrescit materia non in venis omnibus, vel proximis cordi, & oriuntur continuæ proportionales. Ratione materiæ, datur continua sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica. Porro febres continentes sunt in triplici differentia; nam si ęqualiter se habent, dicuntur homotonę, si inęqualiter, & quidem si augentur, dicuntur epacmasticę; si decrescunt, paracmasticę dicuntur. Continuę etiam proportionatæ sunt triplices, cap. 2. lib. 2. de diff. feb. primum genus pertinet ad bilem, & dicitur tertiana continua proportionata. Secundum genus pertinet ad bilem, & pituitã, & quotidie inuadit, sed accessiones sunt dissimiles, quia febris simplex non est. Tertium genus pertinet ad melancholiam, & ad quartanas.

Obiectio, humores in venis nõ putrescere. [Alexander autem, c. 2. l. 12. aduersus hanc Galeni differentiam affirmat, humores in venis potius comburi, quam putrescere. Si enim putrescerent, ait, generarentur in venis animalia, quę aliquando per vrinas excernerentur.] Responsio. Animalia non possunt generari, nisi mistum putrescens paulatim putrescat; at humores in venis repente putrescunt.

Num materia intermittẽtium extra venas putrescat, an intra. [Dubitatur, num materia, quæ a venis extra mittitur, putrescat in venis, an potius extra?] Alexander loco citato inquit; in febribus intermittentibus materiam putrescere in venis; quod inde probat, quia in intermittentibus indicia sumimus a lotio; lotium autem indicat putredinem in venis. Responsio. In intermittẽtibus materia putrescit extra venas; id quod rigor quandoque apparens, indicat; dum enim rigor fit, nondum est febris, quia materia nondum est putrida. Ergo extra venas putret. Lotium vero indicat saltem materię dispositionem ad putredinem. Hęc de differentia a loco.

3. Differ. a materia accessionis, vbi quædam prius explicantur. Quantum attinet ad differẽtias a materia accessionis desumptas; quædam prius de accessionibus, & periodis dicenda sunt. De accessione dicendum; primo, cur inuadat; secundo, cur inuadat cum rigore, horrore, frigore, vel inæqualitate, vel sine his? Periodus vero perpendenda ratione principij, & ratione finis. Ratione principij, explicandum; primo, cur febris redeat? secundo, cur alia velocius, alia tardius reuertatur? tertio, cur reuertatur statutis diebus, vt pituitosa quotidie? quarto, cur redeat quandoque eadem hora, quandoque diuersa? Ratione finis declarandũ, cur quędam accessio longiore tempore, quędam breuiore perducatur ad finem.

Causæ inuasionis in non periodicis. [Primum igitur, quantum ad causas inuasionis,] e c. vlt. lib. 2. de diff. feb. aduertere oportet, an febris habeat periodos, nec ne? Si enim nullos habet reditus, tum vnicam tantum habet accessionem, in qua nulla corporis pars præ alijs determinate læsa est; sed male se habent humores in vasis, vel omnibus, vel plurimis, vel proximis: vt duret febris, quamdiu perseuerat putredo, vel calor febrilis. In febribus autem, quæ periodos habent, offensum est membrum determinatum; idque modo vnicum, modo multiplex. Vnicũ, si materia non fluit de vno loco ad alium: multiplex, contra.

Causa inuasionis in periodicis, ijsque. 1. citra fluxionem. Si ergo febris fiat citra fluxionem; tunc pars determinate læsa dupliciter afficitur: primum enim superfluitates generat, deinde eas non potest expellere, vnde necessario putrescunt. Hinc ergo colligitur aduersus plerosque, in intermittentibus citra fluxionem, non moueri materiam extra venas. Vnde etiam Gal. c. 7. l. de trem. ait: in febre ardente, bilem contineri in vasis; in tertiana vero intermittente, vel per carnes moueri, vel per carnes a natura expurgari; tanquam copiosior humor in ipsis carnibus sit creatus. Generantur autem superfluitates, vel læsa facultate partis ob intemperiem, vel ob errorem externum, id est, ob vitiosum alimentum. Pars non expellit genitas superfluitates, vel expultrice labefactata ob intemperiem, vel impedita ob angustiam, aut ob errorem externum, idest, ob materiæ copiam, crassitiem, aut viscidıtatem.

2. cum fluxione. Si multiplex lęditur membrũ, materia de loco in locum fluit. Fluxio autem fit per modũ transmissionis, vel attractionis. Trãsmittens membrũ necessario robustius est suscipiẽte: ut expultrix insurgat ad expellẽdũ. Insurgit aũt excitata, uel copia, uel qualitate, uel utraq;. Hoc tñ membrũ trãsmittens, quatenus superfluitates generat, obtinet aliquã imbecillitatẽ: & in febribus potissimũ esse solet uentriculus, iecur, lien, cerebrũ. Suscipiens membrũ imbecillius est transmittente: inq; hoc potissimũ uiget frigiditas, raritas, ignobilitas, c. 1. l. 2. ad Glau. In attractione, aliud membrũ est a quo fit attractio, aliud attrahẽs. Quoad locũ a quo fit attractio; pro uaria eius dispõne, uarię spẽs materię attrahũtur: ut a iecore calido, & humido, fit attractio sãguinis: a iecore calido, & sicco, fit attractio bilis, &c. Attrahẽs, rõne caloris, uel doloris attrahit.

2. [Cur aũt accessio inuadat cũ rigore, uel sine rigore:](quod secundo loco erat propositum:) id Auic. intra proprio explicat capite. De quo nos cap. 14.

3. Causa periodi. [Tertio, cur febris redeat;] facile explicatur ex aph. 65. sect. 4. Si enim finita accessione nullum relinquitur vitium in membro; non reuertitur accessio: si relinquitur, contra. Differentia autem est inter primam accessionem, & subsequẽtes, ratione materiæ putrescentis: vt colligitur e c. vlt. l. 2. de differ. feb. In prima enim accessione, materia, quæ putrescit est vnica, vt exempli gratia in tertiana est bilis flaua. At in accessionibus sequẽtibus, materia, quę putrescit est triplex: vna est præcipua, vt materia biliosa, in tertiana: secunda est superfluitas putrida relicta in præcedẽte accessione in parte, id est, extra venas: tertia est sanguis, cõfluens a reliquis partibus, in partes debiliores, qui et putrescit, quoniam, & reliquijs putridis miscetur, & in partem detrusus non diflatur. Huc igitur respiciens Gal. cap. 15. lib. 11. meth. ait saluberrimum es-

se in omni putrida, tam continua, quam intermittente, sanguinem mittere: cognouit nimirum etiam in intermittentibus peccare sanguinem.

4. [Quarto quæritur, cur accessiones velocius, aut tardius redeant;] Responsio. Si plures febres coniunctæ sint, vt tertiana & quotidiana: frequentior fit accessio. Causa autem cur plures febres coniungantur, peti potest e c. vlt. l. 2. de diff. feb. Nam si accessio fiat per modum attractionis; tum pars attrahens imbecillior redditur, vt putrescant & excrementa, & sanguis; vnde febris accenditur a priore diuersa: quare febre simplici perseuerante, & duplices, & triplices oriri possunt febres.

Causa frequentiæ paroxysmorum.

[In febribus autem simplicibus quæritur, cur pituitosa citius redeat, tardius biliosa, & melancholica?] Plato in Timæo respiciens motum, ait, febres continuas fieri ex igne: pituitosas ex aere, hic enim celerius mouetur quam aqua; biliosas ex aqua; melancholicas e terra. Sed nos veras causas inuestigabimus. Accessiones redeunt, quoniam noua materia putrescit: ideo citius redit accessio, si materia adest quæ citius putrescit. At in febre pituitosa, causæ putredinis sunt validiores, minus in biliosa, adhuc minus in melancholica. Pituitosa igitur citius redit, &c. Causæ autem facilioris putredinis sunt in copia, & qualitate materiæ: materia vero quædam regeneratur, quædam in priori accessione relinquitur.

Cur pituitosa citius redeat, quam biliosa, & melancholica.

1. Copia materiæ, quæ generatur.

Quantum ad [materiam pituitosam,] & primum eam quæ regeneratur: hæc citius regeneratur, quam bilis & melancholia, in ea copia, vt nouam possit accessionem causare: nam pituita fit e portione ciborum frigida, humida & viscida; & producitur a ventriculi calore, qui longe remissior est calor hepatis. Hinc fit vt huius materiæ portio exigua dissoluatur, quia & mobile viscidum est, & mouens est calor remissus: copiosa igitur relinquitur. [Bilis] generatur & in ventriculo, & in hepate; vt in febre biliosa docebimus. Si in ventriculo; est bilis porracea, c. 6. l. 2. de temper. & fit e cibis calidioribus: agens autem est ventriculi calor, sed iusto intensior. Hinc fit, vt non tam celeriter, vt in pituita, tanta bilis copia queat colligi, quæ febrem excitet. maior enim fit dissolutio, quia & mobile est calidum, & mouens est vehemens. Si bilis in hepate gignatur: materia e qua, est pars tenuior ipsius chymi; agens est calor hepatis, qui intensior est calore ventriculi, a quo pituita producitur, Hinc fit materiæ dissolutio, vt tam cito cumulari nequeat, quemadmodum pituita.

[Melancholia] denique fit e chymi portione crassa, quæ est admodũ exigua, in chylo enim crassa quæ sunt, in feces abeunt: agens est hepatis calor, qui intensior est calore ventriculi. Hinc fit vt melancholia sufficiens ad febrem excitandum, longissimo tempore regeneretur: materia enim e qua fieri debet, est exigua; ratione vero caloris fit aliqua dissolutio.

2. Qualitas.

Quantum ad qualitatem materiæ: pituita est frigida, humida, viscida, quandoque crassa; bilis est calida, sicca, tenuis: melancholia, frigida, sicca, crassa. Hinc, licet bilis ratione caloris & tenuitatis magis sit flexilis quam pituita: quia tamen tardius regeneratur, ideo tardius etiam accessionẽ facit. Vt melancholia omnibus modis tardius moueatur, quũ cum exigua est, tum frigida & crassa.

3. Reliquia.

Portio autẽ relicta in priore accessione, vocatur inquinamẽtum: cap. 7. & 10. l. 3. de puls. Hoc inquinamẽtum in febre pituitosa est copiosus, quam in biliosa, & melancholica: c. 4. l. 2. de diff. febr. Cum ergo in accessione febris pituitosæ, non parum inquinamenti relinquatur; festinat secunda accessio.

5. [Quinto quæritur, Cur statutis diebus febres reuertantur: pituitosa quotidie; biliosa die tertio; melancholia quarto?] Responsio. causa nulla alia adest, quam propria humorũ natura. Vnde si humor aliam naturam suscipiat: accessio etiam variatur. c. vlt. l. 2. de diff. feb. vt dum bilis flaua mutatur in atrã; sicut prius accessiones erat die tertio, ita deinde quarto reuertunt.

Causæ fixarum periodorum.

6. [Sexto quæritur, cur accessiones modo cum ordine, modo sine ordine reuertantur] Vbi sciendum, inordinationem in paroxysmis dupliciter sumi posse: primum, vt paroxysmi anticipant, vel postponunt: secũdo, vt paroxysmus primo erat triduanus, post euasit quatriduanus. Si primo modo sumatur inordinatio: causa est in humoribus, in membris, in materijs auxiliorum.

Causa ordinis, & inordinationis paroxismorum.

Cur paroxysmi anticipent, vel postponãt.

1. Humor enim, si eadem copia, & qualitate, eodem tempore regeneratur, accessiones seruant ordinem, sin minus, contra: si enim materia citius regeneratur, accessio anticipat; si tardius postponit.

2. Quo ad membra; si accessio fuerit citra fluxionem, paroxysmus ordinem seruat, si membrum seruat eandem dispositionẽ; at si euadat imbecillius, paroxysmus anticipat. Si accessio sit cum fluxione materiæ; & fluxio fiat per transmissionẽ; ordinem seruat paroxysmus, quandiu in membro mandante, & suscipiente, similis manet dispositio; at si, verbi gratia, in membro mandante sensus exquisitior euadit, accessio anticipat; si contra, postponit. Quod si per attractionem fiat fluxio, non mutatur ordo, si pars attrahens seruet eundem statum & caliditatis, & doloris; at si calor intendatur, accessio anticipat.

3. Materiæ auxiliorum si non mutentur, seruatur ordo in paroxysmis; at si febricitans vtatur cibis copiosioribus, vel calidioribus, anticipat accessio.

Secundo autem modo si sumatur ordinatio; eius causa est mutatio humoris, febrem efficiẽtis; mutatio autem illa fit dupliciter, primo cum vnus humor in alium transmutatur, vt bilis flaua in atrã; deinde, si alius, atque alius humor transmittitur, vt si prius bilis transmissa est, & postea transmittatur pituita. Et vtraque hæc mutatio fieri potest à causa & interna & externa. Ab interna; verbi gratia, dum iecur calidius redditum, bilem flauam mutat in atram; item, dum in febre biliosa, ventriculus frigidus gignit pituitam, ut e tertiana fiat quotidiana. Ab externa; verbi gratia, dum e victu calidiore. & medicamentis calidioribus, bilis flaua mutatur in atram; Item, dum è cibo frigido, & medicamentis frigidis, non amplius bilis, sed pituita generatur.

Cur paroxysmi mutetur species.

7. [Septimo, & postremo quæritur, cur accessiones modo longiores sint, modo breuiores?] Respondetur e c. 3. 5. & vlt. l. 2. de diff. feb. causam esse in materia, virtute, & habitu corporis. Materia enim est causa longitudinis, si sit copiosa, frigida, crassa, viscida; breuitatis, si pauca, calida, tenuis; nam citius dissipatur. [hic Galen. motum & quietem Auicennæ comprehendit.] Virtus si robusta sit, breui tempore materiam expurgare potest, vnde breuis accessio; contra debilis, longam accessionem efficit. [hic Galenus sensum exquisitum Auicennæ complectitur,] Habitus corporis densior, est in causa longitudinis accessionum; rarior breuitatis. Causis ergo longitudinis concurrentibus, interdum adeo longa est accessio, vt, licet febris sit intermittens, dicatur tamen continua, non quidem simpliciter, sed continua per subingressum.

Causa breuitatis, & lõgitudinis accessionum.

Continua p subingressũ

Verum, antequam progrediamur; explicandum est [an materia in febribus intermittentibus semper transmittatur a venis extra venas] quod vt cognoscatur ad curationem est necessarium. Communis plerorumque est opinio, semper materiam e venis extra ferri. At hi errant: nam c. vlt. l. 2. de diff. feb. interdum accessio fit per transmissionem, vt materia in meseraicis, tanquam in foco resideat. Quod si igitur communis illa opinio uera esset: materia transmitteretur primum a meseraicis, quæ sunt debiliores, ad membra obutiora, nimirum, in iecur, & hinc in magna vasa, & hinc in venas, quæ collocatæ sunt in ambitu totius, & tandem extra venas. Quod tamen fieri nequit: cum in fluxione, quæ fit per transmissionem, necessarium sit, vt pars mittat ad debiliorem, non ad fortiorem. Alia Fernelij est opinio, qui voluit intermittentium originem esse circa præcordia, ven-

Num in intermittentibus materia semper mittaẽ a venis, extra venas. Cõis opinio reijcitur.

Fernelij sententia.

triculum,

triculum, diaphragma, caua hepatis, lienem, pancreas, omentum, & mesenterium. Has partes ait membranas obtinere sensu præditas, & neruos a sexto pari cerebri prodeuntes: vt proinde his partibus, exquisite sentientibus, totum corpus compatiatur, & pro vbertate, acrimonia, & impetu materiæ, rigor, horror, vel frigus producatur. Quemadmodum igitur, inquit idem, dum pars vlcerata pungitur, fit horror: ita etiam in intermittentibus fit, dũ partes ὑπὸ χονδρίων a materia morbifica molestantur. Sed contra Fernelium ratio est demonstratiua: Si enim focus materiæ est in parte, sensu exquisito prædita; tunc in omni intermittente esset dolor, & grauitas circa præcordia: quod falsum. Verum quidem est in punctione vlceratæ partis, totum corpus horrore affici; cuius rationem suo loco afferemus: sed cum illa punctio in parte vlcerata dolorem excitet acerbum, videtur in intermittentibus etiam, cum materia morbifica pungit præcordia, dolorem in his esse necessarium, cuius ratione horror totius oboriatur. Veruntamen quoniam Fernelius vir fuit summæ auctoritatis; non abs re fuerit, fundamẽta eius præcipua penitus euertere.

Cõfutatio.

Pugnatur cõtra Fernelij rationes.

1. Ratio. Primum ergo fundamentum esse potest: [Si materia in intermittentibus a venis extra mittitur; tum in qualibet febre materia peccabit in venis. Consequens falsum: ergo & antecedens.] Responsio. Hoc argumentum pugnat saltem contra communem opinionem, quod in omni intermittente materia transmittatur a venis: quam & nos reiecimus: nam in aliqua intermittente, a præcordijs ad totum transmittitur.

2. Ratio. Alterum Fernelij fundamentum: [Impossibile est, tam cito materiam in venis existentem separari a sanguine, & ad extrema depelli?] Responsio. Datur quædam intermittens, in qua materia e venis expellitur, verum illa transmissio non fit ita subito, sed principium durat etiam per horas. Quantum vero ad frigiditatem, quæ subito fit: dicendum, illam non fieri a materia, quæ extra venas transmittitur, non enim est frigiditas positiua, sed priuatiua. de quibus terminis infra. Tertium argumentum Fernelij;

3. Ratio. [Quartana continua est rarissima, propterea quod materia melancholica raro in venis putrescit. Quoniam autem quartanæ intermittentes sunt frequentissimæ, & diu durant, necesse est earum materiam, quæ sane copiosa sit oportet, non esse in venis, nec e venis extra mitti?] Responsio. Quartana continua raro contingit, quia melancholia raro putrescit in venis, idque ea de causa, quod melancholia in venis abundans, est excrementum, non alimentum, & siquidem excrementum præter naturam, etiam bilioso excremento malignius. cap. vlt. l. 2. de fac. nat. hinc fit, vt e venis expellatur, & proinde raro in venis putrescat. Verum quoniam interdum copiosa melancholia, & generatur, & colligitur, vt in propr. cap. demonstrabimus, fit vt tunc etiam ad ambitum totius transmittatur, & quartanas intermittentes, diuque durantes faciat.

N B.

Differentiæ febris a materia accessionis. Concludatur igitur, febrem intermittentem esse, vel sine fluxione, vel cum fluxione. Sine fluxione; vt cum excitatur a materia in ventriculo genita, & putrescente, atque hæc solis lenientibus curatur. Cum fluxione; si materia e venis extra mittitur, vel interdum per alios fluit ductus, huc Galen. respiciens, c. 6. l. 2. de cris. ait, materiam intermittentium deferri vel per venas, vel per totum corpus.

4. Differentiæ a vehementia. Sequuntur differentiæ a vehementia. Aliæ febres sunt vehementiores, aliæ debiliores, ratione dignitatis, essentiæ, vel facultatis. Ratione dignitatis; si materia putrescat in venis, vt in continuis, ratione essentiæ; si febris valde accendit, vt in ardente, ratione facultatis; si pulsus sit imbecillis, præterquam in principio paroxysmorum.

CAPVT XX.

De signis putridarum febrium.

ABSOLVTA doctrina, de essentia generica, & specifica febrium putridarum; de signis agit Auicennas: indicationes enim capiuntur ab essentia nota: nota autem fit essentia per signa. De his ergo quatuor tradit. I. agit de signis febrium putridarum in genere, quatenus scilicet hæ ab ephemera, & hectica distinguuntur. II. de signis continuæ febris, quatenus hæc ab intermittente distinguitur. III. de signis, quæ indicant quomodo, & differant, & conueniant putridæ. IIII. de significationibus accidentium febrium.

Primum generale signum febris putridæ est, quod non oriatur e causa primitiua, sed ex antecedente. Et hoc signum soli putridæ conuenit, non autem omni, c. 7. l. 1. de diff. feb. quædam enim putridæ ab externa fiunt causa. De ephemera ex obstructione, quæ non exacte exquisita est, Auicen. hic non loquitur, hæc enim ex antecedente causa oritur. Nec sermo ipsi est de hectica, quæ fit ex vlcere pulmonis, confert enim putridam, cum hectica incipiente ante alios morbos. 1. Signum a causa.

Alterum signum, a pulsu, & respiratione sumitur; putridarum inseparabile indicium est, systoles velocitas, c. 7. l. 1. de diff. feb. & ratio est, quia assunt fuligines putridæ, quæ necessario sunt expurgādæ. Hoc autem intelligendum est, dum febris perseuerat: nam dum putrida intermittit, & ad integritatem perducitur, (quod in quibusdam fit,) tum diastoles potius adest velocitas, non systoles. Putrida igitur febris indicatur ex inęqualitate pulsus febrilis: nam in hac calidum innatum cordis magis igneum redditum est; quam in ephemera; vnde in pulsu ephemerarum inęqualis febrilis prorsus dissoluitur. Pulsui etiam par est respiratio: nam exspiratio est velox. Tertium signum a calore totius corporis sumitur, qui mordax est, non suauis, vt in ephemeris. Et hoc signum putridis conuenit inseparabiliter, cap. 7. l. 1. de diff. feb. Per mordacem autem calorem intelligit Galenus fumosum, & fuliginosum; ad differentiam caloris flammei, qui in ephemeris, & hecticis locum habet. Dan autem talem calorem triplicem, ostendit Galen. cap. 1. l. 3. de præsag. e pulſ. Hactenus de signis, quæ putridã respiciunt, quatenus est febris, ideſt, quatenus inuadit, quatenus est vitium cordis, quatenus est morbus totius. Deinceps signa tradit, quæ respiciunt putridã, vt fit a materia. Quartum igitur signum, est corporis præcedens dispositio ad febrem putridam, quæ soli, sed non omni conuenit: in quibusdam enim putridis præcedit lassitudo, pandiculatio, oscitatio, anhelitus constrictio, venarum hypochondriacarum tensio, capitis dolor, & pulsatio, &c. quæ reperiuntur in febribus, in quibus materia mouetur de loco ad locum. 2. Pulsus, respiratio. 3. Calor totius. Transitio. 4. Corporis dispositio ad putridã.

Quintum signum est frequentia pulsus; pulsus coarctatus, ideſt, submersus, & paruus; interdum magnus, & vehemens, non admodum velox. Ratio est, quia in putrida facultas a materia opprimitur; preterea dum materia incalescit, pulsus fit frequẽs, dum facultas insurgit ad expellendum, pulsus fit magnus, & vehemens. Cum ergo hinc pateat pulsum esse inęqualem; Galen. cap. 7. lib. 1. de differ. feb. dixit, pulsus inęqualitatem in principio, & augmento, signum esse putridarum proprium quidem, sed non inseparabile, quia soli putridæ, sed non omni conuenit. Soli putridæ conuenit, scilicet respectu ephemeræ, & hecticæ; nam alias etiam vitiosis humoribus in ventriculo collectis, pulsus oritur inæqualitas. Licet vero pulsus inæqualis fiat a materia putrescente, quæ in omni putrida reperitur, in quadam tamen putrida, pulsus non est inæqualis, vt in tertiana exquisita, cuius materia 5. Pulsus inæqualis.

adeo

6 Calor inæqualis in principio & augmento. adeo tenuis est, vt facultatem non oneret. Sextum signum, est diuersitas caloris in principio & augmento; calor enim non semper est flammens. Ex hoc soli putridæ conuenit, sed non omni, in tertiana enim propter leuitatem materiæ non euidenter apparet.

7. Euacuatio i prima periodo. Septimum signũ est, quod fiat euacuatio in prima periodo, ad differentiam ephemeræ: quia enim putrida febris à materia producitur, hæc per sudorem copiosum vacuatur. Excipitur tertiana intermittens, propter leuitatem materiæ.

8. Ab augmento. Octauum signum, est augmentum non permistum, non proportionatum, non simile, prolixum. Non permistum est illud augmentum, quod dissimile est principio; ad differentiam augmenti ephemerarum: indicat vero materiam, cuius actio in principio diuersa est, ab actione in augmento. Non proportionatum est, dum finis augmenti, dissimilis est principio augmenti; ad differentiam augmẽti ephemerarum: & hoc indicat materiam, cuius diuersa est actio in principio & fine augmenti. Non simile est, dũ calor in principio est fumosus, in augmẽto fuliginosus & flammeus; ad differentiam augmenti ephemerarum, in quibus calor semper est flãmeus. Longum autem est augmentum; ad differentiam ephemerarum, in quibus vltra duas horas non durat; proinde significat materiam, quæ cito & æqualiter non accenditur.

Transitio, 9. Signum. Sequuntur deinceps signa respicientia materiam ratione loci in quo putrescit. Febris ergo intermittens distinguitur ab ephemera, quia incipit cum rigore, aut horrore; & vt plurimum terminatur cum sudore, & habet periodos determinatas. Cõtinua distinguitur ab ephemera; quia vel incipit cum tepore, si fuerit proportionata, vel sine tepore, si continens. Dissimilitudo etiam continuæ & ephemeræ iudicatur ex vrina, e pulsu, e terminatione & quiete symptomatum.

10. Signũ a vehementia morbi. Sequuntur signa indicantia vehementiam maiorem in putridis, quam in reliquis: vt sunt quæ indicant primum maiorem vehementiam febris; sitis, dolor capitis, nigredo linguæ, impotentia quiescendi: quæ proueniunt a summo calore, cuius causa est materia putrida. Vehementia putridæ febris ratione facultatis indicatur, e pulsu modo magno, modo forti, modo paruo, modo debili; quia materia putrida diuersimode agit in cordis humores; & hæc dicuntur ad differentiam ephemeræ, in qua pulsus semper est robustus, atque ad differentiam hecticæ, in qua dum pulsus euadit debilis, postea non amplius fit robustus.

11. Signũ a vehementia materiæ. Vehementia materiæ indicatur, ratione facultatis, e pulsu magno, inæquali, in quo systole est velocior; lotium in principio crudum, aut parum coctum.

Cõtinuæ signa. II. Traduntur signa febris continuæ, quatenus hæc ab intermittente distinguitur. Pulsus continuarum
1. est intensior quam intermittentium. Tempus excedit
2. 24. horas; cap. 5. & 8. lib. 1. ad Glauc. In principio con
3. tinuæ non apparet rigor, vel horror, qui intermittentibus est euidens; nam rigor fit, dum materia trasmittitur ad venas remotiores. Vnde in continua exquisita non est rigor [sui ratione,] idest, quatenus est continua, huius enim materia in venis est; accidit tamen, vt, dum materia a venis magnis ad paruas & remotissimas transmittitur, portio quædam extra venas mittatur: at hoc non fit ratione continuæ; in intermittentibus vero rigor fit propria intermittentis ratione.

Non tamen semper in intermittentibus fit rigor, quia interdũ materia adeo est benigna & exigua, vt debili suo motu rigorem efficere nequeat. Quod si rigor sit longus & intensus, indicat febrem cõtinuam per subingressum, sin exiguus & breuis, indicat vere continuam proportionatam, cuius materia in venis remo- 4.
tis putrescit. Augmenti symptomata variant in putridis, modo enim intenduntur, modo minuuntur.

Signa differentiarũ ab humoribus. Tertia pars huius capitis cõtinet signa differentiarũ, quatuor speciebus desumptarũ. Diuiditur autẽ in 4. mebra; primũ traduntur signa, quibus discernũtur 4. species febris, biliosa, sanguinea, pituitosa, melãcholica. Secundo traduntur signa, quibus conueniunt. Tertio traditur documentum causa tactus. Quarto traditur documentum causa vehementiæ. [Biliosa] igitur febris indicatur motu, mouetur enim e tertio in tertium, nisi sit adusta, idest, ardens, vel continens, quæ vnica accessione absoluitur. Deinde in biliosa pura, est caliditas acuta; magna, mordicans, acuta, idest, quæ cito expanditur, propter materiam tenuem, cum exquisite pura biliosa, non habeat permistam pituitam, vel melancholiam. Tertio biliosa pura indicatur, quod sit salubris; id est, est debilis ratione facultatis. Quarto habet motum breuem, nam biliosa pura intermittens, raro pertransit septimam periodum, continua vero hebdomade finitur. [Sanguinea] indicatur, quia vere est continua, non per subingressum. Calor etiam vehemens est in sanguine, cum lenitate; non mordicans, vt in biliosa. Motus velox est: perducitur enim ad statum in quarto. [Pituitosa] pura intermittens quotidie mouetur: calor est lenis, motus tardus, ob frigidam materiam facultas non parum læditur; quia integritatis tempus est admodum exiguum. Continua pituitosa potius est debilis, quam vehemens, vt aliquo modo hecticæ sit similis; differt tamen ab ea, quod in pituitosa pulsus est mollis. Pituitosa etiam pura distinguitur a non pura, seu notha; hæc enim minorem habet paroxysmum & breuiorem, ob bilis permistionem cum pituita: quod si vero pituitæ non bilis, sed melancholia permisceatur, contra iudicandum est. [Melancholica] non est acuta, sed longa, propter frigus: virtus etiam tolerat ob longitudinem interualli.

Conuenientia. Commune porro est quartanæ, tertianæ & continuæ & intermittenti, vt terminentur vomitu, alui solutione, per sudorem, per vrinam: sique febris sit ardens, etiam per hæmorrhagiam narium.

Præceptũ de tarditate & velocitate motus. Tertio Auicennas proponit documentum ratione motus. Tarditas & velocitas motus referenda est ad totam febrem. Nam ratione partis fieri potest, vt febris breuis habeat principium longum, aut aliam partem longam: vt in tertiana intermittente, longius tempus est principium: in febre conclusa, idest, continente longius tempus est status: in biliosa proportionata, est declinatio, in quotidiana, est status & declinatio: similiterque in quartana.

Præceptũ de curatione. Postremo traditur præceptum causa vehementiæ. In curatione non est committendus error: alias febris salubris euadit lethalis.

Signorũ applicatio. In quarta capitis parte Auicennas signorum applicationem tradit: & ex signis deducit nos in cognitionem signatorum, pertinentium ad putridas febres. Ea autem hic breuiter ob oculos ponere placuit.

Signa

CAPVT XXI.

De Rigore.

De rigore quid tradendum.

NTE QVAM ad curationem putridarum accedat Auicennas, prius de Rigore agit. Nos ergo in hac doctrina ita procedemus, vt exponamus. 1. modum generationis rigoris. 2. definitionem rigoris. 3. discrimen rigoris & cognatorum symptomatum. 4. rigoris differentias. 5. omnia febribus applicabimus.

Causa rigoris.

Galenus cap. 6. & 7. lib. de rigore, voluit rigorem fieri a materia frigida, a calida, præterea dum vlcus irritatur, item dum inflãmatio mutatur in abscessum, præterea cum occurrit obiectum aliquod horrendũ, vel secundum visum, vel secundum auditum. Videndum ergo quæ sit communis causa. Idque vt appareat; modum generationis rigoris ita describemus.

Modus generationis.

Ad rigorem generandum, necesse est, vt corpori occurrat aliquod noxium, vi cuius corporis partes, destinatæ motui voluntario, & sensui tactus, refrigerentur; vt refrigerationis iudicium in sensu fiat; & tanta etiam refrigerationis in dictis partibus fit violentia, vt frigus ipsarum calido natiuo cordis communicetur; quod demde cum impetu reconcentretur & expandatur, & hinc rursus concentretur, & expandatur; hunc enim caloris cursum & recursum, sequitur partium sensitiuarum expulsio, facultate nimirũ expultrice à causa noxia irritata, & à cordis calore adiuta, ea violentia, vt fiat concussio, motus prauus, & rigor totius corporis.

Rigor quid. Forma rigoris.

Hinc rigor nil aliud est, quam vibratio totius corporis, dependens ab expultrice, irritata à frigiditate, mediante cordis calore refrigerato. Forma rigoris est [vibratio,] idest, motus deprauatus, seu numerosus & densus, propter breuitatem quietis, & celer, propter impetũ. cap. 1. & 2. lib. 2. de cauf. sympt. Quatenus ergo rigor dicitur vibratio, distinguitur a motu ablato & diminuto; item à motu palpitationis, qui numerosus aut densus non est. Subiectum rigoris est [totum corpus.] Et hinc rigor ab horrore distinguitur, cuius subiectum non est totum corpus, sed solũ cutis. Per totum intelligimus partes externas, id est, cutim, partes carnosas, partes musculorum, cum vicinis partibus neruosis; vt viscera excludantur. Hinc Galenus cap. 5. lib. 2. de cauf. sympt. ait, in rigore musculos omnes vibrari, & cum his articulos, vt fiant extensiones & inflexiones præter voluntatem.

Subiectum rigoris.

Efficiens principale, est [facultas expultrix; ad differentiam conuulsionis legitimæ, quæ non est motus expultricis. c. 6. & in fine lib. 2. de cauf. sympt. Notãdum autem, in motu prauo concurrere interdum solam causam morbificam, vt in legitima conuulsione; interdum solam naturam, vt in sternutatione; interdum vtraque, vt in tremore. De rigore vero Galen. capite secundo, libro secundo de cauf. symptomat. duo dicit; primum, eum instar tremoris, esse motum mistum, & naturæ & causæ morbificæ; secundo subdit, in rigore motum omnem esse expultricis. Dum igitur inquit, rigorem esse motum solius naturæ: intelligit solam naturam concurrere ad vibrationem efficiendam. At dum ait, rigorem esse motum mistum; intelligit adesse expultricem, & præterea causam morbificam, quæ expultricem irritat. Expultrix porro irritatur, tum a frigiditate, tum ab aliis causis: ita tamen vt in omni rigore frigiditas sit necessaria. Frigiditas hæc est, de qua Galen. capite sexto, libro de inæq. intemperie, loquitur: vbi ait, rigorem produci ab inæquali intemperie, idest, ab extremorum frigiditate, vt agit in cor calidum. Hanc frigiditatem vehementem esse oportet, quæ repellat, & cum violentia atque dolore agat. Hinc enim capite sexto, l. de rig. Galen. ait, si homo in aquam frigidam conijciatur, eum non rigere, nisi diu moretur. Præterea hæc frigiditas non solum est positiua, sed potest etiam esse priuatiua: vnde c. 7. l. de rig. Gal. ait, in tertiana esse rigorem, quoniam humor motu vehementi per sentientia corpora deferatur; vnde sanguis & calor in viscera refugiant, vt extrema frigida reddantur. Frigiditatis autem illius

Causa efficiens rigoris.

Expultrix irritatur a frigore vehementi.

Frigiditas causa.

lius causa est interna, vel externa, c.7.l.de rig. fit enim à frigore externo, & à corporis dispositione, vt in febribus. Causa interna est materia vitiosa; idque vel propria ratione, vel ratione loci, in quo colligitur. Vitium autem triplex est copia, Qualitas, Motus. Copia requiritur, quoniam omni agens agit in determinata quantitate: & quo copiosius, eo magis agit. Quoad qualitatē, nō debet esse materia mitis vt Gal.c.5.l.2.de cris. proponit materiam mordacem, siue sit calida, siue frigida. Id tamen verum est, materiam frigidam esse causam frigiditatis positiuæ: calidam priuatiuæ: vt testatur Gal.c.6.l.de rigore. Quoad motum, hunc proponens Gal.c.5.l.2.de caus. sympt. inquit, rigorem fieri a materia commota, & agitata: & c.6.l. de rigor. ait, non fieri rigorem, nisi materia cum impetu feratur. Externæ causæ variæ sunt, cap.3. lib.2. de cris. & cap.6.lib.de rigore: nimirum aqua frigida, medicamentum calidum visceri applicitum, ratione cuius fit dolor, vnde calor refugit ad viscera, vt in partibus externis fit frigiditas priuatiua. Ad causas etiam externas pertinet, obiectum visus & auditus, quod tamen ita vehemens esse oportet, vt timorem efficiat, cuius ratione calor intro reuocetur, & exteriora calore priuata refrigerentur. Cæterum causa rigoris instrumentalis, est calidum innatum influens cordis: vnde rigor affectus cahdi natiui, cap.6.lib.de rigor. dicitur, & cap.7.lib. eiusd. Galenus ait, calidum innatum in rigore fieri veluti instrumentū facultatis expultricis: sic, [veluti,] nam præcipuum instrumentum cuiuslibet partis est temperamentum, & spiritus insitus: hæc tamen a calore cordis influente iuuantur.

Instrumentum expultricis est calidum natiuum.

Calor natiuus 4. modis afficit.

Cum autem rigor sit affectus calidi natiui refrigerati: inuestigare oportet, quis nam sit hic caloris affectus. Galenus cap.6.lib.de rig. ait, natiuum calorem, instar flāmæ, quatuor modis affici posse: primū ob materię defectum: secundo, dum in sole splendor contabescit: tertio, dum a lignorum copia suffocatur: quarto, dum a copiosa aqua extinguitur. Ratio horum 4. modorum inde pendet, quod calidum innatum est substantia per se, & semper mobilis: vnde tria locum habent in calido innato, Substantia, Qualitas, & Motus. Ad substantiam pertinet illud vitium, quod dicitur inanitio substantiæ: Ad qualitatem, seu calorem pertinet lęsio a frigido. Motus autem calidi natiui duplex est, intra & extra: cuius ratione duplex occurrit vitium; alterum, quotiescunque extra ab immodico calore dissoluitur calidum innatum: alterum, dum intus a materia opprimitur, sicuti flamma a copiosis lignis. In rigore vero calido innatum læditur tantū secundum qualitatem: non secundum substantiā, aut motū. Si ergo calidū cordis in rigore afficitur secundū calidi atem: igitur læditur à frigido: nil. n. læditur, quam calor influens, & proinde pura qualitas. Notādum aūt, hūc calorē in rigore reddi vaporosum quia calor influens illabitur in ea, quæ obsistunt, quæ sane vertuntur in vaporem. Dum ergo calor influens euadit vaporosus, efficacius percutitur, & efficacius percutit: vnde fit, vt rigor ab initio fit remissior, mox autem reddatur intensior.

In rigore calidū nat. tātū læditur secundum qualitatem.

Rigoris, & cognatorū symptomatum discrimen.

Exposita rigoris definitione, tertio iam loco sequitur, vt rigorem a cognatis symptomatis discernamus: nimirum ab horrore, inæqualitate, & frigore. [Horror] igitur (cap.6.lib.de rigor.) est sensus frigiditatis cum dolore, & cum concussione cutis, reliquo non moto corpore: vnde horror est vibratio solius cutis, non totius corporis: dependens ab eadem causa, a qua & rigor. Hinc, cum in horrore extrema refrigerentur, Galenus lib.11 meth. ait, horrorem, ob cutis cōstipationem, febres & augere si iam factæ sint, & nouas quoque excitare. [Inæqualitas,] quam Auicennas fractionem vocat, est, dum quis in corpore inæqualitatem sentit, quam verbis explicare nescit: est igitur via ad horrorem, nimirum vibratio admodum remissa solius cutis. [Frigus] est sensus frigiditatis citra dolorem; Auicenn. sic vocat frigus purum: Est autem sensus frigiditatis partium extimarum, dependens a qualitate tactili, citra solutionem vnitatis refrigerante. Ab his igitur rigor facile discernitur. Conueniunt enim inæqualitas, horror, & rigor, quatenus fiunt ab excrementis mordacibus, tanquam a causa interna, vt in putridis febribus: differunt autem & ratione excrementorum, vt agunt: & ratione partium, vt patiuntur ab excrementis. Excrementa differunt copia, morsu, & motu: partes vt patiuntur, differunt virtute, sensu tactus, & motu. Vnde quoad excrementa, si horum vitia sint debiliora, idest, si sint pauca, parum mordacia, & debilis motus, fit inæqualitas: si validiora, horror: si adhuc validiora, rigor. Quoad partes, si minus sint dispositæ, fit inæqualitas: si magis ad patiendum disposite, fit horror: si maxime, rigor. In maiori enim quanto, maior virtus: mordaciora efficacius stimulant: motus velocior est causa symptomatis vehementioris; hinc rigor vehementissimus a bile; quia frigidi succi non possunt ita esse tenues, vt vehementissime moueantur. Virtus imbecilla facile patitur; contra corpus robustum, quod bene habet se, secundum temperiem & secundum calidum insitum. Sensus acutus, qui est in corpore predito neruis magnis & mollibus, facile patitur, ratione magnitudinis neruorum, spiritus animalis radij copiosiores distribuuntur, ratione mollitiei, qualitas tactilis efficacius agit: Motus quo maior, eo facilius partes rigent. Quantum ad frigus attinet, si intelligatur illud frigus, quod reliqua symptomata consequitur, fit ab eadem causa, sed remissiore; vnde primum fit frigus, mox horror, tandem rigor. Si accipiatur frigus purum, hoc est frigus positiuum; fit hoc a materia frigida, quæ citra vnitatis solutionem refrigerat.

Collatio.

Restat postremo, vt quæ iam dicta sunt febribus applicemus. Inæqualitas igitur, si cæteri affectus non subsequantur, reperitur in continuis proportionatis; si vero reliqui succedant, tum reperitur in illis febribus, in quibus reliqui existunt affectus similes. Horror, cap.8.lib.2.de diff.febr. reperitur in quotidiana, nisi materia ad summum attenuetur; item in tertiana notha. Rigor, cap.6.lib.de rig. reperitur in quotidiana, tertiana, quartana, intermittentibus, sed in principio accessionis, in febre ardenti reperitur in fine, aphor. 58.sect.4. Discrimen tamen a Galeno statuitur, cap.7.lib. de rig. quia rigor in quotidiana est longus, non magnus, nisi corpus vehementer agitetur: in tertiana est cum sensu punctionis, in quartana, cum sensu frigiditatis, ac si quis per loca admodum frigida iter faciat. Frigus priuatiuū reperitur in febribus putridis mali moris potissimum, in quotidiana intermittente, & dulci pituita, cap.4.lib.2.de cris. & capit.8.lib.2.de feb.diff. reperitur etiam in quotidiana continua, cap.8.lib.2.de feb. vbi Galenus vult, in hæmitritęo esse frigus, ratione quotidianæ continuæ, quia materia pituitosa exigua extra venas propellitur, cum præsertim in hemitriteo bilis potius pituitæ esse vehiculum. Reperitur etiam frigus in primis quartanarum accessionibus.

Inæqualitas.

Horror.

Rigor.

Frigus.

CAPVT XXII.

De curatione putridarum in genere: & primum de Præsidijs.

AVICENNAS ad curationem accedens, materias adiquantium proponit: respicitque ad materiam morbificam, in hoc septimo capite: ad virtutem in octauo & nono: ad febris vehemētiam in decimo: ad symptomata, in pluribus sequentibus capi-

Transitio.

çapitibus. Nos autem in explicatione huius capitis tractabimus, I. de indicationibus. II. de materia chirurgica, & medicinali. III. de materia diætica.

De indicationibus in putridis.

Indicans vitale.

IN putridis triplex est indicatio: Vitalis, curatoria, & præseruatoria. Indicans vitale dirigitur ad custodiam animæ, vt operetur; operatur autem per organa, quæ sunt partes viuentes, itemque spiritus insiti, & influentes: vnde ab his indicatio vitalis sumitur, non autem ab humoribus, vel a sanguine; hic enim animæ organum non est, sed opus sanguificæ facultatis. Sanguis tamen vitiosus, quatenus rationem subit causæ morbificæ, est indicans. Prout autem virtutis custodia multiplex est, pro eo etiam indicata vitalia variant. Alia enim sunt generica, nimirum quantitas, & qualitas: alia specifica, certa mensura, & apta qualitas: alia determinata, cibus, potus, spiritus: cap. 5. lib. 11. meth. materia vero est panis, &c. & proxima sanguis, roridaque humiditas.

Indicãs curatorium.

Indicans curatorium, est causa continens ex vsu, & quidem causa, vel læsæ facultatis, vel læsæ functionis: vt in morbo læditur actio ob læsionem facultatis, facultas læditur ob intemperiem: quia tamen læsio facultatis, est causa continens non ex vsu, ab ea non sumitur indicatio, sed a causa, quæ læsionem efficit, si modo hæc alicuius sit momenti: in phlegmone enim magnitudo est læsio facultatis, sed nihil vtile potest indicare, vnde in phlegmone indicatio curatiua sumitur a sanguine influxo, & a morbo calido, hæc enim phlegmonis ideam, a qua indicatio capitur, constituunt. Sic putridæ febris idea constituitur a morbo calido, & a caliditate in humoribus cordis, quæ est causa continens ex vsu: ab his

Indicãs præseruatoriũ.

ergo sumitur indicatio curatoria. Indicans præseruatorium, præcipue sunt humores: potest esse discrasia, quæ humores generat: item lumbrici, calculi. In putridis igitur ab humoribus sumitur indicatio prophylactica: non quidem a vitijs humorum, in substantia, quantitate, qualitate, & motu locali. Si enim: (quoad substantiam,) humor prorsus corrumpitur, indicatur totalis euacuatio, vt si sanguis mutatur in bilem excrementitiam, vel putrescit. Quantitas deficiens, vel excedens, indicat additionem, vel imminutionem. Qualitas prima, vel secunda mutata, indicat contraria. E motu, si non fit, oritur indicatio mouendi: si motus male fit, & quidem si imminutus est, oritur indicatio adiuuandi: si deprauatus, retrahendi, vel coercendi. Et hæ sunt indicationes genericæ, & specificæ: determinatæ autem indicantur a specie materiæ, & a definito gradu vitij materiæ: vt si sanguis abundat ad libram vnam, indicatur minuens sanguinem, & quidem ad libram vnam. Et sic indicatio præseruatoria capitur a materia. Sumitur deinde etiam a symptomatibus, prout hæc rationem habent causæ.

Indicationes in putridis, vnde oriantur.

His ita positis, in febribus putridis indicatio sumitur a viribus, febre, & causa. c. 8. & 10. l. 11. meth. Virtus roborantia indicat: vt superet putredinem, & succos concoquat. A febri oritur indicatio, & curatoria, & præseruatoria. Curatoria, vt portio febris facta curetur: præseruatoria, vt portio, quæ est in generatione, prohibeatur. Curatio fit per refrigerantia, & per eradicantia materiam omnino putrefactam. Præseruatio respicit patiens, vel agens. Patiens, est humor qui incipit putrefieri: idque interdum fit, quia humidus est, vnde oritur indicatio siccandi, semper vero dũ humor putrescit, calidior euadit, vnde oritur indicatio refrigerandi. Quoad agens, hoc vel est principale, & immediatum, vel sine quo non, & mediatum. Principale, est calor extraneus, intensior calore naturali humoris putrescentis: hinc indicatio oritur refrigerãdi. Agens sine quo non, est quod impedit trãspirationem caloris: & hoc est, vel densitas, vnde indicatio rarefaciendi, vel constrictio, vnde indicatio fundendi, vel obstructio, quæ vel facta est, vel est in fieri, si facta est, ipsa obstructio nil indicat, quod sit ex vsu, materia autem actu obstruens, vtile indicat, quæ si copia peccat, minuenda, si crassitie, attenuanda, si viscriditate, detergenda: si autem obstructio sit in fieri, indicãs in corpore quidem existit, sed extra locum obstructum, in quem tamen potest confluere: vnde huius causa opus est affluxum obstruentium succorum compescere: hinc cum succus fluens sit multiplex, indicatio etiã multiplex oritur: verbi gratia, si sit sanguis, euacuandus, si vero sit succus a sanguine diuersus, & quidem supra iecur subsistat, indicat purgans: & si succus, non sit præparatus, indicat præparans: si infra iecur subsistat succus, leniendа est aluus.

Cõclusio indicationũ.

Hinc igitur scopi in putrida febre sunt, [alui lenitio, sanguinis euacuatio, succi non sanguinei pręparatio, purgatio, materiæ obstruentis minutio, attenuatio, detersio, caloris putridi refrigeratio, materiæ putrescentis refrigeratio, & exsiccatio, materię putrefactæ eradicatio, febris factæ refrigeratio, virtutis corroboratio.] Et hæc de indicantibus.

De prognosticis in doctrina speciali tradendum.

CAPVT XXIII.

De materia chirurgica, & primum de phlebotomia.

Præsagia.

PRACTICI tria considerare solent: indicans, indicatum, & materiam indicati. Sic sanguis est indicans: euacuatio sanguinis, est indicatum venæ sectio, est materia indicati.

Venę sectio quid.

[Venæ sectio igitur est materia remedij indicati a vitio vehementi, per se, sensibiliter, & confertim sanguinem vacuans, & ex accidente refrigerans. Venæ sectio indicatur a vitio vehementi sanguineo: breui enim tempore vacuat, quod in affectibus vehementibus est necessariũ. c. 6. lib. de venæ sect. contra Erasistr. c. 10. l. de curat. per venæ sect.

Facultates venæsectionis.

Facultates venæ sectionis duæ sunt: vacuare, & refrigerare. Vacuat enim sanguinem, per se, ad differentiã victus tenuis, qui per accidens vacuat: sen-
sibiliter, ad differentiam frictionis: confertim, ad diffe 1.
rentiam, & propositarum materierum, & maxime ad 2.
differentiam cucurbitularum, & hirudinum. Dũ igitur confertim vacuat venæ sectio, simul impetum, &
cursum largitur humoribus in venis existentibus. De-
inde etiam alterat phlebotomia, dũ per accidens cor- 3.
pus refrigerat, detracto sanguine: com. aph. 23. sect. 1.

Venæsectionem indicãtia.

Deinceps explicandum, quid requirat vena sectio, vt materia remedij, & quid requirat, quatenus vehementer agit, idest, quidnam venæ sectionem indicet, & quid eãdem, vel permittat, vel prohibeat. Sicut igitur omnis materia remedij supponit aliquod indicãs, ita etiã [venæ sectio indicatur a vitio vehemẽti, quod vel ad sanguinem pertinet, vel ad morbum calidum.] Sanguis, vt morbificus est, indicat remedium, remouens vitium sanguinis, & hoc est remedium genericum.

Vitium sanguinis ĩ substãtia, quantitate, & motu, indicat venæsectionem.

Vitium autem sanguinis pertinet, vel ad substantiam, vel ad quãtitatem, vel qualitatem, vel vbi. & de his quatuor vitijs, pręicatur vitiũ genericum. quatuor autem vitijs specialibus nullum de altero pręicatur. Indicans ergo genericum est vehemens vitium sanguinis, nõ autem plenitudo, vt alogi quidam tradunt. Licet autem vitium sanguinis quadruplex esse possit, excluditur tamen qualitas, in venæ sectione, si enim sanguis simpliciter est calidus, indicat refrigerans, cuius materia potius est medicamentum simpliciter, quam venæ sectio, quæ vacuando refrigerat.

Tria

Tria autem reliqua vitia indicant venæ ſectionem. Nam ratione ſubſtantię, ſi ſanguis propriam qualitatem non ſeruet, vt alere amplius nequeat, putreſcit. vnde educendus eſt: (N.B. qualitas hic ſumitur, ceu ſignum ſanguinis corrupti,) c.11.lib.9.meth. Secundo ſanguis euadit inutilis in plethora, quoad vaſa, & quoad vires, indicat igitur remedium minuens, cuius materia venæ ſectio. Tertio, ſanguinis impetus, indicat remedium retrahens, & reuulſorium, cuius materia eſt venæ ſectio. cap. vndecimo, libro de venæ ſectio. Quarto ſi morbus aliquis ſit vehementer calidus, eique non ſit annexum aliquod ſanguinis vitiũ, e tribus iam propoſitis, tutius eſt refrigerare medicamentis, at ſi eſt annexum vitium ſanguinis, locũ habet venæ ſectio, quæ tunc materia eſt remedij pręſeruatorij & curatorij ſimul, ratione ſanguinis, atque curatorij, ratione morbi calidi. Dum igitur Galenus inter ſcopos venę ſectionis proponit morbi magnitudinem; non de indicante loquitur, ſed de ſigno, quod vitium ſanguinis vehemens detegit, ſicut enim in ſanis, validæ tenſiones, vel grauitatis ſenſus, ſignificant vitium ſanguinis vehemens, nimirum plethoram ad vaſa, vel ad vires, ita ęgris morbus vehemens ſignificat vitium vehemens ſanguinis, & ſic non eſt indicans, ſed ſignum. Hactenus quid requirat venæ ſectio, vt materia indicati.

Morbus vehementer calidus, cũ vitio ſãguinis, indicat venę ſectionem.

Morbi magnitudo, nõ indicat venę ſectionẽ.

Porro venę ſectio, quatenus vehementer agit, cõfertim euacuat, ſpiritusque exhaurit, vnde [neceſſario virtus robuſta requiritur, quæ venæ ſectionẽ permittat. oportet autem vires & iam eſſe præſentes, & tales etiam, quæ poſt venam apertam poſſint ſufficere.] Vires de quibus hic loquimur, pertinent ad quãtitatem & qualitatem partium viuentium, & ſpirituum, maxime tamen ad partes ſpermaticas & principales, (hinc Galen. præcipue ad cor reſpicit, pulſum explorans cap. ſexto, & 13. l. de venæ ſectio.) Vnde, ſi imbecillitas ſit ſecundum partes ſeminales, vt in pueris (in quibus ſubſtantia partium ſeminalium, & ſubſtantia calidi innati facile diſſoluitur,) etiamſi virtus ſecundum carnem & ſpiritus, ſit robuſta, prohibetur tamen venę ſectio. At ſi robur adſit ſecundum partes ſeminales, vena eſt ſecanda, nam imbecillitas ſecundum partes carnoſas non prohibet venæ ſectionem, vnde mulieri emaciatę aperta eſt vena, aphor. 29. ſectio. 3. lib. ſexto, epid. Spirituum etiam imbecillitas, ſi fiat ob nimiã concentrationem, non prohibet phlebotomiam, vnde Galenus text. vigeſimotertio, 82. & 11 t. lib. quarti, de ratione vict. in ſyncope, e concentratione, venam ſecat. Si autem imbecillitas ſit in ſpiritibus, quia nimium diſſoluuntur, hæc venę ſectionem prohibet, vnde Galenus ca. decimotertio, lib. 5. meth. in muliere affecta ſputo ſanguinis, propter ieiunium, non ſecat venam, nam in diſſolutione, ſpiritus & ſecundum motum, & ſecundum quantitatem patiuntur, in cõcentratione vero tantum ſecundum motum.

Phlebotomiam permittentia, nimirum, vires.

Ad virtutem autem omnia reliqua prohibẽtia referri poſſunt, vt ętas, ambiens, &c. Aetas enim florida ſolum admittit phlebotomiam, id eſt, quæ media, eſt inter pueritiam & ſenectutem, ſeu annum decimumquartum, & ſeptuageſimum, in hac enim ætate virtus bene ſe habet, ſecundum omnes ſpecies ſubſtantiæ, id eſt, & ſecundum partes viuentes, & ſecundum ſpiritus, ſecundum copiam & qualitatem; hæc ergo virtus robuſta eſt ante & poſt venę ſectionem. Puerilis ętas prohibet venę ſectionem, licet enim ante venę ſectionem virtus ſit robuſta, ſecundum omnes ſubſtantias, ratione quantitatis, & qualitatis, tamen poſt phlebotomiam ſuccumbit, & diſſoluitur calidum innatum promptiſſime, propter humiditatem, & mollitiem, ac propter temperamenti caliditatem. t.19.lib.4.de ratiõe vict. Aetas ſenilis prohibet venæ ſectionem, quia in hac etiam ante venæ ſectionẽ virtus eſt debilis, partium enim viuentium, & ſpirituum quantitas eſt exigua, & qualitas eſt immoderata frigiditas, vnde & per venę ſectionem, quæ vacuat & refrigerat, virtus neceſſario concidit. Succorum crudorum copia, & ipſa quoq; virtutis debilis eſt ſignũ, indeq; venę ſectionem impedit. c.13. l. de venæ ſect. Per ſuccum vero crudum nõ intelligimus bilioſum, melancholicum, pituitoſum, aquoſum: (qualis in hydrope.) nam his exſiſtentibus poſſunt dari vehementia purgantia, quæ poſtulant virtutem robuſtam, ſed intelligimus, (cap. vlt. lib. de plen.) ſuccum craſſiorẽ pituitoſo, albicante, (vnde etiam corpus albicans,) & minus flatulentũ, qualis in vrinis ſubſidet, & hic generatur in voracitate, crapula, otio, vel etiam cum cibus bonus non tandiu detinetur in ventriculo, vt in bonum chylum verti queat, ſicut vi balnei contingit. Diſtinguatur autem ſuccus crudus a pituitoſo, nam hic neceſſario generatur e chyli portione analoga, poteſtq; mutari in pituitam excrementitiam, atq; alimẽtalem, hæc vero in ſanguinem pituitoſum, qui partes frigidas & ex ſangues nutrit, & ſic, pituita dominãte, uirtus poteſt eſſe robuſta. Succus crudus nõ neceſſario generatur, & generatur e cibi portione nõ ſolum pituitoſa, ſed ex ea, quæ in bonum ſanguinem mutari deberet, unde ex eius abundantia, ſanguinis defectus arguitur, quo deficiente, uirtus alimento priuata, ſuccumbit, corpusque refrigeratur, & hinc in copia ſuccorum crudorum uirtus patitur ſecundũ quãtitatem, & qualitatem. Tandem aer circumfuſus, regio, & anni tempus, ad uirtutem, ceu ſigna, referri poſſunt, ſi enim aer admodũ calidus, aut frigidus eſt prohibet uenę ſectionẽ, c.14. lib. 1. ad Glauc. c.20. li. de uenæ ſect. In calido ergo aere, ſignificatur uirtus imbecillis in futurum, quæ ſcilicet uacuationem & ſectionis uenæ, & aeris calidioris perferre nequeat, in frigidiore autem aere, uirtus non poteſt ferre phlebotomiam: quia no fert refrigerationem & uenæ ſectionis, & aeris.

Omnia reliqua prohibẽtia ad virtutem referuntur, ceu ſigna.

1. Aetas.

2. Crudorũ ſuccorũ copia.

3. Aer ambiens.

Hactenus igitur patet, uenæ ſectione eſſe materiã remedij, indicati a ſanguinis uitio, ſecundum ſubſtantiam, quantitatem, & motum, atque a uehementi caliditate, permittique a uirtute robuſta.

Concluſio.

Sequitur de recta adminiſtratione uenæ ſectionis, id eſt, quantum, quomodo, quando, & ubi uena ſecãda, quæ indicantur ab eſſentia reſpectiua, nimirum ab actione, paſſione, pręſentia, & ſubſiſtentia, prout hęc eſſentiam indicantis ſubſequuntur. Explicandus autem hic eſt locus Galeni c.15.l.11. meth. cur ſaluberrimum eſſe dicat, in omnibus putridis aperire uenam, niſi ætas & uires prohibeant. Ratio autem eſt, quia primum corpus refrigeratur, deinde uacuatur ſanguis, q in omni putrida rõnẽ habet materię morbificę, hac tamen diſtinctione, ut habeat rationẽ cauſæ principalis in febribus ſanguineis, cauſæ ſine qua non, in febribus non ſanguineis, nam in tertiana, uerbi gratia, quia bilis non poteſt uacuari citra corporis calefactionem, oportet ſanguinem uacuare, ne incaleſcat & corrũpatur, uel habet rationem cauſæ adiuuantis, quatenus in periodo febrium, ad locũ, & partem imbecillam confluit, c. ult. l. 2. de diff. feb.

Recta adminiſtratio phlebotomiæ.

Venaĩ omnibus putridis ſecanda, quia ſãguis peccat ĩ omni, putrida.

Quantitas uel reſpicit. Quid agendum, uel uſum. Primo modo ſumitur c.9. lib. de uenæ ſectio. ubi dicitur, uacuationis quantitatem indicari a morbo uehementi, uirtute, ætate, &c. per quantitatem hic intelligitur copia ſanguinis, quæ eſt lib. j. uel lib. ij. &c. vt libra ſanguinis iudicet quid agendum, id eſt remedium vacuans libram ſanguinis. Secundo modo ſumitur cap. 12. & vigeſimoprimo, lib. de venæ ſectio. quando ſcilicet quæritur, nũ libra ſanguinis vacuanda ſit vna vice, an pluribus.

Quantitas duplex.

1.

Quantum igitur agendum, indicatur a maiori vel minori actiuitate indicantis: & permittitur a virtute magis, uel minus robuſta. Hinc in continuis,

Quantum agendum.

ſanguis paucioribus vicibus eſt detrahendus; in his enim ſanguis peccat in maiori quantitate, & eius maior eſt actiuitas. Vnde cap. 16. lib. de venæ ſect. & aph. 23. ſect. prima, & cap. quarto, lib. nono, method. in febribus vehementiſſimis ſanguis vacuatur vnica vice, ad lipothimiam vſque. Sed neceſſe eſt, vt virtus valida hoc permittit. Secus enim tutius eſt quãtitatem partiri: e ſeptimo, l. de venæ ſect. contra Eraſiſtrat. & hoc potiſſimum in reliquis putridis ſeruandum, vnde Galenus cap. 14. l. 11. meth. in putridis nõ vacuat ſanguinem ea quantitate, qua eſt auctus, ne intẽpeſtiue nutrire cogamur. Et hinc in putridis magis ad virtutem eſt reſpiciendum, quam in cæteris morbis, præſertim quia venæ ſectio, nec obſtructionem a materia craſſa, viſcida, copioſa, perfecte tollit, nec putredinem aufert, cum ergo relinquatur portio materiæ putreſcentis, opus eſt virtute, quę & concoquendo, & vacuando materiam vincat.

Quomodo agendum. [Modus agendi,] indicatur a vehementia reſiſtentiæ, & conſiſtit in foramine ampliore, aut arctiore, per amplius egreditur ſanguis craſſior, & vitalis ſpiritus copioſior. Permittitur autem a viribus. In febre igitur melancholica, ratione materię, foramen amplũ indicatur.

Quando agendum. [Quando agendum,] id eſt, dies & hora venæ ſectionis, indicatur a præſentia indicantis vehemẽtioris, ſiue hoc ſit res præter naturam, id eſt, cauſa, morbus, ſymptoma, ſiue virtus, vrgens enim eſt vehemẽtius, magiſque poteſt, ſicut etiã cauſa potior affectu eſt. Quo die vena ſit tundenda. ad diẽ igitur quod attinet, perpendere oportet vitium ſanguinis, vehementiam ſucci crudi, vehementiam materiæ acceſſionum, & vehementiam ſymptomatum: (hic omittitur vis febris, & virtutis, febris enim a venæ ſectione per accidens tollitur, virtus vero ſi robuſta ſit, permittit, ſi debilis, prohibet, dũ ergo prohibetur venæ ſectio, quid opus eſt de vſu verba facere?) In putridis igitur, quamprimum vena eſt ſecanda, niſi aliquod etiam propoſitis prohibeat.

1. Quo autem ſanguis eſt vehementior, eo citius ſecanda eſt vena, vnde aph. 3. ſect. prima, ob imminens periculum, ſtatim Hyppoc. venam aperit. Et Gal. cap. 4. lib. nono. meth. in ſynocho putrida ſtatim venã tundit, ad differẽtiam ſynochi ſine putredine. Ratio eſt, capit. 2. lib. 10. meth. quia vires in dies fiunt debiliores. At vero pręſentia ſuccorum crudorum, & materiæ acceſſionum, ac vehementium ſymptomatum,

2. conferenda eſt cum ſanguinis vehementia. Succus enim crudus vt plurimum magis vrget, quam ſanguis, interdum tamen & ſanguis magis poteſt. Si etenim crudus ſuccus, id eſt, cibus non concoctus, qui reſidet in primis vijs, infra hepar: (ad differentiam crudi ſucci vltra hepar:) ſit copioſus, & ſanguis non ſit inſignis vehementiæ, tum ſuccus crudus magis poteſt, nam capit. 5. lib. 4. de tuen. ſanit. phlebotomia materiam per iecur in totum corpus diſtribuit, quæ noxa maior eſt, quam vtilitas e detracto ſanguine. Hinc c. 14. lib. 11. meth. ait mittendum ſanguinem, ſi ventris abſit cruditas. Et c. 5. l. 9. meth. itemque c. 20. l. de venæ ſect. ait, ſi præcedat cibi cruditas, differendam eſſe venæ ſectionem, dum cibus concoquatur.

3. Quod ſi tamen ſanguis vehementer vrgeat, etiam ante coctionem ſecanda vena. Materia acceſſionis magis vrget, quam ſanguis: vena enim ſecãda die mitiori, non circa exacerbationem; in die acceſſionis

4. materia morbifica magis poteſt ad prohibẽdum, quã ſanguis ad indicandum, cum natura vim & materiæ & venę ſectionis perferre nequeat. Symptomatis vehementibus occurrendum ante venæ ſectionem, niſi per ipſam venæ ſectionem remoueri queant, vnde Auicennas ait, ſi vacuare vis, prius dolorem ſeda, niſi hic per venę ſectionem cedat. Hinc etiam Galenus cap. decimoquarto, l. primo, ad Glauc. primum occurrit oſi ventriculi, ante venæ ſectionem. Conſtitutum igitur ſit, in putridis prima die venam eſſe ſecãdam, niſi aliquid cogat differre, quod nil eſt aliud; quã ſuccus crudus, materia acceſſionis, & ſymptoma vrgens, non cedens venæ ſectioni. Quod ſi vero neceſſarium ſit venæ ſectionem bis, terve iterare, id in euacuatione eodem die faciendum, in reuulſione diuerſis, in euacuatione enim reſpicimus ad vitium in quãto, in reuulſione ad vitium in motu, magis autẽ poteſt uitium in quanto. Non venæ ſectio eodẽ die, an diuerſis repetenda. Hinc in angina, omnibuſque affectibus inflammatorijs, item in febribus putridis ſanguineis, eodem die uenæ ſectio iteranda, in non ſanguineis febribus, diuerſis diebus, prout uidelicet regeneratur ſanguis peccans ſubſtantia, uel quãtitate. Poſtremo, quoad horam, dum inſignis eſt uehementia ſanguinis, uena qualibet hora ſecanda. Qua hora vena incidenda. Vnde Galenus cap. 12. & 21. de uenæ ſectio. in febre acutiſſima qualibet hora ſecuit. Quod ſi obſtet cibus, uel chyli excrementum craſſum, uel ſymptomatis uehementia, tunc cibus prius eſt concoquendus, feces primum uacuandæ ſunt clyſmo; ſymptomatum denique uehemẽtia fugienda, unde in intermittentibus, hora uenæ ſectionis procul ab acceſſione erit, in continuis proportionatis, hora erit remiſſionis, in continentibus, hora mitior.

Quæ non vena ſecanda ca. 16. l. de venę ſect. [Vbi.] Secanda autem eſt baſilica dextra in putridis, niſi ſit febris melancholica, in qua baſilica ſiniſtra aperienda. cap. 11. lib. primo, ad Glauc. licet enim ſanguis in toto affligat, ita ut per quamlibet uenam euacuari poſſe uideatur, quædam tamen partes pręcipuum locum obtinent, nam in febribus ſanguineis, ſanguis fomentum habet a iecore, in pituitoſa & biliosa febre, ſanguis pendet a iecore. Hæ ergo uenæ in putridis ſecandæ ſunt, niſi aliquid impediat, nimirum uel uirtus, uel pars affecta. Virtus quippe in febre diuturna, ſi non ſit ualde robuſta, tutius eſt ſecare uenas remotas & exiles, ut ſaluatellam, quæ eſt inter annularem, & minimum digitum, uel eam quæ inter pollicem & indicem eſt. Nec huius uenæ ſectio prorſus a Galeno improbatur, cap. 14. li. de uenæ ſectio. ibi enim reſpicit ad largam euacuationem, quæ per ſaluatellam fieri nequit. Quoad partem affectam, ſi, uerbi gratia, febris putrida foueatur a ſãguine menſtruo retento tunc uena pedis ſecanda, non brachij. Item, ſi caput ſit affectum, humeraria externa aperienda, imo uena frontis. Et ſic de reliquis.

De Cucurbitulis, cum ſcarificatione.

Cucurbitula, quid. [Cucurbitula ſcarificata eſt materia, per ſe ſenſibiliter, ſed pallatim uacuans ſanguinem, & ex accidente refrigerans.] Et ſi uero paulatim uacuet, poteſt tamen totum corpus uacuare, unde Gal. c. 4. l. 4. de tuen. ſan. dicit, eam cum uenę ſectione idem ualere, quod etiam affirmat c. 10. eiuſ. lib. c. 11. li. de uenę ſect. & c. 5. lib. 13. meth. differt igitur tantum a uenæ ſect. quod nõ confertim, ſed paulatim euacuet. Hinc uenæ ſect. ſcarificatio proxima eſſe dicitur, com. aph. 17. ſect. 2. & Auicẽnas uocat uicariam phlebotomiæ. Facultas cucurbitulæ. Porro cucurbitula ſcarificata, uacuat uel totum, ſi ſit numeroſa, mediocriter profunda, ſique ſępius applicetur, uel partem, ſi cõtra. Vt autem etiam craſſus effluat ſanguis, ſecundum Auicennæ præceptum, ca. de uentoſis, oportet balneare, & unam horam morari. Quamobrem in praxi hoc obſeruandũ, ut ſpongia madefacta in aqua dulci tepida locus foueatur, quo ſãguis attenuetur, & fundatur. Addit Auicẽnas ſcarificationẽ uenæ ſectioni anteponendam eſſe, & magis conferre ad mũdificandã cutim, ſcarificatio enim primũ e uenis capillarib^9 uacuat, quę deinde a proximis trahũt, ut ab intimis ẽt fiat euacuatio, at uenę ſectio niſi repetatur, cutem nõ mundat, ut tradit Galenus,

cap.

cap. penult. lib.4. de tuen.ſan. Hæc de facultatibus cucurbitulæ.

Quid indicet cucurbitulam.

Cucurbitula ſcarificata, quatenus vicaria eſt venę ſectionis, [indicatur a vitio vehemēti ſanguinis.] Licet enim hoc vitium primum indicet vehemens remedium, & confertim vacuans, quia tamen virtus minus robuſta exiſtens, non tolerat, quærenda eſt materia minori vehementia agens, & longiori tempore vacuans: (ita ſi propter vires, non licet vti medicamentis, verbi gratia, frigidis in eo gradu, quem indicat ventriculus calidus, tunc moderatis refrigerandus ventriculus, ſed longiori tempore, cap.8.lib. 7.meth.) Quatenus autē cucurbitula propria ratione vſurpatur, indicatur a ſanguinis vitio non ita vehementi.

Vſus. Quantum. Quomodo

[De vſu, ſeu recta adminiſtratione cucurbitularum.] Quoad [quantum agendum:] Si ſanguis eſt actiuitatis vehementis, vtpote dum ſcarificatio eſt vicaria phlebotomiæ, licet ſanguinem peccantem vna vice educere, ſi contra, pluribus. [Modus] reſpicit reſiſtentiam, quæ pendet e copia, & craſſitie. Ratione craſſitiei, partes aqua tepida fouendę: ratione copiæ, adminiſtrandæ ſunt cucurbitulæ magnæ, numeroſæ ſæpius repetitæ, punctiones etiam erunt numeroſæ, & mediocriter profundæ. Sic enim ſanguis copioſus & craſſus vacuatur.

Quando.

[Quando,] indicatur dum præſens eſt indicans, nilque prohibet. Primum ergo ſecanda eſt vena, ſi vires permittunt: deinde, in putridis febribus, perſeuerante ſanguinis vitio, dum vires non permittunt, vel ſanguinis peccatum minuitur, ſcarificatione vtendum.

Vbi.

Quoad vbi: in febribus putridis cucurbitulæ ſcarificatæ non ſunt applicandæ dorſo: ratio, nā febris producitur a calore igneo cordis: huius autem domicilium eſt thorax, quem, vt partem affectam, inter initia turbare non licet. Hinc Galenus cap.decimonono, lib. de venæ ſectio. iubet partem affectam ante totius vacuationem non eſſe vacuandam: ideoque capite affecto, per crura molienda eſt euacuatio. Pari conſilio, c.17. libro vndecimo, meth. in inflammatione thoracis & pulmonis, cum non expediat reprimere materiam morbificam, ſed foras trahere, non concedit Galenus vt cucurbitulæ thoraci applicentur, ante totius vacuationem: quia ſcilicet materiam e toto ad pulmonem trahunt, ſiue cum, ſiue ſine ſcarificatione adhibeantur. Cucurbitulę igitur in putridis, cum Oribaſio, applicandę ſunt partibus ignobilioribus. Vnde Auicennas capit. de ventoſis, ait, ſi cruribus applicentur cucurbitulæ ſcarificatæ, eas vicarias eſſe venæ ſectionis, at quoniam crurum imbecillitas interdum non admittit ſcarificationem, addit Auicennas, applicatas naribus, & caput, & totum corpus vacuare.

Capit. 2. fen 4. lib. 1. Error quorundam.

Præterea vero Auic. ait, ventoſas ſupra Alchael, id eſt, inter duas ſpatulas poſitas, vicē gerere ſectionis baſilicæ: cū igitur in putridis baſilica ſit aperienda, quidam hac ducti auctoritate, male dorſo applicant cucurbitulas. Sciendum ergo locum hunc Auicennæ verum eſſe in morbis ſanguineis pectoris, in quibus cucurbitula ſanguinem vacuat deriuando, vt in pleuritide, non autem valere in morbis, in quibus per baſilicam totum corpus vacuatur. Hinc in febribus, cum non vrgeat ſanguis in thorace, totius eſt applicare cucurbitulas partibus remotis, nimirum cruribus, ſecundum Aetium c. de ſcarificatione; cui ſententiæ accedens Galenus, com. aphor. decimoſeptimo, ſectio. ſecunda, ſtatuit tibiarum ſcarificationem proximam eſſe venæ ſectioni, & cap. quarto, ac decimo, lib. quarti, de tuen. ſan. iubet vel venam incidere, vel ſi malleolos ſcarificare; non dorſum. Hæc de cucurbitula, vt eſt vicaria venæ ſectionis.

Vſus cucurbitulę per ſe & primario requiſitæ.

Quo vero ad cucurbitulam ſcarificatam, quæ accipitur propria ratione, non vt vicaria, hæc probatur, dum ſanguinis vitium non eſt vehemens, & reſpicit euacuationem, vel totius, vel certæ partis. Si primo modo, oportet ſcarificare partes infernas. Si ſecundo modo, id eſt, ſi ſcarificatio adminiſtretur pro euacuatione partis, toto prius vacuato, cucurbitula varijs partibus applicari poteſt, prout variant partes affectæ, verbi gratia, ſi exanthemata ſint in dorſo, dorſum ſcarificandum. At notandum, in muliere prægnante, cucurbitulas, gratia euacuationis totius, nec partibus infernis, nec dorſo, ſed brachijs applicandas eſſe. Et hæc de cucurbitulis.

De Hirudinibus.

Hirudines quid earūque facultas.

Hirudines ſunt materiæ, quæ pungendo aperiunt ora venarum, vnde per ſe ſenſibiliter, ſed paulatim ſanguinem vacuant, inſtar cucurbitulæ ſcarificatæ. Differunt a venę ſectione, quod totum vacuant, ſed longiori tempore; ſicut etiam apertio hęmorrhoidū: cap.quarto, lib. quarto, de tuen. ſan. Differunt a cucurbitulis, quod vacuāt minori moleſtia. Interdum ergo cucurbitulis, interdum potius hirudinibus vtendum, cauſa alicuius priuati, pertinentis ad ægrum: verbi gratia. Si vires non admittunt phlebotomiam, nec homo aſſuetus ſit ſanguinem per hæmorrhoides vacuare, vel ſi circa hæmorrhoides ſint vlcera, expedit potius crura ſcarificare. Cōtra, ſi ſuppreſſa ſit hæmorrhoidum vacuatio, cruraque male affecta, hirudinibus potius vtendum.

Quidā ſanguis per hirudines vacuetur.

Vacuatur autem per hirudines his potiſſimum ſanguis, qui in illis exiſtit venis quibus hirudines applicantur, inde conſequitur vacuatio ſanguinis, contenti in reliquis venis, ſiue his ſit tenuis, ſiue craſſus. Quidam tamen craſſum ſanguinem egredi negant, cum hirudo exiguum faciat foramen. His reſpondeo, foramen illud a ſanguinis impetu dilatari poſſe: aut, ſi non amplietur, attamen, ſi locus ſpongia foueatur, vt Oribaſius iubet cap.decimoſexto, lib.ſeptimo, med. collect. craſſum ſanguinem attenuari, & per foramen exiguum egredi, dico. quod frequentiſſime experientia comprobaui.

Vſus. Vbi agendum.

Quoad [vſum,] hic idem eſt cum cucurbitulis, ſufficit quædam proponere circa [ubi agendum.] In putridis ergo febribus, ſi hirudines applicantur gratia totius, tūc applicabuntur hæmorrhoidibus, cruribus brachijs, & quidem brachijs potiſſimum in muliere prægnante, magis enim in his probantur hirudines, quam cucurbitulæ ſcarificatæ, & ſæpe experimur, citra abortum ſanguinem fuiſſe euacuatum. Ratione partis ſi applicentur, vt variæ ſunt partes repletę, ita varijs partibus applicandæ, verbi gratia cauſa capitis, applicabuntur poſt aures, item temporibus naribus, quandoque etiam linguæ.

Hæmorrhoidum apertio.

Cæterum [hæmorrhoides] varijs materiebus aperiri poſſunt, vt frictione cum folijs ficus, cum pannis aſperis, item ſcarificatione crurum, & ſectione venarum crurum: cap. ult. libro de hirudin. Galeni. item cap. decimo, & decimonono, lib. de venæ ſectione. Ratio eſt, dum enim hæmorrhoidum fluxus ſupprimitur, ſanguis, qui deorſum fluere deberet, ſurſum mouetur: quod ſi igitur hirudinibus, ſectioneque, & ſcarificatione crurum deorſum moueatur, facile impetum recuperare poteſt. Verum differentia eſt inter hæc aperientia, nam hirudo eſt materia remedij ſpecifici & determinati, trahit enim ſanguinem deorſum, & determinate ad hæmorrhoidas: venæ ſectio autem, & crurum ſcarificatio, ſunt materia remedij ſolum ſpecifici, non determinati, trahunt enim tantum deorſum. Vnde, ſi maior neceſſitas eſt aperiendi hæmorrhoidas, vtendum materia remedij & ſpecifici, & determinati.

Per hæmorrhoidas vacuatur sanguis & melancholicus & biliosus.

Quæritur autem num per hæmorrhoidas saltem vacuetur sanguis melancholicus & crassus, an vero etiam biliosus & tenuis? Respondeo, vtrumque vacuari. Primum, probo de melancholico: nam Hyppocrates aph.vlt.sect.6.lib.6.epid. dicit, hæmorrhoidas sanguifluas, prohibere incipientem atrā bilem, & sanare durum lienem, & aph.11.sect.6. ait, hæmorrhoidas superuenientes melancholicis esse bonum, quia euacuetur sanguis crassus, quod etiam Galen. asserit com.aph.21.sect.6. Secundo, biliosum etiam sanguinem apertis hæmorrhoidibus vacuari probo: nam per hora venarū quilibet sanguis egreditur, uno crassiore facilius prodit tenuior: vnde miror eos, qui hoc adeo manifestum negant. Hac de causa Hyppocrates tex.37.sect.3.lib.6.epid. ait, hemorrhoidibus laborātes, non corripi morbo laterali, neque peripneumonia, neque phagedænis, & alijs morbis, quorum quidam producuntur a sanguine bilioso. Per hæmorrhoidas ergo vacuatur sanguis non tantum in febribus melancholicis, sed etiam in biliosis. Hinc, dum sanguis biliosus impetum habet in caput, vt immineat delirium phreniticum, per hemorrhoidas licebit sanguinem biliosum euacuare. Vt autem componatur pugna, quę videtur esse inter propositas auctoritates, dicendum, sanguinem per hæmorrhoidas vacuari, vel naturaliter, vel non naturaliter: naturaliter quidem sanguis crassus, non tenuis, & proinde hemorrhoides suppressæ aperiuntur, vt sanguis crassus vacuetur: Et sic intelligendus est Hyppocrates aphor.vndecimo, & 21.sect.sexta, præsertim cum Galenus aphor.11. sect.6. dicat, venas hæmorrhoidales aptas esse natura, vt euacuent sanguinem crassum, Non naturalis autem vacuatio potest esse sanguinis cuiuslibet, id est, tenuis, & crassi: quomodo Galenus loquitur, aphor.37.sect.3.lib.6.epid. Et hæc de materia chirurgica.

CAPVT XXIIII.

De materia Medicinali, & primum, de Lenientibus per os, seu Vomitorijs blandis.

Quid deinceps agendum.

MATERIA medicinalis est Vacuans, & Alterans. Cum autem in febribus putridis respiciendum sit, & ad materiam morbificam, & ad partes viuentes, primo nos loquemur de medicamentis, quę propter materiam morbificam vsurpantur: secundo de ijs, quæ partem, ipsamq; febrim respiciunt, infra c.20. Materiam morbificā igitur hic consideramus aliam a sanguine: nam sanguinem potissimum respicimus in doctrina de materia chirurgica, quam iam absoluimus.

Materia in primis vijs indicat Leniēs, per os & aluum.

Materia proinde morbifica, alia a sanguine, & per consequens excrementitia, est prima, vel secunda, prima hæret in primis vijs citra iecur; secunda vltra hepar subsistit. Prima superfluitas causa copiæ indicat vacuans, seu minuens, quod determinate vocatur Leniens. Cum autem prima superfluitas triplex sit: (in febribus scilicet putridis, non omnibus morbis:) scilicet pituitosa, biliosa, fecalis: hinc fit, vt leniens etiam triplex indicetur, respiciens nimirum superfluitatem, vel pituitosam, vel biliosam, vel fecalem, & hinc etiam triplex materia remedij, quæ vim habet vacuandi primas superfluitates. Ceterum hoc leniens duplex est: vacuat enim aut per os, aut per aluum. Ratio est; quia licet materiæ vitium: (apho.21. sect.1.) pertineat ad corruptionem, auctionem, imminutionem, alterationem, & lationem, in præsentia tamen vitium perpenditur tantum secundum lationem. Primę ergo superfluitatis latio, vel non fit, vel male fit. Si latio non fit, sed superfluitas detinetur, indicatur mouens, idque determinate mouens vel sursum ad os, quod dicitur vomitorium, vel deorsum ad aluum, & dicitur. [Leniēs aluum.] Hęc autem remedia determinata indicantur a materię inclinatione: in genere enim materię quies, indicat mouens: sed inclinatio, indicat motum determinatum, ratione termini ad quem. Inclinatio autem, seu propensio, num sursum sit, vel deorsum, cognoscitur e signis præteritis: verbi gratia, si suppressa sit consueta vacuatio per vomitum, cognoscitur inclinatio ad superiora. Et hæc inclinatio, est bona, vel mala: bona verbi gratia, si solitus est homo pituitā per vomitum facile euacuare, contra, mala, si cum difficultate, & prauis symptomatibus, vt cum syncope &c. vnde inclinatio mala per superius, indicat vacuans per inferius, & bona per superius, indicat vacuans per superius. Quod si primę superfluitatis latio fiat, id est, si prima superfluitas moueatur, & quidem bene, motus hic adiuuandus, sin male, retrahendus. Bene mouetur, si fertur ad loca decentia, sed debiliter, ita vt materia tota non euacuetur: vnde hic motus non vt omnino bonus, sed vt imbecillis, indicat iuuantia: com.aphor.vigesimoprimo, sect.prima. Male mouetur, si ad loca non decentia fertur materia, vt ad partes principes, ad loca quæ effluxu carent, verbi gratia ad cor, pulmones, thoracem. Est vero & alius motus omnibus numeris bonus: cum humor per loca vergit cōferentia, vt vniuersa materia per optimam crisin vacuetur, com.aph.20. sect.1. Sunt autem loca conferentia, dum vacuatio confert, & virtus sustinet, verbi gratia intestina, ventriculus, uesica, uterus, cutis, pori, palatum, nares. Constitutum igitur sit, [leniens vomitorium indicari a materia, quatenus habet inclinationem ad superiora imminutam:] ad differentiam lenientis per aluum, quod indicatur a prima superfluitate, quatenus inclinationem habet ad inferiora imminutam.

Inclinatio materię sine motu.

Inclinatio materiæ cū motu.

Vomitorium, a quo indicetur.

Cęterū materia vomitoria, licet in genere triplex sit, vehemens, debilis, mediocris: hic tamen, quia verba saltem facimus de vomitorio leniente, non de vomitorio purgante, omissis vehementibus, saltem debilia & mediocria proponemus, quæ vtraque in putridis probantur, pro materię copia, qualitate, & inclinatione ad os: nam materia copiosior, frigidior, crassior, viscidior, & inclinationem sine motu obtinens, vomitorium poscit mediocre, quæ contra, debile.

Vomitorij Differētiæ.

Debile vomitoriū fit ex aqua hordei, e iure pulli, aceto, vel syrupo acetoso. Si mediocre desideraf adtitur oxymeli simplex, succus raphani. Exēpli gratia debile vomitoriū hoc erit; Rec. iuris pulli onc.x. syr. acetosi simp. onc.ij. dosis ab onc.viij. ad onc.xij. Mediocre sic pręscribet; R. oxym. simpl. onc.ij. succi raphani onc.j. s. iuris pulli onc.xiiij. pulu. cymini, gr.5. In hoc uomitorio, basis est ius pulli, quod copia aggrauat expultricem, ut expellat. Quoniā autē hoc uomitorium debet esse mediocre, ob superfluitatem uiscidam & crassam: certe ius pulli sufficere nequit, qđ uim detergendi & incidēdi non habet: propterea adiuuans adduc, nimirum oxymeli, quod attenuat ac detergit. Adiuuat etiam basin succus raphani, qui ratione alicuius acrimonię irritat sopitam expultricem. [Cyminum] & iuuantis & corrigentis habet rationem: iuuantis, quia attenuat, & quia etiam satis ingratum ac iniucundum est, (uomitorijs enim sunt addenda, quæ ingratum habent saporē, si enim iucunda addantur, expultrix non insurgit ad expellendum, sed potius uiget attractrix, & retentrix, unde hoc in loco cinnamomum, quia gratum est, nō addatur, licet attenuādi uim habeat:) corrigentis rationem

Formula, seu quātitas.

nem poteſt habere, ſi verbi gratia ventriculus ſit frigidior, qui ab oxymelite frigido lędi queat, huic frigiditati occurrimus cymino, quod etiam flatus, qui interdum vigent, diſcutit: Hęc quoad quantum agendum. [ad modū agendi] quod attinet, oportet vomitorium adminiſtrari & liquidum, & tepidum: nam ratione tepiditatis euadit iniucundum, vnde humoris inclinatio abolita excitatur, & immutata intenditur. Quoad [quādo agendum,] vtendum vomitorio dum ſuperfluitas reperitur in ventriculo, & nihil prohibet. Quare interdum pluribus diebus vtendum vomitorio, ſi pluribus diebus perſeueret præſentia materiæ. Hora opportuna eſt, qua ventriculus non eſt famelicus, nam tunc viget expultrix, præterea hora opportuna debet eſſe tepidior, nā expultrix ea hora citra diſſolutionem calidi innati expellit. [Vbi agendum,] patet.

Quomodo.

Quando.

De Lenientibus aluum.

Lenientia aluum quas habeat vires.

Materia medicinalis aluum leniens, habet vim per inferiora vacuandi primas ſuperfluitates, vltra iecur ſiſtentes, citra attractionem: eæ autem ſuperfluitates pertinent ad ventriculum, ad meſaraicas, ad inteſtina tenuia, & craſſa. Porro, vt medicamentum aluū moueat, oportet eſſe humidum, lubricum, acre vel ſalſum, his enim qualitatibus venter ad excernendū irritatur. cap. 45. l. 2. de fac. alim. & c. 24. lib. 1. de fac. alim. Si autem medicamentum ſimplex tale non ſit, quod has omnes qualitates obtineat, miſcemus plura, vt pro humiditate, miſcemus [aquam vel ius:] pro lubricitate, [oleum, butyrum,] pro acrimonia, [aromata, mel,] pro ſalſedine, [ſalem.]

Differentia a viribus & loco adminiſtrandi.

Differētia eſt inter lenientia, quod acriora, & magis ſalſa, ſunt efficaciora, quibus vtendum, ſi materia, eſt copioſa, frigida, craſſa, viſcida, ſi inclinatione ſine motu obtinet. Hinc in febribus pituitoſis & melancholicis fortiora locum habent, in ſanguineis, & biliosis, mitiora. Applicationis etiam ratione differunt materiæ lenientes, pro varia enim materiæ ſubſiſtentia, adminiſtrantur vel per os, ſi materia contineatur in ventriculo, in meſenterio, in inteſtinis ſupernis, vel per inferiora, ſi in craſſis inteſtinis.

Materię alui lenientes.

Medicamenta ergo per os exhibenda, quæ aluum leniunt, ſunt aut debiliora, vt [ſyrupus roſatum ſolutiuus, ſyrupus violarum ſolutiuus, manna, caſſia, tamarindi, diaprunum non ſolutiuum, ſerum lactis, aut efficaciora, vt mel roſatum ſolutiuum, mel violatum ſolutiuum, hiera ſimplex.] de quorum nonnullis, breuiter quædā admonebimus, nimirum de manna, caſſia, tamarindis, ſero lactis, hieręque ſpeciebus.

Manna.

[Mannam] Gal. proponit c. 39. l. 3. de fac. alim. habet autem vim vacuandi ſuperfluitates, ſed ob dulcedinem mutatur in bilem, dum ventriculus vel eſt calidior, vel eſt repletus ſuccis calidioribus. dulcia .n. dū a calido patiuntur, amareſcunt, & hinc in bilem conuertuntur. In huiuſmodi ergo ventriculo manna eſt corrigenda [endiuia, ſoncho, cichorio, acetoſa, &cęt.

Caſſia.

Caſſia] excedit vires mannæ, nam vacuat ſuperfluitates & tenues, & mediocriter etiam craſſas. Præterea, qa moderate calida eſt, refrigerat, obtundit acrimoniam, humectat, habetq; portiones alimentales, ſed facile in flatus vertitur, qui extendendo dolores inſignes excitant. Caſſia ergo, antequam exhibeatur eſt decoquenda, ſecundum Rhaſim c. 83. lib. 9. ad Almāſ. coctione .n. diſſoluitur portio, quæ in flatus mutari poſſet, ꝙ idem euenit in hordeo, fabis, &cęt. quæ portionem flatulentam deponunt, ſi coquantur, coquit aūt Rhaſis caſſiam [cum ſucco cichorij.] Quod ſi caſſia exhibeatur non cocta, corrigenda eſt [aniſo, feniculo, ſeminibus citri, &c.] quæ craſſo modo ſunt contundenda: (nam ea tantum tenuiſſime puluerizari debent, quæ ad loca longinqua debent penetrare. c. 7. l. 4. de tuen. ſan. alia vero rudit er ſunt contundenda.

Hinc ſpecies diaſpoliticii, nitrum, cyminum, piper, ruta, ſi in puluerem terantur, prouocabunt lotium, ſin ruditer contundantur, mouebunt aluum. Idem teſtatur Auic. c. 5. tract. 1. l. 2. Tamarindi, ſecūdum Meſuem, vacuant ſuperfluitates tenues, bilioſas, & refrigerant, vnde in febribus bilioſis, & valde calidis probantur. Neque aſtringunt tamarindi, alias eorum vſus in putridis febribus non eſſet ita tutus. Aluum mouent, non aſtringendo, vel comprimēdo, ſed lubricando: quia pingues ſunt, participes dulcedinis & aciditatis, expertes acerbitatis & auſteritatis, qui ſapores ſunt aſtringentes. Hinc Meſues myrobalanos, quæ comprimendo vacuant, corrigit lenientibus, inter quæ etiam tamarindos recenſet. Serum lactis, habet vim attenuandi, & aluum mouendi. Vacuat ratione humiditatis, quæ cauſa principalis eſt, & quia eſt particeps eſt qualitatis acris, id quod ſeri generatio teſtatur: eſt enim ſerum excrementum tenue primæ coctionis, genitum in ventriculo, ex aſſumptorum portione aquoſa, excrementitia, frigida & humida, acrimoniam vero acquirit in iecinore, propter admiſtionem paucæ bilis excrementitiæ. Hoc ſeroſum excrementum defert ſanguinem in mammas, vbi lac fit, conſtans triplici ſubſtantia, cap. 15. l. 3. de fac. alim. Vix autem alit ſerum, quia pene totū eſt excrementitium, vnde Gal. cap. 10. l. 1. ad Glauc. pro victu tenui, ſerum lactis proponit. Laudatur ſerum caprinum, vel vaccinum, permiſtum cum medicamento aliquo leniente.

Tamarindi.

Serū lactis.

Hiera non excedit meſenterium c. 11. l. 7. meth. habet tamen vim calefaciendi, ſiccandi, vacuandi materias viſcidas & craſſas. Vis quidē hieræ purgans, non pertranſit iecur, vt Gal. ait, attamen experientia comprobatum eſt, vim eius aperientem iecur trāſire, hieræ .n. ſpecies, prouocant menſtrua. Hiera igitur probatur ſolū in intermittentib. pituoſis, & eſt corrigenda cum frigidis, vt caſſia, & ſimilib. Ceterū in praxi notandum, ꝙ tamē pauci obſeruant, hierā ab initio ra rōne exhibendam, vt non tranſeat vltra iecur, quia non licet inter initia agitare materias vltra iecur, maxime in febrib. putridis: vnde pharmacopœis iniūgēdū, vt ſpēs hierę cōficiāt cū medicamētis ruditer contuſis, nō tenuiſſime puluerizatis, inter putridarū initia.

Hiera picra.

Sequitur de vſu lenientiū, & primū de quantum agendū. Doſis ſyrupi roſat. ſol. & ſyr. viol. ſol. poteſt aſcendere ad lib. ſ. Mellis aūt roſatei ſol. ad ℥ v. mellis viol. ſol. ad ℥ v. ſ. mannæ ad ℥ iij. caſſiæ, tamarindorum, diapruni non ſol. ad ℥ ij. ſeri ad lib. v. vnde Gal. c. 15. l. 3. de alim. ait, veteres ad aluum vacuandū, plurimo vſos fuiſſe ſero, ſecus aūt ſtatuendum de ſero, qū gratia alteratiōis exhibetur, de quo ſuo loco. Doſis hieræ ſpecierum, non tranſcendat ʒ j. ſ. in febrib. putridis, in quib⁹ cum ſola hiera vti no liceat, non poteſt ita copioſa exhiberi, in aliis tamē morbis ēt vltra ℥ iij. dari poteſt, vnde Aetius c. 68. l. 16. in vteri ſtrangulatu, ad integram alui ductionem ſpec. hieræ ℥ ſ. exhibet. Tandem circa lenientium doſin obſeruetur vt in lenietib. ſimus liberaliores, in purgantib. admodum auari. Exigente igitur re, ſequētia pręſcribi poſſunt. Si prima ſuꝑfluitas ſit ſummæ actiuitatis, itęq; tenuis, & bilioſa. Recu. [ſyr. roſ. ſol. ℥ v. decocti endiuiæ, vel acetoſæ parum, fiat potio breuis.] Vel hoc modo. R. [ſyr. roſ. ſol. ℥ iij. ſeri lactis caprini, optime depurati parum: fiat potio breuis:] cui patiens ſuperbibat, [ſeri optime depurati lib. iij. & hæc cauſa eſt, ꝙ ſyr. roſ. ſol. tātum ℥ iij. præſcripſimus. Vel. R. [mannæ elect. ℥ iiij. ſeri vt ſupra præparati parū, fiat potio breuis. Vel: R. florū caſſiæ nouiter extractę ʒ vj. pulpæ tamarindorum ℥ ſ. mannæ electæ ℥ ij. & ſi contingat vt patiēs ſit obnoxius flatibus, addatur ſeminum citri mundatorum ʒ ſ. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli.] Si prima ſuperfluitas ſit quidem tenuis, ſed non calida & bilioſa, verum aquoſa, & præſertim

Doſis lenientium, ſup. pa. 50.

Materia tenuis, aquoſa.

sertim si ventriculus febricitantis fuerit frigidior: ita præscribendum: R. syr. rof. sol. ℥ v. iuris pulli parum, fiat potio breuis.] *Materia crassa calida.* Si primis superfluitas sit calida, nõ tenuis: Reci. mellis rof. sol. ℥ v. s. (non vtimur syr. rof. sol. quia superfluitas est crassa, non tenuis:) deinde, cum materia sit calida, addimus vel endiuiæ, vel seri parum, fiat potio breuis. Vel: Reci. florum cassiæ nouiter extractæ ʒ x. pu pe tamatindorum. mannæ electæ ana ʒ ij. cum saccharo fiant boli. *Materia crassa, frigida.* Si superfluitas crassa sit & frigida: R. mellis rof. sol. ℥ v. s. iuris pulli parum, fiat potio breuis. Vel: Rec. flor. cassiæ nouiter extractæ ℥ s. mannæ electæ ℥ ij. anisorum ruditer contusorum ℈ j. cum saccharo, fiant boli. *Materia crassior, & pituit.* Si superfluitates sint crassiores, quales in febribus pituitosis dominari solent: Reci. specierum hieræ ℈ iij. florum cassiæ nouiter extractæ ℥ j. mannæ electæ ℥ s. cum saccharo fiant boli. Vel ad eandem materiam: [Reci. specierum hieræ ʒ j. (est basis:)] cassiæ nouiter extractæ ʒ iij. (quæ corrigit, refrigeratione, & iuuat lubricitate:) Mis. cum saccharo fiant boli. Quibus febricitans superbibat hoc medicametum: [Reci. mellis rof. sol. ℥ iij. iuris pulli parum. Misc. & fiat potio breuis.] Mel basis est: ius adiuuans, & vehiculum. Ob hanc potionem de pondere hieræ, & cassiæ aliquid in bolis detraximus.

Quomodo. Modum agendi, indicat superfluitatis resistentia nisi aliquid prohibeat. Si ergo materia fuerit crassior & maioris resistentiæ, prodest leniente vti forma boli, qui diutius in ventriculo moratur, & efficacius agit. si cõtra, forma potionis. Additum est, nisi aliquid prohibeat: verbi gratia, si febricitans non potest bolum deuorare, cogimur potionem dare. De hiera notandum, quod boli forma sit exhibenda, ne nimium iniucunda sit assumptio, propter amaritudinem.

Quando. [Tempus agendi,] indicat superfluitas præsens citra hepar, & præsertim supra crassa intestina, nisi aliquid prohibeat. Leniẽtia igitur & primis diebus danda febricitantibus; & sequentibus, si procedente febre, aliæ superfluitates primæ generantur. Quod prohibet, præter virtutem, est cibus in vẽtriculo existens qui prius est concoquendus. Prohibet etiam materia actu causans paroxysmũ: vnde leniens non est exhibendum in die accessionis, vel prope accessionem. Ad hæc prohibet insignis vehementia, tum sanguinis, tum cacochymiæ, dum enim insignis est vehementia sanguinis, leniens non est exhibendum, sed ilico vena secanda, præmisso tantum clystere, si autẽ cacochymia turgeat, & proinde sit insignis vehementiæ, non est leniens dandum, sed statim purgans. Et hæc de medicamentis per os exhibendis, cum materia in primis vijs subsistit supra crassa intestina.

Lenientia per inferiora administranda. Quod si materia sit in crassis intestinis, nimirum superfluitas fecalis; medicamenta per inferiora sunt administranda, & vel liquida immittenda sunt instrumento aliquo, vt Clysteres, vel solida imponenda, vt Suppositoria. *Clyster, eiusque facultates.* [Clysteres] sunt vehementiores suppositorijs, & virtutem postulant robustiorem. Vacuant primas superfluitates, citra nocumentum ventriculi ad differentiam lenientium, quæ per os exhibentur. Exonerant autem intestina crassa, & his vacuatis, materia tenuium intestinorum descendit. Non probantur hic vehementes, sed mediocres, & debiles: quia sermo est de materia non purgante, sed *Materia clysmi.* leniente. Debiles conficiuntur [e malua, violis, beta, hordeo, quæ possunt decoqui in aqua, vel iure: probatur etiam succus betæ, oleum commune, butyrũ, serum, saccharum rubrum, oui vitellus.] Mediocribus clysmis præbent materiam, [furfures, linozostis, huius succus, mel rosatum, electarium lenitiuum, hiera, oleum chamæmelinum, sal.] Dosis vl- *Formula.* tra puerilem ætatem potest ascẽdere ad lib. ij. Debilis ergo clysmi hęc erit formula: [Reci. sacchari rubri ℥ ij. s. olei communis ℥ iij. succi betæ ʒ j. oui vitellũ, salis communis ℈ s. decocti hordei, maluarum, violarum lib. j. Clyster mediocris: Reci. mellis rosati ℥ iij. electarij lenit. ℥ j. succi betæ ℥ ij. olei chamæmelin. ℥ iij. oui vitellum, salis ʒ j. decocti furfurum libr. j. Misc. pro clysmo.] Et hæc de quantitate. *Quomodo.* Modus administrandi, non pertinet ad instrumentum e ligno, vel alia materia, sed ad medicamenta, quæ magis, vel minus calida inijciuntur, item, magis vel minus fluida vsurpantur. Si enim materia fuerit frigidior, & viscidior, medicamenta etiam magis minusve calida & fluida erunt. Notandum tamen, vt sint calida moderate, quo detineri queant. *Quando.* Quoad [quando agendum:] vti oportet clysmis, dum intestina sunt repleta: nisi prohibeat, vel cibus iam assumptus, vel accessionis materia; hora ergo paroxysmi non est inijciendus clyster: quia virtus non potest sustinere molestiam & accessionis, & clysteris. Notandum tamen, si forte contingat, vt tempore accessionis materia petat os ventriculi, nos cogi etiam in accessione clysteribus vti, quia materia illa magis potest: sed propter virtutem, patientes e lecto non surgent, quia in syncopen inciderent. Hora sit ante cibum.

Glandes. [Suppositoria] etiam lenitionis gratia fiant e melle & sale. [Vsus] patet, e traditis de clysteribus. Notandum tamen circa [quando agendum,] vsurpanda esse suppositoria etiam post clysteres, dum e clysmo non fit lenitio.

CAPVT XXV.

De præparantibus, seu Concoquentibus.

Transitio. HACTENVS dictũ est medicamentis, quæ respiciunt materiam citra hepar existentem. iam dicendum de medicamentis, quæ respiciunt materiam vltra hepar. Et hæc medicamenta sunt: Præparantia, ac Purgantia. *Preparãtia.* [Præparãtia, seu concoquentia] diriguntur ad materiam febris putridæ, quę cruda commode non vacuatur, contra, concocta cedit pharmaco. *De coctione & cruditate.* De [Coctione] igitur, & [Cruditate] quædam dicenda sunt. Mistum animatum, vt Aristoteles docet l. 4. meteor. & generatur & conseruatur, generatur generatione, conseruatur coctione. Conseruatio autem duplex: vna secundum speciem quæ fit ea coctione, quam Aristoteles Maturitatem vocat, & huius opus est semen, cuius virtute fit generatio alterius similis, altera conseruatio est secundum indiniduum, quæ fit per Coctionem, vnicã quidem, ratione finis, i. conseruationis indiuidui, at duplicem ratione efficientis; nam vt fit a calore naturali insito, dicitur Elixatio, vt fit a calore naturali ascititio, vocatur Assatio. Coctioni autẽ opponitur cruditas: cuius item tres sunt species, Immaturitas, Leuis coctiõ, Frixio, seu tostio. *Coctio qd.* Coctio igitur non artificiosa; (de qua Aristoteles agit, gratia facilioris doctrinæ:) sed quæ fit in animali, nil aliud est, quam perfectio misti perfectibilis, profecta a calore naturali, & proprio coquentis, causa suæ conseruationis. Forma igitur coctionis est perfectio, id est, deductio e potentia ad actum, ex imperfecto ad perfectum. Licet autem mistum mutetur secundum substantiã, quantitatem, qualitatem, & vbi, hæc tamen perfectio coctionis pertinet ad substãtiam & qualitatem, vt coctio sit motus mistus e mutatione in substantia, & motu in qualitate. In coctione enim est mutatio secundum substantiam, quia cibus mutatur in substantiam partis vel sanguineæ, vel seminalis. Est etiam motus secundum qualitatem, nam mutationem in substantia præcedit alteratio, vnde Gal. commen. 4.

lib. 4.

lib.4. de ratione vict. ait, quæ coquuntur euadere crassiora. Et Galenus capite quarto, libro secundo, de fac. natural. coctionem, quæ ad substantiam & qualitatem pertinet, distinguit a chylosi & hæmatosi: ait enim, coctionem esse alterationem & mutationem alimenti in propriam qualitatem corporis nutriendi, sanguificationem autem tantum esse alterationem; non perfectam coctionem. Respexit autem Galenus capite quarto, libro secundo, de fac. natural. & aph. 44. sectione secunda, libro primo, epid. ad coctionem specificam: videlicet causa conseruationis indiuidui, non speciei. [Subiectum] seu mobile, quod afficitur motu & mutatione, est mistum perfectibile, nō perfectum, capax tamen perfectionis: si enim non est capax perfectionis, non coquitur; vt in homine ferrum. Hoc mistum Aristoteles vocat oppositum patibilem, id est, aptum admittere motum & mutationem. [Causa efficiens] est calor naturalis, ad differentiam caloris præter naturam; qui causa est cruditatis & corruptionis; qui etiam calor proprius est partis concoquentis, id est, temperiem eius complet; ad differentiam non proprij, cuiusmodi est calor balnei, qui etiam ad coctionem concurrit, tanquam adiuuans extrinsecum: proprius tamen calor est causa præcipua, ideoq; in definitione ponitur. Hinc etiam Galenus cap.4. libro 2. de natural. fac. ait, coctionem fieri a calore innato, & iuuari a materia mediocriter calida, cuiusmodi est balneum. [Finis] est conseruatio concoquentis; & secundum speciem, & secundum indiuiduum. Ex his facile colligitur, quod [cruditas sit imperfectio misti perfectibilis, a calore proprio diminuto coquentis. Forma cruditatis est mistio secundum qualitatem & substantiam: mistum enim hoc non est aptum ad conseruationem, vel speciei, vel indiuidui; ita vt perseuerante cruditate, concoquens deducatur ad infœcunditatem, & dissipetur. [Subiectum] est mistum perfectibile, seu oppositum patibile: quod in genere & coctioni & cruditati subijcitur. [Efficiens causa] est calor proprius diminutus, id est, calor proprius coquentis, qui tamen a naturali recedit, ac fit præter naturam, ratione defectus vt in senectute, & frigidis corporibus. [Fine] ac bono caret cruditas; tendit enim ad malum.

Cruditas quid?

Porro concoctio, vel recipit Speciem, & dicitur Maturatio: vel Indiuiduum, & retinet nomen generis, diciturque Concoctio, quæ fit per modum Elixationis, vel Assationis. Vnde colligitur quod [maturitas sit concoctio misti seminalis, causa conseruationis coquentis, secundum speciem. Forma est concoctio, id est, perfectio in qualitate & substantia, prodiens a calore naturali & proprio. Subiectum, est mistum perfectibile quidem, sed seminale, ad differentiam alimentalis, quod est subiectum in elixatione & assatione. Quoniam ergo mistum in maturatione mutatur secundum qualitatem & substantiam, vt euadat semen perfectum, quo concoquens secundum speciem conseruatur: patet maturitatem non tantum in fructibus locum habere: (vt quidam philosophastri imaginantur:) sed etiam in animalibus, quæ in testibus semen conficiunt. Vnde Aristoteles, exempli saltem gratia, maturitatem applicat fructibus, facilioris doctrinæ causa: & subdit, in cæteris etiam rebus, scilicet animatis, simile perfectionis genus comprehendi. [Elixatio & assatio, sunt concoctio misti alimentalis, propter conseruationem indiuidui:] vnde Galenus ad has duas coctionis species respiciens, aph.44. sect.2. lib.1. epid. ait, concoctionem esse deductionem coctibilis, id est, misti alimentalis in substantiam coquentis. Hæc autem concoctio fit per modum Elixationis, vel Assationis. Elixatio differt ab assatione solum per causam efficientem. [Nam elixatio est concoctio misti alimentalis, a calido humido:] & similis est elixationi artificiali, cuius subiectum est substantia humida aquea. [Assatio est concoctio misti alimentalis, prodiens a calore, tum sicco, tum alieno:] & sic distinguitur ab elixatione, quæ fit a calore humido, & natiuo. Quæritur autem, cum assatio sit concoctio: quomodo fiat a calore alieno? Respondendum, assationem necessario fieri a calore naturali; ad differentiam caloris præter naturam: at hic calor naturalis & proprius corporis concoquentis, vel natiuus est & insitus, vel ascititius: comment. aphor. 22. sectione. 1. natiuus quidem viget in primis ætatibus; quæ participes sunt humiditatis; vnde calor iste naturalis est causa elixationis: ascititius autem viget ætate progrediente, cum humiditas minuitur, & qualitas caloris intenditur; vnde hic calor naturalis, sed ascititius, causa est assationis, & a Philosopho propter exiguam humiditatem, vocatur siccus; quia vero ascititius est, vocatur alienus. Sciendum autem in calore & natiuo, & ascititio vim esse absumendi, vt propterea omnia quæ coquuntur fiant crassiora. At in elixatione partes internæ sunt sicciores externis: contra in assatione, externę sunt sicciores internis, quia in assatione meatus cōtrahuntur, vt humor insitus effluere prohibeatur. Hinc etiam species cruditatis facile cognoscuntur. Nam immaturitas est cruditas materiæ seminalis, prodiens a calore imminuto: siue: (vt Philosophus ait:) calor propria ratione exiguus sit, siue humor maturandus exuperet. [Leuis coctio, elixationi opposita, est cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore natiuo diminuto, propter frigiditatem & humiditatem.] Vnde notandum, si hæc frigiditas & humiditas pertineat ad elixans, fieri leuem coctionem læsa facultate; vt dum ventriculus est affectus morbo frigido & humido: sin vero pertineat ad id quod elixatur, fit hæc cruditas ob errorem externum, verbi gratia, dum cibi frigidiores & humidiores copiosi ingeruntur. [Frixio denique seu tostio, quę opponitur assationi, est cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore ascititio diminuto, qui non potest æqualiter alimentum conficere. Imminuitur autem vel propria ratione, vel ratione alimenti humidioris: vt apparet in frixione arte facta. Tostio igitur fit, aut propter exterioris ignis tenuitatem; aut propter aquæ vim, qua res assanda abundat.

Coctionis species.

1. Maturitas quid?

Concoctio specialis, cōtra maturitatē distincta quid?

2. Elixatio quid?

3. Assatio quid?

Cruditatis species.

1. Immaturitas.

2. Leuis coctio.

3. Frixio.

Ex his ergo nunc statuendum, ad quam speciem pertineat [coctio humoris morbifici.] Sciendum ergo, quod ad nullam e propositis speciebus redigi possit: materia enim morbifica concoquitur, nec generationis, nec nutritionis gratia, sed vt purgetur: non est igitur legitima coctio, sed concoctio metaphorica, qualis est in tuberculis, pituita, &c. Hanc tamen metaphoricam coctionem Philosophus ob similitudinem mauult ad maturitatem referre, quam ad elixationem, vel assationem. Sicut enim in maturitate, id est, in coctione materiæ seminalis, minor portio mutatur in substantiam vel testium, vel vasorum seminalium, maior vero in semen perfectum, quo species conseruetur: ita in coctione materiæ morbificæ, minor portio vertitur in alimentum, & substantiam partis, maior in excrementum purgandum, sed tamen mitius. Contra in elixatione & assatione, id est, in coctione materiæ alimentalis, maior portio vertitur in alimentum. [Maturitas igitur metaphorice accepta, est concoctio innati humoris materiæ morbificæ, prodiens a calore naturali, vt cedat pharmaco attrahenti, & naturæ expellenti. Forma, est perfectio & concoctio: quæ potest tum ad substantiam & qualitatem, tum ad qualitatem tantum pertinere. Ad substantiam & qualitatem, causa portionis alimentalis, quæ euadit alimentum coquentis. Ad qualitatem tantum, causa portionis excremētitię: quamuis enim mitior materia excremētitia, tamen remanet adhuc materia excremētitia, vt sit purganda. [Subie-

De coctione materiæ morbificæ.

Maturatio humoris morbifici quid.

biectum huius concoctionis est innatus humor materiæ morbificæ, id est, portio alimentalis: materia enim morbifica in corpore viuente, vix expers esse potest portionis alimentalis. Vnde Galenus aph. 44. sectione secunda, libro primo, epid. ait, maturitatem esse concoctionem eorum, quæ sunt præter naturam: & addit differentiam coctionis materiæ præter naturam, & secundum naturam: si enim materia sit secundum naturam, maxima pars concoquitur, & minima est semicocta: contra si materia sit præter naturam, quod assimilatur exiguum est, plurimum autem semicoctum. Aristoteles igitur respiciens ad vtramque portionẽ, ait, in maturatione materiæ morbificæ, partem concoquentẽ alia ad se trahere, nimirum partem alimentalem, alia expellere, nimirum partem excrementitiam: quod etiam de excretione post coctionem scribit Galenus com. apho. 22. sect. 1. [Causa efficiens] maturationis materiæ morbificæ, est calor naturalis. Sic Galenus ait, c. 4. l. 2. de fac. nat. concoctionem & alterationem alimenti, & excrementi, fieri a calore innato: & t. 22. lib. 2. de ratione vict. ait, coctionem materiæ morbificæ, fieri a calore non sicco, sed humido, & vaporoso, qui in animalibus iuuetur a materia mediocriter calida, id est, a balneo, &c. calor enim vt moderatus, adiuuatur a simili.

Cõcoquentium facultas.

Notandum autem, varia esse, quæ coctionem materiæ morbificæ iuuant; nimirum calidiora, frigidiora, incrassantia, attenuantia. Materia enim morbifica consideratur, vel quatenus concoquitur, vel quatenus est concocta. Primo modo considerata, vt concoquitur, permistam habet portionem alimentalem, & hæc materia, vt cruda, requirit moderate calida, quo crassior euadat: quatenus autem impedimenta habet, coctionem prohibentia, alia eaque varia requirit medicamenta. Impedimenta illa pertinent ad qualitates primas, vel secundas. Ad primas, materiæ caliditas, aut frigiditas: vnde refrigerantia, vel calefacientia miscenda. Hac ratione pituitam Galen. concoqui dicit a calore febrili, com. aph. 57. sect. 4. Ad secũdas qualitates pertinet materiæ crassities, & tenuitas vnde modo incrassantia, modo attenuantia miscenda: (omnis quidem coctio fit incrassando, sed ratione impedimentorum, interdum oportet crassefacere, interdum subtiliare.) Altero autem modo considerata materia morbifica, prout concocta est, & separata per maturationem a portione alimentali, hæc materia nequaquam est incrassanda. Vnde Galenus t. 23. lib. 3. prognost. ait, corporis humores tenuiores paratissimos esse ad excretionem, & com. aph. 24. se. 1. inquit, humorem purgandum fluxioni paratum, idest, tenuem esse debere. Hac distinctione, loca Galeni in specie pugnantia, vere conciliari possunt. Et hęc de coctione materię morbificæ.

Materia cõcocta nõ est incrassanda.

Materiæ coquentes.

De Materijs medicinalibus, quæ materias morbificas concoquunt, in doctrina speciali dicendum. Duo tamen sunt maxime communia medicamenta, quibus in omni fere putrida febri vti licet, nimirum [syrupus acetosus simplex, & oxymeli simplex.] Syrupus conficitur [ex aqua, saccharo & aceto,] habetque vim refrigerandi, detergendi, incidendi, attenuandi. Dum refrigerat, remittit calorem putredinalem, & infringit seruorem excrementi calidi. Incidendo, pituitam viscidam, friabilem reddit. Detergẽdo, pituitam viscidam remouet a parietibus vasorum. Attenuando, præparat pituitam & melancholiã crassam. Siccitate non nocet, quia ex aqua conficitur, imo siccitate prodest, quia imminuit materiæ humiditatem, quæ in causa est facilioris putredinis, vbi tamen siccitatis timor est, hic syrupus exhibetur cum diluto humectante. Frigore etiam suo non nocet pituitæ frigidæ, syrupi enim huius frigiditas remissa est & præterea calidiora in formulis misceri possunt.

Syrup⁹ acetosus simplex.

Oxymeli.

[Oxymeli compositum est, ex aqua, aceto, & melle.] Strenue deterget, nec febres accendit. c. 4. l. 8. metho. Quod si febris vehementior sit, expedit diluere, vnde secundum Galenum t. 30. lib. 3. de ratione vict. oxymeli parum aceti habens, sitim sedat, mellisque noxam inhibet. Hæc duo medicamenta in eo conueniunt, quod vigilias faciant: vnde in putridis febribus, si vigiliæ sunt pertinaces, his vel non vtendum, vel in exigua copia, admistis alijs. Præterea etiam non conueniunt, quod ratione aceti lædunt intestina dysenteriæ obnoxia. t. 32. lib. 3. de ratione vict. Differunt autem ratione mellis, quod saccharo calidius est, vnde in febribus vehementioribus potius syrupo acetoso, quam oxymelite vtendum. [Ius pulli,] calorem habet admodum similem calori naturali, vnde in putridis febribus syrupi diluendi sunt iure pulli, quia hoc materiam morbificam attemperat, caloremque naturalem iuuat. Possunt etiam alij liquores cum syrupis misceri, parati e coquentibus, per destillationem; decoctionem, & infusionem. Destillatio fit in vase plumbeo, figlino, vel vitreo, beneficio vel solius ignis, vel ignis cum aqua. Decoctio fit vel simpliciter, vel in vase duplici. Infusio, est leuis, vel insignis. Destillatio in vase plumbeo non probatur, abraditur enim portio plumbea, quæ nocet: probatur in vase figlino, & potissimum in vitreo, maxime in balneo Mariæ. Decoctio institui debet a perito pharmacopœo, vt quæ citius coquuntur, tardius iniiciantur, & magis probatur in vase duplici, ore vasis occluso. Infusio maxime omnium probatur, vnde Mesue, c. de myrobal. ait medicamenta magis fieri aperientia per infusionem, quam per decoctionem. Insignis autem est infusio, si simplicia infundantur in diluto actu calido, & dilutum, quantum fieri potest, calidum seruetur, secus enim leuis est infusio, & potius madefactio.

Quibus diluẽda syrupi

Quantum.

De [Vsu.] Syruporum dosis est ab vnc. iij. ad vnc. vj. Vt, Rec. [syrup. acetosi simpl. vnc. ij. iuris pulli vnc. iiij. Misc. pro syrupo.] Sciendum autem dosin variari, pro actiuitate materiæ morbificæ. Actiuitas autem maior est, primum in maiori copia materiæ: deinde etiam maior est actiuitas, in materia excrementitia, separata a materia alimentali: (ad differentiam materiæ morbificæ, permistæ cum materia alimentali:) & hæc proinde statim præparanda, & euacuanda est, alias peior redditur: qua de causa recidiuæ etiam peiores solent esse, morbo priore. [Modus] syruporum, pertinet ad qualitates primas & secundas. Ad primas: verbi gratia, bilis, vt resistit ratione caliditatis, indicat syrupum actu frigidum exhibendum: pituita contra. Perpetuo tamen requiruntur etiam permittentia: vt, ventriculus interdum prohibet actu frigida. Quoad secundas qualitates, exhibemus syrupos magis vel minus liquidos: item medicamenta exhibentur forma pulueris, trochiscorum, electarij, si scilicet materia præparanda est insignis resistentiæ, vt contingit in febribus diuturnis pituitosis. Notãdum autem cum syrupi exhibentur, vel cum diluto, vel sine diluto, item dulces, aut alterius saporis, hoc non pertinere ad methodum medendi, sed ad compositionem medicamentorum, diluta enim miscentur, vt sint vehicula syruporum, sic ius pulli vehit syrupum acetosum, dulcia autem miscentur, propter syrupi iniucundum saporem.

Quomodo.

Quoad [Quando agendum:] Exhibendi sunt syrupi, dum præsens est materia concoquenda, & præparanda, nisi aliquid prohibeat. Primum ergo exhibẽdi sunt causa materiæ morbificæ, mistæ cum alimentali. Deinde exhibendi sunt causa materiæ morbificæ separatæ ab alimentali. Porro prohibẽs, est prima superfluitas, plenitudo totius, portio materiæ excrementitiæ separatæ ab alimentali, & quandoque virtus imbecillis. Dum enim prima superfluitas est præ-

fens; timendum, ne per fyrupos vltra hepar deferatur, vnde obftructiones augerentur: quare primo lenienda aluus, dein fyrupi exhibendi. In plenitudine totius, primum fanguis eft euacuandus, ne a fyrupis agitetur neue ab his, fi calidi fint, putredo oriatur. Portio materiæ excrementitiæ feparata ab alimentali, magis poteft ad indicandum purgans, quam materia morbifica mifta cum alimentali poffit, ad indicandum concoctionem: quare in febribus putridis, in quibus per vices eft concoquenda materia, vna die oportet intermittere fyrupos, & exhibere purgans, cuius beneficio portio excrementitia fecreta ab alimentali euacuetur. Virtus denique nimirum debilis interdum cogit medicum, vt cibum exhibeat fingulis quatuor horis, vt non poffint dari fyrupi: vbi tamen medicus prudens, iura alterata præbet, quibus & nutrit, & fimul concoquit. Hora, omnis effe poteft, qua præfens eft materia coquēda: nifi quid prohibeat, nimirum cibus, materia acceffionis, aut virtus. cibum enim affumptum prius concoqui oportet: deinde exhibendus eft fyrupus, vnde Gal. t. 35. l. 3. de ratione vict. fyrupos exhibebat ante cibum. In acceffionum principio, fyrupi non funt dandi, fed ante acceffionē, vnde Hipp. t. 40. l. 3. de ratione vict. nolebat aquam effe exhibendam dum pedes frigent, id eft, in principio acceffionis, quia virtus nimis defatigatur a materia acceffionis. Virtus prohibet, dum eft debilis, verbi gratia propter vigilias, vt non liceat febricitantem excitare a fomno., propter materiæ concoctionem.

CAPVT XXVI.

De medicamentis Purgantibus.

Purgās qd.

HACTENVS de medicamentis præparantibus fequitur de purgantibus [Medicamentum purgans eft illud, quod poteft euacuare materiam feparatam ab alimentali, feu, purgans eft materia remedij, indicati a cacochymia] c. 11. l. de plenitud. Breuiter ergo dicendum de cacochymiæ fpeciebus, vehementia, & latione, feu inclinatione. Species cacochymiæ tres funt, Pituitofa, Biliofa, & Melancholica: vnde indicatur vomitorium, foluens, diureticum, fudoriferum, vacuans vel pituitam, ve bilem, vel melancholiam. Deinde, cacochymia, quo vehementior eo & purgans vehementius fit oportet. Inclinatio cacochymiæ quadruplex eft, c. 9. lib. 11. meth. nimirum ad ventriculum, aluum, renes, & poros cutis: vnde indicatur remedium uomitorium, foluens, diureticum, fudoriferum.

Purgantiū differentiæ e cacochymia.

I De Vomitorijs.

Quādo per vomitū vacuare liceat. 1. Ratione inclinationis materiæ.

CACOCHYMIAE inclinatio uel abolita eft, uel imminuta: fi eft abolita, reuocanda & excitanda, nifi cacochymiæ uitium fit in fubftantia, id eft nifi fit putrida: materia enim putrida, non habens inclinationem, per os uentriculi non eft deducenda. Si materia habeat inclinationem, fed imminutam, hæc iuuanda: ita ut etiam putrida materia, quę fponte impetum habet ad os uentriculi, uomitum prouocandum fuadeat, quia enim inclinationem habet ad os uentriculi, non detinetur tamdiu, ut lædere queat os uentriculi, fed illico pertranfit, quod aperte Gal. c. 9. l. 11. meth. affirmat. Præterea fi abolita fit inclinatio; cacochymia exfiftens in locis fuperioribus, quæ uias habent furfum, per fuperiora eft purganda, in partibus inferioribus, quæ vias habent deorfum, per inferiora educenda eft. Verbi gratia: fi pituita eft genita in ventriculo, & nullam habet inclinationem, per vomitum eft educenda; quod fi inclinationem habeat ad inferiora, vacuanda eft per aluum. Hinc facile conciliari poffunt loca quæ pugnare videntur. Hippocr. enim aph. 4. fect. 4. ait, æftate per fuperna, hyeme per inferna effe euacuandum, contrarium vero iubet auctor l. de falub. diæta, com. 15. Vbi dicendum, Hipp. refpexiffe ad inclinationem materiæ imminutam: bilis enim per æftatem in iecinore genita, inclinationem habet imminutam ad fuperiora; ideoque vomitu vacuanda: pituita autem per hyemem in ventriculo genita, inclinationem habet imminutam ad inferiora, ideoque per fedem purgandam. Auctor vero l. de falubri diæta, refpexit ad inclinationem abolitam, bilis enim æftate genita, in parte inferiore, nimirum hepate, nullamque ad os habens inclinationem per aluum euacuanda, pituita vero hyeme genita in ventriculo, parte fuperiori, nullam habens ad aluum inclinationem, per fuperna eft euacuanda.

2. Ratione loci.

Conciliatio Hippocratis, & auctoris l. de fal. diæta.

Semper autem hic permittentia oportet fupponere, fi enim virtus fit debilis, omne purgans prohibetur, fic e morbo graciles, nullam ferūt purgationem, aph. 35. fect. 2. natura autem graciles, & facile vomentes per fuperna purgandi funt.

Permittētia vomitoriu.

De vomitoriorum varietate, in doctrina febrium fpeciali agetur. Num autem valentioribus, an debilioribus vti debeamus, ita æftimandum. Si materia euacuanda eft putrida, validioribus non vtendum: quia putrida non vacuatur per vomitum, nifi habeat inclinationem, quod fi ergo inclinationem habet, facile & leui medicamento euacuari poteft. Si materia non eft putrida, vehementioribus vti licet, præfertim fi non adfit inclinatio: (quæ in materia non putri, non eft neceffaria:) vnde in quartana [album veratrum adhibetur.] De vfu vomitoriorum cap. 17. fatis dictum eft.

Quando valentioribus opus fit vomitorijs.

II. De foluentibus.

MEDICAMENTA per aluum purgantia, varia funt, pro cacochymiæ fpecie: de quibus in doctrina febrium fpeciali. Hoc in genere obferuandum, e c. 11. l. 2. de alim. cum foluens acre fit, & calidum, in putridis febribus, a validioribus abftinendum effe, præfertim in continuis, & continentibus. Quoad [quantum agendum,] a fumma dofi recedere tutius eft. Purgantium [modus,] eft potione validior bolus, adhuc validiores pilulæ: quibus pro materiæ refiftentia vtendum. Refpicere tamen oportet ad prohibentia. Si enim febris fit admodum vehemens, cauēdum eft a forma boli, & maxime pilularum; quoniam medicamenta purgantia in his formis plus iufto calefaciunt. Quod fi ægrotans non poffit medicamenta affumere, nifi in forma pilularum: tum poft pilulas deuoratas, aliquod decoctum refrigerās propinabimus, verbi gratia vnc. v. vel vnc. vj. [feri lactis, aut aquæ hordeaceæ, vel iuris alterati cum endiuia.] Quoad [quando agendum:] & primum, quo die purgans exhibendum fit, mox in quęftione, de minotatione materiæ explicabitur. Quoad horas: pharmacum interdum exhibetur per quinque aut fex horas ante cibum, interdum per femihoram tantum, femper tamen, hora effe debet, qua cibi affumpti fint concocti, & infra ventriculum diftributi, ratio petitur e c. 13. l. 2. de ratione vict. pharmacum enim tria requirit, primum, vt e potentia in actu ducatur ab alteratrice, deinde, vt ab expultrice diftribuatur ac deferatur ad materiam purgandam, tertio; vt materia purganda ab expultrice pellatur a circumferentia ad centrum quam expultricem iuuat pharmacum, & per facul-

A vehementibus foluentibus cauendum. Quantum. Quomodo.

Quando.

tatem acrem irritantem, & per facultatem attrahentem. Quia igitur post assumptum pharmacum, ventriculus exercetur, & agitatur, dum medicamentum e potentia ad actum deducitur, itemque dum distribuitur, patet, cibum tunc oblatum, duo incurrere incommoda: primum enim virtus agitatur, quę eodem tempore deberet & expellere materiam attractam, & retinere cibum: deinde ob cibi præsentiam vis pharmaci exsoluitur, vt non succedat purgatio, quemadmodum deberet. Si ergo virtus permittat, pharmacum detur per sex horas ante cibum: sin minus, detur saltem per mediam horam ante pastum, quemadmodum Hippocr. præbuit, tex. 12. libr. 2. de ratione vict. (nunquam vna cum cibo) & tunc cibus sit tenuis, vt [cremor ptisanæ.] Pharmacum porro sui præsentia non prorsus prohibet somnum: quia in somno facilius de potentia ad actum deducitur: distributionem autem pharmaci somnus impedit, quam promouent vigiliæ. Quod si pharmacum sit debile, ait Auicennas, quarta primi, cap. 5. æger non indormiat: alias enim natura coquet medicamentum. [Vbi agendum,] patet, ratione subsistentię, nimirum per os medicamentum esse offerendum, nisi id ventriculi aliquod vitium prohibeat: tunc enim per sedem lenientia medicamenta sunt inijcienda, &, si æger non admittat clysmos, licebit vmbilico applicare [vnguentum Agrippæ, aut de cyclamino, seu artanita,] vt sic cacochymia euacuetur.

Pharmaco superdormire licet.

Vbi agēdū.

Tertio de Diureticis.

MEDICAMENTA, quæ per lotium euacuant materiam morbificam, id faciunt qualitatibus primis, vel secundis. Primis, calore, siccitate, humiditate. De calore, & siccitate Galen. agit. cap. 13. lib. 5. simpl. quibus qualitatibus etiam tenuitas, (qualitas secunda,) iuncta est, qua sanguis attenuatur, funditur, & portio serosa a crassa separatur. Tale ergo medicamentum est calidum in tertio, tenuis substantiæ, & acre: [vt semen apij, petroselini, feniculi, dauci, ammios, &c.] Quæ per humiditatem agunt, sunt valde aquosa, vt [fructus humidiores, semina melonum,] sic. c. 6. l. 2. de alim. Galen ait, [cucumeres minus humidos esse peponibus, ideoq; minus vrinam mouere.] Hæc autem humiditas, tenuis, & aquosa vt sit oportet: tali enim humiditate renes gaudent, vnde ad renes fluens, materias morbificas secum defert. Diuretica etiam quædam agunt per qualitates secundas: vt hordeum, cetrach. Semina frigida tum maiora, tum minora, humiditate, & tenuitate lotium prouocant: vt [semina cucurbitæ, cucumeris, melonum.] Ex his igitur varijs diureticis, in febre continente, dum putredo totum corpus occupat, probantur, quę citra valentem calorem, & siccitatem lotium prouocare possunt: vt [cremor ptisanæ, mulsa, oxymeli, apomeli, apij radix decocta in aqua potabili.] cap. 9. lib. 11. method. Sed dubitatur [quare apium proponatur inter ea, quæ non vehementer calefaciunt? cum tamen. c. 13. l. 5. simpl. apium dicatur valenter calefacere, & propterea. c. 4. lib. 8. meth. in febribus improbatur mulsa cum apio, calefacit enim, vt vinum.] Responsio. Apium lib. 11. meth. proponitur in aqua, vbi non ita calefacit, ac in mulsa, lib. 8. method. Deinde l. 11. meth. radices apij proponuntur. at l. 8. meth. & l. 5. simpl. de apij semine instituitur sermo. Dubitatur etiam, [quare in febribus putridis, non vtamur diureticis solum frigidis?] Responsio quoniam materia putrefacta quamprimum euacuanda est; at quæ tantum sunt frigida, non sunt ita efficacia, sicuti, quæ moderate sunt calida, vt [radix apij, vel petroselini in aqua.] Vnde prout calor febrilis maior, aut minor est, pro eo, magis, aut minus calida, eaque in maiori, aut minori dosi misceri possunt.

Diuretica calida, & siccata.

Humida.

Quænā diuretica in febribus locū habeant.

Apium proponitur inter nō vehementer calefacientia.

Cur in febribus diureti cis miscēā tur calida.

Quoad [vsum,] & primū ad [quantum agendum,] id in praxi obseruandum, vt diuretica exhibeantur in maiore dosi, quam præparantia; & proinde vsque ad vnc. x. secundum hanc formulam: Recipe capillorum veneris viridium. fol. betonicę, ceterach, ana P. j. rad. petroselini onc. s. aquæ hordeaceæ, alteratæ cū liquiritia onc. vij. fiat infusio in suff. aq. & facta expressione, adde, syr. acetosi simpl. onc. j. s. seminum melonū onc. ij. Misc. pro diuretico.] Quoad [modum:] diuretica actu calida, non frigida sunt amministranda. Efficaciora redduntur, si pulueres propositorum simplicium misceantur in aqua hordeacea.

Quantum.

Quomodo

Quoad [quando.] Diureticis vtendum non est primis diebus, dum materia cruda est; alias enim non vacuatur, sed solū agitatur a diureticis: l. j. ad Glauc. in cura febris pituitosæ. Hora autem qualibet exhiberi possunt, nisi quid impediat, nimirum cibus. Hic enim prohibet diuretica medicinalia, non alimentalia, quæ cum cibis misceri possunt. Diuretica siquidem medicinalia, vt [betonica, cetrach, quia ventriculo non sunt familiaria, tamdiu in ventriculo non detinentur, donec cibus concoquatur, sed cibum crudum secum ducunt. Alimentalia vero, vt] semina melonum, radices petroselini, asparagi, ob familiaritatem in ventriculo detinentur, donec cibus assumptus coquatur.

Quando.

Quarto de euacuantibus per poros cutis.

[VACVANTIA per meatus cutis sunt, quę materiam morbificam a centro ad circumferentiam mouent:] idque, vel impellendo, vel attrahendo. Quæ impellendo mouent, habent naturam diureticorum: eadem enim materia, & lotium, & sudorem potest ciere: cap. 9. l. 11. meth. Lotium quidem, si renes sint calidiores, cutis densa, si materia residet in conuexo hepatis, & inclinationem habet ad renes. Sudorem contra, si renes sunt frigidi, pori cutis rari, si materia resideat in venis cuti proximis, & inclinationem habeat ad cutim. Horum igitur materia patet e iam dictis. Attrahentia autem sunt, quæ moderate calefaciendo, cutim rarefaciunt, vt [chamęmelum, balneum tepidum, cap. 9. li. 11. meth.] Vnde [oleo chamęmelino] vti licet, quod non constipat, vt quidam dicunt, qui ratione visciditatis omnia olea stipare existimant: sunt enim quædam olea laxantia, vt [Sabinum, cap. 2. lib. 8. meth.] Hinc & Auicennas probat inunctionem cum [oleo chamęmelino,] & vtitur frictione [cum vino albo, & aqua tepida.]

Impellentia & attrahentia.

[Balneum] in putridis summe vtile esse potest; sed iam in vsu non est, dubio procul cum detrimento ęgrotantium. Galenus. cap. 10. lib. 11. metho. balneum in putridis, omnibus materiebus anteponit: quia vacuantia per aluum, vrinam, sudorem, sunt calida; balneum autem minus calidum. Probat item balneum in putridis, cap. 7. lib. de marcore, siue putridæ sint solę, siue cum hecticis. Præterea. cap. 20. l. 11. meth. ait, balneum in putridis iuuare: quia humor abunde vacuatur, & calor febrilis transpirat, balneum enim excrementa humida, & fuliginosa educit. At notandum ex eodem cap. 20. lib. 11. meth. balneum materiam morbificam trudere ad articulos, id est, ad partes ignobiles, humores liquando, & vias dilatando: vnde cauendum, ne febricitantes sint obnoxij doloribus articulorum, ita vt sint sensus exquisitioris, virtus enim præ nimio dolore succumberet. Prohibetur autem balneum, secundum Galenum loco citato, si adest imbecillitas visceris alicuius principalis, vel consentientis cum principali.

Balneum in putridis.

Quoad

Quomodo.

Quoad modum. Galenus cap. 10. l. 10. meth. ait, in febribus quæ oriuntur ex inflammatione, vel putredine, probari balneum caloris moderati, tepidum scilicet non actu frigidum: in hecticis autem febribus probari balneum actu frigidum: ratio est, quia in hectica opus est refrigeratione; in putrida opus est, vt materia per cutim euacuetur. c. 20. lib. 11. meth.

Quando.

Quoad quando agendum.] Balneo vtendum, dum materia per cutim vacuanda est præsens, & non adest prohibens. Prohibet febris vehemens: cap. 20. l. 11. meth. tunc enim balneo in declinatione vti licet, non in statu. Præterea prohibet materia copiosa, cruda, c. 10. l. 11. meth. & hinc cap. 7. l. de marc. vult, balneum esse administrandum post materiæ concoctionem. Sed notandum, quod c. 9. l. 11. meth. Galenus ait, si febris sit vehemens, vt est continens, non esse vtendum vino, lauacro, nec inunctione cutim rarefaciente. Ratio est, quia febris vehemens habet rationem vrgentis, cum calidum innatum & secundum substantiam consumat, & secundum motum extra moueat, ac dissipet: vnde, si adhiberentur rarefacientia, calidum innatum prorsus euanesceret. Obijcere hic quis posset inunctionem resoluentem Aetij, [ex oleo, aqua, & nitro;] qua practici in febribus malignis, & continentibus vtuntur. Responsio, in febribus malignis, accedentibus ad febrem pestilentem, optimum est vti inunctione Aetij, quæ materiam morbi veneficam vacuat; licet enim hic & febris vehemens sit ratione essentiæ, quia intensissima; & materia vehemens ratione essentiæ, quia maligna, plurimumque à naturali statu recedit: magis tamen potest vehementia materiæ, quã febris: quia nisi materia hæc vacuetur, imminet ẽt vehementia facultatis, nimirũ casus virtutis. Cæterum Aetius ita occurrit materiæ, vt interim febrim non omnino negligat: quare propter materiam, vtitur nitro; propter febrem, miscet. Quod si autem materia non sit maligna: tunc febris vehementia magis potest: quo respiciens Gal. capit. 9. l. 11. metho. prohibet inunctionem. Tempus autem inunctionis sit hora ante cibum.

Inunctio Aetij in febribus maligñis infra cap. 32.

Recta administratio impellentium.

De ijs quæ impulsione euacuant, hoc notandum est; vt, cum per os exhibeantur, in maiori [dosi] administrentur, quam diuretica, nimirum ad lib. 3. [Modus] sit, vt actu dentur calida. [Tempus,] vt dentur post diuretica, deinde, vt prius exhibeantur impellentia, post attrahentia, materia enim in gibbo hepatis exsistens, primo est vacuanda diureticis: deinde vtendum impellentibus, quæ materiam attenuant, & in vaporem mutant; postremo attrahentibus, quæ tantum attrahunt.

Appendix de tempore exhibendorum soluentium.

Purgãdum, quando adest indicãs; & abest prohibens.

[Quando purgantia exhiberi debeant,] breuiter Hipp. proponit, aph. 22. sect. 1. inquiens. Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. Quibus verbis statuit materiã morbificã esse purgandã, dum adest indicãs ita vehemẽs, vt nihil prohibeat. Prohibẽs autem est Virtus, & materia. De virtute Hippoc. nil dicit, quia communis est in administratione cuiuslibet materiæ. Proponit igitur solum materiam, quæ non est sanguis, sed materia excrementitia præter naturam; quæ vel concocta est, vel cruda item, vel turgens, vel non turgens.

Indicãs, est materia præter naturã, coctam.

Hæc igitur materia vel similia indicat, vel dissimilia. Similia, si per omnia indicant purgans, vt materia morbifica concocta: hæc enim quatenus est excrementitia, indicat purgans; quatenus concocta, non prohibet, sed potius permittit. Dissimilia; si e parte indicat purgãs, e parte prohibet: vbi vires interdũ magis prohibent purgans, interdum magis indicant. Primum enim si materia cruda; est vires magis prohibẽt, quam materia excrementitia indicet purgans. Deinde, si materia est turgens & furiosa; vires magis indicant, purgans, quam prohibeant: quia materia turgens magis potest ad indicãdum, quam cruda ad prohibendum. Furiosa enim materia vrget: quoniam ex ea periculum imminet, ne in partem aliquam ruat principem. Postremo addit Hippoc. plurimum vero non turget. Vbi medicos monet, vt, licet raro turgeat materia, non tamen raro purgantibus vtantur, sed frequenter. Nam reperiuntur materiæ, quæ magis vrgent; quam materia furiosa, id est, maius periculum portendunt; & per consequens etiam magis indicant purgans. Tales autem materiæ sunt & venenatæ, & actu ad partem aliquam principem ruentes. Venenata enim materia, celerrime cor occupare, & hominem interficere potest: magis ergo potest, quam furiosa, & proinde statim purganda; præsertim si talis sit venefica qualitas, quæ alterantibus non cedat. Hinc Gale. c. 4. l. 1. de diff. feb. & l. 8. metho. ait, in pestilentia illos sanitati restituitos esse, qui per vomitum, & alui fluxum sint purgati. At aphor. 57. sect. 3. l. 3. epidem. inquit, in constitutione pestilenti, cum alui fluxu, neminem esse sanatum. Vbi sciendum, non contigisse mortem, e fluxu alui; sed e copia crudorum humorum, cum quibus virtus consistere nequit. Nec etiam obstat, quod apho. 22. sect. 4. dicitur, bilem atram, morbis incipientibus exeuntem, lethalem esse: hæc enim bilis atra non est venefica, nec furiosa, nec impetu petit partem principalem; sed cruda est, & permista cum materia alimentali. Quamobrem si indicantium est dissensio, e duobus malis, minus est eligendum. Materiam quidem crudam, non purgare ab initio, sed exspectare coctionem, & declinationem, bonum est: attamen si turgens est, aut venefica; necesse est, vt vel crudam educamus, vel declinationem exspectantes mortem ab illa materia illatam videamus. Minus ergo timenda est noxa cruditatis, quam veneni, καὶ τοῦ ὀργασμοῦ. Secundo, materia, quæ euidentem habet impetum in partem præcipuam, idest, quæ actu ad partem principem mouetur; magis vrget, quam furiosa, in qua solum imminet impetus in partem principalem. Hinc Galenus cap. 8. lib. de venæ sectione; ait, incipiente inflammatione, si suspicemur inflammationem fore magnam; curationem auspicandam esse a vacuatione, id est phlebotomia, aut purgante: (ecce, purgat inter initia:) ne materia impetum habens ad partem, magnam inflammationem suscitet: nec enim præparantia, si ea ante purgans dare vellemus, inflammationẽ prohibere possunt: & facta iam inflammatione, non amplius tutum est purgare; materia enim collecta & impacta, non cedit pharmaco. Cæterum, expedit etiam purgare materiam, dum habet impetum ad partem non principem, quæ tamen cum principali consentit. Hinc cap. 2. lib. 6. meth. Galenus in punctura nerui, succum vitiosum protinus purgat, non exspectat coctionem; priusquam enim absoluatur coctio, cerebrum traheretur in consensum, homoque moreretur.

Prohibens est cruditas nisi turgeat materia.

Materia venenata, & partẽ principẽ petens, magis indicat, quam turgens.

1. Venenata materia.

Obiectio.

Obiectio alia.

2. Materia actu partẽ principẽ petens.

3. Materia petẽs partẽ principio cõsentientem.

Num materia iecur petens purganda.

Dubitatio autem hic oritur: [nam Galenus dum incipit inflammatio hepatis, non vtitur pharmaco: cum tamen materia impetum habeat in partem principem?] Responsio. Ea materia, quatenus est excrementitia, indicat purgans: quatenus cruda, prohibet: quatenus impetum habet in iecur, indicat purgans, sed tale quod retrahit. Cum autem omne purgans attrahat ad hepar, fit vt in inflammatione iecoris purgans prohibeatur. Longissime enim materiam a parte affecta retrahere oportet, non ad partem attrahere: Vnde quoque in principio inflammationis oculi, Galen. purgat; quia sic materia ab oculis retrahitur.

Vt autem breuiter totum comprehendamus negotium

gotium, sic statuendum. Materia morbosa alia a sanguine, vel est cocta, vel cruda. Si cocta; purganda. Si cruda; vel non admittit coctionem, vel admittit. Si non admittit; ea cruditas non prohibet purgans: vt in ascite aquam liceat ex abdomine euacuare, etiam non coctam, quia coctionem omnem respuit. Si materia cruda coctionem admittit; vel venenata est, vel veneni expers. Si venenata; illico purganda. Si materia cruda est expers veneni; vel quiescit, vel mouetur. Si quiescit; primo concoquenda est, deinde purganda. Si mouetur: tunc terminus ad quem, vel latet, vel patet. Si latet, vt in materia furiosa; ilico ante coctionem materia hæc purganda. Si patet, tunc impetus fit ad loca, vel conuenientia, vel non conuenientia. Si ad conuenientia, tunc iuuandus est, & primum materia coquenda, deinde purganda. Si ad non conuenientia loca fiat impetus, id est, partem, vel principem, vel consentientem principi, cohibendus est impetus, idest, materia ilico purganda est, neglecta concoctione: nisi purgantis vi, impetus augeatur, vt dum materia iecur petit, vbi a purgante desistendum.

CAPVT XXVII.

De medicamentis alterantibus:

Transitio.

MATERIAM medicinalem, cap. 17. in duo summa diuisimus genera, nimirum in materias vacuantes, de quibus hactenus: & in alterantes, de quibus iam pauca. Alterantibus vtimur causa partium viuentium; de quibus in doctrina speciali fe-brium agemus accurate: nunc de eorum vsu, & applicatione paucula subnectemus.

Topicis nō vtēdum toto repleto.

Galenus igitur, c. 3. lib. 12. meth. ait, non vtendum esse perfusionibus antequam superfluitates magna ex parte coctæ sint, & euacuatæ: nec sola admouenda esse relaxantia, sed [absinthium] addendum, nisi febris sit magna. E quibus colligimus, topica non debere vsurpari, toto corpore repleto; nam vel laxant, & trahunt a toto corpore, vel astringunt, & cogunt materiam. Obiter quoque colligitur, in febribus ardentibus non esse vtendum [absinthio;] sufficit oleum mastichinum; de quo alibi.

Quantum.

Quoad [quantum agendum:] Cum vna vncia cōseruæ sufficit permiscere specierum scr. ß. ad scr. j. præ sertim æstate: nam hyeme ad drac. ß. licet ascendere. Exempli gratia, [Recipe conseruæ cichoraceæ, ex acido citri, ana vnc. ß. specierum diarhod. abb. scr. ß. Misc. pro duabus vicibus. Modus agendi] multiplex esse potest: alterantibus enim vti possumus, & liquidis, & consistentibus, vt forma boli, pilularum, &c. item, dum extra applicantur, licet vti iunctionibus, linimentis, vnguentis, emplastris, ceratis, fomentis, sacculis, stillicidio, &c. [Tempus] applicandi alterantia, est, cum præsens est indicans, & nihil impedit: potissimum autem impedit materiæ præsentia. Vnde Auicennas probat trochiscos refrigerantes, post coctionem, & vacuationem materiæ: id quod Galenus etiā iubet, cap. 15. & 16. lib. 11. metho. item, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. [Vbi agendum] variat, pro variatione partium alterandarum: modo enim medicamenta sunt applicanda ventriculo, modo alteri parti.

Quomodo

Quando.

Vbi.

CAPVT XXVIII.

De materia diætica in febribus.

Ratio alimenti sex rerum nō naturalium.

Res non naturales, seu materia diætetica dirigantur ad custodiam virtutis: quæ duo postulat, vt sunt.

- *1. Obiectum, seu alimentum.*
  - *spirituum, Aer.*
  - *partium vitalium, Cibus, cuius vehiculum potus.*
- *2. facultas agens in obiectum, idest, vis coctrix, quæ requirit commodæ rationem omnium functionū, quatenus diriguntur ad coctricem. Functiones autem sunt, vel,*
  - *1 communes naturæ & animæ, vt*
    - *Somnus qui concoquit:*
    - *Vigilia, quæ digerit.*
    - *cap 3 l. 12. method.*
  - *2. determinata.*
    - *1. naturæ, vt*
      - *expulsio, per quam fit inanitio*
      - *attractio, & retentio, quibus fit repletio.*
    - *animæ*
      - *sine cogitatione, vt*
        - *Quies, per quam calor concentratur, vt detineat, & concoquat.*
        - *Motus, per quem fit distributio in partes.*
      - *cum cognitione, vt animi accidentia, in quorum commoderatione calidum innatum, nec dissipatur, nec omnino concentratur.*

De Aere.

Aer est materia, rō alimenti, tum remedij. Quis aer cō ueniat i putridis.

AER in febre putrida sumitur, vt materia iuuans, & habet rationem, vel alimenti, vel remedij. Vt materia alimenti indicatur a virtute: vnde Galenus. c. 3. lib. 11. meth. ait, virtutis substantiam spirituosam, custodiri respiratione, & transpiratione: quod idem affirmat. cap. 5. lib. 12. meth. Vt materia remedij, indicatur a re præter naturā, c. 14. lib. 9. method. Quare cognoscendum, qualis aer in putridis febribus sit vsurpandus. Cum ergo tria sint, quæ in putridis agendorum indicationem præbeut, virtus causa febris, & febris ipsa, cap. 1. lib. 10. method. quātum attinet ad virtutem, aer debet esse purus, non putridus, & infectus, cap. 5. lib. 12. meth. Quoad causam, si hæc sit materia putrida: quæ calida est, & humida (ratione enim humoris fit putredo, & ratione putredinis materia illa euadit calidior,) egemus refrigeratione, & perspiratione, c. 8. l. 11. method. ideoque inspiratio debet esse aeris frigidi, & sicci (hoc accipe de aere, qui respiratione in corpus ingreditur,) aer autem, qui extra administratur, debet esse temperatus, calidior enim febrem auget, frigidus poros cutis densat, & transpirationem impedit. Si materia non sit putrida, varius probatur aer, pro discrimine materiæ morbificæ, verbi gra-

bi gratia, si materia sit biliosa, aere opus est frigido & humido, & sic de reliquis. Ratione febris, aer eligi debet frigidus & humidus.

Cum igitur constet, aerem in putridis debere esse purum, frigidum, siccum, temperatum, non astringentem, non densantem, frigidũ & humidum, si aer pręsens talis sit, seruandus: sin minus, arte talis est parandus, c. 8. lib. 10. meth. verbi gratia, impurus redditur purus, beneficio rosarum, aquæ rosaceæ, aquæ violaceæ, succo citri, aurantij. &c. hic enim aer inspiratus, roborat spiritus, & materiam putridam iuuat, maxime si alteretur aceto: Non inspiratus, sed extra occurrens aer, erit temperatus: vnde febricitans non debet corpus nudum aeri exponere, non debet brachia, & pedes detegere. Hæc ratione virtutis, & caussæ. Ratione febris, si aer sit calidior, eligi debẽt ædes subterraneæ, ad boream spectantes, hominum frequentia arcenda: nam & hæc aerem calidiorem reddit, solum aspergendum est frigidis, & irrorandum, vnde folia vitis, nymphææ probantur, &c. de quibus in febribus hecticis capit. 28.

Aer artificiose, vt alterandus.

De Cibo, & primum, vt est alimentum.

Cibus est materia primum alimenti, ratione virtutis, & dicitur materia vitalis, deinde remedij, idque vel ratione materiæ morbificæ; & dicit materia pręseruatoria, vel ratione febris, & dicit materia curatoria. Materia cibi, quatenus est alimentũ, & ad virtutem dirigitur, sumitur e plantis, & animalibus, cap. 39. l. 3. de alim. e quibus modo materia e plãtis, modo ex animalibus magis laudatur. Nã c. 2. l. 8. meth. olera & fructus postponuntur ouis, & carnibus, quia in his plurimum alimentum, exiguum excremẽtum, in illis contra. At c. 26. lib. 3. de alim. quędam animalia postponuntur quibusdam plantis, vt pisces pani. Probatur etiam caro pullorum, caponum, hędorum, vitulorum, phasianorum, perdices & francolini omnibus anteponuntur, vt & auiculæ mõtanę. Sed quoniam discrimen est, circa carnes, oua, pisces, de his breuiter dicendum.

Cibus tripliciter consideratur.
Alimentorum differentiæ.

Discrimen inter carnes sumitur, a specie, a partibus a vi testium, ab ætate, ab alimento, a loco, a vitæ instituto, & pręparatione, c. a. 19. & 21. lib. 3. de aliment. Quoad speciem, Suilla caro generat sanguinem optimum copiosum, nullumque alimentũ magis nutrit. Bouina minus est lẽta, sed crassior, vt gignat sanguinem melancholicum. Ouilla est succi deterioris. Caprilla etiam mutatur in succum vitiosum. Volucria minus alunt, sed facilioris sunt coctionis, quam gressilia. Et, si inter se comparentur, caro turdorum, merularum, est durior carne perdicum & attagenatum, (sunt francolini,) Adhuc durior est caro turturum, & palumborum, anatum, phasianorum autem caro similis est gallinarum carni, sed suauior. Pauonum caro est durior. Quoad partes; Carnosę vertutur in sanguinem bonum, neruosę in pituitosum. Viscera laudatorum animalium generãt sanguinem meliorem. Hepar anserum, (quod optime norũt Hebrei,) est iucundissimum, boni & copiosi nutrimenti. Alę etiam anserum sunt facilis coctionis, his tamen alæ gallinarum anteponuntur. His antecellunt gallorum testiculi, qui gignunt succum bonum, copiosum, facile coquuntur. Testes contra suum, boum capri, sunt mali succi, & difficilis coctionis. c. 7. l. 3. alim. Quoad vim testiũ, prout hæc magis viget, pro eo caro peior redditur, vnde caro castratorum suauior est, & non infecta. Quoad ætatem: Carnes animalium augescẽtium sunt præstantiores, quam eorum quæ florentis sunt ætatis, his adhuc peiores sunt carnes animalium nouellorum & seniorum, hæ enim duræ, siccæ, neruosæ, difficilis coctionis, exigui alimenti, illæ mucosæ, scatẽtes humiditate excrementitia, sed facile descendunt, ac proinde sua lubricitate ad aluum astrictã prosunt. Quoad alimentum, Bonum alimentum in caussa est, vt bonæ sint carnes, praua edulia, contra. Quoad locum. Quæ in stagnis, & locis palustribus degunt carnes habent humidiores, excrementitias, difficilis coctionis, contra, quæ in montibus degunt. Quoad vitę institutum, animalia domestica sunt humidiora: syluestria contra. Quoad præparationem, hęc spectãt vel coctionem vel ea quæ inijciuntur. Coctio est assatio, elixatio, frixio: elixatio vel simplex est, vel in patinis. Carnes assæ & frixę, habent vim siccandi, elixæ simpliciter, humectant, elixæ in patinis, medio modo se habent. Pro varijs autem iniectis, carnes varias nãciscuntur facultates, vt si aromata inijciantur, carnes habent vim siccandi. Et sic de reliquis.

Carnis differentiæ.

8. a præparatione.

Quoad oua, horum differentiæ sumuntur, a specie animalium, a tempore & coctione c. 22. l. 3. alim. Gallinarum. n. & phasianarum oua sunt præstantissima, praua sunt anserũ. Ratione temporis, recentiora sunt meliora. Ratione coctionis, ꝑpenditur vel gradus, vel modus coctionis. Gradus, quatenus magis, vel minus coquuntur, hinc sorbilia minus nutriunt, dura difficulter coquuntur, tremula, id est, medio modo se habentia inter sorbilia & dura, optime nutriunt, nec sunt difficilis coctionis. Quoad modum coctionis, oua elixantur, assantur incineribus, friguntur in sartagine, & suffocantur, quando scilicet coquuntur in vase, obturato foramine. Tremula optima sunt, & pręcipue suffocata, secundum locum tenent elixa, tertium quæ coquuntur in cineribus, pessima sunt frixa. Notandum autem oua sorbilia esse eligenda, dum volumus vt aluus fluat, & ventriculus non est nauseabũdus, vbi autem nausea vexatur ventriculus, maxime a sorbilibus cauendum.

Ouorum differentię.

Quoad pisces, saxatiles optimi sunt, c. 28. & 30. l. 3. alim. generãt enim sanguinem mediocrem, & huiusmodi pisces perpetuo sunt boni, nec enim mutant alimentum, nec locum, nec vtuntur aquis dulcibus. At coctio est quadruplex, nam elixantur, friguntur, assantur in craticulis, & in patinis. Elixatio bona est: frixio & assatio probantur in sanis, coctio in patinis est caussa cruditatis. Febricitantes ergo potissimũ vti debent elixis, quia in febribus egemus cibis facilis coctionis, cũ in ijs semper coctio lędatur. c. 8. l. 2. de fac. nat. Et hæc de materijs cibotũ, vt respiciunt virtutẽ.

Pisces.

De Cibo medicinali, vt respicit materiam morbificam.

Cibus respiciens materiam morbificam, est indicatum non vitale, sed præseruatorium. In putridis autem materia morbifica est putrida, vel non est putrida. Si sit putrida, probãtur cibi refrigerantes, & siccãtes, non humectantes, vt succus aurantij maturi, endiuia, acetosa, acetum, acetositas citri. Hic autẽ quædam de aceto, & acetositate citri dicenda sunt. Acetum est potentia frigidum, tenuissimum, quia tamen iunctam habet aliquã caliditatem & siccitatem, ideo si refrigerare & humectare volumus, aquam miscere debemus; ea copia, vt bibi possit, dum autem exsiccare volumus, non humectare, acetum exhibere debemus, non cum frigida, sed potius cum acido citri. Quoad acidum citri, de toto fructu breuiter disseremus Galenus cap. 37. lib. secundo alimen. malum citrium perpendit theorice, & practice. In theoria habet physiogiam, Semeioticã, pathologicam. In physiologica parte, proponit structuram, & facultates. Quoad structuram, tres partes describit, tegumentũ, carnem, succum: semen ibi omittit, quia loquitur de citrio,

Qualis cib' conueniat, si materia sit putrida.

Acetum.

Malum medicũ, cuius exemplo ratio simplicia tractanda docetur.

citrio, vt habet rationem alimenti, semen autem nec alimentũ est, nec condimentum alimenti. Quoad facultates, tegumẽtum est aromaticum, suauis odoris & saporis, suauẽ obtinet acrimoniam, & difficulter coquitur, pars media nec acida est, nec acris, intima est acida. Semeioticam partem insinuat Galenus, cũ ait, per duritiem & callositatem nos cognoscere, tegumẽtum esse difficilis coctionis. Pathologicam supponit, ex alibi dictis, verbi gratia, si malum citrium sit putrefactum, euadit causa morbifica, & sic pertinet ad παθολογίαν. Quoad practicam partem, addit Galenus, corticem esse vtilem in ratione alimenti, quamuis difficulter coquatur, partem intimam conijci in acetum imbecille, vt reddatur acrius, carnem comedi cum aceto, & garo, id est, sale, vt saporis hebetudo imminuatur, & fiat sapor acutus.

Qualis cõuenit cibus in materia nõ putrida. 1. Ratione vehemẽtiæ materiæ, quę indicatur a morbo acuto.

Si materia non sit putrida, oportet perpendere & vitium huius materiæ, & vitij effectum, id est, febre; Vitium materiæ multiplex esse potest, prout multiplex est materia in febribus, verbi gratia, si materia sit biliosa, probatur cibus refrigerans & humectans. In genere autem, cum putrida ab obstructione oriatur, probatur cibus attenuans, detergens, vt semina melonum, ptisana hordeacea. Vitari autem debent, caro agnina, anates, anguillæ, &c. Si consideratur materia vt efficit febrem magis vel minus acutã, opus etiam est cibo magis vel minus minuente. Victus enim minuens indicatur a materia, non a virtute, materia enim morbifica, indicat euacuationem, cuius remedij materia est cibus, per accidens vacuans: si namque resolutio, quę fit a calore, & reparatio quę fit ab alimento, sint æquales, virtus seruatur, & eundem retinet statum, si autem cibi portio minuatur, calor naturalis agit in materiã morbificam, & illam dissipat. Si victus parum minuit, dicitur tenuis, si multum, tenuissimus. Et vterque subdiuiditur Tenuis enim vel est simpliciter tenuis, cuius materia est ptisana hordeacea integra, vel exquisite tenuis, cuius materia est cremor hordei, in moderata copia. Tenuissimus vel non in extremo est, cuius materia est mulsa, vel in extremo, cuius materia est oxymeli. De inedia breuiter dicemus.

Inedia.

Inedia est priuatio, quę sola existens nõ vacuat, nec per se, nec per accidẽs, nisi longo tẽpore. oportet ergo cum ea coniungi, vel acrem calorẽ, vel corporis motum, & hinc animalia in latebris degentia, non vacuantur, quia sola est media, nõ adest acris caliditas, neq; motus. Inedia igitur neq; indicatũ est indicati materia, sed sequitur per cõsecutionẽ quandam, vt virtus indicat alimentum, materia morbi vehementissima prohibet, quod si ergo virtus robusta sit, materię indicatio præualet, id est, alimẽtum prorsus prohibetur, vnde subsequitur cibi abstinentia, nõ aliter atque si sanguis vehemens, phlebotomiam indicet, virtus vero debilis eam prohibeat, tum enim per quandam consecutionem emergit abstinentia a venæ sectione.

De cibo medicinali, quatenus à febre indicatur.

Cibus quẽ febris indicat.

Cibus à febre indicatur refrigerans, & humectãs, Materia sumitur ab oleribus, a fructibus, a granis.

Olera.

Quoad olera, probatur cichoriũ domesticum: (agreste enim recte a Galeno improbatur lib. de cib. boni & mal. succi;) probatur etiam borago, buglossa, lactuca, cum his carnes coqui possunt, licet etiam hęc aquę incoquere, & condire oleo atque aceto.

Fructus.

Fructus omnino sunt vitandi, quia facile corrumpuntur, quidam tamen causa appetitus probantur, vt pruna, cerasa, poma, pyra, sed non astringẽtia, neque improbãtur in febribus amygdalæ dulces, nam attenuant & detergunt, c. 29. lib. 2. alim. nec despiciendæ passulæ dulces, quæ stomachum non dissoluunt, nec aluum subducunt, sed cõtemperant, mediocriter abstergunt, & exiguam oris ventriculi mordicationem obtundũt. c. 10. l. 2. alim. vnde passulæ dulces aluum non mouent, sicuti falso quidam credunt, nisi addãtur, quæ possunt lubricare. Cucurbitæ propter succũ aqueum, tenuem, refrigerant & humectant, sed parum alunt, facile subsident, nec ægre coquuntur, nisi corrumpãtur, id quod fit, ob vitiosam præparationẽ, aut succum prauum in ventriculo febricitantis coaceruatum, aut si nimis diu in ventriculo hæreant. Pepones sunt illi fructus, quorum caro prope semen est iniucunda, sunt frigidi, & valde humidi, cum vi detersoria, quę magis viget in seminibus. c. 4. l. 2. alim. Melopepones sunt illi fructus, quorum caro, semen continens, est iucunda, & esculenta, vt qui Clodiæ nascũtur, c. 5. l. 2. alim. & huius quoque classis est anguria, cuius caro, semen continens, editatur, melopepones minus humidi sunt, quam pepones, nec ita praui succi minus mouent vrinam, tardius descendunt, nec ita celeriter in ventriculo corrumpuntur. Vnde colligitur febricitantibus potius melopepones & angurias, quam pepones concedi posse.

Grana. Triticum.

Quatũ ad grana attinet, breuiter de Tritico, Halica, & Hordeo agemus. Triticum densum, est alimenti copiosioris. rarum, habet copiosius excrementum furfuraceũ. Panes varie inde conficiuntur, puri enim fermento egent copioso, & insigni subactione, nec statim post subactionem sunt coquendi, & præterea diu sunt assandi. contra, panes furfuracei, egent fermento pauciori, subactione leuiori, assatiõe breuiori. Addit Galenus, cum panem facile concoqui, & distribui qui plurimum fermentatus & subactus est, & moderato igne æqualiter coctus, & assatus (ignis enim ardẽtior primo occursu partem extra indurat, vt intus crudus permaneat. Vnde obiter colligitur, plurimum eos errare, qui in lue venerea panem assatum, seu biscoctum exhibent, qui sane in lue non conuenit, nisi ventriculus sit robustus, & corpus nec obstructum, nec emaciatum, cum talis panis exigui sit alimenti, & ægre distribuatur.) Panis furfuraceus parum nutrit, sed vim habet detergendi & lubricandi, c. 12. l. 1. alim. In febribus probatur panis lotus, q minus alit, & non obstruit, c. 5. l. 1. alim. estque in medio calefacientiũ, & refrigerantium, c. 9. l. 1. alim. Est autem panis lotus, qui in frustra diuiditur, inque frigidam sæpe immergitur.

Halica.

Halica est alimenti copiosi & lenti, ideo quę nocet in hepatis obstructione, & dũ calculi est suspicio. c. 6. l. 1. alim. Potest autem mitigare vehementem ventriculi mordicationem, maxime si coquatur, & coletur, vt cremor hordei. Iuuat etiam in superflua alui deiectione, cap. 3. l. 12. meth.

Hordeum.

Hordeum est frigidum & siccum in primo gradu, l. 7. simpl. Et c. 9. l. 1. alim. ait, siue ex hordeo fiat panis, siue ptisana, siue polenta, vim habere refrigerandi. pro varia autẽ præparatione, hordeum modo siccare, modo humectare. habet vim siccandi, si frigatur: humectat, si fiat ptisana, vnde c. 1. l. 1. alim. dicitur, hordeũ elixatione humidum, & natura frigidum esse.

Ptisana vt pręparãda.

Quoniam vero ptisana hordeacea magni est vsus, eius præparatio enarranda erit. Gal. l. de ptis. & c. 9. l. 1. alim. hordeũ primo coquit igne valido, vt in tumorẽ attollat, & hinc flatus dissipentur, secundo coquit lento igne ęqualiter, ne portio alimentalis dissoluatur, tertio coquit ad consistentiam chyli, seu cremoris, si enim superflua fiat decoctio, hordeum redditur viscidum, qđ facile obstruit. Cæterum Galenus capit. nono, libri primi, alim. hordei decocto quædam ammiscet. In principio enim dum incipit concoqui, miscet ea, quæ ad tumefactionem hordei conferunt, vt oleum, anethum, porrum, &c. Cum intumuit hordeum, addit ea, quæ concoctionem faciunt ęquabilem, vt acetum,

rum, ꝙ incidendo portiones crassas, æquales reddit tenuibus. Cum hordeum exacte coctum est, sub tempus edendi, immiscet salem tenuem, qui vim habet attenuandi, & detergendi, ne cremor sit crassior, aut viscidior. Ex hoc coctionis modo, prodit liquor moderate humidus, sitim arcens, refrigerãs & humectãs lentus, leuis, continuus, lubricus, vnde aluum seruat lubricam, abluens, detergens, aperiens, nõ astringens, neq; tormina gignens. Porro cum hordeo in febribus misceri possunt, & alimenta, & condimenta. ca. 18. l. 1. ali. Alimẽta, vt carnes probę, quo ptisana magis nutriat. Cõdimenta, causa suauitatis, & alterationis, verbi gratia propter attenuationem, & detersionem miscetur oxymeli, propter refrigerationem & humectationem lactuca, propter lotij prouocationem, semina melonum, propter viscid itatem sal, in sanis quidem misceri potest, sed in febribus a sale abstinendum. De aqua dubitatur, quando hordeo sit affundenda. Si a principio affundatur aqua, quæ ad finem vsque sufficiat, periculũ est, ne longa decoctione salsa reddatur, ꝙ etiã in optima aqua, diu decocta, fieri solet. c. 32. l. 3. alim. Quod si affundatur ea copia in principio, vt sufficiat pro tumefactione, & hac abiecta, mox noua infundatur, quę ad finẽ sufficiat: tum fiet iactura succi alimentalis, quem hordeum in aquam solet deponere, c. 44. l. 2. alim. c. 32. l. 3. alim. Quare a principio aqua est affundẽda, quę sufficiat ꝓ tumefactione, deinde relicta portione illa exigua, addãda noua aliqua vt sufficiat ad perfectam concoctionem. Quod si vero, ptisanã albicantem quis desideret, is aquã post tumefactionẽ abijciat, & causa nutritionis carnẽ addat.

Vires ptisanæ.

Ptisana magis composita.

Aqua, quãdo affundẽda.

De recta ciborum administratione.

Quantum.

QVOAD quantum agendum.] Si cibus sumatur pro alimento, virtute debili exsistẽte in febricitantibus, plus cibi dandum, virtus autem robusta, despicienda est. Si cibus sumatur pro materia remedij, tunc pro vehementia materiæ morbificæ, & febris, cibi copiosiores exhibendi: verbi gratia, si materia sit calidior, si febris intensior, augeri debet dosis aceti, acetosę, & similium. Hinc Galenus com. aph. 17. sect. 1. ait, dum corrupta est materia, cibos copiosiores esse exhibendos, s. medicinales, non alimentales, impura enim corpora (aph. 10. sect. 2.) quo magis nutriũtur, eo magis læduntur. Cæterũ si opus sit cibo medicato copiosoq; virtute exsistente robusta, dari debet multum, & raro, si contra, parum & sæpe. Modus capitur ab indicante, vt resistit cibo. Hinc cibus alimentalis, si virtus debilis sit, liquidus debet exhiberi, forma contusi, destillati. Cibus autem medicinalis modo actu calidus, modo actu frigidus datur, calidus, si materia sit pituitosa, frigidus, si biliosa. Quoad quando agendum. Cibus alimentalis indicatur a virtute, prohibetur a materia morbifica. dabitur ergo quando virtus magis potest, nimirum semper in declinatione, vt plurimum vero in principio, (loquimur hic de temporibus vniuersalibus,) contra in augmento, & statu, res præter naturam plus possunt. Declaratio. in declinatione res præter naturam superatæ sunt, virtus autem ob pugnam præcedentium temporum debilis, refectione indiget, in principio virtus seruanda est, vt ad statum perdurare queat, & tunc etiam res præter naturam sunt leuiores, ac minus possunt. Dictum est, virtutem vt plurimum in principio magis posse, quam materiam: nam interdum materia plus potest, si nimirum, licet in principio non admodum agat actu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita vt immineat vitium vehemens, & pene incurabile, tunc enim indicat victum minuentem, & tenuem. Vnde Anic. Paullus, Mesues, in principio paralyseos: (morbi longi:) victũ

Quomodo

Quando.

De temporibus vniuersalibus.

In declinatione, & prĩcipio virtus poposcit cibum.

probant tenuissimum, nam periculum est, ne materia deducatur ad neruos, & paralysis fiat incurabilis. Eodemq; consilio Hippoc. t. 48. & 49. l. de fract. in principio luxationis magni articuli, prohibet cibum, quãuis sit morbus diuturnus. In augmento & statu, magis possunt res præter naturam, quam virtus, idq; vt plurimum: nam interdum virtus debilis magis potest dum nim. virtutis substantia dissoluitur, verbi gratia; in pleuritide, si materia in augmento copiosa per tussim euacuetur, ita dissoluitur virtus, vt magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur. Cibus, vt materia existit remedij, in augmento, & potissimum in statu, maiore dosi exhibendus, isq; & vacuans & alterans: tunc enim res præter naturam sunt vehementiores. In statu igitur causa vacuationis, probatur victus tenuissimus, causa alterationis, maior copia ciborũ alterantiũ, lactucæ, acetosæ, &c. Hactenus de tẽporibus vniuersalibus. Quoad particularia tempora, prohibetur cibus, & a materia, quæ replet totum corpus, & a materia, quę est causa accessionis. Vnde Gal. l. de ptis. respiciens ad materiam, replentẽ totum, cum eadem die sit vena secanda, & cibus exhibendus, iubet primum venam esse secandam. Respiciens vero ad materiam, quæ accessionis causa est, cum Hippoc. aph. 1. sectio. 1. in accessionibus a cibo abstinendum esse ait. Hora cibandi ita discenda. Si febris sit intermittens, & interuallum longum obtineat, possumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut sex horas ante accessionem, virtus enim adest indicans, & nil prohibet. Si vero intermittens breue habeat interuallum, cibus exhibendus vel in statu, vel imminente accessione, vt modo vna hora, modo alia sit eligenda, prout virtus magis potest, si enim virtus resoluitur, virtus magis potest, & propterea imminẽte accessione dandus cibus, si autem virtus suffocatur, materia morbifica magis potest, & proinde circa statum cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligẽda est hora minoris afflictionis, hac etiam materia minus potest. In non proportionata, id est continente, secundum c. 5. l. 11. meth. eligenda est hora, qua æger facilius cibum sustinere potest, hæc autem est hora diei tepidior, & hora consueta tempore sanitatis.

In augmento & statu res ꝑter naturã prohibet cibum.

Quando cibus medicinalis dãdus

De temporibus particularibus.

Hora cibandi.

Circa cibos dubitatio oritur. Nã Gal. t. 35. l. 3. de ratione vict. ait, cibos multiplices, & facultate dissimiles, vẽtris perturbationem facere, vt oxymeli non sit exhibendum, nisi ingestus cremor hordei prius sit coctus, attamen practici exhibẽt ptisanã cum amygdalis, cum contuso, imo eodẽ prandio, exhibent, ouũ, panatellam, carnes. Responsio. Ea quæ exhibetur, vel omnia habent rationem cibi, vel vnum habet rationẽ cibi, reliqua condimẽtũ, seu opsonij. Id quod habet rationem condimenti, licet cibis permiscere: nã alimentum seruat vires proprias, & virtute cõdimenti, redditur iucundius gustui, ac olfactui, & efficacius cõtra materiam. Hinc Gal. l. 1. ad Glauc. in tertiana notha, probat ptisanam, cum pipere: quare & oxymeli, prout habet rationem cõdimẽti, in parua sc. copia, ad vn. ß. (nã ratione cibi potest dari ad vn. iij. & vnc. iiij.) Si vero omnia quæ miscentur ratione habent alimenti, tunc febris vel est breuis, vel longa. Si breuis, præstat cibum simplicem exhibere, vel saltem permiscere cibos facultatis similis: [non cremorem ptisanę, qui est materia victus tenuis, & oxymeli, quod est materia victus tenuissimi.] Cæterum, si in febre acuta virtus sit debilior, eodem prandio licet exhibere cremorem ptisanæ, cum destillato, quia hęc non sunt adeo dissimilia facultatibus, vt ventrem perturbare possint, alimentum enim ex his cibis permistum, nutrit ratione destillati, contusi, refrigerat & humectat, ratione hordei, præterea lotium potest prouocare, ratione seminum melonum, & somnum inducere, si misceãtur amygdalę. Si febris sit chronica, optimũ est cibos exhi-

Dubiũ de varietate ciborum.

bere, pauciores, sed tamen quia morbus est longus, ægrique assueti, ac nauseabundi, plures cibos offerre cogimur, vt oua, panatellam, carnes, fructus.

De Potu.

Potus est cibi vehiculum, & consideratur, ratione virtutis, materiæ, & febris. Quoad virtutem, potus probatur purus, cuius materia est aqua, quæ interdũ nutrit, & vinum, quod semper nutrit. Aqua cruda, quoniam crassa, diutius moratur, & in bilioso ventriculo amarescit: t. 40. l. 3. de ratione vict. proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonũ cibi vehiculũ. non nutrit autem aqua, nisi decoquatur cũ carne, vel misceatur saccharũ, aut mel. Vinum probatur purũ, non recens, tenuis substantiæ, confectũ e bonis & maturis vuis, puri odoris & saporis, album non rubrum, nam rubrũ est crassum, sicut & dulce crassum est, t. 2. lib. 3. de ratione vict. aquosum probatur, quod caput non lædit, & vrinas mouet, c. 4. l. 12. metho. Ratione materiæ morbificæ, si hæc sit putrida, laudatur potus refrigerans & siccans, vt aqua cum aceto, cum acido citri. Si materia nõ sit putrida, varius cõuenit potus, pro discrimine materię, verbi gratia, in materia pituitosa, prodest aqua cũ melle, cum cinamomo. Ratione febris, conuenit aqua hordei, cum iulepo violaceo.

Vinum igitur, & aqua, in ratione potus maxime locum habent, vinum enim potissimum indicatur a virtute, & causa, aqua potissimum indicatur a febre. Videndum ergo quinam potus conueniat febricitantibus. Quoad virtutem, si hęc sit robusta, vinum non est dandum, quia febris magis potest ad prohibẽdum, c. 6. l. 7. meth. Hinc, cum febris magis possit in principio, augmento, & statu, virtus autem in declinatione, vinum exhibendum est in declinatione. Aqua autem si propinetur, nõ debet alterari calamintha, origano, &c. quia sic nimis calefaceret, vt vinum. c. 4. l. 8. metho. Si debilis est virtus, vel debilis est per suffocationem, vel per resolutionem, si per suffocationem, hæc fit ab humore, vel succo tantum copioso, vel copioso & crudo. Si suffocatio fiat a succo tantum copioso, minus potest virtus, vnde cap. 14. lib. 1. ad Glauc. a vino prorsus abstinet Galenus, in hoc casu. Si virtus sit resoluta, & hæc resolutio pertingat ad solida, non est vinum dandum, vnde in marasmo torrido, vino Galenus interdicit. l. de marc. cap. vlt. Si resolutio pertineat ad spiritus, vinum est dandum, quia virtus magis potest ad indicandum. Quoad febrem, hæc est vehemens, aut mediocris. Si vehemens est, & acuta, in qua appareant symptomata secundum caput, vel saltem suspicio delirij, penitus a vino vinoso, & a vino aquoso sincero abstinendum, & danda est vel aqua, vel vinum aquosum, non sincerum, sed aqua permistum, si videlicet virtus debilis sit, vt magis possit, quã materia petens caput: t. 41. l. 3. de ratione vict. Gal. c. 3. l. 8. meth. Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem, frigida superbibenda. Si mediocris sit febris, moderate vinum exhibendum, nisi aliquid prohibeat, diligenter enim perpendenda sunt, virtus, materia morbifica, febris & symptomata, si ergo virtus non sit robusta, materia concocta, febris moderata, nec symptomata prohibeant, verbi gratia, capitis grauitas, aut delirium, &c. vinum est dandum, sed aquosum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua. c. 5. l. 8. meth. tex. 4. & 7. & 41. l. 3. de ratione vict. qui postremus locus, a multis male intellectus, plurimis causa fuit exitij. Quoad materiam morbificam, febris vel est continua, vel intermittens, si continua, materia cruda prohibet vinum, prohibet item materia concocta, si ilt copiosa, nisi copiosa, permittit vinum aquosum, nisi febris vehemẽtia prohibeat. In intermittente, vinum prohibetur tantum a mate-

Quando vinum conueniat febricitantibus.

1.

2.

3.

ria cruda, non a cocta: (vt in continua.) Vnde Galenus c. 9. l. 1. ad Glauc. ait, a vino esse abstinendum, antequam materia concoquatur, quod verum est, si febris est intermittens, & longum habet interuallum, vt est exquisita tertiana, & quartana, secus statuendum est in febre tertiana notha, & quotidiana, quia breue est interuallum. Hæc de cibo & potu.

De reliquis rebus non naturalibus.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia, manifesta sunt. Constat enim somnum probari moderatum, & non in principio accessionum, aph. 1. sect. 2. Aluus erit lubrica seruanda. Quiescant febricitantes in lecto, præterquam in quartana. Spes sit salutis &c.

CAPVT XXIX.

De febribus putridis in specie, & primum de febribus biliosis.

HACTENVS putridarum febriũ doctrina generalis, specialis sequitur. Speciales autem febres quatuor sunt, biliosa, sanguinea, pituitosa, melancholica. biliosa febris, est febris putrida, quę producitur a bile putrescente.] Causæ bilem generantes sunt, calida intemperies, præsertim hepatis, inter dum etiã ventriculi, pręterea victus calidior, medicamentũ calidius. Differentiæ sumuntur a materia, & loco. A materia, vt bilis est vel alimentalis, vel excrementitia, excrementitia potest esse, pallida, flaua, vitellina, porracea, ęruginosa, cerulea, vt testat Gal. aph. 14. sect. 5. l. 6. epid. Porracea bilis generatur iu ventriculo, e cibis calidioribus & praui succi, c. 6. l. 2. de temperam. Additur a Galeno bilis rubra. t. 4. l. 1. de natura humana, quę tamen nihil aliud est, quam ichor sanguinis, quod etiã colligitur e c. 4. de atra bile. Pallida ergo bilis minus est calida; cerulea calidissima. Quoad differentias a loco, materia biliosa putrescit vel extra venas, vel in venis, vnde oriuntur febres Intermittentes, vel Continuæ. Primum ergo de biliosa intermittente.

Biliosa febris.

Causa.

Differentia

De tertiana intermittente exquisita.

Tertiana intermittens exquisita, est febris putrida, producta a bile sincera, extra venas putrescente. Dicitur, a bile sincera, ad differentiam bilis mistæ cum alijs humoribus, & dicitur extra venas, ad differentiam tertianæ continuæ.

Causa bilem generans, est error externus, vel intemperies calida.

Differentiæ capiuntur a Materia & Loco, vt colligere licet e Galeno, c. 8. l. 2. de diff. feb. aph. 5. sect. 3. l. 1. epid. aph. 23. sect. 2. l. 6. epid. A materia si capiatur, tum vel a copia, vel a qualitate sumuntur. A copia, si bilis est exigua, fit tertiana exquisita exacte, quæ nõ excedit 12. horas, si copiosa, fit tertiana, quę simpliciter tertiana vocatur, & hęc ad differẽtiam prioris, excedit horas 12. vt paroxysmus perduret vsque ad horam vigesimã: si maxima bilis sit copia, oritur tertiana extensa vocata, cuius accessio potest produci, vsq; ad 40. horas. A qualitate sumũtur differentiæ, vt bilis magis vel minus est calida; minus calida, est pallida, calidior est flaua, dein vitellina, porracea, æruginosa, calidissima cęrulea. Hæc aũt febris, de qua nos loquimur, a quacũq; fiat bile, semp est exquisita, nõ notha.

Definitio.

Causa.

Differentiæ. 1. A materia.

A lo-

2. A loco. A loco sumuntur differentiæ. vt materia prodit vel a iecinore, seu venis proximis hepati, vel a vesica fellea, vel a ventriculo, quamuis vt plurimum prodeat ab hepate. Vnde, vt locus est vel vnicus, vel multiplex, ita etiam febris prodit simplex, duplex, vel triplex. Duæ vocantur tertianæ, dum ab vno foco vno die, ab alio, alio die, prodit materia. duplex autem vocat febris, si materia a duplici foco eodē die prodeat.

Signa. Febris hæc cognoscitur, non vt febris, nec vt putrida, quia hæc signa suo loco fuerunt proposita, sed cognoscenda est, vt fit a bile. Signa ergo omnia vergunt ad calidum & siccum, quare & causæ externæ, vt victus calidior, medicamēta calidiora, & causæ internæ, vt temperamentum calidum & siccum hepatis, & symptomata, vt rigor cum sensu punctionis, & caliditatis, sitis, excrementa omnia biliosa, lotium biliosum. Signa different autem a materiæ copia, minor copia indicatur a paroxysmo, qui non pertransit duodecim horas: maior, cum paroxysmus durat ad horam vigesimam: maxima, cum protrahitur ad horas quadragesimas. Differentiæ a materiæ qualitate, cognoscuntur e vehementia symptomatum, vt si bilis sit calidissima, quemadmodum cœrulea, omnia symptomata vehementissima sunt, cognoscuntur etiam ex exeuntibus mutatis, verbi gratia, si euomatur bilis porracea, statuendum est, a bile porracea febrem oriri, &c. Differentiæ a loco, sic noscuntur, si unicus sit focus, febris est simplex, si focus duplex, est febris duplex. Quis vero sit locus, num. s. ventriculus, an hepar, cognoscitur e signis, quæ illarū partium affectiones indicant, de quibus suo loco.

Indicationes. Indicationes hic non sumuntur a febre, nec a putrida, de his enim alibi dictū, sed a bile. Bilis ergo per contrarium est alteranda, & uacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognostica. Quoad πρόγνωσιν: Tertiana intermittēs periculo vacat. aph. 5. sect. 3. l. 1. epidem. & aph. 43. sect. 4. nam febris non est admodum vehemens, ratione essentiæ, quia est intermittens: materia morbifica non est admodum vehemens, ratione dignitatis, nam putrescit extra venas, nec adest uehementia, ratione facultatis cum uirtus resistat: Ad differentia est, ratione materiæ, & loci. Quoad materiam, copiosior & calidior, est peior, ut si fiat a bile cœrulea. Quoad locum, si iecur est focus, peior, sic, si plures sunt fomites, peius.

Venæ sect. Materiæ remediorum. Primum chirurgica. In hac febre conuenit uenæ sectio, peccat enim sanguis, uel ut sine quo non, uel saltem, ut habet rationem adiuuantis, quemadmodum supra e Galeno c. ult. l. 2. de diff. feb. diximus. Virtus autem in exquisita exacte prohibet uenę sectionem, unde Galenus l. 1. ad Glau. c. proprio. de cura tertianæ intermittentis exquisitæ, non secat uenam, hæc enim febris necessario fit, anni tempore calido, regione calida, constitutione calida & sicca, quibus existentibus, virtutem debilem esse, necesse est, vt venę sectione sustinere nequeat. In reliquis autē febribus exquisitis, sed non exacte, licet venam secare, cum nihil prohibeat. Vsus venæ sectionis, patet alibi.

Lenientia. Sequitur materia medicinalis. Primum lenientia: R. flor. cass. nou. extract. vnc. j. pulpæ tamarind. drac. iij. mannæ electæ drac. ij. Mis. & cum. saccharo fiant boli. (Notandum, hic non proponi calida, quia febris est tertiana exquisita, a bile sincera.) Si patiens cupiat leniens in potu. R. syr. ros. sol. viol. sol. mannæ electę, an. vnc. j. ß. decocti hordei. cum drac. iij. pulpæ tamarindorum, q. s. Misc. fiat potio breuis. Quoad præparantia: R. decocti hordei, alterati endiuia, acetosa & lactuca, vnc. vj. pro syr.

Præparantia. Notandum, saccharum, & dulcia hic non proponi, quia in corpore bilioso dulcia facile bilescunt. Præterea notandum, si in febre proposita bilis sit calidior, cuiusmodi est vitellina, porracea, æruginosa, addendā esse lactucā in decocto iam præscripto, maiore copia, ita vt quātitas lactucę excedat quātitatē endiuię, adiungēda ēt tūc est nymphęa. Prodest ēt pro præparatione materiæ biliosæ vti lib. j. seri caprini, optime depurati, cū succi endiuię, vel etiam lactucæ, vsque ad vnc. j. vsus syruporum e generalibus patet.

Purgantia. Quoad electiue purgantia. R. flor. cass. nou. extra. drac. vij. rhab. el. puluerisati sc. iiij. mannæ el. drac. ij. Mis. & cū saccharo fiant boli,] In hoc medicamento ponitur rhab. quod bilē trahit, miscet cassia, quia alias rhab. nimis calefacit, beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio. Purgans in modū potionis: R. rhab. electi, minutim incisi, non puluerisati drac. j. ß. fiat infusio in decocto hordei, & facta diligenti expressione, adde mannæ el. syr. ros. sol. an. vnc. ij. Mis. & fiat potio breuis. Obiter hic notandum, non corrigi rhab. hoc in loco spica, schœnantho, vel vino aromatico, quia versamur in curatione tertianæ exquisitæ: vbi a calidis abstinere oportet.

Alterantia. Quoad alterantia, seu refrigerantia, his vti licet intus, & extra. Intus, R. seri lactis caprini, optime depurati lib. j. emulsionis sem. melonū vnc. ij. Licet aūt loco emulsionis sem. melon. vti vnc. j. succi endiuiæ.] Et si intēsior sit caliditas, licet admiscere vnc. ß. succi lactucæ. Notandū, hic nō proponi saccharū rosaceum, conseruā cichoraceā, &c. quia propter saccharū in hac febre exquisita nō approbātur. extra R. succi endiuię, succi lactucę, ana vnc. j. aceti vnc. ij. Mis. & applicētur hepati. Pro ventriculo, R. succi cichorij vnc. j. ß. aceti scr. ij. olei mastich. vnc. ß. admista hic vides calida, nō item in iecore, quia uentriculi calor exiguus.

Diæta. Quoad materiam diæteticam. Si febricitans non sit delicatus, satis est uti [cremore ptisanæ hordeaceæ.] Delicatis autem licet exhibere lactucam, cucurbitas, anguriam, oua, pisces saxatiles, carnes uolucrum pullorum, &c. Possunt etiam concedi fructus, ut poma, pyra, pruna. Alexander etiam in hac febre cōcedebat persica, carnes peponum, & maxime melopeponum, pręsertim ubi sitis urget. Sed fructus parce dandi, saltem ad degustandum. Quoad potum. Galenus l. 1. ad Glauc. delicatis concedit uinum aquosum tenue, in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui, in maiori quātitate, dum morbus prope est ut soluatur nimirum in declinatione, ratio est, quia uirtus eo tēpore indicat, & materia non prohibet, at ante declinationem tutius est, uti aqua.

De tertiana intermittente notha.

Definitio. [Tertiana intermittens notha, spuria, seu non exquisita] (: quia fit e bile non sincera:) est febris putrida, producta a bile mista prædominante, putrescente extra uenas. Proponitur in hac febre bilis, ut distinguatur a sanguine, ac proponitur bilis mista, ut distinguatur ab exquisita, quæ fit a bile sincera. Notandum autem in hac spuria, non modo bilem oportere esse coniunctam cum alio humore, sed mistam. Si enim, uerbi gratia, fiat febris e pituita & bile, non exacte mistis, erunt duę febres, una biliosa, altera pituitosa, ut in hemitritæo: at ubi exacta mistio est facta, febris est simplex, sed spuria. Additur in definitione, prædominante: nam si, uerbi gratia, bilis cum pituita misceatur, ut pituita prædominetur omnibus modis, id est, & ratione quantitatis, & ratione rigoris, febris erit pituitosa, non tertiana. Extra uenas, dictum fuit, ad differentiam, biliosæ nothæ continuæ. Porro mistio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cum pituita, quæ frigida est & humida, unde cōstituitur tertiana notha exacte, de qua inquitur Gal. l. 1. ad Glauc. c. proprio: (non loquitur ibi de qualibet notha, q non cognoscens Alexander, temere Galenum redarguit:) interdū uero bilis mi-

fcetur cum humore nō prorſus contrario, nimirū cū melancholia, quæ frigida eſt & ſicca, vnde producitur tertiana notha, ſed non exacte.

Cauſæ. Cauſæ febris, & putredinis, patent e generalibus, cauſæ generantes bilem propoſitę fuerunt in febre biliosa exquiſita. Cauſæ aliorum humorum, pituitæ & melancholiæ, proponentur ſuo loco,

Differētia. Bilis miſta eſt cum pituita, vel cum melancholia, præterea miſta eſt vel cum vnica tantum materia, vel cum vtraque.

Signa. Signa indicantia bilem, propoſita fuerunt in bilioſa exquiſita. Signa pituitæ & melancholiæ patebunt ſuo loco.

Indicationes. Indicationes dirigi debent ad humorem, & intemperiem membrorum affectorum. Quoad humorem, ſeu materiam, quæ eſt bilis permiſta pituitæ, aut melancholiæ, indicatur alterans & purgans. Quoad dyſcraſiam, indicatur alterans per contrarium, verbi gratia, ratione pituitæ, quæ generari poteſt a ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefaciēdi & ſiccandi, aut ſi ventriculus exiſtat ſiccus, humectandi. Præterea ratione bilis & melancholiæ, oportet iecur refrigerare: quia iecur calidius, generat humorem biliosum, & melancholicum.

Prognoſtica. Vt hæc febris intermittens eſt, vacat periculo. At ob miſtionem bilis cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur.

Venæ ſect. Sanguis ſi mittēdus videtur, ab initio ſtatim ſecanda vena, c. 10. l. 1. ad Glauc. nam virtus ab initio robuſtior eſt, & phlebotomiam permittit.

Lenientia. Leniens eſſe poteſt huiuſmodi: R. mellis roſa. ſol. ſyr. roſ. ſol. an. vn. ij. ſ. iuris pulli parum, fiat potio breuis. Hic mel. roſ. ſol. proponitur cauſa materię pituitoſę, ſyr. roſ. ſol. propter bilem, diſſoluūtur autem in iure, quia in hac febre ventriculus, pituitæ auctor, non ita ſuſtinet aquam, vnde ius potius probatur. Bolus fiet hoc modo. R. flor. caſſ. nou. ext. vnc. j. mannæ el. drac. ij. ſpecierum hieræ ſimplicis drac. j. ſ. Miſ. & cum ſaccharo fiant boli. Hiera ponitur cauſa pituitæ.

Præparantia. Præparās bilē, pituitę permiſtā, R. ſyr. de cich. ſimpl. mellis roſati an. vnc. j. decocti cichorij, betonicæ vnc. iij. Miſ. pro ſyrupo. Si aūt bilis ſit pmiſta melācholię, R. ſyr. de endiu. de boragine, an. vnc. j. decocti cichorij, borag. vnc. iij. ſ. Dū aūt febris hęc progreditur, aſcēdere oportet ad ſyrupos valētiores, id eſt, magis detergētes & attenuātes, vt, R. ſyr. de cich. cōp. Byzātini, de duabus rad. an. vnc. ſ. decocti endiuię, petroſelini, feniculi, meliſſę vnc. iiij. Miſ. pro ſyrupo.

Purgantia. Purgātia, ſi bilis miſta ſit cū pituita, R. rhab. el. ſcr. iiij. agarici trochiſcati drac. j. fiat infuſio in decocto endiuię & betonicę, efficiēte aūt facta, & diligēti expreſſione, adde mānę elect. mellis roſ. ſol. an. vnc. ij. Miſ. & fiat potio breuis. Et hoc ſeruādū, ſi bilis eſt copioſior pituita. Purgās ēt exhibeſ in infuſione, hac formula, R. rhab. el. drac. j. agarici drac. j. ſ. infundant in decocto cichorij & betonicę, deinde facta diligeti expreſſione, adde, mellis roſ. ſol. mānę el. an. vnc. j. ſ. fiat potio breuis. Noteſ hic, doſin agarici maiorē eſſe, q̄ rhab. licet in hac febre bilis prædñetur; nā interdū nō rōne quātitatis, ſed ſolū ratione vigoris prędominatur, & propterea doſis agarici debet eſſe maior. Boli forma eſt talis, R. flor. caſſ. recens tractæ vnc. j. mannæ el. drac. ij. pulu. rhab. electi, agarici trochiſc. an. drac. j. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli.

II. Si bilis miſta ſit cum melancholia; R. rhab. el. ſc. iiij. fiat infuſio in decocto fructuum. cū drac. iij. foliorū ſenæ, & drac. j. paſſularū, & facta diligenti expreſſione, adde ſyr. roſ. ſol. mannę el. an. vnc. ij. Miſ. & fiat potio breuis. Notetur in hoc medicamento non eſſe agaricum, nec mel roſac. quia non peccat pituita. Bolus, Recipe elect. lenit. flor. caſſ. nou. ext. an. vnc. ſ. cōfection. Hamech drac. ij. rhab. electi ſcr. ij. cum ſaccharo fiant boli.

Roborātia. Medicamēta roborātia, reſpiciūt hepar calidū, vt generat bilē, vel melancholia, & reſpiciunt ventriculum frigidum, vt generat pituitam. Quare ſi intus medicamentū eſt aſſumendum, Recipe conſeruæ e flor. cich. conſeruæ beton. an. vnc. j. ſpec. diarh. abb. aromatici roſ. an. ſcr. j. Miſ. & poterimus exhibere a dr. ij. ad dr. vj. pro ſingulis vicibus. Alterans extra admouendum, cauſa ventriculi: Rec. ol. maſtichini vnc. j. ſpec. arom. ſcr. j. ceræ drac. j. Miſ. ad ignem. Cauſa hepatis: Recip. ſucci cich. vnc. j. ſ. aceti drac. ij. ſpec. diarh. abb. ſcrop. j. Miſ. Modus adminiſtrandi patet e doctrina generali, verbi gratia, medicamentum cauſa ventriculi magis actu calidum eſſe vſurpandum.

Victus. Quo ad materiam diętetικam. Cibus debet eſſe mediocris, nam febris non eſt breuis. Debet eſſe refrigerans, propter bilem, calefaciens, propter pituitam, humectans, propter melancholiam. Parabitur ergo e ptiſana endiuia, acetoſa, ratione bilis: addetur oxymeli, vel piper ruditer contuſum, petroſelinū, propter pituitam, addetur cibis borago, bugl. meliſſa, ratione melancholiæ. Potus erit aqua cum oxymelite: probatur etiam aqua ſaccharata, aqua cum boragine, præſertim cauſa melancholiæ, nec ius improbatur. Vinum in declinatione conceditur, nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum.

CAPVT XXX.

De tertiana continua, primum exquiſita, deinde notha.

Definitio. BILIOSA continua exquiſita, eſt febris putrida, producta a bile ſincera, in venis putreſcente.] Bilis hæc ſincera, & non permiſta cum alia ſpecie materiæ, & alimentalis, vel excrementitia, excrementitia eſt humoroſa; vel ichoroſa, vt colligitur e tex. primo, & 13. libri quarti de ratione vict. aphor. 59. ſect. quarta, cap. tertio, & 6. lib. ſecundi de criſibus. Cauſæ bilem generantes, ſunt calefacientes & exſiccantes, vt dictum eſt in tertiana intermittente exquiſita. Differentia eſt, quia in continua, cauſæ & internæ, & externæ ſunt vehementiores.

Cauſæ.

Differētiæ. Differentię ſumuntur a Materia & Loco. A materiā, vt eſt alimentalis, vel excrementitia; & excrementitia, vel humoroſa, vel ichoroſa. Sed notandum, tertianam continuam exquiſitam exacte, ſeu exquiſitiſſimam, fieri e bile flaua excrementitia humoroſa, in quam bilem omnes cauſas, & internas & externas conſpirare oportet, vnde ſi febris fiat a bile vitellina æruginoſa, vel cærulea, febres fiūt bilioſæ cōtinuæ, ſed nō exacte exquiſitæ, hę autem dicuntur febres Colliquatiuæ ob inſignem caliditatem. Differentię a loco; ſeu venis. Venæ ſunt vel proximæ cordi, vel remotæ, & remotæ vel ad modum ſunt remotæ, vel medio modo ſe habent: vnde, ſi venæ ſint proximæ, vehemens eſt caliditas, vt calor vniuerſus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur, exteriora algeant, & hæ febres dicuntur [Leipyriæ.]

Signa. Signa bilem indicantia, propoſita ſunt in bilioſa intermittente, ſed in hac febre ſunt intenſiora, vt, pulſus eſt velocior, ſitis magis moleſta, vigiliæ magis contumaces, &c. Signa indicantia bilem in venis putreſcentem, ſunt, abſentia rigoris, non adeſt ſudor, non integritas ſeu interuallum. Signa differētiarum a materia, ſi materia bilioſa ſit alimentalis, cognoſcitur e difficili tolerantia, ęgri vix ſe mouere poſſunt. Si materia ſit excrementitia ichoroſa, cognoſcitur e facili tolerantia, quę non erit ita facilis, ſi materia excremētitia ſit humoroſa, & præſertim ſi ſit calidior, cuiuſmodi eſt bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarū a loco. Si materia putreſcat in venis omnibus, cognoſcitur,

scitur, quia vnica est accessio, & hæc febris dicitur ardens exquisita. Si materia putrescat in venis tantum remotioribus, cognoscitur, quia est febris continua proportionata, id est, quæ habet plures accessiones, proportione respondentes tertianæ intermittenti. Si materia putrescat in venis medijs, erit febris continua proportionata, quæ accedit ad continentem, satisque conuenit cum exquisita, & [communiter dicitur febris ardens.] Si materia putrescat in venis circa aliquod viscus, (: N B facit enim ad curam:) vt circa iecur, in ea parte summa est noxa, ægrotantes circa iecur percipiunt insignem feruorem.

Indicationes. Indicationes respiciunt bilem: quare oportet alterare & vacuare.

Prognosticum. Continua febris periculosa est, apho. 43. sect. 4. adest enim vehementia & febris, & materię, & symptomatum. Febris est vehemens ratione essentiæ, quia maxime calida & sicca. Materia est vehemens ratione dignitatis, quia putrescit in venis, materia etiam vehemens est ratione essentiæ, quia valde est calida. Symptomata semper vehementia sunt ratione essentiæ, interdum etiam vehementia sunt ratione dignitatis & facultatis, vt facultas non ferat, sed cedat, & periculum augeatur. Ratione differentiarum a materia, periculosior est febris, si materia sit alimentalis: & si materia sit excrementitia, periculosior est humorosa, minus periculosa ichorosa. Materia etiam, quo calidior; (vt si sit æruginosa:) eo magis auget periculum. Ratione differentiarum a loco, periculosior est, si materia putrescat in venis cordi proximis. Intenditur periculum, si vires debiliores.

Venæ sect. Ebullitio cholericorũ Auic. c. 10. fen. 4. l. 1. & ca. 42. tr. 2. fen. 1. lib. 4. Videnat. 2. l. 1. Valleriol. Circa materiam chirurgicam. Cum bilis peccet in venis, necessario sanguis incalescit, vt possit putrescere, quare sanguis vacuandus, nisi per venam sectam immineat periculum ebulitionis cholericorum, nam tunc phlebotomia mortis esset causa. Hoc autem periculum imminet, dum bilis putrescit in venis, non totius corporis, sed alicuius partis determinatæ, tunc enim post venam sectam, deducitur in venas communes totius, quarum sanguis iam est imminutus, dum ergo bilis post venæ sectionem petit venas communes, miscetur cum exiguo sanguine, qui restat, & sic post venæ sectionem maior copia bilis reperitur in venis, quam ante venæ sectionem, vnde necessario fit bullitio cholericorum.

Lenientia. Leniens; R. [flor. cass. nou. ext. drac. x. pulpæ tamarind. vnc. ſs. mannæ el. drac. ij. Misc. & cũ saccharo fiãt boli. Vel. R. [syr. ros. solutiui, mannæ el. an. vnc. ij, aquæ hordei, cum drac. ij. pulpę tamarindorum, parum: fiat potio breuis.] Notandum hanc dosin esse magnam, quia summa est actio bilis, vnde Auicennas vult, has febres in principio lenificationem fortiorẽ, id est, lenientia in magna dosi postulare.

Præparãtia. Præparetur hoc modo: R. [aquæ hordeaceæ, alteratæ foncho, lactuca, nymphęa (& papauere interdũ) vnc. viij.] Hic non imponimus sacchatum, quia bilesceret. Ascendimus ad nymphæam, papauer, quotięscunque fit a bile æruginosa feruente, vt exlubere liceat hos syrupos actu frigidos, & bis in die.

Purgantia. Purgans in continua non debet esse acre: vnde medicamenta non sunt conficienda e scammonio. Si ergo febris fuerit biliosa proportionata, hoc medicamẽtum præscribitur: R. [rhab. el. scr. iiij. infundantur in sero lactis caprini, optime depurato, & alterato lactuca & facta diligenti expressione, adde syr. ros. sol. manna el. succi ros. an. vnc. ſs. Misc. & fiat potio breuis.] Bolus, R. pulueris rhab. electi dr. j. flor. cass. nou, extractæ dr. vij. pulpæ tamarind. dr. ij. manna el. dr. j. ſs. cum saccharo fiant boli: & iubeatur patiens post deuoratos bolos, seri lib. j. superbibere.

Si febris biliosa sit continens, non tantum a scammonio, sed etiam a rhab. abstinendum, vt colligitur e text. 11. libro secundo, de ratione vict. ratio est, quia hæc febris est feruidissima. Quare R. mannæ el. vnc. iiij. seri lactis caprini, optime depurati, parum, fiat potio breuis, deinde iubeatur patiens superbibere seri lib. iiij. Vel etiã loco propositi medicamenti licet exhibere frigidam, cap. quinto, lib. noni, meth. hæc enim bilis feruorem exstinguit, & huius etiam beneficio bilis euacuatur. Sic ergo frigida est materia remedij, indicati & a bile, & a febre, quin & a siti, quæ in hac febre vrget. In febre igitur ardente, de qua nunc loquimur, maxime prodest potus frigidæ, vt admonet Galenus tex. 12. lib. quarti, de ratione vict. sed oportet, vt virtus permittat, quemadmodum Galenus scribit cap. quinto, lib. noni, meth. & cap. nono, libro 11. meth. Prohibetur autem frigida, a virtute debili, deinde ab indicante, quod contrarium frigidę, id est, calidum & siccum remedium postulat, vt est verbi gratia, materia frigida, materia etiam calida, sed impacta (: quæ vacuari nequit, nisi medicamento calefaciente, & attenuante:) vt contingit in inflammatione. Sed notandum, febris vehementiam interdum adeo esse insignem, vt magis possit ad indicandum frigidam, quam materia impacta ad prohibendum. Quod cognoscens Aetius, ad vtrumque indicans respicit, & probat frigidam fractam, verbi gratia, si misceatur aquæ calidæ quinta pars, cum frigida, vnde etiam expedit dare aquam decoctam hordei, vel anguriæ. Quoad vsum, & primum quantum agendum, si frigida exhibeatur causa totius febris, æger maximam copiam hauriet, quantum potest, cap. quinto, lib. noni, meth. si vero detur non causa totius febris, sed ratione alicuius symptomatis, vt sitis ratione, debet exhiberi ea copia, quam homo vno haustu haurire potest, text. 43. lib. primi, de ratione vict. Et sic hæ auctoritates facile conciliantur. Quoad modum, aqua exhiberi debet actu frigida, nisi aliquid prohibeat, capite quinto, libri noni, method. Quoad quando agendum, frigida exhibenda est, dum materia est concocta, capite quinto, libri noni, method. Et, si febris sit insignis caliditatis, sufficit coctio mediocris, non integra, cap. quadragesimosexto, lib. noni, meth. nam si, existente febre insigni, exspectare velimus exactam coctionem, homo corripietur febre hectica. — *Frigidæ potus in febri continenti.*

Alterantia. Quoad medicinas alterantes, refrigerantia probantur, maxime, si aqua non est exhibita. Medicamẽtum ergo intro dandum, tale esse potest: Rec. seri lib. j. ſs. succi lactucæ vnc. j. Misc. Vel: R. aquæ hordei lib. j. succi endiuiæ vnc. ſs. nympheæ drac. ij. Misc. & fiat potio. Vt hinc colligatur, non esse dulcia miscenda, nec semper benedictis illis conseruis esse vtendum. Extra vsurpari potest hoc: R. succi endiu. lactucæ, pampinorum vitis, cucurbitæ, an. vnc. ſs. acetositatis citri drac. ij. (: causa penetrationis:) Misc. Hoc medicamentum applicandum est hepati, sed præterea etiam thoraci, propter hecticam imminentem.

Victus. Quoad materiam diæteticam. Aer admodum frigidus probatur, quare aqua frigidissima prope os ęgri ponenda, vt aerem illum refrigeratum inspiret. Cibus debet esse frigidus, & humidus, vt ptisana cum lactuca. Potus sit aqua. Reliqua sunt manifesta.

De Tertiana continua notha.

Definitio. Biliosa continua notha, est febris putrida, procedens a bile mista pręDominante, putrescente in venis.

Differentia. Differentiæ sumuntur a materia, & loco. A materia, vt dictum est de tertiana intermittente notha, eodem prorsus modo. A loco, vt dictum est de continua exquisita.

Signa. Quoad Signa, hæc patent, quatenus est febris, quatenus putrida, & quatenus continua. Quoad materiam biliosam permistam, & hæc signa patent ex doctrina nothæ intermittentis.

Indi-

Indicationes. Indicationes etiam manifestæ sunt: siue sumantur a virtute, siue a febre, siue à materia permista: nam de indicatione huius materiæ locuti sumus in tertiana intermittente notha.

Prognosticum. Febris hæc periculosa est, quia est continua, in qua materia putrescit in venis.

Venæsectio. Quoad materiam chirurgicam. Cum vena secanda sit in notha intermittente; cap.10.lib.1.ad Glauc. multo magis in continua febre vena est secanda.

Pharmacia. Materia medicinalis eadem probatur, quę proposita fuit in notha intermittente. Differentia est, quod in hac febre probentur, & minus calida, & magis frigida; quoniam febris est continua. Et idem de diæta dicendum.

CAPVT XXXI.

De Febre sanguinea.

Definitio. PER febrem sanguineam, intelligimus omnem sanguineam, excepta pestilenti; de qua suo loco. [Febris ergo sanguinea est febris procedens a sanguine peccante in venis, citra venenositatem:] (non dico citra malignitatem:) In definitione hac communi, non dicimus, quod sit febris putrida; quia quædam sanguinea non est putrida. Dicimus, [procedens a sanguine,] ad differentiam aliorum humorum. Addimus, [peccante;] scilicet, & ratione putredinis, & citra putredinem. Per sanguinem autem hic intelligimus, & massam sanguineam, & quartum succum: vt colligitur ex aphoris. 3. sectio. 1. cap. 9. lib. 2. de differ. feb. & cap. 12. lib. 2. de cris. Massa autem sanguinea, vel efferuescit tantum, vel putrescit. Efferuescit remisse, vel intense. Si feruor remissus sit; oritur febris sanguinea, quæ [Synochus sine putredine] dicitur. Si intensus sit feruor, necessario generantur ichores, & portiones quædam excrementitiæ, putredini obnoxiæ, quæ putrescunt, vnde fit febris sanguinea, quæ [Synochus cum putredine] dicitur. Si vero massa sanguinea putrescat, fit febris sanguinea, quæ dicitur [Synochus pestilens:] de qua in præsentia non loquimur. Porro succus ille quartus, vel feruet tantum, vel putrescit. Feruet remisse, vel intense. Si feruor est remissus; tunc febris imminet. Si intensus; tunc quartus ille succus, degenerat in materias excrementitias, vt aliæ febris species oriantur: verbi gratia, si ob insignem feruorem sanguinis, portio tenuis degeneret in bilem flauam, fit febris biliosa, non sanguinea, &c. At, si quartus putrescat; putredo, vel est remissa, vel intensa. Si remissa, sanguis putrescit sub forma sanguinis, & tunc febris fit [sanguinea, quæ tamen vocatur febris quodammodo biliosa,] propter similitudinem; est tamen sanguinea. Si putredo sit intensa; tunc sanguis degenerat in excrementum, vt fiat febris non sanguinea, sed alterius speciei.

Febris sanguineæ species. Massa sanguinea. Succus quartus.

Dictum etiam fuit in definitione, sanguinem putrescere [in venis,] vt pateret, febrem sanguineam esse febrem continuam, & distingui a febre, quæ fit ex inflammatione. Postremo addidimus, [citra venenositatem;] vt hanc febrem distingueremus a pestilenti.

Causæ sanguinis. Causæ sanguinem generantes, sunt calefacientes, & humectantes: vt, hepar calidum, & humidum, cibi calidi, & humidi, itemque boni, & copiosi succi, potus vini, otium, &c.

Differentiæ. Differentiæ sumuntur a materia, & loco. A materia: Sanguis, vel accipitur pro massa, vnde synochus cum putredine, & sine putredine, vel pro quarto succo, vnde febris sanguinea, quodammodo, vel biliosa, vel melancholica. A loco: Sanguis peccat in venis, vel totius, vel partis. Si totius, vel in magnis venis, vnde synochus oritur, vel in paruis, vnde oritur febris sanguinea proportionata. Sic in parte est febris, quæ oritur ex inflammatione, de qua alibi.

Signa. Signa febris sanguineæ in genere sunt, quæ indicant sanguinem peccantem, vt sunt, pulsus magnus, plenus, velox, caliditas mitis, non valde mordax: cap. 3. lib. 9. method. cap. 9. libro 2. de diff. febr. Præterea signa sunt sanguineæ febris, causæ generantes sanguinem, vt hepar calidum, & humidum, victus producens copiosum sanguinem. Signa differentiarum a materia: si materia sit massa sanguinea, cognoscitur inde, quod febris est synochus, seu continens, non habens accessiones; præter vnicam: Hæc est putrida, vel non putrida. Si putrida; lotium a naturali est mutatum, pulsus inæqualis, calor in toto mordax, quemadmodum de putridis in genere dictum est: Si hæc signa non assint, synochus est sine putredine. Si materia est quartus succus; cognoscitur inde, quod febris est proportionata, plures habens accessiones: Signa differentiarum a loco: Si sanguis putrescat in magnis vasis, cognoscitur inde; quod vnica est accessio, si in paruis, cognoscitur e pluribus accessionibus.

Indicationes. Quoad indicationes, sanguis alterandus, id est, refrigerandus, & vacuandus.

Prognostica. Febris sanguinea non est lethalis: quia ratione sanguinis, non est vehementia insignis penes essentiam, vel enim feruor est, vel leuis putredo, dum vero insignis est putredo, febris oritur pestilens, de qua iam non agimus. Cæterum febris sanguinea est minus periculosa; si efferuescat sanguis, & præsertim si feruor non sit insignis; vt in synocho sine putredine. Si ad copiam materiæ respicimus, synochus increscens, minus tuta est, quam decrescens, & homotona, portio enim putrescens excedit portionem, quæ resoluitur. Cæterum, si recte vsurpentur materiæ, febris hęc vincitur, sin minus, interficit.

Venæsectio. Quoad materiam chirurgicam, si phlebotomia omittatur, summum imminet discrimen, cap. 4. lib. 1. method. nam sanguinis vitium est vehemens. Quare etiam ad leipothymiam, (non ad syncopen,) confertim sanguis est vacuandus, quia virtus in hac febre admodum est robusta. Reliqua administratio patet ex generalibus.

Leniens. Materiæ medicinales probantur, quales in febribus biliosis. Vnde leniens medicamentum sit: Recip. flor. cass. nou. ext. vnc. j. pulpæ tamarind. dr. iiij. mannæ el. dr. ij. cum saccharo fiant boli.

Præparans. Præparans esse potest: [Recipe syr. acetosi, syr. de succo acetosæ, ana drac. v. decocti acetosæ, hordei, lupulorum, vnc. iiij. Misc.]

Purgans. Medicamentum purgans, sit leniens modo propositum: nisi contingat, vt sanguis mutetur, vel in bilem, vel in melancholiam: tunc enim addere licet, propter bilem quidem, [rhabarb.] propter melancholiam, vero, [senam.]

Alterans. Medicamentum alterans, (secundum Galen. c. 5. lib. 9. method.) debet esse [frigida,] si venæ sectio est prætermissa. At si secta fuit vena, refrigerantibus vtilicet remissioribus, vt [serum lactis, cum succo endiuiæ, & reliquis,] de quibus in febre biliosa.

Diætæ. Quoad materiam diæteticam, cum sanguis sit copiosus, & calidior: ob id probatur victus minuens, & refrigerans: vnde cibi alterandi, quemadmodum in biliosa febre dictum est.

CAPVT XXXII.

De Febre pituitosa.

Definitio.

PER febrem pituitosam, intelligimus, omnem febrem pituitosam, excepta pituitosa syncopali; de qua suo loco.] Febris autem pituitosa est febris putrida, procedens a pituita putrescente. Pituita est alimentalis; vel excrementitia. Alimentalis, est portio chyli frigida & humida, quæ in sanguinis penuria, in sanguinem mutari potest. Et hæc alimentalis pituita putrescere potest, vel vt alimentalis, vel vt excrementitia. Si putrescat, vt alimentalis, oritur febris [pituitosa continua,] e pituita dulci. Quod si, pituita alimentalis, antequam putrescat, euadat excrementitia; variæ prodeunt febres, [& continuæ, & intermittentes:] prout alimentalis pituita in variam excrementitiam mutatur. Mutatur vero a causa calefaciente, aut refrigerante. Calefaciens, pituitam alimentalem mutat in salsam: siue hoc fiat per putredinem; siue per admistionem salsæ, serosæque humiditatis; siue, vt Auicennas ait, ob permistionem amaræ bilis: omnibus enim his modis vapor calidus, & exustus, cum materia aquea permiscetur, quæ vera salsi saporis causa est, secundũ Philosophum. Ob putredinem salsa fit pituita: quoniam calor putredinalis, agens in pituitam nondum salsam, producit vapores exustos, qui cum portione aquea permiscentur. Deinde citra putredinem salsa fit pituita: quando serosa humiditas salsa, pituitę non salsę permiscetur: genita autem est illa salsa humiditas a calore, qui in serosam humiditatem agens produxit vapores exustos; hi deinde misti cũ aquosa portione humiditatis, serositatem illam salsam reddiderunt. Ita etiam amara bilis, permista pituitæ, calore suo in pituitam agẽs, producit vapores exustos, qui cum portione aquosa pituitæ misti, causa sunt salsedinis. Sic igitur pituita salsa, quæ secundum Alexandrum est pallida & sicca, a causa calida generatur. Secundo pituita alimentalis a causa refrigerante mutatur in acidam, imo si intensus sit frigus, in acidam vitream. Hæc de pituita alimentali.

Pituita alimentalis, vt putrescat. — c.6.li.2. de diff.feb.

Excrementitia pituita, vel generatur in ventriculo, & proprie pituita dicitur: vel in cerebro, & vocatur mucus pituitosus, vel etiam in neruosis partibus, c.4. li.13.meth. quæ improprie pituita vocatur. Pituita in ventriculo, vel cerebro genita, febris causa esse potest: non item, quę in partibus neruosis gignitur. Cęterum, pituita hæc excrementitia, vel est naturalis, vel præter naturã. Naturalis exspers insignis qualitatis, est insipida instar aquæ, vel subdulcis: (non dulcis. nã hæc est alimentalis:) Pituita excrementitia ꝑter naturã, particeps est qualitatis effatu dignæ, nimirũ caliditatis, vt salsa pituita: vel frigiditatis, acida, & vitrea, tex.31.lib.1.de nat.hum.ca.a, lib.de atra bile, ca.vlt. lib.2.de fac.natural. Gypseam omittimus, quia non est causa febris. Hinc ergo colligere possumus, pituitam calidam & salsam, produci a calore, qui viget vel in capite, vel in hepate; vel, quod rarum est, in ventriculo: pituitam vero frigidam, salsedinis expertem generari a causa frigida, quæ in capite, aut ventriculo viget, maxime si prægressus sit victus pituitosus, id est, frigidus & humidus.

Excrementitia pituita vt sit febris causa.

[Hoc loco dubium quoddam dissoluendum, de pituita, quam Hippocrates hyeme generari asserit, tex. 31. libr. 1. de nat. hum. Contra vero aphorismo 15. sect. 1. hyeme ventres naturæ calidissimos esse ait: vt proinde potius sanguis, quam pituita hyeme produci videatur?] Responsio. Hyeme quidem calor natiuus ventriculi copiosus est secundum substantiam, quoniam non dissoluitur, nisi aliquod violentum occurrat: nihilominus pituita admodum copiosa hyeme reperitur, ob tres causas. Prima, quia hyeme copiosa generatur: nam homines tunc vescuntur cibis pituitosis, & bibunt vinum recens, quæ omnia materia sunt pituitę generandę. Secũda causa est, quia pituita hyeme genita, non mutatur in sanguinem, sicuti alijs anni temporibus: mutatio in sanguinem fit in hepate & venis: at frigus hyeme penetrat ad iecur, & potissimum ad venas; ac proinde pituita iam genita non potest ita mutari in sanguinem. Tertia causa est, quia pituita hyeme non potest dissolui, vt æstate; pori enim corporis sunt stipati. Vnde hyeme copiosa pituita viget.

Cur hyeme copiosa pituita reperiatur: cum tamen κοιλίαι θερμόταται. cap 8 li de aquabile.

Differentiæ sumuntur a materia, & loco. Materia est alimentalis, vel excremẽtitia: Alimentalis est dulcis. Excrementitia est naturalis, vt insipida: vel præter naturam, quæ aut calida, vt salsa; aut frigida, vt acida & vitrea. Febris autem exquisitissima fit e pituita naturali excrementitia. Differentiæ a loco. Pituita putrescit extra venas, vel in venis: & hinc febris pituitosa, est intermittens, vel continua. Quod si cõtinua febris pituitosa producatur a pituita salsa, vocatur causus nothus.

Differentia.

Pituitosa febris indicatur in genere, ex causis internis & externis, pituitam generantibus: cap.4.l.2. de diff.febr.c.5.l.1.ad Glauc.de quibus supra. Præterea indicatur ex exeuntibus pituitosis, vt e vomitu pituitoso, similique alui deiectione, &c. Signa differentiarum. Si salsa sit pituita; signa sunt caliditatem indicãtia, vt sitis: adest etiam vomitus salsę pituitę. Si pituita sit acida; signa sunt frigiditatis, vomitus materiæ acidæ. Si pituita sit vitrea; signa sunt frigoris interni, verbi gratia, signa admodum frigidi ventriculi, vomitus pituitę vitreę, similisque alui deiectio. Quoad differentias a loco. Si pituita putrescat in venis: signa sunt febris continuæ, de quibus suo loco: si extra venas: signa sunt intermittentis, de quibus etiam in doctrina generali egimus. Cæterum febris continua, a pituita subdulci, vel insipida, ab Auic. Latica dicitur, similisque est hecticæ: ne igitur medici decipiantur, has ita ab inuicem distinguere oportet, in latica singulis diebus aliqua intensio obseruatur; & cutis non euadit arida, vt in hectica, sed albicans, & subtumida, ratione pituitę: præterea etiam signa pituitæ assunt.

Signa.

Pituita est alteranda, & vacuanda. Alterantia sunt calefacientia: exceptis ijs, quæ salsam pituitam alterant refrigerando, quatenus est calida; alterantia deinde sunt attenuantia, & detergentia, ratione crassities, & visciditatis.

Indicationes.

Pituitosa febris, non est prorsus salubris: & potius diuturna, quam breuis: vnde longo tempore potius expugnatur. At periculũ maius est, minus ve: ratione materię, & loci. Quoad materiã: minus est periculosa, q̃ fit a pituita insipida: magis periculosa, quę a salsa, vel acida. Longiori tempore curatur, quę fit à pituita acida, maxime si etiam sit vitrea: c.6.lib.2. de diff.feb. in vitrea enim est insignis vehementia essentiæ. Quoad locum: magis periculosa est, si materia putrescat in venis, quã si extra: additur enim vehementia dignitatis.

Prognostica.

Venęsectionem Galen.c.12.l.1.ad Glauc. nõ proponit, quia non cõuenit, in quotidiana exacte exquisita: (de qua ibi Galenus loquitur.) nam in hac febre necesse est, vt omnes causæ in vnam pituitam dirigãtur: vt nimirum aer sit frigidus, tempus hyemis, constitutio frigida, & regio frigida: quibus existentibus, virtus venæsectionem permittere nõ potest; vt e doctrina generali patet. Quod si febris nõ sit exacte exquisita, licet venam secare. Vsus e generalibus patet.

Phlebotomiam.

Leniẽs, si pituita nõ sit salsa, R. [mellis rof.sol. vnc. v.ß. iuris patũ, fiat potio breuis.] Si pituita sit salsa [R. flor.cass.nou.ext.vnc.j.mãnæ electę vnc.ß. anisorum ruditer contusorum gr.vij. Misc. cum saccharo fiant boli.] Si pituita sit acida, & febris intermittens, R. specierum hierę vnc.ß. cum melle rof.sol. fiant boli.

Præpa-

Præparantia. Præparans, si pituita sit salsa: [Recipe syr. de cich. simpl. de beton. ana vnc. j. decocti cich. beton. vnc. iij. Misc. pro syrupo.] Si pituita sit frigida: [Recipe oxymelitis simpl. syr. de beton. mellis ros. ana vnc. ss. iuris alterati cū beton. menthę; & cich. ratione febris, vnc. iij. Misce pro syrupo.] Si frigidior sit pituita; vtendum est syrupis compositis, hoc modo: [Recipe syrup. de beton. compositi, oxymellitis scillitici, ana vnc. ss. syrup. de stœch. drac. vj. decocti petroselini, feniculi, hyssopi, cichorij, propter febrem, vnc. iij. ss. Misc. pro syrupo.

Purgantia. Purgans, si pituita sit salsa: [Recipe agar. trochiscati scr. iiij. infundat in suff. q. decocti betonicę & cichorij: & facta diligenti expressione, adde, mellis ros. sol. vnc. iij. ss.] Bolus ad pituitā salsam: [Recipe agar. trochisc. scr. iiij. flor. cassiæ, propter salsam pituitā, vnc. j. mānę el. drac. ij. Misc. & cū saccharo fiāt boli.] Si pituita nō sit salsa: & primū si fuerit insipida: Recipe agar. trochisc. scr. iiij. diaphœn. seu electarij de dactylis dr. iij. propter febrem: flor. cass. nou. ext. drac. vij. Misc. cū saccharo fiant boli.] Si pituita fuerit acida: [Recipe agar. trochiscati drac. j. ss. fiat infusio sufficiētis aquæ in decocto stœch. & facta diligenti expressione, adde diaphœn. drac. ij. ss. mellis ros. solut. vnc. iij. Misc. & fiat potio breuis.] Poterimus etiam vti hoc medicamēto: [Recipe pil. coch. drac. j. ss. mastichinarum drac. ss. cū melle ros. sol. formentur pil. vj.] post assumptas has pilulas, patiens superbibet [ius alteratum cichorio, ratione febris.]

Roborātia. Medicamentum roborans respicere debet nō tam febrem, quam partes generātes pituitam. Quare causa salsæ pituitæ, hepar calidius eget refrigerantibus: causa pituitæ insipidæ, & acidę, ventriculus, atque caput postulant calefacientia. Ratione igitur salsæ pituitę, huiusmodi medicamentū intus vsurpari potest: [Recipe cōseruę cich. vnc. j. cōs. betonicę vnc. ss. specierū diarrhod. alb. scr. ss. Misce pro tribus vicibus.] Extra hoc applicabitur: [Recipe succi cichor. drac. vj. succi absinth. drac. iij. aceti gratia penetrationis drac. j. Misce, & applicetur hepati.] Causa aūt pituitę frigidę, medicamētū hoc intus exhibeat: [Recipe cōser. beton. dianthos ana vnc. j. specierū diatrio piper. diacalaminth. ana grā. vij. Misce, & sat erit pro quatuor vicibus.] Probātur et [magnę antidoti] in hac febre; nimirum [theriaca. & mithridatiū.] Si medicamētum extra est adhibendum, causa ventriculi: [Recipe oleorum de spica, de absinth. mastichini, de nuce moschata, ana vnc. ss. pulueris macis, nucis moschatæ, caryophyll. ana gran. v. ceræ lotæ vino maluatico drac. j. Misce, & applicetur ventriculo;] dummodo ventriculus non modo sit frigidus, sed etiam humidus: nam si siccitas dominetur, ab hoc medicamento abstinendum: sed de his potius dicendum in affectibus ventriculi. Causa capitis: [Recipe puluerum beton. stœch. hyssopi, ana scr. ss. Applicetur hic puluis suturæ coronali; & superponatur ceratum de betonica, vel etiam ceratum sacrum.] Diæta ad proportionem respondeat.

CAPVT XXXIII.

De febre Syncopali.

Definitio, & causæ. EBRIS pituitosa, non modo ea est, de qua iam diximus, sed etiam syncopalis, quæ & pituitosa, & interdum etiam biliosa est. Sic autem vocatur, quia syncope, vel adest, vel imminet. [Febris ergo syncopalis, est febris putrida, procedens a materia, vehementer lędente os ventriculi.] Hæc materia est pituitosa, & biliosa. cap. 2. 3. 4. 5. lib. 12. metho. Materia pituitosa, est pituita copiosa, crassa, cruda, quæ aliquando coctionem nō admittit: est item succus crudus, qui impropriè pituita dicitur: & secūdum Auicennam interdum est pituita tenuis, sed raro. Causæ generantes patent ex febre pituitosa. Materia biliosa est bilis flaua, dein etiam, quæ deterior, vitellina, æruginosa, cœrulea; potestque materia biliosa, tū crassa esse, tum tenuis. Causæ generantes patent e febre biliosa. Additur in definitione, materiam illam, vehementer lędere os ventriculi, vt cor in cōsensum trahatur: e vehementi enim oris ventriculi læsione, spiritus modo dissoluuntur, modo alterantur, modo vtrunque patiuntur: vnde leipothymia, vel syncope oritur.

Differētiæ. Differentiæ sumuntur a materia: quæ est pituita, vel bilis: quarum vtraque vel crassa, vel tenuis. Si materia est crassa: dicitur syncopalis humorosa: quæ si fit a pituita crassa, dicitur exquisita exacte. Si materia est tenuis; dicitur syncopalis minuta: quæ, si fiat a bile tenui, exquisita exacte dicitur: at si fiat a pituita tenui, nequaquam dicitur exquisita exacte.

Signa. Febris syncopalis facile cognoscitur: quia vel imminet, vel adest leipothymia, aut syncope; ægri noxam percipiunt secundum ventriculum. Signa differentiarum, sunt signa indicantia pituitam, vel bilem, de quibus suo loco dictum fuit.

Indicationes. Indicationes sumuntur a materia, vt est alteranda, & vacuanda. Alteratio est multiplex: nam materia cruda est concoquenda: frigida pituita calefacienda: materia bilis refrigetanda; materia crassa humorosa, attenuanda: materia tenuis, quæ peccat in febre syncōpali minuta, crassefacienda. Et in hac febre virtus potissimum secundum spiritus custodienda.

Prognostica. Periculosa est hæc febris: nam adest vehementia materię, & ratione essentię, quia admodum recedit a naturali statu, & ratione dignitatis, quia afficitur os ventriculi; & ratione facultatis, propter deliquium animi. Quoad syncopalem humorosam; periculosior est, si fit a pituita admodum copiosa. ca. 3. l. 12. method. Quod si crudus succus ea cruditate affectus sit, vt coctionem non admittat, febris hæc est mortalis, quia id quod est pręter naturam, est vehementissimū, & virtus debilis. Si non sit tanta copia materiæ; aliqua salutis spes esse potest, quamuis hæc materia cruda non admittat coctionem, ratio est, quia, dum hæc materia summe cruda, est exigua, natura admittit alimentum; non autem, si sit copiosa, & præterea, materia cruda exigua, licet non admittat coctionem causa nutritionis; attamen pręparationem quandam, & mutationem admittit, vt possit expelli. Vnde non est e toto desperandum. Syncopalis vero minuta, curationem admittit. cap. vlt. l. 12. meth. quamuis producatur etiam a materia æruginosa, nisi virtus sit admodum imbecillis, vel aliqua sit inflammatio in visceribus, tunc enim mors prædici potest.

Venęsectio. Frictio. Quoad materiam chirurgicam, non conuenit venę sectio; quia adest cochymia, succus crudus, & virtus est debilis. In syncopali autem humorosa, probatur [frictio,] tanquam materia euacuans. cap. 3. l. 12. meth. primum frictio debet esse sicca, linteis mediocriter asperis; postea oleo relaxante, vt [anethino,] fricare oportet. Frictio statim in principio fieri debet; vacuatione enim opus est in hac febre; cuius materia est frictio; aliam enim vacuationis materiam hic vsurpare non licet. Frictio debet administrari superne deorsum; & primo fricanda crura, secundo brachia, tertio spina dorsi: deinde artus, idest brachia, crura, rursus spina, & vltimo artus. a frictione ergo artuum incipiendum, & in ea desinendum. Hęc frictio in febre syncopali minuta improbatur; vt testatur Galen. c. 6. l. 12. meth. Non ergo in qualibet syncopali fricare licet.

Lenientia. Quoad materiam medicinalem; in syncopali humorosa probātur lenientia, infra administrata, tutiusque est [suppositorijs vti quam clysteribus;] e qua

vero materia parentur, dictum est in doctrina generali. Lenientia autem per os exhiberi non possunt, quia os ventriculi non permittit.

Præparantia. Præparantia non seorsim, sed vna cum cibis danda, verbi gratia, si velimus [oxymeli] exhibere, cum [cremore hordei] exhibemus.

Purgantia. Purgans nequaquam dandum: permearet enim per os ventriculi, excitaretq; syncopen, si non adesset, & mortem inferret.

Roborātia. Roborantia ventriculum, locum habent: quorum materia, in syncopali humorosa, est [oleum de absinthio.] Non tamen illico primo die, vt quidam faciunt, ventriculus est inungendus, sed præcedere debent frictiones, & materiam magna ex parte concoctam, & euacuatam esse oportet. In syncopali minuta, probatur medicamentum adstringens, cap. 6. l. 12. meth. cuiusmodi est [oleum melinum.] Ad inhibendum sudorem, qui in hac febre copiosus esse solet; inspergere oportet puluerem, paratum e [rosis.] Vnde Auic. inungebat pectus [cum santalis, & aqua rosacea.]

Diæta: in syncopali humorosa. Quoad materiam diæteticam, in syncopali humorosa, probatur aer temperatus; in minuta refrigerans; & adstringens, ac proinde alteratus [rosis,] cydonijs, folijs cydoniorum, folijs myrti. c. 3. & 6. l. 12. metho. Quod ad cibū attinet; in syncopali humorosa, pbatur [mulsa cum hyssopo.] Quod si æger ab hoc cibo abhorreat Galenus probat [cremorem hordei, cum oxymelite.] Gale. etiam admonet, si forte pulsus fiat imbecillior; exhibendum esse [panem, e vino diluto, aquoso,] nisi prohibeat inflammatio: hac enim præsente, actum est. NB. [Mulsa] probatur minus cocta, si aluus est stiptica, vel saltem non fluit immoderate: magis autem cocta, dum aluus immodice fluit, hæc enim magis nutrit, & aluum non subducit.

Mulsa; Quod si plus iusto alui fluxus vigeat, loco mulsæ; robatur [cremor hordei,] vel potius [cremor halicæ.]

Oxymel. Circa [oxymeli] notandum, e cap. 3. l. 12. meth. illud æstiuo tempore actu frigidum esse exhibendum, licet patiēs assuetus sit vti calidis actu: contra hyeme actu calidum oxymeli dandum est, licet consuetudo sit frigidorum actu, vbi Galen. aerem magis respicit, quam consuetudinem: ratio est; quia in hac febre aer calidior rationem habet causæ morbificæ, liquat enim materiam, quemadmodum aer frigidus vim habet cogendi: dum vero aer calidior crudum humorem liquat, periculum imminet, ne materia liquata, pulmones, & cor petat.

In syncopali minuta. Cibus autē in syncopali minuta conuenit, qui non facile dissipatur, vt [sorbitio ex halica, mala punica, pyra, vitelli ouorum, testiculi gallorum, cerebrum suillum, sed diligenter assatum.] Potus sit [vinum aquosum,] actu frigidum. Reliqua patent e doctrina generali.

CAPVT XXXIIII.

De febre quartana, & cognatis alijs.

Definitio. Bilis nigra quadruplex. 2. FEBRIS quartana, seu melancholica, est febris putrida, procedens a bile nigra putrescente.] Bilis nigra, est melancholica, sanguinea, cholerica, & pituitosa. Nigra bilis melancholica, est alimentalis, vel excrementitia. Alimentalis, est quartus succus massę sanguineæ, vergens ad frigidum, & siccum, vt propterea sit alimentum ossium, partium frigidarum, & siccarum. Excrementitia, est naturalis, vel præter naturam. Naturalis, est excrementum crassum hepatis, e quo producitur [quartana exquisita exacte.] Præter naturam nigra bilis, generatur ex alimentali, & excrementitia. si vis exurens sit remissa, generatur excrementum, quod melancholia dicitur: si intensa, oritur excrementum, quod atra bilis nuncupatur. Bilis nigra sanguinea, fit e sanguine, eius nimirum portione, vel tenuiore, vel crassiore. Si e portione tenuiore, primum fit bilis flaua, mox atra. Si e portione crassiore, exustio, vel remissa est, vel intensa: si remissa, fit melancholia, excrementum: si intensa sit, atra bilis. Bilis nigra cholerica, fit e flaua bile, & vocatur, atra bilis. Bilis nigra phlegmatica, ab Auicenna proposita, non fit e quolibet phlegmate, sed e salso, hoc enim primum degenerat in flauam bilem, deinde in atram, vt colligitur e c. 2. l. 4. simpl. & aph. 42. sect. 7.

Causæ. Causæ in hac febre concurrunt calefacientes, & siccantes, vt vel generant melancholiam, vel humores assant, & modo in melancholiam mutant, si sint remissiores, modo in atram bilem, si sint calidiores, siue hæ sint internæ, siue externæ.

Differētiæ. Differentiæ sumuntur a materia, & loco. Materia, seu bilis nigra, est melancholica, sanguinea, biliosa pituitosa. A loco, materia putrescit in venis, aut extra venas, vnde febris continua, vel intermittens.

Signa. Febris hæc in genere facillime cognoscitur. Nam pręter periodos quatriduanas, causę generantes melancholiam, vel præcesserunt, vel sunt præsentes. Signa differentiarum, si fit a materia melancholica, omnia sunt mitiora, si ab atra bile, intensiora. An vero sit melancholica, sanguinea, biliosa, pituitosa, cognoscitur e signis, indicantibus dominium huius, vel illius humoris.

Indicationes. Indicationes monstrant alterantia, & vacuantia. Alterantia, modo calefaciunt, & humectant, si materia sit melancholica, modo refrigerant, & humectāt, si materia sit bilis atra. Cum autem quælibet materia, siue melancholica, siue bilis atra, sit crassa, semper etiam oportet attenuare.

Prognostica. Prognostica variant pro vi differentiarum. Quoad differentias igitur a materia: salubris est febris, si materia sit melancholica: nam vehementia essentiæ est remissa. tex. 4. s. 3. lib. 1. epid. Si materia sit atrabilaria, febris est admodum periculosa, quia maxima essentiæ vehementia. Quoniam vero materia melancholica est crassa, in causa est longitudinis, vnde quartana per annos durare potest. Quoad differentias à loco: intermittens non est periculosa ratione dignitatis loci, continua contra. [non loquor hic de vehementia febris, sed causæ, alias enim ratione febris, quartana etiā intermittens, satis periculosa esse pōt.]

Phlebotomia. Venę sectio probatur in quartana continua, in intermittente exquisita exacte, (secundum Galenum lib. 1. ad Glauc. c. de cura quartanę exquisitę exacte.) in melancholica sanguinea. Non autem ita probatur venæ sectio in quartana phlegmatica, & minus in biliosa: nam cacochymia potius viget. Notandum vero, (& hoc potissimum in intermittente exquisita exacte,) tum demum venam aperiendam esse, cum sanguis melancholicus reperitur in venis pertinentibus ad totum corpus, si enim biliosus sanguis in venis totius corporis resideat, melancholicus vero in venis circa hepar, vena nequaquam tundenda. Hoc vero, vt cognoscamus, post venam sectam obseruare debemus, quisnam sanguis effluat, si egrediatur niger, & melancholicus, permittamus effluere, si flauus egrediatur, statim supprimere oportet, indicat enim sanguinem melancholicum nō residere in venis totius, vnde per venam sectam copia eius non minueretur, sed eius vires potius intenderentur, detracto humore contrario. De administratione venę sectionis, & de apertione venarum hæmorrhodialium, in generali doctrina dictum.

Lenientia. Medicamentū leniens, in quartana melancholica non atrabilaria: [Recipe elect. leniui drac. x. mannæ el. drac. ij. cum saccharo fiant boli.] Si febris melācholica

lica sit sanguinea: [R.flor.cass.nou.ext. elect.lenit. ana drac.v.mannæ el.drac.ij.cũ saccharo fiãt boli] Notandum in priore formula, cassiam non proponi, quia in quartana nõ sanguinea, calor tam insignis non est, vt in sanguinea, in qua cassię flor. refrigerãtes misceri debẽt. In quartana pituitosa. [R.flo.cass.nou.tr.vnc.j. specierũ hierę drac.j.ß. mãnę el. vnc.ij. cũ saccharo fiãt boli.] Hæ species hieræ respiciũt superfluitatẽ pituitosam, quę habẽt rationẽ materię antecedẽtis: cassia est corrigẽs, quia materia pituitosa putrescens, versa est in atram bilẽ, valde calidam. Potio in eadem [R. mellis ros.sol.vnc.iij. mellis vio.sol.vnc.j.ß. iuris alterati boragine, parũ, fiat potio breuis.] In quartana biliosa [R.flor.cass.nou.ext.drac.x.mannę el.drac.ij. cum saccharo fiant boli.] Species hierę nõ adduntur, neque electarium lenitiuum, propter feruorẽ materię biliosæ, & attrabilariæ. Potio in eadem. [R.syr.viol. sol.mannę el. ana vnc.ij.ß. decocti endiuiæ, boraginis, parum: fiat potio breuis.]

Præparantia. Præparãs in quartana melancholica: [R.syr. de borag. de liquiritia, de lupulis, ana vnc.ß. decocti borag. melissę, ceterach vnc.iij. Mis.pro syrupo.] In quartana pituitosa: [R.oxymelitis simplicis, syr. de succo buglossę ana vnc.j. decocti beton. melissę, borag.vnc.iij. Mis. pro syrupo.] Hic betonica & oxymeli proponũtur propter pituitã: in priori recepta nõ proponũtur, quia illa respicit febrẽ quartanam melancholicam. In quartana biliosa [R. syr. violati, syr. de pomis simpl. ana drac.vj. decocti hord. endiu. lactucæ, (no vtimur betonica.) vnc.iiij. Mis. pro syrupo.] Hic violis, hordeo, lactuca vtimur, quia materia est atra bilis, humor calidus & siccus.

Vacuantia sensibiliter. Purgans, seu vacuans medicamentum vacuat sensibiliter, vel insensibiliter. Vacuans sensibiliter, in quartana melãcholica. [R.corticũ radicũ hellebori nigri scr.iiij. feniculi, cinnamomi (correctionis gratiã), ana gr.v. fiat infusio in decocto ceterach, & cicho.cũ drac.ij.fol. senę: & drac.j.passul. dulciũ: & facta diligẽti expressione, adde mãnę el. syr. de polypodio ana vnc.j.ß. Mis.& fiat potio breuis:] Bolus in eadẽ: Recipe electarij lenitiui vnc.j.cõf.Hamech. mãnę el.ana drac.ij. Mis.& cũ saccharo fiat boli. Albo veratro non vtimur: qa nimis est periculosum medicamentum. In quartana pituitosa: Recipe agar.troch.scr.iiij.fiat infusio in decocto beton.cum drac.iij.fol. senę, & drac.j. passul.& facta diligẽti expressione, adde mellis ros.sol. vnc.iii.ß. Misc.& fiat potio. Vel: Recipe agar.troch. drac.j.electarij len.drac.vij.mannæ el.drac.ij. cũ saccharo fiant boli.] In quartana biliosa: [Recipe rhab. electi scr.iiij. fiat infusio in decoctione endiuiæ, cum drac.ii.ß.fol.senę, & drac.j.passul.& facta diligẽti expressione, adde mannę el.syrupi de polip.ana vnc.i.ß. Mis. & fiat potio breuis: cui patiẽs superbibat lib.j.ß. seri lactis caprini, optime depurati:] & hoc ob febrem immẽsam, cuius materia atrabilaria; & ob iecur calidius Bolus in eadẽ [Recipe pulu. rhab.el.drac.j.(ratione bilis.) cõfectionis Hamech.(ratione atræ bilis.) drac.ij.flor.cassiæ drac.vij. (vt attemperetur medicamentorum propositorũ caliditas) mannæ el. drac.ij. cum saccharo, fiant boli.] Cum autem febris valde sit calida, non sufficit cassiam adijcere sed prodest etiã vt patiens superbibat lib.j.ß. seri.

Vacuantia insensibiliter. Medicamentum vacuãs insensibiliter. est calidum, siccum, tenuis substantię, cuius modi est [diatriõpipereon, diaspermaton, quod fit e pipere, ruta cymino & nitro.] Huius classis est medicamentum, quod conficitur [e feniculo petroselino, & similibus.] quorum forma est exiguæ actiuitatis, ad differentiam magnarum antidotorum, quarum forma est magnæ actiuitatis.

Notandum autem hæc medicamẽta insensibiliter vacuantia, in quartana atrabilaria nequaquam vsurpari debere: Galen. enim ea proponit in melancholica exquisita. Præterea dum hęc medicamenta administrantur, oportet miscere [boraginem, buglossam &c.] Vt: [Recipe diatrion pipereon scr.ij. deinde patiens superbibat, decocti borag.vel buglossę, vel cich. ad.vnc.iiij. Quod si febris melancholica. (non attrabilaria.) sit cõtumax, vt sæpe fit, probatur] radix chinæ cum boragine decocta: patiẽtes autem dum hoc decoctum assumunt, sudare debent.

De theriaca, & mithridatio. At vero hic notandum, medicamenta magnę actiuitatis secundũ formam, vt est Theriaca, & Mithridatium, non probari, nisi post concoctionem materiæ, & aliquãm etiam materię, euacuationem, quod de reliquis non est statuendum; verbi gratia, possumus vti diatriõpiper. &c. & alijs, quorum forma non est magnę actiuitatis, ante theriacam, & mithridatium: vnde Galenus magnas antidotos tam cito exhiberi prohibet, ne e quartana simplici, fiat duplex, vel triplex; ex intermittente, continua; ne augeãtur obstructiones febresque intendantur; quando scilicet ob summam actiuitatem, materia cum impetu plus iusto agitatur.

Medicamenta alterantia duorum sunt generum. I. Calefacientia, ratione ventriculi generantis pituitam; & ratione lienis, qui frigiditate affectus excrementum melancholicum exacte nec suscipit, nec regere potest: probantur igitur in quartana melancholica & pituitosa. E.G. [Rec. conseruæ beton. dianth. sacchari boraginacei an.vnc.ß. Mis.pro tribus vicibus.] II. Refrigerantia, causa iecinoris calidioris, quę probãtur in quartana biliosa & atrabilaria; verbi gratia. Rec. sacchari violati vnc. ß. & æger superbibat lib. j. seri: vel lib.ß. aquæ hordeaceæ, alteratæ endiuia, & quandoque lactuca.

Diæta. Diæta medicamentis proportione respondere debet. Victus igitur erit mediocris, quia longa est quartana. Cæterum, modo debet esse calefaciens, vt in quartana melancholica, & pituitosa; modo refrigerans, vt in biliosa. Vinum probatur in melancholica & pituitosa: non in biliosa & atrabilaria. Reliqua patent.

De febribus Quinctanis, Sextanis, Septimanis, Nonanis.

Quartanis affines. Febres quinctanæ, sextanæ, septimanæ, & nonanæ, referuntur ad quartanam melancholicam, eandemque admittunt curationem. Notandum autem quinctanam fieri ab atra bile; reliquas non ab atra, sed a materia melancholica: vnde quinctana febris deterior est, & maxime periculosa, quoniam maior est vehementia essentiæ. com. a.7.9. section.3.lib.1. epidem.

CAPVT XXXV.

De febribus Hecticis.

Nomen. HACTENVS de febribus putridis egimus: sequuntur Hecticæ. Hectica aũt febris, secundum Gal. c. 7.l. 1. de diff. feb. dicitur, quia habitum corporis ita comprehendit, vt si progrediatur, ad differentiam reliquarum febrium, euadat morbus in habitu.] Hectica igitur est febris, producta a primaria accessione solidorum cordis. citra venenositatem.

Definitio. Non omnis hectica est morbus calidus in habitu. Hæc definitio est explicanda, e cap.1.& 9.l.1.de diff. feb. Quatenus igitur hectica dicitur [febris;] necesse est, vt sit morbus calidus in toto, & in facto esse, qui tamẽ modo est in habitu, modo in habitudine. Errãt igitur vehementer, qui credunt omnem hecticam

esse

esse morbum calidum in habitu, nam morbus in habitu, ad differentiã morbi in habitudine, semper est difficilis curatu, at datur hectica, quæ inter initia facile curatur. Ergo etiã datur hectica in habitudine. Additur in finitione, producti a primaria accensione solidæ substantiæ cordis, ad differentiã ephemeræ, quæ fit a primaria accensione spirituum, & putridæ, quæ producitur a primaria accensione humorum, at in hectica, cor afficitur morbo, seu intemperie morbosa, vnde in hectica cordis actiones læduntur, læsa facultate, in ephemera & putrida tantum ob errorem externum. Hic morbus calidus in corde, modo est in habitudine, modo in habitu. si est in habitudine, virtus cordis nondũ patitur, quia hoc tempore substantia virtutis cordis noodum est imminuta, sed solum calefacta, vnde etiam facilis est curationis. Per primariam accensionem, intelligimus principalem, non primam in tempore. Nam cor modo primo afficitur, vt si hectica fiat ex ira, modo cor non primo afficitur, vt si fiat hectica ex inflammatioone ventriculi, pulmonis ve vlcere, c.8. l.10. meth. Quia ergo prima accensio non semper ad cor spectat, principalis autem semper, ideo hæc in finitioone proposita est.

Differentia hecticę, ephemeræ, putridæ.

Causæ.

Causæ, quæ efficiunt principalem illam accensionem, sunt calefacientes, & exsiccantes, sed citra venenositatem. (ad differentiam febris pestilentis, quæ etiã est morbus in corde, sed producitur a causa venefica.) Causa igitur hæc calefaciens & siccans, citra venenositatem, est Interna, vel Externa. Interna, est soboles seu effectus morbi communis, vel determinati. Communis morbi soboles est, nimirũ febris, siue hæc sit ephemera hecticam producens, siue putrida diuturna, & potissimum febris ardens. Est autem effectus morbi determinati, verbi gratia, empyematis, vlceris pulmonis, inflammationis diuturnæ, plerumque partiũ, vt vẽtriculi, intestini coli, renum. &c. Præterea alui fluxus in causa esse potest, maxime si febrem habeat annexam. Externæ causæ, sunt medicamenta calefacientia & siccantia, plus iusto vacuantia, viuendi ratio similis; ira etiam non infimum locum obtinet.

Effectus caloris in febre hectica nimirum, absumptio humiditatis roridæ carnosæ & primigeniæ.

Explicandum iam est, quomodo principalis accensio, i. calor febrilis agat, tũ in cor, tũ in partes similares extra cor. Sciẽdum igitur, e c.6. l.7. meth. & c. vlt. l.10. meth. humiditates partium similariũ, extra venas exsistere, ad differentiam quartę humiditatis, quę residet in venis capillaribus. Hęc partium similarium humiditas, extra venas exsistens, in duplici est differẽtia, nam vel mutatur, vel non mutatur. Humiditas quæ mutatur, est humiditas rorida, quæ conuerti & mutari pôt in alias humiditates. Humiditas, quę non mutatur, vel est sanguinea, vel spermatica. Sanguinea, est humiditas adiposa, seu carnosa. Seminalis, est humiditas radicalis, quæ cõseruat vitæ radicem, scilicet calidum primogenitum. In has ergo tres humiditates, quæ & in corde, & extra cor reperiuntur, agit calor febris hecticæ. Quoad cor, calor febrilis primũ agit in humiditatem cordis roridam, eamque feruidam, seu efferuescentem reddit, deinde eandem incipit cõsumere, postremo eam prorsus absumit, cap.9. lib. primi, de differ. febr. At extra cor: (quoniam vltimum quod siccatur, est cor:) primum, dum calor febrilis humiditatem roridam cordis feruidam reddit, hoc eodem tempore cõsumit humiditatem roridam partium similarium extra cor, postea, cũ calor febrilis incipit absumere humiditatem roridã cordis; hoc eodem tempore absumit humiditatem carnosam extra cor: postremo, dum febrili calore, cordis rorida humiditas consumpta est, iam consumitur radicalis humiditas, noo in corde, sed extra cor.

Differẽtiæ.

Differentiæ capiẽdę sunt a calore cordis, ab humiditate, & causis efficientibus. A calore, vt est in habitudine, vel habitu. Ab humiditate, vt cordis humiditas rorida, vel efferuescit, vel incipit absumi, vel consumpta est, vt in marasmo, siue hectica tabida. A causis, vt causæ sunt internæ vel externæ, itẽ, causæ sunt morbi, vel non morbi, vnde datur hectica incipiens, & non incipiens, vt Galenus testatur, capit. octauo, libro primo, de different. febr.

1. Signa generalia.

Hectica febris in genere cognoscitur, e calore mordaci, quia calor febrilis solidas partes afficit, vt hic calor potissimum sentiatur in corpore arteriæ, etiã post balneum: c.9. l.1. de diff. febr. Calor etiam debilis est: 2. nam hectica est parua ratione assentiæ, quoniã solidas; (ad differẽtiam humorum,) eundem statum seruant, & in corde, & extra, lib. tertio, de præsag. e puls. Tum etiam calor est ęqualis: quia non adest materia, 3. quæ accendatur, nec spiritus accenduntur, sed solida, quæ ęqualiter afficiuntur, licet primo in habitudine, deinde in habitu. Præterea hectica in genere cogno- 4. scitur, quod caliditas pertinens ad cor, per vnã vel alteram horam a cibo augetur & intẽditur, idque hac ratione: nam propter calorem febrilem in corde, rorida humiditas efferuescit, & procedẽte febre, incipit etiam absumi: ob hanc igitur necessitatem, dum cibus est assumptus, portio liquidior & tennior, antequã totus cibus in iecur distribuatur, perducitur in cor, ad restaurandũ id quod absumitur, vnde calor cordis augetur, vt calor fiat inæqualis, & per consequens fit sensus caliditatis: (vbi enim inæqualitas, ibi sensus caliditatis:) alias autem hectici calorem febrilem non sentiunt, ob caloris æqualitatem, cap.5. l.1. de inæq. intemp. Insuper hæc febris cognoscitur, si causæ febris hecticæ, vel præcesserunt, vel præsentes sunt, vt si vlcus est in pulmone, &c. Hectica igitur in genere 5. facile cognoscitur, etiam in principio, falsumque illud vulgatum est axioma, hecticam in principio facilis esse curationis, sed difficilis cognitionis, nec enim hęc Galeni est sententia, capite nono, libro primo, de differ. febr. vbi statuit, hecticam, cui putrida annexa est, difficulter cognosci in principio, eam vero quæ sola est, facilis esse cognitionis.

Hectica & ab initio facile cognoscitur.

Signa differentiarum.

1. Signa differentiarum, & primum a calore. Si calor sit in habitudine, præsentia sunt signa ephemerarum, capite nono, libro primo, de differ. feb. quare pulsus non ex debilis: vt male quidam volunt, hecticam indicari ex pulsu debili: hoc non est verum in principio, dum calor est in habitudine: quia scilicet virtus nondum aliquid est passa: febrem hectici tunc sentiunt aliquo modo, sed vix. Si autem calor sit in habitu, ægri non sentiunt febrem: 2. (secundum Auerr. comment. 33. libri quarti, collect.) & pulsum habent debilem, quia scilicet virtus a calore in habitu maxime patitur. Secundo, signa differentiarum ab humiditate. Si rorida humiditas efferuescat, sunt signa, quæ diximus iam comitari calorẽ in habitudine: si rorida cordis humiditas incipiat absumi, tunc pulsus est debilis, & calor magis mordax, corpus emaciari incipit, quia iam extra cor consumitur humiditas sanguinea, id est, adiposa, seu carnosa. Si deniq; rorida cordis humiditas sit cõsumpta, pulsus nõ modo debilis est, sed etiã durus, ob siccitatem, & æger nil nisi ossa & cutis esse videtur. Tertio, 3. signa differentiarum a causis, num hectica sit incipiens, vel ex alijs morbis orta, cognoscitur e proprijs signis. Exempli gratia, si corpus donatum sit calido & sicco temperamento, & febris ardẽs prægressa fuerit, facile cognoscimus, præsentem febrem esse hecticam, quæ ex ardente febre duxerit origioem.

Indicationes.

Indicationes per se sumuntur a febre, & virtute, febris indicat refrigerantia & humectantia, virtus indicat alimentum. Ex accidenti autem interdum capiendæ sunt indicationes a materia, quæ impedimento esse potest, quo minus & febri, & virtuti occurrere possimus, hæc autem sunt corporis excrementa, quæ ob id sui euacuationem indicant.

Prognostica. Prognostica variant ratione differentiarum: Iccirco quoad differentias a calore, hectica in habitudine facile curatur, quia non adest vehementia ratione facultatis. in habitu, contra. Quoad differentias ab humiditate cordis rorida, si hæc humiditas tm̃ efferuescat, febris facile curatur, si incipiat absumi, cum difficultate tollitur, si sit cõsumpta, e toto curari nequit, cum enim hæc febris sit morbus calidus, & siccus, curari potest vt morbus calidus, nõ autem potest curari vt siccus, dum enim partiũ humiditas radicalis seu seminalis consumitur, vsque adeo labefactata est illarum partium facultas alteratrix, vt nullo pacto semẽ possit regenerari, quod sufficiat ad reparandum humiditatem seminalem deperditam. Quoad differentias a causis, si hectica fiat ab vlcere pulmonis, est incurabilis, etiam in principio, i. quãdo calor est in habitudine, seu quando solum efferuescit humiditas, causa. n. incurabilis est, nimirum vlcus pulmonis.

Venæ sect. Quoad materiam chirurgicam, venæ sectio non probatur in hac febre, quia potius defectus est sanguinis.

Lenientia. Medicamenta interdum probantur, dum scilicet excrementa in corpore redundant; cæterum sint lenientia, non purgantia, quæ cum acria sint, calefaciũt & siccant, ideoque faciunt, vt habitudo in habitum transeat. Vti ergo possumus cassia, mãna, syr. ros. sol. species hierę vitandę sunt. Proposita autem medicamenta, si administrãtur in potione, cum iure dissolui debent. Clysteres similiter parentur ex oleo, & iure. Præparantia hic locum non habent, nec purgantia, quia febris est immaterialis. Si gratia vacuationis medicamentum sit repetendum, id semper leniens erit, nunquam soluens.

Alterantia interna. Alterans vsurpatur intus, & extra. Intus, si corpus biliosum sit, dulcia sunt fugienda, quia bilescunt. Si corpus non sit biliosum, probatur saccharum rosaceum, quia refrigerat, & humectat. Cæterum in quolibet corpore hectica laborante, siue biliosum sit, siue non biliosum, probatur [decoctum hordei, lactucę, probaẽ lib. j. seri optime depurati, cũ succo lactucę.] Prętera etiam probatur frigida ad li. iij. dum febris est in habitudine, vel dum incipit esse in habitu, vt immineat marasmus, non ergo differenda est exhibitio frigidę, nam quo citius exhibetur, eo magis efficax est, ad expugnandum febrem, & virtus est robustior, & proinde magis permittens.

Externa alterantia. Alterans quod extra administratur, potest esse balneum aquæ dulcis, quod primo tepidum est administrãdum, deinde frigidum, ita vt ne sudent ægri, vtimur enim balneo, non vt vacuante, sed vt alterante, id est, refrigerante & humectante. Vt vero alimentum, balnei beneficio attractum, non dissipetur, prӕter balneum frigidę, probatur etiam inunctio, quæ fiat secũdum artus, & secundum thoracem. Secundum artus, licet corpus mungere oleo amygdalino, violaceo & vino subdulci, vel posca aquosa, quæ ad penetrationem largitur, & refrigerat atq; humectat. Sic ergo possumus præscribere, ℞. ol. amygd. dulc. violacei, an. vnc. ß. poscę aquosæ drac. ij. Misc. Ne aũt inunctione ægri lędãtur, oportet pharmacopœo iniũgere, vt oleũ amygd. sine igne conficiat, si modo humectare debet. Ad thoracem hoc probatur, ℞. ol. violacei, succi lactucæ ana vnc. ß. causa penetratiõis, poscæ dilutæ, vel acetositatis citri drac. j. Misc. Probatur et infrigidans Galeni, maxime in principio. dum rorida humiditas efferuescat. Quare non exspectandum, vt progrediatur malum, sed tempestiue occurrendum.

Diæta. Quantum ad diætam: aer sit frigidus & humidus. Cibus sit augens, non minuẽs, quia deficit alimentũ; præterea sit optimi succi, facilis concoctionis & distributionis, itemque sit refrigerans ac humectans.

Lac. Optimæ igitur carnes, & reliqua proba cibaria condienda sunt seminibus melonum, cucurbitæ, lactuca, boragine. Probatur lac optimum, vt est humanũ, deinde asininũ, & caprillũ, nisi adsit ꝓhibẽs, nimirũ materia febris putridę, materia catarrhi frigidi, materia catarrhi copiosi, dolor capitis, materia tendens hypochõdria, quibus prӕsentibus, lac cum maximo detrimẽto datur. Qđ si æger frigi dũ habeat ventriculũ lacti miscere possumus $\frac{1}{10}$ vel $\frac{1}{12}$ sacchari: vt si exhibetur lactis vnc. j. ß. permisceatur sacchari drac. j. Quoad lactis vsum. Exhiberi põt ab vnc. ij. vsq; ad vnc. x. q̃ dosis nõ excedẽda, c. 10. l. 10. Quoad modum, lac exhibendũ actu calidum. Tp̃s exhibendi, est ante somnũ, & ante cibum, cibus dari non debet, nisi lac prius sit concoctum. Potus, contra plerosq; practicos nõ erit vinum, hoc. n. habitudinẽ in habitũ mutat, vnde, & Gal. c. vlt. lib. de marcor. vinum improbat in hectica tabida. In marasmo quidem syncoposo probat, sed id tãtum propter resolutionem spirituum, vinum enim celerrime reficere potest spiritus, qui sane cita egent refectione. Hæc ergo de hecticis.

CAPVT XXXVI.

De febris pestiferæ definitione, causis, differentijs, signis.

Nomen. PER febrem pestilentem intelligimus febrem, quæ cito potest interficere, & intelligimus febrem contagiosam, siue fiat ex aere, siue ex alijs causis, quomodocunque.

Definitio. Sic ergo accepta, nihil aliud est, quã febris, producta a veneno calido putrefactiuo. Cum dicimus, ꝙ sit febris, febrem pestileutẽ a peste distinguimus, quæ interdum esse potest sine febre dum vitium partes exteriores afficit, nec cordi communicatur, vt colligitur e balneo, aph. 25. & 57. sect. 3. l. 3. epidem. & lib. 9. simpl. c. de bol. Arm. Dicimus, producta a veneno, ad differentiam reliquarum febrium, quæ non sunt pestilentes. Addunus, a veneno calido, ad discrimen morbi venefici frigidi. tandem adiungimus, putrefactiuo, ad differẽtiã morbi venefici calidi, nõ putrefactiui, vt cõtigere solet vi arsenici. 3

In pestilenti febre esse venenũ calidũ & putrefactiuũ. Iam vero confirmandum ratione, & auctoritate, in febre pestilenti, esse venenum calidum & putrefactiuum. Ratio. Venenũ est, quod, licet copiosum nõ sit, cito tamen potest interficere, at talis est materia febris pestilentis. Ergo est venenum. Calidum autem est hoc venenum, quia habet effectum calidum, scilicet febrem. Est etiam putrefactiuum, quia producit febrẽ putridam & contagiosam. Auctoritate quoque hæc confirmantur. Quod sit venenum, testatur Gal. com. 4. l. 2. de nat. hum. vbi dicit, in euaporationibus quandoq; affici corpora, potius substantię proprietate, quam nuda qualitate, innuens, vehemẽtem formæ actiuitatem, & proinde vim veneficam. Hoc venenum esse calidum, idem statuit, apho. 29. sect. 1. l. 1. epidem. cum ait, in febre pestilenti, interiora exuri. Venenum hoc esse putrefactiuum, fatetur Galenus c. 5. l. 1. de diff. feb. vbi ait, omnem febrem pestilentem fieri a putredine.

Quomodo venenũ pestilẽs in cor agat. Intelligendũ autem est, quomodo iam dictum venenum concurrat ad producendum febrem pestilentẽ. Concurrit ergo quatenus vehementer agit in cor: obtinet. n. formam magnæ actiuitatis, vt, licet instrumentum, i. calor nõ sit vehemens, nihilominus vehemens noxa imprimatur. Quoniam autem cor cõstat spiritibus, humoribus, & solidis, videndum, quidnam hęc tria a pestifero veneno patiantur.

Spiritus vt afficiantur in febre pestifera. Spiritus in genere affici possunt, secundum substantiam, vel qualitatem. cap. 5. lib. 12. meth. secundum substantiam, dum corrumpuntur, qui nimis vel diffunduntur, vel concentrantur: secundum qualitatem dum alterantur, id

est,

est,incalescunt,aut refrigerantur, id quod fit ab alte-
rante,cuius forma est magnæ, vel exiguæ actiuitatis.
Cæterum spiritus putrescere non possunt,nam,vt ali
quid putrescat, oportet continens esse calidius, vnde
ignis non putrescit,quia igne nihil calidius. deinde re
quiritur etiam, vt id, quod debet putrescere, euadat
impurum,vnde aer, aqua,terra, non putrescunt, nisi
secundum partem euadant impura.at spiritus cordis
vitales,non admittũt impuritatem, id est,humidita-
tem putredinis capacem,putrescere igitur nequeunt.
Quamobrem statuendum, venenum pestilens ita a-
gere in spiritus vitales, vt eos vehementer calefaciat,
vnde calidum cordis innatum redditur igneum, &
hoc deinde primum in spiritus agens,ephemerã pro-
ducit pestilentem, quæ putrida etiam est, sed nõ for-
maliter, verum ratione causæ efficientis, quatenus a
veneno putrefactiuo producitur. Notandum vero
hanc febrem necessario degenerare in putridam, vel
hecticam, quia venenum non solum in spiritus, sed
etiã in humores ac solida agit, qua de causa Galenus
Humores vt afficiantur veneno pest. non meminit febris ephemeræ pestilentis. Quoad hu
mores cordis, hi vel tantum a veneno calefiunt, dum
scilicet humores extra cor putrescunt, & ab his vapo
res prodeunt, qui cordis humores tantum in calefa-
cto esse ponunt,sed non putrefaciũt, vel simul etiam
putrescunt, dum nimirum insignis est vis veneni, &
potissimum dum inspiratur, nam illico perducitur in
Solida, vt afficiantur a veneno pest. cor,vt humores cordis & calefiant,& putrescant. So
lida vero cordis ab hoc veneno semper afficiũtur in-
temperie calida morbosa: (ad differentiam febris pu-
tridæ non pestilentis,quę licet ardens sit,solida tamẽ
non afficit dyscrasia calida morbosa,vt pestilens:) qđ
Gal.docet,c.3.l.3.de præsag. e puls.ratioq; est, quo-
niam venenum formam habet magnæ actiuitatis,ita
vt efficaciter agat,& solidam quoque cordis substan-
tiam morbo afficiat, qui tamen morbus calidus, non
semper est in habitu,sed primo etiã in habitudine es-
se potest,hinc ergo pestilens hectica oritur. Notandũ
vero,solida cordis calefieri quidem,non autem putre
scere, quia sic vita stare non posset.c.a.l.5. de loc.aff.
c.1.t.4. fen 2.lib. 4. Ad hęc tria respiciens Auicennas,ait, aerem pestilen-
tem corrumpere complexionem spiritus cordis, id
est, calefacere spiritus, deinde putrefacere, quod cir-
cũdat spiritum, id est, humores, tertio accendere ca-
lorem præter naturam, scilicet in solidis, quarto,hũc
calorem diffundi in corpus,id est, excitari febrem.

Causæ veneni pest. Porro de origine veneni pestilentis agendum, de
qua Gal.c.3.& 4.l.1.de diff.feb.& ab initio l.1.epid.
& c.3.l.3.de præsag.e pulsu. Venenum ergo pestilẽs
vel extrinsecus accedit, vel in corpore generatur. Ex-
trinsecus accedit,aer; cibus,potus, seminarium conta-
gij,& venenum putrefactiuum. Aer pestilens,est cau-
sa febris pestilentis exquisitæ, non omnis febris pesti-
I. Externæ. lentis,vt multi credunt. Aer autem euadit pestilens,
dum mutatur, non secundum qualitatem solum,sed
secundum substantiam, vt vel suscipiat vaporem ve-
neficum,vel putrescat. Vaporem veneficum quilibet
aer suscipere potest,calidus,humidus,frigidus,siccus.
Putrescit autem non quiuis aer, sed tantum calidus,
ac humidus, vt ait Gal. ab initio l.1.epid. & ab init.
sect.3.l.3.epid. Cęterũ inficitur aer,a causis infernis,
vel supernis. Ab infernis causis infectus aer, est cõclu-
sus, vel liber. Conclusus vt aer carcerum.sepulchro-
rum,putei diu occlusi. Si liber sit aer,venti vel domi-
nantur, vel non dominantur. Si dominantur venti,
hi vel ferunt venenum pestilens, vel non ferunt. De-
ferre possunt,venti quilibet,non tantum austrini. Si
venti venenum non secum vehunt, sed alio modo
excitant,tãtum sunt australes,quia hi aerem calidio-
rem & humidiorẽ reddere possunt. Si vẽti nõ domi-
nantur;tunc vapor pestilens,quẽ aer suscipit,prodit a
propinquis,nimirũ ab Elementis, vel Mistis. Ab ele-
mẽtis, vt cũ putrescũt aqua proxima, vel terra,omnia
enim elemẽta secundũ partẽ possunt putrescere, ex-
cepto igne. A mistis; v.g.a cadaueribus non cõbustis,
a pannis pestilenti veneno infectis. Hæ sunt causę in-
fernæ. Supernę causæ,aerem inficientes,sunt certi si-
derum aspectus,quorũ causa certo tepore aer hume-
ctatur,& putrescit. Quoad cibum,& potum,produ- 1.
citur febris pestilẽs,dum cibi putrescũt, dum aqua est
putrida,quę bibitur,vt cõtingere solet tempore cari-
tatis annonę,& in prę lijs. Seminarium pestilens, est
materia quædam pannis inhærens, inuisibilis, sunt
autem reliquiæ misti maligniter putrefacti, & est po-
tius situs,quam terra,aut fimus. Tale fuit seminariũ,
quod viguit Venetijs, locisque proximis, & in hac 3.
Anno Christi 1576. etiam ciuitate,ante decennium. Venenum calidũ pu
trefactiuum,vel inspiratur, agitque per vaporem,id-
eoque primum in cor agit, vel cum esculentis ingre- 4.
ditur, & primum agit in ventriculum, hepar, venas,
deinde in cor. Quod nam antẽ hoc sit venenum,im-
pium est docere,ideo non exspectabitis. Hactenus de II. Internæ.
veneno,quod extrinsecus accedit. Illud autem,quod
in corpore gignitur, nihil aliud est, quã excrementũ
veneficũ, de cuius generatione in doctrina veneno-
rum agemus. Notandum vero,hoc excrementũ non
totum esse veneficum, sed habere etiam portionem
aliquam excrementitiam, non veneficam, secundum
veneficam tamen portionem agere, calefaciendo &
putrefaciendo succos vicinos, tum excrementitios,
tum alimentales,modo extra cor,modo in corde,vn-
de febris oritur pestilens.

Differentię sumuntur a Febre,& a Veneno. A fe- Differẽtiæ.
bre,pestilens febris est vel Putrida,vel Hectica:ephe-
mera omittitur,quia necessario statim in putridã,vel
hecticã degenerat. Differentiæ a veneno, sumuntur
tum ab eius specie,tum a causa efficiente. A specie,vt
veneni species est,aer,cibus,potus,seminarium,vene-
num externum,excrementũ in corpore. Ab efficiẽte,
vt venenũ generatur vel extra corpus,vel in corpore.

Signa alia sunt febris pestiferę imminentis,alia prę Signa imminẽtis febris.
sentis. Signa febris imminẽtis,sumũtur e corporis di-
spositione,& præsentia causarum. Si enim corpus sit
impurum,aut imbecille ex aliqua euacuatione,facile
inficitur tempore pestilentiæ. Quomodo autẽ cogno
scantur præsentes causæ, infra docebimus.

Præsens autem febris, in genere indicatur, si causæ Signa præsentis febris in genere.
sunt pręsentes,& homo febricitat, & virtus robur nõ
seruat,qm̃ cor morbo afficit calido, quo nec in ephe-
meris,nec in putridis non pestilentialibus afficitur.

Signa differentiarum a febre. Putridæ pestilẽtis si- Putridæ.
gna ꝓponit Gal.c.1.l.de cibis boni & mali succi.c.3.
& 4.l.3.de præs.e pul.c.8.l. de inæq.intemp.aph.48.
sect.4.& aph.57.sec.3.l.3.epid.& aph.29. sect.1.l.6.
epid.& l.9. simpl.c.de terra Samia.& c.4.l.de atra bi
le. Ea aũt sunt, delirium, sitis, sensus insignis feruoris,
vt ęger intus vri videat: venenum.n. calidum vapo-
res mittit in caput,vnde deliriũ,in os ventriculi,vnde
sitis,in viscera,vnde vri videntur. Indicatur etiam fe-
bris putrida, ex anhelitu magno, & frequenti, nam
succi vehemẽter putrescunt. Item ex impotẽtia quie-
scendi,vnde loco consistere non possunt, quia mate-
ria pestilens turbat partes musculosas. Indicatur etiã
e vigilijs,e pulsu plerunq; frequẽti & paruo,quia vir-
tus plerũq; est debilis: ab excremẽtis, cũ fętore,& col
liquatione, fętoris causa est sũma putredo, colliqua-
tionis causa est calor intẽsus, præsertim quatenus in-
strumentũ est formę magnæ actiuitatis. Nõ semp au
tem quę excernuntur, sunt cũ fœtore & colliquatio-
ne,sed dum aluus est lubrica. Adest etiã tepiditas ex-
tremorũ, nam intro calor refugit, adsunt vibices, &
maculæ citra tumorẽ,pustulæ,carbũculi, bubones,pa
rotides,tumores citra axillas,vlcera maligna,& potis
Hecticæ. simũ oris iflãmatio,ob euaporationẽ. Hectica indica
tur ex anhelitu fętido. nam in hectica pestilenti cor-
dis facultas ita succumbit, vt succos regere nequeat

quare putrescūt. Indicatur etiam e pulsu debili, nam in hectica pestilenti, morbus celerrime, & necessario est in habitu, nō in habitudine tantum. Pulsus autem secundum velocitatem, & frequentiam non multum mutatur in hectica pestilenti, quæ fit ab initio, non in omni, in tali enim hectica, cordis contenta sunt frigidiora, & continentia calidiora, vt propterea in pestilētiali constitutione, continentia, tanquam magis disposita, primum accendantur, fiatq; potius febris hectica, quam putrida, c. 3. l. 3. de præsc. puls. hinc ratione contentorum cordis, quæ, quod frigidiora sint cōtinentibus, primo non afficiuntur, pulsus deberet esse rarus & tardus, ratione autem continentium, quæ calidiora sunt, deberet esse velox & frequens, pro inde medius est inter rarum & frequentem, interque tardum & velocem, vt hac ratione similis videatur pulsui sanorum, differt autem, quod medius nō sit secundum debilitatem & vehementiam, secundum paruitatem & magnitudinem, est enim debilis & paruus, quia maxime languet facultas. Indicatur etiam hectica, quod æger febrem non sentit, præterea lotium nō mutatur, quia vitium non est in succis, calor etiam in hac febre est acris, sed debilis, & æqualis, vt supra quoque de febre hectica retulimus.

Signa speciarum veneni. Signa differētiarum a veneni tum specie, tum causa efficiente, sequuntur. Aer cognoscitur esse pestilēs, cum aues nidos relinquūt, & animalia pletaque e putri materia generantur, eaque admodum sunt frequētia, item si panis, caro, aut quippiā simile, aeri expositum, iusto citius putrescat. Cum autē aer sic pestilens propter vapores, aut propter putredinem, cognoscit pestilens esse propter vapores, quando nō apparet humidus, non crassus, non turbulentus, vapor enim pestilens aerem non crassefacit. cognoscitur autem pestilens propter putredinem, cū aer apparet humidus ac turbulentus; vt sol exoriens vix deprehendatur. Cum deinde inficiatur aer, a causis supernis, vel infernis, si sit causa superna, cognoscitur inde, quod præ gressa est constitutio calida & humida, cōstitutio pluuiosa. Si causa sit inferna, facile apparet, vtrum aer sit conclusus, an apertus, & si est apertus ac liber, facile scire possumus, num aer infectus sit propter ventos, venti enim seipsos manifestant. Si venti ferant pestilentiam non sunt necessario australes, spirant vero e loco pestilentiali, & aer non est turbidus. Si autem venti non deferant vapores pestilentiales, id cognoscitur, quia necessario sunt venti australes, & aer apparet humidus, ac turbidus. Quod si vēti nulli spirēt, vapor veneficus prodit ex elementis, aut mistis. Si ex elementis, & primum si ex aqua, hæc est pinguis, & cactu tepida, virescens, multiplicantur ranæ, & alia animalia e putri materia in aqua orta, pisces etiā quādoque moriūtur. Si e terra procedit vapor, cognoscitur inde, quod terra euadit sterilis præter consuetudinem, vigent terræmotus, animalia cauernas fugiunt. Si vapor e mistis procedat, cognoscitur, quia mista sunt præsentia, siue sint cadauera, siue panni infecti copiosi. Quoad cibum, & potum, facile possumus intelligere, num febricitans vsus sit cibis aut potionibus corruptis, & putrefactis. Quoad seminarium, cognoscitur, si febris oborta est propter indumenta. Venenum externum non ita facile cognoscitur, quia clam, & dolose ab hominibus perfidis administratur, at ex aliarum causarum absentia coniectari licet, venenum extrinsecus datum esse. Excrementum cognoscitur, si signa aliarum specierum non adsint, & potissimum, si ante febrem corpus erat cacochymicum, & male dispositum.

Signa causarum. Quoad veneni causas, an venenum extra, vel intra corpus sit genitum, cognoscitur, si causæ externæ præcesserunt, vel non præcesserunt, id quod assidentes indicare possunt.

CAPVT XXXVII.

De ratione præcauendi febrem pestilentem.

Indicationes præseruatoriæ. INDICATIONES aliæ sunt præseruatoriæ, aliæ curatoriæ. Quādo ergo febris pestilens imminet, indicantur præsidia, quorum beneficio corpus muniatur, ne afficiatur a veneno pestilenti. Cum autem indicatio sumatur ab eo, quod est intra corpus, non extra, hic etiam desumetur a veneno in corpore existente, & ab ipso corpore, ita vt & venenum non agat in corpus, & corpus non patiatur a veneno: (Medici occurrunt quidem aeri, vnde nemora comburuntur de Hypp. sententia, non tamen propterea sumitur indicatio ab aere, nam hoc est extra medendi methodum, vt in differentia generali de methodo diximus.) Venenum quodlibet, cum toto genere præter naturam sit, indicat eradicans. Quoad corpus, perpendere oportet tum Contenta, tum Cōtinentia. Quoad contenta, pro vario vitio contentorum variæ oriuntur indicationes, si enim contentum peccet secundum substantiam, indicat eradicans, si secundum quantitatem, minuens, &c. Sic etiam pro varia specie contentorum, oriuntur variæ indicationes, sed determinatæ, verbi gratia, si contentum copia peccans, est sanguis, hic minuendus, &c. Continentia pertinent, vel ad totum corpus, vel ad cor. Si continentia ad totum pertineant, respicimus vel ad complexionem, vnde si humidius est corpus, oritur indicatio exsiccandi, vel ad conformationem, vnde si densus est corporis habitus, indicatio oritur rarefaciendi. Quantum ad cor attinet, licet in corde multa reperiantur, vt anima, facultas, vtriusque domicilium, & instrumentum, nullum tamen ex ijs vim habet indicandi, præter domicilium, & instrumenta: per domicilium intelligo propriam cordis substantiam, peculiari proportione donatam, per organa vero, cordis constitutionem, & potissimum temperamentum cum calido innato, & spiritu vitali. In præsentia remedia potissimum respiciunt proportionem substāciæ cordis, & temperiem, si enim hæc bene habent, non est indigentia calidi innati, vel spiritus vitalis. Cordis ergo proportio indicat remedium, cuius propria substantia sit domicilium facultatis, cuiusque fortma adeo insignis sit actiuitatis, vt cordi humano robur addat, viresq; largiatur, supra facultates humani corporis, & supra venenum, ne cor a veneno opprimatur, sed illud potius expellat. Complexio cordis, si bona, seruanda, si improba, bona efficienda. Hinc Auicenas c. 4. tract. 1. l. 2. ait, theriacæ proprietatem esse, temperare membri essentiam, id est propriam substantiam, seu proportionem, & cōplexionem quoq; eius membri temperare. In materia ergo remedij, ratione cordis, duo sunt necessaria, primū propria substantia, vt domicilium maioris actiuitatis, deinde complexio.

Prognosticum prophylacticum. Prognosticum sumi debet conditione veneni, & corporis. Si enim summa sit vis veneni, corpus resistere non potest, nisi fugā arripiat. Si cōtra, sperare oportet, posse præseruari. Ver. gratia. Si aer sit vehemēter putrefactus, corpus humidius, impurum, densum, præseruari non potest. Si contra, potest præseruari.

Materia chirurgica. Quoad materiam chirurgicam, in sanguinis abundantia probatur venæ sectio, si virtus eam admittat. Sin minus, conueniunt hirudines, cucurbitulæ scarificatæ. Probantur etiam fonticuli in brachijs, vel cruribus, vt assidua fiat euacuatio. Materia medicinalis, & in primis leniens, varia est administranda, prout varia est prima superfluitas. Cauendum autem est ab humidioribus, vt a cassia, a syr. ros. sol.

Leniētia.

243

Auicennas probat pilulas ex aloe, myrrha, & croco: euacuant enim primas superfluitates, habent vim exsiccandi, & suffragātur proportioni cordis. exhibebat quotidie drac. j. vos frequenter poteritis exhibere.

Præparantia. Preparantia etiam varianda, pro varietate contentorum. Causa pituitæ, probantur calida, vt betonica, myrrhis, ruta, semina citri, &c. quibus tamen in curatione nequaquam uti licet, febris enim prohibet calida. Cauendum autem ab astringentibus, cuiusmodi est aqua agrestæ, & cętera. licet enim Auicennas probet aquam agrestæ, & astringentia, is tamen ibi non respexit ad materię pręparationem, sed ad dissolutionem calidi innati.

Purgantia. Purgantia multiplicia esse possūnt, prout materia variat. Notandum autem in pręseruatione exspectādam esse concoctionem, in curatione nequaquam, cum venenum præsens, sit & tuto purgationem differre non queamus. quamprimum ergo purgandum. Quoniam vero interdum imminente febre pestifera, venenum actu in corpore reperitur, exhiberi potest medicamentum vacuans insensibiliter, quod venenum e corpore attrahat, & a tota forma, & ratione caliditatis. Formula talis esse potest, quam nōnulli pro secreto habēt: R. arsenici vnc. ij. dictamni Cretici, sinapi, cinamomi ana gr. x. ambræ odoratæ, benzoini, an. gr. v. Mis. & fiat sacculus, qui debet applicari sub axillis. Hic basis est arsenicum, reliqua sunt adminantia, quatenus enim sunt tenuis substantiæ, vehiculum sunt arsenici, quatenus calida, attrahunt extra ad circumferentiam, odorata sunt corrigentia, vt cinamomum ambra, asa odorata.

Alterantia. Alterantia, quatenus agunt a tota forma, respiciūt proportionem & substātiam cordis, quatenus autem calida sunt vel frigida, respiciunt complexionem cordis. Si enim corpus v.g. est frigidus, causa vel tēperamenti, vel ætatis, vel aeris, &c. probātur calida, si contra, frigida. Quę ergo agūt a tota forma, si sint calida, ijs frigida miscere oportet, quando corpus pręseruandum est calidius.

Calida. Calida autē sunt, tū simplicia, tum composita. Simplicia sunt, [angelica, carduus benedictus cortex citri: semina citri, dictamnus Creticus, myrrhis, scorzonaria: (aliqui enim habent pro secreto:) melissa, cortex ligni aloes, moschus, ambra odorata, benionium, trifolium, betonica, pimpinella, sassafras: (quod admirabile) Zedoaria.] Compositū medicamētū hoc esse potest, R. puluer. fol. rutę. drac. xx. nucum drac. ij. salis, caricarū, ana drac. v. Dosis est a dr. j. ad vnc. ß. Inter composita etiam laudantur, diamoscum, gallia moscata, magnæ antidoti.

Frigida. Quoad frigida, probantur [acidū citri, acetosa, succus quinque folij, aurū, margaritæ, caphura, corallia, hyacinthus, santali, bolus armenus, terra sigillata.]

Calida temperanda. Notandū aūt in his medicamētis miscēdis, calida esse tēperanda frigidis astringētibus permistis nimirū margaritis, santalis, corallijs, quæ astringendo calidi innati dissolutionē impediūt, quam calidiora facere possunt.

Formulæ calidorum. Quoad vsum horum medicamentorum. Exempli gratia. Calidum intus administrandum: R. conseruę e beton. flor. rorisinar. an. vnc. j. ß. Mithridatij antiqui drac. iij. pulueris myrrhidis, scorzonariæ, sassafras, ligni aloes fol. rutæ, Zedoariæ, an. scr. j. galliæ moschatæ scr. ß. cum syrupo de corticibus citri, fiat electuarium, cuius dosis sit a drac. j. ß. ad vj. Calidum extra administrandum, R. Mithridatij antiqui: theriacæ antiquæ an. drac. j. pulueris sassafras, dictamni cretici, Zedoariæ, an. scr. ß. gallię moschatę gr. v. vini aromatici parum. Misc. & applicetur regioni cordis. Vel; R. myrrhidis, dictamni Cretici, sassafras, cardui benedicti, ligni aloes, Zedoariæ, pimpinellæ, corticis citri an. drac. ij. croci scr. ß. galliæ moscatæ, moschi odorati, ambræ odoratæ, an. gr. v. Misc. & fiat culcitra, vel sacculus, quem continuo ægri gestabunt, applicitum regioni iecinoris, & cordis. Intus etiam licebit vti scozonaria condita. Et extra non improbatur oleum magni Ducis, quod potissimum fit e magnis antidotis, & hyperico.

Formulæ frigidorū. Frigida medicamēta intus adhibenda, R. seri lactis caprini, vel vaccini, optime depurati lib. j. succi citri vnc. ß. Mis. quotidie pōt exhiberi in pseruatione. Vel R. aquę extractę ex fabis viridibus lib. ß. succi acetosæ vnc. ß. Misc. Vel, R. conf. ex acetosa. ex acido citri an. vnc. ij. fol. auri numero vij. margaritarū, triū santalorū an. gr. vij. Misc. dosis a dr. ij. ad v. j. Frigida extra admouenda. R. fol. aurantij, citri, limonis, rosarū, acetosę P. j. caphurę scr. j. trium sant. drac. ß. Mis. fiat culcitra. Prodest etiam applicare cordi, succū citri succum acetosę, & aquam ros. ad vnc. ß. cum aceti drac. ij. Puluis lapidis bezoar ad gr. v. probatur.

Victus ratio. Quod ad diætā attinet: Aer alterandus est, calidior s. corrigendus frigidis, & frigidus calidis, quę fuere proposita. Aer autem multis modis potest alterari, potissimū tamen pilulis, seu pomis, quæ pro olfactu manibus versantur: Exempli gratia tempore calidiore, R. flor. siccatorum citri, limonis, aurantij. nymphææ, rosarum, santalorum, an. drac. ß. corticis mali citrij dr. j. ß. ambræ odoratę gr. v. tragacanthę dr. ij. Cum aqua ros. vel aceto fiat pila, seu pomum.] Tempore autem frigidiore, R. nucis moschatæ, macis sassafras, caryophyll. lign. aloes, styracis calamitæ, an. scr. j. bēzoin sc. ß. moschi gr. vij. ladani ambrę iij. ladani dr. ij. cū aqua cinamomi, vel vino aromatico, fiat pasta. pro pila, seu pomo. In prima recepta nō proponitur moschus, nec benzoin, quæ calidiora sunt, sed sola ambra, quæ minus est calida. Quoad cibum in præseruatione, si corpus sit repletum, probatur cibus minuens, si vero sit inanitum, augens cibus cōueuit, oportet vero cibum condire frigidis & siccis, vt aceto, acetosa, acido citri, succo aurantiorum, limonum, & nisi immineat obstructio, vel assit alui fluxus, licet etiam cibos condire omphacio, agresta, granatis. Cibus ergo his refrigerātibus & siccātibus conditur, vt mutetur in humorem non facile putrescibilem. Si esculenta sint vitiosa, vt tempore caritatis annonæ, vel si aer sit pestilens, tunc carnes priusquam coquantur, macerādæ sunt in aceto, vel omphacio, cum exiguo sale, mox ex aqua abluendæ, vt sal remoueatur, & deinde coquendæ sunt, ac condiendæ, vt supra proposuimus. Potus cibis respondere debet. notandū id solum, potum sic esse administrandum: (de Auicennæ sententię:) ne homo sitiat, quia sitis corpus accendit, taleq; corpus accēsum a veneno pestifero calido promtius afficitur: hacq; de cā potus ēt calior improbatur. Cauendū est ab immodico motu & corporis, & animi, ne corpus incalescat.

CAPVT XXXVIII.

De curatione febris pestiferæ.

Præsidia. HACTENVS προφυλακτικὰ febris pestilentis, sequuntur θεραπευτικὰ Indicationes ergo curatoriæ sumuntur a febre a causa, & virtute. Indicationes a febre patente e doctrina generali. Quantū ad causam febris pestilentis, ea est vel materia, in quam agit venenū, vel est venenū. Materia vel est putrefacta, vel imminet ne putrescat. Putrefacta indicat eradicans, quod a specie materiæ determinatur, verbi gratia, bilis putrefacta, indicat eradicans bilem. Si autem immineat ne materia putrescat, ratione copiæ indicat minuens, ratione qualitatis, indicat siccans, nam materia copiosa, & humidior facilime patitur a veneno putrefactiuo. Quoad venenum pestilens, vt venenum, indicat eradicans, & a tota forma alterans, nimirum alexipharmacum, vt calidum, indicat refrigerans, vt putrefactiuum, nil indicat, dū enim vacuatur, &, a tota forma alteratur

& refrigeratur venenum, dum item occurritur materiæ putrescibili, venenum putrescere non potest, ideoque vt putrefactiuum non indicat. Quoad virtutem; Virtus totius indicat alimentum, virtus cordis requirit bezoarticum per proportionem.

Prognostica. Febris pestilens multos solet perimere, & cito aph. 20. sectione tertia, libro tertio, epid. nam insignem habet vehementiam essentiæ, quia adest exustio, & vehementiam dignitatis, quia exustio est intus, & afficiuntur solida cordis, postremo vehementiam facultatis, nam virtus facile succumbit. Proinde, si perpendimus febrium differentias, hectica pestilens est prorsus incurabilis, c. 3. li. 3. de pręs. puls. Causa febris pestilentis, vehemēs est rōne materiæ, quia materia est venefica, toto genere præter naturam, & præterea summæ actiuitatis: (calculus renalis etiam est toto genere præter naturam, sed non est summa actiuitatis:) adest etiam vehementia dignitatis, hęc enim causa cor petit, est vehementia facultatis, quia vi huius causæ prōpte virtus succūbit. Quoad symptomata, hęc quoque in febre pestilenti omnibus modis sunt vehementia. Quoad virtutem, hęc vt plurimum debilis euadit. in hac salutis vnica spes est sita, si nimirum robusta sit, vt excrementum veneficum possit expellere: c. 2. lib. 5. meth. aph. 20. sect. 3. lib. 4. epid. Maximum ergo salutis indicium est, si virtus ita est robusta, vt materiam ad partes extimas detrudat.

Venæ sect. Quoad materiam chirurgicam. Venę sectio locum habet, si sanguis peccet, nam vitium vehemens est in hac febre. si sanguis non peccet, non est tundenda vena. Hinc Galenus venam secat, aph. 26. sect. 3. lib. 1. epid. vbi sermo est de Critone, repleto sanguine, non autem secat venam, cap. 1. l. de cibis bon. & mal. succi, vbi respicit ad annonam, cuius causa adest cacochymia. Verum si vena est aperienda, pręter sanguinis vitium, etiam permittentia oportet adesse, vt in doctrina generali diximus. Vsus venæ sectionis e generalibus paret. vnicum saltem notandum, in putrida pestilenti illico, prima hora venam esse secandam, quia statim virtus concidit, hac de causa Hippocrates apho. 26. sect. 3. lib. primi, epid. non secuit venam, quia ab initio non accesserat, æger proinde tertio die obijt.

Cucurbitulæ. Quoad cucurbitulas, si vsurpentur loco venæsectionis, secundum Oribasium partibus infernis sunt applicandæ, si vsurpentur causa symptomatum, vt vibicum, macularum, aut pustularum, sunt administrandæ post totius euacuationem, possuntque non tātum partibus infernis, sed ēt alijs, vt dorso, applicari. Reliqua patent e doctrina generali, vbi & de hirudinibus.

Lenientia. Medicamenta lenientia per os, nō probantur ante venę sectionem, nam statim vena est secanda, vt nulla mora interponatur, nec probantur post venęsectionem, quia tunc purgante, non leniente opus est, in febre nimirum pestilenti contagiosa, de qua iam loquimur. Sufficit ergo in hac febre quā primum tali clysmo vti, ante venæsectionem: R. mellis ros. vnc. iij. ele. de psyllio vnc. ß. olei communis vnc. iiij. salis communis drac. j. iuris alterati furfuribus & malua lib. j. Misc. pro clystere.

Pręparātia. Pręparantia non probantur, quia materia est venefica, quæ non præparanda, sed illico expurganda, nisi forte contingat, vt febris pestilens mutetur in no pestilentem, tunc enim materia non est venefica, & potest pręparari medicamentis, de quibus in febrium doctrina speciali diximus.

Vacuantia. Vomitoria. Vacuantia, vacuant per vomitum, per aluum, per vesicam, per cutim. Vomitorium non probatur, nisi febris pestilēs oriatur e veneno assumpto: vnde R. succi raphani vnc. j. oxymelitis simpl. vnc. ij. butyri recentis vnc. iij. iuris pinguis vnc. viij. Misc. pro vomitorio, cuius beneficio & acrimonia veneni assumpti attemperabitur, et uenenum ipsum uacuabitur.

Quoad medicamentum per aluum uacuans, utendum est validioribus, propter venenū pestilens. Hinc causa bilis, oportet vti dacrydio, non rhab. tātū. Causa pituitæ, oportet vti colocinthide, non agarico, sed trochiscis alhandal. Causa melācholię, oportet vti helleboro nigro, nō sufficit sena. Vnde quidā in Germania pro maximo secreto habent pilulas Comitum de Solms, quæ nil sunt aliud, quā pilulæ de euphorbio, vt accepi ab vno ex generosis illis Comitibus. E quibus intelligitur, ad vehementissima esse confugiendum. Cæterum propter febris feruorē, miscenda sunt refrigerantia, si. n. medicamentū datur in bolo, addēda cassia, si in potione, miscendū serū: si in pilulis, serū est superbibēdum. Verbi gratia, pro purgatione bilis, R. dacrydij scr. ß. flor. cass. nou. extr. vnc. j. cū saccharo fiant boli. Pro purgatione pituitæ: R. pilu. cochiarū, de euph. ana scr. ß. mathchinarū scr. j. cū succo citri fiāt pil. ou. v. & ęger superbibat l. ij. seri. Pro melāncholiæ purgatione R. pilu. cochiarū cū helleboro pręparatarū, fętidarū ana dr. ß. de fumaria scr. j. cum syrupo de pomis fiant pilulæ, nu. v. & æger superbibat seri l. ij. Cæterum hæc medicamenta statim post venæsectionem exhibenda sunt, id est, intra horas decem aut duodecim a venæsectione: materia enim venefica, magis vrget, quam turgens, quod etiam in doctrina generali est explicatum. Vnde Auicennas ait, inchoandum esse venæsectione vel pharmaco. — Purgantia. Huius generis, est pilul. Georgij. Virth. in epist. Lāgij.

Diuretica. Quoad medicamentum vacuans per vesicam, probautur frigida: (non calida:) vt serum, hordeum, capillus Veneris, semina frigida: de quibus in doctrina generali. Maxime probatur aqua extracta e siliquis fabarum, vna cum fabis. Vsus: hæc medicamenta post venæsectionem & purgationem administranda.

Attrahētia foras. Medicamenta vacuantia per cutim, non debēt per os exhiberi, alias enim caliditas χυτική fit ἐκτική. Tantum ergo extra sunt administrāda, vt venenum foras trahant. Attrahunt autem vel per similitudinem, vel per caliditatem, vel per vtramque. Ratione similitudinis, seu formæ, quę magnam habet actiuitatem, attrahit arsenicum, de quo in præseruatione. Attrahens ratione caloris, vel attrahit citra excitationem vesicę, vel excitando vesicam. Citra excitationem vesicæ attrahit inunctio Aetij: R. olei cōis, aquæ cōmunis an. vnc. iij. nitri vnc. ij. Misc. & fiat inūctio secundū totū corpus. Quod si extrema sint frigidiora, loco olei cōmunis, vti potestis oleo anethino ad vnc. iij. & aqua ad vnc. j. & nitro ad vnc. ß. Vesicātia, id est, q̄ attrahūt excitando vesicā, maxime probātur, vnde Galenus c. 12. li. 5. meth. oēs fere euasisse scribit, quibus scatebat corpus vlceribus. Hæc aūt medicamenta confici possunt e ranunculo, flammula iouis, allio, & potissimū e cantharidibus. Verbi gratia. R. cantharidū pręparatarum drac. iij. sinapi scr. j. fermenti drac. j. ß. cum aceto scillitico fiat pasta pro uesicatorio. Huic uesicatorio superimponi debet diachylon simplex, uel cum gummi, vt nimirum uesicatorium detineri queat: (est enim per 24. horas detinendum) Postea remota uesica, applicetur butyrum, & deinde ceratum sacrum, per aliquot dies: debetque artubus applicari. Nec hoc medicamentum nocet calefaciendo, ut quidam somniant, nam per accidens refrigerat, neque etiam proprietate nocet, nam cantharides primum agunt in uesicam, quod nocumentum ut subito apparet, ita subito ei possumus occurrere. Cauteria in curatione non habent locum, quia operantur post 8. dies: probantur autem in præseruatione. Medicamentum denique attrahens, ratione & similitudinis, & caliditatis, est oleum uiperinum, & potissimum oleum Magni Ducis. Cæterum quę operātur ratione similitudinis, efficaciora euadunt, si addatur arsenicum, hoc enim per similitudinem ualidissime attrahit. — Sup. c. 19.

Alterantia. Quoad medicamentum roborans seu alterās, hoc alterat uel Qualitate manifesta uel Tota forma. Si manifesta qualitate, probatur alterans frigidum, quia

febris

febris est calida, & venenum etiam pestilens est calidum. Si tota forma agit habet organum frigidum, aut calidum. Quod habet organum frigidum, probatur; omnibus enim modis iuuat: quod organum habet calidum, improbatur. Vnde [theriaca] improbatur, quia habet formã magnæ actiuitatis, calefacit vehemẽter, calorẽq; cordis σχετικὸν, facit ἑκτικὸν, & hoc maxime, quia necessarium est, vt in magna quantitate exhibeatur, & bis in die, ob veneni præsentiam, cap. 1. lib. 1. de antid. Hinc Auicennas in præseruatione probat magnas antidotos, in curatione vero saltem proponit refrigerantia: vnde aerem, & cibum frigidis saltem corrigit, & non calidis: metuit etiam calorem sacchari: vnde multo magis theriacæ calor formidandus. Obiectio, [Scribitur. cap. 16. l. de ther. ad Pisonem, theriacam etiam peste correptis mederi.] Responsio: primum liber ille non est Galeni: deinde locus ille recte est intelligendus: hoc modo: Si theriaca exhibeatur ante febrem pestilentem, eam in causa esse, vt vel homo non corripiatur, vel saltem correptus non ita lædatur. Porro probatur theriaca in peste actu existente, sed sine febre. Nec improbatur in alijs febribus non pestilentibus; cap. 7. & 16. lib. 1. de antid. vnde probatur in quartana intermittente. Auicennas alterantia hæc probat: [aquam frigidam copiosam, trochiscos de caphura, serum lactis cum aceto, & aqua rosacea, atque aquam cum aceto: præterea succos refrigerantes sine saccharo, (metuit enim calorem sacchari,) vt succum cichorij, endiuiæ, sonchi, præsertim acetosæ, & citri.] Huius loci etiam sunt, [folia auri, margaritæ, cornu cerui, hyacinthus, succus quinque folij: nam siccant, citra calorem, & sunt bezoartica.] Quamobrem: [Recipe fol: auri, nu. 3. cornu cerui scr. j. lapidis bezoar gran. xv. hyacinthi scr. ss. margarit. gran. vij. succi citri quantum sufficit, & rediganturin formam pilularum, vel boli:] distribuatur in portiones quatuor, vel quinque, tot vicibus assumendas, bis in die, idque, vel illico ante cibum, vel per horas quatuor ante cibum. Extra probantur frigida, sed citra astrictionem: vnde [Recipe aquæ acetosæ vnc. iij. accidi citri, aceti ana drac. ij. Misc. & applicetur cordi.]

Theriaca.

Quoad diætam. Aer frigidis est alterandus. Cibus condiatur aceto, [acetosa, acido citri, succo limon, arantiorum, vt cibus euadat refrigerans, & siccans.] Potus nequaquam sit [vinum,] nisi syncope vrgeat; sed [aqua, vel ius, alteratum propositis.

Diæta.

FINIS.

MEDI-

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Septimus

DE VENENIS.

CAPVT I.

De nomine, & definitione veneni; tum quo modo in corpus agat.

IN veneni natura explicanda, breuiter ac perspicue ita progrediemur, primo agemus de nomine, seu voce veneni, secundo de essentia, tertio de differentijs, & speciebus, quarto de signis; quibus deprehendi venena possunt, quinto de præsidijs, seu indicationibus, sexto de prognosticis, septimo de materijs præsidiorum, octauo his in genere ita traditis, quasdam etiam venenorum species explicabimus; nimirum præstantiores; vt sunt, Napellus, Anachardus, Opium, Veratrum album, Cantharides, Canina rabies, &c.

Propositio tractandorum.

Nomen.

Venenũ vt distet ab alimento, & medicamẽto.

Quantum ad nomen, notanda est differentia, inter alimentum, medicamentum, & venenum; e c.4. lib.3.de temperam. Alimentum enim est mistũ, quod secundum totam substãtiam, [& proinde etiã secundum qualitates; nam vbi forma amittitur, ẽt tẽperies perit;] vincitur a corpore nostro, [si decenti quãtitate sumatur; mistum enim copiosum non vincitur,] vt in substantiam corporis nostri transeat. Medicamentum est mistũ, quod secũdum quamlibet qualitatem mutatur, & alteratur a corpore nostro. Venenum est mistum, quod nequaquam secundum substantiã mutatur a corpore nostro, sicque corpus nostrum lædit. [Dubitari autem potest, quare medicamẽtum hic definiatur, quod a corpore alteretur: cum tamen medicamentum potius alteret ipsum corpus, vt lactuca refrigerat, quatenus est medicamentum.cap.1.lib.1. de alim.] Respondendum. Galen.lib.1.de alim. agere de vi medicamenti erga corpus, id est, de facultate eius, qua in corpus agere potest; hac enim actione vincuntur causæ morbificæ. At lib.3.de temperam. docetur de vi humanæ naturæ erga alimentum, medicamentum, & venenum: vbi alimentum vincitur secundum totam substantiam, medicamentum secundum omnem qualitatem, venenum, nec secundum substantiam, nec secundum qualitatem vincitur, sed hoc potius vincit corpus: [Notandum hic per naturam Galenum intelligere, & substantiam, & temperiem, quæ e quatuor qualitatibus elementorum cõsurgit: substantia autẽ illa nihil est aliud, nisi forma substantialis: non materia, quæ nihil agit. Hinc functiones manifestæ sunt, quę a temperamento prodeunt; constat enim itum temperies sit cal. frig. &c. functiones autem occultæ, quæ a forma prodeunt:] Vt autem intelligatur, quomodo medicamentum a corpore vincatur, hæc consideranda sunt. Mista, quæ cum natura humana conferuntur, habent formam similem, vel dissimilem, & vtraque habent agendi facultatem, vel infimam, vel summam, vel mediocrem. Mistum ergo formæ similis, sed minimæ actiuitatis, vincitur a natura humana secundum formam, quia hæc maioris est actiuitatis: & hoc mistum dicitur alimentum. Si forma similis sit actiuitatis summę; non potest vinci a corpore; & hæc in minima dosi prodest, in maxima obest, idest, rationem habet veneni: huiusmodi sunt omnia bezoartica, id est, alexipharmaca, & alixiteria. Si forma similis, sit facultatis moderatæ; tum interdum vincitur, quoad actum secundum, idest, secundum accidens; est enim medicamentum: (solum autem alimentum secundum actum primum) interdum non vincitur, & tunc iuuat, quia forma similis est. Mistum formæ dissimilis nullum secundum actũ primum vincitur, sed tantum quoad secundum. Forma ergo illa dissimilis, si sit minimæ facultatis; vincitur a natura humana: sicuti etiam vincitur magnes ab adamante, vt ferrum non trahat. Forma dissimilis, si sit summæ actiuitatis; vincit naturam humaná, & est venenum. Si forma dissimilis, sit facultatis mediocris; modo vincit, modo vincitur. Dictum ergo est a Galeno, medicamentum vinci secundum omnem qualitatem, id est, remitti, & refringi; ad differentiam alimenti, quod secundùm substantiam vincitur; & veneni, quód secundum nullam qualitatem vincitur, sed vincit. [Distat venenum a medicamento deleterio: Venenum habet formam dissimilem naturæ humanæ, & interficit in dosi summa, minima, mediocri: nec vnquam potest esse medicamentum. Sed medicamenta deleteria formam habent similem, & in minima dosi iuuant, in summa interficiunt, quia sunt summæ actiuitatis: & hæc venena sunt pessima, quia ob similitudinem iucunda sunt, ac interficiunt sine vllo signo.]

Quomodo Gale dicat medicamẽtum vinci a corpore.

Gradus agẽdi efficaciæ mistorum.

1. Forma similis.

2. forma dissimilis.

Differentia veneni, & medicamẽti deleterij.

In qua significatione vox veneni hic vsurpetur.

Veneni porro vocem hic nõ ita accipimus, vt Dioscorides lib.6. vbi omnia, quæ in copia immodica interficere possunt, venena nominat: vt vinum, mustũ, crocum, &c. Nec etiam loquimur de veneno, quod est extra corpus humanum, & sic est res naturalis; sed quod reperitur in corpore, ut id agit pręter naturam est; ac causa morbifica.

Definitio.

1. Ven. est qualitas.

Venenum ergo ita acceptum [est qualitas corruptiua confertim cordis hominis.] Genus est [qualitas:] quia hoc omni veneno competit: & quidem hęc qualitas interdum pura, & sincera est, interdum vero necessario in substantia. Venenum, quod sit pura qualitas, est in basilisco: (vt colligitur e l.de ther. ad Pison.) qui solo intuitu hominem interficit, idest, sincera qualitate, nõ substantia. Sic Auicennas ait, esse serpentem, qui, si ab homine hasta percutiatur, hominem interimat, dum scilicet per medium illud lignum, qualitatẽ veneficam brachio hominis communicat, quæ deinde cor petit. [Obijci autem hic potest, quod Galenus capite 19. lib.3. simpl. ait, frigida venena agere quantitate; calida qualitate?] Responsio Galenus id propterea dicit, quia frigida venena in minima dosi nõ corrumpunt corpus, sed a corpore vincuntur, & secundũ portionem alimentalem in alimentum vertũtur. c.4. l.3. de temperamen. atq; sic ratione quantitatis debet interficere, quia hæc subiectum est qualitatis copiosioris, & quia in maiore quanto est maior virtus, non quod a quanto procedat actio. Calida autem venena in summa, minima, & mediocri dosi interficiunt, [nõ tamen si dentur infra minimam; quia cuiuslibet medi-

Obiectio.

Calida venena maioris sunt actiuitatis, quã frigida.

mæ scrupuli determinata est dosis, sic $\frac{1}{100}$ scintillæ ignis non calefacit, &c.]. Et licet in calido etiam ueneno sint portiones alimentales; non tamē uinci possunt a natura humana, ob summam admisti ueneni actiuitatem, quod abradit & putrefacit, antequam in alimentum uertatur: quod in frigido non fit.

Toto genere pter naturam, duplicater dicitur.

Hinc calida uenena toto genere pręter naturam sunt, & quidem simpliciter, id est, in qualibet dosi: frigida toto genere præter naturam sunt, id est, secundum genus, speciem & indiuiduum; sed non simpliciter, uerum secundum quid, id est, secundum dosin summam, & mediocrem.

Venena calida interdū iuuant.

Venena autem calida, licet toto genere & simpliciter sint præter naturam; interdum tamen corpus humanum non corrumpunt, sed iuuant: primo, quando alias materias permiscemus, nimiam actiuitatem tollentes; ut si cum cantharidibus misceātur ea, quæ acrimoniam auferunt. Secundo, cum exhibentur infra minimam dosin. Sic ergo patet uenenum non agere, nisi per insignem qualitatem: com. 75. sect. 3. lib. 3. epid. Galen.

Venefica qualitatis differentia.

Sequitur, vt explicemus quænam sit illa qualitas. Est ergo euidens, vel recondita. cap. 4. lib. 3. de temperam. Auic. lib. 2. fen. 1. tract. 4. Auer. 5. coll. 22. Euidens, calor, frigus, &c. Recondita, vel dissimilis est corpori humano, vt in venenis toto genere præter naturam, & absolutæ, vt in napello: vel similis, vt in ijs quæ toto genere præter naturam sunt, secundum quid; & hæc rursus vel est alterans, vt in bezoarticis, in theriaca; vel attrahens, vt in purgantibus.

Subiectum qualitatis veneficæ extra corpus humanum.

Deinceps de subiecto huius qualitatis. Venenum igitur generatur, vel extra corpus, vel in corpore. extra corpus, ex elementis, vel mistis. Ex elementis, ijsque impuris, omnibus, præter ignem, qui calore omne venenum absumit: huius qualitatis subiectum est vapor, ab aqua, aere, vel terra procedens. E mistis ortum venenum, vel ex inanimatis, vel animatis oritur. Ex inanimatis, vt mineralibus: cuius subiectum est substantia misti inanimati, eaque vel terrestris, vel aquosa, vel vaporosa: terrestris, quando mista in puluerem minimum rediguntur: aquosa, quando a pestiferis humoribus extrahitur humiditas aquosa, & oleaginosa: vnde hæc substantia humida aquosa in vaporem vertitur. Ex his, puluis tardius interficit, quia non tam facile penetrat; vapor celerius. Venenum e mistis animatis est, vel e plantis, vel animalibus. Quod e plantis oritur, subiectum triplex habet, puluerem, aquam, vaporem: & hoc, cæteris paribus, magis est mortiferum, quam quod ex inanimatis sumitur. Venenum ex animalibus ortum, subiectum habet interdum brutum, interdum hominem. Si brutum subijcitur; interdum pars terrestris, interdum aquosa, modo vaporosa subijcitur: terrestris, vt caro, quæ vel per se, vel ex accidente est venefica: per se, vt caro Scorpij; ex accidente, vt caro animalis, à venenato animali demorsi:

Carnes animaliū non protinus ab alimētis venenatis inficiuntur, aut a venenata cruentatione.

[N.B. non omnium animalium carnes sunt venenatæ, licet venenum suscipiant: vt, cum cerui & apri vulnerantur sagittis venenatis, carnes non redduntur veneficæ, sed excrementa: venenum autem per ablutionem, & decoctionem carnium e toto extinguitur, vt carnes tuto comedi possint. Sic etiam gallinę scorpios comedunt, quia vincunt portionem alimentalem, cum habeant fortiorem ventriculum, quam homo: conficiunt enim fabas, & cibaria quædam cruda, quę homo vel non, vel difficulter coquit: veneficam autem portionem, tanquam excrementitiam expellunt. Longo tamen vsu, carnes etiam ab alimentis inficiuntur, vt docet Gale. l. 11. simpl. c. de viperarum carne.] Hominis denique substantia veneno subijcitur, quoties impertitur sola qualitas, vt à basilisco &c. lib. de ther. ad Pison. huius qualitatis subiectum est aer, dum extrinsecus accedit. Et hoc venenum, ꝙ ab animalibus ꝓcedit, cęteris paribus, deterrimū est.

Venenum etiam interdum in humano corpore generatur, com. 17. sect. 2. l. 1. prorhet. & com. 75. sect. 3. l. 3. epid. Huius materia potest esse contentū, & cōtinens. Contentum; & excrementum & alimentum, vt sanguis menstruus, semen, materia alimentalis, cap. 5. lib. 6. de loc. aff. Continens; vt partes solidę, in quas calor putredinalis, & veneficus etiam agere potest. c. 5. l. 11. meth. Causa efficiens est calor, non simpliciter alterans, sed corrumpens, & nouam formam, humanæ contrariam, introducens. Nisi enim forma sit contraria, non est venenum.

Corruptiones in quib. mistū non dissoluitur.

1. Sic in corruptione naturali, si bonus cibus corrumpitur, id est, interit, & in chylum conuertitur, noua quidem inducitur forma; inter hanc tamen & precedentem, non est contrarietas, sed similitudo; & altera solum maioris, altera minoris est actiuitatis: vt in carne & sanguine patet: caro enim fit e sanguine, non contra; quia maior est actiuitas in forma carnis, quam sanguinis.

2. Sed neque venenū statim est in corruptione præter naturam; vt dū sanguis mutatur in bilem flauam, idest, in excrementum simile naturali; licet non possit nutrire, est enim maioris actiuitatis, quam vt a calore corporis vinci queat, forma tamen nondum est contraria.

3. Preterea in corruptione pręter naturam, dum sanguis mutatur in excrementum præter naturam; semper lædit, non semper autem est uenenum: ut bilis uitellina, æruginosa, atra, non semper est uenenum; quia adhuc cedit medicamentis attrahentibus, ob formæ similitudinem. Si uero, quæ corrumpuntur, formam acquirunt naturæ humanæ contrariam, tunc demum sunt uenena.

Contenti venenati subiectum, & causa efficiens.

Si ergo [contentum] euadit ueneficum; tunc eius subiectum semper est excrementum. Agens uero modo in contento est: ut siquis mordetur a cane rabido, tunc excrementum ueneficum, etiam reliqua excrementa in suam naturam conuertit: modo in continente: ut in febre pestilenti, dum calor partium solidarum redditur igneus præter naturam: modo & in contexto, & in continente, ut dum homo rabie corripitur, & calor est igneus in contentis & partibus solidis, [N. Venenum caninum magis est pestilens, quam simile canino, quod in homine generatur, illud enim contagiosum, hoc autem non.]

Continētis venenati subiectum.

Si autem [continens] est ueneficum; subiectum ueneni est continens, ut in sphacelo, a quo ascendens uapor, & cor petens, homines celerrime interimit. Totum tamen corpus, quamdiu homo uiuit, non potest esse ueneficum, seu subiectum ueneni secundum totum: & proinde falsum est, quod quidam dicunt, puellam illam napello nutritam, secundum totum corpus euasisse ueneficam. Puella enim ab initio usa est napello in exigua copia, & sensim assueuit eius usui; ut progressu ætatis ob consuetudinem, semper minus ab eo passa fuerit, (a consuetis enim non fit passio,) unde napelli portionem alimentalem, in substātiam partis conuertit, manente adhuc in finibus speciei humanæ; portionem uero ueneficam expulit, tum per alias uias, tum per os, unde etiam osculo homines interfecit, ipsam tamen puellam illud uenenum non læsit, propter proprietatem & consuetudinem. Obiectio, [Simile generat simile, caro ergo carnem gignit, non uenenum.] Responsio, hoc uerum est, nisi aliquod occurrat impedimentum, uel in obiectu, uel in agente.

Corruptio in qua mistum dissoluitur, idest, putredo.

Hactenus de ueneno intra corpus generato per corruptionem, in qua nulla fit misti dissolutio. sequitur de ea corruptione, in qua mistum dissoluitur in fimum, terrā, ac cineres, id quod fit per [putredinem.] Putredo autem duplex est, alia naturalis, alia præter naturam. Naturalis; quando mistum quod putrescit nō calidius, sed potius frigidius euadit. lib. 4. meteor. Aristot. hic enim ambientis calor non est admodum intensus, nec in misto putrescente imprimitur, sed natiuus calor euocatur mistum in fimum abeat. cap. 9. lib. 2.

Nō omnis putredo est venefica: has enim omnis putrida febris esset venenata.

lib. 2. de diff. febr. Putredo præter naturam est, quando mistum, quod putrescit redditur calidius; & fit per exustionem, vel superassationem, a calore intenso, vt mistum in cinerem degeneret. In vtraque autem putredine quidam sunt gradus, ita vt non omnis putredo venefica sit, sed tantum summa putredo. In febre enim pituitosa, verbi gratia, humor adhuc seruat formam pituitæ, seu formam nondum veneficam, quæ agarico potest ob similitudinem euacuari: at si pituita ita putrescat, vt venefica euadat, tunc prorsus corrumpitur, & nouam induit formam; nec agarico educi potest, sed saltem diureticis, sudorem cientibus, vel calidis attrahentib. ad extimas corporis partes. Putredo igitur magis vel minus est praua ratione loci, in quo generatur, ratione materiæ, & ratione causę efficientis. Ratione loci, dum putrescens in venis putrescit, peius est, quam extra venas. Ratione materiæ; si materia alimentalis putrescit, deterius est, quam si excrementitia: vnde deterius venenum e semine, quam e sanguine menstruo, ca. 4. l. 6. de loc. aff. natura enim magis tuetur alimentum, quam excrementum, & proinde si natura amplius tueri nequit, sed deserere cogitur. necesse est calorem præter naturam esse admodum potentem, ac proinde venenum inde fieri magis deleterium. Ratione agentis; quo hoc potentius, eo peius venenum generatur.

Quænā putredo maligniot.

2\. Venenum oē potest interficere hominem.

Altera definitionis particula est, [corruptiua.] Venenum enim hominis complexionem corrumpit. Vnde improprie loquuntur, qui vel torpedinem, vel gallicam virulentiam, veneficam esse dicunt: licet enim in his qualitas sit, corpori nostro infensa; venefica tamen non est, quia non interficit: qualitas enim torpedinis potissimum infensa est facultati animali; qualitas luis gallicæ facultati naturali, qualitas veneni, facultati vitali, atque cordi. Venenum ergo non simpliciter alterat, sed corrumpit, ita vt ij etiam periclitentur, qui tractant cadauera eorum, qui venenum assumpserunt. Vnde Plato in Phœdro refert, quod corpora eorum, qui ad supplicium destinati venenum assumebant, ante venenum, non post assumptum, lauari solita erant: ne scilicet, & homines qui lauabant interficerentur.

Modus quo venenum hominem corrumpit, explicatur. cap. 18. l. 3. simpl. nimirum quod simili qualitate corpus afficiat, calidum caliditate, frigidum frigiditate, a toto forma agens suo etiam modo: venenum ergo calefaciendo, vel refrigerando corrumpit, idest, calorem natiuum dissoluit, vel extinguit, medicamēta autem simpliciter alterant. Licet vero quædam venena dicantur calida, vel frigida, omnia tamen tota forma contraria sunt, & a tota forma agunt, vt corpus simili affectione afficiant: vi enim veneni abolentur actus secundi facultatum, & ita imminuuntur, vt tandem vigeant actus secundi, seu operationes veneni.

Veneni passio, seu e potentia in actum deductio.

3 Alimentum vt altetetur.

Sic igitur venena agunt: modo explicandum est, quid ea ipsa a corporibus patiātur, & quomodo e potentia in actum deducantur. Hoc Galen. ca. 3. l. 3. de temper. explicat. Omne mistum, ait, est alimentale, vel non. Si est alimentale; vel a corpore vincitur, vel non. Si vincitur, ita deducitur e potentia in actum, vt conuertatur in substantiam partis; & augeat substantiam caloris natiui: vnde omnia mista alimentalia calefaciunt, siue sint calida, vt caro columbarum, siue frigida, vt [lactuca.] Si mistum alimentale non vincitur a calore humano; tunc hoc alimentum secundum vnam rationem semper refrigerat corpus: secūdum alteram interdum conseruat calorem natiuum, aliquando minuit, aliquando intendit. Declaro hæc. Secundum primam rationem, dum alimentum non vincitur; non fit nutritio, & reparatio substātiæ caloris: minuitur ergo calor, & proinde corpus refrigeratur. Secundum alteram rationem, accipimus calorem, non ratione subiecti & substantiæ, sed ratione qualitatis. Quod si ergo alimentum temperatum est, & non vincitur, sed vincit, ac proinde agit; conseruat caloris natiui qualitatem: nec enim auget, nec imminuit, quia est temperatum. Si alimentum sit frigidum, nec vincatur; imminuit qualitate caloris, & refrigerat. Si alimentum calidius non vincatur, vt [allium, cepa, &c.] auget calorem. Mistum non alimentale, agit frigiditate, caliditate, vel tota forma. Quod frigiditate agit, idest, quod potētia frigidū est, nil patitur a calore nostro, nec de potentia in actū ducitur. c. 3. & 4. lib. 3. de temper. etiamsi enim actu calidum exhibeatur, caliditas tamen illa sponte dissipatur, non vi caloris natiui. Quod calore agit, idest, quod potestate calidum est, siue simpliciter calefaciat, siue etiam abradat & putrefaciat; dum actu frigidum exhibetur, a calore humano alteratur, ac de potentia in actum ducitur, [obiectio: supra dictum fuit medicamentum alterari, & vinci a corpore, venenum non: quomodo ergo hic dicitur quod venenum a corpore alteretur? Responsio: ibi per alterationem intelligitur exacta victoria, & sic venenum alterationes quasdam suscipere quidem potest, vinci autem a corpore nequit.] In eo, quod tota forma agit, similis est ratio: formæ enim organum, modo caliditas est, modo frigiditas.

2\. Venenū vt a corpore alteretur.

[Obiectio: dictum est frigidum a corpore non pati. At contra Galenus cap. 20. lib. 3. de simpl. ait, commune esse cuilibet medicamento, vt patiatur a corpore: imo frigidum magis patitur, quam calidum, hoc enim sua sponte ad partes remotas penetrare potest; illud non, nisi per modum quendam ascititium.] Responsio. Secundum primas qualitates, medicamentum calidum patitur a corpore, frigidum nō patitur. Secundum qualitates secundas, tum alteratiuas, tum motiuas, calidum a corpore nil patitur, sed frigidum: (& hoc modo loquitur Galenus li. 3. de simpl. vbi facultates medicamentorum considerat, quæ non tantum a primis, sed etiā a secundis qualitatibus proficiscuntur.) Quantum ad alteratiuas; vt medicamentū agat, oportet in vaporem abire, quod calidum insito calore præstare potest, nec corporis calore ad id est opus: frigidum autem per se in vaporem verti nequit, resistit enim euaporationi, ac proinde corporis calore opus habet. Quoad motiuas; calidum proprio calore mouetur, & ad corporis partes etiam remotas deducitur: frigidum vero alieno calore opus habet; quia frigus per se quietis est causa.

Frigidum à corpore patitur, & nō patitur.

Tertia definitionis particula est, de tempore quo fit corruptio. Dictum igitur est venenum [confertim & celerrimé corrumpere;] spatio diei 1. vel 2. vel ad summum 3. secundum Gal. tex. 75. sect. 3. lib. 3. epid. Vnde febris hectica, & putrida, licet cor corrumpat, non tamen est venenum, quia non confertim corrumpit. Nec venefica etiam erat aura illa frigida, c. 7. l. 3. de loc. aff. quę puero: (antequam remedia adhiberentur:) quotidie epilepsiam concitabat. Confertim autem venenum agere, duæ sunt causæ: primum vis & actiuitas veneni insignis, qua celeriter sanguinē, carnem, & cor inficit: secundo, dispositio animalis, quæ talis est, vt facillime vis intensa toti corpori impertiatur, c. 16. l. 3. simpl. si quis enim tempore frigidiore, digitum in aquam frigidam immittat, repente tota manus refrigeratur, confertim etiam totum brachium, totumque corpus. Venenum ergo, quando in cor cœpit agere: hoc celerrime corrumpit: quando vero nondum cœpit agere, sed in via adhuc est, & ad cor perducitur; modo longius, modo citius interficit, quia modo cito, modo longiore tempore ad cor perducitur, ob copiam, dispositionem viarum, & crassitiem. Copia enim & quantitas, nisi debita sit, venenum cor non petit: sic, quia a cane rabido morsi sunt, non moriuntur, nisi post quatuor aut quinque menses; interim sensim illud venenum se multiplicat, & vbi

3\. Venenū cōfertī corrumpit.

Venenum, modo citius, modo tardius ad cor perducitur.

vbi ad debitam quantitatem redactum est, cor petit, & iugulat. In corporis dispositione, si viæ sint astrictæ, non ita facile permeat venenum. Sic quando venenum crassum est, vt opium, vel non interficit, quia non penetrare potest; vel serius interficit, si ope vini attenuetur. Dicendum vero etiam est, qua ratione a veneno corrumpatur. Homo moritur, ob insignem cordis intemperiem: cap.8.l.3.simpl. Cor autem afficitur, quia dissipatur ipsius calor, secundum vnum aliquem ipsius motum: [cordis enim calor duplici conseruatur motu, quorum vnus est sursum, alter deorsum: & quamprimum vnus motus deficit, illico etiam alter deficit, vt homo pereat.] Venenum calidum tollit motum deorsum: frigidum, tollit motum sursum: deprimit enim ad inferiora. Si venenum agat tota forma; hæc vel similis est; vel dissimilis: si similis; tollitur motus deorsum, quia hoc venenum agit ad similitudinem magnæ flammæ, quæ in minorem flammam agit. Si dissimilis; tollitur motus sursum, hoc enim venenum, ad similitudinem veneni frigidi, exstinguit calorem naturalem.

Quomodo a veneno corrumpatur cor.

4. Venenũ afficit cor, mediate, aut immediate.

Quarta finitionis pars est [cor:] omne enim venenum habet proprietatem cordi aduersam. Afficitur autem cor, vel immediate, si venenum non respicit aliam partem determinatam, præter cor, vt [cicuta, napellus:] vel mediate, cum venenum partem determinatam respicit, & per mediam istam partem cor afficit; sic [lepus marinus] pulmones corrumpit, & per hos medios, etiam cor; [cantharides vesicam, & per hanc, cor.

5. Cor hominis.

Quinta finitionis pars est, quod venenum corrumpat [cor hominis:] multa enim mista homini venenum sunt, alijs animalibus alimentum: vt cicuta sturnis alimentum est, homini venenum. Et hæc de veneni definitione.

CAPVT II.

De Speciebus, & differentijs Venenorum.

Differentię venenorũ vnde sumẽdæ.

DIFERENTIAS venenorum tradituri, tantum de simplicibus, quæ a natura fiunt, loquemur, non de propositis, quæ arte fiunt. Differentiæ autem sumuntur a veneno, vt est agens, & a corpore humano, vt est patiens. In veneno autem tria considerantur, primum id quod producit venenum: secundo natura veneni, id est, materia, & forma: tertio, id quod est productum. Ab his igitur fontibus sumendæ sunt differentiæ.

1. A causa efficiente.

Quantum igitur ad causam efficientem; venenum gignitur in corpore, vel extra. In corpore; vel in venis, vel extra venas. In venis, simile est canino, pestilens, putrefactum. Extra venas, est sanguis grumescens. Si venenum generatur extra corpus; tunc procedit ex elementis, vel mistis. Ex elementis impuris, [aere, aqua, terra;] vt fit in febre pestilente. Si e mistis; vel ex imperfecte mistis, vt [e glacie veneno affecti;] vel perfecte mistis, ijsque, aut inanimatis, vt [arsenicum;] aut animatis, plantis nimirum, vel animalibus: plantis, vt [e napello:] animalibus, vt [e cane tabido, scorpio, &c.

2. A subiecto.

Differentiæ a materia in qua, id est, a subiecto. Subiectum qualitatis veneficæ, est indeterminatum, aut determinatum. Indeterminatum; cuius qualitas spiritualis est, & modo vnum, modo aliud subiectum occupat, ut qualitas, quæ procedit [a basilisco, & a serpente per hastam.] Determinatum; cum qualitas materialis proprium habet subiectum, nec alteri subiecto impertitur: vt [venenum caninum,] pro subiecto habet contentum excrementum, quod in cane reperitur.

3. A forma. & 4. A veneno iam producto. Calidũ venenum.

Forma veneni, id est, qualitas, est euidens, aut recõdita. Euidens, calida, frigida, humida, sicca. Recondita est alteratoria, vel purgatoria. A caliditate igitur procedũt venena calida: de quibus. c.18.19.22. lib.3. simpl. Calidum autem venenum aliud est simpliciter calefaciens, vt [euphorbium:] aliud etiam attrahens, vt [arsenicum:] aliud corrosium, vel putrefaciens. Discrimen inter hæc est: nam simpliciter calefacientia venena non sunt viscida: atque abradunt, vel putrefaciunt, viscida sunt, & crassioris substantiæ. Difficilius enim soluitur cõtinuum, quam introducatur dyscrasia: & propterea abradentia diutius in corpore manere oportet, quod fit visciditatis ope, quam calefacientia simpliciter. Corrodentia etiam, ac putrefacientia a se inuicem distinguuntur: illa enim agunt in continentia tantum, & crassioris sunt substantiæ: hæc etiam in contenta agunt, & substantiæ sunt tenuioris. Putrefaciens etiam varium existit: nam interdum introducit calidam dyscrasiam: interdum putrefactionem præter naturam, vt si admodum est calidum, quemadmodum venenum taurinum, & pestilens: interdum introducit putrefactionem similem naturali, in qua quod putrescit refrigeratur, vt si venenum remisse calidum est, quemadmodum [fungus putrefactius:] (Vide l.2. simpl. vbi fungi frigidi, & humidi statuũtur, in putrefactiuis tamẽ mista portio calida asserit.) Hæc de veneno calido. Frigidũ venenũ, vt colligitur e can.2. Auicennæ, vel interficit refrigerando, & inducendo cordi frigidam intemperiem; vnde cordis actio aufertur: vel interficit, per mediam malam compositionem, idest, angustiam viarum. Refrigerando interficit [semen hyoscyami, mandragoræ, succus papaueris;] quoties confertim in cor producuntur: si enim diutius in corpore morantur, tum ita alterari possunt, vt secundum portiones alimentales vertantur in alimentum. Quoniam igitur venenum cito ad cor perduci debet: fit vt a veneno frigido promptius interficiatur corpus calidius, quam frigidum: vi enim caloris venenum frigidum attenuatur, facilius mouetur, venæ sunt latiores, cor etiam ob calorem attrahit. Hinc Galenus dicebat [opium] potissimum interficere, quoties post ipsius assumptionem bibitur [vinum, nec copiosum, nec generosum,] vino enim opium attenuatur, viæ recluduntur: At copiosum, & generosum vinum, plus iusto excalfacit, & frigiditatem opij e toto vincit. Hinc [cicuta] alimentum est sturnis, homini venenum, in hoc enim viæ latiores sunt, vt cicuta citius ad cor perducatur; in illis viæ sunt angustæ, vt diutius in corpore hæreat, & secundum portionem alimentalem in substantiam sturni vertatur. Nec hoc repugnat historiæ de vetula Atheniensi, quæ citra noxam cicutam comedit: hoc enim e consuetudine factum est: nam primo in exigua copia comedit, deinde sensim in maiore, ita vt consuetudine aliam quasi naturam contraxerit. Venenum frigidum per mediam angustiam interficiens, est [plumbum vstum: & hoc quoniam crassioris est substantiæ, & astringens, hominem calidiorem celerius, quam frigidiorem iugulat. Siccum venenum, interficit, uel exsiccando simpliciter, ut [calx viua, uenenum caninum:] uel abradendo; ut [realgar.] Et hoc etiam corpus calidius citius interficit; tum quia ob caliditatem citius ad cor ducitur, tũ quia cum calidiore temperamento facilius, & frequẽtius sicca, quam humida intemperies coniungitur. Venenum humidum est, quod interficit per mediam intemperiem humidam, non putrefaciendo. Vnde historia illius serpentis, cuius morsu tacta erat cutis, & carnes, vsque ad ossa, ut marcor secutus fuerit; huc non pertinet: sunt enim effectus illi putredinis, ac putrefacientium uenenorum, non humidorum,

Frigidum.

cap.2. lib.3. simpl.

Siccum.

sed

ſed calidiorum. Tale ergo uenenũ reddit corpus humidius, humiditate non alimentali, (vt in athletis,) ſed excrementitia, quæ obſidet partium, & præcipue corporis poroſitates, & hinc calorem cordis extinguit. Hoc autem miſtum non tantum venenum eſſe oportet, ſed etiam neceſſe eſt, vt talem adeptum ſit ſubſtantiam, vt facile ducatur ad cor: & tale eſt [argentum viuum, quod facile permear, ita vt in internis oſſium partibus repertum ſit, poſt diſſectionem eorum, qui hydrargyro inuncti fuerant.]

Recondita, & alterans veneni qualitas.

Purgatoria.

Hęc de manifeſta qualitate venenorum. Recondita eſt alteratoria, vel purgatoria. Alteratoria eſt ſimilis, vel diſſimilis. Simile miſtum eſt, quod e toto eſt Bezoarticum, vel ferme e toto, vt [theriaca,] quæ in ampliore doſi interficit, ad ſimilitudinem magnę flãmæ. Diſſimile miſtum, quod tota forma eſt contrarium, vt [napellus.] Purgatoria, ſeu attrahens qualitas conſtituit medicamenta purgatiua. Purgantia attrahunt ſanguinem, vel alios ſuccos. Quæ ſanguinem trahunt, admodum ſunt venefica, nec ulli hominum cognita: quidam enim qui hoc uſus erat ueneno, ligatis oculis ad ſupplicium ducebatur, ne hoc peſtiferum alijs patefaceret; ut Galenus prodidit memorię. Purgantia reliquos ſuccos, dupliciter redduntur uenefica, primo, ſi nimis intenſa, & uiolenta eſt eorum actio, ut in [ueratro albo,] quod interficere poteſt, licet non euacuet humores. Secundo, dum immodicam ſuccorum quantitatem alliciunt, in ſuperpurgatione, unde poſtremo etiam ſanguis uacuatur, & homo perit: hoc uitium non tantum committi poteſt a uehementi medicamento, [ut a ueratro albo,] ſed etiam mediocri, ut ab agarico, a rhabarbaro.

Purgãtia attrahunt ratione ſimilitudinis.

Porro doctrina purgantium magni eſt momenti, & diligenter tradenda. Omne purgans attrahit ratione ſimilitudinis, ideſt, propter ſimilem proprietatem, cum proprietate humoris euacuandi; unde proprietas purgantium, ſimilis eſt proprietati corporis humani; humor enim qui a purgante attrahitur, non ſemper eſt ueneficus, ſed ſæpe excrementitius, uel ſecundum, uel præter naturam; tale autem excrementum naturale, corpori noſtro eſt ſimile, & quoque ſalutare, [niſi in quanto, vel quali peccet,] quare etiam purgans hoc excrementum ſimile eſt corpori noſtro.

Purgãtia alia benigna, alia maligna.

Purgantia medicamenta, ſecundum Gal. c. 24. & 25. lib. 3. ſimpl. alia habent permiſtas portiones alimentales, nullas veneficas, vt [ſyrupus roſ. ſol. c. mlia, & forte etiam rhabarb.] quæ ſi non purgant, ſed a corpore vincuntur, mutantur in humorem familiarem, & in alimentum, vt rhabarbarum in ſanguinem biloſum. alia permiſtas habent portiones veneficas; hæc tamen non attrahunt ratione portionis veneficæ, quæ diſſimilis eſt corpori noſtro, ſed ratione ammiſtæ portionis alimentalis, vt ſcammonium, turbith, colocynthis, vtrunque veratrum: & hæc ſi non purgant, corrumpuntur in corpore, & generatur materia venefica, nec enim portio alimentalis, propter portionem veneficam vinci poteſt.

Nũ purgantia ſimilia ſint corpori humano.

Hic autem dubia quędam ſoluenda ſunt. Primum, [nũ in purgantibus ſit portio ſimilis proprietati corporis humani, ſeu humorum?] Negatur hoc, primũ,
1. quia Galenus in lib. quos purg. &c. ait, ſi medicamentum detur corpori ſano, non fieri euacuationem, ſed colliquationes. ſi non ſit euacuatio, & tamen omnis generis humores in corpore ſano exiſtũt, medicamentum ſane non trahit ob ſimilitudinem, alias enim in corpore ſano etiam traheret. Reſponſio. Purgatio hic nulla ſequitur, non quod ſoluens ſimile non ſit humori, ſed quia materia humorem gratum non expellit, ſed eum retinet, & medicamento ſoluenti refragatur, vnde colliquationes fiunt, & difficiles pur-
2. gationes. Secundo ſic negatur. Theriaca inhibet vim purgãtium, ob proprietatem ſuam, quæ diſſimilis eſt proprietati medicamẽti, eſt autem ſimilis proprietati corporis noſtri; Quod ſi theriaca ſimilis eſt corpori noſtro, & diſſimilis medicamento quomodo medicamẽtum ſimile erit corpori noſtro; Reſponſio. theriacę proprietas maximę eſt actiuitatis, & agit tam in ueneficam, quam in ſimilem medicamenti proprietatem, eiuſque actus ſecundos tollit, ſicut magna flamma diſſipat minorem, maior enim actiuitas minorem ſuperat.

Proprietas medicamẽti efficacior quam humoris.

Dubitatur etiam, [quæ nam proprietas maioris ſit actiuitatis, medicamentine, an vero humoris?] Et ratio eſſe videtur, proprietatem in humore eſſe efficaciorem, quia humoris maior eſt quantitas, in maiori autem quanto vis maior. Reſponſio. medicamenti vis maior eſt, nam attractio fit ratione alicuius indigentiæ, ſicut caro ſanguinem attrahit, quia eget ſanguine, non contra. Sic magnes eſt quaſi rudimentum ferri, & attrahit ferrum, non attrahitur a ferro. Rhabarb. eſt quoddam bilis rudimentum, & propterea bilem attrahit, non attrahitur a bile. Vt autem hæc rectius intelligantur, & ut Galeni ſententia defendi queat contra Auicennam, [qui ait, ſi attractio fieret propter ſimile, tunc ferrum attrahi potius a ferro, quam a magnete,] ſciendum proprietatem eſſe triplicem, genericam, ſpecificam, & indiuidualem. Generica, ut animalis. Specifica, ut humana, equina, gallinacea, &c. Indiuidualis, uel determinati indiuidui, ut Socratis, uel partis determinatę, ut iecoris, cordis, &c. Iam proprietas ſimilis in ſimilem debiliorem agit, nõ eadem in eandem, ut proprietas animalis, non agit in proprietatem animalis, ſed plantæ. Proprietas humana, non agit in humanam, ſed in bouinam, gallinaceam, &c. Proprietas indiuidualis Socratis, non agit in proprietatem indiuidualem Socratis, ſed in proprietatem indiuidualem alterius indiuidui. Proprietas iecoris non agit in proprietatem iecoris, ſed in proprietatem lienis, oſſis, &c. in eodem indiuiduo. unde omnium partium conſpiratio, & conſenſus mutuus.

Idem non attrahit idem, ſed ſimile trahit ſimile ca. 4. fen. 4. lib. 1.

Quæ nam purgantia ſint venefica.

Quæritur, [num omnia purgãtia ſint uenefica?] qđ Gal. aſſerere uidetur com. 12. li. 2. de uict. ratione. Vt hoc diſſolui queat, notandum, purgantia alia eſſe uehementia, alia debilia. Vehementia ſunt, quę cum impetu attrahunt, & a partibus remotis, & tollunt impedimenta, quæ purgationem tardare poſſunt. Si enim impedimentum eſt in humore craſſo, & uiſcido, medicamenta ob calorem, & amaritudinem attenuant, ac detergunt. Si in uijs eſt obſtructio a craſſis, & uiſcidis humoribus, medicamenta hos detergunt, ſi expultrix ſopita ſit, excitatur medicamenti mordacitate, & malignitate, Et hęc uehementia purgantia ſunt uenefica, de quibus etiam Hippocrates, & Galenus loco citato loquuntur, vt [de peplo; de ueratro, &c.] Debilia purgantia ſunt, quæ attrahunt a proximis, nec impedimẽta remouere poſſunt. Et hęc non ſunt uenefica, nihilominus, & hęc corrigenda ſunt propter os uentriculi, quod ſincera purgantia ferre nequit. capite vlt. lib. 3. de ſimplic.

Quomodo pharmaca interficiant. Quo ordine humores in ὑπερκαθάρσει educantur.

Denique cognoſcendum, [quomodo pharmaca ſint uenena;] nimirum dum non caſtigata, & in maiore doſi exhibẽtur: tunc enim fit ὑπερκάθαρσις, ideſt, ſanguis euacuatur, & mors ſequitur, ob diſſipationem caloris uitalis. Cur autem fiat ſuperpurgatio, patet e fine lib. 2. de elementis. ubi dicitur, & in nutritione & in purgatione fieri attractionem non modo conuenientis, ſed etiam noxij. Vt in nutritione, ſi caro ſit temperata, & ſanguis frigidior, caro etiam optima attrahit ſanguinem frigidiorem. Sic in purgatione, principaliter quidem attrahitur humor familiaris: ſed in ſuperpurgatione, cum ſuccus familiaris attractus eſt, trahitur humor, qui promptius euacuatur, id eſt, qui magis eſt fluxilis, & ſimul magis familiaris humor, qui primo fuit attractus. Vt, ſi rhabarbaro bilis educatur, poſt bilem uacuabitur pituita: [licet enim ſanguis magis ſit fluxilis, pituita

tamen

tamen magis familiaris est succo bilioso, quam sanguis, ac proinde prius educitur:) mox melancholia, quæ minus est fluxilis, quam pituita, & licet crassior sit ac minus fluxilis, quam sanguis, prius tamen euacuatur quia familiarior est, succo bilioso, & pituitoso, quam sanguis, quia illi succi sunt excrementitij: postremo sanguis euacuatur, qui succus est alimentalis. Hic tamen notandum, in superpurgatione a scammonio non omnem prorsus vacuari bilem, antequã sanguis effluat, sed maximam saltem eius partem, vita enim sine quatuor succis stare non potest, com. 33. t. 1. de natura humana. Præterea superpurgatio non tantum fit propter pharmaci attractionem, sed potius propter læsam retentionem & expulsionem, cap. 27. & vlt. lib. 3. simpl. Quia enim in superpurgatione, succus familiaris eductus est, non restat alius familiaris medicamento succus, ac proinde maxima e parte cessat attractio, quia agens non agit, nisi adsit patiens. Fit ergo tunc superpurgatio læsa retentione & expulsione, læditur autem facultas retentrix ob morbum vasorum, qui vel in via est, vel in intemperie. In via vasorum, id est, in nimia apertione orificiorum, propter copiam & impetum materiæ expurgatæ. In intemperie, & præsertim frigida, quia in ὑπερκαθάρσει partes corporis ita fatigatur, vt calor hebescat, & vasa refrigerata languerint, nec succos detinere queant. Læditur ergo expulsio, non læsa facultate, sed ob errorem externum, qui sumitur e praua qualitate, seu acrimonia medicamenti purgantis. Hæc de venenorum differentijs, quæ e causa efficiente formali, & materiali desumuntur. Auicennas etiam a corpore patiente sumit differentias, quæ facile e dictis patebunt.

Alia superpurgationis causa.

CAPVT III.

De signis venenorum.

Signa veneni in genere.

VENENVM in genere modo facile, modo difficulter cognoscitur. Facile, si in corpore agit, vt appareant symptomata venefica, syncope stomachi, anxietas, pallor totius corporis, pulsus imbecillis, &c. Difficulter, si venenũ non agit, sed oriatur, quia est in minima copia, & in partibus remotis, & tunc consideranda sunt causæ præ gressæ, ac dispositio patientis. Causæ prægressæ, si forinsecus accedit venenum, vt si quis a cane rabido sit demorsus, facile suspicamur venenum latitare. Ita si quis cum inimicis, & veneficis versatus est. Dispositio patientis, si intus venenum latitat, quoties corpus est insalubre, visum est prauis cibis, dum est suppressã consueta euacuatio vel seminis, vel sanguinis.

Nũ genitũ sit in corpore, an extra.

Signa differentiarum, & primum num in corpore venenum sit genitum, an extrinsecus accesserit? Si igitur homo sanus repente moriatur, cadauer fœteat, tumescat præter consuetudinem cadaueris, foris accessit venenum: si vero corpus insalubre fuit refertum prauis succis, & euacuatio consueta fuit cohibita, venenum intus genitum ipsum iugulauit, vt Galenus, docet cap. penult. lib. 6. de loc. aff. In corpore viuente eadem est ratio.

Num in venis, an extra venas.

Si in corpore genitum est venenum, vel extra venas, vel in venis. Si extra venas, an a sanguine grumescente in cauitatibus, vt ventriculo, vesica, confugiẽdum ad signa particularia, de quibus in doctrina de sanguine grumescente. Si in venis, hęc signa non aderunt, sed potius erunt signa febris pestilentis, prægressa est suppressio seminis, vel sanguinis menstrui.

Nũ ab elementis, an mistis.

Si extra corpus generatum est venenum, vel ab elementis procedit, vel a mistis. Si ab elementis, signa sunt impuritatis elemẽtorum, de quibus in febre pestilenti. Si e mistis, facile cognosci potest, an procedat e mistis animatis, modo clam non sit exhibitum, hoc enim cognoscere fere est impossibile.

Hactenus de signis differentiarum a causa efficiente, sequitur de signis differẽtiarum [a causa materiali, id est, a subiecto veneni.] Ratione igitur subiecti, veneni qualitas est spiritalis, vel corporea. [Spiritalis] cognoscitur, si aliquis afficitur post serpentem hasta percussum, item post aspectum basilisci, & quoties præsens fuit animal, quod qualitatem veneficam spiritalem imperiri potest. [Corporea] qualitas est terrestris, aquea, vaporosa. Terrestris, si venenum in pulue re est exhibitum, aquea, si in diluto, & destillata, vaporosa, si homo solo odore afficitur.

Signa subiectorum veneni.

Sequuntur signa differentiarum [a causa formali.] Venenum calidum, simpliciter calefaciens, indicatur cum patiens feruorem in capite sentit, afficitur siti, & corpus tactui calidum apparet, venę turgentes conspiciuntur: a calido enim veneno sanguis funditur, vnde etiam oculi rubẽt. Venenum calidum corrosiuũ, indicatur ex insigni ventriculi dolore. Putrefaciens indicatur e graui & inmũdo corporis odore, ructus enim & anhelitus sunt fœtidi. Putrefactiuum autẽ modo intense, modo remisse calidum est: si intense, signa erunt intensæ caliditatis. Frigidum simpliciter refrigerans, cognoscitur e somno profundo, stupore, absentia sitis, e frigiditate totius corporis. Frigidum constipans, seu angustans, adiunctam etiam habet difficultatem anhelitus. De sicco & humido, nil Auicennas, nec enim hæc facile dantur, nisi caliditas, vel frigiditas adsit. Siccum tamen a macie, & tabe indicatur. Humidum ex insigni corporis imbecillitate, vt statim corpus nisso grauius euadat, ob nimiam enim humiditatem ligamenta laxantur, vt membra quasi onerosa fiant.

Signa qualitatis manifestæ veneni.

Hæc de qualitate manifesta. Abdita est alterãs, vel purgans. Alterans, est similis corpori, vel dissimilis. Si simile sit quod exhibetur, vt theriaca, tunc (licet alias salutare esset,) pestiferum euadit, quia datur in maiori dosi, quam oportet, & hoc exhibitum est, vel a plebeio, ab empeirico, vel a medico indocto. Si autem a docto daretur, cognosci nõ posset, cordis enim proprietatem dissipat, propter summam actiuitatem, sicut magna flamma minorẽ exstinguit, & minus adhuc cognosci posset, si nec sit amarũ, nec ingrati odoris, vt homo pereat, antequam sciamus venenum esse in corpore, & post mortem nulla veneni apparent vestigia. Alterans qualitas dissimilis cognoscitur, quia mutatur pulsus, fit syncope. erumpunt sudores frigidi, præsertim in fronte, maxime si napellus assumatur.

Signa qualitatis alterantis.

Qualitas purgatoria. Si purgatur sanguis, facile cognoscitur, huius generis tamen venenum nemini notum, hoc seculo. Si purgãs materia alios attrahat succos, bifariam nocet, intensiue, id est actione violenta & extensiue, id est, actione immodica. Si lædit intensiue, fiunt termina, conuulsiones, nec corpora euacuantur. Si extensiue, insignis fit euacuatio.

Signa purgatoriæ qualitatis.

A dispositione corporis etiam sumuntur differentiæ, quæ facile cognoscuntur. Si enim venenum agit in totum corpus, non est noxa aliqua in membro particulari. Si agit in partem determinatam, noxa in primis in parte illa percipitur, verbi grana, si cantharides assumantur, patiens noxam sentiet in vesica.

Signa differentiarum a corporis dispositione.

Hoc igitur modo prima venenorũ genera cognoscuntur. De speciebus enim specialissimis, in capitibus proprijs agendum erit. Monet autem Auicennas indicia e visu, olfactu, & sapore sumi posse: e visu, vt si quis euomat hydrargyrum, ex olfactu, si quis percipiat odorem opij, e sapore, eadem ratione.

Conclusio signorum.

CAPVT IIII.

De præsidijs venenorum.

Præsidia venenorũ, vnde sumẽda.

GEMVS iam de curatione veneni in generè: specialia suum in locum seruantes. Præsidia igitur ab essentia veneni sumenda sunt. Et quoniam venenum est qualitas corruptiua cordis hominis: necessario indicationes præsidiorum sumuntur a qualitate, a corde, & ab homine.

I. A venen.

Præsidia, quę sumuntur a veneno, seu veneni qualitate, sunt alterantia, vel euacuantia, vt colligitur e cap. 7. lib. 3. de loc. aff. & cap. 6. lib. 13. meth. & ca. 18. lib. 5. simpl. Alterantia sunt, modo calida, modo frigida, modo a proprietate occulta iuuant; prout varia est veneni qualitas. Nos potissimum agemus de alterantibus per qualitatem reconditam. Auicennas remedium bezoarticum ita definit, cap. 4. fen 1. lib. 2. Albezoar est remedium, quod pro sua proprietate conseruat sanitatem, & virtutem in spiritu, vt veneni noxam a se expellat. Vnde colligitur bezoarticum habere proprietatem similem proprietati corporis humani. Patet etiam hinc bezoarticum extirpare venenum, non quod agat in venenum, sed quia agit in corpus humanum, & illud robotat, vt veneno expellendo sufficere queat. Et sic venenum a bezoartico quasi per accidens curatur: bezoarticum enim non agit in venenum, sed per similẽ proprietatẽ: (quæ tamen maioris est actiuitatis:) corpus immutat, vt huius actus secundus, vi veneni iam deperditus, reuocetur. Hinc Galenus cap. 18. lib. 5. simpl. ait bezoartica obtinere mediam quandam naturam, inter corpus humanum, & venenum: vt quę, est proportio corporis humani ad bezoarticum, eadem sit bezoartici ad venenum. Quo dicto significat, ita administrandas esse antidotos, ne si largiore dosi exhibeantur, maxima sua actiuitate corpus lædant. Sicut enim bezoarticum vinci non debet a veneno: ita etiam corpus a bezoartico vinci nõ debet. Ait etiam loc. cit. bezoarticum esse medium inter medicamentum, & venenum: medicamentum enim iuuat: venenum interficit; bezoarticum iuuat si recte administretur, & interficit, si non recte, sed in maiore dosi exhibeatur.

Alterantia.

Bezoarticũ quid?

Bezoarticũ p accidens, & mediate in venenũ agit.

Bezoartica sunt media inter venena, & corpus humanum.

Euacuantia manifesta.

Præsidia vacuantia explicantur. cap. 18. lib. 5. simpl. & hæc vacuant qualitate vel manifesta, vel recondita. Manifesta qualitas attrahit, vel calefaciendo simpliciter, vel simul abradendo & corrodendo cuticulam, atque excitando vesicas. Simpliciter calefaciens, est remedium calidum, & tenuis substantiæ, quod venenum e profundis, id est, a centro ad circumferentiam attrahit. Corrodens & abradens, est calidum & crassę substantiæ, cuius ope parti adhęret: vnde abradit, doloremq; excitat: Et sic vacuatio fit non tantum per attractionem caloris & doloris, sed etiam per modum receptionis, quia pars redditur imbecillis, & proinde apta ad recipiendum.

Occulta.

Occulta qualitas vacuat non per expulsionem, sed per attractionem, propter proprietatem, similem proprietati veneni: vnde Galenus ait, omne venenum vacuari a medicamentis extrinsecus applicatis. Quod tamen dictum non ita est intelligendum, tanquam venena semper sint applicanda, & nunquam exhibenda: nam & canthandes, & hydrargyrum vtiliter nonnunquam exhibentur: tutius tamen est, venena applicare, quam exhibere. Venena autem applicanda sunt, non aduersissima corpori humano, quæ interficerent: sed quæ mediam quandam naturam habeant inter corpus humanum, & venenum; vt est [caro viperæ, caro scorpij] quę media sunt ratione actiuitatis & similitudinis, non enim sunt summæ actiuitatis, [vt arsenicũ] nec proprietatis vel omnino similis, vel admodum dissimilis.

II. Præsidia a corde indicata.

Hæc de præsidijs quæ a veneno sumuntur. A corde languente indicatur remedium corroborans: & hoc vel euidens est, vel occultum. Euidens est, quod cordis calorem, & complexionem conseruat. Reconditum est, quod cordis proprietatem respicit: & est bezoarticum. Bezoarticum autem requiritur, veneno & præsente, & imminente. Si præsens est venenum; tum bezoarticum requiritur, ratione & ipsius veneni, & proprietatis cordis. A veneno enim requiritur aliquid, quod proprietatem veneno habeat contrariam, vt virtute huius remedij, ab expultrice cordis venenum expellatur. Cordis autem proprietas postulat remedium simile, quo roboretur, ad resistendum proprietati veneni. Quatenus ergo bezoarticum requiritur a veneno, est præseruatorium; quatenus requiritur a proprietate cordis, est vitale. Si immineat venenum, in aere pestilenti, vel ab hostibus; requiritur bezoarticum, quod cor ita roboret, vt si forte ingruat venenum, homo non pereat. Bezoarticum igitur sanitatis etiam tempore requiritur a proprietate cordis [non a veneno, quod pręsens non est; cum tamen indicatio a præsenti sumatur:] tanquam remedium vitale.

Dubium ex Auerroe.

Allucinatus ergo AVERROES est, qui materiam bezoarticam tempore sanitatis non admittit: nam & experientiam habet repugnantem, & rationem. Si enim bezoarticum exhibitum, præsente veneno, non dissipat cordis proprietatem; multo minus absente veneno destruet: nam cum venenum in cor agat, si in bezoartico facultas est dissipandi cordis proprietatem, adhuc magis destruetur ambabus causis coniunctis, quam si vna tantum adest. Sed forte excusari potest Auerroes, hoc modo: Bezoarticum duplex est: alterum maximæ actiuitatis, præditũ tamen proprietate simili proprietati cordis e toto, vt est [confectio Mithridatica,] quæ sanis etiam dari potest. Alterum non est tantæ actiuitatis, & habet proprietatem mediam inter corpus & venenum, qualis est [caro viperæ, & scorpij,] extracto inde veneno: & hæc tempore sanitatis præter rationem exhibentur: de quibus etiam locutum esse Auerroem vero est simile.

III. Præsidia a toto sumpta.

Præsidia etiam a toto sumũtur. Nam repletio corporis prohibet, quo minus tute, & festinanter liceat venenum expellere, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Quare si corporis repletio est æqualis; indicat remedium euacuans: si inæqualis; purgatorium, seu electiue ducẽs.

CAPVT V.

De prognosticis venenorum.

RIMVM proponemus prognostica differentiarum a causa formali, & materiali; nec enim causæ efficientes hic penpenduntur. Secundo signa trademus lethalia, e quibus sciamus, num homines sanitati possint restitui, nec ne.

Prognostica differentiarũ a subiecto.

Quantum ergo ad differentias a subiecto; qualitas spiritalis est efficacissima, præcipue quia non habet determinatum subiectum, & momento per corpus in cor irruit, nihil quod resistat inueniens. Non est tamen omnino desperandum: inuenitur enim remedium, cor ita roborans, vt qualitas illa spiritalis dissoluatur, sicut tenebræ dissipantur a lumine Solis. Qualitas materialis, si subiectum sit determinatum, minus est periculosa, & præsertim si subiectum sit terrestre: magis periculosa, si subiectum sit aqueũ: adhuc magis, si aereum; celerrime enim homines per prauos udores intereunt.

Quan-

Prognostica differentia a causa formali.

Quantum ad causam formalem. Venenum agens a tota forma est magis periculosum, quam manifesta agens qualitate: in corde enim duo sunt, complexio & proprietas, complexio stante vita mutari potest, proprietas, maxime penes motum, mutari nequit, quamprimum enim adimitur actus proprietatis,id est, motus, homo statim moritur, quia mors nihil est aliud quam quies, & immobilitas cordis. Inter venena autem a tota forma,illud magis est pestiferum,quod est maioris actiuitatis. Qualitas manifesta in genere,pro ut instrumentum est maioris, vel minoris actiuitatis, pro eo etiam vehementiores habet operationes. Nō solum enim numerus graduum,sed etiam vis & vehementia:(quę a forma substantiali procedit:) attēdi debet:opium enim venenum est,non aqua,quia frigiditas aquæ est organum formæ elementaris minimæ actiuitatis,frigiditas autem opij,est organū formę misti,quę forma corpori nostro est cōtraria.Sic euphorbium est venenum,non sinapi,licet vtrumq; in quarto sit calidum. Vt autem melius hæc intelligantur, paullo erunt altius repetenda. forma misti, est similis corpori humano, vel dissimilis. Si similis, est actiua, vel passiua. Passiua, cum mistum illud est alimentale, nam alimentum patitur a corpore. Quo fit,vt qualitas,quæ est organum formæ minimæ actiuitatis, parum etiam agat. Hinc theriaca calida in primo,magis calfacit quam piper vel sinapi,quæ calida sunt in quarto,& pueris piper dare possumus,non theriacam:caliditas enim piperis & sinapi, est organū formæ alimentalis passiuæ,caliditas autē theriacæ, est organum formæ quidem similis,sed summę actiuitatis,cui corpus cedit,non resistit,vt calor in habitum corporis imprimatur.Idem de forma dissimili,seu venefica statuendum. Licet enim omne venenum corpori humano a toto forma sit contrarium,hæc tamen forma interdū est summæ actiuitatis, interdum minimæ, interdum mediocris. Hinc venena, quæ formam habent maximæ actiuitatis,homines interficiunt, etsi in calido,frigido,humido,sicco nō sit summus excessus,vt est napellus.Venena autem quæ exiguam habent actiuitatem,non dicuntur agere a tota forma, sed per manifestas qualitates intensas , vt euphorbium, opium, &c. quæ tamen ipsa non interficerent , nisi organa essent formæ cōtrariæ . Hinc ergo patet,in venenis manifesta qualitate agentibus, vim & actionem vehementē, seu veneficam , dependere e qualitatibus , quatenus sunt organa formæ contrariæ. Præterea siue venena sint calida, siue frigida , celerius nocent corpori calido,quam frigido,in calido enim vis ipsorum citius ad cor perducitur . Calida & frigida venena magis sunt periculosa , quam humida & sicca , quia illa maioris sunt actiuitatis. si veneua calida cum frigidis comparemus, cæteris paribus, calida magis sunt periculosa, vt cito, & in exigua quantitate homines iugulare possint:Frigida vero a natura superari possunt, vt alimentales portiones in alimentum vertantur, veneficæ extra corpus protrudantur.

Prognostica cum qualitatis manifestæ.

Qualitates venenorum agit pro ratione formæ fuę,magis vel minus efficaces.

Aliud prognosticum.

Aliud.

Signa desperata.

Signa lethalia sunt sequentia symptomata,quæ de salute hominis desperandum esse indicant,secundum Auicenam c.4.I.Syncope, quæ cor infigniter affici ostendit. II.Si pupilla occultatur,indicat vehemēter lędi cerebrum,ob consensum cum corde,cor enim si læditur,spiritus vitalis extinguitur,hic cum materia sit spiritus animalis,animalē etiā languere necesse est,vnde insignis in pupilla fit mutatio. I I I. oculorum rubor,ob noxam cordis,ita cerebrum lędi arguit,vt sanguinem continere non valens , in oculos defluere sinat. IIII.Si lingua intra os detineri nequit, quoniam ita languet cerebrum,vt partes relaxentur. V.Si pulsus cadit, & non percipitur, maxima cordis noxa est. V I. Sudor frigidus significat maximam imbecillitatem secundum omnes corporis partes,ita vt partes alimentum proprium non possint continere, vnde humiditas alimētalis erumpit.Quod si ergo hęc conspiciantur signa,spes salutis nulla relinquitur : contra,si non appareant.

CAPVT VI.

De materijs Præsidiorum.

ROPONEMVS materias chirurgicas,medicinales & diæteticas, in quibus etiam rectam administrationem,quantum licet in curatione generica patefaciemus. Commune autem est cuilibet materiæ circa rectam administrationem, seu, Quando agendum, vt adhibeatur celerrime, antequam cor a veneno petatur.

Cito agendum.

Materia chirurgica sunt venæ sectio, fonticuli, vesicatoria. Venæ sectio locum habet in veneno calido, si corpus sit refertum sanguine , qui vi veneni necessario acrior & feruidior est redditus, quin etiam funditur sic sanguis, & fusus ampliorem occupat locum, vnde venæ apparent turgidæ . Si ergo hoc indicans principale adest , & virtus vel coindicat , vel saltem permittit , vena est aperienda , quæ & per se confert, & per accidens , totum corporis habitum refrigerando. In veneno autem frigido a tota forma,licet corpus indigeat venæsectione , hæc tamen administrari non debet : veneno enim frigido adeo repente corpus refrigeratur , vt virtus nequaquam possit sustinere venæ sectionem , geminaretur enim refrigeratio .

2. Materiæ chirurgicæ. Phlebotomia.

Cauteria etiam probantur,quibus corpus ab excrementis mundatur, vt non tantopere a veneno lædatur. Probantur autem potius pro præseruatione ante venenum, quam post, id est, in aere pestilenti, potius ante febrem, quam tempore febris , item potius ante sumptum venenum,quam post . raru est,quia fonticuli non euacuant superfluitates , nisi post remotionem crustæ,quæ excitatur,vel ab igne, vel a caustico, at hic cito opus est auxilio . Post venenum tamen , non omnino negligenda sunt cauteria , si modo venenum non sit admodum copiosum : vt inter initia morsus canis , dum venenum adhuc est exiguum . Notandum etiam , vt quamprimum eschara remoueatur,primo aut secundo die: alias tamen in morbis chronicis solent demum remouere die octauo , aut quintodecimo, aut etiam vigesimo.

Fonticuli.

Vesicatoria , spatio trium, aut quatuor horarum, euocant venenum .

Vesicatoria.

Cum Auicenna etiam licet vti ligaturis , frictionibus,cucurbitulis siccis: vt venenum retrahatur a corde, in partes ignobiles .

Materiæ medicinales proponuntur a Gal. cap. 18. l.5. simplic. Sunt autem vel euacuantes: (quo pertinent Epispastica, id est, attractoria , ratione vel caloris,vel similitudinis,)vel alterantes. De euacuantibus primum dicendum ; quia hæc & substantiam, & vim veneni tollunt, alterantia vero substantiam non adimunt; Prius ergo de remedio efficacion,id est,de vacuante. Vacuans,aut ratione copię vacuat,aut ratione qualitatis. Vacuante ratione copiæ, vti possumus in quocunque veneno , siue cognito, siue incognito; c.7.l.2.de antid. Est autem medicamentum [hydrelæum] dictum : vnde hoc vti possumus. [Rec. aquæ vnc.x. olei maturi vel communis, vel amygdal.dulc. vnc. iiij. Misc.]. Hoc medicamentum per vomitum euacuat , & qualitate sua omnem veneni vim attemperat,siue calidum sit, siue frigidum; accedit enim ad temperiem . Præterea efficit hoc medicamentum,vt venenum in corpore existens non ita facile possit partibus adhærere, nec abradere queat, licet sit corrosiuum. Sic etiam si corporis pars hoc inungatur,nulla

4. Materiæ medicinales.

Vacuantia. Primū expellentia.

I. Ratione copię hydrelæum.

ab adhibitis vesiccatorijs(vt a cãtharidibus:)fiet corrolio, quia prohibet substãtia oleaginosa,& pinguis. Oportet autem hoc medicamentum in magna copia dare.ad vnc.iij.vel xv.sũma enim cũ sit ueoem actio, summam etiam exhibere dosin conuenit. Oportet etiam dare quamprimum:quia nihil prohibet,& adest pręsentia indicantis urgentis. Pluribus etiam uicibus hydrelæom est dãdum,bis aut ter, in summa dosi,donec uenenum sit uacuatum. Sed quia uenenum aliquando in uentriculo residet, aliquando in intestinis propterea Auicennas hydrelæo etiam alia ammiscet, quæ per inferiora uenenum educũt, nimirum semen lini,mercurialis decoctum, cinerem e uitis cõfectum ramentis. Aduertendum etiam, an aliquid noxij post uomitum succedat, uel propter uenenũ, uel propter uomitorium. Si uis ueneni sit noxia,post uomitũ probat Auicennas exhibitionem lactis, uel crudi potius butyri. Si uomitorium lædat, ita ut maximus ipsius impetus, ac uiolentus motus,inflammationem œsophagi excitet,conuenit exhibere lac refrigeratum, aquam hordei,imo oleum rosaceum frigidum. Quod si uenenũ in infimis subsidat partibus,probatur purgans per inferiora, ne id tamen sit ueneficum. Maxime autem laudatur agaricus,qui portiones habet bezoarticas, & alexiterias, euacuat autem uenenũ non per se,sed per accidẽs:per se enim ob proprietatem similem pituitæ,attrahit succos pituitosos,& sic ex accidente uenenũ & euacuat. Semper tamen obseruandum, ut purgans medicamentum exhibeatur, quod humori in corpore redundanti respõdeat. Optimum etiam est secundũ Auic.confugere ad clysteres, acres quidem,si in superioribus intestinis uenenum hæreat (ut sic a partibus longinquis attrahãt,) mites uero si in inferioribus. Nunquam tamen; siue in superioribus, siue inferioribus intestinis uenenum contineatur,a pinguibus oleaginosis desistendum, quæ scilicet ueneno transeunti occurrunt,ne intestinis adhęreat, sed facile præterlabatur.

Noxa a uomitu vt succurredum.

Purgatio per inferiora.

Clysmi.

Hæc de ijs,quæ ratione copię uacuant. Sunt etiam nonnulla,quę potius qualitate,quam quãtitate euacuant,non expellendo,sed attrahendo. Attractio fit qualitate uel manifesta, ut caliditate, uel occulta,sed simili. Quãtum ad caliditatem,Gal.c.7. lib.3.de loc. aff.probat medicamentum e thapsia, sinapi, fimo columbino. Quæ tamen medicamenta probantur,quoties uenenum non est in uentriculo; i. si non est per os exhibitum, sed potius applicitum, aut ingressum per morsum alicuius animalis,tũc enim propter substãtiam, per partem demorsam venenum educitur. Quod si exhibitum uenenum in uentriculum cõmeat, & Hinc in uenas, subsistentia non amplius est in parte determinata,sed in toto corpore,vnde calefaciẽtia toti corpori applicamus, quæ venenum a cẽtro ad circumferentiam attrahant: & huius generis est balneum aquę dulcis calidioris,quod vna cum bezoarticis vsurpari potest. Eodem etiam modo confert si magna animalia, vt equi, boues,&c. discindantur, & in horum ventres patientes collocentur, hoc enim in viris principibus experientia comprobatum est. Quantum ad qualitatem occultam,seu ea quę ratione similitudinis attrahunt,videndum num venenũ sit in corpore,nec ne?Interdum enim licet venenum nondum sit in corpore, vtimur tamen materia vacuante, quæ mediam habet naturam inter corpus,& venenum. c. 38.l.5.simpl. & proinde tutius hæc applicatur,quam exhibentur,quale est hoc,quod axillis applicatur. R. arsenici vnc.j.dictamni Cretici scr.j.sinapi,cinamomi an.scr.ß.moschi, siue ambrę gr.iiij. Ratio huius medicamenti est talis. Arsenicum admodum efficax est venenũ,cum autem opus sit materia, quæ nec a toto sit venefica, nec corpori omnino similis: alias enim non attraheret venenum, propterea arsenicum corrigimus, ea tamen ratione, ne ipsius operatio, id est, attractio impediatur, miscemus ergo dictamnũ,sinapi,cinamom.moschum,quę proprietates corpori nostro similes habent,& e parte vim arsenici deleteriam summam corrigunt, non tamen omnino adimunt, quia in parua quantitate miscentur,quia etiam calida sunt,id est,tractionem iuuantia. Obiectio. Indicatio sumitur a pręsenti,si venenum nondum est in corpore,quomodo indicatur arsenicum? Respon. In aere pestilenti,vbi venenum imminet,vtimur arsenico,tãquam materia remedij requisiti a veneno pręsenti,licet nondum sit in corpore,ope enim arsenici,cum venenum in corpus ingreditur, euocatur & attrahitur extra corpus. Quod si venenum actu est in corpore, vel ignotum est,uel notum. Si ignotum, vtimur arsenico,ex aliqua parte tamẽ castigato, quod ratione similitudinis,& vehementis attractionis,quodlibet uenenum potest attrahere. Notum uenenũ uel agit tota forma, uel manifesta qualitate, & in hoc satius est uti determinata materia,ut,si quis morsus eẽt a scorpio,satius esse scorpium applicare,quam arsenicum,si a uipera,carnem viperæ,si a cane rabido,ventres cantharidum. Dubitatur aũt,qua ratione scorpius morsui proprio vtilitatem pręstet? Respõdetur,ante scorpij applicationem, venenum cum impetu in cor ruit, post applicationem vero, venenũ illud e corpore trahitur,ne amplius ad cor ruat, attrahens enim vis magis est efficax in scorpio,quam in eius ueneno,sicut etiam alias caro trahit sanguinem,non contra. Errant igitur,qui negant scorpium suum venenum extrahere, ꝙ simile,trahat simile,nõ idẽ,idem. Hic.n.est identitas,sed similitudo,cum duo sint mista, caro scorpij, & uenenum contentum, non continens: caro igitur proprietate simili attrahit uenenum. Vnde etiam fit, ut in scorpij morsu,idem scorpius probetur,a quo patiens est morsus,quia per morsum maxima e parte venenum est imminutum,cuius argumentum est etiam hoc, quod si scorpius duo mordeat indiuidua, magis primum afficitur,quam secundum,quia ab initio uenenum magis copiosum est, ac deleterium. Cũ uero scorpius præsens nõ est, ꝓbatur oleũ e scorpijs,quod similitudinem habet carnis, ac mediã naturam inter corpus & uenenum. Quoniam uero secundum Auicennã in carnibus uiperæ & scorpij, debilis attrahẽdi uis est, cum mediam naturam habeant inter corpus, & uenena, ijs semper addenda sunt calida, attractionem promouẽtia,ut sinapi,euphorbium. Hæc autem attrahentia, aliquando applicanda sunt parti demorsæ,aliquando axillis,interdum utrisque, sumpta indicatione a ueneni subsistentia. Si enim uenenum per os sit exhibitum, tunc quoniam facile fieri potest, ut uenenum in corde habeat subsistentiam, medicamenta sunt axillis applicanda. Si homo ab animali uenefico morsus fuerit, tunc inter initia parti demorsæ, medicamenta applicanda: si morsus recens non sit, tunc medicamenta, & parti demorsæ, & axillis applicanda, temporis enim progressu, cor petit uenenum, unde duplex substantia ueneni, duplicem etiam applicationis locum indicat. Ex hæc de materia medicinali uacuante.

2. Ratione qualitatis vacuantia, seu trahentia

Calida attrahentia.

Rõne similitudinis attrahentia pri mũ si venenum nõdũ est præsens.

Probylactica, vnde indicentur.

Attrahẽtia venenũ, actu i corpore existens.

Quomodo scorpius morsui proprio medeatur.

Carni uiperæ, & scorpij, calida sunt addenda.

Cui parti applicanda sint, quæ attrahunt uenenum.

Alterantia medicamenta, uel alterant per qualitates reconditas,uel per manifestas. Primum autem agendum de his,quæ agunt per qualitates reconditas: his enim uti licet, non tantum ad uenena a tota forma agentia,sed ad ea etiam,quæ qualitate euidenti agunt,ut opium,quoniam hęc quoque formam habẽt contrariam. Agentia igitur a tota forma,si uenenum in corpore non adest,sunt materia remedij pręseruatorij,& requiruntur a proprietate contraria ueneno, si autem in corpore sit uenenum, sunt materia remedij uitalis, & requiruntur a proprietate cordis. Hæc aũt medicamenta, siue uenenum exhibitum sit notũ siue ignotũ,sunt materia remedij bezoartici. Præstãtissima autẽ proponũtur alexiteria & alexipharmaca,

Alterantia bezoartica.

The-

De theriaca, & Mithridatio.

Theriaca,& Mithridatium c.1.lib.1.de antid. cap.1. lib.2.de antid.a Galeno,& cap.quarto,ab Auicenna. De horum vsu pauca dicenda, quia multi Medici peccant. Theriaca superat mithridatium in vno veneno viperino,in morsu enim viperę vtilius theriaca,quam mithridatium exhibetur. In reliquis autem venenis (præter calidas)mithridatium vtilius quã theriaca datur,vt si venenum est incognitum,non tamen viperinum,si agit a tota forma,si agit frigiditate. In venenis calidis,manifesta qualitate agẽtibus, nec theriaca,nec mithridatio vtendum: illa tamen minus nocet,quam hoc, quia theriaca non excedit primum gradum calidi, mithridatium ad secundum ascẽdit. Quod autem theriaca & mithridatium , in venenis impense calidis sint pestifera,ita patet. Venenum manifesta agens caliditate,vehementer corpus calefacit, theriaca autem & mithridatium vehementissime etiam calefaciunt , licet enim theriaca in primo tantum gradu sit calida , magis tamen calorem in corpore imprimere potest , quam cinamomum, quod in tertio est calidum, quia caliditas cinamomi est organum formæ minimæ actiuitatis. Neque admodum prodest theriaca ratione formæ dissimilis, quia sermo hic est de veneno calido cuius forma est minimæ actiuitatis, & proin opus nõ habet, vt per formam theriacę maximę actiuitatis expugnetur. Hinc sequitur,maxime eos errare,qui in febribus pestilentibus theriacam exhibent, ac mithridatum , in febre enim pestilẽti adest venenum calidum putrefactiuum,interiora exurens, vt frigeant exteriora,cuius etiam vi solida cordis substantia:(ad differentiam aliarum febrium putridarum:)est posita in calefacto esse,sed in habitudine,non in habitu. Dum autem theriaca exhibetur,caliditas illa in habitudine firmatur,habitumque contrahit,vt necessario febris pestilens degeneret in hecticam , & homines moriatur, etiamsi optima fuerit theriaca. Auicennas etiam c.4. alias habet materias, quæ venenis tota forma aduersantur,& eas quidem non ratione, sed experientia inuentas & comprobatas. Ex Galeni igitur sententia c. 7.l.2.de antid.probatur[medicamentum confectum e caricis:] si quis enim hoc ieiuno sumat stomacho, is a veneno vix vincitur. Conficitur autem [e caricis,oucibus,ruta,exiguo sale.] Dosis dra.ij.ad vnc.ß.prout veneni actio magis vel minus est vehemens. Zedoaria etiam omnibus modis veneno aduersatur . Prosunt quoque [semini napi silue tris,ad vnc.ij.cum maluatico exhibita. Semen citrij ad drac.ij.cum maluatico datur:] vt vinum sit materia vehiculi,cuius gratia citius corroboratur. Crocus secundum Auicennam spiritus viuificat,dilatat, solidat; ad dosin tamẽ drac.iij. iugulat, quia licet proprietatẽ habeat proprietati cordis similem , tantæ tamen est actiuitatis , vt in nimia copia exhibitus, instar magnæ flammæ spiritus, & calorem vitalem dissipet. Postremo Auicennas proponit medicamentum efficax,e succo & radicibus laserpitij,(conferunt proprietate,& odorata sunt:)e semine absinthij santonici : (est cordiale;) cum melle, (vt consistentiam acquirat,& præterea vt medicamẽtum euadat iucundum,) & exhibet cum aqua, cum decocto pomorum,(est enim hęc materia cordialis,& cæterorum etiam caliditatem attemperat .) Moderni hæc quinque simplicia proponunt, non contemnenda,hypericum,vincetoxicum, helenium, aristolochiã longam,& herbam,quam vocant dragoncelium. Valet plurimum cornu cerui,& vnicornu,item lapis qui bezoar dicitur Auicennæ. Smaragdum nonnulli pro secreto habent,& exhibent ad scr.ij.

Theriaca, & mithridatio in venenis calidis non est utendum.

In febribus pestile. non sunt danda theriaca & mithridat.

Theriaca nucum.

Modus administrãdi.

Sequitur,vt agamus de ratione administrandi hæc medicamenta,siue sint euacuantia,siue alterãtia. Medicamenta, quæ per spiritalem qualitatem operantur promptissime iuuant; sed talia inuenta nõdum sunt . dicunt quidam adamantem orientalem, sinistro alligatum brachio,omne venenum superare,sed hoc experientiæ non respondet. Potius ergo medicamenta administranda sunt in puluere , in substantia aquosa, maxime autem in aerea,vt quam citissime expellatur venenum. Parandum igitur distillatum e magnis antidotis,theriaca & mithridatio,vnde oleum illud magni Ducis non est contemnendum , præsertim cum experientia testetur , vim illud contra venena habere maximam . Substantia autem illa est oleaginosa,quæ dum applicatur corpori , ilico in vaporem vertitur , Medicamẽtum autem hoc efficacissimum redditur, si ambra & moschus misceantur,quæ facile in vaporem abeunt,oleis destillatis etiam aliquid caphurę addendum , hæc enim cordialis est , & theriacalis media, & promptissime in aerem resoluitur,& sic facit vt etiam oleum facile in vaporem vertatur , præterea quoque caliditatem olei nimiam frangit. Proin si oleum illud calidius perferre corpus non queat, miscenda caphura,si vero facile admittat,loco caphurę,ambra & moschus miscenda . vtq; vi hac calidissima feliciter expugnentur venena . Obseruandum quoque est,si uenenum actu sit in corpore, antidotos in magna dosi, ut quinctupla, uel quadrupli proportione esse exhibendas : hoc enim requirit & præsens uenenum , & proprietas cordis. Secus,si nondũ sit in corpore,quia tũc proprietas cordis solum indicat. Præterea si actu uenenum sit in corpore,exhibemus quotidie,& bis etiã in die, quia summa est ueneni actio. Et sane præsentia ueneni tantum apud Auicennam potuit,ut uomitorio antidotos adiunxerit, eodem uidelicet tempore uacuans & alterans. Notandum tamen uomitorijs quidem theriacam esse addendam, V.g.oleo & aquæ permistis.at si rhabarb.agaricus,uel aliud soluens exhibeatur , theriaca miscenda non erit , quia hæc tractionem soluentium impedit, ut tutius sit prius dare purgantia,quę non quidem similitudine trahunt uenenum , sed hoc tamen per uiam consecutionis cum materia excrementitia uacuant , deinde ueneno magna e parte educto, licet antidotos exhibere, quarum ui e toto uincatur uenenum.

Oleũ e theriaca & mithridatio.

Quantum agendum.

Antidoti vomitoriis non purgãtibus misceri possunt.

Quoad materiam διαιτητικὴν. Auicen. cap. quarto, improbat [Aerem] conclusum , probat autem odoratum,& alteratum suauibus odoribus, quibus spiritus reficiuntur.

3. Materia

De uictu. Si uenenũ nondum est in corpore, Auic. maxime probat uictum pleniorem, pro præseruatione a ueneno, si timor est , ne uenenum exhibeatur, a cibo enim copioso uis ueneni frãngitur,& facile prouocatur uomitus, quo una cum cibis uenenum expellitur: cibo etiam pleniore meatus uenarum replẽtur, ut corpus tam facile ueneno non sit peruium. Fieri etiam potest,ut e uarijs cibis,aliquis donatus sit facultate bezoartica. In uictu tenui,omnia sunt contraria. Quantum ad uictus qualitatem, ante uenenũ assumptum,fugienda sunt cibaria & potiones,in quibus est uapor & odor euidens, dum enim utimur dulcibus, salsis,acribus,odoratis,nõ facile percipitur uenenum ammistum. Monedi ergo sunt homines,si suspicio est de ueneno,ut antequam cibos deglutiant, prius optime masticent,& degustent. Summa etiam cauendum est diligentia, ne cibi inficiantur, quod multis modis accidere potest, u.g. si inter decoquendum e tecto in lebetem scorpij decidant,aut si in dolia uiperæ: (quæ vino maxime delectantur:) ingrediantur.

Victus in prophylaxi.

Quod si uenenũ iam sit exhibitũ, uires cito reficiẽdæ aqua carnis,& uino. Si tamen uenenũ per manifestam caliditatem agat, a uino abstinendũ ,& aqua carnis administranda,correcta tñ refrigerantibus,nimirũ acetosa,acido citri, in qbus ẽt uis inest bezoartica. Homines etiã post uenenum nequaquam dormiant , c.7.l.2.de antid.Gal. Frictionibus & alijs quoq; materijs ueneno est occurrẽdũ. De quibus hæc sufficiãt.

Victus ĩ ueneno actu præsente.

Dubitatio hic de uino uiperino dissoluenda est . Dioscorides enim mortiferũ esse dicit . At Gal. l.11. simpl.

Vinũ uiperinum quomodo elephanticis prosit.

simpl.ca.de vipera salutare esse ait, quod experientia in pluribus elephantiacis comprobauit. Galeni etiam sententiæ Auicennas cap.de lepra suffragatur. Vt autem dubio huic occurratur, sciendū, per vinum viperinum intelligi vinum, in quo exstincta sit vipera. In hoc vino duo reperiuntur, venenum pessimum, & caro viperæ. Venenum proprietatem habet cordi hominis aduersam: proprietatem tamē habet similem proprietati alterius mihi, nimirum virulentiæ elephanticæ. Sicut enim similitudo est inter magnetem, & ferrum, ita etiam inter venenum viperinum, & elephantiasin. Fortior tamen est proprietas elephanticę virulentiæ, remissior veneni, vnde virulentia elephantica venenum attrahit, non contra. Carnes viperinæ vim habent discutiendi, digerendi, dissoluendi, expellendi materias in cute exsistentes, vnde carnes viperinæ in affectibus cutaneis admodum sunt vtiles. Venenum igitur viperinum prçditum est facultate & veneni viperini, & carnis viperinę. Dū igitur elephantico exhibetur, venenum trahitur ad partes cutaneas a virulētia illa elephantica. Cōfluens autem venenum ad partes extimas, ὄχημα simul est, & vehiculum illius facultatis, quæ in carne est viperina. Carnis ergo qualitas a veneno viperino delata ad exteriores partes, agit in virulentiam illam, digerendo, discutiendo, attenuando, vt e toto expellatur elephantiasis. Quod si autem hoc vinum exhibeatur corpori non læso, siue venenum in corpore sit, siue non, semper mortiferum est, non enim tunc a partibus cutaneis attrahitur, sed in cor impetu ruens, necem affert.

CAPVT VII.

De Veneni quibusdam speciebus, & primum de Napello.

Transitio.

ABSOLVTA doctrina venenorum communi, ad specialia accedemus. Venenum ergo procedit a mistis, vel inanimatis, vt arsenicum, vel animatis. Animata illa, sunt plantę, vel animalia. Plantarum venena vel agunt secundum qualitates manifestas, nimirum vel caliditatem, vt anacardus, vel frigiditatem, vt opium, aut agunt secundum qualitates reconditas, easque vel alterantes, vt napellus, vel purgatorias, vt veratrum album. Venenum porro ex animalibus profectum, duplex est, aut enim ipsum animal exhibetur, vt cantharides, aut venenum per morsum communicatur, vt in rabie canina. Nobis igitur sufficiat agere de napello, anacardo, opio, veratro albo, cantharidibus, & veneno canino.

Natura napelli.

Napellus est planta venefica vtraque qualitate, & recondita & manifesta, a tota enim forma summe homini aduersatur, ita vt exhibitus ad dra. ſs. altero, aut primo etiam die interficiat. In summo etiam calidus est & siccus. Est autem venenum tam dirum, vt sagittis hoc veneno tinctis, vulnerata animalia, vi veneni, non vulneris, obeant. Auicennas napellum in lepra & morphęa conferre ait: vbi procul dubio, non sincero, sed castigato vtitur, vel etiam fieri potest, vt Auicennas eo in loco per napellum intelligat non venenum, sed plantam illam, quæ prope radicem napelli nascitur, & mus napelli dici potest, quæ simpliciter non est venenum. Vtcunque hæc se habeant, a napello in medicina prorsus abstinendum.

Vide aduersiones Fuchsij, & Mathioli, in hūc Auicennę locū.

Mus napelli, pro quo muscam legūt Angli. Botanici.

Signa.

Cognoscitur napellum fuisse exhibitum, si tumor inflammatorius labia, os, frontem, oculos corripit, vt oculi præ magnitudine in loco destinato non contineantur. Lingua etiam intumescens, in ore detineri nequit. Totum quin etiam corpus tumore afficitur, nam cum venenum hoc summe calidum sit & siccum fit vt sanguis fundatur, agiteturq;, vt spatio ampliore sit opus, vnde tumores exsistunt. Oriuntur prætera vertigines, & epilepsiæ, ob calidi huius veneni euaporationem in caput. Syncope sequitur, & crura collabuntur, quia venenum est summę actiuitatis, tota forma cordi inimicum, vt omnes vires frangat.

Præsidia.

Venenum hoc, vt substantia, indicat remedium vacuans: ratione autem qualitatis & proprietatis, requirit bezoarticum: ob euidentem qualitatem indicat refrigerans, & humectans.

Prognostica.

Huius autem veneni summa est vis, vt, nisi diligenter occurramus, celerrime interficiat. Et si forte festinanter non iugulet, periculum impendet vel febris hecticæ, vel phthisis: ratio, cum enim napellus celerrime interficiat, occurrendum est remedijs, quę occulta proprietate aduersantur, hæc enim vt plurimum sunt calida, quibus tollitur quidem vis recondita, nō autē operatio, quæ a manifestis prodit qualitatibus, vnde napellus sua caliditate, in solidis partibus cordis imprimit calorem in habitu, a quo hectica febris. Deinde cum napellus sit calidus, & erodens, pulmones erodendo phthisin facit. Cito igitur & summa cum pruden tia, veneno huic occurrendum.

Materię præsidiorum.

Expellentia remedia.

Materia medicinalis uel euacuans est, uel alterans, euacuans est expellens, vel attrahens. De expellente. Auicennas proponit uomitoria e decocto napi, & uino, cum butyro, cum decocto corticum glandium. In hoc autem uomitorio respicit, non tantum ad napelli substantiam, sed omnes etiam eius qualitates. Substantiam respiciens, proponit vomitorium, id est, euacuans. Cortex glandium, uim habet astringendi, ideoque uomitum non promouet, sed tardat potius, adhibetur vero alia de causa, scilicet, ne venenum adeo repente ad cor transeat, ne etiam lac & butyrum, uias nimium laxent & aperiant. Qualitatem occultam respicit semen napi, & cortex etiam glandis, in his enim est uis bezoartica. misceri etiam uomitorio potest aliquid theriacę, vt simul vtamur materia uomitorij, & intercipientis, & bezoartici. Euidentes qualitates respiciunt lac & butyrum, quæ siccitatem, calorem, & insignem acrimoniam huius ueneni obtundunt. Decoctio etiam fit seminum & corticum in aqua, quę vim habet refrigerandi. Hinc ergo discimus, eodem tempore exhibenda esse medicamenta omnibus numeris contraria ueneno: maxime ubi potens est.

Attrahētia præsidia.

Attrahens remedium est oleum uiperinum, e scorpijs, nec improbo oleum. Mathioli e scorpijs destillatum. Prodest etiam oleum magni Ducis, applicatum arterijs manuum & pedum, axillis etiam, si cor inefici incipiat, temporum arterijs, si uertigines & epilepsiæ assint.

Alterantes materiæ.

Materiæ alterantes respiciunt qualitatem reconditam, uel manifestam. Quantum ad reconditam, probantur magnæ antidoti, theriaca, Zedoaria, bezoar, uel huius loco potest exhiberi dr.j. diambrę, aut diamoschu. Notandum tamen, siue exhibeatur theriaca, siue Zedoaria, siue diamoschu, aut aliud calorificum, semper miscenda esse refrigerantia, quæ tamen sint bezoartica, alias enim hectica, uel phthisis metuenda. Probat etiam Auicennas quendam murem e genere soricis, qui frequenter in agro Tridentino reperitur, datur caro & puluis: efficacius esset destillatum, non amplius ligatum a substantia terrestri. Sed hic mus uix capi & comprehendi potest.

Muscæ napello uictitātes.

Medicamentum bonum est, quod conficitur e muscis illis magnis, quæ nutriuntur napello. Nec improbatur plāta, prope radicem napelli orta, quæ mus dicitur: radicis huius puluerisatæ dari potest drac. ſs. & drac. j. est enim alexipharmacum napelli. Dubitatur autem [qua ratione tuto assumi queant muscæ, quæ napello aluntur, & planta illa,] ratione alimenti est similitudo inter muscas & napellum, &

quo-

Num tuto vti queamus muscis napelli.

quoniam inter homines & napellum est dissimilitudo, inter hominem quoque & muscas erit dissimilitudo. [Responsio.] In napello partes alię sunt alimentales, aliæ veneficæ. Secundum partes igitur quasdam alimentales, similis est proprietas muscis cum proprietate napelli: in hac tamen similitudine proprietas muscarum fortior est, vt muscę napellum vincant, & partes alimentales in suam substantiam mutent. Quantum ad portiones veneficas napelli, hæ muscis sunt contrariæ, verum quia in muscis est summa vis, partes alimentales vincuntur, & veneficæ expelluntur, vt muscæ veneno careant, & proprietate sua efficacissima, dum exhibentur, napelli venenum expellere, & superare queant.

CAPVT VIII.

De Anacardo.

Natura anacardi.

ER anacardum intelligimus non corticem, vel semen, sed liquorem, qui inter corticem & semen residet, qui e sententia Auicennæ libr. a. & 4. est venenum per manifestas qualitates, calorem nimirum & siccitatem in quarto gradu. Cum autem & sinapi, & napellus, & anacardus, sint mista in ordine quarto calida: differentia horum notanda est. Caliditas enim in sinapi est organum formæ alimentalis, hoc est, formæ similis humanæ naturæ, caliditas ergo non est venefica. Calor in anacardo & napello, est organum formæ dissimilis, & proinde veneficus est calor, discrimen tamen in eo est, quod forma napelli est summæ actiuitatis, vnde napellus est venenum secundum qualitatem manifestam, & reconditam; anacardi autem forma est minoris actiuitatis, vnde anacardus venenum statuitur, non vtraque qualitate, sed euidente solum.

Discrimen caloris in sinapi, napello, anacardo.

Signa.

Indicatur e feruore in ore, gula, ventriculo, e febre acuta. Est enim anacardus in summo calidus, vnde calidos habet effectus.

Præsidia.

Substantia igitur anacardi est euacuanda, oportet etiam refrigerare & humectare bezoarticis, vt forma dissimilis, etiamsi minimæ sit actiuitatis, e toto tamen opprimatur.

Prognostica.

Celerrime autem oportet occurrere, alias enim homines obeunt, ratione tum febris acutæ, tum delirij.

Materiæ medicæ.

Proinde Auicennas vomitorium probat e lacte, butyro, iuribus pinguibus, vt simul & euacuetur venenum, & eius immodica caliditas ac siccitas reprimatur, quam ad rem laudat aquam hordei, aquam lactucæ, oleum violarum, insessionem in frigidam. Suadet, vt non tantum vtamur potentia, sed actu etiam frigidis: quia hoc venenum non ita promte cedit, ob insignem caliditatem & siccitatem. Auicennas autem non proponit materias attrahentes ad circumferentiam, immodicus enim huius veneni calor prohibet.

A proprietate conferunt bezoartica, vt nuces, si quis enim anacardum, cum nuce mansticet, non læditur, nisi in maxima copia sit anacardus. Probantur etiam grana pini, quæ proprietate sua anacardo aduersantur. Vtile denique est oleum illud, quod conficitur e semine anacardi. Naturæ ergo mirum in anacardo est opus, portio enim eius alia venefica est, alia bezoartica.

CAPVT IX.

De opio, & Meconio.

Opium, & meconium vt differãt.

PIVM, secundum Galenum ca. 7. l. 2. de antid. est lachryma & liquor, qui extrahitur e capitib⁹ papaueris syluestris. Meconium vero succus est, qui extrahitur non modo e capite papaueris syluestris, sed etiam e folijs, dum ex vniuersa planta contusa, succus exprimitur. Vtrumque frigidum est in quarto gradu, meconium quidem in principio quarti, opium vltra principium, ita vt differant tantum secũdum magis & minus. Natura autẽ opij mirabilis est: habet enim vim inducendi somnum profundũ, pręterea etiam excitat pruritum insignem, adeo vt homines excitentur a somno profundo, insuper etiam sensum insignis amaritudinis infert. Qua ergo de causa hi effectus diuersi ab opio proficiscũtur? annon enim somnus profundus frigidi, pruritus vero & amaritudo calidi sunt effectus? Dicendum ergo, opiũ substantias habere diuersas, sicut etiam lac, & sanguis. Opiũ enim habet partes frigidas, & crassas, habet etiam partes calidas & tenues. Vnde si exhibetur opium, partes illæ calidæ, ob tenuitatem, facilius expelluntur, pręsertim quia sunt ueneficę, & ad similitudinem carnis viperinæ, sponte feruntur in habitum corporis, vnde pruritus producitur. Partes autem frigidæ, quia sunt crassæ, in centro commorantur, vt nisi adsit vehiculum, non ita facile partes illæ ad cor perducantur. Hinc qui opium exhibent ut interficiant, miscent uinũ, aut aromata, nec. n. portiones opij calidæ possunt esse vehiculum frigidarum, quia vt veneficæ, expellũtur, irritantes expultricem, & spõte etiam instar viperinæ carnis ad circumferentiam mouentur, at vinum & aromata possunt esse vehicula, quia non expelluntur a natura, sed potius a iecore & corde attrahuntur.

Opij vt partes, ita ẽt effectus diuersi.

ἔχημα pa tium opij frigidarum.

Opium nõ potest calidum dici.

Quæritur autem cũ opiũ habeat partes & calidas & frigidas, cur frigidum saltem esse dicatur, & nõ potius calidum, præsertim quia forma partium calidarũ est venefica, & quia opium excitat pruritum, insigniter sane erit calidum? Responsio. Frigidæ opij partes & quãtitate plures sunt, & qualitate seu gradu intensiores, quã calidæ, frigidæ enim in quarto sunt gradu, calidę in tertio. Licet autem forma vtraque sit dissimilis, quia tamen vtraque etiam non est summę, sed remissæ actiuitatis, & altera tantum qualitas in summo, fit vt secundum solas partes frigidas opium dicatur venenum. Nec etiam opium potest esse medicamentum calidum: medicamentum enim dicitur, quatenus iuuat, iuuat autem refrigerãdo, non calefaciendo, itemque interficit suffocando, & extinguendo calorem natiuum.

Signa.

Signa opij sunt somnus profundus, & pruritus insignis, illo a reliquis venenis calidis, hoc a reliquis frigidis distinguitur. Partes enim calidę, dum expelluntur ad ambitum corporis, pruritum excitant.

Præsidia.

Substantia opij vacuanda. Qualitas euidens contrarium requirit, occulta vero bezoarticum.

Prognosticum.

Celerrime agendum, alias ita imprimit suas qualitates, vt non cedat.

Materiæ præsid. chirurgicæ.

Materiæ pręsidiorum chirurgicæ sunt, & medicinales. Chirurgicæ sunt frictiones vehementes institutæ asperis linteis, manibus inunctis oleo de castorio, cum sapone acerrimo. Vtendum ẽt ligaturis vehemẽter adstringentibus, cucurbitulis cum magna flamma citra scarificationẽ, vt fiat euacuatio a supficie cutis.

Materia medicinalis, est euacuans, & alterãs. Euacuans, est expellens, vel attrahens. Expellens est vomitorium, secundum Auicennam. Galenus autem c. 7. li. 2. de antid. ad meconium exhibet olea, oxymeli, ad opium, quod frigidius est, exhibet vinũ meracum

plu-

plurimum, vt fic fimul, & alteretur per calorem, & euacuetur vomitu per magnam vini copiam. Quando autem homines vomere nequeunt, aut etiam fi ad inteftina defcendit opium, probantur clyfteres, fortes quidem fecundum Auicennam, & Diofcoridem: fecundum Galenum autem, fortes in meconio, mites in opio. [Quæ difcrepantia ita folui poteft:] mediocribus, & fortibus clyfmis in meconio vti licet, & in opio; vtriufque enim veneni fubftantia fatis eft rebellis: fed in meconio expedit tãtum vti acribus; in opio interdum acribus, interdum etiam mitioribus, qui acrimoniam partium opij calidarũ attẽperare queant. Attrahens materia eft oleum valde calidum, & tenuis fubftantiæ, vt penetret, quale eft [oleum de caftorio, & euphorbio,] quibus corpus inungendum. Aliquando tamen effet totius vti [balneo aquæ dulcis,] aliqua tamen e parte calido, vt acrimonia partiũ calidarum temperetur, & propter calorem venenum euocetur.

Conciliatio Diofcor. & Galen.

Alterantia. Alterantia per qualitates manifefta. Probatur [medicamentum e fatureia, origano, cinamomo:] deinde etiam probantur ob partes calidas, [acetofa, lac caprinum, ius pingue, verbi gratia, cum adipe vituli.] Bezoarticum eft [Caftorium, piper, crocus, afa odorata, theriaca, mithridatium.] Et fi pruritus plus iufto infeftet, expedit, [cum magnis antidotis mifcere conferuas refrigerantes.]

CAPVT X.

De albo veratro.

Natura albi hellebori.

IN albo veratro] vis lethalis duplex eft: primum, vt nimia violentia attrahit: fecundo, vt fuperpurgationem facit. Subftantia eius duplex eft: altera fimilis, diffimilis altera: vtraque tamen venefica. Similis eft, qua determinatus fuccus, fcilicet melancholia, ratione fimilitudinis attrahitur: & hæc venefica eft, propter immodicam actiuitatem: tanto enim impetu humor attrahitur, vt homines ftrangulentur. Diffimilis eft etiã portio in veratro albo, quia eft purgans validiffimum, & quia dum non euacuat, non in alimentum vertitur, fed in venenum, & caufa eft, vt fucci corrumpantur. Qualitate calidum, & ficcum eft in fecunda manfione tertij gradus.

Signa. Si exhibitum eft album veratrum, nondum tamen purgat, cognofcitur inde, quod patientes afferunt, fen fibiliter fe percipere, violenter a capite, & partibus remotis attrahi materiam; vt conuulfiones fuccedant, anhelitus difficiles, & veluti fuffocari videantur. Adeo enim vehementer albus helleborus attrahit, vt quandoque cum impetu tanto confluant fucci, vt ob viarum occlufionem non fiat purgatio, fed propofita, potius oriantur fymptomata. Si vero exhibitum veratrum purget; manifefta eft fuperpurgatio, & copiofa euacuatio, quam difficulter ægri ferunt, vnde animi defectus, & fyncope oritur.

Præfidia. Cum autem albus helleborus, violenter fuccos attrahat per venas, & tantopere viribus noceat, vt interdum mors fequatur: præfidia igitur a tribus fumẽda: primum a veneno: fecundo, a vijs per quas materia fuit attracta: tertio a viribus. Quantum ad venenum; fubftantia indicat euacuans. Qualitas recondita diffimilis, indicat bezoarticum. Qualitas recondita fimilis, quæ fcilicet fuccum melancholicum attrahit, quatenus violenter attrahit, requirit medicamentum contrarium; quatenus autem a circumferẽtia ad centrum attrahit, requirit diureticum, tãquam deriuatorium; & fudoriferum, tanquam reuulforiũ. Qualitas euidens, indicat refrigerans, & humectans. Quantum ad vias; quia mors fuccedit in fuperpurgatione, eo quod viæ nimis recludantur; indicatur adftringens, & claudens. Virtus denique indicat fui cuftodiam: & virtus cordis, cordiale requirit.

P ognofticum. Hellebori vis fumma eft: vnde conuulfio oritur. Quod fi conuulfio fiat ab inanitione, defperandum. Si autem fiat ob affectum oris ventriculi, & neruorum, ita vt facultas non ob inanitionem lædatur, fed ob errorem externum; tum occurri quidem malo poteft, fed difficulter: maxime fi fanguis egrediatur, fi fyncope fuccedat, fi cadat pulfus.

Materiæ præfidiorũ primum chirurgicæ. Materia chirurgica. Venæ fectionem Diofcor. & Auicennas in tractatibus de venenis, non proponũt. At Auicennas quarta primi, cap. 8. ait: fi pharmacum foluens exhibeatur, & non fuccedat euacuatio, fed fymptomata fequantur vehementia, præfertim circa fuperiores partes, tunc neceffariam effe venæ fectionem: quia adeft principale indicans, nimirum fanguis vi vehementi affectus; adeft etiam virtus permittens, alias enim pharmacum dari non potuiffet. Dum igitur corpus eft robuftum licet nõ fit plethoricum, fed potius cacochymum? poteft tamen affici plenitudine determinata, quæ inflammationem efficiat. Virtus autem interdum adeffe poteft, vt dum helleborus a medico exhibetur, in dofi maiufcula, & minus correptus, ob ignorantiam: interdum autem virtus non adeft, vt dum a carnefice propinatur, hoc fine, vt vires collabantur, vnde tunc venæ fectio locum nõ habet. Cũ igitur hic fermo fiat de helleboro albo, vt de veneno, non licet cum Auicenna venam fecare: fed vtendum calidis frictionibus, ligaturis vehemẽtibus, cucurbitulis fine fcarificatione, cum magna flamma.

Materia medicinalis euacuans. Materia medicinalis multiplex eft. Ratione fubftantiæ veneni eft euacuãs, interdum per fuperius, interdum per inferius: prout veratrum, vel in ventriculo, vel in inteftinis refidet: & hoc potiffimum intelligitur, dum in ὑπερκαθάρσει nõ egreditur fanguis. Vomitorium poteft effe [oleum cũ aqua tepida.] Si educere volumus per inferiora, vti debemus lubricis, detergentibus, & comprimentibus. Hinc probatur [aqua ordeacea, oleum amygdal.] Subftantiam ueratri detergunt [mulfa, decoctum caricarum, faccharum rubrum.] Si deterfa eft; tum propinãda, quæ vim habẽt comprimendi, vt [myrobalani, tamarindi.] Clyfmi etiam profunt, maxime fi nõ fit purgatio: (dum enim perfidi homines veratrum exhibent, purgatio fieri ne quit, quia corpus non eft preparatum.) Clyfter autem fieri debet ex eclegmate fequenti: [Recipe radicularum hellebori albi, lib. I. aquæ fontis libr. iij. ß. fiat infufio per triduum: deinde fiat decoctio ad confiftentiam eclegmatis. Quod fi eclegma non adfit, nec etiã tres dies expectare liceat; breuiori temporis fpatio fieri poterit infufio, nimirũ hora una, [fi pro libra I. ueratri, accipiamus aquæ lib. I. ß. Et hoc eclegmate in modum clyfmi vtemur, cum aqua fufficiente diluto. Poffumus etiam hoc eclegma vlterius coquere, vt formam accipiat fuppofitorij, eft enim efficaciffimum remedium.

Sequuntur medicamenta, quæ refpiciunt hellebori albi qualitatẽ. Ratione ergo qualitatis occultę diffimilis, nil præftãtius [theriaca,] quæ, fi bona eft, actũ fecundum cuiuslibet purgantis adimit. Ratione qualitatis occultæ fimilis, quatenus nimis vehementer attrahit, probatur theriaca, ad hanc violentiam compefcendum: theriacæ enim proprietas fortior eft proprietate veratri. Auicennas etiam, & Diofcor. laudant [puluerem e floribus nymphææ, qui proprietate quadam violentiæ hellebori albi aduerfatur. Quatenus autem qualitas occulta fimilis ad centrum trahit, vtendum diureticis, & fudoriferis, vnde Auicennas proponit [capillum ueneris, feniculum, petrofelinum, femen melonum.] Sudorem cient [balnea ficca calida.] Ratione qualitatis manifeftæ, refrigerantia, & humectantia ex ufu funt, [ut nymphæa, lactuca,

lactuca, malua, hordeum, uiolæ, &c. Ob uias proponuntur adstringentia, ut [rhus opsoniorum, rosæ, cydon.] quibus post euacuationem materiæ noxiæ, seu veneni, utendum; dum scilicet sanguis euacuatur, qui salutaris est materia.

CAPVT XI.

De cantharidibus.

Cātharidū partes duæ.

IN Cantharidibus] partes quædam sunt ueneficę, ut uenter, quædam alexiterię, ut partes, alę, caput. Quandiu autē cantharides uiuūt, uires una animalis forma ita ligantur, ut altera pars in detrimētum alterius agere nequeat, nec enim alę uetri, nec uenter alis officit. Dum autem obierunt cantharides, partes illæ destitutæ uinculo, & priuatæ forma illa communi, secundum uires proprias operantur.

De ventre Forma.

In uentre substantia, seu forma, est uenefica, aduersaria proprietati humanæ, & præsertim uesicæ: licet autem cantharides partibus extimis applicentur, ut occipitio, manibus, pedibus, interdum tamen patientes sanguinem mingunt, cantharides enim sponte ui sua deleteria ad uesicam feruntur. Cantharides sunt calidæ, & siccæ in quarto. Et licet uentris forma sit venefica, quia tamen non est summæ actiuitatis, vt in napello, ideo ventres non annumerantur venenis a tota forma, sed calidis tātum venenis. Quoniam autem venenum calidum, aliud corrodens, est aliud non corrodens: hoc venenum est corrodens: vnde ventris substātia potius crassa, quam tenuis arguitur, e cap. 22. & 23. l. 5. simpl.

Qualitas.

Extremitates cantharidum.

In partibus alexiterijs substantia & forma est similis corpori nostro, maxime vesicæ. [hinc recte medici, qui vtuntur vesicatorijs, non applicant extremitates, sed tantum ventres.] proprietas autem harum extremitatum est summæ actiuitatis, alias non possent superare proprietatem veneni; cum omnis actio fiat in proprietate maioris inæqualitatis, præsertim in venenis: & proinde etiam vehementior est proprietas in extremitatibus, quam in vesica; vnde liquet, vesicam non attrahere proprietate sua extremitates, sed in extremitatibus esse vim, qua sponte in vesicam perducuntur. Calidæ sunt & siccæ extremitates in tertio: substantia sunt tenui.

Signa.

Exhibitas esse cantharides cognoscitur, e feruore circa vesicam oborto, ex ardore lotij, e mictu sanguinis, e vertigine, delirio, tandem e syncope.

Præsidia.

Substantia euacuanda est. Qualitas euidens, indicat refrigerantia & humectantia. Occulta qualitas requirit alexiteria vesicæ propria.

Prognosticum.

Quoniam vero venenum est corrosiuum, antequam abradat occurrendum: si enim facta est abrasio, difficilis est curatio. cap. 22. & 23. l. 3. simpl. Galeni.

Materia medicinalis.

Euacuans præsidium potest esse vomitorium, clyster, balneum aquæ calidæ: vt venenum hoc omnibus modis per vomitum, aluum, poros cutis educatur: Præcedat autem vomitorium, quia tutius est, vt venenum euacuetur, antequam descendat. Notandum autem, cum venenum sit calidum, a calidis abstinendum esse: & proinde vomitorum atque clysteres conficiantur [e lacte, aqua hordei, & similibus refrigerantibus.] Ratione qualitatis euidentis, vtimur lacte, sero lactis cū portulaca, seminibusque frigidis maioribus, & minoribus,] vt sic & venenum extinguamus calorem, & vesicæ occurramus. Vtimur etiam diureticis, quorum vi venenum residens in vesica extinguitur: quod fit infessione in decocto aliquo refrigerāte [ex hordeo, lactuca, portulaca.] Expedit etiam [lac & serum in vesicam intromittere.] Postremo probantur alexiteria, vt [oleum liliorum, & quod efficacius, oleum cydon. Dioscorides maxime laudat theriacam & mithridatium,] quia conficiuntur e pluribus simplicibus, vt rationi sit consentaneum, esse aliquas proprietates, similes proprietati vesicæ: semper tamen refrigerantia miscenda; quia venenum hoc est calidum. Vnde multum probantur [semina alKeKengi: & extremitates duarum cantharidum cum lacte suto exhiberi possunt.

CAPVT XII.

De rabie canina.

Natura veneni canini.

VENENVM caninum] Gal. comm. 17. sect. 2. l. 1. prorhet. vocat hydrophobiam quod tamen nomen veneno canino ab initio non cōuenit, sed longe post. Auicen. ca. 7. l. 4. ait, rabiem canis esse conuersionem suæ complexionis ad melancholiam malignam, & venenosam. Vnde nil aliud intelligit per venenum caninum, quam inquinamentum atrabilare. Est inquinamentum; quia affectus est contagiosus; & proinde adest putredo. Est aūt hoc inquinamentū non limosum, sed cinerulentum; quia succus putrescens redditur calidior, & producitur ab indigna caliditate, vt in atram vertatur bilem, quæ assata putrescit. Substantia seu forma huius veneni est dissimilis, non tamen summæ actiuitatis: & proinde non est venenum a tota forma, quia nec syncope tam facile oritur, nec sudores frigidi erumpunt, vt in venenis a tota forma fieri solet. Temperamentum est igneum, calidum & siccum. ca. de caneris, l. 11. simpl. comm. 17. sect. 2. l. 1. prorhet. Et sane venenum hoc ordine quarto esse calidū, testatur experientia: cum enim dissectū esset monachi cuiusdā cadauer, tria notanda apparuerūt: primo, nulla aderat humiditas aquosa in pericardio, tota erat consumpta ab hoc igneo veneno. Secūdo, sinus cordis conspiciebantur aridi, & sanguine prorsus destituti. Tertio, in pericardio portio quędam fuit obseruata ferme combusta, & in puluerem redacta. In definitione ergo sua Auicennas non proponit naturam, & essentiam huius veneni, sed effectus, qui ab hoc veneno in corpore humano, & canis producūtur. Per complexionem melancholicam, hic non intelligit temperamentum, quod a contento, id est a succo melancholico, qui frigidus & siccus est, producitur; lib. 2. de temperam. Gal. sed eam complexionem melancholicam, quæ generare potest succum melancholicum atrabilarem, calidum & siccum. Complexionem autem hanc Auicen. malignam statuit, id est contumacem in habitu, quæ maxima cum difficultate amoueatur: vnde etiam vlcera cacoethe: ratio; quia caliditas in habitum imprimitur, cum qualitates sint summæ actiuitatis, & organa etiam sint formæ contrariæ.

Temperies.

Historia rabie interempti.

Venenū caninū agit in contenta, & cōtinentia.

Sensit autem Auicennas huiusmodi venena non in continentia solum agere, sed etiam in contenta, ait enim; accidit creaturæ vt varietur, & accidit eius complexioni vt alteretur. Insinuans igitur actionem huius veneni in contenta, ait, accidere creaturæ vt varietur. Per creaturam intelligit succos: sic enim sanguis cum iecore collatus, creatura est; iecur, creator. Per variationem intelligit, non alterationem solum, sed mutationem formæ, & corruptionem. Ista autem corruptio duplex est, primum citra dissolutionem misti; cum sanguis veneno canino corrumpitur, & mutatur in atrabilarem, secundo cum dissolutione misti, quando sanguis veneno ita corrumpitur, vt putrescat, & in cinerulentum inquinamentum dissoluatur. Respiciens autem ad complexionem continentium, ait, accidere complexioni vt alteretur.

Hoc inquinamentum, hoc opus, in cane sequitur

actio-

Generatio veneni canini in cane.

actionem læsam, ideſt coctionem canis. Hæc autem læditur. (c. t. l. 3. de ſymp. cauſ.) vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Læditur & labefactatur facultas, ob intemperiem calidam & ſiccam, & hoc potiſſimum accidit cani, animalis ſatis calido & ſicco, vt facile eius calliditas & ſiccitas incrementum ſumat, & ita hoc venenum producatur. Hoc igitur fieri poteſt, impedita, facultate ob obſtructionem, qua plus iuſto calor accenditur. Error etiam externus facultatē lædit, quem duplicem Auicenias propohit. ſ. mitum aerem, cibum, & potum. Aere enim tum calido, tum frigido, ſucci reddūtur attrabilarij: et venefici, calore. n. ſucci accenduntur, frigore ſtipantur corpora, vt ſucci qui vacuari nequeunt, inflammentur. Huc reſpicientes Dioſc. Aetius, Paulus, aiunt, rabiem hanc potiſſimum inuadere æſtate & hyeme, oculos enim hi dirigunt ad generationem huius veneni, & rabiem incipientem. At Auicennas, nō tantum de incipiente, ſed etiam inualeſcente loquens, addit, ver & autumnum quibus rabies vigere ſolent: vere enim commouentur ſucci, hyeme geniti, & qui æſtate procreati ſunt, ſuccedente autumno non poſſunt diſſlari, vnde rabies excitatur. Quoad cibum & potum, ait Auic. produci hoc venenum, ſi canis ſanguinem putrefactum ſorbeat, aut carnes putridas deuoret.

Generatio veneni canini in homine.

Idem dicendum de ortu huius veneni in homine. Quoad læſam facultatem, differentia eſt inter hominem, & canem, quod in hoc frequentius generatur, quoniam caliditas canis facilius incenditur. Præterea venenum caninum magis eſt deleterium, quam quod interdum in homine ob intemperiem calidiorem generatur. Quātum ad errorem externum, potiſſimum in homine gignitur hoc venenum, ob pręſentiā virulentiæ caninæ, per morſum illatæ, quæ initio exiguæ eſt copiæ, poſtea vero agens in ſanguinem, eū in ſuam naturam conuertit, vnde fit, vt a cane rabido demorſi modo poſt mēſem primum, modo poſt ſex modo etiā elapſo anno, rabidi fiant, quod fit ob variam corporis conditionem. Si enim v. g. canis eiaculetur virulentiam copioſam, & admodum acrem, per morſum, & homo qui mordetur corpus habeat bilioſum, pręditū ſuccis calidis, qui facile attrabilarij euaduot, tunc breui tempore, etiam vno menſe, homo rabidus euadit.

Signa veneni adhuc in corpore latitantis.
Canis rabidi indicia.

Virulentia hęc inter initia, dum adhuc pauca eſt, & a corde remota, non agit in cor, & proinde ſigna rabiei nondum vlla apparent. Cognoſcitur tamen venenum eſſe in corpore hominis a cane demorſi, primum e ſignis rabiei in cane, qui momordit, apparentibus c. 16. l. de ther. ad Piſ. Si enim canis eſt gracilis, ſi oculos habet flāmeos, toruos & ſqualidos, ſi linguam ore continere non poteſt, ſi huc & illuc vagatur, auribus pendulis, caput deorſum inclinans, vmbram ſuam allatrans, ſpumam ore oſtendens, ſolus currens, alijs canibus fugientibus, indiſcriminatum hoīes mordere tentans, facile apparet canem eſſe rabidum, & proin hominem etiam demorſum contagio eſſe infectum. Præterea alia quoque ſecundū Paulum, & Aetium ſunt experimenta. Dum enim vulnus adhuc eſt recens, ſumantur nuces, & contuſæ applicentur vulneri, detineanturque per noctē integram, & exhibeātur gallinis, vt deuorent. ſi enim ab harum eſu pereunt, venenum latere patebit. Panis etiam ſecūdum Aetium applicandus eſt vulneri, vt ſanguine inficiatur, & tunc cani exhibendus, quod ſi canis nec comedere, nec olfacere velit, in corpore venenum eſſe ſtatuendum.

Signa veneni copioſi, iā manifeſto agentis.

Si venenum copioſum eſt, progreſſu temporis vehementer agit, & cor occupat, & tunc ſigna ſunt euidentiſſima, quorum ratio reddi fere nulla poteſt, timent ergo aquam, & omnem humiditatem, licet aqua non ſit præſens, interdum intenditur timor, & oritur imaginatio canis, interdum non intenditur, ſed patientes euadunt nauſeabundi, adeo vt maxima cum difficultate aquam hauriant, & tandem cum aquam bibunt, illico ſtrangulantur, & pereunt. Ratio ergo videtur talis afferri poſſe, e c. 16. li. 2. de ther. ad Piſ. In rabie canina, ob nimiam ſiccitatem, eſt indigentia, & proinde quoque deſiderium humidi, ſed quia rabidi mente ſunt alienati, humiditatem deſpiciunt, & ob delirium auerſantur id, quod iuuare poſſet. Vt autem hæc melius intelligantur, quædam ſunt explicanda.

Cur rabidi aquam timeant.

I. Cur homines rabie affecti timeant. Reſponſio. Id fit propter abūdantiam ſucci attrabilarij, a quo vapor ater, melancholicus, ad cerebrum fertur, & ſpiritum animalem tenebricoſum reddit, vnde actio læditur, ob errorem externum, id eſt eſt, ob ſpiritū animalē, tenebricoſum redditum. II. Cur potius aquam timeant, quam aliud obiectum? Reſponſio, quia adeſt indigentia humidi, vt propterea ſpecies humida aquę in cerebrum imprimatur. III. Cur ſi aqua affertur, quandoque intendatur timor, & quandoque nauſeabundi euadant? Reſponſio. Si aqua pręſens non eſt, timent, pręſente ergo aqua, magis augetur timor, dum oculis obijcitur. Interdum eſt recordatio morſus, vt imaginentur adeſſe canem. Nauſeabundi autem euadunt, quia os ventriculi a veneno afficitur, vnde in ore ventriculi ſenſus quidam triſtis excitatur, qui impertitur ſenſui interiori, eſtque in cauſa, vt a cerebro impertiatur vis illa appetens mœſta & noxia, vnde quemadmodum ſi ori ventriculi vis animalis a cerebro recte offertur, bonus fit appetitus, cui famulatur attractrix ventriculi, ita dum vitiata offertur facultas appetens a cerebro, nauſea fit, cui expultrix famulatur, inde fit, vt aquam hauſtam rurſus euomant. IIII. Qua ratione Auicennas dicat, rabidos aquam bibentes perire. Galenus vero aſſerat, aquam rabidos iuuare poſſe, ab ipſis tamen reſpui? Reſponſio. Rabies canina, vel eſt inter initia, vel in progreſſu. Si eſt in initio, aquę potus iuuare poteſt. Si in progreſſu, & timor perdurat, tunc e potu aquę homines pereunt, quia ſpiritus vitalis e toto ferme eſt diſſipatus, vt facile & celerime extinguatur.

Indicationes.

In pręſidijs inueniendis, oportet reſpicere ad venenum, & ad corpus, quod venenum admittit. Veneni ſubſtantia eſt euacuāda. Forma requirit bezoarticum ſeu alexiterium, quod feliciter cum vacuantibus coniungitur: niſi enim operatio venetica adimatur, in corpus agit venenum, nec ita facile cedit vacuantibus. Manifeſtæ veneni qualitates, indicant refrigerans & humectans. Pręter venenum, oportet perpendere corpus rabie affectū, in quo rō habēda & cōtētorū, & cōtinentiū. Quantū ad contēta, oportet tori occurrere, vnde indicatur remedium euacuans, præſertim ſucci atrabilarium. Quoad continentia, intemperies calida ſiccaque, indicat refrigerans & humectans: proprietas autem cordis, requirit medicamentum Cordiale.

Prognoſtica.

Hoc malum curari poteſt, ſi homo nondum rabie eſt affectus, poteſt enim venenum extirpari, & cordis proprietas roborari. Sed ſi homo rabie afficitur & adeſt timor aquæ, etiamſi omnia adhibeantur, curari nequit. Mentio fit duorum, qui ſint ſanitati reſtituti, ſed Aetius inquit, hos non fuiſſe demorſos a cane, ſed ab alio homine, & hi interdum curari poſſunt, etiam cum incipit aquæ timor.

Venæ ſect.

Materia chirurgica. In morſu canis rabidi, & cuiuſcunque animalis venefici, optimum eſt venam ſecare, ſi corpus ſit repletum & venenum ſit diſperſum, neque ſit tale venenum, quod ratione ſimilitudinis facile ab alio veneno attrahatur, tunc enim venæ ſectione non eſt opus, vt in morſu ſcorpij, cui ſanando applicatur ſcorpius. Non autem oportet ſecare venam primo die, ſed cum iam venenum diſperſum eſt, ob abſentiam medicorum, qui inhibere debebant. Ab initio autem venenum in parte vulnerata hærens, indicat euocationem ad ſuperficiem, quod ſi tunc ſecetur vena, introducitur venenum.

Lau-

Cucurbitulę scarificatio.

Laudantur etiam cucurbitulæ & hirudines. Ampliandum est vulnus. Vicinæ partes scarificandæ sunt vt sanguis egrediatur, & cum eo venenum. Locus ferro inurendus, et eschara celerrime amouenda, vt cito euocetur venenum, id quod spatio bidui possumus assequi, vt etiam magnã escharam euellamus, dum frequenter applicamus butyrum adeo calefactum, quãtum patiẽs sustinere potest. Apertus autem locus per 40. dies seruandus est. Quod si pars demorsa sit exquisiti sensus, hæc adhiberi nequeunt, sed partibus vicinis non demorsis, quæ facilius ferre possunt, prædicta sunt adhibẽda, parti autem demorsæ, mitia applicari possunt medicamenta, de quibus in materia medicinali. Cũ demorsus ministrum habere potest, qui ore exsugat venenum, id non est improbandũ, est autem prius, vt fiat citra detrimentum ministri, fiet autem citra noxam, si vlcuscula in ore nulla appareãt, & præterea os ipsius fouendum est oleo, quod venenum hęrere non permittit. Vlcus autem satis diu apertum est detinendum.

Pharmaca: Expellẽtia.

Materiæ medicinales sunt euacuantes, & alterantes. Euacuans, est expellens, vel attrahens. Expellens est, quod proprietate recondita ita roborat proprietatem corporis nostri, calorem et spiritum, vt hoc venenum facile expellatur. Huius farinæ est medicamentum e cancris fluuiatilibus vstis, & puluerisatis. E canceris, puta, cauda, destitutis, qui vulgo mollucci dicuntur: Exhibetur hoc ad quantitatem magni cochlearis quoties primis diebus occurrimus, si vero non primis diebus, est exhibendum ad duo cochlearia. Probatur quoque alyssum, item, coagulum catuli adhuc lactentis. Ficus syluestris cortex ad drac. j. Magnæ etiã laudantur antidoti, præsertim cum aqua acetosæ exhibitæ.] Hæc tamen medicamenta non sunt exhibenda, quando homo iam rabie afficitur, sed ante illud tempus, & quamprimum, nisi quod impediat.

Attrahẽtia. 1.

Attrahẽs, qualitate occulta, aut manifesta attrahit. Occulta qualitas, similis est vel humoribus, vel veneno canino. Humores enim dum purgãtibus euacuantur, simul etiam venenum educitur, vnde probantur [catapotia ex helleboro, elaterium, veratrum album, item vehementissima medicamẽta, vt antinomium.] Et si corpus non sit ita robustum, vt hæc ferre queat, fiant medicamenta e sena, polypodio, epithymo, helleboro nigro.] Hæc autem ab initio vsurpanda non sunt, quia materia est cruda, & venenum tantum est in parte demorsa. Post tres autem dies: (semper enim
præsentia indicantis est respiciendą) si venenum per
corpus sparsum est, pharmacum exhibendum, etiamsi
materia nec cocta sit, nec turgeat. Attrahunt enim 2.
quędam similitudine cum veneno canino, nimirum
[medicamentum e ventre cantharidum, cum æquali
portione lentium excorticatarum, quod ad scr. ß. per
plures dies exhibendum, quia præsentia indicãtis per
plures dies perseuerat: prodest autẽ hac ratione, cum
enim medicamentum ad vesicam perducitur, attrahit
venenum, & id cum sanguine excernit, mictu cruento. Inter initia quoque cantharides loco demorso ap-
plicandæ, & præcipitatum quoque applicari potest, vt
etiam hepar canis rabidi. Quædam denique manife- 3.
sta qualitate attrahunt. Vnde per initia, dum patiẽtes
ratione loci affecti nolunt admittere cantharides, possumus animalia viua nuper dissecta, parti applicare, vt catulos, columbas, gallinas, hoc enim calore virulentia euocatur, & dolor mitigatur. Vel hoc imponatur. Recip. cineris canceris fluuiat. allij, mẽthę, gẽtianę, aristolochię rotũdę ana drac. ij. bacc. lauri, boli Arm. ana drac. j. cum succo menthæ fiat emplastrum. Progressu etiam temporis, cum venenum per corpus dispersum est, probatur balneum aquæ dulcis calentis, vt aperiantur pori, & venenum euacuetur.

Alterantia.

Materię alterantes, agũt qualitate occulta, aut manifesta. Occulta, quæ modo sunt proposita, quæ vincunt calorem corporis & spiritus, vt venenum expellatur. Talia possunt esse materię expellentes, & roborantes, vt serum, aqua fabrorum, aqua acetosæ & lactucæ. Hæ aquæ facile ęgris dari possunt ante timorẽ aquę, at cũ timoris iam adest principium, mæstis gris danda. quare vas aqua repletum sit occlusum, & arte etiam potest confici vas, in cuius parte superiori sit vinum, in posteriori aqua, vt sic decipiantur. Bibere autem poterunt aquam per fistulã longam, vt sic aquam non intueantur.

Victus.

De diæta pauca dicenda. Obest victus tenuis, quia succi redduntur acriores, et maligniores, sit igitur mediocris. Cibi interdum acriores, interdũ mitiores conueniunt, vnde secundum Aetium inter initia allium exhiberi potest, non autem temporis progressu, sic. n. venenum redderetur efficacius. A potu vini abstinendum. Progrediẽte malo etiam a theriaca desistendũ, & potius refrigerantibus vtendum. Inter initia, post triduum, aut quatriduũ exhibito pharmaco, et secta vena, probatur agrimonia, quæ contra virulentiam caninam plurimum valet.

FINIS.

HIERO-

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

Tractatus de Vrinis.

VM sermo noster hoc anno fit de Febribus, atque ad eas cognoscendas maxime conducat vrinæ cognitio, & indicia, quæ ex his desumuntur; Idcirco decreui, in præsentia de vrinis agere. Cuius quidem rei vtilitatem dum considero, nihil in re medica hac ipsa vtilius perspicio. Nã præter id, quod fuit Galeni sententia 4. de Tuend. ua let. 4. ope urinarum posse affectiones venarum, & arteriarum cognosci, accedit etiam hoc, ut plura alia omittam, nihil esse, quod magis ad prognosticandum conferat, quàm urinæ cognitio. Quandoque enim contingit, ut uult Hippocr. 1. nos ex sola coctione in urina perspecta, posse tum citam, tum certam salutẽ polliceri. Verum sicuti hoc negotium utile est, ita etiam maxime est arduum (mihi credite) ut mirum non sit, si ex plurimis, qui de urinis tractarunt, perpauci fuerint ueritatem assecuti. Quid enim assecutus fuerit doctissimus Actuarius, qui omnibus numeris vrinarum tractationem voluit absoluere, vos in progressu huius tractatus cognoscetis.

Vtilitas doctrinæ de vrinis.

Ad tantum igitur negotium accedentes, vtilitatis vestræ gratia, duo faciemus in hac materia: Primò proponemus ordinem, quem in hoc tractatu sumus obseruaturi. Deinde, Deo optimo maximo fauente, negotium aggrediemur. Quantum ad primum attinet, non omnes in hac re ita progredi; vt primo de Differentijs Vrinarum; secundo de Causis; tertio de Præsagitione verba faciat: quamuis Actuarius materiam de Vrinis quatuor absoluat. Primo enim de Differentijs; secundo de Signis; tertio de Causis; quarto de Præuidentia agit. Nolo ego hunc ordinem improbare: veruntamen hoc scio, si hoc negotium breuiter, & nõ sine vtilitate explicãdum est, oportere nos alio ordine progredi. Nam dum prius de differentijs loquimur, & deinde ad causas accedimus, velimus nolimus cogimur differentias repetere. Ad eundem modum, dum loquimur de Præuidẽtia, cogimur easdem differentias repetere, sed hoc est procedere doctrina valde prolixa. Quo igitur ordine procedemus?

Ex recte philosophantium sententia; [Rectum solet esse iudex sui met, & obliqui,] proinde nõ erit præter rationem, si nos primo de sanorum, deinde de ægrotantium Vrinis loquamur. Quem ordinem etiam insinuare videtur Aetius, vir in re medica non contemnendus. Dixit enim, quod quicquid est præter naturam, inuenitur ex naturalibus. Idcirco ab his est ordiendum. Nec expectetis, vt in hoc tractatu de conditionibus ad vrinam attinentibus loquamur, veluti, de aere & loco, in quibus reponi debeant vrinæ, & similibus. Ea enim solum proponemus, quæ tecou dita sunt, non pretermittenda ea, quæ a Galeno proponuntur; qui 4. de tuendo sanitate 4. præcipit, & optimo iure, vt perpendamus Consistentiam, colorem, atque contenta in vrinis, sed qua ratione, hæc erunt consideranda.

Ordo doctrinæ de vrinis.

Si vos certam capere notitiam vrinarum vultis, oportet, vt a veris fundamentis, atque optimis, huius doctrinæ initium sumamus, quod est [Rei essentia,] quæ explicanda erit definitione. Definitionem ergo vrinæ tradamus, eamque omni cum diligentia explicemus. Sed aduertatis duplicem posse definitionem assignari: vnam quidem breuiorem: alteram vero longiorem. sed in vestra potestate erit alterutrã eligere.

De vrinis sanorum.

Breuior hæc est: [Lotium, vel Vrina est excrementum aquosum iecoris, per colis meatum expressum.] In hac definitione id vnum est aduertendum, ipsam esse traditam per proximum genus, sicut requirit omnis bona definitio, non autem per remotum, verbi gratia si quis dicat, hominem esse substantiam, vel corpus. Hæc non est hominis definitio. Quænam ergo sunt proxima genera?

Definitio breuior vrinæ.

Ea sunt, cum per differentias subdiuidantur, faciũt nos descendere ad definita, vt si diuidatur animal per rationale, & irrationale. Excrementum ergo potest esse, vel vaporosum, vel corpulentum. [Vaporosum] quidem, ut quando exeunt flatus. [Corpulentum] uero, quando exeunt reliqua. Excrementum autem corpulentum, uel est solidum, uel liquidum. [Solidum,] ut ungues, pili, & huiusmodi alia. [Liquidum uero est, uel humorosum, uel serosum seu aqueum.] Vrina igitur est excrementum serosum, seu aquosum. Vnde Aristoteles. 4. Meteor. 7. lotium reposuit inter species aquę. Neque ego in hac breui definitione proposui Renes, quod Fernelius facit, qui dicit lotium esse excrementum, serosum, sanguinis uehiculum, renum ui secretum. Supponatis nunc renes nihil prorsus lotio tribuere. Vrina enim, ut suo loco audietis, uniuersam suam absolutionem acquirit in iecore. Ideo non erat necessaria illa particula, ui renum &c. quia si distingui debet lotium a sudore, sufficit dicere, excrementum hoc exire per meatum colis. Tradamus ergo definitionem lotij prolixam, & clariorem.

Excrementum duplex

Lotium itaque est excrementum iecoris, genitum ex assumpta aquositate, biliosi excrementi nonnihil adepta, & ex alimento coctionem renuente, a sanguificatrice, ut sanguis tum depuretur, tum deuehatur, per meatum colis egressum. Declaro hanc definitionem. Patet, lotium esse excrementum, ex Aristotele, de generatione animal. 18. Compenit enim cuilibet excremento, ut sit alimenti reliquia. quare explicare oportet reliquas particulas, quarum ui hoc excrementum a reliquis separatur.

Definitio longior vrinæ.

Diximus [iecoris,] ex Galen. 5. de usu part. 10. ubi dicit, quatuor esse constituta instrumenta a natura pro expurgando iecore. Lienem scilicet, uesicam felleam, & duos renes. Renes autem expurgant iecur a serositate. Hoc colligitur ex Galeno de naturalibus facultat. 9. ubi ait, quod quemadmodum hominum stercus canibus est suauissimum: ita excrementum iecoris renibus est iucundissimum. Quid est hoc excrementum?

Est excrementum serosum. Vnde non præter rationem Gal. 5. de usu par. 5. redarguit Lycum Macedonem tãquam amentẽ, quod imaginabatur lotium esse excrementum renum. Hoc enim nequaquam est dicendum. Imo addit Galen. 1. de natur. facult. vltimo,

Lotium est excrementũ iecoris non renum.

mo; non esse credendum tantam excrementi serosi copiam posse esse excrementum renum, vt partium, quæ nimis sunt exiguæ, & ob id ibidem dicit, quod, vt vesica fellea bilem attrahit à iecore, ita renes serosum excrementum. Vnde licet bilis attrahatur à vesica fellea à iecore, non tamen est excrementum vesicæ felleæ. Ita etiam, licet renes attrahant lotium à iecore, non est tamen lotium excrementum renum, sed iecoris. Hoc autē scire non sufficit. oportet enim scire, quid per iecur sit intelligendum.

Per iecur ergo intelligendum tum caro iecoris, tum ipsius venæ, id est, venæ in eo existentes. Principaliter tamen intelligimus carnem, quia significatio absoluitur in carne iecoris. Caro enim primo ad sanguificationem concurrit: idcirco vtramque intelligimus. Vnde Galenus (& hoc scitu per necessarium est, præsertim, quia ignoro, an aliquis hactenus hoc cognouerit) 3. de simpl. cap. 2. dicit, triplex esse iecoris excrementum, scilicet: biliosum, melancholicum, & serosum. Dicit enim triplex esse venarum excrementum; per venas oportet intelligere venas, quæ sunt in epate, non autem ipsum epar. propterea omnibus in confesso est, & bilem, & melancholiam generari in epate.

Iecoris excrementum triplex.

Sed occurrit dubitatio, [Quomodo] fieri possit, vt in iecore triplicia excrementa locum habere possint. Nam ex Galeni sententia, 3. Method. 3. in qualibet coctione, duo necessario colliguntur excrementa, quorum vnum tenue est, alterum crassum. Vnde loquens de vlcere, dicit duo colligi excrementa in vlcere. alterum tenue, quod appellat liquorem, alterum crassum, quod vocat sorditū. Si igitur duo tantum sunt excrementa in qualibet coctione; quomodo tria sunt in venis iecoris? non dicatis ita esse intelligendum Gal. vt voluerit necessario duo tantum esse excrementa. Possunt enim esse plura, neque hoc ipse negaret. Nam primum possum dicere, quod licet sint plura excrementa, horum tamen aliqua possunt reduci ad tenuia, aliqua ad crassa, & sic non diceret falsum.

In qualibet coctione necessario duo colliguntur excrementa.

Præterea suspecta redditur curatio vlceris. Nam ratione tenuis excrementi, oritur indicatio siccandi: ratione crassi, indicatio oritur extergendi. Vnde si posset dari aliud excrementum, suspecta redderetur curatio. Quia quis ambigeret an aliud moliri oporteat. propterea alio modo diluenda est ambiguitas. Sciendum ergo, cum sermo sit de concoctione, sermonem esse, vel de cōcoctione alicuius, quod & perficitur, & depuratur, vel de cōcoctione alicuius, quod perficitur tantum, nec depuratur, verbi gratia, si sermo at de generatione carnis in vlcere. dum generatur caro, caro & generatur, & depuratur excremento tum tenui, tum crasso. At si sermo fiat de sanguine, hic concoquitur in iecore, sed tamen exacte non depuratur in eadem parte, in qua perficitur. Sanguis enim in infima iecoris parte g se perficitur, & aliqua ex parte depuratur. Depuratur enim à bile, & à melancholia, non tamen à serositate. Nam ab hac depuratur in gibba. Et idcirco dicit Gal. 3. de simpl. ca. 20. [Quatuor esse concoctiones,] quarum prima fit in ventre, altera in venis, tertia in singulis partibus, quarta est assimilatio, quæ ex Gal. nihil aliud est, quà nutritio, ad quam aliæ referuntur. præter igitur nutritionem, voluit Gal. tres esse concoctiones.

Concoctiones sūt quatuor.

Auicenna in 1. primi cap. de qualitate generationis humoris, vult quatuor [esse concoctiones,] primam fieri in ventre, alteram in epate, tertiam in venis, & quartam in singulo quoquo membro. Vnde plerique volunt, Auicennam dissentire à Galeno.

Declaro, quantum sit ratione primæ coctionis in ventre, patet nullam esse inter ipsos discrepantiam. Nec quo ad secundam. Licet enim dixerit Galen. secundam concoctionem esse in venis, Auicenna autem in epate, nulla tamen est discordia. quoniam Galenus per venas, intelligit venas existentes in epate, Auicenna verò intelligit epar, ad differentiam venarum, quæ sunt extra epar. & ideo Galen. proponens venas epatis, intelligit etiam carnem epatis.

Sed difficultas est, quia dicit Auicenna, tertiam concoctionem fieri in venis. Quid enim vult ipse per venas? intelligit, (vt dicunt aliqui) venas extra iecur existentes. Quod sit verum patet. quoniam Auicenna proponens tertiam concoctionem, vult eadem esse excrementa tertiæ, & quartæ concoctionis. Et propterea venarum concoctio Auicennæ est potius præparatio quędam ad quartam concoctionem. Quare non est concoctio distincta. Ideo habet eadē excrementa. Quod hoc sit verum, videtis Auicennam, qui vult excrementa tertiæ, & quartæ concoctionis esse tenuia, crassaque. Tenuia vult esse, quæ insensibiliter transpirant. Crassa autem, quæ sensibiliter exeūt, quæ dubio procul non sunt excrementa tertiæ concoctionis, sed quartæ, quare nulla est discordia. Quia Auicenna tertiam concoctionem non intelligit distinctam concoctionem: sed dispositionem ad quartam. Quare quantum attinet ad secundā concoctionem, in qua prodit lotium, constat hanc ipsam fieri in iecore, & venis.

Obi.

Verum adhuc remanet difficultas, quia triplicia erant excrementa iecoris secundæ coctionis. Possem ego dicere, Gal. 3. Method. 3. ita esse intelligendum, vt velit in qualibet coctione, duo tantum esse excrementa, quorum vnum sit tenue, alterum verò crassum. Et proinde tenue in iecore esse biliosum, & serosum. Crassum vero esse melancholicum. sed tamen nolo vt sic respondeatis. Dico ego intelligendū esse Gal. de ea coctione, in qua id, quod coquitur, in eadem parte perficitur, & depuratur, veluti apparet in generatione carnis in vlcere, vbi caro, & fit, & depuratur. Secus est dicendum de concoctione sanguinis. Sanguis enim qui perficitur infima parte iecoris, non potest in eadem depurari: propterea quod non possit id, quod est serosum ascendere. Non potest itaque sanguis, & perfici, & depurari infima iecoris parte, sed perficitur infima, & depuratꝛ in gibba. Nāque infima parte, vt duo colliguntur excrementa, alterum [Tenue,] alterum [Crassum:] ita etiam in superiori parte, cum sanguis iam perfectus, non tamen depuratus, segregatur pariter, alterum excrementum tenue, & est [liquor,] alterū vero crassū, & est [Contentum.] Neque aliquis imaginetur hæc esse fictitia, sanguine nimirum perfici infima, & depurari in gibba. Hoc probabo ex Galen. & hoc faciam non solum, pro consummatione veritatis huius rei: sed etiam vt cognoscatis, quidnam assecutus sit in hac re Fernelius. Dicit Galen. 5. de vsu part. 4. sanguinem infima rubrum purumque fieri. purum, inquam, ab humore bilioso, & melancholico, à quibus scilicet separatur. Sanguis vero infima rubefactus, ascendit in gibbam: Addit ibi vnum, quod est perpendēdum, sanguinem, scilicet in ea parte reddi rubicundum. Nam, vt dicit Plato: sanguinis color prę se fert ignis diuini portionem, à quo originem ducit.

Obi.

Patet igitur lotium esse excrementum iecoris. Sed dicit Galen. 1. de tuenda sanitate 12. Aliud esse excrementū venarum, & arteriarū. Contra 1. morb. com. 3. dicit lotium iudicare affectum venarum, & arteriarum. Vnde ex his videtur colligi, lotium esse excrementum venarum, & arteriarum. Pro huius difficultatis solutione, sciendum est, totum lotium acquirere suam perfectionem in gibba iecoris parte, vt ibi, & nomen, & substantiam, & colorem acquirat. Sed aduertendum lotium in iecore perfectum nō attrahi totū à renibus. Portio enim aliqua distribuitur per venas corporis, vt sit vehiculum sanguinis. Hæc

Obi.

autem fieri portio, quæ fit vehiculum sanguinis, secundum aliquam sui partem, vel insensibiliter transpirat, vel in sudorem cõuertitur. Reliqua autem portio est illa, quam attrahunt renes. Hanc autem attrahunt non a iecore, sed a venis extra iecur existentibus, id est, a venis totius corporis. Idcirco si consideretur lotium, non ratione loci, in quo acquirit suam perfectionem, sed ratione loci, a quod attrahũt renes hoc modo lotium erit excrementum venarum. Si tamen lotium ea ratione consideretur, qua debet considerari, quatenus generatur, secundum hanc considerationem, gignitur in iecore. Et ob id diximus in definitione, ipsum esse excrementum iecoris. Sed quatenus lotium attrahitur, modo a iecore, modo a venis, modo ab arterijs, ita ipsum modo iecoris, modo venarum, modo arteriarum potest dici excrementum.

Sed difficultas occurrit maior, quoniam est Galeni sententia septimo, de vsu part. [Vesicam attrahere excrementum serosum,] atque hoc esse proprium excrementum vesicę. Si ergo est proprium vesicæ excremẽtum, quomodo est iecoris? Supponatis in præsentia, vesicam attrahere serositatem, non a renibus, vt ex Anatome vidistis, sed a vasis vrinarijs. atque hac ratione, quando Galenus dicit, lotium esse excrementum proprium vesicæ, per proprium intelligit familiare, hoc est, proprietatem quandam simillimã, vt maxime affinem cum corpore vesicæ, cuius similitudinis ratione fit hæc attractio. Nã pro rei veritate excrementum hoc gignitur in iecore. Potest autem dici, lotium esse excrementum etiam Renum, in hoc sensu, quatenus scilicet est renibus familiare. Hęc solutio fuit Gal. 5. de vsu part. 10. Vbi dicit, partes attrahere excrementum ratione communitatis, quæ est in qualitate, id est, ratione proprietatis.

Præterea diximus in definitione, [genitũ ex assumpta aquositate, biliosi excrementi nonnihil adepta, & ex alimento concoctionem renuente.] In qua particula nihil aliud continetur, quam materia, ex qua producitur lotium, excrementum hoc serosum. Hæc autem [Materia duplex est,] & merito, propterea, quod sicut in generatione sanguinis, atque eius depuratione aliqua, quæ fit infima iecoris regione (dico aliqua, quoniam ibi sanguis non vndequaque depuratur) duplex producitur excrementum, quorum vnum [tenue est & biliosum,] alterum [crassum & melancholicum,] ita etiam rationi consonum est, in perfectissima depuratione sanguinis, quæ in gibba iecoris fit; duplicia produci excrementa, quorum vnum sit [tenue,] alterum vero [crassum.] tenue est liquor vrinæ, crassum vero contentum in vrina. cum ergo hęc duo fiant excrementa, ex quibus constat lotium, idcirco necesse fuit, in definitione ponere materiam, ex qua excrementum tum tenue, tum crassum gignitur.

Dicamus prius de materia ex qua fit liquor. Diximus ex aquositate assumpta. Quia lotium non tãtum prodit ex potione, verum etiam originem ducit ex parte aquosiore ciborum. idcirco diximus, ex assumpta aquositate, siue potus, siue cibi. Vnde est sententia Galeni 10. de simpl. med. fac. cap. de sudore, eandem esse materiam sudoris, & vrinæ, nempe, bilis portionem, seu aquositatem. Atque addit Aristoteles secundo, sect. probl. tertio, alimenti partem dulcissimam in corporis substantiam conuerti. Alienãtem vero partem, quam crudam appellat, vel ascendere, & vocari sudorem, vel descendere, & dici vrinam. Eadem ergo est materia sudoris & vrinæ. Fit ergo lotiũ ex assumpta aquositate, non simpliciter, sed ex Galeno, locis citatis, ex aquositate biliosæ substantiæ nonnihil adepta. Necessarium est enim vt biliosa substantia cum aquositate misceatur. Biliosa autem substantia potest esse, & [alimentum, & excrementum,] vt alias diximus. In præsentia locũ nõ habet bilis alimentalis, sed excrementitia. Et hoc sentit Galenus quinto, de vsu part. sexto, vbi ait, biliosum excrementum secundum tenuiorem eius partem cum lotio permisceri.

Obi.

Sed forte aliquis dicet, [cur factum est a natura, vt cum aquositate misceatur biliosum excremẽtum, & potissimum in corpore sano?] (loquimur enim de vrina sanorum) quãdo ergo corpus sanũ est, & in sanguificatione prodit bilis excrementitia, cur tota hæc bilis non confluit ad vesicam felleam?, quæ hæc est necessitas, ob quam excrementum hoc biliosum iecoris permiscetur aquositati, cum præsertim excrementum serosum sufficiat ad deferendũ sanguinem? Idcirco non videtur opus esse permixtione bilis? Credo ego perdifficile esse reddere huius rationem. Dico tamen hoc esse natura factum, vt illud excrementum redderetur familiare naturæ, vt non esset inimicum partibus, a quibus attrahitur. Familiaritas, vero hæc fortasse postulabat, vt cum aquositate permixta esset hæc superfluitas biliosa, vt tingatur aquositas. Aquositas ergo suscipit colorem ob hoc biliosum excremẽtum. Non enim potest calor citra biliosam materiã tingere lotium, (dicãt alij quidquid velint.) Hoc colligitur a Galen. primo, de crisibus. decimosecundo, vbi dicit, per inediam reddi lotium magis coloratum.

Inedia reddit lotium magis coloratum.

De colore vrinarum.

Quoniam per inediam (ait Galenus) calor vltenus agens, quam par sit, partem pinguiorem vertit in amaram bilem. Hæc autem est ea, quæ lotium tingit. Sed quomodo tingitur? Dicit ibi Galenus, lotiũ esse subrufum, vel subflauum. (Semper autem loquimur de lotio sanorũ.) Et quoniam inter subrufum, & subflauum colorem, est color subrufus medius. idcirco colligatis etiam lotium secundum naturam, [esse vel subrufum, & subflauum, vel rufum.] Hi enim sunt tres illi colores, qui faciunt lotium secundũ naturam Galenus autem (volo vt intelligatis hos colores eo modo, quo ipsos intelligit Galenus, primo de crisib. decimosecundo,) per [rufum,] intelligit enim colorem, qui est magis permixtus albo, quam sit flauus. Et idcirco per rufum non intelligatis rubeum, quia rubeus est magis permixtus nigro, quam flauus, sed intelligatis citrinum, qui est proximus albo.

Sed [cur hi, cum sint colores secundum naturam] vt dixisti cum Gal. primo, de crisibus 12. lotiũ tingũt diuersimode, pro diuersitate bilis?] nam alia est, pallida, alia rufa, alia flaua. Inter has autem hæc est differentia. Quoniam pallida fit a calore remissiore. Rufa ab intensiore. Flaua verò adhuc ab intensiore. Hinc est, quod si debeat fieri lotium secundum naturam, necesse est, vt aliquid bilis cum aquositate misceatur. Si enim nihil permisceatur, lotium non erit secundum naturam. Si autem aliquid permisceatur, vel erit bilis, vel aliud a bile. Si quid aliud permisceatur, (vt suo loco dicemus) erit lotium præter naturam. Quod si bilis permisceatur, nisi sit, vel pallida, vel rufa, vel flaua, lotium non erit secundum naturam, verbi gratia, si cum lotio misceatur bilis [vitellina, vel porracea] vel alia, de quibus suo loco.

Bilis triplex

Debet ergo misceri bilis, vel pallida, vel rufa, vel flaua, non tamen omnibus modis. Nam quantum attinet ad bilem pallidam, dummodo hęc in debita copia misceatur, fiet lotium subrubrum, & proinde secundum naturam. Quod si minima copia misceatur, tunc vrina non erit secundũ naturam, sed modo spicea, modo subspicea fiet, non autem subrufa. Debet ergo mediocris materię quãtitas cum aquositate permisceri. Si vero cum aquositate misceatur bilis rufa, lotium fiet subrufum, & rufum etiã pro maiore vel minore portione rufę bilis. Iã si adhuc copiosior rufa bilis misceatur, fiet lotiũ subflauũ absq; splendore, quod si fiat mistio flauæ bilis, lotiũ redderetur subflauum & splendens. Nã, vt dicit Gal. loco citato, flaua

bilis

bilis splendens est igneę portionis causa, quæ quidem portio ignea collecta est in flaua bile. Quod si copiosior sit flaua bilis, lotium fiet flauum, nō autem subflauum, & tunc erit lotium, quod videbitur excessisse limites lotij secundum naturam.

Sed aduertendum, ne quis vestrum credat, præter bilis mixtionem, necessarium esse aliquid aliud misceri, nempe, [serosum sanguinem.] Nam Gal. loco citato, ait, opus esse, vt cum serositate permisceatur, non modo serosus sanguis, sed etiam aliqua portio ruffe bilis. Dicatis, ad producendum lotiū secundum naturam, non necessarium esse, vt permisceatur ichor sanguinis. Sed quid voluit Gal. his verbis? Cum ibi loquatur de Vrinis subrubris, & proinde de Vrinis ægrotātium, vult tales Vrinas non esse bonas: Propterea quod indicāt debilem calorem, qui non potest gignere ruffam bilem; nec sanguinem exactè concoquere. Et idcircò si lotium debet bonum euadere (dicit Gal.) oportet vt misceatur ruffa bilis, non tamen ob hoc inferre voluit, lotio secundum naturam necessarium esse ichorem sanguinis misceri.

Obi. Sed dicet quis, Ego vellem scire, quomodo hoc sit verum, quod lotium secundum naturam tingatur à bile pallida, ruffa & flaua, ratione coloris subruffi, & subflaui? Nos possimus arguere, materiam, vel magis, vel minus calidam. Nam si Galen. dicta rectè perpendantur, is modò videtur colores referre in temperaturam, modo non. Videatis eum 4. de simplic. med. facul. vlt. & locus est difficilimus. Ratione huius difficultatis dicit ibi Galenus, colores nō sequi temperamentum, propterea, quod in genere alborum, & nigrorum, dantur calida, frigida, humida, & sicca: verbi gratia, Nix alba est, tamen est frigida. Cæpa est alba, tamen est calida. Nō ergo solet à colore argui temperamentum. Sed ibidem monet Galen. nos posse à colore arguere temperamentum in eodē genere vel seminis, vel succi. Et dat exemplum in genere cæparum. Ex cæpis enim albæ minus sunt calidæ, rubeæ calidiores.

Vt hoc rectè intelligatis, cognoscendum est, quomodo producatur color. Videatis Aristotelem 1. de generat. animal. vbi asserere videtur, alba esse calida, & quanto aliquid est magis album, eo esse calidius. Cum autem Aristoteles sit Philosophorum princeps, non est existimandū, eum sine ratione locutum fuisse. Præterea, & Autor illius libelli de coloribus, qui tribuitur Aristoteli docet, simplices, id est, veros colores sequi mixtionem elementorum. Cum ergo concurrant elementa ad producendos colores, explicandum nobis est, quomodo concurrant. Supponere ergo oportet, cum mixtū comparatur ex quatuor elementis, nos in elementis posse considerare formas, [de prædicamento substantiæ, materias elementorum, & eorum qualitates.] Hoc (ni fallor) fit euidentissimum, dum consideramus, [formas] elementorū. Nam ex varia mixtione harum formarum, prodeunt variæ proprietates vocatę, verbi gratia, proprietas educendi bilem in Rhabarbaro, prodit ex mixtione for-

Quid ratione colorum in elementis considerandum.

1 marum elementorum. Quod si consideramus [Mate-
2 rias,] tunc prout diuersimode miscentur materiæ ita etiam varias geminant effectiones, verbi gratia, quod mixtū sit liquabile, vel illiquabile. Hoc prodit ex mix-
3 tione materiarū, non formarum. Quod si in elementis consideramus [Qualitates] tantum, tunc vel in elementis consideramus, calidum, frigidum, humidum, & siccū, vel alias qualitates. Si consideramus primas qualitates, prodeunt odores, sapores, mixtorū mollities, & durities. Color autem nequaquam prodit ex his qualitatibus. Neque huic veritati aduersatur Gal. si rectè intelligatur, qui 1. de vsu part. 10. dicit, non modo odores, sapores, mollitiem, duritiem sequi temperamentum: sed etiam colores.

Ergo ex Galen. [Colores necessario sequuntur temperamentum.] Quod si sequuntur temperamentū: ergo necessario debēt ortū ducere ex primis qualitatibus. quod est cōtra ea, quæ sunt proposita. Oportet vt vos Gal. intelligatis. Ibi enim loquitur de temperamento, quatenus connotās formam de prędicamento substantiæ, & hanc formam exprimit tanquam Medicus, & Artifex sensatus, per ipsum temperamentum. Et quoniam hoc est verissimum, [accidentia formas insequi,] eò, quia agens naturale quātum dat de forma, tantum etiam dat de consequentibus ad formam: idcircò dicit Gal. [Colores sequi temperamentum,] idest, formam de prædicamento substantiæ. Propterea quod omnia, quæ sunt in mixto formę ipsi famulentur. Vnde aliud est dicere, hoc fieri ex illo, & aliud dicere, hoc sequi illud. Accidentia sequuntur formam, non tamen fiunt ex forma.

Itaque hactenus Gal. per [colores,] in relatione ad temperamentum intelligit colores insequentes temperaturam, hoc est, formam de prædicamento substantię. Cùm igitur colores non fiant ex permixtione formarum, neque ex permixtione materiarum, neque etiam ex permixtione qualitatum primarum, prodeant tamen ex elementis, oportet ergò præter hoc considerare in elementis alias qualitates, id est, diaphaneitatem opacitatem, & lumen. Vnde colores prodeūt ex diaphano terminato, & ex opacho: ex diaphano inquam ita mixto cum opaco, vt quod non erat antea luminis particeps, fiat nūc particeps luminis, atque secundum eius superficiem, summitatem ve, euadat coloratum. Vnde Aristoteles, lib. de sensu, & sensili, considerans hoc lumen euadere in colorem in parte summa, superficie ve, diaphani terminati cum opaco (Plato autem non respicit ad extremitatem illam, sed potius ad lumen) dixit, colorem esse veluti flammulam quandam, seu fulgorem ex corporibus emanantem. Sed non sufficit scire hoc. Oportet enim etiam noscere in quo consistat diaphaneitas, & opacitas, & vnde prodeat lumen.

Qno ad [Diaphaneitatem & Opacitatem,] dixere quidam, diaphaneitatem consistere in puritate elementorum, opacitatem vero in earum impuritate. Alij dixerunt, diaphaneitatem consistere in raritate elementorum, opacitatem in densitate. Sed hi deficiunt, & ostendo primum priores deficere. Certum enim est, aurum esse purius argento, & tamen argentum est magis album auro, quod aduersatur primę opinioni. Hæc enim vult, quod vbi est plus diaphani, ibi etiam color magis ad album vergat. Aurum tamen magis recedit ab albo quā argentum, & tamen aurum est purius argento. Præterea si vera esset hæc opinio, vix possemus tueri Gal. qui 1. de cris. 12. vult bilem turbulentam esse ruffam. Quod si bilis purior euadat, tunc ait eam flauescere, ecce bilis flaua est purior ruffa. Nihilominus bilis ruffa est proximior colori albo, quàm flaua, & tamen magis viget puritas in flaua, quàm in ruffa, ergò diaphaneitas non consistit in puritate. Posteriores & ipsi deficiunt, volunt enim diaphaneitatem in raritate consistere, opacitatem in densitate. Est autem fumus, qui tenuis est, & rarus: attamen nigricat.

De diaphaneitate & opacitate.

Quare pro huius rei veritate dicendum est. [Diaphaneitatem consistere in puritate, & raritate,] non in puritate tantum, vel tantum, in raritate. [Opacitatem] verò consistere in impuritate, & densitate. Vnde cum in albo colore vigeat diaphaneitas, idcircò albus color visum disgregat. Contra color niger ob densitatem plus æquo visum vnit, & denique suffocat. Hinc etiam colligendum, nil mirum esse, si aurum sit minus album argento, quamuis aurum si purius argento. Nam quia multo etiam densius est aurum argento: idcircò densitas plus potest, quam puritas. Optime etiam dictum est à Galen. 1. de cris. 12. bilem esse magis flauam etiam si sit purior.

Quoniam ad similitudinem auri ipsa est densior, densitas secum fert opacitatem, & opacitas, quæ a densitate prouenit, est in causa, vt color auri, & flauæ bilis magis recedat ab albo, quam color argenti, & ruffæ bilis.

Constitutum ergò sit [diaphaneitatem, & opacitatem esse in causa coloris.] Sed quæ sunt [Diaphana?] Ex Aristotele 1. de sensu & sensili, & 2. de anima 68. Elementa [diaphana sunt:aer & aqua,] quæ ambo cum sint humida, idcirco Plato in Thimæo loquens de coloribus, dum vult proponere [diaphana, proponit humorem.] Vnde vbicunque proponitur humor a Platone,intelligatis elementa diaphana,aerem scilicet, & aquam. Sed præterea est elementum opacum terreum.

Hactenus cognouimus, quid ad producendos colores concurrant elementa, nempe: [Aer & aqua,] vt diaphana, [Terra] autem vt opaca, quæ terminat diaphanū. Superest quartum elementum. Hoc autem quid præstat coloribus? Diximus supra, colores non tantum prodire ex diaphaneitate, & opacitate, sed etiam [Ex lumine. Vnicus autem ignis] lumen præbet, & idcirco hic luminosus dicitur a Platone. Nec enim sufficit, vt diaphanum misceatur cum opaco: sed etiam oportet, vt concurrat lumen ignis,si fieri debet color. Vnde ad hoc respiciens Plato dixit, colorem esse veluti flammulam seu fulgorem ignis. Igitur ea ratione concurrit, quatenus est luminosus. Vnde lumen ignis, quando fit permixtio diaphani cum opaco, degenerat in splendorem,& in colorē sed de splendore suo loco. Propter hæc Aristoteles, in lib. de coloribus, respiciens ad causas principales coloris, & proinde nullam faciens mentionem de terra,dixit,causam præcipuam esse lumen solis,& ignis. Aerem verò & aquam proponit,tanquam diaphana, quæ vt intermedia colores deferunt ad oculos. Per lumen ignis intelligit lumen internum iam propositum,quod degenerat in colorem. Addit autem lumē solis,quia respicit non modò ad colores,quatenus colores sunt; sed etiam ad colores quatenus videntur. Sunt autem colores propter lumen internum. Videntur aūt propter externū,vt solis,lunę,& candelę.

Ignis quid præstet coloribus.

His ita constitutis, per medium corollarij colligatis,quòd [pro varietate ignis, varij etiam fiunt colores.] Colligatis etiam, quod prout [diaphanum est vel aereum, vel aqueum, ita corpora colorata euadunt modò calidiora,modò frigidiora.] Quo ad primum, hoc colligitur ex Platone in Thimæo, vbi dicit: ex vno igne (notetis quæso hæc verba, quæ sunt aurea) veluti ex coruscatione exiliente, & altero penetrante, & in humore extincto (per humorem intelligit diaphanum terminatum) ex horum mixtione varij fiunt colores. Subdit Plato:horum aūt ignis, quatenus medium, permiscetur cum humoribus oculorum, non tamen cum humore albugineo, nec cum vitreo, sed cum diaphano ab opaco terminato. (diaphanum vero vocat humorem oculorum. propterea, quod secundum sui superficiem euadit obiectum oculorum) cum ergò medius ignis permiscetur cum humore oculorum, producit calorem sanguineum, quem Plato rubeum appellat.& proterea idem loco citato, sibipsi constans, dicit alimentum omne euadere rubicundum, & huius causam reddens ait, hoc fieri ob portionem ignis in humido existentis, & humidum detergentis, quod dixit etiā Galenus 4. de vsu part.4. vbi loquens de colore sanguinis, & proinde de colore rubicundo,citat Platonem, & dicit,sanguinis colorem, vt dixit Plato, præ se ferre ignis portionem,in humido ab eodem detersū,& vocat Galen.ignem hunc diuinum, te vera autem est diuinus,cum lumen præbeat.

Pro varietate ignis, varij fiunt colores.

Constitutum ergo sit, [ex diuersitate ignis, diuersos etiam fieri colores.] Sed quomodo? Quid sibi vult Plato? Plato,(ni fallor)proponens[triplicem ignem,] nihil aliud proponit, quam [ignem clariorem,]ignem [tenebricosum,] & ignē [inter hos medium.] Quod hoc sit verum patet ex Platone; Quādo enim dicit, ex vno igne, tanquam ex coruscatione exiliente,clare exprimit,ignem clariorem. Quando deinde subiungit, ex altero verò permanente,penetrauteque, qui in humore,seu in diaphano obruitur, dubio procul nil aliud intelligit, quàm tenebricosum ignem. Quando postea subdit,medium ignē, nihil aliud intelligit, quam medium inter clarum, & tenebricosum, vt est lumen sanguinis, nec adeo clarum, nec adeo tenebricosum. Et ob id mirum esse non debet, si ex diuersitate ignis,varij etiam fiūt colores. Ex clariori enim igne fiūt colores. [albi,] ex tenebricoso [nigri,] ex medio[medij,] & proinde fit color rubeus eo modo, quo dictum est. Hinc patet etiam quod [pro diuersa mixtione diaphani cū opaco, diuersi fiunt colores.] Quando enim plus viget diaphanum, colores magis ad album vergunt. quando magis viget opacum, tunc color ad nigrum potius inclinat. Cætera tamen debent esse paria,id est, debet seruari paritas in luminoso igne. Quod dicit etiam Auerroes, 5. coll.29. Vbi vult ex igne clariori fieri colorem album, & addit, exigui clariori permixto cum diaphano, in quo non sit plurimum opaci. Ad faciendum colorem album requiritur, non solum claritas ignis: sed etiam, vt diaphanum non sit permixtum cum copioso opaco, Et propterea addit Auerroes, colorem nigrum fieri ex igne tenebricoso permixto cum diaphano non peruio. Ecce proponit diaphanum non peruium, id est, quod habet permixtum copiosum opacum.

Quare dicatis, quando cætera sunt paria, prout magis viget diaphanum, ita etiam color magis tendit ad album. Contra si magis viget opacum, color magis vergit ad nigrum. Ad eundem modum dicatis, quod diaphanum peruium, pro vt erit vel [aereum,]vel[aqueum:] ita corpora colorata erunt, vel calidiora, vel frigidiora. Si namque vigeat diaphanum aqueum, corpora erunt alba, & frigida. Si vigeat diaphanum aereum, corpora erunt calida, & alba,hoc dicit Auerroes loco citato. Si autem cum parte terrea permisceantur partes aereæ, tūc fiet color albus, & corpus erit, vel temperatum, vel calidum,id est,moderatè calidum.Quod si,(dicit Auerroes) cum partibus terreis, id est, cum opaco, misceantur partes aqueæ, id est, diaphanum aqueum, corpus erit album, sed erit frigidum, & humidum, Pro diuersitate ergo diaphani, corpora sunt modo calida, modo frigida.

Ex his ergo, quæ dicta sunt a nobis circa colorum naturam, credo non admodum difficile esse intelligere, quid voluerit Galenus, & Aristoteles. Vnde quo ad Aristotelem,dicimus, ipsum 5. de generatio. animal.6. respicere ad corpora alba, quæ tamen alba sint ob diaphanum aereum. Quod hoc sit verum patet, quoniam dicit ibi, aerem cāusare albedinem. Aristoteles ergo loquitur ibi de corporibus albis, ꝓpter diaphanum aereum.propterea quod pręcipuum eius institutū in eo capite est,loqui de colore animātium, vtpote, eorum, in quibus adest calor mitis, & suauis, quod cognouit etiam Auerroes 1. coll. 29. vbi ait: si corpora fiant alba propter mixtionem aeris cum terra, tunc corpora vel sunt temperata, vel non multum excedunt per calidum. Ecce est calor mitis, Aristoteles autem comparabat alba aerea, nō omnibus,sed nigris tantūm corporibus, quæ talia teddūtur propter diaphanum aqueum.Et nisi hoc addatis, non potestis rectè intelligere Aristotelem. Comparat ergo Aristoteles alba aerea nigris, propterea dicit,aquam calidam albos facere, frigidam autem nigros, vt significet se loqui de albis aereis, quæ comparantur

parantur cum nigris aqueis, & proinde illa sunt his calidiora.

Cur autem necessarium fuit hoc admonere? Propterea quod fieri potest, vt corpora sint colorata ob diaphanum aqueum, quæ tamen erunt magis alba, quam corpora colorata ob diaphanum aereum. Nã si accidat, vt dùm viget diaphanum aqueum, opacum sit exiguum, & ignis sit clarus, ex altera parte sit aereum diaphanum, opacum copiosum, & ignis tenebricosus, proculdubio magis album erit illud corpus, in quo est diaphanum aqueum, propterea quod cũ diaphano aereo mixta est maior copia opaci, & in eodem ignis est magis tenebricosus. Aristoteles ergo comparat alba aerea cum nigris aqueis. Ex hoc colligatis, Aristotelem comparare alba aerea cum nigris aqueis, non autem cum nigris aereis. propterea quod nigra aerea possunt esse calidiora albis, quod facilè ostendo. Nam ad faciendos colores, præter diaphanum, concurrit etiam opacum atque ignis. Quando autem concurrit ignis clarus, tunc oritur color albus. Quando concurrit tenebricosus ignis, tunc est causa coloris nigri.

Si igitur inuicem conferatis, ignem clarum, & ignem tenebricosum, dubio procul dicetis, ignem clarum non esse adeò insignem, nec tantum calefacere, quantum calefacit ignis tenebricosus. Vnde ignis ex palea est clarus, & mitis, si conferatur cũ igne lignorũ, qui non est ita limpidus, vt ignis paleæ. Hinc fit, quod corpora albicantia nõ sunt ita calida, vt sunt corpora nigra. Quia in corporibus albicantibus viget ignis mitis, qui non ita exurit, nec calefacit corpora. Contra vero, quando corpora sunt nigra (supponendum est, diaphanum in vtrisque esse aerem) sunt calidiora, quia viget in his ignis tenebricosus, qui habet maiorem vim calefaciendi. Hæc ergo ad Aristotelis dogmata dicta sint.

Quantum verò ad Galenum attinet, non difficile est intelligere, quid ipse voluerit. Nam quando 5. de simpl. med. facult. vlt. dicit, [Nos ex colore non posse arguere super temperamentum,] quia dantur alba calida, vt cæpæ, & alba frigida, vt nix. hoc dicit, quia cognouit colores prodire quidem ex elementis: sed tamen non ex primis qualitatibus elementorum, sed ex diaphaneitate, opacitate, & lumine. Quare ad hoc respiciens optime locutus est.

Sed cur ibidem dicit: [in eodem genere vel succi, vel seminis nos posse ex colore deduci in cognitionem temperaturæ?] Hoc dicit, quia comparat corpora colorata, constantia ex eodem diaphano, id est, nõ comparat aquea cum aereis. Et sic hoc est verissimũ, seruata paucitate diaphani, quæ sunt in eodem genere, id est, quæ frigida sunt, alba sunt frigidora, rubra verò minus. Contra si sunt in genere calidorum, alba sunt minus calida, rubra vero sunt calidiora. Hæc ẽt fuit Auicennæ sententia. expresse enim asserit, si corpora sunt eiusdem generis frigida, alba esse frigidiora rubris. Oppositum autem est dicendum de calidis. propterea quod alba calida minus sunt calida, rubra verò calidiora.

Quænam est huius ratio? Non alia præter hãc, qa in albis est minus de igne, & ignis est clarior, non tamen ita potens. In rubris verò ignis non est ita clarus, est tamen potentior, & magis calefaciens. quod cognoscens Auerroes 5. coll. 29. dicit; quando adest color rubeus, tunc color hic significat colorem propter ignem. Quare ex Auerroe, imò ex veritate ipsa manifestatur ignis in colore rubro magis, quam in albo. Optime ergo dicit Gal. in eodem genere alba calida esse minus calida, rubra autem calidiora. eo quia in his ignis est potentior, & minus purus. Sed non propterea est dicendum, hoc est rubrum, ergo calidum. Et hoc colligitur ex Gal. 2. de simpl. med. cap. 3. Dãtur enim sindali rubri, qui tamen sunt frigidi. Ratio huius est, quoniam ad faciendum colorem, quamuis necessario concurrat lumen ignis, non tamen ob id necesse est, vt tanta concurrat ignis copia, vt mixtum euadat calidum. Sufficit enim vt modicus ignis ingrediatur, non purus tamen, ad faciendum colorem rubeum. Quare non valet, est rubrum, ergo calidum. Sed licet quidem inferre in eodem genere, quod est frigidum, si est rubrum, est minus frigidum. Si est album, est magis frigidum, quia in albo est minus de igne. Idem etiam dicendum de calidis. Album calidum est minus calidum, quam rubeum, quia in rubeo est magis de igne. Hoc igitur sit perpetuum, & hoc voluit Gal. Propterea milium, cum frigidum, & album est, magis frigidum est, quam nigrum. Cæpa autem cum sit calida, & alba, est minus calida, quàm rubea.

Sed aduertendum, dixisse Auicennam lib. 2. cap. 3. hæc quæ dicta sunt, esse vera, vt in pluribus. Verbi gratia. Cæpa alba est minus calida, quam rubea. Hoc verum est, vt in pluribus dicit Auicenna, quia cognouit, interdum oppositum euenire, vt in Hetruria his temporibus reperiuntur cæpæ, quæ licet sint albæ, non tamen possunt gustari, adeo acres calidæq; sunt. Rubeæ autem in respectu ad has albas videntur esse dulces, & proinde minus calidæ. Vnde igitur hoc fit? Dicit Auicenna loco citato: (mixtionem duplicem esse,) quarum vnam (primam,) alteram vero (secundariam,) quam (complexionalem) vocat. Dicit ergo Auic. fieri posse, vt aliquid reperiatur, quod ratione primæ mixtionis sit frigidum, ratione vero secundariæ sit calidum, seruetur tamen idem color. Nam si, verbi gratia, illud frigidum, quod erat album, per mixtionem secundariam fiat calidum, adhuc tamen remanebit albũ. Ratio huius hæc esse potest, propterea quod non est impossibile, vt per secundariã mixtionem concurrant calida elementa, quæ non mutent colorem, sed mutent tantum complexionem, quãdo nimirum ea, quæ miscentur, sunt mole exigua, virtute maxima. Dat exemplũ Auicẽ. Accipiamus libram vnam lactis, & misceatis duos aureos Euphorbij cum lacte, atque ea fiat mixtio, vt res vnica videatur. Lac ante permixtionem euphorbij erat frigidũ album, post verò secundariam mixtionem cum euphorbio, adhuc mixtum, quod remanet est album, non tamen amplius frigidum, imò verò intense calidum. Ecce ergo ratione secundariæ mixtionis mutatur temperatura, non color. Vnde subdit Auic. quod in lacte fieri conspicimus, idem etiam fieri à natura. Vnde mirum amplius esse non debet, si aliquid sit album, & in genere calidorum, sit tamen calidius, quàm rubrum, si dentur cæpæ albæ calidiores, quam rubeæ; hoc euenit ratione secundariæ mixtionis, & secũdaria mixtio euenire potest ratione diuersi alimenti, quod exugunt ex terra cæpæ, pro discrimine regionum.

Mixtio duplex.

Hæc autem, quę hactenus dicta sunt de coloribus, ipsi lotio applicemus, concludentes hoc modo: Cum [lotium] fiat vel [subtruffum] vel [ruffum,] vel [subflauum,] illud est reliquis calidius, quod est subflauum. Minor autem caliditas indicatur a lotio ruffo. Adhuc remissior a subruffo. propterea quod cũ subruffus, color vergat magis ad album, quàm reliqui: idcirco significat non adesse ignem ita tenebricosum; sed calorem remissiorem. Ex his etiam colligatis, [quod lotium præter naturam interdum est sine splendore, interdum cum splendore,] ex Galen. 1. de cris. 12. quando gignitur flaua bilis, hoc reddit lotium splendens, ob ignem qui viget in flaua bile. Vnde vt sciatis quid possit lotium splendens. Aduertatis splendorem in corporibus produci a lumine ignis. Vnde cum ignis sit in causa coloris, est etiam in causa splendoris. Differentia tamen est, propterea quod si ignis debet degenerare in splendorem, necesse est vt lumen ignis magis vniatur, quàm quando

ignis degenerat in colorem. Quam veritatem cognouit etiã Aristoteles 1. de coloribus, quando dixit, splẽdorem esse collectionem luminis: quando lumen non ita colligitur, tunc fit color. Quando autem maxime colligitur, tunc fit splendor: propterea quę splẽdent, oportet vt sint densa, & vt habeant opacum partum ad mixtum, alioquin non fiet collectio luminis. Proinde cum bilis flaua sit densior & purior, ex Gal. loco citato, hinc merito fit, vt lumen ignis, qui in ipsa est, non modo in colorem, sed etiam in splendorem degeneret. Vnde etiam in ea corporum coelestium parte, quæ densior est obseruamus collectionẽ lucis. Lotium ergo debet habere colorem superius à nobis propositũ, & hæc cognouit etiam Aristoteles 1. probl. 53. vbi dicebat: Lotiũ [ruffum significare coctionem.] Vbi aduertãt iuniores, vt semper id obseruent, quod ibi præcipit Aristoteles, vt scilicet lotium non totum mingatur; sed per vices, & paulatine. Nã sicut figuræ in multo facilius conspiciuntur: ita etiam colores in exiguo facilius cernuntur.

Quantum sit ratione [cognoscendi colores,] probo, quod dicitur ab Aristotele. Debet enim lotiũ esse diuisum in pluribus vasis, & paucum. Hoc inquam obseruandum est ratione coloris tantum: Nam si reliqua ad vrinam pertinentia volueritis cognoscere, veluti [contentum,] tunc debitis seruare præceptum Auicen. qui iubet, vt fiat mixtio in vnico vase, & vnica vice, vt vas sit adeo amplum, vt totam vrinam contineat, propterea quod non color tantum, sed etiam contentum in vrina est obseruandum, quod [Contentum nihil est aliud, quàm portio alimenti.

TRIVERIVS in sua Theoria negat dari contentum in lotio sano: sed decipitur, Hoc enim aduersatur sensui, rationi, & autoritati. Rationi, quia scitis hoc esse veluti axioma: [Alimentum este dissimile actu, simile autem potestate.] Non potest autem id, quod actum est dissimile, & potestate simile, actu simile reddi, nisi segregentur excrementa. Cum ergo dentur excrementa, quæ alia sunt ab aquositate, & a reliquis, bile, scilicet, & melancholia, necesse est, vt fateamur dari hoc excrementum. Vnde licet in sanis quandoque non appareat, hoc idcircò fit, quoniam excrementum hoc cum sanguine distribuitur, & degenerat in sorditiem. Sed tutius esset, vt exiret cum lotio. Propterea dicebat Actius, in corpore optimi habitus, & optime sano generari lotium, in quo est contentum albũ, leue, & æquale. Et hoc etiam dixit Gal. 1. de cris. 12. Ibi enim iubens vt consideremus lotium sanorum, subdit, in horum lotio adesse sedimentum interdum copiosum, interdum exiguum. Idẽ expressè asserit 1. prognost. vlt. sedimentum in lotio, ad differentiam puris, esse vndique secundum naturam, & proinde hoc reperiri debet in sanis. Idẽ 2. progn. 26. dicit, si corpora sunt sana, vel plus æquo comedunt. vel tenuiter viuunt, vel moderate. Si plus æquo comedunt, habent sedimentum in vrina copiosum. Sed statim inquient isti: Sermo est de corpore sano, quod non committat errores in victu. Hoc nihil est, Quoniam Gal. dicit, Si non fiat error in victu, apparet sedimentum, exiguum tamen.

Ecce sermo est de sanis hominibus qui non delinquunt in victu; tamen Gal. dicit, in his [esse sedimentum, quamuis exiguum.] Addit deinde Gal. si autem homo tenuiter viuat, tunc nullum prorsus est sedimentum. Sed propter hoc non debent hi asserere, non esse necessarium in sanorum lotio contentum esse, quia sermo fit de sanis corporibus, quæ non delinquunt. Propterea licet dicat Gal. in aliquibus non esse sedimentum, non negatet tamen adesse contentum. Quoniam potest esse contentum suspensum, potest esse nebula, quamuis non sit sedimentum, in his qui tenuiter viuunt.

Cum ergo in insanis nõ delinquentibus necessariũ sit apparere contentum, [Idcircò errant, qui aliter dicunt. Sed vnde prodit hoc cõtentum? Dicit Gal. 1. progn. vlt. Contentum esse portionem alimenti, quæ coctionem renuit.] Sed quæ est hęc portio? Dicit, Gal. 1. de cris. 12. hanc portionem esse inconfectum crudumque humorem. Idem 1. de alim. facult. ca. de Tritico dicit, hunc inconfectum, crudumque humorem esse alimenti portionem, quæ non conficitur a calore, quæ non deducitur in sanguinem, & est portio crassa, frigida, & terrestris. Vnde ibi voluit huiusmodi succum crudum, nõ esse pituitam. Nam [Pituita ex Gal. loc. citato, est quidam diuersum a succo illo crudo & inconfecto.] Pituita enim est quidem frigida, sed tamẽ humida est & aquosa, potestq; in sanguinem verti (sermo fit de pituita alimẽtali.) Pituita etiam dicitur humor crudus, sed qui tamen potest in sanguinem verti, quod non est dicendum de hoc succo crasso, crudo, & frigido, terrestrique, qui prodit ex partibus frigidioribus, terrestribus, crassisque ciborũ & est illud, quod subsidet in vrinis.

Sed aduertendum, dixisse Gal. loco citato, in vrinis etiam contentũ subsidere, & materiam copiosam in morbis ex repletione a pituita genitis. Vt ex his facilè colligaĩ, dari contentum in vrina sanorum, quod est diuersum a contento ęgrotantium. [Contentum enim sanorum est reliquia alimenti,] seu chyli: est illa portio chyli, [quæ non potest in sanguinem mutari.] At in ęgrotantibus contentum non est reliquia alimẽti, [sed reliquia materię morbificę.] Et hoc colligitur ex Gal. 1. cris. 12. vbi loquens de lotio sanorũ dicit, in tempore, quo concoquitur alimentũ & sanguis, tunc copiosum esse id, quod subsidet in vrinis. Perfecta vero concoctione alimenti, id quod subsidet, non est ita copiosum, propterea quod facta coctione, alimenti portio, quæ renuit coctionem, est in minori copia. Ecce contentum esse reliquiam alimẽti. Sed dicet quis. Si in tempore coctionis id, quod subsidet, est copiosum: Perfecta verò coctione est exiguum: Ergo antequã fiat coctio, id, id quod subsidet, deberet esse copiosissimum, quia tũc portio cruda est copiosissima. Tamen dicit Gal. 4. de tuenda sanit. 4. ante coctionem nihil contenti adesse in lotio.

Quare aduertẽdum non sufficere, vt sit portio cruda alimenti, sed requiritur etiam, vt talis portio cruda, quæ non potest concoqui, segregetur ab illa parte, quę coctionem admittit. Vnde in tẽpore coctionis illud, quod bonum est, coquitur, & etiam quod bonum est, a malo separatur. Sed ante coctionem, quamuis sit portio cruda copiosissima, quoniam tamen non fit segregatio, idcirco nihil potest in lotio apparere.

Constitutum ergò sit, [Contentum sanorum esse portionem alimenti, id est, chyli, quæ renuit coctionem.] Loquens autem Gal. de contento ægrotantium 1. de cris. 12. dicit, adesse contentum copiosum in febribus pituitosis, in corporibus repletis. Contra in febribus biliosis, in morbis, qui originem duxerũt a caloribus, ex inedia etiam, apparere modicum contentum in vrina. quia materiæ illæ morbificæ non sunt ita crassæ, copiosæque, vt in morbis ex repletione. Hoc etiam dicit Auic. Hoc etiam liceat vnica Hippocratis autoritate confirmare, qui sensit 1. Epid. 2. 29. aliquos grauissimis detentos morbis, fuisse sanitate restitutos, eò, quia cum vrinis reddebant contẽtum copiosum album & leue. Hoc copiosum sedimẽtum eratne excrementum materiæ morbificę, an alimenti? Dici non potest ipsum fuisse excrementum alimenti. nam si sic esset, illi obijssent. Quoniam quando grauis est morbus, & homo vtitur copioso alimento, eius ratione colligitur copiosum contentum, nonne manifestum est hominem illum esse moriturum?

Circa [contẽtũ] itaq; superest, vt cognoscatis causam,

ſam,cur ſit albũ,præſertim quia dixerunt quidã,Gal. fuiſſe in maximo errore, quia voluerit ſedimentum reddi album,propter ſolida corpora,quæ ſunt alba,& dicunt hoc propoſitum eſſe a Galeno 1.progr.vlt.vbi dicit, ſemen album effici, quia aſſimilatur ſolidis corporibus,quæ alba ſunt.Subdit,& pus ſimiliter album reddi, quoniã corpora ſolida ſunt alba, vt partes mẽbranoſæ,neruoſæ,ſubdit deinde eandem eſſe generationem contenti in lotio, eandem ob cauſam eſſe ſedimentum album in lotio. Ecce ſicut ſemen fit album a corporibus albis, ita ex Galeno contentum fit album ex corporibus albis,quod nõ eſt dicendum. Et in hoc optime progrediebantur, dum reprehendebant Galenum. Nam quamuis ſanguificatio fiat a iecore,& venis iecoris, principaliter tamen fit a carne iecoris, cuius proprium eſt non albicare, ſed rubificare. Quare cùm lotium ſit excrementum iecoris, & principaliter fiat a carne iecoris,non eſt dicendum, contentum fieri album ab albificantibus corporibus.

Pro veritate igitur huius rei dicimus, contentum eſſe album, non quia acquirit colorem hunc a iecore. Ita enim eſſet coloris potius rubicundi, ſed quoniam confici non poteſt a iecore. Iam enim diximus[contẽtum eſſe crudam portionem chyli inconfectam, quæ nõ poteſt verti in ſanguinem.] At,cum ſit portio chyli, idcirco eſt albicans, & remanet albicans, quia renuit coctionem. Ad Galenum autem quid dicẽdum? Hoc nequaquam dixit Galenus, eo in loco. Voluit ſimilitudinem inter[pus,& contentum,] in hoc conſiſtere,quod ſicut pus,eſt quiddam medium inter ſubſtantiam ſecundum naturam, & ſubſtantiam præter naturam,quatenus neque eſt ita ſecundum naturam, vt ſemen,neq; eſt prorſus præter naturam,ſed medio mõ ſe habet inter rem abſolute ſecundũ naturam, & abſolute præter naturam. Ita eſt dicendum de contẽto. In hoc enim ſtat ſimilitudo,quod contentum,neque eſt vndique alimẽtalis humor, nec eſt aliquid pter naturam, ſed eſt medium inter pus, & humorem alimẽtalem. Quod ſit verum patet,quia locutus Gal. de contento,dicit,neque eſt ſanguis mutatus.Ecce cõtentum non eſt humor alimentalis. At deinde, nec eſt pus,id eſt, nihil habet præter naturam. Quare loquitur de contento alio. Nigrum enim habet aliquid præter naturam.Sed eſt quiddam medium,quia eſt excrementum ſecundum naturam, non autem humor alimentalis,nec pus. Quare ſimilitudo non eſt in colore,ſed in hoc,vt habeat mediam naturam,inter pus,& humorem alimentalem,ſicut pus habet naturam mediam inter rem ſecundum naturam, & rem præter naturam.

Contẽtum varias liquoris ſedes obtinet.

Hoc autem contentum ex Gal.4. de tuenda ſanit. 4.ſolet [varias liquoris ſedes obtinere.] Mo ſubſidet, & tunc Sedimentum ſiue hypoſtaſis dicitur. Quod ſi ſit in loco non ita intimo, ſed verſus partes ſuperiores dicitur Suſpeſum. Quod ſi reperiatur in ſupremis partibus, dicitur Nebula, & tunc ex Gal. loco citato, eſt ad ſimilitudinem iuſculi pinguis refrigerati. Aduertendum tamen,quod ſi ſuperficietenus tantum intelligatur Galenus, non recte loquitur, ſermo enim eſt ibi de lotio ſanorum, in quo nunquam obſeruabitis huiuſmodi apparere in ſummitate, quo apparent in ſummitate iuris pinguis refrigeratis. Hæc enim apparent tantum in lotio ægrotantiũ. Siquidem ibi tantummodo adeſt nebula, vbi adeſt pinguedo. Quare Gal. ſignificare voluit, quod ſicut iuribus pinguibus refrigeratis apparet pingue illud in ſuperficie, ita a pari contentum non pingue videtur in ſuperiore parte lotij. Propterea,in ſanis licet non ſemper conſpiciatis hypoſtaſin, nõ tamen ob hoc dicatis contentum non eſſe neceſſarium in lotio ſanorum. Interdum enim in hoc adeſt ſuſpenſum, interdum hypoſtaſis, interdum nebula.

Aduertendum autem tria in his contentis concurrere,vt ſint alba,leuia,& æqualia. Nam ſi nõ ſunt alba, indicatur contentum præter naturam, & indicatur materia malefica. Leuia ſunt, quia in ſanis calor eſt & validior, vnde & iam æqualia ſunt, quia calor æqualiter agit, regulat partes, & conficit. Vnde licet hæc portio nõ poſſit in ſanguinem conuerti, eo quod renuit coctionem, eam tamẽ acquirit elaborationem quam poteſt. Quia ergo calor æqualiter agit in partes illas, idcirco excremẽtum æqualiter regulatur quantum excremento conuenit. Idcirco contenta ſunt æqualia. Nam quãdo calor viget,eodem modo cibaria conficit & prandij & cœnæ, propterea quocunque tempore obſeruabitis huiuſmodi contenta,ipſa erunt æqualia,dummodo non fiat aliquis error, dummodo lotium reddatur,abſoluta concoctione.

Requiſita contentorum.

Nec eſt, vt quis dicat [ſuſpenſum vel nebulam non eſſe ſecundum naturam] ſuſpenſumque idcirco fieri, quoniam materia ſuſpendatur, nec ſubſidere poſſit, ob flatus. Non enim locum habent flatus, in quocũque ſuſpenſo & nebula, ſed tantummodo in ægrotantium lotio. In lotio ſanorum licet ſit ſuſpenſum & nebula, hoc tamen non ſit quod adſint flatus ſuſpendentes. Vnde obſeruamus contẽta leuia non aſpera, ſicuti obſeruamus dum vigent flatus. Hoc autem fit varietate alimenti, quo vtuntur homines, prout ſcilicet alimentum vel craſſius, vel minus craſſum eſt. Vnde interdum magis ſubſidet, interdum magis aſcendit.

Obi.

Sed dicet aliquis.[Vnde eſt,quod in lotio ſanorum non obſeruamus,eſſe ſimul hypoſtaſin,& ſuſpẽſum?] Euenire enim poteſt, vt aliquæ portiones crudæ excrementitiæ ſint grauiores, aliæ leuiores. Grauiores quidem deſcendunt, & faciunt hypoſtaſin. Leuiores vero aſcendunt, & faciunt ſuſpenſum vel nebulam. In corpore optime conſtituto hoc fieri non poteſt, quia calor robuſtus ita agit, vt partes excrementitiæ vniantur ita, vt vel ſola hypoſtaſis fiat, vel ſolum ſuſpẽſum, vel nebula. Cum autem fiat hypoſtaſis, licet fiat vnio partium excrementitiarum,quarum aliæ ſint grauiores,aliæ leuiores,a valido tamen calore tanta poſſit fieri vnio, vt partes grauiores deſcendant,& faciant baſin hypoſtaſin. Partes vero leuiores licet vniantur cum grauioribus ita,vt nec fiat ſuſpenſum, nec nebula, aliquantulum tamen aſcendunt. Hinc eſt quod fit hypoſtaſis ad formam pyramidis,& eſt optima hypoſtaſis.

Obi.

Aduertendum tamen huiuſmodi contentum vna cum liquore nõ fieri ab aliquo agente, quod ſit præcipuum,præterquam ab ipſa ſanguificatione. Poſt pono nunc formam,dantem eſſe corpori. Certum enim eſt hanc eſſe præcipuã, vt hac diſtructa omnia corruant. Sed cum ſubſtantia ſit, immediate agere non poteſt, ſed oportet,vt habeat inſtrumẽta varia,pro varietate functionum.Dico ergo[lotium & contẽta] eſſe producta a ſanguificatrice. Quoniam ſupponendum eſt, in corpore humano plures eſſe facultates, diſtetas ad varia munia, & vt alias nunc omittam, quatuor ſunt facultates & potentiæ, quæ naturali & nutritiuæ famulantur,attractrix,retetrix,alteratrix,& expultrix.

Quatuor ſunt facultates, quæ nutritiuæ famulantur.

In præſentia agimus de concoctrice, ſiue alteratrice, non de quacunque, ſed de determinata, quæ reſidet in iecore,& dicitur ſanguificatrix,ad differentiam Chylificatricis. Sanguificatrix igitur eſt cauſa inſtrumentalis, ſed præcipua. Propterea quod alia omnia huic famulantur. Quæ nam ſunt iſta? Omittamus vnionem & compoſitionem, adſit proprietas iecoris, & temperatura, vt iecur affectum tali proprietate & temperatura tale ſit inſtrumentum, vt vi huius ſanguificatrix poſſit, & ſanguinem generare, & ſanguinis excrementa producere,& proinde lotiũ,de quo loquimur. Vnde proprietas eſt inſtrumentum adiuuans, facultas eſt inſtrumentum principale, complexio iecoris eſt inſtrumentum adiuuans. Sed ſi comparemus

pro-

proprietatem & complexionem inuicem, proprietas est instrumentum adiuuans præcipuum. Complexio vero secundarium. Vnde caloris est indifferenter agere. at quando adiuncta est proprietas, determinate agit, sed tamen magna est necessitas temperaturæ caloris.

Facultas ergo sanguificatrix est causa instrumentalis, & præcipua generationis lotij, licet côcurrat tum proprietas, tum temperatura iecoris, id est, calor iecoris. Vnde Gal. cognoscens hanc facultatem esse vim caloris iecoris, 10. de simpl. med. fac. c. de sudore dicit, eandem esse materiam lotij & sudoris, atque talem materiam in corpore calefieri. Concurrit igitur ad generationem lotij calor. Et aduertatis, calorem non modo esse in causa, vt tingatur lotium, quatenus calor generat bilem, verumetiam vt aquositas acquirat decentem substantiam. Idcirco lotij [substantia non sit plus iusto tenuior, vel crassior, sed mediocriter se habeat.] Vnde non sufficit, vt lotium sit [bene coloratum ad hoc, vt bonum dicatur.] Nam lotium potest esse bene coloratum, & tamen erudum. Crudum autem est lotium, quando non acquisiuit conuenientem substantiam, & quando est tenue. Et hoc significauit Auic. in tractatu de vrinis, dicens. Vrinam coloratam & tenuem in morbis acutis maximum indicare periculum, & caloris imbecillitatem. Calor enim (ait Auicenna) non tantum bilem debet producere, vt tingat lotium, sed etiam debet præbere lotio debitam substantiam. Imo dicit, multo difficilius esse, vt lotium acquirat bonam substantiam, quam vt acquirat bonum colorem. Calor igitur tanquam causa instrumentalis, sed secundaria, & adiuuans, concurrit ad generationem lotij, vt sit in causa generationis, non modo coloris, sed etiam substantiæ.

Postremo diximus in definitione. Vt sanguis tum depuretur, tum deuehatur, quæ particula fuit exposita ab Auicenna, capite de generatione humorum. Dicit enim ibi, lotium, seu excrementum aquosum conducere ad attenuationem, & penetrationem sanguinis; ita vt serum sit vehiculum sanguinis. Et nisi aquositas separetur a sanguine, sanguis esset impurus. Præterea conducit hoc excrementum, tanquam vehiculum Quomodo, Excrementum serosum ex Gal. 4. de vsu par. 5. est vehiculum sanguinis, quatenus sanguis defertur a parte infima in gibbam iecoris, sed tale excrementum est vehiculum sanguinis, non modo ita consideratu, sed etiam prout sanguis defertur per vniuersum corpus ex Galen. 4. de vsu part. 6. quo in loco addit Galen. Quando secatur vena, nos posse conspicere hoc excrementum aquosum, quod fuit vehiculum sanguinis.

Conducit igitur non modo [ad depurationem, sed etiam ad distributionem sanguinis.] Propterea ichores non possunt esse ad hunc vsum a natura constituti, vt sint vehiculum sanguinis. Nam si sanguis defertur per vniuersum corpus beneficio excremêti aquosi, non eget pro sui distributione ichoribus. Sed licet ichores non conducant pro distributione sanguinis, negare tamen non licet ipsos dari. Dautur enim [ichores, & sunt diuersi ab excremento seroso. Hoc colligitur ex Galeno primo, Morb. comm. quarto, vbi dicit, serum atræ bilis permisceri cum aquoso, ex commento, id est, cum lotio. Per serum namque atræ bilis intelligit ichorem atræ bilis. Sciatis igitur dari quidê ichores hos, tamen esse omni vsu destitutos.

Cur ichores nullum habeant vsum?] Quia sunt potius ad maleficium, & præter naturã.] Nam in corpore optime côstituto non reperiuntur ichores. Reperitur quidem excrementum serosum, & est ad vsum, & hoc ait Gal. 2. Epid. 2. 37. Vbi Hipp. loquês de sanguine ichoroso, dicit, talem sanguinem esse vel malum, vel bonum, Gal. ibi in comm. ponderans dictionem illam (bonum) dicit omnê sanguinem ichorosum esse malum, sed in consuetudine fuisse apud antiquos, vt ea, quæ sunt minus mala, bona vocent.

Concludit itaque Gal. [omnem sanguinem ichorosum esse malum? Sed tamen in ichoribus dantur gradus.] Ichor enim bilis, est prior ichore sanguinis. Quare cum [ichor sit præter naturam, nullum habet vsum.] Non est igitur vehiculum sanguinis, cum sit præter naturam. Vnde ichores tunc præsertim producuntur, quando calor non est vsque adeo validus, vt succi alimêtales puri ac synceri, id est, sine ichore possint gigni. Hinc sequitur, quando ichores vigent, succos facile putrescere, vt videmus in externis rebus, & vt colligitur ex Gal. 4. de simpl. med. fac. vlt. Partem ichorosam, quæ reperitur in succis, nisi absumatur, vel ab igne, vel a sole, esse in causa vt succi corrumpantur. Idcirco in aliquibus regionibus decoquuntur vina, ne putrescant. Per decoctionem enim ichorosa portio absumitur. Constituitur ergo dari ichores licet nullum vsum habeant, & excrementum serosum conducere ad purificationem & deductionem sanguinis, & per colum exire ad differentiam sudoris.

Quibus ita constitutis, facile est colligere ex Gal. 1. de cris. 12. [Lotium illud optimum esse, quod nullũ habet defectum, vel in substantia, vel in colore, vel in contento.] Dicit lotiũ debere esse mediocre, nô crassum, nec tenue. Ratione autem coloris, ait, lotiũ debere esse vel subruffum, vel subflauum, & addit, vel magis subruffum, vel magis subflauũ. Cur ad sit magis? Aduertendum ibi Gal. loqui, de lotio sanorũ corporum, quæ obtinêt supremum gradũ sanitatis, non intelligatis tamen supremum gradum sanitatis absolute. quia sic non possetis recte assequi, quid sibi voluerit Gal. Per supremum igitur gradum oportet intelligere corpora tum temperata, tum intemperata, intra latitudinem tamen sanitatis existentia. Ea autê ratione sunt accipienda corpora, vt temperata considerentur, quando obtinent supremum gradum sanitatis suæ, similiter & distemperata considerentur quando habent supremum gradum suæ sanitatis, nô autem absolute. Namq; proponit Gal. lotium & subruffum, & subflauum, & magis subruffum, & magis subflauum. propterea quod si corpora sunt temperata lotium est medium inter subruffum, & subflauũ, & proinde ruffum erit. Lotium op timũ quale.

Corpora vero distemperata, sed sana tamen, sunt discrasiata, quatenus recedũt ab exquisita temperie. Recedunt autem vel per excessum, vel per defectũ.] Lotium igitur in his, quę sunt distemperata per defectum caloris, est subruffum. quoniam calor non est ita validus, vt est in temperatis, in quibus lotium sit ruffum. Sed cur addit Gal. [Magis subruffum] vult significare colorem illum subruffum, cũ sit color medius inter ruffum, & spiceum; dum homo retinet supremum gradum sanitatis, licet sit distemperatus, cũ tamen magis accedere ad temperatum. Vnde lotium est proximus rufo, quam spiceo.

Iure ergo dicit Galenus. Lotium esse, & ruffum, & magis subruffum. Ex altera vero parte, si corpus sit distemperatum, recedatque a temperie per excessum, lotium non esse ruffum, sed magis coloratum, vt subflauum. Nô potest lotium esse flauũ, quia quando est flauum, nô est amplius lotium corporum optime se habentiũ; est tamen magis subflauum, quo suam in corpore, quod habet caliditatem excedêtem, cum ad summum peruenit caliditas, lotium non est tantum subflauum, sed maxime subflauũ, non tamen debet esse flauum. Respiciês ergo Gal. ad vniuersam latitudinem sanitatis, dicit. Colorem esse vel subruffum, vel subflauum, vel magis subruffum, vel magis subflauum.

[Contentum] vero in lotio debet esse album, leue, & çquale, & tunc præcipuum certum esse lotiũ, quãdo non est contentum [copiosum,] sed potius [exiguum.]

gnum.] Ex his colligetis facile ex Galen. 1. de cris. 12. Lotium recedens a lotio proposito, posse esse & bonũ & malum. [Bonum] est quod est maxime simile proposito. [Malum] vero, quod maximæ differens ab eodem, & non significat coctionem, sed cruditatem, & perniciem.

Lotium ergo si debet esse bonũ, oportet vt in substantia sit simile penes tria illa superius proposita. propterea sentit Gal. 2. progn. 30. [Lotium esse bonũ tũc quando nec tenue est, vt aqua, nec crassum, vt lotium iumentorum,] quod subiugale dicitur. Debet ergo lotium habere substantiam similem substantiæ sanorum lotiorum. Idem dicendum de [Colore lotij.] debet enim habere colorem a [subrusso ad subflauum,] similem colori lotij sanorum. Idem est dicendum de lotio penes [Contentum.] debet enim habere contẽtum [album leue, & æquale.] Idcirco dicit Hippo. 2. progn. 26. Vrinam esse optimam, quę habet sedimentum album, leue, & æquale, & vsq; adeo bonam voluit esse vrinam hanc, vt dixerit eam significare certã & tutam salutẽ. Vt autem locus ille recte intelligatur, aduertendum, Hip. loqui de contẽto, quod gignitur ex malefica materia, ad differentiã contenti, quod gignitur ex materia alimentali, quodque fit ex portione eius renuente concoctionem. Vnde non debet medicus mirari, si aliquando homines moriantur, licet hi reddant lotium habens sedimentum album leue, & æquale. Tale enim sedimentum, non est materiæ maleficæ, sed alimentalis. Hoc tamen non sufficit, sed oportet vt addatis, differentiam esse ratione agentis. aliter namque erraretis, siquidem aliud est agens ratione contenti sanorum, aliud ratione contenti ægrotantium. Ratione contenti sanorum calor est prorsus secundum naturam, at ratione contenti ęgrotantium calor non est prorsus secundum naturam.

Est & aliud discrimen, maiori dignum animaduersione, nempe, calorem ratione contenti sanorum, esse calorem iecoris, & venarum iecori proximarum. At calor ratione contenti ęgrotantium, non tantum potest esse calor iecoris & venarum ipsius, sed etiam reliquarum venarum extra iecur, id est, venarum totius corporis. Huius autem discriminis hæc est ratio, quia excrementum hoc aquosum suam acquirit perfectionem in generatione sanguinis, & in eius depuratione; vbi est genitus, quæ duo fiunt in iecore, at in morbis materia, quæ concoquitur, non semper est in iecore, sed aliquando in iecore, aliquando in venis extra iecur. Vnde fit, quod si materia morbifica reperiatur in iecore, nisi sit [Pituitosa,] non expectetis contentum album. Si vero videbitis contentum, ruffum, nigrum, rubeum, debetis polliceri salutem. Hoc enim est bonum lotium, neque hoc meum est inuentum, sed Galeni, qui nunquam sine ratione locutus est. Si sit materia [Biliosa] in iecore, calor iecoris non potest talem materiam dealbare. eius enim minus est rubificare. idcirco flaua bilis permanet.

Hoc cognoscens Gal. 2. prognostic. dicit, si materia fuerit [pituitosa contentum ad album declinabit.] quia pituita est alba, si materia fuerit [biliosa. contentum ad croceum verget.] Imo (addo ego) ad ruffum. Et dico cum Hipp. 1. Epid. 2. 23. Vbi proponit casum cuiusdam ęgrotantis, qui cum primum reddit lotium cum contento rubeo, leui, tum illico restitutus est saluti. Quia materia illa erat malefica & sanguinea, & vigebat in iecore. At si materia morbifica reperiatur extra iecur, tunc concurrit calor venarum. Et quia venarum proprium est dealbare, idcirco siue materia sit [biliosa,] siue pituitosa, contentum tamen semper debet esse album, huiusmodi autem contentum esse optimum. quia agens est calor venarum, quæ dealbãt, & secundum hanc rationem non erit hæreticum asserere, hoc posse esse excrementũ tertię coctionis, quatenus fit a venis extra iecur, rõne materiæ maleficæ.

Et quod hoc sit verum, ostẽdo. Gal. 1. de cris. 12. loquẽs de febribus biliosis, ad differentiam pituitosarũ dicit, quamuis non obseruamus sedimentum album apparet tamen suspensum album. quia cum materia morbifica viget extra iecur, debet cerni albedo. Idcirco quamuis Hipp. non posuerit sedimẽtum illud, 2. progn. 26. non tamen debetis inferre propter hoc, Non apparet hoc contentum, ergo nõ possumus prædicere tutam & certam salutem. Hæc consequentia non aduersatur experientiæ. Nonne dicit Gal. loco citato. [In febribus biliosis non esse expectandum sedimentum. homines enim restituuntur sanitati cum solo suspenso.] Quare si solum suspensum sufficit, ex solo etiam suspenso debetis prędicere certam salutẽ, & hæc est illa pars, propter quam medici, tanquam Dij existimantur. Ita igitur intelligatis Hipp. non de omnibus morbis loquentem, sed de his tantum, qui non possunt solui, nisi appareat sedimẽtum. Nam & hoc dicit Gal. loco citato, nempe, [In morbis ex repletione non expectandum esse salutem, nisi appareat sedimentum.] Et hoc est verum in his morbis, non autem in omnibus. Atque hæc dicta sint de lotio sanorum & de optimo lotio.

De vrina ęgrotãtium.

Iam transitum facientes ad considerandum lotiũ ęgrotantium, ne quis fiat error in prognosticando, operę pretium est, vt vos lotiũ inspicientes, cognoscatis. [An id, quod in lotio cõtinetur, sit reliquiæ materiæ morbificæ, an alimenti.] Diximus enim aliud esse contentum ratione materiæ alimentalis, & aliud ratione materię morbificæ. Vt igitur hoc exacte cognoscatis, oportet distincte progredi, & primum considerandum est, dum sumus apud ęgrotantes, (loquimur enim in præsentia de lotio ægrotantium, non multũ tamen recedentes a lotio sanorum.) An materia morbifica reperiatur in iecore, & proximis ei venis; an in venis extra iecur? [Si enim materia morbifica reperiatur in venis iecoris, tunc duo sunt aduertenda, an scilicet æger tenuiter viuit, an vero copioso victu vtatur (ægri enim non raro delinquunt) si viuat tenuiter,] tunc ex Gal. 2. progn. 26. vt supra audiuistis redditur lotium cum nullo sedimento, sed cum suspenso.

Vnde hoc ita constituto, aduertendum. [An eodẽ tempore fiat coctio alimenti, an diuerso tempore.] Si fiat eodem tempore (fieri enim potest, vt natura eodẽ tempore concoquat cibum, & materiam morbi) tunc ratione materiæ cibalis non adest sedimentum in lotio, sed modicum suspensum, & cum modicum sit suspensum, & eodem tempore decernatur cum contento materię morbificę, ipsum vincitur a contento materiæ morbificæ, ita vt non sit in causa, vt vos erretis. Potestis ergo prognosticari quando homines tenuiter viuunt, quoniam exiguum est illud suspensum, & conuertitur in naturam materię morbificæ. Quod si diuerso tempore fiat coctio, fieri potest vt materia alimentalis vno tempore, materia autem morbifica alio tempore concoquatur. Vos scitis naturalem facultatẽ esse in assidua operatione. Propterea quando morbi sunt in principio, natura concoquit cibum, non autem materiam morbificam. Fieri etiam potest oppositum, vt cibus sit crudus. Et cum sit crudus (hoc potestis experiri in sanis) homines illico reddunt lotium sine contento, ex Gal. 4. de tuend. sanit. 4. Quia natura nondum est aggressa cõcoctionem noui cibi, tunc autem potest esse concocta materia morbifica, ita, vt dum redditur lotium, in ipso insit contentum materię non alimentalis, sed maleficę. Et vos lotium inspicientes, ita esse cognoscetis. Nam si obseruabitis suspensum album, leue, dicatis esse contentum materię alimentalis, at si contentum subsideat, dicatis esse contentum [materiæ morbificæ.] Quando enim homo tenuiter viuit, nõ potest reddere lotium, quod habeat sedimẽtũ materię alimẽtalis. Si ergo adsit sedimẽtũ, est dubio procul sedimentum materiæ morbificę.

Sed

Sed aduertendum, euenire enim poteſt, vt [contẽtũ ratione materię morbificę non ſubſideat, adſit tamen vel ſuſpenſum, vel nebula.] Quomodo diſtinguetis, quoniam materię etiam alimentalis contentũ ſuſpenditur? Nõ difficulter id cognoſcetis, quoniã vel morbus erit biliofus, vel melancholicus, vel ſanguineus,] Tuncque ſi ſuſpenſum ſit, vt albũ, dicatis eſſe ſuſpenſum materiæ alimentalis. Propterea non ſitis ita audaces in prædicendo ſalutẽ. Quod ſi ſuſpenſum ſit coloris declinantis [ad aureum, vel ad rubeum, vel ad nigrum, dicatis hoc eſſe ſuſpenſum materiæ maleficæ. Et aduertendum, nos in præſentia loqui de materia morbifica, quę in iecore reperitur. Sed ſi materia fuerit pituitoſa, contentum poteſt eſſe album.

Quomodo igitur diſtinguetis [Contentũ illud pituitoſum, a contento alimentali, vtrumque enim eſt admodum ſuſpenſum, & album?] Ita diſtinguetis, quoniam contentum alimentale, præter id, quod erit album, non erit admodum craſſum, non inæquale, non aſperum, vt contentum materiæ pituitoſæ morbificæ craſſius conſpicitur, nec leue eſt, aut æquale. propterea, quod in morbis pituitoſis, quando adſit ſuſpenſum, vel etiam nebula, ſunt flatus ſuſpendentes. & progrediente tempore obſeruabitis contentum illud magis, & magis deſcendere, ita vt tandem ſubſideat. Senſit enim Gal. 1. de criſ. 12. [Morbos pituitoſos, & ex repletione, non poſſe ſolui, vel cognoſci, niſi lotium habeat ſedimentum.] Contra obſeruabitis, ſi fuerit contentum materiæ alimentalis, nunquam ſubſidebit. Ratio huius manifeſta. quoniam ſermo, eſt de ęgroto tenuiter viuẽte. At ſi copioſo victu ęger vtatur, & materia morbifica detineatur in iecore, facile eſt, vt medici decipiantur.

Sciendum igitur, quando [homo largius viuit, fieri poſſe, vt contentum materiæ morbificæ, vel eodem tempore excernatur, quo contentum materiæ alimẽtalis excernitur, vel diuerſo tempore. Si eodem tempore excernitur, ſupponendum in primis, cum homo largius viuit, ratione alimenti copioſum eſſe contentum, & ſedimẽtum. Ex Gal. 2. progn. 26. ratione materiæ alimentalis. Sit igitur morbus vel in principio, vel in augmento, vel alijs temporibus. Si ſit in [principio, obſeruabitis lotium cum ſedimento albo. ob id non debetis dicere morbum eſſe in augmento, vel in ſtatu. eſſet enim maximus error, nec debetis ſalutem prognoſticari. Nam ſi æger copioſis vtatur cibis, & ſit morbus in principio, & in principio morbi natura non aggreditur materiam morbificam, & virtus eſt robuſta, nonne videtur conſonum rationi, vt virtus valida agat in copioſum cibum: Idcirco mirum non eſt, ſi appareat album & copioſum. Sed tamen ob id non debetis ſalutem prognoſticari. Quia cum morbus ſit in principio, iſtud eſt contentum materiæ alimentalis. Progrediẽte autem morbo, aduertendum] an prodeat morbus ex ſuccis tenuibus, id eſt, biliofis, an ex craſſis, id eſt, pituitoſis, vel melancholicis?] Si enim prodeat ex biliofis, & diuerſo tempore fiat excretio iſtorum contentorum, obſeruabitis contẽtum eſſe in forma ſedimenti albi. Quoniam eſt cõtentum materiæ alimentalis, propter copioſum cibum. Poteſt autem ſuſpenſum eſſe non album, ſed coloris ruffi, citrini, & quod præ ſe ferat colorem bilis, ſed eſt ſuſpenſum. Nam ex Galen. primo, de criſ. 12. ſufficit vt obſeruemus ſuſpenſum in morbis biliofis, ex laboribus, ex media.

Ratione igitur bilis adeſt contentũ, quod nõ ſubſidet, ſed eſt potius ſuſpenſum, habet tamen calorem bilis. Vnde quando accedatis ad ægrotos, & in primis diebus obſeruabitis ſedimentum album, & ſatis leue & in progreſſu morbi, præter album ſedimentũ, conſpicietis adeſſe ſuſpenſum citrinum, non debetis temere aſſerere more quorũdam, morbum deteriorem fieri. Imo vero melior euadit, propterea quod ſit maturatio materiæ maleficæ, quod eſt deſiderandum in morbis. Hoc autem euenit, quando contentum materiæ maleficæ ſeparatur, non vnitur cum contento materiæ alimentalis. Eodem enim tempore quandoque excernitur, ſed tamen non ſemper ſit vnio. Vnde [contentum alimenti reſidet in fundo lotij. contentum vero materiæ morbificæ eleuatur.] Interdum etiam [vnitur contentum materiæ morbificæ cũ contento materiæ alimentalis,] & tunc obſeruabitis ſedimẽtum propterea, quod ob copioſum victum, plus poteſt copia ſua contentum alimenti. Et cum contẽtum alimentale ſubſideat, & ſit cum excremento bilioſo, ſecum ducit excrementum bilioſum. Vnde vos qui prius conſpexiſtis lotiũ cum ſedimento albo, conſpicietis poſtea ſedimentum euadere ſubcroceum, ſubruffum, pro maiori, vel minori portione bilioſi excrementi, & hoc erit optimum ſignum. Nec obſtat quod dicit Hip. 2. progn. 26. Optimum lotium eſſe illud, quod habet ſedimentum album, leue & æquale, quoniam ibi ſermo eſt de contẽto materię maleficæ, ſecus in potentia. Sedimentum quod erat album, erat tale, ratione materiæ alimẽtalis, non indicabat materiam maleficam maturari. Sed dum ſit ſubruffum, indicat eam maturari, propterea potuimus aſſerere, hoc ſedimentum eſſe mixtum cum contento alimentali, & malefico, & quod dictũ eſt de materia morbifica, idem eſt etiam dicendum de materia pituitoſa, & melancholica, neque hoc mirum videatur. Melius enim erit lotium [ſi contentum erit ſubnigrum, quã ſi fuerit album.] Et huius ratio iam patet, quoniam quãdo contentum eſt album; nihil aliud indicat, quã cibum concoqui. Et aduertatis hoc eſſe verum, quando homo copioſe comedit.

1. Vbi igitur conſpicietis ſedimentum album, non erit ita bonum, vt ſubnigrum, quoniam album indicabit tantum alimentum concoqui, & naturam non aggredi materiam morbificam. Quod ſi fiat ſubnigrum, indicium erit non tantum concoqui cibum, ſed etiam materiam morbificam melancholicam, propterea qui [quartana febri] detinentur, tunc potiſſimum ſaluti ſunt proximi, qñ ſunt cõtenta nigricantia? Propterea ſemper ſitis diligẽtes, vt interrogetis ægros, quo nam victu vtantur. Quod ſi materia fuerit [pituitoſa,] ſedimentum ratione cibi erit album. ratione autem pituitę obſeruabitis ſuſpenſum. Et ſi apparebit non erit malum, propterea quod ſignificabit materiam pituitoſam concoqui. Vnde ſedimentum erit iudicium materiæ alimentalis: ſuſpenſum vero materiæ morbificæ. ſupponamus nos (quod fieri poteſt) coniungi vtrumque contentum, tunc conſpicietis ſedimentum album.

Sed quõ cognoſcetis illud ſedimẽtum [album eſſe mixtum, ad differentiam prioris, ex materia alimẽtali & morbifica?] Cognoſcetis, quoniam ante concoctionem materiæ morbificæ ſedimentum erat album leue, non admodum craſſum. Quando vero fit mixtio alterius contenti, illud fiet craſſius, acquiret aliquam aſperitatem, non erit vſque adeo albicans. credendum enim non eſt, quod cum ſubſidet excrementum pituitę, quamprimum fiat ſedimẽtum album, leue, & æquale ſed tale fit progreſſu temporis, prout natura magis, vel minus ſuperat materiam pituitoſam. Propterea, cum prius vidiſtis lotium cum ſedimento albo & leui, deinde obſeruabitis hoc ſedimentũ quodammodo infici, non amplius eſſe ita albũ, nec ita leue, non debetis ita timere more quorundam, qui dicunt timendum eſſe, quoniam lotium prius habebat contentum bonum, nunc vero non eſt ita bonũ. Sunt in maximo errore. illud eſt optimum ſignum. Nam hoc cõtentum, quod ita bonum videtur, indicat permixtionem vtriuſque contenti, etſi accidat, vt non eodem tempore ambo contenta excernantur. Nam cum ſit excretio materiæ alimentalis, quæ ſit poſt co-

ctum

ctum cibum per horas aliquot, non autem in ventriculo, sed etiam in iecore, tunc obseruabitis sedimentu materiæ alimentalis album. Quod si excernatur lotium contentum ante coctionem cibi, contentum huius erit contentum materiæ malefice, & ratione caloris, & aliorum a nobis propositorum.

Quomodo contentũ materię morbificæ a contento materiæ alimentalis distinguendum. Quod si accidit, vt materia morbifica non reperiatur in iecore, sed extra: quomodo distinguetis [contentum materiæ morbificæ a contento materiæ alimentalis.] Aduertendum an æger tenuiter viuat, an largius? Si tenuiter viuit, quantum sit ratione materiæ alimentalis, adest suspensum, non sedimentum, propterea si eueniat, vt adsit sedimentum, hoc erit materiæ maleficæ. Quod si ratione maleficæ non adsit sedimentum, sed potius suspensum, tunc poteritis distinguere. Nam si morbus sit in principio, & suspensum sit album, dicatis esse suspensum ratione materiæ alimentalis. Quod si sit alterius coloris, sicut contingit in morbis biliosis, melancholicis & sanguineis facile tunc erit vt dicatis, esse suspensum ratione materiæ maleficæ.

Sed aduertendum, quoniam fieri potest, vt etiamsi redundet materia biliosa, suspensum tamen sit album leue & æquale, ex Gal. 1. de cris. 12. vbi habet in morbis biliosis non expectandum esse sedimentum. Satis est enim suspensum esse album, leue & æquale. Quod est intelligendum de materia biliosa, quę reperitur extra iecur bilis cum maturatur, potest secundum aliquam sui portionem colorem albũ acquirere, & propterea apparet suspensum albũ. Cum igitur suspensũ [possit esse album ratione materiæ biliosæ, & ratione materiæ alimentalis,] quomodo cognoscetis, an sit excrementum materię alimentalis, an materiæ maleficæ. Vos per coniecturam hoc deprehendetis. Nam si sit excrementum ratione materię morbificę, præcessit suspensum, quod fuit citrinũ prius, deinde sensim albicans euasit, quod si hoc modo appareat, tunc oppositum est statuendum, & quod dictum fuit de contento bilioso, idem de reliquis erit statuendum.

Vnde si homo largius viuat, vos etiam ex traditis supra facile cognoscetis, quoniam sedimentum erit ratione contenti alimentalis, eo quia homo copioso vtitur cibo, & sedimentum erit album. Quod si adsit contentum materiæ maleficæ, tunc conspicietis contentum diuersum a priori, pro diuersitate materiæ maleficæ, nec aliquis vestrum dubitare deberet, licet nos diximus, [lotium esse optimum, aut optimo proximum, quando lotium ægrorum habet suspensum albũ, leue, & æquale,] quia dixit Gal. 3. Epid. sect. 3. cõ. 83. Contentum non subsidere, sed eleuari, quoniam adsint flatus. Nisi enim adessent flatus, suspensum descenderet.

Quomodo igitur potest esse optimum lotiũ illud quod habet suspensum, si hoc fit ratione flatuũ? Nã vbi sunt flatus, ibi calor est debilis, vnde non fit optima coctio, nec lotium est optimum, quia si esset optimum subsideret, & ad fundum vasis descenderet. Dicatis pro solutione, sermonem esse, vel de suspenso sanorum corporum, vel de suspenso ægrotantium Gal. loco citato loquitur de lotio ægrotantium. Quare ab hac difficultate excluditur lotium sanorũ. Addimus præterea, si sermo fiat de lotio ęgrotantiũ, posse ẽt in hoc esse suspensum, & illud optimũ, & sine flatibus. Vnde Gal. ibi, quando dicit, si non sint flatus, tũc suspensũ descenduut, nõ loquitur quocunq; suspẽso, sed de suspenso ægrotantium, nec de quocunque suspenso ægrotantium, sed de malo tãtum. Quę solutio colligi potest ex Gal. 1. prorrh. a. com. 1. Nam cũ habeat in textu Hipp. si quidquam in vrina sublime petierit delirũ significat, Gal. ibi hoc põderãs dicit, illud non esse intelligendum de quocunque contento, quod petat partes superiores lotij, sed de vitioso tantũ. Nam si suspensum non fuerit vitiosum, nullum periculum esse de delirio. Imo indicat potius tutam & citam salutem, secus dicendum de suspenso malo, de quo loquitur ibi Hippocrates.

Sed quomodo suspensum malum minatur delirium? Hoc declarat Gal. 3. prorrh. 1. com. 39. Vbi dicit suspensum vitiosum non ex propria ratione, sed ex accidenti minari delirium propter flatus, qui reperiuntur in lotio, qui suspendunt contentum, & significant etiam agitationem esse in venis, & humores habere raptũ ad partes capitis. Ad rem igitur, [nõ quod cũque suspensum minatur delirium, sed prauum tantum,] & est illud, in quo sunt flatus.

Hæc dicta sunt de lotio ægrotantiũ. Vt autem cõnectamus dicta cum dictis, egimus hactenus [de lotio ægrotantium, quod est admodum simile lotio sanorum.] Restat igitur vt deinceps loquamur de lotio illo ægrotãtium, quod est plane dissimile lotio sanorum. & vt ordine procedamus, cognoscendum est, [an sit dissimile penes plura, an penes pauciora?] Aduertẽdum in tali lotio esse liquorem, & contentum. Loquamur primo de dissimilitudine lotij penes [liquorem,] deinde penes [cõtentum,] Quod attinet ad liquorem, quænam sunt perpendenda, & penes quæ est discrimen? In liquore considerare oportet, substantiam, quantitatem & qualitatem. Si cõsideremus [substantiam,] dicimus bonum lotium esse illud, quod habet substantiam moderatam, nec tenuiorem, nec crassiorem. Quare lotium illud a lotio sanorum erit diuersum, quod habebit liquorem vel tenuiorem, vel crassiorem. si consideremus quantitatem, bonum lotium illud est, quod respondet ad portionem assumptorum aqueorum. Si non adsit hæc proportio, lotium erit dissimile lotio sanorũ. Vnde erit vel in maiori, vel in minori copia. Postremo cõsideremus qualitatem, tum primam, tum secundam. Si primam consideremus, tunc lotium est optimum, quando dum exit, nec calidius est, nec frigidius. Quare si lotium recedat ab hac mediocritate, & calidius fiat, vt in febribus ardentibus, vel habeat calorem remissiorem, tunc erit dissimile penes primas qualitates.

De lotio ægrotãtium.

Quo ad secundas qualitates (vt sapores, & alias huiusmodi qualitates omittamus) consideremus solum odorem, illud lotium est optimum, quod nec grauiter olet, nec odore prorsus caret. Quare lotium illud erit dissimile, quod vel male olebit, vel erit sine odore. Postremo considerandum lumen, quod est splendor ex mixtione diaphani cum opaco, quatenus diaphanum lumen suscipit, dum ab opaco terminatur. Per diaphanum autem intelligatis illud, quod producit ad colorem, quia non loquimur de diaphaneitate celi. In hac ergo [permixtione tria sunt consideranda.

Primo aduertendum est, in permixtione diaphani cum opaco, rari & puri cum denso & impuro, ex qua nam parte sit victoria, num ex parte raritatis & puritatis, an ex densitatis & impuritatis. Lotium est perspicuum, dicit Auic. quando visus penetrat facile. Opposito autem modo [lotium est opacum.] Vnde non credatis, idem esse tenue, & perspicuum, crassum & opacum. Quod cognoscens Auicenna, ait, dari aliqua quę sunt crassiora, & tamen sunt perspicua, veluti albumen oui, liquefactum oleum. Dantur etiam aliqua tenuiora, quæ tamen sunt opaca, veluti aqua turbulenta. Cum igitur [lotium erit vel opacum, vel ad summum perspicuum,] recedit a naturali, idcirco de causis huius erit agendum.

In permixtione diaphani cum opaco tria cõsideranda.

Secundo consideranda illa permixtio non penes [victoriam, sed sine victoria,] sicque ex parte vnius, siue alterius consideranda varia mixtio, ex qua diaphanum corpus redditur varijs coloribus insignitũ, propterea de differentijs a colore sumptis, erit habendus sermo.

Tertio consideranda hæc permixtio, [quatenus fit ex raro, & puro, denso, & impuro,] vnde lumen colligitur,

ligitur, & in splendorem degenerat, & idcirco loquendum de lotio splendente, vel splendore destituto. Nec quis dicat, ea quæ nunc sunt proposita, suspecta esse aliqua ex parte, eo, quod dicit Hippocr. 4. Aphor. 72. adesse vrinas albas & perspicuas. Perspicuas autem intelligimus tenues, ergo male diximus, aliud est loqui de tenui, aliud de perspicuo. certum est ibi Hippocr. per [lotium perspicuum] intelligere tenue, sed tamen non ob id est inferendum, ergo non potest dari vrina crassa & perspicua. quod colligitur ex Gal. vbi dicit, vrinas esse albas & perspicuas, id est, tenues. Sed addit, posse esse vrinas biliosi coloris, quę quidem tenues sunt. Vnde proponens tenues, proponit ipsas ad differentiam crassarum, vt innueret dari vrinas non modo tenues, perspicuas, sed etiam crassas perspicuas.

Causa propter quas vrinæ tenues redduntur.

Quantum igitur attinet ad vrinas tenues, quęnam sunt [causæ lotij tenuioris?] Tenue potest fieri lotium, vel ob [intemperiem,] vel propter [obstructionem.] Ob intemperiem quidem, vel renum, vel iecoris, frigidam scilicet, vt dicit Auic. quæ est in causa, vt renes nec valide attrahant nec valide expellant. Intemperies vero iecoris potest esse tum frigida, tum calida. Sed hoc videtur esse suspectum. Nam diuersæ causæ, diuersos effectus producunt, nec rationi consonum est, vt si, verbi gratia, lotium crassum fiat a frigido & calido, idem etiam fiat tenue a calido & frigido. dicimus [lotium tenue fieri tum a calido, tum a frigido,] licet dixerit Gale. 2. progn. 29. bilem crassescere ratione frigoris condensantis, & ratione caloris, qui est in causa, vt partes tenuiores euaporent vt ex Galeno sit colligendum, crassam fieri in materiam & a frigido, & a calido, si hæc agentia diuersimode concurrant.

Non est igitur difficile cognoscere, ob hanc diuersam rationem, [quomodo lotium possit reddi tenue & a frigido; & a calido,] quomodo etiam possit crassescere. sed aduertendum differentiam esse inter frigus & calorem, i. inter calorem remissum, & calorem intensum, ad differentiam caloris naturalis temperati. Dicimus igitur calorem diminutum posse esse in causa lotij tenuissimi, præterea calor deminutus potest lotium tenue minus tenue reddere, calor diminutus non potest crassum lotium facere tenue. [Calor vero intensus,] non potest lotium reddere tenuissimum, sed potest quidem lotium, tenuius quam sit reddere, crassumque lotium attenuare, tenue etiam crassefacere.

Declaro hęc omnia. Quantum attinet ad [calorem diminutum,] sensit Gal. 1. de cris. 12. cum languet calor, produci lotium instar aquæ tenuissimæ crudissimum, & huiusmodi lotium est duplex vel enim quamprimum excernitur, vel paulisper detinetur.] Lotium celerrime excernitur in diabetica affectione, & hoc est maxime prauum, quia indicat dextructionem, nō modo alteratricis, sed etiam retentricis. Vnde vitium est multo deterius, quando duæ potentiæ, quā quando vna est extincta.

Aduertendum in diabete, in qua lotium redditur albicans, quamuis bibat homo vinum rubrum, fieri potest vt lotium sit album sicut aqua, facta tamen est aliqua alteratio. Nos tamen dicimus alteratricem esse extinctam. Hoc ergo intelligendum est de alteratrice iecoris, non ventriculi, propterea aquosum permanet lotium, nec acquirit cōpagem, nec colorem, hæc igitur vrina fit tenuissima ob diminutum calorem. Ratione etiam [caloris intensi] lotium fieri potest tenue coloratum, ruffum, subflauum, non albicans, & idcirco potest mixta esse bilis cum aquositate, ratione intensi caloris, qui calor, etsi præbeat colorem, non tamen præbet veram substantiā, vnde est lotium coloratum tenuius iusto. Neq; hoc mirum esse debet, qa vt alias diximus, maior est difficultas in facienda substantia, quam in præbendo colore. Est enim difficile, vt vrinæ partes vniantur, quod ex hoc potest comprobari, quia, si quis fuerit, qui vos velit fallere, ostendendo vel vinum, vel acetum, loco vrinæ, & vos non sitis ita ꝓpinqui, vt ratione odoris possitis distinguere inspicientes, hoc modo cognoscetis, vt monet Auicē. Quoniam si fuerit [vinum vel acetum, quanto magis proximum fiet oculis vestris, tāto tenuius apparebit. totū oppositum obseruabitis in lotio. Nec alia est huius causa, nisi quia partes vini & aceti sunt maxime vnitæ, & multo magis, quā portiones lotij, quoniam lotium est excrementum. Vnde si proxime conspexeritis lotium diligenter, obseruabitis quædam corpuscula, quædā particulas secretas inter se & disiunctas. Magna est ergo in tribuenda compage difficultas.

Addit Auic. aduertendum esse, quādo adest perspicuitas, vt cognoscatis, [an hæc sit tenuis, an crassa.] Quoniam siue tenuis; siue crassa sit, oculorum acie penetratur. Dicit igitur Auicenna, opus esse conquassare lotium cum vehementia, vnde si lotium perspicuū erit tenue, spuma erit exigua, ampullæ erunt paruæ, & celerrime dissoluentur. Contra, si erit crassa, spuma erit copiosior, ampullæ magis durabunt. Dicimus ergo lotium posse esse tenue, licet calor sit intensus, esse etiam coloratum, licet substantia sit tenuis. Quoniam lotium tunc acquirit optimam substantiā, quando viget calor naturalis, quando adest temperies non quando adest intemperies. Præterea calor intensus potest lotium crassum attenuare. Calor. n. febrilis attenuat, vnde fit vt crassiores partes subsideant, & liquor, qui prius erat crassus, permaneat tenuis. Præterea calor intensus potest esse in causa, vt lotium albū, ꝙ est productū a diminuto calore, perseueret adhuc tenue, non tñ eodem modo tenue, vt antea, sed ita, vt iusto fiat tenuius, quia nō habet debitam substantiā.

Propter [obstructionem quoq; lotium fit tenue,] quia cum adest obstructio, partes tenuiores permeāt, crassiores vero non possunt. Quare lotium quod redditur, est tenue, & oppositorum oppositæ sunt causæ. Quare diligenter aduertatis, quia quandoq; [crassum lotium] est priuatum [turbulentia,] quandoque est [turbulentum.] Si sit priuatum turbulētia, modo est [oleaginosum, modo non oleaginosum,] vt optime declarat Gal. 3. Epid. 3. 72. Quandoque habet consistentiam & colorem ad similitudinem olei, & hoc lotium non est vsque adeo malum. Quoniam vero materia hæc de vrinis crassis difficilima est, idcirco, vt diligentius causas crassarum vrinarum possimus inuestigare, altius aliquando sumendum est exordium.

Supponendum est igitur, primo vrinam crassam fieri posse, licet hoc negare videatur Aristoteles 4. Meteor. 7. vbi dicit, vrinam non crassescere, sed potius coagulari. Loquitur enim Aristoteles de ambiente extremo, agente in lotium, nos vero in præsentia loquimur de caussis internis; de calore existente in corpore & de materiebus, quæ ita cum vrina permisceri possunt, vt ea reddatur crassa. Hæc autem [vrina crassa, vel est turbulenta, vel non.] Namq; non omnis crassa vrina necessario est turbulenta, quod colligitur ex Hipp. 1. Epid. sec. 3. 22. Vbi loquens de illa ancilla dicit, vrinas fuisse crassas & turbulentas. Quare si non darentur vrinę crassę citra turbulentiam, non dixisset Hipp. Vrinas crassas & turbulentas. crassæ vero non turbulentes, vel sunt [oleaginosæ, vel non.] De oleaginosis agit Gal. 3. Epid. 3. 72. vbi ait, dari vrinas oleaginosas, vel [pingues, vel non pingues.] In præsentia nos non loquimur de oleaginosis pinguibus. Vrinę enim reddūtur pingues, ratione contenti. Loquēs ibi Gal. de oleaginosis non pinguibus, dicit se sæpe cōspexisse tales vrinas citra detrimentum ęgrotantium, imo vero ait, esse bonas, quia non indicant colliquationem, quia non sunt pingues, seu vocantur oleaginosæ, eo, ꝙ habent substantiā, & colorē similes oleo.

Vrina crassa duplex.

Sed

Sed cur aliquæ ex his sunt meliores, aliquæ non ita bonæ.] Dicit Gal. ibidem dicendum esse de his vrinis, quod de ipso etiam oleo dicitur, Nam sicut non est eadem substantia, nec idem color in quocunque oleo, sed differentia est inter hoc & illud oleum, ita etiam discrimen est inter vrinas oleaginosas, quæ hac substantiam oleosam consequuntur, quoniam adest pituita non vsque adeo crassa, sed viscida, aquosa, quę est permixta cum liquore, & reddit liquorem similē oleo. Verum talis liquor interdum est candidior, interdum flauescit. Si sit [candidior,] indicat cruditatē, non perniciē, nisi, (Dicit Galenus) coniuncta sint aliqua signa lethalia, nisi, sit summa vis febris, sed quantum sit merito huius vrinæ oleosę, nihil est timendū. Si vero sit [flauescens,] hæc vrina est melior, & citius sequitur salus. Quare quādo obseruabitis vrinas oleosas, non dubitetis bene sperare, modo tamen sint pingues. quæ autem sit pinguis vrina infra docebimus.

Altera ex parte erat [vrina crassa, non turbulenta, nec oleosa,] & talis vrina potest esse crassa pituitosa, sanguinea, melancholica & biliosa, vnde autem fiunt hæ vrinæ? [Vrina crassa pituitosa] fit ex pituita, quæ crassa est, & non ita aquosa, sicut est vrina oleosa, sed est potius terrestris, non tamen impura, propterea, quod si esset impurior esset turbulenta, & hæc vrina ab innominato autore, in lib. de vrinis, dicitur vrina crassa pituitosa. Datur etiam [Vrina crassa sanguinea,] quæ fit, quando ob insignem calorem miscetur sanguis cum liquore, ita vt crassescat, & autor ille hanc vrinam vocat crassam sanguineam, [Vrina vero crassa melancholica] fit, quando permiscetur humor melancholicus cum liquore aquoso, & hęc dicitur crassa melancholica.

Præterea datur etiam [vrina crassa biliosa,] quam autor idem non proponit, sed Auicenna in suo tractatu de vrinis, huius mentionem facit, & vult hanc fieri ex permixtione bilis vitellino. Hanc vero vrinā autor ille fortasse non proponit, quia loquebatur, de flaua vrina. Idcirco cognouit, quod si fieri debet permixtio bilis vitellinæ cum liquore vrinæ, requiritur insignis calor, qui valde exurat, vnde strenue agens in bilem vitellinam, quæ maxime est flaua, per alteriorem mixtionem acquirit colorem magis intensum, quam sit flauus color. Respicit igitur autor ille ad vrinam flauam, quoniam non datur vrina flaua crassa, propterea quod per vlteriorem adustionem acquirit colorem magis declinantem ad atrum, vt colligitur ex secundo, progn. 38. vbi habet bilem crassescere, cum supra modum assatur. Vnde cum assatur bilis acquirit colorem, qui magis accedit ad atrum, quam ad flauū. Hæ igitur sunt vrinæ non bonę, idcirco 2. progn. 37. dicitur. Crassas vrinas non admodum bonas esse, & quanto crassiores, tanto etiam densiores.

Vrinę crassæ turbulentæ. Postremo erant [vrinæ crassæ turbulentæ,] & de his agendum omni cum intelligentia, quoniam negotium hoc est difficilimū. Et ne quis fiat error, aduertendū nos in præsentia nō esse locuturos de lotio, quod sit turbulentum ob permixtionem puris, vel seminis, vel alterius materiæ. Nunc enim nón loquimur de contentis, nec loquimur de vrinis, quę reddūtur turbulentæ ratione aeris, sed de istis, de quibus loquitur Gal. 4. de tuend. sanit. 4. & 1. de cris. 12. Statim vero per modum sequelæ loquemur de vrinis, quæ fiunt turbulentæ ratione ambientis.

Vrinarum turbidarū tres differētiæ. Pro intellectione igitur dictorum Gal. sciendum est, dixisse Gal. 1. de cris. 12. [tres esse differentias vrinarum turbidarum,] vel enim vrina turbida est ita,
1. vt dum redditur sit turbida, deinde vero clara vadat;
2. vel ita vt mingatur clara, deinde fiat turbida, vel ita vt
3. mingatur turbida, & turbida permaneat. Dicit enim
ibi, esse meliorem vrinam, quæ turbida mingitur, & deinde clara euadit, priorem, quo clara mingitur, & deinde turbatur. In medio autem bonitatis & malitiæ esse vrinam illam, quæ turbida mingitur, & talis permanet.

Sed facile fuit hæc proposuisse eo, quod dicuntur etiam eadem ista a Galeno, velim autem horum causam cognoscatis. Non recedentes igitur a Galeno loco citato, dicimus, vrinam illam pessimam esse, & significare exquisitam cruditatem, quę clara mingitur & talis permanet, nulloque modo fit turbulenta. Pessima autem hæc est vrina, quia natura nondū aggreditur concoctionem, nec vllum est indicium coctionis futuræ, indicium inquam est, naturam nondum aggredi concoctionē, nec tam cito esse aggressuram. Subdit Galenus ibi: Si clara reddatur, deinde turbulenta fiat, non est ita mala vt prior, quoniam significat perturbationem quandam flatuosi spiritus, quod indicium est naturam iam aggressurā esse concoctionem. Nam idem est animo cōcipiendum de lotio, quod clarū redditur, deinde turbatur, quod etiā in musto obseruatur, cum fit ebullitio, fit enim ebullitio ratione flatuum.

Oportet ergo, vt si volumus reddere causam vrinarum turbidarum, vt dicamus cū Gal. [causam esse flatuosum spiritum cum lotio permixtum,] & hæc veritas proponitur non tātum a Gal. 1. de cris. 12. sed etiam 3. epid. sect. 1. com. 5. Vbi loquens Galenus de vrinis turbulentis, quas appellat [subiugales,] dicit in his adesse flatus, sicut in musto, quo fit vt vrinæ hæ pronūcient dolorem capitis. Nam quando adsunt illi flatus, sursum ascendunt, & secum ducunt varios succos, vnde fiunt capitis dolores. Hoc idem colligitur ex Gal. 2. prorh. cō. 40. vbi has vrinas vocat [fermentatas,] vnde quādo videbitis Galenum proponere vrinas fermentatas, dicatis eum proponere turbulentas. Vocat aut fermentatas, ratione permixtionis flatus cum aquositate. Vrinę subiugales. Vrinæ fermentatæ.

Do exemplum, acetum dum decidit in terram fit fermentatio quædā, veluti auctio, quando enim terra ab aceto madefit, suscitatur flatus, qui dum sursum ascendit, secum ducit portionem terræ madefactam ab aceto; Vnde etiam in musto ratione flatuum necessarium est, vt cum ebullit, occupet maius spacium. Idem ergo imaginari oportet in lotio turbulēto fermētato, quatenus flatus hi permixti cum aquositate & materia, ad dissimilitudinem portionis terrę, & humiditatis aceti, necessario efficiant vrinam turbulentam, vnde etiam Aetius dicit, quando accidit, vt vrina, quę turbida redditur clarescat, indicium est fermentationem minui, & delitescere. Dicatis igitur causam tribulentiæ vrinæ esse flatus. [Sed vnde fiūt flatus? ex qua materia? a quo agente?] Certum est in initijs morborum, quando natura nondum aggreditur materiam morbificam, non fieri turbulentas, sed crudas instar aquæ. In fine autem principij rationi consonum est, vt natura aggrediatur concoctionem, & progrediente morbo ad statum, calor etiam magis agit in materiam maleficam. Vt autem fit occasio producendorum flatuum, oportet hanc materiam esse crassam. Hanc veritatē proposuit Galen. primo epid. sect. tertio, commen. vigesimoprimo, vbi dicit, [vrinam similem lotio iumentorum esse illam, in qua redundant crassi, & crudi humores.] Idem proponit etiam sect. quinta comment. 15. Auicenna etiam dicit, vrinam turbulentam fieri propter permixtionem flatuum, cum terrestreitate, & parte aquosa.

His itaque hunc in modum propositis, nō est difficile cognoscere, cur vrina in principio morborum clara mingatur, deinde turbida fiat. Similiter cur turbida mingatur, & talis permaneat. Demum cur turbidæ mingantur, deinde clarescant. Nam circa finem

principij, cum natura nondum concoquat materiam morbificam, sed cito sit concoctionem aggressura, propterea, vt adsit vestigium aliquod cõcoctionis, suscitantur flatus, qui non sunt copiosi, propterea quod non est multa actio caloris, & hinc est, quod vrina mingitur clara, sed dum flatus exitum quærunt, ratione huius commotionis, lotium obturbatur, quanto citius autem turbatur, tanto melius est indicium. Indicat enim flatus esse copiosiores, & proinde calorem magis agere in materiam. cum progreditur morbus calor adhuc magis agit, vnde producuntur copiosissimi flatus. Quando autem hi copiosiores redduntur, aduertatis quod lotium vel turbidum redditur, & tale permanet, vel clarescit. Melius est vt clarescat, peius est si turbidum permaneat. Ratio est, quia lotium redditum turbidum ob copiosos flatus. Remanet autem turbidum, quia flatus hi sunt copiosiores, & valde permixti cũ materia crassa, vt nequeat descendere & subsidere. At quando lotium turbidum mingitur, & deinde clarescit, hoc fit, quoniã copiosi illi flatus sunt attenuati, nec ita mixti, cum materia crassa, vnde vrina habet subsidentiam.

Sed sciatis [flatus interdum attenuari a calore naturali, interdum a calore præter naturam.] Si attenuantur a calore naturali, est bonum signum. Si verò a calore præter naturam, est malum. Hoc autem vos cognoscetis ex bona, vel mala subsidentia, de qua suo loco. Iure ergo dicit Galenus primo de crisibus 12. peiorem esse vrinam illam, quæ redditur clara, & deinde turbatur, propterea, quod adest tantum vestigium coctionis, non ita malam vero, quando mingitur turbida, & talis permanet, eo quod natura tunc aggressa est concoctionem. Adhuc etiam esse minus malam, quando redditur turbida, & deinde clarescit, quod etiam dicit Galen. quarto, aphor. 70. & propter hoc non debitis expauescere, nec debitis prædicere futuram mortem, quando videtis lotium turbidum. Ex Galeno enim loco citato, tale lotium significat longitudinem morbi, nisi virtus sit debilis. sed bona est illa vrina, quæ mingitur turbida, & deinde clarescit. & bonam habet subsidentiam, quoniam vrina hæc parum habet inæqualis subsidentię, vt ait Galen. primo de crisibus decimosecundo. Lubentissime autem audirem ab alijs, quid Galenus his verbis intelligere voluerit.

Scitis autem, quod cum vrina mingitur turbulenta, semper est perturbatio insignis nunquam exigua, sicut videtur dicere Galen. primo, de crisibus 12. & quarto de tuend. sanit. 4. debet esse insignis perturbatio, quia oportet, vt copiosi flatus producantur. Quare dicatis. [Perturbationem posse esse duplicem, vnam quidem inæqualem, alteram vero æqualem.] Inæqualis est, quando calor agit in materiam difformem, heterogeneam, resistentem. At quando calor superat, valide agit, quoniam materia est attenuata, quando non ita resistit. Tunc enim quoniam valida est pugna, idcirco est etiã insignis perturbatio, sed æqualis. Propterea iure dicit Galenus, vrinam illam esse bonã, quæ mingitur turbida, deinde clarescit, quia indicat relinqui parũ perturbationis inęqualis, quamuis ęqualis perturbatio sit insignis. Quando ergo accedetis ad ægros, & videbitis lotium turbari, sciatis hanc turbulentiam, aliquando bonam, aliquando malam esse.

Vrinæ turbinæ ratione ambientis.

Hactenus egimus de causis internis turbidarum vrinarum. Nunc vberioris doctrinæ gratia declarabo, [cur vrinæ reddantur turbidæ ratione ambientis, non modo in ęgrotantibus, sed etiam in sanis.] Primum igitur sciendum est, quod cum mingitur lotium, beneficio caloris in lotio existentis, partes heterogeneæ segregantur, homogeneę vero congregantur. Vnde quãdo lotium est redditum, fieri potest, vt ob frigidum aerem calor ipsius lotij debilior fiat. Vnde calor hic languens extinctus quodammodo ab aere frigido, non potest amplius heterogenea segregare, & homogenea vnire, vnde lotium turbidum redditur. Idcirco si accidat, vt relinquatur lotium turbulentum, vt tale permaneat plures horas, hoc nunquam poterit clarescere, admoueatis quantum velitis igni tale lotium, nũquam reddetur clarum, quoniam plane dissipatus est calor ipsius. quod si lotium diutius turbidum non permanserit, & igni admoueatur, tunc beneficio caloris ignis reuocabitur calor ipsius lotij, qui calor reuocatus, veluti insurgens, erit in causa, vt adhuc homogeneæ partes congregentur, & segregentur heterogeneæ.

Quibus ita constitutis, si quis quærat, [quæ causa sit, ob quam in corpore sano lotium modo turbetur, modo non.] Verbi gratia, potest esse aliquis sano corpore præditus, qui quater lotium reddat. (volo vos, quantum sit in me, resolutos facere in hac materia) primum quidem tenue est & album, instar aquæ, tale autem est, qui illico post cibum, quãdo nondum facta est concoctio, excernitur. Præterea idem corpus reddet alia vice lotium boni coloris, & cũ bono contento, post celebratam scilicet concoctionem. Hoc idem corpus reddit adhuc bis lotium, quod sit satis bene coloratum, & contentum habeat. Obseruabitis autem aliquando ex his lotijs vnum turbari, alterum non. Primum lotium non turbabitur. Clarum enim redditur, & clarum permanebit. Secundum etiam lotium clarum reddetur, & clarum persistet. Primum & secundum lotium clara, persistent. Reliqua vero duo lotia clara reddentur, quia nõ adsunt flatus, sicut in corporibus ægrotantibus, sed deinde turbabuntur, vnum prius, alterum posterius, vnũ citius, alterum tardius turbabitur. Quæst.

Quænam est causa huius diuersitatis in lotio eiusdem corporis sani?] Primo non turbabitur primum lotium, quia illud est exquisite crudum, & instar aquæ tenuissimum, vt partes fere non habeat heterogeneas, sed vniformes tantum. Proinde igitur hoc lotium non habet contentum, permanet clarum, non turbatur. Secundum lotium non turbatur, etiamsi habeat bonum colorem, decentem compagem, probum contentum, quoniam validus & insignis est calor lotij, idcirco non cedit ambienti, sed resistit, nec superatur ab eo. In reliquis vero lotijs eiusdem corporis sani, calor non est ita validus, idcirco non potest ita resistere ambienti, sed cedit. & extinguitur, idcirco lotium perturbatur. Vnum autem lotium turbatur citius, alterum tardius, prout calor est magis, vel minus debilis. Quo enim debilior est calor, eo citius lotium turbabitur, quo robustior, eo tardius. Nam quanto debilior est calor, eo etiam minus resistit ambienti. Quæst.

Ex quibus colligatis, in maximo esse errore, non modo practicantes omnes, sed illos præcipue, qui absolute dicunt, quando accedunt ad ægrotos, ad febricitantes, & obseruant lotium, quod prius clarum erat, nec turbabatur, deinde vero turbatur, id esse bonum signum. Interdum quidem bonum est, sed interdum etiam est malum. Vt autem vos differatis a communibus, debetis noscere hanc diuersitatem. Est bonum signum hoc, quando in corpore ægrotante lotium, quod prius non turbabatur, deinde turbatur non ratione ambientis, quia sic esset malũ, sed ratione causæ internæ, id est, flatuum, quoniam cum prius non producerentur flatus, nunc gigni incipiunt, sicut diximus ex Galeno quarto de tuenda sanit. 4. Huiusmodi enim lotium videtur indicare vestigium quoddam concoctionis, itacum antea non turbetur lotiũ, tunc adsit frigiditas & cruditas exacta.

Quando vero incipit lotium turbari, tunc adest

vestigium

vestiginm concoctionis, & idcirco hoc est bonum. Quando autem turbatur lotium ratione ambientis, iusuetum turbari, hoc non est bonum signum. Quoniam significat calorem fieri debilem, & non posse resistere ambienti, sicuti antea resistebat. Vnde quãdo ægri eruut debiles, studeatis quantum velitis, vt lotium conseruetur in loco calido, nunquam poteritis esse tam diligentes, quin ipsum turbetur, tãta erit caloris imbecillitas.

Quæst. Sed dicet quis, [quomodo cognoscam ego, an turbetur lotium rõne causæ externæ, an ratione internæ?] Sic cognoscetis, quoniam qñ lotium turbatur ratione causæ externæ, rurbatur positum in aere frigido, vt in autumno, in byeme. & idcirco his temporibus lotium præseruatur a turbulentia, dum in aliquo loco calido detinetur. Si verò lotium turbetur, ratione causæ internæ, turbabitur ẽt aere calido existente, qñ turbulentia illa non prouenit ex aere, sed ex interna causa. Præterea vos ẽt alio modo cognoscetis, qñ si lotium turberur ratione ambientis, dũmodo plus iusto turbidum non permanserit, admoueatis igni lotium, & calefaciatis ipsum. rursum enim clarum fiet, quoniam reuocabitur calor, qui erat veluti extinctus ratione ambientis. Si autem turbetur ratione causæ internæ, admoueatis ipsum igni quãtum volueritis, nihil efficietis, nunquam clarescet. Vnde in febribus [pestilentibus,] cum excernuntur vrinæ illæ turbidæ, fermentaræ, subiugales etiam si has teneatis apud ignem per decem horas, nunquam tamen clariores fiunt.

Ex his ergo cognoscetis, num turbulentia vrinæ prodeat ex causa interna, an externa, & scietis etiam prognosticari. Non semper enim dicendũ est, lotium turbatur, ergo est bonum. Illud etiam dicũt fœminę quia andiuerunt medicos ita loquentes. Hæc de causis internis ratione crassæ vrinę.

Quãtum [ad copiam vrinarum] diximus, lotium illud esse bonum, quod redditur in ea copia, q̃ ad portionẽ respondet cum assumptis aquosis. Quare illud lotium recedit ab hoc, quod [vel in maiori copia,] vel in minori reddetur.

Sed quę est causa, quod lotiũ copiosius gignatur? Qñ languet vis iecoris, ita vt in lotij substantiã vertatur, non modo portio bibita, sed etiam portio fere omnis tenuis, & aquosa ipsius chyli: Quare cum languet calor, nec potest chylum, vt opus est, in sanguinem vertere, copiosa producitur serositas. Cæterum aduertendum, languescere calorem iecoris, vel [propria ratione, vel ex accidenti.] alıter enim nesciretis prognosticari in virtute lotij. Propria ratione, quãdo iecur redditur frigidius, vt in cachexia, in hydrope, producitur plurima serositas & copiosa, ob intemperiem frigidam iecoris. Ex accidenti vero hoc vitium potest referri, [tum in iecur, tum in alias partes.] Refertur in iecur, quando iecur est calidius, qñ ratione insignis caliditatis citius iusto attrahitur chylus, vnde cum chylus non permaneat debito tempore in vẽtriculo, & citius æquo distribuatur in iecur, tunc iecur non potest chylum ita exacte in sanguinem vertere, non potest commode suo fungi munere, vnde producitur copiosa serositas, quia calor non potest chylum regulare, & hoc non propria ratione, sed quia citius iusto peruenit chylus in iecur. Hoc etiã fieri potest vitio aliarum partium, id est, ventriculi, & renum. Quando ventriculus est debilis, producit chylum aquosum, qui postea in iecore, nõ potest perfecte elaborari, Quoniam, (vt scitis) per secundam concoctionem non potest corrigi error primæ cõcoctionis. Quare mirum non est, si excrementum hoc aquosum, ratione aquosi chyli, in maiori copia producatur. Hoc etiam fieri potest ratione renũ quando renes sunt calidiores, vt accidit in diabete, quando ob vehementem calorem violenta fit attractio, idcircoque non retinetur chylus in iecore quãtum oportet. Vnde plurima serositas deuenit ad renes. Aduertatis autem, dum loquimur de copioso lotio, nos posse dupliciter loqui, vel enim vt sermo [de generatione lotij copiosi,] fieri enim potest vt copiosum lotium generetur, & tamen hoc non excernatur, vt in ascite contingit, vel sermo fit [de mictu copiosi lotij.

Habetis causas generationis copiosi lotij, habetis etiam per quam viam exeat copiosum lotiũ genitũ nisi adsit impedimentum. De impedimento aũt non est agendũ in præsentia, quia hoc spectat ad affectus illarum partium explicandos. Quo ad copiosum lotium, ex Gal. 3. Epid. sect. 3. comm. 41. [Lotiũ copiosum modo est bonum, modo non.] Bonum est, qñ p̃ crises redditur. nam morbificæ causæ expurgantur, hoc inquam lotium est bonum. Quando vero redditur copiosum, vel quia [non possit contineri,] vel quia [pro nimia mordacitate profundatur, vt in vesica nequeat contineri,] non est bonum.

Si lotium sit in pauca quantitate, hoc etiam habet suas causas. Producitur enim hoc, quia aquosa portio assumpta non distribuitur a ventriculo in iecur, vt in diarrhæa, in fluxu alui. Et hoc dicit Gale. quarto, Aph. vlt. quod vbi copiosa est alui deiectio, mictio exigua est. Sed potest etiam esse exiguum, quando aquosa illa portio in iecur distribuitur. Hoc autem euenit ob insignem iecoris calorem absumentem, vt accidit, in febribus ardentibus. Et hæc fuit sententia Gal. 1. Epid. sect. 2. com. 75. vbi ait, in ardentibus febribus lotium reddi exiguum, & esse malum signũ; redditur exiguum lotium, & ad nigrum tendens, sed de coloribus suo loco.

Si vero [cõsideramus primas qualitates.] Lotium reddetur [calidum,] & huius causa est intemperies calida, iecoris, renum (volo vt in manifestis immoremur) cum languet calor. cum pituita viget, intemperies frigida, lotium dum redditur, non seruat calorẽ consuetum. Ratione etiam [qualitatis secundæ. Medici, quam sint ingenui, & delicati, coguntur tamen, velint nolint, odorem lotij persentire. Vnde lotium secundum naturam est illud, quod [non sit expers odoris,] quia excrementum est, non tamen odor hic secundum naturam vsque adeo malus. Si ergo lotium sit [omnino expers odoris,] hoc fit a debili calore, ab intemperie frigida; & proinde est lotium maxime crudum, vnde lotium, quod ad similitudinẽ aquæ redditur, est expers odoris, atque hoc exquisitam significat cruditatem.

Si aũt opposito modo se babeat, hoc fit ratione causæ putrefacientis, quæ causa viget, [aut in venis totius corporis, aut in renibus, aut in vesica. Atq; hæc causa potest esse duplex, vel enim est materia excrementitia in his partibus, vel est praua quædam affectio in solidis partibus horum membrorum.] Si adsit materia, tunc crassæ redduntur vrinæ, & dubio procul fœtẽtes, & aliquando tales vrinę bonum præ se ferunt iudiciũ: tempore enim crisis materia morbifica, & (vt ita dicam) febrifica, & proinde putrida, excernitur, sed tunc præcessere signa coctionis, & hæc vrina est bona. Si vero vigeat causa putrefacta in ipsis partibus solidis, tunc lotium erit potius tenue, contentum vero esse poterit putrilaginosum? Sed de contentis suo loco, & hæc urina est mala.

Præterea considerandum, [an urina sit perspicua, nec ne.] Diximus aũt supra de differentijs urinę a tenuitate, & densitate, a copia, a qualitatibus, ab odore desumptis. Superest ut agamur, de causis differentiarum, q̃ desumuntur a lumine. Et si recte recordamini, circa lumen tria sunt consideranda, perspicuitas, splẽdor, & culor. quod spectat ad perspicuitatẽ, urina Circa lumẽ tria conside randa.

  sanorum

sanorum debet esse perspicua, sed moderate tamen. Si igitur vrina fuerit vel [opaca,] vel plusquam conueniat, [perspicua,] erit vrina hæc præter naturam, & dissimilis vrinæ sanorum. Quo[ad opacam,] hæc producitur, quoniam cum liquore vrinæ permiscetur materia crassa, vel etiam impura. Vnde cum permiscetur materia crassa, terrestris, impura, non potest esse lotium perspicuum, sed est opacum, atque produci potest, [a calore modo intensiori, modo diminuto.] Hoc autem vos distinguetis ex differentijs colorum, de quibus suo loco. Si vero vrina sit perspicua, non tamen secundum naturam, hæc duplex esse potest, vel enim est [perspicua crassa, vel perspicua tenuis,] Si sit perspicua tenuis est illa vrina, de qua loquitur Gal. primo, de cris. 12. quæ est ad similitudinem aquæ tenuis, & fit a calore, valde diminuto, & indicat exactam cruditatem, sed non tantum hæc potest esse vrina plus æquo perspicua, quæ alba est, & instar aquæ, sed etiam alia, quæ est colorata, & tamē substantiæ tenuioris. Vnde ratione tenuitatis substātiæ vrina est magis perspicua, quam deceat esse optimam vrinam, atque non est ita cruda vt prior, qa acquirit colorem ratione permixtione bilis quę permixtio locum non habet in priori vrina.

Vrina perspicua tenuis.

Vrina pspicua crassa.

[Vrina vero crassa pespicua,] prodit ex materia pituitosa. Sed aduertatis, ipsam produci non ex quacunque materia pituitosa. non enim fit ex pituitosa materia crassiori, terrestrique, neque fit ex materia pituitosa impura, ita enim vrina esse opaca, sed ex materia pituirosa aquosa pura, vnde est vrina illa perspicua, & [crystallina] dici potest. Indicat autem longitudinem morbi, quia est vrina pituitosa. Et hoc de perspicuitate, & eius opposito.

Quo ad splendorem, aduertatis, ne erretis, potest enim[vrina esse splendens pręter naturam, & vrina non splendens præter naturam.] Quando igitur inspicietis lotium alicuius ægrotantis, præscire vos oportet, an æger dum bene se haberet, reddiderit lotium splendidum, an non. Siquidem non omnia corpora sana reddunt lotium splendidum, sed calidiora tantum corpora reddunt lotium splendidum. Frigidiora autem non ita splendidum. Si igitur æger tempore sanitatis reddiderit lotium splendidum, tũc lotium erit præter naturam, & dissimile, [si vel nō aderit splendor, vel aderit splendor plus iusto intensior. Si non adsit splendor, hoc fit, quoniam minuitur calor ægrotantis. Nam, vt diximus supra, lotium fit splendens, quando cum liquore vrinæ permiscetur flaua bilis, quæ est densa, quæ in causa est, vt lumen colligatur, & in splendorem imitetur. Splendida ergo fit vrina ob mixtionem flauæ bilis. Si igitur nō sit splendens vrina, significat non gigni fllauam bilem, sed vel ruffam, vel pallidam.

[Pallida & ruffa bilis]a remissiori calore gignuntur. Idcirco hoc lotium indicat calorem esse remissum. Contra vero, si lotium fiat splendidius, indicat calorem reddi intensiorem. gignitur enim flaua bilis copiosior, densior, vnde magis vnitur lumen. Hinc fit vt in [morbo gallico] appareat lotium splendens, quoniam virulentia gallica (vt diximus alias) præter proprietatem aduersariam ꝓprietati iecoris, donata est caliditate, vnde ratione huius caliditatis virulentiæ gallicæ intēditur calor iecoris, & proinde lotium fit splēdidius. Si vero æger tempore sanitatis non solet reddere lotium splendens, lotium erit dissimile, si fiat splēdens. interdum autem [producitur a calore, interdum a frigore,] id est, a diminuto calore quoniam, vt iam scitis, cum prius nō producatur flaua bilis, sed potius vel ruffa, vel pallida, deinceps ob insignem caliditatem producatur flaua bilis, vnde lotiũ fit splendidum, sed fit etiam splendidum a calore diminuto, non ratione bilis flauę, sed ratione pituitæ id est, pituitæ aquosæ puræ, quando scilicet apparet vrina illa crystallina, vt instar crystalli splendeat. indicat autem frigiditatem & cruditatem, & ex colore facile distinguetis. Lotiũ enim splendens & calidum flaui coloris est. Sin autem fiat ex frigido, albescit. Sed de splendore vrinæ hæc sufficiant.

De coloribus vrinarum.

Vltimo, quātum pertinet ad colorem, vos iam scitis, bonum lotium esse illud, quod est vel subruffum, vel ruffum, vel subflauum, ex Gal. primo, de cris. 12. vnde licet facilime colligere, omnes alios colores esse malos. Illud igitur lotium, quod habebit alios colores, quam pręd ictos, erit lotium dissimile lotio sanorum, [Sed qui nam sunt hi colores? Aduertatis ne erretis, [aquositatem lotij acquirere colorem, vel in corpore, vel extra corpus.] Extra corpus, vt Auicenna proponit, qui dicit aliquando euenire, vt si homo vtatur copiosiori potione, cum bibit nigrum, nigrum etiam mingit, cum flauum bibit, idem etiam mingit. Imo si bibat crassum, crassum etiā minget, si tenue, tenue, & Auicenna accipit ex Hip. & Galen. 6. Epid. sect. 5. com. & textu 15. Vbi Hippocrates dicit dari vrinam potui concolorem, Galenus in comm. dicit, sicut homines bibunt, aliquando etiam eodem modo reddunt, si bibūt vinum album, lotium est albũ, si flauum, flauum etiam est lotium.

Cur autem hoc fit? Hoc vitium potest esse internum, & externum.] Si sit internũ, indicat exactissimam cruditatem, maximam facultatis imbecillitatem. Secus vero habet, si vitium sit externum, & vos facile cognoscetis, [si potio sit copiosior, vitium est externum.] Vnde Auicenna ꝓponit vinum inebrians, id est, copiosum. [Si vero potio sit vel mediocris, vel exigua, vitium est internum. sed si sermo fiat, vt fieri principaliter debet, de aquositate, quę suscipit colorem in corpore, aduertatis esse colores recedentes a coloribus sanis, [vel per excessum, vel per defectum.] Per defectum intelligo, vt colores vergentes ad album. Per excessum intelligo colores vergentes ad nigrorem.

Qui præcipui colores vrinarum.

[Colores deficientes sunt, color albus & spiceus. Excedentes sunt, fllauus, rubeus, viridis, liuidus & niger.] Satius autem esse opinor ꝓponere paucos colores, quam innumeros, more quorundā, qui tot colores ꝓponunt, vt materiam hanc cōfundant. [Omnes igitur præcipui colores sunt hi,] albus, spice⁹ vel, palearis, ruffus, seu citrinus, flauus, ruber, viridis, liuidus, & niger. Et ꝓinde reliqui omnes ad hos reducuntur. Hos itaque sigillatim declarabimus.

Colores deficientes.

Primum ergo quantum pertinet [ad colores deficientes,]vt ordinate procedamus, hi erunt, [albus & spiceus. Aduertatis tamen dari discrimina inter hos colores, [penes intensum, & remissum. Atque hoc est supponendum in omnibus differentijs colorum. Vnde medici (& optime) vt patefaciant intensionem & remissionem horum colorum, quando color est exquisite intensus, hunc proprio nomine appellant, si est albus, illum appellant album, si vero non sit ita intensus, sed aliqua ex parte remissus, addunt dictionem illam sub, & vocant vrinam remisse albam, subalbam, remisse spiceam, subspiceam. Sciendum igitur quod, cũ dentur hę differentiæ, albi & spicei, idcirco dantur etiam hæ alię colorum differentiæ, id est, subalbi, & subspicei. Vrinæ autem his coloribus insignitæ sunt dissimiles vrinis sanorum. Hi sunt colores deficientes. Quæ veritas colligi potest ex Gal. primo, de cris. 12. quando proponit albam vrinam similem aquæ, deinde addit, si accidat, vt aliquid gignatur bilis, tunc fit vrina, quæ est similis vino tenui albo, quam, si quis voluerit, [vinosam] appellet. Deinde addit, (& hoc notetis) quod si accidat, vt adhuc maior portio bilis gignatur, & permisceatur, fiat vrina [suppa-

Vrina vinosa.

liaris,

liaris,]id est,suspicea,cui tandem succedit spicea, quę iam proxima est subtuffæ naturali. Cũ igitur ex Galeno detur [vrina media inter albam, & subpaleare, quænam erit hæc vrina? Non potest esse alia, quam subalba,hoc meo iudicio demõstratiuum est,dicimus igitur,dari vrinam albam, subalbam, spiceam,& subspiceam.

Quæ vero sunt causæ harum vrinarum. Quãtum attinet ad vrinam albam, hæc vrina duplex est, vna [tenuis,]altera crassa. sine his distinctionibus non potestis recte prognosticari. Quantũ ad tenuem?[Quomodo fit vrina alba tenuis?] fit quando vel non gignitur bilis,vel si gignitur,ad alias partes distribuitur & non permiscetur cum aquositate. Non generatur autem bilis, primo,quia calor est languidus, vt colligitur ex Galeno loco citato. Calor enim adeo languet, vt nec tussam bilem gignere possit. Vnde ex Galeno tertio prognosti. trigesimosecundo. Vrina alba ac tenuis cruditatem significat, ac extinctionem coloris natiui. Non credatis tamen eam indicari cruditatem,& caloris extinctionem,vt actum sit de hominis vita,& hoc innuit Gale.primo, Epid.sect. tertio,commen. vigesimoprimo, vbi vult vrinas tenues & decolores, id est, albas, indicare cruditatem, & morbi longitudinem. Addit tamen Galen.ipsas non indicare pernitiem hominis absolute. Præterea producitur etiam hoc lotium album, quia non gignitur bilis,non ob imbecillitatem caloris,sed quia non detinetur aquositas,quantum deberet detineri. Vnde si antequam calor cibum concoquat, reddatur lotium, erit hoc lotium simile aquæ,& apparebit insanis,quoniam citius reddetur,id est,antequam gignatur bilis. Hoc autem cognoscetis facile ex eo, quod homines nimium bibant, & ratione immodici potus coguntur mingere, antequam cibus concoquatur. Alia ex parte lotium redditur album,licet in corpore gignatur bilis,quia in alias desertur partes,ex Gale. primo Epid.sect.secundo,com.71.vbi dicit, quod lotia erãt tenuia,aquosa & alba, quia aderant dysenteriæ, alui fluxus. Erãt igitur vrinæ albę, quia quãuis generabatur bilis, non tamen miscebatur cum aquositate, sed deferebatur ad intestina,& fiebat alui fluxus.

Hic obiter vnum notetis, quod in primis lectionibus omissum fuit, hanc fortasse ob causam naturam voluisse, vt biliosum excrementum misceatur cum aquositate, cum lotio. nam si vniuersum excrementum biliosum expurgaretur per vesicã felleam, & intestina,fierent fluxus alui, sæpe euenirent, dysenteriæ. Dicit enim Galenus loco citato,lotium illud esse album, quia cum eo non permiscetur bilis. non permiscetur autem, quia transmittitur ad intestina. Natura ergo ne mala hæc eueniant, permiscet excrementum biliosum cum lotio. Ad rem. fit lotium album,quia bilis defertur in caput,& in alias partes: in caput quidem ex Hippocr. secundo, & Galen. quarto,Aphor.75. Vbi volunt prauum signum esse in delirantibus lotium album. Ratio huius colligitur ex Galen. in commen. vbi dicit: Se nullum vnquam ex delirantibus vidisse seruatum,qui reddidisset lotium album. Indicat enim facultatem imbecillam, & vniuersam bilem rapi in cerebrum, quod est membrum præcipuum. Est etiam vrina alba, sed crassa, neque aliquis miretur. Fuerunt enim quidam viri, alioquin doctissimi,qui negarũt dari [vrinam albam crassam.] maxime tamen hallucinati sunt. Videatis Galenum, primo prorrh.decimo, vbi aperte dicit,esse vrinas albas crassas,& subiugales,quæ nisi sint albæ, sed alterius coloris, sunt pessimæ, vt videre est in febribus pestilentibus. Vnde non debetis timere cum fuerint subiugales vrinæ,sed maxime timendum est, quando non sunt albæ. Sed de subiugalibus suo loco. Datur ergo vrina alba crassa.Hoc dicit Hip.tertio, Epid.sec. tertia,commen.72.& 81. Videatis ibi quam euidenter proponat vrinas crassas. [Sed quænam sunt causæ vrinarum albarum & crassarum?] Ex Gal. quarto,Aphor.72.causa est humor crassus pituitosus, qui est albus,ait etiam ibi Hipp. quod cum periculum est de abscessu circa articulos, si accidat, vt reddatur lotium album crassum, homo non corripietur illo abscessu.

Sed hic occurrit dubitatio non contemnenda,quæ maxime facit ad prognosticandum.[Si vrina crassa alba fit ob permixtionem crassę pituitę.]ergo talis vrina indicabit diuturnam ęgritudinem.quoniam morbi pituitosi sunt diuturni. Hipp.tamen 3.Epid.3.72. proponit casum cuiusdam, qui reddidit vrinam crassam,& euasit morbo in quarto die. Dico ergo aduertendum,esse,lotium album crassum indicare longitudinem morbi,quãdo morbus,quo detinetur ęger,ex sola materia pituitosa ortum ducit.morbus enim pituitosus est diuturnus, vt in pluribus. Nam scio quidem dari apoplexiam ex pituita,quæ tamen est morbus acutus. Si igitur eueniat,vt morbus non sit vndiq; pituitosus,sed oriatur etiam ex alijs materiebus,tunc fieri potest vt lotium sit album crassum,& cito terminetur morbus,quia vndiq; nõ est pituitosus, & pituita etiam quæ peccat,expurgatur per lotium.

Sed hoc accommodemus casui proposito ab Hipp. & videamus,an sit verum,quod ipse dicit. Loquitur ibi Hippocrates de quodã ægro, qui male se habebat secundum lienem,& cui fluxerat copiosus sanguis ex nare sinistra, vnde succus melancholicus nõ tingebat lotium,quoniam non perueniebat ad illas partes,sed deferebatur ad venas narium. Præterea proponit ibi casum cuiusdam, qui non tantũ perturbabatur secũdum lienem, & habebat profluuium sanguinis ex sinistra nare, sed etiam aderat copiosus sudor calidus, idcircoque partes serosę euacuabantur per illas vias, non autem per vias lotij. Nã per lotiũ expurgabatur pituita. Ecce ergo morbus nõ erat omnino pituitosus sed etiam biliosus. Quare,cum accedetis ad ęgrotantes,estote diligentes: nam si pituitosus sit morbus,& lotium tale appareat,proculdubio indicabit longitudinem morbi.

Aduertendũ autem,quod quando miscetur pituita cum lotio, [hæc pituita potest esse multiplex,] vel enim est crassa,& compacta admodum,vnitaque:nel minus compacta. si compacta admodum pituita, tũc vrina erit alba, sed [crystallina,] sin autem minus vnitur & condensetur pituita, vrina erit alba, sed[niuia.] Si vero adhuc minus cogatur pituita, erit vrina alba, quæ [lactea] dicitur. Omnes tamen hæ vrinæ sunt albę. Vnde maxime errant,quid dicunt non esse possibile,vt liquor lotij tingatur ab illa materia, preterquam a bile. Si namq; sermo fiat de lotio sanorũ, hi verum dicunt, si vero fiat sermo de lotio ęgrotantium, hoc falsum est, quoniam eorum lotium potest tingi ab alio humore,quam a bilioso. Vos cognoscetis ex Gal.lotium posse[tingi ab atra bile.] Bilis autẽ atra acquisiuit naturam diuersam a natura flauę bilis vnde ob flauam bilem (vt scitis) fiunt accessiones de tertio in tertiũ. ob atram vero de quarto in quartũ. Ecce hæ materiæ habent formas proprias, & naturas diuersas,si ergo lotium potest tingi ab atra bile,patet illorum error,qui oppositum dicunt.

Verum aduertatis, rarissime euenire, vt tingat lotium ab alia materia, preterquam a bile, non tamen ob id dicatis, id esse impossibile, & rationem huius audietis suo loco. Vnde vsque adeo potest esse mixta bilis cum aquositate, vt si aperiatis venam (potestis hoc experiri) & euacuetur sanguis, permittatisque vt sanguis concrescat, & separetur serositas, videbitis serositatem illam sepa atam a sanguine, quia minimum habet commercium cum sanguine. Idcirco licet serositas hæc fuerit permixta in venis cum sanguine, non est tamen rubra, non tingitur a sanguine

guine rubro, quoniam, vt supra diximus, requiritur causa valida, quæque sit violenta, & præter naturam.

Hęc dicta sint de vrina alba, cui succedit [subalba,] quam Galenus 1. de cris. 12. proponit, quę fit quando cum aquositate permiscetur aliquid bilis, ad differentiam albę vrinæ, in qua nihil bilis permiscetur. Aduertendum autem, hanc vrinam esse tenuem, sicut dixit Galenus loco citato, & assimulari vino albo tenui. Aduertatis etiam, quod sicut datur vrina alba, quæ potest esse [vel tenuis, vel crassa,] idem etiam dicendum est de subalba. Hæc enim similiter [vel tenuis est, vel crassa.] Tenuis est illa, quæ fit ob permixtionem bilis exiguæ. Crassa vero est illa, quæ habet permistam, non modo bilem modicam, sed etiam pituitam, & pro discrimine pituitæ ipsa varia est, sicut diximus in sermone de alba. Quare est [vrina subalba lactea, quæ solet conspici in puerulis.] Item [subalba niuea, item subalba crystallina, quæ est pellucida instar cornu laternæ, deinde succedit subspicea, & tandem spicea vltimo.]

Vrina spicea. Primo propono spiceam, quia hæc est proxima colori secundum naturam, id est, subruffo. [Quæ suot causæ harum vrinarum,] subspiceæ scilicet, & spiceæ. Causæ sunt in promptu ex propositis. Fiunt enim hi colores, quia miscetur bilis in maiori copia in his vrinis, quam in subalba. Permiscetur autem in minori copia in his, quam in subruffis. Hic vos moneo, hanc bilem, in vrina subspicea posse esse pallidam, ruffam, imo etiam flauam. Et ostendam vobis, si placet videre vrinas, quæ coloratæ redduntur ob flauam bilem, & tamen subspiceæ sunt, & spiceæ, noo flauæ. [Quomodo igitur distinguemus vrinas has, an scilicet hæ redditæ siot coloratæ, ob flauam bilem, au potius ob ruffam, vel pallidam ?] Hoc modo distinguetis. si lotium redditum sit subspiceum, vel spiceum ob flauam bilem, erit splendor in vrina, videbitis vrinam splendentem coloris spicei, vel subspecie, lotium inquam erit splendens, quia coloratur a flaua bile, cuius ratione adest splendor. Erit coloratum, spiceumque, vel subspiceum, quia flaua bilis in minima copia cum eo est mixta, adeo, quod non potest euadere subruffum, sed tantum est splendens. Si lotium tingitur a pallida, vel ruffa bile, non adest splendor in ipso: ex splendore igitur distinguetis.

Atque hic aduertatis sicut diximus, vrinam albam & subalbam posse esse & tenues, & crassas, idem etiã dicendum de subspicea, & spicea. Nullum autem est discrimen inter has, præterquam quod vrinæ hæ non indicant tantam cruditatem, & idcirco nec tantam morbi longitudinem, vt albæ, & subalbæ vrinæ. Hæc dicta sint de coloribus deficientibus.

Colores excedentes, flauus. Loquamur nunc de excedentibus. Hi autem sunt. [Flauus, rubeus, viridis, liuidus & niger,] de quibus seorsim agamus. Primo igitur quo ad flauum colorem. Quantum colligi potest ex Gal. primo, de cris. 12. lotium fit flauum ob permixtionem flauæ bilis, ruffæ, imo etiam vitellinæ, vt colligitur ex Gal. 10. de simpl. med. cap. de bile, vbi euidenter dicit, bilem flauam si plus iusto calefiat, maiorem acquirere consistentiam, crassiorem fieri, & flauum colorem obtinere. Bilis igitur vitellina, cum illa sit, quæ est crassior flaua, flauum tamen habeat colorem, idcirco si hęc bilis lotium tingit, flauo colore ipsum tingit. cum igitur lotium reddatur flauum, ob flauam bilem, ob ruffam, & ob vitellinam, oportet [cognoscere quomodo tingatur ab hac, vel ab illa bile, & an sit aliqua differentia.] Præterea, quomodo cognoscam nos, an flauum lotium redditum sit tale, ob permixtionẽ huius, vel illius, hæc fuit cognoscenda. & idcirco quo ad primum, si lotium debet fieri flauũ ob ruffam bilẽ, necesse est, vt hæc copiosissima sit. Vnde ob insignem huius copiam, lotium fit flauum. non requiritur tanta copia bilis flauæ, minus adhuc vitellinæ. propterea quod bilis vitellina habet colorem flauũ, sed intensissimum. In hoc ergo duplex est discrimen, & vos ita distinguetis. Quoniam si lotiũ factum fuit flauum, ob ruffam bilem, videbitis illud satis crassum: quoniam requiritur copiosa ruffa bilis, & quanto copiosior est materia, quæ miscetur cum aquositate, tãto crassior erit aquositas. Præterea lotiũ carebit splẽdore. quod si lotium sit flauum, ob flauam bilem, nõ erit ita crassum, erit spleodens: erit etiam splendens si mixta sit bilis vitellina, sed erit crassus, & splendor potius minuitur, quia ob insignem calorem fieri incipiunt exustiones, impuræ redduntur materię, ex quibus oon difficulter poteritis prognosticari, sęuus esse malum, quãdo tingitur lotium a bile vitellina, minus sęuum, quando a bile flaua, quia non est calor ita intensus, adhuc minus sæuum, si a ruffa tingatur.

Quod attinet ad lotium rubeum, in huius explicatione maiori opus est diligentia, quoniam hactenus pauci fortasse in hac materia veritatem attigerunt. & ne qua fiat confusio, ante omnia vnum supponatis, quod est apud Galen. primo, de crisibus 12. colorem scilicet rubeum magis distare ab albo, quam distet flauus color. Color rubeus magis accedit ad nigrum, & magis distat ab albo. Quo ita supposito, addimus nos, colorem rubeum in lotio fieri ob permixtionem vel bilis flauæ, vel sanguinis: quod dictũ est comprobandum, quia non videtur sine difficultate. Videatis Gal. primo, de cris. 12. vbi dicit, sanguinem esse rubicundum, sed pręterea dari etiam sanguinem flauum. Sanguis oon semper eodẽ modo se habet, sed est modo rubeus, modo flauus.

Aduertatis autem dicit Gale. quod quamuis reperiatur saoguis flauissimus, is tamen non est ita flauus vt bilis intense flaua. Vnde addit Galenus (& hoc est animaduertendũ) quod sicut bilis est magis flaua sanguine, quoniam etiam sanguis est particeps flauitiei, non tamen tantum vt bilis, ita sanguis est rubicũdior bile. quamuis enim quoque bilis sit rubea, sicut sanguis, magis tamen est rubeus sanguis. Ex Galeno igitur colligitur, dari bilem, quę est particeps rubedinis, ita tameo vt sanguis sit ipsa rubicundior, & præter Galeni autoritatem, adest etiam ratio, si calor agat in flauam bilem, nonne debet fieri mutatio flauę bilis ratione coloris ? Vos suo loco cognoscetis, calorem vsque adeo agere in flauam bilem, vt atra reddatur. Ratio est nota, quia cum calor agit vlterius, quã par est, partes tenuiores, rariores, purioresque absumuntur. quod autem relinquitur est magis opacum. Quare producitur color, qui magis ad nigrũ vergit, quam ad album.

Quis est hic color ? est rubeus.] Vnde ignis tenebricolior fit & impurus, non potest propriam claritatem seruare ratione materiæ. Dicimus ergo lotium reddi rubrum ob permixtionem tum bilis, tum sanguinis. Dicet quis [quomodo cognoscam ego, an lotium reddatur rubrum a sanguine, an a bile?] Aduertendum, hoc enim est cognoscendum in lotio rubro, si rubedo sit sanguinea (liceat mihi in præsentia hac vti appellatione [sanguis] vel non est flauus, vel flauescit.) Si non sit flauus vrina erit rubra sine splendore. Sed si fuerit vrina rubra sanguinea, ratione sanguinis flauescentis aderit ipsi splendor.

Sed quomodo cognoscemus ruborem vrinæ splẽdentem a sanguine, & ruborem vrinæ a bile productum?] Hoc enim iam etiam supra fuit propositum. Ex traditis a Galen. primo, de cris. decimosecũdo, distinguetis hoc modo. Dicit Galen. ibi, sanguinem flauissimum esse minus flauum flaua bile, sanguinemque semper esse rubicundiorem flaua bile rubescente. Si igitur vrina rubra erit ob sanguinem, tunc rubedo in ipsa superabit splendorem. Contra vero, si vrina tingatur ratione bilis, splẽdor superabit rubedinem,

nem, quod cognoſcens Auicenna (non enim credatis hoc eſſe nouum) dicit, dari vrinam rubram ſanguineam & bilioſam, & vrinam rubram bilioſam deteriorem morbum ſignificare, & hanc eſſe rubrā clariorem. Rubeam ſanguineam eſſe pulueruleutā, obſcuram, in hac non adeſſe illum ſplendorem. Sed contra hoc ſunt duæ difficultates.

Prima, quia non videtur rationi conſonum, quod bilis per vlteriorem calefactionem rubeſcat, & ſanguis flaueſcat. Ratio eſt, quoniam quando calor vlterius agit in materiam, & ipſam exurit, rationabile eſt, vt illud magis acquirat colorē, qui magis accedat ad nigrum, & idcirco rationi conſonum eſt, vt bilis rubeſcat, quia color rubeus magis accedit ad nigrū, quam flauus. ſed in ſanguine eſt difficultas, ſanguis eſt rubeus, idcircò per vlteriorem calefactionem non deberet flaueſcere, quia color flauus magis diſtat à nigro, quā rubeus, quapropter deberet potius fieri viridis. Dicatis, hoc fieri ob diuerſitatē materiæ, quia alia eſt materia bilis, alia verò ſanguinis. Declaro, cum calor agit in bilem flauam, hanc plus æquo craſſefacit, idcirco magis opacam reddit, quæ cum talis reddatur, idcirco debet acquirere colorem proximiorē nigro. Vbi enim copioſior eſt opacitas, ibi etiam magis viget nigredo. (Sine his, quæ diximus ſupra in ſermone de coloribus, nihil poſſumus rectè determinare.) Cum ergo reddatur opaca, fieri nō poteſt, quin reddatur ēt nigrior. Quare flauus color in rubeum degenerat, in colorem proximiorem nigro. Sed quid dicendum de ſanguine? Diximus eſſe diſcrimen ratione materiæ.

Aduertatis, cum calor agit in ſanguinem, [ſi ſanguis non euadat melācholicus, ſed flaueſcat, qui fit;] Partes tenuiores ſegregātur à craſſioribus, vnde ſanguis qui craſſior, & impurior erat, ſecundum partem tenuem ſegregatam à craſſa, ſecundum partem ſecūdum quam flaueſcit, ſanguis redditur rarus, purus, & vt vno verbo dicam, minus opacus, & habet plus diaphani. Ergo ſanguis ſecundum hanc partem debet acquirere colorē, qui magis diſtet à nigro, quam color rubeus, idcircoque debet flaueſcere, nulla ergo propoſita eſt difficultas.

Obi. Verum alia inſurgit difficultas, quoniam dicit Galen. 6. Epid. 5. t4. fieri non poſſe, vt corporis pars [rubra reddatur ab alio, quàm a ſanguine.] Cur igitur dictum fuit, [vrinam euadere rubrā ratione bilis?] Difficultas certè prima facie maxima eſt, quia verba Galeni ſunt clariſſima. Conſulo vt quando videbitis autoritates, perpēdatis ſemper, quidnam dictet rei natura, nec temere puris verbis, & ſolis autoritatibus acquieſcatis. Ita enim haud facilè decipiemini. Nonne dicit Galenus de criſ. 1 2. dari ſanguinem rubicūdiorē bile? nonne habuiſtis etiam rationem meo iudicio demonſtratiuam? Non eſt credendum Galenum in re tàm euidenti ſibi contradicere. Quare ſtudeatis Galenum pro virili rectè intelligere, [Quidnam voluit ſignificare Gal. 6. Epid. ſect. 5. comm. 14.] Hoc certè, (aliter enim excuſari non poſſet) fieri non poſſe, vt aliqua pars fiat rubicundior ab aliquo alio, prætetquàm à ſanguine, id eſt, ita fiat rubicūda, vt color rubeus ſuperet alios colores in eadem parte exiſtentes, poteſt eſſe pars, quæ habeat colorem rubrum mixtum cum flauitie, cum flauo, poteſt eſſe mixta flauities cum rubidine, pro diuerſitate humorum.

Voluit ergo ſignificare Galenus, partem corporis non poſſe reddi rubicundam, præterquam à ſanguine, ſcilicet, vt color rubeus ſuperet alios colores, &, ob id loco citato, dicit, partem rubrā reddi a ſolo prædominante ſanguine. Nō dicit ſolum ſanguinem, ſed à ſolo prædominante ſanguine, & non ſine artificio propoſuit ſanguinem, vt inſinuaret colorem rubrum prædominantem alijs coloribus, & ita loquens Galenus, ſibi non contradicit, quoniam 1. de criſ. 1 2. dicit, ſanguinem rubrum flaueſcētem eſſe magis rubrum, quam flaua bilis rubra, & flauā bilem rubeā eſſe magis flauam, quam ſit flauus ſanguis. Quare dicimus nos, [lotium rubrum tingi poſſe, vel a ſanguine, vel à bile,] ſed rubeſcente. Quomodo autem lotium tingatur à bile, & quomodo ēt cognoſcatur ratione ſplendoris, & claritatis, iam audiuiſtis.

Sed aduertendum vrinam fieri rubram ob permixtionem ſanguinis (loquor de vrina rubra ſanguinea) quæ [permixtio,] vel eſt [exacta, vel non.] Non exactam cognoſcetis, imponendo pannum in lotium. Nam ſi pannus tingatur, non eſt facta exacta mixtio. Si vero non tingatur, facta erit exacta mixtio. Quando igitur facta eſt exacta mixtio, tunc vrina illa dicitur [crueuta.] de qua loquitur Galenus 6. Epid. 5. comm. 6. Vbi dicit, cruentam vrinam cauſſari, quando venæ deuenientes ad renes, recluduntur. Ergo fit, vt ſanguis tenuius, qui craſſus viſcidusque non eſt, vna cum lotio egrediatur, deſcēdat, & mingatur. Hoc etiam cauſari pot ex Gal. loco citato, ratione lapidis angularis, quando ratione huius ſoluitur continuitas venarum ex qua exit ſanguis. Et ex eodem Galeno 1. prorh. a. com. 3 t. hæ vrinæ fiunt in nephritica affectione, id eſt, in calculo renali, & proinde ſolent indicare affectionem renum. Vrina cruēta.

Sed aduertatis, has vrinas rubeas cruentas, quæ fiuut ob cauſas propoſitas, eſſe illas, iu quibus miſcetur ſanguis nou corruptus.] Nam quando venæ recluduntur, etiam ſi ſangnis ſit bonus, is tamen poteſt exire, quod dictum ſit ad differentiam illarum vrinarum, quæ ſunt rubræ ob permixtionem ſanguinis corrupti. de quibus loquebatur Hip. t. Epid. a. 4a. vbi cum propoſuiſſet vrinas rubentes, dicit ibi Galen. illos patientes euaſiſſe, non obijſſe, quia a toto corpore vitioſum ſauguinem reddiderant. Nondicit a renibus, nec à veſica. Quare vrinæ, ſi fuerint cruentæ vitio renum, vel veſicæ, ſanguis poteſt eſſe ſine corruptela. A toto autem corpore non poteſt prodire, niſi affectus ſanguis. Hæc de vrinis rubris, quæ fiunt ratione ſanguinis, nou exacte commixti cum liquore vrinæ, ita vt ſi pānus in ipſo liquore imponatur, colore tingatur rubro. Alia verò ex parte ſunt vrinæ rubræ, quæ fiunt tales per mixtionem ſanguinis exactam cum liquore lotij.

Atque hic aduertatis, cum ſanguis duplex eſſe poſſit, has etiam vrinas poſſe eſſe duplices, & hoc diligenter vobis cognoſcendum eſt, [ſanguis poteſt dupliciter recedere à bono ſanguine, vel per exceſſum, vel per defectum.] Per exceſſum quidem, quando plus iuſto concoquitur, & aſſatur. Per defectum verò, quando crudus permanet, quando non perfectè coquitur, quo fit, vt dentur vrinæ rubræ crudæ, ratione ſanguinis crudi, & dentur vitioſæ, prauæ, ratione ſanguinis plus iuſto calefacti: vnde dantur vrinæ rubræ concoctæ, & uon concoctę.] Hęc autem deciſio fuit Gal. t. Epid. 2. 3t. & pręter autoritatem Galeni, eſt etiam ratio, [nonne ſauguis poteſt ſuperaſſari?] Quod ſi ſuperaſſetur ſanguis, vnicatque alios ſuccos, fit vitioſus, veluti accidit in febribus. ſynochis, & potiſſimum peſtilentibus. Pręterea [nonne fieri poteſt, vt hic tumor miſceatur cum liquore vrinæ?] Quare hic ſanguis tinget liquorem, & eum reddet rubrum. Erit igitur rubra vrina ratione ſanguinis ſupercalefacti.

Alia verò ex parte datur [vrina rubra, quæ fit ob permixtionem crudi ſanguinis,] vnde aduertendum dixiſſe Gal. t. prorh. a. at. dari [vrinas intenſe rubras, atque etiam ſubrubras.] Et loquens de his vrinis dicit, vrinam intenſe rubram eſſe vel [crudam, vel coctam.] Vrinam autem ſubrubram eſſe ſalubrem quidem, morbi tamen longitudinem indicare. In medio verò harum dicit conſtitui vrinam rubram, vt proinde vrina rubra melior ſit intēſe rubra, peior vero

ro ſubrubra. [Quid voluit Gal. per hæc verba? Certum eſt hęc Galeni dicta eſſe difficillima, citò tamen cognoſcetis, quis ſit horum ſenſus germanus, vbi ſcilicet cognoueritis naturam & eſſentiam harum vrinarum.

Vrina ſubrubra.

Primo igitur, quoad [vrinam ſubrubram,] ſciendum ex Galen. a. progn. a7. & t. de criſ. 1a. ſubrubrã fieri vrinam, quia calor eſt debilis, & ob id ſanguinem non poteſt exacte calfacere: vnde gignitur ſanguis ſeroſus, non eſt tantus calor, vt poſſit gigni ruffa bilis, quæ lotium tingat, (dicit Galenus) Cum ergo crudus remaneat ſanguis, & idcircò ſeroſus, ab hoc ſanguine ſeroſo tingitur lotium, vnde fit lotium ſubrubrum, idcirco a. progn. a a. dicit Hipp. hanc vrinam eſſe quidem ſalubrem, ſed tamen indicare morbi longitudinem. Indicat autem hæc vrina morbi longitudinem, quia ſanguis eſt crudus, qui debet concoqui. Indicat vero ſalutem, ob benignitatem humoris.

[Sed quæ ſunt cauſæ vrinæ rubeæ, & intensè rubeæ?] Hactenus habetis cauſas vrinæ ſubrubræ, de cauſis vero vrinæ rubræ, & intense rubeæ, non loquitur Gal. 1. de criſ. 1a. nec Hip. a. progn. a7. [Quid ergo dicendum de his, quia dantur?] Huic difficultati ſatisfacit Galen. 3. Epid. ſect. 1. commẽ. 5. vbi excuſans Hipp. quod a. illo progn. ne verbum quidem fecerit de vrinis rubeis, aut intensè rubeis, dicit, cauſam huius fuiſſe, quoniam ex traditis de urina ſubrubea, facile eſt cognoſcere, quidnam indicet rubea vrina, & intenſe rubea. Nam ait Galenus: [Quo rubicundior erit urina: tanto etiam longiorem morbum indicabit.] Ex quibus verbis quilibet, ni fallor, facilè poteſt colligere, qnod cum urina ſubrubra fiat ratione ſanguinis ſeroſi crudi, ſimiliter rubra, & intense rubra fiet à ſaoguine ſeroſo crudo mixto cũ lotio, alioquin non indicaret longitudinem morbi. Nõ credatis, urinam intensè rubram fieri ratione ſanguinis magis cõ cocti, minusque crudi. hoc oequaquam dicendum eſt, qnia vrina intensè rubra non poſſet indicare morbum longum, ſed breuem, ſi fieret a ſanguine minus crudo. Fit ergo a ſanguine crudo ſeroſo, ſicut etiam fit ſubrubra.

Vrina rubea, & intẽſe rubea.

[Sed quænam eſt differentia?] Sicut hoc euenire ſolet, vt propter bilem pallidam lotium euadat ſubſpiceum, & ſubflauum etiam, ad eundem modum lotium poteſt reddi ſubpallidum, diſtinguitur tamen, quoniam vt lotium ſit ſubpallidum, requiritur exigua bilis pallida. At ſi fieri debet ſubflauum, requiritur eius maxima copia. Eodem modo eſt dicendum, ſi ſanguis fuerit ſeroſus, & in parua copia, vrina erit rubra, ſi adhuc erit in maiori copia, vrinæ erunt intense rubræ, hoc non eſt dubium. Pro maiori igitur, & minori copia ſanguinis ſeroſi, lotium magis, & minus rubrum reddetur.

Quibus ita expoſitis, facilè eſt intelligere, quid voluerit Gal. 1. progn. a. a t. quoniam cum is propoſuerit [Vrinam intensè rubram, vel crudam, vel vitioſam,] quotieſcunque vel cruda, vel vitioſa eſt materia. quando ſuperaſſatus eſt ſanguis, vrina mala eſt. Quod ſi cruda fuerit vrina intensè rubra, hæc eſt peior rubra, rubra autem peior eſt ſubrubra, & ratio iam eſt clara. Nam ſi vrina intensè rubra eſt illa, in qua ſanguis crudus ſeroſus eſt in maiori copia, quàm in reliquis vrinis, certum eſt intense rubram eſſe peiorem, indicareque intenſam cruditatem, & morbum longiorem. Quare hæc materia (ni fallor) clara eſt reddita.

Obi.

Quod ſi quis fortè dicat, ſi datur vrina rubra ex ſanguine ſuperaſſato, & vrina rubra ex ſanguine crudiori, [qnomodo nos has vrinas diſtinguemus?] Aderunt ſigna validi caloris, aderunt ſigna debilis caloris. Si adſunt indicia debilis caloris, vrina rubra fiet ex crudiore ſanguine, præterea hæc vrina potius declinabit ad flauum, quam ad atrum. Quod ſi lotium fiat rubrum a ſanguine ſuperaſſato, ſupercalefacto, io lotio erunt indicia intenſioris caloris, & color rubeus verget ad colorem atrum. Fuit enim ſententia Galeni 6. Epid. 1. comm. a a. ſanguinem vario modo ſe habere in corporibus, & qnandoque flaueſcere, quandoque ad atriorem colorem declinare. Pro ſanguinis igitur diuerſitate, rubeus color erit diuerſus.

Vrinæ virides.

Erant deinde [vrinæ virides,] & hic aduertatis colorem viridem ex Gal. 6. Epid. a. 16. [poſſe dupliciter accipi, vel pro pallido colore,] vnde dicimus homines virides, quando hos pallentes obſeruamus, vel ſumitur color uiridis [pro colore herbaceo] oon pallido. In pręſeotia, ne quis contingat error, per colorem uiridem, herbaceum intelligimus. De hoc igitur urioarũ colore loquamur, ait Galenus 1. de criſ. 1a. Colorem uiridem eſſe in uia ad oigrum, eſſe principiũ nigri. Vode cum lotium fuerit uiride, uerget ad nigrũ colorem. Idem etiam colligi poteſt ex Galen. 10. ſimplic. med. c. de bile, qui dicit, quod ſi contiogat, uel ob famem, vel ob ſitim, vt bilis plus æquo incaleſcat, & ſuperaſſetur, tunc ipſa uerget ad colorem atrum. Poteſt autem bilis uergere ad colorem atrũ ex Galeno, quando ſuſcipit, uel porraceum colorem, uel hyſatoden, ad ſimilitudinem glaſti, uel æruginoſum.

Vnde aduertatis, colorem atrum, non poſſe diuidi in hos tres colores. [Color ater nihil aliud eſt, quã color niger.] Illi autem tres colores non ſunt nigri, ſed uergunt ad oigrum. Eſt autem maxima differentia, quando aliquid dicitur nergere ad nigrum, eſſe in uia ad nigrum, & quando dicitur eſſe nigrum. Non ſunt nigri illi tres colores, quia color niger de illis non prodicatur. Color igitur uiridis dicitur principium ad nigrum, quia uergit ad nigrum. Aduertatis autem ex Gal. 1. progn. 7. Colorem uiridem non ſolum eſſe principium nigri, ſed etiam liuidi, (& hoc eſt notatu dignum.) Nam ſi color uiridis eſt principium nigri, is fiet a calore exurente. Si uero etiam fueris principium liuidi, neceſſe eſt ut dicamus, eum fieri à frigore. Quare falluotur qui credunt colorem uiridem fieri tantum a calido. Fieri enim poteſt etiam a frigore, quia poteſt eſſe principium liuidi.

Color autem liuidus, ut ſuo loco declarabimus, fit tantum à frigido, & hoc etiam uoluit Auicenna qui loquens de urina uiridi, nominat urinam uiridalem, fiſticalem,] ideſt, habentem colorem uiridem, qui in fiſtico obſeruatur, & dicit, hanc fieri tantum a frigido. Proponebat autem ipſe urinam ad ſimilitudinem iridis, quæ præ ſe fert colorem illum, qui uulgo dicitur pauonazzo. & dicebat hanc fieri a frigore. Addit deinde urinam uiridem [porraceam, & æruginoſam] fieri a calido. Quare conſtitutum ſit, colorem uiridem, cum ſit principium liuidi, & nigri, fieri poſſe & a calore, & a frigore. Vnde quando dicit Galen. 1. de criſ. 1a. colorem uiridem eſſe uiã ad nigrũ, aduertatis, cum uos conſpexeritis in ægrotãtibus urinas, ut cognoſcatis, hàc uiam hunc tranſitũ. Nam lotium uiride euadit [nigrum, aliquando ſine medio liuido colore, aliquando per hunc medium.] Quando locum habet cauſa exurens calefactiua, uiride poteſt degenerare in nigrum ſine medio liuido. Quod ſi eueniat, ut occurrat cauſa refrigerans, imbecillitas caloris, ut calidum ingenitum reſoluatur, tunc color uiridis degenerabit in nigrum per medium colorem liuidum. Ratio eſt, quoniam urina nigra fieri poteſt, non modo a calore, ſed etiam a frigore, ut ſuo loco dicemus.

In pręſentia autem ſciatis hoc, ſi calor agat ſuperaſſando, tunc tenuiores partes reſoluuntur. Relinquuntur aũt craſſiores impuriores, qua propter [nonne lotium fiet magis opacum?] Et hoc quia color fit niger & obſcurus. [Nonne deficiẽte etiã calore partes fiunt impuriores? Depurãtur enim ab optimo calore

lore, a debili vero impuri, fiunt, idcirco possunt etiam ob frigus nigricare, uos autem cognoscetis, quando fuerit urina uiridis, [num talis fiat a calido, an a frigido.] Si namque urina uiridis fiet à calore exurente, tunc aderunt febres insignes, inextinguibilis sitis, exspiratio calida, poterit etiam in urina adesse aliquis splendor. opposito modo se habebunt omnia, si vrina viridis fiat a frigore, id est, ob defectum caloris, quoniam non aderit sitis, nec exspiratio feruens, pulsus necessariò erit debilis, & hæc vrina erit pessima.

Præterea debetis cognoscere, [an vrina hæc viridis sit vel sanguinea, vel biliosa.] nec difficulter cognoscetis. quoniam si fuerit sanguinea, tunc præcellit rubra sanguinea. Si verò sit biliosa, præcellit rubra biliosa. Aduertatis autem, hanc vrinam biliosam, quæ viridis euadit, varios suscipere colores, qui tamen omnes sunt virides, non est itaque vt quis vos confundat in proponendis multis coloribus. Sunt enim [virides omnes illi, qui sunt inter nigrum, & rubrum, differenter tamen,] prout scilicet flaua bilis, & vitellina plus, & minus assabuntur. Vnde vos obseruabitis, viridem colorem modo magis, modo minus obscurum, aliquando ad similitudinem brassicæ, aliquando instar foliorum plantaginis, & vt colligitur ex Gale. 10. de simpl. med. comp. de bile, obscuriores euadunt huiusmodi colores, magis vergunt ad nigrum. Vnde adest color ille porraceus, qui non est ita obscurus, hysatodes, ad similitudinem glasti, quem nos vocamus azurro oscuro, & est instar nigri. Quod si maxime superassetur, color æruginosus, & ferruginosus fit, vnde cæruleus, sed obscurus, & nigro proximus est.

Vrina liuida. [Vrina autem liuida est illa, quæ habet colorē plūbi,] idcirco vocatur etiam [plumbea, & caret splendore.] Atque ex Gal. 1. progn. 7. fit ex defectu caloris ingeniti. Hoc idē hēt Gal. 1. Epid. sect. 2. com. 29. sed clarius 1. de cris. 12. inquit, in his lotijs colorem liuidum esse effectum frigoris tantum, quod idcirco volui admonuisse, quoniam ex commentatijs de humoribus, Gal. adscriptis, non est difficile colligere, colorē liuidum fieri posse etiam a calido, Galen. tamen 1. de cris. 12. expresse ait, eum fieri solum a frigore. Idcirco ego fui semper huius sententiæ, illa commentaria nō esse Galeni, sed a quibusdam edita, qui transcripserūt a Galen. & fortasse illi, qui libros illos ediderunt, adhuc viuunt, sed non est quod in hoc vlterius progrediar, sed aduertatis, quando dicit Galenus, colorem liuidum esse tantum frigoris effectum, maximam esse in Galeno contradictionem, quam illi non viderunt. Hanc autem contradictionem nolo soluere, quoniam liber ille. (vt dixi) non est Galen. vt est liber de crisib. Quod verò color liuidus fiat a frigido, ex eo patet, quoniam cum fit color liuidus, vndique dissipantur causæ calefacientes, & splendor omnis.

Quando autem [vrina est liuida,] est [maxime proxima nigræ,] siquidem medium dicitur medium inter colorem liuidum, & nigrum. Sciatis tamen, dari vrinam liuidam [intense & remisse,] ita vt sit vrina liuida, & subliuida. Hæc autem dicta sint de vrina viridi, & liuida.

Quantum attinet ad liquorem vrinæ, superest vt de [vrina nigra] agamus. Aduertendum autem hic, q crediderunt quidam, vrinam reddi nigram, non tantum [ob permixtionem materierum,] verum etiam [sine materia.] Quoniam vero secundum hoc membrum falsum esse arbitramur, idcirco de priori loquamur, omnes namque in hoc sunt concordes. Cum ergo lotium fiat nigrum ratione materiæ, dicimus nos huiusmodi nigredinem produci [a sanguine, bile, & melancholia.] Hæc enim confirmo ex Galeno. Vnde quo ad sanguinem: sanguis hic tingens lotium est impurus melancholicus, quod colligitur ex Galeno 3. Epid. comm. 82. vbi Hippocr. proponit vrinas nigras tenues, & inde vrinas nigras redditas, non ratione contenti, sed quia liquor tingebatur à materia illa permixta, & ait Galenus ibi in com. mulierem illā superstitem fuisse, quamuis reddidisset vrinam nigram, quoniam vrina tingebatur ob id, quod detentus erat sanguis menstruus, qui cum lotio permixtus ipsum reddebat nigrum. vnde etiam addit Auicenna, & mulieribus vtero gerentibus ob detentum sanguinem menstruum, impurum nigrumque reddi lotium, ad similitudinem vini corrupti. Cōstitutum ergo sit, lotium nigrum reddi à sanguine melācholico impuro.

Præterea [redditur etiam nigrū à bile flaua,] Quomodo? Hoc explicat Galen. 1. Epid. 2. comm. 72. vbi ait: cum febres ardentes sunt lethales, lotium fit à flaua bile assata. Vnde aduertendus est modus loquendi, quo vtitur Galenus, nō dicit fieri lotium nigrum, quando flaua bilis exuritur, sic enim potius viride fieret, sed dicit, cum assata est, & exusta, quia tunc flaua bilis est pessima, vnde lotium redditur nigrum, & ex Gal. ibi hæc vrina nigra ob flauam bilem assatam, tenuis est, quod dictum nō caret suspicione. Nam cum calor ardens assat materiam, partes tenuiores absumuntur. Vnde materia crassescit.

[Quomodo igitur lotiū potest esse nigrum, & tenue?] Gal. 2. progn. 32. videtur asserere, lotium nigrū esse crassum, & dicit, quod quanto crassius est, tanto est deterius. Addit Aetius, vix fieri posse vt lotium sit nigrum, & tenue, quoniam si est nigrum, est etiā crassum, & tamen Galen. dicit, fuisse vrinam nigram tenuem. Dicatis pro salute Galen. vrinam posse dici tenuem, ad differentiam crassæ, quando vrina illa caret contentis. Vnde vrina habens contentum est crassa, tenuis verò dicitur illa, quæ non habet contentū. Sed hæc solutio non vndiquaque satisfacit, idcirco addimus nos, dicimusque, sermonem habentes de liquore lotij, & comparantes liquorem cum liquore, non considerantes contentum, dicimus, nunquam, dari vrinam nigram tenuem, & hoc proponitur a Galen. loco citato, sed hæc vrina nigra non est tenuis absolute, sed dicitur tenuis, id est, minus crassa, in respectu ad crassiorem, & hæc solutio potest colligi ex Galen. 4. Aph. 76. vbi dicit, consueuisse Hipp. vocare tenue, id quod est minus crassum, & illud vocare crassum, quod est minus tenue.

Vnde (dicit Galen.) tenuem dicimus vrinam, etiāsi sit crassa, ad differentiam crassissimæ. Quare si licet nobis Gal. exponere per Galen. dicendum est, quod cum proponit Galen. vrinam tenuem, non intellexit tenuem absolute, sed in respectu ad crassiorem, vrina igitur redditur nigra a flaua bile assata, & in nigram bilem conuersa.

Præterea [vrina redditur nigra, ratione melancholiæ,] Hoc dicit Galen. 1. Epid. 3. 20. vbi Hip. proponit historiam Herophantis, qui mingebat lotium nigrū, & tenue. Vnde ipse respicit non ad contenta, sed ad liquorem. [Qūo lotium fiebat nigrū?] certè ex melancholia. [Vnde id colligitur?] Hipp. loquens de Herophante dicit, ipsum reddidisse per altum biliosa quare ratione bilis non tingebatur lotium, eo quia per intestina bilis excernebatur. Patiebatur autem ille circa lienem. intumescebat enim lien, replebatur quandoque, tuncque vrinæ euadebant meliores, euadebant rubentes, non erant ita nigræ. Quando autem residebat Lien, & non suscipiebat humorem melancholicum, vrina erat nigra. Quare à succo etiam melancholico vrina fit nigra.

Sed aduertatis, lotium propriè fieri nigrum à sero melancholico, id est, ab huius ichore, hoc dicit Galenus 1. proch. 4. vbi dicit, lotium fieri nigrum, quando serum atræ bilis permiscetur cum aquositate. Quare lotium siue nigrum fiat a sanguine, siue à bile flaua perassata, siue etiam à Melancholia, fit nigrū, potissimum ratione portionis ichorosæ, quę permiscetur

miſcetur cum aquoſitate lotij. Atque hãc veritatem cognoſcens Aetius, accipiens tamen a Galeno loco citato, dicit, lotium nigrum fieri ab atra bile, atque ex melancholia, ab atra, inquam, bile quatenus hæc, vt declarat Galenus loco citato, fit vel à ſanguine craſſiori, vel a flaua bile aſſata. Sed præterea dixit etiam fieri a melancholia citra inſignem aſſationem, citra extinctionem caloris naturalis, vt euenit in febribus quartanis, & in delitijs etiam melancholicis, nec prauæ ſunt tales vrinæ. Hanc veritatem proponit etiam Auicenna, qui dicit, vrinam nigram fieri a bile, a ſanguine, & a melancholia, additque (magna vtens diligentia hac in re) ſi accidat vt fiat vrina nigra ratione bilis, tunc procedit flauus color, ſi veró ratione ſanguinis, tunc procedit color quidam obſcurior, quàm ſit color flauus. Si vero fiat nigra ratione melancholiæ, procedit vrina cum colore adhuc obſcuriore, quàm ſit color, vel bilis, vel ſanguinis. Huius autem ratio eſt euidens, quoniam flaua bilis habet colorem magis remotum à nigro. Sanguis vero proximiorem nigro.

Hactenus igitur conſtitutum ſit, [lotium fieri nigrum a flaua bile aſlata, a ſanguine, & à melancholia. Sed difficultas eſt, quia videtur lotium poſſe reddi[nigrum citra permixtionem alicuius materiei.] Et hoc quidem deſumere ſolent ex Gal. 1. de criſ. t 2. qui verba faciens de vrina nigra, dicit, hanc nigram fieri, [vel ob inſignẽ exuſtionem, vel ob extinctionem caloris naturalis.] vnde ne verbum quidem facit de materia. Proponit enim ſimplicem calorem, & ſimplicem frigiditatem. Augetur etiam difficultas, quoniam Galenus loco citato, dicit ſe neminem vidiſſe ſeruatum ex his, qui reddiderunt lotium nigrum: vnde neceſſarium eſt, vt Galenus intelligat de lotio, quod fit ſine materiæ alicuius permixtione: [ſed cur hoc eſt neceſſarium?] quoniam ex Hipp. 1. Epid. ſect. 3. com. 10. Herophon ille patiens minxit tenuem illam vrinam (modo vt fugiamus more quorundam, quia cum proponat Hipp. vrinam nigram tenuem, intelligunt nigram non ratione contẽti; ſed ratione li-

Obi. quoris. aliquis autem poſſet dicere, hominem ad ſanitatem reſtitui poſſe, ſi lotium nigrum redderetur ratione contenti, ſecus vero ratione liquoris. nos nõ debemus fugere, quia Hipp. proponit vrinam nigram ratione liquoris, non ratione contenti) & tamen euaſit. Alios etiam cum lotio nigro euaſiſſe fatetur Gal. 3. Epid. 7. 73.

[Quomodo igitur dicit Gal. ſe neminẽ vidiſſe ſeruatum ex his, qui lotium nigrum reddiderunt, 1. de criſ. 12. Nihil aliud eſt dicendum niſi eos ſeruari, qui reddunt lotium nigrum, quod ſit nigrum ob mixtionem materiæ, non ſeruari autem illos, qui reddunt lotium nigrum ſine permixtione materiæ, vnde etiam Galen. 1. prorh. 3. comm 3. euidenter dicit, vrinam fieri nigram ob inſignem calorem, nullum faciens verbum de materia. [Quid igitur dicendum?] Pro varietate huius rei dicendum eſt, impoſſibile eſſe, vt liquor lotij intra corpus reddatur niger, citra ꝑmixtionem materię. Si enim liquor debet fieri niger, neceſſarium eſt, vt adſit materia, quæ cum ipſo miſceatur. Nã ſi lotium fit nigrum, ex Gal. 1. de criſ. 12. vel ob inſignem feruorem, vel ob extinctionem caloris naturalis, ſi ſine materia hoc fit, in morituris, in quibus plane extinguitur calor, neceſſarium maxime eſſet, vt vrina nigra obſeruaretur, quæ tamen non obſeruatur, quoniam licet atri humores gignantur, non tamen lotium tingitur, niſi humores hi permiſcentur cum eo.

Quid ergò dicendum eſt ad autoritatem Gal. Liceat nobis Gal. interpretari cum Aetio. digni ſunt interprete. Dicit Aetius. [vrinam nigrũ fieri, vel ob inſignem exuſtionem ſuperaſſantem materiam, vel ob extinctionem caloris naturalis,] cuius vi ſanguis ater euadit, & quando talis fit lotium (inquit Aetius) homines obeunt, & præſertim, ſi acuto morbo detinentur, cuius ratio eſt in promptu, quoniam ſi accidat, vt calor vſque adeo rebelles euadat, vt gignatur atra bilis, fieri poteſt, vt ille humor in tanta copia gignatur, vt permiſceatur cum lotio, & lotium tingat, & nigrum reddat. Cuiuſmodi nam [nutrimentum tunc erit ratione corporis? quomodo corpus nutrietur?] Similiter ſi vſque adeo reddatur calor languidus, vt producatur atra bilis, in ea copia, vt lotium fiat nigrum? [Quænam erit ſpecies alimoniæ corporis? quęnam erit ſpes vitę?] Quare quando dicit Gal. primo, de criſibus t 2. lotium fieri nigrum, vel ob calorem exurentem, vel ob eius extinctionem, intelligatis, vt interpretatur Aetius, quando ſcilicet ratione caliditatis, vel frigiditatis, producitur atra bilis, nigra materia. Non autem intelligatis citra materiam, hoc eſt impoſſibile.

Quando vero addit Galenus [ſe neminem vidiſſe ſeruatum,] non debetis ob hoc inferre. Galenus neminem vidit ſeruatum, ergo nullus poteſt ſeruari. verba enim illa Gal. diſtinguunt maximum vitæ periculum. & præterea, vt cognoſcatis nos nolle fugere, aduertatis (vt etiam dixit Aetius) vix fieri poſſe, vt homines ſeruentur, qui reddant lotium nigrum ratione materiæ, quæ ſit talis, ob inſignem exuſtionem, vel ob extinctionem caloris natiui. Sed Herophon ſanatus fuit? [Scitis quare?] Quia is reddebat lotium nigrum, quod tale factum fuerat ratione materiæ, non productæ ob inſignem feruorem, neque ob extinctionem caloris natiui, ſed propter melancholiam, vnde iſti ſeruantur. non eſt ſermo de atra bile; ſed de melancholia. Et hoc etiam proponit Galenus, tertio epid. 3. comm. 73. vbi dicit, ſe aliquos vidiſſe, qui reddiderunt lotium nigrum cum iuuamento, quoniam ibi Hipp. loquitur, de vrina, quę ſit nigra, ratione melancholiæ, non ratione atræ bilis. Et aduertatis Hippocratem proponere ibi caſum mulieris, quæ obijt. Licet autem hæc obierit, Galenus in commẽ. dicit, ſe vidiſſe patientes ſeruatos, qui reddiderint nigram vrinam cum iuuamento ratione melancholiæ.

Sed cur obijt mulier illa?] Non obijt ratione nigri lotij, ita vt hoc lotium mortem indicaret, ſed aderãt alia praua ſigna. Propterea concludatis, lotium nequaquam fieri nigrum citra materiæ permixtionem, quando autem fit nigrum, hoc eſt, vel ratione melancholiæ, & tunc homines poſſunt ſeruari, vel ratione atrę bilis. Et ſi fiat ratione atrę bilis, ſiue fiat ob extinctionem caloris natiui, ſiue ob inſignem exuſtionem prauiſſima eſt talis vrina.

Vos autem cognoſcetis cum Aetio, [an lotium nigrum fiat, ratione caliditatis, an ratione frigiditatis.] Nam ſi lotium vergat ad nigrum, per colorem liuidum, eſt ſignum frigiditatis. Vnde non dicatis vos, vt dicunt aliqui, imo ferè omnes Medici communiter ſolent dicere, tunc eſſe indicium caliditatis, quando lotium fit nigrum per medium colorem viridem. Non proponit Aetius viridem colorem, ſed flauum. Color enim viridis, non tantum fieri poteſt a calido, ſed etiam a frigido. At flauus fit tantum a calido, & ob hoc indicat caliditatem. Liuidus vero indicat ſolam frigiditatem.

Præterea dicit Auicen. cognoſci diſcrimen [hoc ex fœtore, & carentia fœtoris.] Si namque adſit fœtor, indicium eſt caloris, ſi nõ adſit, ſignum eſt extinctionis caloris. Vnde falluntur practicantes in affectionibus veſicæ, & renum, dum volunt cognoſcere, an plus prodeat ex veſica, vel ex renibus, quoniam dicit Hipp. 4. Aph. 51. nos poſſe cognoſcere hoc, quoniam ſi pus ſit fętidum, prodit ex veſica, ſi autem nõ ſit ita fętidum, prodit ex renibus. Dicunt enim fere omnes cauſam eſſe, quoniam in veſica eſt calor debilis, eſt potius frigiditas, contra, in renibus eſt calor validior,

Quare

Quare dicendum est potius], pus magis fœtens gigni in renibus, quam in vesica, ob rationes propositas. Verum id euenit, vt pus quando prodit ex vesica, sit magis fœtens, quam quando exit è renibus, huius causa est, quoniam quando pus prodit ex vesica, exit citras, & impermixtum, vnde odor non confunditur cum alio odore, non minuitur ob permixtionem alterius materiæ. Quando autem pus prodit ex renibus, est magis permixtum, idcirco non potest odor ita sentiri, id quod in externis etiam apparet. Sunt enim [aliqua syncera putrida, aliqua vero permixta.] Syncera erunt magis fœtentia, quam permixta. Hæc de liquore nigro vrinæ dicta sint.

Contentum vrinæ.

Absoluto sermone de liquore vrinæ, reliquum est, vt dicamus de contento, & cum noster sermo non sit de vrinis sanorum, sed de his, quæ ab optimis recedunt, idcirco loqui etiam debemus de contentis recedentibus ab optimis. Volentes autem loqui de his, vt citra confusionem progrediamur, cum sit in duplici differentia, opus est, vt prius distinctione vtamur, vt sigillatim deinceps de omnibus agamus, [Contenta ergo ab optimis recedentia, vel non vsque adeo praua sunt, vel prauissima.]: Primum loquamur de his, quæ non sunt prauissima. Et de his loquentes, hoc obseruabimus, vt primo [colorem consideremus, deinde significatum, & sedem contenti,] vtrumque autem cito absoluemus.

Colores excedentes, albus.

Quo ad colorem, sunt [contenta alba, citrina, rubea, atque nigricantia.] Quantum attinet ad album contentum, hoc est duplex: nam vel est [minus album bono contento, vel magis album.] de eo, quod est minus album, locutus est Gal. 4. Aph. 69. & illud est contentum, quod apparet in initijs morborum, dum vrinæ crassæ sunt, & apparet contentum album, quod subsidet. vnde notetis ex Galeno loco citato, contentum subsidere interdum [ratione coctionis,] & interdum [ratione grauitatis materiæ.] Si subsideat ratione coctionis, est bonum contentum, de quo non loquimur in præsentia, sin autem subsideat ratione grauitatis materiæ, est malum cōtentum. Hoc autem distinguetis ex Gale. loco citato: si ab initio vrinæ fuerunt tenues, deinde etiam crassescant, & appareat cōtentum, hoc fit merito coctionis. Nam in principio adest cruditas, & progrediente morbo fit coctio. Contra si fiat descentius, ob grauitatem materiæ, apparent prius vrinæ crassiores, & exiguæ, quæ postea fiunt copiosiores, & tenuiores, ratio est hęc, quia cum in principio apparet hæc vrina, non fit talis ob coctionem materiæ, sed quia cum ipsa excernuntur humores, qui ob grauitatem descendunt; & ob crassitudinem materiæ non potest esse vrina copiosa.

Sed præterea cognoscetis ex Auicenna, quia si erit [contentum ratione coctionis, non erit asperum, sed leue.] Contra si ob grauitatem, non potest esse illa leuitas, & omnimoda similitudo. Tandem cognoscetis, quia si fiat contentum [album ratione coctionis,] primum apparebit nebula, suspensum, & tandem hypostasis. Contra vero, si fiat contentum ratione grauitatis materiæ, conspicietis primum contentum in fundo, deinde videbitis ipsum ascendere, & postquam ascenderit, progrediente morbo rursus descendet, & dum descendit, non est contentum malum, sed bonum, quia morbi pituitosi non soluuntur, nisi appareat sedimentum.

Datur etiam [contentum malum magis album bono,] de quo locutus est Hipp. 2. progn. 27. vbi proponit mala contenta, & inter alia proponit contentum magis album. [Sed quale est hoc contentum?] vnde prodit? Fit ratione pituitæ, & ex Gal. in eo comm. ratione pituitæ mixtę cum flatibus, quo fit, vt hoc contentum sit rarum admodum, vt spongia, & aerem suscipiat. Ea autem ratione, quod aerem suscipit, redditur album, & magis album, quam contentum album bonum. Sed difficultas est, [Nam quo pacto hoc contentum subsidet?] Quia cum fiat ratione pituitæ mixtæ cum flatibus, deberet potius ascendere, nam flatus materiam suspendunt, & Hipp. loquitur ibi de sedimento. Dicimus Hipp. loqui de sedimento, quod descendit. Sed aduertendum, cum in hoc [duplex sit materia, alia corpulenta, & grauis, alia vaporosa, & leuis,] cumque magis possit materia, quę grauis est, sua grauitate, quam leuis sua leuitate, cogitur hoc mixtum ratione prædominantis descendere potius.

Obi.

Sed dicet quis, hoc non est tollere difficultatem, nā ego dicam, quando fit suspensum, & satis crassum, materia illa est grauis, & tamen flatus magis possunt, & sic dominantur. [Quare ergo, & in pręsentia istud non apparet? Flatus possunt dupliciter considerari, alio modo, vt non pertinaciter sunt mixti cum materia graui, alio modo, vt sunt pertinaciter mixti.] Si accidat flatus non esse mixtos pertinaciter cum materia crassa, tunc fieri potest, vt sint in causa ascensus materiæ, atque sic, vt suspendantur. At si flatus exacte sint mixti, & pertinaciter cum materia, tunc, materia dum descendit, necessario secum ducit flatus, quia sunt exacte mixti. Et hæc veritas colligitur ex Galeno, dum attingit causam magis albi contenti, dicit hoc fieri ex pituita, & flatu, sed addit, pertinaciter mixto, à quo non recedens Auicenna, dicit hoc contentum fieri, ob vehementem mixtionem flatuum cum pituita, at non est bonum contentū, quia indicat cruditatem, & imbecillitatem caloris.

2 Citrinus.

Deinde est contentum citrinū, propositū ab Auicena, sed (notate) quoties contentum est subrufum, vel rufum, non est ita prauum, prauitatem acquirit aliquam dum intenditur calor, dum fit subflauum, vel flauum. Nam tunc indicat calorem esse copiosiorem.

3 Rubeus.

Præterea est contentum rubrum, & hoc fit ex sanguine. Potest autem fieri, & ob sanguinem serosum, de quo loquitur Hippocra. 2. prognost. 27. Potest etiam fieri ex sanguine cocto. Ex cocto autē sanguine, vel [citra assationem, vel superassato,]. Si fiat ex cocto, & superassato, est admodum prauum. Nam dum exuritur sanguis, prauæ existunt febres, si fiat ex cocto, non assato, hoc tantum abest vt sit prauum, quod etiam sit potius bonum, (dicant alij quicquid velint) & hoc confirmo ex Galeno, qui dicit 1. Aph. 71. dum diceret Hipp. quando apparet in quarto die contentum subrussum, vt septimo desinunt morbi, Gale. in comm. dicit, hoc esse verum non modò in subrusso contento, sed etiam in albo, at Hippo. id proposuisse, vt aliquid notatu dignum proponeret.

Vnde inquit, [oportet duo considerare circa hoc contentum, alterum, vt hoc appareat in die indicatoria.] Nam signa futuræ crisis præsertim incipiunt apparere in die indicatoria. secundo notare oportet, non modo propositam esse diem indicatoriam, sed etiam [quartum,] ad differentiam aliorum dierum, qui sunt indicatorij. Nam differt quarta dies ab alijs, quia si appareant signa coctionis in quarta, salus potest esse in septima, id est, spacio trium dierum. Si in septima appareant, in vndecima, in decimaquarta, nō fit solutio morbi spatio triū dierū. Nam si appareant septima, fiet solutio morbi spacio septem dierū si in vndecima, fiet solutio morbi in decima septima. Si in decima quarta, fiet solutio morbi in vigesima die. Ecce quod maior est vis quartę diei, quā reliquarū. [Sed quæ est ratio?] non alia, nisi quia in quarta die virtus est validior, quam in alijs diebus, & hoc omnes possunt cognoscere. Nam quo magis protrahitur morbus, eò magis fit debilior virtus. Cum igitur sit virtus validior in quarta, idcircò maiori cum impetu potest agere in materiam morbosam. Quare quod facit in septima, in vndecima, in decimaquarta, spacio

septem

septem dierum, operatus in quarta spacio trium dierum. Quando igitur obseruabitis contentum rubrũ, ratione assati sanguinis in quarta die, dicatis esse bonum signum, & salus potest sperare in septima.

Sed praeterea etiã alia autoritas est, 1. Epid. sect. 3. 23. vbi proponit Hippoc. Contentum rubrum, aitque hoc apparuisse in octaua die, & in eo die ęgrotantem liberum a morbo euasisse, & tamen in sexta apparuit contentum album, quod erat leue, nec tamen morbus ille fuit ex toto profligatus nisi in octauo die, in qua apparuit cõtentum rubrum. Et augetur dubitatio. Nam loco citato proponit Galenus sententiam Hipp. 2. progn. 26. vbi voluit vrinam cum contento rubro indicare securitatem, sed diuturnitatem morbi, quæ sententia si vera est, [quo pacto ille fuit illico seruatur mingens vrinam cum contento rubro?] Colligitur solutio ex Galeno loco supra adducto, & primum colligitur ex eo loco, non esse impossibile, vt appareat vrina cum contento albo leui, & tamen nõ subsequatur salus. Illud enim contentum, quamuis fuerit album & leue, non tamen fuit æquale, hoc est, omni tempore nõ apparuit, sed alternatim egant cruditates & coctiones. Quare apparuit contentum bonum, album scilicet & leue, & morbus non fuit sublatus, quia supererant materiæ crudę adhuc concoquendæ, & ob id non erant æquale, quia omnes humores omni tempore, non concoquebãtur, postremo apparuit illud contentum rubrum & leue.

Vnde dicebat Auicenna, [leuitatem in contento indicare maximam coctionem, ita vt magis possit leuitas, quam rubor.] Nam leuitas indicat naturam, quæ materiam morbificã æqualiter concoquit. Erat igitur illud contentum rubrum & leue. At erat etiã aliud, quod obseruandum ne decipiamini. Nam dicit Hippocrates [Vrinas fuisse boni coloris.]

Quare dum adest illud contentum, indicans lõgitudinem morbi, reperitur in vrina, in liquore non bene colorato. Vnde reddens causam Galenus 2. prog. 26. longitudinis morbi, causam esse dicebat, quia non generatur sanguis perfectus, sed serosus, neque generatur bilis, idcirco cum non producitur bilis, neque liquor citrinus reddit, sed potius subrubeus. At Hippo. cum proponit 1. Epid. sedimentũ rubrum, ait fuisse vrinas bene coloratas, & si sunt benè coloratæ, ad differentiam aliarum vrinarum, quæ processerunt, vel sunt subruffæ, vel ruffæ, vel subflauæ, & hæ tales sũt, quia generatur bilis, & dum generatur bilis, non adest sanguis illæ crudus, & proinde non potest esse contentum indicãs morbi longitudinem. Quare hoc contentum aliud est ab eo, de quo loquitur Hippoc. in progn.

Est pręterea [Contentum nigricans,] quod non fit ex atra bile, quid esset prauum, sed ex melancholia, & proponitur ab Auic. & Aetio, volũtque hoc apparere in fine febrium quartanarum, & in fine delirij melancholici, atque Auicenna comparans hæc contenta simul, voluit album esse minus malum rubro, rubrum esse minus malum flauę, flauum verò esse peiᵘ albo, & rubro, qa peior est bilis pituita sanguine.

Nigr. Iam tempestiuum est vt loquamur [de situ & significatu istorum cõtentorum,] Sentit Gal. 2. progn. 36. Situs & significatum contentorũ. Melius esse si contentum sub ideat, non ita bonum quando est suspẽsum adhuc minus bonum quãdo est nebula. Hoc est verum, si fiat sermo de bonis contẽtis, at si fiat sermo de malis oppositum est statuendũ. vnde dicebat Galenus 1. de cris. 12. [Multo peius esse contentum si descendat, non ita esse malum, quando est suspensum, adhuc esse minus malum, quando est nebula.] Loquebatur ibi de prauis contentis. Ratio iterum est, quia dum fit sermo de bono contento, quam calor est validior, & proinde quanto magis agit in materiam morbificam, tanto etiam contentum magis ac magis descendit.

Quod si loquamur [de prauo contento,] hoc fit, quia calor pręter naturam est insignis, & quoniam materia morbifica non cedit calori naturali, imo contra eum uincit, unde materia descendit, & si postea incipiat calor naturalis materiam morbificam superare, tunc non ita grauis est materia, nec ita descendit, sed potius ascendit, & quia calor naturalis incipit uincere materiam morbificam, mirum non est si attenuetur, idcircoque ascendat, & leue contentum obseruetur. Quantum attinet [ad prauiora contenta in genere,] de his locutus est Galenus 1. de crisibus 12. quo in loco dicit praua contenta esse, [nigra, uiridia, liuida, atque solida,] additque, ipsa contenta cum sint praua indicare cruditatem, & perniciem.

Quantum attinet ad nigra contenta, hęc (ut ait Galenus) fiunt, [uel ob insignem calorem adurentem, uel ob insignem refrigerationem,] ita ut contentis id eueniat, quod cernimus contingere partibus externis nostri corporis, quę dum minime morantur sub Sole, ob exustionem nigriores euadunt, & similiter dum ob aeris frigiditatem maximam extra occurrentem, huiusmodi colore infectæ redduntur, quod experiuntur illi, qui per loca frigidissima iter faciunt, & idcirco istud contentum prauum est, indicat enim vel insignem feruorem, vel caloris extinctionem. Vnde Hippocrates 2. progn. 47. dicebat, [Si alba sit nubecula, bona est, si nigra, mala.] Nec sine artificio locutus est, nam cum dixisset nubeculam nigram esse malam, proculdubio insinuauit, & suspensum nigrum esse malum, & similiter sedimentum. Verum quia omnis nigra nubecula non est mala, Galen. in commen. cognoscens, dari nubeculas nigras bonas, (vt etiam voluit Aetius) idcirco nos monet Hippocratem loqui de nigra nubecula, quæ causalem, vel ob insignem feruorem, vel ob extinctionem caloris naturalis. Cõtenta nigra.

Præterea [Viridia etiam contenta mala sunt.] nam dicit Gale. 1. de cris. 12. colorem viridem esse principium coloris nigri, color etiam liuidus est malus, & est nigri principium. Sunt igitur mala hæc contenta, non ita tamen vt nigra. Et si comparare liceat viridia contenta cum liuidis, dicatis liuida esse peiora, quia color viridis nõ solum est nigri principium, sed etiam liuidi ipsius. Contẽta viridia.

[Fœtida] etiam [contenta mala sunt,] quia indicant magnam putredinem. Sed hæc dixisse sufficiat de contentis in genere. Nam oportet vt deueniamus ad magis specifica. Cognoscendum enim est nobis, [quæ sint contenta, spumosa, pinguia, purulenta, orobacea, farinacea, squammacea, furfuracea, quæ sint carnosa, quæ similia pilis, præterea quæ sint filamenta, quæ sint corpuscula arenosa, calculosa,] atque quidnam sit contentum, quod apparet in Gonorrhæa. Fœtida contenta.

Quo ad spumam, de qua primo loquimur, eo quod in suprema vrinæ parte obseruetur. De hac locuti sunt Hippocrates, & Galenus 2. progn. 31. vbi Galen. reddens causam huius, dicebat in vrina spumam fieri ex materia vaporosa, aerea, & ex materia corpulenta humida concurrente calore, idcirco dicebat Gal. si accidat, vt pars aerea sit pura, & materia corpulenta sit tenuis, aquosa, non viscida, non crassa, tunc materia aerea non potest diu detineri a materia corpulenta, sed facile exhalat, vt apparet in spuma, quæ fit in mari, hoc enim cito resoluitur. Vnde etiam in vrina, quando obseruabitis spumam facile resolui, dicatis, nec materiam corpulentam esse viscidam, & crassam, nec materiam vaporosam esse turbulentam. Contra (dicebat) accidere potest, vt spuma ex aere impuro, & turbido, & materia corpulenta, crassa, & viscida, tuncque materia vaporosa ita Contenta specifica. 1. Spumosa.

non

non aſcendit,nec corpulenta cum ſit, craſſa, & viſcida,permittit vt tam facile egrediatur materia vaporoſa. Quare oportet vt diutius perſiſtat, id quod cognoſcens Hippocrates 6.Aph.34. Videbatur ſignificare ſpumam,quę apparet in vrina,indicare morbum frigidum, diuturnumque renum, & ratio colligitur ex Galeno. Nam dùm fiunt flatus à calore debili,ſiue gignatur iu ventriculo vitio ipſius,vel vitio lienis,vel vitio iecoris,tunc materia iſta flatuoſa, vel dimittitur in cauitatem abdominis,tuncque fit timpanitis,vel ad inteſtina deſcendit, & fit dolor colicus. Poſſumus etiam nos dicere, ſi propellàtur ad ventriculum,fieri dolores ventriculi. Quod ſi accidat (ait Galenus) vt colligentur,vel gignantur flatus in renibus,tunc fit ſpuma vrinæ, eo quod illi flatus miſceãtur cum materia humida,& cum flatus fiant à calore debili,iure dixit Hippocrates, ſpumam vrinæ non modo indicare vitium renum:ſed etiam vitium frigidum,quia languet calor renum & hoc intelligẽdum eſt de ſpuma,quæ non facile diſſipatur,quod cognouit Gal.loco citato. Quamuis enim loquatur ex mẽte aliorum,non reprobat tamen eorum opinionem. Nam fieri poteſt,vt interdum orificia vaſorum, quæ perueniunt ad renes,recludàtur, & cum impetu materia flatuoſa petat renes, tuncque appareat ſpuma, & hoc facile reſoluitur,& adeſt in corpore feruor potius,quàm frigus.

Sed aduertatis,ſenſiſſe Gal.1.prorh.3.20.fieri poſſe,vt detur vrina ſpumoſa pinguis,de qua non loquebatur Hippo.7.Aph.nec nos loquimur in præſentia. Nam loquimur de ſpuma, & non de pinguedine. Quare quando videbitis ſpumam, pinguemque vrinam,non dicatis hanc indicare frigiditatem renum. ſed potius caliditatem, quia ratione ardoris fiunt colliquationes, pinguedines. Valeant ergo qui dicunt, vrinam ſpumoſam indicare vitium capitis, indicat vitium renum.

Vrina ſpumoſa cum pinguedine.

Sed quid de [Pingui vrina?] Hęc duplex eſt,vt colligitur ex Gal.3.Epid.3.72. Alia eſt, [quæ abſolutè pinguis dicitur,] alia verò quæ dicitur [pinguis & ſynteptica,] de qua in præſentia non loquimur. Illa autem duplex eſt,[alia oleagina,& alia nõ oleagina.] Illa dicitur oleagina,quæ ſimilis eſt oleo in ſubſtãtia, & in calore,non ſolum autem eſt [oleagina, ſed etiã pinguis,] quia præter ſubſtantiam & colorem, oleo ſimiles, habet & pinguedinem, & idcircò diſtinguitur ab ille; de qua ſupra locuti ſumus. Nam verba facimus de vrina oleoſa,non pingui.

Vrina pinguis.

Dicitur autem [pinguis vrina,] non oleoſa, quando habet tantum pinguedinem ſupernatantem, ſed non habet liquorem in ſubſtantia, & in colore ſimilem oleo. [At quomodo fit?] ex Gal. 3.Epid.3.com. 72.& 2.Aphoriſ.34.fit ratione caloris exurentis, qui colliquat pinguedinem,& hæc [pinguedo poteſt prodire,vel à partibus exiſtentibus ſupra renes, vel renibus.] Hippoc.autem 34.nos docebat,quomodo poſſimus diſtinguere,an prodeat ab hac,vel ab illa parte. Si in tota vrina,id eſt,ſi continuatim in vrina appareat pinguedo,ſignum eſt colliquationis renum,pinguedo illa colliquatur,ob caliditatem renum, & illico miſcetur cum vrina.

Secus verò dicendum, ſi non ita tota vrina appareat. Nam primum communicatur vni parti, deinde alteri, atque ita deuenit ſenſim ad renes, & cum vrina miſcetur. Præterea cognoſcetis, quia erunt quetelæ, vel de calore renum, vel totius. Notandum autem,quia dixit Galenus,pinguedinem hanc, quæ colliquatur, apparere in ſummitate vrinæ, & non deſcendere. Nam materia hęc pinguis eſt aerea, idcirco potius aſcendit. Non fatebatur dari vrinam pinguem ſecũdum omnem partem ſuperiorem, ſcilicet, inferiorem & mediam, vt oleum, quod ſecundum quamcunque partem pinguè conſpicitur.

At ex alia parte ait Aetius, dari vrinam pinguem, in qua pinguedo appareat in quacunque parte. [Quid igitur dicendum?] ſolutionem huius contradictionis colligere poſſumus ex Galen. tertio Epidem.ſectio.tertia. comm.72. vbi inquit, fieri colliquationem à calore exurente, & addit, ſi hic calor eſt inſignis,colliquat tantum adipem,quod ſi adhuc intenſior reddatur,non modo colliquat pinguedinem, ſed etiam carnem. Inde hoc eſt veriſſimum, dum ſola colliquatur pinguedo, contentum eſt ſolũ in parte ſuperiore.

At ſi fiat [carnis etiam colliquatio,] tunc poteſt apparere etiam in parte inferiori, ſed nunc nos non loquimur de contento carneo. Aetius igitur eſt optime locutus, dum dixit, vrinam pinguem reddi ſecundum partem ſuperiorem, & inferiorem. Nam inquit, dum incipit colliquatio, tunc quod pingue eſt ſupernatat, dum vero in vigore eſt colliquatio, & perſeuerat calor colliquans, tunc apparet contentum hoc, quod fit ratione colliquationis in parte etiam inferiore, quia tunc non colliquatur ſolùm pinguedo, ſed etiam caro.

Solet etiam apparere [Pus] in vrina, de quò locutus eſt Galenus ſecundo prognoſt.72. & quarto Aphoriſm.75. & hoc fit [uel ratione abſceſſus, vel ratione vlceris.] Sed notent iuuenes, ſenſiſſe Galenum tertio prorh.5.comm.20. dari vrinam purulentam, [quæ vel propriè eſt purulenta, vel impropriè.] Propriè purulenta eſt, quæ fit ratione puris, ſiue prodeat pus ab hac parte, ſiue ab illa, vt à veſica, à renibus, vel a partibus ſupra renes. Impropriè vero vrina purulenta eſt, quando egreditur cum liquore materia pituitoſa, craſſa, & debetis diſtinguere,non tantum ex fœtore,quia poſſibile eſt,vt pituita etiam fœcunda ſit,excitet triſtum ſenſum, cum diu detinetur in veſica,& præſertim quando eſt alba pituita. Vnde debetis animaduertere, quando redditum eſt lotium,& facta eſt ſubſidentia,vt proijciatur liquor ita,vt remaneat contentum, vel in fundo vaſis,vel in aliquo panno lineo,deinde obſeruate an illud contentum facile diſſoluatur, an cõtra ſit tenax. Si tenax eſt, mareriam pituitoſam indicat, at ſi facilè diſſoluatur eſt pus.

Vrina purulenta.

Quantum ad contentum [Orobaceum,] de hoc locutus eſt Galenus ſexto Epidem.ſect.prima, commen.ſexto, & comment.15. ſectio.15. eiuſdem ſexti libri, per quod, contentum intelligimus illud, quod eſt ſimile orobo, & quoniam aliqui orobum eruum appellant, idcircò Aetius vocauit hoc contentum [eruinum,] ſumpta voce a ſimilitudine. Galenus appellat idem contentum [hordeaceum,] quia apparent quædam in vrina ſimilia hordeo. Sed aduertendum eſt, ſimilitudinem non deſumi à farina hordei, quia differt contentum hordeaceum à farinaceo: Nam [farinaceum,] eſt ſimile farinæ hordeaceæ,at contentum hoc de quo loquimur nũc, eſt ſimile granis hordei. Hoc autem contentum quomodocunque appelletur, ſuas habet cauſas, ex Galeno 7.Epidem.ſectio.3.comment.72. Fit enim hoc contentum, dum progreditur colliquatio. Vnde cum hæc cauſa colliquans progreditur, non ſolum fiunt vrinæ pingues,ſed ſyntepticæ,quæ non ſimpliciter indicant colliquationem, ſed inſignem colliquationem. Nam dum magis intenditur colliquatio, non ſolum abſumitur adeps, ſed etiam caro, quæ cum ſit deterior pinguedine,hinc eſt, quod hoc contentum ſubſidet.

Aduertendum eſt præterea circa hoc contentum, cum fiat ex colliquatione carnis, colliquari [carnem, vel renum, vel iecoris, vel lienis, vel

totius corporis,]Et uos ita distinguetis,ut distinguebat Galenus. Si carnis renum fiat colliquatio, tunc illa contenta carnosa apparent, & habent colorem similem colori urinæ arenularum, & erit tunc magnus feruor in regione renum: Quod si fiat colliquatio lienis,tunc contenta erunt nigricantia. Si iecoris,erunt contenta rubra, præseferentia colorem, quo insignita est sandaracha rubra. Vnde Galenus uocabat hoc contentum [sandarachas.] Si autem prodeant ex colliquatione carnis aliarum partium, erunt,(ut dixit Galenus)contenta nõ albida.[Quod uoluit significare Galenus his uerbis.] Non dixit nigra,quia nigra proueniunt ex colliquatione iecoris. Non dixit alba,quia tunc non esset colliquatio carnis,sed partium solidarum. [Quare dixit nõ albida?], ut significaret fieri colliquationem carnis,& apparere contenta granis orobi similia.

Cõtenta farinacea. Est ẽt contentum farinaceum, de quo locutus est Gal.2.prog.29.& 1.de crisib.12.& 4.Apho.71. Hoc autem contentum appellatur farinaceum,quia est simile farinæ crassiori. Vnde dicebat, sicut accidit ut hordeum, quod reperitur sub mola, non æqualiter elaboretur,& fugiat confectionem molæ, ex quo fit farina quædam crassior, eodem modo est animo concipiendum euenire,quando fit hoc contentum,quod non modò appellatur [farinaceum,] sed etiam [pultaceum,similaceum,& polentaceum.]

[Quæ igitur sunt huius causæ?] Ex Galen. locis citatis, colligimus, in colliquatione hunc esse progressum,vt primum absumat pinguedo recens, deinde vetusta:post pinguedinem absumatur caro recẽs, deinde vetusta,& firmior,tandem partes solidæ,sed quia hoc contentum non modò fit ratione colliquationis,sed etiam feruoris exurentis sanguinem, vt in febribus:hinc est, huiusmodi contentum farinaceum causari posse, ex crassiori sanguine exusto, præterea ex adipe vetusto,atque ex carne vetustiori, & vos ita distinguetis.Nam si fiat ratione exustionis sanguinis, tunc illa contenta erunt nigricantia, quia ob exustionem nigrescit sanguis. At si fiat ratione colliquationis,ratione causæ colliquantis; si insaniem degeneret pinguedo recens,superstes autem sit vetusta, ad similitudinem farinæ crassioris hordei, cognoscetis quia erit pingue hoc contentum.

Quod si fiat colliquatio carnis, non apparebit hæc pinguedo, sed contentum præter id, quod pingue non erit, ad aliquam verget rubedinem, erit subrubrum. Notate autem Hipp.dixisse, quòd dum apparent hæc contenta, indicant morbum diuturnum, quod quidem recto sensu debet intelligi. Nam secus non possemus tueri Hippocratem. Si morbus non sit lethalis, erit diuturnus, quia corpus non potest citò sanari, quando fiunt colliquationes. Quod si morbus sit lethalis,non dicatis fore longum,imo erit breuis.Aetius loquens de hoc contento pultaceo,dixit,fieri hoc ex colliquatione partium solidarum; & vocari farinaceum, eò quod habet partes crassiores furfuribus similes.

Quare vel Hippocr.fuit diminutus, vel Aetius superfluus.Omnes possunt defendi.Scire oportet Hippoc.2.progn.29. dum loquitur de contento farinaceo,squammaceo,furfuraceo, considerare illud contentum farinaceum,quod præcedit squammaceum, & furfuraceum. Et nõ illud cõtentum farinaceum, quod est post furfuraceum. Nec absque ratione,quia si consideremus furfuraceum, & conferamus hoc contentum cum cõtento,pultaceo proposito ab Aetio,est tantum differentia secũdum magis,& minus. Vtrumque enim scilicet furfuraceum, & pultaceum fit,quia colliquantur solidæ partes.Sed maior est cõsumptio in pultaceo,minor in furfuraceo. Et hoc colligitur ex Aetio, qui dixit, pultaceum habere partes crassiores contento furfuraceo.Ergo si maior est consumptio in pultaceo,quoniam absumuntur partes solidæ,ecce differentiam esse secundum magis, & minus,& hoc non est ante furfuraceum,sed post. Quare cum Hippocrates loquatur de contento farinaceo præcedente furfuraceum, dicere minimè potuit, hoc fieri ex colliquatione solidorum, sat fuit dicere hoc fieri ex colliquatione adipis vetusti, & carnis vetustæ.

Aetius autem,vt Galenum interpretaretur,voluit progredi distinctissime, & quamuis esset differentia tantum secundum magis,& minus, quia tamen hoc est simile farinæ crassiori, etsi non præcedat furfuraceum,tamen optime dixit,fieri ex colliquatione solidorum.Et vos ex colore distinguetis, quia hoc contentum farinaceum erit albicans,sicut etiam sunt solida. Est etiam contentum squammeum,de quo locutus est Galenus 7.prognost.28.& 1.de crisib.12.Hoc autem vocatur squammeum, quia squammis assimilatur, & quia egreditur ad similitudinem laminum, & foliorum,vocari solet [lamineum, & foliatum.Quæ sunt huius causæ?] Ex Galeno locis adductis fit,quando absumuntur partes solidæ,sed secundum superficiem,vt aliquid egrediatur ad similitudinem laminæ. Vnde aduertatis, differẽtiam esse inter squammas, & furfures. Nam squammea contenta substantiam habent latiorem, & tenuiorem, contra furfuracea contenta habent substantiam crassiorem, sed angustiorem. Cum igitur lamineum contentum sit latum, & tenue, facile est colligere,quod dum fit colliquatio solidorum,cum absumuntur, non penetrat, sed agit in superficie,& non modo fit hoc contentum in venis,sed etiam in vesica,ex 4.Aphо.80.& cognoscetis an prodeant hæc contenta ex vesica, quia tunc non est necessarius feruor in toto corpore, & percipitur tristis quædam sensatio in vesica, & ex necessitate id euenit ratione abrasionis. Quod si procedat a toto,non est tristis sensatio in vesica, & necessario est feruor in toto corpore. — Squammea Contenta.

Furfuracea contenta. Furfuraceum autem contentum illud est, de quo loquitur Galenus 2.progn.28.& 1.de crisibus 12. & 4.Aphor.77.quod ita appellatur, ob similitudinem, quam habet cum furfuribus, & est crassius squammeo. Nam magis penetrat causa absumens. Quandoque autem [ex toto prouenit corpore, quandoque etiam ex vesica. Triplex autem est huiusmodi contentum,] Vnum est quod fit vitio vesicæ, quando abraditur corpus vesicæ. Aliud est, quod fit ex absumptione partium solidarum totius. Tertium est, quod non fit ratione colliquationis totius, sed ratione causæ exurentis sanguinem. Legatis Galenum 4.Aphor.73. Certum est illud contentum, de quo loquitur Hippocra.2.prognost.28. fieri ratione colliquationis, & insignis. At illud de quo loquitur 4.Aphors.77. potest etiam fieri ratione caloris exurentis sanguinem, & præsertim si fuerit crassus melancholicus. Vos autem ex traditis facilè cognoscetis hoc contentum. Nam si fiat ex sanguine exusto, erit ad similitudinem furfuris nigricantis substantiæ, contra, albicantis, si fiat ratione colliquationis. Et si fiat ratione colliquationis, cum prodeat a venis totius, & item a vesica, ex Hippocr.4.Aphor.77.vos ita distinguetis. [Nam vrina vel erit tenuis, vel crassa.]

[Per tenuem] intelligo [crudam, per crassam vero coctam.] Si sit vrina crassa, dicatis contentum prodire ex vesica. Quando enim bona est vrina, non est vitium in venis. Quod si vrina sit tenuis, & proinde indicans cruditatem, & naturam non superare,sed potius superari,erit contenti furfuracei indicium,ꝙ fit ratione totius. Sed ꝑterea addatis dolorẽ qui erit in regione vesicæ.Quod si dolor erit in toto

corpo-

corpore citra dolorem vesicæ, dicatis prodire à toto.

Hippocrat. 2. prognos. 28. loquens de contento farinaceo, squammaceo, & furfuraceo, & hos simul conferens, dicebat, prauum quidem esse farinaceum, sed peius esse squammaceum, pessimum vero esse furfuraceum, ratio est clara, nam cum fiat contentum farinaceum, ex colliquatione, vel adipis vetusti, vel vetustæ carnis, nondum autem absumantur solidæ partes, vt in contento squammaceo absumuntur, proculdubio hoc erit peius illo: pessimum autem est furfuraceum, quia non solum absumuntur solidæ partes, sed magis absumuntur, quam dum fit contentum squammaceum. crassius enim est furfuraceum squammaceo. Nam causa absumens magis penetrat, sed hæc omnia vera sunt, si hæc contenta accipiantur, sicut accipiuntur ab Hippocrat. quod dico propter contentum farinaceum, & furfuraceum.

Nam quò ad farinaceum, si accipimus id, quod ab Aetio proponitur, quod fit quando absumuntur solidæ partes, & magis quàm dum fit contentum furfuraceum, cui dubium, hoc contentum farinaceũ peius esse. Pultaceum igitur Aetij, quod fit ex absumptione solidorum, peius est. Vnde dicebat Aetius, apparere quædam crassiora, quam sunt furfuracea.

Quantum vero attinet ad furfuraceum contentum; si accipiatur eo modò, quo accipitur ab Hipp. deterrimum est, sed si accipiatur, vt accipitur a Galeno 4. Aph. 7. vbi proponit furfuraceum cõtentum, quod vult quandoque fieri, ob exustionem crassioris sanguis, si accipiatur, quatenus fit ratione exustionis sanguinis crassi, non est deterrimum, nec peius squammaceo, sed squammaceum peius est, in quo absumuntur partes solidæ. In illo autem sanguis exuritur. Quare si reducetis contenta in suas causas, nulla erit difficultas.

Carunculæ. Succedunt alia contenta, & sunt veluti Carunculæ, [& veræ carnes etiam quandoque,] de quibus est locutus Galenus 4. Apho. 76. & 77. Dicebat autem, se interdum vidisse excretas veluti carunculas, nunquam tamen veras carnes, voluitque illam materiam instar carunculæ apparere in febribus ardentibus, dum magnæ fiunt exustiones in renibus, in iecore, in quibus interdum quædam apparent sedimina, orobis similia. Obiter colligatis, Galenum ponere discrimen inter sedimina similia orobis, & illa, quæ sint veluti carunculæ. Fiunt igitur hæc contenta ob insignem exustionem, sed addebat Galenus, se non vidisse contenta, quæ sint veræ carnes. Ait tamen casum non esse impossibilem, & nostris temporibus visa fuerunt huiusmodi contenta. Prodeunt autem ex renibus. Nam quando renum vlcera magna sunt, & abraduntur, non est impossibile, vt quædam portiones carneæ cum vrina excernantur.

Capilli. Sunt præterea contenta, veluti capilli, vnde Auicenna vrinam cum his contentis vocabat [capillarem,] appellant alij [capillitium,] & de hoc contento loquitur Hippocr. 4. Aph. 76. vbi voluit, quod dum crassæ sunt vrinæ, si egrediantur, aut carunculæ, aut veluti capilli, indicium sit, vitium esse in renibus Galenus in comm. (qui hoc loco improbatur à Thriuerio) loquens de hoc contento capillari, ait, eos omnes esse in errore, qui credunt hoc contentum prodire ex substantia renum. Nam qui ita dicunt, ostendunt se renum compagem penitus ignorare. Non enim huiusmodi est renum substantia, vt ex ea possint prodire tales materiæ instar capillorum. Nam est substantia densa, est caro densa, nequaquam fibrosa. [Quomodo igitur fiunt, hæc contenta? Dicit Galenus, hæc produci ex materia pituitosa, tenaci, fierique in renibus, & venis. Sed præterea idem Galenus 6. de locis aff. 2. loquens de hoc contento capillari, inquit, gigni ex materia pituitosa, & probabilius esse, vt gignatur in venis, quam in renibus. Si hæc dicta Galeni vera sunt, quomodo tuebimur Hippocratem, qui ex hoc contento infert renes esse affectos? Opinor ego nos posse tueri Hippocratem, & Galenum, & illos decipi, qui Galeno contradicunt. Galenus nouit hanc difficultatem; & cum sciret non esse possibile hanc substantiam capillarem fieri ex renum substantiam, idcircò dixit, eam fieri in renibus, & in venis. Hippocrates vero ita debet intelligi, dixit is 4. Aph. 75. Quando cum vrina exit vel pus, vel sanguis, aut vesica, aut renes laborant, deinde subdit alium Aphorismum 76. in quo ostendit, quando afficiuntur renes, ad differentiam vesicæ, in 77. ostendit postea, quando afficitur vesica, non autem renes. Vnde 76. & 77. Aphorismi pendent ex 75. in quo dicit, si cum vrina egreditur pus, aut sanguis, laborant renes, aut vesica.

Quomodo cognoscam renes laborare? [subdit, si cum vrina crassa, idest, cocta, quæ non indicat passionem venarum, apparuent vel caro, vel substantia capillaris, tunc renes laborant. Hæc est illatio necessaria, supposito quod egrediatur, vel sanguis, vel pus, ita vt ob id suspicio sit, vitium esse vel in renibus, vel in vesica. Erit vitium in vesica, si egrediantur contenta furfuracea, squammacea. Erit autem in renibus, si exibunt carunculæ, aut veluti capilli.

Quare licet verum sit, materiam capillarem gigni in venis, & magis probabile sit eam gigni in venis, quam in renibus, possumus tamen inferre, est pus, vel sanguis, ergo, indicium est vlceris, vel renum, vel vesicæ. Si egrediatur materia capillaris, necessario erunt affecti renes. Atque fieri potest hæc materia, quia dum est vlcus in renibus, viget calor præter naturam. Vnde si accidat materiam pituitosam ad renes deuenire, ratione caloris extranei, ob vlcus, potest hæc materia in longum extendi, ac acquirere formam capilli. Et hæc materia interdum est longior, albicans, interdum nigricans, interdum fit in renibus, interdum in venis, prout materia viscidior fuerit, ita lõgiores fiunt pili. Contra, si non fuerit ita viscida, minus longi. Albicãtes pili sunt, quando syncera est pituita. Quando verò admiscetur materia melancholica, nigri fiunt, ita vt fit suspicio aliqua, ne sint pili pudendorum. Generantur etiam a calore venarum.

Sunt præterea contenta veluti Filamenta, quæ solent apparere in vrina post vsum Veneris, & præcipue dum corpora sunt pituitosa, & semen est pituitosum. Filamenta. Præterea obseruantur corpuscula quędam atomalia, quæ fiunt ab exustione. Corpuscula atomalia. Aduertendum tamen, interdum apparere, dum viget exustio, interdum etiam post. Quia fieri potest, vt dum viget exustio, interdum non excernantur, propterea in declinatione febrium etiam ardentium obseruabitis atomos istos, & huiusmodi corpuscula nigricantia sunt, quia facta sunt ratione exustionis. Egreditur etiam interdum [semen,] vt in gonorrhea, interdum [materia Arenosa, & Calculosa,] Semen & materia arenosa & calculosa. notate tamen ex Hippocrate, secundo prognos. 37. quod dum vrinæ conspiciuntur, aduertendum esse, an vitium aliquod fit in vesica, vel in renibus, quia si erit vitium in his partibus, non potest rectum afferri iudicium de affectibus venarum, quia interturbatur lotium, sin minus, poteritis rectum iudicium adferre.

Hæc itaque dicta sint de vrinis sanorum & ægrotantium. nunc autem vt, per modum epilogi, dico ex

Gal. 1. de crif. 12. [Vrinas ægrotantium, vel esse coctas, vel crudas, vel medio modo se habere.] Coctæ mediocrem habent substantiam, colorem bonum, inter subruffum, & subflauum, contenta etiam habent optima, idest, alba, leuia, & æqualia. [Crudæ vrinæ,] vel tantum crudæ sunt, vel crudæ, & pituitosæ, crudæ sunt tenues, albæ, & contentis destitutæ, crudæ sunt etiam turbulentæ, non ita tamen, vt primæ. Deinde sunt crudæ & perniciosæ, quæ fuerunt propositæ à Galeno. Sunt autem hę vel [virides, vel liuidæ, vel nigræ, vel fœtidæ,] quæque habent contenta, [vel pinguia, vel orobacea, vel farinacea, vel squammea, vel furfuracea.] Omitto [Carunculas,] veluti capillos, calculos & alia, quæ potius indicant affectus vesicæ, & renum, quàm venarum.

Quoad [vrinas medias,] hę sunt in duplici differentia, ex Gale. 1. de crif. 12. aliæ enim magis accedunt ad [coctas,] aliæ magis ad [crudas.] Quæ accedunt ad coctas, sunt bene coloratę, sed tenues, habentque sedimentum album & leue, sed non ęquale. Quæ vero ad crudas accedunt, sunt ex Galeno, loco citato, subrubræ, quæ non sunt ex sanguine exactè cocto, sed potius ex serositate, & propterea quamuis sunt inter coctas & crudas, tamen magis accedunt ad crudas, quam quæ prius fuere propositæ. Atque hic est finis huiusmodi tractationis de vrinis, ad laudem Dei omnipotentis.

FINIS.

HIERO-

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De Ratione componendi Medicamenta,

LIBELLVS.

Doctrinæ huius necessitas, & difficultas.

Duo edocenda.

OCTRINA de compositione medicamentorũ summę est necessitatis, & summę difficultatis: Necessitas inde pendet, quia sæpe contingit, vt affectus nequeat medicamẽtis simplicibus remoueri. Difficultas etiam est summa. quia ignoro quisnam sit: qui recte medicametum aliquod sciat cõponere: ille enim qui recte medicamentum componere scit; cognoscit ex quibus constare debeat compositum medicamentum, quemadmodum etiam & faber murarius scit ædes componere, & ædificare, quia calet ex quot partibus sit constituenda domus: vt verbi gratia, ex fundamentis, parietibus, & alijs. scire ego optarem ab his, qui receptas tradunt, & componunt medicamenta: quot nam partes requirantur ad componendum medicamentum; nos igitur in hac doctrina duo principaliter docere studebimus. alterum erit, e docere artem componendorum medicamentorum: reliquum vero, patefacere artificium, beneficio cuius cognoscamus, quæ dosis debeat esse medicamenti compositi, siue a nobis sit compositum medicamentum, siue etiam ab alijs: nam otiosum est illud medicamentum compositum, & quãdoque etiam noxium, quotiescunque non patet dosis, non patet quantitas illius medicamenti. Quo ad primum, nostrum est institutum docere artem componendorum medicamentorum. & ne in verbis committatur error, non est expectandum, vt doceamus omnem rationem componendorum medicamentorum; sed eam tantum, quæ spectat ad Medicos, non ad pharmacopolas; hęc enim non sunt docenda in scholis: exempli gratia, docere modum triturationis, docere modum decoctionis; quia opus esset, vt coquinariam peritiam doceremus quomodo fieret martius panis. non est tempus conterendum in his apud vos, qui artem medicam profitemini: meum ergo institutum est docere artem componendorum medicamentorũ, cuius beneficio quando volueritis medicamenta componere, sciatis aliquibus vti in maiori quantitate, aliquibus in minore, verbi gratia, si aliquis dicat. Rec. sirup. ros. recent. vnc. 3. sirupi de betonica vnc. 5. quare imponitur in maiori copia sirupus rosaceus, quare cum sirupo rosaceo permiscetur sirupus de betonica, hæc ars est docenda, non autem quomodo conficiatur sirupus rosaceus: hanc autem artem cognoscere non possumus, nisi calleamus scopos necessarios in compositione medicamenti, qui sane scopi plures proponuntur ab Auicẽ. lib. 5. cap. 2. Sed Auic. non tradit causam necessitatis, quia supponit artem. vt ad nos pertineat hanc artem, hanc necessitatis causam docere; Desumitur autem ex natura, seu ex vi medicamenti compositi. quidnam est medicamentum compositum? ni decipimur, nihil aliud est, quam materia remedij, virtute cuius Medicus id consequatur, quod consequi non potest virtute simplicis medicamenti, & tuto & cito, & cum iucunditate: quoniam medicus ille laude dignus iudicatur, qui & ægrotantes, atque etiam corpora sana, ita pertractat, vt, & tutò, & citò, & cum iucunditate affectibus occurrat, ex quibus colligimus, medicamentum compositum constari ex medicamentis, quorum aliqua sunt basis; oportet enim vt medicamentum constet ex basi, præterea oportet, vt medicamentum compositum, constitutum, conflatumque sit ex adiuuantibus, ex corrigentibus; vt nisi velimus citra necessitatem entia multiplicare, sat sit asserere medicamentum compositum, ex tribus, tamquam ex præcipuis confici, idest, ex basi, ex corrigente, ex adiuuante: quãuis basis habeat rõnem partis maxime principalis; quia adiuuantia, & corrigentia in vnam basim referuntur. sed dicet iuuenis. adhuc non video causam huius necessitatis, cur videlicet conficiatur tantum ex istis, non ex pluribus, non ex paucioribus, hanc ergo necessitatem explicemus, ex proposita natura medicamenti compositi. si medicamentum compositum est materia remedij, virtute cuius medicus optat consequi illud, quod non potest consequi virtute simplicis medicamenti; igitur, vt hunc finem assequatur, necessaria est basis, quæ præsertim conficientia est ex medicamentis compositis, non ex vnico tantum medicamento, quando affectus, quem tractamus est compositus; si affectus est compositus, vt verbi gratia, iecur est calidius, lien frigidior, oportet basim conficere & ex calidis, atque etiam ex frigidis; quemadmodum colligitur etiam ex Galen. primo de composit. medic. secundum genera cap. 3. patet ergo basim esse necessariam, vt possimus id consequi, quod optamus, quod non licet assequi simplici medicamẽto, præter basim, reliqua sunt necessaria, idest corrigentia, & adiuuantia, vt tuto, vt cito, & vt facile, seu cum iucunditate quantum fieri potest finem adipiscamur; & primo vt tutò medicus progrediatur, oportet, vt in componendo medicamento respiciat, & ad effectum, & præterea ad corporis dispositionem: ad affectum respicere debet bifariam, nam quandoque contingere potest, vt medicamentum sit intensius affectu, quandoque contra, vt medicamentum sit remissius affectu, & hoc postremum prę sertim cauere debent chirurgi: declaramus vtrumque. si eueniat, vt medicamentum sit intensius, vt verbi gratia (ob iuuenes) affectus curandus sit frigidus, vt vnum: medicamentum autem calidum, sit calidum vt tria: si administrabitur hoc medicamentum, non tutò administrabitur, quia remouebitur quidem morbus frigidus, sed excitabitur morbus calidus; vnde hæc non est curatio tuta, imo periculosa: secundo autem modo euenire potest, vt medicamentum sit remissius, quando verbi gratia in vlcere egemus medicamento exiccante in secundo, & habemus medicamentum in primo: si vti voluerimus medicamento sicco in primo, numquam vlcus curabitur, neque est, vt quis dicat posse vlcus curari, quamuis non ita cito, sed longiori temporis spatio:

Authoris institutum.

Causa necessitatis cõponendi medicamenta.

Cur medicamentum ex tribus tãtum cõponatur.

Medicamẽtum cõpositum quid.

Basis quæ esse debeat.

Corrigẽtis, & adiuuantis necessitas.

Obiectio prima.

Solutio.

hoc nequaquam dicendum, quia nunquam curabitur, & erimus coacti huic medicamento sicco in primo addere medicamentum siccum in tertio, vt resultet medicamentum siccum in secundo, vt resultet medicamentum, quod possit affectum vincere; & si secus fecerimus, detinebimus ægros per menses, & tandem erimus coacti confugere ad magis siccantia, & permiscere magis siccantia; neque est, vt quis

Obiect. 2.

fugiat dicẽs, si aliquis afficitur morbo frigido vt duo, non ne possumus medicamento calido in primo morbum illum tollere? possumus, sed longiori tempore, quod non est dicendum de vlcere, & ratio est, vt alias explicaui in sermone de vlcere ventriculi, quia dum pars afficitur morbo frigido, medicamentum calidum habet rationem agentis, pars autem affectu habet rationem passi, at in vlcere pars non habet rationem passi, sed agentis, quia pars vlcerata est illa quæ carnem generat; vt si sicca est in primo, opus etiam sit vti medicamento sicco æqualiter in primo: igitur quo ad affectum, vt tuto subsequatur curatio necessarium est, cum simplicibus medicamentis permiscere quæ habent vim quandoque corrigendi, & hæc sunt corrigentia; quandoque adiuuandi, & hæc sunt iuuantia. permiscentur corrigentia, quando medicamentum quod est basis, est intensius, permiscentur adiuuantia, quando est remissius; vt in vlcere dictum fuit; ideo quando traduntur receptæ, ad hæc fundamenta oculos dirigere conuenit. caussa autem dispositionis corporis, oportet quando componitur medicamentum, vt respiciamus ad corporis dispositionem, vt corpus pati potest secundum qualitates medicamenti, vel euidentes, vel reconditas: vt necessarium sit, cum basi permiscere corrigentia: vt verbi gratia, quantum attinet ad euidentes qualitates, si componetur medicamentum ratione affectus, ex calidis, ex siccis: fieri potest, vt corpus non perferat, quia corpora sunt vario modo disposita; Quod cognoscens diuinus ille Medicus, qui theriacam composuit, quoniam corpora reperiuntur, quæ prona sunt in vigilias, scilicet facile vigilare solent, ad corrigenda calida, ad corrigenda licciora, vt tuto medicamentum operetur, miscentur frigida quandoque miscetur opium: ratione vero reconditarum qualitatum, quia quandoque componimus medicamenta, quæ habent basim confectam ex medicamento naturæ nostræ aduersario, vtpote quando componuntur medicamenta ex electiue educentibus, expurgantibusque, vt scammoneo, collocinthide, & alijs id genus, vt hæc soluentia sint basis, vt monebat Galenus secundo de ratione vict. 12. sunt permiscenda cum basi quæ corrigant vim veneficam, malignam horum medicamentorum, quæ scilicet sint naturæ amica, vt sunt potissimum odorata. opus etiam est, permiscere adiuuantia, vt medicamento composito id quod optamus, cito consequamur; & hoc, dicant alij quid velint, accipitur tantum ex affectu, & primum consideramus vim, affectus: secundo vero subsistentiam affectus. si perpendamus vim affectus, & contingat, vt affectus sit intensior simplici medicamento, vt monet Galenus primo de medicam. secundum genera. tertio, oportet cum illo medicamento remissioris gradus, remissioris potentiæ permiscere medicamenta, quæ sint potentiora, intensioris facultatis; vt huius beneficio ita adiuuetur medicamentum, vt quod non potest nisi longo tempore perficere, breuiori tempore, proinde citius perficiat. Quo vero ad subsistentiam, consideramus affectus subsistentiam, an sit vel remota, vel proxima: si remotam affectus habeat subsistentiam nisi opem feramus medicamento, ita hebescit in transitu medicamenti facultas, vt non agat nisi longo tempore; quare ne resoluatur ob viæ longitudinem vis medicamenti, permiscemus illa, beneficio quorum non resoluitur, non euanescit vis medicamenti, vt verbi gratia, quando miscemus frigida, quando permiscemus opium; sed præterea ob subsistentiam remotam fit, vt multo serius medicamentum agat: quia propria ratione, propria vi nõ potest permeare ad locũ distãtẽ; quare permiscemus medicinas, q̃ sunt materiæ vehiculi, q̃ sunt deferentes basim medicamẽti ad affectũ distantẽ. nõ propono has materias, quia simpliciũ facultas ex alijs est petenda, vt verbi gratia, si in affectibus renum misceamus citrac, & id genus. si vero subsistẽtia sit vicina, euenire potest, vt basis medicamenti non operetur, quia nõ moratur in loco proximo, sed pertransit, vt expediat cum basi miscere stiptica, beneficio quorum basis medicamenti diutius persistat in loco proximo, & ita cito affectionem vincat: quæ fine omnia sunt adiuuantia: sed aduertendum, cum non semper liceat vti adstringentibus, expedire, vt vtamur medicamento, beneficio cuius basis medicamenti diutius moretur in loco, non per vim adstringentem, sed quia illud medicamentum habet potestatem attrahendi a iecore in ventriculum, vt cum Auicenna est succus raphani: postremo vt facile id consequamur, quod optamus, quod est occurrere cum iucunditate, non dico mederi, sed occurrere cum iucunditate, vt ex hoc colligamus, hanc artem componendorum medicamentorum, quam nunc profitemur, conferre, & in arte curandi, & in arte tuendæ sanitatis, est enim ars generalis: oportet ergo aliqua ex parte corrigere, vel potius mitigare basim medicamentorum: nam ex Galeno primo de med. secundum genera cap. 3. insuauia nauseam excitant, & ideo optimus medicus cũ basi medicamentorum debet permiscere quæ delectabiles sint saporis, odoris, & quandoque etiam coloris; vt merito à Galeno primo de antidotis cap. 15. probetur theriaca nigricantis coloris, ex quibus breuiter colligendum, medicamentum compositum, componi tantum ex tribus, ex medicamento, quod est basis, secundo ex medicamento quod est corrigens, tertio ex medicamento quod est adiuuans: impossibile est alterius facultatis medicamenta mente concipere, quare hæc ars est satis breuis; neque est vt quis dicat, nos esse diminutos, propterea quod non proponuntur excipiẽtia: exempli gratia obuiuentes, quando theriacam excipimus cum melle; quando species theriacæ excipiuntur cum melle, quando conficitur saccarum rosaceum, & rosæ excipiuntur saccaro: quando caro cidoniorum excipitur quãdoque cum melle, quandoque cum saccharo; vt fiat diacytonites, hæc excipientia ad proposita referuntur: vtimur quandoque gratia facilis curationis, gratia iucunditatis his, vt adiuuantibus, vt non dissipetur vis medicamenti: vtimur vt vehiculis, quia mel deducitur in longinquas partes: imo vtimur, vt tuto basis medicamẽti operetur, exempli gratia, qñ cõficitur diacytonites cũ melle, volumus conseruare tonũ vẽtriculi, volumus indere robur vẽtriculo: vnde vtimur carne cidoniorũ, sed qa hæc caro refrigerat, non tutũ medicamentũ corrigimus melle, quare hęc excipientia non debent reddere artem longiorem, sed ad illa duo capita rediguntur, ad corrigentia, & adiuuantia: idem dicendum de præparantibus, verbi gratia, quando in compositione theriacæ medicamenta præparantur cum vino, confert ad iucunditatem, ad penetrationem, ad corrigentiam frigiditatis; ideo concludamus, medicamentum compositum, quamuis maxime sit compositum, non constare, nisi ex medicamentis simplicis classis, ex basi, ex adiuuante, ex corrigente, & ideo hoc explicato, oportet, vt cognoscamus dosim compositorum medicamentum, deinde, vt cognoscamus dosim, & quantitatem sani compositi medicamenti: quia nil aliud postea supererit;

Solutio.

In traditis receptis ad quid respiciendum.

Excipiẽtia medicamẽta redigi ad adiuuantia, & corrigentia.

Duo cognoscenda in medicamento cõposito.

rit;

Dosis componentium.

rit; quoad primum, oportet, vt cognoscamus dosim, & basis, & adiuuantium, & corrigentium, quia nisi hanc quantitatem cognouerimus, poterimus quidē plura medicamenta inuicem commiscere; sed sine arte, proinde cum iactura potius ægrotantis. quo igitur ad basim, quotiescunque basis conficitur ex pluribus medicamentis, propterea quod affectus est compositus, animaduertere oportet, cum hęc medicamenta basim constituentia inuicem differre possint, quia aliqua sunt remissiora, aliqua intensiora: expedit in maiori quantitate remissiora perscribere, & ponere: quia in maiori quanto est maior virtus; sed hoc scire non sufficit, sed etiam cognoscere oportet, quoties componitur aliquod medicamentum, ita esse compositum, vt non sit exhibendum vnica vice; sed ita potest esse compositum, vt contineat, & viginta, & centum, & plures etiam dosis: & ob id quotiescunque affectus, est compositus, oportet animaduertere, quis nam affectus sit intensior, quia gratia intensioris affectus, est necessariū plures doses miscere, quam causa affectus remissioris, vt verbi gratia; si morbus sit calidus, & siccus, magis tamen calidus, quam siccus, oportet plures doses permiscere frigidi medicamenti, quam humidi, & sic de reliquis; quo vero ad

Basis.

Dosis corrigentium & adiuuantium respectu basis q̃ esse debeat.

medicamenta, quæ referuntur ad basim. i. quæ sunt vel adiuuantia, vel corrigentia, aduertendum horum quantitatem esse conferēdam cum quantitate basis, vt quandoque liceat hæc imponere in maiori quantitate, quandoque in minori, quandoque inæquali; vt verbi gratia, si basis erit vncia, reliquorum erit vncia: si basis erit vncia, reliquorum erunt duæ vnciæ, ecce in maiori quantitate; si basis erit vncia, reliquorū semivncia, ecce i minori quātitate. hęc aūt varia quātitate sunt miscenda, pro indigentia basis, si basis parū eget, imponemus in minori quantitate, si mediocriter eget, in ęquali quantitate: si multum in maiori: sed hoc scire non sufficit, sed etiam oportet cognoscere quænam debeat esse, & minor quantitas; & maior quantitas: quia de æquali non est ambiguū. & facile est scire, si medicamenti basis est libra, vt reliquorum sit libra, sed quid statuendum est de minori, de maiori quantitate? ille qui recte vult cōponere, sciat minorem quantitatem esse à subdupla vsque ad subduodecuplam: sunt duo termini: est proportio subdupla, & est proportio subduodecupla: quo ad subduplam (loquimur nunc de minori;) per subduplam intelligamus, vt verbi gratia, si basis medicamenti est dragmarum vigintiquatuor: reliqua sint duodecim dragmarum: est minor quantitas; & est subdupla; neque licet hanc quantitatem ascendere; quia tolletur pportio: alter terminus extremus est pportio subduodecupla, vt verbi gratia si basis medicamenti est vigintiquatuor dragmarum, hæc sunt imponenda ad quantitatem duarum dragmarum: quia duo ad vigintiquatuor constituunt proportionem subduodecuplam: vt nequaquam liceat in minori quantitate immiscere: quia tolletur omnis proportio. in arbitrio autem est medici componentis persistere in proportionibus, quæ mediæ sunt inter subduplam; & subduodecuplam. est autem duplex potissimum proportio, quæ media est inter illas duas extremas: est proportio subquadrupla; vt verbi gratia si basis medicamenti sit dragmarum octo, reliqua misceantur ad trigintaduo: vel etiam si basis medicamenti est ad vigintiquatuor dragmas, sub quadrupla sunt dragmarum sex; reliqua autem proportio media est subsescupla, vt verbi gratia: si basis medicamenti sunt duodecim dragmæ, immisceantur medicamenta ad duas dragmas; atque hunc in modum Andromachus diuinus respiciens ad has proportiones, composuit theriacam: oportet ergo, dum volumus componere medicamentum, & institutum est in minori quantitate miscere adiuuantia, miscere corrigentia, vt seruemus has proportiones: quod facile est; id est subduplam, subduodecuplam, subquadruplam, & subsescuplam; & quia oppositorum est eadem ratio, quando componemus medicamentum, cuius basis sit validissima, cuius basis efficacissima sit, cuius basis sit in iucundissima, vt necessarium sit adiuuantia, & corrigentia immiscere, non in minori quantitate; sed potius in maiori; oportet vt eodem modo procedamus: ideo hoc negocium est facile, & breue: oportet seruare easdem proportiones, vt verbi gratia, si basis medicamēti est libra, addamus duas libras, ecce erit subdupla proportio, & quod diximus de minori quātitate, ex eo facile possumus colligere circa maiorem quantitatē, sed aduertendū hæc esse intelligenda causa medicamentorum, vt simpliciter adiuuant, vt simpliciter corrigunt basim medicamenti: nam si sermo fiat de medicamentis, quæ non modo adiuuant, non modo corrigunt basim; sed etiam reliqua adiuuantia, reliqua corrigentia respiciunt: quæ dicuntur excipientia totum medicamentū, quæ appellantur pręparantia: oportet, vt hæc ita se habeant, vt excipiētia præscribantur in maiori quantitate, præparantia in minori, vt verbi gratia, si in theriaca ad excipiēda medicamenta imponimus mellis libras sex, sat est imponere vini præparantis libras duas; vt sic ad tertiam partem imponere præparantis, & duas excipientis; hęc autem quantitas est seruāda, dum inuicem comparamus excipientia, & præparantia; vt si hæc conferantur cum toto medicamento, non sit præter rationem medicamentum excipiens imponere in maiori dosi, & quantitate, in dupla proportione, & quandoque etiam in tripla, vt si verbi gratia, imponimus vnciam succi cichorei, liceat imponere vncias tres sacchari: semper autem id seruetur; vt maior sit portio excipientis, quam præparantis; vt nunquam recedamus a proportione proposita; vt ex his non sit difficile cognoscere, compositum aliquod medicamentū, & callere in qua quantitate sit exhibendum illud medicamentum: & à nobis, & ab alijs etiam compositū; & facile cognoscemus; est negotium, quod aliqui credunt impossibile; est tamen facilis cognitionis, vt nec errare possis, & liceat hanc doctrinam clariorem reddere virtute alicuius exempli. Si igitur medicus hanc præscribat receptam.

Proportio subdupla.

Proportio subduodecupla.

Proportio media

Subquadrupla.

Subsescupla.

Excipiētia, & eorū dosis.

Præparantia.

Exemplum primum.

Recipe pulueris mastiches drac. iij.
cinamomi drac. j.
ceræ drac. ij. ss.

Misce, & fiat ceratum S. A hoc quidem est medicamentum compositum. decet autem optimum medicum reddere rationem huius, & docere artem, qua est hoc medicamentum compositum. oportet igitur inuenire basim, oportet inuenire quæ respiciunt basim, nam ars componendi breuissima est, breuitas in paucis consistit: si vellemus hanc artem docere, in pluribus lectionibus possemus, sed esset nugari: in paucis consistit veritas; quam tamen paucissimi medici cognoscunt. medicamentum compositum constat tantum ex tribus partibus, ex basi, ex adiuuante, ex corrigente; vt quantum medicus hoc cognoscit, idest medicamentum non posse confici, nisi ex his tribus partibus, & dum cognoscit quæ quantitas esse debeat harum trium partium, nihil amplius debet: nec potest (si sanæ est mentis) desiderare: hoc docuimus superius, & patefaciemus quibusdam exemplis. in proposito exemplo, basis est mastiche propterea quod propositum nostrum est, roborare ventriculum, roboratur autem beneficio masticis, addimus cinamomum, quod cinamomum habet rationem adiuuantis, quia mastix non habet eam tenuem substantiam, vt prompte possit deduci in intimas partes in ventriculum, quare rationabiliter miscetur cinamomum, vt adiuuans, vt cito cosequamur quod optamus, propterea immiscetur cera, quæ habet

Qua arte sint componēda medicamenta.

bet rationẽ excipientis, nã cera excipiemus hoc medicamentum, quod conficitur ex mastiche, & cinamomo, & vt ceram habet rationem excipientis, habet rationem adiuuantis, nam beneficio ceræ id consequimur, vt vis medicamentorum non dissoluatur, non dissipetur, sed diutius persistat in regione ventriculi. cera igitur excipiens habet rationem adiuuantis, & citius consequimur, quod intendimus, quam simplicibus pulueribus, quam inunctione, beneficio ergo ceræ cum diutius medicamenta immorentur, fit vt citius quod optamus, consequamur; quare hoc medicamentum conficitur ex basi, & adiuuantibus, non cõficitur ex corrigentibus. hoc est verum, quoniam prudens medicus quando tradit receptas, quãdo componit medicamẽta, debet semper proponere basim, basis necessaria est, reliquę duę partes non semper sunt necessariæ in proposito medicamento, non sunt necessaria corrigentia, essent superflua, namque corrigentibus vtimur ob duplicem causam, ob alteram, vt tuto quod optamus consequamur, ob reliquam, vt cum iucunditate, cum facilitate consequamur quod desideramus, neutrum in præsentia habet locum, non primum quidem, quia cum basi admiscemus ea, quę corrigunt, vt tuto occurramus. quando basis cõficitur ex medicamento quod eget correctione, cuiusmodi nõ est mastiche, mastichę non eget correctione, si componemus medicamentum ex basi, vt basis sit scamoneũ, debemus miscere corrigẽtia, quare in hoc medicamento non est opus corrigente, secundum alteram causam, neq; etiam secundum reliquam, quę erat, vt miscerent corrigentia, vt curatio succedat facile, cum iucunditate, quod seruandum est in his, quæ exhibẽtur, nõ in his, quę applicantur: hoc medicamentũ applicatur regioni ventriculi, non exhibetur per os, & si quis forte voluerit afferere hoc medicamentum esse confectum ex corrigentibus, id dici poterit non secũdum omnes patientes, sed secundũ aliquos: reperiũtur aliqui homines, qui maxime delectantur odore cinamomi, aliqua ex parte abhorrẽt ab odore mastichis, nõ est ita gratus ille odor, vt in hoc medicamẽto ratione huius corporis cinamomum nõ modo habeat rationem adiuuãtis, sed causa iucũdi odoris habet rationem corrigentis. vt cumque res se habeat, hoc est medicamentum compositum ex basi, & adiuuante, & aliquo modo ex corrigente, ratione iucunditatis, quę est proportio inter medicamenta ingredientia. basis sunt dragmę quatuor, dictũ fuit quoad reliqua vel esse immiscenda in portione æquali, vel inæquali, in hoc medicamento portio non est æqualis, quia quatuor sunt dragmę mastiches, & vna cinamomi, portio inęqualis potest esse duplex, vel maior, vel minor, dubio procul, hęc non est maior, quia maior est quantitas basis, minor est quantitas cinamomi adiuuantis. dicet iuuenis, est ne semper hoc seruãdũ? nequaquam, quia diximus quandoque opus esse, vt minor sit quantitas basis, maior reliquorum, sed hoc discrimen non põt nos docere ars componendorum medicamentorum, oportet, vt medicus sit prudens maxime eruditus, vt cognoscat, & dispositionẽ corporis patientis, & vim affectus, & vim etiam simplicium, de quibus non est vt hic loquimur, quia nõ esset tradere artem componendorum medicamentorum, esset docere totam artem medicam extra rem, medicus igitur dum cognoscit exempli gratia, vẽtriculum esse infirmum, sed non esse admodum refrigeratum, neq; esse humidiorem, ob id accipit mastichẽ accipit basim in maiori quantitate: cinamomũ, quod est calidius, quod siccat, in minori: minor quãtitas, vt dixi, habet latitudinem a subdupla ad subduodecuplam, non licet hos terminos egredi, & si videbimus antiquos medicamẽta componentes, obseruabimus semper eos versari circa hos limites, non vltra, vt verbi gratia, dum vtũtur euphorbio, pro vnicia euphorbij, vtuntur libra olei, ecce vni vnciæ euphorbij immiscent vncias duodecim olei, est proportio duodecupla, & ideo oportet versari in hac latitudine, non vltra, non citra, a dupla ad duodecuplam. in nostro medicamento, cum sint drac. iiij. mastichis, & drac. j. cinamomi seruatur tripla proportio, quare seruatur proportio inter duplam, & duodecuplam, cera autẽ imposita ad drac. ij. cera est medicamentum excipiẽs, vt diximus, confert, & relationem habet, non modo ad basim, sed ẽt ad totum medicamentũ: quare ad dr. iiij. mastiches, & dr. j. cinamomi, quare sunt dr. v. huius medicamẽti, medicamentũ excipiens vt dictũ est, quandoque debet esse in portione æquali, quandoq; inæquali, in pręsentia portio est inæqualis, portio inæqualis, vel maior, vel minor, est minor, vnde aduertendum, pręsertim, (& hoc est extra rem,) tunc excipiens esse imponendum in maiori quantitate, quãdo basis medicamenti est medicameti admodum efficacis, admodum violenti, præterea quando etiã non ita egemus valida basi, basi potenti, sed in præsentia cum sit institutum roborare ventriculum, & ventriculum satis languidum, & basis non conficiatur ex medicamento admodum potenti, satius est excipiens immiscere in minori quantitate, & pręsertim quia hoc excipiens, vt si prosit, vt detinet medicamentum, & si prosit, vt est in causa, vt medicamentum commoretur, aliqua tñ ex parte reddit virtutem debiliorem, & mastiches, & cinamomi, quia cera aliqua ex parte obtundit vim mastiches, & cinamomi, & ideo non est præter rationem, si in minori quantitate misceat, hęc aũt minor quantitas est subdupla. Habetis ni fallor rationem huius medicamenti, & (ob iuuenes,) liceat proponere aliud exemplum.

Basis semper necessaria in componendis medicamentis. Vsus corrigentiũ quãdo necessarius.

Recipe succi cichorij. vnc. s.
succi absinthij. drac. ij.
pulueris agrimonij drac. j.
ita vt, ni decipimur, sint drachmę vij.
saccari drach. lxx.

Exemplum secundum.

idest septuaginta; oportet reddere rationẽ huius receptę, q̃ est basis? basis conficitur ex duplici medicamento, ex succo cichorij, & succo absinthij, propterea quod cum basis derigatur ad id, vt cõsequamur, quod optamus, fieri potest vt iecur sit calidum, & iecur sit affectum obstructione, quare scopus est refrigerare ratione intẽperiei calidæ, cuius gratia vtimur succo cichoriæ, vel dicam' succo indiuiæ, vel lactucæ, merito obstructionis oportet vti medicamento detergente, & ideo vtimur succo absinthijs detergẽte, quare basis conficitur ex dragmis sex, ex quatuor succi cichorij, & drachmis duab' succi absinthij, maior est quãtitas succi refrigerantis, quia in nostro casu magis egemus refrigeratione, quam detersione, quia contrario modo esset componendum medicamentum, si magis egeremus detersione, quam refrigeratione, pręter basim, præter succum cichorij, & absinthij, imponimus dragmam vnam pulueris agrimonij, non aliã ob causam, nisi vt sit materia medicamenti adiuuantis, quoniam agrimonium est vehiculum succi, vel lactucæ, vel cichorij, vel etiam absinthij, habet igitur rationẽ adiuuantis, imponimus autem in minori quantitate hoc adiuuãs, quia basis constituitur ex dragmis sex, & hoc adiuuans ex vnica tamen dragma, ideo portio est inęqualis & minor, & est portio media inter subduplam, & subduodecuplam, est subsextupla proportio, si medicus vellet esse adhuc diligentior, potest dicere agrimonium immisceri, vt non modo deducatur basis in iecur, sed vt validius etiam operetur, propterea quod suffragatur agrimonium proprietati iecoris, additur septuaginta dragmę saccari, quod saccarum est excipiens, nam saccaro excipitur vniuersum hoc medicamentum, quod conficitur ex dragmis septem: & saccarũ multifariã præstat, habet rationem adiuuãtis, quia ut naturę, ut iecinori amicum, a ieco-

re

re allicitur, attrahitur, vnde etiam per viā consequutionis medicamentum perducitur in iecur, vnde cito quod optamus consequimur. Pręterea est corrigēs in suauitatem basis, quia, & succus cicorei, pręsertim succus absinthij, ob amaritudinem sunt succi, qui nō ita facile perferūtur, vt possit nausea excitari, merito igitur ponitur saccarum, tanquam materia dulcis, vt materia iucūda, beneficio cuius consequamur, quod optamus, non modo cito, sed cum iucūditate, quo fit vt hoc medicamentum non conficiatur ex corrigente quolibet modo, quia corrigens bifariam corrigit, vel vt tuto curemus, vel vt cum iucunditate, in pręsentia hoc est corrigens gratia iucunditatis, non autē gratia securę curationis, quia basis huius medicamēti nō conficitur ex ijs, quę sint adeo efficacia, quę sint adeo infensa naturę, vt cogamur vti illis corrigētib⁹. satis familiaris est succus cichori, & absinthi, saccarum autem excipiens non in ęquali quantitate, sed in maiori, idest ad decuplam proportionem ponitur, quod pręsertim est efficiendum, quando neque admodum insignis est calor iecinoris, & patientes sunt delicatiores, vt nequeāt perferre amara. Ex ijs (vt arbitramur) videre possumus, in quo consistat ars componēdorū medicamentorum, vt hæc fit, vt conficiatur medicamentum maxime compositum ex basi, ex corrigentibus, ex adiuuantibus, modo in æquali portione, modo in maiori, modo in minori, semper tamen a dupla ad duodecuplam. si vellemus, possemus alia exempla proponere, sed præter vtilitatem: imo & quæ fuere proposita exempla poterant nō proponi. igitur quod est per noscendum, est illud, & quando compositum est medicamentum cognoscamus, quę nam debeat esse dosis illius medicamenti, qua uti medicamentum in debita quantitate exhibeatur, frustra vtimur, si citra minorem dosim, frustra vtimur, si vltra summam vtimur cum detrimento patientis. non est autem possibile cognoscere dosim, & quantitatem compositi medicamenti, nisi pateat in quo gradu est medicamentum, a nobis, & alijs etiam compositum, nam medicamētum potest esse temperatum, potest a temperato recedere per primum gradum, per secundum per tertium, per quartum, & in quolibet gradu repe-riuntur mansiones, prima scilicet, secunda, & tertia, quomodo ergo cognoscemus exquisitum gradū medicamenti? cognoscemus sane proprijs oculis, & mathematice hanc veritatem, cognoscemus (inquam) ex cognitione graduum simplicium medicamentorum, namque gradus compositi prodit ex simplicibus ex Galeno primo simp. 26. & 5. simpl. vlt. datur medicamentum temperatum, medicamentum recedens a temperato, quod recedit a temperato tale est, vel in primo gradu, vel in secundo, vel in tertio, vel in quarto, atque in quolibet, vel in prima, vel in secunda, vel in tertia mansione. his hoc modo propositis, & tamquam manifestis suppositis, qua institutum nostrum non est loqui de simplicium natura, sed tantum de dosi compositi medicamēti, oportet igitur supponere in simplicibus medicamentis, & hos quatuor gradus, & tres mansiones in quolibet gradu. quod explicandum desideratur est, quæ nam seruanda sit proportio inter hæc medicamenta simplicia, idest inter medicamentum temperatum, & medicamenta intemperata recedentia a temperato. Proportio duplex est, geometrica, & arithmetica, proportio geometrica, est quæ seruat æqualitatem proportionis, neglecta quantitate excessus, exempli gratia, vt quatuor ad octo, hæc, est dupla proportio, octo, ad 16. pariter, est dupla proportio, & ideo est proportio geometrica, quia seruat ęqualem proportionem, quia seruat semper duplam proportionem quatuor ad 8. est dupla octo ad 16. dupla 16. ad 32. est dupla, negligitur autem quantitas excessus in proportione geometrica, seruatur ęqualis proportio, sed negligitur inquam quantitas excessus, exempli gratia 4. ad octo est dupla proportio, sed excessus est secundum 4. 8. ad 16. est eadem proportio, quia dupla, sed excessus non est secundum 4. numeros, sed secundum 8. ecce igitur quemadmodum geometrica proportio est illa, quæ seruat ęqualitatem proportionis, neglecta quātitate excessus. arithmetica, proportio est, quę seruat æqualem quantitatē excessus, non autem æqualem proportionem, seruat æqualem quantitatem excessus, vt verbi gratia 2. ad 3. duo ad tria est excessus secundum vnum: 3. ad quatuor, idem excessus: 4. ad 5. idem excessus, 5. ad 6. idē excessus, semper per vnum, quare proportio aritmetica semper seruat æqualem quantitatem excessus, sed non æqualitatē proportionis: quia alia est proportio duorum ad tria, alia trium ad quatuor, alia quatuor ad quinque, & sic de reliquis. hac proposita distinctione, est inquirendum, quæ nam sit seruanda proportio inter gradus medicamentorum, an geometrica, an potius arithmetica, si oculos dirigamus ad diuinū Andromachū, qui composuit theriacam, medicamētum illud maxime compositum, miro artificio formatum, facile cognoscemus ab Andromacho non aliam seruari proportionem, quam geometricam, & præter authoritatem, est ratio nostro iudicio demonstratiua, quoniā si seruaretur ꝓportio arithmetica, in qua semper seruatur eadem quantitas excessus, necesse esset, vt exiguum admodum esset discrimen inter vnum, & alterum gradum, & exigua differentia, quia semper seruaretur eadem quantitas excessus, sed cum euidenter appareat, summā esse differētiam inter vnum & alterum gradum. vt aliqua sit differentia inter medicamentum temperatum, & medicamentum in primo gradu, maior sit differentia inter medicamentum primi gradus, & secundi, adhuc maior inter medicamentum secundi, & tertij gradus, maxima demque inter medicamentum tertij gradus, & quarti gradus, quando medicamentum in tertio gradu vehementer calefaciat, in quarto comburat, idcirco necessarium, est statuere locum habere in medicamentis proportionem non aritmeticam, sed geometricam, quæ igitur erit proportio geometrica in medicamentis seruādα? quia post ponenda est aritmetica (dicant alij quid velint,) hæc vt putamus seruanda est proportio, vt cum rationi sit consonum medicamentum temperatum, constitutum esse ex æqualibus portionibus, & calidi, & frigidi, & humidi, & sicci quo ad medicamentum in primo gradu debet parum recedere a temperato, non potest autem minus recedere, quam per vnā partem, verbi gratia ob iuuenes, medicamentum temperatum habet vnam partem calidi, & vnam frigidi: accipiamus medicamentum calidum (quia eadem est doctrina frigidi,) medicamentum calidum in primo est necesse vt saltem habeat vnius partem calidi, quę non reperitur in temperato, quare habebit medicamentū calidum in primo duas partes calidi, & vnam frigidi, quę est hęc proportio, vnius ad duo? dubio procul est dupla proportio, si est dupla proportio, & proportio, est geometrica, necesse est, vt semper seruetur dupla proportio, neglecta quantitate excessus, quare cum in medicamento calido in primo sint duę partes calidi, in medicamento calido in secundo erunt quatuor partes calidi necessario, quia duo ad quatuor est dupla proportio, erunt quatuor partes calidi & vna frigidi. in medicamento, in tertio, est necessarium vt sint octo partes calidi, quia quatuor ad octo, est dupla ꝓportio, postremo in medicamēto calido in quarto necessarium est, vt sint sexdecim partes calidi, quia octo ad sexdecim cōstituūt duplam proportionē, ecce semper seruatur dupla proportio, neglecta quātitate excessus, quare est proportio geometrica, vt in medicamento tēperato sit vna pars calidi, vna frigidi, in medicamento calido in primo sit vna pars frigidi, & duę calidi, in calido in secundo vna frigidi, & quatuor calidi,

Marginal notes (left column): Quę debeat esse dosis medicamēti exhibendi. — Medicamētorum gradus. — Mansiones. — Quę seruāda ꝓportio inter medicamenta. — Proportio duplex. Geometrica.

Marginal notes (right column): Arithmetica. — Medicamētum temperatum.

lidi, in calido in tertio vna frigidi, & octo partes calidi, & tandem in calido in quarto vna frigidi, & sexdecim calidi. hæc doctriua est euidentissima, vt impossibile sit errare. Quibus ita habitis. oportet, vt cognoscamus, quæ nam sit dosis cuiuslibet gradus

Dosis medicamenti in quarto, minima.

medicamenti, & incipiamus a medicamento in quarto minima. dosis sunt grana quatuor, vt est dosis euphorbij, & omnium medicamẽtorum in quarto, nec nos deterreat, quia hoc pertinet ad illos, qui profitentur artem de simplicibus, sed ob iuuenes admonere liceat, Medicos quandoq; vti medicamentis in quarto gradu citra iiij. grana: aduertendum hos Medicos non esse redarguẽdos, dummodo sciant, quid agant. si credunt isti Medici vti medicamento in quarto, decipiuntur, quia medicamentum in quarto non potest obire functiones quarti gradus, nisi saltim in minima dosi exhibeatur quæ minima dosis sunt iiij. grana, sed si imaginantur se vti hoc medicamento non vt sit medicamentum in quarto, sed potius in tertio, in inferiori gradu, in hoc non decipiuntur, optime operantur, vt quandoq; liceat vti medicamento in quarto, quod tamen operatur, vt medicamentum in tertio, quia exhibetur extra minimam dosim, sed hoc obiter, quia pertinet ad doctrinam de simplicibus. minima ergo dosis sunt grana iiij. summa dosis sunt gra

Summa.

na duodecim sunt grana. 16. sunt grana xx. & explicamus ob iuuenes, diximus in quolibet gradu reperiri tres mansiones. summa dosis medicamenti in quar

In prima mansione. In secunda. In tertia.

to, in prima mansione ascendit ad grana xx. ad scrop. in secunda mansione ad 16. grana, in tertia mansione ad 12. & ideo nos non deterreat si videbimus authores loquentes de opio, de euphorbio, de medicamentis in quarto, proponere summam dosim, quandoque ad xij. quandoque ad xvj. grana, prout medicamenta quarti gradus sunt, vel in vna, vel altera mansione. quoad medicamentum, in tertio gradu, quæ e-

Dosis medicamenti in tertio. Minima.

rit minima dosis, quilibet etiam (nullo docente) scit, oportet enim vt seruetur proportio geometrica, quæ est proportio? æqualis dupla, si ergo minima dosis medicamenti in quarto sunt grana quatuor, necesse est vt medicamenti in tertio sint grana octo, quæ erit summa dosis? summa dosis medicamenti in tertio est

Summa.

eadem dosis cum summa dosis medicamenti in quarto, sed in prima mansione, ob summam affinitatem, quæ est inter vnum, & alteram gradum, quare necesse est dicere, summam dosim medicamenti in tertio in tertia mansione esse scrop. esse grana xx. in secunda mansione opottet addere illi scrupulo, qui constituit summam dosim medicamenti in tertio, in vltima mansione minimam dosim medicamenti in tertio: minima dosis erant grana 8. quare summa dosis medicamenti in tertiò, in secunda mansione erunt

In prima.

grana 28. in prima mansione quæ erit dosis? oportet, vt seruetur proportio geometrica (sermo de ea nunc est,) quæ ergo erit dosis medicamenti in tertio, in prima mansione? oportet confugere ad ea, quæ dicta sunt de quarto gradu, minima dosis erant quatuor grana, summa dosis erant xx. quatuor ad xx. quam efficiunt proportionem? dubio procul efficitur quincupla proportio, igitur est etiam necessarium, vt eadem proportio quincupla seruetur, quæ est proportio quincupla xx. granorum? credo ascendere ad 100. grana, id est ad scr. v. quare ascendit dosis summa medicamenti in tertio vsque ad scr. v. sed in prima mansione si sermo sit de medicamento in secundo, eodem modo procedendum; vnde necessario minima dosis erunt grana 16. quia in tertio minima erant grana 8. at vero summa dosis in tertia mansione erunt scr. v. in secunda mansione scrop. v. sed addatis grana 16. in prima autẽ mansione summa dosis erit vnc. j. & scr. j.

non explicamus clarius, quia doctrina patet ex nobis ipsis faciliter possumus cognoscere hanc esse doctrinam mathematicam. In primo gradu minima dosis erunt grana 32. ecce 4. 8. 16. 32. grana; quia seruatur

Summa. In tertia mansione. In secunda. In prima.

æqualis proportio, summa in tertia mansione vnc. j. & scr. j. in secunda mansione vnc. j. scr. 2. gran. 12. in prima mansione vnc. v. scr. v. Quo ad medicamentum temperatum minima dosis sunt 64. grana. 32. ad 64. eadem dupla proportio, & ob id geometrica, summa

Summa. In tertia. In secunda. In prima mansione.

dosis in tertia mansione erunt vnc. v. scr. v. in secunda mansione vnc v. scr. viij. gran. iij. in prima mansione vnc. xx. & scr. xx. hæc igitur est dosis medicamentorum simplicium, siue sint temperata, siue etiam a temperie recedant. ex ijs non difficile est cognoscere dosim medicamenti compositi, nam si verbi gratia medicamentum compositum resultabit temperatum., eius dosis erit dosis simplicis temperati, si resultabit medicamentum in primo, dosis etiam erit medicamenti in primo, & minima, & maxima, & mediocris, vt non sit possibile errare. sed dicet quis: quomodo co

Quomodo cognoscat medicamẽtum cõpositũ in quo gradu existat.

gnosco ego medicamentum compositum, in quo sit gradu, facile cognoscetur, dummodo cognoscantur gradus simplicium, de quibus loquitur Dioscorides, Galenus, & alij, & oportet, vt quotiescunque ponderabitur medicamentum compositum, aduertatis, an simplicia sint permixta in dosi, vel disproportionata, vel proportionata, quia si dosis fuerit proportionata, quot erunt doses illius simplicis, ita debemus numeros multiplicare, verbi gratia, si sint duæ doses medicamenti calidi in primo, dicendum quatuor esse calidi, & duo frigidi, quatuor calidi, quia sunt doses duę, si fuerit dosis disproportionata, i. citra minimam dosim aduertendum, an illa dosis disproportionata sit, vel subdupla, vel citra subduplam, vt verbi gratia, minima dosis medicamenti in quarto sunt grana quatuor, medicamentum compositũ, conficiatur ex granis duobus, est dosis disproportionata, sed quia subdupla, debemus numerare gradus, ac si esset medicamentum in tertio gradu, in inferiori gradu, vt verbi gratia, si erunt duo grana calidi in quarto, dicamus esse octo calidi, nõ 16. sed si dosis disproportionata fuerit citra subduplam, vt ad 1. granum, nihil debemus numerare sed solũ huius gratia præstabit vti medicameto composito potius in minima dosi, quam, vel in mediocri, vel summa. ob iuuenes demus exemplum.

Recipe gariophilorum scr. j.
stæchados scr. ß.
mellis. drac. vj.

Fiat confectio. nolumus discurrere circa artem, secundum quam est hoc medicamentum compositum quia superius discurrimus, sed volumus tantum degredi, vt cognoscamus gradum, & ex gradu quantitatem. Gariophili sunt calidi, & sicci in tertio, quare habemus calidi, & sicci, partes octo: frigidi, & humidi partem vnam. stoechas est medicamentum calidum in primo siccum in secundo, quare habemus calidi duas partes sicci quatuor, frigidi, & humidi vnã. mel calidum est, & siccum in secundo, quare habemus calidi, & sicci quatuor, frigidi, & humidi vnam, vt hoc medicamentum constitutum sit quo ad portiones calidas, ex partibus 14. & tribus frigidis, quare est calidum in secundo in prima mansione, quia tria ad 14. constituunt quadruplam proportionem, quare est calidum in secundo, sed in prima mansione, & siccum in secundo in vltimo, secundæ mansionis, quia sunt tres partes humidi, & 16. sicci, vt cum non sit proportio octupla non possit esse medicamentum in tertio, sed solum in secundo & hæc de medicamentorum compositione, seu de ratione com ponendi medicamenta dixisse sufficiat.

FINIS.

HIERO-

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De Methodo Medendi, Lectio Prima.

V M institutũ sit de methodo medendi dicere, dubitandum non est, nos suscipere prouinciam, & admodum vtilem, & sane difficilem.

Vtilitatem, imo vero necessitatem ex eo colligere licet, quod cum ex Galeno, primo, de tuenda valetudine capite primo, duæ sint præcipuæ partes artis medicæ inter has enumeretur methodus medendi, siue ars curatrix, propterea, quòd reliquæ artis partes in hanc curatricem referantur, nempe Physiologia, Pathologia, & quæ de signis loquitur.

Quo vero ad huius methodi difficultatem, hanc facile haurire licet ex Galeno, quandoquidẽ huius methodi gratia scripserit libros quatuordecim, quos inscripsit de methodo medendi, & augetur difficultas, nam licet admodum prolixus fuit, vsque adeo tamẽ difficiles sententias proponit, vt fatear me ignorare, quinam hucusque Galenum recte intellexerit. In tãto igitur negotio tria pręstabimus. Primum quidem versabimur circa nomen methodi. Secũdo huius methodi essentiam explicabimus, ex qua patebit quotuplex possit esse methodus medendi. Tertio, cum methodi essentia constituatur ab indicatione, diligenter etiam loquemur de indicatione, & fortasse ea cum diligentia, vt omnes Galeni autoritates, quę sibi inuicẽ videntur aduersari, facilimæ nobis reddantur, & perspicue appareant omnes in vnicam veritatem conspirare. Rem igitur aggrediar.

De nomine methodi.

4.Met.4. QVOAD nomen, ex Galeno quarto, Met.4. per Methodum oportet intelligere viam vniuersalem, quæ particularium est communis, hoc est, viam vniuersalem, quæ cuilibet Indiuiduo est applicabilis, hoc est, viam vniuersalem, quam dum eritis apud ęgrotãtes, scietis applicare. Hinc sequitur, quod viã nihil aliud sit, quam transitus ab vno ad aliud, sed non dicatis more quorundam, opus esse intelligere viam, quã quilibet sibi parat, propterea quod etiã asinus iter adiens a vico in altum vicum sibi parat viam, quæ tamen non est Methodus, & ideo per viam intelligatis transitum ab vno ad aliud cum ordine, & in hoc Medici dogmatici a reliquis distinguuntur. Hæc veri-
1.Met. 4. tas fuit proposita a Galẽ. primo methodi capite quarto, vbi ait Methodo inuenire non est fortuito inuenire, sed ordine quodam, & magis explicans Gal. loco citato ordinem hunc, subdit, vt aliquod sit primum, aliquod secundum, aliquod tertium, significans esse progrediendũ a genere generalissimo ad genera subalterna, & a generibus subalternis ad species, verbi gratia, si febriciter Socrates, ita est progrediendum, vt primo perpendamus Socratem febre affectum, esse correptum morbo, ecce genus generalissimum, deinde vero in hac via progredimur dicentes, febrem esse morbum calidum, & magis adhuc descendimus dicẽtes, esse morbum calidum vt duo; ecce est via a genere ad species, quem progressum significat Galenus. 2.
M.7. dum ait, auspicandum esse a primis indicationi- 4.Met.8.
bus, hoc est genericis, & esse progrediendum ad specificas, & ob id non est quælibet via, sed via ordinata a primo indicante ad secundum, ad tertium, a generico ad specificum. Sed fortasse quæret, iunior, quænã hęc
via est? Galenus 2. Method. 2. statuit hãc viã esse reso 2.Met.2.
lutiuam, in via resolutiua progressus ex necessitate est a fine ad ea, quæ sunt propter finẽ, cuiusmodi est via in hac Methodo, ꝓpterea quod nos progredimur ab indicante ab indicatum, recte intelligatis, quia nõ omnes intellexerunt hanc veritatem, dum progredimur ab indicante ad indicatum, est progressus a fine ad ea, virtute quorum finem consequimur. do exemplum, dum adest febris, dicimus est morbus calidus, ergo erit indicatio refrigerandi, morbus calidus est finis indicans, præsidium refrigerans est indicatum, est illud quod dirigitur in finem, respicit finem, indicans morbum calidum; qui remouet morbum calidum. Est igitur hæc via, via ordinata, & est via resolutiua, cui tamen famulatur diuisio. hanc sententiã proposuit Galenus (volo præstare quod sum pollicitus) primo ad Glaucũ. 1. quod caput nescio ego a quo intelligatur; hoc vnum certo scio, fieri non posse, vt qui recte assequitur hoc caput, imaginetur asserere venæ sectionẽ indicari a morbo magno, vna cum sanguine, siue plenitudine. Declaro, Galen⁹ loco citato dicit, ille medicus qui scit haurire indicationes omnes per diuisionem inuentas, hic solus quantum humanis permittitur viribus, medendo non errabit. ecce hoc in loco euidentissime Galenus patefecit diuisionem famulari Methodo medẽdi, quia oportet haurire indicationes quæ inueniuntur per diuisionem, ecce diuisio famulatur, & tanti Galenus fecit hanc diuisionem, vt asseruerit hanc solam, quantum humanis permittitur viribus, medendo non errare, quare qui non calluit hanc indicationũ per diuisionem inuentionem, dubio procul errabit, & infelices ægrotantes manebunt, vnde diuinissime Galenus loco citato, ne in tanti momenti prouincia deficeret, proponit tres errores, qui ab imprudentibus facile possent committi.

Primus error.

PRIMVS error esse potest, quando medicus diuidens vt inueniat indicationes, non pertransit genus, quo fit vt inueniat tantum per diuisionem indicationem genericam; quæ nobis manifestat indicatũ genericum, quòd non sufficit pro curatione, & ideo qui ita diuidunt sunt diminuti.

Secundus error.

SECVNDVS error est, quo diuidentes progrediuntur a genere generalissimo ad subalterna, in quibus persistunt, non vltra progrediuntur, quo fit ut & isti sint diminuti, quia per diuisionem inueniunt indicationem genericam subalternam, & hinc indicatum genericum subalternum, sed dimittunt specificũ

quare

quare in curatione aberrant, exempli gratia, si homo febricitat, febris vt morbus, indicat remouēs: vt morbus calidus, frigidum, sed hoc non sufficit, sed oportet descendere ad speciem specificam, vt si verbi gratia, febris est morbus calidus vt duo, indicat remediū specificum, & frigidum vt duo.

Tertius error.

TERTIVS error est, quo medicus vitiosam, seu prauam facit diuisionem. Quid oportet intelligere per vitiosam, prauam diuisionem? Diminute locuti fuimus, Galenus loco citato, primo ad Glaucō. primo, seipsum nō declarauit, quia cognouit hoc pertinere ad logicum, sed Galenus omnia ferme cognoscens, applicat veram doctrinam suo proposito, vt interpretemur Galenum per eundem met. Galenū, dicens, 9 Metho. 14. tria esse quæ primam curationem indicant, sed in præsentia nolo explicare quid velit Galenus per hæc verba, cum dixit, tria sunt quæ primam curationem indicant, quia licet hæc verba sint difficillima, vt explicatione egeant, non licet tamen vt in præsentia a nobis explicentur, sed suo loco: sed solū in præsentia ad nos pertinet intelligere, id quod attinet ad diuisionē. Inquit igitur Galenus, tria sunt quæ primam curationē indicant, morbus, temperatura, & aer, subdit autem Galenus, morbū diuidi in differentias, sed non in causas. Temperaturam autem & aerem diuidi non in differentias, sed in causas, ego vellem, vt qui asserunt venæ sectionē indicari a magnitudine morbi vna cum sanguine, explicarent hūc locum, quia vbi intelligerent, nequaquam in absurdum vsque adeo insigne inciderent. locus huiusmodi hunc in modum est interpretandus. Galenus loco citato, hoc est, 9. Method. 14. loquitur de indicatione tantum curatiua, de indicate tantum curatiuo, quod sit verum, dicit, tria sunt quæ primā curationem indicant, quod curationem indicat & vere indicat, est tantum morbus, & hoc pro nunc supponatis, indicās curationem esse tātum morbum. hinc fit vt morbus sit diuideudus in differentias, species, non in causas, nam licet morbus habeat causas, hoc tamen loco non potest diuidi in causas, ratio est, quia hoc loco sermo sit tantum de indicatione curatiua, non de præseruatiua, quia indicatio p̄seruatiua sumitur a causa: curatiua a morbo, specie morbi, a morbo, à morbo calido, vt duo. si hic morbus fiat a sanguine, à sanguine sumitur indicatio præseruatiua, sic Galenus loquitur de indicatione curatiua tantum, quare nō potest nec debet morbus diuidi in causas, quia nos confunderemus indicationes curatiuas cum præseruatiuis, & ob id dicit Galenus primo ad Glauc. 1. illos errare qui vitiose diuidunt, hoc est qui confundunt indicationes curatiuas cum præseruatiuis, qui diuidunt morbum in differentias & in causas, veluti illi faciunt, qui dicunt venæ sectionem indicari a morbo magno, vna cum sanguine, miscent morbum cum causa, idest, sanguine, qui est causa morbi.

Cōtra illos q dicunt sectionē venę a morbo magno vna cū sanguine indicari.

Lectio secunda.

DVM loquimur de voce methodi, dicimus opus esse intelligere per methodum viam quandam ordinatam, cui famulatur diuisio, vt diuisio ea esse detur, quę sit perfecta, & nequaquā vitiosa, & proponit ita esse procedendū, vt beneficio diuisionis hauriant in primis indicationes genericæ, deinde subalternæ, & tandē specificæ, & in hac via ac diuisione hoc esse seruandū, vt non sit vitiosa prauaque diuisio, hoc est dū sermo sit de indicatione curatiua, vt non confundatur cū præseruatiua, & ob id, vt diuisio q̄ respicit morbum, non complectatur causas, diuisio quæ respicit causas, non complectatur morbum, non oportet cōfundere: & suo loco dum loquemur de Methodo, intelligetis quomodo procedendum sit in quocūque indicante. Hactenus constitutum sit, vt asserit Galenus 9. Meth. c. vlt. in hac Methodo, in hac via haurien- 9. M. vlt. das esse indicationes in primis primas, hoc est, genericas, deinde secundas, id est, subalternas, vltimo specificas, vt verbi gratia, si respiciamus ad sanguinem, & proinde ad indicans præseruatorium, sanguis vt quid morbificum pręter naturam, indicat auxilium remouens, descendamus, si verbi gratia, sanguis peccat: & peccatum sit vehemens, indicat auxilium remouens sanguinem, sed non ita genericum, sed vehemens, quia peccatum est vehemens, & si verbi gratia, sanguinis peccatum vehemens fuerit secundum motum, indicat remedium adhuc magis determinatum, imo specificum, quod est remedium vehemens, sed reuulsorium. Et hæc dicta sint generice, quia suo loco diligenter de his loquemur. cum igitur per Methodum oportet intelligere viam ordinatam, cui famulatur diuisio notetur quoad vocem, nos in præsentia non modo versari circa Methodum, verum etiam circa Methodum medendi, ad differentiam Methodi tuendæ sanitatis, vt hæc vox, id est, Methodus medendi, significet artem medendi, vt idem sit inscribere libros quatuordecim de Methodo medendi, & idem de arte curandi. idem est asserere Methodum medendi, & artem curatricem, & hæc dicta sint de voce. Aggrediamur huius Methodi medendi essentiam, quam consequi licet beneficio definitionis. Hæc igitur sit Methodi medendi definitio.

De venæ sectione.

Definitio.

METHODVS medendi est ars, qua per indicationem inueniuntur iuuantia, vt deperdita sanitas hominis reparetur. Necessarium est vt vos cogitetis, an hæc definitio sit vel bona vel mala, quomodo cogitabitis vt recte hoc intelligatis, vt ex vobismet ipsis citra præceptores sciatis tradere definitiones, & iudicare, an definitiones ab alijs traditæ sint comprobandæ?

Perfecta definitio, in se claudet formam, substantiam, efficiens & finem, quare inquirere oportet an hæ causæ, & qua ratione claudantur in proposita definitione.

Causa formalis.

QVANTVM attinet ad causam formalem, dictum fuit esse artem. Namque cum medica facultas sit ars, & medica facultas tum alias partes in se contineat, tum potissimum Methodum tuendæ sanitatis, & curationes, necessarium est vt fateamur Methodum curatiuam esse artem, cum sit ars, non est instrumentum Methodus medendi, sed est habitus principalis potentialis, non scientia quidem, non prudentia non intellectus, nullus denique habitus potentialis, nisi ars, & cum sit ars, & proinde habitus intellectus, dum proponitur hæc forma, patet etiam subiectum, quod est habitus potentialis non corporis, sed animi intellectus.

Causa efficiens.

QVO vero attinet ad causam efficientem, hæc fuit proposita in definitione, quādo dictū fuit (qua per indicationes) namq; indicatio est causa efficiens, namque indicatio, vt suo loco explicabimus,

est

est instrumentum, Methodus medendi nō est instrumentum, sed habitus potentialis effectiuus, id est, ars: sed causa efficiens huius habitus potentialis, est indicatio, quia indicatio est instrumentum, instrumentū reducitur ad causam efficientem, vt omnes sciunt, & quia omne instrumentum beneficio cuius comparatur habitus principalis, ex necessitate est instrumentū logicum, vt suo loco demonstrabimus, dum loquemur de indicatione, indicationem esse instrumentū logicum, instrumentum inuentum a logico, per hanc autem efficientem causam Methodus medēdi distrahitur ab ea curatione quæ non pertinet ad dogmaticum, quia non inuenitur per indicationem, non comparatur per indicationem, sed vel per experientia, vel analogismo, vel alio instrumento ab indicatione. Vide Galenus, vt omnia etiam cum Galeno confirmemus, 12.M.5. dicit, si alteratio in spiritu fiat, vel ab aliquo venefico, vel a quouis alio veneno, esse negociū extra Methodum medendi. Quare est negocium extra Methodum medendi? quia non potest comparari indicatione, sed alio instrumento, vnde Galenus primo Met. c.4. dicit, institutum eius esse, sermonem habere de remedijs, quę non empirice, sed Methodo sed per indicationes inueniuntur. constitutum igitur sit efficientem causam medendi methodi esse per indicationem, quid autem sit indicatio suo loco docebimus, & summa cum diligentia.

Explicatio. 12.M.5.

1.M.4.

Causa finalis.

QVO vero attinet ad causam finalem, dictū fuit in definitione, (qua per indicationes inueniuntur iuuantia, vt deperdita sanitas hominis reparetur) in quibus verbis vt manibus hanc veritatē tangatis, cōtinetur duplex finis, vt alter possit vocari internus, reliquus externus, licet qui externus vocatur vna ratione, alia ratione possit vocari internus. Declaro, alter finis & internus est, quādo dictum fuit, inueniūtur iuuantia, nam inuentio iuuantium est finis internus indicatiuus. alter finis est dum dictum fuit, vt deperditas sanitas hominis reparetur, qui finis potest vocari externus, si respiciamus ad indicationē, potest autem vocari internus, quotiescunque respicis ad totam hanc Methodum medendi, vtrunque finem magis atque magis explico, & in primis quantum attinet ad finem indicationis, qui erat inuentio iuuantium, hūc finem proposuit Galenus quinto Meth. 9. vbi voluit pertinere ad Methodum medendi tradere inuentionem præsidiorum, & hoc loco quæso admoneantur iuniores, cur potius in hac definitione dictum sit, vt inueniantur iuuantia, quam vt inueniantur indicata.

5.Met.9.

Cur iuuantia, & non indicata in definitione posita sunt.

RATIO huius fuit, quia quod solemus quandoque dicere, est dolor lateris, est tussis, est difficultas anhelitus, ergo inflammatio, pleuris: nos beneficio istorum signorum deducimur in inuentionē indicati, signati, hoc est pleuritidis, sed pleuritis nō est iuuans, imo nocet, est quidem indicatum, sed no est indicatum, de quo in præsentia est sermo, & ob id vt ab hoc indicato, vt ab inuentione huius indicati distingueret illud quod inuenitur per Methodum, per indicationes, rationabiliter in definitione dictū est, inueniuntur iuuantia, per iuuātia autem intelligimus id omne, quod inuenitur per indicationē, quod duplex est præsidium, est præsidium, & est recta administratio materiæ præsidij.

Duplex indicatum in Methodo medendi.

RECTE percipiatis hoc: iuuās est duplex, est pręsidium: & est recta administratio materiæ pręsidij, propter iuniores declaro, exempli gratia: in febri præsidium est frigidum, frigidum vt duo, si forte febris sit calidum vt duo, præsidium igitur est frigidum vt duo, huius præsidij materia verbi gratia, est lactuca, circa quam materiam pręsidij frigidi perpendimus vsum, rectam administrationem, hoc est quantitatem lactucæ, modum administrandæ lactucę, tempus quo est administrāda lactuca, & locum cui est administranda, vt iuuans in se claudit quid agendum, quantum, quādo, quomodo, & vbi, vt neque sint plura, neque pauciora. Confirmatur hæc veritas Galeni dictis 6.M.1. vbi voluit ad Methodū pertinere inuenire remedia, & scire etiam inuentis recte vti, inuentis recte vtimur, quando nullus sit error, vel in dosi vel in modo, vel in tempore, vel etiam in loco. docet etiam idem Galenus 6. Method. 2. Methodum & auxilia inuenire, & inuenire etiam vsum inuentorum, sed notent iuniores, ad confirmationem huius veritatis dixisse Galenum primo ad Glaucum primo, Methodum medendi perfici & qualitate, & quantitate auxiliorum, tum vsus, & temporis occasione. Proposui hanc autoritatem, quia fui vobis pollicitus declarare omnes ferme auctoritates ad Methodum medēdi spectantes, & profecto quia ego nescio a quo intelligantur, hunc locum ita ego explico, dum dixit Galenus 1. ad Glaucon. 1. Methodum medēdi perfici qualitate & quantitate auxiliorum, per hoc nihil aliud intelligit, nisi quid agendum, non rectam administrationem, quia loquitur de quantitate & qualitate præsidiorum, non materiarum remedij. explicant omnes, per qualitatem oportere intelligere quid agendum, per quantitatem quantum agendum, hoc est falsissimum & ratio est, quia loquitur non de materia auxilij, sed de auxilio, exempli gratia, si sermo fiat de febri, loquitur de auxilio refrigerante, non de lactuca, non de materia frigidi. Quid agendum non aliud est quam auxilium, recta administratio respicit materiā auxilij non auxilium, Galenus hoc loco dicit, Methodum perfici qualitate & quantitate auxiliorum, do exemplum propter iuniores, si verbi gratia, ratione febris iudicatur auxilium frigidū, tunc inuenta est qualitas quid agēdum, id est remedium frigidum, hoc remedium frigidum potest esse frigidum, vel in hoc, vel in illo gradu primo, secundo, tertio, & hoc est quid agēdum specificum, remedium magis determinatum, & hoc est quod significat Galenus quando proposuit quantitatem, quia gradum auxilij exprimit per quātitatē, quia non ita sollicitus fuit de vocibus, sępe vero confundit quantitatē cum qualitate, quemadmodum dicere solemus, febris magna, cum tamen sit dictio impropria: quia febris proprietas dici debet vehemens potius, quā magna, ita etiam Gal. per quantitatem intelligit quid agendum specificum.

6.M.1.

6.M.2.

Ad Glau. 1.

Optima explicatio.

LECTIO III.

PROPOSVIT Galenus quid agendum genericum, dum proponit qualitatem, quid specificum dum quantitatem.

De recta administratione.

QVO vero attinet ad rectam administrationem proposuit Galenus loco citato modum vsus

intelligens rectam administrationem, hoc est quãtũ quomodo, & vbi, & quia recta administratio in se claudit etiam quãdo agendum, hoc non diuisit, cum in medium affert temporis occasionẽ. & quia fui vobis pollicitus declarare authoritates, debent iuniores animaduertere, quia aliquis posset obijcere: cum quãdo agẽdum pertineat ad rectam administrationẽ, cũ, Galenus per modum vsus non intelligit etiam quando agendum. Distinguit nec citra artificium, Galenus modum vsus, hoc est, quantum, quomodo, & vbi, a quando, a tempore agendi distinguit quando agendũ a reliquis tribus propter difficultatem, nam vt exprimit Galenus, nancisci temporis occasionem difficilimum est, & ideo respiciens ad hanc difficultatem, quam etiam proponit, separat quando agendum a reliquis tribus. Sed adhuc dubitabit iunior, quia quandoque dixit Galenus, quãtitatem nec verbo exprimi nec scribi posse, nec mente etiam concipi, quare videtur esse maior difficultas circa quantum agendum, quam circa quando agendum. Oportet recte intelligere Galenum: dum loquimur de quantitate, duplex potest esse sermo, alter de quãtitate, vt significet quid agendum specificum. Quid agendum specificum, vt suo loco intelligetis, indicatur a gradu determinato indicantis, exempli gratia, auxilium frigidum vt duo in prima mansione indicatur à morbo calido vt duo

Ad Glau. 1. in prima mansione, quem gradum, quem Galenus quandoque quantitatem vocat, solus Deus potest cogitare, vnde fatebatur Galenus, se posse fateri similem Esculapio, qui gradum determinatum cogitaret, & ideo difficultas est in quantitate vt respicit quid agendum, at si alio modo capiatur, vt pertinet ad rectam administrationem, multo difficilius est assequi quando agendum, quam quantum, quia occasio est

In arte medicinali ca. 89. præceps. patet igitur quomodo hæc authoritas sit intelligenda. Pręterea idem Galenus in arte medicinali capit. 89. dicit, ad Methodum pertinere inuenire qualitatem materiæ, hoc est quid agẽdum, præterea quantitatem, per hanc significans quantum agendum tempus opportunum, & modum vsus, hoc est quomodo, & vbi, & ex his verbis pariter colligere licet illa duo, hoc est quid agendum, & rectam administrationem. Explicatus igitur est finis & finis internus indicationum qui finis est inuenire remedia iuuantia, & vsum.

Finis totius Methodi medendi, totius artis curatricis.

QVO vero spectat ad finem totius Methodi medendi, totius artis curatricis, hic finis est propositus, dum dictum est vt, deperdita hominis sanitas reparetur, pręterea est sanitas hominis deperdita, ad differẽtiam brutorum, dictum autem fuit vt sanitas deperdita reparetur, vt hæc Methodus distinguatur a Methodo tuendæ sanitatis, & enim & Methodus tuendę sanitatis est ars, qua per indicationes inueniuntur iuuantia, vt adhuc nullum appareat discrimen inter artem, Methodum tuendæ sanitatis & Methodum medẽdi; quare distinguitur per particulam vltimo loco propositam, quam particulam pro

a. Met. 5. posuit Galenus primo, Method. quinto, dicẽs, propositum esse in Methodo medendi morbum remouere

5. Meth. 3. vt sanitas reparetur, quinto, Method. tertio, dicit ad Methodum medendi spectare inuenire auxilia, quibus æger sanetur, ecce respicit ad sanitatem deperditã

Definitio curationis. recuperandam, ad differentiam tuendæ sanitatis. Pręterea idem Galenus nono Method. quinto, ait, sanatio seu curatio est patientis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum mutatio, quo loco quęso diligenter aduertatis, quæ nam sit definitio hæc curationis, per curationem intelligit Galenus artem curatricem, Methodum medendi, ista sunt synonyma, vnde idem est ac si dixisset, Methodus medẽdi, ars curatrix est patientis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum mutatio. Quę definitio est ista. Est definitio tradita a Galeno quare bona, sed est definitio tradita per causam finalem, nec redarguenda definitio, cum artes per finem distinguantur, vt cum finis huius artis sit remotio morbi, sit vitiosi affectus in naturalem habitũ mutatio. Hęc est definitio tradita p causam finalẽ, vt ex his pateat, cur dixerimus i definitione, Methodũ medẽdi esse artẽ qua p indicationes inueniũtur iuuãtia, vt sanitas, depdita hominis reparetur. Ex explicata definitione facile intelligere licet, quemadmodũ Methodus medẽdi multiplex esse possit, vt aliquo modo differẽtias haurire licet a forma, & a fine.

Methodi differentia a forma

A Forma, vt sit ars, sit habitus vniuersalis, sit etiam habitus specificus, & hoc colligere licet ex Galeno 4. Metho. capit. quarto, vbi dicit, auspicandum 4. Meth. 4.
esse semper ab effectu siue in vniuersali, siue in particulari, siue in genere, siue in specie, vt dixeris, quarto Methodi primo, tot esse Methodi species, quot sunt species morborũ, exempli gratia in febribus hæc seruatur Methodus, & morbus calidus, ideo refrigerandũ, morbus calidus vt duo: ideo refrigerãdũ vt duo, ad eundẽ modũ in hydrope est morbus frigidus, quare calefaciendum, est frigidus vt duo, quare calfaciendũ vt duo, vt merito dixerit Galenus, tot esse Methodi species, quot sunt morborum species, semper tamẽ eadem via, eodem ordine progredimur, progredimur inquam ab indicatione generica ad specificam.
Sed dubitabit iunior, quia Galenus quinto, M. 9. (videatis illud caput) dicit se tradere Methodus, q præ- Dubitatio. 5. Meth. 9.
sidiorum genus tantum indicant, si hoc est verũ, quomodo hæc Methodus, vt superius dictũ fuit, progreditur ab indicationibus genericis ad specificas, & ideo dixit esse necessarium interpretari, & explicare Gal. authoritates.

Solutio autoris.

DICEREM ego, per genus præsidiorum intelligere præsidium genericum, hoc est commune & huic & illi materiæ: Declaro, Galenus ibi proponit pręsidium ad differentiam materię pręsidij vt verbi gratia, ratione morbi frigidi, indicatur præsidiũ calidum, cuius materia potest esse multiplex, potest esse petroselinum, potest esse piper, potest esse anisum, vt pręsidium calidum & calidũ in tali gradu, licet pręsidium specificum si conferatur cum præsidio generico, potest tamen vocari præsidium genericum si conferatur cum materia pręsidij, quia hęc materia, vt audiuistis, multiplex esse potest, vnde Galenus hoc in loco accipit genus præsidij, comparans cum materia præsidij, quod sit verum proponit diaspermatõ, materias medicinalis, ita igitur debetis illum locũ intelligere, secus sibimet contradiceret: confert genus præ-
sidij ad materias medicinales & recte, dicit Galen. eo 5. Meth. 9.
in loco quinto Method. 9. Methodum inuenire tantum genus præsidij, nequaquam materias, nã inuentio materiarum pertinet ad librum de alimentis, de simplicibus medicamentis, ad librum de compositione medicamentorũ, illi libri sunt extra hanc Methodum, neq; obstat, licet Galenus in libro de methodo medẽdi sæpe numero proponit materias, nã hoc facit & gratia exempli, & pręterea vt nos doceat in virtute illorum exemplorum rectam administrationem. Si capiatur diuisio a fine, hanc diuisionem insinuauit

4.Metho. Duplex Methodus medendi. Ratione finis. Galenus quarto Metho. quarto, vbi ait, si causa morbifica desinit, non adest, locum habeat Methodus, de qua in tertio libro Methodi medendi, si autem causa morbifica nondum cessauit, adhuc perseueret; oporter vti Methodo, de qua in quarto libro, quare duplex est Methodus, duplex est ars Curatrix; vna de qua in tertio libro, alia de qua in quarto. Quomodo ergo intelligendus Galenus? vnica est Methodus ars curatrix ratione finis tamen diuisionem aliquam admittit. Quomodo ratione finis? finis methodi est morbi sublatio, finis methodi quandoque etiam est causæ sublatio, vt in arte curandi locum habet ratio ne morbi; ratione sublationis morbi indicatio curatiua, ratione causæ efficientis indicatio præseruatiua, & ratione vtriusque eadem via progrediendum a genere in speciem specialissimam, vt propterea Methodus curatiua, ars hæc Curatrix quandoque sit simplex, quandoque composita.

Methodus Medendi duplex.

Metho. simplex lib. 3. Compos. Meth. 4. lib. SIMPLEX si non adest causa, composita ex necessitate, si adest causa, & ob id Galenus respiciens ad Methodum simplicem, hãc proposuit in tertio libro, nam ibi proponit Methodum ratione morbi tantum, respiciens autem ad Methodum cõpositam, hanc proposuit in quarto libro, nam ibi versatur non solum circa remotionem morbi, verum etiam circa remotionem causæ.

LECTIO IIII.

De indicatione.

CVM Methodus medendi, seu cognitio iuuātiũ, quam cognitionem tanquam per instrumētum, ac proinde per causam efficientem, consequimur per indicationem, idcirco diligenter de indicatione loquemur, & tria sunt exponenda, in primis quidem vox, secundo essentia, tertio diuisio.

De nomine.

2.Met.7. QVO ad nomen, ex sententia Galeni secundo, Metho. cap. septimo. Indicatio nihil aliud significat quam ipsam sequentis seu agendi, hoc est iuuantis insinuationem, vt illud quod inuenitur quasi in præcedenti aliquo sit designatum, hoc est in indicante, vt cum hac voce nobis significetur id, quod designatum est in indicante seu præcedente. Sed iunior animaduertat, à Galeno triplicem proponi differentiam indicationis, & ego propono has tres definitiones, vt sciatis intelligere Galenum, vt licet diuersę videantur esse definitiones, cognoscatis tamen vnam essentiam esse, ac vnicam definitionem. Galenus igi-
2.Met.7. tur secundo Meth. 7. inquit.

Definitio prima.

INDICATIO est inuētio eius quod sequit ex rei natura, vnde sciāt iuniores, indicatum id, quod inuenitur per indicationem, non solum esse quid agendum, sed etiam quantum, quomodo, quando, & vbi, inter quæ hoc est discrimen, quoniam quid agendum indicatur tantum ab essentia indicantis, reliqua quatuor nequaquam, nã recta administratio, vt suo loco dicemus, id est, quando, quantum, quomodo, & vbi, hęc sunt indicata, non tamen indicantur a natura indicantis, non indicantur ab essentia indicantis, sed ab eo, quod consequitur essentiam. Est differentia inter essentiam, & illud quod consequitur essentiam. Quare Galenus, vt dixi, respiciens tantum ad, quid agendum, vere dixit, indicationem esse inuentionem eius, quod sequens est ex rei natura.

Definitio secunda.

SECVNDA definitio proponitur à Galeno libro ad Thrasybulum, capitulo secundo, & vbi dicit, indicatio est comprehensio iuuantis simul, cum natura nocentis, quo loco respicit ad quid agendum, & non ad omne quid agendum, sed tantum ad quid agendum curatorium, & quid agendum præseruatorium. Declaro: Galenum respicere tantum ad quid agendum: ex eo colligitur, quia proponit naturam indicantis, quæ natura indicat quid agendum, nõ autem vsum, rectam administrationem, Galenum præterea proponere tantum indicatum curatorium & præseruatorium, ex eo colligimus, quia proponit naturam nocentis, quia inquit, indicatio est comprehensio iuuantis simul cum natura nocentis, id quod nocet, necessario est præter naturam, siue sit morbus, siue causa, siue sit symptoma, vt nocens in ratione morbi, sit indicans curatorium, nocēs in ratione causæ & symptomatis, vt symptoma habet rationem causæ, est indicãs præseruatorium, quare hoc loco Galenus dimittit indicans vitale, & indicatum vitale, id est, qđ agendum vitale, nam indicatum non est nocens, non est præter naturam, est quid vtile, & vt suo loco demonstrabimus, nil aliud est, quam virtus, quare hanc, definitionem ita intelligatis, vt claudat quid agendum curatorium & præseruatorium.

ad Trasi.

Tertia definitio.

COGNITO ad quod respexerit Gal. dũ tradidit duas definitiones indicationis, in præsentia proponitur tertia definitio ab eodem Gale. propterea inquit Galenus libro ad Thrasybulum cap. 2. indicationem esse, quando rebus percipiendis perceptis, simul & quod confert percipitur citra experientiam, & Analogismum. Et puto ego hanc definitionem indicationis absolutissimam esse, propterea quod ad differentiam definitionis primo loco propositæ, in se claudit non modo quid agendum, verum etiam rectam administrationem materiarum iuuantium. Præterea hæc tertia definitio ad differentiam definitionis secundo loco propositæ in se continet non modo indicans curatorium, & præseruatorium, verum etiam vitale, vt vsque adeo generalis sit hæc definitio indicationis, vt nisi aliquod addatur, conueniat indicationi & in Methodo Medēdi, & in arte tuendę sanitatis vt ad nos pertineat particulã addere, cuius beneficio indicatio de qua loquimur, distinguatur ab indicatione, quæ pertinet ad Methodum tuēdæ sanitatis. Hęc omnia declaro, vt recte possitis intelligere Gale. primum igitur dum ait Gal. indicationem esse, qñ percipiuntur res percipiendæ, hoc est, qñ cognoscuntur res cognoscendæ, dum proponit percipienda non proponit nocentia, quemadmodum in secũda definitione, sed proponit percipiendã in genere non contracte, & si in genere, igitur & nocentia, & iuuantia, quare Gal. in hac definitione proponit quæque indicantia, hoc est curatoria, præseruatoria & vitalia, quæ sunt iuuantia nõ nocentia, dum verò Gale. dicit, indicationem esse, quia iuuans percipitur, dum percipiũtur percipiēda, dum cognoscunt cognoscēda, dũ proponit hanc particulam, cognitis, perceptis, proponit ad dif-

ſcientiam primæ definitionis, quam propoſuit 2.M. 7. proponit cognitionem in genere in cōmuni, vt reſpicit & eſſentiam, & id quod conſequitur eſſentiam vt merito hęc tertia definitio diſtinguatur a prima, quia
2.M.7. in prima, quæ eſt propoſita 2.M.7. continetur tātum quid agendum, quod a nullo alio indicatur, quam a natura, ſeu eſſentia indicantis. In hac autē tertia definitione dum proponit cognitionem in genere, & proinde eſſentiam indicantis, & id quod conſequitur eſſentiam, facile conſtat hanc eſſe abſolutam definitionem, quia tradit eſſentiam indicationis virtute cuius inuenimus iuuans, quod non modo eſt quid agēdum, verum etiam eſt recta adminiſtratio, eſt rectus vſus materiarum iuuātium, hoc eſt, vt alibi intellexiſtis, quando, quomodo, quantum, & vbi. Conſtat igitur quomodo hęc definitio ſit diſtincta a reliqs duabus definitionibus, & quomodo Gal. ad varia reſpiciens, nunquam fuit deceptus, vt cum hæc ſit generalis & abſoluta definitio, diligenter ſit, ſed breuiter a nobis explicanda, & vt cognoſcatis quænam debeat eſſe definitio indicationis circa quam verſamur, hoc eſt, quę pertinet ad Methodum medendi, ad differētiam Methodi ſanandę ſanitatis, hunc in modum indicationis definitionem tradere libet.

Definitio indicationis Methodi medendi.

VT indicatio, quę ſcilicet pertinet ad Methodum medendi, ſit comprehēſio iuuantis in ſimul cum comprehenſione indicantis citra experientiam, & analogiſmum, gratia ſanitatis deperditæ reparādę. declaro hanc definitionem & iuniores hoc loco admoneantur, hanc non eſſe definitionem formalem, vt licet a Galeno triplex ſit propoſita indicationis definitio, nulla tamē fuit formalis, nam indicatio formaliter eſt inſtrumentum logicum, imperfectus ſyllogiſmus: vnde vt inſtrumētum habet rationem cauſę efficientis, beneficio cuius conſequimur intentionem iuuantium; conſequimur habitum principalem, & cū inſtrumēta quemadmodum etiam artes potiſſimum per finem diſtinguantur, vt finis maxime pertinere videtur ad eſſentiā inſtrumentorum, non ſine arte Galenus omnes indicationis definitiones per cauſam finalem diſtribuit, quemadmodum etiam intellexiſtis Galenum quandoque artem curatricem, ſeu Methodum medendi definiuiſſe per cauſam finalem, quando dixit, curatrix eſt vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio: eſt definitio tradita per cauſam finalem, ad eundem modum, dum inquit Gale. indicatio eſt comprehenſio iuuantis, hæc definitio traditur per cauſam finalem, vt quemadmodum dicere ſolemus demonſtrationis finem eſſe ſcire per cauſam, ſiquidē demonſtratio eſt inſtrumentum logicum, ſed tradēs cognitionem per cauſam, vt cognitio rei per cauſam ſit finis demonſtrationis, a ſimili, finis indicationis, id eſt, huius inſtrumenti logici, quo vtitur Medicus dogmaticus, ſic inquam, finis nihil aliud eſt, quam comprehenſio, & proinde eſt functio pertinens nō ad ſenſum, ſed ad intellectum, eſt igitur indicatio comprehenſio iuuantis ſeu conferentis, dicatis vt vultis, ſiue ſit quid agendum, ſiue vſus, ſeu recta adminiſtratio.
Ars Med. cap.89. Notetur autem ex ſententia Galeni in libro artis Medicinalis c.89. Galenum per iuuans præſidiū quādoque accipere cauſam ſalubrem, vt præſidium potiſſimus vocare iuuans, conferens, cauſam ſalubrem, remedium, alimentum, hæ omnes voces pertinere ſolent ad quid agendum, per vſum autem ſemper intelligi-
Finis internus indicationis. mus illa quatuor, quantum, quando, quomodo, & vbi. Vt finis internus indicationis nihil aliud ſit, quā cognoſcere, inuenire, comprehendere, & quid agendum, & rectam adminiſtrationem materiei, ſiquidem iuniores hoc aſſequi debent, & memoriæ mandare, vbi exquiſite loquimur, differentiam eſſe inter auxilia & materias auxiliorum, quemadmodum colligere licet paſſim, & præſertim 14.M.1. vbi ait, ſe tradere 14.M.1.
Methodum curandarum inflammationum, non autē ſe tradere methodum inueniendarum materierum, auxiliorum. Exempli gratia, ſi ratione inflāmationis indicatur remedium frigidum, cuius materia ſit lactuca, verſatur Gal. circa inuentionem remedij, non aūt circa inuentionem materię lactucę, & ſi qn̄ materias proponit Galen. proponit ſolum gratia exempli, ſed animaduertatur ex Gal. 2.M.1. eundem Galenū vo- 2.M.1.
cibus minime addictum, quandoq; confundere voces, vt quāque materia nuncupet auxilia, quemadmodum facit 2.M.1. Sed dum exquiſite loqui eſt inſtitutum, differentia maxima eſt inter auxilia, & auxiliorum materias. Cęterum cum indicatio ſit comprehēſio iuuantis in ſimul cum cognitione indicantis, per cognitionem intellectus, cum Galeno, in tertia definitione tradita, & cognitionem eſſentię & cognitionem illius, quod conſequitur, illud autem quod conſequitur, vt ſuo loco oculis conſpicietis, nihil aliud eſt, quam actio, paſſio, præſentia, & ſubſiſtentia, & hæc conſequuntur eſſentiam indicantis. Dictum autem fuit, ſine obſeruatione, ſine experientia & analogiſmo: Nam indicatio, eſt inſtrumentum ſatis diuerſum & ab experiētia, & analogiſmo. Fuit autem neceſſarium addere gratia ſanitatis deperditæ reparandæ, vt per hunc indicationis finem, ſed externum diſtinguatur hæc indicatio ab indicatione quæ locum habet in Methodo tuendæ ſanitatis. Vnde pro exactiſſima huius definitionis intelligentia, tria ſunt intelligenda, primum quid intelligere oportet per res percipiendas perceptas. Secundo quid intelligere oportet per experientiam. Tertio, quod pauci cognouerunt, quid intelligere oportet per Analogiſmum, & quomodo diſtinguatur Analogiſmus, quo vtuntur Dogmatici, & quo vtuntur Methodici.

Res percipiendæ precepta. 1.

QVO ad primum, per res percipiēdas perceptas intelligimus in primis rei naturam, quam veritatem propoſuit Gal. 2.Meth. 2. vbi vocauit etiam quid 2.M.2.
agendum, quę rei natura debet eſſe cognita, euidens intellectui, & occulta ſenſui. Quid autem intelligere oportet per id quod conſeqtur, iam patet, quia ſunt illa quatuor, quantum, quando, quomodo, & vbi; 2.M.
ſed aduertendum, quæ percipiuntur non modo eſſe res præter naturam, ſed etiam eſſe res ſecundum naturam, vt non modo ſit morbus, cauſa, verum etiam virtus, vt horum gratia indicatio requirat quatuor conditiones, quæ conditiones ſunt fundamenta huius doctrinæ, vt mirandum non ſit, ſi doctiores viri has negligentes conditiones, & in venæ ſectione, & in tota Methodo, fuerunt maxime hallucinati.

Prima conditio eſt, vt indicans ſit notum per intellectum.

Secunda conditio, vt vnum nō niſi vnum indicet. M.

Tertia conditio, vt indicans ex neceſſitate ſit præſens, non præteritum, non futurum.

Quarta & vltima conditio eſt, vt indicans reperiatur in homine, in corpore, & ex hoc ſuo loco cognoſcetis, ſatis puerile eſſe a cauſa externa ſumi indicationes, vt ab aere, &c. ſunt nugæ, puerilia. Oſtēdo, cum Galeno has omnes conditiones. Quo ad primā dicit Galenus primo Method. quinto. Quoniam om- 1.M.5.
nis morbi curationem inuenire propoſitum eſt, ne- 1.
ceſſarium eſt morbi naturam, prius ſcire. quomodo Conditio.
tenet hæc conſequentia? quoniam omnis morbi curationem inuenire propoſitum eſt, quia propoſitum inuenire cuiuslibet morbi curationem, ideo neceſſa-

tium est prius scire morbi naturam: ecce ergo quomodo tota cognitio, & curatio pēdet ex cognitione naturæ, & proinde essentiæ morbi indicantis. præterea idē Galenus 2. M. 6. dicit, tot sunt medendi rationes quot morborū ideæ, quare ab idea, quare ab essentia capitur indicatio. præterea eadē capite, id est 2. M. 6. dicit, prima via est cognitio morbi, naturę morbi, ad hæc 4. M. 4. dicit, opus esse vt qui Methodum assequi optat, habeat cognitionem similis & dissimilis, oportet cogitare essentiam indicantis. Præterea lib. ad Thrasyb. cap. 8. dicit. Venena nō pertinere ad methodū, venena non cognosci per indicationes, vt ad medicum pertineat cognoscere causas, & cognoscere essentiam, non est autem cognita essentia, naturaque veneni; Ideo constitutum sit, hanc esse primam indicantis conditionem, vt cognoscatur ab intelligentia.

2. Met. 6. — 4. Met. 4. — Ad Thras. 8.

LECTIO V.

VT recte Methodum medendi assequi valeatis, cępimus explicare, quæ nam conditiones locum habent in indicando, & statutum fuit necessariū esse, vt natura, vt essentia indicantis esset nota intellectui, vt propterea Galenus 13. Meth. sexto, à methodo excludat; quæ a tota substantia sunt aduersaria, propterea quod horum essentia non potest esse nota intellectui. Sed dubitatio est, quæ oritur ex Galeno secundo ad Glauc. quarto, vbi ait. de tumoribus dictum est indicatiue, sed nondum manifeste. si sermo per indicationes procedit, a nota essentia indicantis, cur dixit Galenus, de tumoribus dictum est indicatiue, sed nōdum manifeste, quia si indicatiue; si per indicationes, igitur manifeste. dicendū ita esse locutum Galenum eo loco, quia sui pollicitus explicare autoritates Galeni, ita est intelligendus, vt dum ait, de tumoribus dictum esse indicatiue, hoc est per indicationes, Galenum respicere ad quid agendum, dum autem subdit, nondum manifeste, non respicit ad quid agendum, sed ad vsum materierū, ad rectam administrationē materierū. quod sit verū Galenus eo in loco subsidit præsidiorū materias. Cōstitutū igit. sit, necessarium esse, vt indicantis essentia nota sit intellectui.

2. ad Glau. 4.

Secunda conditio.

SECVNDA conditio. quæ necessaria est in indicante, est, vt vnum indicans non nisi vnum indicet, vnum nequaquam plura potest indicare. Hanc veritatem proposuit Galenus 9. Meth. 12. Vbi habet conferentis indicatum semper esse vnum. Quoniam inquit Galenus, vnum vnico habet tantum naturam. Vnum admonentur hoc loco in primis iuniores, Galenus 9. Met. inquit, vnum vel esse simplex, vel compositum, vt verbi gratia febris est vnum indicans, sed morbus calidus & siccus, quare duo indicant, quia est effectus compositus, quemadmodum simplex simplicem indicationem facit. Secūdo notent, vnum obtinere naturam genericam, obtinere naturam specificam, vt per naturam genericam genericum indicet præsidium, per specificam specificū, vt licet sit vnum duo tamen indicet non per eandem naturam, sed per genericam vnum, per specificam aliud, sed quaelibet natura vt vna vnum indicat, vnde Galenus 2. M. cap. 13. dicit, vnā semper dari ex quaque re indicationē, vt si vnū plura indicet, id fiat per plures essentias, do exemplum, bilis vt copiosa indicat amolitionem, vt calida frigidum, & sic de reliquis; quare vnum indicans secundum vnicam essentiam non nisi vnum indicare potest. vnde idē Galenus in libello ad Thrasybulum ca. 44. dicit, absurdum esse dicere idem diuersa indicare, & quia Galenus rationem huius veritatis cognouit; dixit eodem libro ad Thrasybulum capitulo, 40. vnū tātū indicari quā vnū vni tantū aduersatur, vt verbi gratia, calidū indicat tantū frigidū, quia frigidū solū calido aduersatur. Sed dubitatio est ex dictis Gal. lib. ad Thras. ca. 3. dū inquit, neq; vnū semper idem indicare. Si vnū tantū vnum indicat, ergo semper idem indicat, quō ergo intelligendus Gal. Dicatis ita esse intelligendū Galenū, vt vnū nō semper idem indicet per plures essentias, quia vnū in genere, vnum per plures essentias plura indicare potest, declaratur hoc exēplo proposito a Galeno loco citato, vt verbi gratia, vrinę suppressio est vnum, sed non semper vnum indicat, quia si fiat a calculo vnū indicabit, si a grumo sanguinis, aliud, si a pituita aliud, ita igitur est intelligendus Galenus, vt vnum non nisi vnum indicet, vnicum genus indicet vnicum præsidiū genericum, vnica species indicet vnicum remedium specificum, quia vnum non est nisi vni contrarium. ergo non possum nō maxime mirari, quomodo aliqui solis authoritatibus addicti, spreta ratione, spreta rei natura, asserant morbum magnum, morbum vehementem esse quid commune ad venæ sectionem, & pharmacum. Nam morbus vehemens est vnum indicans, & est indicans curatorium, vnum indicās curatorium ad differentiam morbi debilis, quia propositū morbus magnus; hoc vnum indicans curatorium ergo nescio quo possit indicare duo, hoc est venę sectionem, & pharmacum. Prętereā in his dictis innumera sunt absurda, quia hæc duo sunt præseruatoria, illud indicans est curatoriū indicans, vnum, indicata duo.

Ad Thras. 44. — Absurdū.

Tertia conditio.

PRAETEREA est tertia conditio, q̄ in hoc consistit, vt indicans sit præsens, non præteritum, non futurum, ratio, & ni fallor, demōstratio hęc est; nam indicatum refertur tantum in indicans. Declaro, in intemperie frigidiori ventriculi remedium calidum, quod est indicatum, refertur in indicans, refertur in intemperiem ventriculi, vnde Galenus 3. M. 1. ait absurdū esse asserere aliud esse quod indicat, & aliud quod curatur, quod indicat quod est indicās est illud quod curatur, quod curatur necessario est p̄sens, hoc euidens est, præterea Galenus 4. M. 3. dicit, a nullo eorū, quæ adhuc nō permanent, indicatio sumitur remedij ex vsu, ex quibus Galeni dictis duo colligatis, primum, dari indicans ex vsu, & non ex vsu. Secundo, indicationem quę sit ex vsu tantū sumi a præsenti, & præterea cum nec præteritū, nec futurum permaneāt, a nullo horum sumi indicationem. Nam vt audiuistis, dixit Galenus, a nullo eorum quę adhuc non permanent sumi indicationem, præteritum non permanet, futurum quis est ille ignarus qui dicat permanere? quare cum non permaneat futurum, neq; præteritum, a nullo horum sumitur indicatio, vnde valeāt boni illi viri, qui dicunt morbum magnum indicare venæsectionem cum Hippoc, quia Hi. p. 4. de ratione vict. 19. ego non subterfugiā autoritates, dicit, secandam esse venam si morbus est vehemens, ergo a morbo vehementi indicatur venæ sectio. Galenus in eo commentario nos admonet, inquiens, per morbū vehementem opus esse intelligere morbum vehementem non solum præsentem, sed etiam futurum, quia Hippocrates eo in loco intelligit per morbum vehementem, intellexit morbum vehementē & præsentem, & futurum, si intelligit morbum vehementem & præsentem & futurum, igitur a morbo vehementi & præsenti, & vt cogantur infelices homines asserere; & a futuro indicabitur venę sectio: venę sectio est materia auxilij remedij ex vsu, & ideo indicatio vtilis capitur etiā a futuro, futurū non permanet, ideo nō potest indicare. Statutū igitur sit necessarium esse vt indicans sit pręsens. Sed forte iunior interrogabit.

Dubitatio. — Solutio. — 3. Met. 1. — 4. Met. 3.

Quomodo est intelligendus Hippocrates eo in loco, quomodo conuertatur morbus vehemens ad venæ sectionem, nolo hanc doctrinam confundere, suo loco explicabimus, qn loquemur de materia, de causa morbifica indicante, sed admoneantur iuniores, cum indicatio semper sumatur a præsenti, euenire posse vt illud indicans pręsens quandoq; efficiat morbũ, quãdoq; possit efficere, & licet morbus non sit præsens, illa tamen materia, q̃ potest morbum efficere, illa est præsens, quia nisi esset pręsens, neqoaquã posset indicare, vt verbi gratia: est aliqnis, qui singulis annis solet corripi pleuritide, antequam fiat pleuritis secatur vena, secatur autem veoa vt sit materia remedij indicati à sanguine præsenti, qui tamen sanguis præsens nõ actu efficit morbum, sed potest efficere.

Dubitatio. 4.M.3. Dubitatio est, qa Gal. 4. M. 3. inquit, præsentis est curatio, futuri autem est prouidentia, at indicatio sumitur à futuro, dicatis, in his verbis Galenus in præseruatione respicit ad futurum, à quo tamen non sumitur indicatio, qoia, vt diximus, indicatio sumit a præsenti, sed, vt potest lædere, quare medicus vt in curatione vt ad finem respicit ad morbum præsentem, vt remoueat, & indicationem sumit à præsenti, in præseruatione respicit ad futurum, vt hominem præseruet a morbo imminenti, sed indicationem sumit à pręsenti, vt potest morbum efficere. & postremo sciatis necessariũ esse, vt indicans reperiatur in corpore humano, & ratio est, quia materia remediorum, materia iuuãtium administratur corpori, hanc veritatem proposui Gal. 4.Met.3. 4. Met. 3. vbi habet, nullam extrinsecam causam indicare, non capitur indicatio a causa externa.

Dubitatio. Sed aliquis dubitabit, Galenus igif loco citato inquit, si causa recessit, ab hac nõ sumitur indicatio, igitur si non recessit causa sed remaneat, ab hac poterit sumi indicatio, dicimus nequaquam a causa externa à causa extra corpus esse sumendam indicationem, Solutio. licet etiam permaneat, ad Galeni autẽ authoritatem dicimus, loco citato, dũ ait si causa abscessit, abijt, ab hac non sumi indicationem, per hanc causam intelligere causam internam, causam in corpore existẽtem, quod sit verum, videatis locum, ibi enim loquitur de causa putredinis, de causa inflammationis, sed iunior replicabit, nõ aer alteratur, vt verbi gratia, in febri existente aere calidiori, alterat aerem aqua rosacea, quæ aqua rosacea respicit aerem, adhibetur aeri, nõ corpori; quare aqua rosacea videf esse materia remedij frigidi indicati ab aere calido, quare ab indicante extra corpus, & apud aliquos & viros doctos tanti fuit hęc dubitatio, vt dixerint ab aere sumi indicationẽ, quod falsissimum est, in præsencia igitur dicimus, hoc esse verum in febre existente aere calidiori, aqua rosacea refrigerari aerem, sed hoc negocium non pertinet ad Methodum medẽdi, sed hoc negocium est extra Methodum. Præterea quod nos egemus materia frigida, quę est aer, aer refrigeratus ab aqua rosacea, pertinet ad materiam, materia est extra Methodum.

LECTIO VI.

De experientia.

CVM sint explicatæ indicantis conditiones, modo, quod secundo loco explicandum fuit præstabimus.

Erat autem declarare, quid intelligere oportet per experientiã, vt pateret, qũo indicatio distinguitur ab experientia ex sententia Galeni in lib. ad Thrasybulum 2. Experientię seu obseruationis cognitio pertinet potius ad sensum: verbi gratia. Comprehẽdimus cognitione Socratem esse affectum pleuritide, quoniam io Socrate obseruamus symptomata, quæ conspeximus in plerisque, vt verbi gratia, dolor pungitiuus, tussis, & reliqua, quemadmodum etiã pro dentium stupore, vtimur portulaca, quoniam vt empirici obseruabimus, dum homines essent stupore affecti secundum dentes, portulaca adimi, vt merito concludat Galenus in cap. secundo, experientiã esse comprehensionem eius, quod sæpe & eodem modo visum est, vt hinc facile pateat indicationem maxime distingui ab experientia.

III. Analogismus.

De Analogismo. QVARE accedentes ad tertium propositum & difficilius, videamus quidnam sit Analogismus, vt pariter pateat indicationem esse instrumentũ diuersum ab Analogismo. ex Galeno igitur ad Thrasy. 2. Analogimus est comprehensio iuuantis per similitudinem. Ad Thrasyb 2. Analogismus nun est comprehensio iuuantis ex natura indicantis, sed est comprehensio iuuantis per similitudinem. Quare sit hęc comprehensio potius per similitudinem, quã ex natura indicantis. Ratio colligitur ex Galeni loco citato, quia causa est recondita, quia rei natura latet, ad differentiam indicationis, in indicatione mentio fit iuuantis ex cognita natura indicantis, quandoque latet, vt non possit locum habere indicatio, vnde cũm non habet locum experientia, obseruantia, confugieodum ad Analogismum, quia cum oportet inueuire iuuans, non licet p indicationem, noo licet per obseruationem, expedit confugere ad Analogismum. Sed cõtra, Galenus lib. de subfiguratione Empirica cap. 2. voluit in Analogismo inueuiri iuuans, per traositum de simili ad simile. Quid intelligere uportet per transitũ, per similitudinem de simili ad simile? intelligere oportet hanc similitudinem cum Galeno locis citatis vel in membris, vel in affectib. vel in materijs. Declaro propter iuniores, in membris, verbi gratia, vt si conferamus manũ cum pede in affectibus, si conferamus fluxum sanguinis narium cũ fluxus aloi; In materijs si conferamus mespilum cum cydonio: sed animaduertẽdum in pręsentia, transitum esse faciendum a simili ad simile, vel in membris, vel io affectib. nõ autem in materijs, quia materiæ oon pertinẽt ad Methodum curatricem, ad iuuantia, ad inuentionem iuuantium, sed ad librũ de medicamentis, de alimentis. Cęterum cum Analogismus sit instrumentum & Empiricorum, & Dogmaticorum, recte intelligere oportet, quomodo inuicem differant Analogismus Empiricorum, ab Analogismo Dogmaticorum. Principale propositum hoc est, qoomodo Aoalogismus dogmaticorum distinguatur ab indicatione.

Analogismus Empiricorum & Dogmaticorum.

GALENVS ad Thrasy. 18. dicit, Analogismum esse perceptionem, comprehensionem iuuantiũ per similitudinẽ, ea tamen conditione seruata ab empiricis, vt coofuso quodã modo concursum symptomatum obseruent, namque empirici nesciunt distinguere vtilia symptomata aa inutilibus. Declaro cum Galeno loco citato, datur symptoma causæ, symptoma loci affecti, symptoma facultatis, symptoma patiẽtis. Declaro magis, symptoma quod significat causã esse mineram, non vaporem, datur symptoma loci, vt verbi gratia, difficilis spiratio significat thoracẽ esse lęsam. Datur symptoma facultatis, vt verbi gratia, animi defectus, vt hoc symptoma virtutem, facultatẽ debilem significet.

Datur postremo symptoma patientis, vt dũ Socrates conuellitur, patitur conuulsionem vel æqualiter, vt in tetano, vel inæqualiter, vt in opisthotano, in emprosthotano; nolo has voces explicare, cum igitur sint

hæc

hæc symptomata, empirici nesciunt distinguere, vtilia ab inutilibus, at Rationalis scit distinguere, & cognoscit quandoque, licet sit dissimilis concursus symptomatum, eandem conuenientem curationem, vt verbi gratia in tetano, in emprosthotano, in opisthotano sunt diuersa symptomata, est tamen eadem curatio, ac cõuenit, quia symptomata patientis sunt inutilia, contra quandoque est similitudo in concursu symptomatum, curatio tamen est diuersa, in sputo sanguinis ex fractura, apertione, & erosione potest esse similis tussis sanguinis eodem modo se habens, ecce est similis concursus symptomatum, at diuersa est curatio, quia alia est adhibenda cura in fractura, alia in apertione, alia in erosione; & hoc non cognoscunt Empirici, sed rationales, qui in analogismo faciunt transitum à simili ad simile, distinguẽdo inutilia ab vtilibus, & hoc

Ad Thras. 29. est necessarium, siquidem ex Galeno ad Thrasibulũ capit. decimonono, vtilia symptomata manifestant propositum vtile indicans, hoc est, vtilia symptomata sunt signa non indicantia, sed signa dilucido manifestantia propositum indicans vtile, hoc indicans triplex est, materia, locus, & facultas, vt loco citato Galenus excluda symptoma patientis; quia symptoma patientis est symptomata, quod nõ significat indicans ad differentiam symptomatum vtilium, quę symptomata sunt symptomata causæ, loci, & facultatis, hæc sunt symptomata vtilia, quia significant indicans, quod triplex est, causa, locus, & facultas. Sed admoneantur iuniores, vt intelligant autoritates satis difficiles, vt ego ignorem a quo recte intelligantur? Er-

Ad Thras. 29. go Galenus loco citato ad Thrasybu. 19. cũ tria sint proposita, hoc est causa, locus, & facultas, addit, à causa indicari auxilij genus, à loco indicari vtendi modũ, à facultate mensuram. Quid voluit per hæc Galenus intelligere? dicam quod sentio, vos postea iudicate, licet hęc veritas à nobis modo proponenda in progressu huius doctrinæ magis atque magis conspicua euadet. Dico igitur à causa indicari genus auxilij, hoc est genericum auxilium, hoc est, quid agendum genericum, vt verbi gratia, si est materia morbifica, indicat prę̃sidium genericum, indicat sui remotionem, à causa igitur indicatum genericum prę̃sidium. Cum vero addit, à loco indicari vtendi modum, non explicatis Hebraice, vt verba sonant, quia locus non potest indicare modum agendi, per modum igitur vtendi licet intelligere quid agendũ specificum, vt locus non indicet, sed per viam signi significet determinatũ peccatũ, à quo determinato peccato postea indicatur qd agendum specificum. Declaro verbi gratia, bilis indicat auxilium remouens bilem, quod est genericum. Si bilis, verbi gratia, afficiat vesicam; vesicę locus affectus nobis significat bilem lędere vesicam, vnde hęc lęsio determinata bilis, hoc peccatum determinatum, indicabit remedium vacuans bilem, sed determinatum, hoc est diureticum, vt clarissime intelligetis quando loquemur de materia, de causa indicante. Locus igitur affectus cum Galeno hoc in loco confert ad inuentionem modi vtendi specifici remedij, vt significat determinatum peccatum, causam determinati peccati ac specifici. Præterea a facultate indicatur mensura, non credatis facultatem indicare quantum agendum, quia hoc falsum est, quia hoc loco Galenus per facultatem intelligit facultatem vel permittentem, vel prohibentem: vt dum rationalis cognoscit vim facultatis, virtutis, cognoscat etiam mensuram, hoc est, cognoscat quomodo permittat, quomodo prohi-

Dubitatio. beat, quod indicatur a causa. Sed dubitabit iunior, cũ in Analogismo cognoscantur symptomata causæ, loci, & facultatis, id est, symptomata vtilia, cognoscantur etiam in indicatione, quę differentia erit inter indicationem, & Analogismum. Dogmaticus ex cognitione causæ, & reliquorum, loci, & facultatis, deuenit in cognitionem iuuantis, hoc pertinet ad dogmaticum, & in indicatione, & in Analogismo; & augetur dubitatio, quia Galenus ad Thrasybulum 21. dicit, transitum esse a simili ad simile in empiricis, vt respiciunt sensata. Si rationalis in Analogismo procedit a causa rei indicantis, ego nescio quomodo distinguatur Analogismus ab indicatione. Galenus naturam

rei in Analogismo proponit, vt distinguat Analogismum dogmaticorum ab Analogismo empiricorum: Solutio. dicẽdum dogmaticum distinguere Analogismum ab indicatione. Nam in Analogismo fit transitus a simili noto rationi, intellectui, non sensui, ad differentiam empiricorum, sed dum in Analogismo fit transitus a simili intellectui noto, fit postea transitus ad simile, quod simile non est notum, sine ratiocinio siue discursu. Nam hoc nõ est notum ita intellectui, quemadmodum in indicatione recte intelligetis. In Analogismo bis proponitur simile, quorum alterum est ratione notum, illud prius, sed illud posterius quod indicatur, est notum per similitudinem, per ratiocinium, ad differentiam indicationis.

LECTIO VII.

Difficultas fuit proposita circa Analogismum, quo modo distinguitur ab indicatione: cum ex Galeno etiam Analogismus proueniat ex rei natura, diximus, quemadmodum aliqua ex parte dictum fuit, cum Analogismus sit transitus de simili ad simile, illud prius simile est secundum essentiam, secundum naturam notum, aliud autem simile a quo postea inuenitur iuuans, hoc simile non est secundum essentiam notum, sed solum per illud primum in Analogismo, id quod inuenit iuuans non esse secundum naturam notum, sed per similitudinem, ex qua fit notio signi, vt in indicatione id quod indicat iuuans, hoc est, natura notum, ad differentiam Analogismi. Constat igitur, sicut indicatio est comprehensio iuuantiũ cum cognitione indicantis citra experientiam, & Analogismum. Postremo in definitione dictum fuit, gratia sanitatis deperditæ reparandæ, vt Galeni institutum distinguatur ab indicatione, qua vtitur medicus in arte tuendæ sanitatis. Hęc differentia est de essentia indicationis. Ideo diuisio capi debet a propositis in definitione, quare a cõprehensione, ab indicante, seu iuuante. In principio ab indicante. Quo ad primum, vt indicatio est comprehensio, est comprehesio vel generica, vel specifica. Hæc diuisio colligitur ex Galeno 6. Meth. 1. vbi dicit, indicationũ causã desu- 6 M. 1. mi ab effectibus, a partibus aiit, hoc est a partibus affectis, desumi aliam, & alias indicationes, ecce proponit communem indicationem, quare genericam; dũ proponit aliam, & alias indicationes, insinuat determinatas, specificas indicationes. Sed iunior quęret, quid voluit Galenus, quando dicit causam indicationis sumi ab effectu, a morbo, aliã aũt & alias, hoc est specificas desumi a partibus affectis. Iunior ita quærens pro nunc quiescat, quia suo loco, vbi loquimur de indicantibus, hæc veritas confirmatur, & quilibet cognoscere põt, cũ Galenus docuerit genericã indicationẽ desumi ab effectu, specificas a partib⁹ affectis, vt sit in præsentia cognoscere dati indicationẽ, & genericam, & specificã, proinde hæc eadẽ veritas cõfirmatur cum Galen. 2. Meth. 6. & 7. 8. Meth. 1. & videatis illud caput, nũquã dicit a primus febriũ differẽtijs esse incipiẽdum, cum ab his sumantur indicationes, verum non esse desumendas indicationes a particularibus, & dantur indicationes genericæ, & dantur specificæ. Dubi- Dubitatio. tabit fortassis aliquis ex Galeno 10. Metho. secundo, 10. M. 2. vbi dicit, cũ inuenti sunt generaliter modi, transeũdũ ad præsidia specifica, & particularia. Galenus non modo proponit præsidia generica, non modo specifica, sed etiam indiuidua, particularia. Sed Methodus

cum fit habitus potentialis, habitus intellectus; cum descendis ad particularia; hoc pertinere ad exercitationem, & ideo diceetis, Galenum proponere præsidia generica, communia, deinde specifica, postremo particularia, non propterea significans dari indicationes indiuiduales, sed vt significaret hæc præsidia generica ac specifica esse applicanda particularibus, ita intelligatis; vnde Gal. 1. Meth. 2. dicit, opus esse intelligere specificas, quia non licet desumere infra specificas, modo specifica sint, quæ non admittant diuisionem, præterea quod illico inueniuntur materiæ, verbi gratia, dum ego cognosco morbum esse calidũ, vt dico, & descendo ad hoc determinatum, ad hoc specificum, statim habeo esse inueniẽdam materiam, vt licet verbi gratia vti lactuca, ecce non deprehendimus applicanda, dum inuenitur materia. Præterea Gal. 3. Meth. tertio, dicit duas esse indicationes proximas, intelligens genericas, quia vt audistis in Methodo, hæc seruanda est via, vt progrediamur ab eo, quod est primum, ad secundum, & tertium. Et si primum verbi gratia est generale, igitur genus. Quomodo igitur, vt intelligatis authoritates, dictum est, sunt indicationes duæ primæ, primæ statim sunt generales, vna spectat ad res præter naturam, alia ad res secundum naturam, vt duplicatum sit, quod indicat genericu. Galenus tantum versatur circa res secundum naturam, & circa res præter naturam, vnde obiter hæc colligatis. Cognoscatis hanc doctrinam esse veram, quia separatim consentiunt cum dictis cum præcedentibus. Recte dixit Galenus, duas esse tantum genericas indicationes, quia desumuntur tantum a rebus præter naturam, & secundum naturam, nequaquam a non naturalibus. Sed ad rem, datur generica, datur materia specifica, & ob id 1. Meth. 5. voluit indicationem genericam indicare cõtrarium indicationem specificam indicare contrarium determinatum; sed hoc loco admoneantur iuniores, Gal. 2. Meth. 12. admonere, se non proponere contrarietatem, ita vt potius sit oppositio. Sed voluit cum Platone, posse etiam medicum quandoque abuti vocibus, & ideo appelletis oppositionem. Constitutum igitur sit, dari indicationem genericam, dari specificam; & quo ad genericam, potest esse generalissima, potest esse prima, potest esse secunda, & licet eam nominem subalternam, vt videtur hic indicatio generica subalterna & specifica, differentiam esse inter has indicationes, vt generica neque artificiosa, neque vtilis, subalterna vtilis esse possit, non ex necessitate, sed non artificiosa. Sed specifica & vtilis est & artificiosa, quæ veritas non ita facile colligi potest ex Galeno, & ideo a nobis explicanda, & præsertim quia nescio a quo hactenus hęc veritas fuerit explicata. In primis autem scire oportet, quid modo colligere expediat per indicationem vtilem, & inutilem, artificiosam & non artificiosam.

1. M. 2.

3. Met. 3.

Differũt pter naturã, & non naturalia.

1. Met. 5.

2. M. 12.

De indicatione vtili, artificiosa, inutili, inartificiosa.

1. INVTILIS INDICATIO.

QVo ad primum, per inutilem indicationem intelligimus indicationem, quæ indicat præsidium cuius essentia est materia; quare vtilis indicatio erit quæ indicat præsidium, cuius reperitur materia. Declaro exemplo proposito a Galeno, in arte medicinali cap. 4. vbi proponit ophthalmiam quæ fit secundum materiam, quo ad obstructionem, obstructio indicat auxilium aperiẽs, cuius non reperitur materia; & ideo etiam indicatio inutilis, dum aũt fit a materia, si materia crassa, hęc materia crassa indicat attenuandũ cuius præsidij reperitur materia, vt verbi gratia, agrimonia, quę habet vim attenuandi. Cõstat igitur quid intelligere oporteat per indicationem & vtilem, & inutilem, vt quotiescunq; est indicatum, quod non habet permanentiam nisi momentaneam, cuiusmodi est obstructio, dicatis hanc indicationem esse inutilem. Et vos cogiteris, & si obstructio non sit morbus affectus pro genere generalissimo, sed potius pro genere subalterno, fiet vt indicatio non modo generica, sed etiam subalterna, sit inutilis, nequaquam specifica, propterea quod semper reperitur materia.

Indicatio artificiosa, inartificiosa. 2.

QVo vero attinet ad indicationem vt est vel artificiosa, vel nõ artificiosa; per artificiosam intelligere oportet, quæ non est vulgo communis, vnde dicit Galenus 6. M. 2. Scire quid scire oportet, magna res non est, sed quibus rationibus illud efficiendum scire, artificiosum est. vt Indicatio specifica non modo est vtilis, sed etiam est artificiosa: Generica inutilis & inartificiosa: verbi gratia, febris vt præter naturam, indicat remouens, cuius non reperitur materia, quarę est inutilis indicatio, est etiam inartificiosa, præterea quod etiam vulgo patet: & ob id idem Galen. 3. Metho. 1. dicit, indicationem a morbo acceptam esse tantum principium & carcerem, vnde medendi methodus proueniat, vt magna sit prorsus artis portio. Sed dubito, quod generica indicatio contineatur in methodo medendi, quia instituitur a generica indicatione; qa pars artis, ergo continetur in arte, si methodus est ars; & in methodo progredi oportet a genere ad speciem, a primo ad secundum; non modo licet derelinquere primum, ergo pertinet ad artem, ergo indicatio generica artificiosa est, quia clauditur in methodo, ideo dicatis, indicationem posse accipi dupliciter; altero modo, quia communis plebi, vel non communis, & vulgariter, secundum hanc rationem potest esse non artificiosa, vt generica, potest esse, vt artificiosa, vt specifica, si modo capiatur vt est necessaria ad præsidium. Secundum hanc autem rationem est artificiosa, & ideo cum Galen. 3. Metho. 1. dicit in Methodo quauis est via a genere ad species, quare indicatio generica vno modo dici potest inartificiosa, alio modo artificiosa. Subalterna autem quandoque est inutilis, vt obstructio, quandoque vtilis vt febris vt est morbus calidus, quia indicat frigidum, cuius reperitur materia subalterna. Præterea potest esse inartificiosa, quia eius comprehensio potest esse etiam brutis communis. verbi gratia, bruta dum sentiunt incendium, sese in frigidis emergunt. Est autem artificiosa, vt est via a subalterna ad specificam: tandem specifica vtilis est, quia reperitur materia. verbi gratia. Si est febris calida vt vinum, indicat frigidum vt vinum, cuius materia verbi gratia est endiuia. Specifica igitur vtilis, quę etiam est artificiosa, est artificiosa, quia pertinet solum ad artificem, vnde Galenus 3. M. 1. ait, cui facultas est inueniro illa, quibus perfici poterit, quoad primum hoc genericum ab indicatione suggeritur, & hoc fit indicatione & methodo, hoc est, via a genere ad speciem, hic inquit Galenus Dogmaticus est.

Flokius.

Dubitatio.

Solutio.

3. M. 1.

Dogmaticus.

LECTIO VIII.

DIfficile est cognoscere, quonam modo specifica indicatio sit magis artificiosa, quam subalterna, quam generica. Conuenit autem omnes indicationes vt sint artificiosæ, quia progrediũtur ab vna indicatione ad aliam, ad genericam, ad specificam, vt cum hæc via pertineat ad artẽ, ad Methodum, omnis indicatio

catio secundũ hanc rationem sit artificiosa, Sed quoniam specifica est magis artificiosa, dum verbi gratia asserimus, febris est quid præter naturam, indicat sui remotionem, dum descendimus ad subalternam indicationem, & dicimus, febris est morbus calidus, oritur indicatio refrigerandi, oritur indicatio in virtute contrarietatis, quatenus est morbus calidus. Ergo nõ cognosco maiorem artem, maius artificium in hac indicatione subalterna, quam in generica; eandem videtur esse ratio, si descẽdimus ad specificam, est morbus calidus vt duo, ergo oritur indicatio refrigerandi vt duo, modo pendet in contrarietate, sed in contrarietate determinata, ergo contrarium determinatum quoniam calidum vt duo, quare est eandem ars idem artificium in generica, in subalterna, & in specifica.

Sed forte aliquis respondebit, inquiens, artificium locũ habere potius in indicatione, quæ indicat vsum quæ ostendit rectam administrationem, quam in indicatione, quæ indicat quid agendum. Hæc ratio potius nulla est, modo verbi gratia, consideramus quantum agendum, volo scire quę dosis rhabarbari sit administranda, hoc abeo ex actione materiæ biliosæ, si verbi gratia, biliosa materia actio sit summa, igitur summa dosis est exhibenda rhabarbari, vnde neque in hac indicatione est ars. Recte intelligatis, dico non esse artem, aut sapiẽtiã in indicatione generica. Ergo ni decipior ita dicendum, dictum fuisse specificam indicationem esse minus artificiosam, quemadmodum esset etiam indicatio, quę indicat agendum, quę indicat rectam administrationẽ est magis artificiosa, sed hoc artificium non consistit in progressu ab indicatione, ex indicante ad indicatum, nequaquam, quia intellexistis, simile est artificium in qualibet indicatione, siue sit generica, siue specifica, artificium ipsum in hoc potissimum est, vt medicus cognoscat naturam indicantis, cognoscere autem indicans secundum essentiam genericam facile est, sed cognoscere secundum essentiam specificam hoc opus hic labor est. Ad eundem modum cognoscere indicata, rectam administrationem, hoc omne sat difficile est, vt opus sit magno artificio, vt ad medicum dogmaticum ad verum artificem pertineat, vt sit supra modũ versatus in parte Physiologica, in Pathologica, in parte de signis, vt merito hæ partes referantur in Methodum medẽdi, in artem, quæ per indicationes comparatur.

Hæc dicta sunt de diuisione indicationis.

Diuisio indicantis.

QVantum ad diuisionem indicantis, indicatum duplex est: hoc est quid agendum, & vsus, quia in indicante duo perpendimus, hoc est essentiam, & id quod consequitur essentiam. Quid agendum pot esse genericum, potest esse subalternum, potest etiam esse specificum, genericum verbi gratia, in febri remouens subalternum, in febri frigidum specificum, verbi gratia in febri frigidum vt duo, in primo, & hãc
3. Meth. 3. veritatem proposuit Galenus 3. M. 3. ibi nãque euidenter proponit indicatum genericum & specificum, vnde respiciens eo in loco ad indicatum specificum, inquit, neque dici, neque scribi, neque mente accurate percipi posse. Est autem, vt inquit ibi Galenus, in qualibet re quantitas, subintelligatis agendum, quid specificum, & nihil aliud est, quam agendum determinatum, quam gradus determinatus: quare admodum difficile inuenire, vnde subdit ibi Galenus, vbi mensura ex copia & defectu colligitur, intelligit caput an magis vel minus siccandum, vnde ego desideraui, vt isti, qui per qualitatem semper intelligũt quantum agendum, hanc authoritatem explicarent. Mensura quantitas in hoc consistit, vt siccemus, at magis vel minus siccandum est sermo de gradu siccitatis, Est sermo de siccitate vel magis, vel minus intensa, ad est quid agendum, non modo quantitas, & declaro propter iuniores, si verbi gratia, in febri ego volo scire, an sit corpus refrigerandum, vel vt vnum, vel vt duo, vel magis, vel minus, hoc est quid agendum. Propterea quod sumitur à gradu caliditatis, dum postea ego cognosco, opus esse frigidum, vt duo, & in libro de medicamentis, inuenio lactucam, dum in lectura, volo cognoscere dosim, quantitatem, hoc pertinet ad quantum agendum. Statutum igitur sit, indicatum vt distinguitur ab vsu, esse vel genericum, vel specificum cum spectat ad vsum, vel rectam administrationem.

Vsus quadruplex.

HIc vsus est quadruplex, vt in Methodo nil aliud sit perpendendum, vt vos cognoscatis hanc Methodum esse breuissimam, sumus breuissimi. Vsus est quadruplex, hoc est, quantum, quãdo, quomodo, & vbi. Huius numeri hæc est inuentio, & necessitas, quæ si vobis non placebit, aliam inuenire licet. Verissima namque est & à Galeno passim colliguntur hæc quatuor. Quoniam huius numeri recta administratio pendet non ex essentia indicantis, sed ab eo quod consequitur essentiam indicantis, & hoc quod consequitur essentiam indicantis, est quadruplex, igitur & vsus quadruplex, namque quotuplex est indicans, totuplex etiam est indicatum, quod igitur consequitur essentiam indicantis, est actio, passio, præsentia & subsistentia, propter iuniores liber dare exemplum: In bile si feruidior fuerit bilis, consimilis erit actio, si bilis fuerit crassa, difficilis erit passio; si appareat bilis in corpore, est præsens, quia non præterijt, non est generanda, sed iam est genita, est præsens. Præterea si bilis excitet Erisipelatem in brachio, subsistit ad subsistentiam in brachio. Ecce igitur quemadmodum quatuor sunt quæ pertinent ad id, quod consequitur essentiam indicantis.

LECTIO IX.

DIctum fuit, rectam administrationem materierum iuuantium quadruplicem esse, præterea ẽt quatuor sunt quæ consequuntur essentiam indicantis. Est vel actio, vel passio, vel præsentia, vel subsistentia, quomodo quatuor hæc? potest esse ratio: namque dum perpendimus essentiam, hanc solemus cõferre, vel cum qualitate, vel cum quantitate, vt hæc absoluta non sint perpendenda, propter quod id quod agit siue sit nocens, siue iuuans, non sine medio agere solet, hinc fit, vt si essentia indicantis coniungatur cum qualitate, vim habet agendi, vnde prodit actio, & quemadmodum id quod agit, etiam repatitur, hinc etiam fit vt locum habeat passio, vt passio consequatur essentiam, Si autem coniungatur cum quantitate iam ad quantitatem pertinet tempus, pertinet locus, pertinet vbi, vt merito temporis locum habeat præsentia, merito loci, merito vbi, subsistentia. Constat ergo quomodo hæc indicata quatuor sunt.

Dubitatio.

SEd dubitatio, quę originem ducit ex Hippocrate, in libro de officina Medi. tit. 6. vbicunque proponit ægrotantem, assidentes ministros, machinamenta, lumen, vbi, quando, quomodo, quantum, quibus repetit quomodo, quando, corpus, instrumenta, tempus, modum & locum. Ecce igitur quemadmodum Hippocrates non proponit tantum quatuor, sed paul- Dubitatio.

tò plura. Facile est huic dubitationi satisfacere, namque Hippocrates plura proponit, quia non solum respicit ad solam administrationem materierum, sed etiam ad illa, quæ spectant ad ægrotantem, ad Medicum, ad ministrum, quo fit vt quomodo, non semel, sed iterum atque iterum proponatur, nos autem in præsentia versamur circa Methodum medendi, ad quam Methodum tantum pertinet per indicationes inuenire iuuantia, hoc est, quid agendum, & rectam administrationem.

Diuisio indicantis.

QVantum ad diuisionem indicantis, quæ est præcipua pars huius artis, virtute cuius hæc Methodus intelligitur, & ex huius ignoratione viri doctissimi maxime fuere decepti. Indicantis igitur diuisio sumitur ab ipso fine, & indicans constituitur per finem. Finis autem est duplex, alter communis, alter non communis, sed potius determinatus. Finis communis, vt dictum in definitione, & dicit etiam Galenus libro ad Thrasybulum 5. est deperditæ sanitatis reparatio, per quem finem distinguitur Methodus medendi ab arte tuendæ sanitatis, vt per hunc finem constituatur indicans, quod vocatur curatorium, vt Indicãs Curatorium. ratione finis communis in Methodo medendi, omne indicans sit & dicatur curatorium, siue capiatur a morbo, siue a causa, siue a virtute, quomodocunque ratione finis communis.

Quo vero ad finem determinatum, duplex est, & loquor nunc de fine in Methodo medendi, in qua sicuti finis communis est reparatio deperditę sanitatis, & vnicus est is finis, ita finis non communis duplex est, alter est remotio rerum præter naturam, reliquus autem est custodia rerum secundum naturam. Hanc veritatem cognoscens Galenus 1. ad Glauc. 1. asserit illum optimum esse medicum, vt quantũ permittitur humanis viribus, non possit errare, qui oia & secundum naturam & præter naturã ad Meth. reducit: cũ igitur sit duplex finis, vt alter sit remotio rerum præter naturã, reliquus rerũ secundum naturam. quantum attinet ad remotiorém rerum præter naturam, hic subdiuiditur, quoniam id quod est præter naturam, vel est morbus, vel est causa, nihil aliud. admoneantur iuniores nos postponere symptomata, licet sint præter naturam, quoniam, vt suo loco cognoscetis, symptomata nequaquam indicant, nisi vt habent rationem causæ, cum igitur id quod est præter naturam sit duplex, hoc est, morbus, & causa: hinc oritur duplex finis determinatus, alter est remotio morbi, reliquus remotio causæ, quo fit vt morbus sit indicãs curatorium, vt morbus sibi vendicet nomen communis indicantis, vnde dicitur indicans curatorium. Causa autem, ratione cuius indicatur remotio causæ, causa inquam est indicans curatorium, in arte tamen curandi, causa potest vocari indicans curatorium, ratione finis communis, at ratione finis determinati est indicans præseruatiuũ. est autem aliud indicans ab indicãte pręseruatorio in tuẽda sanitate, quia in arte tuẽdæ sanitatis finis conseruatio sanitatis. Nam sophistæ confundunt finem communem cum determinato, ratione rerum secundum naturam, ratione alterius finis, quia erat custodia rerum secundum naturam. hic finis non subdiuiditur, quemadmodum remotio rerum præter naturam, quia cum natura patiatur diuisionem, ratione huius constituit indicans vitale, 9.M.13. quod ita etiam nuncupauit Galenus 9. Metho. 13. vt propterea, dicant alij quicquid velint, Methodus medendi breuissima sit, vt contineat tria tantum indicãtia, non plura, non pauciora. cum Galenus 10. Metho. 2. voluit tria tantum locũ habere in putridis fe- 10.M.2. bribus. Et si tátum tria locum habent in putridis febrib. igitur impossibile est plura quàm tria imaginari, quoniam putrida febris non est morbus sine causa, ad differentiam ethicæ febris, præterea putrida febris vires solet prosternere, ad differentiam Ephemeræ, & ob id dictum est ab eodem Galeno 10. M. 1. in 10.M.1. putridis febribus indicationes sumi a febribus, a causa, & a vi naturali, vt febris sit indicans curatorium, causa præseruatorium, vis naturalis vitale. Sed fortè Dubitatio. iuuenis dixerit, dixisse Galenum 2. Methodi in fine, 2.M.in fi. opus esse in corpore ægrotante perpendere affectum, actiones, passiones, quę sunt secũdum naturam, quæ præter naturam, vt ab omnibus sumantur indicationes. Dicatis: licet hęc sunt plura, omnia tamen dedu- Solutio. ci ad illa tria, ad morbum, ad causam, & ad virtutem. Vnde fuit Galeni sententia libro artis Medicinalis c, 89. intemperiem indicare solam alterationem, nam causa per euacuationem tollitur, significans ab intẽperie, a morbo sumi tantum indicationem curatiuã: vt si intemperies habeat coniunctam materiam, hæc sit causa, quę indicat curationem, & proinde sit indicans præseruatorium. Sed forte aliquis dicere posset Dubitatio. ex Galeno tertio Metho. 3. vbi ait, vlceris, & cauita- 3.M.3. tis curationem non perfici eadem Methodo, quæ capitur a loco affecto, & a facultate medicamentorum. Indicatio capitur a loco affecto, & a facultate medicamentorum, igitur non tantum a morbo, causa, & virtute, quia 3. M. 3. voluit Galenus in vlcere cauo, 3.M.3. indicationem sumi a loco affecto, & a facultate me- Solutio. dicamentorum. Non dicatis indicationem sumi a rẽ præter naturam, & ratione vlceris, & ratione cauitatis, sed perpetuo indicatio sumitur ab essentia indicãtis. Sermo sit de quid agendum, & ego ostendam suo loco, quare dum proponit locum affectum, dum proponit facultatem medicamentorum, non proponit vt hæc indicantia, sed in ratione signi, vt verbi gratia, locus affectus indicat gradum morbi, vt declarabo, cũ explicabo Galen. 9. M. 14. similiter dum proponit fa- 9.M.14. cultatem medicamentorum, proponit vt signa, non vt indicantia, quis est ille qui afferat indicata sumi a facultate medicamentorum? propterea accipit facultatem medicamentorum in ratione signi, quemadmodum quandoque dixit Hippocrates, morbum indicari a curatione, & ideo curatio, hoc est, facultas medicamentorum nobis ostendit morbum, nobis significat essentiam indicantis.

LECTIO X.

CVm dictum fuerit indicantia esse tantum tria, vt sit indicans curatorium, præseruatorium, & vitale: vt hanc veritatem apertam haberetis, cepimus dubitare circa indicationem curatiuam. Aliquę dubitationes fuere propositæ, & solutę, aliquæ sunt proponendæ. Dubitatio igitur est, quę colligitur ex Galeno 3. Meth. 7. vbi ait, in curatione esse tria perpendenda, 3.M.7. ægrotantis naturam, hominis propriam curationem, & naturæ proprietatem ineffabilem, hæc sunt verba formalia Galeni, vt indicatio curatiua ex Galeni loco citato videatur desumi a natura ęgrotantis, a propria hominis curatione, & a naturę proprietate ineffabilit quomodo ergo indicatio curatiua sumitur tantum a morbo, quoniam morbus tantum est indicans contrarium. Dicendum, iuuans subalternans, seu genericum sumi a natura ægri, vt a natura ægrotantis, vt temperies ægrotantis nobis significet naturam morbi, vt verbi gratia, in febre si ęgri natura est frigida, est signum vehementis febris, verbi gratia, in sene febris ardens est vehementior, febris ardens est cum maiori recessu in corpore frigido, quam calido. Dum Galenus proponit hominis propriam curationem, insinuauit quid agendum specificum, vt quia nos cognoscimus hominem non modo esse calidum, sed esse calidum

dum in primo, tunc hæc caliditas in primo, hæc propria hominis temperatura nobis significat determinatum gradum, recessum determinatum febris, a quo determinato recessu, gradu, tanquam ab indicante curatorio indicatur quid agendum specificum. Dum deniq; Galenus proponit proprietatem ineffabilem, ego vellem vt isti interpretarentur has autoritates Galeni, vt iuniores cognoscerent veritatem, loquitur de indicatione curatiua, & voluit esse desumendam a proprietate ineffabili, si est proprietas ineffabilis, quo modo potest esse indicans curatorium, quare ego ita interpretarer Galenum, vt per hæc verba insinuaret quid agendum specificum; non modo specificum, hoc est verbi gratia, in febri, frigidum in secundo, verumetiam vt insinuaret quid agendum specificum in tali, & tali mansione. Exempli gratia, vbi est febris calida in secundo, & in prima mansione indicat nobis frigidum in secundo, & in prima mansione, quemadmodum ex Galeni sententia in opere de medicamentis, reponantur medicamenta calida in tali gradu, & in tali gradu, & in tali mansione, necessarium sit fateri hæc medicamenta esse materiem remedij, exempli gratia, calidi vel frigidi, in tali gradu, & in tali mansione. Significat autem mansio gradus temperaturæ a proprietate ineffabili, vt significaret, vix fieri posse, vt gradus in determinata mansione cognoscatur, per coniecturam progredi oportet, quare hunc in modum est intelligenda illa autoritas.

Dubitatio.

3.Met.9. DVbitatio etiam proponitur ex Galeni 3.M.9. vbi dicit, primam indicationem sumi a solo affectu, remedia autem inde inueniri non posse, nisi naturale temperamentum totius, & partis pernoscatur, vna cũ aere: quare indicatio ex Galeno loco citato sumitur ab vlcere, a temperatura, & ab aere, quomodo igitur a solo morbo. Proponitur autem aer, non vt habet rationem indicantis, sed proponit aerem vt signum, vt si, verbi gratia, in vlcere aer fuerit humidior, ita facit vlcus, vt opus sit medicamento magis siccante, quàm si aer non esset humidior. Vnde aer non indicat, sed est signum intensioris humiditatis, a qua fit indicatio; quo vero ad temperaturam, quia vt audiuistis Galenus dicit, non modo aerem, sed etiam temperaturam. Quid intelligit per temperaturam?

De temperatura.

PEr temperaturam significat nobis indicans iuuãs, nõ accipit hoc loco temperaturam in ratione signi, sed indicantis: hanc veritatem debetis recte intelligere, quia Galenus, vt suis locis cognoscetis, accipit
9.Met.14. temperaturam quandoq; in ratione signi, vt 9.M.14. quandoque in ratione indicantis, vt hoc loco, hoc est
3.Met.9. 3.M.9. declarat, hoc in loco proponit curationem vlceris, quemadmodum 9.M.14. respicit potius ad curationem febris. In curatione vlceris temperatura naturalis partis, complexio naturalis partis, habet rationem indicantis, in febre temperatura totius, habet rationem signi. Declaro, si verbi gratia, vlcus est in parte sicciori, oportet magis siccare, quàm si pars fuerit minus sicca, & ratio est, quia pars siccior debet talis conseruari, quia complexio secũdum naturã, etiamsi a tempore recedat, est conseruanda, indicat sui conseruationem, indicat simile, pars siccior vt talis conseruetur indicat simile siccum, & ob id recte dictum
3.Met.9. est hoc in loco 3.M.9. Temperaturam habere rationem non signi, sed indicantis. Pro nunc autem supponatis, temperaturam ita acceptam in ratione indicantis esse indicans vitale, non curatorium, non præseruatorium, hoc pro nunc supponatis, quemadmodum etiam supponendum est, indicans vitale nil aliud esse quam virtutem, quomodo autem temperatura sit virtus, suo in loco oculis conspicieris, vt si sermo fiat de febri, non de vlceris curatione, vt colligere licet, ex Galeno 9.M.14. temperatura habet rationem signi, 9.Met.14.
non indicantis, verbi gratia, sit febris in corpore calido, cum Galeno loco citato, vtimur frigido, frigidum non potest indicari a complexione calida secundum naturam, quia quod est secundum naturam, indicatur simili, calidum indicat calidum, tamen sermo est de frigido: de frigido quod indicatur a febre, quæ febris significatur a temperatura calida, vnde ex dictis colligatis, & potissimum ex 3. M. 9. primam indica- 3.Met.9.
tionem, hoc est genericam sumi a solo affectu, id est morbo; reliqua autem vel habere rationem signi, vel si sunt indicantia, nequaquam esse possunt curatoria, quia indicans curatorium a solo morbo indicatur, vt Gal. loco citato, per remedia intelligat indicata specifica, quæ sane indicantur ab essentia specifica, vt suo loco clarius dicemus. Præterea ex eodem loco colligere licet, si vlcus fuerit in loco, in parte temperata, in med. nil innouandum: Hanc veritatem recte percipiatis, vt sciatis curare vlcera, si in parte temperata, dicit Galenus, vlcus erit, in med. nil innouẽs, si aũt locus intẽperatus sit, med: mutare oportet, quã tum corpus ad naturalem intemperiem est versum, vt inferat Galenus; remedia non indicari a temperatura, sed ab intemperie, intemperies indicat; temperatura est non indicans. Et sermo est de intemperie naturali, non de morbosa, quorum dictorum hæc est ratio, cum vlcus indicet siccum in primo, cum refrigatur ab humiditate vlcus, non potest locus temperatus mutari, non potest locus temperatus pati à medicamento sicco in primo, non potest pars temperata mutari à medicamento sicco in primo, sed si pars fuerit intemperata, & nos vtamur ratione vlceris medicamento sicco in primo, refringetur ab humiditate vlceris, vt sicca intemperies non conseruetur, sed immutetur, cum autem expediat vt naturalis intemperies conseruetur, imo sit necessarium in curatione vlceris, vt intemperies naturalis conseruetur, quia si mutabitur, nunquam locus consolidabitur, inquit igitur vt sit opus siccari, medicamento magis sicco, quàm indicatur ab vlcere. Ecce igitur quemadmodum temperies non indicat, intemperies indicat in vlcere, dicit autem Galenus 4.M.3. curationis in- 4.M.3.
dicationem ab affectu sumi, particulatim autem agẽda, ab eo quod prima indicatio dictat, atque præterea a natura partis, ab aere, & cognatis. Galenus hoc in loco proponit indicationem curatiuam, & tamen inter indicantia proponit morbum affectum, verum etiam illud quod dictitat prima indicatio. Illud quod dictat prima indicatio est primum indicatum, quare cum Galeno, a primo indicato sumitur prima indicatio curatiua, quod puer non diceret, ita tamen loquitur Galenus, proinde proponit partis naturã, aerem, ætatem, consuetudinẽ, cognata. Deinde igitur intelligit Galenus indicationem curatiuam sumi ab affectu præter naturam, id est, a morbo, vbi per curationis indicationem 4.M.3. intelligit indicationẽ gene- 4.M.3.
ricam: dum vero subdit particulatim agẽda, nil aliud intelligit, quam quid agẽdum specificum, quod quid agendum specificum inuenitur in virtute indicationis genericæ, verbi gratia, si a febri indicatur frigidũ, nunquam est desistendum à frigido, & hoc est quod dictat prima indicatio, quod ostendit indicatio generica, vt præsidium genericum, est frigidum in febri, specificum, verbi gratia, est remedium in primo, sed frigidum in prima mansione, & nunquam recedimus a frigido, ab eo quod dictat prima indicatio, sed non propterea est dicendum primum indicatum habere rationem indicantis. Reliqua a Galeno ibi

propo-

Differentia, inter signa, & indicãtia,

proposita habent rationem signi. Vnde admoneãtur iuniores, differentiam esse inter signa & indicantia, nam signum nobis significat indicãs, indicans autem est illud a quo sumitur indicatio, quam veritatem vtinam omnes cognouissent; quia nos non ita laboraremus. Obsecro videre Galenum 9.M.14. vbi affert indicationem specificam sumi ab ætate, a consuetudine, ab aere; sed quomodo? respicit Galenus vt mutãt temperaturam, sunt indicantia vt mutant temperaturã, ergo sunt vere indicãtia, ego nescio quis hoc dicat, & ideo ita intelligatis, esse indicãtia in rõne signi, qa talis aer, consuetudo, indicium est talis temperaturę.

LECTIO XI.

CEpimus dicere, quandoq; Galenum vocare indicantia illa, quæ sunt signa, vt vocibus abutatur, quia vocibus non fuit addictus, & vt hoc euidenter

9.M.15.

pernoscatis, videatis Gal.9.M.15. vbi ait, noscere oportet temperatura ex ætate, ante acta vita, & aere, voluit Gal. ab ætate, aere, capi indicationem, nõ quia vellet hæc esse indicantia, sed signa, quod sit verũ, cognoscitur tẽperatura ex ętate, aere, &c. quare sunt si-

2.M.2.

gna. Vnde cũ Gal. dicit 2.M.1. indicationem sumi ab ætate, a vitæ instituto, a consuetudine, &c. accipit ea, vt signa, nõ vt indicãtia, esset satis imprudẽs qui diceret, indicationem sumi ab ætate. neq; obstat licet di-

4. de ratione victus.

cit Hippocrates 4. de ratione vict. 19. secandã esse venam, quando ætas est florẽs, vt ætas videatur habere rationem indicantis, quod est falsum, ætas non indicat, sed est signum virtutis vel prohibẽtis, vel permit-

13.M.16. Coindicantia.

tẽtis. Præterea dum Galenus 13.M.16. inquit, coindicantia sunt virtus, natura, ætas, aer, consuetudo, & reliqua, per virtutem intelligit virtutem permittentem, per reliqua omnia intelligit signa: & ideo quando Galenus, ait, indicationem sumi ab ętate & reliquis, accipiatis hęc vt signa. Patet igitur, quemadmodum indicatio curatiua sumitur tantum a morbo.

Dubitatio.

DVbitare autem licet merito indicationis pręseruatiuę, quam dictum fuit indicari a causa mor-

Dubitatio. 4.M.6.

bifica. Galenus 4. Met.6. videtur quędam verba proponere, quę difficultatem faciunt, dum ait, morbi magnitudinem primum indicare vel sanguinis detractionem, vel purgationem, si ergo morbi magnitudo, si morbus vehemens, indicat sanguinis detractionem, purgationem; hæc sunt indicata præseruatoria. Sanguinis detractio, purgatio tamen cum Galeno indicantur a morbo vehementi. soluatis, quia oportet soluere autoritates & dicatis Gal. morbum vehemẽtem non accipere in ratione indicãtis, quia nõ fuisset Gal. sed homo imprudẽtissimus, quia morbus vehemens, vt suo loco cognosceris, est indicans tantum curatorium, & non potest indicare remedium præseruatorium, quare accipit morbum vehementem in ratione signi, nam materia morbifica est illa, quæ indicat, &

4.M.6. 4. de ratione vict. 19.

duo sunt indicata, vt Galenus dicit loco citato, idest remedium vacuans sanguinem, & remedium purgãs, sunt duo indicata, quia & indicans est duplex, est sanguis, & est materia recedẽs a natura sanguinis, est materia alia a natura sanguinis, quæ indicat purgationẽ sanguinis, sectionem. Morbi autem magnitudo habet rationem signi, & hoc signum est morbus vehemens, quod signum potest duo significare, recte iuniores intelligant; Absurdum est asserere, vnum esse indicans, & duo esse indicata, est absurdum, vt suo loco demonstrabimus.

Non est autem absurdum dicere, vnicum signum posse referri ad duo significata: vnicum signum potest duo significare: ob id Galenus accipiens morbum vehementem pro signo, non pro indicãte, dicit morbi magnitudinem indicare vel sanguinis detractionem, vel purgationem, est ergo signum quod duo significabat. Vt iuniores acquiescant, & hanc veritatem absolute consequantur, scire debent, morbum vehementem duo significare, quorum vtrunque est vere indicans præseruatorium, quod nihil aliud esse potest, quam causa morbifica, hoc est, vel sanguis, vel humor recedens a natura sanguinis, & quia hæc duo indicantia præseruatoria quandoque sunt debilia, quandoque sunt vehementia, morbus vehemens est signum indicantis præseruatorij, sed vehementis. Verbi gratia, vbi est febris synocha continens, febris hæc vehemens est signum sanguinis, vt est affectus peccato vehementi, id est, sanguinis vehementer peccantis, ita de reliquis; verbi gratia, febris ardens exquisita est febris vehemens, & est signum materiæ biliosæ vehementer peccantis, quia ab his materiebus vehementer peccantibus indicatur validum auxilium præseruatorium, siue huius materiæ sit venæ sectio, vt in sanguine peccante, siue huius materiæ sit scammonium, vt quando peccat bilis, quare Galenus 4.M.6. loco citato dum proponit morbi magnitudinem, nõ accipit in ratione indicãtis, sed in ratione signi, quod signum nobis significat indicans præseruatorium, confirmatur, & bene, quia Galenus eodem loco 4.

4.M.6.

M.6. quod caput plerique habent pro demonstratione aduersus veritatem a nobis propositam, Gal. ibi ait missionem sanguinis admittendam esse vel propter eius abũdantiam, vel propter morbi magnitudinem, ita & purgatio, ecce sanguinis missio est vnicum indicatum, purgatio est vnicum indicatum, sed duo respiciunt, sanguinem causam morbificam, respiciunt morbi vehementiam, quare ex his duobus vnum tantum debet esse indicans, quia vnum ab vno tantum indicatur. Indicata sunt pręseruatiua, quare etiam indicantia pręseruatoria, quare quod indicatur est sanguis & bilis, est cachochimia, quod habet rationem signi, & morbi vehementię. Ego nescio quomodo teneat illa consequentia, morbus est vehemens, virtus est valida, ergo secanda vena. ego nescio, quia potest esse morbus vehemens, qui non fiat a sanguine, & virtus erit valida, quia sustinet scammonium, tolerat elaterium, potest perferre antimonium, & tamen non est secanda vena. ad hęc addatis, indicationem nequaquam indicari, vel desumi, vel a tempore, vel ab ętate, vel consuetudine, vel ab aere, pręterea quod non dantur plura indicantia, quam tria, vt reliqua habent rationem signi. vnde iuniores vt cognoscant & facile, quod versantur in errore, quo ad tempus, videant Galenum 3. Method. vlti. vbi proponit recens vetusque vlcus, hoc est, nouum vel antiquum vlcus, nihil indicare, vt fallantur, decipiantur, qui credunt, in victu viuendi rationem aliam esse principij, aliam augmenti, aliam status, aliam declinationis, siquidem ex

4.M.4.

Galen. 4. Method. 4. Indicatio non sumitur a tempore, & addit Galenus, vt doceat tempus, dierum numerum, non autẽ indicet, dixit autem Galenus: tempus non indicare per se, quia ex accidenti, propterea quod consequitur vt signum: Ideo subdit: esto quod conferat tempus ad agnitionem, quare habet rationem signi, non tamen indicatio sumitur a tempore. quid clarius? tempus igitur habet rationem

4.M.5.

signi non indicantis. Vnde idem Galenus 4. Meth. 5. ait, in vlcere diuturno inueniri iuuans non ex tempore, non ex diuturnitate vlceris, sed ex uitio succi, quare succus indicat tempus nequaquam. Pręterea

Ad Thras. cap. 39.

Galenus libro ad Thrasybulum cap. 39. dicit, cũ morbi sunt in uigore, statu, uictu tenuissimo ut oportet. Hęc fuit Hippocratis sententia, sed addit loco citato

Tẽpus medicũ est facultas dimẽsa.

Gal. tempus, id est, uigor morbi, status, non accipitur ab Hippocrate ut indicãs, sed ut metitur facultatem, ut est signum facultatis uirtutis, qa alia est uirtus in statu, alia in alijs temporibus, unde in c.40. eiusdem

libri

277

libri dicit, inter initia si quid videt mouẽdum moue, initium hoc tempus accipit, vt signum, quod significat vires, inter initia pferre motionem, euacuationẽ.
Ad Thras. cap 44. Præterea in c.44. inquit Gal. quid est indicans indicat, aut sui custodiã, aut sui ablationẽ Tempus dicit Gal. neq; sui custodiã, neq; sui ablatione indicat, ergo nõ pot esse indicãs, sed iuniores notẽt, dixisse Gal.
9.M.4. 9.M.14. opus fuisse inueniri ex tpe, tempus oportunũ admouẽdæ materiæ inueniri, indicari ex quatuor temporibus. Quare indicatio sumit a tpe, quare ita intelligatis, vt tempus accipiat nõ vt indicans, sed vt habet rõnem signi.
10.M.2. Gal. ẽt 10.M.2. inquit, virtutem robustam auxiliorũ vsum non morari, nõ phibere, sunt aũt vires, dicit Gal. imbecilles, vel pter alias causas,
Ætas non indicat. vel pter seniũ, ex quo locu colligatis, ętatem nõ habere rõnem indicantis, & proinde nec prohibẽtis nec
Nota, Tria indicãtia, tria permittentia, tria prohibentia. permittentis, quia cum tria tm̃ sint indicãtia, tria tãtum sunt permittentia, tria tm̃ prohibentia, vt hæc Methodus sit breuissima. Quare cũ inquit Gal. Virtutem robustã non morari auxiliorum vsum, & subdit, virtutem esse debilẽ, pter seniũ, p p ętatem senilẽ, p seniũ nõ intelligatis ætatem in rõne phibentis, sed in rone signi, vt ætas senilis sit signum virtutis debilis, q̃ est prohibens, quare Gal.
2.M.3. 2.M.3. dũ inquit indicationem sumi ab ętate nõ pręterita, sed p̃senti, accipit ętatem, vt signum, non vt habet rõnem indicantis, quia ætas nequaq̃ indicat, accipit aũt ætatẽ p̃sentẽ. Ergo pondero oia dicta, ne aliquis vestrũ turbet ab alijs; accepit ætatem p̃sentem, quia est signũ p̃sentis temperaturæ, illis admirabilis Gal. proponit ætatem p̃sentem; non præteritã, quia ætas præsens est signũ præsentis temperaturæ, ætas præterita est signũ præteritæ tẽperaturæ: Ætas præsens est signũ p̃sentis tẽperaturæ; indicatio sumit a præsenti, indicatio sumitur a temperatura præsenti, non a pterita, cuius signũ est, temperatura pręsens, & ob id 2.M.13. inquit ad indicantia cognoscenda conferre ætatem, & consuetudinem.

LECTIO XII.

VT pateret non esse plura quã tria indicãtia necessariũ fuit pponere Gal. authoritates, vt quilibet perspiceret Gal. indicantia sæpenumero p signis accipere, & præter propositas autoritates, quantũ spectat ad ætatem
2.M.15. 2.M.15. ait saluberrimũ esse in febribus mittere sanguinem, si nec ætas, nec virtus prohibeant, cũ aũt vnicum tãtum sit quod phibet, nempe virtus, dum proposuit Gal. ætatem, non intelligatis ætatem phibẽtem, quare cũ ætas non sit indicãs, nec põt esse prohibens, & ideo loco citato 2.M.15. p ætatem accipit ætatem non prohibentẽ sed ætatem q̃ est signũ prohibentis, est signũ temperaturæ, vt v.g. puerilis ætas, significat nobis, temperaturã humidã, & calidã, rõne cuius, virtus dissoluitur, dissipatur virtus, non põt pferre venæ sectionem, accipit ætatem in ratione signi: pterea
9.M.16. 9.M.16. inquit, ętatem indicare curationem, & videatis locũ quæso q̃uo subdit Gal. per intercedentem corporis naturã. quid clarius? si ętas indicat curationem per intercedentem corporis naturã per intermediã corporis temperaturã, igitur est signũ ætas, non indicans, est signum intermediæ naturę, temperaturæ, quæ temperatura, & ipsa est signum, vt hoc loco dicimus. quare quãdo Galenum videbitis dicentem indicationem sumi ab ætate, intelligatis, in ratione signi, non indicantis: Hæc de ætate.

De consuetudine quomodo indicat.

9.M.16. QVantũ ad consuetudinem, dicit Gal. 9.M.16. cõsuetudinem non parũ conferre ad remediorum inuentionem, intelligatis consuetudinem conferre vt signum, neq; in ratione indicantis, vnde subdit Galẽ. consuetudinem summam vim habere. Quare habet summam vim? subdit consuetudinem summam vim habere in inuentione remediorum, Si ergo consuetudo maxime confert ad inuentionem remediorũ, quoniam significat corporis naturam, ergo in ratione signi, si confert ad inuentionem remediorum, vt est signum corporis temperaturæ, ergo etiam lapis molaris cognoscitur concurrere in ratione signi nõ indicãtis.
2.M.3. Præterea Gal. 2.M.3. dicit in ægris seruandam esse tẽperaturam etiam vitiosam. Quare est seruanda? dicit Gal. ea ratione, qua maxima est indicatio, quæ sumit a consuetudine; a consuetudine non solum sumitur indicatio, sed maxima, tamen consuetudo nequaquã indicat, quia sunt tantum tria indicantia, quod sic verum, dicit Gal. maximam indicationem sumi a cõsuetudine, subdit, vt temperaturam vel seruat, vel inducit; quare maxima est indicatio, quæ sumitur a consuetudine? vt consuetudo est signum temperaturæ, q̃ temperaturã etiam vitiosa indicat simile in corpore ægrotante; indicat simile, & est conseruanda; quia cõsuetudo habet rationem signi. Præterea Gal. 9.M. vltimo 8.M. vl. proponit quædam dicta de ætate & cõsuetudine simul, quæ dicta non ita facile ab omnibus intelliguntur. Dicit igitur Gal. ex consuetudine est sumenda indicatio, si multo tempore intemperatæ naturæ victu contrario sunt vsi. id est quia consuetudo atq; etiam ætas sunt signa temperaturæ, nã temperatura ascititia producitur ab ætate producitur a cõsuetudine, siquidem ætas mutat temperaturã, alia est tẽperies in pueritia, alia in iuuentute, consuetudo & ipsa si multo tempore perseueret mutat temperiẽ. Hoc pro nunc supponatis. Capiatur a temperatura, vt temperatura est essentia virtutis, non secus; quia indicans vitale nil aliud est, quam virtus: & sola virtutis essentia est indicans vitale, & vt dixi pro nũc supponatis, temperaturã vt est essentia virtutis indicare pręsidiũ vitale, de quo Gal. 8.M. vlt. Vt ętas & cõsuetudo 8.M. vlt.
proponat a Gal. in rõne signi, non aũt quia sunt indicantia. Sed cũ consuetudo sit signũ, non quælibet tñ consuetudo, sed consuetudo, quæ multo tempore pduret. Ob id loco citato subdit Gal. indicationem sumi ab ętate & natura, hoc est temperatura: non absolute dicit Gal. sed cum cõsuetudine. s. antiqua, vt magis possit consuetudo quam possit ætas, propterea q̃ quæ perdurat, mutat temperaturam, quę producitur ab ætate. Si verbi gratia, iuuenis ratione ætatis iuuenilis calidus sit, ex consuetudine antiqua, quę longo tempore perduret ciborum frigidorum, erit iuuenis tãdem frigidus. & ideo Gal. dicit indicationem sumi ab ętate & temperatura non absolute, sed cum cõsuetudine, semper tamen vt ętatem & consuetudinem sumat in ratione signi; admoneantur iuuenes Galenum composuisse librum, quem inscribit de assuetudinibus, quem librum ex vobismetipsis poteritis legere, & intelligere, si solum admonuero iuniores eo in loco Galenum non respicere ad iuuantia sed ad materias iuuantium, vt sit negocium quod nõ pertineat ad Methodum medendi. (Nota librũ de assuetudinibus.)

De aere, quomodo aer indicet.

TAndem quantũ ad aerẽ spectat, cuius etiã gratia sunt aliquę proponendę authoritates, ne iuniorum mentes confundantur, Galen. 3.M.8. ait in Methodo medendi inspicere conuenit aeris temperaturam, nam vbi immoderata est temperaturæ nam vbi aer intemperatus est, sanationem moratur, quare inquit Gal. dãda opera, vt medicamentis aeris excessui occurramus: Ecce quemadmodum medicamenta referuntur in aere, & propterea dicit Galenus & Hippocrat. in calidiori aere vti debemus frigidioribus, in 3.M.8.

frigidiori aere calidioribus.hanc authoritatem ita intelligatis, ut dũ aer immoderatus corrigitur, id fit, ut euadat materia remedij, quemadmodum etiã ut dum utimur ptiſana, & ptiſanę frigiditatem ueremur, eam corrigimus cum pipere, piper reſpicit ptiſanam, & indicatur à ptiſana. Sed hoc non pertinet ad Methodũ medendi, pertinet ad compoſitionem ciborum, eſt negocium extra Methodum, dum autem inquit Gal. ex mente Hippoc. in aere calidiori opus eſse uti frigidioribus, in frigidiori calidioribus, hæc frigidiora, hęc calidiora adhibentur corpori ægrotanti, & ideo pertinent ad methodum, non ſunt extra methodum, non adhibentur aeri, ſed corpori ægrotanti, quomodo aer concurrit? concurrit ut ſignum, quia in Methodo medendi nullo modo poteſt eſse indicans, dicant alij quicquid uelint, & poteritis uidere uirum doctum, qui ſcribit de indicatione, & ſuſtinet aerem indicare, ſed errat, concurrit in ratione ſigni: declaro. ſi uerbi gratia fuerit febris & aer calidior, oportet uti frigidioribus, propterea quod aer calidior fouet febrem reddit febrem magis intenſam: Si aer calidior reddit febrem magis intenſam, ergo intenſius refrigerare oportet: ſed hoc magis frigidum indicatur à febris uehementia, indicatur ab intenſitate febris, a gradu febris, quem gradum, ut ſignum nobis ſignificat aer, quare aer habet rationem ſigni; & ex uobiſmetipſis poteritis intelligere Gal. 8. M. ult. ubi loquitur de uictu medicinali in febribus ephemeris, & uoluit indicationẽ

Cibus in hieme.

Cibus in æſtate.

deſumendam eſse ab aere, ut ſi aer dicit Gal. temperatus ſit, ſimilium ſit indicatio: ſi aũt intemperatus, indicatio ſit contrariorum: uerbi gratia, in hieme cibus debet eſse calidus & ſiccus, in æſtate frigidus, & humidus, & licet dixerim uos ex propoſitis autoritatibus hanc authoritatem intelligere, quia tamen dubito, ne iuniores fortaſse ueritatem non aſsequantur, & a ſenioribus turbentur, duobus uerbis hæc dicta ſunt exponenda. Licet dixerit Gal. aerem temperatum ſimilia indicare, intemperatum contraria, nequaquam tamen indicat, nec ſimilia, nec contraria, accipit igitur Gal. aerem in ratione ſigni, quód ſignum ſignificat indicans quandoq; contrarium, quandoq; uitale. Declaro; dum ſignificat febrem, eſt ſignum indicantis curatorij, dum ſignificat temperiem, ſeu intemperiem naturalem, eſt ſignum indicantis uitalis, ut ſignum indicantis contrarij, ſi temperatus eſt, non poteſt eſse in cauſa alicuius mutationis, unde id eſt agẽdum, quod indicat febris, ſi autem aer eſt intemperatus, uel eſt diſſimilis, uel ſimilis, ſi eſt diſſimilis febri, habet rationem materiæ, quare non indicat, ſi autem eſt ſimilis, ſignificat intenſiorem febrem, vnde ſignum eſt intenſioris febris, ſi aũt capiatur, vt eſt ſignum indicãtis vitalis, hoc eſt vt eſt ſignum temperaturæ, ſermo eſt de febri ephemera, de hac loquitur ibi Gal. ſi ſimilis eſt, non eſt ſine cauſa alicuius mutationis, ſi autem fuerit diſſimilis, ut v.g. aer ſit frigidior, corpus ſit calidius, vtimur cum Gal. minus frigidis, & ratio eſt, qđ aer ſui frigiditate eſt contrarius naturali temperamẽto calido, vt non liceat vti ita frigidis, quemadmodũ indicantur a febri, ſed minus frigidis. Ecce igitur quẽadmodum aer refertur ad temperaturam naturalem, eſt ſignum temperaturę, vt licet dixerit Gal. indicationem ſumi ab aere, intelligere oportet in ratione ſigni, non autem aliter.

LECTIO XIII.

9.M.55. DVBITATIO igiť eſt, ex 9. M. 15. vbi ait Gal. cũ aer in noſtra manu nõ ſit, ideo ex aere ꝓpria indicatio ſumitur. Ecce quemadmodum ex Gal. ſententia non modo ab aere ſumitur indicatio, ſed etiã ſumitur propria indicatio, cum tamen ab aere nulla prorſus hauriatur indicatio, quare, per aerem, intelligatis, aerem concurrere in ratione ſigni indicãtis, ſeu manifeſtantis. namq; aer ſui præſentia dum exempli gratia, eſt ſimilis febri, veluti aer calidus in febri, ita fouet ita, intendit febrem, vt à febre ita intenſa ita aucta hauriatur propria indicatio, præterea eſt alia Gal. auctoritas 9. M. vlt. vbi inquit, in vacuatione ſanguinis perpendenda natura ab initio, conſuetudo, ætas, aer, affectus, ante hũc ſane affectũ virtus. Ex qbus dictus colligunt, ſed nõ admodũ prudẽtes medici, in vacuatione ſanguinis, vt indicantia concurrere naturã, coſuetudinẽ, ætatem, aerẽ, affectum, & virtutẽ, neq; opinionis alia reddunt cauſam, quã verba Gal. peſſime intellecta. Hunc igitur locũ ita intelligatis, loquiť Gal. de remedio vehementi ſanguinẽ euacuãte, cuius materia eſt venæ ſectio. cum igitur loquitur Gale. de remedio vehementi valido, ſanguinẽ euacuante, hoc indicatur ab effectu. Et ideo Gale. hoc loco proponit affectum in ratione indicantis, vt tñ affectus ſit indicans nil aliud, quia vnicum tñ eſt indicans. Per affectum aũt non intelligatis morbũ, ſed intelligatis peccatũ, quo ſanguis afficitur, proponit aũt Gal. hoc loco virtutem, & dicit ante affectum virtus; per hęc ſignificans, virtutem eſſe præferendam peccato ſanguinis, quotieſcunq; cętera ſunt paria, vt ſuo loco cognoſcetis, nam virtus concurrit in vacuatione ſanguinis, 9.M.8 qñque vt permittens, qnque vt prohibens, vt ſit anteponenda peccato ſanguinis, dum aũt proponit Gale. naturam, ab initio accipit naturam, hoc eſt, temperaturam natiuam, ad differentiam aſcititię, & temperaturam natiuam vocat naturam ab initio. Quam temperaturam non accipit in ratione indicantis, quia ſolus affectus indicat, & ſola virtus in vacuatione ſanguinis, vel permittit, vel prohibet, quia valida permittit, debilis prohibet, quare naturam ab initio, quare temperaturam natiuam accipit in ratione ſigni manifeſtantis, virtutem, vel debilem, vel robuſtã, atque ita eſt intelligendum de conſuetudine, de ętate, atque de aere. Propter iuniores do exemplum, temperatura natiua frigida, & ſicca eſt ſignum virtutis debilis, calida virtutis robuſtæ, ꝑterea, ſi aliquis aſſuetus eſt perferre venæ ſectionem, hæc conſuetudo eſt ſignum virtutis robuſtæ, ad eundem modum ætas, v.g. puerilis eſt ſignum, virtutis debilis, & proinde prohibentis. ad eundem modũ aer impenſæ calidus, & ſiccus, eſt ſignum, uirtutis debilis, ꝓhibentis: quare hoc eſt perpetuæ ueritatis, ut unicum tantum ſit indicans, unicũ tantum prohibens, atque, ſi Gale. plura ꝓponit, ſunt ſigna, non ſunt indicantia. Cum igitur ſtatutum ſit tria tantum eſſe indicantia, hoc eſt, indicans curatorium, præſeruatorium, & uitale, expedit, ut in pręſentia ſigillatim circa hæc tria diſcurramus.

De indicante curatorio, ac indicato.

PRimum quod ad indicans curatorium, hoc nihil aliud eſt, quã morbus, & morbus, nihil aliud indicat, q̃ quid agendum, & vſum, hoc eſt, rectam adminiſtrationẽ materiæ. ne fiat cõfuſio, oſtẽdere in primis oportet, qũo ſe habet morbus ad indicandũ quid agẽdum, ſecundo autem loco ad indicandum vſum.

Quomodo morbus indicet quid agendum.

QVantum attinet ad primũ, morbus indicat quid agẽdũ, quod communiter poteſt vocari indicatum iuuans, præſidium, at magis proprie vocať remedium, & hoc vobis explico, vt ex vobiſmetipſis, & ſciatis loqui, & ſciatis intelligere, qũ Galenus vel ꝓ-

prie

ptiè vel impropriè loquitur, per remedium cum Galeno in lib. ad Thrasyb. cap. 43. intelligimus remediū ad differentiam alimenti, nec præter rationē, quia vt suo loco cognosceris, alimentum nequaquā est indicatum curatorium, sed tantum vitale, vt a virtute sola indicetur, contra, remedium est quid agendum, quod indicatur a morbo.

Ad Thras. cap. 43.

Differentiam inter remedium, & alimentum colligere licet ex Galeni loco citato, remedium est illa materia quę agit in corpus, verbi gratia, febris indicat frigidum, & proinde remedium, quia huius materia, vt verbi gratia, endiuia agit in corpus, refrigerat corpus, contra, alimentum est, quid agendum, cuius materia patitur a corpore, vt verbi gratia, virtus indicat alimentum, cuius materia est caro pulli, quæ caro patitur, nutritur a corpore. In pręsentia igitur per quid agendum, non intelligimus alimentum, sed remediū.

Duplex remedium, conseruans, vel auferens.

REmedium igitur duplex esse potest, aliud auferens, aliud conseruans, in pręsentia nō intelligimus remedium conseruans, quoniā remedium conseruans, indicatur a sola virtute, & in pręsentia suppo natis a virtute, ab indicante vitali indicari, non modo alimentum, sed etiam remedium, sed remedium conseruans, quare in pręsentia nos per remedium intelligimus remedium auferens, non conseruans.

Remedium auferens duplex.

REmedium autem auferēs potest esse duplex, nāque aliud est remedium auferēs morbum, aliud est remediū auferens causam, nos in præsentia intelligimus remediū auferens morbum, non causam, qa sermo non est de indicato curatorio, quod sumit tantum a morbo, remedium autem auferens causam, est remedium præseruatorium, quod indicatur tātum a causa, & de hoc suo loco. Nunc igitur per remedium intelligimus, remedium auferens morbum, ad quod respiciens Galenus in lib. ad Thrasybulum ca. 48. dicit affectum solum morborum expulsionem indicare, & ratio patet, quia cū proportio esse debeat inter indicans, & indicatum, si indicans curatorium, & indicatum ex necessitate habet esse curatorium.

Ad Thras. cap. 48.

Dubitatio.

2. Met. 1.

SEd dubitatio est, quia Galenus 2. M. 1. inquit, quæ curationē indicant, si in duo diuidātur, morbus, & temperatura, quare indicans curatorium non modo erit morbus, sed etiam temperatura. Indicans curatorium est tantum morbus, quare Galenus loco citato temperaturam accipit in ratione signi, vt temperatura significet gradum morbi, a quo gradu sumitur indicatio, non sumit indicatio a tēperatura, sed a gradu morbi patefacto a temperatura, & ob id subdit Galenus illo 2. M. 1. laborantis temperaturam vna cū morbi contrarietate mensurā definire quidem indicatā: quid est indicatum? quid est definitum? est mensura, hoc est, est remediū determinatum, verbi gratia, remedium frigidum in secundo gradu, hoc est remedium, hæc est mēsura, q̄ proponitur a Galeno. Cum hæc sit mensura, & hoc sit remediū determinatū, verbi gratia, frigidū in secundo, a quo indicatur? dicit Galenus indicari, definiri a laborantis tēperatura vna cū morbi cōtrarietate, proponit laborantis tēperiem, & morbi cōtrarietatē, si est vnū indicatū, debet esse vnū indicans, quodnam erit hoc vnum indicans? quis est ille tam ignarus, tam pertinax, qui videat indicans esse morbi contrarietatem, & hoc ostendo propter iuniores, verbi gratia, in febri in corpore, vel temperamento, vel temperaturæ calidæ indicatum est frigidum, si indicatum est frigidum, ergo à sola febre indicatur, quia febris vt calida indicat frigidum, quod frigidum non potest indicari a temperie, non potest indicari a temperatura calida.

Dubitatio.

PRima dubitatio esse potest ex dictis Galeni in lib. ad Thrasyb. cap. 9. vbi dicit, ab affectu conferentia non indicari, hæc autoritas ab omnibus non intelligitur. dicit Gal. ab affectu conferentia non indicari, per affectum nil aliud intelligit quàm indicans in genere, secundum essentiam genericum, vt verbi gratia, dum accipimus morbum febrem, vt est quid præter naturam, per affectum intelligit Galenus indicans secundum essentiam genericam, per conferentia autem intelligit indicatum specificum, est notissimum indicatum specificum non indicari ab indicante generico, quia semper seruatur proportio inter indicans & indicatum, vnde indicans genericum indicat quid agendum genericum, indicans specificum indicat quid agendum specificum: merito igitur dicit Galenus ab effectu conferentia non indicari, hoc est ab indicante generico non indicari indicata specifica, ad quām veritatem respiciens Galen. dicit eod. lib. ad Thras. cap. 23. indicationē non sumi ab affectu, quod dictum nisi rectè intelligitur, sans dubium est. Indicatio enim sumitur a morbo, ab affectu: voluit igitur significare Galenus indicationem vtilem non sumi ab affectu, ab indicante generico, ideo quādoque neque sumit indicatio ab indicante subalterno, sed a specifico tantum, exempli gratia, ait Gal. lib. ad Thrasyb. cap. 23. si fuerit inflammatio, quæ tollitur sanguinis euacuatione, inflammatio non indicat vtile, quia id quod indicat est materia, est sanguis, vt sit indicatio præseruatoria, non curatoria, &c.

Ad Thras. cap. 23.

Ad Thras. cap. 23.

LECTIO XIIII.

CVM tria sint tantum indicantia, cepimus circa vnum indicās curatorium digredi, quod nihil aliud est, quàm morbus, atque cū indicet & quid agēdū, & vsum, quantū spectat ad quid agendum, est remediū auferens morbū, & hoc à nullo alio indicatur quam a morbi essentia, morbi aūt essentia est, vel generica, vel specifica, quemadmodū colligere licet ex Galeni 10. Metho. 10. vbi habet propriam indicationem, hoc est specificam indicationem, quæ supponit genericam indicari à quocunque affectu, à determinato affectu, vt etiam subdit Gal. noscere oportet ad vnguem cuiusque affectus essentiā, quia ab essentia sumitur indicatio, & propterea idē Gal. 13. M. 21. dicit præsidiorū formulā desumi, indicari ex affectus natura, hoc est, ex essentia specifica, siquidē per pręsidiorū formulam nihil aliud intelligere potest quam pręsidium, remedium specificum, vnde & idem Gale. in lib. ad Thras. 48. dicit, ab affectu indicari solū morborum expulsionem, quibus aūt expellantur morbi ab alio sumi, quę verba ita sunt intelligēda, vt morbi expulsio, hoc est quid agendum genericum indicetur ab affectu, ab essentia generica, dum vero subdit, quibus autem fiat expulsio, significat remediū specificū, quod indicatur ab alio, hoc est, ab alia essentia, quam ab essentia generica, quia scilicet indicatur a specifica. Vnde his expositis propter iuniores, duo sunt declarāda, alterū quid statuēdū sit de remedio valido, reliquū quid statuendum sit de remedij vehiculo, & potissimum

10. M. 10.

13. M. 21.

Ad Thras. cap. 48.

simum hæc duo sunt declaranda. Præterea neutrum pertinet ad vsum, ad rectã administrationẽ materiæ.

De remedio valido, & debili.

QVo ad primum, admoneãtut iuniores, remediũ siue validum, siue debile, nõ tantum esse curatorium, de quo in pręsentia est sermo, verum ẽt præseruatorium, & vitale, & hoc in loco licet nostrum principale institutum dirigatur ad præsidium vehemens curatoriũ, ita tñ loquemur breuitatis gratia, vt appareat ẽt quodnã sit remedium vehemẽs, & præseruatorium, & vitale, quia omnium est eadẽ ratio. In primis igitur ne contingat deceptio ob nominus ignorationem, sciẽdum, fuisse Galeni sentẽtiã lib. ad Thrasyb. c. 34. oĩa auxilia esse cum magnitudine, vt quodlibet remedium possit, vocari magnũ, vehemens. Verũ cũ in magnitudine detur latitudo, medici auxilia quæ sunt magis vehementia, vocãt vehementia, quæ sunt minus vehemẽtia, solent appellare debilia, & secundum hanc rationem nos in præsentia accipimus. Quantũ ergo ad auxilium vehemẽs, indicatur ab essentia vehementi indicantis, quia semper dẽt esse proportio inter indicatũ, & indicãs, quã veritatẽ cogno-
4. Meth. 6. scens Gal. 4. M. 6. dicit, in omni morbo spectãdũ esse scopũ a magnitudine desumptũ, vnde extremis morbis, extrema remedia cõpetunt. Vnde ẽt cũ Gal. loco citato 4. M. 6. in sanguinis redundantis concursu non necessariò secanda vena, nã alijs satisfacit vel balneũ, vel frictio, vel aliquid consimile, his verbis significans Galenus, dum adest sanguinis redundantis cõcursus, si in sanguine peccatum est vehemens, opus esse vehementi præsidio, cuius materia est venæ sectio, si autẽ contra, sanguinis peccatũ non sit vehemens, opus est remedio debili, cuius materia verbi gratia est frictio,
3. Met. vlt. est balneum, præterea dixit Gal. 3. M. vlt. magna vlce-
Nota. ra curari his quæ valenter siccant, parua aũt vlcera curari his q̃ moderate siccant, quibus verbis nihil aliud insinuat nisi remedium vehemens indicari ab essentia vehemẽti, remedium debile, hoc est moderate siccans indicari ab essentia debili. sed notẽt iuniores vt recte, & non in cortice intelligant Galenum, perpetuo auxiliũ vehemens indicari ab essentia vehementi, verum non credatis dum Galenus hoc loco proponit magnum, vlcus, & paruũ vlcus, hæc esse indicantia, q in cortice, in superficie volunt Galenum intelligere, testabuntur, affirmabunt, remedium vehemẽs siccans indicari a magno vlcere, debiliter siccãs a paruo vlcere, sed vtrumque est falsum, nam vlcus siue magnum siue paruum, vlcus, inquam, quomodocunque acceptum, est morbus, si morbus ergo indicãs curatorium, quare, & remedium curatorium, remediũ siccans in vlcere siue intense, siue remisse, non est curatorium, neque pueri hoc dicerent, est præseruatorium, propterea quod remedium siccans respicit excretum tenue in vlcus, excretũ est illud quod indicat, excretum non est morbus, est causa morbifica, est indicans præseruatorium, quare eo loco Galenum ita intelligatis, vt dum proponit magnum vlcus, dum ꝓponit paruum vlcus, hæc proponit Gal. non vt indicantia, sed vt signa, quę signa nobis manifestant indicans præseruatorium: declaro, vt oculis hanc veritatẽ videatis: verbi gratia, magnum vlcus significat copiosum excretum, significat excretum vehemens, significat excretum cuius, essentia indicat remedium vehementer siccans, paruum autem vlcus est signum exigui excreti, & proinde indicantis præseruatorij debilis, quod indicat remedium siccans moderate.
14. M. vlt. Præterea fuit Galeni sententia 14. Meth. vlt. & hanc authoritatem propono, vt quando exercebitis artem chirurgicam sciatis intelligere Galenum, dicit ergo 14. M. vlt. sanationem pterygij id est vnguis in oculo, sanationem inquam pterygij parui, & mollis fieri per detergentia medicamenta, magni, & duri per instrumenta chirurgica, quid voluit quæso significare Galenus dum proponit medicamenta detergẽtia, proponit remedia debilia: dum proponit chirurgiam, remedia vehementia proponit, quare necessarium est, vt hoc loco reperiatur indicans & debile, & uehemens, quantum ad indicans debile, hoc significat Galenus quando proposuit pterigiũ paruũ & molle, unde detergentia pręsidia nõ indicantur à paruitate, nõ indicãtur à mollitie, & ideo paruitas & mollities proponunt a Galeno ut signa debilis essentię materię extirpandę, namq; ubi pterygium est paruum, ubi molle, materiæ essentia est debilis, contra autem ubi pterygium est magnum, durum, opus est uehementi ꝑsidio, opus est ferro, chirurgia, sed non indicat à magnitudine, à duriciæ remedium uehemẽs, sed magnitudo pterygij, duriciesq; sunt signa uehementis essentię. Gal. etiã 14. M. 13. dicit, his cõsiderationibus ha- 14. M. 13.
bitis inuenies & quando chirurgia & quãdo medicamentis uti liceat, quibus uerbis proponit quid agendum, proponit remedium uehemens, quod significatur per ferrum, per chirurgiã, proponit debile quod insinuat per medicamẽta, hęc aũt desumuntur semꝑ ab essentia, ut essentia uehementior indicet uehemẽtius, debilis debile, & ideo cum hoc sit perpetuæ ueritatis, ut remedium uehemens indicetur ab essentia uehementi, non modo utile est, uerùm etiam necessarium. Cogitate quidnam intelligere oportet per uehemẽtiam, per magnitudinẽ indicantis, sine qua doctrina non est possibile callere methodum medendi; A quo fuerit exposita hęc ueritas, testor Deus me ignorare, passim loquitur de uehementia indicantiũ, sępe modo unã sententiã, modo aliam proponere uidetur, Gal. 4. M. ult. dicit uehemẽtiam esse capiendã 4. M. vlt.
ex dignitate, & proprijs substantijs, loquitur in plurali, & proprijs substãtijs. 9. M. 13. dicit uehemẽtẽ capi à 9. M. 13.
dignitate a magnitudine & à propria substãtia, nõ dicit à proprijs substãtijs, sed à propria substãtia. 2. M. 3. dicit uehementem capi à dignitate & magnitudine, & explicãs quid intelligere oportet per dignitatẽ subdit, siue uitę, siue sanitatis, unde etiã inqt eodẽ in loco quantũ attinet ad magnitudinẽ, hanc esse intelligendã, uel ratione proprię substãtiæ, uel ratione declinationis à naturali habitu. ut intelligatis & has autoritates, & reliquas omnes a Gal. ꝓpositas, uos scire oportet uehemẽtiam indicantis posse duobus modis accipi, uno modo ut est absoluta, ut est uehementia absoluta, reliquo ut est respectiua. Declaro ꝓpter iuniores, & præsertim propter illos, qui libentissime turbant iuuenes. Per absolutam uehementiam intelligo, qñ indicans seorsum constituitur, hoc est qñ nõ cõfertur, qñ nõ cõparatur cũ alio indicante. Contra uehemẽtia respectiua est, quãdo uehemẽtia unius indicantis, confertur cũ uehemẽtia alterius indicantis.

De vehementia absoluta.

IN primis quantum spectat ad uehemẽtiam absolutam, hęc duplex esse potest, namque alia est uehementia simpliciter accepta, propria ratione, alia uero secundum quid, hoc est nõ propria ratione, sed ratione alterius: do exẽplum, uerbi gratia. Cancer est affectus simpliciter uehemẽs, quia secũdum propriã essẽtiam, & in qualibet parte reperitur cancer, semper est affectus uehemens: est autem affectus uehemens, secundum quid, ut pustula, nam pustula in crure est affectus debilis, at si fuerit in parte nobili, idest in iecore, in pulmone, pustula est affectus uehemens secundum quid, hoc est ratione loci affecti, unde Galen. quarto Methodi septimo respiciens ad uehementiam 4. Met. 7.
secundum quid, proposuit partis præseruatorium, proposuit etiam septimo Methodi duodecimo. 7. M. 12.

Cæte-

Cæterū ſi vehemētia fuerit abſoluta, & ſimiliter adhuc duplex eſſe pōt;namq; hæc vehementia abſoluta eſt vehementia vel actiuitatis,vel reſiſtentia, v.gr.febris ardens eſt vehemens,& vehementiam obtinet ab ſolutam ſimpliciter,ſed ratione actiuitatis,ratione reſiſtentiæ,veluti eſt vlcus contumax , veluti eſt mate-
4.Metho.6. ria dura,& ob id Gal.4.Meth.6.quod caput ignoro ego,à quo fuerit recte explicatum, dicit quælibet notate,quælibet dicit Gal. vnde eſt propoſitio vniuerſalis,dicit ergo Gal.quælibet grauia magnaq; ſtatim propter partis præſtantiam,propter affectus magnitudinem,& tertio quia cacoetes.

LECTIO XV.

CVM quid agendum ſumatur ab eſſentia indicātis, & indicatio capiatur à vehementia indicātis, neceſſarium fuit diſcurrere circa vehementiam,vt pateret quænam eſſentia eſſet vehementia , & dictum fuit vehementiam eſſe vel abſolutam,vel reſpectiuā , quoad abſolutam, hanc eſſe vel ſecundum quid , vel ſimpliciter ; ratione,vel actiuitatis,vel reſiſtentiæ, vnde Gal.reſpiciens ad hanc veritatem 4.Metho.ſexto dicit,quælibet grauia ſeu magna , vel propter partis præſtantiam,per hæc verba inſinuans vehementiam ſecundum quid,hoc eſt ratione partis præſtantis.Præterea propter affectus magnitudinem, per hæc verba ſignificans vehementiam ſimpliciter ratione actiuitatis,quæcunque ſint illa verba,ſimpliciter ratione actiuitatis,tertio addit vel quia cacoete , per hæc verba manifeſtans vehementiam ſimpliciter ratione reſiſtētiæ,quæ ſunt cacoete,mali habitus,ſunt difficilis,ſummæque reſiſtentiæ. Hunc igitur in modum hæc auctoritas eſt intelligenda.qua veritate iſta conſtituta , vt pateat quidnam intelligere oportet per vehementiam abſolutam,& à vehementia ſumitur indicatio , a vehementia indicatur quid agendum , neceſſarium eſt , vt vehementia ſit eſſentia,quæ eſt hæc eſſentia, hoc adhuc nondum cognouiſtis,niſi fortaſſe qui ꝓfitētur hanc doctrinam:hanc veritatem explicamus.Cum in dicantis eſſentia ſit triplex,generica,ſubalterna & ſpecifica,vehementia indicantis nequaquam poteſt eſſe eſſētia generica,ſed ſubalterna,& ſpecifica. Declaro: ſubalterna duplex eſſe poteſt,vel enim eſt maxima,ꝓxima genericæ,vel eſt maxima vicina ſpecificæ, ſi fuerit vehementia , quæ pertinet ad eſſentiam ſubalternam,ſed proximam genericæ, hæc eſt vehementia quam Gal.locis citatis dignitatem vocauit, vehemētiam deſumpſit ex dignitate.Quo vero ad vehementiam quæ ſpectat ad eſſentiam ſubalternam,ſed ꝓximam ſpecificæ,hæc eſt illa vehementia,quam nuncupauit propriam eſſentiam,ſiquidem vt ſuo loco intellexiſtis,vehementiam accepit a propria eſſentia,quātum deniq; ad vehementiam , vt pertinet ad eſſentiā ſpecificam,hanc patefecit Gal.dum locis citatis accipit vehementiam penes declinationem a naturali habitu.Ecce igit quemadmodum vehementia pertinet ſemper ad eſſentiam,ſed ad eſſentiam ſubalternā ſpecificam.Propter iuniores,quia hæc dicta ſunt fundamenta huius artis,libet dare exemplum in quolibet indicante,& ꝓinde in morbo,in cauſa,in virtute.

Exemplū in morbo,& vehementia.

QVANTVM attinet ad morbū:febris,vt morbus,vt quid prę̨ter naturam,& proinde ſecundum eſſentiam genericam, non eſt vehemēs, nullam habet vehementiam præter naturam,& propterea recte dictum eſt,vehementiam non eſſe eſſentiam genericam,at ſi capiatur febris , vt morbus totius corporis, febris eſt vehemens , ſed eſſentia ſubalterna,

quæ eſt proxima genericæ,& ideo dum accipimus febrim,vt eſt morbus totius , & vt a morbo totius lædūtur omnes actiones naturales,ſecundum hāc rationem febris eſt morbus vehemens,ſed hęc vehemētia vocatur a Galeno dignitas,eſt vehementia quę accipitur a dignitate,& pertinet ad eſſentiam ſubalternam,maxime proximam genericæ.

Secundo,ſi accipimus febrim vt eſt febris ardens , hæc eſt vehementia,quę pertinet ad eſſentiam ſubalternam,ſed quæ accedit ad eſſentiam ſpecificam, & hæc eſt illa vehementia,quam magnitudinem ſuis locis vocauit Gal.propriam eſſentiā, ꝓpriam,ad differētiam ſubalternæ,quæ maxime accedit ad genericam.

Tertio,& vltimo, ſi capiatur febris ardens , ſed in ſene,in corpore ſenili,hæc eſt vehemētia,quæ ſpectat ad eſſentiam ſpecificam,quam ſignificat Gal.per declinationem a naturali habitu , dum eſt febris ardens in ſene,in corpore frigido,eſt ſummus receſſus,eſt sūma declinatio,& propterea eſt morbus vehemens,eſt vehementia,quæ eſt eſſentia ſpecifica, quæ ſumitur a declinatione,a naturali habitu. Hæc de morbo.

Exemplum a cauſa de vehementia.

QVO vero ad exemplū,quod pōt deſumi a cauſa,ab indicāte præſeruatorio,v.g.ſi ſermo fiat de ſanguine,ſanguis vt præter naturam non habet in ſe vehementiam,& ideo recte dixerimus , vehemētiā non pertinere ad eſſentiam genericam. Si deſcendamus,ſanguis perpenditur vt materia morbifica, morbificaq; ſis ad differentiā cauſæ excrementitiæ,& ſecūdum hanc eſſentiam ſubalternam, quæ eſt proxima genericæ,locum habet vehementia,quæ accipitur ex dignitate.Si magis deſcendamus,hoc eſt , ad eſſentiā ſubalternam,ſed magis proximam ſpecificæ,erit,verbi gratia,ſanguis vt putridus,& hæc vehementia accipitur ex magnitudine,accipitur ex propria eſſentia; ita volebat Gal.authoritatibus allegatis.

Tertio,& vltimò,ſi deſcendamus ad eſſentiam ſpecificam,erit,v.g.ſanguis,vt putridus,in ſummo dantur gradus in putredine,datur maior, & minor declinatio a naturali ſtatu,ſcilicet ſanguinis. Et ideo hæc eſt vehementia,quæ eſt eſſentia ſpecifica,quā deſumpſit Gal.a declinatione a naturali ſtatu.

Exemplum a virtute de vehemētia.

QVantum deniq; attinet ad virtutem , & ꝓinde ad indicās vitale,virtus,ſi accipiaᵗ ſecundum eſſentiam maxime genericam,vt eſt quid ſecundum naturam,vt diſtinguitur a re præter naturā , ſecundum hanc eſſentiā non eſt vehemēs,id eſt, hæc eſſentia nō eſt vehemens,ut perpetuum ſit,genericā eſſentiā non indicare auxilium vehemens.Si deſcendamus ad eſſētiā ſubalternā,uirtus accipitur ſecundum uires,ſecūdum naturam,quæ conſeruat uitā, ſecundum quam eſſentiam ſubalternam virtutis eſſentia eſt vehemēs, ſed hæc uehementia pertinet ad dignitatem.

Si deſcendamus,& perpendamus uirtutem ut diſſipatur,ut eſt facilis diſſipationis,ut v.gr.in puerili ętate,hæc eſt eſſentia ſubalterna,quæ pergit ad ſpecificam,accedit ad ſpecificam,& deſumitur a magnitudine ſeu a propria eſſentia,quia Galenus,ut audiuiſtis, multis uocibus vtitur.

Poſtremo,ſi capiatur uirtus in puero molliori , qa datur latitudo in puerili ætate, ſecundum hāc rationem uirtutis eſſentia ſpecifica,quæ deſumitur ex Galeno ex magnitudine,quā etiam uocauit declinationē.Hæc eſt ſumma declinatio uirtutis.Hactenus igitur cognouiſtis quemadmodum quid agendum curatorium dum eſt uehemens , indicatur a uehementia morbi,hoc eſt ab eſſētia uel ſubalterna,uel ſpecifica.

De vehementia respectiua.

SI veró alia ex parte fuerit vehementia respectiua, hæc vehementia quandoque perpenditur, quan-
10.M.10. doque non. Galenus 10.M.10. dicit affectum vel esse vnum, vel esse plures, & addebat Gal. si vnicus sit affectus curationem facilem esse, si non ratione, saltem
De cura in morbis cōplicatis. experientia. Vnde iuniores obiter saltem aduertant ita locutum esse Galenum, quantum attinet non ad experientiam, sed ad rationem, etiam si vnicus sit affectus, vt non habet locum vehementia respectiua. Difficultatem tamen esse in curando: Nam difficile est, dicit Galenus, gradū cognoscere, a quo gradu à qua essentia sumitur indicatio.

At si cōtingat vt affectus sint plures, & propterea cōtrārij, curatio difficilis est & ratione & experientia.

Difficultas si affectus sint plures.

DIfficultas autem est duplex:

Prima quidem est, quia difficile est nouisse cujusque affectus essentiam, à qua vt scitis, sumitur indicatio.

Secunda difficultas est, quia cum Galeno loco citato cognoscere oportet ex pluribus affectibus, quem primum omnium, aut magis, quem rursus minus, aut secundo, aut tertio loco curare oportet, & in hoc est magna difficultas, vnde in mixtis affectibus oportet cognoscere, quæ vis, quæ essentia, quæ vehementia, sit intensior, quæ remissior, nam essentia quæ est intensior, habet rationem prohibentis, quæ vero remissior habet rationem permittentis, vnde iuniores hoc fundamentum memoriæ mandent, idem Indicans, idem inquam secundum essentiam absolutam, rationem habere indicantis, & idem prorsus, quia non sunt multiplicanda indicantia in hac Methodo, idem prorsus secundum essentiam respectiuam, secundum essentiam comparatam ad essentiam alterius indicantis, habere rationem vel prohibentis vel permittentis. Habet rationem prohibentis, si essẽria respectiua est intensior, habet rationem permittẽtis, si essentia respectiua est remissior, quare tria tantum dantur indicantia, tria quoque prohibentia, tria tantum permittentia, vt morbus secundum essentiã absolutam sit indicans secundum respectiuam vehementiorem sit prohibens, secundum respectiuam remissiorem sit permittens. Idem est statuendū de causa, & de virtute Comprobantur hæc verba Gal. auto-
8.M.vlt. ritate 8. Meth. vlt. qui locus non est vsq; adeo facilis, dicit Gal. in contrarijs indicationibus, nisi quis indicationum potestatem examinet, nequeat mensuram victus inuenire, ex quo colligatis summe esse necessarium in pluribus affectibus in contrarijs indicationibus perpendere omnium potestates. Quo in loco Galenus quid intelligat per mensuram, nimis ego libenter ab alijs intelligerem: dicā quod sentio: puto ego, & est locus difficilis, & non pōt recte curari febris, nisi bene intellecta illa autoritate, per mensuram victus non intelligit quantum agendum, sed quid agendū, & quid agendum quod est mixtum, ex vitali indicato, & indicato curatorio: declaro, est mixtum ex indicato vitali, ut Gal. accipit indicationem a temperatura, & hoc pro nūc supponatis, quia in sermone de virtute, de indicante vitali ostendam euidenter, quomodo temperatura quęque nihil aliud est quàm essentia virtutis, vt cum indicatio capiatur ab essentia indicā-
8.M.vlt. tis, Gal. 8. M. vlt. per mensuram victus intelligat indicatum vitale, vt indicatur a temperatura, intelligit etiam per mensuram victus indicatum curatorium, vt indicatur a febri ab essentia febris, vt indicatur ab indicante curatorio, & propterea hoc indicatum est mixtum non simplex, horum autem duorum indicātium essentia est vehementia respectiua, quæ vehementia respectiua dupliciter potest considerari. Præterea scilicet & indicātia, hoc est vitalia, & curatoria, vel consentiunt, vel discrepant. Et sane hæc est doctrina pulchra, quæ traditur a Galeno, si consentiant hæc duo indicantia, hoc est temperatura hominis febricitantis, & febris, hæc vehementia indicat victum medicinalem intensiorem.

LECTIO XVI.

DIctū fuit pro explicatione autoritatis Gal. 8. M. vlt. Gale. loqui de indicato, quod est mixtum ex vitali indicato a temperatura, & curatorio indicato a febre, dum proponit mensuram victus, dum proponit gradum victus medicinalis, hoc autem dictum ita est intelligendum, vt dum corpus febricitat, perpendere oportet, an indicantia, vel consentiant vel discrepent, si consentiunt, indicatur victus medicinalis intensior, hoc est, indicatur victus magis refrigerans, indicatur victus intense refrigerans, & ideo dicit loco citato Gal. si febricitans habuerit ætatem, temperaturam consuetudinem, & versatur in aere, ratione quorum omnium indicatur auxilium frigidum, quemadmodum & indicatur a febri, tūc oportet exhibere victum magis frigidum, quia est cōcordia inter febrem, & reliqua inter febrē, ætatem, cōsuetudinem, & reliqua. si aūt contingit vt sit discrepātia inter indicātia, cum Gal. vt sciatis febrem curare, notate quantū attinet ad virtutem, quæ est indicans vitale, an adsit temperies, vel intemperies, hoc est an v.gr. Socrates febre detentus, sit vel temperatus, vel distemperatus, sermo est de complexione secundum naturam, si ergo fuerit temperies cum Gal. virtus despicitur, virtutis essentia nequaquam est vehemens, sed despicitur, quia adest temperies, quæ est signum debilis essentiæ virtutis, vnde dicit Galenus loco citato, in media temperatura mediocri, id est, vbi non est intemperies victum esse exhibendum frigidum, vt indicatur a febri, ecce hæc est mensura victus, hic est gradus, hæc est mensura victus refrigerantis, vt exhibeatur æque frigidus, vt indicatur a febre, quia virtus despicitur, virtus solum permittit. Si verò ex parte virtutis fuerit intemperies, indicatur victus remissior, hoc est, non ita frigidus, sicuti indicatur a febri, & ego nescio quomodo sine hac methodo possit intelligi Galenus, possit febris curari. Itaque in discrepantia indicantium, in discrepantia inter virtutem, & febrem, si fuerit intemperies, indicatur victus remissior minus frigidus, quam indicetur a febre, ratio est, quia vbi sunt indicantia contraria, est necessarium, vt fiat aliqua refractio, aliqua remissio, hinc fit vt si contrariorum indicantium vis sit par, æqualis, indicetur victus medius, medius inquam inter frigidum indicatū a febre, & calidum indicatum a virtute. Si autem vis, potentia contrariorum indicantium sit impar, indicatur victus medicinalis a medio tantum recedens, quantum est maior vel minor vis indicantium. Vnde iuniores admoneantur, & duo memoriæ mandent. Alterum est, si tria indicantia, quia non plura dantur, sint paria in vehementia, hoc est, morbus, causa, & victus, virtutem superare reliqua morbum, & causam, vt magis sit consulendum virtuti quàm reliquis.

Secundo notetur, si hæc tria sint imparia, virtutē modo superare reliqua, modo a reliquis superari, nō credatis virtutem, quæ est indicans vitale semper superare, vincere reliqua indicantia, hoc est falsum. hæc veritas cōprobatur Galeni autoritate 9.Me.13. 9.M.3.
vbi ait, respiciens ad indicantia paria, primum indicatum

tum sumi a virtute, proximam primę sumi ab affectibus, post deinde reliquas. Quomodo hęc est intelligēda authoritas? Notate Galenū quatuor ꝓponere, vnum proponit dum inquit, primum indicatum sumi a virtute, qa virtus si cętera sint paria, est regina omnium indicantium, ex quatuor igitur hoc est vnum quod proponitur. Deinde duo proponit quando ait, proximam indicationem sumi ab affectibus, nam per affectus intelligit duo indicantia, hoc est, morbum, & proinde indicans curatorium, & causam, id est, indicans præseruatorium, quod sit verum, subdit, datur affectus qui vacuationem requirit qui affectus non est morbus, sed ex necessitate causa, quia nullus morbus indicat vacuans, sed sola causa. Recte igitur dicit Galenus proximam indicationem primę, indicare ab affectibus hoc est a morbo & causa. Quantū deinde, ꝓponit Galenus dum dicit, quæ deinde, quid voluit per hoc deinceps, cum sint tria tantum indicātia, hoc est, virtus, morbus & causa, & hæc tria propo suerit Galenus: per hæc quę sunt deinceps non potest intelligere indicantia, sed signa connotantia, nequaquam indicantia, quæ signa, ego volo vt hanc doctrinā exacte intelligatis, sunt signa vel uirtutis, vel morbi, vel causæ, sunt signa indicantium. Galenus igitur ponēs sedes, primum locum tribuit virtuti, secundum morbo & causę, tertium locum his quæ deinceps, hoc est finis. & ratio est manifesta, quia virtus dum omnia sunt paria, est præferenda omnibus indicantibus: Secundum locum debet obtinere morbus, & causæ: quia sunt indicātia, tertiū locū reliqua, qa sunt signa.

De signis.

SED aduertite, hæc signa quæ sunt deinceps, hæc posse dupliciter consitui, altero modo, vt aduersantur viribus, altero modo vt non aduersantur viribus, si aduersantur viribus, dupliciter habent locum, propterea qnod vires primum locum sibi vendicant, si autem consentiant cum viribus, dicit Galenus loco citato, hæc referre vtrunque calculum, hoc est, & verba sunt difficilia intellectu, hoc est obtinere & primam sedem & secundam, quam primam sedem & secundam vocat vtrunque calculum, primum locum secundum locum. Declaro, si consentiant cum viribus, hoc est si sint ex parte virium ætas, temperatura & reliqua obtinent primum locum, quia sunt signa virtutis, ad differentiam illorum, quæ sunt signa, vel morbi vel causæ, si autem sunt signa vel morbi, vel causæ, tunc habent secundum locum, habent posteriorem locum, & ratio est in promptu, vt hęc signa habent vtrunque calculum, vtramque sedem, primam sedē vt sunt signa virtutis, secundum calculum vt signa vel morbi vel causæ. at si contingat non dari paritatē inter tria indicantia, quemadmodum dictum fuit, virtus modo superat, modo superatur, quod cognoscens Gal. 10.M.1. inquit, expedit primā causam, & febrem profligate, si virtus sit robusta. Ecce quemadmodum primum locū habet morbus, habet causa, posteriorem virtus vbi est robusta, rursus dicit Galenus primo roboranda est virtus, si est debilis, vnde idē Galenus dicebat 9.M.7. Indicationem sumptam a virtute sæpe esse maxime necessariam, aliquando medio criter necessariam, quandoque ita despicitur, vt prorsus vtilis non sit, & hoc est intelligendum, quādo vehementia virtutis respectiua, quando essentia virtutis respectiua est admodum remissa: intensa autem essentia uel morbi, uel causæ, quod sane est, dum morbus est uehemens, dum causa est uehemens & uirtus est robusta, ut uirtutis essentia sit uehemens, dum uirtus est debilis, contra uerò uirtus essentia sit debilis, ubi uirtus est robusta, & ob id uirtus robusta permittit, debilis prohibet,

Vehementia inter morbum & causam.

SI vero post habita virtute inuicem conferimus morbum & causam, quia hactenus cognouistis quid statuendum sit de vehementia inter tria indicātia, si ergo perpendimus vehementiam tantum rerum præter naturam, hoc est morbi, & causæ, cum Galeno decimo Meth. primo, plerunque est vehemētior causa, quandoque morbus, sed plerunque causa, ratio est, qnia verbi gratia, febris, quæ est morbus fouetur a causa vt causa, quia fouet morbum, habet rationem magis vehementis. Præterea si febris sit vehemens, est vehemens dum sit a causa calida, quia rationi consentaneum est, vt caliditas febrilis sit intensior, dum sit a causa calida, non autem quia sit a frigida. Vnde verbi gratia, febris biliosa est vehemens febris, pituitosa est remissæ caliditatis, at causa hoc est materia vehemens est, ac esse potest sine sit calida, siue frigida. Hactenus vos cognoscitis quid statuendū sit de vehementia indicantium. 10.M.1.

Dubitatio.

SED propter iuniores dubitare licet ex Galeni 4. M.ca.vlt. vbi inquit, valētiora remedia, vehementiora; requirere partes profundas, eādē sentētiā habuit 5.M.2. & in arte medicinali c.89. Ecce valētiora remedia videtur indicari a partibus profundis, qa vehementia remedia non videntur indicari a vehemētia morbi, causæ vel virtutis, sed a ꝓfundis partibus. 4.M.vlt 5.m.2. arte medicinali c.89.

Solutio.

SOLVATIS, & dicatis, has autoritates non pertinere ad Methodum curatiuam, quam in præsentia profitemur, sed esse extra methodum, & pertinere ad methodum de medicamētis. Declaro, vt sciatis intelligere Galeni authoritates & non confundere, & do exemplum, verbi gratia, morbus indicat remedium vt duo in secundo gradu, si vos noueritis ex cognitione medicamentorū medicamenti vim in transitu remitti, hebetari, vos eligetis medicamentū aliquod intensius, quod non modo sit calidum vt duo, sed vt tria, quia in transitu in itinere potest remitti vnus gradus: & si cognoscetis ex doctrina simplicium medicamentorum in transitu non remitti gradū, sed remitti mā sionem, vos eligetis medicamentum in eodem gradu sed in maiori in vlteriori mansione, & si non erit copia simplicis medicamenti, vos secūdum methodum componendi medicamenta eligetis medicamentum quod cū alio permiscebitis, ita vt medicamētum ministretur dū in profundas partes perducitur. Ita agatur, vt superet, vincat morbum. Et ideo illę autoritates nostris dictis nō aduersantur, quia sunt extra methodum medendi. Est statuendum idem de vehiculo de quo loquens Gal. 4.M.vlt. dicit, in visceribus pulmonum & pectoris, & renum opus esse vehiculo, nā cum ratione vlcerum opus sit medicamentis siccantibus quæ austera sunt, morarentur in ventriculo, & ideo egemus vehiculo, & ideo Gal. in ulceribus pectoris miscebat mel, in renum diuretica. Sed pertinent ad Methodum medicamentorum. 4.M.vlt

LECTIO XVII.

De vsu indicantis curatorij.

AVDISTIS quemadmodum morbus est indicans curatorium, & quid agendum, per suam essen-

essentiam,siue sit generica,siue specifica,siue absoluta siue respectiua, vt nunc explicandum succedat, quonam modo se habeat morbus ad indicandum vsum, rectam administrationem materiæ. Sed propter iuniores,non sit præter rationem antea explicare Galeni autoritatem, quam pauci intellexere. dicit Galen.
9.M.14. 9.Meth.14. Curatiuam indicationem sumi a morbo, temperatura, & aere, & subdit Galenus, vt sint hæc tria prima, quæ curationem indicant, vnde iuniores tria intelligere debent; Primum quomodo hæc tria concurrant ad indicandum. Secundo qua ratione tria tantum sunt. Tertio quomodo sint prima,quomodo hæc tria sint prima.

Ad primum.

Quantum attinet ad primum, vos scire oportet, Galenum hoc in loco verba facere de indicatione curatiua,non de præseruatoria,non de vitali,sed de curatiua, & de hac & generica, & specifica, vt ex tribus propositis, hoc est ex morbo, temperatura, & aere, morbus tantum sit indicans, temperatura & aer sint signa,non autem indicantia,declaro. sermo est ibi de febre, quæ indicat frigidum, temperatura non indicat frigidum, quia temperatura cum possit esse calida,indicat sui conseruationem, id est simile,id est calidum,sermo est de remedio frigido, quare temperatura est signum gradus seu recessus febris, vt vltra non sit corpus febrile refrigerandum,vltra scilicet recessum gradum a naturali statu, quia temperatura se tuendam indicat sui conseruationem requirit. Et ob id Galenus eo loco cum proponat temperaturam in ratione signi, accipit temperaturam non præsentem, quia corpus febricitat,corpus est intemperatum,accipit temperaturam quæ fuit,eratque eo tempore,quo homo cœpit febricitare.

De Aere.

QVO vero ad aerem,accipit aerem in ratione signi,vt aer indicat gradum febrilem. Nam verbi gratia, aer calidior indicat etiam febrem intensiorem,quia fouetur, intenditur ab aere calidiori, patet igitur quemadmodum hæc tria conferunt ad curationem, ea ratione tamen, vt solus morbus sit indicans,reliqua sint signa.

Ad secundum.

Quo vero ad secundum, quod erat explicare quomodo sunt tria tantum, in primis, vt audiuistis, supponere oportet sermonem esse de indicatione tantum curatiua, quo fit vt cum corpus febricitans duplicem possit habere affectum, alter sit morbus, alter sit sanitas, vt necessarium sit vt corpus vel morbo afficiatur vel sanitate, merito necessitatis simpliciter, duo habent locum, hoc est morbus & temperatura, merito autem necessitatis secundum quid, habet locum aer, & ideo dicit Galenus, aerem perpendi tanquam id sine quo nec morbus esse potest, nec sanitas tueri,vt merito necessitatis simpliciter sint duo, morbus,& temperatura,merito necessitatis sine qua non, sit aer,quare tria tantum.

Ad tertium.

QVO vero ad tertium, quod erat explicare qua ratione dicit Galenus,hæc tria esse prima,quomodo sunt prima,morbus,temperatura & aer? sciatis morbum esse primum,vt diuiditur in differentias,seu species,reliqua autem duo,hoc est temperaturam, & aerem habere rationem primi,vt diuiduntur nõ in species, non in differentias, sed in causas, declaro cum Galeno loco citato:quo ad morbum,ex Galeno morbus non debet diuidi eo in loco in causas, potest tamen diuidi, vt si verbi gratia dicamus, quod morbus sit ab hac,vel ab illa causa, vel a sanguine, vel a pituita,sed eo in loco non est ita morbus diuidendus,quia sermo est de indicatione curatoria, quæ non sumitur a causa morbi,quia esset præseruatorium,sed sumitur a specie,vt verbi gratia morbus in intemperie diuiditur in intemperiem vel calidam,vel frigidam,& vtraque intemperies indicat remedium curatorium, non præseruatorium. Morbus igitur habet rationem primi,vt est genus,quod in species diuiditur. Quo vero attinet ad temperaturam, habet rationem primi, vt diuiditur in causas, non vt diuiditur in species, temperatura tamen potest diuidi in species, differentias, vt verbi gratia,si dicamus,complexio vel est moderata,vel immoderata, in curatione tamen sanitatis immoderata vel calida,vel frigida. Ecce quemadmodũ temperies potest diuidi in species,Galenus tamen loco citato 9.M.14.inquit,nõ diuidi temperaturam in species,differentias,sed in causas,quia loquitur de tẽperatura non vt est indicans,nam vt suo loco cognoscetis,quãdo loquemur de indicatione vitali, temperatura est diuidenda in species, quia ita diuisa,est indicans vitale,hoc in loco, cum capiatur temperatura vt signum,ideo est diuidenda in causas,vt videlicet temperatura sit vel a principijs genericis a primo ortu,vel sit ab ætate, vel a consuetudine, vel ab aere, vt dicit Galenus loco citato; vt temperatura si conferatur cum ætate,& reliquis, habeat rationem primi.

De aere.

QVANTVM denique ad aerem,hic & ipse debet diuidi in causas,vt prodit,vt fit a regione, vel a tempore anni, vel a cœli statu, a constitutione cœli,vt si aer conferatur cum cœli statu, cum tempore anni,dubio procul habet rationem primi. Cognoscitis ergo qua ratione & aer habet rationem primi. Ita igitur est intelligenda illa autoritas.

De vsu.

PERGENTES autẽ dicimus,morbũ indicare vsum,hoc est quantum,quomodo,quãdo, & vbi; quæ sane cum quatuor sint indicata, & vnum non nisi ab vno indicetur, necessarium est, vt in morbo sint quatuor indicantia,vt propterea a morbi actione indicetur quantum agendum, a passione modus, quomodo,a potentia quando, a subsistentia vbi. Et licet hæc veritas locum habeat in quolibet indicante, sat tamen sit in præsentia hæc applicare morbo. Supponere autẽ oportet, quemadmodum suo loco fuit declaratum,hæc quatuor non pertinere ad morbi essentiam, quia essentia nihil aliud indicat, quam quid agendum, sed pertinere ad illud, quod consequitur, quod quadruplex est vt suo loco fuit explicatum.

De quantum agendum.

Primum ergo quo ad quantum agendum, notent iuniores, per quantitatem necessarium esse intelligere dosin materiæ remedij indicati a morbo, vt verbi gratia,febris indicat frigidum, cuius materia est lactuca, dosis autem lactucæ est quantum agendum, & ideo quantum agendum respicit materiam remedij,

non autem indicans, norate autem dicere Galenum (5 Met.4.) 5.M.4. in duris corporibus plus aloes esse miscẽdum in molliorious corporibus plus thuris, quod dictum non pertinet ad rem nostram, sed potius ad compositionem medicamentorum, quod admonere volui, ne credatis quantum agendum sumi vel a duritie, vel a mollitie corporum. Ibi igitur proponit quantitatem & aloes, & thuris, non respiciens ad methodum medendi, sed ad methodum componendorum medicamentorum. Intelligatus igitur per quantum agẽdum dosin, materiæ lactucæ, endiuiæ, & oportet ob id per quantitatem intelligere, quantitatem continuam, nõ quantitatem discretam, ego dico quod sentio, vos iu- (Nota.) dicabitis. Excluditur quantitas discreta, nam, si verbi gratia, vti voluerimus lactuca pluribus vicibus, hoc non pertinet ad quantum agendum, sed ad quando agendum. in febri, verbi gratia, vti volumus lactuca: quare vtimur pluribus vicibus? bis, ter, quater vtimur quia prima vice non est expugnata febris, sed perseuerat febris præsentia, quæ præsentia cum sit causa, vt rursus vtamur lactuca, præsentia non indicat quãtum sed quando agendum, quare per quãtitatem oportet intelligere dosin, quantitatem continuam, non discretam, hoc autem quantum agendum indicatur ita ab actione, hoc est dosis, vt cum detur summa dosis, mediocris dosis, & minima dosis, summa dosis indicatur a summa actione morbi, mediocris dosis a mediocri actione morbi, minima dosis indicatur a minima actione indicãtis. Sed animaduertite, si quandoq; contingat summam esse actionem morbi, vt propterea indicetur summa dosis, non licet tamen semper medicamentum administrare in summa dosi, quia præter actionem summam indicantem, requiritur etiam virtus permittens, virtus robusta: hanc veritatem expli- (9.M.14.) cauit Galenus nono Metho. cap. decimo quarto, licet illa autoritas possit duplicem sensum habere, quomodocunque intelligatis, ego vos non reprobabo: dicit Galen. quantum accipere oportet ex conferẽdo morbum cum naturali habitu, vt quanto morbus a naturali habitu recesserit, tantum oportet refrigerare primus sensus qui mihi non displicet, est, vt Galenus versetur circa quid agendum specificum, circa quid agendum determinatum, quod indicatur a gradu morbi, qui gradus cognoscitur ex naturali habitu, vt significare voluerit Galenus, opus esse tantum refrigerare in secundo gradu, verbi gratia, prout factus est recessus a naturali statu. Secundus sensus esse potest, (vt cognoscatis me nolle fugere) admittamus Galenum versari circa quantum agendum, circa dosin materiæ, ita est intelligendus Galenus, vt ea quantitas sit administranda prout indicatur ab actione, hoc est, prout actio est vel magis, vel minus intensa, quam intensionem & remissionem indicat tanquam signum recessus a naturali statu, nã quanto maior est recessus, tanto hic recessus est signum intensioris actionis, vehementioris actionis. Vnde iuniores hoc memoriæ mãdent, idem non nisi tantum vnũ indicare, sed vnum posse & indicare quid agendum, & esse signum alterius indicantis, repeto, vnum non nisi vnum indicat, sed vnum potest indicare, & potest esse signum alterius indicantis, vt verbi gratia, recessus a naturali statu, indicat remedium quid agendum in tali gradu, idẽ recessus potest esse signum alterius indicantis, hoc est actionis, quæ indicat quantum agendum, idem est statuendum de materia, qui modus respicit materiam, quemadmodum & quantum.

LECTIO XVIII.

De quomodo.

De morbo diximus, qua ratione concurrat ad indicandum quantitatem agendi, sequitur ergo, vt sermo fiat pariter de morbo vt indicat quomodo agendum, sed in primis oportet explicare quid intelligere licet per modum agendi, modus agendi cum sit pars rectæ administrationis, quemadmodum ẽt quantitas agendi; idcirco perpenditur natura materię auxilij, ratione materiæ, quæ est materia auxilij indicati ab essentia indicantis, vt maxime sint vituperandi illi qui confundunt vsum cum quid agendum, vt verbi gratia, frigidum vt duo, non est quantum agendum, sed est quid agendum, sed specificum, cuius materia, verbi gratia, est lactuca, vt quantum sit quantitas lactucę, & proinde modus agendi, similiter pertinet ad lactucam ad materiam remedij. Multiplex autem potest esse hic modus, vt pertinet vel ad substantiam, uel ad qualitatem materiæ: uerbi gratia, ad substantiam, quomodo utimur lactuca uel in substantia solida, uel in substantia flaccida, quemadmodum & utimur quandoque Rhabarbaro in substantia solida in pillulis, quandoque substantia liquida.

Pertinet etiam modus agendi ad qualitatem alteratiuam, ad qualitatem motiuam. Quoad qualitatem alteratiuam, uti possumus lactuca actu calida, uel frigida. Lactuca potentia est frigida, sed actu administrari potest modo calida, modo frigida, & hoc pertinet ad modum quo ad qualitatẽ motiuum. Ego possum uti lactucę decocto, uel in modum stillicidij, uel citra stillicidium applicando lactucam. Constat igitur quid intelligere oportet per modum agendi. hic modus agendi est indicatum, ergo debet indicari ab aliquo indicante. Quid est hoc indicans? nequaquam potest esse essentia morbi, quia morbi essentia siue generica, siue specifica, quomodocunq; capiatur, nihil aliud indicat, quam qd agendum. Modus agendi nõ est quid agendum, & ob id nõ potest indicari ab essentia, indicatur ergo ab eo quod consequitur essentiam morbi, hoc autem non est actio, quia unum non nisi unum indicare potest, actio indicat quantum, est ergo morbi passio, a qua indicatur modus agendi. Fundamẽtũ huius ueritatis est; ppterea quod medicamentum uario modo agit, hoc est, modo magis, modo minus efficaciter agit, ut uario modo administratur, uerbi gratia, medicamentum refrigerans efficacius agit, si actu frigidum administratur, ad eundem modum medicamentum calefaciens efficacius calefacit, si actu calidum administratur, & sic de reliquis. Sed admoneantur iuniores, ut non confundantur Galeni autoritatibus, & uos scitis, ut mihi nõ credatis, sed diligenter perpendatis Gal. autoritates, & sane est maximo dedecore, alios improbare & eorum sententias non recte assequi. Galenus 3. Method. ultimo dicit, si mem- (3.Met.vlt.) brum fuerit exqsiti sensus, indicatur medicamentum lene, non asperum, ut est oculus, statim qui in superficie intelligit Galenum, & rei naturam aspernatur, dicent medicamentum lene, non asperum indicari ab exquisito sensu. Galenus dicit, si fuerit exquisiti sensus, sicuti oculus, oportet uti medicamento leni, quare modus agendi non indicatur a passione, sed ab exqsito sensu, quod falsissimum est, quare locus ille ita est intelligendus, ut spectet non ad methodum curatiuam medendi, sed ad methodum componendorum medicamentorum, oportet ut artifex, q medicamẽta conficit, ita cõponat, ut nõ sint aspera, sed optime lenia, gratia exquisiti sensus oculi, & ideo illa autoritas sententiam nostrã nõ uertit. Si desideratis Gal. autoritatem in qua respicit ad modum agẽdi, uideatis Galenum 13. Meth. ult. ubi ait, si medicamentum humidum est administrandum, ex alto effunditur, eo modo, dum erit in malis cerebri non oculi, uoluit significare Galenus, si medicamentũ actu humidum sit administrandum, in modum stillicidij, conuenit in malis cerebri, non autem in morbis oculi, ratio est, quia uirtus cerebri permittit, uirtus oculi prohibet. Declaro, quantum attinet ad medicamentum in modum

stil-

stillicidij, indicari etiam in morbo cerebri, & in morbo oculi, quantum spectat ad passionem indicantem. Do exemplū propter iuniores, verbi gratia, sit intēperies frigida in habitu cuius passio sit difficilis, & hęc intemperies frigida occupet cerebrū, occupet oculum ratio demonstrat vt & ratione intemperiei frigidæ cerebri, & ratione intēperiei frigidæ oculi, vtamur medicamento calido in modum stillicidij, quia in vtroq; morbo passio est difficilis, verūtamen per indicans requiritur etiam permittens, & vis cerebri permittit stillicidium, virtus oculi prohibet. Hāc veritatem proponit Gal. loco citato, vbi dicit esse vtendū medicamento, quod ex alto cadit in morbis cerebri, qa in capite est ossea substantia & sanitas, vnde qui essent imprudentes, & addicti solum verbis Galeni, statim dicerēt osseam substantiam cranei, & sanitatem cranei permittere, quod est falsum, quia vnica virtus permittit, vnica virtus prohibet in oculo. Declaro, ossea substantia est signum virtutis permittentis, nam dum cerebrum in affectu intemperie frigida, & stillicidiū administratur supra suturam coronalem, virtus quia adest ossea substantia permittit; sanitas etiam a Galeno proposita est signum virtutis permittētis, vnde sanitas non permittit, sed est signum virtutis. namque cum sanitas sit in parte sana, non lædit, & idcirco hęc sanitas est signum virtutis permittetis. Et propter iuniores declaro, sit aliquis affectus intemperie frigida, & in habitu, sit substantia cerebri, huius passio indicabit stillicidium, sed cōtingit vt secundum cutim pertinentem ad suturam coronalem, sit ulcus, quomodo poteritis uti stillicidio? propterea quod nō adest sanitas, adest ægritudo, ulcus, quod ulcus est signum uirtutis prohibentis, at quantum attinet ad oculum, dicit Galenus loco citato, non esse utendum stillicidio in morbis oculorum, quia substantia est mollis, oculus ęgrotat, & ideo dicatis stillicidium non prohiberi a mollitie oculorum, non prohiberi ab ægritudine oculorum, sed dicatis, hæc duo sunt signum uirtutis prohibentis stillicidium, quod nō indicatur ex passione morbi oculorū. Præterea dicit Gal. 13. Met. 12. si epar inflammatione laborare incipiat, medicamētum actu frigidum non applicabitis, at si artus, uel crura, uel brachia laborare incipiāt inflammatione, licet applicare medicamētum actu frigidum, unde in inflammatione iecinoris non applicabitis actu frigida, applicabitis in inflammatione brachij. Declaro hęc uerba, loquitur hic Gal. de recta administratione, hoc est de modo secundum quē debet administrari medicamentum reprimens, qui modus a nullo alio indicatur, quam a passione materiæ reprimēdæ, & licet hic modus sit potius indicatum præseruatorium quam curatoriū, licet tamen claritatis doctrinę gratia hoc in loco proponere, loquitur ergo Galenus de modo secundum quem in inflammatione debet administrari medicamentum reprimens, q modus a nullo alio potest indicari, quam a passione materiæ reprimēdæ, & possibile est vt quantum attinet ad materiam reprimendam, & in epatis inflammatione & in brachij, materiam adesse reprimendam, cuius passio sit adeo difficilis, vt indicet reprimens actu frigidum, sitq; medicamentum reprimens, quo frigidius est non modo potētia, sed actu, eo valentius reprimat, quare reprimēs actu frigidum ita potest indicari a passione materię in inflammatione epatis, sicuti etiam a passione materiæ in inflammatione brachij, & ob id Galenus loco citato respicit non ad indicans, sed ad prohibens, ad permittēs; vt prohibens locum habet in inflammatione iecinoris, permittens autem in inflammatione brachij. Declaro. virtus est quæ potest prohibere & permittere, virtus epatis prohibet primum, & supponatis, quia hęc veritas declarabitur in sermone de virtute, virtus inquam epatis prohibet, prohibet primo calor naturalis epatis, qui non potest sustinere actu frigidum, non prohibet autem virtus brachij, propterea quod in brachio naturalis calor permittit actu frigidum. Statuatis igitur modum agendi indicari tantum a passione morbi, quemadmodum dictum est a Galeno, de modo.

13. M 12.

De quando.

IDEM est statuendum de quando, & iuniores aduertant, quando agendum, siue tempus oportunū posse accipi, vel ratione vnius materiæ medicinalis, vel ratione plurium, & si ratione plurium, vel in vnico affectu, vel in pluribus. Declaro causa vnius materiæ, vt verbi gratia, quando institutum nostrum est aquam frigidam exhibere, & hoc quando agendum est, Galeno lib. ad Thrasybulum 37. duplex est, aliud generale aliud particulare, per generale intelligit Galenus vnum ex quatuor morbi temporib. hoc est vel principium vel incrementum, intelligit Galenus horam: dicit Galenus vt scire expediat ex quo morbi tēpore, & qua hora diei est exhibenda frigida, causa videtur plurium materierum, & primum in vnico affectu, hūc in modum intelligitur, verbi gratia, est opus vti endiuia, nymphæa, lactuca, quæ sunt materiæ refrigerātes, inuicem tamen discrepant, vt altera sit remissa vt endiuia, altera intensior vt nymphæa, expedit vt Medicus cognoscat, an primum licet exhibere endiuiam, an nymphæam. Ad Thras. 37.

Postremo causa plurimorum affectuum hunc in modum quando agendum intelligere oportet, vt verbi gratia si licet vti causa febris aqua frigida, causa materiæ venæ sectione, causa virtutis vel carne, vel vino expedit vt Medicus cognoscat an primo vti licet, vel hac vel illa materia, & horam inquirere, ordinem agendi, vnde sunt in errore illi qui credunt, ordinem agendi esse quid aliud a quando agendum.

LECTIO XIX.

De ordine agendorum.

CVM intelligitur quando in pluribus affectibus & pluribus materiebus verbi gratia, si aliquis febricitet, causa febris institutū est vti frigida, causa sanguinis, venæ sectione, causa virtutis, verbi gratia, carne, expedit vt Medicus cognoscat ordinem agendorum, vt scilicet cognoscat, an primum vt. licet vel frigida vel venę sectione, vel carne, Galenus appellat ordinem agendorum, sed nihil aliud est quam quando agendum. His hunc in modum constitutis, cum appareat quidnam intelligere oportet per quādo agendū videamus modo a quo indicetur, & quemadmodum pauci hanc veritatem cognouerint, ita libenter a nobis explicatur. Colligimus ex Galeno ad Thrasyb. c. 37. & cap. 38. Quando agendum ab vno tantum indicari, hoc est a præsentia, quæ consequitur essentiam vehementiorem indicantis, quam veritatem significat Galenus dum ait, quando agendū indicatur a pręsentia indicantis, & ab essentia prohibētis, primo intuitu videntur esse duo indicantia, hoc est videtur esse præsentia indicantis, & absentia prohibentis, recte intelligatis, quia dicit Galenus, quādo agendum indicari a præsentia indicantis, hoc est vnum, & absentia prohibentis, hoc est aliud, secundum. Sed vnum, non nisi ab vno indicatum, & quodlibet indicatū indicatur a præsenti, quare non ab essentia prohibentis, & ideo ita est intelligendus Galenus, vt quando agendum indicetur tantum a præsentia indicantis. Sed quæ est hæc præsentia? est præsentia, quæ cōferi essentiam vehementiorem indicantis, quæ locum habet quando non adest prohibens, locum habet hæc præ- Ad Thras. 38.

sentia

sentia uehementioris indicantis quando nō adest prohibens, nam dum adest prohibens, id quod impedit, quod impedit, quod est præsens, & prohibēs, habet rationem uehementioris indicātis, quia secus non prohiberet, quare idem prorsus est dicere, quando agendum indicari a præsentia indicātis, & ab essentia prohibentis, ac si diceremus, quando agendum indicari a præsentia quæ consequitur essentiam uehementioris
Nota. indicantis Sed notate, hanc pręsentiam uehementioris indicantis cognoscere ratione temporum uniuersalium, non esse adeo difficile, at ratione temporum particularium esse difficillimam, ut nec scribi possint tempora particularia, & ratio est, namq; plurima concurrunt ad hoc, ut cognoscamus non quo tēpore uniuersali, sed qua hora, quo tempore particulari sit uena, uerbi gratia, secanda, nam licet possimus uenam secare ante cibum, non tamen semper eadem hora, quandoque illico ante cibum, quandoque per horam ante cibum, quandoque per duas horas ante cibum.

Pręterea alij ęgrotātes, ut dicit Galenus locis citatis, post uenam sectam egent somno, alij nō, ut plurima ac fere innumera sint perpenda, ut cognoscatis horam agēdi, tēpus particulare, sed siue sit tempus particulare, siue uniuersale, ab unico tantum indicatur, hoc est a præsentia indicantis uehementioris.

Dubitatio.

7.Met.6. SED iunior dubitabit, quia Galenus septimo Method. sexto, ad uenam... Quando agendum, opus esse ait naturarum inspicere proprietates, unde subdit Galenus, noui quosdam, ut si noctu uigilare cogantur, non amplius dormiant, quare inquit Galenus, ijs ut noctu bibant consulendum non est, ecce quando agendum, hoc est, potio an debeat exhiberi tempore nocturno necne, & proinde quando agendum indicari uidetur a proprietatibus naturalibus.

Solutio.

DICATIS, quando agendum a nullo alio indicari, quam a pręsentia uehementioris indicantis unde Galenus dum proponit naturarū proprietates proponit has proprietates ut sint signum uirtutis prohibentis, unde quantum attinet, uerbi gratia, ad indicans, deberemus tempore noctis dare syrupum potū sed si exhibeatur potio Socrati, cuius est illa proprietas ut dum cogitur uigilare, nō possit postea amplius dormire, dubio procul uires sunt debiles. ideo hæc proprietas est signum uirtutis prohibentis. Vnde hoc loco ut iuniores hanc doctrinam recte assequantur, tria sunt explicanda. Primum, quemadmodum patet, quādo agendum ratione vnius materiæ: secundo quomodo fiat manifestum quando agendum vt est diuersarum materierum, sed in vnico tantum affectu: Tertio & vltimo quomodo apertum fiat quando agendum, ratione diuersarum materierum, & in pluribus affectibus, vt his tribus cognitis, nullus relinquatur scrupulus circa quando agendum.

Quando agendum ratione vnius materia.

1. QVO ad primum, verbi gratia, in febri ardenti vtimur frigida circa statum, circa vigorem, & ratio est, quia eo tēpore febris præsentia magis potest ad indicandum aquam frigidam, quā materiæ cruditas ad prohibendum, ecce vtimur circa statum frigida quia indicans est vehementius prohibente, quia adest præsentia indicantis vehementioris, vnde Galenus
primo ad Glaucū 9. dicit, in balneo q admodū dele- 1.ad Gla.9
ctantur, si bis in die lauent, nō errabis, & addit Galenus, sed illud semper habeatis in memoria, vt in tēpo-
re id fiat. Subdit præterea, si vero etiam coctionis si- De Balneo.
gna aderunt, si etiam sæpius laueris, non delinquens non errabis. Galenus his verbis proponit quando agendum ratione vnius materiæ, hoc est ratione balnei in tertiana intermittente exquisita exacte, vt balneum sit materia remedij refrigerantis, humectātis, & vacuantis, vt indicans sit febris quæ indicat refrigerans & humectans, sit materia quæ indicat vacuans, quare quando agendum hoc in loco, debet indicari a præsentia febris, a pręsentia materię, quę duo sunt pręsentia, & semper sunt existēte febre, quare licet vti balneo, & licet vti balneo cum Galeno bis in die, si homo delectetur, vt delectatio, vt voluptas hoc in loco non sit indicans, sed signū virtutis permittentis. Præterea est eligenda hora, qua nec cibus, nec accessionis materia prohibeat, nec cruditas materiæ, vt præterea Galenus non ita vtatur balneo in cap. 10. in cura tertianæ nothæ, quemadmodum in cura tertianę exquisitę, propterea quod in tertiana notha, cruditas prohibet, in exquisita non prohibet, & ob id dicit Galen. si vero etiam coctionis signa aderunt, etiā sæpius lauare expedit, nam dum sunt signa coctionis; sunt signa quæ indicitur, quæ manifestantur pręsentia indicantis a qua præsentia indicatur quando agendum.

Quando agendum ratione plurium materierum in vnico affectu.

QVO vero attinet ad secundū, quod erat cognoscere quando agendum ratione materierum, sed in vnico affectu, etiam hoc in loco eadem veritas habet locum, vt quando agendum desumatur a præsentia vehementioris indicantis, vt si contingat esse vehementius, tutius sit a vehementibus inchoare, si contra. contra hanc veritatem proposuit Galenus 5. M. vlt. dum habet, in quibus periculū non impendet, non imminet, inchoandum a leuioribus, quę nisi proficiunt, ad validiora ascendendum, at subdit Galenus vbi ęgroto moriendū est, vbi periculum est mortis, nō inchoandum a mitioribus sed a valentioribus propterea quod adest præsentia admodum vehemētis indicantis, vnde idem Galē. 14. Method. 13. dicit in columellę vitio primo an naturam reuocare tentandum, si non licet, prorsus amputare oportet, ecce proponit materias medicinales tanquam debiliores, & materias chirurgicas, materias amputantes tanquam validiores, si nos cognoscimus columellæ vitium non esse admodum vehemens, licet vti medicamento, sed si cognoscimus columellæ vitium esse vehementissimum, vt non cedat materiæ medicali, quam primum ad materias amputantes, ad chirurgiā debemus confugere, & hoc faciendum est a medicis, qui optima cōsciētia sunt prædití, quia dubio procul magis lucrabimini, si primo vtemur, sed hoc est munus latronum, non medicorum.

Quando agendum in diuersis materijs, & affectibus.

AD vltimum, quod erat cognoscere, quando agēdum in diuersis materiebus, & diuersis affectibus, sciendum ex Galeno primo Metho. 9. contraria indicantia quandoque vno tempore locum habere,

quan-

quandoque diuersis temporibus. Vno tempore vt in vlcere partis humidioris, vtimur eodem tempore siccis & humidis, vtimur siccis ratione materiæ excrementitiæ, quæ est indicans præseruatorium, humido vero ratione partis, quæ pars secundum naturam habet temperiem humidam, temperies humida indicat humidum, quia indicat sui conseruationem, & rogo iuniores vt a se infelicitatem illam arceant, ne credant cum natura partis vlceratæ, cum temperies partis vlceratæ habeat vim indicandi, ne credat hic naturam hanc temperiem esse indicans curatorium, quia curatorium indicat contrarium, sunt nugæ, natura partis similem sui custodiam indicat ad rem, cum ergo licet eodem tempore quandoque contrarijs vti, non vno autem tempore, cum Galeno loco citato, si hæc quæ inuicem perpenduntur, habent rationem vel causæ principalis, vel sine qua non, vel vrgentis, & ratio huius veritatis est, quia vbi indicantia non æque possunt oportet materias administrare diuersis temporibus, secus autem, vbi æque possunt indicantia, vbi nō æque possunt diuersis tēporibus, vnde loco citato dicit Galenus, ordinem sanationis, seu tempus inuenies, si ad hæc tria respexeris, verbi gratia, in vlcere id quod habet rationem causæ principalis est temperies, est natura, illa enim est quæ carnem generat; causa sine qua nō, cum Galeno loco citato est sordities, cauitas, nam licet pars vlcerata sit temperata, nō sit intemperie affecta morbosa, tamen non potest vlcus remoueri, nisi remoueatur sordities, nisi cauitas repleatur, habet autem rationem vrgentis, vt verbi gratia, si in vlcere fuerit conuulsio. Vnde iuniores hoc in loco intelligere debent alterum, quodnam sit ex his tribus, quod magis possit, reliquum a iuuenibus cogitandum est, quo modo hæc tria concurrent ad indicandum, quando agendum. Quo ad primum spectat, vrgens magis potest quam reliqua, vrgens est anteponendum, & causæ principali & causæ sine qua non.

De vrgente

LECTIO XX.

ET ratio est, si inuicem conferantur quod vrget & quod habeat rationem causę principalis, quod habet rationem causę sine qua non, quod habet rationē morbi, statuendum est id quod vrget esse reliquis anteponendum, & ratio est, quia imminet periculum & mors, vt necessarium sit vel affectum insanabilem relinquere, vt verbi gratia, vbi est vlcus cum luxatione oportet luxationem dimittere, quandoq; etiam cogimur, dicit Galenus, nouum affectum insanabilem excitare; verbi gratia, si sanguis immoderate fluat, cogimur vas abscindere, id est, venam vel arteriam, & ob id nouum affectum insanabilem producere. Patet igitur id quod vrget esse vehementius reliquis, si vero inuicem comparemus causam principalem, & causam sine qua non, primum locum obtinet causa principalis, vt primo sit occurrendum causæ principali, mox autem causæ sine qua non.

De causa principali & causa sine qua non.

SED admoneantur iuniores quid intelligere oportet per causam principalē, & causam sine qua nō. Non enim intelligimus causam, sine qua non potest tolli causa principalis, quia secundum hanc rationem in primis esset occurrendum causæ sine qua non: igitur primum remouenda causa sine qua nō, quare ita intelligatis Galenum, vt dum inuicem comparamus causam principalem, & causam sine qua non, ita comparamus, vt vtraque causa dirigatur ad morbum, vt cum morbus habet causam principalem, morbus habeat causam sine qua non, in primis est occurrendum causæ principali, vt si accipiatur causa sine qua non, vt refertur nō ad morbum, sed ad causam principalem, in primis sit occurrendum causæ sine qua non; & ideo debetis recte distinguere. propter iuniores do exemplum, sit vlcus, quod habet coniunctam inflammationem, sorditiem, & cauitatem, nos in primis studemus remouere inflammationem, vt introducatur temperies, quæ habet rationem causæ principalis, secundo tempore occurrimus sorditiei, cauitati, hoc est causæ sine qua non, postremo solutæ vnitati, tandem si conferatur causa sine qua non, nō cum vrgente, non cum causa principali; sed cum morbo, dubitandum nō est in primis esse causæ occurrendum, deinde vero morbo, quia patet magis posse causam sine qua nō, quam possit morbus. hæc de primo explicando.

Secundum.

Quo ad secundum, q̃ erat declarare, quō hæc conferuntur ad indicandum tempus curationis, satis constare habet omnia solum per præsentiam, quia quando agendum a sola præsentia indicatur, vt si inuicem conferamus hæc quatuor, hoc est vrgēs, principalem causam, causam sine qua non, & affectum, si hæc inquam conferamus, penes vehementiam primū locum cum obtineat vrgens, id est, cum sit vehementius redditū, ita huic primo occurrendum, quod cognoscens Galenus dicit 10. Metho. c. 1. licet causa in primis sit respicienda, aliquando tamen febris, hoc est, morbus affectus perniciem minatur, vt febri primum sit occurrendum, ecce prius occurrimus febri, quam causæ, quare, febris habet rationem vrgentis, & cum quando agendum indicetur a præsentia essentiæ vehementis, & febris perniciem minetur, febris habet rationem vrgentis, præsentia febris consequitur essentiam vehementiorem, hac de causa in primis consulendum febri quam causæ. Eandem veritatem proposuit Galenus quarto Metho. 4. & facile ex vobismet ipsis illam autoritatem intelligere poteritis, sed propter iuniores notetur ex Galeno septimo Metho. duodecimo, cum in pluribus affectibus quandoque tria sint, hoc dico vrgens, principalis causa, causa sine qua non, ex Galeno vrgens indicat quam primum esse agendum, quia imminet periculum, deinde causa principalis, quoniam ex Galeno habet rationem causæ efficientis, & augentis affectum, quo vero ad causam sine qua non, dicit Galenus, huius causa respiciendum esse ad id, quod ordo dictat, præscribit.

10. Met. 1.

4. Met. 4.

7. Met. 12.

De ordine.

QVID dictat ordo? inquit Galenus loco citato, ordinem præscribere quid ante quod, qd cum quo, & quid post quid, & omnia pertinent ad Methodum, vt uersatur circa quantum agendū. Hoc dictum non est usq; adeo facile intellectu, ideo propter iuniores est explicanda hæc autoritas; sciendum igitur Galenum per ordinem intelligere ordinem causarum inter se, uerbi gratia, ut non recedamus ab exemplo proposito a Galeno, pituita potest accipi ut generatur in cerebro, secundo accipitur pituita ut descendit a capite in uentriculum, tertio capitur pituita, ut iam est impacta in tunicis uentriculi, ut effecerit produxerit morbum frigidum in uentriculo, quo sit, ut ordo præscribat, quid ante quod in duabus causis, uerbi gratia, primum occurrendum materię ut generatur in capite, deinde, ut fluit, constituit quid post qd in pluribus causis, quam in duabus, ut pote in tribus, ut uerbi gratia, primo occurrimus pituitæ, ut generatur

neratur in cerebro, permanent duæ causæ, pituita, quæ fluit, & pituita impacta, quare occurrimus primum pituitæ fluenti, deinde impactæ, quod est perpendere quid post quid.

Nota de ordine admonendarum materierum.

SED iuniores hoc loco admoneantur, quomodo ordo concurrat ad indicandum, quando agendum, nam quando agendum indicatur solum a præsentia, non ab ordine, quia dum Galenus dicit, ordinem dictare, præscribere, quid ante quod, quando agendum accipit ordinem in ratione signi. Declaro, nam si ordo nobis significat vehementiam, & intensiorem & remissiorem, verbi gratia, primum sanandum cerebrum, secundo vacuandus ventriculus, tertio tunicæ mundandæ, quarto calefaciendus ventriculus refrigeratus, vnde ordo inter causas est signum, nobis significans, hanc præsentem causam esse vel magis vel minus vehementem, & postea ab hac præsentia, non ab ordine, ab hac inquam præsentia indicatur quando agendum, vt hoc perpetuum sit, quando agendum a præsentia indicari.

De vbi.

QVO ad vbi agendum, indicatur a subsistentia, vt consequitur essentiam indicantis, verbi gratia, in febri balneū dulcis aquæ applicatur toti corpori, propterea quod febris habet subsistentiam in toto
12.M.vlt. corpore, vnde Galenus 12. c. vlt. dicit, si mordax humor consistat, subsistat in intestinis, medicamentum oportet inijcere per sedem, quod eluat mordacem humorem, ecce ergo quemadmodum vbi agendum indicatur a subsistentia humoris, a subsistentia indicantis. Sed notate propter iuniores, fuisse Galeni sententiam
13.M.21. 13. M. 21. locum cui applicantur medicamenta inueniri ex prænotione, cognitione, actionum, & vsuum partium, vnde statim rudiores homines, quos tamen ego non cognosco, inferent, vbi agendum indicari ab actione, ab vsu partium, quia sine dubio Galenus hoc in loco respicit ad vbi agendum, cum loquitur de medicamento, quod debet loco applicari, & voluit inueniri ab actione, ab usu partium, non ab actione, ut est symptoma, sed ab actione naturali partium, quare dicatis Galenum hoc in loco, & actionem, & usum accipere in ratione signi, quod sit uerum, subdit loco citato Galenus locum affectum reconditum, internum, ad differentiam externi, cognosci ex actione, & usibus, ecce accipit actionem, & usum in ratione signi, quia ut significant locum affectum, significant subsistentiam indicantis, subsistentiam a qua indicatur ubi agendum. Sed diceret aliquis, dixisse Gale-
13 M.vlt. num 13. Meth. ultimo, quando uolueritis ut medicamenti uis plurimum descendat, medicamentum esse applicandum futuræ coronali, uam cranium, caluaria hoc in loco, hoc est, secundum sedem futuræ coronalis, cranium inquam tenuissimum, rarissimum, & secundum hunc locum forte iunior inferat, a tenuitate, a raritate ossis indicari ubi agendum. diceret igitur ubi agendum, a sola subsistentia indicari, a nullo alio, ut methodus medēdi sit breuissima. Et uos mar te proprio in unico folio poteritis totam hāc methodum concludere. Dico igitur ubi agendum a sola substantia indicari, ac cranium hoc in loco concurrit, ut prohibet applicationem medicamēti, uerbi gratia, reprimentis medicamenti per crassitiem, & densitatem hæc permittit per renuitatem & rariratē, ut reprimens sit applicandum futuræ coronali, quia in ea parte non adest crassities, densitas, non adest prohibens, sed potius raritas, tenuitas, & proinde permittens. Sed animaduertant iuniores, nec raritatem ac laxitatem esse permittentia, nec crassitiem & densitatem esse prohibentia, sed hæc esse signa virtutis permittentis, virtutis prohibentis.

De causa morbifica.

QVOD dictum est de morbo, idem est de causa intelligēdum, vnde iuniores per causam intelligant causam morbificam: ad quam respiciens Gale.
9.M.6. dicit, faciendorum indicationem sumi a causa, & per causam, oportet intelligere causam efficientem non formalem, quæ reperitur in corpore ægrotante, siue hæc causa sit genita extra corpus, veluti pilea plumbea, quæ per bombardam impellitur, veluti venenum extra corpus genitum, sed quod præsens fit in corpore, ideo oportet causam efficientem intelligere, quæ est genita in corpore, proinde per causam efficientem morbificam, oportet intelligere, siue per se, siue per accidens. declaro, per se, vt causa morbifica, vt quid præter naturam, distinguitur a morbo, distinguitur a symptomate, intelligimus etiam causam per accidens, veluti est symptoma, quod ex accidenti habet rationem causæ efficientis morbificę, & potest, vt suo loco cognoscetis, esse actio, quæ tamen accipitur hoc loco quemadmodum accipitur actio, vt indicat quantum agendum.

De actione.

QVIA actio, quæ indicat quantum agendum, potest esse & secundum naturam, & præter naturam, vt cognoscetis, quando loquemur de virtute indicante, & ideo qui libenter alios turbant, deberent in primis mentem aliorum intelligere, deinde vero opportune redarguere. ad rem, in præsentia per causam morbificam intelligimus etiam causam efficientem ex accidenti, hoc est, symptoma, vt habet rationem causæ.

LECTIO XXI.

CVM causa morbifica alia propria ratione, alia ex accidenti sit causa, hoc est, symptoma; nos primū vt polliciti sumus, de causa per se indicāte loquemur, deinde vero de symptomate.

Causa per se.

QVO ad causam, quæ non est symptoma, circa hanc duo. primū erit declarare quod remediū indicatur a causa. Secundum explicandum, quis vsus, quæ recta administratio indicatur a causa.

Quoad primum, a causa remediū quod indicatur est solum præseruatorium, nō vitale, non curatoriū, quo fit verissimum esse materiam non esse de essentia morbi, quia si materia esset de morbi essentia, materia indicaret remedium curatorium, materia autē nō est de morbi essentia, propterea quod morbus nō potest esse mixtum ex accidenti, & substātia. morbus est accidens non substantia, & si contingat morbum in intemperie adnexā habere materiam, hæc est extra essentiam, & habet rationem causæ efficientis, vt ab hac capiatur indicatio præseruatoria, & ob id Gal. Materia nō est essentia morbi.
12. Meth. primo dicit, a causis præstari indicationem prouidentię, & vos locum illum videre potestis. Præterea in libro ad Thrasybulum cap. 25. dicit, a causa 12.M.1. Ad Thrasi. 25.

indicari vacuationem, à causa sumi indicationem, vt
nō morbus, sed multitudo, hoc est causa indicat vacu
1.Met.1. ans remedium pręseruatorium. Preterea 2.M.2. dicit
putridas febres præter curationem, præseruationē si-
bi adiungere: hoc autem est causam adimere, ecce à
causa sumitur indicatio præseruatiua, vnde addebat
Galenus loco citato, à causa sumi indicationem præ-
seruatiuam in arte tuendæ sanitatis, à causa, inquam,
quæ est in corpore nō ęgrotante, vt si causa sit in cor-
pore non ęgrotante, ab hac sumatur indicatio præser
uatiua, sed quæ pertinet ad Methodum curatiuam.
Notent iuniores, quandoque Galenum & præsertim
2.Met.14. 2. Met. 14. causam morbificam vocare affectum, quia
non ita sollicitus fuit de vocibus. Constitutum igitur
sit, à causa efficiēte sumi indicationē præseruatiuam,
vt causa morbifica indicet quid agēdum, quid, est re-
medium pręseruatorium. Si ergo causa indicat reme-
dium pręseruatorium, hoc est quid agendū, necessa-
rium est, vt hoc indicet per sui essentiam, siquidē quid
agendum a sola essentia indicatur, debet igitur indica
ri ab essentia causæ. Causæ essentia, quemadmodum
dictum est de morbo, & dicetur suo loco de virtute,
est vel generica, vel subalterna, vel specifica. Quo ad
genericam, accipitur causa vt res præter naturam in
corpore ęgrotante, morbi effectrix, quare secundum
hanc essentiam genericam, indicat remedium, ad dif-
ferentiam alimenti indicati à virtute, indicatur reme
dium remouens, ad differentiam remedij conseruan-
tis indicati à virtute, indicatur tantum secūdū essen-
tiam genericam remedium remouēs. Quo vero atti-
net ad essentiam subalternam & specificā, causę mor-
bificæ, huius gratia necessariū est causam morbificam
diuidere. Causa igitur morbifica est vel intemperies,
vel materia, si intemperies, vt verbi gratia intempe-
ries frigida ventriculi in febri pituitosa, vt habet ratio
nem causæ generantis pituitam, generātis materiam
10.Met.1. febris, indicat calefaciens vnde Gal. a. M. 1. dicit sæpe
ascititiam intemperiem ad efficientes causas reduci,
& ob id indicationem illis cōcedere præseruatiuam,
si vero ex altera parte sumitur materia, hęc maiori cū
diligentia est diuidenda, vt pateat essentia & subalter
na & specifica, namque intemperiem ex vobismet ip-
sis facile potestis diuidere, cū diligentia igitur traden
da est materię morbificę diuisio, & pręsertim quia di-
cit Galenus 10. Met. 1. in febribus causam habētibus
primam indicationem sumi a causa, intelligant iunio
res, primam indicationem nō ratione dignitatis, quia
hęc sumitur à virtute, neque iuniores intelligant pri-
mam ratione inuētionis indicationum, quia primum
locum obtinet morbus, & ideo intelligatis primum,
rationē temporis, vt in executione primum sit absol-
uēda indicatio, quę sumitur à causa, & ob id dicit Ga
2.Met.10. lenus 2. Meth. 10. Indicationem sumptam à febre esse
primum, & vltimum, ratione indicationis, quę sumi-
tur a causa, voluit esse primum ratione inuentionis,
vltimum ratione executionis, vltimum ratione ad-
ministrationis materierum, cum igitur diligenter sit
tradenda diuisio causæ morbificæ, operę preciū est in
primis, materię morbificę definitionem tradere, pro-
pterea q nisi tradatur definitio rei diuidēdæ, impossi
bile est vt diuidendo non committatur error.

Hæc igitur vt puto potest tradi materiæ definitio.

Definitio materiæ morbificæ secundum Capiuacceum.

MATERIA morbifica est mixtū pręter naturā
lædens hominem ægrotantem. Declaro hanc
definitionem, cum materia sit mixtum, ex necessitate
est substantia, est aūt mixtū pręter naturam, ad diffe-
rentiam mixti secundum naturā, vt videlicet est epar
quod est mixtum secundum naturam, est ēt mixtum
secundum naturam, ad differentiam rei seu mixti nō
naturalis, vt verbi gratia panis, qui antequam assuma
tur non habet locum causę morbificę, sed rei non na
turalis, at vbi est ingestus cibus, & offendit, est mixtū
prætet naturam, & propterea habet rationem causæ
morbificæ. Deinde dictum fuit (lædens hominem)
ad differentiā materiæ, vt potest lædere bruta, primo
dictum fuit (ęgrotantem) ad differentiam illius mate
rię, quę lędit, & est pręter naturam, sed in corpore nō
dum ęgrotante. Hinc sequitur, vt distinguatur mate-
ria morbifica, quę in pręsentia a nobis perpenditur in
methodo medendi, a materia morbifica, quæ locum
habet in arte tuendę sanitatis, quia in arte tuendę sa-
nitatis, lędit quidem hominem, & potest etiam lęde-
re, sed non ægrotantem.

Differentiæ materiæ morbificæ.

EX hac definitione facite est colligere differentias
esse desumendas, primum a materia, vt est mix-
tum; secundo, vt est præter naturā, tertio vt lędit ho-
minem ægrotantem.

Vt est mixtum.

QVANTVM attinet ad primum, vt est mixtū,
vt est substantia corporea, est vel vapor, vel mi
nera. Vt est vapor, indicat remedium remouens mate
riam morbificam, huc vsque est quid agendum gene-
ricū, addatur per insensiles meatus, vapor igitur indi-
cat remedium vacuans per insensiles meatus, contra
autē, minera per sensiles meatus, vt nullo modo pos-
sit minera euacuari, nisi per sensiles meatus, nisi mine
ra conuertatur in vaporem, tunc autem non indicat
amplius, vt minera, sed vt vapor, hanc veritatem co-
gnouit Galenus 13. Methodi cap. 16. vbi habet, vacua 13 Met.6.
tionem fieri per meatus uel sensiles, uel insensiles, un
de improprie loquuntur Medici, quando dicunt, ua-
cuationem esse uel sensilem, uel insensilem, nam ua-
cuatio, quæ fit per sudorem, est uacuatio sensilis, su-
dor conspicitur, tum fit per poros, tum fit per meatus
insensiles, & ob id Galenus recte dicit, uacuationem
fieri per meatus uel insensiles, uel sensiles, ut cum ua-
por indicet remedium uacuans per insensiles meatus
si fortasse uapor fuerit pituitosus, indicabit specificū
remedium, indicabit remedium uacuans per insensi-
les meatus uaporem pituitosum, & sic de reliquis. Si
uero fuerit minera, hæc indicat uacuans per sensiles
meatus, hæc autem minera uel est animata, ut uermis
lumbricus, caro, monstrum & similia, uel minera est
inanimata, & est, uel solida ut calculus, pila plumbea,
feces duriores, est autem liquida uel alimentalis, ut
chylus, sanguis, uel excrementitia, ut humores excre-
mentitij, semen, lotium, sanies, acores, feces liquidio-
res, & alia id genus, quæ omnes minerę in genere sūt
mineræ, & proinde in genere subalterno, indicant re-
medium uacuans per meatus sensiles, at quęlibet mi-
nera indicat uacuans, determinatum, ut uerbi gratia
sanguis indicat uacuans sanguinem, & quęlibet indi-
catio, est præseruatiua, unde Galenus in arte medici-
nali c. 99. dicit indicationem pręseruatiuam pręcipue Arte med.
capi ab humore, dixit pręcipue, nō quia ab alijs mine- 99.
ris nō capiatur indicatio pręseruatiua, quia a quacun-
que minera morbifica sumitur indicatio præseruati-
ua, sed dicit præcipue, quia frequentius sumuntur in-
dicationes ab humoribus, qa frequentius peccant hu-
mores, quam calculi, quam reliquæ mineræ, ut hinc
pateat indicationem genericam euadere specificam,
ut descendimus in hanc, & illam mineræ speciem, ut
uerbi gratia, bilis indicat euacuationem bilis, qua-
re

14.Met.17. re Galenus 14.Met.17.dicit curationem inueniri ex specie humoris,nō dicatis; vt dicerent qui in superficie tantum intelligunt Gal.per curationem opus esse intelligere indicationem curatiuā, quia indicatio curatiua,ad differentiam præseruatiuæ, non sumitur a specie humoris, quia si ab humore sumitur indicatio præseruatiua,ergo & a specie humoris, nam si genus est indicans præseruatorium, & species sub illo genere contenta est indicans præseruatorium, quare Gal. ita intelligatis,vt per curationem intelligat Methodū curatiuam,quam in his libris profitetur,vt hæc curatio inueniatur ex specie humoris,vt ratione finis cōmunis possit vocari indicatio curatiua, sed ratione finis proprij, hoc est, ratione remotionis humoris specifici, sit indicatio præseruatiua, vnde addebat
14.Met.18. Galenus in eodem Metho.14. sed capite 18. speciem humoris cognosci ex victu, vt verbi gratia, nos cognoscimus speciem humoris, hoc est, bilem peccantem, id est, hanc speciem ex victu procedente bilioso, & ob id ex specie humoris indicatur specificum remedium, vnde etiam Galenus 1. Aphoris.secundo, cum dicit Hippo.Si talia purgentur,& reliqua. Gal.in commentarijs ait, si bilis peccat; bilis purgāda, si sanguis, sanguis euacuandus, ecce quemadmodum determinata mineræ species indicat remedium specificum.

LECTIO XXII.

14.Met.3. GALENVS 14.Met.3.vt significaret materiā morbificam determinatam indicare remedium determinatum, dicit, si purum fuerit Erisypelas bilis purganda,ecce bilis indicat sui purgationē. Præterea
4.Met.6. 4.Meth.6.dicit,alias sanguinem euacuabimus, si sanguis vincet,alias pharmaca administranda,si alij succi vincent, quare indicatio determinata fuerit a succo determinato, vt sanguis sanguinem vacuans indicet, & bilis bilem euacuans. Vnde admoneantur iuniores,dixisse Gal.4.Meth.6.morbi magnitudinem perpendendam esse ad indicandum, non modo vacuationem sanguinis;sed etiam purgationem,vt morbi magnitudo sit signum peccati vehementis materiæ, siue sit sanguis,siue alius humor a sanguine.

Dubitatio.

SED aliquis dubitabit, quia Gal.4.Meth.6.dicit, si vlcus sit morbus cum virium robore,nemo est qui sanguinem non mittat, vt sanguinis missio non indicetur a sanguinis redundantia, sed a morbi magnitudine cum virium robore. Dicimus Galenū sermonem habere de sanguine peccante, vt si morbus adsit,qui significat peccatum in sanguine vehemens, & virtus sit robusta, sit secanda vena, licet homo sit expers redundantiæ sanguinis, quia potest esse peccatum in sanguine,non in quantitate,non in redundātia,sed vel in motu,vel in substantia,vt suo loco intelligetis, quare Galeni autoritas nobis non aduersatur,
13.Meth.5. imo idem Galenus decimotertio Method.quinto dicit,cogemur alias sanguinem mittere,nam indicat copia sanguinis,sicuti dicit Galenus, succorum vitium indicat purgationem, & ob id idem Galenus decimo Method.cap. decimo dicit, sanguinis missionem,sectionem venæ non primarie, sed ex accidenti sanare intemperiem, quare sanguinis missio, immo venæ sectio sanat intemperiem non primarie, sed ex accidenti, non alia est causa, nisi quia primum vacuat sanguinem, & ad sanguinis euacuationem remouetur intemperies, quemadmodum quandoque per venam sectam, iugulatur febris, sanatur intemperies, quia venæ sectio a sanguine indicatur, vt propterea Galenus nono Meth.secundo,& est locus notatu dignus,dicat venæ sectionem esse adhibendam, 9.Meth.2
quoniam sanguinem vacuat. Quid clarius? Constat igitur quid indicat causa morbifica, vt est minera, & vt est mixtum.

Deinde, & secundo loco capiebatur minera, vt est mixtum,sed præter naturam,secundum quam rationem mixtum præditum est quantitate,qualitate prima,qualitate secunda, qualitate alteratiua, qualitate motiua,vt hæc omnia sint perpendēda, vt pro peccato specifico,pro peccato determinato indicetur remediū specificum determinatum, quodlibet tamen semper præseruatorium. Ad quæ fundamenta respiciens Ga Art.medic.
le.in arte medicinali cap.99.dicit,humores neque lentos esse debere,neque aquosos, neque plurimos, neque vehementer calidos,aut frigidos, neque mordaces,neque putredini obnoxios; quare multo minus putridos, neque venenosos, quibus sane verbis Galen.nihil aliud insinuat, quam multiplex peccatum mineræ,materiæ morbificæ,vt est mixtum præter naturam. declaro, insinuat quidem Galenus peccatum secundum formam, dum proponit humores putridos, proponit peccatum secundum quantitatem,dū in medium affert humores plurimos, significat peccatum in qualitate alteratiua. Et præterea dum proponit humores calidos,humores frigidos, & in summa proponit mordaces,insinuat peccatum secundum qualitatem.Secundum, dum proponit humores lentos,& supponit peccatum in motu, de quo suo loco; vnde idem Gal.a semetipso nequaquam recedens 14. 14.Met.17.
M.17.dicit, propriam vlceris curationem desumi ex humorum specie,& quantitate, per speciem intelligens formam,& quę formam consequuntur,hoc est, qualitates primas,& secundas,& alteratiuas, & motiuas,dicit etiam eodem in loco, ad curationem opus esse,pernoscere humorum copiam, crassitiem,tenuitatem,potentiam,vnde per copiam,intelligit peccatū in quantitate,per crassitiem, & tenuitatem peccatum in secunda qualitate,per potentiam intelligit peccatū secundum formam, & quæ formam consequuntur,
vt mirandum non sit;si 2.M.cap.13. proponens vitia humorum, dicit referenda esse ad prædicamentum 2.Met.13.
quantitatis,& qualitatis; qua veritate ita constituta, vt ordinate procedamus,primo discurremus circa peccatum secundum formam, secundo circa quantitatē, tertio circa qualitatem,quarto circa motum, & quietem,& dicam, quod sentio, fateor tamen hoc negocium esse ad summum difficile.

De peccato in forma.

QVO ad peccatum in forma nihil aliud est quā 1.
minera;quę peccat à toto genere pter naturam, hoc est,peccatum in forma,quādo materia, id est minera peccat a toto genere præter naturā. Materia autem,quæ a toto genere est præter natura, dupliciter intelligitur,vel per se,vel ex accidēti, per se, vt calculus,lumbricus,membrana,in suffusione, pila plūbea, per bombardam transmissa in corpus,per accidēs autem potest esse duplex, & sine his distinctionibus,est impossibile intelligere Galenum in Methodo medendi.Materia igitur a toto genere præter naturā per accidens duplex esse potest,est etenim vel contentum,vt humor putridus,vnde humor non per se, nō propria ratione,est a toto genere præter naturā, sed ex accidenti. Continens autem, est veluti caro in corpore humano, nam caro propria ratione non est a toto genere præter naturam,sed ex accidenti, quādo corrumpitur,quando putresit. Caro igitur corrupta, est minera a toto genere præter naturam. Vtcunque capiatur materia a toto genere præter naturam, in hoc communi, in hoc generali debet indicare re-

medium quoddam genericum, quod tamen subalternum est; & cum Gale. vt a Galeno nunquam recedatis, cum Gal. 14. Met. 17. indicat remedium secūdum totum auferens, quia peccat a toto genere pręter naturam, quod remedium secundum totum auferēs potest indicans nuncupari, & ideo

10.M.8. 10. Meth. 8. causā materię putridę, & proinde a toto genere pręter naturā,

14.M.13. proponit eradicans similiter, & 14. Met. 13. & pariter

Arte med 94. in arte medicinali ca. 94. vbi sermo habetur de calculo, qui vt scitis peccat a toto genere pręter naturam. Sed animaduertite, ibi addere Galenum, si materia, si calculus eradicari, extrahi non potest, opus esse transponere, addebat etiam

14.M.13. Gale. 14. Metho. 13. quorum affectuum locus affectus vna naturalium partiū est, prima indicatio est, vt affectus sanetur, secunda indicatio, si insanabilis sit affectus, vt vna cum vitio, vna cū affectu pars amputetur, veluti in cancro, e contrario addebat loco citato Galenus in suffusionibus, cū non licet extrahere in prima indicatione, transferre oportet suffusionem ad locum minoris momenti, quę verba, vt opinor, intellectu difficilia sunt, si velimus secundum artem, & ex rei natura assequi mentem Galeni. Galenus in his verbis proponit quid agendum in duplici materia a toto genere pręter naturam, id est, in cancro, & in suffusione. Vnde per affectus non intelligit morbum, sed materiam, id est, cancrum, id est, materiam cancri, materiam suffusionis, quæ vtraque materia, vt dixi, & patet, est a toto genere præter naturam, vnde quo ad cancrum, ut hoc duo sunt a toto genere præter naturam, hoc est, &

Cancer. materia quę cancrum efficit, id est, melācholia vsta, & pars etiam affecta, est reddita a toto genere pręter naturam, quare vtrunque indicat amputationem, extractionem. At in suffusione, quod est a toto genere præter naturam, est tantum materia: pars affecta non est a toto genere præter naturam, & ideo virtus partis, virtus oculi prohibet extractionem, & permittit tantum transpositionem.

Obiectio.

VNDE admoneantur iuniores, vnde vnum assequantur, quod pauci fuere assecuti, & ego ignoro a quo hęc veritas fuerit percepta. Galenus proponit a toto genere præter naturam, & voluit hanc indicare extractionem, & si non licet extrahere, voluit indicare transpositionem, ego libenter intelligerem, cū hæc sunt duo indicata, quomodo indicantur a duobus indicantibus. Et do exemplum, exempli gratia, sit calculus in vesica, calculus in vesica quandoque extrahitur, vnde indicatur extrahens quandoque transponitur, vt si supprimatur lotium a calculo occludente meatum ceruicis, hic calculus est transponendus, & idem calculus est a toto genere præter naturam, duo sunt tamen indicata, remedium extrahens, & remedium transponens, neque est vt aliquis fugiat, vt cum videlicet in suffusione virtus prohibeat extractionem, opus esse transponere, vt virtus sit illa, quæ indicat. Virtus non potest indicare transponens, sed tantum sui conseruationem, & ideo vtrunque videtur indicari ab vno tantum indicante.

Solutio.

DICEREM ego, calculum in hoc generali, in hac essentia generica, subalterna tamen, vt est mixtum a toto genere præter naturam, indicare remedium secūdum totum remouens, hoc est, commune, hoc autem remedium secundum totum remouens duplex esse potest, vel extrahens, vel transponens. Differentia est inter hęc duo remedia indicata, vt alterum est vehementius reliquo, oportet autem, vt hęc vehementia hac ratione perpendatur, vt id quod vehementius est, magis possit ad indicandum remedium eradicans, secundum totum remouens, quam virtus ad prohibendum, & hoc est vehemens indicans, quod magis potest quam virtus, indicat extrahens, vnde in calculo vesicæ, quia virtus quandoque permittit incisionem, extractionem, ob id ad extractionem confugimus. Ecce igitur quemadmodum materia a toto genere præter naturam, secundum suam essentiam, quæ est vehementior essentia virtutis, indicat extrahens. Si autem contingat, vt materia a toto genere pręter naturam sit minus vehemens, quam vehementia virtutis, minus possit quam virtus hęc essentia minus vehemens indicat trāsponens, vt in suffusione non licet extrahere mēbranulam, nō licet extrahere materiā suffusionis, propterea quod virtus oculi prohibet, ad differentiā virtutis quandoq; in vesica. Hactenus igitur habetis quemadmodū peccatum in forma indicat remouens, indicat transponens, eradicans. Notate solutionem dubij.

LECTIO XXIII.

De peccato in quantitate.

DICTVM fuit de materia morbifica, vt peccat secundum formam. Modo dicemus de materia morbifica, vt peccat secundum quantitatem. Hęc igitur duplex est, vel enim habet rationem continentis, vel rationem contenti, per contentum propter iuniores, intelligo humorē, qui in corpore continetur, per continens autem intelligo partem solidam, viuētem, sine qua distinctione impossibile est recte intelligere Gal. Quantum igitur attinet ad contentum, per contentum, per humorem peccantem in quanto, intelligimus, dum exuberat, quia dum est defectus, hoc pertinet, vt suo loco intelligetis, potius ad virtutē, dum igitur materia humor abundat, cum Galeno in arte medicinali 94. & 95. indicat abuacuationem, ita loquitur Galen. per abuacuationem intelligere oportet Ars medic. 94. & 95.
euacuationem, & hoc est indicatum suum genericum quod desumitur a peccato in quanto generico, vnde indicatum specificum debet indicari ab indicante specifico. Indicans specificum, & nunc cognoscitis hanc doctrinam esse veram, hoc inquam indicans specificum est sanguis, non simpliciter vt peccat in quanto, sed, vt peccat in quanto determinato sanguis peccans ad quantitatem vnius librę, & ideo hoc indicatum specificum indicat, quid agendum specificum, id est, imminuens, euacuans ad libram, vnde potestis facile colligere, quantum a rei natura recedant, qui nesciunt distinguere quid agendum specificū, a quanto agendum, hęc autem veritas patet, hoc indicatum locum habet siue remedium sit minuens per se, siue per accidens, quomodocunque, & hoc probo cum Galeno, a quo nunquam in hac methodo recedendū. Quo ad materiam euacuantem per se, nō ex accidenti, Galenus 14. Me. 17. dicit in curatione vlceris communē 14.M.17.
curationem esse, vt inhibeatur, prohibeatur humorū confluxus, propriam autem curationem inueniri ex humorum specie, & quantitate. Ecce proponit quantitatem in humore, peccatum in quanto, a quo sumit indicatio, vnde magis descendens ad indicationē specificā dicit 2. M. 24. oportet tantū sanguinis detrahe- 2.Met 14.
re, quasū supra naturalē statū est auctus: ecce capit indicationē a determinato peccato, a determinata quātitate, & Gal. non admodum curans de vocibus, apponit modū euacuationis, per modū euacuationis non intelligatis, quomodo agendū, intelligatis quantū sanguinis, quid agendum specificum, vnde quid agēdum

specif-

5.Met.2. specificum appellat modum euacuationis, præterea dicit Galenus 13.M.2. vacuationem non modo sumeni ex redundantia materiæ, sed præterea ex ætate, natura, aere, consuetudine, & ante hæc ex virtute. Ecce loquitur hic de remedio uacuante minuente, quod a sola redundantia indicatur, a peccato in quanto, quia vnum non nisi ab vno indicatur. Vnde Gale. licet hoc loco plura proponat, non propterea imaginari oportet, hæc omnia esse indicantia, quia fuisset deceptus Galenus, sibimet contradiceret, quare per indicans accipit redundantiam, peccatum in quanto, per permittens, quod viuum est, proponit uirtutem, & ob id vtitur illis verbis, & ante hæc uirtus, vt virtus sit præferenda omnibus Indicatis. Per reliqua, id est, ætatē, consuetudinem, temperatũtam & aerem, hęc accipit ut signa vt signa vtriusq; hoc est & sanguinis redūdantis, hoc est indicantis, & virtutis robustæ permittentis, vt verbi gratia, si fuerit tempus ueris, & signum copiosi sanguinis, & ob id indicantis, est signum virtutis robustæ & ideo permittentis, quare nunquam vltra tria sunt somnianda vel indicantia, vel prohibentia, vel permittentia. Quo uero ad remedium, cuius materia per accidens euacuatur, hanc proposuit Galen. 10.M.1. vbi habet, uid stis cos qui vel ex abundantia, vel ex phlegmone laborant, sub longa inedia detinuisse, vt ante septimū nō cibauerint, viribus valentibus. Hæc sunt Gal. verba quib. facile significat abundantiam, peccatum in quanto indicare minuens, virtutem autem robustā esse permittentem. Dicit etiam idem Galen. 13.M.6. plethoram, plenitudinem curari quandoque inedia, ec ce quemadmodum inedia, quemadmodum victus minuens nequaquam indicatur a virtute, sed solum a materia peccante in quantū, vt virtus cōcurrat non vt indicans, sed si robusta est, vt permittens, si debilis, vt prohibens, & propter iuniores licet proponere Galen. autoritatem 2.M.5. ubi dicit, sed & nutrimēti modus hunc tibi est desumendus, expedit vt iunior duo intelligat, alterum quid velit Gale. per nutrimenti modum, reliquum quid velit per illa verba, hinc tibi est desumendus, indicandus, ut hinc appareat quid sit indicans, quid sit permittens, & quid prohibens, Gal. igitur per nutrimenti modum, intelligit victum minuentem, vnde proponit victum tenuissimum, & ob id maxime minuentem, quare proponit materiam remedii minuentis, quę materia per accidens euacuat nou per se. Quo uero ad secundum explicandum, indicatur a materia morbifica, permittitur, & prohibetur a virtute, hæc ueritas Galeni dictis comprobatur, nam ait, quippe eum vires robustas habent, & morbi summus vigor est breui futurus, victu tenuissimo vtendum, ecce vtimur victu tenuissimo, quia futurus est breui status, φ sane nobis significat materiæ peccatū, & vehemēs ēt peccatū vt nō simpliciter uti liceat uictu minuente, sed maxime minuente, hoc est tenuissimo, ut indicatio non desumatur a statu febris, a tempore morbi, sed hoc sit signum peccati materiæ indicantis, virtus autem cum Galeno proponitur robusta, valēs, quia debilis prohibet. Hactenus igitur comprobatum sit, peccatum in quanto indicare vacuans, minuēs, si sermo fiat de minerare materia, de materia peccante in quanto, vt habet rationem contenti.

10.Met.1.

13.Met.6.

2.Met.5.

De continenti.

LOQVAMVR igitur de continenti, quia continens nihil aliud est, quam pars viuens, & recte quæso intelligatis, quia nescio an antea hanc veritatem intellexistis, licet non raro sit proposita a Galeno, intelligo igitur per materiam continentem peccatum in quanto, intelligo materiam viuentem, quę duplicit er accipi potest, alio modo ut continet materiam quiescentem, veluti cutis, veluti caro, quę sunt partes viuentes, alio modo intelligitur pars cōtinens, vt cō-

Thomus Secundus.

tinet materiam, vt continet contentum, qu[illegible] non quiescit, sed potius fluit, quia trāsmittitur, quia attrahitur, cuiusmodi sunt venæ ac reliqui ductus seu canales, per quos fluit contentum.

Continens quod est pars viuens corporis, ut continet materiam quiescentem.

QVANTVM spectat ad materiam continentē, primo modo acceptam, potest esse cutis, potest esse caro, & per cutem et carnem intelligo has partes non morbosas, sed sanas, quæ tamen partes euadunt etiam sane causæ morbificæ, quia non hic loquimur de indicante præseruatori. Indicans præseruatorium nihil aliud est, quam causa morbifica, quare necessarium est, vt cutis, vt caro euadant causæ morbificæ.

Causa morbifica potest esse principalis, potest esse sine qua non, hæ partes viuentes sunt causæ morbificæ sine quibus. Do exemplum, dum verbi gratia, vel a cute, vel a carne detinetur pus, vel alia materia morbifica, cutis est sana, quia suppono, has partes non esse intemperatas, sed temperatas, hoc habent vt detineāt materiam morbificam, vt sint causa sine qua non, vt Nota. materia morbifica non egrediatur. Materia morbifica detenta nocet, & ideo cutis, vt detinet materiam morbificam nocet, quare habet rationem causæ morbificæ sine qua non, & ob id habet rationem indicantis, sed præseruatorij. Hanc veritatem tetigit Gale. & 3.M.vlt. & 13.M.c.5. quod si uerum 3.M.ult. inquit, si vlcus habet cauitatem altius reconditam sub cute, cutem inquit Gal. scindere oportet, uolo vt oculis hāc ueritatē inspiciatis, in hoc casu chirurgus ductus Galeni autoritatibus, & autoritate quæ pendet a rei materia, accipit ferrum, & cutim secabit, ferrum est aliquid, & qui negat potest experiri, est materia remedij scindentis cutem, remedium scindens cutim est indicatum, necessarium est ut ab aliquo indicetur. Audiuistis in primis lectionibus, ubi tradita sunt fundamenta huius artis, indicatum dirigi ad indicans, uerbi gratia, si uentriculus afficitur caliditate & indicat frigidum, qu a frigidum dirigitur ad calidum, indicatum semper dirigitur ad indicans, hoc remedium scindens respicit cutim, nos dicimus, scindimus cutim, ut per eiuini discissam egrediatur materia, quare nolimus uelimus, fateri cogimur, hoc remedium indicari a cuti, sed a cuti, ut habet rationem causæ morbificæ. Præterea 13.M.5. dicit Galenus, aliquando propter multitudinem puris, saniei, & corruptarum materierū ex- 13.Met.5. scindimus cutim, quia cutis sana, ex accidenti autem fit causa morbifica, sine qua habet rationem indicantis præseruatorij, propterea quod impedit materiæ exitum. sed iunior diligens quæret per quam essentiā cutis concurrit ad indicandum, nunc uertamur circa quid agendum, quod a sola essentia indicatur, non ab alio, quæ est essentia in cute, quæ est essentia in carnę quæ scinditur, quę aperitur. hoc viuum, hoc peccatū, hæc essentia pertinet ad quantum, quia nunc loquimur de peccato in quanto, quod peccatum in quanto nihil aliud est quam continuitas uel cutis, vel carnis, cuius contrarium, quia indicans præseruatorium oppositū indicat, cuius inquā contrarium est diuisio, qua re cutis, quia vt continua detinet materiā morbificā, indicat diuidēs remedium, cuius materia est ferrum, quemadmodum etiam fit in venæ sectione.

Continens, vt continet materiam non quiescentem.

SED si consideretis materiam continentem, materiam morbi[illegible] vt nō quiescit, sed est in fluxu

sed est in transitu, hęc materia est vena, ductus, canalis, qui sane canales, ductus, possunt bifariam peccare, & proinde habere rationem causæ morbificæ, altero modo per amplitudinem, reliquo per continuitatem, Declaro, vena, & quod dico de vena, de reliquis ductibus intelligendum, per amplitudinem venę & omnium ductuum intelligo, quando materia morbifica fluit, cum alioquin fluere non deberet. Vt uerbi gratia, dum contingit in immodicis euacuationibus, ut licet amplitudo sit secundum naturam, reddatur tamen morbifica ex accidenti, hoc est ratione materiæ fluentis, & hæc amplitudo indicat contrarium, indicat remedium augustans, cuius materia uerbi gratia, est ligatura, est defensiuum uocatum, quod paratur ex astringentibus, ex angustantibus, ut beneficio huius angustationis, beneficio huius imminutionis, amplitudinis, prohibeatur transitus materiæ. Præterea in ductu, in canale, nos perpendimus continuitatem, prout uena per sui cōtinuitatem impedit quo minus sanguis, uel alia materia exeat.

Cur scindamus eum in venæ sectione. Vnde ut sæpius diximus, per hanc quantitatem, per hanc cōtinuitatem, per hoc peccatum, per hanc essentiam indicatur diuidens, quemadmodum superius diximus, & quemadmodum obseruatur in uenæ sectione, ut extrahatur sanguis. Hæc de peccato secundum quantitatem, in sequenti de peccato secundum qualitatem: deinde secundum motum & quietem.

LECTIO XXIIII.

QVID indicet materia peccans in quanto, intellexistis.

De peccato secundum qualitatem.

SI autē materia peccet in quali, peccare potest qualitas prima, & qualitas secunda. Quoad primam qualitatem, materia calida indicat frigidum, & sic de reliquis. Quo ad secundam qualitatem, materia exempli gratia viscida, lenta, indicat remedium detersoriū, crassa attenuans, & sic de reliquis, unde Galenus 2.
2.Meth. 5. M. 5. dicit, si obstructio fuerit, indicatur uictus attenuans, non credatis uictum attenuantem indicari ab obstructione, quemadmodum uidetur prima facie asserere Galenus. Sed per obstructionem asserere oportet id indicans, quod est ex usu, est autem materia crassa, hæc est quę indicat uictum attenuantem. Vnde etiam
14.Met. 5. Galenus 14. M. 5. asserebat, duram materiā esse molliendam. Constat igitur quemadmodum materia morbifica peccans in quali, siue sit qualitas prima, siue secunda, indicet suum contrarium, quod semper est pręseruatorium. Hęc de peccato in quali.

De peccato secundum motum & quietem.

4. QVANTVM spectat ad peccatum secundum motum vel quietem & in primis quoad peccatum secundum motum, motus potest duobus modis accipi, id est, motus uitia sunt, uel ut deficit, uel ut exuberat.

De motu imminuto.

SI ut deficit, indicat remedium adiuuās, remedium intendens illum motum deficientem, quam ueritatem tetigit Galenus 9. M. cap. 5. quem locum si vidis- 9. Meth. 5.
sent aliqui, quos honestatis gratia nominare nolo, fortasse mulier infelix non obiisset. dicit igitur Galenus, si tempore mittendi sanguinis menses fluant, si sanguinis quantum sat est effluat, si sanguinis motus sit sufficiens, naturæ omnia sunt permittenda, nihil efficiemus, vt sanguinis impetus, motus secundum naturā, sanguinis motus non vitiosus, nihil indicet. Si autem, dicit Galenus, sanguis non effluat ea copia, qua deberet, motus sit diminutus, oportet tantum addere, vt ex coniunctis ambobus perficias quod postulat sanguis, ecce imminutus motus indicat remedium adiuuans, intendens motum illum diminutum.

De motu superfluo.

SI vero materia peccat secundum motum, sed motus ille sit excedens, nō imminutus, sed potius exuberans in genere, materia morbifica secundum hanc essentiam, hoc est, secundum motum excedentem, indicat remedium minuens, compescens illum motum excedentem, & hoc est remedium satis genericum, quod indicatur a motu excedenti superfluo. Remedium autem specificum, quod continetur sub hoc generico, est intercipiens, reuulsoriū, deriuatorium, quod duplex est, hoc est, simplex deriuatorium, & deriuatorium mixtum, atque reprimens, repercussorium. Hæc igitur sunt indicata specifica, quæ sub illo generico continentur, & quia hoc negocium est maximi momenti, & satis difficile, ideo hæc indicata specifica a nobis summa cum diligentia explicanda sunt, vt appareat a qua essentia specifica indicētur. Ratio igitur horum indicantium & indicatorum hęc est. Cum sermo in præsentia fiat de materia morbifica vt peccat secundum motum excedētem, superfluum, vos apud Philosophos cognouistis materiā hanc, quæ ita præter naturā mouetur, id est, materia quę est mota, motu excedenti, vitioso, requirere spaciū, per quod hęc materia moueatur a motore extrinseco, vt motus incipiat a termino a quo, & desinat in terminum ad quem.

De compescente remedio, & intercipiente.

QVARE & in primis ratione spacij, hoc est, ratione motus vt respicit spacium, indicatur remedium compescens hunc motum, quod sit specificum, quod sit intercipiēs, ecce remedium illud genericum, hoc est, compescens motum illum superfluum exuberantem, contrahitur, euadit specificum, euadit intercipiens, vt respicit spacium per quod mouet materiam, causa autem extrinseci motoris qui mouet á termino á quo ad terminum ad quem, indicabit remedium vehemens, violentiā extrinseci motoris violenti, vt materia moueatur potius in aliam partem. Motor autem extrinsecus potest duplex. Hæc suppono, quia didicistis a Philosophis.

Motor violentus extrinsecus duplex.

MOTOR igitur violentus extrinsecus duplex esse potest, vel attrahens, vel impellens, vt propterea indicet remedium contrarium, attrahens indicat impellens, impellens indicat attrahens, sed quia vtrunque est genericum, ideo vt euadat specificum oportet indicans magis contrahere, id autem notissimum est, vt attrahens genericum, quod indicat contrarium

trarium, indicet contrarium efficacins, verbi gratia si pars attrahit per caliditatem vt duo, indicat calidũ vt tria. Similiter est dicendum de impellente, vt verbi gratia, si manus calida vt duo attrahat à partibus infernis, oportet partes infernas calefacere vt tria, vt magis possit illud, quod contrario modo attrahit. Hactenus igitur constitutum sit indicari attrahens, indicari impellens.

Attrahens specificum triplex.

QVantum attinet ad attrahens, vt cognouistis quomodo euadat magis adhuc specificum, hoc triplex esse potest, prout nos in motu materiæ, in motu excedenti materiæ respicimus motorem, & ratione termini à quo, & ratione termini ad quem, & insimul ratione vtriusque termini.

1. ## *De Reuulsorio.*

DEclaro, si respicimus ad materiæ peccatum, vt respicit terminum à quo, indicatur remedium attrahens ad longinqua, quod medici vocant reuulsorium, seu diuersorium.

2. ## *Deriuatorium.*

SI verò respiciamus ad terminum ad quem, indicatur attrahens ad vicina, ad latera, & vocatur deriuatorium simplex, propterea quod indicatur a solo motu, à solo fluxu ratione termini ad quem.

3. ## *Deriuatorium vel Reuulsorium mixtum.*

SI autem accipiamus motum vitiosum excedentem ratione motoris externi, in relatione insimul a termino à quo ad terminum ad quem, hoc vocatur attrahens, quod vocatur deriuatorium, ad differentiam reuulsorij, & mixtum deriuatorium, ad differentiam deriuatorij simplicis.

De reprimente.

QVo vero attinet ad impellens, hoc indicatur tantum à motu materię, ratione termini ad quem, & medici vocant reprimens, reuulsorium. quare materia vt pręter naturam mouet, indicat intercipiens reuulsorium, deriuatorium simplex, deriuatorium mixtum, & repellens, & quia maxime desidero, vt hanc veritatem intelligatis, & desidero etiam veritatis gratia, ab alijs redargui, volo breuiter quidem, sed diligenter circa hæc indicata digredi.

Exemplum de intercipiente.

PRimum igitur quoad intercipiens, dicant alij quicquid velint, hoc est remedium cuius materia non inuenitur: oculatissimi medici forasse inuenient. Declaro, materiam non inueniri, nam verbi gratia, nos intercipimus materiam descendentem in catharro a capite ad pulmones, & exempli gratia, vtimur Diacodione, vtimur saccharo rosaceo antiquo cum bolo armena. Dubitandum non est, beneficio horum medicamentorum materiam non intercipi, quia intercipitur materia fluens, sed intercipitur, quia refrangitur illius motus, quia incrassamus, crassefacimus materiam tenuem, quam ob tenuitatem mouet, quare materia tenuis indicat crassefaciens, cuius materia medicinalis est diacodion, propterea nos intercipimus materiam fluentem, quia verbi gratia, ligamus, adstringimus partes, vnde materia remedij est ligatura, materia remedij est detentiuum vocatum, quod cognoscunt etiam Barbitonsores, hæ materiæ sunt materię alicuius remedij, sed non materię intercipientis, sed remedij angustantis, astringentis indicati, vt heri intellexistis, indicati inquam à vasis, à ductibus, a canalibus amplis, quare impossibile est, vt reprimatur materia remedij intercipientis, vt non sint reprehendendi medici, licet in fluxione materiæ mentionem non faciant de remedio intercipiente.

Exemplum de Reuulsorio.

REuulsorium autem proponitur a Galeno 4. Method. 5.6. vbi habet, mentionem faciens, & de Re- 4 M.5 6.
uulsorio, & Deriuatorio, Reuulsionem faciendam esse ad contrarium, Deriuationem ad latera, ad vicina.

Dubitatio.

ET ibi subdit Gelenus, si fluxio irruat, oportet reuellere, ecce Reuulsio capitur a motu, a fluxione.
Prætetea dicit Galenus 13. Meth. 2. in his quæ circa 13. M. 2.
caput accidunt, purgare per cõtrarium oportet, & 14.
Meth. cap. 8. dicit, in Priapismo opus esse vomitorijs, 14. M. 8.
contra in vitio linguæ esse purgandum, & hoc ex partium situ indicatur. Quibus verbis Galenus non intelligit, situm partis, habere rationem indicantis, quia esset postponendus puero, & ratio, quia hoc est indicatum specificum, quod supponit genericum, supponit auferens immodicum motum materiæ. Ego nescio quomodo situs partium indicet auferens, situs partis est quid secundum naturam, non potest esse indicans præseruatorium.

Solutio.

QVare ita intelligatis Galenum, vt his verbis proponat quid agendũ, quod est reuulsorium, quod indicatur a materia mota præter naturã, i. motu vitioso, cuius motus vitiosi, cuius indicãtis, situs partis est signum, ut remedium Reuulsorium indicetur a motu ratione termini a quo: Reuulsorium autem an debeat esse vel Reuulsorium sursum, hoc est, vomitorium, vel Reuulsorium deorsum, hoc est, deijciẽs per aluum, hoc indicatur a motu materiæ, ut sursum, vel deorsum mouetur, quem motum significat nobis, vt signum situs partis.

Vbi.

QVæ autem pars, vel interna, vel superna esse debeat, cui materia reuellentis remedij sit applicanda, hoc non indicat motus materię, nequaquam, quia hoc pertinet non ad quid agendum, sed ad vbi, vt sciamus cuinam parti, vel supernæ, vel infernę, cuinam parti ex supernis, cuinam parti ex infernis, sit applicãda materia remedij reuellentis. Propterea Galenus 5. M. 3. dicit, Reuulsionem, & deriuationem esse cõmunia remedia immodicę euacuationis, ita tamẽ, vt reuulsio fiat ad contraria, deriuatio ad latera, ad vicina, vt dicit Galenus, si materia fluit per sedẽ, sursum sit reuellenda, deriuatio autem fiat per uterum. Quibus verbis Galenus dubio procul proponit quid agẽdum

dium, hoc est remedium reuellens, & deriuans: & cũ dixerit esse cõia remedia immoderatæ euacuationis, nemo dẽt esse ita fatuus, ut asserat hæc remedia indicari ab immoderata euacuatione. immoderata euacuatio indicat repletionẽ, cũ Galenus euidẽter asserit reuulsionẽ, deriuationẽ, esse remedia immoderatæ euacuationis, reuellens, & deriuans indicantur a motu, ut scitis, sed immoderata euacuatio, habet rationem signi, non indicantis, nam immoderata euacuatio est signum motus præter naturam, exẽpli gratia, sanguis. verbi gratia, si aliquis obseruet immoderatum fluxũ sanguinis, nonne cognoscet immoderatum esse impetum: motum in sanguine? & ob id indicatio sumitur a motu, motus autem tanquam a signo, potest significari ab immodica euacuatione. & hæc de remedio reuellente, & de remedio deriuante, simplici.

Mixtum, vt procedit ex simplici, breuiter absoluitur. Mixtum deriuatur, indicatur, a motu, vt simul respicit terminum a quo, ad quem. Ad quem, in pleuritide venę sectio ab eodem latere, est materia remedij reuellentis, ratione materiæ fluentis, est etiam materia remedij deriuantis, ratione materiæ fluxæ, cuius signum: quia fit euacuatio, ad mutationem sanguinis, quæ mutatio significat, euacuari materiam fluxã, unde hoc remedium vocatur deriuatorium mixtum seu reuulsorium deriuans, seu deriuans reuulsorium, prout magis, vel reuellit, vel deriuat.

Nota de sectione venæ in pleuritide.

Dubitatio.

4.M.6. Sed iuniores admoneantur, dixisse Galenum 4. M. 6. si iam fluxio cessauerit, atque membro inhæserit, deriuare oportet.

Ex quibus verbis quilibet facile colligere potest, remedium deriuans, indicari a materia quiescente, nõ fluente, non mouente: Vnde etiam Galenus 2. ad Glauc. 2. dicit deriuationem esse humoris, qui iam mẽbrum occupauerit.

2. ad Gl. 2.

Solutio.

1.M.3. Dicatis cum Galeno 1.M.3. remedium deriuans posse accipi causa immoderatæ, vel vacuationis, vel repletionis, si causa immoderatæ euacuationis, velut in fluxu immoderato mensium, remedium deriuans indicatur a materia, vt mouetur, quia fluit, & in hoc non est aliqua difficultas, si autem alia ex parte capiatur causa immoderatæ fluxionis, id est quã do materia fluens, est causa inflammationis, repletionis magis auctæ, tunc licet materia, quæ indicat remedium deriuans, non fluat ab vna parte, ad aliã partem, tamen mouet a vasis illius partis, ad spacia eiusdem partis, vnde appellatur materia fluxa, quia iam fluxit de una parte, ad aliam, est materia quæ mouetur, est mobilis, ut mouetur a uasis, aductibus, ad spacia eiusdem partis, & secundum hanc rationem indicat deriuans. In sequenti uerò loquemur de reprimentibus.

Nota, vide tur solutio nimis acuta.

LECTIO XXV.

De reprimente.

Locuti fuimus de remedio reuulsorio, & simplici, & mixto, quare dicendum de reprimente: Hoc igitur indicatur a motu materiæ, vt respicit terminũ ad quem, vt sit hic motus per impulsionem, vnde dicit. Galen. 2. M. 5. dum ad affectum locum fit fluxio, reprimere expedit: ecce reprimens indicatur a fluxione, & a fluxione, vt dicit Galenus, ad locum affectũ, hoc est, vt respicit terminum, ad quem. Præterea 13. Methodi 6. dicit, ad incipientes inflammationes, dum quod affluit, dum quod fluit, non est crassum, oportet reprimere; ecce proponit materiam fluentem, non quiescentem, & idcirco 13. M. 8. dicit, reprimere oportet quod fluit. Constitutum igitur sit, etiam reprimens remedium indicari, non a materia quiescente, sed à materia, ut peccat secundum motum, ut respicit terminum ad quem, ut impellit, quia oportet repellere.

2.M.5.

13. M.6.

13. M.8.

De peccato secundum quietem.

Qvo uero ad peccatum secundum quietem, cum Galeno 13. M. 9. materia hęc morbifica quiescẽs, indicat commonens, indicat uacuans per partem læsam, vt si uerbi gratia, sit uapor, sed quiescens, indicat uacuans per partem læsam, quod est digerens, quod euacuat per insensiles meatus: si autẽ sit minera, ut quiescens, indicat euacuans per partem læsam, ut minera per sensiles meatus, vnde dicit Galenus 12. M. 8. si dolor post reuulsionem, & deriuationem perseuerer, tunc materia est impacta, quare dicit Galenus digerenda. Præterea 13. Method. 16. Diaphoreticum, id est digerens, indicari a materia in parte inflammata contenta, quare a peccato, secundum quietem. Et si sermo fiat per euacuationem per sensiles meatus, cũ Galeno 13. Method. 9. Materia quiescens sensibiliter est euacuanda, per partem affectam. Hæc dicta sint, de peccato materię secundum motum, & secundũ quietem. Sed propter iuniores, vt cognoscant ueritatem a nobis propositam, & a paucis intellectam, esse Galeni, legant Galenum 8. Method. 4. ubi dicit, in ephemera, quæ fit ex pusilla, ex parua obstructione, si producatur, si protrahatur declinatio, dicit Galenus, putredo necessario oborietur, nisi uitiosus succus transpiret. Sint uerba formalia Galeni, quare dicit Galenus, opus est maiori auxilio, quare si æger fuerit inter ætates medias, hoc est inter senilem, & puerilem, ubi robur est uirium, secãda uena dicit Galenus, etiamsi plenitudinis signa non adsint: Quare est secanda uena, ubi non sint signa plenitudinis? dicit Galenus, ut uitiosi succi maiori parte euacuata, ad detergentia, ad deobstruentia accedamus.

13 M. 9.

12. M.8.

13. M.9.

8. M.4.

Dubitatio.

Qvare ex his Galeni dictis boni uiri possent colligere, uenæ sectionem non indicari à plenitudine, sed à succo vitioso, à cachochimia, quod sane qui colligunt expresse testantur, se neque in superficie Galenum assequi.

Solutio.

Nos igitur dicimus Galenum loco citato proponere remedium vehemens, non debile, & vacuans sanguinem, non cachochimiam: vtrumque facile comprobo: primum quidem quia dicit Galenus, dum protrahitur febris ephemeræ declinatio, cum immineat putredo, putrida febris, opus esse maiori auxilio, ecce proponit magnũ, vehemens auxilium. Secundum etiam patet, hoc est, proponi auxilium vacuãs sanguinẽ, quia loco citato dicit Galenus, si puer vel senex sit, sanguinem non detrahes. Ecce loquitur de vacuatione sanguinis, vt sit detrahendus in medijs ætatibus, non in extremis. Patet igitur quemadmodum Galenus proponit quid agendum quod est auxilium vehemens, sanguinem vacuans, a quo igitur indicatur hoc auxilium? necessarium est vt indicetur a sanguine peccante.

De sectione venæ licet plenitudinis signa nõ adsint.

San-

Sanguinis peccatum triplex.

SAnguinis peccatum potest esse triplex: I. Secundum motum, quod peccatum, quod vitiū in præsentia locum non habet, quia non fit sermo de vitio inflammatorio: II. Ex fluxione, neque hoc loco proponitur peccatum secundum quantitatem, quia inquit Gal. etiamsi non sint signa plenitudinis, hoc est licet non sit peccatum in quanto: III. Relinquitur ergo vt peccatum indicans sit peccatum secūdum formam, vnde respiciens Galenus hoc peccatum, vocat succum vitiosum, vt peccatum in forma sanguinis, quando scilicet est ineptus ad nutritionem, quando imminet putredo, habet rationem indicantis, quemadmodum ętates medię sunt signa virtutis permittētis, nam vt suo loco dicemus in sermone de virtute, vnica virtus est quæ permittit, vnica, quæ prohibet, vnde ætas & reliqua sunt signa. Præterea vt maxime iuniores confirmentur in summa cum diligentia legāt Galenum 9.M.2. Nam in hoc capite proponit euidenter triplex sanguinis peccatum, hoc est secundum formam, quantitatem, & motum, quod sit verum, insinuat peccatum sanguinis secundum formam, dum proponit sanguinem, qui propriam qualitatem non seruat, vt in alimentum verti non possit, vnde non proponit hic peccatum secundum qualitatem, quia dum qualitas peccat, qualitas indicat, & si est caliditas indicat frigidum, & e contra; quare hic dum proponit qualitatem, proponit qualitatem tanquam signum peccati secundum formā, vt rationaliter nō alterare, sed euacuere sit opus. proponit igitur peccatum secundum formā, proponit autem loco citato peccatum secūdum quantitatem, dum proponit sanguinem inutilem, quando multitudine creuit vt inquit Galenus, aut vires premat, opprimat, aut vasa distendat; quibus verbis diuinus Galenus significat peccatum in quanto, siue sit plenitudo quoad vires, siue sit plenitudo quo ad vasa; & aurea est ista autoritas, propterea insinuat peccatum secundum motum, vbi proponit sanguinis impetum. Costat igitur quid indicat causa morbifica vt mixtum; atque vt præter naturam.

9.M.2.

Materia lædit vel valenter, vel debiliter.

TAndem opus erat perpēdere materiam morbificam vt lædit hominem ægrotantem, vnde hoc loco duo sunt indicanda, primum quid indicet, vt materia lædit indicanter, secundum quid indicet, vt lædit magis secundum hanc, quam secundum illā partē. Quoad primum, vt nunquam materia corpus indicanter lædit, lædit vel vehementer, vel citra vehemētia, secundum quam essentiam materia indicat remedium vel vehemens, vel debile, quemadmodum dictum est de morbo. Differentia autem est, quia remedium, exempli gratia, vehemens indicatum a morbo vehemēti, est curatorium, a materia autem est pręseruatorium, vt verbi gratia, si sanguis vehementer lædat, indicat remedium vehemens, cuius materia est venæ sectio; si autem debiliter indicat sanguis debile auxilium, cuius materia, verbi gratia, sunt cucurbitulę, ad hanc veritatem respiciens Galenus quinto Method. capite primo, dicit, in vlceribus nos cognoscere vlcera egere medicamentis magis siccantibus, quando sunt humidiora, quibus verbis Galenus significat, & proponit remedium vehemens; vehemens vehementer siccans, quod indicatur ab humiditate vehementi, cuius vehementiæ signum est copia, vnde quæso hoc loco animaduertant iuniores, vt intelligant hanc autoritatem, non indicari magis siccans a copia materiæ, sed a vehementia materiæ, quā vehementiam, vt signum nobis significat copia; quantitas, quia in maiori quanto est maior virtus, excrementum copiosius magis lædit. Preterea fuit Galeni sententia 13. Metho. 6. & 4. Meth. 6. plethoram, plenitudinem curare, vel sanguinis missione, vel balneo, vel frictione, cacochymiam curari purgatione. Deinde subdit Galenus, æger si febricitet, opus est sanguinis missione, vna cum media, vel opus est purgatione: Si vero homo nō febricitet, dicit Galenus, alijs egemus hoc est frictione, balneo, &c. idest, lenioribus. Quibus verbis nihil aliud voluit diuinus Galenus significare, quam vehementiam & debilitatem materię, nihil aliud voluit significare quām vel vehementem, vel debilem lęsionem, vt si vehemēs est læsio, oportet vehementibus remedijs vti, vt est, vel sectio venæ, vel purgatio, vel etiam inedia; materię autem vehementiam significat nobis Galenus per febrem, vnde febris non proponitur hoc loco, vt indicās, minime, quemadmodum febris nec missionem sanguinis, nec purgationem, nec inediam indicat, sed est signum vehementis læsionis materiæ. & iuniores hoc memoriæ mandent. Si quādoque Galenus, quæ possunt esse vere indicantia, quandoque accipit, vt signa, non esse prætter rationem, vt quę nequaquam possunt esse indicātia, accipiat in rōne signi. Preterea 14. M. 12. quod caput est a nobis intelligendum, cum a paucis intelligatur, & præsertim huius capitis intellectio pertineat ad Chirurgos, dicit igit Galenus in curationē Meliceridis, Atheromatis, & Steatomatis, Indicationem cōmunem esse, vel digestionem, vel putrefactionē, vel excisionem. Differentia autem est dicit Galenus, vt meliceris tria requirat, Atheroma duo; id est putrefactionem remedium putrefactionis, & remedium extinguens, amputans, incidens, steatoma vero indicat solum excisionem. Deinde loco citato subdit Galenus, in abscessibus autem profundis, & potissimum in visceribus, dicit Galenus, probant resoluentia & digerentia, non putrefacientia, non abscindentia. Hęc verba sunt hunc in modum intelligenda, vt Galenus hoc loco proponat remedia vehementia, vt indicantur a vehementia materiæ; & quandoque prohibentur a virtute. Declaro, & quantum attinet ad indicās, loquitur de abscessibus in quibus peccat materia a toto genere præter naturam, siue sit Meliceris, siue sit Atheroma, siue sit Steatoma, vt cum eodem Galeno 14. M. 13. materia in quolibet abscessu ex propositis, cū sit a toto genere pręter naturam, indicet eradicans, secundum totum euacuans, hoc autē ex toto euacuans, eradicans, minus vehemens est digerens, magis vehemens est putrefaciens, in summo vehemens est abscindens, quare necessarium est vt hæc ita a materia indicentur, vt a materia minus vehementi, indicetur minus vehemens, a materia magis vehementi magis vehemens. Galenus loco citato minorem vehementiam significat per substantiæ tenuitatem, vnde Galenus hoc loco non accipit tenuem substantiam, vt habet rationem indicandi, quia indicaret crassefacientem, quare accipit in ratione signi, cum dicit in meliceride triplicē curationem admittel, quoniam constat ex tenuiori materia quam contineat reliqui abscessus, vt cum tenuitas sit signum virtutis remissioris, crassitudo sit signum virtutis validioris, atque Galenus accipiat vehementiam penes resistentiam, in steatomate locum habet remedium vehementissimū, quia peccat materia crassissima, vt non cedat digerenti, seu etiam putrefacienti, sed sit amputanda, in Atheromate autem cum materia sit minus crassa, non cedit digerentibus, sed putrefacientibus: in Meliceride vero cum sit tenuior, potest etiam cedere digerentibus, vt admoneantur iuniores Galenum hoc in loco pro-

Marginal notes: 5.M.1. — 13.M.6. — 4.M.6. — 14.M.12. — 14.M.13.

eo proponere hæc tria, ne redarguamur a Chirurgicis. Causa materiæ principalis contentæ in abscessu, quod dico ad differentiam folliculi, a quo hę materię continentur, quia certum est folliculum nequaquam cedere digerentibus, ad rem, respicit Galenus, ad materiæ maiorem, vel minorem vehementiam, respicit tandem ad id quod prohibet, quando dicit postremo loco, si abscessus fuerit in visceribus, nequaquam cōfugiendū ad putrefacientia, ad incidentia. In hac lectione sufficiat hoc statuisse, remedium, vel vehemēs, vel debile indicari a vehementi, a debili læsione, in sequēti lectione declarabimus quid indicet materia, vt lædit magis secundum vnam, quam aliam partem.

LECTIO XXVI.

De materia vt lædit magis vnam partem, quam aliam.

DE materia morbifica, vt indifferenter lædit hominem ægrotantē locuti sumus, sermo igitur fiat de materia vt lædit magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Materia ergo hūc in modum accepta indicat remedium specificum, exempli gratia 5.Met.2. cum Galenus 5.M.2. dicit pectus, & pulmonem expurgari per tussim, desumitur ex forma partis, & ibidem addit Galenus, ventriculum vacuari sursum per Nota. Quomodo pars indicet vomitum, deorsum secundum naturam, atque tandem addit, hoc indicari a parte, vt pars est instrumentalis, quæ verba non ita sunt intelligenda, vt indicatio sumatur a parte instrumentali, a forma, a conformatione partis, vt videtur prima facie insinuare suis verbis Galenus, non enim esset Galeni sententia, sed pueri: itaque dicatis, Galenum his verbis proponere quid agendum, quod indicatur a materia morbifica, vt lædit secundum hanc rationem formalem, secundum hanc essentiam, vt lædit determinatam partem, quod indicatum est specificum, verbi gratia, Vomitorium, Deiectorium, Diureticum, Tussiculare, idest, per tussim vacuans, signum autem huius essentiæ indicantis, hoc est signum materiæ morbificæ lædentis partem determinatam, signum inquam huius indicātis, est conformatio partis, conformatio partis est signum indicantis, non indicans, est signum materię, vt lædit partem determinatam. Hinc loco citato subdit Galenus, ab vlcere sumitur indicatio, vt in vlcere uentriculi uomitus sit periculosus, ut in ulcere pulmonum remedium, uti dixi tussiculare, sit periculosum, ut uomitorium remedium indicetur a pure, ut lædit uentriculum, prohibetur autem ab ulcere uentriculi, uomitorium, ut indicat uniens ulcus, recte intelligatis, indicat remedium uniens, remedium uomitorium unitatem soluit, ulcus intenditur, augetur, quare quod indicatur a pure, id est, uomitorium prohibetur ab ulcere: in ulcere pulmonis, ego breuis sū, quia scio hæc fuisse explicata a clarissimis huius partis professoribus. Nota. In ulcere pulmonis remedium uacuans per tussim indicatur a pure, ut lædit pectus, ulcus intenditur potius, quia quemadmodum uomitorium auget solutam unitatem, ita etiam tussiculare, tamen in praxi in ulcere uentriculi, non utimur uomitorijs, in ulcere pulmonum, pectoris, utimur tussicularibus, ratio est, quæ desumitur ex fundamentis Methodi, quia in ulcere uētriculi magis potest ulcus ad prohibendum uomitorium, quam pus ad indicandum tussiculare, quam ulcus ad prohibendum, cuius discriminis hæc est ratio, quia in ulcere uentriculi, licet nō uacuetur materia purulenta per partes supernas, potest tamen euacuari deorsum, at in ulcere pulmonis, nisi fiat euacuatio per tussim, per aliam uiam non potest fieri puris euacuatio, ut hæc nō sit infima causa, propter quam pectoris, & pulmonum ulcera uix possint remoueri. Præterea dicebat Galenum 2. M.9. respiciens ad materiam, ut lædit partes determinatas, dicit inquam in febribus cōtinentibus, in quibus putredo in toto repetitur, expellere oportet per urinam, aluum, & sudorem. & addit Galenus, si ad os uentriculi materia sponte impetum habet, etiam per uomitum, non aliter: Ego libenter intelligerem quomodo alij explicarent hanc autoritatem, audietis meam expositionem, poteritis meliorem ab alijs inquirere, Galenus hoc loco proponit quid agendum, vt indicatur a materia putrida, & proponit quid agendum specificum, hoc est diureticum, deiectorium, Sudatorium & quandoque etiam vomitorium, quæ sane indicata specifica desumuntur a materia, vt lædit hominem ęgrotantem, secundum totum corpus, non indifferenter, quia loquitur de febri putrida, cōtinenti, in qua putredo est, in omnibus ferme vasis, vt cum materia putrida lędat totum, indicat materia quodlibet vacuās, id est & diureticum & sudatorium & deiectorium & vomitorium, & ob id Galenus loqtur coniunctim, non dicit vel, vel, sed, & vt in febri putrida continenti materia putrida euacuanda sit, & diuretico, qui læduntur partes ad renes spectantes, indicatur sudatorium, quia in febri materia lædit partes ad ambitum totius spectātes, indicatur deiectorium; quia in hac febri peccat materia quę lædit has partes, ideo loquitur coniunctim, sed quo ad vomitorium indicatur, vt si materia ad os ventriculi sponte impetum habet, etiam per vomitum, non secus. Ideo in febri putrida cōtinenti, vt licet ratione materiæ vti reliquis remedijs, non ita indicatur vomitorium, nisi sponte materia impetum habet in os vētriculi. Quid voluit significare, nihil aliud nisi quod in præsentia, proponat quod agendum, vt indicatur a materia putrida, vt lædit hanc uel illam corporis partem. Contingere potest in febri putrida continente, ut materia putrida quandoq; lędatur os uentriculi, quandoque non lædatur, si materia non lædit os uentriculi, non indicat uomitorium, & hoc significauit, quando dixit, non aliter, si uero hæc materia lædat os uentriculi, indicat uomitorium, & ideo uomitorium indicatur a materia, ut lædit os uentriculi, quam læsionem, quam essentiam indicantis nobis significat motus materiæ, unde hoc loco non sumitur indicatio a motu, ab impetu: sed impetus est signum indicantis, hoc est materiæ lædentis os uentriculi. Hinc fit ut si in febri putrida continenti, si materia resideat in uentriculo, sed lædat partem infernam, nō indicatur uomitorium, sed deiectorium potius, siquidem materia putrida est potius per deorsum, quam sursum euacuāda, ut prohibeat hāc uacuationem; hoc est per uomitum, os supernum uentriculi, & ideo nisi lædatur os uentriculi, quod cognoscimus ex impetu materiæ, ex motu hoc spontaneo ita uocato a Galeno, nisi ita lędat, non indicatur uomitorium. Constitutum sit deiectorium diureticum, sudatorium, uomitoriū, tussiculare, & alia id genus remedia indicari a materia morbificam ut lædit hominem ægrotantem, non indifferenter, sed secundum partes determinatas.

De vsu materiæ morbificæ.

QVo uero attinet ad usum, breuissimi erimus, quia quod dictū est de morbo esset repetendum de causa. Vnde quantum agendum sumitur ab actione, De quantitate. uerbi gratia, si bilis sit summa actio, indicatur summa dosis Rhabarbari, id est materiæ remedij, unde Galenus prima Aphorism. 27. dicit in uehementissimis fe- 1. Aphorism. 27. bribus, in maximis inflammationibus, in summis doloribus esse euacuandum usque ad animi defectum,

esse

esse moliendam euacuationem vnica vice. propterea quod illorum malorum vehementia nobis significat summam actionem materiæ, a qua summa actione & non ab alio indicatur quantum agendum.

De modo.

QVo ad modum indicatur a passione materię causæ morbificæ, si, verbi gratia, bilis sit crassior, Rhabarbarum exhibendum in bolo, quia efficaciter magis agit, & debet et agere, quia bilis ob crassitiem
13.M.5. difficulter patit, vnde Galenus 13.M.5.dicit, si ratione puris oportet partem incidere, in incisione longitudo latitudine debet esse maior, esto dicit Galenus vlcus in inguine, longitudo per transuersum fieri debet, non per rectum, & reddit rationem Galenus, inquiens, quippe ita cum membrū inflectimus, naturaliter cutis sibi applicatur, quibus verbis Galenus, vt fortasse etiam a doctioribus chirurgis intellexistis, proponit modum agendi, & proponit modum circa administrationem ferri indicantis, vt longitudo sit maior latitudine, vt longitudo sit per transuersum, hoc loco indicans remedium, quid agendum, nō potest esse aliud quam cutis, vt suo loco diximus, vt habet rationem causæ sine qua non, quare cum proponit modum agendi, necessario debet indicari a passione cutis, cutis hęc est passio, vt promptius admittat puris exitū. Certe Galenus omnia cognouit, cutis hæc est passio, vt promptius admittat puris exitū, & prōptius vniat, si incisio fiat per transuersum. Semper autem oportet respicere in indicationibus ad ea quæ permittunt, non debetis tantum cōsiderare indicantia, sed si adsunt permittentia.

Dubitatio.

1.ad Gl.15. VNde Galenus in primo ad Glauconem 15.dicit, in aere calidiori opus esse vti oxirhodino actu frigido, in frigido aere tepido oxirhodino, quę dicta videtur parere ambiguitatem, nam in aere frigido egemus medicamento actu magis frigido. Ratio est, nam oxirhodinum, quod habet vim reprimendi, magis reprimere debet, quando materia reprimenda magis resistit, magis difficulter patitur, ꝓpterea quod modus agendi indicatur a passione, in tempore frigido materia reprimenda magis difficulter cedit, patitur, reprimitur, quam in aere calido, & cum oxirhodinum magis efficaciter agat, dum actu frigidum administratur, igitur in tempore frigido deberet magis actu frigidum administrari. Oppositum dicit Galenus, ego ignoro quomodo isti siue fundamento huius Methodi possint huic obiectioni satisfacere; ridicula possent proponere.

Solutio.

DIcatis, modū agendi semper indicari à passione a nullo alio, vnde quo ad materiam frigidam, in
et hac materia possumus passionem duobus modis cōsiderare, altero modo vt passio sequitur essentiam quæ est frigiditas, quæ indicat calidum, reliquo verò vt est passio, quæ sequitur essentiam, quæ est materiæ motus, materiæ fluxus, qui fluxus, qui motus indicat remedium reprimens, si primo modo capiatur passio, vt est passio materiæ frigidæ, materia vt magis frigida est, & proinde vt difficulter patit indicat medicamentum actu magis calidum, non frigidum, quemadmodum materia calida, vt indicat frigidum quo calidior fuerit, quo eius passio erit magis difficilis, indicat medicamentum magis actu frigidum, si verò capiatur, vt reprimenda materia frigida, indicat reprimens magis actu frigidum, quam materia calida reprimenda, & ideò demonstratur ratio proposita. Et ratio est, quia materia calida facilius reprimitur facilius patitur quam frigida. Galenus igitur considerans materiam omnibus modis, hoc est & ratione qualitatis primæ, & ratione motus, cognoscens, si inuicem conferamus materiam calidam, & materiam frigidam, licet materia frigida ratione remedij reprimentis, ratione materiæ reprimentis, indicet magis actu frigidum, tamen ratione passionis frigiditatis, indicat actu calidum, materia calida omnibus modis indicat actu frigidū, & ob id ad hæc fundamenta respiciens Galenus recte dicit, ratione materię frigidę, esse vtendum oxorhodino tepido, ratione calidę actu frigido, quia duplex passio materię calidæ indicat actu frigidum, materia aute frigida, vna passio indicat calidum actu vna frigidum actu. Galenus lib.12.Metho.cap.3.dicit, si æstus fuerit, siue æger sit frigidę, siue calidę potioni assuetus, frigidum oximel dabis, si autem fuerit hiems, omnibus siue sint assueti frigidis, siue calidis oximel calidum dabis, hoc loco proposuit modum agendi, vt sciamus an oximel sit exhibendum actu vel calidum, vel frigidum, & voluit Galenus consuetudinem ab aere superari quod sit verū, dicit, si homo est assuetus calidæ potioni in ęstate dabis frigidum, & si frigidę, dabis in hieme calidam, quare aer superat consuetudinem, Galenus vt ego puto ita est intelligēdus, vt ignorem a quo fuerit cognita hęc veritas, Galenus proponit modum agendi circa oximel in febri syncopali ex crudis succis 12.M.3. vnde indicans hoc loco est succus frigidus viscidus, vt cum hic succus sit indicans, modus agendi indicetur a passione huius succi, nunquam recedemus a nostris fundamentis, modus indicatur a passione huius succi, quare hic succus vt frigidus, vt crassus, vt viscidus habet rationem indicantem oximel actu calidū, quia oximel administratum actu calidum efficacius agit, vincit succum frigidum crassum, viscidum, quid autem est illud quod habet rationem prohibentis, est succus pituitosus, vt non frigidus, non crassus, non viscidus, sed vt liquabilis vt potest fundi, potest autem habere & habet rationē prohibētis, nā vbi hic succus in febri syncopali liquatur, facile est vt petat viscus pricipale, & hinc fiat actu syncopis. Quare & considerāda est causa, ob q̄ potest liquari, pōt liquari vi aeris calidi, qui aer calidus habet rōnē causæ morbificę colliquantis hunc succū pituitosum, & vt habet rationem causæ, est etiam signum huius succi vt est liquabilis, & ideo est signum prohibentis, est signum succi liquabilis prohibentis, & propterea recte dicit Galenus consuetudinem superari ab aere, vt licet sit assuetus calidæ, in tempore tamen ęstatis, quia potest liquare succum pituitosum, vt non liquetur, oximel actu frigidum est exhibēdum; vnde patet modum agendi indicari a passione tantum.

Notæ consuetudo superatur ab aere.

LECTIO XXVII.

IAm constat quo modo agendum indicari a passione materiæ morbificæ.

Quando.

QVantum igitur spectat ad quando agendum, indicatur a pręsentia materię, vt sequitur essentiā vehementioris indicantis, quemadmodum dictum fuit etiam de morbo, vt in huius explicatione non sit tempus conterendum: Propter iuniores notate, Gal. 14.M.16.vbi loquitur de picatione, de medicinis, quę conficiuntur ex pice, asserere neq; assidue neque sæ-

pe

pe vtēdum esse picatione,& hieme bis in die,in ęstate semel, hic locus ita est intelligendus, vt Galenus, proponat quando agendum,ratione medicamenti ex pice: medicamētum autem ex pice est materia remedij indicati a parte frigida,vnde dum adest præsentia indicantis,dum adest frigiditas partis,licet vti picatione,nisi aliquod ꝓhibeat:Quid est quod prohibet? est sanguis a parte attractus per picationem, qui sanguis æstatis tempore calido promptius digeritur, dissipatur,vt merito picatione,vti liceat tempore æstatis semel tãtum,hieme autem bis,propterea quod sanguis attractus non ita dissipatur in hieme, non ita digeritur, non ita habet vim digerendi in hieme, sicut in æstate.

Vbi.

QVo verò ad vbi agendum indicatur a subsistētia materiæ, siquidem id quod agit,agit per contrarium,& ideo necessarium est, vt materia remedij accedat,deducatur,ad materiam morbificam,verbi gratia, si materia morbifica in ventriculo habet subsistētiam, exhibemus medicamentum per os, & hoc est manifestũ. Sed propter iuniores,licet proponere Galeni autoritatem, ex cuius intellectione nō empirice sed dogmatice patet vlceris curatio. Inquit Galenus
3.M.vlt. 3.M.vlt. Si vlcus habet cauitatem profundam, & cauitas sit in parte inferiori,vt sanies detineatur,inquit Galenus,vel tota cauitas scindēda, vel incidere oportet in fundo tantum, hæc sunt verba Galeni, & quia aliquis potuisset quærere a Galeno; qua ratione cognoscimus an tota cauitas sit incidenda, an in fundo tantum, Galenus respondet, hoc docere vlceris magnitudinem,& loci naturam,vt, ait Galenus, si vlcus sit magnum, & locus periculosam sectionem faciat, expedit in fundo tantum aperire, si contra, hoc est, si vlcus non sit magnum, sed potius paruum, & locus periculosam sectionem non faciat, tota cauitas scindenda. Hæc sunt Galeni verba. infelix chirurgus, vel barbitonsor quandoque, & bene secabit totam cauitatem, quandoque fundum tantum, sed casu, fortuna,sine ratione, ita intelligatis Galenũ, Galenus hoc loco proponit Vbi agendum,causa materię remedij, hoc est,causa ferri scindētis,vt pateat an cutis sit scindenda,vel in fundo,vel secundum totam cauitatem, hoc est Galeni institutũ eo in loco. Cum igitur proponat Vbi agendum ratione materiæ, ratione ferri, vt incidit cutim, necessarium est, vt quemadmodum cutis habet rationem indicantis Quid agendum, ita subsistētia cutis indicet Vbi agendum, cutis subsistētia in vlcere proposito est secundum totam cauitatē; & ob id esset scindenda tota cauitas cutis,nisi adesset prohibens quia hoc est perpetuæ veritatis,vt non modo sit opus indicante,sed etiam permittēte. Quid est illud,quod prohibet, est virtus,quę nō potest sustinere incisionē totius cauitatis,quo fit,vt si vlcus sit paruum,locus affectus non sit in causa periculosę sectionis, hoc est locus affectus non sit præditus exquisito sensu, neruis magnis, ac valis, tunc vlcus paruum, & talis locus affectus sunt signa virtutis permittētis incisionem totius cauitatis, si autem contra, vlcus sit magnum, vel locus incidendus sit affectus neruis,vel magnis vasis, est in causa periculosæ sectionis, & ob id vlcus magnum, & locus propositus sunt signa virtutis prohibentis,nō sunt prohibentia, sed sunt signa virtutis prohibentis; præterea Galenus ad eandem
5.M.3. veritatem respiciens 5.M.3.dicit, Reuulsionem molliēdam in ijs,quæ supra deorsum,in ijs quę infra sursum, quia scilicet respicit ad subsistentiam, vt sequitur essentiam,quæ essentia est motus impetus secundum partem,vel supernam,vel infernam, vel dextrã, vel sinistram, vel internam, vel externam, quomodocunque,vnde etiam addebat 13.M.2.quæ vena sit secanda ex parte laborante indicatur. Intelligatis partem laborantem non indicare vbi agendum, sed esse signum subsistentiæ sanguinis,vt verbi gratia,si iecur afficiatur,basilica secanda,quia ita indicat subsistētia, cuius signum est iecur affectum, & hæc sat esse debebent, quo ad materiam morbificam indicantem, & quid agendum,& vsum.

Dubitatio.

PRopter iuniores libet proponere vnicam dubitationem,quę respicit quando agēdum,inquit Galenus 5.M.3. Cum è naribus sanguinis erumpit, vbi 5.M.3.
paululum detraxeris sanguinis, mox vnam horam intermittēs,rursus detrahes, quare Galenus in reuulsione venę sectionem repetit eadem die,non diuersis diebus: Idem Galenus libro curatiuo per venę sectionem ca.21.dicit,in venæ sectione, vbi institutum est euacuare,eadem die repetenda est uenę sectio; in reuulsione autem diuersis diebus: quare Galenus sibimet aduersatur,& hęc dubitatio non est negligenda, maxime refert scire quando repetenda est uenæ sectio,in eadem die,an diuersis diebus.

Solutio autoris.

DIcendum,sanguinem indicantē cum in præsentia accipi possit, ut peccat, uel copia, uel impetu; quomodocunque peccet, utrunq; peccatum bifariam accipi posse,altero modo,ut homo læditur actu,reliquo uero,ut potestate. Si capias primo modo,ut homo actu læditur, siue peccatũ sit in quãto, ut indicatio sit uacuãdi,minuēdi,siue in motu,ut indicatio sit reuellēdi,expedit eadē die, nō diuersis uenę sectionē repetere, & hoc modo loquit Gal. 5.M.3. ibi namq; 5.M.3.
uerba facit de sanguinis motu,ui cuius homo actu lędit,homo patitur immoderatũ sanguinis fluxũ,quare in praxi obseruetis,siue intētio sit uacuãdi, siue reuellendi,ut eadē die repetatur uenæ sectio, id est, qa ubi sanguis actu lædit,pręsentiã haber,q̃ sequitur essentiã admodũ vehemētē, si aũt alia ex parte sanguis Ratio.
non actu lędat,sed possit lædere,vel copia peccat, vel impetu:si copia,eadem die,si impetu,diuersis diebus: & propterea in vacuatione eadem die, in reuulsione diuersis diebus. Ratio est,tum quia copia magis pōt, Ratio.
& præterea vt peccatum secundum quantitatem vires melius perferunt repetitam vacuationem eadem die: & secundum hanc rationem loquutus est Gal.lib. illo curatiuo per venam sectam cap.21. Nam expresse proponit sanguinis peccatum non vt actu lędit,sed vt potest lędere. Hæc de causa morbifica.

De symptomate.

DIcendum igitur de Symptomate,& de more primũ declarare oportet,qũo cõcurrat ad quid agēdum: Secundò ad vsum,ad rectã administrationem.
Quoad quid agendũ,Galenus 2.M.12. dicit,symptoma primum,id est,per se,per suam essentiam non 2.M.12.
indicare,si symptoma non indicat per suam essentiã, ergo non indicat, quia quid agendum a sola essentia indicatur. Addebat Galen. 12. Metho. 1. Symptoma 12.M.1.
nec indicare, nec immutare, id est, non prohibere, symptoma igitur,nec indicat, nec prohibet. Addebat autem loco citato Galenus, symptoma ex accidēti aliquando mutare curationem,vt significaret Galenus symptoma quandoque ex accidēti curationē immutat,hoc est,prohibet, et necessario indicat,quia id quod prohibet necessario etiam potest indicare: Sed quo-

quomodo indicat ex accidenti? inquit Gal. ut habet rationem causæ, quare necessario colligendum, symptoma esse indicans præseruatorium, hoc enim uerissimum est, nullum dari indicans, præter curatorium, præseruatorium & uitale. Symptoma igitur ex accidenti, hoc est, ut habet rationem causæ, est indicans, & ob id præseruatorium.

Cæterum cum Symptomata sint triplicia, siquidē symptoma uel actio, uel exiens, uel qualitas. Symptoma cum Galeno loco citato, quod habet rationem indicantis est actio læsa, est excretum mutatum, nequaquam qualitas mutata, & reddens rationem Galenus inquit, qualitatem mutatam non indicare, propterea quod, cum affectu, unde nascitur, una cessat, quæ Galeni dicta mihi satis intellectu difficilia esse uidentur. Difficultas autem inde oritur, quia actio læsa est in fieri, qualitas immutata, uerbi gratia, color in Ictericia, est in facto esse, si ergo actio est in fieri, & qualitas in facto esse, quomodo actio indicat, qualitas non indicat, quia cessat una cum morbo, cum affectu, hoc falsum esse uidetur, immo actio cessat una cum morbo, cum affectu, quia pendet a morbo, nō qualitas.

Solutio.

EGO hunc in modū soluerē, vos indicabitis, nil dico de excreto, quia non patit difficultatē. Dicere, inquā, actionē læsam secūdum suā essentiā esse in fieri, quia hoc nequaquā est negandū, at actio læsa secundū perseuerantiā læsionis, vt cuius patiens affligitur, cruciatur, habet vim indicandi, qa perseuerat, perseuerando cruciat, ad hoc aūt ut indicet, necessariū est vt non cesset vna cū affectu, & hoc dico, vt vos cognoscatis, nos nulla ex parte uelle subterfugere, oportet vt nō cesset vna cū affectu, nā si actio cesset, minuatur insimul cū affectu, tunc id quod indicat non est symptoma, sed est affectus, vt si cōtingat vno remedio & symptoma & affectum leniri, mitigari, remediū non indicabitur a symptomate, sed a morbo, vt v.g. in pleuritide adest dolor, adest inflāmatio, si uena aperiatur, per uenam sectam minuetur dolor, minuetur inflammatio, quid est quod indicat venæ sectionem.

Exemplum de pleuritide.

Actio siue affect⁹ quo modo indicat.

DO exemplum de pleuritide, dū secatur vena imminuitur dolor, & affectus, id aūt quod indicat non est dolor, sed est sanguis, ad cuius immutionē imminuitur etiam dolor, & ideo dolor non indicat, quia imminuitur, mitigatur vna cum affectu.

Quando dolor sine affectu.

DOlor alia ex parte cum Gal. loco citato habet rationem indicantis, quia non imminuitur vna cum morbo, sed potius intenditur ad imminutionē affectus. Do exemplū, v.g. in putrida dysenteria cum dolore, si nos vtamur succo tragi, si v.g. utemur lacte, imminuetur dolor, sed dysenteria magis putrida reddetur, magis fiet putrida, si v.g vtamur mumia, aqua salita, imminuetur putredo, sed intendetur dolor: ecce igitur quemadmodū datur dolor, quēadmodū datur symptoma, quod ita perseuerat in læsione, vt læsionem habet perseuerantem, permanentem, & non cesset, non minuatur insimul cum affectu, imo potius intendatur, ita intelligatis Gal. ratione doloris.

Nam quo ad fluxum, quo ad excrementum, fluxus immoderatus perseuerat in læsione, & ideo potest habere rationem indicantis.

Præterea non cessat, nō imminuitur vna cū imminutione affectus, vt cōtrariū indicet, quēadmodū dictū est de dolore, v.g. sit fluxus immoderatus, materiæ prauæ, fluxus indicat astringens, materia vacuans.

De tertio symptomate quomodo non indicet.

HOC non pōt statui de qualitate, de tertio symptomate, nā qualitas licet respectu sui essentiam habet permanentiam fit in facto esse, vt vocatur a Gal. affectus, veruntamen caret alijs cōditionibus, ppterea quod sui perseuerantia, nec virtutem lædit, nec morbum auget, quemadmodum reliqua duo symptomata. Preterea non potest indicare remedium, quod morbū intendat quemadmodum actio læsa, quemadmodū excrementum, nam præsidiorum materiæ quæ sanāt morbum, sanant etiam qualitatem, & ob id Gale. dicit, qualitatem mutatam cum affectu, vnde nascitur una cessare, quia. s. remedium quod sanat affectum, sanat etiam qualitatem in Ictericia, si aliquid supersit post remotam, v.gr. vesicæ felleæ obstructionem, id quod remanet non ad artem curatricem, sed ad decorationem pertinet. Constitutum igitur sit in ratione causæ indicare, vt est, uel actio, vel excrementum. In sequenti quomodo symptoma concurrat secundum essentiam genericam, & specificam dicemus: & de virtute etiam loquar.

LECTIO XXVIII.

DIctum fuit symptomā, vt habet rōnem causę, vel augentis morbū, vel lædentis vires esse indicans pseruatoriū. Hoc aūt symptoma esse, & actionem læsam, & exiens mutatū, vnde in præsentia admoneantur iuniores, Gal. dixisse 12. M. 1. symptoma ex accidenti curationē mutare, esse tñ per se indicans. Vnde indicās ex accidenti pōt capi dupliciter, recte intelligatis hanc distinctionē, quia est fundamentum methodi. 12.M.1.

Indicans ex accidenti dupliciter accipitur.

INdicans ergo ex accidenti dupliciter pōt capi, primo modo, vt finem per accidens respicit, vt v.g. virtus per se est indicans vitale, quia per se respicit vitā. Virtus aūt dicitur indicans ex accidenti, ut v.g. in venæ sectione, vt respicit finem ex accidenti, nam ex accidenti respicit uacuationem sanguinis, quem finem per se respicit sanguinis peccatum, ut uirtus hoc loco accepta, vt indicans ex accidenti nō sit per se indicās, sed uocatur potius permittens. Secundo modo accipitur indicans ex accidenti, non ratione finis, quia non esset per se indicans, sed quia per naturam accidentalem indicat, id est, per naturam, quæ sibi accidit, indicat, ut symptoma, quod non ut symptoma, sed ut causa per essentiam causæ, quæ sibi accidit indicare potest, & hoc modo hoc in loco accipitur, & ob id symptoma per se est indicans, quia respicit per se finem, quem respicit causa, at hunc finem non respicit, ut symptoma, sed ut inquit Galenus, ut habet rationem causæ, ut symptoma ita acceptum sit per se indicans, & indicans præseruatorium, & indicans genericum, & indicans specificum, ut verbi gratia, symptoma in genere, ut habet rationem causæ indicat sui remotionem, quid agendum genericum, dolor indicat mitigatorium præsidium, fluxus immoderatus astringens, & sic de reliquis.

Nota optime dicta.

De vsu.

QVO spectat ad vsum, quantum indicatur ab actione symptomatis, vt dictum est de morbo & causa, modus a passione & non est, vt repetamus.

Quando.

QVando agendum indicatur a præsentia, vt sequitur essentiam vehementiorem, vt symptoma hoc intelligatis, quandoque habet rationem causæ principalis, quandoque causæ sine qua non, & quandoque vrgentis, vnde Galenus 12. Met. 1. comparat 12.M.1. symptoma & cum virtute, & cum affectu præter naturam, vt patet quoduam magis potest, & comparans cum virtute si collabantur vires, non tamen vehementer sint resolute, ad symptoma tantum respiciēdum, ecce magis potest symptoma, quam virtus debilis, nō vehementer tamen dissipata. si vero dicit Galenus vehementer resoluantur vires, oportet & symptomati prospicere, occurrere, & vires firmare, maxime igitur potest symptoma: vt licet vires sint admodum resolutæ, sit tamen necessarium occurrere symptomati, vt verbi gratia, si dolor vrgeat, & vires sint debiles resolutæ, oportet occurrere & dolori, & viribus, nam si solis viribus occurram', dolor vt vrget, poterit esse hinc Nota. causa mortis. Conferens Galenus symptoma cum affectu dicit, si vtrunque vrgeat, quandoque magis potest symptoma, quandoque magis affectus, & ita magis potest quādoque affectus, vt spreto symptomate, dolorificis sit occurrendum, quod autem magis possit, hoc est quod magis potest an symptoma, an affectus, nobis significat virtus, vt si virtus sit robusta, firma, magis possit affectus, sit occurrendum affectui, si autem contra vires sint debiles, in primis dolor mitigandus & vires firmandæ, antequam prospiciamus ad affectum. Quantum attinet ad vbi agendum, idem est dicendum quod dictum est de reliquis, verbi gratia, si dolor est in manu, mitigatoria sunt applicāda manui. Et hæc de indicante præseruatorio.

De virtute.

QVantum attinet ad virtutem, in primis vt cōsueuimus explicabimus quomodo concurrat ad indicandum quid agendum, secundo ad vsum.

Quo ad primum, virtutem habere rationem indicantis euidenter dicit Gal. 9. M. 6. Nam habet indica- 9.M.6. tionem sumi a laborantibus viribus. Ecce indicatio sumitur a virtute, dicit etiam 2. M. 3. vt ab affectu præ- 2.M.3. ter naturam ad materias præsidiorum deducimur, ita & singulis generibus indicantium, veluti dicit Gale. a virtute, quare virtus est vnum ex primis generibus indicantium. Sed Gal. 9. M. 13. satis diligens ratione vir- 9.M.13. tutis indicantis vocabat virtutem indicans vitale, non curatorium, non præseruatorium, sed vitale, quod sic verum dicit, indicatio a virtute e numero est indicationum, vt ita dixerim, vitalium, siue quæ ad vitæ custodiam pertinet, virtus indicationem habet, quæ pertinet ad vitæ custodiam: nam dicit Galen. neque ut valeamus, neque ut a morbo liberemur, a virtute quicquam primum desumimus, sed vt viuamus, his verbis & diuinis significans Gal. virtutem primum. i. per se respicere uitā, quia ex accidenti respicit & morbum, & causam, vt cum ex accidenti respiciat morbum, respiciat causam, possit esse indicans vel curatorium, vel præseruatorium? & cum per se respiciat, vitam est indicans vitale, ob id Gale. 9. M. 13. dicit virtutem primum indicare sui custodiam, ex accidenti uero relationem habere ad effectum, vt significaret uirtutem propria ratione indicare, ut per accidens alios fines respicit, permittere: Vnde etiam dicit idem Gal. lib. 2. M. 9. virtutem perpendēdam semper 2.M.9. esse propter vitam, aliquando ex accidenti ad morborum sanationem, 10. M. 2. dicit, quod a uiribus peti- 10.M.2. tur in febribus ephemeris exiguum est, in longioribus febribus maioris momenti, ut euidentissime pateat virtutem esse indicans, & per se uitale indicans, cum uirtus sit indicans vitale, necessarium, ut quid agendum, per suam essentiam, & genericam, & subalternam, & specificam, quemadmodum etiam reliqua indicantia quo ad essentiam genericam, virtus accipitur, ut quid secundum naturam in quod reliqua omnia secundum naturam referuantur, ut sola uirtus sit indicans uitale, unde satis pueriliter loquuntur, qui & aerem, & ætatem, & consuetudinem inter indicantia uitalia recensent, dicit autem Gal. 2. M. 3. uirtu- 2.M.3. tem indicare sui custodiam, ut enim duo sint scopi dicit Gal. i. essentia indicantis, & indicatum: primus scopus est indicans, secundus est indicatum, i. custodia, nam indicatum procedit ex indicante, vt uterque scopus, & primus, & secundus sit genericus. Cæterum secundus scopus i. custodia ait Gal. similium exhibitionem indicar, quod dictum si in superficie intelligatur, reddit Gal. plus quam puerum, quia custodia est Indicatum, indicatum non pōt indicare ī. indicāq́, quō igitur custodia quæ est secundus scopus, quæ est indicatum, habet rationem indicandi, potest cum Galeno similium exhibitionem indicare. Quare ita intelligatis Galenum, ut essentia virtutis indicet custodiamque custodia indicat. i. significat præsidium simile, ut in morbis sublatio significat contrarium, vt generica indicatio a morbo desumpta sit contrarietas, id est contrarium remedium, & a virtute sit custodia, id est iuuans simile, id est quod simile esse debet, sed quid est hoc simile siue subalternum, siue etiam specificum 9. 9.M.13. M. 13. cum indicatio a uirtute accepta sit uitæ custodia, ut uita sit, uel facultatum numerus, seu facultatū essentia, uel facultatum actio.

Vt uirtus sit potentia animę, uitam custodiens, atque cum Gal. 9. M. 10. cum tres sint facultates, serua- 9.M.10. re facultates inquit Gal. est uitam seruare, uerum cū facultates non operentur, nisi per obiecta, & organa, ob id Gal. a quo numquam recedendum 2. M. 1. dicit 2.M.1. uirtutis essentiam compleri ex substantia spirituali solida, & carnosa, neque turbetur iuniori licet dicat Gale. 12. M. 1. compleri uirtutis essentiam ex substantia 12.M.1. spirituosa, solida, & prętermittat carnosam, Nam dicant alij quicquid, uelint loquitur Gale. de syncope, Dubiatio. quæ non fit ratione carnis, id est, loquitur de uirtute Solutio. ratione syncopis, quæ non fit ratione carnis, ut uirtus minorem locum obtineat in carne, præstantiorem in spiritibus, præstantissimum in solidis. Hoc colligatis, uitalem indicationem capi a continente, & impetente, non autem a contento, & ratio euidentissima est, quia contentum, quia humor etiam secundum naturā ad actionē non concurrit, nec est organū, sed essentia, uel effectus, seu opus, uel obiectū propterea contentum non pōt esse indicās uitale, sed continens, qa concurrit ad actionem, ut quod & spiritus, quia concurrit, ut cum quo, admoneantur iuniores, quo ad continens præter propriam substantiam obtinere calidum innatum, quod aliud est a spiritu, aliud est a tēperie: quod calidum innatum sursum, & deorsum mouetur, & hoc pro nūc supponatis, quia aliter fortasse loquemur de partibus continentibus, ut uirtutis custodia spirituum, solidorum carnis, id est seminalium partium, & calidi innati, in quibus quatuor sunt seruanda, hoc est substantia quantitas, & qualitas, & motus, & omnia cū Gal. suo loco probabimus, quę quatuor ita se habent, ut si in aliquibus omnia habeant locum,

Nota. Cābibegus agit contra hoc dictum & falso quia nec autoritatibus, nec argumentis concludit nec humor ex Gal pōt esse instrumentum actionis. Optima sola.

locum, vt verbi gratia, in spiritibus; quia in spiritibus oportet seruare substantiam, quantitatem, qualitatẽ, & motum, in carne, & solidis, oportet seruare omnia præter motum.

LECTIO XXIX.

VT possimus consequi quid agendum, dictum fuit virtutis essentiam esse, vel substantiam, vel quantitatem, vel qualitatem, vel motum, siue hæc perpendatur in spiritibus, siue in carne, siue in solidis particulis, siue etiam in calido innato, hæc autem inuicem ita se habent, vt omnia indicent custodiam, omnia indicent præsidium, simile, non auferens, & quia hæc doctrina aliquo modo noua esse videtur, expedit, vt hanc doctrinam Galeni autoritatibus confirmemus.

De substantia.

QVO ad substantiam; siue sit substantia spirituũ siue carnis, siue partium feminalium, siue etiam calidi innati, substãtia in genere indicat iuuãs substantificum, quod medici cum Gal. recte vocãt alimentum, ad differentiam remedij, vnde Gal. 9. M. t 3. (9.M.13.) dicit, seruari virtutem si substantia non imminuatur, ecce custodia limitaꝫ, & est custodia substantię, vt propterea custodia substantiæ, iuuans substantificum, seu alimentum, a substantia indicetur; dicit Gal. 2. M. t 4. (2.M.14.) ratione febris nutriendum non esse, vt sola febris nutrimentum indicet, & reddit Gal. rationem, vt quod innatum est, substantia reparetur, ecce nutrimẽtum, alimentum indicatur a substantia virtutis, vnde quia Gal. 1. de ratione victus 44. (De ratione victus 44.) asserit, a virtute solam indicari alimoniam, intelligatis solam alimoniam indicari a virtute, non omnibus modis accepta, sed secundum essentiam, quæ est substantia virtutis: & adhuc hoc alimentum hoc indicatum satis genericum est, magis determinatum, & specificum proponitur a Galeno 2. M. 3. vbi cum uoluerit virtutis substantiam indicare alimentum, indicare iuuans substantificum, vt uirtutis substantia varia est, ita varium alimẽtum iudicat, vt cum eodem Gal. loco citato virtutis substantia sit vel tenuis, vel crassa, vel medio modo se habens, vt verbi gratia, cum eodem Gale. loco citato, cũ spiritus substantia tenuissima sit, solidorum crassa, carnosi generis media inter tenuem, & crassam, sequitur, vt spiritus substantia indicet alimentum tenuissimum: solidorum substantia alimentum crassius, carnis substantia alimentum medium inter tenue, & crassum, & sane hæc doctrina mira esse videtur, & est. Notetur tamen dari in ijs substãtijs latitudinẽ, vt verbi gratia in puerili ætate, solidorum substantia q̃ crassa est, est minus crassa, quam in alijs ætatibus, datur itaque latitudo, sed non propterea ætas est indicans alimentum, sed sola virtutis substantia, sed ætas per mediam temperaturam est signum substantiæ solidæ magis, vel minus crassæ, vt uerbi gratia, in pueritia temperatura calida, & humida, vt sit signum substantiæ solidæ minus crassæ, mollioris, apparet igitur quemadmodum ex Galeni sententia, a virtute, vt eius essentia est substantia, indicatur solum alimentum, & determinatum, prout est determinata etiam substantia.

De quantitate virtutis.

QVo ad quantũ, quinimo ad quantitatẽ vna cũ qualitate, q̃ sunt duæ essentiæ virtutis Gale. 2. M. 3. (2.Met.3.) dicit in substantia virtutis ꝑpendẽda esse quãtitatẽ, & qualitatẽ, ecce in virtutẽ cõsideramus, & qualitatẽ & quantitatẽ & eo loco addebat Gal. similium indicationem, hoc est custodiam capi, indicari ex quantitate substantiæ partium. f. viuentium, & spirituum, vt admodum diligens fuerit Gal. per quantitatem aũt intelligit quantitatem continuam, sic ubi cũ Gal. 2. M. 1. (2.Met.1.) numerus partium semper maneat, id est, duo oculi, quinque digiti, &c. at quantitas continua, idest magnitudo solidorũ, hoc est partium seminaliũ, in ijs corporibus augentur crescunt, non est eadem, sed augetur seminalium partium magnitudo in incremento, addit aũt Gal. carnis aut substantia, aut spiritus non modo in corporibus, quæ augentur, sed ẽt in absolutis mutantur, modo augetur, modo minuitur quantitas, qualitas, hinc sequitur, si solida sint maiora, vt cognoscatis quomodo quid agendum indicetur a quantitate, indicatur alimentum maioris nutrimenti, magis nutriens, cuius materia est uerbi gratia caro corporis, si solida sint minora, indicant alimentum minus nutriens, cuius materia est caro pulli, unde loco citato subdit Gal. similium mensuram ex conseruandæ substantiæ quantitate inueniri, indicari, ecce similium mensura, hoc est quantitas determinata, hoc est quid agendum specificum indicatur a quantitate, a magnitudine substantiæ conseruandæ.

Dubitatio prima.

SED propter iuniores dubitare licet ex Galeni prima Aphorismorum 14. (Aphor. 14.) vbi voluit cum Hipp. pueros egere plurimo alimento, tamen pueri sunt minores adultis.

Explicatio & Solutio.

SCio clarissimos Theoricos, hanc ambiguitatẽ destruxisse; sed memoriæ uestræ gratia, dicerem ego, a magnitudine indicari mensuram alimenti, dummodo seruetur paritas, quare oportet complere, comparare adultum cum adulto, uirum cum uiro, puerum cum puero, non puerum cum uiro, scio nisi comparemus uel puerum cum puero, uel adultum cum adulto, non seruabitur paritas, nam puer egeꝫ alimento, ut conseruetur, & ut crescat, uir autem adultus eget alimento, non ut augeatur, quia non amplius augeꝫ, sed ut conseruetur; quare si duo sint adulti, alter maior, alter minor, ratione consentaneum est, opus esse copiosiori alimento causa maioris calidi. notetur aũt calidum innatum, quia Hipp. loco citato dicit, qui crescunt plurimum habent calidi innati, ergo plurimo egent alimento. Notent iuniores, calidum innatum esse signum dissolutionis substantię, a qua indicatur alimentum magis uel minus nutriens, id est, ut magis uel minus dissoluitur, dissipatur, ut uirtus siue sit debilis, siue sit robusta indicet per præsentem substantiam, per præsentem quantitatem, ut prout imminuitur, indicet alimentum reficiens, & indicet substantiã deperditam, & indicet magis uel minus deficiens, & hoc est quid agendum specificum, sed æquale in uirtute robusta, inæquale in uirtute debili, quia oportet debilem uirtutem robustam reddere.

De qualitate.

QVO uero attinet ad qualitatẽ, & ipsa est essentia uirtutis, & proinde indicat, non est signum dicit Galenus 2. M. t 3. (2.M.13.) similium indicationem, loquitur de custodia, non de contrarietate, dicit igitur similium indicationem capi a temperamento laborantis partis, & omnium partium, & earum, quæ sunt principales, & præterea a qualitate substãtiæ spiritus,

Ecce igitur quemadmodum capit indicationem à qualitate partium, a qualitate spirituum, & vt sciatis rectè assequi Galenum, dico propter iuniores, aduertatis, dum Galenus proponit similium indicationem indicari a continentibus, proposuit temperamentum, dum autem inquit indicari a spiritibus non a solidis, non proponit temperamentum, sed qualitatem, & ratio fuit, quoniam, vt facile etiam cognoscunt qui græcas literas callent, temperamentum est constitutio partium, partium viuentium, vt cum spiritus non viuant, spiritus non operentur, propterea merito solidorum proposuit temperamẽtum, hoc est constitutionem, gratia autem spirituum, qualitatem, propterea dicit Galenus 9. Meth. t 13. seruari virtutem sine alteratione. Præterea lib. 2. Metho. cap. 1. dicit, in substantia virtutis perpendendam esse tum quantitatem, tum qualitatem, sed admoneantur iuniores, à qualitate indicari simile, quia est qualitas essentia virtutis, est indicans vitale, quare indicat simile, quod simile non est alimentum, sed remedium, vt quando dicit Galenus passim, alimentum solum indicari a virtute, intelligit a virtute, vt cuius essentia est substantia, vt alimentum etiam determinatum indicari possit, a quantitate substantiæ virtutis: vt medicamentum, vt remedium indicatur quidem a virtute, sed ut eius essentia est qualitas, & ideo dicit Galenus 2. Metho. 5. qualitatem nutrimenti accipi, hoc est indicari a morbi affectu, vna cum solidorum temperamento. Ecce proponit qualitatem nutrimenti, medicinalis, vt medicamentum remedium indicetur a morbi affectu, & a temperamento solidorum, vt indicatur à morbi affectu, hoc est a causa a materia morbifica, quæ si calida est indicat frigidum, hoc indicatum est præseruatorium, si respiciat conseruationem temperamenti solidorum, respicit vt conseruet, vnde est indicatum vtile, quare qualitas nutrimenti, non est vnum indicatum semper, potest esse duplex præseruatorium, vt indicatur a qualitate materiæ morbificæ, vitale: vt indicatur a temperamento solidorum. Hoc autem cum Galeno 8. Method. vlt. debet esse simile, sed præterea Galenus lib. 2. Meth. 3. dicit, alimentum an debeat esse vel calidum, vel frigidum, indicari a temperie substantiæ, quare a qualitate, quare qualitas potest esse essentia virtutis, potest etiam esse virtutis essentia motus, vt verbi gratia, motus calidi innati indicat conseruans, & vt cognoscatis hanc meam non esse doctrinam, sed Galeni, videatis Galen. 2. M. 15. vbi ait, astringentia idonea esse: quare astringentia sunt idonea; nam inquit Galenus roborant affectam partem, vt pars affecta excrementa non suscipiat. Ecce igitur quemadmodum astringens indicatur a parte a virtute, quia indicatum est custodia, indicatum est corroboratio partis, vnde loco citato dicit Galenus, præcipue autem roborare, astringere oportet, ratione ventriculi & iecinoris, nam hæc viscera in morbis operantur. Ita intelligatis Galenum, vt virtus partis indicetur per calorem naturalem, calidum innatum, quod calidum innatum indicat vniens, indicat astringens, pro sui custodia, & ideo ne dissipetur motus, vt conseruetur motus calidi innati, indicatur roborans, vniens, astringens, & ob id secundo Method. 16. in lienis affectibus admiscet astringentia, vt roboretur viscus, vt custodiatur viscus, hoc est vt cõseruetur calidi innati motus, & propterea dicebat t 3. M. 16. partes indicare sui robur, pars igitur est indicans, hoc est virtus, per motum calidi innati, vnde M. 10. dicit, Balnei partes frigidas vires infirmare, ecce balneum est materia indicata a virtute, quia roboratur virtus, idest, vnitur calidum innatum. in sequenti proponemus Galeni autoritates 13. M. 3. & potissimum 8. M. vlt.

9.M.13.
9.M.1.
2.M.5.
8.M.vlt.
2.M.3.
2.M.15.
Quomodo pars indicat.
2.Met.16.

LECTIO XXX.

Dubitatio.

Dvbitare aliquis posset, quoniam Galenus 13. M. 12. dixit, in incipiente inflãmatione epatis licet vti oleo astringente, in inflammatione oculi autem nequaquam. Diceret aliquis, si Galenus improbat astringens in inflammatione oculi ergo falsum est, quod heri ex mente Galeni fuit propositũ, opus esse partes roborare, astringere, & proinde calorẽ vnire. 13.M.12.

Solutio.

Dicatis, Galenum hoc loco non loqui de remedio de indicato, de remedio astringente, sed de materia remedij: quia proponit oleum, si Galenus in inflãmatione improbaret astringẽtis, non posset excusari, improbat oleum astringes, propterea, quod sicuti iecur potest oleum perferre, sustinere, contra oculus nequaquam, sed hoc cognoscere, nõ pertinet ad Methodum medendi, sed ad doctrinam de medicamentis, in qua doctrina addiscimus, oleum esse materiã, quam nõ potest oculus sustinere, propterea dicit, Galenus 2. M. 14. Si puer ante 14. annum laboret synocho cum putredine, sanguis non est mittendus, quem locum ita intelligatis, vt ætas puerilis sit signum virtutis prohibentis venę sectionem, vt ętas est signum temperaturę, vt cuius dissoluitur substantia virtutis, quod sit verum subdit Galenus, cum pueri calidi, & humidi sint, plurimum substantię dissoluitur, quo fit vt reliqua quę ibi etiam proponuntur a Galeno, siue sit habitus, siue consuetudo, omnia sint signa virtutis, & nullũ sit indicãs, patet igitur qua ratione quid agendum, & genericum, & specificum indicantur a virtute, libet autem propter iuniores Galeni locum in medium adducere, quia intellectu est admodum difficilis, dicit Galenus 8. M. vlt. rarò accidere, vt in ephemeris indicatio capiatur a natura viriũ, a virtute, ad differentiam febrium putridarum, & ethicarũ, siquidem, & in putridis, & in ethicis, indicatio est sumenda a virtute. Subdit deinde Galenus, licet indicatio a virtute tũ in omni morbo, tũ in ephemeris semper sit adhibẽda, nobis tamen inquit Galenus in pręsenti disputatione nõ est opus indicatione a virtute, quoniam inquit Galenus, virtus in ephemeris primũ non indicat, sed ex accidenti, quibus verbis significat indicatum a virtute per se propria ratione non habere locum in ephemera, sed solum ex accidenti, in eodem tamen est, proponit victum medicinalem, propria ratione indicatũ in ephemera a virtute propria ratione per se, non ex accidenti, propterea ibidem dicit, indicationem a virtute sumptam semper in ephemeris perpendendam, sicut in omni morbo, idem habet Galenus 10. Meth. t. vbi voluit in ephemeris perpendendã esse indicationem desumptam a viribus, vnde quidam fortasse hanc difficultatem non potẽtes dissoluere, dixerũt, particulam illam, vires, virtus, desiderari in codice græco, propterea quod in ephemeris indicatio ex accidenti tantum, non autem propria ratione sumitur a virtute. vt intelligatis Galenum duo sunt supponenda. Primum virtutis essentiam esse vel substantiam, vel temperiem, Secundum supponendum est, virtutem accipi, vel solam vt indicat vitale præsidium, uel collatam cum alio indicante, an scilicet, vel magis, uel minus possit, vt quo robustior est uirtus, eo magis despiciatur, unde Galenus nono. Method. nono, ait, uirtutem in ephemeris egregiam prouidentiam non requirere, quoniam omnino ualida, &c. ecce uirtus ualida despicitur, contra statuendũ est

2.M.14.
Dubitatio.
10.M.1.
9.M.9.

est de virtute debili, nam virtus debilis magis officit vitæ. Oppositum est statuendum de rebus præter naturam, vt quo res præter naturam sunt robustiores, eo maiorem prouidentiam postulant, quoniam magis nocent vitæ.

Solutio.

QVibus duobus suppositis, si capiatur in primis, & nunc cognoscetis impossibile esse intelligere Galenum hac Methodo, si igitur capiatur virtus, vt eius essentia est temperatura, locum habet in ephemeris, siue virtus sola perpendatur, siue etiam conferatur cũ alijs indicantibus, & secundum hanc rationem Gale. 8. M. vlt. locutus est de victu medicinali, de indicato alterante, non modo curatorio, vt indicatur a febre, verum etiam vitali, vt indicatur a temperatura, non a febre, vt temperatura est essentia virtutis.

Nota.

SI vero alia ex parte capiatur virtus, vt eius essẽtia est substantia, secundum quam essentiam non indicat victum medicinalem, non indicat alterans, sed iuuans substantificum, idest alimentum primum, si sola virtus perpendatur, hoc est non comparetur cum alijs indicantibus, locum habet cum alijs morbis, id est, in omni morbo, quare etiam in ephemera, & hoc est, quod significat Gal. loco citato, quando dicit, virtutem perpendendam esse in omni morbo, & semper in ephemera; Si autem virtutis substantia secũdo modo accipiatur, hoc est vt comparetur cum alijs indicãtibus, indicatio a virtute raro habet locum in ephemera, non semper: quod cognoscens Gal. loco citato ait, licet indicatio semper capiatur a viribus, non est tamen opus indicatione in præsenti disputatione: quæ est hæc disputatio? Disputatio, quam ibi proponit
8. Met. vlt. Galen. lib. 8. Metho. cap. vltimo. versatur circa vehementiam plurium indicantium, vt cognoscamus quodnam indicans sit vehementius, cui indicanti sit indicandum, & ideo si conferatur virtutis substantia in ephemeris cum reliquis indicantibus, robusta est virtus, ideo despicitur, raro habet locum: contra in putridis, contra in Ethicis. hunc igitur ego puto esse exquisitum sensum illorum verborum. Hactenus de quid agendum.

De vsu, quantum agendum.

QVo ad vsum, quantum agendum, capitur ab actione, non ab actione læsa, sed ab actione virtutis, quia nunc est sermo de virtute. Verbi gratia, si virtutis actio est maior, exhibemus carnem caponis in maiori copia, nam virtus, cuius actio est vehementior potest copiosiorem carnem vincere, vt dicit Gal. 1. ad
1. ad Gl. 9. Glauc. nono, cibi quantitas sit tanta, quanta conco-
3. ad Gl. 3. qui potest, propterea 1. ad Glauc. 3. dicit, loquens de vino, mensuram capi ex virtute, & licet ibi proponat ætatem, consuetudinem, & alia, hæc tamẽ proponit, non vt indicantia, sed vt signa indicantis, hoc est vt signa actionis virtutis.

Modus.

QVo spectat ad modum, indicatur a passione virtutis, si difficulter patiatur virtus, licet vti cibo in forma solida, si cõtra, in forma liquida, iuxta illud: facilius esse impleri potu, quam cibo.

Quando.

QVo autem ad quando agendum, indicatur a præsentia vehementiori virtutis, sicuti diximus de morbo, & causa, vnde Gal. 2. Metho. 5. dicit, 2. Met. 5.
tempus nutriendi in febribus vnam accessionem habentibus, esse illud, quo facilius virtus morbum tolerat, est autem dicit Gal. quo prius in sanitate vsi sunt assueti, hæc verba sunt ita intelligenda, supponere oportet, virtutem semper esse præsentem, & morbificam, prohibentem nutrimentum semper esse præsentem, cum igitur semper sit præsentia virtutis indicantis, & semper sit præsentia materiæ morbificæ prohibentis, propterea quod proponitur febris continens, quæ vnicam habet accessionem, hinc sequitur, esse exhibendum cibum, quando vtroque præsente, magis possit virtus ad indicandum, quam materia ad prohibendum. Quodnam est hoc tẽpus? est tempus, quo virtus facilius sustinet morbum, vt verbi gratia, in tẽpore æstatis hora frigidiori, Præterea, & hora consuetudinis cibi, vt huiusmodi consuetudo sit signum, quod nobis manifestat, eo tempore, ea hora virtutis potentiam magis posse, quam possit potentia materiæ morbificæ.

Vbi.

TAndem quo ad vbi agendum, desumitur a substantia virtutis, virtus autem licet vbique substantiam habeat, nihilominus, vt relationem habet ad cibum ac nutrimentum, subsistentiam habet in ventriculo, & propterea alimenti materia per os exhibetur, sed vt iuniores ex toto quiescant, libet explicare, licet multa, ac ferme innumera dicat Galenus.

De parte.

DE parte, nihilominus fieri nequaquã posse, vt plura sint indicantia, quam tria a nobis proposita, dicit igitur Gal. in arte medicinali c. 94. Inuentionem Arte medi. c. 94.
præsidiorum ad sanitatem spectantium, partim sumi ab affectu, plurimum autem a parte; quibus verbis significare videtur, indicationem magis esse desumendam a parte, quam ab affectu, quod tamen substantia est, quia indicatio, quæ spectat ad sanationem, indicatio curatiua, sumitur ab affectu, ita igitur hũc locum intelligatis, Gal. ijs verbis. s. insinuare quid agendum genericum, quod sumitur, quod indicatur ab essentia generica, quæ essentia generica potest cognosci citra opem partis: quid agendum autem specificũ, & vsum, seu rectam administrationem dicendum. indicari, ab eo indicato, siue sit essentia specifica siue id quod cõsequitur essentiam, indicari inquam ab eo, quod cognoscitur beneficio partis affectæ, quod vt pars sit signum, & essentiæ specificę, & illius quod consequitur essentiam: quare recte dicit, Gal. inuentionem præsidiorum partim, id est, minori ex parte sumi ab affectu, sumi ab essentia generica, plurimum autem beneficio partis, quia beneficio partis venamur quid agẽdum specificum, beneficio partis consequimur rectã administrationem, non vt pars est indicans, sed vt signum. Gal. 13. M. 19. dicit, si quis indicationem sum- 13. M. 19.
ptam a parte adimat, tollat, medicinam sex diebus ad discet, & recte ita est locutus, propterea quod recte cognoscere quid in parte est cognoscẽdum, est admodum arduum, & difficile. Vnde iuniores duo intelligere debent, alterum quid accipere oportet per partẽ, secundum, quomodo pars, qua ratione pars huic Methodo medendi conferat.

Quid intelligatur per partem.

QVO ad primũ, oportet intelligere p partẽ, partẽ viuentẽ in corpore ægrotante, siue ægritudo sit secundum totum, siue sit secundum partẽ, pars autem hunc in modum accepta, est vel similaris, vel dissimilaris, vt necessarium sit simul quæ communia sunt partibus similaribus, & dissimilaribus, est ita, vãque nos cognoscemus & communia & propria. Communia quidem sunt, vt pars & similaris, & dissimilaris conueniunt vt viuunt, & penes vitam, & penes vitæ subiectum, nam pars & similaris & dissimilaris, & viuit, & animæ est subiectũ, vt pars, viuit, prædita est actione, prædita est vsu, patitur etiam, & proinde pars sentit, & ob id cadauer excluditur. vt autem huiusmodi partes sunt animæ subiectum, sunt substantia vt communia, causa vitæ sint actio partium, vsus partium sensus, quid autem hæc sint non expectetis in præsentia, fortasse alio anno explicabimus.

13. Met. 10. — 10 Met. vlt. — 6. Met. 4.

Causa subiecti constituere oportet raritatem, densitatem partium & ideò Gal. 13. M. 10. dicit communia similarium & dissimilarium, capi à substantia & actione, per quam & vsum, & sensum ẽt insinuat. Vnde respiciens idem Gal. 10. M. vlt. ad substantiam similarem, dicit, substantiam esse vel fibrosam, vel membranosam, vel carnosam, respiciens autem ad substatiam dissimilarem 6. M. 4. dicit, dum sumitur indicatur a substantia partis, oportet scire omẽrũ verbi grata esse compositum, inquit Gale. ex membrana tenui, ex arteria, ex venis, quæ vasa sunt orta ex maximis, quare in similaribus & dissimilaribus perpendẽda est substantia, quæ varia est pro varia actione, pro vario vsu; pro vario sensu, & pro raritate & densitate. Die lunæ proponemus, quæ sunt propria & dissimilariter, & similariter.

LECTIO XXXI.

De proprietatibus partium.

QVAE sint communia partibus & similaribus & dissimilaribus diximus. Quo ad propria, & in primis quo ad partes similares, est proprietas, propterea temperatura, propria autem dissimilarium est proprietas & compositio, vbi per proprietatem oportet intelligere proprietatem non partis similaris, sed proprietatem cõpositionis, vt pprea proprietas partiũ similarium sit satis diuersa a ꝓprietate dissimilariũ, quemadmodum Deo fauente, alias explicabimus. iuniores in præsentia hoc vnicum memoriæ mandent, proprietatem partium similarium ꝓdire ex determinata mixtione substantiarum elementorũ. Proprietatem autem dissimilarium prodire, procedere ex determinata cõpositione partiũ similarium, vt verbi gratia cum alia sit compositio in manu, alia in pede, hinc alia est proprietas manus, alia proprietas pedis, & sic de reliquis dissimilaribus partibus. Constitutũ sit ꝓpria vel peculiaria partium similarium esse proprietatem, quæ natura quandoq; vocatur, & temperamentum. Propria autem dissimilarium esse proprietatem cõpositionis & ipsam compositionem, quemadmodũ communia sunt substantia, actio, vsus, sensus, raritas & densitas. Vnde Galenus 4. Me. vlti. inquit partem affectam indicare per naturam, hoc est proprietatem similarium indicare etiam per temperaturam, dicit Galenus, & proprerea per figuram, per situm inqt Galenus, & hinc per compositionem. Prætererea dicit Galenus partem indicare per substantiam, hoc est per naturam, ex qua dissimilaris pars componitur. Pręterea per functionem ait Galen. per quam etiam insinuat vsum, actio enim refertur in vsum; sed de hoc etiam alias. Indicare etiam partem inquit Galenus per sensum, eo in loco raritatem, & densitatem non proponit, quia non erat necessarium, vt vnico in loco omnia proponerentur, & propterea per substãtiam potuit insinuare raritatem & densitatem. Hæc de primo, quod erat cognoscere, quid per partem intelligere oportet.

4. Met. vlt. Idem do cõposit. artis Med. capitul. 17.

Quomodo pars inseruit Methodo medendi.

QVO ad secundum & vltimum, quod erat explicare, quomodo pars & per propria, & per communia Methodo medendi inseruiat, famuletur, pro huius intelligentia oportet aliquas Galeni autoritates proponere, vt veritas pateat, & constet indicãtia esse tantum tria, hoc est morbum, causam morbificam, & virtutem. Primum igitur dicit Galenus 3. Method. vltimo. In vulneribus partem indicare, & vt similarem, & vt dissimilarem, addit Galenus partem vt similarem indicare vt prius dictum est; Dicit autem partem siccam indicare remedium siccans, quare pars similaris habet rationem indicantis, & cũ indicet pars sicca siccum, indicat simile, quare pars sicca est indicans vitale, est autem indicans vitale, vt id quod indicat est virtus, quia nihil potest esse indicans vitale, nisi virtus partis; cuius virtutis essentia est temperatura sicca, quare non cogimur propterea indicantia multiplicare, si vero capiatur pars, vt dissimilaris, accipitur inquit Gal. dum pars sectionem secundum totam cauitatem, vel permittit, vel prohibet, quid est quod permittit, quid est quod prohibet? hoc est intelligendum, quia in hac Methodo vt dantur tria tantum indicantia, sunt autem morbus, causa, & virtus, ita dantur tria tantum permittentia: tria prohibentia quæ nihil aliud sunt, quam morbus, causa, & virtus, quare in præsentiũ id quod permittit, ꝑmittit sectionem secundum cauitatem totam, id etiã quod prohibet est virtus, cuius virtutis signum est materia ex qua: Vnde materia ex qua non est indicans, non permittit, non prohibet, sed signum virtutis. A causa ex qua componitur pars dissimilaris, est signum virtutis, vel prohibentis, vel permittentis, v. g. si pars dissimilaris componatur ex neruis, ex arterijs, ex substantia arteriosa, neruosa, hæc substantia est signum virtutis prohibentis, si autem pars componatur ex substantia carnosa, hæc substantia est signum virtutis permittentis sectionem secundum totam cauitatem, quare nulla est difficultas.

De sensu partis.

4. Met. vlt. — Quãdo est idicans & quãdo nõ.

PRopterea Galenus quarto Methodi vltimo dicit quæ acuti sensus sunt partes, citra dolorem sunt sanandæ, quæ autem contra inquit Galenus, si affectus suadet, indicat valentiora, pars valentiora recipit. Hunc locum ita intelligatis, vt licet Galenus consideret in parte sensum, vt est, vel acutus, vel obtusus, non credatis tamen sensum indicare, hoc loco in hac autoritate, nam quod indicat est affectus, & affectus præter naturam, qui affectus, sit vt vehemens indicat validum remedium, sensus acutus est signum virtutis prohibentis, sensus autem obtusus est signum virtutis permittentis, vnde admoneantur iuniores, licet hoc loco sensus acutus non indicat, sed sit signum virtutis prohibentis, attamen sensus acutus quandoque potest esse indicans, & sensus exquisitus, vt est indicans sui ablationem, cuius remedij materia quãdoque est opium.

Sed

Sed nunc sensus acutus, vt indicat non custodiam, sed ablationē, est symptoma, & symptoma quod habet rationem causæ, morbificæ, & ob id, est indicans preseruatorium, vt nūquam cogamur vltra tria multiplicare indicantia. Præterea dicit Galenus quarto Methodi vltimo, opus esse principalium partium robur seruare, non principalibus tuto adhiberi posse mitigatoria, relaxantia, quibus verbis proponit partis dignitatem, præstantiam, quæ partis præstantia patet per actionē, & vsum, ut quo actiones & usus sunt præstantioris, eo etiam pars sit præstantior. Oppositum est statuendū de parte ignobili, unde hoc loco iuniores colligant, partis dignitatē non esse quid aliud, quid diuersum a nobis propositum. Quia, ut intellexistis, per dignitatem intelligimus actionem, & usum, significat autem Galenus, quo pars est dignior magis etiā opus esse ut calor seruetur: calor seruatur ab astringentibus, unientibus, dissoluitur uti laxātiū. Præterea hoc loco proponit Galenus uirtutē indicātem prohibentem & permittentem. Declaro, proponit uirtutem indicantem, ut pars dignitate donata p calidum innatum, quod est uirtutis essentia, indicat uniēs, proponitur uirtus prohibens dum uoluit, licet affectus præter naturam, indicet relaxantia, ab his tamen esse desistendum propter uirtutem, propter partis dignitatem. Virtus denique proponit permittens, dum Galenus inquit, si pars sit ignobilis, non prohiberi laxantia, sed permitti. Notetur autem, dum uirtus sit illa, quę ꝓhibeat, quę permittat, hoc in loco uirtutem prohibentem significari tanquam a signo, a nobilitate, a præstantia partis, unde actio non indicat, nec usus, & ob id actio pręstans usus, non indicat, & proinde partis dignitas non indicat uniās, sed est signum uirtuti prohibentis, quemadmodum partis ignobilitas est signum virtutis permittentis. Pręterea Galen. 4. M. vlt. proponit indicationes, quæ sequūtur a positione, a figura partis, quare a proprietate dissimilariū, vt verbi gratia, dicit Galenus, cui vlcus est in ventriculo medicamenta bibenda dabis, cui autem exulcerata est gula, medicamenta nec simul, nec tota simul exhibenda, sed paulatim & assidue. Siquidē dicit Galenus, quando gula est vulnere affecta, ex transitu, nō ex continentia, non ex adhęrentia medicamentorum remouetur vlcus, quemadmodum obseruamus, dicit Galenus in vlcere ventriculi, vnde ibidem etiam addit quoad vlcera gulæ medicamentum crassius, & magis lentum a positu & figura partis indicare, hæc sunt Galeni verba, quæ nisi explicarentur, fortasse iuniores titubare possent. Ego igitur dicerem, & primū quo ad vlcus ventriculi indicatum hoc loco propositum, a Galeno, vnde hoc obiter dicatur, vt sciatis studere, vbi videbitis Galeni autoritates, in primis considerate, de quo ibi fiat sermo, hoc est, an de indicante, an de indicato, si de indicato an sit quid agendum, an recta administratio, quia postea vos veritatem indagabitis procedentes ab indicato ad indicans. Galen. hoc loco quo ad vlcus uentriculi proponit indicatum, hoc est, medicamentum siccans, ut in potu exhibetur, & ut nō simul totū bibatur, sed sensim. Quare his uerbis uidetur proponere indicatū, quod pertinet ad modum, ad rectam administrationē, & ad ubi. Ad modum, quia proponit medicamentum, quod confestim simul totum debet assumi, ecce proponit modū, proponit ubi agēdum, dum proponit medicamentum in ulcere uentriculi per os exhibendum, hoc est, uersari circa ubi agēdum, quo ad modum, indicatur a passione, vt sequitur essentia indicantis quid agendum: hoc in loco indicans esse passio ulceris, cuius ulceris ea est passio loquor de ulcere uentriculi, ut patiatur a medicamento non sensim, sed confestim assumpto, ecce passio est, quæ indicat modum, quare cum uētriculus habet formam, & figuram, ut medicamentum non fluat, sed hæreat, huiusmodi figura, huiusmodi forma non est indicans, sicuti isti credunt, passionis, ulceris, ut cedit medicamento confestim assumpto. Quo ad ubi agendum, indicatur a subsistentia vlceris, unde hæc subsistentia illa est, quæ indicat ubi agendum, quia indicat medicamentum esse per os exhibēdum, subsistentiæ autem signum est situs ventriculi, quare situs non indicat, sed est signum indicātis. Quo ad vlcus gulę a Galeno propositum, Galenus duplex indicatum proponit, in primis medicamentum vt nec semel, nec totum simul, sed paulatim est assumēdum. Reliquum indicatum est dum proponit medicamentum crassius & magis lentum. Dico ergo vtrunq; peccatum pertinere ad modum agendi, & profecto non modo difficile est, sed prorsus impossibile citra hanc methodum intelligere Galenum, vt pace sim dixerim Galenus sit reprehendendus, cum ita obscurus esse voluerit. Vtrumque igitur pertinet ad modum agendi, quare vtrunque indicatur a passione vlceris gulæ, passio est vt non cedat medicamentis, si illico fluant, præterlabantur, vt necessarium sit vt hæreant, quare oportet vt paulatim assumatur medicamentum, sensim & sensim, vt sit lentum, conficiatur vt sit lētum, licet omnia indicentur a passione, cuius passionis signum est positio & figura gulæ, quis est ille tam fatuus, qui dicat a situ gulæ, a figura gulæ indicari medicamētū, lētū, crassum, quare hęc positio hęc figura, sunt signum passionis indicantis, & admoneātur hoc loco iuniores, quemadmodum incōuenit, vt vnicum indicans duo indicet, quia vnum non nisi vnum indicat, ita conuenit, non est absurdum, vt duo tanquam signa concurrant ad vnum indicandum, hoc est & figura, & situs gulæ, ad vnicam indicandam passionem videatis Galenum 7. Meth. vlt.

Nota. [beside: "si pars sit ignobilis, non prohiberi laxantia"]

4. Met. vlt. — A positione. — A figura. [beside: "exhibenda, sed paulatim… remouetur vlcus"]

Nota circa autoritates Galeni. [beside: "dere, vbi videbitis Galeni autoritates…"]

7. Met. vlt. [beside: "videatis Galenum 7. Meth. vlt."]

LECTIO XXXII.

GALENVS quarto Methodi vlti. dicit, internas partes indicare vt eligantur similaria, secus autem statuendum esse de partibus externis, vt verbi gratia, in vlcere, in quo egemus exiccantibus, si vlcus fuerit in parte interna, cum Galeno loco citato pars interna indicat vt vtamur balaustio, hypocystide quæ familiaria sunt, non autem nili, nón ære vsto, quia hæc non sunt familiaria, vt his non familiaribus cum Galeno vti liceat in vlcere partium externarum, ecce igitur quemadmodū a parte sumitur indicatio, ita hoc loco Galenus est intelligendus, vt neque proponat quid agendum, neque rectam administrationem, quare hic sermo est extra Methodum. Proponit autem materias remediorum siccātium, vt remedia siccantia indicantur ab vlcere, quare cum hic sermo pertineat ad doctrinam de medicamentis, non autem ad Methodum medendi, hæc autoritas nos non cogit ut multiplicemus indicantia, eodem modo intelligendus est Galenus quarto Meth. sexto, vbi in vlcere gulæ cum medicamentis vlceris, id est, siccantibus, immiscet Diatragantum & gummi, sumpta indicatione a situ & forma gulæ, hoc in loco respicit ad doctrinam medicamētorum, quare extra doctrinam Methodi medendi. Præterea Galenus quarto methodi vltimo voluit gargarismis esse vtendum in malis faucium, quibus verbis proponit Galenus modum agendi, hoc est, medicamentum in forma gargarismi, qui modus indicatur a passione materiæ indicantis, cuius passionis signum est gulæ situs, quare situs non indicat modum agendi, sed est signum passionis. Pręterea eodē quarto methodi vltimo, in vlcere tracheæ iubet, vt dum exhibetur medicamentum, decubitus sit supinus, nam dicit Galenus, influit paulatim medicamentum, quibus verbis proponit modum agendi, qui indicatur a passione vlceris, cuius passionis signū est situs, est forma trachee. Vnde hoc loco obiter admo-

4. Met. vlt. [beside: "GALENVS quarto Methodi vlti."]

4 Met. 6. [beside: "eodem modo intelligendus est Galenus quarto Meth. sexto"]

4. Met. vlt. — Nota. [beside: "Præterea Galenus quarto methodi vltimo…"]

4. Met. vlt. [beside: "in vlcere tracheæ"]

Nota ꝑ destillatione. admoneantur iuniores, quia extra methodum est, in destillatione materiæ a capite ad pulmones, decubitũ supinũ esse improbãdum, probatur vt homo sedeat, vel decumbat capite eleuato, nam si supinus iaceat, materia prõptius fluit a capite ad pulmones, sed hoc obiter dictum sit. 5. Met. 5. Prę terea Galenus 5. Met. 5. quę indicatio communiter iam dicta est, sed propterea indicat veluti actuarium, veluti dum varijs instrumentis vtimur, & recte hoc noteris pro partis proprietate, vt verbi gratia, gratia intestinorum per clysteres infundimus medicamentum ad vesicam, per fistulam in directum perforatam, ex quibus quis posset colligere, a proprietate partium hæc instrumenta indicari, quomodo intelligendus Galenus? dicerem ego, Galenum vt patet, proponere clysteres, ꝓponere fistulas, quare Galenus non proponit quid agendum, sed nec vsum, quia clyster, q̃a syringa non possunt pertinere ad rectam administrationem materierum, nisi per additamentum quoddam, & propterea dicit Galenus, esse quoddam veluti additamentum, quoddam actuariũ, vt refertur ad modum agendi, vt sit modi agendi veluti additamentum, & ex hoc vos cognoscetis, in quanam medicinæ parte collocare licet clysteres, syringas, &c. dirigantur ad modum, sunt veluti additamentum, actuarium, ita loquitur Galenus, quare oportet vt hoc actuarium, vt refertur ad modum, indicetur a passione, indicetur a passione morbi, vt indicans cedit medicamento, si tali instrumento immittatur, id est vel clystere, vel syringa, ecce hoc actuarium, hic modus indicatur a passione, cuius passionis signũ est ꝓprietas partis a Galeno proposita. Quæ est hęc ꝓprietas? non est proprietas temperamenti partis similaris, est proprietas partis instrumentalis, intestinorum, vesicæ, quæ est proprietas compositionis, quare velint nolint, aliter asserentes. datur etiam proprietas compositionis, quæ prodit ex determinata compositione, hoc est, ex determinata conformatione, situ determinato. 7. Met. vlt. Prę terea fuit Galeni sententia 7. Meth. vltimo, quod sane caput intellectu difficillimum est, vt citrã methodi intelligentiam non sit possibile intelligere Galenũ, dicit Galenus, prima indicatio sumitur a laborantis partis temperie, nam dicit Galenus, mensurã remedij prę scribit partis natura, temperatura. Secũda indicatio, ait Galen. sumitur a parte, vt vel eius actio est communis omnibus corporis partibus, vel communis virtus subministratur. Tertia indicatio, inqt Galenus, sumitur a figura partis, quare a positu partis. Sed præter hæc, inquit Galenus, sentiendi vis in parte spectanda, quibus verbis prima facie quis est qui non credat, indicationem sumi a parte, vt pars in methodo medendi videatur esse summum indicans, cum tamẽ nihil prorsus indicet, prę ter morbum, causam, & virtutem. Notate hoc loco Galenum versari circa curam intemperiei ventriculi cum materia, vt propterea indicetur duplex remedium, hoc est, ratione intemperiei alterans, ratione materiæ vacuans. His ergo suppositis tanquam verissimis, quo ad temperiem, si pars calida laborat morbo frigido, cum Galeno loco citato, liberalius, & diutius calefieri postular, sunt verba Galeni, cõtra, si pars calida calido morbo laboret, refrigerantibus eget remissis & breui tempore, quibus verbis Galenus proponit quid agendum & quando agendum, volo vt exacte Galenum intelligatis, quid agendum, dum proponitur a parte calida morbo frigido affecta indicari magis calidum, hoc est quid agendum, a calida autem affecta morbo calido, indicari minus calidum. Ratio est, quia in parte calida vt morbo frigido affecta, est maior recessus, & ideo indicatur remedium magis alterans, cuius intensionis, cuius recessus a naturali statu, cuius gradus, signum est temperatura partis, quare id quod indicat, est morbus partis, temperatura autẽ est signum gradus morbi, proponit quãdo agendum, dum proponit in parte calida, si morbo frigido afficiatur, lõgiori tempore esse vtendum medicamento, longiori tempore igitur proponit quãdo agendum, quod sumitur a præsentia morbi frigidi, qui diutius durat, perseuerat, dum est maior recessus, quam durationem, quam perseuerantiam, nobis significat temperatura, vt tẽperatura non indicet quando agendũ, sed sit signum prę sentiæ indicantis quando agendum, quo vero ad partem, vt est præstans, dicit Galenus loco citato, si intemperies fuerit sine materia, pars nihil confert nihil indicat, nam pars dicit Galenus, & præstans, & ignobilis alteranda est, vt morbus requirit, in intemperie autem cum materia, ratione eius indicatur vacuans, si pars sit ignobilis, dicit Galenus, vacuare oportet, vt affectus indicat, sed tunc etiam sis virtuti attentus, si autem pars dicit Galenus, sit præstans, perpẽdenda virtus, ne magna vacuatione dissoluatur. Ego libentissime intelligerem, quomodo est intelligẽda hęc authoritas, quomodo possit conciliari Galenus cum Auicenna.

Discordia inter Auicennam, & Galenum.

NAMQVE Auicenna in quarta primi expresse asserit, siue alterare, siue vacuare volueris, opus esse respicere ad partem, non modo si vacuare, verum etiam si alterare dicit Auicenna. Galenus autem vt audiuistis, ait, si alterare volueris, siue pars sit nobilis, siue ignobilis, non perpendenda est, tantum alteranda quantum indicat morbus, spero quod facile hanc concordiam intelligetis, & forte in præsentia intelligitis, cum expositionem audiueritis, breuiter tamen Concordia. dico, Galenum hoc loco proponere, quantum agendũ, i. an licet vti alterante, vel vacuãte in magna dosi, non proponit quid agendum, sed quãtum agendum & hoc persuadere licet, nam quo ad medicamentum vacuans, dicit Galenus loco citato, partem non semper vacuandam magna semel vacuatione, hoc est medicamento in summa dosi, vt cõfertim fiat euacuatio torius materię. Propterea si, verbi gratia, redũdat bilis ad libram, libra bilis tota est euacuãda, siue pars sit nobilis, siue ignobilis, differẽtia est, q̃a in parte nobili non confertim licet euacuare, non licet medicamentum exhibere in summa dosi. Idem patet esse dicẽdũ de alterante, vt in manifestis nõ sit tempus conterendum. patet igitur Galenum versari circa quantum agendum, hoc supposito, quo ad alterans, dicit Galen. a parte nullam sumi indicationem merito alterationis, & ratio, si verbi gratia, pars si nobilis, siue ignobilis permittit alterans validum, vehemens, permittit summam dosin. Quod non est dicendum si versemur circa quid agendum, & hoc notetis, namque alterans validum indicatur a morbo vehementi, at nõ permittitur a parte præstante, quod præstans non permittit validiora alterantia, & ob id ad hoc respiciens Auicenna, hoc est non ad quantum agendum, ad quod respexit Galenus, sed ad quid agẽdum, dicit siue vacuare, siue alterare volueris, oportet respicere ad virtutẽ, ideo facile tollitur contradictio, quia Auicenna respicit ad quid agendũ, Galenus ad quantum. Igitur quo ad quantum agendum; si actio indicãtis sit valida, permittitur a parte, quæcunq; sit pars, permittit summã dosin, sermo est de medicamento alterante. Quo ad vacuabis, si pars sit ignobilis, dicit Galen. audacter vacuabis, vt affectus, vt materia indicat, vt indicat actio materiæ, quia partis ignobilitas significat virtutẽ permittentem, & addit Galenus, ratione partis permittẽtis, attamen etiam in parte ignobili virtuti sis attẽtus ita est intelligendus Galenus, vt si verbi gratia, peccat libra puris, tota hæc libra euacuanda, & pars ignobilis permittit, dum vero addit virtuti sis attentus, per

vit-

Nota. virtutem intelligit, quæ quãdoque potest prohibere. Quomodo prohibet virtus in parte ignobili? phibet virtus in parte ignobili, vt pote virtus partis ignobilis imbecilli ascititie reddita, namque virtus natiua persistit.

Do exemplũ propter iuniores, verbi gratia, abscessus sit in brachio, quare est in parte ignobili. Sed oportet respicere ad virtutem, in primis si brachium sit emaciatum, ecce est imbecillitas ascitia, propterea oportet dum malum est in parte ignobili, & institutum est euacuare, perpẽdere cum Galeno virtutem, hoc est virtutem totius, quæ virtus potest prohibere, vt verbi gratia, si pars affecta sit ignobilis, virtus, vel ratione ætatis vel ratione morbi, vel ratione vigiliarum & similium, virtus inquam potest prohibere, pars autem, vt præstans prohibet summam doſin vacuantis medicamenti, vt pars, vt præstans sit signum virtutis & permittentis, & prohibentis, per actionem, & vsum, propterea quod virtus partis ignobilis, est signum virtutis permittentis, pars præstans, est signum virtutis prohibentis.

In sequenti explicabimus Galen. quo ad indicationes, quas sumit a figura, &c.

LECTIO XXXIII.

QVOMODO intelligendus septimo methodi vltimo, quantum ad indicationem, quę sumitur a partis temperatura, & præstantia diximus, quantum ad indicationem quæ sumitur a natura; artis, inquit Galenus ab hac indicati modum vacuationis, vt ventriculus vomitu, & deiectione inaniatur, id est intestina deiectione tantum, sicut & iecoris caua. Renes autem subdit & vesica, & iecoris gibba, si copiosus succus vitiosus fuerit, per deiectiones, si non copiosus, per vrinas. Cerebrum autem inquit Galenus, per palatum, aures, & nares. Pectus & pulmones per tracheam, pro quorum verborum intelligentia duo sunt explicanda. Primum quid per hæc verba intelligar Gal. Secundum quomodo partis figura concurrat ad indicandum.

Quantum ad primum, proponit quid agendum, id est remedium vacuans, quod Galenus vocat modum agendi vacuandi, est tamen quid agendum, non quomodo agendum, appellat modum vacuandi, id est vacuans determinatum, id est, vomitorium, deiectorium, diureticum, quæ sunt remedia vacuantia, sed determinata, quorum remediorum plures reperiuntur materiæ.

Quo vero ad secundum, quod erat explicare quomodo figura partis conferat ad inueniendа hęc remedia, vacuantia determinata. Sciatis, remedium vacuãs determinatũ, de quo loquitur Gale. indicari a materia morbifica, vt lædit partem determinatam cum tali figura, vt figura non sit indicãs, quia impossibile est, sed signum determinatæ læsionis materiæ.

Dubitatio.

SED notandum propter iuniores, & præsertim quia hæc Galeni verba sunt satis difficilia. Notandum inquam ex Galeno loco citato, renes, vesicam, iecoris gibbam indicare deiectorium, & diureticum remedium, indicari autem a Galeno deiectorium si succus vitiosus sit copiosus, si vero sit mediocris indicatur diureticum. Satis difficile est intelligere quomodo his partibus lęsis, causa fucci copiosi liceat vti deiectorio, causa succi non copiosi diuretico.

Solutio.

DICEREM ego vtrunque, id est deiectorium, & diureticum indicari a materia, vt lædit partem determinatam, at diureticum prohiberi a loci angustia, vt locus latior vtpote intestina permittat, quia sunt ductus ampliores, permittunt deiectorium, trãsitum succi vitiosi, etiam copiosi, vt materiæ copia nõ sit indicans, quia copiosa materia indicat minuens, non deiectorium aut diureticum, quare hoc loco materia copiosa non est indicans, sed signum ductus permittentis, & prohibentis, vt si ductus sit angustus, copia significet hunc ductum prohibere transitum copiosæ materiæ. Si vero ductus sit amplior, est signum materię copiosæ ductus permittentis, ex anatome autem habetis qui ductus ampli sint, & qui angusti, sed qui prohibeant, qui permittant habetis a copia materiæ.

Dubitatio.

SED hoc loco propter iuniores dubitare liceat, vt methodum assequantur. Dubitatio est, si diureticum & deiectorium indicatur a materia vt lædit partem determinatam, ergo duo remedia, duo indicata ab vno indicabuntur, quod est contra fundamenta methodi, fateor hanc dubitationem esse arduam.

Solutio.

EGO tamen dicerem, remedium diureticum indicari a materia, vt lædit corpus secundum partes vltra sima iecoris, cum autem prohibetur, prohibetur à viarum angustia, quam angustiam significat copiosa materia.

Deiectorium autẽ indicatur a materia, vt quiescit, quare indicat commouens, quia peccatum est in quiete, indicat autem commouens non impellens, sed attrahens, cuius materia in succo verbi gratia bilioso est Rhabarbarum. Rhabarbarum est materia auxilij indicati a materia quiescente, vltra sima iecoris, vt quamuis sit copiosa, non prohibeatur tamen deiectorium, quia ductus sunt latiores. Galenus præterea 7. M. vlt. capiens indicationes a situ partis determinatæ, a situ partis capi indicationem, tum ad solidorum temperamentum, tum ad succorum vitium. 7. Met. vlt. A situ.

Declaro, & primo quantum ad solidorum temperamentum, & promde quantum ad remedium alterans, dicebat Galenus, quæ partes in superficie laborant intemperie, egent medicamentis, quæ intemperies indicat. Si autem pus fuerit non in superficie propter interuallum, valentiora quam indicet temperies administranda, ita intelligatis Galenum, vt hoc loco nec vsum, nec quid agendum proponat, nam si verbi gratia in parte profunda fuerit morbus frigidus, vt duo, indicat calidum, vt duo, nam si vltra calefaciamus, tolletur morbus frigidus, sed introducetur morbus calidus, quare hæc Galeni dicta pertinent ad doctrinam de medicamentis, sunt verba extra methodum medendi, pertinent igitur ad doctrinam de medicamentis, ope cuius doctrinæ Medicus scit eligere materiam, quæ vltra secundum gradum calefacit, ratione scilicet interualli, quia scilicet cognoscet rationem interualli, materiam medicamalem calidam in secundo, non per se morbum superare.

Quo vero attinet ad vacuans, inquit Galen. in euacuatione situs indicat, dum docet societatem huius partis cum alijs partibus, hac ratione inquit Galenus situs indicat. Namque vt cauo iecoris subijcitur ventricu-

triculus, & ieiunum intestinum, & ieiuno tenue, & huic subijciuntur crassa intestina, ita inquit Galenus oportet iecur per vomitum,& aluum purgare,quamuis inquit Galenus euacuatio sit per aluum commodiot, nam intestina melius perferunt excrementa, at quomodo intelligendus Galenus, quomodo situs indicat vomitorium, & deiectorium, quomodo vnum duo indicat, certe difficillimum hoc est, Galenus his verbis versatur in Methodo medendi,proponit, quid agendum in virtute indicantis,& permittentis,in virtute indicantis,dum proponit deiectorium, & vomitorium, quæ indicantur a materia morbifica, vt quæ lædit iecur non simpliciter, sed iecur, vt habet talem positionem, vt iecinoris cauo subijcitur ventriculus, vt lædit partem determinatam per talem situm, vt situs sit signum determinatę lęsionis materię, vt vomitorium indicatum a materia, vt lędit iecur non simpliciter, sed iecur vt habet talem positionem, vt iecoris cauo subijcitur ventriculus.

Deiectorium autem quod est aliud indicatum a vomitorio, indicatur a materia morbifica, vt lædit iecur talem habēs positionem, vt societatem habet cum intestinis non cum ventriculo, quare sunt duo indicantia,& merito duo indicata, vomitoriū & deiectoriū, quæ duo indicata, tanquam a signo significantur a situ,a proprietate iecoris.

Quo vero ad permittentia,hæc proponit Galenus, dum inquit,commodius fieri euacuationem per aluū, quia virtus intestinorum facilius permittit vitiosorū excrementorum transitum, quam virtus ventriculi.

9.M.vlt. De sensu p[er]mittente vel prohibente — Tandem Galenus nono, Metho.vlt. loquens de sensu, dicit, non esse perpendendam indicationem, quæ capitur a sensu, vt pars obtusa sensus medicamentum etiam mordens admittat. Si autem fuerit acuti sensus vires prę nimio dolore dissipantur,facile est intelligere, Galenū voluisse significare, sensum hebetem esse signum virtutis permittentis etiam vehemens remedium,summam etiam dosin,cōtra innuauit,sensum acutum esse signum virtutis prohibentis & ualidius medicamentum & summam dosin.

13.M.7. Preterea addebat Galenus 13.Metho.7.(quia Galeni dicta facilia ego nolo proponere) inquit igitur ibi Galen. indicationes sumi a parte & similari,& dissimilari, quæ indicatio capitur a similaribus, vt Gale. ait,modum alterandi determinat, quæ autem capitur a dissimilari determinat locum per quem euacuare oportet, determinat uacuationem, rationē, & inquit Galenus,in usu medicamentorum similis specie, pluris minorisque modum,sunt hæc difficillima. Quantum attinet ad partem,ut est similaris,facile est Galenum intelligere,siquidem proponit quid agendū specificum,alterum in tali gradu,quod indicans potest esse curatorium,potest esse uitale. Si curatorium indicatur a morbi gradu, cuius signum est temperatura. Si uero capiatur remedium alterans,ut uitale,indicatur a uirtute,cuius essentia est partis temperatura,ut indicatio uitalis desumpta,a parte similari, fit desumpta a uirtute,cuius essentia est temperatura,ut nunquā cogamur indicantia multiplicare ultra tria.

Quo uero ad partem dissimilarem,Galenus proponit tria, in primis locum per quem euacuare oportet. Secūdo euacuationis rationem. Tertium proponit in usu medicamentorum similis speciei pluris minorisq; modum. Hæc tria declaro. Quantum ad primum,proponit quid agēdum determinatum,ut uomitorium, quod indicatur a materia, ut lædit partem ita cōpositam, conformatam, ut compositio non sit indicans, sed sit signum materiæ indicantis. Et si quis per hæc uerba a Galeno proposita intelligere uelit non quid agendum,sed ubi agendum, hoc etiam cōdonemus. & dicamus hoc ubi agendum indicari a materiæ substātia, cuius signum est situs compositus partis, ut uerbi gratia, si pus est in inguine, inguini materia remedij; est applicanda, quantum pertinet ad secundum,Galenus inquit, partem instrumentalem determinare uacuandi rationem. Vt hæc verba intelligatis, oportet duo sciatis. Primum quid voluerit per vacuationis rationem. II. quomodo pars instrumentalis indicet vacuationis rationem. Quātum attinet ad primum,proponit Galenus quid agendum, id est, vacuans specificum vt respicit sanguinem in parte inflammata retentum, vt ego ignorem, quomodo possibile sit verba facere de inflammationibus citra hanc Methodū. Quare per vacuationis rationem intelligit remedium vacuans, deriuans, reprimens. Vacuans per partē inflammatam, per meatus siue sensibiles, siue insensibiles, & ob id vos cognoscitis quid intelligat per vacuationis rationem.

Quo ad secundum, Galenus se ipsum explicat, in capite nono eiusdem libri, ait, indicationes inflammationum immutare curationem, proponit indicationes, quæ sumuntur à partis natura, a partis situ, a partis figura. Vnde iuniores recte intelligant, quid voluerit Galenus, per indicationem mutantem curationem, proponit hanc indicationem capi a parte. Dicerem ego, Galenum, per mutationem curationis, non intelligere contraria indicantia, hoc est calida frigida. Nam hoc loco proponit indicata, quæ omnia in vnica inflammatione absoluuntur. quare per mutationem curationis intelligit, opus esse vti pluribus, sed diuersis tēporibus, verbi gratia, in inflammatione vtemur modo reprimente, modo deriuante materiam, modo vacuante, modo per sensibiles modo per insensibiles meatus, ecce est mutatio in curatione, non quòd indicantia sint contraria, sed quia nunc vno modo nunc alio vtimur, hanc autem curationis mutationem significat pars affecta, vt est signū materiæ indicantis, uerbi gratia, temperatura calida significat materiam attractam, temperatura frigida significat materiam transmissam, & si pars sit instrumentalis, ut uerbi gratia, iecur secundum simum significat virtutem non perferentem sectionem profundam, ut per intestina facienda sit euacuatio. In alia lectione, quomodo pars concurrat in usu medicamentorum similis speciei secūdum pluris uel minoris modum, agemus.

LECTIO XXXIIII.

TERTIVM exponendum erat, quid uoluerit Galenus quando dicit, partem instrumentalem in usu medicamenti similis speciei indicare pluris minorisque modum. Sciendum igitur, Galenum proponere quid agendum, id est, cum indicetur remedium, vel calidum, vel tenue, opus esse scire an indicetur, vel magis vel minus calidum, magis vel minus tenue. Indicatur autem hoc a parte instrumentali, quemadmodum se ipsum explicare videtur Galenus decimotertio Method. decimoseptimo, vbi habet iecur, & lienem similia medicamenta postulare, siue genere, siue specie inquit Galenus similia dicas. Est 13.M.17.
autem differentia, inquit Galenus, ex maiori, & minori ratione accepta, hoc est, vt differentia est secundum magis, & minus, exempli gratia, cum Galeno, Scyrrosa materia, vt crassa indicat attenuans, at lien scyrro affectus indicat magis tenue, iecur minus tenue, nam vt dicit Galenus, quale est iecinori absynthium, tale est lieni capparis cortex, rursus quale iecinori eupatorium, tale lieni scolopendriū, vnde hoc loco id quod indicat est materia crassa, at lienis materia scyrrosa est crassior, quare indicat magis tenue, vnde subdit Galenus, lienem tanto valentiora indicare quam iecur, quando lien crassiori vtitur alimento, quare

quare lienis actio, lienis conformatio, est signum materiei crassiaris, a qua materia crassiore indicatur magis tenue, quam indicetur a materia scyrrosa in iecore; quare semper actio, conformatio, &c. sunt signa, non indicantia, vt non sit necessarium indicantia multiplicare. Quare Galenus libro decimaquarto Methodi, capite quintodecimo, quoniam membrorum scyrro affectorum alia sunt rara, alia densa, etiam vacuatio eorum diuersa specie remedia postulat, vnde ait Galenus, tum in tendinibus, tum in ligamentis, cum scyrrosa fuerit, cum emollientibus incidentia sunt permiscenda. Difficile est intelligere quid velit Galenus per remedia specie diuersa. Sciatis Galenum non intelligere quid agendum, vt materia scyrri indicet emolliens, & incidens, quæ specie differunt, namque conueniunt & mollientia, & incidentia, siue pars sit rara, siue densa, vnde loco citato Galenus probat acetum, probat incidens in densa, & rara parte, vt idem Galenus repetit in fine capitis, quare dicendum, Galenum per remedia, specie diuersa intelligere non remedia, sed materias remediorum vnde ait Galenus, vacuationem postulare diuersa specie remedia, hoc est vacuationem, hanc indicationem perfici diuersis specie materiebus, vnde etiam vtitur aceto, proponit autem acetum in membro denso, & raro, at vt dicit Galenus, non æque tuto, vnde subdit, in neruis si quis diutius aceto vtatur, substantiam neruorum dissipabit, at inquit Galenus, in liene & musculis scyrro affectis tutus est aceti vsus, nam raræ hę sunt partes, ecce proponit materiam remedij id est, acetum, & respicit ad noxam, quam aliquando potest inferre, vt secundum hanc rationem pertineat ad doctrinam de medicamentis, non ad methodum medendi, nisi ea ratione, quia causa aceti proponit quando agendum, quod in scyrro indicatur a pręsentia crassę materię, & prohibetur a durę pręsentia, quia oportet prius emollire, & si dura non prohibeat, vt facta sit emollitio, longum tempus acetum, prohibet virtus nerui, permittit virtus musculi, virtutis signum est raritas, densitas partium, propter iuniores libet etiam extra librum de Methodo medendi aliquas proponere autoritates. Videatis Galenum secundo ad Glauc. secundo ait, a parte quatuor sumi indicationes, hoc est a temperatura, formatione, situ, & virtute, ita eum locum intelligatis, loquitur Galenus de cura inflammationis, vnde quo ad temperaturam, docet quousque est alteranda, vt temperatura sit signum gradus inflammationis, qui gradus, est indicans. Quo ad formam, respicit Galenus ad meatus, & cauitates, vnde dicit Galenus quædam sunt partes, quæ habent spaciositates intus tantum, vt venæ, & arteriæ in artubus, quædam extrinsecus tantum, vt nerui intra peritonæum, quædam vtrinque, vt venæ, & arteriæ intra peritonæum, quædam neutro modo, vt nerui in extremis partibus, tandem addit Galenus, viscera ferme omnia intus, & extra magnas habere spaciositates, & omni vtens diligentia Galenus, qua neglecta instar barbitonsoris curabitis patientes, subdit Galenus, quæ partes cauitates non habent aliquo modo, sunt, quæ superfluum fluxum recipiunt, & istæ partes sunt fortiter siccandę, licet non fuerint natura sicciores, vt nerui in artubus, sunt verba Galeni, & ratio est, nam ex Galeno nerui propositi neutra ex parte habent spaciositates, quo loco notetur, neruos, & præcipue motonos inter siccas partes recenseri. quare Galenus ita intelligendus, vt cum dixerit, licet nerui non sint natura sicciores, intelligit quandoque fieri posse, vt nerui a principio generationis in aliquo indiuiduo producantur molles, oportet autem etiam in istis fortiter siccare, propter conformationem, quia neutra ex parte habent cauitates, quæ conformatio non est indicans, sed est signum materiæ pertinacis, materiæ, quæ magis resistit euacuationi: quoniam pars est destituta cauitate, ita igitur Gal. intelligatis non secus.

Quo ad positum, positionem ait Galenus, ex positu indicationem hauriri, quæ docet, per quæ euacuare oportet, & quomodo: proponit Galenus, quid agendum specificum, & vbi, quid agendum specificum, dum proponit quomodo, qui motus, quod remedium specificum, indicatur a materia, vt lædit partem talem situm obtinentem, vt verbi gratia materia, vt lædit renes indicat diureticum, quare læsionis signum, est situs, qui tamen non indicat.

Quo ad vbi, indicatur a subsistentia, cuius signum est situs, vt alibi dictum est.

Quantum ad virtutem ex Galeno loco citato facile est colligere, virtutem pręstantem prohibere, ignobilem permittere.

Præterea Galenus in arte medicinali cap. 89. inquit, in intemperie cum materia in parte capi indicationem a partis temperamento, & situ, gratia scilicet intemperiei, causa autem materiæ vacuandę ait Galenus, indicationem capi a forma & situ simul, ita est intelligendus Galenus, quo ad intemperiem prout vehementior fuerit, indicat remedium vehementius, hanc magnitudinem indicat, vt signum, complexio naturalis partis, quo ad situm si pars fuerit profunda inuenire oportet remedium, id est, medicamentum cuius vis in itinere non resoluatur, sed hoc pertinet ad doctrinam de medicamentis. Quo ad vacuationem ait Galenus, a forma, & situ simul indicationem sumi, notetur autem, dicit Galenus loco citato, an pars habet effluxus per meatus sensiles, vt ad aliũ locum ad aliam partem foramina ponat, an potius careat, non habeat. Si pars habet hos meatus, meatus deferuntur ad partem, vel nobilem, vel ignobilem, vnde expedit, vt semper materia auertatur a parte nobili, & impellatur ad ignobilem, vnde hoc loco curationem proponit Galenus, conformationem insimul cum situ, vt signa virtutis, vel permittentis, vel prohibentis, vt facile ex alibi expositis sit Galenum, hoc in loco intelligere.

Vltima autoritas fuit Hippocratis, & Galeni sexto Epid. secundo, trigesimoseptimo, habet Hippocrates, transitus aperire vt nares, & alia quibus opus est, & vt conuenit, & qualia, vbi, quando, quantum, vt sudores, & alia plane omnia. Si diligenter legetis Galenum in commentarijs, & ponderabitis doctrinam hactenus a nobis propositam, facile cognoscetis quemadmodum Hippocrates proponit in vacuatione, quid agendum, quantum, quomodo, quando, & vbi. quid agendum quidem proponit per illam verba (quibus opus, est) qualia, & quantum. Declaro, quibus, insinuatur materiæ peccatum a qua sumitur quid agendum, per qualia, significat peccatum materiæ determinatæ, vt verbi gratia, materiæ biliosæ, aquosæ, per quantum potest intelligere quid agendum specificum, vt libra bilis, præterea per quantum potest etiam intelligere, quantum agendum. Hic enim fuit Hippocratis mos breuitate vti, vt quando dicit (vt conuenit) insinuat modum agẽdi, quando, quomodo, vbi etiam notum est, vt ex his facile colligere licet, Hippocratem nihil aliud proponere quam quid agendum, & vsum, hoc est rectam administrationem, hoc est, quantum, quomodo, quando & vbi, nec præter rationem, siquidẽ Methodus Medendi nihil aliud nobis potest pręstare quam hæc duo, hoc est, quid agendum, & vsum, & hæc omnia in virtute tantum trium indicantiũ, quæ sunt.

14 M. 5.

Acetum.

Arte Med. cap. 89.

sunt. Curatoria, præseruatoria, & uitalia, ut siue sermo fiat de indicantibus, siue de permittentibus, siue de prohibentibus, usque adeo breuis concisa est hæc Methodus, ut nihil aliud imaginari liceat præter morbum, morbi causam, & materiam, in quibus nihil aliud debetis perpendere, quam, uel essentiam, vel id quod consequitur essentiam, & ob id ad laudem Dei optimi maximi hæc dicta sint de Methodo Medendi. Cæterum, vt hanc Methodum magis ac magis assequi ualeatis, anno sequenti hanc doctrinam applicabimus doctrinæ, de febribus, & doctrinæ similiarum partium, quæ sunt subiectum febrium; At cum omne bonum a Deo pendeat, ille sit, qui uos benignissimos auditores, & me erga uos regere secundum corpus, & animum non dedignetur.

FINIS.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De Methodo Anatomica Liber.

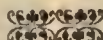

PROOEMIVM.

Institutum Authoris, ratio instituti, necnon ordo seruandus.

QVEMADMODVM me omnium minimum semper esse Delphicio, cognoui, ita meam in rebus arduis ꝓpone re sententiã non sum veritus, alacri corde, a summę authoritatis viris tedargui, expectans, vt hinc, & ignorantia mea, si qua sit, detegat, & legentium mentes hactenus (vt puto) obtenebratæ il lustrent. Itaq; hoc fine (ni fallor) laude nõ indigno impulsus decreui Deo fauente, de methodo Anatomica verba facere. Vt quemadmodũ nemo vsq; ad hanc diem ex modernis mihi satisfaccre potuit, ita libere meam ꝓferens sententiã alios ad firmiorẽ, si qua fuerit dicendam alliciã. Et ne deficiã, enitar parere Platoni, qui in Alcibiade, ait oportere eos, qui aliquid docturi sunt, priusquã doceant, intelligere, & cum intelligunt consentire sibi, neq; d ssidere. Neq; vero quisquam suspicet hanc esse lenis vtilitatis ꝓuinciam. Qñquidem, vt alias præiteream vtilitatis teste Gal. l. de loc. affe. c. 1. & pen. & 3. eiusdem operis 10. Anatomiæ cognitio internorum, tũ affectuum, tum potissimum locorum affectorum notitiam nobis præstat. Quæ sane vtilitas adeo insignis est, vt ẽt necessitatem quandam præseferat. Si quidem dogmaticus vitia expugnare nequit nisi p indicationes, quæ vt capiunt, tum ab essentia, tũ ab essentiam consequentibus & affectus, & loci affecti, ita vt hæc aliaoqui abdita anatomes ope aperta reddant, non leois huius methodi necessitas colligi potest. Vnde hanc veritatem antiquitus ꝓnoscẽs Hippoc. lib. de Flatib. ait, vt ã esse morborũ speciẽ, ac causam, vt morborum locus morborum differentiam faciat, vt morbi inter se nihil simile habere videant ꝓpter locorum diuersitatem, vt pateat medicum sine locorum cognitione, & proinde sine facultate anatomica nihil stabilis consequi posse. Similis necessitas colligi potest ex Plato. qui 4. de legibus ait, medicum a principio morbi naturã perquirere. At morbi natura determinata, hoc est recessus a naturali statu, citra cognitionem naturalis status, & citra cognitionem partium corporis humani pei pi nequit. Vt pertineat ad Medicum in primis corporis humani illarum naturalem assequi. Vnde cum dicit Plato in Euthydemo medicinam, dum dñat omnibus, quorum dña est, sanitatem exhiberet, id primum intelligere oportet, vt dñet ignorationi naturæ partium, & ꝓinde vt partium naturã dignoscat, & hic ille erit medicus, de quo loquẽs Plato in Dialogo de iusto ait, verum medicum esse dñm corporum, non pecuniarium cumulatorem. vt his etiam, ac summis Medicis, authore Platone, in Dialogo de Republica, in ciuitatibus sit opus.

Vtilitas.

Anatomiæ necessitas.

Cæterum ne in tanto negocio deficiamus, & potissimum, vt hoc iuuenes assequant, quatuor sunt præstanda. Primum quidem erit patefacere quid p methodum anatomicam intelligamus, quod erit quid nominis explicare. Secundum erit huius methodi essentiam per definitionem proponere, & absolutam euidentiamq; reddere, tertium erit vt cõsequens methodi essentiam, in medium adferre ordinem, seu viam, q̃ cõis sit cuilibet parti, seu membro corporis humani, quod erit cs llere, quot, & qua se rie sint pei pendenda in quolibet membro, vt mem bri natura adam ussim pateat, vt ex huius tertij notitia germanus anatomicus properare valeat ad quartum. Quod nihil aliud esse debet, quam methodũ anatomicam secundum ordinem seo viam propositam circa hanc & illam corporis partem, & proinde circa singula corporis membra exercere.

Sed ad primũ explicandum accedamus, erat aũt explicare quid p methodum anatomicam intelligere oportet, capit aũt vt a medico perpendit non a philosopho. Itaq; sciẽdum ex Gal. lib. de instrumẽto odoratus c. 1. dissectionem membrorum Græce ἀνατομὴν nuncupari, nam Anatome, seu anatomia est vox Græca, & apud Latinos sonat dissectio, seu consectio, secundum quem significatum nequaquã accipimus methodum anatomicam, cum ad anatomicum pertineat ad differentiam Lanij, non modo circa dissectionem versari, verum ẽt circa actiones, & vsus. Quare de methodo anatomica idẽ ad potius nem dicẽdum, quod significauit Gal. dum quatuor decim illos libros inscripsit de methodo medendi, nil aliud intelligens quam artem curatricem, ad differentiam alias de tuenda sanitate, vt per methodũ non intelligat instrumenta, sed habitum principalem, hoc est artem curatricẽ, a similitudine nos p methodum anatomicam intelligimus habitum in mẽte hominis, quem applicãs huic & illi humano mẽbro illius membri naturã alioqui abditã dignoscit. Hæc aũt methodus ita accepta Gale. authore lib. 2. de anatomicis administrationibus capi. 2. duplicem partem obtinere potest, alteram, quam vtilem vocat, reliquam, quam superabundantem nominat. Quæ quidem vtilis dicitur, illa est, quæ ad vsum cõ ducit, vt verbi gratia, dum cognoscimus, vbi aut neruus, aut præcipuus musculus situs sit, vbi atteria, aut vena magna. Nam vbi medicus hæc ignorarit, & aliquid ex particula præcidere voluerit, interim mortis magis, quã salutis erit author, interdum vero mancos efficiet. Quæ vero anatomes pars superabundans dicitur, supra vium artis conducit, veluti est, scire cur linguæ musculos, cur tot & tales fuerit cuius rei causa particula sit facta, cur talis, tantaue, cur etiam vena, vel arteria, vel neruus talem & talem habeant situm. Quæ sane

Anatomiæ partes 2.

Vtilis.

Superabundans.

Q

ne cognitio artis vsum excedit, cum ad medendum sat sit scire partis sitũ, nec ad vsum cõferat illius causam prænoscere. Cum itaq; Metho. has duas partes obtineat, dicit Gal. se esse coactum etiam circa superabundantem partem versari, propter Sophistas, quibus non satis est naturæ artificiũ in vtilibus tantum didicisse, sed passim quærunt rerum causas, quibus etiã ignoratis mederi licet. s. materia chirurgica. Quare nos Gale. imitantes, vt omnibus morem geramus, & proinde vt absoluta sit huius meth. doctrina; circa methodũ anatomicam versabimur, vt duas propositas partes in se claudit, & potissimum quia & secunda pars, quãuis non conducat ad vsum artis ratione sectionis faciendæ a chirurgo, attamen conducit artifici, vt dignoscat locos affectos & sciat ex rei natura cognita inuenire iuuantia, & eo modo loquitur Gal. in li. de Anat. administrationibus, vbi respicit partes ad chirurgos ptinẽtes. Hęc de primo.

Quod ad secundum attinet. (Erat autẽ huius methodi, definitionẽ proponere, & explicare). Methodi, seu artis Anat. hęc sit definitio. Ars Anat. est ars naturæ hominis sectione, actione, & vsu comparata, gratia indicationis vitalis. Verum si licet breuiorem, & absolutam tradere definitionem facultatis Anat. hæc erit definitio, vt sit scientia hominis donati motu voluntario rationali gratia indicationis vitalis. Hæc definitio quoniam est omnium dicẽdorum fundamentum, primum breuiter, mox prolixius, & diligentius explicanda. Quantum ad breuẽ expositionem, sciendum, hanc traditã esse per formam, subiectum, & finem, omittitur autẽ causa efficiens, quoniam ex necessitate supponitur, vt si proponatur supervacanea videatur, quoniam non est in causa, vt hoc definitum a quocũq; alio magis distinguatur, quam ex particulis propositis. Declaro, loco formæ & proinde generis dictum fuit, esse scietiã, vt distingueretur a peritia, quæ pertinet ad incisores, ad manuales. Loco autẽ subiecti, & proinde differẽtiæ, dictũ fuit. Hominis, ad differentiam Anat. versantis circa bruta. At huius subiecti addita est ratio formalis, fuit autem motu voluntatio rõnalis, vt per hanc particulam distingueretur Anato. vt pars Physiologiæ ab alia parte Physiologiæ, siquidem Physiologia medicinæ pars versatur circa cognitionẽ elementorũ, & humorũ, & temperamentorum, adhæc & mẽbrorum & similarium, & dissimilariũ. Anat. autem, vt Physiologiæ pars quædam, versatur circa membra, vt similaria diriguntur in instrumentalia, & vt instrumentalia sunt instrumenta hominis motu voluntario rationali donati, vt propterea per hãc particulã distingueretur Anat. ab ea Physiologiæ parte, quæ versatur circa elementa, temperamẽta, & humores præsertim cũ elementa & temperamenta, dirigantur etiam ad simplicia medicamenta. Tandem loco finis dictum fuit, gratia indicationis vitalis, vt per hanc particulam distingueretur facultas hæc Anat. ac Medica, a Philosophia. Si quidem & Philosophus versatur circa corpus humanum tũ multifariam acceptum, tum primum vt est præditũ motu voluntario rationali, at nequaquam a Philosopho consideratur gratia indicationis vitalis, vt cum ex propositis omnibus numeris distinguatur hoc definitum a quocunque alio supervacaneum sit aliam particulam addere. Et propterea a nobis est omissa causa efficiens. siquidem neminem latere debet, sicut Philosophię inuẽtio pertinet ad Philosophũ, ita huius facultatis Medicæ inuentionẽ spectare ad medicũ, quippe qui sectione, actione, & vsu hãc cognitionẽ & acquirit, & acquisitã edocet, vt si quis clarioris doctrinę gratia definitionem prolixiorẽ exoptet, dicere liceat. Anato. est scientia hominis motu volũtario rationali prędîti, a medico sectione, actione, & vsu inuenta, gratia indicationis vitalis.

Anatomiæ definitio.

Et cum nõ sit ab re circa hanc (vt polliciti sumus) prolixius versari, ideo sigill atim quãlibet particulã perpendamus. Primum igitur dictum fuit. Method. Anat. est (cognitio) per quam intelligere oportet duplicem habitum, hoc est non modo sensu, sed etiam ratione comparatum. Nec ab re. Nam cum facultas Anat. sit para medicinæ, & medicina sit cognitio ratione comparata, huiusmodi etiã erit facultas Anatomica. Vnde huius veritatis non ignarus Plato in Gorgia ait, sicut coquinaria est peritia, ita medicinã esse artem, nam cum coquinaria conspiciat voluptatem, nec voluptatis naturam considerat, nec causam, sed vsu quodam, & experientia, & memoria eius, quod accidere consueuit, solum freta, voluptates studiose parat, at medicina illius, quod curat, naturam expendit, & simul causam eorum, quæ agit, perpendit, & horum cuiusque rationem reddere potest, & propterea, vt a peritis nudis seiungamur, circa facultatem hanc Anat. versandum. siquidem corporis humani naturam diligenter expendit, nõ quidem merito sectionis, sed actionis, & vsus, quod sit verum, dum cognoscimus lienem conferre ad iecinoris sanguificationem, proinde deducimur in cognitionem naturæ iecinoris per lienis actionem cũ lienis actio pertineat potius ad rationem, quam ad sensum, quod esse verum confirmat Gal. 9. de Anat. administrationibus. cum ait, anatomen quandoque ad functionis inuentionem ratiocinationes exhibere, ob id huius causę cognitio, & habitus ille nõ erit peritia, sed scientia, vt Method. anato. sit ars, hoc est habitus intellectus, effectiuus, comparatus non tãtum ratione, sed etiam experientia. Experientia autem, & proinde peritia potissimum pendet a dissectione, a qua etiam nomen accipit. Vnde ad hanc veritatem respiciens Galenus tertio de compositione medicamentorum secundum genera cap. 2. voluit, sectionem conferre ad cognitionem experientiæ partium. Ecce vocat cognitionem experientiæ, hoc est cognitionem experimento comparatam, quæ cũ sit peritia, ob id 2. ad Glauconẽ primo ait, ad dignoscendas internas inflammationes opus esse peritia naturæ membrorum. Ecce proponit peritiam, non artem, vt pręsertim sit peritia anatomica secundum illam partem, quę confert ad vsum, nec hunc transcendit. Deinde dictum fuit (naturæ hominis, membri humani) quæ, vt continent materiam circa quã versatur methodus, ars, cognitio anatomica, ita omni cum diligentia sunt explicanda. Primo igit quãtum attinet, ad naturam, hanc proposuit Gal. 2. ad Glauconem primo, dum ait, ad dignoscendas internas inflammationes opus esse peritia, hoc est cognitione naturæ membri. Et fundamentum fuit, quoniam natura membri, seu particulę, est indicãs vitale, & signum pręcipuum indicantis cuiuslibet, hoc est vitalis præseruatorij, & curatorij, quemadmodum in methodo medendi docuimus, ita vt hoc loco diligenter sit explicandũ, quid nam per naturam membri, seu partis intelligere oporteat.

Dico ergo opus esse intelligere substantiam, tẽperiem, quę consequuntur, quę accidũt. Ex quibus cũ constituatur nõ leuis pars huius methodi, ideo tria pręstabimus, primo quidẽ sigillatim circa vnũquodque horũ cum Gal discurremus, secundo horũ necessitatẽ per causam seu rationẽ proponemus, tertio dubia & pponemus, & dissoluemus. Quãtũ attinet ad primũ, dictũ fuit per membri naturã opus esse intelligere substantiã, vt. s. hæc ab anatomico sit cognoscenda. Hęc veritas cõprobat Gal. auctoritate 9 de anat. administrationibus cap. 1. dum ait, in cadauere anatomen, hoc est sectionem celebratam nos cuiusque particulæ edocere non modo compositionem, sed etiam substantiæ proprietatem, vt per substantiæ proprietatem intelligere oporteat illam

Tria discutienda.

Membri natura quæ.

materiam

materiam, illam membri partē, quę oculis conspicitur, siquidem dum cadaueris, vel etiam corporis viuentis fit dissectio, conspicimus ossa obtinere osseā vocatam substantiam, quæ alia est a carnea, a membranea, & reliquis. Quo loco animaduertendū, hāc propriam substātiam esse domicilium facultatis determinatæ, siquidē substantia visceris propria ea est affecta proportione, vt ita contrahat facultatē, vt id efficiat, quod alia facultas efficere nequit, v.g. in iecinoris substantia ea est proportio, qua ita contrahitur naturæ facultas, vt possit sanguificare, quam sane functionem vnicū iecur potest obire, vt sanguificatio fiat ab alteratrice iecinoris determinata a proportione illius proprię substantiæ, cuius tēperatura, vt organo vtit sanguificatrix. Sed ad rem. Gale. hanc propriā substantiam proposuit loco iam citato. Sed vt res fiat exploratior, liceat etiā alias addere authoritates. Gal. ergo 4. de vsu par. 12. non modo hāc propriā substantiam admittit, verum etiam addit instrumenti particulam, cui in corpore alia nō sit similis, esse auctorem propriæ actionis totius instrumenti, cuiusmodi est in oculo crystallinus. Tertia auctoritas est Gal. 6. de Pla. 8. dum inquit vnūquodque animalis membrum, cum sit compositum ex alijs simplicioribus partibus, proprium quiddam in substātia ita adeptum esse, vt nihil aliud in vniuerso animātis corpore reperiat, siue vētriculum, siue lienem, siue alia viscera conspiciamus. Quarta authoritas est, primo de facultatibus naturalibus 6. dum ait, vnūquodque organum particulatim suā obtinere substantiā, vt tum ambę vesicę, tā ea, quæ vrinam, quam quę flauam excipit bilem, non tantum a cæteris omnibus, sed etiam inter se differant, tum meatus, qui a bilis vesica oriunt, & in iecur inserunt, oīno nec arterijs, nec venis, nec neruis sint similes, vt quēadmodum vnumquodque organum particulatim suā obtinet substantiā, ita actiones propria, cuique membratim particulæ, necesse est esse, quemadmodū, & vsus, vt inferat, non in qualibet particula propriā esse actionem (nisi intelligamus propriam nutritionē) sed voluit inferre vnumquodq; mēbrum secundum propriam substantiam, si habet actionem, hanc esse propriam, si vsum, hūc esse propriū, vt si pars sit destituta & operatione, & vsu, sit superflua, quod natura nō patitur. Quinta authoritas sit 1. de loc. aff. 1. dum ait. Anatomum alia docere, tum cuiuslibet partis substantiæ proprietatem, quam per exemplum exprimens, proponit tracheæ substantiam s. propriā, & proinde a qualibet alia diuersam. Sexta auctoritas sit dum 3. de Symp. causis 1. ait, causam mutationis ciborum in ventriculo esse certam quādam temperiem, quæ etiam efficit proprietatem corporis vētriculi. Vnde per proprietatem corporis ventriculi nil aliud intelligit, quam propriam ventriculi substātiam, quæ est domicilium facultatis chylificatricis & cum hæc propria substantia sit facta a tēperie, si oboriatur intēperies, tunc afficiatur propria illa substantia intēperie, & ideo ibi appellat noxas in substātia, hoc est in subiecto facultatis, nā propria illa substantia est subiectum facultatis. quare nō intelligit substantiā, nec essentiā facultatis, quia facultas non potest lædi, sed per substantiam intelligit subiectū, quod est propria ventriculi substantia, ad differētiā magnitudinis, figuræ, & reliquorum, quæ pertinent ad compositionem. Constitutum ergo sit, per substātiam opus esse intelligere, quod passim Galen. vocat proprietatem substantiæ. Cæterum notandum Gal. 7. de plac. 5. aliam etiam præter hanc proponere proprietatem, dum ait. Natura ita comparatum est vt substantiarum proprietates facultatum etiā sibi cōuenientium proprietates secum habeant, vt his verbis Gal. duas proponat proprietates inuicem correspondentes, nempe proprietatem substātiæ, & proprietatem facultatis. Vnde non recedentes a veritate proposita dicimus, Gal. per proprietatem substantię intelligere propriam substantiam, quæ ita reperitur in vno membro, vt nō in alio, quæ sane propria membri substantia talis dignoscitur a sensibus externis, & potissimum a visu, vt donata est tali vel duritie, vel mollitie, vel odore, colore, saporeque, & proinde ab his, quæ necessario consequuntur operationē: vt inspiciatur substantia, & cognoscatur tēperatura, vnde cum Gal. 3. de elem. 2. pars neruosa est pituitosa alba, mollis, viscida, quare frigida. Quo vero ad proprietatem facultatis, per hanc intelligit limitatā, & propriā redditam facultatem, vt animalis facultas in oculo limitata propria euadit, & vocatur visiua, euadit autem propria, & proinde visiua, quoniam limitatur a proportione, & temperatura illius propriæ substantiæ, vt rationabiliter sit conuenientia inter substantiā, & facultatem, vt sicut determinata est quædam substantia, ita sit determinata quædam, & propria facultas. Cæterum quamuis detur proprietas tum facultatis, tū substātiæ, in pręsentia sermo fit principaliter de proprietate substātię, de propria substātia, quæ ita reperit in vno mēbro, vt nō in alio, veluti substātia crystallini solum in oculo. Sed occurrit dubitatio. Nam Gal. 3. de facultatibus naturalibus 8. ait, ventriculum obtinere tunicā quæ qualis in ipso est, talis etiam est persistens vsque ad ipsum os. Sed nota, quia forte hæc non est propria substantia, cum propria substantia sit tonica peculiaris, vt propterea tunica, de qua hic fit sermo, perueniat etiā ad tracheā arteriam. Qua de re aget in sermone de ventriculo. At si verum est quod in quolibet instrumēto sit reperire partē peculiarem, quę in alio non reperitur, quomodo particula similis substātiæ reperitur in vētriculo, gula, & ore? Dico quęque membrum propriā habere operationem, cuius præcipua causa est particula, quæ substantiā habet, qualis in nullo alio instrumento reperitur, at si accidat, vt duo, & tria, & plura sint membra, que eādem habeant operationem, oportet, vt quemadmodū instrumenta conueniunt in operatione, ita etiā cōueniant in proprietate substantiæ, quēadmodum apparet in vtroq; oculo, in vtroque rene, in musculis. Hi namq; cum conueniant, vt motu voluntario mēbra moueant, ob id in omnibus est similis substātia, alia tamen a substantia membrorum, quæ motu volūtario non mouentur, a simili ergo cum non modo ad vētriculum, sed ēt ad os pertineat cibos mutare, ob id hę partes in proprietate substātiæ cōueniunt, neque obstat: ꝙ cibus maiorem mutationem acquirat in ventriculo, id. n. non fit, q̃a alia sit substantię proprietas, sed quia ventriculi tēperamentū alia habet adnexa, quæ in ore desiderantur, vt membra adiacētia, & calorem innatum, & influentē, quæ in ore partim desiderātur, partim minus efficacia sunt. Huius autem dubitationis dissolutio colligitur ex Gal. 6. de plac. 8. dum ait, quemadmodum ex propria specie, hoc est proprietate substantiæ, propria prodit functio, ita ex communi specie, hoc est communi proprietate substantię, communem prodire functionē, verbi gratia, (quantum attinet ad proprietatem cōmunem) cuiusmodi proprietas communis, vel venis, vel arterijs, vel neruis, vel ossibus, vel cartilagini, vel membranæ, vel ligamentis, vel adipi, vel etiam (addamus nos) musculis inest, quæ sane partes communis vtilitatis gratia instrumentis inditæ sunt, neque enim fieri potest, vt ex corporis locis varijs partium propositarum functione immutetur, quod sit verum, arteria vbique, siue in calce, siue in capite pulsat. Quo autem ad proprietatem determinatam hæc ita in vno membro reperitur, vt in nullo alio, quoniam non communem, sed priuatam respicit functionem. Hactenus ergo constitutum, ut

Marginal notes: Nota. — Nota. — Proprietas substantiæ — Proprietas facultas. — Dubitatio. — Ventriculi tunica quo modo propria. — Sol. — Proprietas communis qua.

Temperatura. Monitum.

sit per substantiam opus esse intelligere propriam substantiam, siue hęc substantię proprietas sit determinata, siue communis. Hæc de substantia.

Temperatura organum partis etiam non principalis.

Quo vero ad temperaturam, hāc proposuit Gal. 1. de vsu part. 9. vbi etiam voluit partem mēbri præcipuam per hanc operari. Vnde hic notandum, hāc esse certam quandam, & peculiarem temperaturā, sicut & præcipuæ partis substātia propria est ad differentiam tēperaturę partis nō principalis, dū & ipsa pars non principalis concurrit, sed non vt causa operationis, sed potius vt conseruans partem principalē, & hoc est, quod significauit Gal. 1. de vsu part. XIII. vbi voluit digitorum carnem esse propugnaculum, & proinde partem conseruantem, qa calida est, & humida. Ecce per temperiem concurrit, at nō propriam, sed calidam, & humidam.

Temperatura determinata organum.

Temperamentum etiam proposuit Gal. 1. de naturalibus facultatibus 2. dum ait, singulas partes hoc, vel illō modo agere, ob certam quandam temperiem quam ex quatuor qualitatibus sunt nactæ. Vnde, & 2. de facultatibus naturalibus cap. 8. ait propter certam quādam temperiem particula quęque certam habet functionem. Dixit etiam 7. Meth. 3. vnamquamque animalis particulam propriam edere actionem, atquę tantum ab aliarum actionibus differt, quantum ipsa particula ab alijs est diuersa. Differt autem particula ab alijs per temperiem, vt qui tueri vult earum actionem, & temperamentum custodiat, oportet. Ecce ergo quam insignis necessitas cognoscendi temperaturam, cum ab hac capiatur indicatio vtilis, siquidem huius custodia, est actionis custodia.

Consequētia temperaturam.

Cęterum cum temperies ad actionem conferat, simul etiam cum temperiem necessario consequentibus, ideo etiam hęc sunt cognoscenda, per consequētia intelligo cum Galen. 1. de facultatibus naturalibus, 6. & 1. de vsu part. 9. in primis qualitates tangibiles, veluti durities, mollities, lentor, friabilitas, lenitas, grauitas, densitas, raritas, asperitas, leuitas, crassitudo, & tenuitas, post quas sequuntur, quę gustus, odoratus, & visus sunt proprię, nempe sapores, odores, & colores, quæ omnes vocantur secundæ qualitates, quoniam sequuntur primas, vt secundæ qualitates determinatæ sequantur temperiem determinatam.

Consequētium temperamentum vtilitas.

Nec ab re hę secundæ qualitates sunt pernoscendæ, si quidem pręter alias vtilitates cū eodem Gal. loc. ci. quandoque simul cum temperaturā sunt in causa principalis operationis, vt ad visionem edendam crystallini color. Vnde colligitur colorē non esse præcipuam causam visionis, sed crystallini colorem cum eius temperie, vt temperies, & necessarium & præcipuum locum obtineat.

Accidētia.

Hæc de temperatura cum suis consequentibus. Quantum denique attinet ad ea, quæ accidunt, hæc proposuit Gal. passi, vt pote 1. de vsu part. 9. Per hæc autem intelligere oportet, quæ spectant ad constitutionem membri, vt est dissimilare ad differentiam similaris, vt pertinent etiam ad partem similarem, at non, vt similaris, sed vt est pars instrumenti. Siquidem si capiatur pars, vt similaris, vt pote caro, in hac cognoscerę oportet temperiem, & quæ necessario consequuntur, si autem accipiatur, vt pars instrumenti, in hac

Quæ accidunt.

oportet perpendere, quæ accidunt. Hæc autem nil aliud sunt quam compositio, hoc est conformatio, magnitudo, numerus, situs, & determinata compositio, quæ ex his determinatis prodit, per conformationem autem intelligere oportet superficiem, figuram, meatus, & cauitates, per magnitudinem quantitatem continuam, per numerum discretam, per situm autem tum sedem partis, tum connexum cum alijs partibus, per determinatam autem compositionem intelligere oportet propriam compositionē, vt sicut in parte similari datur proprietas substantię, ita in dissimilari detur proprietas compositioni, quę

Proprietas compositionis.

tamen ita se habent, vt consequentia sint illa quæ nos manuducunt in cognitionem propriæ substantiæ, vt hinc colligamus, quæ nam sit partis temperies, hæc enim est partis constitutio. i. similaris, sicut compositio dissimilaris, & vnitas vtriusque vt ab his summūtur indicationes. Sed nota, forte Gal. proposuisse tantum colores, sapores, odores, duritiem, & mollitiem, quoniam sequuntur temperiem vt organum alteratricis, reliquæ autem, vt grauitas, leuitas, dēsitas, raritas, asperitas, lenitas, crassitudo, & tenuitas sequuntur temperiem, vt organum formatricis, vt v. g. os est leue, quia rarum, quia cauum, rarum autem, & cauum fit a formatrice, quamuis per mediam temperaturam. Vnde & Philosophus secundo, de partibus animalium primo dicit. Primas qualitates consequi grauitatem, leuitatem, densitatē, raritatē, asperitatem, lenitatē, & reliquas id genus affectiones, & similiter, vt dictū fuit, oportet intelligere Arist. At sciēdum, cum temperatura sit organum & alteratricis, & formatricis, vt est organū alteratricis, quę cōsequuntur ita inter consequentia debent recenseri, vt nequaquā pertineāt ad id, quod accidit, veluti odor, color, durities, mollities, si autē capiatur vt est organum formatricis, tunc formatricis effectus, vel consequuntur temperiem, vel non consequuntur, si consequuntur, indifferenter se habent, & ad consequentia, & ad id quod accidit, veluti asperitas, lenitas, densitas, raritas, grauitas, leuitas. Siquidem, vt sequuntur organum formatricis, quod est temperies, inter consequentia recenseri possunt, vt autem sunt opera formatricis ad differentiam alteratricis, numerantur inter ea, quæ accidūt. Notandum autem, dum sunt effectus formatricis, & proinde recensentur inter ea, quæ accidunt, bifariam accipi posse, vno modo, vt prima; reliquo, vt secunda. Declaro, rarum & densum sunt prima, leue, & graue sunt secunda, vt prima sequūtur, siquidem cæteris paribus ratū est leuius, densum est grauius, quo fit, vt si in partibus sit vitium secundum prima accidentia, sit morbus, vt propterea Gal. in libro de morborum differentijs, inter morbos in mala compositione recenseat asperitatem, lenitatē, densitatē raritatem, non autem grauitatē, & leuitatem. Si denique capiatur temperatura, vt organum facultatis formatricis, vt formatricis effectus non consequūtur temperaturam, hæc solum recensentur inter ea, quæ accidunt, cuiusmodi est, figura, cauitas, magnitudo, numerus, & positio, vt merito si in his sit vitiū morbus oboriatur in mala compositione, vt ad rem: concludendum sit asperitatē, lenitatem, densitatē, raritatem, grauitatem, leuitatē, & reliquas id genus affectiones recenseri posse inter consequentia temperaturam, vt est formatricis organū, non absolute, sed, vt adhoc consequuntur, quod mediocris eruditionis homo citra explicationē potest facile assequi. Hæc autem oīa ea ratione sunt pernoscenda, quoniā ad membri actionē conferunt, vt compositionem seruare nil aliud sit, quam actionem seruare, vt v. g. si manus compositio sit vitiosa, etiam vitiosa erit apprehensio. Hæc autem, vt necessario pernoscenda in Anat. fuisse proposita a Gale. non modo 1. de vsu partium, nono, sed etiam alibi ostendo. Vnde prima authoritas sit primo de vsu partium decimoseptimo, circa finem cum loquens de tendonibus manuum tanquam de partibus concurrentibus ad apprehensionem, preponit multitudinem, magnitudinem, positionem, diuisionem, & applicationem, vbi per multitudinem, intelligit numerum, per positionem sedem, regionem, quam occupat tendo, per diuisionem, & applicationem ad connexum, vocauit autem applicationem respiciens ad connexum tendonis, vt inseritur, vocauit autem diuisionem, respiciens ad connexum ratione originis,

Auctoritas prima.

Secunda

2. Auctoritas.

Secunda authoritas sit 4. de vsu part. 14. dum ait dicendum de positione, numero, magnitudine, complexione, conformatione, coitione, & omni inter se communione. Quo in loco complexionem, hoc est complexum, coitionem, & omnem inter se communionem referre oportet ad situm, vt per positionem intelligat sedem membri, per complexionē, seu cōplexum, quomodo se habeant ad partes adiacentes, per coitionem partium insertionem, per communionē, vt per partes vel susceptas vel trāsmissas mēbra inuicem communicant. vt v.g. cor, cerebrum, & hepar inuicem communicant per venas, arterias, & neruos, hepar vt mittit venas, & arterias, & neruos suscipit, cor vt mittit arterias, venas, & neruos admittit, cerebrum vt impartitur neruos, venas & arterias recipit. Vnde partium communionem explicās dicit secundo de anatomicis administrationibus vltimo, partes vario modo inuicem connecti, & inseri. Nam aliæ instar claui inseruntur, vt dentes, in suis maxillis, aliæ, sese inuicem ingredientium modo, componuntur, vt capitis ossa per suturas, alię tāquā glutine cōnectūtur, vt partes: quæ chartilaginis interuentu coeunt, aliæ ceu luto coeunt, vt quę carne connectuntur, aliæ quasi fune, vt quæ ligamēto iūguntur.

3. Auctoritas.

Tertia authoritas sit nono de Anatomicis administrationibus capit. 1. vbi exponit in cadauere Anat. celebrata, cuiusque particulæ situm, numerū, magnitudinem, figuram, & compositionem, per cōpositionem insinuans, quod reliquum esse potest totius compositionis, hoc est conformationem, quæ præter figuram, superficiem, meatus, & cauitates admittit.

4. Auctoritas.

Quarta authoritas sit nono de Placitis octauo, dum ait, in musculis obseruari magnitudinem, situm, numerum, figuram, totam demum compositionem, & formationem. Hæc de cōpositione.

Proprietas compositionis.

Quātum ad proprietatem compositionis, hanc etiā fuisse propositam a Gal. ostēdo, & primo dum sexto de placitis octauo ait. Porro qualis est pulmonis substātia, talem nullam aliam inuenies, cerebri item corpus, idest quale nullum aliud, & idem de corde, renibus, & liene asserit, concluditque in singulis, ex substantię proprietate, propriam quandā functionē consequi, vt nimirum cor propriam habeat functionē ab alijs visceribus. Gal. autem per proprietatē substātiæ intelligere proprietatem totius substantiæ, hoc est vniuersi mēbri, & proinde proprietatē compositionis, inde demonstro, quoniā statim subdit aliā proprietatē nempe partis similaris.

Proprietas partis similaris.

Quod sit verū, subduntur formalia verba. Singulorū quoq; horum. s. instrumentorum caro præter alias omnes. s. carnes, præcipuā quandam nacta est proprietatē. Ecce prius proposuit proprietatem totius instrumenti, nunc proponit proprietatē solius carnis, & proinde partis similaris. Vnde etiā proponens exemplum de oculo, non proponit totum oculum, sed crystallinum, proponens exēplum de iecore, eius carnem proponit, quare proponit proprietatem partis similaris, postea autem proponens proprietatē compositionis, quæ est proprietas totius instrumenti, loquens gratia exēpli de corde, non proponit cordis carnem, sed corpus, hoc est totum cor. Constitutum igitur sit, præter proprietatem partis similaris, dari etiā proprietatē totius instrumenti, quæ proprietas compositionis dici potest. Neq; vero inutiles sunt hę proprietates, imo summæ necessitatis.

Proprietatis necessitas.

Siquidē membrum harum proprietatē ope proprias obit functiones. Differētia aūt est inter vnam, & alterā proprietatem. Nam ꝓprietas substantiæ partis similaris, est functionis ꝓpriæ causa præcipua, vt membri facultas tanquam organo vtitur temperatura, qua propria hæc substātia est donata, proprietas autem totius instrumenti, hoc est compositionis est functionis propriæ causa perfecta, vt membri facultas tanquam organo vtitur hac propria compositione, vt v.g. in oculo crystallinus est præcipua causa visionis per suā temperiem, totus autem oculus est causa perfecta visionis per suam compositionem. Ad eundem modum caro iecoris per suam temperiem est causa præcipua sanguificationis, totum autem iecur per propriam compositionem est causa perfectę sanguificationis. Ecce ergo quemadmodum pręter proprietatē partis similaris, datur etiā proprietas totius instrumenti.

Galenus.

Hæc veritas adhuc Galeni authoritate confirmatur, dum quinto met. quinto ait. Nos uti aliquando instrumētis pro partis proprietate, vtpote (ait Gale.) ad crassa intestina vtimur clystere, ad vesicam foratis per directum fistulis. Ecce hic proponit partis proprietatē, exemplumque tradit de crassis intestinis, & vesica, nequaquam respiciēs ad horum partem similarem, sed ad vniuersa membra, vt eam obtinent compositionem, vt instrumētis illis accōmodatis vti liceat. Hactenus constitutum sit, quemadmodum per naturam intelligere oportet substantiam propriam partis similaris, temperiem, cū consequentibus, & quæ accidunt. Hæc de primo.

Secunda.

Accedamus ad secundum, quod erat per causam horum necessitatē patefacere, vt inde pateat, nō plura, nec pauciora esse per membri naturā intelligēda. Hæc veritas vt facilius elucescat, cur primum proponatur substantia partis propria cum temperatura, & sequentibus, deinde vero quæ accidunt, vt etiam nota euadat differētia inter cōsequētia, & illa quæ accidunt, nam, & quæ accidunt consequi videntur, sciendum non recedendo a Gale. 1. de facultatibus naturalibus 6. cum versemur circa corpus humanū, vt operatur, & proinde vt productum est in sui productione, ꝙ non sat fuit simplex naturæ actio, sed opus fuit actione mixta ex alteratione & formatione.

Alteratio.

Vnde primo quo ad alterationem attinet, natura in prima animalis generatione, vtitur generatrice, alteratriceq; potētia particulatim vero excalfactoria, refrigeratoria, humectatoria, & siccatoria, tū præsertim his potētijs, quæ ex harū mixtura fiūt, veluti ossifica, neruifica, membranifica (claritatis nāque gratia his nominibus vti liceat) vt in omni animali tot fiunt membra alteratricis facultatis, quot habet in se elemētares, hoc est similares particulas, vt hinc similaris partis prodeat propria tum substātia, tum temperies, & hāc necessario consequētia.

Formatio.

Quo vero attinet ad formationem, hęc operatio est alterius virtutis, quā formatricē vocāt, & artificiosam, siquidem oīa alicuius gratia ita molitur, vt nihil aut otiosum sit, aut deniq; ita se habens, vt possit aliter melius se habere, vt totum opus ad formationē spectās non sequatur tēperamentū, q̄a non procedit ab alteratrice, verū accidat, & adnectatur temperamēto, sed necessario, vt nisi formatrix suo munere fungatur, membrum genitū necessario detrimentū patiatur. Hoc autē formatricis opus nil aliud est, quā compositio, vt his hunc in modum habitis facile sit ꝓpositum naturā peruoscere.

Necessitas.

Nā cum naturæ institutum fuerit, membrum producere animatum, & proinde ad agēdum accommodatum, cum actio primum quidē fiat a membro, vt partem habet similarē donatā peculiari substantia, temperamento, & consequentibus, perfecte autem, & absolute fiat actio a membro, vt est compositione præditum, ideo necessum fuit, vt mēbrum a vi alteratrice primum ꝓpriā substantiā, temperamentum, & consequentia susceperit, mox vero a formatrice necessario cōpositio superaddita fuerit. Non sit aū: mentio de vnitate, nā dum mēbrum beneficio alteratricis, & formatricis hæc decenter assequitur, necessario etiā membrum probā vnitatē adipiscitur, vt vnio in parte similari

Vnio cuius opus.

sit opus alteratricis, & in toto organo formatricis hæc de causa necessitatis, & proinde hęc de secūdo.

Tertium.

Quoad tertiũ, erat dubia proponere, & diluere.

Dubitatio.

Dubium itaque oritur, quoniam dictũ, est ad Anatomicum pertinere cognoscere naturã membri, vt per naturam intelligere oporteat similaris propriã substantiam, temperamentum, consequentia temperamentum, & compositionẽ, vt actio, & cętera omnia excludãtur, vt actio nõ cognoscatur, sed potius sit causa cognitionis propositorum. At Galen. aliã opinionem amplecti videtur. Etenim secũdo de placitis quarto, sex circa cor explicãda ꝓponit, nimirũ situm, quantitatẽ, nexum, formationem, dispositionem, & motum.

Actio quid praestat.

Ecce proponit motum cognoscendum, attamen motus ad nullum prius propositorum refertur. Adhęc Galen. 9. de anatomicis administrationibus primo ait, in viuo cõsectione iterim functionem ipsam manifeste ostẽdit, interim ad functionis inuęstionem ratiocinationes exhibet. Amplius 1. de locis affec. primo, sed magis versus finem capitis, ait per artẽ secandi corpora opus esse exacte cognoscere qualis sit cuiuslibet partis essentia, deinde qualis actio, & cõpositio. Ecce actionem recenset inter ea, quæ cognoscuntur ab Anatomico, actio tamen nec ad substantiã, nec ad temperamentum, nec ad consequentia, nec ad ea, quæ accidunt, refertur.

Resolutio. Actio cum cognoscenda.

Pro resolutione dicimus, ad Anatomicum pertinere cognoscere, non solum naturam partis, hoc est substantiã temperiem cum consequentibus, & his, quę accidũt verum quãdã alia præter hæc, vtpote motum, & actiones alias, & vsum, vt passim colligitur ex Galen. Verum differentia est inter cognitionem naturæ membri, & reliquorum, nam membri natura principaliter cognoscitur, vt ab hac indicationes hauriantur, reliqua autẽ cognoscuntur, vt cognita sint media, per quę rei naturã abditam dignoscamus, quod sit verum passim dicit Gale. nisi membri operationẽ prius noscamus, non licet circa mẽbri anatomẽ versari, vt eius naturã pernoscamus, vt operatio sit medium, quod debet esse cognitũ, vt per hoc notũ deducamur in cognitionem naturæ reconditę mẽbri. Vnde secũdo de facultatibus naturalibus 9. ait. Quę nã sit cuiusque instrumenti functio, id nullum adhuc pręstat ad medendũ vsum, & recte dicit adhuc, Nam vlterius scire oportet, quæ sit causa illius actionis, verbi gratia si sit caliditas, hanc esse reuocandã si perierit. Cęterum quia quãdoque contingit, vt actiones, & vsus nõ pateãt, ob id hæc primum cognoscere oportet, & propterea dicit Gal. primo de locis affectis inter initia, cum corporis partium aliquæ in imo corpore lateant, vt vna cum suorum affectuum idea pateant, exercitatum ratione virum desiderant tum in partium, & actionibus, & vtilitatibus, tũ in dissectionibus. Ecce ergo quemadmodum opus est exercitatione, vt cognoscamus actiones, & vsus, vt sciamus etiã dissecare, vt hinc loci affecti naturã cognoscamus, vt quidquid est pręter naturã mẽbri cognoscatur, vt sit mediũ idoneũ, quo natura mẽbri dignoscatur, quare nimis sit ambiguitas. Hactenus ergo cõstat, cum Methodus Anat. sit cognitio naturę, quidnam per naturã intelligere oporteat, quare per gradus in definitionis explicatione, cum hæc methodus sit cognitio naturæ hominis, seu mẽbri humani, per hominem autem intelligimus, vt cõstat ex partibus viuentibus, & similaribus, & dissimilaribus, explicemus, quid per mẽbrũ intelligere oporteat. Nos igitur intelligimus partẽ in corpore viuentem, nam quãuis perpendatur pars in cadauere, id fit propter partẽ corporis viuentis, quę proinde pars vel operatur, vel saltem est ad vsum, vt nec vngues excludantur.

Secundum mẽbrum.

Hoc loco, cũ explicare necessum sit quid per mẽbrũ humanum intelligere oporteat, non erit abre etiam patefacere, quid intelligendum sit non modo per membrum, sed etiam per partem, seu particulã, instrumentum, & locum, tum quia omne membrũ est pars, & membrum aliquod est instrumentum, tũ præterea, vt, cũ in hac doctrina anatomica sæpenumero his vocibus sit vtendum, quilibet mentem nostram exploratã habeat. Et primũ cum omne membrum sit pars, & omnis locus sit pars, & omne instrumentum sit pars, non autẽ, e contra, ob id primo de parte dicendum, seu de particula, nã hæc verba sunt synonyma. Vnde primo Method. 5. dicit, nihil refert si quis oculum totius, vel partem, vel particulam vocet, nã pars, & particula, est totius integri pars, siue particula.

Partis nomen.

Primo itaque sciendum cum pars dicatur alicuius totius pars, vt pars in homine totius hoĩs pars, si capiatur in suo cõmunissimo significatu, prædicari de qualibet parte hoc est & viuente & non viuente, secundum quem modum accipit Arist. secundo, de partibus 2. vbi inter partes recenset, non solũ os, carnẽ, neruum, & reliqua id genus vita donata, verum etiã sanguinem, saniem, & hæc, quæ dubio procul non viuunt, vt secundum hanc rationem, & vngues, & pilos, inter partes recẽsere liceat. Si autẽ pars non capiatur ad summum generice, capitur pro corporis parte viuente, vt secundum hãc rationem sanguis extra sedem partium collocetur, secundum quem modum accipiens Arist. partem 2. de partibus, decimo, ait sanguinẽ non esse sensu præditũ, quippe qui nulla pars sit animalium. Vnde & Galen. hunc in modum partẽ accipiens, decimosexto, de vsu partium primo, ait, sicut vocamus totũ animal, & vnũ propterea quod apparet per quandã circumscriptionem propriam, nulla ex parte alijs coniunctum, ita oculum, linguam, & similia particulam vnam nominamus, quoniam propriã habet, circumscriptionẽt at ad differentiã totius, hæc circumscriptio non est omnino distincta, sed quadãtenus proximis coniuncta, vt denuo corpus illud vocetur particula, dũ nec vndequaq; habet circumscriptionem propriam, nec vndequaque cum alijs cõiungitur, veluti portio carnis cum alia portione carnis, vt ꝓpterea plures sint animalis particulæ, alię maiores, alię minores, & aliæ omnino in aliã speciem indiuisibiles, veluti caro & quælibet pars similaris, vt cum hactenus pateat, partem capi posse, vel magis, vel minus generice, si magis generice capiatur, esse genitã gratia alicuius vtilitatis, cum natura otiosum non admittat.

Partium vsus.

Si autẽ capiatur minus generice, hoc est pro parte viuẽte, cũ vita nequaquam sit sine actione, idcirco pars viuens genita est gratia actionis, vt nulla sit pars vita prædita quæ agere nequeat, & cũ vita cõseruetur per nutritionẽ, quæ est primaria actio, hæc est partis ꝓpter ipsam partẽ, idcirco statuere licet, viuentem partẽ genitam esse gratia primariæ actionis. Hæc de parte.

Membri nomen.

Quantum autem attinet ad membrum. Hoc si in communi capiatur, accipitur pro parte viuẽte, vt sicut pars viuens est vel similaris, vel dissimilaris, ita membrum sit vel similare, vel dissimilare.

Diuisio.

Hęc veritas confirmatur, nã præter id quod Auicenna diuidit membra in similaria & dissimilaria, Aristot. quoque secundo de partibus, primo, ait cõstare animalia ex vtroque membrorum genere, hoc est genere similarium & dissimilarium, vt propterea concludat animalium mẽbra esse vel similaria, vel dissimilaria. Et cum accipiat membra, vt possunt operari, subdit, partes etiã similares obtinere vires ad actiones accomodatas.

Similiariũ vsus. Dissimilarium vsus.

Quod si verum est de partibus similaribus, ad huc verius de dissimilaribus, cũ ibi asserat Arist. similaria dissimilarium gratia haberi, vt ꝓpterea partes dissimilares plures vires, & cõpositas obtineãt. V. g. vis alia ad prmendum, alia admittendũ est cõmoda. Vnde hanc veritatẽ sigillaus philosophus, dicit primo de generatione anim. 19. Mẽbrum non esse membrum nisi æquiuoce, sine anima, aut alia facultate, hoc est sine anima, aut natura, sed operãte. Vnde a Philosopho nõ recedens Galen. 2. de tuenda

da

da 11. dicit omnes partes quatuor facultatibus gubernari, vbi per partes intelligit omnes similares, ex quibus cum fiant dissimilares, hę etiam vitam obtinent. Membrum ergo, si communiter capiatur, idē significat, quod pars viuens, & proinde in se claudit partes & similares, & dissimilares, vt in hoc conueniant, vt actionem respiciunt. At si membrum pressius capiatur, vt scilicet significat partē, sed nō simplicem, at compositam, tūc sumitur pro parte instrumentali, secundum quem modum capiens Aristot. primo de histor. animaliū 1. & 2. de partibus primo, & vltimo, dicit portiones animalium similares dici partes, atquę dissimilares sunt, nō modo dici partes, sed etiā membra, & ob id dicit, membra appellari nasum, oculum, quæ etiam possunt vocari partes.

Membri nomen.

Vnde membrum ita acceptum, hoc est a similaribus distinctum, vocatur, instrumētum. Quod sit verū dicit Gal. 8. de decretis 4. corpora vocari similaria, eo quod omnes partes similes sunt, sed & simplicia & prima nuncupantur, quoniam sunt ex quibus alia constituuntur; instrumentaria autem appellamus, quæ ex similaribus sunt composita. Vnde & Arist. 2. de partibus primo, dissimilares partes vocat instrumentarias. Quo loco animaduertendum Philosophū diuidere partes in sensorias, & instrumentales, nō quia omnes partes similares sint sensoriæ, sed qa respexit ad partes, vt sunt animalis partes, vt cum animal sit animal per sensum & motum, ob id partes obtinet & sensorias, & motiuas, quas vocat instrumentales, quoniā ad differentiam partiū sensoriarum sunt dissimilares: quod sit verum, subdit, quod similare est, capax est sensibiliū, quod dissimilare, mouēs, & agens. Sed ad rem, dissimilares partes nomine instrumenti donantur ad differentiam partium similarium, quod etiam pernoscens Gal. 1. Method 16. distinguens instrumentum a parte, voluit instrumentum dici posse partem, non ecōtra, vt verbi gratia oculū liceat vocare & partem, & instrumentum, corneam tunicam partem, non instrumētum. Cuius veritatis vt ratio pateat, instrumēti humani proponenda est, & explicanda definitio. Itaq; instrumentum humanum est membrum genitum ex determinatis partibus a propria generatrice, gratia actionis propriæ, & perfectæ humanæ. Declaro.

Instrumentum.

Partium diuisio.

Instrumenti nomen.

Instrumenti definitio.

Dictum fuit esse membrum, & proinde corpus viuens, ad differentiā non viuentis, vt cadaueris oculus sit æquiuoce oculus. Deinde dictum fuit genitū ex partibus determinatis. Hanc particulā proposuit Arist. 1. de partibus animalium vltimo, nam dū vult omne instrumentum esse genitum alicuius rei gratia, vt finis est determinatus, ita & partes instrumentum constituentes debent esse determinatæ. Partes autem hæ determinatæ bifariā intelligi possunt, vt differant a partibus aliorū instrumentorum, vel per se, vel per accidēs, per se, dū verbi gratia (vt ait Gal. 6. de decretis octauo) vnumquodq; membrū instrumentarium animalis compositum est ex alijs partibus, sed simplicioribus, & proprium quiddā in substantia ita adeptum est, vt nil aliud in animali corpore simile repetiatur, per accidens autem, dū vnū instrumentum fit ex venis, & arterijs, & neruis, sicut & reliquum, sed differentia est accidentalis, vt in vno instrumēto hæc organa sunt vel duriora, vel maiora, vel plura, vel etiam diuersam habent originem. Cæterum notandum, cum instrumentum ex determinatis partibus componatur, has partes esse toto instrumento quidem simpliciores, seu minus compositas, at quandoque esse similares, quandoq; dissimilares: quod explicans Gal. lib. de morbo. differen. 4. voluit, cum instrumenta ex particulis componuntur, differentiam esse inter instrumenta, vt primum instrumentum sit, quod est compositū ex partibus similaribus, vt musculus: secūdum instrumentum, quod est conflatum ex primis instrumentis, vt digitus, vt compositus ex musculis. Tertium instrumentum, quod est compositum ex secundis instrumentis, vt pes ex digitis. Quartum, quod est cōpositum ex tertijs, vt crus ex pede, tibia, & femore. Hactenus ergo patet, quēadmodum instrumentum est compositum ex determinatis partibus.

Membrū.

Instrumenti partium diuisio.

Dictum deinde fuit (a ꝓpria generatrice.) Nā verbi gratia, vitalis spiritus ꝓcedens ab oculo secū tpe coitus ducit, in vterū vim oculi gñatricē. Post fuit dictū (gratia actionis) ad differentiā instrumenti artificum. Vnde hanc veritatem noscens Aristo. 2. de partibus 1. dicit, partes instrumentarias esse dissimilares, & per has administrari actiones, vt sectio non est facta causa serræ, sed contra serra sectionis gratia: scribebat etiā secundo de partibus 10. vbi paucæ actiones, ibi paucorum instrumentorum vsus requiritur. Ecce instrumenta respiciunt actiones. Vnde sibi ipsi cōcors quarto de gñatione animaliū 18. dicit, partes inuicē distingui, vel affectibus, vel facultate; affectibus quidem vt similare, quę duritie, mollitie, & reliquis eiusmodi affectionibus ab alteratrice prodeuntibus distinguunt, cum aliæ sint magis, aliæ minus, vel duræ, vel molles; facultate autē distinguunt dissimilares, vtpote quæ aliquid efficere possunt, vt lingua, & manus. Postea dictū fuit (propriæ) hanc particulam licet colligere ex Gal. lib. de differen. morbor. 6. nam voluit instrumentum esse, quod proprium exequitur officiū. Vnde hic notandum partes similares viuentes obire functiones, sed non ꝓprias; nam quælibet pars similaris attrahit, retinet, coquit, & expellit. At instrumentum habet proprium officium, vt manus apprehensionem, oculus visionē, & sic de reliquis. Et ob id etiā 6. de decretis 8. scribit, instrumentum præcipuam quādam functionē adipisci: deinde dictum fuit (perfectæ) ad differentiam propriæ operationis, sed imperfectæ, cuius causa est pars instrumēti præcipua, vt crystallinus in oculo. Vnde 6. de decretis 8. dicit esse partē nullā in corpore similem, beneficio cuius instrumēta præcipuā quandam functionem adipiscuntur. Ac quamuis hæc præcipua operatio prodeat tum a parte præcipua, tum a toto organo, differentia tamē est, qm originem habet a parte præcipua, vt a toto perficitur instrumento. Et propterea dicit 1. Method 6. instrumentum voco animalis partē, quæ perfectam edere actionem potest, per perfectam autem actionem intelligere oportet, ꝓpriam; nam pars similaris perfectam obit functionem, sed non ꝓpriam, at cōmunem; & propterea ibi dicit Gal. corneam tunicam esse particulam, non instrumentum, nā quāuis vt viuit, perfecte nutriatur, vacat tamen propria functione. Sed occurrit dubitatio, nam loco præcitato cum dicit Gal. instrumentum voco animalis partē, quæ perfectam edere actionem possit, dans exemplum per oculum, & linguam, prtponit neruum, venam, & arteriam, & proinde organa communia, cum tamen hæc præter nutritionem videantur esse solum ad vsum, vt sint veluti canales quidam, & ductus; & propterea dicit Gal. 2. Method 6. si iecinoris vena afficiatur obstructione, erit morbus potius iecinoris, ex accidenti autē venarum; si autem vena afficiatur intemperie, erit morbus primum venæ, ex accidenti autem hepatis, quare vena vt similaris, est sedes morbi, non autem vt instrumentalis, ergo vt similaris tantum agit, vt instrumentaria est, tantum ad vsum; dicendum cōmunia dicta organa bifariam accipi posse, primo modo vt reperiuntur in aliquo viscere, & proinde, vt sunt partes illius visceris, vt sunt partes totius instrumenti, secundum q̃ tonem non sunt subiectum morbi, nisi, vt habent coem functionē, vt sunt similares partes. Nam vt instrumētales, sunt tantum ad vsum, cum propria instrumenti

A propria generatrice.

Gratia actionis.

Propriæ.

Not.

Perfectæ.

Dubitatio.

Solutio.

actio

actio primum quidem fiat a sola parte præcipua, & a toto instrumento perficiatur. Secundo modo aūt hæc organa cōmunia capi possunt; vt sunt extra viscera, secundum quā rationem destinata sunt distributioni. Nā neruus præest distributioni radiorū spiritus animalis, arteria distributioni sanguinis tenuioris, vena distributioni sanguinis crassioris. Neque vero hæc organa distributioni sunt destinata solū, vt ductus, sed vt agunt, quæ actio nil aliud est, quā transmissio, quæ sane ad expultricem refertur; vt tandem comprobatum sit, instrumentum genitum est gratia actionis, quæ propria est, ad differentiam communis, & perfectæ.

Not. Cæterum hoc loco notādum, cum detur perfecta operatio, quæ est, vel cōmunis, vel ꝓpria, inter has esse discrimen, vt functiones cōes sint primariæ, ꝓpriæ aūt secundariæ. Hoc pernoscens Gal. libro curatiuo per sanguinis missionem cap. 4. dicit, a similaribus perfici primarias operationes, ab instrumentarijs secundarias, vt cum pars similaris sit causa cōmunis operationis, instrumentalis propriæ, dubio procul communis functio sit primaria, propria autem secundaria. Quo loco intelligendum per primarias actiones, quę fiunt a parte propter se, per secundarias autem, quæ fiunt propter aliud, hoc est ad totius corporis vtilitatem, propterea Gale. 2. de facultatibus naturalibus 3. respiciens ad primariam actionem cuiuslibet particulæ ait, nisi a natura facultas quædam naturalis vnicuiq; instrumento statim ab initio esset tributa, durare animalia non possent non modo annorum, sed nec etiā paucissimorum dierum numerum; respiciens aūt tum ad primarias, tum ad secundarias 9. de medicamentis secundum locos 2. dicit, corporis particulas ita se habere, vt omnes vt familiaria attrahunt, assimilant, & aliena expellūt, id gratia suæ conseruationis efficiant. Aliquæ aūt (ait Gal.) per accidens obtineant, vt per suas actiones totum iuuent; vnde exemplum accipiens a liene, eius functionē, & primariā, & secundariam patefaciēs, ait lienem esse viscus, quippe quod, vt conueniens attrahit alimentum, suā firmitatem custodit. At secundario per hanc actionē vniuerso corpori ad humorum bonitatē confert. Vbi nota hanc actionem, vt est attractio conuenientis alimēti esse primariā, vt aūt est attractio crassi excrementi iecinoris, esse secundariā. Patet ergo cur in definitione dictū fuit, instrumētū esse gratia actionis propriæ, & perfectæ, quæ tamen est secundaria operatio. Tandē dictum fuit (humanæ) tum vt distingueretur instrumentum hominis ab instrumento brutorum, tum quoque, vt quodlibet comprehēderetur instrumentum pertinens ad hominem, siue capiatur, vt homo, siue vt animal, cum nequeat esse homo, quin sit animal, hæc de instrumento.

Actionum auctores.

Actio primaria quo modo differat a secundaria.

Lienis actio.

Humanæ.

Locus. Quantum deniq; attinet ad locum, per hanc vocem potissimum intelligere oportet instrumentū. Vnde Gal. statim inter initia primi de locis affectis ait, locos nominant corporis particulas non solum recentiores, sed veterum medicorum quoque non pauci, vt, cum in illis libris institutum sit loqui de cognitione affectorum instrumentorum, per locos nil aliud intelligere possit, quā instrumentales partes.

Not. Notandū aūt hoc loco cum Gal. 1. de vsu part. 3. quod quamuis particulæ sint vtiles animæ, non ob id tñ sunt in causa pfectionis animæ, vt fuit deceptus Anaxagoras inquiens, qa homo manus habuit, ꝓpterea animal fuit sapientissimum, qñquidē contra potius cum philosopho statuendum, qa homo sapiens est, ideo manus habuit, quibus tanquam artium organis vnicus homo vtitur. Sed ad rem.

Manus officium.

Membra quid. Membra intelligimus, vt viuenti conferunt, vel per operationem, vel saltem per vsum. Cæterum cū corporis pars alia sit similaris, alia dissimilaris, ergo per membrum opus est intelligere, tum similarem partem, tum totum instrumentum. Vnde Gal. respiciens ad instrumentum dicebat 6. de placitis, vltimo, conuenientius esse Philosopho de animę facultatibus, Medico autem de corporis instrumentis doctrinam instituere. Verum cum totum componat ex partibus, ne aliqua ex parte deficiamus, duo circa partes cum Gal. sunt animaduertenda. Alterum & primum dixisse Gal. 2. de Anatomicis administrationibus, c. 3. esse Anatomes partem, quæ ab omnibus præcipua, vtilissima, maximeq́ue necessaria existimatur. Est autem quæ versatur circa musculos, neruos, arterias, & venas, non cordis, aut alicuius visceris, verum quæ in cruribus; manibusque, ac thoracis exteriore regione iuxta spinam, aut pectus, aut costas, aut scapulas, aut abdomen, aut collum, aut caput sunt conspicuæ: vt per hæc verba insinuaret, hanc partem esse præcipuam, ac necessariā chirurgicis vtpote peritis, qui manu medentur, quod sit verum, subdit, huius partis ignaros quotidie in rebus securis timidos, in ijs, quæ metum postulabant, securos extitisse. Vnde etiā subdit. Adhortor iuuenes vt relictis in præsentia cerebri, cordis, linguæ, pulmonis, iecinoris, lienis, renum, stomachi, laringis, fœtus, vteri confectionibus, prius ediscāt, quali connexu brachiū scapulę, & cubitus deligeotur; quo rursus alia artuum membra singula, qui nā musculi ea moueant, qui nerui, quæ arteriæ & venæ quamq; particulam intercurrant, ecce dicit in pręsentia, quia in hoc libro versatur circa dissectionem potissimum ꝓpter chirurgos, ꝓpter peritos, quibus vt partium cognitio per dissectionem fiat facilior, voluit tanquam a notioribus inchoare, a particulis, a vasis partium externarum, neq; propterea tñ despicit dissectionem vasorum ad viscera pertinentium, & ob id in præsentia vasis relictis partium internarum, ediscant docet particulas artuum partium externarum. Ecce non absolute relinquuntur, sed in præsentia, nec exteriora vasa tantum secant, aut tantum ediscunt, sed prius ante vasa viscerum, vt quælibet tñ sint perdiscenda. Secūdum animaduersione dignum est, cum instrumētum sit compositum ex parte præcipua, & partibus, quæ aliæ sunt a præcipua, sciendum cum Gal. 10 lib. de dissectione vulnerum c. 4. has partes esse vel non tangentes, vel tangentes; Tangentes aūt vel solum tangere, vel etiam committi. Eas vero, quæ committuntur vel simpliciter annecti, vel etiam vniri. Quæ autem vniunt, vel simpliciter vniuntur, vel etiam contexunt, & quæ contexunt vel solum contexunt, vel etiā alunt. Quæ aūt hæ omnes hæ partes explicat loco citato Gal. Methodum applicans vuluæ, quod & nos suo loco explicabimus. Verum cum instrumentum plures admittat particulas, an ad efformandum instrumentum eodem modo vel diuerso concurrant, præsciendum. Gal. ergo hāc veritatem ꝓponens 1. de vsu partium 8. voluit totius instrumēti partes quadruplicis esse classis. Primæ quidē classis sunt, per quas actio obitur, vtpote quæ principaliter ad actionem concurrunt. Secundæ classis quæ concurrunt sine quibus non. Tertiæ quæ sunt in causa vt actio melius fiat, quartæ quæ ad omnium conseruationem conferunt, cuius numeri (ni decipior) hæc est necessitas, nam membri particulæ ad actionem concurrunt vel principaliter, vel secundario, si principaliter, est pars pręcipua, si secūdario, pars dirigit vel simpliciter ad actionē, vel ad actionē vt perseuerare debet: si simpliciter ad actionem, respicit vel necessitatē, vel perfectionem, si necessitatem, sunt partes quæ concurrunt sine quibus non, si perfectionem sunt partes quæ concurrunt, vt actio melius fiat, si denique respiciant actionem, vt ꝑseuerare debet, sunt partes quartæ classis, quæ nimirum

Membri diuisio.

Primum.

Anatome magis necessaria circa partes externas.

Secūdum.

Partes instrumēti q. positionem inter se habent.

Partes instrumenti quot.

mirum ad omnium conseruationem conferunt. Siquidem præstat organum in actu, secundo in operatione vetari. Hæc de Anatome vt est cognitio naturæ mēbri. Deinde in definitione dictū fuit. (Humani) hoc loco vt pateat ꝓpositum esse membrum humanum, ad differentiā membri aliorū animaliū. Vnde Gal. 2. methodi 5. ait. Venam, arteriam, & neruum, esse veluti elementa eius Physiologiæ, quæ est de homine: & hinc etiam liquet Anatomicum versari circa corpus humanum, ita hactenus nondum constat, secundum quam rōnem Anatomico peculiarem sit artis Anatomicæ statuendum substantiam, neque enim satis est asserere capiendum esse hominem gratia sanitatis, nam secundum hanc rōnem, quæ communis est, perpenditur a Medico non solum in parte Anatomica, verum etiam in qualibet alia. Itaque sciendum & 1. cum Arist. 2. de partib. Hominum genus esse, quod non solum viuendi, sed ēt bene viuendi rationem obtinuit, quippe quod aut vnum ex animalibus nobis cognitis diuinitatis particeps sit, aut omnium maxime. Dicit aūt maxime, qm̄ sol cū planta plantam gignit, vt rationabiliter sit subiectum Anatomiæ, vt bene viuendi rationem obtinet, nam ita magis a reliquis discrepat: & præterea dixisse Gal. 1. de vsu part. 2. partes hominis diuersas a partibus brutorum propter animarum diuersitates, nā partes sunt vtiles animæ, quoniam corpus est organum animæ, vt non abre natura brutis timidis nudum, & inerme corpus effecerit, contra ferocibus arma donarit, vtpote Tauro cornua, Apro dentes: vni autem homini, quia rationis particeps tribuit, manus instrumentum sane ad omnes artes necessarium, & paci & bello idoneum. Ex quibus verbis colligitur Anatomiæ subiectum esse hominem, vt est rationis particeps, per quam vtatur manibus, vt instrumentis ad artes necessarijs. Confirmat hęc veritas: nam 6. de decretis 2. secundum Plato. admittit in homine tres esse animæ species, seu partes, nempe rationem, iracundiam & cupiditatem, & rationē homini comparat. Amplius Gal. 13. de vsu part. ait, vt homo animam habet rationalem, ita etiam corpus solum inter ea, quæ sunt supra terram, habuit diuinum, atq; optime ad animæ facultatem comparatum, vt cum corpus referatur in animam rationalē, quæ in sui actione vtitur homine, & potissimū manibus, hanc actionem nil aliud esse, quam motum voluntarium rationalem, hoc est duce ratione celebratum, vt Anatomiæ subiectum nil aliud sit, quam corpus humanum, vt duce ratione motum edit artificiosum. Vnde 7. de vsu par. vltimo ait. Hominem exponere nobis iam est propositum. Hæc veritas adhuc magis firmatur Galeni authoritate, & primum quoniā 3. de vsu partium 3. voluit omnium animalium solum hominem, & stare, & sedere gratia illius, per quod a cæteris distat, est autem operatio artefacta, quam per manus obit homo, vt cum omnes manuum in opificijs actiones requirant hominem vel rectum, vel sedentem, siquidem nemo aut pronus, aut supinus quicquam molitur, merito vtiq; homo, & rectus stat, & sedet. Ecce si homo a brutis distat per compositionem, quæ est necessaria ad operationem, ad motum arte factum; ideo subiectum huius artis erit homo, vt artificiose, & proinde beneficio rationis operatur. Amplius Gal. 14. de vsu par. 6. ait soli homini manum esse donatam quēadmodū, & ratio, qua diuinius nihil mortalibus est, quæ sane est vltra manū. Ecce si homo rationis particeps, qua manu vtitur, ratio vt manu vtitur, dubio procul motum edit artificiosum. quare Anatomici subiectum aliud esse non potest, quam corpus humanum, vt duce ratione motum edit artificiosum seu rationalem, vt si contingat hominem esse bene secundum partes, & potissimum præcipuas constitutum, vt omnes vni obediant rationi, nō modo fiet motus artificiosus, verum ēt ita proportionatus, vt hoc mediante homo iustitiam, pulchritudinem, & fœlicitatem assequatur. Quam veritatem insinuauit Gal. 7. de placitis 1. dum voluit iustitiam esse quartā totius animæ virtutem, quæ ex mutua trium virtutum, inter se habitudine, & proportione emanat. Hæ autem tres virtutes sunt, quæ germinant ex tribus animæ partibus, seu facultatibus, sedibus seiunctis, vt puer cum plerisq; viuat potius vita animalis, quam hominis, vt nimirum ex rationali residente in cerebro virtus prodeat, quæ vocatur prudētia, vel sapientia, vel scientia, ex irascibili collocata in corde fortitudo, ex concupiscibili sedem habente in iecore temperantia, vt propterea cum Anatomici subiectum sint membra hominis, vt actionē obit artificiosam, cuius medio iustitiam, & fœlicitatem assequi potest, & potissimum dum tres illas virtutes assequit, tribus illis visceribus bene constitutis, idcirco Anatomicus principaliter circa tria hæc viscera versari debet, & propter hæc circa reliqua. At non sit ab re propositā doctrinam antiquorum testimonio stabilire. Primum itaq; sciēdum dixisse Hippocra. lib. de veteri medicina, necessarium esse medico cognoscere facultatum humorum, vires, & figuras, quæ in ipso homine sunt. Vbi per facultates humorum intelligit, quæ sit vis humoris dulcis, & aliorum, per figuram aūt intelligit hominis cōpositionem, quibus verbis nil aliud insinuat quam duplicē partem Physiologiæ, vt alia versetur circa humores, reliqua circa cōpositionem hominis, nempe Anatomica vocata, vt ꝓpterea ꝓ subiecto habeat hominem. Qui sane quamuis, & animal sit particeps sensus, & motus, & vt homo, sit particeps rationis, & vt rationi famulat, sensus, & per rationem tum alia munia obeat, tum motum volūtarium; spectat tñ ad Anatomicum potius respicere ad motum quā ad sensum, nam sensus respicit hominis prudētiam, vt propterea homo sit omnium animalium prudentissimus, quia tactum obtinet exquisitiorem, motus aūt pertinere videtur ad hominis robur, quod sit verum; dicit Plato in Theęteto, corporis habitum ocio, & corpore corrumpi, exercitatione aūt, & motu plurimum conseruari. Cum ergo sensus pertineat ad prudenciam, motus aūt ad robur, Anatomicus vt medicus iure ꝓ subiecto sibi arripuit hominem, vt duce ratione motum obit volūtarium. Vnde Plato in Cratylo respiciens ad hominem, vt a Philosopho perpenditur, non autem a medico, ait. Solus ex animātibus homo nūcupatus est ἄνθρωπος Anthropos, quoniā homo, & videt simul, & contēplatur, animaduertitque quod videt, Quasi ἀναθρῶν Anathron. i. cōtēplans ἃ ὄπωπε a opope, i. quæ vidit; sed vt dixi hunc in modum homo accipitur a Philosopho, sicut in ratione motus voluntarij rationalis a medico. Hactenus ergo explicauimus quū Methodus Anatomica est cognitio naturæ mēbri humani. Hæc de subiecto. Quo ad effectricem causam in definitione dictū fuit (sectione, actione, & vsu comparata,) Hanc particulam veluti ad verbum proposuit Gal. 2. ad Glauconem 1. dum putat ad dignoscēdas internas inflammationes opus esse peritia naturæ membrorum, quæ ex sectione simul, & exquisita scientia operum, atque vsuum comparatur. Dicit etiam Gal. 6. metho. 4. ex dissectionis ratione partium notitiam addisci. Cæterum si hæc tria nempe sectio, actio, & vsus mutuem conferantur, nō quidem secundum dignitatem, sed tempus sectio reliqua præcedit. Hanc veritatem proposuit Gal. primo de locis affect. 1. dum ait, vt partes in superficie constitutæ patent, ita quæ in imo corpore sunt, latent, vt visum desiderent exercitatum, tum in affectionibus & vulneribus partium, tum vel maxime in

Humani. — Anatomiæ subiectum quod. — Animę partes tres. — Authoritas. Homo solum stat, & sedet. — Authoritas. Manus soli homini. — Homo quo modo acquirat virtutes. — Anatomiæ necessitas. Anatomiæ subiectum. — Efficiens. — Sectio tempore præcedit.

in corporis dissectionibus, q̃ eas, hoc est actiones, & vtilitates præcedunt. Nec immerito, cum multo difficilius sit actionum, & vtilitatũ exquisitam sciẽtiam consequi, quã sectionis peritiam adipisci. Expedit aũt a notioribus inchoare. Accedit ex Gal. 9. de Anatomicis administrationib. t. sectionem in viuo interim functionem ostendere, interim ad functionis inuentionem ratiocinationes exhibere. Dictum aũt fuit secundum tempus, non aũt dignitatẽ, vt sectio reliquis ratione dignitatis sit postponẽda.

Sectionis dignitas.

Nam vt ait Hippocr. in lib. de flatibus, quæcunq; manuum operam exigunt, ad ea consuetudine perueniendum est, est enim consuetudo manuum exercitator & magister: vt ex his colligere liceat, partem pertinentem ad sectionem, & ad chirurgum esse puram peritiam, cum solo vsu, seu consuetudine comparetur.

Tria.

Cum igitur hæc tria sint, per quæ, vt p media cognita deducimur in cognitionem naturæ mẽbri humani, ob id circa hæc tria aliquantisper digredi non erit ab re, & primo circa sectionem, secundo circa actionem, tertio circa vsum.

Sectio quę.

Quantum ergo attinet ad sectionem, breuiter sciendum cum Gal. 3. de compositione medicamentorũ sm genera a. in definitione proposita, per sectionem non esse quãlibet intelligendam, vt excludatur sectio fortuita, quam etiam speculationem vulnerariam nominãt, nam ad cognoscendam partis naturam, opus est, & frequenti sectione, & vt dum sit cum diligentia partes inspiciamus, quod in vulneraria Anatome fieri non potest, nam quamuis in bello ob frequẽtia vulnera fiant frequentes sectiones, attamen nemo, dũ sauciatum citò curare studet, cõtemplari potest vbi vulneratis partibus venæ, arteriæ & nerui subiaceant. Per sectionem igitur intelligere oportet, & frequentem, & quæ fit in cadauere & brutorum, & potissimum humano, & in bruto viuente, viuẽtem enim hominem impium est dissecare, nisi Anatomicus vicem carnificis sibi arripere velit.

Duo

Quomodo autem, & quibus instrumentis sectio sit administrãda, hoc loco explicare non licet. Hic autem tãtum duo admonere liceat, & vtrumque cum Gale. 9. de Anatomicis administrationib. c. 1. Alterum & primum nulli obscurum esse oportere, vt mortui animantis consectio eam præcedat, quæ in viuo administratur, nam a notioribus est inchoandum: secundum cum duplex sit sectio vel partis a toto ablatæ, vel toti adiacentis, prius celebrandam esse sectionem partis a toto ablatæ, nam hoc negocium facilius est, quam secare partem toti adiacentem. Hæc de sectione.

Actio.

Vtilitas.

Quantum ad actionem, & vsum, de his maiori cum diligentia dicendum. Siquidem Gal. 1. de Placitis 8. vna cum Aristo. voluit nos deduci in essentiam cuiuslibet instrumenti, non ex fabrica, sed ex operatione, & vsu instrumenti.

Compositionis nulla vtilitas.

Nam si de oculi essentia interrogemur, non licet dicere eam esse, secundum quam oculus ex tot, & talibus humoribus, & membranis, ac musculis certo quodam modo compositis est constitutus, sed oculum, visiuum esse instrumentum respondebimus. Vnde si instrumentum est visiuum, est oculus, etiam si diuerso modo & homo, & cancer constitutum habeant oculum, quemadmodum etiam si instrumẽtum est ingressiuum, est crus, siue sit elephantis, siue bouis, siue hominis. Sed occurrit dubitatio, primo quia videtur fabricam, & proinde compositionem, & sectionem destruere: secundo quia per mẽbri essentiã videtur accipere potẽtiã & facultatem membri, nõ aũt propriam substantiam, temperiem, quæ consequuntur & quæ accidunt, vt superius in explicatione definitionis accepimus: Præsertim cum dicit a. ad Glauconem t. membri naturam comparari non modo ex actionibus, & vsibus, sed etiam sectione, vt etiam voluit 1. de loc. affect. 1. Itaq; sciendum, membri naturam, seu essentiam bifariam capi posse, altero modo pro præcipuo agente illius mẽbri, alio modo pro organo principalis agentis:

Membri natura duplex.

si primo modo, dubio procul nil aliud est quam membri potentia seu facultas, quam cum Gale. 1. de Placit. 8. non ex fabrica, non ex sectione, sed ex operatione, & vsu solum comprobamus, secundum quem modum, medicus non debet accipere membri essentiam, nisi induat habitum Philosophi, propterea qđ hæc essentia non patitur nisi ex accidenti ad passionem sui organi. Vnde & ibi loquitur secundũ mentem etiam Arist. quia scilicet non vt medicus, sed vt Philosophus loquitur. Si aũt capiatur natura mẽbri pro instrumento principalis agentis, per naturã intelligere oportet, propriam substantiam, temperiem, quod consequit, & quod accidit. Secundum quem modum accipit, 2. ad Glauconem t. & t. de loc. affect. 1. & hæc natura ita a Medico accipitur, quia hæc illa est, quæ patitur, ad cuius læsionem ex accidente patitur facultas: & hæc comparatur, non modo actione, & vsu, sed etiam sectione, quamuis actio & vsus præcipuum locum obtineant, cũ pertineant ad artificem, sectio autem ad peritum, quare omnis ruit ambiguitas.

Dubitatio.

Sed dubitatio oritur: nam Galen. a. de facultatibus naturalibus 1. ait, nouisse quænam sit cuiusq; instrumẽti functio id nullum adhuc præstat ad medendum vsum,

Solutio.

sciant iuuenes Gal. recte dixisse adhuc, nam solum cognoscere instrumenti functionem, non confert ad vsum medẽdi, sed oportet vlterius progredi, vt nimirum ex cognita actione dignoscamus instrumenti naturam, vt si lædatur instrumenti actio, sciamus naturam illam vitiosam redditam ad naturalem statum reuocare, & idem est dicendum de vsu. Cum ergo vtriusque, hoc est actionis, & vsus insignis sit necessitas, ne fiat confusio, primum de actione dicemus, & ea cum diligentia, vt & breuiter & facile, qđ statuendum sit de vsu, quilibet intelligere possit.

Nomen.

Quãtum ergo attinet ad actionem, & primo quo ad nomen Gal. 1. de naturalibus facultatib. 2. ait, quædam esse, quæ vocari possunt opera, non actiones, vt caro, naturæ est opus, non actio, quædam aũt vtroque modo vocari possunt, hoc est & opus, & actio, veluti concoctio, digestio, &, si ita loqui licet, sanguificatio, & secundum hunc modum nos accipimus; vocamus aũt euitandæ confusionis gratia potius actionem, quam opus, cum præcipuus sermo esse debeat non de operatione, sed de actione, quamuis ex cognitione operationis appareat etiã notitia operis, siquidem ex Gal. 1. de facultatibus naturalib. 3. per actionem intelligimus id cuius causa est potentia, vt cum ad actionem sequatur opus, ex notitia actionis appareat ẽt notitia operis. Cæterum adhoc circa vocem aduertẽdũ, vt appareat, quidnam definiatur, dixisse Gal. 6. de Placitis t. operationem & affectionem bifariam accipi posse.

Actio dupliciter.

Nam quantum attinet ad actionem, primo capitur, vt est motio effectiua, hoc est quæ ex se proficiscitur, vt ira ratione iracundiæ, vt pulsus ratione cordis. Hæ enim sunt motiones, quæ ex corde prodeunt, non aũt ex alio in cor: secundo modo capitur operatio, vt non modo est motio effectiua, hoc est ex se, verum ẽt sit secundum naturam, hoc est vt prima ratione fiat a natura, veluti rationalis, veluti pulsus moderatus, siquidem in his functionibus cor agit, non afficitur.

Affectio dupliciter.

Quo autem attinet ad affectionem, hæc bifariam & ipsa capitur, primo modo vt est motio ex alio in aliud, veluti ira ratione concupiscibilis, & totius manus motio, & crurum ingressus, nam ira ratione concupiscibilis, est motio quæ prodit ex alio in aliud, hoc est ex iracundia in concupiscentiam, o similiter manus motio pficiscitur a cerebro in manũ, subiectũ autem est manus in motione manus, crus

in

in ingressu, vt necesse sit frequẽter operationem & affectionem in vno eodemq; subiecto conuenire, & ratione tantum differre, vt v.g. incisæ rei diuisio est vnica & eadem res, vt relata ad incidens dicitur operatio, ad rem incisam affectio. At diuisio est, tantum in re diuisa, in passo. Dixit aũt frequenter, quoniam quãque contingere potest, vt motio, vt operatio, & affectio subiecto non conueniant, vt v.g. si membrũ moueatur a musculo, erit actio ratione musculi, affectio ratione membri, quod mouetur, at motio pro subiecto habet & musculum motorem, & membrum motum, sed ad rem: affectio primo modo accepta, est motio non ex se, sed ex alio in alium: secundo modo capitur affectio, vt est quid præter naturam, siue sit motio effectiua, vt pulsus immoderatus, siue sit motio ex alio in alium, vt immoderata ira rationem concupiscibilis, & potissimum rationis, & totius ẽt corporis, dum ab immodica ira ad actiones noxias fit impulsio. Huius classis est ẽt crurum ingressus vitiosus. Quibus sic positis, dicimus nos per actionem non intelligere actionem vitiosam sed secun-

Actionis nomen.

dum naturam, vt propterea affectio secundo modo accepta excludatur: cum aũt motio & secundum naturam dicatur operatio, quæ potest esse vel effectiua, hoc est a se, vel ex alio in alio, nos in præsentia operationem intelligimus proprie acceptam, hoc est, vt distinguitur ab affectione quocunq; modo accepta, siue capiatur vt motio ex alio in alio, siue vt motio præter naturam. Siquidem ex recta cognitione operationis hoc modo acceptæ, patebit, & quid sit affectio, vt ex alio in alio, & quid operatio, præter naturã hominis.

Actionis definitio.

Operatio igitur seu actio hunc in modum accepta est motus hominis effectiuus, mediante spiritu, & constitutione gratia voluptatis. Sed forte non sit ab re breuiorem, exactam tñ proponere definitionẽ, vt si dicamus: humana actio est motus hominis dependens ab anima gratia voluptatis. Hæc tamẽ definitio absoluta censeri potest, quoniam cum sit accidentis secundum naturam, traditur per formam, subiectũ, efficiens, & finem. Quæ ẽt ita se habent, vt dum per hæc, hoc definitum a quocunq; alio distinguitur, aliquam necesse atem præteferant. Forma igitur est motus, vt actio distinguatur ab omni & substantia, & accidente, quod est in facto. Subiectum est homo, per quod subiectum distinguitur actio humana a qualibet actione, & brutorum, & inanimatorum. Efficiens est anima, per quam distinguitur motus, vt actiuus a passiuo. Nam dum actio dependet ab anima non autem ab obiecto, est actio, est motus actiuus, non affectio, non passio. Vt v.g. in visione speciei visibilis receptio est oculi non actio, sed passio, quia dependet hæc receptio, hæc motio in oculum, in sensum non ab anima, sed ab obiecto vt iudicium, circa speciem visibilem est actio, quia dependet ab anima. Finis denique est voluptas, per quã distinguitur actio secundum naturam ab actione præter naturam. Nã actio secundum naturam desinit in bonum, in pulchrum, & proinde in voluptatem: contra actio præter naturam. Hæc aũt omnia & vera, & necessaria esse diligenter explicare polliceor, & omnia Gal. dictis

Actionis motus.

stabilire. Primum ergo dictum est, actio est motus, nam vt cessare ab actione est quiescere, pertinetque ad quietem, contra agere, operari, versari in actu secundo concernit motum. Vnde hanc veritatem cognoscens Gal. 1. de loc. affec. 1. ait, actio est motus, quam particulam ẽt proposuit, 57. de vsu par. 1. lexio aũt de elactus 1. motionem proponit: Synonima autem sunt motus, & motio. Hinc colligitur cũ Gal.

Actio multiplex vt est motus.

2. Methodi 3. motum esse in fieri sinere, non in actu: colligitur, etiam vt actio est motus, vt motus perpendatur in substantia qualitate, quantitate, & vbi, si motio sit in substantia respicit conseruationem vel speciei, vt est generatio eiusius, species sunt alteratio, & formatio, vel indiuidui & est nutritio. Omitto autem corruptionem, quia sermo sit de actione secundum naturam, & vtili: si autem motio fit in quantitate, vel respicit tantum magnitudinẽ, & est auctio. Prætereo autem diminutionem quoniam est potius ad malum. Si autẽ motio sit in qualitate, est vel alteratio, vel alterationis dignotio, quæ esse potest vel externa, vel interna, vt pertinent ad facultates, vel externas, vel internas, de quibus suo loco: vel etiam dicamus, si motio sit in qualitate, est alteratio, vel materialis, vel spiritualis, seu vel extra animam, vel in anima: si autem vbi est, motio secundum locum, in qua id quod patitur, vel quiescit, vel mouetur. si quiescit est actio, quę vocatur retentio, in qua sane est motus ex parte retentricis, quies aũt ex parte retenti. Si autem id quod patitur mouetur, fit motio vel naturalis, vel voluntaria, si naturalis, id quod mouetur, cum ex se non moueatur, sed ab alio, vt motio fit tractu, fit attractio, & pulsu expulsio, si autem voluntaria est motus voluntarius nuncupatus. Deinde dictum fuit (Hominis) Qua parti-

Hominis.

cula proponitur actionis subiectum, nam actio vt accidens postulat subiectum, vt id quod operatur sit subiectum actionis. Verbi gra. oculus videt parietẽ coloratum, visio aũt actio est in oculo, vt aũt affectio in pariete, nam quod iudicat est oculus, quod iudicatur est paries coloratus. At loco subiecti proponitur est homo, intelligentes corpus humanum, ad differentiam aliorum corporum operantium. Siquidem hominis actio est illa, qua Anatomicus deducitur in cognitionem naturæ membri humani. Vnde & Gal. pernoscens actionis subiectum esse corpus, dicit 1. de loc. affe. 1. Actio est motus partium. cum ergo homo sit actionis subiectum, sciendum per hominem opus esse intelligere & totum hominem, & hominis partem. Quãtum ad totum, hominem, hu-

Homo totus.

ius actio vt pertinet ad Anatomicum est potissimũ motus voluntarius, & hoc est quod insinuant Gal. 12. de vsu part. 4. dum ait, corpus vniuersum per neruos procedentes a spinali medulla tanquam a trunco sumere quidem primum & maximum motum, post motum aũt sensum. Ecce præcipuum locum obtinet motus voluntarius, artificiosus aũt ad differentiam motus voluntarij brutorum, vt ea Gal. 14. de vsu part 6. colligere licet. cæterum motus hic artificiosus seu rationalis, multiplex esse potest, quod

Motus rationalis multiplex.

noscens Galen. 1. de vsu partium 8. dicit, ostendens differentiam inter animalis partes paruas, & magnas, minoris functius esse ad totius organi actionẽ, vt verbi gratia cornea tagbois refertur in totius oculi visionem, maioris autem procreatus esse, vt verbi gratia manus, pedes, oculi, lingua, causa actionum totius animantis. Ecce proponit actionis plures motus, vt verbi gratia totius operatio est texere, digladiari, quæ sane & consimiles operationes, & manus, & pedes, & oculos postulant. Verum quamuis plures sint motus, omnes tamen tanquam ad communem functionem referuntur in motum voluntarium artificiosum. Cæterum hoc loco ad-

Monitum.

moneantur iuuenes, sententiam fuisse Galeni lib. de vtilitate respirationis cap. 1. dari actionem tum

Actio duplex

propriam, tum communem, vt propria sit visio, ambulatio, vt propria est oculorum, & crurum, communis autem sit, quæ competit omnibus partibus, & hæc quæ communis actio est vita, hoc est animę operatio, vt hac deficiente, illico animal pereat, vt

Vita quid.

cum vita sit communis operatio, & proinde totius hominis, & similiter motus artificiosus in genere potest dici communis, vt sit a toto homine: propterea sciant iuuenes, differentiam esse inter has duas communes actiones, nam vita est actio communis, & homini, & brutis: motus autem artificiosus pertinet tantum ad hominem, vt cum medici

subic-

subiectum non sit brutum, sed homo, ob id præcipua totius hominis operatio erit motus artificiosus, non despicienda tamen alia communis functio nępe vita, vt hęc conseruãda est, propter motũ artificiosum causa melioris vitæ. Hęc de actionibus totius hominis.

Actiones partium.

Quo vero ad actiones partiũ, sciendum hominis partes esse, vel communes, vel nõ communes, & si non communes, vel principales, vel nõ principales.

Communium.

quantum ad communes Gal. 6. de plac. 8. ait in communi membro communem esse functionem, communia autem membra sunt nerui, arteriæ, venæ, os, chartilago, membrana, ligamentum adeps. quo fit, vt e variis corporis locis horum membrorũ actiones mutentur, vt v.g. arteria siue in cerebro sit, siue in calce, cõtinuo communem arteriarum functionem obseruabimus, idem de reliquis communibus membris dicendum, Quæ autem sint harum partiũ functiones, in applicatione methodi fiet apertum, si quidem ex Gal. 1. de vsu part. 16 venarum, arteriarum, neruorum, musculorum, & eorum actiones sunt ignotæ, vt propterea sermone indigeant lõgiore.

Principalium.

Quo vero ad actiones partiũ principaliũ primũ scire oportet, per partem principalem cũ Gal. 6. de plac. 6. opus esse intelligere illud membrum, quod iis quæ ex se oriuntur, vel vim, vel materiam saltem suppeditat, vt v.g. cor, est membrum præcipuum, quia & vim pulsificam tribuit arteriis, & sanguinẽ, & arteriosum suppeditant, & hinc colligere partes præcipuas non modo operari, sed primarias etiam functiones obire, id est principales, quæ non sunt actiones secundariæ, at sunt propter aliud. Quantũ, denique ad actiones partium non principalium ad

Nõ principales actiones.

has respiciens Gal. dicit 6. de plac. 8. quemadmodum iecur ex ventre alimoniam attraxit, ita quæ post iecur constituta sunt membra, per alias venas in se eandem alimoniam exugant, tum deinceps ex his alia, atque hoc tantisper, vsque dum in omnia animalis membra, alimentum digeratur. Ecce ergo quomodo membra non principalia trahunt sanguinem, mutant in propriam, & quæ coquuntur subsequentibus membris, vt ad differentiam membri præcipui hoc est iecinoris non generantur. Constitutum ergo sit actionem esse motum hominis, & secundum totum, & secundum partem & communem, & determinatam, & hanc & præcipuam, & nõ præcipuam, vt hæc omnia hoc est totum, & partes sint motus, & proinde actionis subiectum, vt actio tanquam motus est accidens, cum accidentis sit in esse subiecto. Deinde in definitione dictum fuit hoc dicas dependens ab anima, & vere dependens cum actio sit motus, & proinde in fieri, vt per animam dicere liceat fieri actionem ab homine effectiuo, hoc

Effectiui.

est, vt est particeps animæ, & animæ organorum. (effectiui) hanc particulam proposuit Gal. 1. de l. aff. 1. dum ait. Actio est motus partium factiuarum, dum etiam libro de differentiis sympt. 1. ait actionem esse

Actio motus actiuus.

motum agentis. Vnde & Plato in Gorgia ait, quale aliquid agens agit, tale quiddam pati patiens. Per quam particulam distinguitur actio, ab affectione, cum affectio sit motus corporis patientis, & proinde sit mutus passiuus, contra actio sit mutus effectiuus, sit motus actiuus, & ob id dicit Gal. 6 de placitis 1. actionem esse motionem effectiuam. Dicit quoque secundo methodi 3 atque etiam 17. de vsu part. 1. actionem esse motum actiuum, quia s. est motus corporis factiui. Quare explicare oportet quid intelligendum sit, per hominem, per corpus, per par

Effectiuum quid.

tem factiuam. Dicimus ergo per corpus effectiuum opus esse intelligere corpus potest agere, vt secundum aliquas actiones etiam semper sit in actione in actu secundo. Vnde primo de prælagiis ex pulsibus quarto dicit, cordis corpus facere pulsum, est corpus præditum anima & proinde facultate, quæ nil aliud est quam potentia qua corpus agit vt corpus ad actionem, concurrat, vt quod, iuxta illud non pupilla videt non visus, sed oculus totus vnde dicit Plato in sophista, facultas effectrix est vis quædam, quæ causa est, vt sint postea, quę antea non fuerant, at effectiuum hoc, anima autem & proinde eius facultas concurrat vt quo, iuxta illud, anima est, qua viuimus, sapimus & intelligimus, vt actionis causa præcipua, qua membrum agit, sit anima. Quod noscens plato dicit in cratylo, dum anima est in corpore, est cum corpore vt viuat, vt operet', vt corpus sit veluti claustrum, seu carcer, seu sepulchrum animę. Vnde etiã addebat in epinomide animam a corpore differre, quoniam anima mentẽ habeat non autem corpus, anima dominetur, corpus subiiciat', anima sit causa omniũ passionum nequaquam corpus, vt

Actionis causa principalis.

denuo actionis pręcipua causa sit anima, seu animæ facultas, quamuis Gale. 6. de plac 3. dicat id quod in singulis, visceribus reperitur, quod s. est præcipua operationis causa, rectius nominari animæ substantiam quam subiectum, quam facultatem, cuiusmodi est in cerebro rationalis, in corde irascibilis, in iecore concupiscibilis Dicebat autem Gal. 1. de causis, pulsuum secundo, facultatem nominari a facul-

Facultas quid.

tate faciendi, cuius habet facultatem, alicuius enim est facultas, vt eius notio sit relationi substãtia. Sed Gal. parum de vocibus curans 6 Epid. 5. ait partem tertiam animæ, quam plato vocat iracundam siue facultatem, siue vtrũque nominare velis. Vnde idem Gal. 9. Meth. 10. dicit tres esse diuersi generis facultates toti corpori ex suo veluti fonte distributæ, quas Plato animas vocat. Ecce Gal. vocat facultates, Plato animas. Sed vtcunque vocetur, facultas est vis, qua corpus agit, & ob id Gal. 6. de lo. aff. vltimo voluit partem operantem præditam esse facultate, qua pars citra docentem operatur, quod etiam in brutis obseruatur, vt v.g. boues primo folia deuorãt, mox ruminant, & omnia operantur citra docentem ope. s. facultatis. Cæterum aduertendum cum Gal. 1. simpl. 1. cum facultas sit causa quædam effectrix, esse

Notandũ.

posse vel actu, vel in futuro tempore. Vnde quantum attinet ad facultatem naturæ est in actu naturę, vt ignis continuo calfacit, ita naturæ organum est semper in actu secundo. At quantum spectat ad facultatem animæ, hæc quandoque actu, est quandoque potentia, vt facultas visiua quandoque videt, quandoque non, musculus quandoque mouet, quãdoque cessat a motu, facultatem autem aliam esse a

Facultate duplex.

qualitate noscens Gal. dicit nono de simplic primo, absurdum esse asserere eandem esse ignis, & aeris tum qualitatem tum facultatem. Ecce distinguit qualitatem a facultate, qualitas enim est organum, facultas auctor, vt eum eadem sit ratio simplicium, & mixtorum errant, qui dicunt facultatem esse temperaturam. Quemadmodum pariter falluntur, qui non distinguunt animam a temperatura. Qua

Facultas non est temperatura.

ignoratione eum non obrueretur Hip. primo de decretis, ait animam hominis ignis, & aquæ temperamentum habere, insinuans animam habere organũ, hoc est temperamẽtum continuũ ex igne, & aqua, hoc est ex calido & sicco, & frigido, & humido, & proinde ex omnimode contrariis, vt ex horum mutua actione medium quoddam prodeat temperamẽtum, quod tamen non est anima, sed animę organũ, & propterea subdit Hipp. Anima semper similis, est & in maiori, & in minori, non. n. alteratur, neque per naturã, neque per necessitatẽ, hoc est vi, corpus autẽ hoc est animæ, subiectum nunquam idem, in vllo aliquo est. Ecce si anima semper similis, & corpus nunquam idem, quia eius temperatura mutat', ergo anima eum Hipp. non est tẽperatura. Et ab Hip. nequaquã recedẽs Plato in phædo ait esse in corpore nostro complexionẽ quandam ex calido, frigido, humido,

Temperatura alia ab anima.

humido, & ſicco, cæteriſque talibus, & horum tẽpe
rantiã conſonantiamq; animam eſſe videlicet reſul
tantẽ in corpore, poſtquam hæc ipſa beue modera-
teque inuicẽ temperata ſunt, vt quotieſcunq; horũ
natura in corpore propter morbos, vel alia mala im
moderate, vel remittitur, vel intenditur, neceſſe eſt
animũ ſubito interire, hoc eſt a corpore diſſolui. Ec
ce quod intenditur, & remittitur eſt corporum: nã
hoc eſt temperies non anima, quare anima differt a
temperie. Hactenus ergo cõſtitutum ſit, hominem
eſſe effectiuum per animã, & proinde animę poten
tiam ſeu facultatẽ. Cęterum cum homo productus
ſit effectiuus, hoc eſt ad operandum idoneus, nõ au
tẽ ad vnicam, ſed plures obeundas functiones, ideo
Facultatũ diuiſio. plures obtinuit facultates, quarum aliquæ ſunt prin
cipales, aliquæ vt a principalibus emanãtes, nõ prin
cipales; vt de omnibus ſit dicendũ, vt dum cuilibet
mẽbro methodus applicabitur, eius actio a propria
Quæ agenda. facultate prodiens leui negocio ſit cõſpicua. Quã-
tum igitur attinet ad principales, hæ ſunt in dupl ci
differentia, vt referuntur vel in vitam, vel meliorẽ
Principales cauſa vitæ. vitam. Quantũ ad principales cauſa vitæ, ſunt illę fa
cultates, ad quarum actiones ſequitur opus, quo vi
ta ſeu omnis animæ operatio conſeruatur. Vnde vt
hęc operatio in tribus præcipuis viſceribus perficiat
ita ſunt tres principes facultates, nẽpe ratione ſan-
guinis, ſanguificatrix vocata in iecore, ratione ſpiri-
tus ſeu caloris vitalis, vitalis vocata in corde, rõne
ſpiritus animalis aũt vt in cerebro gignit, vt nomen
nõ habet, ita vel generatrix ſpiritus animalis, vel al-
teratrix animalis, ad differentiã naturalis, & vitalis
Cauſa melioris vitæ. dici poteſt. Quo vero ad facultates principales cau-
ſa melioris vitæ, ſunt quæ proponuntur a Gal. 6. de
plac. 2. dum ait, tres eſſe facultatẽs rationalem, con-
cupiſcibilem, & iraſcibilem, quæ ita ſe habent, vt cõ
cupiſcibilis ſola reperiatur in ſtirpibus, rationabilis
in Dijs: iraſcibilis ſola nequaquã repetitur, quæ ſa-
nẽ ẽt ex Peripateticorum ſententia ſedem habet in
corde, vt ratio aduerſus concupiſcentiã iraſcibilem
adiutricem haberet, vt hinc homo non Brutorum
vita, ſed multo meliori foueretur. Cæterũ pro exa-
cta harum facultatum intelligentia notandum eum
Notãdum. Gal. 6 de plac. 2. circa has facultates differentiam eſ
ſe inter Platonem & Ariſtot. (vt alij breuitatis cauſa
Plat. omittantur.) Vnde quantum attinet ad Platonem,
vt voluit ſedibus eſſe ſeparatas, & naturis longe in-
Pars quid. ter ſe diſcrepantibus, ita has vocat, & partes, & ſpe-
cies, quibus anima noſtra eſt donata. Nã id vocatur
pars, quod ad totum aliquod conſtituendum con-
Species q. d. currit, ſpecies autem, quæ habet naturã quandã ab
alia re diſcrepantem, quo fit vt authore platone in
ciuili, ſpecies poſſit appellari pars, non e contra pars
vocari ſpecies, nã poſſunt eſſe plures partes eiuſdẽ
naturæ, quare cum ratio iracundia & cupiditas totã
animam conſtituant, ideo dicuntur partes, cum ẽt
inuicem naturis longe diſcrepant, dicuntur ſpecies.
Hanc autẽ variam naturam exprimens Plato, ratio-
nem aſſimilabat homini, iraſcibilem Leoni, cupidi-
tatem variæ cuidam multorum capitum beſtię. At
Ariſt. hęc tria voluit eſſe potẽtias, ſeu facultates vni*
Ariſt. naturę, ſeu ſubſtãtię ex corde pficiſcẽtis. Quas Pla
tonis, & Ariſt opiniones ponderans Gal. voluit Pla
Gal. tonem recte fuiſſe philoſophatũ, Ariſt. autẽ erraſſe.
Cęterum ſi nemini via ad philoſophandum eſt præ-
cluſa, mihi quãuis omnium minimo dicere liceat,
Vos. tantos Philoſophos verbis potius, quam re inuicem
diſſentire. Hanc autem concordiam oſtendit nobis
Concordia inter Plat. & Ariſt. rei natura. Nam cum obſeruemus hominem munia
obire ad rationem, iracundiam, & cupiditatem ſpe-
ctantia, homo autem ſit vnum propter formã, pro-
pter animam, quæ neceſſario vnica eſſe debet, hæc
enim informat, & dat eſſe vnico indiuiduo, vt hæc
Aĩa quid. anima ſit quędã ſubſtantia incorporea inuiſibilis, &

proinde ſimplex, vt nequaquam proprie ex pluribus
partibus cõponi poſſit, & ob id cũ Ariſ. eſt vnica ſub
ſtantia ex corde proficiſcens, vt radicẽ habeat in cor
de. Cæterum quamuis anima ſubſtantia ſit vnica, &
ſimpliciſſima, nihilominus plures, ac ferme innume
ras obire poteſt functiones, non immediate tñ, ſed
per medias facultates, quæ pro determinata ac priua
ta partium corporis cõſtitutione, ita determinatur,
ita cõtrahitur, vt quæ cõmunes ſunt facultates pro
prię euadant. Vnde & a Gal. paſſim proprietatũ facul
tates vocantur, vt v. g. carnifica in carne oſſifica in
oſſe, quę ita habent, vt oſſifica proprietas, ſeu facul-
tas ſedem habeat in oſſe, carnifica in carne, chylifi-
catrix in ventriculo, & ſic de reliquis, quęlibet tamẽ
primam originem nãciſcitur a facultate a potẽtia,
vt eſt facultas vnius ſubſtantiæ a corde proficiſcen-
tis. Qua veritate hunc in modum habita, dicimus cũ
anima vnica ſit, facultatem, & potentiam quandam
communem obtinere, quæ plurimũ diuiſioni ſubij-
citur. Hæc autem diuiſio triplex eſſe poteſt, nempe
facultatis generaliſſimæ, in minus generales, & mi Facultatis diuiſio.
nus generalium, in adhuc in minus generales, &
tertio minus generalium, in ſpecificas, quæ in alias Facultatis
diuidi nequeunt. Primo ergo ſi communiſſima illa prima diui-
facultas diuidatur, in genericas diuiditur, in tres nẽ ſio.
pe cerebri, cordis; & iecinoris facultatem, vt cere-
bri facultas, quę animalis vocari põt, a digniori eius
facultate vocetur ratiocinatrix, cordis facultas quæ
cordialis, ſeu vitalis dicitur, a digniori nuncupetur
iracunda, iecinoris denique facultas concupiſcibi-
lis. Quæ ſane facultates a corde tanquam ab arce, a
ſede animę emanant, vt animæ facultas effecta aĩa-
lis reſideat in cerebro, effecta vitalis, ſeu iraſcibilis
in corde, effecta naturalis, ſeu concupiſcibilis in ie-
core; vt cũ hæ facultates ſecundũ operationes inter
ſe plurimũ diſcrepant, poſſunt vocari ſpecies, & ob
id Plato reſpiciẽs potius ad facultatum operationẽ,
quã eſſentiam, vocauit ſpecies, quod ſit verum, ra-
tionalem comparat homini, iraſcibilem Leoni, con
cupiſcibilem beſtiæ multorum capitum, vt autẽ hæ
facultates in vnum referantur, quę eſt animæ facul
tas integra, & perfecta, vt ſi vna defecerit animę fa-
cultas eſſet manca, ſecundum quandam ſimilitudi-
nem poſſunt hæ tres facultates vocari partes, ex q-
bus animæ facultas integra conſtituitur. Quo vero Facultatis
ad ſecundam diuiſionẽ, genericę illæ emanãtes a ge ſecunda di-
neraliſſima ſubdiuiduntur, aĩalis nẽpe, vitalis, & na uiſio.
turalis, vt animalis ſubdiuidatur in dinoſcentem, &
motiuam. Dinoſcitiua autem in internam, & exter-
nã, vitalis autem facultas in vitalem, iraſcibilem, &
pulſificã. Naturalis in appetitricẽ, & altricẽ. Quan- Tertia diui
tum denique ad tertiam diuiſionem, illæ minus ge- ſio.
nerales diuidũtur in ſpecificas, quę amplius diuiſio-
nẽ nõ ſuſtinent, vt dinoſcitiua interior in ratiocina
tricẽ, imaginatricem, & memoratricem, exterior in
quinq; ſenſus. Motiua in apprę henſiuam, egreſſiuã,
& reliquas huius claſſis facultates, quæ in vnã mo-
tricẽ referuntur, cordis autem facultas diuiditur, vt
vitalis ſit generatrix vel calidi innati, vel ſpiritus vi
talis, vel ſanguinis arterioſi, & proinde caloris in-
fluentis cauſa melioris vitæ. Iraſcibilis productrix
variorũ affectuum. Pulſifica ſit hæc & illa pulſifica, Facultatũ
vt eſt huius, vel illius arteriæ. Naturalis etiã facul- ſedes.
tas ſubdiuidit, vt concupiſcibilis ſit rõne conſerua-
tionis indiuidui, cibi & potus, ratione conſeruatio-
nis ſpeciei, libidinis. Alteratrix aũt in ſanguineatri-
cẽ, chylificatricẽ, & reliquas id genus ſpecificas fa-
cultates, quæ tot ſunt, prout ſunt, determinatę par-
tes. Quę ſane facultates rõne ſui domicilij ita ſe ha-
bẽt, vt generaliſſima ſedẽ habeat in corde. Minus ge
neralis in cerebro, corde, & hepate, nẽpe aĩalis in ce
rebro, vitalis in corde, naturalis in iecore, ſpecifica
autem in determinatis partibus, vt verbi gratia, ra-

ratiocinatrix in medio cerebro, visiua in oculo, appræhẽsiua in manu, chylificatrix in vẽtriculo, appetẽs cibũ & potũ in ore ventriculi, venerẽ in testibus & sic de reliquis, de quibus potius dicẽdum vbi methodus huic & illi mẽbro applicatur. Ecce ergo quẽadmodum datur generalissima facultas cuius fons, & origo est in corde, dantur etiã generales facultates, quæ prodeunt omnes a corde, dantur etiã, quæ ab his prodeũt, vt aliquæ immediate prodeũt a corde.s. vitales, aliquæ a cerebro vt animales, aliquæ a iecore vt naturales, vt si hæc veritas hunc in modum intelligatur, nulla sit inter Platonẽ & Arist. discordia, dum modo velint esse concordes. Hactenus ergo constat quẽadmodũ facultates principales sint, & causa vitæ, & causa melioris vitæ. Quo vero ad nõ principales, duas habent conditiones, altera est vt deriuẽt ab vna ex geneticis, reliqua alteri inseruiat, vt v.g. ratiocinatrix, quãuis deriuet ab animali, inter principes tamen recensetur, quia nõ famulatur alijs, contra sensus exterior inter non principes recensetur, quoniã & emanat ab animali, & facultatibus internis dinoscitiuis famulatur. Ad eundẽ modum inter facultates naturales, nutrici reliquæ famulantur, vt illæ potissimum inter non principales recẽseãtur, quæ absolute alijs inseruiũt, vt retẽtrix rõne concoctricis, vt sensus externus ratione facultatũ internarum, ad differentiã imaginatricis & memoriæ, quæ principales dicũtur ratione sensus exterioris non exquisite autẽ principales, qm̃ inseruiunt ratiocinatrici. Cæterum quãuis tot sint facultates, nihilominus cum Gal. lib. de differentijs symp. 3. colligere licet, genere duplicem tantum esse facultatem, aliam liberam, aliã non liberã, per liberã intelligo cum eodem Gal. 2. de motu musculorum, quinto, cum facultatis actio pendet a voluntate nostra, vt v.g. motus voluntarius, quem quando volumus, vel sedamus, vel citius, & tardius, vel crebrius ac rarius efficimus, cuiusmodi est visio, discursus, & omnis denique actio prodiens a facultate cerebri animali, cuius facultates aliæ non sunt quã tres illæ principes, sensus internus cum reliquis externis, & motus voluntarius dictus. Alia vero ex parte, per nõ liberã intelligo, quæ assidue cogitur esse in actu eundo, & naturalis vocatur, vt merito præcitato loco hoc est de differentijs symp 3. dicit actionũ duas primas esse differentias, alteram animalem, reliquam naturæ. Nota vbi naturalis cessat ab actione, nõ amplius agit, vt auctrix, dum cessat ab auctione nõ amplius auget, similiter dũ formatrix cessat ab actione, non amplius agit, cessat autem dum opus est perfectum, & auctrix dum celebratum est debitũ augmentum, & animalis dum cessat iterum agit, vt oculus modo non videat, modo redeat ad videdũ, quare est differentia inter facultates animæ, & naturæ. Cæterum sicut facultas animæ alia præter propositas imaginari non licet, ita quãtum attinet ad naturæ facultatem non est nisi quadruplex. Nẽpe alteratrix, attractrix, retentrix & concoctrix. Quod si vetum ait Gal. prima aph. 22. naturam vniuscuiusq; particulæ vti quatuor potentijs, attractrice propriũ alimenti, eiusdem retentiua, ad hæc concoctiua, & quarta, quæ humores discernit, & aliena expellit, vt discretiua referatur ad expulsiuam. Vnde harum munia explicans Gal. dicit si. curatiuo per venam sectã 8 & 6. Epid. 6. tertio, partẽ quamlibet possidere familiarem attractricẽ, vt attractrix attrahat, quod parti familiare est. Alteratrix ita agat in attractũ, vt opus suum hoc est alimentum perficiat, & ex toto vincat. Retentrix autẽ agit, dum clausus permanet meatus, & continua a continente nequaqua expellit, (vt ait Gal. 6. de lo. aff. 6.) sed contra per contractionẽ, comprehenditur, & retinetur. Quarum denique ad expultricem, vt ait Gal. lib. curatiuo per venam sectã octauo, hæc expellit alienum & quantitate, & qualitate, vt hinc mirandum non sit, si iecur, si ventriculus materias expellat nequaquã qualitate peccãtes, nã ratione copiæ alienæ sunt. Cæterum cum eodem Gal. 6. de loc. affe. 6. excretio secundum naturam fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & contracto, & ad apertum etiam meatum impellente quicquid in continente spatio cõtinetur. Constitutum ergo sit naturales facultates esse tãtum quatuor, vt quotquot a Gal. recensentur, inter naturales aliæ non sint præter has quatuor. Quæ veritas, vt pateat, liceat propter iuuenes quosdam Gale. locos in medium adferre, & dum obscure offerunt illustrare. Primum ergo Galen. 1. de sanitate tuenda quinto inter naturalis facultatis actiones recenset auctionẽ, concoctionem, distributionem & nutritionem, quibus verbis per distributionem insinuat expultricis functionem, per reliquas autem alteratricis functionẽ. Nam vt alteratrix agit in cibum ipsum mutando, ipsum in sanguinẽ in humiditatem alimentalẽ, eius functio dicitur concoctio, vt autẽ ita alterat, vt mutet in propriã partium substãtiam, eius actio, vocatur nutritio, vt demum mutat in propriam substantiã alimenti maiorem portionẽ quam fuerit resoluta, vocatur auctio. Ecce quomodo concoctrix nutrix & auctrix nil aliud sint quã facultates alteratrices. Secũda authoritas sit tertio de symp. causis secũdo, vbi inter facultatis naturalis actionis proponit nutritionẽ, concoctionem, & assimilationẽ, sed oẽs redigit ad alteratricẽ. quod sit verum ait. Naturalium actionũ prima ac propemodũ omnium maxime necessaria est nutritio, quæ alteratricis quædam est species. Addit autem & concoctio, quæ est in ventre, & venis, & qualibet particula est alteratio, sed vt quarta, quam assimilationẽ vocant nomine quidẽ a nutritione differt, re autẽ non differt, quare erit alteratio. Tertia auctoritas sit primo de facultatibus naturalibus a quinto, vsque ad nonũ, vbi voluit naturales facultates tres esse, nẽpe generatricẽ, auctricẽ, & nutricem, quæ ita habẽt, vt generatrix agat dũ in vtero gestatur & fingitur animal quo tẽpore primas sedes obtinet formatrix, & alteratrix, siquidẽ generatricis vis actio est quidẽ naturæ non simplex, sed ex alteratione, & formatione cõposita, alteratrici aũt & formatrici famulãtur auctrix, & nutrix. Siquidem dum fœtus in vtero gestatur, vt eius partes augentur, famulatur auctrix, vt aũt nutriatur nutrix. Cæterum quantũ attinet ad auctricẽ, hæc illa est qua corpus, quod continuitatẽ suam, & speciem seruat, in omnẽ dimensionẽ attollitur. Hæc aũt dominatur ab eo tempore, quo animal perfectã magnitudinem est adeptum, vsque ad ætatis vigorem, quæ autẽ auctrici facultati famulantur sunt alteratrix & nutrix. Quo autem ad nutricem, huius generalis actio est alteratio, quæ tñ differt ab alteratione genitricis. Nam in genitrice per alterationem quod os non erat, factum est os, vt merito hæc alteratio generatio nominetur, in nutritione autẽ id quod affluit efficitur simile ei, quod factum, quod genitũ est, vt merito nutricis alteratio assimilatio nuncupetur, vt finis generatricis sit esse illius, quod gignit, cum generatio sit mutatio de non esse ad esse, finis autem augmentatricis, sit geniti perfectio. Nutricis deniq; finis, vt genitum, vt perfectum plurimo tempore duret, vt quælibet facultas, vt naturæ facul. tas sẽper sit in actu secũdo, semper agat, donec suum finẽ est assecuta, vt generatrix agat, quousque animal est genitum, & formatum, auctrix quousque animal ad magnitudinẽ debitam est perductũ. Nutrix deni que toto vitæ tẽpore animalis, vt ex hoc discursu patẽat, cum hæ tres facultates sint alteratrices, præter, quatuor propositas potentias naturales, aliã nõ esse imaginandam. Sed difficultatem facit vis formatrix

Non principales.

Facultatis diuisio.

Naturalis facultas quadruplex.

Facultatũ naturaliũ.

Authoritas prima.

Secunda.

Tertia.

Facultatũ animaliũ numerus.

Generatrix quid.

Auctrix quæ.

Alteratio duplex.

Dubium. Formatrix qua facultas. Solutio.

cũ generatricis actio sit mixti ex alteratione, & formatione, vt generatrix facultas sit alteratrix, & formatrix. Quare formatrix alia ab alteratrice nõ potest referri in alteratricẽ. Dicẽdũ hanc esse excipiẽdã, vt sit facultas quædam diuina, & super naturam vt eius opus nõ naturale, non vniforme, sed artefactum, & plane diuinũ appareat, propterea quod corpori a genitrice per alterationẽ producto optimam tribuit compositionem, quæ merito nec est de essentia geniti nec necessario essentiam consequitur, sed (vt ait Gal. 1. de vsu par. 9.) necessario accidit. Vt naturę facultates concurrentes ad indiuiduũ, & generationem, & incrementum, & conseruationẽ, sint tantum quatuor, nempe alteratrix attractrix, retentrix, & expultrix. quibus tanquam, quid diuinum, & extremum additur formatrix, sed alibi melius hæc difficultas resoluitur, & præsertim, vbi hoc loco addit pag. in qua est tale initiũ dicimus facultates esse, vel animæ vel naturæ, si animæ vel dinoscitiuę vel nõ, si dinoscitiuę, vel interioris, vel exterioris, si interioris, vel principalis, vel non principalis Principalis, vel simpliciter, vt ratiocinatrix, vel secundũ quid, vt imaginatrix, & memoratrix, si non principales, vt sensus communis, si exteriores, vt quinq; sensus, si autẽ non dinoscitiuæ, vt quę pertinent ad motum voluntarium Quæ omnes statuuntur animæ functiones, propterea quod modo agunt, modo nõ agunt, modo magis, modo minus agunt. Vt. v. g. homo ambulat, cessat, modo velocius modo tardius ambulat, vt si etiam nullum sit impedimentum, possit non ambulare. At quæ naturę sunt facultates, dũ præsens est obiectum, non possunt non agere, vt si quandoque cessent ab operatione, id fiat, quia deficit obiectum, v. g. dum fętus est formatus, cessat formatrix, quia non habet in quod agat, vt si lædatur compositio rursus agit, sicut etiam auctrix. Vnde naturæ facultates cõsiderãtur ratione vel illius, quod generatur, vel rõne geniti, si rõne illius, qđ generatꝰ siue sit totũ, siue sit pars, locũ habet formatrix, cui famulatur alteratrix Siquidem formatrix tribuit cõpositionem, quę est principale organum proprie, & perfectæ operationis, vt formatrix vigeat, & in formatione fętus, & post formatum fœtum. At in formatione fętus pro domicilio habet semen, post autẽ partem viuentem, seu calidum innatum saltem pro alterius generatione, si autẽ naturæ facultates cõsiderantur ratione geniti, respicimus, vel ad meliorẽ vitam, vt sunt vel irascibilis, vel concupiscibilis, vel ad vitam vt sunt quatuor naturales potentiæ vocatę, quæ sane tantam quatuor sunt, causa vitę rei genitæ, vt nulla sit in Gal. dictis ambiguitas. Quarta auctoritas fit Gal. 1. de facultatibus naturalibus, 11. dum ait, propter nutritionem opus esse agglutinatione, & propter agglutinationem appositione, nãque cum nutritio sit assimilatio eius quod nutrit, ad id quod nutritur, vt hæc fiat assimilatio, oportet vt præcedat agglutinatio, seu adhærentia, nã si alimentum desinit, non posset assimilari, & ob id alimentum, alioqui fluidum ope naturalis caloris lentitiã glutinisque consistentiam adipiscitur, vt agglutinatio pertineat ad alteratricem, cui tãtum famulatur retentrix, quod si verum tertio, de facultatibus naturalibus, primo ait, retentricem vim præstare ad agglutinationem, & assimilationem, quoniam nisi succus attractus & appositus, in particula quiesceret, nec agglutinari, nec assimilari possit. Ecce agglutinatio nõ pertinet ad retentricẽ, sed ad alteratricem quæ primo agglutinat, mox assimilat. Addit deinde Gal. loco præcitato, hoc est 1. de facultatibus naturalibus 11. propter agglutinationem opus esse appositione, nam fieri nequit vt alimentum adhærat nisi primum apponatur, dicebat autẽ tertio, de facultatibus naturalibus 1. positionem, vel adiunctionẽ esse

finem actionis, quæ a vi attractrice proficiscitur, siquidem, & nutrimenti ex venis in singulis particulis adductio adhuc attrahentis virtutis est opus, vt appositio pertineat ad attractricem, vt autem alimẽtum appositum, appositum permaneat ad retentricẽ, vt tãdem concludere liceat, postquã succus, qui omnem animalis particulam nutriturus est, a vasis excedit, primum in totam particulam dispergitur, mox adiungitur seu apponitur. Deinde appositus agglutinatur, demum assimilatur, & quę succi portio non assimilatur, expellitur, vt rationabiliter Gal. 1. de facultatib. naturalibus, secũdo concludat et secũdum mentem Hipp. naturam omnia artificiosæ, & iuste agere, vt est facultatibus prædita, siquidẽ his facultatibus singulæ particulæ conuenietem succũ ad se trahunt, & apponũt beneficio attractricis, ope autem retentricis appositum retinent, quousque agglutinetur, & assimiletur, partes autem agglutinãt & assimilant, virtute retentricis, demum quod interim non permisceri, quod cũ nutriendo similitudinem recipere non potuit, vt secretoria reijciunt. Hactenus ergo cõstat quemadmodum actio est motus hominis, sed effectiui, vt. l. vel agit, vel agere põt, vt effectiuum est, hoc est vt facultate præditũ. Deinde in definitione dictum fuit. (Mediãte spiritu) vt hinc colligeretur spiritum non esse authorem seu primã causam efficientem operationis, sed concurrere vt medium, vt organum facultatis. Quomodo autem concurrat spiritus, vt pateat, cognoscẽda est spiritus natura, in cuius inuestigatione, vt ęquiuocationes ob vocis ignorationẽ fugiamus, primũ scire oportet quid per spiritũ significare velimus. Itaq; sciendum nos per spiritum intelligere hoĩs substantiã nõ solidam, non humorosam, sed quã Hip. distinguens a solidis, & humoribus, vocabat impetentẽ seu impetũ facientem. Quæ sane spirituosa substantia nil aliud est, quam mixtum per se mobile genitum ex sanguine, & vapore gratia conseruationis facultatis humanæ Hæc definitio explicatur, vt explicatio absoluta oculis conspiciatis, quomodo facultas ad operandũ concurrat, mediante spiritu. Primum ergo dictum fuit spiritus, est mixtum, quæ particula colligitur ex Galeno dum sexto, Epd. quinto, quinto, dicit caloris ingeniti moderationem hoc est qualitatem seruari respiratione, corporeæ autem substantiæ quod desumptum est per cibos resarciri. Ecce vocat corporeã substantiam. Nos autem mixtum, quoniã est genus magis proximum, ad hæc cum quilibet spiritus fiat ex sanguine, & ex hoc conseruetur, propterea quilibet spiritus. s. hominis est substantia corporea, est mixtum. Deinde additũ fuit (per se mobile) ad differentiam humorum, qui ad similitudinem spirituum, inter solidas partes non recensentur. At ad differentiam spiritum, humores non sunt per se mobiles, nõ ex se sed ad tempus, & ab alio mouentur, siue impulsi siue attracti At spiritus per se mouetur, vt quilibet spiritus semper moueatur, nẽpe spiritus insitus, spiritus vitalis, & spiritus animalis, vt hinc etiã dicat tertio, de facultatibus naturalibus vltimo sanguinem esse tenuem, vaporem tenuiorẽ, spiritũ autẽ tenuissimũ, quæ sane tenuitas maxime ad motum confert. Quamlibet autem spirituum substantiã esse per se mobilem licet dictis Gal. stabilire, & præsertim spiritum insitum, nam vt dicimus spiritum, insitũ dicimus substantiã, quæ locum non mutat, & proinde potius quiescimus. Itaque sciẽdum, & primum quantũ attinet ad spiritum insitum, per hunc intelligimus calidum innatũ. Siquidẽ, & Gal. 5. symp. nono ait. Nos calidum innatum vocare etiã animãlium natiuum spiritum, vt etiam asserat calidum innatum, esse halituosum, & calidum spiritũ. Nuncupauit etiam hoc calidum innatum spiritum septimo de placitis septimo, dum inquit, oculorum

Mediante spiritu.

Nomen.

Def.

Mixtum.

per se mobile.

Spiritus insitus calidus innatum.

spiritum lucidum effici, dum factus est particeps animalis spiritus a cerebro prodeuntis. Ex quo etiã colligere licet, spiritus insiti seu calidi innati substantiã esse minus tenuem substãtia spiritus animalis, vt sicut ex Gal. loc. cit. animalis spiritus est corpus fulgidum, ac quasi æthereum, hic fulgor hic splendor desideret in calido innato, in spiritu insito saltẽ secũdum oculum, gratia. s. visionis. Huius ergo spiritus seu caloris insiti motum exprimens Gal. lib. de rigore cap. 6. dicit, calorem insitum esse substantiam, per se, & semper mobilem, & sua sponte, & proinde ex se nõ ab alio. Hic autem motus est foras intus, vt alter motus semper alterum excipiat, neque animalis generatio posterior est, sed prima, & primo genitum, & insitum, obtinet autem hunc duplicem motum, qm̃ hoc calidum innatum est temperatum ex calido, & frigido, ex calido quidem vt huius beneficio prima ratio, hoc est primũ sua spõte, hoc est per se sursum, & foras mouetur atque caloris innati substantia calido potissimum ad actiones indiget, ex frigido autẽ vt hoc retineat, impediatque vt nimius motus sursum vehementiam tollat, siquidem periculum est, ne calor innatus, præ leuitate, & impetu sursum a corporibus discedat, & hinc dissipetur. Vnde dicit Arist. prima particula probl. 33. hyeme calorẽ intus se cõtrahere, æstate extra euadere, vt propterea non sit quilibet calor, sed proprius, vt ait 3. proble. 25. qui sane corrũpitur, aut marcore, aut extinctu, marcore quidẽ hoc est vel indigentia alimenti, vel ab alieno calore, vt ignis in sole, & lucerna apud ignem. Extinctum autẽ hoc est contrarijs, hoc est frigido, & humido in copiosiori vel vitioso aliméto, vt iãdem calor innatus corrũpatur marcore, quia deorsum non potest moueri, extinctu autẽ, vt motus sursum adimitur. Ecce ergo quemadmodum ex Gale. sententia calor innatus, seu spiritus insitus substãtia est per se mobilis, vt si spiritus insitus, si calor innatus est per se mobilis, id multo magis de spiritu vitali. & animali sit asserendũ, vt propterea calor innatus fm̃ sui substantiã partem non deserat, vt calor innatus. v. g. oculi oculum non deserat, cordis non reliquat, & sic de reliquarum partium calido innato est statuendum. At secus dicendum de vitali, & animali spiritu. Hi enim spiritus præter motũ sursum, & deorsum, seu foras, & intus, & proinde præter motum communem, & his spiritibus, vt calido innato etiam alio motu afficiuntur, in quo proprium fontem deserunt. Nam vitalis spiritus mouetur a corde ad extra cor, vt hinc etiam semen, quod eiaculat', sit vitali spiritu plenum. Animalis etiã spiritus mouetur a cerebro ad extra, vt hoc oculus non exigue sit visurus. At notandũ differentiam esse inter hos motus, nã motus, qui fit in parte, competit spiritui vt p se est mobile, qui autẽ est a parte, ad extra partem, adscribitur spiritui, vt ab alio mouetur, & potissimum ab impellẽte a facultate transmittente. Vnde Gale. respiciens ad substantiã spirituosam, vt mouetur ab vna parte ad aliã partẽ, vt 12. method. 5. fatetur dari spiritum animalẽ & vitalem, ita dubitat de spiritu naturali inquiens, quod si naturalis quoq; aliquis spiritus est, vtiq; hic quoque in iecinore, & venis continebitur, sicut vitalis in corde, & arterijs. Ecce dubitat, quia per spiritum naturalẽ, nõ intelligit spiritũ insitum, seu calidum innatum, quia de hoc an detur nunquã dubitauit, sed intelligit substantiam, quãdã spirituosam, quæ mouetur a parte ad partem, quę sit alia a spiritu animali, & vitali, quia dubio procul si daretur, in tertio ex membris principibus, iecore scilicet detineretur. At statuendum potius non dari, cum hoc non egeat naturalis facultas ad differentiã vitalis, & animalis, vt patebit dum de spiritibus verba loquemur. Cæterum cum constitutum sit omnẽ spiritum, & proinde etiam spiritum insitum, seu calidum innatum, mixtum esse per se mobile, necessario colligitur calorem innatum esse quid aliud a tẽperatura. Vnde hanc veritatem pernoscens Hipocr. 6. Epid. 5. ait. Hominis anima semper producitur vsque ad mortem, si autem anima ignescat, tunc anima simul cum morbo corpus depascitur, ibi namq; per animam significat primum eius instrumentum, quod est calidum innatum, hoc enim ad mortem vsque perducitur. Hoc autem dum ignescit, depascitur corpus simul cum morbo, per morbum autẽ nil aliud intelligit, quam corporis temperiem redditã calidiorem, redditam morbosam, quare calor innatus est quid diuersum a temperatura, nec ab re, cum calidum innatum sit substantia, sit corpus, quod etiã antiqui ingenitum spiritum vocabant. Hactenus ergo patet quemadmodum spiritus est mixtum semp, & per se mobile. Deinde in definitione dictũ fuit, (genitum ex vapore) qua particula proponitur materia ex qua generatur spiritus. Hanc autem esse sanguinem & vaporem comprobamus Gale. testimonio Et primo quo ad spiritum insitum dicit Gale. 1. aph. 14. substantiã calidi innati esse aereã, & aqueã, qm̃, & duo generationis principia, ex quibus fit, ita se habent, siquidem alterum nempe semen paucam omnino substantiam terrenam participat, plurimũ autem aeris calidi humidique in se cõtinet, reliquũ vero nẽpe sanguis menstruus natura humidus est, vt cum calidum innatum ex his duobus sit constitutum, & eius substantia sit bene temperata, & ex his igneum genitum sit ex sanguine, quia ex sanguine menstruo, ex vapore, quia ex semine vt. i. semen, & sanguis mutetur in vaporem, vapor in calidum innatum vapore tenuius, & proinde in substantiam inuisibilem. Confirmatur hæc veritas ex Gal. in lib. aduersus Lycum cap. 7 nam ait calidum innatum in primo genitum nil aliud esse quam sanguinem, & semen, hoc est corpus quoddam confectum ex sanguine menstruo, & semine, vt cum semen constet ex serosa humiditate, & spiritu, recte dictum fuit genitum esse ex sanguine, & vapore. At hic notãdum cum Arist. 3. de generatione animalium nono calidum innatum hominis differre a calido Brutorum, vt fiat ex semine maris, cum dicit solum in homine esse semen separabile a corpore hoc est a fœtu, sed de his diligenter in sermone de formatione fętus. Amplius lib. ad Thrasybulum 19. ait, calidũ innatũ esse substantiã humidam, & calidam, hoc est sanguineã, & seminalẽ, vt pro sui reparatione his ẽt egeat. Adhæc, respiciens ad sanguinem ex quo gignitur calidum innatum ait 5. simpl. 9. calidum innatum contineri in omnibus animantis partibus, sed instar sanguinis non esse vndiquaque simile, & in spatijs inanibus non parum eius inesse substantiæ, imo potius veluti materiam quandam, quæ leuiculam expostit mutationem, vt perfecte in spiritum innatum mutetur. Tandem dicit Gal. 8. de plac. 7. caloris insiti generationem non esse ex attractione spirituum, qui sunt in arterijs, sicut in lapidibus, & lignis fieri cernimus, cum huius substantia sit sanguis, & semen, vt etiam eius complexio sit temperata, vt iam calor innatus duo in se contineat, nempe substantiam, & temperiem Gal. 1. de semine, quinto dicit, Arist. sententiã fuisse vel insitum calorem, vel spiritum innatum, vel bonã temperaturam roboris membrorum causam esse, per insitum calorẽ insinuans tẽperiẽ. per spiritum aũt substantiã, vt etiam cũ Arist. neq; Hipp. hanc ignorauit, siquidem lib. de alimento ait, facultatẽ alimenti peruenire ad ossa, & ad oẽs partes, non modo viuentes, sed etiam non viuentes, & proinde ad sanguinem, pituitam, & medullã, & præterea addit, in caliditatem spirituum, & humiditatẽ. Quæ verba si recte intelligantur, patebit apud Hip. dari calidũ innatũ. Itaque sciendũ, ita esse intelligẽ-

dum

Spiritus insitus mobilis per se.

Spirituum motus ali' a motu calidi innati.

Nota. Spirituum motus p se & ab alio.

Spiritus naturalis, an detur.

Calor aliud a temperatura.

Ex sanguine & vapore.

dum Hipp. vt per facultatẽ alimenti intelligat vim cibi, beneficio cuius, & continentia, & cõtenta cõseruantur, vt propterea consistuent ossa, & omnes partes viuentes, & non viuentes, quãuis differẽter, siquidẽ partes viuentes conseruantur, & concurrẽte cibo vere aluntur, reliquæ autẽ partes non viuentes, siue sint solida, vt vngues, siue etiam fluxiles, vt reparantur, & regenerantur, vt vis cibi perducat ad sanguinem, ad pituitam, quæ potest in sanguinẽ cõuerti, ad medullã, ea qua ossa aluntur, sed præterea addit caliditatẽ spirituũ, & humiditatem, insinuans quæ communia sunt cuilibet parti viuenti, vt per caliditatẽ intelligat calorem a corde influentem, per spiritum calidum insitum, per humiditatẽ propriã viuentis partis humiditatẽ, ex qua viuens pars alitˀ, siquidem, vt pars viuẽs alatur opus, est præter constitutionem partis, hoc est temperiem, compositionẽ, & vnitatẽ, vt adsit propriũ alimentum, in quod agat spiritus insitus, sed in virtute caloris, a corde influentis, vt propriũ alimẽtum, vi propria humiditas in substantiã partis viuentis mutetur. Ecce ergo quõ secundum Hipp. datur spiritus insitus, & proinde calidum innatum, siquidem spiritus insitus, vt differt a vitali, & animali, est potissimum calor insitus, vt autẽ differt a tẽperatura, & calore influente, est spiritus insitus, est substantia. Vt ea his colligere liceat, calidum insitũ esse corpus cuius calor est elemẽtalis, cum fiat ea sanguine, & semine, vt si recte intelligatur Hip. huic veritati non refragetur. Itaq; sciendum Hip. lib. de carnibus dixisse. Quod calidũ vocamus immortale est, & cuncta intelligit, & videt, & audit, & scit omnia tum præsentia, tum futura. Quæ verba sunt ita intelligenda, vt per calidum intelligat calidũ elemẽtale, quod sit verum, subdit. Huius calidi plurimã partẽ, cum turbata essent omnia, in supernã circumferentiam secessisse, & veteres nominant Aethera, ignẽ. Vnde hic obiter colligendum, Hip. nouisse mundi originẽ, cum dicit, cũ turbata essent oia, hoc est ante mundum, vbi turbatio, confusio, chaos adhuc esset, mundi origo fuit, dum calidum in supernã circunferentiã secessit, & creatus est ignis, sed ad rem: calidi elementalis plurima portione ascendente factus est ignis. Alter autẽ pars huius calidi decessit in infernam partem quæ pars terra appellatur, nempe frigida, & sicca. Et in hac sane multũ calidi inest. Tertia autem pars aeris mediũ locũ occupauit, calidum quidẽ, & humidum existens. Quarta autẽ pars cępit terrę proximum locum humidissimum, hoc est aquã. Patet ergo quẽadmodum p calidum intelligit elemẽtale Huc autẽ arripit, vt medium per quod Deus Opt. Max. mũdũ hunc creauit, & cõseruat, & propterea respiciẽs potius ad primum motorẽ, quã ad medium, & per hoc medium insinuans nobis vires primi motoris, ait esse immortale, quasi insinuans hoc calidum pẽdere a primo omniũ rerum authore, qui immortalis est, & cuncta intelligit, & scit oia tum præsentia, tum futura. Vnde ad supremã illam diuinitatem respiciẽs, nec de olfactu, nec de tactu, nec de nutritione, & alijs consimilibus inferioris classis functionibus loquitur, vt pateat per calidũ nõ intelligere calidũ innatum hois, tamen si calor ille elementalis possit mutari in calidum innatũ hois, sed tunc & vna cũ homine perit, & organũ est functionum hominis. Hæc de insiti caloris substãtia, ea qua gignitˀ. Quod autẽ ad spiritum vitalem ex Gal. 7. de plac. 3. Huius materia sumitur ex inspiratione, & proinde ex aere, & humorum exhalatione, hoc est tenuiore ac puriore sanguinis parte, vt rationabiliter gigni ex sanguine arterioso illum possit, vt etiam dicit 12. meth. 5. vt propterea fiat ex elemẽtis, & hinc ex igne. Vnde dum philosophus secũdo de generatione tertio, ait, nec esse ignem, nec ex igne fieri, intelligit a prędominio, cũ spiritus a prædominio sit aereus, & ob id secundo de generatione animaliũ quarto, ait, spiritum esse calidum, & humidum. Quãtum denique attinet ad animalẽ, Gal. 12. meth. 5. & li. de vtilitate respirationis vltimo, ait, necessarium esse spiritum animalẽ nutriri, hoc est conseruari per reparationẽ substantię loco illius, quæ dissipatur, est autẽ aer, & sanguinis vapores. Ab aere quidẽ conseruatur, & ex inspiratione potissimũ alimenti pars per nares animali spiritu accidit, vt cerebrum valde non egeat aere a corde allato, cuius signum, est ꝙ si arteriæ circa collum laqueis adstringãtur, nihil patiatur animal, per totã diẽ, & respirare, & moueri possit. Cęterum conseruatur etiam ea sanguinis euaporatione, prodeunte a corde ad plexum retiformem, & ab hoc in cerebrum. Cęterum notandum cum Gal lib. de vsu puls. 3. quãuis animalis spiritus beneficio aeris nutriatur, & vaporis sanguinei, qui in arterijs plexũ formantibus præparatur, magis tamen propriã vtilitatem tribuere arterias, vaporem sanguineum præparantes. Nec ab re, siquidẽ, & spiritus animalis genitus ea sanguine, & aere, potissimum per portionẽ sanguineam spiritus animalis constituitur. Vnde 7. de Plac. 3. ait spiritum vitalem perfectius coctum in animalem mutari, quippe cũ oporteat animalẽ spiritum exquisitissimam omnium mutationẽ adipisci: quare spiritus animalis, & citius, & maiori ex parte cõseruatur ope aeris, magis tñ proprie beneficio vaporis sanguinis, & præsertim prodeũtis ea plexu retiformi, ad differentiã euaporationis sanguinis e venis. Vnde idem Gal. 3. de Plac. 7. ait, animalẽ spiritum parua ex parte alimẽtum suscipere ex venis ad cerebri ventriculos pertinentibus, maximum autẽ ac præcipuum ortum habere ex arterijs a corde ortũ habentibus, & plexum retiformem efformantib. vt tãdẽ colligere liceat animalẽ spiritum seruari maiori ex parte beneficio aeris, & potissimum per nares attracti, minori ope vaporis sanguinis arteriosi, adhuc minori ope vaporis sanguinis venosi, magis tñ proprie virtute sanguinis arteriosi. Hactenus ergo patet, quẽadmodũ spiritus est miatum per se mobile genitũ vapore, qui in calido innato est seminalis, & sanguineus, in reliquis aereus & sanguineus, quãuis ratione spiritus animalis sit ẽt spirituosus, vt gignitˀ ex spiritu vitali, & rationabiliter calidũ innatũ est seminale, & sanguineũ. Deinde dictũ fuit (a natura) qua particula proponitur causa efficiẽs, quę est natura, ad differentiã animæ, vt productio spiritus non sit actio animæ, sed naturæ, quæ veritas, vt aperta reddatur, nõ erit ab re circa vnũquẽq; spiritũ digredi. Primo ergo quãtũ ad spiritũ innatum, cu producatˀ ẽt ante quã in vtero gignatur fętus, & post fętus generationẽ conseruetur, sciendũ ante fętus generationẽ produci ea semine, & facultate naturali generatrice, a vi seminis mediante spiritu vitali immutato, & adiuuãte calore vteri, dũ vero fœtus est genitus, & cõseruari a facultate naturali fętus secũdum omnes eius viuentes partes, vt cũ procreetur a qualibet corporis parte, statuendum sit non anima, sed a natura produci, propterea quod anima suas obit functiones tantũ in cerebro, & partibus sensũ, & motũ a cerebro, suscipientibus, propterea hoc cognoscens Gal. dicit sexto Epid quinto, calidum innatum reperiri in toto corpore, in iecore; & corde, neque obstat, quamuis ibi Gale. de cerebro loquens proponat spiritum animalẽ, non autem calidũ innatum, nã ob id nec voluit nec debuit insinuare calidũ innatũ nõ reperiri in cerebro, nã si reperitˀ in toto, igitur ẽt & in cerebro. Vnde ita est locutus Gal. respiciẽs ad pcipuas actiones animę, vt est, & anima & natura, pcipua autẽ functio ratione totius iecinoris, & cordis est functio naturalis, nõ autẽ cerebri, animalis, vt cũ ad edendã functionẽ naturæ primũ

Calor insitus, & spiritus insitus idem.

Calidũ innatum elementale.

Mundi origo.

Vitalis materia.

Animalis materia.

A natura.

Calor innatus a quo producatur.

locum teneat calor insitus, ad obeundam autē functionem animæ, spiritus animalis, ob id loquens, & de toto & de iecure, & corde, proposuit calidū innatum, loquens autē de cerebro, proposuit spiritum animalem, præterea ita etiam est locutus, quoniā cerebri organum est calidum innatū, quod permixtū habet spiritum animalē propter operationes principes, quæ in cerebro obeunt. Constitutum sit igitur, cum natura agat in toto corpore, & potissimū in iecore, & corde, ob id calidū innatum gigni a natura, tum totius, hoc est a facultate alteratrice, tū singularum partium, tum potissimum iecinoris, & cordis.

Calor innatus varius.

Hinc fit vt calor innatus varius producatur, vt corporis partes inuicē dissideant, & ob id dicit ibi Gal. iecinoris calorē esse remissiorem, vt sola egeat transpiratione, cordis aūt calorē esse intensiorē, vt egeat etiā respiratione, vt merito etiā calor iecinoris fiat ab agente minus calido, cordis autē calor magis ab agente calido, & idem de reliquis corporis partibus sit statuendum, vt calidum innatum cerebri a remissa potius, quam intensa caliditate producatur. Ceterum vtcunque agentia differant, perpetuo sunt agentia, vt organa naturalia, non autē animalia.

Calor insitus efficacior in corde.

Hinc sequitur, vt cū calor insitus sit efficacior, sit calidior, productus in corde, quā in reliquis corporis partibus, propterea dixisse Gale. 9. meth. to. caloris insiti cor esse fontē, per calorem insitum non intelligēdo omnem calorem, quia calor insitus in qualibet parte gignitur, nec eam deserit, quare per calorem insitum intelligit efficaciorem, & calidiorem, vt eius non substantia, sed qualitas a corde tanquam a fonte deducatur in totum corpus, quę sane qualitas calor influens. s. a corde nuncupatur.

Calor principium naturalis facultatis.

Vnde ad idē respiciens Gale. lib. de vtilitate respirationis vltimo, ait, cor esse principium naturalis caliditatis, ibi p naturalem caliditatem intelligens quidem calidum innatum, at non absolute, sed vt ab hoc emanat calor influens, vitam conseruans omnibus corporis partibus, vt merito etiam cor vitæ principium statuatur. Comprobatum ergo sit, calidum innatum esse naturæ opus.

Vitalis efficiens.

Quo vero ad spiritum vitalem, & hic est naturæ opus, vt propterea assidua sit huius generatio. Ex Gal. autē 7. de plac. 3. cum reperiatur in arterijs, & corde, potissimum gignitur a facultate cordis alteratrice, quæ vitalis nuncupatur, quare a natura non ab anima.

Animalis locus.

Quo vero ad animalem spiritum, hic sane reperitur in cerebro. Vnde dicit Gale. lib. de vsu part. secundo, cerebri ventriculos animalis spiritus plenos esse. Neque solum animalis spiritus reperit in eius ventriculis, sed etiam vt asserit lib. de vtilitate respirationis, cap. vltimo, in cerebri substantia, vt huius causa efficiens nil aliud sit quam naturalis cerebri facultas, quæ suis organis efficaciter agat in sanguineum vaporem, cum ex Galen. 7. de plac. 3. oporteat animalem spiritum exquisitissimam omnium mutationem adipisci, vt hinc tempore aliquo egeat, cum in instanti tanta mutatio, vtpote spiritus vitalis in animalem fieri nequeat.

Efficiens.

Vltimam autem (ait Gal.) perfectionem acquirit in cerebri ventriculis, quod intelligendum est de spiritu animali, qui est organum sensus & motus, nam quia organū est principum facultatum, & continetur in cerebro, ita in cerebro postremam consequitur perfectionē. Cæterum vbicunque gignatur, semper est opus non animæ, sed naturæ, vt propterea cerebrum producat spiritum animalem in virtute caloris insionati, non aūt spiritus animalis prius geniti, quoniā vt cito patebit, solus animalis spiritus est organū animæ, quamuis cum insito permixtus, reliqui autem spiritus, hoc est vitalis, & insitus sunt organa naturæ. Quæ veritas vt pateat, merito causa explicanda proponitur, post tertia definitionis particula, dū dictum fuit (gratia cōseruationis facultatis humanæ) in hac particula clauditur causa finalis spiritus. Hic aūt proponitur facultas humana, quia sermo est de actione de operatione hominis.

Gratia cōseruationis facultatis humanæ.

Dictū autē fuit (gratia cōseruationis,) vt spiritus tanquam animæ seu facultatis organum distingueretur a membri cōstitutione, hoc est temperie, & compositione, quandoquidem, & constitutio est facultatis, & proinde animæ organum. Vnde pro huius veritatis intelligentia, sciendum facultatis organum bifariam accipi posse.

Facultatū organa duplicia.

Altero modo vt principaliter conseruat facultatē, secundario autē ad facultatis operationes obeundas confert, reliquo autem modo vt principaliter præstat ad facultatis operationes edendas, secūdario autem vt conducunt ad facultatis conseruationem, vt si respiciamus ad facultatis conseruationem, primas partes obtineat spiritus, si ad facultatem operātē, cōstitutio temperaturæ, quod cognoscēs Gal. 3. de sympto. causis primo, ait, ciborum mutationem in chylum fieri a ventriculi temperatura, sed adiuuāte calido. Ecce ratione facultatis operantis principale organum est tēperatura, adiuuans calidum innatū. Cæterū, vt hæc veritas magis elucescat, & oīs cuiuslibet spiritus vtilitas pateat, liceat sigillatim circa vnumquēq; spiritum digredi.

Spiritus innati vtilitates.

Itaq; quantum ad spiritum innatum, vt oīa Gal. dictis comprobemus, dicit Gal. 2. ad Glauconem secundo. Natiuus calor fortassis, (vt nōnulli arbitrantur Philosophi, ac medici summi) substantia virtutum existit, vt si nō hoc, saltem primum, ac maxime necessarium ipsarū instrumentorum, Ecce nil aliud insinuat, nisi calorem natiuum, ita ternare virtutes. s. naturales, vt vel sit essentia, vel saltem necessarium, & primum organum, sine quo virtus nequaquam consistere potest. Amplius Galenus sexto, epid. quinto, ait, multis in locis dixisse Hippocrat. calorem naturalem operationum naturalium esse auctorem. Ecce proponit calorem naturalem auctorem, principale agens, quod tamen est falsum. Nam principale agens, est anima, est facultas. Sed vocauit authorem, vt significaret conseruari ab hoc facultatem. Vnde ibidem habet Galenus Hippocr. significare animæ substantiam esse calorem naturalem, nam quam primum deserit calor, pars anima orbatur, & propterea Philosophus decimoctauo, problem. nono, dicit mortem esse refrigerationem caloris interioris, vt calidum innatum sit nexus animæ cum corpore. Cæterum hoc loco notandum. Natiuum spiritum cōseruare facultatem naturæ, vt propterea etiam conferat ad operationes naturæ, non autem animæ, nisi adnexum habeat subiectum, beneficio cuius euadat etiam animæ instrumentorum, quod pernoscens, Aristotel. quinto de generatione animalium secundo ait, vt spiritus natiuus, in alijs locis pulsum facit, in alijs inspirationem, ita in meatu auditorio facit auditum, scilicet per permixtionem substantię aeriæ cum calido innato, vt etiam in oculo calidum innatum spiritus insitus sit causa visionis, vt ēt in cerebro, vt permixtum habet animalem spiritū, sit causa principum functionum, vt animalis functionis organum non sit insitus calor naturalis, sed vt mixtum quoddam ex calore naturali, & spiritu animali, vel alia substantia. Quod sane additum est propter oculorum spiritum scilicet insitum, qui ex Gal. 7. de placitis septimo, lucidus efficitur, dum factus est particeps animalis spiritus a cerebro prodeūtis, vt spiritus insitus, seu calor insitus crystallini cōcurrat ad visionem, & proinde ad animæ operationem, non solus, sed necessario coniunctus cum spiritu animali, vt visionis, vt actionis animalis præcipua causa sit, spiritus animalis, non autem naturalis calor, siquidem concurrit ad visionē, vt illustrans, vt perfectus redditus ab animali. Cum ergo natiuus spiritus primum quidem naturalem

facul-

facultatem conseruet; deinde ét vt adiuuans concurrat ad operationes obeundas ipsius naturæ, mirũ esse non debet si Gal. plerisq; in locis hanc veritatẽ ꝓposuit: simul ét proponens plerasq; naturæ operationes, quæ concurrente ét natiuo calore obeũtur.

Authoritas prima calidi innati vtilitates. Eget.

Primo ergo Gal. 6. Epid. quinto, 5. ait caloris natiui primum officium esse corpus nostrũ alere, sanguinem primum creare, & hominem ad iram excitare: Quibus verbis primum proponit calorem innatum cuiuslibet corporis partis, vt quælibet pars pro sui conseruatione eget nutritione, secundo ꝓponit calorem innatum iecinoris, ope cuius fit sanguificatio, cuius opus est sanguis, necessarius causa nutritionis totius corporis: tertio ꝓponit calorẽ insitũ cordis, cuius causa homo ad iram excitatꝰ, quod etiã dicit 6. de Plac. vlt.

Secunda.

Secũda Gal. auctoritas sit 4. aph. 2. dum ait, calore natiuo debilitato ex ꝓfluuio sanguinis, nec cibos bene concoqui, neq; in sanguinẽ transmutari, multoq; etiam magis neq; distribui, vt calor innatus sit instrumentum facultatis, & ventriculi, & iecinoris.

Monitum.

Admoneantꝰ aũt studiosi, quamuis dicat Gal. calore natiuo debilitato multo magis sanguinem non distribui, non esse dictum, vt significaret calorem innatum esse magis necessarium organum expultricis, quam concoctricis, sed vt insinuaret quod dum ob caloris imbecillitatem nõ coquitur alimentum, expultrix ita fit debilis, vt nequeat expellere, & præcipue quia sanguis male cõctus non cedit facultati transmittenti.

Tertia.

Tertia authoritas sit 6. Epid. 4. 25. vbi ait, ab insito calido exuperante optimas fieri in ventriculo coctiones. Addit aũt, hoc essentiam habere repositã in sanguine, & sanguineis visceribus: in sanguine quidem cũ ex hoc reficiatꝰ, vt. s. mutetꝰ in semẽ, & sanguineis visceribus hoc est animantis, nam nisi mẽbrum sit animatum, & sanguineum, hoc est particeps huius calidi; calidum nequaquam separari poterit, vt secundum hanc rõnem membrum sanguineum sit non modo caro, sed & os, & membrana, & quodlibet aliud mẽbrum vita præditum; nam vbi vita, ibi calor insitus, & vbi calor insitus ibi vita.

Quarta. Calor ingenitus essentia potentię vitalis est.

Quarta authoritas 6. Epid. 3. 18. dum ait vitalis potentiæ essentiam esse ingenitum calorem, qui ex corde habet originem: Ex quibus duo colligere licet, Primum ingenitum calorem esse essentiam vitalis potentiæ, ꝑut. s. vitalis potentia ope huius conseruatꝰ, secundum aũt dixisse Gal. cum calorem esse essentiam vitalis potẽtiæ, qui ex corde habet originem, ad differentiam. s. alterius caloris, qui ex alia parte habeat originem, vt ꝓpterea per calidum ingenitum non intelligat spiritum vitalem, sed insitum cum vitali permixtum, qui vt conseruat vim sanguificatricem, est calor iecinoris, & sic de reliquis, vt hinc quilibet calor ad operationem peculiaris partis iuuamentũ præstet.

Quinta.

Quinta authoritas sit 5. simpli. 9. dum habet, calidũ innatum omnes naturales actiones adaugere, & eo magis quo eius substantia est copiosior, cuiusmodi est in iis qui crescunt.

Calor innatus instrumentum adiuuans.

Ex quibus duo potissimum colligere licet, primum naturales actiones adaugere, vt ꝓpterea calidum innatum sit adiuuans, ad differentiam temperaturæ, quæ ad agendum primum concurrit, vt etiam licet colligere ex 3. de symp. causis 1. dum ait, cibi mutationem fieri a ventriculo adiuuante calido. Secundum autem conferre ad augendas actiones naturales, non aliquas, sed omnes, vt significaret, nullam esse partem vita præditam, q̃ hoc calido non egeat, vt si calidum innatum nõ est animæ essentia, est saltem eius primum instrumentum scilicet conseruans.

Sexta.

Sexta authoritas sit secundo de facultatibus naturalibus 4. dum ait, a calore innato fieri nutritionem, concoctionem, omnem succi generationem, & in excrementis etiam qualitates. Postrema authoritas sit 8. de Placit. 7. vbi cum dicit calorem innatum etiam secundum Hippocrat. sententiam omnium naturalium operationum authorem esse, atque arteriarum motum produci ab insito calore subdit, quin imò etiam esse in causa motus, & neruorum, & musculorum, cuius signũ est quod si vel frigore, vel veneno frigefactum fuerit corpus, nulla alia re in corpore alterationem patiente, statim quidem arteriarum motus, neruorum item, & musculorum cessant, vt his verbis inferat, conferre calidum innatum ad functiones obeũdas non modo naturæ, sed etiam animæ: siquidem neruorum & musculorum motus animæ sunt actiones.

Calidũ innatum organum & facultatum animaliũ.

Nota.

Et ob id notandum calidum innatum non eodem modo se habere ratione naturæ, & animæ. Nã ratione naturæ primum naturalem facultatem cõseruat, vt propterea naturalium operationum author vocetur. Deinde vero adiuuat facultatem ad operandum, vt quo maior sit portio calidi innati, eo melior fiat naturalis operatio a naturali facultate, mediante partis temperatura. At ratione animæ primum calidum innatum non conseruat animalẽ potentiam, nam (vt suo loco patebit) conseruatꝰ ab animali spiritu, neq; ét multum confert ad animæ functionem, cum motus voluntarius valentior fiat potius a calido sicco, quam a calido humido: cuius signum pueros calido innato maxime refertos nõ edere motus admodum robustos, vt calor innatus potissimum sit in causa motus voluntarij, vt est in causa vt vis animalis influens suscipiatꝰ a parte, vt dum vi causæ refrigerantis afficitur calor natiuus, vim animalem non admittat, hincq; motus cesset, vt id concludendũ sit, calidum innatum & potentiam naturalem conseruare, & omnes eius actiones augere, non nihil ét ad animæ functiones celebrandas conducere.

Calidi innati vtilitas.

Et si volumus cũ Plat. ét calidi innati vtilitatem pernoscere, primum scire oportet Platonem in Timæo scripsisse, omnia animalis mẽbra vitam possidere in igne, & spiritu, quæ sane animal assidue resoluunt, & exhauriunt, vt proinde alimẽto sit opus. Quibus verbis colligitꝰ caloris, & spiritus natiui beneficium, & maleficium. Beneficium quidem, quoniam animalia viuunt per ignem & spiritum, maleficium vero quoniam ab his animal absumitur. Vnde per ignem intelligere oportet calorem cordis, per spiritum aũt calidum innatum essentiam membrorum, sine quibus nequaquam mẽbrum viuere potest. Ad hæc idem Pla. in Gorgia, & in Phædro ait, mortem nil aliud esse quam animæ, & corporis inuicem desolationem, vt hinc colligere liceat, vitam esse vnionem animæ cum corpore, vt sane hæc duo inuicem ligantꝰ, vt vniuntur beneficio calidi innati, vt hoc deficiente deficiat vnio animæ cum corpore, & hinc succedat mors. Hæc de vtilitate calidi innati secundum Gale. at quid voluit Arist.

Calidi innati vtilitas.

Itaq; Arist. vtilitatum calidi innati non ignarus, dicit 5. de gñatione animalium 6. vnumquodq; membrum suum calorem habere. Ad hæc 2. de partibus animalium 3. cibum concoqui, & mutari non nisi per caloris vim, vt propter alimenti concoctionem non modo animalia, sed etiam stirpes calorem naturalem obtineant, & cum Arist. hic calor pluribus partibus est accommodatus, quemadmodum cibi administrationes sunt accommodatæ, vt verbi gratia conficiatur cibus in ventriculo, & iecore, iis partibus est accommodatus calor, qui aptus sit ad cibum concoquendum, vt nimirum per calorem ventriculi panis fiat chylus, per calorem iecinoris chylus fiat sanguis.

Calidi naturalis in stirpibus.

Quinimo etiam (vt ait tertio, de generatione animalium vltimo) in animalibus generantibus continetur calor, qui secernendo ex cibo ingesto, & concoquendo facit, excremẽtum, quod conceptus est principium, hoc est semen. Ad hęc cum eodem Arist. tertio, de partibus 6.

calor

calor est id quod vim obtinet agendi: sanguinis aût copia caloris est indiciũ, nã vt sanguis est cu piusiut gignit a validiori calido. Et tandem respiciens ad plures calidi innati vtilitates, 5. de gñatione animalium vlt. scribebat, consentaneum esse naturã magna ex parte vti spiritu vt instrumento, nam vt nõnulla artium instrumenta vtilia sunt ad plura, qualis in excisoria malleolus, & incus: sic in rebus a natura institutis spiritus variũ exhibet vsum, p spiritum aût intelligit calorem innatum, & ppterea in eodem cap. paulo superius dicit, calorem vim agendi obtinere. Notandum aût dixisse Philosophũ, naturam magna ex parte vti spiritu, non qa aliqñ spiritu, sen calore non vtat: sed dicit magna ex parte, hoc est ad plures vsus. Quod sit verum, spiritum comparat vt instrumentum ad artis instrumenta, vt sunt ad plures vsus. Ita aût est locutus, qm loqui tur de calore gignente dentes, & proinde de simplici calido innato, ad differentiam calidi innati non simplicis. Nam vt simplex calidum innatum est instrumentum, quo natura vtitur ad plures vsus; cun tra, calidum mixtum est instrumentum, quo natura vel anima vtit, ad vnicum tantum, & priuatum vsum. Nam si misce t cum spiritu animali, est organum principum facultatum, & visus, si cum spiritu vitali, est instrumentum facultatis vitalis cordis: si cũ naturali sanguificatricis iecinoris; si cũ aere auditus tantum, si cum vapore, olfactus; si cum humore gustus: in reliquis aût functionibus, natura hoc calido insito citra permistionem vtit, & pinde vt instrumẽto ad plures vsus. Hæc de vtilitate calidi innati. Quo ad spiritũ vitalẽ. Huius finis nũ est, vt sit vehiculũm vis pulsificæ, siquidem ex 7. de Placit. 5. arteriæ pulsant non ppter spiritum a corde immissum, sed quia tunicas adnexas habent cũ corpore cordis, ab eoq; vim influentem assidue suscipiunt, sed neq; ad ventris concoctionem plurimũ confert Quod sit verum ait Gal. 2. de naturalibus facultatibus 8. quemadmodum spiritus vitalis in quibusdam animalibus plurimum valet ad concoctionem, quæ fit in ventre, contra in hominibus, vel nihil vel omnino leue aliquid & exiguum cõfert, & causa forte fuit, qm vescit cibarijs facilioris coctionis, vt a spiritu vital potius consumerentur, af farentutq;, quam concoquerent. Quare aliũ vsum spiritui vitali tribuere licet. Et (ni fallor) multiplex esse potest, nẽpe & in corde, & extra cor, in corde quidem vt permixtus cum calido innato euadit organum functionum cordis ad hæc vt vim irascibilem viuificet, & conseruet Quæ veritas colligitur ex Gal. 6. de Plac. 8. dum ait, ex eo quod habemus cui esse principium feruentis, & spirituosi sanguinis, hoc est sanguinis vitali spiritu pleni, & cognoscens iracundiæ sedem in corde collocatam esse, q̃ consequentia nulla esset nisi iracundia ad suã edẽdam functionem vitali spiritu egeat. Atq; huius veritatis ratio esse põt, qm vitalis spiritus vt feruidus est vehementer calidum conseruat; nam ex Gal. 6. de Plac. vlt. quò cor est calidius, eo vis irascibilis est validior. Spiritus aût vitalis extra cor vsus duplex esse potest. Alter qui colligit ex Gal. 6 de Plac. 8. vt sit subiectum deferens calorem influentem a corde, in totum corpus. Nam cum huius caloris influẽtis præsentia assidua maxime necessaria ad partium vitam conseruandam, cum calor influens sit qualitas, multo promptius a corde toti communicat beneficio spiritus vitalis, quam si per partẽ post partem impartiret, & hoc est, quod significauit Auicenna, dum febrem definiens dicit esse calorem extraneum procedentem a corde in totum corpus, mediante spiritu, & sanguine, per spiritũ nil aliud, quam vitalem intelligens. Reliquus aût vsus est cũ Gal. 7. de Placit. 3. vt sit animalis spiritus materia i adhæc in semine vnitur tantum calidi insiti, vt sit organum generatricis, vt voluit Arist. 2 de generatione animalium 3. dum voluit in semine esse spiritum, qui facit, vt semina sint fœcunda, & 3. de generatione animalium vlt. ait, in semine recipi spiritũ animalem, & per hunc esse principium conceptus, vbi per spiritum animalem intelligit spiritum animalis, ad differẽtiam spiritus stirpium: qm tum spiritum animalem constat esse vitalem, cum semen eiaculatum sit pleuum spiritu vitali. Hæc de spiritu vitali. Quantum deniq; ad animalem spectat, de hoc loquens Gal. 6. Epid. 5. dicit, spiritum in cerebri cauis positum primarium esse animæ instrumẽtum, per primarium causa non operationis, sed cõseruationis, & viuificationis facultatis. Vnde hanc veritatem insinuans, addit, satis est artem medicã cum ratione tractantibus nosse, si contentus in cerebri sinibus spiritus, aut prorsum corruptus sit, aut a naturali temperie vna cum temperie cerebri longissime discesserit, mortem necessario sequi: vt ex his colligere liceat, cerebri animam seruari a substantia, & qualitate spiritus, nec non & a tẽperatura cerebri, ita tñ vt vitium in substantia solum sufficiat ad animalis mortem, vitiu n autem secundum qualitatem, & insigne esse debeat, & coniunctum habere debeat vitiu n in tẽperatura cerebri, vt hinc colligere liceat & tẽperaturã esse quid aliud ab anima, & causa conseruationis animæ primum locum obtinere spiritum, secundum temperaturam, sicut ratione operationis primum obtinet temperatura, secundum spiritus. At hic admoneant studiosi, dixisse Gal. mortem necessariõ sequi, vbi animalis spiritus est prius corruptus, & loqui de spiritu, vt permiscet cum calido insito. Vnde non ponit spiritũ, vt corrumpit, sed vt corruptus est, nam dum corrũpit, potest resarciri, vt homo non pereat. præterea Gal. non proponit spiritu n corruptum secundum aliquã tantum sui portionem, sed secundum oẽm sui portionem, cum ponat spiritum prorsus corruptum. Etenim si corruptus sit spiritus secundum aliquam sui partem, fieri quidem potest, vt nõ sit idoneum animæ organum, & propterea mors non sue cedit, quia cum possit regenerari, ad eam perducet copiam, vt euadat accommodatum animæ organũ. Si aute contra prorsus sit corruptus ob causam fine resoluentem, siue suffocantem, ita cessat a suo munere vis animalis, vt cor ita patiat vt mors subsequatur. Siquidem ex Gal. 9. Metho. 10. ex tribus facultatibus nempe naturali, vitali, & animali qualibet earum amissa, necesse est reliquas perire. Hoc autẽ ea ratione admonere voluit, ppterea quod nõ ani malis spiritus prorsus secundum subsilãtiam sit corruptus, nõ morit animal. Quod sit verum, Gal. 7. de Pla. 3. vt probaret animalem spiritum esse primum animæ instrumentum, aut spiritum animalem neq; esse animam, neq; animæ domicilium, nam anima sis spiritus exinanitu animal vita non priuat, sed sensu & motu eripo, tantisper stupidum reddit, quoad rursus collectus restituatur, vt si spiritus ani mæ substantia esset, fieri nullo modo posset, quin simul atque operatio cesset, continuo quoque anima interiret. Ecce est inanitus spiritus, & in homo non moritur, quare per inanitum intelligere oportet non prorsus inanitum, quia tunc dubio procul sequeret mors, cum amplius reparari nequeat. Sed hic quispiam obijcet, si ibi Gal. non intelligeret integram inanitionem spiritus animalis, ratio sua nihil valeret, cum ita arguat, dum spiritus inanitur, non sequitur mors, sed actionis amisso, ergo non est anima, sed animæ instrumentum, nam quis statim dici, non sequi mortem, quia totus non vacuatur, nam vt remanet porrio spiritus, si est anima remanet etiam anima, sed hæc instantia nihil valet.

Nam

Calidi innati differentia.

Vitalis vsus.

In corde.

Irascibilis viuificetur a spiritu vitali.

Extra cor.

Animalis finis.

Tẽperaturæ alia ab anima.

Monitum.

Spiritus animalis causa mortis.

Gal.

Obiectio.

Solutio.

Nã secundum hunc modum non ratiocinatᶜ Gale. sed ad hoc respexit, vt si spiritus animalis, est anima dum vacuatᶜ, vt cesset operatio, ita ẽt mors subsequi debet, si autem est organum, quamuis ad eius vacuationem cesset operatio, non tñ sequitur mors. Vnde cum ad spiritus inanitionem amittatur operatio, nõ tñ necessario sequatur mors, igitur non anima, sed animæ organum est. Sed ppterea non negaret Gal. non integram vacuationem sequi mortem, quemadmodum confessus est 6. epid. 5. 6. vbi ponitᶜ spiritum prorsus corruptum, & lib. de vtilitate respirationis, vlt. dum ait. Duas esse causas repentinæ corruptionis, nempe immoderatam caliditatem, & vacuationem totius substantiæ. Ecce pponit vacuationem totius substantiæ non partis, vt si spiritus animalis afficiatᶜ secundum qualitatem, nequaquam esse possit in causa mortis, nisi vna cum spiritu ẽt lædatur constitutio. Quod sit verum ait, siue constitutio cerebri offendatur, siue simul circa cerebrũ spiritus, siue caliditas sola, mors ex necessitate animali contingit. Ecce ad vitam magis necessaria est, tũ constitutio, tum caliditas innata, quam animalis spiritus, nam vt sola læsio secundum qualitatem vel constitutionis, vel calidi innati est causa mortis, ita sola læsio spiritus secundum eius qualitatem nõ poterit esse in causa mortis, sed solum si vna cum spiritu etiam constitutio lædatᶜ, vt ẽt oporteat (vt ait Gale. 6. epid. 5. 5. vt spiritus qualitas vna cum constitutionis qualitate maxime a natura discedat. Huius autem veritatis ratio esse põt. Nam spiritus est organum animæ, non naturæ, constitutio autem, & calidum innatum sunt quidem organa animæ, sed potissimum naturæ, vita aũt magis pendet a facultate naturali, quam animali. Ad hæc cerebri cõstitutio, & calor innatus organa sunt, quorum ope natura animalẽ spiritum producit. Sed ẽt dicendum, si inaniatur spiritus animalis secretus a calido innato, nõ sequi mortem, si aũt vacuetur spiritus animalis, permixtus cum calido innato cerebri, vt est organum facultatum principium, & generatricis spiritus animalis, necessario sequitur mors, & hoc est pulcherrimum. Hactenus ergo constitutum sit spiritus, animalis hunc esse vsum, vt aĩalẽ facultatẽ conseruet, & ad eius ẽt munia obeunda conferat, quãuis præcipuus vsus, sit facultatis conseruatio, quod sit verũ, dum manus apprehendit, operatᶜ manus, constitutio magis concurrit, quam spiritus, cum illa sit peculiaris manus constitutio, spiritus aũt non perueniat ad manum. Cæterum cum animalis facultas operetur, & in cerebro, vt princeps vocata, & extra cerebrũ, vt sensus externus, vt voluntarie motrix, explicare oportet, qd nam pstet animalis spiritus gratia harum facultatum. Itaq; sciendum quãtum attinet ad principes facultates. Harum cum natura pcreatus animalem spiritum cum calido insito pmixtũ, q cerebri poris residet, vt animalis spiritus nõ modo resideat in cerebro, secundum eius ventriculos, sed ẽt secundum poros, vt secũdum poros pertineat ad principem facultatem secundum ventriculos autẽ ad non principem, ad sensum & motum, spiritum aũt animalem residere in cerebri substantia colligitur, ex Gal 7. de Placit. 7. dum ait animalem spiritũ esse corpus frigidum, & quasi æthereum, qp p totum cerebrum est diffusum. Ecce animalis spiritus diffunditᶜ per totum cerebrum. Hæc eadem veritas colligitᶜ ex Gal. lib. de vtilitate respirationis vlt. dũ ait, spiritum qui in ventriculis cerebri continetᶜ, necessario esse, vel animæ substantiam, vel primum eius organum. Et si est primum organum, non autẽ animæ substantia, necessarium est cerebrum in seipso animæ substantiam habere, quæ erit vel insita caliditas, vel spiritus, vel tota cõstitutionis species, aut si qua alia præter constitutionem incorporea facultas existit. Ecce præter spiritum existentem in ventriculis cerebri, pponit alium spiritum, & hunc diuersum a constitutione, & calido innato, ergo nil aliud esse potest q̃ aĩalis spiritus, sed contẽtus in cerebri poris, cuius sane munus est cum Gal. eodẽ loco, vt conferat ad principes functiones edendas, qp sit verum, ait, cum conueniat spiritum aĩalem omniũ purissimũ esse & optimũ, si cõtingat, vt sanguis ĩ vitiosos vapores soluatᶜ, si sanguis fuerit melãcholicus, delirium fiet melancholicum, si aũt biliosus delirium fiet phreniticum. Ecce si aĩalis spiritus vitiosus, est ĩ causa, vt principes facultates lædantᶜ: ob id, si purus pcreetᶜ, & talis seruetur, erit in causa vt pricipes functiones optime obeantᶜ. Ecce ergo quõ aĩalis spiritus, est organum principum facultatum, & conseruans, & ad operationem ẽt cõducens, sed intelligamus, vt est pmixtus cum calido insito cerebri.

Spiritus propter principes facultates.

In cerebri poris.

Quod autẽ attinet ad aĩales facultates non principales, harum ẽt gratia genitus fuit aĩalis spiritus, quod sæpius testatum reliquit Gal. potissimum autẽ lib. de vtilitate respirationis vlt. dum ait, aĩalẽ spiritum esse vel aĩam, vel primum organum sensus, & motus, vt si cerebri ventriculi vulnerentᶜ, homines statim sensus expertes & immobiles euadãt, vt his verbis significet summam huius spiritus vtilitatem, & esse spiritum q pertineat ad cerebri ventriculos. Hanc veritatem euidentius expressit, 3. de locis affe. 7. dum ait aĩæ in cerebri corpore residentis primum instrumentum in sensibus actionibus, & motiuis esse aĩalem spiritum, qui continetᶜ in cerebri ventriculis.

Non princip. spiritus.

Cæterum aĩalis spiritus est organũ potius conseruans facultatem, quam conducens ad operationem, cum apprehensio fiat a manu, in qua aĩalis spiritus non residet, quod cognoscens Gal. dicit 7. de Plac. 7. aĩam vt animali spiritu tanquã principali vehiculo, insinuans per animalem spiritum vim animalem impartiri partibus, in quibus sensationes, & motiones voluntariæ celebrantᶜ. Dicit ẽt 4 de loc. affe. 2. spiritum animalem esse primum animæ instrumentum ad transmittendos in vniuersas corporis partes sensum, & motum. Ecce spiritus animalis trãsmittit sensum, & motum, vt ad partes nõ perueniat cum facultate, sed solum transmittat. Ea autem vi ac efficacia transmittit vt (quẽadmodum fatetur Gale. 2. de Plac. 5.) voluntas etiam digitum longissime distantem statim moueat, vt nullum penitus temporis spatium reperiatur inter volendi digitum mouere, & ipsum mouendi actum, vt nequaquam sit, spiritum secundum sui substantiam a cerebri ventriculis ad manum confluere: nam mixtum substantia corporea tam cito moueri nequit, sed id pro veritate determinãdum, vt per neruos visorios secundum eorum substantiam spiritus perueniat ad oculos, secundum reliquos autem neruos spiritus sit animalis facultatis vehiculum, vt postquam spiritus secundum sui substantiam ad certum quendam terminum est productos, mutat temporis momento instar solis radios per vniuersam neruorum substantiam, vt huiusmodi radij sint etiam vehiculum facultatis aĩalis, vt confertim partibus impartiatur, vt cum Gal. 7. de Placit. 4. in fine, pducitᶜ p neruum ad principium spinalis medullæ, vt vim infert facultati vt partes efficacius alterentur, seu facultatem suscipiant, dum autem per operationes producitur ad oculum, vt instar solis per radios vnitatᶜ cum ambiente, vt ad sui naturæ proprietatem immutetur. Cæterum spiritus secundum substantiam non continuum per omnes neruos, quia cum cerebrum egrediuntur necessario dissipantur, vt reparatione egeant. Quod si verum dicit Gale. lib. de vsu pulsuum 2. spiritum animalem in motu voluntario consumi; Ex quibus colligere licet spiritum natura. eum nõ dari, quoniam facultas naturalis est

Spiritus animalis.

Spiritus animus infert sensibus, & motus.

insita

insita ad differentiã vitalis, & naturalis, vt dubita-
ret Gal. 12 Meth. 5. vt si deť, reperiatur in iecore & ve
nis, vt organum sanguificatricis, vt pmisceť cum ca
lido innato iecinoris, quod calidum innatum vt in
reliqs partibus est seminale, & sanguineum, sed pri
mum habet pmixtum spiritum naturalem, q fit ex
vapore sanguinis, vt in iecore calidum innatum sit
magis sanguineum, quã in reliquis partibus, q a est
organum sanguificatricis. Vt his pateat qnẽadmodũ
spiritus est mixtum p se mobile, genitũ ex vapore,
siue vapor sit sanguinis, siue seminis, siue ẽt aeris, a
natura gratia conseruationis facultatis humanæ.
Apertum ẽt sit cur in definitione actionis dictum
sit, esse motum, hominis effectiuum mediante spiri
tu. Deinde additum est in definitione, (& constitu

Et constitutio.

tione.) Quæ sane particula exprimit actionẽ fieri a
facultate p organum, quod vnicum non est non so
lum spiritus, sed ẽt partis agentis constitutio. Vnde
ꝓ huius particulæ explicatione, declarandum ꝓpo
niť, qua rõne constitutio ad agendum concurrat.
Quod vt rationabiliter explaneť, in primis scire

Quæ agenda constitutionis nomen.

opõrtet, quid per constitutionem intelligere opor
teat. Dicimus ergo p constitutionem opus esse in-
telligere partis viuentis constitutionem, & eam se
cundum naturã, quã dum pars obtinet, sanitatẽ et
possidet, vt pars sana dicať, contra aũt ægra, si con-
stitutio reddita sit præter naturam: vt huiusmodi
naturalis partis viuentis cõstitutio nil aliud sit quã
affectus secundum naturam corporis viuentis, quẽ

Cõstitutionis definitio.

immediate sequiť actio bona. Declaro hanc defini-
tionem, ex cuius explicatione ita apparebit quid sit
sanitas, & quid morbus, vt nullus in mentibus no-
stris remaneat ambiguitatis locus, quinimo facile
deprehendemus, quã inutiliter & confuse pleriq;
scripserint. Primum ergo dictũ fuit (cõstitutio bona
est affectus.) Hæc particula colligiť ex Gal. 1. meth.

Affectus.

7. dum ait, actionis causam esse affectũ, per affectũ
aũt nil aliud intelligit, quã constitutionem, vt se
ipsum explicat in c. 9. eiusdem libri. Quæ sane con
stitutio vt est affectus, est quid in facto esse non in
fieri. Hic aũt affectus est secundum naturam, ad dif

Secundum naturam.

ferentiam affectus præter naturã, & ob id Gal. lib.
curatiuo per venæ sectionem c. 4. constitutionem
naturalem appellabat, vt cum constitutio sit affe-
ctus secundum naturã, oĩl aliud sit quã causa contẽ
tiua sanitatis, vt sanitas seorsum a causa contentiua
est affectio partis dependens a bona constitutione,
qua posita poniť sanitas, & remota remoueť, quem-
admodum mala constitutio vt affectus præter natu
rã est causa contentiua morbi, vt morbus seorsum
a causa contentiua est læsio facultatis partis, depen
dens a mala constitutione, siquidem posita mala cõ
stitutione poniť læsio facultatis, & remota remo-

Cõstitutio causa contẽtiua san. Viuentis.

ueť. Nec ab re, cum & sanitas, & morbus, seorsum
a constitutione sint affectiones, sint in fieri. sed ad
rem: bona constitutio est affectus secundũ naturã:
deinde dictum est (corporis viuentis) siquidẽ ex Ga
le. 1. meth. 7. si particula sit demortua, tãtum abest,
vt opereť, vt potius sit oneri: neq; enim oculis no-
stra causa egemus, sed vt videamus. Tandem additũ

Immediate sequitur bona actio. Actionis diuisio.

est, (quem immediate sequiť bona actio.) Hanc par-
ticulam retigit Gal. lib. curatiuo per venam sectã,
dum ait, oẽs corporis partiũ functiones bonas seq
naturalem constitutionem, vt primariæ actiones
proficiscantur a similaribus, secundariæ aũt ab in-
strumentalibus; vbi per primarias non oportet in-
telligere principales; nam sanguificatio est actio
principalis; attamẽ fit a iecore, & secundum partẽ
similarem, hoc est ꝓpriam eius carnem, & a toto ie-
core vt est instrumentum, quare per primarias intel
ligere oportet vt sunt ꝓpter membrum quod agit, p
secũdarias vt per aliud v. g. nutritio est actio prima
ria, sanguificatio secundaria, quia confert ẽt alijs

partibus quam iecinori. Aduertendum aũt Gal. ꝓ-

Nota.

ponere quidem bonas functiones, vt sequunť con
stitutionem non absolute, sed bonam, nam si mala
sit cõstitutio, tunc corpus erit male affectũ, & hinc
male ꝓducunť actiones. Vnde Gale. 1. metho. 8. ait
corpus esse, quod actiones præcedit, vt. s. ad operan
dum concurrit, oportet autem inquit Gale. vt cor-
pus non sit præter naturam affectum, si bonas actio
oẽs obire debet, siquidem bona actio esse nequit si-
ne corporis naturali affectu, nec vitiosa nisi corpus
sit affectum, vt per hæc verba insinuarit naturalem
affectum, hoc est corporis constitutionem esse ne-
cessarium instrumẽtum, quo vtitur corpus seu cor
poris facultas. Sed hoc loco obiter admoneanť stu-

Monitum. Actio læsa quõ sequatur morbum.

diosi: vt intelligant quid voluerat Gale. dum dicit,
non posse esse vitiosam actionem, nisi cum corpus
est affectum, hoc est morbo correptum; nam nisi re
cte intelligať, sibimet contradiceret, dum dicit 3. de
symp caus. 1. actionem lædi quãque ob errorem ex-
ternum. Quare hunc in modum Gale. intelligere
oportet; vt cum profiteať methodum curatiuã, ob
id versatur circa corpus, ægrum, vt functio læsa, vi
cuius ægrotat homo, necessario fiat a morbo, non
aũt ab errore externo: Secus antẽ dicendum in arte
præseruãdi; nam fieri potest vt actio lædatur, & seo
sibiliter ꝓpter errorem externum: quia nondum est
morbus sed imminet. Sed ad rem: ad bonam consti-
tutionem, vt est affectus secundum naturam corpo
ris viuentis, sequitur bona functio. Vnde ẽt lib. ad
Thrasybulum 15. & lib. de differen. symp. 1. voluit
actionis causam esse sanitatem, & ad actionem seq
pulchritudinem. Sanitas autem nil aliud est quam

Not. Cõstitutio causa actionis alio modo quã facultas.

constitutio hæc: ergo est actionis immediata causa.
Cæterum hoc loco aduertendum, cum constitutio
sit causa immediata actionis, & similiter facultas
causa sit immediata actionis, differentiã esse inter fa
cultatem & constitutionem: nam facultas est cau-
sa principalis immediata: constitutio antẽ est causa
instrumentalis immediata. Vnde Gal. 1. M. 9. respi-
ciens ad constitutionẽ, vt ad agendum concurrit vt
instrumentum, ait, constitutionẽ pstare vicẽ causæ
ad actionem. Quã veritatem si ex modernis alq co
gnouissent, libros adeo vastos imprimendos nõ cu-

Morbus quid.

rassent: Siquidẽ hac veritate ꝓposita facile est intel-
ligere morbum esse læsionem facultatis; qm imme
diate sequitur actio læsa; Necnon & morbum esse
constitutionem præter naturam; quãm immediate
sequiť actio læsa, nã si sermo fiat de actione vt ꝓce
dit a causa principali, immediate ꝓcedit a faculta-
te; si autem sermo fiat de actione, vt procedit ab in-
strumento, procedit a constitutione. Cæterum cum
bona constitutio sit instrumentum, quo mediante
facultas agit; quod explicandum relinquiť, est quo-

Cõstitutionis diuisio.

tuplex sit partis viuẽtis, partis agentis constitutio.
Dicimus ergo hanc duplicem esse, nempe ꝓpriam,
& communem. Declaro. cum corporis pars sit uel
similaris, vel instrumentalis; illa propria statuiť cõ-
stitutio, qua ita donatur pars similaris, vt non instru
mentalis, vel ita donatur pars instrumentalis, vt
non similaris: communis autem intelligitur consti
tutio, qua vtraque pars hoc est, & similaris, & in-

Propria.

strumentalis prædita esse potest. Quantum ergo ar-
tinet ad propriam, Galenus primo de sanitate tuen-
da quinto, hanc in genere duplicem proposuit,
quemadmodum & duplicis generis est pars, nẽpe
vel similaris, vel instrumentalis: ait enim in natu-
rali corporis nostri constitutione ea maxime ser-
uanda sunt, quorum beneficio functiones obea-

Actionum causa cõstitutio propria.

mus. Addit autem functionum causas esse simila-
rium bonam temperiem, & instrumentalium for-
mam, positum, numerum, & magnitudinem, & ꝓ-
inde compositionem. Ecce quomodo functionum
causa est constitutio, hoc est temperatura, & com-
positio,

positio, sed ad vberiorē doctrina[illegible] vtrumq; euidentius non erit alienum expl[illegible]are. Primum ergo quātum attinet ad tem[illegible]aturā. Hæc illa est, beneficio cujus (vt ait Gal. lib. quod animi mores corporis tēperaturam sequunt) cap. 2. a similaribus actiones primo ꝓueniunt, hoc est vel primariæ ad differentiam compositionis, quæ est causa secundariæ operationis, vel & primo non aūt perfectè, nā totius mēbri operatio, vt perfecta accepta, refert toti membro, secundum aūt sui initium parti similari præcipuæ illius membri, & ob id dicit Gal. 7. meth. 2. partibus similaribus animantes actiones primum referri. Ecce dicit primum. Quāuis si sermo fiat de operatione, q̄ non pertineat ad totum membrum, hæc & primum, & perfectè fit a parte similari, & ꝓinde mediante temperie, & præcipuo, & immediato instrumento. Quæ veritas confirmat Gal. authoritate 2. de naturalibus facultatib. vbi. dum ait, iecur, venas, arterias, cor, vētriculum; & oēm deniq; particulā, quæ aliqua fungit actione, necessario hoc obtinere ꝓpter certam, hoc est determinatā ex quatuor elementis temperiem. Adhæc lib. de vtilitate respirationis c. vlt. inter prima cerebri organa ꝓponit non modo spiritum aīalem, calidumq; innatum, verum etiam totam constitutionis speciem, hoc est (vt explicat Gal.) calidi, frigidi, humidi, & sicci temperaturam. Ecce temperatura est primum organum, vt si cum spiritu aīali, & caliditate innata cōferatur, sit principalissimum organum: nam animalis spiritus est organum viuificans vim animalē, & aliquo etiā conducens ad functiones, calor innatus conseruat vim animalem, & naturalem, & adiuuat potissimū sui caliditate vim naturalem: temperatura autem vtramq; facultatem conseruat, vt hac dissipata pereat animal; & est præcipua causa instrumentalis facultatis animalis principalis, & naturalis, vt operetur. Atq; hæc est illa tēperatura, beneficio cuius natura in quolibet membro propriam generat substantiam, de qua loquens Gal. 7. de Anatomicis administrationibus cap. 8. inquit, similares partes obtinere substantiam non ex amussim eandem, sed singulis in esse quandam proprietatis substantiam, quādam pecularem substantiam, quam verbis quidem queas describere; euidentes autem manifestare nequaquam. Quæ enim visu tantum aut tactu manifeste discernuntur, ea verbis ducere accuratè impossibile est: ducere vero aliquem ad exquisitiorem eorum inspectionem est possibile: nā similarium caro eandem ideam omnino non habet: nam musculorum caro rubicundior est, & mollior carne, quæ in ventriculo, vulua, & intestinis habetur, cordis aūt substantia durior, hinc fit vt si quis musculum, & cor pariter cocta gustare voluerit, gustu non mediocrē eorum differētiam obseruabit. De hac ergo propria substantia loquens ait, omnes peritos naturæ interpretes tum Philosophos, tum Medicos fateri, oēs actiones substantiæ proprietatem imitari. Quæ verba rectè sunt intelligenda, ne forte quis credat proprietatem substantiæ esse causam actionis: nā ibi ꝑ ꝓprietatē substantiæ intelligit (vt audiuistis) ꝓpriā partium substantiam, vt ꝓpterea intelligat materiā a qua non fit actio, vt hæc materia, & secunda materia sit facultatis agentis domicilium, non aūt agentis vt quod. Quare Gal. & Philosophos ita intelligere oportet, vt actiones imitentur proprietatis substantiā, vt ꝓprietas substantiæ significat determinatā facultatē, vt præcipuum agens, & determinatam temperaturam, vt præcipuum instrumentum, nam vt alia est substātia cordis, alia musculorum, ita alia est facultas cordis, alia musculorum, alia temperatura cordis alia musculorum, quare & alia actio, vt v. g. cordis motus est naturalis, musculorum voluntarius. Itaq; substantiæ proprietatem ꝓponit vt signum temperaturæ, & merito cū ex Gal. 3. de sympto. caus. 1. a temperatura proprietas substantiæ efficiat. Vnde idem Gal. 7. meth. 3. dicit, vnamquamq; animalis particulam propriam edere actionem, q̄ tantum ab alijs actionibus differt, quantum ipsa particula ab alijs distat, differt aūt particula a particula per temperiem siue simplicem, siue compositam. Ecce quō similaris particula per suam temperiem, vt per ꝓprium, & necessarium instrumētum actiones obit. Quinimo Gale. vt ostenderet temperiem esse organum præcipuum non modo partis vt agit, vt quod, sed et facultatis, qua fit actio, ait 5. de loc. aff. vbi actionis causam esse facultatem, ea tn̄ ratione, vt omnium facultatum essentia consistat in peculiaribus partium temperantijs. His verbis significans necessarium, ac præcipuum facultatis organum, ac ꝓut vni parti tributa est propria temperatura, ita illa pars donata sit ꝓpria facultatē, vt ꝓpriæ facultates tot sint, quot ēt sunt partium propriæ substātiæ, & propria temperatura, ita tn̄ vt propria substantia sit facultatis domicilium, ꝓpria aūt temperies præcipuum instrumentum. Vocabat aūt Gale. ꝓpriam facultatem, ad differentiam communis, quæ. s. communis est omnibus corporis partibus, vtpote attractrix, retentrix, expultrix, & concoctrix, quæ in iecore specifica euadit, & vocatur sanguifica. Huius aūt præcipuum instrumentum est iecinoris determinata temperatura, vt huius etiam tanta sit necessitas, vt Gal. 1. de præsagio ex pulsibus quarto dicat, facultatis essentiam singularium partium positam esse in commodo singularum illarum partium temperamento. Sed ob id non licet intelligere, facultatem formaliter esse temperamentum, sed effectiue, vz. s. dum temperamentum efficit propriam substātiam, a qua limitatur, contrahitur facultas, vt propria euadat, vt hinc facultatis vis ita pendeat a temperie, tamquam a necessario organo, vt necessario ꝓ conditione organi agat, vt quemadmodum ait Gale. 9. si facultas sit temperatissima, strenue agat, intelligit aūt temperatissima, dum residet in membro temperatissimo. Nam facultas hoc optimo organo vtens, optime etiam operat, vt cum temperatura sit facultatis organū, ob id temperatura non sit facultas, tametsi Gal. sæpenumero per temperiem significauit, & facultatem, & formam, propterea quod tēperamentum est maxime proprium & necessarium organum facultatis agentis. Cæterum & Hip. summam vtilitatem temperamenti pernoscens et causa melioris vitæ, primo de dieta ait. Quod humidissimum est in igne, & siccissimum in aqua, si in corpore temperamentum acceperint, sapientissima sunt. Quibus verbis nil aliud significat, nisi quod si aqua cum igne, & cōtra ignis cum aqua temperamētum accipiat, fiet optima temperies, quæ id erit animæ organum, vt animal sit sapientissimum. Quod sit verum, subdit, nam cum ignis habeat humiditatem ab aqua, aqua aut siccitatem ab igne, vterq; sibi sufficientissimus est, vt neq; ignis alimenti indigentior multo procedat, neq; aqua indiga motus motū leuis reddatur, sic itaq; vtraq;, & per se sufficientissima sunt, & inter se permixta, quod enim minime vicinis indiget, hoc maxime præsentibus obtemperat, ex his igitur anima temperata sapientissima est, & valentissima memoria prædita. Si autem ignis sit paulo inferior, ac defectuosior, quam aqua sapiētes sunt, verum defectuosiores, quam in priori temperamēto. Nam ignis ab aqua superatus tardiorem motum faciens, segnius sensibus allabitur. Constantes aūt cū mansuetudine sunt hujusmodi naturæ, ad quamcunque rem animum applicuerint. Et si amplius ignis ab aqua superetur, fiunt attoniti, & stupidi, si autem aqua vim defectuosiorem accipiat, quam ignis, hoie, sunt sapientes, & talis anima cito percipit

Marginal notes (left): Duo Temperatura. — Temperatura organum principalium. — Propria substantia. — Proprietas substantia quæ. — Carnis differentia. — Actio imitatur proprietatem substantiæ. — Proprietas substantiæ signum facultatis, & temperaturæ.

Marginal notes (right): Temperatura causa proprietatis substantiæ. — Tēperatura causa actionis. — Facultas propriæ quæ. — Tēperatura a[illegible] a facultate. — Tēperaturæ vsus.

cipit allabētia hoc est sensibilia, & ideo sępe ab vna re ad aliã transit, vt natura talis sit bonæ animæ, si aũt amplius aqua ab igne superet, aĩa erit audtior, sed minus constans priore, & si adhuc amplius aqua superet ab igne, talis aĩa est valde acuta, & hoĩes vocant subsnriosi, vt denuo ꝓ vario dñio, vel ignis, vel aquæ temperamentum ꝓdeat, vt huc temperamentum causa sit sapientis, & desipientis aĩæ, vt hic obiter colligere liceat, cum dicit Hip. temperamentum esse causam aĩæ sapientis, & desipientis, temperamentum esse quid aliud ab aĩa. Hæc de temperatura vt est ꝓpria constitutio partis similaris. Quo vero ad compositionem vt est constitutio ꝓpria partis instrumētalis, huius necessitatem insinuauit Gal. c. 2. meth. 6. dum habet, qm̃ actiones oẽs a corporibus similaribus fiunt, reliquæ, vero instrumentorũ particulæ vsum aliquem præbent. hoc morbi genus duplex erit, alterum in similaribus alterũ in totis organis. Quæ dicta (vt puto) ita intelligenda sunt, cum actiones fiunt a partibus, & a toto membro, vt fiunt a partibus fiunt ab his, vt similares, vt harum temperies, & ideo vnum erit morbi genus in intemperie, vt aũt fiunt operationes a toto membro, est alterum morbi genus in toto organo, hoc est morbus in compositione, vnde nequaquam hic morbus orietur, nisi totum membrum ageret, vt cum agat mediante bona compositione, cum morbus sit constitutio præter naturã lædens operationes, hæc cõstitutio, ꝑter naturã, nil aliud est, quam mala compositio. Ecce ergo qñ̃o totum instrumentum operat mediante sua constitutione, quæ ꝓpria est totius īstrumenti, quæ non est temperies sed compositio. Et ob id 1. de causis pulsuum 4 ait, oẽm facultatem, quæ alterius causa agit, instrumentum quærere ad opus appositum, vt v. g. instrumentum quod spissis tunicis, & cauum esset intus, euiusmodi est arteria, instrumentum sane accõmodatum est facultatis pulsificæ. Ecce ergo qñ̃o facultatis instrumentum est compositio. Vnde ẽt 1. de sanitate tuen. 5. ait, positũ esse in causa bonarum functionum. Sed dubitatio oritur ex Gal. 6. de loc. affect. vlt. dum ait, actiones ex propria partium essentia peruenire, non autem ex positu, nam siue cor, siue iecur in alia quapiã parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Dicendum hoc loco Gal. per positum nõ intelligere totam compositionem, sed tantum situm, & hunc non ratione partium membri, ex quo prodit totius membri compositio, sed rõne totius mẽbri, ex quo situ non prodit compositio membri, sed compositio totius corporis. Vnde si v. g. iecur etiam in parte sinistra sanguificaret, qm̃ nec illi deest propria carnis essentia, quę est pręcipua causa actionis, nec deest compositio, quæ prodit ex suis particulis, sed solum est in parte sinistra, & proinde situm habet ex quo potius prodit totius corporis, quam iecinoris compositio, hæc de ꝓpria constitutione. Quo vero ad cõem. Hanc euidenter insinuauit Gal. 4. metho. 6. & alibi dum dicit, solutam vnitatẽ esse morbum communem similarium, & dissimilarium, nã si soluta vnitas est morbus, ideo est constitutio præter naturam immediate lædens operationes. Quare eius contrarium nempe sanitas erit constitutio secundum naturam, bonarum operationum causa, constitutio autem secundum naturam contraria solutæ vnitati nil aliud esse potest, quam vnitas, seu continuitas, vt hac mediante bona fiat actio. Est autem hæc constitutio cõis similaribus, & instrumentalibus, qm̃ & soluta vnitas est morbus partium, & similarium, & dissimilarium. Cæterum si consciat vnitas, siue cum temperie, siue cum compositione semper in ratione instrumenti facultatis primas partes obtinet, in similari temperatura, in instrumẽtali compositio. Verum cum pluribus non pateat, quidnã sit vnitas partium, & similarium, & dissimilarium, ob id liceat huc explicare, & præsertim; vt liceat ẽt intelligere naturam morbi in soluta vnitate. Hanc ergo doctrinam licet colligere ex Gal. lib. de morborum differentijs c. 1. ibi namq; voluit dari ægritudinis genus, quod est soluta vnitas, qui morbus obsidere potest partes tum similares, tum dissimilares, vt si detineatur pars similaris, soluatur vnitas partis similaris, si aũt detineat totum instrumẽtum, soluatur vnitas totius instrumenti. Addit autẽ morbum hunc, hanc solutam vnitatem tripliciter parti occurrere. primo modo, vt sit morbus p se partis similaris, ex accidenti autem totius membri, vtpote si v. g. ligamentum soluatur, secundum partẽ, nam ligamenti vnitas vitiatur, vt sit propria patiẽtis particulæ ægritudo, ex accidenti autem totius mẽbri, qm̃ accidit, vt aliqua eius particula patiatur, vt vnitas ligamenti, vt est vnitas partis similaris, nil aliud sit quam partis continuitas, quæ sane est effectus optimæ mixtionis, vt mixtionis effectus præcipuus sit temperatura, non præcipuus autem vnitas, quamuis vtrumq; partis similaris agentis sit organum. Secundo, autem modo occurrit soluta vnitas, vt sit morbus proprius, seu per se totius membri, ex accidenti autem partium similarium, veluti sunt apospasmata. i. conuulsiones, q̃ soluta vnitas fit dum instrumenti partes inter se vnitæ auelluntur. Vnde differentia est inter situm partium, & vnionem, nã per situm intelligimus talem situm, & totius membri, & singularum ẽt particularum, ex quo particularum situ prodit totius membri compositio. Per vnionem aũt intelligimus dum partes præter situ illum, inuicem ita sunt coniunctæ, vt quamuis sint reuera contiguæ, ad sensum tñ continuæ esse videntur, vt ex hac partium coniunctione prodeat totius membri vnitas, qua mediante membrum, vt instrumentale agit, vt si dissoluatur, lædatur actio totius instrumenti, vt per se sit morbus totius membri, ex accidenti aũt singularum partium, vt accidit, vt sine partes instrumenti. Vnde notandum Gal. proponere apospasmata in plurali; nam apospasma in singulari, v. i. competit vni tantum parti hoc est ligamento, est soluta vnitas per se ligamenti, vt colligit ex Gal. 4 meth. 1. vbi solutam vnitatem in ligamento vocat Apospalma. Tertio oboritur soluta vnitas vt sit morbus per se & partis, & totius instrumenti, vt si v. g. ligamentum ex toto soluatur, est quidẽ morbus partis, qm̃ ligamentum non est amplius vnio, sed in duas diuisum partes: est autem morbus totius instrumenti, quoniam partes non amplius cohærent, neque vniuntur, vt totius vnitas fiat ex vnione, & adhærentia partium. Nec obstat, quamuis afficiatur vnica tantum pars, quoniam afficitur, vt pars instrumenti, vt soluta vnitas ligamenti, vt pars similaris, vt vna esse debet, sit morbus partis similaris. Soluta autem vnitas ligamenti, vt pars instrumenti, vt concurrit ad vnitatem totius membri, sit morbus totius instrumenti. Ex quo Gal. discursu cũ colligatur dari solutã vnitatem, quæ est morbus, & partis, & totius instrumenti, vt soluta vnitas sit causa læsionis, functionis, & partis, & totius, propterea vnitatem esse organum, & parti, & toti membro commune, quo mediante facultas operatur, vt ob id cum in definitione operationis dictum sit, esse motum hominis effectiui mediante spiritu, & constitutione, per constitutionem opus est intelligere temperiem, compositionem, & vnitatem vt temperies sit organum partis operantis, compositio totius membri, vnitas vtriusq;. Quibus ex rei natura na constitutis, vnum obiter colligere liceat, nequaquã dari morbum, qui non ad vnum horum trium generum referatur, nempe vel ad intemperiem, vel malam compositionem, vel solutam vnitatem, cum

Marginal notes:

Tẽperatura alia ab anima.

Cõpositio.

Actiones omnes a similaribus.

Cõpositionis necessitas.

Actio īstrumentaria.

Arteria est instrumentum.

Dubitatio.

Actionis causa non positio.

Solutio.

Quid vnitas, & morbus in soluta vnitate.

Soluta vnitas similariũ, & dissimilarium.

Secundo.

Vnitas differt a positione partium.

Tertio.

Vnitas organum facultatis.

Morbi genera.

in morbo necessarium sit, vt id quod est immediatū organū facultatis patiatur, & ita patiatur, vt re ipsa aliquā mutationem experiatur. Quæ duo sane locū habēt in tēperatura, compositione & vnitate, siquidē stāte vita, nec anima, nec animæ facultas patitur, vt mutationē accipiat, sed mortis tēpore ad organi destructionem abeunt. Vt in errore sint qui imaginātur, dari morbum præter tria genera, quem vocauit, vel a tota forma, vel a proprietate occulta. Sed quia dubitatio esse potest, de proportione partis similaris, ideo sciēdū, neq; huius causa morbū, præter tria genera esse somniandum, nā per proportionem nil aliud intelligere oportet, quā determinatam quandā proportionem propriæ substantiæ partis similaris vtpote carnis iecinoris, quę sane proportio prodit ex mixtione quatuor corporū elementorum, quę sane proportio dum a generante per alterationem est ꝓducta, nec mutationem aliquam admittit stante vita, neq; est facultatis organum, sed solum est vt facultas communis limitetur, contrahatur, & euadat propria, vt propria hæc facultas ꝓ domicilio habeat propriā substantiam, tali non modo temperie, sed ēt substantiarum proportione donatam, cuiusmodi est facultas alteratrix, sanguifica reddita, quæ pro domicilio iecinoris substātiā est adepta. Cęterū ꝓpria illa facultas agens mediāte organo immediato agit per propriā temperiem, non autem per proportionē, vt cum proportio ad differētiā temperaturæ, compositionis & vnitatis, nec mutationē admittat, nec sit facultatis organū, sed solum domiciliū, asserendum morbum in proportione non dari. Ex quibus colligendum, differentiam esse inter proportionem partis similaris, & instrumētalis, nā proportio partis similaris (vt diximus) nec mutatur, nec facultatis est organum, in instrumētali autem proportio, & mutatur, & est facultatis organum, siquidem nil aliud est quam determinata, & peculiaris cōpositio. Neq; obstat, quamuis a facultate partis similaris ꝓdeant actiones supra vires tēperamenti, id enim sit, qm̄ illa proportio est in causa vt ita limitetur facultas, vt sit apta ad illas priuatas functiones obeundas, vt organo tantum concurrente, nō proportione, sed determinata tēperatura. Hinc sequitur si a generante per alterationem vitiosa producatur proportio v.g. in renibus, vt huius renum alteratricem, ita limitari, vt aptissima sit ad gignendos calculos, gignit autē mediante organo per temperiem suā, non autem per proportionem, vt cum calculi generatio sit corrupta actio, hæc nequaquam referatur in morbum, cum in constitutione non sit noxa, sed in errorem externū, qui tamen causa est externa, nempe vitiosa proportio, sicut etiam quandoque læditur sanguificatio ob vitiosum chylum. Quamuis differentia sit inter chylum, & proportionem, quia chylus est materia, in quam agit facultas sanguifica, proportio autem est, contrahens facultatem. Cæterum aduertendum quamuis partis similaris proportio non concurrat vt organum facultatis, nihilominus cum insit proportionem dicta similitudo, & dissimilitudo, ad hæc vis contrahendi facultatem vel vehementiorē, vel imbecilliorem, sequitur vt virtute harum proportionū facultas ita limitetur, vt ad agendum euadat ratione similitudinis validior, ratione dissimilitudinis imbecillior, vt quandoque etiam ex toto actus secundus adimatur, prout dissimilis proportio erit idonea ad limitandā facultatem magis, vel minus efficacem pro tamē vt facultas agit, vt organo vtitur tēperatura, vt autem eius actio vel minuitur, vel etiam auffertur, quoniam facultatis imminuitur vel etiā adimitur aptitudo ad vtendum temperatura, vt suo instrumento, vt lędatur actio ob errorem externū, cuius proportio est ita dissimilis & efficax, vt alterius

Morbus in proprietates non datur.

facultas otiari, vt v.g. dum magnes fricatur adamante, adimitur magnetis actio, dom allio fricatur, teuo catur adamātis actio. Ecce magnes nihil patitur, neque adamas, vt, si aliqua fiat mutatio vel in temperie, vel proportione, & tamen ausfertur actio quare ob externum errorem, vt merito statuendum sit cū facultatis organum immediatum nil aliud sit quam temperatura, compositio, & vnitas, & in his vim esse morbi, & eum hæc nil aliud sint quā constitutio, recte in definitione actionis dictum esse mediate constitutione. Tandem in definitione actionis dictū fuit (gratia voluptatis) qua in particula continetur actionis finis, qui sane in operatione secundum naturam habet rationem boni, & boni delectabilis, vt propterea nil aliud sit, quam voluptas, siquidē agens agit vt ex actione aliquid iucundum consequatur, vt v.g. homo oculis non videt vt videat, sed vt ex visione aliquam vtilitatem consequatur, & propterea dicit Gal. 7. de Plac. 6. non satis esse ad voluptatis laborisque creationem, vt vel lenis, vel aspera in corpore motio fiat, sed necesse est vt vtrisque agitationibus sensus quisquam accedat. Ecce quemadmodum ad sensum pertinet creare voluptatem, vt sensationis secundum naturam finis sit voluptas. Sed nota, quia tertio, de anima septimo. ait, quod in sensu est voluptas, & dolor, in intellectu bonum, & malum, vt cū perfectio prædicetur de voluptate, & bono, forte in definitione melius erit dicere causa pfectionis. Sed liceat cum Platone circa hanc operationis finalem causam digredi, vt veritas magis elucescat. Itaque sciēdum dixisse Platonem in Gorgia, omniū actionum finem esse bonum, & boni gratia omnia esse facienda, non autem ipsum bonum gratia reliquorū. Vnde ex his verbis opus esset statuere finem actionis esse bonum, cum tamen dicat Aristotel. tertio, de anima septimo, quod in sensu est voluptas, & dolor, in intellectu bonum, & malum, vt sensationis finis sit voluptas, intellectionis autem bonum, propterea sciendum bonum, & voluptatem bifariam capi posse. Declaro, & primo quo ad bonum, vel est vere bonum, vel apparens bonum, quod vere est bonum aduersatur malo, & de hoc intelligit Aristotel. tertio, de anima, vt propterea sicut distinguit voluptatem a dolore, ita secernit bonum a malo, quod autem est apparens bonum non aduersatur malo, quia quamuis bonum esse videatur, est tamen malum, & hoc modo intelligendus Plato dum in Gorgia ait, omnium actionum finem esse bonum, quod etiam in dialogo de pulchro, pulchrum appellauit dū ait, potentiam esse pulchrum, impotentiam turpe, & oculi statuantur pulchri non, qui impotentes videndi, sed qui apti, & vtiles ad videndum. Quod autem attinet ad voluptatem, accipitur, vel generica, vel specifica: si generica, pertinet ad omnes facultates, vt omnis operationis finis sit voluptas, si autem specifica, potissimum solet capi pro voluptate pertinente ad sensus exteriores, & potissimum ad gustū, & tactum. Vnde ad sensum voluptatem respiciens Arist. 3. illo de anima septimo dicit, quod in sensu est voluptas, & dolor, in intellectu est bonum, & malum. At Plato respiciens ad voluptates in genere, in Phedro proponit voluptates, & corporis, & animi, q̄ s. in discendo percipiuntur. Vnde etiam in dialogo de iusto ait, vt tres sunt animæ partes, siquidem vna est qua homo discurrit, alia qua irascitur, & tertia qua concupiscit, vt inquam tres sunt animæ partes, tres quoque voluptates esse videntur, sua cuiusq; partis propria. At addit in dialogo de Republ. cum tres voluptates sint, voluptas partis eius qua discimus, erit vtique suauissima, eiusque dulcissima vita, in quo hæc pars dominatur. At quanta sit in contēplatione veritatis suauitas, solus Philosophus sentit, vt hęc sit

Gratia voluptatis.

Actionis causa finalis.

vera voluptas, & sincera (ait Plato) reliquæ omnes vmbratiles, & inanes. Addit etiam in dialogo de iusto, cum tria sint hominum prima genera, nẽpe Philosophus, contentiosus, auarus, esse quoque voluptatum species tres hisce subiectas, vt ique habent. At voluptates ita se habent, vt ait in Protagora, quædam iucunda esse bona, quędam mala, per iucunda autẽm intelligit, quæ vel voluptatis principia sunt, vel efficiunt voluptatem, vt tandem si voluptas in genere capiatur, cum sit communis cuilibet animæ, cuiuslibet etiam actionis finis esse potest, secus autem statuendum, si capiatur specifica voluptas, hoc est ad solos sensus pertinens, sicut accepit Philosophus tertio de anima septimo, citato. Cuius veritatis etiam non fuit ignarus Plato, quod sit verum in Philebo, ait sapientiam neque inesse in vita voluptatis, neque voluptatem in vita sapientię, vt neque voluptas sit omne bonum, neque dolor omne malum. Vnde ad eandem sensuum voluptatem respiciẽs Plato in cõuiuio ait, voluptates omnes amore esse imbecilliores, vt illis dominetur amor, siquidem amor, quoniam libidinibus, & voluptatibus dominatur, mirũ in modũ tẽperatus est. Comprobatum ergo sit, voluptatem in genere acceptam esse finem actionis humanæ in genere, ratione & corporis geniti, & generãdi, vt pote generatio seminis cuius vtilitas, cuius finis est propter fętum generandum. Sed & respiciens ad sensuum voluptatem Gal. 1. de causis Sympt. 6. in omni sensu esse dolorem, & voluptatem, vt sane voluptas bonæ sensationis sit finis, sit vtilitas, ad quã respiciens Gal. 17. de vsu part. 1. ait, animalib. duplicem vtilitatẽ accidere, primam ab actionibus secundam a partibus, vt agat, nam pars, scilicet viuens superuacanea esset, si actione esset orbata. Ecce hic duplicem proponit vtilitatem, aliam actionis, aliã partis, at voluit actionis partem esse primam ac præstantiorem, nam partis vtilitas est actio, actionis autem voluptas. Rationabiliter autem dicit Gale. si reperiretur aliqua pars actione orbata, esset abscindenda, vt pote cuius nullus esset vsus, nulla esset vtilitas, qua homo frueretur, hoc est nec partis nec actionis. Vnde hoc loco admoneantur iuuenes, dixisse Gal. omnem partem cõferre ad vsum, per actionem per vsum intelligens illum, qui non præcedit scilicet tempore, sed sequitur actionem, vt dum proponuntur partes, quæ tantum sunt ad vsum destinatę, sermo sit de vsu, qui actionẽ tempore pręcedit, vt hoc vsu prędite, per hunc vsum conferant ad actionem totius membri, ob id tamen non sequitur, vt pars propriam non habeat actionẽ, cuius finis est vtilitas, propria actione posterior tempore, sed dignitate prior, quæ vtilitas voluptas nuncupari potest. Vnde ad hanc vtilitatem respiciens 11. de vsu partium 13. ait, partis actionem constructione, & generatione esse priorem vtilitate, contra dignitate vtilitatem esse priorem actione, vt primus scopus constructionis omnium partium sit vtilitas. Ecce proponit vtilitatem, quæ consequitur actionem, quæ est eius finis, quæ vtilitas nil aliud est, quam voluptas, & proinde quid dignius actione, quod nequaquam statuẽdum de vsu, qui tempore actionem pręcedit, nam actioni quodammodo famulatur. Cuiusmodi est ille vsus de quo loquens Gal. 17. de vsu par. primo ait, nil aliud esse quam aptitudinem quandam ad agendum, ad quem etiam aspiciens dicit primo de locis affe. 1. vt actio est motus partium, ita vsus inest omnibus partibus etiam nihil agentibus, igitur non sequitur actionem, vt ob id etiam partes non viuentes hunc vsum obtineant, cuiusmodi. v. g. sunt pili, qui dubio procul carent vsu, qui est finis actionis, qui voluptas nuncupari potest ad differentiã vsus actionẽ præcedentis. Vnde etiam notandum hunc vsum, qui est finis actionis, esse quid aliud a securitate, de

Actio partis vtilitas.

Monitũ vsus duplex.

Vsus quid.

Not. Vsus quid aliud a securitate.

qua loquebatur Gal. 12. de vsu partium 10. dum dicit, actionem dignitate anteponi securitati, ad sanitatis vero diuturnitatẽ postponi securitati, & merito, quoniam securitas magis confert ad sanitatis diuturnitatem, quam actio, at contra actio securitate est dignior, propterea quod dignius est quod cõsequimur beneficio actionis, quã sit sanitatis diuturnitas: nam quod cõsequimur ope actionis est voluptas, propter quam diuturnam optamus sanitatem, vt etiam sanitas sine voluptate emortua sit. Constitutum ergo sit, actionis humanæ finem esse voluptatem. Ad quã respiciens Gal. 15. de vsu partium 3. dicit, cum tria sint actio, vtilitas, & pulchritudo, ratione dignitatis priorem locum obtinere vtilitatem, secundum actionẽ, tertium naturalem pulchritudinem, siquidem primus scopus constructionis omnium partium est vtilitas, vt merito, & actione, & pulchritudine naturali sit dignior. Actionem aũt esse pulchritudine digniorẽ ibidẽ colligitur, cum dicit. Ea quæ natura semper imitatur esse illa, quę ad actiones, & vtilitates pertinent, vt natura pulchritudinem respiciat, non vt primum scopum sed veluti operationis additamẽtum, siquidem pulchritudo ad vtilitatis successum, & bonitatem refertur, vt propterea actio nõ sit gratia pulchritudinis, sed vtilitatis. Sed quid est vtilitas? cũ Gale. oculorum vtilitas est admirabilis, vt cum sit quid aliud ab actione, & dignius, ideo erit finis visionis, & proinde voluptas, qua ope probę visionis fruimur. Cũ igitur humanæ actionis finis sit voluptas, quotuplex sit voluptas merito explicare expedit. Dicimus ergo voluptatẽ bifariã accipi posse, altero modo, vt est finis simpliciter actionis, reliquo, vt est finis, in quẽ respicit agens actionẽ producens. Sed primo modo in genere duplex est voluptas, nã vt duę sunt primæ actionũ differentię, vt nimirũ actio est, vel naturę, vel animæ, ita ẽt emanat voluptas, vel naturę, vel animæ, quamuis euidentior, & præstãtior sit animę, quam naturæ voluptas, & eo ẽt præstãtior, quo erit facultatis animę dignioris voluptas, vt omnium voluptatum præstantissima sit, quæ probæ intellectionis est finis, vt sit veluti diuinæ bonitatis fruitio. sed hæc limites artis anatomicæ transcendũt, vt si liceat in pręsentia proponere voluptatem omnium pręstãtissimam, quæ sit finis actionis, seu operationis hominis, vt ad artificem anatomicum pertinet, statuendum sit esse voluptatem non naturę, sed animæ, quæ sane voluptas finis est motus voluntarij artificialis, ad differentiam motus voluntarij brutorum, veluti probæ locutio. Si autem alio modo capiatur voluptas, vt est finis, in quem respicit actionis author, vt agens respicit, vel vitam, vel meliorem vitam, ita & duplex erit voluptas, alia vitæ, alia melioris vitæ hoc est quæ consequitur, vel vitam, vel meliorem vitam, vt nec vita, nec melior vita sit finis, cum vtrumque sit actio, siquidẽ vita, & melior vita, est animæ actio, vita quidem, est animæ actio, qua præsente homo viuit, melior autem vita est animæ actio, qua præsente homo nõ simpliciter viuit, sed bene viuit, vt propterea melioris vitæ finis sit voluptas multo excellentior fine vitæ simpliciter acceptæ. Hinc sequitur, in præcipuis visceribus operationes obire gratia, & vitæ, & melioris vitæ, causa vitæ generatio spiritus animalis in cerebro, vitalis, in corde, sanguinis in iecore, secundum quam rationem cor reliquis est anteponendum, nam quamuis animalis spiritus sit dignior vitali, hoc intelligere oportet causa melioris vitæ, nam causa vitæ, spiritus animalis gignitur causa respirationis, & hæc propter vitã, propter cor, causa autem melioris vitę operatio est ratio, ira, concupiscentia, generatio etiam animalis spiritus, vt sit animæ organum, non quidem ad edendam respirationem, sed ad obeundas principes functiones, & motus etiam artificiolos,

Voluptatis diuisio.

Secundo modo.

Vita quid. Vita melior quid.

Cerebri dignitas.

Cordis dignitas.

ciosos, veluti est texere, pila ludere, oratio vocalis, & similis artificialis motus, secundum quam rationem cerebrum obtinet principatum. Itaque vt agens respicit vel ad vitam, vel ad meliorem vitam, ita datur finis, seu voluptas, vel vitę vel melioris vitæ, qui tamen finis ita se habet, vt cum vita referatur in meliorem vitam, etiam finis vitæ referatur in finem melioris vitę. Cæterum vterq; finis multiplex esse solet, prout & vitæ, & melioris vitę actiones sunt multiplices. Vnde ad hæc arcana respiciens Gale. quartodecimo de vsu par. 1. naturam ad constituendas animales partes ad tres scopos respexisse dicit, nimirum vt partes crearet gratia, vel vitæ, vel cõmodioris vitæ, vel instaurationis generis, vt. v. g. partes vitæ causa creatæ, sunt cerebrum cor, & iecur, causa autem melioris vitæ, oculi, nares, aures, manus, causa instaurationis generationis testes, matrices. Quo loco notãdum quamuis Gal. proponat tres scopos, ad quos natura respicit in creandis animalis partibus, nõ propterea tamẽ finium genera esse multipiicanda, vt finis tãtũ actionis, vel naturæ, vel animæ, ad hæc vel vitæ, vel melioris vitæ, nam cum vita seruetur secundum vel indiuiduum, vel speciem, ob id vtroque modo finis erit vitæ. Ad eundem modum quicquid consequimur causa melioris vitę, quamuis multiplex esse possit, quodlibet tñ est ad finem ad voluptatẽ melioris vitę, vt v. g. si homo meliorem vitam obseruans, operetur secundum prudentiam seu sapientiam, vel sciẽtiam, nec non secundo fortitudinem, temperantiam, & iustitiam, semper cuiuslibet operationis finis erit voluptas, quæ meliorem vitam sequitur. Nam ex Gale. 7. de placitis primo, prudentia nec non sapientia, & sciẽtia prodeunt ex facultate rationali, fortitudo ex irascibili, temperantia ex concupiscibili, iustitia deniq; ex trium virtutum inter se habitudine, & conueniẽtia emergit, vt si homo secundum iustitiam operetur, eam obeat functionem, cuius finis est optima voluptas, & proinde non naturę sed animę, nec vitę sed melioris imo optimæ vitæ. Hactenus ergo explicata est operationis definitio, quæ fuit, humana actio est motus hominis effectus mediante spiritu, & cõstitutione gratia voluptatis. Ex cuius definitionis explicatione ita etiam patet quid sit vsus, & quotuplex, vt in huius declaratione non sit tempus conterendum, vt hinc etiam pateat cur definiendo methodum anatomicam dictum sit, methodus anatomica est ars naturæ mẽbri humani, sectione, actione, & vsu comparata, siquidem ex ignoratione actionis, & vsus necessario impeditur, quominus habitum anatomicum consequi possimus. Quod sit verum, Gal. li. de dissectione vuluæ capit. 3. ait, plerosque in absurda fuisse delapsos in vteri anatome, quoniam neq; vsum neque functionem cornuum sciebãt explicare. Postremo in definitione methodi anatomicæ, vt finis non desideraretur dictum fuit (causa inuentionis indicationis vitalis) in hac particula duplex finis, & vterq; externus proponitur, voco finem externum, ad differentiam inartificiosi, qui nihil aliud est quam cognitio artificialis naturæ membri humani, finis autẽ externus duplex proponitur, alter proprius, alter communis, proprius vt hæc pars artis medicæ a reliquis partibus medicinæ distingueretur, cõmunis autem, vt anatomia medica a Philosophica distingueretur. Itaq; quantũ attinet ad proprium finem, pro huius intelligentia altius exordiente, dicimus, in arte medica, vt est vnus finis communis, nempe sanitas, ita sunt diuersi particulares fines, quorum quinque sunt interni, quinque autem externi. Nec ab re, cum ars medica in quinq; partes distribui possit, quarum duas, & præcipuas Auicẽna practicas nũcupauit, tres aũt quæ in duas illas referuntur, theoricas. Vnde quãtũ attinet ad practicas, cũ alia sit ars tuendę sanitatis, reliqua ars curatrix, quãtum attinet ad artẽ tuendę sanitatis, eius proprius, scilicet finis internus est inuentio seu cognitio indicationis vitalis, & præseruatorię finis autem externus, est præsens sanitas, vt vel conseruet, vel firmior reddatur. Quo vero ad curatricẽ eius finis internus, est inuentio indicationis vitalis, præseruatoriæ, & curatorię, finis autem externus, vt sanitas deperdita reparetur. Quod vero spectat ad partes theoricas, cum sint physiologica, pathologica, & simiotica. Quantum ad simioticam, huius finis internus, est cognitio omnium consequentium & sanitatem, & ægritudinem, & ob id dicit Auicenna in prima primi capit. 1. de subiectis medic. debemus in medicina scire accidentia, quæ in sanitate accidunt, & ęgritudine. Finis autem externus vt sunt signa manifestantia, quælibet indicantia. Quo vero ad Pathologicam. Huius finis internus, est cognitio rerũ præter naturam, hoc est morborum, causarum, & symptomatum. Externus autem, vt inueniatur indicatio præseruatoria, & curatoria, vt pathologica non inueniat indicationes, nam practicus inuenit ex cognitione naturæ indicantium, sed vt inueniuntur scilicet a practico, & ob id pars theorica refertur in practicam. Quantum denique ad Physiologicam, huius finis internus, est cognitio rerum naturalium omniũ ad hominem pertinentium, siue sint humores, siue spiritus, siue membra. anatomiæ autem tanquam partis Physiologicæ finis internus est cognitio naturæ membri Finis autem externus & pręcipuus, vt inueniatur indicatio vitalis, siquidem a parte secundum naturam constituta indicatio sumitur vitalis, vt si pars conferat ad inuentionem remedij curatorij, cõcurrat non vt indicans remedium, sed vt signum lapsus morbi, & proinde vt signum indicantis curatorij, quemadmodum exacte in methodo medẽdi fuit explicatum, & declarat etiã Gal. lib. de constitutione artis medicę c. 17. Hæc de fine proprio. Quo ad cõmunem, fuit sanitas, circa quam non est aliqua difficultas, nec opus est longiori explicatione, cum pateat medicæ artis finem esse sanitatem, in quam cum conferãtur omnes medicinæ partes, constat etiã partem hanc anatomicam vocatam referri, vt per hunc finem medicus, a philosopho distinguatur. Siquidem ex Gale. secundo de anatomicis administrationibus secũdo, Physicis anatomica speculatio subseruit, vel solius speculationis gratia, vel vt doceat artificiũ naturæ, in qualibet particula ꝓbe expressum, vt medico vtilis est, ad affectus noscẽdos, sanandos, & ad illorum præsagia. quælibet autem vtilitas in vnam sanitatem refertur, vt scilicet vel præsens conseruetur vel deperdita reparetur. Hæc de definitione methodi anatomicæ, fuit autem, methodus anatomica est cognitio naturæ membri humani, sectione, actione, & vsu comparata gratia indicationis vitalis, ꝓpter sanitatem. Ex qua definitione licet colligere anatomię diuisionem in suas partes, & potissimũ a forma subiecto, & efficiente. cum hæc diuisionem patiantur. A forma quidem, vt cognitio est habitus cõparatus vel experimẽto, vel ratione, si experimẽto, est anatomiæ pars, quæ peritia vocat, quam Gale. 2. de anatomicis administrationibus vtilem vocauit, si autem comparetur ratione, scientia vocari potest, sed ratione finis effectiue q a scilicet finis est sanitas, vt methodus anatomica sit ars cõparata ratione, & experimẽto. Hanc autem partem, quæ ratione comparatur, voluit cõducere supra vsum artis, vt & superabundãtẽ, & superfluam vocet, quãuis nec sit super vsum artis, nec superflua. At ita locutus est Gal. quoniam accepit anatomicam speculationem, vt cõparatur, vel solius speculationis gratia, vel vt homo per hũc habitum scientificum comparatum doceat naturæ artificiũ in qualiber parte, & cognitio ptinet ad Philosophos, & ideo est supra vsum artis, est superflua, vt si capiatur cognitio anatomica, vt ratione comparatur, vt in virtute

Partes, vt genitæ.

Voluptas prima quę.

Finis multiplex.

Finis proprius.

Artis tuendę sanitatis finis.

A.

Curatricis finis.

Simiotici finis.

Pathologicæ finis.

Physiologicæ finis.

Anatomię finis.

Definitio Anatomię.

Diuisio.

A forma.

huius habitus dogmaticę sanitatem præsentem conseruare, & deperditam reparare sciamus, secundum hanc rationem erit, & non erit, supra vsum artis: erit supra vsum artis Empiricæ, non erit autē supra vsum artis dogmaticę, vt tādem ex his colligere liceat, cognitionis anatomicę duplicem esse partē, aliam experimentalem, seu historicam vocant, vt peritia etiā dici queat, aliam autem scientificam, quæ illa est portio, secūdum quam ars dici potest.

Anatomiā quō supra vsum artis.

A subiecto.

Quo vero attinet ad subiectum, hoc est vel ossium, vel carnium, p ossium intelligo omnia ossa, vt reliquarum partiū fundamēta, vt per carneum subiectum intelligere oporteat, non modo proprie dictam carnem, sed carnem etiam membraneam, venosam, & omnem denique substantiam aliam ab osse, quod reliquorum est fundamentum, vt cum mēbrum diuidatur, vt est vel osseum, vel carneū, hinc duę anatomicæ methodi partes deriuant, quarū vna dicit Ostiologia, reliqua Sarcologia, siquidem Ostiologia cum Galeno primo, de anat. administ. cap. 2. est ossium humanorum cognitio, cuius subiectum, est Scheletum, hoc est cadauer siccatum. Sarcologia autem est cognitio reliquarum partium humanarum, cuius subiectū est cadauer īntegrum, vel etiam corpus humanum, vita præditum.

Efficiens.

Quantum denique spectat ad efficiēs ad mediū, quo hæc methodus comparatur, cum triplex fuerit, nēpe sectio, actio, & vsus, hinc etiā tres huius Methodi partes prodeūt, vt alia sit sectiōis cognitio, de qua Gal. in lib. de dissectione vuluæ venarum, & potissimum in libro de anatomicis administrationibus, alia sit cognitio actionis, de qua in libro de motu musculorum, de facultatibus naturalibus, & potissimum in libro de Placitis Hipp. & Plat. Alia denique sit cognitio vsus, de qua in libris de vsu partiū. Vnde cum tot sint partes integram anatomen cōstituentes, non ab re fore arbitramur, si proponat ordo. Primo inter libros anatomicos. Secundo inter libros de vsu partiū. Tertio inter partes dissecandas. Quibus explicatis illico ad tertium principaliter propositū explicandum accedemus, quod fuit ordinē, seu viam ordinatam ostendere, qua incedendum sit in anatome cuiuslibet partis.

Circa ordinem tria.

Ordo inter omnes libro anat.

Quantum ergo ad primum attinet, erat aūt ordinem inter libros anatomicos, & proinde anatomię partes in medium adferre. Omnia ergo cum Gal. proponentes sciendum dixisse primo libro de anatomicis administrationibus cap. secundo, primum esse versandum circa ostiologiā, hoc est ossiū interpretationem, quoniam ossibus aliarum partium natura respōdet, nam si ossa parua, & musculi parui, si cranium rotundum, & cerebrum rotundū, vt hinc colligere liceat, primum legēdos esse libros de ossibus. Sed preterea adhuc magis hunc ordinem explicans, dixit secundo de vsu partium septimo, ad vsum particularum pernoscendū duo necessaria esse, quorum alterum, & primum in ordine, est constructionem totam membri callere, reliquum operationem totius membri pernoscere, vt qui exacte cōstructionem nouerit, ab ipsa doctus natura particulariū vtilitatē nullo negocio inueniet, vt inferre liceat, post libros de ossibus legendos esse lib. de anatomicis administrationibus, siquidem per dissectione cōstructionē assequimur, & potissimum in parte Sarcologica versamur. Deinde vero cum merito vsuum noscendorum, actiones totius mēbri, imo & partium callere expediat, ante libros de vsu partiū, legendi sunt libri, in quibus partium actiones docentur, cuiusmodi potissimum sunt libri de Placitis, de motu musculorum, de vsu respirationis pulsuū, de facultatibus naturalibus, & si qui alij sunt, in quibus partiū functiones explicentur, eandem sententiam proposuit 6. de vsu part. 12. dum ait, doctrinam de vsu partiū præcedere doctrinam de actionibus, & hanc præter doctrinam de dissectione, quæ est inter anatomicos, & quę de anatomicis administrationibus tractat, per dissectionem autem inter anatomicos intelligere oportet dissectionem, spectantē non ad actiones, vel vsus, sed ad structuram, vtpote quid statuendum sit de numero vētriculorum cordis, in qua re (ait Galenus) Philosophorum, & medicorum plerique sunt hallucinati. Ex quo colligendum, vt sit dissectio non circa structuram, sed circa actiones, haec in libris de actionibus esse discutiendā. Amplius lib. 2. de anatomicis administrationibus cap. 2. ait, oportet primum medicum in primis esse exercitatum in dissectionibus, hoc est in visione partium, hoc est in cognitione structuræ, mox in carneorum viscerum functionibus, deinde oportet vsus singulorum viscerum cognoscere, siquidem hi vsus ad affectuum dinotionē maxime conducunt, vt hinc colligere liceat, nō modo primo esse versandum circa dissectionē, deinde circa actiones, & postremo circa vsus, verum etiā doctrinam Historicam tempore sciētificam præcedere, vt hac de causa etiam primo de locis aff. primo, sectionem actioni, & vsui anteponat, in arte autē medicinali vltimo, actionem anteponat vsui: atque hinc præcipiat primum legēdos esse libros de Placitis, & de semine, mox de vsu partium, & si etiam obiter liceat ponere ordinē inter lib. de actionibus, expediat primum legere l. 3. de facultatibus naturalibus, mox de Placitis. Siquidem Gal. sexto, de Placitis sexto, ait. Quæ hic dicunē de ciborum mutatione, si quis intelligere cupit, oportet, vt prius sit exercitatus in naturaliū facultatum rationibus, de quibus alibi peculiari tractatu agemus. Et dubio procul nil aliud est, quā tractatus de naturalibus facultatibus inscriptus. Quę a nobis, de ordine inter partes anatomicas, & hinc ēt inter libros anatomicos proposita, si vera sunt, facile est cognoscere Galeni libros in prima classe, in qua potissimum circa anatomen versator, ita citra ordinem esse dispositos, vt maior confusio mente concipi non possit, quemadmodum ex modo traditis etiā puer facillime intelligere poterit, vt nobis non liceat, hanc euidentem confusionem clarius exprimere. Hæc de primo.

Ordo in libris de vsu partium.

Quo autem ad secundum, erat autem ordinem explicare inter lib. de vsu partium, siquidem hi sunt libri, in quos reliqui referuntur nam ad horum dignitatem respiciens Galen 3. de vsu partium decimo, horum librorum sermonem sacrum vocat. Itaque hunc ordinem proponens Gal. primo, de vsu partium vlt. inquit, in primo, & secundo, libro sermonem haberi de manu, in tertio, de cruribus, in quarto, & quinto, de organis nutritionis, in sexto, & septimo, de corde, & pulmone, ita tamen vt in sexto, agat de corde, in septimo, de pulmone, in octauo, & nono, de his, quæ ad caput pertinent, & potissimū de cerebro, in decimo, de oculis, ī vndecimo, de organis ad faciē attinētibus, in duodecimo, & decimotertio, de his, quæ ad spiritum pertinēt, in quartodecimo, & quintodecimo, de partibus generalibus, & de his, quę ad coxæ vertebrā attinent, in sextodecimo, de cōmunibus organis, hoc est venis, arterijs, & neruis, in vltimo monstrat totius operis vtilitatem. Hęc igitur Gal. omnia declarat, & hac serie disponit. Cęterum vt constat his verbis a Galeno duo proponi, nēpe quot sunt declaranda, & quo ordine disponēda, ita quæ sit eorum causa, a quo fuerit enucleatum; ego ignoro. Nostrum ergo propositum est hæc arcana (vt exile ingenium nostrum potest,) vobis patefacere, quod vt firmius, & euidētius assequi possit, primum nō nihil circa institutum lib. de vsu partium digredi oportet. Itaque sciēdum ex Gal. primo, de vsu partiū 16. vt etiam libri inscriptio manifestat, propositū esse dicere non de actionibus, sed de vtilitate particularum, neque obstat quamuis dicat Gal. sexto, de vsu part. secundo, propositū est non actiones demōstrare, sed instrumentorū cōstructionem explicare, nam

Institutum lib. de vsu partium.

per

per hæc verba, nil aliud insinuauit, nisi in lib. de vsu part. propositum non esse actiones demonstrare, sed ex demonstratis instrumentorum constructionē, nō historice sed scientifice, hoc est in virtute vsuum explicare, quod nihil aliud est, quam agere de vsu par. Et ob id sibi consentiens quarto de anatomicis administrationibus primo ait, in opere de particularū vsu institutum fuisse, vt omnium corporis humani partium structuram quanto artificio constant, exponeret. Ecce non simpliciter docet structurā, sicut in lib. de anatomicis administ. sed structuræ artificiū, quod cum pedetentim vsu, ob id structuræ artificium docere nil aliud est, quam circa particularum vsum versari. Hoc ergo horum librorū de vsu part. instituto ita supposito, accedentes ad principale nostrum propositum, quod erat doctrinam & necessitatem, & ordinem cum causa patefacere, dicimus, cum Galeni institutum esset de vsibus omnium partiū corporis humani dicere, duo facit, alterū, & primū in omnibus, libro vlt. excepto, fuit, hos omnes vsus vt pollicitus est explicare, reliquum, & secundum quod in vlt. libr. proponit, summam ac pene diuinā huius doctrinæ vtilitatem proponere. Quod hoc sit verū Gal. in vlt. lib. cap. 2. proponit cōmoda, quæ ex opere de vsu part. consequi possumus, atque inquit, vnū ac maximum commodum nobis occurrere non tanquam medicis, sed tanquam præstātioribus, hoc est, scire aliquid cupientibus de vi ipsius vtilitatis, & propterea in cap. 1. dicit, opus de partium vtilitate non solum medico esse vtile, sed multo magis medico Philosopho, qui totius naturæ scientiam sibi studeat comparare, vnde cum oportet his sacris initiari, siquidem si quis in tāta carnium & succorū colluuie mentem habitare conspicatus fuerit, mentis excellentiam quæ in cœlo est, intelligat. Hincque opus de partium vtilitate, quod prius exiguum sibi videbat, perfectissimæ Etiologiæ verum principiū constituet, quę sane Etiologia multo maior, atq; præstantior tota medicina. Secundum deinde cōmodum est cognitio affectuum partium profundarum, quā ad rē actionis cognitio magnum habet momentū, vt v.g. qui nouit ventriculi actionem esse ciborum coctionem, si lædatur coctio, vētriculum esse affectum cognoscet, sed præter actionem, vtilitatis eandem cognitionem præbent, vt si v.g. in cruribus aliquod os fuerit fractum, aut sit articulo dimotum, cognosce mus animal lædi, qm̄ scimus quod per ossa cruribus innitamur, vt ad cognoscendū quæ nam pars sit affecta nō minus conferat vtilitatis, quam actionum cognitio. Tertium cōmodum, quod similiter se habet, est futurorum prænotio, quod tñ commodum secundum esse voluit Gal. quia tum cognitio ptis affectæ, tum futurorum prænotio pertinet ad alterum signorum. sed ad rem, cognitio actionum, & vsuum conterunt ad futurorum prænotionem, nam si in cruribus fuerit luxatio cum vlcere significatur ambulationis noxa in futurum ptis incurabilis, quod si coxendicum luxatio etiam fuerit sine vlcere, futuram claudicationem significabit. His addit quartum commodum, quod tertium vocat, quia ad par. ē curatricem spectare vr̄, est autē quæ respicit materias tum medicinales, tum chirurgicas. Medicinales qdem, nam dum ex anatome scimus naturam prouidentiam habere, vt in morbis fiat a natura crisis, nos naturam imitantes medicamentis vtimur. Chirurgicas vero, nam dum partium vtilitatem probe calles, scimus ēt circa partium incisionem, quæ audacter secari debent, & cōtra quæ timide, & caute incidenda. Quo loco admonentur iuuenes, ne forte credāt materias tum medicinales, tum chirurgicas esse materias remedij indicati, vel ab actione, vel ab vsu, vel saltem a membri natura, ope vel actionis, vel vsus cognita, nam nullum horum verū est, sed

Vtilitas lib. de vsu part.

Primum.

Secūdum.

Tertium.

Quartum.

Monitum indicario, nec ab actione, nec ab vsu.

statuendum horum beneficio cognosci naturam, & proinde virtutem an permittat, vel potius phibeat, materias remedij indicati a re pręter naturā, vt v.g. materia morbifica indicat purgans, cuius materia est rhabarbarum, si tempus sit crisis, & natura nihil agat, virtus est, quæ permittit medicamentum. Ad eundem modum sectio est materia remedij indicati a causa morbifica, beneficio autem vel actionis, vel vsus cognoscimus, in parte esse virtutē, vel permittentem vel prohibentem, sed ad rem, patet quēadmodum Galen. in vlt. lib. anatomæ proponit vtilitates. Sed hic aliquis diceret, verum quidē esse Gal. in reliquis libris versari circa vsum partium, in vltimo autem proponere operis vtilitatem, at nōdum huius ordinis causam patere. Itaq; huic quæsito satisfaciens Gal. in cap 1. vlt. ait, causam fuisse, vt hic vltimus liber sit veluti quidam bonus Epodos, hoc est vt stantes ante deorum aras hymnis Deos celebrantes, ita huic liber dum huius operis totius commoda explicat, insinuauit etiam naturam tantæ fabricæ authorem mirifice esse celebrandam, & hoc id significauit tertio de vsu part. decimo, dum ait, doctrinam hanc de vsu partiū esse sacram, vt conditori nostro hymnum componat, iure ergo in fine operis hypodam, seu cantilenam ex innumeris vtilitatibus colligit. Sed dubitabit aliquis. Nam Gal. in libro de ossibus inter initia statim habet, ex ossibus singula per se qualia sint, tum quam inuicem structurā habent, nota medico esse debent, si recte ea cum vel franguntur, vel sua sede dimouētur, curaturus est. Ex quo colligas, Galenū huius libri vtilitatē in principio proponere, cur ergo in libro de vsu partium in fine. Dicendum, huius discriminis causam fuisse, nam dum primo proponitur vtilitas, fit gratia addiscentium, vt ad addiscendum inflammentur. Dum autem postremo loco, vt qui ex doctrina cognoscit tot sequi vtilitates nō addiscat, quia iam didicit, sed Deo gratias agat. Vnde cū ex inscriptione libri, dū inscribit liber de ossibus ad Tyrones, non ita accendantur addiscentes quemadmodum ex inscriptione libri de vsu partium corporis humani, rationabiliter Gal. commoda in libro de ossibus inter initia proposuit, in opere autē de vtilitate partium in fine, vt in hoc laus conditori decantetur. Et præterea cum vtilitatem, & summum conditoris artificium colligat, inuicem conferens omnes corporis partes, vt ex his admirabile, & pene diuinū opus efficiatur, & hoc est, quod insinuauit Gal. 2. de vsu part. vlt. dum ait, in fine operis se dicturum de magnitudine, & potentia totius manus cum alijs vniuersis membris, nam cum illa inuicem conferuntur, magnitudo moderata, & constructione constituta ostenditur, vt hinc emergat vtilitas, hincque conditoris laus. Hæc de ordine inter lib. vltimum, & reliquos. Cæterum quo ad reliquos inter se, dicimus, cum propositum esset Galeni loqui de vsu particularum corporis humani, duplicem ob causam, primum de manu & sūma cum diligentia, hoc est in primo, & secundo lib. fuisse locutum. Altera causa fuit vt a notioribus initium sumeret, loquens aut. de manu, initium sumit a notiori, quoniam notissima est manuū operatio nempe apprehensio. Hęc autem cognitio necessaria est, quoniam non licet circa partium vsum versari, nisi earum operatio sit nota. Reliqua aūt causa fuit, quoniam corpus humanum, vt anatomiæ subiectum, ab alijs animalibus potissimum distinguitur per manum, & propterea manus sit organum ante organa, hincque organum ad quas libet artes exercēdas accommodatū. Hæc veritas confirmatur multiplici Galeni authoritate, & primo dum secundo de vsu part. primo ait, se narrationē a manu incæpisse propterea, quod pars hęc homini sit maxime propria, nō autē quia sit dignior, siquidem ex texto de vsu partium

Quæstio.

Solutio.

Dubitatio. Vtilitas tractatus ciū in pricipio vel in fine.

Solutio.

Ordo inter li. ipsis.

In primo, & secundo.

Manus maxima propria homini.

tium seprimo, cordis pars ignobilior præstatior om nibus, quæ sunt & in cruribus, & in manibus, vt pri mo loquatur de manu, non vt de parte præstante, sed propria. Confirmatur hæc veritas cum eodem Gal. 2. de anat. administrationibus cap. 3. dum voluit, pri mum esse versandum circa manum, tum in libris de vsu part. quoniam est propria hominis particula, tū in hoc lib. de anat. administrationibus, quoniam vt pars externa vsui est maxime necessaria, ne in dissecando partes affectas error aliquis committatur. Dicit etiam quarto de anat. administrationibus primo, a manibus non temere sumpsisse exordium, quoniā has partes in solis hominib. videre licet. Cōstitutū igitur sit, Gale. in 1. & 2. de vsu partium, & proinde ante alias partes locutum esse de manu, vt de parte omnium maxime propria ipsi homini. Quo vero ad
In tertio. tertium librum, in hoc agit de cruribus, & pedibus pariter, respiciens ad id, quod totius est, & hominis proprium. Hunc autem sermonem esse de notiori insinuauit, Gal. secundo, de vsu partium vltimo, dū ait, post sermonem de manu se velle loqui de cruribus, propter similitudinem constructionis. Ecce a notiore procedit, sed & similitudo constructionis significat pedes esse partes hominis proprias, quamuis manus sint magis propriæ, siquidem corpus humanum ab alijs distinguitur, per manus, & pedes, sed magis per manus, quam per pedes. Vnde ad hanc ordinis causam respiciēs idem Gal. quarto, de anatomicis administrationibus primo, dicit non fuisse absurdum statim post sermonem de manu, de cruribus nonnulla commentari, quandoquidē, & in his homo præter omne aliud animantium genus proprium quiddam sibi vendicat, vt nimirum solus ad
Pedes propri homi nis. amussim rectus crurum beneficio incedat. Apparet ergo cur in primo, & secundo de vsu part. dicitur de manu, in tertio de pedibus. Neq; obstat, quamuis dicat Gal. 2. de vsu part. cap. vltimo. Quo ad musculos mouentes humerum, se de his dicturum in libr. 13. vbi perfecte de humero, & omoplatis loquitur, nā ille est locus, (vt etto noscetis) in quo sermo habet
24. de his, quæ procedunt a cerebro. Expeditis igitur partibus, per quas homo ab alijs distinguitur, perno scens diuinus, Gal. non satis fuisse naturæ, vt partes creauerit, per quas homo ab alijs animalibus distinguitur, sed etiam optimum fuisse, vt generentur partes, beneficio quarum homo conseruaretur: ideo, vt hæ partes sunt a natura conditæ, ita etiam de his a Galen. Dicendum. Has autem hac serie disposuit, vt cum partes hominis conseruationi destinatæ essent in duplici differentia, siquidem aliæ conseruāt, aliæ sunt partes communes conseruantibus inseruiētes, rationi consonum fuit, vt primum de conseruantibus loqueretur, mox vero de his, quæ communiter conseruantibus famulantur, vt merito in penultimo lib. hoc est in 16. sermonem habeat de venis, & arterijs, & neruis. Vnde hunc ordinem insinuans 3. de vsu part. 9. ait. Venarum, arteriarum, & neruorum enarrationem esse facturum procedente omni sermone, quoniam hæc sunt communia totius corporis instrumēta, siquidem eis commissæ sunt communes vtilitates: nam membri per arterias refrigerant, per venas nutriuntur, per neruos animalem vitam suscipiunt. Cæterum quantum attinet ad partes cōseruantes, cum sint in duplici differentia, nimirum vt conseruant vel indiuiduum, vel speciem, rōnabile fuit versari primum circa partes conseruantes indiuiduum, mox vero circa conseruantes speciem. Quare in lib. ante penultimum hoc est in 14. & 15. de partibus genitalibus loquitur in prioribus autem de conseruantibus indiuiduum. Verum quantū ad conseruantes indiuiduum, cum conseruetur beneficio partium ad tres ventres pertinentiū, nēpe abdomen, thoracem, & caput, vt proinde inferiorē, me-

dium, & supremum, 1. agit de partibus ventris inferni, secundo medij, & tertio superni. Cuius ordinis 1. Ratio.
duplex fuit ratio. Altera quidem & prima, qm cum conseruetur indiuiduū beneficio sanguinis, spiritus vitalis, & animalis, quita se habent, vt animalis gignat ex vitali, vitalis ex sanguine, rationi cōsonum fuit primū versari circa partes concurrētes ad generationē sanguinis, secūdo cōferēies ad generationē spiritus vitalis, tertio circa conducentes ad productionem spiritus animalis. secunda ratio fuit, cū ex Gal. 8. de vsu part. 6 actionum aliquæ respiciant vitā, vt respiratio, & superflua excretio, aliquæ autem commodiorem vitā, vt olfactus, rationabile est primum versari circa partes, quæ operantur causa vitæ, mox circa illas, quę operantur causa cōmodioris vitæ. Vnde ab hac veritate non recedens Gal. 14. de vsu partiū 1. ait, natura ad constituendas animalis partes ad tres scopos respexisse, nimirum, vt partes crearet gratia, vel vitæ, vel commodioris vitæ, vel instaurationis generis, vt subdat. Cū de partibus genitis causa, & vitę, & cōmodioris vitę dictū, sit modo dicendum de partibus causa instaurationis. Ecce primū proponit partes causa vitæ, deinde causa cōmodioris vitæ. Neq; obstat quāuis primum sit locu Dub.
rus de manibus, & pedibus, quæ partes sunt vitę cōmodiori distributę. Siquidem de his non loquitur vt Solutio.
conferuntur cum partibus causa vitę procreatis. sed de his (vt teris) est sermo, vt sunt partes hoīs ppriæ, & proinde distinctæ ab alijs, quibus communiter animalia sunt donata. His ergo rationibus adductus Gal. in 4. & 5. lib. agit de organis nutritionis, & proinde de partibus spectantibus ad ventrem inferiorē in quo sanguis generatur: in 6. & 7. de corde, & pulmone, hincqne de partibus spectantibus ad ventrē medium, in quo spiritus vitalis producit, cuius causa in 7. lib. loquetur de māmillis, de quibus tamē, & diligentius agit in sermone de partibus generationi destinatis, quod monuit Gal. dum 7. de vsu par. ait, dicendum de māmillis diligenter, quando de partibus genitalibus dicimus, nunc vero hoc est in hoc septimo cum sermo fiat de organis spiritus, ob id & māmillarum meminimus, vt quę situm habent in thorace, duobus aūt in locis de māmil. is dicit quoniā pertinent modo ad organa spiritus, vt hic, modo ad organa generationis, vt circa postremos libros. Sed ad rem. in 6. & 7. sermo habetur de medio ventre, Deinde vero in 8 & 9. loquitur de cerebro, hincq; de partibus spectantibus ad ventrem supremum, in quo gignitur animalis spiritus, organum sane accōmodatum, & ad vitam causa. f. respirationis, & ad commodiorem vitam causa aliarum functionum, vt cerebri causa, quatuor libros scribat nempe 10. vndecimum, decimum secundum, & 13. in quibus 10.11.12.13.
hunc ordinem seruat, vt primum hoc est in 10. agat de oculis, vt de organo non modo cerebro proximo & præstantissimo in quorum sensuum, verum & de illo, cuius actio est euidentissima: in 11. aūt agit de his, quæ pertinent ad faciem eum partes fuit reliquis proximiores cerebro, tandē in 12. & 13. de his quæ pertinēt ad spinam, sunt enim organa, quibus vtitur cerebrum magis distātia, quam faciei partes. Sed aduersus hunc ordinem occurrit dubitatio. Nā Dubitatio
Gal. in lib. 15. loquitur de musculis ischium id est coxendicis articulum mouentibus, in quo tamen libr. sermo fit de organis generationis, & augetur difficultas, quoniam Gal. 15. de vsu par. vltimo ait se uel le sermonem habere hoc loco de musculis ischiū, ea tamen conditione, ut quod soli articulo Ischij, est peculiare hoc loco sit cōmemorandum. Dicen- Solutio.
dum, quod dictum est de māmillis, de his sermonē fieri in tractatu, & de corde, & metris genitalibus quoniā omnibus conferunt, ut a simili causa coxendicis musculi cōferāt ad coitum per modū articulationis

lationis coxendicis, ob id illico post absolutũ sermonem de partibus genitalibus, de his musculis tãquã de inservientibus sit locutus. Hęc de ordine ĩter li. de vsu part. Quo vero ad tertium circa ordinẽ explicandũ. Erat aũt ẽt seruandus in partibus dissecãdis. Paucia ergo dicimus cum Gal. 9. de anato. administr. c. 1. a notioribus exordientes: opus esse in primis secare cadauera, mox ventrem, præterea primũ exercere sectionem in parte a toto ablata: deinde in parti toti adiacenti, nam cum oporteat cum Gal. 4. de Anat. administ primo singulas partes dissectas ac curate conspicere, efficacius in cadauere ceruet, & præsertim si pars a toto sit ablata. Ad hæc cum cadauer diuidat in artus, & ventres, admonet Gale. 3. de Anat. administr. primo, opus esse vt iuuenes primo exerceantur in horum natura pernoscenda, nam præter id quod hæc sectio est facilior, est ẽt magis necessaria ad vsum chirurgi incidentis, & medici Dogmatici, vt pateat curationis ratio circa luxationes, & cum vlcere, & citra, circa fracturas ossium, circa excisionem materiæ putridæ, circa ẽt tibiæ, vel spiculi exectionem Vnde eundem ordinem ꝓponens 4. de Anato. administr. primo inquit, se primo locutum esse de dissectione artuum, deinde vecsatum esse circa totam musculorum cõiectionem, deinde conuersum esse ad ordinem, quem in cõtrario de vsu partium seruauit, rõ aũt similis ordinis fuit, qm̃ (vt ait Gal.) propositum est docere qualem naturam singula organa obtineant, cuiusmodi ei ã est ꝓpositum in opere de vsu partium, vt differẽtia sit, quia in lib. de vsu partium organorum natura consequimur per vsus, hic aũt per sectionem. Cęterum aduertendum hunc ordinem esse seruandum; dum sermo fit de dissectione, & ob id ait Gal. se esse locutum, & ita loqui, & in hoc sermone seruat ordinem, quem ẽt in opere de vsu partium seruauit. At si capiat sectio, vt fit, aliter statuendum, vt in sectione administranda duplex sit ordo, alter dum cadauerum copia suppetit, reliquus si cadauerũ copia desideret. Primũ ergo si copia sit cadauerũ, cũ Gal. r. de Anat. administ. secundo, hic exercitij ordo est seruandus, vt opus sit perdiscere primum ossium naturam, deinde ad musculorum incisionem ꝓperandum, nam ossa, & musculi reliquis omnibus veluti fundamẽta subiecta sunt, deinde licebit quoduis discere primum, siue arterias siue venas siue neruos, atq; in horum consectionibus versari. Viscerũ natura, ad hæc intestinorum, adipis, glandularumque natura facilius. s. innotescet. At si cadauerum non sit copia, alius seruandus ordo, qui his temporibus in scholis seruatur, quem ꝓponens Gal. 5. de Anato. administr. cap. 6. ait, se quamprimum simia fuerat strangulata, omnes abdominis musculos incidisse, mox intestina, ventriculum, iecur lienem, renes, vesicam, & si fœmina erat, etiam vuluam & hæc prima die amicis consecutũ, ne diutius asseruata computresceret. Deinde Gale. in sequenti die ad alia tẽãgressus incidebat eo ordine, qui in huius operis initio conscriptus est. Hæc de secundo principaliter proposito quod fuit versari circa essentiã Methodi anatomicæ. Modo quo ad tertium attinet, fuit autem docere viam quandam ordinatam, quæ applicabilis sit cuilibet membro corporis humani. Quod sane est calere quot, & qua serie sunt proponenda in quolibet membro, vt eius natura exacte pateat, vt tanta sit huius methodi vtilitas imo necessitas, vt cum Gal. r. de vsu part. 9. Quisquis sine methodo recte partium vtilitatem assequi putat, hallucinatur. Vnde in c. 8 eiusdem lib. gloriatur ingens. Neminem ante ipsum omnes organorum functiones explicasse, præterea si quis etiam alicuius membri actionem expressit, attamen ex ignoratione methodi in multis particularibus fuerunt decepti, & quod maius fuit, ẽt Hip. vt (ait Gal.) obscure nonnulla scripsit, q̃dam oĩno prætermisit. Not. autem Hip. hæc omisisse actu non virtute, siquidem ait Gale. quasdã se adiecturum non tñ ꝓprio marte, sed p methodos ab Hip. traditas. Cum ergo huius methodi tanta sit necessitas, ne deficiamus, Duo præstabimus, alterum erit ꝓponere quot sunt perpendenda, reliquum qua serie, hoc est pluribus, quod primo perpendendum, quod secundo, quod tertio, & sic deinceps. Quãtum ergo attinet ad primum, cum ex Gale. sententia r. de vsu part. 8. ad dinoscendos quoslibet vsus partium totius membri necessarium sit cognoscere quæ sit totius mẽbri actio, ꝓpterea quod oẽs membri particulæ in vnam conspirant totius membri actionem, vt v. g. oculi partes in visionem, manus partes in apprehensionem, idcirco necessarium est duo perpendere, quorum alterũ est actio, reliquum aũt membrum ad actionem concurrens. Quãtum ad actionem, quamuis in membro plures obeantur actiones, non tñ vnicam ac determinatã, & præcipuam illius membri intelligimus, veluti est visio in oculo. Quo vero ad membrum, non recedẽtes a Gal. 1. de vsu partium 8. 9. & 10. capitibus, dicimus opus esse intelligere tum singulas particulas totum membrum constituentes, tam ẽt totũ membrum compositum. Quantum attinet ad partes, perpendi solent, vt vel non viuunt vt vitreus in oculo, vel viuunt, tuncq; perpendunt penes modum essendi, vel concurrendi ad totius membri operationem, si primo modo capiunt partes, vt sunt magis, sed minus simplices, vt v. g. in oculo cornea est magis simplex, in manu musculus minus simplex. Si aũt secundo modo, sumunt partes vt sunt, vel p̃cipuæ causæ actionis, vel causæ sine quibus non fieri potest actio, vel causæ quarũ ope actio melius fit, vel deniq; sunt partes, q̃ pro omnium custodia sunt creatæ. Cum igit in exercitatione anatomicæ methodi versari oporteat circa partes his modis acceptas, vt totum membrum modo explicandum, q̃d nam & in singulis partibus, & in toto membro perpendere & noscere oporteat, vt inde operationis legitima causa pateat, hincq; membri natura ita elucescat, vt deinde in parte practica liqueat, q̃uo cõcurrat, & vt indicans auxilium, & vt signum ẽt indicãtis, siue in arte de tuenda sanitate, siue in curatrice. Quantum ergo attinet ad partes, & primo quo ad non viuentes, hoc peculiare obtinent, vt sit perpendenda tota substãtia, vt vitrei, vt vertit in alimẽtũ crystallini. Hoc loco notandũ circa partes instrumẽti non viuentis, has ẽt in methodo anatomica esse includendas fundamentum, & demonstratiuã, qm̃ in sermone de manu Gal. summa cum diligentia loquitur de vnguibus, quæ tñ non viuant, & rationabiliter cum sint partes, quæ ad differentiam sanguinis, sunt totius instrumenti particulæ similaris quidem, sed quæ manent. Ad hæc dum in oculo perpẽditur albugineus, perpenditur particula non viuẽs, & sicut in vngue, ita etiam in albugineo ponderamus tum consequentia, tum quę accidunt, quare & vitreus, quamuis non viuat, a methodo non est excludendus. Cæterum cum vitreus id priuatim obtineat, vt eius substãtia vertitur in alimẽtũ crystallini, hoc nequaquam erat non admonendum, sed animaduertendũ, vitreum aliquã similitudinem obtinere cum corpore pingui, vt sicut aliqua eius pars manet, sicut vnguis, caro, & reliquæ partes similares, aliqua aũt pars nõ manet, sed est alimentum, & corporis pinguis, & calidissimum, ita & vitrei partẽ esse permanentem, & partem verti in crystallinum, & in vitreum, sed discrimen est. Nam portio pinguia dum mutatur in corpus pingue, mutatur in partem viuentem, dum autem portio vitrei mutatur in substantiam vitrei, & est portio impurior, cum purior

vertitur

Ordo in dissectione.

Nota.

Ordo in sectione duplex.

Tertium.

Methodus applicabilis.

Duo.

Primum. Quot.

Partes quo modis cõsiderantur.

vertitur in substantiam crystallini, mutatur in partē non viuentem, vt vitrei eadem sit generatio, & cōseruatio, quę vnguium ac pilorum, & ꝓinde partiū permanentiū, sed non viuentium, & propterea Gal. in meth. respiciens ad instrumenti particulas, & viuentes, & non viuentes, sed permanentes, non proposuit mutationem totius substantiæ, cum hoc tñ non est ab re in applicatione methodi hoc admonere, si contingat vt instrumentalis aliqua reperiatur particula, quæ sedm aliquam partem non maneat, cuiusmodi est corpus pingue, & vitreum. Quo autē ad non viuentes, & primo quo ad simpliciores, cum possit esse vel principalis, vel nō principalis, si principalis, sunt ī duplici dr̄ia. Etenim sunt, vel passiuę, vel actiuæ: Quo ad passiuas veluti lingula in gutture. Gal. aūt in meth. passiuas non proposuit qm̄ cōcurrunt, sine quibus non, v. g. sine lingula nō fieret vox. Hoc autem monuisse volui propter Galenum, qui septimo, de vsu part. 11. & 13. ait lingulam obtinere substantiam, vt similis alia in corpore non reperiatur, atque esse principalissimum vocis instrumentum, intelligatis passiuum, cōcurrit aūt per tēperiem passiuam, hoc est humiditatem ad hęc, & per consequens, & id quod accidit. Nota quia forte lingula concurrit vt actiua, vt mouet, vt percutit aerē, sed hæc percussio pendet a motu musculorum, vt non sit simpliciter actiua. Vnde sciendum partē instrumēti principalem esse actiuam, vel simpliciter, vel secundum quid, pars actiua simpliciter, est quæ agit, & ab alia particula instrumenti non patitur, vt v. g. caro iecinoris agit, vt non patiatur ab alia iecinoris parte, similiter crystallinus in oculo agit, vt non patiatur ab alia oculi particula, & huiusmodi principales particulę necessario agunt per temperaturam, pars autē actiua secundum quid, est quæ est causa operationis vt patitur, & propterea ēt passiua dici, vt nisi ab alia instrumēti particula patiatur nequaquam fit actionis causa, vt v. g. lingula in laringe, nam nisi patiatur a musculis laringis, nequaquā fiet vox, quia non poterit aerē percutere, & huiusmodi particula siue actiua, siue passiua appelletur (nam vtroque modo dici potest) nequaquā concurrit per temperiem, qm̄ eius actio non est alteratio, sed motio ac percussio, vnde sicut in motu alterationis actio fit per temperiem, contra in motu locali fit actio per secundas qualitates, & proinde per id quod cōsequitur, sunt aūt durum, & molle, grauitas, & leuitas, siquidē alio modo fit motio, dum qd̄ percutitur est, vel molle vel durum, dum, quod mouetur est, vel graue, vel leue, pariter dum qd̄ percutit est, vel durum vel molle, vt cum lingula nequaquā concurrat per temperiem, sed per determinatā duritiem, non propterea sit asserendum Gal. fuisse diminutum. Quia dum dicit partē præcipuam concurrere per temperaturā, & quandoque ēt per id qd consequitur, respexit ad particulam simpliciter actiuam, ex hoc inferens si fuerit pars secundum quid actiua, vt patiatur, cōcurrere saltem per id quod cōsequit̄. Quo aūt ad partes actiuas principales vt v. g. crystallinus in oculo, in hac ex necessitate concurrit temperamentum, quod proprium significatur p propriā eius substantiam. Dico autem ex necessitate concurrere temperamentum, nam quādoque p̄cipua pars concurrit in simul, & cum temperie, & cum aliquo ex consequentibus, quēadmodū in oculo crystallinus, qui sane, vt pręcipua visionis causa concurrit per suum tēperamentum, vna cum colore. Si autem simpliciores partes cōsiderentur, vt nō sunt præcipuæ causæ actionis, sed cōferunt vel sine quibus, vel vt melius fiat operatio, vel ad custodiā, in his raro temperies perpenditur, vt semper duo in genere sint perpendēda, quorum alterum est necessario consequens temperamentum, vtpote color, odor, sapor, durities mollities, vel otios ꝓpter duritiem, reliquum aūt est, quod necessario accidit, nēpe positio, magnitudo, numerus, cōformatio, & ꝓinde cōpositio. Circa quæ, propter iuuenes tria notanda, primum quidem circa partē præcipuam opus esse perpēdere (vt dictum fuit) temperaturam vt plurimum, quandoque aūt temperaturam cum aliquo ex consequentibus, si videlicet sermo fiat de parte, vt est præcipua causa actionis, at si eadem pars capiatur, vt alia rōne ad operationem concurrit, secundū hanc rationē oportet considerare, & quę consequūtur, & quæ accidunt, vt v. g. dum in crystallino speculamur situm, figuram, & alia id genus, quæ accidunt, accipimus crystallinum non sub ea ratione vt, est præcipua causa visionis, sed potius vt est caosa vt melius fiat visio, vt in parte ea ratione qua est pręcipua causa actionis, oporteat speculari necessario tēperiem, & quandoque cum temperie aliquot ex cōsequentibus, vt aūt non est præcipua actionis causa dinoscere liceat, & consequentia. & quæ necessario accidunt. Secundo notandū est inter partes nō principaliter concurrentes, quæ custodiæ gratia genitæ sunt, quid peculiare requirere, vt videlicet nō solū sicut in reliquis perpendere expediat, & quod necessario consequitur, & quod necessario accidit, verū etiam tēperamentum, vt videlicet perpendere oporteat an pars sit donata temperamento, ope cuius reliquę partes conseruentur, hoc autem temperamentum differt a temperamento partis præcipuæ, nā huius debet temperamentum esse peculiare, vt in alia parte non reperiatur, & ideo pōi, & supra, & infra temperamentum, & temperamentū partis conseruātis debet esse moderate calidum, & humidū. Quæ veritas fuit proposita a Gal. 1. de vsu part. 13. dum habet ex sententia etiam Platonis, in Timęo, carnē esse propugnaculum ac tegmen aduersus æstus, & frigora, quoniam eius temperatura, est humida, & moderate calida, vt instar balnei ęstate resudans, & humectans extrinsecus refrigerium toti corpori ꝓprium, familiareque affundat: hyeme aūt cōtra suo calore extrinsecus illatam, & nos circumdantē frigiditatem arceat. Ecce ergo quemadmodum in parte conseruante præter consequentia, & accidentia ēt temperiem considerari oportet, vt si humida sit, & moderate calida, ad custodiam conferat. Tertio notādum est dixisse Gal in arte medicinali octauo, corporibus secundum essentiæ rationem inesse, vt similaria sunt, temperiem, vt instrumentalia cōpositionē, si ergo compositio est de essentia instrumenti, quō Gal. 1. illo de vsu partium nono, compositionē recenset inter ea quæ accidunt necessario ad differentiā temperaturæ, quę inest sedm essentiæ rōnem scilicet, & augetur difficultas qm̄ in capit. nono, loquens de totis organis, inter ea quæ accidunt, compositionem recenset. Dicendum quod necessario accidit bifariam capi posse, altero modo, vt sit quid accidentale, non autem de essentia, secundum quē modum compositio competit parti similari, nā parti similari secundum suæ essentiæ rationem competit temperies, accidit autem compositio: Reliquo modo autem capitur quod necessario accidit, vt. f. fit a virtute quæ necessario priori virtuti succedit, vt compositio, quæ fit a virtute formatrice, quę necessario coniungitur cum alteratrice, vt alia potentia generatricis, secundum quam rationē hic effectus, qui ratione formatricis dicitur necessario accidens ratione partis similaris, non est de eius essentia, sed ratione partis dissimilaris, est de eius essentia: qua re omnis ruit ambiguitas. Hæc de partibus simplicioribus, quo vero ad minus simplices, Galen. 1. de vsu partium nono, voluit esse partem, quæ sit minus simplex, quā similaris, vt in manu musculos ad differentiam neruι, in qua sane parte perpendere oportet

Pars principalis per quod.

Tria. Not. Primum.

Compositio de essentia, instrumenti.

tet operationem, & hoc est quod significauit dũ ait, distinguendũ an pars propter actionem sit vtilis, vt verbi gratia, musculus in manu dum flectit digitum confert ad apprehensionẽ, vt musculi oculi ad visionem per motum. Hæc de partibus.

Totum p quod concurrat.

Quo autem ad totum membrũ, in hoc perpendere oportet tũ id quod necessario accidit tũ actionẽ. Quantũ, ad id quod necessario accidit, hoc euidenter proposuit Gal. primo de vsu partium nono, dum ait, considerare oportet, quæ accidunt, & organorum particulis, & totis organis, per id quod accidit, nil aliud intelligẽs, quam cõpositionem, vt ipse seipsum explicat. Quo vero ad actionem, si perpẽditur in parte minus simplici totius organi, multo magis in toto organo est consideranda, siquidem ex Galen. in arte medicinali octauo, operationes sequuntur & temperiem, & compositionẽ, & ob id Gal. secundo, de placitis quarto, circa cor & proinde circa totum membrum quinque explicanda proponit, nimirum situm, quantitatem, nexum, formationem, dispositionem, & motũ, per hęc nil aliud intelligens, quam id quod accidit, & actionem, nam id quod accidit, est tota compositio, quę & proprietas compositionis, & dispositio vocatur, quæ constat ex quantitate, hoc est magnitudine ac numero, situ, in quo etiam clauditur connexus, & conformatione. Motus autem est cordis actio.

Proprietas cõpositionis.

Ecce ergo quemadmodum in toto & compositionem, & actionem perpendere oportet. Cæterum hoc loco notandum, hæc in toto membro considerata non solum referri in actionem propriam totius membri, verum etiam in actionem alterius membri, vt verbi gratia, manus duplex confert ad apprehensionem, ventriculus per attractionem retentionem, & expulsionẽ ad chylificationem, per chylificationem ad sanguificationẽ. Quare ad functionem iecinoris, vt ex toto elucescat. Methodus Anatomica, statuimus, cum membri dissimilaris sit perpẽdenda propria functio, vt in ventriculo chylificatio, facultatem ventriculi naturalẽ, seu chylificatricem esse præcipuũ agẽs, a quo chylificatio procedit, vt cum egeat organo, hoc est vel adæquatum, vel non adæquatum, non adęquatum autem vel principale, vel secundariũ, principale quidem pars membri præcipua, vt ventriculi tunica interna. secundarium reliquæ ventriculi partes, adæquatũ totus ventriculus, quæ sane omnia concurrunt vt quod, vt tunica interna, vt quod principale, externa vt quod secundarium, totus ventriculus, vt quod adæquatum. Hinc sequitur requiri a facultate organum, quod concurrat vt quod, sed quo mediante agat, quod sane nihil aliud esse potest, quam constitutio illius, quod concurrit vt quod, si quidem cõstitutio est affectus, a quo tanquam ab organo prodit operatio, constitutio autem nil aliud est, quam temperies, cõpositio, & vnitas. Quę sane constitutiones inuicem ita habent, vt temperies sit propria similarium, compositio propria dissimilarium, vnitas vtrique communis. Hinc sequitur, vt sicuti vt a vnitate est morbus in instrumento, modo vt partis similaris, modo vt totius, put vnitas, vel similaris, vel dissimilaris partis est læsa: ita dum vitiatur temperies, est morbus organi similaris: si autem vitietur compositio, est morbus totius instrumenti, vt quamuis partis similaris vitietur verbi gratia magnitudo sit morbus totius instrumenti, quoniam dum magnitudo, in parte perpẽditur, capitur magnitudo partis, non vt similaris, sed vt est pars totius, vt partis magnitudo concurrit ad magnitudinem totius, vt compositio partium concurrit ad totius compositionem: vt hinc necessario sit colligendum, temperiẽ esse organum pręcipuum partis similaris, compositionem præcipuũ organum totius mẽbri, vt hinc chylificatio suũ initiũ habeat a ppria substantia, vt agit per temperiem, vltimã autem perfectionem assequatur à toto ventriculo, vt agit per cõpositionem, & nõ modo per compositionem, sed determinatam, & propriam compositionem, ita tamen vt vtroque organo facultas chylificatrix tanquam præcipuum agens, seu (si in animam referas,) ut cõcausa vtatur, vt siue noxa sit in temperie, siue in compositione, facultas vt destituta præcipuo organo, agere nequeat ita vt facultas non lædatur (quia lædi nequit,) sed lædatur tantum eius instrumentum, quod sit verum, dum Gal. tertio de sympt. causis ait, facultatem frustrari, vel ob errorẽ externum, vel quia læditur, addit lædi aut culpa suæ substantiæ, aut malæ compositionis.

Facultas nõ læditur.

Ecce læditur facultas, quia læditur substantia sua, vel ob malam compositionem, vbi per substantiam non oportet intelligere facultatem esse substantiam, sed substantiam domicilium facultatis, quod merito vocat propriam substantiam, quia est propria sedes, proprium, domiciliũ facultatis. Vnde dum subdit, in temperamenti vitijs propriã facultatis substantiam labefactari, in morbis in mala compositione duntaxat impediri, non oportet intelligere facultatem, vel labefactari, vel impediri, sed vtrumque est referendũ in proprium domicilium facultatis, vt cum hoc domicilium sit similare, & similare sit per temperiem, propterea per temperiem labefactaṫ, sed quia hoc domiciliũ quod cõcurrit vt quod, non potest ad finem vsque obire chylificationem, nisi adiuuetur a bona compositione, si vitium in compositione occurrat, hoc domicilium, quia similare, nõ labefactatur, sed solum impeditur, quominus suum opus perficere valeat.

Facultatis sedes ppria substantia.

Quare quod labefactaṫ, & impeditur, nõ est facultas, sed propria eius substãtia hoc est proprium eius domicilium. Constitutum ergo sit præcipuum organum partis similaris esse temperiẽ, pręcipuum autem totius propriam compositionem, vt in Anatome causa totius inquirere liceat, quod accidit, & operationem.

Quæsitum.

Sed hoc loco quod discutiendum desideratur est, cum merito partium opus sit ppendere, quomodo concurrat, an scilicet, vt præcipua, vel vt secundaria, & si secundaria an vt sine qua, an vt melius fiat operatio, an ad tunicam. Quid nam sit de toto statuendum.

Solutio. Totũ quomodo concurrat.

Dicendum totum membrum per compositionis partes concurrere, vt secundum, hoc est, vt fieri sine ipso nequeat operatio propria, vt fiat melius, & ad tunicam, vt modo vnomodo, modo aliomodo cõcurrat, & idem esse statuendũ de toto, vt concurrat, per operationẽ, vt siue concurrat p partes compositionis, siue per operationem, nequaquã sit causa pręcipua actionis. At si membrum concurrat per totam compositionem, seu determinatam cõpositionem, quam vocari licet proprietatem cõpositionis, dicimus esse causam actionis præcipuam. Cęterum cum asserere totum esse causam p̃cipuã actionis, sit totum cum aliquo alio facultatis organo conferre; sicut dum conferrimus partem præcipuam cum reliquis partibus, vt concurrat secũdario, ob id necessarium est vt totum cum aliquo alio cõferatur hoc aũt non põt esse totum, quia idem cum seipso compararet. Quare debet conferri cum suis partibus ex quibus componitur, cum autem partium vna sit præcipua, reliquæ secundariæ, necessum est, vt cum omnibus conferaṫ, quare & cum præcipua: oã quod habet rationem primi, est in causa, vt reliqua omnia secundum locum obtineant, vt dicendum sit vel totum non habere primum locum, vel si habet, arduũ esse intelligere, quomodo duo primum locum ratione eiusdem operationis obtineant. At primum nequaquam dicendum, nam si quælibet pars, & proinde etiam præcipua, est genita causa totius, & totum est id quod operatur, siquidem nõ pupilla videt, non visus, sed oculus totus. Vt cum necessarium sit statuere totum obtinere primum locum, nec hunc alicui parti, quæ ob id pręcipua dicitur esse, denegãdum, dicendum esse ppriam operationem, quæ in Anatome cuius-

eniuslibet visceris est supponenda duobus modis accipi posse, altero modo, vt fit, reliquo, vt vltimam perfectionem acquirit. Si primo modo, primum locum habet vnica tantum pars, cui similis nulla in reliquo corpore conspicit, vt siue conferatur cum reliquis partibus, siue etiam cum toto membro, vt concurrit vel per compositionis partes, vel per operationem, semper præcipuum locum possideat. At si capiatur operatio secundo modo, hoc est vt vltimam perfectionem assequitur, dico totum etiam collatum cum parte præcipua constituta, prima sede donari, vt quamuis pars præcipua per temperiem assiduo agat, donec perfectissimus fiat chylus, nihilominus totum per propriam compositionem, est illud quod est præcipua causa integræ operationis, & absoluti etiam operis: quare omnis tum iam dignitas. Methodus. Nota hic circa methodum reperiri aliquam partem, quæ concurrit secundum totam substantiam, vt vitreus vt est alimentum crystallini quam totam substantiam non proposuit Galen. quia respicit tantum ad particulas viuentes, vitreus autem non viuit. Quare hoc adde methodo. His ergo ita habitis, patet, dum methodus applicatur, opus esse totius membri actionem cognoscere, & huius gratia in parte vt præcipua perpẽdere temperiem, scilicet per propriam substantiam, hoc est obiecta sensus, hoc est & consequentia, in parte autem vt non præcipua, si simpliciter, opus est perpendere quę necessario & consequuntur, & accidunt, etiam si sit ad custodiam etiam temperamentum, si minus simplex, etiam actionem, in toto autem, & id quod accidit & actionem examinare oportet. Hæc de primo, quod fuit proponere quæ sunt perpendenda. Quo autem ad secundum quod erat ordinem seu seriem inter hæc edocere, paucis dicimus cum Gale. primo de vsu partium octauo primum opus esse vt membri, cuius Anatomen profitemur, pateat operatio, vt verbi gratia in oculo visio, siquidem vtilitatem partium inuenire non licet, nisi membri actione ad vnguem cognita, idem in cap. 9. affirmauit, primo etiam de vsu partium sexto, atque secondo de vsu partium 16. Cognita autem actione, cum Galeno primo de vsu partium nono, oportet versari circa particulam totius membri præcipuam, & circa hanc perpendere duo, primum quomodo concurrat vt præcipua actionis causa, an per temperiem tantum, an per temperiem, & insimul per aliquod necessario consequens temperaturam, alterum an etiam concurrat, vt non principalis, perpendendo primum, operatio vt notior si adest, secundo, quæ necessario consequuntur, tertio quæ accidunt. Hinc ad alias partes perscrutandas accedere oportet, & dinoscere an concurrat sine quibus non, vel ad melius, vel ad tutelam; in his examinando primo operationem, secundo quæ consequuntur, deinde quæ accidunt. Excipitur pars ad custodiam creata, in qua cum etiam locum habeat temperatura, hanc primum proponere oportebit, secundo consequentia, tertio quæ accidunt, quibus circa partes explicatis, postremo circa totum versari oportet, & in hoc per compositionis rationem cognoscere, necnon vt actiones, inter hęc aũt, hoc est inter compositionem & actionem totius membri, hic ordo seruandus, vt si respiciamus ad præcipuam actionem totius mẽbri, siue alterius mẽbri, id præcedat quod totius est.

Epilogus.

Secundum. Ordo in meth. seruandus.

Cæterum hoc loco duo notanda, alterum circa partes non principales, reliquum circa ea quæ accidunt: circa partes quidem nõ principales, cum sint sine quibus, ad melius, & ad custodiã, inter has non esse necessarium ordinem seruandum, sed prout incisori commodius erit, licet primo circa vnam quandoque, & quandoque circa alteram versari. Quo autem ad ea quæ accidunt, cum sint conformatio, magnitudo, numerus, & situs, & tota cõpositio, inter hæc non est necessarius ordo, vt liceat quiq; primum circa vnum quãq; circa alterũ versari, quamuis non sit ab re primũ perpẽdere quæ magis externa sunt, est aũt, situs, magnitudo, numerus figura, superficies, magis autẽ recondita sunt meatus, & cauitates, sed (vt dixi) inter hæc non est necessarius ordo, vt pro commodo incisoris prius modo vnum, modo alterum perpendere oporteat, quamuis non sit ab re vnum ordinem sibi seruandum proponere, vt v.g. versari primum circa situm, per quem etiam connexum intelligere oportet, deinde circa magnitudinem numerum figuram, superficiem, meatus & cauitates. Hæc de 3. principaliter proposito. Quare ad 4. accedamus. Erat hanc methodum circa singulas corporis partes exercere, in hoc autem præstando duo faciemus, 1. loquemur de illis partibus, quæ ferme ad compositionem cuiuslibet membri concurrunt secundo aũt de illis partibus, quæ ex prius explicandis fere omnibus, componuntur. Partes autem simpliciores sunt ossa, chartilago ligamenta, tendines, membranæ, glandulæ pinguedo fibræ, venæ, arteriæ, nerui, cutis, cuticula, & musculi. Vnde ferme omnes tangens Gal. 3. de Anat. 1. dicit, actiuam naturam constare, ex ossibus, ligamẽtis, musculis: post insinuans etiam tendines, & mẽbranas, & communi omnium velamento hoc est cute, insinuãs etiam subiectam pinguedinem. Partes vero magis cõpositæ, sunt vt manus, oculus, iecur, cor, & reliquæ corporis partes compositæ. Huius autem ordinis hæc est ratio; nam dum de compositis loquemur, cum sint compositæ ex ossibus, chartilaginibus, ligamentis, tendinibus, venis, arterijs, neruis, & reliquis simplicibus partibus, & plures etiam ex musculis, si harum natura nobis erit cognita, leui negocio qua ratione quodlibet membrum ex his sit compositum, & breuiter explicabimus. Nam Aristoteles secundo de partibus primo ait, partes similares sunt priores generatione, & sunt gratia dissimilarium, vt dissimilarea ex similaribus componantur. Quãtum igitur attinet ad simpliciores partes, primũ agemus de ossibus, mox de reliquis, deinde rursus ad ossa redibimus & denuo de partibus compositis loquemur: bis aũt de ossibus loquemur, primum quidem in genere, sicut etiam faciemus in reliquis. Secunda vice autem sigillatim circa quælibet ossa discurremus, ex toto partẽ osteologicam absoluentes, vt hac absoluta, deinde Sarcologicam, ex toto perficiamus. Neque vero ab re primum de ossibus sermo est institutus, si quidem ẽs Galen. dicit primo de Anato. administrationibus secũdo, opus esse perdiscere primo omnium ossium naturam, quoniam reliquarum partium sunt veluti fundamentum subiecta. Quo igitur ad nomen attinet, per ossa intelligimus omnes illas hominis particulas quæ (vt ait Gal. libro de ossibus capitulo primo & vltimo) dum inuicem adhærescunt, compaginem quandam efficiunt, quæ Sceletos appellatur, sed iam ossis definitio proponatur. Est ergo os membrum similare genitum ex semine a vi ossifica, gratia fundamenti cæterarum partium hominis. Declaro hanc definitionem, primo dictum fuit, esse Membrum. Hæc particula fuit posita, vt os distingueretur a spiritibus, & humoribus, siquidem Hipp sexto, Epid. septimo, hominem diuidit in continentia, hoc est membra contẽta id est humores, & impetum mouentia, hoc est spiritus. Vnde cum humor & membrum in hoc conueniant, vt vtrumq; sit corpus, quamuis humor gignatur ex ciborum commixtione, membrum autem ex humorum commixtione, cum ergo vtrumq; sit corpus, corpus de humore & membro prædicatur, membrũ autem sub corpore contentum, de neruo, ligamento, osse & reliquis membris, vt membrum sit genus proximum ossis, per quod os distinguatur, & ab humore & a spiritu. & ob id Auicen. in prima primi capite de membris statuit os esse membrum. Deinde dictum fuit (similare) ad differentiam membri dissimilaris. Hoc loco liceat breuiter explicare quid per

Duo primum.

Secundo.

Ordo.

Quarto.

Partium diuisio.

De ossibus.

Nomen.

Ossis definitio.

Membrum.

Similare. Pars similaris quot modis.

pattem

partē similarem intelligere oporteat, pſertim cū in doctrina Anatomica sæpius habēda sit mētio de partibus, & similaribus, & dissimilaribus. Itaq; sciendū, vt maiori ex parte colligere licet ex Arist. 1. de generatione animalium, decimooctauo, partem similarem tribus modi accipi posse, primo modo vt quęlibet portio eandem habet naturam cum toto. secundum, quē modum etiam sanguis dicitur similaris, quia quælibet pars sanguinis est sanguis. Secundo modo dicitur pars similaris, quæ præter positam conditionem vt ingreditur compositionem totius, suam seruat naturam, secundum quam rationem sanguis nō est pars similaris, sed vnguis, nam sanguis verbi gratia ad fabricam digiti suam naturam non seruat, sed mutat, vnguis autem remanet vnguis. Tertio modo dicitur pars similaris, quæ præter duas allatas conditiones, ita ad fabricam concurrit instrumenti, seu partis dissimilaris, vt sit particeps vitæ, veluti dum membrum (vt ait Aristot.) componitur ex neruo aut carne, vt quæ similaris particula has tres obtinet conditiones, germana sit, & proprijssime dicta pars similaris, quæ etiam nomine similaris membri non est indigna: vt his ita explicatis pateat, os esse vere partem similarē, & vt viuit, & dum dissimilaris compositionem ingreditur, suam seruat naturam, atque vt quælibet ossis pars, & nomen & definitionem ossis contineat, vt cum os sit simplicissimum membrum, & proinde destitutum venis, arterijs, & neruis, dentibus exceptis a Galeno lib. artis medicin. nono, os statuatur corporis pars, quæ nec aliorum gubernationi præest, nec ab alijs, sed a seipso gubernatur, nec aliunde potētias emanantes habet. Hoc autem loco notandum ꝑ hæc organa opus esse intelligere euidentiam, nam vt ait Gal. 16. de vsu partium vltimo, natura tribuit quidem ossibus venas, sed adeo exiguas, vt etiam in magno animali non appareant, vt primum tangant ossa, sed non penetrant, & hoc vt in pluribus intelligere oportet, nam craneum habet venas, & arterias. Deinde dictum fuit (genitum ex semine) ad differentiam membri similaris non seminalis, sed geniti ex sanguine, vnde hanc ossis naturam, (vt ita dixerim) seminalem cognoscens Hipp. dicit sexto Aphoris. decimonono, cum discissum fuerit os, neque augetur, neque coalescit, cuius dicti alia ratio esse nequit, nisi quia os genitum ex semine tanquam ex materia, ex qua, vt cum nequeat, semen ea copia generari, vt sat sit ad reparādum, os ꝓpea discissum, nec augeri possit, neq; coalescere. Vnde hanc materiam ex qua, magis exprimens Gal. primo de semine decimo ait, ossa genita esse ex seminis portione crassiori, & terrestri, & minus ad destruendum idonea, vt cum ossa gignantur etiam ex semine nutriantur, siquidem ex quibus sumus ex ijsdem alimur, & ob id Gal. 1. de semine 13. voluit seminales partes, vt genitæ sunt ex semine, ita etiam ex semine nutriri, quo fit vt dum sanguinem vertunt in sui alimentum, sanguinem mutent in semen. Cæterum quamuis seminales partes semen gignant, gignunt tamen ea tantum copia, vt possint, & conseruari, & vsq; ad certum terminum augeri, si tñ contingat, vt pars seminalis abscindatur, vix fieri potest, vt reparetur, vt id qñq; in vena contigerit, nequaquam in neruo, vel arterijs, cuius veritatis ratio est, nam ad reparandum partem seminalem deperditam, opus est & copioso semine, & virtute valida. Vnde quod ad copiosum semen, ita copiosum esse debet, vt ab increscente carne os vasis obstrui non permittatur, quod sane, vt in vena raro contingit: quoniam simplicem, & tenuem habet tunicam, quę proinde non ita copioso eget semine, contra nequaquam in arterijs, id euenire potest, cum arteria, vt est sexcuplo crassior vena, ita multo copiosiori egeat semine, vt mirum non sit, vt sicut a vi arteriæ gignitur semen, ita carne increscente, supprimatur, vt nequaquam ea possit colligi copia, quæ ad arteriæ generationē sit idonea. Quo vero ad facultatis seminis effectricem, hæc quidem inest partibus seminalibus, at nequaquam ita valida, veluti dum in vtero geritur animal, nam in vtero, vt vniuersus humor est collectus, ita duplex fabricatrix vis inest, nempe & seminis, & cōceptaculorum, quibus semē ꝓiectum adhæserat, vt in vasis discissis in exulcerationibus deficit creatrix vis, quę per totam materiam transeat ac permeet, sed solum in vasis seminalibus residet vis seminis fabricatrix, quæ materiam extrinsecus tangit. Ex his ergo cōstat, in partibus spermaticis vim esse producendi ex sanguine semen, quod sat sit quidem pro nutritione, non autem, nisi rarissime pro deperditæ partis reparatione, vtpote in vena, nequaquam in arteria, & multo minus in osse. Cæterum cum ossa alantur ex semine, quia semen gignunt ex sanguine ꝓpterea Gal. 9. de Placi. 8. ait ad ossa singula pertingere venas, q̄ alimētum deferunt, quare sanguinem, qui ita deinde coquit a facultate ossium, vt in Gale. 6 Methodi vlt. mutetur in nutrimentum & crassius & magis terreum, quam aliud quoduis nutrimentum in toto animali fuerit, nec ab re, siquidem os, vt dictum est, genitum est ex seminis portione, & crassiore, & magis terrea. Vnde eādem veritatem confirmans lib. de inæquali intemperie 2. ait, os esse partem similarem, q̄ in suis spatijs multū in se cōtinet humoris crassi, & albi ad id comparati, vt ossa nutriat. Vnde hūc vocat 8. aphoris. 39. similem naturæ ossium, vocat autem ibidem hūc humorem superfluum, at nō ratione ossium, sed ratione reliquarum partium, a quibus sanguis in hūc humorem conuertus deriuauit. Atq; hoc ossium alimentū naturæ ossium simile, nūcupauit Gal. 3. de facultatibus naturalibus vltimo, medullam, dum ait ossa nutriri ex medulla, quæ sane dum parua sunt ossa, sinusq; expertia, cauernulis earum est inspersa, in magnis autem ossibus, & quibus sinus non desunt, in sinibus medulla est collecta Sed aduertendum cum Galeno primo de motu musculorum primo, hanc medullam ossium alimentum esse diuersum a medulla spinæ, si quidem medulla ossium alimentum humida, & propemodum fluxilis est, vt pinguedini assimilari possit, vt ab hac nullus prodeat neruus nec cerebri, & spinalis medullæ tegumentis operiatur, nec præterea venis, & arterijs intexatur, vt hinc colligere liceat, hanc medullam esse inanimatam, contra autem spinalem medullam animatam esse ad similitudinem, & cerebri, & nerui. Verum hæc opinio non ita fuit Galeni, quin prius fuerit Aristot. Siquidem; & secūdum Aristotel. ossa gignuntur ex semine, & aluntur ex semine, ita tamen vt sanguis mutetur in medullā, & hæc in semen, ex quo deinde alitur os. Hæc autem veritas quamuis non ita facile, colligitur ex Aristot. secundo de generatione animalium quarto, vbi inter reliqua circa ossa duo ꝓponit, nempe materiā ex qua generātur ossa, & alimentum. Itaq; quo ad materiam ex qua, inquit naturam imitari patrem familias prudentem, quippe qui in cura rei familiaris omnia iuste dispensat, vt cibus optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus brutis animalibus, sic igitur natura in ortu in fabrica fœtus ex materia syncerissima carnem conficit, ex excrementis autem ossa, neruos, pilos, vngulas, & reliqua generis eiusdem scilicet vitæ expertia constituit, vt propterea hæc vltima efficiantur, cum iam naturæ excrementum suppetit, vt tandem concludat, ossa in prima partium constitutione gigni ex seminali excremento. Vnde hoc loco admoneantur lectores, cur philosophus inter partes viuentes numerat tātum ossa, & neruos, causa ergo fuit quoniam per ossa insinuat etiam cartilagines, cū ab ossibus solum secūdum magis, & minus differant (vt secundo, de partibus nono testatum reliquit,) vt ꝓgressu tēporis etiam degenerent in ossa, vt suo lo-

Ossis vasa.

Genitum ex semine.

Ossium alimentum.

Seminales partes quæ reparentur.

Ossa aluntur ex medulla.

Medulla ossis alia a medulla spinali.

Ossium alimentum.

co

eo explicabitur. per neruos aūt intelligit ligamenta, quæ vt ab ossibus prodeunt, similem ḡnationem cum ossibus vendicare videntur. Sed ad rem, ossa gignunt ex seminali excremento: ad quod respiciens etiam dicit 33. problem. vlt. os consistere ex materia vacante, idest superflua, & ꝓinde excrementitia. At non omnibus modis excrementitia. Vnde quamuis dicat, ossa, pilos, & vngues gigni ex excrementis, subdit tñ, ossa institui ex excremento quidem, sed seminali, & nutritiuo, vngues autem pilos, & reliqua id genus vita destituta, ex cibo gigni aduentitio, & actiuo, quem tum a fœmina scilicet in vtero, tum de foris, sibi acquirat, vt nimirum gignantur, non ex semine, sed ꝓprie accepto excremento. Quo autem attinet ad ossium alimentum, cuius beneficio, & conseruantur, & augentur inquit Arist. loco citato secūdo de generatione animal. 4. cum animal augetur, ossa incrementum capiunt ex alimento naturali, quo partes principales augentur, ita tamen vt ossium alimentum, sit reliquia, & excrementum alimenti partium principalium. Ecce vocat reliquiam & excrementum, reliquiam quidē quia est portio sanguinis menstrui, quæ relinquitur in nutritione partium carnosarum, partium principalium, siquidem partes osseæ carnosis famulant. Vocat autem excrementum, quoniam hæc portio, q̄ relinquitur, non est ita pura, vt materiæ portio, ex qua caro alitur, vt propterea ossa ad differentiam pilorum, & vnguium, vt non gignuntur ex puro excremento, ita nec aluntur ex puro excremēto. Hæc veritas magis confirmatur, vt patebit, Aristo. testimonio secundo de partibus sexto, dum ait ossium alimētum esse sanguineum, vt scilicet ossium tepor, quem facit ossium complexio, sanguinem concoquit, & proinde dealbat, vt alimenti sanguinei, quod in ossa distribuitur, medulla sit & concoctum excremētum. Ex quibus dictis nequaquam colligendum, aduersus Galenum, medullam ita esse excrementum, vt non sit alimentum ossium. Nam etiam cum Aristot. loco citato colligi potest, medullam esse ossium alimentum, quod sit verum ait, sanguinis per se concoctio seuum, & adeps: dixit autem prius medullam esse similem pinguedini, seu axungiæ, & seuo, pro vt animalia prædita sunt vel axungia, vel seuo. Et addit, ex animalibus esse quæ in ossibus nullam effatu dignam medullam habent, videlicet ea quibus ossa robusta sunt, & solida, vt Leoni. Nam alimentum in ossa absumitur. Ecce ergo si Leonum ossa carent medulla, quoniam alimentum in ossa absumitur, ergo medulla est alimentum, nam si medulla esset excrementum, cum Leonis ossa copioso egeant alimento, oportet vt copiosum sanguinem concoquant, at vbi copiosum est alimentum, ibi etiam copiosum esse debet excrementum. At in Leonibus, cum nō adsit medulla, igitur non est excrementum, sed alimentum. At quo aluntur Leonis ossa, est quidem medulla, sed non apparet, quia tota vertitur in substātiam ossium: secus autem dicendum de ossibus, in quibus copiosa conspicitur medulla, hæc enim nondum est conuersa in ossis substantiam, vt sit alimenti sanguinei cōtentum, & concoctum excrementum, hoc est superabundans, non tamen vt non possit verti in substantiam ossium, vt propterea concludendum, sit, ossium alimentum esse semen, in quod mutatur medulla, q̄ fit ex superabundante sanguine. Hactenus ergo explicatum sit quomodo os est membrum seu pars similaris genita ex semine. Deinde in definitione dictū fuit (a vi ossifica) in qua particula continetur causa efficiens, per quam distinguitur os, vt membrum similare spermaticum a reliquis similaribus spermaticis, vtpote a neruo, & reliquis, nam nerui effectrix causa est neruifica, ossis autem est facultas ossifica. Cuius vim exprimens Galen. primo de semine decimo ait, ossium causa agens fuit caloris facultas, qua torreret, ossa, ac prorsus aresaceret, siquidem per vim caloris, quæcunque inerat pars pinguis, quasi spuma quædam efferuescentium effundi, & exprimi poterat, vt pinguissima quaque parte suctu extracta, ossa terrestria, ac arida, & pinguedine prorsus carentia reddiderit. Cæterum cum hæc facultas ossifica, seu ossium genere coctrix instar reliquarum generantium reliqua membra, duplicem habeat potentiam, nempe alteratricem, reliquam formatricem, cum per alteratricem ossi tribuit, & temperiem, & quæ consequuntur temperiem, vt os pars est similaris, per formatricem autem compositionem, vt os similare est pars membri dissimilaris, & proinde totius instrumēti. Idcirco in præsentia effectus vtriusque potentiæ explicare oportet. Primo ergo quo ad effectus alteratricis, cum fuerit temperies cum consequentibus temperiem, quantum ad temperiem, ex Galeno libro de ossibus inter initia colligere licet ossium temperiem esse frigidam, & siccam. Nec ab re, nam cum Plat. in Timæo os natura ita composuit, terram afferens puram limumq; miscuit madefecitq; medulla, id postea in ignem iecit, deinde in aquam mersit, rursum in ignem, & iterum in aquam, atq; ita sæpe trāsferens, ita reddidit, vt a neutro liquefieri possit, vt merito ossa inter animantium partes sint aridissima, & maxime terrestria. Vnde, & primo Prognosti. septimo, & nono simpl. capitulo de terræ differentija ait, ossa, substantiam terrestrem obtinere, vt cum talis sit ossium temperies, dictum fuerit ab Hipp 5. Aphorism. 18. frigidum ossibus esse inimicum, calidum vero amicum, potius ratione calidi innati ossium, quam temperaturæ, nam simile simili gaudet, sed quia in osse, vt natura frigidiore calor innatus est exiguus, a frigido tanquam a contrario facile offenditur, a calido autem, tanquam ab amico iuuatur. Hęc de temperatura. Quo autem ad consequentia os cum Gale. libro, de inæquali intemperie secundo, obtinet substantiam duram, quę tamen, vt ait Arist. secundo, de partibus nono, est durior in maribus, eius causam efficientem proponens Gal. primo de semine 10. ait, a vi caloris extrahi humiditatem, vt ossa terrestria ac arida euaserint, quoniam dura esse debebant. Vbi per vim caloris intelligere oportet remissum calorem, sed qui ob diuturnam moram vehementer agit, vt ita extrahatur humiditas, seu pinguedo, vt ossa arida permaneant, hinc fit, ossa longiori tempore gigni cæteris paribus, quod ea ratione dictum est, quoniam cum simile a simili gignatur, & os sit frigidum, non potest ab intensiore calore gigni, sed moderato, qui tum etiam longiori tempore agens, ossis substantiam duram efficit, quemadmodum etiam & in corpore non gignuntur calculi a calore intensiori, sed ob temporis diuturnitatem, vim suam ostendere, & ob id dicit Aristot secundo, de partibus sexto, ossium teporem, quem facit ossium complexio, sanguinem concoquere. Sed ad rem, inter reliqua ossis temperamentum frigidum, & siccum consequentia, fuit durities. Huius autem duritiei vsus est (vt colligere licet ex Galen. libro de ossibus inter initia, vt strenue superpositas partes sustinere possent. Dicebat etiam 11. de vsu partium 18. ossa esse dura causa propriæ securitatis. Aduertendum autem cum Galen. primo, de semine 10. os minus aridum, & proinde minus durum ea in parte esse creatum, qua carnes super induxit, antequam inuolucris membraneis operiretur, ad differentiam aliarum partium, quibus & ligamenta adnectit, & membranas superinducit, quibus deinde carnes aggregantur, ea ratione fuit, nam ossis pars minus arida promptius carnem admittit, magis autē arida, & ligamenta, & membranas. Hæc de iis, quæ pertinent ad ossa, vt fiunt a facultate ossifica per alterationem. Quo autem ad ea quę pertinent ad formationē, est autem compositio, quæ esse potest in parte similari,

Ossium alimentum.

A vi ossifica.

Duo. Tēperies.

Conseruētur.

Durities.

Ossa a remisso calore.

Ratione formatricā.

similari, vt est pars totius instrumenti. Vide quantum attinet ad compositionem, in genere cum Galeno libro primo, de Anatom. administrationibus capitulo secundo. Vis formatrix ossibus eam tribuit compositionem, ad cuius imitationem cætera in animali effingi debebant, cuius compositionis ratio fuit, quoniam ossa debebant esse fundamenta reliquarum partium, quæ varia compositione varias functiones obire debebant, vt propterea reliquæ partes dignitate ossa præcedant, vt verbi gratia, si caluaria est rotunda, & cerebrum talem figuram consequitur, si maxillæ paruæ, & illarũ musculi sunt parui, & sic de reliqs, ita tñ, vt cerebrũ sit digni⁹ craneo. & musculus suo osse, nam os est ad vsum gratia operationis, & cerebri, & musculorum. Quo fit vt in præsentia non sit reddenda causa huius, & illius determinatæ compositionis huius, & illius ossis, hæc enim est explicanda, dum ad membra instrumentalia determinata descendimus, circa illa Methodum anatomicam exercentes, hoc loco sufficiant quędam generalia explanare. Itaque cum compositio compleatur, ex conformatione, magnitudine, numero & situ. Quo ad conformationem attinet, cum in se claudat figuram, superficiem, meatus, & cauitates. Quoad figuram patet ossa eam consequi pro ratione contentorum, vt qualis est figura caluariæ, talis sit cerebri. Quo autem ad superficiem, cum Galen. 11. de vsu partium 18. ossa capitis squamosa a natura genita sunt, vt per hæc simplicia ossa laxa, ac cauernosa temporum ossibus densis, ac duris cõiungeret, siquidem densum cum raro, & laxum, cum duro societatem nisi per medium habere nõ possunt, hoc autem medium est os squamosum, & proinde inæquale. Quò vero ad meatus, & cauitates, ossa ita sunt conformata, vt quælibet habeant meatus hoc est poros, seu cauernulas, quædam etiam cauitates. Horum autem meatuum, & cauitatum vsus fuit cum Galen. 11. de vsu partium 18. vt in his ossium alimentum detineretur, quod sane in cauitatibus est medulla, in cauernulis autem succus quidam tenuior. Cæterum cum ossium quædam præter cauernulas habeant cauitatem, quædam non habeant, cum Galen. loco citato, & secundo, de vsu partium 10. & libro de ossibus primo, os magnum cauitate est donatum, & cauernulas etiam habet maiores, vt propterea sit rarum, os autem paruum cauernulas duntaxat obtinet, & eas exiles, atque angustas, vt hinc os paruum sit densius magno, cuius discriminis duplex fuit causa, altera, vt cum os magnum copiosiori egeat alimẽto, ob id, & cauernulis, & cauitatibus eguit, vt in his copiosum detineatur alimentum: cõtra ossi paruo sat fuere cauernulæ. Reliqua autem causa fuit, vt ossa securitatem obtinerent, & motui non essent impedimento, nam cum ad securitatem conducat densitas, ad motum autem leuitas, in paruis ossibus opus fuit densitate, nam si os paruum cauum extitisset, imbecillum omnino fuisset, contra in magnis ossibus, opus fuit raritate, nam si os magnum, & dẽsum, & cauitate destitutum fuisset creatum, graue fuisset, & gestatu difficile, vt merito in imbecillioribus animalibus, ossa sint magis laxa, & caua, & proinde rariora, & leuiora, contra in fortioribus minus laxa, & pleniora, & proinde, densiora, & grauiora. Ex quibus colligendum densitatem, & raritatem, grauitatem, & leuitatem esse quidem secundas qualitates, & proinde effectus prodeuntes a temperamento tanquam a præcipuo instrumento agentis, agens tamen principale non esse facultatem alteratricem, sed formatricem, nam dum formatrix os creat cum cauernulis exilibus, & sine cauitate os creat densum, & hinc graue, & proinde non ita promptum ad patiendum, dum non producit cum cauernulis amplioribus, & cauitatibus, os efficit rarum, & cauum, & hinc leue, vt cum grauitas, & leuitas, sint secundæ qualitates ad differentiam duritiei, & mollitiei, quæ sequuntur formatricem, propterea Galenum primo, de vsu partium nono, potissimum proposuisse inter ea, quæ necessario consequuntur temperiem, duritiem, & mollitiem, & præsertim quia competunt parti, vt similaris, leuitas autem & grauitas parti, vt est pars instrumenti. Hæc de conformatione. Quo autem attinet ad magnitudinem, modo maiora, modo minora efferuntur, prout fundamentum sunt partis, vel maioris, vel minoris. Vnde ex primo de Anato. administrationibus secundo, si maxillæ paruæ, & musculi parui. Quo vero ad numerum. Natura plura produxit ossa, vt in homine, cum Galeno nono, de Placitis octauo, sine plura quam trecenta, & ratio fuit, quoniam sunt fundamentum musculorum, a quibus nequaquam plures motiones obiri possint, nisi rarissima essent ossa. Accedit etiam numerum ad securitatem conducere. Quo denique ad situm, hoc loco sat sit loqui de situ, vt in se claudit ossium connexum, nam de hac, & illa positione, seu sede ossis, dicendum, vbi de hoc & illo osse fiet sermo. Per connexum autem intelligere oportet, cum ossis, cum alijs partibus, tum potissimum ossis cum osse, nam cum plura sint ossa, necessaria fuerit ossium inter se coniunctio. Quantum ad primum attinet, cum Galeno nono, de Placitis octauo, ad ossa singula pertingunt venæ, quæ alimentum deferunt. Ad ossa autem non pertingunt nerui, præterquam ad dentes, cur autem inter ossa dentes cum neruis adnectantur, & proinde sentiant, dicemus in sermone de dentibus. Cur autem ossa non connectuntur cum neruis, causa fuit, vt non sentiant. Non sentiunt autem, quoniam cum sint fundamenta reliquarum partium, & proinde etiam illarum, quæ mouentur, frequentissime fuissent dolores. Neque obstat, quamuis dolor quandoque ad ossa pertingere videatur, nam cum Galeno secundo, de locis affectis septimo, sunt membranarum dolores, quamuis ossium veluti dolentium inducant imaginem. Sed occurrit dubitatio ex Galen. libro de Placitis quarto dum ait, sensu carere videntur ossa nonnulla, in ossibus quoque nonnulli quandoque grauitatis sensum percipiunt, qui tamen admodum est obscurus. Ecce hic in aliquibus admittit sensum, in aliquibus non, neque est vt quis dicat, sensum hunc referendum esse in membranam, in periostium, nam dum membrana afficitur, dolor oboritur non obscurus, nec grauatiuus, sed insignis, vt pungitiuus. Dicimus ergo, Galenum respicere ad sensum animæ, vt fiat in virtute neruorum, sed per membranam. At duo notanda, primum membranam esse, vel exigui, vel multi sensus, si exigui, huius causa paruum sensum grauitatis non percipere, si autem multi sensus, sentire prout membrana ad os pertingit, vel exigui, vel multi sensus, ita os grauitatis sensum, vel experiri, vel non. Secundo adde appendices non habere periostium, nec ossa in cauitatibus auricularum. Notandum autem membranam ossa ambientem bifariam affici posse, altero modo quia eius soluatur vnitas, quod fit dum causa morbifica hæret, & principaliter agit in membranam, & fiunt dolores quandoque vehementiores, sicut contingit in sui victoria, vt quandoque in vigoribus quartanarum, alio vero modo membrana afficitur citra solutam vnitatem, dum materia morbifica copiosa hæret ossibus, & ponderosa, & grauis redditur membranæ, vt fiat tristis sensus, qui potius grauitas, quam dolor sit dicendus, & ideo dicebat, nonnulla ossa quandoque grauitatis sensum percipere, qui tamen admodum obscurus sit. Vnde etiam subdit sensum ponderis, qui

Cõpositio.
Cõformatio.
Figura.
Sup̃ficies.
Meatus cauitates.
Colligit grauitas, & leuitas effectus formatricis.
Magnitudo.
Numerus.
Situs.
Venæ.
Nerui.
Dubitatio.
Ossium sensus.
Solutio.
Viscerum Sensus.

in visceribus exoritur, referendum potius in membranam viscera obuoluentem, quam in ipsa viscera. Hæc de connexu ossium cum reliquis partibus. Quo vero ad connexum ossis, cum osse, hunc proponens philosophus tertio, de historia animaliũ septimo, & secũdo de partibus nono dicit, similem esse naturam ossibus, ac venis, vt sicut vena ex vno principio orta continua est, ita os ortum ducens a spina dorsi, quæ compacta ex vertebris a capite ad coxas porrigitur, os inquam ortum ducens a spina, continuum est, vt neque os vllum seorsum per se habeatur. Cuius positionis continuæ causa fuit, nam si os ossi continuum non esset (vt ait Aristot.) nec flectendi, nec dirigendi, causam vllam præberet, cum tamen corpus inflecti per animalis motum necesse sit. Cæterum cum ossium connexio, non sit vnita, ob id admonebat Aristot. tertio, de historia animalium 5. ossa, vel suis vicissim tangi, vel alterum alteri inferri, vt propterea neruis ligentur, vt circiter quæuis ossa neruorum copia ducatur, excepto capite, id enim non neruis, sed suturis ipsorum ossium connectitur. Quo loco admoneantur Iuuenes Aristot. per neruos intelligere ligamenta, non enim erat bonũ, vt ossa inuicem connecterentur per neruos proprie acceptos, nam sæpenumero essent oborti dolores. Vnde dum secundo de partibus, nono dicit, ossa deligari per neruos, per hos insinuauit ligamenta. Vnde etiam Aristot. nullum constituit caput de ligamentis. Sed ad rem. Hactenus patet, cum philosopho ossa inuicem, & vario modo connecti, quæ veritas, vt magis pateat, Galeno etiam duce est intelligenda. Itaque sciendum, quemadmodum id cum Galeno in proœmio libri de ossibus duplex est Symphysis, per Artrosim, vel per Symphysim. Declaro per Artrosim, intelligimus articulum in genere, vt est compositio naturalis ossium, quamuis Hippocrates, ait Gal. per articulum, quid aliud intelligat, siquidem primo de fracturis primo, & tertio de fracturis 52. per articulum intelligit ossium, quæ inter se committuntur non cauum quo proximi ossis caput recipitur, sed ipsum caput, hoc est ossis pars orbicularis. In præsentia ergo cum Galen. per Artrosim intelligimus, naturalem ossium compositionem, in cuius fabrica, vt ait Galen. tertio, de fracturis 55. duplex fuit consilium, alterum vt articulus permittat membrum, sine impedimento suos vsus præstare, quod sane euenit, & quia caua in summo existunt, & quia ligamenta sunt laxa, reliquum autem, vt articulus prohibet, ne ossa sua loco moueantur, quoniam stabilitatem præstat articulus per caua admodum situata, & altiores oras habentia, per ligamenta robustiora, & breuiora, & per robustas cordas validius commissuram a parte exteriori cogentes. Per Symphysim autem (ait Galen. nono) intelligere oportet, vnionem naturalem ossium. Vnde hoc loco quis quæret cur plurium ossium inuicem coniunctio genere sit tantum duplex, nempe Artrosis, & Symphysis. Dicendum non aliam esse causam, nisi quia dum vis generatrix per vim formatricem agit, & nititur in plurimis ossibus constitutionem moliri, quæ non est temperies, quia pertinet ad ossa, & similaria, exigit igitur compositio, & vnitas, cum constitutio sit tantum triplex, nempe temperies propria similarium, compositio propria instrumentaliũ, & vnitas vtriusque communis. Itaque Galen. respiciens ad compositionem proposuit Artrosim, & ob id voluit esse ossium naturalem compositionem, respiciens autem ad vnitatem proposuit Symphysim, & ob id hanc voluit ossium esse naturalem, vnionem, vt si contingat vitium esse in Artrosi, morbus sit in mala compositione, nempe in situ, si autem in Symphysi morbus sit in soluta vnitate. Cum ergo ossium coniunctio sit duplex nempe Artrosis, & Symphysis. quantum attinet ad Artrosim, hæc dividitur in Dyarthrosim, & Synarthrosim, quantum ad Dyarthrosim q̃ dearticulatio dici potest, hæc cũ Gale. 11. de vsu partium primo, est compositio ossiũ per motum voluntarium comparata quinimo cũ motus esse possit, vel euidens, vel obscurus, cũ Gale. in proœmio de ossibus, Dearticulatio est structura, est cõpositio ossium, quorum motus est euidẽs. Subdiuiditur autem Dyarthrosis penes discrimen vel cõpositionis, vel motus. Penes discrimen quidem cõpositionis triplex est species, nẽpe Enarthrosis, Arthrodia, & Ginglemos, Declaro, Enarthrosis est cum cauum excipiens altum admodum est, caputq; quod in id inseritur oblongum. Hæc veritas colligitur ex Gal. secundo, de vsu partiũ vndecimo, primo de motu musculorum nono vbi ait, dũ ossa inuicẽ coeunt, vt articulus fiat, alterum quidem ipsorum ossiũ est quod mouetur, alterum vero veluti sedes quædã ei quod mouetur, est subfirmaiũ eo modo, vt se habẽt ostiorum cardines. Vnde ossi manenti necessaria est cauitas, ei vero quod mouetur deuexitas, quæ etiam ossis caput vocatur. Quo fit necesse esse, vt tãta sit cauitatis profunditas, quanta est capitis ossis lõgitudo, vt merito in Enarthrosi cum cauum sit admodũ altum, caput etiam quod inseritur, est oblongum, vt femur cum coxẽdice, & humeri cum scapula. Quo autem ad Arthrodiam, est quæ cauum habet, & caput, vt Enarthrosis, sed ad eius differentiam cauum nõ est altum, sed cauum similiter, & in superficie, & hinc etiam caput nõ oblongum, sed depressum, veluti prima occurrit vertebra cum secunda, & dẽs secundæ cum prima. Cæterum propter Iuuenes notandũ cum mentio habita sit de osse, quod habet caput, & osse, quod habet cauum, quo ad caput attinet (ait Gal.) oblõgum, & depressum caput voco, vtrũque referens ad ceruices quibus cõnectitur, per ceruices autem intelligere oportet tenues ossium processus, quarum ceruicum externum, quod crassius, & orbiculare est, caput nominatur. Cum vero in mucronem processus desinit, nõ ceruix, sed corone seu corcon nũcupatur. Quo vero ad cauum si altius descendat cotyle, seu acetabulum dicitur, si autẽ in superficie situ sit ab ocularis locus similitudine, Glene a nõnullis appellatur. Vt merito in Enarthrosi cauũ dici possit Cotyle, in Arthrodia glene. Quo vero ad Ginglymũ, ea est, qua ossa sese inuicem ingrediẽtia coniunguntur, quemadmodum vertebra inter se ac humerus cubitusque alligantur, quanquam in his quædam est differentia. Nam in vertebris media in vtramque supra infraque apposita subit. Humeri vero, ac cubiti mutuus ingressus est. Hæc de differentijs Dyarthrosis penes modum cõpositionis. Quo vero ad synarthrosim, hæc cũ Galeno loco toties citato nempe proœmio libri de ossibus, coarticulatio dici potest. Hæc sane duplex est, prout a Dyarthrosi, seu dearticulatione differt, uel secundum magis, vel minus, vel speciæ: primo quidẽ modo synarthrosim accepit Gal. dum ait, esse scilicet Dyarthrosis, & synarthrosis pro motus quatitate discrimen accipiũt. Declarans, autẽ quomodo pro motus quãtitate discrimẽ recipiant, subdit. Nã Dyarthrosis est structura ossiũ, quorum motus euidens est. Synarthrosis autẽ ossiũ q̃ neque validum neque manifestum, sed obscurum difficilemque habent motũ. Ecce Dyarthrosis, & synarthrosis est idem finis, cum vtraque sit causa motus, differentia autem solum est pro quãtitate motus hoc est secũdum magis, & minus. Vnde ad has differentias respiciens Gal. vt scilicet differre secũdum magis, & minus, 2. de vsu partiũ 17. ait, dearticulationem esse, vel magis, vel minus validã, vt validior ad validiores etiam obeundas functiones cõducat, minus autẽ valida ad minus validas, vt verbi gratia, validior est dearticulatio in carpi tũ gibbi cubiti, minus valida humeri: siquidẽ per carpi, & gibbi cubitotum

Os cũ osse.

Ossis conti nuatio.

Nerui prò ligamentis.

Articulus, quid.

Ossiũ Symphysis.

Quæst. Ossiũ coniunctio cur duplex.

Solutio.

Artrosis diuisio.

Artrodia.

Not. circa nomina.

Giglimos.

Synarthrosis.

Synarthrosis differt secundum magis, & minus a Dyarthrosi.

cubitorum articulos validissime, & plures obeuntur actiones, cōtra aūt per humeri diarticulationē, nam frequenter, vel quiescit, vel similiter, & citra violētiam mouetur. Vt cum dearticulationum aliæ sint magis, aliæ minus validæ, opus erit fuit, vt validiores etiam assent robustiores, quod sane robur beneficio ligamentorum consequuntur, & compositionis ossium inuicem, beneficio quidem ligamētorum, vt valida sint in causa robustæ dearticulationis, cuiusmodi sunt magna, seu crassa, dura, & rotūda. Ex quibus colligendum in præsentia, articulum cōferre ad efficiendum articulum robustiorem, non autem ad vnienda ossa, sicut in Symphysi, de qua suo loco dicemus. Quod si Vesal. & reliqui intellexissent, Galenū non redarguissent. Robur etiam assequuntur articuli beneficio compositionis, dum ossa in connexu minimum distant, quēadmodum in carpo, in quo articulus est valde adstrictos, dū præterea in magnitudine ossa, quæ ingrediūtur, habent eminentias æqualescauitatibus ossium suscipientium, quæ etiam, vt ossa suscepta detinēt, labra quædam ac veluti supercilia obtinent, contra autem res se habet in articulatione infirma: nam tennia sunt ligamenta, & laxa ossium immissio. Ex his ergo constitutum sit, articulos inuicem differre secundum magis, & minus, vt scilicet discrimen recipiūt pro quantitate motus, vt dearticulatio sit efficacior coarticulatione, quia dearticulatio est in causa motus validioris, & euidētis, coarticulatio autem imbecillioris & obscuri, vt cum differentia sit inter dearticulationem, & coarticulationem, secundum hanc rationem secundum magis, & minus, & proinde non differant specie. Idcirco licet triplex sit species dearticulationis, ita triplex est species coarticulationis, & pinde Enarthrosis, Artrodia, & Ginglemus, vt differentia sit tantum secundum magis, & minus, vt Enarthrosis sit in tali osse cū Scaphide: Artrodia in primæ coxæ chartilagine, cū primo osse potius Ginglimū, vt singulis vertebris præter primam ceruicis, & 12. thoracis. Hęc de Synarthrosi, vt a Dyarthrosi differt secūdum magis, & minus. Si autem alio modo capiatur Synarthrosis, hoc est vt fiue, & proinde specie differt, esse non potest alia articulatio, quam quæ est gratia non motus, sed securitatis, vt huius nullus prorsus sit motus, quia si aliquis esset motus, nō specie sed differentia, esset secundum magis, & minus. Hanc autem proposuit in proœmio de ossibus, dum ait, Synarthrosis quoque triplex est species, vt inferat Synarthrosim, non modo differre a Dyarthrosi pro motus quantitate scilicet, secundum magis, & minus, sed etiam specie, vt huius etiam sint tres diuersæ species, non potest autem species differre nisi secundum alium finem, est autem non motus, sed securitas, eius gratia ossa inuicem sunt coniuncta, ita tamen vt non sit opus motu. Atque huius Synarthrosis, tres sunt species, nempe: sutura, Harmonia, & Gomphosis. Declaro sutura compositio quædam est ad consuturæ veram similitudinem, vt in capitis ossibus, seu ad similitudinem duarum sertatum se se mutuo recipientium, vel instar vnguium, cum gibbæ videlicet partes ad vnguium figuram sitæ subeant in sinus, quibus apte excipi possunt. Harmonia autē est ossium coarticulatio per simplicem lineam, sunt autem nonnulla maxillæ superioris ossa, & quædam etiam capitis ossa ad hunc modū constructa. Gomphosis est, cum instar claui os ossi infigitur, veluti dentes in mandibularū fossulis. Cęterū cum Gal. Gomphosis prope ad Symphysim accedit, vt scilicet videatur pertinere potius ad vnitatē, q̃ ad compositionem. At re vera pertinet potius ad cōpositionem, siquidem dentes suis alueolis nō adnascuntur, siquidem vel eruuntur, vel sua sponte decidūt. Quod nequaquā fieret si Gomphosis esset vnio,

Synarthrosis specie differt a Dyarthrosi.

Sutura.

Harmonia

Gōphosis.

non autem compositio. Hæc de cōiunctione ossium per compositionem, & proinde per Arthrosim, siue sit Dyarthrosis, siue Synarthrosis, & si Synarthrosit, siue secundum magis, & minus, siue specie differat a Dyarthrosi. Quo vero ad ossium coniunctionem per vnitatem, quæ dicitur, Symphysis. Hæc duplex est, vt ossa inuicē connascuntur, vel inter se vel alio tum interuentu. Quæ etenim ossa fungosiora molliora que sunt, mutuo inter se coalescunt. Quæ autē sicciora, egent corpore, quo mediante vniantur. Si ergo primo modo fiat coalitus, fiat vnio, vt apparet in ossibus maxillæ inferioris, tunc hæc vnio detinet nomen generis, & vocatur Symphysis. Si autem fiat coalitus mediāte corpore alio ab osse, est vel chartilago, vel ligamētum, vel caro, si chartilago erit Symphysis, quæ vocatur Synchondrosis, si ligamentum, quod vocabant antiqui etiam neruum, sed ligamentum erit Symphysis, quæ dicitur & Syneurosis, si caro nuncupatur Syssarcosis. Horum autem exēplum esse possunt. Et primo Symphysis, vt detinet nomen generis, vt ossa maxillę inferioris. Synchondrosis, vt ossa pubis, & ossa puerorum cum suis appēdicibus, Syneurosis autē vt radius cum vlna, Syssarcosis denique vt ossa Hioidis, cum ossibus pectoris, mādibula inferiori, ac scapula. Hæc de conoexu ossis, cū osse siue per compositionem, siue per vnitatem. Quibus hunc in modum habitis, (vt puto) vsque adeo patet Galeo. sententiam, ita esse veram, vt non deceat aliorum, vel sententias, vel in Galenum redargutiones in medium adferre, siquidem ex veritate proposita sponte corruunt. Quare cum hactenus pateat os esse membrum similare, genitum ex semine a vi ossifica, & alteratrice triboeote temperiem, & vnitatem ossi, vt est pars similaris, & formatrice addeute, & cumpositionem, & vnitatem ossi, vt est pars totius instrumenti, modo sequitur vt ossis finalis causa explicetur. Itaque in definitione dictum fuit (gratia fundamēti cæterarum partium hominis.) Hæc ergo particula, non modo claudit causam finalem, sed per hanc etiam distinguit os ab osse, hoc est ab osse mōstruoso morbifico, brutorum, necnon & cadaueris humani, siquidem cadaueris ossa sunt æquiuoce ossa, & si hæc contemplemur id fit propter hominis ossa, quorum propriè est finis propositus, nimirum vt sint cæterarum partium fundamentum. Nec præter rationem, nam cum homo, vt paruus mundus ad portionem respōdeat cum magno mundo, quemadmodum in magno mundo fundamentum est terra, in paruo etiam & proinde in homine aliquod deberet esse fundamentum cum terra proportione respondens, nil aliud autem esse potest, quam os, quoniam inter omnes corporis partes, sit maxime terrestre. Hanc vtilitatem noscens Aristot. secundo, de partibus nono, ait, ossium genus haberi ob carnis consistentiam, vt omnibus partibus carnosis ossa subiaceant, aut fle-ctēdi gratia, si caro moueatur, aut consetuādi, si pars carnosa sit immobilis. Vnde in capitulo octauo, etiā inquit, ossa genita esse gratia sensus tactus, natura cum ossium adhibita est, vt sua duritia, seruaret rem mollem, hoc est carnem, hoc est instrumentum tactus. ad hæc, tertio, de partib' quarto, ait, cor esse destitutum osse excepto corde equi, & cuiusdam generis boum, quibus prę magnitudine os quasi adminiculum subditum est, quomodo etiam totum corpus (ait Aristot.) ossibus sustentatur, & continetur. Vnde & Plato libro de Ossium natura ait, ossa corporis stabilitatem, rectitudinem, ac speciem id est figuram exhibere, vt si os deficiat, pars propriam figuram non seruet, & ob id Auicen. in cap. de membris, ait, os esse corporis fundamentum, & sustentaculum motuū. Potuit tamen accepisse a Galeno in libro de Ossibus, capit. primo, dum ait, ossium vsus est vt sint fundamenta subiecta ad vniuersam corporis substan-

Symphysis

Gratia fundamenti.

Ratio.

tiam substentandam, vt propterea omnia ossibus adnascantur, & stabiliantur. Ecce ergo quemadmodũ ossium vsus est, vt sint fundamentum reliquarum partium, vt secundum hanc rationem ossa concurrant, vt partes sine quibus non, cum sine fundamento ædificium construi nequeat. Quo loco admoneantur Iuuenes, hunc esse ossium vsum, vt ossa præter communem hunc vsum, alios etiam obtineant: neque hoc est absurdum, siquidem ex Galen. 11. de vsu partium 18. & 2. de vsu partium 11. millies demonstratum est, naturam omnibus, quæ gratia alicuius parata fuerant, ad alium quoque vsum probe vti, & vnius partis multiplex etiam possit esse vsus, quorum vnus sit communis, reliqui proprij, vt verbi gratia, natura efficit ossa, vt essent cæterarum partium fundamenta, sed præterea quoque ossibus ad alios vsus vtitur. Vnde Auicenna cognoscens propositum finẽ esse communem, in sermone de ossibus ait, omnia ossa corporis sustentaculum sunt, & erectio, vt si cõferat propter motum, etiam conferat vt sustentaculum, non ècõtra, & per articulos, vt ait Plato, in Timæo, partes mouentur, hoc est flectuntur, & proinde etiam instaurant. Sed non modo conferat ad motum, sed etiam alios præstat vsus, vtpotè cum Gal. tertio, de locis affectis decimo, ossa quæ Ethmoidi, id est colatoria vocantur, habent foramina, per quæ vapores ad cerebrum feruntur. Ecce hæc ossa alium habent vsum, quam motum, sunt tamen partium, quæ adnascuntur, fundamentum. præterea plures ossium vtilitates proponens Galenus vndecimo, de vsu partiũ decimooctauo, ait, ossa a natura constructa esse, gratia aut motus, vt in omnibus dearticulationibus, aut spiratus, aut transitus cuiusdam, vt capitis suturæ, aut partium discriminis, vt ossa squamosa, aut securitatis, ac patiendi difficultates, vt ossa capitis, & manuum, & ex multis ossibus constantur. Ecce ossium sunt plures vsus, de quibus tamen non hic; sed proprijs locis dicendum, nimirum dum de hoc, & illo ossa loquemur. Sat sit in præsentia scire, ex omnibus vsibus duos reliquis esse magis communes, ad quos respiciens Galen. decimosexto, de vsu partium secundo dicit, ossa per suam substantiam, scilicet terrestrem, & proinde duram, duas vtilitates præstare. Altera sunt, vt sint multis locis veluti stabilimẽtum, ac sedes alijs partibus subiecta. Secũda passim, vt sint veluti propugnaculum quoddam ac morus, vt cum hæ sint communes ossium vtilitates, iuse ossa neruos non suscipiunt, vtpotè quibus vanum erat aut sensum, aut motum voluntariũ tribuere. Cæterum quamuis duæ sint ossium communes vtilitates; magis tamen communis est, vt sint reliquarum fundamentum, vt verbi gratia, cranium confert ad perspectum, est cerebri propugnaculum, sed præterea est sedes partium adhærentium, vt perpetuo cum reliquis vsibus locum habeat, & sit fundamentum. Neque obstat quamuis dicat Galenus alteram vtilitatem esse, vt sint multis in locis veluti stabilimentum, ac sedes, vt per hęc verba infestc li-

Dubitatio. ceat, si ossa sunt sedes in multis locis, ergo non omnibus, ergo vt sint sedes, nõ est cõis vsus. Etenim dicimus, quodlibet os esse fundamentum reliquarum partium, sed non omnium, sed vicinarum & adhęrentium,

Solutio. vt v.g. costæ sunt sedes musculorum non cordis, vt per multos locos non intelligere liceat locos, in quibus reperiuntur ossa, nã vbicunq; reperitur os, semper est sedes, est fundamentũ, sed per multos locos intelligere licet, vel alias partes, vel aliarũ partiũ locos, vt significaret, os ita esse sedẽ, vt sit sedes multarũ partium. Quare nulla est difficultas, atque iam patet quemadmodum os nil aliud est, quam membrũ similare genitũ ex semine a vi ossifica, gratia fundamenti cæterarum partium, vt quantum attinet ad generalem sermonem de ossibus, nil aliud explicandum relinquatur, nisi vt breuiter digsediamur circa quasdam voces, quibus frequenter, cũ Gal. in sermone specifico de ossibus vti cogemur. Sunt autẽ appendix, processus, acetabulũ, Glene, vaihmides. Primo ergo quantũ attinet ad Appendicem, hanc Gręci Epiphysim vocant, hoc est additamẽtum seu adnascentiam quandam, voluit autem Gal. in libro de ossibus, primo esse, vbi os cum osse ad vnionem coit, vt appẽdix sit os, alteri ossi adnatũ, peculiarem obtinens circumscriptionem, vt nõ sit vlla portio ossis, cui committitur, & potissimum conspicitur in iunioribus, in senioribus aũt vix coniunctionis terminus cõspicitur, vt vera sui ossis portio esse videatur, cuius discriminis ratio est, nam in nates inter os, & appendicem conspicitur carthilaginis portio, quæ appendicẽ ossi glutinis modo adnectit, quæ deinde procedẽte ætate in os cõuertitur, vt hinc colligere liceat, hãc inter appendicem, & os suum coniunctionem, esse potius p vnionẽ per symphysim, quam per arthrosim, per cõpositionem, & per symphysim, quæ vocat synchondrosis, quia fit interuẽtu chartilaginis, quamuis procedẽte ætate, cum chartilago in os degenerarit, videatur Symphysis, per se, hoc est vnio citra medium aliquod corpus facta, circa cuius vsum Gal. reprehenditur a Vesal. primo, libro capitulo septimo; propterea quod Gal. 11. de vsu partium 18. voluerit, appendicem esse operculum sinuum ossium medullam excipientium. Siquidem (ait Vesal.) & appendices habent cauernulas medulla repletas, ad hæc quamplurima reperiuntur ossa, non modo parua, sed etiam ampla, quæ & sinibus carent, & tantum appendicem habent, cuiusmodi sunt scapulæ, & alia ossa, de quibus suo loco. Ego sanè Epiphysis vsum apud Gal. triplicẽ reperio. Duos siquidem proposuit vndecimo, de vsu partium 18. & tertium minus præcipuum, secũdo de vsu partium vndecimo. Declaro. Gal. vndecimo, de vsu partium 18. ait, At tuum capita quæ vtique Epiphysis, & condylos appellant, extiterũt gratia discriminis partium; nam cum homo sit vnus, expedit etiam partes diuersas vnire. Vnde si contingat os simul esse cauum, & laxum, vt egeat osse denso, & duro, per mediam chartilaginem os densum, & durum; cum cauo, & laxo coniungitur, quemadmodum cum temporum ossibus duris, ac densis, per media squamosa sincipitis ossa laxa, ac cauernosa coniũguntur. Hinc fit, vt si os sit simul cauum, & laxũ, egeat epiphysi, siquidem Epiphysis est os, nec cauũ, & durius osse cui coniungitur, saltem secundum partem, quia in dearticulationem desinit, vt dicit Gal. vbi os medullã habet appendicem instar operculi, vt plurimum videas adnascedicit autem, vt plurimum, quia, vt plurimũ os, quod medullam habet, & proinde est cauum, est etiam laxum, vt si eueniat quandoque os habere medullam, & proinde est cauum, & durum, nõ egeat appẽdice: cuiusmodi est maxilla inferior, nam est quidem os cauum, sed durum, & eius cauitas est exigua. Sed cur os cauum, & rarũ eget epiphysi? inquit Gal. ob duplicem causam. Altera quia os cauum, & proinde medulla repletũ, eget operculo, præsertim si sit rarum, nam os densum per se medullam sine externæ epiphysi sibi claudet, secus autem sit rarum, nam potissimum vi motus medulla effluere, ac dissipari posset nisi ab Epiphysi, tãquã ab operculo clauderetur. Reliqua autem causa fuit, quoniã quæ dearticulantur ossa dura postulant, vt quæ assidue erant mouenda, atque inter sese atterenda, vt appendix p suã duritiem, & densitatem conferat, & vt operculum medullam conseruans, & vt in motu nõ ita facile patiatur. Quibus addit tertiã vtilitatem 2. de vsu partiũ 11. dũ ait, naturam vti Epiphysis eminẽtijs, seu gibbositatib⁹, tãquã muro quodã valido, aut turri, muniẽs capita tendonum, digitos mouentium, quæ sane capita inter medias harum eminentiarum cõcauitates

dimi-

Monitu.

Ossiũ vsus.

Ossium. Nomina.

Appendix.

Vsus Ves. cõtra Gal.

Pro Gal.

dimisit, vt his hunc in modum propositis, secundum Gal. mētem de epiphysis vtilitatibus facile sit Vesalij obiectionibus satisfacere. Nam primo dum ait Vesalius, appendices habēt cauernulas medulla repletas, ergo non sunt operculum alterius ossis, non valet hæc consequentia. Nā epiphysis habet cauernulas non cauitates, quia sibi sat est illa medulla in cauernulis contenta, & ideo non est opus alio operculo. Dum autem addit, reperiri ossa, & parua & ampla, quæ sensibus carent, & tamen habent appendicem. dico, in his appendicis vsum non esse causa medullæ, cum non adsit cauitas, sed causa motus, & vt non fiat passio, & quandoque pro custodia capitum tēdonum, sed neque Columbi obiectiones difficile, est dissipare. Nam primum dum ait, appendices nō esse ossibus duriores, quia (vt scitis) dicit Gal. esse saltē duriores secundum partem, qua appendices cū ossibus committuntur. Ob id subdit Colūbus, se nō posse tueri Gal. appēdices frequenti assiduoq; motu articulorum non atteri propter suam duritiē, sed id fieri beneficio chartilaginis, quę sua (vt ita dicā) vnctuositate articulationem, non modo magis lubricam, & ad motum promptiorem facit, verumetiam conseruat, quo fit vt nō omnia ossa habeant epiphysim, crustam tamen hanc chartilagineā præ se ferāt. Dicim᷒ articulationē lubricam seruari ope chartilaginis, cōseruari autem propter ossium duritiem, ossa autem quædam seruari sine appendice, quoniā ita dura sunt vt appendice non egeant. Cæterū bonus Columbus alas obtinere credens, audacter ad sydera vsque euolare sibi persuadēs ait, appēdicis vsum nemini adhuc cognitum, sed scitu dignum, & per necessarium esse, vt ex coniunctione appēdicum cum ossibus, ligamēta prodirent, quæ in articulis compositionē stabiliūt, vt si sint ossa in quibus non fiat coarticulatio, vt ossa illi, & scapularum, vt nōnulli vertebrarū processus, ex horum ossium coniunctione cum epiphysi oriuntur ligamenta, quæ ad musculorum constitutionem necessario concurrūt. Atque denique pro suæ sentētiæ confirmatione ostendit ligamētorum necessitatem causa & musculorum, & articuli. Sed satius erat vt ostenderet ligamentorum non necessitatem, sed quomodo beneficio epiphysis oriuntur, nam patet id quod oriuntur, etiam dum non adest appēdix. Accedit, si os formarum esset vt appendix non esset coniūcta, sed esset pars totius ossis, nihilominus etiā circa hanc coniunctionem orta essent ligamenta. Hæc de epiphysi.

Columb. cōtra Gal.

Solutio.

Colūbi sententia.

Processus.

Quo autem ad processum, quem Gręci vocant Apophysim, cum Gal. libro de ossibus primo, est totius ossis pars, quæ instar tuberculi prominet, vt processus reperiatur et in epiphysi, & quandoque etiam appendices hęreant aliorum ossium processibus, processus autem seu apophysis, vt figura differūt varijs vocibus donantur, vt vocēt styloidem processum illum qui acuti styli formam refert. Nuncupāt autem coronæ processum, quare & conoma & ceruix dicitur, si similem habeat, formā cum cornu cerui. Vnde est processus acutus, sed non ita tenuis, vt styloīs, cuiusmodi sunt processus in inferiori maxilla. Nominant etiam Anchyroidem processum, qui anchorę formam prę se fert, cuiusmodi sunt processus interiores scapularum. Ad hæc vocant processuum capita, et sunt processus, qui desinunt in ossis caput, & quidam habent illud caput depressum, quidam oblongum, & prominēs, in aliquibus etiam est rotundum. Depressum quidem vt postbrachialis, dum iungitur cum brachiali, oblongum vt femoris caput superius, quo cum osse coxēdicis articulatur. Cæterum si accidat, vt caput depressum vix percipiatur an sit, vel eminens, vel cauum, dicitur Condylos, Latini vocant nodos, vt femoris inferiora iuxta, quam depressa capita. Rotundum autem quale est humeri cum scapula. Ad hæc tenuior pars processus dicitur ceruix, & ab osse vsque ad caput pertinet. Horum autem processuum vsus multiplex est, primum enim conducunt ad commodum ossium connexum, adhæc ad exortum, & insertionem partium, & harum etiam tutelam, sicut dictum est de epiphysi, quæ cum Galen. secundo, de vsu partium vndecimo, confert instar muri ad tutelam capitū tēdonum secundum suas eminentias, hoc est processus, vt eum hic vsus competat appendici, non vt appendix, sed vt habet processum, & habet eminentiam, propterea vndecimo, de vsu part. 18. ibi ꝓponit vsus appendicis, vt appendix, duos tantū proposuit.

Apophysis nomina varia.

Vsus.

Acetabulū.

Processus supercilia seu labra.

Hæc de progressu seu Apophysi. Quo vero ad acetabulum, quod Gręci Cotyli, & Cotyledona vocāt, est situs profundus, qui excipit caput ossis, obseruat aūt in coxa, vbi femoris caput admittitur. Hic autem ꝓfundus situs augeri solet, a processibus quibusdam circularibus, qui vt sunt positi in superficie, ita hos processus labra seu supercilia vocamus, & sunt in causa, vt ossa non ita prompte laxentur (quare, de his loquendum in sermone de processibus.) Quo autem ad Gleni, est sinus leuiter cauatus, qui refert formam sinus ocularis, cuiusmodi reperitur in Tarsi ossibus, vt Glene, vt sinus superficie tenus cauatus respondeat capiti depresso, quod cōdylos seu nodos vocatur. Quantum denique, ad vathmides, sunt ossium sinus, qui basis ritu os mouere non sinunt vltra quam animanti sit ex vsu, cuiusmodi reperiuntur in sede anteriori, & posteriori humeri, vt singulos vlnæ processus excipiant. Hæc de ossibus in genere.

Gleni.

Vathmidis

Chartilago.

Modo quantum attinet ad chartilaginem, per hanc intelligimus substantiam quandam albam mediam inter ossa, & ligamenta, & autor finitionum, hanc ossis imaginem nuncupauit. Cuius hæc potest tradi definitio. Chartilago, est membrum similare, ex semine genitum a facultate chartilaginifica gratia custodiæ partium motui destinatarum. Declaro hanc definitionem, sed eo breuius, quo maiori ex parte patere potest ex traditis in doctrina, de ossibus. Primum ergo dictum fuit, esse partem, esse membrum similare. Siquidem quęlibet pars chartilaginis, est chartilago, & ob id Galenus primo, de elementis septimo, & primo, de natura primo, chartilaginem inter partes similares recenset. Nec ab re nam, quamuis chartilago non sit simplex substantia, sed mixtum quoddam ex pluribus, nihilominus eam habet compositionem, quæ competit parti mixtæ similari, ad differentiam, & instrumenti, & totius corporis. Declaro cum Galeno libro de differentijs morborum tertio, in homine triplex est compositio, vna totius, vt prodit ex coniunctione partium instrumentalium, vt totus homo compositus est ex artubus, & visceribus, alia est compositio, quæ procedit, ex coniunctione partium similarium, vt cor, quod componitur, ex carne, membranis, venis, arterijs, & id genus similaribus particulis. Tertia autem, sed in genere, omnium prima, est compositio similarium, cuiusmodi est chartilago, vt componitur ex quatuor elementis; vt ex his fiunt humores. Constitutum ergo sit chartilaginem esse partem similarem, quæ tamen vt instrumenti pars instar carnis, & reliquarum partium similarium, præter temperiem, decentem requirit compositionem, quam per formationē, & magnitudinem ibi insinuat Galenus, vt cum chartilago sit pars similaris, & proinde destituta venis, neruis, & arterijs, siquidem horum nullum per chartilaginis substantiam disseminatur, vt sit pars, quæ viuit, quæ proinde insitas habet a natura potentias, iure a Galeno libro artis medicin. nono, numeretur inter partes, quæ a se ipsis gubernantur, neque aliarum gubernationibus præsunt. deinde dictum fuit (genitum ex semine.) Est enim pars semi-

Definitio chartilaginis.

Membrum similare.

Cōpositio hominis triplex.

nalis, vt plurimæ corporis partes. Ceterum ad uertēdum cum Galeno secundo de temperamentis secundo, quamuis fiant ex semine, arteriæ, venæ, nerui, & membranæ ex vna parte, ex alia vero, etiam ossa, & chartilagines, nihilominus differentia est, quoniam vis generatrix per alteratricem in generatione membranæ, arteriarum, venarum, & neruorum ita agit in semen, vt tendatur, in osse autem, & chartilagine, vt etiam concrescat. Hinc fit, vt cum opus sit vi intēsiori alteratricis, in concoctione, quam intensione fiat, vt ossa vt chartilagines vltimo perficiantur, & cum ex simili materia fiant ossa, & chartilagines, ob id dixisse Aristotelem tertio de historia animalium octauo, & secundo de partibus nono, chartilaginem eadem constare natura qua ossa, vt trigesimotertio probl. vltimo etiam dicit, chartilago non nisi os est, & differentia est secundum magis, & minus, vt propterea & chartilago fiat ex semine, & rupta nunquā reparetur. Vnde cum chartilago gignatur ex semine, ex hoc etiam alitur. Huius autem proxima est quam Galen. tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, voluit esse substantiam mucosam, quę chartilaginibus circumfunditur. Deinde fuit dictum (a vi chartilaginifica) nam sicut propriam ossis facultatē vocamus ossificam, ita chartilaginis chartilaginificā nuncupari licet. Hæc autem cum agat per vim & alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, per hanc vt colligere licet ex Galeno 1. de elementis septimo, chartilagini tribuit temperiē frigidam, & siccam. Notandum autem, cum Galeno primo de temperam. sexto, & secundo, eiusdem operis tertio, chartilaginem quidem esse siccam, non quidem absolute, sed vt mixtum, in quo siccum excedit humidum, vt idem etiam de frigido sit statuendum, vt propterea chartilago, sit constituenda frigida, & sicca, vt mixtum in quo elemētum frigidū, & siccum dominatur, ea tamen lege, vt si cum Gal. eodem lib. ca. vltimo, conferatur chartilago cum osse, chartilago sit minus sicca, vt frigidissimus, & siccissimus sit pilus inter ea, quę in corpore reperiuntur, siue animata, siue innanimata sint, inter animata autē omnium frigidissimum, & siccissimum sit os, cui succedit chartilago. Vnde hanc temperiem necessario consequens proponens Gal. 7. de vsu partium tertio; ait, chartilaginem obtinere substantiam omniū partium durissimam, vt solo osse sit mollior seu minus dura. Quo vero attinet ad formatricem, ab hac ita fuit formata, vt cum Aristot. tertio, de historia octauo, & secundo, de partibus nono, ad differentiam ossium non sit perforata, vt propterea nec medullam contineat, quod non est intelligēdum de chartilagine, quæ insunt animalibus loco ossium: nam in his chartilagines sunt perforatæ, vt contineant humorē in medullæ speciem. Ad hæc, chartilago cum neruis connexum, cum Gal. decimosexto de vsu part. secūdo, non est adepta, quoniam cum Gal. primo, de elementis, secūdo, est sensus expers. Et ratio fuit, quoniam chartilaginis est vsus, vt sensus in causa fuisset detrimenti. Vsus autem est qui in definitione est propositus, dum dictum fuit (gratia custodiæ partiū motui destinatarum.) Hunc vsum proponens Gale. decimosecundo, de vsu partium decimoquinto, ait, demonstratum esse chartilaginis substantiam ad subiecta instrumenta tegenda, & defendenda maxime esse idoneam, vt quæ neque comminui, neque rumpi, quemadmodum dura atque friabilia, neque incidi, neque contundi, quemadmodum mollia, & carnosa queat, vt colligere liceat chartilagines esse recentiendas inter partes, quæ ad custodiam potissimū fuere creatæ. Neque obstat, quamuis a Galeno atq; chartilaginis vsus proponantur, nam vel ad hunc, hoc est custodiam referuntur, vel non sunt ita præcipui vsus, vel huius chartilaginis proprij, vt non illius. declaro Gal. vndecimo, de vsu partium decimooctauo, inquit, chartilaginē instar glutinis cuiusdam coniungere densa, & dura ossa cum laxis, & raris, siquidem cauernulas ossis laxi resarcit, & asperitates læuigat. Cæterum chartilago, vt coniungit ita etiam, per coniunctionem custodit. quare pręcipuus finis est custodia. Præterea Gale. decimosecundo, de vsu partium tertio ait, chartilaginē vnctionis vsum præstare articulis, solam tamen ad motum non sufficere, quoniam motorijs instrumētis adnexa, superfluum pondus instar lapidis pręberet. Ex quibus colligendum, cum chartilago sit adnexa motorijs instrumentis, merito, vt in definitione dictum est, eius vtilitatem respicere partes motui destinatas, dum autem, ait præstare vnctionis vsum, per vnctionem, & motus fit melior, & partes etiam custodiuntur. Addidit etiam Gal. decimosexto, de vsu partium secundo, chartilaginis duplicem esse vsum, vt alter sit in articulis, vt per leuem ac politam substantiam partes subiungat. ecce conferunt ad motus, vt melius fiant. Reliquus autem (ait Galen.) vt sint corpora mediocriter cedentia, & proinde ad partium subiectarum tutelam. Ecce ergo quemadmodum chartilaginum finis, est custodia. At notandum, dixisse Aristo. tertio, de historia animali secundo, quod vice fungitur ossis esse chartilaginem. At hoc intelligendum esse de chartilagine, quæ reperitur in animalibus ossibus destitutis, & ob id ait, quod vice fungitur ossis est vt spina, & chartilago. hoc est in animalibus, quę loco ossis obtinent, vel spinā, vel chartilaginem. At in homine, qui obtinet ossa, chartilago adnexa alium habet ab ossa vsum. Vnde secundo de partibus 9. addit, chartilaginosæ partes inseruntur flexuris hoc est articulis, veluti lectisterniū, ne attritu mutuo lædantur. Hæc de chartilaginibus in genere dicta sufficiant. Quantum ad ligamētū, & primo quo ad nomē, Gal. li. de ossibus in proęmio ait, apud anatomicos tria fuisse neruorū genera, vt neruum qui oritur ex cerebro, nominarēt neruū voluntariū, qui oritur ex musculis tendonē, qui ex ossibus ligamētalē. At subdit Gal. ne ęquiuoca nomina obscuritatis aliqd adferāt, quod ex ossibus orit', vocabimus non neruū, sed ligamentum. Græci vocant Syndesmum, Latini senā vinculum, copulam. Huius autem a Vesalio hæc proponit' definitio. Ligamētū est corpus similare ex osse aut chartilagine, aut quauis duriore mēbrana principiū ducens, sensus expers, durū sed chartilagine mollius, album, variosque in colligēdo, cōtinēdo, obtegendo, & musculis constituendis homini vsus præstans. Quā definitionem breuitatis, & proinde vtilitatis vestrę gratia nec approbare, nec improbare volo, nam alia proposita, & explicata, quilibet facile, quantum ponderet definitio Vesalij proposita pernoscet. Hæc igitur a nobis traditur ligamenti definitio. Ligamētum est membrum similare, genitum ex semine a vi ligamentifica gratia custodiæ, coniunctionis partium. Declaro, primo dictum est esse membrum similare. Hęc particula colligitur ex Galeno primo de elementis octauo, vbi voluit hominem constare ex primis, hisque sensibilibus elementis, quæ similaria appellantur, cuiusmodi sunt fibræ, mēbranæ, caro, adeps, neruus, medulla, os, chartilago, ligamentū, & id genus alia, quorum vniuersæ particulæ eandem cum toto formam retinent. Quæ sane similares particulę, & ipsę gignūtur ex alijs sibi proximis elemētis, hoc est humoribus inuicē permixtis, sicut humores generātur ex cibis, & potionibus, & hęc ex quatuor elementis, quæ ex nullo amplius corpore generātur, sed ex materia, & qualitatibus. Ecce ergo quemadmodum ligamētum est hominis pars similaris, quemadmodum etiam primo, de natura humana a principio, & lib. de morborum differentijs c. 3. explicauit. Cęterum ex Gal.

Semen modo tenditur modo concrescit.

A vi cartilaginifica.

Chartilaginis temperatura.

Formatrix

De ligamēto. Nomē.

Definitio a Vesalio.

Definitio nostra.

Membrū similare. Cōpositio partium.

lib. de æquali intemperie secundo colligimus, ligamẽtum nõ modo esse partem similarem, sed vere, & maxime similarem. Siquidem ait, digitorum particulæ, sunt ossa, chartilago, ligamentum, arteria, vena membrana, caro, tendo, vnguis, adeps, quas particulas non licet diuidere in aliam speciem, sed sunt similares, ac primæ, exceptis tamen arterijs, & venis. Hæ namque ex fibris, & membranis sunt conditæ. Ecce non excludit ligamentum. Erit ergo pars similaris, & maxime similaris, hoc est magis similaris, quam vena, & arteria, vnde merito idem Gal. lib. artis medicin. ligamentũ recensuit inter illas partes, q̃ a seipsis gubernãtur, nec potentias aliunde habent emanantes, vt hinc sit pars viuens, sed quæ arterijs, venis, & neruis non egent, & ob id dicit Gal. decimosexto, de vsu partium 2. ligamenta neruos non suscipere, & iure affirmauit primo de Placit. ligamentum sensu omni carere. At inquit Vesalius in sermone proprio de ligamento, cõmune esse ligamẽtis, vt obiter admodum sensu participent, nollem enim ait, dicere nullo. Nullam autem huius dicti probationem confert: forte autẽ fuit adductus Galeni auctoritate, dum tertio de facultatibus naturalibus vltimo ait, ligamenta confici ex multis fibris, quæ & similares particulæ sunt, & vere sensibiles, sed fuit deceptus: nam per fibras sensibiles non intelligit sensitiuas, hoc est sensu præditas, sed sensibiles, hoc est, quæ possunt esse sensus exterioris obiectum, hoc est, quæ tangi, & conspici queunt, quemadmodum etiam (si licet Gal. per Gal. interpretari, primo de elementis, octauo, intellexit dum ait, hominem constare, ex carne, adipe, osse, chartilagine, tanquam ex primis, & sensibilibus elementis. Ecce vocat elementa sensibilia, hoc est nõ quæ sentiũt, sed sentiuntur. Neque obstat decimosecundo de vsu partium tertio, Tendinem minus sentire neruo, magis autem ligamento, vt inde sit inferendum ligamẽtum sentire: nam cum originem non ducat a cerebro, non potest sentire, sed talis fuit modus loquendi, vt Neruus magis sentiat, Tendo minus, ligamentum adhuc minus, quia nihil. Sed quomodo ligamentũ nutrietur si non habet venas? dico venas deferre alimentum non facultatem, quia insita est. Deinde in definitione dictum fuit (Genitum ex semine.) Hanc materiam ex qua noscens Gale. lib. de constitutione artis Med. septimo, ait, ligamentum ortum habere ex semine, vt si excidatur relarciri nequeat. Quam veritatem magis explicans primo de semine decimo, ait, ligamenta gigni ex ea seminis portione lenta, quam extrahit calor in ossium generatione ex semine, vt portio terrestrior muteiur in os minus terrestrius, & viscida in ligamentum, ita cum eodem Gal. primo de Decretis nono, in fibras rectas resoluatur, ligamẽtis tamen admodum duris exceptis, quippe quę in fibras resolui non admodum possunt, quinimo, & plura ligamenta in membranę speciem dilatantur, vt cum ligamentum gignatur ex lenta seminis portione, iure cum Gal. 3. de facultatibus naturalibus vltimo, alatur ex lento humore, qui ipsis inspersus nutriuit: hunc vero finxit ex sanguine venarum electo, inde, quoad potuit, quam simillimo: assimilat autem sensim, ac sensim, atque in suam naturam mutat, quem scopũ, vt assequatur, succus ille, vt diutius detineatur, & per moram alteretur, inspergunt in spacijs medijs fibrarum, ex quibus, & plurimis ligamenta conficiuntur, conficiuntur ex plurimis fibris, vt significaret, cum partes similares constent ex substantia carnosa, fibrosa, & membranosa, hæc fibrosa plurima est, & necessario, quia procedit ex semine, in quod agit calor in ossium generatione, vt portionem lentam mutet in ligamentum. Deinde dictum fuit (a vi ligamentifica.) Per hanc intelligimus generatricem propriam ligamenti, quæ sane cum agat per alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, per hanc

Vesal ligamentũ nõ sentit.

Contra.

Ligamentũ ex quo semine.

A vi ligamentifica.

Temperatura.

tribuit ligamento temperiem frigidam, & siccam. Verum addit Gal. 3. de symp. causis 3 ea conditione, vt ligamenta quanto sunt sicciora, tantò valentiora, si tamen sint intra illum siccitatis excessum, vt propter duritiem, scilicet a siccitate prodeuntem, non flectantur, & propter siccitatem, veluti friabilia euadãt, quippe ita conclusionibus teniantur. Ligamenta ergo sicca esse debent, sed vsque ad certum siccitatis terminum. Ita tñ, vt ligamentorum substantia cum Gal. 6. Aphoris. 49. sit durior, & densior substantia carnis. Quinimo cum eodem Gale. decimosecundo, de vsu partium, secundo, ligamentum obtinet substantiam mediam, inter chartilaginem, & neruum, at vt non sit molle, vt neruus, propterea quód in vehementioribus motibus abrumperetur, neque durum, vt chartilago, vt ossibus a musculis tractis obsequatur. Dicit etiam primo de Placitis 9. & primo de vsu partium 17. respiciens ad consequentia temperaturã, ligamentũ esse substantiam quandam albam, & exanguem, & multo crassiorem, ac duriorẽ neruo, tẽdone, & mẽbranis, & discrimen esse inter ligamenta pro intensiore, scilicet, & remissiore siccitate t vt etiam testatus est primo de temperamentis vltimo, vt ligamẽtũ interdum ad tantam duritiem producatur, vt substãtiam quãdam chartilagineam consequatur, vt ad differentiam ligamenti minus duri vocetur ligamẽtum chartilagineum. Huiusmodi sunt ligamẽta, non quæ articulis exterius obtenduntur, sed quę inter ossa latitãt, vtpote ligamenta quæ vertebrarum corpora intercedunt. Hoc autem loco admoneãtur iuuenes, ne forte credant ligamentũ chartilagineum gigni a duplici facultate, nempe a ligamẽtifica, & chartilaginifica, siquidem producitur solum a ligamentifica, sed quæ ita agit in seminis portionem accommodatam, vt ita siccet, vt semen substantiam consequatur adeo durã, vt sit in confinio chartilaginis, quemadmodum etiam contingit chartilagini, vt quodammodo ossea euadat. Tandem vis generatrix per alteratricẽ ligamentis eam tribuit temperiem, vt sit sensus expers siquidem partis temperies est in causa, vt membrum, vel sentiat, vel non sentiat. Hæc veritas colligitur ex Gal. libro de constitutione artis Medic. 9. vbi ait partem, vel nonsentire, vel sentire, tanquam vel magis, vel minus esse proprietatis, hoc est accidẽtia propria quæ sequuntur propriam corporis temperaturã, siquidem ait, innumeras esse elementorum alterationes, & temperaturas, vt inde mox innumerę particularium corporum oriantur proprietates, vt hinc aliqua corpora euadant sensus expertia, alia vero sensus capacia, atque horum nonnulla magis, nonnulla minus, vt cum ligamẽta non sentiant, merito obtineãt temperaturã, quæ sensus organum esse nequit. Sed forte quis ambiget. Si sensus fit, quoniam partes neruos suscipiunt, quomodo sensus refertur in partis tẽperiem? Dico, ad sensum efficiẽdum opus esse, vt vis sensitiua influat, & hinc egemus neruis, sed prętere a expedit, vt influxa ingrediatur membrum, cuius tẽperies sit organum ad sensum accommodatum. Hic autem obiter admoneantur iuuenes, a Gale. 1. de vsu partium nono, inter cõsequentia temperaturam non proponi sensum, quoniam non tantum pendet a temperie, vt durities, & mollities, odor, sapor, & color, sed etiam a neruis, quos oculis conspicimus. Sed ad rem: vis generatrix ligamentis eam tribuit tẽperiem frigidam, & siccam, vt ligamenta caderent alba, dura, & addamus etiam sensus expertia. Quo vero attinet ad formatricem. Hæc (vt colligit ex Gale. lib. de cibis boni, & mali succi cap. 4.) cum ligamento tribuit exortum, vt hunc ab ossibus mutetur, quod etiã affirmauit 1a de vsu partium tertio. Cæterum notãdum, ligamentum oritur vt plurimum ab osse, quandoque autem a chartilagine. Dum autem oritur ab osse, quandoq; definit in os, vt ligamenta articulorũ

humori,

Monitum ligamẽtum chartilagineum.

Sensus.

Temperata causas sẽsus.

Monitum. Methodus anatomica circa sesũ.

Formatrix.

Nos.

humori, & genu, quandoque autem definit in chartilaginem, vt ligamenta, quæ costarum chartilagines pectoris ossi committunt. Dum autem oritur a chartilagine, desinit in chartilaginẽ, vt ligamenta laryngis chartilagines mutuo amplexantia. Neque huic veritate aduersatur Gal. quamuis dicat primo de motu musculorum primu, ligamentum ex osse omnino ortum habere, ita namque locutus, quoniã dum perducitur ad chartilaginem, exortus est ab osse. Excipiuntur autem ab hoc sermone ligamenta, quæ ortũ ducunt a chartilagine quoniam hoc loco Gal. loquitur de ligamentis, vt concurrunt ad fabricam musculi. Ad hæc, formatrix præter exortum vt ligamentorum alia format magna, alia parua, ita cum Gale. primo de Plac. 9. quãtum ad conformationem alia sunt lata, alia teretia, & quanquam omnia densam habeãt substantiam, vt foraminibus, hoc est poris carere videantur, nihilominus cum hac densa substantia pleraque non sunt perforata, quædam autem perforata, vt v gratia quo ad lata, cum sint, vel tenuia, vel crassa, lata & tenuia sunt, vt ligamentum, quod secundũ cubiti longitudinem inter vlnam, & radium producitur, lata autem & crassa, vt articuli humeri peculiarium ligamentorum gratia. Teretia autem, vt ligamẽtum ex dente secundæ vertebræ ceruicis, in occipitis os procedens. Quæ non habent foramina sunt iam proposita, & lata, & teretia. Quæ denique habent foramina, sunt vt ligamenta instar annuli tendonis, & alia etiam corpora transmittentia, & ligamentum membraneum inter tibiæ os, & fibulam consistens. Hæc de facultate ligamentifica. Tandem dictũ fuit (gratia custodiæ coniunctionis partium, hunc finem exprimens Galenus primo de Placitis, nono ait ligamentum exhibere illum vsum, quem nomine præsefert, hoc est, vt vocatur ligamentum, ita ligat partes inter se, vt sicut sunt a natura coniunctæ, ita etiam custodiantur. Vnde ad hunc vsum respiciens Gal. lib de morborum differentijs decimo ait, si ligamentum aliquod aut relaxum, aut intensum fuerit, aut disruptum, in ea parte dearticulationis motus offenditur, non sanè aliam ob causam, nisi quia partes debitam coniunctionem non seruant, vt propterea (vt subdit Gale.) si ligamentum male habeat, fit morbus in non naturali copulatione partium, cũ vicinis partibus: per copulationem, seu coniunctionem intelligere oportet partium situm, & vnitatem. Neque huic veritati aduersatur Galenus quamuis dicat 5. Aph. primo, proponens corpora a quibus secũdum electionem motus perficiuntur, recenseat nõ solum neruos, tendones, & musculos, sed etiam ligamenta. Nam ita intelligere oportet Gal. vt ligamenta conferant ad perficiendum motum, vt ligent, & ligãdo vt partes coniunctas custodiant, ita est in causa vt motus perficiatur, siquidem quamprimum naturalis cõiunctio vitiatur, illico & motus oblæditur. Adhæc eundem vsum proponens Gale. primo de motu musculorum primo ait, per ligamentum musculos colligari ossibus, significans cum natura coniungat musculos ossibus, hanc coniunctionem seruari beneficio ligamenti. Sed dubitatio est, quia ibidem ait Gale. per ligamentum musculos ossibus coalescere, ergo ligamentum est in causa coalitus, est in causa coniunctionis, vt non tantum custodiat partes coniunctas, verum etiam coniũgat. Dicimus, finem communem ligamentorum esse custodiam partium coniunctarũ, fieri autem posse, vt quædam ligamenta peculiares quosdam fines obtineant, vt v. g. ligamentum, cum concurrit, vt materia ex qua tendinis musculum cõstituentis, potest esse in causa vt musculus cum osse coalescat, vt cum osse coalescit ligamentum, ex quo fit tendo musculi, non contemnenda portio. Cæterum hunc communem vsum, est assecutum ligamentum (vt ait Gale. 12. de vsu partium secundo) ob suam substantiam duram, per hanc enim validè ossa simul colligat, ac continet, vt quamuis per duritiem nõ impediat motum motorium, tamen instrumẽtum non est quemadmodum neruus, nam neruus oritur ex principio animal mouente, non autem ligamentum, vt cum ligamentum non sit instrumentum motorium, conferat autem ad perficiendum motum, id præstet quoniam partes coniunctas seruat. Vnde etiã dicit decimosexto, de vsu partium secundo, ligamẽtorum vsum esse, vt instar funiculi aliarum partium quasdam cum ossibus, & ossa cum alijs ossibus colligant: veluti si (vt ait Plato in Timæo) dum ligamentis, quæ vocat neruos, membra vinciuntur, vt intẽsis, & remissis, circa cardines ipsos, corpus ad flexionẽ, & extensionem promptum, & agile reddatur. Quare sigillantes ligamentorum finalem causam, dicimus, cum Galeno primo, de Anat. Administr. decimo, finẽ communem esse, vt partes contineant, siue sint ossa, siue musculi, cum Aristo. quinto, de generatione animalium septimo, dicat ossa requirere naturam neruorum id est, ligamẽtorum, vt scilicet ossa custodiãtur. Fieri autem potest, vt ligamentorum etiam sint alij vsus, sed non communes, sed qui præstentur ab vno ligamento non ab omni, & si ab omni, non sit tamen præcipuus vsus, cuiusmodi proponitur a Gale. loco citato dum ait, ligamẽta munimenta esse corporibus subditis. Addit etiam ternum vsum pręstare, est autem, dum vt indumenta extrinsecus tẽdinibus circundantur. Quartum autem vsum non proponens, quia reducitur ad primum, nam vt primo ligamenta detinent ossa cum ossibus, ita in quarto musculos cũ ossibus, vt merito quartum hunc vsum a primo non esse alium genere asserat. Cæterum his vsibus, si alij addantur, erunt spectantes ad peculiaria ligamenta, vtpote si habeant foramina, vt tendines trãsmittant, vt annulus habenam. Adhæc, vt aliquod ligamentum per suum situm inter os, & tendinẽ prohibeat instar strati quominus tẽdo ab ossis duritie offendatur. Adhæc vt augeat Acetabulorum, & ossis sinuum cauitatem, cuiusmodi est ligamentum chartilagineum, quod oritur ad supercilium sinus coxendicis. Amplius ligamentum tribuit musculis firmamentum, sine quo musculorum internorum, & externorum non æquè valida esset functio. Hunc autem vsum pstat ligamentum dum inter musculos instar septi, & interstitij intercedit, & musculis durum ossis modo renexum præbet, cuiusmodi est illud ligamentum, quod porrectum inter vlnam, & radium secundum cubiti longitudinem, cubiti musculos interiores ab exterioribus interdiuidit, & tandẽ vt materia ex qua ligamentum, non omne, sed aliquod cõcurrit ad musculi constitutionem, vt ex eo fit tẽdo. Qui sanè vsus vt respiciunt peculiaria ligamenta, ad differentiã primi, & communis, ita in sermone proprio de hoc, & illo ligamento fusius explicabuntur. Cæterum, vt ligamentorum doctrina reddatur firmior, & dissoluãtur difficultates, quæ inter Philosophos, & Medicos perpetuæ esse videntur, circa neruos, liceat aliquantisper cum Aristo. digredi circa ligamenta, quę quoniam vocat neruos, ob id plerique credentes Aristo. per neruos intelligere vnum ex tribus organis communibus, mirum in modum fuere decepti. Itaque sciendum cum Aristo. 3. de historia animalium 5. per neruos intelligerer ligamenta, voluit neruos hoc est ligamenta, vt alantur ex humore, qui similis est humori albido, & glutinoso, ita ex hoc generari, vt cum ille humor sit seminalis, propterea idẽ est, ac si dixisset gigni ex semine albido, & viscido muco simili, vt propterea (vt ait Aristotel.) neruus incisus solidari nequeat. Huic autem secundo de partibus secundo tribuit temperiem siccam. Vnde etiam secundo de generatione animalium quarto, inter corpora sicca recensebat non modo os, sed etiam neruum, quamuis

cum

Ligamẽta a chartilagine secta.

Gratia custodia coniunctionis partium.

Dubitatio.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

Ligamenti vsus peculiaris.

Ligamenti vsus.

Ligamentum vocat. Neruum.

Ligamentorum natura.

cum neruus sit minus siccus, sequatur vt os sit fragile, neruus autem hoc est ligamentum sit ductile. Addebat autem loco præcipue citato, hoc est tertio de historia animal. 5. Neruiorum originem esse in corde. Nam cũ opus fuerit cor custodiri pre ceteris partibus, ideo neruorum, hoc est ligamentorum origo est in corde, vequamuis principaliter insuruiat cordi, vt parti præcipue, nihilominus per se etiam resident in alijs partibus, absque eo quod habeant connexum continuum cum corde, quod sit verum, atque naturam neruorum non more venarum continuam de eodem initio procedere, vt nerui sint deducti distractique, & passim ad artus, & flexus ossium applicentur, quod nequaquam dicendum de neruo, qui ex tribus communibus organis est vnum, hoc est aliud a vena & arteria. Siquidẽ neruus pro communi organo acceptus quacunque in parte reperiatur, ita continuitatẽ habet cum cerebro, vt abolita continuitate statim pars per continuitatis defectum sensu, & motu priuetur. Ecce ergo apertissimum esse Aristot. per neruos intelligere ligamenta quẽadmodum etiam accepit tertio de partibus quarto, dum ait, copia neruorum in corde est, idque recta ratione, hinc enim oriuntur motus, qui intendendo, remittendoque efficiuntur, itaque cor ministerio talitéger, & robore, ministerio quidem hoc est motu, qui intelligendus est non voluntarius, sed naturalis, vt nimirum cor intenditur, hoc est comprimitur, & remittitur hoc est dilatatur, & hic est ille motus, qui originem habet in corde, neque hoc negant medici, sed præter id quod eget tali ministerio. s. motu naturali, & illo assiduo, eget etiam robore, nam citra robur assiduo illo motu agitari non posset. At robur assequitur ope neruorum hoc est ligamentorum. Neque obstat, quamuis Aristot. loco principaliter citato nempe terno, de historia animalium quinto, dicat, si pars neruo careat, patiem stupore nõ tentari, nam ita audire oportet Arist. vt cum dicit. Neruos continere membrum ad faliendum accommodatum, significat neruos hoc est ligamenta tribuia esse parti, vt in motu custodiatur, vt si pars careat neruo hoc est ligamẽto, sit pars expers motus localis, quare, & stupores, hoc est motus localis imminuti, nam vbi non est motus, nec est motus imminutus. Vnde dum etiam secũdo de partibus octauo, ait. Neruos esse causam sensus tactus, cum per neruos intelligat ligamenta, idem statuit de neruis, quod de ossibus, quæ tarchatur esse ꝓpter tactum, quia sustentant carnẽ organum tactus, vt pariter ligamenta sint propter tactum, quia custodiunt ossa, quæ munita, a ligamentis apprime seruant carnem, & proinde organum tactus, vt tandem eum ad ligamenta pertineat custodire partes coniunctas, ne inuicem dispertiantur, merito dicit tertio de historia animalium secundo, locum communitatis secũdum obtinere neruos, ad differentiam, scilicet sanguinis, & venarum, quæ locum communitatis primũ obtinent. Nam venæ respiciunt nutritionem neruum, hoc est ligamenta partium coniunctarum custodiã.

Tendo.
Nomen.

Hæc ergo dicta sint de ligamentis. Quantum ad Tẽdiner, & primo quo ad nomen, Galen. secund. de locis affectis septimo ait, tendones nominantur a nonnullis nerui, eo quod neruosa sunt corpora, adhæc, libro de ossibus in proœmio & 3. de alimentis quarto, ait quæ in partibus ex carnibus neruosa sunt corpora, ad similitudinem neruorum nominantur nerui, sunt autem ossium ligamenta sensus expertia, & tẽdines. Cæterum ex Galeno primo de motu musculorum a principio, recentiores ad differentiam ligamẽtorum, tendones vocant Aponeuroses, quasi eneruationes musculorum, quoniam vident musculos in eos siniri, sed iuniores vocant etiam chordas. Tendinis autẽ seu tendonis hæc proponitur definitio. Tendo est membrum similare genitum ex fibris nerui, & ligamenti in musculo mixtis, facultate tendinifica, causa motus voluntarij vehementis. Declarõ, primo dictũ est, esse membrum similare. Nam quælibet pars tendinis est tendo, & ob id Gal. lib. de inæquali intemperie secundo, tendines recẽset inter partes similares, imo voluit esse magis similares, quam sint venæ, & arteriæ. Cęterũ tendo ita est similaris pars, vt instar chartilaginis, ossis, & ligamenti insitas habeat a natura potentias, differat autem, quoniam tendo etiam sensũ do habet. Et enim tendo nõ modo nutritur, sed etiã, vt ait Gale. primo de motu musculorum primo, propter neruum sentit, quamuis minus sentiat, quã neruus, propter permixtionem ligamenti, nam vt est particeps naturę ligamenti, ita habetur sensus acrimonia. Deinde in definitione dictum fuit. (Genitum ex fibris nerui, & ligamenti in musculo mixtis) Quia in particula continetur materia ex qua. Hæc autem colligitur ex Gal. 12. de vsu partium tertio, dum ait, tendonem fieri ex nerui, & ligamenti fibris inuicem permixtis. Huiusmodi autem fibrę producũtur in corpore musculi, vt tum ligamentum, tum neruus non extra musculum, sed in musculo, in fibras dissoluat, vt secundum hanc rationem tendo oriatur a musculo, vt (sicut ait Galenus) musculus ad constituendum tendonem fuerit comparatus, quod dictum recte intelligendum, non enim his verbis voluit significare musculum principaliter esse organum gratia tendonis, nam alius est musculi vsus, & magis præcipuus, vt in sermone de musculo explicabimus. sed ita est locutus, vt pateret tendinis ortus, vt scilicet ortum ducit a musculo, vt merito musculus præter alias vtilitates, hanc etiam præbeat, vt sit tendinis origo, pro vt. s. ex fibris in musculo permixtis generatur tendo. Vnde hanc veritatem explanans, & confirmãs, dicit primo, de motu musculorum primo, tendinem nasci ex musculi fine, vbi sunt fibræ nerui, & ligamẽti, vt hæc duo primo inseruntur in caput musculi, deinde in totum musculum dissoluta in fibras resoluuntur, ex quibus deinde producitur tendo, vt cum non producatur ex fibris tantum nerui, verum etiam ligamẽti, tendo nascatur multo maior neruo, vt sæpe, & sextupla & decupla crassitudine tendo neruum excedat. Vnde idem Galen. respiciens ad fibras duplicis classis primo de vsu part. 17. dicit, tendinem esse partem ꝓgeniam ex neruis, & ligamentis in musculos dispersis, rursusque inuicem coeuntibus. Idem etiam explicauit secundo de vsu part. 7. nec non & primo de placitis 9. atque primo de semine 10. vt cum tendo gignatur ex fibris tum nerui, tum ligamenti, cum eodem Galeno primo de motu musculorum & primo, & secundo, tendonem natura mixta sit, & media inter ligamentum & neruum, quod etiam insinuauit dum 6. methodi quarto ait, tendones cõpositam habere substantiam ex neruo, & ligamento, vt falsa temere Gal. a Vesalio libro secundo cap. 2. redarguatur. Siquidem adscribit Galeno vt dicat musculum inter neruum, & ligamentum esse natura medium, & generari ex æquali portione nerui & ligamenti, cum tamen nullum horum somniauit Galen. Nam primum dum ait, esse corpus natura medium, inter neruum & ligamentum, non intelligit musculum sed tendinem, (vt quilibet facile intelligere potest) præterea cum sermo fiat de tendine, quamuis habeat naturam mediũ inter neruum & ligamentum, non oportet tamẽ intelligere medium exquisite, sed medium hoc est recedentem a natura ligamenti propter mixtionẽ nerui, & recedentem a natura nerui propter mixtionem ligamenti, ita tamen vt cum hac media natura tendo produci possit ex maiori portione ligamẽti, quã nerui vt idem Gal. euidenter fatetur, cum dicit tendinẽ quandoque decupla crassitudine excedere neruum. Deinde in definitione dictum fuit. a facultate Tẽdinifica. Hęc igitur propria facultas ad differentiã ossificæ, & reliquarum tendinem generat potentiam alteratricem,

Definitio.
Tend.
Membrum similare.

Tendo sentit.

Ex fibris ner. & lig.

Musculi vsus.

Tendo ex musculo.

Galeno

Alteratrix. teratricem, & formatricem hunc in modum, & primum quantum ad alteratricem, per hanc generatrix tribuit Tendini, cum Galen. primo, de temperamentis vltimo, complexionem frigidam, & siccam, & cum eodem Gal. 3. de sympt. causis tertio, quo sunt scciores eo sunt validiores, dum modo siccitas non excedat limites complexionis sanitatis, vt tendinis temperies eam habeat latitudinem, vt sit minus frigidus, & siccus tendo ligamẽto, magis autem quam membrana, vt rationabiliter cum Gale. secundo, de temperamentis secundo, tendo sit ligamentis mollior, seu minus durus, & ob id dicit primo de Placi. 9. tendonem esse molliorem ligamento, neruo autẽ duriorem, atque ideo album, & exanguem. Hæc enim sunt quæ

Formatrix. temperiem frigidam, & siccam consequuntur. Quod vero attinet ad formatricem, per hanc generatrix tẽdini talem clargita est connexum, vt quoad ortum, cum Gal. tertio, de medic. secundum genera cap. secundo, & libro de ossibus in prooemio, tendo oritur ex musculo, vt ligamentum ex osse, & merito, cum gignatur ex fibris in musculo productis ex neruo, & ligamento, cum vero ex musculo ortum ducat tẽdo, vt plurimum oritur ex fine, & ob id loco citato dicit Galen. plurimos musculos desinere in tendines, vt cum eodem Gal. primo, de motu musculorum a principio, vnus musculus quãdoque desinat in plures tẽdines. Dixit etiam libro de cibis boni, & mali succi c. quarto, sub extremum musculi tendines oriri. Hunc autem exortum, vt plurimum obtinent tendones. Dico autem, vt plurimum, nam quandoque sed raro in medio musculi tendo habet exortum, veluti verè est in musculo quarto maxillam inferiorem arripiente, & in 4. musculo, a quo hoides deorsum trahitur, sed dũ de musculis in specie fiet sermo, exactè tendinum apparebit ortus siue a fine, siue a medio, siue etiã a ca-

Finis. pite. Cæterum vtcunque tendo assequatur ortum, cum Gal. primo, de motu musculorum 2. inseritur vt plurimum omnis tẽdo in ossis terminum chartilagine illitum, ita autem se habet vt dilatatus inuoluatur circa partem superiorem ossis, quod caput vocat, & vt ait Gal. primo, de vsu partium 17. in caput secundi ossis hoc est mouendi, quomodo simulacra funiculis solent moueri, vt tendo non inseratur in Syntaxin ossium, neque in fine prælocati, sed vt dictũ est, in caput secundi ossis scilicet mouendi, sic enim cum tẽdo trahitur, a musculo, erat contracturus os subiectum sibi connatum, & ob id musculus vinculo validiocum osse mouendo, & ob id ligamento, eguit, quẽadmodũ neruo, vt vim motoriam susciperet. Hęc de connexu

Magnitudo. quem formatrix tribuit tendini. Quo vero ad magnitudinem, cum Galeno primo, de motu musculorum secundo, tendo multo maior fuit formatus, quã neruus. Quoad numerũ vnius musculi, modo vnus est tendo, modo duo, modo tres, modo quatuor, modo plures, vt longissimus dorsi musculus. Quoad figuram cum Gal. 1. de Plac. 9. Tendines alius teres, & breuis, alius latus, & hic est modo longus, modo breuis. Quoad meatus, tendo obtinet quidem densam substantiam, vt aliquod habeat foramen, & modo vnicum, modo plura, vt in sermone de musculis in spe-

Causa motus vol. vehem. cie patebit. Tandem in definitione dictum fuit (gratia motus voluntarij vehementis.) hac particula clauditur causa finalis tendinis, vt tendinis communis, & proprius vsus sit motus vehemẽs, per motum autem vehementem intelligens, & intensiue, vt est dum ossa mouentur, extensiue autem dum etiam ossa non mouẽtur, sed motus diu perseuerat, vt est oculorum motus, cum tempora vigiliarum oculi ferme semper moueantur. Dictum autem fuit, hunc vsum esse cõmunem, hoc est cõpetere cuilibet tendini, & propriũ hoc est soli, ad differentiam aliorum vsuum, quibus

Tendinis plures vsus. & alia membra similaria, nempe nerui, & ligamenta sunt donata. Hi autem vsus sunt, sentire, & coniun-ctas partes custodire. Vnde ad has vtilitates tendinis nequaquam proprias respiciens dicit Gale. primo de motu musculorum secundo, tẽdinem exhibere vsum nerui, & ligamenti, ligamenti quidem quoniam alligat musculum subiectis ossibus, in quæ inseritur, vt hac ratione nihil differat a ligamento, nerui autem vt sentit, & mouetur, vt tendo hos vsus obtineat, per suam substantiam, vt est mixta ex neruea, & ligamẽtali, vt cum eodem Galeno 13. de vsu partium 3. per substantiam nerueam, & proinde mollem sentiat, per duriorem autem coniunctas partes custodiat, per quam duritiem etiam ita est roboris particeps, vt differat a neruo. Eandem veritatem proposuit Gal. primo de vsu partium 17. vbi ait, tendines colligari per ligamenta, sentire & moueri per substantiam nerueam.

Vnde notandum, cur dicit colligari sentire, & moueri, non autem mouere. Et vt puto non alia fuit causa, nisi quia ligari & sentire non pertinent ad musculum sicut motus, vt musculus sit qui moueatur, reliqua, quæ mouentur. Vnde Galen. primo de locis affectis penultimo ait, ad partes mouendas aliquando musculos peruenire, aliquando per medios tendines, vt tẽdo sit instrumentum, quo vtitur musculus ad partes mouendas, vtitur autem vt musculus mouet tendinẽ q̃ tẽdo motus a musculo, trahit, mouet reliquas partes, & potissimum ossa cum quibus annectitur. Cęterum quamuis dum musculus ossa mouet, hęc moueat per medios tendines, vt tendines etiam moueãtur nihilominus differentia est inter ossa. & tendines, nã tendines mouentur a musculis, vt moueant ossa cum reliquis partibus mouendis, ossa autem tantũ mouẽtur. Vnde ad hoc discrimen respiciens Gale. secundo de sanitate tuenda 11. dicit, actiones volũtarias proprias esse musculorum, neruorum, ac tẽdinum, vt si motus fiat maiori vi, & celeritate, primum quidem, & maxime hę partes exerceantur, ex accidenti vero etiã arteriæ, vt cum prædictis ossa, venę, carnes, ligamenta, & cęterę omnes animalis partes vna moueãtur. Verum quamuis tendo conferat ad motum, vt musculi organum, ad edendum motum scilicet validum, attamen (vt ait lib. de cibis boni, & mali succi, quarto) musculus non est author motus voluntarij, per neruum, nam paruus est neruus, sed propter eum tendinem, qui colligat musculum cum osse, scilicet mouendo, vt hic non sit quilibet motus, sed vehemẽs in quo etiam ossa mouentur, vt propterea ex lege naturæ (vt scribit Galen. primo, de motu musculorum tertio,) omnis tendo in os omnino inseratur, nõ tamen omnis musculus in tendonem desinat, vt verbi gratia, in nullo musculorum linguam mouentiũ nascitur tẽdo, quoniam lingua nullum os erat motura. Ecce ergo quomodo tendo te fertur in ossis motum, & proinde efficacem. Cęterum tendinem a natura esse productum causa motus voluntarij validioris, expresse colligitur a Galeno primo de musculis tertio, nam ait musculorum alios mouere se ipsos, alios alia corpora. Qui quidem musculi se ipsos, mouẽt, sunt vt musculi sedis, & vesicæ. Vnde ab his nullus nascitur tẽdo. Qui vero musculi aliquid aliud a se ipsis mouent, vel mouent os, vel quippiam aliud ab osse. Qui quidem os mouent in tendines oĩno vel maiores, vel minores terminantur. Quia scilicet ad os mouẽdum opus est vehementiori, vt cum in maiori quãto sit maior virtus, iure dicit primo de motu musculorũ secũdo, tendinem maiorem factum esse neruo, quoniam erat os mouens. Qui vero moueat quippiam aliud ab osse vel moueat vna, vel aliam corporis partem, quæ neque est os, neque cutis, veluti musculi oculorũ linguæ, testium & penis, pharingis & maxime laringis. Qui musculi ita se habent, vt aliqui habeant tẽdines, aliqui careant, qui quidem mouẽt partes facilius mobiles non habent tendines, vt pote quorum musculorum motus, nõ est admodum vehemẽs, vt verbi gra-

Not.

Musculi actio.

Tendo penes motũ q̃uo differat ab osse.

tia

tia musculi linguę penis testium, veluti etiam aliqui musculi in pharinge, & laringe, nam quibusdã obscure quidam sunt tendines, aliquibus omnino non sunt. Musculi autem habent tendines, veluti oculorũ musculi, hi namq; membraneis quidem, sed validis tendinibus in duram, & neruosam tunicam adiacentem Raghoidi perueniunt, quia oculus frequẽter motus robusto eget motore. Ceterum vt constat tendinem conferre ad motum, ita qua ratione cõferat non est ita euidẽs. Dubitatio autem oritur ex dictis Gal. nam primũ 12. de vsu partium 3. ait tendinẽ primum esse motus instrumentum, eũ tñ musculus ex primo de motu musculorum primo, sit proprium motus instrumentũ, præterea idem Gal. lib. de Plac. 5. an, fieri se ipsu ob plenitudinẽ quod nos mouet aut neruus, aut tendo aut musculus, aut quidquid sit illud ꝙ nos mouet. Ad hęc 5. aphoris. 1. ait, corpora, a quibus motus secundum electionem proferũtur esse neruos, ligamenta, musculos, & tendones: eũ ergo ad motum voluntariũ edendum corpora concurrentia sint nerui, ligaméta, musculi, & tendines, quõ tendines concurrant, explicandũ, & augetur difficultas, qm̃ si tendo est primum motus instrumentum, ergo erit præcipua pars. At ex Gal. 1. de vsu part. 17. tendo videtur concurrere, & vt pars sine qua non, & vt melius fiat motus. Vt pars sine qua nõ, cum inter initia capitis dicit. Quia erat impossibile ossibus sic terrestribus & lapideis motum voluntarium tribuere, natura prouidit, vt per aliud ossa moueret, atque ob id ex musculis tendones produeit. Ecce si impossibile erat, vt ossa sine tendonibus mouerentur, ergo tendones concurrunt, vt sine quibus non. Tendonem ẽt concurrere, vt melius fiat motus, colligit ex eodem Galeno eodem in ca. sed in fine dum ait. Ita igit, multitudo, magnitudo, potẽtia, vniuscuiusque tendonis melioris gratia facta sunt.

Dubitatio.

Tendo per quid confcrat ad motum.

Solutio.

Dicendum pro resolutione tendinem bifariam accipi posse, altero modo vt est pars musculi, reliquo vt est quid ꝓcedens a musculo. Si capiatur vt particula musculi ad differẽtiam carnis, venarum & aliarum partium, vt nil aliud est, quam fibræ, nerui, & ligamenti inuicem permixtæ, scdm hanc rationem statui potest primum motus instrumentum, nam est præcipua pars musculi, sed vt ex tendine & carne est confectum vnum mixtum similare, s. ad sensum, vt crystallinus in oculo. Neque obstat quanquam inter prima motus organa recenseantur nerui, & musculi. Nam cum musculus quandoque habeat tendinem, quandoque sit expers, vt suo loco explicabitur, si musculus non habeat tendinem tunc neruus, nec fibræ neruosæ habent rõnem partis principalis, & tũc neruus recte statuitur primum motus organum hoc est pars, sed iure in sermone de musculo & quo ad musculũ attinet, statuitur primum motus organũ, hoc est primum adęquatum, vt oculus totus ad visionem. Cõstat ergo qũo inter prima motus organa recẽsere liceat neruum musculum, & tendinem. A qua classe excluditur ligamentum, vt si concurrat ad perficiendum motum, nequaquam concurrat vt organum vt hęc tria, sed solum vt custodit partium coniunctionem, & est materia proxima ex qua fit tendo, si autẽ tendo capiatur, vt musculum egreditur, vel vt actu fibræ tum nerui, tum ligamẽti ita sunt permixtæ, vt cum tendo sit procreatus, in hoc tendone perpendimus vel id quod cõsequitur, temperiem, vel id quod accidit, si id quod consequitur, secũdum hanc rationem intelligimus duritiem, secũdum quam ita se habet ad motum ossium, vt habeat rationem causæ sine qua non, & ita est audiendus Galenus 1. de vsu part. 17. in initio capitis, si aũt perpendamus quod necessario accidit, concurrunt ad melius, & hoc modo est intelligendus in fine eiusdem capitis, quod sit verũ, ibi circa tendonem proponit numerum, magnitudinem, & positionem, q nare omnis ruit dubitatio. Hæc de tendine.

Musculi ꝑcipua pars.

Quãtum ad membranam. Et primo quo ad nomen, propter iuuenes notandum Gal. 2. de temperamentis, secundo, bis proponere membranas, & tunicas, vt colligere liceat aliud corpus esse intelligendum per membranam, aliud per tunicam. Itaque sciendum Gal. 6. de anat. administ. 11. dixisse, moa esse anatomicis vasorum, & instrumentorum corpora tunicas appellare, membranam aũt illud corpus, ꝙ extrinsecus ambit, vt v.g. duas ventriculi interioris tunicam vocãt, exteriorem aũt membranã. At Gal. 6. de anat. administ. 7. subdit. Hos non admodum proprie voce vti, cum potius operimentum, aut tegumentum tunicę vocabulo significetur, vt tunica reuera sit, tertia ventriculi tunica. Et ob id Gal. 2. de temperament. secundo, proponit, & tunicas, & mẽbranas, vt comprehenderet & corpora instrumenta constituentia, & etiam ambientia. Quanquam cum eodem Galeno non plurimum de vocibus debemus esse solliciti, siquidem 14. de vsu partium 9. loquens, de peritonæo ait, peritonæi talem esse vsum siue tunicam, siue membranam siue operimentũ, siue quouis alio modo voluerit nominare aliquis eorum, qui consumunt totam vitam in nominum contentione, sicut etiam de nomine membranæ litigant. antiqui indifferenter tunicas, & mẽbranas vocant, quos nos quoq; (ait Gal.) sequemur, & potissimũ, quia vt inquit 7. de anatom. administ. 2. Nos solemus, mẽbrũ aliquod a substantia nominari mẽbranã, quia. s. substantiã habet membraneã ab vsu aũt tunicam. Quare & nos modo tunicam modo membranam nominabimus, semper tñ intelligentes eã corporis partẽ, quæ membrum non constituit, sed tegit, cuiusmodi sunt membranæ propositę a Gal. 7. de anat. administ. 2. vbi ait exacte membranam esse peritonæum pleuram tenuem cerebri membranæ, quæ ossa ambiunt, & musculorum ipsorum peculiaris, & cordis inuolucrum. Quibus etiam addere licet membranam carnosam vocatam, & denique omnem membranam, quæ corpus aliquod tegit.

Mẽbrana. Nomen.

Vt tunicæ seu membranæ hæc sit definitio. Membrana est membrum similare ex semine genitum a vi membranifica gratia custodiæ superficiei partium. Declaro, primum dictũ est, esse membrum similare. Et primo esse membrum hoc, est partem vita præditam, colligitur ex Galeno, qui libro artis medicinalis nono, membranam recenset inter partes, quæ habent insitas potentias. Vnde etiam secundo methodi sexto, voluit omnes oculi membranulas præditas esse omnibus naturalibus facultatibus, vt hinc etiam nutriantur. Deinde vero membranam esse membrum similare desumitur ab eodem Galeno, qui passim, & potissimum libro de differentijs morborum tertio, primo de elementis 6. & octauo, membranam inter partes similares, s. quo ad sensum recenset, quemadmodum etiam, & primo de natura humana a principio, & octauo, de decretis quarto. Vnde septimo, de anat. administr. 2. dicit mẽbranam esse sibi ex toto similem. Addebat etiã quinto, de vsu partium 11. Tunicas instrumentis circumiectas esse prorsus simplices, & omnino membranosas, vt differat ab internis tunicis vtpote a prima, & secunda ventriculi, de quibus in præsentia non loquemur. Nam sunt quæ corpora particularum constituunt, quę fibras obtinent, quibus carent tunicæ instrumentis circumiectæ, de quibus nũc loquimur.

Definitio.

Membrum similare.

Hoc aũt loco circa fibras notandum, fibras bifariam accipi posse, alio modo vt sunt particulæ aliæ a substantia partis vt fibræ, quæ reperiuntur verbi gratia in interna tunica ventriculi, vt fibra quid aliud sit a propria substantia tunicæ, cuius etiam munus, aliud est a munere propriæ substantiæ tunicæ ventriculi (vt suo loco explicabitur) secundum quem modum acceptæ fibræ locum non habent in membrana, de

Not. Fibrarum diuisio.

qua

qua loquimur, & de his intelligebat Gal. 5. de vsu partium 11. & secundum eundum accipiebat sexto de anat. administ. septimo, dum ait: Peritonæum nullas obtinere fibras, sicut nec alia quæuis membrana, vt membranæ corpus sit totum simplex. Alio & secundo modo potest accipi fibra, vt nihil aliud sit quam plurium fibrarum permixtio, ex quibus constituatur totum membrum, vt membrū illud nil aliud sit, quā fibrarum aceruus, secundum quem modum fibras acceptas non licet excludere a membrana, cum mēbrana nil aliud sit, quam fibræ inuicem coniunctæ, secundum quem modum fibras accipiens Gal. 3. de facult. naturalibus vltimo, ait, ligamenta, neruum, & membranas ex multis confici fibris, quæ & similares particulæ sunt, & vere sensibiles. Sed nota circa hanc particulam sensibiles, quia Auic. in cap. de mēbris ait, fieri particulā ex fibris non sensu perceptis, quare vide codicem Græcum, sed dicendum esse quidem sensibiles cum Galeno, cum Auic. autem nō ita sensibiles, vt fibræ destinatæ motui, vel voluntario, vel etiam naturali gratia communis vsus, vt declarabimus in sermone de fibris. Cōstitutum ergo sit mēbranam esse corpus similare, ea tñ ratione, vt quemadmodum ait, Gal. 1. meth. 6. cuiusq; tunicæ propria substātia in similes diuidatur partes. recte autem dictum est a Galeno, secundū propriam substantiam, vt si venas admittat, venæ non pertineant ad membranam, qm̃ membrana exanguis copioso sanguine non egeat. Vnde dum Gal. 5. metho. 4. proponit cerebri membranarum hemorrhagias, hoc est sanguinis fluxum, & immoderatum, vt nō nisi ex venis latis amplius egrediatur, per venas intelligere oportet, quæ ad membranas pertingunt, vt non sunt ad vsum membranæ, sed potius aliarum partium, vt suo loco explicabimus. Cęterum quamuis mēbrana sit similaris, differt tamen ab osse, chartilagine, ligamento, & reliquis similaribus, quæ non sentiunt, propterea quod membrana, quę vere est membrana, sentit. Hęc veritas confirmatur Galeni authoritate. Nam primū secundo de locis affect. 7. ait membranam cuti subtractam, & membranas profundiores, quę scilicet sunt ī media carne, & membranas, quæ ossibus adiacent scilicet periostia vocata, doloribus affici. Ad hęc 6. aph. 5. ait, inflāmata tunica circumiecta ducta dolorem fieri acutum. Amplius libro curat. per sanguinis missionem, in fine loquens de membranis in genere, statuit dolore affici pungente quidem in vna parte, tanquam infixo in centro loci affecti, tensiuo aūt, vt omnis membranæ particula circumcirca patiatur, vt si membrana dolet, igitur & sentiat, cum aūt sensus fiat per neruum, ob id Galenus secundo, de loc. aff. 4. ait, in viscerum circum ambiente membrana esse sensum, qm̃ per hanc neruus dispergitur, vt non pulset, quia non habet arterias. Vnde etiam 16. de vsu partium secundo, ait, Membranā per neruum non moueri, sed dūtaxat sentire. Modū autem secundum quem neruus distribuitur in membranam explicans Galenus primo, de semine decimo, loquēs de membranis, quas vocat inuolucra membranea, quæ ossa operiunt, asserit ab his prodire tenuia quædam tegumenta, quæ carnes, & proinde musculos tegunt, ita tñ vt in vnamquamque huiusmodi membranā neruus prius dispergat, sed in fibras telis araneis subtiliores diuisus vt denuo mēbrana sentiat p neruum, quem tñ non conspicimus, quia in tenuissimas fibras est dissolutus, vt hinc etiā quoad sensum membrana pars similaris statuatur. sed oritur dubitatio. Nam Galenus lib. Artis medic. 9. recenset mēbranam inter eas partes, quæ potentias non habent aliunde emanantes. At cum membrana sentiat, & p neruum, igitur habet sensum aliunde emanātem. Dicendum ibi Gal. proponere partes (vt ipse seipsum explicat) quæ destitutæ sunt neruis, arterijs & venis, vt cum membrana quæ legitima est per neruos sentiat, vt passim testatus est Gal. interdum ibi proponit mēbranam inter partes, quę aliunde nō habent potētias emanātes, intelligit corpus illud, quod vt ad sensum summam habet cum membrana similitudinem, etiā vocatur membrana, quæ quia producitur ab osse, ideo post ligamentum statim numerat membranam, quasi insinuans membranam, q̃ est partis ossis. Vnde de hoc loquens Gal. 7. de anat. administ. 2. præter legitimas membranas proponit q̃dam corpora mēbranosa, quę ex ossibus instar substantiæ ligamentorum procedunt, vt mirum non sit, si huiusmodi mēbranæ ad similitudinem ligamentorum non sentiāt nec aliunde emanantes potentias habeāt, vt hę non sunt vere mēbranæ, sed potius ligamēta mēbranea, q̃ scilicet in substantiam similem membranæ degenerarunt. Deinde in definitione dictum est, (genitū ex semine.) Hæc particula colligitur ex Gal. 1. de semine 11. in fine, nam ait, quę membranea sunt ex semine fuere producta. Neque obstat quamuis Gal. dicat secūdo, de facultatibus naturalibus tertio, membranam ad similitudinem ossis, cartilaginis, arteriæ, & plerarunque partiū esse quidē exanguem, ex sanguine in factam. Nam ita (vt puto) intelligere oportet, vt membrana fiat ex sanguine, vt primum sanguis vertitur in semen, & deinde ex semine membrana, vt membrum seminale producatur. Quod significauit Gal. dum primo, de semine 31. ait, facillimum esse sanguini, vt caro efficiatur, membranæ vero, & tunicæ difficillimum, nil aliud inferens, nisi quod caro vt genita est ex sanguine, ex sanguine etiam alit, at membrana, vt genita ex semine, ex semine ali debet, & si ex sanguine difficulter, qa oportetur vt ī semen primum sanguis mutetur, quę enim partes ex semine sunt genitę, pro vltimo alimento nil aliud habēt q̃ semen. Cęterum cum membranæ instar ossiū gignantur ex semine, Gal. admonet, inter hæc corpora scilicet seminalia esse discrimen, (siquidem vt secundo de temper. secundo, voluit) tunicæ & mēbranæ formantur ante ossa, qm̃ fiunt ex seminis substantia tensa, ossa autem ex concreta seu coagulata. Vnde cum membrana sit genita ex semine, sute (vt ait Gal. 3. de facult. naturalibus vltimo,) membranæ aluntur ex sēro humore, qui in ipsis inspersus velcitur, hunc non traxerunt ex sanguine venarum, electo inde quiu ad potuere sibi quā simillimo, assimilarunt autem sensim atque in suam naturam mutant, quē scopū vt assequantur, succus ille vt diutius detineat, & per motum alteretur, inspergitur in medijs spatijs fibrarum, ex quibus membrana conficiunt. Cū ergo membrana eo modo quo dictum fuit gignatur ex semine, sequitur membranas distingui a quibusdā corporibus, quæ ad sensum similia esse vidētur membranis, exacte tamen non sunt membranę. Siquidem Gal. 7. de anat. administ. 2. dum inter exactas membranas recensuit peritonæum, pleuram, tenuem cerebri membranam periostia, musculorum inuolucra, & cordis inuolucrum, mox ab his exactis membranis distinguit quædam corpora membranosa quæ plerisque in locis citra hæc inuolucra existunt, quorum aliqua ex neruosa musculorum extremitate tendinis modo generātur, cuiusmodi est membrana, quæ cum Galeno tertio, de comp. Medic. secūdum genera, circumdat tendones, qui per brachiale procedūt, quædam vero ex ossibus instar substantię ligamentorum procedunt, vt priora nominare liceat membranas neruosas, posteriora membranas ligamentales. Vnde etiam cum eodem Galen. primo, de decretis 6. pleraque ligamenta dilatantur in membranæ speciē & recte dicit in speciē, in formā scilicet, quoad sensum membranę in aliquod simile membranę, vt non sint veræ membranæ, nam eam obtinet duritiem, & crassitiem, quæ nequaquam competit exactæ membranæ.

Mēbranarum venæ.

Mēbrana sentit.

Membrana dolor quis.

Membrana nerui.

Dubitatio. Membrana non habet potētias aliunde emanantes.

Solutio.

Genitā ex semine.

Membrana quæ exquisita quę non sit.

branæ. Cõstitutum ergo sit legitimam membranam fieri ex semine, & potissimum quę principalis est, vtpote peritonæum, quod sane fit ex semine, ex peritonæo autem reliquæ fiunt membranę, q̃ ventris inferioris viscera obuoluunt, vt proprio loco explicabimus, quemadmodum etiam cum Gal. 1. de semine decimo, ex periostio prodeunt tegumenta, quæ musculos vestiunt. Deinde in definitione dictum est (à facultate membranifica.) **Membranifica.** Hæc particula proponitur a Gal. 1. de naturalibus facult. 6. dum ait, membranã ad similitudinem reliquarum partium similariũ ꝓduci a facultate generatrice, cuius cum duplex sit potentia, nempe alteratrix, & formatrix, quantum ad alteratricem, ait ab hac produci membranæ substantiam, vt ea sit mẽbranæ substantia, quæ alia sit a substantia alterius partis similaris, propterea quod sit a potentia alteratrice determinata, quę alia est ab alteratrice, a qua producitur substãtia, vel ossis, vel nerui, vel chartilaginis, vel alterius partis similaris, q̃ claritatis gratia (ait Gal.) liceat nominare membranificã, quippe quæ vt determinata est facultas, ita proprio vtitur, & determinato temperamẽto, tanquam præcipuo organo. Quo aũt attinet ad formatricem, q̃ ad differẽtiã alteratricis vocari põt formatrix mẽbranifica, hęc illa est, quæ membranæ vt est instrumẽti pars, formam, connexum, & reliqua ad cõpositionẽ spectantia effingit. Vnde hanc doctrinam magis applicãtes membranæ dicimus, & primo quoad alteratricem, **Alteratrix. Temperatura.** dubitandum nõ est ab hac tribui membranæ frigidam temperiem, & hoc est quod significauit, Gal. dum secundo, de loc. aff. septimo, ait, membranę essentiam esse frigidam & exanguem, vt dum proponit frigidam, intelligat temperiem frigidam, dum proponit exãguem, significet calidum innatum exiguum, est autem cũ Galeno primo, de temper. vltimo, magis quidem sicca vena, & arteria, & potissimũ neruis etiam duris, sed minus sicca non modo ligamento, sed etiam tendine. Sermo autem fit de vera membrana, scilicet custodiente, nam si fiat sermo de tunica, quæ est pars propria membri, cum Gal. 2. de temperamentis tertio, tunica scilicet venarum, arteriarum, intestinorum, ventriculi, vteri & vtriusq; vesicæ, vt hæ tunicæ habent fibris contextam propriam carnem, hæc caro est cute calidior, præterea vt pars similaris cum habeat portionem carneã, hæc calida est, sed cum portio membranea sit copiosior iure statui potest frigida, & sicca. Vt cum talis sit membranæ temperies, propterea Gal. 1. de decretis 7. & 9. ait, membrana omnis tenuis, est ac mollis, vt nunquam membranæ, quamuis duritie inter se differant, longe tamen a ligamento distent vt nunquã in tantam duritiem veniant, vt ligamentum. Vnde idem Gal. hanc tenuitatem magis exprimens septimo, de anat. administ. secũdo, ait, membranarũ substantiam esse præ tenuẽ araneæ mõ. Cęterum cum eodem Gal. 5. de vsu partium 11. discrimen esse inter membranas, vt aliæ obtineant substantiam magis, aliæ minus robustam: vt verbi gratia tunica vesicæ operimẽtum, est minus tenuis, est robustior, iecinoris minus robusta, vt alia sit tennior, alia minus tenuis, vt potissimũ tenuiores sint similes araneis telis, contra aliquæ sint crassiores pro determinati instrumenti commodo, cuiusmodi, est vesicæ membrana, cuiusmodi etiam est membranę carnosæ substantia, quę etiam æqualem substantiam in omni corporis parte conseruat, nam interim, per carnosas fibras, ita crassa redditur, vt carnosa vocetur, cuiusmodi est in collo, fronte, & in reliqua propemodum facie. Sed nota, quia forte crassum refertur ad magnitudinem, tenue ad paruitatem, scilicet secundum profunditatem, quare pertinebit ad formatricem, non autem ad alteratricem. considera. Sed præterea huic membranæ ea parte, quam musculorum propries tangit membranas, lentor muccosus obducitur, ita namque non impedit, sed potius præsidio est musculorum motui. Quo aũt attinet ad formatricem, **Formatrix.** & primo quo ad situm, & proinde ẽt connexum, formatrix hunc varium tribuit membranis, prout varius est situs corporum, quæ tegumento egent. Hinc factum est, vt cum Galeno primo, de semine decimo, natura ad productionem ligamentorum in semen egerit circa capita ossiũ, ad productionem autem periostij in succum extractum, vt secundum longitudinem, vndique ossa inuoluerentur. Ad eundem modum formatrix membranę carnosæ vocatę, cum situm tribuit, vt sit iure per vniuersum corpus subdita, & cum hoc situ eum connexum est largita, vt cum subiectis musculis quidem cõiungeretur, sed firmius cum cute, nam contumax connexus musculis motorijs impedimento esse potuisset. Hinc membrana musculis fibris quibusdam varijs adhęret cuti autem cõmittitur per quamplurimas venas paucissimasque, tenuissimasque arterias, & neruorũ ꝓpagine, quæ vt membranam pertranseunt, & pertingunt ad cutim, ita cutim cum membrana coniungunt. Ad hęc accedit proxima fibrarum membranearum series, cuius beneficio mẽbrana validissime cuti adnectitur. Cęterum cum hoc connexu membrana tantũ distat a cuti, quanta adipis est crassitudo inter cutim, & membranam. Hæc de situ, & connexu. Quo autem ad conformationem attinet, **Mẽbrana conformatio.** ex Galeno secundo, de locis aff. septimo, membranarum corpus vniuersum æquale est, ita tamen vt cum eodem Galeno sexto, de anatom. Administrationibus septimo, & quinto, de vsu part. vndecimo, omnis tunica figura sit similis telis araneis, nimirum obtinens substantiam instar telę araneę contextam. Tandem formatrix cum Galeno sexto, aph. trigesimotertio, membranæ tribuit substantiam, ad differẽtiam substantiæ pulmonis, densam, hoc est amplis meatibus destitutam, vt non ita prompte ac pulmo succos fluẽtes suscipiat. Tãdem in definitione dictum fuit, gratia custodiæ superficiei partium. Hunc iam finẽ colligimus ex Galen. primũ, dum sexto, de anat. Administrat. septimo, ait operimentum proprie tunicæ vocabulo significari. Ecce confert ad tegẽdum. præterea septimo, de anatom. administrat. secundo, ait membrum nominari tunicam ab vsu, vsus autem est vt sit indumentũ partium, & proinde vt sit pars, quæ confert ad custodiã, vt scilicet, vt ait Auicẽna, summum hoc est summitatem, superficiẽ partium in sua figura & factura custodiat. Atque hic vsus communis est cuilibet membranæ, siue (vt monet Gal. 6. de decretis octauo,) in hac, siue in illa corporis parte, reperiatur. Non obstat quin aliqua mẽbrana aliquẽ peculiarem vsum obtineat, vt suo loco patebit, vt verbi gratia, cum Galenus 14. de vsu partium vltimo. Quæ membrana exterius matricibus est circũdata, vtrasque matrices in idẽ coniungit, tegitque, & cum vicinis corporibus colligat, quæ tegit pulmones cõferat ad sensum. At communis vsus est operire, & circa instrumẽti grauitatem, vt merito & tenuis sit facta, vt non esset põderosa, densa vt esset robusta, extensibilis, & circum ambiens, vt totum tangeret, & proinde custodiret, secundũ superficiem instrumenti. Notandum autem hunc vsum esse membranæ, **Mẽbranarum vsus.** vt permanet membrana, nam si capiatur substãtia membranea, vt in tenues portiones diuiditur, & dissemi natur per substantiam partium similarium, videtur esse ad custodiam ad tutelam fibrarum, vt validius firment carnem. Hæc veritas colligitur ex Gal. 10. Methodi vlt. dum ait, in singulis simplicium, ac primarum hoc est similarium partium, substãtiæ portionẽ triplicem esse, nempe veluti fibrosam, mẽbranosam & carnosam, vt hæ tres substãtiæ in vnica etiam venæ tunica reperiantur, quæ tamẽ ita habẽt vt propria

venæ substantia hoc est carnosa adnascatur vtrisque hoc est substantiæ, & fibrosæ, & membranosæ, adnascitur autem caro non modo fibris simpliciter, siue sint veræ fibræ, siue velum fibræ, sed etiam fibris mēbraneis, vt dum fibræ membraneæ operationes fiūt fibris, ab his immediate, & principaliter custodiatur caro, ne dissoluatur, vt cum fibrarum substantia sit terrestrior carne, calor febrilis post partium humiditatē, ex qua partes nutriunt, primum depascat carnosum genus, quod circa tum fibrosas, tum mēbranosas partes hæret. deinde ipsas solidas populat, hoc est seminales partes. Vt ex his colligere liceat, membranam vt membrana custodire partes, & viscera secundum superficiem, vt autem degenerat in filamēra membranea, custodire fibras, & has adiuuare ad firmādam propriam partis substantiam. At hæc omnia potuit accepisse Gal. ab Arist. 3. de Historia animalium secundo 13. & tertio de partibus vndecimo, siquidem voluit membranam carne vacare, & proinde esse similarem, vt vaporē nec trahat, nec habeat: nam hoc vapore contenta lęderetur. Ad hęc ait, præcisam non coire, vt propterea fiat ex semine. Voluit etiam esse similem cuti densæ ac tenui, nam vt densa, noxia a contentis arcere potest, vt tenuis non poterat. Ambit autem, & ossa & viscera, vt sit animalium pars communis, vt quæ ambit, tegat, & proinde illæsa seruet, vt si ossa suis spolientur membranis, syderentur, & hinc fit, vt prout partes principaliores sunt, robustiores obtineant membranas, cuiusmodi est cerebrum, & cor, quippe quæ principatū maxime vitæ obtinent. Hæc habuit Aristot. Hæc de membranis. Quantum, ad adenes, seu glandulas, per has intelligimus, quodlibet membrum, siue sit confectum ex solis glandulis, siue ex substantia glādulosa permixta cum alia substantia. Cæterum ne committatur confusio, primo agemus de membro, glanduloso simpliciori, mox de composito, & potissimum, quia enim Galeno secundo, de semine vndecimo, si inuicem cōferantur omnes glandulæ duplicem habent vsum, non quidem, vt omnes duplicem habeant vsum, sed loquens distinctum, quædam vnum, quædam alium, vt enim vsu differant, seorsum de hac, & illa dicendum. Vnde idem Galen. 19. de vsu partium secundo, duas proponit glandularū species; hoc est duo membra specie diuersa, veluti verbi gratia, vena & arteria, quæ sunt duo vasa specie, & proinde etiam vsu diuersa. Vnde inter has glandulas ponens differentiam 14. Methodi vndecimo, dicebat aliquas simpliciores nominari glandulas, reliquas autem corpora glandulosa. Vnde & secundo, de semine vltimo, glandularum duplex genus proponit, nēpe glandularum, & corporum glandulosorum. Itaque quantum ad primum genus, quod vocamus. Adenem, seu glandulam huius talis statui potest definitio, vt glandula sit membrum similare ex semine genitum a vi glandulifica gratia custodiæ instrumentorum communium. Declaro & breuiter hanc definitionem. Primum dictum est, esse membrum similare, siquidem Galen. lib. artis Medic. nono, glandulas recenset inter partes, quæ insitas quidē habent potentias, non autem aliunde emanantes, sunt autē partes viuentes, quę carent venis, neruis, & arterijs, vt hac ratione glādula distinguatur a corpore glanduloso, hoc enim (vt suo loco ostendemus) his est donatum instrumentis, quibus caret glādula, de qua loquimur, & loco iam citato est locutus Galen. Vnde sibimet concors Galen. ad has respiciens glandulas lib. de placit. quarto, ait, quasdam glādulas sensu carere, quia scilicet non habent neruos. Atque secūdo de locis aff. quarto, inquit, Adenibus nullas esse arterias. Neque obstat quamuis Gal. nono, de vsu part. 13. dicat, a neruo qui ex cæcis foraminibus excidit, fieri quasdam propagines ad glandulas, q̃ sunt circa aures. Nam quamuis communia instrumenta, deferantur ad glandulas, deferuntur tamē non propter glandulas, vt glandulę sunt, sed vel vt tales glādulæ, quippiā peculiare obtinentes, vel si ad glandulas, vt glandulæ deferuntur, non propter glandulas, sed propter alias corporis partes, vt glandulæ sint ad vsum ad commodum instrumentorum, nō ècontra, vt patebit quando de fine loquemur. Deinde in definitione dictum est. (Genitum ex semine.) Neq; hāc veritatem turbat Gal. dum secundo, de facultatibus naturalibus tertio, ait, glandulam ad similitudinem venæ, arteriæ, & plerarunq; partium esse exanguem, ex sanguine tamen factam. Nam (vt etiam in sermone, de membranis dictum) & repetemus cum Auic. in ca. de membris, cum omnia præter adipem, & carnem gignantur ex semine, dum membra seminalia dicuntur fieri ex sanguine, ita intelligere oportet, vt etiam in vtero alantur ex sanguine menstruo, cuius aliqua portio nempe benignior vertitur in semen, & est illa portio, quę coagulatur, & ex hac aluntur mēbra seminalia. Nam quæ benigni sanguinis portio non coagulatur, & non conuertitur in semen, carnis & adipis euadit alimētum. Deinde in definitione dictum fuit (a vi glandifica) per quam de more intelligimus facultatem determinatam, & aliam ab ossifica, neruifica, & reliquis membra generantibus. Hæc autem, per vim alteratricem, cum glandula ex Gal. 2. de facult. naturalibus tertio, sit exanguis, igitur a vi alteratrice sibi tributa est frigida temperatura, siquidem ex Gal. 5. aphor. 46. omne exangue est frigidum. Cęterum glandula ita est adepta frigidam temperiem, vt sit admodum remissa. Vnde cum Hipp. lib. de glandulis, glandularum natura est pinguis, & alitur sanguine albo, qui est veluti pituita vt cum remisso calore sit coniuncta humiditas, vt mollis substantia consequentem obtinuerit, quemadmodum decimo sexto, de vsu partium decimo, restatus est Galen. Quo autem ad formatricem, per hanc glandula est assecuta formā rotundam, & oblongam, & cum Hipp. libro de glandulis, raram. Præterea cum Gal. 13. methodi quinto, & præsertim secundo de differentijs feb. vlt. raram ad similitudinem spongię, nā ibi loquitur potius de glandulis, quam de corporibus glandulosis, siquidem loquitur de glandulis sub alis, quę non sunt procreatæ ad succum aliquē creādum sicut glandulosa corpora, vt suo loco docebimus, atque huius conformationis beneficio glandulæ sunt aptæ ad suscipiendas fluxiones a partibus nobilioribus, vt non modo sub alis exurgant tumores, bubones vocati, sed etiam in medio brachij, vnde in eodem loco effatu dignus aden sit cōstitutus. omnis ergo glandula rara, & spongiosa est. Differentia autem est secundum magis, & minus. Nam ex Galeno decimoquarto, methodi vndecimo, corpora glandulosa ad differentiam glandularum, non paulo rariora sunt, & magis spongiosa, & ratio fuit, quoniam cum essent corpora illa destinata ad generationem alicuius succi, vt deueneretur & copiosus, opus fuit substantia magis rara, & spongiosa, vt cum inter glādulas, & corpora glandulosa sit discrimen non exiguum penes substantiam raram, & spongiosam, idē Gal. 2. de semine vltimo, statuit, glandulas esse densas, & siccas, hoc est minus raras, & repletas, ad differentiam corporis glandulosi, quod sine dubio rarius est, & magis humidū, hoc est magis repletum. Cęterum sicut glandula secundum magis, & minus penes substantiam raram, & spongiosam differt a corpore glanduloso, ita & inter ipsas glandulas est differentia secundum magis, & minus, prout scilicet non modo sunt destinatæ ad eōem ac præcipuum suum vsum, verum etiam ad admittendas fluxiones, prout scilicet sedem obtinēt, in quā prompte a robustis partibus excremēta mittant, vt semper gratia superfluitatis

De glandulis.

Membrum similare.

Glandula nō sentit.

Ex seminis

Partes quæ ex sanguine.

Aglādifica.

Alteratrix.

Formatrix.

Glandula quo differat a corpore glanduloso.

tatis

tatis suæ transmisse ad quamlibet glādulam, siue genitæ a corpore glanduloso pro ratione superfluitatis partis, istæ genitæ sint magis, & minus raræ, & ob id Galenus septimo, de vsu partium 17. dicit, glandulas laringi adiacētes esse laxiores, & fungosiores, vt partes omnes, quæ tum ad laringem, tum ad pharingem, pertinent, humore profunderētur. Sed iam de vsu loquamur. Cuius causa in definitione dictum fuit (gratia custodiæ instrumentorum communium.) Hoc loco per instumēta communia intelligo cum Galeno primo de vsu partium vltimo, communi totius animalis organa, sunt autē venæ, arteriæ, & nerui. Hinc fit, vbi sunt glandulæ, ibi etiam esse horum organorum copiam. Sed quæ est horū organorum custodia.

Instrumenta communia quæ.

Galenus secundo de semine vltimo, ait, ex sententia Marini, quem præstantissimum vocat, glandularum vsum duplicem esse, vt cum alter sit glādularum, reliquus autem corporis glandulosi. Quantum attinet ad vsum glandularum, de quibus nunc est sermo, inquit hunc esse, vt firmentur uasa, hoc est communia instrumenta suspēsa, quę cum diffusa sint, periculum subeant, ne in vehementioribus agitationibus diuellantur, cuiusmodi sunt glandulę, quæ densę sunt, & siccę, hoc est minus raræ & repletæ, siquidem ad custodiendum opus est dēsa substantia, ad admittēdas, & detinendas superfluitates rara. Ad hęc eun em vsum proponēs 16. de vsu partiū secundo inquit, glandulas esse veluti stabilimentum diuisionis vasorum. Ecce proponit stabilimētum custodiam vasorum, et proinde communium instrumentorum. Dicebat etiam tertio de alimēr. sexto, naturam comparasse aliquas Glandulas ad firmandas vasorum diuisiones. Vnde cum hę glandulæ hunc vsum pręstēt, vt spatia inter vasa repleāt, ob id dicit Galenus octauo de vsu partium primo, glandulas vasorum diuisiones replere, atque etiam 6. de vsu partium 4. addit id naturę esse perpetuum, vt quoties vas sublime diuidi ibi mediam glādulam diuisionem oppleturam inter ponat siquidem vt ait Galenus 14. Methodi 11. glādulæ, quę quod in medio vasorum in diuersas partes deductorū implent, deductionis vasorum pro firmamento sunt. Addebat Hippo. libro de glandulis, conferre, vt quod in corporis partes plus iusto influit, suscipiūt, vt sic nimia in corpore humectatio nō insit: & confert ad custodiam corporis: neque glandulæ propterea noxam experiuntur, quoniam materia fluēs est alimentum ipsis glādulis coalescens, dum tamē fluxio sit bonæ materiæ. At potissimum, cum glandula conferat ad custodiam vasorum, quæ per diuisiones euadunt imbecilla, & promptissime paterentur, nisi adesset glandula quæ spatia inania repleret, vt vtrinque vasa tangeret, ob id summo artificio, a natura factum est vt glādula esset mollis, quia duritie vasa offenderet. Ad hæc, vt pro magnitudine spatij, & vasorum maior esset arteria. Vnde glandulam hunc vsum præstare per magnitudinem & mollitiē significans Galenus dicit 16. de vsu partiū decimo. Arteriæ, quæ sursum ad inguium ascendunt, maximam & mollissimam glādulam instar strati cuiuidā mollis naturā substrauisse. Ecce arteria erat magna, quare & magna glandula.

Glandulæ per quid vtiles.

Ad eundem modum, & causa magnæ venæ opus fuit magna glandula, quod in verum Galenus sexto de vsu partium quarto ait, naturam condidisse glandulam quandam, quam Tymum vocāt, quę sane maxima simul & mollissima est, quę superioribus partibus medij pectoris ossis, quod vocant Tymum subijcitur, siquidem est in causa, ne pectoris os venā cauam attingens, sui duritie oblędat, & omnia cauę germina quę ibi plurima sunt, stabiliantur, vt denuo ex his pateat glandulam esse partem, quę est, vt reliquarū custodia, & potissimum per mollitiem, magnitudinem, & situm. Hæc de glandulis.

Tymus maxima glandula.

De corporibus glandulosis.

Quantū ad corpora glandulosa, de his eo breuius dicendum, quia plura ac nota sunt supponenda ex traditis de glandulis. Itaque sciendum, quod corpus glandulosum est membrum dissimilare ex semine genitum a facultate glādinifica, gratia generationis excrementi vtilis. Declaro, primo dictum esse membrum dissimilare, quoniā est corpus non modo confectum ex substantia glandulosa, verum etiā ex alia, & potissimum neruosa, & arteriosa, & neruea, quod sit verum dicit Gale. decimosexto, de vsu partium secundo, esse glandularum speciem, quæ sane vt venas & arterias obtinent, ita etiam neruos communicatione omnium partium, habuit, quod etiam decimoquarto methodi vndecimo replicauit.

Membrum dissimilare.

Deinde additum est, genitum ex semine, quod ex dictis de glandulis patet. Deinde dictum fuit a ui glādinifica. Quæ sane per vim alteratricem etiam corporibus glandulosis tribuit frigidum temperamētum. Vnde & exanguia sunt, & hinc etiam vbera, vt corpora glādulosa frigida sunt: ad remissior est frigiditas, vt hinc gignant lenium succum, intensior autem est humiditas, vt cum Galeno secundo de semine 6. sit corpus instar spongiæ humiditate imbutum, & ratio fuit: tam humiditas cōfert ad productionem humidi excremēti, siccitas autem ad robur vasorum, & ob id ibi ait Galen. glandulas esse corpus siccum ad differentiam corporis glādulosi.

Ex semine a vi glandinifica.

Quo vero attinet ad formatricem. Hæc ita se gessit, vt quemadmodum ait Galen. decimoquarto, methodi 11. & secundo de semine vltimo, corpora, hæc neruosa obtinuerint substantiam magis raram, & spongiosam, quam glandulæ, quinimo etiam cum Galen. 10. de vsu partium 11. quædam glandulæ, vt pote oculorum, meatus nō obscuros possident, vt si denique glandulosum corpus intueamur, tale esse cum Gal. 3. de alim. 6. deprehēdimus, vt quantum lingua, a carnis substantia distat, tantum glandulæ a linguæ substātia recedant: quamuis aliquæ magis, aliquæ minus, vt quæ linguæ adiacent sint quadantenus similes, & quæ in mammis habentur eo tempore saltem, quo non sunt lacte refertę. Denuo dictum fuit, gratia generationis excremēti vtilis. Quem vsum Gal. 14. methodi 11. nō modo proposuit, verum etiā multo esse pręstantiorem vin glādularum est testatus. Siquidem ait, glandularum, vt sunt pro firmamento vasorum, non magnum esse vsum animantibus, sed ex abundātiori prouidentia, sic has quoque glandulas naturam fabricasse.

Gratia generationis excrementi vtilis.

At illarū glandularum quæ scilicet vocamus corpora glandulosa, quæ vel saliuam, vel lac, vel genitale semē, quæ etiam pituitosum quendam humorum in mesenterio vel faucibus, vel laringe generant, horum. s. corporū maiorem esse vsum. Ecce ergo quo hæc corpora glādulosa gignunt excrementum sed vtile, cum hęc corpora, vt hoc gignunt excrementum, non parū conferāt, quod expressit Gal. dum 16. de vsu partium 2. asserit esse glādularum speciem, quæ ad succos animāti vtiles generandos fuerunt comparatæ. Neque absonum est asserere, quod a corporibus glandulosis gignitur esse vtile, & etiā superfluum. Nā vt ait Gal. 5. aph. 39. commune est omnibus animalis partibus, quæ aptæ sunt humores aliquos vtiles generare causa alterius, vt humor ille sit quædā veluti superfluitas partis ipsum generantis.

Humor qui superfluus.

Cæterum cum glandulosum corpus genitum sit vt succos superfluos, sed vtiles gignat, prout diuersi gignuntur succi, ita, etiam corpora glādulosa per hanc actionem, per hanc succi generationē, in varios vsus referūtur. Hęc aūt vtilitas pertinet, vel ad alias partes, vt ait Gale. loco iam citato, vel ad generis propagationem, vel ad cōceptus nutritionē. Declaro vtilitas pertinet ad alias partes, veluti dum cum Gal. 2. de semine vltimo, glandulæ gignunt humorem quendam leniū, & proinde quasi pituitosum, qui idoneus est ad membra irriganda, ne facile siccentur, & inde ad motum inepta reddantur, cuiusmodi verbi gratia cum Gal. decimo, de vsu partium 11. &

Glandulosi corporis vsus.

11. de vsu partium to sunt duæ glandulæ in vtroque oculo, quæ meatibus non obscuris humiditatẽ in oculos effundunt ad motuum facilitatem, cuiusmodi etiam sunt glandulæ, & laringis, & linguæ, hæ siquidem, vt ait 3. de alim. 6. saliuam gignunt. Vtilitas deinde pertinet ad generis propagationem, vtpote dum a glandulis circa testes gignitur semen. tandem vtilitas spectat ad conceptus nutritionem, dum a glandulis mammarum gignitur lac: vt his hunc in modum habitis pateat, corpus glandulosum per suam temperiem gignere succum vtilem, & per suam compositionem retinere, & transmittere, ita tamen vt per suam actionem, hoc est succi superflui vtilis generationẽ vtilitatem præbeat, quæ varia est, vt varia est vis succi geniti. Hæc de glandulis, & corporibus glandulosis.

De pinguedine & adipe. Modo dicendum de pinguedine, & adipe. per pinguedinem autem intelligimus molliorem substantiam, quam etiam assungeam, & laridam vocant, per adipem autem crassiorem, quem vocant seuum. At Aristot. 3. de historia animalium 17. & secundo, de partibus quinto, per adipem intelligit pinguedinem, vt quod Gal. vocat adipẽ, Arist. nominat seuum, sed parum de vocibus solicitus Galen. 11. simpl. capit. de pinguedine ait, si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substãtiam omnem adipem appellato, sed & pinguedinem appellare totum hoc genus licet, vt mirandum non sit si sæpe Galen. & adipem pro pinguedine, & pinguedinem pro adipe quãdoque accepit, & quandoque vnum pro vtroque. Liceat autem nobis, ad euitandam omnem cõfusionem hoc genus, quod in se continet pinguedinem, & adipem, corpus oleosum appellare, præsertim cum Galen. 3. de facultatibus alim. 11. pinguedinem, & adipem voluerit esse, qd oleosum. Sed & Aristot. 3. de partibus nono, vtrique substantiæ tribuẽs nomen commune, vocat corpus pingue, vt cum corpus pingue accipi possit, & pro excremẽto pingui quod generatur, & pro parte viuẽte, quæ generat pingue excrementum, in pręsentia ac-

Definitio. cipimus ergo generante. Vt si hoc corpus definiat, dicendum sit. Corpus oleosum seu pingue est membrũ similare ex sanguine genitũ a vi oleanifica, gratia generationis excrementi pinguis propter totius custo-

Membrum. diam caloris naturalis. Declaro: primo dictũ est esse membrum, vt cum membrum sit sanitatis, & morbi subiectum, significaremus corpus hoc pingue esse par-

Pinguedo viuit. tem viuentem. Quæ veritas probatur Galen. authoritate libro artis medicin. nono, vbi inter partes, quę insitas a natura habent potentias, recenset adipem, neque dicendũ ibi per adipẽ intelligere quid diuersum a pinguedine, nam dum illico proponit partes quarũ non est regimen, num erat capillos, & vngues, nõ autem pinguedinem, propterea quod per adipẽ intellexit quodlibet corpus pingue, siue sit adeps, siue pinguedo. Hæc veritas adhuc firmatur, nam Gale. lib. de differentijs morb. octauo, ait, auferri partium numerum si arteriæ, venæ, nerui, cutis, membrana caro,

Dubitatio. & adeps auferantur. Ecce adipem proponit inter partes viuentes, sed difficultas est, quid accipere oporteat per hoc corpus vita prędictũ, an simpliciter corpus oleosum, an vero simul cum membranis cõiunctum. Atque ferme omnes statuũt opus esse intelligere aggregatum ex corpore pingui, & membrana, præsertim cum dicit Gale. primo de temperamentis vltimo adipem concrescere, vbi cum frigidis, & exanguibus particulis coniũgitur, vt seorsum nequaquam viuat, sed sit potius contentum, cuius signum, quoniam & sequatur, & in medijs in alimẽtum vertitur, quod ne-

Contra. quaquam de parte viuente dicendum, Cęterũ huic sẽtentiæ aduersatur Gal. dum libro de inęquali intemperie secundo ait, digitorũ particulas esse ossa, chartilaginem, ligamentum, arteriam, venam, membranã, carnem, tendinem, vnguem, cutim, & adipem, atque addit has partes esse similares, exceptis, venis, & arterijs, quæ ex fibris, & membranis sunt conditæ. Ecce si excipit venas, & arterias, quia sunt conditæ ex membranis, igitur si per adipem intelligit vna cum membrana, debebat etiã adipem excipere. Quare di-

Resolutio. Adeps viuit. cerem ego, corpus hoc pingue esse animatum potissimum secundum partem, quæ ad eius centrum pertinet, vt hinc fiat, vt etiam in tabe consumptis non nihil appareat. Neque obstat quamuis sequitur, siquidem & caro viuit, liquatur. Quod sit verum 3. epid. 3. 72. ait Gale. Non esse æque malum carnem colliquescere, ac adipem, nam calor est feruentissimus, q carnem fundit, moderatior qui pinguedinem. Vnde Aristotel. 5. probl. 4. dicit pingue per laborem per motũ concalfactum liquescere, non carnem, non negaret tamen, a calore feruẽtissimo etiam carnem aliqua ex parte colliquescere. Neque etiam obstat, quamuis in

Pinguedo nutrit. cibi penuria animal ex adipe alatur, siquidem cũ Gal. 4. de vsu partium 12. Omenti pinguedo, per inediam calori innato suggerit alimentum. Etenim non alitur pars viuens, nec calor innatus alitur ex portione viuente, sed non viuente, & potissimum illa, quę debet in adipem mutari, vt cum adeps proprio alimento destituatur, imminuatur, & hinc corpora emacientur, non ita tamen vt aliqua portio, viuẽtis scilicet adipis, non supersit. Verum Arist. oppositum sustinere videtur. Etenim primo de generatione animalium 18. loquens de semine, vt est vtile excremẽtum vltimi alimẽti, hoc est sanguinis, voluit esse corpus pingue, esse excrementum quamuis bonitate substantiæ salubre. Præterea in ca. 19. ait, pinguedinem esse excremẽtum vt semen. Vnde 5. probl. 14. ait, pingue, nõ esse rẽ propriam naturæ, sed aduentitiam, nec ita esse necessarium, vt adhæreat sicut caro. Patet ergo quẽadmodum corpus pingue, vt prędicatur de adipe, & pinguedine, non esse corpus viuens, sed excrementũ secundum Arist. secundum Galenum autem esse membrũ similare, & proinde vita prędictum. Pro resolutione dicẽdum, vt etiam prius dictum fuit, corpus pingue esse mixtum quoddam ex substantia excrementitia, & viuente, ita tamen vt pars excrementitia superet. Vnde Arist. respiciens ad superabundans, dicit esse excrementum. Est autem corporis pinguis portio magis ad superficiẽ pertinẽs, & est corpus pingue, simplex hoc est citra membranas. At portio viuens, ad quã respe-

Pigue corpus viuens. xit Gal. vt colligeret esse morbi sedem, spectare; magis videtur ad cẽtrum, nec prorsus membranis est destituta. At hoc loco notandum membranas bifariam

Mẽbranarũ diuisio. capi posse. Vno modo vt ita se habent, vt sunt in causa, vt corpus membranis donatũ sit dissimilare, vtpote cum membranæ totum corpus ambiunt, secundũ quem modum accepit Galen. lib. de inæquali intemperie capit. 2. vbi asserit, venas, & arterias non esse similares, quoniam obtinent membranas, per has intelligens membranas, quæ vasorum corpus ambiunt, & sunt etiam in causa vt vasa per illas membranas sentiant, vt cum his membranis sit destituta caro & pingue corpus, propterea ibi Galen. inter partes similares numerat carnem, & adipem, ad differẽtiam venarum, & arteriarum. Secundo autem modo accipi possunt membranę, vt necessario sunt partes partis similaris, secundum quem modum accepit Galen. 10. methodi vltimo dum ait, partem omnem similarẽ genitam esse ex triplici substãtia, nẽpe carnosa, fibrosa, & membranosa, quæ sane portio membranosa non ambit partem similarem, sed est permixta per totam substantiam partis similaris, vt portio carnosam firmam sedem habeat beneficio portionis fibrosæ, & præsertim vt portio fibrosa, à membrana custodiatur, vt secundum hunc modum accepta membrana non reddat partem dissimilarem, sed remaneat similaris, & propterea Galen. libro illo de inæquali intẽperie secundo statuit, carnem ad differentiam venarum, & arteriarum esse similarem, quoniam non constitu-

tur

rior ex membranis, scilicet vt aliqua vasa non negaret cum carnem obtinere membranas, cum omnis pars similaris obtineat membranas. Vnde cũ corpus pingue sit pars viuens, præter propriam substantiã pinguem, possidet fibras quæ sunt propria substantia duriores, quæ a membranis custodiuntur. Vt si quis in cadauerum dissectione diligenter vel pinguedinem, vel adipem in minutas partes diuidat, obseruabit aliquas pingues corporis particulas vsque adeo esse obductas membranulis, vt separari nequeãt, quia diuellatur & incidatur pinguedo. Ecce ergo quemadmodum corpus pingue, secundum aliquam partem, est excrementum, secundum aliquam, vita præditum. Sed forte quis quæret, cur natura in generatione corporis pinguis totum corpus non constituit vita vel orbatum, vel præditum. Dicerē ego causam fuisse quoniam cũ opus fuerit, vt natura produceret excrementum, quod vtile esset ad cõseruationem speciei & indiuidui, vt causa speciei produxit semẽ, ita gratia cõseruationis idiuidui genuit corp⁹ pingue. Hoc enim est quod conseruat calidum insitum, & proinde animę cum corpore nexum, cum autem corpus pingue calidum innatum custodiat, tum alijs modis suo loco dicendis, tum etiam vt vertitur in substantiam calidi innati, nec fieri possit vt pars viuens mutetur in substãtiã alterius, ideo necessum fuit, vt hoc corpus pingue esset excremẽtum. Cæterum cum nihil se ipsum gignat, ideo necessum fuit, vt esset aliquod generãs, & hoc vita præditum. Vnde cum semen excrementũ vtile causa speciei gignatur, secundum portionẽ spiritalem a corde, vt scilicet gignit spiritum vitalẽ, secũdum autem portionem corporeã, & humorosam, a testib⁹, ita necessum fuit vt in corpore corporis pinguis esset author, ita vt vltimam tribueret perfectionem sanguini, vt in corpus pingue mutaretur, quod meo iudicio nil aliud est, quam corporis pinguis portio vita prædita, vt sicut testes sanguinem in verum semen mutant, in corpus viuens pingue nuncupatũ, sanguinem in pingue excrementum vertitur, & ex illo etiam nutritur, sicut & testes ex semine aluntur. Constitutum igitur sit corpus pingue esse membrum, & proinde viuens secũdum scilicet intimam partem, vt fibris atque membranis munitam, vt hoc loco etiã addere liceat, cum ad corpus pingue vt viuens pertineat generare excremẽtum pingue, sicut ad testes seminale, Aristot. respexisse ad id quod generatur, quod dubio procul instar seminis est excrementum, supponens tanquam manifestum aliquod esse debere membrum viuens, quod hoc gignat, & hoc etiam esse mẽbrum aliqua ex parte simile excremẽto, quod gignitur. At Galen. lib. artis medicinalis 9. respiciens ad id quod generat, recensuit inter partes viuentes, vt iam omnis sit deleta ambiguitas. Deinde dictum est simi- *Similare.* lare, siquidem cum quælibet pinguedinis pars sit pinguedo, idem Galen. primo, de natura humana 1. & 5. de elementis 6. & 8. Adipem & pinguedinem recẽset inter partes similares, vt etiam cum sit pars similaris, quæ aliunde non habet insitas potentias, cum eodem Gal. lib. de cõstitutione artis medicæ 7. Axungia mi- *Ex sanguine.* nime doleat, quia sensu vacat, quare & membrana, scilicet circumdante & neruis caret, vt prorsus sit similaris. Deinde dictum est (genitum ex sanguine) quam materiã ex qua propositũ cũ ait, adipẽ esse sãguem, sed tamẽ factum ex sanguine, vnde 1. de seminc 11. addit, si adeps cacidatur, altera adeps generat. Cæterum cum corpus hoc pingue gignatur ex sanguine Gal. 2. de temperamentis 3. & 16. de vsu partiũ 2. addit, gigni ex sanguinis portione oleosa seu pingui, & fluxili per tenues venas effusa, vt cũ eduntur per tenues venas, sit etiã sanguinis portio tenuis, vnde ad tenuitatem respiciens Auicen. in cap. de membris asserit adipem gigni ex sanguinis aquositate, & vnctuositate. Ecce proponit portionem aquosam hoc est tenuem, quæ tamen non est serosa sed vnctuosa, hoc est alimentalis, ad differẽtiam portionis tenuis cholerosę, quę tenuis quidem est, sed nequaquã vnctuosa, vel alimentalis, sed excremẽtitia & pręter naturam, vt cum adeps gignatur ex alimento sanguineo tenui, differat a carne, quę sane (vt ait, Auicẽ.) generatur ex sanguine spisso sine crasso. At fortasse Gale. accepit a *Pingue corpus ex sanguine.* Philosopho corpus hoc gigni ex sanguine, nã quamuis loquatur de excremento pingui, nihilominus patet, vt si excrementũ hoc fit ex sanguine, corpus pingue viuẽs hoc producit, vt ex eo alatur, vt si ex eo alitur, ex eo etiam est genitũ. Corpus autẽ hoc pingue, sed excremẽtitium gigni ex sanguine habetur ab Arist. Etenim 3. de partibus 9. ait, finem probę cõcoctionis sanguineæ esse adipem & seuum, vt nõ modo corpus pingue gignatur ex sanguine, sed eo probe cõcocto, & proinde puro. Vnde tertio de historia animaliũ 19. ait adipem fieri ex sanguine, vt sanguis fit ex sane hoc est tenuiori portione chyli, & sanguinis. Vnde ad hanc sanguinis tenuitatẽ respiciẽs secundo de generatione animaliũ 2. dicit, pingue nec terrę esse, nec aquę scilicet a prædominio, sed spiritus hoc est aeris, quo fit vt pro summa aquæ fluitet, aer enim contentus veluti in vase effert, per sũmaque sustinet, & causam leuitatis præbet, neque solum tenuis est hic sanguis, sed purus & optime concoctus, vt rationabiliter dicit Philosophus 13. problem. 4. pingue fœdũ odorẽ non reddere quoniam nõ est crudum, sed concoctũ. Hoc autem statuendum est de corpore pingui, siue sit adeps, siue pinguedo, siue sit adeps, siue seuum, quód sit verum dicit 2. de partibus 5. adipem & seuum generari ex eo, quod in animalis pulpam, hoc est carnẽ nõ absumitur, & proinde cum caro fiat ex sanguine, etiam adeps & seuum fiunt ex sanguine, & vtrumque fit sanguis concoctus, vt etiam cap. 6. est testatus, attamen quamuis vtrũque fiat ex sanguine, nihilominus vt ait Arist. 2. de partibus 5. differẽtia est inter seuũ & adipẽ, quoniam seuum fit ex sanguine corpulentiori, vt propterea seuum sit terreum, & modo fibrosi sanguinis cogatur. At adeps fit ex sanguine minus crasso, vt nõ *Adeps differt a seuo.* cogatur, nec siccitate aliqua frangatur, quoniam eius natura minus terrea est, setũ vtriusque corporis pinguis (vt ait Arist. 1. de generatione animalium 19.) sanguis sicut ęs in generatione seminis est superuacuus, & concoctus, quãuis alio modo coquatur sanguis in generatione seminis, alio modo i generatione corporis pinguis. Siquidẽ alia est facultas in testibus vel vasis seminarijs, seminis productrix, & alio vtitur organo, hoc est tẽperamento, & alia est vis in corpore pingui, & alio vtitur tẽperamento, vt producatur pingue excrementũ, vt cum vtrunq; excrementum, hoc est seminale, & pingue fiat est sanguine (vt ibidẽ ait Arist.) pinguia animalia minus seminis gignant, quoniã vt sanguis absumitur in excremẽtum pingue, ita deficit genitura, vt merito cum eodem Philosopho in e, 18. Viri & mulieres fœcunditatis sunt minus partici- *Pinguia minus fœcunda.* pes, dum sunt præpinguea, vt cum ex traditis statutũ sit corpus pingue fieri ex sanguine, & hoc superfluo, cum fiat ex sanguine, merito cum Aristo. secundo, de partibus quinto, animalia sanguine destituta, & semine & adipe, & seuo esse destituta, nam sanguis deest, ex quo adeps, & seuum fiunt, vt autem pingue corpus producitur ex sanguine superfluo, euenit, vt ait Arist, 3. de historia animalium 19. vt propinqua sanguinem quidem obtineant purum, sed paucum, quia scilicet vertitur in pinguedinem. Quinimo vt addebat secundo de partibus 5. si corpus pingue modũ excedat, sensum tactus impediri, propterea, quod carne, hoc est tactus organo deficit alimẽtum cum in pinguedinem mutetur. Hoc autem ex ratione sequitur, quoniam (vt ait Aristo.) tum pingue corpus, tum caro fiunt ex sanguine. Differẽtia autẽ est, quoniam ad productionẽ carnis ita elaboratur sanguis, vt vertatur in patient

quæ vim obtinet sentiendi, at in generatione corporis pinguis, sanguis mutatur in partem, quæ nullum sensũ habere potest, vt hinc fiat si hoc corpus mediocriter in animalium membris habeatur, vtile esse, si autem modum excedat obesse atq; interimere. Nam dum pingue corpus mediocriter se habet, nõ impedit sensum, quoniam caro, sensorium tactus seruatur beneficio scilicet sanguinis, cum plus iusto pingue non absumatur. At si pingue corpus modum excedat, ita nocet, vt quãdoque etiam interimat. Nam si sanguis totus transeat in adipem, & seuum, animal perit ea parte, qua sensum habet, nã tunc exigua relinquitur sanguinis copia gratia carnis, vt valde pinguia celerius senescant & pereant, cum interitus sit sanguinis inopia, siquidem vbi est sanguis exiguus, corpus facile & a frigore & a calore affici potest. Sed ad rẽ: constat quemadmodum etiam cum Aristot. pingue corpus gignitur ex sanguine. Deinde dictum fuit, a vi oleaginifica. Quam etiã licet vocare vel pinguificã, vel adipificam, ad differentiam scilicet carnificę. Hæc autem quamuis agat secundum vim & alteratricem, & formatricem, potissimum tamen agit per alteratricẽ, vt hinc corpus hoc veluti informe sit procreatũ.

Aui oleanifica.

Alteratrix. Quantum ergo attinet ad alteratricem. Notãdũ hãc duplicem esse, alteram & præcipuam, quæ dat huic corpori esse per se, reliquam minus præcipuam, quæ esse accidentale tribuit. Declaro: quę tribuit esse, p se est illa, quæ huic corpori elargitur formam, temperiem, & quę consequuntur illam temperiem, vt dum amittit hoc esse, nequaquam amplius sit adeps, nec in adipem reuerti possit. Quę autem tribuit esse accidẽtale, illa est quę dat adipi consistentiam, qua ablata adeps adhuc remanet adeps, nec non & illa consistẽtia, illa correctio separari potest. Quantum ergo attinet ad primam & præcipuam alteratricem, hęc in vtero in generatione fętus residens in semine, seu calido innato, in fętu autem perfecto, in pingui corpore, & temperamentum & album colorem, & proinde quæ consequuntur temperamentum tribuit. Vt quemadmodum os vt alimentum conuertit in ossis substantiam, illi alimento tribuit, & temperiem frigidam, & siccam, & albedinem, sicut etiam est in osse generante: siquidem simile simili gignitur, ad eũdem modum corpus hoc pingue, siue sit pinguedo, siue adeps, in sanguinẽ tenuẽ ac pinguem ita agit, vt cum sanguinẽ in corpus pingue commutet, huicque illi sanguini tanquam proprio alimento eam tribuit temperaturã, & calorem, quibus vt ipsum corpus pingue est donatum, vt, quicquid dicit Vesalius, cum corpus pingue sit calidum, & humidum, & album, similiter sanguis ille vt in pinguedinem, vel adipem mutatur, & temperamentum calidum & humidũ & colorem album

Calid. assequitur. Tale autem esse huius corporis tẽperamẽtum colligitur ex Gal. & primo, & quarto de vsu partium 9. dum ait, pinguedinem calidam esse, vt si pinguedine vice olei vtamur, facile in flammam transmutetur, tanquam ad flammę naturam proxime accedat, nihil enim frigidum prompte comburitur, vt scilicet in combustione flammam erumpat. Hoc autem sequitur, quoniam adeps in flammam facile mutetur, propter similitudinem, quę nõ est causa vel tenuitatis, vt in palea, vel siccitatis vt in lignis aridis, q pinguedo, nec tenuis est, nec sicca, quare solũ ratione caliditatis, cũ ignis sit substãtia sicca tenuis, & calida, & hoc est pulcherrimum & demonstratiuum. Vnde Hipp. lib. de carnibus ait, pinguis sedem & metropolim esse calidum, quod enim calescit primũ omnium cum diffunditur pinguescit. Adhæc Gale. primo de elementis sexto ait, per exuperantiam adipem esse calidum & humidum, sicut os est frigidum & siccũ. Amplius Galen. 11. simpli. capi. de adipe ait, quamuis pro animalium temperatura differentia sit inter pinguedinem, attamen omnis pinguedinis facultas est calefactoria, & humectatoria humani corporis.

At Sus inter animantia quadrupedia pinguedinẽ habet minus calidam, & magis humidam, vt hominem quidem largius humectare possit, sed non ęque calfacere. Nam pinguedinis suillæ talis est caliditas, qualis, in nobis. Quare hoĩs pinguedo calida est, & humida, sed magis humida, quam calida. Vnde primo de temperamentis vltimo dicit, adipẽ esse cerebro humidiorem. Atque secundo de temperamentis tertio, addebat commode dictum veteribus esse adipem esse humidissimam. Vnde rationabiliter primo, de tẽperamentis 6. adipem recẽset inter ea, in quibus humidũ præualet sicco, vt enim homo instar suis pinguedinẽ obtineat calidam, & humidam, sed magis humidam, quam calidam, recte intelligere oporteat Gale. dum ait primo de medicamẽtis secundũ genera, in iunioribus animalibus seuum seu adipem esse humidiorẽ minusque calidum, quam in perfectis, insinuans, & in iunioribus, & in perfectis caliditatem separari ab humiditate, sed magis in iunioribus, quam in perfectis, quia iuniores sunt humidiores. Vnde Galen. ad hanc veritatem respiciens nimirum adipem esse minus calidam, & magis humidum, secundo de temperamentis quarto ait, in homine calorem esse, vel temperatum, vel a temperato recedentem, si ergo calor sit temperatus, nec siccitas sit adnexa, quia corpus fieret gracile, sed humiditas sit aucta, maior copia generabitur carnis, minor adipis. Si autem calor recedat a temperamento, & moderatio sit in humido & sicco, calor a temperato recedens erit vel remissior, vel intensior, si remissior maior erit copia adipis, quam carnis, si autem intensior, maior erit copia carnis quam adipis. Ex quibus colligere licet, adipẽ semper fieri ab agente humido, cum quo est coniuncta in actiuis vel temperies, vel calor siue remissus, siue ẽt immoderatus, quamuis modo in maiori, modo in minori copia colligatur, pro ratione calidi temperamẽti, siquidem in calidiori temperamento dissipatur, in minus calido seruatur, & colligitur. Vnde ad remissum calorem respiciens Arist. dicit tertio de historia animalium 18 omnia ætate prouecta potius quã nouella pinguescere, & præcipue cũ iã suæ lõgitudinis & latitudinis modũ adepta, augere in profundũ incipiunt. Nã in prouectã ætate & calor est debilior, nec cessante augmento sanguis absumitur, vt vertatur in pinguedinem, vt etiã cum Philosopho 3. de partibus 3. omne pinguẽ sit calidum, & humidum. sed dubitatio oritur ex Gal. passim, & potissimum 7. de medicamentis secundum genera c. 1. Nã asserit adipẽ emolliens esse medicamentum, emolliens autem siccat. Et ideo dicit, animalium sicciorum adipem euidẽtius siccare. Addit autem suillam adipem esse mollissimã, & humidissimam, & proinde aliorum imbecillimam, vt teneris corporibus conueniat, sed si conuenit teneris corporibus ad emolliendum, conuenit vt siccat, quamuis minus. Sed si humidissimus est quomodo siccat? Dicimus, adipis temperaturã esse humidam, & siccare, vt habet vim attenuandi seu digerendi. Nam vbi caliditas est coniuncta cum tenuitate partium, vim habet digerendi, & proinde vacuandi & siccandi, vt illi adipes magis digerant, & proinde magis siccent, qui sunt tenuiorem partium, vnde ibi subdit. Hi ergo omnes adipes tenuiorum partium substantiam inter quadrupedia animantia obtinent, vt hinc omnis tollatur ambiguitas, atque colligere liceat quemadmodum corpus hoc pingue calidum, est & humidum, & tenuium partium, & rationabiliter, cum fiat ab agente calido & humido, ex sanguinis portione tenuiori, vt si crassũ hoc corpus sese offerat, id consequatur ope alteratricis, quę esse accidẽtale tribuit, vt suo loco constabit. Hæc de alteratrice, quæ pręcipua est, & legitimum esse tribuit huic corpori pingui. Quo autem ad alteratricem, quæ tribuit

Solutio.

Alteratrix.

esse

esse accidentale. Hęc nil aliud est, quam frigidum tẽperamẽtum, beneficio cuius corpus illud pingue cõcrescit, ac veluti congelatur. Hæc veritas sæpe fuit proposita a Galen. & primum 4. de Anat. Administ. 6. dum ait, pinguedinem scilicet genitam, a calore liquefieri, a frigiditate conseruari, vt meritò in neruosis partibus consistat, & abundet in ijs, qui ociosam vitam degunt, & ratio est, nam partes neruosæ sunt frigidæ, & per ociosam vitam, frigidum euadit corpus. Eadem veritas colligitur ex primo de Temp. vltimo, & 2. de temperamentis tertio, dum ait, Adipi concretionem contingere, vbi in frigidum venit locum, & proinde vbi adiacet membranis, quæ frigidæ sunt. Vnde & rationabiliter inquit, concretionem contingere adipi, inferens adipem, iam suam habere essentiã, sed concretionem tanquam quid accidentale sibi addi a frigido, vt rationabiliter adeps calefactus liquescat, nec circa aliquam particulam præcalidam, vtpote circa cor, vel iecur coire nequeat; vnde si adeps gigneretur a frigido, calfacta non liquesceret: At non generatur, sed genita, a frigido concretionẽ acquirit. Hanc veritatem etiam pernoscens Auicenna in capite de membris ait, adipem gigni ex sanguinis vnctuositate, quam frigiditas coagulat, vt agens coagulans sit quidẽ frigiditas, ad differentiam agentis coagulãtis sanguinem, ex quo fit caro, quod est caliditas, & siccitas, cum tamẽ caliditas, & siccitas non sit author carnis, nam caro calida est, & humida, & ob id fit a calido, & humido. Sed ad rem, adeps concrescit ope frigiditatis, quam veritatem si cognouisset bonus Vesalius, non ita esset locutus de causa albedinis adipis. Quid autem dicit, ne fiat temporis iactura, a me non proponitur. Nam sermo noster omnes diluit ambiguitates. Quod sit verum, dum Gal. secundo, de temperament. 4 ait, adipem ex habitu frigidiori semper nasci; intelligere oportet de causa coagulante, & cõseruante adipem. Nam quamuis adeps gignatur a calido, a calido etiam dissipatur, contra autẽ concrescit, & conseruatur a frigido; vt quamuis in corpore calido copiosus gignatur, non appareat tamen; quia dissipatur, & ob id loco citato cum dicit Gale. adipem ex habitus frigiditate tantum semper nasci, subdit vt fęminę, viris sint pinguiores, eo quod fœminę mare est frigidior, & plurimum domi versat. Ecce ergo quẽadmodum nõ respicit ad generationem adipis, sed ad adipis geniti conseruationem, siquidem conseruatur in fęmina, non ita dissipatur, propter frigiditatẽ corporis, & vitam ociosam. Vnde hanc veritatem magis stabiliens ibidem subdit, si corpora sint æque referta pinguedine, & carne, vt corpus supra temperiem est frigidũ, ita est humidũ. At quibus plus est adipis quã carnis, a temperie est magis recessus per frigidũ quam per humidum, quia scilicet concretio fit a frigido, nõ ab humido. Hactenus ergo constitutum sit facultatẽ generatricem, per caliditatem gignere pinguedinẽ, per frigiditatem genitam coagulari, vt cum Galeno secundo simpl. secundo, quidam dixerint pinguedinem esse calidam, nam in sanis, & bene curatis copiosa gignitur, hæc autem cum fiat robusta a natura, quę calida res est; ideo pinguedo vt fit a calido, est calida. Alij vero dixerunt frigidam, quoniam in frigidis corporibus magis gignitur, hoc autem loco circa pinguedinis temperiem non improbat antiquos, sed in praua ratione inueniendi medicamentorum facucultates, sed patet adipem calidam esse, & humidam, & talem gigni a calido, concrescere autem a frigido. Cęterum hoc loco notandum, differentiam esse inter pinguedinem, & adipem. Siquidem ex Galeno vndecimo simpl. capi. de pinguedine, pinguedo est substantia minus crassa, & minus dura, vt celeriter in ignem posita liquescat, nec facile vbi liquata sit, rursum cõcrescat, & potissimũ gignitur in naturis humidioribus: cõtra aũt adeps crassior est, & durior, vt nec facile liquescat, & liquata celerrime conglaciatur, cuiusmodi conspicitur in animantibus terrestriorẽ naturam habentibus, vt hinc pinguedo vigeat in suibus, in bouibus adeps, vt hinc non quod ad concretionẽ, sed quod ad generationem, adeps fiat ab agente magis calido, quã pinguedo, vt corp' illud pingue, quod circa præcordium residet, de quo proprio loco dicemus, sit potius adeps, quam pinguedo. Sed præterea idem Gal. discrimen patefaciens inter pinguedinem, & adipem, tertio de alimen. 11. dicebat, inter hęc duo esse differentiam penes humiditatem, & siccitatem, vt adeps sit pinguedine multo siccior, quibus verbis nequaquam colligendum vtramque substãtiam esse siccam, & sicciorem adipem, cum vtraque substantia sit potius humida; quare hunc in modum Gal. intelligere oportet, vt per humiditatem, & siccitatem intelligat substantiam magis concretam, & compactam, quam vocat sicciorem; minus autem concretam minus siccam, vel etiam humidam. Quod sit verum, loquẽs de pinguedine; ait. Pinguedo humida quępiam res est. Declarans autem quomodo est intelligenda humida, subdit esse lõga vetustate oleo incrassato assimilem. Ecce non loquitur de humiditate, vt significat temperiem humidam, sed substantiã modice cõcretam ad similitudinem olei prę nimia vetustate incrassati, & ob id dum ait, adipem esse multo sicciorẽ pinguedine, subdit, ideoque si calefactã adipem fundas, coit facile, ac concrescit. Ecce respicit ad substãtiam, vt est vel magis, vel minus concreta, quam vocat vel magis, vel minus siccam. Hanc autem differentiam sicut & reliqua prædicta consequitur corpus pingue beneficio alteratricis, siue generantis, siue geniti coagulantis. Hanc veritatem etiam cognoscẽs Arist. ait 3. de historia animalium 17. seuum esse fragile, & cum refrixit concrescere, adipem autem liquidum, minimeque aptum durari, vt ex seuo fiant candellæ, non autem ex adipe, per adipem autem intelligit Aristot. quod vocat Gale pinguidinem. Quo autem attinet ad formatricem: quamuis nõ multum laborarit in fabrica huius corporis pinguis, vt informe esse videatur, & satis accedere videatur ad naturam contenti nihilominus fuit in causa vt corpus hoc (cũ Philosopho Probl. 21.) esset densum, præterea vt determinatum, & decentem situm assequeretur, siquidem cum Gal. 16. de vsu partiũ 2. natura & proinde formatrix partibus animantium membranosis, ac neruosis, corpus hoc cõiunxit. Vnde addebat 4. de Anat. Administr. 2. Adipem membranis, ligamentis, tendinibus, & vt semel expediam, omnibus sanguine vacuis, frigidisque corporibus obduci solet, vt etiam instar cuticulæ, cutis, & membranæ carnosæ pinguedo media inter membranam, & cutem totum corpus ambiat. Natura autem hunc situm huic corpori tribuit (vt ait Galen. 6. de Anat. administr. 6.) vt ab harum partium frigiditate concresceret, & concretum conseruaretur. Addebat autem Aristot. 3. de historia animalium 17. Adipem consistere inter carnẽ, & cutim, seuum in fine carnis semper esse, vt sedẽ magis intimam obtineat seuum, & a calore minus remisso fiat. Postremo in definitione dictum fuit (gratia generationis excrementi pinguis, & hinc causa custodiæ caloris naturalis.) Nam cum dictum sit ex mente Aristot. 1. de generatione animalium 18. & 19. corpus pingue esse excremẽtum, sicut & semen, ideo necessario insinuauit necessarium esse, vt sit in corpore aliquod membrum, quod gignat excrementum hoc pingue, quod dubio procul nil aliud esse potest, quã corpus pingue vita prędictũ, hoc enim cõmune oĩum est, quod vt genitum est ex excremento pingui, ita ex simili excremento debet ali, at non potest ali, nisi sanguis a membro pingui in corpus pingue mutetur, sicut sanguis a carne vertitur in carnem. Cæterum hoc locu notandum, idem dicendum de mẽbro quod dici-

Pinguedinis temperatura.

Differentia inter pinguedinẽ & adipem

Gratia custodię caloris naturalis.

Corporis pinguis finis.

dicitur de testibus, nimirum vt testes gignunt semen primo causa sui, secundario causa conseruationis speciei, ita membrum pingue pinguem humorem gignit primo causa sui, secundario gratia conseruationis calidi innati, & propterea in definitione proposuimus potius generationem excrementi pinguis, quam humoris pinguis. Nam vt materia hæc pinguis vertitur in alimentum membri pinguis, non habet rationem excrementi, sed potius alimenti. At vt materia hæc pinguis respicit calidum innatũ, est materia ratione membri pinguis superflua, excrementitia, sed vtilis, propter ea quod pinguis hæc materia superuacanea destinata est custodiæ totius caloris naturalis. Pro cuius veritatis particulę intelligentia sciendum, hũc esse vsum, & communẽ cuilibet pinguedini, & adipi, & qui præcipuus, ac veluti peculiaris est huius corporis pinguis. Quod dictum est ad differentiam vtilitatis communis quidem huius corporis, sed quam &̃ præstat caro, siquidem ex Auicenna, in cap. de membris, caro, & adeps coagulata sunt ad implenda loca vacua primorum membrorum, hoc est semiualium. Ecce est finis communis, & adipi, & carni. Vnde quo ad finem, qui adscribi potest omni adipi, & pinguedini, & his potissimum, nil aliud est, quam custodia totius caloris naturalis. Dictum autem fuit totius, ad differentiam arteriarum, quæ vt suo loco dicetur, custodiunt calorem, sed non cordis, & solum secundum qualitatem. Qua autem ratione corpus hoc pingue calorem naturalem custodiat, declarantes boni moderni, nil aliud dicunt, & præsertim Vesal. & Columb. nisi quod calorem natiuum, non secus, ac viscus detineat. Ego autem dicerem, cum in calore naturali tria sint potissimum conseruanda, nempè substantia, qualitas, & motus (vt in methodo medendi euidenter comprobatum fuit) corpus hoc pingue, hæc tria custodire, & primum quidem substantiam, vt in inedijs in defectu alimenti, vel in substantiam calidi innati mutatur, vel saltem, vt ait Gal. 16. de vsu partium secundo, pinguedo affusa siccis, & tenuibus corporibus sua pingui substantia humectat corpora, quæ celeriter in diuturnis inedijs, ac vehementibus exercitationibus, & caloribus immodicis siccantur, atque indurescunt: siquidem in ijs caloris naturalis substantia dubio procul imminuitur, vt cũ huiusmodi actio sit naturæ, non animæ actio, (vt ait Gal.) pinguedo meritò neruos non desiret. Vnde hoc loco notandum, corpus hoc nequaquam verti in alimentum in substantiam partium, sed solum calidi innati. Nam ex Galen. 3. de alimen. 11. Adeps, & pinguedo pauci sunt nutrimenti, vt potius carnium nos alentium, sint condimenta, quam alimenta, si ergo hæc substãtia oleosa per os assumpta, exigui est nutrimenti: sat est vt in inedijs caloris innati, sit conseruatio. Vnde nec animalia hiberno tempore latitantia aluntur ex pinguedine, nam pinguia permanent; sed ex pituita alimentali, quæ in sanguinem, & proinde in alimentum mutatur. Hæc de substantia. Quo autẽ ad qualitatem, cum caloris innati qualitas, sit caliditas; ideo a pinguedine, vt calida conseruatur; Quantũ denique ad motum, cum seruetur, dum plus tusto non dispergitur, vt hac ratione indicet vniens calorem, hanc vnionem seruat ope pinguedinis, vt concretã obtinet substantiam: quare caloris naturalis custodia est vsus, qui potissimum competit corpori pingui, & omni, & ppterea dicit Gal. 6. de decretis 8 pinguedinẽ eundem vsum præstare, siue in hac, siue in illa parte reperiatur. Sed nec Arist. pinguis excremẽti vsum ignorauit. Primum enim 2. de partibus 5. ait, si adeps, & seuum mediocriter in animalium membris habẽtur, ad sanitatem, & vires opitulari, opitulatur quidem ad sanitatem, cum sanitas sit proba constitutio, ad quam sequuntur bonæ operationes; dum est præsentia corporis pinguis, modum non excedentis omnes animę functiones bene erunt, dũ corpus hoc pingue itõ permittat, vt particulæ afficiantur a causa vel siccante, vel refrigerante, opitulatur autem viribus, hoc est organo custodienti vires; est aũt calidum innatum. Præterea tertio de partibus 9. scribit, Renes obtinere corpus pingue salutis causa, vt renum natura calida sit. Nam cum renes vltimo loco positi sint, teporem desiderant ampliorem, & cum lumbi, vt pe sedes renum, sint excarnes, Renes vice carnis adipe muniuntur, vt etiã melius concoquant sua pinguedine, vt. s. pinguedo calida est, nam calor cõcoquit. Ecce ergo quo pinguedo est ad custodiam caloris concoquentis, & proinde calidi innati, sed per suam caliditatem. Hoc etiam insinuatum ab eodem fuisse colligitur, dum 10. problem. 23. ait, Sus calidissimus est omnium quadrupedum, & proinde canis, & bouis, quippe cum necesse sit, vt animal pingue tale sit, hoc est, calidissimum. Quo loco notandum per calidissimum intelligere animal præditum calidi natiui substantia copiosiori. Nam si non penes calidum natiuum, sed penes temperaturã conferatur sus cũ cane canis est calidior, si autem penes calidum natiuũ sus est calidior, necesse autem est, vt animal pingue sit tale, hoc est donatum plurimo calido natiuo. Nã vbi pinguedo scilicet modum non excedens, ibi plurimus calor natiuus, q̃m a pinguedine conseruatur. Vt corpus pingue cum Philosopho conferat per suũ calorem, sed præterea, & per densitatem, & non permittit calidum innatũ dissolui, vt rationabiliter expediat cum Philosopho, decimo problem. 21. pingue vnumquodque densum esse. Vt etiam dicit primo de generatione animalium decimooctauo, pingue esse excrementum bonitate substantiæ salubre. Cęterum non obstat, quin præter præcipuam vtilitatẽ propositã, & adeps & pinguedo alias vtilitates præbere valeant, vt v. g. adeps toti corpori circumfusus instar tegumenti tuetur partes intra adipem existentes, ab immodico tum calore, tum frigore. Ad hæc, in clunibus vicem subit puluinaris. Tandem addit etiam Gal. 10. de vsu partium 11. nullius alterius gratia naturam pinguedinem oculis cõparasse, & satis etiam duram, nisi vt huius ope oculi non facile colliquentur, siquidem vt vnctuosa, & pinguis perpetuo madefacere põt, vt ad motuum oculorum facilitatem pinguedo fuerit comparata. Hæc de corpore pingui, & proinde de pinguedine, & adipe dicta sint. Quo aũt spectat ad fibras, quas etiam villos dicunt. Quo ad nomen, primum sciendum fuisse Arist. sententiam, ita referente Gal. lib. quod animi mores corporis temperaturam sequuntur cap. 7. in aliquo sanguine reperiri quidem fibras. siquidem 3. de Histor. animalium 6. ait duplex esse genus fibrarum, vt primum genus sit fibrarum, quæ inter neruum, & venã suam habent naturam, secũdum autem genus fibrarum sit illarum, quæ continentur in sanguine, quãquam non in sanguine cuiusque animalis, vt ijs præsentibus, vt etiam ait in cap. 19. sanguis spissetur, vt propterea ceruorum, & leporum sanguis fibris destitutus non spissetur, & si spissatur nõ cum firmiori, vt fit in animalibus fibroso sanguine donatis, sed fluido quale lac est, quod sine coagulo sponte coiuerit: in causa aũt coitionis firmioris est fibra, q̃m vt ait 2. de partibus 4. fibræ reddunt sanguinem terrenum, vt fibræ solidæ sunt, & terrenæ. Cum ergo fibrarum sit duplex genus, dicemus de his, quæ pertinẽt ad secundum genus, non esse sermonem nostrum; nam quamuis sint quædã sanguinis portiones terrestres, ope quarum sanguis cogitur, cũ spectent ad contentum, non autem ad partem continentem, ad viuentẽ. ideo nos per fibras non sanguinis, sed viuentium partium intelligimus, vt fibræ in modũ acceptæ hæc sit definitio. Fibra est mẽbrũ similare genitũ ex semi͂e à vt fibrifica gratia custodię carnis. Declaro primo fuit

dictum

Operatio propria caloris naturalis, quid requirat pro sui conseruationem.

Nota. Pinguedo alimentum solũ calidi innati.

Corporis pinguis vsus.

Renes per pinguedũ ẽ cõseruant.

Sus calidissimus omnium animalium.

Pinguedinis vsus.

De fibris.

Definitio.

dictum esse membrum similare cum Galen. qui euidenter. 1. de elementis 8. fibras numerat inter partes similares.

Membrum similare.

Deinde dictum fuit, (genitum ex semine.) Hęc veritas colligitur ex Galen. passim, & potissimū 1. de semine 10. ex quo loco colligitur fibras omnes fieri ex semine; sed quasdam mediatè, quasdam immediatè. Mediatè siquidem ait musculorum fibras fieri ex neruis, & ligamentis; quæ immediatè fiunt ex semine: immediatè autem dum subdit. Ventris autem intestinorum vtriusque vesicę, vteri, & cordis fibras è semine ortum habere. Eandem sententiā proposuit 1. de inncturis, 12. & præsertim secundo, de temp. 3. dum ait, in corde esse fibras quales in musculis cernimus. Cæterum non esse idem fibrarum genus.

Fibrarum diuisio.

Nam quæ in musculis habentur, neruorum, & ligamentorum sunt particulæ; cordis autem fibrarū propriam quandam esse speciem, æquè scilicet vt tunica venarum, arteriarum, intestinorum, ventriculi, vteri, & vesicæ vtriusque, vt cum fibra membrum sit spermaticum, iure dictum est a Gale. 10. Methodi vlti. sicut caro, scilicet musculorum perire, & regigni potest, hoc nequaquam de fibrosa portione statuendum, vt hinc etiam in febribus malignis, non liquētur fibræ, vt carnes, quoniam animal prius moriatur, antequam fibræ prorsus siccentur. Deinde in definitione dictum fuit (a vi fibrifica.)

A vi fibrifica.

Hæc sanè cum agat per alteratricem, & formatricem: Quantum ad alteratricem.

Alteratricem.

Hæc, si fides est adhibenda Galen. fibris tribuit temperamentum frigidum, & siccum, vt hinc fibra terrestrem substantiam sit adepta, quod sit verum ait Galen. 2. de temperamentis 3. carnis tunicarum venarum, arteriarum, intestinorum, vētriculi, vteri, & vesicæ vtriusque esse quidem calidiores cuti. At quo ad fibras attinet, partiū similes esse omnino substantiæ cutis, partim paulò magis, partim paulò minus, tum frigidæ tum siccæ. Ecce ergo quemadmodū fibrarum temperies ad frigidum, & siccum vergit, vt cum Aristo. tertio, de historia animalium sexto, fibra suam habeat naturam inter venam. & neruum, vt fibra sit frigidior, vena minus frigida forsitan neruo, Quo ad formatricem spectat, vt colligere licet ex Galeno tertio, de facul. naturalibus octauo, & vndecimo, & sexto, de vsu partiū 8. vt formatrix fibris tribuit situm determinatum, ita pro vario situ variæ fibræ oriuntur, quę etiam suis vocibus donantur, vt cū triplex sit situs, tres etiam sint fibrarum differentiæ.

Formatrix.

Etenim si fibræ situm obtineāt secundum longitudinem, rectæ vocantur, si autem secundum latitudinem nominantur transuersæ, quæ etiam circulares dicuntur, si denique situm obtineant, nec secundum longitudinem, nec secundum latitudinem, appellātur obliquæ, vt si denique fibrarum situs, sit indifferens, vocantur simpliciter fibrę, cuiusmodi sunt ligamentorum, neruorum, & membranarum fibræ. Cæterum quo ad fibras, per quas editur motus naturalis, sed euidens, ita in membris collocatur, cum Galeno tertio, de facult. naturalibus vndecimo, si instrumentum vnicam tantum habeat tunicam, vt ambæ vesicæ, vterus, & vena, in hac omnes sunt collocatę, si autem instrumentum duas habeat tunicas, fibrę rectè, & obliquè collocantur, in tunica interna; transuersæ, in externa, vt in ventriculo: excipiuntur autē intestina, nam quamuis duplicem obtineāt tunicam, attamen in vtraque sunt transuersæ, & ratio est, nam ventriculus, est organum coctionis, intestina distributionis: sed de his proprijs locis. Tandem dictum fuit (gratia custodię carnis) pro cuius particulę intelligētia sciendum.

Gratia custodiæ carnis.

Nos per carnem intelligere cum Gale. 10. Methodi vltimo, tum in musculo, quæ sanè tum caro vocatur, tum etiam in alijs partibus, quæ carnosa substantia dicitur, vt verbi gratia, in vena alia est portio neruosa, alia fibrosa, alia carnosa.

Carnis differentia.

Dicebat etiā lib. de cibis boni, & mali succi, quarto, in corde reperiri fibras, & carnosam substantiam. Quinimo decimo Methodi vltimo addit. in singulis simplicibus, & primis vocatis partibus pręter substantiam membranosam, & fibrosam, reperiri etiam carnosam. Dum ergo in definitione dictum fuit, fibras procreatas esse propter custodiam carnis, per carnem, & musculorū carnem, & cuiuslibet partis carnosam substantiam intelligimus. Huius autem gratia factas esse fibras ostendo, Galen. authoritate, & ea multiplici, cū hunc vsum moderni etiam diligentiores ignorarint. Primo ergo dicit Galen. decimo Methodi vltimo, carnē hærere circa solidorum corporum partes, tum neruosas, tum fibrosas. Differentia autem assignari potest, inter partes tū neruosas, tum fibrosas, vt portio neruosa, seu mēbranosa, custodiat fibrosā portionē, secundum superficiem; fibrosa autem carnem secundum omnes partes. Sed ad rem; cum caro hęreat circa fibras, ergo fibrarum vsus est custodia carnis. Non ab re, nam cum fibra sit substantia magis terrestris, quam caro, ideo non caro fibrę, sed fibra carnis debet esse fundamentum. Ad hęc ait Galen. lib. de cibis boni, & mali succi quarto, & secundo, de temperam. tertio, cordis fibræ visuntur solidę multę, longę quēadmodum in musculis, circa quas carnosa substantia concreuit. Ecce circa fibras concrescit, firmatur, custodiunt carnosa substantia, quod noscens Gal. sexto, de vsu partium octauo, inquit, cordis fibras multum ab alijs differre, nempè duritie, contentione, toto denique robore, ac patiendi difficultate: quoniam cum nullum sit instrumentum, cuius tanta sit ad actiones constantia, ac robur, quemadmodum in corde, consentaneum fuit cordis substātiam ad robur simul, & patiēdi difficultatem cōparari. Ecce si propter actionis constantiam opus est substantia robusta, & difficili ad patiendum, & talis euadit beneficio fibrarum, ergo fibrarum vsus, est custodia substantiæ carnosæ cuiuslibet membri. Amplius Gal. 1. de fracturis duodecimo, ait, Musculum obtinere fibras, quibus caro simplex vndique concrescit. Adhæc quinto de semine decimo, ait, fibris totum cordis corpus quibusdam quasi crinibus circundari. Ecce cordis caro circundatur, custoditur, fibris; quare fibrarum finis est custodia carnis. Hunc autem finem esse communem inde colligitur. Nam si finis communis esset motus, siue voluntarius, siue naturalis; fibræ aliquæ vsu essent orbatæ; vtpotè quæ proponuntur a Gal. 3. de facult. naturalibus vltimo, nempe ligamenti, nerui, & membranæ fibræ; siquidem hæc corpora nequaquam motu locali, vel voluntario, vel naturali mouentur, hæc enim corpora solum propter se, non autem quia commune munus corpori præbeant, vel attrahunt, vel retinent, vel expellunt, vt propterea non dicat Auicennas, omnē villū conferre ad motum, sed nullum motum fieri, nisi per villum, vt statuēdum sit fibras omnes hoc commodum præbere, vt carnem custodiant.

Fibrarum finis communis.

Vnde tertio, de articulis 81. ait, dum fibræ melius aluntur, caro fit firmior. Cæterum præter hūc communem vsum, alios minus communes præstare, sunt autem motus animæ, & natura. Ad quod respiciens Auic. cum dicit nullum motum [illegible], nisi per villos, subdit; motus autem est, vel voluntarius, & fit a villis in musculis, vel naturalis, & fit a villis matricis, & venarum. Accepit autem hāc veritatem a Galeno; siquidem quantum attinet ad motum volūtarium, dicit octauo, de Anat. administ. quinto, si fibras omnes transuersas amputaueris, totos musculos statim motu priuabis.

Motus.

Dicebat etiam tertio, de facultatibus naturalibus octauo, in musculis dum fibra quæque intenditur, atque ad principium retrahitur, motus musculorum obit, sit autem vt instrumentorum corpora pro fibrarum positura motus habeant, vt fibrę per suum situm, non simpliciter conferant ad motum, sed ad determinatum motum, hoc est magis

Motus naturæ.

ad hanc quam ad illam partem. Quo autem attinet ad motum naturę, respiciēs Galenus ad hunc, & determinatum, vt fit non a voluntate, sed a natura per fibras, & potissimū per determinatum situm, inquit quinto, de vsu partium vndecimo, si villi rectū soli, hoc est qui situm habent secundum longitudinem, tunicæ longitudo imminuitur, vnde fit attractio, si aūt tendantur soli transuersi, fit expulsio. per hos autem villos, ita instrumenti corpus, vtpote vesicæ mouetr, vt si soli trāsuersi tēdantur, latitudo contrahatur, vt fiat expulsio, si soli recti, longitudo minuatur, vt fiat attractio, si aūt omnes tendātur, hoc est rectè transuersi, & obliqui, tota contrahitur particula, quemadmodum etiam si omnis extendatur, tota extenditur particula, vt sicut per tēsionem fit inanitio, ita per extensionem fit repletio. Cæterum omnes hi motus fiunt a natura, hoc est, vel attractrice, vel retentrice, vel expultrice, tametsi materia sui copia possit extendere, vtpote dum plus iusto vesica repletur, vt a natura fiat fibrarum tensio, a materia extēsio, vt per fibras consequamur attractionem, retentionem, expulsionem. Vnde dicit Gal. t4. de vsu partium vlt. singula instrumenta dum agunt, fibris rectis attrahunt, dum transuersis, excernunt, dum omnibus simul agunt, retinent, vt fiat quidem retentio per obliquas fibras, sed dum cum his, & reliquę tenduntur. Vnde tertio, de facultatibus naturalibus 11. etiam voluit per fibras rectas minui membrum, & hinc fieri attractionem, per transuersas, & obliquas membrum constringi, vt fiat retentio, si videlicet magis agat retentrix, quam expultrix, vt si magis agat expultrix, fiat potiꝰ expulsio, & hoc fibræ enā obliquæ compositio fieret, quidquid dicat Fallopius in suis obseruationibus pag. 170. vt si natura agat per solas transuersas, (vt eodem lib. c. 13. ait Gal.) fiat expulsio, sed suis locis, dum de instrumentis corporis loquemur, quomodo in quolibet instrumento sese habēt suæ fibræ, explicabimus, in pręsentia id circo in hac doctrina generali sufficiat fibrarum vsum fibris omnibus cōmunem esse custodiam carnis, & musculorum, & reliquorum corporum, cum hoc tamen communi vsu quasdam fibras conferre ad motum voluntarium, quasdam ad naturalem, causa quidem attractionis, retentionis, & expulsionis. Hæc de fibris.

De venis.

Quantum ad venas, de his in genere quidem, sed summa cum diligentia dicendum. Siquidem Gal. 2. Methodi 5. ait, venam, arteriā, & neruum principia continentia, & veluti elementa eius Physiologiæ, quæ de homine constituitur, ponēda esse, vt dicit Herophilus. Esto, hęc prima esse, quāuis prima non sint, insinuās principaliora esse Hepar, cor, & cerebrum, secundum locum obtinere, venam arteriam, & neruum. Itaque cum vena sit veluti elementum Physiologiæ, quæ de partibus hominis cōstituitur, hoc est artis Anatomicę, merito diligēter de vena dicendum.

Nomen.

Itaque quo ad nomē attinet, ex Gal. 6. de decr. 8. lib. de causis morborum 3. cum duo sint vasa, quorum vtrumque antiquiores venam vocabant, quidam fuere, qui vas pulsu donatum, arteriam vocarēt, quod autem pulsu caret, venam. Quos etiā, nos imitantes, per venam ad differētiam arteriæ, vas illud intelligimus, quod pulsu est destitutum, vt venæ hunc in modum acceptæ, hæc sit definitio.

Definitio.

Vena est membrum similare genitum ex substantia carnosa, fibrosa, & membranosa, a vi venifica gratia distributionis sanguinis crassioris.

Mēbrum.

Declaro: dictum est, vena est membrum, hoc est pars viuens, quod sit verum Gal. 2. de sanitate tuenda 11. ait, motus naturales ad differentiam motus voluntarij esse actiones venarum, siquidem omnes venæ quatuor naturalibus facultatibus gubernantur.

Similare.

Deinde dictum est (similare.) Hanc particulam etiam cognouit Galen. siquidem lib. de morborum differentijs 3. venas recēset inter partes similares, oportet autem intelligere venam esse similarem, quo ad sensum, at si exquisite perpendatur, possit etiam statui pars instrumentaria, & ob id Gal. lib. de inæq. intemp. 2. dum recenset partes similares, & numerat ossa, chartilaginem, ligamentum; membranam, venam, & arteriam, & reliquas partes similares, subdit, exceptis venis, & arterijs, nam ex fibris, & membranis sunt conditæ, vt vena sit similaris quo ad sensum, nō exquisite tamen vt os, vt si conferatur cum osse possit etiam statui instrumentalis, si cum musculo similaris. Sed nota venam esse similarem, si capiatur, citra membranam circundantem, & fibras illas euidentes.

Ex carne, & fibris.

Deinde dictum est (genitum ex substantia carnosa, fibrosa, & membranosa.) Hæc particula colligitur ex Gal. 10. Methodi vlt. dum ait, in venæ tunica etiam tenui inueniri fibras multas, quæ fibrosæ, & neruosæ, sint quibusdā inter sins contextæ, quibus adnascitur propria uenæ substantia, quæ & carnosa substantia (ait Gal.) & particulæ quædam caro dici potest. Ecce venę tunica cōstat, ex carnosa substātia, seu propria carne, & fibris, & membranis. Asserit etiam 2. de temp. 3. venarum tunicam esse confectam ex sobstātia fibrosa, & carne suis fibris circumnata. Addebat autem Auicēnas, Venam non modo esse confectam ex substantia fibrosa, verumetiam ex qualibet, hoc est ex triplici fibrarum specie, hoc est rectis, transuersis, & obliquis, quę quādoque inuicē vsque adeo complicantur, vt efforment cellulas illas, de quarum inuentione, quidam mirifice gloriantr. Materia ergo ex qua immediate procreatur vena, est carnosa, & fibrosa substantia. Dico autē immediate, nā vena mediate fit ex semine, & adhuc magis mediate ex sanguine, vtrumque comprobatur cum Gal.

Semen.

Namque inquit 2. de facultatibus naturalibus 3. venam quidem esse exanguem, esse tamen ex sanguine factam. Addit autem 1. de semine 11. cum quælibet pars primum è sanguine proprium succum trahat, difficulter deinde vertitur in substantiā venę, quia oportet vt primum in semen mutetur. Vt vena, cum eodem Gal. 1. de semine 10. & lib. de fœtuū formatione quarto, ex seminis substantia prima omniū generetur. Vt enim vena, sit seminale membrum, cū eodem Gal. 1. de sem. 3. raro visum esse, vt vena renascatur. Quinimo t4. Methodi 16. addit, se vidisse quādoque uenas sensibiliter regeneratas esse, verum eas non tamē similes ijs, quæ prius perierant, quemadmodū conspicitur in cauis ulceribus renasci carnem. At nota, uenam esse seminalem ratione portionis fibrosæ, & membranosæ, non autē carnosæ, unde 10. meth. ult. ait, uenarum, & singularū particularū substantiæ molem ex tali esse natura, quæ & perire, & regigni possit, contra aūt statuendū esse de portione fibrosa, & membranosa, ut uena sit genita ex sanguine secundum portionē carnosam, secundū reliquas ex semine. At notandum, substātiam membranosam semper tegere fibras, quādoque autem totum uenæ corpus ex triplici substantia compositum. Sed nota etiam portionem carneam esse seminalem, sed tenuē, ut possit reparari: ac de hoc alibi. Hęc ueritas comprobatur ex Gal. 5. de usu partium secundo, dum ait uenas protegi a membranis.

Tunica mēbranosa.

Præterea 16. de usu partium penultimo, ait plurimis arterijs, & uenis inesse, ut per membranas coniungantur. Adhæc libro de inæq. intemp. a. uenas separat a partibus similaribus, eo, quod præter scilicet propriā carnē, ex fibris, & membranis sint conditæ. Neque huius ueritatis inscius Auic. in cap. de membris, capiens a Gal. 7. de anat. admin. 5. ait, uenas medij uentris suscipere mēbranas a pleura, uentris aūt inferioris a peritonæo. Cæterum cū uenæ tunica tegatur a membrana, non autem cuiuslibet uenæ tunica, Gal. 7. de anat. administr. 5. explicans, quæ nam uera exteriori membrana egeat, inquit, eam esse, quæ aut colligari, aut fulciri, aut cōtegi desideret. Quam sententiā euidēter enarrans

rans

rans Vesal. ait, aliquas venas obtinere membranas, aliquas his carere. Quæ quidem venæ obtinent membranas, sunt quæ aut longo tramite ducũtur, aut duriori corpori incumbunt, aut alicubi suspenduntur. Sunt autem venæ, quæ extra villos autem musculũ eminent, vt ex conterminis membranis quædam tenuis venis obuoluantur. Quæ autẽ venę non obtinẽt membranas, sunt quę corporibus sunt insertę, & in illis propagatæ, nam venę in illis corporibus formant, vt non egeant membrana, imo si adesset, impedimento esset, quominus prompte sanguis e venis sudaret, & succus in venis collectus, ita, facile elaberetur, siquidem vis visceris promptius agit in sanguinem, dum vena caret membrana, vt hac posita facile colligere liceat, cur quandoque dicit Gal. venam sentire, quãdoque sensus esse expertem. Qd sit verũ 5. de vsu partium 2. & 16. de vsu partium 2. vbi loquitur de sensu, qui fit per neruos, venas sentire euidẽter testatur. Ad hęc lib. de plenitudine 4. ait, cũ vena aut arteria nimis distenditur, aut disrumpitur, affectus pertinet ad continentia vasa, quia scilicet vasorum soluitur vnitas, cum autem vas grauatur, pertinet ad sensitricem facultatem, quã ibi a facultatibus distinguit, vt dum subdit, arterias, & venas sensum retinere, necessarium sit intelligere sensum animæ. Neque obstat, quamuis ibi dicit venas, & arterias retinere sensum alium, nam per alium sensum nõ intelligit sensum naturæ, sed alium a ventriculi sensu, quippe qui admodum exquisitus est, at venarum, & arteriarum remissus. Quod sit verũ, subdit, si maxima fuerit plenitudo sensum retinet exiguum, nullum cũ plenitudo non multa fuerit. At oppositum assere videtur decimosexto, de vsu partium duodecimo, siquidem ait, arterias & venas cuiusque partis sensum omnino esse expertes, vt siue frangantur, siue incidantur, siue vrantur, nihil sentiant. Cuius sane discriminis alia nõ est ratio, nisi quia cum venarum aliquæ habeant mẽbranas, ope harum venas sentire, cum autem aliquæ membranis careant, ideo hæ sunt prorsus sensus expertes, sunt autem potissimũ venæ, vt ait Gal. cuiusque partis, hoc est musculorum, & viscerum. Quare omnis ruit ambiguitas. Deinde dictum fuit, a vi venisca, quæ cum agat per vim alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, ab hac uena eam accipit temperiem, quam ꝓponit Gal. primo de temperam. vltimo inquiens venam esse exanguem, & frigidam natura, contactu autem sanguinis calfieri, atque ad medium temperamenti statum venire, in passiuis autem esse siccam, ita tamen, vt sit minus sicca pilo, osse, cartilagine, ligamento, tendine, est autẽ magis sicca quam neruus, vt æqualem siccitatem cũ membrana & arteria obtineat, & si aliquod est discrimen, vt ait, quinto methodi septimo, vena sit minus sicca quam arteria. Cęterum cum in venæ tunica sit duplex substantia, nempe fibrosa & carnosa, cum Galeno secundo de temperamentis tertio, venæ caro est calidior cuti, fibrosa autem substantia cuti modo magis, modo minus frigida, & sicca, vt denuo ex temperie carnis seminalis, & fibrarum resultet venarum tẽperamentum potius frigidum, & siccum, quam secus. Hanc autem temperiem consequitur substantiæ potius tenuitas, quam crassitudo, vt ex Galeno sexto de vsu partium 10. & 11. uenę tunica nõ modo sit tenuis sed multo tenuior quam arterię tunica, excipitur aũt uena arteriosa, quę densior est arteria uenosa. Sed forte tenuitas, & crassities pertinent ad magnitudinẽ, & hinc ad formatricẽ. Sed de his in sermone de pulmone. Hęc de alteratrice. Quo uero attinet ad formatricem, primum sciẽdum cum Gal. 2. de semine 5. huius organum non esse frigidum, & humidum, sed calidum, & siccum, hoc enim est organum illius agentis, quod genituræ formã seruat, & ob id dicit, ut arterię & uenæ citius fistulentur, ac cætera demum omnia membra formentur, causam esse. s. instrumentalem calidum & siccum. Cæterũ cum formatrix partibus tribuat cõformationem, magnitudinem numerũ, & situm. Quãtum ad conformationem, vt oculis patet & proponit Auicenna in cap. de membris, vt vena similitudinem arterię in longum extẽditur, ita formatur, instar fistulę concaua quæ autẽ fuerit huius conformationis causa, quinimo totius compositionis, apparebit, vbi de vsu loquemur. Quo autem attinet ad magnitudinem, formatrix hanc inęqualẽ tribuit venarum cum Galeno 16. de vsu partium primo, nec citra iustitiam, nec citra artificium, nõ quidem citra iustitiam, dum respexit ad partis suscipientis dignitatem, citra autem artificium, dum mentem ad instrumẽtorum securitatem direxit. proinde vt hos scopos assequeretur natura, quẽadmodum in aquis potabilibus distribuendis, periti fonti maxime aquæ ductũ applicant, ita natura cuilibet principio, nẽpe cerebro, cordi, & iecinori, vnicum, & maximum instrumentum, veluti stipitem produxit, a quo deinde rami in partes propinquas, & iuste & artificiose dispertiũtur. Addebat etiam Gale. 16. de vsu partium vltimo, venas pones magnitudinem distribui partibus, vt partes alimẽto egent, vt quæ copiosiori egent alimento, maiores venas, quæ minus copioso, minores venas recipiant. Vnde nisi partes alimento egerẽt, ac nihil diflueret, sed partium habitus idem perpetuo maneret, alimẽto dubio procul nõ egerẽt. Cęterum cum partes egeant alimento, nec eodem modo, siquidẽ aliæ copiosiori, aliæ minus copioso, sciendum partes esse generis, vel eiusdem, vel diuersi. Eiusdẽ, vt si partes carnosę cum carnosis conferantur, ossęq; cum osseis, diuersæ, vt si cõferatur pulmo cum ossibus. Si ergo partes fuerint eiusdem generis, pro solo generis discrimine, vel maioribus, vel minoribus venis egent, vt nimirum, quæ sunt maioris, copiosiori egeãt alimento, quæ minoris minori. Si autem partes fuerint diuersi generis, ꝑpẽdere oportet, quod temperiem consequitur & motũ. Vnde quo ad temperiem, a membro calido magis effluit, quam a frigido. Quo ad id quod cõsequit, a mẽbro molli magis effluit, quam a duro. Quo ad motũ seu actionem, magis effluit a membro, quod assiduo, & vehementer mouetur, quam a membro quod moderatas obit functiones. Hinc sequitur, cũ pulmo sit membrum calidissimum, mollissimum, & quod motu agitatur perpetuo, vt ab hoc copiosa substãtia effluit, ita requirere copiosum alimentum, & proinde venas magnas obtinere, cõtra se habent ossa, nam cum frigida sint, dura, bonamque totius vitę partẽ quiescant, sunt corpora, a quibus quod effluit est exiguum vt exiguo egeant alimento, vt hinc adepta sint venas adeo exiguas, vt ne clare quidem appareant, etiam si animal magnum fuerit, medium autem locũ obtinẽt aliquæ partes, vt verbi gratia, cor est calidũ, & in perpetuo motu, sed durum, cerebrum molle & in perpetuo motu sed frigidum. Cæterum cum maior fiat effluxus a corde duro, quia calidum, quã a cerebro molle quia frigidum, rationabiliter cor maiores obtinet venas, quam cerebrum. verum cum venę contineant non modo alimentum, sed etiam excrementum, vt causa copiosioris alimenti venæ maiores sint conditæ ad eundem modum, gratia copiosioris excrementi opus fuit maioribus venis, vt verbi gratia cum Gale. 16. de vsu partium vltimo ad renes producũtur venæ magnæ, non quod multo egeant alimento, sed vt renibus in trahendis serosis excrementis inseruiãt Aristo. aũt addebat primo de historia animalium. 17. Hominis venas esse crassas ꝓportione humani corporis, ita tamen vt aliæ sint ampliores, aliæ minores, vt quæ prodeunt ab amplioribus, vt tandem in minimas degenerent, vt colligitur ab eodẽ Philosopho tertio de partibus quinto, hoc autem intelligendum, est de magnitudine naturali, nam si aduẽtitiam ꝓpterea dicen-

Sensus.

Formatrix.

Conformatio.

Magnitudo.

Addit.

Venarum magnitudo.

Pulmonis alimentum copiosum.

Venarũ magnitudo.

dicendum cum Aristot. 3. de historia animalium 17. Quibus multum est carnis, ijs venę arctiores, & sanguis rubentior, & venter ac viscera parua. Quibus autem parum carnis, ijs venę ampliores, sanguis atrior, viscera magna, & venter auctior. causa esse potest, quoniam dum copiosa est caro, sanguis absumitur, vt venæ concidant, & euadant arctiores, quoniam a copioso sanguine non extenduntur: sanguis autem est rubentior, hic enim carnis optimum alimētum. Venter autem, & viscera sunt parua, quoniam sanguine, vt augetur caro, viscera augeri nequeunt. Contra autem quibus parum est carnis, venæ sunt amplæ, quia in carnem non absumitur sanguis, & sanguis atrior, nam si rubicundus in carnem mutaretur, & cum caro non augeatur, fit vt venter, & viscera augeantur,

Venæ maiores arterijs.

nam fruuntur alimento, quo caro destituitur. Verum venæ, secundum magnitudinem inter se non modo differunt, verum etiam ab arterijs, ea tamē seruata lege cum Galeno 16. de vsu partium duodecimo, vt venæ, in partibus insertæ mole arterias excedant. Ratio autem fuit, quoniam partes omnes alimento indigēt, siue calidæ sint, siue frigidæ, siue molles, siue duræ, alimentum autem per venas defertur, vt autem ope arteriarum caloris natiui modus ad vnguem seruetur, non amplius similiter omnes postulant: nam partes, quæ naturali temperamento sunt frigidæ, etiamsi ad alternm aliquādo deuenerint, frigiditates sustinēt tamen, & vincunt, & rursus sine molestia calefiunt.

Numerus.

Vnde ob eandem causam factum est, quo ad numerū attinet, vt venæ sint arterijs numerosiores, atque propterea (vt testatur in cap. 13.) inueniri venas quasdam sine arterijs, nullam autem arteriam, sine cōiuge sua vena: intelligere autem oportet per arteriam coniugem non eam, quæ tangitur, aut quæ per membranas venæ est coniuncta, sed eam quæ propter eundem vsum extiterit, vt verbi gratia, quemadmodum arteria, quæ ex sinistro cordis ventriculo oritur, est truncus arteriarū, quæ in toto sunt animanti, a simili vena caua est truncus, a quo omnes venæ prodeunt. Ad hæc, arterijs prodeuntibus a corde ad pulmones proportione respondent venæ, quę a iecore impartiūtur ventriculo, lieni, & mesenterio. Adhæc, vt arteria sursum, & deorsum fertur, itidē & vena, vt denique arteria nunquam sit sine coniuge vena. Vena autem, quia numero excedat, sine coniuge arteria fit procreata. Cæterum si numerum etiam perpendamus, circa vasorum tunicas, cum Gal. sexto, de vsu partium 15. vena ad differentiam arteriæ vnicam numero tunicā

Situs.

obtinet. Quo autem ad situm, & primum secundum originem, Gal. in arte medicinali nono, venas recenset inter partes, quæ oriuntur ab hepate, vt non ab re, cum eodē Galeno sexto, de decretis quinto, & octauo, de decretis primo, omnes venæ sint continuatæ cum iecore. Neque obstat, vt ait, Galen. 6. de vsu partium 11. quamuis vena caua pertingat ad cor, vbi dexter est vētriculus, propter pulmones, nam vbi nō est pulmo, etiam dexter ventriculus perit. At notādum,

Venarum origo.

circa venarum originem propter dicta. Aristot. Nam secundo, de partibus nono, ait, & tertio, de partibus 4. euidēter fatetur, venarum principium esse cor, vt cū venæ in omnes corporis partes deferantur, vnum tātum habeant initium, quod est cor, vt vena orta ita sit ex corde, vt vena cum vena continua sit, vt si quæ vena sit separata, nec in origine continua tendat semper, & procedat, sanguinem in ipsa contentum seruare non possit. Ex quibus dictis dubio procul colligendum, cor esse venarum principium, sed nō propterea asserendum, hoc dictum omnibus numeris aduersari Medicis, statuentibus venarum principium esse He-

Venarum duplex origo.

par. Nam in venis duplex principium mente concipere licet, alterum a quo est prima origo venæ, vt vena est tale corpus similare, quod inseruit iecinori, & secundum hanc rationem cum Gal. Venarum origo, est a iecore, in quod deferunt sanguinis rudimētum, & a quo assumētes sanguinem, hunc toti corpori impartiuntur, quemadmodum etiam a iecore, vt a principio assumunt vim, per quam si qua portio chyli in perfectum sanguinem non est mutata, in ipsis venis, perficiatur, quātum scilicet sanguinis venosi natura requirit. At cum non sufficiat, vt sanguis gignatur, sed operę pretium sit, vt genitus conseruetur, propterea opus fuit alio principio, cuius beneficio sanguis in venis côtentus ab omni labe immunis seruaretur, tale autem principium est cor, & hoc est, quod statutum fuit a philosopho. quod sit verum ait, nisi vena, sui origine continuitatem haberet cum corde, suum seruare sanguinem non posset, calor enim profluens ab origine, hoc est a corde, facit ne sanguis gelet, & ne putrescat. Ecce respicit sanguinis geniti cōseruationem, nam conseruatur, dum, vel non concrescit, vel non putrescit. Sanguinem autem conseruari beneficio caloris cordis inde etiam colligitur, cum sanguis extra venas solum seruetur in corde, vt ex his colligendum sit, generationis sanguinis principium esse iecur, cōseruationis autem principium esse cor. sed notandum ad cōseruationem sanguinis, in venis existentis, non ita cōcurrere cordis calorem, vt etiā non concurrat propria venarum temperies, cuius signum, in cadauere sanguinem in uenis contentum fluidū seruari, tametsi cordis calor iam cessarit, vt si post mortem venarum temperies sanguinem seruat fluidum, multò magis id præstet dum animal uiuit, quamuis post mortē sanguis ille in uenis fluidus nō, sit impuritatis omnis, & putredinis expers. Deinde vero, quo ad situm, secundum magnitudinem, cum Gal. 16. de vsu partium 11. magna vasa in nulla artuū parte per summam superficiem apparēt, sed intus in profundo abdita feruntur, & magis arteriæ, quā uenæ, quo maioris sunt momenti arteriæ, periculumq; maius ex sanguinis profluuio, si sectę fuerint, afferunt. Quo autem ad situm secundum connexum venarum cum arterijs, ex Gal. 7. de vsu partium 17. inter uenas, & arterias, est cōnexus, per Anastomosim, idest, orificiorum apertionem, vt ob id & sanguis, & spiritus in uenis, & arterijs cōtineatur. Quo etiā fit, vt respirationis, & pulsus vtilitas nō cordi soli, atque arterijs, sed uenis ēt distribuatur. Cęterū notādū, cū Gal. in lib. de venarum, & arteriarum dissectione ultimo, neque omnes coniungi cum arterijs uenas, neque omnes arterias, cum uenis. Et hinc aliud esse dicere, uenam esse sine cōiuge arteria, & dicere uenam esse coniunctam cum arteria, siquidem datur arteria, quæ non est coniuncta cum uena, & non datur arteria, sine coniuge uena, vt superius diximus. Quantum denique ad situm secundum ductum, ex Gal. lib. iam citato cap. 1. licet etiam secundum Hipp. sententiam venas arbori assimilari, nam quemadmodum arbor obtinet trūcum, qui parti inferiori in multas radices, superiori in numerosam ramorum sobolem tēdit, ita uenę, quę in intestina, & uētrem deferuntur, proportione radicibus respondēt, quæ uero in toto corpore sparguntur, sunt rami cauæ, quæ trunco assimilatur. quis autem sit uenarum absolutus ductus, Galen. 2. Epid. 4. in principio diligēter explicat, ut quilibet facile intelligere potest, ut sufficiat in pręsentia pauca quędam circa ductum, & portę, & cauę in medium adferre. Itaque quantum attinet ad portam. Hæc (ut ait Gal. sexto, de Placit. quinto,) a nōnullis porta iecinoris uocatur, ab alijs ianitrix, ut portam uocet totam illam partem, quæ primum in concauo iecinoris extare cernitur, quæ etiam omnium laxissima est, & nequaquam cordi continuata conspicitur, sed mittit cū Galen. 8. de Placit. primo, veluti radices, venas in uētriculum, iecinorem, & reliqua intestina, lienem, & omentum, ut cum eodem Gal. libro de venarū, & arteriarum dissect. cap. primo septimo, uenæ ex uno pro-

Margin notes (right column): *Venarum cū arterijs connexus.* — *Nota.* — *Ductus.* — *Portæ ductus.*

prodeant principio, caua nimirum iecinoris parte, q̃ portas vocant. Nam hinc exorta quædam magna vena porrigitur obliqua, tum ad inferiores, tum ad alias animantis partes iuxta medium duodeni intestini. Portæ autem septem venę, ita habent, vt vnus ramus sit exiguus, sex reliqui ampli. Igitur quo ad ramũ exiguum. Huius venæ sunt, vt primum sit breuis quædã vena, quæ in nonnullis sola apparet, vt plurimum autem venis alijs comitata capillorum instar tenuibus, quæ sanè tendunt tum ad duodenum, tum ad pancreas. Sed præterea quædam est parua vena ad pylorum assurgens, quæ distribuitur ventriculo, & circa, & ante ipsum. Quo vero ad ramos portæ insigni amplitudine percurrentes, sex numero recensentur, vt primus nascatur proprius pylorum, cuius situs est ad dextram prope iecur. Hic autem ramus fertur ad concauum ventriculi. Secundus autem ramus fertur, ad lienem, quamuis in aliquibus simijs, non sint duo rami, sed vnus tantum, qui statim ab exortu bifariam scinditur, vt secundum vnam partem, ventriculum, secundum aliam lienem adeat. Cęterum hic secũdus ramus, seu secũda vena, quæ lienem adit, vena est satis parua, quę multas in itinere venas pylorum modo graciles, in pancreas edit, cumque iam propè lienem peruenerit, notabili magnitudine ramum ad cõcaua vẽtriculi mittit. Quæ autem venæ pars lieni insidet, maxime circa lienis medium positionem habet. Deinde inibi in ramos scissa toti lieni, qua est concauus, elatior expanditur, multis in ipsum veluti radicibus insita. Nec vero hic tota in ramos exhauritur, sed satis notabili magnitudine sunt ipsius vtraq; extrema, vt alterum extremum a lienis capite ad gibba ventriculi subeat, reliquum ex imò lienis ad partem sinistrã omenti. Hæc autem vt plurimum fiunt, quandoque vero, sed rarius priusquam vena ad caput splenis pertineat, magna vena ad ventris gibba attollitur, ramos ex se tum ad reliquum splenem, tum ad concaua ventriculi vsque ad eius os emittens, tertia deinde vena, & magna exorta complectitur externum mesenterium ad partem sinistram magnorum intestinorum vsque ad sedem. Quarta deinde a dextris prope pylorum enata ad gibbũ ventriculi ascendit, a quo subeuntes propagines ad omenti dextram partem prodeunt. Quinta deinde vena exorta ex latere dextro magnæ venæ, discinditur in mesenteriũ, & inibi pertinet ad colum intestinum: sexta & vltima ad mediũ duorum dictorum mesenteriorum peruenit, atque præterea plurimas propagines habet, & in iecinorem primo, deinde in omne tenue intestinum, postremũ in cæcum intestinum, & quandam exiguam coli partem, qua colum cæco adnectitur. Hæc de ductu portæ. Quo autem ad venam cauam dictam, Gal. decimosexto, de vsu partium secundo, ait venam cauam ex gibbis hepatis procedere sursum, ac deorsum, trũco cuidam bifido assimilem, quoniam & corporis nostri pars alia, est hepate eminẽtior, alia humilior. Cæterum cauę situm magis explicans libro de ven. & arteria. dissectione cap. secundo, statuit venas prodeuntes a caua, quæ ita vocatur, quia maxime est, esse duplicis classis, vt alterius classis venæ, per gibbam iecinoris partem dispergantur, vt succum in sinus cõfectum assumant. Quæ autem reliquæ classis sunt venæ, quæ sanguinem in omnem corporis partẽ vertant, in duas præcipuè diuiduntur, Nam alia portio sursum attollitur ad cor, reliqua deorsum in spinam dorsi deflectitur. Quantum attinet ad priorem, ad cor quidem attollitur per septum transuersum, ita tamen (vt admonet Galenus sexto, de decretis quinto,) nequaquam in corde ortum habere videatur, & huius prima coniugatio fertur ad septum transuersum. Deinde vero permultæ venæ, capillorum modo tenues deserũtur in membranam thoracem intercipientem, & pericardium, post quas

Amplit.

Caua ductu.

Quæ sursũ.

alia vena satis notabili magnitudine in dextram cordis aurem fertur, mox ab aure in sinum eius dextrum, atque inde alia nacta eandem cum arterijs tunicam, in pulmones producitur. Ad hæc alia vena perquam exigua, per exteriorem cordis superficiem, in totum visceris corpus spargitur. Atque eodem modo in plurimis animantium, vena ad sinistras thoracis partes fertur. Cæterum cum vena caua cor præterierit, ad iugulum festinans, eam promit venam, cuius primo, hoc est, modo, mentionem fecimus, forte autem intelligit illam venam, quæ in Simijs paulo supra aurem cordis dextram sita est, quæ per spinam delata in omnes Thoracis partes diffunditur, præterquam inter prima duo; & quandoque tertia interualla costarum. Præter hanc venam supra cor caua alias promit venulas tenues instar filorum araneæ, quas mittit ad membranas Thoracem intercipientes, & in glandulam tymum vocatam. Cæterum dum caua prope iugulum peruenerit, in duas deducitur partes, atque ita in latus oblique vtraq; pars inclinata, a media regione paululum diuertit, ex quibus, dum singula ad sibi vicinam clauiculam ascẽdit, in medio ductu venarum ad anteriora thoracis procedentium radices sparguntur: præter has coniugatio magnarum venarum se in ramos scindentium alia spatia intercostalia superioris thoracis, ad hæc loca, quæ sunt circa scapulas, nonnullos etiã ex interioribus colli musculos, atque ab his venis illæ etiam nascuntur, quæ vbi ad sextam colli vertebram peruenerint, in ipsa foramina se insinuantes ad caput vsq; efferuntur. Quod autem de his superest, id totum ad axillas porrigitur, vt vtrinq; vna vena axillaris vocata procreetur. Vtraque autem axillaris vena quatuor parit propagines, prima quidem, & ea parua distribuitur musculis, qui a medio ossis pectoris ad humerum feruntur, secunda vero propago, & ipsa perexigua in axillarum glãdulosa, membranosaque corpora spargitur. Tertia autem crassitudine notatu digna prædita deorsum iter habet, vtraque autem per suum thoracis latus deorsum versus, tenui neruo, sub cute porrecta, ad subcartilaginea vsque delabitur. Quarta denique post has vena, ab ea, quæ per axillam in manũ fertur exoritur, in musculos dispensatur tũ illos, qui cauam scapularum partem substernũt, tum eum qui inter axillæ cauitatem cõstituentes est maximus. Hæc de cauæ portione, quæ sursum fertur. Quo autem ad portionem, quæ deorsum tendit, ex Galeno libro, de dissectione venarum, & arteriarũ, cap. octauo, vena est, quæ vbi e iecore primum se exprõpsit, priusquam in lumbos considat, elatior adhuc existens, secundum partem dextram, in dextri renis tunicam, & circumiecta corpora ramulos mittit, secundum autem sinistrum, venam mittit notabili magnitudine donatam, quę in ramos scissa corporibus inibi existentibus distribuitur. Adhæc a caua prodeunt, quæ omnium facilè amplissimæ in renes inseruntur, Deinceps post has ad testes deseruntur venæ, quæ ita habent, vt ab ea, quæ ad sinistrum perfertur renem, mittatur ramus, qui ad sinistrum testem tendit, atque his ab illa sola, quæ ad renem perfertur, proficiscitur. interdum autem & ramulum, qui cum ipso coit, a caua assumit. Quæ vero in dextra parte vena est, ad dextrum testem contendens, ab ipsa producitur caua, quanquam hęc quoq; mihi semel obseruata est duo principia habere, sicut persæpe habet, quæ in sinistrum testem perducitur. Pręterea, secundum eas venas a singulis vertebris mittuntur venę, quarum extrema mittuntur ad abdominis musculos. tandem in vltimis lumborum vertebris, vbi non amplius est videre arteriam, venę subiectam: nam contra arteria elatior, supra venam prouehitur, vena autem per ipsas vertebras: hac igitur parte sese contingit vtrumque vas, & in duo membra diuaricatur, efficiturq; il-

Quæ deorsum.

lorum figura elemento persimilis, vtraque aūt cohærentium vasorum pars obliquior ad sibi subiectū crus descendit. in hoc autem ductu, primum vtrinq; venę ramus distribuitur ad carnes in lumborum longitudinem exporrectas, psoas vocant. Præterea aliæ pilis similes obscure quandoque perferuntur ad eam peritonæi partem, quæ est ad lumbos, post has vero deinceps ad crusa tendētes propagines, tum ad imas, tum ad anteriores partes primū ad musculos lati ossis tendentes, deinde ad vteri partes inferiores venæ progrediuntur paulo supra, quā est colli primus exortus. Hæ autem venæ in ceruicem disseminantur, & ad vterum coeuntes quadam sui parte testiculos amplexantur, altera vero parte ad vteri fundū pertinēt. Ex ijs autem, quæ ad interiora vteri feruntur, venæ propagantur vesicā subeuntes. Deinde aliud est coniugium venarum, quæ prodeuntes mutuo se contingunt, & pro gignunt venas vtrinque vnam, quæ per pubis ossis foramen ad exteriora cum eius loci neruo porrigitur. Atque ita vas, hoc vt neruus ad inferiora ossis, quod ad pubé est distribuitur. Post hanc est alia coniugatio venarum, quæ per rectos musculos ascendunt, deinde extremis coniunguntur venarum, quas per thoracem descēdere ad subcartilaginea prius dictum est. Quinetiam ab eadem radice venulæ vtrinque singulæ perferuntur in vterum, per quas venas mammis cum vtero maxima est communicatio. Insuper aliud est coniugium earum, quę ad pudēda pertinent, & vtrinque ad commissuram duorum ossium pubis descēdunt, deinde statim est alia vena vtrinq;, quæ ad crura procedit ad interiores femoris musculos. Sequitur alia post has coniugatio venarum sub cutim in superficie exstantium, quæ de inguinibus primum oriētes per ilium regionem ascendūt. Hinc reliqua magna vena in crus diuiditur primum iuxta inguina emittens propaginem, quę cum parua arteria in anteriores musculos spargitur. secundum deinde pducit propaginem, quæ ex internis partibus ad genu vsque subter cutim dissipatur, ac alias non paucas ad profundiorum femorum partes distribuit. Cæterum paulò altius, quam femur, cū tibia articulo iungitur, in tres partes diuiditur, quarum media & maxima per femur deorsum ad poplitem fertur, atque inde per profundum partis posterioris tibię, hoc est, suræ procedens, non modicam ramorum sobolem in eius musculos spargit. Altera autem parte, quæ in superficie eminet, per exteriorem partē fibulæ ad pedis articulum pertingit. Tertia vero, quæ est interior ad anteriorem tibię partem, hoc est ad ocream procedit, ac inde ad malleolum puenit, ad ipsum tibiæ extremum, quæ sane ad sanguinem mittendum commodissima est. Cæterum a maxima, hoc est media iam proposita, quę per profundū musculis distribuitur, duo fiunt cum arteria extrema, quorum alterum maius a tibia fertur ad interiora, reliquum per mediā regionem duorum ossiū tibię ad interiora pedis producitur, ac immiscetur propagini alterius venæ, quæ ab exterioribus tibię partibus per fibulam descendit, vt denuo quatuor sint venæ, quæ ad pedes descēdūt, vna quidē omnium extima per gibbosum fibulæ extremum, altera per partes interiores fibulæ, tertia per anteriorem tibiæ regionem, quarta, quæ ex interioribus partibus exuberantes ossium tibiæ processus, est complexa, vt denuo harum quatuor duæ expositæ sint fibulæ, reliquæ duæ tibiæ. Hæc de venarū ductu, & præsertim vt ad sermonem generalem spectare potest. Tandem in definitione, dictum fuit (gratia distributionis sanguinis crassioris,) pro cuius causæ finalis intelligentia, sciendum nos de more intelligere venarum finem, qui & omnibus, & solis venis competit. Non negamus tamen alias vtilitates, & plures venas præstare, verum si competunt omnibus venis, locum etiam habent in alijs partibus, & si solis venis, non tamen omnibus; vt non sit ab re, ad exactam venarum doctrinam omnes venarum vtilitates patefacere, siue sit vtilitas, quæ omnibus, & solis venis, sit attribuenda, siue omnibus venis, sed non solis, siue aliquibus tantum venis. Itaque quantum attinet ad vtilitatem, quæ omnium & solarum est venarum, fuit in definitione proposita, & nil aliud est, quā distributio sanguinis ad differentiam aliarum materiarum, vt crassioris ad differētiam sanguinis tenuioris, qui per arterias defertur; vt etiā tenuior arterialis vocetur, crassior autem venalis. Quem sane finem pernoscens Auicen. in cap. de Membris ait, venas esse creatas adhoc, vt sanguis corporis membris partiatur. Vnde venam Hepatis latorem vocat. per sanguinem autem opus, esse crassum intelligere colligitur e a Galeno sexto, de vsu partium decimo, dum ait, in vena concludi sanguinem crassum. vnde vt facile circumfusis partibus distribueretur, vena ad differentiam arteriæ tunicam tenuem, & raram obtinuit. Hunc autem finem nempe sanguinis distributionem propositum ab Auicēna insinuauit etiam Galenus dum tertio, de vsu partium nono, venarum cōmunem esse vtilitatē, hoc est totius corporis, vt membra nutriantur, cum autem ex sanguine nutriantur, ideo ope venarum sanguis distribuitur, & ob id idem Galenus quarto, de vsu partium decimoseptimo, venas dicebat esse organum distributionis. Hunc vsum etiam insinuauit nono, de vsu partium sexto, dum ait, nutritionem esse propriam, ac præcipuam venarū omnium actionem, quod sano modo audiendum. Non enim partium nutritio, est actio venarum, sed ipsarum partium, quę nutriuntur, vt verbi gratia, venæ cerebri non nutriunt cerebrum, sed cerebrum vi sua seipsum nutrit, vt venæ præbeant vsum, vt solū deferant sanguinem, sine quo pars nutriri non possit. Vnde ad eandem veritatem respiciens 16. de vsu partium 12. ait partes ope venarum nutriri, & rationabiliter etiam primo de sem. 5. dicit omnia membra, a venis tanquam a communi instrumento gubernari. Amplius secundo, de locis affect. vltimo ait, quoniam, instrumenta nutrimento egent, ideo opus fuit venis, quare venarum vsus est, vt præbeant alimentum. Eundem finem significant dum secundo methodi sexto, ait quanquam causa crystallini maxime sint factæ omnes oculi partes, singulæ tamen earum aliquam seorsum actionem sunt nactæ, & vena quidem arteria, & neruus toti animanti communem. Hanc veritatem insinuauit Arist. tertio, de Historia animalium secundo, dum ait, partes similares largo modo accipiens, esse communes sanguineis animalibus, ita tamen, vt locum cōmunitatis primum obtineat, tum sanguis, tum vena, locum aut cōmunitatis secundum obtineant reliquæ similares partes, vt his verbis significaret sanguinis, & venarum vtilitatem, esse magis communem vtilitate reliquarum partiū, quoniam sanguis, & vena pertinent ad nutritionem, quæ est communissima actio, vt quamuis caro principatum obtineat in animali, non est tamen ita communis eius vtilitas, nam cum sit organum tactus, tactus non est ita communis, vt nutritio. Cæterum cum venæ actio toti animanti sit communis, & proinde vtilis, alia esse nequit quam alimēti, distributio, per alimentum autem (vt in definitione dictum fuit) intelligere oportet sanguinem, Nam secus vtilitas esset, non venarum propria, siquidem Galen. secundo, de sanitate tuenda 11. alimēti dispensationē, alijs etiam instrumentis a venis tribuit. At sanguinem crassum dispensari ad solas venas pertinet. Cum ergo venarum finis sit distributio, sanguinis crassioris propter partium nutritionem, circa hunc finem duo explicanda, alterum pertinere ad omnes venas, reliquum, quomodo venæ concurrant, an scilicet per temperamentum, per ea quæ consequuntur, per ea

quæ

Marginal notes: Gratia distributionis sanguinis crassioris. — Quot vtilitates. — Vsus solius & omnis. — Authoritas — A — Duo. — Venarū distributio.

quæ accidunt, per actionem. Quantum attinet ad primum, cum venarũ aliæ sint extra iecur, aliæ in iecore, & quæ extra iecur aliæ sint portæ, aliæ cauæ venæ, & quæ in iecore aliæ partis simæ, aliæ gibbæ, omnes sanguinem distribuere est comprobandum. Quantum ergo attinet ad venas extra iecur, sunt vel portæ, vel cauæ. Quo ad venas portæ ex Gale. quarto, de vsu partium secundo. Venæ mesaraicæ alimentum deferunt ad iecur per portas: vbi per alimẽtum non tantũ oportet intelligere chylum, sed chylum aliqua ex parte in sanguinem mutatum, cum dicit, Mesaraicas alimentum in ventriculo elaboratum non simpliciter deferre in hepar, sed in ipsis præparatum, distribuere in hepar. Vnde, dum Galenus ait, libro de venarum, & arteriarum. dissect. primo, per venas, quæ tum ad ventriculum, tum ad intestina descendunt, cibum ascendere ad portas, hincque per venas pertinentes ad iecur in totum iecur permanare, per cibum intelligere oportet chylum præparatum, & proinde in sanguinem quamuis non perfectè mutatum: atque hæc veritas confirmatur ex Galeno, cum secundo de placit. quinto, dicit, in venis a iecinore in ventriculum pertinentibus primum sanguinem gigni. Hæc de venis, extra iecur, sed portæ.

Mesaraicarum vsus.

Quo autem ad venas extra iecur, sed pertinentes ad cauam, huius etiam vsum esse sanguinem distribuere colligitur ex Gal. secundo, de Placit. quinto, cum dicit, a vena caua cor, & reliqua membra alimentum recipere. Ad hæc libro, de venarum, & arteriarum dissectio. secundo, ait, a caua propagari venas, quæ in omnes corporis partes sanguinem ferunt. Præterea secundo, de ratione victus, decimo ait. Venam cauam ex gibba hepatis sursum ad dextram cordis aurem sanguinem ferens partibus interiacentibus exiguum distribuit, sed cordi plurimum elargitur: Ecce vsus est sanguinis distributio. Neque obstat, quamuis dicat Galen. sexto, de vsu partium, vltimo, cauæ venas pertingentes ad renes deferre excrementum serosum: nam cum hoc excremento etiam sanguinem deferunt. Hæc de venis extra iecur.

Cauæ.

Quo autem ad venas intra iecur, resident in iecinoris parte, vel sima, vel gibba, si in sima, cum Gal. libr. de venarum, & arteriarum dissect. cap. 1. alimentum accēdit ad portas iecinoris, & hinc in totum iecur permanat. Ecce sanguis non permanet in venis portę, sed distribuitur in partem gibbam. Si autem venę resident in parte gibba, de his loquens Gale. eodem lib. cap. 2. ait, harum venarum officium esse succum in simis confectum assumere; Cæterum, vt assumunt, non totum retinent, sed eius maior portio per totum corpus diffunditur. Quare hæ venæ sunt vię, per quas sanguis a simis iecinoris distribuitur in totum corpus, vt secundum eundem sensum accipere liceat Gal. verba, dum quarto, de vsu partium quinto ait, iecur, secundũ gibbam partem donatum esse vena, quæ chymum iam purum, & ab excremẽto, tum bilioso, tum melãcholico defęcatum suscipit, aut vt suscepit non retinet, vt per totum corpus distribuatur. Hactenus ergo comprobatum sit ad omnes venas, & solas pertinere sanguinis crassioris distributionẽ.

In iecore.

Quare quod explicãdum succedit, per quod venę hunc vsum pręstēt. Dicimus ergo, hunc vsum præstare per ea, quæ consequuntur temperaturã, quæ accidunt, & per actionẽ.

Secundum per quod.

Declaro, & primum quo ad ea, quæ temperaturã sequuntur, est venarum tenuitas, ad quam respiciẽs Galen. 6. de vsu partium 10. ait, quamuis sanguis sit crassus, facile tamen circumfusis partibus distribui, propter venarum tenuitatẽ. Sed forte tenuitas pertinet ad magnitudinem, vt tenue sit paruũ, crassum sit magnum: quare ad ea, quæ accidunt. Quo autem ad ea, quæ accidunt. Hæc tetigit Gal. & 1. dum loco iam citato dicit, sanguinem etiam crassiorem distribui propter venarum raritatem; Nec minus, dũ lib. de morborũ differẽtijs 7. voluit ad venam spectare optimum sanguinem distribuere, vt fistulosa est, ac hẽt meatũ, quo fit, vt ꝓut amplior est meatus, copiosioris sanguinis fiat distributio, vt merito cũ Gale. 16. de vsu part. vltimo, venæ sint modo maiores, modo minores, ꝓut maiorem, vel minorem copiam deferũt alimenti. Vt si meatus occludatur, distributio impediatur.

Consequentia.

Cęterũ Arist. quoq; vtilitatem non ignorans venarũ, vt concurrũt per id quod accidit, & præcipuè per cõformationem, & positionem, primum quoad cõformationem ait tertio, de hist. animalium 19. Venas esse vasa, & conceptacula sanguinis, vt corde excepto, nullibi reperiatur, quàm in venis. Vnde secundo de partibus tertio, venas quasi sanguinis vasa vocat. idē ẽt tertio, de partibus quarto, est testatus, atq; secundo de generatione animaliũ quarto. Vnde tertio, de partibus 5. ait, cum quisque humor desideret conceptaculũ, venarum aũt genus sit cõceptaculum, & vas, propterea sanguis in venis, vt in vase cõtinetur, vt ꝓpterea vena per conformationem similem vasi sanguinẽ contineat. Vt hinc cum vena sanguinem contineat, dicat 2. de partib. 8. venas haberi gratia sensus tactus, quia scilicet continet sanguinem, qui vertitur in carnem, quæ est organum tactus. Quo autem attinet ad positionẽ, hanc proponens philosophus 3. de partib. 5. dicit, causa, vt venæ in omnes corporis partes digerantur est, vt sanguis in venis contentus, in oẽs corporis partes dispensetur.

Venarum vtilitas per quo.

Cæterum, & venas per actionem cõcurrere ad sanguinis distributionẽ proponit Philosophus, dũ 3. de partibus 5. ait, ꝓcedũt ex amplioribus venæ minores, quousq; arctiores reddãtur, quã vt sanguinem transmittere possint. Ecce concurrunt per transmissionem, quare per actionem.

Venarum actio propria.

Vnde a Philosopho accipiens actionem insinuauit Gale. dũ 2. de ratione victus 10. ait, per venas sanguinẽ ferri, & distribui. Distributio autẽ, ad differentiã lationis, fit per actionem, hoc est per attractionem a vicinis venis, & transmissionem ad alias. Hinc factum est, vt venæ obtinuerint fibras rectas quidem, per quas trahunt, transuersas per quas transmittunt, obliquas autem per quas fit aliqua retentio; ne maiori cum impetu, quam deceat, fiat distributio. Neque enim venæ egebant fibris adeo robustis, causa propriæ nutritionis.

Actio.

Cæterùm admoneantur studiosi, quamuis venæ ad sanguinis distributionem concurrant per attractionem, & transmissionem, nihilominus etiam concurrere partes nutriendas, vt scilicet proprium trahant alimentum, ut cum Galeno tertio, de sympt. causis secundo, alimẽti distributio perficiatur a singulis particulis, conueniens sibi alimẽtum trahentibus, Et rectè dicit, distributionem perfici, vt insinuaret non solum particulam alendam concurrere, sed etiam venas: Hactenus ergo patet sanguinis crassioris distributionem pertinere ad omnes, & solas venas per cõsequentia temperiem, quæ accidunt, & actionem.

Monitum.

Alimenti distributio a quo.

Quo autem ad vsus, qui competit omnibus venis, sed non solis. Hanc vtilitatem proposuit Galenus sexto, de Placitis octauo, dum ait, fieri non posse, vt ex corporis locis venæ functio immutetur, nam vena vbiq; propriã substantiæ speciem seruat, ex qua propria ꝓdit functio: quibus sane verbis significat mutationem alimenti in propriam substantiã, vt ipsamet vena nutriatur, & proinde cõseruetur, quæ functio competit quidem omni venæ, sed etiã omnibus partibus, vt pro sui nutritione alimentum in propriam substãtiã per proprium tẽperamẽtũ immutent, vt sanguinis distributio sit propter totum corpus, immutatio autẽ in ꝓpriam substãtiam propter seipsas. Ecce est vtilitas, q̃ competit omni venæ, sed nõ solis. Sed nota cum Gal. proponat propriam venarum functionem nõ esse nutritionẽ, quia nutritio est actio communis, quare per propriã oportet intelligere distributionẽ, quæ cõpetit oĩbus venis, siue sint in vna corporis parte, siue in alia.

Omnibus sed non solis.

alia. Cuius classis est etiam sanguificatio, siquidem, ait Gal. 4. de vsu partium 17. coqui in omnibus venis sanguinem, vt quamuis natura venas distributionis organa effecerit, ipsis tamen etiam facultatem sanguinis generatricem indiderit, nedum alimentum per venas fertur, ipsi alimento tempus frustra periret. Ecce sanguificatio pertinet ad venas, sed minus quã distributio, vt sanguificatio potissimum spectet ad iecur de quo suo loco: sat sit intelligere hoc munus sanguificandi pertinere ad omnes venas, non autem solas.

Venarũ actio sanguificatio.

Eadem veritas colligitur ex Galeno, dum inquit, tertio de temperamen. a. venas, vẽtriculum, & iecur esse organa coquendi, vt cũ coctio sit, vel cibi, vel chyli, cibus coquatur a ventriculo, chylus autem a venis, & hepate, & ab his fit sanguificatio. Hinc etiam dicit, Gal. quinto, de tuenda vltimo, carnes nõ rectè coquere, quæ acceperint a venis, quæ malè coxerunt; ergo venæ coquunt propter carnes, quæ cũ alãtur ex sanguine, ideo venæ sanguificãt. Dicebat etiam libro, de morborum differentijs septimo, venam optimũ sanguinem generare. Dicebat etiam sexto, epid. quinto, primo, iecinoris, & venarũ facultatem esse cibos cõcoctos mutare in sanguinem. Adhæc primo, de vsu partiũ 16. ait, venas factas esse gratia generãdi sanguinis, & simul in omnes partes ferendi. Cæterũ aduertẽdum sanguificationem pertinere quidem ad omnes venas, sed non eodem modo, siquidem ad meseraicas pertinet præparatio aliqua, chyli in sanguinẽ mutãdi, & ob dicit quarto, de vsu partium secundo, venas meseraicas alimentum in ventriculo elaboratũ attrahere, & præparare. Dicebat ẽt secundo, de placitis vltimo, primum alimenti organum esse os, gulã, ventrem, secundum venas è iecinore in ventriculũ ptinẽtes, in quibus sanguis primum gignitur. meseraicæ ergo sanguificant, vt præparant, & rudẽ quendã sanguinem gignũt. Venæ aũt, quæ sunt in simo iecinoris, sed una cũ carne iecinoris sanguificãt, & pfectũ sanguinẽ efficiunt, venæ aũt reliquæ sanguificãt, ut perfectum sanguinem, & conteruent, & portionẽ imperfectã, si qua est, reddãt perfectiorem.

Not. Venarum sanguificatio non eodẽ modo.

Neq; obstat Vesal. obiectio in Galenũ, dum ait, cum venę sint albæ, vim sanguificandi non obtinere. Nam vena per propriam vim, & sibi insitam, succum gignit albũ, per vim aũt quam suscipit à iecore, sanguificat. Quę resolutio traditur a Gal. 6. de placit. 8. dũ ait, illos esse dãnandos, qui venarum tunicis, secundum naturã ipsarũ, sanguis creandi munus deferunt: rectè autẽ dicit, secũdum naturam, nam in venis gignitur sanguis, non sedm naturam venarum, sed secundum vim venis a iecinore cõcitatam.

Dubitatio.

Solutio.

Sed & omni venæ competit non solũ, qđ proponitur ab Hipp. lib. de alimento, dũ ait, ex venis, & arterijs abeunt, in oĩa sanguis, & spũs, & calor per hæc meat. Hæc de vtilitate cuiuslibet venæ, sed nun solius. Quæ aũt vtilitas solius venæ, sed non omnis colligi pot a Gal. in arte medic. 9. est aurẽ deferre vim naturalẽ, qđ sit verũ, inquit, aliquas esse partes, q̃ insitas habent a natura potentias, aliquas vero, quæ insitas simul & emanãtes, cuiusmodi sunt quæ neruis arterijs, & venis egent. Si ergo sunt, quæ uenis egẽt, ergo p uenas defertur uis naturalis, ut sicut uis animalis solum defertur p neruos, ita naturalis solum defertur per uenas, at nõ per oẽs, siquidẽ tamen ad ossa pertingunt uenæ, quamuis exiguæ, ossa a Galeno recẽsentur inter partes, quæ natura insitas nequaquam aliunde habent emanantes faculiates, ut hinc colligere liceat, differẽtiã inter facultatẽ naturalem, & animalem, ut animalis solum influat, naturalis, & insita sit & influat, ut quandoq; sufficiat solum insita, ut in osse, quoniam uix dissipatur, quandoque opus sit, & insita, & influẽte, ut in musculis, & reliqs partibus, quarum substantia, ut promptè dissoluitur, promptè etiam & copiosè refici debet, ut opus sit robusta facultate, & proinde insita, quæ robur etiam

Solis non omnibus.

Differẽtiæ inter facultatẽ naturalem, & animalem

acquirat ab influẽte. Sed ad rem: delatio naturalis facultatis pertinet ad solas venas, sed non omnes. Tãdem quo ad vtilitatem, venarum quidẽ, sed nec omnis, nec solius venæ est, cuiusmodi proponit a Galeno decimosexto, de vsu partium vltimo, dũ ait, venas latas deduci in renes, non quidem, quia multò egẽt alimento, sed vt attrahant valide, & ita attrahẽtes renibus inseruiant, ad attrahẽda serosa excremẽta. Ecce venæ sunt non omnes, sed pertinentes ad renes, quæ attrahunt unà cum renibus excrementa serosa, & illa etiam deferunt, vnà cum arterijs, quare vtilitas, nec solius, nec cuiuslibet venæ.

Nec soli nec omni.

Venarum actio attractio.

Cuiusmodi etiam est vtilitas, quæ adscribitur cauæ, dum Galenus quarto, de vsu partium quinto, ait, venam cauam suscipere sanguinem, qui multa humiditate, tenui & aquosa est plenus, vt conducat tanquam nutrimenti vehiculum, siquidem quamuis ex hac serositate nulla particula nutriri queat, distribui tamen alimentum in corpus sine hac non poterat. Tandem vtilitas, nec solius, nec cuiuslibet venæ est, q̃ proponitur a Galeno libro, de vsu pulsuum secundo, dum voluit venarum vsum esse, vt calorem a corde toti impartiantur, propter illum continuum trãsitum, qui est de arteria in venam, ut ob id ligatis arterijs partes nõ prorsus orbentur cordis calore, quia per venas caloris aliquid in omnem particulam defertur. Addebat insuper, in capit. tertio, si post vulnus vinculo excipiantur, tum venæ, tum arteriæ, partes citius reddentur frigidiores, si autem ligentur solæ arteriæ, serius, nam aliquis confluit calor per venas, si autem solæ venæ ligentur partes frigidæ non redduntur; nam sufficit calor per arterias confluens. Est ergo caloris distributio vtilitas non solius venę, cum pertineat & magis ad arterias, nec omnes venæ, sed illius tantum, quę arteriam habet continuam, quoniam per continuum transitum de arteria in venam fiat hęc distributio, vt potissimum fiat per id, quod accidit, hoc est per situm venę proximum arteriæ, & per orificia, seu per poros ipsius venæ. Hæc de venis.

Arterię deferunt calorem.

Quantum ad arterias, primum quo ad nomen. Notandum ex Galeno sexto de placit. vltimo, & secũdo epid. quinto, circa finem, & alibi quoque Hipp. & Platonem vasa sanguinem continentia nominasse Venas. Posteriores autem, vas, sanguinem continens destitutum motu, vocarunt uenas, præditam autem motu arteriam. Cæterum, cum eodem Galeno 7. de composit. medicamen. secundum locos, cap. 1. & 7. de Anat. Administ. primo, duplex sit genus arteriæ aliud a sinistro cordis ventriculo in totum propagatum, aliud quod ex laringe in pulmonem descẽdit. Nos in præsentia circa illud arteriæ genus versabimur, quod a corde exorit, vt sicut aliud genus, quod in pulmones descẽdit nominatur arteria aspera, ita hoc de quo loquimur, potest vocari arteria leuis, vt leuis arteriæ hęc definitio tradi queat.

De arterijs Nomen.

Arteria scilicet leuis est mẽbrum similare genitum ex substãtia carnosa, & fibrosa, & membranosa, a vi artetifica gratia distributionis sanguinis spirituosi.

Definitio.

Declaros primo, dictũ fuit arteria est membrum, scilicet vita præditũ, quod necessario hẽt facultates, siquidem ex Gal. lib. de usu partiũ 7. quodlibet instrumentum contrarias inter se sibi insitas facultates habet, nempe attractricem, & expultricem, præterea retentricem, & alteratricẽ, & ob id lib. artis medic. nono, arterias recenset inter corporis partes viuentes, ad differentiam scilicet pilorũ.

Mẽbrum.

Deinde dictum fuit (similare) siquidem Gal. libro, de morborum differẽtijs tertio, arterias collocat inter partes similares, quamuis non sint ita similares, vt ossa, cartilagines, & ligamenta, quemadmodum testatur libro, de inæquali intemperie secũdo, vbi venas, & arterias separat a partibus magis similaribus, sicut in sermone de venis explicauim'. Deinde in definitione dictũ fuit, genitũ ex substantia carnosa, & fibrosa, &

Similare.

membra-

Ex carne & fibribus. membranoſa, vt decimo methodi vltimo, vt dictum fuit de venis, vt ex hac particula colligeremus, quãuis arteria fiat mediatè ex ſemine, & magis mediatè ex ſanguine (vt ait Galen. ſecundo, de facultat naturalibus tertio) nihilominus, vt ſanguis mutatur in ſemen, & ſemẽ ad procreationem arteriæ in carnoſam ſubſtantiam, & fibras, hę duę ſubſtãtię ſunt materia, ex qua immediatè fit arteria, vnde quoad ſubſtantiã carnoſam, hanc Auicenna vocauit ligamentalem, & Galenus libro, de inæquali ſecũdo, membranoſam, quoniam tunicæ caro inſtar ligamenti, & membranæ extenditur, eſt tamẽ determinata & propria caro arterię, diſtincta a qualibet alia carne, etiã ſeminali. Quod autem attinet ad ſubſtantiam fibroſam, ex hac etiam arterias fieri locis citatis, dicit Gale. Quinimò etiã addit, ſecundo de temperamẽtis tertio, hãc ſubſtantiam fibroſam ad differentiã fibrarum, in muſculis non eſſe factam ex ligamentis, & neruis, vt inſinuaret genitam eſſe ex priuato ſemine. Neque etiã fibræ citra artificium arteriam conſtituunt, ſiquidem cum arteria (vt ſuo loco oſtendemus) duas habeat tunicas, cum Galeno, ſexto de vſu partium, interna fibras obtinuit tranſuerſas, addebat autem Veſalius, ſed a Galen. accipiens, ſeptimo de Anatomicis adminiſtrationibus quinto, tunicam interiorem eſſe inter rectam duntaxat tranſuerſis fibris, exteriorem autem rectis, & quibuſdam mediocriter obliquis, trãſuerſis nullis, vt ſi fibræ inuicem conferantur, plurimæ ſint tranſuerſę, pauciſſimę obliquę, rectę pauciores tranſuerſis, plures obliquis. Et ratio fuit quoniam arteria, vt ſuo loco explicabitur, magis eget deſtinata tranſmiſſione, minus attractione, & adhuc minus retentione, fibræ autem tranſuerſæ inſeruiunt tranſmiſſioni, rectè attractioni, & obliquæ retentioni.

Dubitatio. Neque huic veritati aduerſatur Auicenna, quamuis dicat vbi membra habent duas tunicas, in interna ſemper fibras eſſe rectas, & obliquas, in externa tranſuerſas.

Solutio. Dicimus non opus eſſe legere ſemper, ſed ſæpè, vt ſcilicet excipiantur arteriæ, vtpote quæ magis ſunt deſtinatæ diſtributioni, quam retentioni, ad differentiam ventriculi, vteri, & ſimilium partium. Quod ſit verum, Auicenna cum dicit, melius eſt, vt villi attrahendi & retinendi ſint, ſimul addit, niſi in inteſtinis, nam magis egent attractione & expulſione, quam retentione. Conſtitutum ergo ſit, arteriarum materiam ex qua, eſſe ſubſtantiam carnoſam, & fibroſam, & proinde membrum eſſe ſpermaticum, vt deperditum reparari nequeat, quamuis ad differẽtiam oſſis agglutinationem

Arteria poteſt agglutinari. admittat, vt teſtatum reliquit Galen. quinto method. ſeptimo: ſiquidem eam duritiem non obtinet, quam os, & cartilago, vt aliud ſit partem deperditam refici, aliud diuiſam agglutinari.

Not. Arteriarum membranę. Cæterùm, nondum dictũ fuit arteriam eſſe genitã ex carne, & fibris, (vt dictũ eſt de venis) opus eſſe intelligere de quacũq; arteria. Siquidem quædam reperitur arteria, quę præter proprias tunicas, cõem etiam, hoc eſt mẽbranam aſſequitur. Quod ſit verum, Galenus quinto de vſu partium, ſecundo ait, arterias inſtar venarum diſtribui, partim vt membranæ, quibus venæ proteguntur, & vicinis partibus colligantur, protinus arterijs quoque fiunt vſui. Ecce arteriæ membranis teguntur. Ad hæc idem Galenus ſeptimo, de Anatomic. admini. quinto, dum propoſuit tunicas peculiares arterię, habet. Quarta vero peculiaris tunica nulla eſt, ſed veluti quibuſdã venarũ, ita arterijs alicubi adhæreſcit, & circuntẽditur membrana tenuis integẽs, aut firmans, aut connectens arterias vicinis particulis, atque id maxime venis, & arterijs accidit, ſecundum ſeptum in ima regione a peritonæo, in ſuperiori intra thoracem a membrana ſubcingente coſtas, vt denuo cum membrana aliquam arteriam quandoq; inueſtiat, fieri vt, cum Gal. paſſim, & potiſſimum

libro de pleuriti ide quarto, aliqua arteria ſentiat.

Arteriarum ſenſus. Cõſtitutum ergo ſit arterias immediatè productas eſſe ex ſubſtantia carnoſa, & fibroſa, vt hæ ſubſtantiæ fiunt ex ſemine, vt ſemen fit ex ſanguine, qui ſane

Arteriæ cõtinent ſanguinem & venoſum. ſanguis cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, eſſe poteſt tum arterioſus, tum venalis. Quod ſit verum quantum ad arterioſum, hoc eſt a corde emanantem, ait, quod ſanguinis in cauitatem arteriarum cum dilatantur, eſt translatum, id ceu maxime ſibi conueniens maximeque nutrire valens tunicæ vaſorum, ſcilicet arteriarum trahunt. Quo vero ad ſanguinem venoſum, hunc proponens, ait quod autem ex venis in arterias transferatur aliquid ſanguinis, præter ſanguinem ſcilicet arterioſum, euidenti argumento eſt. Si enim multis, ampliſque arterijs præciſis iugulatę per eas animal velis, inuenies animalis venas, atque arterias vacuatas, quod ſane nunquam fieret, niſi venę, & arteria inter ſe haberent alteram in alteram ora recluſa. Cum ergo ſanguis ex venis in arterias influat, niſi arteriæ ex hoc nutrirentur, fruſtra ſanguis in arterias conflueret. Quare arteriæ aluntur ex ſanguine, & arterioſo, & venoſo, vt ab arterijs in ſemẽ mutatur: excipitur autem magna arteria prope cor. Vnde Hippocra. libro, de corde ait, magnam arteriam nõ nutriri ex ſanguine apparente, & quem videmus, quod ex eo ſit manifeſtum: mactato enim animali, & ſiniſtro ventriculo diſſecto, tota arteria diſſoluta apparet, modico ſeroſo humore excepto, flauaq; bili: conſpicitur autem (vt puto) ſeroſus humor, quia fuit ſanguinis vehiculum, apparet autem flaua bilis, quoniã cum ſanguis pro alimento arteriarum egeat inſigni elaboratione, aliquid flauæ bilis, in hac inſigni coctione, ſecernitur.

A vi arterifica. Deinde dictum eſt (a vi arterifica) per hanc de more intelligentes generatricem arteriarum, per propriam alteratricem, & formatricem. Vnde quantum ad alteratricem. Hæc arterijs tribuit illam tẽperiem, quam proponit Gale. primo, de temp. vltimo,

Alteratrix. dum ait, arteriarum tunicam exãguem eſſe, & natura frigidam, contactu autem ſanguinis calefieri, atq; ad medium temperamenti ſtatum venire, in paſſiuis autem voluit eſſe ſiccam, ſed minus tendine, & magis neruis, atque etiam (vt ait quinto methodi ſeptimo) ſicciorem vena. Addit autem ſecundo de temperamentis tertio, arteriarum carnem eſſe calidiorem cuti, fibras autẽ partim ſimiles, partim paulo magis, partim paulo minus, tum frigidas tum ſiccas, vt cum hæc ſit arteriarum temperatura, hanc ſequatur potius durities maior, quam in venis. & quo ad formatricẽ eſt craſſa. Vnde dicit Galen. quarto, de dignoſcendis pulſibus vltimo. Arteriam tum craſſa tunica eſſe munitam, vt peritonæi ſit ſextupla. Dicit etiam ſexto de vſu part. decimo, venas, & arterias non habere tunicas æque craſſas, ſiquidẽ arteria ſextuplo eſt ſpiſſior, quam vena. Excipitur autem arteria venoſa, de qua in ſermone de pulmone loquemur, quẽadmodum etiam de vena arterioſa. Sed ad rem, arteria obtinet ſubſtantiam craſſiorem venis, & præterea cum Gale. quinto, methodi ſeptimo, etiam duram, quamuis arteria ſit longe mollior & magis carnoſa quam os & chartilago. Alteratrix itaque arterijs hanc tribuit temperiem, & proinde hæc temperiẽ conſequẽtia, cur autem, apparebit dum circa vtilitates arteriarum verſabimur. Hæc de vi alteratrice.

Formatrix. Confor. Quantum ad formatricem, cum hęc tribuat conformationem, magnitudinem, numerum, & ſitum, quantum ad cõformationem, reſpiciens Gal. 1. de differentijs pulſuum 3. ait arteriæ corpus nõ modo eſſe longum, ſed pręterea teres, & cauum, dicebat etiã primo de cauſis pulſuum 4. Arteriam inſtrumentum eſſe, quod ſpiſſis eſt tunicis, & cauum intus. Vt cũ eodem Gale. 1. de morborũ differẽtijs 7. Arterię euidẽtes obtineãt meatus. At præter hos euidẽtes meatus ptinentes ad cauitatẽ

arteriarum sunt etiam alij meatus, seu pori, quorum aliqui spectãt ad tunicas, aliqui ad extremitates arteriarum, de quibus omnibus agens cum diligentia Galen. dicit lib. de vsu puls. 5. arterias numerosos obtinere meatus, per quos materia extra arterias trãsmittitur, & in arterias attrahitur. Siquidem in primis arteriæ communia habent cum venis oscula, quamuis adeo exigua, vt sensum nostrum fugiant, quo fit vt si magnæ simulque multę arteriæ vulnerentur, vniuersus animalis sanguis per eas exhauriatur, arterię præterea, ait Gal. possident ora, quæ in cutim finiuntur, per quæ & aer circundans recipitur, & halituosum excrementum excernitur. Amplius arteriæ secundũ earum tunicas habent tenues quosdã meatus veluti spiramenta, per quos ex circumpositis spatijs vicissim trahunt & expellunt. Adhæc arteriæ osculorum specie meatus habent, qui in intestina, & ventriculum terminantur, per quos ex ventre & intestinis tum attrahunt, tum rursus expellunt. Hęc de conformatione.

Magnitudo.

Quãtum ad magnitudinem cum Gal. 3. de facul. naturalibus vltimo, arteria est vas satis vastum, a quo quæ sunt in corpore omnes arteriæ ortum habent, magnitudinis autem causa fuit, quoniam arteria nõ modo spiritum a pulmone accepit, verum etiam ex dextro sinu per vias cõmunes, hoc est septi foramen, sanguinem suscipit. Cęterum quamuis arteria vas sit magnum, nihilominus ęqualem magnitudinem non seruat, vt arteriæ aliqua portio sit maior, alia minor. Veluti cum Gal. sexto de vsu partiũ quinto, & 16. de vsu partiũ secundo, dum arteria ex corde enascitur, protinus imparibus sectionibus bifariam diuiditur, nam maior est portio, quæ fertur deorsum, quoniam totius animantis partes cordis substãtiæ sint plures, & maiores superioribus. Hic adde crassitiẽ, & tenuitatem in respectu ad venas.

Numerus.

Quantum deinde attinet ad numerum, si primum arteriæ confetãtur cum venis, vt dictum fuit in sermone de venis ex Galen. 16. de vsu partiũ 12. arteriæ in partibus insertæ sunt pauciores venis, & ibi ratio fuit explanata. Si autem perpendatur numerus in ipsis arterijs potissimum perpẽdere licet suarum tunicarum numerum. Dicebat autem Gale. septimo de anatomicis administrationibus quinto. Arterias possidere tunicas peculiares duas, nẽpe exteriorem & interiorem.

Tunicę.

Quo ad exteriorem est sane tenuis, qualis est venæ tunica & rectis fibris, & quibusdam mediocriter obliquis; transuersis nullis contexta, interior vero & durior est, & quintuplo crassior in transuersas fibras dissoluitur. Hęc præterea interna tunica, secundum internam superficiem ceu quandam cutim obtinet telæ araneorum manifesto persimilem, in magnis quidem arterijs perspicuam, quam nonnulli, tertiam arteriæ tunicam statuunt, præter has nulla alia est peculiaris, sed in aliqua arteria, vt suo loco dictum fuit, quædam membrana contegens. Sed ad rem. hic est tunicarum numerus: vt peculiares sint duæ exterior, & interior cum sua cute in superficie interna. Hanc eandem veritatem proposuit, dum sexto, de vsu partium, vndecimo ait, arteriam duas obtinere tunicas, quarum interna crassa est admodum densa, ac dura, exterior tenuis, ac mollis, cuiusmodi est venæ tunica. Dicebat etiam quarto de differentijs pulsuum secundo, arteriam esse vas assimile venæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet. Hæc de numero.

Situs ortus.

Quo autem attinet ad situm, & primo penes ortũ, Gal. lib. artis medic. 6. ait, arterias originem ducere a corde. Hoc est, vt ait, Gal. 6. de vsu partium quinto, a sinistro cordis ventriculo, quemadmodum etiã primo de placi. c. 7. affirmauit, & repetiuit tertio facul. nat. vlt.

Ductus tutus.

Quo autem attinet ad situm sed penes ductũ, Primum id scire expedit, formatricem hunc securum tribuisse arterijs, vt cum Gal. primo de præsagio ex pulsibus tertio, rarum sit vt arteria de sua sede migret. Hinc factum est cum Gale. 16. de vsu part. 10. vt quanto arteria ad vitam est principalior, tãto ductũ, seu sedem tutiorem habuerit. Hinc etiam formatrix cum eodem Gale. 3. de anatomicis admini. octauo. in imo retinet arterias, vt nusquam particulã ipsarum manifeste in cutem emittam, emittit autẽ, & venas, & neruos, vt arteriarum situs sit vsque adeo profundus, vt cum Gale. tertio de Anatomicis Administrationibus vltimo in carnosis arteriarum pulsus non appareat. Primum ergo statutum sit, arterias, secundum ipsarum ductum sedem admodum tutã obtinere, nã vbi læduntur arteriæ, summum vitæ imminet discrimen.

Ductum.

Cęterum arterię pręter tutam sedem cum Gal. nono de vsu partium quinto, etiam eam sunt adeptæ, vt venis sint propinquæ, vt hæc vasa, mutuo sese contingant, & semper arteriæ insideant, vt teste Galeno quinto de vsu partium secundo, sit conspiratio quædam, & materiarum communio. Cæterum vt in hoc sermone generali aliqua ex parte arteriarum ductus appareat, sciendum ex Galen. libro de venarum, & arteriarumque dissect. cap. primo, & primo de placitis septimo, & 16. de vsu partium secundo: sexto, de vsu partium quinto, libro de pulsibus ad Tirones quinto, quemadmodum dictum est de venis ita dicendum de arterijs a corde prodeuntibus, vt quæ ramorum serie pulmones petant, radicum imaginem ostendant, quæ autem aorta, seu magna vocatur arteria, caudicis in arbore proportionem subdit. Cæterum ex hac magna arteria, quæ trunco respondet, & maxima est, distribuuntur rami tum ad cor, tum ad reliquum corpus. Quæ sane distribuitur in cor, est, quę cor ambit seu coronat. Vnde dicitur ἐπιστεφάνουσα, quasi circum coronans, vt cor in ambitum duas habeat circumfusas, arterias, alteram quidem maiorẽ. quæ maximam cordis partem amplectitur, reliquam ea maxime regione distributam, vbi tertium ventriculum esse existimauit Arist. at iacet in latiori cordis parte, quæ est particula dexterioris ventriculi, non autem tertius ventriculus. Ad reliquum autem corpus magna arteria mittens ramos, hunc ductum seruat, vt minor pars sursum feratur, maior autem, ad spinam deflectatur. Vnde quantum attinet ad minorem, hæc dum sursum fertur, confestim in sectiones inęquales finditur, nempe in maiorem & minorem.

Minor sursum.

Quantum ad maiorem minoris, hæc ad iugulum tendens, oblique de sinistra, ad dextram thoracis partem porrigitur. Hæc autem vbi prope glandium, hoc est Tymum peruenerit, primum mittit ramum, ad sinistram iugularem, post illum alterum, ad dextram. deinde quidquid ipsius restat, ad pectoris os non aliter ac vena porrigitur, tum alios producens ramos, tum eum, qui mammas subit. Quæ vero portio ad primas Thoracis costas diuiditur, extraque thoracem emergit, vt vena ad spinales musculos distribuitur. quęque per foramina sex vertebrarum colli deducta, vna cum vena, ad spinalis medullæ meningas descendit, & diuiditur, vt ad summum humerum, scapulam, & axillam dextram vna cum venis distribuatur, sicuti, & arteriæ carotides dictæ singulæ cum singulis iugularijs venis internis ascendunt, omne autem quod ex carotidibus reliquum est, sursum recta procedens, penetrat in caluam, inibique textum illud, ad retis imaginem complicatũ efformat. Deinde rursus in duas coiens arterias, subit ad cerebrum. Quo autem ad minorem, oppositum maiori habet situm, nam attollitur & ipsa obliquior, ad sinistram scapulam, & axillam, & propagines mittit ad pectoris os, primas etiam thoracis costas, ad sex colli vertebras, atque ad claiculæ loca vicina summo humero, cum autem has omnes ediderit, reliquum eius in scapulam, & manum diuiditur. Hæc de arteria, vt sursum fertur.

Deorsum maior.

Quo vero ad eam quę ad spinã deflectitur, quę maior est. Hęc vt a corde se promit,

mit, & ad spinam deflectitur, quintam thoracis vertebram ascendit, & inde per totam spinam vsque ad latum os descendit, atque primum propaginē quādā emittit tenuem, quæ in eas diuiditur per thoracis partes, quibus pulmones adiacent. Huius autē propaginis extrema ad arterias vsque ascendunt, deinde per singulas vertebras rami, tum in spatia intercostalia, tum ad spinalem medullam exoriuntur. Cæterum magna arteria deorsum procedens, simulatque thoracem egressa est, præterea duas in septum transuersum mittit arterias, deinde in abdominis viscera, nēpe vētriculum, iecur, lienem, mesenteriū, intestina, renes, vesicam, & testes. Dum vero magnæ arteriæ pars extrema, ad lumborum latera peruenerit, superpositam venam transcendit, atque bipartita in vtrumque crus mittitur. At dum hæ portiones ita feruntur, præterea ad vtramque ipsarum conspiciuntur propagati rami, qui conceptibus per vmbilicum inseruntur, atque similiter etiam in iam perfectis animantibus arteriæ aliquæ propagatæ, vna cum venis ad os latum & vicinos musculos excurrunt. Atque tandem cruris vtriusque arteria per crus descendens ad pedes defertur, hæc de arteriarum situ in genere, & proinde de compositione, quæ arterijs, a formatrice fuit tributa. Tandem in definitione dictum fuit, gratia distributionis sanguinis spirituosi. Hac particula exprimitur vtilitas, quæ & omni, & soli arteriæ attribuitur.

Gratia sanguinis spirituosi.
Soli & omni.

Qua vtilitate explicata, (vt in sermone de venis) reliquas arteriarum vtilitates explanabimus, siue cōpetant omnibus, at non solis, siue solis, sed nō omnibus, siue nec solis nec omnibus. Quantum ergo attinet ad vtilitatem qua & sola & omnis arteria est donata, & proinde in definitione est proposita, dictum fuit esse distributionem sanguinis spirituosi. Vnde primum sciendum, dixisse Hipp. li. de ossium natura, venas, idest arterias, idest pulsatiles venas p corpus diffusas spiritum, & fluxum, & motum exhibere, spiritum, idest vitalem, fluxum, idest sanguinem spiritalem, & motum, idest vim pertinentem ad arterias, vt pulsent. sed præterea sciēdum dixisse lib. de carnibus arteriam plus habere calidi, quam venam, & spiritum condere, & conseruare. adhuc sciendum, cum Gal. 6. de Placit. 8. per sanguinem spirituosum opus eē intelligere sanguinem, qui est permixtus cum copioso spiritu uitali. Vnde dicit loco citato Galenus, arterias deuehere in totum corpus sanguinem, sed non crassiorem instar uenarum, uerum feruētem, & spirituosum, & qui cum uehementia fluit. Dicit etiam primo de semine sexto, ex arterijs influere spiritum una cū subtili admodum, & pauco, & calido sanguine, ut cū sanguis spirituosus sit cordis opus, propterea cum Auic. arteria, est lator inseruiens cordi, quod accepisse potuit a Galen. lib. artis medic. nono. Cæterum quia arteria distribuit sanguinem spirituosum, & quia detinet, & quia transmittit, vt nisi sanguis a corde in arterias effluxus in arterijs detineretur, & nisi arteriæ trāsmitterent, non fieret hæc distributio, idcirco duo explicanda occurrunt, alterum quomodo arteriæ detineant sanguinem, reliquum quomodo transmittant, ad hanc distributionem. Quātum ad primum, ex Galeno sexto, de vsu partiū decimo septimo, arteriç sanguinem tenuem detinent per suam substantiam crassam, & hinc per duplicatam tunicam, & proinde per ea, quç accidunt. Sed forte per ea quæ accidunt, nam crassities pertinet ad magnitudinem. Patet autem per sanguinem tenuem opus esse intelligere sanguinem spiritu refertum. Vnde Galenus libro de tumoribus præter naturam vndecimo, voluit arterias detinere sanguinem tenuem multo spiritu refertum, vt huius causa etiam cum Auicēna arteria duplici tunica fuerit donata, & interna etiam satis crassa, ne a sanguine calido contento scindatur, & ne spiritus contentus præ nimia sua raritate resoluatur. Quo autem ad se-

Distributio.

cundū, diximus arterias cōducere ad distributionem per suā actionē, hoc est, per pulsum, de quo infra suo loco dicemus, sed prçterea & magis per expulsionem & proinde per fibras, quæ ob id in tunica interna sunt tantum transuersæ, & plures. Constat ergo quemadmodum, & omnis & solius arteriæ vtilitas est distributio sanguinis spirituosi p vniuersum corpus. Quæ sane vtilitas non exigui est momēti, siquidem virtute huius transmissionis præter id quod aluntur arteriæ, vt superius diximus, accidit & animalem spiritū nutriri, & calorem vitalem per totū corpus mediante sanguine, & spiritu dispensari. Vtrumque Gal. authoritate comprobatur. Et primum quantum ad animalis spiritus nutritionem, dicit Gal. 6. de vsu part. 17. in arterijs purum sanguinem, & tenuem detineri, nempe quod spiritui animali nutrimentum erat suppeditaturus. Quo vero ad calorem vitalem, dicebat Gal. lib. de vsu pulsuum secundo, calorem toti a corde communicari per arterias, quamuis non modo per cauitatem, hoc est per spirituosum sanguinem in cauitate detentum, sed etiam per arteriarum tunicas, vt quamuis arteriæ vinculo constringantur, subiectis tamen partibus non adimatur calor, quoniam per tunicas nonnihil confluit, vt arteria sit caloris influensis ductus, seu subiectum, & per continuatam tunicā, & per meatum, hoc est sanguinem spirituosum contentum in meatu, vt tandem concludere liceat omni & soli arteriæ competere, vt distribuat sanguinem spirituosum toti corpori, vt huius distributionis beneficio non modo alantur arteriæ, verumetiam nutriantur spiritus animales, & calor a corde in totum influat, vt si seorsum hos fines spectemus, nutritio animalis pertineat solum ad arterias, quæ caput petunt, distributio autem caloris influentis ad omnes arterias, nō tamē ad solas, cum etiam, vt dictum fuit in sermone de venis, aliqua fiat per venas distributio. Quinimo vt ait lib. de vsu puls. 3. cordis calor influit ad partes non modo per uenas, & arterias, verumetiam, per alias omnes particulas. Vtilitas autem & omnis & solius arteriæ, sit sanguinis spirituosi distributio per totū corpus, cuius classis vt puto ferme est qualitatis caloris naturalis custodia, vt cū arteriç cōferant toti, & distribuendo calorem influentem, & per tunicas, & per cauitates, & conseruando caloris insiti qualitatem, rationabiliter arterias a Gal. 1. de semine quinto, & alibi, recensetur inter prima maximeq; communia in animalibus instrumēta, a quibus omnia membra gubernantur. Dictum autem fuit ferme, propterea quod distributio sanguinis cōpetit soli, & omni arteriæ, commoderatio autem caloris omni quidem arteriæ, sed non soli, si quidem ex Gal. lib. de vsu respirationis vltimo, moderata respiratio contingit per arterias toti, hoc est, omnibus mēbris, præterquam cordi, & cerebro, quia scilicet cordi accidit per pulmones, cerebro autem per nares, vt caloris custodia non solum pertineat ad arterias, verumetiam ad asperam arteriam, & pulmones, atque ad nares. Vnde hic notandum hoc loco Galenum accipere respirationem pro motu ex inspiratione, & expiratione, quomodo accipiebat Hipp. 6. Epidemiorum 6. primo. Vnde ait, demonstratum est, impossibile esse caliditatem esse saluam citra respirationem, inspirans namque & expirans est totum corpus, vt per respirationem accipiat motum non modo voluntarium, qui fit a musculis, qui proprie dicitur respiratio, verumetiam naturalē, qui fit ab arterijs, & vocatur pulsus, qui vt ait Galen. lib. de vsu puls. 2. est veluti quædam respiratio. Sed ad rem: qualitatem, temperiē caloris seruari, cū pertineat, & ad nares, & ad pulmones, & ad arterias, rationabiliter hçc vtilitas, est quidem omnis arteriæ, sed non solius, & quod hoc sit verum, adhuc confirmatur Gal. testimonio libro de vsu puls. 2. dum ait, cordis caloris seruari sola respiratione, aliarum

Primū pp spiritum animalem.
Calor quō influat.
Caloris moderatio omnibus non solis.
Not.
Respiratio motus naturalis.

aliarum aũt partium, & pulsu, & calore, a corde effluente. Vnde dum ait, Auic. in cap. de membris, arterias esse creatas, vt cor euentetur, est praua lectio, & legere oportet vt calor euentetur, & hæc veritas colligitur etiam ex Gal. 16. de causis morborũ 3. & 4. de præsag. expulsibus 12. dum ait, calorem seruari a motu cordis, & arteriarum.

Monitum quomodo.

Cæterum hoc loco admoneantur studiosi, dictum esse ad arterias pertinere conseruare calorem naturalem secundum eius qualitatem, non quidem calefaciendo, vt pertinet ad pinguedinem, sed potius attemperando, & hoc est quod significauit Gal. dum primo, de vsu partium 16. ait, arterias custodire naturalem caliditatem. Siquidem si licet Gal. per Gal. interpretari tertio, de vsu partiũ nono, in fine ait, membra per arterias refrigerari. Dicebat etiam 16. de vsu part. decimosecundo, in corporis partibus misceri arterias, vt caloris symmetria conseruetur. Dicebat etiam libro de vsu pulsuum vltimo, ope arteriarum calorem insitum refrigerari, quod etiã octauo, de Placitis octauo, replicauit, nec non primo de different. feb. 4. secundo, de locis affectis vltimo.

Concludit.

Constitutum ergo sit, vtilitatem cuiuslibet arteriæ, sed non solius, esse caloris naturalis omnium partium præterquam cordis custodiam, seu cõmoderationem secundum qualitatem, vt hæc caloris custodia differat a custodia caloris pinguedinis, seu adipis, siquidem ope corporis pinguis, & omnibus modis custoditur calor, & custoditur etiam cordis calor. Vnde in præsentia explicandum succedit, qua ratione ad hunc vsum præstandum concurrant arteriæ.

Quomodo concurrãt. Motus.

Dicimus ergo concurrere cum Gal. 3. epid. 3. 1. per actionem, per motum, de quo loquens Gal. 2. de tuẽda vndecimo; & primo, de differentijs pulsuum 3. dicit arteriarum motum nunquam intermittere. Dicebat etiam sexto, de locis affectis sexto, arteriarum motum perpetuũ esse, eo quod necessaria sit nobis arteriarum actio, vt cum hic motus sit perpetuus, cũ Gal. 6. de vsu part. decimoseptimo, arteriæ & crassam substantiam, & duplicatam tunicam fuere cõsecutæ, vt arteriarum corpus esset robustum, & proinde ad perpetuum motum perferendum, idoneum. Hic aũt motus passim a Galeno & potissimum primo, de differentijs pulsuum tertio, pulsus vocatur.

Tria.

Vnde cum arteriæ per motum perpetuum pulsum vocatũ conferant ad commoderationem caloris insiti, ne in tanto negocio deficiamus, primum explicare oportet, quæ sit forma huius motus, secundo quod agens, an scilicet animæ, vel naturæ, & vnde prodeat, hoc est an sit insitum arterijs, an aliunde influat, tertio quo hic motus vtilitatem præpositam præstet.

Arteriarũ motus q̃d.

Quantũ ad primum, dicimus cum Gal. 1. de differẽtijs puls. 3. hunc motum geminatum, esse ex cõtrarijs constitutum partibus, hoc est contractione, & distensione, vt cum Galeno libro de vsu pulsuum sexto, vtraque pars sit actio, siquidem pro vi magis & minus robusta, intenditur & remittitur, tum distentio, tũ cõtractio, seu tum dyastolis, tum systolis, cuiusmodi etiam reperitur in corde, ad quam similitudinem respiciens

Arteriarũ motus similis cordis motui.

Gal. dicit libro de vsu pulsuum 1. arterias eundẽ motum cum corde custodire, vt hinc arteriæ accordare eadem motus incommoda sentiant, vt si verbi gratia homo plus iusto calefiat, vt respiratio euadit celerior frequentior, & maior, ad eundem modum & pulsus mutatur, vt cũ respiratio, & pulsus ab eisdem causis mutẽtur, omnes ferme tum Philosophi, tum medici, in hanc opinionem deuenerint, quod respirationi. & pulsus idem sit vsus, nempe caloris innati conseruatio & spiritus animalis nutritio, quãuis dum pereũt, eandem noxam non afferant, siquidem abolita respiratione, homo perit, pulsu autẽ sublato minime. Vnde Gal. respiciens ad similitudinẽ inter motum cordis & arteriarum, dicit septimo, de anat. administr. 5. omnes arterias eodem rhythmo cum corde pulsare.

Dicebat etiã libro de pulsibus ad Tirones primo, omnes inter se arterias, & cor eandẽ habere pulsandi rationẽ, vt cum Galeno tertio de præsagio ex pulsibus tertio, motuum, & cordis, & arteriarum exordia in idem incidant tempus, discrimen autem esse, quoniã cor singulis arterijs maiorem, celeriorem, vehemẽtioremque pulsum habet. Hæc de primo.

Pulsus causa efficiens.

Quo ad secundum, quod erat pulsus causam effectricem ꝓponere. Dicimus cum Galeno secundo de tuẽda vndecimo, arteriarum motum fieri non a uoluntate, sed a natura, vt pertinet ad omnes corporis partes, vt omnes quatuor facultatibus naturalibus gubernant. Cęterum cum motus naturalis ex Galeno libro de tremore secundo, sit vel sensibus nõ apparens, cuiusmodi locũ habet in venis, vel euidẽs, in pręsentia intelligimus motum naturalem euidentem, qui & vitalis dici potest, vt rationabiliter fiat a facultate vitali.

Dubitatio. Facultas uitalis alia a naturali.

Sed oritur difficultas, cum arteriarum motus fiat a facultate vitali non esse naturalem, nam Galenus quarto, de præsagio expulsibus duodecimo ait, facultatem vitalem non esse eandem cum naturali, seu nutrice vocata, nã vitalis gignit pulsum, naturalis familiare attrahit, alienũ reijcit: retinet, atque alterat, familiare alimẽtum, vt vitalis, nec in stirpibus nec animalibus frigidioribus inueniat, cuius generis sunt Ostrea, in quibus tãtum vis reperitur naturalis.

Solutio.

Dicimus & vitalem vocatam & naturalem dictam vtrumque esse naturalem, ad differentiam animalis, discrimen autẽ esse quoniam naturalis vel agit sine motu euidẽt, vel si cum euidenti, non est motus perpetuus, vt dum a ventriculo fit vomitus, ab vtero fœtus excretio, at vitalis agit cum motu euidenti, & illo perpetuo, vt cũ facultas hæc pulsifica sit naturalis, nequaquã sit, quid prærer illas quatuor, nempe attractricem, retentricẽ, alteratricem, & expultricem. Est autem attractrix, & expultrix, vt per motum dilatationis fit attractio, per motum autem contractionis expulsio.

An insita an influens.

Cæterum cũ arteriarum motus fiat a facultate vitali, inquirendũ an arterijs sit insita, an potius aliunde influat. Dicimus cum Galen. 3. de præsagio expulsibus 3. 2. de ratione victus 47. lib. de vsu pulsuum 6. & vltimo & alibi, pulsum esse motum arteriarũ, vt præditæ sunt facultate vitali ipsis a corde tributa, vt secũdo de ratione victus 47. dicit, sicut vna est in neruis facultas, quę principium habet cerebrũ, altera in venis, quę oritur ab hepate, ita quædam est in arterijs, cuius principium est cor. Vnde sui non immemor Galenus primo, de causis puls. 4. dicit, arteriarum motum fieri facultate, ad differentiam instrumentorum artificum, vt arterijs a corde sit indita facultas, quæ per eas totas permanat. Quomodo autem influat ac permeet, explicans libro de vsu puls. cap. 4. & 5. & 7. de placit. 5. ait, arterias pulsare non propter spiritum a corde immissum, sed quia tunicas connexas habent cum corporis corde. Cęterum quamuis pulsus effectrix causa sit facultas vitalis a corde effluens, hęc tamen non sine calore insito arteriarũ agit, quod sit verum Gal. 8. de placitis 7. inquit arteriarum motum produci ab insito arteriarum calore.

Facultatum origo.

Hæc de secundo. quo autem ad tertium. Erat autem explicare quomodo arteriæ per suũ motum sint vtiles, & potissimum calorem naturalem moderentur, & tueantur. Galen. primo de causis pulsuum 4. de vsu puls. 3. & 4. & vlt. 8. de placit. 8. & alibi sępe asserit, cum arteriæ contrahantur, & dilatentur, per cõtractionem quidquid in ipsis fuliginosum fumosumque creatum est, id exprimẽdo elidere, quo fit vt caloris insiti suffocatio inhibeatur, ꝑ dilatationem autem exteriorem aerem in corpus attrahunt, vt hinc caloris dissolutio prohibeat, siquidem calor innatus refrigeratur, vnitur, vt colligere liceat insitũ calorem conseruari ab arterijs & secundum qualitatem, & secundum motum. Cæterum notandum, circa attractionem, quę fit per dilatationem arteriarum

cum

cum Gal.3.de facult.natural.vlt.duo sunt tractionis genera. Aliud quod fit qualitatis conuenientia, veluti dum ferrum trahitur a magnete, hæc autem attractio fit communis, hoc est a propinquis, pertinetque ad instrumenta, non vt caua, sed vt instrumenta sunt, quæ nutriri postulant, quo fit vt eum trahatur, quod cognatum est attrahenti, si accidat granios esse cognatum, hoc trahi, non autem leue, & huius attractionis author est attractrix, quæ sine motu euidēte agit, at de hoc attractionis genere in præsentia nō fit sermo. Aliud autem est tractionis gen⁹, quod successione ad id, quod vacuatur, contingit, veluti dum aer attrahitur in follibus secundum quam attractionem vt partes e minus, seu a lōge trahere possunt, ita prius trahunt, quod leuius est. Hæc autem tractio pertinet ad illa instrumenta, quæ caua, & dilatabilia sunt, cuiusmodi est cor, & arteria, excipitur autem vena, nā quamuis caua sit, non est tamen dilatabilis, hoc est non mouetur, non dilatatur & comprimitur, sicut arteria, & in præsentia hoc tractionis genus intelligimus, vt arteria per suum motum scilicet dilatationis cōferat ad attractionem illius, quod attrahitur, successione illius, quod vacuatur, vt attrahant arteriæ dū dilatantur, quod tenuius ac leuius est, siue sit salutare, siue morbosum, siue extra corpus, siue in corpore.

Extra corpus.

Quod sit verum, quo ad id quod extra corpus dicit Gal.1.simplic.12. demonstratum est, arterias vbi se dilatant, vndequaque & per omnes meatus attrahunt, non aerem modo, halitumque attrahere, sed quidquid etiam trahi facile ac tenue sit, expedire cōsequi ad impetum spiritalis, seu vaporosæ substantiæ, vt si verbi gratia, ait Galenus, piper ad exactissimum pollinem sit redactum, simul cum ambiente aere ab arterijs attrahatur, vt cum eodem Galeno tertio, simpl.decimooctauo. Arteriarum attractio, dum dilatantur, vt causa primaria vicinum omne attrahat, vt secūdaria essentiæ tenuitas. Sed ad rem, arteriæ externum aerem attrahunt, sicut etiam primo de differentijs feb.4. testatus fuit. Sūt autē cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus decimoquarto, arteriæ, quæ ad cutim finiuntur, nam ijs vicinus est aer, atq; maxime leuis, & huius beneficio attemperatur calor innatus.

Intra corpus.

Quantum autem attinet ad id, quod est intra corpus cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus decimoquarto, attrahitur substātia in corpore existent, quæ leuis ac tenuis est, vt trahant arteriæ spiritum, halitum, & sanguinem tenuem, succi aūt, qui in ventre & intestinis reperitur, aut nihil, aut omnino perexiguum. Declaro, cum eodem Galeno in c.14. Quæ arteriæ sunt cordi propinquæ, a corde trahuntur, dum.s. dilatantur, vt quamuis dum subsidēt reddant materiam cordi, nihilominus cum Gal. lib. de vsu puls.quinto, a corde plus accipiunt, & reddūt minus propter membranas, quæ in superna arteriarū parte nascuntur. Etenim membranæ os quidem magnæ arteriæ obstruunt, vt non reddant cordi sicut accipiunt, at non ita, ad vnguē obstruunt, vt nihil prorsus ex arteria reddatur in cor, vt denuo per id, quod accidit arteriæ, plus accipiant, quā reddant, siquidem arteriæ magis egent corde, quam cor arterijs. Ad rē: ex Gal. Arteriæ cordi vicinæ trahunt a corde, rationi autem consonum est, vt lenia trahant. quare spiritum vitalem, halitum, seu sanguinis vaporem, & sanguinem tenuem. Nec citra vtilitatem.

Spiritus vitalis vtilitas.

Nam quātum ad spiritum vitalē attinet, vt simpliciter distribuitur, est caloris influētis vehiculum, vt distribuitur in cerebrum, cōfert ad nutritionem spiritus animalis.

Sanguinis vaporis vtilitas.

Quo autē ad sanguinis vaporem vt simpliciter distribuitur est veluti pabulum spiritus vitalis, vt defertur in cerebrum, in animalem spiritum mutari potest, & hoc est quod docuit Gal. dum l.de vsu puls.3.ait, spiritū animalem nutriri ex aere, per respirationē, per pulsum autē ex sanguinis arterialis vapore in plexu retiformi elaborato.

Sāguis arterialis vsus.

Quātum denique ad sanguinē arteriosum, vt simpliciter defertur, & subiectum est, calorē influentem deferens, & arteriarum alimentum esse potest, vt autem distribuitur in cerebrum, in plexū retiforme in spiritū animalē mutari potest. Quæ denique arteriæ tū a corde, tū a cute absunt, sese aperiūt, vel ad venas, vel ad vētriculū. Si ad venas, quod in venis est leuissimum ad se trahunt, id autē est, vel portio sanguinis tenuior, vel serum.

Sāguinis venosi vsus.

Vnde quod ad sanguinem attinet, hunc proposuit etiam quinto, de vsu part.2. dum ait, arterias instar venarum distribui, vt vasis ipsis sit conspiratio quædam, & materiarum communio, hoc est sanguinis tum venosi, tum arteriosi communio. Siquidem dum arteriæ contrahuntur, sanguis arteriosus impartitur venis, contra, dum dilatantur, sanguis venalis communicatur arterijs, vt dū hic sanguis venalis simpliciter defertur per arterias, vna cum arteriali, possit arteriarum esse alimentum, dum autem petit cerebrum elaboratus, vt decet, animalis spiritus substātiam possit augere. Quod autem attinet ad serum, hoc tetigit Galenus primo, de tuenda sanitate 12. Nam voluit, in arterijs contineri non solum sanguinem, sed etiam serosum excrementum, quod transmittendi alimenti est vehiculum, quod vbi est officio suo functum, ex arterijs in vesicam defluit, vt hinc colligere liceat sanguinem arteriosum esse quidem tenuem, at non ita, vt non egeat vehiculo. Nec ab re, cum ex Galeno libro de atrabile secundo, sanguis effluens ex arteria concrescat. Sed ad rem arteria venæ proxima dum dilatatur, serum, vt proximum, & tenue trahit, vt sit in causa facilioris distributionis sanguinis arteriosi. si denique arteriæ aperiantur ad ventriculū, aut nihil, aut omnino exiguum trahunt, quantum scilicet ait Galen.3.de facult. naturalib.14. exquisitissime est confectum, quod sane, vel in alimentum mutatur, vel si quid id non admittat, cum sanguis non sit, saltem sui humiditate non permittit arterias a perpetuo motu siccari, vt deniq; cū arteriæ per suum motum corpori vtilitates præbeant, iure dictum fuerit a Galeno secundo, methodi 6. & 7.Meth. vltimo, arteriam esse nactam actionem toti corpori communem, vt his habitis per compendium asserere liceat, vtilitatem omnis, & solius arteriæ esse distributionem sanguinis spirituosi, omnis autē, sed non solius, commoderationem caloris natiui, liquidē est munus etiam organorum, quæ sunt respirationi destinata.

Ad ventriculum.

Nec omnis nec solius.

Denique nec omnis, nec solius arteriæ vtilitatem esse multiplicē, vtpote, est nutritio animalis spiritus, attractio sanguinis venosi, seri & chyli. Etenim nutritio animalis spiritus pertinet ad respirationis organa, ad aliquas venas, arterijs solum ad caput pertinentibus. Attractio autem sanguinis venosi, & seri pertinet ad venas, & solum ad arterias venis proximas. Tandem chyli attractio pertinet ad nutritionis organa, & solum, ad arterias ventriculus proximas: Nihil autem dico de arteria venosa, de hac enim suo loco dicendum, nempe in sermone de corde, & pulmone. Hæc ergo dicta sint de arterijs in genere.

De neruis. Nomine.

Quantum ad neruos. Et primo quo ad nomen, cum ex Galeno primo de motu musculorum primo, idē corpus vocent siue tonum siue neruum, nos etiam vocabimus modo tonum, modo & potissimum neruū. Cæterum notandum cum Galen.6.epid.primo secūdo, quemadmodum aliqui neruum, & tonum vocant id quod vere est neruus, quod scilicet ex cerebro, vel dorsi medulla prodit, aliqui vero quandoque neruū appellant non secundum propriam neruorum potentiam, sed accipientes similitudinem secundum corpoream substātiā, veluti dum colis corpus cauernosum neruum vocamus, cuius causa, & totum colem neruosum dicunt. At nos in præsentia cum Galeno 15. de vsu partium primo, neruum accipimus secundum propriam substātiam, vt scilicet a cerebro vel dorsali me-

medulla procedit, vt neruum ita acceptum, hunc in modum definire liceat.

Definitio nerui.

Neruus est membrum similare genitum ex substantia medullari, fibrosa, & membranea, a vi neruifica gratia distributionis facultatis animalis. Declaro.

Membrũ.

Dictum est esse membrum, siquidẽ (vt patet) est pars corporis, & viuens, vt colligere licet ex Galen. passim, & præcipue lib. artis medic. 9.

Similare.

Deinde dictum est (similare) scilicet quo ad sensum, secundum quam rationem Galenus 12. de vsu part. secundo, primo de elementis octauo, & lib. de morborum differentijs tertio, neruum inter corpora simplicia, & proinde similaria recenset.

Genita ex substantia.

Deinde dictum fuit, genitum ex substantia medullari fibrosa, & membranea. Hanc autem materiam ex qua, esse modo propositam, & proinde triplicem, colligitur ex Gal.

Medullari.

Nam primum quantum ad substãtiam medullarem, quæ est propria caro nerui, hanc insinuans tertio, de anat. administr. vndecimo, ait, quod ex aliquo nascitur, ceu ipsius quædam propago, substantiæ eiusdem speciei cum sua origine esse oportet, vt cum nerui propagẽtur ex cerebro & spinali medulla, & vtriusque substantia dici possit medullans, iure dictum fuit neruum ex substantia medullari fuisse genitum. Cõfirmatur adhuc ex Galeno septimo, de placit. vltimo, dum ait, si præcidas nerui medullam, continuo membrum, cui neruus inseritur, stupidum omnino & immobile reddideris. Quare neruus fit ex substãtia medullari. Vnde addebat primo de motu musculorum primo, neruũ ita fieri ex substãtia cerebri, vt neruus videatur cerebri substantia stipata, & densata, ideoq; duriuscula facta. Amplius dicit septimo, de placitis 3. Neruum in medio sui in cẽtro obtinere quandã substantiam intimam, arborum medullæ quam simillimam, quæ a cerebro ortũ habet.

Fibræ.

Quo autem ad substantiam fibrosam, hanc tetigit tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, siquidem ait, neruos confici ex multis fibris, vt enim Gal. primo, de decretis nono, etiam desinat in musculis in fibras rectas, sed hæ sunt composit. ex tota nerui substantia, ex quibus autem gignitur neruos, ex semine gignuntur, seu ex fibris, vel cerebri, vel spinalis medullę, vt differentia sit inter fibras, ex quibus generatur neruus, & in quas resoluitur.

Mẽbraneę.

Quantum denique ad substantiam mẽbraneam, hanc proposuit tertio, cap. septimo, de placitis, siquidem, ait, vnumquemque neruum, per intimam substantiam scilicet medullarem obtinere duplicem substantiam exteriorẽ, vt prima hoc est proxima medullæ prodeat ex tenui cerebri membrana, altera autem a dura, vt tandem concludere liceat, neruum esse genitum ex substãtia medullari, quæ firmatur fibris, & tegitur a mẽbranis, vt colligere liceat, neruũ esse membrum seminale, & ob id dictum fuisse a Galeno primo, de semine decimo, neruum a vegetabili principio esse genitum ex semine, quamuis mediate instar omnium partium cum eodem Galeno secũdo, de facultat. naturalibus tertio, mediate ex sanguine, vt scilicet sanguis vertitur in semen, vt merito dicat Hippocrates sexto, aphorism. decimonono, cum discissum fuerit os, aut chartilago, aut neruus (nõ proponit autem alias partes similares, quia illarum caro fit ex sanguine) neque augetur, neque coalescit. Nõ augetur quidem, quoniam (vt in commento ait Gal.) augeri vocat talem generari substantiam qualis est abscissa, sicut in cauis vlceribus videtur caro germinare, & ratio est, quia caro fit ex sanguine. neruus autem ex semine, neque coalescit. nam per coalescere intelligere oportet, quãdo discissa corporis labra agglutinatur.

Not.
Diuisio a discissione.

Quæ saue agglutinatio nequaquam obtur, & præsertim secundum omnes partes, quod sit verum, si quis inspiciat ossa prius fracta, mox agglutinata, fracturæ profundum videbit non agglutinatum, nam præter partium naturam labra vulneris non sunt parum distantia. Notandum autem dixisse Hippocratem, cum neruus fuerit discissus, nõ autem diuisus. Nã quæ discissa sunt, diuisionem habent vsque ad finem peruenientem, & fieri etiam potest, vt aliqua substãtiæ portio sit adempta. Quę autem diuisa sunt, nec patiuntur solutam vnitatem ex toto, nec portio aliqua amputatur, vt diuisa agglutinari queat, non discissa. Constitutum ergo sit, neruum genitum esse ex substantia medullari, fibrosa & membranea, & proinde ex semine, & eo potius frigido, & pituitoso, quam bilioso, vt ob id cum Galeno secundo, aph. vigesimosexto, nutriantur nerui ex frigidis, & glutinosis humoribus, vt etiam tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, neruorum alimentum lentum humorem vocarit, vt cum Gal. 2. de temp. 3. cum omne exangue sit frigidius sanguine prædito, hinc nerui, p calidum a cutis natura tantum absunt, quantum cõsentiens, est exangue corpus a sanguine prædito hinc nerui per calidũ a cutis natura tantum absunt, quantum contentiens est exangue corpus a sanguine prædito abesse.

Alimentũ.

Deinde dictum est (a vi neruifica.) Hæc itaq; per vim alteratricem neruis tribuit temperiem, vt cum Gal. 1. de temperamentis vltimo, neruus omnis exanguis sit & frigidus: Hipp. autem libro de locis in homine ait, neruos nutriri maxima ex parte ab ossibus, sed nutriri etiam a carnibus, vt scilicet neruorum substantia medullaris capiat alimẽtum a medulla, ossium substantia autem exterior & membranosa a carne, vt in se continet suarum membranarũ alimentum. Quod autem attinet ad passiuas qualitates. Nerui duri sunt sicci, etiam cum Hippoc. libro de locis in homine, sed minus quã vena, & arteria. Molles autem nerui in humiditate, & siccitate mediam naturam, sicut cutis obtinent. Sed circa passiuas qualitates occurrunt duo dubia.

Dubium primum.

Primum, nam secundo de temperamentis tertio, ait. Proxima cuti est mollium neruorum natura, duriores autem in humido, & sicco secundum cutis naturam se habẽr, ecce 1. de temp. vlt. dicit molles nerui ĩ humiditate, & siccitate mediam habent naturam, vt cutis, hãc autem temperiem adscribit potius duris 2. de temp. 3.

Solutio.

Dicendum veram esse sententiam prolatam a Gal. 1. de temperamentis vltimo, vt molles nerui sint, in passiuis temperati vt cutis. falsum autem esse dictum in secundo, de temperamentis tertio. Nec ob id redarguendũ esse Gal. nam hæc lectio non repetitur in codice græco antiquo. Siquidem in veteri codice adest particula non, negatiua, quæ in non antiquo desideratur, vt si etiam dum proponit neruos duros, legamus molles, & dum proponit molles, legamus duros, etiam citra particulam negatiuam legere liceat. Statuendum ergo pro veritate; duros esse paulo sicciores cute, molles autem esse temperatos instar cutis.

Secundum dubium.

Secundum dubium: quando Galen. secundo, ad Glauc. secundo, ait neruosas partes esse magis siccandas arteriolis, vt cũ pars quo est siccior, indicet remediũ siccius, propterea neruosas partes, esse sicciores arterijs, oppositum autem prius est determinatum.

Solutio.

Dicimus, per neruosas partes non opus esse intelligere neruos, sed partes, quæ neruosæ vocantur, propter similitudinẽ secũdum corpoream substantiam, cuiusmodi sunt nõ modo ligamẽta, sed etiam membranæ, siquidem ex Gal. primo, de temperamentis vltimo, membrana siccior est neruo etiam duro, quare omnis ruit ambiguitas, pateique neruum durum a mediocritate parum per siccum excedere, mollem esse temperatum, liceat autem solum visorios neruos excipere, siquidem ex Galeno 8. de vsu partium sexto, nerui cũ cerebro eandẽ obtinent substantiam, siccitate autem ab ipso dissident. Excipiantur tamen optici, vtpote qui cõstant esse videntur ex substantia cerebri veluti concreta, atque adstricta, non tamen exsiccata. Hæc de temperie. Quo autem ad ea, quæ temperiem consequuntur, primũ cum Gal. 12. de vsu partium secundo. Natura

neruum

neruum creauit molliorum ligamento, cõpactiorem autem substantia cerebri, ne (vt ait Galen. septimo, de Placitis quinto) facile a quolibet pateretur. Dixit autem Hipp. libro de locis in homine, neruos robur, & colorem medium habere inter ossa, & carnam, vt molliores sint ossibus, & duriores carnibus. Cæterũ quamuis omnes nerui sint molliores ligamentis, vt cum Galen. libro primo de Placitis nono lõgo interuallo a copularum duritie distent, nihilominus cum eodem Galeno passim, & potissimum loco modo citato, nec nõ septimo de Placitis quinto, libro de instrumento odoratus capi. secundo, & octauo de vsu partium quinto si nerui inuicem conferãtur, aliqui sunt molliores, aliqui duriores, vt molliores sint spectantes ad organa sensuum, hæc enim patiuntur: duriores autem pertinentes ad motus instrumẽta, hęc etenim agunt. Vnde etiam addebat 9. de vsu partium 14. neruorum alios esse molles, alios duros, alios medios æquissimo interuallo ab extremis distãtes.

Neruorum ductus penes genus.

Molles autem, & duri subdiuidũtur, nam tales sunt vel in summo, vel non in summo, si in summo est neruus, vel mollissimus, vel durissimus, si nõ in summo, sunt nerui medij inter medium exquisite distinctũ ab extremis, & extremum, & dicuntur vel molles, vel duri, molles quidem, quia medij sunt inter mollissimum, & medium, duri autem qui medij sunt inter durissimum, & medium. Huius autem discriminis secundum mollitiem, & duritiẽ ratio desumi potest a materia ex qua, a ductu & vsu. A materia ex qua molliores propagantur a cerebro, duriores a spinali medulla quoniam spinalis medulla est durior cerebro. A ductu autem in hoc perpendimus lõgitudinem, & breuitatem, rectitudinem, & obliquitatem, & spatium an durum, nec ne, declaro, quo ad longitudinem, & breuitatem dicit Gale. 16. de vsu partium quinto, vbi natura ductura est longo itinere neruum, & præsertim exiguum, donauit neruo in reliquis substantiam similem, sed crassiorem tutelę gratia. Quo ad rectitudinem, & obliquitatem, si via sit anfractuosa durior producitur. Quo ad spatiũ, si in via perueniat ad mẽbrum durum propter contactum corporis durioris, durior progignitur. Tandem quo ad vsum gratia sensus mollior efficitur, durior autem causa motus, & vt motus est vehementior eo ẽ durior producitur, & hoc est, ꝙ significauit Gal. 16. de vsu partium 1. dum ait, dum natura ductura est neruum motui vehemẽti musculi ministraturum, duriorem efficit, vt mirandũ non sit si sæpius neruorum substantia crassescat velut in collo circa laringem, secundo cum in thoracem inciduñt ad radices costarum progredientes, tertio, quoniam primo e thorace exeũt, vt sexies nerui substantia crassescat, tot quidem in dextra, & totidem in sinistra.

Formatrix.

Hęc de alteratrice. Quo autem ad formatricem. Hæc primo, quo ad conformationem. Neruus præter teretem figuram omnium minime ad patiendum idoneam propositam primo, de Placit. 9. eodem cum Galeno vndecimo de vsu partium primo, & primo de symptomatum causis quinto, & octauo de vsu partium 6. Neruus nusquam factus est cerebro densior vt nullam habeat perspicuam cauitatem, vt etiam ait Hipp. lib. de locis in homine. Quo fit vt collis corpus illud neruosum non sit neruus, sed substantia ligamẽtalis, vt suo loco explicabitur. Excipiuntur tamẽ nerui optici, hi namque donati sunt euidenti meatu, quã uis plerique hoc negent, sicut & plerique testãtur se vidisse. Huius autem conformationis causa fuit, quoniam & venæ, & arteriæ eguerunt cauitate, vt substantiam corporeã deferrent, contra neruus his fuit destitutus, cum nequaquam substantiam deferat corporeã, exceptis opticis, per quos animales spiritus in oculos deuehuntur, vt cauitas si adest non sit propter sanguinem, sed propter spiritum, & ob id Gal. secundo de facul. natur. 6. ait. Nerui cauitatem esse plenam non sanguine, sed animali spiritu.

Magnitudo.

Quod autem attinet ad magnitudinem primum sciendum cum Gale. 3. de anat. administ. 3. per magnum neruum nõ oportet intelligere secundum longitudinem, sed secundũ circumferentiam, ut maximus sit neruus, qui maximam habet circumferentiam. Itaque quo ad magnitudinem attinet, constat non æqualiter fuisse formatos, vt cum Galeno quinto de vsu partium 9. pro mole organorum, in quæ inseruntur, pro actionum dignitate, intensione, & vsus assiduitate, nerui maioris & minores producti fuerint, hincque cum eodẽ Galeno lib. de instrumento odoratus secũdo, natura tribuerit oculis neruos non modo molliores, sed etiam maiores, quã reliquis sensorijs, post quos sunt nerui pertinentes ad auditum, deinde ad gustum, & denuo ad tactum, ut cum vis tangens sit valde hebes in sensilium dignotione, & in vniuerso corpore distributa ad differentiam aliarum facultatum sensitiuarum. Neruos sibi famulantes habent non modo duros, sed etiam minores, a spinali medulla maxima ex parte ortum habeãtes.

Numerus.

Quo autem ad numerum dicit Galen. libro de neruorum dissect. ca. quinto. neruos omnes prodeuntes siue a cerebro, siue a spinali medulla rõiugatos esse, vt aliter ad dextra, aliter a sinistra oriantur, & vterque magnitudine exquisito ęqualis; vt excipiatur tantum neruus vltimus, qui a medulla enascitur, nam ille solus sine coniugio est, propterea quod dorsalis medulla iam in neruos absumpta fuerit.

Situs ortus.

Quãtũ denique attinet ad situm, & primo penes ortũ dicere licet cum Galen. lib. de neruorum dissect. cap. primo. Neruorum originem esse cerebrum, nã vel oriuntur ex cerebro, vel ex dorsali medulla, cuius principiũ est cerebrum. Vnde dicit etiam 16. de vsu partiũ secundo a cerebro produci spinalem medullã, a qua tanquam a trunco partibus, quæ sunt sub capite, nerui immittuntur, id quoque dicit Gal. primo de Placitis nono, neruos oriri a cerebro vel immediate, vel ꝑ mediam spinalem medullam. Ita autem se habent cũ Gal. nono de usu partium 14. vt molles omnes oriãtur a cerebro, ea tamen ratione, vt mollissimi oriantur a medijs anteriorum partium cerebri, duri autem omnes ortum ducant a spinali medulla, ita tamen, vt durissimi ab ora inferiori eius originem ducant. Qui autem medij exactè sunt, oriuntur ab ea sede, qua cerebrum & spinalis medulla coniungũtur, vt cũ molles (vt suo loco probabitur) magis respiciant sensum, duri motum, dicat Galen. lib. Artis medic. 11. a spinali medulla oriri neruos motiuos, a posteriori cerebro paucos sensitiuos, plures motiuos, contra ab anteriori paucos motiuos, plures sensitiuos, vt cum Galeno octauo, de vsu partium sexto molles prodeant a cerebro anteriori, secundum partem intimam, duri secũdum partem extimam, nam interior pars, est mollior. Hæc de situ penes ortum.

Ductus.

Quod autem attinet ad situm penes ductum præter id, quod nerui, & dextræ & sinistræ partis eadem prorsus serie distribuuntur, vt eundem situm obtineãt, accedit tutelæ neruorum gratia (vt testatur Gal. secundo de locis affectis septimo) venas semper priores in superficie esse; Deinde post eas arterias quibus postea nerui subduntur, accedit cum eodem Galeno sexto, de vsu partium 8. nullum neruum, neque ad curuaturam cubiti, quoniam est ex carnis, inuenias expositum, neque ad genu & tibiam anteriorem, sed vbique in profundo inter propugnacula aut ossium, aut cartilaginum, aut ligamẽtorum, aut carnium, nam secundum hunc modum tutissimum assequuntur.

Nerui motorij.

Cæterum cum Galeno septimo, de vsu partium 14. & 16. eiusdem operis 6. Nerui motorij hunc particularem situm obtinent, vt ea lege in omnes musculos insigantur, vt inserantur in musculi vel caput, vel prope caput, aut nõ infra medium, nequaquam autem ad finem. Hinc fit vt cum nerui septi transuersi ad medium musculi corpus ferantur

per

per totum musculi corporis disseminati fibras omnes trahant ad medium, vt hoc medium caput musculi euadat. Quo autē ad sensitiuos, dicit 16. de vsu partiū secundo, distribui, in cutem, membranas, arterias venas, intestina, vterum, vesicam, ventriculum, viscera omnia, & glandularum speciem alterant, hoc est quæ succos animali vtiles generant. Verum cum plures sint neruorum coniugationes, quæ varios obtinent situs penes ortum, progressum, & insertionem non sit ab re memoriæ gratia breuiter has secernere, & omnes cum Galeno lib. de neruorum dissect. ad Tirones. Itaque quo ad primam cōiugationem neruorum cerebri, dicebat Gal. in cap. secundo prodire ab vtraque ventriculorum anteriorum parte. Hi autem nerui notabilem obtinent crassitudinem, reliquis molliores, & in oculos inseruntur. Vnde extra caluariā permeant, per foramen eque latum, vt est nerui crassitudo, collocatum autem est hoc foramen, qua prima oculorum regio oriri incipit, vt nerui veluti oculorum radices esse videantur. Vterque autem dum intra oculum immergitur, in latum sese extendit, ac vitreum humorem sphæræ modo in orbem circumit, nihilque adhuc a cerebri natura inibi differens. Quo autem ad secundam coniugationem ait, in ca. 3. Huius neruos prioribus esse minores, sed duriores, qui foras in caluaria excedunt prope foramen primę cōiugationis, atque musculis oculos mouentibus distribuūtur. Quo autē ad tertiam cōiugationem inquit in cap. quarto. Huius nerui si diligenter inspiciantur, in prima statim radice, plures esse videntur, si autem negligentius, omnes vnus esse apparebit. Adiacē autem neruis quæ cōiugationes non sane in primo exortu, sed dum per caluariam progrediuntur. Cæterum huius coniugationis nerui ita multifariam descendunt, vt commune habeant foramen cum carotide, seu soporaria arteria, per quod arteria ascēdit, & nerui descendūt. Cæterum cum multifariam hęc cōiugatio descendat, prima particula in inferiorem capitis partem tendit, hincque nerui per collū & thoracem ad partes infra septum distribuūtur. Alia autem particula, & ea putro exigua, cum in caluaria excidit, secundam coniugationem attingit, non tamen ei miscetur, sed varie scinditur. Cōfestim igitur excidit particula ipsius apud maxillæ dearticulationem, & in priorem aurium partem producitur, permista neruis, a quinta coniugatione prouenientibus. Alia præterea est pars veluti truncus, & in duas scinditur partes, quæ deinde in multas secantur particulas, vt alia distribuatur rursum in musculos temporales, & mansorios, rursum in omnes etiā alios, qui a superiori maxilla, exoriuntur. Ad hæc per hos nerui gingiuis, dētibus, ac curi, quæ circa faciem est, sensus impartitur, reliqua vero pars tum ad dentium, qui in inferiore sunt maxilla radices scinditur, tum gingiuis, ac labris inferioribus propagines mittit, plurima etiā eius pars in linguæ tunicam dissipatur, vt hanc neruorum coniugationem gustatoriam nuncupent. Dicit etiam nono, de vsu partium decimoquinto, a tertia coniugatione neruos suscipere gingiuas, & dentes omnes, totā cutem faciei, tunicam narium internam, omnes ferme partes ad maxillam inferiorem pertinentes, ad hæc motus palpebrarū, quæ circa supercilia, vt & frontē totam. Addebat autem in cap. 10. ab hac tertia coniugatione peruenire neruos, in iecur, lienem, renes, in totum ventrem, & omnia viscera. Quo vero ad quartam coniugationem inquit in capit. quinto, huius neruos commisceri statim eum tertia, simulque prætergredi, primum quidem crassam membranam, postea capitis os, deinde ad oris palatū secedere, vt recte inquit Marinus. Quantum deinde ad quintā, inquit in cap 6. Huius distributionem manifeste duplicem esse quamuis hæ distributiones sint sibi mutuo vicinę, & vnam esse propter Marinum concedere liceat. Exaltera ergo distributione, seu radice in priori parte exoritur neruus, qui auditorius vocatur, qui vna cū dura cerebri membrana in auditus foramen incidit, cū qua in latitudine scilicet sese explicās, meatuum sublenit, ex reliqua radice alter prodit neruus, qui incidit in aliud lapidosi ossis foramen, quod cęcū appellatur. Statim vero & hic neruus illi tertiæ coniugationis neruo, qui foras excedere apud maxillę dearticulationem dictus est, permiscetur, vt ex vtrisque permixtis maxima pars, vel vt melius dicam, totum fere scindatur in latum musculum, quem dilatatiouem appellamus, qui cuti subnascens buccam siue maxillam mouet. Quantum deinde ad sextā coniugationē, in septimo c. ait hanc vno vti foramine, quod prope suturæ lambdoidis situm est. Cæterum cum primum ex cerebro exoritur principium habet trium neruorū qui cum extra caluariā excedunt, varie rum inter ipsos, tum cum adiacentibus miscentur: Verum vtrait, in cap. 10. primorum distributio mittit propagines in musculos gutturis, reliquorum autē duorum, alter tum in faucium musculos, tum in linguæ radicem, alter tum in scapulæ musculum illum latum, tum in alios quosdam qui inibi sunt, peruenit. Verum enim vero huius sextæ coniugationis nerui secundum plurimam portionem in feruntur in os ventriculi, antequā autem inserantur, propagines in collum, & thoracem habent. Ex medio autem thorace nonnullæ portiones ad quosdam musculos gutturis veniūt, vt si lędantur, animalis vox deficiat. Ad hæc pulmo, & cor ab hac sexta coniugatione quandam neruorum portionem in collo suscipiunt. Varia præterea est horum neruorum commixtio rum cum iotei costalium neruis, tum iis fere omnibus, qui ad lumbos parui feruntur, rum postremum cum reliquis eorum neruorū qui ad vētriculū veniunt. Varia deinque est, & intra peritonæi regionem distributio, vt per repient nec ut ad iecur, lienem, & renes, & ad totum ventrem, atq; ad omnia viscera. Quo denique ad septimā coniugatione cum Gal. in c. quinto, hæc maxima sui parte in linguæ musculos distribuitur, parua autē sui portione producitur semper in eos musculos, qui tum scutiformi laringis cartilagini, tum humilibus lamboidis ossis lateribus sunt communes, in alios autē quosdam non semper. Cæterum additi in capit. 9. Neruos infra caput tendentes, ita misceri, vt nerui 3. 6. & 7. coniugationis inuicem misceātur, cum quibus etiam multam commixtionem faciunt nerui primæ, & secundæ coniugationis dorsalis medullæ, vt hæc mixtio anatomicis cōfusionem pepererit. Hęc de neruis a cerebro prodeuntibus. Quo autem ad neruos ortū trahentes a spinali medulla. Horum prima coniugatio cum Galen. in cap. 11. oritur a duobus primis vertebræ foraminibus medullam tangentibus. Hæc autem coniugatio vnam radicem apud medullam habet, mox scinditur in duas portiones, vt altera retro, altera ad latus feratur, vt hæc coniugatio parua sit in animalibus, paruis vertebris donatis, contra magna si magnæ sint vertebræ. Hinc autem prima coniugatio in eos iam distribuitur musculos, qui circa capitis de articulationem sunt. Quantum deinde ad secundam coniugationem. Hæc emergit, ad similitudinem primę a posteriori parte, non tamen vt prima per foramina. Nam in vtraque spinæ parte est locus ossibus nudatus in medio primę, & secundę vertebrę, per quēm exoriuntur nerui. Hi autem aliquandiu per latera, ad priora feruntur complicati primæ, & tertiæ coniugationibus neruorum cerebri, vt plurima eorum portio posterioribus colli musculis distribuatur, simul etiā quippiam latis musculis buccas mouentibus impartitur. Quidquid vero iam reliquum est ipsorum, ad caput ascendit, posteriorem ipsius totam regionem protexens, quemadmodum & quod antrorsum fertur, prope modum in totam priorem capitis partē disseminatur.

Marginalia: Neruorum coniugationes cerebri. — Prima. — Secunda. — Tertia. — Quarta. — Quinta. — Sexta. — Septima. — Neruorum a spinali medulla origo. — Cōiugatio prima. — Secunda.

minatur. Quo vero ad tertiam coniugationem ait, in capitulo decimotertio, hæc exoriri ex transuersis partibus, vbi colli secunda, & tertia vertebra, inter se mutuo congredientes commune, ac rotundum efficiunt foramê, quod neruī crassitudini, latitudine est æquale. Hæc autem coniugatio statim scinditur in duas partes. Vnde quo ad alteram partem, quæ retrorsum fertur, distributiones quasdam per profundū musculorum, qui inibi sunt exhibet. Deinde ad spinæ apicem exurgit, indeque rursus neruus hic obliquus in priora tendit, in musculum post aurem disseminatus. Quo vero ad reliquam partem, quæ in priora fertur, hæc vicinis exortibus permiscetur, ac distributiones quasdam, tum alijs, quæ illic sunt corporibus, tū latis musculis, tum ijs, quę sunt ante aurem mittit. Cæterum cum dictum sit de prima, secunda, & tertia coniugatione sciendum cum Galen. in cap. decimoquarto, hæc communia omnes habere, primum quidem, vt per foramē duabus vertebris commune nerui exeant secunda, vt nerui statim in exortu scindantur in duplicem partem, nempe minorem, & maiorem, minor autem ad priora, maior ad profundum fertur, & primo in spinæ apicem, deinde vero non in priora per latum musculum, qui buccas vna cum labijs ad latera abducit, citra hoc quod maxillæ inferioris os mouet. Tertio commune est his tribus coniugationibus, vt post primum statim exortum breuem, quandam neruorum distributionem in musculos spinales exhibeat, quarto commune vt neruus ad spinam retrorsum ferātur, propaginesque quasdam musculis colli, & capitis communibus, impertiantur. Quo vero ad reliquas colli vertebras, cuiusque quid peculiare proponens Galen. in cap. decimoquinto, inquit. Quantum ad quartam, quæ inter tertiam, & quartā vertebram enascitur, ab hac oriri breuem admodum neruulum, qui ad quintam peruenit coniugationē, cuiqua primū excedit, permiscetur, qui sane neruulus in Simijs conspicitur, non sequenter autem, in cæteris animalibus. Quo autem ad quintam coniugationem. Huius duplex est portio, vna quidem parua portiuncula decliuis fertur, quæ vbi paruas quasdam, a succedentibus coniugationibus portiones assumpserit septi transuersi neruus euadit, reliqua autem maior particula ad summum scapulæ ascendit. Quo vero ad reliquas hoc est sextam, septimam, & octauam, vt excidunt foraminibus, sexta quidem coniugatio oritur, post quintam vertebram, septima post sextam, octaua post septimam, postea sibi mutuo permiscentur, atque ad scapulæ simum, & ad brachium per axillam tendunt. Hæc de coniugationibus colli. Quātum deinde ad cōiugationes vertebrarum thoracis, inquit in cap. decimosexto, primā coniugationem exoriri inter primam, & secundam thoracis vertebram, & plurimum sui partem permisceat, cum iam prædictis coniugationibus. Cęterum hęc prima coniugatio secundum eius portionem non exiguam in primum intercostale descendit, ac ad spinales musculos retro peruenit, secundum vero reliquam totam portionem super primam costam extensam neruo, qui est, post septimam colli vertebram, copulantur, deinde omnes hæ partes inter sese complicatæ per axillam in scapularum sima, & brachium feruntur, vt magna neruorum pars in brachij, & cubiti musculos distribuatur, quod vero reliquum est in summam manum disseminetur. Quo vero ad reliquas coniugationes vertebrarum thoracis neruos pariunt eodem modo se habêtes excepto neruo, qui est in secundo intercostali, hic enim neruus idem manifeste excidens ad brachij cutum accedit. At reliquæ omnes coniugationes statim cum oriuntur neruorum portionem quandam sed minorem tribuunt spinalibus musculis, alijsque, qui in dorso sunt veluti tum scapulas mouentibus, tum ad humeri de-

articulationem ascendentibus, secundum autem reliquam portionem vniuersam ac maximam mittunt neruos per intercostalia ad os vsque pectoris progredientes, quibus donantur musculi tum intercostales, tum qui extrinsecus thoraci impositi sunt. Quantum deinde ad coniugationes quæ a dorsali medulla ad nothas costas accedunt, neruorum minorem portionem singulæ intercostali sibi respondenti distribuunt, quoniam nothæ costæ ad os pectoris non perueniunt, reliquam vero totam & proinde maiorem portionem mittunt ad hypochondrium, vt nerui in os distribuant musculos, & qui primi instrati sunt extrinsece nimirum, & oblique, superneque ex thorace delati, & qui recta descendunt carnosique, sunt. Quantum deinde ad coniugationes vertebrarum lumbi, in capite vltimo ait, commune esse harum omnibus neruis, vt ad spinales musculos, & abdomen, & psoas vadant. Cæterum id peculiare habent, vt primarum vertebrarum post diaphragma ab vnaquaque neruus quidem paruus permisceatur ijs neruis, qui superne deorsum descendunt, a cerebro, vltimarum autem lumborum, scilicet vertebrarum, duæ sunt coniugationes neruorum ad crura tendentium, quarum coniugationum nerui permiscentur in neruis coniugationum duarum ossis sacri. Vt denique quantum attinet ad coniugationes ossis sacri in cap. vltimo, dicit has primum neruos mittere primis musculis dearticulationem coxendicis mouētibus, reliquam autem totam neruorum partem, ad crura tendere, in vnumquemque musculum vsque, ad crurum finem, sicut & in manuum musculis factū est. Qui vero nerui per reliqua lati ossis interna externaque foramina explantationes habent in os coccyga eminantes disseminantur musculis sedis, vesicæ pudendi, immo & ipsi pudendo, adhæc musculis, q̄ ab osse sacro, & ab interna ossis pubis parte exoriūtur, omnibusque etiam corporibus extrinsecus iuxta sacrum os incumbentibus. Hæc de situ Neruorum, quantum in genere licuit. Tandem in definitione dictum fuit (gratia distributionis facultatis animalis) per hanc intelligēdo, quæ potest distribui, quæ scilicet principalis nō est, & ob id dicit Gal. neruorū vtilitatem esse facultatem sensus, & motus a cerebro in partes deducere. Eandem sententiam habuit septimo de vsu partium 14. vt cum Gal. libro de Neruorum dissect. primo nulla animalis particula sine neruo, vel sensus, vel motus voluntarij particeps esse possit, eandem sententiam habuit septimo de placitis 3. & septimo, de placitis quinto. vt cū vel sensus, vel motus, vel quādoque etiam vtrunque pertineat ad corporis membra iure a Gal. primo, de semine quinto, & secundo meth. sexto, neruum positum esse inter prima, maximeque communia instrumēta, a quibus omnia membra gubernātur. Vnde respiciens ad mutum Hipp. lib. de ossiū natura ait, neruos exhibere flexionem, & distentionem. Vnde & Plato in Phędone ait, Neruos esse qui intendunt, & remittunt commode, faciuntque vt flectendi cuiusque membra homo habeat facultatem. Cæterū cum nerui inuicē ita se habeant, vt alij cōstituantur molles, alij duri cum Gal. septimo, de anatom. administrationibus cap. octauo, quamuis omnes nerui vtramq; habeant facultatem, hoc est sensitiuam, & motiuam, siue sint molles, siue duri, verum molles ad sensum aptiores sunt, duri autem ad motum. Notandum autē hoc loco cum Gal. primo, de placitis nono, excipi neruos insigniter molles siquidem ait. Neruorum quorundam ea, est substantia, vt sint ad modum molles, vt ad sensum tantum modo sint idonei, qui aūt duri, & ad sensum, & ad motū, vt neruorum nō sit exigua, sed insignis vtilitas, quā proponens Galen. 5. de vsu partium nono, dicit, quemadmodū tria sunt in corpore organa, nēpe sensus, motus, & nutritionis, ita neruorū triplex est

Ad nothas costas.

Cōiugatio lumborū.

Ossis sacri.

Gratia distributionis facultatis animalis.

Differentię inter neruos.
Not.

vsus, primus quidem causa organorum sensus, siquidem per neruos sentiunt, vt verbi grat. oculus videt per neruos, secundus causa organorum motus, hoc est musculorum, vt propterea musculus per neruos moueat, tertius causa organorũ nutritionis, vt verbi gratia, renes per neruos noxia sentientes, ea a se propellunt. Addebat autem Auicenna libro primo, fen prima, doctrina quinta, c. primo. Neruorum vtilitatẽ esse vel per se, vel per accidens, per se vt deferat sensum, & motum, quamuis primo propter organa sensus & motus, secũdo propter organa nutritionis, per accidens autem vt caro corroboretur, etiam corpus fortius fiat, significans, dum neruus in musculis degenerat in fibras, hæ namque carnem musculorum roborant, firmant, vt hinc corpus robustius ad motum

Not. euadat. Cæterum vt conferat ad sensum & motum, notandũ bifariam cõcurrere, alio modo vt via, vt ductus facultatis, reliquo vt etiam habent actionẽ, non

Ductus. Via. vsum tantum. Vtrumque declaro, & primo vt sunt ductus, seu via facultatis, dicit Gal. 7. de anat. admin. octauo, omnes neruos, vtramque habere facultatem hoc est sensitiuam, & motiuam, hoc est deferre vtrãque facultatem, siquidem quilibet neruus potest esse via vtriusq; facultatis, vt Auicenna neruum latorem nominarit. Vnde dicebat Gal. primo, de motu musculorum primo, in neruis magnam esse vim superne, a magno principio affluentem, non autem ipsis connatam, vt in motem venarum a cerebro, ceu ex quodã fonte deducat vires musculis, & proinde membris siue motiuis, siue sensitiuis, & causa fuit cum Galeno septimo, de placitis quinto, differentia in substantia, nã si neruus talis qualis est cerebrum prorsus remansisset, nulla eius ope indiguisset. Respiciẽs etiam Gal. ad neruos, vt sunt via facultatis animalis, ait primo, de sympt. causis quinto, si nerui prorsus angustentur primo torpent, postea omnino sensus & motus expertes sunt. Ecce proponit angustiam, quare morbum in via, statuit etiam in libro de cõstitutione artis medic. 4. neruum esse veluti viam facultatis, a cerebro prodeuntis. Vt cum neruus sit via facultatis, conferat ad hanc distributionem, conferat per sui temperiem seu substantiam per id, quod consequitur, & per id quod accidit, vt scilicet hęc pertinent ad intimam neruorũ substãtiam, per substantiam quidem seu temperiem,

Substantia. cum nulla alia substantia, neruea excepta, quamuis mollis & peruia, sit apta ad deferendam facultatem, per id autem quod consequitur, per mollitiem assequitur, vt promptius distribuatur, per id quod accidit, hoc est per poros, vt si occludantur, inhibeatur transitus. Hinc sequitur, vt tametsi nerui statuatur vel molles, vel duri, omnes tamen similem obtinere temperiem quod consequitur, quod accidit, vt differentia sit solũ secũdum magis & minus, vt merito quilibet neruus aptus sit ad deferendam animalem facultatem, siue

Not. Nerui qui causa sẽsus acutioris. sit sensitiua, siue motiua. At notandum cum Galeno primo, de symptomatũ causis octauo, per neruos vim sentiendi partibus transmitti, vt modo magis, modo minus influat, vt quanto somnus est profundior, tanto minus influat, quod sano modo est intelligendum nam vis animalis spiritalis, nec suscipit magis & minus, vt si modo robustior sit, modo imbecillior, id cõtingat causa spirituũ animalium, vt suos radios mittunt, vt cum tempore somni fiat concentratio spirituum, & hanc radiorum, minus influat virtutis, hoc est minus robustæ, minus munitæ a radijs. Vnde ad hanc veritatem respiciens Gal. libro de instrumento odoratus secundo, voluit neruos sum molliores, tũ maiores ad sensationem acutiorem præstandã cõferre, contra duriores & minores ad hebetiorẽ, quorum dictorum, non est alia ratio, nisi quia, quo nerui sunt & maiores & molliores, eo promptius, & in maiori copia suscipiunt spiritus animalis radios, vt ait, octauo, de vsu partiũ sexto, ab obiectis promptius & magis alterantur, vt sensus exquisiti causa sit neruorum mollities, quæ cum habeat coniunctam raritatem, hinc fit, vt humida, & densantia, sensum hebetent, & hoc est pulcherrimum. Hæc de vsu. Quo autẽ ad actionem, hac etiam donatos esse neruos comprobatur. Et primo ex Galeno primo, de decretis 9. nam ait, tria esse instrumenta, quæ corporis forma similia sunt, operationibus autem, & vsibus non parum distant, sunt autem copula, tendo, & neruus. Quare neruus habet actionem, neque hæc actio est nutritio, quæ & hæc reliquis competit. Confirmatur magis ex Galeno, dũ septimo, de Placit. quinto ait, neruos inuicem differre, nam qui mittuntur ad sensum instrumenta, sunt molliores ijs, qui mouent membra, causa autem fuit (ait Galenus) quoniam sensus fieri non potest, nisi neruus, scilicet ab obiecto aliquo modo afficiatur. Ecce si neruus afficitur ab obiecto, ergo non est tantum via facultatis, verum etiam sentit, vt cum neruus eo magis afficiatur, quo est mollior, motorios neruos omnes esse capaces sensus tactus, quoniam (vt ait Galenus) huius sensibile, est crassius, vt scilicet neruus motorius, quamuis durior, possit tamẽ affici ab obiecto tactus, nequaquam ab obiecto aliorum sensuum. Sed ad rem, cum neruus afficiatur a sensibili obiecto, ideo non modo est via facultatis, sed etiam sentit vt afficitur. Et hinc fit vt cum Galeno adhuc hanc veritatem stabilire liceat, cum septimo, de anatomicis administrationibus octauo, dicat, molles esse ad sensum aptiores, duros autem ad motum, quod nequaquam dixisset, si nerui facultatis essent solum latores. Nota, neruum non sentire nisi vt recipit, nam iudicium pertinet ad quid intus, & de hoc dictum est diligenter in sermone de manu. Et tandem cum Galeno, hæc veritas firmatur. Nam nono, de vsu partium decimoquarto, voluit neruos inuicem differre, vt molles sint apti ad sensum, inepti autem ad motum, contra duri sint apti ad motum, ineptissimi autem ad sensum, vt si neruus mollis maneat, qualis a cerebro est enatus, nequaquam ad motum conferre, eiusmodi sunt nerui, qui ad ventriculum feruntur, vt si neruus mollis euadere debeat motorius, necessarium sit, vt exporrectus siccior & durior seipso euadat. Ex quibus euidenter Nerui per genus.
colligitur, neruum per sui mollitiem cõferre ad sensum, per duritiem autem ad motum, vt durities sit in causa hebetis sensus, mollitiem autem cum Galeno etiam decimoquinto de vsu part. primo, tẽsione motui fit impedimento. Quæ veritas cum hunc in modum se habeat, neruus non est tantum via facultatis, quia neruus sui mollitie non impedit transitum facultatis motricis, verum etiam concurrit ad agendum, nempe ad sentiendum per mollitiem, ad mouẽdum, per duritiem, vt neruus, quo durior eo magis conferat ad motum. Hactenus ergo constitutum sit, quemadmodum nerui omnes, & soli, animalem facultatem deferunt. Mollissimi autem sentiunt tantum, reliqui, & sentiunt, sed sensu tactus, & mouent. Cæterum cum nerui omnes hoc obtineant, vt deferant animalem facultatem, sciendum differẽtiam esse inter opticos, & reliquos omnes, vt cũ Galeno septimo de Placitis quarto, non deferatur facultas per spiritus nisi per opticos ad oculos, vt cum hoc præstent per foramẽ internum, hoc solũ etiã in opticis fuerit procreatum, vt in reliquis neruis facultas deferatur per neruorum substantiam, quæ tamẽ quãuis non habeat foramen vnum a principio vsque ad finem, nihilominus opus est, vt sit rara, & poris referta, nam secus facultatis non esset capax, quo fit vt si pori occludantur, & hinc neruorum substantia densetur, facultatis transitum inhibens. Sed loco citato quærit Galen. cur neruis omnibus non sit tributum Dubitatio.
foramen? inquit Gal. si nerui omnes foramẽ haberẽt Solutio.
opus erat circũiectũ fuisse illi meatui corpus, quod-

dam

(Margin note beside "Quo autẽ ad actionem": Actio.)

Neruorum foraminū causa.

dam araneorum telis tenuius, quod facile discerpi potuisset, & meatus in singulis pene momentis obturari potuisset, vt cū opticus sit satis amplus, hoc periculum non ita immineat. His ergo de causis ait Galen. non omnibus neruis meatus est ductus. Sed nobis etiam liceat addere aliam causam, vt non omnibus neruis sit concessus meatus, quia opus esset insignī copia spirituum, qui per illos meatus animalem facultatem deferrent. Adhæc facultas, vt qualitas quædam spiritalis, non eget vehiculo, quod sit corpus vt spiritus, vt spiritus in oculum confluat vna cū facultate non quidem primū, vt deferat facultatem, sed vt misceatur cum calido innato crystallini, &

Dubitatio.

extra oculum radios mitteret. Et hæc veritas colligitur ex Galeno loco citato. Nam quærit, si vnus neruus potest vim deferre sine foramine, cur in exortu spinalis medullæ formatus est meatus, nec non

Solutio.

& in opticis? Respondens Galenus, ait, hæc foramina facta esse, vt reciperent subtiliorem substantiam, hoc est animalem spiritum, quippe quidū producitur ad principium spinalis medullæ, quodammodo violentiā infert facultati, vt efficacius a partibus suscipiatur, dum non peruenerit ad oculum instar solis per radios, cum ambiente vnitur, vt ambientem ad naturæ suæ proprietatem immutet. Hæc de neruorū vsibus. Quos omnes vsus acceptos referri oportet neruis secūdū internam portionem, scilicet medullarem. Nam quantū attinet ad exteriores partes a mēbranis progerminantes, cum Galeno septimo, de placit. tertio, hæ idem officium neruis exhibent, quod membranæ cerebro præstant, nempe operiunt, &

Cutis. Nomen.

tuentur. Hæc de neruis. Quo vero attinet ad cutem ex Galeno secundo, de vsu partium sexto, quod Latini vocant cutem seu corium, Græci vocant derma quoniam excoriari potest, quod de maiori parte cutis intelligere oportet. Siquidem aliquarum partium cutim non est possibile excoriari propter tendones, & musculos insertos, vt suis locis declarabimus, vt per cutem intelligere oporteat cum Galeno tertio, de alim. 33. eam corporis partem, quæ totū corpus ceu vestimentum quoddam natiuum ambit, cum autem corporis pars instar indumenti totum corpus ambiēs sit cutis non modo secūdum portionem ultimiorem sed etiam superficiariam, ob id nos per cutem vtramque partem intelligimus, quamuis intima pars cutis dicatur, exterior aūt cuticula seu ἐπιδερμίς. Vnde Galenus quinto, aph. 77. ait cutis superficiem nominari ἐπιδερμίδα, hoc est superiorem pelliculam. At cū cuticula sit pars cutis, nos per cutem vtramque partem intelligimus, secundum quem modum etiam quandoque accepit Galen. quod sit verum 3. methodi 4. ait siue summæ cuticulæ quam epidermida vocat, siue totius cutis sit soluta vnitas. Ecce totā cutem capit, & pro cute, & pro cuticula, siquidem tota cutis non afficitur vulnere, nisi sit affecta cuticula vocata, eodē modo etiam accipitur decimoquarto, methodi secūdo, vt cum ita capiatur cutis, eodem sermone liceat,

Definitio.

& de cute, & de cuticula verba facere. Quare cutis hunc in modum acceptæ, hæc proponitur definitio. Cutis est. membrum similare genitum ex substantia sanguinea, & seminali a vi cutifica gratia custodiæ

Mēbrum.

omnium partium. Declaro, dictum est, esse membrū siquidem cum membrū sit morbi, & sanitatis subiectum, & proinde pars viuens, cum cutis viuat, iure

Dubitatio.

inter membra recensetur. Neque obstat quamuis Galeo. explicite non proponat in arte medicinali cap. 9. cutem, nā implicite proponit, & ea arte, vt sit necessariū fateri cutem vita esse præditam, ibi namque voluit illas partes esse vita orbatas, quarū tantum est generatio, & nullū est regimen, cuiusmodi sunt capilli, & vngues. At cutis non tantū est generatio, sed etiā regimen, immo duplex regimen, vt nimirū cutis, & a se ipsa nutritur, & ab alijs regitur, nempe vt neruos, venas, & arterias admittit. Vnde nō licet īferre, Gal. non proponit cutem, ergo cutis non viuit. Nam proponit capillos, qui tamen non viuūt. Adhæc vero pponit musculum, oculum, linguam, & similes alias partes, & tamen viuunt. Quæ sane omnia membra insinuat, dum ait. Reliquæ vero partes, vt vnum ex se ipsis habent regimen, hoc est insitas habent potentias, insimul etiam, & emanantes habent. Constitutum sit ergo, cutem esse membrum quod, & insitas & aliunde emanantes habet potētias. Deinde in definitione dictum fuit (similare) Nam quęlibet pars, &

Similare.

particula cutis est cutis. Vnde etiam Gal. lib. de inæquali intemp. 2. cutem inter similares partes annumerat. Deinde fuit dictum (genitum ex substantia sanguinea & seminali.) Quantū attinet ad sangui-

Genitū ex substantia sanguinea.

neam, ad hanc respiciens Arist. 2. de generatione animaliū quarto, dicit cutem fieri carne tenescente, & cum caro sit terrena 5. de generatione animalium tertio, dicit omnino cutis naturā terrenam esse, ex hac gignitur tum cutis, tū cuticula, discrimen autem est quoniam cutis generatur ex substantia sanguinea exacte permixta cum seminali, cuticula autem ex sola sanguinea, vt cum a natura inuicem misceatur sanguis, & semen, vt copiosior est sanguis, veluti efflo-

Cuticulæ materia ex qua.

rescit, hincque in summitate cutis epidermis cuticula enascitur, & propterea dicit Gal. tertio, meth. quinto, si cutis prorsus perierit, hoc est non modo secundum superficiem, sed etiam secundum partem profundam, non amplius regeneratur. At si sola cuticula amittatur, resurgit, cuius euentus alia nō est ratio nisi quia cuticula fit ex sanguine per reliquias sanguinis permixti cū semine, & proinde eius substantia sanguinea est, sed cum seminali nequaquam permixta, ad differentiam reliquæ portionis cutis. Cæterū etiam cutem fieri ex sanguine, sed cum semine permixto euidenter colligit ex Galeno primo, de temperamentis vltimo, dum ait. Cutis est veluti neruus sanguine prædit⁹. Ecce sanguinem proponit. Quod vero ad substantiam seminalem, ad hanc respiciens Arist. tertio, de historia animaliū 11. ait, cutem vulneratam non coire, vt conspicitur in cute, siue carne, vt in genu, bucca, præputio & palpebra. Cæterū cū

Seminalis.

cutis fiat ex seminali substantia, hæc multiplex est, principalis quidem veluti neruea. non principalis vero neruea arterialis, & venalis. Declaro, & eo libentius, quo hæc veritas non omnibus patet. Et primo

Cutis substātia veluti neruea.

quo ad substantiam veluti nerueam. hanc tetigit Gal. 5. de temp. vlt. dum ait, cutis substantiam esse veluti sanguine præditum neruum, qui sane veluti sanguine præditus neruus sit inter neruum, & carnem plane medius, ac si ex mixtis vtrisque constitueretur. Ecce loquit ac si cutis substantia, ex mixtis vtrisque, hoc est carne, & neruo constitueretur, vt significaret cutem non cōstitui ex mixtione carnis, & nerui, sed habere mediam illam naturam, ac si ex illis cōstitueretur, vt ex hoc inferat, cutem constitui ex quadam substantia admodū simili neruo, vt eam etiam obtineat, tēperiem, quam obtinet neruus. Vnde in maximo versantur errore qui credūt, cutim cōfici ex carne exacte commixta cum legitimo neruo. Nam præ-

Ratio.

ter auctoritatem propositam, est euidens ratio. Nam cum cutis media esse videatur inter neruū, & carnē, & secundum temperiem, & secundum duritiem, & mollitiem, vt neruus magis concurrat ad duritiem promouendam, caro autem ad mollitiem dubio procul vbi neruus esset copiosior, ibi durior esset cutis, quod tamen est falsum, siquidem, cutis manus interna plurimas neruorū fibras admittit, cutis autē verticis paucissimas, cū tamen cutis verticis, sit durior, & hinc ēt fit, cū sit durior non propter neruos, vt non sit sensus exquisiti, vt cutis manus, vt propterea concludendum sit cutim fieri ex semine, vt mutatur in fibras membranosas admodū similes neruosis, ita ta-

men vt fibræ illæ veluti neruosæ exacte cum substantia sanguinea, cum carne misceantur. Vnde primo de sem. 10. ait gigni cutim ex substantia membranea, & carnosa, vt ex vtrisque optime mixtis gignatur cutis, & hinc fieri, vt cutis vincente portione, veluti neruea euadat durior, imperante autē carnea euadat mollior, magis autem vel minus sentiat pro ratione substantiæ vere nerueæ. Vnde dum Gal. 3. de locis aff. 7. ait, cutem neruosam esse, intelligere oportet confectam ex substantia admodum simili non secundum potentiam, sed secundum corpoream substantiā neruo. Hæc de materia seminali principali. Quo autem

Seminalis non principalis.

ad non principalem, cum sit neruosa, arterialis, & venosa, quantum ad neruosam, inquit Gal. 9. de vsu part. 15. cutem omnem sensus gratia neruorum propagines paucas, tenues, raras, ægre cōspicuas instar filorum araneæ ex omnibus subiectis partibus recipere. Excipitur autem frōtis cutis, vtpote quę cum motus voluntarij sit particeps, merito fibras neruorū cōspicuas est adepta. ex quibus colligēdum, neruos non esse partem præcipuam, ex qua cutis cōstituitur, cum concurrat solum gratia sensus, vel motus, nō autem causa principalioris vsus, de quo suo loco. Et hinc factum est cum Gal. 16. de vsu part. x. cutem non suscipere proprium aliquem neruum, sicut musculi, sed ex partibus subiectis admittere fibras neruolas, quæ simul cum subiectis partibus cutim connectunt, sicut etiam ei sensum suppeditant. Quo autē ad reliquas substantias, hoc est venosam & arteriosam, vt colligere licet ex dictis in sermone de neruis, arterijs, & venis, neruorum arteriarum, & venarum tenuissimæ partes deducuntur in cutim, vt scilicet cutis, instar aliarum partium sit particeps vtilitatis, quæ ab his tribus communibus vocatis instrumentis impartitur, non autem vt ex his tanquam ex principali substantia efformetur cutis, nam præcipua substantia est tum caro, tum similis neruo substantia. Constitutum ergo sit cutim generari ex sanguine, & semine & proinde ex carne, & cuticula, scilicet vt ex sanguine, vt autem ex semine ex substantia veluti neruea, arteriali & venali. Hoc autem intelligere oportet de cute in genere, nam datur aliqua cutis, quæ p̄ter has substantias admittit etiam carnem musculosam, cuiusmodi est labiorum cutis. Hæc enim cum Gal. 11. de vsu part. 15. est illa cutis, cū qua musculi per totum commiscentur. Recte autem dictum est, musculos per totum misceri, nā dum musculi per totum miscentur, habent rationem materiæ, ex qua pars, & proinde cutis constituitur, vt solum coniungantur, hoc potius pertineat ad cutis situm, cuiusmodi verbi gratia est cutis frontis, de qua loquens Gal. nono, de vsu partium decimoquinto, ait, ei subessa musculosam quandam substantiam tenuem, multas neruorum fibras recipientem, vt cutis frontis, cum hac substantia musculosa ita coalescat ad differentiam cutis reliqui corporis, vt vtriusque sit motus vnus, est autem supercilia attollere. Ecce substantia musculosa modo commiscetur, vt in cute labiorum, sed solum coalescit, quare pertinet ad situm, non autem ad materiam ex qua. Qua cutis materia ex qua constituta, patet cutem nutriri ex sanguine, & semine, & optimo sanguine non autem pituitoso. Vnde dum Galenus ait, secundo prognosticor. tertio, cutē nutriri ex sanguine pituitoso, hoc non est secundum naturam, sed præter naturam, vt euenit in hydrope, quod si verum, ait, vniuersa cutis vtpote quæ sanguine pituitoso alitur, intumescit, vt si digito premas, statim appareat caua. Ecce loquitur de cute corporis Hydropici, vt cum alatur ex sanguine non fiat ex carne, quoniam dum Galen. tertio, methodi quinto, ait, cutim creari ex subiecta carne, loquitur de cuti deperdita vi causæ morbificæ, quæ generatur, dum caro magis siccatur & coquitur, vt mutetur in cutem, quæ tamen non est vera cutis, cum cutis deperdita regenerari nequeat. Deinde in definitione dictum fuit, a vi cutifica. Hæc, siquidem quantum attinet ad alteratricem, cum Galenus primo, de temperamentis vltimo, & secundo de temperamentis primo, & quinto, simplicium quarto, tribuit cuti temperiem mediam, inter calidum, frigidum, humidum, & siccum, & potissimum illi cuti, quæ est in manu interna hominis temperati. Vnde dum quarto de ratione victus in acutis 102. ait cutim esse frigidiorem carne, insinuat temperiem cutis, nam cum caro per calidum excedat, ita cutis est frigidior, vt recedit ab illa caliditate, efficitur temperata, similiter dum Galenus tertio, metho. quinto, ait, cutem esse sicciorem carne, non significat cutem excedere per siccum cum sit temperata, sed esse siccam in respectu ad carnem, quæ per humidum excedit, vt cutis temperata, tamen ad carnem humidam possit dici minus humida, seu siccior. Huius autem temperiei ratio colligi potest ex Gal. primo, de temp. vltimo. Nam cum cutis sit composita ex carne excedente per calidum, & humidum, & substātia simili neruo frigida & sicca, ex his contrarijs resultat media quædam temperies inter calidum, frigidum, humidum & siccum, vt hic obiter confirmare liceat veritatem a nobis prius propositam circa materiam ex qua cutis. Nam si fieret cutis ex legitimo neruo, cum sit neruus potius sensitiuus, quam motiuus cum Galeno loco citato, neruus sensitiuus in humiditate, & siccitate mediam naturam obtinet, vt si cutis fierat ex carne calida, & humida, & neruo temperato, cutis complexio media inter extremas non esset. Hæc cum sit cutis temperies, nempe media inter extremas, cum Galeno loco citato, rationabiliter, in duritie, & mollitie medium statum obtinet. Quātum autem attinet ad formatricem, cum Philosopho tertio, de Hist. animalium vndecimo, cutis hominis, proportione magnitudinis tenuissima est, adhæc continua est, præterquam vbi naturales meatus solent euaporari, & in ore, & vnguibus. Vnde etiam cum Galen. primo, simpl. 1x. Natura cutim omnem efficit in primo statim ortu continuam, ac temporis spatio perforatam aliquibus in locis, cum Galeno tertio, de locis affectis septimo, vt secundum se totam plurima nanciscatur spiramenta, instar cribrorū. Vnde etiam primo de tuenda 12. ait, cutim totam poris esse refertam. Præstat autem cum Galeno eodem libro cap. decimo, vt in raritate & densitate mediocritatem seruet, siquidem densior ab internis, rarior ab externis facile tentatur. Cæterum notandum hoc potissimum esse intelligendum, de cute secundum profundiorem partem, siquidem ex Galeno sexto, Epid. secundo, tertio, cutis pellicula hoc est epidermis creata est densior, vt non habeat meatus, vt cutis, quo fit vt materiæ ab intimis detrusæ potius cuticulæ, quam cuti inhæreant. Verum vt cutis est rarior cuticula, ita cum Galeno tertio, methodi quinto, est densior carne, neque obstat, quamuis dicat Galenus 11. de vsu partium 15. cutem frontis laxam esse, nam ibi per laxam, non intelligit raram sed potius, vt est soluta ab ossibus, & moueri possit, vt hæc laxitas potius pertineat ad situm, quam ad conformationem. Quare iam de situ loquamur. Primum ergo cum Galeno secundo, de vsu partium sexto, cutis ambit totum corpus, vt cum ex Galeno libro de causis morborum sexto, omnium aliarum partium extima sit collocata, non absque ratione totius corporis excipiat excrementa. Vnde hoc loco notandum cutem per hanc situm non esse imbecillam, sed per hūc situm excipere excrementa, siquidem ex Galeno, loco citato, cutis recipit superfluitates ob duplicem causam, quarum altera est situs iam propositus, reliqua imbecillitas, vt Galenus nequaquā proponat si-

tum,

Cutis vasa. Labiorum cutis. Cutis frontis. Alimentū. A vi cutifica. Tēperies. Cutis non fit ex neruo. Consequētia temperiem. Formatrix. Not. Cuticula dēsior cute. Situs. Not.

tum, vt sit causa imbecillitatis. Sed dubitatio occurrit quomodo cutis sit natura omnibus partibus imbecillior, cum sit temperata, & præsertim cum ratione situs non mutet temperiem, cuius signum, quod, & alitur & tangibilia exacte percipit. Dicerem ego in præsentia perpendendam esse imbecillitatem, & robur, non penes alteratricem facultatem, sed expultricem; quod sit verum dicit Galenus, a partibus robustis fieri expulsionem, vt cum in reliquis partibus expultrix sit robustior, in cute infirmior, propterea cutis a Galeno imbecillis est constituta. Robur autem & imbecillitatem expultricis inde haurire oportet, vt cum materia ad cutim propellatur a venis maioribus ad minores, & a minoribus ad minimas, & ab his ad cutē, id fit quoniam, vt in maioribus venis, & cordi ac iecinori proximis, virtus est robustior, & quia sunt magis particeps caloris influentis, & quia habent fibras transuersas maiores, & proinde robustiores, ad eundem modum si conferantur venæ etiam minime cum cute, ad expellendum sunt robustiores, & ratione caloris influentis, & ratione fibrarum transuersarum, siquidem cutis nec influentis caloris est ita particeps, nec non fibrarum expulsioni destinatarum est expers. Sed ad rem: cutis sedem omnium partium extimam fuit consecuta. Cæterum si situm spectemus merito connexus, eundem nequaquam seruat, sed alium, & alium, verbi gratia cum Galeno libro de dissect. musculorum capitulo quarto, cuti frontis vultur musculosa quædam natura, vt tota cutis circa frontem moueatur, quamuis immobilis seruetur maxilla, ex quo colligas cutem non fieri ex illa substantia musculosa, sed cum illa esse coniunctam. Addebat autem vndecimo, de vsu partium decimoquinto, cutem frontis solum substantiæ musculosæ esse vnitam, cutem autem manuum internarum, & plantarum pedis cum tendone coalescere, quemadmodū tertia est cutis differentia in toto animali, quæ cum subiecta musculosa substantia est appensa, non autem coaluit. Cæterum cutis frontis quamuis sit vnita cum parte musculosa, verum tamen a subiectis ossibus ita est soluta, vt moueri possit, vt demum cutis cum reliquis partibus ita coniūgatur, vt modo possit modo nō possit excoriari, sicut proprijs locis explicabimus. Tandem in definitione dictum fuit (gratia custodiæ omnium partium.) Hæc particula colligitur ex Galeno octauo de vsu partium primo, dum ait spinali medullę munimento sunt circumpositi spondyli, vasorum vero diuisiones glandulæ replent membranæ item ac ligamenta quædam muniunt simul prædicta colligantur, commune vero omnibus operimentum est cutis, vt etiam cum Galeno primo de semine decimo, fœtum dum vtero geritur, custodiat, ne lædatur a sudore, qui inter carnem, & cutem continetur. Adhæc tertio de Anatomicis administrationibus primo ait, artuum natura constat ossibus ligamentis, musculis, arterijs, ad hæc communi omnium velamento, cui nomen est, cutis. Dixit etiam decimoquarto methodi secundo, cutem esse omnium partium commune tegumento, admonebat aut Philosophus tertio de historia animalium vndecimo, cutē omnia habere, quibus est sanguis, vt insinuaret cum ex sanguine fiat caro, cutem esse potissimum propter custodiam carnis. Hanc autem vtilitatem præstat, per duritiem, & densitatem. Siquidem ex Galeno tertio de tuēda tertio, tutissimum est aduersus noxas externas imminentes, vt homo cutim habeat duram & densam, vt merito etiam cuticula sit densior, quoniam extrinseca causa huic primum occurrit, vt cuticula cutem etiam tueatur. Neque vero opinor statuendum cutilam cutem custodire, vt vasorum pertingentium ad cutem oscula occludat, siquidem non sunt, ita reclusa, vt sanguis excat, vt si abrasa cuticula, egrediatur sanguis, id fiat quia simul etiam aliqua cutis potio soluitur, quod fit verum, dum excitatis vesicis cuticula adimitur, sanguis nec venalis, immo nec arteriosus affluit. Constitutum ergo sit omnes corporis partes custodiri a cuti per eius duritiem & densitatem, ne ab externis occurrentibus lædantur. Iure autem proponuntur extrinsecus occurrentia, nam quantum ad interna offensa, hæc magis lædunt, quo cutis est durior ac densior, vt per eius raritatem, quæ tamen exigua esse debet, propter materias externas, & proinde per tenuia foramina ad exitum excrementorum scilicet tenuium, & pilorum generationem. Cur autem cutis vario modo sese habeat ad pilorū productionem, suis locis explicabimus, nimirum dum de cute vel capitis, vel frontis, vel etiam aliarum partium loquemur. At silentio obuoluere nō liceat quod proponitur a philosopho, secundo de generatione animalium quarto, & quinto, de generatione animalium tertio & quarto, siquidem ait, vngues, cornua, & pilos, & similia gigni ex cuti, non autem ex carne, vt pili crassi ex crassa cute oriantur, tenues ex tenui, vt tenuiores exeant propter meatuum angustiam, vt etiam cutis colorē ęmulentur, in brutis quidem, at nō in homine, præterquā quod in vitiligine humani pili fiunt albi, vt quamuis per ętatem albescant vt in canitie, illa tamen albedo non sequatur colorem cutis, sed inopiam potius, & exilitatē caloris. Et ratio est, nā pili ea ratione oriuntur ex cute, vt fiant ex excrementis ad cutem pertinentibus, vt cum brutorū cutis sit densior, excremēta ita detineantur, vt cutis colorem nanciscantur, secus autem statuendum de cute humana, cum sit rarior vt excrementa exeant antequam colorem cutis acquirant, hinc fit vt cum cutis vitiligine afficiatur, densior reddatur, cum diutius hærent excrementa, merito in pilos albos degenerant. Hactenus ergo patet quemadmodum vsus omnis & solius cutis est omnium partium intimarum custodia. Cęterum hoc loco inquirendum, an cutis per vsum propositum aliquam habeat actionem. Ex Galeno autē libr. de causis morborum sexto aliquis colligere possit cutem esse tantum ad vsum destinatam, nequaquam ad actionem, cum dicit cutem esse quoddam veluti velamētum animali cognatum, vt neque coctionem, neque alimenti digestionem, neque sanguinis generationē, neque pulsum neq; respirationem, neq; volūtarium motum, neq; omnino operationē aliquā afferat animali. At hęc verba recte sunt intelligenda. Nam cutis præter id quod est totius corporis indumentum, & proinde ad vsum destinata, nō prorsus actione est destituta, verum secundū partem profundiorem, siquidem quoad cuticulā, attinet, est tantum ad vsum & omni caret actione, nā neq; nutritur, neq; sentit. At cutis ipsa & nutrit, & proinde coquit, & alterat alimentum. Adhæc ēt in sensu tactus afficitur, vt cum Arist. hac de causa fuerit admodum tenuis, vt. s. ait tertio, de hist. animalium c. 11. Dicendum ergo, Gale. per operationem intelligere operationem, quæ conferat toti animali, quod sit verum ait, neq; omnino operationem aliquam afferat animali. Vnde dum ait, cutem non habere actionem, non intelligit coctionē proprij alimenti, sed quæ a parte perficit causa totius corporis, veluti est chylificatio. Quo vero attinet ad sensū tactus, in præsentia supponedū nō sentire, ita vt cutis sensus sit actio, sit iudiciū, nā solū afficitur, solum est medium, ꝙ qm̄ exactissime explicabitur in sermone de manu, ideo in pręsentia nihil dicendum. Quātum ad musculos, seu lacertos, siue vox sit desumpta, accepta similitudine, vel a mure, vel a lacerto, vel pisciculo, cōstat quid per musculū anatomici accipiāt. Quare musculi definitio proponatur. Musculus ergo est mēbrū dissimilare genitū ex neruis, ligamentis, carne, venis & mēbranis, a vi musculifica gratia motus voluntarij. Declaro, primum dictum est esse mēbrū hoc

Margin notes (left column): Dubitatio. Cutis imbecilior omnibus partibus. — Solutio. — Connexus. — Cutis frontis. — Gratia custodia omnium part. — Cutis per quod vtilis. — Cuticula vsus.

Margin notes (right column): Cutis villitas propter pilos. — Dubitatio. Cutis quæ nam actio. — Solutio. — Tactus. — De musculis. — Definitio. — Membrum.

hoc est partem viuentem. & hoc ita apertum est, vt nulla egeat probatione. Deinde dictũ est (dissimilare) scilicet ad differentiã similaris. Hęc particula colligitur ex Gal. lib. de morborum differentijs 4. dũ ait, musculum, venã, & arteriam inter prima instrumẽta connumerari, vtpote quę ex simplicibus, idest similaribus corporibus vnius operationis gratia componũtur, ad differentiam secundorum instrumentorum, quæ componuntur ex primis instrumentis, vt verbi gratia digitus componitur ex musculis. Cęterum notandum, differentiam esse inter musculum, & vasa, hoc est venas & arterias. Nam musculus semper inter partes instrumentales recensetur, vasa autem modo inter partes instrumentales, vtpote dũ præter ꝓprias tunicas obtinent etiã membranam, vt monuit Gal. lib. de inæquali intemperie 2. modo inter partes similares, dum membrana circumdante sunt destituta, tunc. n. non conficiuntur ex pluribus partibus similaribus, sed ex vnica, quę est propria tunica, siue sit simplex vt in vena, siue duplex, vt in arteria, quamuis hęc tunica cum Gal. 10. meth. vlt. constet ex substantia carnosa, fibrosa, & membranosa. At musculus quicunque est instrumentalis, quoniã semper cõficitur ex pluribus similaribus. Merito autẽ recensetur inter prima instrumenta, quoniam non conficitur ex dissimilaribus, siquidem vt conficitur ex vena & arteria, hæc vasa similaria sunt, quia in musculo, vt testatus est Gal. 7. de anatomicis admin. 5. vasa circundantibus membranis sunt destituta. Recte ergo dictũ fuit, musculum esse membrum instrumentale, seu dissimilare. Deinde fuit dictum (genitum ex neruis, ligamentis, carne, venis, arterijs, & membranis. Quę veritas, & testimonio visus cõprobatur, & Galeni dictis passim, præsertim autem secundo, de locis affect. 2. primo, de motu musculorum primo, vt quod explicandum desideratur, sit qua ratione hæ partes ad musculum constituendum concurrant. Sigillatim ergo circa singulas discurrentes, primum quantũ attinet ad neruos, ex Galeno primo de facult. natur. 2. Neruus perueniens ad musculum in prima quidem insertione in pauciores distribuitur portiones, illis rursus in alias scissis, hisque iterum sectis in alias, eo vsq; tandem scissura procedit, vt in membranas, & valde tenues fibras, desinat. Rursus hæ particulę inuicẽ coeũt ac producunt neruos prioribus maiores, sed numero pauciores, qui tandem nerui in fine musculi & numero & magnitudine euadunt pares ijs, qui initio primo in musculo locantur. Vnde dicit Gal. 1. de vsu partiũ 18. musculum generari, dum per carnes fit neruorum disseminatio. Dixit etiam primo, de semine 10. musculum produci ex neruorum fibris. Dicebat etiam primo de motu musculorum primo, neruos ita progredi, vt dum primũ musculos attingunt, scindãtur multiplicitee in aliam subinde atque aliam sectionem, atque tandem in tenues, & membraneas fibras resolui, totum sic musculi corpus contexunt. Dicit etiam 2. de locis affectis 2. musculum componi ex neruis, vt in tenuissimas quasdam, veluti fibras resoluuntur. Vnde & 9. de placit. 8. dicit ad musculos produci neruos. Hæc de neruis. Quo autem ad ligamenta: Dicit primo de motu musculorum primo, musculũ confici ex quibusdam propaginibus in carnem missis a ligamentis. Dicit quoq; primo, de semine 10. musculum produci ex ligamentorum fibris, vt hę carne superinducta in vnũ coniunguntur. Adhæc secundo, de locis affectis 2. asserit, musculum esse confectũ ex ligamẽtis, vt in tenuissimas quasdam veluti fibras resoluuntur, vt ex his colligere liceat, musculum donatũ esse fibris, quæ prodeant non modo a neruo, sed ẽt a ligamento, vt rationabiliter dicat Gal. lib. de cibis boni & mali succi 4. in musculis reperiri fibras solidas multas & longas, circa quas carnosa substantia concreuit, vt musculus sit confectus ex neruis, & ligamẽtis, vt hęc corpora in fibras resoluuntur. Cęterum cum musculus fiat, ex neruis, & ligaments, nõ credendũ (quem admodum falso Vesal. tribuit Galen.) musculum fieri ex æquali portione nerui, & ligamenti, quemadmodum in sermone pro salute Gal. in sermone de tendine explicatum fuit, vt in præsentia non liceat repetere. Hæc de neruis, & ligamentis. Quantum ad carnẽ dicebat Gal. 2. de vsu partium 16. carnem esse partem musculi. Vnde dicit 10. methodi vltimo, vocatur caro tantum ea, quæ in musculis est, reliquarum nullã homines carnem vocant, præterquam admodum pauci. Quæ autem carnes in visceribus visuntur, vtpote in iecoribus, renibus, liene, & pulmone, parenchymata quasi affusiones vocant. Quę in intestinis, ventriculo stomacho, & vtero sine nomine relinquunt. Ob id dicit Arist. 3. de historia animalium 16. in genere sanguineo dari carnem, & quid simile carni, nã vt se habet spina ad os, ita carnis æmulum illud ad carnem. At dicimus cum Gal. 11. simp. primo, carnem proprie dictã esse, quæ visitur in musculis. Adhæc 2. de temperamẽtis 3. ait, cum carnis plures sint species, prima species, est, quæ caro proprie appellatur, quæ nusquam in corpore per se inuenitur, sed est perpetuo musculi pars. Vnde in capitulo 5. ait, omnis musculus carnosus est, vt cum Gale. 3. de facult. alim. 5. Musculi carnes sine exactæ, & potissimum ipsorum partes mediæ, nam quidam musculi capita habent neruosa, quidam etiam maximos tendines secundum finem generant. Vt non ab re dicat Gale. secundo de locis affectis secundo, musculos ita fieri ex carne, vt (sicut testatur in cap. septimo) carnes numerentur inter musculorum partes. Cæterum carnes ita se habent, cum eodẽ Galeno secundo de locis affectis secundo, vt tenuissimas veluti fibras, neruorum, & ligamentorum fibras admittant, vt ex his per carnem dispersis musculorum essentia pendeat, vt etiam in arte medicinali capitulo quinto dicit, propriam musculorum substantiam duobus constare, nempe carnibus, & fibris, quibus enascuntur carnes. Recte autem statuit carnem fibrosam esse propriam musculorum substantiam, tum quia hæc caro in solis reperitur musculis, tum quia, est præcipua organi pars. Sed de hoc suo loco. Vnde notandum, differentiam esse inter simplicem carnem, & fibrosam. Nam simplex caro intelligitur seorsum a fibris, & præsertim nerueis, & ligamentalibus, ad differẽtiam fibrarum sanguinearum, quemadmodum capiebatur a Galen. in arte medicinali nono, vbi inter partes similares etiam cum Arist. secũdo, de partibus primo, simplicem carnem proponit. Non simplex autem caro est fibrosa, nam constat ex duabus partibus similaribus, quod sit verum Galen. primo de natura humana primo, ait, cum caro adhæreat fibris, musculorum, & carnem esse similarem, & fibras, vt caro non vt caro, sed quatenus per carnem vt ait Gal. primo de vsu partiũ decimooctauo, disseminant̃ nerui, caro fiat musculus. Sed occurrit dubitatio: quomodo Gal. libro artis medicinalis nono per carnem simplicem intelligit carnem seorsum a fibris, cum dicat decimo methodi vndecimo omnem partem similarẽ constare ex substantia carnosa, fibrosa, & membranosa. Quare vt simplex caro, vt similaris, intelligi debet vna cum fibris. Dicimus in omni parte carnosa esse fibras, verum ex substantia carnosa, & fibrosa quandoque fieri vnam partem similarem, quandoque duas, fit quidem vna pars similaris, quotiescunq; fibra permixta cum carne immediate fit ex semine, vt in tunica venæ, similiter dum caro acquirit in fibras ex fibris sanguineis, fiunt autem partes similares quotiescũque caro permiscetur cũ fibra, quæ non fit immediate ex semine, sed ex aliqua parte similari seminali, vt fibræ carnis musculi, siquidẽ fiũt ex neruis & ligamẽtis: vt si caro nãciscatur fibras, quæ immediate fiũt ex partibus similaribus, nõ egeat fibris, quæ immediate fiunt

ex se-

Dissimilare.

Not. Vasa quõ similaria.

Quæ agenda.

Nerui.

Ligamẽta.

Caro.

Caro quæ propria. Diuisio carnis.

Not.

Carnis diuisio.

Musculi ꝓpria substantia.

Dubitatio.

Solutio.

ex semine, & hinc fit, vt caro simplex vocata ad differentiam fibrosæ, seruet suam temperiem, quæ alia est

Carnis temperies.

a temperatura fibrarum. Vnde ad simplicem carnem respiciens Galen. libro de inæquali intemperie sexto, ait, non recedens a Philosopho secundo, de partium secundo, & 34. problem. tertio, carnem calidam particulam esse. Dicebat etiā primo, de temperamentis 6. carnem secundum exuperantiam esse humidā. Addebat in cap. vltimo, carnem calidiorem, & humidiorem esse cute, siquidem caro est multi sanguinis, & calida. est autem (vt ait 2. de temperamentis 3.) minus humida ad pé, vt in homine, secundo, de partibus

Carnis materia ex qua.

26. fit mollissima. Hinc cum Hipp. lib. de carnibus, caro genita est ex frigido, vt glutinosa portio in foramina trāsierit, in foraminibus autem humidum est, veluti in venis magnis: His verbis significans carnem, secundum portionem fibrosam, & membraneam genitam esse ex frigido, hoc est glutinoso semine, sed præterea, secundum scilicet portionem carneam ex humido hoc est ex sanguine; qualis est, qui in venis

Caro fit ex sanguine.

magnis continetur, cum Gal. tertio, methodi quinto, caro generatur, vt ex materia ex qua, ex sanguine, & tertio simpl. 25. dicit, carnem trahere sanguinem, vt ab agente, cum eodem Galen. cap. nono, a facultate carnis sanæ, vt quemadmodum per facultatem intelligimus facultatem carnis sanæ, ita per materiam ex qua per sanguinem intelligimus, sanguinem inculpatum: Vnde dicebat Arist. secundo, de generatione animalium quarto, naturam conficere ex materia sincerissima carnem, vt rationabiliter sit vita prædita, vt nequaquam mutetur in alias partes. Vnde dum ait Aristot. tertio, de Historia animal. 16. quoties animal extenuatur, caro aboletur, & in venas fibrasq; transit, non intelligit carnis substātiam mutari in fibras, & venas; sed vbi minuitur caro membri, conspici, & venas, & fibras. Sed ad rem caro & viuit, & gignitur ex pura materia. Siquidem si gignatur ex vitioso sanguine, tantum abest, vt sit calida, vt potius sit frigida, quod insinuauit Gal. dum tertio, de sympt. causis 2. ait. Neque enim idem est, esse carnem, & esse carnē pituitosam, nam caro est caro per formam, est autem pituitosa per temperiem frigidam, & humidam talis autem euadit, vt nutritur ex sanguine pituitoso. Cōstitutum ergo sit, probam carnem esse calidam, & humidam, & fieri ex sanguine, non autem ex semine, vt rationabiliter dicat Gal. li. de cōstitutione artis med. septimo, si male affectam carnem resecueris facile aliam poteris reficere. Quod sane dictum intelligendum est, de carne seorsum a fibris: nā fibræ, quia se-

Caro deperdita quō reparatur.

minales, deperditæ reparari nequeunt, quo fit, vt si abscindatur caro, cum habeat fibras permixtas, fieri non potest, ut dum amputatur caro, simul etiam non abscindantur fibræ, ut cum regeneretur tantum caro non fibræ, locus vacuus repleatur sola carne, quæ cū non sit fibrosa, musculus ad functionem euadat imbecillior, ut quo copiosior caro abscinditur, eo etiam infirmior euadat musculus, quia fibrarum maior copia desideratur. Hinc fit, ut caro fibris destituta inepta sit, non modo ad motum, sed etiam ad sensum, siquidem nequaquam affici potest a qualitate tangibili, dum neruis est priuata. Neque obstat, quamuis in carnis excrescentia homines sentiant, & si ferro candēte caro etiam fibris destituta tangatur, dolor oboriatur insignis: Nam sensus fit in carne fibrosa, per mediam autem carnem non fibrosam, sicut & cutis sentit per mediam cuticulam, sensus autem dolorificus exurgit, quoniam caliditas illa ignea producitur vsq; ad fibrosam carnem, ut eius soluatur unitas. Ceterū caro sine fibris, ut ex sanguine alitur, ita a natura sine cauernulis fuit efformata. Siquidem ex Galen. 3. de facult. naturalib. ultimo, partes uario modo sunt formatæ, ut quædam habeāt, uel sinus, uel cauernulas, uel aliquid, quod cauernulis proportione respōdeat, quædam autem his non egeāt, vt partes succum quo nutriuntur, vel magis, vel minus alteratum desiderant. Siquidem partes, quæ non expostulant succum

Carnis conformatio.

admodum alteratum, his sinibus, & cauernulis, non egent, veluti carnes tum viscerum omnium, tū musculorum, namque nutriuntur ex sanguine exiguam alterationem consecuto. Neque obstat quamuis cor habeat sinus, quoniam ad alios vsus, quam ad cordis nutritionem, sunt destinati. Quæ autem partes desiderant alimentum maximè alteratum, hos habent sinus, vel cauernulas, vt succus vsque adeò detineatur, quousque quantum decet alteretur, cuiusmodi sunt ossa, quę vt alantur, opus est numerosa mutatione, siquidem qualis carnibus est sanguis, talis est ossibus medulla, vt antequam sanguis mutetur in medullam, opus sit multiplici ulteratione. Carnis autem positio fuit, vt ait Arist. 7. de partibus 9. vt consistat circa ossa, vinculis modo fibrarum tenuibus adhærens, nam per hunc connexum conseruatur, vt hæc positio sit ad tutelam. Hæc de carne, vt est materia ex qua fit musculus. Nam de carnis vsu suo loco dicemus. Quo vero ad vasa, hoc est venas, & ar-

Venæ & arteriæ.

terias, ex his etiam confici musculum comprobatur ex Gal. siquidem nono, de Placit. 8. ait, ad musculos, perduci, non solum venas, sed etiam arterias. Eādem sententiam habuit primo, de motu musculorum primo: Nec non & 2. de locis affectis 2. & lib. de formatione fœtus, capitulo vltimo. Quātum denique atti-

Membranę

net ad membranas, dicit Galenus primo, de motu musculorum primo, musculi partem, esse membranam a ligamento prodeuntem. Addebat autem 2. de locis affectis 7. membranas esse in media, carne, sunt enim plurimæ membranæ, & inæqualiter insitæ, & carnē etiam circundantes. Sunt quidem insitæ. Nam si quęlibet pars similaris ex Galen. 10. Methodi 11. cōstat ex substantia veluti fibrosa, carnosa, & membranosa, etiam in carne hæc tria esse debent, quare & membrana. Sunt etiam membranæ circundantes, vt cum Galen. libro de cibis boni, & mali succi cap. 4. musculus propria circūscriptione separatus esse videatur ab alijs musculis. Constitutum ergo sit, musculum compositum esse ex neruis, ligamentis, & proinde ex horum fibris, ex carne, venis, arterijs, & membranis, vt ex horum corporum similarium miscella, cum Galen. 1. de facult. naturalibus 2. musculus quodammodo cōstitui possit, corpus, quod habet principium, hoc est caput, medium hoc est ventrem & finem, ea tamen lege compositum, vt secundum caput sit magis neruosum, & adhæc magis secūdum finem, secundum ventrem autem magis carnosum. Hæc de materia ex qua musculus generatur. Deinde

A vi musculifica.

in definitione dictum fuit (a vi musculifica) hæc er-

Alteratrix.

go per vim alteratricem tribuit temperiem variam,

Temperatura.

vt variæ sunt partes musculum constituentes, vt verbi gratia, Nerui temperies est frigida, carnis autem humida. Quo fit vt eum portio carnea reliquas mole excedat, fiat vt musculus calidus, & humidus, quia carnosus, statui possit, scilicet secundum secundam complexionem, cum prima pertineat ad partes similares, secunda ex partibus similaribus prodiens ad totū dissimilare, vt ex Auicenna prima, primi Fen in capitulo de complexione medicinarum, sed de his alias. At si capiatur musculus secundum partes fibrosas, & seminales, siccꝰ statui possit, vt quo plures fuerint, & maiores portiones seminales, eo siccior euadat, & hinc etiam robustior. Quam veritatē insinuauit Galenus, dum 3. de sympt. causis 3. ait: Neruos, ligamēta, tendines, & musculos, quo sunt sicciora, tāto esse valentiora, si tamen plus iusto non sit excessus, ne inflexibilia, ac friabilia euadant. Quo vero attinet ad

Formatrix conformatio figura.

formatricem, cum hæc tribuat compositionem. quātum attinet ad conformationem. & primo quo ad figuram, multiplex tribuitur musculus. Nam alij si-

milem

milem habent figuram cum mute, alij diuersam: Ad hæc alij habent figuram triangularem, vt habent tres angulos, alij quadrangularem, vt habent quatuor angulos, alij aliam, vt habent quinque, vel etiam plures angulus, sicut explicabimus, dum circa singulus musculos discurremus. Hoc loco id vnum notandũ cum Gal. secundo, de motu musculorũ, vlt. musculos inuicem differre penes figuram, vt modo agunt, modo quiescunt, vt musculi costarum, & ventris differant à cæteris ferè omnibus musculis, qui alias partes mouent. Nam costarum, & ventris musculi deuexi perpetuo sunt assimilati subiectorum instrumentorũ figuris, ita vt dum quiescunt deuexitatem seruent, cũ autem agunt minus curui fiant; contra reliqui musculi, dum quiescũt recti, dũ verò agunt, curui fiant. Cuius diuersitatis causa est: nam cum quibusdam subiectum sit amplum quoddam spatium cedens, quibusdam autem musculis subiecta sit substantia dura, & renitẽs, iure fit, vt qui mollem habent sedem, dum tenduntur versus principium, mollities sedis cedat, hincque maior corporis musculi pars occultatur, & proinde minus curui fiunt; quod sanè accidit musculis, tum ventris, tum thoracis, in locis inter ossa medijs, siquidem quantum ad ventris musculos, nisi vẽter sit repletus, & in Hydropicis, & vterum gerentibus, hi musculi priusquã agant, sunt curui, vt subiecta sunt instrumenta: nam ad illorum curuitates extenduntur, cum verò agunt introcedunt. Nam facile premunt subiectas cauitates. Similiter quantum ad musculos thoracis in locis inter ossa medijs residentes, priusquam agant, figuram similem totis costis habent, curui quidem extrinsecus, caui autem intrinsecus, cum autem agunt prementes, primum quidem & maximè membranam ipsis subiectam, nempè succingentem nuncupatam per ipsam vero, & pulmonẽ, qui mollis est, & laxus, tantum introcedunt, quantũ substantiam subiectorum instrumentorum cedẽtem habent, vt propterea hi musculi, dum agunt, minus curui fiant. Quo vero ad musculos reliquos, qui ossibus incumbunt, dum agunt, curui fiunt, dum quiescunt recti: nam dum contrahuntur, tantum in profunditatem, & latitudinem augescentes, quantum de longitudine deperditur, eminentiorem omnem corporis musculi haben., & proinde figuram curuam acquirunt, dum non luaantur, & proinde quiescunt: vt moles illa eminentior euanescit, ita rectam figuram acquirunt. Sed in figura immorari amplius nõ liceat.

Cauitas. Quo vero attinet ad cauitatem, Gal. sexto, aph. 20. ait, in musculis cauitates sola ratione cõtemplamur, nec ab re, nam cauitates essent in causa, vt musculi ad motum non essent ita robusti. Non negamus tamen aliquos esse perforatos, vt septo transuerso bina obtigesint foramina, quibus venam cauam, stomachumque transmittit: Sed de his in proprijs locis.

Magnitudo. Quo auté attinet ad magnitudinem, cum Gal. 1. de motu musculorũ nono, vt musculus erat moturus os, vel maius, vel min., ita musculos factos esse modo maiores modo minores. siquidem natura musculorum magnitudinem creauit proportione parem molimouendorũ ossium. Addebat etiam tertio, de vsu part. vlt. cũ duo sint musculi genu flectentes, & duo extendentes, cũ maior sit dignitas in extensione: ideo musculi extensioni destinati maiores fuere creati.

Numerus. Quo auté attinet ad numerum. Si hunc spectemus ratione totius corporis

Totius. cum Gale. 9. de Placit. 8. musculorum numerus excedit ossium numerum, vt cum ossa sint plura quã trecenta, adhuc plures erũt musculi, & ob id libro, de formatione, fœtus vlt. ait, in animalis corpore musculos plures esse, quam trecentos, si autẽ spectemus numerum ratione patris, quæ mouetur, cũ Gal. 3. de vsu part. vlt. 10. de vsu partium nono, duodecimo, de vsu

Partium. part. 8. & primo, de motu musculorum octauo, nulla particula, quæ mouetur, vnico vtit musculo, & partes omnes motu voluntario præditæ duobus, vt minimiũ indigeãt musculis oppositis, altero scilicet extendente, & altero flectente, potissimum autem duobus musculis est opus, quoniã vnus musculus vtrosque motus efficere nequit, tum quia partem, quam motutus est, omnino trahit ad seipsum; tum etiã quia vnicus est situs, cum vnicus sit musculus. Vnde nisi pars musculum contrarij motus auctorem obtineret, motus claudicaret, aut funditus aboleretur. Siquidem oportet, vt particula, quæ mouetur, vicissim alterum habeat musculum contractum, alium laxatum, vt contractus trahat ad se, laxatus autem ab alio trahatur cum particula, quo fit vt dum perit vnus motus, etiam alter obeat. Vnde hoc loco obiter admoneantur studiosi, qua ratione fiat, vt in conuulsione pars non cesset a motu. Itaque sciendum conuulsionem esse, vel spuriam, vel legitimam. Si ergo spuria fuerit, pars contrahitur, quia expultrix irritatur, & insurgit ad expulsionem, vt cerebrũ in epilepsia: vnde vt expultrix est in causa contractionis partis, ita vis motrix per musculos illæsos cõtractus ab expultrice, laxat, atque ita motus perseuerat, vt vicissim agit expultrix, & motrix, vt si accidat expultricem maxime vigere, vt non cedat motrici musculum contractum laxanti, pars immota permanet: si autem sit conuulsio legitima, tunc fit cõtractio a musculo contracto a neruo breniori reddito; quoniam autem non quilibet neruus est affectus, vis animalis influens ad musculos, musculum præter naturam contractum nititur extendere, & cum nonnihil extendat, extensioni succedit retractio, quæ fit a causa morbifica, vt cum magis possit causa morbifica quam vis animalis, vehemẽtior fit cõtractio musculi affecti, quam eius relaxatio a musculo sano: Hinc fit in tetano, in quo sunt affecti omnes musculi caput mouẽtes, & ad anteriora, & ad posteriora, caput immotum videri; contra autem in epistotono, & epistotono, in quibus non omnes musculi lęduntur, vt ruat omnis ambiguitas. Hæc de numero. — Monitum circa cõuulsionem.

Situs. Fibrarum. Quantum denique attinet ad situm, hic perdiscendus ratione, & fibrarum, & totius musculi. Quantum ad fibras, Galen. septimo, de Anatomicis admin. st. octano, ait musculos obtinere fibras positu simplices, vt cum eodem Galeno sexto, de vsu partium octauo, musculi obtineant fibras, aut solum rectas secundum longitudinem, aut solum transuersas secundum latitudinem, nequaquam autem simul vtrumque. Nam singuli musculi, singulos habent, & simplices motus. Cæterum, vt admonet Galenus duodecimo, de vsu partiũ octauo, musculi fibras habent, vt plurimum secundũ suam longitudinem porrectas, raro autem transuersas, aut obliquas.

Totius musculi. Quo vero ad situm totius musculi, & primo penes ortum, & insertionem, ita se habent musculi, vt ortus pertineat ad partem quiescentem, insertio autem ad partem, quæ debet moueri: propterea ait Galenus primo, de motu musculorum nono, naturam ita musculos produxisse, vt ex superiacentibus ossibus, quæ debẽt quiescere, inseruerit in subiacentia ossium capita, quæ debent moueri, vt prætẽsos, seu cõtractos musculos ossium capitibus sursum tractis, simul cum eis totum membrum sursum traheretur, vt musculorũ exortus, sit ex superiacentibus ossibus, verũ modo ea eorum capitibus, aut cõdylis, dum scilicet maiores debent esse musculi, modo pauló inferius iuxta cotylem, aut glenam, dũ non debent esse ita magni, quamuis non multo inferius oriantur a capitibus, quoniam nerui parui fuissent. Cæterum cum musculi perueniant ad partes mouẽdas, cum esse possint, & ossa, & aliæ partes (vt proprijs locis dicetur) cum Galeno primo, de locis affectis 6. ad partes mouẽdas aliquando musculi ipsi perueniunt, aliquando vero per medios Tendones. Cæterum quo ad situm penes ductum, addebat Galen. in

arte

arte medic. 5. musculos ambire omnia ossa. Addebat etiam, primo, de motu musculorum quinto, Musculorum alios occupare sedem internam, vt qui membrum flectunt, alios externam, vt qui extendunt. Adhæc, cum Galeno tertio, de vsu partium 10. aliqui oblique producuntur, vt qui ad motus obliquos conducunt, aliqui recti pertepant secundum longitudinem, vtpotè qui ad exactam flexionem, aut extensionem conferunt. Tandem quarto, de Anatomicis administrationibus nono, ait, de omnibus musculis hoc communiter intelligendum esse, vt qui rectam positutam obtinent, eos simplici præesse motui, qui vero non rectam habent posituram, composito; ita tamen, vt nõ sit duplex motus, quia ab vnico musculo vnus tantum producitur motus. Postremo in definitione dictum fuit (gratia motus voluntarij.) Hanc particulam tetegit Galenus primo, de motu musculorũ primo, nam voluit & motum voluntarium non fieri sine musculis, & motum voluntarium ad solos pertinere musculos, vt rationabiliter musculus mot⁹ voluntarij proprium instrumentum statuatur. Vnde & libro de cibis boni, & mali succi quarto, ait musculũ obire motum voluntarium: Dicit etiam primo, de locis affect. sexto, omnem volũtarium motum ad musculorum officium pertinere, siquidem nullus neruus per se, sine musculo, sed per musculos voluntarium motum perficit; vnde dicit duodecimo, de vsu partium secundo, os moueri, musculum autem mouere. At propter Iuuenes notandum, motum voluntarium, ita pertinere ad musculũ, vt sit musculi actio & communis, & propria, adhæc vt prodeat a musculo, vt ab agente & præcipuo, & adæquato. Hæc quatuor, cum Galeno declaro. Et primum esse propriam, & communem actionem explicabat Galenus primo, de fracturis primo, dum ait, musculorum in se ipsos contractionem, & proinde motum voluntarium, esse & proprium, & communem; proprium si musculi referantur ad reliquas corporis partes, communẽ si inuicem conferantur musculi: & ob id quinto de vsu partium decimoquarto, ait omnium musculorũ opus commune esse, vt tensis fibris in se ipsos reducant. Deinde vero hũc motum procreari a musculo, vt ab agente, & præcipuo, & adæquato colligitur ex Gale. Et primum musculum esse instrumentum adæquatũ insinuauit secundo, de tuenda 11. dum ait, quæcumque voluntate suscipiũtur actiones, ex musculorum neruorũ, & tendinum propriæ sunt. Ex his nil aliud inferens, nisi musculum ad differentiam nerui, & tẽdinis esse organum quidem proprium motus, sed adæquatum; vt concurrat ad contractionem, vt totus oculus ad visionem. Musculum autem esse quoque voluntarij motus organum nõ adæquatum, sed præcipuum euidenter colligitur ex Galeno libro de cõstitutione artis med. 5. dum ait, incessus, & proinde motus voluntarius, est actio totius cruris, cui tamen ex partibus omnibus, ex quibus constat crus, musculorum præest genus; vt musculus sit præcipua pars cruris, vt per suum motum conferat ad incessum, non autem per temperiem, nam hoc pertinet ad partẽ similarem, cum Gale. primo, de vsu partium 9. musculus autem est pars instrumentalis. Cæterum musculus, cum sit author motus volũtarij, siue adæquatus, siue pcipuus author, est illius motus, in quo musculus a facultate animali trahitur ad propriũ principiũ (vt fatebat Gal. primo, de motu musculorũ octauo) non autem vt laxatur: quod sit verum, tum in cap. 9. tum in quarto eiusdem libri, ait, vnius musculi per se vnicam esse actionem, & proinde vnicũ motum, est autem hic motus, quando musculus operatur trahẽs ad seipsum particulam, quæ mouetur. Dum vero idẽ musculus contractus laxatur, & proinde fit contractione cõtrarius motus hic ad musculum pertinet nõ per se, sed p accidẽs, quoniã musculus a se ipso cõtrahitur, a se ipso nõ laxatur, sed ab alio musculo abducitur, vt eiusdẽ musculi cõtractio, & relaxatio ita se habeant, vt contractio sit actio ipsius musculi, relaxatio autem passio eiusdem musculi; actio autem alterius; qui dum se ipsum contrahit, partem trahens, contractum musculum relaxat, vt nisi musculus a se ipso contractus ab alio relaxetur, tensus semper maneat. Vt hinc concludere liceat motus ad musculos pertinentes esse, vel per se, vel per accidens, vt ex Galen. primo de motu musculorũ septimo, & octauo, quatuor motus, duos per se, & duos per accidens. Quantum ad motus per se, sunt illi motus, qui fiunt a musculo qui mouetur, non autem ab alio musculo. Et alter est, qui fit a musculo, vt est volũtatis organum, & fit per tensionem musculi, siue per tensionem erigatur membrum, siue etiam reclinet, siquidẽ reclinari fit voluntarie. Reliquus autem motus per se dũ musculus agit, quamuis moueri non videatur, fit autem dũ verbi gratia manus sursum tensa permanet. Quod sane assequitur manus ope musculorum manuum eleuantium per suam tensionem, quæ sanè actionis species siue tonica, siue aliter appelletur (ait Galen.) nihil refert, id verũ est in hac actione tonica, musculos non otiari, sed voluntate imperante agere, dum manus sursum est tensa. Quo autem ad motus per accidens, alter est qui primo per se opponitur, dum musculus ab opposito extenditur, qui sane motus musculo qui extenditur competit vt musculo, & vita, & sanitate p ædito, nã si pereat musculus, vel scirrho afficiatur, ab opposito musculo non mouebitur, & proinde non extendetur. Reliquus autem motus per accidens, qui quodãmodo secũdo per se opponitur, est, q inest musculo, vt inanimato, & penitus ex se ipso immobili, vtpote dum membrum non reclinat, sed decidit, vt musculus feratur, & in grauitatẽ vergat. Cæterum notandũ circa motus per se, quamuis duo proponantur, cum pertineat ad vnicum musculum, ad vnicum motum referri, hoc est ad musculi contractionem, per quã musculus, vel erigitur, vel reclinatur, vel tensus manet: Vt hoc musculi munus ad ipsum pertineat non modo tempore vigiliarum, sed ẽt tempore somni. Quod sit verum, ait Gale. 2. de motu musculorum quarto, quinto, & sexto, musculos tonice agere, hoc est tẽsos permanere, quin imo aliquos loqui, aliquos ambulare; hoc autem fit quoniam dormientium anima non prorsus quiescit, sed solum in vigore somni fit quasi intermissio quædam, vt dormientes nõ sint penitus sensus expertes; sed difficulter sentientes, vt vocati subaudiant, tangentes sentiant, & lumine importato exurgant. Neq; est vt quis dicat (ait Gal.) has non esse animæ actiones, quoniam non assequimur mente eas fieri, nam neq; cum oras, aut disputas, omnium partium motibus mentẽ adhibes, id autem faciendum est in somnis aliter quam in vigilijs concurrere, siquidem in somnis obscure agit, vt obscure etiam haut imaginationes, neq; stabiles, vt oblituscat, ac si eas actiones non egisset, nam sicut memoria insignes impressiones rerũ in imaginationib⁹ seruat, qd est memoria tenere, contra si obscuras, & superficiarias impressiones accipiat, non conseruat, & hoc est obliuisci: quemadmodũ sæpe contingit in plenitudine, ebrietate, timoribus, curis, & omnino in vehementib. animi affectib. & proinde etiam in tempore somni. Cæterũ cũ hactenus constet, musculũ creatũ esse, vt sit motus volũtarij organũ, duo adhuc explicanda desiderant, primũ quidem, quid nam vtilitatis, & commodi consequamur, gratia motus volũtarij: secũdũ per quid musculus concurrat ad motũ voluntariũ obeundũ, & præsertim cum plures sint musculi particulæ, quomodo inuicem differant ad voluntarium motũ præstandum. Quantũ attinet ad primum, ex Galeno primo de motu musculorũ primo, musculus p motum

Gratia motus voluntarij.

Actio.

Propria.

Adæquatum.

Præcipuũ.

Musculi motus.

Motus quatuor.

Motus per se.

Not.

Motus in somno.

Dub.

Prim' motus voluntarij vsus.

tum voluntarium cōfert ad plures vſus, vt verbi gratia ſeptum ad reſpirationē, muſculi oculi ad meliorem viſionem. Vnde dicit etiam tertio, de ſanitate tuenda ſecūdo, tenſis in thorace vniuerſis muſculis, & remiſſis ſeu relaxatis, qui in ſepto, & abdomine, deorſum feruntur excrementa. Ecce muſculi motus confert ad deſcenſum excremētorum. Addebat autem ſexto, de locis affectis quarto, ſi muſculi, q ſinores cohibere ſolent, quieſcant ab opere, & abdominis muſculi maxime medij, ſuo munere fungātur, fit excrementorum vacuatio, vt ſi alui excrementa duriora euadant, cum eodem Galen. tertio, de ſympt. cauſis 2. muſculorum, & abdominis, & thoracis, valenti actione ſit opus: vt tandem cum muſculi per motum voluntarium conferant ad naturæ operam, quamuis primaria ratione ſint organa animæ, poſſint tamen, & inter naturæ inſtrumenta, quamuis non primaria recenſeri. Quam veritatem explicās Galenus ſexto, de Anatomicis adminiſtrationibus ca. vltimo inquit, eſſe muſculos, qui tertia ratione ſunt inſtrumenta cibi. Sunt autem muſculi, abdominis, ſedis, & veſicæ. Abdominis quidem: hi ſiquidem non modo ad efflationes, & voces edendas, non parum adferunt virtutis, verum etiam ad excrementa egerenda conferunt. Siquidem eo tempore, quo animal aluum exonerat, octo abdominis muſculi pariter cum ſepto, pro communi omnium muſculorum functione tenduntur. Sedis autem muſculi adſtringendum, claudendumq; meatus extremum, ſunt accommodati, vt muſculus orbicularis, ſeu ſphinter dictus, ſolo eo tempore relaxetur, quo animal aluum exonerat, reliquo antē omni tempore ſedis os clauditur. Veſicæ denique muſculi, vt claudant ſolum ſunt appoſiti. Hæc de primo.

Muſculi organa naturæ.

Secūdum. Muſculus per quod concurrat.

Quantum ad ſecundum. Erat autem explicare per quidnam muſculus concurrat ad motum voluntariū ad tenſionem, hoc eſt ſecundum eius particulas, vt appareat, qua ratione quælibet pars concurrat, ex quo etiam patebit, quę ſit motus voluntarij pręcipua pars, quæ concurrat ſine qua non, quæ ad melius, & quæ ad tutelam. Itaque cum muſculi partes ſint nerui, ligamenta, fibræ, caro, vena, arteria, & membrana.

Neruus.

Quantum attinet ad neruum. Galē. primo, de motu muſculorum primo, ait, muſculū eſſe animale inſtrumentum per neruos: nam horum ope ſit ſenſus, & motus: differentia autem eſt inter ſenſum, & motum, quoniam ſenſus munere ſuo fungitur, non modo in muſculo, verum etiam in omnibus reliquis particulis, neruis donatis: vt neruus ſit veluti riuus ortū ducens, vel a cerebro, vel a ſpinali medulla, cuius beneficio muſculus, non planta, ſed quoddam præſtantius planta redditur, aſſumpto ſcilicet ſenſu, & motu voluntario, quibus animal a non animali differt. Vnde dicit Galen. duodecimo, de vſu partium tertio, neruum vſum eſſe, vt miſſum a ratione imperium perferat, motuſque principium præbeat, vt neruus a Galeno inter motoria inſtrumenta recenſeatur. Hinc fit (quemadmodum teſtatur Galenus octano, de Anatomicis adminiſtrationibus quinto) commune omnibus muſculis eſſe, vt ſi nerui lædantur, totus muſculus ſtatim motu priuet. Vt ex his facile colligere liceat, neruum in ratione nerui eſſe muſculi partem, quæ concurrit, vt ſine qua non. Dico autem in ratione nerui, nam ſi capiatur, vt reſoluitur in fibras, aliud eſt ſtatuendum, vt ſuo loco patebit. Hæc de neruis.

Ligamēta.

Quo autem ad ligamenta. Dicit Gal. 12. de vſu partiū 2. ad edendum motum voluntarium opus eſſe ligamento, quod tamen (vt ait, in capit. 3.) inſtrumentum nō eſt, cū nec ex cerebro, nec ex ſpinali medulla procedat, vt cum ligamentum non ſit ad motus generationem neceſſarium, non concurrat vt pars, ſine qua non, ſed cauſa melioris motus, vt ſane confert ad recte mouendum, ſiquidem ſine ligamentis oſſa modo hūc modo illuc a ſuo ſitu deflecteria, ſua ſede dimouerentur. Hoc autem intelligere oportet (vt dictum fuit de neruis) de ligamentis, vt ligamenta permanēt, vt pertingunt muſculum, nondum autem in fibras ſunt diſſoluta. Hæc de ligamentis.

Fibra.

Quo vero attinet ad fibras, p has, vt ait Gal. 12. de vſu part. 3. intelligere oportet illas fibras, in quas nerui, ac ligamenta diſſoluuntur, ſiquidem vbi membrum, motui voluntario eſt deſtinatum, vtroque eſt opus, hoc eſt ligamēto, & neruo. Harum itaque fibrarum duplex eſt vſus, alius principalis, alius ſecūdarius, ſeu alius proprius, alius communis omnibus fibris, ſiquidem (vt alias diximus) ex mente Galeni natura eandem particulam pluribus vſibus donauit. Eſt ſanè communis, vt ait Gal. 2. de locis affectis 2. & 12. de vſu partium tertio, firmari carnū ne a propria ſede dimoueatur. At quātum attinet ad præcipuum vſum, concurrit, vt pars præcipua muſculi ad motum voluntarium. Hæc veritas comprobatur multiplici Gal. authoritate. Nam primum lib. artis medicinalis 5. ait, propriam muſculorū ſubſtantiam conſtare ex fibris; quibus innaſcūtur carnes. Vnde ſicut humor cryſtallinus, vt propria oculi ſubſtātia eſt præcipua cauſa viſionis; ita & ſubſtantia fibroſa, vt propria muſculi ſubſtantia, eſt præcipua cauſa motus, per fibras autem intelligit quibus enaſcuntur carnes, hoc eſt permixtas cum carnibus ad differentiam nerui, & tendinis, vt concurrūt ſine quibus non. Vnde dum ait Gal. 2. de tuenda 11. quaſcunque volūtarias actiones muſculorum neruorū, & tendonū proprias eſſe; per proprias oportet intelligere præcipuas, ſed his tantum cōpetentes, quāuis non eodem modo concurrant. Nam neruus, & tendo concurrunt, vt ſine quibus non; muſculus totus, vt organum adæquatum: Huius autem fibræ, vt præcipuum organum.

Vſus pręcipuus.

Secundo.

Secundo confirmatur veritas propoſita ex Galen. 12. de vſu part. tertio, in fine, dum ait, muſculis commune, ac vniuerſale eſſe, vt membra moueant multis, ac minimis tendonibus; per hos nil aliud intelligens, quam fibras confectas ex neruis, & ligamentis, ſicut etiam componuntur magni tendones, ſed magnus tendo non habet locum in quolibet muſculo, cum Galeno primo, de motu muſculorum tertio, ſicut tēdo multus, ac minimus, hoc eſt fibrarū cumulus. Vnde dum ait Galenus 10. de vſu partium nono, muſculos mouere partes per quoſdam tendones, intelligere oportet, vt per partes, ſine quibus vehemens motus fieri non poteſt.

Tendonis vſus.

Tertio:

Tertio eadem veritas comprobatur ex Galeno primo, de Placi. vltim. Dum ait, inſtrumentum, quo animalis membra mouentur, robor requirere, cuiuſmodi nequaquam eſt neruus, ſed muſculus, vt ſi muſculus referatur ad neruum, vectis cuiuſdam vim habere videatur, quemadmodū enim pondera, quæ manibus mouere non poſſumus vectibus adhibitis mouere conſueuimus, ſic corporis membra, cum neruis mouere non valeamus, ad ea mouenda muſculos ſumus conſecuti. At muſculos ſumus conſecuti, vt neruus in vnoquoque muſculo, in fibras diſſolutus, cum fibris copulatum commiſcetur, & implicatur, vt cum muſculus habeat rationem vectis per has fibras, iure ſtatuere liceat has fibras pcipuam eſſe muſculi partem.

Quarto.

Quarto eadem veritas ſtabilitur ex Galeno, de Anatomicis adminiſtrationibus 7. Nam ait, ex ſectione coſtarum, ſpinalis medullæ, neruorum, & fibrarum, motum muſculorum aboleri: aboletur autem hic motus, per ſectionem coſtarum, quoniam adimitur fundamentū, per ſectionem ſpinalis medullæ, vt euaneſcit animalis facultas per ſectionem nerui, vt deficit ductus animalis potētiæ. Quare per ſectionem fibrarum, vt pars præcipua, deſideratur, & ob id eodem libro cap. quinto, ait, cōmune omnibus muſculis eſſe, vt ſiue nerui lędantur, ſiue omnes fibræ tranſuerſæ amputentur, totos muſculos ſtatim motu priuari: vt expediat non ſolū neruorum principium, ſed etiam fibrarum ſitum pernoſcere,

Fibrarum poſitio.

forte, siquidẽ nonnullæ superne deorsum versus procurrunt, quemadmodum fibræ anteriorum medioꝛumque thoracis musculorũ, quædam in latus inclinãt, sicut posteriorum, aliquæ rursus toti musculorũ longitudini proportionant, veluti fibræ aliorum omnium, & intercostalium, vt instrumentorum corpora motus consequantur non modo simpliciter per fibras, verum etiam (vt ait Gale. tertio de facultatibus naturalibus octauo) pro fibrarum positura, nam in musculis dum fibra quęque intenditur, atque ad principium retrahitur, motus musculorum obitur, vt fibrarum situs nõ simpliciter conferat ad motũ, sed ad motum determinatum, vt musculi substantia fibrosa sit præcipua causa motus, positio autem, talis, & talis motus, per positionem aũt intelligere oportet determinatam, vt scilicet situm obtinent vel in longitudinem, vel transuersum, ad differentiam situs indeterminati; vt scilicet fibræ in qualibet musculi parte reperiant; secundum quem modũ in præsentia intelligimus, vt nimirũ pręcipua actionis causa sit fibra, vt per totum musculum est dispersa. Neque obstat quamuis dicat Galenus 8. de Anatomicis administrationibus octauo, si musculus vnico capite constat, facillimum esse illud secantem, motu musculum priuare, si aũt musculus pluribus donatus sit capitibus, omnia incidere oportet, vt ex his qs forte colligat fibras esse pręcipuam motus causam, vt residet tantum in

Solutio. musculi capitibus. Nam dicimus Gale. non respicere ad fibras, sed ad neruos vt in caput musculi inseruntur, vt neruis discissis necessum sit vt musculi motus aboleat, quoniam concurrunt vt causa sine qua non. Constitutum ergo sit, musculi præcipuam partem esse substantiam fibrosam, quæ potest primum concur-

Fibra per quod concurrunt. rere per suam temperiem siccam, cũ ex Galeno tertio de symptomatum causis tertio, motus voluntarij organa, quo sunt sicciora tanto sint valentiora. Sed substantia hæc fibrosa potest concurrere per id, quod consequit temperiem, nempe per duritiem, nam vt fibra neruosa est mollior, ligamẽtosa est durior, vt ex vtrisque fiat substantia ita dura, vt ad motum sit ido-

Caro. nea. Hæc de fibris. Quo vero ad carnem. Hæc vt caro concurrit, vt pars custodiens, vt autem caro fibrosa, concurrit, vt pars quæ est præcipua actionis causa, vtrumque probo, & primo concurrere ad custodiam re-

Custodia. liquarum colligitur ex Galeno 12. de vsu partium tertio, dum ait, carnis musculum constituentis vsum esse, vt æstus, frigora, & reliquas iniurias propulsaret, vt esset fibrarum scilicet euidentium operimentum,

Not. venarum, & arteriarum substentaculum. At cum alias dictum sit carnem muniri a fibris, hic autem asseramus fibras muniri a carnibus, ob id sciendum non esse absurdum, immo summi artificiosum, vt vicissim vna pars alteram custodiat, vt fibræ custodiant carnem, ne dissoluatur, caro autem custodiat fibras, ne contundantur, & rumpãtur. Vnde addit Hippo. libro de ossium natura, carnes exhibere & cutis & omniũ colligationem & constrictionem. Neq; caro is vsus prorsus ienuus. Plato in Timęo scribebat carnem esse regmen aduersus frigus & calorem, vt fuerit refertam calido humore, vt æstate roscida & madida, extrinsecus toti corpori domesticum præbeat refrigerium, hieme vero rursus proprio igne exteriorẽ glaciem moderate repellat, & mollis sit, vt leuiter corporibus cederet, & proinde esset ad varios casus munimentũ. At respiciens ad carnis copiam, dicit, naturam similiter non admittere in aliquo membro carnem multam simul & lentam auctum, quod ita intelligendum, nam vbi in parte est copiosa caro, est etiam copiosus vapor, qui sensui & prudentiæ officit. Cæterum caro hos v-

Caro per quod vsus. sus pręstat, vt colligere licet ex Galeno primo, de vsu partium 13. & per temperiem, & per id quod temperiem consequitur, nempe per mollitiem, etenim quo ad temperiem attinet, nempe calidam, & humidã, iunat instar balnei. quod suis caliditate etiam ex gelu frigiditatem sanat, humiditate autem siccitatem natam ex caliditate irrigat, vt deniq; caro quemadmodum omnis calida moderate humiditas vtrisque immoderãtijs, scilicet frigoris, & ęstus æqualiter protit. Quo autem ad mollitiem, per hanc corporibus occurrentibus molliter, leniterq; cedit, instar rerum lana, piloque coagmentatarum. Hinc factum est cum Galeno loco citato, si natura copiosam produxerit carnẽ in partibus inter articulos medijs, vt citra detrimentum motus partes illæ muniantur. Dico autem citra detrimentum motus, nam nisi circa articulos perpauca esset caro, sui copia esset grauis, internum etiam articuli spatium occluderet, & proinde motum turbaret, præsertim cum caro flexioni nullam commoditatem præstet. Patet ergo quemadmodum musculi caro vt caro, est pars ad custodiam destinata. Quo autẽ ad carnem, vt est fibrosa, hanc esse præcipuã actionis causam comprobatur ex Galeno in arte medicinali

Caro fibrosa. capit. quinto, dum ait, propriam musculorũ substantiam duabus constare, nempe carnibus & fibris, quibus innascunt carnes, vt non proponat simpliciter fibras, sed fibras, quibus innascunt carnes. Vnde etiam primo de fracturis duodecimo, ait, proprium musculorum corpus sunt fibræ, quæ simplici carne cinguntur. Vnde & Arist. tertio de historia animalium secundo ait, carnem esse præcipuum corpus, quod animalibus inest, vt significaret, carnem esse præcipuam partem cuiuslibet instrumenti, vt sit præcipua actionis causa, nil aliud significans, quam mixtũ quoddam ex carne, & fibris, hoc est carnem fibrosam, ibique proponens alias musculi partes, ait illas non complere musculorum substantiam, sed subministrare. Ecce ergo quomodo propria musculi substantia, est caro fibrosa. At primo de vsu partium nono, & alibi frequenter dictum est, propriam partis seu instrumenti substantiam, cuiusmodi alia in reliquis instrumentis non reperit, esse actionis pręcipuam causam, vt cũ caro fibrosa in solis musculis repetiatur, sit propria musculorum ratio, vt sit præcipua actionis musculi causa, & instar aliarum partium per temperiem, quæ nec ita calida est, & humida, sicut caro simplex, nec ita frigida, & sicca, vt fibra seorsum a carne. Eadẽ veritas etiam confirmat, nam si in quolibet alio instrum non pars præcipua est caro, vt potè in ventriculo, iecore, liene, pulmone, & reliquis, cur etiam non erit in musculo? Constitutũ ergo sit carnem fibrosam esse musculi præcipuam partem, & hinc præcipuam motus voluntarij causam. Hæc de carne. Quantum denique attinet ad venas, arterias, & mẽbranas,

Vasa membrana. proprijs locis dictum fuit, has esse partes, quæ eũdem vsum in qualibet parte præbent, vt nimirum sint ad custodiam: & ob id cum Galeno in arte medic. quinto, venæ, & arteriæ, sunt veluti riui quidam, qui sunt in causa, vt musculi in vita permaneant, vt horũ gratia ab eodem Galen. primo, de motu musculorũ primo, musculus naturæ instrumentũ statuatur: siquidem vena defert sanguinem frigidũ, & crassum, arteria autem tenuem, & calidum, vt proprio capite de vena, & arteria dictum fuit: vt idem etiam sit statuẽdum de membrana, quia in capi. de membrana dictũ fuit, vt nimirum, sit ad custodiam totius musculi, ac si esset cutis musculi. Sed nota musculi partes, & pręcipuè carnem fibrosam requirere calidum natiuum robustum, quo fit vt homines in ambulando defatigentur, & cogant quiescere, quoniam quamuis induat facultas, & nulla fiat mutatio in temperatura, & reliqua constitutione, quia tamen dissipat calidum innatum, hinc coguntur quiescere, & eo citius, quo calidum natiuũ musculi est imbecillius, hinc pueri semper mouentur, quia eorum calidum natiuum est copiosum. Hæc de musculis in genere, & primum de omnibus partibus similaribus pariter in genere, vt his

habitis

habitis modo leniori negocio liceat versari, circa omnes partes, & ad osteologiam, & sarcologiam pertinentes, & cum ossa sint reliquarum partium fundamenta, primum circa osteologiam digredi licebit. Cęterum, cum plura sint hominis ossa, & in varijs sedibus collocata, cum institutum sit loqui de ossibus a parte suprema vsque ad infernam, primum circa ossa supremæ partis versabimur, vt plerosque Anatomicos imitemur. Hæc autem capitis ossa vocantur ad differentiam ossium aliarum partium. Verum vt hæc de ossibus doctrina, quantum fieri potest breuissimè absoluatur, supponentes, quę in genere de ossibus tradita sunt, circa duo tantum versabimur, nempe circa formatricis opera, & vsum, vt omnium ossium determinata pateat compositio, & vsus, vt verbi gratia, q; ossium capitis determinata, sit conformatio, quæ magnitudo, quis numerus, quis situs, quæ denique vtilitas. Et si quid circa reliqua vtpote, vel temperiem, vel in genus notatu dignũ occurret, nõ omittemus.

De ossibus capitis.

Quæ dicenda.

Nomen.

Cæterum antequam de formatricis effectibus loquamur, aduertendum, nos primum & in præsentia versari, circa ossa capitis ad craneũ, seu caluariam componendam occurrentia, quemadmodum accepit Galen. libro de ossibus capitu. primo, vt in præsentia sermo fiat, nec de capite, nec de ossibus totius capitis, sed de ossibus summi capitis, hoc est de caluaria. Nam primo caput est quid aliud a caluaria, siquidem per integrum caput cum Galeno tertio, de placitis octauo, accipere licet totam supremam corporis partem vsq; ad collum, vt maxilla etiam in capite includatur, vt per caput intelligere oporteat, non solum partem in toto corpore eminentiorem, verum etiam illius partis portionem eminẽtiorem, quę scilicet vocatur craneum, seu caluaria quemadmodum accepit Galeno vndecimo, de vsu partium decimooctauo, vbi distinguit ossa capitis ab ossibus maxillæ, vnde & in cap. 19. mentionem habens de craneo, ossa vocat non capitis, sed summi capitis. In præsentia ergo sermo fit de ossibus, non totius capitis, sed summi capitis. Quę ossa inuicem coniuncta vnum efficiunt os, quod craneum, seu caluariam vocamus.

Cranei figura.

De craneo igitur loquentes, & primo quo ad conformationem, & primo quo ad figuram, circa hanc quod primum explicandũ occurrit est, cum craneum, & cerebrum simili figura donentur, quod nam sit in causa alterius, an nimirũ cranei figura sequatur figuram cerebri, an contra. Hoc autem intelligere apud Galen. est satis difficile, nam a seipso dissentire videtur. Siquidem ex altera parte ait octauo, de vsu part. decimosecundo. Quia craneo cerebrũ aiunt conformari, non nihil videntur animaduertisse, quod cerebrũ a dura meninge est seiunctũ, vt neq; dura meninx craneo adhæreat. Adhæc libro, de fœtus formatione cæterum inquit capitis os, post omnia alia ossa concreuisse. Vnde circa sinciput est adeò tenue in nuper natis, vt cerebri agitatio, & tactu, & etiam visu percipiatur. Si ergo craneũ, post omnia ossa concrescit, & proinde post cerebrum perficitur, igitur cerebrũ a craneo non formatur. At ex altera parte idem Galen. primo, de Anatom. administrationibus secundo, ait naturam ad ossis imitationem cætera in animanti effingere, vt si animali caluaria sit rotunda, necessario cerebrũ tale fuerit, si lõga longũ. Ecce ergo quomodo cerebri figura pendet a cranei figura.

An craneũ sequatur figuram cerebri.

Dubitatio.

Solutio.

Dicendum pro veritate, nec cerebrũ formari a craneo, nec craneum a cerebro, sed omniũ figuram, & vniuersam compositionem producta vi formatrice, quod sit verum ait naturam ad ossis imitationem cætera in animanti effingere. Ecce natura effingit non os. Vnde dum etiam Galen. 6. Epid. 3. 18. ait, vt cerebrum producitur magnum, ita & caput, quemadmodum paruo existẽte cerebro, & caput paruum efficitur non, est dicendum, capitis magnitudinem, & paruitatẽ producta cerebro, sed a vi formatrice, quæ scilicet ad similitudinem ossium reliqua format, vt pro indigentia contenti etiam continens procreetur, vt verbi gratia, cum magni pulmonis amplum thoracem format, merito magni cerebri magnam caluariam. Sed iam hac definitione amota, de caluariæ figura loquamur: cum Galeno ergo lib. artis medicin. 11. propria capitis figura est veluti si excogitares sphæram exquisite rotundam ex cera contractam, leuiter vtrinque depressam, vt posteriores prioresque partes magis gibbæ fiant, quam sphæræ conueniat, quæ vero vtrinque consistunt magis rectæ. Vnde idem Galen. 6. Epid. primo 37. ait optimam capitis figuram oblongo orbi vtrinque compresso similem esse, quod etiam libro de ossibus primo replicauit, & nono, de vsu partium 17.

Figura bona.

Cæterum, cum hæc constituatur cranei proba figura ad differentiam vitiosæ, non erit ab re vitiosam, quæ tamen sit intra latitudinem sanitatis, explicare. Hæc ergo proponitur a Galen. nono, de vsu partium decimoseptimo, & sexto Epid. primo 37. ex quibus locis colligitur tres esse tãtum culpatas figuras, vt nimirum, vel vtraque eminentia perit veluti in capite quasi perfectè sphærico, vel vnica eminẽtia tantum perit, hæcq; vel anterior, vel posterior, vt caput mucronatum, seu acutum euadat. At minus vitiosa est figura, vbi posterior est maior anteriore, quam vbi minor, ibi namque & nobilissimus cerebri sinus, & dorsi medullę exortus collocati sunt. Cęterum notandũ, craneum pręter has quatuor figuras, duas alias obtinere posse, altera est, & prima, & proposita a Galeno sexto, Epid. 1. 37. dum vtraque habet eminentias productiores. Sed hęc pertinet potius ad magnitudinem auctam, quam ad figuram, vt si cũ hac productione, seu magnitudine eminentiarum seruetur figura, sit magnũ caput ex copiosa materia a formatrice robusta fabricatum. Quę autem reliqua figura esse potest, & proposita a Gal. nono, de vsu partium decimoseptimo est, in qua caput secundum latera sit maius, vt longitudo in latitudinem sit transmutata, sed hæc nõ est amplius acuminati capitis figura, sed mõstruosi, nec vt ait ibi Galen. 9. possunt viuere nam cum tertio sit cerebellum, ante autem apophysis ad nares & oculos sint positæ, fieri nequaquam potest, vt ea quæ est ad aurem dimensio, superet eam, quæ est secundum longitudinem. Constat ergo quẽadmodum quadruplex tantum potest esse figura cranei secundum naturam constituti, cur autem tali fuerit donatum figura, patebit dum de cerebro loquemur. Siquidem craneum propter cerebrum, est progonitum. Hæc de figura.

Vitiosi.

Superficies.

Quo autem attinet ad superficiem craneum interius, vel exterius superficiem habet lenem, nam si aspera fuisset, secundum exteriorem partem pericraneum læderet secundum interiorem duram meningem.

Pori.

Quo autem ad meatus, & poros dicebat Galenus de vsu partium primo craneũ factum esse cauernosum, & præsertim secundum partem mediam inter internam, & externam, nam si craneum æqualiter fuisset formatum rarum; & spongiosum, non fuisset efficax ad externas iniurias a cerebro arcendas; si autem æqualiter densum sui pondere molestasset, nec vapores (vt par est) transpirassent, vt colligere liceat craneum secundum partem externam, & internam vnicum esse, quamuis Medici partem externam vocent primam tabulam, internam secundam, inter quas tabulas est cranei pars media multo rarior, in qua etiã medulla & proinde cranei alimentum detinetur. Ad rem, craneum non est æqualiter vel densum, vel rarum, sed inæqualiter (vt dictum est) secundum partem internam, externam, & mediam, & secundum varia ossa, ex quibus conficitur, vt suo loco declarabimus, vbi & cauitates, & meatus vt priuatim huic, & illi ossi cranei competunt patefaciemus. Hæc de conformatione.

Magnitudo.

Quantum ad Magnitudinẽ, vt colligere licet ex Galeno sexto, Epid.

pid. tertio decimooctauo, formatrix recte operans eã tribuit craneo magnitudinem, quæ pro cerebri magnitudine requiritur.

Numerus.

Quo autem attinet ad numerum, cum Galeno libro de ossibus cap. primo, caluaria est os, conflatum ex sex ossibus, excepto Sphenoide. Vnde hoc claudés inter caluariæ ossa vndecimo, de vsu partium decimooctauo, ait, septem esse capitis ossa. Hæc autem enumerans vndecimo, de vsu partiũ vltimo, & libro de ossibus primo, voluit duo esse sincipitis, vnum frontis, vnum occipitis, vtrinque vnum ad suam aurem, & Sphenoides. Declaro, & primo quo ad duo sincipitis ossa, quæ etiam Bregmatis ossa vocantur, cum Galeno vndecimo, de vsu partium vltimo, & decimonono, sunt rara & cauernosa, reliqua autem duriora & densiora, causa autem fuit tum superfluitatum vacuatio, tum difficultas patiendi, vt cum ossa spectantia ad verticem, nempe sincipitis, sint, per quæ fit vacuatio, nec iniurijs ita obnoxia, ob id fieri laxa, & cauernosa, contra reliqua, cum per ea non fiat vacuatio, & plagis, ac reliquis noxia sint exposita, substantiam obtinuere duram & dẽsam cuiusmodi sunt ossa, quæ pertinent ad frontem, ad occipitium, & aures, quamuis occiput sit dẽsissimum & firmissimum, medium inter hæc os frontis habet: Septimum autem os quod dicitur Sphenoides seu cuneiforme, seu polymorphos, quia scilicet est multiforme, quod etiam 9. de vsu partium primo, & 11. de vsu part. 9. palati os vocat, hoc sane durum est, & densum, nam si laxum fuisset, ab excrementis, quæ a locis superioribus promanant breui computruisset. Cæterum quamuis sit ita dẽsum (nihilominus ait Gal.) continet in sese foramina meatuum cerebrum purgãrium, per hæc foramina intelligẽs vt explicat octauo de vsu partium sexto, duos canales, qui per palatum in os totius cerebri excrementa crassa eructat; At os Sphenoides præter hæc duo foramina, & satis ampla vt ait nono de vsu part. 1. tenuibus foraminibus, quasi cauernulis quibusdam est donatum, vt in cap. 3. ex hoc palarios seu sphenoidea cerebro comparauerit. Vnde Vesal. quem etiam secutus est Columbus, ait os cuneiforme cribri aut spongiæ modo nõ esse perforatum, vt cerebri pituitã transmittat, sed potius cõtinuum, & solidum vndique in superficie conspici, at obtinere sinũ, in quo detinetur glandula pituitę defluxum excipiẽs. Cæterum vt pituita egrederetur ab illo sinu, vtrinque quosdam meatus deduci, per quos pituita defertur, nam impossibile esset pituitã per illa foramina ferri, si sphenoides instar spõgię exiguis illis foraminibus esset donatũ.

Vesal. contra Gal.

Hæc habuit Vesal. cõtra Gal. At nos pro Gal. dicimus os cuneiforme donatum fuisse, & duobus euidentibus foraminibus, & præterea exigua quædã foramina instar cribi aut spõgiæ obtinuisse. Vnde quantum ad duo illa euidentia foramina, ait Galenus octauo, de vsu partium sexto, duos esse canales, qui per palatum in os totius cerebri excrementa scilicet crassa eructant, qui duo soli purgando cerebro sufficiunt. Ex quo colligas contra Vesal. si soli sufficiunt, igitur non fit expurgatio per exigua illa foramina sphenoides, & confirmatur hęc veritas, nam Galenus nono, de vsu partiũ primo, ait naturam propter tenuia excrementa, foramina quædam tenuia effecisse, propter crassa autem cerebri excrementa meatus effecisse non modo decliues, sed etiam amplos, vt qui multorum, & eorundem crassorum horum veluti riui quidam, & canales erant futuri, cuiusmodi sunt, qui per palatum, in os crassa eructant excrementa. Ecce ergo quemadmodum Galenus cognouit crassa excrementa expurgari per amplos meatus, non autem exiguos, & instar spongiæ effectos. Vnde quantum attinet ad hæc exigua foramina, quibus sphenoides instar cribi seu spongiæ donatur, hæc nequaquam reperiũtur in superficie ad palatum pertinente, neque hoc dicit Galenus Imo 11. de vsu partium nono, voluit os hoc esse durum & densum, nam si laxum fuisset, vi decumbentium excrementorum facilè computruisset, vt hæc foramina non penetrent per totam sphenoides substãtiam, sed solum huius substantia nõ nihil spongiosa percipiatur, secũdum internam partem. Neque vero credidit Gal. (vt falso sibi adscribit Vesal.) per cribrosam hanc substantiam crassa cerebri excrementa in os descendere, non enim fuit ita stupidus, vt non cognouerit hoc esse impossibile, & suis dictis etiam aduersari, cũ voluit crassa excrementa deferri per amplos meatus, tenuia autem per exiguos. Quod sit verum dum Gal. loquitur de amplis meatibus 11. de vsu partium nono, ait, sphenoides obtinere meatuum foramina cerebrum expurgantia; dum autem loquitur de eiusdem exiguis foraminibus nono, de vsu partiũ tertio, ait, os cribro cuidam simile in palatum desinens excipere aditum, seu glandulam. Ecce os, vt cribrosum, non est via, per quam excrementa deferãtur, sed solum excipit glandulam, sed cur vt cribrosum excipit glandulam?

Dubitatio.

Ait ibi Gal. satius esse cerebri excremẽta trãscolari, non autem protinus excidere, siquidem cogeremur assiduè expuere; quare ne cogeremur perpetuo expuere, & os apertum detinere, creatum est os sphenoides spongiosum, vt glandulam exciperet, & aliquo tempore excrementũ seruaret. Quare maxime fuit hallucinatus Vesal. & cum eo Colũb. Hactenus ergo patet, quemadmodum si sermo fiat de numero ossium capitis, hoc est cranei, seu caluariæ, esse necessario 7. At Vesal. & Columb. addunt octauum, quodammodo Gal. ac imminutum redarguentes. Hoc autem os ethmoides dicitur, sed Galen. hoc quidem os nouit, sed nono de vsu partium tertio, & alibi recenset inter ossa nasi; quare de hoc suo loco loquemur. Hæc de numero.

Situs.

Quo ad situm, cum caluariæ 7. ossa fuerint proposita nẽpe duo sincipitis, vnum occipitis, vnum frontis, duo temporalia, & sphenoides.

Sincipitis.

Quantum attinet ad sincipitis ossa, Galenus vndecimo, de vsu partiũ vltimo, ait. Bregmatis ossa esse desuper incumbentia, & circundata parte posteriori ab osse occipitij; anteriori ab osse frontis, vtrinque ab ossibus temporum, vt cum Gal. sextò Epid. tertio, primo, vtrumq; sincipitis os quatuor lineis sit circũscriptum, vna est quidem, quę per suturam in lõgum porrigitur vtrique ossi communis. Secunda quæ posterius porrigitur lambdoidis suturæ lateribus, anterius vero coronalis vocatæ, tertia & quarta lineæ sunt, quæ vtraque parte squamosis commissutis porrigunt.

Occiput.

Quo vero ad occipitis os. Hoc sane intus leue est, & minime asperum, pariter & extra secundã eius regionem excarnem, sede autem subiecta, & vbi capitis os non minimam capitis basis portionem efficit, asperum & inæquale sese offert, propter scilicet ligamentorum, & musculorum ortum, & insertionem. Adhæc, cum Gal. lib. de ossibus primo, occiput inter ossa capitis maximum omnium foramẽ iuxta primã vertebram habet. Adhæc effatu dignam obtinet crassitudinem, at inæqualiter, nam crassissimum apparet ea regione, qua iunguntur duo maximi duræ membranæ sinus, sanguinem, spiritum vitalem, venarum, arteriarumq; modo continẽtes, vt hęc occipitis sedes sit crassissima, similiter & tota excarnis occipitis pars; quæ intus habet cauernulas valida squamma obductas. At reliqua occipitij sedes, circa posteriorẽ colli regionem, vbi & oriuntur & inseruntur musculi, est quidem densa, sed quamquam tenuis, & cauernulis destituta, est tamẽ cerebelli domicilium, quod ne ob tenuitatem iusto esset imbecillius, in eius medio oblõgum eminet tuberculum ossis robori plurimum fauens. Vnde cum hoc tuberculum in internã caluariæ amplitudinem vergat, duos quasi sinus efformat, in quibus cerebelli detinet. Atq; hoc tuberculum, cum tenui illa occipitis portione, producitur ad

regionem vsque foraminis dorsali medullæ parati. Adhæc occiput in externa sede ad latera dicti foraminis duo habet capitula, quæ primæ ceruicis vertebræ attrectantur, vt caput proprio motu flectatur, & extẽdatur. Hæc capitula in pueruli is suoi donata appendicibus, quæ progrediente ætate delinescunt. Quinimmo in peurulis occiput ex tribus saltem confectũ esse videtur ossibus, quę lineis tribus chartilagine opplet us dirimũtur, vt in occipite duo sint occipitis ossa, vt vnum in basi capitis Sphenoidis commissum, in adultis autem vnicum euadit, propterea quod chartilago in os degenerat. Cæterum cum Gal. libro de ossibus primo occiput Lambdoidi suturę cum suis additamẽtis, atque etiam ea sutura, qua hæc additamenta iunguntur, terminatur. Quem situm magis explicãs Vesal. ait occiput eum situm obtinere, vt quinque quodammodo lateribus constare videatur, duobus quidem a sutura Lambdoide formatis, duobus ab eiusdẽ suturæ additamentis, ac demum quinto a linea, quæ occipiti ac cuneiformi communis habetur. Vt cum hæc quinq; latera euidentes colligant ex dictis Gal. satis imprudenter, & impudenter sed arguat Gal. a Columbo adscribente Gale. vt voluerit occiput non quinq; sed tribus lateribus esse donatũ. Fuit aũt deceptus (vt puto) quoniã Gal. lib. de ossibus primo ait, sunt autem sincipitis ossa quadrilatera. Quæ modo diximus trium laterum sunt, intelligens Columbo pro modo dicta occiput, quod est falsum, oam per modo dicta intelligit temporis ossa. Quod sit verum statim subdit, quintũ os capitis, quod occiput est, & huic os tribuit quinq; latera, vt facile est intelligere. Vnde Vesal. fuit magis prudens, qui occipiti tribuit quinq; latera, nec Galenum redarguit. Hęc de occipite dicta sint. Quo vero attinet ad os frontis. Hoc quodammodo orbiculare est, nullibi tenuius, quã vbi superiorẽ oculorum sedis regionem constituit, & supra supercilia, vbi veluti in duas partes deducitur, vt sinum amplum efficiat, quẽ (ait Columbus) ignorauit Gale. Et in rei veritate huius, non meminit Gal. Hunc autem propofuit Vesal. & voluit duplicẽ esse vt vnus sit in dextra, reliquus in sinistra parte. Et hi sinus veræ sunt repleti, vt forte os ita cauum sit esformatum, vt esset leuius, an vero conseruat ad alios vsus, vbi sermo fit de cerebro, declarabitur, quando craneum propter cerebrum fit genitum. Adhęc os frontis paulo supra supercilia, & reliquam sedem ex carnem, nullã cauitatem ostendit notabilem, & multo crassius est, quã ossa sincipitis, qua tamen his cõmittitur, & sagitalis sutura in coronalẽ incidit, frontis os est tenuius, quã in ipsa fronte. Hoc aũt vnicum est exceptus caluarijs, quibus sagittalis sutura vsque ad summum nasi producitur, quod tamen raro euenit. Hoc aũt os, cum Gal. li. de ossibus primo coronali sutura distinguitur, nec nõ ea, quę capiti cũ maxilla superiori cõmunis est. Quẽ sitũ magis explicans Vesal. dicit frontis os circũscribi coronali sutura, & illa qua terminatur Ethmoides, vt illa, quæ incipit a cauo temporum, ac per mediũ oculorum sediũ ducta ad superciliorum vsque congressum fertur, ac frontis os a maxillæ superioribus ossibus separat. Hæc de osse frontis. Quo vero ad ossa temporalia, quæ scilicet vtrinque ad aures sunt posita: Hæc cum Galeno lib. de ossibus primo multifariam se habent, vt horum sit pars quæ Lithoides, seu petrosa nominatur, quia petræ re vera speciem refert, vt protensis finibus suturæ Lambdoidis terminatur, atque obtinet processum, qui a similitudine cum columna vocatur styloides, a similitudine acus belonoides a styli scriptorij similitudine graphoides, a similitudine calcaris galli plectrũ vocatur, in quo andinus matus continetur; At Vesal. de hoc processu styloide loquens, ait esse quidem solidum, sed ita tenuem, & prominẽtem, vt leui occasione post mortem abrumpatur, vt calua externa est ossis raro occurrat, neque Vesal. ait, in hoc auditus meatum contineri, sed ab hoc porrigi musculos ad os ioidis, ad linguam & inferiorem maxillam. Cæterũ cum Vesal. in hoc non redarguat Gale. forte ita est intelligendus Gal. vt dum dicit in eodẽ auditus meatum contineri, nõ intelligat in eodem processu, sed in eodem osse tẽporali, vt mesitõ hoc os interius obtineat cauitatem, quæ detineat, quæ ad auditum cõferunt. Addit deinde Gal. alteram esse partem scilicet petrosæ proximam, iuxta duos alios exortus, seu processus, quorum alter mamillaris dicit, alter est ossis iugalis. Declaro quãtum attinet ad mamillarem, qui etiam mastoides vocatur, hic est styloidi satis vicinus, & intus vacuus, ac diuersis veluti speluncis excauatus, vt non solum conferat insertioni musculorum, caput mouentium, qui a pectoris osse, & clauiculis principium ducunt, verum etiam vt constituerentur sedes ampla auditus organo, quod cauitate eget. Quo autẽ ad processum ossis iugalis, seu zigomatis: Hic sane processus est, qui mediam ossis iugalis partem efformat. Hic incipit cũ Columbo ab auris meato, & desinit in primum maxillæ superioris os, cum quo per obliquam suturam coniungitur, & formam constituit, quodammodo pontis superequitantis caua tẽporum. Adhæc, circa ortum eiusdem processus iuxta meatum auditorium sinus, est altus cartilagine obdu lutus, in quem alter maxillę inferioris processus, seu capitulum articulatur, quod longius. Quo loco est auditorij meatus initium satis crassum, quod sutura exigua, & obscura discernitur a temporis osse, & potissimum secundum sedem, tum anteriorem, tum inferiorem. Tãdem addebat Gal. esse temporalium ossium partem, quæ temporibus occupatur, est autẽ pars os verucis spectãs ampla, & tenuis admodum, sed solida, & cauernulis destituta. Cæterum notãdum, circa processus Columbum præter styloidis, mamillarem, & ossis iugalis addere quartum, quẽ tertium vocat, vt hic processus iuxta styloidem, sit in longum protuberans interiore caluariæ parte, in quo effingit labirinthus reflectendis aeris ictibus, quam apponi illi, auditorium situm excipiens. Sed de hoc in sermone de ossibus atrium dicendum. Cæterum quo ad horũ ossium temporalium situm attinet, vt connexum habent cum alijs ossibus, cum Gal. l. de ossibus s. secundum superiorem partẽ, qua vergunt ad suturã sagittalem connectuntur suturis squamæ similibus, ita autẽ vocantur suturæ, seu agglutinationes lepidoidis, seu squamosæ cum Gal. 9. de vsu part. vlt. quoniã vtrũque os, quod applicatur, paulatim in angustam quãdam squamam extenuatur, non ita tamen vt in suturis, bæc ossa inuicem se ingrediatur, sed quod superne delcẽdit subiectõ, parte interna incumbit, eo autẽ quod inferne ascendit extrinsecus. Huius autẽ cõiunctionis causa fuit, vt temporum ossa duriora, & dẽsiora cum reliquis ratis, ac cauernosis tuto coniungerẽtur, vt merito ossis superioris, vt minus duri finis intus conderetur, citra crassæ meningis læsionem, quę dubio procul potuisset lædi, si temporũ, si inferiorum ossiũ, q duriora sunt, finis totus ascẽdisset, vt cũ ascẽdentis extra emergat, nec mẽbrana lędatur, & sint validũ propugnaculum. Sed ad rem, tẽporum ossa in superiori parte per suturas squamę similes circũscribuntur, in posteriori laterum lambdoidis additamẽtis, in anteriori sutura, quę capiti hoc est occipiti cum Sphenoide cõis est, & distinguitur a maxilla superiori in inferiori eadem sutura, quæ infimam ossium temporum regionem cum Sphenoide coniungitur, vt trium sint laterum quamuis circularia potius esse voluerit Vesal. nisi circulus a processu turbaretur. Hæc de tẽporũ ossibus. Quantũ denique attinet ad Sphenoides, seu cuneiforme, seu polymorphũ, seu basilare, sępe et a Gal. palatinos nominatur, vt cum Gal. lib. de ossibus a alij numerant inter ossa capitis, alij inter ossa ma-

Occipiti situs.

Os frontis.

Ossa temporum.

Mamillaris.

Processus iugalis.

xillæ superioris, quia medium est inter maxillam superiorem, & caput. Hoc sane quomodo obtineat duo foramina, vt in parte interna sit spongiosum superius aduersus Vesal. demonstrauimus, vt in præsentia breuiter quædam admonere liceat circa eius situm, cum suis processibus. Ex Gal. 9. 11. de vsu par. 19. ad basim totius capitis subiacet, quemadmodum, & ipsius pars ossi occipitij est continua adhæc ex Gale. lib. de ossib. 5. hoc os obtinet apophyses, seu processus, quos ab alarum similitudine pterygoides vocant. Hos autem cuneiforme os in externa sede ad caluariæ basim quatuor obtinet, vtrinque binos, in quorum medio conspicitur cauitas, a qua validus enatetor musculus; qui in ore delitescens maxillam inferiorem sursum trahit, vt os elaudat, vt musculus ope horum processuum non modo oriatur, sed etiam secundum eius principium custodiatur. Hęc de septem cranei ossibus dicta sint penes eorum situm, qui vt euidentior reddatur dicendum de cranei ossium coniunctione, ope cuius cranei ossa situm suum conseruant. Itaq; sciendum, cum coniunganiur ossa, vel per articulum, seu compositionem, vel per simphysim, seu vnionem; cranei ossa potissimum per articulum vniri, cum autem coniunctio per articulum esse possit per dearticulationem, & coarticulationem, dicimus vtroque modo cõiungi, hoc est per diarthrosim, & synarthrosim, vt cum synarthrosis capiatur, vt a diarthrosi differt, vel secundum magis & minus, vel speciem, dicimus In craneo locum habere synarthrosim, vt potius specie differt siquidem vnio, seu coniunctio potissimum fit per suturas: Vtrumq; declaro, & primo quo ad coniunctionem per suturam vtpote quæ magis respicit omnia caluariæ ossa, quam dearticulatio. Est coniunctionem esse per suturam, & proinde per coarticulationem, vt specie distinguitur a dearticulatione, colligere licet ex Gal. dum 13. de vsu par. 8. ait cerebrum cõtineri ab osse immobili; si ergo craneum est immobile, ideo vnum os cum alio per suturam nequaquam per dearticulationem coniungitur. Sed occurrit difficultas ex Gal. 13. Meth. 22. dum ait in futura coronali inter mandẽdum commissionis ossium manifestum conspici motum, quoniam est laxa ossium compositio, si ergo conspicitur motus manifestus, ergo vel illa coniunctio non est per suturam, vel in sutura dabitur motus, & proinde ẽt sutura erit coarticulatio differens a dearticulatione secundum magis & minus nõ specie, quod tamen est falsum. Dicendum Gal. non fateri conspici hunc motum in qualibet sutura coronali. Nam ait plurimam esse suturæ coronalis diuersitatem in hominibus: quæ etiam ante dissectionem manifeste apparet, vt in quibusdam, quibus caluum fuerit caput, inter mandendum euidens conspiciatur motus, vtpote quibus laxa est ossium compositio, vt motus non appareat in omni sutura, sed solum in coronali, neq; in coronali cuiuslibet hominis, sed illius tantum, cui accidit vt sit laxa nimis, ac veluti monstruosa ossium compositio, vt liceat asserere cranei ossa inuicem coniungi per coarticulationem; vt specie differt a dearticulatione; hoc est per coarticulationem, in qua nullus conspicitur motus. at iam explicandum succedit, quotuplex sit sutura, & quis suturarum vsus. Quantum attinet ad primum dicimus suturas in primis capi posse, vel proprie, vel improprie, proprie quidem, dum ossa ad duarum serrarum similitudinẽ sese mutuo recipiunt, improprie vero dum per simplicem lineam ossa committuntur, vt hæc coarticulatio potius dicenda sit Harmonia, quam sutura: propterea Gal. li. de vsibus 1. dum ait in capite esse septem suturas, suturas intelligit, & proprias, & improprias, quamuis cit. Gal. lib. de ossibus 3. in superficie videantur committi per harmoniam, si autem frangantur in imo, compositio pertinere magis videatur ad suturam, q̃ ad harmoniam, vt propriæ illæ sint suturæ, quæ & intus, & extra suturæ apparent. Adhæc suturæ, ita se habẽt, vt aliquę pertineant tantum ad ossa cranei, aliquæ & ad craneum, & ad alia ossa, vt cum craneo coniunguntur, dum Gal. in loco citato septẽ proponit suturas, & peculiares, & communes intelligit, quarum tamen quinque sunt peculiares, duę communes, tres legitimę, & quatuor nothę, vt legitimę, & peculiares sint Lambdois sagittales, & coronales: nothæ, & peculiares duæ squamosæ: nothæ, & communes duæ spectantes ad maxillam superiorem, & os Cuneiforme, seu sphenoides vocatum. Vnde quantum attinet ad legitimas suturas, quæ etiam peculiares sunt, respiciens Galenus nono, de vsu partium decimoseptimo, asserit craneum, tres obtinere suturas, ea tamen lege vt vario modo sese habeant pro varia capitis figura. Declaro, cum Galeno loco citato, cum caput obtinere possit duplicem figuram probam aliam, reliquam improbam, quæ tamen in monstruosæ figuræ latitudine non continetur. Quantũ attinet ad protã figuram, cum sit instar sphæræ oblongæ, vt caput sit ad vtramque antẽ depressũ, duas autem habeat eminentias alteram frontis, reliquam occipitis, secundũ hãc figurã caput obtinet tres suturas instar literæ H. nempe rectam sagittalem, coronalem, & Lambdoidem. sagittalis quidem est, quæ quodammodo pariẽ caluariæ dextram a sinistra seiungit, vt os sincipitis dextrã a sinistra dirimat; & rarissime ad nasum pertingat. Coronalis autem est, quæ ambit anteriorem frõtem in modũ circuli, & dirimit ossa sincipitis ab osse frõtis: Lambdois denique formam literæ A. obtinens in parte residet posteriori vt distinguit ossa sincipitis, & temporum ab osse occipitis. Quo vero ad improbam figuram, qua caput acuminatum formatur, cũ huius sit triplex figura, prout vel vtraque perit eminentia, vel vna, hęcque vel anterior, vel posterior si eueniat vtramque perire eminentiam, duæ tamen sunt suturę ad similitudinẽ literę X ✠ vt altera extendatur ab vna aure ad aliam, reliqua vero per medium verticẽ ad frontem, si autem deficiat vnica tantum eminentia, si desideretur posterior, perit lambdois, si antẽ pereat anterior perit coronalis, semper autem recta, seu sagittalis manet, vt siue cum lãbdoide, siue cum coronali coniungatur, coniunctio fiat ad similitudinem literæ T. Hæc verba vt apud Galen. legit Vesal. ita ẽt refert. At diligentior Columbus Galen. redarguit, inquit enim se sexcẽta millia capitum inspexisse, & manibus attrectasse, attamen ne vnum quidem craneum cernere potuisse, quod vel figura non naturali constaret, aut cui ex tribus suturis vna deesset. At dicerem ego & primo quo ad figuram non naturalem, quamuis hanc non viderit Columb. non ob id asserẽdum fieri non posse, vt a natura non formetur, quoniam & monstr. quandoque formentur. Quo autẽ ad suturas dicere possemus nunquam aliquã deficiẽtem obseruasse, quoniam sibi non accidit vt acuminata capita inspexerit. Cæterum vt veritas magis pateat, assero tres suturas in omni craneo reperiri, quæ ita se habent, vt modo sint cõspicuæ veluti in iunioribus, modo vsque adeo obscurę, vt deperditę videantur, veluti in senioribus, nam vi temporis longitudine cartilagines degenerant in ossa, appendices in portionẽ ossium quibus erant adnatæ, ita & capitis ossa ita vniũtur, vt sutura non conspiciatur. Non est ergo negandum in craneo nõ monstruoso non esse tres suturas. Et huius numeri ratio a Galeno tertio, de vsu partiũ 17. redditur, dum ait, cum caput sit ita formatum, vt sit longius quam latius, ob id gratia partium dextrarum, & sinistrarum sat fuit vnica sutura, nam vt recta secundum capitis longitudinẽ extẽditur, ita pars dextra a sinistra diuiditur. At causa partium anteriorum & posteriorum, cum minus vastæ sint partes, vnica nõ sat fuit, sed duplici caput eguit, vt cranei portio media inter suturas æquabilis eẽt portioni vtriusq;

Cranei suturæ. *Quæ agenda sutura* *Dubitatio.* *Solutio.* *Suturarum numerus.* *Figura proba.* *Improba.* *Vesal.* *Pro Gal.*

partis, hoc est anterioris, & posterioris. At si non cõtingat, vt vel altera capitis deficiat eminẽtia, vel vtraq;, cũ caput non sit multo lõgius, quam latius, nõ eget tot suturis. hoc est, ita formatis, vt coronalis, vel lambdoidis formam referat; non negandum tamen, cum cranei ossa, & sincipitis, & frontis, & occipitis inuicem dirimantur, tres esse diuisiones, quæ potius duarum suturarum, quam trium imaginem præbent, vt in rotundo capite vtraque sit recta, in capite autem, in quo deficit vnica tantum eminentia, duę appareant, nempe semper sagittalis, quandoque autem coronalis, quãdoque Lambdois. At sanè rarissimum est, vel caput esse exacte rotundum, vel etiã prorsus alteram eminentiam deficere, vt suturæ raro a sua figura degenerẽt. Hęc de suturis legitimis, & proprijs.

Suturæ spuriæ.

His succedunt nothæ, sed propriæ, quę duę sunt, & a Galeno libro de ossibus primo squamosæ nuncupantur, eoquod ossa, vt terminant in squamas, per has inuicem coniunguntur, duæ autem proponuntur. quoniam vna est in parte dextra, alia in sinistra; & vt quęlibet sutura dirimit ossa sincipitis ab ossibus tẽporũ, ita secundum extrema tangit Lambdoidem in parte posteriori, in anteriori autem coronalem. Tandem sunt duæ suturæ, & nothæ, & communes, quæ (vt ait Gal. libro de ossibus primo) communes sunt superiori maxillæ, atque sphenoidi. Vnde notandum, si

Not.

capiatur sphenois, vt os caluariæ, suturam propriam statui posse, at si capiatur, vt os, vel maxillæ, vel medium inter craneum, & maxillam, suturam communem dici posse. Sed vtcunque vocentur, sunt præter propositas duæ suturæ superiori maxillæ, & sphenoidi communes. Altera quidẽ est, dum extrema Lambdoidis ab vtroque latere inferiora ad basim vsque capitis protenduntur, & per medium lapidosorũ ossiũ, & qua occiput primæ vertebræ dearticulatur, deorsum feruntur, ibique exigua quadam linea transuersa iunguntur, vt hæc sutura sit communis capiti, & sphenoidi, vt sursum vtrinque ad caua temporum tendit, quo etiam coronalis suturæ extrema perueniunt, inde etiam rursus deorsum versa, & ad postremos dentes delata, ad palatum vsque procedat, sphenoidis vndique terminatum comprehendens. Vt huius suturæ quidquid sursum fertur ad lineas coronalis, sit commune cum osse capitis, quod vero ex vtroque latere ad palatum tendit, superiorem maxillam a sphenoide discernit. Reliqua autem & ipsa notha, & communis capitis sutura est, quę caput a superiori maxilla diuidit. Hæc principium sumit ex cauis temporum, qua scilicet sutura capiti, & sphenoidi communis, cum suturæ coronalis finibus in idem conuenit, atque inde ad oculorum sedes procedit, & per eos medios tendens iuxta medium superciliorum sibi ipsi iungitur. Quibus septem suturis Columb. addit octauam, quã septimam in ordine collocat, & voluit esse propriam, eoquod os frontis ab octauo caluariæ osse distinguitur. At huius non meminit Galen. quoniam os illud octauum, scilicet ethmoides non enumerat inter ossa cranei, sed inter ossa capitis, vt est, vel os nasi, vel medium inter ossa caluarię, & nasi, vt de hoc suo loco dicemus. Constitutum, ergo, sit tres esse cranei suturas & legitimas, & proprias, duas nothas, & proprias, duas denique & nothas, & communes. Hæc de suturarum numero. Quo vero ad vsum. Hic sane multiplex proponitur a Galeno nono, de vsu partium decimoseptimo, prima quidem vtilitas esse potest, vt per has fuliginosa excrementa transpirent, qua sane expurgatione (vt ait Galenus nono, de vsu partium primo,) cerebrum duplici de causa eget, altera quidẽ, & communi omnibus particulis, cum expediat excremẽta excerni, reliqua autem & priuata, quæ capitur a situ, nam caput vt tectum calidæ domui superpositum, vt a subiectis partibus fuliginosa, & vaporosa excrementa excipit, ita longiori eget vacuatione, vt

Suturarum vsus.
Prima.

non sufficiat ad horum vacuationem cranei substantia foraminulenta, & cauernosa, propterea quod, vt suo loco dictum fuit, necessum fuit cauernulas vtrinque in leuem, & densam ossis squammam desinere, vt nequaquam ea larga fieri possit vacuatio, qua cerebrum eget. secunda vtilitas a Gal. loco citato, hoc est 9. de vsu partium 7. proposita fuit, vt beneficio suturarum crassa meninx ossi capitis alligaretur, tertia, vt vasorum alia quidem intro, alia extra exciderent, quarta pericranei generationem præbet, siquidem ex Galeno octauo, de vsu partium nono, pericranium, fit ex membranis, quæ per capitis suturas egrediuntur. Vnde addebat nono, de vsu partium quinto, lambdoidem suturam cõferre ad exitum crassæ meningis secundum eius partem crassiorem, & vbi duplicatur. Quinta vtilitas fuit, vt per suturas craneum ex multis ossibus componeretur, ita namq; dum rumpitur, ruptura per totum craneum non extenditur, sed ad suturas desinit. Quibus licet addere sextam, & præsertim coronalis peculiarem, cum Galeno decimotertio, methodi vigesimosecundo, dum ait, cranei ossa esse coniuncta per suturas, & minus per coronalem, vt applicati medicamenti non modo qualitas, sed etiam tenuis substantia intra craneum ingrediatur. Hæc de capitis situ per suturas, siue legitimas, siue nothas, & proinde per harmoniam, vt sunt species coarticulationis, vt specie differt a dearticulatione. Quo vero, ad situm per dearticulationem. hanc tetigit Galenus decimosecundo, de vsu partium septimo dum ait, primam vertebram cum capite dearticulari, secundam cum prima, non autem cum capite, quomodo autem, explicabimus, dum de vertebris loquemur, vt occipitium coniungatur cum prima vertebra, vt occipitij capitula detineantur in cauitate primi spondyli, quomodo autem hic articulus tutissimus sit beneficio, & crassorum ligamentorum, & multitudine musculorum, & exacta ossium compositione, explicabimus, & in parte sarcologica, nec nõ in sermone de vertebris. Hæc de cranei cõpositione, vt productura formatrice. Quo vero ad caluariæ vsum, cum Gal. septimo, de vsu partiũ vigesimoprimo, & octauo, de vsu partium nono, craneum est os, quod est tegumentum duræ meningis, & proinde instar galeæ ad tutelam cerebri, vt tueatur cerebrum per duritiem, & detineat secundum eius magnitudinem, & figuram. Vnde hoc loco admoneantur studiosi, ne instar columbi cæcutiant, aliud esse loqui, de craneo, aliud de capite, hoc est de parte corporis eminentiori. Nam si sermo fiat de craneo, formatum est (vt dictum fuit) gratia cerebri. At si sermo fiat, de capite, vt de parte eminentiori, nequaquam est conditum propter cerebrum, vt Galenus octauo, de vsu partium secundo, illos improbet, qui voluere caput esse factum propter cerebrum, siquidem, vt addit in cap. quarto, cerebrum in quibusdam animantibus ad pectoris ossa est collocatum, vt propterea capite careant, vel si rudem quandam capitis delineationem habent, non ibi tamen, sed in pectore resideat cerebrum, vt hinc in capite quinto statuerit, caput genitum esse propter oculorum, & actionem, & tutelam, propter actionem quidem primum, quia oculorum actio locum editum postulat, vt merito animalia capitis expertia oculos super ceruices prælongas obtineant. Deinde vero, quia oculorum visio fit per neruos molles, qui cum a parte proxima procedere debeant, nam in longo itinere paterentur, propterea caput obtinuit cerebrum, vt ab hoc tanquam a parte vicina nerui molliores in oculos perducerentur, vt merito quamuis cerebrum non sit genitum causa oculorum, est tamen locatum in capite, hoc est in parte suprema propter oculos. Deinde vero, caput propter oculorum tutelam fuit productum, nam cum homo ob

Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Dearticulatio.
Cranei cõnexus cum vertebris.
Caluariæ vsus.
Monitum.
Cap. quomodo causa oculi.

corpo-

corporis substantiam oculos molles possideant, & proinde iniurijs obnoxius, natura fabricauit caput, tum ex reliquis partibus, tum potissimum ex superciliis, malis, naso, & osse iugali, ita collocatis, vt supra oculos sint supercilia, infra malæ internis partibus, nasus, externis processus ossis iugalis. Ex quibus Galeni dictis euidenter colligendum, dum asserit caput oculorum gratia conditum esse, per caput non intelligere craneum, sed partem corporis eminentiorem, quæ nō modo constat ex craneo, sed etiam ex superciliis, & reliquis partibus, vt cum in præsentia sermo sit de craneo, vt de osse capitis, huius vsus in cerebrum dirigatur. Hęc de craneo, seu caluaria dicta sint. Quare modo dicendū de osse iugali. *De iugali.* Hoc sanè, v. sensus demonstrat, est satis durum, ac densum, quamuis si frangatur intus cauernosum appareat, & proinde suum alimentum continens, atq; est in parte exteriori gibbum, intus autem cauum, atque (vt colligere licet ex Galeno libro de Ossibus, capitulo primo, secundo, & tertio,) Iugale, seu Zigoma in medio obtinet suturā obliquam, siquidem effectum est ex duobus processibus, alter quidem est processus ossium temporum, est autem secunda pars ossium temporum, quæ auditorio foramini superposita est: siquidem hæc temporū pars duos habet processus, alter est mamillaris; reliquus autem ossis huius iugalis portio, scilicet posterior, reliquus autem processus efficiens ossis iugalis partem anteriorem, emergit a maxilla superiore, sub paruo oculi angulo, vt hoc os caput cum malis cōiungat, scilicet per ossa temporum, vt duo ossa scilicet temporum, & maxillę, sint quasi iugo subiecta. Situm autem est iugale os, medium inter duos maxillæ superioris processus, vt lōgiori processu, seu capite, quod rostrum refert, sit humilius, breuiori autem sublimius (vt testatur Gal. 2. de articul. 5.) Distinguunt autem os iugale ab osse maximo maxillæ superioris, per suturam, quæ exoritur sub osse iugali, (vt ait Gal. in libro de Ossibus tertio,) cuius sane suturæ pars, posterius tendens, sub ossis iugalis concauo desinit, ibique cum Sphenoidis sutura cummuni cōmittitur. Adhæc, hoc os est præpositum temporis musculo, vt huius sit temporalem musculum tueri, quamuis etiā ab hoc osse mantorius musculus principium ducat. *Vsus.* Hæc de osse iugali. *Officula aurium.* Quoniam temporum ossa conficiunt auditorium meatum, in quo quædam continētur officula; ideo antequam sermo fiat de ossibus maxillæ superioris, de his officulis loquemur. Hæc ergo officula tria sunt, quorum totius veritate Gal. nusquā mentionem fecit. At Iacobus Carpensis duo inuenit, tertium autem Ingressias. resident autem propè in media regione illius cauernulę, quam tympanū vocant. Hæc autem officula, ita se habent, vt primum *Malleus.* quod vocāt malleum, caudam, seu finem habeat insitum in interna facie membranę, caput autē sursum attollitur versus anteriora. Huic capiti insidet secundum os, quod incus, seu dens vocatur, *Incus.* insidet autem dens malleo secundum partem suam latiorem, & quadam cauitate malleoli caput excipit. Atque cum Incus, seu dēs gemina crura possideat, altero breuiori, crassiori, & clariori hęret Tympani pariete ea parte, qua aquęductus labitur, reliquo vero longiori graciliori, & decliui coniungitur cum tertio officulo, quod stapes vocatur, *Stapis.* & cōiungitur cum stapidis apice, stapis autem sua basi alteram, hoc est superiorem tympani fenestram claudit. Hæc ossa per duplicem articulum coniunguntur, vt per primum articulum malleus coniungatur cum incude, per secundum incus cum stapide. Extrema autem horum ossium, vt pertinent ad articulum, cartilagini instar reliquorum articulorum illita sunt, necnon mollibus quibusdam membranulis ligamenti vice colligantur, vt cū sint coniuncta per articulum, necessario moueantur, vt cum motus fiat a musculo, vt ibi resident portiones quædam carneæ, sed exiguæ, ita possunt esse actores motus, sed exigui illorum officulorum. *Vsus.* Cæterū quo ad vsum attinet, hunc callere, non est vsque adeo facile, vt varij varia dixerint, de hoc autem diligenter dicemus, vbi in doctrina sarcologica circa auditus organum digrediemur. In præsentia pauca illa tueri liceat, vt quemadmodum abdominis musculi ad excrementa fœcalia expellenda intestinorum expultrici opem ferunt, a simili musculi officula illa mouentes præstāt ad excretionem excrementorum, quæ in auribus gignuntur, vt quemadmodum stapis sua basi superiorem tympani fenestram claudit, ita dum malleus mouet incudem, & incus stapidem, superior illa fenestra non nihil aperiatur, ex qua apertione duo cōsequimur emolumenta, alterum est excrementa discindere, reliquum speciem audibilem ingredi: factū autē est, vt fenestra ab osse clauderetur a solida substantia, nam aeris ictus, vt delatus in mollem substantiam delitescit, contra per solidam, & proinde osseā substantiam quodammodo robur, & puritatem acquirit: Vt decipiantur, qui credunt officula, ita moueri, vt inuicem percussa strepitum edant, nam præter id, quod ille strepitus internus externum confunderet, accidit moueri per articulum, per quem in reliquo corpore, vt eduntur motus vehementes, ita sine strepitu obeuntur, vt tandem horum officulorum vsus sit, vt species soni suscipiatur, permeet ad interiora, & excrementis aurium detur locus. Hæc de officulis auditus.

F I N I S.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De differentijs Doctrinarum, siue de Methodis.

PRAEFATIO.

CAP. I.

TEMERARII, & impudentis hominis munus quibusdā fortasse subire videbor. Quādo quidem propositum meum sit de doctrinarum differentijs disserere. Proindeque suscipere prouinciam ad Logicos potius, quàm ad Medicos spectantem: atque in ea, illa discurrere ratione, vt ab omnibus recētioribus ita dissentiamus, vt nullum concordia locum habere possit. Cæterum si animi nostri conditionē omni deposita turbulentia iudicare voluerint, nos nequaquam temeritatis accusabunt, sed contra potius nos vniuersos vtilitati vestræ destinatos, esse tuebuntur. Siquidem prouinciā suscipimus Logicam quidem, at non ita Logicam, vt etiam Philosophica, & Medica non sit, vt ob id summus ille inter recentiores Philosophus, atque Medicus Leonicenus, quæstionem illam probaam de tribus doctrinis ediderit. Accedit præterea, vt quamuis Logicam aggrediamur contemplationem, ea tamen sit, quam a Logicis tempestatis nostrę, (vt opinor) nō didicerítis: cum tamen præsens negotium tantæ sit vtilitatis, imò necessitatis, vt nec verbū quidem, vel Hippocratis, vel Platonis, vel Aristotelis, vel Galeni, vel alterius cuiusque eruditi viri absque doctrinarū cognitione assequi possibile sit. Etenim cum authorem intelligere aliquem nemo possit, nisi artificium eius apertum habeat, atque artificium callere non valeat, qui doctrinarū fuerit inscius, sequitur iure ipso tantam in doctrinis esse necessitatem, vt maior, vel calamo scribi, vel verbis exprimi, vel animo concipi haud possit. Verum cum in tanto negotio necessitas difficultatem minime excedat: iccirco in tam ardua materia illud dicere possum, quod (Platone authore in Gorgia, vel de Rethorica) Socrates, cum Gorgia disputans asserebat. Nempè me in hac materia, non loqui tanquam scientem, sed vera vobiscum communiter indagantem. Quapropter siquis vestrū aliquid rectè dicere videbitur, qui me reprehenderit, ego libentissimè assentiar; & pro maximo beneficio id ascribā. Sed iam Deo Opt. Max. duce rem ipsam aggrediamur. Cum autem difficile negotium, eo minus difficile euadat, quanto maiori cum distinctione, & artificio disponitur, propterea nos præ cæteris studebimus, vt cōfusionem euitemus, & distincto procedendi modo incumbamus. Quare tria faciemus, primū reddemus caussam huius nostræ inscriptionis, secundo proponemus Methodum, qua in hoc opere progredi instituimus: tertio opus ipsum aggrediemur.

De caussis inscriptionis.

Cap. II.

QVantum ad inscriptionem (ex cuius notitia clarum etiam fiet quonam nostra vergit oratio) sciendum nos inscripsisse hoc opusculum [de differentijs doctrinarum] non alia arte adductos, quam ea, ad quam respexit Galenus in libro de morb. different. inscriptio. Cum namque Galenus sibi proposuisset venari omnem morborum numerum, hoc est omnes morborum species, quę digniori via inueniri nequeunt, quam diuisiua, hæc autem sit, qua species inueniuntur per diuisionem generis, per differentias essentiales, proindeque constituentes ipsas species: iccirco librum illum inscribendum esse voluit, [de morborum differentijs,] hoc est, constituentibus morborum species; vnde quamuis in eo libro proponantur morborum, tum differentiæ, tum species, maluit tamen librum illum inscribere de differentijs, veluti de constituētibus, quam de speciebus, veluti de constitutis. Quare inscriptio sit de differentijs constituentibus species morborum. Neque est vt aliquis dicat libellum illum si propria voce vti volumus, esse inscribendum [de speciebus.] propterea quod Galenus agit de mala temperatura, mala compositione, & soluta vnitate, atque de speciebus sub his generibus contentis, vt ob id potius de generibus, & speciebus sermo sit, quam de differentijs. Nos enim dicimus, quod qui ita Galenum hac voce abutentem redarguunt, nec corticem quidem logicę facultatis degustarūt. Namque Galenus proponit quidem tum genera, tum species morborum, sed quatenus constituuntur a differentijs, a morbi definitione depromptis, nimirum a subiecto, cui de more accidentium inhæret morbus, nempe a parte tum similari, tum organica, quatenus a similari prodit intemperies, ab organica culpata compositio, ab vtraque soluta vnitas. Quare tametsi Galenus sæpenumero confundat differentias cum speciebus, & ècontra, cum tamen talis confusio in librorum inscriptionibus, seu titulis minime admittenda sit, ob id propria voce vtens libellum illum de morborum differentijs inscripsit, vt a nobiliori, proindeque a constitutione potius, quam a cōstituto inscriptio fieret. A pari ergo & nos, vt Galenū imitaremur, hoc nostrum opusculum de differentijs doctrinarum inscribere volumus, propterea quod propositum nostrum est indagare numerum omniū doctrinarum, atque cum Galeno methodo diuisiua, proindeque in virtute differentiarum constituentium, doctrinarum tum omnia genera, tum omnes

species

species specialissimas, vt his postea habitis nihil vel legere vel audire possitis, quod ad aliquam doctrinarum speciem atque ad suum genus referre non ualeatis. Hæc ergo sit inscriptio [de differentijs doctrinarum,] hoc est, de differentiis constituentibus omnia genera subalterna vsque ad species specialissimas doctrinarum.

De methodo obseruanda.

Cap. III.

QVantum vero ad methodum a nobis obseruandam, a Galeno minime recedêtes, eadem progrediemur via, seu methodo, qua & ipse in suo aureo libello de morborum differentijs progressus est. Itaq; sciendum, quemadmodum Galenus sibi ipsi consentiens primo method. quinto cognoscens esse impossibile, vt sciamus differentias, & species alicuius generis, nisi prius sciamus quid sit illud genus. Propterea vt methodo incederet, prius morbi, veluti generis diuidendi, definitionem adduxit, mox per differentias ex definitione desumptas morborum genera, & species venatus est. Nos itaque a pari volentes omnium doctrinarum numerum indagare, prius genus diuidendum definiemus, nempe ipsam doctrinam, secûdo doctrinam, genus, per suas differêtias, diuidemus tertio, sigillatim agemus de quolibet genere subalterno, quod pariter vt subdiuidamus definiemus, vt prius definientes, deinde diuidentes iâdem ad specialissimas doctrinarum species descendemus. Quare ex hac methodo tria principalia capita a nobis absoluenda proponuntur, primum erit definitio generis, hoc est doctrinæ, secundum diuisio generis in genera subalterna, tertium de quolibet genere subalterno singillatim differere.

De definitione doctrinæ.

Cap. IIII.

VOlentes nos doctrinę definitionê assignare, supposito imprimis, hoc nomen doctrinæ desumptum esse a docêdo seu a doctore, sicut disciplina dicitur a discendo, seu a discipulo, volentes, inquâ doctrinæ definitionem assignare, circa hâc doctrinę vocem, illud perpendere oportet, quod in quacunque re definienda ponderandum est, nimirum vt pręsciamus an doctrina sit nomen quoddam vniuocum, vel analogum, vel contra potius æquiuocum, quoniam si nomen fuerit vniuocum, seu analogum, doctrinam prius definiemus, mox diuidemus, si autem extiterit quid ęquiuocum, prius doctrinam distinguemus, deinde definiemus, at si ad Aristotelem, & Galenû respicere volumus, dicendum potius videbitur esse genus vniuocum seu analogum, quam æquiuocum. Namque (quantum ad Aristot. attinet) si doctrina esset quid æquiuocum, in primo post. non incępisset a quodam æquiuoco, inquiens. [omnis doctrina, & disciplina fit ex præexistenti cognitione.] Quantum vero ad Galenum, neq; ipse a voce ęquiuoca auspicatus esse dicens [tres sunt oês doctrinæ, &c.] Quare cû non sit rationi consonum tantos authores a quodam æquiuoco suorum librorû initium constituisse, sed potius ab vniuoco, vel saltem analogo, merito doctrinæ nomê potius vniuocum, seu analogum, quam ęquiuocum constituendum esse arbitramur. Sed forte dicet aliquis. Ergo pręter authoritatem, vellê scire, qua ratione côstitui debet nomê vniuocum, seu analogum, vt nullo pacto possit censeri æquiuocum? Atque ea ratione potissimum, vt non modo cognoscam quid de doctrina statuendum sit, sed etiam de qualibet alia voce generica plura sub se continente. Qui huius quæ sit nec leuis momenti exactam consequi resolutionem cupit, confugere debet ad Aristotelem secundo poste. vbi nec difficulter explanat qua arte æquiuocum ab vniuoco secernatur, atque a magnanimitate exemplum desumit. Si volumus dignoscere an magnanimitas sit quid æquiuocum, vel vniuocû, opus est considerare indiuidua, quæ magnanima ab omnibus iudicantur, atque si propter eandem rationem dicentur magnanima, magnanimitas erit vniuocum quoddam, si autem propter diuersam, æquiuocum modo si accipiamus Vlixem, Aiacê, Socratem, & Diogenem, dubio procul hi ab omnibus magnanimi censebantur, verum non propter eandê, sed diuersam rationem. Namque Vlixes, & Aiax magnanimi reputabantur propterea quod iniuriam pati non poterant. Socrates autem & Diogenes propterea quod fortunę bona despiciebant. Modo cum aliud sit non posse iniuriam perferre, & aliud fortunæ bona despicere, idcirco magnanimitas quid vniuocum, seu analogum esse non potest, sed quid æquiuocû proindeque non vnica, sed duplex virtus. Qua propter a simili si volumus cognoscere an doctrina sit quoddam vel ęquiuocum vel vniuocum, perpendamus indiuidua, vel etiam species, quæ hoc doctrinę nomine donantur, inquiramusq; an tali donentur nomine propter eandem, vel potius diuersam rationem. Vnde cû hoc nomine doctrinæ insigniâtur tum scientię, tum prudentia, tum artes, tum ordines, tum methodi, tû locutio, tum scriptura, tum doctrina diexodica, tum compendiosa, tum Aphoristica, tum denique facilis, & difficilis doctrina. Merito inquirendum an his doctrinæ nomen æquiuoce competat, nec ne? & dubio procul per regulam datam, doctrinæ nomê de his potius vniuoce, quam æquiuoce prædicabitur. Declaro insistens in fundamento Aristotelico sumpto exemplo a magnanimitate. Si primum consideremus propter quam causam aliquod doctrinæ nomine legitime insignitur, absque dubio constabis non aliam ob causam, quam propterea, quod id docetur a doctore. cum enim doctrina dicta sit a docente, ob id illud doctrinæ nomen merito sibi vendicabit, quod docebitur a docente. Modo si per proposita discurramus, facile apparebit, omnia propter eandem rationê doctrinæ nomen sibi arrogare. Et primum si discurramus per scientias, Metaphysica, quatenus est habitus in mente philosophi diuini, dicitur scientia diuina, at quatenus docetur a doctore dicitur doctrina diuina: Pariter philosophia naturalis, quatenus est habitus in mête philosophi naturalis, dicitur scientia naturalis, quatenus autem a doctore docetur, dicitur doctrina naturalis. Idem de Mathematica animo côcipiendû. Quantum vero ad prudentiam si consideremus philosophiam moralem, quatenus est habitus actiuus in mête philosophi moralis, dicitur prudêtia, quatenus autem docetur a doctore, dicitur doctrina moralis. Si postea per artes discurramus. Medicina, prout est habitus effectiuus in mente artificis, dicitur ars, quatenus autê docetur a doctore dicitur doctrina medica. Idê de reliquis artibus asserendum. si deinde, ad ordines progrediamur, si accipiamus (exempli gratia) compositiuum, quatenus ordinat, & disponit quæ in sciêtia vel arte tractantur, dicitur ordo, quatenus autem ratio compositionis docetur a doctore, doctrina dicitur compositiua. Idem de reliquis ordinibus dicendum. Si postea per methodos discurramus. Si sumamus (verbi causa) demonstrationem, sub ea ratione, qua artifex vel sciens demonstratione vtitur ad probandum aliquod naturaliter ignotum, dicitur instrumentum sciendi, quatenus autem demonstratio, ars demonstrandi doctore docetur, dicitur doctrina demonstratiua,

monstratiua, idemque in reliquis methodis facile est dignoscere. quantum deinde ad locutionem, & scripturam, & primum quo ad locutionẽ, quatenus doctor aliquam artem, vel scientiam actu docet (hoc est loquendo) ipsa locutio est instrumentum docendi, est instrumentum quo docens vtitur. At quatenus modus loquendi docetur a grammatico doctore, dicitur doctrina. Similiter scriptura, quatenus doctor aliquam artem vel scientiã potentia docet (hoc est scribendo) ipsa scriptura est instrumentum docendi. At quatenus modus scribendi docetur a Grammatico, dicitur doctrina. Quãtum deinde ad doctrinam diexodicam, compendiosam, & aphoristicam, & primum quantum ad diexodicam quatenus doctor docens aliquam artem, vel scientiam, docet prolixe, dicitur modus docendi, at quatenus doctor docet in hoc modo docendi opus esse non solum conclusionẽ proponere, sed vtranque præmissam, & vtranque quoque tũ ratione, tum authoritate, tum exemplis confirmare, vt sic, dicitur doctrina diexodica. Quantum vero, ad doctrinam compendiosam, prout docens aliquid docet per compendiũ, dicitur modus docendi. At ea ratione, qua doctor docet in hoc compendio sat esse solas conclusiones, & rerum capita proponere, dicitur doctrina compendiosa. Quantum ad doctrinam aphoristicam, quatenus artifex docens aliquam artem, eã aphoristice docet, dicitur mod⁹ docẽdi. At quatenus doctor similitudine a Rhetore accepta docet, vt tradatur ars per quasdam enunciationes vniuersales, quæ sint breues, & graues, prægnantes, de rebus tantum effectibilibus, quæ proinde non nisi a graui, & experto proferantur artifice, dubio procul ad hunc sensum dicetur doctrina aphoristica, qa scilicet a doctore docetur. Postremo quantum ad facilem, & difficilẽ doctrinam, si facilẽ perpendamus, quatenus doctor docens facile docet, dicetur modus docendi cũ facilitate, seu facilis, si autem cõsideretur hic modus facilis quatenus docetur a doctore, nimirum quatenus doctor docet in hoc cõsistere, vt ab altioribus, & difficilioribus abstineamus quæstionibus, vt sic dicitur doctrina facilis, pariter quantũ ad doctrinam difficilem, si consideretur quatenus doctor difficilia in docendo inquirit, vt sic dicetur modus docendi difficilis quo author vti debet, vbi ad prouectiores respicit, sicuti facili, vbi ad initiatos. At si hic modus docẽdi difficilis consideretur quatenus a doctore docetur, nẽpe vt quælibet ardua materia discutiatur, absque dubio doctrina nuncupabitur difficilis. Vt denuo his habitis velut apertissimum relinquatur, doctrinam esse nomen, a quo, quæ denominantur secundum eandẽ rationem nomen suscipiant. Atque idcirco doctrinam non quid æquiuocum, sed vniuocum, vel saltem analogum constituendum esse. Quod cum ita sit, nulla p̃missa vocis distinctione, immediate ad definitionẽ ꝓperare licet. quare doctrinę talis proponitur definitio, [Doctrina est actio docentis in discipulum.] Declaro hanc definitionem, atque ostendo aliã assignari non posse. quãdo quidem doctrina neque aliud genus, neque alias differentias admittet. primum dictũ fuit, [doctrina est actio,] actio ergo est genus doctrinæ. Sed qua ratione tale gen⁹ inueniri potest? Via seu methodo tum diuisiua, tum resolutiua. At breuitatis gratia sola methodo diuisiua inueniamus, quia postea suo loco declarabimus, qua etiam ratione definitionis partes methodo resolutiua vel compositiua reperiri possint. Indagatores ergo doctrinæ genus methodo diuisiua dicimus, quod cum doctrina aliquid sit, id eo in aliquod ex decem prædicamentis, & consequẽter generibus referri debet. cum autem prędicamenta sint decem, videre oportet in quod istorum referatur. Dicimus autem cũ Ammonio, cũ prædicamentorum quædam sint simplicia, quædam ipsum esse per simplicium combinationem complexumque obtineant, doctrinam in nullũ simplicium referri posse. Namque cum simplicia sint in duplici differentia, alia quidem, quæ per se subsistunt vt substantia, alia vero quæ ipsum esse in alijs possident, vt quantitas, qualitas, & ad aliquid. Doctrinam nullum horũ esse posse asserimus, non esse quidem substantiam, quoniam doctrina per se non subsistit. neque esse quantitatem, vel qualitatem, vel ad aliquid, quoniam quæ ipsum esse in alijs possident, vel partim in respectu considerantur, vel eo respectu carent, in respectu considerãtur vt relatiua, at doctrina tametsi (quatenus, est alicuius doctrina) sit de genere relationis, attamen vt in suo fundamento (veluti in præsentia perpenditur) cũ respectum non dicat, ideo de genere relatiuorũ esse non potest. si autem fuerint simplicia prædicamenta, quę respectu careant, vel in partes secari possunt, vt quantitas, vel non, vt qualitas. Sed doctrina in partes secari nequit, ideo in quantitatis genus minime referenda. Cõstat ergo, vt si referri debeat in aliquod simplex prędicamentum, vt referatur in prædicamẽtum qualitatis, sed neque in hoc referri debet: quoniã doctrina esset in qualitatis specie vel prima, vel secũda vel tertia, vel quarta. Sed in nulla reperitur, ideo doctrina in genere qualitatis inferi nõ potest. Quod autem doctrina non sit in aliqua specie qualitatis ꝓbatur, nanque primum non est in prima, quia neque est habitus neque dispositio, namque habitus, & dispositio quiescunt, & permanent in mente (quamuis magis habitus) at doctrina est quid fluẽs a doctore in discipulum, neque doctrina est in secũda qualitatis specie, quoniam nõ est potentia vel impotentia naturalis, neque in tertia, quoniam nec passio vel passibilis qualitas, nec denique in quarta, quoniam nec figura nec circa aliquod constans forma. patet ergo quẽadmodum doctrina in aliquod ex illis simplicibus generibus reduci nequit. Relinquit igitur, vt in aliquod referatur prædicamentum, quod suum esse p simplicium combinationem consequatur. In quod autem referatur, vt sciatis, supponere oportet cum Ammonio, talem complexum esse inter substãtiam, & accidens, quo fit, vt cum accidentis tria sint genera, nempe quantitas, ad aliquid, & qualitas, triplex etiã erit complexus, cõplicabitur nimirũ substantia vel quãtitati, vel relationi, vel qualitati. Primũ itaque si cõplicetur substantia quantitati, duo prodeunt prędicamenta, nempe quando, & vbi. Nanque si substãtia cõplicetur tempori fit prædicamẽtum, quando. Si autẽ loco, vbi. quorum nullum (vt patet) est doctrina. Si autem substantia complicetur relationi, fit prædicamentum situs, & habere situs quidem fit vbi relatio simpliciter adhæret substantiæ, vbi autem fit complicatio in re quapiam arte constructa, est habere, quorũ nullum (vt constat) doctrina esse potest. si vero, & postremo substantia complicetur cum qualitate, oritur agere, & pati, nam agere, & pati penes qualitates sunt. At doctrina ad prædicamentum pati (præcipueque ratione suæ originis) non reducitur. Quoniam docere non est pati, sed potius agere. Quare tandem doctrinæ genus ex necessitate erit actio, quemadmodum nos in definitione constituimus. Cæterum cum doctrina non sit quælibet actio, sed determinata, ideo actionem, hoc genus distinguere, & limitare oportet. Dicimus ergo cum Ammonio, actionẽ esse vel corruptiuam vel perfectiuam, corruptiua quidem est, vt cum ignis agit in lignum, perfectiua vero quãdo visibile agit in visum. Modo doctrina non est corruptiua sed perfectiua actio. Tunc vltra actio perfectiua, quoniam producitur ab agente, quod multiplex esse potest, in doctrina autem non habeat locum quodlibet agens, sed doctor, seu docẽs, ideo in definitione dictũ fuit quod [doctrina est actio docentis.] non diximus autem quod est actio perfectiua docentis. Quoniam definitiones breuissimæ esse debent. Vnde dicentes,

quod

quod est actio docentis: habemus etiam perfectiuam esse actionem. Constat enim docentem non agere ad corruptionem, sed ad perfectionem discipuli, & præcipue q̃m per docentem audire oportet doctorem q legitime, & non per abusum sit doctor, nempe qui scientiam pariat, non autem ignorantiam: dicebat.n. Plato in cõuiuio, vel de amore, quod per doctrinam in discipulum induci potest tum scientia, tum ignorantia, tum medium inter hæc, nimirum opinio recta. Inducitur quidem scientia vbi vera cum ratione docentur: nam scientia nũquam est sine ratione, inducitur autem ignorãtia scilicet prauæ dispositionis, vbi falsa docẽtur, imprimitur denique recta opinio, vbi vera quidem, sed citra rationem docẽtur. Propterea doctor, vt suis auditorib⁹ bene faciat, studere debet vt in illis scientiam imprimat, proindeque debet tũ vera, tum ea per causam, & rationem, quo ad fieri potest, aperta reddere. quare nos in præsentia excludentes prauam illam doctrinam, ex qua ignorantia prodit, per docentem intelligimus legitimũ docentẽ quippe qui, vel scientiã, vel saltem rectã impartiatur opinionẽ. Proindeque illũ intelligimus, cuius actio nõ corruptiua, sed perfectiua sit, quare cũ diximus doctrina est actio docẽtis, est idẽ ac si dictũ esset, doctrina est actio perfectiua docentis. Cæterum quæret, nec ab re quispiam, quisnam erit hic docẽs, qui potissimum vera, & cum ratione docebit? Colligimus ex Arist. 1. de partibus anim. capit. 1. quod cum docens per habitum, quem in mente obtinet, siquidẽ homo per habitum quo præditus est, in operationem descẽdere potest, veluti cytharedus per habitum, quem est consecutus, quamprimum voluerit ad actum cytharizandi peruenire valet. Pariter Philosophus naturalis per habitum, cuius est dominus, res naturales, tum speculari, tum docere potest. Cum itaque docens doceat per habitum, quem in mente habet, sequitur vt doctor, si doctor esse debet, habeat habitum in mente illius, quod docere instituit. Cum Arist. autem loco citato, talis habitus est duplex, inquit enim, in omni contemplandi genere, imò in quacunque tum nobiliori, tum ignobiliori docẽdi via, & ratione, duos esse habitus oportet, quorum alterum appellare possumus rei scientiam, reliquum autem peritiam quandam. Vnde hic pro intelligentia multorum Authorum, hos duos habitus recte assequi oportet, præcibusque vero, quia pauci sunt, qui hanc veritatem explicarint. Dicimus itaque cũ Platone in Gorgia, vel de Rethorica, habitũ, qui dicitur rei scientia eum esse, qui per rationem est cõparatus, vt proinde homo illum obtinens, causam eorum, quæ agit, vel efficit, vel speculatur, vel etiam docet, expendit, & illorum rationem reddere potest. Vnde per illum etiam scientificus & artifex appellatur, & facultas quoque ad talem relata habitum, vel ars, vel scientia dicitur. Hoc autem intelligendum in illis, quæ causam habent, quod dictum est propter principia, quorum ratio esse non potest, horum tamen habitus dicitur potius intellectus quam peritia, & est habitus principalis (vt voluit Arist. 6. Eth. c. 4) at altera ex parte, quantum attinet ad habitum, qui dicitur peritia, sciendum hunc duplicem esse, alium quidem in docente, qui propriè dicitur peritia, reliquũ vero in addiscenti, qui potius dicitur peritia quædam, hoc est veluti peritia, de quo loquemur, cum de discipulo differemus. Redeuntes igitur ad habitum, qui in docente reperitur, qui propriè dicit peritia, dicimus, hunc inniti solis vel experimentis, vel regulis, vel etiam dictis seu scriptis sine causa, hoc est historice propositis. Vt proinde sit habitus, qui nullius rei causam afferre potest, atque merito per talem nec facultatem dici, vel artem, vel sciẽtiam, sed peritiam, nec hominem illo præditũ habitu dici scientem, vel artificem, sed peritũ. Propterea ad hanc veritatem respiciens Plato loco citato dicebat, coquinariam non esse dicendam artem, sed peritiam, quia in coquinaria principia non ratione, sed solis experimentis, & obseruationibus sunt inuenta. pariter historici non scientes, non artifices nuncupãdi sunt, sed Periti, quia tantum habent habitum, qui in peritia consistit: non enim sua doctrina ex causis pendet. Similiter & legibus operam nauantes non dicuntur artifices legales, nec scientes, sed iurisperiti, quia scilicet habent peritiam; nõ enim sciunt leges ex suis principijs & causis, sed historice, & per regulas tantum, vt secundum hanc rationem coquinariæ destinatis iure merito sint comparandi. Ex quo rationabiliter legibus incumbentes digni essent vt prudentes, & scientes nuncuparentur, si philosophiam actiuam callerent, ab illa enim legum causæ, & fundamenta pendent. Cuius legumlatores minime ignari erant. Propterea illi quidem erãt scientifici & veri Philosophi, at tempestate nostra, vt plurimum, periti tantum sunt. Cæterum cum sit hic duplex habitus, sciendum reperiri vtrumque in scientijs, & artibus; proinde etiam in medica facultate. hi autem habitus in eadẽ facultate inuicẽ ita se habent, vt prius sit peritia, dein desequatur scientia, hoc est alter habitus, & hoc est quod dicebat Plato in Gorgia, vel de Rethorica, inquit enim quod ars sequitur peritiam, a quo accipiens Arist. primo Polit. 7. dicebat, quod vbi aliquod acquirere volumus, hoc est intelligere, opus est peritiam habere illarum rerum acquirendarum, quæ optimæ sunt. Ecce quomodo peritia præcedit scientiam, ecce quomodo habitus ignobilior præcedit nobiliorẽ scilicet tẽpore. Cuius veritatis ea est ratio: quoniam peritia est ille habitus, qui experimẽto comparatur, alter autem habitus, qui dicitur scientia est ille, qui ratione acquiritur, vnde cum experimentum sit opus sensus, ratio autem opus intellectus, atque sensus præcedat intellectum, hincq; experimentum præcedat rationem, sequitur etiam vt peritia alterum habitum nempe scientiam præcedat. Quibus sic dispositis, & constitutis, non solum liquet quid sit peritia, quid scientificus, & artificialis habitus, verumetiam patet quemadmodum in docente debet esse vterque habitus, siquidem necessarius est habitus sciẽtificus, vt doctor non simplicem peritiam, sed scientiam in discipulũ imprimat, est etiam necessarius alter habitus, nempe peritia, quando habitus scientificus peritiam supponat, quare tandem cum in definitione diximus, quod [doctrina est actio docentis.] docentem vtroque præditum habitu intelligimus. Postremo in definitione dictum fuit, [in discipulũ.] Quoniam cum doctrina sit actio, proindeque perfectiua quatenus progreditur a perfecto docente, hæc tamẽ actio cum Ammonio adhuc subdiuidi potest, quatenus agens agit vel in seipsum, vel in aliud, in seipsum vt per se laborare, vel cernere, vel sermocinari, in aliud, vt visibile sit visum. Vnde vt constaret doctrinã esse actionem perfectiuam quidem agentis, sed non quatenus in seipsum, sed in aliud agit, ob id in definitione dictum fuit, in discipulum, qui ita cõcurrit, vt sicuti ratione agentis, & docentis, dicitur tum actio, tum doctrina, ita ratione discipuli dicitur tum passio, tum disciplina. Aduertatis autem, vt per discipulum, non intelligatis discipulum prorsus ignarum, quia tunc doctor in discipulum nihil ageret, cognitionem non gigneret, nam vt optime ait Aristot. primo Post. [omnis doctrina & omnis disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione.] doctrina quidem fit ex p̃existenti cognitione, quatenus in docẽte debet esse vterque habitus, nempe sciẽtia, & peritia. Disciplina etiam fit ex p̃existenti cognitione, quoniam discipulus antequam præceptorẽ audiat, aliquid præscire debet, non enim omnia discit a doctore, sed aliqua etiã sine doctore, vt optime monet lucidissimus Themistius, quinimo hæc sententia fuit etiam proposita a

Plat.

Plat. in Alc. primo, vel de natura hominis: sequitur enim nos tea posse cognoscere bifariam, nempe vel quatenus ab alijs discimus, & talis cognitio fit a docente, vel ex nobis ipsis, & talis cognitio minimè supponit doctrinam, & hæc illa est, quæ ab Arist. primo, de par ti primo dicitur quasi peritia: inquit enim hominis pbe periti officium esse iudicare posse quidnam recte, aut non recte ab eo, qui docet exponitur, hæc autem peritia, seu quasi peritia, quę in discipulo reperitur est ille habitus qui præcipue in terminorum, & primorum axiomatum cognitione contingit. Ex quo obiter colligatis quomodo toto, vt aiunt, cœlo logici illi interpretes decipiantur, qui vniuersalem illam propositionem ita legunt dicentes [oĩs doctrina & omnis disciplina discursiua] facile enim significãt se legitimum illius propositionis sensum ignorare, siquidem cum Philosophus per præexistenté cognitionem intelligat, ratione doctrinæ vtrunque habitum, nempe scientiam, & peritiam per præexistentẽ vero cognitionem merito disciplinæ veluti peritiam quandam in discipulo necessariam, ac veluti insitam, apertissimum esse debet opus [intellectiua] nõ autem [discursiua] legere, atq; in ea propositione, quæ merito vniuersalis ab omnibus dicta est includi non modo doctrinam demonstratiuam, sed quamcunque aliam doctrinæ speciem. Sed hæc obiter dicta sint. Ad rem igitur redeuntes in definitione per [discipulũ] intelligimus non prorsus ignarum, sed qui habeat quandam peritiam, namque qui talis erit, & addiscet a docẽte prædito vtroque habitu, hoc est scientia, & peritia, hic dubio procul cõsequetur, disciplinam firmam, proindeque illã, quæ a credulitate maxime distinguitur, nãque ex Platone ĩ Gorg. credulitas a disciplina differt nam credulitas quędam vera esse potest, quędam falsa, at disciplina semper vera, vnde credulitas præstat fidem, disciplina autem scientiam. Quare tandẽ constituta explanata, & stabilita sit definitio doctrinæ, nempe quod est actio docentis in discipulum. Quæ definitio (ni fallor) ea est, vt nõ modo definiti natura innotescat, sed etiam per eam omnes dirimi possint ambiguitates, imò sponte euanescant, quare ad doctrinæ diuisionem accedamus.

De diuisione doctrinæ. Cap. V.

PRoposita, & explanata doctrinæ definitione modo doctrinam, genus hoc diuidere oportet, ita vt a supremo doctrinæ genere descendamus ad subalterna, vt deinde de his differentibus tandem appareat diuisio doctrinæ vsque ad eius species specialissimas, vltra quas descendere minime licet. Cæterum cum diuisio fieri debeat per differentias nõ modo oppositas, sed & proprias, & essentiales, ea autẽ ex ipsa desumantur definitione, ob id cum doctrina nihil aliud sit, quam actio doctoris in discipulum, differentię nõ aliunde capi possunt, quã ex ipso docente, fundamẽtum, quoniam a docente magis habet, vt sit doctrina, quam a discipulo, ab hoc enim magis habet, vt sit disciplina. Amplius ex doctrinæ differentijs habentur etiam differẽtiæ, & genera disciplinæ, quoniã subiecto cum doctrina coincidit, ratione autem discrepat. differentiæ igitur capiuntur a docente. Sed quomodo profecto non alia ratione quam ea, quam definitio nobis dilucidauit, proindeque a docẽte quatenus est docens, cum autem sit docens quatenus in mente habitũ possidet illius, quod docere debet, propterea differentiæ doctrinæ non simpliciter a docẽte desumẽdæ sunt, sed a docente quatenus est habitu præditus, atque inde sequi, vt pro discrimine habituum diuersa quoque doctrinarum genera hauriantur. Itaq; sciendum, quod quemadmodum dicebat Galenus in libr. ar. med. cap. 9. partium corporis alias esse principales, alias nõ principales, a pari nos dicimus habitus in mẽte docentis existẽtes esse vel principales, vel nõ principales. Ad quam veritatem respiciens Ammon. in commentarijs in prędicamenta, libros Aristotelicos in principales, & instrumentarias hoc est nõ principales diuidebat. Quantum autem ad habitus principales sunt illi de quibus loquitur Arist. 6. Eth. ca. 4. & Ammo. in præfatione prædicamentorum, atque tametsi quinque ab Aristot. proponantur, nempe intellectus, qui est habitus principiorum, scientia quæ est habitus conclusionis, sapiẽtia, quæ est habitus vtriusque, prudentia, quæ est habitus actiuus, ars denique quæ est habitus effectiuus, quamuis (inquam) quinque proponãtur habitus, nos tamen si diuisionem bimembrem efficere volumus, dicere possumus nõ recedentes ab eodem Aristo. principalem habitum esse, de rebus, quæ vel aliter sese habere non possunt, & est habitus speculatiuus, seu cõtẽplatiuus, vel de rebus quæ aliter sese habere possunt, & est habitus (vt ita dixerim) operatiuus. Quantum ad habitum speculatiuum, vel est de rebus in materia immersis, vel de rebus a materia separatis, si de rebus materiæ annexis, ab hoc oritur doctrina naturalis, si autem de rebus a materia seiunctis, tunc vel est de rebus omnifariam a materia seclusis, & prodit doctrina diuina, vel de rebus non omnifariam a materia separatis, doctrinaque Mathematica prorumpit. Quantum autẽ ad habitum operatiuum, cum hic sit de rebus, quę aliter sese habere possunt, tunc est de rebus quæ cadunt vel sub actionem, & est habitus actiuus, est prudentia a quo habitu proficiscitur doctrina actiua, doctrina moralis, vel est de rebus, quæ cadunt sub effectionẽ, & est habitus effectiuus, est ars. Vnde cum variæ sint artes, hinc etiam variæ doctrinę hauriri possunt, veluti doctrina aucupatoria, venatoria, medica, & similes, quas silentio pterire volumus, ppterea quod nostrum propositum est principaliter agere de habitibus non principalibus, nõ autem de principalibus, siquidem institutum nostrum est de instrumẽtis, artibus, & scientijs famulantibus differere, non autem de ipsis vel artibus vel sciẽtijs. Hic solum admonere liceat hos dici, & esse habitus principales, tunc propterea quod sint illi, qui principaliter nos ducũt ad felicitatem, tum actiuam, tum contemplatiuam, tum quoq; quoniam his, ac dominis, qui non principales dicuntur, famulantur, ob idque ab Ammo. & alijs Græcis habitus non principales instrumentarij nũcupantur. Hæc de habitib⁹ principalibus, deinde vero altera ex parte in mente docẽtis sunt habitus non principales, scilicet principalibus famulantes, seu instrumẽtarij. Atque hi quotnã sint, vt ex his quælibet doctrinarũ genera hauriantur, non est ita facile colligere, pfertim cum in hac materia neminem habeamus ducem. Dicemus tamen quod sentimus. Dicimus ergo quod cum hi habitus instrumentales dicantur, & sint quatenus ad principales, nẽpe ad scientias, & artes referunt, ijsque subministrant, ppterea p multiplici artium, & scientiarum indigentia multos etiã instrumentales habitus prodire, neque enim agens instrumento aliquo vtitur, vbi eo nõ eget, neque enim natura homini donasset manus nisi cognouisset homini opus esse, vt apprehenderet, neque pedes nisi optimũ fuisset homini ambulare. Cũ itaque instrumentales habitus necessarij sint pro artium, & scientiarũ indigentia sequitur p multiplici, & varia indigẽtia multos etiam, & varios requiri instrumentales habitus, quibus prædictus artifex, vel scientificus tum artes, tũ scientias constituat, atque doceat. Sed quæ est hęc indigentia, vt semper per notissima progrediamur, certum est scientias, & artes constitui ex rebus cõtemplabilibus, & effectibilibus, quæ non modo inuicem

dispositæ

dispositæ esse debent, sed etiam cognitæ, vt inde facile fiat, vt si quis fuerit, cui res effectibiles occurrant, quas tamē nec sciat disponere, nec agnoscat, hic dubio procul artifex non erit. Sequitur igitur in artibus necessarium esse rum dispositionē, tum cognitionē. dispositionem quidem rerum dispersarum, cognitionem autem rerum ignotarum, cum autem artifex, vel scientificus per habitum principalem res ipsas neque disponere, neque patefacere possit, ꝓpterea necessarij fuere habitus instrumentales, quorum beneficio res tum digererētur, tū patefierēt, vnde ratione dispositionis prodit habitus (vt ita dicam) dispositiuus, q̃ logicus est, per quem doctor docet ordines, qui sub hac ratione quatenus docētur per illum habitum nomine doctrinę donātur. Vnde dicimus doctrinam disponentem, vel ordinantem, communiter autem ordinem appellant. Sed nobis clarioris doctrinæ gratia rubens magis quā vocibus addictis ita nomina fingere liceat. Si postea cōsideremus res quatenus patefieri debent, quoniam videlicet sunt ignotę, tunc oritur habitus instrumentalis patefaciens, per quem merito doctrina instrumentalis patafaciēs docetur. Cęterū patefaciens habitus est duplex, vel simpliciter, vel secūdum quid, prout res ignota occurrit vel simpliciter, vel secundum quid. res quidem dicitur ignota simpliciter, vt verbi gratia cum absolute lateat quidnam res sit, secundum quid autem, cū latet quidnam res sit hunc vel illum auditorem. Quare si res fuerit ignota simpliciter requiritur habitus, per quem docetur doctrina patefaciens rem ignotā simpliciter, proindeque docentur instrumēta patefaciētia, per quæ vel magis deuenimus in rerum ignotarū scientiam, & sunt methodi, seu doctrina methodica, seu rationalis, vel magis deuenimus in rerū ignotarum peritiam, & sunt experimentum, & quæ eodem currūt cursu, velut exemplum. Vnde dici potest doctrina, vel experimentalis, vel exemplaris. Si autē res secundum quid lateat, exigitur habitus, per quē docetur modus docendi, qui modus docendi quatenus docetur hæc, & illa doctrina diuersimode nūcupabitur, prout docebitur a doctore ꝓdito habitu, vel Grāmaticæ, vel Rhetoricæ, vt in sermone speciali de modo docēdi inferius suo loco patefaciemus. Licet ergo in præsentia colligere ex habitu instrumētali ex differentia hac generica, ad differentiam doctrinę principalis, oriri doctrinam quandam genericam instrumentalē, quę deinde prę[d]icetur de doctrina ordināre, proindeque de ordinibus, de doctrina patefaciente proindeque de methodis, experimēto, & modo docēdi, sub ea tamen lege, vt doctrina instrumentalis, ad genera hæc subalterna ita se habeat, vt analogice, de his ꝓdicetur, nēpe per prius de ordine, per posterius, de methodis, & exprimento, atque adhuc ꝑ posterius de modo docendi. Vnde merito sequitur tū habitus instrumentales, tum doctrinas ex habitibus instrumentalibus prodeuntes inuicē differre, pęnes nobilitatem, & ignobilitatem, nanque ordines quamuis ignobiliores sint doctrinis principalibus, tamē in respectu ad alias doctrinas instrumētales sunt nobiliores. Methodi autem, & experimentum ignobiliores, modi docendi adhuc ignobiliores, hunc autē in modum doctrinæ instrumentales constituuntur, ꝓpterea quod ordines nubiliores dicūtur, & sunt, quoniā solis principalibus, hoc est scientijs, & artibus inseruiunt, illis nimirum tribuētes ordinem, ac veluti vitam, & animam, deinde sunt methodi, & experimētum, quæ doctrinæ, seu instrumēta ignobiliora sunt, quoniā famulātur nō solum habitibus principalibus, sed ēt instrumentalibus, nempe ordinibus, tandē maxime ignobiles sunt, & propterea absolute ignobiles modi docendi, propterea quod solum famulantur, si quidem subministrant habitibus principalibus, præterea vero ordinibus ac methodis, imo & experimento. Vnde in respectu ad methodos sunt ignobiles absolute, propterea quod res ignotas patefaciunt secūdum quid, nec non rationem solum serui habent, non autem domini, vt methodi. Quæ tum patefaciūt res ignotas simpliciter, tum (quamuis habeant rationem serui merito ordinū) quoniam in respectu modi docendi domini leges vbi vendicauerūt. Vt ex his constet doctrinam esse genus, quoddam generalissimum, quod prædicatur de doctrinis principalibus, & instrumentalibus, atque de his tum disponentibus, proindeque nobilioribus, tū patefacientibus, proindeque ignobilioribus, & tū de patefaciētibus vel simpliciter, proindeque ignobilioribus secundum quid, vel patefacientibus secūdum quid, proindeque ignobilioribus absolute. Ex qua generali doctrinę diuisione, cum habeamus doctrinarū alias esse principales, alias nō principales, seu instrumētales, principalibus post habitis veluti ad negotium nostrum non attinētibus, de instrumentalibus differemus, atque de ordinibus primo, secundo de methodis, & experimento tertio de modo docendi, in quibus ita progrediemur. Primum definitionem ꝓponemus, deinde ex definitione differētias hauriemus, principales, essentialesque generum, specierumque constitutiuas. Ex quibus per gradus descēdemus, donec ad speciem specialissimam cuiuslibet doctrinæ genericæ perueneriimus, atque inde absolutum sit opusculum nostrum, quod est de [differentijs doctrinarum] constituētibus, scilicet doctrinarum, tū omnia genera, tum omnes species specialissimas. Sed iam de ordinibus agamus.

De Definitione ordinis doctrinæ. Cap. VI.

CVm propositum nostrum sit de ordine doctrinæ differere, imprimis illud scire oportet, negotium esse summi momenti, quandoquidem dicebat Galenus secundo, de diebus dec. cap. 2. ex mente tū Hippoc. tum omnium philosophorū, qui inter pręcipuos habebantur, Pulchrum omne, quod hic pulchrū sit, atque etiam ordinatum, & artificiosum ex supernis, & diuinis mentibus innasci, inordinatum autem, & erraticum ex materia, quæ hic versatur prouenire propterea optimi quique authores vt diuinas mentes imitarētur, vt incertis materię vestigijs expurgati viderētur suas scientias, & facultates ordine, & artificio digerere totis numeris studuerunt, vnde etiā Aristoteles ad tātam ordinis dignitatem, atque necessitatem respiciens tertio de part. anim. decimo [quod secundum naturam semper ordinem habere] testatum reliquit. Cum itaque de ordine doctrinæ negotium veluti diuinum videatur, omni studio nitendū, vt huius cognitionem cōsequamur. Cum autem cognitionem optimam, & sciētificam largiatur definitio, ideo ordinem doctrinæ definire statuimus. At ne ob nominis ignorantiam aliqua contingat deceptio, prius quędam circa nomen admonere oportet. Sciēdum itaque ordinem doctrinæ nos bifariam accipere posse, primo quidem quatenus artifex hoc vtitur, res in arte disponens, secundum quem sensum est instrumentum artificis ordinantis. Secundo modo accipere possumus ordinem doctrinę quatenus ars ordinādi res in artibus, & scientijs docetur a doctore, secūdum quam significationem ordo doctrinæ erit actio docētis in discipulū. Vnde cū ordo doctrinæ bis duobus modis accipi possit, nos scd̃o mō accipiem⁹ fundamētū, qm̄ nostrū propositū est agere de [differētijs doctrinarū] auspicando a primo genere, deinde seorsim descēdēdo vsq; ad species specialissimas, quare tū egerimus de doctrinæ genere generalissimo modo descendentes ad genera subalterna, hæc eodem mo-

do accipere oportet, vnde sicut doctrinā sumpsimus quatenus a doctore docetur, a pari ordinem doctrinę quatenus docetur accipere oportet, quia secundum hāc rationem capietur quatenus genus subalternū sub generalissimo genere contentum. Hinc colligatis multiplicem moderni errorem, qui inquit (dum interpretaretur prohemium artis. med. De ordinibus de ordine doctrinæ sermonem habens, doctrinā accipi pro habitu, qui per causam cōparatur, & hoc modo accipere Galenum, cum ait [tres sunt doctrinæ] quasi dicat, tres sunt habitus acquisiti per cognitione causarum, qui habitus ordini inhęrent, id est acquirū tur aliquo ordine, a quo ordine (vt etiam voluit Leonic.) doctrina quælibet denominationem sumit. Nāque omnis doctrina est aut resolutiua, aut cōpositiua, aut definitiua. Sed maxime, & multifariā decipitur. Nanque imprimis falsum est dicere doctrinā esse habitum, nam doctrina est actio prodiens a docente, prædito habitu, secundum quem in actionem ꝓdire potest, & docere. Secundo erroneum est asserere doctrinam hanc esse habitū, qui aliquo ordine acquiritur, quia tunc intelligeret Galenus per doctrinam, aliquam artem, vel scientiam, quæ ordine aliquo acquiritur, cum tamen velit per doctrinam non artem vel scientiam, sed ordinem, secundum quē res in artibus, & scientijs disponi possunt. Proponit enim tres ordines, nempe resolutiuum, compositiuum, & definitiuum, quos tamen doctrinas appellat nomine generis. Doctrina enim prædicatur non solum de sciētijs, & artibus, sed etiam de ordinibus, & methodis, differenter tamen, quia prædicatur doctrina de artibus, & scientijs, quatenus docētur a doctore ꝑ principalem habitum, de ordinibus autem, & methodis quatenus docentur a doctore per habitum nō principalem, atque hinc etiam colligitur tertius error, qui est, quando dicit, quamlibet doctrinam nomen ab ordine sumere, innuēs quod quilibet habitus, quęlibet scientia, vel ars nomen desumit ab ordine, verbi gratia, ars medica si tradetur ordine definitiuo dicet definitiua: si resolutiuo, resolutiua, si compositiuo, cōpositiua. Quod falsissimum est, namque ars medica si tradatur ordine definitiuo, nō propterea dicitur doctrina definitiua, sed ars medica tradita doctrina definitiua, vel doctrina medica tradita doctrina definitiua. Quare falsum est, doctrinam omnē ab ordine denominationem arripere. Sed bene verū est, quod sicut est triplex ordo, ita rōne triplicis ordinis triplex est doctrina, vnde dicuntur tres ordines, quia ordināt & digerunt artes, & scientias, qui tres ordines nomē sibi vendicant doctrinæ, quatenus a docente aliquo docentur, quamuis postea ordo doctrinæ, seu doctrina non simpliciter, non quælibet, sed ordinans ꝓ triplici ordine dicatur, modo definitiua, modo resolutiua, modo compositiua. At quamlibet doctrinam nomen accipere ab ordine falsum est, quare decipitur modernus. idcirco nos omnem euitantes æquiuocationem, a legibus diuisiuæ methodi minime recedētes ordinem doctrinæ accipiemus quatenus artificiū ordinandi res in scientijs, & artibus a doctore docetur, vnde talis proponitur definitio [ordo doctrinæ, est doctrina instrumentalis, qua facultates disponere docemur.] declaro hanc definitionem. Primo dictū fuit quod [ordo doctrinæ est doctrina] cum nanque ordo doctrinæ contineatur sub genere doctrinæ, ideo per suum genus definiri debet. Vnde sicut anima per substantiam definitur, ita ordo doctrinę per suum genus, hoc est per doctrinam definiri debet, quod fieri minime posset nisi acciperetur ordo doctrinę, quatenus ab artifice docetur. itaque [ordo doctrinæ est doctrina] quod est idem ac si diceremus, est actio docētis in discipulum. maluimus autem definire ordinem doctrinæ per doctrinam, quam per actionem, vt fieret definitio per genus magis proximum, nanque actio prædicatur de doctrina, doctrina autē prædicatur de ordine doctrinæ. neque est vt aliquis dubitet, quoniam Galenus dicat, secundo de diff. pulsuum, ca. 4. ordinē esse in prædicamento ad aliquid, propterea quod Gale. ibi accipit ordinē, quatenus illius beneficio res ordinantur, vnde dicit habitudinem multorū ad vnum, dicit respectū: secus autem est vbi accipitur ordo quatenus docetur, quemadmodum nos in præsentia accipimus, & accipere debemus, deindę in definitione dictū est, [instrumentalis] vt ordo doctrinæ, doctrina hęc ordinans distingueretur a doctrina principali. Nanque, vt scitis ex dictis de doctrina in communi, philosophia quatenus scientia, est habitus, quatenus autem docetur a doctore, est doctrina, sed principalis, quoniā est actio quę docetur a doctore in virtute habitus philosophici, in virtute habitus principalis. At ordo doctrinæ docet a doctore in virtute habitus potius logici, itaque ipso in virtute habitus instrumētalis, deinde dictū est, qua facultates disponere docemur, q̄ particula addita fuit, vt hoc definitū a quocūq; alio distingueretur, & potissimū ab omni alia doctrina instrumētali, nempe methodo, experimento, & modo docendi. Hæc enim (vt propria so de noscetis) in hoc communi conueniunt, vt ad doctrinam referantur instrumentalem. dictum autem fuit. Qua facultates id est, tum sermocinales, tū reales disponere docemur, quoniam doctor docet quæ pertractātur siue in Logica, siue in Rhetorica, siue in Grammatica, vel etiam alijs facultatibus sermocinalibus, esse aliquo ordine inuicem disponendas, vt scilicet vnum sit post alterum. Docet etiam idem in facultatibus realibus, hoc est, artibus, & scientijs, res ipsas perpendendas esse ordine aliquo digerēdas. Quod quamuis difficile sit, non tamen impossibile, nanque cum Platone in ciuili vel de regno [fieri quidem non potest, vt certus quidam ac vniusmodi simplexque ordo sit in his quæ semper varia sunt, nec vnquam vniusmodi. At cum in sciētijs sermo sit de rebus, quæ aliter sese habere nō possunt, in artibus autem de rebus, quæ vt plurimum eodem modo se habent, ideo possibile est vt tum in artibus, tum magis in scientijs sit ordo, & proinde doctoris ordinem doctrinæ docentis esse docere ordinem, secundum quem res in artibus, & scientijs disponi debent. Hæc de definitione ordinis doctrinæ, modo ad diuisionē accedamus.

De diuisione ordinis doctrinæ. Cap. VII.

CVm genera, & species cōstituere liceat ex essentialibus, & constitutiuis differentijs, quæ merito a definitione hauriūtur, propterea ex definitione ordinis doctrinæ facile colligere licet, cū dispositio sit, per quam ordo doctrinæ, doctrina hæc instrumētalis a quocunque alia seiungitur, merito a varia rerū dispositione in facultatibus ordinis doctrinæ differentias desumendas esse. Dicimus ergo talem rerū dispositionem esse duplicem, nempe essentialem, atque accidētalem. appello essentialem dispositionem, quādo in facultatibus res inuicem ita dispositæ sunt, vt vna ita ad aliam determinatam referatur, vt ad aliam referri non possit, verbi gratia, cœlū in philosophia naturali ita ordinatur ad primum motorem, vt non ad elementa, vel mixta, vel quodlibet aliud, de quo in philosophia naturali disseritur, ordo autē accidētalis dicitur, qui est ad melius esse, & arbitrarius etiam nūcupatur, vt V. C. Aristot. in sua philosophia naturali ordine vtens compositiuo, secūdo de anim. ordinem essentialem aliqua ex parte præuertit, dum de sensibus exterioribus agit, nam prius agit de visu, postremo de tactu, cum tamē per leges ordinis com-

positiui

positiui prius agere debuisset de tactu, postea de uisu. sed ordinem euertit essentialem, accidentalemque propter melius intermiscet. Satius namque erat ut a uisu tanquam a nobiliori, & notiori auspicaretur. Pariter Hippoc. in lib. de art. (Ita referente Galeno primo de art. 6.) exquisitum ordinem doctrinæ non seruat, qñ aliqua res occurrit, quæ maxime vrget. nam [unusquisque nostrum] (inquit Galenus) [de re, quæ magis urget primum omnium disserit.] Veluti si occurrat falsam aliquam in hominib9 opinionem esse, illam prius de medio tollere oportet, ut deinde uera scientia in expurgatum animum inducatur. Quomodo etiam Aristo. primo de anim. prius prauas antiquorum opiniones refellere uoluit. Quare tandem colligendum, ordinem accidentalem esse illum qui est propter melius, in quo incipimus, uel a nobiliori, & notiori, ut Aristot. 2. de anim. primo agens de uisu, & vltimo de tactu, vel a notiori, vt Aristot. in prædicamentis verba faciens primum de relatione, mox de qualitate, uel ab errorum dissipatione, vt Hippoc. primo de artic. atque Philosophus primo de anim. Cæterum circa hunc ordinem accidentalem ad maiorem ueritatis confirmationem, & dilucidationem duo animaduertere oportet, primum est modernum, dum de ordine accidentali exemplum affert, dicere Galenum sub visu fuisse in lib. ad Glauc. in quibus ab ephemeris exorditur, deinde ad putridas pertransit, & demum secundo lib. de tumoribus præter naturam sermonem habet, causa autem fuit, inquit Modernus, quoniam Ephemeræ facilioris sunt cognitionis quam putridæ, & putridæ quam humores. Sed hæc falsissima sunt. Nanque Galenus primo ad Glauc. cap. 2. inquit Ephemerarum cognitionem maiorem exigere diligentiam, de qua nemo ante nos, ait Gal. quantum oportuit scriptum reliquit. Præterea cum tum inflammationes, tum Tumores occupent partes non solum internas, sed externas, quis diceret putridas febres facilius cognosci, quam tumores? & ideo ego dicerem Galenum secundum leges ordinis compositiui auspicari a simplicioribus, proindeque ab Ephemeris. Quod hoc sit verum ait locо citato se prius agere uelle de Ephemeris, quoniam simplicissimæ sunt, deinde progreditur ad putridas, in quibus præter intemperiem est materia, tandem deuenit ad tumores, in quibus vt plurimum est etiam materia compositio. Secundum uero, animaduersione dignum circa ordinem accidentalem, est talem ordinem reperiri, tum in artibus & scientijs, tum in peritia. At in artibus & scientijs non habere locum a principio ad finem secundum totam artem, vel scientiam, sicut essentialis ordo, sed secũdum aliquam partem, qñ scilicet propter melius accidentalem ordinem admittit. In Peritia autem hic accidentalis ordo locum habet a principio ad finem peritiæ, nec ab re, quoniam in peritia essentialis ordo locum habere minime potest, veluti videre licet in Historia, in qua semper auspicantur ab eo, quod prius tempore contingit, ad id quod posterius. Idem obseruatur in mercatura. Nã mercatores res suas per Alphabetum, per ordinem accidentalem disponunt. Sed hæc sufficiant quantum ad accidentalem, & arbitrarium ordinem requirebatur. Quantum autem ad ordinem essentialem, qui nimirum est ille, secundum quem res in scientijs, & artibus determinato, & statuto quodam filo digeruntur, hic diuiditur, nanque est vel particularis, vel vniuersalis. Ordinem particularem voco, secundum quem res, in parte aliqua artis, vel scientiæ certo quodam ordine disponuntur. Vniuersalem autem, beneficio cuius res in tota arte, vel scientia essentialiter ordinantur. Quantum ad ordinem essentialem particularem est ille, qui compositiuus, vel etiam compositio, vel methodus cõpositiua dicitur. Nanque compositione interdum vtimur in contemplatione alicuius particularis: E G. vbi ego uolo agere de elementis, primo proponam quid nominis, secundo quid rei, deinde per diuisionẽ indagabo quodlibet elementum, atque cuiuslibet elementi per definitionem propriam naturam inquiro, vt inde constet tum cuiuslibet elementi natura, tum omnia pateant accidentia elementorum naturam comitantia, qui progressus absque dubio, ad ordinem accidentalem referri nequit. Nanque ex omnium sententia quid rei supponit quid nominis, & accidentia supponunt subiectum, cuius sunt accidentia; neque hic progressus referri potest in ordinem essentialem vniuersalem, quoniam hoc non vtimur a principio vsq; ad finem facultatis, sed particulatim, de hoc vel illo differentes. Sed neque ad methodus reduci potest, quoniam in methodis (vt suo loco cognoscetis) progressus est a noto ad ignotum, at in præsenti progressu, qui est a natura elementorum ad accidentia comitantia elementa non est via a noto ad ignotum. Quare erit ordo essentialis particularis, & compositiuus a priori ad posterius progrediens resolutiua methodo inuentus, quod in sermone de methodis latius enucleabimus. In præsentia, clarioris doctrinæ gratia, tale exemplum subijcere licet, vbi (exempli gra.) ego disserere voluero de febre tertiana, primo agam de nomine, secundo de definitione, tertio de differentijs, quarto de signis, quinto de indicationibus, sexto de prognostico, septimo de auxilijs, ecce hic progressus non est accidentalis, non vniuersalis, non methodus, sed ordo essentialis, particularis, compositiuus, cui methodi famulantur, nempe definitiua ad definiendam tertianam febrem, diuisa ad indagandas species huius febris, si quæ sunt, demonstratiua ad comprobandum si quod in hoc ordine naturaliter ignotum occurrat, resolutiua ad inueniendum huiusmodi progressum, vt inde appareat, quod vbi definit methodus resolutiua exordiri liceat secundum ordinem compositiuum particularem, atq; essentialẽ. Hæc de ordine essentiali particulari. Quantum deniq; ad ordinẽ essentialẽ atq; vniuersalem, qui veri ordinis potissimas sedes sibi vendicauit, & hic subdiuisionem admittit. Quomodo autem, & qua arte, non est ita facile scire, ꝓpterea Mode. vt haberet tres esse ordines nec plures, nec pauciores capiens a montano inquit ex mente Aristo. 2. Diuin. cap. 10. seu vltimo, vel secundum Auer. tex. cõmẽti 52. ordinem, seu habitudinem esse, aut vnius ad vnũ, aut multorum ad vnum. Si fuerit vnius ad vnum necessariu est vel posterioris ad prius, & est ordo resolutiuus, vel vnius prioris ad posterius, estq; ordo cõpositiuus, vel multorum ad vnum, & est ordo definitiuus, vt ex sen. Arist. tale formetur argumentum, tres sunt habitudines nec plures, nec pauciores, ergo tres ordines, nec plures, nec pauciores. Ego quam maxime laboraut, ut tantorum virorum opinionem sequerer, proindeq; studui, vt Aristo. verba in eundem sensum, ac illi traherẽ, sed id impossibile fuit, mihi nanq; videt hæc eo in loco non dicere Arist. sed talem fuisse ipsius sententiam, (si tum Alex. tum magis Auer. tum maxime Aristot. verbis fidem præstare debemus) nimirum ibi proponere hanc quæstionem. Cum mundus hic sensibilis bonus, & optimus sit, quæ causa sit talis bonitatis, an ipsa natura consistens, an potius ordo quo mundus iste dispositus, atque digestus est? & soluens Aristo, inquit, mundum optimum esse propter vtranque causam quamuis magis propter ordinem. Quemadmodum etiam in exercitu duplex est bonũ, nempe ordo, & Imperator. exercitum tamen magis præstare propter Imperatorem, quam propter ordinem, propterea qꝫ in exercitu, ordo propter Imperatorem consistit, nõ e contra. Imperator, seu dux propter ordinem, deinde addit Ar. uniuersa esse ordinata, nam ad vnum vniuersa sunt ordinata quamuis non similiter. nanq; omnia ad naturam, seu primam causam referuntur veluti

ait Auer. omnia quæ sunt in domo ordinantur ad dominum domus, differenter tamen. nanque magis ordinantur ad dominum domus liberi, minus serui, adhuc minus ferè in domo degentes. idem dicendum de homine, brutis, plantis, mineralibus, & mixtis imperfectis in mundo. Ex quibus verbis modo nescio quo modo habeant isti triplicem esse ordinem, nempe prioris ad posterius, posterioris ad prius, & multorum ad vnũ; quando habeat Aristotel. formalia verba, [ad vnum omnia esse ordinata.] Quare omnis habitudo erit multorum ad unum. Præterea vero decipitur Modernus propterea quod absolute asserit, in ordine essentiali, vbi est habitudo vnius ad vnum, esse vel posterioris ad prius, vel prioris ad posterius. Quã quamuis vbi est ordo, ibi sit prius & posterius, quandoquidem ex Aristot. in prædicamento quantitatis, quantitates non habentes positionem, habent ordinem, propterea quod habent prius & posterius: vnde etiam dicebat Auer. primo Physicor. 41. prius & posterius esse differentias ordinis, quamuis, inquam, vbi ordo, ibi prius & posterius, nihilominus non sequitur, ut ordo intelligatur tum prioris ad posterius, tum posterioris ad prius, quoniam tum prius, tum posterius ad unum referuntur, at quod habet rationem prioris immediate refertur ad suum principium, ad suum, vt ita dixerim, vnũ: quod autem habet rationem posterioris mediate refertur, non est ita proximum, vt prius, quare prius & posterius dicuntur, non quia prius referatur ad posterius, vel contra, sed prius, & posterius dicuntur in relatione ad quoddam tertium. Neque enim hoc potest dici prius, illud posterius, nisi respectu tertij, quod etiam Aristotel. quinto, diuin. 11. clare patefecit. Quare non ualet, ordinis differentiæ sunt prius & posterius, ergo in ordine est ordo prioris ad posterius, & posterioris ad prius, proindeq; vnius ad vnum, sed ordo prioris & posterioris ad unum tertium, quod tertium si fuerit principium, quod magis primo principio erit proximum, habebit rationem prioris, quod erit minus proximum habebit rationem posterioris, si autem illud tertium fuerit finis, quod in priori ordine erat prius, in hoc fit posterius, & quod erat posterius fit prius. Quid igitur in tanto negotio dicendum? crederem ego esse confugiendum ad definitionem, veluti ad sacram, vt aiunt ancoram. Vnde cum ordo essentialis, & vniuersalis ille sit, per quem res cunctæ inuicem ita digeruntur, ac disponuntur, vt in hac dispositione hoc sit ita primum, vt non possit esse secundum, hoc sit ita prius, ut non possit esse posterius, quod esse minime potest nisi omnia in arte proposita ad vnum referantur, quod etiam Aristot. 12. diui. vltimo constituit, vbi ait [vniuersa ad unum esse ordinata.] propterea inquirendum quidnam sit illud vnum quandoquidem ordines desumuntur ab habitudine, quæ est inter omnia ad hoc unum, non autem ab habitudine, quæ est inter multa ad inuicem. Vnde prout illud vnum multiplex fuerit, multi quoque, ac varij ordines, seu doctrinæ prodibunt, at scire non possumus quotuplex in scientijs, & artibus sit vnum, nisi prius constet quid intelligamus per illud vnum. Certum itaque esse debet, quod si per vnum accipimus illud, ad quod uniuersa in arte, vel scientia proposita referuntur, illud unum in virtute omnia continere debet, vnde non nisi triplex esse potest. Nempe principium, finis, & medium, seu centrũ: principium quidem quatenus omnia principiata a principijs pendent primis, vltra quæ in ea facultate ascẽdere haud licet: finis præterea omnia uirtute continet, siquidem omnia p[ro]pter finem illum ultimum, ultra quem descende[re] [pro]hibemur fiunt, medium autem, hoc est centr[um,] omnia virtute includit, quatenus exempli grati[a,] [om]nes lineæ ad circunferentiam prodeuntes ab ipso centro dependent, & in centrum referuntur. quemadmodum etiam sensus omnes exteriores in sensum communem. Cum itaque ordo doctrinæ exigat, vt vniuersa ad unum referantur, ut sit habitudo multorum, imo omnium ad vnum, atque illud unum esse non possit nisi finis, principium, & medium seu centrum, propterea triplex tantum ordo scaturire potest. Vnde ratione finis quatenus omnia ad finẽ referuntur, & a fine auspicamur, & progredimur, ad ea quæ fini proxima sunt, deinde ad ea, quæ remotiora, & tandem remotissima, ultra quæ progredi in ea facultate sit impossibile, vt sic constituetur ordo resolutiuus, seu doctrina resolutiua, merito autem principij, quatenus omnia principiata ad principium referuntur, & a principio exordimur, & descendimus ad ea, quæ magis vicina sunt primo principio, deinde descendimus ad remotiora, & denuo ad remotissimos infimosque effectus, vltra quos descendere non licet, peruenimus, vt sic ordo germinat compositiuus, seu doctrina compositiua, tandem causa medij, seu centri quatenus omnia in circunferentia existentia, ad unum centrum referuntur, & ab eo centro incipimus, deinde instar ducentium lineas a centro ad circunferentiam progredimur donec nulla relinquatur linea, quæ a centro prodire possit, nec ultra progredimur, ut sic constituitur ordo definitiuus, seu doctrina definitiua, quoniam definitio est centrum, a quo omnia in arte veluti lineæ deducuntur. Constitutum itaque ex dictis sit, doctrinas ordinantes tres tantum esse, nec plures, nec pauciores, atque omnes in hoc conuenire, vt concurrant ad disponendas res, quæ in facultatibus docẽtur, non aliquas tamen, sed omnes, siquidẽ cum Arist. 12. diuin. vltimo, non aliqua sed uniuersa ad unum referuntur. Proindeque fieri ut si quis a principio auspicetur, & ad hominem progrediatur, aliqua tamen in uia relinquat, imperfectus erit ordo compositiuus, pariter si exordiatur a fine, & ascẽdat vsque ad primum principium, atque aliqua in ascensu dimittat, diminutus erit ordo resolutiuus: similiter siquis initium sumat a definitione, a centro, & deinde progrediatur ad ea, quæ ex definitione prodeunt, veluti ex centro lineæ deducuntur, non tamen omnia inquirat, vel saltẽ principalia, dubio procul ordo hic definitiuus mancus erit. Quibus circa diuisionem ordinis doctrinæ enucleatis, modo singillatim de unoquoq; ordine seu doctrina disseramus, & primum de resolutiua, secundo de compositiua, tertio de definitiua, quia deinde facillimum erit has doctrinas inuicem conferre, dignoscereque, in quo conueniant, in quo discrepent, quæ etiã magis, quæue minus nobiles sint.

De ordine seu doctrina resolutiua. Cap. VIII.

ORDO resolutiuus est doctrina instrumentalis disponẽns, qua docemur uniuersa ad unum finem ordinare.] Primo loco generis dictum fuit, quod [est doctrina instrumentalis disponens] siquidem hæ differentiæ additæ generi nempe doctrinæ, de ordine in quid prædicantur, atque totum hoc se tenet ex parte generis, quoniam in his communicant omnes ordinis species, sicut omnes brutorum species conueniunt in animali irrationali, propterea vt ordo resolutiuus a reliquis, nempe compositiuo, & definitiuo seiungeretur, addita fuit particula, quæ se tenet loco differentiæ, in qua dictum fuit, [qua docemur uniuersa, ad unum finem ordinare,] Differt enim ordo resolutiuus a reliquis, quoniam in ordine compositiuo omnia relationem habent ad principia, in definitiuo ad centrum, ad definitionem: in resolutiuo, ad finem. Namque ordo resolutiuus incipit a notione

tione finis, deinde progreditur ad ea quæ sunt propter finem quandoquidē, vt dicebat Plato in Gorgia, vel de Rethorica. [cætera omnia fiunt propter finem, non autem finis propter reliqua] quod etiam in Philebo, vel de summo bono reperit. Hic autem per finem intelligere oportet nō finem alicuius partis artis, sed totius artis, quam constituere intendimus, hic enim est, qui necessitatem imponit his, quæ sunt ad finem. Ad quam veritatem respiciens Galenus, in Procemio artis medicin. ait [doctrinam resolutiuam fieri ex notione finis.] Et propterea maxime ad artium inuentionem, seu constitutionem conferre. Vnde Galenus opus edidit, tum de constitutione artium, tum de cōstitutione artis medicinalis per resolutionem. Quem resolutiuum ordinem, vt intelligatis, exempla proponere oportet. Prius tamen pro recta huiusmodi ordinis intelligentia, multarumque difficultatum enodatione, inquirendum an hoc definitum diuisionem aliquam admittat necne? & quāuis nec apud Leonicenū, nec alios diuisionem aliquam obseruauerimus, necessarium tamē esse arbitramur ordinem resolutiuum diuidere. Hanc autem necessitatem suo loco dignoscetis. Itaque ex definitione diuisionem haurientes dicimus cū ordo resolutiuus sit doctrina disponens, qua docemur vniuersa ad vnū finem ordinare cum in ordine resolutiuo progrediendum sit a fine ad ea, quæ ad finem referuntur, dicimus talem progressum duplicem esse, alterū in quo incedimus a fine ad totam artem, deinde a tota arte ad artis partes, partes singulas per resolutionem inuenientes, reliquū vero in quo progredimur a fine, nō ad totam artem, sed ad ea, quæ sunt ꝓxima fini, ad ea quę remota, & vsque ad remotissima. Quorum ordinum necessitatem declaro exemplis, tum in Philosophia, tum in medicina, at primum in medicina, quoniam tali ordine est, vsus Galenus, nō autem Arist. Itaque quantum ad resolutiuum ordinem in quo progredimur a fine ad totam artem, mox vero a tota arte ad partes omnes artis, exempli gratia cum Galeno in libro de constit. art. medic. cum obseruamus homines aliquos bene habere, aliquos male, innascitur cupiditas, vt bene habentes cōseruemus, male aut vt ad sanitatem redigantur. Vnde innascitur desiderium cōstituendi aliquam artem quæ sanitatem præsentem conseruet, & deperditam reducet, quæ ars medicina est. Ecce quemadmodum a sanitate, seu sanitatis fruitione circa corpus humanum ab hoc fine concepto progredimur in inuētionem medicinæ in inuentionem totius artis. Postea vero properamus a tota medica arte ad partes artis, nempe ad partem φυσιολογικὴν αἰτιολογικὴν, seu παθολογικὴν συμπτωματικὴν ὑγιεινὴν, & θεραπευτικήν. has assiduo per resolutionē inuenientes, propterea Gal. in capit. vigesimo, illius libelli ait, institutum esse non fusa explicatione de partibus omnibus, medicinæ disserere, verum quo pacto a finis notione quæuis artium sic & huius constitutio fiat. Vnde aduertatis quod cum Galen. in fine illius libelli asserat se progredi ab inuentione partium, tum similarium, tum dissimilarium ad inuentionem affectuum, atque ab his ad scopos curationis, dubio procul Galenus progrediens a tota medicina ad partes, primum inuenit partem φυσιολογικὴν, deinde παθολογικὴν, & συμπτωματικὴν, a quibus progreditur ad θεραπευτικὴν Cum dicit. [Atque ab his ad scopos curationis.] Secundum quem progressum falsum est asserere illud, quod instar axiomatis omnes communiter in ore habent, nempe ordinem compositiuum, & resolutiuum inuicem ita, disponi, vt vbi definit resolutiuus incipiat compositiuus. Hoc (inquam) est falsum. Namque Galenus in libello de constitutione artis medicinalis progreditur ordine resolutiuo, & definit in remedia, a quibus tamen, nemo sanæ mentis diceret ordinem compositiuum exordiri, siquidem ordo, compositiuus progreditur a principijs ad principiata, a primis ad vltima; quare non potest incipere a remedijs, quæ vltima sunt; propterea Auicen. totam medicam artem secundum ordinem compositiuum disponens, primum de elementis, de principijs disserit, vltimo vero ad partem curatiuam descendit, quare inter ordinem resolutiuum, & compositiuum nequaquam constituitur differentia, quod vbi definit resolutiuus incipiat compositiuus. Sed ad rem constitutum sit, Galenum in medicina vsum esse ordine resolutiuo a fine, ad totam artem, & a tota arte ad partes artis. secundum quem ordinem licet non solum inuenire, sed etiam docere artem, quod in eo libello moliri videtur Galenus. Quod sit verum in capit. 20. vt scitis, ait institutum esse de partibus omnibus medicinæ disserere, sed non fusa explicatione, quare compendiosa, vt proinde Galenus resolutiuo ordine non solum artem disponat, sed etiam doceat, quod adhuc, & euidentissime confirmatur, quoniam in Procemio art. med. inquit, quod sicut alio loco tractauit doctrinam resolutiuam, ita hic facit doctrinam definitiuam, sed hic artem medicam doctrina definitiua non modo disponit, verum quoque explanat, quare si veram profitetur similitudinem Galenus idem dicendum, de doctrina resolutiua, de qua in libel de constit. art. aduertendum tamen differentiam esse inter hunc lib. & lib. de const. art. quoniam sicut in hoc libro scilicet artis med. magis respicit ad explicationem compēdiosam, quam ad dispositionē, contra in lib. de const. art. magis oculos dirigit ad dispositionem, & ordinē, quam ad explicationem, propterea hunc librum inscripsit de arte medicinali, illum aūt de constitutione art. med. quia scilicet quāuis doceat artem, magis tamen affectat artis inuentionem & constitutionem. Nempe applicādo ea, quæ in vniuersali proposuit, in opere de constitut. artium ipsi medicinæ. Neque enim in hoc lib. traditur tum scientia, tum modus sciendi, quia modus sciendi desumptus est ex libro de const. artium, at in hoc traditur scientia quatenus resolutio applicatur medicinæ. Ita vt per illam resolutionem medicina, tum constituatur, tum doceatur. Quę ea rationē monere volui, vt facile Matthęi Curtij errorem deprehenderetis, quippe qui credidit Galenum in lib. de const. artis nō tradere artem medicinalē ordine resolutiuo, sed solum proponere modum constituendi artē medicinalem ordine resolutiuo. Sed ad rem, constat, quemadmodum datur ordo resolutiuus progrediens a fine ad totam artem, & a tota arte ad partes, atq; liquet exēplo in arte medica proposito. Itaque in Philosophia naturali, clarioris doctrinæ gratia, modo proponatur exemplum quod sit huiusmodi. Videntes V.C homines in hoc mundo inferiori, in hoc mundo sensibili, varia, & multiplicia, & prepemodum infinita, allecti fuere desiderio omnia cognoscēdi. Vnde ex hoc fine ex cognitione rerum, quæ in hoc mundo sentiuntur adinuenta fuit Philosophia naturalis, Beneficio cuius omnia in mundo existentia in communem quādam naturam redigerentur, prouideque dignoscerētur, si quidem indiuidua, quoniam infinita dignosci nequeūt. Ecce ergo quemadmodū a fine progredimur, ad totā scientiam, ad Philosophiā naturalem, deinde vero progredimur a tota naturali Philosophia ad partes. pro nēpe ad partē de principijs, & de principiatis, atque quantum ad partē de principijs, progredimur ad partem de principijs tum primis, tum non primis, per prima intelligo illa, de quibus in libro Physicorū, per non prima ac veluti secunda, de quibus in lib. de cœlo. per non prima ac veluti tertia illa, de quibus in lib. de ort. & interitu. Quantum autem ad partem de principiatis, intelligimus partem, de principiatis tum perfectis, tum imperfectis. Quantum ad imperfe-

cta ea sunt, de quibus in libro Meteror. Quantum ad perfecta sunt, vel inanimata, de quibus in libro de mineralibus, vel animata, suntque, vel citra sensum, & motum, de quibus in lib. de plantis, vel cum sensu & motu, de quibus in libris, de animalibus, quæ omnia si hac inueniantur serie, a tota philosophia progrediendo ad partes, vt resolutiuo ordine singulę constituantur, doceanturque, quemadmodum Galen. in libro de cōst. art. med. in facultate medica obseruauit, dubio procul philosophia naturalis erit constituta, & tradita ordine resolutiuo, secundum quem tamen Arist. non tradidit. Tradidit enim solum ordine cōpositiuo. Hæc de ordine resolutiuo secundum quem progredimur a fine ad totam artem, deinde a tota arte ad artis partes, artem ipsam integrantes perficientesq;. Quantum postea ad alium ordinem resolutiuum, ille erat, in quo quidē a finis notione auspicamur, sed protinus ad totam non ascendimus artem, verum ad ea, quæ in arte ipsi fini vicina sese offerunt, ad ea, quæ remota, & denuo vsque ad remotissima, hincque ille est ordo resolutiuus, qui desinit in illud, a quo secundum ordinem compositiuum auspicari oportet. Cuius discriminis inter ordines resolutiuos fortasse ea causa esse potest, quoniam iste non est ita idoneus ad docendum, sicuti prior, nāque prior, erat aptus ad inueniendum, & docendum, quia satis commodum est docere progrediēdo a tota arte ad partes tum similares, tum dissimilares, ab his ad inuentionē, & dignotionem affectuum, atque demum ab his ad scopos curationis, quia a pari etiam progreditur compositiuus; qui maxime ad docendum est destinatus, & ideo non fuit necessarium in illo priori, vt desineret in id a quo debet compositiuus auspicari, sed in hoc ordine resolutiuo est necessarium, quoniam non est ita aptus, ad docendum. Vnde docendo supplet compositiuus, tametsi secundum hunc ordinem resolutiuum, vt aperte hoc anno demonstrauimus, artem docere videatur Hipp. in aphorismis. quamuis non secundum omnes partes, sed solum secundum partē θεραπευτικὴν & σημειωτικὴν Progrediēdo a θεραπευτικὴν ad σημειωτικὴν hoc est ad præsagatoriam, nemo tñ vnquam docuit artē integram hoc ordine resolutiuo, est enim progressus difficillimus, addiscentes exigens quam maxime eruditos, quales Hippocratis auditores esse debent. Sed ad rem. Cum detur hic secundus ordo resolutiuus, in quo progredimur a fine ad prima principia, a quib⁹ ordo compositiuus exorditur, ad lucidiorem doctrinā demus exemplum tum in philosophia, tū in medicina, vt medicis, atque philosophis morē geramus. Itaque in philosophia sit tale exemplum, quemadmodū in actiuis, & effectiuis facultatibus finis est bonum, quod tamen in actiuis in actione, in effectiuis in effectione cōsistit, a pari in speculatiuis finis erit veritas, veri cognitio. Cæterum veri cognitio multiplex esse potest, sicuti res, quarum veritatem inquirimus, multiplices sunt. Sunt autem, vel omnifariam a materia separatæ, vel omnifariam immersæ, vel medio modo sese habentes, si primo modo, finis in cognitione rerū diuinarum includitur, & erit finis philosophi diuini, si secundo modo, finis consistit in cognitione rerum naturalium, & erit finis philosophi naturalis, si tertio modo, finis detinebitur in cognitione, & veritate rerum mathematicarum, & erit finis mathematici. Sed accipiamus nos finem philosophi naturalis. Hic ergo cum sit res noscere naturales quatenus immersæ sunt in materia, atque cognitio consistat, non in indiuiduis, & singularibus, sed speciebus, propterea opus, est cognoscere omnes species sensibiles, nempe omnes species mixtorum, tum imperfectorum, tum perfectorum, atque horum, tum inanimatorum, tum animatorum, & horum tum non sensitiuorum; tum sensitiuorum; horumque, tum irrationalium tum rationalium. Cæterum cum species istas sensibiles, & materiæ immersas impossibile sit exacte cognoscere, nisi per cognitionem suorum elementorum, causarum, & principiorum, ideo oportet, vt philosophus naturalis cognoscat mistorum tum causas proximas scilicet elementa, tum remotas, suntque causæ horum remotissimas, & sunt prima principia. vnde philosophus naturalis concepto fine progreditur quam primum ad species, & primo, ad perfectiores, quia scilicet fini maxime proximæ sunt, deinde, ad imperfectiores, & tandem, ad perfectissimas, de quibus, in libris Meteor. postea vero progreditur a speciebus ad causas, & primum proximas, de quibus in libris, de ortu, & interitu, deinde ascendit ad causas remotiores, de quibus in libris, de cœlo, tandem ascendit ad remotissimas, vltra quas naturalis philosophus minime penetrare potest, nimirum, ad materiam primam, formam, priuationem, & primum motorem. Vnde cum hic ordo resolutiuus ille sit, qui desinit in id, a quo secundum compositiuum ordiri oportet, propterea philosophus naturalibus ordine cōpositiuo progredi debet, non a mixtis ad principia mixti, instar resolutiui, sed cōtra a principijs mixti ad mixta. Proponens autem principia, primum nō debet proxima proponere, sed remotissima in prima sede sunt firmanda, deinde minus remota, & tandem propinqua, a quibus descendens in mixta, non primum de perfectis dissererēdum, sicuti in ordine resolutiuo, sed contra potius de imperfectis, deinde de perfectis, & tandem de perfectissimis, nempe de specie humana. Quare constat quid sibi velit ordo hic resolutiuus in philosophia naturali. Quantum autem ad medicam facultatem, sit tale exemplum, finis medici est ipsa sanitas, vel sanitatis fruitio in corpore humano, propterea omnia efficere debet, vt homo sanitate fruatur. Cum autem homo sanitate frui nequeat, nisi tum præsentem conseruet; tum deperditam reparet, hinc oritur duplex pars medicinæ, quarum altera sanitas conseruatur, & est ars tuendæ sanitatis, reliqua deperdita reuocat, & est ars curatiua, in virtute quarum partium medicus dogmatice, hoc est per indicationes, vti sciat auxilijs, quibus sanitatem præsentem conseruet, & deperditam reparet. Cæterum quoniam nec sanitatem præsentem conseruare licet, nec deperditā reparare, nisi dignoscamus omnes corporis dispositiones tum sanas, tum ægras, nisi etiam illarum dispositionum causas nouerimus, hinc oritur illa artis pars, quæ dicitur παθολογική in qua de signis differitur, beneficio quorum dignoscamus varias corporis dispositiones, siue corp⁹ sit salubre, siue insalubre, siue neutrum. Verum quoniam signum est rei signatæ signum, ideo de signato agendum, fundamentum, quoniam non licet deuenire per signum in signati cognitionem, nisi prius quodnam sit illud signatum animo conceperimus, neque enim ex signis tertianæ febris poterimus deuenire in cognitionē tertianę febris, nisi prius tertianæ febris naturam menti affixerimus, nimirum, vt talis sit, vt eam talia symptomata consequi debeant. Cum itaque signum supponat signatum, ideo medicus circa signatum speculari debet. Hoc autem signatum cum sit tum præter naturam, tum secundum naturā, ideo ratione signati pręter naturam oritur illa pars, quæ dicitur φυσιολογική. gratia autem signati secundum naturā prodit illa, quæ dicitur θεραπευτική quæ cum vltimo loco fuerit adinuenta, ob id secundum cōpositiuum ordinem prima esse debet, & proinde sicuti secundum ordinem resolutiuum progressus est a fine ad partem θεραπευτικὴν & ὑγιεινὴν mox ab his ad σημειωτικὴν ab hacq; ad παθολογικὴν, & φυσιολογικὴν. a pari per eandē viam secūdum ordinem compositiuū descendendo progressus esse debet a parte φυσιολογικῇ ad παθολογικὴν, σημειωτικὴν ad ὑγιεινὴν, & θεραπευτικὴν Sed

his

his circa ordinem reſolutiuum habitis iam de compoſitiuo diſſeramus.

De doctrina, ſeu ordine compoſitiuo. Cap. IX.

EX his, quæ dicta ſunt de ordine, ſeu doctrina reſolutiua, nõ erit difficile de ordine compoſitiuo ſermone habere, quandoquidem vbi deſinit alter ex reſolutiuis auſpicatur compoſitiuus. Quare huius talis proponitur definitio. [ordo compoſitiuus eſt doctrina inſtrumentalis diſponens, qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Pro declaratione cuius definitionis ſat ſit ponderare illam partem, quæ eſt loco differentiæ, in qua dicimus, [qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Nanque per hanc particulam hæc doctrinæ ſpecies ſpecialiſſima a quacunque alia doctrina diſtinguitur. Dictum itaque fuit, [qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Quoniam per hanc docemur progrediendũ eſſe a primis principijs ad principiata, & ab his ad alia, ea tamen ſerie, vt omnia ex primis pendeant principijs, omnia ad illa prima ita referant, vt illis demptis nulla principiorum ratio haberi poſſit. Aduertendum autem, ſecundum hunc ordinem ita eſſe progrediendum a primis ad vltima, vt cum Auerr. primo Phyſicor. primo, & ſecundo phyſicor. 75. ſecundum ordinem progrediamur, hoc eſt a primis ad vltima, per ſecunda, tertia, quarta, & quinta ſingillatim vſque ad poſtrema, vt nihil relinquatur. Vnde cum in hoc ordine talis ſit via, nempe deſcenſus, ad differentiam reſolutiui, ſequitur cum Platon. tum in Hippia maiori vel de pulcro, tum in Philebo vel de ſummo bono, vt ſecundum hunc ordinem procedentes a prioribus ad poſteriora, merito a cauſis ad cauſata progrediamur. Namque ſemper natura præcedit quod efficiens eſt, quod vero factum eſt, & ab eo genitum, ipſum ſequitur. Ad quam veritatem pariter reſpicens Galen. ſexto, de decretis cap. quinto, ordinem hunc compoſitiuum, quem doctrinę ordinem nuncupat, ita comparauit naturæ, vt dixerit ſtultum eſſe velle inuenire aliud naturæ, & aliud doctrinæ principium, doctrina enim, quę ſecundum rei naturam ſit ſcilicet compoſitiua, idem principium, cum re ipſa habet, neque poteſt quiſpiam, qui recte exponere velit alicuius generationem, aliud initiũ, quam id, quod verum eſt, conuenientius inuenire, veluti domus initium ſunt fundamẽta, nauis autem Carina. Sed hic vos monitos eſſe velim, ne decipiamini more aliquorum, qui dixerunt vniuerſaliter, loquentes, diſcrimen eſſe inter ordinem, & viam doctrinę, quia via doctrinæ a nobis notioribus procedat, ordo vero a notioribus & prioribus naturę, nam in his dictis partim vera, partim falſa continentur. Vera quidem, cum aſſerunt, in via doctrinæ progreſſum eſſe a nobis notis, ſiue hæc nota naturæ ſint ignota, ſiue etiam nota, vt infra, cum de methodo diſſeremus, promulgabimus. Vera etiam dicunt quantum ad ordinem doctrinæ, ſi ſermo ſit de compoſitiuo, de quo Auerr. locis allegatis mentionem habet. loquitur enim Auerr. de eo ordine, quo philoſophus totam ſuam naturalem philoſophiam diſpoſuit, verum enim eſt ſecundum eum ordinem, philoſophum procedere a prioribus, & notioribus naturæ, ſed falſa proferunt, propoſitionem illam vniuerſalẽ quẽlibet includentem ordinem proponentes. Namque falſum eſt, de ordine reſolutiuo, hic namque eſt ordo doctrinę, & tamen a poſterioribus & nobis notioribus ad notiora naturæ progreditur. Cæterum vt ad amuſſim huius ordinis compoſitiui naturam aſſequi valeatis, exempla aſſignare licet tum in philoſophia, tum in medicina, in philoſophia itaque ſecundũ leges ꝓpoſiti ordinis, exordimur a prima materia, & primo motore, de quibus in lib. phyſicorum, deinde ab his progredimur ad ſecũdam materiam, hoc eſt ad elementa, vt ſunt partes vniuerſi, & ſecundum motorem nempe cœlum, de quibus in libris de cœlo, poſtea ab his deſcendimus ad tertiam materiam, hoc eſt ad elementa, vt ad mixtionem deſcendunt, & ad tertium motorem hoc eſt ad Solem, qui in Zodiaco circulo per acceſſum ad nos in cauſa eſt generationis principaliter per receſſum, ſecundario tamen, cauſa corruptionis, de quibus in libris de ortu, & interitu. Poſtea ab his non itſimis principijs progredimur ad principiata, & primum ad ſimpliciora, imperfectioraque, de quibus in meteor. mox ad minus imperfecta, hoc eſt ad inanimata, ad mineralia, deinde ad perfectiora, non tamen vndequaque perfectiſſima veluti ad plantas, tandem deſcendimus ad maxime compoſita, & perfectiſſima veluti ad animalia, & non ſolum ad bruta, imo ad hominem, veluti ad ſpeciem, omnium perfectiſſimam abſolutiſſimamque. Exemplum vero in medicina facile eſt intueri, ſiquidem in hac arte ſecundũ hunc ordinẽ progrediens, auſpicatur a parte φυσιολογικὰ, a qua progreditur ad παθολογικὸν ad σημειωτικὸν ad ὑγιεινὸν & tandem ad θεραπευτικὸν. Cæterũ hic animaduertere oportet ne forſaſſe decipiamini, credẽtes, quod vbi deſinit reſolutiuus ordo, incipit cõpoſitiuus, arbitraremini propterea ordinem compoſitiuum ita ſupponere reſolutiuum, vt non ſit poſſibile tradere, & docere ſcientiam aliquam ordine compoſitiuo, niſi prius inuenta eſſet ordine reſolutiuo, quod tamen falſiſſimum eſt: nanque Ariſtot. tradit philoſophiam naturalem ordine compoſitiuo eam tamen non inuenit ordine reſolutiuo. præterea dicit Galen. quod nemo ante ipſum artem tradidit doctrina reſolutiua, attamen ante Gal. erat inuenta medicina. & quamuis loquatur Galenus de arte medica & proinde de medicis, attamen ſi Ariſtote. vſus eſſet doctrina reſolutiua, non ſubticuiſſet Gale. Sed ſtatim dicet quis, ſi ordo compoſitiuus non ſupponit reſolutiuum, qua ratione tradi poterit aliqua facultas, quæ prius non inuenlatur, cum poſitiuus conducat, tum ad diſpoſitionem, tum ad docendum, non autem ad inueniendum, imo exigat rem inuentam. Fatemur, & nos eſſe impoſſibile artem aliquam, vel ſcientiam tradere ordine compoſitiuo, niſi prius præceſſerit inuentio, non propterea tamen dicere cogimur tres ordines, ſeu doctrinas inuicem ita eſſe connexas, inuicem ordines eſſe ſe conſequentes, ut prima ſit reſolutiua, ſecunda compoſitiua, tertia definitiua, ſed contra potius tres eſſe doctrinas, quæ ordini inhærent, ita, ut nulla alia animo concipi poſſit doctrina ordini inhærens, hoc eſt res ipſas in artibus & ſcientiis ordinans, quam triplex doctrina a Galeno propoſita. Verum pro integra intellectus veſtri quiete aduertendum, artium, & ſcientiarum inuentionem non neceſſario fieri ordine reſolutiuo, de quo loquuti fuimus, ſed interdum etiam methodo reſolutiua, de qua ſuo loco, atque talis inuentio ſufficit ad hoc, ut poſſit ars vel ſcientia methodo reſolutiua inuenta compoſitiuo ordine diſponi, & doceri, quemadmodũ eſt videre apud Ariſto. quippe qui primo Phyſicorum in proh. antequam auſpicaretur ſuum tractatum, antequam Philoſophiam naturalem ordiretur ordine ſeu ſtilo compoſitiuo, vſus eſt tali reſolutione, hoc eſt methodo reſolutiua, non autem ordine, ut quidam male crediderunt. Cum eius ſcopus eſſet rerum naturalium cognitionem tradere, atque res naturales, veluti habentes principia, cauſas, & elementa, cognoſci nequeunt, abſque cognitione principiorum, cauſarum & elementorum, ob id neceſſarium eſſe prius ſermonem habere, de rerum naturalium principijs, cauſis, & elementis. Ecce igi-

tur quemadmodum per ipsam resolutionem inuenit philosophiam, consecutusque est viam, progrediendi in docendo hanc scientiam, progrediendo a principijs causis, & elementis, ad principiata, causata, & vt ita dixerim elementata. proindeque ordine compositiuo. Sed iam ad definitiuum properemus.

De ordine seu doctrina definitiua. Cap. X.

DEfinitiuum itaque ordinem definientes dicimus, quod est, Doctrina instrumentalis disponens, qua docemur vniuersa ad vnum centrum ordinare. In qua definitione breuitati studentes, quemadmodum in explicatione definitionis ordinis compositiui, postremam tantum particulam explanabimus, per quam institutus ordo a reliquis distinguitur, nimirum quando dictum fuit. [qua docemur vniuersa ad vnum centrum ordinare] namque sicuti in ordine resolutiuo, omnia ordinantur ad vnum finem, in compositiuo ad vnum in quolibet genere primum, similiter in ordine definitiuo referuntur omnia ad vnum medium, ad vnum centrum, hoc est ad vnam definitionē, vt proinde in hoc ordine via sit non a fine ad priora, non a prioribus ad posteriora, sed a centro, a definitione ad ea, quæ ex definitione prodeunt, veluti ad lineas, quæ a centro ad circunferentiam deducuntur, vt merito secundum hunc ordinem ita artes & scientię disponantur, vt primum proponatur definitio, deinde ipsam definitionem in suas partes dissoluamus, & particulas, singulas partes explanātes, quo factum est, vt, quemadmodum ait Galenus in prohemio artis medicinalis, hanc doctrinam aliqui appellent dissolutionem, alij resolutionē, alij diuisionem, alij explicationem, alii expositionem, vel explanationem, nominant quidem dissolutionem, & resolutionem, quia definitio in tot partes resoluit, seu dissoluitur, diuisionem vero quatenus partes definitionis diuidunt. Explicationem autem, vel expositionem, vel explanationem, quatenus definitionis partes explicant, vel exponunt, vel explanant. Sed de nominibus non sit cura, satis sit scire secundum hunc ordinem viam esse a definitione tota ad eius partes, ita vt partes in definitionem vnam referantur, vt lineę in centrum vnum, vt exteriores sensus in communem sensum. Cæterum hic vos monitos esse velim, ne in eum inabamini errorē in quo obrutus est Modernus. Voluit enim, in ordine definitiuo esse habitudinem multorum ad vnum, sed ad vnum definitū, quod est falsum: quoniam verum quidem est, in definitiuo ordine esse habitudinem multorum, ad vnum, siquidem in quocunque ordine vniuersa, ad vnum ordinantur, sed in definitiuo ordine, illud vnum, quod centrum vocamus, non est definitum (vt ait Mod.) sed ipsa definitio, neque enim dicendum est, quæ tractantur in libro ar. med. referri ad vnum, hoc est, ad vnum definitum, hoc est ad medicinam, sed potius ad totam definitionem, de medica arte traditam, quatenus in se definitio continet tot capita, vt in arte medica nil tractari possit, quod ad definitionem non referat: propterea vbi in dissolutione vel explicatione talis definitionis vtimur methodo, vel diuisiua, vel resolutiua, vel demōstratiua, vel definitiua, hisce methodis nō vtimur ratione definiti, sed ratione totius definitionis, ratione partium definitionis, quare in orde definitiuo, est habitudo multorum, ad vnum, hoc est ad vnam definitionem, & in hoc potissimum distinguitur ordo definitiuus a methodo definitiua. nam in ordine definitiuo præter habitudinem, quæ est partium definientium, ad definitum, adest etiam habitudo, quæ in hoc ordine potissima est nempe habitudo omnium, quæ in arte tractantur, ad ipsam definitionem, at in methodo definitiua, est quidem habitudo partium definitionis ad definitum, non tamen omnia, quæ in arte tractantur, ad illam definitionem, vt ad principem, ad imperatorem, referūtur. Quod non vidit Modernus. Hincq; (pace tanti viri dictum sit) non parum allucinatus est Leonic. qui voluit Aristotelem vti ordine definitiuo in secundo physicorum, vbi definit naturam, in tertio vbi definit motum, in quarto vbi definit locum, & tempus, sed constat hoc esse falsum, quoniam Aristote. vtitur ordine compositiuo, in naturali philosophia tradenda, docēdaque. quod si definiat aliquando, nō propterea ordine vtitur definitiuo, sed methodo definitiua, quod maxime confirmatur, propterea quod omnia, quæ in philosophia dicuntur, ad vnam ex illis definitionibus, imo neque ad illas definitiones referuntur, cum tamen expostulet definitiuus ordo, vt omnia in arte contenta ad vnam referantur definitionem. Verum ad huius veritatis faciliorem intelligentiam, exēplū tum in philosophia, tū in medicina, de more, afferre liceat. in medicina quidem euidens a Galeno habetis exemplum, cum inquit. [medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum,] Qua constituta definitione postea diuidit definitionis partes in corpora, signa, & causas, atque de omnibus per compendium differit, ea tamen ratione, qua omnia ex definitione, ex centro constituto proficiscuntur. exēplum deinde in philosophia naturali sit, cum ex sent. Plato. [philosophia sit diuinarum, & humanarum rerum cognitio.] propterea naturalis philosophia rerum erit naturalium cognitio, quam deinde definitionem diuisiua methodo diuidere oportet, dicentes, res naturales vel sunt principia, vel principiata. si principia, vel remotissima, de quibus in libro physicorum, vel propinqua, veluti illa, de quibus in libro de gen. & cor. vel media, de quibus in libro de cœlo. si autem principiata, hæc sunt vel imperfecta, de quibus in libro Meteor. vel perfecta, tuncque, vel inanimata, de quib⁹ in li. de mineralibus, vel animata quæ sunt vel sensus expert. de quibus in libro, de plantis, vel sensitiua, tuncque vel irrationalia, vt bruta, vel rationalia, vt species humana, de quibus in lib. de animalibus. Ecce igitur quemadmodum ex dissolutione definitionis propositę, omnia in scientia tum disponuntur, tum etiam secundum hāc dispositionē per capita doceri possunt, quo fit, vt hæc doctrina fiat ad compositiuam accedere videatur, atque tum ad dispositionem, tum ad conciliandam memoriam cōducere. Hinc obiter colligatis, Galenū in ar. medic. doctrina definitiua res in arte medica ita disponere, vt quam maxime ad doctrinam compositiuā accedere videatur, nanque cum definitionem medicinę veluti centrum sigillatis, in quam definitionem partes per tractandæ, quę referuntur cum essent corpora, signa, & causæ, primum corporum speculationem aggredi voluit, mox vero signorum, & tandem causarum, ponderationem adire voluit, eo nimirum fretus fundamento. quoniam agens de corporibus medicę facultatis, partē φυσιολογικὴν, atq; αἰτιολογικὴν aggredi videtur, dū vero, de signis differit, σημειωτικὴν partem profitetur, dum tandem ad causas descendit, partem tum ὑγιεινὴν tum θεραπευτικὴν perficere nititur, quæ medicæ facultatis partes, cum tali serie beneficio etiam compositiui ordinis disponantur, connectantur, non ab re doctrinam hanc definitiuam ad compositiuam quam maxime accedere constitutum esse debet, sed de his fusius alias. Aduertendum autem, doctrina hac definitiua vsum esse Galenum non autem Aristotelem, quoniam Arist. tractans philosophiam naturalem, ordinē compositiuo concise eam tradidit, vt ad memoriam doctrina definitiua non ita opus fuerit. at Galen. cum tradiderit,

medicam

medicam artem non concisè, sed prolixe admodum, ideo optimum fuit ad memoriam conciliandam, & confirmandam totam artem doctrina definitiua disponere, & concludere. Hæc de doctrina definitiua.

De conuenientia ordinum inuicem. Cap. XI.

PRoposito, atque explanato triplici ordine, modo vt polliciti fuimus, de horum ordinum tum vtilitate, tum præstãtia agere oportet, vt scilicet dignoscamus quis vtilior, quiue præstantior sit. Cæterum cum neutrum horum consequi possimus, nisi prius supponamus in quibus conueniant, & in quibus discrepent, propterea primum de ordinum conuenientia inuicem disseremus, secundo de discrepantia, ex his tertio de vtilitate pertractabimus, quarto & vltimo de præstantia. Quantum ad primum, hoc ex definitione veluti constantissimo fundamento desumentes, dicimus, cum omnis ordo sit doctrina instrumentalis disponens, qua facultates disponere docemus ordines merito penes tria cõuenire, primum quidem est, quoniam quilibet ordo vim habet disponẽdi res, quæ in scientia, vel arte tractantur, secundum quoniam in quocũque ordine semper vniuersa ad vnum referuntur, tertium quoniam quicunque ordo in sua dispositione potest res ipsas docere.

De discrepantia ordinum inuicem. Cap. XII.

ORdinum discrepantia, ex illis tribus potissimum desumitur, in quibus ordines conuenire diximus. declaro, cum ordines conueniant quatenus disponunt, quatenus in his omnia ad vnum ordinantur, & quatenus docere possunt, in primis est discrimen in quantũ disponũt, namque resolutiuus ordo disponit exordiendo a fine, & ascendendo ad remotissima, eminentissimaque principia, contra compositiuus disponit a remotissimis incipiendo principijs ad inferiora, imò vsque ad infima descendẽdo, ordo deniq; definitiuus disponit auspicando a definitione, & proficiscẽdo ad partes, & particulas definitionis, secundo discrimen est penes id, quod vniuersa ad vnum ordinantur, nãque in ordine resolutiuo ordinantur omnia ad vnum finem, in compositiuo ad vnum in quolibet genere primum. In definitiuo denique ad vnum medium, seu centrũ. tertio discrimen est quatenus docent, nãque resolutiuus docet tum inueniendo, tum declarando, inueniendo quidem vel in relatione ad ordinem cõpositiuum, vel citra relationem, in relatione quidem quando inueniẽdo progreditur a fine ad ea, quæ sunt proxima fini & remota. vsque ad remotissima, citra relationem vero quando inueniendo procedit a fine ad totam artem, & a tota arte ad partes, ordo autem resolutiuus docet declarando, idque potius concisè, quam fusius (quamuis etiã fusius id efficere possit.) quantũ deinde ad ordinem compositiuum, hic docet sed ad differentiam resolutiui citra inuentionem, requirit enim artem inuentã vel methodo resolutiua, vel ordine illo resolutiuo, qui a fine artis ad ea quæ proxima sunt fini, ad remota, & vsque ad remotissima progreditur, docet autem potius fuse seu per diexodũ tametsi etiam concise docere possit, postremo quantũ ad definitiuum, & hic docet pariter citra inuentionẽ, ad differentiam resolutiui, atque magis per compendium, ad differentiam compositiui. Quibus sic iactis ad ordinum vtilitatem explanandam facilius est deuenire.

De vtilitate ordinum. Cap. XIII.

DE ordinũ vtilitate si recte loqui volumus, prius videre oportet quomodo alter alterum penes aliquem vsum excedit, quia deinde inquiremus facilius quis absolute vtilior sit. Quantum ad primum, a propositis fundamentis minime recedẽtes, cum vtilitas capiatur non ex eo, quod ordines disponunt, vel in his vniuersa ad vnum ordinantur, ex his enim potius præstantiam desumere oportet, & ob id cum vtilitas præcipue hauriatur, quatenus docent, sequitur quod quoties erit aliquis ordo, qui maiore cum vtilitate docebit, ille erit vtilior. Vnde discurrentibus per ordines, & primum quantum ad resolutiuum, ex dictis patet hunc habere vim docendi, quatenus res ipsas tum inuenit, tum exponit, vt ex Galeno constare potest, qui in libro de const. art. med. medicam artem resolutiuo ordine inuenit, atque docet, accedit etiam hunc ordinem ad memoriam conducere, tum quia ordo, vt ordo ad memoriam cõducit, sicuti eadẽ memoria ex confusione dissipatur, tũ quia concise, proindeque in virtute paucorũ phantasmatum, quæ facile memoriæ mandari possunt, docet. ordo vero compositiuus docet sed citra inuentionem, ac per diexodum res exactissime explicat, vt proinde nullus ad docendum ordo aptior esse videatur ordine compositiuo. Quod etiam colligere licet ex Plat. in Thæteto, vel de scientia, dicit namque [ad singulas disciplinas exacte percipiendas elementa.] hoc est prima principia. [clariorem principalioremque intelligentiã constituere, quam syllabam.] hoc est principia, non ita prima. Cum itaque in ordine cõpositiuo progrediamur a primis ad posteriora, a causis ad causata, ob id ad res explicandas maxime vtilis erit confert etiam ad memoriam, quia (vt dictũ est) vbi ordo ibi memoria. Quod si descendamus ad ordinem definitiuum, hic docet citra inuentionem, & proinde res inuẽtas, neque has tamen ita explicat, vt compositiuus, quãdoquidem in ordine definitiuo res per compendium potius tractentur, vt ob id exacte explicari nequeant sicuti in compositiuo ordine, at maxime ad memoriã confirmandam vtilis est definitiuus, siquidem res tũ inuentas beneficio ordinis resolutiui, vel methodi resolutiuæ, tũ explanatas in virtute ordinis compositiui, per compendium docet. Aduertendum tamen quia forte quis diceret, eum resolutiuus etiã per cõpendium docere possit, igitur resolutiuus ordo, quo ad memoriam, si non erit vtilior ordine definitiuo saltem erit æque vtilis. Huic quæsito satisfaciens Leonicenus ait, definitiuum vtiliorem esse ad memoriam conciliandam, propterea quod magis sunt ordinatæ partes in definitione, quam in resolutiuo ordine. Sed hæc resolutio satis suspecta mihi videtur, si enim consideremus res ea ratione, qua in ordine definitiuo & resolutiuo connectuntur, sine dubio magis connectuntur secundum resolutiuum quam definitiuum, vt suo loco clarius demonstrabimus, sed in præsentia hoc etiam facile est demonstrare, nam maior est connexus rerum ad finem quam ad definitionẽ, non enim potest quis maiorem imaginari connexum, quam inter ea, quæ sunt ante finẽ, quia omnia ob finem considerantur, omnia citra discordiam in finem currunt. Vnde ingentissimus est in ordine resolutiuo connexus, qui in definitiuo maxime desideratur. Namque in definitiuo non attenditur habitudo, quæ est inter definitionis partes ad definitum, sed inter res, quæ in arte pertractantur ad definitionem, quæ dubio procul non eo vinculo cum definitione cõnectuntur, quale in resolutiuo obseruatur, quare dicerem ego, ad memoriam vtiliorem esse

de-

definitiuum resolutiuo, nam ad memoriam efficiendam, & firmandam non modo requiruntur pauca phantasmata, sed ea etiam firma atque cōstantia, vnde cum in ordine definitiuo, sint pauca phantasmata, eaque firmiora, quam in resolutiuo, cōducet meritò magis ad memoriam quam resolutiuus. Quod autem sint firmiora phantasmata in definitiuo constat, quia in definitiuo pertractātur ea, quę fusius tractata sunt ordine compositiuo: in resolutiuo autem quamuis locum habeant pauca phantasmata, ea tamē tanta stabilitate prędita esse non possunt, quoniam adhuc per ordinem compositiuum enucleata, non sunt, quare tandem concludimus, quod cum in ordine, tum resolutiuo, tum definitiuo locum habere possint pauca phātasmata, hęc tamē firmiora sunt in ordine definitiuo, propterea quo ad memoriam, resolutiuum ordinem a definitiuo superari. Quibus ita constitutis, vt principale propositum absoluamus, cum ordo resolutiuus vtilior sit ratione inuentionis, compositiuus gratia scientię addiscendæ, definitiuus merito memoriæ, facile sequitur, si absolute hi ordines perpendantur, magis vtilem, imò necessarium esse ordinem resolutiuum, minus cōpositiuum, adhuc minus definitiuū, & fundamentum est, quoniam magis vtile est, imò necessarium, tum inuenire, tum docere, tum memoriæ mandare, quæ resolutiui ordinis sunt munia, quā docere, vel memoriæ commendare citra inuētionē. Rursus magis vtile est docere (quod pertinet ad compositiuum) quam in memoriam reuocare, quod spectat ad definitiuum. Proinde etiā fit, vt ordo resolutiuus nullo egeat ordine, cōpositiuus verò resolutiuo, vel saltem resolutione; definitiuus vtroque. Resolutiuus quidē nullo eget ordine: propterea quod artem, tum inuenire, tum docere, tum memoriæ commendare potest. Compositiuus autem eget resolutiuo, vel saltem resolutione, ratione inuētionis, at postea absolute docet, atque memorię ordinate progrediendo committit. Definitiuus deniq; vtroque eget. Resolutiuo quidem merito inuētionis, compositiuo vero ratione fuse explicationis. Constitutum itaque sit magis vtilem, & necessarium esse ordinem resolutiuum, minus compositiuum, adhuc minus definitiuum, sed iam de nobilitate loquamur.

De præstantia ordinum. Cap. XIIII.

ORdinum nobilitatem pariter venari oportet, respicientes ad illa, in quibus cōueniunt, & dissident, nimirum quatenus disponunt, in his vniuersa ad vnum ordinantur, & docent. quantum ad primū attinet, dispositio in ordine resolutiuo erat a fine ad principium, in compositiuo a principio ad finem, in definitiuo a definito, a definitione ad partes facultatis. Vnde in ordinibus viam considerantes qm̄ in ordine resolutiuo est ascensus, in compositiuo descensus, in definitiuo via est ad latera; quatenus partes a definitione deducuntur, vt lineæ a centro ad circumferentiam, vnde cum præstantius sit ascendere, quam descendere, vel ad latera declinare, ꝑpterea resolutiuus ratione dispositionis, & viæ reliquos præceder. & hoc est, quod insinuauit Gal. in Proęmio art. med. quando dixit, resolutiuum præstare definitiuo docēdi methodo, hoc est via, quia nimirum ascēdit, in quo ascensu maiori artificio vti oportet, quam in discētu, vel progressu ad latera, si deinde comparemus inuicē compositiuum, & definitiuum, compositiuus pręstantior erit definitiuo, quoniam compositiuus eandem habet viam, & Methodum cum resolutiuo, & solum ratione discrepant, ob id sicut ascensus est nobilior progressu ad latera, ita & descensus erit præstantior, ad quod etiam accedit; hāc viam a supra ad infra speciebus demonstrationis potioribus esse quam maximè accommodatam: secundo vero si considerantur ordines, quatenus in vnoquoque vniuersa ad vnum referuntur, cum in resolutiuo omnia ordinentur ad vnum finem, in compositiuo ad vnum principium, in definitiuo ad vnam definitionem, propterea ordo resolutiuus præstantior erit, tum compositiuo, tū definitiuo. Fundamētum, quoniam in resolutiuo omnia referuntur ad vnum, quod nobilissimum est cęterorum, hoc est principiorum, & definitionis, desumitur hæc veritas ab Arist. tum alibi, tum primo de partibus cap. 1. vbi ait, quod cum plures sint causæ generationis naturalis, nempè finalis (quam vocant eam; cuius gratia res gignuntur) & efficiens (quam appellāt, vnde mouendi principium si) inquit principatum illam obtinere, quam sub hoc verbo, cuius gratia, significamus, quæ iuxta nos est causa finalis, quæ est ratio, & principium in rebus tam arte, quam natura constituendis. Proindeque fieri (ait Arist.) quod vbi medicus, vel ꝑ intellectum, vel per sensum sanitatē definierit, finem hunc scilicet proposuerit, rationes, & causas rei, quā facile reddere solet. nempè omnia ad sanitatem ad finem redigendo. Itaque cum tanta sit finis dignitas, & a fine ordo resolutiuus exordiū sumat, dubio ꝓcul resolutiuus ordo reliquos nobilitate, & principatu superabit. Vnde & Gal. ad hoc respiciens in proœmio artis medicinalis, inquit [doctrinā resolutiuam definitiua dignitate excellere.] Quantū deinde ad compositiuum ordinē, paritat ratione hic pręcedit definitiuum, propterea quod prima principia in quę reliqua referūtur firmissima sunt, & stabilia, quę semper manere oportet, atque reipsa permanēt, vt in philosophia naturali materia prima, & primus motor, definitio autem non est ita constans, tum quia plures possunt assignari definitiones: difficillimum enim est optimam, ac firmam venari definitionem, tū magis, quia definitio consistit per intellectum, est enim opus intellectus. Principia autem scientiarum, & artium, sunt entia realia, vt materia prima, primus motor. digniora igitur, & firmiora sunt. At hic vos monitos esse velim, quemadmodū modernus capiens a Mon. voluit ordinem resolutiuum esse præstantiorē definitiuo non dignitate, sed potius celebritate, scilicet honore, & authoritate, propterea quod priscis illis temporib⁹, scilicet Platonis, Arist. Eudemi, Theophrasti, & vsque ad tempora Gale. celebratissimus omnium ordinum erat resolutiuus, nō tamen dignior, & ideo in textu græco est, axiomate, hoc est celebritate, famositate, non autem axia, hoc est dignitate, q̄ a dignitate ordo definitiuus resolutiuū præcedit, hocq; tali ratione probare cum Mont. nititur: ille ordo, q̄ proximior est vero, & bono, ꝑstat dignitate, talis est definitiuus, nō resolutiuus; ergo &c. maior est, euidēs, & a nobis etiam superius ex mente Arist. confirmata. Minorem probat, quoniam in resolutione quæritur bonum, & verum, in definitione autem supponitur. Cæterum dicimus nos possibile esse, vt ordo resolutiuus priscis illis temporibus maioris esset authoritatis, quia nimirum difficilior, artificiosior, vtiliorq; erat. Sed addimus, quod etiam erat dignior, propterea dixisse Gal. resolutiuum excedere definitiuum axiomate, hoc est celebritate, & dignitate, ꝑ axioma vtrū que intelligēdo, neque enim Gal. est ita addictus vocabulis (vt millies ipse testatur) sicut isti, & alij Grāmatizantes sæpius obstrepunt. Ad argumentum autē dicimus, quādo dicebat, ille ordo, qui proximior est vero, & bono, qui proximior est fini, est dignior, hæc est verissima: quando postea addebatur minor, talis est definitiuus, non resolutiuus, hæc minor est falsa, ad probationem autem, quando dicebant; in resolutione quæritur finis, in definitione supponitur. Dico ordinem resolutiuum non respicere finem, vt quæratur finem,

finem, & definitionem, vt supponat, sed in hoc cōsistere, vt in resolutiuo omnia ordinentur ad finē, inquantum finis, in definitiuo autem ad definitionem, inquantum definitio est, quid continens, tum finem, tum cætera, quæ sunt propter finem. Cum autem finis nobilior sit definitione, vt sic ordo resolutiuus erit nobilior definitiuo, quoniā & talis ordo est maximè vicinus fini, quia scilicet omnia ordinantur ad vnum finem, inquantum finis est. At in definitiuo omnia ordinantur ad finem, nō inquantum finis, sed quatenus continetur in definitione. namque omnia ordinantur ad vnam definitionem, quare argumentum nullum, imò (vt cōstat) aduersus aduersarios retorqueri potest. Tertio, & vltimo, cōsideratur nobilitas in ordinibus quatenus docent, atque adhuc asserimus resolutiuum reliquis esse præstantiorem, propterea quod docet quatenus inuenit, & cōstituit, atque explicat artem, & memoriæ mandat; a tanta nobilitate cadit compositiuus: propterea quod nō inuenit, sed tantum explicat, & fusè, a cuius perfectione adhuc cadit definitiuus, quoniam eius doctrina magis ad memoriam, quam ad quid aliud conducit. Vnde cum inuenire, & explicare sit quid nobilius, quàm exactè tantum explicare, quod inuentum est, atque deinde exactè explicare sit dignius, quam memoriæ mandare, propterea nobilissimus erit ordo resolutiuus, minus nobilis cōpositiuus, adhuc minus definitiuus. Sed est dubitatio propter Leonic. qui voluit ordinem compositiuum resolutiuo nobiliorem esse, propterea quod resolutiuus ad hūc inuenit finem, vt compositiuus, quod inuentum est, digerat, & copiosius edisserat. Vnde sicut finis est nobilior ijs, q̄ sunt ad finem ita ordo compositiuus resolutiuo perfectior esse debet. At dicimus ros, falsa esse dicta Leonic. de quocunque ordine resolutiuo intelligantur, qđ facilè ostendo, primum enim si accipiamus eū resolutiuum ordinem, in quo a fine ad totam progredimur autem, deinde ab arte tota ad partes, hunc constat ad compositiuum nō referri: non enim definit in illud, a quo incipit compositiuus, vt patet ex lib. de consti. art. quare hic ordo nō inuenit propter compositiuū, sed propter se ipsum. Vnde quæ inuenit etiam explicat. Si autem alterum accipiamus resolutiuum ordinem, in quo a fine progredimur ad ea, quæ sunt proxima fini, deinde ascendimus ad remota, & demum ad remotissima, a quibus exorditur compositiuus, quamuis hic ordo referri videatur ad compositiuum, tamen hæc inuentio non est principaliter ꝓpter cōpositiuum, quoniam & secundum hanc, ars doceri potest. Hinc sequitur, quod cum referatur ad cōpositiuum, hanc non esse relationem serui ad dominū, sed domini ad seruum, atque secundum hanc rationē differt resolutio ab ordine resolutiuo, quia resolutio, hoc est methodus resolutiua, refertur quidem ad cōpositiuum ordinem, vt seruus ad dominum, quoniam tantum inuenit, & non explanat. At resolutiuus ordo quoniam non solum inuenit, sed etiam explicare artem, & scientiam potest, ideo refertur ad compositiuum, vt dominus ad seruum, quatenus compositiuus eget. Quemadmodum etiam dicitur de diuina philosophia, quæ quatenus tribuit alijs sciētijs principia, scilicet a priori habet relationē domini ad seruum, quatenus autem philosophia naturalis largitur principia, quo ad si est, a posteriori primę philosophię, ad primam philosophiā refertur, vt seruus ad dominum. Quare cum resolutiuus ordo referatur ad cōpositiuum, vt dominus ad seruum, ideo ordo resolutiuus nobilior erit: quare tandem concludentes dicimus, quod siue loquamur de ordinum vtilitate, siue de præstantia, semper potiorē locum obtinet resolutiuus ordo, secundum compositiuus, tertium definitiuus. Et ob id mirum videri non debet, si resolutiuus ordo a Gal. in proœmio artis med. adeo celebretur extollaturque. Et hæc de ordinibus, seu doctrina disponente dicta sufficiant. Quare ad methodos trāseamus.

De Methodis, & primum de definitione Methodi. Cap. XV.

QVoniam doctrina genus quoddam generalissimum à nobis cōstitutum est, quippe quod sub se continet doctrinas, tum principales, tum nō principales, quātum vero ad non principales instrumentales etiam nuncupatas, cum hæ sub se continerent doctrinam disponentem, atque patefaciētē, doctrina disponente absoluta, ratio ordinis exigit, vt de doctrina patefaciente differamus, verum cū hæc (vt ex generali doctrinæ diuisione didicistis) duplex fuerit alia quidem patefaciens simpliciter, alia vero patefaciens secundum quid, primum de doctrina patefaciente simpliciter veluti de nobiliori differemus, rursus, cum hæc subdiuidatur, namque alia est patefaciens, vt per hanc rei scientiam potissimum consequamur, & est doctrina methodica, alia vero, p quam solam rei peritiā adipiscimur, & est doctrina experimētalis, ordinate procedētes primum veluti de perfectiori, loquemur de doctrina methodica, quod negotium cum non modo vtile, sed etiam necessarium ad artes omnes, & capessendas scientias sit, atque suapiē natura difficillimum, ob id omni cum diligentia de hac doctrina methodica pertractare conabimur: atque ne ob confusionem aliquis contingat error, hac serie progrediemur: primū quidē proponemus definitionem methodi in communi, secūdo ex definitione hauriem* omnes methodi species, tertio singillatim de qualibet specie Methodi verba faciem*. Quātum ad primum: antequam definitio proponatur, licet nonnulla circa nomen præfari. Itaque sciendum, hoc nomen Methodus, nihil aliud significare, quam viam quandam artificiosam, quæ in suo communi significato accepta, quoniam locum habere potest, tū in scientijs, tum in ordinibus, scīētias, & artes disponētibus, tum denique instrumentis res ignotas sciētifice patefacientibus, hinc sequitur tum scientias, & artes, tum ordines, tum denique patefaciētia instrumēta vocem hanc Methodum interdum sibi arrogare, vt ab authoribus Methodi nuncupentur, quę omnia ostendo, non vt in hac voce insistam, sed vt ex tali pōderatione aliorum errores dignoscatis, & euitare sciatis. Imprimis quantum ad scientias, quoniam in his via quædam, & progressus quidam ordinatus requiritur, ideo scientiæ interdum Methodi nominantur, quēadmodum appellauit Arist. 1. physi. a principio vbi ait. [quoniam cognoscere, ac scire contingit circa omnes Methodos.] ex quo eliciatis, Altimarum satis impetite redarguere Simpliciū, propterea quod primo physi. 1. dixerit, tum ex propria, tum Alex. sententia, Methodum esse habitum spectatiuum, seu cōtemplatiuum eorum, quæ ad ipsum attinent, cum ratione, idest cū causa, namque rationes Altimari nullæ sunt, quoniam Simpl. ibi non intendit Methodum pro instrumento patefaciente, sed pro scientiali notitia. Namque interpretatur Arist. dicentem. [quoniā cognoscere, ac scire cōtingit circa omnes Methodos, quarum sunt principia] quare hic accepit Methodos, hoc est (vt explicuit Simpl.) notitiam scientialem, quę fit ex principijs, & causis rerum cognoscēdarū, quarum sunt principia, vel causæ, vel elementa, veluti sunt res naturales, ecce igitur quomodo per Methodos intelligit scientialem notitiam, quæ ex principijs est, quæ notitia sciētialis dubio procul nihil aliud est, quam scientia, & consequenter habitus spectatiuus, seu contemplatiuus, & ob id in tex. Arist. vbi Simpl. legit

legit [methodos] alij legunt [scientias] quare quam maximè deceptus fuit Altim. Constat igitur quęadmodum optimi authores scientiam interdum methodum nũcupant. Secundo quantum pertinet ad ordines: quoniam & in his talis est via, ppterea authores interdum ordines methodos nuncuparũt. Quod sit verum Gale. in lib. de const. art. medic. passim, & precipue in cap. 16. ordinem resolutiuum methodum appellat. tertio & vltimo quantum ad instrumenta res ignotas patefacientia, veluti demõstratio, diuisio, definitio, & resolutio. hæc instrumẽta, nomine methodi donari ab omnibus authoribus est adeo clarum, vt nulla egeat probatione. Itaque cum methodus, seu via tot applicari possit, nos in pñsentia, ppriè methodum intelligimus, hoc est, vt ad logicalia instrumenta refertur, quæ proinde non solum dicuntur methodi, sed etiam methodi Dialecticæ, instrumenta quin etiam artium, & scientiarum, quinimo Methodus ita accepta, etiam ars nuncupatur, quomodo appellabat Galen. 9. de Plac. 5. vbi diuisionem, & compositionem modo Methodum, modo artem vocabat: aduertendum autem qua ratione methodus dicatur ars. nõ enim dicitur ars, quia sit habitus cum ratione effectiuus, namque methodus est ars necessaria ad cõstituẽdas artes, & sciẽtias, sed dicitur ars quemis methodus dicit viam, nõ fortuitam, non causalem, non incertam, sed indubiam, & artificiosam. Quo etiam factum est, vt ad artificium respiciens Gal. artem curatiuam, medendi artem, & medendi methodum nuncuparit, quandoquidem cum inscripserit libros XIII. de Methodo medendi. Idem est, ac si dixisset de arte medendi, seu curãdi, quod sit verum in cap. 100. artis medicinalis, libros de methodo medendi, de arte curandi etiam vocat. Sed ad rem, quamuis methodus dici possit ars, nos tamen clarioris doctrinæ gratia assiduò methodi voce vtemur; intelligentes semper per methodos, methodos logicales, quæ deinde methodi vt varijs applicantur artibus, & scientijs, distinctis nũcupantur nominibus, veluti cum vocant resolutionem Mathematicã, resolutionem Naturalem, & sic de reliquis. Et ideo vanum præter logicas methodos alias inquirere, quod in progressu euidentissimè deprehendetis. Cæterum quoniam methodus, ita accepta bifariam considerari potest, nempè quatenus est instrumentum quo a noto ad ignotum progredimur, & quatenus a doctore docetur, cum sermo noster sit de doctrinis, propterea accipiemus methodũ sub ea ratione, qua docetur, secundum quam ratione tamẽ methodum ita contẽplabimur, & definiemus, vt etiam appareat quomodo sit instrumentũ, & quale. Itaque methodi [inquantum docetur acceptæ] talis proponitur definitio. Methodus est [doctrina instrumentalis, qua docemur progredi, a noto ad ignotum, vt problematum scientiam consequamur] quid volumus per doctrinam instrumentalẽ, ex dictis satis collare debet, nimirum methodum quatenus docetur esse actionem doctoris, quatenus doctor prędictus est habitu logico, proindeque instrumentali. Ad quam veritatem respiciẽs Gal. 6. de tuend. val. cap. 8. dicebat [compendiariam esse, & facile recordabilem illam doctrinam] hoc est scientiam, vel artem [quæ methodo traditur] si igitur methodus est, quò traditur scientia, ergo methodus nõ est sciẽtia, sed instrumentum. quare si consideretur quatenus instrumentum hoc docetur, nihil aliud esse potest, quã doctrina instrumentalis, ad differentiam doctrinę principalis, propterea nescit quid dicat Altim. probas methodum non esse habitum, quia non est aliquis ex quinq; habitus propositis ab Aristo. 6. Ethic. cap. 4. namque ibi Aristot. sermonem habet de habitibus principalibus, ad quos methodus minime referri potest. refertur enim ad habitum instrumentalem, quatenus (vt dictum est) docetur a doctore in virtute habitus instrumentalis. Cæterum quoniam methodus inquãtum doctrina instrumentalis ab ordinibus nõ differebat, propterea in definitione quædam assignare opus fuit, p quæ methodus, doctrina methodica a doctrina ordinante se inngeretur; propterea additum fuit, [qua docemur progredi a noto ad ignotum] vnde sicuti in doctrina ordinãte docemur sciẽtias disponere: ita in methodo docemur progredi a noto ad ignotum, nec immerito quoniã cum methodi munus sit patefacere, nec liceat aliqd manifestare. vt, ex logica patet, nisi ignotum per notum, non ab re dictum fuit [qua docemur progredi a noto ad ignotum] tandem dictum est [vt problematum scientiã cõsequamur.] & primum posita fuit particula illa [problematum,] quoniam, & si non omnis ordo in sua via progrediãtur a noto ad ignotum, vt ordo compositiuus, tamen aliquis ordo, vt resolutiuus, progreditur a noto, ad ignotum, ideirco, vt omnifariam methodus ab ordinibus distingueretur dictum fuit [vt problematũ sciẽtiam consequamur] per quam particulam methodus ab ordine seiũgitur, propterea quod ordo locum habet in vniuersa arte, methodus autẽ in parte artis in problematibus ob id dicebat Galenus: 1. meth. 5. in omni methodo seruãdum vt prius senioribus, pblematibus exerceamur, quam in maioribus. Ecce quomodo methodus ad problemata refertur. ad eandem veritatem respiciẽs affirmabat 9. meth. 6. haberi methodum ad differẽtiam exercitationis per vniuersalia quædam Theoremata. Sed aduertendum, ne propterea decipiamini instar quotundam credentiũ methodum esse collectionẽ pluriũ vniuersaliũ Theorematũ. hoc enim est falsum. Nam quãuis metho. cõsistat in vniuersalibus Theorematibus ita, intelligere tamẽ oportet, vt methodi sit via, per quã a noto ad Theorema ignotum progredimur, quo fit vt cognitio, illorum Theorematum minime sit methodus, qd satis lucide declarauit Gal. quarto method. quarto, inquit enim aduersus Thessalum ex mente Plat. & Aristot. quod qui methodo aliquid molitur, oportet vt notitiam habeat tum similis, tum dissimilis, non tamen similis, & dissimilis notitia methodus, quare quamuis methodus consistat in Theorematibus, quia est via progrediens per illa Theoremata, non tamẽ methodus est Theorema, seu Theorematum collectio, quemadmodum etiam exercitatio, quamuis consistat in singularibus, non propterea est exercitatio est collectio singularium. Sed ad rem, methodus hæc via ad Theoremata, ad problemata refertur, non tamen, & hoc ad ordinum differẽtiam, ad totam artem, dictum autem fuit non simpliciter, [vt problemata dignoscamus] sed, vt problematum scientiam consequamur, propterea quod experimentum quoque est doctrina instrumentalis, qua progredimur a noto ad ignotum, & ad problemata refertur, attamen per experimentum consequimur tantum petitiam, non autem cognitionem scientialem, quam ex methodo adipiscimur. Cuius discriminis ratio inde colligitur, quoniam experimentum est opus sensus, methodus autem opus intellectus, vnde vt methodus ab experimento distingueretur iure merito diximus [vt problematum scientiam consequamur,] sed iam ex proposita definitione methodi diuisionem aggrediamur.

De diuisione methodi.
Cap. XVI.

NEgotium de methodi diuisione, vt opinor, difficillimum aggrediens. Modernus, quatuor tantum esse methodos, nempè definitiuam, demonstratiuam, diuisiuam, & resolutiuam probare nititur, idque tum authoritate, tũ ratione. Authoritate quidem

dem, & ea duplici, nempè Ammon. in pręf. pręd̄icab. atque Arist. primo de an: ratione autem, quoniã omnis artifex considerat, aut accidens: & prodit methodus demonstratiua, aut substantiam, & oritur methodus definitiua, quæ postea definitio cũ constet ex genere & differẽtia, genus vel est infimũ, vel supremũ, si infimũ, inuenitur sola methodo diuisiua, quæ descendendo procedit, si supremum inquiritur methodo resolutiua, quæ ascendendo progreditur. Postea addit inter has methodos nullum ordinem esse, nam his vtimur pro varietate rerum, quæ nobis occurrũt. Nam cum quæritur quid res sit, ad definitiuam confugimus methodum, cum passio de subiecto ad demonstratiuam; quando aliquod confusum, aut vnire, aut dissoluere volumus, aliquãdo diuisione, aliqñ resolutione vtimur. Hæc in summa de methodis habuit, atque habuit se longiorem sermonẽ de his habere nolle, tum propter alias causas, tum præsertim quia cõscripsit quatuor libros de his methodis, qui vtinam in lucem editi essent, quia nos in præsentia fortasse non laboraremus, vel ad eos profligandos multum temporis contereremus. Cæterum hęc opinio de meth. numero seu diuisione, maxima ex parte ex Leoni. desumpta quot verbis proposita est, tot etiam falsitatibus, & confusionibus inuolutam esse luce meridiana clarius deprehẽdetis; atq; vt ordinatè progrediamur, modernũ imitãtes, (quoniam primum instituit probare methodos esse 4. nec plures, nec pauciores, bifariam nempe authoritate, & ratione) primo ostendo fuisse deceptum in authoritatibus. Et quia duplex authoritas fuit: in vtraq; fuisse deceptum, ostẽdo, quãtũ igitur ad Ammonium, absque dubio proponit methodum diuisiuam, definitiuam, demonstratiuam, & resolutiuam, at non proponit illam methodum resolutiuam, quam hic sibi fingit modernus, namq; modernus accipit resolutiuam methodum, ex qua inueniamus genus, vt definitio constituatur. Ammon. autem ait, definitionem fieri ex sola diuisione. quare loquitur de alia resolutione, quam de illa, quę conducit ad definitionẽ, quare modernus verborum Ammon. sensum intelligere noluit. Quãtum deinde ad Arist. eo posthabito, Aris. ibi proponere methodos, nõ absolute, sed vt ad definitionem referuntur, facillimũ est videre ex Arist. dictis, nos non posse numerũ methodorum determinatum haurire. Namque primo illo de an. 5. habet formalia verba [si autem manifestum sit vtrum demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut etiam aliqua alia methodus] ecce cum dicat, [aut aliqua alia methodus] determinatum methodorum numerum minimè proponit. quare authoritates a moderno adductæ, non sunt ad propositum. Quantum autem ad rationem. Ratio fuit, merito accidentis esse demonstrationem, causa substantiæ definitionem, gratia generis infimi diuisionem, ratione supremi resolutionem. In hac ratione tres tantum committuntur errores. Primus error, quando inquit merito substantię oriri methodum definitiuam, namque methodo definitiua vtimur non solum in contẽplatione substantiæ, sed etiam accidentis, neque enim p methodũ definitiuam, accipere debemus definitionẽ quidditatiuam tantum, sed quamlibet. ob id quando Aristotel. secundo de an. definit colorem, vtitur methodo definitiua: quando 4. physicorum definit locũ, & tempus, vtitur eadem methodo. Pariter Galen. definiens morbum, definiens accidens, non alia methodo, quam definitiua progreditur, & ratio est, quoniã quamuis definitio principaliter sit substãtiarum; secundario tamen etiam est accidentium, vt passim affirmat Auerr. præcipueque vero 7. Met. 14. 15. & 33. Quod si quis pro salute moderni, vel potius Leonic. asserat demonstrationẽ dirigi ad accidentia, definitionem autem ad substantias, hoc est ad rerum essentias, siue essentiæ sint accidentium, siue substantiarũ, non propterea tamen concludere determinatum methodorum numerum possunt. Siquidem methodorũ necessitatem non ex substantia, & accidente, sed potius ex aliquo alio (vt suo loco explicabitur) petere oportet. Secundus deinde error fuit, quoniam cum habuit diuisionem, & resolutionem desumi ex genere inueniendo, ratione definitionis error in hoc consistit, quoniam sibi non constat, nam in sta dicit inter methodos, non esse aliquem ordinem, & tamen vult diuisionem, & resolutionem ad definitionem ordinari, quare methodi inuicẽ modo habent, modo non habẽt ordinem. tertius error, quoniam ait infimum genus, scilicet proximum inueniri sola methodo diuisiua. Quod si esset, ex sola resolutione inueniri nõ posset definitio, quod est contra Aristr. secundo post. ob idq; Auerr. primo de an. circa principium inquit, quod sicut Plato definitionem per diuisionem venabatur, ita Arist. per compositionem, hoc est per resolutionẽ. Constat ergo quantum attinet ad methodorum numerũ, modernum delirasse, & in authoritatibus, & in ratione. Quãdo postea addit inter methodos nullũ ordinẽ esse, nam his vtimur pro rerũ discrimine, ita vt quãdo quęrimus quid res sit, vtimur definitiua, cum passionem de subiecto demonstratiua quando aliquod confusum aut vnire, aut dissoluere volumus, aliquãdo diuisione, aliquãdo resolutione. In his dictis est duplex error. Primus quoniã falsum est absolutè asserere methodos inuicem relationẽ nõ habere, namque diuisio, & resolutio interdum referuntur ad definitionẽ, nẽpe quatenus definitionis partes inquiruntur, modo descendendo, tuncque p diuisionem, modo ascendendo, tuncq; per resolutionem, quinimo interdum, & ipsa definitio refertur modo ad diuisionẽ, modo ad resolutionem: ad diuisionẽ q̄dem, vt euidenter colligere licet ex Galen. tum alibi, tum primo methodi 5. tum secundo metho. 6. quibus in locis habet esse impossibile, vt sciamus differẽtias, & species per diuisionem, nisi prius per definitionem sciamus quidnam sit genus diuidẽdum. propterea in lib. de morb. diff. sibi proponẽs diuisiua methodo venari omnes morborum species, prius quid sit morbus edocet: refertur etiam definitio ad resolutionem (vt ex Aristot. primo post. facile est haurire) ibi namque definit scire, vbi tñ principaliter respicit ad methodum resolutiuam, vt in huius virtute de arte demonstrandi differat, vnde inscriptionem a methodo nobiliori desumens, libros illos resolutorios nuncupauit. Quare diuisio, & resolutio non ita referuntur ad definitionem, vt etiam ad has definitio relationem non habeat, secundus error est quoniam asserit, quod quando aliquod confusum, aut vnire, aut dissoluere volumus, vtimur aliquando diuisione, aliquando resolutione, in quibus verbis modernus, se tum confusum, tum mendacem patefacit. Mendacem quidem cum dicat confusum esse vniendum. quando potius quæ inuicem sunt confusa, non magis volenda, & confundenda, sed contra potius dissoluenda sunt, confusum autem se declarauit, cum dixerit, quod quando aliquod confusum, aut vnire, aut dissoluere volumus, vtimur aliquãdo diuisione, aliquãdo resolutione; quasi quod tum diuisio, tum resolutio conducat, tum ad vniendum, tum ad dissoluendum. Quare modernus, sese satis inuolutum significauit. Quid igitur dicendum? Dicerem ego (meliori iudicio me submittens in materia adeo ardua) oculos perpetuo habens ad optimum fundamentum, nempe ad definitionem, a qua differentiæ omnes definiti, tum generis, tũ species constituentes prodeunt. Cum Methodus nihil aliud sit, quam doctrina instrumentalis, qua a noto ad ignotum progredi docemur, propterea pro discrimine rei ignotæ diuersas, variasque hauriri methodos. Vnde Plato in Theæteto. vel de scientia ait. [si geometria in disputationibus geometricis vtatur non de-

muu-

monstratione, sed verisimili tantum ratione, hoc est probabili, nullius prorsus æstimaretur.] a qua veritate neque recedens Arist. dicebat secundo de gen. an. ca. 4. principiorum non esse demonstrationē, sed aliā cognitionem. Quam veritatem aliqua etiam ex parte colligere licet ex Arist. tertio Rhe. c. primo. Itaque cum ex rerum discrimine variæ methodi hauriri possint, nos meritò ex rebus diuisionem nostram cōficiemus. Verumtamen ne extra propositum egrediamur, diuisionem ex rebus potissimum hauriemus, quatenus vario modo ignotæ sunt. siquidem methodus est ea doctrina, quæ ad rem ignotam per res notas proficiscitur, propterea dicimus, quod cum rerum omnium quæ sunt in mundo aliqua sint nota, aliqua ignota, quantū ad nota, talia methodis minime egēt, propterea quod methodus propter res ignotas, non autem notas esse potest. Verum quantum attinet ad res ignotas, hæ sunt in duplici differentia, vel enim ignotæ sunt naturaliter, vel non res ignotæ naturaliter sunt, quæ de diametro opponuntur notis, quę vero non sunt ignotæ naturaliter sunt mediæ inter res notas, & naturaliter ignotas: primum itaque si sint res naturaliter ignotæ gratia harum methodus pullulat demonstratiua, quæ ab Aue. primo physicorum a principio via doctrinæ appellatur, quippe quę methodus (vt quam primum nosceris) refertur ad quæsitum si est, quia est, & propter quid est, si autem res medio modo fuerint ignotæ oriuntur methodi, q̄ ab Auerr. loco præcitato maneries disciplinæ nūcupantur. Cęterum hę disciplinę maneries, hęc methodus adhuc subdiuiditur, prout res medio modo ignota subdiuidi potest: nam circa rem medio modo latentem, vel latet quid, & orit' methodus definitiua, vel latet quotuplex sit res, hoc est, an vna, vel plures, & si plures quod sint, quemadmodum etiam apud Aristo. primo physicorum non cōstabat, an vnum, vel plura essent rerum naturalium principia, & si plura an infinita, an finita, & si finita quotnam essent. Ad rem, vel latet quotuplex res sit, atque ad hanc patefaciendam progredimur, vel descendendo, & est methodus diuisiua, vel ascēdendo, & nascitur methodus resolutiua. Quo postea fit, vt cum res ignota aliam subdiuisionē genericam non patiatur propterea neq; posse aliquod aliud genus methodi subalternum scaturire. Quod si quis forte proponat methodum compositiuam, sciat hāc referri modò ad diuisiuam, modò ad resolutiuā, quinimo etiam ad definitiuam (vt proprijs locis enucleabimus) quare prima methodorum genera partiri non licet in plura quàm in quatuor proposita, nempe in methodum demonstratiuam, definitiuam, diuisiuam, & resolutiuam, dico autem prima methodorum genera, quia deinde (vt sigillatim declarabimus) vnaquæque methodus generica in suas species specialissimas subdiuidetur. Hæc de generali methodi diuisione.

De definitione demonstrationis. *Cap. XVII.*

DOctrinæ Methodicæ generica diuisione proposita, atq; firmata, modo vnumquodq; subalternū genus priuatim adire oportet, atque de illo differere. Primum autem de Methodo demonstratiua verba faciemus, vtpote de illa, quæ quęsitū naturaliter ignotum respicit, de qua tamen pauca dicemus, propterea q̄ in hac nihil a doctissimis logicis intactum relinquitur (vtinam autem in reliquis, si non ita saltim mediocriter laborassent.) Antequam autem demonstrationis definitionem præponamus, primum vos monitos esse velim. per demonstrationem nos intelligere etiam Syllogisticam rationem, quatenus est alterum inuentionis instrumentū, vt distinguitur contra experimentum. Vnde instrumentum dicitur, tum demonstratio, tum ratio. Demonstratio quidem ad differentiam aliarum methodorum, ratio autē ad differentiam experimenti. Quare agentes de demonstratione agemus vna de ratione. Demonstrationis itaq; (sed de more acceptæ, quatenus a Doctore docetur) talis proponitur definitio. [demonstratio est Methodus, qua docemur p̄gredi a noto ad naturaliter ignotum.] Primum quando dicitur, demonstratio est [methodus] idem est, ac si diceremus, quod demonstratio est doctrina instrumentalis, qua progredimur a noto ad ignotum, vt problematum scientiam consequamur. Hæc enim fuit methodi definitio, vnde cū methodus sit genus proximum demonstrationis, ideo dictū est, quod est methodus. Cæterum cum methodus, sit commune genus, tum demonstrationi, tum alijs methodis, propterea vt demonstratio distingueretur a cęteris methodis additum fuit, [qua docemur progredi a noto ad naturaliter ignotum] namque demonstratio refertur ad naturaliter ignotum, ad differentiam reliquarum methodorum. verum pro clariori intelligentia propositæ definitionis, atque cōsequēter naturæ ipsius declarare oportet, quid velimus, tū per notum, tum per naturaliter ignotum. Itaq; quantum ad notum: sciendum nos intelligere interdum præmissas, interdum conclusionem, vt propterea in aliqua demonstratione progrediamur a præmissis notis ad conclusionem ignotam: interdum autem a cōclusione nota ad præmissas ignotas. Progredimur quidem a præmissis notis ad conclusionem ignotam in demonstratione ostensiua nuncupata, contra autē procedimus a conclusione nota ad præmissas ignotas cum Aristo. primo post. 41. in demonstratione ad impossibile ducente, in qua progredimur a falsitate cōsequentis ad falsitatem antecedentis, vbi cum consequētis falsitas existat notior præmissarum, seu antecedentis falsitate, ob id progressus a noto ad ignotū perpetuus est. Quantum deinde ad naturaliter ignotum, per hoc intelligimus an res sit, quia est, propter quid est, vt denuo ex his haurire liceat in demonstratiua methodo, in hac via a noto ad ignotum notum esse, vt plurimum præmissas, interdum autem notam esse cōclusionem, ignotum autem esse an res sit, quia est, & propter quid, viam vero in hac methodo esse, vt plurimum a præmissis ad conclusionem interdum autem a conclusione ad præmissas, nempe in demōstratione ducente ad impossibile, sed ad diuisionem accedamus.

De diuisione demonstrationis. *Cap. XVIII.*

DIfferentiæ si demonstrationis species constituere debent, desumendæ sunt ex ipsius demōstrationis definitione proindeque ex particulis, per quas demonstratio a reliquis seiungitur methodis, atque ob id, tum a noto, tum potissimum ab ignoto, a noto quidem, quoniam id includit vel præmissas, vel conclusionem. Si præmissas, est demonstratio ostensiua, si conclusionem, est demonstratio ducens ad impossibile. Quantum autem ad naturaliter ignotum, cum hoc sit, vel simplex, vel compositum, si simplex est si est, esse rei, si cōpositum est q̄a est, & propter quid. Vnde si ignotum fuerit, vel si est, vel quia est, quod per demonstrationem notum fiet, erit demonstratio, q̄a quippe quę progreditur a principijs manifestis ad si est, sed a principijs, non essendi, verū inferendi tātum, atque propterea procedit, tum a priore ad posterius, tum a posteriori ad prius a priore quidem ad posterius, hoc est a causa remotissima ad esse rei, vel inhęren-

hærentiæ affectionis de subiecto, nō autem proficiscitur a causa, vel propinqua, vel media quæ sit causa, tum essendi, tum inferendi, quia tunc non esset cognitio a posteriori, est enim cognitio a posteriori in demonstratione, quia quatenus fit, per principia inferendi tantum, progreditur etiam a posteriori ad prius, hoc est ab effectu ad causam, veluti cū ex transmutatione ascēdimus in cognitionem subiecti materiæ primæ; vnde, & talis demonstratio, quia dicitur resolutio, non tamen ratione rei ignotæ, sed potius ratione viæ, quoniam talis demōstratio procedit a posteriori ad prius, sicut resolutio. Si postea ignotum, quod demonstratio largitur fuerit propter quid tantum, tunc oritur demonstratio propter quid, quippe quæ a priore progreditur. Proceditque ex principijs, tum essendi, tum inferendi. Hæc vero principia sunt vel formalia, & conuertibilia, vel potius efficientia, & non conuertibilia, non tamen remotiora, vt in demonstratione quia. Si fuerint formalia, conuertibiliaque, nascitur demōstratio propter quid, quæ per accidens differt a demonstratione potissima, quatenus accidit, vt in demonstratione propter quid, notum sit si est. Vnde largitur solum propter quid: at in potissima demonstratione vtrumque latet. Si vero principia fuerint effectiua, non conuertibilia oritur demonstratio propter quid, quæ a potissima demonstratione essentialiter discrepat. Si denique ignotum, in quod demonstratio refertur fuerit si est, & propter quid est, tūc cum Them. oritur demōstratio potissima, quippe, quæ fit per principia, quæ non solum sunt principia essendi, & inferendi, verum quoque intrinseca, immediata, & conuertibilia, vt propterea in tali demonstratione medium sit definitio, quæ conuertibilis est. Vtrum autem talis definitio, sit definitio, vel minoris extremi, hic subiecti, vel maioris extremi, hoc est passionis, non est vt in dubium reuocetur, quandoquidem nostrum propositum sit magis insistere in cęteris methodis, parum autem in demonstratione, liceat solum propter Iuniores per viā resolutionis dicere, medium in demonstratione potissima esse definitionem, tum subiecti, tum passionis. Fundamentum quoniam cum demonstratio hæc per internam fiat causam, ideo definitio debet esse interna, qualis non potest esse passionis definitio, namque passio causaliter, non intrinsecè, non formaliter definitur. Quare medium debet esse definitio subiecti, quia huic merito definitio formalis adscribitur, definitio etiam debet esse medium passionis, namq; opus est illud pro medio accipere, quod est causa illius, quod debet sciri, non autem eius, quod debet præsupponi. Quo fit, vt cum præsupponatur subiectum, quæratur autem passio de subiecto, iccirco opus esse vt mediū sit definitio passionis. Quare in potissima demōstratione medium erit definitio, tum subiecti, tum passionis, verum eadem definitio erit definitio formalis subiecti, causalis autem passionis, veluti animal rationale mortale, quod erit medium in demonstratione est definitio formalis hominis, proindeque subiecti definitio autem causalis risibilitatis, itaq; ipso passionis. Sed de his fusius verba facere non est nostrū institutum. Colligatis igitur ex his, demonstratiuæ methodi has esse species, nec plures, nec pauciores, in quibus assequendis, cum non sit exigua difficultas, propterea dicebat Galen. 2. de Placitis 3. non sat esse demonstrandi viam aliquam discere, sed opus quoque esse exercitationem adhibere, vt tantæ methodi beneficio deuenire possimus in cognitionem rerum naturaliter ignotarum, quæcunque illæ sint, hoc est siue partes definitionis, seorsum tamen a definitione acceptæ, vnde demonstratio famulatur definitioni, siue membra, in quæ desinit diuisio, quæ cum nil probet, ob id demonstratio probans concurrit, atque secundum hanc rationem, demonstratio famulatur diuisioni. Siue etiam membra, in quæ ascendit resolutio, quorum etiam cognitio syllogismo demonstratiuo acquiri potest, vt ob id demonstratio quoque resolutioni inseruiat. vt tandem demonstratio principaliter referatur in simpliciter naturaliter ignotum, secundario autem in naturaliter ignotum quod sit, vel ex quo definitio constitui debet, vel in quod desinere potest tum resolutio, tum magis diuisio. Et hæc de dem. Alia vero circa rationem Syllogisticam, ac triuialia, consulto omittimus.

De definitioae definitionis. *Cap.* XIX.

AGGREDIMVR in pręsentia definitionem, seu definitiuam methodum, proindeque methodum cæteris præstantiorem, atque necessariam. Vnde Plato in Phædro, vel de Pulcro ait. [in omnibus vnicum principium esse ijs, qui bene consulere volunt, intelligere quid illud sit, de quo consulatur.] Quid autem sit intelligi non potest nisi methodo diffinitiua. Vnde addebat etiam, quod qui singula definit manifestum semper reddit id de quo agitur. Valeant igitur qui reprobant, & derident definitiones; & præcipue, quoniam ibidem addit Plato; Ex definitione disputationem claritatem habere, constantemque sibiipsi cōcordiam, neque immerito, nanque constat de quo habetur sermo, de quo habetur disputatio propterea etiam Galenus secundo, de dec. capitu. tertio præcipit, vbi quæstio est de aliqua re, vt auspicemur a quæsita rei substantia, a definitione, qua deinde tanquam formula, & scopo rerum omnium quæ singillatim erunt dicendæ, vtamur. Exempli gratia, vbi proponitur difficultas de principatu membrorum, quod nimirum membrum principatum obtineat, prius scire oportet, quid sit principatus, cuius deinde definitioni tanquam optimo fundamento, innitentes ad quæsitum enucleandum tuto progrediamur, quemadmodum etiam progressus est Galen. in libello an ars tuend. sanit. pertineat ad Med. vel ad Gymnasticum: præterea vero definitio non solum est optimum initium, & fundamentum diluendarum quæstionum, verum quoque ad diuisionem quam maxime confert. dicebat enim Galen. tum primo Metho. quinto, tum secundo Metho. sexto, impossibile esse, vt per diuisionem sciamus differentias, ac species alicuius generis, nisi prænoscamus, quid sit illud genus, quod pręscire nequaquam valemus, nisi per definitionem, seu descriptionem. Cæterum quemadmodum hæc methodus, tum præstantissima est, tum summe necessaria, pari quoque ratione hanc assequi est difficillimū, quandoquidem conficitur (vt suo loco patebit) per genus, & differentiam, arduumque est inuenire, tum proximum genus, tum maxime differentiam propinquam, vnde mirum esse non debet si in hac methodo ex sent. Galen. secundo de differentijs pulsuum tertio, multi committuntur errores, ibi nanque Galen. proponit quinque errores in definitione contingentes, in quos præcipue labebantur Sophistæ tempore Galen. quales præcipuè erant qui nec olus quidem citra definitionem emere videbantur, quamuis nec per transcenam dialecticam viderint, primus itaque error erat, quoniam imperabant; vt definirentur nomina quædam noua petita ex Syria, vel Cilicia, quæ nullus homo Græcus audiuerat: secundus error, qui accipiunt aliquod nomen græcū quidem, sed non est rei

cuipiam assignatum, tamen ita assumunt miseri sophistæ, & definitionem poscunt. Tertius error non in nomine, sed in re, qm̃ definitiones proponunt, quæ a perito dialecticæ probantur, quod sunt, vel non plenæ, vel superfluæ, vel indistinctæ, vel obscuræ, vel ꝓlixæ, vel falsæ, vel omnino etiam non definitiones. Quartus error, qm̃ nesciunt non omnium esse definitiones, cũcta tñ definire student. Quintus error, qui inter cæteros est singularis, qm̃ antequam æquiuocum distinguant, illius vnam faciunt definitionem, quasi definitiones sint nominum, non aũt rerum, cum tñ non nominum, sed rerũ sint definitiones. Vnde si ab vno nomine res multæ significantur, quot res significabuntur, tot etiã erunt definitiones: veluti cum canis significet cęlestẽ, marinum, & terrestrem; canis tres erunt definitiones, sic cum vna res pluribus nominibus significetur, illius nominis vnica erit definitio, veluti (inquit Gal.) ensis, gladius, mucro; tria sunt nomina, tamen est vna definitio, sed ad rem, hi sunt errores in definitiua methodo occurrentes. Itaq; respicientes nos ad huius methodi, tum præstantiam, tum difficultatẽ decreuimus de hac omni cum diligentia differere. Præcipueque vero, cum a iunioribus logicis fortasse omnia non habueritis. Ceterum vt negotium hoc difficile (quãtum fieri potest) assequi possitis, confusionem euitantes, hac serie procedemus, primum proponemus definitionis naturam per definitionem, seu descriptionem, secundo loquemur de diuisione definitionis, tertio cum plures, sint definitionum species quem ordinem inuicem habere debent inuestigabimus, quarto de modo conficiendarum definitionum differemus, vbi declarabimbs qua arte fieri debeat definitio in communi; deinde quomodo conficienda sit definitio generis, & quomodo speciei. Quantum ad primum spectat, imprimis sciendũ, nos per definitionem intelligere tum definitionem, tũ descriptionem, atq; sub ea ratione, qua a doctore docetur, quatenus ad genus doctrinæ refertur. Dicimus itaq; quod definitio est [methodus qua docemur a noto deuenire in cognitionẽ quid ignoti definiti.] Quæ definitio est satis clara. Namque cum definitio, (vt ait Boetius,) sit oratio explicans quid incertum, vt proinde sit instrumentum declarans ipsum quid, merito si cõsiderabitur hoc instrumentum, quatenus a doctore docetur, erit doctrina, & ea methodica, qua docemur per notum deuenire in cognitionem quid ignoti, ipsius definiti: hic autem per notum nihil aliud intelligimus, quam definitionem, vt definitum respicit. Namque si definitio debet explicare quid ipsius definiti, necessario definitio debet esse nota, hoc est partes, ex quibus constituitur definitio debẽt esse notæ, siue sint genus, & differentia, siue aliquid his proportione correspondens, quid autem definiti debet esse ignotum. propterea Gal. 4. de cauſ. pulſ. primo, ait definitionum nullũ esse vsum, vbi res ante apertæ sint. Verum per quid ignotum intelligimus, tum quid nominis, tum potissimum quid rei. Hinc sequitur, vt in methodo definitiua notum, sit ipsa definitio, ignotum quid definiti. Via autem a definito ad definitionem, atque deinde in essentiali definitione (vt videbitis) a genere ad differẽtias. Vnde satis errauit Moder. quod dixerit in definitiua methodo ꝓgressum esse a toto definito noto ad partes definitionis distinctas magis, sed nobis ignotiores, namque in qualibet methodo necessarium est, vt progressus sit a noto ad ignotum, quo fit, vt si quid rei notum fuerit, otiosa sit illa definitio, quod si dixerit Aristo. in primo Physico. in proœmio, circulum definitum esse quoddam notius, quam definitio circuli, hoc est sano modo intelligendum. Nam vel est sermo de cognitione confusa, vel distincta, si de confusa, certum est, quod si progredi volumus ad definitum per cognitionem, nempe confusam, progrediemur descriptione, quæ notior erit descripto. Si autem loquamur de cognitione distincta, non est dubium, quod procedendum est per nota naturæ & nobis, quia aliter non possemus progredi ad quid rei distinctum. Vnde aliud est comparare doctrinam confusam cum confusa, distinctam cum distincta, & confusam cum distincta. Nam si comparamus doctrinam confusam cum confusa, veluti est, quæ per descriptionem acquiritur (vt dictum est) descriptio erit notior descripto. Si autem comparemus doctrinam, seu cognitionem distinctam cum distincta, adhuc (vt diximus) definitio notior esse debet definito: at si comparemus doctrinam confusam cum distincta, quoniam definitum dicit cognitionem confusam, definitio autem cognitionem distinctam, confusa autem cognitio distinctam præcedit; secundum hanc rationem Aristotel. comparans cognitionem confusam cum distincta dicere potuit circulum definitum esse quoddam notius cognitione, scilicet confusa, quam definitio circuli, alludens ad cognitionem distinctam, sed his posthabitis ad diuisionem properemus.

De diuisione definitionis. Cap. XX.

QVONIAM in definitione ad differentiam aliarum Methodorum ignotum est quid definiti, propterea differẽtię, rationabiliter ab hoc ignoto desumentur. Dicimus ergo cum Gal. 4. de pul. differentijs secundo: definitum per definitionem explicari, vel quo ad quid nominis, vel quo ad quid rei, vel quo ad vtrumque. Definitio, quæ definitum explicat quo ad nomen tantum, dicitur definitio notionis, atque hanc (inquit Gale.) Aristo. vocabat definitionem nominis, ac si diceremus, definitionem nomen interpretantem. Hæc autem omnibus testata esse debet, qui eadem vtuntur lingua. Exempli gratia, cum dicimus, febris est feruor, constat enim apud omnes lingua latina vtentes feruorem significare caliditatem excedentem, deinde verò definitio quæ essentiam explicat tantum, est illa, quæ quid rei explanat, nec tamen dissidet ab ea, quæ nomen exprimit. Vt cum dicimus, febris est intemperies calida, & sicca cordis, deinde est Media definitio, quæ definitum explicat quo ad vtrunque, hoc est, quo ad nomen, & quo ad essentiam, hæcq; est duplex, vel enim aliquantum recedit a notione, atque nonnihil ad essentiam accedit, vel amplius, tum de notione, tum de essentia aperit, prima quidem definitio est, vt si dicam, febris est calor accensus in corde: secunda vt cum dicimus, febris est efferuescentia caloris naturalis in partibus similaribus cordis: Nã cum dicimus esse efferuescentiam, definitio ad notionem accedit. Cũ verò additur quod est in partibus similaribus cordis, constat definitionem febris quoque essentiam patefacere. Quibus ita constitutis merito cum Gale. colliguntur quatuor vnius rei definitiones, vel potius modi definiendi, qui tamen se inuicem consequuntur, vt quarta definitio referatur ad tertiam, tertia ad secũdam, secunda ad primam. Aduertendum autem cum Gale. has quatuor definitiones inuicem ita se habere, vt modo duæ, modo plures, modo pauciores sint assignandæ, prout res definiendæ erit magis, vel minus difficilis. Prout etiam auditores erunt magis, vel minus eruditi. Vnde Tyronibus priores sunt proponẽdæ definitiones veluti faciliores. Prouectis aũt illa postrema quæ rei essentiam exprimit, quippe quę illa est.

quæ

quæ cum Arist. quarto Phys. circa principia, non solum rei essentiam explicat, sed per eam omnes etiam proprietates definiti essentiam comitantes innotescunt, singulæque occurrentes diluuntur ambiguitates. Ad quam veritatem respiciens Auerr. primo, de an. circa initia, d. omnem definitionem, per quam nõ cognoscuntur accidentia, non dici definitionem, nisi æquiuocè, aut quia in ea collocatur aliquod falsum, aut quia componitur ex causis remotis, aut accidentalibus. quare definitio non solum debet explicare naturam definiti, quasennque extirpare difficultates, verum quoque reddere causam proprietatum omniũ definitum comitantium. Vnde definitio optime assimilari potest naturali agenti. Namque sicuti hoc quantum dat de forma, tantum dat de consequentibus formam, a pari definitio, quãtum naturam definiti explicat, tantum etiã propria patefacit accidentia. Quare præstantissima definitiua methodus, præcipueque vero penes definitionẽ essentialem. Rursus definitio essentialis quatenus definitum explicat, vel formaliter, vel effectiue, si formaliter proprie, quid rei declarat, si effectiue potius propter quid rei insinuat, & dicit definitio causalis. Rursus definitio formalis, vel traditur citra additamentum, & dicitur definitio formalis quidditatiua, vel traditur per additam, & dicitur definitio formalis per additamentum, quæ etiam quietatiua nuncupatur. Hæc de diuisione definitionis, quare iam de ordine inter definitiones differamus.

De ordine inter definitiones. Cap. XXI.

CVm plures, circa idem definitum esse possint definitiones, nempe notionalis, essentialis, & media, inquirẽdum an omnes semper in medium adducendæ necnè? & si adducendæ quæ prius, quæve posterius proponendæ. Huic itaque quæsito satisfaciens Gal. primumque an omnes sint in medium afferendæ, & primum quoad definitionem notionalem, ait quarto de puls. diff. 17. notionis definitionem esse ponendam, vel vbi omnes propositam rem nõ assequuntur, vel vbi quis nominis significationem cõmutauit, quod si nullum horum fuerit, definitionem non esse assignãdam: nam velle quidque definire ad Sophisticam disciplinam potius pertinet. Quantum autem ad definitionem essentialem, asserit idem Gal. quarto, de diff. puls. ca. 2. circa calcem, omnino apud Tirones cuiusuis disciplinæ essentiales definitiones proferendas non esse. quoniã quicunque medici, ac Philoso. alicuius disciplinæ initiatis a definitione exordiuntur essentiali, vt eloquentissimi sint atque clarè interpretentur, obscuri tamen euadunt, propterea qđ auditores ea, quæ amplam explanationem requirũt, per definitiones restrictas tradita assequi haud quaquã possunt, propterea inquit Gal. ita progrediẽdum esse, vt prius longa oratione essentia rei, de qua agitur aperiatur, vt deinde apertam longa oratione veritatem ipsam breuibus verbis memoriæ gratia accipiamus, hoc est, vt post prolixum sermonem gratia memoriæ, tandem definitio proponatur. Ex quibus colligatis definitionem essentialem a Gal. reprobari, duobus tamen seruatis, primũ vt sit sermo ad Tirones, vnde si fuerit sermo ad prouectos, licet definitionibus res explanare, secundum vt proponatur definitio, qua res breuiter explicentur, nec postea ꝓposita definitio declaretur. Vnde si quis definitionem proposuerit, mox vero propositam explanauerit, hic minime redarguendus, namque & post explicationem per prolixa verba habitam definitionem rursus ad memoriæ gratiam repetere poterit. Modo si liceat in medium proponere definitionem tum notionalem, tum essentialem, quo ordine procedẽdum, dicit Gal. 4. de diff. puls. 2. illos peccare, & maxime vbi solum proponunt definitionem quam vocant essentialem nam opus est prius definitionẽ afferre notionalem, mox essentialem. fundamentum quoniam, vt ait idem Gal. 4. de caus. puls. 9. omnis disciplina initium ducit ab aliqua definitione notionis, atque proinde ab illa progrediendum esse, vel paulatim, vel repente ad essentialem, hoc est ad eam, quę ad amussim explicet rei propositæ essentiam, quod intelligendũ pro vnditorum discriminæ. Si namque iuniores fuerint, paulatim progrediendum, vt primum proponatur definitio notionis, deinde definitio aperiẽs simul notionem, & essentiam, tandem deueniẽdum ad definitionem essentialem tãtum. Si autem fuerint prouectiores, protinus a definitione notionis, ad essentialem definitionem properandum. Ex quibus colligendum in methodo definitiua non solum esse ordinem ratione definiti, & definitionis, quia prius proponitur definitum, deinde definitio, atque in definitione prius genus, deinde differentia, sed etiam esse ordinem inter vnam, & alteram definitionem, nempe notionalem & essentialem. Sed iam de modo conficiendarum definitionum verba faciamus.

De conficienda definitione formali quidditatiua. Cap. XXII.

QVoniam authori quam maxime necessarium est rectas proponere definitiones, atque addiscenti dignoscere an recte, vel contra propositæ sint, quorũ nullum fieri potest ab authore, vel addiscente, nisi vterque conficiendarum definitionum modum calleat, propterea talem modum, seu artem in medium afferre decreuimus, præsertimque illam secundum, quam definitio essentialis confici potest, & debet. Verum cum definitio essentialis duplex sit, nempe formalis, & causalis, primum agemus de arte conficiendi definitionem formalem. cum autem formalis definitionis alia sit quidditatiua, quæ nimirum proprie est solius substantiæ, alia per additamentum, quæ est tum substantiæ, tum potissimum accidentium. Primũ de modo definitionis formalis quidditatiuę cõficiendæ mentionem habebimus. Itaque sciẽdum ad constituẽdam definit. formalem, quidditatiuamque ex omnium optimorum Philosophorum sententia operæ pretium esse eam tradere per genus, & differẽtiam, & hoc est, quod significauit Auerr. 7. diuin. 43. namque, ait definitiones constare ex genere, & differentijs, siue sint multæ, siue non multæ differentiæ, etenim illa, quæ sunt inter primum genus, & vltimam differentiam sunt quasi genus. Ex quo eliciendum, vnicam tantum particulam differentiæ locum, sibi vendicare, reliquas autem generis. Cęterum cũ definitio constet ex genere, & differentia, ob id quędam admonere oportet, tum circa genus, tum circa differentias. Quantum ad genus dicebat Galen. 4. de different. puls. 7. definit. constare ex genere, & differentijs, verũ ex genere continuo, seu proximo. inquit enim non parum quæsitum fuisse, an in definitione constituendum esset genus proximum, an remotissimum, an medium vtroque notius, additque merito quosdam contentos fuisse continuum, ac proximum genus in definit. collocasse. Definitio igitur ꝑ proximum genus constituatur. Quantum autem ad differentias, sciendum non esse quamcunque differentiam desumendam, sed propriam. Ad quod respiciẽs. Plato dicebat in Theæteto, vel de sciẽtia, eum definire, qui accipit cuiusque differentiam, qua ab alijs, est distincta. Neque enim aliter possibile est tradere

definitionem, per quā proprietates quoque definitū comitātes innotescant. siquidem vt dicebat Auer. 2. cel. 80. & 3. cel. 77. differentiæ non solum sunt causæ specierum, sed etiam sunt causæ accidentium in speciebus illis inuentorum. Aduertendum autem, quod cum hæ differentiæ postremæ sint differentiæ, cum nos, vt plurimum lateant, cum eodem Auer. 7. dicit. 40. & 8. diui. 5. per accidentia propria circūscribi possunt, quemadmodum humanam formam per risibilitatem circumscribimus. Quo fit vt accidentia illa eligere expediat, quæ formam potius, quam materiā consequuntur, quemadmodum & differentiæ potius a forma, a quam a materia peti debent. namque vt ait, Auer. 1. de an. 53. & 10. diuin. 25. quæ differunt secundum speciem nō differunt propter diuersitatem suarum materierum, sed quia in suis formis est contrarietas. Cæterum vos monitos esse velim, materiam non vndequaque esse negligendam, quinimò in definitionibus interdum esse collocandam, interdum autem non, nempe prout res definienda modo citra materiam, modo materiæ immersa perpēditur. Proinde fit, vt cum res naturales materiæ immersæ sint, cum Auer. 1. de an. 16. & 8. diuin. 6. non esse definiendas per materiam tantum, neque per formam tantū, non per materiam tantum, quia tunc definitio fit rei, quæ est tantum in potentia, vt cum dicimus, quòd domus est composita ex lignis, & lapidibus, neque definitio tradi debet per solam formam, quoniam est imperfecta definitio, siquidem formę non sunt sine materijs, vt si dicam, domus est id quod tegit corpora. Illud præterea in assignandis in definitione differētijs monere oportet, vt sint differētiæ, per quas definitū a quocunq; alio definito seiungitur, non aūt sint differentiæ, per quas diuidatur ipsum definitum, vel in genera inferiora, vel in species, & hoc fuit documentum constitutum a Gal. 4. de diff. puls. ca. 8. vbi inquit, in definitione non esse partiendam, seu diuidendam rem definiēdam, talis enim inartificiosa est definitio, veluti si dicamus, Aphorismus est enūciatio vniuersalis rerum effectibilium, aut sine ratione, aut cum ratione. illa particula, aut sine ratione, aut cū ratione, est inutilis, superuacaneaque, propterea quod diuidit rem definiendam, ipsum scilicet Aphorismum, ob id inquit Gal. exacte completa est definitio, vbi abundè definiti essentiā declarat, at inutile est quicquid deinde addatur, maxime si addatur ex definitione illius rei, quæ definitur, propterea non admodum rationabiliter probari potest Gloriæ definitio a Cicerone tradita, cum ait. [Gloria est illustris, & peruulgata fama rectè factorum, & præmagnorum, vel in suos ciues, vel in rempublicam, vel in omne genus hominum fama meritorum.] Namque vna definitionem proponit, & definitum diuidit. Vnde confundit definitionem, & diuisionem. Sed fortasse hoc grauioribus authoribus permittendum est, vtpote illis, qui vna definientes, atque diuidentes non confundunt definitionem, & diuisionem, sed potius paucioribus verbis breuitati studētes, rei tum definitionem, tum diuisionem concludere, & sigillare intendunt. Quibus, ita constitutis, duo per modum corollarij haurire licet, alterum est, cum Boetio, illa tantum definiri posse, quæ generibus subijciuntur, & per specificas differentias distinguuntur, propterea cum in prædicamentis quædam sint suprema, nempe genus generalissimum, quędam infima, nimirū indiuidua, quædam media, veluti genera subalterna, & species specialissimæ, definitiones iure ipso nō erunt generis supremi, quia genus superius non habet. non indiuiduorum, quia specificis destituunt differentijs. Quare solum mediorum, hoc est generum, quæ subalterna sunt, & specierum, quæ specialissimæ constituuntur. Alterum quod elicitur pariter cum Boetio est, quod in definitione, genus habet rationem partis, pariter & differentia, species autem quæ definitur habet rationem totius, & hoc est, quod dixit Philosophus in Proœmio primi Physicorum, circulum, hoc est definitum totum quoddam esse, exempli gratia, animal rationale mortale, hæc tria hominem componunt. Vnde homo, definitum hoc, instar circuli, est veluti quoddam totum ex genere, & differentijs, veluti ex partibus compositum. Et propterea dicitur in definitione esse habitudinem multorum ad vnum. hoc est multarum partium ad vnum constituendum. Quare definitum est quoddam totum, quare species definita est totum, genus autem definitionem ingrediens, est pars. Vnde ad hunc sensum definitio appellari potest compositio, quia scilicet definitum ex definitione componi videtur. Hoc autem ea ratione monere volui, vt si fortasse ab authoribus definitio, compositio nuncupetur, intelligatis ad quem sensum compositionem cum definitione commisceant, nec methodos multiplicare vestrum aliquis cogatur. Cęterum cum ex propositis constet, posse definiri, tum genera subalterna, tum species specialissimas, non ab re fore opinamur, si tradatur ars secundum quam venari liceat definitionem, tum generis, tum speciei: quoniam ex hoc etiam sciemus methodum indagandi, tum genus, tum differentiam cuiuslibet rei, quam definire voluerimus, & in hoc consistit præcipua pars methodi definitiuæ. Quinimò ex his patebit aditus, & facilis ad aliarum methodorum naturam indagādam, namque methodi adeo inuicem connectuntur, vt in explanatione vnius, & reliquæ, si non vndequaque, saltem non leui ex parte, dilucidentur. Præterea ex dicendis quoque constabit, cum definitio constituatur ex genere, & differentijs, qua arte tum genus, tum differētias seorsum a definitione inuestigare oporteat.

De definitione speciei. *Cap.* XXIII.

CVm definitio inuestigari possit per modum, tum compositionis, seu resolutionis, tum etiam diuisionis. Primum a facilioribus auspicātes, speciei definitionem cōpositiua methodo lucidissimo Them. comite secundo Post. inuestigabimus. Itaque Them. proponens methodum definiendi speciem, noscensque definitionem constare ex genere, & differentia, ideo quantum ad genus, statuit opus esse referre beneficio singularium species specialissimas, in aliquod commune, in aliquod genus, quod deinde per differentias limitari, seu contrahi debet ad naturam definiti, veluti (inquit Them.) si voluero definire numerum ternarium, considerabo multas species, quatenus in aliquo communi conueniunt. Aduertendum autem hoc commune esse in duplici differentia, nempe vel quia extēditur vltra genus naturæ illius, quod definire volumus, vel quia citra consistit. Vltra genus extenditur, vt cum considero ternarium numerum, quatenus aliquid est, tunc hoc aliquid esse, est supra genus ternarij numeri, id est, supra numerum. nam & alia dicuntur esse, quæ non sunt numeri, & tale commune non ingreditur definitionem, daretur enim definitio per nimis remota, commune autem quod est citra genus, citra numerum, est imparitas, quia tantum ad naturam numeri pertinet, est autem quid commune, nam competit non solum ternario, sed quinario, septenario, &c. Vnde omnes hi numeri, oēs hæ species reducuntur in vnam communem naturam, nempe in numerum imparem, quod nihil aliud est, quam hanc naturā communem dispersam in plures species, colligere in vnam cōmunē naturā:

nempe in numerũ imparem. propterea definitio indagatur per viam cõpositionis, seu resolutionis ascendendo a speciebus ad genera, ad communia, non tamen ad communissima, quæ etiam resolutio dici potest quatenus ternarium numerũ resoluimus in sua principia: est enim quoddam compositum ex numero, & impari, & ideo resoluitur in numerum, & imparem, in hæc duo communia. Quare dicitur cõpositio, quatenus natura dispersa in vnũ colligitur. dicitur autem resolutio quatenus res composita in sua principia cõmunia resoluitur. Cæterum, quia definitio datur non solum per cõmunia, sed & per propria, ideo opus est considerare, quodnam est peculiare ternario numero, quia inquantum numerus, inquantũ impar, propterea non distinguitur a quinario, & alijs speciebus, itaque cum animaduertimus, quòd primus est imparium, atq; primus bifariũ, nempe vt eũ alius numerus nõ metiatur, & quod in numeros alios resolui nõ potest, statim habemus talem definitionem, quòd ternarius est numerus impar primus incompositusq; dupliciter. Sed clarioris doctrinæ gratia dem⁹ exemplum in homine, si perpendo hominem vna cũ equo, asino, boue, & alijs speciebus: si volo hominem definire, opus est, vt inquiram in qua communi natura conueniant, & quamuis cõueniant in natura substantiæ, corporis, & animalis, quia tamen magis est proxima animalitas, ideo has species in animal referemus, ob idque homo erit animal. verũ adhuc a brutis non distinguitur. Qua igitur ratione distinguetur? per rationale. qua arte hanc venabimur differẽtiam? a proposita methodo, nempe resolutiua, seu compositiua minime recedentes, non possumus dicere hanc differentiam hac serie esse indagandam, quia animal est, vel rationale, vel irrationale, namq; diuisiua progrederemur methodo, quare hanc differẽtiam indagabimus, humanæ speciei indiuidua cõsiderãtes. Vnde quemadmodum indiuidua humana, cũ brutorum indiuiduis in animalitate concurrunt, vt in hoc communi, ratione cuius habemus genus, ita si differentiã indagare volumus, opus est considerare quidnã sit in indiuiduis humanis, quod non sit in indiuiduis brutorũ. Vnde cum obseruemus, in humanis indiuiduis communem esse rationem, quæ in brutorum indiuiduis minime locum habet, ob id illi generi addimus, hoc cõmune indiuiduis humanis, quod tamen brutis non competit. Et ideo per hoc distinguitur a brutis, atque dicimus, homo est animal rationale. deinde vero quoniã obseruamus indiuidua cœlestia, corpora cœlestia esse animalia, esse rationalia, vt ab his seiungatur homo, opus est vlterius inquirere aliquod aliud commune quidem indiuiduis humanis, quod tñ indiuiduis supernis non competat. Quare cũ obseruemus, indiuidua humana interitui esse obnoxia, non autẽ suprema illa indiuidua, ideo addimus mortale, & dicimus, homo est animal rationale mortale. atq; secundum hanc rationem inuẽta est hominis definitio per viam resolutiuam, seu compositiuã, vnde cũ hæc compositiua methodus originem habeat a singularibus, sicut contra diuisio ab vniuersalibus, mirum non est si dixerit Auer. 2. Post. 82. ex mente quoque Arist. modũ compositionis, diuisionis modo faciliorem esse, quia nomen æquiuocum non fallit in rebus particularibus (inquit Auer.) in vniuersalibus autem decipit. Hinc etiam sequitur cũ dixerit Auer. primo, de an. 5. inuestigandum esse, an animæ definitio indaganda sit, vel demonstratione, vt Hipp. vel diuisione, vt Plato, vel compositione, vt Arist. in Posterioribus. Vnde quoad Hipp. non est credendum, ita absolute vsum fuisse demonstratione. Definitio enim demonstrari non potest, vt definitio, sed causa est, quoniam fuit primus, qui de rebus disseruit. Vnde potius considerauit partes seorsum a definitione, quam in definitione: partes autem seorsum a definitione, demonstratione probati possunt, vt deinde demõstratæ ipsam ingrediantur definitionem, constantissimaque fiat definitio. Plato autem & Aristot. potius considerãt partes definitionis in definitione, at Plato methodo incessit diuisiua, quoniã altius est philosophatus non fuit ita sensibus immersus, sicut Aristot. ob idque maluit uti methodo illa, quæ ab vniuersalibus exorditur, & ad minus vniuersalia progreditur, proindeque diuisione. Aristo. autem magis sensatus utitur compositione, quæ a sensibus ortum trahit, quæ via facilior est. Cæterum circa compositionem aduertẽdum, quod quamuis opponatur diuisioni, quoniã diuisio incipit a supremo genere, & gradatim p genera subalterna descendit ad speciem specialissimã, seu genus proximum: contra autem compositio procedit incipiendo a specialissimis ascendendo ad generalissima, non propterea tamen ascendere semper oportet, vsque ad genus generalissimũ, nanque vbi habeamus genus proximum satis est. Vnde vbi habeo hominem esse animal, non est vt laborem, vt inquiram, atque habeã esse in genere vel substantiæ, vel corporis, qa si est animal, est etiam corpus, est etiam substantia, & ex hoc colligitur quoque minor difficultas in compositione, quam in diuisionem, nã in diuisione auspicamur a generalissimo, in quo minime insistendum, in cõpositione autem primum referimus indiuidua in speciem, & speciem in proximum genus, in quo quiescere licet, quoniã definitio per proximũ genus tradi debet. Hæc de constitutioni definitionis, speciei p viam constitutionem, seu resolutionis. Quãtũ vero ad constitutionem definitionis adhuc speciei, sed per viam, per methodum diuisiuam, sciendum hunc in modum constitui, atque vt in eodem exemplo insistamus, hominem exempli gratia si definire voluero, tunc ita progrediar, homo cum sit in genere entis, vel est substantia, vel accidens, sed homo est substantia, tunc vltra substantia, vel incorporea, vel corporea, homo substantia corporea, tunc vltra, corporeũ, vel animatum, vel inanimatum, homo animatum, ergo substantia corporea animata, tunc vltra, substantia animata, vel sensitiua, vel insensitiua, homo sentit, quare homo substantia animata sensitiua, quare homo animal: tunc vltra, animal vel rationale, vel irrationale homo habet rationem, quare homo est animal rationale, tunc vltra, animal rationale vel mortale, vel immortale, homo moritur, quare tandem homo nihil aliud est, quam animal rationale mortale. Hæc de constitutione definitionis speciei per Methodum, tum cõpositiuam, seu resolutiuam, tum diuisiuam.

De definitione generis.
Cap. XXIIII.

QVantum autem ad artem constituendæ definitionis generis, & primum per viam compositionis, Them. hanc artem proponens duo obseruanda præcipit, primum vt accipiamus species proximas illius generis, & resoluamus in vnum cõmune proximum, secundum vt genus definiẽdum resoluatur in genus superius, atque ita in definitione genus sit illud superius, differentia autem sit illud commune, in quo species conueniebant, vnde hic est resolutio specierum definiti, & resolutio ipsius definiti. Exempli gratia (ait Thе.) volo definire lineam, tunc species lineæ sunt recta, obliqua, & circularis, quæ omnes in hoc conueniunt, vt sint lineæ longæ citra latitudinẽ, vt in his sit longitudo citra latitudinem. Si postea genus definiendum resoluamus, dubio procul suum gen⁹ erit quãtitas, quare lineæ definitio erit, linea est quantitas longa citra latitudinem, declaro & sumpto

exemplo ab animali, volo animal definire, accipio species specialissimas veluti hominem, bouem, leonem, & similia, certum est quod conueniunt quatenus in his est animalitas, proindeq; sensus, & motus, quantum ad genus dubio procul est in genere substantiæ, quare hoc genus animal erit substantia animata sensitiua. declaro adhuc sumpto exemplo a febre propter medicos. in febre obseruamus tertianam febrē; quotidianam, & quartanam, has species conuenire quatenus in qualibet specie est calor coniunctus cum siccitate, qui calor potissimum viget in corde, quod a posteriori ex pulsu, & respiratione habemus, inde colligimus has species conuenire in caliditate, & siccitate cordis: si deinde genus definiendum nempe febrem in suum referamus genus, nemini dubium, quod suum genus remotum est morbus, proximum autem intemperies: nam morbus prædicatus de intemperie, non econtra, quare accipiamus genus proximum, & dicamus, quod febris est intemperies, deinde cōmunitatem in speciebus addamus loco differentiæ, & dicamus, calida, & sicca cordis, si autem genus definire volumus, definitionem nempe illius indagantes, Methodo diuisiua, vt optime explanabat Eustrasius. Ita dicēdum primum in definitione (exemp. gr.) animalis, supremum accipimus genus, quod est substantia, postea diuidimus, dicentes omnis substantia, aut corporea, aut incorporea, animal autem substātia est corporea, tunc vltra, omnis substantia corporea, aut animata, aut inanimata, est autem animata, tunc vltra substātia animata, aut sensitiua, aut insensitiua, sed est sensitiua. Quare tandem animalis generis huius definitio est, quod animal est substantia animata sensitiua. Si autem vos medici desideratis exemplum sumta a febre, sciatis ita esse progrediendum, nempe a supremo genere, vsque ad proximum per differentias oppositas hunc in modum, constat febrem esse quid præter naturam: quod aūt est præter naturam, vel est morbus, vel causa, vel symp. cum autem morbus sit a quo immediate operationum læsio procedit, ideo febris erit morbus: tunc rursus morbus diuidendus, vnde cum morbus sit affectus præter naturam, seu contra naturam partium corporis cum sit accidēs, & accidentis sit inesse subiecto, ideo per subiectum iradi debent differentiæ. Vnde cum partes sint, vel similares, vel dissimilares, meritō similarium erit morbus in intemperie, causa organicarum in mala compositione: ratione omnium morbus communis, nempe in soluta vnitate, modo cum in febre partes lędantur similares, ideo erit morbus in intemperie. Tunc rursus si intemperies diuidatur, intēperies est, vel calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, ideo cum hę sint differentiæ definiti, ideo febris esse non potest genus magis proximum, quàm ipsa intemperies, quare febris est intemperies, quę intemperies cum possit esse, vel simplex, vel composita, in febre locum habet intemperies composita, & ea calida, & sicca. Quare febris erit intemperies calida, & sicca. Omittamus autem pro nunc cor, quando sermo noster est de definitione formali quidditatiua potius, quàm quietatiua nuncupata, & per additamentum, de arte cuius definitionis conficiendæ iam differamus.

De cōficiēda definitione formali quietatiua, seu per additamentum. Cap. XXV.

Itaque iam agamus de modo cōficiendi definitionem adhuc formalem, sed quietatiuā, seu per additamentum, quæ nimirū competit, tum substantijs, tum potissimū accidentibus. competit aūt substantijs potius simplicibus quam compositis, vt cū dicimus, anima est actus corporis. Vnde definitur per corpus, proindeq; per additamentū. Circa quam definitionem constituendam imprimis sciendum cum Auer. 7. Met. 17. & infra, 8. Met. 6. quod quamuis vtraque definitio, hoc est quidditatiua, & quietatiua cōstituatur ex genere, & differentia, discrimen tamen esse, quia in definitione quidditatiua genus est quasi materia, differentia aūt quasi forma, vel etiam cum eodem Auer. 7. diu. 33. in definitione formali genus se tenet ex parte formæ vniuersalis, differentia autem ex parte formæ propriæ, at in definitione, quietatiua nuncupata genus est quasi forma, differentia autem quasi materia, & præcipue in definitione accidentiū, nam differentia est ipsum subiectum, quod est substātia, genus autem est accidēs sicut, & definitum accidens est, ob id Auer. 5. diuin. 34. & 7. eiusdem operis a 17. ad 19. ait accidens habere definitionem secūdum quid, quoniam accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc est ex accidente, & substantia scilicet ipso subiecto. Vnde secundum hanc rationem definitio substantiæ per additamentum distinguitur a definitione accidentium per additamentum, namque in definitur substantia tam genus, quā suum additamētum est, in eodem genere, verbi gratia, cum dicimus, anima est actus corporis, tam genus quam differentia sunt in genere substantiæ, sicuti & anima in eodem genere collocatur. Quo fit, vt ex substantia, & suo additamento fiat vnum per se in definitione scilicet quietatiuæ substantiæ, ex accidente autem, & suo additamēto scilicet in definitione quietatiua accidētis fiat vnum per accidens, quia vt constat accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc est substantia, & accidente, exēpli gratia cum dico, febris est intemperies calida, & sicca cordis. Intemperies, quæ est genus, est accidens, cor autem, quod est loco differentiæ est substantia: & ideo dicit quasi materia, est enim materia, circa quā per quam intemperies febrilis a relinquis intemperantijs seiungitur. Vnde in definitione essentiali, seu formali accidentium, vt vndequaque quiescat intellectus definitionē per omnia causarum genera tradere oportet. quod ait hoc verum Gal. 4. de diff. pul. a. inquit, definitionem essentialem esse orationem, q; sei essentiam docet, hæc autem est explicatura genus, differentias, vsum generationis, hoc est causam finalem, dummodo res præter naturam non definiatur, nam in rebus præter naturam, in rebus malis finis lo cum non habet. definitio præterea cum Galeno explicatura est causam efficientem, præcipueque vero, vt confirmat idem Gal. cap. 9. vbi res definiēda de genere existeris illarum, quæ sunt in fieri, definitio quinetiam cum Gal. explanatiua est causam materialem, hoc est instrumentalem, quæ tamen aliquo modo ad efficientem refertur, veluti est definitio de pulsu tradita a Gal. in qua habet, quod pulsus est actio peculiaris præcipue cordis, deinde arteriarum, quę distintione, & contractione moueatur a facultate vitali, qua caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autē in cerebro spiritus animalis. Quam definitionē proposui, tum loco exempli, tum vt animaduerteretis quantū irrationabiliter quidam reprehendunt proponentes definitiones lōgas. Hi namque optimos viros redarguentes facile ostendunt definitiuę methodi artificium, neque in cortice assequi potuisse. Namque interdū longas definitiones curare non est possibile, & pręcipue vbi definiuntur accidentia, quæ per omnia causarum genera definiuntur. Vnde & illa est optima absolute vtilissimaque formalis, & quietatiua febris definitio in qua dicimus. Febris est intemperies, calida, & sicca cordis, dependens a calore influente in igneum mutato, a causis calefactiuis, producibili. Hæc de definitione formali, modo ad causalem deueniamus.

De definitione causali.
Cap. XXVI.

QVantum itaque ad definitionem causalē paucis sciendū hāc potissimū locū habere in accidentibus, vtpote in illis, in quibus ita formales, & exquisitæ definitiones inueniri nequeunt. Hæc vero causalis definitio nō traditur per genus, vt formalis, sed vel per causam efficientem, vel per causam formalem substantiæ, quæ est causa mediata accidentis, immediata autem substantiæ. Est enim ipsius substātiæ forma. Traditur quin etiam per operationes definitio, quę tamen causalis, & effectiua dici potest, quatenus traditur per operationes ab efficiente prodeūtes. Quam veritatem vt apertam habeatis do exemplum in singula, primū traditur definitio per causam efficientem, vt cum dicimus, febris est calor natiuus in igneum mutatus. Nāque idem est ac si diceremus, febris fit a calore natiuo in igneū mutato, deinde vero traditur definitio per causam formalem quidem, sed potius substantiæ, quam definiti, quod accidens est, veluti si dicam⁹ risibile est animal rationale mortale, quæ eadem est ac si diceremus risibile, inest homini propter animal rationale mortale, tandem assignatur definitio per operationes, veluti cum dicebat Hipp. medicina est appositio, & ablatio, quæ eadē est ac si diceremus medicina est ars, in qua a natura, & artifice superflua auferuntur, & deficientia apponūtur. Sed dicet aliquis qua ratione possibile est dignoscere, vbi definitio aliqua proponitur hāc esse causalem definitionem, non autem formalem? Hunc in modum quilibet hanc veritatem intueri poterit. Si nāque definitio fuerit formalis, nempe per proximū tradita genus, tunc redigendo proximū genus in remotum, & vsque in remotissimum perpetuo quodcunque genus, hoc est tum remotum, tum remotius, tum remotissimū, in quid de definitio prędicabitur. Nanque per regulam ante prædicamentalem, in essentialiter, & formaliter digestis quicquid prędicat. de prædicato, prædicatur etiam de subiecto. exempli gratia cum dico. Homo est animal rationale mortale. Hæc est definitio formalis tradita per genus, quia siue animal referatur in corpus, siue in substātiā semper quodlibet horum in quid de homine prædicabit. Verum enim est afferere, homo est corpus, homo est substantia. At si dixerimus risibile est animal rationale mortale constabit hanc definitionem non esse formalem, sed potius causalem, quia si animal referatur in corpus, atque in substantiam, tamē neque corpus, neque substantia de definito, de risibili prædicatur. Atque ideo cum dicimus risibile est animal rationale mortale, hęc est definitio causalis, quę traditur p formam hominis, quæ est causa mediata passionis, scilicet risibilitatis, ob idque huiusmodi definitio locum habere solet in accidentibus quidē, sed pprijs a subiecti essentia fluentibus quemadmodum risibile fluit ab essentia hominis, beneficio nimirum naturalis agentis, quippe quod quantum dat de forma, tantum dat de consequentibus formam. Sed propter medicos liceat exempli gratia febris definitionem in medium afferre. si itaque dixerimus febris est intēperies calida, & sicca cordis. Hæc erit definitio formalis tradita per genus fundametum, quia siue intemperies reducatur in dispositionem in primam qualitatis speciem, siue in qualitatem semper qualitas, & prima qualitatis species in quid pdicabitur de febre, & verū erit dicere, febris est mala dispositio, febris est morbus, febris est qualitas. Ecce quemadmodum semper quodlibet genus, hoc est tum remotum, tū remotissimū in quid de febre, de definito prædicatur, & propterea dignoscimus hanc definitionem esse formalē. At si dixero febris est calor natiuus mutat⁹ in igneū, hęc non est definitio formalis, quoniam calor naturalis in igneum mutatus nō potest esse genus febris. Etenim calor natiuus est substantia, falsum autem est dicere febrem esse substantiam. Ecce quemadmodum prædicatio in quid locum non habet, & ppterea nō est formalis definitio, sed causalis, hoc est tradita per causam efficientem. Quam veritatem si cognouissent. Seniores quidam non ita laborassent in confirmanda illa de febre sententia dum nimirū cōtūdunt febrem esse corpus ostendere. Quę opinio tametsi ab aliquibus noua reputetur, fuit tamē promota etiam tum ab alijs, tum a Tadęo Florentino prima particula aph. 26. dicimus etenim nos ea mente Gal. tum prima aph. 16. tum etiam 14. febrem esse passionem, seu intemperiem calidam, & siccam, febrem esse de genere qualitatis, proindeque magis, & minus suscipere quotiescunque febrem formaliter consideramus, nanque tum intemperies, tum quodlibet genus supra intemperiem, vt constat, in quid de febre prædicatur, dicimus etiam cum eodem Galen. prima aphor. 14. febrem esse calorem naturalem in igneum mutatum, qui quidem calor est substātia, est corpus, vt propterea statuēdum etiam sit febrem esse corpus, nō propterea tamen fateri cogimur sicuti doctissimi Seniores forsitan propter ætatem dormitantes fateri coacti fuere, febrem quidem esse corpus, sed non propterea esse morbum in numero, quoniā in febre calor naturalis secundum substantiā minime angeť, sed solum minuitur. Quod dictum tametsi falsissimum sit, in præsentia tñ a nobis reprobandum non est, tum propterea quod institutū nostrum non est, de febribus differere, tum magis, quia in lectionibus nostris in interpretatione aph. 14. hanc difficultatem, ad amussim aperuimus, tñ maxime, quia alios redarguere minime volumus, sed simplicem veritatem in medium afferre. Ob id in præsentia regulæ antepræ dicamentali, ac optimo fundamento innitentes dicimus quod cum febris sit calor naturalis in igneū mutatus, sit substantia, sit corpus, sed secundum definitionem non formalem, sed causalem, quia s. nec substantia, nec corpus in quid de febre prædicantur, ob id nec aduersarios concludere posse, si febris est substantia, igitur erit morbus in numero. Ratio enim hęc teneret si febris esset calor pro substantia formaliter. Cum autem sit causaliter, seu effectiue nihil illorum ratio concludere potest. Sed hæc per transcēdam sint dicta. Et ideo ad propositum nostrū redeuntes dicimus definitionem causalem non alio mō cōstituendam esse, atque a formali distinguendam, quā hactenus declarauimus. Quare definitiuæ methodo extremam manum imponere liceat, atque ad alteram accedere nempe ad diuisionem.

De definitione diuisionis.
Cap. XXVII.

CVm propositum nostrum sit sermonem habere, de diuisiua methodo imprimis illud sciendum, necessarium esse omni cum diligentia de hac methodo disserere, quandoquidem methodus sit summam in se includēs dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem, quæ tria facile ostendo. Primum quantum ad huius methodi præstantiam, hanc Plato maxime extollebat quādo in ciuili, vel de Regno illum honorabat processum, quo secundum differentias distinguere valemus, vnde etiam diuinitus progressum sępius testatum reliquit. Hinc factum est quod sicuti dignissima est methodus ita fœcundissima existens vberrimos parit fructus. Vnde quantum ad hanc, & vberrimam vtilitatem, aduertatis nō esse vnicam, sed multiplicem,

tiplicem, dicebat enim Auer. primo phy. 1. secundo phy. 3. quarto. Cœl. 22. & alibi nos in diuisione vti ad declarandum aliquod, quod neque vndequaque, est notum, neq; vndequaq; hoc est naturaliter, ignotum, sed medio modo. Diuisione etiam vtimur eum eodem Auerr. 7. met. 43. & secundo poste. ad largiendas definitiones, vnde Gal. 4. de differentijs puls. 7. dicebat tum ex propria, tum ex Pla. sen. in Soph. & ciuil. diuisiuam methodum ad conficiendas definitiones concurrere, etenim inuenimus per diuisioné tū genera, tum differentias ex quibus definitiones conflantur. Accedit præterea alia, & maioris momenti, vtilitas, nempe impossibile esse sine hac methodo diuisiua morbū aliquem dogmatice curare. Quam veritatem cognouit, imo patefecit, Gale. secundo meth. 6. a principio, cum dicat quod ille maxime in medēdi methodi foribus etiam labetur, qui omnē morborum numerum methodo scilicet diuisiua nō inuenerit. Sed quomodo sequitur hoc? quia nimirū, sine hac methodo non poterimus a communissima indicatione ad distinctissimá descendere, exempli gratia quomodo in febre descendam ego a communissima indicatione curatiua ad refrigerationem, & humectationem, nisi prius sciuero qua arte morbus diuidatur in intemperiem, malam compositionem, & solutam vnitatem, mox vero quomodo intemperies diuiditur in simplicem & compositam, composita in frigidam & humidam, frigidam & siccam, calidam, & humidam, calidam & siccam. Hæc dubio procul citra diuisiuam methodum assequi est impossibile. vtilis ergo est, & necessaria, cui insignis adnectitur difficultas, ideo dicebat Plat. in Sophista, vel de ente, causam veterē diuisionis generis in species superioribus ignotum fuisse, adeo vt nemo partiri cōtenderit. Vnde non immerito illos vocabat dialecticos, qui bene pro rerum natura diuidere scirent, non autem male imperiti coqui ritu, qui mēbra potius cōfringit, & dilacerat, quam diuidit. Cuius & īsignis difficultatis minime ignarus Gal. 1. Math. 3. ait, Aristo. & Plat. admodum difficilem rem esse censuisse genera in propias differentias exacte diuidere, atque post hos Theophrastum, & alios philosophos rationé absoluere tentauisse, vtpote nec apud illos satis adhuc constantem. Quare diuisiua methodus difficillima est. Sed dicet quis, cur tanta est in diuisiua methodo difficultas? Resolutio huius quæsiti colligi potest ex eodem Gale. 3. de resp. diff. capit. 3. vbi inquit an quis recte diuidat, & an nulla relicta, sit difficilis respirationis species, hoc non omnibus inuenire facile est, sed qui de his iudicaturus est eū, & diuidendi methodi expertum esse oportet, & circa Hippoc. dogmata non inexercitatum. Ex quibus facile colligendum difficultatem in hoc consistere, quoniam ille, qui recte diuidere exoptat non solum methodum diuisiuam callere debet, sed etiam cognoscere naturam & essentiam rei, quam diuidere intendit in species, per oppositas, & essentiales differentias, quod assequi est admodum arduum. Vnde mirum esse non debet si doctiores etiam viri in diuidendo allucinati fuerint, & ob id Gale. 2. de tuend. 3. asserit plerosque in diuidendo errare; vt numerosas proponant differentias, quas numero comprehendere facile non est; propterea quod logicæ contemplationis plane expertes cum proprijs differētijs, externa, & aliena imprudentes confundunt. Accedit etiam quod Galenus uono de plac. 6. inquit ex Hipp. mente duplex in diuisionibus esse peccatum, nimirum quia alij deficiūt omittendo necessaria, alij excedunt, qui rem, de qua agitur secant in multitudinem non propriam, scilicet diuidentes per differentias, quæ speciem non cōstituunt. Quinimo ex propria sen. primo de diff. febr. a principio proponit tres errores contingentes in methodo diuisiua. Primus error est, quia prætereunt primum genus, quod desumitur a rei diuisæ substantia. In quem errorem in opusculo de latitudine sanitatis lapsus est Altim. atque ob hoc insalubre vt nunc hī genus primum cōmune, omnibus corporibus referre ignorauit quod sequenti anno (Deo dante) luce meridiana clarius demonstrare vobis pollicemur. Secundus error: quia deficiunt, inquit Galenus, in diuisione vtiles scilicet differentias omittēdo, hoc est proprias. Tertius error quia excedunt proponendo inutiles, & accidentales has cum vtilibus, & essentialibus permiscentes. Cum itaque hactenus constet diuisiuam methodum sibi adscribere insignem tum dignitatem, tum vtilitatem, imo necessitatem, tum difficultatē. merito summa cum diligentia de hac meth. differendum, & potissimum citra confusionem, quando quidem sicut cōfusiores claras obscuras reddit, ita distinctiores alioqui tenebris inuolutas satis faciles efficit, quare tali serie progrediemur. Primum quidē proponemus definitionem diuisionis eamque enucleabimus, secundo de differentijs huius methodi loquemur, tertio de arte conficiendi hanc methodum disseremus. Quātum ad primum, imprimis inquirendum an diuisio sit uox vniuoca, vel æquiuoca seu analoga. quia si æquiuoca prius est distinguenda, deinde eam definire opus erit. Sed neminem latere debet diuisionem esse vocem æquiuocam quatenus significare potest, & primū capitulorum diuisionem, quæ ab auctoribus fieri solet, quādo nimirum diuidunt tractatus in libros, & capita, de qua diuisione in præsentiarū minime agere decreuimus, nanque vt ait Auerr. 1. colliget. 1. tales diuisiones non sunt necessariæ in scientia ex natura scientiæ, sed inducuntur ab autoribus propter debilitatē discretiuæ scolarium diuisio, præterea significare potest cum Altinoo Platonico, & Ammonio in primū Periherm. imo Galen. 9. de plac. vltimo multiplicem diuisionem, quarum tamen (vt ex ro noscetis) vnica tātum ad methodum diuisiuam proprie referri potest, & in ea includi, primum quidem diuisio fit vocis in sua significata, atque hęc diuisio, vt optime explanat Boe. est duplex, nimirum vel vnius nominis, uel vnius orationis. Vnius nominis, vt cū canis diuiditur in marinum, terrestrē, & cęlestem; & dicitur diuisio vocis æquiuocæ in sua significata. Vnius autem orationis, vt est: aio te Aeacidam Romanos vincere posse. diciturque discretio ambiguitatis, quatenus significare potest quod vincere debent, vel Romani, vel victorem fore Aeacidam, atq; huic diuisioni minime innititur methodus diuisiua, quoniam versatur circa res, non autem circa voces, præterea diuisio est totius, quæ duplex est nimirum, vel totius in partes eiusdem prædicamenti, vel diuersorum prædicamentorum. diuisio autem totius in partes eiusdem prædic. est adhuc duplex: est enim totius in partes, vel integrales, vel essentiales, diuisio quidē totius in partes integrales veluti si corpus humanum diuiditur in caput, thoracem ventrem inferiorem, manus, & pedes. Quæ diuisio quamuis maxime, & proprie diuisio sit, quia est continui, attamen nequaquam se habet secundum leges methodi diuisiuæ, sed potius secundum leges resolutiuæ, nam secundum hanc diuisionem non fit compositio, sed contra prius resolutio totius in suas partes, diuisio autem est totius in partes essentiales, veluti cū compositum diuiditur in corpus, & animam, vel materiam, & formam; quæ diuisio pariter methodo diuisiuæ non inhęret, sed potius resolutiuæ, quia pariter resoluitur compositum in materiam, & formam. diuisio vero fit in partes diuersorum prædicamentorum, veluti cum compositum diuiditur in substantiam, & accidens, quę diuisio nec ipsa efficit methodum diuisiuam, sed potius resolutiuam, quoniam compositum resoluitur in ea, ex quibus est constitutum, in substātiā & accidens, & ob id ait Galenus, hāc nonnulli philosophi appellant diuisionem perinde ac resolutionē, præterea verò diuisio est quę (vt ait Boetius) secundū

accidens

accidens fieri dicitur, atque huius est triplex modus diuidendi, primus modus est diuisio subiecti in accidentia, vt cum dicimus hominum alij sunt nigri, alij candidi, alij medij, secundus est diuisio accidentis in subiecta, vt est omnium, quæ expetuntur alia sunt in anima, alia in corpore. tertius modus est accidentium in accidentia, vt candidorum alia sunt dura, vt margaritæ, alia liquida, vt lac, atque hæc triplex diuisio a Buet. merito secundum accidēs fieri dicitur, quoniā nō nisi impropriè ad diuisiuam methodum refertur. Postremo fit diuisio generis in species per oppositas differentias, quę diuisio secundum Galenum dicitur diuisio per translationem ab illa, quæ est totius cōtinui in partes integrales, & hæc illa est, circa quā versatur qui methodo utitur diuisiua, proindeque talem diuisionem, talē methodum diuisiuam definire intēdimus. Quare methodi diuisiuæ, diuisionis ita accepę, talis ꝓponitur definitio, diuisio est [methodus, qua docemur per notas differentias deuenire in cognitionē rei quotuplex sit.] Quæ definitio satis facile explicari potest, cōstat enim quid per methodum velimus, nempe instrumentalem doctrinam, qua a noto ad ignotum progredi docemur, verum cum in qualibet methodo tria sint, nempe notum, ignotum, & via, vt methodus hæc diuisiua a reliquis seiūgeretur dictum fuit, [per notas differentias.] namque in diuisiua methodo notum non alia ex parte se tenet, quam differentiarum, quatenus notiores existentes constituunt tum genera, tum species omnes, vsque ad specialissimas. Quantū autem ad ignotum, dictū fuit, [in cognitionem rei quotuplex sit.] nanque in diuisiua methodo ignotum nihil aliud est, quam rerum numerus, & præcipue generum, & speciei, verbi gratia, vbi proponitur sermo de febribus, nos latet, quotnā sint genera, & species febris, & ob id numerum tum generum tum specierū per ipsas differētias cōstitutiuas beneficio diuisiuæ methodi inquirimus. Quemadmodum progressus est Galen. in libr. de diff. morborum, necnō in lib. de febrium diff. ad ignotum morborum numerum, nempe genericum, & specificum indagandum. Hinc merito sequitur, vt quantum ad tertium pertinet, nimirum ad viam, nō aliam esse in hac methodo, quam a supra ad infra. Quā veritatem optimè declarauit Galen. tum alibi, tu nono de placitis cap. 5. vbi ait, ex mēte etiam Plat. in Philebo, & Phedro, diuisiuā methodum ad differentiam compositiuæ, seu resolutiuę auspicari a primo, & maxime generali, atque desinere ad ea, quæ nullā amplius sectionem admittunt. Hæc de definitione. Diuisionem modo aggrediamur.

De diuisione methodi diuisiuæ.
Cap. XXVIII.

Repetio hanc methodum nullā propriè admittere diuisionem, nisi dicamus, hanc duplicem esse quatenus, & huius duplex est finis. nāque huius methodi vel finis simpliciter est rerum numerum indagare, & talis est pręstātissima methodus diuisiua, cui definitio famulatur. Vnde de tali methodo loquens Galen. primo method. quinto ait impossibile esse, vt sciamus differentias, & species alicuius generis, nisi sciamus, quid sit illud genus. ecce quemadmodum methodo diuisiuæ famulatur definitio, vel huius finis est inuenire genus, & differentias, ex quibus definitiones constituantur, & de hac Gale. nono, de placit. 6. ex mente Plat. in Phileb. cū dicat ex diuidendi methodo inueniri differentias, atque hæc ad differentiā prioris in relatione ad definitiuam habet rationē serui, sicut prior habet rationem domini, nanque sicuti priori famulatur definitio, ita hæc famulatur definitioni, nempe definitionis inueniēdo tum genus, tum differētiam, & ideo dicebat Auerr. primo de an. quinto: & sexto diuin. primo, regulas dantes definitionē pręcæteris esse diuisionem. Sed iam ad magis vtilia, magisque necessaria progrediamur, nempe ad explicationem artis, cui innititur diuisiua methodus.

De arte diuidendi.
Cap. XXIX.

Tametsi alij de hac materia differētes, multas, atque plurimas proposuerint conditiones, quæ in diuidendo seruandę sunt, nos tamen satius fore arbitrati sumus si ad pauciores, imo paucissimas has reduxerimus, nempe ad duas tantū, quæ, vt opinor, tāsi sunt roboris, vt vltra has q̄libet superuacanea censenda sit. hæ autem non sine arte hauriuntur, nimirū ex dictis Hipp. ita referente Galen. 9. de pla. ca. sexto, etenim cū ibi afferat in diuisionibus duplex esse peccatum, nimirum excessum, ac defectum. ob id in recta diuisione duo principaliter obseruāda. Alterum, vt non fiat excessus, reliquum, vt non committatur defectus, proinde inquirendum relinquitur quid requiratur ad euitandum tum excessum, tum defectū primum quantum ad excessum fugiendū, duo seruāda, primum est, vt diuisio per differentias celebretur oppositas, secundo vt vltra specialissimam speciē non fiat progressus. Quātum ad primum, cū Them. diuisio fieri debet per differentias nō omnes, sed oppositas, quod optime Galen. in lib. ad Tras. 40. dilucidauit vbi inquit nos ex methodis diuidēdi didicisse res eiusdem generis partiendas esse per differentias, per mēbra opposita, veluti cū dicimus animal est vel rationale, uel irrationale, nā rationale, & irrationale opponuntur, vnde in diuisione ille est error, quando fit diuisio per membra, quæ non sunt opposita, veluti (inquit Galenus) extremæ esset demētiæ dicere, animalium alia immortalia esse alia pedestria, quia mortale, & pedestre non opponuntur, præterea vero non solum diuisio fieri debet per oppositas, sed etiam proprias differentias, q̄ scilicet species constituere possint. Quia secūdum hanc rationem impropriè omittentur, & vitium in excessu minime committetur, & hoc est quod voluit Galen. 1. Met. 3. vbi ait, quod nō omnis differentia generi addita ad speciei cōstitutionē aliquid conducit, sed quæ ex propria generis diuisione nascitur, nā illæ differētiæ sunt, quæ species cōstituūt. Reliquæ omnes alienæ. Etenim animalis ꝓpriæ differentię sunt mortale, & immortale, rationale, & irrationale, mansuetum, & ferū, & alia id genus. Molle vero, ac durum, graue & leue, rarum, & densum, magnum & paruum, animalis differētiæ nō sunt, sed substantiæ, itaque etiam si cum animali, vel molle, vel durum, vel densum, vel rarum, vel magnū, vel paruum componens ad speciem conficiendā, nihil contulerit. At si rationale, & immortale adieceris efficitur deus, si rationale, & mortale efficitur homo, & veluti componitur, ex quo colligatis quod diuidēs quoddamodo componit, ac proinde diuisiuā methodum etiam compositiuam dici posse. Quod sit verum Galen. 1. met. 3. ait, si magnum vel paruum cōpones nihil efficiēs, si autem compones rationale & immortale, vel rationale, mortale, speciē efficiēs, ecce igitur quomodo compositiua methodus secundū hanc rationem cum diuisiua coincidit. Hocque ea de causa monere volui, ne forte quis vestrum decipiatur, methodusque citra necessitatem multiplicare cogatur. Cæterum circa prædicta vos monere licet, nimirum quod vbi diuisio fit per differentias, tum oppositas tū proprias, proindeque constituentes, vt talia membra ex diuisione accepta cum Aristo. secūdo post. de definito

nito in quid prædicentur. Aduertendum autem cum Philopon. Eustrat. & omnibus differentias prędicari in quid, quoniam sunt acceptæ cum genere, & non sunt amplius differentiæ, & ideo non prædicãtur in quale quid, sed vt genera innominata in quid, vt animal rationale prædicatur in qd de homine, similiter animal mortale, & sic de reliquis, secundum vero, ad euitandum excessum seruãdum est, vt vltra speciem specialissimam non fiat progressus, propterea in methodo diuisiua scire expedit quousque diuidere licet, hoc autem diuinissime (difficillimis tamen verbis) explicabat Pla. in ciuili, vel de Regno, siquidẽ ibi docens quo vsque diuidere oportet inquit quod vel percipitur multorum communio, vel percipiuntur dissimilitudines plurime in multitudine, si pcipiatur multorum communio veluti lapis, planta, bos, homo, q̃ multa in vno cõmuni conueniunt, veluti in substantia, tunc cum Pla. non est desistendũ nisi prius differentias omnes, quę speciebus clauduntur inspexerit, veluti dicamus nos, diuidentes substãtiam in animatam, & inanimatam. vel irrationale, & rationale, per quam differentiam, quæ specie clauditur nempe humana, fit perfecta cognitio, & vlterius descẽdere nõ licet, ꝓpterea dicebat Gal. a. Meth. 6. neque op⁹ esse, vt simus attenti priuatis morborum ꝓprietatibus, vt inde infinitos statuamus, nec in primis statim in generibus quiescendũ. Sed eo vsque progrediẽdũ, quousque ad morborum ideas omnes, hoc est species specialissimas descenderimus, quoniam quot sunt morborum ideæ tot sunt curationes. Ad rem, cũ Pla. loco citato infra speciem specialissimam descendere non licet. Si autẽ, ait Plato, alia ex parte percipiãtur dissimilitudines plurimæ in multitudine, veluti si percipiat hominem colorem, figuram, numerũ, dominũ, & seruum, quæ dissimilia sunt in multitudine, nempe in ente, quod multa continet, tunc præcipit Plato non prius desistendum, quam cuncta q̃ cognata sunt intra cognationem vnam, & proprietatem cõcludãtur, vniusque generis essentia vestiantur, hoc est ex dictis accipiens dominũ, & seruum per proprietatem illam, quòd simul sunt natura, habemus esse, ad aliquid, prius tamẽ quia in alio quod accidentia distincta a substantia, atque sic per proprietates quodlib. vnius generis essentia vestitur, verbi gratia, ita diuidẽdum, quod est aut est p se, aut alteri inest. Dominus, & seruus alteri in sunt, ergo accidens tũc vltra accidens, aut absolutum, aut respectiuum, dominus est, quid respectiuum: respectiuum autem est ad aliquid, ideo dominus, & seruus sunt in prædicamẽto ad aliquid. Ecce quod per diuisionem reperimus genus, in quo reperitur vnumquodque diuidendo scilicet p illa, per quæ vnum genus ab alio discrepat. vt tandem deueniamus ad id, vltra quod progredi non licet. Hęc de regulis seruandis, vt euitetur excessus. Quantum autem ad fugiendum in diuisione defectum nimirũ vt in diuisione nihil desit, hoc alioqui nõ est ita leue, & præcipue vbi cum Galen. 2. de diff. puls. 8. tale fuerit genus, quod habeat maiorem, & minorem excessum, maiorem & minorem defectum, nãque tale genus necessario infinitas habet differentias, quamuis ad sensum res ita non habeat, sed pro meliori, & peiori exercitatione nos percipere, interdum minutulas pulsuum differentias, interdum insignes tãtum. Cæterum vt tantam methodum (quantum possibile est) assequamur, cõfugiẽdũ ad pręceptũ traditũ a Them. 2. Post. vbi pcipit non esse statim deueniendũ ad vltimam speciem, vt (exẽpli gratia) siquis statim diuidat substantiam in animatam, & inanimatam, quia prior diuisio erat in corpoream, & incorpoream, atque pinde opus est progredi a supremo genere ad infimum genus gradatim per subalterna, per oppositas differẽtias, veluti a substãtia ad corpus a corpore ad animal, vnde cum vniuersaliores primo loco sint cognitu nędę, secundo loco minus vniuersales, non ita difficulter colligi potest quemadmodum ordo reperitur non solum in ordinibus, sed etiam in methodis, hinc est, quod in definitione animalis non dicimus quod animal est substantia sensitiua animata, sed potius quod est substantia animata sensitiua, quoniam scilicet substantia corporea prius diuiditur in animatam, & inanimatam, quam in sensi. & insensitiuam. Hęc igitur seruanda sunt vt in diuisione diminuti nõ simus. Vnde ad dignoscendum diuisionem, & potissimum quatenus definitioni famulatur, absolutam fuisse, ita vt ad vltimam deuenerimus differentiam, quæ speciem constituit specialissimã, obseruare oportet, qd nam ex tali diuisione proficiscatur. Nanque si ex omnibus in diuisione propositis exeat quoddam propriũ quod alteri ret applicari nequit optima atque exacta fuit diuisio, siquidem ex ea oriuntur ita genera, & differentiæ, vt inde egrediatur definitio cũ definito cõuertibilis. Proindeque optime atq; denuo vl absolutissimæ methodi diuisiuæ acquisita. Cæterũ circa dicta duæ occurrunt difficultates, ex quarum dissolutione magis, atque magis ars methodi diuidendi elucescat. difficultates autem inde scaturiunt. Cum ad euitandum excessum necessum sit diuisionem moliri per differẽtias non disparatas, sed potius oppositas, oppositio autẽ quadruplex sit nempe affirmationis, & negationis, habitus, & priuationis, contrarietatis, & relationis, prima inquam difficultas est an eadem ratione, & arte fiat diuisio per has oppositas differentias? secunda autem quæ diuisio ad definitionem cõducat? Quantum ad primum si accipiamus diuisionẽ, quę est inter affirmationem, & negationem, dicimus cum Boet. hanc oppositionem, quæ etiam contradictionis oppositio dicitur, ea ratione & serie fieri debere, vt in diuisione primum ponatur affirmatio, deinde negatio. Vt cum dicimus imparium numerorum alij sunt primi vt 3.5.7. alij non primi vt 9. neque dicendum imparium numerorum alij sunt non primi, alij primi, fundamentum autem est quoniam affirmatio, est prior negatione, quod autem primum est in diuisione hac prius collocari debet. aduertendum autem cum Boet. tunc potissimum fieri hanc diuisionẽ quãdo vnum nomen speciebus impositum non est. tunc enim necesse est speciem negatione componere, vt cum dicimus imparium numerorum alij primi, alij non primi, aliter negatione vti non licet, quoniã negatio per se nullam speciem facit, nam cum dico, homo vel equus species sunt, quicquid autem negatione profertur speciem non declarat. nanque non esse hominem, species non est, omnis enim species cõstituit esse. negatio vero quicquid ꝓponit ab esse disiungit, vt cum dico homo quasi sit aliquid locutus sum, cum autem dico non homo, substãtiam hominis negatione destituo. Itaque per negationem diuisionem moliri non licet, nisi (vt diximus) quando vnum nomen speciebus impositum non est, ob id Arist. primo physic. vt ab hac desisteret diuisione dixit, necesse est principia aut vnum esse, aut plura, poterat autẽ dicere, aut vnum, aut non vnum. Vnde dicit Philoponus quod idem est dicere, necesse est principia aut vnum esse, aut plura, ac si dicamus aut vnum esse, aut non vnum, sed maluit dicere Arist. aut vnũ, aut plura, vt desisteret ab eo, quod nihil in esse reponit, quãtũ vero ad oppositionẽ, quæ est habitus, & priuationis, in hac pariter seruandum, vt prius proponatur habitus, deinde priuatio, veluti, dicentes homo est, vel vidẽs, vel cæcus, entia sunt, vel finita, vel infinita ęqualia, vel inæqualia. Vnde aduertendũ hoc in qualibet diuisione pro viribus esse seruandum, vt proponatur prius illud membrum, quod natura prius est, vel saltẽ dignitate, præcipueque vero cũ fiant diuisiones, quarum ratione rerum numerũ inuestigare intendimus: quod dico ad differentiam diuisionis, quæ merito de-

finitionis

finitionis conficitur, nam (vt dictum fuit) diuisio primum ad rerum numerum, secundo ad definitionem dirigitur. Itaque in diuisione, quæ ad rerum numerũ dirigitur prior esse debet habitus priuatione, dummodo habitus sit præstantior priuatione, nam vbi priuatio negat imperfectionem hæc perfectior est habitu (dicant alij quicquid velint) exempli gratia, si dixerimus entiũ alia mortalia, alia immortalia, rursus quędam mobilia, quædam immobilia, cui dubium, quod immortalia: & immobilia sunt perfectiora? Et ideo accipiendo priuationẽ largo modo priuatio negans, imperfectionem ad differentiam legitimæ priuationis negantis perfectionẽ habitus excellentior est, ob idq; in diuisione primo ponenda sunt immortalia, & immobilia. Quibus ac diuinissimis legibus, assiduo ad dictus Philosophus 1. physico. vbi per diuisiuã methodum principiorũ numerum inuestigare instituit habet formalia verba. [necesse est principia vel esse vnum, vel plura.] Ecce primo ponit vnũ, quia vnitas perfectionem, multitudo, & pluralitas imperfectionẽ arguit, postea subdit. [si autem vnum vel immobile, vel mobile.] ecce proponit immobile, nam immobile perfectius est mobili, deinde ait [& si plura, vel finita, vel infinita.] præponit finita, quia finitum perfectius, imo quod infinitum cognosci nõ potest, quare methodo diuisiua progrediẽdum semper a nobiliori. Quantum deinde ad tertiam oppositionem, quæ erat contrariorum, hæc illa est, qua etiam frequenter vtimur in generũ diuisione, propterea dicebat Auerr. 7. diu. 42. diuisionem fieri debere per contrarias differẽtias, in qua si quis ordo seruari debet, ille sit, vt primũ ponatur contrarium ex parte boni, deinde ex parte mali, veluti si dicamus colorũ alij albi, alij nigri. Aduertendum autem circa hanc diuisionem, quod cum contrariorum alia nõ habeant, alia habeant media, si non habent media, iure ipso diuisio est bimembris, si autem habent media nõ necessario est bimembris, vt si dicamus colorũ alij albi, alij nigri, alij medij, verũ studẽdum semper, vt ad bimembrem reducatur, veluti dicamus colorum alij extremi, alij medij, extremorum alij albi, alij nigri. Quantum denique ad oppositionem 4. quę est oppositio relationis vt pater filius, dominus seruus, hæc nullam habet substantialem differentiam, qua hæc relatiua a se inuicem discrepent imo habent cognationem, qua ad se inuicem referuntur, vt alterum sine reliquo esse non possit, propterea non est facienda diuisio generis in relatiuas species, neq; enim hominis species est seruꝰ, aut dominus pater, aut filius, quare ipsa huiusmodi sectio a genere separanda est. Hæc de prima difficultate. Quãtũ ad secundam, facile est ex dictis absoluere. Erat autem, quę nam ex his oppositionibus ad definitionem conducat, constat enim conducere eam oppositionem, quæ ad diuisioné generis confert. Vnde semper reijcienda est relationis diuisio, quia dominus, & seruus non constituunt hominem. Sumenda autem quãdoque diuisio cõtradictionis hoc est inter affirmationẽ & negationem, dico autem quãdoque, hoc est quum cogit necessitas, nimirum quando vnum nomẽ speciebus impositum non est. Sumendę autem sunt diuisiones habitus, & priuationis, nec nõ contrariorum, hæ enim quam maxime ad definitionem conferunt. propterea concludebat Boet. ad definitionem illã cõferre diuisionem, quæ est generis in species, non per omnes tamen differentias, sed per illas, præter quas species esse non possent, imo per eas solas sint species vt cum ad definiendum hominem accipimus rationale, & mortale, sine quibus homo esse nequit, imo per has solas est homo, atque hi diuidẽdi mod. ea potissimum ratione admittuntur, quoniam validis, constantissimisque innituntur fundamentis, veluti est, non contingit simul affirmare, vel negare, vel etiã, de quolibet affirmatio, vel negatio vera est, vel falsa. Declaro cum dico principia esse vel vnum, vel plura, horũ alterum necessarium est confiteri propter illud principium, non contingit simul affirmare vel negare. Nã non contingit idem esse plura & vnum secundũ idẽ, nam si est plura non est vnum, & si est vnum non est est plura. Pariter cum dicimus quod animal est vel rationale, vel irrationale vel immortale, vel mortale, horum alterum confiteri est necessarium propter illud principium, de quolibet affirmatio vel negatio vera est, vel falsa Nanque si vnum verum est de homine, reliquũ falsum erit. quare necessario homo si est rationalis, non potest esse irrationalis, si mortalis, nõ potest esse immortalis. In his ergo consistit vniuersa, atque absoluta ars diuisiuæ methodi, vnde ad postremam methodum, nẽpe resolutiuam vt deueniamus, ratio ordinis facile permittit.

De definitione resolutionis. *Cap.* XXX.

PRoponitur hoc postremo loco resolutiua methodus dilucidanda, quippe quæ cũ non exigui momenti methodus sit. Præstat nanq; tũ ad definitiones indagandas, tum præcipue ad compositorum structuram dignoscendam. Nempe vt calleamus ex tot constitui, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus constitui possit, iccirco de more circa hanc methodum de eius natura, & essentia disseremus, secũdo de diuisione, quæ duo ea ratione perficientur, vt in quo ars resoluendi consistat, inde etiam elucescat. Itaque primum resolutiuæ methodi hæc proponitur definitio. resolutio est [methodꝰ, qua docemur a posteriori deuenire in cognitionem prioris quotuplex sit.] Declaro hanc definitionem paucis tamen, quandoquidem plura ex dictis constare debent. Dicimus igitur quod resolutio est [methodus.] Hoc est doctrina instrumẽtalis, qua a noto ad ignotum progredi docemur. Verũ cum in qualibet methodo locum habeat res nota, res ignota, & via, per quam a re nota ad ignotam progredimur, ob id inquirere oportet quomodo in resolutione hæc sese habeant, vt appareat qua ratione hæc methodus a reliquis separet. Quoniã vero definitio debet esse illa, beneficio cuius vnum ab alio dissidens deprehenditur, ideo videamus quomodo hæc præstet proposita definitio, dictum ergo est [qua docemur a posteriori.] Vnde sicut in diuisione res nota erat differentia, quæ prior est definito, prior est re ignota, cõtra in resolutione res nota est posterior ignota, sed qd est posterius? Dicimus esse duplex, nempe notionem finis, & ea quæ sensibus subijciuntur siue sint indiuiduas siue operationes, declaro & imprimis quantum ad notionem finis. Veluti cum resoluitur ab Ammo. in prædicab. homo in membra, hæc in humores, hi in elementa, hæc denique, in materiam & formã, exempli gratia ita dicendo cũ homo ob vniuersi perfectionem productus sit atque hac ratione tum ad agendũ, tum ad contemplandum, quæ munia obire non possit nisi membra habeat tum similaria, tũ dissimilaria ideo talia membra fuerunt necessaria. Rursus membra cum diu durare nequeant, nisi assiduo alimento seruentur, ob id necessarij fuere humores. Rursus cũ nutritio hęc simplici elemento fieri nequeat, ideo humores fuerunt compositi ex elementis, quę elementa & ipsa cum corruptibilia sint saltem secũdum partem, ideo necessum fuit vt resoluerentur in quædam principia, quæ omnifariam simplicia, & incorruptibilia sint nempe in materiam & formam. Quare tandem a finis notione inuenimus hominem resolui in membra tum similaria, tum dissimilaria, in humores in elementa, & tandem in materiam & formam. Si exemplum apud Gale. desideras tale ab ipso desumi

[illegible] proponatur febris [illegible] concepto merito se [illegible] sed quoniam talis se [illegible] non potest nisi inhi[illegible] [illegible]redimus, quod factũ [illegible] generatione sustẽdum. [illegible] putredinem sistere, nisi [illegible] merito cuius quod re- [illegible] quod autem retinẽdum, [illegible] inhibebitur vero si ob- [illegible] ratione factę obstructiu- [illegible] autem futurę cum immi [illegible] rum succorum hos compe- [illegible] hac postrema indicatione in cu- [illegible] oportet, [illegible] idque Galen. subdit for- [illegible] ergo quod vltimum in ipsa resolutiua [illegible] id primum omnium in curatio- [illegible] peragendum.] Ex quo colligatis quomodo me [illegible] ad auxiliorum conducit inuentio- [illegible] non simplicem, sed quatenus tempore oportu- [illegible] seriem administrari debent. Resolutio- [illegible] hac quoque vsus est Arist. in principio physi. nan- [illegible] concepto, qui erat rerum naturalium cogni- [illegible] tradere, quoniam haud erat possibile rerum [illegible] cognitione largiri, nisi per sua principia [illegible] & elementa, ideo opus fuit Arist. vt in philoso- [illegible] contemplatione de principijs, caussis, & ele [illegible] rerum naturalium sermonem haberet. Ecce quomodo a notione finis numerum venatur rerum, de quibus agere debet. Hęc de methodo resolutiua, quæ a finis notione auspicatur. Quantum autem ad eandem methodum quatenus pariter auspicatur a no[illegible], quod tamen notum consistit in illis, quæ nostris [illegible]tur sensibus, nempe in indiuiduis, vel horum operationibus, talis resolutio hunc in modũ progre[illegible], verbi gratia, vt colligi potest ex Ammo. in pręd[illegible] prędicab. cum particularia in vniuersalia refe[illegible]rantur, veluti cum a particularibus hominibus ascen[illegible]dimus in hominis naturam, quę est animal rationale mortale, propterea quod indiuidua humana, tum ra[illegible]tiocinari, tum interitui obnoxia esse oculis conspici[illegible]mus pariter cum a particularibus indiuiduis deueni[illegible]mus in vniuersalem equi naturam, quæ est animal quatenus. Hinnibile, propterea quod quælibet equo[illegible]rum indiuidua quadrupedia esse, atq; Hinnibilia ob[illegible]seruamus, pariter ex varijs, & prope innumeris ani[illegible]malium speciebus deuenimus in communem omni[illegible]bus communia em, veluti in animal quod est cõmu[illegible]ne homini, equo, & alijs animalibus. Rursus volo ani[illegible]malis naturam in superiorum naturam redigere, tũc considero indiuidua, veluti hanc ficum, hanc vitem, & in specificam refero naturam, deinde in genericã, nempe in plantam, deinde vtrãque summo naturam genericam nempe, plantam, & animal, & refero in animans, animãs enim est communis natura anima[illegible]libus, atque plantis. Rursus volo animantis naturam in superiorem referre naturam, vnde considero indi[illegible]uidua, quæ veluti in oppositam referuntur naturam, veluti hoc lignum, hunc lapidẽ, atque hęc indiuidua reduco in naturam specificam, & genericam, videli[illegible]cet in inanimatum, atque deinde animans, & nõ ani[illegible]mans refero in communem naturam, nempe in cor[illegible]pus, quod commune est, & animatis, & inanimatis. Rursus volo corpus adhuc in communiorem naturã referre, tuncque confugio ad indiuidua, quę ad natu[illegible]ram corpoream reduci nequeunt, veluti sunt dæmo[illegible]nes, & animæ, quæ corporibus vacant. Vnde referũ[illegible]tur in communem naturã, quæ est incorporeum, at[illegible]que deinde corporeũ, & incorporeum refero in com[illegible]muniorem, imo communissimam naturam, nẽpe in substantiam. Ecce ergo quemadmodum inuenimus inferiora superiora, & vsque ad suprema genera per viam resolutionis, hoc est per ipsa sensibilia per ipsa indiuidua. Quo fit vt talis resolutio quã maxime cõducat ad indagãdam definitionem, quatenus scilicet definitio per genera cõstituitur. Atque tali resolutione vsus est Aristot. secũdo. post. ibi enim definitiuam methodum per resolutionem indagat. Nempe progrediẽdo ab indiuiduis ad communiorem indiuiduorum naturam. Sicuti euidẽter in methodo definitiua explorauimus. Huc vsque igitur constat quemadmodum in methodo resolutiua res nota est, vel notio finis, vel ea quæ sensibus subijciuntur, nimirum indiuidua, & eorum operationes, atque proinde resolutiuã methodũ assidue progredi a posteriori, ad pri[illegible] sicuti diuisiua a priori ad posterius progrediebat propterea dicebat Phi. 2. post. resolutionẽ esse effectuum posteriorũ in priora, ac superiora, ex quib. cõstat, atq; videtur vocabulum sumptũ per translationẽ ab his qui post peregrinationem in patriam reuertũtur, nã ad proprios lares, ab exteris regionibus reditus resolutio vocatur. Aduertendum autem ne decipiamini, quemadmodum deceptus fuit Zimara, alioqnin optimus Auerrois assec'a. nam in Theor. 60. ait Auer. asserere secundo diu. 11. dissolutionẽ hoc est resolutionẽ fieri a prioribus ad posteriora. nanque (pace sua dixerim) male intellexit Auerroem. Nam Auerr. per dissolutionem intelligit non resolutiuam methodum, sed diuisiuam, diuisionem. Nec hoc mirum videatur. qnoniam Galen. quoque in proh. art. med. de ordine definitio, inquit: liceat huiusmodi doctrinam appellare nõ tantum definitionis dissolutionem, sed etiam vel explicationem, vel resolutionem, vel diuisionẽ. Ecce quomodo per dissolutionem intelligit etiã resolutionem. sed quorium Auerr. per Gale. interpretari volumus, vbi Auerr. per ipsummet Auer patefacere possumus: Nanque Auer. 1. de an. 5. dicebat quod Hippo. venabatur definitionem per demõstrationẽ, Plato per diuisionem, Arist per compositionem, vt in posterioribus. sed Arist. in posterioribus per cõpositionem (vt interpretatur idem Auer.) intelligit resolutionem. quare si Auerr. per compositionem vbique intelligit resolutionem, igitur & loco citato nẽpe secundo diui. 11. per compositionem intelligere debet resolutionem. Quod si ita est cum postea cõpositionem opponit dissolutioni, igitur per dissolutionẽ, nõ potest intelligere resolutionem, sed quid cõtrarium compositioni, seu resolutioni, atq; iure ipso diuisionem. Manifestum igitur sit per ipsummet Auerr hoc in loco intelligere per dissolutionem, diuisionem, q̃a per compositionem resolutionem, intelligi. Sed hoc adhuc clarius ostendo, pręcipueq; vero, vt Auer. verba difficillima intelligere valeatis. D. Auer cum posuerimus postremum nõ esse, & primum esse destruitur scientia definitionem, quæ fit secundum dissolutionum, sicut destruitur scientia definitionum, quæ fit per compositionem, cum posuerimus postremum esse, & primum non esse. Quæ verba ita intelligenda, & primum si posuerimus primum esse, & non postremum, destruetur sciẽtia definitionum, destruetur definitio, quæ fit per dissolutionem, hoc est per diuisionẽ. Hæc enim progreditur a primo genere vsque ad postremum genus, hoc est proximũ, quod in definitione collocari debet. Scientia enim nõ fit (inquit Aue.) nisi per diuisionem deuenerimus ad speciem postremam. quare si differentię erunt infinitę, vt non possimus per diuisionem deuenire ad cognoscendã naturam illius speciei, tunc eius speciei scientiam, & definitionem consequi non poterimus, ecce ergo quod si fuerit primum, & non postremum, quod destruitur definitio, quæ fit per dissolutionem, hoc est diuisionẽ, quæ progreditur a primo ad postremum, hoc est a supremo ad infimum genus, quãdo vero addit si posuerimus postremum, & non primum, destruitur definitio quæ fit per compositionem. Hoc est verissimum, quoniam definitio, quæ fit per cõpositionem, hoc est

resolu-

resolutionem, fit quãdo incipimus a postremo, a sensibilibus, & ascendimus in prius, quod ponitur in definitionem, quare si dabitur tantum postremum non prius, nõ dabitur genus definitionis, proindeque destruetur definito quæ fit per compositionem, seu resolutionem. Constitutum itaque sit resolutiuam methodum semper a posteriori progredi, ad prius atque in hac methodo rem notam esse quid posterius, hoc est vel notionem finis, vel indiuidua, vel eorum operationes. Quantum autem ad rem ignotam, iam constare debet esse quid prius, in quo inquirimus quotuplex sit, nanque vbi resoluitur compositum, tunc per resolutionem deuenimus in cognitionem partium simplicium, ex quibus constituitur, compositum; ita vt constet ex tot constitui partibus, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus constare possit. pariter vbi resoluitur indiuiduum in species, & genera, per resolutionem ascendimus in cognitionem omnium specierum, ac generum, vt inde pateat indiuiduum, nec in alias species, nec in alia genera, vel subalterna, vel generalissima referri posse, vnde si postea contingat, vt ea, quæ inueniuntur sint, vel genera, vel differentiæ, ex quibus constantur definitiones, vt sic resolutio definitioni famulatur. Sed non omnibus modis. Quantum denique ad viam dubio procul est de Diametro opposita viæ, quę in diuisione reperitur. Nanque sicut in diuisione via est a supra ad infra, ita in resolutione via est ab infra ad supra, etenim in diuisione est progressus ab vniuersalibus ad minus vniuersalia, in resolutione contra a singularibus ad vniuersalia.

De diuisione resolutionis. Cap. XXXI.

QVantum ad resolutionis diuisionem attinet, dicimus differentias capitum a re nota, a qua hæc methodus in rem ignotam progreditur, tum aliqua ex parte a materia, circa quam versatur. Primum quidem quantum ad rem notam dicimus, vel esse finem, vel non esse finem, si est finis, tunc est perfectissima resolutio incboans a finis notione, beneficio cujus inquirimus, dignoscimusque rerum numerum determinatum, vt verbi gratia, huius compositi tot esse partes, & principia, vt nec plura, nec panciora constituere, seu imaginari possibile sit, siue resoluamus totum in partes, siue compositum in simplicia, si autem notam non habuerit ratione finis, tũc vel est sensatum, vel non sensatum, si sensatum, tunc cum Alcinoo Platonico fit illa resolutio, in qua est ascensus a sensilibus, ad intelligibilia, etiam, vel ab indiuiduis in species, & ab his in genera vsque ad generalissima. Si autem notum non fuerit sensatum, tunc, vel est notum, quatenus demonstratum, vel notum ex suppositione, si fuerit notũ quatenus demonstratum adhuc cum Alcinoo ea fit resolutio, in qua progressus, est a demonstratis ad indemonstrabiles, & immediatas propositiones, quæ a Io. Damasc. in li. de arte, seu logica resolutio quoque logica nũcupatur, ea potissimum ratione, quoniam hac resolutione in logica vtimur, veluti cũ Them. primo post. c. 26. quando vera conclusione posita propositiones, ex quibus confecta est exquirimus. Ex quo colligatis aduersus. Zimaram hunc esse processum a posteriori ad prius, hoc est a conclusione ad præmissas, nõ autem a priori, vt imaginatur Zimara in suo Theor. 60. Quod monere volui, vt sciatis resolutionem a posteriori semper progredi. Si autem fuerit notum ex suppositione tunc cum Alcin. fit resolutio quę exorditur a suppositione, & ascendit ad principia, quæ suppositione, non egent. quæ a Io. Damasc. vocatur a modo progrediendi mathematico, resolutio mathematica. Nanque hæc resolutio exorditur a concesso, quemadmodum mathematici in suis demõstrationibus petere solent, vt aliqua sibi cõcedãtur suasque suppositiones faciunt. Exẽpli gratia, volo probare animam esse immortalem, tunc hoc, quod quæritur accipio tanquam concessum, atque ab eodem p̃gredior donec ad aliquod omnium opinione confessum perueniam. atque sic ratiocinor. Si anima est immortalis sunt pro malis, & bonis actionibus præmia repensa. Si sunt pro bonis, & malis operationibus præmia repensa, ideo est quod iudicatur, & iudicat. Si est quod iudicat, est quod prouidet, quare ex hac resolutione ad prouidentiam, quam omnes concedunt ascendimus. Quo vbi peruenerimus deinde via compositiua descendendo ita progredimur, est prouidentia, ideo iudicium, est iudiciũ, ideo est quod iudicat, & iudicatur, & si hoc, igitur anima est immortalis. Hęc igitur est resolutio progrediens a noto ex suppositione, quę etiam mathematica dicitur. Quantum autem ad materiam, circa quam compertum esse debet, quod prout resolutio in diuersa versabitur materia, ita resolutio diuersis potius donabitur nominibus, quam quod diuersa & alia sit, exempli gratia resolutio naturalis dicetur, vbi mixtum naturale resoluetur in elementa, & hæc in materiam primam, dicetur autem resolutio medica, vbi corpus humanum resoluitur in humores, & hi in elementa, logica quin etiam dicetur vbi conclusio in præmissas resoluetur, vbi syllogismus in proprias reducetur figuras. Quo factum est vt tum lib. priorum, tum lib. post resolutorij nuncupati sint. non propterea tamen sicuti imaginatur Leon. quoniam Arist. in logica ordine vtatur resolutiuo, constat enim Aristot. ordini initi compositiuo, a simplicibus ad composita, hoc est a terminis ad propositiones, a propositionibus ad syllogismos ob idque dicti potius sunt resolutorij, quoniam in his Arist. vtitur non ordine, sed methodo resolutiua, resolutione. Aduertendum autem obiter, cũ Philopono, & Ammon. alios dici priores resolutorios, alios posteriores, quoniam in prioribus fit resolutio syllogismi in genere, in posterioribus autem fit resolutio syllogismi in specie, hoc est demõstratiui. Vnde quẽadmodum si fiat resolutio; tum animalis, tum hominis, animalis resolutio dicetur prior, hominis autem posterior, simili ratione resolutio syllogismi in genere dicetur prior, syllogismi autem demonstratiui, posterior. Hæc de diuisione resolutionis.

De conuenientia methodorum. Cap. XXXII.

HIs ita in genere, & specie de methodis habitis, modo, quæ supersunt facilius erit absoluere. Hæc autem sunt quatuor capita. primum est docere, in quo methodi conueniant, secundum in quo dissident, tertium quæ methodus nobilior, præstantiorve sit, quartum qua methodo vsus est Galenus, & præcipue in decimoquarto libro de methodo medendi. Quantum ad primum, hoc est, in quo inuicem cõueniant methodi, hoc ex declaratis facile est haurire, nam cum quælibet methodus sit doctrina instrumentalis, qua a noto ad ignotum progredimur, sequitur omnes methodos in hoc concurrere, vt quælibet a noto ad ignotum proficiscatur, proindeque, vt quæcunque methodus habeat rem notam, rem ignotam, & viam, per quam a re nota ad ignotam progrediamur.

monstratione, sed verisimili tantum ratione, hoc est probabili, nullius prorsus æstimaretur.] a qua veritate neque recedens Arist. dicebat secundo de gen. an. ca. 4. principiorum non esse demonstrationē, sed aliā cognitionem. Quam veritatem aliqua etiam ex parte colligere licet ex Arist. tertio Rhe. c. primo. Itaque cum ex rerum discrimine variæ methodi hauriri possint, nos meritò ea rebus diuisionem nostram cōficiemus. Verum tamen ne extra propositum egrediamur, diuisionem ex rebus potissimum hauriemus, quatenus vario modo ignotæ sunt. siquidem methodus est ea doctrina, quæ ad rem ignotam per res notas proficiscitur, propterea dicimus, quod cum rerum omnium quæ sunt in mundo aliqua sint nota, aliqua ignota, quantū ad nota, talia methodis minime egēt, propterea quod methodus propter res ignotas, non autem notas esse potest. Verum quantum attinet ad res ignotas, hæ sunt in duplici differentia, vel enim ignotæ sunt naturaliter, vel non res ignotæ naturaliter sunt, quæ de diametro opponuntur notis, quę verò non sunt ignotæ naturaliter sunt mediæ inter res notas, & naturaliter ignotas: primum itaque si sint res naturaliter ignotæ gratia harum methodus pullulat demonstratiua, quæ ab Aue. primo physicorum a principio via doctrinæ appellatur, quippe quę methodus (vt quam primum noscetis) refertur ad quæsitum si est, quia est, & propter quid est, si autem res medio modo fuerint ignotæ oriuntur methodi, q̄ ab Auerr. loco præcitato maneries disciplinæ nūcupantur. Cęterum hę disciplinę maneries, hęc methodus adhuc subdiuiditur, prout res medio modo ignota subdiuidi potest: nam circa rem medio modo latentem, vel latet quid, & orit̃ methodus definitiua, vel latet quotuplex sit res, hoc est, an vna, vel plures, & si plures quot sint, quemadmodum etiam apud Aristo. primo physicorum non cōstabat, an vnum, vel plura essent rerum naturalium principia, & si plura an infinita, an finita, & si finita quotnam essent. Ad rem, vel latet quotuplex res sit, atque ad hanc patefaciendam progredimur, vel descendendo, & est methodus diuisiua, vel ascēdendo, & nascitur methodus resolutiua. Quo postea fit, vt cum res ignota aliam subdiuisionē genericam non patiatur propterea neq; posse aliquod aliud genus methodi subalternorum scaturire. Quod si quis forte proponat methodum compositiuam, sciat hāc referri modò ad diuisiuam, modo ad resolutiuā, quinimo etiam ad definitiuam (vt proprijs locis enucleabimus) quare prima methodorum genera partirj non licet in plura quàm in quatuor proposita, nempe in methodum demonstratiuam, definitiuam, diuisiuam, & resolutiuam, dico autem prima methodorum genera, quia deinde (vt sigillatim declarabimus) vnaquæque methodus generica in suas species specialissimas subdiuidetur. Hæc de generali methodi diuisione.

De definitione demonstrationis. Cap. XVII.

DOctrinæ Methodicæ generica diuisione proposita, atq; firmata, modo vnumquodq; subalternū genus priuatim adire oportet, atque de illo differere. Primum autem de Methodo demonstratiua verba faciemus, vtpote de illa, quæ quęsitū naturaliter ignotum respicit, de qua tamen pauca dicemus, propterea q̄ in hac nihil a doctissimis logicis intactum relinquitur (vtinam autem in reliquis, si non ita saltim mediocriter laborassent.) Antequam autem demonstrationis definitionem præponamus, primum vos monitos esse velim, per demonstrationem nos intelligere etiam Syllogisticam rationem, quatenus est alterum inuentionis instrumentū, vt distinguitur contra experimentum. Vnde instrumentum dicitur, tum demonstratio, tum ratio. Demonstratio quidem ad differentiam aliarum methodorum, ratio autē ad differentiam experimenti. Quare agentes de demonstratione agemus vna de ratione. Demonstrationis itaq; (sed de more acceptæ, quatenus a Doctore docetur) talis proponitur definitio. [demonstratio est Methodus, qua docemur ꝑgredi a noto ad naturaliter ignotum.] Primum quando dicitur, demonstratio est [methodus] idem est, ac si diceremus, quod demonstratio est doctrina instrumentalis, qua progredimur a noto ad ignotum, vt problematum scientiam consequamur. Hæc enim fuit methodi definitio, vnde cū methodus sit genus proximum demonstrationis, ideo dictū est, quod est methodus. Cæterum cum methodus, sit commune genus, tum demonstrationi, tum alijs methodis, propterea vt demonstratio distingueretur a cęteris methodis additum fuit, [qua docemur progredi a noto ad naturaliter ignotum] namque demonstratio refertur ad naturaliter ignotum, ad differentiam reliquarum methodorum. verum pro clariori intelligentia propositæ definitionis, atque cōsequēter naturæ ipsius declarare oportet, quid velimus, tū per notum, tum per naturaliter ignotum. Itaq; quantum ad notum: sciendum nos intelligere interdum præmissas, interdum conclusionem, vt propterea in aliqua demonstratione progrediamur a præmissis notis ad conclusionem ignotam: interdum autem a cōclusione nota ad præmissas ignotas. Progredimur quidem a præmissis notis ad conclusionem ignotam in demonstratione ostensiua nuncupata, contra autē procedimus a conclusione nota ad præmissas ignotas cum Aristo. primo post. 41. in demonstratione ad impossibile ducente, in qua progredimur a falsitate cōsequentis ad falsitatem antecedentis, vbi cum consequētis falsitas existat notior præmissarum, seu antecedentis falsitate, ob id progressus a noto ad ignotū perpetuus est. Quantum deinde ad naturaliter ignotum, per hoc intelligimus an res sit, quia est, propter quid est, vt denuo ex his haurire liceat in demonstratiua methodo, in hac via a noto ad ignotum notum esse, vt plurimum præmissas, interdum autem notam esse cōclusionem, ignotum autem esse an res sit, quia est, & propter quid, viam vero in hac methodo esse, vt plurimum a præmissis ad conclusionem interdum autem a conclusione ad præmissas, nempe in demōstratione ducente ad impossibile, sed ad diuisionem accedamus.

De diuisione demonstrationis. Cap. XVIII.

DIfferentiæ si demonstrationis species constituere debent, desumendæ sunt ea ipsius demōstrationis definitione proindeque ex particulis, per quas demonstratio a reliquis seiungitur methodis, atque ob id, tum a noto, tum potissimum ab ignoto, a noto quidem, quoniam id includit vel præmissas, vel conclusionem. Si præmissas, est demonstratio ostensiua, si conclusionem, est demonstratio ducens ad impossibile. Quantum autem ad naturaliter ignotum, cum hoc sit, vel simplex, vel compositum, si simplex est si est, esse rei, si cōpositum est q̄a est, & propter quid. Vnde si ignotum fuerit, vel si est, vel quia est, quod per demonstrationem notum fiet, erit demonstratio; q̄a quippe quę progreditur a principijs manifestis ad rem, sed a principijs, non essendi, verū inferendi tātum, atque propterea procedit, tum a priore ad posterius, tum a posteriori ad prius: a priore quidem ad posterius, hoc est a causa remotissima ad esse rei, vel in-

hęren-

hæreniticæ affectionis de subiecto, nõ autem proficiscitur a causa, vel propinqua, vel media quæ sit causa, tum essendi, tum inferendi, quia tunc non esset cognitio a posteriori, est enim cognitio a posteriori in demonstratione, quia quatenus fit, per principia inferendi tantum: progreditur etiam a posteriori ad prius, hoc est ab effectu ad causam, veluti cũ ex transmutatione ascẽdimus in cognitionem subiecti materiæ primæ; vnde, & talis demonstratio, quia dicitur resolutio, non tamen ratione rei ignotæ, sed potius ratione viæ, quoniam talis demõstratio procedit a posteriori ad prius, sicut resolutio. Si postea ignotum, quod demonstratio largitur fuerit propter quid tantum, tunc oritur demonstratio propter quid, quippe quæ a priore progreditur. Proceditque ex principijs, tum essendi, tum inferendi. Hæc vero principia sunt vel formalia, & conuertibilia, vel potius efficientia, & non conuertibilia, non tamen remotiora, vt in demonstratione quia. Si fuerint formalia, conuertibiliaque, nascitur demõstratio propter quid, quæ per accidens differt a demonstratione potissima, quatenus accidit, vt in demonstratione propter quid, notum sit si est. Vnde largitur solum propter quid: at in potissima demonstratione vtrumque latet. Si vero principia fuerint effectiua, non conuertibilia oritur demonstratio propter quid, quæ a potissima demonstratione essentialiter discrepat. Si denique ignotum, in quod demonstratio refertur fuerit si est, & propter quid est, tũc cum Them. oritur demõstratio potissima, quippe, quæ fit per principia, quæ non solum sunt principia essendi, & inferendi, verum quoque intrinseca, immediata, & conuertibilia, vt propterea in tali demonstratione medium sit definitio, quæ conuertibilis est. Vtrum autem talis definitio, sit definitio, vel minoris extremi, hic subiecti, vel maioris extremi, hoc est passionis, non est vt in dubium reuocetur, quandoquidem nostrum propositum sit magis insistere in cęteris methodis, parum autem in demonstratione, liceat solum propter Iuniores per viã resolutionis dicere, medium in demonstratione potissima esse definitionem, tum subiecti, tum passionis.
Fundamentum quoniam cum demonstratio hæc per internam fiat causam, ideo definitio debet esse interna, qualis non potest esse passionis definitio, namque passio causaliter, non intrinsecè, non formaliter definitur. Quare medium debet esse definitio subiecti, quia huic merito definitio formalis adscribitur, definitio etiam debet esse medium passionis, namq; opus est illud pro medio accipere, quod est causa illius, quod debet sciri, non autem eius, quod debet præsupponi. Quo fit, vt cum præsupponatur subiectum, quæratur autem passio de subiecto, idcirco opus esse vt mediũ sit definitio passionis. Quare in potissima demõstratione medium erit definitio, tum subiecti, tum passionis, verum eadem definitio erit definitio formalis subiecti, causalis autem passionis, veluti animal rationale mortale, quod erit medium in demonstratione est definitio formalis hominis, proindeque subiecti definitio autem causalis risibilitatis, itemq; ipsius passionis. Sed de his fusius verba facere non est nostrũ institutum. Colligatis igitur ex his, demonstratiuæ methodi has esse species, nec plures, nec pauciores, in quibus assequendis, cum non sit exigua difficultas, propterea dicebat Galen. 2. de Placitis 3. non sat esse demonstrandi viam aliquam discere, sed opus quoque esse exercitationem adhibere, vt tantæ methodi beneficio deuenire possimus in cognitionem rerum naturaliter ignotarum, quæcunque illæ sint, hoc est siue partes definitionis, seorsum tamen a definitione acceptæ, vnde demonstratio famulatur definitioni, siue membra, in quæ desinit diuisio, quæ cum nil probet, ob id demonstratio probans concurrit, atque secundum hanc rationem, demonstratio famulatur diuisioni. Siue etiam membra, in quæ ascendit resolutio, quorum etiam cognitio syllogismo demonstratiuo acquiri potest, vt ob id demonstratio quoque resolutioni inseruiat. vt tandem demonstratio principaliter referatur in simpliciter naturaliter ignotum, secundario autem in naturaliter ignotum quod sit, vel ex quo definitio constitui debet, vel in quod desinere potest tum resolutio, tum magis diuisio. Et hæc de dem. Alia vero circa rationem Syllogisticam, ac triuialia, consulto omittimus.

De definitioae definitionis.
Cap. XIX.

AGGREDIMVR in pręsentia definitionem, seu definitiuam methodum, proindeque methodum cæteris præstantiorem, atque necessariam. Vnde Plato in Phædro, vel de Pulcro ait. [in omnibus vnicum principium esse ijs, qui bene consulere volunt, intelligere quid illud sit, de quo consulatur.] Quid autem sit intelligi non potest nisi methodo diffinitiua. Vnde addebat etiam, quod qui singula definit manifestum semper reddit id de quo agitur. Valeant igitur qui reprobant, & derident definitiones, & præcipue, quoniam ibidem addit Plato; Ex definitione disputationem claritatem habere, constantemque sibiipsi cõcordiam, neque immerito, nanque constat de quo habetur sermo, de quo habetur disputatio propterea etiam Galenus secundo de dec. capitu. tertio præcipit, vbi quæstio est de aliqua re, vt auspicemur a quæsita rei substantia, a definitione, qua deinde tanquam formula, & scopo rerum omnium quæ singillatim erunt dicendæ, vtamur. Exempli gratia, vbi proponitur difficultas de principatu membrorum, quod nimirum membrum principatum obtineat, prius scire oportet, quid sit principatus, cuius deinde definitioni tanquam optimo fundamento, innitentes ad quæsitum enucleandum tuto progrediamur, quemadmodum etiam progressus est Galen. in libello an ars tuend. sanit. pertineat ad Med. vel ad Gymnasticum: præterea vero definitio non solum est optimum initium, & fundamentum diluendarum quæstionum, verum quoque ad diuisionem quam maxime confert. dicebat enim Galen. tum primo Metho. quinto, tum secundo Metho. sexto, impossibile esse, vt per diuisionem sciamus differentias, ac species alicuius generis, nisi prænoscamus, quid sit illud genus, quod pręscire nequaquam valemus, nisi per definitionem, seu descriptionem. Cæterum quemadmodum hæc methodus, tum præstantissima est, tum summe necessaria, pari quoque ratione hanc assequi est difficillimũ, quandoquidem conficitur (vt suo loco patebit) per genus, & differentiam, arduumque est inuenire, tum proximum genus, tum maxime differentiam propinquam, vnde mirum esse non debet si in hac methodo ex sent. Galen. secundo de differentijs pulsuum tertio, multi committuntur errores, ibi nanque Galen. proponit quinque errores in definitione contingentes, in quos præcipue labebantur Sophistæ tempore Galen. quales præcipuè erant qui ne olus quidem citra definitionem emere videbantur, quamuis nec per transcenam dialecticam viderint; primus itaque error erat, quoniam imperabant; vt definirentur nomina quædam noua petita ex Syria, vel Cilicia, quæ nullus homo Græcus audiuerat: secundus error, quoniam acciperent aliquod nomen græcũ quidem, sed non est rei

cuipiam assignatum, tamen ita assumunt miseri sophistæ, & definitionem poscunt. Tertius error non in nomine, sed in re, qui definitiones proponunt, quæ a perito dialecticæ probantur, quod sunt, vel non plenæ, vel superfluæ, vel indistinctæ, vel obscuræ, vel prolixæ, vel falsæ, vel omnino etiam non definitiones. Quartus error, qui nesciunt non omnium esse definitiones, cũcta tñ definire student. Quintus error, qui inter cæteros est singularis, qui antequam æquiuocum distinguant, illius vnam faciunt definitionem, quasi definitiones sint nominum, non aũt rerum, cum tñ non nominum, sed rerũ sint definitiones. Vnde si ab vno nomine res multæ significantur, quot res significabuntur, tot etiã erunt definitiones: veluti cum canis significet cęlestẽ, marinum, & terrestrem; canis tres erunt definitiones, sic cum vna res pluribus nominibus significetur, illius nominis vnica erit definitio, veluti (inquit Gal.) ensis, gladius, mucro; tria sunt nomina, tamen est vna definitio, sed ad rem, hi sunt errores in definitiua methodo occurrentes. Itaq; respicientes nos ad huius methodi, tum præstantiam, tum difficultatẽ decreuimus de hac omni cum diligentia differere. Præcipueque vero, cum a iunioribus logicis fortasse omnia non habuerttis. Cæterum vt negotium hoc difficile (quãtum fieri potest) assequi possitis, confusionem euitantes, hac serie procedemus, primum ptoponemus definitionis naturam per definitionem, seu descriptionem, secundo loquemur de diuisione definitionis, tertio cum plures, sint definitionum species quem ordinem inuicem habere debent inuestigabimus, quarto de modo conficiendarum definitionum differemus, vbi declarabimbs qua arte fieri debeat definitio in communi; deinde quomodo conficienda sit definitio generis, & quomodo speciei. Quantum ad primum spectat, imprimis sciendũ, nos per definitionem intelligere tum definitionem, tũ descriptionem, atq; sub ea ratione, qua a doctore docetur, quatenus ad genus doctrinæ refertur. Dicimus itaq; quod definitio est [methodus qua docemur a noto deuenire in cognitionẽ quid ignoti definiti.] Quæ definitio est satis clara. Namque cum definitio, (vt ait Boetius,) sit oratio explicans quid incertum, vt proinde sit instrumentum declarans ipsum quid, merito si cõsiderabitur hoc instrumentum, quatenus a doctore docetur, erit doctrina, & ea methodica, qua docemur per notum deuenire in cognitionem quid ignoti, ipsius definiti: hic autem per notum nihil aliud intelligimus, quam definitionem, vt definitum respicit. Namque si definitio debet explicare quid ipsius definiti, necessario definitio debet esse nota, hoc est partes, ex quibus constituitur definitio debẽt esse notæ, siue sint genus, & differentia, siue aliquid his proportione correspondens, quid autem definiti debet esse ignotum. propterea Gal. 4. de cau s. puls. primo, ait definitionum nullũ esse vsum, vbi res ante apertæ sint. Verum per quid ignotum intelligimus, tum quid nominis, tum potissimum quid rei. Hinc sequitur, vt in methodo definitiua notum, sit ipsa definitio, ignotum quid definiti. Via autem a definito ad definitionem, atque deinde in essentiali definitione (vt videbitis) a genere ad differẽtias. Vnde satis errauit Moder. quod dixerit in definitiua methodo, pgressum esse a toto definito noto ad partes definitionis distinctas magis, sed nobis ignotiores, namque in qualibet methodo necessarium est, vt progressus sit a noto ad ignotum, quo fit, vt si quid rei notum fuerit, otiosa sit illa definitio, quod si dixerit Aristo. in primo Physico. in proœmio, circulum definitum esse quoddam notius, quam definitio circuli, hoc est sano modo intelligendum. Nam vel est sermo de cognitione confusa, vel distincta, si de confusa, certum est, quod si progredi volumus ad definitum per cognitionem, nempe confusam, progrediemur descriptione, quæ notior erit descripto. Si autem loquamur de cognitione distincta, non est dubium, quod procedendum est per nota naturæ & nobis, quia alter non possemus progredi ad quid rei distinctum. Vnde aliud est comparare doctrinam confusam cum confusa, distinctam cum distincta, & confusam cum distincta. Nam si comparamus doctrinam confusam cum confusa, veluti est, quæ per descriptionem acquiritur (vt dictum est) descriptio erit notior descripto. Si autem comparemus doctrinam, seu cognitionem distinctam cum distincta, adhuc (vt diximus) definitio notior esse debet definito: at si comparemus doctrinam confusam cum distincta, quoniam definitum dicit cognitionem confusam, definitio autem cognitionem distinctam, confusa autem cognitio distinctam præcedit; secundum hanc rationem Aristotel. comparans cognitionem confusam cum distincta dicere potuit circulum definitum esse quoddam notius cognitione, scilicet confusa, quam definitio circuli, alludens ad cognitionem distinctam, sed his posthabitis ad diuisionem properemus.

De diuisione definitionis. Cap. XX.

QVONIAM in definitione ad differentiam aliarum Methodorum ignotum est quid definiti, propterea differẽtię, rationabiliter ab hoc ignoto desumentur. Dicimus ergo cum Gal. 4. de pul. differentijs secundo: definitum per definitionem explicari, vel quo ad quid nominis, vel quo ad quid rei, vel quo ad vtrumque. Definitio, quæ definitum explicat quo ad nomen tantum, dicitur definitio notionis, atque hanc (inquit Gale.) Aristo. vocabat definitionem nominis, ac si diceremus, definitionem nomen interpretantem. Hæc autem omnibus testata esse debet, qui eadem vtuntur lingua. Exempli gratia, cum dicimus, febris est feruor, constat enim apud omnes lingua latina vtentes feruorem significare caliditatem excedentem, deinde verò definitio quæ essentiam explicat tantum, est illa, quæ quid rei explanat, nec tamen dissidet ab ea, quæ nomen exprimit. Vt cum dicimus, febris est intemperies calida, & sicca cordis, deinde est Media definitio, quæ definitum explicat quo ad vtrunque, hoc est, quo ad nomen, & quo ad essentiam, hæcq; est duplex, vel enim aliquantum recedit a notione, atque nonnihil ad essentiam accedit, vel amplius, tum de notione, tum de essentia aperit, prima quidem definitio est, vt si dicam, febris est calor accensus in corde: secunda vt cum dicimus, febris est efferuescentia caloris naturalis in partibus similaribus cordis: Nã cum dicimus esse efferuescentiam, definitio ad notionem accedit. Cũ verò additur quod est in partibus similaribus cordis, constat definitionem febris quoque essentiam patefacere. Quibus ita constitutis merito cum Gale. colliguntur quatuor vnius rei definitiones, vel potius modi definiendi, qui tamen se inuicem consequuntur, vt quarta definitio referatur ad tertiam, tertia ad secũdam, secunda ad primam. Aduertendum autem cum Gale. has quatuor definitiones inuicem ita se habere, vt modo duæ, modo plures, modo pauciores sint assignandæ, prout res definiendæ erit magis, vel minus difficilis. Prout etiam auditores erunt magis, vel minus eruditi. Vnde Tyronibus priores sunt proponẽdæ definitiones veluti faciliores. Prouectis aũt illa postrema quæ rei essentiam exprimit, quippe quę illa est,

quæ

quæ cum Arist. quarto Phys. circa principia, non solum rei essentiam explicat, sed per eam omnes etiam proprietates definiti essentiam comitantes innotescunt, singulæque occurrentes diluũtur ambiguitates. Ad quam veritatem respiciens Auerr. primo, de an. circa initia, d. omnem definitionem, per quam nõ cognoscuntur accidentia, non dici definitionem, nisi æquiuocè, aut quia in ea collocatur aliquod falsum, aut quia componitur ex causis remotis, aut accidentalibus. quare definitio non solum debet explicare naturam definiti, quascunque extirpare difficultates, verum quoque reddere causam proprietatum omniũ definitum comitantium. Vnde definitio optime assimilari potest naturali agenti. Namque sicuti hoc quantum dat de forma, tantum dat de consequentibus formam, a pari definitio, quãtum naturam definiti explicat, tantum etiã propria patefacit accidentia. Quare præstantissima definitiua methodus, præcipueque vero penes definitioné essentialem. Rursus definitio essentialis quatenus definitum explicat, vel formaliter, vel effectiue, si formaliter propriè, quid rei declarat, si effectiue potius propter quid rei insinuat, & dicit definitio causalis. Rursus definitio formalis, vel traditur citra additamentum, & dicitur definitio formalis quidditatiua, vel traditur per additam, & dicitur definitio formalis per additamentum, quæ etiam quietatiua nuncupatur. Hæc de diuisione definitionis, quare iam de ordine inter definitiones differamus.

De ordine inter definitiones. Cap. XXI.

CVm plures, circa idem definitum esse possint definitiones, nempe notionalis, essentialis, & media, inquirẽdum an omnes semper in medium adducendæ necne? & si adducendæ quæ prius, quæve posterius proponendæ. Huic itaque quæsito satisfaciens Gal. primumque an omnes sint in medium afferendæ, & primum quoad definitionem notionalem, ait quarto de puls. diff. 17. notionis definitionem esse ponendam, vel vbi omnes propositam rem nõ assequuntur, vel vbi quis nominis significationem cõmutauit, quod si nullum horum fuerit, definitionem non esse assignãdam: nam velle quidque definire ad Sophisticam disciplinam potius pertinet. Quantum autem ad definitionem essentialem, asserit idem Gal. quarto, de diff. puls. ca. 2. circa calcem, omnino apud Tironesculusuis disciplinæ essentiales definitiones proferendas non esse. quoniã quicunque medici, ac Philoso. alicuius disciplinæ initiatis a definitione exordiuntur essentiali, vt eloquentissimi sint atque clarè interpretentur, obscuri tamen euadunt, propterea qđ auditores ea, quæ amplam explanationem requirũt, per definitiones restrictas tradita assequi haud quaquá possunt, propterea inquit Gal. ita progrediẽdum esse, vt prius longa oratione essentia rei, de qua agitur aperiatur, vt deinde apertam longa oratione veritatem ipsam breuibus verbis memoriæ gratia accipiamus, hoc est, vt post prolixum sermonem gratia memoriæ, tandem definitio proponatur. Ex quibus colligatis definitionem essentialem a Gal. reprobari, duobus tamen seruatis, primũ vt sit sermo ad Tirones, vnde si fuerit sermo ad prouectos, licet definitionibus res explanare, secundum vt proponatur definitio, qua res breuiter expliceutur, nec postea ꝓposita definitio declaretur. Vnde si quis definitionem proposuerit, mox vero propositam explanauerit, hic minime redarguendus, namque & post explicationem per prolixa verba habitam definitionem rursus ad memoriæ gratiam repetere poterit. Modo si liceat in medium proponere definitionem tum notionalem, tum essentialem, quo ordine procedẽdum, dicit Gal. 4. de diff. puls. 2. illos peccare, & maxime vbi solum proponunt definitionem quam vocant essentialem nam opus est prius definitionẽ afferre notionalem, mox essentialem. fundamentum quoniam, vt ait idem Gal. 4. de caus. puls. 9. omnis disciplina initium ducit ab aliqua definitione notionis, atque proinde ab illa progrediendum esse, vel paulatim, vel repente ad essentialem, hoc est ad eam, quę ad amussim explicet rei propositæ essentiam, quod intelligendũ pro auditorum discrimine. Si namque iuniores fuerint, paulatim progrediendum, vt primum proponatur definitio notionis, deinde definitio aperiẽs simul notionem, & essentiam, tandem deueniẽdum ad definitionem essentialem tãtum. Si autem fuerint prouectiores, protinus a definitione notionis, ad essentialem definitionem properandum. Ex quibus colligendum in methodo definitiua non solum esse ordinem ratione definiti, & definitionis, quia prius proponitur definitum, deinde definitio, atque in definitione prius genus, deinde differentia, sed etiam esse ordinem inter vnam, & alteram definitionem, nempe notionalem & essentialem. Sed iam de modo conficiendarum definitionum verba faciamus.

De conficienda definitione formali quidditatiua. Cap. XXII.

QVoniam authori quam maxime necessarium est rectas proponere definitiones, atque addiscenti dignoscere an rectè, vel contra propositæ sint, quorũ nullum fieri potest ab authore, vel addiscente, nisi vterque conficiendarum definitionum modum calleat, propterea talem modum, tertiam in medium afferre decreuimus, præsertimque illam secundum, quam definitio essentialis confici potest, & debet. Verum cum definitio essentialis duplex sit, nempe formalis, & causalis, primum agemus de arte conficiendi definitionem formalem. cum autem formalis definitionis alia sit quidditatiua, quæ nimirum propriè est solius substantiæ, alia per additamentum, quæ est tum substantiæ, tum potissimum accidentium. Primũ de modo definitionis formalis quidditatiuę cõficiendæ mentionem habebimus. Itaque sciẽdem ad construẽdam defini. formalem, quidditatiuamque ex omnium optimorum Philosophorum sententia operæ pretium esse eam tradere per genus, & differẽtiam, & hoc est, quod significauit Auerr. 7. diuin. 43. namque, ait definitiones constare ex genere, & differentijs, siue sint multæ, siue non multæ differentiæ, etenim illa, quæ sunt inter primum genus, & vltimam differentiam sunt quasi genus. Ex quo eliciendum, vnicam tantum particulam differentiæ locum, sibi vendicare, reliquas autem generis. Cęterum cũ definitio constet ex genere, & differentia, ob id quędam admonere oportet, tum circa genus, tum circa differentias. Quantum ad genus dicebat Galen. 4. de different. puls. 7. definit. constare ex genere, & differentijs, verũ ex genere continuo, seu proximo. inquit enim non parum quæsitum fuisse, an in definitione constituendum esset genus proximum, an remotissimum, an medium vtroque notius, additque metiro quosdam contentos fuisse continuum, ac proximum genus in definit. collocasse. Definitio igitur ꝑ proximum genus constituatur. Quantum autem ad differentias, sciendum non esse quamcunque differentiam desumendam, sed propriam. Ad quod respiciẽs, Plato dicebat in Theæteto, vel de sciẽtia, eum definise, qui accipit cuiusque differentiam, qua ab alijs, est distincta. Neque enim aliter possibile est tradere

definitionem, per quã proprietates quoque definitũ comitãtes innotescant. siquidem vt dicebat Auer. 2. cel. 80. & 3. cel. 77. differentiæ non solum sunt causæ specierum, sed etiam sunt causæ accidentium in speciebus illis inuentorum. Aduertendum autem, quod cum hæ differentiæ postremæ sint differentiæ, cum nos, vt plurimum lateant, cum eodem Auer. 7. dicit. 40. & 8. diui. 5. per accidentia propria circũscribi possunt, quemadmodum humanam formam per risibilitatem circumscribimus. Quo fit vt accidentia illa eligere expediat, quæ formam potius, quam materiã consequuntur, quemadmodum & differentiæ potius a forma, a quam a materia peti debent. namque vt ait, Auer. 1. de an. 53. & 10. diuin. 25. quæ differunt secundum speciem nõ differunt propter diuersitatem suarum materierum, sed quia in suis formis est contrarietas. Cæterum vos monitos esse velim, materiam non vndequaque esse negligendam, quinimò in definitionibus interdum esse collocandam, interdum autem non, nempe prout res definienda modo circa materiam, modo materiæ immersa perpẽditur. Proinde fit, vt cum res naturales materiæ immersæ sint, cum Auer. 1. de an. 16. & 8. diuin. 6. non esse definiendas per materiam tantum, neque per formam tantũ, non per materiam tantum, quia tunc definitio fit rei, quæ est tantum in potentia, vt cum dicimus, quòd domus est composita ex lignis, & lapidibus, neque definitio tradi debet per solam formam, quoniam est imperfecta definitio, siquidem formę non sunt sine materijs, vt si dicam, domus est id quod tegit corpora. Illud præterea in assignandis in definitione differẽtijs monere oportet, vt sint differẽtiæ, per quas definitũ a quocunq; alio definito seiungitur, non aũt sint differentiæ, per quas diuidatur ipsum definitum, vel in genera inferiora, vel in species, & hoc fuit documentum constitutum a Gal. 4. de diff. pull. ca. 8. vbi inquit, in definitione non esse partiendam, seu diuidendam rem definiẽdam, talis enim inartificiosa est definitio, veluti si dicamus, Aphorismus est enũciatio vniuersalis rerum effectibilium, aut sine ratione, aut cum ratione. illa particula, aut sine ratione, aut cũ ratione, est inutilis, superuacaneaque, propterea quod diuidit rem definiendam, ipsum scilicet Aphorismum, ob id inquit Gal. exacte completa est definitio, vbi abundè definiti essentiã declarat, at inutile est quicquid deinde addatur, maxime si addatur ex definitione illius rei, quæ definitur, propterea non admodum rationabiliter probari potest Gloriæ definitio a Cicerone tradita, cum ait. [Gloria est illustris, & peruulgata fama rectè factorum, & prægmagnorum, vel in suos ciues, vel in rempublicam, vel in omne genus hominum fama meritorum.] Namque vna definitionem proponit, & definitum diuidit. Vnde confundit definitionem, & diuisionem. Sed fortasse hoc grauioribus authoribus permittendum est, vtpote illis, qui vna definientes, atque diuidentes non confundunt definitionem, & diuisionem, sed potius paucioribus verbis breuitati studẽtes, rei tum definitionem, tum diuisionem concludere, & sigillare intendunt. Quibus, ita constitutis, duo per modum corollarij haurire licet, alterum est, cum Boetio, illa tantum definiri posse, quæ generibus subijciuntur, & per specificas differentias distinguuntur, propterea cum in prædicamentis quædam sint suprema, nempe genus generalissimum, quędam infima, nimirũ indiuidua, quædam media, veluti genera subalterna, & species specialissimæ, definitiones iure ipso nõ erunt generis supremi, quia genus superius non habet. non indiuiduorum, quia specificis destituunt differentijs. Quare solum mediorum, hoc est generum, quæ subalterna sunt, & specierum, quæ specialissimæ constituuntur. Alterum quod elicitur pariter cum Boetio est, quod in definitione, genus habet rationem partis, pariter & differentia, species autem quæ definitur habet rationem totius, & hoc est, quod dixit Philosophus in Proœmio primi Physicorum, circulum, hoc est definitum totum quoddam esse, exempli gratia, animal rationale mortale, hæc tria hominem componunt. Vnde homo, definitum hoc, instar circuli, est veluti quoddam totum ex genere, & differentijs, veluti ex partibus compositum. Et propterea dicitur in definitione esse habitudinem multorum ad vnum, hoc est multarum partium ad vnum constituendum. Quare definitum est quoddam totum, quare species definita est totum, genus autem definitionem ingrediens, est pars. Vnde ad hunc sensum definitio appellari potest compositio, quia scilicet definitum ex definitione componi videtur. Hoc autem ea ratione monere volui, vt si fortasse ab authoribus definitio, compositio nuncupetur, intelligatis ad quem sensum compositionem cum definitione commisceant, nec methodos multiplicare vestrum aliquis cogatur. Cęterum cum ex propositis constet, posse definiri, tum genera subalterna, tum species specialissimas, non ab re fore opinamur, si tradatur ars secundum quam venari liceat definitionem, tum generis, tum speciei: quoniam ex hoc etiam sciemus methodum indagandi, tum genus, tum differentiam cuiuslibet rei, quam definire voluerimus, & in hoc consistit præcipua pars methodi definitiuæ. Quinimò ex his patebit aditus, & facilis ad aliarum methodorum naturam indagãdam, namque methodi adeo inuicem connectuntur, vt in explanatione vnius, & reliquæ, si non vndequaque, saltem non leui ex parte, dilucidentur. Præterea ex dicendis quoque constabit, cum definitio constituatur ex genere, & differentijs, qua arte tum genus, tum differẽtias seorsum a definitione inuestigare oporteat.

De definitione speciei.
Cap. XXIII.

CVm definitio inuestigari possit per modum, tum compositionis, seu resolutionis, tum etiam diuisionis. Primum a facilioribus auspicãtes, speciei definitionem cõpositiua methodo lucidissimo Them. comite secundo Post. inuestigabimus. Itaque Them. proponens methodum definiendi speciem, nosc ensque definitionem constare ex genere, & differentia, ideo quantum ad genus, statuit opus esse referre beneficio singularium species specialissimas, in aliquod commune, in aliquod genus, quod deinde per differentias limitari, seu contrahi debet ad naturam definiti, veluti (inquit Them.) si voluero definire numerum ternarium, considerabo multas species, quatenus in aliquo communi conueniunt. Aduertendum autem hoc commune esse in duplici differentia, nempe vel quia extẽditur vltra genus naturæ illius, quod definire volumus, vel quia citra consistit. Vltra genus extenditur, vt cum considero ternarium numerum, quatenus aliquid est, tunc hoc aliquid esse, est supra genus ternarij numeri, id est, supra numerum. nam & alia dicuntur esse, quæ non sunt numeri, & tale commune non ingreditur definitionem, daretur enim definitio per nimis remota, commune autem quod est citra genus, citra numerum, est imparitas, quia tantum ad naturam numeri pertinet, est autem quid commune, nam competit non solum ternario, sed quinario, septenario, &c. Vnde omnes hi numeri, oẽs hæ species reducuntur in vnam communem naturam, nempe in numerum imparem, quod nihil aliud est, quam hanc naturã communem dispersam in plures species, colligere in vnam cõmunẽ naturã;

nempe

nempe in numerũ imparem. propterea definitio indagatur per viam cõpositionis, seu resolutionis ascendendo a speciebus ad genera, ad communia, non tamen ad communissima, quæ etiam resolutio dici potest quatenus ternarium numerũ resoluimus in sua principia: est enim quoddam compositum ex numero, & impari, & ideo resoluitur in numerum, & imparem, in hæc duo communia. Quare dicitur cõpositio, quatenus natura dispersa in vnũ colligitur. dicitur autem resolutio quatenus res composita in sua principia cõmunia resoluitur. Cęterum, quia definitio datur non solum per cõmunia, sed ẽt per propria, ideo opus est considerare, quodnam est peculiare ternario numero, quia inquantum numerus, inquantũ impar, propterea non distinguitur a quinario, & alijs speciebus, itaque cum animaduertimus, quòd primus est imparium, atq; primus bifariũ, nempe vt cũ alius numerus nõ metiatur, & quod in numeros alios resolui nõ potest, statim habemus talem definitionem, quòd ternarius est numerus impar primus incompositusq; dupliciter. Sed clarioris doctrinæ gratia dem⁹ exemplum in homine, si perpendo hominem vna cũ equo, asino, boue, & alijs speciebus: si volo hominem definire, opus est, vt inquiram in qua communi natura conueniant, & quamuis cõueniant in natura substantiæ, corporis, & animalis, quia tamen magis est proxima animalitas, ideo has species in animal referemus, ob idq; homo erit animal. verũ adhuc a brutis non distinguitur. Qua igitur ratione distinguetur? per rationale. qua arte hanc venabimur differẽtiam? a proposita methodo, nempe resolutiua, seu compositiua minime recedentes, non possumus dicere hanc differentiam hac serie esse indagandam, quia animal est, vel rationale, vel irrationale, namq; diuisiua progrederemur methodo, quare hanc differẽtiam indagabimus, humanæ speciei indiuidua cõsiderãtes. Vnde quemadmodum indiuidua humana, cũ brutorum indiuiduis in animalitate concurrunt, vt in hoc communi, ratione cuius habemus genus, ita si differentiã indagare volumus, opus est considerare quidnã sit in indiuiduis humanis, quod non sit in indiuiduis brutorũ. Vnde cum obseruemus, in humanis indiuiduis communem esse rationem, quæ in brutorum indiuiduis minime locum habet, ob id illi generi addimus, hoc cõmune indiuiduis humanis, quod tamen brutis non competit. Et ideo per hoc distinguuntur a brutis, atque dicimus, homo est animal rationale. deinde vero quoniã obseruamus indiuidua cęlestia, corpora cęlestia esse animalia, esse rationalia, vt ab his seiungatur homo, opus est vlterius inquirere aliquod aliud commune quidem indiuiduis humanis, quod tñ indiuiduis superius non competat. Quare cũ obseruemus, indiuidua humana interitui esse obnoxia, non autẽ suprema illa indiuidua, ideo addimus mortale, & dicimus, homo est animal rationale mortale. atq; secundum hanc rationem inuẽta est hominis definitio per viam resolutiuam, seu compositiuã, vnde cũ hæc compositiua methodus originem habeat a singularibus, sicut contra diuisio ab vniuersalibus, mirum non est si dixerit Auerr. 2. Post. 82. ex mente quoque Arist. modũ compositionis, diuisionis modo faciliorem esse, quia nomen æquiuocum non fallit in rebus particularibus (inquit Auer.) in vniuersalibus autem decipit. Hinc etiam sequitur cũ dixerit Auer. primo, de an. 5. inuestigandum esse, an animę definitio indaganda sit, vel demonstratione, vt Hipp. vel diuisione, vt Plato, vel compositione, vt Arist. in Posterioribus. Vnde quo ad Hipp. non est credendum, ita absolute vsum fuisse demonstratione. Definitio enim demonstrari non potest, vt definitio, sed causa est, quoniam fuit primus, qui de rebus disseruit. Vnde potius considerauit partes seorsum a definitione, quam in definitione: partes autem seorsum a definitione, demonstratione probari possunt, vt deinde demõstratæ ipsam ingrediantur definitionem, constantissimaque fiat definitio. Plato autem & Aristot. potius considerãt partes definitionis in definitione, at Plato methodo incessit diuisiua, quoniã altius est philosophatus non fuit ita sensibus immersus, sicut Aristot. ob idque maluit uti methodo illa, quæ ab vniuersalibus exordit, & ad minus vniuersalia progreditur, proindeque diuisione. Aristo. autem magis sensatus vtitur compositione, quæ a sensibus ortum trahit, quæ via facilior est. Cæterum circa compositionem aduertẽdum, quod quamuis opponatur diuisioni, quoniã diuisio incipit a supremo genere, & gradatim p genera subalterna descendit ad speciem specialissimã, seu genus proximum: contra autem compositio procedit incipiendo a specialissimis ascendendo ad generalissima, non propterea tamen ascendere semper oportet, vsque ad genus generalissimũ, nanque vbi habeamus genus proximum satis est. Vnde vbi habeo hominem esse animal, non est vt laborem, vt inquiram, atque habeã esse in genere vel substantiæ, vel corporis, qa si est animal, est etiam corpus, est etiam substantia, & ex hoc colligitur quoque minor difficultas in compositione, quam in diuisionem, nã in diuisione auspicamur a generalissimo, in quo minime insistendum, in cõpositione autem primum referimus indiuidua in speciem, & speciem in proximum genus, in quo quiescere licet, quoniã definitio per proximũ genus tradi debet. Hæc de constitutioni definitionis, speciei p viam constitutionem, seu resolutionis. Quãtũ vero ad constitutionem definitionis adhuc speciei, sed per viam, per methodum diuisiuam, secodum hunc in modum constitui, atque vt in eodem exemplo insistamus, hominem exempli gratia si definire voluero, tunc ita progrediar, homo cum sit in genere entis, vel est substantia, vel accidens, sed homo est substantia, tunc vltra substantia, vel incorporea, vel corporea, homo substantia corporea, tunc vltra, corporeũ, vel animatum, vel inanimatum, homo animatum, ergo substantia corporea animata, tunc vltra, substantia animata, vel sensitiua, vel insensitiua, homo sentit, quare homo substantia animata sensitiua, quare homo animal: tunc vltra, animal vel rationale, vel irrationale homo habet rationem, quare homo est animal rationale, tunc vltra, animal rationale vel mortale, vel immortale, homo moritur, quare tandem homo nihil aliud est, quam animal rationale mortale. Hæc de constitutione definitionis speciei per Methodum, tum cõpositiuam, seu resolutiuam, tum diuisiuam.

De definitione generis. Cap. XXIIII.

QVantum autem ad artem constituendæ definitionis generis, & primum per viam compositionis, Them. hanc artem proponens duo obseruanda præcipit, primum vt accipiamus species proximas illius generis, & resoluamus in vnum cõmune proximum, secundum vt genus definiẽdum resoluatur in genus superius, atque ita in definitione genus sit illud superius, differentia autem sit illud commune, in quo species conueniebant, vnde hic est resolutio specierum definiti, & resolutio ipsius definiti. Exempli gratia (ait The.) volo definire lineam, tunc species lineæ sunt recta, obliqua, & circularis, quæ omnes in hoc conueniunt, vt sint lineæ longę circa latitudinẽ, vt in his sit longitudo citra latitudinem. Si postea genus definiendum resoluamus, dubio procul suum gen⁹ erit quãtitas, quare lineæ definitio erit, linea est quantitas longa citra latitudinem, declaro ẽt sumpto

exemplo ab animali, volo animal definire, accipio species specialissimas veluti hominem, bouem, leonem, & similia, certum est quòd conueniunt quatenus in his est animalitas, proindeq; sensus, & motus, quantum ad genus dubio procul est in genere substantiæ, quare hoc genus animal erit substantia animata sensitiua. declaro adhuc sumpto exemplo a febre propter medicos. in febre obseruamus tertianam febré; quotidianam, & quartanam, has species conuenire quatenus in qualibet specie est calor côiunctus cum siccitate, qui calor potissimum viget in corde, quod a posteriori ex pulsu, & respiratione habemus, idem colligimus has species conuenire in calidítate, & siccitate cordis: si deinde genus definiendum nempe febrem in suum referamus genus, nemini dubium, quòd suum genus remotum est morbus, proximum autem intemperies: nam morbus prædicatur de intemperie, non ècontra, quare accipiamus genus proximum, & dicamus, quod febris est intemperies, deinde cômunitatem in speciebus addamus loco differentiæ, & dicamus, calida, & sicca cordis, si autem genus definire volumus, definitionem nempe illius indagantes, Methodo diuisiua, vt optime explanabat Eustracius. Ita dicêdum primum in definitione (exemp. gr.) animalis, supremum accipimus genus, quod est substantia, postea diuidimus, dicentes omnis substantia, aut corporea, aut incorporea, animal autem substãtia est corporea, tunc vltra, omnis substantia corporea, aut animata, aut inanimata, est autem animata, tunc vltra substãtia animata, aut sensitiua, aut insensitiua, sed est sensitiua. Quare tandem animalis generis huius definitio est, quòd animal est substantia animata sensitiua. Si autem vos medici desideratis exemplum sumi a febre, sciatis ita esse progrediendum, nempe a supremo genere, vsque ad proximum per differentias oppositas hunc in modum, constat febrem esse quid præter naturam: quod aũt est præter naturam, vel est morbus, vel causa, vel symp. cum autem morbus sit a quo immediate operationum læsio procedit, ideo febris erit morbus: tunc rursus morbus diuidendus, vnde cum morbus sit affectus præter naturam, seu contra naturam partium corporis cum sit accidẽs, & accidentis sit inesse subiecto, ideo per subiectum tradi debent differentiæ. Vnde cum partes sint, vel similares, vel dissimilares, meritò similarium erit morbus in intemperie, causã organicarum in mala compositione: ratione omnium morbus communis, nempe in soluta vnitate, modo cum in febre partes lędantur similares, ideo erit morbus in intemperie. Tunc rursus si intemperies diuidatur, intẽperies est, vel calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, ideo cum hę sint differentiæ definiti, ideo febris esse non potest genus magis proximum, quàm ipsa intemperies, quare febris est intemperies, quę intemperies cum possit esse, vel simplex, vel composita, in febre locum habet intemperies composita, & ea calida, & sicca. Quare febris erit intemperies calida, & sicca. Omittamus autem pro nunc cor, quando sermo noster est de definitione formali quidditatiua potius, quàm quietatiua nuncupata, & per additamentum, de arte cuius definitionis conficiendæ iam differamus.

De côficiẽda definitione formali quietatiua, seu per additamentum. Cap. XXV.

Itaque iam agamus de modo côficiendi definitionem adhuc formalem, sed quietatiuã, seu per additamentum, quæ nimirũ competit, tum substantijs, tum potissimũ accidentibus. competit aũt substantijs potius simplicibus quam compositis, vt cũ dicimus, anima est actus corporis. Vnde definitur per corpus, proindeq́ue per additamentũ. Circa quam definitionem constituendam imprimis sciendum cum Auer. 7. Met. 17. & infra, 8. Met. 6. quod quamuis vtraque definitio, hoc est quidditatiua, & quietatiua côstituatur ex genere, & differentia, discrimen tamen esse, quia in definitione quidditatiua genus est quasi materia, differentia aũt quasi forma, vel etiam cum eodem Auer. 7. diu. 33. in definitione formali genus se tenet ex parte formæ vniuersalis, differentia autem ex parte formæ propriæ, at in definitione, quietatiua nuncupata genus est quasi forma, differentia autem quasi materia, & præcipue in definitione accidentiũ, nam differentia est ipsum subiectum, quod est substãtia, genus autem est accidẽs scilicet, & definitum accidens est, ob id Auer. 5. diuin. 34. & 7. eiusdem operis a 17. ad 19. ait accidens habere definitionem secundum quid, quoniam accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc est accidente, & substantia scilicet ipso subiecto. Vnde secundum hanc rationem definitio substantiæ per additamentum distinguitur a definitione accidentium per additamentum, namque si definiatur substantia tam genus, quã suum additamẽtum est, in eodem genere, verbi gratia, cum dicimus, anima est actus corporis, tam genus quam differentia sunt in genere substantiæ, sicuti & anima in eodem genere collocatur. Quo fit, vt ex substantia, & suo additamento fiat vnum per se in definitione scilicet quietatiuæ substantiæ, ex accidente autem, & suo additamẽto scilicet in definitione quietatiua accidẽtis fiat vnum per accidens, quia vt constat accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc est substantia, & accidente, exẽpli gratia cum dico, febris est intemperies calida, & sicca cordis. Intemperies, quæ est genus, est accidens, cor autem, quod est loco differentiæ est substantia: & ideo dicitur quasi materia, est enim materia, circa quã per quam intemperies febrilis a reliquis intemperantijs seiungitur. Vnde in definitione essentiali, seu formali accidentium, vt vndequaque quiescat intellectus definitioné per omnia causarum genera tradere oportet. quod ut hoc verum Gal. 4. de diff. pul. 2. inquit, definitionem essentialem esse orationem, q̃ rei essentiam docet, hæc autem est explicatura generis, differentias, vsum generationis, hoc est causam finalem, dummodo res præter naturam non definiatur, nam in rebus præter naturam, in rebus malis finis locum non habet. definitio præterea cum Galeno explicatura est causam efficientem, præcipueque vero, vt confirmat idem Gal. cap. 9. vbi res definiẽda de genere extiterit illarum, quæ sunt in fieri, definitio quinetiam cum Gal. explanatura est causam materialem, hoc est instrumentalem, quæ tamen aliquo modo ad efficientem refertur, veluti est definitio de pulsu tradita a Gal. in qua habet, quod pulsus est actio peculiaris præcipue cordis, deinde arteriarum, quę distentione, & contractione mouentur a facultate vitali, qua caloris natiui mediocritas retineatur, generetur aũt in cerebro spiritus animalis. Quam definitionẽ proposui, tum loco exempli, tum vt animaduerteretis quantũ tôoabiliter quidam reprehendunt proponentes definitiones lõgas. Hi namque optimos viros redarguentes facile ostendunt definitiuę methodi artificiũ, neque in cornice asseq potuisse. Namque interdũ longas definitiones euitare non est possibile, & p̃cipue vbi definiuntur accidentia, quæ per omnia causarum genera definiuntur. Vnde & illa est optima absolutissimaque formalis, & quietatiua febris definitio in qua dicimus. Febris est intemperies, calida, & sicca cordis, dependens a calore influente in igneum mutato, a causis calefactiuis, producibili. Hæc de definitione formali, modo ad causalem deueniamus.

De definitione causali.
Cap. XXVI.

QVantum itaque ad definitionem causalē paucis sciendū hāc potissimū locū habere in accidentibus, vtpote in illis, in quibus ita formales, & exquisitæ definitiones inueniri nequeunt. Hæc vero causalis definitio nō traditur per genus, vt formalis, sed vel per causam efficientem, vel per causam formalem substantiæ, quæ est causa mediata accidentis, immediata autem substantiæ. Est enim ipsius substantiæ forma. Traditur quin etiam per operationes definitio, quę tamen causalis, & effectiua dici potest, quatenus traditur per operationes ab efficiente prodeūtes. Quam veritatem vt apertam habeatis do exemplum in singula, primū traditur definitio per causam efficientem, vt cum dicimus, febris est calor natiuus in igneum mutatus. Nāque idem est ac si diceremus, febris fit a calore natiuo in igneū mutato, deinde vero traditur definitio per causam formalem quidem, sed potius substantiæ, quam definiti, quod accidens est, veluti si dicam⁹ risibile est animal rationale mortale, quæ eadem est ac si diceremus risibile, inest homini propter animal rationale mortale, tandem assignatur definitio per operationes, veluti cum dicebat Hipp. medicina est appositio, & ablatio, quæ eadē est ac si diceremus medicina est ars, in qua a natura, & artifice superflua auferuntur, & deficientia apponūtur. Sed dicet aliquis qua ratione possibile est dignoscere, vbi definitio aliqua proponitur hāc esse causalem definitionem, non autem formalem? Hunc in modum quilibet hanc veritatem intueri poterit. Si nāque definitio fuerit formalis, nempe per proximū tradita genus, tunc redigendo proximū genus in remotum, & vsque in remotissimum perpetuo quodcunque genus, hoc est tum remotum, tum remotius, tum remotissimū, in quid de definito prędicabitur. Nanque per regulam ante prædicamentalem, in essentialiter, & formaliter digestis quicquid prędicat. de prædicato, prædicatur etiam de subiecto. exempli gratia cum dico. Homo est animal rationale mortale. Hæc est definitio formalis tradita per genus, quia siue animal referatur in corpus, siue in substātiā semper quodlibet horum in quid de homine prædicabit. Verum enim est asserere, homo est corpus, homo est substantia. At si dixerimus risibile est animal rationale mortale constabit hanc definitionem non esse formalem, sed potius causalem, quia si animal referatur in corpus, atque in substantiam, tamē neque corpus, neque substantia de definito, de risibili prædicatur. Atque ideo cum dicimus risibile est animal rationale mortale, hęc est definitio causalis, quę traditur p formam hominis, quæ est causa mediata passionis, scilicet risibilitatis, ob idque huiusmodi definitio locum habere solet in accidentibus quidē, sed ꝑprijs a subiecti essentia fluentibus quemadmodum risibile fluit ab essentia hominis, beneficio nimirum naturalis agentis, quippe quod quantum dat de forma, tantum dat de consequentibus formam. Sed propter medicos liceat exempli gratia febris definitionem in medium afferre. si itaque dixerimus febris est intēperies calida, & sicca cordis. Hæc erit definitio formalis tradita per genus fundametum, quia siue intemperies reducatur in dispositionem in primam qualitatis speciem, siue in qualitatem semper qualitas, & prima qualitatis species in quid ꝑdicabitur de febre, & verū erit dicere, febris est mala dispositio, febris est morbus, febris est qualitas. Ecce quemadmodum semper quodlibet genus, hoc est tum remotum, tū remotissimū in quid de febre, de definito prædicatur, & propterea dignoscimus hanc definitionem esse formalē. At si dixero febris est calor natiuus mutat⁹ in igneū, hęc non est definitio formalis, quoniam calor naturalis in igneum mutatus nō potest esse genus febris. Etenim calor natiuus est substantia, falsum autem est dicere febrem esse substantiam. Ecce quemadmodum prædicatio in quid locum non habet, & ꝓpterea nō est formalis definitio, sed causalis, hoc est tradita per causam efficientem. Quam veritatem si cognouissent. Seniores quidam non ita laborassent in confirmanda illa de febre sententia dum nimirū cōtendunt febrem esse corpus ostendere. Quę opinio tametsi ab aliquibus noua reputetur, fuit tamē promota etiam tum ab alijs, tum a Tadęo Florentino prima particula aph. 16. dicimus etenim nos ex mente Gal. tum prima aph. 16. tum etiam 14. febrem esse passionem, seu intemperiem calidam, & siccam, febrem esse de genere qualitatis, proindeque magis, & minus suscipere quotiescunque febrem formaliter consideramus, nanque tum intemperies, tum quodlibet genus supra intemperiem, vt constat, in quid, de febre prædicatur, dicimus etiam cum eodem Galen. prima aphor. 14. febrem esse calorem naturalem in igneum mutatum, qui quidem calor est substātia, est corpus, vt propterea statuēdum etiam sit febrem esse corpus, nō propterea tamen fateri cogimur sicuti doctissimi Seniores forsitan propter ætatem dormitantes fateri coacti fuere, febrem quidem esse corpus, sed non propterea esse morbum in numero, quoniā in febre calor naturalis secundum substantiā minime auget, sed solum minuitur. Quod dictum tametsi falsissimum sit, in præsentia tñ a nobis reprobandum non est, tum propterea quod institutū nostrum non est, de febribus differere, tum magis, quia in lectionibus nostris in interpretatione aph. 14. hanc difficultatem, ad amussim aperuimus, tū maxime, quia alios redarguere minime volumus, sed simplicem veritatem in medium afferre. Ob id in præsentia regulæ ante prædicamentali, ac optimo fundamento innitentes dicimus quod cum febris sit calor naturalis in igneū mutatus, sit substantia, sit corpus, sed secundum definitionem non formalem, sed causalem, quia s. nec substantia, nec corpus in quid de febre prædicantur, ob id nec aduersarios concludere posse, si febris est substantia, igitur erit morbus in numero. Ratio enim hęc teneret si febris esset calor pro substantia formaliter. Cum autem sit causaliter, seu effectiue nihil illorum ratio concludere potest. Sed hæc per transcēdam sint dicta. Et ideo ad propositum nostrū redeuntes dicimus definitionem causalem non alio mō cōstituendam esse, atque a formali distinguendam, quā hactenus declarauimus. Quare definitiuæ methodo extremam manum imponere liceat, atque ad alteram accedere nempe ad diuisionem.

De definitione diuisionis.
Cap. XXVII.

CVm propositum nostrum sit sermonem habere, de diuisiua methodo imprimis illud sciendum, necessarium esse omni cum diligentia de hac methodo disserere; quandoquidem methodus sit summam in se includēs dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem, quæ tria facile ostendo. Primum quantum ad huius methodi præstantiam, hanc Plato maxime extollebat quādo in ciuili, vel de Regno illum honorabat processum, quo secundum differentias distinguere valemus, vnde etiam diuinius progressum sępius testatum reliquit. Hinc factum est quod sicuti dignissima est methodus ita fœcundissima existens vberrimos parit fructus. Vnde quantum ad hanc, & vberrimam vtilitatem, aduertatis nō esse vnicam, sed multiplicem,

tiplicem, dicebat enim Auer. primo phy. 1. secundo phy. 3. quarto Cœl. 22. & alibi nos in diuisione vti ad declarandum aliquod, quod neque vndequaque, est notum, neq; vndequaq; hoc est naturaliter, ignotum, sed medio modo. Diuisione etiam vtimur cum eodem Auerr. 7. met. 43. & secundo poste. ad largiendas definitiones, vnde Gal. 4. de differentijs puls. 7. dicebat tum ex propria, tum ex Pla. sen. in Soph. & ciuil. diuisiuam methodum ad conficiendas definitiones concurrere, etenim inuenimus per diuisioné tũ genera, tum differentias ex quibus definitiones conflantur. Accedit præterea alia, & maioris momenti, vtilitas, nempe impossibile esse sine hac methodo diuisiua morbũ aliquem dogmatice curare. Quam veritatem cognouit, imo patefecit, Gale. secundo meth. 6. a principio, cum dicat quod ille maxime in medẽdi methodi foribus etiam labetur, qui omnẽ morborum numerum methodo scilicet diuisiua nó inuenerit. Sed quomodo sequitur hoc? quia nimirũ, sine hac methodo non poterimus a communissima indicatione ad distinctissimá descendere, exempli gratia quomodo in febre descendam ego a communissima indicatione curatiua ad refrigerationem, & humectationem, nisi prius sciuero qua arte morbus diuidatur in intemperiem, malam compositionem, & solutam vnitatem, mox vero quomodo intemperies diuiditur in simplicem & compositam, composita in frigidam & humidam, frigidam & siccam, calidam, & humidam, calidam & siccam. Hæc dubio procul citra diuisiuam methodum assequi est impossibile. vtilis ergo est, & necessaria, cui insignis adnectitur difficultas, ideo dicebat Plat. in Sophista, vel de ente, causam veteré diuisionis generis in species superioribus ignotam fuisse, adeo vt nemo parum cõtenderit. Vnde non immerito illos vocabat dialecticos, qui bene pro rerum natura diuidere scirent, non autem male imperiti coqui ritu, qui mẽbra potius confringit, & dilacerat, quam diuidit. Cuius & isignis difficultatis minime ignarus Gal. 1. Meth. 3. ait, Aristo. & Plat. admodum difficilem rem esse censuisse genera in proprias differentias exacte diuidere, atque post hos Theophrastum, & alios philosophos rationé absoluere tentauisse, vtpote non apud illos satis adhuc constantem. Quare diuisiua methodus difficillima est. Sed dicet quis, cur tanta est in diuisiua methodo difficultas? Resolutio huius quæsiti colligi potest ex eodem Gale. 3. de resp. diff. capit. 3. vbi inquit an quis recte diuidat, & an nulla relicta sit difficilis respirationis species, hoc non omnibus inuenire facile est, sed qui de his iudicaturus est eũ, & diuidendi methodi expertum esse oportet, & circa Hippoc. dogmata non inexercitatum. Ex quibus facile colligendum difficultatem in hoc consistere, quoniam ille, qui recte diuidere exoptat non solum methodum diuisiuam callere debet, sed etiam cognoscere naturam & essentiam rei, quam diuidere intendit in species, per oppositas, & essentiales differentias, ꝙ assequi est admodum arduum. Vnde mirum esse non debet si doctiores etiam viri in diuidendo allucinati fuerint, & ob id Gale. 2. de tuend. 3. asserit plerosque in diuidendo errare; vt numerosas proponant differentias, quas numero comprehendere facile non est; propterea quod logicæ contemplationis plane expertes cum proprijs differẽtijs, externa, & aliena imprudentes confundunt. Accedit etiam quod Galenus nono de plac. 6. inquit ex Hipp. mente duplex in diuisionibus esse peccatum, nimirum quia alij deficiunt omittendo necessaria, alij excedunt, qui rem, de qua agitur secant in multitudinem non propriam, scilicet diuidentes per differentias, quæ speciem non cõstituunt. Quinimo ex propria sen. primo de diff. febr. a principio proponit tres errores contingentes in methodo diuisiua, Primus error est, quia prætereunt primum genus, ꝙ desumitur a rei diuisæ substantia. In quem errorem in opusculo de latitudine sanitatis lapsus est Altim. atque ob hoc insalubre vt nunc in genus primum cõmune omnibus corporibus referre ignorauit quod sequenti anno (Deo dante) luce meridiana clarius demonstrare vobis pollicemur. Secundus error: quia deficiunt, inquit Galenus, in diuisione vtiles scilicet differentias omittẽdo, hoc est proprias. Tertius error quia excedunt proponendo inutiles, & accidentales has cum vtilibus, & essentialibus permiscentes. Cum itaque hactenus constet diuisiuam methodum sibi adscribere insignem tum dignitatem, tum vtilitatem, imo necessitatem, tum difficultaté, merito summa cum diligentia de hac meth. differendum, & potissimum citra confusionem, quando quidem sicut cõfusiores claras obscuras reddit, ita distinctiores alioqui tenebris inuolutas satis faciles efficit, quare tali serie progrediemur. Primum quidẽ proponemus definitionem diuisionis eamque enucleabimus, secundo de differentiis huius methodi loquemur, tertio de arte conficiendi hanc methodum differemus. Quãtum ad primum, imprimis inquirendum an diuisio sit uox vniuoca, vel æquiuoca seu analoga. quia si æquiuoca prius est distinguenda, deinde eam definire opus erit. Sed neminem latere debet diuisionem esse vocem ęquiuocam quatenus significare potest, & primũ capitulorum diuisionem, quæ ab auctoribus fieri solet, quãdo nimirum diuidunt tractatus in libros, & capita, de qua diuisione in præsentiarũ minime agere decreuimus, nanque vt ait Auerr. 1. colliget. 1. tales diuisiones non sunt necessariæ in scientia ex natura scientiæ, sed inducuntur ab autoribus propter debilitaté discentium scolarium diuisio, præterea significare potest cum Altinoo Platonico, & Ammonio in primũ Periherm. imo Galen. 9. de plac. vltimo multiplicem diuisionem, quarum tamen (vt ex eo noscetis) vnica tãtum ad methodum diuisiuam proprie referri potest, & in ea includi, primum quidem diuisio fit vocis in sua significata, atque hęc diuisio, vt optime explanat Boe. est duplex, nimirum vel vnius nominis, uel vnius orationis. Vnius nominis, vt cũ canis diuiditur in marinum, terrestrẽ, & cęlestem; & dicitur diuisio vocis æquiuocæ in sua significata. Vnius autem orationis, vt est: aio te Aeacidam Romanos vincere posse. diciturque discretio ambiguitatis, quatenus significare potest quod vincere debent, vel Romani, vel victorem fore Aeacidam, atq; huic diuisioni minime innititur methodus diuisiua, quoniam versatur circa res, non autem circa voces, præterea diuisio est totius, quæ duplex est nimirum, vel totius in partes eiusdem prædicamenti, vel diuersorum prædicamentorum. diuisio autem totius in partes eiusdem prædic. est adhuc duplex: est enim totius in partes, vel integrales, vel essentiales, diuisio quidẽ totius in partes integrales veluti si corpus humanum diuiditur in caput, thoracem ventrem inferiorem, manus, & pedes. Quæ diuisio quamuis maxime, & proprie diuisio sit, quia est cuiusdam, attamen nequaquam se habet secundum leges methodi diuisiuæ, sed potius secundum leges resolutiuæ, nam secundum hanc diuisionem non fit compositio, sed contra prius resolutio totius in suas partes, diuisio autem est totius in partes essentiales, veluti cũ compositum diuiditur in corpus, & animam, vel materiam, & formam; quæ diuisio pariter methodo diuisiuæ non inhęret, sed potius resolutiuæ, quia pariter resoluitur compositum in materiam, & formam. diuisio vero fit in partes diuersorum prædicamentorum, veluti cum compositum diuiditur in substantiam, & accidens, quę diuisio nec ipsa efficit methodum diuisiuam, sed potius resolutiuam, quoniam compositum resoluitur in ea, ex quibus est conflatum, in substãtiam & accidens, & ob id ait Galenus, hãc nonnulli philosophi appellant diuisionem perinde ac resolutioné præterea verò diuisio est quę (vt ait Boetius) secundũ

accidens

accidens fieri dicitur, atque huius est triplex modus diuidendi, primus modus est diuisio subiecti in accidentia, vt cum dicimus hominum alij sunt nigri, alij candidi, alij medij, secundus est diuisio accidentis in subiecta, vt est omnium, quæ expetuntur alia sunt in anima, alia in corpore. tertius modus est accidentium in accidentia, vt candidorum alia sunt dura, vt margaritæ, alia liquida, vt lac, atque hæc triplex diuisio a Boet. merito secundum accidēs fieri dicitur, quoniā nō nisi improprie ad diuisiuam methodum refertur. Postremo fit diuisio generis in species per oppositas differentias, quę diuisio secundum Galenum dicitur diuisio per translationem ab illa, quæ est totius cōtinui in partes integrales, & hæc illa est, circa quā versatur qui methodo vtitur diuisiua, proindeque talem diuisionem, talē methodum diuisiuam definire intēdimus. Quare methodi diuisiuæ, diuisionis ita acceptę, talis ꝓponitur definitio, diuisio est [methodus, qua docemur per notas differentias deuenire in cognitionē rei quotuplex sit.] Quæ definitio satis facile explicari potest, cōstat enim quid per methodum velimus, nempe instrumentalem doctrinam, qua a noto ad ignotum progredi docemur, verum cum in qualibet methodo tria sint, nempe notum, ignotum, & via, vt methodus hæc diuisiua a reliquis seiūgeretur dictum fuit, [per notas differentias.] namque in diuisiua methodo notum non alia ex parte se tenet, quam differentiarum, quatenus notiores existentes constituunt tum genera, tum species omnes, vsque ad specialissimas. Quantū autem ad ignotum, dictū fuit, [in cognitionem rei quotuplex sit.] nanque in diuisiua methodo ignotum nihil aliud est, quam rerum numerus, & præcipue generum, & speciei, verbi gratia, vbi proponitur sermo de febribus, nos latet, quotnā sunt genera, & species febris, & ob id numerum tum generum tum specierū per ipsas differētias cōstitutiuas beneficio diuisiuæ methodi inquirimus. Quemadmodum progressus est Galen. in libr. de diff. morborum, necnō in lib. de febrium diff. ad ignotum morborum numerum, nempe genericum, & specificum indagandum. Hinc merito sequitur, vt quantum ad tertium pertinet, nimirum ad viam, nō aliam esse in hac methodo, quam a supra ad infra. Quā veritatem optimè declarauit Galen. tum alibi, tū nono de placitis cap. 5. vbi ait, ex mēte etiam Plat. in Philebo, & Phedro, diuisiuā methodum ad differentiam compositiuæ, seu resolutiuę auspicari a primo, & maxime generali, atque desinere ad ea, quæ nullā amplius sectionem admittunt. Hæc de definitione. Diuisionem modo aggrediamur.

De diuisione methodi diuisiuæ. Cap. XXVIII.

REpetio hanc methodum nullā proprie admittere diuisionem, nisi dicamus, hanc duplicem esse quatenus, & huius duplex est finis. nāque huius methodi vel finis simpliciter est rerum numerum indagare, & talis est pręstātissima methodus diuisiua, cui definitio famulatur. Vnde de tali methodo loquens Galen. primo method. quinto ait impossibile esse, vt sciamus differentias, & species alicuius generis, nisi sciamus, quid sit illud genus. ecce quemadmodum methodo diuisiuæ famulatur definitio, vel huius finis est inuenire genus, & differentias, ex quibus definitiones constituantur, & de hac Gale. nono, de placit. 6. ex mente Plat. in Phileb. cū dicat ex diuidendi methodo inueniri differentias, atque hæc ad differentiā prioris in relatione ad definitiuam habet rationē serui, sicut prior habet rationem domini, nanque sicuti priori famulatur definitio, ita hæc famulatur definitioni, nempe definitionis inueniēdo tum genus, tum differētiam, & imo dicebat Auerr. primo de an. quinto: & sexto diuin. primo, regulas dantes definitionē prę cæteris esse diuisionem. Sed iam ad magis vtilia, magisque necessaria progrediamur, nempe ad explicationem artis, cui innititur diuisiua methodus.

De arte diuidendi. Cap. XXIX.

TAmetsi alij de hac materia differētes, multas, atque plurimas proposuerint conditiones, quæ in diuidendo seruandę sunt, nos tamen satius fore arbitrati sumus si ad pauciores, imo paucissimas has reduxerimus, nempe ad duas tantú, quæ, vt opinor, tāti sunt roboris, vt vltra has q̄libet superuacanea censenda sit. hæ autem non sine arte hauriuntur, nimirū ex dictis Hipp. ita referente Galen. 9. de pla. ca. sexto, etenim cū ibi afferat in diuisionibus duplex esse peccatum, nimirum excessum, ac defectum. ob id in recta diuisione duo principaliter obseruāda. Alterum, vt non fiat excessus, reliquum, vt non committatur defectus, proinde inquirendum relinquitur quid requiratur ad euitandum tum excessum, tum defectū primum quantum ad excessum fugiendū, duo seruāda, primum est, vt diuisio per differentias celebretur oppositas, secundo vt vltra specialissimam speciē non fiat progressus. Quātum ad primum, cū Them. diuisio fieri debet per differentias nō omnes, sed oppositas, quod optime Galen. in lib. ad Traf. 40. dilucidauit vbi inquit nos ex methodis diuidēdi didicisse res eiusdem generis partiendas esse per differentias, per mēbra opposita, veluti cū dicimus animal est vel rationale, uel irrationale, nā rationale, & irrationale opponuntur, vnde in diuisione ille est error, quando fit diuisio per membra, quæ non sunt opposita, veluti (inquit Galenus) extremæ esset demētiæ dicere, animalium alia immortalia esse alia pedestria, quia mortale, & pedestre non opponuntur, prætetea vero non solum diuisio fieri debet per oppositas, sed etiam proprias differentias, q̄ scilicet species constituere possint. Quia secūdum hanc rationem impropriе omittentur, & vitium in excessu minime committetur, & hoc est quod voluit Galen. 1. Met. 3. vbi ait, quod nō omnis differentia generi addita ad speciei cōstitutionē aliquid conducit, sed quæ ex propria generis diuisione nascitur, nā illæ differētiæ sunt, quæ species cōstituūt. Reliquæ omnes alienæ. Etenim animalis ꝓpriæ differentię sunt mortale, & immortale, rationale, & irrationale, mansuetum, & ferū, & alia id genus. Molle vero, ac durum, graue & leue, rarum, & densum, magnum & paruum, animalis differētiæ nō sunt, sed substantiæ, itaque etiam si cum animali, vel molle, vel durum, vel dēsum, vel rarum, vel magnū, vel paruum componens ad speciem conficiendā, nihil contulerit. At si rationale, & immortale adieceris efficitur deus, si rationale, & mortale efficitur homo, & veluti componitur, ex quo colligatis quod diuidēs quoddamodo componit, ac proinde diuisiuā methodum etiam compositiuam dici posse. Quod sit verum Galen. 1. met. 3. ait, si magnum vel paruum cōpones nihil efficiēs, si autem compones rationale & immortale, vel rationale, mortale, speciē efficiēs, ecce igitur quomodo compositiua methodus secundū hanc rationem cum diuisiua coincidit. Hocque ea de causa monere volui, ne forte quis vestrum decipiatur, methodusque citra necessitatem multiplicare cogatur. Cæterum circa prædicta vos monere licet, nimirum quod vbi diuisio fit per differentias, tum oppositas tū proprias, proindeque constituentes, vt talia membra ex diuisione accepta cum Aristo. secūdo post. de definito

nito in quid prædicentur. Aduertendum autem cum Philopon, Eustrat. & omnibus differentias prędicari in quid, quoniam sunt acceptæ cum genere, & non sunt amplius differentiæ, & ideo non prædicãtur in quale quid, sed vt genera innominata in quid, vt animal rationale prædicatur in qd de homine, similiter animal mortale, & sic de reliquis, secundum vero, ad euitandum excessum seruãdum est, vt vltra speciem specialissimam non fiat progressus, propterea in methodo diuisiua scire expedit quousque diuidere licet, hoc autem diuinissime (difficillimis tamen verbis) explicabat Pla. in ciuili, vel de Regno, siquidẽ ibi docens quo vsque diuidere oportet inquit quod vel percipitur multorum communio, vel percipiuntur dissimilitudines plurime in multitudine, si pcipiatur multorum communio veluti lapis, planta, bos, homo, q̃ multa in vno cõmuni conueniunt, veluti in substantia, tunc cum Pla. non est desistendũ nisi prius differentias omnes, quę speciebus clauduntur inspexerit, veluti dicamur nos, diuidentes substãtiam in animatam, & inanimatam. vel irrationale, & rationale, per quam differentiam, quæ specie clauditur nempe humana, fit perfecta cognitio, & vlterius descẽdere nõ licet, ꝓpterea dicebat Gal. 2. Meth. 6. neque opus esse, vt simus attenti priuatis morborum ꝓprietatibus, vt inde infinitos statuamus, nec in primis statim in generibus quiescendũ. Sed eo vsque progrediẽdũ, quousque ad morborum ideas omnes, hoc est species specialissimas descenderimus, quoniam quot sunt morborum ideæ tot sunt curationes. Ad rem, cũ Pla. loco citato infra speciem specialissimam descendere non licet. Si autẽ, ait Plato, alia ex parte percipiãtur dissimilitudines plurimæ in multitudine, veluti si percipiat hominem colorem, figuram, numerũ, dominũ, & seruum, quæ dissimilia sunt in multitudine, nempe in ente, quod multa continet, tunc præcipit Plato non prius desistendum, quam cuncta q̃ cognata sunt intra cognationem vnam, & proprietatem cõcludãtur, vniusque generis essentia vestiantur, hoc est ex dictis accipiens dominũ, & seruum per proprietatem illam, quod simul sunt natura, habemus esse, ad aliquid, prius tamẽ quia in alio quod accidentia distincta a substantia, atque sic per proprietates quodlib. vnius generis essentia vestitur, verbi gratia, ita diuidẽdum, quod est aut est p se, aut alteri inest. Dominus, & seruus alteri in sunt, ergo accidens tũc vltra accidens, aut absolutum, aut respectiuum, dominus est, quid respectiuum: respectiuum autem est ad aliquid, ideo dominus, & seruus sunt in prædicamẽto ad aliquid. Ecce quod per diuisionem reperimus genus, in quo reperitur vnum quodque diuidendo scilicet p illa, per quæ vnum genus ab alio discrepat. vt tandem deueniamus ad id, vltra quod progredi non licet. Hęc de regulis seruandis, vt euitetur excessus. Quantum autem ad fugiendum in diuisione defectum nimirũ vt in diuisione nihil desit, hoc assequi nõ est ita leue, & præcipue vbi cum Galen. 2. de diff. puls. 8. tale fuerit genus, quod habeat maiorem, & minorem excessum, maiorem & minorem defectum, nãque tale genus necessario infinitas habet differentias, quamuis ad sensum res ita non habeat, sed pro meliori, & peiori exercitatione nos percipere interdum minutulas pulsuum differentias, interdum insignes tãtum. Cæterum vt tantam methodum (quantum possibile est) assequamur, cõfugiẽdũ ad pręceptũ traditũ a Them. 2. Post. vbi p̃cipit non esse statim deueniendũ ad vltimam speciem, vt (exẽpli gratia) siquis statim diuidat substantiam in animatam, & inanimatam, quia prior diuisio erat in corpoream, & incorpoream, atque p inde opus est progredi a supremo genere ad summum genus gradatim per subalterna, per oppositas differẽtias, veluti a substãtia ad corpus a corpore ad animal, vnde cum vniuersaliores primo loco sint constituẽdę, secundo loco minus vniuersales, non ita difficulter colligi potest quemadmodum ordo reperitur non solum in ordinibus, sed etiam in methodis, hinc est, quod in definitione animalis non dicimus quod animal est substantia sensitiua animata, sed potius quod est substantia animata sensitiua, quoniam scilicet substantia corporea prius diuiditur in animatam, & inanimatam, quam in sensi. & insensitiuam. Hęc igitur seruanda sunt vt in diuisione diminuti nõ simus. Vnde ad dignoscendum diuisionem, & potissimum quatenus definitioni famulatur, absolutam fuisse, ita vt ad vltimam deuenerimus differentiam, quæ speciem constituit specialissimã, obseruare oportet, qd nam ex tali diuisione proficiscatur. Nanque si ex omnibus in diuisione propositis exeat quoddam propriũ quod alteri rei applicari nequit optima atque exacta fuit diuisio, siquidem ex ea oriũtur ita genera, & differentiæ, vt inde egrediatur definitio cũ definito cõuertibilis. Proindeque optime atq; denuo vi absolutissimæ methodi diuisiuæ acquisita. Cæterũ circa dicta duæ occurrunt difficultates, ex quarum dissolutione magis, atque magis ars methodi diuidendi elucescat. difficultates autem inde scaturiunt. Cum ad euitandum excessum necessum sit diuisionem moliri per differẽtias non disparatas, sed potius oppositas, oppositio autẽ quadruplex sit nempe affirmationis, & negationis, habitus, & priuationis, contrarietatis, & relationis, prima inquam difficultas est an eadem ratione, & arte fiat diuisio per has oppositas differentias? secunda autem quæ diuisio ad definitionem cõducat? Quantum ad primum si accipiamus diuisionẽ, quę est inter affirmationem, & negationem, dicimus cum Boet. hanc oppositionem, quæ etiam contradictionis oppositio dicitur, ea ratione & serie fieri debere, vt in diuisione primum ponatur affirmatio, deinde negatio. Vt cum dicimus imparium numerorum alij sunt primi vt 3. 5. 7. alij non primi vt 9. neque dicendum imparium numerorum alij sunt non primi, alij primi, fundamentum autem est quoniam affirmatio, est prior negatione, quod autem primum est in diuisione hac prius collocari debet. aduertendum autem cum Boet. tunc potissimum fieri hanc diuisionẽ quãdo vnum nomen speciebus impositum non est. tunc enim necesse est speciem negatione componere, vt cum dicimus imparium numerorum alij primi, alij non primi, aliter negatione vti non licet, quoniã negatio per se nullam speciem facit, nam cum dico, homo vel equus species sunt, quicquid autem negatione profertur speciem non declarat. nanque non esse hominem, species non est, omnis enim species cõstituit esse. negatio vero quicquid ꝓponit ab esse disiungit, vt cum dico homo quasi sit aliquid locutus sum, cum autem dico non homo, substãtiam hominis negatione destruo. Itaque per negationem diuisionem moliri non licet, nisi (vt diximus) quando vnum nomen speciebus impositum non est, ob id Arist. primo physic. vt ab hac desisteret diuisione dixit, necesse est principia aut vnum esse, aut plura, poterat autẽ dicere, aut vnum, aut non vnum. Vnde dicit Philoponus quod idem est dicere, necesse est principia aut vnum esse, aut plura, ac si dicamus aut vnum esse, aut non vnum, sed maluit dicere Arist. aut vnũ, aut plura, vt desisteret ab eo, quod nihil in esse reponit, quãtũ vero ad oppositionẽ, quæ est habitus, & priuationis, in hac pariter seruandum, vt prius proponatur habitus, deinde priuatio, veluti, dicentes homo est, vel vidẽs, vel cæcus, entia sunt, vel finita, vel infinita ęqualia, vel inæqualia. Vnde aduertendũ hoc in qualibet diuisione pro viribus esse seruandum, vt proponatur prius illud membrum, quod natura prius est, vel saltẽ dignitate; præcipueque vero cũ fiant diuisiones, quarum ratione rerum numerũ inuestigare intendimus: quod dico ad differentiam diuisionis, quæ merito de-

finitionis

finitionis conficitur, nam (vt dictum fuit) diuisio primum ad rerum numerum, secundo ad definitionem dirigitur. Itaque in diuisione, quæ ad rerum numerũ dirigitur prior esse debet habitus priuatione, dummodo habitus sit præstantior priuatione, nam vbi priuatio negat imperfectionem hæc perfectior est habitu (dicant alij quicquid velint) exempli gratia, si dixerimus entiũ alia mortalia, alia immortalia, rursus quędam mobilia, quædam immobilia, cui dubium, quod immortalia: & immobilia sunt perfectiora? Et ideo accipiendo priuationẽ largo modo priuatio negans, imperfectionem ad differentiam legitimæ priuationis negantis perfectionẽ habitus excellentior est. ob idq; in diuisione primo ponenda sunt immortalia, & immobilia. Quibus ac diuinissimis legibus, assiduo ad dictus Philosophus 1. physico. vbi per diuisiuã methodum principiorũ numerum inuestigare instituit habet formalia verba. [necesse est principia vel esse vnum, vel plura.] Ecce primo ponit vnũ, quia vnitas perfectionem, multitudo, & pluralitas imperfectionẽ arguit, postea subdit. [si autem vnum vel immobile, vel mobile.] ecce proponit immobile, nam immobile perfectius est mobili, deinde ait [& si plura, vel finita, vel infinita.] præponit finita, quia finitum perfectius, imo quod infinitum cognosci nõ potest, quare methodo diuisiua progrediẽdum semper a nobiliori. Quantum deinde ad tertiam oppositionem, quæ erat contrariorum, hæc illa est, qua etiam frequenter vtimur in generũ diuisione, propterea dicebat Auerr. 7. diu. 42. diuisionem fieri debere per contrarias differẽtias, in qua si quis ordo seruari debet, ille sit, vt primũ ponatur contrarium ex parte boni, deinde ex parte mali, veluti si dicamus colorũ alii albi, alii nigri. Aduertendum autem circa hanc diuisionem, quod cum contrariorum alia nõ habeant, alia habeant media, si non habent media, iure ipso diuisio est bimembris, si autem habent media nõ necessario est bimembris, vt si dicamus colorũ alii albi, alii nigri, alii medii, verũ studẽdum semper, vt ad bimembrem reducatur, veluti dicamus colorum alii extremi, alii medii, extremorum alii albi, alii nigri. Quantum denique ad oppositionem 4. quę est oppositio relationis vt pater filius, dominus seruus, hæc nullam habet substantialem differentiam, qua hæc relatiua a se inuicem discrepent imo habent cognationem, qua ad se inuicem referuntur, vt alterum sine reliquo esse non possit, propterea non est facienda diuisio generis in relatiuas species, neq; enim hominis species est seru⁹, aut dominus pater, aut filius, quare tota huiusmodi sectio a genere separanda est. Hæc de prima difficultate. Quãtũ ad secundam, facile est ex dictis absoluere. Erat autem, quęnam ex his oppositionibus ad definitionem conducat, constat enim conducere eam oppositionem, quæ ad diuisionẽ generis confert. Vnde semper reiicienda est relationis diuisio, quia dominus, & seruus non constituunt hominem. Sumenda autem quãdoque diuisio cõtradictionis hoc est inter affirmationẽ & negationem, dico autem quãdoque, hoc est quum cogit necessitas, nimirum quando vnum nomẽ speciebus impositum non est. Sumendę autem sunt diuisiones habitus, & priuationis, nec nõ contrariorum, hæ enim quam maxime ad definitionem conferunt. propterea concludebat Boet. ad definitionem illã cõferre diuisionem, quæ est generis in species, non per omnes tamen differentias, sed per illas, præter quas species esse non possent, imo per eas solas sint species vt cum ad definiendum hominem accipimus rationale, & mortale, sine quibus homo esse nequit, imo per has solas est homo, atque hi diuidẽdi mod. ea potissimum ratione admittuntur, quoniam validis, constantissimisque innituntur fundamentis, veluti est, non contingit simul affirmare, vel negare, vel etiã, de quolibet affirmatio, vel negatio vera est, vel falsa. Declaro cum dico principia esse vel vnum, vel plura, horũ alterum necessarium est confiteri propter illud principium, non contingit simul affirmare vel negare. Nã non contingit idem esse plura & vnum secundũ idẽ, nam si est plura non est vnum, & si est vnum non est est plura. Pariter cum dicimus quod animal est vel rationale, vel irrationale vel immortale, vel mortale, horum alterum confiteri est necessarium propter illud principium, de quolibet affirmatio vel negatio vera est, vel falsa. Nanque si vnum verum est de homine, reliquũ falsum erit. quare necessario homo si est rationalis, non potest esse irrationalis, si mortalis, nõ potest esse immortalis. In his ergo consistit vniuersa, atque absoluta ars diuisiuæ methodi, vnde ad postremam methodum, nẽpe resolutiuam vt deueniamus, ratio ordinis facile permittit.

De definitione resolutionis. Cap. XXX.

PRoponitur hoc postremo loco resolutiua methodus dilucidanda, quippe quæ cũ non exigui momenti methodus sit. Præstat nanq; tũ ad definitiones indagandas, tum præcipue ad compositorum structuram dignoscendam. Nempe vt calleamus ex tot constitui, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus constitui possit, iccirco de more circa hanc methodum de eius natura, & essentia disseremus, secũdo de diuisione, quæ duo ea ratione perficientur, vt in quo ars resoluendi consistat, inde etiam elucescat. Itaque primum resolutiuæ methodi hæc proponitur definitio. resolutio est [method⁹, qua docemur a posteriori deuenire in cognitionem prioris quotuplex sit.] Declaro hanc definitionem paucis tamen, quandoquidem plura ex dictis constare debent. Dicimus igitur quod resolutio est [methodus.] Hoc est doctrina instrumẽtalis, qua a noto ad ignotum progredi docemur. Verũ cum in qualibet methodo locum habeat res nota, res ignota, & via, per quam a re nota ad ignotam progredimur, ob id inquirere oportet quomodo in resolutione hæc sese habeant, vt appareat qua ratione hæc methodus a reliquis separet. Quoniã vero definitio debet esse illa, beneficio cuius vnum ab alio dissidens deprehenditur, ideo videamus quomodo hæc præstet proposita definitio, dictum ergo est [qua ducemur a posteriori.] Vnde sicut in diuisione res nota erat differentia, quæ prior est definito, prior est re ignota, cõtra in resolutione res nota est posterior ignota, sed qd est posterius? Dicimus esse duplex, nempe notionem finis, & ea quæ sensibus subiciuntur siue sint indiuiduas siue operationes, declaro & imprimis quantum ad notionem finis. Veluti cum resoluitur ab Ammo. in prædicab. homo in membra, hæc in humores, hi in elementa, hæc denique, in materiam & formã, exempli gratia ita dicendo cũ homo ob vniuersi perfectionem productus sit atque hac ratione tum ad agendũ, tum ad contemplandum, quæ munia obire non possit nisi membra habeat tum similaria, tũ dissimilaria ideo talia membra fuerunt necessaria. Rursus membra cum diu durare nequeant, nisi assiduo alimento seruentur, ob id necessarii fuere humores. Rursus cũ nutritio hęc simplici elemento fieri nequeat, ideo humores fuerunt compositi ex elementis, quę elementa & ipsa cum corruptibilia sint saltem secũdum partem, ideo necessum fuit vt resoluerentur in quædam principia, quæ omnifariam simplicia, & incorruptibilia sint nempe in materiam & formam. Quare tandem a finis notione inuenimus hominem resolui in membra tum similaria, tum dissimilaria, in humores in elementa, & tandem in materiam & formam. Si exemplum apud Gale. desideras is tale ab ipso desumi

potest

potest 11. Metho. 10. vbi ait, quod si proponatur febris putrida curanda, tunc ex hoc fine concepto merito febris oritur indicatio refrigerãdi, sed quoniam talis febris a putredine pendet, ideo tolli non potest nisi inhibeatur putredo. Vnde ratione putredinis, quod factũ est, est tollendum, quod est in generatione sistẽdum. Non possumus autem talem putredinem sistere, nisi demat̃ prohibita transpiratio, merito cuius quod retentum est, est vacuandum, quod autem retinẽdum, est inhibendum ne retineatur, inhibebitur vero si obstructioni occurrem⁹, vnde ratione factę obstructionis ex obstruendum, ratione autem futurę cum immineat ex affluxu obstruentium succorum hos compescere oportet, atq; ab hac postrema indicatione in curatione exordiri oportet, ob idque Galen. subdit formalia verba. [ergo quod vltimum in ipsa resolutiua methodo est omniũ id primum omnium in curatione est peragendum.] Ex quo colligatis quomodo methodus resolutiua ad auxiliorum conducit inuentionem, non simplicem, sed quatenus tempore opportuno, decentique serie administrari debent. Resolutionę hac quoque vsus est Arist. in principio physi. nanque fine concepto, qui erat rerum naturalium cognitionem tradere, quoniam haud erat possibile rerum naturalium cognitionẽ largiri, nisi per sua principia causas, & elementa, ideo opus fuit Aris. vt in philosophica sua contemplatione de principijs, caussis, & elementis rerum naturalium sermonem haberet. Ecce quomodo a notione finis numerum venatur rerum, de quibus agere debet. Hęc de methodo resolutiua, quæ a finis notione auspicatur. Quantum autem ad eandem methodum quatenus pariter auspicatur a noto, quod tamen notum consistit in illis, quæ nostris subijciũtur sensibus, nempe in indiuiduis, vel horum operationibus, talis resolutio hunc in modũ progreditur, verbi gratia, vt colligi potest ex Ammo. in pręludijs prędicab. cum particularia in vniuersalia referantur, veluti cum a particularibus hominibus ascendimus in hominis naturam, quę est animal rationale mortale, propterea quod indiuidua humana, tum ratiocinari, tum interitui obnoxia esse oculis conspicimus pariter cum a particularibus indiuiduis deuenimus in vniuersalem equi naturam, quæ est animal quatenus. Hinnibile, propterea quod quælibet equorum indiuidua quadrupedia esse, atq; Hinnibilia obseruamus, pariter ex varijs, & prope innumeris animalium speciebus deuenimus in communem omnibus communitatem, veluti in animal quod est cõmune homini, equo, & alijs animalibus. Rursus volo animalis naturam in superiorum naturam redigere, tũc considero indiuidua, veluti hanc ficum, hanc vitem, & in specificam refero naturam, deinde in genericã, nempe in plantam, deinde vtráque summo naturam genericam nempe, plantam, & animal, & refero in animans, animãs enim est communis natura animalibus, atque plantis. Rursus volo animantis naturam in superiorem referre naturam, vnde considero indiuidua, quæ veluti in oppositam referuntur naturam, veluti hoc lignum, hunc lapidẽ, atque hęc inpiuidua reduco in naturam specificam, & genericam, videlicet in inanimatum, atque deinde animans, & nõ animans refero in communem naturam, nempe in corpus, quod commune est, & animatis, & inanimatis. Rursus volo corpus adhuc in communiorem naturã referre, tuncque confugio ad indiuidua, quę ad naturam corpoream reduci nequeunt, veluti sunt dæmones, & animæ, quæ corporibus vacant. Vnde referũtur in communem naturã, quæ est incorporeum, atque deinde corporeũ, & incorporeum refero in communiorem, imo communissimam naturam, nẽpe in substantiam. Ecce ergo quemadmodum inuenimus inferiora superiora, & vsque ad suprema genera per viam resolutionis, hoc est per ipsa sensibilia per ipsa indiuidua. Quo fit vt talis resolutio quã maxime cõducat ad indagãdam definitionem, quatenus scilicet definitio per genera cõstituitur. Atque tali resolutione vsus est Aristot. secũdo. post. ibi enim definitiuam methodum per resolutionem indagat. Nempe progrediẽdo ab indiuiduis ad communiorem Indiuiduorum naturam. Sicuti euidẽter in methodo definitiua explorauimus. Huc vsque igitur constat quemadmodum in methodo resolutiua res nota est, vel notio finis, vel ea quæ sensibus subijciuntur, nimirum indiuidua, & eorum operationes, atque proinde resolutiuã methodũ assidue progredi a posteriori, ad pri⁹ sicuti diuisiua a priori ad posterius progrediebat̃ propterea dicebat Phi. 2. post. resolutionẽ esse effectuum posteriorũ in priora, ac superiora, ex quib. cõstat, atq; videtur vocabulum sumptũ per translationẽ ab his qui post peregrinationem in patriam reuertũtur, nã ad proprios lares, ab exteris regionibus redeũtis resolutio vocatur. Aduertendum autem ne decipiamini, quemadmodum deceptus fuit Zimara, alioqnin optimus Auerrois assecla. nam in Theor. 60. ait Auer. asserere secundo diu. 11. dissolutiunẽ hoc est resolutionẽ fieri a prioribus ad posteriora. nanque (pace sua dixerim) male intellexit Auerroem. Nam Auerr. per dissolutionem intelligit non resolutiuam methodum, sed diuisiuam, diuisionem. Nec hoc mirum videatur. quoniam Galen. quoque in proh. art. med. de ordine definitio, inquit: liceat huiusmodi doctrinam appellare nõ tantum definitionis dissolutionem, sed etiam vel explicationem, vel resolutionem, vel diuisionẽ. Ecce quomodo per dissolutionem intelligit etiã resolutionem. sed quorsum Auerr. per Gale. interpretari volumus, vbi Auerr. per ipsummet Auer patefacere possumus? Nanque Auer. 1. de an. 5. dicebat quod Hippo. venabatur definitionem per demõstrationẽ, Plato per diuisionem, Arist per compositionem, vt in posterioribus. sed Arist. in posterioribus per cõpositionem (vt interpretatur idem Auer.) intelligit resolutionem. quare si Auerr. per compositionem vbique intelligit resolutionem, igitur & loco citato nẽpe secundo diui. 11. per compositionem intelligere debet resolutionem. Quod si ita est cum postea cõpositionem opponit dissolutioni, igitur per dissolutionẽ, nõ potest intelligere resolutionem, sed quid cõtrarium compositioni, seu resolutioni, atq; iure ipso diuisionem. Manifestum igitur fit per ipsummet Auerr. hoc in loco intelligere per dissolutionem, diuisionem, q̃a per compositionem resolutionem, intelligit. Sed hoc adhuc clarius ostendo, pręcipueq; vero, vt Auer. verba difficillima intelligere valeatis. D. Auer cum posuerimus postremum nõ esse, & primum esse destruitur scientia definitionem, quæ fit secundum dissolutionum, sicut destruitur scientia definitionum, quæ fit per compositionem, cum posuerimus postremum esse, & primum non esse. Quæ verba ita intelligenda, & primum si posuerimus primum esse, & non postremum, destruetur sciẽtiã definitionum, destruetur definitio, quæ fit per dissolutionem, hoc est per diuisionẽ. Hæc enim progreditur a primo genere vsque ad postremum genus, hoc est proximũ, quod in definitione collocari debet. Scientia enim nõ fit (inquit Aue.) nisi per diuisionem deuenerimus ad speciem postremam. quare si differentię erunt infinitę, vt non possimus per diuisionem deuenire ad cognoscendã naturam illius speciei, tunc eius speciei scientiam, & definitionem consequi non poterimus, ecce ergo quod si fuerit primum, & non postremum, quod destruitur definitio, quæ fit per dissolutionem, hoc est diuisionẽ, quæ progreditur a primo ad postremum, hoc est a supremo ad infimum genus, quãdo vero addit si posuerimus postremum, & non primum, destruitur definitio quæ fit per compositionem. Hoc est uerissimum, quoniam definitio, quæ fit per cõpositionem, hoc est

resolu-

resolutionem, fit quãdo incipimus a postremo, a sensibilibus, & ascendimus in prius, quod ponitur in definitionem, quare si dabitur tantum postremum non prius, nõ dabitur genus definitionis, proindeque destruetur definitio quæ fit per compositionem, seu resolutionem. Constitutum itaque sit resolutiuam methodum semper a posteriori progredi, ad prius atque in hac methodo rem notam esse quid posterius, hoc est vel notionem finis, vel indiuidua, vel eorum operationes. Quantum autem ad rem ignotam, iam constare debet esse quid prius, in quo inquirimus quotuplex sit, nanque vbi resoluitur compositum, tunc per resolutionem deuenimus in cognitionem partium simplicium, ex quibus constituitur, compositum, ita vt constet ex tot constitui partibus, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus constare possit. pariter vbi resoluitur indiuiduum in species, & genera, per resolutionem ascendimus in cognitionem omnium specierum, ac generum, vt inde pateat indiuiduum, nec in alias species, nec in alia genera, vel subalterna, vel generalissima referri posse, vnde si postea contingat, vt ea, quæ inueniuntur sint, vel genera, vel differentiæ, ex quibus constantur definitiones, vt sic resolutio definitioni famulatur. Sed non omnibus modis. Quantum denique ad viam dubio procul est de Diametro opposita viæ, quę in diuisione reperitur. Nanque sicut in diuisione via est a supra ad infra, ita in resolutione via est ab infra ad supra, etenim in diuisione est progressus ab vniuersalibus ad minus vniuersalia, in resolutione contra a singularibus ad vniuersalia.

De diuisione resolutionis. Cap. XXXI.

QVantum ad resolutionis diuisionem attinet, dicimus differentias capitum a re nota, a qua hæc methodus in rem ignotam progreditur, tum aliqua ex parte a materia, circa quam versatur. Primum quidem quantum ad rem notam dicimus, vel esse finem, vel non esse finem, si est finis, tunc est perfectissima resolutio inchoans a finis notione, beneficio cujus inquirimus, dignoscimusque rerum numerum determinatum, vt verbi gratia, huius compositi tot esse partes, & principia, vt nec plura, nec pauciora constituere, seu imaginari possibile sit, siue resoluamus totum in partes, siue compositum in simplicia, si autem notam non habuerit ratione finis, tũc vel est sensatum, vel non sensatum, si sensatum, tunc cum Alcinoo Platonico fit illa resolutio, in qua est ascensus a sensilibus, ad intelligibilia, etiam, vel ab indiuiduis in species, & ab his in genera vsque ad generalissima. Si autem notum non fuerit sensatum, tunc, vel est notum, quatenus demonstratum, vel notum ex suppositione, si fuerit notũ quatenus demonstratum adhuc cum Alcinoo ea fit resolutio, in qua progressus, est a demonstratis ad indemonstrabiles, & immediatas propositiones, quæ a Io. Damasc. in li. de arte, seu logica resolutio quoque logica nũcupatur, ea potissimum ratione, quoniam hac resolutione in logica vtimur, veluti cũ Them. primo post. c. 26. quando vera conclusione posita propositiones, ex quibus confecta est exquirimus. Ex quo colligatis aduersus. Zimaram hunc esse processum a posteriori ad prius, hoc est a conclusione ad præmissas, nõ autem a priori, vt imaginatur Zimara in suo Theor. 60. Quod monere volui, vt sciatis resolutionem a posteriori semper progredi. Si autem fuerit notum ex suppositione tunc cum Alcin. fit resolutio quę exorditur a suppositione, & ascendit ad principia, quæ suppositione, non egent. quæ a Io. Damasc. vocatur a modo progrediendi mathematico, resolutio mathematica. Nanque hæc resolutio exorditur a concesso, quemadmodum mathematici in suis demõstrationibus petere solent, vt aliqua sibi cõcedãtur suasque suppositiones faciunt. Exẽpli gratia, volo probare animam esse immortalem, tunc hoc, quod quæritur accipio tanquam concessum, atque ab eodem progredior donec ad aliquod omnium opinione confessum perueniam. atque sic ratiocinor. Si anima est immortalis sunt pro malis, & bonis actionibus præmia repensa. Si sunt pro bonis, & malis operationibus præmia repensa, ideo est quod Iudicatur, & iudicat. Si est quod iudicat, est quod prouidet, quare ex hac resolutione ad prouidentiam, quam omnes concedunt ascendimus. Quo vbi peruenerimus deinde via compositiua descendendo ita progredimur, est prouidentia, ideo iudicium, est iudiciũ, ideo est quod iudicat, & iudicatur, & si hoc, igitur anima est immortalis. Hęc igitur est resolutio progrediens a noto ex suppositione, quę etiam mathematica dicitur. Quantum autem ad materiam, circa quam compertum esse debet, quod prout resolutio in diuersa versabitur materia, ita resolutio diuersis potius donabitur nominibus, quam quod diuersa & alia sit, exempli gratia resolutio naturalis dicetur, vbi mixtum naturale resoluetur in elementa, & hæc in materiam primam, dicetur autem resolutio medica, vbi corpus humanum resoluitur in humores, & hi in elementa, logica quin etiam dicetur vbi conclusio in præmissas resoluetur, vbi syllogismus in proprias reducetur figuras. Quo factum est vt tum lib. priorum, tum lib. post resolutorij nuncupati sint. non propterea tamen sicuti imaginatur Leon. quoniam Arist. in logica ordine vtatur resolutiuo, constat enim Aristot. ordini iuniti compositiuo, a simplicibus ad composita, hoc est a terminis ad propositiones, a propositionibus ad syllogismos ob idque dicti potius sunt resolutorij, quoniam in his Arist. vtitur non ordine, sed methodo resolutiua, resolutione. Aduertendum autem obiter, cũ Philopono, & Ammon. alios dici priores resolutorios, alios posteriores, quoniam in prioribus fit resolutio syllogismi in genere, in posterioribus autem fit resolutio syllogismi in specie, hoc est demõstratiui. Vnde quẽadmodum si fiat resolutio, tum animalis, tum hominis, animalis resolutio dicetur prior, hominis autem posterior, simili ratione resolutio syllogismi in genere dicetur prior, syllogismi autem demonstratiui, posterior. Hæc de diuisione resolutionis.

De conuenientia methodorum. Cap. XXXII.

HIs ita in genere, & specie de methodis habitis, modo, quæ supersunt facilius erit absoluere. Hæc autem sunt quatuor capita. primum est docere, in quo methodi conueniant, secundum in quo dissident, tertium quæ methodus nobilior, præstantiorve sit, quartum qua methodo vsus est Galenus, & præcipue in decimoquarto libro de methodo medendi. Quantum ad primum, hoc est, in quo inuicem cõueniant methodi, hoc ex declaratis facile est haurire, nam cum quælibet methodus sit doctrina instrumentalis, qua a noto ad ignotum progredimur; sequitur omnes methodos in hoc concurrere, vt quælibet a noto ad ignotum proficiscatur, proindeque, vt quæcunque methodus habeat rem notam, rem ignotam, & viam, per quam a re nota ad ignotam progrediamur.

De discrepantia inter methodos. Cap. XXXIII.

QVantum ad discrepantiam hæc præcipuè ex illis tribus desumitur, nempe a noto ignoto, & via namque quantum ad rem notam, in methodo demonstratiua, vt plurimum est præmissa. dico autē vt plurimum, propter demonstrationem ducentē ad impossibile, in qua progredimur, a cōsequēti ad antecedēs. In definitiua definitio, in diuisiua, differētia in resolutiua vero notio finis, atque res sensata, vel demonstrata, vel ex suppositione nota. Quantum autem ad rem ignotam, in demonstratiua est quid naturaliter ignotum, est conclusio naturaliter ignota, atq; esse potest si est, quia est, & propter quid est. In definitiua est quid definiti, nēpe quid nominis, & potissimum quid rei, in diuisiua numerus rerum, & potissimum inferiorum, hoc est specierum specialissimarum. Denique in resolutiua numerus rerum, sed supremarum, hoc est generum, & principiorum, ex quibus res composita constituitur. Postremo quantum ad viam in demonstratiua est a præmissis ad conclusiones, interdum etiam a conclusione ad præmissas, nimirum in demonstratione ad impossibile ducēte, in definitiua a definito ad definitionem, in diuisiua a supra ad infra, in resolutiua ab infra ad supra; vnde hoc discrimen inter diuisiuam, & resolutiuam methodum dignoscens Gal. dicebat secundo de diff. puls. c. 6. nos methodo diuisiua indagare numerū differentiarum cuiusque generis, scilicet descendendo. Methodo autem compositiua, hoc est resolutiua, prima genera inuenire nempe incipiendo ab indiuisis, & numero infinitis, hoc est indiuiduis, & ascendendo per media vsque ad genus generalissimum: dixit etiam idem Galen. 9. de Placit. 5. ex mente Plat. in Philebo, & Phædro, diuidendi & componendi artem vel methodum esse ad artes, quam maxime necessariam, atque has methodos inuicem discrepare. Namque methodus diuisiua a primo, & maxime generali auspicatur, atque desinit ad ea, quæ nullā amplius sectionem admittunt. At resolutiua, vel compositiua methodus contra progreditur, nempe a specialissimis ad primum genus ascendendo nimirum naturas dispersas in aliquod commune genericum colligendo, ac veluti componendo. Hinc meritò sequitur resolutiuam a diuisiua distingui quatenus diuisio progreditur a simplicioribus ad composita, hoc est a substantia ad corpus, ad animal, & hominem, contra resolutio, a cōpositis ad simplicia, ab hominis indiuiduis ad hominē, animal, corpus, & substantiam, & fundamentum est, quoniam resolutio a posterioribus ad priora semper progredit, sed aduertatis vbi resolutiuam methodum reliquis opponetis ne vos ipsos confundatis, sicut seipsum confundebat Leon. qui ait ex sen. Ammon. in prioribus resolutiuam reliquis opponi methodis, nanque resolutio opponitur diuisioni quoniam diuisiua genera secat in species, resolutiua species in genera cogit, quod est verum non de qualibet resolutione, sed de ea tātum, quæ incipit a sensu ab indiuiduis, propterea nos resolutionem cęteris methodis opponentes dicimus, resolutiuā reliquis opponi, propterea quod a posteriori ad prius progreditur. Vnde differt a diuisiua, quia (vt patet) in hac via, est a priori ad posterius; resolutio etiam opponitur demonstrationi, quoniam demonstratio progreditur interdum a priori, interdum a posteriori, verum a pręmissis ad conclusionem (sermo sit de demonstratione ostensiua.) Resolutio autem, siue in demonstratione propter quid, siue in demonstratione, quia progreditur a conclusione ad pręmissas. Ex quo colligendum demonstrationem quia, a resolutione distingui, quoniam tametsi demonstratio quia, a posteriori progrediatur, in demonstratiua tamen methodo potius residet, quam in resolutiua, quoniam eius progressus est non a conclusione, ad præmissas, sed a præmissis ad conclusionem, pręterea resolutio opponitur demonstrationi, quoniā demōstratio ex causis causata demōstrat, resolutiua autem a causatis ad causas ascendit, quod etiam verum est de resolutiua, quę incipit a notione finis, pręterea resolutio opponitur definitioni, quoniam definitio ex notis partibus totum aliquod cōstituit, resolutio autem a toto ad partes ascēdit, quod verum est de resolutione, quæ incipit a notione finis. Sed hæc omnia ex superius propositis facillimum est assequi, sicut etiam facile est cognoscere, quod vbi in praxi, seu effectione per resolutionem inuenimus quid agēdum, vbi postea quod est vltimum in inuentione debet esse primum in exequutione dum fit exequutio contraria resolutioni, illa non dicitur compositiua methodus, sed est potius operatio, seu effectio, quia tunc operatur artifex, exempli gratia, incipiendo, expurgare superfluitates, mox præparādo, deinde purgādo, atque denuo corroborando, quemadmodum etiam fabricator primo fodit terram, deinde facit fundamēta, deinde conficit parietem. Hæc compositio dubio procul non methodus compositiua, sed effectio potius dicitur, & est, & hęc de methodorum discrepantia dicta sint.

De nobilitate methodorum. Cap. XXXIIII.

QVantum ad nobilitatem, seu prę̄stātiam methodorum Leonicenus statuit methodum definitiuam, & demonstratiuam esse perfectiores. Diuisiuā autem, & resolutiuam imperfectiores, fundamentū, quoniam methodus resolutiua, & diuisiua ministræ sunt, atque famulæ methodi, tum definitiuæ, tum demonstratiuæ immediate tamen definitiuæ, mediate autem demonstratiuę, nanque ministrę sunt quatenus conducunt ad inueniendum genus, & differentias, ex quibus constituitur definitio, quæ postea medium, & causam subministrat demonstrationi, sine qua demonstratio esse non posset. Ad inuenienda autem genera, & differentias inuicem discrepār, diuisio, & resolutio, nam diuisio incipit a supremis generibus, resolutio autem ab indiuiduis, atque tandem ad hunc vsum Leonic. has methodos referre voluit. vt dixerit quod si quis diuisiuæ, ac resolutiuæ eum auferat vsum quem definitionibus præstant, atque ab illarum respectu seiungat, imperfectæ erunt, & nihil, aut parum vtilitatis afferre videbuntur. Cōparans deinde demōstratiuam cum definitiua loquit; definitiuam esse præstantiorem demonstratiua, quoniam definitiua rerum substātias explicat, demōstratiua autem rebus ipsis assequentia demonstrat: vnde sicuti substantia accidenti est præstantior, ita definitio demonstratione. Quæ dicta quamuis prima facie non nihil veritatis in se continere videātur; multiplicem tamen in se falsitatem includunt, nanque primùm falsum est asserere, definitiuam & demōstratiuam methodos esse perfectiores resolutiua, & diuisiua, propterea quod hæ sunt ministræ, & quod in his nō est alius vsus. Totus autem error originem traxit, quoniā opinatus est Leonic. nullum esse vsum resolutiuę, & diuisiuę, quā ratione definitionis, quod falsum est, quoniam quamuis ex sen. tum aliorum, tum potissimū Auer. 4. phys. 2. 3. de an. 5. & 6. diuin. primo ad definitionem indagandam, tū diuisio, tū resolutio referantur, non propterea tamen credendum in his me-

methodis non esse aliũ, & præstãtiorem vsum, quod ostendo in vtraque methodo, & primum quantum ad diuisiuam, non est dubium hãc cõducere ad indagandam definitionem, nempe ad inueniẽdum genus & differentias, quod optime declarabat The. secũdo post. inquiens, definitionem fieri citra probationẽ vllam, atque ex concessis per interrogationem. & responsionem, ita vt nihil veluti necessarium, sed solũ vt concessum accipiatur. exempli gratia, volo definire hominem, tũc interrogo sit animal, vel nõ animal respondens ait esse animal. Tũc rursus quæro, omne animal aut gressile aut aquatile, concedit respondens esse gressilem hominem. Vnde definiens hoc sumit, nec syllogismo probat. tunc vltra interrogat, omne gressile vel bipes, vel multipes, cõcedit esse bipedem. Vnde tunc ratio, seu definitio texit, homo est animal gressile bipes: ecce ergo quemadmodum method⁹ diuisiua famulatur definitiuæ. Quod ẽt exacte Boetius in l. diui. declarat, sed ex eodẽ Boetio habemus diuisionẽ, non ita famulari definitioni, vt ẽt definitio nõ famuletur diuisioni, & fundamentũ est, quoniã (inquit) cũ alia sint æquiuoca, alia vniuoca, atq; conueniat æquiuocis significationis diuisio, vniuocis autẽ diuisio generis in species, propterea vidẽdũ est prius quid sit æquiuocum, & vniuocum quę sine definitione haberi non possunt, quare etiam definitio famulatur diuisioni. Hoc autem intelligẽdum est de ea diuisione, cuius vsus nõ est indagare genus, & differẽtias vt ex his definitio construatur, sed potius numerum rerũ, exempli gratia, volo ego indagare numerũ pulsuum, species omnes respirationum, febrium, & similiũ, inueniã meth. diuisiua, & a primo incipiã genere quod cũ diuidi nequeat cũ Gal. locis citatis, nisi prius videamus quid sit res diuidenda, quid sit. v. gra. febris quid respiratio, quid pulsus, propterea ipsa definitio diuisioni famulatur. Quo tandẽ fit vt diuisio non solum alium habeat vsum a proposito a Leoni. verum etiam diuisioni inseruire definitionem, quatenus rẽ diuidendã constituere debet. Quinimo aduersus eũdem Leonic. addimus, diuisioni non modo famulari definitionem, sed etiam demonstrationem, nimirum vbi in diuisione aliqua occurrit difficultas, aliquod occurrit naturaliter ignotũ, illud demõstratione ꝓbari potest. Quæ veritas colligitur ex Galeno primo Meth. quinto, inquit enim, opus esse constituere non nominum, sed rerum differentias, atque vbi verb. g. habuerimus quatuor esse partes, nimirũ per diuisionem, deinde demonstratione confirmare oportet nec plures, nec pauciores esse. Eãdem sniam habuit quoque Them. dicebat enim secundo poster. 6. nos posse certis rationibus probare ea, quæ in sermonem incidunt illum, qui vltro citroque, hoc est per interrogationem & responsionem habitus est, verbi gratia animatum hominem esse, quia non inanimatum, & rationalem, quia non irrationalem. Cæterum nos monet The. ne propterea credamus hominis definitionem probari, sed probari conclusionem, quę ex diuisionum membris coalita est. Ex quo colligendum diuisioni famulari, tum definitionem, tum demonstrationem, ac definitionem immediate, mediate autem demonstrationem, quatenus per demonstrationem probantur conclusiones, quæ ex diuisiis colliguntur membris. Quare constat quantum sit merito diuisionis hanc nõ esse ita definitionis seruã, vt etiam definitionis dominã non sit. Quantum vero ad resolutionẽ huius pariter non solũ est vsus ad definitionẽ a Leo. propositus, sed etiam ad inuẽtionem aliarum rerum, quæ tamen non sunt definitionis partes, atque est resolutio, quę a finis incipit notione. Vt si proponãtur a Gal. plures partes, veluti quatuor principales corporis humani, volo inuenire has nec esse plures, nec pauciores, inueniã resolutione incipiẽdo a notione finis & hæc minime famulat definitioni, quinimo si in hac via resolutiua aliquod ignotum occurrit, vel definitione declarabitur, vel demõstratione probabitur, vt merito talia resolutioni definitio, & demonstratio methodi sint famulantes. Quæ veritas confirmari etiam potest cum Arist. primo Post. vbi cum eius institutum esset omnes demonstrationis cõditiones methodo resolutiua indagare. Quo etiã factum est vt libros illos merito resolutionis, resolutorios nuncuparit, atque hæc resolutio (vt toties dictum fuit) a finis, notione exordiatur iure ipso Aris. a notione finis hoc est a scire exordiri voluit, atque scire, quod finis erat, primum definiuit. Quod cũ ita sit, dubio procul definitionem ipsius scire gratia resolutionis cõstituit. Quantum postea ad id, quod dicebat Leonic. definitiuam esse præstantiorem demonstratiua, quoniam versatur definitio circa substantiam, demonstratio autem circa accidentia, neque hoc sine suspitione esse potest, siquidem definitio, & circa substantiam, & circa accidentia versari solet. Nanque in scientijs etiam accidentia indagamus medio methodi definitiuæ. Cum itaque in errore fuerit Leonic. alioqui vir grauissimus, quid dicendum? Dicerem ego methodos inuicem cõstitui posse dupliciter, nẽpe ratione ordinis, & dignitatis, ratione quidem ordinis ab Ammo. in prædicab. ita collocantur, vt prima sit diuisiua, secunda definitiua, tertia demonstratiua, quarta resolutiua, secundum quem ordinem hæ methodi ab Ammon. qua ratione digerantur non esset fortasse præter rationem si a logicis explicaretur. Vnde cum hoc ab ipsis (quod ego sciam) non declaretur, explanare conabor, neque enim res tanti momenti silentio prætereunda.

Dicimus ergo Ammonium nihil aliud insinuasse, nisi quod prima sit diuisiua, vtpote illa, quæ construit genus, & differentias, secunda sit definitiua, quæ genus, & differentias accipit a diuisiua, tertia sit demonstratiua, quæ ex definitione constat, quarta sit resolutiua, sed non quælibet, verum illa quæ incipit a notione finis, quæ tum demonstrationem, tum alia composita in suas partes, in suas præmissas, & principia resoluere potest. Vnde aduertatis Ammo. resolutionem illam secludere, quæ definitioni famulatur, propterea quod secundum dogma Platonicum voluit (vt ipse se ipsum interpretatur) definitionem omnem fieri ex diuisione. Quare resolutionem excludit, resolutionem inquam, quæ definitioni famulatur. Et propterea resolutionem postremo loco collocauit. quod si resolutionem definitioni inseruientem intellexisset, necessarium fuisset, vt quemadmodum definitioni diuisionem præposuit, ita a pari famulantem resolutionem præposuisset. Quare methodos inuicem ita dirigere poteritis perpendentes an progressus fiat a priori more Platonico, vel a posteriori more Aristotelico? si a priori, primum est diuisio, quæ indagat genus, & differentiam, ex quibus fit definitio, quæ postea secundo loco collocatur, veluti medium demonstrationis, tertio est demonstratio, resolutio autem, quę definitioni famulatur nullum locum habere põt, qũ definitio non nisi ex diuisione (vt ait Ammonius ex Plat. sententia) fieri possit. Si autem progrediamur a posteriori, prima est resolutiua, secunda diuisiua, tertia definitiua, quarta demonstratiua. prima quidem est resolutiua, quę nimisum definitioni famulatur. nam in hac ab inferioribus, & indiuiduis, & operationibus ascendimus in species, genera, & differentias, secundo fit progressus a priori per diuisionem, vt habeamus genus, & differentias, primo a posteriori per resolutionem, secundo, a priori per diuisionem, ex quibus tertio loco fit definitio, quę tandem medium tribuit demonstrationi, ex quibus vnum memoriæ mandare debetis, nempe resolutionem definitioni famulantem, vel nõ habere locum, vel ante definitionem esse collocandum. Resolutionem autem non inseruientem defi-

nitioni post alias methodos esse collocandam, quemadmodum Ammon. loco citato collocauit. At si alia ex parte methodi inuicem cõstituantur ratione dignitatis, dicimus opus esse aliqua distinctione, namque methodi cõsiderantur, vel ratione quæsiti ignoti, vel ratione viæ, per quam Methodi progrediũtur a noto ad quæsitum ignotum. primo si consideramus Methodos ratione quæsiti ignoti, quoniam in diuisione, & resolutione est rerum numerus, in demõstratione causa inhærentis passionis in subiecto, in definitione quid rei tum accidentis, tum quoque substantiæ, dubio procul cũ quid rei nobilitate excedat reliqua quæsita, definitio dignitate cæteras methodos superabit. neque aliquid facit etiam si demonstratio dirigatur ad quæsitum naturaliter ignotum, definitio autem, non: nec propterea demonstratio dicatur uia doctrinę, definitio autem maniere. Namque magis honorificum est parum scire, de magis honorabilibus, quam multum, de minus honorabilibus, quare cum quæsitum definitionis, nempe quid rei, tum accidẽtis, tum præcipue substantiæ, sit nobilissimum, ob id, & hæc methodus nobilissima erit. At si perpendantur methodi merito vię, per quam progredimur a notis ad ignotum, cum talis via præsertim locum habeat in methodo resolutiua, & diuisiua, quatenus in hisce methodis locum habet ascensus, & descensus, ideo hæ methodi nobiliores sunt, ut propterea a Galeno passim nomine methodi, hoc est viæ potissimum nominentur resolutio, & diuisio, non autem demonstratio, & definitio. Quod colligere licet ex Galeno, tum alibi, tum tertio method. primo, vbi inquit, quod qui procedit ratione, & methodo, hic logicus dicitur, methodicus, & dogmaticus, non autem Empiricus. Vnde per methodum, intelligit diuisiuam, & resolutiuam, per rationem autem methodum demonstratiuam, diuisiuæ, & resolutiuæ famulantem. Quapropter idem Galenus primo, method. quarto, ait methodum ratione inueniri, vt inde ratio, methodus non videatur, attamen ratio seu demonstratio est methodus. Sed dicit methodũ ratione inueniri, hoc est methodum diuisiuam, & resolutiuam ratione acquiri, hoc est non Empiricè. Quare methodos considerantes ratione viæ, asserimus, & cõcludimus a diuisiua, & resolutiua reliquas nobilitate superari: quod si denuo comparabimus inuicem diuisiuam, & resolutiuam, vt constet quæ harum sit nobilior, dicimus, has methodos bifariam considerari posse. Nempe vel quatenus cõducunt ad indagandam definitionem, vel potius ad rerum numerũ determinatum inquirendum. Si primo modo, diuisio sicut est methodus difficilior resolutione, ita etiam nobilior, nec ab re, nam diuisio auspicatur ab intelligibilibus, resolutio autẽ a sensibilibus, propterea Plato eminentissimus Phil. diuisiuæ methodo ita addictus fuit, contra autẽ Aristoteles sensibus magis immersus, in posterioribus definitionem per resolutionem inquirebat: at si hæ methodi considerentur, vt ad certũ numerum indagandum cõducunt, dubio procul resolutio diuisione est excellentior. Nanque resolutio incipit a notione finis, supremarumque rerum numerum, nẽpe principiorum inquirit, diuisio autem descendendo progrediens rerum infimarum numerum indagat. Hęc de methodorum nobilitate. Vnde nihil aliud superest, nisi vt videamus quidnam sit methodus apud Galenum. Quod iam aggrediamur.

Quid methodus apud Galenum. Cap. XXXV.

Difficultas in sermone de doctrina methodica, quæ absoluenda relinquitur altissima, atq; maxime necessaria in hoc cõsistit, vt sciamus quidnã Galenus per medendi methodum intellexerit. Hanc autẽ quæstionem altissimam appello, propterea quod Altimarus gloriabundus satis neminẽ hãc difficultatem cognouisse asserit, seque tantæ veritatis vnicũ fuisse inuẽtorem gloriatur, deinde vero maxime necessariam hanc quæstionem intelligo, propterea, quod ex huius resolutione non modo, quid Galenus per methodum medendi voluerit percipietis, verum etiam ad intelligendos omnes 14. libros Gale. de methodo medendi inscriptos aditum satis apertum, atque amplum consequemini, in qua materia tametsi Altimarus methodi definitionem venari contendat, eam tamen assignat, quæ quamuis e verbis Galeni deprompta videatur, veruntamen satisfacere minime potest. Siquidem non constat apud ipsum an talis methodus sit vel diuisiua, vel resolutiua, vel definitiua, vel demonstratiua, vt inde quispiam suspicari queat, pręter quatuor methodos fortasse quintam, eãque inusitatam, & Galenicam reperiri, cum tamen hoc falsissimum sit, siquidem Galenus nõ alias methodos quam logicas vbique profitetur. propterea nos in hac materia breuiter ita procedemus. Primũ proponemus verba Galeni, deinde quomodo intelligẽda sint, enucleabimus, vt his habitis tum veritatẽ acquiratis, tũ nouissimos Altimari discursus vanos esse dignoscatis. Quantum itaque ad primum, Galenus inquit primo met. i. e. quarto, methodo quidpiã inquirere, inuenire, ex aduerso opponitur ei quod fortuito, & temere reperitur, est autem id cũ via quadam, & ordine, vt in disquisitione aliquid primum sit, aliquid secundum, tertium, & quartum quo ad demum sit perueniendũ ad ipsum, quod ab initio est propositum. Dicebat etiam idẽ Galenus quarto meth. quarto, methodum esse vnam quandam vniuersalem viam, quę omnium particularium sit communis, quæ quidem via nos ducit a principio vsque ad finẽ, atque in omnibus particularibus similis est, atq; addit, in singulis morbis priuatã quandam esse methodum sanandi, in omnibus tamen cõmune genus esse. Nãque perpetuo auspicari oportet ab indicatione, quæ sumitur ab effectu, cui mederi volumus: atque addit, opus esse extimare, an causa affectus desierit necne, si desierit, confugiẽdum ad eam methodum, quæ traditur in tertio libro, si autẽ adsit veniendum ad eam methodũ, quę hic, hoc est in quarto libro docetur, ex quib' verbis (vt opinor) difficillimis videtur velle Galenus, vt methodus sit vel vniuersalis, vel particularis, præterea vt methodi alia sit, de qua in tertio, alia, de qua in quarto libro, quasi quod non sit vna via curandi morbos, sed duplex. Quæ igitur erunt hæ viæ, seu methodi? quid voluit Galenus? Dicam ego in hac materia difficillima illud quod sentio, meliori iudicio semper me submittens, atque vt nostra sñia tum firma, tum euidens, quantũ fieri potest, reddatur, altius aliquantisper exordiri nobis liceat, atque imprimis statuere, quodnã sit munus methodi medendi, quam Galen. in illis libris profitetur? Itaque cũ ipso Galeno primo meth. quinto, dicimus in methodo medendi illud propositũ esse, vt ægrota corpora in sanitatem vẽdicẽtur, id vero esse vt naturales partium actiones (si quæ vitiatæ sunt) corrigantur; ob idq; dicebat Galenus nono meth. ca. decimo, primum propositum in methodo medẽdi correspõdere primo proposito in arte de tuenda sanitate, quãdoquidẽ sicut in arte tuẽdæ sanitatis est sanitatis tuitio, ita in methodo medẽdi est morbi sublatio. Cæterum cum methodi medendi propositum sit corpora ægra in sanitatem redigere, id autẽ fieri nequeat absque remedijs medicis, ideo talia remedia inuenire oportet, quare etiam aliud erit huius methodi propositum, nempe præsidia reperire, ad quem scopum respexit Galenus primo method. quarto. Cum autem remediorum inuentio fiat tum methodo, quæ ratio-

ni innititur, tum experientia, quæ sensibus addicta est rationeq; non vtitur, in præsentia Gal. sermonem habere vult non de omni remediorum inuentione, sed de ea, quæ methodo acquiritur, quare methodi medēdi munus esse debet, vt vi huius remedia inueniantur, atq; ita inueniantur, vt nec fortuito, nec temere repertà esse videantur, sed methodo hoc, est via quadam, & ordine, ac ratione. Vnde etiam sæpenumero Plato fortunam ab arte excludebat. Sed hic obiter aduertatis; qm̄ Hipp. in lib. de arte videtur fortunam in medicina collocare, inquit enim, ego vero non priuabo fortunā, tanquam nihil operæ pretij faciat, puto enim morbis, qui male curantur (vt plurimum) infortunium accidere, qui vero bene, eos bonam fortunam nancisci. Sed credo ego cum Platone, fortunam non habere locum in medica arte, quatenus videlicet ars constituitur, & secundum artem operatur medicus, qm̄ siue sequatur mors, siue salus, semper optimus artifex recta cum ratione procedit. Quod si fortuna cum Hipp. locum habet, id intelligendum est tum ex parte infirmi, tum ex parte medici, secundum hanc rationem, ex parte quidē infirmi quatenus se subijcit malo, vel bono artifici, ꝓptera dicebat interdum Gal. eos ægros esse fortunatos, qui optimum medicum nāciscuntur. Contra infortunatos, qui malum. Ex parte vero medici eum fortunatum asserere possumus, cui infirmi morbis correpti salubribus curandi occurrunt. Contra infortunatum vbi in salubribus, & pene lethalibus. Sed ad rem in libris de methodo medendi propositum, est remedia inuenire non temere, & fortuito sed methodo, hoc est via quadam, ratione, & ordine. Cæterum cum duplex sit remediorum inuētio, duplex etiam methodus erit. Remediorum quidem inuentio duplex est. nanque est altera simplex remediorum inuentio, reliqua vero recta inuentorum administratio. Ad quam duplicem præsidiorum inuentionem respiciens Gal. 6. metho. 2. inquit medendi methodum non solum posse inuenire meliora medicamenta, quàm a medicis fuerint inuenta, sed etiam posse inuenire vniuersum curationis modum, hoc est rectam administrationem illorum inuentorum remediorum. Itaque cum duplex sit remediorum inuentio, duplex etiam quodammodo methodus oritur, altera quidem est, qua inueniuntur auxilia, reliqua qua inuenitur recta administratio inuentorum auxiliorum, propterea Galen. 4. metho. 4. dicit esse deueniendum modo ad methodum, quæ in tertio lib. traditur modo ad methodum, quæ proponitur in quarto lib. hoc est modo ad methodum diuisiuam, beneficio cuius inueniuntur auxilia, modo ad resolutiuam, virtute cuius reperitur recta auxiliorum administratio. declaro magis per simplicem remediorum inuentionem, intelligo inuentionem auxilij, vel calefacientis, vel refrigerantis, vel humectantis, vel siccantis, præterea, vel vacuantis, vel replentis, per inuentionem autem recte auxiliorum administrationis intelligo, an primo vti oporteat hoc inuento, vel illo auxilio. Vnde si primum consideremus inuentionem simplicem auxilij ꝓgredi oportet methodo diuisiua, quæ a summo exorditur genere, cui famulatur demonstratio, vbi aliquod naturaliter ignotum in hac via occurrit, subministrat quinetiam definitio vbi aliquod ignotum quoad quid est offertur. Quomodo autem hæc sit methodus diuisiua, atque qua ratione hanc proposuerit Galenus, declaro exempli gratia; proponatur febris putrida, in qua cum duo sint nempe febris, & causa propositum esse debet remedia inuenire, tum febris, tum causæ: Qua procedendum via? primum quo ad febrem, incipiendo a generalissimis, cum sit quid præter naturam, oritur indicatio remouendi, cum autem sit præter naturam, vel est morbus, vel causa, vel symptoma, ecce vtor diuisione, sed non est causa, non symptoma, sed morbus, quoniam morbus est a quo immediate læsio ꝓdit operationum, talis est febris, ergo ecce vtor definitione, & ratione, merito diuisionis. Itaque cum febris sit morbus nascitur indicatio auferendi morbi. tunc vltra in hac via progrediendo dicendum, morbus cum sit vel in mala compositione, vel in soluta vnitate, vel in intemperie, febrisque sit morbus in intemperie nascitur indicatio alterandi, tūc vltra cum morbus in intemperie sit vel in simplici, vel in composita. Cum febris sit morbus in intemperie composita, prodit etiam indicatio composita, hæc autem cum consistat vel in calido, & sicco, vel in calido & humido, vel in frigido, & humido, vel in frigido, & sicco febrisque sit morbus in intemperie, & calida, & sicca, ideo oritur indicatio refrigerandi, & humectandi; atque cum vlterius descendere non sit possibile, ideo hæc postrema, & distinctissima indicatio, est illa, quæ remedium distinctum inuenit, nempe auxilium refrigerans, & humectans, præterea vero quantum ad materiam febrilem eodem progrediendum modo nempe a materia, quatenus, est quid præter naturam deinde, ad materiam quatenus, est replens vnde habet locum vacuatio, deinde ad materiam, vt est talis materia determinatam efficiens repletionem, vbi oritur indicatio vacuandi, vt puta sanguinem, vnde inuentum est auxiliū, quod sanguinem vacuat, ecce ergo quemadmodum hic progressus, hæc via est a supra ad infra, a supremis generibus ad subalterna, ad speciem specialissimam, proindeq; est methodus diuisiua, de qua Gal. 3. meth. passim vbi sermonem habuit de inuentione medicamētorum vlceris; quamuis etiam aliqua, de recta illorum administratione intermiscuerit, sed potissimum talem methodum explicauit 1. met. 4. vbi ait methodo quippiam inuenire, & haurire ex aduerso opponitur ei quod fortuito, & temere reperitur, est autem id cum via quadam, & ordine; vt in disquisitione, aliquid primum sit, aliquid secundum, tertium & quartum, quo ad demum sit peruentum ad ipsum quod ab initio est propositum. Quæ Galeni verba dubio procul ita intelligere oportet, vt per propositum finem remedij intentionem intelligamus. Nam munus methodi medendi est ipsa inuenire remedia, quando autem dicit, vt disquisitione aliquid primum sit, deinde secundum, tertium & quartum, opus est intelligere progressum a generibus ad species, a supra ad infra, non autem ab infra, ad supra. Et proinde hæc erit via potius diuisiua quam resolutiua, quando nimirum initium sumit a generica, & suprema indicatione. Quod sit verum, inquit Galenus quod illi, qui hac methodo procedunt sunt, qui a primo aliquo auspicantur, de quo inter omnes homines est conuenientia, deinde ad reliqua transeunt, vnde exordiri oportet a communissima intentione, quæ est res præter naturam indicare sui ablationem, scilicet cum contrarijs; res autem secundum naturam conseruationem, videlicet cum similibus, ablatio autem capitur, a morbo, deinde est ablatio morbi, tertio alteratio, quarto & ultimo refrigeratio, & humectatio. Ecce quomodo hic progressus est ab uniuersalibus ad minus uniuersalia, a supra ad infra, unde hæc est uia est methodus diuisiua, neque hic possumus auspicari a symptomatibus ascendendo ad morbum, quoniam dicebat Galen. auspicandum esse perpetuo ab indicatione, quæ ab affectu sumitur. unde Galenus semper sibi ipsi consentiens primo met. septimo ait, principium & radicem, & elementum methodi medendi esse corporis affectū præter naturam, quā do nil aliud sit quod curetur a medicis, quam corporum affectus. Cum autem initium sit a morbo cōmunissime considerato, ideo erit uia hæc metho. diuisiua. Ad eandem ueritatem respiciens quoque Gal. octauo de decretis cap. sexto ex mente Hipp. ait contrariorum

contrarias esse curationes, elementa esse methodi medendi. Si igit hęc cõissima indicatio est elementum, est principium a quo auspicari oportet, igitur methodus hæc medendi erit via diuisiua, pgrediens a generalissima indicatione ad minus generalem, donec ad specificam, & distinctam deuentũ sit, & hæc de medendi methodo, qua remedia inueniunt. Quantum aũt ad alteram methodũ, qua inuenitur recta administratio muẽtorum remediorũ, nempe an hoc, vel illo auxilio prius vti oporteat, tunc dicimus ad hanc inuentionem conducere methodum resolutiuam, quæ nimirum incipit a notione finis, atq; exordium sumit ab indicatione, quę ab affectu sumit, veluti si ita in biliosa febre dicamus, ratione morbi calidi, & sicci oritur indicatio refrigerãdi, & humectandi, sed qm̃ morbus pendet a bile copiosa, & crassa, ideo ratione copiæ oritur indicatio vacuãdi, ratione crassitiei, attenuandi. Vnde qm̃ hæc bilis crassa non potest vacuari nisi prius attenuetur, ob id oritur indicatio attenuandi, prius quam vacuãdi. Qm̃ vero ita parari, ita attenuari nequit, nisi prius superfluitates primæ educantur, ideo primum purgandæ superfluitates illæ primæ. Ex quo progressu nanciscimur hæc auxilia, ita esse administranda, vt primum vti opus sit lenientibus, secundo præparantibus, tertio purgantibus, quarto corroborantibus, nempe illud quod est vltimum in inuentione per methodum resolutiuam in exequutione priorem sibi vendicat locum. Ecce ergo qua ratione, recta hæc præsidiorum administratio methodo reperitur resolutiua, quæ & ipsa orditur ab indicatione, quæ ab effectu sumitur, proinde ac diuisiua, sed discrimen est, qm̃ diuisiua exorditur ab affectu generico, resolutio aũt ab affectu specifico, & de hac loquitur Gal. 4. metho. 4. quod sit verum dicit, si morbi causa adhuc persistat, & auget morbum, deueniẽdum ad hanc methodum, quæ traditur in quarto, si ad methodum resolutiuam, quippe quæ rectam auxiliorum administrationem declarat, quippe, quæ prius esse causæ occurrendum, deinde morbo patefacit, quare hactenus constat quid voluerit Gal. quando dixit aliam esse methodum, quæ traditur in tertio lib. aliam quæ traditur in quarto. Quantum autem ad aliud dictum, in quo habuit Gal. methodum esse vel vniuersalem, vel particularem, nempe eodem 4. metho. cap. 4. dicimus ita esse intelligendum Gal. vt per methodum vniuersalem, intellexerit methodum medendi in generali absque eo, quod applicetur huic, vel illi morbo, per particularem autem methodum, quatenus applicatur huic, vel illi morbo, frustra enim traderetur cognitio methodi generalis, nisi morbis particulatim applicaretur, vnde primo methodi quinto Gal. dicebat, id tenaciter in omni methodo seruare oportet, vt in ea te multis leuioribus problematis sæpe exerceas, quam maioribus manum admoueas. Eandem veritatem colligimus ex Galen. 4. Method. 1. nempe duplicem esse methodum aliam generalem, aliam minus vniuersalem, hoc est specificam, & opus esse vtranqua callere, inquit enim non sat esse didicisse tantum generalitatem methodi, sed etiam in singulis eius partibus opus esse vt exerceamur, propterea quod cuique morborum speciei sua sit method. eadem sententia colligitur ex nono meth. 4. dicit enim ad exactam cognitionem nõ satisfacere methodos vniuersales, sed in exemplis exercitari quibus discentes maxime expedite, sed aduertatis ne interdũ authoritates male acceptæ vos confundant. Nanque dicebat Galen. 9. de Placit. 2. vniuersalem methodum sine exercitatione multa in singularibus, artificem bonum efficere non posse. Quo fit vt eam assidue per totum vitæ curriculum exercere oporteat, demonstratiuam autem methodum non tanta indigere exercitatione, quamuis non pauca. Ex quibus dictis facile aliquis, & pręcipue iunior colligere posset, aliam esse methodum vniuersalem, aliam demonstratiuam; vt methodus demonstratiua non possit esse, tum vniuersalis, tum particularis, vniuersalis quatenus non applicatur, particularis autem quatenus applicatur. Quod falsum est. namque illud verissimum est, in qualibet methodo, nempe diuisiua, resolutiua, definitiua, & demõstratiua, vt quælibet sit vniuersalis, & particularis, hoc est priuatis problematis applicabilis. Quare Galenum ita intelligere oportet, vt cum distinxerit vniuersalem methodum a demonstratiua methodo, per vniuersalem methodum intelligat methodum excellentiorem ratione viæ, quæ via est vel a supra ad infra, vt in diuisiua, vel ab infra ad supra vt in resolutiua, in qua via resoluendo & ascendendo inueniamus, descendendo autem exequamur. Vnde cum in artibus hæc via pręualeat, quæ attenditur in diuisiua & resolutiua, proinde hanc viam vniuersalem methodum vocat, proindeque magis necessariam, & in qua magis sit exercendum in methodo medendi, in arte curandi, quam in methodo demonstratiua, vt propterea merito talis viç superius in capite de methodorum præstantia, methodum diuisiuam, & resolutiuam cæteris præstantiores esse statuerimus. Itaque hunc in modum dicta Galeni intelligere oportet, neque nouas methodos somniare licet. Et hæc tandem dicta sint de doctrina methodica, ob idque ad doctrinam progrediamur experimentalem.

De doctrina experimentali. Cap. XXXVI.

CVM hactenus egerimus de doctrina methodica, proindeque de doctrina patefaciente simpliciter res ignotas, sed quatenus in tali cognitione quæsitorum scientiam consequimur, modo reliquum erit, vt agamus de doctrina pariter ignotas res simpliciter patefaciente, sed quatenus in tali cognitione quæsitorũ potius peritiam adipiscimur, & dicitur experimentum, quippe quod est alterum instrumentum, quod conducit tum ad inueniendas artes, tum ad harum vsum, atque contra distinguitur ipsi rationi, proindeque demõstrationi. Experimenti autem talis proponitur definitio, experimentum est [doctrina instrumentalis, qua docemur progredi a noto ad ignotum, vt problematum peritiam consequamur.] Primum itaque dictum fuit esse [doctrinam instrumentalem.] nanque in præsentia consideramus experimentum, sicut & methodos, & ordines considerauimus. nempe sub ea ratione qua experimentum docetur a doctore, atque a doctore, in virtute habitus non principalis, nempe logici. Vnde doctor docens artem conficiendi experimentum, doctrinam prębet experimentalem deinde in definitione dictum fuit. [qua docemur progredi a noto ad ignotum.] Pro intelligentia cuius particulæ scire expedit, qua arte fiat experimentum. Itaque sciendum cum Aristot. primo, diuin. a principio, & secundo Post. circa finem, ad procreandum experimentum tali via esse procedendum, nimirum vt primum præcedat sensus multiplicatus, hoc est vt multæ fiant sensationes, eodem modo circa eiusdem speciei indiuidua, exempli gratia, video, hoc Rheubarbarum purgare bilem in hoc homine, video etiam aliud indiuiduum Rheubarbari simile purgare bilem, & recordor primi indiuidui, tunc ex duplici hac sensatione fit memoria. Quod si tertia vice, quarta, & quinta video Rheubarbarum indiuiduum hoc efficere, tuncque recordatus fuero primæ, & secundæ, & præcedentium sensationum, tunc fient plures memoriæ, & hinc est quod cum memoria necessario requirat sensum, quod

post mortem non recordamur, atque hinc etiam memoria primo, & per se est in sensu, non sic autem in mente. Ad rem, ergo ex pluribus memorijs, ex hac memoria multiplicata, resultabit in facultate rememoratrice spectrum, seu simulacrum fixum, & stabile, quod nil aliud est, quam vnum opus animæ, scilicet sensitiuæ, ad differentiam rationis, quæ est opus intellectus, atque hoc sensu opus stabile, & fixum vocatur experimētum, ex multis collectum memorijs. Ex quo deinde opere, seu simulacro excitatus intellectus, facit vnū vniuersale, qđ est, oē Reubarbarū purgat bilē, quod quidē vniuersale est artis principiū, nō ratione, sed experimēto inuētū. atque hoc principiū stabile, & fixum est in intellectu, qm̄ occasionem habuit ab illo simulacro pariter fixo, & stabili in facultate memoratrice, vt ꝑinde prodeat etiā artis principiū stabile, & fixum. Quibus sic positis, iā cōstare debet cur in definitione dictū fuit, in doctrina experimentali progressum esse a noto ad ignotum, nēpe notum esse sensationes ipsas, rem autem ignotam esse principium, & problema in arte, vel scientia, viā autē a sensationibus ad memorias, ab his ad experimentū, ad simulacra, ab hoc ad vniuersale in arte, ad problema. tandem dictum fuit, [vt problematum peritiam consequamur] quæ particula addita est, vt aptissimè experimētalis doctrina a Methodica distingueretur, & potissimum, vt experimētum a ratione, & demonstratione seiungeretur, namque sicut demōstratio est opus intellectus, ita experimentum est opus sensus. Vnde quamuis vtraque doctrina referatur ad problemata potius singularia in arte, quam ad totam artem ad differentiam ordinis doctrinæ, differentia tamen est inter rationem, & experimentum, nam per rationem consequimur scientiam de problemate, p experimentum autem peritiam. exempli gratia sit hoc vniuersale, omnis lactuca conuenit febricitantibus, huius propositionis possum habere sciētiam, & peritiā. scientiam habeo per rationem hunc in modum. omne, quod habet vim refrigerandi, & humectandi, cōuenit febricitantibus, sed lactuca habet vim refrigerandi, & humectandi, ergo maior manifesta esse potest per illud axioma, Contraria contrarijs curantur. minor autem hunc in modum probari potest: omne quod constat ex aqueo elemento habet vim refrigerandi, & humectandi, lactuca huiusmodi, ergo quare probatum est hoc vniuersale, nempe quod omnis lactuca omnibus conuenit febricitantibus. Peritiam autem habeo hunc in modum. Video hoc indiuiduū lactucæ conuenire huic, & illi febricitanti, tunc ex multiplici sensatione, & obseruatione fit memoria, ex memoria multiplicata fit simulacrum quoddā in memoria, ex hoc excitatur intellectus, & cōficit hāc vniuersalem propositionem, nimirum quod omnis lactuca conuenit febricitantibus, at huius vniuersalis habemus non scientiā, sed solum peritiā. Ideo in definitione ad hanc veritatem respicientes, vt euidēter doctrinam experimentalem a Methodica seiungeremus diximus [vt problematum peritiam consequamur.] Hæc de definitione experimentalis doctrinæ. quātum ad diuisionem nihil habetur notatu dignum, nisi ratione finis dicamus, experimentū conducere, tum ad inuentionem principiorum in scientijs, & artibus, tum etiam ad vsum artium. Quare iam ad postremum propositum in sermone de doctrinis deueniamus, nempe ad modum docendi.

De definitione modi docendi.
Cap. XXXVII.

CVm hucusque egerimus de doctrina, tū principali, tum maxima ex parte instrumentali, siquidē egimus de doctrina disponente, atq; Methodica, modo nil aliud superest, nisi vt de doctrina instrumentali disseramus, quippe quę res potius secundum quid, quam absolute patefacit, atque dicitur modus docendi, in qua doctrina ne decipiamini, sicut deceptus fuit Modernus, imprimis Moderni errorē, qui veritatem turbare posset eradicare oportet, sciēdū igitur quemadmodum hic vir inquit, doctrinam capi pro modo docendi, qui modus docendi est ratio quædam accommodandi se ad naturam, aut auditoris, aut rerum, auditoris quidem, namq; aliqui sunt, qui exemplis doceri appetunt, alij demonstratione, sed hic satis confundit, quoniam distinguit prius modum docendi a methodo, & tamen declarans quomodo modus docendi sit varius pro varia natura auditoris, inter reliqua accepit demonstrationem, quę sine dubio est methodus (vt etiam ipse fatetur) quare modo seiungit modum docendi a methodo modo confundit. proindeque seipsum confundit, quando etiam addit docendi modum se accommodare ad naturam rerum, vt propterea res Mathematicas doceamus per formam, diuinas per efficientem, naturales per materiā, morales, & artificiales per finem, hoc quidem admittere possumus, & ex Ammo. in præfatione prædic. facilè colligi potest. Sed propterea non tollitur quin a Moderno cōfundatur modus docēdi cum methodis, nā victibus methodo definitiua in Mathematica, definitio traderur per formam, in philosophia naturali per materiam, vel per formam in materia. Amplius methodos quoq; dirigi ad rerum naturam patet, quoniā si res est ignota, quo ad quid est, vtimur methodo definitiua, si quo ad si est, vel quia est, vel ꝓpter qđ est demonstratiua, si quo ad numerum diuisiua, & resolutiua, quare cum methodi dirigantur ad varias rerum naturas, sicut etiam modus docendi, propterea Modernus modum docendi, cum methodis maxime cōfundit. Nos itaque hanc & quamcunque aliam euitātes confusionem, accipientes modum docendi, vt euidenter a methodo, & quacunque alia doctrina distinguantur, modi docendi talem definitionem proponimus. Modus docendi est [doctrina instrumentalis, qua docemur facultates diuersimode docere.] Dictū in definitione primum fuit, modum docendi esse doctrinam, quoniam accipimus modum docendi sub ea ratione, qua etiam sumpsimus experimentū, methodum, & ordinem. Nempe sub ea ratione, qua modus docendi a doctore docetur, exempli gratia modus docendi Aphoristicus dicitur doctrina, quatenus a doctore quis docetur, quomodo confici debeat Aphorismus. Pariter locutio, modus loquendi dicitur doctrina, quatenus modus loquendi docetur a doctore: merito igitur dictum fuit, modus docendi est [doctrina] postea dictum est [instrumentalis] vt haberetur modum docendi prodire a doctore prędito habitu instrumentali, non autem principali, atque huc vsque est conueniētia inter ordines, methodos, & modum docendi. Nam quodlibet est doctrina instrumentalis. quoniam ita ordines, ac methodi prodeunt a doctore in virtute habitus instrumentalis, sicut etiam modus docendi. Vnde necessum erat, vt per definitionem seiungeretur modus docendi a reliquis doctrinis, & ob id in definitione dictum fuit. [qua docemur facultates diuersimode docere] per quam particulam dubio procul modos docēdi distinguitur, tum ab ordinibus, tum a methodis. Namque ordo est doctrina instrumentalis, sed qua docemur facultates disponere. vnde cum aliud sit disponere, & aliud docere, ꝓpterea & modus docendi varius erat ab ordine, distinguitur, præterea modus docendi a methodo. Namque methodus est quidem doctrina instrumentalis, sed qua docemur progredi a noto ad ignotum. Vnde aliud est docere quomodo sit progrediendum a noto ad ignotum, & aliud est simpliciter res ipsas

docere,

docere, ac explanare, & ob id modus docendi, quod diuersum erit a methodo, quãdo sit doctrina, in qua doctor nos docet facultates diuersimode docere, per facultates autem intelligo facultates, tum reales, tũ sermocinales. Namque in omnibus docendi modus locum habet. Verum vt discrimen inter modum docendi, & methodos, imò etiam ordines a priori di gnoscatis, in memoriam reuocare oportet, quemadmodum doctor aliquis docens docet per habitum, quem in mente obtinet, neque enim alia ratione docere potest. Hic autem habitus est, vel principalis, vel non principalis, si principalis, tunc doctor artes, & scientias docet. Si autem fuerit non principalis, tunc vel docet rationem disponendi facultates, & sunt ipsi ordines, hosque docet in virtute potissimum habitus logici, vel docet rationem progrediendi a noto ad ignotum, suntque methodi, & experimentum, quæ pariter in virtute habitus logicæ disciplinæ docet. Vel denique edocet modum, & artem declarandi, seu explanandi, & docendi res ipsas, suntque docẽdi modi, quod pariter docet in virtute habitus, non principalis, sed potius habitus grammaticæ atq; Rhetoricæ. Namque sicut a logica prodeunt, tũ ordines, tum methodi, tum experimentum, ita a grammatica, & Rhetorica progrediuntur modo docẽdi, & diuersi, exempli gratia a grammatica modus docendi viua voce, in scriptis, facile, difficulter, concise, prolixe, a rhetorica per quandam similitudinem, modus docẽdi aphoristicè dico autem per quandam similitudinẽ, quoniam sicuti a rhetore habemus modum docendi, per sententias esse circa res, quę in actione consistũt, per quandam similitudinem, modus docendi aphoristicè est per sententias, per enunciationes, quę sunt de rebus effectibilibus. Itaque ad hanc veritatem respicientes, & modum docẽdi a reliquis doctrinis vndequaque seiungentes diximus in definitione [qua docemur facultates] hoc est, tum reales, tum sermocinales [diuersimode docere] docet enim doctor Grãmaticus, & Rhetoricus, qua arte quis docere, & explanare posset facultates quaslibet diuersimode, hoc est, tum per locutionem, tum per scripturam, tum facile, tum difficulter, tum prolixè, tum per compendium, tum denique aphoristicè. Sed vt hæc clariora reddantur, ad diuisionem accedamus.

De diuisione modi docendi. *Cap.* XXXVIII.

VT arte aliqua modi docendi species haurire videamur, propterea non aliũde, quam ex proposita definitione depromendæ. Itaque cum modus docendi, nihil aliud sit quam doctrina instrumentalis, qua docemur ipsas facultates diuersimode docere, seu explanare, sequitur quod pro diuersitate talis doctrinæ instrumentalis diuersi etiam modi docendi haurientur, cum autem diuersitas hæc pendeat ex vario doctoris in discipulum respectu, ob id ex hoc multæ etiam, ac varię modi docendi species prodibunt. Itaque modus docendi respicit magis, vel docentem, vel addiscentem, vel indifferenter vtrumque. si magis docentem, tunc consideramus an doctor docere velit actu, vel potestate. Si actu tunc oritur modus docendi, qui dicitur locutio, cuius beneficio comparatur doctrina, quę dicitur doctrina viua voce tradita, quam Galenus primo de facultatibus alim. capit. primo, optimam esse voluit. Vnde aduertatis ne contingat aliqua deceptio, vt cum dicimus verbigratia, medicinam esse doctrinam viua voce traditam, quis credat medicinam esse modum docendi, propterea, quod est doctrina viua voce tradita, namque medicina est ars, inquantum est habitus effectiuus. est doctrina quatenus a doctore docetur. est autem doctrina viua voce tradita, inquantum traditur per modũ docendi, qui dicitur locutio, quæ locutio dicitur doctrina, non inquantum medicina viua voce docetur, sed in quantum locutio, modus docendi modus loquendi a doctore, vtpote Grammatico docetur. Vnde est tum doctrina, tum doctrinæ instrumentum. Sed ad rem doctor docere vult sciẽtias, & artes, vel actu, vel potestate, si actu, oritur modus docendi, qui dicitur locutio. Si potestate, ꝑdit docẽdi modus qui dicitur scriptura, nã sicut qui loquitur actu, docet, a pari qui scribit potentia docet. Si autem modus docendi magis respiciat addiscentem cõsideratur modus docendi ratione, vel tẽporis, vel cognitionis, si ratione temporis tunc oritur modus docendi vel prolixus per diexodum perfusam enarrationẽ, vel concisus, & per cõpendium. Si primo modo, tũc est doctrina per diexodum tradita, quæ maxime conducit ad conficiendos artifices, & scientes, dicebat. n. Gal. primo de facul. al. primo doctrinam quę traditur per diffusam enarrationem nos artifices reddere conducit enim hic modus docẽdi ad addiscẽdum, ad primam disciplinã. Si autem modus docẽdi sit per compendium breui tempore absoluatur, tunc hic modus cõducere quidem potest ad auditores iam edocẽdos, veluti colligi potest ex Gal. in li. de puls. ad Tirones. Sed conducit potissimum ad artifices, seu auditores iã per modum docendi diexodicum edoctos confirmãdos, & hoc est quod in prohęmio art. med. insinuare voluit Galenus, cum ait, quæ sibi latius per diexodũ sunt demonstrata nunc a nobis per capita, ꝑ compẽdium dicentur, & ob id sicuti prior docendi modus conducit ad docendos auditores, ita secundus cõfert ad confirmanda iã edocta in mente auditorũ. Proinde fit, vt cum in ordine compositiuo ars doceatur, in definitiuo memoriæ mandetur, merito modũ docẽdi per diexodum præsertim locum habere in ordine compositiuo, modum autem docendi per compẽdiũ in ordine definitiuo. Et ob id in arte mediciuali cum ordine vtatur definitiuo rationabiliter modo docendi per compendium innititur. Si autem modus docendi consideratur ratione cognitionis, consideratur quatenus modus docendi est vel facilis, vel difficilis. facilis quidem respicit auditores iuniores in arte, & scientia initiatos, difficilis autem seniores, & prouectos. Vnde admodum facilem aliqua ex parte respicimus Plato in Sophista dicebat faciliora pręgustãda antequam ad difficiliora deueniamus. Vnde etiam Porph. Platonis pręceptis addictus, cum in prędicab. eius propositum esset iuuenes introducere ad prædicamenta Aristotel. & ad methodos quoque ab Aristot. in logica traditas, quam primum modũ docendi facilem pollicetur, siquidẽ ait se velle ab altioribus quæstionibus abstinere. Quo modo docendi vsus est Galenus in libris suis Isagogicis, ac mod9 docendi difficilis alia ex parte prouectos respiciens auditores, est in quo doctor altissimas omnes atque arduas difficultates pertractat, quo docẽdi modo vsus est Arist. tum alibi, tum potissium in libris de Physico auditu, vt propterea cum ad Alex. Regem scribẽs hos libros editos esse, atque nõ editos asserere, nimirum, quia ob prouectiores editi essent; non autẽ propter imperitos. Vnde hic aduertatis quod sicuti mod9 docendi per cõpendium potest esse tum facilis, tum difficilis, simili quoque ratione modus docẽdi ꝑ diexodum esse potest tum facilis, tum difficilis, vt ꝓpterea si ad Galeni libros respiciamus, nõ difficulter obseruare possumus aliquos esse, in qbus Galenus vtitur modo docendi breui, & facili, quosdã vero in quibus breui, & difficili, quosdã præterea in quibus longo, & facili, quosdam denique in quibus lõgo, & difficili. Vtitur quidem modo docẽdi breui atque facili, veluti in lib. de puls. ad Tyron. in quo (vt patet) breuiter

uiter edocet, atque a diligentiori rerum inquisitione abstinens citra difficultatem. Vtitur vero breui, sed difficili docendi modo, veluti in libro de constit. art. med. atque in arte med. vtitur pręterea modo docēdi longo, & facili, veluti in libris de vsu partium, & potissimum de Anatomicis administrationibus, & alijs plerisque in libris: vtitur denique docendi modo longo, & difficili, veluti in lib. de Placitis Hippoc. & Platonis, ibi enim de altissimis quęstionibus pertractat. Quod si postea, & postremo loco consideretur modus docendi penes doctorem, & addiscentem simul, oritur modus docendi Aphoristicus, quippè qui necessario exigit doctorem grauem, atque addiscentem eruditum, quādoquidem qui per Aphoristicum modum docet, docet per sententiam, quę est enunciatio, tum vniuersalis, tum breuis, tū de rebus agibilibus, vel etiam per aliquam similitudinem effectibilibus, quæ quidem enunciatio non nisi a graui, & prudenti viro proferri potest, atque apprehēdi non nisi ab addiscente in arte introducto. atque hoc docendi modo vsus est Hippoc. auctor grauissimus in Aphorismis. Ex quo euidentem Moder. errorem colligatis. Namque inquit, doctrinam Aphoristicam ordinē esse particularem, non vniuersalem, ad differentiam, scilicet doctrinæ resolutiuæ, cōpositiuæ & definitiuæ, quoniam per doctrinam Aphoristicam sunt aliqui Aphorismi, qui ordine pēdent, vt anuli in catena. Quæ dicta falsissima sunt, nam doctrina aphoristica nil aliud est, quam actio docentis grauissimi, proindeque mira cum grauitate, & breuitate, & veluti ænigmaticè. Nam doctrina aphoristica non est illa, quæ inuicem ordinat aphorismos. Namque aphorismi connectūtur in genere ordine resolutiuo, etenim Hipp. in Aphorismis tradit artem medicam curatricem, & pręsagatricem. Has partes disponēdo ordine resolutiuo, atque potissimum innititur methodo resolutiua, nēpe a notione finis progrediēs a posteriori ad prius, nimirum a re indicata ad sua indicantia, & coindicātia, atque vtitur modo docendi perfectissimo, & grauissimo, nempe aphoristico, quippe qui modus docēdi (vt dixi) dicitur doctrina, quatenus docetur a doctore, & pręcipue a rhetore, dicitur autem instrumentū, & modus docendi quatenus artifex hoc vtitur, artifex tamē non quilibet, sed grauissimus, eruditos edocens auditores, qualis fuit Hipp. qualesque eius auditores esse debent, & hęc de modo docendi.

Epilogus dictorum. Cap. XXXIX.

QVibus tandem sic habitis (ni decipimur) opusculum nostrum de doctrinarum differentijs inscriptum iam absolutum, & elaboratum est, vt merito constet doctrinas tali, nec alia serie apud sapientes disponi posse, nempe vt primum sint doctrinæ principales, hoc est scientiæ, & artes, secundo vero sint doctrinæ non principales, nempe principalium ministræ, & famulæ, sunt autem ordines, methodi, experimentum, & modi docendi, ordines quidem veluti disponentes, tum artes, tum scientias, atque sunt resolutiuus, cōpositiuus, & definitiuus, methodi autem, & experimentum veluti ea instrumenta, quæ per nota nos in ignotorum notitiam manuducunt, quippe quæ notitia, vel est scientia, vel peritia, si sciētia, sunt diuisio, resolutio, definitio, & demonstratio: si peritia, doctrina ipsa experimentalis, tandem modi docendi sunt res ipsas declarantes potius secundum quid, quam simpliciter, nimirum ratione habita, vel ad docentem, vel ad addiscentem, vel ad vtrumque, si ad docentem est locutio, & scriptura, si ad addiscētem est doctrina diexodica, compendiosa, facilis, & difficilis. si ad vtrumq; aphoristica, vt merito liqueat nullum esse in lucem editum opus a digno aliquo authore, in quo cuiuslibet generis doctrinę aliquod mēbrum non reperiatur, proindeque sequi indignū esse, & imperitum illum interpretem, qui in sui authoris explanatione tale artificium, & adeo necessarium dissimulauerit. Vnde mea quidem sententia satis deficiet logicus ille interpres, qui (gratia exempli) aggrediens expositionem librorum posteriorum, non dicat sermonem esse de facultate sermocinali, nēpe de arte, tum demonstrandi, tum definiendi, ordinem esse compositiuum methodum, præcipuam esse resolutiuam, secūdariam definitiuam. modum docendi, tum per compendium, tum difficilem. Nec parum etiā a legitimi interpretis legibus aberrabit illę Philosophus, qui aggrediens verbi gratia, interpretationem librorum de Physico auditu, non moneat primum sermonem esse de rerum naturalium scientia, ordinem esse compositiuum, methodus vero, quibus innititur esse diuisiuam, definitiuam, atque demonstratiuam, tandem docendi modum esse breuem, & difficilem. Vnde Arist. cognoscens, hæc esse maximi momenti imò vndequaque impossibile esse aliquem Philosophiam naturalem adire, nisi hęc cognouerit, ideo omni cum diligentia ab ipso in suo proœmio proponuntur. Nam expresse patet, quod proponit Philosophus id, de quo est agendum, proponit enim se velle de cognitione principiorum verba facere, imò non modo in primo tex. proponit doctrinā principalem, de qua est verba facturus, sed proponit etiam doctrinam disponentem, idest ordinem compositiuum. pollicetur enim se primum de principijs locuturum: methodos vero manifestat, sed difficiliter, & more Aristotelico in cęteris contextibus proœmij, vsque ad principium tractatus. Sed quot methodos proponit? tres (vt opinor) diuisiuam, demonstratiuam, & definitiuam, sed quare has tres methodos adducit? dicerem ego quod cum dixerit in primo contextu se velle agere de rerum naturalium principijs, cum hæc ignota sint, nos debemus ita de ipsis agere, vt ignota principia dignoscantur, & ob id in contextu secundo statim subdit. [innata est nobis via a notioribus] debemus ergo aliqua methodo progredi, per quam deuenire possimus in cognitionem principiorum, quæ occulta sunt. Et propterea videndum est penes quid principia sint occulta, an pęnes plura, an pęnes pauciora? quia hoc cognito cognoscemus etiā quot methodi ad principiorum cognitionem necessariæ sint. Atque certum est latere circa principia eorum numerum, nimirum an sint plura, an pauciora, deinde vero vbi habemus tot esse principia, adhuc latet quænā sint hæc, vbi postea habemus quænam sint, adhuc non constat quidnam sint. Quo fit, vt tria sint quæsita ignota de principijs, nempe principiorum numerus, quæ sint, & quid sint, cum ergo hæc tria sint ignota de principijs haud difficile est videre, quænam sit necessaria methodus. nam vbi de methodis loquebamur, diximus methodum vnam ad vnum referri quæsitum, alteram ad aliud, & ad numerum rerum, tum diuisiua, tū resolutiua, ad si est, demonstratiua, ad quid est, definitiua. Et ideo facile patere pōt quot methodi referri debent in hæc principia, si hæc tria q̄sita sunt ignota. Arist. autē in Proœmio, nō de alia mentionē habuit methodo, præterquam de diuisiua: dixit enim [manifestum est, diuidentibus hæc] non proponit autem nec demonstratiuam, nec definitiuam methodos. Et causa (ni fallor) fuit quia breuissimus, & pręcipue in his libris fuit Arist. cumque breuitati studuerit, cognoueritq; quod ad quæsitum si est nihil aliud dirigitur, quam methodus demonstratiua, ad quid est solum definitiua, ad numerum vero tum diuisiua, tum resolutiua. Vnde quis posset de numero rerum anceps esse an Aristot. ad principiorum numerum indagandum, vti

velit methodo resolutiua an diuisiua, & ob id Arist. in Proœmio methodum diuisiuam aperte proponere voluit, quia de hac erat dubitatio, & ideo dicit Philosoph. [manifestum est diuidentibus.] Et non dicit [resoluentibus] quasi dicat, ego nolo vti resolutione, sed diuisione, & ob id immediate aggrediens tractatum dicit, necesse est, aut vnum esse principiũ, aut plura. Ecce vtitur diuisiua methodo, atque in fine primi lib. exemplificans dicit, manifestum est ex his, quæ diximus quot sint principia, & quæ sint. Nam probauit materiam esse principium a posteriori, videlicet per transmutationem, quia innata est nobis via a notioribus nobis neque vtitur demõstratione a priori, quia non potuit principia, nisi a posteriore probare. probatio enim a priori munus est Philosophi primi. Pariter quantum ad quid, non vtitur vera definitione, sed descriptione, quæ nobis notior est, per fundamentum propositum nimirum quoniam innata est nobis via, &c. Ideoque definit materiam per subiectum, quod notius est cognitione confusa. Et ideo in fine primi libri habet. [Rursus aliud principium] idest naturam, & formam [aggrediamur.] De natura autem proponit quid est non autem si est, quia est notum, postea etiam in secundo libro causarum numerum inquirens, per methodum progreditur diuisiuam, adeo quod Arist. ad rerum numerum inueniendum non resolutiua, sed diuisiua methodo procedit. Sed forte quis ambiget inquiens, hanc expositionem esse voluntariam, nam per te Arist. primum quærit quæsitum compositum, idest numerum principiorum, quot sint principia, deinde quæsitum simplex, quid sit: sed dixit Aristot. secundo Post. quæsita simplicia præcedere composita, quare primo de si est, & quid est loqui debebat Philosophus, deinde de numero. sed facile potest huic difficultati satisfieri, si dixerimus verum esse, quod quęsita simplicia præcedant composita eiusdẽ rei, non diuersæ. declaro, volo de materia agere, post de forma, & de materia primo si est inquiro, 2. quid: 3. ꝓpter quid est. vbi hæc tria de materia prima quæsiuero, post hæc de forma etiam inquiro eadem, nõne apparet, quod propter quid est de materia præcedit si est formæ? vnde non inconuenit, vt quid, & propter quid vnius præcedat, si est alterius, sed incõuenit vt in eadem re primo de quid rei. 2. de si est loquamur. Modo cũ Arist. inuestigaret numerum principiorum methodo diuisiua sermo est de principijs in genere, non de hoc, & illo, idest, non de materiali vel formali, non de p se, vel per accidens. Sed cum loquitur de principijs, quęnam sint, quid sint, audit determinatum principium materiam, quid materiæ. quare quæsitũ quia est, quęsitum circa numerũ est de principijs in genere, quæsitum autẽ si est, & quid est de materia, vnde nõ erat vt naturalis de si est, & qd est principiũ in genere dissereret, contra enim negantes principia in genere nõ est disputandum, sed bene si quis negaret materiam esse principium. Pariter non erat vt definiret principium in genere, nam hoc spectat ad diuinum. De numero autem principiorum in genere bene poterat naturalis, supponens sit est, & quid est, disserere beneficio methodi diuisiuæ. Sed hæc obiter dicta sint. Ad nostrum ergo redeuntes dicimus, interpretes illos acriter reprehendendos qui lib. Phys. exponentes negligentia, vel fortasse inscitia ducti, non monent, Aristot. vti methodo diuisiua definitiua ac demonstratiua necnon docendi modo difficili, sum breui; similiter & ille medicus delinquet, qui verbi gratia Hipp. Apho. expositurus non dicat sermonem esse de rebus effectibilibus ad medicum spectantibus, præsertim penes partem curatricem, & præsagatricem: ordinem esse resolutiuum i. methodum præcipue resol. & modum docendi aphoristicum. Voluit tamen & quam maxime deficiunt lib. artis med. Gal. exponentes (cuius gratia potissimum hunc tractatum construere voluimus; nimirum vt sequenti anno citius libellum propositũ percurramus) qui haud monent sermonem esse de rebus effectibilibus ad medicum spectantibus, quinimo de omnibus artis medicæ partibus; ordinem esse definitiuum, methodum quamlibet, sed potissimũ definitiuam, & diuisiuam, modum docendi per scripturam, per compendium atque cum difficultate, vt denique his sic Dei Opt. Max. beneficio enucleatis, absque harum doctrinarum cognitione, vel authoris, vel interpretis, vel auditoris legitimas sedes obtinere impossibile esse luce meridiana clarius constet.

F I N I S.

REGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
A a B b C c.

Omnes ſunt Terniones.

VENETIIS, M D XCVIII.

APVD SESSAS.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Patauino Gymnasio Praxim admirabili cum laude publicè professi.

TRACTATVS

DE FOETVS FORMATIONE.
DE PVLSIBVS.
EXPOSITIO in Primum librum Aphorismorum Hippoc.
DE ARTE COLLEGIANDI, &
DE MODO INTERROGANDI AEGROS.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS. M. D. XCIX.

Apud Hæredes Melchioris Sessæ.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRÆCLARISSIMI.

DE FOETVS FORMATIONE.

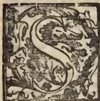

SVMMA sanè cum sit tùm difficultas, tùm vtilitas in doctrina de Formatione fœtus, vt colligitur ex Galeno cap. 4. de fœtuum formatione: vt sermo hic per se non Philosophis tantum, verumetiam Medicis per quam sit vtilis:

Vtilitas.

Decreui propterea & breuiter, & non citra diligentiam negotium hoc aggredi.

Nomen.

In primis igitur quo ad Nomen scire oportet nos versari circa formationem fœtus humani, & fœtus humani perfecti.

Foetus humani definitio.

Qui profectò Fœtus ita acceptus hunc in modum potest definiri. VT FOETVS HVMANVS sit homo tunicis obuolutus, ex semine, & sanguine genitus ab homine, gratia conseruationis speciei humanæ.

Hanc definitionem modo explicamus: dictum, quippe fuit, esse hominem ad differentiam fœtus brutorum: Quoniam, vt diximus, institutum nostrum est loqui de fœtu humano: dictum quinetiam fuit, tunicis obuolutum, ad differentiam hominis extra vterum.

Tunicæ fœtum obuoluentes.

Vnde hoc loco pauca quædam circa tunicas sunt à nobis proponenda. Sciendum igitur cum Galeno: Primum quidem nos ex tunicis debere colligere materiam, ex qua: secundo compositionem: tertio vtilitatem. Quo ad materiam, ex qua: cum tres sint tunicæ. Primum agemus de inuolucro, de tunica minus vicina, & proinde de Chorio, seu Secundina.

Secundina ex qua materia cōponatur.

Quo igitur ad materiam, ex qua cum Galeno 15. de vsu part. cap. 4. & 5. Chorium est membrum compositum ex membrana, & vasis. Substantia membranea, & vasa, sunt materia ex qua: lib. de dissect. vuluæ cap. vlt. dicebat Galenus: Chorion multarum venarum, & arteriarum contextum quendam esse, & interualla membranis obducta habere. & lib. de formatione fœtuum cap. 2. Chorion vasa obtinere satis etiam angusta:

Contextus.

quibus vasis iungitur cum extremitatibus vasorum vteri, seu corporis matricis. vt Chorij, siue Secundinæ vasa desinant in duas venas, & duas arterias: & ad fœtus vmbelicum perducantur: ac præterea obtineat Chorion pro vasorum robore substantiam etiam glandulosam. Cognouistis porrò in sermone de partibus similaribus, glandulas esse genitas ad custodiam vasorum.

Tenuitas.

Quo verò ad Chorij compositionem 15. de vsu part. 5. Chorion ita est compositum; vt sit tenue instar telarum aranearum: Nam si crassius fuisset hoc inuolucrum, ponderosum extitisset.

Angustia.

Secundo formatum est satis angustũ, & hinc etiã factum est, vt in partu ob tenuitatem facilè rumpatur: si enim crassum fuisset; non ita facile potuisset frangi: & tunc partus maiori fieret cum difficultate.

Numerus.

Cæterum chorion sicuti tenue fuit formatum: ita duplicatum fuit effectum, vt vasa susciperet. vt cum sit duplicatum propterea crassum appareat; neque tamen ita vere sit.

Positio.

Quo ad positionem Chorij, 15. de vsu part. 4. dicebat Galenus. Chorij hanc esse positionem, vt fœtum in orbem circundet, dolium circulorum ambientium instar. Cingit autem chorion fœtum non vndequaque; sed solum à cartilagine mucronata ossis pectoris ad elatissimam ossis ilij sedem.

Superficies.

Secundum vero externam eius superficiem, 15. de vsu part. 4. & lib. de dissect. vul. cap. 10. Subijcitur Chorion vteri partibus,

ad quas pertinent vasorum orificia: vnde menstruæ erumpunt purgationes. Et vnde etiam est origo vasorum vteri, & vocant Acetabula: de quibus, cum magis pertineant ad vterum, quam ad fętum, loquemur in Anatomia vteri, non in præsentia. Quo ad Chorij superficiem internam: Chorion secundum hanc superficiem pertinaciter adhæret secundo inuolucro, seu secundæ tunicæ; de qua suo loco.

Vtilitas.

Quo ad vsum Chorij: custodit & vterum, & fętum. Quo ad vterum dicebat Galenus lib. de vsu part. cit. Chorion matricem oblinire, vt matrix ab excrementis fętus non lædatur. Quo verò ad custodiam fętus loco cit. atque lib. de format. fęt. cap. a. Chorion continere genituram per suam substantiam membranosam; per vasa vero matrici fętum alligare, & per vasa quinetiam sanguinem fętui impertiri. Hęc de Chorio.

Allantois, & eius compositio.

Quòd verò attinet ad aliud inuolucrum, quod vocant Allantoidem, seu tunicam intestinalem, breuiter sciendum ex Galeno primo de sem. cap. 7. & 10. & lib. de vul. dissect. cap. vlt. 15. de vsu part. 5. Allantoidem componi ex membrana, & uasis acceptis à Chorio.

Tenuitas. Angustia. Lõgitudo.

Sciendum præterea hanc membranam esse tenuem, angustam; sed longam, & versus uesicam fętus perforatam; atque Amnio incumbere, alteri scilicet tertio inuolucro: & ea denique parte oriri, qua urinaculum est dilatatum; de quo urinaculo suo loco.

Connexus.

Vt per medium urinaculum iungatur hoc inuolucrum uesicæ fętus. Præterea tunica hæc obducit fętum secundum caput, nates, & pedes, ad differentiam primi inuolucri obducit totum fętum, & secundum superficiem internam connascitur Amnio solo uasorum umbelicalium interuentu, non secundum alias partes: & secundum superficiem externam Chorio connascitur, & uterum coniungit,

Vsus.

ut appendatur utrique uteri Cornu. Huius Allantoides usus est causa seminis, causa Chorij, & causa excrementi serosi. Causa seminis, Nam Allantois primis diebus totum semen ambit. Causa Chorij, prout Chorij generatio adiuuatur. Causa excrementi, prout hæc tunica suscipit excrementum serosum.

Amnios, ex qua constet materia.

Quo vero ad Amnion, ad tertiam scilicet tunicam, quam etiam uocant Amiculum cum Galeno locis citatis, huius substantia est membranosa, uasis implicata instar Allantoides, & similis formæ,

Densitas. Tenuitas.

sed densior existit: cum hac tamen densitate adest tenuitas, vt uoluit Galenus libro de uuluæ dissect. capite ultimo, & amplior euadit iam proposita:

Magnitudo. Connexus.

Nam copiosius continet excrementum; & secundum superficiem externam unitur Allantoidi; secundum internam toti fœtui.

Vsus.

Vt inter fœtum, & Amnion sit sudor. Huius tunicæ utilitas est; ut detineat fœtus excrementa. Et propterea dicebat Galenus primo de sympt. causis septimo, fœtus excrementa in duplici reponi tunica; idest in Allantoide, & Amnio. Dum uero detinet sudorem est in causa; ut fœtus ueluti innatet, & innatando non ita grauis vtero euadat: atque partus tempore id etiam fieri: vt facilius per collum matricis egrediatur: Matricis etenim Ceruix sudoris beneficio magis lubrica redditur. Sed fortasse quis dubitabit:

Dubitatio.

Quoniam nos tres proposuimus membranas: At Galenus 15. de vsu partium quinto, quatuor proponere videtur.

Solutio.

Dicendum tres esse tantum tunicas; sed si chorion accipiatur, vt duplicatum: possunt connumerari quatuor. Et ita est intelligendus Galenus quando quatuor proponit.

Dubitatio.

Præterea dubitatio est: quãdoquidem cum Vesalio datur quartum inuolucrum; quod voluit ipse genitum esse e lutosa substantia; quæ tamen sit hæc substantia non dicit Vesalius: vocant hoc inuolucrum indusium fœtus; Et in masculo dicitur galea, in fœmina appellant vittam. Non debemus, quæ ad sensum apparent negare: dubio procul hoc inuolucrum adest in omni fœtu: quandoque in partu conspicitur, quandoque non: prout egreditur vna cum secundina: & absque dubio datur.

Solutio.

sed pro defensione Galeni aduertendum est: Galenum proponere membranas, quæ fiunt ante generationem fœtus; de his enim loquitur: & sunt tantum tres, quæ generantur antequam producatur fœtus. Hoc inuolucrum quartum procedit à fœtu, quando fœtus est genitus. Et oportet scire ex quo generetur. dicitur quidem generari ex crasso excremento tertiæ coctionis fœtus: & proinde post fœtus generationem. Sed quando fœtus nutritur in tertia coctione, producitur excrementum crassum; quod possumus cum Vesalio vocare substantiam lutosam: ita vt hoc excrementum degeneret in inuolucrum cutis fœtus: nec sine vtilitate; vt scilicet cutis fœtus à sudore non lædatur: læderetur enim absque dubio sine hoc.

Quarti inuolucri, à Vesalio inuẽti, vsus.

Hæc igitur quo ad inuolucra. Reliquas particulas maiori cum diligentia explicare oportet. Dictum fuit; fœtum humanum generari ex semine, & sanguine: Quare ne fiat confusio, primo loco de semine: secundo de sanguine dicendum.

Semen maris, ex qua materia.

Quo ad semen, (ne decipiamini,) loquemur de semine eiaculato & distinctè: quia primum loquemur de semine maris. secundo de semine fœminæ. Quo ad semen maris, per hoc intelligimus, non quodlibet semen, sed fœcundum, quod ex Galeno in comm. aduers. Lycum, cap. 7. constat ex serosa humiditate, & spiritu. Ex hac duplici substantia humore scilicet, & spiritu 14. de vsu part. tertio, mixtum est. Cæterum seminis portio humorosa cum eodem Galeno primo de tuenda, cap. a. plus obtinet & ignis & aeris, ad differentiam sanguinis; quippe qui minus igneus est, minus aëreus semine. Quod dixi, vt intelligamus naturam seminis, & quomodo differat à sanguine. Quo igitur ad seminis portionem nihil aliud est, quàm spiritus vitalis. Dantur plures spiritus: sed in semine intelligimus tantum spiritum vitalem. Quod cognoscens Galenus 1. de sem. c. 5. & 14. de vsu part. 9. dicebat semen esse plenum spiritu, & proponẽs spiritum, inquit, esse plenum spiritu vitali: vt propterea semen spumæ assimilari possit. Quare & Arist. a. de generat. animal. a. dicebat semen compositum esse ex spiritu, & aqua: vt ratione spiritus semen sit calidum, ratione aquæ humidum. Vt cum pateat quid per semen intelligere oporteat; & ex quibus, ex spiritu nempe & humore, componatur: necessarium est digredi circa originem & spiritus, & humoris. Quo ad portionem spiritalem, (vt suo loco demonstrabimus,) generatur spiritus vitalis in corde:

Spiritus vitalis generatio.

(quamuis generatio vitalis spiritus non sit principalis cordis operatio, vt alibi dicemus;) ad rem igitur: Spiritus vitalis generatur in corde, & præsertim per arterias in totum corpus diffunditur: vt semen secundum spiritum procedat à toto corpore:

Semen à toto procedere.

quia spiritus vitalis a corde in totum impertitur. Et ideo Hippocr. 4. de morb. dicebat semen procedere ab omnibus viri, & fœminæ partibus: & lib. de genitura afferebat idem Hippocrat. secerni semen à solidis partibus, à mollibus partibus: à solidis, idest a spermaticis; à mollibus, scilicet à sanguineis, & carnosis: Et propterea secerni dicebat ab omni humido, idest à sanguine & arterioso, & venoso: quinimo (vt colligere licet ex quarto de morbis) ex omni humido: vt lib. de aer. aq. & loc. dixerit à sanis partibus fieri fœtum sanum; à morbosis morbosum.

A sanis partibus fieri fętum sanũ; & è contra.

Cæterum oportet intelligere quomodo semen procedat à toto. Sapiens Hippocrates libro de genitura hoc explicans, inquit: genituram viri prouenire ab omni humido; vt quod secernitur sit robustissimum: Vt propterea vir in coitu reddatur imbecillis: significans his verbis semen prodire ab omni sanguine; vt portio, quæ

Quomodo semen à toto decidat.

fecernitur,

ſecernitur, quamuis ſit exigua ſit tamen robuſtiſſima. Quare eſt ſpiritus vitalis, qui à toto procedit. Vnde ſubdit Hippocrates, Cum pudendum teritur, & homo mouetur humidum in corpore caleſcit, vt diffundatur, & à motu conquaſſetur, ac ſpumeſcat.

Spumæ generatio.

Sunt verba Hippocratis, vt cum ſpuma fiat ex humore, & ſpiritu concurrente vel calore, vel motu, vel vtroque: Sanguis habet rationem humoris; ſpiritus vitalis habet rationem vaporis: vt cum in coitu accedat calor, accedat motus, fit vt à ſanguine ſpumeſcente ob propoſitas cauſas in coitu ſecernatur ſpiritus vitalis.

Not.

Sed notandum à ſanguine non ſimpliciter ſecerni ſpiritum, vt in corde gignitur; ſed vt ſit vehiculum facultatis generatricis procedentis à quaſibet parte: & potiſſimum à partibus principibus. Vnde cum Hippocrati locis citatis, ſi iuxta aures venæ ſecentur genitura eiaculatur, ſed infœcunda;

Sectio venarũ iuxta aures geniturã infœcũdam reddit.

Nam plurima geniture pars procedit à capite in ſpinalem medullam, & per vaſa pertinentia ad ſpinalem medulam perducitur in teſtes: at tranſitus, meatus ob cicatricem ait Hippocrat. eſt conſolidatus. Comprobatum igitur ſit cum Galeno & Hippocr. ſemen à toto procedere. Quam veritatem cognouit profectò & ſummus Philoſophus Ariſtotel. qui 4. de Generat. Animal. 9. inquit; ſi ſemen non procederet ex omni parte animalis; ſimilitudinis cauſa eſſet falſa. Euidenter igitur conſtat etiam Ariſtotel. eandem cum Hippocr. habuiſſe ſententiam.

Not.

Notandum vero hoc loco eſt; cum ſemen procedat à toto; quoniam à toto procedit vitalis ſpiritus; differentiam eſſe inter ſpiritum vitalem, vt procedit à corde; & vt procedit à toto. Nam vt procedit à toto, ſuſcipit vim genitricem, quæ poteſt formare in fœtu partes ſimiles parentibus: vt autem à corde procedit, ſuſcipit vim genitricem, per quam poteſt generare omnes partes, non ſimiles, ſed omnes partes abſoluté. Quod cognoſcens Hippocrat. lib. de genitura inquit, ex mutilatis parentibus generari integros filios: namque ait Hippocrat. parens mutilatus omnia habet, quæ habet corpus ſanum, videlicet in virtute cordis, à quo primum omnia pendent: ex his colligendum, etiam Hippocrat. voluiſſe cor eſſe auctorem omnium, primumque agens:

Cur ex mutilatis generentur integri filij.

Vnde cum ſemen ſit conſtitutum ex ſpiritu vitali, propterea dixit Philoſophus ſecundo de Generat. Animal. cap. tertio, in ſemine eſſe calorem, ſiue ſpiritum: in quo ſpiritu eſt natura proportione correſpondens elemento ſtellarum: ſcilicet cœlo. Vt hic ſpiritus ſit in cauſa (inquit Ariſtoteles,) vt fœcunda ſint ſemina: vt hic ſpiritus nec ſit ignis, nec a prædominio igneus: Quoniam non conſeruaret ad ſimilitudinem cœli, ſed potius combureret. Vt cum hic ſpiritus in ſemine exiſtens, ſit genitus ex ſanguine. Quia hoc negari non poteſt: (demonſtrauimus enim hoc in ſermone de ſpiritibus:) & proinde ſit genitus ex quatuor elementis, dominatur in eo aer, non ignis. Et propterea, (vt voluit Ariſtotel.) non eſt à prædominio igneus, ſed aereus potius. Hæc dicta ſint de portione ſpiritali ſeminis.

Humoroſa ſeminis portio.

Quo ad portionem humoroſam oportet etiam circa huius originem verſari: Sciendum itaque huius generationem bifariam poſſe perpendi: primo modo vt pateat, ex qua materia portio hæc humoroſa gignatur: ſecundo à quo Agente ſeminis formam ſuſcipiat.

Materia, ex qua.

Quo ad primum dicebat Galenus primo de ſem. 12. & ſecundo de ſem. quarto, ſemen generari ex ſanguine; vt dixerit quinetiam Philoſophus primo de Generatio. Animalium 18. ſemen eſſe excrementum vtile vltimi alimenti: hoc eſt alimenti ſanguinei; quod alimentum ſanguineum eſt vltimum, quod in membra diſtribuitur: vt ſecundum hanc rationem procedat à toto: quia & à toto procedit ſanguis.

Agens.

Quo vero ad ſecundum ſi capiatur ſemen ratione cauſæ perficientis, (vt proprio loco demonſtrabitur,) perficitur in teſtibus, & hoc ſupponendum etiam cum Ariſtotele (dicant alij quicquid velint) perfici videlicet in teſtibus: vt Galenus primo de ſem. penulti. dixerit, dum facultas teſtium viget, totum corpus mutari.

Semen in teſtib. vltimã conſequi perfectionem.

vt cum opus ſit inſigni calore, cum eodem Galeno ſecundo de tuenda, ſecundo, perficiente ſemen: coitus pertineat ad ætatem florentem, in qua ſcilicet viget calor. Nam vt dicit Galenus 14. de vſ. part. 4. in præcedentibus ætatibus, quæ florentem nempe præcedunt, corpus nimis augetur, vnde deficit materia: in ætate ſubſequenti verò calor eſt debilis, vt non poſſit ſemen admodum fœcundum generare. Iubebat propterea Plato in Dialogo de Republ. optimum eſſe, vt vir Venere vtatur ab ann. 30. vſque ad 55. Mulier autem à 20. vſque ad 40.

Veneris tẽpus.

vt mirandum non ſit in præſentia, (cum hæc lex haudquaquam ſeruetur,) fœtus imbecillos gigni. Addebat Ariſtot. 5. de Hiſtor. Animal. 14. Semen incipere generari circa 14. annum: ſed prolificum produci circa 21. & eodem quinto de hiſtor. Animal. 14. dicebat maſculum generare vſque ad 70. fœminam vſque ad 50. ſed raro. vt plurimum mas gignat vſque ad 65. fœmina autem vſque ad 45. ſed quandoque in natura monſtra occurrunt; vt mares vltra hanc ætatem etiam gignant: ſed hęc ſunt monſtra: & qui eſt cordis ſcrutator hoc ſcit: fœminæ decipiuntur. Et aduertendum Platonem ita eſſe intelligendum; vt in Dialogo de Republ. reſpiciat ad generationem filiorum robuſtorum; Ariſtot. magis communiter eſt loquutus: quod admonuiſſe volui: vt cognoſcamus, non eſſe inter hos diſcenſionem. Cæterum ſemen ita acceptum à toto non procedit, vt ſcilicet habet vltimam perfectionem in teſtibus: & propterea Ariſtot. reſpiciens ad ſemen ita acceptum dicebat primo de Generatio. Animal. 18. Non fit generatio, quia ſemen à toto procedat: quia non poteſt à toto procedere, ſi hunc in modum accipiatur. Hæc dicta ſint de origine ſeminis. Quare loquamur de ſeminis potentia: Et diſtincte progredientes dicamus primo de facultate portionis ſpiritalis; deinde vero portionis humoroſæ. Quo ad portionem ſpiritalem cum Galeno primo de tuend. ſecundo, differentia eſt inter ſemen, & ſanguinem:

Seminis vis

Nam ſemen habet rationem opificis, agentisve: Sanguis autem rationem materię opifici obedientis. Vnde ita eſt intelligendus Galenus; vt loquatur de ſemine fœcundo eiaculato in vterum, quod potiſſimum eſt opifex, eſt agens per ſpiritum. Vnde 14. de vſu part. 3. dicebat Galenus cum ſemen eſt mixtum ex humore, & ſpiritu: ſpiritum eſſe motus principium. Et propterea primo de ſem. octauo, dicebat in ſemine eſſe ſpiritum, qui eſt animalis principium, per ſe mobile: vt non inſtar vaporis diſſoluatur, ſed in profundum ſubeat, & ſe ipſum conſeruet; vt, dicant alij quicquid velint, etiam Philoſophus ſecundo de Generat. Animal. 3. dixerit ſemen eſſe fœcundum propter ſpiritum, qui in ſemine continetur;

Semen fœcũdũ propter ſpiritum.

Sed quomodo ſemen fœcundum eſt propter ſpiritum? inquit, loco citato, cauſam eſſe: Nam in ſpiritu eſt facultas proportione reſpõdens elemento ſtellarum. Vt ſicuti cœlum gignit; ita in ſpiritu vis eſt prolifica, vt, cum Ariſtotel. non egrediatur: hinc cognoſcere liceat, nugatum fuiſſe Galenum dum aduerſatur Ariſtoteli, quamuis & ipſe habuerit hanc ſententiam. Et ideo dicebat Philoſophus 2. de Generat. Animal. quarto. Semen euadere ſimile coagulo. Vt ſicuti coagulum eſt lac, continens calorem vitalem: ita ſemen per ſpiritum, ſcilicet vitalem membra, & reliquas partes vnire poteſt, & conſtituere; generare ſcilicet per ſpiritum. Vt ſpiritus vitalis

Spiritus vitalis præcipuum organum facultatis generatricis.

fit generationis præcipuum organum, præcipuum auctorem facultatis generantis ante generationem calidi innati. Et post generationem calidi innati spiritus vitalis est quidem organum facultatis generantis, sed insimul cum calido innato. Et hoc pro nunc supponendum, quoniam suo loco demonstrabimus.

Not.

Vnde notandum spiritum vitalem vna cum semine eiaculatum, conseruari beneficio spiritus vitalis feminæ, vt a femina in coitu eiaculatur; Et tempore gestationis vteri à corde matris spiritus vitalis suppeditatur, quo deinde spiritus vitalis ipsius fetus, non semper, sed postquam cor in foetu formatum est, conseruatur.

Vis humorosę portionis seminis.

Quo vero ad vim portionis humorosæ seminis, scilicet maris, quia de hoc loquimur; sciendum concurrere, vt efficiens, nec non vt subiectum facultatis generatricis, & tertio vt causa materialis, ex qua aliquid generatur. Quæ tria vt intelligantur; oportet probare semen viri eiaculatum in vterum non egredi etiam secundum Aristotelem, quia in hoc est difficultas: vt immerito Aristoteles redarguatur a Galeno;

Malè redarguit Aristotelem à Galeno.

Dixit namque Philosophus septimo de Histor. Animal. 7. Semen maris in vterum eiaculatū in vtero insinuari, & contineri; & contentum membranis obduci: Nescio ego, quomodo egreditur, si obducitur membranis? quare detinetur cum Aristotele; & propterea idem Aristotel. secundo de Generatione Animalium 4. dicebat vteri partes purissimum semen continere: quare non egreditur cum Aristotele; & præterea septimo de Historia Animalium tertio, idem Philosophus asserebat fœminam non concipere, si semen effluat; & addit: vt si in septima die intus permaneat, certissimum esse iudicium; factam esse seminis conceptionem. Quare euidentissime patet; iuxta Aristotelis doctrinam, semen detineri.

Dubitatio.

Sed dubitatio est; Nam Philosophus secundo de Generatione Animalium 4. dicebat semen instar coaguli similes partes vnire; vt coctis, vnitisque partibus, corpulentia humoris discernatur, egrediatur scilicet seminis corpulenta, portio nempe humorosa.

Solutio.

Dicendum recte audiendum esse Aristotelem; Non enim intelligit ipse semen secerni, hoc est vterum egredi; nequaquam: sed corpulentum humorem, idest portionem crassiorem extra partes intimas, & vnitas collocati; vt videlicet degeneret in membranam: & hoc est verum, portionem scilicet illam crassiorem secerni à tenuioribus, ab intimioribus, sed propterea non egredi, sed degenerare in membranam obuoluentem fœtum. Vnde dum inquit Philosophus, corpus humoris externi, subdit parte terrena, idest crassa siccescente, circumobduci membrana. Quid clarius? degenerat igitur in membranam, non egreditur: hæc ergo est simplex separatio.

Obiectio.

Sed dicet quis fortasse cum Galeno primo de sem. tertio. Galenum dixisse sententiam fuisse Aristotelis genituram esse separabilem? Si igitur genitura est separabilis, quomodo possumus tueri partes Aristotelis? & præsertim quia Galenus Aristoteli ascribit; vt dixerit partem humorosam cum sit aqueę naturæ, dissolui, & in flatum dissipari. Ecce semen dissoluitur, ergo non remanet. nolo proponere rationes Galeni aduersus Aristotelem, quia hoc esset tempus conterere. & facile quilibet cognoscet, proposita a nobis veritate, haud difficile esse rationibus Galeni satisfacere: vt Galenus noluerit Philosophum intelligere.

Respõsio pro Philosopho ad obiecta pro Galeno adducta.

Dicendum igitur Aristotelem voluisse secundo de Generatione Animalium tertio. Semen maris in vtero detineri. Vnde dum addit semen in spiritum difflari; nihil aliud significat; quam generationem calidi innati, non autem flatus, vt somniare visus est Galenus; Cæterum, vt hæc magis ration.... veritas pateat; scire oportet Galenum primo de sem. tertio, proponere verba formalia Aristotelis 2. de Generat. Animal. 3. quod caput recte à nobis intelligendum est: & dicam ego quid sentiam: Quærit ibi Philosophus si ex semine non constituitur conceptus: si semen eiaculatum non est materia, ex qua fit conceptus: Quonam vertitur corpulentia seminis? quo vertitur? (quando semen sua facultate agat;) Significauit profecto Aristoteles semen eiaculatum non esse partem constituendi conceptus. vt scire oporteat, quo nam vertatur: vt sit absurdum in nihil resolui. Oportet videre in quod resoluatur. Philosophus igitur post multa, (quæ breuitatis causa, ommissa faciam;) descendens ad resolutionem quæsiti, determinat semen eiaculatum, à corpore, siue à fętu constituendo, partim esse separabile, partim inseparabile; Hæc fuit Aristotelis resolutio; vt propterea indigeat explicatione. Hæc itaque vt intelligatur & facile, & breuiter: sciendum est cum semen (vt iam dictum est) obtineat spiritum & humorem, intelligere oportet: quonam modo se habeat semen in vtrumque. Quo ad spiritum Aristoteles vocat calorem, & spiritum qui est sedes cuiuslibet virtutis. vt merito sit diuinioris virtutis, quam sint elementa. At pro statu animarum est differentia. vt verbi gratia, in homine spiritus vitalis est perfectior, quam in brutis: vbique autem & in homine, & in brutis est perfectior elementis cum ipsomet Philosopho. vt semen secundum partem spiritalem sit animatum.

Dubitatio.

Verum dubitatur; nam (vt nouimus) inquit Philosophus animam esse actum corporis physici organici, & cæt. At semen (vt patet) non est organicum:

Solutio.

Pro veritate dicendum semen non esse organicum, (quia non licet fugere,) patet enim non esse organicum: sed sciendum Aristotelem definiuisse animam, vt est forma corporis animati, vt corpus animatum potest operari,

Quõ intelligẽda animę definitio ab Aristotele tradita.

vt verbi gratia equus est animatus, quia potest currere; Et ob id omnia munia, quæ ad equum pertinent, efficere. At equi semen potest tantum ex materia determinata fœtum equinum facere, non potest currere; non potest equi obire operationes. Et ideo cum Aristoteles in communi animæ definitionem tradiderit; ita tamen, vt competat omni animato; quod potest operationes illius animati corporis exercere; sicuti est equus, & alia animata corpora; quia proculdubio sunt organica; propterea dixit Philosophus animam esse actum corporis organici potentia vitam habentis; quod potest obire operationes spectantes ad corpus organicum, Vt ideo, cum non secundum hanc legem semen sit animatum: id etiam sequatur; vt quamuis semen animatum statuatur, non esse tamen subiectum morbi, vel sanitatis; quia non potest, nec debet obire operationes pertinentes ad corpus organicum.

Semen non est subiectũ sanitatis, vel morbi.

Semen quõ sedes facultatis generatricis. & quõ separabile à fœtu.

Ad rem igitur semen secundum spiritum est sedes facultatis generatricis: & cum Aristotele secundo de Generatione Animalium tertio, est separabile; secundum spiritum à fœtu, qui debet fabricari; Nam vis generatrix tributa à patre semini post fœtum formatum, separatur, dissoluitur; Patet igitur quemadmodum secundum Aristotelem semen est partim separabile, hoc est ratione partis spiritalis.

Quõ inseparabile.

Quo vero ad semen secundum partem humorosam; quam partem loco cit. Aristot. vocat corpus geniturae; hoc est partem materialem; secundum hanc partem, (vt inquit Philosophus,) est inseparabile à fœtu qui fabricari debet. At cum semẽ ita acceptum, nempe secundum partem humorosam sit inseparabile: nec tamen sit pars fœtus; quo vertitur hoc corpus? respondet Aristoteles inquiens dissolui, & in spiritum euanescere; non est intelligendus Aristoteles, vt fingebat Galenus; quia & ipse cognouit hanc veritatem: non itaq; credamus, voluisse Aristotelem euanescere, vt prorsus dissipetur: Nam si euanesceret,

quomodo

quomodo esset inseparabile; dicit enim Philosophus inseparabile. Sano igitur modo intelligere oportet Philosophum: Significauit enim semen secundum partem humorosam verti in calidum innatum: Et suo loco; hoc est in doctrina de partibus similaribus docuimus, hæc esse synonyma calidum innatum, & spiritum innatum. Vt cum semen secundum corpus vertatur in spiritum innatum fiat, vt euanescat ab oculis nostris: quoniam semen, vt corpulentum, ac humorosum oculis conspicere possumus; dum verò est conuersum in calidum innatum, non possumus. Et ideo rectè dixit Philosophus ita mutari, vt euanescat. Cæterum dum semen est mutatum in spiritum innatum: hic spiritus est inseparabile à corpore generando; perducitur vsque ad mortem hominis. Nam hoc calidum innatum est nexus animæ cum corpore; quare inseparabile: sed non est pars constituti corporis, vt optime dixit Philosophus; vt etiam statuitur de succo, à quo lac coagulatur. Cum igitur hactenus pateat virile semen in vtero detineri; non resolui, non dissipari, sicuti ascribebat Aristoteli Galenus, explicare iam oportet; quomodo concurrat. Primum igitur sciendum concurrere, vt efficiens: Nunc loquimur de semine virili; Et propterea dicebat Aristoteles 2. de part. Animal. 7. Semen esse generationis nostræ principium; vt insuper dixerit primo de Generatio. Animal. 2. Marem esse animal, quod in alio gignit; Vnde asserebat etiam primo de Generatio. Animal. 18. Semen vim habere generandi, & esse primam causam. Et iure Philosophus virile semen primam causam effectricem statuit ad differentiam seminis fœminæ, (de quo suo loco:) Et propterea non recedens à Philosopho Galenus primo de sem. 6. dicebat, Semen attrahere, retinere, concoquere, expellere; rationabiliter iccirco affirmabat Plato in Thimeo semen esse animatum. Et notandum cum semen sit principium effectiuum, & secundum spiritum, & secundum humorem: Spiritum concurrere vt quo; humorem autem vt quod; sed secundum partem puriorem humoralem; Nam pars humorosa impurior degenerat in membranas, in inuolucra fœtus, vt scripsit Galenus primo de sem. 6. Cæterum cum semen in se contineat facultatem generatricem, quid sit facultas generatrix explicandum est; quia secus doctrina hæc exactè consequi non posset. Galenus primo de facult. natural. 5. & 6. dicebat facultatem generatricem obtinere potentiam & alteratricem; & formatricem. Quo ad Alteratricem; potentia Alteratrix dupliciter intelligi potest, vt testatur Galenus 3. de simplic. medic. 4. Proprie quidem accipitur, vbi potentia Alteratrix ita per primas qualitates agit; vt quod alteratur de specie in speciem mutari possit. Vt verbi gratia, quando alteratrix ita agit in materiam, vt eam mutet in substantiam nempe ossis, fit mutatio de specie in speciem. Alteratrix autem impropriè accipitur, quando fit contusio, quando fit contractio; vt verbi gratia, dum ensis secat aliquod corpus; nos in præsentia per potentiam Alteratricem, propriè acceptam intelligimus. Quo ad Formatricem oportet etiam cognoscere quid per hanc audire oporteat. Galenus libro de format. fœt. vltimo, inquit se dubium esse de formatrice; Et addit in hac formatrice facultate summam esse sapientiam; Cæterum se semper dubitasse animæ substantiam determinare; At idem Galenus secundo de temper. vltimo, de hac facultate formatrice inquit dubitasse Aristotelem an sit diuinioris originis, & quid diuersum à primis qualitatibus, vt redarguantur (inquit Galenus) qui formatricem solis qualitatibus tribuunt; cum rationabile sit qualitates esse organum; hoc est temperamentum esse instrumentum, Formatricem quid aliud, quid excellentius; hoc est esse primum opificem ad differentiam temperamenti, quod est instrumentum formatricis. Vt ex his colligatur formatricem in homine esse facultatem formæ humanæ; formatricem in equo esse facultatem formæ ipsius equi. Vt sicuti ad animæ sensitiuæ facultatem pertinet iudicare: ita ad facultatem generatricem, vt est facultas suæ formæ pertinet formare; sicuti ad sensitiuam videre, audire, & reliqua; vt sæpè numero dubitemus de quibusdam, de quibus non sit admodum dubitandum. Cæterum sciendum hanc formæ facultatem generatricem operari vna cum Sole; Nam Sol, & homo hominem gignunt: vt ideo mirandum non sit, si hæc facultas sit sapiens, cum socium habeat cœlum. Vnde vt referebat Galenus libro de format. fœt. vltimo. Erat quidam magister Platonicus, qui dicebat animam per orbem diffusam formare; Nam Deus vbique residet, & mediante Sole, id est lumine, & motu, vim tribuit ipsi semini, vt possit generare. Vnde secundo de sem. vltimo, ad hæc arcana respiciens Galenus, dicebat ex mente etiam omnium philosophantium, Naturam tribuisse animalium instrumentis insitas facultates; vt sine disciplina sine docente possint operari: vt ideo etiam ad sensum propositum formatrix sit sapiens; formet, operetur etiam in brutis. Cum ergo pateat vim generatricem esse & alteratricem, & formatricem: quod succedit explicandum est; quod nam sit generatricis facultatis subiectum. quod scitu est pernecessarium: Et qui ex Modernis explicauerit, ignoro: Cognouerunt Antiqui, Cum generatrix pertineat ad parentes, & fœtum. in primis explicandum est, quid sit subiectum generatricis parentis, non fœtus; & secundum hunc modum debet tribus modis explicari: Primo modo ante seminis eiaculationem; secundo tempore eiaculationis: tertio post eiaculationem. Primo igitur idest ante eiaculationem, quod nam sit eius subiectum proponitur aliqua ex parte à Galeno 6. de placit. 7. vbi ait: Cum origo facultatis generatricis non sit ex vtero, ergo à patre: Vt vis generatrix resideat in parte viuente ipsius patris; & præsertim in corde; vt ideo à parente mutilato fiat filius integer. Vnde hoc loco notandum subiectum generatricis esse partem similarem: vt similaris pars potest alterare; & vt pars similaris est pars instrumenti, potest esse subiectum, & sedes formatricis. Quo ad subiectum tempore eiaculationis, non ante; quia subiectum ante est pars viuens: sed tempore eiaculationis generatricis subiectum est calidum innatum, & spiritus vitalis; vt hæc duo sint dispersa per totum corpus; vt hæc tempore eiaculationis sint primum subiectum facultatis generatricis: dico primum subiectum ad differentiam seminis, quod in testibus genitum eiaculatur. Huius veritatis fundamentum hoc est: Cùm facultas (vt patet) sine subiecto consistere nequeat, cum hæc facultas resideat in parente, hoc est in partibus viuentibus maris: vt ab his facultas generatrix communicetur semini, quod semen generatur in testibus; in hoc transitu, scilicet tempore eiaculationis: in hoc itinere à partibus viuentibus, & præsertim principalibus ad testes, facultas generatrix cum pro subiecto habeat calidum innatum, & spiritum vitalem, vt organa accommodata facultatis generatricis, dum deinde facultas generatrix à masculo est impertita semini genito in testibus, & est impertita per medium calidum innatum, & spiritum vitalem, hærens semini pleno spiritu vitali in vterum defertur; patet ergo quod sit subiectum tempore eiaculationis. Postremo, hoc est post eiaculationem generatricis subiectum triplex est, semen eiaculatum, calidum innatum, aliquomodo vterus. declaro, præsertim quia nescio à quo hæc sint exposita. Quo ad semen, & calidum innatum; Generatrix pro

Calidum innatũ & spiritum innatum synonyma.

In qd euanescat semẽ.

Nexus animæ cũ corpore.

Quomodo semen concurrat ad efformãdum fœtum.

Mas animal, quod in alio gignit.

Semen virile, prima generationis causa.

Not.

Spiritũ concurrere, vt quo: humorẽ, vt quod.

Facultas generatrix.

Alteratrix.

Formatrix.

Tẽperamẽtum, instrumẽtum formatricis.

Formatricẽ operari vnã cum Sole.

Quomodo formatrix dicatur sapiens.

Opinio Platonicorũ de formatrice.

Subiectum generatricis ante eiaculationem seminis.

Subiectum generatricis tempore eiaculationis.

Subiectum generatricis post eiaculationem.

subiecto habet semen primo; secundo autem tempore dum scilicet semen degenerat in calidum innatum, subiectum non est amplius semen, sed est calidum innatum; quia semen est mutatum in calidum innatum. Vnde Galenus in Comment. aduersus Lycum cap. 7. dicebat post conceptionem gigni primum calidum innatum, deinde partes viuentes: quare si calidum generatur post conceptum; ergo generatur a generatrice residente in semine; & propterea 6. de placit. Hippocr. & Plat. cap. 6. dicebat Galenus originem facultatum generantium foetum non esse ex vtero, sed ex semine. & idcirco secundo de facult. natur. cap. 3. dicebat maris semen in se habere facultatem sanguinis attrahendi; & primo de sem. 11. & 13. cap. dicebat facultatem formatricem pertinere ad semen; vt cum Philosopho secundo de Generat. Animal. 10. Iure merito semen dicatur animatum. Sed praeter proposita diximus etiam facultatis generatricis subiectum esse calidum innatum; quod patet & auctoritate, & ratione. Ratione quidem, nam semen durare diu non potest; vt opus sit subiecto, quod subiectum cum non sit semen; cum id non duret; nec sit pars viuens foetus; quia nulla pars adhuc est genita: siquidem facultas est non in genito, sed in generante; necessarium est; vt generatrix facultas sibi fabricet instrumentum, quod nihil aliud est, quam calidum innatum, quod propterea genitum euadit subiectum generatricis facultatis. Eadem veritas comprobatur auctoritate. Nam Hippocr. lib. de nat. puer. dicit foetum articulari, seu formari à spiritu: nihil aliud significans, quàm calidum innatum. Calidum igitur innatum est subiectum generatricis. Et propterea dicebat Galenus

Generatrix facultas extensa p omnes partes.

secundo de facult. natur. 3. Generatricem facultatem esse extensam per omnes partes. quomodo generatrix facultas est extensa per omnes partes? Non alio sane modo, quàm quod residet in calido innato; quod calidum innatum omnes partes attingit. Et ob id Philosophus secundo de Generat. Animal. 10.

Mēbra non fieri ab agēte extrinseco.

dicebat membra foetus non fieri ab agente extrinseco; Nam agens externum non tangit: omnis actio fit per contactum. Quare partes foetus cum Philosopho generantur ab eo agente, quod est intus. quod intus est nihil aliud esse potest, quàm semen eiaculatum, sed mutatum in calidum innatum. Sed aduertendum hoc calidum innatum esse extra constitutionem partium, non esse temperiem, non esse compositionem; non vnitatem: Vnde loco cit. Aristoteles dicebat; Nihil se ipsum generare. quare quod generat non est pars viuens; quia idem se ipsum generaret. quare est calidum innatum, quare calidum innatum (vt patet) est facultatis generatricis subiectum. quo vero ad vterum attinet. Di-

Vterum quō subiectū generatricis.

ctum fuit; Vterum aliquo modo esse subiectum generatricis, post scilicet eiaculationem: de hoc enim nunc loquimur; Et hoc cognouit Galenus primo de sem. 13. vbi in prima generatione ex semine (in-

Vis fabricatrix duplex.

quit) duplicem esse vim fabricatricem; vt alia cum Galeno sit fabricatrix seminis; vt semen sit huius subiectum: alia vero sit vteri, & hanc addit Galenus esse fabricatricem, quae pertinet ad vteri conceptacula; quibus conceptaculis semen eiaculatum adhaeret. Galenus (vt arbitror,) ita est intelligendus: vt loquatur de prima generatione; hoc est non de generatione foetus, non de generatione partium constituentium foetum, sed de generatione vasorum, quae, (vt suo loco demonstrabimus,) generantur ante alias partes. Supponendum igitur vasa generari ante alias partes; quae vasa gignuntur a duplici facultate; Et ideo Galenus proponit duplicem fabricatricem. Vt vasa generentur à duplici facultate; vt altera facultas pro subiecto habeat calidum innatum, reliqua vteri conceptacula, non totum vterum; at haec facultas concurrit tantum ad generationem vasorum. Haec de subiecto facultatis ante generationem foetus; & de subiecto facultatis pertinentis ad generantem. Quo ad subiectum facultatis foetus ex Aristotel. secundo de Generatio. Animal. cap. primo, Cum nihil se ipsum generet, in

In foetu nō est facultas generatrix.

foetu non erit facultas, quae sit causa suae generationis. Secus autem statuendum, vt facultas in foetu potest debito tempore foetum generare: vt foetus subiectum est aliarum facultatum, non facultatis generatricis. Quia nihil se ipsum potest generare. Vnde dicebat Galenus lib. de for. cap. quinto, Verisimile esse formatas partes proprias functiones exercere; vt alterius auxilij non egeant. Hae autem functiones foetui tribuuntur ex semine: vt voluit idem Galenus 6. de placit. 6. & hae facultates ex eodem primo de tuend. cap. nono, primo de sympt. caus. septimo, primo de sem. octauo, & tertio Epid. 3. 73. non sunt generatrices: sed est facultas alteratrix, facultas auctrix. quod etiam cognoscens Philosophus dicebat secundo de Generatio. Animal. cap. decimo. Sicuti foetus se ipsum non generat, ita seipsum auget.

Caeterum cum foetus moueatur, vt testatus est Hipp. lib. de nat. puer. & 6. epid. 1. 36. & Philosophus 7. de histor. animal. 3. Mas mouetur circa quadrage-

Mas mouetur circa quadragesimū diem; foemina tardius.

simum diem: foemina tardius. Vt propterea foetus sit subiectum & facultatis altricis, atque etiam motricis, non generatricis. sed aliquis dubitare posset;

Dubitatio.

quia primo de sem. 13. inquit Galen. facultatem, seu vim validissimam esse in venis abscissis, vt praebeant semen: vt vis venarum praebeat semen, vt possit fabricare venas. Quare aduersus dicta idem se ipsum potest generare. Dicendum ad venam, &

Solutio.

proinde ad partem viuentem non pertinere fabricare venam nouam: Hoc enim est impossibile. sed venam posse portionem deperditam restituere. Sed forte quis addet ex Galeno libello inscript. An omn. anim. part. Simul fiant; post partum nasci dentes, sicuti testatus est etiam Arist. 2. de hist. animal. 4. & 2. de generat. animal. 4. Dicamus formatricem residere in radice dentium, quae radix est genita in vtero, Vt radix sit pars dentis; & propterea dicebat Galenus 2. de sem. 5. in his, qui sunt recenter in lucem editi, dentium radices in gingiuis latere. Quibus expositis, succedit explicandum; quomodo semen concurrat, vt materia ex qua; quia quomodo, vt agens, diximus. Dico semen maris eiaculatum con-

Semen, vt materia, ex qua.

currere in ratione materiae, ex qua ratione membranarum, ratione vasorum, & ratione calidi innati; quare patet non ita in fumum dissolui. Haec omnia ostendo. Quo ad membranas dicebat Galenus primo de sem. 6. Semē vuluam attingere, & mutari in membranam, quae dicitur Chorion; Nam haec membrana est vicina vtero: sed praeterea ex semine fit etiam Amnion, vt voluit Galenus primo de sem. 10. Et propterea Philosophus 2. de gener. animal. cap. 4. dicebat seminis portionem terrenam siccescere, & circum obduci membrana; vt scilicet degeneret in membranam; Cum huius beneficio gignatur membrana, qua postea circum obducitur, contineturque foetus. Quo ad vasa, hoc cognouit proculdubio Galenus qui lib. de form. foet. cap. 2. & 4. dixit ex semine eiaculato, quod vuluę vasorum orificijs adhaeserit, vasa generari: quod etiam testatus est primo de sem. 13. Quo ad calidum innatum, ad hoc respiciens Galenus 14. de vs. part. 3. dicebat seminis portionem humorosam esse materiam idoneam ad generationem foetus; Nam & per spiritum trahit humiditatem, redditque humiditatem attractam similem portioni humorosa seminis. vt cum Galeno loco citato sanguis nec prima, nec propria sit gigendi animalis materia: Non prima, nam calidum innatum est quod quam primum ex semine generatur.

generatur. Non propria, nam sanguis mutatur in semen; quare sanguis nec propria, nec prima est materia, sed semen. Vt ex his colligere liceat calidum innatum esse mixtum, genitum ex semine, & sanguine; sed primum ex semine maris, & tenui humiditate, quæ est proxima vasis, de qua est loquutus Galenus; per quam tenuem humiditatem vasis proximam nihil aliud intelligit, quam sanguinem dealbatum, qui mutatur in semen. Deinde vero calidum innatum generatur ex semine, & sanguine menstruo, vt sanguis menstruus mutatur in semen non secus, & semen postea in calidum innatum. Vt Galenus 14. de vs. part. 3. loquatur de calido innato, quod illico fit, hoc est post conceptionem. At prima Aphor. 14. & commment. aduersus Lycum cap. 2. & 7. loquitur Galenus de calido innato, quod postea fit non illico post conceptionem, sed postea: propterea fit ex sanguine menstruo, quod admonuisse volui, vt cognoscamus non esse discordiam in dictis Galeni, sed semper, vtcumque accipiatur calidum innatum, sanguis debet mutari in semen, si debet generari calidum innatum. Ad rem cum Galeno maris semen est materia, ex qua, calidi innati. Idem etiam voluit Aristo. sic etiam referente Galeno primo de sem. 3. vbi habet de mente Philosophi, maris semen dissolui in spiritum, hoc est in calidum innatum; vt videtur voluisse Aristot. 2. de generat. animal. 3. quamuis Galenus fingat, se Aristotelem non intelligere: & id ascribat Aristotel. quod non est ascribendum. Cæterum hoc loco sciendum primo de sem. primo dixisse Galenum, Aristotelem aduersus Hippocr. voluisse semen esse principium tantum effectiuum; Cum tamen sit etiam principium materiale, & materiale etiam cum Aristotele ratione calidi innati. Aduertendum igitur Hippocr. recte statuisse semen esse principium & effectiuum, & materiale: quia respexit ad omnia, quæ generantur post conceptum, facta scilicet conceptione. Quare cum post conceptionem generetur calidum innatum, generentur inuolucra; dubio procul semen potest statui principium etiam materiale. At Aristoteles alia ex parte solum respexit ad fœtum, ad animal; non ad inuolucra, & calidum innatum animalis; sed ad ipsum animal, ad ipsum fœtum: (vt quilibet intelligere poterit, qui leget Aristotelem primo de generat. animal. 20.) si igitur cum Aristotele non respiciamus ad inuolucra, non ad calidum innatum: sed ad solum animal: nequaquam semen potest esse principium materiale; Nec Hippocr. neque Galenus hæc dicunt.

Calidi innatum. *Conciliatio dictorũ Galeni.* *Galenũ Aristoteli falsũ ascribere.* *Semen principium tum effectiuum, tum materiale.* *Responsio pro Aristotele, & conciliatio cũ Hippocrate, & Galeno.*

Cæterum cum preter semen virile concurrat etiam semen fœminæ; sic re oportet nos in præsentia per semen fœminę intelligere semen eiaculatum à fœmina. Hoc semen proponit Hippocr. libro de genit. & datur etiam cum Aristotele, (quicquid alij dicant,) & præsertim Galenus contra Aristotelem; Nam Aristoteles primo de Gener. Animal. cap. 19. inquit fœminam semen tale non emittere, quale emittitur à mare. Non negat semen non emitti; sed non emitti tale, quale à mare. Et addit Philosophus nec ex amborum mixtura generatur fœtus; Sed admittit mixturam vtriusque seminis: Nescio quomodo prorsus id neget Aristoteles; inquit sanè nec ex amborum mixtura generatur fœtus; vt fœmina voluptatem non suscipiat. Medici male intelligentes Philosophum crediderunt semen, a fœmina non eiaculari. Aristoteles ita est intelligendus, vt fœmina non emittat semen tale, idest ita crassum, ita lentum, ita calidum, ita concoctum, & spirito vitali, plenum; sicuti mas. Quod passim omnes medici testantur. Et addit Philosophus fœtum non gigni ex & amborum mixtura: hoc est verissimum. Nam fœtus generatur ex sanguine menstruo. Vt mixtũ ex vtroque semine sit calidum innatũ, nõ fœtus, de quo non loquimur. Loquitur Aristoteles de fętu. Vnde primo de gener. animal. 2. dicebat Philosophus mulierem semen non gignere propter frigiditatem; vt propter frigiditatem producatur menstruum, quod est semen non purum: sunt verba Philosophi. hoc est, non ita perfectum, vt semen, quod generatur à mare. Vt ex his etiam facile colligere liceat, ob seminis impuritatem, ob seminis frigiditatem fieri quandoque posse, vt à fœmina eiaculetur semen sine voluptate. quare ex his patet etiam cum Aristotele fœminam generare semen. Et ideo 2. de generat. animal. 3. dicebat excrementum fœminę habere potentia partes, quibus differt fœmina à mare, & hoc excrementum vocat semen non purum. Hactenus patet ex mente tum Philosophorum tum medicorum; præter semen maris concurrere etiam semen fœminæ. vt non liceat alias authoritates in medium afferre; verum non sit ab re explicare causam necessitatis vtriusque seminis. sciendum igitur ex Galen. 2. de sem. 4. vtrunque semen esse necessarium. Nam si tantum necessarium esset semen viri, non posset semen viri omnes vteri partes oblinire; Quare non fieret conceptus. Opus igitur fuit etiam semine fœmineo. si verò solum fuisset fœminæ semen, ob sui imperfectionem non fieret conceptus. Causa autem generationis diuersi seminis fuit; Nam mas est calidior fœmina. Vt Aristoteles 4. problem. 26. dixerit fœminas tempore æstatis esse magis efficaces in veneris vsu; Nam fœminę; vt frigidę per aeris caliditatem corroborantur; mas autem calidus per æstatem resoluitur, nec sine ratione fœmina est genita frigidior. Nam vt dicebat Galen. 4. de vs. part. 14. opus fuit sanguine menstruo, Vt generatur à calore, non dissoluente: quare à debili; semen igitur fœminę frigidius est. Cæterum fœminę semen concurrit, vt agens, & vt materia, vt agens sicuti declarauit Galenus secundo de sem. primo vbi inquit mixtum ex semine maris, & fęminæ esse perfectum semen; & in vtroque sexu eadem species; idest species humana vtroque semine eget: vt differentia sit in functionibus secundum magis, & minus. Vnde Aristot. primo de gener. animal. cap. 18. dicebat, quæ ex mare & fœmina oriuntur, ex contrarijs oriri. Vt cum contraria sint in eodem genere; ergo vtrumque semen etiam cum Philosopho est in genere agentis. At contrarietas est, vt semen maris agat; semen fœminę patiatur: ex qua tamen fęmina & agente & patiente procedit mixtum particeps actiuitatis vtriusque seminis: idest & seminis maris, & semine fœminæ. Sed forte aliquis dubitabit. Quia Aristot. primo de gener. animal. cap. 2. comparauit marem cęlo, hoc est agenti; fęminam autem materiæ. Vt vtriusque loco citato ex Philosophi sententia facultas sit diuersa. Quare vnum concurret actiue, alterum passiue. Dicamus Aristotelem loqui de generatione post eiaculationem, & post factam conceptionem fętus. Vt ad generationem fętus calidum innatum sit agens, vt potissimum pendet a mare. Sanguis autem menstruus pendet solum a fęmina: calidum innatum pendet potissimum quidem a mare, sed aliqua ex parte etiam a fęmina, at menstruus sanguis a fęmina solummodo, nequaquam a mare. Et ideo Aristotel. loco citato assimilauit marem cęlo, fęminam terræ. & propterea subdit vtriusque facultatem esse diuersam. Quoniam vnum habet rationem agentis: reliquum materiæ. Et iccirco subdit eo loco. Aristoteles fœminam in se generare illud, ex quo fit animal. quare loquitur de materia, ex qua. Quod idem insinuauit Philosophus primo de gener. anim. 20. secundo de generat. animal. 4. vt videlicet dicat masculum formam, & principium præbere, fœminam

Semen fœminæ. *Aristotelẽ haud recte carpi à Galeno.* *Aristotelẽ à medicis nõ intelligi.* *Fętum non gigni ex mixtura seminis maris, & fœminæ.* *Fœminã generare semẽ impurum.* *Necessitas seminis tũ maris, tum fœminæ.* *Semen fœminæ frigidius.* *Semen fœminæ quomodo concurrat.* *Vtrũ semẽ fœminę concurrat actiuè.* *Quõ mas dicatur formã præbere, fœmina materiam*

nam

nam corpus, & materiam: hoc eſt ratione generationis non calidi innati, ſed fętus. Nam in generatione fętus, cum gignatur ex ſanguine menſtruo; fœmina eſt illa, quæ ſubminiſtrat materiam, & ſanguinem menſtruum. Et dum ſemen fœminæ eſt impurum, (non loquor nunc de menſtruo,) & permiſcetur cum ſemine maris pro generatione calidi innati, in permixtione, vt perficitur a ſemine maris, habet rationem paſſi: at vero vt prodit a fœmina, ſuſcipit vim generatricem a fœmina, & ſecundum hanc rationem habet vim agentis. Cæterum inquit Ariſtoteles 4. de generat. animal. primo. Quod primum mouet eſt mas, vt concoquat, vt generet: fœmina autem non mouet, ſed recipit. Intelligendus ſano modo eſt Ariſt. vt ſignificauerit marem mouere primum, ideſt principaliter, non omnibus modis. Vt neceſſarium ſit, vt fœmina recipiat ſemen maris; vnde lib. de nat. infant. Hippocrata referente Galeno ſecundo de ſem. primo dicebat ex genitura maris, & fœminæ fœtum generari; Quoniam ex vtriuſque mixtione fit vnum ſemen perfectum. Patet igitur ſemen fœminæ etiam vt agens concurrere. Quo ad ſemen fœminæ vt concurrit in ratione materiæ ex qua: dicimus concurrere gratia & ſeminis maris, & inuolucrorum, membranarumue: Cauſa ſeminis maris, vt declarauit Galenus primo de ſem. 7. & ſecundo de ſem. primo vbi habet ſemen fœminæ eſſe alimentum ſeminis virilis, eſſe materiam; vt ſi eueniat; quod eueniret (ſi homines hoc tempore eſſent prudentes:) quod vtrumque ſemen probum generaretur, produceretur vtrique calidum innatum optimum, robuſtum: quod cum ſit nexus animæ cum corpore eſſet in cauſa, vt homines vltra centum annos viuerent: ſed non fit miſcella propter imprudentiam hominum, quæ fieri deberet; Concurrit præterea, vt materia inuolucrorum, ſeu membranarum cum Galeno loco citato. Nam dum ſemen fœminæ in vtero proprios facit progreſſus membranæ formantur, & ideo primo de ſem. decimo dicebat Galenus inteſtinalem tunicam vna cum chorio generari ex ſemine ſeroſiori; hoc eſt ex ſemine fœminæ; Et hæc de ſemine. Cæterum cum in definitione dictum ſit generari fœtum ex ſanguine, propterea circa ſanguinem oportet diſcurrere. (Sanguis igitur menſtruus nihil aliud eſt, quam excrementum ſanguineum, genitum a calore fœminæ propter ſpeciei conſeruationem.) Vt quatenus excrementum differat a ſanguine, quo nutritur fœmina: vt eſt excrementum ſanguineum ad differentiam excrementi ſeminalis, huius cauſa efficiens eſt calor debilis; vt dixerit Galenus 2. de ſem. 5. fœminam redundare excremento ſanguineo, quoniam fœmina eſt debilis; vt cum eodem Galeno 14. de vſu part. 6. hoc fiat quoniam calor fœminæ, vt debilis, non reſoluit; ſed generat ad differentiam caloris robuſti maris. Et dubio procul huius ſanguinis vtilitas eſt propter ſpeciem: vt cauſa fœminæ inutilis ſit & ratione quantitatis, & qualitatis, omnibus modis; vt inquit Galenus lib. de atrabile capit. 18. verum aduertendum cum Auicenna ſanguinis menſtrui triplicem eſſe portionem; vt portio purior nutriat fœtum; minus pura impetum habeat in mammas: impuriſſima ad tempus partus fœtus in vtero commoretur. Et propterea dicebat etiam Galenus primo de tuend. 9. quod optimum eſt in ſanguine abſumi in fœtu; nempe partem puriſſimam, dummodo vtero gerens non ſit male affecta. Nam de morboſa fœmina loquens Galenus primo de ſympt. cauſ. 7. dicebat fœtum, ſed magnum aliquid etiam impuri trahere: Quia in fœmina morboſa pars purior eſt nimis exigua. Et hoc loco notandum per partem puriorem ſanguinis opus eſſe intelligere quamlibet portionem ſanguinis; hoc eſt & portionem ſanguineam & pituitoſam, & bilioſam, & melancolicam: Quod ſit verum Galenus 2. de Elementis 2. dicebat fœtum generari ex matris ſanguine, vt hic ſuccus ſanguineus eſt particeps & pituitæ, & vtriuſque bilis; Et idem eſt teſtatus Galenus primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. Cæterum cognoſcere oportet, quæ ſit ſanguinis vtilitas: Galenus primo Aphor. 14. dicebat ſanguinẽ menſtruum eſſe alterum generationis principium, & addit Galenus primo de tuend. 2. ſanguinem menſtruum ad differentiam ſeminis eſſe materiam. Quare ſi eſt alterum principium ad differentiam ſeminis, eſt principium materiale: Addebat Galenus 8. de placit. 4. ſanguinem menſtruum eſſe generationis quaſi materiam: quia videlicet non eſt materia proxima: Nam ſanguis mutatur antequam fiat proxima materia. Sed notandum ſanguinem menſtruum non modo eſſe principium materiale, vt proponit Galenus locis citat. verum etiam effectiuum. Quod cognoſcens Galenus ſecundo de ſem. ſecundo dicebat animal generari ex materia, & facultate. Vt ſanguis, & ſemen ſint effectiua; quamuis ſemen magis effectiuum, minus materiale, contra ſanguis minus effectiuum, magis materiale; vt ſanguis concurrat in rationem principij effectiui ſcilicet ſecundum ſpiritum vitalem, vt dictum eſt de ſemine. Concurrit autem vt materia ex qua; vt ex ſanguine fœtus generatur, nutritur, augetur; vt explicat Galenus lib. de atrabile cap. 8. Quare explicare oportet, quomodo ſanguis menſtruus ſit materia generationis, ſit materia nutritionis. Quo ad generationem dicebat Galenus 2. de elem. 2. partes ſanguineas generari ex matris ſanguine, & idem dixit primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. At accuſandus videtur Galenus. Nam primo de ſem. 12. miratur Ariſtotelem, vt quodammodo illum derideat; qui dixerit ex ſemine quodlibet membrum effici. Et præterea aſcribit Galenus Ariſtotili, vt dixerit eodem in loco omnia fieri ex ſemine. At Ariſtoteles voluit, (& ita eſt intelligendus,) vt voluerit omnia membra fieri ex ſemine, tamquam a cauſa efficiente: non loquitur de materia, ex qua; Et ideo miror Galenum. Nonne vbique aſſeruit Ariſtoteles (vt intelleximus) ſemen non eſſe partem fœtus: quomodo igitur omnia fiunt ex ſemine? intelligendus recte eſt Ariſtoteles omnia ſcilicet fieri ex ſemine, tamquam a cauſa efficiente, & omnes partes fieri ex ſanguine vt ex materia, ex qua. Quare nulla eſt contradictio. Sed notandum cum omnes partes fœtus fiant ex ſanguine menſtruo, materno: ſanguinem in omni membro non ſeruare eandem naturam, vt Galenus primo de ſemine cap. 10. & 16. & aduerſus Lycum cap. 7. dixerit ſolam carnem generari ex ſanguine; reliqua autem generari quidem ex ſanguine, ſed vt mutatur in ſemen: Quare non ſemper ſeruat eandem naturam. Aduertendum autem Galenum loco citato intelligere proprie acceptam carnem, quæ eſt vere ſanguinea & eſt in muſculis, vt 10. meth. cap. vlt. dum proponit in omni ſimilari parte ſubſtãtiam fibroſam, membranoſam, & carnoſam; hæc non ſit proprie caro, ſed ſit caro ſeminalis, producta ex ſemine tenuiori, & proinde ex ſanguine minus elaborato, vt ſatis accedat ad naturam ſanguinis; vt hæc portio deperdita poſſit reparari ad differentiam portionis membranoſæ, portionis fibroſę; vt tandem hæc portio carnoſa ſanguinea vocari poſſit. Præterea facile eſt oſtendere ſanguinem eſſe materiam nutritionis, & hinc augmenti; eſſe alimentum calidi innati, eſſe alimentum fętus vna cum inuolucris: eſſe quidem alimentum calidi innati teſtabatur Galenus primo Aphoriſ. 14. & in comment. aduerſus Lycum. cap. 2. & 7. vbi voluit calidum innatum fieri ex ſemine, & ſanguine:

quare

Qua ratione tum paſſi, tum agẽtis ſemẽ fœminæ vim obtineat.

Semen fœminæ, vt agens.

Semen fœminæ, vt materia ex qua.

Semen fœminæ alimẽtũ ſeminis virilis.

Sanguis mẽſtruus.

Sanguinis meſtrui portio triplex.

Bilioſa.

Sanguinis menſtrui vſus.

Sanguis mẽſtruus quo ſit materia generationis.

Obiectio ad Galenum.

Omnia fieri ex ſemine.

Omnes partes fieri ex ſanguine.

Sanguis in omni membro nõ ſeruat eãdem naturam.

Sanguinis vſus.

quare & ex his debet conseruari; Aduertendum autem hunc esse sanguinem halituosum vti scriptum est à Galeno 2. de facult. nat. cap. 3. sanguinem autem esse alimentum foetus testatus est Hippocr. primo de nat. puer. nam inquit foetum trahere quod dulcissimum est in sanguine; quod idem dixit Galenus lib. de venae sect. aduersus Erasist. cap. 6. & 5. aphor. 43. addebat autem 5. Aphor. 37. fetum nutriri ex sanguine, vt mutatur in lac. At vt idem admonet Galenus 5. Aphor. 52. lac ex sanguine non generatur in primis mensibus, vt propterea foetus alatur ex lacte in vltimis mensibus. Haec dicta sint de semine, & sanguine. Quoniam vero in definitione tradita de foetu humano dictum fuit generari ab homine; vt praeter Solem ad hominis generationem concurrat etiam homo, & hanc particulam cognouit Aristoteles dum dixit, secundo de gener. animal. primo & primo de partibus animal. primo hominem generari ab homine; oportet tamen per hominem intelligere virum, & mulierem, vt necessaria sit vtriusque coniunctio; vt manifestum est. Postremo in definitione dictum fuit gratia conseruationis speciei humanae; quae particula cum apertissima sit, non est explicanda. Quare quod in hoc negotio exponendum desideratur, id tantum est, vt tria discutiantur quaesita: Primum quo tempore generentur partes fetus: secundum cur modo vnus, modo plures fetus generentur. tertium & postremum quae sit similitudinis causa secundum speciem, secundum sexum, & secundum effigiem, quibus declaratis negotium erit expeditum.

Homo hominem generat.

Quaesita tria discutienda.

Quo ad primum ad tempus scilicet generationis partium fetus ad hoc respiciens dicebat Galenus lib. an omnes animal. part. simul fiant, solum creatorem euidenter nouisse, quae pars primo oriatur: sed addit Galenus rationabile esse non omnes partes simul consistere: Et primum sicuti artifex, dum aliquod artefactum conficit, prius iacet fundamenta: ita etiam statuendum est de natura generatricis animalis, vt prius faciat fundamenta: secundo cum Galeno loco citato cum generatio sit, & procedat ab imperfecto ad perfectum, necessarium est; vt fabricator incipiat ab aliqua parte, quae prius fiat. Quare non omnes partes simul consistunt. Praeterea in praegnatione nuper incipiente conspicimus alias partes formatas; alias nondum figuratas: vt etiam post partum dentes, & cornua producantur; Nec praeter rationem natura hunc in modum progreditur, nam ducta ab intelligentia non errante respicit ad vtilitatem, quae vtilitas vario tempore requiritur; at sicuti haec vario tempore requiritur, ita vario, ac diuerso tempore generantur partes. Cum igitur pateat non omnes partes eodem tempore consistere; videndum est, quae nam pars primo, quae secundo tempore generetur. Pro resolutione huius, & meo iudicio arduae difficultatis, in primis sciendum cum opus sit, vt generetur calidum innatum, vt sit organum facultatis generatricis, & opus sit inuolucris, membranisve, vt fetum contineant; statuendum est in primis ante omnia post conceptionem generari calidum innatum: Et quia aliquis dicere posset, hanc doctrinam, vt nouam, suspectam esse. Ideo ad nos pertinet hanc veritatem comprobare, & ratione, & auctoritate: Ratio est cum facultas generatrix opus habeat organo: Quia sine organo fabricare non potest: Et organum non tribuatur ante conceptionem. Quia calidum innatum non est genitum ante conceptionem; nec calidum innatum impertitur vtero; sed tantum semen ante conceptionem consistat; nec insuper calidum innatum generetur in tempore conceptionis; vt patet. Quia conceptionis tempore, quae fit ab vtero (vt in sermone de vtero demonstrabimus,) vterus non generat calidum innatum; sed solum deducit de potentia ad actum vim generatricem in semine existentem; igitur necessarium fuit, vt hoc instrumentum hoc calidum innatum, ingenitumve, post conceptionem generaretur. Haec veritas auctoritate Galeni stabilitur in comm. aduersus Lycum cap. 7. vbi habet calidum innatum generari ante partes similares: similares autem, (vt compertum est,) generantur ante dissimilares: sed calidum innatum generatur ante similares: quare quam primum, & ante reliqua. Vnde Galenus 2. de facult. nat. tertio inquit eiaculatum semen primum trahere sanguinem, vt iustam magnitudinem acquirat: debet autem iustam magnitudinem acquirere, vt fiat organum facultatis, calidum videlicet innatum. Vnde primo de sem. 9. dicebat Galenus primum tempus generationis foetus esse, dum seminis species adhuc apparet. Et Hippocr. lib. de genitura; hoc tempus in foetus vocabat genituram, quia nondum generantur similares partes, vt eo tempore sit genitura, sit semen, & sanguis: & proinde calidum innatum; statuendum igitur post conceptionem quod primum generatur, esse calidum innatum, quod significauit Philosophus 2. de gener. animal. 3. vbi voluit semen eiaculatum secundum partem humorosam esse inseparabile, vt mutetur in spiritum insitum, seu in calidum innatum. Quo vero ad inuolucra, seu membranas foetus; hae generantur post calidum innatum, & ante partes foetus. Huius veritatis haec est ratio. Nam cum necessarium sit; vt foetus partes detineantur; ideo opus fuit inuolucris. Nam secus non detinerentur; & cognouimus necessitatem, & vtilitatem inuolucrorum. Haec veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de sem. 10. vbi dixit Ammion, inuolucrum foetus generari primis diebus, & 2. de facult. nat. dicebat esse vim fabricatricem quae sibi primum generat membranam Chorion. Hoc loco aduertendum Galenum dixisse primum; vt forte suspicari possis inuolucra gigni ante calidum innatum; diximus tamen calidum innatum gigni ante membranas. Admirabilis Galenus certe est loquutus, vt sermonem habeat de facultate formatrice, quam fabricatricem appellat ad differentiam alteratricis. Nam sicut inuolucra generantur beneficio non solum alteratricis, sed etiam formatricis: ita calidum innatum a sola alteratrice generatur. Et ideo si sermo fiat de formatrice; formatrix primum generat membranas ante scilicet partes foetus: ab alteratrice tamen ante membranas generatur calidum innatum. Et quod dictum est de Chorio; idem intelligendum de Allantoide; cum fiat ex semine formatae, vt voluit Galenus primo de sem. 10. Quare cum Galeno primo de sem. 9. primum tempus est generationis calidi innati, secundum inuolucris tribuitur; sed difficultas est de vasis inuolucrorum, de venis scilicet & arterijs membranarum quo tempore haec vasa gignantur. Dicimus generari haec vasa ante partes foetus. Et ratio est: Nam opus est sanguine, & spiritu pro generatione partium foetus: sanguis, & spiritus subministratur per vasa, igitur vasa ante partes generantur. Haec veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de sem. 13. vbi inquit principio generari vasa, vt adiuuet etiam fabricatrix, quae fabricatrix pertinet ad orificia vasorum vteri, & idem testatur 15. de vs. part. 4. sed difficultas est; quia 6. de placit. 6. ait Galenus quae in iecinore oritur vena est origo venarum Chorij seu secundinae, & inuolucrorum foetus. si iecinoris vena est origo venarum inuolucrorum: ergo vena iecinoris ante generatur. Et idem est statuendum de arterijs; vt vasa Chorij originem habeant ex hepate & corde. Pro resolutione dicendum vasa dupliciter perpendi posse. Altero modo, vt sunt meatus sanguinis

Tempus generationis partium fetus.

Natura in generatione ad vtilitatem respicit.

Quae pars primo generetur.

Generatrix opus habet organo.

Calidum ingenitum post conceptionem generatur.

Primum tempus generationis fetus.

Membranae seu inuolucra.

Dub.

Sol.

Calidum in[illegible] la alteratrice.

Vasa membranarum quo tempore [illegible]

Dub.

Sol.

guinis, & spiritus, & secundum hanc rationem originem habent ab orificijs vasorum vteri, vt 15. de vi. part. 5. & secundum hanc rationem (vt statutum est) generantur ante partes foetus: secundo modo hæc vasa possunt considerari; vt non sunt ductus sanguinis, & spiritus: sed vt suscipiunt uim influentem à corde, a iecinore: & secundum hanc rationem vasa originem habent a partibus principalibus ipsius foetus; & secundum hunc modum loquutus est Galenus tertio illo de placit. 6. & propterea subdit loco citato si comprimantur arteriæ circa vmbelicum fętus, quæ in Chorio sunt carent pulsu: Ecce respicit ad vim influentem à corde foetus. Hæc de calido innato cum suis inuolucris & vasis.

Tempus generationis fœtus.

Quo ad tempus generationis foetus: ne fiat confusio; quæ forte fuit in causa; vt hucusque vigeat discordia inter Medicos, & Philosophos. Scire oportet de tempore foetus dupliciter loqui posse, & debere. Primo modo, vt partes foetus incipiunt generari: secundo, vt perfecta est partium generatio. Primum igitur si intelligamus partium generationem, vt gigni incipiunt cum Galeno primo de semine. 9. generantur

Primum.

post primum tempus. Quod est primum tempus. Primum tempus est iam propositum; hoc est tempus generationis calidi innati, & inuolucrorum, vt post primum tempus cum Galeno loco citato tria sint tempora, & Galenus distinctissime loquitur; quamuis vno loco ad vnum respiciat, altero ad

Secundum.

aliud. Secundum tempus est, dum genitura sanguine repleta cerebri, cordis, & hepatis præsefert magnitudinem quandam, sed informia hæc viscera adhuc sunt: ita vt foetus hoc secundo tempore non vocetur genitura, sed potius foetus: apparet autem horum viscerum aliqua magnitudo. Nam vt inquit Galenus 15. de vs. part. 6. Quoniam hæc tria sunt principia instrumentorum, quibus reliquæ partes egent, ideo magnitudinem aliquam fuere adepta. Addebat Galenus primo de sem. 8. hæc viscera hoc secundo tempore esse adeo inuicem vicina, vt se tangant; deinde autem id euenire: vt sedes remotas vsurpent. Hæc de secundo tempore genera-

Tertium.

tionis, non perfectionis. Quo ad tertium tempus dicebat Galenus primo de sem. 9. in Tertio tempore tria principia hæc est hepar, Cor, & Cerebrum exquisite cerni; reliquarum autem partium apparere quandam delineationem, & hoc tertium tem-

Quartum.

pus, vocant etiam foetum. Quartum tempus est, cum Artus distincte cernuntur. Et Hippocr. eo tempore vocat foetum Animal; vt cutis ante viscera non generetur. Vnde dum Galenus lib. de foetuum

Cutis, qua ratione, dicatur primũ genita.

format. dicit cutim primum esse genitam, intelligendus est, non vt sit genita cutis ante viscera; sed primum exterius, hoc est extimam; hoc est primum sensibus expositam. Hæc de tempore generationis. Quo ad tempus perfectionis: dicebat Ga-

Tẽpora perfectionis partium fœtus.

lenus lib. de fęt. format. cap. 3. quatuor esse tempora. Primum tempus est, quo generatur iecur. Secundum in quo cor. Tertium in quo cerebrum. Quartum in quo membra motui voluntario inseruientia; Quæ quatuor tempora sunt satis diuersa à propositis. Quia primum sermo erat de partibus, vt incipiunt generari; nunc autem de perfecta generatione. Quatuor igitur hæc tempora sic Galenus disposuit. Et fundamentum fuit; vt etiam colli-

Iecur.

Fœtus primũ modo plãtæ viuit.

gere licet 15. de vsu part. 6. vt primum iecur formetur, perficiatur; nam foetus primum modo plantæ viuit; vt eo tempore fętus non egeat arterijs. Quia

Cor.

Fętus habet rationẽ animalis virtute cordis; & quomodo.

viuit modo plantæ; quare non eget corde. Secundo tempore perficitur cor; vt hinc cor pulset, & foetus viuat non solum vt planta, sed etiam vt animal; & ideo secundo tempore indiguit corde. Notandum autem quomodo foetus habeat rationem animalis virtute cordis, cum animal sit animal per sensum; & motum; quæ pertinent ad cerebrum, non ad cor. ideo sciendum cum Galeno primo de semine. 9. foetum viuere vita animalis per cor; & cerebrum; & foetum euadere in animal vt est absolutus ab vtero, vt de loco in locum moueatur. Quod nequaquam fieret; si vel foetus vt inquit Galenus frigidus esset vt arbor, vel instrumentis ingressui destinatis caruisset. Quare vt propter instrumenta motus opus fuit cerebro; Ita propter calidiratem necessarium fuit cor; & propterea cor secundo tempore fuit formatum; vt foetus vita ani-

Cerebrum.

malis viueret. Tertio vero cerebrum. Quartum autem tempus est; in quo motus voluntarij organa in tertio tempore iam formata, in hoc quarto corroborantur. Ex quibus facile est colligere; primum perfici iecur; secundo cor. Tertio cerebrum; quod cognoscens Aristoteles secundo de generat. animal.

Vitæ Hominis; progressus.

tertio dicebat animal primum viuere vita vegetali; deinde vita sensitiua; qua scilicet non est amplius planta; sed animal; deinde viuere vita rationali; qua homo est, nam inquit Philosophus non simul fit animal, & homo. Quare etiam cum Aristotele primo perficiuntur membra, quorum vi foetus habet rationem plantæ; deinde vero perficitur membrum, ratione cuius habet rationem animalis. Tertio perficitur membrum; virtute cuius homo est rationalis, quare si ad bonum sensum trahere licet Philosophum, cogimur fateri etiam cum Aristotele primum esse perfectum iecur; Secundo cor. Tertio cerebrum, Sed dubitatio est; Quia Ari-

An cor in genere sanguineo primum generetur.

stoteles secundo de gener. animal. quarto; euidenter asserit in genere sanguineo; primum cor generari: vt vltimo etiam moriatur, vnde Galenus lib. de foet. format. cap. quarto dicebat Peripateticorum sententiam esse primum cor generari: vt sit venarum, & neruorum origo; & Galenus fingens non intelligere Aristotelem ipsum obiurgat. Sed nugis post habitis pro veritate, & proinde pro Aristotele Sciendum; ita ipsum esse intelligendum, vt respexerit ad membrum, à quo primum procedit animalis facultas; quæ vt generica est in corde, & impertitur alijs partibus, ibique determinata, ac propria euadit. (vt alibi declarauimus:) vt vnicus sit fons, idest cor: vt sit uidelicet omnium origo, vt sit primum viuens, & vltimum, quod

Cor omniũ origo primum viuẽs & vltimum moriens.

moritur. Et rationabiliter; nam quodlibet est primum propter se, & ideo primum viuit, & vltimo moritur. Sed præterea non negasset Aristoteles ante cor formari iecur, nequaquam. Sed ea

Conciliatio Philosophi cum Galen. Iecinoris vita a corde fœtus.

ratione vt habet iecur vitam a matre a muliere vtero gerente, in virtute calidi innati, & sanguinis menstrui. Sed postquam genitum est iecur, & deinde formatum cor; iecinoris vita pendet a corde foetus. Et secundum hanc rationem est intelligendus Philosophus, vt cor primum sit, quod det vi-

Tempora perfecti fœtus.

Cur non semper spatio nouẽ mensium perficiatur fętus humanus.

tam alijs, & vltimum sit, quod moriatur. Restat ergo videre quæ nam sint quatuor tempora foetus perfecti. Sed notandum differentiam esse cum Galeno tertio, de natur. facult. Tertio vt cum plerumque quidem foetus perficiatur spatio nouem mensium, differentia tamen (vt diximus) est, quam proponit Aristoteles 7. de hist. animal. 4. vbi habet mulierem modo spatio nouem mensium perficere foetum, modo alio tempore. Bruta vero eodem tem-

Fœtus octimestris quãdoque vitalis.

pore, & ratio est, quoniam bruta vtuntur simili victu, mulieres diuerso vtentes victu a Septimo mense vsque ad 9. foetum perficere solent, vt ante septimum non sit foetus vitalis in octauo autem inquit Aristot. loco citato quandoque est vitalis, vbi mulieres sunt ad modum fœcundæ. Nam hæ mulieres robustum foetum efficiunt. Sed præterea discrimen est inter masculum & foeminam, vt foetus masculus citius perficiatur. Nam calidior existens

effi-

Masculus cur citius perficiatur.

efficacius attrahit alimentũ. Preterea fętus masculus præditus est calido innato robustiore. vt cum Aristotele 7. de histor. animal. 4. fętus femineus tardius perficiatur. Sed addebat Aristoteles 4. de generat. animal. 6. quamuis mas sit robustior, & citius perficiatur; masculum tamen oriri magis offensum, quoniam fętus masculus in vtero magis agitatur.

Cur gemelli diuersi sexus minus seruentur, q̃ eiusdem.

Adhæc id etiam contingit, vt mas, & fęmina gemelli minus seruentur, quam quando gemelli sunt vel ambo mares, vel ambo fęminæ, & ratio est quoniam mas citius perficitur, fęmina tardius; vt ob temporis inæqualitatem vix fieri possit vt seruentur.

An sola mulier statutũ non habeat tempus pariendi.

Cæterum hoc loco quærere non erit ab re primum an sola mulier statutum non habeat tempus pariendi.. secundo cur octimestris fœtus non sit vitalis. Quo ad primum dicebat Aristoteles 6. de hist. animal. 22. Equas vel per annum, vel per decem menses vtero gerere. Oppositum statuit 7. de hist. animal. 4. dicendum pro resolutione eandem equam semper eodem tempore parere. quod non est statuendum de eadem muliere. Quo ad secundum difficile est intelligere cur octimestris non sit vitalis. Dicam ego quid sentiam cum Hippocr. lib. de septimestri partu. Tria esse quadragenaria periculosa; vt facile fiat, vt fœtus in his quadragenarijs moriatur.

Tria quadragenaria periculosa.

Primum quadragenarium est in primo mense, in quo fit generatio fœtus. secundum quadragenarium periculosum est in octauo mense. tertium vero postquam fętus est in lucem editus, vt eũ periculum sit in octauo mense, si exeat eo mense non viuat, nisi mulier sit admodum fertilis; vt pote quæ fętum ita robustum efficiat, vt possit perferre nexas secundi quadragenarij iam dicti.

Dubitatio.

Sed statim quis quæret; cur est cur tria quadragenaria pertineant ad propositos menses.

Solutio.

Dicamus primum quadragenarium, seu primum mensem esse periculosum; quoniam natura maxime laborat & secundum alteratricem, & secundum formatricem. In tertio quadragenario fętus experitur mutationem in ambiente, in alimentis: vt hoc etiam sit periculosum, in secundo quadragenario roboratur fętus. Vnde secundum quadragenarium in fętu septimestri est sextus mensis. At si debet parturiri fętus in nono mense secundum quadragenarium est in octauo. si partus est in decimo mense secundum quadragenarium est in nono mense. Et sic de reliquis.

Fętus septimestris, vt plurimũ imbecillis.

At rarissime accidit, vt fętus in sexto mense perficiatur, vt propterea fętus etiam septimestris vt plurimum sit imbecillis, vt voluit Aristotel. 7. de hist. animal. c. 4. ob inopiam alimenti; vt ex his pateat cur in octauo mense fętus non sint vitales.

Cur octimestres nõ sint vitales.

Quia octauus mensis est secundum quadragenarium periculosum, in quo fętus roboratur. Patet igitur quot sint tempora fętus, quæ ita se habent vt tria non excedant quadraginta duos dies quandoque non excedant triginta. Vnde Hippocr. lib. de nat. puer. dicebat: marem perfici triginta diebus, fęminam spatio quadraginta duorum dierum.

Marem perfici 30. diebus, fęminã 42.

Nam semen masculinum calidius est, vt etiam masculus incipiat moueri in tertio mense. Et hoc notandum vt prædici queat an fętus futurus sit masculus. nec ne. Fęmina enim vt plurimum in quarto mouetur.

Et quo tempore fœtus vnus quilibet moueatur.

Quo ad secundum quæsitũ, ad numerum scilicet fętus dicebat Aristoteles 7. de hist. anim. 4. mulieres parere quandoque duos, quandoque tres, quatuor & quinque eodem tempore conceptus. Causa est, vt inquit Philosophus 4. de generat. animal. 4. nam fixa discissa materia in conceptione diuiditur, & idem voluit Hippocr. lib. de nat. pueri.

Causa similitudinis speciei.

Quo ad aliud quæsitum ad similitudinem speciei. Causa proponebatur a Galeno 2. de sem. 2. & 5. voluit Galenus sanguinem menstruum, vt est determinata materia, esse in causa speciei. Nam generans generat non ex quolibet, sed ex determinata materia, verbi gratia ex cane masculo, & vulpe fœmina generatur vulpis, quia fœmina est vulpis, sequtur. n. fętus sanguinem menstruum.

Causa similitudinis in sexu.

Causa similitudinis secundum sexum proponebatur à Galeno secundo de sem. quinto, vbi inquit sanguinis, & seminis temperaturam esse causam sexus vt masculus e calidiori semine oriatur: & hoc accepit ab Hippocra. lib. de genitura, & libr. de dieta.

Vnde masculus potissimũ generetur.

Et idem voluit Aristoteles 4. de gener. animal. 3. vt propterea cum mas fiat a semine calidiori, & pars dextra sit calidior secundum Galenum 2. de sem. 5. marem generari si dexter testiculus sit crassior, vt Hippocr. libr. de superfœt. testetur si testiculus sinister adstringatur conducere ad generationem masculi.

Causa similitudinis penès effigiẽ.

Quo ad similitudinem secundum effigiem ex Galeno 2. de sem. 4. hæc debet multifariam perpendi: primo vt puer magis similis est interdũ patri, interdum matri. Secundo, vt secundum aliquas partes est magis similis patri, secundum aliquas matri. Tertio quomodo puer est similis auis. Quarto, & vltimo cur puer nec patri, nec matri est similis, dicebat Hippoc. lib. de aer. aq. & loc.

A sanis parentibus sanos pueros nasci; & è contra.

a sanis parentibus sanos pueros nasci; a morbosis morbosos, a distortis distortos: quĩ semen a toto procedit, vt similitudo à vi seminis procedere videatur.

Cur partus similis magis vni, q̃ alteri parenti.

Vnde Hippocr. lib. de genitura, ex quacumque corporis viri parte (inquit) plus proderit in genituram, quam mulieris, partus similis erit magis patri, si contra matri. Vt fere impossibile sit puerum ex toto similem esse vel patri, vel matri penes totum, vt 2. de sem. 5. dixerit Galenus. semen maris, & fœminæ esse causam similitudinis secundum effigiem per spiritum, non per portionem humorosam, quibus spiritibus donatum est semen fœminæ, & semẽ viri, q̃bus ẽt spiritibus fruitur sãguis menstruus, vt testatur Galenus 2. de sem. 2. vnde hoc fundamento posito quo ad primum quæsitum cum Galeno 2. de sem. 2. quamuis propria ratione vis seminis vincat in patre, attamen quandoque vincitur. vincit quidem vis seminis patris, dum semen procedit a patre robusto: quare tunc puer est similis patri, quandoque vero vincitur, dum scilicet vis seminis fœminæ est robustior, quæ vis etiam efficacior, & robustior redditur propter sanguinem menstruum, vt ideo pueri sint magis similes matri præsertim si sanguis menstruus sit calidus, & plenus spiritu: Nam cum semen viri superetur a semine fęminæ saltim post cõceptum, fieri potest, vt puer sit similis matri. Vnde etiam Aristoteles primo de gener. animal. 19. dicebat filios esse similes parentibus: Nam quod accedit ad partes generandas, ad partes fœtus, sed non formatas, est simile partibus parentum, est simile partibus, vnde discescit. Nam quale est in actu (inquit Aristoteles.) quod remanet scilicet in parente, tale est semen potentia videlicet facultate, quam in se continet. Vnde loquitur de maris semine; vt si solum concurrat, omnis similitudo erit a patre: vnde pueri semper essent similes patri: quod falsum est. Et propterea non dicit Aristoteles sanguinem menstruum esse prorsus expertem formationis; (hoc non inquit:) quinimo secundo de gener. animal. tertio asserit menstruum habere omnes partes potentia, quæ in parente sunt actu:

Mõstruũ habet oẽs partes potẽtia, quæ in parẽte sũt actu.

vt dicat Aristoteles si maris excrementum, hoc est semen superetur; fœtus similis matri procreetur. Et propterea dicebat 4. de gener. animal. 3. si maris semen superet: puerum esse similem patri; e contra matri.

Fęmina vnde fiat similis patri.

Sed dubitatio est de filia fœminæ, cur sit similis patri; Nam cum fœmina fiat, quia semen maris superatur; ergo omnis similitudo a matre. Dicendum fęminam esse quandoque similem patri; quoniam patris testes generant semen debile. Quare sit fœmina. At reliquæ partes patris sunt robustæ; a quibus partibus robustis spiritus vitalis efficax procedit, vt fœtus quidem sit fœmina; sed hæc fœmina sit similis patri secun-

du m

dum illas partes patris robustas. Secundum quæsitum erat; cur pueri secundum aliquas partes similes sint patri, penes reliquas matri. Et patet causa ex dictis; & colligitur etiam ex Hippocr. lib. de genitura; prout scilicet est victoria secundum partes vel viri patris; vel fœminæ matris: vnde dicebat Aristot. 4. de gener. animal. 3. si non superetur menstruum à semine maris foetus secundum illam partem erit similis matri. Quare & Aristoteles hoc cognouit.

Filij cur penes aliquas partes patri, penes reliquas matri assimilētur.

Vt propterea etiam pateat tertium quæsitum; quod erat cur fœtus sit similis Auis. Causa est; nam euenire potest, vt Auium semen non sit vsque adeo robustum; & vim accipiat in filijs; hoc est in progenitoribus. Et cum semen in progenitoribus vim hanc habent fiat, vt filij similitudinem retineant, quæ non potuit tradi ab Auis traditam tamen a progenitoribus. Postremo oportet cognoscere cur quandoque filij non sunt similes parentibus. Causa duplex est: seminis maris imbecillitas, & robur. Quo ad imbecillitatem dicebat Aristot. 4. de generat. animal. 3. si motus agentis, idest seminis maris ad extremum superetur; & materia non superetur, remanet animal, idest monstrum: quare parentibus dissimile. Quo ad robur, procedit vel simpliciter a semine; vel a semine, vt a capite. Si simpliciter procedit a semine; Et æquale est robur seminis maris, & fœminæ; vt nulla sit victoria; nulla ex parte puer est dissimilis. Si vero suscipit vim à capite pro varia imaginatione parentum; filij varij producuntur; vt Galenus siue Auctor ille de theriaca ad Pison. cap. 11. Et Hippocr. lib. de aer. aq. & loc. cap. 7. dixerit in Asia; quoniam dominatur voluptas, multiformes generari partus. Nam vbi voluptas, vbi maxime afficitur imaginatrix. Sed notandum vim hanc impertiri per spiritum vitalem, qui defertur in vterum vel cum semine; vel cum sanguine menstruo; quare & cum coitu, & post coitum. Vt propterea, vt addit Hippocr. lib. de genitura aliqua ex parte etiam vterus concurrat; dum dicit. Qua parte vterus plagas acceperit, ea puer mutilatur. vt iam pateat quid statuendum sit, & citra discordiam inter Philosophos & medicos de fœtuum formatione. Et hæc satis ad omnipotentis Dei laudem, cui honor semper sit, & gloria.

Fœtus cur similis auis.

Filij cur nō similes fiāt parentibus.

Cur in Asia multiformes generētur partus.

Vterum de nique ad generat. concurrere.

FINIS.

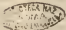

HIERONYMI

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

TRACTATVS DE PVLSIBVS.

Authoris intentio, & ordo seruandus.

Vtilitas, ac necessitas cognitionis pulsuũ.

Actus tres, circa quos medicus.

VM non paruam demonstrandorum morborum vim obtineat Pulsus, & Vrina, vt dicit Galenus primo ad Glauc. 2. Duo enim voluit maxima indicia esse ante omnia in morbis cognoscenda ex Pulsibus, & Vrinis, illi siquidem cordis, & arteriarum constitutionem indicant, hæ vero hepatis, & venarum dispositionem denunciant 4. aphor. 77. vtilis propterea, & valde necessaria est de Pulsibus, & Vrinis consideratio, sine qua cognitione neque morborum cognitio, neque prænotio, neque tãdem curatio haberi potest. Circa quos tres actus cum medicus potissimum, ac necessariò versetur.

Tractatus hic tractatui de Vrinis erat anteponendus. Verum non antea eius exemplar aliena manu scriptum haberi potuit, quod ideo postremo hoc loco impressum editur.

Tractabimus ob id de Pulsibus, & Vrinis, & primum de Pulsibus, tum quia sic à vobis petitum est, tum quia si ad inuicem comparennir tractationes hæ, longè sanè vtilior, difficilior, & obscurior erit de Pulsibus consideratio, quàm de Vrinis.

Pulsuum cognitio vtilior, quam de vrinis. Cur pulsuum doctrina difficilior, ac obscurior.

Est enim vtilior cognitio: Quia per pulsum functiones vitales, an fortes, an debiles sint cognoscimus lib. de curandi rat. per sang. miss. cap. 6. Præterea variæ morborum differentiæ cognoscuntur. Tandem non paruam futurorum præsumimus indicationem 4. de diff. puls. cap. 5.

Est etiam difficilior, & obscurior cognitio primo de præsag. ex puls. cap. 2. Quia infinitæ numero sunt alterationes, quibus contingit pulsum variari. Secundo propter temporis spatium, quod exigitur in his mutationibus addiscẽdis. Tertio propter præclaram memoriam, quæ requiritur in his mutationibus obseruandis. Vt Herophilus, qui primus hanc notitiam tradere conatus est, fuerit à discipulis derelictus propter sui maximam difficultatem, vt refert Plinius lib. xi. Natural. Histor. cap. 37. Et hinc est ausus dicere Galenus primo de diff. puls. cap. 2. de præcognitione ad posthumum 12. 3. de cris. vlt. Hippocratem de pulsibus ferè nihil sciuisse, seu digni dixisse, vel propter difficultatẽ, vel quia ignorauit. Nos tamen dicamus cum eodem Galeno primo de diff. puls. 2. Hippocratem pulsum non ignorasse, sed nihil digni dixisse, vt alij etiam antiqui, vt abunde probat Amatus Lusitanus centuria tertia, & Vallesius in suis contrauersijs. Ex his colligere poterimus difficillimam, & obscurissimam fore de pulsibus tractationem. Hanc tamen nos propter Tyrones deducemus ad compendium, & ad quatuor capita sectantes Galenum primo de dignosc. puls. capite primo, vbi proponens tractare de pulsibus in quatuor partes dissecat, videlicet in Physiologicã, Diagnosticam, Etiologicam, & Prognosticam. Physiologica est, quæ de differentijs pulsuum, Diagnostica, quæ de cognitione differentiarum; Etiologica, quæ de causis: Prognostica, quæ de iudicijs, & præsagijs ex pulsibus pertractant.

Hippocratẽ de pulsib. nihil digni dixisse.

Tractationis diuisio.

De essentia, & differentijs pulsuum.

Tract. prima Physiologica.

Definitio duplex.

PRimam partem, nempe Physiologicam aggredientes, quæ de differentijs tractat primò tractabimus de essentia pulsuum: Quia differentiæ magis propriæ pulsuum ab essentialiter inhærentibus desumuntur. Hæc essentialiter inhærentia p definitionẽ habentur; ergo primo tractabimus de definitione, hæc tamen definitio 4. de diff. pul. cap. 2. duplex est, vna nominalis, altera essentialis, nominalis, seu notionis

Nomen pulsus multiplex. Pulsus cõmunis definitio.

est, quæ nomen explicat, & aliquid essentiæ declarat: ob id primo de differentijs pulsuum primo, cum multipliciter capi possit pulsus apud Hippocratem præcipue tamen pulsus idem est quòd vehemens, & conspicuus arteriarum motus, vt digitum euidenter pulset, seu eleuet, vt lib. quòd animi mores corporis temperaturam sequantur primo in fine dicit Galenus forte accipiens ex Praxagora.

Definitio pulsus essentialis ex Gal. & eius examen.

Alia est definitio essentialis habita à Galeno quarto de differentijs puls. cap. 2. cum ait. Pulsus est actio propria primo cordis, secundario arteriarum à diastole, & systole composita, à vitali facultate procedẽs, vt caloris naturalis seruetur mediocritas, & spiritus animalis in cerebro generetur. Quæ definitio cõstat ex omnibus quatuor causis. Quia naturalia quæ in fieri sunt, cum pendeant ab omnibus causis, per omnes causas debent definiri. Ideo in hac definitione

Naturalia, quæ in fieri sunt per omnes causas definiri.

ponitur actio propria, seu motus proprius cordis loco formæ, qui motus compositus est ex diastole, & systole, scilicet contractione, & distentione. Dicitur deinde primo cordis, secũdario arteriarum loco causæ materialis, seu instrumentalis, additur autem à facultate vitali procedens, loco causæ efficientis, quæ facultas efficiens temperamẽtum cordis est. Dicitur postremo, vt caloris naturalis seruetur mediocritas, & spiritus animalis generetur in cerebro, loco causæ finalis. Conseruatur calor naturalis per pulsum, quia omnis flamma gaudet ventilatione, & attemperatione, quam facit aeris qualitas, immò flamma eget expurgatione à cinerib. ne suffocetur, & obruatur: vnde motus pulsus per diastolem, idest dilatationem attrahit aerem frigidum, ventilat calorem, ipsum auget, ac etiam spiritus vitales generat. Per systolem expelluntur fuligines, quæ eleuantur ab ipso calore agente in humiditates corporis, quæ possunt suffocare ipsum calorẽ, vt videmus in externis, ignem nempè suffocari à cineribus.

Vsus pulsus.

Quæsita quatuor circa pulsus definitionẽ.

Circa definitionem hanc quatuor essent examinanda quæsita pro completa declaratione ipsius: Primum est quomodo moueatur cor, & arteriæ. Secundum an hic motus fiat à calore dilatante, & spumificante sanguinem, & an compressio fiat à grauitate arteriæ; an ab ipsa facultate animæ. Tertiũ est, an dilatato corde dilatentur arteriæ, an è contra. Quartũ an facultas cordis sit animalis, an naturalis. Pro quibus exacte declarãdis recurratis ad secundũ librum artis medicinalis, illius explanationes, ibi est locus proprius, hic quoniam compendiosam profitemur doctrinam, non examinabimus ad longum, sed tantum aliquid circa illa dicemus.

1. Motus triplex. Motus cordis q.

Circa primum notãdum est, quòd motus triplex solet esse, quidam rectus, quidam circularis, & quidã reflexus, quasi compositus, ex his. Motus cordis non est rectus, sed penè circularis, qui propriè dici potest reflexus, etenim cũ fiat ab anima, quæ est infima intelligentiarum, hęc quærit assimilari alijs motorib. & quærit moueri semper ęterno motu circulari; at quoniam in materia operatur, nõ potest hoc ipsum consequi: ob id fit quidam motus medius, qui assimilatur recto, quia finitur, & assimilatur circulari, quia continuo, & semper vno tẽpore fit quasi ab eodẽ in idẽ. Vnde non potest dici propriè circularis, sed quasi circularis, qui verius reflexus dicetur, pro quo uidere possumus Alexandrum Piccolominieum.

2. Motum cordis dilatationis, & cõstrictio nis fieri à facultate Vitali.

Pro secundo quæsito videre oportet, Galenum 4. de præsag. ex puls. 12. vtrumq; nẽpe motum, hoc est dilatationis, & constrictionis à facultate fieri, quæ facultas est uirtus naturæ de genere vegetatiuæ similis, dissimiliter agens diuersos effectus ad vnum finẽ, hoc est ad conseruandum symetriã caloris naturalis cordis: ob id asserendum est non fieri à calore euaporante, & eleuante arterias, sed à facultate eleuante. Sic neque depressionem à grauitate arteriæ fieri, sed ab eadem facultate vitali.

Pro tertio expedit videre Galenũ tertio de pręsag. ex pulsib. 3. vbi ait arterias habere facultatem pulsatilẽ a corde, quæ unà cum corde distendit, & contrahit contra Monacũ, & conciliatorem. Quæ facultas vna est ab vnitate substantiæ cordis, vicissimq; illustrando utitur fibris rectis pro dilatatione, & vtitur fibris transuersis pro constrictione; hic tamẽ motus fit in arterijs propter influxum lumen temperamẽti cordis, q lumen est facultas immaterialis, quæ per tunicas arteriarũ diffundit: hinc 7. de anatomici administrationib. 14. & 15. ait Gal. in multis animalibus aperto thorace hũc motũ uideri dilatationis, & constrictionis, imò experientia aduerti potest unum, & eundem esse motum cordis, & arteriarum ex Gal. 6. de usu par. 2. si manum dextrã ponamus in regione cordis, & sinistra tangamus arteriam, in manu dextra percipiet tangens eandem distentionem & contractionem in corde, & in arterijs. 3.

Pro quarto sciendũ est, q Gal. 7. de usu partium 9. de cordis & thoracis motu loquens, inquit motũ cordis à natura fieri, thoracis ab anima. i. à volũtate, quoniam igitur motus hic sine cognitione fit: ob id naturalis, & à facultate vegetatiua factus dicitur, nam vegetatiua duplicẽ habet partem, unam altioris ordinis, quæ pulsatilis, & spiritifica dicitur, quæ pręparat ad uitã, aliam infimi ordinis, quę propriè naturalis uocatur, vt nutritiua, generatiua, ac augumentatiua; vnde hęc virtus dilatãdo attrahit aerem frigidũ, & sanguinem; constringendo fumos expellit. Per medias quietes, quæ sequuntur diastolem, retinet spiritificando. Per caloris feruorem concoquit generando spiritus: quia generare spiritus est species coctionis. 4.

Gal. 2. de facul. natur. c. 2. 7 & 6. primam, seu pulsatilẽ nõ ponit sed tantũ alias uires.

De absolutis, ac simplicibus pulsuum differentijs.

Differentiæ pulsuũ unde sumantur. 1. Diuisio.

HAbita definitione, ex hac maximè propriè erũt sumendæ differentiæ tanquã ab essentialiter inhęrentib. ob id primo notandũ, q differẽtiæ oẽs pulsuũ vel sunt absolutę, uel sunt respectiuę: absolutę, q̃ per se considerãtur sine cõparatione ad alias differentias; respectiuę vero cõparando ad alias.

Siplices.

Absolutę adhuc vel sunt simplices, vel sunt cõpositæ primo igitur de simplicib. dicendũ, simplices ergo differentiæ pulsuũ desumũtur à motu, in quo cõsistit differentia pulsus, à motu dico non simpliciter considerato, sed prout est actus mouẽtis, & mobilis: siquidẽ natura motus non est simplex, sed cõposita ex plurib. cõponitur. n. essentialiter ex quinq; : videlicet ex spatio, per quod mouens mouetur; 2. ex tẽpore quod consumitur à motore in trãsitu spatij: tertio ex quiete, quæ est finis motus: quarto ex motore, qui est auctor motus: quinto ex instrumẽto quo motus perficitur. ergo cũ quinque sint essentialiter cõponentia motũ, quinq; erunt primę, & simplices differẽtiæ pulsuum, vt spatio, seu quantitati distentionis arterię respondeat magnitudo, & paruitas motus.

Mot' natura ex quib. constet.

Quinq; primę differentiæ.

Tẽpori consumpto in actione respondeat motus qualitas, quę est celeritas, & tarditas. Quieti motus, seu quantitati quietis tẽporis respondet crebritas, & raritas. Motori, vehemẽtia, & debilitas. Arterię qualitati mollities, & durities. Vt iccirco qualis fit mẽsura spatij per transitum, talis pullulet differẽtia. Vñ si spatiũ q per transit arteria fuerit magnũ, & grande. i. secundum oẽs dimensiones fiet pulsus magnus. si spatiũ in magnitudine fuerit paruũ, fiet pulsus paruus, si mediocre fiet pulsus mediocris, ut 5. de diff. pulsuum 4. 5.

Sic etiam ex tempore consumpto à motore in transeundo spatio pullulat differentia talis, qualis

fuerit

fuerit temporis mensura. Vt si motor parum temporis consumpserit in motu pulsus fiet celer, siue citus, seu citatus: si multum cõsumet temporis fiet tardus, si mediocre, fiet pulsus moderatus primo de differentijs puls. cap. 7.

3. Quoniam verò motus fit ea motu dilatationis, qui sursum est, & constrictionis, qui deorsum: ob id quies media intercidit, à qua insurgit differentia. Nam uel arteria parum in quiete immoratur, & fit pulsus creber: si arteria multum immoratur, fit pulsus rarus, uel mediocriter quiescit, & fit pulsus mediocris ex primo de differentijs pulsuum 7.

Præterea ex motore, qui est facultas vitalis: inata robur facultatis, uel debilitatem ipsius sumuntur differentię pulsus. Siquidem si uirtus valida, & robusta fuerit, fiet pulsus uehemens. Si infirma, & languida fuerit, fiet pulsus languidus, si mediocris moderatus fiet pulsus, primo de differentijs pulsuũ capite sexto.

Tandem ex arteria, quę est instrumentum mobile, iuxta conditionem, & qualitatem ipsius sumuntur differentię: Nam aut dura est, & fiet pulsus durus: aut mollis, & fiet pulsus mollis, uel mediocris, & fiet pulsus moderatus. Vt ex his resultent differentię penes excessum, defectum, & moderatum. Quas differẽtias poteritis in digitis quinque manus habere, ut unicuique digito triplex insit differentia secundum tres iuncturas repertas in digito quolibet. Vt in pollice collocentur differẽtiæ pulsus magni, in indice differentiæ uelocis, in medio differentiæ celeris, in anulari differentię uehementis, in auricularí differentię mollis. Hę differentiæ etiam adhuc

2. Diuisio. diuiduntur è Galeno de præsag. ex pulsibus ca. primo in positiuam, comparatiuam & superlatiuam. Vt magnus, maior, maximus: celer, celerior, celerrimus: creber, crebior, creberrimus: uehemens, uehementior, uehementissimus: mollis, mollior, mollissimus.

Dub. Sed diceris, uidetur, quòd plures sint dandę differentiæ pulsus simplices, quam quinque: siquidem Auicen. & alij Antiqui enumerant differentias multas simplices, desumptas ex uarijs conditionibus arteriæ. Vel enim à capacitate arteriæ, uel à modo substãtię, vel ab arteriæ qualitate tangibili. A capacitate desumuntur differẽtiæ, ut plenus, vacuus, & mediocris. A modo substãtiæ, tenuis, crassus, & mediocris. A qualitate grauis, leuis, & mediocris. Ex his sanè differẽtijs,

Sol. alię sunt imperceptibiles, alię verò inutiles. Sũt imperceptibiles differẽtię à capacitate arteriæ desumptæ, ut plenus, & uacuus: quia cognoscere plenitudinem, & capacitatem, & uacuitatem arterię est impossibile: siquidem arteria semper stat in motu, & motus impedit cognitionem; & quia cutis superstat grossa ipsi arteriæ, ut impediat cognitionem, nisi plenum uelimus uocare magnum; & uacuum paruum, ita dicatis de tenui, & crasso, graui, & leui pulsu, quos non dari dicit Galenus secundo, & 3. de differentijs pulsuum.

De calido, & frigido dicimus non esse differentias: nã non magis dici deberet pulsus calidus, & frigidus, quã albus, & niger: Quæ accidẽtia arterię sunt. Quòd si Galenus, primo de differentijs pulsuum cap. 4. & Auicen. ponant hanc differentiam, illam ad intentionem antiquorum proponunt, uel posuerunt, ut declararent quousque tactus aduertatur: non quòd sint differentię pulsuum per motum habitę.

Obiect. Quòd si dicat Galenus primo ad Glauconem capite de tertiana: pulsus in tertiana esse magnos, celeres, & calidos: dico calidos esse tanquam adiectiuum;

Sol. vel positam esse illam particulam non ad significandum differentiam pulsus, sed arterię qualitatem, quæ occurrit inter tangẽdum. Etenim in febribus nõ solum à pulsu, & vrina sumuntur indicia, sed etiam à calloris qualitate. 10. met. 4. Nec valet sicut molle, & durum sunt arterię accidentia, & constituunt differentias pulsuũ: ita calidum, & frigidum. Dico quòd non est par ratio: quia molle, & durum cognoscuntur per motum, ideo sunt differentię pulsus, quatenus cõcernunt motum, nõ ita calidũ, & frigidum, quę differentię possunt animaduerti sine pulsu, siue sine motu.

De compositis pulsuum differentijs.

Compositorum pulsuum differentiæ. Compositorum pulsuum plures sunt differentię ex simplicibus; Vt ex his quidam sint complicati, quidam sint compositi, sunt tamen sub nomine pulsus compositi. Siquidem differẽtia est inter cõpositos, & complicatos, nam complicati sunt qui

Complicati. uariantur, & miscentur non ex natura pulsus, seu ex proprietate pulsus, sed casu, & accidentaliter. v. g. ratione indiuidui, ut quãdo cõplicatur magnus cum moderato subceleri, cum moderato subcrebro, cum moderato subuehementi, cum moderato submolli; & aliæ plures complicationes.

Compositi. Compositi uerò sunt, quorum cõpositio naturalis est, & necessaria, & inest, ut pulsus est ex natura sua, ut v. g. quando componitur magnus, uelox, celer, creber, & mollis: Quia vnusquisque simplex est sua unitate. Quorum pulsuũ compositiones, & complicationes uariæ possunt effingi, ut confusionem pariant; ob id dimittendæ, si placet tamen, uidere Struthium possumus, & Rogarium.

Verum ut aliquas magis faciles habeatis compositiones notandum: quòd prima compositio potest esse omnium differentiarum existentium in summitate quinque digitorum: secunda compositio moderatorum: tertia compositio infimorum in digitis: quarta fit primus in pollice cum quatuor medijs moderans: quinta compositio primus in pollice cum quatuor infimis, & sic de singulis connectendo, incipiendoque à differentia existente in summitate indicis, ut dictum est de illa existente in pollice: sic de cęteris existentibus in summitate aliorum digitorum, medij, anularis, & auricularis; ex quibus uiſ etenijs multæ dantur, multę nõ: uerbi gratia magnus cũ duro non potest cõplicari; quia durities resistit magnitudini.

De differentijs respectiuis.

Differentiæ respectiuæ. Differentias respectiuas eas dicimus, quæ ad aliquid reducuntur, & in tantũ respectiuę dicuntur, inquantũ cum alio cõparantur. Et hę differentiæ duplices sunt: Vel enim dicunt respectum ad

Diuisio. ordinem, uel ad naturam. Si ad ordinem dicetur ordinatus uel inordinatus pulsus, & caret medio.

Si ad naturam est uel æqualis, uel inæqualis, uel Rhythmus, uel sine Rhythmo, seu Eurhythmus, uel continens proportionem, uel armoniam, uel non continens, & carent etiam medio: quia sunt contradictorij; 1. de diff. puls. c. 9.

Aequalis pulsus. Aequalis pulsus duplex est: Vel simpliciter, uel secundũ quid. Et hi semper sunt ordinati, & ordinẽ obseruant. Simpliciter æqualis est quando in omnibus differentijs obseruat æqualitatẽ: Verbi gratia in magnitudine, celeritate, & crebritate, uehementia, & mollitie; adeo ut in nulla istarum differentiarum immutetur. Secundum quid uerò æqualis est, quando

Simpliciter. Secundum quid. secundũ aliquas differentias immutatur, siue in duabus, siue in tribus, ut dicatur æqualis in una differentia, & inæqualis in alijs differentijs.

Vlterius haec aequalitas uel est in una pulsatione, ut omnes arteriae partes aequaliter incedant in motu, vel est aequalitas in multis pulsationibus, vt singulae pulsationes sibi correspondeant in differentijs praedictis, i. in magnitudine, celeritate, crebritate, vehementia, & mollitie.

Inaequalitas duplex. Ordinatus.

Sic inaequalitas pulsus duplex est, vel simpliciter, vel secundum quid. simpliciter, quando in omnibus differentijs obseruat inaequalitatem, & sic pulsus inaequalis potest esse ordinatus, vel inordinatus. Ordinatus est, qui obseruat inaequalitatem in omnibus, vel pluribus differentijs quodam ordine: Inordinatus, qui non obseruat ordinem, sed semper est diuersus, vt uerbi gratia si octo pulsationes sint vehementes, vna sit debilis, inde octo vehementes, una debilis dicetur ordinatus in uehementia, ita habeatis de alijs differentijs, idest de celeritate, crebritate, & uehementia. Quòd si unus pulsus uehemens, secundus debilis, & tertius, & quartus uehemens sit, dicetur inordinatus.

Inordinatus. Secunda inaequalitatis diuisio. Singularis. Collectiua.

Adhuc inaequalitas haec siue simpliciter, siue secundum quid, uel est singularis, uel est inaequalitas collectiua, systematica, siue congestiua, quod idem est. Inaequalitas singularis est, quae in una pulsatione obseruatur, ut in uno arteriae ictu uarietur pulsus: inaequalitas autem collectiua est, quae reperitur in pluribus pulsationibus; adeo ut per comparationem unius ad alterum, aut plurium inter se, dicatur inaequalis.

Singularis duplex.

Haec ergo singularis inaequalitas duplex adhuc est primo de differentijs pulsuum 23. uel in una parte arteriae, idest sub uno digito, uel sub pluribus partibus arteriae, idest sub pluribus, uel omnibus digitis.

Singularis in una pulsatione, & una parte arteriae.

Inaequalitas singularis in una pulsatione, & in una parte arteriae, seu sub uno digito est, quando tempus dilatationis, & constrictionis arteriae diuiditur in partes diuersae celeritatis: etenim cum tempus non sit admodum breue, poterit partiri in partes sensu perceptibiles: Vt una pars praedicti motus sit celer, altera tarda, & è contra; quamuis idem motus continuus sit, non omnes tamen eius partes habent aequalem uelocitatem. Et haec inaequalitas habet sub se tres differentias unam, quae dicitur pulsus Intermittens, secundam, quae dicitur Imparcitatus, tertiam, quae dicitur Dicrotus, seu bis pulsans.

Pulsus Intermittens.

Intermittens in uno pulsu est, quando motus distentionis arteriae interrumpitur media quiete, antequam arteria ad externam quietem deueniat, & adeo interrumpitur, ut non maneat in interruptione, seu quiete, sed motum perficit, donec ad externam naturalem quietem ueniat; & hic potest sub se plures habere differentias, & utiles, & inutiles.

Imparcitatus.

Imparcitatus est, quando motus distentionis est continuus, & nulla quiete interruptus, & nihilominus una distentio constat ex partibus tardis, & partibus celeribus. Vt si motus dilatationis lente incipiat, & celeriter desinat; uel è contra, idest uelociter incipiat, & tardè desinat, ut contineat uarietatem in una dilatatione, & constrictione, & hic pulsus habet etiam differentias inutiles.

Dicrotus.

Dicrotus, seu bis pulsans est, quando arteria incipit moueri, & antequam finiat motum inceptum, recedit, & inde iterum adsurgit ad perficiendum inceptum motum, ut duplex appareat pulsatio, & habet tres differentias. Prima quando incipit moueri arteria, & inde contrahitur, ut faciat ictum, & tandem perficiat suum motum, & sentiatur alia pulsatio. Secunda quando non facta perfecta dilatatione sentitur ictus, & perfecta dilatatione, sentiatur alius ictus. Tertia quando post perfectam, & completam dilatationem alium facit inopinatum ictum, ut in incude, & malleo solet apparere (gratia exempli.)

Singularis inaequalitas in pluribus partibus arteriae.

Altera est singularis inaequalitas in pluribus partibus arteriae, & est quando sub unica distentione plures digiti immutantur, uel duo, uel tres, uel quatuor; & hi sunt in duplici differentia, quidam sunt inaequales motu continuo, quidam sunt inaequales motu intercisso.

Diuisio. Inaequales motu continuo.

Qui sunt inaequales motu continuo, sunt quando duo, uel tres, uel quatuor digiti pauntur, dummodo sint contigui. Vt uerbi gratia, si sentiatur inaequalitas percussionis sub primo, & secundo digito, uel sub primo, secundo, & tertio, uel sub omnibus; ut arteria percutiat alterum digitum magis, alterum minus: Verbi gratia primum percutiat ut octo, secundum percutiat ut sex, tertium ut quatuor, quartum ut duo, & hi uel sunt inaequales aequaliter, uel inaequales inaequaliter. Vt primi inaequales aequaliter tactum moueant aequali modo; inaequales uerò inaequaliter inaequali modo: Verbi gratia si motus, ut qui apparet sub uno digito aequaliter differt à motu secundi digiti, & is à motu tertij, & is à motu quarti aequali seruata distantia ut octo, ut sex, ut quatuor, & ut duo: et hi pulsus Myuri dicuntur, uel Decurtati. Vt uerbi gratia si pulsus incipiat à magno, seu uehementi, uel celeri, uel crebro, uel molli, & semper minoretur aequaliter, ut deficiat magnitudo, & ueniat ad paruitatem, uel deficiat uehementia, & ueniat ad languiditatem, uel deficiat uelocitas, & ueniat ad tarditatem, uel deficiat crebritas, & ueniat ad raritatem, uel deficiat mollities, & ueniat ad duritiem.

Myuri, seu decurtati. 1. de diff. pulsuum.

Et hic pulsus habet plures differentias: etenim uel sentitur sub primo, & secundo digito, uel sub primo secundo, & tertio, uel sub omnibus quatuor, & fiunt diuersae differentiae, quas per otium poteritis apud Doctores uidere.

Inaequales motu intercisso. Diuisio.

Alij sunt pulsus inaequales non motu continuo, sed motu intercisso, seu interrupto, & habẽt quatuor differentias.

Prima est, quãdo primus digitus & tertius motum sentiunt; secundus, & quartus non sentiunt.

Secunda differẽtia est, quando motus sentitur sub primo, tertio, & quarto digito, sub secundo digito non sentitur.

Tertia differentia est, quando secundus, & quartus motum sentiunt; primus, & tertius non sentiunt.

Quarta differentia est, quando primus, & quartus ictum sentiunt; secundus, & tertius non sentiunt. Quamuis alij addant quintã differentiam, quam non posuit Galenus.

Inaequalitas collectiua, seu systematica.

Alia erat inaequalitas collectiua, systematica, seu congestiua, quae in pluribus pulsationibus aduertitur, & haec duplex est, uel est inaequalitas aequaliter facta, uel inaequalitas inaequaliter facta.

Inaequales aequaliter.

Pulsus ergo inaequalis aequaliter est, quando una pulsatio est maior, secunda minor, tertia aequaliter minor, quarta aequaliter minima pari proportione: Vt uerbi gratia, una ut octo, secunda ut sex, tertia ut quatuor, quarta ut duo, adeo ut aequalitas in distantia reperiatur inter hos ictus, & hic pulsus dicitur Decurtatus, Myurus, cauda muris, seu cauda lotricina. Adeo ut Myurus duplex sit, vnus quando pulsationes non cessant diminui usque ad defectionem, & dicitur Myurus deficiens, seu cauda muris finitiua.

Alius cessat diminui ante defectionem, & ex huius numero quidam sunt, qui perseuerant in eadem paruitate, ad quam gradatim deciderunt, & eatenus nomine.

Alij non perseuerant in eadem paruitate, in quam in-

luxiderint, sed de nouo augentur, & dicuntur myuri reciproci, seu cauda sorictina alternatiua. Vt primus pulsus magnus, & gradatim minoretur per plures alios pulsus, inde in eadem magnitudinem iterum attollitur, vel paulo minorem, vel maiorem; & non solum hæ differentiæ in magnitudine consistunt, sed in alijs etiam differentijs, videlicet celeritate, crebritate, vehementia, & mollitie.

Inæquales inæqualiter. Alius erat pulsus inæqualis inæqualiter factus, qui inter pulsationes plurimas non seruat æqualem distantiam, sed inæqualem, & sunt multiplices: Alij enim seruant inæqualitatem in magnitudine, & paruitate, alij in celeritate, & tarditate, alij in crebritate, & raritate, alij in vehementia, & debilitate, alij in mollitie, & duritie; & ex his alij carent nomine, & anonymi dicuntur, alij habent nomina, & sunt quatuor videlicet Intermittens in pluribus pulsationibus, Intercurrens, Deficiens, & Deficiens reciprocus.

Intermittens in pluribus pulsationib. Intermittens in pluribus pulsationibus est pulsus inæqualis propter raritatem: quando inter plures pulsationes deest vna pulsatio, vel duæ, vel tres; secundum quòd magis, vel minus arteria in quiete immoratur, vt cessare videatur, & hinc per defectum illarum pulsationum adeo rarus efficitur, vt Intermittens appelletur.

Intercurrens. Intercurrens est ei oppositus, vt sit pulsus inæqualis in crebritate, quando videlicet inter duas arteriæ pulsationes alia media præter naturam inopinata apparet pulsatio.

Deficiēs. Deficiens est, quando arteria motu destituitur præ nimia paruitate, vt in Myuris deficientibus dictum est, & hic pulsus deficiens affinis est pulsui intermittenti, differt tamen ab eo, quia Intermittens deficit per duas, tres, vel quatuor pulsationes, nõ nunquam quinque, inde regreditur, & alias repetit. Deficiens vero longiore tempore sine motu persistit, sine motu dico secundum sensum, non secundum rem, inde assurgit, ita scilicet Intermittens est inæqualis in raritate, Deficiens verò in paruitate. Assimilatur etiam Deficiens Myuro deficienti, quia ambo desinunt in tantam paruitatem, vt delitescant, at Myurus deuenit ad paruitatem per pulsationes æquales, Deficiens verò descendit ad paruitatem per pulsationes inæquales.

Deficiēs, & myurus deficiens in quo differant.

Differentiæ cōpositæ inæquales. Ex his differentijs pulsus inæqualis componuntur aliæ differentiæ, quæ compositæ inæquales dicuntur, componuntur enim, seu combinantur ex inæqualitate collectiua cum singulari, vel ex collectiua cum collectiua, vel ex singulari cum singulari, & hæc composita inæqualitas duplex est, vel in situ arteriæ, vel in motu arteriæ. Si in situ, est quando arteria pulsat vel secundum partem dextram, vel sinistram; vel sentitur pulsus sursum, uel deorsum, antrorsum, vel retrorsum, dextrorsum, uel sinistrorsum; adeo ut uniuersum arteriæ corpus commoueatur; in alijs etenim inæqualitatibus uel sursum, uel deorsum mouetur, in hac uero inæqualitate arteria naturali sede relicta, motu quodam erratico mouetur, & pulsat aliquando secundum unam partem, aliquando secundum aliam, & hic pulsus Contortus dicitur, & est magnus cum duritie. At diceris non datur magnus, & durus pulsus: Quia durities resistit magnitudini, quomodo hic magnus, & durus erit? Dicatis duritiem non esse circa omnes partes arteriæ, sed aliquando circa unam, aliquando circa aliam partem: ob id hæc durities particularis non repugnat magnitudini, sed durities uniuersalis idest secundum totam arteriam est illa, quæ repugnat magnitudini.

Contortus. Dubiū. Responsio.

Alia est inæqualitas composita secundum motum, ut ex hac fiant multæ differentiæ pulsuum innominatæ, aliquæ uerò ex his sunt nominatæ, ut Vndosus, Vermiculās, Formicans, Caprizans, seu Gazellās, Serrans, seu Serrinus, Spasmosus, Vibratus, Tremens, Hecticus, & Stupens.

Vndosus. Vndosus, & uermiculans sunt pulsus, qui fiunt in diuersis arteriæ partibus, & inæquales penes magnitudinem paruitatem, celeritatem, & tarditatem. Quia partes aliquæ huius pulsus magis eleuantur quædam minus eleuantur, aliquæ tardius, aliquæ celerius mouentur undarum modo: sicut una unda alteram excipit durante eleuatione à principio arteriæ; ita &, pulsationes inter se habent: ut aliæ partes arteriæ fortius, aliæ debilius, aliæ uelocius aliæ tardius feriantur, & sentiantur.

Vermiculans. Vermiculans eodem modo fit, sicut Vndosus, sed tantum differentia est, quia in Vndoso arteria magis eleuatur in magnitudine, imo celeriores, & plures habet eleuationes in magnitudine. Vermiculans uerò minores habet eleuationes in magnitudine, & tardiores, ut in uerme anuloso deambulante cernimus quando eleuatur, & deprimitur, & hinc facillime ab Vndoso ad Vermiculantē pulsum fit transitus, sicuti à Vermiculante in Formicantem.

Formicans. Formicans pulsus est prædictis simillimus, cum constet ijsdem inæqualitatibus; differt tamen ab eis paruitate, cum constet ex imbecilli quodam motu, ut ignari dicant ægros pulsus non habere; & dicitur Formicans à formicæ similitudine ex motu paruo, & tardo, cum sit omnium minimus, & tardissimus; quāuis enim creberrimus appareat, non celer, ut etiam uidetur formica crebros gradus faciens, non tamen mouetur uelociter.

Caprizans, seu gazellās. Caprizans, seu Gazellans est pulsus inæqualis in una pulsatione, & in una parte arteriæ, & est qui habet quietem mediam, ut fiat ex inæquali celeritate, & uehementia ad instar caprarum, seu Gazellæ, quæ est species capræ; Capræ enim gemino motu multoties alias adoriuntur, sese enim modice retrahendo quiescunt, inde fortiter, & celeriter cum impetu mouentur, talis motus est in hoc pulsu.

Serrans. Serrans pulsus est inæqualis in una pulsatione, & in pluribus arteriæ partibus motu quodam tortuoso; & est quando quosdam digitos ferit, quosdam non ferit cum duritie, Vt inæqualitas aliquando in duritie, seu tentione, & in mollitie appareat, aliquando uero appareat secundum situm arteriæ; Vt ictus duri cum sint, aliquando sursum, aliquando deorsum, aliquando à dextris, aliquando à sinistris sentiantur ad modum serrantis: Etenim ex dentibus serræ sunt quidam ad dexteras, quidam ad sinistras partes inclinati: ob id cum fit motus sursum, & deorsum à serrante necesse est, ut fiat tentio, & motus tensiuus sentiatur modo in una parte, modo in alia, idest modo sursum, modo deorsum, modo in dextris, modo in sinistris partibus.

Spasmosus, seu conuulsiuus. Spasmosus, seu Cōuulsiuus pulsus est inæqualis ratione situs arteriæ, cum mutatur enim uarijs modis; nam constat ex quadam tentione, & duritie, & apparet arteria remota à propria sede, ac si esset tentus, seu conuulsus, seu contractus neruus carpi, ut non possit magnifice distendi propter duritiē.

Vibratus seu arcuatus. Vibratus, seu Arcuatus apud Arabes est quasi spasmosus, & constat ex eadem inæqualitate, nempe ex situ arteriæ immutato: differt tamen à spasmoso secundū magis & minus, vt Vibratus faciat maiores eminētias, & in altū attollatur uelut cutim modo sursū, modo deorsum ad modū sagittæ uibratæ, quæ non recto motu mouetur propter aeris resistentiam, sed modo sursum, modo deorsum fertur: In Cōuulsiuo verò fiunt eædem eleuationes sursum: uerum vibratus habet hoc, quòd simul vna pars in altum tendit, eodem tempore, alia deorsum tendit, vt in vna celerius, in alia tardius, in vna vehementius, in alia

alia debilius moueatur, & arcus figuram repræsentat cum eleuatur ad cutim. Conuulsiuus verò eminantiam quandam acuminatam, seu rectam repræsentat.

Tremens, seu Palpitans. Tremens, seu palpitās pulsus est, qui inæqualis est in pluribus pulsationibus in magnitudine, vehementia, crebritate & est cum tremore factus, sicuti videtur cum cor palpitat, & tremor excitatur in illo, non tamen ita clarus; & conspicuus est hic tremor in arteria, vt in corde.

Hectic⁹. Hecticus pulsus est inæqualis, & semper in vna inæqualitate persistit, vt non moueatur inæqualiter per nouas differentias adeo, vt eas inæqualitates, quas assumit, easdē semper obseruet; vnde aliquādo paruus, celer, creber, debilis, fit, & durus, vel oppositus in omnibus, vel in aliquibus differentijs, dummodo sit inæqualis, & inæqualitatem eandem seruet.

Strepēs. Strepens pulsus est inæqualis cum sonitu, vel strepitu, constat enim ex inæquali duritie, & vehementia; & non semper æqualem sonitum edit.

De Rhythmis.

Rhythmus. ALiæ erant differentię pulsus respectiuę, & sunt pulsus rhythmus, & sine rhythmo, qui consistunt in motus qualitate, & proportione, in distentione, & contractione, in celeritate, tarditate, & moderantia, vt proportio inter dulce, & amarum, inter calidum, & frigidum; ita rhythmus se habet obseruans proportionem in dilatatione, & constrictione, quæ proportio duplex est, quædam est æqualis, & par, quædam inæqualis, & impar: proportio par, seu

Rhythmus par. rhythmus par est quando dilatatio celer, constrictio celer: vel quando dilatatio tarda, constrictio tarda: vel quando dilatatio moderata, constrictio moderata est.

Rhythmus impar. Rhythmus impar, seu inæqualis sex habet differentias, & prima est quando dilatatio celer, constrictio tarda. Secunda quando dilatatio celer, constrictio moderata est. Tertia quando dilatatio tarda, constrictio celer. Quarta quando dilatatio tarda, constrictio moderata. Quinta quando dilatatio moderata est, & constrictio celer. Sexta quando dilatatio moderata, constrictio tarda, & hæc de pulsu rhythmo; Quamuis

Eurhythmus. Arhythmus triplex. 1. Pararhythmus. 2. Heterorhythmus. 3. Ecrhythmus. secundum alios detur pulsus Eurhythmus, proportionatus videlicet vni ætati, & dicitur Euthythmus; idest boni ponderis, vel Arhythmus, idest praui ponderis; & hic triplex est, Pararhythmus, qui est pulsus obseruans mensuram, seu pondus ætatis propinquæ; vt puer habens pulsum iuuenis: alius est Heterorhythmus, & est quando pulsus obseruat mensuram, seu pondus ætatis distantis, vt pulsus pueri, qui obseruat mēsurā pulsus senis. Tertius pulsus dicitur Ecrhythmus, qui non obseruat pondus, seu mensuram aliam, sed proportionatus est, sua natura propria, non alteri respondens.

De dignoscendis pulsibus.

Tract. 2. Diagnostica. SEcunda tractatio erat diagnostica, quę docebat modū cognoscendorū pulsuū, q cognitio difficilior est prima, primo de dignosc. pul. primos siquidem differentiæ pulsuum sensu habent opus ve aduertātur: sed cognoscere pulsuum naturam, & ponere differentiam alios, & difficilior est cognitio videlicet rationalis; ob id non deterremini ab hac tractatione quia multa docentur à Galeno, & Doctoribus pro facili cognitione differentiarum.

Cognitio naturę, ac differentiarum pulsuū difficilis. Pro indeficienti ergo cognitione in genere multæ requiruntur conditiones tum ex parte medici, tum ex parte ægrotantis seruandæ. Ex parte medici primo requiritur, vt eius manus mollis sit, in cuius mollitie cōsistit sensus exquisitus, ob id, qui callosam habent manum, & asperam carent exquisito sensu, & consequenter non poterunt exquisitè cognoscere differentias.

Cōditiones pro exacta cognitione pulsuum ex parte medici.

1.

Secunda conditio est, vt non statim medicus tangat ęgrotātis pulsum, etenim multoties non itatę medici perturbatur pulsus ægrotātis, iudiciumque medici expectantis: ob id primo salutando de latere sedeat, ipsumque hilari vultu dicit celsus, lib. 3. cap. 6. percontetur, & singula exquirat, quæ faciant ad morborum cognitionem. Primo quotus dies sit eius ægrotationis, ac de more symptomatum præcedentium, & præsentium interroget, faciem ęgrotantis inspiciendo, an plurimum distet à naturali statu, vt docet Hypp. primo prænot. 2. & temperiem eius intueatur.

2. Quid primū agere oporteat medicum, antequā pulsum tangat.

3. Tertia conditio est, vt sit medicus optime exquisitus, & expertus in differentijs pulsuum, ipsumque pulsum pluries tangat, non vnica vice, reponendo brachium in bono, & decenti situ, vt non sit valde extensum, nec manus prona sit in volam, non cōtractum, nec sublatum, nec valde depressum, sed sit modicè contractum ad thoracem, seu ad iugulum, & reclinatum in latere, inde ad libitum tangat.

4. Quarta: tangat pulsum in superna arteria carpi, vel dextra, vel sinistrā, quæ pars commodior est pro tactu, est enim statim obuia manui, inuerecunda, & magis excitata; Vnde differentię pulsuum magis sentiri poterunt, præterquam in pueris, in quibus arteriæ in temporibus conspicuæ sunt, & maxime commodę pro tactu: Dicetis melius est tangere thoracem, seu regionem cordis in pectore, quam arteriam in carpo, quia cum pulsus à corde dimanet, per tactum propinquum certius iudicamus, quam per longinquum, maior etenim est distātia à brachio ad cor, quam à pectore ad cor; Dicatis quòd & si sit propinquior tactus, nihilominus motus cordis solet impediri à motu difformi thoracis, qui subest voluntati, imò motus cordis in pectore sentitur reflexus, in arteria verò carpi sentitur rectus, seu linearis, vt non perturbet tactum.

Quę pars à medico in ęgrotantibus sit tangenda.

Obiectio.

Solutio.

5. Quinta conditio est; vt tangat quatuor digitis, vt possit animaduertere plures differentias puls. & tangat vel comprimēdo, vel palpando, seu manu suspensa, vel medio modo: in comprimendo quidem oportet tangere præmendo vehementer arteriam digitis, vt fieri solet in vehementibus, & durissimis pulsibus, tum etiam, vt per hanc compressionem possit cognosci quies interna pulsus. Palpando verò aliquando tangit medicus, i. manu suspensa leuiter digitos admouendo, non tamen præmendo, & hoc pacto solemus cognoscere lāguidos, seu paruos pulsus, quietēque externam, quæ subsequitur post distentionem, & pulsus longitudinem. Verū licet primo præmere arteriā digitis, indè leuiter subleuare, donec tactus ad locum perueniat, in quo arteria mouetur, & hoc, vt aduertatur debilitas per suffocationem: aliter apparebit pulsus debilis, cum non ita sit.

Modus in tāgendo obseruandus.

Tangit tandem medicus, manu media inter palpationem, & compressionem, taliter, vt non præmat vsque ad profundum, & occultentur aliquæ partes arteriæ.

Alię sunt conditiones, quæ, seruentur ex parte ęgri, vt certum fiat medici iudicium; & prima est vt ęger sit absque animi, & Corporis perturbatione, ex qua pulsus variari contingit: ob id tangat pulsus cum æger à perturbationibus conquieuerit.

Cōditiones ex parte ægroti.

1.

2. Secunda ponat manum in thorace vt dictum est, supraposito quodā naturali medio, & aliquando ad libitū medici ipsam reponat resupinam, aliquando pronam in volā, & teneat digitos nec admodum flexos, nec admodum extēsos, sed parum declinatos secundum

cundum naturalem figuram, & tãgente medico non moueat manum voluntariò.

Primum axiomã seruandum, vt rectè dignoscantur pulsus.

Vt ergo altius possit artifex cognoscere omnes differentias pulsus oportebit supponere quædam axiomata, & fundamenta, seu principia, quibus iactis facillime possit manuduci in cognitionem ipsarum, vt secundo de dignos. puls. c. 2. dicit Galenus, & primum axioma est, non posse medicum cognoscere differentias pulsuum nisi in relatione ad naturalem pulsum, vt per accessum, & recessum ab ipso possit metiri differentias alias, quia rectum est iudex sui, & obliqui; talis enim pulsus naturalis, est corporis temperati: qui est medius inter omnes extremos, cum medium temperatum dicatur secundo aph. 51. & omne temperatum naturale, quo naturale est ad opus terminatum; sed solum temperamentum facit opus terminatum, quia intemperamentum corrumpit, potissimum ergo pulsus tẽperatus erit semper medius; dicunt tamẽ aliqui esse potius vehementem, seu fortem pulsum; qui est naturalis, non debilis, non mediocris; quia in forti viget virtus; quæ quanto fortior, tanto temperatior. Quod si dicat Auicen. pulsum naturalẽ medium esse inter omnes differentias simplices; sed medium est illud, ꝙ inter duo extrema est; ergo naturalis pulsus non erit vehemens, sed mediocris, dicunt quod valet de medio secundum situm, non de medio secundum virtutem: habere enim virtutem est de formali medio, habere situm medium est de materiali. Alij verò ex Galeno asserũt ꝙ pulsus, vel est vehemẽs, vel vehementissimus; vehemens est temperatus, vehementissimus excellit temperatum: quia nõ fit à sola facultate, sed cum alijs causis, nempe cum arteriæ mollitie, & vehementi necessitate euentandi, quæ non reperiuntur in corpore temperato.

Opinio nonnullorum de pulsu tẽperato.

Obiectio.

Solutio.

2. Secundũ Axioma est: medicum non solum cognoscere per pulsum ictum arteriæ, vt dicebant antiqui, sed etiam cognoscere distentionem, & eleuationem ipsius, lõgitudinem, latitudinem, & profunditatem; & hoc patet experiẽtia ad sensum in corporibus macris, in quibus non solum ictus sentitur, sed etiam magnitudo, & paruitas pulsus, quæ non possunt cognosci, nisi cognoscatur longitudo, latitudo, & profunditas, & per consequens distentio pulsus.

3. Tertium Axioma est, quòd in pulsu non solum dilatatio, sed etiam cõstrictio reperitur, & sentitur contra Empiricos, qui dicebant non sentiri contractionem, sed solum ictum, & distentionem sentiri, quia sensorium tactus mouent: cõtractio non mouet, quia fugit à nostro tactu. at vero Galenus lib. 1. de dignosc. pulsibus 3. & 4. hoc probat exemplo corporum, quæ se mutuo contangunt, namque se tangunt vel leuiter & superficialiter, vel fortiter, vt vnum quod durius est, premat, & penetret alterũ, & mollius præmatur, & cedat; si hæc corpora se contangunt, quomodo fieri potest, vt recessus præmentis fiat subito insensibiliter, cum sit tempus inter primum recessum, & finem satis perceptibile, vt absque dubio constrictio sentiri possit. quod si corpora se contangant in superficie vnum potest alteri succedere, et secedere, vt non sentiatur, vt in vtre, & Vesica plena aere experimur, prę mentes recessum aeris aduertimus, & hoc pariter imaginemur in arteria maxime sentiri contractionẽ, & hoc potissimum veritatem habet in pulsu vehementissimo, 2. in duro, 3. in tardo, 4. in magno, vt primo de dignoscendis pulsibus cap. 6. in vehementi ergo sentitur compressio, quia digitos vehementer præmimus, & recessum sentimus: in tardo propter temporis longitudinem, quæ intercidit; in duro, quia non statim sed pedetentim arteria recedit: in magno propter maximam eleuationem, cum maxima fiat etiã depressio, debet sentiri.

In pulsu acdũ dilatationem, sed ẽt constrictionem sentiri cõtra Empiricos.

In quib. pulsibus potissimum cõtractio obseruetur.

4. Quartum axioma est nõ sentiri posse a medico finem constrictionis, & principium distentionis, seu eleuationis, quia si leniter tangamus pulsum externam tantum quietem cognoscemus, si fortiter præmamus vniuersum arteriæ motũ occultamus.

5. Quintum axioma: quòd inter duos contrarios motus, semper cadit quies media, cum motus non possint continuari, ergo duplex aderit quies, cum duplex sit motus: vna quę dicitur quies interna, altera, quæ dicitur externa; quies externa sentitur, quando motus non amplius fit, & sentitur leui manus applicatione; idest palpando: at quies interna non sentitur, neque quies vera, quæ est post finem contractionis, neque quietes duæ non veræ, quæ sunt vltima pars contractionis, & prima pars eleuationis: omnes hæ quietes occultantur medico.

Mot.⁹ duplex, ges duplex. Externa. Interna. Quietes quæ in pulsu occultẽtur medico.

De cognitione pulsus magni, & parui.

INter primas differentias desumptas à quantitate distẽtionis motus erat magnus, & paruus: at magnitudo, & paruitas duplex est, propria, & impropria, propria est respectu magnę distentionis arteriæ, impropria est respectu corporis arteriæ magni, vt cũ hac magnitudine stet pulsus paruitas, vt in senibus, in quibus pulsus apparent magni, & in se sunt parui; sic paruus pulsus est impropriè dictus, vt in pueris, qui paruus apparens in se est maximus: de prima magnitudine hic sermo est propriè dictus semper facta collatione ad pulsum medium, & naturalem: vnde magnus dicitur pulsus quandò magna fit distentio in corpore arterię, & arteria magnum spatium pertranseat; adeò vt nulla laxitas in arteria remaneat, sed tendantur omnes arteriæ partes, & secundum longum, latum, & profundum.

Magnitudo, & paruitas duplex.

Pulsus magnus.

Paruus verò pulsus est quandò partes arteriæ aliquę laxæ permanent, vt vlterius distendi possint.

Paruus.

Cognoscitur ergo magnus pulsus manu comprimente, etenim propter magnã distentionem repellit digitos, & arteria foueã facit; itẽ manus ægri sit prona, quia in hoc situ liberior fit motus, quia per tectũ magis excurrit arteria,

Paruum vèro pulsum cognoscemus facta comparatione ad temperamentum proprium, quod temperamentum multoties habet pulsum paruum, in se tamen non erit paruus, ob id cognoscetur manu suspensa, non comprimente, ne totum auferatur spatium, & motus arteriæ occultetur. At quoniam pulsus magnus constat ex longo, lato, & profundo, quia magnitudo consistit in latitudine, longitudine, & profunditate: ob id not. quòd arteriæ corpus est magnum, lõgum, latum, & profundum, & est corpus circulare rotundũ, ideo poterit triplicẽ figuram causare, vnam circularem, secũdam angularem, seu acuminatam, tertiam depressam. Circularem figuram facit quando arteria cum sit corpus teres, seu rotundum, pulsat faciens circulum 2. facit acuminatam figuram amissa circulari superficie, ut solet apparere in principijs accessionum: tertio facit depressam, & planam figuram, ac si esset circulus parum compressus; monstrat enim Galenus figuras exemplo paruę pilæ in aquam iniectæ; aliquando enim adeo in aqua persistit, vt parum ipsius pilę videatur, & tunc non facit figuram circularem, sed depressam, aliquando adeo in aqua consistit, ut medietas eius appareat, & tunc uidetur figurę circularis, nec minus dat exemplũ lunæ. Luna enim quando propinqua est plenilunio facit figuram circularem, quando est prope coitum videtur figuræ rectæ, vel depressæ; sic quando arteria se eleuat in figura circula-

Not.

Corpus arteriæ quas possit figuras efficere.

ri

Latitudo & profunditas qua potissimũ figura innotescãt. Longitudo.

ri secundum sui partes tunc sentitur latitudo, & profunditas; si vero secundum paruas partes, seu paucas se eleuauerit faciet humilem, & angustum pulsum, si verò partes non eleuentur, sed depressæ, & humiles maneant, tunc sentitur longitudo; vt ad lõgitudinem dignoscendam debemus vti manu suspensa, & obseruate an percutiat arteria sub quatuor digitis, & vel longius excurrere videatur vltra quatuor digitos. Latus verò, & profundus in figura sphetica confunduntur: egent ob id media manus applicatione inter comprimentem, & palpantem: quia etiam sensus fallax potest esse, quia esset necessarium metiri spatium longitudinis, & profunditatis, quod per tactum manus non potest obseruari; ob id latitudo & profunditas poterunt percipi aliqua ratione, vel exemplo: imo apta manus ægri reponatur: nã prona in uolam existente longitudinem, & latitudinem melius ostendit. Supina verò melius altitudo ostenditur.

Figura prona longitudinem, & latitudinem; supina altitudinẽ melius ostendit.

De cognitione celeris, & tardi pulsus.

Celeritatis, & tarditatis cognitio duplex. Celer. Tardus.

CEleritas, & tarditas dupliciter cognosci possunt, vel ratione & intellectu secũdũ earũ essentiam vt faciũt philosophi, vel cognoscũtur experiẽtia a sẽsu, vt medici; hinc duplex est cognitio vna philosophica, quando cognoscimus celeritatem facta comparatione ad tempus, quòd consumitur in motu alicuius spatij transeundi; adeò, vt celer dicatur, qui pauco tempore fit, tardus verò qui multo tẽpore fit: quia tempus est mensura motus 4. phyl. t. 15.

Ad cognitionẽ celeris, & tardi tẽpus non sufficere. Ratio celeritatis in quo cõsistat. Motus concitatus.

Alia est cognitio medica secundum sensum, & experientiam, quæ primæ repugnat, ex eo quòd si ratio celeritatis esset desumenda à tempore, tunc formica diceretur moueri celeriter, cum passus suos breui tẽpore emittat, & nihilominus tardè mouetur: vnde tempus non solum sufficit ad cognitionem celeris, & tardi, sed est etiam consideranda magnitudo spatij, per quod fit motus, conferendo etiam tempori, quod tempus non requiritur de necessitate ad Celerem, & tardum, sed vt refertur ad spatium: vnde tota ratio celeritatis in qualitate motus consistit, vt quando concitatus est motus, celer dicatur, quando non concitatus, tardus appelletur. Concitatus enim est quando maiorem magnitudinem, vel æqualem pertransit mobile in minori tempore, quòd si requiratur tempus, est à posteriori: vnde Galenus primo de differentijs pulsuum primo, & de pulsibus ad Tyrones loquitur de celeritate ratione temporis, non secundum mentem propriam, sed antiquorum, vel comparando tempus ad spatium; nam aliud est definire, aliud est docere modum cognitionis: definitur per tempus; sed modus cognitionis absque tẽpore percipi potest. vt si vnus equus vna die moueatur, & decem miliaria perficiat, alter vna die moueatur, & viginti miliaria perficiat: qui perficit minori, vel æquali tempore maius spatium, ille celeriter mouetur, qui minus spatium tardius: ob id æquus perficiens viginti miliaria vno die dicitur moueri velociter, qui decem miliaria perficit, dicitur moueri tardè. Tãgendus est puls. celer manu comprimente, tardus verò manu suspensa, seu palpando.

Quomodo tãgendi hi pulsus.

De cognitione pulsus crebri, & rari.

Crebritas, seu frequentia, & raritas. Quies externa. Interna.

CRebritas, seu frequentia, & raritas differentiæ quietis erant: desumũtur enim à quiete vel externa, vel interna; Externa enim quies est ante quàm arteria incipiat comprimi, interna uero quando quiescit pulsus in parte interna, adeò vt dilatari non cœperit: Vnde in quiete externa pulsus parũ in motu quiescit, & tunc ille pulsus est creber, qui breui tempore quiescit: ille est rarus, qui multo tempore, mediocris dicetur, qui seruat mediocritatem inter extrema. Vnde datur duplex crebritas, & duplex raritas, vna interna, alia externa secũdum quod quies est. Cognoscitur hic pulsus non comprimendo, sed palpando, eò, quia si comprimamus auferetur à pulsu tota quies externa, vt uideatur arteria semper quiescere. Interna uero quies non sic potest obseruari, vt externa, sed tantum per rationem, & intellectum: item illæ duæ quietes impropriè, & apparentes, uidelicet ultima pars contractionis, & prima pars distentionis impediunt verã, & propriam quietem, & nihilominus tamẽ illæ duæ quietes nõ sentiũtur; At vera quies aliqua ex parte cognosci potest apud tactum exercitatum in tangendo; cognoscetur enim comprimẽdo digitos, & hoc maxime in pulsu vehementi.

Pulsus creber, rarus. Crebritas, & raritas duplex. Modus cognitionis.

De cognitione vehementis, seu fortis: languidi, seu debilis pulsus.

Vehementia & debilitas in pulsu, a quo prodeant.

HÆ differẽtiæ à facultate, & uitali robore proficiscuntur: etenim facultas fortis, & robusta uehementes pulsus facit, debilis vero, & languida languidos, & debiles facit: mediocris mediocrẽ producit pulsum.

Vehemens. Debilis. Qua ratione tactu percipiendi.

Vehemens ergo est, qui uehementer tactum impellit, & digitos euertit. Languidus uero, seu debilis est, qui facillimè à tactu uincitur, mediocris qui inter hos medius est: tangitur ergo pulsus uehemens manu comprimente primo de dignosc. puls. quinto: languidus uerò eget manu suspensa, seu palpante, mediocris pulsus manu media eget. & hoc pacto tangendo si ictus, & percussio sentitur sub primo digito, & ita sub secundo. & sub tertio, & ualidior sub quarto, uehementissimus est, & valde resistit pressioni digitorum. Languidus quamuis sentiatur, non tamen resistit, & facillime uincitur, & hoc plurimum confert medicis in dando medicamento; vt si senserint pulsum quo quo modo ualidum, medicamẽtum dabũt, si languidum non dabunt. Vlterius in magno pulsu dignoscendo aduertat medicus ne confundat plures differentias, quæ habent similitudinem inter se, ut est pulsus uehemẽs, magnus, celerrimus, altus, uibratus, conuulsiuus, & durus; Quia hi oẽs quasi eandem effigiẽ representant 4. de dignosc. puls. c. 1. Quas differentias medicus distinguere poterit ex eo, quia uehemẽs tactum euertit, manui prementi valde resistit; at alij euertunt manum suspensam, & leui facta applicatione: etenim si eos uehementes præsseris tactui non resistunt, aliter impellunt, & cedunt: at si premamus digitos, cedunt; uehemens solus resistit.

Qui pulsus cum vehementi, ac inter se similitudinem habeant. Distinctio vehementis ab alijs.

De pulso molli, & duro.

DIfferentiæ mollis, & duri pulsus sumebantur à qualitate arteriarũ: Quatenus qualitas illa pẽdet à moto: hæc tñ dupliciter cognosci põt: Vno modo ex humiditate arteriæ, uel carnis superiacentis, cum enim hæ molles sint mollem pulsum repręsentãt; Sic ex siccitate eiusdem arterię, uel carnis duri cognoscuntur ex eo quia passionem tactui inter mouendum imprimũt diuersam ab alijs pulsibus. Vt pulsus mollis molli⁹. Durus pręssius, seu durius tactum

Dubium. ctum feriat: Sed dicetis durus pressius tactum etiam feriat, & uehemens. ergo idem durus pulsus: cum uehemens etiam tactum pressius feriat: Dicatis quod differentia est inter uehementem, & durum: Quia uehemens tactum euertit compellendo, durus verò praeter id, quod tactum euertit contundendo, tantum euertit pulpas digitorum. *Solutio.* Etenim omnia dura carné premunt, & contundunt: at uehementia tantum impellunt: ut uenti maxime impetu suo impellunt corpora grauia, & lapides, & quae dura sunt euertunt, & contundunt, & sic saepe nos falli duriores arteriae in sensu, et de praeteritis uehementiam, & nos putantes pulsum durum esse uehementem, sanguinem mittimus, & miseros aegrotantes interficimus: Quia durus multoties paruus erit, & sua duritie praefert uehementiam. Cognoscitur mollis pulsus leui manus applicatione, vel media: Quia facillime cedit tactui. Durus uero cognoscitur manu comprimente: Quia cum sua duritie resistit.

Modus cognoscendi mollē, & durū pulsum.

Calidi uero, & frigidi, pleni, & uacui, leuis, & grauis pulsus differentiae cum non sint uerae differentiae non possunt cognosci ex cognitione simplicium differentiarum. Vos etiam poteritis cognoscere differentias compositas cognitis simplicibus differentijs.

Quae pulsus differentiae sub cognitione non cadant. Compositas ex simplicibus dignosci.

De cognitione differentiarum respectiuarum.

Differentiae respectiuae erant ordinatus, & inordinatus, aequalis, & inaequalis, cum rhythmo, & sine rhythmo. Ordinatus ergo cognoscitur sola tactus attentione, vt immorandum sit ad plures pulsationes: videlicet ad centesimam, vel ad minorem, videlicet ad quadragesimam. Quòd si ex tempore inter dictas pulsationes vna, vel plures aberrātur à reliquis differentes nullo ordine seruato, pulsus inordinatus dicetur. Quòd si aliquis ordo seruetur ordinatus dicetur v.g. si in singulis octo pulsationibus uehementibus nona existat debilis, & sic procedat, ordinatus; si minus inordinatus dicetur. Aequalis facillime cognosci potest, vt ordinatus, quia omnis aequalis ordinatus est: eget ergo longa manus impositione, vt ad centesimam vsque pulsationem obseruetur: Quòd si aliqua pulsatio asciuatur inaequalis, pulsus inaequalis dicetur, & eò magis inaequalitas cognosci potest, cum rectum index sit sui, & obliqui. At cum inaequalitas duplex sit, singularis in una pulsatione, & collectiua in pluribus. Singularis adhuc duplex in una parte arteriae, & in pluribus partibus arteriae, haec difficillimae, uel impossibilis est cognitionis, Quia siue leui manus applicatione tangamus; solum ictus, & externa quae sentiuntur, non inaequalitas: si manu comprimente tangamus, tunc non poterit obseruari pulsatio, nisi pars eo modo tangamus aliquas differentias cognoscimus, aliquas verò non; aliquas dico cognoscimus, ut tertio de dignosc. puls. cap. 1. & 3. in in maximis, & vehementibus pulsibus etiam manu comprimente possunt cognosci: at in paruis, & debilibus pulsibus, ut sunt Formicantes, impossibile est, uel admodum difficile cognoscere differentias has in una parte arteriae; Quia pulsus mouetur in paruo spatio, in quo non potest obseruari principium status: ob id non potest obseruari inaequalitas.

Dignotio ordinati. Inordinati. Aequalis. Duplex inaequalitas. Inequalitas singularis difficile cognoscitur.

Sed notandum, quòd ut melius cognoscamus inaequalitatem in una parte arteriae in pulsibus maximis, & uehementibus uaria manus applicatione debemus uti: aliquando comprimente, aliquando intensa, aliquando media, sic etiam aliquando omnibus digitis tangere debemus, aliquando tribus, aliquando duobus, aliquando uno: Quia ut plurimum sub unico digito sentitur inaequalitas. Vnde si debilis fuerit pulsus non poterit sentiri sub quatuor digitis, sed sub uno, uel duobus. Si uerò fortior fuerit pulsus, sub tribus uel quatuor digitis: ob id in omni pulsu semper tenemur tangere quatuor digitis: inde aliquos auferre secundum necessitatem, ut manus aegri sit prona, aut supina; quia in hac figura arteria erit liberior ad motum, & sic cognoscemus inaequalitatem singularem in pluribus partibus arteriae .i. sub pluribus digitis. Manu aegri prona in uolá existente, & leuiori manus applicatione, seu leui compressione, & pluribus digitis tangamus.

Not. Inequalitas singularis uaria manus applicatione dignoscenda.

Inaequalitas collectiua facillimè cognosci potest sola tactus attentione propter spatiū temporis, quod interiacet inter plures pulsationes, ut clare patet in pulsu intermittente; qui est quando inter duas pulsationes uenit tertia inopinata, quae non expectabatur: ubi sentitur pulsus inaequalitas, & sic de alijs.

Inequalitas collectiua facilior cognitu.

Sed aduertendum quòd haec inaequalitas collectiua non ita facile potest in omnibus pulsationibus cognosci, sed tātum in magna, & uehementi: ob id Myuri pulsus, Myuri deficientes, Myuri reciproci, & Intermittentes pulsus à medico diligenti cognoscuntur: sic à pari undosum cognoscemus quando in primo digito maior sentitur pulsatio, in secūdo minor, in tertio maior, in quarto minor.

Vndosi pulsus dignotio.

De cognitione pulsuum cum rhythmo, & sine rhythmo.

Quomodo pulsus cum rhythmo, & sine rythmo cognoscatur non est hic, ut loquamur ad mentem antiquorum de ipsis pulsibus: abunde enim loquitur Galenus in lib. aduersus Archigenem cap. 4. Galenus enim longè, latèque docet cognoscere pulsus hos ex proportione nempe dilatationis ad constrictionem: non in proportione temporis ad tempus, vt antiqui: sed desumitur cognitio horum pulsuum à qualitate motus .i. à proportione celeritatis, & tarditatis, quae est inter diastolem, & systolem; etenim ad celeritatis cognitionem nō opus est integram dilatationem, & compressionem arteriae expectare, sed primo arteriae impetu, seu motu apparet celeritas totius dilatationis, & constrictionis; adeo, ut si aequalis celeritatis, uel tarditatis fuerit dilatatio arteriae, cum comparatione dicetur pulsus cum rhythmo .i. proportionatus, Si uerò inaequalis fuerit dilatatio a compressione, uel celeritate, uel in tarditate pulsus, Rhythmus inaequalis dicetur, uel sine rhythmo. & haec de puls. cognitione.

De causis pulsuum.

Tertia tractatio, quę Etiologica dicebatur, erat de causis pulsuū: Et ob id de causis tractantes, dicēdum; quod causę pulsuū in duplici sunt differentia; quędam nuncupantur uerę causę quędam autem dicuntur concausę, quę commoditatem pręstant, & sunt quinque, ut infra dicemus.

Tract. 3. Causę pulsuum in duplici differentia.

Causę ergo adhuc sunt in duplici differentia, quędam sunt causę primarię, quę continētes, seu continentię, seu synecticę apud grecos dicuntur; Quę pulsum generant, & simul alterant, quędam uerò sunt causę secūdarię, Procatarcticae seu externę dictę, quę non generant pulsum, sed tantum alterant.

Causae primariae.

Causę primarię generantes simul, & alterantes sunt

sunt triplices, facultas uitalis, quæ téperamentum dicitur. instrumétũ, idest arteria, & vsus, cuius gratia fit pulsus. Qui vsus triplex est, primus pro refrigerando calore, secundus pro expellédis cineribus calidis, in corpore genitis, tertius pro generandis spiritibus: vnde facultas, & instrumétum sunt propter vsum: Quia semper facultas, & instrumétum nituntur vsui satisfacere. Causæ secundariæ, quæ tantum alterant pulsum, & non generant, sunt triplices: naturales, non naturales, & præter naturam. Causæ naturales sunt tres, ætas, sexus, & temperamentum. Non naturales sunt sex, aer, cibus & potus: inanitio, & repletio: motus & quies: somnus & uigilia, & animi accidentia. Causæ præter naturam sunt tres causa morbi, morbus, & symptoma. Hinc apparet differétia inter causas primarias generantes, & secundarias tantum alterantes. & prima est quia primariæ causæ generant pulsum, & insimul alterant. Secundariæ verò tantũ alterant, & nõ generant. Secunda est differentia, quia secundariæ causæ alterant mediatè, idest inquantum alterãt primo causas primarias. At primariæ pulsum alterant immediate .i. nõ mediante alia causa. Cum tres sint causæ primariæ immediatè alterantes, & generantes pulsum, de his ergo tractabimus: supponentes primò, quòd omnis causa primaria tripliciter diuiditur, ut uirtus, seu facultas, quę est causa primaria pulsus, vel est uehemés, vel moderata, uel debilis: Sic instrumentum, quòd etiam causa est pulsus, uel est molle, uel mediocre, uel est durũ. Vsus, qui etiam & ipse est causa primaria, & uel est auctus, vel mediocris, uel diminutus. Secundo supponendũ, quòd omnibus his causis primarijs, & uis, & cõditio est, vt faciãt duplices pulsus, uel proprios, peculiares, essentiales, seu cõuertibiles: Vel nõ proprios, sed familiares. Verum nõ omnes causæ primariæ habent pulsus proprios, & familiares, sed aliquæ ut est facultas, & instrumentum habent proprios, & familiares; At usus, quia uarius est, & indeterminatus non habet proprios pulsus, seu conuertibiles, sed tantum familiares, seu consequentes.

Vsus pulsuum. triplex.
Facultas, & instrumentum propter usum.
Causæ secũdariæ. triplices.
Prima differentia inter causas pulsuũ.
2.
Primariæ causæ diuisio.
1. Facultas. Instrumẽtum. Vsus.

Proprij ergo, & essentiales pulsus sunt, qui ab una dictarũ causarum propriarum proficiscuntur. Familiares uerò sunt, qui à pluribus causis primarijs possunt dependere, uel à duabus, uel ab omnibus tribus.

Qui dicãtur pulsus proprij, & q familiares.

Vnde pulsus essentialis est conuertibilis cum sua causa essentiali, & hinc facultas ualida habet pulsum proprium, & conuertibilem, qui dicetur pulsus ualidus, seu uehemens; adeò, vt possint dici ad conuertentiam facultas uehemens, ergo pulsus uehemens, pulsus uehemens, ergo facultas uehemens. Sic facultas languida, ergo pulsus languidus, & è contra; sic facultas moderata habet pulsum moderatum; & e contra. Habet etiam facultas nõ solum pulsus proprios, sed familiares, seu consequentes, ut est pulsus magnus celer, & rarus, qui sequuntur uehementem pulsum. Eadem ratione facultas languida habebit pulsus suos familiares: uidelicet paruum, tardum, & crebrum seu frequentem: Ita & moderata facultas moderatos pulsus habebit.

Pulsus proprius, siue essẽtialis cõuertibilis cum sua causa.
Pulsus familiares, seu cõsequentes.

Sic dicendum de instrumento .i. arteria, quæ habet suos pulsus essentiales, ut molle instrumentũ mollem pulsum; durum instrumentum durum pulsum, mediocre instrumentum, mediocrem pulsum, ut dici possint ad cõuertentiam. Habet non solum essentiales, sed etiam familiares: itaque instrumentum molle habebit magnum, celerem, & rarum. Instrumétum durum habebit familiares paruum, tardum, & crebrum, ita instrumentum moderatum moderatos habebit.

Pulsus proprij instrumenti.
Familiares.

Vsus tamen quoniam indeterminatus, & uarius est, & multiplex; habebit varios pulsus, familiares tamen non proprios; nisi Vsui complicetur cum facultate, uel instrumento. Ex se uerò nõ habet proprios, sed habebit aliquos familiares magis, quibus commodius satisfacere possit usui, seu refrigerio caloris; Eget ergo calor cordis refrigerio; quia auctus est: at potest augeri, vel secundum naturam, vel præter naturam: uerumque calor facit usum auctum, vt si abundet secundum naturam egeat magna dilatatione, non tamen magna cõstrictione. Si autem abundet calor præter naturam eget magna dilatatione, & magna constrictione pro refrigeratione aucti caloris, & pro excernendis cineribus suffocantibus calorem; & tunc pulsus qui solet satisfacere usui aucto erit magnus; & si Vsus erit magis auctus, erit magnus, celer, & creber; Vt intensius per hos pulsus possit calor auctus refrigerari. Id enim quod non potest magnitudine refrigerari sola, ei supplet celeritas, & quod nõ potest celeritas, supplet crebritas; Vt minori quiete moueretur arteria. At si calor præter naturam auctus fuerit, & sit putridus: quia tūc dupliciter est auctus, ex propria intensione, secundo ex cinerum calidorum multiplicatione; ob id eget maiori refrigerio, & hinc erit pulsus magnus, celer, & creber, seu frequens, non solum circa dilatationem, sed etiam penes constrictionem; & hoc cũ distinctione; nã si Vsus fuerit auctus cum virtutis robore tunc erit magis familiaris pulsus magnus; si uerò fit cum virtutis imbecillitate, vt in conualescentibus accidit; tunc celeritas erit magis familiaris; sic si Vsus imminutus sit, habebit cõtrarios pulsus familiares, ut est paruus, tardus, & rarus. Ita dicatis de usu medioctri; obtinebit enim pulsus medios inter magnum, & paruum, inter celerem, & tardũ, inter crebrum, & rarum; Et hoc quòad simplices causas generantes.

Vsus non habet proprios pulsus.
tantum pulsus familiares.
Pulsus vsui satisfacientes quales qui.

De complicatione pulsuum.

Si tamen hæ primariæ causæ duæ, uel tres complicentur, pulsus facient diuersos, & primo si facultas complicetur cum Vsu, tales pulsus facit.

Complicatio facultatis cum vsu.
1.

Vel enim facultas est uehemés, & Vsus est auctus, & tunc fiunt pulsus vehementes, magni, celeres, & crebri. Quòd si vsus in maiori excessu fuerit, vt calor in corde sit ualde auctus cum fortitudine, fiunt pulsus uehementiores, maiores, celeriores; & crebriores: Vel vehementissimi, maximi, celerrimi, & creberrimi.

Si facultas sit languida, & Vsus diminutus, fiunt pulsus languidi, parui, tardi, & crebri. At si excessus fuerit multus, fiunt pulsus languidissimi, minimi, intermittentes, & deficientes.

2.

Si facultas fuerit uehemés, & Vsus diminutus, pulsus erunt moderati, & uehementes, tardiores, & rari. Si facultas fuerit languida, & Vsus auctus, erũt pulsus moderati, debiles, seu languidi, & moderatè crebri: quia Vsus est auctus: Quòd si magis imminuatur Vsus, erunt pulsus debiles, parui, tardi, & creberrimi.

3.
4.

De complicatione instrumenti cum vsu.

Quoniã vsus non habet pulsus proprios, sed familiares nisi associetur cũ alijs duab. causis .i. cũ facultate, uel instrumento: Ideò actũ cum sit de cõplicatione facultatis cũ Vsu, modò agamus de cõplicatione instrumẽti cũ Vsu, qui pulsus fiant: Si instrumentũ molle, & Vsus auctus, erunt pulsus molles quia vsus non habet sibi proprios, sed familiares;

erunt

erunt ob id magni, celeres, & crebri. Si facultas fuerit moderata, & Vsus auctus moderatè erunt moderati pulsus.

2. Si fuerit instrumentum durum, & vsus diminutus pulsus erunt duri, parui, tardi, & crebri, si paruus fuerit recessus vsus, & instrumenti; at si impar, vel ualde remissus vsus erũt duri, minores, crebriores, tardiores.

3. Si instrumentum molle, & Vsus sit diminutus pulsus erunt molles, tardi, & rari. Quòd si mollities superet erunt maiores, seu moderati, in magnitudine: quia ex usu diminuto, & instrumento molli resultat quædam moderantia, si verò vsus magis diminutus

4. sit, quàm facultas erunt minores. Si instrumentum durum, & vsus auctus pulsus erunt duri, & quia durities resistit distentioni, non erunt ita magni; ideo erunt puls. minores, celerrimi, creberrimi, quòd si vsus magis excedit duritiem, erunt moderati in magnitudine celeres, & crebri: quia durities non resistit celeritati, & crebritati.

De complicatione instrumenti cum facultate.

Coniunguntur multoties facultas, & instrumentũ, quos tamen pulsus faciant not. quòd

2. vel facultas est robusta, vel vehemens, & instrumẽtum molle, & tunc pulsus erunt maiores, tardiores, & rariores.

Si facultas, fuerit robusta, & instrumẽtum durum

2. in excessu modico pulsus erunt moderati in duritie, quòd si durities præualeat erunt pulsus parui, celeres, & crebri.

3. Si facultas imbecillis, & instrumentum molle, pulsus erunt moderatè molles in paruo excessu, in magno uerò excessu erunt parui, tardi, & crebri. Quòd si deniq; imbecillis fuerit facultas, & durum extiterit

4. instrumentũ, tunc sanè pulsus fient tardi crebri, parui. Aliquando verò omnes tres causæ primariæ connectuntur nempè facultas cum usu, & instrumento; quas combinationes secundum rationem poteritis

Regulæ. adinuenire, si minus uideatis Struthiũ, Roganum; & alios. Sed vt melius has differẽtias calleatis notandæ

1. erunt aliquæ regulæ, quibus facillimè combinationes has poteritis adinuenire. Prima est quòd durities arteriæ resistit magnitudini, eò quia arteria dura distendi non potest; non tamen durities resistit celeritati, & crebritati; Vnde licet arteria sit dura, nihilominus pulsus potest esse celer, & creber, quatenus ci

2. to mutat locum. Secunda Regula est, quòd tres causæ primariæ ita firmam habent inter se connexioné, vt una, aut duabus uariatis, varietur tertia; Cum hoc tamen quòd si duę sint affectæ præter naturam, non tamen in excessu. v.g. instrumentum, & usus excedant à naturali paruũ, facultas verò bene se habeat idest non sit affecta præter naturam; tunc duæ illæ causæ instrumentum nempè, & vsus non possunt labefactare illam facultatem, causarum namque vis magis æstimari debet, quàm numerus: non enim semper pauciores à pluribus vincuntur, vt interdum vna, quę potens sit, magis agat, ac plus possit, quã duæ, quę imbecilles existant. Si instrumentum & vsus sint in excessu de necessitate illam labefactant, i. variant à naturali; vt si v.g. vsus sit auctus, instrumentum molle in excessu, ipsam virtutem variant, quàmuis ipsa virtus sit mediocris, & non in excessu; faciunt igitur illæ duæ causæ, ac si essent in excessu; ita dicatis de alijs causis: aduertendum autem summos, ac maximos excessus non duas tantum, sed omnes causas immutare.

Tertia regula est quòd si pulsus paruus sit de necessitate, huius sanè causam nullam efficaciorem esse arbitrabimur, quàm propriam facultatis imbecillitatem, quamuis interdum ob reliquarum causarũ summum recessum minimus contingat pulsus.

Quarta regula est, quòd pulsus celer, & creber sẽper arguunt vsum auctum; imò nunquam fieret crebritas, si vsui, seu necessitati satisfaceret magnitudo; Si ergo magnitudo nõ satisfaciat, insurgit celeritas, q si nõ sufficiat celeritas, insurgit crebritas, at si vsus intentissimus sit, pro illius ratione adaugetur in his excessus. verum iam de nonnullorum præcipuorum pulsuum, ac prius de simplicium causis coniunctis, necnon de concausis agamus.

De causis quorundam pulsuum simplicium, & primum Magni, & parui.

Pulsus magni, & parui habent causas coniunctas, seu Synecticas, & sunt facultas, Vsus, & instrumẽtum; quamuis aliquando sit una illarum, aliquando duæ, aliquando omnes tres, & hoc quando à mediocritate pulsus recesserit. Habent etiã alias cõcausas, quæ quinque sunt, & in idem ueniunt cum coniunctis causis, sed secundario motui aliquid præstant, idest commoditatem, & sunt crassitudo corporis, gracilitas, locus circa arteriam uacuus, grauitas superadiacentium corporum, & formationis proprietas. Causę synecticæ, siue coniunctæ, quæ. Concausæ.

Magni igitur pulsus causæ coniunctæ sunt fortitudo uirtutis, obedientia instrumenti, idest mollities, & Vsus auctus; fortitudo inquàm uirtutis, quæ possit dilatare: Arteria mollis cõsentire: Vsus auctus, seu necessitas euentandi, quę à calore aucto est, quæ possit cogere facultatem, & instrumentum: hinc est, quòd eleuatur pulsus magnus secundum omnes dimensiones, & tunc dicetur magnus simpliciter. Quãdo, uerò attollitur secundum longitudinem tantum, vel latitudinem, vel profunditatem tantum, dicetur magnus secundum quid, ad hunc pulsum magnum constituendum non omnes tres causæ simul de necessitate concurrunt, sed aliquę. Magni pulsus causæ cõiunctę.

Parui pulsus causa est debilitas virtutis, inobedientia instrumenti, idest durities, & vsus diminutus; qui à parco calore est. verũ causa prima paruitatis est uirtutis debilitas: aliquando tamen fit paruitas propter duritiem instrumenti, & vsum diminutum. Quòd si fuerit pulsus longus, qui videtur excurrere vltra quatuor digitos, causæ erunt facultas languida non potens mouere secundum latũ, & altum, vt motus murium in sacco aliquo stricto, cum non possint secundum latum, & altum moueri, mouentur secundum longum: fit etiã longitudo ob inobedientiam instrumenti, quòd nequeat ampliare secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum. Præterea ex concausis erunt corporis gracilitas, vel propria formatio ipsius arteriæ, vt ita apta sit moueri secundum longum; solet etiam excitari ab extrinsico: idest à macie, vel cutis tensione, & duritie carnis, quæ non sinunt dilatari arteriam secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum. Parui pulsus causæ proximæ. De caus. longitudinis.

Breuis verò pulsus, qui sola breuitate à naturali deficit causa est debilitas ipsius virtutis, & concausa est arterię formatio naturalis, qua disponitur arteria, vt motu quodam breui moueatur: vel aliquando contingit propter corporis crassitiem, quæ occultat longitudinem, vt in corpore Carnoso. Causæ breuis pulsus.

Lati pulsus causæ sunt facultas non maximè languida, sed paruum languida, & mollities arterię, qua disponitur moueri arteria secundum latũ, non secũ- Causæ lati.

dum

cioti; & quoniam hæc duplex est in vna parte arteriæ, seu sub vno digito, & in pluribus partibus arteriæ, seu sub pluribus digitis; quoniam inæqualitas sub vno digito tres habebat differentias Intermittentem in vno pulsu, quando motus quiete media interrumpitur; Imparcitatum, quando motus est Continuus, & tamen constat ex partibus diuersæ celeritatis, & tarditatis, vel è contra Dicrotum, seu bis pulsantem, quando pulsus sit motu redeunte in vna pulsatione; quæ differentiæ difficiles erunt cognitione.

Causæ horum in genere sunt facultas uitiata, uel grauata, uel soluta, uel distracta, & instrumentum ineptum admodum, uel quia plenum, uel obstructum, uel compressum, quæ eædem causæ sunt etiam causæ inæqualitatis collectiuæ; quamuis deterior sit inæqualitas singularis, quàm collectiua; quia in unica solum actione plura reperiuntur uitia: in collectiua uero uitia sunt in pluribus pulsationibus; Vnde dici solet, quòd dclaudicatio assidua deterior est interpollata; Verum singularis inæqualitas semper habet visum urgentem; nisi enim Vius vrgeret, nunquam facultas moltitudine humorum onerata, vel obstructione impedita, aut compressione obsessa, vel aut ex resolutione languida, nunquam conaretur mouere post quietem.

Inequalitas singularis deterior systematica. Inequalitas singularis sem per habet visum virgitem.

Pulsus ergo intermittentis in vna pulsatione causæ sunt debilitas virtutis, secundo de Causis pulsuum, capit. tertio. Quæ cum mouens Arteriam cum sit debilis laxatur, & fatigatur: ideo quiescit per Tempus, ut Inæqualis reddatur pulsus in taritate, rursus tentat mouere. Causa etiam est instrumentum ineptum, quoquomodo ineptum reddatur; uel quia plenum, uel quia obstructum, uel quia compressum: Nam si est plenum tentat natura expellere, id, quòd molestum est; Replendo enim molestat; ideo in illa expulsione immoratur longa quiete: & obid mouet tarde; sed quia maxima est plenitudo, diu moueri non potest; ideoque quiescit; Rursus; incipit moueri; Quòd si quietes sint longiores à facultate nimium imbecilla, tunc causa erit Inæquale cordis temperamentum.

Intermittentis pulsus causæ.

Imparcitati pulsus, qui in uno motu Continuo, quiq; non eadem uelocitate mouetur; Namque aliquando in principio tardus, in fine celer, uel è contra: eædem sunt causæ, quæ erant pulsus intermittentis; At leuiores causæ sunt in Imparcitato, fortiores, & deteriores in intermittente: Quia grauius est interrumpi motus, quàm alterari, & diuersimode celer fieri; Vnde imparcitatus magis potentem habet uirtutem, quàm intermittens; & ideo imparcitatus pendet de necessitate à facultate debili per aggrauationem: ideo tentans expellere, id, quòd molestum est, & molestans facit pulsus celeres, & quia in illa expulsione laxatur, facit in fine tardos, non tamen quiescit; illatamen Celeritas est cum aliquali magnitudine; Vnde hæc differentia pulsus cognoscitur in magno pulsu; in paruo enim pulsu iudicari non possunt variæ motus differentiæ, cum ergo fiat à facultate debili per aggrauationem maxime aggrauabitur obstructione, seu repletione, & compressione.

Imparcitati.

Imparcitatus fit à facultate minus imbecilla, minus que oneratâ, quâ intermittens.

Dicroti, seu bis ferientis pulsus, qui cum mouetur in media distentione retrahitur, & rursus iterum mouetur in vnica pulsatione, Causa est cordis intemperies; per cordis tamen intemperiem intelligo facultatem vitiatam, & inæqualem redditam, ab Vtuque facultatem reddita vitiata motum inceptum perficere non potest, sed à contraria causa vrgente in medio, itinere cogitur contrarium motum efficere.

Dicroti.

Sed quomodo intemperies cordis possit facere in vna pulsatione duplicem motum contrarium? nota quòd cor habet partes dextras, & sinistras, hinc accidit vt partes dexteræ sint calidæ & mundæ, sinistræ verò sint frigidæ & vaporibus malis plenæ; natura ergo sagax facit dilatationem ad refrigerandum partes calidas, postea facit contractionem ad expellendum vapores, ex qua contentione, & altercatione cum arteria dilatatur refrigerationis gratia, interim vrgente necessitate expellendi fuligines, retrahitur, vel his satisfaciat, antequam eleuationé suam naturalem perficiat. Inde iterum ex necessitate refrigerandi cogitur facultas inceptam distentionem complere. *Nota.*

Non prætermittendum tamen, quòd alijs modis possit cor intéperari, videlicet quando partes aliquæ calidæ, aliquæ frigidæ & calidæ existant: in eo calidæ faciunt pulsus magnos, celeres, & crebros, frigidæ verò paruos, tardos, & raros, & tunc fit pulsus inæqualis aliquando in vno pulsu, aliquando in pluribus pulsationibus, & pro vincentis qualitatis ratione pulsus redditur inæqualis. Quòd si vna pars non vincat aliam, fient pulsus inæquales anonymi, idest sine nomine.

Aliquando tamen intemperatur cor intemperie calida, & humores in ventriculis cordis sunt frigidi, & tunc fient pulsus inæquales, & mites, vt in pestilentialibus hecticis, vt tertio de præsag. ex puls. cap. tertio, quòd si humores erũt calidi, & cor frigidum, tunc potest fieri inæqualitas singularis, tunc etiam collectiua.

De causis inæqualitatis in diuersis partibus arteriæ.

Alia erat inæqualitas in diuersis partibus arteriæ, & quoniam hæc inequalitas habet diuersas differentias: vel enim inæqualitas erit cum motu continuo, vt sentiatur sub duobus, vel tribus, vel quatuor digitis contiguis, & huiusmodi sunt Myuri, qui dicebantur inæquales æqualiter; ob id horum Myurorum pulsuum causæ sunt debilitas facultatis vitalis per resolutionem, vnde cum facultas sit languida per essentiam non potest æqualiter mouere mobile; ideo cum est propè cor aliquantulum fortiter, & velociter mouet, & quanto magis recedit à corde, eò debilius, & tardius mouet; vt tandem ad immobilitatem perueniat, tunc fit Myurus deficiens. *Myurorũ causæ.*

Fit aliquando Myurus reciprocus, quando non ita languida est facultas: sed potius aggrauata; vt iterum assurgat in maiorem, vel æqualem eleuationem. *Myuri deficientis. Reciproci.*

Est etiam, & alia concausa, & est gracilitas arteriæ, & mollities: Qua dispari eleuatione eleuatur arteria, vt vna pars arteriæ magis mollis, secunda minus, & tertia minus, quarta minus, vt semper quæ minus mollis est, non ita possit eleuari. vel denique erit inæqualitas, cum motu interciso, & proinde,

Erant alij pulsus inæquales inequaliter facti motu quodam interciso, qui eminuli, & prominuli dicebantur vel eminentes, & prominentes: Quoniam in medio eleuantur in prima parte, & ultima deprimuntur. Causa horum est facultas imbecillitas, & quoniam imbecillitas diuersa, & diuersa esse po- *Eminuli Prominuli.*

secundum magis, & minus; Vnde valet dicere, est Myurus deficiens, & reciprocus: ergo facultas est languida, & resoluta; Quamuis deficiens habeat magis resolutam; reciprocus verò non ita resolutam.

Pulsus communes. Alij sunt pulsus communes, seu differentiæ communes, quæ non habent propriam causam, & possunt fieri non tantum à facultate resoluta: sed ab ineptitudine instrumenti, languidam virtutem reddentis; vt sunt intermittentes, intercurrentes, qui non fiunt ab vna tantum causa essentiali, sed etiam ab alia, idest ab instrumento pleno, & tunc isti pulsus erunt magni, & vehementes. At si fiant à facultate debili per resolutionè pulsus erunt parui, & languidi. Vnde non valet dicere intercurrens est, ergo virtus languida: quia facultas in se est robusta, onere tamen pressa.

Secunda regula est quòd quotiescunque istæ causæ mutuò se coniungunt, verbi gratia facultas resoluta, & onus, seu grauitas instrumenti, tunc omne genus inæqualitatis habet fieri, vt vitiatum instrumentum semper vitium in facultate faciat. Quamuis etiam ipsa facultas sit valida, facit languidam, non absolutè, sed in respectu ad causas, & ita quocunque modo facultas vitiata sit, semper instrumentum illis redditur ineptum ad motum non quòd ex se ineptum sit: nam in hac inæqualitate efficienda semper opus est virtute languida per oppressionem, & instrumento inobediente. Fit etiam inæqualitas hæc collectiua ab animi passionibus, quæ distrahunt facultatem, quatenus subito contrarijs motibus facultas vitalis agitatur. Vnde Galenus libro de præcognit. ad posthum. capite sexto ex cognitione huiusmodi pulsus cognouit mulierem Pyladis amore captam: nempè ex animi passionibus agitantibus cor, & facientibus pulsum inæqualem inęqualitate collectiua.

De causis pulsuum inæqualium compositorum, seu complicatorum.

HAbitis causis pulsuum inæqualium simplicium, agendum est modo de causis inæqualium compositorum; & quoniam hæc inæqualitas composita, vel erat in situ arteriæ, vel in motu, & si in situ fiebat pulsus Contortus, idest magnus cum duritie, modo sursum, modo deorsum delatus, & causa huius pulsus est violenta attractio partium vicinarum arteriæ, quę partes tenduntur, &

Contorti pulsus causæ. contrahuntur ab inflammationibus, & tumoribus, præter naturam extendentibus tunicas, & cartilagines, & hinc per consensum contrahuntur arteriæ, quia Cartilaginosæ sunt. Contortum etiam pulsum facit, dicit Gal. 2. de causis pulsuum 11. inæqualis intemperies cordis modo calida modo frigida. retrahere præterea vicinas partes valent squalida siccitas, & frigus immodicum.

Alij erant pulsus inæquales compositi secundum motum, qui plures erant, inter quos primus vndosus est, quando vna pars eleuatur, altera deprimitur ad instar vndarum cum quadam magnitudi-

Vndosi. ne. Causa horum pulsuum triplex est.

Causa prima est facultas languida per aggrauationem, non per resolutionem: ob id in se fortis est.

Secunda est humorum plenitudo, quæ virtuti resistit, vt non possit facultas æqualiter mouere arteriam, sed modo eleuat vnam partem, modo aliam, modo deprimit vnam partem, modo aliam.

Tertia causa est maxima instrumentorum mollities, vt non possint æqualiter moueri, vt apparet in corrigijs, in corijs. In quibus si una pars eleuetur, altera deprimitur; & hic pulsus in mulieribus, & in hydropicis, vt plurimum obseruari solet.

Vermiculātis pulsus causæ sunt quasi eędem, quia facilis est descensus ab vndoso ad vermiculantem, & à vermiculante ad Formicantem: ideo in vermiculante causa est virtutis debilitas per resolutionem, non per aggrauationem ideo pulsus fiunt parui, & languidi, in vndoso verò magni. Vermiculantis.

Possunt etiam aliæ causæ excitare vermiculantem, verbi gratia plenitudo humorum, & mollities instrumenti, vt in vndoso dictum est, à quibus etiam causis fit Formicans, sed in Formicante virtus est magis debilis per resolutionem, quàm in vermiculante. Vnde non est verum dictum Auerr. & aliorum dicentium quòd necessarius est transitus à vermiculante ad Formicantem, & quòd nunquam fit Formicans, nisi præcesserit vermiculans: quia à pari, nec fiet vermiculans, nisi vndoso præcedente, & tamen constat vermiculantem esse sine vndoso, ita & Formicans potest esse sine vermiculante, quando debilis redditur virtus per resolutionem, vt in malignis febribus ex malignitate maxima resoluente vires fit ab initio Formicans, non tamen ipsum præcedit vermiculans. Formicantis. Lib. col. lect. 4.

Caprizans pulsus, qui in vna pulsatione, & elatione bis ferit, celer in principio mouetur, tardè in medio, vt quiescat, & vltimo celer. Causa huius pulsus est facultas valida per viam grauaminis debilis reddita, quæ primum impetum velocem facit, & in medio tarde mouetur, imò quiescit ex onere, ex aliqua plenitudine: Vltimo impetu facto celeriter mouetur. Caprizā tis.

Serrini pulsus, qui inæqualis, & durus est, causæ sunt facultas valida cum Vsu aucto, & duritie instrumēti. Cum ergo sit ualida uirtus irritatur ab Vsu aucto, & quoniam instrumentum est durum, non potest ipsum æqualiter mouere: ob id nunc ferit sub aliquo digito, sub aliquo non; quia aliquæ partes in altum attolluntur à virtute forti, & Vsu aucto, aliquæ verò comprimuntur, & paruę fiunt per duritiem arteriæ; sed quare durum redditur instrumentum? Serrini.

Quia neruosę partes inflammatę sunt, & contractę ad quarum contractionem per consensum arteriæ contrahuntur, & tenduntur, & hoc accidit præcipuè in pleuritide alijsque membranaruis affectibus. Durities instrumēti vnde.

Spasmosi pulsus causa est neruosarum partium contractio, seu conuulsio; Etenim propter societatem, seu colligantiam neruorum cum arterijs, arterię quoque tenduntur, ex eo, quia arterię accipiunt fibras à neruis, tum quia ramuli neruorum, cum ramulis arteriarum quandam inuicem habent coniunctionem; nam cuilibet arterię supra, uel infra, uel ad latus adhęrent nerui, ut in conuulsionibus, & Epilepsijs apparet. hic pulsus magnus, tardus est, & uehemens non in excessu. Spasmosi, seu cō uulsiui.

Vibrati pulsus triplex est causa Vsus auctus, instrumentum durum, facultas robusta, quę cum sit robusta conatur usui satisfacere: ob id conatur distendere arterias, & arteria cum dura sit, nec dilatatur quantum necessarium est: ob id hic pulsus eleuatur Vibrati.

in altum, inde ob duritiem deprimitur, cum non aptè arteria distendi possit, ut in magnis inflammationibus, obstructionibus, in spasmis etiam. At concurrit (vt concausa) inæquale cordis temperamentum, quòd auget vibrationem; non tamen vibrationem efficit: Quia vbi humidior, & calidior est pars arteriæ, tunc mollior, & velocior est pulsus; vbi verò frigidior, pulsus erit durior, minor, & tardior.

Palpitantis.

Palpitantis pulsus causa est flatuosa cordis, & arteriarum repletio; exitum quærens; Et hinc notandum est, quòd si cor aliquando à flatu palpitet, non est necessarium etiam arterias palpitare, Quia corde immutato, & palpitante, arteriæ non immutantur, Imò arteriæ aliquando palpitant, & cor nó palpitat: Quia vbi vapor, & flatus est, ibi palpitationem excitat. Si fuerit tantum in arterijs, in illis palpitationem excitabit; si fuerit in corde, in corde etiam palpitationem excitabit, non in arterijs: At si in vtrisque, & in corde, & in arterijs; & cordi, & arterijs adest palpitatio, & maximè si arteriæ fuerint molles; quod solet apparere in expergiscentibus.

Trementis.

Trementis pulsus non est propria causa: quia non datur pulsus propriè tremens; etiam tremor est cum voluntate; At si arterijs aliqualis tremor insit: Illud non est ratione sui; Quia non sunt voluntarij motus instrumenta: inest & illis tremor ratione neruorum affectorum communicantium arterijs, vt apparet in febrib. malignis, in quibus tremor excitatur à vapore mordaci.

Hectici.

Hectici pulsus causa est læsio aliqua fixa in partibus solidis existens, vt virtus debilitetur: vt est marasmus, pulmonis vlcus, empyema: ob id semper sui similis efficitur. pulsus inæqualitatem obseruans.

Strepentis.

Strepentis pulsus causæ sunt durities Arteriæ, facultas valida, & spatium Arteriæ aere plenum: ob id fit strepitus, & sonus, hæc enim requiruntur ad sonum faciendum, vt apparet in tympano: necessaria est virtus fortis percutientis, necessaria est durities instrumenti percussi, necessarius est aer inclusus, vt est in tympano pro receptione soni.

Ad efficiendum sonum, quæ requiruntur.

De causis pulsuum cum rhythmo, & sine rhythmo.

Pulsus rhythmus quid.

CVm pulsus rhythmus, nihil aliud sit, nisi comparatio, & proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis, vt proportio sit vel in celeritate, vel in tarditate dilatationis, & constrictionis.

Duplex.

Huius enim pulsus duplex erat differentia: Quidam enim par, & æqualis: quidam verò impar, & inæqualis.

Rhythmus par, seu æqualis, in quibus corporibus.

Rhythmus par, seu æqualis reperitur in corporibus temperatis; vt celeritas, & tarditas in dilatatione, & constrictione sint eiusdem conditionis, & æqualitatis: nempè sit moderata, & naturalis; Quia æqualitas est refrigerationis, & æqualitas transmissionis vaporum; Et quia in corporibus temperatis moderatus est calor, moderata eget dilatatione; Et quia moderata est generatio vaporum; ob id constrictio qua expelluntur vapores, erit moderata.

Rhythmus impar, seu inæqualis, & eius causæ.

Rhythmus alius est impar, & inæqualis: & est quoniam obseruat imparem illam proportionem, & æqualitatem, & hoc accidit in corporibus intemperatis naturaliter, & præter naturam: Nam contingit, vt dilatatio sit magis celer, quàm constrictio, vel è contra; vel alijs modis varientur, vt in tractatu de differentijs dictum est; Si enim dilatatio magis celer sit, quá constrictio, causa est maior necessitas euentandi, idest maior caliditas, quàm necessitas expellendi fuligines, & vapores adustos; vt in Ephem. feb. uidetur. Quòd si magis celer sit constrictio, quàm dilatatio causa erit maior copia vaporum expellendorum, excitantium facultatem ad expellendum, vt in febribus putridis apparet.

Quòd si par ratio sit dilatationis, & constrictionis, in excessu tamen erit, idest ex aucto calore, & multiplicatis vaporibus, & fiet pro tunc pulsus rhythmus immoderatus in celeritate dilatationis, & constrictionis.

Si tandem pulsus fuerit æqualis, vel inæqualis; huiusmodi vel obseruat proportionem ætatis propinquæ, vt pueritiæ cum Iuuentute, & dicitur Pararhythmus, & tunc causa erit variatio parua causarum primariarum, seu synecticarum.

Pararhythmi causæ.

Si obseruet proportionem distantis ætatis, vt pueritiæ cum senectute, dicetur Etherorhythmus, & tunc iniquius vitium arguit, seu maius in causis primarijs.

Heterorhythmi.

Si tandem nullam proportionem seruet pulsus, idest non habeat proportionem cum aliqua ætate dicetur Arhythmus, & maximum vitium in causis primarijs arguit.

Arhythmi.

De causis secundarijs pulsum alterantibus, & mutantibus; atque de pulsib. sexus.

Causæ pulsuum secundariæ.

CAusæ pulsus secundariæ alterantes, & non generantes pulsum erant res non naturales, naturales, & præter naturam. Quò ad naturales hæ petuntur à sexu, ætate, & temperamento. Quò ad sexum, pulsus sexus uel est virorum, vel mulierum; Virorum pulsus semper est maior, & vehementior, & moderatior; mulierum verò pulsus celer, & creber cæteris paribus, idest dummodo in omnibus requisitis obseruetur paritas, V. g. mulier operetur, vt mulier sedendo, & quiescendo; vir operetur, vt vir, operando, non è contra: secundo sint in eadem regione nati, vel habitantes: tertio sint eiusdem ætatis: quarto sint eiusdem temperamenti, verbi gratia Sanguinei, pituitosi, vel melancholici.

Pulsus sexus. Virorũ: Mulierũ.

Cur virorum pulsus vehementiores, & maiores.

Sed quæ sit causa, vt uehementiores, & maiores sint pulsus hominum, quàm mulierum? Causa equidem est: quia vir calidior, & robustior est muliere. Secundo quia vir membra, & arterias ampliores habet, vt clarior, & liberior fiat motus, imò maior fiat eleuatio arterię; Fœminæ verò, quia angusta spatia arteriarum habet pituita, & adipe occupata, non potest fieri hęc eleuatio: Tertio, quia Viri laboribus dediti cum sint, calorem semper augent; mulieres in otio degunt: Quarto, quia viri habent arterias vacuas à superfluitatibus; Mulieres non; imò præ abundantia excrementi, & quia corpus magis densum habent, naturalem habent expurgationem singulo quoque mense: ob id cum fœminę habeant oppositas causas ab hominibus, nó possunt habere pulsus magnos, & uehementes, vt viri, sed minores, quibus vim satisfacere non possunt: ob id supplet celeritas,

&

& crebritas, & pulsus mulierum apparet celer, & creber.

De pulsibus ętatum.

Pulsus puerorũ. PVerorum pulsus magni sunt, mediocriter vehe mẽtes, celerrimi, crebertimi; Quia ad edendũ pulsum magnum tria erant necessaria, Vsus auctus, instrumentum molle, & facultas robusta; hæc tria in pueris inueniuntur; ob id pulsus fiũt magni, sunt tamen celerrimi, & creberrimi: Quia non sufficit illa magnitudo, & eleuatio arteriæ ad refrigerandum: quia ipsorum arteria est parua: ob id parum dilatatur, compensant itaq; magnitudinem celeritate, & crebritate, in vehementia tamen sunt moderati: Quia & si radicaliter virtus sit vehemẽtissima, tamen quoniam calor obrutus est multo humido: ob id eius est opus moderatum, hinc est quòd pulsus moderati vehementes sint.

Senum. Senum pulsus sunt parui, languidi, tardissimi, & rarissimi à contrarijs causis: Quia debilis est calor: ob id Vsus diminutus, facultas imbecilla, & instrumentum durum. At dicetis senum pulsus magni sunt ex magnitudine arteriæ. Dico quòd quamuis appareant magni ex magnitudine arteriæ, non tamen dicendi sunt propriè magni: quia non habent magnam distentionem, quæ est ex vehementi, & forti facultate.

Obiectio. Sol.

Iuuenũ. Iuuenum pulsus sunt maximi, vehementes, & celeres: quia robusta est facultas, & Vsus auctus, vigente calore innato magis actuato, imò abundant in calore acquisitito.

Aetatis consistẽtis, seu medie. Media ætas inter has est consistentia, ob id pulsus medij erunt, quatenus vel accedunt ad iuuentutem, vel ad senectutem: ob id habebunt pulsum similem ætati vicinæ.

De Pulsibus temperamentorum.

Pulsus tẽperamenti. Calidi. PVlsus temperamenti, quoniam varium est temperamẽtum, varij quoque hi pulsus erunt: Calidum temperamentum maiores, & celeriores, & crebriores habet pulsus: Quia Vsus est auctus, & vsui aucto familiares magis sunt magnus, celer, & creber: ob id ijdem pulsus temperamentum calidum sequuntur, non tamen habet necessariò pulsus vehementes: quia immoderata caliditas deijcit, seu debilitat virtutem.

Frigidi. Temperamenti frigidi pulsus contrarij sunt pulsibus temperamenti calidi.

Sicci. Temperamenta humida, & sicca facultatẽ, & instrumentum variant, licet vsum non immutent: ideo siccum temperamentum puls. maiorem, durũ, & rarum paulo vehementem facit, vti maximè in corporib. gracilibus naturaliter, non præter naturã apparet: Præter naturã enim corpora gracilia sunt ex inedia, vel morbo aliquo facta, hæc n. non habẽt pulsus maiores, sed corpora gracilia naturaliter maiorẽ habent puls. Quia spatia sunt lata, per quæ arteria mouetur, & calor est multus: inde videmus in gracilib. pulsus maiores.

Humidi. Humida temperamenta cõtrarias habent causas, ergo & pulsus.

De pulsibus verò à reb. non naturalibus petitis: ab aere, anni tẽpore, regione, cibo & potu, inanitione & repletione, motu & quiete, somno & vigilia, & animi accidentibus, nõ tractabimus, cum facillimas causas habeant, & cunctis sint manifestę.

Neque minus immorandum est in recensendis causis rerum præter naturalium: quia perspicuæ erũt versantibus per omnes morbos, per causas morbi, & symptomata morbi; & melius de ipsis in tractatibus particularibus fiet mentio.

De præsagijs, seu iudicijs pulsuum. Quid primę pulsuum differentiæ significent.

Tract. Prognostica. INter quatuor partes huius tractatus ho noratissima, & medicis valde necessaria est hæc tractatio, quę de præsagijs ex pulsibus pertractat: ob idque Prognostica dicitur, præsagire enim docet, præsentia, præterita, & futura, vt primo Prognost. secundo, & hinc consulo, quòd omni studio medici omnes hanc conentur adipisci: Quia hæc est inter cæteras honoratissima, & sui nobilitate, & dignitate, ac præstantia alias tres iam propositas excellit, & medicum diuinum facit.

Vtilitas.

Dignitas.

Quid ex pulsibus pręsagire liceat. Tractãtes ergo de præsagijs puls. notandũ ex Gal. libris de præsag. ex puls. Quòd per pulsum duo pręsagire possumus, vel causas immediatas differentiarũ. Simul & vtilitatem, & damnum, quod apportẽt singulæ causæ; vel præsagire possumus morbum futurum, aliquid prædicere, vel præsens exactè perpendere, & alicuius loci affecti cognitionem euidẽtem habere. Primum igitur docere nitemur, nempe quid præsagiant genera pulsuum, quas causas, quas vtilitates, & quæ damna apportent.

Incipiamus ergo à magno, & paruo pulsu, quos vt cognoscamus, & præsagiamus, semper pulsum cõparare tenemur eum pulsu optime temperato, nempe sanorũ, qui mediocris est, vt præsagire possimus quãtum accedat, vel recedat à naturali statu, & optime temperato, in magnitudine, & paruitate: Ob id quod malum, quod bonum quod damnum, quæ vtilitas, futura sit, an salus, an mors.

Pulsus magnus quid significet. Magnus ergo pulsus habet pręsagire facultatem robustam, instrumentum molle, & Vsum auctum, seu urgentem: Vel omnes simul has causas, vel vnam tantum istarum causarum, siue tãtum sit facultas, siue instrumentum tantum, siue sit Vsus tãtum. Quod distinguere poterimus: nam si pulsus erit magnus, & vehemens à facultate erit illa magnitudo: Si magnus, & mollis ab instrumento molli erit illa magnitudo. Si verò careat vehementia, & mollitie erit magnus ab Vsu aucto. Vnde notandum quòd non solum ex solo Vsu aucto poterit pulsus magnus excitari, sed ab eo in excessu aucto, concurrente Vel instrumento, vel Virtute; Atque ita Vsus in excessu huiusmodi pulsuum facere potest concurrente, (vt dictum est) Virtute moderata vel instrumento moderato. Præter hęc, vt aliqua certe præsagiamus ex pulsu magno, & paruo, semper recurrendũ est ad causas naturales, & præter naturam, ad naturalem nempe ad sexum, ætatem & temperamentum. Vt si vir sit, & iuuenis temperamenti calidi, & pulsus magnus erit, & causa illius magnitudinis erit naturalis.

Quòd si magnus fuerit sine his causis naturalibus, recurrendum est ad causas pręter naturam: nempe ad Vsum plus iusto auctum, vel ad generationem spirituum, qui resoluti sint: vnde in pręter naturam dispositis ex pulsu magno præsagire possumus calorem maximum, vel generationem spirituum, ex defectu ipsorum pręcedente: Quæ ita

cognoscemus: nam si ex Vsu aucto proueniat illa magnitudo præter naturam, cognoscemus ex calore totius corporis, ex siti, exque signis alijs; Quòd si præcesserit aliqua causa resoluens spiritus, vt frequens synope, & cutis non sit calida, tunc illa magnitudo, quæ apparet, est pro generatione spirituum.

Sed aduertendum, quòd interdum pulsus apparet magnus magnitudine impropria, & fictitia. nō tamē erit magnus à facultate forti, neque ab instrumento molli, neque ab Vsu aucto; sed à magnitudine arterię, vt in gracilibus corporibus, vt in senibus solet apparere.

Paruus quid indicet.

Per pulsum paruum præsagire possumus facultatem debilem, instrumentum durum, & diminutum Vsum: etenim facultas debilis non potest distēdere, & magnificare arteriam; instrumentum durū non potest distendi: ob id redditur paruus; Vsus etiam diminutus reddit pulsum paruum: quis non cogit. Ex omnibus ergo his, vel ab aliqua harum causarū pulsus paruus pēdet; At cognoscemus à qua nam causa fiat pulsus paruus: Etenim si paruus sit & lāguidus, erit à facultate debili. Si paruus, & durus, ab instrumento. Si non adsit durities, nec languor, erit ab Vsu diminuto; Quamuis etiam à naturali statu arteriæ prouenire possit paruitas, quando arteria est exilis, paruus sit motus oportet. In ęgris tamen paruus pulsus semper à debilitate facultatis prouenit; At erit semper paruus, & creber, siue hæc debilitas sit ex debili calore, siue sit ob penuriam spirituum. Si enim fuerit paruus ex debilitate caloris cognoscemus ex frigiditate corporis, ex colore subalbido, & cæteris huiusmodi signis.

Si autem præcesserint subitæ, & maximæ euacuationes, vigiliæ, labores, tūc ex resolutione spirituum paruitas erit. Hinc quoque aduertēdum, an paruitas propria, & vera sit: an non vera, & fictitia: nam in carnosis corporibus pulsus paruus representatur, & tamen non erit verè paruus.

Celer q̃d denotet.

Alius erat pulsus celer, & tardus; Quid ex his pręsagire debemus? Celer quidem à triplici pendet causa; ob id tria præsagit, facultatem validam, instrumentum obediens, & Vsum auctum; Fit enim vel ab omnibus, vel à duabus, vel ab vna istarum causarum: Vnde si celer, & vehemens fuerit pulsus à facultate forti dependet. Si celer, & mollis ab instrumento obediente. At ab Vsu solo non fit celeritas: sed simul cum facultate, & instrumento; At si natura magnitudine posset satisfacere Vsui aucto, non ęgeret celeritate. Verum quia non potest, ideo insurgit celeritas ad defectum magnitudinis; Et si non possit celeritas, ad defectum ipsius, insurgit crebritas: Hinc in sanis pulsus celer semper est, cum magnitudine, nunquam autem paruus, & celer; Quòd si aliquando paruus, & celer appareat, id contingit ab aliqua causa præter naturam, videlicet, vel animi labore, vel ab alio huiusmodi Vires etiam resoluente, & augente Vsum.

Tardus quid annunet.

Ex tardo præsagiendum languidam facultatem, instrumentum durum, & Vsum diminutum.

Creber quid pręmōstret.

Alius erat pulsus creber, & rarus, quid ex his pręsagiendum? Dicimus, quòd pulsus creber arguit Vsum auctum, facultatem languidam, & instrumentum durum; Quòd si Vsus solus sit auctus cognosceris ex eo, quòd facultas non sit languida, neque instrumentum durum, nihilominus creber est. Verum pulsum hunc crebrum semper præcedit magnitudo, & celeritas: Vnde in sanis ostendit immoderatum Vsum calidorum, vel vini potus, vel ciborum, vel medicamentorum calidorum. In ægris verò Vsum auctum ab ingente caliditate arguit. Quòd si pulsus sit creber, & durus à duritie arteriæ proficiscitur. Si creber, & debilis causa est debilitas facultatis, quòd nequeat dilatare quantum est necessarium: ob id crebricat.

Ra.ᵘ q̃d prędicat.

Raritas verò pulsus prædicit robustam facultatem, instrumentum Molle, & Vsum diminutum; Etenim à facultate robusta distenditur arteria quantum Vsus exigit; Ab instrumento molli fit aliquando raritas; Nam si facultas sit mediocris; quia arteria est mollis, & motui non resistit: ideo ipsam distendit, quantum Vsui est necessarium, & est rarus: Quia celeritate, crebritateq; non eget: Vsus tamen diminutus facit raritatem, & in sanis corporibus non arguit malum.

Raritas I ægris ab vsu diminuto periciosa. 3. de præsag. ex puls. 4.

At in ægris raritas ab Vsu imminuto est valde periculosa, & læthalis; & hoc quando ex propria raritate, & naturali in maiorem transit; vt experimur in quibusdam febribus pestilentialibus tertio de præsagitione ex puls. cap. 3. Et hinc accidit, vt plurimi subito moriantur, & aliquando moriantur vigilantes, vti quando Cor calidum est, & humores frigidi: aliquando moriantur dormiētes, quando Cor frigidum, & humores calidi: Cognoscitur tamen hoc, idest si Intemperies fuerit frigida: quia pulsus est summè languidus, & paruus: raritas tamen est naturalis; At si Cor calidum, Contenta frigida sint, pulsus erit summè rarus, non tamen ita languidus, sed mediocriter valida est facultas.

An creber pulsus an rarus in febribus sit potior, vel deterior.

Hic dubitant Doctores, qui pulsus in febribus melior sit, an creber, an rarus. Respondetur ex Galeno quòd in febribus meliores sunt crebri raris; & ratio est: quia fiunt crebri ab Vsu aucto Concomitante etiam facultate valida secundum magis, & minus. Raritas autē in ægris fit à facultate debili, duritie arteriæ, & Vsu diminuto: ob id semper peior est.

Vehemēs quid prænunciet.

Alius est pulsus vehemens, & languidus; vehemens ergo arguit robur facultatis, vt quo vehementior, eò melior dummodo non excedat limites naturales: Quia pro tunc non prædicit robur facultatis, sed Irritationis potius naturæ.

Langui. dus q̃d.

Languidus semper arguit debilitatem facultatis, & quò languidior est, eò maiorem Virium lapsum, & defectum, & extinctionem denotat: siue debilitas sit ex euacuatione, labore, animi passionibus immodicis: siue sit ex compressione, & aggrauatione humorum: siue sit per irritationem ab humore aliquo maligno.

Mollis quid.

Alius erat mollis, & durus pulsus: & tunc mollities prædicit arteriæ humiditatem, & mollitiē naturalem in his, qui vtuntur immodico potu, uel cibis humectātibus, vel balneo, vel otio. In statu verò præter naturam si pulsus fuerit mollis arguit humidum corporis habitum, vt in hydrope: arguit somnum profundum: arguit peripneumoniam: arguit apostemata flemmatica, & similia, quæ arterias humectare possunt.

Durus quid.

Durus uerò pulsus tria prędicere potest primo de diff. feb. cap. 7. vel siccitatem corporis, & arteriatū, factam à febre; vel arguit congelationem à frigore, vel tentionem neruorum, seu partium neruosarum, quomodocunque fiat, siue per repletionem in spasmo, siue per inflāmationem, vt in pleuritide, & alijs huiusmodi affectibus.

De prognosticis pulsuum respectiuorum.

QVoniam pulsus in relatione, & in respectu erat triplex, vel per respectum ad ordinem, & dicebatur ordinatus, vel inordinatus: vel per respectum ad naturam, & dicebatur ęqualis, & inæqualis, cū rhythmo, & sine rhythmo. Primū

de

de ordinato, & inordinato, quid præsagiendum sit videamus.

Ordinatus pulsus, quid significet. Et quid inordinatus.

Ordinatus ergo, vel consideratur in statu naturali, vel præternaturā. Si in statu naturali consideretur semper arguit bonum, idest æqualitatem, & permanentiam causarum naturalium, pulsum efficientium in eodem statu; sicut Inordinatus arguit causam aliquam non naturalem: Quòd si ordo consideratur in morbis dicitur ex Gal. a. de Caus. pul. cap. 14. quòd ordinatus minus malus est, quàm si sit inordinatus: Quia ordo significat naturæ prçualentiam; ergo ordinatus præternaturam indicabit naturæ æqualitatem, seu causarum æqualitatem, naturam imitantium.

Dubio.

At Struthius, & alij moderniores, & Mercatus dicunt, quòd ordinatus in affectibus præternaturam peior est inordinato: Quia ordinatus arguit causę prçsernaturam firmitatem, & æqualitatem, quæ ægre superari potest, vt quarto Aph. 30. dixerit Hypp. Quæcunque febres eadem hora occupant, difficile iuditium habent. i. longum: Quia causam arguit fixam. Præterea dolores colici determinato, & ordinato tēpore inuadentes deteriores sunt inordinatis: sic pulsus qui paruus v. g. & ordinatus, est magis malus, quàm inordinatus, idest qui modo paruus, modo magnus est: cum hoc tamen q̄ tùm ordinatus, tùm inordinatus mali sūt; sed ordinatus magis malus est.

Sol.

Nos tamen aliter dicamus, quòd aliud est præsagire longitudinem, & breuitatem morborum; aliud est præsagire salutem, & mortem, vt 3. prognos. 39. Ordinatio enim in præternaturam affectibus, & si arguat longitudinem morbi; quia arguit æqualitatem, & firmitatem causæ, tamen non arguit salutem, & mortem; vt inde dicatur peior inordinatione; ideo ex ordinatione indicatur salus, quantum est ratione sui: quia ordinatio est à natura regulante causas præternaturam 3. de crisib. decimo, natura regulans, & ordinata est: quæ regulatè, & ordinatè procedit. Inordinatio verò neque indicat salutē, vel mortem: Quia materia est mobilis, & fluxibilis: ob id non sumitur inditium salutis, aut mortis; quamuis sumatur inditium longitudinis, & breuitatis.

Ordinatio in morbis cur melior inordinatione, cōtra nonnullos.

De præsagijs pulsuum inæqualium.

Aequalis, & inæqualis, quid denotat.

PVlsus æqualis in sanis corporibus semper bonū arguit, nempè sanitatem: Inæqualis verò non perfectam sanitatem; In ęgris æqualis semper arguit malum fixum, nempè materiam, seu dispositionem, vt in pulsu hectico apparet, vbi obseruatur æqualitas, quamuis pulsus in se sit inæqualis.

Inæqualitas singularis magis periculosa, quam systematica.

Inæqualis arguit malum; & quoniā inæqualitas erat duplex singularis, et collectiua; singularis duplex, in una parte arteriæ, & in pluribus partibus Arteriæ. Omnes hæ inæqualitates malū prçsagiūt. Verum est quòd singularis inæqualitas siue in una parte arteriæ, siue in pluribus grauior, & magis periculosa est, quàm sit inæqualitas collectiua: Quia grauior est causa, quæ unicam pulsationem vitiat, quàm quæ aliquas pulsationes vitiat, & non omnes. vnde Galenus secūdo de prçsag. ex pul. 4. inquit intermittēs in uno pulsu deterior est intermittente in pluribus pulsationibus, dummodo tamen sint cum paritate causę. i. ambę intermissiones à languida pendeant facultate; Etenim si intermissio fiat in unica pulsatione à uitio instrumenti, non semper est periculosa: Quia, & aliquādo salubris, ut in pulsu caprizante experimur, qui de genere intermittentis est. Ergo cum inæqualitas singularis mala in se sit, & magis mala, quàm collectiua, tamen ut certum fiat præsagium in morbis semper consideranda est morbi conditio, seu magnitudo, & causæ efficacia. Vnde Intermitens in vno pulsu malū prædicit, & magis malū si à languida facultate pēdeat; vnde si motus sequens primum motum celerior fuerit, & uehementior, significat bonum, idest naturam eualuram; sed si æqualis, vel minor, significat malum. Præterea considerandum est quietis tempus in hac intermissione, vt quò longius est, eò deterius, quò breuius, eò minus malum.

Intermittēs in uno pulsu deterior intermittente in pluribus pulsationib.

Intermissio à uitio instrumēti non semper periculosa.

Intermittens in vno pulsu quid prædicat.

Myurus imparcitatus, & Dicrotus pernitiosissimi.

Sic Myuri pulsus, Imparcitati, Dicroti pernitiosissimi sunt; Dicroti tamē, seu bis ferientes humorū impuritatem, seu malitiam arguunt; Imo inæquales singulari inęqualitate, omnia mala quæ præsagiunt, inęqualitate collectiua presagiunt deteriora.

Inæqualitas collectiua quid arguat.

Inæqualitas collectiua semper mala est, siue sit æqualiter facta, siue inęqualiter facta; arguit enim, vel uitium facultatis, uel instrumentorum, vel facultatis, & instrumentorum simul.

Inæqualitas æqualiter deterior.

Verum quidē deterior est inæqualitas æqualiter facta, quàm inæqualitas inęqualiter facta: Quia quę fit inęqualiter arguit instrumenti; seu arterię ineptitudinem, seu impedimentum: At quæ fit ęqualiter arguit facultatis defectum, qui semper est deterior defectu instrumenti.

Facultatis pulsificæ vitia.

Facultatis uitia erant; Quia vel est onerata à multitudine, vel distracta propter inæqualē intemperiem cordis, vel irritata à maligna humoris qualitate, vel ab eiusdem humoris mordacitate, & hinc quia inæqualitates hę uitio facultatis fiunt, arguunt periculum mortis per suffocationem Virtutis.

Instrumenti vitia.

Instrumenti uitia erant, vel quia arteria est obstructa, vel adstricta, seu compressa, vel plena; & hinc si obstructio, compressio, uel plenitudo maximæ fuerint, maximum periculum minantur. Si verò paruę fuerint, minus periculum significabitur.

Sed quomodo cognoscā, quando impedimentum instrumenti, nempe obstructio, & plenitudo sit maxima? Cognoscetur, ex eo, quia si inæqualitas facta ab his causis sit ualde perspicua, seu valde sensibilis, & frequenter facta arguit maximum impedimentum, nempè maximam obstructionem, & plenitudinem: ob id maximum imminet periculum. Si verò inęqualitas non sit ita clara, imo dubia, & quasi insensibilis, & rarò fiat, arguit hoc impedimentū non ita magnū ex obstructione, vel plenitudine, vel compressione: imò ratione loci poterim° prçsagire; Quia impedimentum hoc vel est in instrumentis prçmentibus arterias, aut in arterijs, vel in tunicis arteriarū, (imbibiti videlicet, & inherentes homores,) uel in osculis cordis. Si in venis, & arterijs fuerit impedimētum minatur periculum non maximum. Si verò in tunicis maius periculū. Si in osculis cordis maximū periculum. Quę cognoscere possumus ex eo: Quia si inęqualitas est haud frequens, arguit esse in venis, uel arterijs. Si est frequens, & pluries facta, arguit maximam adesse plenitudinem, & obstructionem in tunicis adhęrētem. Quòd si cum inęqualitate adsit syncope, impedimentum, idest plenitudo, uel obstructio erit in osculis cordis; & hęc inęqualitas arguit mortem.

Quid ex impedimēto instrumēti præsagiri possit.

Insuper considerandę sunt humorum qualitates excitantium obstructionē, vel plenitudinem; Etenim si sint humores multi, & maximè, sanguinei qui faciunt inæqualitatem: hęc inęqualitas erit omnium lenissima, vt non arguat periculum: si tamen citò succurramus. Potest enim hęc plenitudo statim auferri, nempè venę sectione, & hoc cognoscetis ex signis redundantis sanguinis. Quòd si inęqualitas fiat ab alijs humoribus à sanguine, erit periculosa, poterit enim auferri purgatione, quamuis non ita facillime, ut prima.

Quod si inęqualitas fiat à uitiosis, & grossis humoribus hęc periculosissima: Quia humores erūt rebel-

les,

les, & egent longa incisione, & interim fortasse suffocabunt ipsam virtutem.

Quid inæqualitas ex facultate præanunciet.

Aliquãdo hæc inęqualitas erit à facultate: Vel quia onerata, & grauata, distracta, vel irritata; & ex hac causa non semper prædicere malum debemus; Nam si inæqualis fuerit pulsus vehemens, & validus tunc significat naturam pugnantem cum causa grauante ipsam; Quòd si fuerit inæqualis, & languidus, seu magis languidus, quàm vehemens, magis tardus, quàm celer, magis rarus, quàm creber: tunc malũ expectandum est; est enim signum facultatis debilis, superatæ à causa, considerando tamen insimul alia signa, nempe vrinas, & alia symptomata; Quia nunquam est fidendum vnico signo, sed pluribus. 3. prognost. 37.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate distracta, & hæc est periculosissima; Quia arguit intemperiem inæqualem cordis, & vix curari potest, etenim si cures partem calidam cordis, auges frigidam; si frigidam, calidam augemus: adeò, vt semper malũ stet in augmento.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate irritata, & est signum malum secũdum magis, & minus; Nam si à venenositate irritetur, maximũ malum arguit; imò, & mortale signum, vt in febribus quibusdam malignis obseruatur; Quòd si non à venenositate, sed à mordacitate, non erit ita periculosa inæqualitas.

Et hic notate, quòd non potest fieri inæqualitas hæc collectiua à virtute simpliciter, seu essentialiter debili. v. g. ratione alicuius maximę vacuationis; Quia pro tunc facultas hæc erit æqualiter debilis, & faciet pulsus paruos, languidos: Quòd sanè docuit Galenus secundo de præsag. ex puls. capite quarto inquiens,
" cum debilitata duntaxat est facultas cordis,
" non degrauatur tamen ab humoribus; hic omni-
" no pulsus parui fiunt, & languidi ex facultatis imbe-
" cillitate: nulla verò illis adest inæqualitas, nisi quan-
" do corpus cordis inæquali intemperie detineatur.

Verum nos de hac inæquali cordis intemperie nuper diximus; illud autem denuo addamus; Quòd inæqualitates, quę fieri dicuntur ex duplici intemperie, communes quidem videntur & alijs affectibus: Vnde qui huius classis anonymi vocantur, modo ab onerata facultate: modo à vitiato fiunt instrumento:

Anonymorum pręsagiũ ex eorũ causis petendum.

Quare, & in horum causis inueniendis, vt certũ ex his fiat præsagium, omni diligentia vti debemus. Quoniam, verò sicuti à Systematica inæqualitate æquali, pulsus fieri diximus inæquales quidem, sed æqualiter, & inter hos enumerauimus Decurtatum, seu Myurum, siue caudam Soricinam deficientem, & Myurum reciprocum, & nonnullos addidimus nomine carentes: ita ab eadem collectiua inæqualitate inęqualiter facta pulsus inęquales inæqualiter fieri affirmauimus: qui videlicet inter pulsationes plurimas non eandem seruant distãtiam, & inęqualem etiam pręseferũt inęqualitatem aut in vna, aut altera pulsuũ qualitate; magnitudine scilicet, aut paruitate: celeritate, aut tarditate, crebritate, aut raritate, & huiusmodi: Atque ex horum numero erãt & Anonymi quidam, & pręserum Intermittens in pluribus pulsationibus, & Intercurrẽs, & Deficiens: ideò de his pariter, ac eorum pręsagijs à nobis est dicendũ, & eo magis id in præsentia exequendum est; cum iam cõstet, quid annuncient pulsus ex inęqualitate singulari prodeuntes: nempe Intermittens in vna pulsatione, Imparcitatus, atque Dicrotus. Qui quidem omnes perniciosi sunt, dum vitio potissimum facultatis fiant; maxime enim denotant facultatem debilem, aut apprimè obsessum instrumentum. Quamuis, & ea inter hos sit differentia, vt Imparcitatus minoris quidẽ videatur esse discriminis, & diutius perferri possit ab ægrotantibus, quàm intermittens in vna pulsatione:

Imparcitatus minoris est discriminis intermittente in una pulsatione.

Minus enim imbecillem arguit facultatem, cum fiat à facultate sanè debili, sed aggrauata: ideoque nitente expellere id, quòd sibi est impletum. Dicrotus verò, & ipse (vt dictum est) perniciem haud dissimiliter minatur: facultatem enim ita vitiatam significat, vt in medio cursu cogatur retrahi, & motum efficere contrarium; denotat non minus & causam apprimè infensam, vt potè humores impuros, ac putridos, siue fuliginosos ex his vapores, qui à debili alioquin facultate vinci nequeant. Atqui, & cuique manifestum est ex antedictis, quid itidem pręsagiendum sit ex cauda Soricina, seu ex Myuro deficiẽte seu nõ reciproco, tũm ex reciproco: Qui ex inęqualitate collectiua, sed ęquali fiunt. Quippe qui facultatis imbecillitatem pariter, seu resolutionem denotant; Quod faciunt & Myuri singulares, qui præterea corporis gracilitatẽ solent ostendere; Verum & dicti quoque in hoc differũt, quòd Myurus deficiens, seu non reciprocus maiorem annunciet imbecillitatem, vt tandem ad immobilitatem perueniat facultas, dum magis, ac magis secedit à corde, Myurus verò Reciprocus, & si non ita perniciosus sit, & minus, quàm sit intermittens, & minus adhuc, quàm deficiens alterius classis, qui omnium est periculosissimus: languidam tamen, & ipse facultatem significat, sed quæ, etsi plurimum sit aggrauata, iterum tamen ad arterię eleuationem, vel maiorem, vel saltim æqualẽ insurgit; siue id sibi propria ratione, seu ab intemperie, vel causa instrumenti coniungat. Iã verò de his, quos nuper examinandos proposuimus; qui porrò inęquales inęqualiter fiunt, sermonem aggrediamur. Et primum de intermittente in pluribus pulsationibus dicamus.

Dicrotus quid significet.

Cauda soricina deficiens, seu Myurus nõ reciprocus quid pręnunciet. Myurus Reciprocus quid.

Intermittens in pluribus quidem pulsationibus erat, qui propter sui raritatem extat inæqualis, & eò quia inter plures pulsationes ei vna, aut altera deest pulsatio, aut duo, vel tres; atque rarior, quàm par sit efficitur, intermissionis ob id nomen est adeptus. Hic ideo cum fiat à facultate non ita debili, aut aggrauata, vt fit intermittens in vna pulsatione; meritò non ita prauus censebitur. Non enim teste Galeno 2. de pręsag. ex puls. cap. 4. ita incommoda est inęqualitas, quæ in aceruo consistit, quàm quæ vnius pulsus inęqualitas est; In hac etenim, quę fit in pluribus obseruatur quippe facultas non ita resolui, aut opprimi, quemadmodum in ea, quę fit vnica pulsatione: Nam hęc per plures pulsus non intermittit, vt propterea minus quoque facultatis, aut instrumenti vitium arguat; & ideo minus etiam periculi ostendat. Imminuitur periculum dum huiuscemodi pulsus vitio pręsertim fiant Instrumenti; tunc enim minus languidi, ac parui sunt: nisi noxa sit in osculis cordis. Languidi tamen, ac parui omnes quidem fiunt ab imbecilla facultate; atque hinc, qui intermissionem vnius pulsus tempora non habent excedentia, non ita sunt periculosi; periculosiores euadunt, qui diutius quiescunt; & qui duorum pulsuum tempora intermittendo pertranseunt perniciosissimi fiunt; vt ab his vix quisquã liber euadat: Senes tamen, atque pueri non adeò intermittentibus pulsibus succumbunt; sicuti è contra ex iuuenibus nullus, (quòd etiam attestatur Galen. 2. de pręsag. ex puls. 4.) euadere obseruatur, nisi forte qui sui natura huiusmodi habeat. Huius autem ratio desumitur ex Hipp. 2 aphor. 34. Quandoquidem in morbis minus periclitantur, quorum naturę, aut ętati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus nihil secundum istorum conuenit. At senibus, & pueris ex facili quidem, ac leui occasione contingit in actionibus mutatio: non ita porrò iuuenibus; Quare in his maximum naturę excessum patiuntur iuuenes, & ob id magis periclitantur, quam senes, & pueri.

Intermittens in pluribus pulsationibus quid portendat.

Senes multi, & pueri ex quiete ĩẽporum vni' pulsuum euadũt, iuuenũ autẽ ne ex hac quidẽ vllus.

Inter-

Intercurr. quid. & noter. Intercurrens est ille, quando loco quietis fit alius ictus, vt videatur alius pulsus, hic est bonus, & securus; Quia arguit facultatem validam aggrauatam pugnantem cum causa morbi, & non esse pigram ad pugnandum; vnde victoriam, & salutem per crisim futuram prædicit talis pulsus.

Deficiens quid. Deficiens porrò est, quando motu destituitur Arteria secundum sensum, & hic est valde periculosus; imo periculosior intermittente; Quia addit aliud supra intermittentem; Etenim intermittens est, qui deficit, & inæqualis est ob raritatem; At deficiens deficit, & inæqualis est ob paruitatem, semper enim paruitas deterior est raritate.

De Præsagijs ex pulf. cum rhythmo, & sine rhythmo.

PVlsus cum rhythmo erat quando v. g. Celeritas dilatationis est æqualis Celeritati contractionis, vel tarditas dilatationis tarditati contractionis; Et tunc ille pulsus arguit corpus sanum, & temperatum in suo genere. Si autem Contractio est dilatatione velocior, vel è contra, fit pulsus, sine rhythmo, qui si in sanis corporibus reperiatur, ætatis, vel sexus, vel temperaturarum, vel animi passionum est indicium.

Calor duplex. Sed vt melius rem hanc declaremus, notandum quòd duplex est calor in nobis, quidam naturalis, quidam præter naturam. Naturalis, quia dicit qualitatem calidam, facit dilatationem attrahendo aerem pro sui refrigeratione, pro sui refrigerio; At calor præter naturam, quia fuliginosus, vt plurimum est, vltra qualitatem calidam habet etiam fuligines, & vapores: Propterea facit contractionem ad expellendum illos vapores; Et hinc est, quòd indiget celeriori, & velociori contractione quàm dilatatione: Et hinc dico, quòd dilatatio Celer vult refrigerationem caloris natiui: Contractio verò Celer vult expulsionem vaporum: Et hinc sequitur quòd in febribus putridis est velocior Contractio dilatatione; Quia multi vapores adsunt expellendi, & ita apparet In principijs accessionū, & dicitur pulsus rhythmus impar.

In optimè verò sanis maior, & velocior est dilatatio Contractione: quia non adsunt vapores expellendi; sed tantum qualitas caloris, quæ indiget refrigerio: ob id si celer dilatatio, & celer erit Constrictio; Quia calor agens in humidum eleuat aliquales vapores, & tunc fit pulsus cum rhythmo; At quādo rāra est, & maxima Imparitas fiet pulsus sine rhythmo, vt in statu præter naturā: humores etenim crudi egent Concoctione à calore. Calor verò intendens Corrigere, eleuat vapores, quibus eleuatis redditur Contractio maior, & plus tollo velocior, ut illos expellat. Vbi verò natura concoxit illos humores rebelles Contractio non est valde celer: sed parum plusquàm dilatatio, & tunc est signum, quòd humores sunt concocti, & superati à natura; Vnde Galenus primo ad Glauconem, capitulo secundo ait signa Coctionis desumi ex Pulsibus, & Vrinis modo prædicto.

Hac etiam ratione in senibus contractio velocior est dilatatione; Quia fuligines à calore debili eleuantur. In Iuuenibus verò celerior est dilatatio contractione: Quia viget calor, qui eget dilatatione pro refrigerio.

Hinc si pulsus obseruet proportionem propriæ ætatis, arguet temperamentum naturale, & proprium, & bonum. At si obseruet proportionem propinque ætatis malus est; Deterior verò quando feruat proportionem distantis ætatis; Quia hi pulsus cum nota aliqua fiunt maiori, vel minori; vt quanto maior, vel minor est recessus, maior, vel minor fit nota.

De Præsagijs Pulsuum Inæqualium Compositorum.

ET primo de vndoso agamus, de quo Galenus agit secundo de præsagitione ex pulsibus nono. Hic aliquando bonus, aliquando malus; bonus est in febribus apparentibus signis coctionis; Quamuis nimiam redundantem humiditatem denotet; nihilominus arguit sudores Criseos in statu morbi, maximè si vehemens fit, & alius pulsus. Vndosus pulsus quid annunciet.

Aliquando est malus, & ostendit morbos humidos, vt febres quotidianas, hydropes, ascitem, & anasarcam; nisi adsit Scirrhus, seu inflammatio in visceribus, vel in partibus propinquis arterijs, quæ solent immutare pulsus, ita vt in angina, & pleuritide pulsus non fit Vndosus. Fit ergo pulsus vndosus à facultate onere pressa, & grauata.

Vermiculans quid significet. Quoniam Vndosus definit in Vermiculātem: ob id malum affert signum Vermiculans; significat. n. naturā deijci, & debilitari, fit etiam concurrente arteria molli, ut Vndosus; sed à uirtute Imbecilla, è contra vndosus a virtute robusta, obseruatur ergo huius modi pulsus Vermiculās in his, qui passi sunt immodicas inedias, & euacuationes, & tunc nō est ita malus, quando virtus restitui potest Vino, & Carne; Quia defectus est in spiritibus; at quando defectus est in partibus solidis principalibus, vt in pthysi, in Empyemate malum est signum: virtutis enim arguit imbecillitatem, quæ subleuari minimè potest.

Formicans quid. Aliquando Vermiculans degenerat in Formicantem, & hic pessimus est, & mortem prædicit: Quia arguit maximam virtutis imbecillitatem, vt vix recuperari possit, nisi tamen hic pulsus Formicans dependeat ab aliquo errore externo resoluente spiritus; tunc enim emendari potest: Quia virtus refici potest Carnibus, & Vino roborantibus, & regenerantibus spiritus; Nam sicuti subito resoluuntur spiritus; ita subito generantur; ob id non est maximi periculi; At hic vnum notandum, quòd in febribus acutis, non fit pulsus Formicans; quia in Formicante lentè mouetur arteria; at in acutis celerrimè: quia Vfus est auctus à caliditate, & tunc potius faciet celeres, & crebros præ debilitate.

Caprizans quid. Caprizans pulsus bonus est, & sine periculo cum in principio est tardus, & vltimo celer: arguit enim facultatem validam, & futurā uictoriam supra morbum: maximè si Vrina fuerit bona cum bono sedimento Crisim futuram breui tempore prædicit, dum modo secunda motus pars post contractionem non fit imbecillis: tunc etenim significat pugnam dubiam, & facultatem non admodum præualentem.

Serrinus quid. Serrinus Pulsus malum arguit quarto de causis pulsuum. 7. & 8. imò mortem aliquando; arguit enim maximam internam inflammationem; adeò vt nisi virtus sit fortis, ipsi non euadant; siquidē tunc cruda cum sit inflammatio, vires autē debiles; eget tempore, vt concoquatur, & vires languidæ perferre, & expectare coctionem illius nequeunt, vt interim succumbant, & mors sequatur. Si igitur virtus fuerit debilis certum inditium est mortis, vt in pleuritide apparet, vbi sola spes est in virium robore.

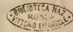

Conuulsiu. quid. Conuulsiuus pulsus quandoque bonus, quandoque malus: bonus quando in principio morbi apparet: quia tunc prouenit à repletione distendente: malus, quādo accidit post morbum, post euacuationes,

post

post nimium calorem, & nimiam siccitatem, & tunc lethalis est, vt apparet in singultu, & in spasmo ex inanitione proueniente.

Tremulus qd. Tremulus semper malus est: imo mortem prædicit; quia pro tunc arteria conuelli incipit, siue enim fiat in febribus ex musculorum tremore, vbi morbi longitudinē significat; siue corde, & Arterijs trementibus, & tunc imminentis mortis præludium est; maximè tamen inflammationem cerebri denūciat cum arterijs communicantem.

Palpitās quid. Palpitans pulsus, nō est omnino periculosus; quia causam parum persistentem habet, ut est flatus; et aliquando palpitans est ex corde, & arterijs: aliquando ex corde tantum; si ex corde, & Arterijs dependeat maximam aquositatem in capsula Cordis congestam arguit; at si ex corde tantum, vt quando palpitatio non est continua, tunc fit ex uaporibus flatuosis eleuatis ex ventriculo, vel alijs partibus petentibus Cor, & tunc est malum: solet enim accidere in pestilentijs.

Strepens quid. Strepens arguit arteriæ locum vacuum, aere plenum, & duritiem Arteriæ, & hic reperitur in magnis febribus senū, vel in his, qui forti spasmo corripiūtur, vel in corporibus emaciatis, quæ nutrimento egent.

Hecticus quid. Hecticus pulsus affectum diuturnum arguit, quòd si robur adsit virtutis possunt euadere, aliàs moriuntur. Potest tādem pulsus prædicere morbos aliquos, & partes aliquas affectas, uidelicet Cor, Cerebrum, Pulmones, Thoracem, Hepar, Vētriculum, &c. Sed de his in morbis particularibus fiet exacta mentio.

F I N I S

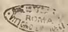

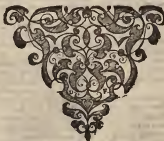

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Primum Aphorismorum Hippocratis Librum DOCTISSIMA, ET DILVCIDISSIMA EXPLANATIO.

In SCHOLIS per ordinarias Lectiones tradita: & ad faciliorem intelligentiam, decentem in ordinem digesta.

LECTIO PRIMA.

CONSVEVERVNT (Auditores Nobilissimi) omnes ferè HIPPOCRATIS Expositores locum hunc ascendentes, in suarum Lectionum initio multa sanè præfari, vt Medicinæ laudes ad summum efferant: vel susceptum negotium arte elaboratum, atque vigilijs excultum (non absque ambitionis ostentatione) demonstrent. Nos verò hùc ascendentes, vt sinceram, & absolutam quidem, minimè tamen fucatam studiosis doctrinam tribuamus: statim ad ipsos APHORISMOS interpretandos accedamus. Neq; mihi elaborandum est, vt vos inflammatos reddam. Video enim vos satis superq́ue ardentes, vt eos vos esse non ignorem, quales ad Philosophandum natos Plato in Repub. insinuebat; Vos enim liberos, moratos, atque maximè idoneos conspicio; Accedit etiam quòd vos incredibili vestra humanitate me ad hanc sedem eleuastis: & ob id me vultrati vestræ paratissimum semper audietis; Et ideo audacter, ac hilari etiam animo propositam rem aggrediar. Ceterum cum negotium hoc arduum sit admodum: tum quia paucis Medicinam ferè vniuersam continet; tum quia Hippocrates secundum Galenum primo de vsu. part. 9. Vox Dei dicitur; Ideo diuinum est implorandum auxilium, cuius maxima vis existit. Imo Plato eius vim vidés in Protagora, vel Sophista dicit, optimos esse illos, quos diligunt Dij. Ideo in quarto de legibus dicit, Deum primum ad Ciuitatis constitutionem vocemus. Oremus igitur & nos, vt diligamur à Deo, vtq́ue sua benignitas nobis, vobisq́ue impartiri possit. Quare in proposito nostro negotio distinctè procedentes, ac supernacanea omittentes hoc pacto progredicmur. Primũ nãq; de natura Aphorismi differemus: Secundo proponemus ordinẽ Aphorismorũ inter se; Vt eos sicuti anulos in catena coniunctos quisq; videat: Tertio methodum in quacunque Aphorismi declaratione obseruandã ponemus: Quarto Aphorismos, exponemus: In quorum expositione necessarium est discursum conferentem vniuersæ Medicinæ facere. Quò ad primum vos moneo, me nemini Authori fore addictum, nisi verum dicat: Meum tamẽ institutum est ad duplicis classis viros velle respicere; nempè ad Antiquos, & ad Iuniores. Inter Antiquos eligi potest, vt monet Galenus in suasoria Oratione ad artes Hippocrates, & Plato: Eos enim voluit esse, veluti Dei ministros, & veluti Mercurios; Nos tamen non modo hos, sed & Aristotelem, atque Galenum etiam colemus. Per Iuniores

Hippocratis. (margin)

Quatuor proponũt prælibanda. (margin)

Quos auctores sequi vedit. (margin)

Vsus pulsuum triplex.
Facultas, & instrumentum propter usum.
Causæ secundariæ triplices.

sunt triplices, facultas uitalis, quæ tẽperamentum dicitur, instrumẽtũ, idest arteria, & vsus, cuius gratia fit pulsus. Qui vsus triplex est, primus pro refrigerando calore, secundus pro expellẽdis cineribus calidis, in corpore genitis, tertius pro generandis spiritibus: vnde facultas, & instrumẽtum sunt propter vsum: Quia semper facultas, & instrumẽtum nituntur vsui satisfacere. Causæ secundariæ, quæ tantum alterant pulsum, & non generant, sunt triplices: naturales, non naturales, & præter naturam. Causæ naturales sunt tres, ætas, sexus, & temperamentum. Non naturales sunt sex, aer, cibus & potus, inanitio, & repletio: motus & quies: somnus & uigilia, & animi accidentia. Causæ præter naturam sunt tres causa morbi, morbus, & symptoma. Hinc apparet differẽtia inter causas primarias generantes, & secundarias tantum alterantes. & prima est quia primariæ causæ generant pulsum, & insimul alterant. Secundariæ verò tantũ alterant, & nõ generant. Secunda est differentia, quia secundariæ causæ alterant mediatè, idest inquantum alterãt primo causas primarias: At primariæ pulsum alterant immediate. i. nõ mediante alia causa. Cum tres sint causæ primariæ immediatè alterantes, & generantes pulsum, de his ergo tractabimus: supponentes primò, quòd omnis causa primaria tripliciter diuiditur, ut uirtus, seu facultas, quę est causa primaria pulsus, vel est uehemẽs, vel moderata, uel debilis: Sic instrumentum, quòd etiam causa est pulsus, uel est molle, uel mediocre, uel est durũ. Vsus, qui etiam & ipse est causa primaria, & uel est auctus, vel mediocris, uel diminutus. Secundo supponendũ, quòd omnibus his causis primarijs, & uis, & cõdictio est, vt faciãt duplices pulsus, uel proprios, peculiares, essentiales, seu cõuertibiles: Vel nõ proprios, sed familiares. Verum nõ omnes causæ primariæ habent pulsus proprios, & familiares, sed aliquæ ut est facultas, & instrumentum habent proprios, & familiares; At usus, quia uarius est, & indeterminatus non habet proprios pulsus, seu conuertibiles, sed tantum familiares, seu consequentes.

Prima differentia inter causas pulsuũ.
2.
Primariæ causæ diuisio.
3. Facultas. Instrumẽtum. Vsus.

Qui dicantur pulsus proprij, & qui familiares.

Proprij ergo, & essentiales pulsus sunt, qui ab una dictarũ causarum propriarum proficiscuntur. Familiares uerò sunt, qui à pluribus causis primarijs possunt dependere, uel à duabus, uel ab omnibus tribus.

Pulsus proprius, siue essentialis cõuertibilis cum sua causa.
Pulsus familiares, seu cõsequentes.

Vnde pulsus essentialis est conuertibilis cum sua causa essentiali, & hinc facultas ualida habet pulsum proprium, & conuertibilem, qui dicetur pulsus ualidus, seu uehemens; adeò, vt possint dici ad conuertentiam facultas uehemens, ergo pulsus uehemens, pulsus uehemens, ergo facultas uehemens. Sic facultas languida, ergo pulsus languidus, & è contra; sic facultas moderata habet pulsum moderatum, & e contra. Habet etiam facultas nõ solum pulsus proprios, sed familiares, seu consequentes, ut est pulsus magnus celer, & rarus, qui sequuntur uehementem pulsum. Eadem ratione facultas languida habebit pulsus suos familiares: uidelicet paruum, tardum, & crebrum seu frequentem: Ita & moderata facultas moderatos pulsus habebit.

Pulsus proprij instrumenti.
Familiares.

Sic dicendum de instrumento .i. arteria, quæ habet suos pulsus essentiales, ut molle instrumentũ mollem pulsum; durum instrumentum durum pulsum, mediocre instrumentum, mediocrem pulsum, ut dici possint ad cõuertentiam. Habet non solum essentiales, sed etiam familiares: itaque instrumentum molle habebit magnum, celerem, & rarum. Instrumẽtum durum habebit familiares paruum, tardum, & crebrum, ita instrumentum moderatum moderatos habebit.

Vsus ut se habet.

Vsus tamen quoniam indeterminatus, & uarius est, & multiplex, habebit varios pulsus, familiares tamen non proprios, nisi Vsus complicetur cum facultate, uel instrumento. Ex se uerò nõ habet proprios, sed habebit aliquos familiares magis, quibus commodius satisfacere possit usui, seu refrigerio caloris; Eget ergo calor cordis refrigerio; quia auctus est: at potest augeri, vel secundum naturam, vel præter naturam: vterque calor facit usum auctum, vt si abundet secundum naturam egeat magna dilatatione, non tamen magna cõstrictione. Si autem abundet calor præter naturam eget magna dilatatione, & magna constrictione pro refrigeratione aucti caloris, & pro excernendis cineribus suffocantibus calorem; & tunc pulsus qui solet satisfacere usui aucto erit magnus; & si Vsus erit magis auctus, erit magnus, celer, & creber; Vt intensius per hos pulsus possit calor auctus refrigerari. Id enim quod non potest magnitudine refrigerari sola, ei supplet celeritas, & quod nõ potest celeritas, supplet crebritas; Vt minori quiete moueatur arteria: At si calor præter naturam auctus fuerit, & sit putridus: quia tũc dupliciter est auctus, ex propria intensione, secundũ ex cinerum calidorum multiplicatione; ob id eget maiori refrigerio, & hinc erit pulsus magnus, celer, & creber, seu frequens, non solum circa dilatationem, sed etiam penes constrictionem; & hoc cũ distinctione; nã si Vsus fuerit auctus cum virtutis robore tunc erit magis familiaris pulsus magnus; si uerò sit cum virtutis imbecillitate, vt in conualescentibus accidit; tunc celeritas erit magis familiaris; sic si Vsus imminutus sit, habebit cõtrarios pulsus familiares, ut est paruus, tardus, & rarus. Ita dicatur de usu mediocri, obtinebit enim pulsus medios inter magnum, & paruum, inter celerem, & tardũ, inter crebrum, & rarum; Et hoc quòad simplices causas generantes.

tantum pulsus familiares.
Pulsus vsui satisfacientes quales sint.

De complicatione pulsuum.

Complicatio facultatis cum vsu.

SI tamen hæ primariæ causæ duæ, uel tres complicentur, pulsus facient diuersos, & primo si facultas complicetur cum Vsu, tales pulsus facit.

Vel enim facultas est uehemẽs, & Vsus est auctus, & tunc fiunt pulsus vehementes, magni, celeres, & crebri. Quòd si vsus in maiori excessu fuerit, vt calor in corde sit ualde auctus cum fortissima uirtute, fiunt pulsus uehementiores, maiores, celeriores, & crebriores: Vel vehementissimi, maximi, celerrimi, & creberrimi.

Si facultas sit languida, & Vsus diminutus, fiunt pulsus languidi, parui, tardi, & crebri. At si excessus fuerit multus, fiunt pulsus languidissimi, minimi, intermittentes, & deficientes.

Si facultas fuerit uehemẽs, & Vsus diminutus, pulsus erunt moderati, & uehementes, tardiores, & rari. Si facultas fuerit languida, & Vsus auctus, erunt pulsus moderati, debiles, seu languidi, & moderatè crebri quia Vsus est auctus: Quòd si magis imminuatur Vsus, erunt pulsus debiles, parui, tardi, & creberrimi.

De complicatione instrumenti cum vsu.

QVoniã vsus non habet pulsus proprios, sed familiares nisi associetur cũ alijs duab. causis. i. cũ facultate, uel instrumento: Ideò actũ cum sit de cõplicatione facultatis cũ Vsu, modò agamus de cõplicatione instrumẽti cũ Vsu, qui pulsus fiant: Si instrumentũ molle, & Vsus auctus, erunt pulsus molles: quia vsus non habet sibi proprios, sed familiares;

erunt

erunt ob id magni, celeres, & crebri. Si facultas fuerit moderata, & Vsus auctus moderatè erunt moderati pulsus.

2. Si fuerit instrumentum durum, & vsus diminutus pulsus erunt duri, parui, tardi, & crebri, si par sit recessus vsus, & instrumēti; at si impar, vel valde remissus vsus erūt duri, minores, crebriores, tardiores.

3. Si instrumentum molle, & Vsus sit diminutus pulsus erunt molles, tardi, & rari. Quòd si mollities superet erunt maiores, seu moderati, in magnitudine: quia ex usu diminuto, & instrumento molli resultat quædam moderantia, si verò vsus magis diminutus

4. sit, quàm facultas erunt minores. Si instrumentum durum, & vsus auctus pulsus erunt duri, & quia durities resistit distentioni, non erunt ita magni; ideo erunt puls. minores, celerrimi, creberrimi, quòd si vsus magis excedit duritiem, erunt moderati in magnitudine celeres, & crebri: quia durities non resistit celeritati, & crebritati.

De complicatione instrumenti cum facultate.

1. COniunguntur multories facultas, & instrumentū, quos tamen pulsus faciant not. quòd vel facultas est robusta, vel vehemens, & instrumētum molle, & tunc pulsus erunt maiores, tardiores, & rariores.

2. Si facultas, fuerit robusta, & instrumētum durum in excessu modico pulsus erunt moderati in duritie, quòd si durities præualeat erunt pulsus parui, celeres, & crebri.

3. Si facultas imbecillis, & instrumentum molle, pulsus erunt moderatè molles in paruo excessu, in magno uerò excessu erunt parui, tardi, & crebri. Quòd si deniq; imbecillis fuerit facultas, & durum extiterit

4. instrumentū, tunc sanè pulsus fient tardi, crebri, parui. Aliquando verò omnes tres causæ primariæ connectuntur nempè facultas cum usu, & instrumento; quas combinationes secundum rationem poteritis

Regulæ. adinuenire, si minus uideatis Struthiū, Roganum, & alios. Sed vt melius has differētias calleatis notan

1. dæ erunt aliquæ regulæ, quibus facillimè combinationes has poteritis adinuenire. Prima est quòd durities arteriæ resistit magnitudini, eò quia arteria dura distendi non potest; non tamen durities resistit celeritati, & crebritati; Vnde licet arteria sit dura, nihilominus pulsus potest esse celer, & creber, quatenus ci

2. to mutat locum. Secunda Regula est, quòd tres causæ primariæ ita firmam habent inter se connexionē, vt una, aut duabus uariatis, varietur tertia; Cum hoc tamen quòd si duę sint affectæ præter naturam, non tamen in excessu. v.g. instrumentum, & usus excedant à naturali paruum, facultas verò bene se habeat idest non sit affecta præter naturam; tunc duæ illæ causæ instrumentum nempè, & vsus non possunt labefactare illam facultatem; causarum namque vis magis æstimari debet, quàm numerus: non enim semper pauciores à pluribus vincuntur, vt interdum vna, quę potens sit, magis agat, ac plus possit, quā duæ, quę imbecilles existant. Si instrumentum & vsus sint in excessu de necessitate illam labefactant, i. variant à naturali; vt si v.g. vsus sit auctus, instrumentum molle in excessu, ipsam virtutem variant, quàmuis ipsa virtus sit mediocris, & non in excessu; faciunt igitur illæ duæ causæ, ac si essent in excessu; ita dicatis de alijs causis: aduertendum autem summos, ac maximos excessus non duas tantum, sed omnes causas immutare.

Tertia regula est quòd si pulsus paruus sit de necessitate, huius sanè causam nullam efficaciorem esse arbitrabimur, quàm propriam facultatis imbecillitatem, quamuis interdum ob reliquarum causarū summum recessum minimus contingat pulsus.

Quarta regula est, quòd pulsus celer, & creber sēper arguunt vsum auctum; imò nunquam fieret crebritas, si vsui, seu necessitati satisfaceret magnitudo; Si ergo magnitudo nō satisfaciat, insurgit celeritas, q̄ si nō sufficiat celeritas, insurgit crebritas, at si vsus intentissimus sit, pro illius ratione adaugetur in his excessus. verum iam de nonnullorum præcipuorum pulsuum, ac prius de simplicium causis coniunctis, necnon de concausis agamus.

De causis quorundam pulsuum simplicium, & primum Magni, & parui.

PVlsus magni, & parui habent causas coniunctas, Causę synecticæ,
seu Synecticas, & sunt facultas, Vsus, & instrumē siue coniunctæ,
tum; quamuis aliquando sit una illarum, aliquan quæ.
do duæ, aliquando omnes tres, & hoc quando à mediocritate pulsus recesserit. Habent etiā alias cōcau- Concausæ.
sas, quæ quinque sunt, & in idem ueniunt cum coniunctis causis, sed secundatio motui aliquid præstant, idest commoditatem, & sunt crassitudo corporis, gracilitas, locus circa arteriam uacuus, grauitas superadiacentium corporum, & formationis proprietas.

Magni igitur pulsus causæ coniunctæ sunt fortitu- Magni pulsus causæ cōiunctę.
do uirtutis, obedientia instrumenti, idest mollities, & Vsus auctus; fortitudo inquàm uirtutis, quæ possit dilatare: Arteria mollis cōsentire: Vsus auctus, seu necessitas euentandi, quę à calore aucto est, quæ possit cogere facultatem, & instrumentum: hinc est, quòd eleuatur pulsus magnus secundum omnes dimensiones, & tunc dicetur magnus simpliciter. Quādo, uerò attollitur secundum longitudinem tantum, vel latitudinem, vel profunditatem tantum, dicetur magnus secundum quid, ad hunc pulsum magnum constituendum non omnes tres causæ simul de necessitate concurrunt, sed aliquę.

Parui pulsus causa est debilitas virtutis, inobedien- Parui pulsus causæ proximæ.
tia instrumenti, idest durities, & vsus diminutus; qui à pauco calore est. verū causa prima paruitatis est uirtutis debilitas: aliquando tamen fit paruitas propter duritiem instrumenti, & vsum diminutum. Quòd si De caus. longitudinis.
fuerit pulsus longus, qui videtur excurrere vltra quatuor digitos, causæ erunt facultas languida non potens mouere secundum latū, & altum, vt motus murium in sacco aliquo stricto, cum non possint secundum latum, & altum moueri, mouentur secundum longum: fit etiā longitudo ob inobedientiam instrumenti, quòd nequeat ampliare secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum. Præterea ex concausis erunt corporis gracilitas, vel propria formatio ipsius arteriæ, vt ita apta sit moueri secundum longum; solet etiam excitari ab extrinsico: idest à macie, vel cutis tensione, & duritie carnis, quæ non sinunt dilatari arteriam secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum.

Breuis verò pulsus, qui sola breuitate à naturali Causæ breuis pulsus.
deficit causa est debilitas ipsius virtutis, & concausa est arterię formatio naturalis, qua disponitur arteria, vt motu quodam breui moueatur: vel aliquando contingit propter corporis crassitiem, quæ occultat lōgitudinem, vt in corpore Carnoso.

Lati pulsus causæ sunt facultas non maximè lan- Causæ lati.
guida, sed paruum languida, & mollities arterię, qua disponitur moueri arteria secundum latū, non secū-

dum

ciori; & quoniam hæc duplex est in vna parte arteriæ, seu sub vno digito, & in pluribus partibus arteriæ, seu sub pluribus digitis; quoniam inæqualitas sub vno digito tres habebat differentias. Intermittentem in vno pulsu, quando motus quiete media interrumpitur; Imparcitatum, quando motus est Continuus, & tamen constat ex partibus diuersæ celeritatis, & tarditatis, uel è contra Dicrotum, seu bis pulsantem; quando pulsus fit motu redeunte in vna pulsatione; quæ differentię difficiles erunt cognitione.

Causæ horum in genere sunt facultas uitiata, uel grauata, uel soluta, uel distracta, & instrumentum ineptum admodum, uel quia plenum, uel obstructum, uel compressum, quæ eædem causæ sunt etiam causæ inæqualitatis collectiuæ; quamuis deterior sit inæqualitas singularis, quàm collectiua; quia in unica solum actione plura reperiuntur uitia: in collectiua uero uitia sunt in pluribus pulsationibus, Vnde dici solet, quòd claudicatio assidua deterior est interpollata; Verum singularis inæqualitas semper habet vsum urgentem; nisi enim Vsus vrgeret, nunquam facultas multitudine humorum onerata, vel obstructione impedita, aut compressione obsessa, aut ex resolutione languida, vnquam conaretur mouere post quietem.

Inęqualitas singularis deterior systematica. Inęqualitas singularis semper habet vsum vrgētem.

Pulsus ergo intermittentis in vna pulsatione causæ sunt debilitas virtutis, secundo de Causis pulsuum, capit. tertio. Quæ uirtus mouens Arteriam cum sit debilis laxatur, & fatigatur: ideo quiescit per Tempus, ut Inæqualis reddatur pulsus in raritate, rursus tentat mouere. Causa etiam est instrumentum Ineptum, quoquomodo ineptum reddatur; uel quia plenum, uel quia obstructum, uel quia compressum: Nam si est plenum tentat natura expellere id quòd molestum est; Replendo enim molestat; ideo in illa expulsione immoratur longa quiete: & ob id mouet tarde; sed quia maxima est plenitudo, diu moueri non potest; ideoque quiescit; Rursusq; incipit moueri; Quòd si quietes sint longiores à facultate nimium imbecilla, tunc causa erit Inæquale cordis temperamentum.

Intermittentis pulsus causę.

Imparcitati pulsus, qui in uno motu Continuo, quiq; non eadem uelocitate mouetur; Namque aliquando in principio tardus, in fine celer, uel è contra: eædem sunt causæ, quę erant pulsus intermittentis; At leniores causæ sunt in Imparcitato, fortiores, & deteriores in intermittente: Quia grauius est interrumpi motus, quàm alterari, & diuersimode celer fieri; Vnde imparcitatus magis potentem habet uirtutem, quàm intermittens; & ideo imparcitatus pendet de necessitate à facultate debili per aggrauationem; ideo tentans expellere id, quòd molestum est, & molestans facit pulsus celeres, & quia in illa expulsione laxatur, facit in fine tardos, non tamen quiescit; illa tamen Celeritas est cum aliquali magnitudine; Vnde hæc differentia pulsus cognoscitur in magno pulsu; in paruo enim pulsu iudicari non possunt variæ motus differentiæ, cum ergo fiat à facultate debili per aggrauationem maxime aggrauabitur obstructione, seu repletione, & compressione.

Imparcitati.

Imparcitatus fit à facultate minus imbecilla, minusque onerata, quā intermittens.

Dicroti, seu bis ferientis pulsus, qui cum mouetur in media distentione retrahitur, & rursus iterum mouetur in vnica pulsatione, Causa est cordis intemperies; per cordis tamen intemperiem intelligo facultatem vitiatam, & inæqualem redditam, ab Vsuque facultas reddita vitiata motum inceptum perficere non potest, sed à contraria causa vrgente in medio, mouere cogitur contrarium motum efficere.

Dicroti.

Sed quomodo intemperies cordis possit facere in vna pulsatione duplicem motum contrarium? notare quòd cor habet partes dextras, & sinistras, hinc accidit vt partes dexterę sint calidæ & mundæ, sinistræ verò sint frigidæ & vaporibus malis plenę: natura ergo sagax facit dilatationem ad refrigerandum partes calidas, postea facit contractionem ad expellendum vapores, ex qua contentione, & altercatione cum arteria dilatatur refrigerationis gratia, interim vrgente necessitate expellendi fuligines, retrahitur, vt illis satisfaciat, antequam eleuationē suam naturalem perficiat. Inde iterum ex necessitate refrigerandi cogitur facultas inceptam distentionem complere. Nota.

Non prætermittendum tamen, quòd alijs modis possit cor intēperari, videlicet quando partes aliquæ calidę, aliquę frigidę & calidę existant: in eo calidæ faciunt pulsus magnos, celeres, & crebros, frigidæ verò paruos, tardos, & raros, & tunc fit pulsus inæqualis aliquando in vno pulsu, aliquando in pluribus pulsationibus, & pro vincentis qualitatis ratione pulsus redditur inæqualis. Quòd si vna pars non vincat aliam, fient pulsus inæquales anonymi, idest sine nomine.

Aliquando tamen intemperatur cor intemperie calida, & humores in ventriculis cordis sunt frigidi, & tunc fient pulsus inæquales, & mites, vt in pestilentialibus hecticis, vt tertio de præsag. ex puls. cap. tertio, quòd si humores erūt calidi, & cor frigidum, tunc potest fieri inæqualitas singularis, tunc etiam collectiua.

De causis inæqualitatis in diuersis partibus arteriæ.

Alia erat inæqualitas in diuersis partibus arteriæ, & quoniam hæc inęqualitas habet diuersas differentias: vel enim inæqualitas erit cum motu continuo, vt sentiatur sub duobus, vel tribus, vel quatuor digitis contiguis, & huiusmodi sunt Myuri, qui dicebantur inæquales ęqualiter; ob id horum Myurorum pulsuum causæ sunt debilitas facultatis vitalis per resolutionem, vnde cum facultas sit languida per essentiam non potest ęqualiter mouere mobile; ideo cum est propè cor aliquantulum fortiter, & velociter mouet, & quanto magis secedit à corde, eò debilius, & tardius mouet; vt tandem ad immobilitatem perueniat, tunc fit Myurus deficiens.

Myurorū causę.

Fit aliquando Myurus reciprocus, quando non ita languida est facultas: sed potius aggrauata; vt iterum assurgat in maiorem, vel æqualem eleuationem.

Myuri deficientes. Reciproci.

Est etiam, & alia concausa, & est gracilitas arteriæ, & mollities: Qua dispari eleuatione eleuatur arteria, vt vna pars arteriæ magis mollis, secunda minus, & tertia minus, quarta minus, vt semper quæ minus mollis est, non ita possit eleuari. vel denique erit inæqualitas, cum motu interciso, & proinde.

Erant alij pulsus inæquales inęqualiter facti motu quodam interciso, qui eminuli, & prominuli dicebātur vel eminentes, & prominentes: Quoniam in medio eleuantur in prima parte, & ultima deprimuntur. Causa horum est facultatis imbecillitas, & quoniam imbecillitas diuersa, & diuersa esse potest

Eminuli Prominuli.

 test

secundam magis, & minus; Vnde valet dicere, est Myurus deficiens, & reciprocus: ergo facultas est languida, & resoluta; Quamuis deficiens habeat magis resolutam; reciprocus uerò non ita resolutam.

Pulsus communes. Alij sunt pulsus communes, seu differentiæ communes, quæ non habent propriam causam, & possunt fieri non tantum à facultate resoluta: sed ab ineptitudine instrumenti, languidam virtutem reddentis; vt sunt intermittentes, intercurrentes, qui non fiunt ab vna tantum causa essentiali, sed etiam ab alia, idest ab instrumento pleno, & tunc isti pulsus erunt magni, & vehementes. At si fiant, à facultate debili per resolutionē pulsus erunt parui, & languidi. Vnde non valet dicere intercurrens est, ergo virtus languida: quia facultas in se est robusta, onere tamen pressa.

2. Secunda regula est quòd quotiescunque istæ causæ mutuò se coniungunt, verbi gratia facultas resoluta, & onus, seu grauitas instrumenti, tunc omne genus inæqualitatis habet fieri, vt uitiatum instrumentum semper vitium in facultate faciat. Quamuis etiam ipsa facultas sit valida, facit languidam, non absolutè, sed in respectu ad causas, & ita quocunque modo facultas vitiata sit, semper instrumentum illis redditur ineptum ad motum non quòd ex se ineptum sit: nam in hac inæqualitate efficienda semper opus est virtute languida per oppressionem, & instrumento inobediente. Fit etiam inæqualitas hæc collectiua ab animi passionibus, quæ distrahunt facultatem, quátenus subito contrarijs motibus facultas vitalis agitatur. Vnde Galenus libro de præcognit. ad posthum. capite sexto ex cognitione huiusmodi pulsus cognouit mulierem Pyladis amore captam: nempè ex animi passionibus agitantibus cor, & facientibus pulsum inæqualem inęqualitate collectiua.

De causis pulsuum inæqualium compositorum, seu complicatorum.

HAbitis causis pulsuum inæqualium simplicium, agendum est modo de causis inæqualium compositorum; & quoniam hæc inæqualitas composita, vel erat in situ arteriæ, vel in motu, & si in situ fiebat pulsus Contortus, idest magnus cum duritie, modo sursum, modo deorsum delatus, & causa huius pulsus est violenta attractio partium vicinarum arteriæ, quę partes tenduntur, & contrahuntur ab inflammationibus, & tumoribus, præter naturam extendentibus tunicas, & cartilagines, & hinc per consensum contrahuntur arteriæ, quia Cartilaginosæ sunt. Contortum etiam pulsum facit, dicit Gal. 2. de causis pulsuum 11. inæqualis intemperies cordis modo calida modo frigida. retrahere præterea vicinas partes valent squalida siccitas, & frigus immodicum.

Contorti pulsus causæ.

Alij erant pulsus inæquales compositi secundum motum, qui plures erant, inter quos primus vndosus est, quando vna pars eleuatur, altera deprimitur ad instar vndarum cum quadam magnitudine. Causa horum pulsuum triplex est.

Vndosi.

Causa prima est facultas languida per aggrauationem, non per resolutionem: ob id in se fortis est.

Secunda est humorum plenitudo, quæ virtuti resistit, vt non possit facultas ęqualiter mouere arteriam, sed modo eleuat vnam partem, modo aliam, modo deprimit vnam partem, modo aliam.

Tertia causa est maxima instrumentorum mollities, vt non possint æqualiter moueri, ut apparet in corrigijs, in corsijs. In quibus si una pars eleuetur, altera deprimitur; & hic pulsus in mulieribus, & in hydropicis, vt plurimum obseruari solet.

Vermiculantis. Vermiculātis pulsus causæ sunt quasi eædem quia facilis est descensus ab vndoso ad vermiculantem, & à vermiculante ad Formicantem: ideo in vermiculante causa est virtutis debilitas per resolutionem, non per aggrauationem ideo pulsus fiunt parui, & languidi, in vndoso verò magni.

Possunt etiam aliæ causę excitare vermiculantem, verbi gratia plenitudo humorum, & mollities instrumenti, vt in vndoso dictum est, à quibus etiam causis fit Formicans, sed in Formicante virtus est magis debilis per resolutionem, quàm in vermiculante. Vnde non est verum dictum Auerr. & aliorum dicentium quòd necessarius est transitus à vermiculante ad Formicantem, & quòd nunquam fit Formicans, nisi præcesserit vermiculans: quia à pari, nec fiet vermiculans, nisi vndoso præcedente, & tamen constat vermiculantem esse sine vndoso, ita & Formicans potest esse sine vermiculante, quando debilis redditur virtus per resolutionem, ut in malignis febribus ex malignitate maxima resoluente vires fit ab initio Formicans, non tamen ipsum præcedit vermiculans.

Formicantis. Lib. col. lect. 4.

Caprizans pulsus, qui in vna pulsatione, & eleuatione bis ferit, celer in principio mouetur, tardè in medio, vt quiescat, & vltimo celer. Causa huius pulsus est facultas valida per viam grauaminis debilis reddita, quæ primum impetum velocem facit, & in medio tarde mouetur, imò quiescit ex onere, ex aliqua plenitudine: Vltimo impetu facto celeriter mouetur.

Caprizantis.

Serrini pulsus, qui inæqualis, & durus est, causæ sunt facultas valida cum Vsu aucto, & duritie instrumēti. Cum ergo sit ualida uirtus irritatur ab Vsu aucto, & quoniam instrumentum est durum, non potest ipsum æqualiter mouere: ob id nunc ferit sub aliquo digito, sub aliquo non; quia aliquæ partes in altum attolluntur à virtute forti, & Vsu aucto, aliquæ verò comprimuntur, & paruę fiunt per duritiem arteriæ; sed quare durum redditur instrumentum?

Serrini.

Quia neruosę partes inflammatę sunt, & contractę ad quarum contractionem per consensum arteriæ contrahuntur, & tenduntur, & hoc accidit præcipuè in pleuritide alijsque membranarum affectibus.

Duritics instrumēti vnde.

Spasmosi pulsus causa est neruosarum partium contractio, seu conuulsio; Etenim propter societatem, seu colligantiam neruorum cum arterijs, arterię quoque tenduntur, ex eo, quia arterię accipiunt fibras à neruis, tum quia ramuli neruorum, cum ramulis arteriarum quandam inuicem habent coniunctionem; nam cuilibet arterię supra, uel infra, uel ad latus adhęrent nerui, ut in conuulsionibus, & Epilepsijs apparet. hic pulsus magnus, tardus est, & uehemens non in excessu.

Spasmosi, seu cōuulsiui.

Vibrati pulsus triplex est causa Vsus auctus, instrumentum durum, facultas robusta, quę cum sit robusta conatur usui satisfacere: ob id conatur distendere arterias, & arteria cum dura sit, nec dilatatur quantum necessarium est: ob id hic pulsus eleuatur

Vibrati.

in altum, inde ob duritiem deprimitur, cum non aptè arteria distendi possit, vt in magnis inflammationibus, obstructionibus, in spasmis etiam.

At concurrit (vt concausa) inæquale cordis temperamentum, quod auget vibrationem; non tamen vibrationem efficit: Quia vbi humidior, & calidior est pars arteriæ, tunc mollior, & velocior est pulsus; vbi verò frigidior, pulsus erit durior, minor, & tardior.

Palpitantis. Palpitantis pulsus causa est flatuosa cordis, & arteriarum repletio; exitum quærens; Et hic notandum est, quod si cor aliquando à flatu palpitet, non est necessarium etiam arterias palpitare, Quia corde immutato, & palpitante, arteriæ non immutantur. Imò arteriæ aliquando palpitant, & cor nō palpitat: Quia vbi vapor, & flatus est, ibi palpitationem excitat. Si fuerit tantum in arterijs, in illis palpitationem excitabit; si fuerit in corde, in corde etiam palpitationem excitabit, non in arterijs: At si in vtrisque, & in corde, & in arterijs; & cordi, & arterijs adest palpitatio, & maximè si arteriæ fuerint molles; quod solet apparere in expergiscentibus.

Trementis. Trementis pulsus non est propria causa: quia non datur pulsus propriè tremens; etiam tremor est cum voluntate; At si arterijs aliqualis tremor insit: Illud non est ratione sui; Quia non sunt voluntarij motus instrumenta: inest & illis tremor ratione neruorum affectorum communicantium arterijs, vt apparet in febrib. malignis, in quibus tremor excitatur à vapore mordaci.

Hectici. Hectici pulsus causa est læsio aliqua fixa in partibus solidis existens, vt virtus debilitetur: vt est marasmus, pulmonis vlcus, empyema: ob id semper sui similis efficitur pulsus inæqualitatem obseruans.

Strepentis. Strepentis pulsus causæ sunt durities Arteriæ, facultas valida, & spatium Arteriæ aere plenum: ob id fit strepitus, & sonus, hæc enim requiruntur ad sonum faciendum, vt apparet in tympano: necessaria est virtus fortis percutientis, necessaria est durities instrumenti percussi, necessarius est aer inclusus, vt est in tympano pro receptione soni. **Ad efficiendum sonum, quæ requiruntur.**

De causis pulsuum cum rhythmo, & sine rhythmo.

Pulsus rhythmus quid. CVm pulsus rhythmus, nihil aliud sit, nisi comparatio, & proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis, vt proportio fit vel in celeritate, vel in tarditate dilatationis, & constrictionis.

Duplex. Huius enim pulsus duplex erat differentia: Quidam enim par, & æqualis: quidam verò impar, & inæqualis.

Rhythmus par, seu æqualis, in quibus corporibus. Rhythmus par, seu æqualis reperitur in corporibus temperatis; vt celeritas, & tarditas in dilatatione, & constrictione sint eiusdem conditionis, & æqualitatis: nempè sit moderata, & naturalis; Quia æqualitas est refrigerationis, & æqualitas transmissionis vaporum; Et quia in corporibus temperatis moderatus est calor, moderata eget dilatatione; Et quia moderata est generatio vaporum; ob id constrictio qua expelluntur vapores, erit moderata.

Rhythmus impar, seu inæqualis, & eius causæ. Rhythmus alius est impar, & inæqualis: & est quoniam obseruat imparem illam proportionem, & æqualitatem, & hoc accidit in corporibus intemperatis naturaliter, & præter naturam: Nam contingit, vt dilatatio sit magis celer, quàm constrictio, vel è contra; vel alijs modis varientur, vt in tractatu de differentijs dictum est; Si enim dilatatio magis celer sit, quā constrictio, causa est maior necessitas euentandi, idest maior caliditas, quàm necessitas expellendi fuligines, & vapores adustos; vt in Ephem. feb. uidetur. Quòd si magis celer sit constrictio, quàm dilatatio causa erit maior copia vaporum expellendorum, excitantium facultatem ad expellendum, vt in febribus putridis apparet.

Quòd si par ratio sit dilatationis, & constrictionis, in excessu tamen erit, idest ex aucto calore, & multiplicatis vaporibus, & fiet pro tunc pulsus rhythmus immoderatus in celeritate dilatationis, & constrictionis.

Si tandem pulsus fuerit æqualis, vel inæqualis; huiusmodi vel obseruat proportionem ætatis propinquæ, vt pueritiæ cum iuuentute, & dicitur Pararhythmus, & tunc causa erit variatio parua causarum primariarum, seu synecticarum. **Pararhythmus.**

Si obseruet proportionem distantis ætatis, vt pueritiæ cum senectute; dicetur Etherorhythmus, & tunc iniquius vitium arguit, seu maius in causis primarijs. **Heterorhythmi.**

Si tandem nullam proportionem seruet pulsus, idest non habeat proportionem cum aliqua ætate dicetur Arhythmus, & maximum vitium in causis primarijs arguit. **Arhythmi.**

De causis secundarijs pulsuum alterantibus, & mutantibus; atque de pulsib. sexus.

Causæ pulsuum secundariæ. CAusæ pulsus secundariæ alterantes, & non generantes pulsum erant res non naturales, naturales, & præter naturam. Quò ad naturales hæ petuntur à sexu, ætate, & temperamento. Quò ad sexum, pulsus sexus uel est virorum, vel mulierum; **Pulsus sexus. Virorū.** Virorum pulsus semper est maior, & vehementior, & moderatior; **Mulierū.** mulierum verò pulsus celer, & creber cæteris paribus, idest dummodo in omnibus requisitis obseruetur paritas, V. g. mulier operetur, vt mulier sedendo, & quiescendo; vir operetur, vt vir, operando, non è contra: secundo sint in eadem regione nati, vel habitantes: tertio sint eiusdem ætatis: quarto sint eiusdem temperamenti, verbi gratia Sanguinei, pituitosi, vel melancholici.

Cur virorum pulsus vehementiores, & maiores. Sed quæ sit causa, vt uehementiores, & maiores sint pulsus hominum, quàm mulierum? Causa equidem est: quia vir calidior, & robustior est muliere. Secundo quia vir membra, & arterias ampliores habet, vt clarior, & liberior fiat motus, imò maior fiat eleuatio arteriæ; Fœminæ verò, quia angusta spatia arteriarum habent pituita, & adipe occupata, non potest fieri hæc eleuatio: Tertio, quia Viri laboribus dediti cum sint, calorem semper augent; mulieres in otio degunt: Quarto, quia viri habent arterias vacuas à superfluitatibus; Mulieres non; imò præ abundantia excrementi, & quia corpus magis densum habent, naturalem habent expurgationem singulo quoque mense: ob id cum fœminæ habeant oppositas causas ab hominibus, nō possunt habere pulsus magnos, & uehementes, vt viri, sed minores, quibus vim satisfacere non possunt: ob id supplet celeritas,

& crebritas, & pulsus mulierum apparet celer, & creber.

De pulsibus ętatum.

Pulsus puerorũ.

PVerorum pulsus magni sunt, mediocriter vehementes, celerrimi, crebertimi; Quia ad edendũ pulsum magnum tria erant necessaria, Vsus auctus, instrumentum molle, & facultas robusta; hæc tria in pueris inueniuntur: ob id pulsus fiũt magni, sunt tamen celerrimi, & creberrimi: Quia non sufficit illa magnitudo, & eleuatio arteriæ ad refrigerandum: quia ipsorum arteria est parua: ob id parum dilatatur, compensant itaq; magnitudinem celeritate, & crebritate, in vehementia tamen sunt moderati: Quia & si radicaliter virtus sit vehemẽtissima, tamen quoniam calor obrutus est multo humido: ob id eius est opus moderatum, hinc est quòd pulsus moderati vehementes sint.

Senum.

Senum pulsus sunt parui, languidi, tardissimi, & rarissimi à contrarijs causis: Quia debilis est calor: ob id Vsus diminutus, facultas imbecilla, & instrumentum durum. At dicetis senum pulsus magni sunt ex magnitudine arterię. Dico quòd quamuis appareant magni ex magnitudine arteriæ, non tamen dicendi sunt propriè magni: quia non habent magnam distentionem, quæ est ex vehementi, & forti facultate.

Obiectio. Sol.

Iuuenũ.

Iuuenum pulsus sunt maximi, vehementes, & celeres: quia robusta est facultas, & Vsus auctus, vigente calore innato magis actuato, imò abundanti in calore acquisitio.

Aetatis consistẽtis, seu medię.

Media ætas inter has est consistentia, ob id pulsus medij erunt, quatenus vel accedunt ad iuuentutem, vel ad senectutem: ob id habebunt pulsum similem ætati viciniæ.

De Pulsibus temperamentorum.

Pulsus tẽperamenti. Calidi.

PVlsus temperamenti, quoniam varium est temperamẽtum, varij quoque hi pulsus erunt: Calidum temperamentum maiores, & celeriores, & crebriores habet pulsus: Quia Vsus est auctus, & vsui aucto familiares magis sunt magnus, celer, & creber: ob id ijdem pulsus temperamentum calidum sequuntur, non tamen habet necessariò pulsus vehementes: quia immoderata caliditas deijcit, seu debilitat virtutem.

Frigidi.

Temperamenti frigidi pulsus contrarij sunt pulsibus temperamenti calidi.

Sicci.

Temperamenta humida, & sicca facultatẽ, & instrumentum variant, licet vsum non immutent: ideo siccum temperamentum puls: maiorem, durũ, & rarum paulo vehementem facit, vti maximè in corporib. gracilibus naturaliter, non præter naturã apparet: Præter naturã enim corpora gracilia sunt ex inedia, vel morbo aliquo facta, hæc.n. non habẽt pulsus maiores, sed corpora gracilia naturaliter maiorẽ habent puls: Quia spatia sunt lata, per quæ arteria mouetur, & calor est multus: inde videmus in gracilib. pulsus maiores. Humida temperamenta cõtrarias habent causas, ergo & pulsus.

Humidi.

De pulsibus verò à reb. non naturalibus petitis: ab aere, anni tẽpore, regione, cibo & potu, inanitione & repletione, motu & quiete, somno & vigilia, & animi accidentibus, nõ tractabimus, cum facillimas causas habeant, & cunctis sint manifestę.

Neque minus immorandum est in recensendis causis rerum præter naturalium: quia perspicuæ erũt versantibus per omnes morbos, per causas morbi, & symptomata morbi; & melius de ipsis in tractatibus particularibus fiet mentio.

De præsagijs, seu iudicijs pulsuum. Quid primę pulsuum differentiæ significent.

Tract. Prognostica.

INter quatuor partes huius tractatus honoratissima, & medicis valde necessaria est hæc tractatio, quę de præsagijs ex pulsibus pertractat: ob idque Prognostica dicitur, præsagire enim docet, præsentia, præterita, & futura, vt primo Prognost. secundo, & hinc consulo, quòd omni studio medici omnes hanc conentur adipisci: Quia hæc est inter cæteras honoratissima, & sui nobilitate, & dignitate, ac præstantia alias tres iam propositas excellit, & medicum diuinum facit.

Vtilitas.

Dignitas.

Quid ex pulsibus presagire liceat.

Tractãtes ergo de præsagijs puls. notandũ ex Gal. libris de præsag. ex puls. Quòd per pulsum duo pręsagire possumus, vel causas immediatas differentiarũ. Simul & vtilitatem, & damnum, quod apportẽt singulæ causæ; vel præsagire possumus morbum futurum, aliquid prædicere, vel præsens exactè perpendere, & alicuius loci affecti cognitionem euidẽtem habere. Primum igitur docere nitemur, nempe quid præsagiant genera pulsuum, quas causas, quas vtilitates, & quæ damna apportent.

Incipiamus ergo à magno, & paruo pulsu, quos vt cognoscamus, & præsagiamus, semper pulsum cõparare tenemur cum pulsu optime temperato, nempe sanorũ, qui mediocris est, vt præsagire possimus quãtum accedat, vel recedat à naturali statu, & optime temperato, in magnitudine, & paruitate: Ob id quod malum, quod bonum quod damnum, quæ vtilitas, futura sit, an salus, an mors.

Pulsus magnus quid significet.

Magnus ergo pulsus habet pręsagire facultatem robustam, instrumentum molle, & Vsum auctum, seu urgentem. Vel omnes simul has causas, vel vnam tantum istarum causarum: siue tãtum sit facultas, siue instrumentum tantum, siue sit Vsus tãtum. Quod distinguere poterimus: nam si pulsus erit magnus, & vehemens à facultate erit illa magnitudo: Si magnus, & mollis ab instrumento molli erit illa magnitudo. Si verò careat vehementia, & mollitie erit magnus ab Vsu aucto. Vnde notandum quòd non solum ex solo Vsu aucto poterit pulsus magnus excitari, sed ab eo in excessu aucto, concurrente Vel instrumento, vel Virtute; Atque ita Vsus in excessu huiusmodi pulsuum facere potest concurrente, (vt dictum est) Virtute moderata vel instrumento moderato. Præter hęc, vt aliqua certe præsagiamus ex pulsu magno, & paruo, semper recurrendũ est ad causas naturales, & præter naturam, ad naturalem nempe ad sexum, ætatem & temperamentum. Vt si uir sit, & iuuenis temperamenti calidi, & pulsus magnus erit, & causa illius magnitudinis erit naturalis.

Quòd si magnus fuerit sine his causis naturalibus, recurrendum est ad causas pręter naturam: nempe ad Vsum plus iusto auctum, vel ad generationem spirituum, qui resoluti sint: vnde in pręter naturam dispositis ex pulsu magno præsagire possumus calorem maximum, vel generationem spirituum, ex defectu ipsorum pręcedente: Quæ ita

cognoscemus: nam si ex Vsu aucto proueniat illa magnitudo præter naturam, cognoscemus ex calore totius corporis, ex situ, exque signis alijs; Quòd si præcesserit aliqua causa resoluens spiritus, vt frequens synope, & cutis non sit calida, tunc illa magnitudo, quæ apparet, est pro generatione spirituum.

Sed aduertendum, quòd interdum pulsus apparet magnus magnitudine impropria, & fictitia: nō tamē erit magnus à facultate forti, neque ab instrumento molli, neque ab Vsu aucto; sed à magnitudine arteriæ, vt in gracilibus corporibus, vt in senibus solet apparere.

Paruus quid indicet. Per pulsum paruum præsagire possumus facultatem debilem, instrumentum durum, & diminutum Vsum: etenim facultas debilis non potest distēdere, & magnificare arteriam; instrumentum durū non potest distendi: ob id redditur paruus; Vsus etiam diminutus reddit pulsum paruum: quia non cogit. Ex omnibus ergo his, vel ab aliqua harum causarū pulsus paruus pēdet; At cognoscemus à qua nam causa fiat pulsus paruus: Etenim si paruus sit & lāguidus, erit à facultate debili. Si paruus, & durus, ab instrumento. Si non adsit durities, nec languor, erit ab Vsu diminuto; Quamuis etiam à naturali statu arteriæ prouenire possit paruitas, quando arteria est exilis, paruus sit motus oportet. In ęgris tamen paruus pulsus semper à debilitate facultatis prouenit; At erit semper paruus, & creber, siue hæc debilitas sit ex debili calore, siue sit ob penuriam spirituum. Si enim fuerit paruus ex debilitate caloris cognoscemus ex frigiditate corporis, ex colore subalbido, & cæteris huiusmodi signis.

Si autem præcesserint subitæ, & maximæ euacuationes, vigiliæ, labores, tūc ex resolutione spirituum paruitas erit. Hinc quoque aduertēdum, an paruitas propria, & vera sit: an non vera, & fictitia: nam in carnosis corporibus pulsus paruus representatur, & tamen non erit verè paruus.

Celer q̃d denotet. Alius erat pulsus celer, & tardus; Quid ex his pręsagire debemus? Celer quidem à triplici pendet causa: ob id tria præsagit, facultatem validam, instrumentum obediens, & Vsum auctum, sit enim vel ab omnibus, vel à duabus, vel ab vna istarum caussarum: Vnde si celer, & vehemens fuerit pulsus à facultate forti dependet. Si celer, & mollis ab instrumento obediente. At ab Vsu solo non fit celeritas: sed simul cum facultate, & instrumento; At si natura magnitudine posset satisfacere Vsui aucto, non ęgeret celeritate. Verum quia non potest, ideo insurgit celeritas ad defectum magnitudinis; Et si non possit celeritas ad defectum ipsius, insurgit crebritas: Hinc in sanis pulsus celer semper est cum magnitudine, nunquam autem paruus, & celer; Quòd si aliquando paruus, & celer appareat, id contingit ab aliqua causa præter naturam, videlicet, vel animi labore, vel ab alio huiusmodi Vires etiam resoluente, & augente Vsum.

Tardus quid annunciet. Ex tardo præsagiendum languidam facultatem, instrumentum durum, & Vsum diminutum.

Creber quid pręmōstret. Alius erat pulsus creber, & rarus, quid ex his pręsagiendum? Dicimus, quòd pulsus creber arguit Vsum auctum, facultatem languidam, & instrumentum durum; Quòd si Vsus solus sit auctus cognosceris ex eo, quòd facultas non sit languida, neque instrumentum durum, nihilominus creber est. Verum pulsum hunc crebrum semper præcedit magnitudo, & celeritas: Vnde in sanis ostendit immoderatum Vsum calidorum, vel vini potus, vel ciborum, vel medicamentorum calidorum. In ægris verò Vsum auctum ab ingente caliditate arguit; Quòd si pulsus sit creber, & durus à durities arteriæ proficiscitur. Si creber, & debilis causa est debilitas facultatis, quòd nequeat dilatare quantum est necessarium: ob id crebritas.

Ras' q̃d prędicat. Raruas verò pulsus prædicit robustam facultatem, instrumentum Molle, & Vsum diminutum; Etenim à facultate robusta distenditur arteria quantum Vsus exigit; Ab instrumento molli fit aliquando raritas; Nam si facultas sit mediocris; quia arteria est mollis, & motui non resistit: ideo ipsam distendit, quantum Vsui est necessarium, & est rarus: Quia celeritate, crebritateq; non eget: Vsus tamen diminutus facit raritatem, & in sanis corporibus non arguit malum.

Raritas I ægris ab vsu dimi nuto per niciosa: 3. de præsag. ex puls. 4. At in ægris raritas ab Vsu imminuto est valde periculosa, & lethalis; & hoc quando ex propria raritate, & naturali in maiorem transit; vt experimur in quibusdam febribus pestilentialibus tertio de præsagitione ex puls. cap. 3. Et hinc accidit, vt plurimi subito moriantur, & aliquando moriantur vigilantes, vti quando Cor calidum est, & humores frigidi: aliquando moriantur dormiētes, quando Cor frigidum, & humores calidi: Cognoscitur tamen hoc; idest si Intemperies fuerit frigida: quia pulsus est summè languidus, & paruus: raritas tamen est naturalis; At si Cor calidum, Contenta frigida sint, pulsus erit summè rarus, non tamen ita languidus, sed mediocriter valida est facultas.

An creber pulsus: an rarus in febribus sit potior, vel deterior. Hic dubitant Doctores, qui pulsus in febribus melior sit; an creber, an rarus. Respondetur ex Galeno quòd in febribus meliores sunt crebri raris; & ratio est: quia fiunt crebri ab Vsu aucto Concomitante etiam facultate valida secundum magis, & minus. Raritas autē in ægris fit à facultate debili, duritie arteriæ, & Vsu diminuto: ob id semper peior est.

Vehemēs quid pręnunciet. Alius est pulsus vehemens, & languidus; vehemens ergo arguit robur facultatis, vt quo vehementior, eò melior dummodo non excedat limites naturales: Quia pro tunc non prædicit robur facultatis, sed Irritationis potius naturæ.

Languidus q̃d. Languidus semper arguit debilitatem facultatis, & quò languidior est, eò maiorem Virium lapsum, & defectum, & extinctionem denotat: siue debilitas sit ex euacuatione, labore, animi passionibus immodicis: siue sit ex compressione, & aggrauatione humorum: siue sit per irritationem ab humore aliquo maligno.

Mollis quid. Alius erat mollis, & durus pulsus: & tunc mollities prædicit arteriæ humiditatem, & mollitiē naturalem in his, qui vtuntur immodico potu, vel cibis humectātibus, vel balneo, vel otio. In statu verò præter naturam si pulsus fuerit mollis arguit humidum corporis habitum, vt in hydrope: arguit somnum profundum: arguit peripneumoniam: arguit apostemata flemmatica, & similia, quæ arterias humectare possunt.

Durus quid. Durus verò pulsus tria prędicere potest primo de diff. feb. cap. 7. vel siccitatem corporis, & arteriarū, factam à febre; vel arguit congelationem à frigore, vel tentionem neruorum, seu partium neruosarum, quomodocunque fiat, siue per repletionem in spasmo, siue per inflāmationem, vt in pleuritide, & alijs huiusmodi affectibus.

De prognosticis pulsuum respectiuorum.

QVoniam pulsus in relatione, & in respectu erat triplex, vel per respectum ad ordinem, & dicebatur ordinatus, vel inordinatus: vel per respectum ad naturam, & dicebatur ęqualis, & inæqualis, cū rhythmo, & sine rhythmō. Primū

de

de ordinato, & inordinato, quid præsagiendum sit videamus.

Ordinatꝰ pulsus, q͂d significet. Et q͂d inordinatus.

Ordinatus ergo, vel consideratur in statu naturali, uel præter naturã. Si in statu naturali consideretur semper arguit bonum, idest æqualitatem, & permanentiam causarum naturalium, pulsum efficientium in eodem statu; sicut Inordinatus arguit causam aliquam non naturalem: Quòd si ordo consideratur in morbis dicitur ex Gal. 2. de Caus. pulf. cap. 14. quòd ordinatus minus malus est, quàm si sit inordinatus: Quia ordo significat naturæ præualentiam; ergo ordinatus præternaturam indicabit naturæ æqualitatem, seu causarum æqualitatem, naturam imitantium.

Dubio.

At Struthius, & alij moderniores, & Mercatus dicunt; quòd ordinatus in affectibus præternaturam peior est inordinato: Quia ordinatus arguit causæ præternaturam firmitatem, & æqualitatem, quæ ægre superari potest, vt quarto Aph. 30. dixerit Hypp. Quæcunque febres eadem hora occupant, difficile iudicium habent. i. longum: Quia causam arguit fixam. Præterea dolores colici determinato, & ordinato tempore inuadentes deteriores sunt inordinatis: sic pulsus qui paruus v. g. & ordinatus, est magis malus, quàm inordinatus, idest qui modo paruus, modo magnus est: cum hoc tamen ꝙ tùm ordinatus, tùm inordinatus mali sūt; sed ordinatus magis malus est.

Sol.

Nos tamen aliter dicamus, quòd aliud est præsagire longitudinem, & breuitatem morborum; aliud est præsagire salutem, & mortem, vt 3. prognost. 39. Ordinatio enim in præternaturam affectibus, & si arguat longitudinem morbi; quia arguit æqualitatem, & firmitatem causæ, tamen non arguit salutem, & mortem; vt inde dicatur peior inordinatione; ideo ex ordinatione indicatur salus, quantum est ratione sui quia ordinatio est à natura regulantè causas præternaturam 3. de crisib. decimo, natura regulans, & ordinata est: quæ regulatè, & ordinatè procedit. Inordinatio verò neque indicat salutẽ, vel mortem: Quia materia est mobilis, & fluxibilis: ob id non sumitur inditium salutis, aut mortis; quamuis sumatur inditium longitudinis, & breuitatis.

Ordinatio i morbis cur melior i ordinatione, cũ sit non nullos.

De præsagijs pulsuum inæqualium.

Aequalis, & inæqualis, quid denotent.

PVlsus æqualis in sanis corporibus semper bonū arguit, nempè sanitatem: Inæqualis verò non perfectam sanitatem; In ęgris æqualis semper arguit malum fixum, nempè materiam, seu dispositionem, vt in pulsu hectico apparet, vbi obseruatur æqualitas, quamuis pulsus in se sit inæqualis.

Inæqualis arguit malum; & quoniã inæqualitas erat duplex singularis, et collectiua; singularis duplex, in una parte arteriæ, & in pluribus partibus Arteriæ. Omnes hæ inæqualitates malū præsagiũt. Verum est quòd singularis inæqualitas siue in una parte arteriæ, siue in pluribus grauior, & magis periculosa est, quàm sit inæqualitas collectiua: Quia grauior est causa, quæ unicam pulsationem vitiat, quàm quæ aliquas pulsationes vitiat, & non omnes. vnde Galenus lerũ de de præsag. ex puls. 4. inquit intermittẽs in uno pulsu deterior est intermittente in pluribus pulsationibus, dummodo tamen sint cum paritate causæ, i. ambę intermissiones à languida pendeant facultate; Etenim si intermissio fiat in unica pulsatione à uitio instrumenti, non semper est periculosa: Quia, & aliquã do salubris, ut in pulsu caprizante experimur, qui de genere intermittentis est. Ergo cum inæqualitas singularis mala in se sit, & magis mala, quàm collectiua, tamen ut certum fiat præsagium in morbis semper consideranda est morbi conditio, seu magnitudo, & causæ efficacia. Vnde Intermittens in vno pulsu malū prædicit, & magis malū si à languida facultate pendeat; vnde si motus sequens primum motum celerior fuerit, & uehementior, significat bonum, idest naturam euasuram; sed si æqualis, vel minor, significat malum. Præterea considerandum est quietis tempus in hac intermissione, vt quò longius est, eò deterius, quò breuius, eò minus malum.

Inæqualitas singularis magis periculosa, quam systematica.

Intermittens in uno pulsu deterior intermittente in pluribus pulsationib.

Intermissio unio instrumẽti non sẽper periculosa.

Intermittens in uno pulsu quid prædicat.

Myurus impercitatus, & Dicrotus pernicio sissimi.

Sic Myuri pulsus, Imparcitati, Dicroti pernitiosissimi sunt; Dicroti tamē, seu bis ferientes humorū importunitatem, seu malitiam arguunt; Imo inæquales singulari inęqualitate, omnia mala quæ præsagiunt, inęqualitate collectiua præsagiunt deteriora.

Inæqualitas collectiua, quid arguat.

Inæqualitas collectiua semper mala est, siue sit æqualiter facta, siue inęqualiter facta; arguit enim, vel uitium facultatis, uel instrumentorum, vel facultatis, & instrumentorum simul.

Inæqualitas æqualiter deterior.

Verum quidē deterior est Inæqualitas æqualiter facta, quàm inæqualitas inęqualiter facta: Quia quę sit inęqualiter arguit instrumento; seu arterię ineptitudinem, seu impedimentum: At quæ sit equaliter arguit facultatis defectum, qui semper est deterior defectu instrumenti.

Facultatis pulsifica vitia.

Facultatis uitia erant; Quia vel est onerata à multitudine, vel distracta propter inæqualē intemperiem cordis, vel irritata à maligna humoris qualitate, vel ab eiusdem humoris mordacitate, & hinc quia inæqualitates hę uitio facultatis fiunt, arguunt periculum mortis per suffocationem Virtutis.

Instrumenti uitia.

Instrumenti uitia erant, vel quia arteria est obstructa, vel adstricta, seu compressa, vel plena; & hinc si obstructio, compressio, uel plenitudo maximæ fuerint, maximum periculum minantur. Si verò paruę fuerint, minus periculum significabitur.

Sed quomodo cognoscã, quando impedimentum instrumenti, nempe obstructio, & plenitudo sit maxima? Cognoscetur, ex eo, quia si inæqualitas facta ab his causis sit ualde perspicua, seu valde sensibilis, & frequenter facta arguit maximum impedimentum, nempè maximam obstructionem, & plenitudinem: ob id maximum imminet periculum. Si verò inęqualitas non sit ita clara, imo dubia, & quasi insensibilis, & rarò fiat, arguit hoc impedimentū non ita magnū ex obstructione, vel plenitudine, vel compressione: imò ratione loci poterim* pręsagire; Quia impedimentum hoc vel est in instrumentis premensibus arterias, aut in arterijs, vel in tunicis arteriarū, (imbibiti videlicet, & inherentes humores,) uel in osculis cordis. Si in venis, & arterijs fuerit impedimētum minatur periculum non maximum. Si verò in tunicis maius periculū. Si in osculis cordis maximū periculum. Quę cognoscere possumus ex eo: Quia si inęqualitas sit haud frequens, arguit esse in venis, uel arterijs. Si est frequens, & pluries facta, arguit maximam adesse plenitudinem, & obstructionem in tunicis adherẽtem. Quòd si cum inęqualitate adsit syncope, impedimentum, idest plenitudo, uel obstructio erit in osculis cordis; & hęc inęqualitas arguit mortem.

Quid et impedimẽto instrumẽti præsagiri possit.

Insuper considerandę sunt humorum qualitates excitantium obstructionẽ, vel plenitudinem; Etenim si sint humores multi, & maximè, sanguinei qui faciunt inæqualitatem: hęc inequalitas erit omnium lenissima, vt non arguat periculum: si tamen citò succurramus. Potest enim hęc plenitudo statim auferri, nempè venę sectione, & hoc cognoscetis ex signis redundantis sanguinis. Quòd si inęqualitas fiat ab alijs humoribus à sanguine, erit periculosa, poterit enim auferri purgatione, quamuis non ita facillime, ut prima.

Quod si inęqualitas fiat à uiscosis, & grossis humoribus hęc periculosissima: Quia humores erūt rebelles,

les, & egent longa incisione, & interim fortasse suffocabunt ipsam virtutem.

Quid inæqualitas ex facultate prænunciet.

Aliquando hæc inæqualitas erit à facultate: Vel quia onerata, & grauata, distracta, vel irritata; & ex hac causa non semper prædicere malum debemus; Nam si inæqualis fuerit pulsus vehemens, & validus tunc significat naturam pugnantem cum causa grauante ipsam; Quòd si fuerit inæqualis, & languidus, seu magis languidus, quàm vehemens, magis tardus, quàm celer, magis rarus, quàm creber: tunc malũ expectandum est; est enim signum facultatis debilis, superatæ à causa, considerando tamen insimul alia signa, nempe vrinas, & alia symptomata; Quia nunquam est fidendum vnico signo, sed pluribus. 5. prognost. 37.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate distracta, & hæc est periculosissima; Quia arguit intemperiem inæqualem cordis, & vix curari potest; etenim si cures partem calidam cordis, auges frigidam; si frigidam, calidam augemus: adeò, vt semper malũ stet in augmento.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate irritata, & est signum malum secũdum magis, & minus; Nam si à venenositate irritetur, maximũ malum arguit; imò, & mortale signum, vt in febribus quibusdam malignis obseruatur; Quòd si non à venenositate, sed à mordacitate, non erit ita periculosa inæqualitas.

Et hic notate, quòd non potest fieri inæqualitas hæc collectiua à virtute simpliciter, seu essentialiter debili v. g. ratione alicuius maximę vacuationis; Quia pro tunc facultas hæc erit æqualiter debilis, & faciet pulsus paruos, languidos: Quòd sanè docuit Galenus secundo de præsag. ex puls. capite quarto inquiens, cum debilitata dumtaxat est facultas cordis, non degrauatur tamen ab humoribus; hic omnino pulsus parui sunt, & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla verò illis adest inæqualitas, nisi quando corpus cordis inæquali intemperie detineatur.

Verum nos de hac inæquali cordis intemperie nuper diximus; illud autem denuo addamus; Quòd inæqualitates, quę fieri dicuntur ex duplici intemperie, communes quidem videntur & alijs affectibus: Vnde qui huius classis anonymi uocantur, modo ab onerata facultate: modo à vitiato fiunt instrumento:

Anonymorum presagiũ ex eorũ causis petendum.

Quare, & in horum causis inueniendis, vt certũ ex his fiat præsagium, omni diligentia vti debemus. Quoniam, verò sicuti à Systematica inæqualitate æquali, pulsus fieri diximus inæquales quidem, sed æqualiter, & inter hos enumerauimus Decurtatum, seu Myurum, siue caudam Soricinam deficientem, & Myurum reciprocum, & nonnullos addidimus nomine carentes: ita ab eadem collectiua inæqualitate inęqualiter facta pulsus inęquales inæqualiter fieri affirmauimus: qui videlicet inter pulsationes plurimas non eandem seruant distãtiam, & inęqualem etiam pręseferũt inęqualitatem aut in vna, aut altera pulsuũ qualitate, magnitudine scilicet, aut paruitate: celeritate, aut tarditate, crebritate, aut raritate, & huiusmodi: Atque ex horum numero erãt & Anonymi quidam, & presertim Intermittens in pluribus pulsationibus, & Intercurrẽs, & Deficiens: ideò de his pariter, ac eorum pręsagijs à nobis est dicendũ, & eo magis id in præsentia exequendum est; cum iam cõstet, quid annuncient pulsus ex inęqualitate singulari prodeuntes: nempe Intermittens in vna pulsatione, Imparcitatus, atque Dicrotus. Qui quidem omnes perniciosi sunt, dum vitio potissimum facultatis fiant; maxime enim denotant facultatem debilem, aut apprimè obsessum instrumentum. Quamuis, & ea inter hos sit differentia, vt Imparcitatus minoris quidẽ videatur esse discriminis, & diutius perferri possit ab ægrotantibus, quàm intermittens in vna pulsatione:

Imparcitatus minoris est discriminis intermittente in una pulsatione.

Minus enim imbecillem arguit facultatem, cum fiat à facultate sanè debili, sed aggrauata: ideoque nitente expellere id, quòd sibi est infestum. Dicrotus verò, & ipse (vt dictum est) perniciem haud dissimiliter minatur; facultatem enim ita vitiatam significat, vt in medio cursu cogatur retrahi, & motum efficere contrarium; denotat non minus & causam apprimè infensam, vt potè humores impuros, ac putridos, siue fuliginosos ex his vapores, qui à debili alioquin facultate vinci nequeant. Atqui, & cuique manifestum est ex antedictis, quid tidem pręsagiendum sit ex cauda Soricina, seu ex Myuro deficiẽte seu nõ reciproco, tum ex reciproco: Qui ex inęqualitate collectiua, sed ęquali fiunt. Quippe qui facultatis imbecillitatem pariter, seu resolutionem denotant; Quod faciunt & Myuri singulares, qui præterea corporis gracilitatẽ solent ostendere. Verum & dicti quoque in hoc differũt, quòd Myurus deficiens, seu non reciprocus maiorem annunciet imbecillitatem, vt tandem ad immobilitatem perueniat facultas, dum magis, ac magis secedit à corde, Myurus verò Reciprocus, & si non ita perniciosus sit, & minus, quàm sit intermittens, & minus adhuc, quàm deficiens alterius classis, qui omnium est periculosissimus: languidam tamen, & ipse facultatem significat, sed quæ, etsi plurimum sit aggrauata, iterum tamen ad alteriæ eleuationem, vel maiorem, vel saltem æqualẽ insurgit; siue id sibi propria ratione, seu ab intemperie vel causa instrumenti contingat. Iã verò de his, quos nuper examinandos proposuimus; qui porrò inęquales inęqualiter fiunt, sermonem aggrediamur. Et primum de intermittente in pluribus pulsationibus dicamus.

Dicrotus quid significet.

Cauda soricina deficiens, seu Myurus nõ reciprocus quid pręnunciet.

Myurus Reciprocus quid.

Intermittens in plurimis quidem pulsationibus erat, qui propter sui raritatem extat inæqualis, & eò quia inter plures pulsationes ei vna, aut altera deest pulsatio, aut duo, vel tres; atque rarior, quàm par sit efficitur, intermissionis ob id nomen est adeptus. Hic ideo cum fiat à facultate nõn ita debili, aut aggrauata, vt sit intermittens in vna pulsatione; merito non ita prauus censebitur. Non enim teste Galeno 2. de pręsag. ex puls. cap. 4. ita incommoda est inęqualitas, quæ in aceruo consistit, quàm quæ vnius pulsus inęqualitas est; In hac etenim, quę fit in pluribus obseruatur quippe facultas non ita resolui, aut opprimi, quemadmodum in ea, quę fit in vnica pulsatione: Nam hęc per plures pulsus non intermittit, vt propterea minus quoque facultatis, aut instrumenti uitium arguat; & ideo minus etiam periculi portendat. Imminuitur periculum dum huiuscemodi pulsus vitio pręsertim fiant Instrumenti; tunc enim minus languidi, ac parui sunt: nisi noxa sit in osculis cordis. Languidi tamen, ac parui omnes quidem fiunt ab imbecilla facultate; atque hinc, qui intermissionem vnius pulsus tempora non habent excedentia, non ita sunt periculosi; periculosiores euadunt, qui diutius quiescunt; & qui duorum pulsuum tempora intermittendo pertranseunt perniciosissimi fiunt; vt ab his uix quisquã liber euadat: Senes tamen, atque pueri non adeò intermittentibus pulsibus succumbunt; sicuti ẽ contra ex iuuenibus nullus, (quòd etiam attestatur Galen. 2. de pręsag. ex puls. 4.) euadere obseruatur, nisi forte qui sui natura huiusmodi habeat. Huius autem ratio desumitur ex Hipp. 2 aphor. 34. Quandoquidem in morbis minus periclitantur, quorum naturę, aut ętati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus nihil secundum istorum conuenit. At senibus, & pueris ex facili quidem, ac leui occasione contingit in actionibus mutatio: non ita porrò iuuenibus; Quare in his maximum naturę excessum patiuntur iuuenes, & ob id magis periclitantur, quam senes, & pueri.

Intermittens in pluribus pulsationib. quid portendat.

Senes multi, & pueri ex quiete tẽporum vni' pulsus euadunt, iuuenũ autẽ ne ex hac quidẽ ullus.

Inter-

Intercurrens, q̃d denotet. Intercurrens est ille, quando loco quietis fit alius ictus, vt videatur alius pulsus, hic est bonus, & securus; Quia arguit facultatem validam aggrauatam pugnantem cum causa morbi, & non esse pigram ad pugnandum; vnde victoriam, & salutem per crisim futuram prædicit talis pulsus.

Deficiẽs quid. Deficiens porrò est, quando motu destituitur Arteria secundum sensum, & hic est valde periculosus; imo periculosior intermittente; Quia addit aliud supra intermittentem; Etenim intermittens est, qui deficit, & inæqualis est ob raritatem; At deficiens deficit, & inæqualis est ob paruitatem, semper enim paruitas deterior est raritate.

De Prǽsagijs ex pulſ. cum rhythmo, & ſine rhythmo.

PVlsus cum rhythmo erat quando v. g. Celeritas dilatationis est æqualis Celeritati contractionis, vel tarditas dilatationis tarditati constrictionis; Et tunc ille pulsus arguit corpus sanum, & temperatum in suo genere. Si autem Contractio est dilatatione velocior, vel è contra, fit pulsus, sine rhythmo, qui si in sanis corporibus reperiatur, ætatis, vel sexus, vel temperaturarum, vel aliqui passionum est indicium.

Calor duplex. Sed vt melius rem hanc declaremus, notandum quòd duplex est calor in nobis, quidam naturalis, quidam præter naturam. Naturalis, quia dicit qualitatem calidam, facit dilatationem attrahendo aerem pro sui refrigeratione, pro sui refrigerio; At calor præter naturam, quia fuliginosus, vt plurimum est, vltra qualitatem calidam habet etiam fuligines, & vapores: Propterea facit contractionem ad expellendum illos vapores; Et hinc est, quòd indiget celeriori, & velociori contractione, quàm dilatatione: Et hinc dico, quòd dilatatio Celer vult refrigerationẽ caloris natiui: Contractio verò Celer vult expulsionem vaporum: Et hinc sequitur quòd in febribus putridis est velocior Contractio dilatatione; Quia multi vapores adsunt expellendi, & ita apparet in principijs accessionũ, & dicitur pulsus rhythmus impar.

In optimè verò sanis maior, & velocior est dilatatio Contractione: quia non adsunt vapores expellendi; sed tantum qualitas caloris, quæ indiget refrigerio: ob id si celer dilatatio, & celer erit Constrictio; Quia calor agens in humidum eleuat aliquales vapores, & tunc fit pulsus cum rhythmo; At quãdo sãta est, & maxima Imparitas fiet pulsus sine rhythmo, vt in statu præter naturã: humores etenim crudi egent Concoctione à calore. Calor verò intendens Corrigere, eleuat vapores, quibus eleuatis redditur Contractio maior, & plus iusto velocior, ut illos expellat. Vbi verò natura concoxit illos humores rebelles Contractio non est valde celer: sed parum plusquàm dilatatio, & tunc est signum, quòd humores sunt concocti, & superati à natura; Vnde Galenus primo ad Glauconem, capitulo secundo ait signa Coctionis desumi ex Pulsibus, & Vrinis modo prædicto.

Hac etiam ratione in senibus contractio velocior est dilatatione; Quia fuligines à calore debili eleuantur. In iuuenibus verò celerior est dilatatio contractione: Quia viget calor, qui eget dilatatione pro refrigerio.

Hinc si pulsus obseruet proportionem propriæ ætatis, arguet temperamentum naturale, & proprium, & bonum. At si obseruet proportionem proprioquę ætatis malus est; Deterior verò quando seruat proportionem distantis ætatis; Quia hi pulsus cum noxa aliqua fiunt maiori, vel minuti; vt quanto maior, vel minor est recessus, maior, vel minor sit noxa.

De Præſagijs Pulſuum Inęqualium Compoſitorum.

Vndoſus pulſus, quid annunciet. ET primo de vndoso agamus, de quo Galenus agit secundo de præsagitione ex pulsibus nono. Hic aliquando bonus, aliquando malus; bonus est in febribus apparentibus signis coctionis; Quamuis nimiam redundantem humiditatem denotet; nihilominus arguit sudores Criseos in statu morbi, maximè si vehemens sit, & altus pulsus.

Aliquando est malus, & ostendit morbos humidos, vt febres quotidianas, hydropes, ascitem, & anasarcam; nisi adsit Scirrhus, seu inflammatio in visceribus, vel in partibus propinquis arterijs, quæ solent immutare pulsus, ita vt in angina, & pleuritide pulsus non sit Vndosus. Fit ergo pulsus undosus à facultate onere pressa, & grauata.

Vermiculans quid ſignificet. Quoniam Vndosus desinit in Vermiculãtem: ob id malum affert signum Vermiculans; significat. n. naturã deijci, & debilitari, fit etiam concurrente arteria molli, ut Vndosus; sed à uirtute Imbecilla, è contra vndosus a virtute robusta, obseruatur ergo huiusmodi pulsus Vermiculãs in his, qui passi sunt immodicas inedias, & euacuationes, & tunc nõ est ita malus, quando virtus restitui potest Vino, & Carne; Quia defectus est in spiritibus; at quando defectus est in partibus solidis principalibus, vt in phthysi, in Empyemate malum est signum: virtutis enim arguit imbecillitatem, quæ sublevari minimè possit.

Formicans q̃d. Aliquando Vermiculans degenerat in Formicantem, & hic pessimus est, & mortem prædicit: Quia arguit maximam virtutis imbecillitatem, vt vix recuperari possit, nisi tamen hic pulsus Formicans dependeat ab aliquo errore externo resoluente spiritus; tunc enim emendari potest: Quia virtus refici potest Carnibus, & Vino roborantibus, & regenerantibus spiritus; Nam sicuti subito resoluuntur spiritus; ita subito generantur; ob id non est maximi periculi; At hic vnum notandum, quòd in febribus acutis non fit pulsus Formicans; quia in Formicante lentè mouetur arteria; at in acutis celerrimè: quia Vsus est auctus à caliditate, & tunc potius faciet celeres, & crebros præ debilitate.

Caprizãs quid. Caprizans pulsus bonus est, & sine periculo cum in principio est tardus, & vltimo celer: arguit enim facultatem validam, & futurã victoriam supra morbum: maximè si Vrina fuerit bona cum bono sedimento Crisim futuram breui tempore prędicit, dummodo secunda motus pars post contractionem non sit imbecillis: tunc etenim significat pugnam dubiam, & facultatem non admodum præualentem.

Serrinus quid. Serrinus Pulsus malum arguit quarto de causis pulsuum. 7. & 8. imò mortem aliquando; arguit enim maximam internam inflammationem; adeò vt nisi virtus sit fortis, isti non euadant; siquidẽ tunc cruda cum sit inflammatio, vires autẽ debiles; eget tempore, vt concoquatur, & vires languidæ perferre, & expectare coctionem illius nequeunt, vt interim succumbant, & mors sequatur. Si igitur virtus fuerit debilis certum inditium est mortis, vt in pleuritide apparet, vbi sola spes est in virium robore.

Conuulſiu⁹ q̃d. Conuulsiuus pulsus quandoque bonus, quandoque malus: bonus quando in principio morbi apparet: quia tunc prouenit à repletione distendente: malus, quãdo accidit post morbum, post euacuationes,

post

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Primum Aphorismorum Hippocratis Librum DOCTISSIMA, ET DILVCIDISSIMA EXPLANATIO.

In SCHOLIS per ordinarias Lectiones tradita: & ad faciliorem intelligentiam, decentem in ordinem digesta.

LECTIO PRIMA.

ONSVEVERVNT (Auditores Nobilissimi) omnes ferè HIPPOCRATIS Expositores locum hunc ascendentes, in suarum Lectionum initio multa sanè præfari, vt Medicinæ laudes ad summum efferant: vel susceptum negotium arte elaboratum, atque vigilijs excultum (non absque ambitionis ostentatione) demonstrent. Nos verò hùc ascendentes, vt sinceram, & absolutam quidem, minimè tamen fucatam studiosis doctrinam tribuamus: statim ad ipsos APHORISMOS interpretandos accedamus. Neq; mihi elaborandum est, vt vos inflammatos reddam. Video enim vos satis superque ardentes, vt eos vos esse non ignorem, quales ad Philosophandum natos Plato in Repub. instruebat; Vos enim liberos, moratos, atque maximè idoneos conspicio; Accedit etiam quòd vos incredibili vestra humanitate me ad hanc sedem eleuastis: & ob id me vtilitati vestræ paratissimum semper audietis; Et ideo audacter, ac hilari etiam animo propositam rem aggrediar. Ceterum cum negotium hoc arduum sit admodum: tum quia paucis Medicinam ferè vniuersam continet; tum quia Hippocrates secundum Galenum primo de vsu. part. 9. Vox Dei dicitur; Ideo diuinum est implorandum auxilium, cuius maxima vis existit. Imo Plato eius vim vidés in Protagora, vel Sophista dicit, optimos esse illos, quos diligunt Dij. Ideo in quarto de legibus dicit, Deum primum ad Ciuitatis constitutionem vocemus. Oremus igitur & nos, vt diligamur à Deo, vtque sua benignitas nobis, vobisque impartiri possit. Quare in proposito nostro negotio distinctè procedentes, ac superuacanea omittentes hoc pacto progrediemur. Primū nāq; de natura Aphorismi disseremus: Secundo proponemus ordinē Aphorismorū inter se; Vt eos sicuti anulos in catena coniunctos quisq; videat: Tertio methodum in quacunque Aphorismi declaratione obseruandā ponemus: Quarto Aphorismos, exponemus: In quorum expositione necessarium est discursum conferentem vniuersæ Medicinæ facere. Quò ad primum vos moneo, me nemini Authori fore addictum, nisi verum dicat: Meum tamē institutum est ad duplicis classis viros velle respicere; nempè ad Antiquos, & ad Iuniores. Inter Antiquos eligi potest, vt monet Galenus in suasoria Oratione ad artes Hippocrates, & Plato: Eos enim voluit esse, veluti Dei ministros, & veluti Mercurios; Nos tamen non modo hos, sed & Aristotelem, atque Galenum etiam colemus. Per Iuniores

Hippocratis laus.

Quatuor proponit prælibanda.

Quos auctores sequi velit.

niores verò intelligimus, & viuentes, & non viuentes; Idque non alia de causa, nisi ob vestram vtilitatem, ut ea, quæ ab eis verè dicta sunt, confirmemus; Quæ verò nobis à Iunioribus suspectè dicta uidebuntur, uos libero animo, (& non contradicendi causa,) ea, ut suspectè dicta recensebimus. Quare ad primum

I

De Natura, & definitione Aphorismi.

propositũ accedentes, quod fuit de Aphorismi natura disserere; dicamus eius utilitatem, ac necessitatem esse valdè insignem; Quoniam ignorata natura Aphorismi; impossibile est alicuius Aphorismi cognitionẽ habere. Incipiemus autem à definitione, quæ naturam rei procul dubio declarat. Verum antequam definitionem Aphorismi proponam; Quædam de eius voce mihi primum sunt dicenda. Hic autem quamuis multa multi dicant: nos (alijs omissis) dicimus: Aphorismum esse nomen verbale, à verbo ἀφορίζω, quod significat idem, ac segrego, seu secerno, & distinguo, adhibito tamen iudicio; Ex quo colligatis, quòd non quilibet Aphorismos colligere potest; sed qui cũ iudicio scit segregare; Vnde cum Philotheus dicit, quòd Aphorismus est sententia, quæ non habet commercium, nec cum antecedentibus, nec cum sequentibus; non intelligit segregationem vnius Aphorismi ab altero: Nam tunc secundum eius sententiam esset impossibile unum Aphorismum cum alio connectere: Quare intelligendum est, vt suprà diximus, quòd Aphorismus est sententia separata cum iudicio. Et ad hoc respiciens maximus expositor Galenus in 1. com. huius primi uoluit doctrinam Aphoristicam esse illam, quæ circũscribit omnes rerum proprietates, quæ non uanæ; sed necessariæ sunt: Ideo cum inscribitur liber Aphorismorum intelligere debemus librum sermonum separatorum à superfluis, & uanis rebus. Sed antequã ad definitionem ueniamus, vnũ aliud monere oportet, quòd cũ Aphorismus dicatur sententia: sentẽtia dupliciter capi potest: alio modo pro iudicio, ut cum dicimus hominem bene sentire; & talis sententia est iudicium æqui, & boni viri; & de hac locutus fuit Aristot. 6. Ethic. 11. Secundo modo accipitur sententia, ut refertur ad Enunciationem; & de hac Aristoteles loquitur 2. Rethor. 22. Et hoc modo sententiam nunc accipimus. Accipientes igitur sententiam in hunc modum eam definire oportet. At quoniam definitio est maximum fundamentum omnium rerum: ideo non est; ut aliqua ex parte in ea deficiamus. Et primo proponemus definitionẽ traditam à Doctissimis, & Clarissimis Iunioribus. Quidam Iuniores dicunt, Aphorismum esse Enunciationem verborum inopem, sententiarum diuitem, uel cum ratione, uel sine ratione, uel euidenti, uel obscura, uel præposita, uel postposita sententiæ. Et hanc definitionem sententiæ dicunt esse sumptam ex Peripateticis. Addunt postea esse duplex genus sententiæ: Nam quædam est sententia simplex sine ratione, quædam composita, idest cum ratione. His Excellentissimis Viris ingentes gratias agere debemus: Quoniam nemo fuit ante ipsos, qui conatus fuerit haurire definitionẽ sententiæ, seu Aphorismi ex mente Philosophi; Vnde ego sæpius considerans, ac videns hanc definitionem conquieuissem: nisi admonitus fuissem sanctiss. Plat. decreto, lib. de sanctitate: Nos non debere omnibus, quæ dicuntur assentiri; sed oportet considerare, an in se ueritatem habeant: nec ne; Vnde cœpi hanc sententiam considerare, an in se uerum contineat, & reperi tandem, hanc in se aliquid suspitionis habere. Quoniam huiusmodi definitio uidetur in se aliquid diminuti includere, aliquid confusi, & (ni fallor) aliquid falsi. Et Deus sit mihi testis, quòd nisi hæc contradictio maximè faceret ad vniuersam Aphorismorum intelligentiam, nè verbum quidem de ea facerem, nè viderer contradictionis causa, & non veritatis, isthęc propalare, Ostendo confusionem, quæ duplex est, & in definito, & in definitione. In definito quidem: quia dicunt, hoc dicere Aristot. 2. Rhetor. 22. Hoc autem est contra primos terminos Medicinæ: Nam sententia, de qua ibi loquitur Aristot. est de rebus agibilibus, circa quas nõ versatur Medicus; & hoc declarat Arist. 6. Ethic. c. 4. Vbi vult Medicinam non esse artem actiuã: nam actio non est effectio, nec è contra; nam habitus actiuus ad peritiam pertinet, effectiuus ad artem; Et ideo Galenus in lib. ad Trasib. cap. 27. dicit, Medicinam non esse actiuam; sed effectiuam. Satis igitur confusè dicimus si asserimus eandem esse sententiam Aphoristicam cum illa, de qua Aristoteles loquitur, 2. Rethor. Est præterea confusio in definitione, cum dicant sententiam esse enunciationem, vel sine ratione, vel cum ratione. Modo hęc probo non debere in definitione poni: quia diuidunt vnum Aphorismum ab alio. Munus autem definitionis est, vt partes definitionis competant cuilibet definito, & non vna pars definitionis alicui definito, altera verò alteri. Vnde non debemus dicere, homo est animal rationale, albũ, & nigrum; sed sufficit dicere animal rationale. Quòd autem diminuti fuerint etiam ostendo: Primo quia dicunt sententiam esse Enunciationem, non autem dicunt esse Enunciationem vniuersalem. Aristot. tamen 2. Rethor. 22. Definiens sententiam dicit; Esse Enunciationem; sed vniuersalem; meritò autem Aphorismi debẽt esse sententię vniuersales: quia sunt præcepta artis, quę debent esse vniuersalia. Diminuti etiam sunt: quia non apparet, cuiusnã rei est illa Enunciatio: nam Arist. dicit, Esse Enunciationẽ vniuersalẽ agibilium: nam Enunciatio alicuius est Enũciatio. Verum non est, quòd Viri hi aliqua ex parte hanc veritatem cognoscentes dicant, quòd sententia est Enunciatio earum rerũ, quę vel vt semper, vel vt plurimum sunt; quæ autem vt plurimum sunt, ita possunt esse agibilia, vt factibilia; At Aphorismus agibilium non est; sed factibilium. Diminuti vlterius sunt: quia ex definitione non apparet, à quo proponatur hæc sententia, modo Aristot. ibi dicit, Esse hominis valde prouecti, & non cuiuslibet, sed maximæ authoritatis proponere sententiam. Postremò & falsitatem ostendo, non in definitione quidem; sed in his, quæ post definitionem dicunt ex secundo Rhetor. 22. Sententiam duplicem esse, simplicem, & compositam; Quòd nequaquam in toto illo cap. asseruit Aristot. Imo addimus, quòd si Aristoteles id diceret, non posset à falsitate excusari: Nam non datur sententia cõposita: Si enim daretur sententia composita, maxime esset ea: Quæ est pars Enthimematis, quę habet rationem; vnde si est sententia cum ratione, sunt duæ Enunciationes, vna ex parte rationis, altera ex parte sententię: sunt inquam duę Enunciationes, quę tamen non faciunt sententiam: nam una facit sententiam, altera rationem; namque Aristot. dans exemplum de sententia cum ratione dicit oportet Virum prudentem haud quaquam filios suos ad eximiam sapientiam erudire: Enunciatio profectò simplex est, & sententia simplex.

Hæc cum ego considerassem, atque suspecta mihi viderẽtur dicta Clarissimi Viri Iunioris, sciens cognitum me in ignorantia versari: & ob id Platonis sententiã sequutus, qui in Alcib. dicebat, qui credit se ignorare, quærit: quærens inuenit: inueniens scit. Primum quæsiui, & quærens adinueni hanc, quàm credo veram definitionem, quòd videlicet Aphorismus sit Enunciatio vniuersalis de rebus effectibilibus Medicis, à Medico graui proposita, vt ars medica breuiter acquiratur. Declaro primum diximus esse Enunciationem cũ Aristotele loco citato; nec ab re Enunciationem: quia non modo debet aliquid significare; sed aliquid veri, siue per affirmationem, siue per negationẽ, & hoc genus Aphorismi proponit Galenus 7. Aphor. penultimo com. Vbi voluit Aphorismũ esse Enunciationẽ.

Diximus

Marginal notes (in the order printed; left column, then right column):

Quid nomen Aphorismus.

Philothei sententia de definitione Aphorismi.

Doctrina Aphoristica.

Sentẽtia quotuplex.

Definitio rerũ omnium maximũ fundamẽtum.

Aphorismi definitio à iunioribus tradita.

Sentẽtiæ genus duplex.

Confutatio propositę definitionis.

Medicina nõ est ars actiua.

Actio nõ est effectio & è contra.

Habitus actiuus ad peritiam, effectiuus ad artem pertinet.

Munus definitionis.

Aphorismos sententias esse vniuersales.

Sententia cõposita non datur.

Propria Aphorismi definitio, & eius declaratio.

Diximus (vniuersalis) quia ex sententia Philosophi enunciatio potest esse vniuersalis, vel particularis, at in præsentia est vniuersalis; quoniam traduntur hic præcepta generalia, quæ sunt principia artis medicæ. Hoc dicit Aristotel. loco citato [de rebus effectibilibus] particula hæc necessaria est; nam enunciatio alicuius est enunciatio. Dicebat autem Aristoteles, quòd res sunt in duplici differentia, quædam quarum sunt operationes, quædam quarum non sunt operationes. De rebus, quarum non sunt operationes, sed solum est contéplatio, de his inquam non est sententia, vt cũ dicimus rectum esse obliquo cõtrarium; Si sunt res, quarum sunt operationes, adhuc diuidere oportet; Quoniam hæ etiam cõsistunt in duplici differentia; nam vel consistunt in actione vel in effectione: Si consistunt in actione harum principiũ est electio, finis verò est honestum, & post opus nihil relinquitur, & non spectant ad prudentiam; Si consistunt in effectione principium est intellectus, finis verò vtile; & post opus aliquid relinquitur, & non spectãt ad prudétiã, sed ad arté; & ideo Arist. de hac sententia loquens dixit esse enunciationé rerum agibiliũ, nos verò medici dicimus esse sententiam vniuersalé effectibiliũ. Et quia diffinitio debet distinguere ab alijs rebus, ideo addidimus medicarũ. Sed dicet quis vellem scire cur sententia nõn sit de contemplabilibus, quæ præstantiora sunt. Dixi superius ꝙ illa est optima diffinitio, rõne cuius etiam diffinitũ innotescit, tũ corruunt dubitationes, diximus esse enunciationem vniuersalem, & à medico graui proposita ex loco citato Aristot. Ideo non quilibet medicus, sed senex, & qui callet medicinam, vt fuit Hippoc. potest proponere sententiã. Et iõ 7. Aphor. penult. inquit Gal. Aphorismos esse enunciationes Hippocraticas. Habemus ex hac particula, ꝙ quoties necessariũ est, vt senténtia proponatur à medico graui, ꝙ ét senténtia est enũciatio grauis, & si grauis, erit breuis: quia hoíes graues breuiter loquũtur. Et hæ sunt proprietates, quas colligimus ex reb. propositis in diffinitione. Ex quo patet secundum non esse speculabilium: quia debet esse senex prudens qui sentétiam profert. Iuuenis enim potest esse Mathematicus non prudens ex sententia Aristotel. vltimo dum Galen. 1. Aphor. com. 1. dicit, Aphorismos conducere ad illos, qui volunt arté breuem facere, & addiscere breui temporis interuallo: Ex hoc colligamus, ꝙ non modo in Aphorismis debemus à vanis abstinere; sed breuiori oratione rem complecti: Et quamuis in artis medicinal. principio dixerit Galenus, duplices esse doctrinæ ordines. Hic verò in proposito com. asserat formam hanc doctrinæ Aphoristicam illis esse vtilem, qui volunt breuiter docere: Non tamen est, vt dicamus ibi diminutum extitisse Galenum; Doctrina enim Aphoristica modus est docendi, non ordo.

Res ĩ duplici differentia.

Actiuarũ rerum, ꝙ sit principium, & qui finis. Sic & effectibilium.

Dub.

Sol. Sententiã non esse speculabilium.

Dub.

Sol. Doctrina Aphoristica modus docẽdi est, nõ ordo.

LECTIO II.

CVM Aphorismus nil sanè sit aliud, quàm rerum effectibilium medicarũ vniuersalis enunciatio, à medico graui proposita, vt medica ars breuiter acquiratur: sequitur, vt ex particulis in definitione positis, scaturientes inde hauriamus differétias. Possunt autem duplici ex particula præcipuè hauriri. Ex parte rerum effectibilium, & ex parte medici proferentis sententiam. Idque ex Aristot. obseruatione tùm 2. Rhetor. 21. tũ ex lib. Rheto. ad Alex. Regem depromptum est; nè ergo temerè effutire videamur. Quod ad factibiliũ rerum differentias depromendas attinet, scire expedit, ꝙ cum rerum quædam sint, in quibus nihil admirandi, ac noui continetur; Quędam in quibus noui quippiam habetur; hinc fit, vt differentiæ sententiarũ fiant; nempè, vt aliæ cum ratione, alię sine ratione sint; nam dicebat citatis locis Aristot. Credibilium rerum sententias sine rõne proferri. Incredibiliũ cum ratione. Quod ét dicebat 2. de Crisib. Gal. ꝙ variæ sunt sententiæ pro rerũ discrimine, prout inquã res vel euidentes, vel obscuræ sunt; sed vt has melius cognoscamus, sigillatim procedere oportet; namq; sententiæ sine rõne prolatæ in duplici esse serie dicuntur ex Arist. ibidẽ. Aliquæ sunt, quæ ita euidentes sunt, vt statim, quòd sententia proponitur, innotescit ratio; vt cum dicimus (ait ipse) optimum esse bene valere. Quis enim est tam rudis, cui non statim innotescat causa? Cuius sententiæ si exemplum quæris apud Hippocratem facilè reperies 2. Aphoris. 2. Cum dicit, vbi somnus delirium sedauerit bonũ. Est insuper aliqua sine ratione prolata sententia, quæ non ita euidens existit, sed paulatim consideranti plana fit ratio, vt cũ Hippoc. 2. Aph. 11. dicebat facilius est potu impleri, quàm cibo. Ratio modicè intuenti est manifesta: quia agens facilius in passum minus resistens agit, quam in id, quod magis resistit. Sed dubitaret quispiam multas esse sententias Hippocratis, sine ratione prolatas, quæ tamen neque modicè, neque mediocriter consideranti patent. Vt cum dicit 2. Aphor. 21. Famem vini potio soluit; & 6. Aphoris. 33. Dolores oculorum meri potio sanat. & 5. Aphor. 39. Cum dicebat in his mulieribus, quæ non pepererunt, nec grauidæ sunt, vbi lac adest, menses defecerunt. Occultę nihilominus sententiæ, & multum etiam considerantibus non adamussim perceptæ earum sunt rationes. Imo Galenus ibi ait, quòd ratio admodum longa est huius sententię postremò allatæ, & impossibile est, vt eã aliquis calleat, nisi fuerit multum exercitatus in libris de naturalibus potentijs. Dicimus autem nos varias fieri sententias tùm pro rationis varietatis proferentis, tùm audientis; vnde quanto grauiores fuerint proferétes, & acutiores auditores, eò sententię difficiliores existũt. Quare secus est de sententijs Rethoricis, secus de Hippoc. Qui fuit vir grauissimus; neq; ideo ita claras sentẽtias debuit ponere, vt vel modicè intuentibus pateant. Quinimo 4. Aphor. 51. vbi Hippocrates dicebat in febribus abscessus, qui ad primas iudicationes non soluuntur morbi longitudinem indicant. Dicit Galenus hanc sententiam adeò claram esse, vt ne Hippocrate quidem digna videatur, Propterea idem commento 71. eiusdem 4. dicit, ꝙ nemo debet legere, vel interpretari Hippocratis Aphorismos, nisi qui optimè medicam artem calluerit. Quòd si in primo commen. Dicere videatur Galenus conducere hunc librum ad primam disciplinam, rectè hoc intellectum nullam facit difficultaté, vt suo loco videbimus. Sententiæ item cum ratione duplices sũt. Alia n. dicitur pars Enthymematis, Enthymematica alia. Ea pars Enthymematis dicit, quæ rationem seiunctam habet, siue interdũ postposita, siue interdum proposita ratio sit. Nam hæc rationis vel postpositio, vel præpositio nihil ad medicũ cõducit, sed solum ad elocutionem: Quæ ergo pars est Enthymematis seiunctam habet rõnem. vt 2. Aph. 51. Multũ & repentè vacuare, vel replere, vel calefacere, &c. vel quõlibet aliter corpus mouere periculosum. Ratio autem est, (inquit) Quia omne multum naturę inimicũ. Aduertendum aũt est, ꝙ cum Hipp. hanc sententiã, quę pars Enthymematis est, apponit multifariã ét rõnem adiũgere solet: nã aliq̃n causam simplicé vnam adnectit: interdũ duplici causa probationem effingit, interdũ signũ tãtum addit, nonnunquã verò signum, & causam. Per vnã tãtum causam, vt nup adducta sentétia [Oé nimiũ naturę inimicũ:]

Differentiarũ diuisio. 1.

Dub.

Sol.

Hippocratis claras, ac manifestas sententias ponere nõ debuit.

Aphorismos, quales q̃ eẽ debet interpres. 2.

Enthymematis pars, quæ dicatur. Et quotuplex proferat ab Hipp.

Differentię Aphorismi.

Ideò multum uacuare, celerimè, &c. periculosum. Quintus aũt huius primi. Aphorismus per duplicẽ causam sententiam probat, ut ibi manifestabimus. Per signũ verò, ut 3. Aphorismo, ubi secundũ Gal. Hippocrates sententiam suam declarat sumpto signo ab habitu exercitatorum; & sic in secundo per causam & signum simul, vt 15. Aphorismo patebit.

Enthymematica sententia quæ.

Enthymematica uerò sententia rationem non explicatam, sed implicatam habet, ut exemplo Aristotelis mortalis cum sis, non debes habere immortalium curam. Quasi sic fiat cum ratione sententia. Tu es mortalis, quomodo debes habere curam immortaliũ? Apud Hippocratẽ aũt est primus Aphor. [Vita breuis, ars uerò longa, occasio præceps experientia fallax, &c.] est etenim sententiæ implicita ratio. Ac si dicamus. Ideo uita breuis, ars longa existit, quoniã experientia fallax, occasio præceps, &c. Ex his, quatuor sententiarum differentiæ sunt, quæ ex rebus sumũtur.

Quõ propositæ sententiarũ differẽtię inuicẽ proportionentur.

Quòd si quis scire uoluerit, quomodo hę sententiæ adinuicẽ proportionẽtur is cognoscat, quòd quẽadmodum duarum sine ratione prima facilior; secunda difficilior erat; sic & duarum, quæ remanẽt, unde prima sententia facilis est, Secunda difficilis, Tertia adhuc magis difficilis. Quarta difficillima, qua Hippocrates ut magnitudinem artis indicaret, non sine summo artificio uti uoluit.

Qua p̃fectiam differentia uti uoluerit Hippoc.

Quantum ad sententias ex parte proferẽtis attinet. Vt ex Aristotile non ex secundo illo Rhet. uigesimoprimo patet, sed potius ex Rhetorica ad Alexandrum. Multæ sunt earum differentiæ. Nos autem eas, quæ ad nostrum negotium faciunt tangemus. Nam aliæ ad modũ prouerbij, nõnullę ad modum concilij, aliæ ænygmatis, aliæ legis, & decreti, aliæ multis alijs modis proferuntur. Hippocrates uerò sub modum decreti, ac legis suas has sententias propalari uoluit, ut hi Aphorismi decreta sint, à quibus medicum nõ oporteat remoueri.

Aphorismi Hip. tãquam leges, & decreta.

Proferens autem quantum ad propositum nostrum spectat, uel absolutè profert sententias, uel secundum quid. Idq; ideò potissimum declarare uolo, ut ostendam Hippocratem diuinissimum nõ modo medicum, sed oratorem etiam eximium fuisse. Absolutè prolata propria natura uocata est sententia, ut apud Aristotelem exemplum est, c. 11. Qui rerum imperitus est, uera ratione grauis Imperator esse non potest. Apud Hippocratem uerò. Extremis morbis extremá sunt accommodata remedia.

Sentẽtia propria natura uocata.

Sententia aũt secundum quid proferri potest dupliciter. Nam alia est ex similitudine dicta. Alia ex superlatione sententia uocatur.

Ex similitudine.

Ex similitudine quidem, ut quemadmodum exemplificat Aristoteles. Qui pecunias auferunt his similes sunt, qui ciuitates produnt. Apud Hippocratem est exemplum euidens in secundo Aphor. primę huius particulæ in purgationibus uentris, &c. si talia purgentur, qualia purgari oportet, &c. sic & uaforũ inanitiones, &c. loquit de purgatione sumpta similitudine à uacuatione naturę.

Ex superlatione.

Ex superlatione uerò ut (ueluti Arist. dicebat) grauiora qui fures sunt committunt, quàm qui latrones; fures ad latrones comparat. Apud Hippocratẽ uero exemplum est in hoc primo Aphor. 13. Aphor. cum dicebat senes facillimè Ieiunium ferunt, nõ ita facilè in ætate consistẽtes constituti, difficilius adolescentes, omnium minimè pueri. Hęc est ex superlatione dicta sentẽtia. Nam aliquos magis, aliquos minus dicit ferre Ieiunium. Ex quib. patet maximũ artificium Hipp. Imò hoc addã, ꝙ in primis sex Aphorismis fuerit usus his tribus sententiarũ generib. sed nõ satis est ad intelligandũ præcipuum Hipp. artificium isthęc habere.

II. Quò ordine in Aphoris. fuerit locut' Hip.

Sed quo iã ordine de his Aphorismis locutus fuerit, intelligare oportet. Quod negotiũ tã per arduum est, ut neminem uno excepto Iuniore (viro mehercle clarissimo) uiderim, qui hoc tetigerit. Nam non est ut dicamus, ut præcipuus scriptor Hippocrates sine arte Aphorismos cõscripserit. Imò Galen. qui omnia uidetur Hippocratis archana nouisse, in primo de fracturis comm. 6. quia uidebatur Hippocrates peruertisse ordinem doctrinæ, statim ipsum Gal. excusat, inquiens, quòd aliquando cogitur ordinem Hippocrates doctrinæ præuertere, cũ est aliquod, quod urgeat. Quia itaque aliqua eo in loco dubia contingebant, prius ea de medio tollere, deinde ad propositum deuenire uult Hippocrates: quare ordinatus maximè est. Et Iuniores illi nouum quid, & ueluti Paradoxum, & à nullo alio tactum, afferunt, & quàm doctissimè. Est autem eorum sententia. In Aphoristico opere Hippocrates usi ordine compositiuo, quam sententiam, ut ueram esse comprobarent; Aiunt Hippocratis institutum esse in Aphorismis de medici officio agere, quod in primo Aphor. facit. & ideo in ipso libro primo de instrumentis medicis loquitur, & de indicationibus, à quibus medicus dirigi potest, ut rectè instrumentis uti possit. Hęc autẽ sunt; Quomodo agendum, Quid, Quando, Quantum, ubi &c.

Quid se instituit in primo libro.

At uerò quoniam cognouit Hippocrates has indicationes medicum ab aliquo errore depromere, qui triplex existit, uel in uictu, uel in aere, uel in temperatura. Ideò de his erroribus loqui postmodum uoluit. Et quantum ad uictum attinet de eo secundo Aphorismorum fuit locutus.

Quid agat in 2.

De secundo errore in aere tertio libro à principio libri vsque ad dimidium. A quo postea usque ad calcẽ libri de tertio errore in temperatura uerba facit.

Quid in tertio.

Nam & si de ætatibus loquatur, ibi.iem per ętates temperaturas, ut rectè afferunt, intelligere debemus. Considerans postea Hippocrates errores hos ab aliqua sumi immoderantia, hæc autem immoderantia duplex est, vel penès quantitatem, uel penès qualitatem. At excessui in quantitate conuenit purgatio. Ideò in quarto libro ad hoc respiciens locutus est de uacuatione, & in fine quarti de signis prognosticis loquitur, spectantibus ad hunc purgandum excessum, qui est in quantitate; cumque etiam ad excessum qualitatis consequantur, ut dicit, morbi uel cum fluxione, uel sine fluxione.

Quid in quarto.

Ideo de hoc excessu quinto locutus fuit libro; sed cum ad morbos symptomata consequi soleant, de symptomatibus morborum in sexto, & septimo libris tractauit.

Quid in quinto. Quid in 6. & 7.

Quare hic est ordo totus Hippocratis, qui ab officio medici, i. indicationib. agẽdi progreditur in uictus errorẽ, aeris, & temperaturæ, & hinc progreditur ad corrigendos excessus in quantitate, & qualitate postremo ad symptomata. Quam quidem opinionem ego multum considerans, totis uiribus studui, ut mihi ipsa satisfaceret. Et ne uiderer maleuolis mores sequi, ei quàm libentissimè assensus essem.

Iunioris sentẽtia, & opinio excutit, & refellitur.

Sed uidi Galenum, qui primo de dignoscendis pulsibus capit. primo dicit, quòd quoties ad homines ueritatis cupidos uerba facimus; nihil mouere nos debet, nisi ueritas: possem sanè, & ego in maximo esse errore, sed ita infirmus meus est intellectus, vt non possim ipsi conquiescere. Qua de re suspecta hęc mihi uidetur opinio, non dico falsa. Nè uidear temerarij munus subire. Suspitio autem mihi ex optimis nascitur iudicibus, ex legibus ordinis compositiui, & ex Hippocratis uerbis. Nec possem meliores iudices desiderare.

Suspecta prædicta opinio.

Ex legibus quidem ordinis compositiui. Nam nemo ignorat hoc esse ordinis compositiui proprium, ut à simplicissimis ad composita procedat, vel ut alij dicunt, à causis ad causata. Quod cum sit. Non uideo quomodo procedere ab officio medici ad causas sit procedere ordine compositiuo. Nam ubi de officio

Compositiui ordinis lex, ac progressus.

medici

medici loquimur, nulli dubiũ est, quòd de parte Terapeutica loquimur; vbi verò de causis, & præcipuè morbificis, clarum est, quòd loquimur de parte medicinę Aetiologica. Vnde de ordine compositiuo loquentes nunquam pars Terapeutica pręcedet partem Aetiologicam. Nam nulli dubium esse potest, quòd si accipiamus Galeni libros ordinatos secundum compositiuum ordinem, & accipiamus ex vna parte libros de causis, & ex alia libros de officio medici, quòd præcedunt libri de causis, imò post illos neque immediatè sequuntur libri de officio medici. Ideo ordo hic compositiuus esse non potest. Accedit sententia Hippocratis: Nam si videamus Hippocratem secundo Aphorismorum, loquitur ibi de somno, & alijs, sed non sub ratione causarum, vel vt ad causas pertinent, sed vt spectant ad artem prognosticam. Nam modo bonum, modo malum hoc, vel illud dicit esse. Quare ad artẽ prognosticam hæc spectant: propterea Galenus tertio de difficultate respirat. cap. nono dicebat pleraque in Aphorismis esse, quæ ad artem prognosticam spectant. Quare ibi de prognosticis, non de causis loquitur, vt clarius parebit, cũ ordinẽ resolutiuũ proponemus. Quare mihi his de causis suspecta opinio videtur.

Ordine cõpositiuo nunquã pars Terapeutica præcedet Aetiologicam.

LECTIO III.

EX quatuor à nobis propositis vnum absoluimus: nempè quæ sit Aphorismi essentia: Secundum cępimus dissoluere nempè ordinem Aphorismorum inter se, Vt ex huius quæsiti dissolutione pateret artificium Hippocratis. Aliorum opiniones audiuistis, nunc nostram audiatis. Et quãuis hoc negotium sit maximi momenti, ac arduum valde, tamen quia dicebat Galenus primo de dignoscendis pulsibus capite primo, quòd etsi non modo per menses, sed per annos aliqua non adinuenimus, non tamen ob id desperandũ est; sed audacter esse resistendũ, vt veritas adinueniatur. Ego itaq; aĩo nunquam destiturus, licet an veritatem adinuenerim pro certo minimè sciam; dico confidenter Hippocratis artificium totum in Aphorismis in hoc cõsistere, quòd ipse primariam habeat intentionem loqui de arte curatiua; secundariam de arte prognosticandi; ita tamen, vt has duas artis partes nullo alio disponat ordine, quàm resolutiuo. vt autem intellectus vester acquiescat duo faciemus primo propositam veritatem declarabimus: Secundo eandem tùm ex verbis Hippocratis, tùm ex eius progressu confirmabimus. Pro primo autem intelligẽdo, Quòd fuit: Hippocratem primariò loqui de arte curatiua: Sciendum in medica arte plures esse partes, prima φυσιολογικὴ, in qua sermo est de rebus naturalib. hominis. Secunda, seu pars altera dicitur αἰτιολογικὴ, seu παθολογικὴ, in qua sermo de causis, ac affectibus habetur. Postea est pars illa, quæ ὑγιεινὴ vocatur, quæ de tuẽda valetudine verba facit. Alia est pars Σημειωτικὴ, in qua de signis disputatur. Postremò est pars θεραπευτικὴ, idest quæ de curatione, ac eius indicationibus differit. Cũ itaq; tot partes in medicina sint: Galenus primo de tuenda val. capit. primo, & libro ad Thrasyb. cap. 3x. vbi differit, An ad Gymnasticam pars salubris &c. duas constituit præcipuas partes. Alteram, in qua sermo est de valetudine tuenda. Alteram in qua facit verba de methodo medendi, seu de arte curatiua. Et ob id in methodo de curatiua loquitur post habita ea, quæ de valetudine tuenda est. Et in libro de valetudine tuenda dereliquit eam, quæ curatiua dicitur.

Artificiũ institutũ, & ordo Hipp. in Aph. ex ꝓpria sententia.

Quot in vniuersũ Medicinæ partes.

Partes pręcipue duę.

Hunc admodum ergo Hippocrates post habita parte de valetudine tuẽda, solũ de curatiua loqui voluit, in qua sermo fit de officio medici, de qua etiã Galenus in libro de officio medici, in libris methodi, Ad Glauconem, & alibi locutus est, quia est pars maximi momenti, imò talis momenti est, ac tanti, vt Galenus in libro de constitutione artis capite decimosexto dixerit, quòd vniuersus sermo in arte medica est institutus ob dexterum, seu aptum remediorum vsum. Non est itaque mirum si de tam præstanti parte loqui Hippocrates voluit. Secundum verò eius institutũ est de arte prognosticãdi verba facere, quæ pars σημειωτικὴ dicitur, idest de signis indicantibus tũ præsentia, tùm præterita, ac futura: Hippocratis vero institutum est non de omnibus signis loqui, sed tantum de his, quæ futura præmonstrant, idest de parte prognosticandi; neque præter rationem, nam cum sermo sit institutus de arte curatiua; nõ est aliqua pars medicinæ, quæ sit ei magis affinis, quàm prognosticatrix, Nemo enim ad administrationẽ remediorum accedit, nisi an morbus curationem admittat cognouerit. Quare de re nõ de curatiua modo, sed præsagatiua parte loqui voluit. Primo autem curatiuam intendit. Secundo præsagatiuam, nec ab re. Nam si has duas partes adinuicem conferamus, præstantior profectò erit curatiua. Namque lib. de constitutione artis ob curatiuam omnia alia in medicina facta sunt, & ad eam omnia alia relationem habent, & ideo idem Galenus primo de ratione victus, commento tertio, curationem per se expecti, siue exerceri à medico dicit, prænotionem autem non ob se. Sed ob curationem. Principalis itaque Hippocratis intentio est de curatiua, secundariò de prognostica verba facere. Id autem ordine resolutiuo factum fuisse diximus. Nam eo ordine prima est pars, quæ de officio medici tractat, secunda quæ de prognosticandi facultate. Sed modo id ad mentem Hippocratis esse ostendamus, vnde ad eius mentem tria explicabimus. Primo quòd eius primum institutum sit de arte curatrice loqui. Secundo quòd de arte prognosticandi verba faciat. Tertio quòd hęc ordine resolutiuo declaret. Quò ad primum attinet nemini dubium, quòd ars curatiua in nullo alio consistat, quàm in recta administratione medicamẽtorũ, quę cõsistit in Quid agẽdũ, Quomodo, Quãdo, Quantum, & vbi. Atque hinc obuer aduertẽdum cõtra recentiores, qui dicunt ex quinq; istis scopis quinque indicationes sumi, hi enim scopi non indicant, sed indicantur, aliud n. est indicans, aliud indicatũ, ut suo loco dicemus; Cõsistit ergo curatiua tota ratio in recta administratione medicamẽtorum, præterea in Chyrurgia, & Diæta. De quibus tribus instrumentis nemo est qui neget, Hippocratem non habere diligentem, ac exquisitam tractationem in hoc t. Aphorismorũ. Præterea si verba eiusdem Hippoc. inspiciamus in duobus primis Aphor. id clarè videbimus. Nam cũ in primo dicat, vitam esse breuem, & arte lõgam, quia occasio præceps, experimentum fallax, iudicium difficile. Quid aliud, nisi curatiuam artem tria hæc nobis præmonstrãt? In secunda ẽt Aphorismi parte dicit. Nec solũ oportet se præstare opportuna faciẽtem, sed ut æger, & assidẽtes, & exteriora, omnia sint ritè præparata: vbi clarè de debito auxiliorum vsu verba facit. Neq; dicere põt aliquis de hoc debito auxiliorũ vsu loqui Hipp. pro sanitate conseruanda. Nam dicit [sed ut æger] & non de sano loquitur. imo ait Gal. in 1. Aph. 2. quã Hipp. sermonẽ habet de omnib. in vniuersum quæ sunt pręter naturã; & Quia videbat Gal. id non adeo pspiciuũ esse. Ideo subdit sermo Hipp. est de reb. pter naturã, quarũ nos docet idicatiões, Quasi dicat vt nos ex illis colligere possimus indicationes, q̃b. co

Curatiuę partis pstantia.

Curatiuę arti nulla medicinæ pars magis affinis, quã prognosticatrix.

Principalis Hipp. intentio.

Tria explicãda.

Ars curatiua in quo consistat.

Error recẽtiorũ.

Obiectionis tacitę solutio.

gnitis auxilia rectè administrare valeamus. constat ergo ex his Hippocratem loqui de arte curatiua, idque non facit more Empirici, sed verè dogmatici medici, vt ex eius progressu dignoscemus. Quò ad secundum attinet, Hippocratem nimirum de arte prosagatrice loqui, id facilè ex Hippocratis progressu demonstrari potest. Nam ipse à principio secundi vsque ad finem operis semper apponit has particulas bonum, malum, lethale &c. quæ ad artẽ prognosticatricem spectãt. Quòd si qui sint Aphorismi, q̃ de Prognostico non videntur esse, non tamen ob id putandum est, eos de prognostico verba non facere. Nam vt suo loco videbimus Aphorismi illi omnes in suum rediguntur ordinem. Nam nemo est, qui neget à quarto Aphorismo huius primi vsque ad decimumnonum verba fieri de victu. Etsi in 12. de constitutionibus morborum, & non de victu loquatur; & tamen nemo est, qui neget de victu ibi verba fieri. Nam ponitur ille Aphorismus, vt dirigitur ad victum, vt suo loco. Vnde & in tertio libro Aphor. de aere, ac temporum mutatione loquitur ob artem prognosticandi, quod & Galenus quinto Aphor. eiusdem libri expresse testatur. Dicebat enim Hippocrates Auster auditum hebetat, caliginem visui inducit, &c. Inquit ibi Galenus esse aduertendũ num id, quod accidit, contingat ratione morbi, vel causæ extrinsecæ; nam ex hoc postea prognosticandi ratio clarior fit. Ecce quòd totus ille sermo est in ratione prognosticandi.

Dub.

Sed dicet quis etsi à secundo ad finẽ de arte prognosticatiua loquitur: non tamen Hippocratem seruare grauitatem solitam, nam etiam construit opus proprium de prognosticis. volo, ut id soluat Galenus,

Solutio.

primo de crisibus capite septimo, & tertio de difficultate respir. capite nono, qui multa, inquit, in Aphor. dicũtur, quę pertinẽt ad prognosticum, & quia videbat difficultatem, inquit. Aduertatis quòd in prognosticis loquitur Hippocrates de solis prognosticis in morbis acutis: in Aphorismis de prognosticis in quocunque morbo. Et quoniam cupiebat suam responsionem satisfacere, cõfirmat id ex textu Hippocratis, qui in principio & fine illius operis dicit se velle loqui de prognosticis in morbis acutis.

Petitio.

Quòd si quispiam dicet, si in omnib. sex libris Aphor. loquitur de prognosticis Hippocrat. quo procedit?

Responsio.

Respondeo, & pro nunc hæc sufficiãt, q̃ Hippocrates considerauit artem prognosticandi sumi à rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam.

Ars prognosticandi a quibus desumatur.

De prognostico sumpto à rebus non naturalibus omnibus, præterquam de aere, vt de somno, victu &c. loquitur in secundo; De aere autem in tertio vsque ad dimidium tertij: in eo autem usq; ad finem eiusdẽ tertij loquitur Hippocrates de prognostico, sumpto à rebus naturalibus, vt ab ætate &c. & per ætatem, ut optime aiunt clarissimi moderni, tẽperaturam intelligit. Deinde à quarto vsque in finẽ totius operis de arte prognosticandi loquitur, prout sumitur à rebus præter naturam, vt à causis morbificis, morbis, & symptomatibus. Cur autem in principio quarti quædã de uacuatione intermisceat suo loco dicemus. Quòd autem id, quod postremum erat, hæc omnia ordine resolutiuo disponat Hippocrates facilè comprobari potest. Nam si comparemus curatiuã artem prognosticatrici secundum ordinem cõpositiuũ: prima profectò erit prognosticatrix, hęc uero postrema: ergo secundũ resolutiuũ prima erit curatiua: ex quo colligamus hos libros nõ esse introductorios, quoniam in his fit sermo de ultimis medicinæ partibus; & ideo optimè Galen. in libro aduersus Lycum reprehẽdit Lycum, q̃ ausus fuerit Hippocratis Aphorismos interpretari cum non calleret totam artẽ Hippocratis. Sed fortè dicet quis huic sententiæ non refragari Galen. quia in prima particula primi Aphorismi doctrinam Aphoristicam maximè conducere, inquit, ad primã disciplinã: ergo nõ uidetur q̃ sit de postremis medicinæ partibus.

Libros Aphorismorum non esse libros introductorios.

Dub.

Dico id, quod dicit conducere ad primam doctrinam duobus modis posse intelligi. Alter est, ut dicatur prima, idest de parte priori in arte, & si ita itellexisset Gal. profectò introductorius hic liber esset. Verum hoc modo non intelligitur; sed secundo modo dicitur prima in respectum ad secundam doctrinam, quæ est memoria: quando scilicet nos addiscimus aliquid, quod prius ignorabamus prima doctrina dicitur. Secunda doctrina dicitur post rememorationem, & hoc modo Galenus intelligitur. Quia dicit, qui modus doctrinę Aphoristicę ad primam disciplinã conducit. i. ad intelligenda, quæ prius non cognoueramus, & postea etiam ad retinẽda memorię, quæ didicimus. Ex his ergo mirum artificium Hippocratis in his Aphorismis tradendis elucescit.

Solutio.

III. Ordo in Aphorismorum expositione seruandus proponitur.

Sed nũc qua serie in explicandis Aphorismis procedere debeamus breuiter explicabimus. Primo enim ex authoritate Galeni in comm. lib. Epidem. præsertim primo in tertium quarto intentionem ponemus, ac unum Aphorismum cum alio connectemus. Secundo si opus diuisione fuerit, diuidemus. Tertio singula uerba ponderabimus. Quarto cum eodem Galeno examinabimus, an quæ ab Hippocrate dicuntur, rectè dicta sint: in quibus duo faciemus, nam & breuitatem, & lucidatatem seruabimus, & ut breuiores simus imitabimus Galenum dicentem, quòd nunquam est recedendum à proposito Hippocratis, imò septima particula Aphorismo primo eos reprehendebat Galenus, qui commentationes longas in primis tantum Aphorismus induxere; adeo quòd postea fastidio in reliquis Aphorismis multa uel cognitu digna omiserint. Postremò ut fidem faciamus huius doctrinæ, eam semper rationibus ex probatissimis authoribus comprimabimus. Nam ut dicebat Galenus primo de usu partium capite quarto: Ratio est, quæ artes docuit. Neque negligemus authoritates magnorũ uirorum, ut ars hæc Hippocratica potius practicè, quàm Theoricè a nobis explicata habeatur; est enim (ut dixi) eius intentio in hoc libro primo de arte curatiua loqui &c.

LECTIO IV.

APHORISMVS PRIMVS.

Vita breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, iudicium difficile. Nec solum se ipsum præstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora.

[*Vita breuis, &c.*] In huius Aphorismi interpretatione, eum ordinem seruabimus, quem sumus Polliciti. Quantum; itaque ad institutum Hippocratis attinet, dicebat Galenus in libello aduersus Julianum capitulo primo, huius-

Primus Aphorismus proœmium totius operis.

huiusmodi Aphorismum esse proœmium totius operis & consentiens sibi in præsenti commento dicit Aphorismum hunc siue sit vnus, siue plures Aphor. esse proœmium. Et in hoc consentiunt communiter omnes interpretes; verum quid per hoc proœmium Hippocrates voluerit maximè difficile esse intelligere asserit Galen. Quam difficultatem cũ maximè animaduertisset clarissimus Iunior siquidẽ sine huius intellectione difficile est postea sequẽtes Aphorismos intelligere, distinctè procedẽs primo pro eius intellectione adducit eas interpretationes, quæ ab expositoribus adducuntur, quas Galenus in commento refert. Quarum expositionũ Galenus aliquas reprobat, aliquas negligit, nonnullas aliqua ex parte admittit, aliquas ex toto admittit. Quos modos sex esse Moderni dicunt, sed præterea addit hic vir doctissimus, cum sibi non vndequaque satisfaceret modus, qui satisfecit Galeno (& ne videamur nos semper aliena depascere, & nihil noui facere, addamus septimum modum Galeni modo fortasse meliorẽ, & exquisitiorem.) In quo consistit modus hic tam admirandus, qui modum Galeni superat? Aduertatis dicit, Hippocratem proposuisse in hoc proœmio magnitudinem & difficultatem artis, nam eius institutum est de tota arte medica in hoc opere sermonẽ habere. Nam vt Galenus in arte medicin. totam medicam artem tradidit, sic Hippoc. in Aphorismis, licet ille diffinitiuo, hic Aphoristico ordine. Neque ab re, nam cum nullibi Hippocrates medicinalem artem totam esset complexus, nihil mirum si eam nũc totam nobis ante oculos ponere voluit. Quæ opinio cum noua sit nequaquã mihi satisfacere potest, neque enim ego hoc anno nouã opinionem adinuenire volo; intelligo nouam, quæ preter Galenum est, nam ego quæcunque dicam ex Galeno proponã. Quia vt optimè dicebat Plato in ciuili, vel de regno quoties sunt aliqui, qui artẽ de sanitate trãsferunt ad vẽtos & calores, & frigora, &c. Tũc da hi Medici nominãdi non sunt, sed curiosi hoĩes, imò hos extremis supplicijs punire oportet. Sed videam' modo an expositio hęc stare possit. In primis fallum est hic fieri sermonem de tota arte medica. Nam vt audiuistis, diximus nos de curatiua tantum & præsagiente parte verba fieri, sed admittatur de tota arte medica verba fieri, quia qui tractat de parte curatiua in virtute etiam de tota arte medica tractare videtur. Tamen non satisfacit solutio proposita. Nam quæsitum fuit, non cur proœmio, sed cur tali proœmio, in quo difficultatem & magnitudinem artis apposuerit, vtpote Hippocrates. Nam per hæc potius dehortari videtur, quàm hortari animos legentium. Præterea si verissima est resolutio à Galeno proposita, cum vnica veritas sit, impossibile est, vt aliqua alia resolutio vera sit. Quòd autem verissima sit Galeni solutio, vt aliter dicere impossibile sit, sit ostendetur: verum vnum nos præmonere oportet, idque non alia de causa dictum sit, nisi quia doctissimum hunc recentiorem veneramur, quòd expositio seu resolutio à nobis adducta, & sic etiam redargutio contra eam, non procedit contra ipsum Modernum; sed potius aduersus Hieremiam Triuerium in expositione huius loci, qui illius opinionis author fuit, & ideo contra ipsum procedimus, non contra doctissimum Iuniorem. Galenus proposuit sex vel septem potius modos respondendi; & quoniam vt optimè dicit Modernus, aliquos negligit, aliquos omnino improbat, aliquos ex parte approbat, aliquos ex toto. Nos verò breuitatis gratia eos tantum modos adducemus, quos aliqua ex parte probat, & quos omnino probat. Modi aliqua ex parte probati sunt primus, tertius, & quartus. Primus modus est quòd ideo Hippocrates proposuerit difficultatem, & magnitudinem artis in proœmio, vt homines excitaret ad artem strenuè, ac sedulò exercendam. Secundus modus est, quòd ideo hanc adduxit difficultatem, vt secerneret ignauos à solertibus, atque vt homines solertes magis, ac magis inflammaret. Quartus modus, ideo hanc difficultatem artis apposuisse, vt pateret nobis causa, ob quam sibi opus fuit scribere commentaria. Modus autem ex toto probatus. Quintus est, quòd ideo hoc à principio apposuerit Hippocrates, vt causam nobis ostenderet, ob quam cõmentarios sibi opus fuit conscribere, nõ simpliciter, sed Aphoristicos; sed cur reliquos modos aliqua ex parte probat Galenus quintum verò ex toto? Quæsitum hoc necessarium cognitu est, & sine huius dissolutione nihil habere potestis. Nos autem cum tanti non simus, ut difficultatem hanc dissoluamus ad summum Ducem Aristotelẽ confugiemus, vt ex eo habeamus eas omnes leges, quæ ad proœmium constituendum requiruntur. Quantum itaque ad præsens attinet sciendum, quòd exordium, ut dicit Aristoteles in tertio libro Rhetor. bifariam considerari potest, vno modo ex parte sui, reliquo ex parte auditoris; ex parte sui proœmium hoc exigere dicit Philosophus, vt proponat finem, in quem dirigi omnia debeant. Non tamen semper proponere hoc proœmium oportet. Nam si sermo de vili aliqua re, ac nota fiat, frustra tunc hoc proœmium proponitur; tũc autem id proœmium proponẽdum est, cum sermo de magna re aliqua, ac noua est faciendum; tunc enim necessarium est proponere rẽ, de qua tractaturi sumus, dicit Aristoteles ob hãc causam, ne auditores suspensi teneãtur, sed præscire possint de qua re sumus habituri sermonem. Qua de re in principio exordij proponenda est res de qua sumus habituri sermonem. Et dat exemplum de Quodam, qui volebat loqui de bello, quod ex Asia in Europam defluxit, qui tale cępit exordium. Dic mihi Musa virum: Præcipe mihi sermonem altum, vt scilicet possim exactè dicere quomodo ex terra Asia in Europam defluxerit bellum. Quãtum ad exordium ex parte audientis attinet, eius munus existit, vt auditores beneuoli, dociles, ac attenti reddantur. Attenti redduntur auditores vbi magna quędam, ac noua proponantur. Beneuoli, vbi res aliqua non sine vtilitate proponitur. Dociles demum, vbi pollicetur author ordinatè se rem pertractaturum, uel ordinem quo res pertractaturus est; sed cum omnes has leges exordium habere debeas. Videamus, an has omnes Hippocrates obseruauit, & videbitis profectò eum non modo peritum medicum, sed & absolutissimum fuisse Philosophum, & oratorem. Primum inquantum attinet ad exordium ex parte auditoris sciatis, quòd per illos tres modos: quos ex parte approbat Galenus Hippocrates reddit attentos auditores præcipuè per primum, & tertium, nam per quartum beneuolos eos magis efficit. Nam cum per primum modum ideo Hippocrates difficultatem artis proposuit, ut homines ad eam strenuè capescendam inflammet. Cui dubium quòd in hoc maximè attentos reddat auditores? cumque per tertium modum difficultatem ob id apponat, ut solertes ab ignauis secernat, ac ut solertes magis excitet; Nemo debet ambigere auditores per hoc attentos effici. In quarto autem cum proponat difficultatem, ut causam assignet, ob quam fuit opus scribere commentarios, beneuolentiam procul dubio ab auditoribus captat, nam redduntur beneuoli ex eo quoniam proponit vtilitatem, cum dicat scripsisse commen. Et ob id Galenus in commento modos hos aliqua ex parte approbat, quoniam non habent conditiones omnes necessario requisitas ad uerum proœmiũ. Aliqua quidẽ ex parte approbat, quia

Quid per hoc proœmiũ voluerit Hipp. Iunioris opinio.

Opinionis prædictæ confutatio.

Medicos dici non mereri, qui artẽ de medicina ad ventos, calores & frigora transferunt.

quinimo puniendos esse.

Hipp. in Aphorismis de tota arte medica non loqui.

Aduersus Triuerium.

Modi sex vel septẽ respondẽdi ad quęsitũ, & qui magis probãdi.

Quintus modus ex toto probatus a Gal.

Exordiũ siue proœmiũ duplicter.

Exordiũ ex parte sui, & quã hoc proponẽdum.

Exordiũ ex parte audiẽtis, ac eius conditiones.

Quas exordij leges seruauerit Hipp.

conditiones habent aliquas, non ex toto, quia non oēs. Et ideo dicit ipse in comm. Hi tres modi veri aliquid dicunt, non tamen constituunt procemium Hippocrate dignum, neque congruens his, quę scribuntur. Veri aliquid dicunt. Cum aliquas proponāt conditiones ad exordium requisitas. Non tamen faciunt proœm. dignum Hippocrate, idest proœm. tale, vt omnes conditiones includat, neque congruens his, quæ dicuntur. Quia primus modus nullam mentionem facit de commētatione cut. s. oportuit scribere cōmētaria. At verò si quintum modum considerabimus profecto adinueniemus omnes leges, quæ ex parte auditoris habentur, in eo contineri. Fuit enim quintus modus, ꝙ Hippocrates ideò difficultatem, ac magnitudinem artis ostendat, vt no bis causam manifestet, ob quam sibi opus fuit scribere comm. Aphoristicos quomodo autem ex hoc hę omnes leges eliciantur, nolo ego manifestare, sed uolo, vt id Galenus declaret: inquit enim in cōmento quid idem est id, quod dicit Hippocrates (*Vita breuis, &c*) ac si dixerit, quoniā ars medica adeo longa existit, vt ab homine quantumuis diligenti non possit inchoari, & ad finem vsque perduci. Ideo necessarium est tradere commentationes Aphoristicas, beneficio quarū ars medica & breuitate, & vtilitate, ac summa & cum luciditate acquiratur. Cum hoc itaque Galenus dicat, & ista etiā sit rei veritas, cui dubium, ꝙ omnes leges obseruantur. Primo enim cum proponat comm. Aphoristicam, quæ magna, ac noua est commēto attentos profecto reddit auditores: cumque hęc etiam vtilis sit beneuolos etiam eos facit, cumq; dicat dilucidè, ac breuiter hoc tractaturū; nemini dubium esse debet, quòd dociles eos efficit. leges etiam proœmij ex parte sui hinc eliciuntur. Nam ex sententia Aristotelis tunc exordium ex parte sui proponere debemus, cum sermo est de re magna, ac latenti. Hic autem hæc obseruantur, nam loquitur de re magna. Si enim auctor operis fuit Hippocrates, qui fieri potest, vt sermo non sit de re non solum magna, sed maxima? Est etiam latens id, de quo verba facit Hippocrates, ideo necessarium fuerat id proponere in proœmio; latens quidem est, nā quid tam varia sciebat, non poterat in hoc opere suo de vnica modo re loqui. Et ideo latens erat, & ob id istud explicare oportebat. Præterea cum partes medicinæ duæ essent præcipuæ. Terapeutica altera, reliqua de tuenda valetudine: cumq; lateret de qua sermonem facere deberet Hippocrates, ideo necessarium erat, vt tale argumentum constitueret, quod significaret nobis rem hanc latentem, & ideo secundum constituit Aphorismum, vt de qua nam loqueretur parte declararet, quod ibi incipit. *Nec solum præstare se oportet medicum &c.* Vnde Galenus diligentissimus interpres, qui non ignorauit summum Hippocratis artificium, dicit Hippocratem in hoc loco constituisse proœmium tū commentario, tū his, quę scribenda erant, in quibus quid aliud dicere voluit Galenus, nisi quòd duo fecerit proœmia Hippocrates. alterum ex parte auditoris, alterum ex parte sui, propterea etiam Philotheus duo proœmia fecisse Hippocratem scribit, sed quomodo id factum fuerit non declarat. Galenus aūt tangit, Nam cum dicit (tanquam proœmium fecerit & ipsi commentario) ad auditores id refertur. Nam ex commentatione Aphoristica sumitur attentio, beneuolentia, & docilitas circa auditores: cum vero subdit, (Et his, quæ in eo scribenda &c.) tangit proœmium ex parte sui, quod Hippocrates fecit secundo Aphorismo, cum dixerit. (Nec solum &c.) in quo cum dicat, quòd non satis est medicum suum fecisse officium, sed oportet, vt assidentes, & æger suum faciat &c. de re curatiua se sermonem habiturum docet, & de methodo medendi. Vnde ex parte rei nullum melius proœmium facere potuit Hippocrates, quàm illud. Ex his itaque patet proœmio duplici uti Hippocratem, & quòd Galenus calluerit rectè hanc artem, & quòd ideo ex toto quintum modum, & non alios approbarit. Quantum itaque ex parte mei fit, non modo hanc particulam primam Aphorismorum hoc anno explicabo, sed tonum librum de methodo medendi, & de arte curatiua ad Glauconem. Facit itaque proœmium Hippocrates, quod diuiditur in duos Aphorismos: secundus ibi. *Nec solum oportet &c.* & non ab re quoniam duplex proœmium voluit constituere, vt dixi. Hæ autem duæ sententiæ ita se habent, quòd partim conueniunt, partim differūt, differūt: qa prima est Enthymematica, idest cum causa implicita: secunda est sine ratione, vt rectè dicunt Moderni, & Montanus. Est quidē prima Enthymematica, nam cum Hippocrates dicat *Vita breuis, ars longa, occasio præceps experimentum, periculosum*, idē est, ac si dicat. Ideo uita est breuis, & ars longa, quoniā occasio præceps, experiētia periculosa, seu fallax &c. Nam vt dicit Galenus sermo non absoluitur ex his duobus verbis, sed prima pars orationis hoc vnum caput complectitur. *Vita breuis ars longa*. secundo differunt hæ sententiæ quia vna, vt prima dependet ab Hippocrate vt proferente, secunda vt consultante. Nam in secunda sententia, & secundo Aphorismo, vt videbimus, Hippocrates veluti pactum, & consilium facit cum his, qui artem medicam sunt exercitaturi. Conueniunt tamen hæ sententiæ, quia vtraque est sententia uera, & absoluta, & non ex superlatione, neque ex similitudine.

Vita breuis cur.

Hipp. auditores reddit attētos beneuolos.

Dociles.

Hipp. de re magna, ac latente loqui.

Hippocratē duo fecisse proœmia.

Ex commentatione Aphoristica sumitur circa auditores atten-tio, beneuolētia, & docilitas.

Proœmij Hippocratis diuisio.

LECTIO V.

PRO expositione primi Aphorismi declarauimus Hippocratis institutum, ac quomodo præsens oratio diuidatur. sequitur modo vt ad uerborum ponderationem deueniamus. Inquit itaque. *Vita breuis &c.* quid per vitam intelligat facile declarare possumus. Nam licet vita pluribus modis sumi possit, vt apud Philotheum videre possumus, tamen quantum ad propositum nostrum attinet, non pro alio tempore vita sumitur, quàm pro eo tempore in quo anima corpori coniuncta est: propterea Plato in Phedone dicebat quòd illud tempus, in quo animæ dissolutio à corpore fit, vita corpus destituitur. Deinde dicit (breuis) Galenus in cōmento, & omnes fatentur dixisse breuem in respectu ad artem longam, nec in hoc laborat Galenus, qa inquit semetipsum interpretatur Hippocrates cum subdit (Ars longa) circa hanc partem solent expositores quærere vtrum homo sit breuioris uitæ cæteris animantibus. Quam quæstionem à me non expectetis, quia non est ad propositum, & propterea Galenus diligentissimus interpres in hac materia ne uerbum quidem facit, quia Hippocrates nō loquitur de breuitate uitæ in respectu ad animalia, vel ad stirpes, vel ad alios homines, sed ad artem medicinalem. verum nequis dicat me uelle subterfugere labores, ideo utilitatis vestræ gratia solum huius materiæ resolutionem proponam. nam resolutione habita facilè postea poteritis quamlibet dirimere difficultatem. Pro resolutione autem ad optimos Duces, Aristotelem & Platonem est confugiendum; nō enim possibile est hoc scire, nisi quomodo fiat mors cum Platone in Thimæo declaremus. mors inquam naturalis; quoniam postea Aristot. in libello de longitudine, & breuitate vitæ istud ad radices vsque explicauit. Dicebat diuinissimus hic Philosophus

Vita non mē multiplex.

Sub quo significatio sumatur vita ab Hipp.

Corpus quando vita destituatur.

Cur breuis dicatur vita ab Hippocrate.

Quomodo fiat mors.

Plato

Plato, quòd cum corpus nostrũ continuò in assidua sit resolutione ob actionem, nisi præsto ei esset alimẽtum, cuius beneficio id, quod deperditum est, restaurari debeat, dubio procul animal interiret. Et hinc fieri diuinissimus hic Philosophus, inquit, quòd si maior est portio eius, quòd resoluitur, quàm eius, quòd reponitur, corpus nostrum diminuitur: Si verò repositio resolutione maior sit incrementum suscipit. Tunc autem potissimum, inquit, incrementum corpus sumit, cum corporis structura valida est, ac eius calor natiuus robustus. Quippè qui alimenta optimè comminuere, & in substantiam corporis nutriti vertere potest. Verum progressu temporis cum calor imbecillior reddatur: ob continuam pugnam, quàm habet aduersus alimentum, fit vt fatigatus non ita validè alimenta concoquere postea possit; & hinc fit, quòd partes minui incipiãt, & hinc imbecilliores reddantur. Imbecilliores autem redditæ

Radicale humidũ, nex⁹ animæ cum corpore.

non possunt continere amplius radicale humidum, quod est nexus animæ cum corpore, & hoc in tempore, inquit, est senectutis. Postremò subdit, adeò languidus redditur calor, vt nequaquam possit alimentum admittere, & hinc fit, quòd partes posteà relaxatę, ac destitutę humorem amplius retinere nõ possunt, & nexum; & inde fit, quòd anima clam, & cum voluntate è corpore euolat. Hoc autem subdit ad differentiam mortis, quæ non cum voluptate; sed violentia aliqua fit, non per dissolutionem humidi à calido. Hanc veritatem cognosceas Aristoteles facilè colligere potest in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, vitam in nullo alio consistere, quàm in calido & humido: Quia si vita conseruatur ratione caloris administrantis alimentum, & partes ob alimẽtum humidum radicale continent: ideò vita in calido, & humido consistit.

Mors naturalis, quo differat à violenta.

Vitã consistere in calido, & humido.

Senectus quid.

Mors in quo consistat.

Vita vndeducitur maior.

Hinc fit quòd senectutem progressum ad frigidũ, & siccum vocarit Aristot. & dicit etiam mortem suã sedem habere in frigido & sicco. Quo constituto nemini dubiũ est, quòd eò diutius viuet animal, quò diutius calidum, ac humidum durabit, ac quantò magis resistet causis frigefacientibus, & siccantibus. Quantum ergo ad solutionem quæstionis attinet ex parte calidi; Quò calor est vegetior, ac robustior, eò animal longius viuet. Quò ad humidum

Tria sunt in humido spectanda.

autem, tria spectare oportet substantiam, quantitatem, & qualitatem humidi: Si ex parte substantiæ, quantò humidum est substantiæ purioris, ac simplicioris, eò magis viuet animal: Quò ad quantitatem, quantò in maiori copia humidum erit, tantò animal erit longioris vitæ. Ex parte qualitatis, cum duplex sit qualitas prima, & secũda, si ex parte primæ, quantò humidum potius erit temperatum, & coniunctũ potius temperato calori, quàm excedenti, eò animal vitæ longioris erit. Ex parte secundæ, si humidum non erit fluidum, & aquosum; sed potius permanens, ac viscidum diuturniorem animalis vitam indicabit. Quibus propositis facilè est modo tollere omnia argumenta; imo facilè est intelligere Aristotelem cum passim de hac materia loquatur; sed modo per viam corrollarij inseramus. Quantum ad calorẽ cũ vegetior calor faciat diuturnioris vitæ animal; & ideo mirum nõ est: Si Aristoteles loco citato prolixioris vitæ dixerit esse Mares, quàm fœminæ; Quia calor in eis vegetior, ac si etiam dixerit animalia in locis tepidis habitantia diutius viuere, quàm habitantia in locis frigidis: quia in temperatis partibus calor est valentior. Quò ad humidum ex parte substantiæ, humidum purius longiorẽ facit vitam: Propterea Aristot. 2. de hist. animal. cap. 3. dicit: Animalia dentes habentia longioris esse vitæ, quàm quæ vel nullos, vel paucos dentes habent, idq; non alia de causa, nisi quia habentia dentes probè masticare possunt, ex qua masticatione purius redditur alimẽtum, ac cum paucis superfluitatibus, & ob id longius viuunt; Quæ verò nullos, vel paucos dentes habent impurius habent humidum, & ideò breuiorem vitã obtinent.

Cur Mares prolixioris vitæ.

Habitantia in locis tepidis diuti⁹ viuere, q̃ in frigidis.

Dẽtes habentia lõgioris vitæ.

Quæ animalia dicãtur diutius viuere. Et cur.

Hinc etiam est, quòd Aristot. dixerit mulum diutius viuere, quàm equum: quia Mulus nõ habet humidum ita intermistum excremento, seminæ, vt equus. Et hinc etiam est, quòd homines, qui delectam, ac ordinatam vitã seruant, ob cõseruationem puritatis humidi longius viuunt. Si verò humidum quò ad quantitatem copiosius fuerit, facit, vt animal diutius perseueret. Et hinc mirum non esse debet, si Aristoteles dixerit animalia maiora; quoniã maiorem humidi copiam habent, diutius viuere. Imo Aristoteles dicebat, nihil aliud mortẽ esse, nisi sanguinis inopiã, & propterea illi homines, qui plus æquo laborant, ac diutius exercitantur, breuius viuunt. Nam exercitatio est diminutio humidi: Si autẽ considerabimus humidum, quò ad qualitatem primam, si humidum temperantius fuerit, longius vitam producit, & ideo non debet præter rationem videri, si Aristoteles 4. de gen. animal. cap. vlt. dixerit; Quòd homines diutius viuunt, quàm quędam animalia etiã maiora: quia habent humidum magis temperatum; Et hinc etiã dicebat, quòd apes diutius viuunt, quàm quædam animalia: quia habent alimentum dulce, & magis tẽperatum, & hac etiam de causa dicebat animalia felle carentia, vt delphinum, & camelum, longius viuere. Si postremò quò ad qualitatem secundam consideratur humidum, viscidum & permanens longioris vitæ causa est.

Mors ex Aristot.

Hinc est, quòd idẽ Philosophus dicebat, terrestria animalia diutius, quã aquatilia viuere: quia in aquatilibus humidum aquosius, in terrestrib. magis viscidum existit. Habet etiam in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, quòd stirpes quædam longius, quã nonnulla animalia viuũt ob humidum viscidius; & hinc etiã est fortasse, quòd homines viuunt longius, quàm omnia animalia maiora, excepto elephante: quia in eò humidum est constantius. Ex his facilè colligere possumus, quin homo sit breuioris, vel longioris vitæ, quàm stirpes, quàm animalia, & cętera demum omnia; sed vt diximus nostrum hæc ad propositum non erant. Subdit Hippocrates, *Ars longa*: Nemini dubium esse debet, quòd per Artem intelligit Medicinam. Dixit autem artem, quia propria vti voce voluit. Impropriè enim est scientia. Nec hic volo quæstionem hanc examinare vtrum sit ars, vel scientia; Quia penitus Logica quæstio est: Quòd si volueritis scire, cur modo ars, modo scientia nuncupetur, fortasse non erit præter rationem dicere, Doctos viros ideo modo artem, modo scientiam illam appellasse: quia ad Platonem respexerunt, qui in Dialogo de summo bono quinque gradus bonitatis constituit: In primo collocat omnium rerum mensuram; in secundo pulchritudinem, commẽsurationem, ac veritatem; in tertio mentem, ac sapientiam; in quarto scientiam, artem, & opinionem; in quinto temperatam voluptatem. Cum itaque medicina in quarto gradu collocetur: Ideò non est mirum, si modo ars, modo scientia nuncupetur. Sed dicet quis cur proprio vocabulo eam vocat, cùm artem dicit: Hoc declarat àpriori; Arist. 6. Ethic. à principio, vsq; ad capitulum quartum: Nam ibi habemus plures esse habitus intellectuales, sunt enim scientia, intellectus, sapientia, prudentia, & ars. Cum itaque medicina sit habitus intellectus facilè, colligimus ex Aristot. quòd non sit habitus, vt scientia, nec vt sapientia, nec vt intellectus; quoniam hi tres habitus versantur circa res quæ aliter sese habere non possunt: Tamen differentia est, quia prudentia versatur circa agibilia. Ars verò circa effectibilia, & ob

Per Artẽ quid intelliga: Hippoc.

Ars medica impropriè sciẽtia.

Cur modo sciẽtia, modo ars dicatur.

Quinq; grad⁹ bonitatis.

In quo bonitatis gradu reponatur ars Medica.

Habitus intellectuales quinque.

Medicina magis propriè Ars.

id

id cum Medicina circa effectibilia versetur, propriè ars erit. Sed cum ars sit: An est ars liberalis, an potius vilis, & sordida? Dicebat Galenus in Oratione suasoria ad artes capitulo vltimo; Quòd non modo est ars liberalis, imo liberalissima; sed est ne mechanica? Dicit Galenus, quòd est maximè mechanica: Non ob id sequitur, quòd sit sordida, & vilis. Nam docuit nos Plato in Dialogo de recta nominum ratione, quòd hæc vox μηχανή, significat excogitationem quandam solertem, ac sublimem machinationem, vt nihil aliud significet, quàm altam quandam, ac profundam intellectus penetrationem; vnde Medicina est ars mechanica, non quia sordida; sed quia in ea fit maxima, ac sublimis penetratio, atque requiris hominem præstantis ingenij. Si autem liberalis est ars Medicina maximè est (secundù eam partem, (vt dicebat Diuus Plato,) in qua Medicus fit à Medico, quòd dicebat in Dialogo Exhortatorio. Medicus enim Medicinam rectè callens duo præstare potest munera, alterum vt medicum efficiat, reliquum vt inducat sanitatem. Cum Medicus inducit sanitatẽ opus efformat, cum verò Medicum efficit, doctrinã inducit. At liberalior est habitus doctrinæ, quàm operis. Et ideo liberalis scientia Medicina est, & præcipuè secundum eam partem qua medicum effingit. Hæc autem ars longa est, verum vt nulla in animis vestris dubitatio relinquatur, primum quomodo lõga sit, deinde ex qua nam parte, declarare instituimus. Artem igitur nemo longam esse dubitat; Quomodo autem longa sit, dicebat Galenus primo de differentijs pulsuum cap. 1. Esse longam suapte natura. Quomodo autem sua natura longa sit, dicebat Hippocrates in Lege. Quòd ad rectè acquirendam Medicam artem necessarij sunt aliqui Duces; Nimirum natura, doctrina, institutio à puero, mores, locus studijs deditus, summa industria, & denique tempus. Quòd declarat Hippocrates sumpto exemplo à frugibus; vt enim cum fructum quis colligere voluerit, necessarius est ager, sic in disciplinis necessaria est natura addiscentis. Secundo sunt necessaria semina, quæ respectum doctrinæ tenent, & ideo qui rectè volunt addiscere, opus (opus est) vt habeant perceptores, vt optima doctrina inseri possit; Deinde opus est, vt semina debito tempore in aruum mittantur, & hoc respondet institutioni à puero. Necessarius præterea est aer ambiens commodus, qui correspondet loco studijs dedito: requiritur Agricultura, quæ correspondet industriæ, studio, ac moribus; & postremò requiritur tempus; Quoniam omnia tẽpore moderantur. Quare cum hæc omnia acquirere, ac habere, non nisi maximè longum sit; Ideo Medicina maximè longa est; sed penès quas partes medicina longa est? Nam duas habet partes, vsum, & habitum. Scire oportet has duas partes fuisse ab antiquis etiam propositas: Nam Hippocrates dicebat, quòd ille qui medicam artem callere vult, necessarium est, vt non modo sermone vtatur; sed vt in conuersatione versetur: Nam per sermonem habitum intellexit, per conuersationem, vsum. Huius etiam sententiæ Plato extitit in 1. de Repub. Dialog. qui ars medica illa est, quæ non modo vtile inuestigat; sed præbet. Inuestigat ad habitum referens, præbet ad vsum. Idem Aristoteles (& hoc valet ad difficultates multas remouendas) in 6. Ethic. c. 3. & 4. Tangens habitum artis dixit; Artem versari circa vniuersalia, & paulo post cap. 7. dixit; Artem esse singularium, quò ad vsum. ideo vana quæstio est: An ars circa vniuersalia, an circa particularia versetur; nam quò ad habitum circa vniuersalia, quò ad vsum circa particularia, propterea addebat Arist. quòd non modo sat est scire, quòd causes in vniuersali cõnoscis faciles conducant ad sanitatem; sed quænam hæ causæ

Medicina ars liberalissima.

Medicina ars mechanica, sed qua ratione.

Medicus sciẽs duo præstat. Habitus doctrinę liberalior habitu operis.

Medicina cur ars lõga.

Ad cõparandum medicinæ scientiam sẽpiẽ, tanquã Duces ex Hipp.

Medicinæ partes duæ. [illegible] Ars qua ratione circa vniuersalia, & qua circa particularia.

nes sint: Quia non modo habitum, sed etiam vsum scire oportet: à quo suscipiens Galenus 9. meth. c. 6. Dicebat Medico necessariũ esse habere vtrunque, tũ habitum, tùm exercitium; vnde habitum cruri dextro, vsum sinistro cõparauit: nã vt absq; altero crure homo claudicare dicitur, sic Medicina claudicat sine altero horum, vel vsu, vel habitu. Sed dicet quis quid horum est dignius, & vtilius, num habitus, an potius vsus? Dicendum quòd absque dubio habitus, cum vniuersalium sit, dignitate præcedit vsum, qui est particularium: sed quò ad vtilitatem oppositum se habet; nam magis vtilis vsus est: propterea Dialogo, qui Eutydemus inscribitur Diuus Plato dicebat nullius vtilitatis esse artem illam, quæ docet modum facilem conuertendi omnia in aurum, imo si omnia conuerterentur in aurum, nihil prodesset nobis, nisi ad quem vsum hoc fiat cognosceremus. Cum itaq; hæ duæ partes in Medicina sint, Modernus à Montano accipiens contra Galenum tenet, quòd impossibile est artem hic pro habitu accipere, sed debemus eam audire pro vsu. Hanc veritatem comprobat valida ratione, & satis euidenti authoritate. Ratio fuit, quia ratione habitus, nihil aliud considerat Medicus, nisi corpus humanum sanabile, principia, eius partes, ac passiones. Hæc autem omnia cõsiderat, vt finita in specie, & propterea ratione huius ars longa esse non potest. Idem probat authoritate Galeni quia 9. de placitis Hippoc. cap. 2. inquit, habitum cuiuscunque artis vno tantum anno haberi posse. Vsum verò neque toto vitæ curriculo; Ecce quòd breuis est ars ratione habitus; sed longa ratione vsus. Et quoniam acutissimus Modernus videbat, quòd aliquis dicere poterat pro Galeno, quòd habitus potest bifariam cõsiderari vno modo, ratione artis Medicæ inuentæ; altero modo ratione artis Medicæ inueniendæ. Si ratione inuentæ consideretur, vt sic breui spatio acquiri potest, si ratione inueniendæ maximus est labor, & maximum tempus. Statim dixit Modernus enasionem nullam esse, primum quia tempore Hippocratis, Medicina erat inuenta authoritate Platonis, qui dicit Medicinam inuentam esse tẽpore Aesculapij. ergo Hippocrates non potest loqui ratione artis adinueniendæ. Præterea vis videre, quòd non loquitur de inuenienda arte, probo id: quia Hippocrates volens probare artem esse longam dicit quia occasio est præceps, modo occasio non potest esse præceps in habitu, sed bene in vsu, quare de artis longitudine, quò ad vsum, nõ quò ad habitum loquitur Hippocrates. Præterea, (& dicunt etiã fuisse sententiã Galeni) Hippocratis institutum nullum aliud est, nisi tradere quasdam regulas, & Aphorismos, beneficio quorum Medicus possit exercere artem inuentam circa singularia. Ecce quòd non ad habitũ, sed ad vsum refertur artis longitudo, cuius contrarium dixit Galenus in commento. Hęc Modernus, &c.

Habitus, & vsus vterque medico necessarius.

Dubiũ.

Solutio.

Modern⁹ cõtra Galenum.

Ratio 1.

Habitũ artis vno tantũ anno haberi posse. Vsũ neque toto vitæ curso.

Responsio prima pro Galeno. Responsionis impugnatio.

Medicina inuẽta tẽpore Aesculapij.

2. Occasio præceps in vsu, nõ in habitu.

3.

LECTIO VI.

PRoposita fuit dubitatio; An ars Medica longa esset ratione vsus tantum, vel ratione habitus, & vsus simul, & audiuistis fundamenta iuniorũ, qui asserebant contra Galenum, solum longam esse ratione vsus: Nos verò considerantes Platonis præceptum in Dialogo de Mendacio, vbi dicebat nullum esse euidentius inscitiæ argumentum, quàm ab opinione sapientum virorum secedere, nequaquam existimauimus bonum esse à Galeni sententia deuiare. Neque enim credimus Galenum qui in his exponendis Aphorismis adeo diligens interpres fuerit, fuisse in re, quæ non admodum difficilis est, hallucinatum,

Inscitiæ argumentum.

fucinatum, ac eò præcipuè cum 9. de Plac. Hippocr. & c.ca.2. Artis medicæ habitum breui posse comparari tempore dixerit. Quòd etiam primo de Crisib. cap.13. & 2. de Crisib. cap.3 & in lib. de præcognit. ad Posth. Confirmare visus fuit: Nos itaq; resoluentes materiam dicimus, quòd vel est sermo de longitudine artis ratione vsus, vel ratione habitus. Quòd longa sit ratione vsus ab aduersarijs conceditur, & Hippocrates hoc in Aphorismo confirmat, cum de occasione, iudicio, ac experimento loquitur. Si verò de habitu loquamur, dicimus posse habitum bifariã considerari, vel ratione artis medicæ inuentæ, vel ratione inueniendæ: Si de inuenta loquimur, concedimus, & nos cum aduersarijs posse breui hunc habitum comparari spatio; At de habitu respectu medicinæ inueniendæ tota est controuersia. Nos autem huius ratione longam esse artem dicimus; vnde vt intellectus noster acquiescat duo comprobabimus. Alterum est, quòd ante Hippocratis tempora medicina non fuit inuenta, vel valde imperfectè inuẽta. Reliquum, quòd ipse Hippocrates loquitur de lõgitudine artis respectu etiam artis inueniendæ. Primum comprobamus non discedentes ab his testimonijs, quę ab aduersarijs sunt adducta. Ipsi enim ex Platone probabant ante Hippocratem Medicinam fuisse inuentam. Plato in conuiuio, vel de amore dicit. Quòd ab Apolline Amoris discipulo, duce amore, & desiderio fuit inuenta ars medica. Quinimo eodẽ in conuiuio asserit. vbi de Laudibus Eryximachi verba facit, artem medicam fuisse ab Aesculapio inuentam. Expressè itaque asserit medicinam aliquo tempore fuisse inuentam. Quòd quidem sic (vt puto) intelligere oportet. Ab antiquo artem medicã fuisse adinuentam, non quidem ex toto sed penes semina: Expositio potest colligi ex Hippocrate (si fas est per Hippocratem, Platonem interpretari,) inquit Hippocrates in lib. de veteri medicina, quòd ab antiquis fuit inuenta via, & principium medicinæ, & propterea subdit posteros, per ea, quæ ab ipsis inuenta sunt, meliorem possunt, ac faciliorem habere aditum ad inuenienda. Ideo non ex toto erat inuenta; sed necessarium erat, vt perficeretur. Quòd & Galenus confirmat 7. Aphoris. 26. inquiens Hippocratẽ fuisse primum, qui multa adinuenit in arte medica. Quinimo vnum aliud addam. Quod etiam recentiores dicunt in multis locis, quæ ab ipsis collegimus, videlicet quòd nec Hippocrates, ita perfecerit medicinã, vt aliquid in ea non desideraretur. Inquit enim Galenus primo, de elementis, cap.6. Nemo ex toto artem medicam absoluit, at primo de vsu partium cap. octauo, ait. Quòd omnia quæ Hippocrates dicit, de arte medica vera sunt, & nihil perperam dicit; tamen aliqua confusè, aliqua diminutè tradidit. vt propterea coactus ipse fuerit, vt ibi dicit, se obscure ab eo dicta distincta reddere, & diminuta cõplere, vt si desideratis exemplum Galenus 1. ad Glauconem in principio gloriatur se primum fuisse, qui exactam doctrinam febrium ephemerarum tradiderit: propterea 1. de dig. puls. c.2. Eos reprobat, qui in arte medica insistunt in varijs quæstionibus; Quandoquidem ars medica longa est, & requirit hominem maximo præditum ingenio; Imo Galenus primo de ratione victus in acutis 44. dicebat, Quòd non est vnus homo idoneus, & ad docendam medicinam, & ad eam in singularibus exercendam; Quare non modo vsus, sed habitus longus dicitur. Hoc erat primum declarandũ, quòd scilicet habitus ratione scientiæ inueniendæ longus nimis est. Secundum erat, quòd in hoc Aphorismo loquatur Hippocrates de arte lõga ratione artis inueniẽdæ. Id per Galenum, & Hippocratem cõfirmari potest. Per Galenum, qui in commento, cum di[...]o esse instrumenta artium inueniendarum, Experimentum, & iudicium, clarè loquitur de inuentione artis? Præterea hoc in eodem commento dicit: (Nemo enim satis esse potest ad eandem artem inchoandam simul, & absoluendam, sed satis videri debet si quæ multorum annorum spatio maiores inuenere; Posteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant, atque perficiant:) Ergo ad inueniendam, non ad inuẽntam respexit artem. Ex Hippocrate etiam: Nam si Hippocrates regulas, quasdam generales, & pręcepta generalia, quæ Aphorismos vocant, tradit: hæc quid aliud sunt? quàm habitus; Benè tamen verum est, quòd de hoc habitu loquitur, vt ad vsum dirigitur; sed quid ad argumenta iuniorũ? Credo esse facillimum ea tollere: & ad primũ ex authoritate Platonis, iam constat responsio: nam Plato dicebat ab antiquo inuentam non ex toto, sed penès semina. Ad illud nono de placitis. Dico quòd loquitur de habitu ratione artis inuentæ, qui breui acquiritur. Ad illud de occasione credo, quòd sit facilè respondere: nam verissimum est hoc. Quod hi asserunt, tantum ad vsum facere occasionem, quòdque ad inuentionem nihil faciat. Neque hoc ignorauit Galenus; nam occasionem in hoc com. ad particularia, & ad vsum refert. Modo non valet hęc consequentia occasio ad vsum tantum refertur, ergo ars est longa ratione vsus tantum. Valeret quidem si proponeret longitudinẽ artis ratione occasionis tantum. At præter occasionẽ addit iudicium difficile, expertẽtia fallax. Nã iudiciũ, & experimentum difficile, & fallax conducunt tùm ad vsum, tùm ad habitum, vt suo loco dicemus; Vnde est longa ars ratione vsus, tùm ob occasionem, tùm ob experimentum, tùm ob iudicium. Est longa ratione habitus tùm ob experimentum tùm ob iudicium, non ob occasionem, ideo nõ valet ratio. Cũ vltimo loco addebant, citra controuersiam ab omnibus concedi, quòd Hippocrates hic tradat regulas generales, vt harum beneficio vsum in singularibus habere possimus. Licet id sine controuersia dictum esse asserant. Dicimus tamen id neque Galenum, neque alium quempiam affirmare posse; Nam tradat hæc præcepta ratione habitus, & vsus, vt.1. primo horũ præceptorum habitum cõsequamur, & beneficio postea habitus habeamus exercitationẽ in singularibus. Constat ergo quòd artem dicat esse longã Hippocrates, tùm ratione vsus, tùm ratione habitus artis inueniendæ; Sed quare est longa, quia hæc quęstio erat dissoluenda; ideo subdit Hippocrates longa est; quia occasio est præceps, Experimentum periculosum, &c. At nos de occasione primum loquamur, vt distinctè procedamus: Primum quid sit occasio; Secundo quomodo per occasionem medica ars lõga sit declarare lubet. Quò ad primum Iuniores dicunt ex sententia Hippocratis in lib. qui inscribitur Præceptiones, occasionem nihil aliud esse, quàm opportunitatem medicinalem in propinatione cibi, & medicinalium. Ego autem (si licet mihi dicere, quòd sentio) nequaquam existimo hanc esse bonam diffinitionem occasionis; Nam concedo bene Hippocratem dicere occasionem esse opportunitatẽ medicinalẽ, &c. Non tamen ob id sequitur; ita dicit Hippocrates, ergo hæc est definitio. Nam si quis author exempli causa dixerit. Homo est albus, non valet inferre, hic author ita dicit; ergo hæc est hominis definitio. Quòd autem definitio occasionis hæc non sit, ex definitionis legibus, & ex Hippocrate probamus eo in loco. Ex legibus definitionis, nam definitio ita limitare debet definitum, vt ipsum à quocunque alio seiungat. Modo cum dicimus occasionem esse opportunitatem &c. hoc non modo occasioni competit, sed & tempori opportuno: confirmo hoc eo in loco per Hippocratẽ, vbi dicit: Nos medemur aliquando

Solutio propria, ad Moderni rationes.

Ars medica ab Apolline inuẽta.

Hippocrates primus multa adinuenit.

Nemo artẽ medicã ex toto absoluit.

Galenũ primum exactam ephemerasũ doctrinam tradidisse.

Duo inueniendarũ artium instrumenta.

Responsio ad argumẽta Modernorum.

Occasio ad vsum refertur.

Iudiciũ, & experimentum tũ ad vsũ, tũ ad habitũ.

Ars longa qua ratione.

Occasio quid. Ex Iuniorum sententia.

Iuniores redarguũtur.

aliquando occasionē, aliquando tempore opportuno, quare cum opportunitas medicinalis competat tūm occasioni, cum tempori opportuno: ergo hæc non potest esse bona occasionis definitio. Quare dicendum aliter est. Quòd.s. (Occasio nihil aliud est, quàm pars temporis opportuna, ac momentanea; qua operationes medicæ mēsurantur.) Hæc est eius definitio. Declaro ex Hippocrate loco adducto: Dicò occasionem esse partem temporis, vt à toto tempore seiungatur: Nam Hippocrates ibi dicebat tempus est, in quo est occasio. Occasio verò est, in qua, non est multum temporis; Vnde occasio pars temporis est, & est opportuna: Nam illud, quod citra opportunitatem animalis fit, non vergit ad vilitatē animalis, sed ad interitum potius, vt Hippocr. lib. da Decenti ornatu. Dixi præterea momentaneam, vt distinguatur à quocunque tempore, quod potest habere aliquam latitudinem, & hoc dicit Galenus in præsenti commen. & in 12. lib. de vsu partium c. 2. Postremò dixi, *Qua operationes medicæ mensurantur*. Pro qua particula duo scire oportet. Alterū medicas operationes mensurari ab occasione. Secundū quomodo ab ea mensurantur. Quòd ad primum: operationes medicas mensurari ab occasione, hoc colligere licet ex Hippocrate in eo de præceptis lib. vbi dicit; Occasionem maximè conducere ad operandum; Ecce quòd occasio maximè conducit ad operationes, quod etiam Galenus in com. declarauit. Diximus medicas, vt à quacúque alia actione, & occasione id distinguamus; sed quomodo hæ operationes occasione mensurētur difficilius est cognoscere: Nam mensurantur quatenus hæ operationes sunt motus. Aduertendum tamen, quòd licet Aristot. 4. Physic. dicat motum à tempore mensurari, & quòd motus mēsura secundum prius, & posterius tempus ipsum sit: operationes tamen medicæ nequaquam hoc modo, quo motus à tempore, mensurantur: Nā ea ratione tempus motum mensurat, quatenus in eo prius & posterius existit, quatenus competit enti successiuo habere partes.s. diminutè. Nam eius pars præterita dicitur, quæ præterijt; futura, quæ iam ven tura est. In occasione autem non est pars præterita, seu prior, neque futura, seu posterior; ergo occasio non mensurat operationes medicas, vt tempus mensurat motum. Quomodo igitur occasio has operationes mensurat? Hunc in modum; Quia ad hoc vt motus à tempore mensuretur, necessarium est, vt vniatur prius & posterius per quoddam medium; nā aliter non posset fieri mensura, nisi daretur hæc vnio. Hæc autem vnio, quæ instans est, temporis quodammodo particula existit: vnde si accidat, quòd hoc instans coniungēs præteritū cum futuro fit instans opportunum, tale instās opportunum dicitur occasio, & secūdum hunc modum operationes medicæ mensurantur ab occasione, vt parte quadā temporis momentanea coniungente partem priorem, & posteriorem in tempore; Sed dicet quispiam non videtur Hippocratem debitam seruasse grauitatem cū de occasione locutus fuit; Nam si occasio est pars temporis momentanea satis fuerat dicere: occasio, & non debebat addere, præceps. Nam etiam rustici sciunt, quòd occasio præceps & fugax est, & ob id eā pinguntin anteriori parte capitis cum capillaja fronte, & in parte posteriori capillis nudatam formant, & fugacem, &c. Ad hoc duplicem assignamus responsionē. Altera est, quòd Hippoct. dicit; præceps, quia medicus est artifex sensatus, qui non considerat res in puncto, & ideo considerat occasionem cum aliquali latitudine, quæ vel maior, vel minor potest esse; vt autem alluderet Hippoc. ad difficultatem medicinæ, eam tangere voluit occasionem, quæ minorē habet latitudinem, & ideo dicit occasio præceps. Quòd etiam ex Gal. colligi potest. 5. de mend. vasctud. cap. 3. vbi dicit occasionem illam, quę est in morbis esse magis præcipitem, quàm quæ est in tempore sanitatis. Cum autem hic de occasione non in sanis; sed in ægris loqueretur, ideo dicit occasio præceps. Secunda responsio (iudicio meo melior) quòd Hippocrates non dicit occasio præceps; sed tempus acutum, & velox. Idque ex Idiomate Græco haberi potest vbi dicitur. ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς. Et aduertatis ne Fuchsius nos decipiat. Nam licet Græcam linguam fuerit professus, tamen hic in maximo est errore; cum dicat καιρὸν significare aliquod tempus angustum, idest occasionē. Et motus fuit Fuchsius authoritate eius, qui construxit Dictionarium Græcum; sed si magis licet Hippocratem per Hippocratem interpretari, quàm per construentem Dictionarium Græcum, dicendum quòd Hippocrates in his Aphorismis multis consueuit vocabulis tempus vocare. Nam vtitur hoc verbo χρόνος pro tempore 2. Aphor. 7. vtitur, & hoc verbo ὥρα tertio Aphor primo, tertio, & quarto Aphorismis, pro tempore significando. Pro tempore etiam καιρὸς dixit. 3. Aphoris. 8. vbi non de occasione; sed de tempore loquebatur, & ob id dicit tempus acutum, vt occasionem denotaret, & hæc expositio mihi magis, quàm prima satisfacit, nam nō cogimur facere distinctionem de duplici occasione: sed dicet quispiam; si hæc est natura occasionis, quomodo ars medica est lōga ex occasione? Dico quòd id prouenit tùm ex parte occasionis, tùm ex parte corporis. Ex parte quidem sui, nam in puncto consistit occasio, vt dicebat Gal. 12. de vsu partium, ca. 2. Et ideo inquit ipse, quòd quoties inducenda est Symetria, vel habet latitudinem, vel non. Si habet, non est difficile inducere Symmetriā, si non habeat latitudinē; sed in puncto consistat, vt non liceat vltra progredi, hoc est valde difficile assequi: Et hinc etiā naturam ita progredientem admiramur. Et propterea cū occasio latitudinem non habeat, sequitur ex parte occasionis, quòd ars longa sit. Est præterea difficilis occasio ex parte corporis, & ob id ars longa; Nam vt dicebat primo ad Glauconem. 1. Gal. Vnumquodq; corpus proprium habet occasionem. Præterea corpus humidum est valde fluxile, vt dicebat Hippocrates in lib. de decenti ornatu, & Plato in conuiuio, vt continua sit mutatio in corpore nostro, quod & 2. sectio. problem. 28. visus fuit confirmare Philosophus. Confirmatur denique hoc ex Gal. qui in hoc commen. dicit; Occasionem esse præcipitem ob corpus humidum fluxile; nam facilè, atque continuò alteratur à causis non modo externis; sed etiam internis: Ideo optimè Philotheus dicebat, quòd quoties est occasio exhibendi vel cibi, vel medicamenti, tūc euenit, vt vel accessio instet, vel Symptomata alia, quæ impediunt nos, quò minus id faciamus, & ideo tollitur postea occasio, & difficile aditu odū est ipsam postmodū inuenire; & ideo mirum nō est: Si tùm ratione sui, tùm ratione corporis occasio præceps est, neque mirum etiam videri debet, cum adeò difficilis sit occasio, vt ars longa sit metiro occasionis, &c.

Occasionis propria definitio.
Tempus quid ex Hippoc.
Opatiōnes medicæ ab occasione mēsurantur, & quomodo.
Tempus mensura motus.
In occasione nec pars præterita, nec futura.
Occasio quid esse dicatur.
Obiectio
Occasionis pictura.
Responsio duplex.
Medicus artifex est sensatus.
Occasio cur præceps.
Fuchsij error.
Tempus vocabulis plurib. significatum.
Dub. Ars medica quō longa ex occasione.
Solutio.
Occasio in pūcto consistit.
Corpus humidū ualde fluxile.
Occasio præceps tum ratione sui, tum ratione corporis.

LECTIO VII.

ARtem longam dicebat esse Hippocrates, vel ratione occasionis, vel experimenti, &c. De occasione hactenus, quò ad per compendiū fieri potuit, locuti sumus. Nunc de secundo, i. de experimento loquamur. Dicit enim Hippocrates. *Et experimentum periculosum*. Quid sit experimentum Primo declarare oportet: Secundo ob quid fuerit adinuentum; sed vt aliorū confutem sententias non opus est, vt à me expectetis; n[illegible] posita veritate falsitatem

sitatem aliorum facilè ex vobismetipsis cognoscere poteritis, Nè autē æquiuocatio aliqua contingat, per experimentum Ego experimentum medicum intelligo, vt fiat distinctio ab experimentis, quæ in alijs artibus, ac scientijs reperiuntur. Huius autem talis

Experimēti defin tio.

assignatur definitio. Experimentum est simulacrum fixum in memoria ex multiplici memoria, atq; sensatione magis multiplici ad artis medicæ inuentionē, & vsum conducens. Pro cuius definitionis intelligentia. Primò quō experimentum generetur declarare oportet: nam hoc declarato facilè cognoscetis non modo difficultatem hanc, sed quod passim Gal. dicit. Quòd duo sunt instrumenta, quæ conducunt ad inuentionem artis, Experimentum, & Iudicium.

Instrumenta duo ad artis inuentionem.

Sciendum itaque ex Aristotel. tùm primo disti. in principio, tùm secundo post. in calce. hunc in modū experimentum fieri. Primum quidem necessarium est, vt fiant sensationes circa indiuidua eiusdem speciei, vt v.g. Nos obseruamus, quòd hoc Rhabarbarū purgat choleram, & illud, & illud. Et has obseruationes appellamus sensationes: Neque credatis sensationes has esse experimentum; quia falsum hoc esse ex Aristot. ibi liquet. Deinde ex his sensationibus memoria fit.

Qūo fiat experimētum.

Qūo memoria.

Nam vbi tertio viderimus Rhabarbarum euacuare bilem, recordamur secundæ, & primę obseruationis, & sic fit memoria. Deinde ex multis memorijs fit vnum opus animæ, idest vnum simulacrum in memoria, & hoc est experimentum, à quo experimento, & animæ operatione intellectus postea constituit propositionem vniuersalem. Omne Rhabarbarum purgat bilem; nam intellectus ex simulacro constituit vniuersale, quòd est principiū in arte, & ex hoc colligatis Experimentum non esse principium in arte, sed esse instrumentum ad principia artis inuenienda, vt patet ex Galeno in hoc commento, & secundo metho. 6. & 4. meth. 3. & 5. method. 1. & multis alijs in locis. Qua conditione experimenti constituta facilè est modo difficultatē intelligere.

Qūo propositio vniuersalis.

Experimentum instrumentum ad principia artis inueniēda.

Diximus primo experimētum esse simulacrū, per hoc intelligentes animæ opus, per quod tanquā per instrumentum intellectus facit postea propositionem vniuersalem. Deinde diximus [fixum.] Est autem necessaria, hæc particula: nam si experimentum eā ratione fit, vt beneficio eius intellectus postea constituat principia artis: principia autem semper debent manere, & esse fixa: & ob id ex aliquo fixo debēt prodire. Cum ergo ex experimēto prodeān, Experimētum fixum esse debet; & ideo cōstat, quod non ex vna tantum, vel altera sensatione constat experimentum. Idemq; Galenus 6. de tuend. valet. 14. dicebat. Experimentum habere vicem oportet regulæ, vt nihil scribamus, nisi experientia sit confirmatū.

Pricipia artis semper manentia.

Postea in definitione diximus [in memoria] Per memoriam autem facultatem memorandi, quę singularium receptiua est, intelligimus. Diximus deinde [ex multiplici memoria] per hanc autem non memorandi facultatem intelligimus, sed operationē memoriæ facultatis, nempè recordationes ipsas; nā ad experimentum faciendum plures memoriæ requiruntur, & propterea citatis locis dicebat Aristot. Quòd experimentum est memoria multiplex, seu multæ memoriæ. Vnum faciunt experimentum;

Facultas memorādi singularū receptiua.

Vbi aduertatis, quòd Aristot. dedit definitionem (si definitio dici debet) experimenti per causam efficiētem: dicit n. experimentum est multiplex memoria, idest fit ex multiplici memoria; Nam vt ibidem Philosophus dicebat. Ad experimentum plures memoriæ: ad vnam memoriam plures sensationes; Vndè si ad experimentum requiruntur plures memoriæ, & ad vnam memoriā plures sensationes; ergo multò plures sensationes, quàm memoriæ requiruntur ad experimentum. Et hoc dicebat Galenus in lib. ad

Memoria explu rib. sensationibus.

Experiētia q̄d ex Galeno.

Trasyb. de opt. sect. cap. 14. Inquiens, experientiam esse memoriam eorum, quæ frequenter, & eodem modo videmus. Quæ etiam definitio ex efficiente constat: Nam experimentum non est memoria, sed fit ex memoria eorum, quæ frequenter eodem modo videmus; vt etiam memoria à sensationibus pluribus, eodem modo semper visis, fit. Postea in definitione est additum [ad artis medicæ inuentionē, & vsum conducens.] Nam vt Aristotel. locis citatis dicebat Experimentum confert ad inuenienda principia in omnibus artibus, ac scientijs. Nos hic loquimur non de experimento ad quamcunq; artem, & scientiam faciente, sed de experimento medico. Diximusque [Ad inuentionem, & vsum:] Et quò ad inuentionem quidem attinet, facilè cognosci potest, quòd experimentum cōducat. Nam ex locis citatis. Ex experimento facimus vniuersalia principia. Vt E. C. quòd omne Rhabarbarum purgat cholerā.

Qūo experimentum conducat ad inuētionem.

Quam etiam veritatem Hippocrates in lib. de veteri medicina tetigisse videtur, vbi dicit, quòd cum obseruassent homines malam esse eandem victus rationem in sanis & ęgris, ceperunt obseruare, an eadem, vel diuersa vti melius esset, & tandem experientia adinuentum est hoc principium, quòd alia victus ratione sani, alia ægri vti debent; Vnde etiam Gal. 1. Prorrhet. sect. 3. com. 33. inquit Hippocratē ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, vniuersalia collexisse; Quia ex sensationibus memoriæ, ex memorijs experimentum. Ex experimento vniuersale; Hoc etiam Galenus in præsenti commen. dicit; Imò tantū fecit experimentum, vt 2. de tuend. libris simplici. & præsertim lib. 9. vbi de lapidib. & alibi, dicat esse aliqua in arte, quæ solo experimento adinuenta sunt, sine vlla ratione.

Diuersa victus rōne vti debent ægri, ac sani.

Idem 3. meth. c. 1. vbi reprobat eos, qui omnia experientia in arte fieri dicebant, & eos, qui omnia ratione; nam aliqua ratione inueniuntur in arte, aliqua experimento; Et ob id licet non ita principale sit instrumentum experientia, vt iudicium; tamen est principale secundum quid, quò ad illas scilicet partes artis, quæ solo adinueniuntur experimento.

Sola experiētia in arte quædam inuenta.

Conducit etiam experimentum ad vsum; Nam vbi cognouerimus, q̄ omne Rhabarbarum purgat choleram. Cognoscemus etiam quòd in hoc indiuiduo purgat cholerā, & ideo exhibemus Rhabarbarum; His habitis facilè est intelligere; quid Hippocrates in præsenti loco velit, cū dicit [*Experimentum periculosum*;] Nam non intelligit sensationes, sed illud opus animæ, quòd ex multis memorijs, ac multò pluribus sensationibus fit, & ideo dicit, esse periculosum; nam ad hoc faciendum experimentum multa requiruntur, vt multæ memoriæ, & multò plures sensationes, quæ sensationes non citra periculum fieri possunt; & causam, cur hæ sensationes citra periculum fieri nō possint. Reddit Galenus in commento inquiens, quòd id est propter subiecti nobilitatē; sed iuniores dicunt: Verū esse id, quod dicit Galen. experimentum esse periculosum propter subiecti nobilitatem, sed & alię etiam causæ sunt, cur experimentum sit periculosum, vt experientiæ difficultates, & proprietates occultæ.

Experimentum cur periculosū.

At ego mehercule ignoro cūr hi tam facilè voluerint Galeno addere, qui nō diminutus, sed bene obscurus fuit. Nam cum addunt ad experimenti periculum; difficultatem experimenti, & proprietatem occultā. Dico quòd proprietas occulta non est aliud à difficultate experimenti; nam hæc proprietas occulta in causa est, cur experimentum sit difficile: Praeterea statim cum ponitur subiecti nobilitas, statim ponitur, & ponitur difficultas experiendi: nam difficile est admodum operari in subiecto adeò nobili, nam posita nobilitate subiecti omnia ponuntur. Idq; declaro magis; nam Galenus de eo loquitur experimento, de quo Hippocr. Vnde cum medicus suam contem-

Galeni defensio aduersus iuniores.

Proprietas occulta nō aliud à difficultate experimenti.

contemplationem totã faciat de corpore humano. Ideo loquendo de experimento, de eo ita loqui debet, vt distinguatur à quocunque alio experimento, quòd medicum non est, & id non potest fieri, nisi posita nobilitate subiecti; Nam in multis alijs est etiam

Adamantem, & porfidũ, non incidi ab arte.

difficultas operandi, vt dicimus, quòd adamas, porfidum, &c. non inciduntur ab arte, sed ab aliqua proprietate occulta alicuius determinati corporis. In arte autem medica proprietas occulta sola non est, per quam experimentum medicum ab alijs distinguatur experimentis, & ideo satis artificiosè Galenus posuit subiecti nobilitatem, & satis hoc etiam fuit. Quare dicit experimentum periculosum ob nobilitatẽ subiecti? Quia non operamur in aliquo animali bruto, sed in homine, in quo vel parum errare non fit citra interitum ægri. Quantum verò ad iudicium attinet.

De iudicio.

Primo ante difficultatem, nè æquiuocatio cõtingat, scire oportet, quòd non accipimus Iudicium, eo pacto, quò Empirici, vt in præsenti commẽto dicit Galenus; nam Iudicium accipiunt pro iudicatione eorum, quæ facta fuere, vt E. C. fuerunt ægro multa auxilia adhibita, Iudicium est iudicare, quod nam eorum ægro profuerit, quodve obfuerit. Non autẽ hoc pacto accipimus, vt rectè dicit Galenus: nam Hippocrates non fuit Empiricus, sed secutus est rei naturã, & dogmaticus; vt etiam 3. Aphoris. 11. commen. dicit Galenus;

Iudicij acceptio. Prima.

Dub.

Sed quispiam ambiget, cum Iudiciũ eo modo, quo accipiunt Empirici sit difficile, cur & hoc intelligere non potuit Hippocrates, vt maiorem artis intimaret longitudinẽ, & difficultatem? Respondet Galenus 4. meth. cap. 3. Non esse permiscendam Empiricam medicinã cum rationali, & multò minus cum dogmatica: & ideo non potuit Iudicium empirico modo acceptum intelligere Hippocrates.

Sol.

Secũda.

Accipitur alio modo Iudicium pro inuentione veritatis, vt Galenus 4. meth. cap. 4. dicit, vbi ait nulla ratione alia Iudicium posse fieri pro inuentione veritatis, nisi ratione, & experientia. Nec de tali iudicio intelligimus; quia non de eo loquimur iudicio, quod est veritatis inuentio, sed de eo, qđ est instrumentum ad veritatem inueniendã, distinctum ab experimento.

Tertia.

Hoc autem Iudicium potest etiam accipi ex sententia Galeni, in 9. de placitis, capite primo, pro iudicio naturali, idest pro facultate cognoscendi siue vniuersalia, siue particularia, idest pro facultate sensitiua, & intellectiua. Nõ accipitur pro facultate sensitiua; nam dicit, Iudicium difficile, nam sensitiuam

Facultas sensitiua facilis cognitu.

facultatẽ facilè est cognoscere, neq; de facultate intellectiua loquitur: Nã licet hæc sit, vt tabula rasa, quæ cum difficultate perficiatur, tamen non de ea loquitur Hippocrates. Et ratio est; nam cum hic Hippoc. de duplici instrumento loquatur, necesse est, vt vnũ alteri proportionetur, si debet in dictis Hippocratis esse proportio. Modo cum primum instrumentum non sit sensus, sed opus sensus, seu sensitiuæ animæ, à pari alterum instrumentum non debet esse intellectus; sed opus intellectus; Vnde vt experimentum proportionatur sensui, & est opus sensus; sic Iudiciũ proportionatur intellectui, & est eius opus: Et propterea rectè Galenus in hoc commen. dicebat: Nos per iudicium ipsam rationem intelligimus: Quid autem hoc sit, facilè nunc est cognoscere Iudiciũ, itaq; nihil aliud est (hoc modo, s. acceptum) Quàm [Discursus factus ab intellectu discurrente ad artis medicæ inuentionem, & vsum conducens:] Est quidẽ

Iudicij definitio.

discursus à noto ad ignotũ, factus ab intellectu, quare nõ à sensu, nec à cogitatiua; sed ab intellectu quidẽ discurrente; nam datur intellectus, qui quandoq; (vt hi dicũt) intuitiuè cognoscit, ac intelligit, & ideo ad huius differentiam sit dictum: Et propterea Gal. 1. de vsu partium, cap. 4. dicit: Solum hominem inter animantia habere rationem, & intellectum discurrentem; qui quidem (inquit) est veluti ars ante artes. Quinimo 4. de placitis, cap. 4. dicebat Galen. intellectum discurrentem esse ducem singularium omniũ operationũ. Ex quo modo liquet, quòd ad inuentionem artium conducit Iudicium, & quòd ad

Intellectus discurrens quid.

vsum. Nam cum dicit esse artẽ ante artes, nihil aliud significare vult, nisi quòd cõfert ad inuentionem artium, & q̃ est veluti causa artium, cum dicit esse ducem omnium singularium operationum, ad vsum id refertur. Scias autem, quòd habet etiam causam finalem propositam à Galeno cum dixit; Iudicium esse instrumentum inueniẽdarum artium, & ad inuentionem etiam remediorum facere; Nam Hippocrates instituit sermonem de arte curatiua, quod etiam tetigit Galenus, cum dixit; Iudicium est recta

Iudiciũ ex Gal.

eorũ ratio, quę facienda sunt: vbi dicit facienda sunt: Nam iudicium est ante administrationem remediorum, non post; Idque exemplo probo, quòd scilicet primo conducat iudicium ad inuenienda principia in arte; Nam E. C. volo inuenire iudicio, & ratione, quòd victus humidus omnib. febricitãtibus conueniat; Sic assero. Morbo omni sicco humidus congruit victus; sed febris est morbus siccus: ergo omnibus febricitantibus conuenit victus humidus. Inuentum est hoc principium non experimento, vt illud omne Rhabarbarum purgat choleram; sed ratione, & iudicio: Pariter confert ratione vsus: Exemplum: volo exhibere lactucam Socrati febricitanti, quò deuenio in id ratione iudicij? hoc pacto; vbi cognouero, quòd humida omnia febricitantibus conueniant; quòdq; Socrates febriat, & quòd lactuca humida sit; statim descendo beneficio iudicij, vt exhibeam lactucam Socrati. Et hinc facilè colligere possumus, an Moderni sint in errore, cum dixerint non esse sermonem hic de Iudicio, prout facit ad artis inuentionem; Iam videmus hoc falsum esse. Neque modo ad inuentionem conducit Iudicium, sed ad rectam rationem operandi circa singularia, idest circa vsum. Hoc asserunt recentiores nouum esse; sed nouum minimè est; Nam idem est dicere iudicium ratione vsus, Quod iudicium esse certam rationem faciendi. Et hoc Galenus in hoc commento

Modernorũ error.

confirmauit cum dixerit: Iudicium rectã esse rationem eorum, quæ facienda sunt; per hoc enim nihil aliud, nisi iudicium quò ad vsum conferre, affirmare voluit. Quare Hippocrates iudicium tùm ratione inueniendæ artis medicæ, tùm ratione vsus hic intelligit.

Quòd eadẽ sit Galen. deffinitio de iudicio ac Hippocratis.

LECTIO VIII.

Declarauimus quid sit iudicium, sequitur, vt modo declaremus ob quid Iudicium sit difficile, Dico ob quid iudiciũ est difficile: Nam quòd iudicium sit difficile Hippocrates testatur [Iudicium difficile.] Hoc etiam declaratur à Galeno in præsenti commento, cum asserat, quòd si veritas esset inuẽtu facilis, adeò celeberrimi viri non ita elaborassent pro ea inuenienda: imo asserit tantam in iudicio esse difficultatem, vt vsque ad hæc tempora ambiguitas permanserit in animis nostris.

Iudiciũ cur difficile.

Vt autem intelligatur, an iudicium sit difficilè supponere oportet id, qđ supra diximus nẽpè Iudicium esse discursum à noto ad ignotum: & ob id iure meritò debet habere aliquid ratio ipsa, seu iudicium, quòd rationem formæ obtineat, alterum, quod locum materiæ. In iudicio autem est difficultas tùm ex parte formæ, tùm ex parte materiæ. Ex parte quidem formæ, scire oportet per formam discursum nos intelligere, ac syllogismum tùm perfectum, tùm imperfectum, in perfectum autem tùm demonstratiuum, cum Topicum,

Iudiciũ est discursum à noto ad ignotum.

Oratorium

Rōnes in triplici differentia.

oratorium autem excludimus, & cauillatorium: excludimus autem syllogismos hos, moti authoritate Galeni octauo de placitis primo, vbi dicit rationes esse in triplici differentia aliquas procedentes ex necessarijs, & hæ sunt rationes demonstratiuæ: vel sunt proximè accedentes ad necessarias & sunt rationes probabiles tertio sunt rationes descriptæ ex his, quæ longè a necessarijs absunt, vt sunt cauillatoriæ, & oratoriæ; & ob id à nostro proposito excluduntur, vnde dicebat & Galenus in libro ad Trasyb. cap. quarto, quòd si quis sine Logicis rationibus aliquid quærere vult, oleum & operam perdit; & ideo

Logica iudicio necessaria.

ex ratione formæ iudicio necessaria est logica, quàm autem difficile sit eam assequi, nemo est, qui ignoret. Quare ex parte formæ in iudicio summa est difficultas. Maior etiam in iudicio difficultas est ex parte materiæ, nam materia in hoc consistit, vt dicebat Galenus sexto de placitis cap. quinto, & primo de natura humana in principio, ut rerū causas cognoscamus. Quanta autem sit difficultas in cognoscere causas nullius ignorat, imò nil in arte medica ita difficile existit. Et propterea Hippocrates tertio, Epidem.

Iudiciū magna artis pars

circa finem dicebat iudicium esse magnam partem artis, & Galenus in libro Trasyb. dicebat, quòd ad hoc ut medicus calleat veram artem medendi necessarium est, ut non modo formam calleat, sed etiam materiam, idest rerum causas, & ob id operæ precium est, ut qui medicus esse uoluerit, de natura fiat, idest ut sit philosophus. Quare ex parte ma

Philosophia medico necessaria.

teriæ insignis est difficultas, & ob id Hippocrates in libro de decenti ornatu dicebat veluti Deo æqualem esse medicum bonum; nam cum adeo difficilis ars sit, qui eam perfectè assequitur valdè admirandus est, & Galenus in locis citatis dicebat medicum bonum facile veritatem adinuenire posse. Apparet ergo cur iudicium sit difficile, Quare si licet per epilogum concludere sententiam propositi Aphorismi dicendum cum Galeno, quòd ea ratione Hippo-

Cur Hippocr. in pricipio Aphoris. artis magnitudinem proponat.

crates in principio Aphoris. magnitudinē artis ostendit seu proponit, ut ex hoc haberet, operæ precium esse medicam artem tradere doctrina Aphoristica, beneficio cuius dicit Galenus ars medica per capita tradi potest, ut facile quilibet omnia necessaria memoriæ tradere possit; conducit etiam ad rectam operationem, idest ad usum artis; hæc sententia quidē ita sit exposita, sed una tantum super est difficultas, quam eo libentius propono, ut magis pateat diuinum Hippocratis artificium, vt quia à nemine est

Dub.

proposita; & dubitatio est, cur Hippocr. proponens difficultatem artis, tantum tria proposuit occasionem præcipitē, experientiam fallacem, & iudicium difficile. Causa autem dubitationis est, quia in arte

Quātitas remediorum omnium in arte difficillima.

medica aliqua reperiuntur, quę insignem arguunt artis medicæ difficultatem, imò maiorem quàm supra dicta, vt est quantitas remediorum, quæ adeo cognitu est difficilis, ut nec uerbo exprimi, neque calamo scribi, neque mente concipi possit; & propterea

1. Sol.

Galenus primo ad Glauc. quantitatem remediorum esse difficillimam dicebat; sed quispiam fortasse dicere posset, quòd ea ratione non proposuit: quia quantitas remediorum tùm sub experimento, tùm sub iudicio complecti potest. Ad experimentū quidem potest reduci, quia ubi quis habet beneficio experimētu quòd Rhabarbarum bilem purgat, ex hoc etiam habet, quòd tanta dosis Rhabarbari tantam potest purgare copiam biliosæ materiæ. Quare ad experimētum reduci potest: ad iudicium etiam, quia beneficio discursus habetur, quòd in morbis magnis in maxima quantitate licet euacuare, ut usque ad animi defectum, & sic in alijs. Quare satis fuit Hippocrati ponere iudicium & experimentum, cum quantitas remediorum ad hæc reducatur. sed hæc solutio stare non potest, quia eadem ratio de occa-

Impugnatio primæ solutionis.

sione esset: Quia tùm ad experimētum tùm ad iudicium referri potest occasio. Ad experimentum quidem. Nam ad hoc ut experimentum citra periculum fiat, opus est habere temporis opportunitatem. Ad rationē etiam, quia non satis est habere, quòd uictus humidus conueniat febricitatibus per rationem, sed quo etiam tempore id fieri debeat. Quare euasio nulla. Quid itaque dicendum? Credo ego

Sol. propria.

Hippocratem, (qui potius diuinus, quàm humanus fuit,) respexisse ad intimum medici officium, nam (vt nouimus) principale Hippocratis institutum est in opere Aphoristico de arte curandi loqui; considerans itaque Hippocrates necessarium esse medico, & præcipuè Hippocratico, ut morbum profliget, non tamen simpliciter, sed maxima cum arte: Tribus seruatis conditionibus nimirum, ut citò pro-

Tres à medico cōditiones profligandis morbis seruādę.

fliget morbum, vt tutò, & ut facilè id efficiat, & ob id ad hæc tria oculos dirigens Hippocrates tria tantum proponere uoluit in diuino hoc proœmio nempè occasionem, experientiam, & iudicium. Nam occasionem proponens illam insinuare uoluit conditionem, ut medicus citò profliget morbum; medicus

Citò.

enim per occasionis cognitionem scit citò morbum tollere. Experimentum tangens secundam insinuauit conditionem, ut medicus tutò extirpet morbos. nam cognoscens medicus experimentum, benefi-

Tutò.

cio experimenti fit, ut tutò, & extra periculum curet. Postremò ad facilitatem alludens proposuit iudicium, nam medicus iudiciosus scit per iudicium uniuersalia particularib. adaptare, et sic summa cūsa

Cum facilitate.

cilitate uniuersalia particularibus cōgruè adaptans morbos habet detrudere. Quare ad hæc tria respiciens tria tantum in diuino proœmio proponere uoluit &c.

Nec solum oportet, &c. In hoc secundo proœmio, vt aliqua ex parte aduertimus scopus Hippocratis est secundum proponere proœmium, quod est proœmium ex propria ratione. Nam in hoc proœmio

Scopus Hipp. in 2. proœmio.

proponit dicenda, idest quòd sua intentio sit tractare de arte curandi, & de methodo medendi. Proponit autem hoc per modum consilij, (ut dicit Galenus) & hoc duplici de causa, primo ut nos moneat, quòd si uoluerimus obseruare, quæ obseruanda proponūtur ab Hippocrate hoc in proœmio, ea omnia, quæ scribuntur uera esse intelligemus. Hæc autem sunt quatuor medicus, æger, astantes, & exteriora. Proposuit secundo in modum consilij, ut ita connectatur secundus Aphorismus primo, ut maiori nexu connecti non possit, Nam cum dixisset in princi-

Cōnexus 2. Aphoris. cum primo.

pio primi Aphorismi artem esse longam, ideo in secundo Aphorismo consulit, ut omnia seruentur ad hoc, ut medicus tùm occasionem cùm iudicium, & experimentum consequi possit, ut morbum profliget citò, tutò, ac facilè; & ob id secūdus Aphorismus necessario priori coniungitur. Diuisionem admo-

Diuisio.

dum non sortitur pręsens Aphorismus. Nam est sententia sine ratione, & ex propria natura prolata, quæ si quis velit in quatuor partes diuidere, prout quatuor proponuntur nempè medicus, æger, astans & exteriora, non repugno; sed hoc non multi refert. Ve-

Verb. à expositio à Moderno.

niamus ad expositionem. Modernus magna ex parte à Montano suscipiens nititur monstrare, qua ratione Hippocrates & summo artificio quatuor tantum proposuerit medicum, ægrum &c. Et certè quilibet expositor id facere debet, ut ostendat neque plura, neq; pauciora ab authore proponi potuisse:

In omni actione quę requirantur.

Dicit itaq; ipse ex philosophorum consensu in omni actione requiri principia tùm interna cùm externa. Interna sunt, agēs, passum. & instrumēta sine quib. actio fieri neq; t. agēs aūt est natura, et medicus (dicit Modernus,) passum est æger, instrumēta aūt sunt ea

E sine

sine quibus actio medica fieri nequit. Extrinseca autem principia sunt res externæ. Ad hæc itaque respiciens diuinus Hippocrates tantum quatuor proposuit; nam neque plura, neque pauciora dari possunt. Ego verò, (si licet dicere quod sētio,) verissima hæc esse dico, quòd scilicet in omni actione principia tūm interna, tùm externa requirantur; quod & mediocriter in philosophia versati sciūt: tamen hoc

Aduersus Moderni expositionem. 1.

non esse ad propositū, affirmo, idq; multifariam ostendo: Primo quia debebat hic reddere causam cur Hippocrates de natura ne verbum quidem fecerit, quæ agens est; Nam & si ad morbum profligandum medicus, & natura concurrat, principale tamen agēs est natura, vt fuit sententia Galeni passim sexto Epid. sect. quinta particula prima, vbi cum dixisset in textu Hippocrates naturam esse morborum profligatricem Galenus in commento, ait primam causam sanitatis esse naturam, imo explicat, qua nam

Eorum, quę ad sanitatem cōcurrūt series.

serie se habeant reliqua, quæ ad sanitatem concurrunt. Prima (inquit,) est natura. secunda est ars medica, quæ est ministra naturæ. Tertius est medicus, qui est minister artis & naturæ. Quarto loco est ars pertinens ad ministros medici, ut Chyrurgia. Quinto sunt Chyrurgi. sexto est ars conficiendi instrumenta, ut clysteres, ferramenta, & id genus reliqua, & ars præparandi materiam, vt coquinaria. Postremo sunt ministri, & herbarij, coqui, fabri ferrarij &c. cū ergo principem locum, natura obtineat, cur de natura, vt agens, non est loquutus Hippocrates? Secundo

2. Ars medica ex tribus.

resolutio illa stare non potest, nam primo, epidem. sect. secunda partic. 51, dicebat Hippocrates artem medicam ex tribus constare ex morbo, medico, & ægro; cur itaque Hippocrates artem curatricem proponens de morbo non meminit? & præcipuè cum morbus sit acerrimus hostis contra medicū, &

3.

naturam. Tertio non potest esse ad propositum solutio; Nam supponit loqui de ægro sub ratione passi, quod falsissimum est, nam de eo loquitur Hippocrates sub ratione agentis, Idque sic ostendam, ut nemini relinquam locum dubitandi. Audiatis ergo

Expositio propria.

veram resolutionem; Hippocratis itaque tale fuit, & summum artificium. Nam considerabat medici opus esse sanitatem inducere pro morbo profligan

Medicū quale agens esse oporteat

do; ad hoc autem, vt morbus arte tollatur (& notanter sic dico, nam non loquimur de morbo prout expellitur à natura, sed ab arte, & à medico) necessario concurrit medicus. Vt autem medicus expellere velit morbum citò, tutò, ac facilè, necessarium est, ut sit agens à proportione maioris inæqualitatis, sic autem dico; nam ut alibi monstrabimus, tenemus nos ex sententia philosophorum, & medicorū omnium, non modo à proportione maioris inæqualitatis prouenire actiones, sed æqualitatis, & etiā minoris. Si er

Actiones unde.

go medicus citò debet expellere morbum, necessariū est, ut sit agēs à proportione maioris inæqualitatis. Hoc autem sic facilè fiet, si pro se ea erunt agentia, quæ indeterminata sunt. Per hæc autem ea intelligo agentia, quæ interdum pro morbo sunt, interdum pro medico, & ideo indeterminata sunt agentia. Hæc uerò nihil aliud sunt, nisi ęger, assistentes, & exteriora; & primo, quòd æger sic se habeat osteo

Aeger quō se habere debeat.

do: Etenim (ut omnia cum Galeno dicere uideamur) sententia est Galeni sexto, Epid. sect. quarta, commento nono, quòd quotiescunque debet profligari morbus à medico, æger duobus se potest habere modis: uno modo ex parte morbi, & vt sic facile est, ut medicus succumbat, cum duos habeat aduersos hostes: potest etiā se habere ex parte medici, & sic facile est, ut morbus uincatur, quia sunt duo agentia, & duo inimici aduersus morbum, æger, & medicus: Et propterea ad hoc respiciens Hippocrates primo Epid. secundo particula 51. dicebat optimè artem medicam ex tribus constitui, ex medico, morbo, & ægro; Nam duo se habent ut inimici, & extremi oppositi, morbus, & medicus: æger uero est indifferens. Assistentes autem sunt agentia indeter-

Assistentes. Exteriora.

minata, nam si omnia rectè fecerint, sunt ex parte medici: sin minus ex parte morbi, idem de externis dicemus. Quibus sic constitutis necessarium est, ut hunc discursum Hippocrati applicemus, ne simus in eodem crimine, quo aduersarios reprehendimus. sciendum itaque primo quòd ea de causa nō

Cur nec de natura, nec de morbo fuerit loquutus Hipp.

fuit de natura locutus Hippocrates, nam cognouit non esse artē in natura: modo sermo Hippocratis erat de illis loqui, in quibus est aliqua ars. Nam natura non est ars, sed supra artem. quòd si Galenus sexto, Epidem. sect. quinta, commento primo, naturam esse dicebat non sine arte: ita intelligendum est, quòd id dixerit Galenus, ut alluderet ad admiranda opera naturæ. De morbo etiam noluit Hippocrates mentio-

In morbo ars nulla. Aeger duplicier.

nem habere, quia in morbo nulla est ars, sed morbus est agens certum, & determinatum, sed semper agit in ægrum. Proposuit itaque medicum, quia in eo est ars, & etiam ægrum ex parte agentis. Pro cuius ueritatis intelligentia sciendum, quod æger bifariam considerari potest: altero modo, ut passum, (nam & hoc nos non negamus) altero modo ut agens. Si ut passum, consideratur ea ratione, qua æger est subiectum operis. Nam ut tertio physicorum dicebat phylosophus, Actio, & motus in agente ea ratione, qua mouens in mobili, ut in passo, ac subiecto. Sic in ægro recipitur operatio sanitatis, & ægritudinis. Nā morbus in ægrum agit, tanquam in passum ad destructionem uitæ. Natura autem, & medi

Qua ratione agat morbus in ægrū, & qua medicus, & natura.

cus agunt in ægrum tanquam in passum ad recuperationem sanitatis. Altero modo potest considerari æger, ut agens; quatenus scilicet in eius arbitrio est modo ex parte medici esse, modo ex parte morbi; & ad hunc admodum in hoc Aphorismo accipitur.

2.

Quòd sit uerum declaro, Nam ut passum considoratum corpus ægrum, consideratur ratione temperaturæ, habitus, ætatis, &c. At hic hoc modo non consideratur. Sed quomodo consideratur æger hic?

Aeger quō consideretur ab Hipp.

Declarat Galenus in præsenti commen. quòd consideratur, ut obedit medico, uel repugnat. quare autem modo considerare ita ægrum, quòmodo est cū considerare? profectò est cum considerare, ut agens. Quare considerat ægrum Hippocrates, ut obedientem, nam tunc est agens aduersus morbum: si autem repugnat est agens aduersus medicum: Itaque diuinissimus Hippocrates considerans considerandā in arte, & considerans opus medici in arte cura-

Opus medici in arte curatiua.

tiua esse profligare morbum, proponere noluit agentia indeterminata quæ sunt æger, Assidentes, & exteriora. Assistentes enim, & exteriora pro morbo, & pro medico esse possunt; ideo oportet exponere, ut Galenus, qui primo de diebus decretor. undecimo dicebat, quòd si medicus uult rectè præsa

Qui rectè præsagire vult quæ seruare debeat.

gire, & curare, opus est, ut ea seruet, quæ ab Hippocrate in principio Aphoris. proponuntur; Vnde aduertatis, quòd dicit propositum Hippocratis esse de arte præsagatrice, & curatrice loqui, & non de tota arte medica. Dicit ergo, quòd si quis has partes medicinę rectè assequi uoluerit, opus est, ut ea seruet, quæ ab Hipp. in principio Aphor. dicuntur, & seipsum interpretatur Gal. inquiēs, quod hęc sunt, ut medicus omnia cognoscat, ac sibi congruentia seruet: ęger autem in omnib. medico sit obediens, & nullus error in exteriorib. contingat. Et propterea dicit mirum nō esse, si sæpe non profligetur morbus. Nam pauci sunt medici, qui sua munera rectè expleant. Pauci ægri, qui in omnibus medico obediant; & assistentes, qui recta ratione omnia præparent, ac ministrent; ac rarissime contingit, ut in exterioribus nul-

lus

lis error committatur, & ob id mirum non esse debet si medicus suum institutum semper non consequatur &c.

LECTIO IX.

PRoposuit Hippocrates (vt ostenderet sermonem suum esse de arte curatiua) illa quatuor. Nunc verò paucis absoluamus hunc Aphorismum: hoc autem fiet, si ea declarabimus, quę agere debet medicus, æger, & assidentes, ac si exteriora manifestemus, Neque expectetis, vt declarem quædam verba Hippocratis sexto Epid. sect. quarta, commento nono, sic dicentis [ingressus, sermones, figura, vestis ægrotantis, tonsura, vngues, odores:] Nam facilè ex vobismet ipsis ibi cum Galeno in commento intelligere potestis, nostrum est ea proponere tantum, quæ magis videntur facere ad præsentem Aphorismum. sciendum ergo quantum attinet ad medicum, quòd si debet se præbere opportuna facientem, necessarium sibi est, vt omni studio nitatur morbum profligare, & citò, & tutò, & facilè: Cùm que impossibile sit medicum morbum demere citò, tutò, ac facilè, nisi optimè calleat occasionem: experimentum, ac iudicium, propterea medicus probabit se opportuna facientem, si hæc tria optimè assequitur. Nos ergo quomodo hęc tria assequi medicus possit, declarabimus. Quo ad occasionem attinet, diximus in occasione difficultatem esse tùm ex parte sui, tùm ex parte corporis humani. Sui, quia in temporis momento consistit, & ob id præcipit Galenus in commento, quòd si quis nancisci citò occasionem voluerit, necesse est, vt quam maximè se exerceat in arte; nam occasio maximè exercitatum virum requirit. Si ex parte corporis, occasio erit difficilis, quia corpus nostrum est ualdà fluxile, & mutationibus obnoxium. sic ergo, vt occasionem consequatur citius medicus ad has varias, & varias mutationes animum adhibere debet. Nam interdum mutationes magnæ sunt, interdum minores &c. Et ob id medicus has mutationes, vel magnas, vel paruas aduertere debet: nam ex his occasionem citò assequi poterit. Declaro (neque omnes ponam causas mutationis, sed aliquas tantum immutare potentes, exempli solius causa,) nam causæ immutare possunt corpus nostrum vel ratione spirituum, vel humorum. Ratione quidem spirituum facilius medicus potest aduertere ad imminentes mutationes, quàm si immineant ex humoribus. Nam in mutatione ex humoribus varia medicus præcognoscere debet. Nam præcognoscere dēt, an humor sit corruptus, vel copiosus, vel calidus, vel tenuis. Nam ex hoc præuidere, ac iudicare potest medicus mutationes magis imminentes, quàm si esset ex contrarijs humoribus: Vt non corrupto, pauco, frigido, vel crasso; Si etiā respiciamus ad causas extrinsecas immutantes corpus facilè quisque medicus colligere poterit mutationes citò, uel magis imminentes. Nam si videbit aeré calidum, inæqualem, &c. & sic uictum, sciet præcognoscere, quòd mutatio magis imminet, quàm si esset ex aere frigido, æquali, & simili etiam victu. Quare ex his medicus considerans magis, vel minus imminentes mutationes, sciet citò nancisci occasioné pro dispositione mutationum. Occasioné autem intelligatis, vt rectè monuit Galenus in methodo med. in morbis curationem admittentibus. Quantum uerò ad aliud attinet, ut medicus scilicet non modo citò, sed & tutò curationem facere possit, si hoc medicus consequi vult: necessarium est, ut optimum habeat experimentum, & ob id declarare oportet, quomodo consequi possit medicus optimum, ac tutum experimentum: Ex definitione eius suo loco habitis. Experimentum nihil aliud esse nisi simulacrum fixum in memoria ex multis recordationibus, & multo pluribus sensationibus constans, Quare si bonum debet esse experimentum, opus est, ut nullus in sensationibus error à medico fiat; At quomodo, ut circa eas medicus procedere debeat, & non decipiatur, declarandum. Cum autem hic de curatiua parte sermo habeatur, Ideò circa aliud sermo habendus non est, nisi circa auxilium medicum. Nam cum Galeno tùm in hoc commento, tùm in primo de simplic. medic. facult. secundo, tertio, & decimonono, & secundo eiusdem operis secundo, tertio, nono, & duodecimo, & tertio, de temperamentis cap. quinto, & præcipuè in toto de simplic. medic. facult. opere quantum ad experimentum conducit, opus est considerare medica auxilia tùm ex parte sui, idest auxiliorum, tùm secundo ex parte artificis utentis auxilio, tùm tertio denique ex parte corporis humani, circa quod medicus experimenta, seu auxilia exercet. Et propterea dicit Galenus tertio de simplic. medic. facult. cap. quinto medicum à philosopho seiungi, quia philosophus considerat simplicia referendo in totam naturam: Medicus hæc eadem considerat non in totam naturam referendo, sed in naturam tantum humanam. Quarto oportet considerare auxilia medica respectu morbi profligandi. Quantum ad auxilia ex parte sui, ea quidem considerantur uel penès substantias, vel penès quantitates, vel penès qualitates, vel penès operationes: Penès substantias quidem, Nam debent esse pura, & impermista hæc auxilia, Galenus locis citatis, nam quæ impura sunt, & mista fallax potius, quàm tutum efficiunt experimentum. Ratione quantitatis, Nam in debita dosi debent assignari. Ratione qualitatis, nam debent esse seiuncta ab extrema aliqua qualitate, ut præcepit idem Galenus primo de ratione uictus decimotertio. Quò ad opera cum Galeno in adductis locis opus est spectare, tùm numerum tùm modum operandi. Quò ad numerum uidere oportet cum Galeno tertio de temperamentis capite quarto, an auxilium, quo utimur, unam tantum, uel plures efficere possit operationes. Nam si hoc non cognouerimus, decipiemur profectò in sensationibus. Exempli causa: medicamentum, quod nullatenus in substantiam nutriti corporis abire potest, quodque calidum suapte natura existit, id tantum, ut faciat, habet, quòd scilicet qualitates natiui caloris duntaxat adauget. At nutrimentum duo præstare potest munera, nam & qualitatem naturalis caloris, & substantiam auget. Imò de lactuca uerba ibidem faciens Galenus dicebat, quòd cum in uentriculo ea ipsa coquitur, primo antequā concoquatur minuit qualitates caloris natiui, at in nutrimentum uersa, & qualitates, & substantiam eius adauget; quare duplex opus hoc præstat auxilium. Considerare insuper eisdem locis monet Galenus, (nam hæc omnia mehercule ex Galeni sententia profero,) an auxilium per se huiusmodi habeat operationes quā efficit, uel ex accidenti. Quomodoquè id cognoscere ualeamus declarabat etiam Galenus. Nam ibidem asserebat aduertendum esse, an auxilium eodem semper tenore à principio usque ad finem operetur, an diuersum mutet ordinem. Si enim idem perseuerat, per se tale efficit opus, si mutatur ex accidenti id facit. Oportet insuper auxilia: ex parte opificis animaduertere circa, quod duo præcipuè spectanda sunt: modus in-

Medici munus.

Occasio maximè exercitatū uirum requirit.

Causæ immutare possūt corpus nostrum dupliciter.

Quō medicus optimū ac tutum experimentum consequi possit.

Medica auxilia quot modis consideranda.

Ex parte sua 4 considerãda. Substantia. Quantitas. Qualitas. Operatio.

Nutrimētum duo p̄stare.

Lactucæ uires.

Qua rōne cognoscē ꝗ medicamenti operationes.

II. Ex parte opificis.

quam, ac tempus. Quemadmodum Galenus eisdem locis dicebat, quòd si medicus iustum uoluerit experimentum, nancisci, opus est, ut auxilia comminuantur, nam piper calefaciendi uim exercere non potest, nisi comminuatur, ac ut ita dicam, minutatim trituretur; & ob id de Mandragora dicebat quòd si eius corticem accipiamus, non minutè incisum, atque applicemus corpori uel in internis, uel in externis partibus nullatenus cortex refrigerabit. Quare ut iustum experimentum sit, comminuere debemus medicamentum.

Modus. Medicamenta quæ requirant ab arte.

Ex hoc obiter aduertatis, quòd cum hæc comminutio non modo in calido, sed in frigido requiratur medicamento, quòd non tantum medicamenta calida, sed & frigida talia sunt potestate, & nõ actu. Et hæc fuit Galeni expressa sententia in testio de simpl. med. facul. cap. uigesimo, ubi clarissimè admodum uult tùm calida, cùm frigida medicamenta talia non actu, sed potestate reperiri: ac quomodo talia potestate cum sint, ad actum deducantur, pulchrè nimirum, ac diuinè satis declarat. Nam deducuntur ad actum per comminutionem. Nam ut naturam ars imitatur, sic (si licet aliquid à posteriori arguere) natura eodem pacto, quo artifices, operatur: Dicit enim loc. cit. Galenus commune esse medicamento frigido ac calido ipsum alterari, & hoc idem est, ac si dicat, comminutionẽ, ac ueluti quandam fieri dissolutionem temperaturæ misti. Per temperaturam autem, ne decipiamur, non intelligimus formam resultantem ex quatuor formis elementorum: nam ex his temperatura propriè non fit, cum temperatura propriè qualitas sit; hæc autem sit substantia, licet Galenus hanc substantiam interdum temperaturam uocarit fusiori, (ut ita loquar) sumpto uocabulo, seu complexionem, de qua Auicenna prima primæ, quæ ex quatuor qualitatibus elemẽtorũ refractis constat. Calor itaq; natiuus agens in medicamẽta (ut uerbi gratia) in calida dissoluit hoc uinculum, seu hanc complexionẽ, & qualitatem, qua dissoluta per comminutionem, & alterationem medicamentum ipsum cum maiorem sit sortitum partem elemẽtorũ calidorum, operari incipit per caliditatem. Idem etiam de medicamentis frigidis iudicium est. Nam (ut ibi Galenus dicit) non actu talia, sed potentia sunt: Et reddit rationem huius, nam ait operari non posse, nisi prius aliquid patiantur à corpore passuro. Nam calor agendo in hoc medicamentum pariter comminuit, ac uinculum, & complexionalem illam qualitatem dissoluit, quæ ipsum tale potentia faciebat: Qua dissoluta, cũ in eo sit maior copia frigidorũ elementorũ, statim actu refrigerat: dicit tamen Galenus (& aduertatis hoc, ne decipiamini) quòd si quis uoluerit dicere medicamenta frigida esse actu frigida, dummodo in nomine tantum dissensio sit, in re autem minimè, quòd hoc ei gratis est concedendum, sed dicet fortasse aliquis cur non dixerit idem de calidis, si quis calida actu calida uoluerit appellare, non dissensio &c. Dicendum quòd medicamenta calida, & frigida in hoc conueniunt, Nam utraque deducuntur ad actum beneficio caloris natiui comminuentis, & quasi tollentis impedimentum, & uinculum: sed differentia inter ea in hoc consistit, Nam calor natiuus agens in medicamenta calida non modo remouet uinculum, sed & ipsa calefacit; Quodque hoc uerum sit dicit ibi Galenus quòd calida medicamenta à calore natiuo incalescunt, unde hæc medicamẽta dupliciter euadunt calida, primo quoniam calefaciunt in uirtute propria, quam potentia habebant, nunc autem comminutione facta actu consequuntur; præterea calefaciunt, uirtute caloris natiui; nam cum in ea calor natiuus agat, & calida sit calefacere, hinc etiam est, quòd & ipsa ratione caloris natiui calefaciant. At frigida medicamenta eatenus patiuntur, quatenus comminuuntur, non quatenus incalescunt; nam eorum passio à calore est (ut dicit ibi Galenus) non ut incalescant, sed ut accipiant impetum refrigerandi, nam ea non calefacere, sed refrigerare debent, propterea in praxi, (ut capite citato habetur) sæpius experiri potestis, quòd si cum medicamento quopiam frigido calidum admodum medicamentum admiscebitis, non augebitur profectò uis frigidi medicamenti, sed potius imminuetur, nam calidum illud tantum uim habet refrangendi: quòd si paruum esset, uim haberet dandi impetum; & ob id sæpe cum opium propinamus, miscemus cum eo aliquod calidum sed moderatum, ut non minuatur eius uirtus ex eo, sed potius comminuatur, ac impetum accipiat. Quare frigida medicamenta tantum comminutionem acquirunt beneficio caloris, calida tùm comminutionem, tùm caliditatem, sed hæc hactenus.

Comminutio in medicamentis.

Medicamenta talia non actu, sed potẽtia.

Temperatura, propriè qualitas.

Medicamentum quõ reducatur ad actum.

Dub.

Sol.

Cũ opio quæ calida miscẽda.

Post hæc medicus pro suo experimento faciendo tempus considerare debet, ut quoties experiri uoluerit, tempus proportionatum sibi in animo constituat, neque transeat de extremo ad extremum.

III.

Quod uerò attinet ad experimentorum ueritatem sit ex parte corporis opus est ut medicus aduertat temperaturam, habitum, ac proprietates corporis occultas. Temperaturam quidem nam medicamenta debet prius experiri in temperato, quàm in intemperato corpore; habitum uerò nam si rarus erit, uel mollius corpus uelocius faciet operationes medicus: si densius tardius &c. Proprietates etiam occultæ quantum ad medicamenta rectè adhibenda faciant, nemo est qui ignoret. Quantum ad auxilia ex parte morbi aduertendum, quòd (ut Galenus locis allegatis dicebat) prius debemus experiri medicamenta in morbo simplici, deinde in morbo composito. Quantum uerò attinet, ut medicus facilè operetur respectu iudicij. Dicebamus in iudicio duo reperiri materiam, & formam. Ratione materiæ necessaria est cognitio causarũ omnium morbi, & adeo necessaria est, ut sine his causis nihil in curatione habere possitis, Nam in curatione, ut dicebat Galenus sexto meth. primo, & secundo, tùm remedia inuenire, tùm eis rectè uti medicus debet. Non potest autem hæc inuenire nisi beneficio indicationũ: indicationes autem non sumuntur nisi ex natura, & causis morbi. Et ob id dicebat diuinissimus Galenus quinto meth. decimo, quòd medicus ille, qui rectè cognoscit affectiones, facilè inuenire remedia poterit. Et ob id tota uis non in receptis facienda est, ut multi ignare admodum faciunt, sed in cognitione causarum, & morbi. Quantum uerò ad ægrum attinet, (nam ex parte medici hæc mihi satis esse uidentur:) diximus quòd debet obedire medico, & propterea Galenus, prima sect. primi Epid. particula 51. dicebat, quòd æger medico ex omni parte debet esse obediens, nam alter erit acerrimus hostis medici; Vnde cum medicus præcipit, ut à potu frigido caueant, si ipsi eam potarint, in maximum discrimen se constituunt; imò aliquando, (ut dicit Hippocrates in libro de flatibus in mortem transeunt ægri,) & hoc etiam fuit præceptum medicorum antiquorum, qui referente Platone in Dialogo de temperantia, dicebant, quòd ut non possumus curare oculos absque curatione capitis, neque caput absque curatione totius corporis: sic non possumus curare corpus absque curatione animæ. Nam ut a capite in oculos, & à

IIII.

In iudicio duo reperiri.

Tota medẽdi uis nõ in receptis.

Ex parte ęgri quæ requirãtur.

& à corpore toto in caput, sic ab anima in corpus vitia defluunt. Et propterea dicebat Galenus primo de diebus decretorijs capite vndecimo, quòd ægri debent esse animo constanti, idest temperantes, idest medico obedientes. Assistētes etiam prætereà suum subire munus debent, in quo autem consistat facilè ex Galeno in comm. colligere possumus. Quòd autem ad exteriora attinet, hæc rectè præparata debent esse. Nam si error in istis committatur (inquit Galenus) plerumque vel prognosticum, vel curationem, vel vtraque interrumpi cōtingit, quod non alia de causa scientissimus dixit Galenus, nisi quia apprimè nouerat institutum Hippocrates in his libris esse de hac duplici tātum medicinæ parte loqui. Sed quæ sunt hæc exteriora? Non credatis Galenum fuisse diminutum, vt fortasse credunt iuniores, qui inter exteriora apponunt copiam, & motum materiæ. Nam hæc non se habent ex parte exteriorum, sed ad fluxibilitatem corporis, idest ad occasionē reducuntur. Externa autem sunt, sicuti Galenus explicatur libro de constitutione artis medicæ cap. vltimo, quæ sumuntur, vel ex assidentibus, uel ex ægro, vel ex foris existentibus. Ab assidentibus, veluti siquis ex assistentibus (inscio ægro, & medico) ei propinet venenum &c. A patiēte, si medico obedire nolit, vel de lecto surgat, vel alia consimilia faciat: A foris existentibus, vt si quid decidat in caput ægri, vel si aliquod non gratum fuerit dictum ægrotanti, vt de morte filij &c. vacuanda verò non ad exteriora referuntur, sed potius ad occasionem, vt tandem nobis liceat præsentem Aphorismum epilogare, quòd dixerit Hippocrates artem esse lōgam respectu vitæ humanæ breuis: Quia difficile ad modum, ac laboriosum existit, vt medicus citò, tutò, ac facilè curationem exerceat, ratione occasionis præcipitis, experimenti periculosi, fallacis, ac iudicij difficilis; Et propterea medicus se debet præstare opportuna facientem, ut citò occasionem assequatur, vtque experimentum tutum faciat, & vt iudicium facile habeat, Neque medicum solum se opportuna facientem oportet præstare, sed necessarium est, vt æger, sit obtemperans medico, atque astantes, & ministri sua munera ritè subeant, vtque rectè externa omnia fiot præparata. Quæ quidem omnia si obseruata fuerint noscemus facilè omnia hic ab Hippocrate assignata præcepta esse uerissima, & infallibilia, & si aliquis error contingat, non medico, neque arti adscribi possit, sed morbo, qui adeo malignus, atque rebellis existit, vt nulla neque vi, neque arte extirpari possit. & de præsenti Aphorismo, hæc dicta sint satis, &c.

Exteriora rectè parāda.

Exteriora unde sumātur

Totius Aphorismi Epilogus.

LECTIO X.

APHORISMVS II.

In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt; sin minus contra. sic & vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, confert, & bene tolerant: sin minus contra. Inspicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ętatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non.

POsthabitis breuitatis, ac vtilitatis gratia aliorum omnium introductionibus tale dicimus esse Hippocratis institutum. Nam cum proœmium superiori particula proposuisset, nunc tractationem aggreditur. Cum verò instituisset in primo libro de arte curatiua sermonem habere, & rectè nouisset Diuinus hic senex curationem præcipuè consistere in inuentione auxiliorum, ac recta eorum administratione, ac perfectè etiam scipisset tria esse auxilia, Pharmaciam nempè, Chyrurgiam, & diętam, constituit quàmprimum tria hæc auxilia proponere, ut totam medendi artem compleret. Et ideo Galenus in commento aduersus alios nonnullos exponentes introduxit hunc Aphorismum, dixitque non esse Hippocratis mentem de auxilio, quod est Phlebotomia, atque de auxilio quod est Diæta loqui, sed de qualitate eorum, quæ euacuantur, ac de pharmacia, et ob id hic duo declarāda sunt. alterum de qualitate hic senem loqui: reliquum, quod cum de qualitate loquatur verba etiam habet de pharmacia: imò quod de qualitate ob pharmaciam sermonem facit. Quòad primū, ut cognoscatis, quòd de qualitate loquatur: sciendum, quòd humores peccantes, (prout nunc nostro proposito satisfacere videtur) bifariam peccare possunt, vel in quantitate, uel in qualitate. In qualitate vel penes primas qualitates, frigidum, calidum &c. Et hoc modo non possumus intelligere humores peccantes ratione qualitatis hoc in loco; nam hic sermo de uacuatione fit, at taliter peccantes humores non uacuatione, sed sola indigent alteratione secundo potest considerari humor peccans penès qualitates, idest penès substantiam, & propriam humoris naturam, quod & Galenus dicit in libro de constit. artis capit. decimonono, quòd humor superfluus est euacuandus adhibita distinctione, an in quanto, uel in quali peccet, vbi pro quale non modo puram qualitatem humoris, sed & eius substantiam intellexit, ac naturam, vt per quantum absolutam quantitatem ac solam; & hoc modo hic suminius, cum dicimus sermonem esse Hippocratis de qualitate, idest de humore non modo qualitate, sed & propria natura peccante, & ob id Galenus dicit humor prauus, vt pituita, expellendus est; pituita enim prauus humor est, nam non modo quantitate, sed qualitate, ac maligna natura peccat, Quòd autem de qualitate non quantitate sit sermo Hippocratis, quoniam multi ex antiquis oppositum subsumserant, multipliciter probat Galenus: primo quia Hippocrates dicit talia & qualia, non autem tanta, & quanta: secundo dicit [purgentur] [& non vacuentur:] nam vacuatio ad humores quantitate, & qualitate peccantes refertur, purgatio ad solos humores qualitate peccantes. tertio dicit Galenus in sequenti Aphorismo Hippocrates agit de humore in quanto peccante, ergo non hic: quia superfluus. Deinde addit, (licet iuniores nolint hanc esse quartam causam,) Vos tamen videre potestis in Galeno, qui eam posuit, ac manifestat hanc quartam causam Galenus, & inquit, vis uidere, quòd sermo Hippocratis sit de quali, Nam agit de purgatione ea, quæ similis est purgationi naturæ, sed natura in tali vacuatione, ut uo-

Institutū Hipp.

Curatio in quibus cōsistat.

Auxilia medica tria.

Humores posse bifariam peccare.

Quale non mō, puram qualitatem, sed & substātiā deno tare apud Gal.

Vacuatio, & purgatio ad quæ referantur.

micibus spontinis, ac perturbationibus alui purgat humores qualitate peccantes: ergo & Hippocrates de humoribus in quali peccantibus loquitur: Iuniores verò credentes diminutum esse Galenum quintam adiunguint causam, quòd de quali loquatur Hippocrates: Nam (inquiunt) ipse in fine Aphorismi proponit quatuor scopos, tẽpus animi, Regionem, ætatem, & morbum: à quibus quatuor scopis sumuntur indicationes humoris in quali peccantis. Dicimus nos causam hanc rectam non esse, & ideo non fuisse propositam à Galeno diligentissimo; sed satis habuit quatuor causis, quas ipse proposuit: nã licet hæc quatuor vim habeant indicandi cacochymiã, idest humores in quali peccantes, possunt etiam indicare plethoram, idest humores quãtitate peccantes. Nam sit regio calida, & humida, tẽpus anni ver; Ætas adolescentiæ, febris sit synocha, quæ ex 9. methodi 3. Non potest nisi corpora plethorica corripere, citra dubium ex his plethorica dispositio indicari poterit; Et ideo eã non proposuit Galenus. Secundo videndum erit, quòd de qualitate sermonem habet Hippocrates, nulla alia de causa, nisi ob pharmaciã; Idque ostendo supponens primum, quòd Hippocrates considerauit consistere rectam methodum curandi in inuentione trium instrumentorum, ac in recta eorum administratione, vt propterea necessarium sit confugere ad an sit agendum, quid agendum, Quantum, Quomodo, Quando, & vbi. Quid autem sit agendum ex aliquo determinato peccato certũ habemus, vt in mala animi constitutione V.C. referente Platone in Sophista, ex multa ignorantia multò maiorem doctrinam haurire, sic in mala corporis dispositione materia V.C. in quanto peccat vacuationem indicabit: Si in quali purgationem per pharmacum electiuè trahens. Qua de re volens proponere pharmacum ex determinato peccato illud ostendere voluit, nempè ex humore in quali peccante. Nam humor in quali peccans pharmaco indiget, & ideo ex qualitate pharmaciam colligit; Idque nè figmentum videatur probetur ex Galeno, qui in cõmẽto dicit Hippocratis sermonẽ in hoc Aphorismo esse de omnibus rebus præter naturam, idest de causis, Symptomatibus, & potissimũ morbis, & de morbis non modo acutis, sed chronicis, non modo vehementibus, sed debilibus. Sed de rebus præter naturã sermo multiplex esse potest, nam & in parte medicinæ παθολογίαν. in qua de causis præter naturam sermo habetur, & in parte θεραπευτικὴν in qua de affectuum curatione; Quando ergo Galenus, hic dicit de omnibus rebus præter naturam sermonem haberi non intelligit, nisi in parte curatiua; Quantum ad curationẽ, scilicet spectare potest; quia hic proponit remedia. De remedijs autem bifariam sermonẽ habere possumus, vel Empiricè, vel Dogmaticè Hippocrates autem de remedijs non proposuit, nisi Dogmaticè, nam non modo Dogmaticus Hippocrates fuit, sed & Dogmaticorum princeps. De remedijs igitur, quæ proponit in virtute suarum indicationum; nam indicationes nos manu ducunt in veram inuentionẽ, & administrationem remediorũ. Quam veritatem cognoscens Galenus expressè eã declarauit in com. Inquiens, sermo est Hippocratis de omnibus rebus præter naturam non simpliciter, sed quarum nos docet inuentiones, idest indicationes, & dogmaticè: Nam ad has (subdit) respicientes indicationes, & inuentiones, facilè possumus inuenire qualitatẽ, non quantitatem &c. Quid clarius potuit dicere Galenus pro pharmacia? nam dicere ipse voluit, quòd sermo est de his rebus præter naturã, vt ducunt nos ad veram inuentionem, & administrationem pharmaciæ. Hic est ergo Hippocratis scopus, ac institutum. Proposuit autem id beneficio indicationis, quid agendũ; nam hæc indicatio præcedit alias, ac virtute videtur continere alias indicationes.

Iuniores diminutum Galenũ arbitrãtur. Iuniores ĩpugnantur.

Plethorã quæ indicent.

Recta administratio quib' innitat.

Hippocratẽ de omnibus reb' præter naturã loqui.

Indicationes q̃d præstent.

Sed dicet quis, si præter indicationem quid, est etiam indicatio Quantum, Quando, &c. cur de his non agit Hippocrates: ergo diminutus. *Dub.*

Dicendum cum Galeno, quòd licet hic non agat de illis, tamen in alijs Aphorismis de illis loquitur, & ob id se excusat Galenus; si de his rebus nõ vult longiorem sermonem habere: Quia hoc esset eadem bis repetere. Et ideo etiam à me hæc non expectetis: nam de his in proprijs Aphorismis dicemus. Sed dicet quis vis videre sermonem esse de quantitate. Nam Galenus in com. inquit, si sanguis superabundabit, est euacuandus. Quare de humore ex parte quantitatis loquitur, sed non est credendum hoc de tanto viro, quòd prius proposuerit de sola quãtitate loqui. Postea sibi aduersans de quantitate omni loquatur: quare sano modo est intelligendus, & pro intelligentia. Sciendum quòd volens Gal. ostendere sermonem Hippocratis esse de pharmacia, ac dogmaticè loqui, dat exemplum: nam dicit dogmaticè agit. Si enim bilis peccat, bilem purgat: quemadmodum, & cum sanguis, ipsum euacuat: Quare de sanguine hic non pro euacuatione egit, sed gratia exẽpli, vt inueniatur Hipp. semper dogmaticè processisse, nempè ad indicationes respiciendo. Hoc est ergo Hippocratis propositum. Diuiditur autem hæc pars in duos Aphorismos. secũdus ibi. [Inspicere namq; oportet:] Differunt autem inter se duo hi Aphorismi: quia primus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quæ hẽt probationem seiunctam, & præpositam. Secundus verò Aphorismus est sententia sine ratione: secundo differunt, quia primus proponitur per modum decreti, & legis: secundus per modum consilij. Et propterea Oribasius deueniens ad expositionem secundi Aphorismi dicit: Hic nos Hippocrates monet, &c. Vltimo differunt, quia primus Aphorismus est prolatus per viam similitudinis, sumpta s. similitudine à natura: secundus est prolatus propria ratione. Et propterea (silicet magis diuidere) diuidimus primum Aphorismum in duas partes in probationẽ, & sententiam, sentẽtia ibi [sic & vasorum inanitio,] vt autẽ intelligamus præsentẽ Aphorismum: Primo paucis concipere mente oportet verum eius sensum: nam ex vero sensu infinitæ ambiguitates tollentur. Hic est ergo sensus. Præcipit Hippocrates, ut quando fit purgatio, talis fiat, quæ conferat, & quam leuiter ferant infirmi, vtque talem purgationem consequi medicus possit, eum Hippocrates monet, ut ita procedat, vt quę molesta sunt purget, nõ quæ non peccant. Nam (inquit Hippocrates) & ipsa natura tunc optimè vacuat, cum ea, quæ molesta sunt vacuat. Ex quo sensu Aphorismi tria colligatis ab Hippocrate esse proposita. Primum est pręceptum, secundum est regula, quam ut consequi possumus, pręceptum assignat: tertium est probatio, ac confirmatio regulę. Præceptum in hoc consistit, ut medicus purgationem, quæ conferat, ac quam leuiter infirmi ferant, moliatur: Regula est, vt medicus vacuet vacuãda. Confirmatio regulę, quia & natura sic procedit. Sed difficultas est, qua ratione Hippocrates ad probandum Aphorismum sumit rationem ab exemplo? Non dicatis sermonem esse de euacuatione naturali, nam hæ sunt nugę, sed sermo est de pharmacia sumpto exẽplo à vacuatione naturæ. Dicũt Moderni à Montano suscipientes, q̃ Hippocrates hic tradit pręcepta. Præcepta aũt sunt per exẽpla cõfirmanda. Non nego ego pręcepta posse cõfirmari exẽplis: sed dico id non esse necessarium, neque vbique obseruatum, nam in decimoquinto Aphorismo dicit; Copiosius alenda esse corpora hyeme, ac vere, quàm alijs temporibus. Et hoc præ-

Obiectio.

Responsio.

Aphorismi diuisio.

Aphorismi expositio.

Hippocratis pręceptum.

Dub.

Modernorũ solutio, & eius ĩpugnatio.

ceptum

ceptum non exemplo confirmat, sed ratione: Quia ventres hyeme, & vere sunt natura calidissimi: Propterea ego aliter dicerē cum Platone in Dialogo ciuili, vel de regno, dicebat enim ibi, quòd quoties est sermo de re magna, & ardua, non est præter rationē vti exēplo, cum ergo hic proponatur res magna, nēpè pharmacia, quę magna est res, dicebat.n. Galenus duo esse maxima auxilia in morbis. 2. Apho. 29. phlobotomia & pharmacia, uoluit uti exemplo, sed cur exemplo à natura est usus? dico id maxima ex arte factū fuisse, ut nó modo id simpliciter exhiberet, sed etiam eo nos moneret. Dicit enim in procemio artem esse longam tum ratione occasionis, cum iudicij, cum experimentis; ideo uoluit nos monere, ut assiduo dirigeremus oculos in naturam. Natura enim non modo supra medicum est, sed supra artem medicam, & ideo hoc exemplo uti noluit. Dicit ergo Hippocrates [in perturbationibus &c.] non dicatis, ut isti dicunt ꝙ per perturbationes intelligit fluxum alui, sed intelligit perturbationem, quæ est in uentriculo, quam sequitur postea fluxus alui, & ideo in tex. Philothei habetur [in perturbationibus alui, & excrementis, quæ sequuntur has perturbationes.] nam natura non expellit aliena, nisi perturbationem patiatur: loquitur ergo de fluore alui, qui comitatur perturbationem eius. quòd autem dixerit [in perturbationibus,] ratio est, nam cognouit Hippocrates, quòd aluus bifariam posset expurgari, vel cum perturbatione, vel sine: si hæc expurgatio fit sine perturbatione, hoc non fit ob humores in qualitate peccantes, sed tantum à potentia nostrum corpus regente, & fit in tempore sanitatis; vbi verò fluor alui sequitur perturbationem, ibi necessario vel peccat materia sui quantitate, vel maligna aliqua qualitate, vel vtraque. Et ideo Gal. primo de ratione vict. 18. dicit perturbationes ventris fieri ex edulijs mordacib. ac flatuosis &c. Quare Hippocrates voluit ostēdere se loqui de fluore alui, qui est cum perturbatione, non de eo, qui sine perturbatione existit. [Ventris] inquit. 4. Method. 6. Gal. ꝙ per ventrem possumus intelligere duplicem vētrem superiorem, & inferiorē, & quarto de ratione vict. 12. inquit ꝙ per ventrē superiorem veteres aliquādo Thoracem intellexere, aliquando ventriculum per ventrē inferiorem intestina. Hic autem per ventrem non possumus intelligere superiorem, nā hic sermo fit de fluore alui, Thorax autem expurgatur per os. Neque possumus intelligere uentriculum, nam licet hic per superiora, & per inferiora possit expurgari, tamen eum non possumus audire, quia paulo post in sequentibus verbis de eo verba faciet. Quare per ventrem audire debemus ventrem inferiorem nempè ipsa intestina &c.

Solutio propria. *Exēplis quando utēdum.* *Quid per uētris perturbationes intelligat Hippocrates.* *Aluum bifariam posse expurgari.* *Venter duplex.* *Thorax per os purgatur, uēter per superiora, & inferiora.*

LECTIO XI.

Quid per uomitū spontinum.

PRosequitur Hippocrates dicens [& vomitibus spontinis:] Quid intelligere debeamus per vomitum facilè uideri potest, nam nihil aliud intelligere debemus, quàm motum materiei exeuntis à ventriculo per œsophagum extra corpus: qui motus dependet ab expultrice ventriculi; Deinde addit [spontinis] quæ particula diligenter est explicanda, non.n. solum ad uomitū, sed et ad perturbationē ventris dirigitur. Ac si dixisset Hippocrates [In perturbationibus ventris spontinis, & in vomitibus spontinis] Gal. 4. Aphor. 2. dicebat eam esse spontinam euacuationem, quæ fit citra euidentem causam, & citra artem. Vnde si quis E.C. vomat ob vomitorium medicamentum non dicetur vomitus spontinus, sed arte factus. Quare vomitum citra euidentem artem & causam factum intelligit. Est autem vacuatio hæc spontina in duplici differentia, nam vel fit à natura, & secundū omnes leges naturæ, & vt quando fit euacuatio à natura corpus nostrum regente, ut sanitas conseruetur; Vel fit à natura, non tamen secundum omnes leges naturæ, idest non ex toto secundum naturam: Quamuis uerò asserāt nonnulli spontinam vacuationem primo modo accipi, nos tamen id impossibile esse fatemur, ac necessariū esse vt intelligatur spontanea euacuatio citra euidentem causam, ac citra artem à natura non tamen ex toto secundum naturam. Et probatur hæc veritas duplici fundamento: primum quia Hippocrates in hoc Aphorismo loquitur de ea spontina uacuatione, quæ potest obesse. talis autem non fit à natura secundum omnes leges naturæ, quòd autem de ea Hippocrates loquatur facile ostēdi potest. Quia ait, [si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferūt ægri, sin minus cōtra.] Ecce quòd de ea spontina loquitur vacuatione, quę nocere potest. Secundum fundamentum, quia si accipiatur fluxus alui, ac vomitus spōtinus, impossibile est, vt fit à natura secundum omnes leges naturæ; & primum de fluore uentris hic Hippocrates loquitur, nō de quocumque fluore alui; sed de eo, qui sequitur ad perturbationē: at fluxus uentris à natura, & secundū naturam est citra perturbationem uentris. Vomitus uero, & si spontinus à natura fiat, non tamen eam habet necessitatem quam deiectio fœcum, & ideo est à natura non secundum naturam: comprobatur hæc ueritas ex Galen. 5. Meth. 11. ubi loquitur de uacuatione uentriculi sumpta indicatione à uentriculo, quatenus est pars instrumentalis, idest quatenus potest diuidi in duplicem ordinem supremum, ac infimum. inquit. n. uentriculū sursum purgari per uomitū, deorsum uerò secundum naturam. Ecce ꝙ opposuit uomitū deiectioni uentriculi, quę est secundum naturam: Vnde uomitus non est secundum naturam. Quibus sic constitutis dicimus, quòd Hippocrates proponit uacuationem spontinam, quæ distat à uacuatione uoluntaria, ab ea quæ fit ex arte, & ab ea quæ fit ex euidenti causa; fit autem uacuatio spontina hæc interdū à natura regulariter operante, interdum non regulariter operāte, quod Hippocrates in textu expressè fatetur. Nam cum dicit [si talia purgentur, qualia purgari oportet confert, & leuiter ferunt ęgri] hoc enim confert, cum natura regulariter operatur, cū uero ait (sin minus cōtra) intelligit de uacuatione facta à natura irregulariter, ac symptomaticè potius operante. Et hinc patet, quàm uanæ sint constitutiones de uomitu recitatæ à Modernis. An uomitus sit naturalis, uel artificialis, uel uoluntarius &c. constat enim quòd quatenus efficitur ui artis, artificialis est, si autem fiat, quia expultrix uis imaginatrici obediat, erit uolūtarius, non tamen absolutè. Nam si nulla læsio in uentriculo ad fuerit, tunc cum quis uoluerit, statim uomere poterit. si uero consideretur quatenus irregulariter operetur natura, erit quodammodo præter naturam. si autem fiat à natura regulariter operante, cum tamen uomitus procedere non possit secundum omnes leges naturæ, tunc erit à natura, & non secundum naturam, non enim potest procedere secūdum omnes leges naturæ. Post hæc addit Hippocrates [si talia purgentur qualia &c.] per quæ nihil aliud intelligere uoluit, nisi humores peccantes non secūdū quātitatem sed qualitatem, & sunt illi humores, qui sunt in causa cacochymiæ. Quòdque hoc uerum sit, dicit Philotheus in expositione, quòd quoties purgātur humores, qui purgandi sunt, tunc æger liberatur à cacochymia, sed circa hos qualitate peccantes humores, ne multæ contingant dubitationes, est aduer-

Spōtinea euacuatio duplex. *Ventriculus deorsum purgatur secundum naturam sursum per uomitū.* *Vanæ de uomitu constitutionē modernorum.* *Per qualia quid intelligat Hipp.*

aduertendum, quòd hi humores qualitate peccãtes dupliciter se habere possunt; nam vel possunt concurrere ad molestiã principaliter, vel secundario possunt esse ad molestiam adiuuantes; Quomodocunque autẽ sint, vel principaliter, vel secundario molestiam inferentes, hic intelliguntur ab Hippocrate, & expurgandi sunt à corpore. E. C. sit podagra ex pituita orta, quæ defluat ad locum affectum merito bilis. Pituita principaliter ad podagram generãdam cõcurrere dicitur; bilis secundariò, & vt causa adiuuans. Vterque tamen humor est vacuandus. Propterea Auicenna in tertio lib. Fen 22. tract. 2. de podagra. Dat in ea sananda pharmacum tùm pituitã, cùm bilem purgans, & capite octauo eiusdem lib. reddit causam cur non modo pituitam, sed bilẽ purgare vult: quia bilis inquit, põt facere, vt pituita currat alia vice ad membrum. Ex quo collegatis satis suspectam esse resolutionem Modernorum, qui dicunt in affectibus ex pituita, & bile, ideo purgari bilem, quia bilis non sinit concoqui pituitam: suspecta est resolutio: Quia Auicenna dat causam, cur id fiat, ne per bilem rursus materia ducatur ad locũ affectum: præterea imaginari non possum quomodo, bilis cum pituita mista faciat, & sit in causa, vt bilis non coquatur: Nam concedo ego concoctionẽ fieri à calore naturali, & quamuis in bile calor sit mordax, & quodam modo igneus: Propterea non debemus dicere, quòd ipsa impediat coctionem pituitæ. Nam ad coctionem huius non modo requiritur, vt deducatur ad bonam formam quantum est possibile, sed etiã præparatio: præparatio autem pituitæ debet esse tùm ex parte temperamẽti eius, tùm ex parte modi substantiæ. Ratione quidem temperamẽti: quia cum pituita frigida sit, maximè resistit calori natiuo, & ob id ne ita pertinax sit debet calefieri: nã per calefactionem postea fit magis præparata, ut coquatur à calore natiuo: Et propterea rectè faciunt practicantes, qui non modo syrupos præparatos, sed calidiores exhibent, non vt concoquant immediatè, nam malè facerent; sed ut præparent, vt minus resistat pituita calori concoquenti. Ex modo quidem substantiæ: Nam pituita crassa est, viscida, ac lenta, ob quas quidem conditiones maximè rebellis est: & ob id, ut non ita resistat, utque calor natiuus in eam vniformiter agere possit, necessarium est, vt attenuetur ratione crassitiei, atque ut abstergatur ratione viscidita tis: & hæc est præparatio. nam sic præparata facilius à calore natiuo postea concoquitur. Propterea optimè faciunt practicantes, qui non modo calidiores exhibent syrupos, sed vim abstergendi habentes, & incidentes non ratione coctionis, sed præparationis, ut facilius postea calor pituitam concoquat. His constitutis videamus modo; An bilis sit in causa, ut pituita coqui non possit. Bilis calefacit pituitam attenuat, viscíditatem insuper remouet, & ob id Galenus interdum dicebat caliditatem febris attenuare pituitam, post hæc ratione acrimoniæ, ac amaritudinis suæ abstergit pituitam; cum hæc itaque bilis in pituita faciat, erit ne in causa, ut pituita coqui non possit? potius contrario pacto res se habebit: cùm hæc omnia pituitam præparent: Quare suspecta nimis resolutio est, & ideo Galen. in primo ad Glauconem, & in lib. de differentijs febriũ dans differentiam inter quotidianam exquisitam, ac Notham, ait, quotidianam putam cum à sola pendeat pituita, neque bilem permistam habeat, longioris esse durationis. Quotidianã verò nothã breuiorem ob bilem admistam, quæ accelerat coctionem materiæ. Subdit Hippocrates postea [Confert, & leuiter ferunt, &c.] dicit confert, quia sicut humores praui molestabant naturam, sic id, quod erit in causa, ut humores hi molesti tollantur, dicitur conferre. Cum ergo sic se habeat purgatio, merito ergo conferens erit. Confert autẽ purgatio bifariam: vel quia totum tollit morbũ, cum tota materia expurgatur; uel quia minuit morbum, cum pars materiæ vacuatur. Et hoc documentum optimè vidit doctissimus Modernus. [Et leuiter ferunt.] Non est præter rationem id adiectum: Quia possibile est, ut purgatio conferat, quia vacuentur humores praui, tamẽ non leuiter ferant ægri: sed molesta sit ipsis, vt potest esse id in vacuatione artificiali respectu pharmaci, quod correctionem requirit; de qua pharmacorum correctione aliàs loquemur. Præterea in vacuatione naturali potest ea esse molesta ratione materiæ, vbi scilicet materia, quæ per æsophagum, vel intestina traijcitur, fuerit admodũ acris, ac mordax: nam poterit talis materia exulcerare partes istas, & sic nõ leuiter ferent ægri. Quare si purgentur purganda modo debito, confert, & leuiter ferũt ęgri [sin minus cõtra:] facilè est hoc intelligere, quia si verum est, quòd quoties purgantur humores, qui sunt purgandi, confert, & leuiter ferũt ægri: per oppositum, si purgentur, quæ non debent purgari, non confert, & ægri molestè ferunt. Propterea aduertant medici; nam si peccante pituita detur pharmacum bilem attrahens, fiet apoplexia, si bile peccante purgetur pituita fiet phrenitis. Propterea cum Galenus, & Auicenna loquuntur de ebullitione humorum, ut Galenus quarto de tuend. vale. capite quarto, & Auicenna, cap. de phlebotomia nõ intelligunt tantum de sectione venę, sed de pharmacia etiam. Nam si bilis purgetur alio peccante humore frigido, ille humor magis crudus, rebellis, ac frigidus fiet. Sic si alius humor purgetur, peccante bile, magis incalescet, ac rebellis humor fiet. Sed dicet quis si grauis author est Hippocrates, ut dixisti. Cur per vnum oppositorum nõ intellexit reliquum, sed addidit [sin minus cõtra?] Non sine maxima arte id dicimus esse factum. Nam voluit Hippocrates per hoc, ut nos suum præceptum obseruaremus omnimodo, ac in nullo delinqueremus: Et ob id proposuit, ac proponere voluit incommoda, quę sequuntur ex mala purgatione, ut suum præceptum omni, qua decet, solertia obseruaremus. [sic & vasorum inanitio.] Hic vnum apponit Aphorismum post probationem ab exemplo sumptam: Per vasa autem (vt adnotauit Philotheus) intelligere debemus, venas, arterias: imò reliquas capacitates in corpore humano, in quibus possunt esse humores qualitate peccantes. [Inanitio] Galenus per inanitionem nõ phlebotomiã, nec inędiam dicit esse intelligendam, sed purgationem. Nam vt dicit ipse in libro de atra bile, capite octauo. Si peccat humor sola quantitate vacuatione est opus: si quantitate, & qualitate purgatidus: purgationem ergo hic intelligit; sed videtur Galenus aduersus hanc expositionem esse, nam 4. Aphor. 2. vbi Hippocrates dicebat; (Si medicamenta purgantia talia euacuent, qualia quæ spontè fluunt, confert; sin minus contra.) dicit, vt excusaret Hippocratem à nugatione, quòd est differentia inter inanitionẽ, de qua in quarto loquitur, & de qua in hoc Aphorismo, nã ibi accepit purgationem magis strictè pro purgatione materię per secessum tantum; at in hoc Aphorismo accipit modo cõmuniori, quia non modo intelligit vacuationem per secessum, sed per vomitum, per os, per nares &c. per vesicam; imo addit per sectionem venę. Quare hic non tantum per inanitionem purgationem intelligere debemus, sed sectionem etiam venę, & cõmuniter vacuationem. Dicimus nos quòd hic purgationem magis communiter accipit, quam quarto Aphorismo, quia ibi tantum per secessum, hic per secessũ, vomitũ, vrinam, &c. intelligit. Quod si dices. Ibi meminit Galenus, de sectione venę, ergo hic per inani-

Moderni carpunt.

In coctione pituitę, quæ requirãtur.

An bilis sit in causa, ut pituita cõcoqui nequeat.

Caliditatẽ febris interdũ pituitam attenuare.

Purgatio cõfert dupliciter.

Not. Errores, q sequũtur in purgationibus.

Dub.

Sol.

vasa quę intelligat Hippoc.

Per inanitionẽ quid audire oporteat.

Obiectio aduersus Galenũ.

Responsio.

inanitionem sectionem venæ intelligit. Aduertendum, quòd si Galenus per inanitionem intellexisset sectionem venæ sibi expressè aduersaretur; quoniã dicit hic, non esse sermonẽ hoc in loco de phlebotomia, sed inquit ibi q ad vberiorẽ doctrinam nõ erat præter rationem repetere euacuationẽ per vomitũ, secessum, sectionem venæ, &c. Non tamen propterea dicit Gal. de sectione venæ in hoc secundo Aphorismo locutum fuisse Hippocratem, nam sibi aduersaretur; Sed benè in prima particula Aphorismorũ: Nam in hoc primo lib. loquitur de pharmacia, sectione venæ, ac inedia. Quare multa differentia est, dicere de sectione venæ, locutum fuisse Hippocr. in primo lib. & dicere eum loqui in secundo Aphorismo. Et ideo subdit Hippocrates [*Si talia purgentur, qualia oportet, &c.*]. Quæ verba declaratione non egent, quia satis sunt declarata in declaratione probationis, &c.

LECTIO XII.

Ad purgationẽ duo necessaria.

Posteaquàm proposuit Hippocrates, verã medico salutares purgatio, quæ cõferat, æcrã leuiter ferant ægri; quoniam præter ratione est ac hoc maximi momenti, ideo ne aliquis error in eius obseruatione contingeret; Propterea in secundo huius partis Aphorismo. Consilium proponit, inquiens [*Inspicere itaque oportet Regionem, tempus, &c.*] Vt autem præsentis Aphorismi scopus intelligatur, seu præsentis consilij, sciendum quòd ad purgationem faciendam duo sunt necessaria. Alterum est materia purganda, reliquum pharmacum, quo materia purgari debet. Ex parte quidem materiæ purgãdæ opus est cognoscere materiam peccantem. Nam si eam ignorauerimus, facilè est, vt vnum pro alio humore vacuemus. Ex parte quidem pharmaci; nam nõ satis est ad pharmacũ exhibẽdum, vt sit materia peccans in quali, quæ expurgari debet; nam potest esse materia in quali peccans, quæ per pharmacum expurgari non debet; Interdum enim materia in quali peccãs indiget pharmaco purgante, interdum non; Et ob id monet nos, vt cognoscamus quando in quali peccans materia indiget pharmaco purgante, & quando non. Quòd autem hæc duo proponat Hippocrates in præsenti Aphorismo declaro; & primo quantum ad cognitionem materiæ peccantis attinet, ne optimè declarat Galenus in commento ea de causa necessaria est cognitio materiæ peccantis; Quia color cutis, (inquit) non est sufficiens indicium ad indicandos humores peccantes, etiam si ipse (vt plurimũ redundantiam humorum indicare possit.) Vt si color cutis citrinus fuerit bilem redundantem indicabit; Si rubeus sanguinem, &c. Potest tamen esse, vt color decipiat medicos; Deceptio autẽ duobus modis contingere potest, altero modo, vt dicit Galenus in commento, quando humores plus æquo, ac quadam cum violentia pelluntur, vel intra, vel extra corpus, vt quarto de tuenda vale. cap. 4. dicebat, vel propter frigiditatem, vel propter calorem, vel timorem, vel verecundiam, &c. Ob quas quidem res color deperditur, cum sanguis ad intra pellatur. Vnde potest decipere medicos. Secundo cum nimio cum impetu ad partes exteriores pelluntur humores: Et quamuis id non declaret Galenus in præsenti com. declarat tamen quarto de tuend. val. quarto, vbi dicit foras plus æquo spiritus, ac sanguinem pelli ex nimio motu corporis, ex æstu, ex ira immodica, &c. Cum itaq; color cutis sufficiens non sit ad indicandos humores peccantes; ob id addere voluit Hippocrates tempus anni, Regionem, ætatem, & morbũ: Cum ex his necessario venire possimus in cognitionem humoris peccantis. Quomodo autem id fiat, declarat Galen. exemplo sumpto à bile, & pituita; Nam ex horum cognitione facilè in aliorum cognitionem ex vobismet ipsis venire poteritis. Hic enim non intendimus loqui de signis; sed hæc per exemplum adducta sunt; vno itaque verbo se expedit Galenus, inquiens, quòd bilis indicatur ex tẽpore anni, quod est æstas: ex regione calida, Iuuenili ætate, ac specie morbi, vtpote ex tertiana. Pituita ex oppositis, vt hyemali tempore, frigida regione, senili ætate, & quotidiana febre, &c. Quibus exẽplis nos postea ex nobismet ipsis poterimus facilè deuenire in cognitionem cuiuscunq; humoris peccantis: præcipuè autem cum hæc quatuor Hippocrates proponat ob significandas res naturales, non naturales, ac præter naturam. Sed quò ad aliud attinet, quòd maioris momenti existit, ac diligentissima indiget consideratione, ac declaratione, cum ex eius recta notitia innumeræ dissolui possint difficultates; debemus quærere, cum Oribasio, qui ceteris in hoc diuinissimè processit, beneficio horum quatuor instrumentorum ab Hippocrate propositorũ, an peccãte materia in quali in corpore humano, semper sit purgandũ, nec ne; Et verũ valeat consequentia morbus magnus, vires robustæ; ergo purgandum. Dicimus itaque, quòd potest esse materia in corpore in quali peccãs, & tamẽ nõ licet vti pharmaco cum adsunt prohibentia. Quæ autem hæc prohibentia sint diuinissimus declarat Hippocrates in hoc Aphorismo, & dicit esse tempus anni, Regionem, ætatem, & morbũ. Quantum ad anni tempus supposita materia in quali peccante, in æstiuo tempore non licet pharmacum exhibere: Quia tempus hoc purgationem prohibet; vnde Hippocrates quarto Aphorismo quinto, Sub cane, & ante canẽ difficiles sunt purgationes. Causas huius dicunt Iuniores esse tres, vnam Galeni, duas proprio eorum marte adinuentas. Ego autem has omnes causas optimas esse dico, sed eas omnes esse Galeni assero in commen. citati Aphorismi; Vt quisque videre potest. Prima ratio est, quoniam sub cane, & ante canem ob æstatẽ corpora admodum calida sunt. Si itaque ipsis propinetur pharmacum electiuè trahens, quòd & ipsum calidum est, corpora non tollerabunt hanc tantam caliditatem, & acrimoniam; sed in febres dilabẽtur. Secũda causa, quia æstiuo tẽpore vires corporis dissolutæ sunt, & ideo cũ medicamentum corpora etiam dissoluat, non poterunt ipsum ferre. Vltima causa, quia tempore æstiuo, vi caloris ambientis fit motus caloris natiui à centro ad circunferentiam. Pharmacum verò vim habet attrahendi à circunferentia ad centrum; At natura duos contrarios motus tollerare non potest simul; Et ideo corpus tempore æstiuo pharmaciam non sustinet. Idem de simili Regione dicendum. Sed de frigidis tempore, ac regione quid dicendũ? Dicimus purgationes etiam esse difficiles, at non eisdem de causis: Nam non est ea caliditas aeris ambientis, non illa virium dissolutio, neq; motus à centro ad circunferentiam: imo calor concentratur, sed difficultas purgationis nascitur, quia tempore hyemis, & præcipuè in maximo frigore necessarium est, vt aggregentur multi humores crassi, viscidi, ac lenti: Præterea viæ angustantur: & ideo tùm ex parte crassitiei, ac viscositatis humorũ, tùm ex parte angustationis viarum, difficiles sunt purgationes hyeme: At multò æstate sunt difficiliores. Ætas insuper prohibet pharmacum, nam licet materia peccet in quali vel in puerntia, vel in extremo senio, non licet tamen pharmacum exhibere: idque ratione virium, quarum maxima est habenda ratio; nam vires in vtraque ætate sunt valde infirmæ, at diuersa ratione; Nam in pueris vires sunt infirmæ potentia:

Humores quæ indicent.

Oribasi⁹ commendatur.

Pharmaciã prohibentia.

Sub cane, & ante canem cur difficiles purgationes.

Causa 1.

2.

3.

Color cutis nõ sufficiens indiciũ ad indicandos humores, & cur.

Purgationes cur difficiles temporibus frigidis.

Ætates prohibẽtes pharmacum.

tentia: In vltimo senio actu. Non declaro hos terminos, quia sequenti Aphorismo declarabimus. Sed

Dub.

fortè quis dicet, quòd vires nō requiruntur ad pharmaci exhibitionem, sed benè in sectione venæ. Dico

Sol.

quòd hoc est contra rationem, & contra Galeni authoritatem: Omitto autem breuitatis causa multa, quia ferè innumeras possem adducere authoritates. Dico itaque in pharmaco vires robustas requiri, licet non vt in sectione venæ. Idque sic probatur. Fundamentum est ab omnibus concessum, vt nullū sit medicum auxilium, quod ita prosit, quòd non etiā aliqua ex parte noceat, idque præcipuè requiritur in pharmaco electiuè ducente. Nam tale pharmacum non est sine aliqua malignitate, & maximè aduersatur naturæ humanæ, vt monuit Galenus secundo de ratione victus duodecimo, & ob id licet prosit medicamentum hoc, potest tamen obesse ob malignitatē; & hinc fit, quòd nisi Vires robustæ fuerint, non possumus præbere pharmacum electiuè trahens. Si vultis euidentes authoritates videre, Galenum quarto de tuend. valet. cap. quarto, vbi dicit, quòd humore alio à sanguine peccante purgandum est; sed addit Robore virium constante. Idem Galenus primo prorrhetic. sect. 2. commen. 38. habet hęc ad verbum, corpora imbecilles vires habētia purgāda non sunt: Quid clarius? vires ergo debent esse validæ, vt purgationes leuiter ferant infirmi. Postea ab Hippocrate morbus proponitur, qui etiā indicare, & prohibebere pōt pharmaciā: & ideo non valet consequētia; Morbus magnus, ergo secanda vena: Nam etiam ad pharmaciam requiritur magnitudo morbi. Et id cōfirmo authoritate, & ratione. Certum est quòd debet esse proportio inter remedia, & morbum: Quia vbi non est proportio, neque etiam aliqua potest esse actio: Si enim morbus est debilis, debile etiam remedium indicat, quatenus debilis. Si vehemens morbus fuerit, exigit etiam proportionatum auxilium nempè remedium validum. Cum itaque hic sit sermo de pharmacia, quæ ex Galeno secundo Aphoris. 29. vehemens est auxilium: Duo enim ibi sunt valida auxilia, sectio venę, & pharmacia: imò pharmacia est periculosius remedium, cum non sit in potestate medici, ut sistat, quando vult: ideo necessariū est, vt pharmacum indicetur à morbo vehementi: Quare si morbus debilis fuerit quantumcunque materia in quali peccet, nō debemus exhibere pharmacum, nisi morbus fuerit vehemens, vel in præsenti tempore, uel in futuro. Et per hoc videre Gal. quarto de tuend. valetud. cap. quarto, & quarto method. sexto, vbi dicit purgationem adhiberi, & propter abūdantiā alterius cuiuscunq; humoris à sanguine; & propter vim morbi. Quare maxima vis morbi requiritur, ad hoc ut exhibeamus medicamenta purgantia. Et hæc summa veritas proposita fuit ab antiquissimis, & optimis, ita referēte Platone in Timęo: vbi ex horum sententia ait, medicā purgationem esse vtilē, quando summa cogit necessitas, nec aliter dicunt esse aggrediendam purgationem; Et ideo ipse præcipit, nè nos talem aggrediamur purgationem, nisi summa necessitate cogēte; Quia ut optimè diuinissimus hic Philosophus dicebat: Si morbi non existunt adeò vehementes, corrigendi erunt sola victus ratione, & debilibus quibusdam auxilijs. Ex his vos videtis, quàm diligentissimè quatuor hæc proposuerit Hippocrates, quæ purgantia prohibent medicamenta. Ex hac etiam declaratione innumeræ soluuntur difficultates; nam per morbum non intelligimus absolutè speciem morbi: Nam si nos per morbum intelligamus in relationem ad humores peccantes: dubio procul per morbum speciem morbi intelligere debemus: nam quotidiana pituitā: tertiana bilem indicat, &c. Si verò morbus referatur ad pharmaciam, nō debemus intelligere speciem morbi, & propterea vanę sunt omnes dubitationes, quas hi mouent de febre Hectica, pleuritide &c. Vnde aduertendum, quòd si exempli causa, sermo fuerit de febre Hectica: An pharmaco purganda sit, nec ne, vana quæstio erit. Nam pharmacum semper sumitur ab indicatione, quæ est purgatio, vnde cum in Hectica purgatio non conferat, quia non est febris à materia pendens: ergo vanum est quærere, an in ea conueniat pharmacum; in ea enim conuenit alteratio, & refectio tantum. Sed dicet quis si Hippocrates fuit vir tanti ingenij, quare dicis, cur quatuor, neq; plura, neque pauciora proponit impedimenta pharmacum? Dico, quòd per hæc quatuor Hippocrates nihil aliud intelligit, nisi hæc tria: Res naturales, nō naturales, & præter naturam. Et ne quis error fiat? sciēdum, quòd hæc quatuor proposita possunt dupliciter modis, & diuersimodè considerari in respectu ad materiam peccantem, & in relatione ad pharmacum. Declaro; nam si consideremus tempus anni, & regionem ratione materiæ, non modo hæc debemus intelligere per ista, sed omnes res non naturales, ut cibum, potum, somnum, vigiliam, &c. Cū verò proponit ætatem ratione materiæ debemus etiā intelligere omnes res secundum naturam, habitū. s. corporis, vires, temperaturā, consuetudinē, &c. Per morbum verò in relatione ad materiam, debemus intelligere res præter naturam, vt species morbi, & symptomata morbi: Sed in relatione ad pharmacū, an hæc pharmacum indicent, an prohibeant, an coindicent diuerso modo intelligere debemus. Per tēpora anni, & Regiones, tùm cœli statum, tùm cibū & potum, &c. Nam hæc non habent vim, neq; indicandi, neque prohibendi pharmacum: per ætatem non omnes res secūdum naturam intelligemus, sed solū ętatem: quia scilicet vltimum senium, & pueritia prohibeant pharmacum; non temperaturā, neq; consuetudinē, &c. Per morbū verò nihil aliud intelligere debemus, nisi debilitatem, & vehementiam morbi. Sed dicet adhuc quis Hippocrates proposuit res naturales, non naturales, & præter naturam; vellem scire, cur ad res non naturales significandas duo adduxit, ad significandas pręter naturam, & naturales vnum tantum; nam adduxit tempus anni, & regionem: vtile profectò est dubium hoc, & maximè necessarium cognitu. Dico ergo maxima cum arte id ab Hippocrate factum fuisse: nam cum sermo ei habeatur de his, quæ indicare, uel prohibere possunt pharmacum, ob id cognoscēs diuinissimus senex, quòd ad inhibēdum pharmacum sufficit vna res secundum naturam, & vna etiam pręter naturā: Non sufficit autem una non naturalis, sed omnes requiruntur: ob id duo ex parte harum apponere voluit, ut omnes necessarias esse indicaret res nō naturales: vnum in alijs, cum unum esset sufficiens. Declaro id (ne voluntarium videatur) cum Galeno in pluribus locis: certum est ex parte rerum secūdum naturam, quòd vbi vires fuerint debiles, adsint alia omnia indicantia pharmacum, pharmacū prohiberi. Sic in ętate infantili, & vltimo senio omnino prohibetur pharmacum. Quamuis omnia alia requirant. Præterea si solius morbi debilitas fuerit ex parte rerum pręter naturam, & alia omnia contrarium indicabunt, prohibetur pharmacum. Sed de tempore anni secus est; Quia dicebat Galenus 1. ad Glauconem cap. 14. de sectione venę loquens, quòd quoties tempus anni calidum simul cū regione concurrerit, ut regio etiam calida sit, prohibetur sanguinis missio; Ecce quòd omnia requiruntur, vt prohibeant missionem sanguinis. Deinde subdit, si verò tempus anni calidum sit, regio autem non cōsentiat, sed frigida sit, non est abstinendum à missio-

ne

Medicū auxilium nullum, quod ita prosit, quod non aliqua ex parte noceat.

Corpora imbecilles vires habentia non purganda.

Morbus magnus non semper secādam uenā requirit.

Pharmacia periculosius remedium uena sectione.

Morbi nō adeo uehemētes corrigendi sola uictus ratione.

Pharmacū, à quo semper sumatur.

Dub.

Sol.

Quid per impedimenta pharmacum purgans intelligat Hippoc.

Dub.

Solutio.

Tempus anni calidū, quando prohibeat uenæ sectionem.

Vnũ ex reb. non naturalibus non prohibere venæ sectionẽ, aut pharmacũ, sed minuere.

ne sanguinis, sed ea minuenda est: quare non prohibet vnum ex non naturalibus, sed minuit. Et ideo idem Galen. 11. meth. 14. asserit, quòd sectio venæ prohibetur tempore anno calido, regione etiã existente calida, ac tali insuper cœli statu: Quasi voluerit, quòd omnia debent concurrere. At cum id de sectione venæ dicatur, etiam de pharmaco idem intelligere debemus; Et propterea diuinissimus Hippocrates monens nos præcipit, vt oculos habeamus ad Regiones, & tempus anni: nam si in vnum concurrerint, abstinebimus à pharmaco: similiter ob ætatem, & ob morbum abstinebimus etiam ab eo, &c.

LECTIO XIII.

Dictum fuit ab Hippocrate in secundo Aphor. pharmaco esse purgandam materiã, quę in quali peccat, prout distinguitur à materia sanguinea, ac à materia solum quantitate peccante.

Dub.

Aduersus quam veritatem est Galenus in multis locis, quibus quis persuaderi posset, pharmaco non solum posse euacuari materiam in quali peccantẽ, sed & in q̃to. prima est 4. meth. 6. vbi dicit corpus plethoricum sanari tùm sectione venæ, tùm etiam purgatione. Corpus autem plethoricum redundat materia in quanto peccante, & nõ in quali; ergo potest materia in quanto peccans pharmaco uacuari. Secunda est eiusdem Galeni quarto de tuend. ualetud. cap. 4. vbi admittens sectionem venæ quoties est sanguinis abundantia, subdit, quòd si aliquis ita timidus fuerit, ut ratione timiditatis non admittat, ut sibi vena secetur: Tunc licet aluum largius ducere, hoc est licet uti pharmaco; Quare materia sanguinea non modo sectione venę, sed pharmaco etiam vacuatur. Vltima authoritas est eiusdẽ Galeni secundo de ratione victus in & 11. Vbi cum Hippoc. dixisset dolore ascendente esse aperiendam venam, descendente vtendum pharmaco, ibi et sermo fuerat de materia peccante in sanguine, ut de inflammatione, ac morbo, qui pleuritis vocatur: Quem sanguinem medicamẽto purgãte vacuat, vtpote Helleboro. Quod autem materiam sanguinea pharmaco vacuet per eundem Galenum ibidem probo; qui eandem materiã in commiẽto cum sectione venæ vacuat. Quare videtur eandem materiam posse purgari tùm sectione venæ, tùm pharmaco. Et quòd Hippocrates falsum proposuerit, cum dixerit ratione materię in quali peccantis oriri indicationem purgandi pharmaco, & non sectione venæ.

Corpus plethoricum sanari tum venæ sectione, tũ purgatione.

Pharmacum sanguinẽ uacuans nos non habere, nec si haberem', utere-mur.

Vnde Iuniores his authoritatibus coacti dixerunt pharmaco sanguinem posse vacuari; Quòd tamen verum non est, nã nunquam fuit cognitum, neque habemus iam pharmacum tale, quod sanguinẽ vacuat: nec si haberemus eo uteremur. Quòd si aliquando id accidat, contingit tamen hoc ratione maximæ copiæ ipsius pharmaci euacuantis, per viam consequentiæ: nam medicamentum, cum alij humores non adsint amplius, sed omnes iam sint attracti, trahit demum sanguinẽ per viam sequelæ. Sed pro huius rei intelligentia distinguere oportet de sanguine, vt Galenum intelligatis qui nulla ex parte discors fuit ab Hippocrate sanguis igitur dupliciter cõsiderari põt, altero modo pro quarto humore separato à reliquis; altero modo pro tota massa humorali includente sanguinem, & cęteros humores alios. Distinctio fuit Galeni secundo de differentijs feb. cap. 4. si sermo sit de sanguine pro quarto humore pharmaco tunc euacuari non potest, nec debet; sed si morbus validus extiterit sectione venæ euacuatur: si leuis, balneo, frictionibus &c. Si accipiatur sanguis pro massa humorali, quæ est in causa plenitudinis, sciendum hanc plenitudinem esse duplicem, vt colligitur ex Galeno passim, præsertim verò in libro de plenitudine. 2. Apho. 17. secundo in librum de natura humana primo. libro de curan. rat. per sang. miss. c. 4. 4. meth. 6. Quòd caput certè difficillimum est, 9. meth. 5. 13 meth. c. 6. & 4. de tuend. valetud. cap. 4. Aliam quidem quò ad vasa; aliã verò quò ad vires; Plenitudo quò ad vasa est illa, quàm plethoram vocant, in qua æqualiter augentur humores æqualitate Iustitię; ita tamen, ut ad tale veniant augmentum: vt ob ingentem plenitudinem immineat nè vasa rumpantur, uel fiat suffocatio caloris natiualis. De qua Hippocrates tertio Aphorismo loquitur, vt uidebitis. Alia est plenitudo, quò ad vires, quæ dicitur cacochymia, quæ ex sententia Galeni locis adducta est, quando sanguis est in copia exigua: Cęteri uerò humores sunt copiosi; Et non modo sunt copiosi, sed insigniter etiam à natura sanguinis recedunt. Vnde sicut prior plenitudo dicitur exquisita plethora: Ita hæc dicitur cacochymia exquisita. Dicet aliquis, cur dicis hoc? Quoniam tum plethora, cum cacochymia utraque, & exquisita, & notha dici potest, & est. Et quantum ad plethoram notham attinet. Plethora notha potest esse duplex; uel cum putredine, uel sine. Plethora notha cum putredine adhuc duplex potest esse. Primo quando est plethora exquisita, cui tamen accedit putredo, uelut in febre synocha cum putredine, & uocatur plethora notha; quia plethora exquisita dicitur solum peccatum in quanto, ac ubi massa humoris peccat in quanto: ratione autem putredinis peccat in quali. est igitur notha plethora, & non exquisita. Secundo est plethora notha, quando præter dominium sanguinis adest subdominium alterius humoris, ut bilis: Et præter dominium sanguinis, & subdominium bilis cum ea etiam est coniuncta putredo febrilis & ita etiam multo magis erit notha. Pręterea est plethora notha, sed sine putredine, quoties est dominiũ sanguinis cum subdominio alterius humoris sine putredine. Si vultis habere authoritatem pro his distinctionibus uidete Galenum quarto de tuen. uale. c. 4. Quantum ad cacochymiam. Cacochymia notha dicitur, quando cum exigua copia sanguinis est aliorum humorum abundantia non multum recedens à natura sanguinis. Quibus constitutis distinctionibus hanc materiam resoluentes, sic dicamus, quòd si sermo fuerit de plethora exquisita, nunquam licet deuenire ad exhibitionem pharmaci: sed conuenit solum sectio uenæ, morbo tamẽ magno existente cũ reliquis scopis. Si est cacochymia exquisita tantũ licet deuenire ad pharmacum, non autem ad sectionem uenæ. Et de hac loquitur Hippocrates in hoc secundo Aphorismo: Sicuti in sequenti Aphorismo loquitur de plethora, quæ maximè exquisita est. Si autem cõsideraueriumus plethorã notham: dicebamus eam esse duplicem cum putredine, & sine: eam, quę est cum putredine duplicem etiam diximus esse; & quantum attinet ad eam plethoram notham, quæ summa, ac maxima plethora est, sed cum ea coniungitur febris putrida: tunc dicimus, quòd in hac plethora meritò plenitudinis competit sectio uenę, ratione autem putredinis, cuius merito sanguis solet degenerare in naturam huius, uel illius humoris: tẽpore opportuno conuenit exhibitio pharmaci; quoniam attrahet partem crassiorem, uel tenuiorem, nõ attrahendo sanguinem, nisi putridã illam eius partẽ, quę uel in bilẽ, uel in melancoliam conuersa est. Et ideo mirum non est, si Galenus nono meth. & in arte curatiua proponit euacuationem tùm per alias vias, tùm per uenę sectionem, & pharmacum. Si verò fuerit plethora notha cum putredine, quia fit dominium sanguinis cum subdominio bilis: uel alterius humoris: tunc potest pharmacum, & sectio uenæ

Pharmacum quo intelligendum sanguinem uacuet.

Sol.

Sanguis dupliciter.

Plenitudo duplex.

Plethora notha duplex.

Cacochymia notha.

Qñ uel sola uenę sectione, uel pharmaco porgãte uti liceat, uel ad utrũque simul deuenire expediat.

næ conuenire. Idem dicendú si fuerit plethora notha citra putredinem, quia humor peccat, & ex parte qualitatis, & ex parte quantitatis. Postremò si consideratibimus cacochymiam illam notham, túc dico, quòd cõueniet utrunq; auxiliú: pharmaciũ, & sectio venæ; nam quarto de tuend. ualet. dicebat Galenus cap. quarto, quòd licet deuenire ad sectionem venæ, vel quando abũdat sanguis, vel quando cęteri humores non admodum recedunt à natura sanguinis. Vnde his modo habitis non erit difficile propositas authoritates explanare; nam quantum attinet ad eam authoritatem Galeni quarto meth. 6. Qua dicebat quòd corpori plethorico conuenit sectio venæ, & purgatio; Quamuis posuerimus tot distinctiones de plethora tùm exquisita, tùm notha, non possumus tamen respondere fugiendo: quòd ibi Galenus loquatur de plethora notha. Nam clarissimè constat eum loqui de plethora non modo exquisita, sed quàm maximè etiam exquisita. Scire igitur oportet, quòd Galenus aliquando vsus fuit impropriè hac voce purgatione: Et ideò per purgationem non semper intelligit purgationem per pharmacum. Ostendo id per Galenũ loco citato, quarto nempè method. 6. vbi dicit corpus plethoricum sanari, uel per sectionem venæ, uel per solutionem alui. Proponit itaque Galenus sectioné venę, & alui fluxibilitatem in plethorico corpore: quia proponit valida auxilia, & debilia. Validú auxilium est sectio venæ: proponens postea debilia remedia dicit solutam aluum, vel purgationem per solutá aluum, intelligit aluũ lubricam sponte; & ideo quando addit, uel purgationé, per purgationé debetis intelligere id, quod correspondet spontinæ illi euacuationi; Et ideo debemus intelligere purgationem, beneficio cuius lenitatur aluus; quare loquitur ibi delinientibus, veluti sunt clysteres molliores. Neq; quis vestrum admiretur plethoricam dispositionem solui clysteribus, & lubrica aluo; quia exercitijs, inędia, & balneo, & reliquis habentibus vim absumendi diminuitur. Quod ibidem expresè restatur Gal. vbi postea loquens de purgatione vera dicit, purgatio adhibetur, & propter abundantiam alterius cuiuscunq; succi, & propter vim morbi. Si itaque vult purgationem adhiberi propter abundantiam cuiuscunq; humoris à sanguine: quomodo itaque primo dicit purgationem conuenire plethoræ, & vbi sanguis peccat? Quare per purgationem non veram purgationem intelligit, sed lenientia, aliter sibi expresè in eodé capite in paucis verbis contradiceret, quod de Galeno non est dicendum. Quantum ad authoritatem quarti de tuend. val. cap. 4. dico quòd Galenus ibi mentionem de plethora notha facit; nam cum proposuit pharmacum in corpore non admittente sectionem venæ: Proponit corpus, in quo est dominiú sanguinis, & subdominium alicuius alterius humoris à sanguine. Vos potestis videre locum, & propterea ea est plethora notha, in qua vtroque licet vti auxilio. Quantum ad postremam authoritatem ex secundo de ratione vict. 11. Credo quòd est facile audire ea, quæ ad propositum nodum alij afferant, sed difficile est intelligere verum Hippocratis sensum, imo credo, quòd non sit difficilior locus in Hippocrate: sed tamen difficultatem hanc tollemus super Aphorismo vigesimosecũdo, vbi de minoratione materiæ loquemur. Dico igitur Hippocratem sermonem habere de cacochymia notha; nam certum est Hippocratem ibi loqui de inflammatione; inflammatio aũt nõ videbitur constituere plethoram notham: Hoc autẽ verũ esset, si ex parte tantum quantitatis sanguinis procederet inflammatio. At vbi est cacochymia notha, massa non dicitur sanguinea tantum, sed uel biliosa, vel pituitosa, uel melancolica à prędominio. Hic autem loquitur Hippocrates de massa sanguinea melancolica; & huius rei signum est; quoniam Hippocrates proponit helleborũ, quod habet vim educendi humores adustos, ac melancolicos; cum ergo de cacochymia notha loquatur, quæ potest expurgari tùm sectione uenæ, tùm pharmaco; ideo nõ est mirum, si Hippocrates dixerit vtendũ esse pharmaco, ac Galen. in commento asseruerit, nos interdum posse uti sectione uenæ, nam idem Galenus cum Hippocrate conuenit, & nulla est inter eos discrepantia, &c.

Quõ plethoræ cõueniat tũ uenæ sectio, tùm purgatio

Purgatio multipliciter apud Gal. 14. meth. 3. lib. art. medicin. cap. 89. & 99.

Loc' Hippoc. summè difficilis.

LECTIO XIV.

Decreui antequã deueniam ad interpretationem tertij Aphorismi declarare authoritaté illam Galeni, uel Hippocratis secundo de ratione victus decimo, & undecimo, nec alia de causa, nisi quia difficillima est; & ex eius recta declaratione habetis modum in praxi obseruandum. Dicebat autem Hippocrates. Dolore ascendente esse secãdam venam, descendente autem utendum pharmaco. Quoniam siue materiá furiosam dicamus, siue nõ, semper remanet difficultas in proposita authoritate. Nam si dicamus materiam esse furiosam in primis hoc est falsum; Quoniam materia habet raptum ad locum determinatum. Præterea si materia furiosa est illa, quæ habet raptum deorsum, quare etiam non potest esse materia furiosa, quæ ascendit? Imò debet esse magis furiosa: quia dolor ascendens fit à materia fluxibiliori, & tenuiori; descendens autem à crassiori, & non ita fluxili. Ideo non possumus dicere, quòd loquatur de materia furiosa: Nã etsi hoc concedamus, tamen non tollitur difficultas; nam dicet quis cur Hippocrates uoluit, quòd dolore descendente materia sit furiosa; ascendente autem non? Remanet ẽt difficultas, si dicámus hanc materiá nõ esse furiosam, quia tenent aliqui, ut Triuerius, & hi qui sustinent posse euacuari etiam materiam crudá gratia reuulsionis, quòd Hippocrates materia descẽdente utitur pharmaco, ascendente sectione uenæ gratia reuulsionis: in primis quidem falsissimum est, hoc, quòd liceat uacuare materiam crudá rõne reuulsionis, quod clarissimè nos ostendemus ex Galeno, & Hippocrate in eo Aphorismo (concocta medicari:) sed admittatur hoc pro nunc esse uerum: difficultas tamen non tollitur, namque cur dolore ascendente non utitur pharmaco? Ista enim re vera esset propria, & uera reuulsio, imò dolore descendente, si pharmaco utamur, non est reuulsio; quia uacuatio fit per eam partem, ad quam natura uergit, imo si hi concedunt in inflammatione oculorum, & alijs morbis capitis gratia reuulsionis in principio nos posse uti pharmaco, cur Hippocrates dolore ascendente non utitur pharmaco? quinimo si quis dicet uacuari hanc materiam, Quia potest esse, ut in toto sit concocta, in parte cruda: hoc quidem potest sustineri, & suo loco à nobis confirmabitur. Sed remanet adhuc difficultas, quia dicet aliquis nonne potest ita esse concocta dolore ascendente hæc materia in toto, quàm descendente? Cur ergo dolore ascendente secandam uenam iubet? Ideo maxima difficultas est in hac authoritate. Audiatis igitur nostram resolutionem. In primis dicimus nos Hippocratem eo loco sermonem habere de inflammatione ipsius pleurę, de inflammatione inquam, quæ pẽdet non à plethora exquisita, sed à cacochymia, uel plethora notha, & proinde sermonem esse Hippocratis de eo morbo, qui à tali materia pendet, quòd potest tum sectione uenæ, tùm pharmaco uacuari. nam non est, nec plethora, nec cacochymia exquisita. Sed aliquis uestrum dicet uellem scire, an hæc sit

Quõ intelligẽda sententia Hippoc. Dolore ascendente esse secandam venam; Descẽdente vtẽdũ pharmaco.

Triuerij opinio. Eius impugñ.

Authorit solutio ad propositam diffi.

Obiectio prima.

Hippocratis

2. Ad primã responsio.

Hipp. intentio, 1. loqui de plethora notha, 2. cur hoc faciat, vtilia. n. hęc sũt, nã si ista ignorabitis, ẽt diuinũ Hipp. artificiũ non cognoscetis, Quò ad primũ, (q̃ est si est) facilè est ostendere: nã Hipp. dat helleborũ, & ibi Gal. vtitur sect. venæ: quare hic est sermo de materia, quæ potest vtroq; auxilio vacuari. Quare nec plethora est exquisita, nec exquisita cacoch. sed cur de hac plethora, loquitur Hipp. Hæc meo iudicio potest esse causa: Quia institutũ Hipp. erat nos monere in actu practico, quoties est morb. cũ dolore iunctus, quò procedendũ est: an licet prius sedare dolorẽ, antequam fiat vacuatio; an prius sit expurgatio facienda, quã dolores mitigandi. Nãq; in actu practico maxima est difficultas, & ex hoc potestis intelligere an sit necessaria, nec ne cognitu hæc authoritas: quia si legetis Auic. 4. t. c. 1. & 3. de euac. & de phleb. dicit cum euacuare volueris, prius seda dolorẽ. At si ex altera parte legatis Gal. 1. Aph. 23. dicit ipse in maximis dolorib. nullũ magis præsentaneum inuenitur remediũ, quã euacuare vsq; ad animi defectum. Eadẽ igitur vacuatio & materiã vacuat, & dolorẽ sedat. Hanc igitur difficultatem summam voluit dissoluere Hipp. in præall. loco, propterea sibi necessarium fuit, vt ageret de dolore pleuræ, qui est cũ inflammatione, quæ inflãmatio, ac dolor lateris pendet à plenitudine notha, non exquisita. Namq; vbi plethora exquisita est, nemo est, qui eã non noscat, & propterea uidens Hipp. q̃ hanc medici noscere possunt, quòdq; in ea nõ est veniendum ad mitigationem doloris, sed etiam ex euacuatione dolor mitigetur: iõ de ea loqui non voluit, At si sermo est de plethora, uel cacoch. nothis, & adsint signa vtriusq; plenitudinis; nos ita certi esse non possumus, an multa sit materia in corpore, necne; & ideo necesse est venire ad curationem tentatiuam. Neq; hoc vobis uideatur figmentum, quia in principio 2. lib. de rat. vict. dicit Hipp. lateris dolorẽ tentare fomentis dissoluere: non ab re extiterit, & ideo Gal. 6. Aph. 31. dicit q̃ fomenta in pleuritide sunt dignoscitiua signa, quę faciunt, vt nos veniamus in cognitionem modicæ ne, vel multæ sit inflammatio, & à multa, vel pauca materia: Quia sic dicebãt Hipp. & Gal. 2. de ratione victus, si applicaueris fomẽta, vel dolor mitigabitur, vel augebitur: si mitigabitur erit indicium plenitudinis non ingentis. Et ideo ad valida auxilia non est veniendum; nam corpus non est plenum valde; si. n. ingentia auxilia adhiberemus, materia attraheretur, ac sic potius dolor augeretur, quã mitigaretur. Si autem ex fomentis dolor augebitur, tunc erit in causa, vt cognoscamus inflammationem dependere à materia fomentum habente ab vniuerso corpore. Ecce q̃ Hipp. verba facit de dolore pẽdente à plethora, uel cacochymia nothis. Quod cum ità sit, hoc ex dictis uiserunt habere potestis; q̃ quotiescunq; per fomenta dolor non mitigatur, sed augetur, tunc ratione ingentis doloris, qui nõ modo fit ex materia, puta bilioŝa, sed ex loco affecto, qui est pleura membrana, quę exquisitissimi sensus existit, cum maxime ergo intendatur dolor, necesse est venire ad euacuationem, beneficio cuius & plenitudo vacuetur, ac dolor sedetur. Quod ergo in hoc est obseruandũ: Audiatis regulam ab Hipp. propositam, dicebas enim; q̃ quoties volumus euacuare, necessarium est, vt prius sedemus dolorẽ, & tunc licet moliri euacuationem à parte longinqua; nam cum pars illa non doleat, poterit mitigari dolor partis affectæ. sed si non possumus mitigare dolorem, tũc eodem auxilio materiam euacuare, & dolorẽ sedare debemus. Vnde à loco proximo, non longinquo euacuare debemus. Nam si à loco longinquo vacuaremus, ratione euacuationis quidem fieret attractio, sed magis posset fieri atractio ratione doloris ingẽtis; et ideo plus poterit dolor, quàm euacuatio à loco longinquo, & non sedabitur dolor; ob id à loco proximo est euacuandum; Et ideo Hipp. ad hoc respiciens, quia de hac inflammatione loquebatur, in qua maxime est dolor coniunctus. Inquit dolore ascendente secanda est vena, descendente utendum est pharmaco. Nam ascendẽte dolore maximo, magis proximus locus est secare uenam, quã uti pharmaco. Ad quod accedit, q̃ præter id, q̃ locus est magis propinquus, non modo fit euacuatio totius corporis, sed etiam partis. & hoc dicebat Hipp. cum præcepit esse euacuandum sanguinem vsq; ad mutationẽ: Quia non modo fit uacuatio totius corporis (dicit Gal.) sed etiam materiæ è propinquo loco inflammato; & prętet hoc accedit aliud: Quia quoties dolor ascendit inflammatio potius pendet à sanguine bilioso, & ideo febrem vehementem habet coniunctã. Et ob id pharmacum exhibere non possumus. sed potissimũ respexit Hipp. ad commoditatem uacuationis; Vbi aũt dolor descendit, utendũ est pharmaco, quia est locus magis vicinus, quia natura uacuat materiã propellẽdo eã ad partes inferiores pleuræ, & ideo vbi exhibetur medicamẽnum, tunc natura auxiliatur pharmaco; quia cum natura, tũm pharmacum ad infernas partes à superiorib. vacuant, & potissimum hoc secu Hippoc. quia videbat, q̃ quoties dolor descendit depẽdet morbus à crassiori materia, & sanguine crassiori; & ideo vt plurimum cum eo non est coniuncta febris adeo vehemens; Et propterea Gal. in comm. (qui nequaquam aduersatur Hipp.) dicit ubi dolor descendit, febris vel est ingens, vel non: si non est ingens vtendum pharmaco, & non modo præbet helleborũ, sed scãmoneum: si febris est ingens, melius est, ut utamur sectione venæ, quamuis non tantum auxilij ex sectione venæ, quantum ex pharmaco consequi possimus: Quia cum fiat vacuatio à loco remotiori, non ita potest euacuari materia fluxa, & proxima loco læso, & sic non eodem tempore vacuatur materia, & mitigatur dolor. Et ideo Gal. ad sentit, quod Hipp. propterea concludimus rectè cum Hipp. q̃ dolore ascendente vena secanda est. Quamuis. n. sit plethora notha, uel cacochymia notha, tamen quia eodem tempore debemus euacuare materiam, & sedare dolorem; Ideo secat uenam. Contra dolore descendente pharmaco vtendum esse dicit; Quia est locus proximus, & non modo totum expurgat corpus, sed etiam materiã, quę descendit ad locum inflammatum, dummodo non sit febris ingens; nam in quocunque morbo ad iudicantia, & prohibentia inspicere debemus, ut in 16. Aphorismo docet & in tota arte curatiua & [illegible]

Ad primã responsio.

In dolore curando quid prius agẽdum.

Cõtradictio Auicennæ & Gal.

In maximis dolorib. quod remediũ præstantius.

Quã vtendum curatiua tentatiua.

Fomẽta in pleuritide sunt signa dignoscitiua.

Pleura mẽbrana exquisitissimi sensus.

Diuini Hipp. regula in dolore curãdo.

Cur dolore ascẽdẽte nequeat pharmacũ exhiberi, & cur descẽdente utendum pharmaco.

Dolore descendente q̃ [illegible] pharmaci exhibitio.

Quæ in quolibet morbo sẽmper obseruãda.

LECTIO XV.

APHORISMVS TERTIVS.

Habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi, si in extremo constiterint. Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere. Cũ uerò non quiescant: neq; possunt proficere in melius; reliquum est igitur, ut decidat in deterius. His de causis bonũ habitum statim soluere expedit, vt rursus nutriri corpus incipiat. Neq; compressiones ad extremum ducẽdę (periculosum enim.) sed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. sic & euacuationes, quę ad extremũ deducunt, periculosæ. Et rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.

Institutũ Hipp.

Habitus Athletarum &c. hic etiã poſt habitis aliorum introductionibus dicimus inſtitutum Hipp. eſſe proponere ſectionem uenæ, Fundamentum autem, ex quo apparet tũ ratio huius inſtituti, cũ connexus præſentis Aphor. cũ ſuperiori, tale eſt. cum Hipp. inſtitutum in hoc 3. lib. ſit tradere artem curatiuã, quæ in tribus conſiſtit inſtrumẽtis, cum in ſuperiori pharmaciã propoſuerit, nõ immeritò hic chyrurgiã. i. venæ ſectionẽ proponit. Vt aũt cognoſcatur, hũc fuiſſe Hippocratis ſcopũ, id cum Gal. ſed clarius cũ Hippocrate cõprobabo. Hippocrates. n. non modo in hoc Aphor. de ſect. venæ loquitur, ſed clarius, quã in 4. de rõne victus 19. ſiue Hipp. ſiue cuiuslibet liber ille ſit; dicit. n. ſi morbus vehemens eſt, ac ętas floruerit, & robur virũ adfuerit, ſecanda eſt vena, Quare clare de ſectione venæ loquitur author ille, ſed vt intelligatur Hippoc. magis clarè proponere ſectionem venæ, quã 4. illo de ratione victus ſupponenda ſunt quædã. Et dicimus ꝙ ſicut quatuor requirũtur ad exhibitionẽ pharmaci primũ materia peccãs in quali, 2. morb. vehemẽs, 3. ætas florens, 4. virium robur. Ita & hæc quatuor in ſectione venæ requiruntur. Declaro magis, vt horum neceſſitatẽ cognoſcatis Gal. in lib. de atrabile, c. 9. & 10 ſuperiori comm. dicit quid agendũ, hoc eſt eſſe euacuandũ ſum à materia peccante; nã ſi bilis peccat, oritur indicatio purgandi bilem, &c. Pariter ſi ſanguis, oritur indicatio euacuãdi ſanguinẽ; Quare materia ſanguinea indicat quid agendũ, hoc eſt eſſe euacuãdum. Hæc aũt ſanguinis euacuatio 4. de tuend. valet. c. 4. & 4 meth. 6. fieri poteſt, vel debili auxilio, vel valido: debili, vt balneo, frictionib. & cucurbitulis, & ſimilib. ſanguinem paulatinè educentib. vbi aũt morbus vehemẽs fuerit; vt dicit Gal. 3. Aphor. 29. ſectione venæ eſt vtendũ, ꝙ validũ exiſtit auxiliũ. Sed nõ modo hoc ſcire ſufficit, ſed opus eſt ẽt, vt ea cognoſcatis, quæ coindicare, vel prohibere poſſunt, Hæc aũt ſunt vires, & ætas; nã vires validæ coindicãt ſectionẽ venę, debiles prohibent; ſic ætates mediæ coindicãt: extremæ verò, vt pueritia, ſeu infantia, & extremum ſeniũ prohibent. Cũ itaq; quatuor hæc propoſita requirantur ad venæ ſectionẽ ſi probauerimus hæc omnia proponi in hoc Aphor. ab Hipp. clarius quã 4. de ratione victus, quis negare poterit de venæ ſectione hic mentionẽ non fieri? Et primo quantũ ad materiã peccantem ſanguineã in 4. illo lib. de ratione vict. 19. de ea ne verbũ quidẽ facit; Et hinc eſt, ꝙ non pauci ſunt decepti credentes, ꝙ cũ ibi de ſanguinea materia non loquatur, ꝙ illud ſit generale dictũ, quòdq; valeat cõſequentia hæc, morbus eſt vehemẽs, ętas florens, & vires robuſtæ, ergo ſecãda eſt vena in quacunq; materia. Sed decipiuntur; Nã ibi nõ proponitur materia ſanguinea, tanquã notiſſima, ſed ſupponitur, ſicut dicit clare Gal. 1. Aphor. 23. inquiens, in maximis doloribus non eſt maius remediũ, quã euacuare vſq; ad animi defectũ, ſi vires validæ ſuerint. præſupponit aũt materiã peccantem, quia dicit adhibita diſtinctione, an pharmaco ſit vtendũ, an ſect. venæ potius. Et ſic euidenter exponit Gal. 4. de tuẽd. 4. ꝙ quoties ęgritudo cædit debilib. auxilijs, nihil aliud agendũ, ſed ſi nõ cedit cogitandum de ualidioribus; ſed opus eſt (inquit) diſtinguere, nã ſi ſanguis peccat, ſecanda vena eſt, ſi alius humor à natura ſanguinis, non venę ſectione, ſed pharmaco vtendũ: Qua de re ſupponit, 4. de ratione victus Hipp. materiã peccantẽ debere eſſe ſanguineã, & ideo de ea non meminit. At his Hippoc. non omiſit, nec debuit omittere materiã peccantẽ in quanto: ſicuti in ſuperiori Aphor. non omiſit materiã peccantẽ in quali; nã hic artẽ curatiuã tradit; & ideo debebat meminiſſe materię in quanto peccantis. Quod aũt materiã peccantẽ in quanto hic proponat Hipp. facile põt oſtendi. Nã athleticã proponit diſpoſitionẽ, quæ abſq; dubio in quãto peccat; vnde quò clarius exquiſitiſſimã plethorã declarare poterat, quàm athleticã diſpoſitionẽ, quæ ad extremũ vſq; bonitatis deuenerit, proponẽs? Quare declarat materiã ſãguineã in quanto peccantẽ. Superſunt aũt tria, vehementia morbi, vires robuſtæ, & ætas florens. Dico ꝙ hæc tria clarius hic proponit, quã 4. de ratione victus. Quãtum attinet ad vehementiã morbi, hunc ſcopum ibi proponit, ſed indiſtinctè dicẽs morbi uehementiã: Gal. uero in comm. eã declarat, inquiens nõ modo regulam eſſe verã in morbis acutis, ut ẽt ibi author dicit, ſed & in chronicis, imo lib. de ſectione venæ regulã non modo dicit eſſe verã in morbo pręſenti ualido, ſed ẽt futuro; ſed omnia hia exquiſitiſſime tetigit Hipp. Hippocraticè tamen, i. non recedens ab admirabili illa breuitate, ac arte; Nam proponens vehementiam mali futuri, dicit eſſe ueniendum ad ualidum auxilium; ꝙ ſi vbi non adeſt morb. debemus uenire ad ualidum auxiliũ, quanto magis in vehementia præſentis morbi, ſiue morb. fuerit chronicus, ſiue acutus? Si hoc. n. in futuro valet, multo magis in præſenti. Quòd aũt imminens periculum declaret facile patet. Nã non modo dicit eſſe periculoſam Athleticã diſpoſitionem in pręſenti, ſed etiã eſſe neceſſarium, ut in deterius labatur. Quod aũt ſit hoc deterius Gal. exponit in comm. inquiens, uel eſſe ſubitam mortem, uel diſruptionem uaſorum, & uenarum. Ecce ꝙ Hipp. omne periculoſum includit. Quantum uerò ad uires ſpectat, eas proponit author 4. de ratione uictus, ſed clarius hic Hipp. nam proponens Athleticam diſpoſitionem, certum eſt ꝙ exiſtente huiuſmodi habitu vires adeo ſunt robuſtę, ut non ſolum in pręſenti, ſed in futuro etiam tales ſint: imò unum aliud additur, ꝙ cum hic Hipp. traderet methodũ ſecandæ uenæ, nõ modo proponit uires ualidas & in præſenti, & in futuro: ſed etiã uires ualidas ſimpliciter ad differentiam uirium ualidarum ſm quid. ſed hoc magis infra manifeſtum fiet. Nã Hippoc. proponit uires ualidas ratione ſpirituum, ac ratione ẽt carnoſi totius generis, & partium ſolidarum. Nam diſpoſitio hęc athletica tria hæc optimè diſpoſita habet. Quantum uero ad ętatem, eam etiam propoſuit Hippocrates, Nam ut rectè monuit Oribaſius, hic habitus Athleticus ita bene diſpoſitus non poteſt eſſe niſi in florenti ętate. Quare cum hęc omnia requiſita ad ſectionem uenę clarius hic proponãtur, quam quarto de ratione uictus. ſequitur ergo neceſſario, ꝙ clarius hic, quàm ibi ſit propoſita uenę ſectio, & ideo mirum certè eſſe debet, cur nonnulli uolunt eſſe ita proterui, ut dicant, hic Hippocratem non loqui de ſectione uenę, cum in quarto de ratione uictus in acut. idem, & obſcurius dicat, & tamen nemo neget, quòd ibi de ſectione uenę loquatur. Quòd ſi quis fugiat inquiẽs has omnes conditiones requiri in exhibitione pharmaci, Dico id eſſe uerũ, tñ ualidiores uires requirũtur in ſect. venæ, Pręterea ſectio venæ ſequitur materiã in quanto peccãtẽ, pharmacũ materiã peccantẽ in quali, de qua hic nulla fit mentio, ſed bene de materia in quanto peccante. Imò addo etiam aliud, quòd non modo Hippocrates in hoc Aphor. proponit ſanguinem euacuandum, ſed etiam quo ſit euacuandus, hoc eſt ſectione uenę, & quando ſit ſecanda uena, & quantum etiam ſit agendum, Dimiſit uerò modum, & vbi: Quia ex his, quę dicemus nos, & dicet Hippocrates haberi ſatis ſuperque poſſunt & modus, & ubi. Et primo oſtendo, quòd proponat Hippocrates Quid agendum, & cum Quo agendum. Nam inquit Hippocrates: His de cauſis bonum habitum ſoluere expedit, Galenus in commento inquit, per (ſoluere) intelligit uenæ ſectionem eſſe adhibendam; Ecce quòd proponit Quid agendum Hippoc. Poſtea dicit euacuandum eſſe ſanguinem venæ ſectione ecce quod tangit aliud, cum Quo ſcilicet eſt agendum: tangit etiam tempus, dicens (ſtatim ſoluere expedit) tangit ẽt Quãtum ſit agendũ, inquiens (quò ad vſq; vires ferre poterunt n)

Quatuor requiri ad exhibitionem pharmaci, totidẽ etiã in ſectione venæ.

Sãguinis euacuatio quib. auxilijs moliri poſſit.

Quę coindicẽt, vel prohibeant uenæ ſectionem.

Regula propoſita ab Hipp. et ea uena ſectionẽ uera, & in acutis & in chronicis.

Quid per deterius intelligat Hipp.

Error eſ ſcientum Hipp. in hoc Aphor. nõ loqui de ſectione uenæ.

Obiectio.

Reſponſio.

Hipp. proponere ſanguinis euacuationẽ cum quo faciẽda. & qn. & quantũ, & cur ſub ocuerit modũ. & locum.

vnde quid sit agendū, sumitur à plethora exquisita, cū Quo agendū sumimus indicationē à vehementia morbi, ab ętate florente, & à viribus validis. Qn aūt sit agēdū declarat Hipp. sumpta indicatione ab insigni plenitudine & vehementia morbi, proponit ēt Quātum agendū sumpta indicatione non modo à quātitate materię peccantis, sed à virtū tollerātia. Quare patet Hipp. scopū esse de chyrurgia differere. Cōfirmatur hic scopus cū Gal. cū quo multo difficilius est sit videre veritatē, quā cū Hipp. Dicit. n. Gal. in cōm. Postquā Hipp. in pręsenti Aphor. locutus est de qualitate, nunc in hoc Aphor. & sequentib. vult loqui de quantitate, initiū sumēs ab immodica tū repletione, cū euacuatione. Libenter ego audirē, qui mihi verba hęc interpretaretur, tñ aliorum expositiones omittentes, dicimus hāc esse Gal. mentē. Qñ dicit Hipp. esse locutū supra de qualitate intelligit Gal. eū supra locutū fuisse de materia in quali peccāte: quia propo nit pharmaciā, nō empiricē, sed dogmaticē, in virtu te. s. indicationum. Dicit aūt postea Gal. hic & in sequentib. Aphor. (& in hoc stat tota difficultas, nā si nō addidisset in sequentib. Aphor. nō multū laboraremus,) vult agere de quantitate, sed quid per quātitatē intelligimus? Nō quidē sectionē venę, nam in sequentib. nō agit de sectione venę ex proposito, sed incidenter, solū aūt hic ex proposito agit de sectione venę. Quare fm proportionē, sicuti per qualitatem intelligebamus materiā in quali peccantē, ita p quātitatē debemus intelligere materiā peccantē in quanto. Nā tūm in hoc Aphor. cū in sequentib. loquitur Hipp. de materia in q̃to peccante. Nā consideraūit Gal. ꝙ materia in quanto peccans hēt suā indicationē, quę est euacuatio; pōt aūt hęc euacuatio duplici ter fieri, vel valido auxilio repēte, & insigniter vacuāte, velut est sectio venę, pōt ēt vacuatio hęc fieri auxilio paulatim minuente quantitatē, veluti est victus minuēs vires, siue fit tenuis, siue tenuissimus. Vnde loquēs hic de quātitate loquitur de ea, prout valido dēt vacuari auxilio, s. sectione venę. Quòd aūt sit verū addit Gal. initiū sumens ab immodica tū repletione, cū euacuatione: Initiū sumens, hoc est loquēs in pręsenti Aphor. de euacuatione materię peccātis in quāto, sumpta indicatione ab immodica repletione, quę iudicat periculū maximum, & magnitudinē requirit euacuationis, & valido auxilio, i. sectione venę indiger. In sequētib. aūt loquitur de materia, quę in quanto peccat, quę non indiget vacuatione valida, vt sectione venę: sed dięta paulatim diminuente, & ex hoc notetis errorē non solū aliquorum, sed ēt omniū interpretum, qm cum Hipp. dicit medicinā esse ablationē, & additionē, dicūt Hipp. in 2. Aphor. & pariter in 3. sermonem habere de inanitione, ac ablatione, ut alluderēt ad partē medicinę, in qua au fertur materia peccans, vel in quali, uel in quāto. po stea loquens de uictu, loquitur de altera parte. i. de ad ditione, uerissima est definitio: sed hic nō est ad ꝓpo situ, qm hic nō loquitur de uictu ad dēre, vel replēte, sed de uictu, quatenus se tenet ex parte medicinę, ut est ablatio: quoniam cum loquatur de dieta, in nullo borū Aphotismorū loquitur, nisi de uictu diminuen te, pręterquam in Aphor. 1 t. ubi incidēter loquitur de uictu addente; Et hęc de scopo Aphor. pręsentis.

Quid per quantitatem.

Vacuatio duplicater.

Error fere omniū interpretum.

Hipp. loqui de uictu minuente, nunquā addente, nisi incidenter.

LECTIO XVI.

Scopus Hipp. in pręsenti Aphor. erat tū proponere sectionē uenę, tūm de ea loqui, ut hēret quid agendū, i. sanguinē esse uacuādū, & cum Quo nēpe sect. uenę, & Quo tpe, & Quātū et sit agēdū. Nūc sequitur, ut ad diuisionē ueniamus, itaq; ex sen tia Gal. dicimus hanc sentētiā esse partē Enthymematis, quę hēt probationē seiūctā & pręposita, sum ptā tamē ab exēplo, ut ab habitu Athletarū: unde erit sentētia ex similitudine. Apho. in ea incipit parte. *Sic & euacuatio, quę ad extremū vsq; deuenerit &c.* Exēplum uerò à principio ponitur. sed antequam ue niā ad ponderationē uerborū, primū in mediū addu cere decreui sentētiā, seu sensum totius Aphor. q ta lis est, q ut in habitu athletarū, ac athletica dispositio ne, si accidat, ut ad summū bonitatis deueniat, quia tūc maximū ad est periculum, ideo necessariū est ue nire ad euacuationē sanguinis per sectionē uenę, atque. i. statim facere expedit, ut tamen non fiat extrema uacuatio, sed in tanta quantitate, quantam ferre pōt athleta, cui uena secatur. cū hoc ergo se ludēt in sit i corpore athletico, à simili (infert postea in Aph. Hipp.) opus est ut medicus scilicet io quocūq, sm illi corpore, i in eo, in quo redundat sanguis, ut sanguinē, i. sect. uenę uacuet, idq; citò faciat, atq; cū sanguinis quantitatē uacuet, quā possunt uires infirmi tolerare. Nam ut extremę repletiones, seu refectiones sunt periculosę, ita & extremę uacuationes. Hic est integer sēsus Aph. Accedamus ad uerba dicit Hipp. *Habitus athletarum cum ad summam bonitatis &c.* vt intelligatis quid per habitū intelligat Hipp. cōfugiatis ad Gal. in lib. de optima corporis constitutione in li bello de bona habitudine in libello ad Trasyb. & in pręsenti cōm. in quib. omnib. locis dicit Gal. ꝙ medici accipiūt habitū pro ea re, quę nō ita facilè remoueri pōt, ut Aristo. in pdicamentis ēt dicit. Pōt aūt habi tus hic uel bonus, uel malus esse: Malus habitus est, in quo non mō materia in quāto peccat, sed in quali imò magis in quali & dicitur cachexia; Et de hoc ha bitu nō intelligit Hip. nā potius de bono uerba facit. Bonus uerò habitus duplex ēt est, uel simpliciter, uel fm quid, & cū appositione, (ut Gal. dicit.) Bonus ha bitus simpliciter est, quādo corpus optimè se hēt tū fm partes similares, tū dissimilares, fm quidē similares, quoties corpus fm partes similares est affectū optimā tēperatūam. fm aūt partes dissimilares, q̃n. i. corpus i partib. organicis, & dissimilarib. est affe ctū optimā constitutionē, & confirmationē, optimā magnitudinē, numerū, ac situ. Tale aūt corpus optimè constitutū necessariò erit uisu pulcherrimū, unde inferatis, ꝙ pulchritudo aspectus non constituit bonū habitū. Na bonū habitum tātum duo à nobis dicta faciunt: bonus habitus partiū simpliciū, & dissimilariū; Nā cū taliter fuerit cōstitutū corpus, sequitur necessariò, ut sit uisu pulcherrimū, atq; hēat optimā sanitatē, oēs insuper hēat facultates ualidas, ac robustas, & ut nō ita facile in ęgritudines labatur. Et iō Modernus est in maximo errore, qui uult ad bonū habitū simpliciter quatuor requiri cōditiones. Nam reuera duę tantū sunt, nēpe dispositio bona similariū, & dissimilariū: nā his positis cęterę conditiones cōsequūtur. Quò si cōsecutiuas ponere uolumus, nō quatuor erūt, sed fortasse plusquā sex, & octo. Et de hoc habitu bono simpliciter (inquit Gal.) non intelligit Hipp. hoc in loco: nā hic habitus ubi ad summū bonitatis deuenerit, periculosus nō est: imò est ueluti regula Polycleti; & si quę corpora maximè accedūt ad hūc bonū habitū simpliciter sunt agricolę. Hipp. aūt de eo loquitur habitu, qui periculosus est. Habitus verò bonus fm quid dicit locis allegatis Gal. est ille habitus, qui nō hēt oēs cōditiones necessariò requisitas ad bonū simpliciter habitū; sed aliqua deest conditio, atq; est aliquod uitiū penès partes similares, & dissimilares. Et q̃uis negent aliqui uitiū in par tib. similarib. uidete tamen Gal. in lib. de optima con stitutione ubi luquens de habitu fm quid, dicit eū esse in quo est aliquod uitiū penès partes similares, & dis similares: penès similares quidē, quia quāuis in hoc habitu gignatur optimus sanguis, tamen in sanguine nō seruatur ea symmetria, quę in optimo habitu requiritur, & ideo dicitur dependere hoc ex aliquo uitio tēperantię paruū similariū: ptērea est uitium pe-

Aphorismi diuisio.

Expositio actenus totius Aphor.

Verborū interpretatio.

Per habitū quid Hipp.

Habitus malus.

Habitus bonus duplex.

Corporis optime constitutum necessario visu pulcherrimum.

Error Moderni.

Habitus bonus simpliciter velut regula Polycleti.

Habitus bonus fm quid.

mès magnitudinẽ organicarũ partiũ, quia hoc corpus ad mulẽ quãtã corporis deuenit, ad quã nõ déret deuenire. Ex decenas Gal. habuũ hũc esse illorũ, qui nihil aliud faciunt, quàm quod student corporis quantitatem augere, vt Athletæ; & propterea dicebat Plato septimo de legibus, quod ex exercitationibus quædã sunt liberales, & nõ sunt, quas homines faciunt gratia sanitatis. Et hunc ad modum exercitationibus non vtuntur Athletæ. Aliæ autem sunt (inquit) exercitationes, quas nonnulli faciunt, vt alios deijciant, & hæ sunt exercitationes seruiles, & sunt ipsorum Athletarũ. Et propterea cum Hipp. dicit. *Habitus exercitatorũ.* Per exercitata corpora intelligit Athletica non per alia exercitia exercitata. Sed dicet quispiã, si habitus hic periculosus est, cur ab Hippocrate bonus vocatur; inquit.n. habitus exercitatorum, cum ad summum bonitatis deuenerit: Imò potius malum debebat proponere habitũ. Sciendũ quod ex sententia Gal. in oratione suasoria ad bonas artes, quod athleticus habitus potius est quædam affectio, quàm verè bonus habitus; Ab Hippocrate aũt vocatur bonus habitus hac de causa: Quia cum Hippoc. institutũ sit agere de sectione venæ, cũ sectio venæ supponat quid agẽdum, i. sanguinem esse vacuandum, hæc indicatio sumitur à materia peccãte in quãto, & non in quali, i. à materia sanguinea, quæ tantum in quanto peccat, si comparetur materia hæc ad materiã, quæ requirit purgationẽ per pharmacũ: illa non tñ in quãto, sed in quali peccat; quare materia sanguinea cum tñ in quanto peccet est bona respectu aliarũ materierum, quæ in quanto, & quali peccant: Et ob id Hippoc. ad huoc habitũ respiciẽs dicit eum esse bonũ respectu illius habitus, qui potius purgationem, quàm sectionẽ venæ, & euacuationẽ requirit. Dicit ergo [*Habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi sunt in extremo constiterint.*] Si rectè hæc verba consideremus duo inueniemus requiri ad hoc, ut habitus periculosus sit. Altera conditio necessaria est, vt habitus deueniat ad summũ bonitatis: Reliqua, vt deueniat ad extremũ. Sed dicet quis in idẽ videntur coincidere hæc verba ad summũ bonitatis, & ad extremũ: quæ est ergo differentia? Neq; est dicendũ Hipp. vti synonimis; nã nunquã vsus fuit synonimis Hipp. & præcipuè in Aphorismis, scio quod Modernus accipiens à Trincerio, vt ingeniosus appareret, dicit huius causam reddens, quod quẽadmodum ipse proponens victũ, proposuit victũ tenuissimũ, & extremè tenuissimũ. A' pari hic proponit summã bonitatẽ, & extremã bonitatẽ, ut significaret excessũ summũ; sed ego nescio videre hanc subtilitatem; Nam si dixisset Hippocrates habitum Athletarum, qui ad extremũ deuenerit esse periculosum, nõ video quẽ melius explicare potuisset excessum: quia si sic dixisset nos non possemus vlterius progredi. Aliud aũt est loqui de victu tenuissimo, & extremè tenuissimo (vt suo loco dicemus.) Quare ego dicerem Hipp. hæc duo proposuisse maxima cum arte, nam ad duo respexit; nã cũ dicit. *Qui ad summum bonitatis attingunt, &c.* per hoc significare voluit plethoram exquisitissimã non modo distinctam à cacochymia vera, sed à cacochymia notha, & à plethora ẽt notha, quæ ad tantã deuenit bonitatem, vt nullum in ea penitus vitium sit ex parte qualitatis, sed solum plethora verissima, & exquisitissima sit; Nã vt de purgatione loquens cacochymiã exquisitã apposuit, sic de sectione venæ loquẽtem oportebat plethoram exquisitissimã in medium afferre. Cum verò subiunxit. *Si in extremo constiterint.* considerauit Hippocrates, quod plethora exquisitissima potest esse duobus modis. Nam vel deuenit ad extremam illam plenitudinem, & repletionẽ, ut ad maiorem deuenire non possit; vel non ad hãc summam repletionem deuenit. Nam potest esse exquisitissima plethora, in qua nullum adsit in qualitate peccatum, tamen non sequitur, vt sit semper in summa illa repletione, volẽs ergo proponere Hipp. non modo exquisitissimam plethoram, sed illam exquisitissimam plethoram, quæ ad tantã deuenit repletionem, vt maiorem habere nõ possit, ideo dicit habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis, i. ad exquisitissimam plethoram deuenerit, si ad extremũ constiterit, i. si eam habuerit exquisitissimam plethoram, quæ summã habet repletionem &c. Nec præter rationem id dicit Hipp. nam non modo hic proponere vult Quid, & cũ Quo agendum, sed Quantũ etiam, & alia: nam licet plethora exquisitissima quid sit agendum significet, non tamen cum quo agendũ ostẽdit; sed si illum excessum insignem addideris, statim id fiet planum: nempè, quod cum periculum maximum insit: sit vena secanda statim, neq; modo cum Quo agẽdum, sed Quantum ẽt agendum indicatur ex illa insigni plenitudine: quo.n. materia copiosior est in corpore, eo maior fieri vacuatio debet. Sed dicet quispiã cur habitus hic est periculosus? Respõdet Hipp. inquiens. *Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere.* Gal. in lib. de optima habitudine, & in præsenti comm. declarat cur habitus hi sint periculosi, ex qua declaratione habetur ẽt declaratio verborum Hipp. & dicit, quod cum necessarium sit, quod hæc corpora nutriantur, ideo accipiunt cibum, fit autem cibi concoctio facilè nimis: quia virtus est valida multum, fit ẽt distributio ad iecur, ac in eo fit sanguis, ac distributio ad membra, appositio, & agglutinatio. sed cum supponamus (inquit Gal.) hæc corpora esse valdè repleta, nam loquimur de habitu valdè extremo; ideo non linquitur aliquis locus applicãdi sale nutrimẽtum: necessarium aũt est, vt fiat talis appositio: Quia ibi iam materia, cũm agiens adest; cum itaq; non sit locus vbi hoc fiat, necessariũ ergo est, vt vel calor naturalis suffocetur, & repẽtina fiat mors, vel ut aliquod vas rumpatur. Neque est, vt quis dubitet, quam veritatem possit habere dictum Galeni, quod hæc corpora cũ nimis repleta sint, possint appetere cibũ; Nec exponatis dictum Galeni, vt aliqui, quod appetitus sit, uel quia ventriculus à venis alimentum trahat: nam si accipit alimentum à uenis, cum venæ repletæ sint, nullus deberet esse appetitus: Neque etiam dicendum est, quod vena à uentriculo accipiant. Nam si repletæ sunt, nihil possunt accipere, & ideo non potest fieri appetitus: Quare per solutione multarum difficultatum dicendum, quod in his corporib. fit appetitus, & ratione delectationis, & ratione necessitatis: Declero, delectationis quidem, quia adeò hi gulæ sunt dediti, ut & si nimis repleti sint, tamẽ propter illam consuetudinẽ, ac delectationem cibũ appetunt. Ratione aũt necessitatis nempè illius, quam Gal. proponit in comm. nam non student athletæ, nisi ut corpus augeant. ob hanc ergo necessitatẽ corporis augendi, cibũ appetunt, ac sumũt; Vnde iotus appetitus naturalis non est; cum ergo hæc corpora admodũ repleta sint, ideo necessariũ est, ut uel uena aliqua rũpatur, uel mors sequatur repentina. Quõ mors repẽtina? Hoc declarare lubet, ut ex nobis met ipsis multas difficultates à Modernis motas soluere possitis, & eorum errorem magis noscatis. Dicimus itaque nos ex Gal. in lib. de utilitate respirationis ca. 3. quòd mors repentina fit ad destructionem caloris natiui; Calor autem eo modo destruitur, quo flamma referente Galeno eisdem locis; nam ut in flãma duplex est motus, sic in calore, alter sursum, reliquus uerò deorsum: Qui motus ita sese inuicẽ locũ tot, ut altero destructo, reliquus dissipetur. Declaro magis, tota flamma sursum mouetur, quia caloris est sursum ascendere, & proinde fit, quod si cucurbitula flãmæ superponatur, cũ flamma sursum ascendere nõ possit, extinguitur: hẽt ẽt necessario motũ deorsũ, quia cũ calidum celerrimã habeat corruptionem, indiget

Habitus Athletarum qui. Exercitationum duo genera ex Platone.

Dub.

Sol.

Materia sanguinea cur bona respectu aliarum.

Vt habitus periculosus sit, duo requir.

Dub.

Sol. Moderni.

Solutionis impugnatio.

Sol. propria.

Quo materia copiosior, eo maior fieri dẽt vacuatio.

Habitus Athletarum propositi ab Hippoc. cur periculosi ex Gal.

Error nõ nullorũ.

Quõ in Athletarum corporibus fiat appetitus.

In Athletis iotus appetitus naturalis non est. Mors repentina quomodo.

In flãma motus duplex, sic & in calore,

cuam

etiam celerrima refectione; Et ideo necessariũ est, vt deorsum feratur, nempè ad suam materiã, & humidum, beneficio cuius quod assiduè deperditur, assiduè reficere possit, Cum itaque duo motus sint, duplex est etiam destructio caloris: in primis per motum deorsum, quoties ei deficit pabulum, & materia, nempè ipsum humidum. Et hæc destructio caloris dicitur destructio per marcorem, quam destructionem proposuit Galenus primo, & secundo lib. de temperam. vtrobiq; cap. 2. vbi dicit defectu humidi calorem marcescere, & hoc etiam dicit Arist. in lib. de vita, & morte. Destruitur etiam motus altero modo, nimirum quia nimis sursum tendat, & dispergatur, vel quia hic motus sursum nimium cohibetur: primo modo veluti calor noster natiuus destruitur ab insigni calore solis, vel balnei, velut parua flamma à magna destruitur. Magna enim flamma minorem destruit eam ad se alliciẽdo. Vnde aduertatis, quòd hi decipiuntur, qui dicũt magnã flammam destruere minorem absumendo humiditatẽ, & ideo tenent potius destrui per motum deorsum, quàm per motum sursum: quia scilicet destruitur pabulum, & humidum. Destruitur postea motus sursum flammæ, quatenus cum violentia propellitur deorsum, vtque Galenus locis citatis dicit talis destructio fit, vel rõne frigiditatis insignis aeris ambientis, vt dicebat secundo ad Glauconem cap. 2. præterea id fieri potest ratione immodicæ ventilationis prohibentis motum; Addebat etiam Galenus motũ flammæ sursum impediri ratione multitudinis materiei, vt fuliginis, & propterea dicebat Galenus quòd fuligo destruit calorem, vt aqua destruit ignem: quia vt aqua impedit ignis motum sursum, ita fuligines destruunt flammam impediendo motum caloris; non quia absumant humidum: quia quamuis fuligines vim habeant absumendi humidum, non tamen ita destruunt calorẽ, nam non ita possunt absumere humidum; vt sequatur mors repentina. Et ideo dicendum cum Galeno, quòd fuligines calorem extinguunt, vt aqua ignem, prohibendo motum sursum ipsius caloris. His constitutis facilè est videre, quid voluerit Galenus, cum dicit quòd hic habitus est periculosus, quia repentinam mortem facit, eo modo, vt dicebat Galenus 11. meth. cap. 8. vbi dicebat suffocari calorem, vel prohibita transpiratione, vel respiratione; & ideo sequitur mors repentina per destructionem motus caloris sursum &c.

Caloris destructio duplex.

Calorem marcescere defectu humidi.

Magna flãma minorẽ destruit, & quõ contra nonnulles.

Fuligo calorem destruit, vt aqua ignem.

LECTIO XVII.

PRoposuit Hippocrates habitum Athletarum valde periculosum esse, duabus tamen seruatis conditionibus: Altera, vt ad summum bonitatis deuenerint, i. vt sit plethora exquisitissima. Reliqua, vt talis habitus deuenerit ad extremum, i. non modo sit exquisitissima plethora; sed ut sit hæc plethora ad summam, ac extremam copiam. Superest, vt quam ob causam periculosus sit hic habitus declaremus, quod patefacit Hipp. inquiens. *Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere, cum verò non quiescant, neque possunt proficere in melius; reliquum est igitur, vt decidant in deterius.* Et declarauimus totam Galeni sententiam; qualis nam ratio hæc esset, vt solum supersit modo declarare ex Gal. 11. meth. ca. 8. hunc habitum esse periculosum quia in eo imminet mors repentina; fit autem mors hæc repentina, non quia destruitur calor penès eum motum, qui deorsum est: sed potius penès motum sursum. Nam motus ille cohibetur, & sic sequitur suffocatio caloris natiui, nam vt dicit ibidem Galenus suffocatur calor natiuus vel per prohibitã transpirationem, vel p prohibitã respirationem: causa sũt dupliciter afferebant à Galeno tùm interna, cùm externa: Interna multitudo materia fuliginosæ; Externa est quæcunque causa exterior, quæ constipat porositatem corporis. Nam ex hac constipatione quemadmodum etiam ex fuligine prohibetur motus caloris sursum, & sic sequitur suffocatio caloris. Sed dicet quispiã cur Hipp. dicit. *Permanere & quiescere.* Nam videntur in idẽ coincidere, & esse synonyma dicta, respondeo (& responsio est valde bona & non est mea, sed Thadæi:) q dicit permanere ipse Hippocrates, vt respiceret ad habitum corporis & partes etiam corporis, quæ adeo sunt repletæ, vt non possint vlteriorem repletionem admittere. Quiescere autem dicit non ad partes respiciens, sed ad facultates; Et hanc expositionem videtur etiam tetigisse Philotheus, qui dicit facultatem non posse quiescere, quia quies facultatis eius destructio, atque corruptio existit; Et propterea subdit Hippocrates, cùm ergo non possint in eodem permanere, nec in melius proficere, ideo necessarium est, vt in deterius labantur: Quæ verba satis nota sunt ex expositione iam allegata Galeni; Nam necesse est, vt vel sequatur mors repentina per suffocationem caloris natiui, vel vt rumpantur aliqua vasa. Addit post hæc Hippocrates. *His de causis bonum habitum statim soluere expedit.* Exponit Galenus, idest euacuandum esse sanguinem cum sectione venæ, vbi cum dicit euacuandum esse sanguinem, habemus quid agendum: cum sectione venæ, habemus cùm quo. dicit verò Hippocrates, & hoc est maximè aduertẽdum. *Vt rursus nutriri corpus incipiat.* Nam falsum est, ideò euacuationem fieri, vt rursus fiat nutritio, & non hoc voluit Hippocrates, sed quòd ideò vacuatio sanguinis sit facienda, vt periculum instans aufugiamus, & ideo dicit. *Vt rursus nutritio fieri incipiat.* Nam in hoc consistebat totum periculum, cũ enim maximè vasa repleta essent, non poterat fieri nutritio absque vno horum incommodorũ: scilicet, vel suffocatione caloris, vel vasorũ disruptione; & ideo inquit Hippocrates euacuatio est facienda, vt rursus corpus absque periculo nutriri possit; Nam cum corpus euacuatum est, potest quidem absque periculo nutriri: tangit etiam quando agendum Hipp. cum dicit statim esse secandam venam, nam vt inquit Philotheus secamus venam ob vehementiam non modo mali præsentis, sed imminentis. Deinde subdit Hippocrates. *Neque compressiones ad extremum ducende, periculosum enim &c.* Per compressiones vt monet Oribasius euacuationem intelligit. Et hic quantum agendum sit, proponit: Nam inquit, q non est, quòd fiat vacuatio vsque ad extremum, nam hoc est periculosum: Quia dicebat Galenus in comm. non minus esse periculosam extremã vacuationẽ extrema repletione, sed æqualiter; & ideò non est, ut nos aufugientes vnum periculum, in aliud æquale incõmodum incidamus; sed circa hæc verba quædã admonere lubet: Quia non pauci in his sunt decepti. Primum est, Quia quispiã ambiget, cũ cognouerim causam, ob quã extrema repletio est periculosa, vellẽ ẽt scire causam, ob quam extrema ẽt vacuatio periculum habeat. Modernus à Montano capiens dicit extremã vacuationem esse periculosam, vel ratione sui, vel ratione rei euacuatæ, vel rõne partium solidarũ, à quib. fit uacuatio; sed potissimũ ratione sui est periculosa vacuatio, quia refrigerat, & siccat, sed nolo tempus in hac opinione confutanda cõterere. Nã ex uera resolutione, quã adducam ex nobismet ipsis eius falsitatem cognoscetis. Ego itaq; dico extremam euacuationẽ esse periculosam, tùm ratione sui, tùm ratione rei euacuatæ. Et ratione quidem sui, nõ quia refrigerat, & exiccat. Nam refrigeratio & exiccatio

Calorẽ duplex causa suffocat.

Dub.

Sol.

Permanere, & quiescere non candẽ habere significationem.

Facultatem non posse quiescere, quies .n. illius destructio.

Per compressiones quid.

Euacuatio extrema periculosa, an & repletio.

Moderni opinio.

Confut.

Propria determinatio.

sanguinem vacuatum consequuntur. Neque enim refrigeratio & exsiccatio sequitur, nisi prius sanguis euacuetur; ad sanguinis ergo euacuationẽ sequitur frigefactio, & siccatio. sed ideo periculosam ratione sui extremam vacuationem esse dico, quia extrema est, omne enim extremum naturæ inimicũ, Quare hac ratione extrema uacuatio naturæ inimica, ac periculosa hac de causa existit, quia extrema. Est præterea periculosa ratione rei euacuatæ, i. sanguinis, & hoc optimè proponebat Oribasius, voluit. n. vitam consistere in calore, cum ergo calor in sanguine consistat, hinc postea fit, ꝙ si extrema fiat vacuatio sanguinis, extrema etiam fit uacuatio caloris, ad quã sequitur refrigeratio, & exsiccatio, ac omnium etiam facultatũ tùm vitalium, cùm animaliũ, & naturalium destructiò, Quare omnia nocumenta ad hæc duo modo sunt referenda, ad rationem uacuationis, & ad rationem rei euacuatæ. sed instaret

Dub.

quispiam. Si ad insignem euacuationem sequitur facultatum destructio, ego vellem scire, cum tres sint facultates vitalis, naturalis, & animalis. Primo quænam ex his facultatibus primo læditur, seu prius lędi incipit. Secundo quæ magis ex his facultatibus læditur. Dubitatio quidem hæc praxi est necessaria nam cum sciuerimus, quæ primo lęditur, ei primo succurremus, & quæ magis lęditur, ei magis succurremus. Nam ei primo in praxi est succurrendum, ꝙ primo læditur, & ei magis, quod magis læditur. Modernus

Moderni sol.

à Montano et subripiens hic dicit, quòd si nos consideremus lęsionem ratione originis, & manifestationis primo apparet læsio in vitali facultate, secundo in naturali, tertio in animali. At si maiorem, & minorem consideremus læsionem, minor est læsio in animali, adhùc maior in naturali, & adhùc insignior in uitali. Ex resolutione, quam ego adducã, volo, ut vnusquisq; vestrum confutet hanc responsionem, & ideo nolo impugnare ipsam, Dico ergo, ꝙ ratione originis, ac manifestationis primum apparet lęsio in animali, secundo in uitali, tertio in naturali. Si autem sermo est de maiori, uel minori afflictione. Dico ꝙ minor est læsio in animali, maior in uitali, maior adhùc in naturali. Quam veritatem dupliciter confirmo, & per viam signi, i. à posteriori, & per viam causæ, idest à priori. Et primum quantum ad viam originis. sensu euidens est, ꝙ quoties fit aliqua extrema vacuatio, prius incipit debilitari motus, ac sensus, quàm quæcunque alia. vnde ante lypothymiam & syncopé precedit debilitas in motu, ac obtenebratio circa oculos. sic etiã videmus, ꝙ antequam lædatur facultas concoctrix, quæ naturalis est, prius apparet læsio in vitali facultate: unde sæpe videmus vacuationem extrêmam lædere facultatem animalem, & vitalem, non autem naturalem: sic quidem à posteriori. Per causam verò sic haberi poterit, certum est quòd facultas animalis in spiritibus animalibus consistit, qui sunt tenuissimi, & magis depurati spiritus, quàm spiritus vitales, & vitales magis esse deputatos, quam naturales, siue hos spiritus concedamus, (vt luce clarius ostendam in propria quæstione:) siue sanguinem, nam nũc nemo negat sanguinẽ esse crassiorem spiritib. si itaq; hoc ita se habet, rationi consentaneum maxime existit, ut resolutio prius in illis cõtingat spiritibus, qui magis resolutioni apti sunt, posterius uerò his, qui minus. At magis resolutioni sunt apti animales, postea vitales, demum naturales: ergo primum lęsio apparebit in animalibus, Secundo in vitalibus, tertio in naturalibus. Et sic ratione originis. Ratione etiam maioris, vel minoris lęsionis id quoq; à priori, & à posteriori ostendi potest. quòd. s. minor sit læsio in animalibus, maior in vitalibus, maxima in naturalibus. Nam nos vbi fuerit sola læsio in animalibus spiritibus solis odoratis

Solationis confutatio.

Sol. propria.

Spiritus animales puriores uitalib. & vitales naturalib.

Læsio in naturali-

occurrere solemus, quibus cerebrum quàm maximè oblectatur. Vbi verò lęsio erit in vitalib. solemus occurrere vnico tantum haustu vini maluatici, imò aliquando sufficiunt sola epithemata cordialia applicata cordi. Quòd si dissipata sit facultas naturalis, non modo procedimus odoratis, sed & vino maluatico, non vna tantum vice, sed multis assumpto, & ouis sorbilibus, & contusis, ex quib. possit facultas naturalis reparari, sic à posteriori. A priori autem hoc pacto. Certum est, ꝙ quoties fiunt aliquæ actiones, & est idem agẽs in his actionibus, sola autem diuersitas fuerit ex parte passi, quòd si introducatur effectus aliquis in his passis, cum sola sit diuersitas ex parte patientis, quòd ille effectus erit maioris momenti, qui habuit maiorem resistentiam; nam quanto est maior resistentia, tanto difficilius fit effectus, & est maioris momenti ac maioris impressionis. Quo sic constituto, cum facultas animalis consistat in tenuissimis spiritibus, nulla ferè est resistentia, ideo effectus in his causatus non est tanti momenti, ac impressionis, & ideo non multam lęsionem facit. Vitalis uerò facultas habet spiritus magis resistentes, quia non ita tenues, & ideo maior fit impressio in eis, ac læsio, maior adhùc in naturali facultate: quia adhuc spiritus crassiores habet, & quodammodo corpulentiores; proinde effectus, & lęsio in eis maior est. Hæc quò ad has facultates. Sed iterum ambiget quis: Galenus loquens de extrema hac vacuatione dicit eam ęque periculosam esse, ac extremam repletionem, quę uerba aliquam habent suspicionẽ, nam nos obseruamus sensu, quòd ratione repletionis extremę repentè moriuntur homines, quod non cõtingit ratione uacuationis extremę, & ob id multi medici in hanc venere sententiam, ut extrema repletio sit multo periculosior extrema vacuatione. Celsus verò libro suo secundo capit. secundo oppositum voluit ductus etiam experimento, nempè periculosiorem extremam vacuationem esse, nam maiori cum difficultate videmus corrigi nocumentum extremæ uacuationis, quàm extremę repletionis; Nam extrema repletio statim secta vena corrigitur, non ita statim extrema vacuatio. Modernus, ut partes Galeni tueretur, dicit plenitudinem duplicem esse, quandam vasorum, quandam virium: si loquamur de plenitudine virium ęque periculosa est, ac extrema uacuatio, & de hac loquitur Galenus in commento, at si loquamur de plenitudine, quò ad vasa est periculosior extrema vacuatione, sed distinctio bona est, & utinam ita esset ad propositum; vnde potest dupliciter destrui hęc solutio primo quia si hęc plenitudo quò ad uires fuerit ex aliqua materia maligna imò venefica, non ne poterit subitò extinguere calorem natiuum, vt quotidie videmus experientia? Quare & hęc periculosior est uacuatione. Secundo, non potest stare cum Galeno hęc solutio, nam clarum est, quòd Galenus verba hęc dicit, ut interpretetur Hippocratis exemplum, exemplum autem est de plenitudine quò ad vasa, nam dicit Hippocrates habitũ Athletarũ esse soluendũ, quia est periculosus, non tamen uacuatio extrema est faciẽda quia est periculosa, & Galenus in commento dicit, quia est æque periculosa; vnde de uacuatione plenitudinis quò ad uasa loquitur Hippocrates, & Galenus, Quare solutio non est ad propositum; & non conuenit cum Galeno, Quare ego (aliis responsionibus omissis,) quia multæ sunt, sic responderem, quòd euacuatio extrema, & repletio extrema possunt penès tria comparari, primo penès correctionem. Secũdo penès tempus. Tertio penès euentum & successum. Primo inquam consideramus extremam vacuationem, & repletionem penès correctionem, idest, quę nam ex his facilius, quęve difficilius

Vbi maior, quã n religi.

Vbi maior resistentia, ibi difficilior fit effectus.

Dub.

Moderni Sol.

Conf.

Sol. propria.

citius corrigi possit, & hoc modo periculosior est vacuatio extrema: quia difficilius corrigitur, & sic intellexit Celsus. Secundo modo possunt considerari penès tempus, idest quatenus citò, vel tardè possunt inducere mortem; Et vt sic dubio procul extrema repletio periculosior est; Quia citius, ac velocius potest inducere mortem: nam potest inducere mortẽ repentinam: quòd non facit extrema vacuatio, quia dat inducias. Si denique hæc duo considerauerimus secundum successum, ita extrema vacuatio, quàm extrema repletio possunt inducere mortem; nam certum est, tùm extremam vacuationem, tùm extremam repletionem posse inducere mortem, licet extrema repletio citius. Ratione ergo euentus, idest mortis, quæ causari ab vtraque potest, vt sic vtraque æquè periculosa est, & sic intelligit Galenus eum dicit æquè periculosam esse extremam vacuationem, ac repletionem nempè ratione euentus; Quod erat, vt moneret nos Galenus quẽadmodum etiam monere Hippocrates nos voluit, quòd medicus nõ debet facere euacuationem extremam: ne aufugiens periculum repletionis incidat in periculum euacuationis; & nè cupientes euadere mortis periculum ex repletione in mortis incidamus discrimen ex euacuatione, &c.

Aequè periculosa extrema vacuatio, ac repletio, ratione euentus.

LECTIO XVIII.

Dixit Hippocrates habitum Athletarum statim esse soluendum, non tamen esse faciẽdam extremã uacuationem: nam hoc periculosum est, & quomodo hæc verba intelliget enucleauimus: superest modo vna difficultas, quæ talis est. Si existente plethorica dispositione, quæ est repletio extrema non licet uti uacuatione extrema, igitur nõ seruatur uera ratio contrarietatis, quæ est, quòd contraria contrarijs semper curari debent. Multi multa dicunt. Nos quàm verissimam putamus solutionem proponemus. Pro cuius intelligentia duo adnotanda: Alterũ, quòd est maior contrarietas inter immoderatam repletionẽ, & moderatam uacuationem; quàm immoderatam; vnde non ita seruatur uera cõtrarietatis, quando comparamus immoderatam repletionem cum immoderata uacuatione: quàm quando immoderatam repletionem cum moderata uacuatione comparamus. Ratio autem est; nam vbi opponimus uacuationem repletioni; hæc procul dubio sunt contraria. At si opponamus moderatum immoderato, vel immoderatum immoderato: maior profectò erit contrarietas inter immoderatum, & moderatum; quàm inter immoderatum, & immoderatum; Et ob id magis opponitur moderata vacuatio repletioni immoderatæ: quàm immoderata uacuatio. Secundò notandum, quòd hæc moderata uacuatio non consistit in puncto, sed habet latitudinem; nam & immoderatum latitudinem habet. Quoddam leue est immoderatum, quoddam ingẽs, quoddam extremum, & maximum; Sic moderatũ habet latitudinem; nam vel leue potest esse, uel ingens, uel extremum, ut sit in confinio latitudinis; & ita potest esse in confinio latitudinis, ut si quis paulatim procedat ad extrema ex moderato, statim fiat immoderatus. Et propterea dicimus nos plenitudinem; extremam esse remouendam cum uacuatione moderata, sed extrema, i. quæ in confinio sit latitudinis moderatæ; & ideo Galenus lib. artis medicinalis, cap. 94. cum dicit extremam repletionem esse tollẽdam extrema uacuatione, intelligit extremam, sed moderatam: atque iccirco cum Hippocrates ait [*Nec compressiones ad extremum ducendæ.*] Intelligit quòd vacuationes non debent esse immoderatæ, sed in extremo moderationis. Addit postea Hippocrates [*Sed eousque euacuare conuenit, quatenus perferre potest natura eius, cui fit euacuatio, &c.*] Dicũt Galenus, & Philotheus concordes, quòd Quantum agendum non modo colligitur ex materia peccante in Quanto, quòd ubi multa materia, ibi multum euacuandum; Vbi pauca parum euacuandum, ut supra dicebat Hippocrates; sed multò magis quantitas hæc agendi sumitur à viribus ægrotantis; & ideo Hippocrates nunc præcepit, ut tantum uacuemus, quantum ferre potest natura, & vires euacuandi corporis. Quæ cum Hippocrates in exemplo assumpto dixerit, infert postea Aphorismum [*Sic & vacuationes extremæ periculosæ, & rursus refectiones extremæ periculosæ:*] Sensus est Aphorismi, quòd ut in Athletica dispositione periculosa est immodica tùm repletio, tùm euacuatio: ita etiam in quocunque corpore etiam si athleta non fuerit, immoderata tùm vacuatio, tùm repletio periculosa est; vt ex hoc habeat Hippocrates (vt dicit Galenus in commento) esse curandum quodcunque immoderatum: vt autem id immoderatũ fugiamus vires infirmi respiciendas esse nos Galenus monet: nam si vires debiles fuerint, etiamsi in corpore remaneant superfluitates, tamen vlterius protrahenda euacuatio non est: præterea dicit Galenus esse abstinendũ, nè plus æquo repleantur corpora; Idque dicit Galenus, ut ex hoc occasionem habeat reprehendendi Antiquos, qui uidere non poterant, quomodo idem hic, & in exemplo dictum non sit. Sed difficultas est, quia si debet esse proportio in exemplo, & Aphorismo; Cur est, quòd in exemplo Quid agendum, cum Quo, Quando, & Quantum proposuit. At in Aphorismo de Quanto tantũ? Dicendum, ut Philotheus nos monet, ꝙ si Hippocrates in exemplo loquẽs de summa repletione uoluit hæc quatuor obseruari, idẽ etiam uoluit in quocunque subiecto repleto intelligi; & ideo quatuor, quæ in exemplo posuit, in quocunque subiecto sunt intelligenda. Sed cur quantum tantum in sententia apposuit? Proposuit quidem, (quia grauissimus erat author) Quantum, solum breuitati studens: idque duplici de causa. Altera, quia nihil ita difficile est in arte medica, quàm noscere ueram quantitatem agendi; & ideo eam, ut ita difficilem proponere uoluit, nè nos uidentes extremam repletionem decipiamur, ac extremè vacuemus, sed ad vires debeamus respicere; Secunda causa est, quia vltimum præsupponit priora: si ergo ultimum dictorum quatuor in exemplo proposita fuit Quantitas, ergo hanc modo in sententia replicans, omnia summa cum arte, ac breuitate replicauit. Sed instabit quispiam; Si ultimum præsupponit priora, cur si in exemplo ultimo loco adducta fuit uacuatio, quæ supponit plenitudinem, hic in sententia nõ cõtentus est uacuationem in memoriam reducere, sed & repletionem, inquiens [*Sic & extremæ refectiones, &c.*] Dico Hippocratẽ maxima cum arte proponere repletionem: nam non proponit eam repletionem, quæ ante uacuationem est, sed quæ post uacuationem. Ostendo, atque huius rei causam afferã. Ostendo autem id ex Hippocrate: nam nõ dicit absolutè repletionem, sed refectionem. Refectio autẽ est post uacuationem plenitudo; & Galenus in commento id adnotauit inquẽs, quòd ideo in textu Hippocrates dicit rursus, quia de plenitudine, quæ post euacuationem est, uerba facit. Hanc autem repletionem post euacuationem proponere uoluit, non alia de causa, nisi quia talis repletio non modo periculosa est, ut repletio ante uacuationem; sed multò etiã periculosior. Idque Galenus in commento declarat, inquiens, quòd post uacuationem vires aliqua ex parte sunt debiliores redditæ, & ob id nõ possunt

Difficultas.

Solutio.

Quãtum agẽdum à quibus sumatur.

Immoderatũ omne cuitandum.

Difficultas.

Solutio.

Dub.

Solutio. Difficile i arte medica cognoscere quantitatem agẽdi.

Instãtia

Responsio.

Repletio post euacuationẽ periculosior, quã quæ ante.

ita

ita benè concoquere, ac regulare alimentum, & ideo maius imminet periculum suffocationis, quàm prius; nam uirtus debilis facilius suffocatur, quàm ualidior, ut exemplo de flamma patet, quæ cum magna sit, nõ ita suffocatur à multitudine olei: ut si parua esset. Quare maximo cum artificio hanc proponens resectionem ea, quæ dixi pericula, & alia supponit.

Quibus sic actis, quia clarissimè constat Hippocratem de sectione uenæ uerba facere, cumque materia hæc sit cognitu ualde utilis, ob id tùm ut magis cognoscatis artificium Hippocratis; tùm etiam quia (ut dixi) materia est utilissima, tùm etiam, ut intelligatis innumeras Galeni authoritates, & præsertim illius libelli, qui inscribitur de cur. rat. per sanguinis missionem, decreui breuiter de sectione uenæ uerba facere; ut autẽ distinctè procederẽ, uolui duo facere: Primo declarare inuentionem huius auxilij. Secundo rectã eius administrationem: Quæ duo non modo in sectione uenæ, sed in quocunque alio spectanda sunt auxilio. Et hoc est, quòd Galenus passim dicebat maxima pars medicinæ curatiuæ consistit in inuẽtione remediorum, ac in recta eorum administratione.

De sectione venæ.

Maxima pars medicinæ curatiuæ quo consistat.

Intelligimus autem per inuẽtionem rectã huius auxilij: An secãda sit uena, nec ne; per rectã eius administrationem intelligimus (cognito, quòd sit opus sectione uenæ,) Præterea scire oportere in qua quantitate sanguis sit euacuandus, Quomodo, Quo tempore, & per quas uenas corporis hic talis sanguis mittendus. Quò ad inuentionem huius auxilij si dogmaticè inueniri debet, opus est, ut inueniatur beneficio suorum indicantium. Dicimus itaque quatuor esse necessaria pro inuentione huius auxilij, quæ cõprobabimus multis authoritatibus Galeni; Primum est materia sanguinea peccans, Ex qua sumitur indicatio euacuandi. Secundo quoniam si materia sanguinea debet uacuari, non potest nisi sectione uenæ, sed sectio uenæ ualidissimum est auxilium, & ob id necessarius est morbus vehemens, qui indicet uacuationem esse moliendam ualido auxilio, idest sectione uenæ. Tertio debent esse vires ualidæ permittentes hoc auxilium: Postremò ætas uel florẽs, uel media inter extremas ætates; Ostendo hæc. Et primo quantum ad materiam sanguineam: quòd ea requiratur (quia in hoc est maior difficultas) Ostendo (ni fallor) ratione demonstratiua: deinde id confirmabo uerbis formalibus Galeni, & Auicennæ. Fundamentum est hoc, quòd cum necessariũ sit in quocunque auxilio, ut antequam habeamus cum Quo agendum, prius habere debeamus Quid agendum; Hoc enim necessarium est, ut cum Quo agendum præsupponat quid agendum; Cum ergo sectio uenæ ualidum auxilium sit instrumentum, cum quo euacuamus, ergo supponit quid agẽdum, sed Quid agendum cum sectione venæ nihil aliud est, neque esse potest, quàm euacuatio sanguinis; At hæc indicatio euacuandi sanguinis, ut millies audiuistis, non sumitur nisi à sanguine peccante, Quare sectio venæ nõ præsupponit nisi sanguinem peccantem: Requiritur ergo primo in sectione venæ materia sanguinea: Confirmo id authoritatibus Galeni; Sunt autem innumeræ; sed ego uel octo, uel nouem adducam. Prima est in commento 23. primi Aphorismorum, ubi dicit in maximis doloribus non inuenis maius remedium, quàm euacuare usque ad animi deliquium. Et loquitur ibi de morbo uehementi, uel de symptomate comitante morbum uehementem, & ideo proponit ualidum auxilium; sed subdit: Adhibita tamen distinctione, an pharmaco uti liceat, an sectione venæ. Idque non alia de causa dicit, nisi ut cognoscamus, quòd in morbis uehementibus indicatio sumitur à materia peccante, indicatio inquam agendi; Nam uolebat dicere, si materia sanguinea

Sectionis venæ inuentio.

Quid agendum prius cognoscere oportet.

Indicatio euacuãdi sanguinis nõ nisi à sanguine peccãte.

Gal. authoritates.

1.

peccat, venam secare; si alia, pharmacum adhibere debemus; Et ideo dicit adhibita distinctione. Secunda authoritas est quarto de tuend. valet. cap. 4. ubi dicit, vbi lassitudo non cedit debilibus auxilijs, tunc excogitandum est de ualentiori remedio, adhibita modo (addit) distinctione virium nobis magis cõueniat uti pharmaco, uel sectione uenæ: & addit etiam modo vires non dehortentur; nam vires non modo à sectione uenæ dehortantur, sed à pharmaco; sed discernẽdum esse dicit; nam si peccauerit sanguis, sanguis mittendus: si alius humor, purgatio adhibẽda. 2.

Tertia authoritas est quarto meth. cap. sexto. vbi dicit, quòd quando æger propter vehementiam morbi indicaret tùm sectionem venæ, tùm pharmaci exhibitionem nos debemus inspicere hoc, & considerare, nam interdum magis licet uti sectione venæ, interdum magis pharmaco; Et declarat se ita clarè, ut clarius se declarare non possit: nam sectione uenæ debemus, (inquit) uti, cũ materia peccans fuerit sanguis; pharmaco cum humor peccans fuerit, uel bilis, uel atra bilis, uel pituita. 3.

Quarta authoritas 13. meth. capite ultimo ubi Galenus dicit, quòd in fluxionibus humorum ad oculum possumus uti pharmaco; & sectione venæ. Pharmaco ubi humor peccans fuerit acris, idest peccans in quali; Sectione venæ, ubi fluxio erit à plenitudine, idest à sanguine. 4.

Quinta & sexta authoritas est in lib. de cur. rat. per sang. miss. cap 7. & cap. 8. ubi dicit in fluxionibus ad oculos esse inspiciendum, an succus peccans sanguis sit, nec non quia si sanguis, sectione venæ est educendus: si alius humor, pharmaco. 5. & 6.

Septima est quarto de ratione uictus uigesimonono, ubi dicit neminem ambigere, quòd necessarium est, quòd in Hellebori exhibitione respiciendum est, ut sit magnitudo morbi & virium æqualis, & sic in quocunque pharmaco: ergo & in sectione uenæ hæc inspicienda. 7.

Octaua authoritas, Galenus quarto de ratione victus. 111. vbi Hippocrates loquebatur de hydrope, dicit Galenus, quod in nulla hydrope conuenit sanguinis missio, præterquam in hyposarcha, & ea hydrope, quæ fit ex suppressione sanguinis, uel hemorrhoidũ, uel mẽstruorum, &c. Idque non alia de causa, nisi quia ibi peccat sanguis. Et non dicatis, quia ibi est virium robur. Nam in hydrope virium robur est, & ideo Auicenna libro tertio, ubi de hydrope dicit, quod ad apertionem abdominis in hydrope veniendum est, quando vires fuerint ualdè ualidæ. Præterea quarto de ratione victus vigesimonono dicebat Galenus, quòd ad exhibitionem hellebori requiritur virtus ualida; Sed in hydrope nos damus Elaterium, quòd ualentissimum est medicamentũ, & multò ualidius, quàm helleborum; nam non damus drachmis, sed granis, neque scrupulis; ergo multò valentiorem requirit virtutem. 8.

In qua hydrope sanguis mitt.

Elateriũ helleboro ualidius.

Vltima & nona authoritas est, in libro de cõstitutione artis medicæ, cap. 15. quæ clarissima est; Dicit enim, quòd quoties est aliquod superfluum in corpore, illud tale euacuandum est, adhibita tamen distinctione, an quãtum, an quale sit; & seipsum declarat, quid per quantum, uel quale intelligat: nam si fuerit (inquit) sanguis, sanguis sectione uenæ est euacuandus, si verò vtraque bilis, uel pituita debemus uti pharmaco. Quare clarum est ex his, & alijs innumeris Galeni locis, quòd quando Galenus proponit sectionem uenæ, semper materiam peccãtem sanguineam præsupponit. 9.

Et propterea etiam Auicenna in Tract. de feb. cap. de curatione in communi febrium putridarum, dicit quòd in febribus secanda vena est, quandò vires fuerint fortes, neque hoc sufficit, sed requiritur, ut humor peccans sit sanguis, nam aliter pharmaco est utandum; Vnde vtitur verbis formalibus Galeni quarto method. cap. sexto. 1.

Auic. authoritates.

Idem habet Auicenna quarta primi c. de phlabotomia, ubi semper 2.

per praecipit in phlebotomia esse considerandã materiam peccantem; nam cum bilis, vel alius humor peccat, non est sanguis mittendus, sed sunt pharmaco extrahendi hi humores. Quare ex his habetur, quod in sectione venae requiritur materia sanguinea vincens, & non alius humor &c.

LECTIO XIX.

IN nouissimis lectionibus accepta occasione ab Hippocratis Aphorismo: Cepimus sermonẽ habere de chyrurgia: Atque circa hoc Instrumentum duo esse obseruãda proposuimus. Alterum fuit inuentio huius auxilij. Secundum inuenti auxilij recta administratio; Et haec duo sunt etiam obseruanda in quocunque medico auxilio. Quò ad inuentionem chyrurgiae, idest sectionis venae, vt inueniremus sectionem venae dogmaticè cepimus eam indagare mentio suorum indicantium, & coindicantium. Diximusque ad sectionem venae quatuor necessario requiri. Primum est materia sanguinea peccans: Secũdum morbi magnitudo: Tertium virium robur: Quartum florens aetas. Quae autem esset materiae peccantis necessitas, vltima lectione declarauimus. Imo id comprobauimus ratione, vt arbitror demonstratiua, & frequentibus Galeni authoritatibus: Quas ad oppositũ trahere est impossibile. Restat modo ut tria, quę remanent, necessaria esse ostẽdamus: magnitudinem nẽpè morbi, virium robur, & aetatem florentem. Sed hoc clarũ esse potest tùm ex Hippocrate, tùm ex Galeno quarto de ratione vict. cap. 19. Imo ex toto de sectione venae, vbi haec tria esse necessaria ad sectionem venae clarissimè affirmant; Quòd si causam huius desideratis facilè est eam habere. Primum quantum ad morbi vehementiam, si debet esse proportio inter morbum, & auxilium morbi, cum iuxta Hippocratis sententiam extremis morbis extrema conueniant remedia; sequitur, quòd quoties morbus vehemens extiterit, quòd indicabit vehemens auxilium, putà sectionem venę: Propterea Galenus sexto Epidem. sect. 3. circa finẽ Reddit causam, cur Hippocrates ibi in pleuritide sanguinem non mittat, dicit hoc ideo factum fuisse, quia illa pleuritis, cum in ea esset sanguinis exputio, erat debilis; & ideo non indigebat vehementi, & valido auxilio, vt venae sectione. Requiritur postea robur virium: Nam cum quodlibet auxilium licet prosit, ex aliqua tamen parte noceat: hoc maximè in sectione venae poterit esse, cum per sanguinis euacuationem plurima spirituum copia vacuetur, & ideo vires validę debent esse, ut hoc auxilium ferant. Requiritur postremò florens aetas; nam vt supra etiam dicebamus, pueri, & in decrepita existẽtes aetate non ferunt sectionem venae. Quare quatuor pro hoc auxilio requiruntur: Materia peccans sanguinea, morbi magnitudo, virium robur, & aetas florens. Sed quispiam, qui non historicè, sed secundum rationem rem cognoscere voluerit, quaeret. Cũ haec quatuor requirantur, an eadem ratione, vel diuersa requiruntur? (Et hoc aduertatis, quia ex hoc soluetis omnes authoritates, & rationes, quę aduersus propositam veritatem adduci possent:) Dico quòd haec quatuor diuerso concurrunt modo: Nam materia sanguinea concurrit, vt indicat quid agendum: Morbus verò vehemens concurrit, non ut indicat quid agendum, sed cum Quo agendum, vires verò valida concurrit, non vt indicans sectionem venae; nam indicat sui custodiam, & alimentum: sed vt coindicans sectionem venę. Aetas verò florens est nõ prohibens, & coindicans; nam idem est dicere non prohibens, & coindicans sectionem venae, sed ad disto-

Ad venae sectionẽ quatuor requiri.

Inter morbum & auxiliũ morbi debet esse proportio.

Venae sectionem, quae non ferũt quatuor.

Dub.

Sol.

Non prohibens, & coindicans idẽ.

rentiam virium dicamus, quòd est non prohibens secundario: nam aetas florens ad vires refertur. Si enim in puero constaret virtus, uel in decrepito mitteremus sanguinem sectione venae. Neque est, cur quis dubitet, cur Galenus praeponit aetatem: Nã omnia declarabimus. Hanc autem veritatem retulit Galenus in libro curatiuo per sang. miss. cap. 13. vbi dicit, quòd ad sectionem venae duo requiruntur scopi. Primus est morbi magnitudo, quae indicat secandã venam: virium autem robur est secundum, quòd est non prohibens, quia veritate ita declarata nõ est, cur quis in ea ambigat ob Galeni authoritatem quarto meth. cap. 6. Vbi Galenus expressè dicit, quòd ex redundantia sanguinis non est capienda missio sanguinis, sed à magnitudine morbi, & à virium robore. Et ideo quis statim inferret: ergo ex sententia Galeni non debemus materiam sanguineam peccantem considerare. Sed sat nobis est, ut morbi magnitudo adsit, & virium robur, licet alia quęcunque materia peccet. Iam patet quomodo intelligenda sit hęc authoritas, quia diximus nos, quòd si cõsideraueri mus Quid agendum, id à materia peccãte sumitur. Quòd si (& ita intelligatis Galenum hoc in loco) non considerauerimus Quid agẽdum, sed cum Quo agendũ, idest an debili vel valido auxilio agendum sit; tunc procul omni dubio (inquit Galenus) hoc non sumitur à materia peccante, sed à morbo, & viribus; nam si morbus magnus est, magnum indicabit auxilium: si debilis morbus, debile auxiliũ. Et ideo inquit (esse secandã venam) à Quo agendum, hoc est esse agendum cum hoc valido auxilio, quod est sectio venae, non sumitur à sanguine, idest non sumitur à materia peccante sanguinea: quia materia sanguinea peccans non semper indicat sectionem venae; semper quidem indicat uacuandum sanguinem; sed an sectione venę, an alio quouis auxilio debeat uacuari non indicat; quia sanguis peccans non modo potest vacuari sectione uenę, sed inedia, frictionibus, cucurbitulis, & multis huiusmodi; A materia ergo quid agendum sumitur, idest esse uacuãdum; sed cũ Quo, idest esse uacuandum hoc ualido auxilio, quòd est sectio venae, non indicatur à materia: sed à magnitudine morbi, & viribus; idque clarum est, quia postea Galenus statim in eodem capite subiungit, (nã alijs;) materijs à sanguine peccãtib. satisfacit inedia: alijs frictio, alijs balneum, &c. Et ideo non in omnib. uenae sectio sumitur; At hoc sumitur à morbi magnitudine, & viribus: Quod eo mihi manifestius fit; quoniam cum Galenus in eodem cap. loquitur de Quid agendum, dicit esse sumendum à materia peccante, idest à sanguinea; cumque uerisimile non sit in tam paucis uerbis, (ne dicam Galẽ, sed mediocrem aliquẽ authorem) sibi mutuo pugnantia asseuerare: Ideo ita uenit Galenus exponendus, ut ego eum exposui. At ego nolebam cuidam obiectioni, mihi à quodam doctissimo Iuuene auditore meo propositae satisfacere, quę ipsi demõstratiua uidetur: Quoniam facilè putabam unumquemque uestrum ex determinatis ipsam dissoluere posse: Quoniam nedum Logica est, tantum abest, ut demonstratiua sit; Quoniam uerò ex eius dissolutione magis ueritas à uobis determinata confirmabitur, tùm praesertim, ut Iuueni illi doctissimo satisfaciam, breuiter rationem dissoluendã proponam, Ratio talis est. Quicunque morbus magnus, uehemens, & acutus (nã de eo loquuntur morbo, qui acutissimus est, & non dat inducias, & celerrimi motus existit) indicat ualidum, ac praesentaneũ auxilium; Cum uerò duo sint ualida auxilia, uenae sectio, & pharmacum: neque conuenire possit huic morbo à principio pharmacum, egeatque ualido auxilio morbus hic, & non sit aliud ualidum auxilium, nisi uenę sectio: igitur à principio in hoc morbo acu

Vacuatio sãguinis à magnitudine morbi, & à virium robore ex Galen. & quõ intelligenda haec authoritas.

Obiectio

to

to indicatur uenæ sectio. Quòd argumentum si stat (inquiunt) dummodo cæteri scopi adsint; ut uirium robur &c. sequitur, q̄ non à materia peccante sumitur vacuatio sanguinis, sed quacunq; existente materia peccãte in hoc morbo proposito esset indicatio mittendi sanguinis, dummodo uires, & alij scopi cõsentirent. sed non est difficile hoc argumentum dissoluere, & ideo respondeo unica responsione, tùm ad materiam, cùm ad formam argumenti. Pro responsione, quò ad materiam, ut uideatis quantum possit argumentũ suppono casum (ut omnia cõcedam argumenti) q̄ sit morbus magnus, uehemẽs, acutus, nõ dans inducias, imò plus addo, qui pẽdeat à cacochymia exquisita: Nam si cacochymia exquisita nõ sit, sed nothas uel notha, uel exquisita plethora concedo, quòd in his indicetur mittendum esse sanguinẽ: nam peccat sanguis, uel humor parum recedens à sanguine: supposito hoc, dico, q̄ in casu prędicto, tria (quantum ad nostrum propositũ attinet,) sunt consideranda; nã aliter plura consideranda essent. Primũ est, Quid agendũ; Secundũ cũ Quo agendũ: Tertiũ Quando agendum. Quantum ad quid agendum, ut dicebat Gal. 2. Aphor. primę particulæ 4. de tuend. c. 4. & in libro de atra bile capite sexto, & alibi quàm sæpissimè, id sumitur à materia peccante; Nam si sanguis peccat, sanguis est euacuandus, si bilis, bilis &c. cum ergo in casu proposito sit cacochymia exquisita, ergo indicatur, quò ad quid agendum, non esse euacuandum, sed purgandum; sunt enim duæ distinctæ indicationes purgatio, & uacuatio, ut ex locis allegatis clarè patet. Quantum ad cum quo agendũ, An scilicet debili, uel ualido auxilio purgatio sit molienda capitur à morbo; cum ergo hic morbus sit uehemens, indicat ualidum auxilium, sed non quodcunque, sed ualidum auxilium quò ad purgationẽ et pharmacum, non aũt quò ad sectionem uenæ. Quò ad quando agendum sumitur potissimum ab acumine morbi, & à materia; Ideo hæc duo potissimum consideranda motus morbi, & materia. Quò ad motum morbi, hic habemus morbum velocissimi motus, & ideo indicat quàm primum esse agendũ; Nam in acutissimis morbis etiam eadem die est agendum, dicebat Hippocrates; & ideo ratione morbi indicatur eadem etiam die exhibitio pharmaci. Quoniam verò rectè operans medicus non vnum tantum inspicere debet, sed omnia: ob id cum in hoc casu materia peccans sit cacochymia, neque materia cocta sit: ideo non debemus pharmacum dare; nisi materia cocta fuerit, eodem attestante Hippocrate (concocta medicari) Nam supponamus, quòd sit materia acutissimum morbum faciens, & non furiosa, quòd alijs impossibile videtur, quòd sit morbus acutus, & quòd materia non sit furiosa. Hoc enim falsissimum esse ex praxi experitur; Qua de re in casu proposito alterum trium agere possumus, non dico debemus: Nam id, quod debemus vnum tantum, (vt videbitis) est; Primo vt exhibeamus pharmacũ à principio: Secundo vt secemus venam, vt videtur velle aduersarius: Tertio ut differamus purgationem quousque materia concoquatur. Sed quodnam horum in praxi agendum? Dico, quòd illud faciendum est, quod vires magis perferre possint, ac melius: ac id, ex quo maius iuuamentum, quàm nocumentum ęgri sentire possint. Quo constituto facile apparet, quòd nos à principio in casu proposito nõ debemus accedere ad exhibitionem pharmaci, namque cum materia cruda sit, per purgationem vel vacuabitur materia bona, vel saltem irritabitur, ac obstructiones maiores fient, & sic corpus vndique incalescet, ac febris magis exasperabitur. Sed neque etiam veniendum est ad sectionem venæ: Idque tùm per viam causæ, tùm per viam signi habere potestis: per viam causæ, & à priori, si Quo cum agendũ supponit Quid agendum, & quid agendum in hoc casu est purgatio, quæ capitur à cacochymia, vbi autem purgatio conuenit, non est hæc molienda sectione uenæ, sed pharmaco: Ergo patet per viam causæ, quòd in hoc casu nullo pacto sectio venæ conuenit; nam nullum est, quod indicet sectionem venæ. Neque per viam signi conueniret sectio venæ, quia vires non tolerarent sectionem venæ: Sed hic nolo vobis vnum celare, vt omnis cõfusio tollatur ex animis vestris quãtum fieri potest. Quòd enim ego asseram non conuenire sectionem venæ, quia vires non tolerarent, statim dicet quis ergo secandam esse venam, & mittendum esse sanguinem à viribus sumitur. Dico ego, quòd vires, siue validæ, siue debiles sint, nunquam se habent ex parte scopi sectionis venæ in casu proposito. Declaro, si virtus esset (vt scopus ad sectionem venæ) uel se haberet, vt non prohibens, seu coindicans, si valida esset: Velut prohibens, si debilis, ut Galenus libro de curan. rat. per sang. miss. cap. 13. Sed hic vires non sunt coindicantes, probo: Quia coindicãs significat esse aliquid, quòd indicet: supponit enim coindicans id, quòd indicat: Sic non prohibens supponit indicans. At ego in casu proposito non video aliquid, quòd indicet sectionem uenæ: Nam si esset cacochymia notha; uel plethora notha, uel exquisita, indicaretur sectio venæ. At in cacochymia exquisita non est aliquid indicans sectionem uenæ: Quò ergo vires possunt esse coindicantes, uel non prohibentes sectionem venæ, si non est aliquid quod indicet? Idque etiam (ut clarius fiat) ostendo in morbo pendente à plethora exquisitissima. In hac plethora non indicatur purgatio; & ideo nec pharmacum. Sed cur pharmacum non exhibetur? Si vultis rectè respondere, necessarium est, ut dicatis, quia non conuenit nec à priori, nec à posteriori: Non à priori, quia à nullo indicatur pharmacum: non à posteriori, quia vires non tolerant. Hic vires non sunt prohibentes pharmacum, quia non est aliquid, quòd indicet pharmacum. Et ideo vires licet robustissimæ sint, tamen non tolerant pharmacum. Sic & in casu proposito non tolerant sectionem venæ, non q̄ sint prohibentes, cum nullum id indicet. Et causa ab Hippocrate assignatur, dum inquit: Si talia purgentur, qualia purgari oportet conuenit, &c. At purgatio requirit materiam in quali peccantem. Hic autẽ materia nõ in quali peccat, (loquor in plethora exquisita) sed in quanto solum. Sed fortè dicet quis: Ego libenter scirem, Quomodo vires, & Quomodo morbos dependens à plethorica affectione possunt concurrere ad purgationem, seu ad pharmacum indicandum: Quomodo cacochymia respiciat sectionem venę, & plethora respiciat pharmacum. Dicebat Hippocrates quarto Aphorismo, quòd victus tenuis non conuenit chronicis: Ex quo colligatis in arte medica indicantia, & nonindicantia: non dico contraindicantia ex Galeno: Si enim accipiatis acutum morbum, ipse indicat victum tenuem, & est nõ indicans victum mediocrem: Si verò accipiatis morbum chronicum, est ipse non indicans victum tenuem, non quia contra indicet: quia neque morbus chronicus indicat victum mediocrem. A pari in cacochymia, & plethora. Cacochymia est indicans purgationem, & est non indicans euacuationem nõ autem contraindicans: quia euacuatio, & purgatio non sunt contraria: contra vero plethora est indicans euacuationem, & est nonindicans purgationem. Habetis ergo quantũ ad Quid agendum quędam indicantia, quædam nonindicantia. Pari etiam pacto sunt indicantia, & nonindicantia Quantum ad Quo agendum: nam si fuerit morbus vehemens à plethora indicabit sectionem venę, & non indicabit

Solutio.

Quid agẽdum à materia.

Purgatio & vacuatio duæ Indicationes distinctæ.

Cũ Quo, & Quando à Quibus.

In acutissimis morbis eadẽ die agẽdum.

Pharmacum non exhibendum, nisi concocta materia.

Quid in acutorũ pricipio agend.

Purgatio I pricipio acutorũ, ubi non cõuenit, quæ afferat nocumenta.

Obiectio

Respons.

Coindicans qd significet, ac suppo-nat.

Quo cacochymia respiciat venę sect. & plethora pharmacum.

bit pharmacum; Vnde modo si considerabimus vires, ipse similem locũ habebunt. Quia si fuerit morbus vehemens pendẽs à plethora exquisita, morbus indicabit sectionem venæ, & vires validæ coindicabunt, vires debiles prohibebunt: Ratione autẽ pharmaci hoc pacto concurrunt: Nam vt morbus non indicat pharmacum, sic vires sunt simul nõ indicantes morbum esse per pharmacum purgandum. Ad propositum itaque redeuntes dicamus, quòd cum in proposito casu nos nõ possumus nec pharmaco vti, nec sectione venæ, restat ergo ut id, quod possumus agamus; Nam non valet dicere, quòd in morbo vehementi semper a principio debemus vti valido auxilio; sed id verum est, quando fieri potest; Et ob id in casu isto debemus attendere, ut materia cruda coquatur, & citò coquatur; Et ideo si opus fuerit bis in die debemus propinare concoquentia. Formaliter ergo ad argumentum respondendo dico: cũ arguit, Morbus vehemens requirit uehementia auxilia, ergo in hoc casu debemus vti validis auxilijs. Antecedens verũ, consequens est falsum; Nã nõ modo debemus respicere indicantia, sed coindicantia, & prohibentia, & ideo si accidat, ut aliquis morbus sit magnus, dubio procul, si aliquid non prohibuerit ex coindicantibus, valido deberemus vti auxilio: At hic multa prohibent hoc, quia materia non est concocta; Vnde si in genere non debemus uti valido auxilio, multò minus in specie; Nam à quo negatur genus, multò minus & species admittitur: Nam si non est animal aliqua res, multò minus erit homo. Et ideo quando addunt, dummodo alij scopi consenserint, vt vires, falsum dicunt; Quia in hoc casu vires non coindicant, nec prohibent sectionẽ venæ: Nam cum coindicans supponat indicans, cum nihil sit, quod indicet sectionem venæ, ergo vires non coindicabunt illam; Et sic (vt mihi videtur) ad plenum rationi propositæ satisfactum fuit &c.

Qñ o uires, & morb⁹ à plethora exquisita cõcurrãt ad purgationẽ.

Nõ semp in morbo uehementi a pricipio vtẽdũ ualido auxilio.

A⁹ quo negatur genus, multò minus & species admittitur.

LECTIO XX.

CIRCA inuentionem sectionis venæ audiuistis quomodo quatuor erãt necessaria, diuersimodè tamen; Et licet circa hæc multa dixerimus, tamen quædam etiam dicenda supersunt, ut vnusquisque vestrum oculis quodammodo videre, ac cognoscere hanc materiam, atque facilè possit intelligere Galeni authoritates, hinc inde disseminatas. Quò igitur attinet ad materiam, sciendum quòd per materiam sectionem venæ indicantem nos intelligimus materiam humoralem in uenis existẽtẽ, quæ uel facit plethoram exquisitam, uel plethoram notham, vel cacochymiam notham: Sed quid hę voces nunc significẽt, nõ est opus manifestare quoniã suo loco ex sententia Galeni quarto de tuend. valet. quarto diligenter eas explicabimus. Hinc colligatis, quòd quando dicit Galenus quarto meth. sexto, & in libro curatiui per sang. miss. & alibi, quòd etiam si non adsint signa plenitudinis, licet tamen venire ad sectionem venæ. verissimum est hoc, quia ibi loquitur de ea plenitudine, quæ pendet à multitudine sanguinis, quæque facit plethoram exquisitam; Nam non modo in hac, sed in plethora notha, ac cacochymia notha ad hanc venæ sectionem deuenire possumus; Et ex hoc etiam colligatis; quòd non modo licet in febre synocha, quæ est in corporibus sanguineis; sed in ea etiam, quæ est in biliosis, pituitosis, ac melancoulicis secare uenã: Neque nobis contradicimus: Nam venimus, seu venire semper possumus ad sectionem venæ, cum non adest cacochymia exquisita; Nam quartu de tuenda capite quarto dicit, quod si sunt humores nõ plurimum recedentes à natura

Materia sectionẽ venę indicans.

Qũo licet non adsint signa plenitudinis, liceat uenã secare.

sanguinis licet secare venam, ac etiam purgare; Nam mista materia mistum quid agendum indicat; sed dicet quispiam si esset aliquis febricitans humore nimium recedente à natura sanguinis, ut cacochymia exquisita, quid est agendum? Dico quòd in hoc casu non est secanda vena; nam si uenam secaremus, dubio procul ægrum interficeremus. Et hinc elicio, quòd non modo in sectione venæ, quæ fit gratia euacuationis; sed in quacunque venæ sectione, ut in ea, quæ fit causa reuulsionis, uel deriuationis debemus habere oculos, ac requirere plenitudinẽ sanguinis; Vt si casus adsit, quòd quis laboret dolore coxendico, quòdque dolor hic pendeat à materia pituitosa verè, ita ut potius acida, quàm dulcis sit pituita, & recedat multum à natura sanguinis, quid est agendum in hoc casu? Dico, quòd interdum veniendum est ad venæ sectionem, interdum minimè: Debemus quidem venire, quando præter purgationem habet locum vacuatio; non debemus venire ad sectionem venæ, quando locum habet sola purgatio, non autem vacuatio. Sed dicet Quis, Quãdo habet locũ vacuatio, & quando non? Pro hoc intelligendo indicationes haurire oportet. Et una quidem indicatio hoc in loco sumitur à materia faciente dolorem, quę cum multũ à natura sanguinis recedat, indicat purgationem, non sectionem uenæ; Alia etiam sumitur indicatio à causa efficiente dolorem, quæ est uacuanda. Nec hic stare debemus, sed vlterius est progrediendum; quoniam sunt regula Galeni multis in locis & aliorum omnium medicorum, quòd non est purganda, nec uacuanda pars aliqua, nisi habeatur de toto ratio; Et ob id in hoc casu oportet oculos dirigere ad plenitudinem existentem in toto: Nam si corpus refertum fuerit cacochymia exquisita, & humore multum recedente à natura sanguinis, ut erat etiam pars affecta, oritur indicatio purgandi; Et ob id nullo modo, ac nulla ratione in hoc casu uena est secanda, nec moliẽda vacuatio, sed purgatio. At si in toto corpore non fuerit exquisita cacochymia, sed notha: tunc & secare uenam, & purgare possumus. Et ob id duplex in hoc casu oritur indicatio tùm vacuandi, cùm purgandi; eoque præcipuè si morbus fuerit ualidum requirens auxilium. Quantum verò ad morbum attinet sciendum, quòd per morbum intelligo non quemcunque morbum, sed uehemẽtem, siue intelligatis vehementiam hanc ratione actiuitatis, siue ratione resistentię, siue ex propria vi morbi, siue ratione symptomatum, vel ratione causarum, uel deniq; ex parte loci affecti. Et ex parte quidẽ loci affecti, uel loc⁹ affectus sit pars aliqua ex principib. vel sit pars famulãs principalibus, uel tandẽ pars aliqua consentiens cũ principalibus. Hæc omnia possumus per morbũ uehementem intelligere; Præterea etiam cum Galenus locis citatis, & præsertim in libro de sectione uenæ, per morbum non intelligit tantum morbum uehementem præsentem, sed futurum, & hæc omnia, quę dixi, hancque uehementiam non modo præsentem, sed futuram intelligo; Et ob id quarto meth. sexto: Vbi non peccabat sanguis, ut in illis, qui ab alto ceciderant, secat uenam; & hoc, quia imminebat morbus magnus, ut inflammatio. Sed de morbo, ac eius uehementia hæc pro nunc dixisse sufficiat: nã abunde satis de uehemẽtia hac loquar in eo Aphorismo. (Extremis morbis &c.) Quantum uerò ad Vires attinet, dico quòd in eis tria sunt præcipuè consideranda. Primum est, ut intelligamus uires ualidas nõ modo in præsenti, sed in futurum etiam: Nam etsi in principio ualidæ fuerint, tamẽ uenam secare nõ debemus, nisi spectauerimus eas in futurum ualere posse; Et hoc ex Galeno colligitur, qui libro primo ad Glauconem cap. 14. Præcipiebat, quòd in febre cum

Dub.

Solutio.

Quando in dolore coxendico à pituita, caque acida, liceat uenã secare.

Pars non purgãda nec euacuãda, nisi habeatur ratio de toto.

Morbi vehemẽtia uaria ratione.

Cur cadẽtib. ex alto secãda uena, & si sãguis non peccet.

Circa uires tria considerãda.

huore

In feb. cũ fluore alui abstinendum à sanguinis vacuatiõe.

fluore alui, etiã si diminutus sit fluor, debemus nos abstinere à quacunque vacuatione, & à sectione venæ; Quia quamuis (inquit) vires in præsentia validæ videantur, tamẽ in futurum fient imbecilles, & hoc præcipuè fit, quãdo febris est coniuncta cum uacuatione symptomatica; Nam si non symptomatica, sed potius critica vacuatio fuerit, uel quomodocũq; aliter à natura, non est timendus virium lapsus; Et ob id authoritas Galeni nono metho. capite quinto nõ est discors ab ea, quam modo adduxi. Dicit enim ibi, quod in febre cum fluxu mensiũ, si menses diminutè fluant, secãda vena est: Nam vacuatio illa non est symptomatica, sed à natura fit, & quia eam natura non potest ita ualidè facere, ut debet; Ideo naturam iuuare debemus cum venæ sectione: verum hęc omnia ad vires, non ob aliud scopum, ut multi falsò credidere, referenda sunt; utpote non sunt referenda ad symptoma, &c. Nam symptoma nullo modo inter scopos referẽdum venit. Secundum considerãdum circa vires est, ut consideremus vires tùm proprias, tùm alienas. Neque ista uideantur esse imaginationes: nam hoc facimus, ne cogamur innumeros alios scopos ponere, ac intentare; vt in Muliere vtero gerente vires proprias intelligo vires Mulieris: alienas verò vires intelligo vires fętus; Quia interdum mulier moritur, & viuit fętus; interdum contra fit. Interdum vtrumque moritur: aliquando etiam uiuit vtrumque. Sed fętus vires interdum sunt prohibentes, interdum sunt non prohibentes. Declaro quotiescunque fuerit mulier vtero gerens propositum medici volentis mulierem curare duplex est: primũ, vt vtrumque seruet, & hoc debet eligere, si fieri potest. Secundum est, vt de duobus malis, minus malum eligat; nam multò minus est habere mulierem incolumen, & fętum mortuum, quàm vtrumque mortuum reddere, vt cum mulier anginam habet, vel sputum sanguinis, cum medicus vult utrumque seruare oportet uires ualidas esse tùm proprias, cũ alienas. De proprijs viribus mulieris id clarum est; De alienis etiam constat; nam si vires fętus debiles fuerint, tunc fiet abortus, & ideo debiles prohibent, validæ coindicant. Coindicant quidem vires fœtus, vbi fœtus est paruulus, & parua indiget alimenti copia; cum verò grandior est factus, & indiget multo alimẽto, tunc vires fętus sunt inhibentes sectionem venæ. Si verò medici scopus fuerit seruare tantum mulierẽ, tũc tm̃ uires mulieris debemus inspicere, ac derelinquere uires fętus; Nam tantum uires mulieris sunt coindicantes, uel prohibentes: Et ob id cum sermo erit de muliere vtero gerente non faciant, ut hi faciunt, qui multiplicant scopos, & sine necessitate proponentes mulierem pro uno scopo, fętum pro alio &c. Tertiò circa vires considerandum est, ut cognoscamus, in quibus consistunt hę vires, ut inde scire possimus, quænam scilicet concurrant, ad coindicandam sectionem venæ, quæ verò ad prohibendã; sed hoc est facile ex Galeno colligere undecimo method. capite 2. Quòd scilicet vires in tribus consistant. In spiritibus, carnosa substantia, & in solidis particulis: Quid uerò per spiritus sit intelligendum nũc non declaro; nam inferius suo locò hoc manifestabo, quomodoq; à calore naturali differant ad amussim ostendam. Cum itaque virtus in his tribus consistat, potest ipsa considerari, uel ut est ipsa ualida secundum omnes has tres partes, uel ut est debilis secundum omnes has partes. Tertio non prout est debilis, uel ualida omnifariam; sed prout secundum aliquas partes est ualida, secundum aliquas debilis: Et in hoc etiam perpendere oportet: Vtrum sit ualida secundum plures partes, & debilis secundum pauciores, uel secundum plures debilis, secundum pauciores fortis; Vnde ex his sequitur quòd interdum nos

In febre cum fluxu mẽsiũ quã secanda vena.

Symptoma inter scopos non referendum.

a. In vtero gerẽte uires consi derandæ tũ pprię, tũ alienæ.

Vires fœtus qñ coindicent uenæ sectionẽ, & qñ inhibeant.

3.

Vires in trib. consistunt.

Virt⁹ simpliciter.

habemus uires ualidas secũdum omnes partes, idest simpliciter, & absolutè, uel debiles simpliciter, uel ualidas secundum Quid. Declaro hæc omnia, & primo capiu vires ualidas simpliciter: Vires ualidę simpliciter, & secundum has omnes tres partes non reperiuntur, nisi in corpore plethorico, ac optimè quadrato quod redundat sanguine peccante solũ ex parte quantitatis, ac sola plethora exquisita laborat: Et præterea reperiuntur in corpore cõstituto in florente ætate: Nam in pueris solidæ partes laxæ, ac molles nimis sunt. In senibus sunt nimium aridæ; Et ob id reperiuntur hæ uires in eo corpore, quod proponit Galenus nono meth. quarto & Hippocrates in hoc Aphorismo; Quòd si vires fuerint ualidæ simpliciter, idest secundum omnes tres partes, tunc ualet consequentia. Vires sunt ualidæ simpliciter, & morbus est uehemens, ergo secãda uena; Quoniam vires hic concurrunt non modo, ut coindicantes sectionem uenę, sed etiam vt indicantes copiam sanguinis: igitur vires in hoc casu præsupponunt quid agendum, scilicet esse euacuandum; Idque clarè constat ex Galeno in libro de cur. rat. per sang. miss. c. 13. Vbi dicebat quòd quoties ualidæ vires fuerint, (simpliciter intelligendo) iam sunt duo scopi ad secandam venam, quia talibus existentibus viribus impossibile est, ut in corpore ea sit cacochymia, quæ inhibeat euacuationem sanguinis. Si hæc itaque causa est, sequitur ergo, quòd Galenus uoluerit cacochymiã indicare aliud à uacuatione, idest purgationem; Et ob id Galenus ibi loquitur de viribus ualidis simpliciter, quæ non modo coindicant, sed indicant sectionẽ venæ. Quòd si vires debiles fuerint secundũ has omnes tres partes, tunc nullo modo debemus mittere sanguinem, ut in decrepita ætate. Si uerò vires ualidę fuerint secũdum Quid, idest ualidæ ratione duarum partium, debiles uerò ratione unius tantum: hoc verum, uel sunt spiritus, uel carnosum genus, uel solidæ particulæ: si spiritus (aduertatis hoc, nam in hoc sumus discordes à multis,) languescant, quoties est corpus quadratum, ac sanguine refertum, & non adsit macies, & sit in florenti ætate, solidaque bene se habeant, sed spiritus non bene, quia scilicet nimium dissoluti sint, ac à centro ad circumferentiam tracti, in hoc quidẽ casu virtus est prohibẽs sectionẽ venæ. At si ex altera parte imbecilles sint spiritus per viam concẽtrationis, quia nimium sint concentrati: tunc considerare oportet: An sanguis existens in hoc corpore sit corruptus, uel simpliciter copiosus sine aliqua corruptione. Si est corruptus, uel est insignis corruptio, uel est leuis. Si insignis fuerit corruptio, adeo quòd sit impossibile reducere sanguinem ad benignum, tunc non debemus secare uenam, sed parum nutriẽdo, partim uacuando fricationibus, clysteribus, & huiusmodi alijs procedere debemus; Neq; sectione uenæ utemur. Quòd si parua solum fuerit, poterimus deuenire ad sectionem uenæ; Quia ad benignum potest reduci sanguis, fiet enim euacuatio beneficio sectionis uenæ; Et de hac constitutione, ac sectione loquitur Galenus secundo Aphorismorum decimoseptimo. Si autem sanguis solum copiosus fuerit, multò magis possemus secare uenam: Sed hoc in sequenti fusius explicabimus, &c.

Vires du pliciter.

Vires ualidæ simpliciter I quo corpore.

Vires qñ indicãtes sectioẽ uenæ, & sãguinis copiam.

Vires ualidæ secũdũ quid qñ prohibeant, uel coindicent uenæ sect.

LECTIO XXI.

DEclarabam quid per virtutẽ intelligere oporteat, ut sine periculo ad sectionem uenæ deuenire possimus: declarauimusq; quomodo virtus ualida simpliciter coindicat sectionem uenæ, & quomodo debilis simpliciter prohibet validũ auxilium: accepimus postea declarare quid possit uirtus

tus valida secundum quid, & quia erat valida ratione duorum, imbecilla ratione vnius tantum. Primum considerauimus hoc unum esse spiritus, & vltimo loco diximus; q si virtus sit valida ratione duorum, imbecilla autem ratione spirituú: Quia s. spiritus concentrantur; túc possumus venire ad sectionê venæ; Et ob id syncope actu existente vires adeò validæ possunt esse, ut indicêt sectionem venæ, idq; probatur multiplici Galeni authoritate, prima est Gal. 4 de ratione victus. cap. 23. vbi dicit, q in obmutescentia periculum est, ne calor naturalis extinguatur; & per obmutescentiam intellige amissionê vocis, quæ aliud non est, neq; esse potest, nisi syncope; Et in c. 24. præcipit Gal. q in hac obmutescentia, ac in hac syncope aperiatur vena dextri cubiti. Quare in syncope ex Galeni sententia possumus deuenire ad sectionem venæ. Secúda authoritas est eiusdem quarto de ratione vict. 8a. vbi author ille vult, q in melancolicis, vbi fiunt interceptiones spirituum ratione repletionis sit deueniendum ad sectioné venæ. Et Gal. in com. approbas hanc curationé, declarat quid intelligat author ille per interceptionem spirituú, & dicit q intellige quando adest carentia pulsus, quæ fit ob materiá replentem, quæ nihil est aliud, nisi syncope, & tamen secat venam. Tertia authoritas est eiusdem in eodem 4. c. 11. vbi Gal. habet, q quemadmodum periculum est, ne ignis à lignis tûm humidis, tûm multis extinguatur: sic periculú est, ne calor natiuus ob multitudinem materiæ suffocetur, Et propterea dicit maximè præsentaneum esse remedium sectionem venæ. Vult ergo q quoties multitudo sanguinis est causa syncopes, & imminet ex ipso sanguine periculum, vt v. c. integra defectio; ac suffocatio caloris natiui; tunc necessarium esse, ut quàmprimum remoueatur talis multitudo, sed meliori, ac valentiori auxilio non potest remoueri, nisi sectione venæ: Quare sectio venæ etiam in syncope fieri potest, neque est, q quis hanc veritatem suspectá habeat, eò quòd Galenus duodecimo meth. cap. 3. & primo ad Glauconem decimoquarto dicat, Actu existente syncope est à sectione venæ desistendum, & ab euacuatione, & à quocunque valido auxilio; Nam videre oportet de qua syncope loquatur his in locis Galenus; Non enim loquitur de syncope à multitudine sanguinis, quæ sectione venæ tolli possit, sed de ea multitudine faciente syncopem, quæ non est sine cruditate. Quòd sit verum, monstratur: quia duodecimo method. loquitur Galenus de cura febris syncopalis humorosæ, quæ pendet ab humorib. crudis, crassis, ac maxime tenacibus, putridis: In primo ad Glau. præcipit esse vtendum Mulsa, vt q; in Mulsa incoquamus, vel hyssopum, vel thymum, uel pulegium &c. quæ habent vim incidédi: ergo ibi potius respexit syncopem, quæ fit ex viscididate, & cruditate humorum, quàm ex multitudine; & ideo nó vult sectionem venæ.

In synco pe quandoq; vena secanda.

Obmutescentia quid.

Interceptio spirituú q d.

Obiectio

Solutio.

Nos verò loquimur de syncope à multitudine sanguinis, quæ alio commodiori auxilio non potest tolli, nisi sectione venæ. Hęc de virtute ualida secundum quid, quando imbecillitas est ex parte spirituú. Si verò virtus fuerit ualida secundum quid, eò quòd habeat imbecillitatem ratione carnosi generis tantum, & robur ratione spirituum, & solidorum; tunc hęc coindicabit sectionem venæ. Vt hoc intelligatis, sciendum, quòd nos vires validas ratione solidorú, & spirituú intelligimus, debiles verò ratione carnosi generis, quoties æger fuerit in media ætate constitutus inter senilem, & puerilem: quia alter si nun esset in hac media ætate æger, non posset habere firmitatem solidorum; Intelligimus autem robur ratione spirituum, quia spiritus neque plus æquo concentrantur, nec plus æquo disperguntur. Immo cum in corpore adest sanguis, ex hoc bono sanguine, boni et spiritus generantur. Sed debilitas est in carnoso genere, quia est macies. Sed quomodo potest laborare carnosum genus in corpore bono existente sanguine, ac spiritibus?

Dub.

Respondetur quòd id hoc pacto fit, cum scilicet in corpore non tantum boni sanguinis copia generatur. Sed malus etiam sanguis aceruatur; veluti cum supprimitur naturalis uacuatio, ut in viris cum suppressus fuerit fluxus hemorrhoidum, & in mulieribus, cum supprimuntur menses, &c. In his enim, & similibus suppressionibus fit, quòd licet ratione iecinoris gignatur optimus sanguis, tamen cum eo committetur sanguis malus, & ideo corpus emaciatur. Tales autem vires admittunt sectionem venę, ut patet ex Galeno sexto Epidemior. sectione tertia, commen. vigesimonono, qui in muliere illa emaciata non ratione inędię: sed quia menses suppressi fuerant, cum virtus esset valida tùm ratione solidorum, tùm spirituum: licet non carnosi generis, secat venam, & in magna copia, ut apud ipsum videbitis. Quòd si virtus ratione carnosi generis ualida sit, & ratione spirituum: ratione uerò solidorum sit debilis: tunc omnimode prohibetur sectio uenę, etiamsi carnosum genus, & spiritus validissimi fuerint. Et hæ sunt vires puerorum: Nam spiritus in maxima copia adsunt, carnosum genus bene se habet, & calor natiuus viget, tamen vires non consentiunt ratione solidorum: Ac sic de viribus secundum quid valentibus. Stante si virtus fuerit debilis secundum quid, idest ratione duorum debilis, ratione vnius valens: vel hęc debilitas erit ratione solidarum particularum, & tunc omnimodè prohibetur sectio venæ; nam siue solidum genus imbecillum coniúgatur cum carnosis particulis imbecillibus, siue cum spiritib. imbecillib. semper prohibebit ipsam sectioné; Si n. solidú genus, solú id facere poterat, multò magis id faciet coiunctú, vel cum spiritib. vel cú carnoso gñe: Quòd si vires ualidę erunt solú ratione solidorú, debiles verò ratione carnosi generis, & spirituú, tunc interdú prohibent, interdum coindicant sectioné venę; Nã prohibent sectionem venæ quoties spiritus defecerint per viam resolutionis, vel quia fuerit aliqua causa resoluens spiritus, vel quia fuerit defectus aliméti; Nam multoties nos vidimus homines, qui benè se habuerint secundum has omnes partes: tamen propter magnum ieiunium, ac inędiam corpus est emaciatum, ac sanguis defecit, & spiritus sunt resoluti; quare licet solida consistant, tamen virtus prohibet sectionem venę; nam etsi in præsenti vires tolerent sectionem ratione solidorum, tamen dubiú, & periculum est, ne solida cadant in futurum; Et ob id Galenus 5. meth. 13. In muliere illa Romana correpta sputo sanguinis, etiamsi morbus esset valétissimus, ac vires quò ad solida ualidæ, tamen non secat uenam: quia per quatriduum ieiunauerat: Interdum uerò contingit, quòd ratione cacochymiæ exquisitæ quòd spiritus non admodum ualenter se habeât, & carnosę partes, siue genus carnosum sit emaciatú, vires tamen bene se habeant ratione solidorú; tunc hic uirtus nec est coindicás, nec prohibés sectionem venę: quia hic nullo pacto habet locum sectio uenę, nec uacuatio. Aduertendú tñ, q quoties est cacochymia exquisita possibile est vi ciború, & medicaméto rú, ut mali succi ad melioré statú redigátur; beneficio cuius status postea non ita recedent à natura sanguinis, & in hoc casu vires non inhibebunt sectioné venæ; Et ob id Galenus 5. meth. decimoquarto in catharro salso secat venam, quia humor est redactus

Solutio.

In quib' emaciatis liceat uená secare.

Ieiuniú, ac inędiá interdú uenæ sectionem prohibere.

Quò ipe liceat in cacochymia exquisita uená secare. In catharro salso venæ sectio.

ad quendam probiorem statum; nam si non esset reductus humos ad meliorem statum nullo modo, nec coindicaretur, nec indicaretur sectio venæ. Si autem alia ex parte vires fuerint imbecilles secundum quid: quia carnosum genus debile fuerit, & spiritus etiam debiles, non per resolutionem, sed per concentrationem; solida autem benè se habuerint, tunc virtus coindicabit sectionē venæ, ut fit fieret præfocatio: veeti ut muliere cacochyma non exquisitè, cuius præfocationis ratione periculum esset de morte, ut iam statim fiat: dummodo tamen solida benè se habeant, ac spiritus concentrati sint, tunc veniendum est ad validum auxilium, idest sectionē venæ; Et hoc etiam ego expertus sum in propria sorore, quæ cum præfocatione laboraret adstante etiam doctissimo viro secuimus ei venam, cuius beneficio statim restituta fuit; Et hęc de viribus ualidis absolutè, & debilibus absolutè, ualidis secundum quid, & debilibus secundum quid, quando sint prohibentes, & coindicantes sectionem venæ. Quantum verò ad ætatem pertinet: per ætatem florentem intelligimus nō ætatem vigeniem, sed omnes ætates medias inter pueritiam, & extremum senium. Et hoc expressè colligitur ex Galeno qui in libello curatiuo per sang. missi capite sexto & nono, & octauo method. quarto dicit se proposuisse ætatem florentem ad differentiam ætatis senilis, & puerilis; Aetas autem florens habet vim coindicandi sectionem venæ non propria ratione, sed quatenus refertur ad vires; Aduertendum tamen, quòd ætas ad vires non refertur immediatè, sed mediatè: quia ætas refertur ad habitum, qui habitus postea refertur ad virtutem, sententia fuit Galeni quarto de ratione vict. vigesimoquinto vbi habitum ea ratione considerat, quatenus corpus uel mollis, & laxæ est substantiæ, uel duræ; Nam si partes molles, uel laxæ fuerint corporis debilem indicabunt virtutem, si duræ & compactæ firmiorem. Et ob id ætas ad habitum; habitus ad virtutē reducitur; Nam in ętate puerili habitus est nimis laxus, ac mollis; Et ob id vires sunt debiles ratione solidorum; In decrepo re senili habitus est debilis, quia partes sunt nimis aridæ; & ob id uirtus in eis est debilis ratione solidorū, & omnium ferè. Sed quispiam ambiget, cur ętatem solam proposuit Hippocrates: nonne etiam alia habent vim coindicandi, ut temperatura, consuetudo, tempus anni, &c? Dicendum non fine maximo artificio Hippocratem proposuisse ętatem, quia cognouit in ętate senili, ac puerili vires esse debiles: Imò hoc habet ętas, ut ea sola possit prohibere sectionē venæ; Nam in ætate puerili, & senio extremo omnino prohibetur sectio uenæ. Alia uerò omnia ex se sola sumpta non indicant quid agendum; sed potius quantum agendum; Nam si debent indicare quid agendum simul iuncta esse debent; Et ob id primo ad Glauconem 14. & 11. meth. capite decimoquarto dicit, quòd tempus anni non sufficit ad prohibendam sectionem venæ; sed opus est, ut coniungatur cum cōstitutione aeris, ac regione, vtque omnia in unum concurrant. At secus de ętate: sola enim ipsa sufficiēs est ad prohibendam sectionem venæ; Et ob id Hippocrates 4. de ratione uictus 19. Aetatem potius quā reliqua proponere noluit, licet reliqua etiam conferrent. Et hæc de recta inuentione huius auxilij dixisse sit satis. Nunc uerò est opus manifestare, quomodo inuentum hoc auxilium, (idest sectio venæ,) quave ratione administrandum sit; vt nullum immineat periculum. Ad administrationem recti auxilij concurrunt illa quatuor materia sanguinea, Morbus, Vires, & Aetas, sed quomodo concurrunt hi scopi ad ad administrationem huius auxilij?

In præfocatione viri ueniæ sectio.

De Aetate.

Qua rōne ætas vim hēt coindicādi sectionē uenę.

Aetas ad habitū, habit' ad uirtutem refertur.

Dub.

Solutio. In ætate puerili, & extremo senio uena nō secanda.

Tempus anni ex se nō sufficiēs ad inhibendā sectionem, sed sola ętas.

De recta administratione sectionis uenæ.

Respōdet Galenus in lib. curatiuo per sang. miss. capite 9. quòd prout isti scopi concurrebant ad sectionem uenæ, ita fit, quòd sicuti maiorem habent vim isti scopi, sic maior debet fieri vacuatio sanguinis; Quoniam in maiori portione sanguinis, in ualētioribus viribus, uehementiori morbo, ac ętate magis florente, nulli dubium quòd maior copia sanguinis vacuari debet; Vnde si cōsideraverimus materiam, non est dubium, quòd in plethora exquisita magna copia sanguinis est uacuanda, & interdum usque ad syncopem; si erit plethora notha non in tanta copia, si cacochymia notha, adhuc in minori copia, & ideo Hippocrates in hoc Aphorismo proposuit plethoram exquisitissimam, ut summam etiam euacuationem sanguinis ostenderet. Quò ad morbum autem aduertas, ne error aliquis contingat, quòd per uehementiam morbi duo possumus intelligere; Primo uehementiam respectu morbi simpliciter; Secundò uehementiam non respectu morbi simpliciter, sed respectu talis morbi; Intelligo uehementiam simpliciter, quoties intelligo morbū vehementem non contrahendo ad hanc, vel illam morbi speciem, sed morbū simpliciter: Secundo intelligo morbum uehementem non simpliciter, sed inflammatorum. Magna verò differentia est inter hoc, vel illo modo sumatur; Nam per morbū vehementē simpliciter intelligo, ut uehementissimū dolorē; Et talis mō morbus acceptus indicat euacuationē vsq; ad animi defectū 1. Aphor. 23. 9. meth. cap. 3. & 4. lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 12. & alibi referente Gal. At si morbus erit inflammatorius, tunc hic quatenus inflāmatorius indicabit euacuationem, non usq; ad syncopē, sed usque ad mutationem sanguinis; Nam potest esse sanguinis mutatio absque quòd fit syncopes, & è contra potest fieri syncopes, antequàm incipiat mutari color. Euacuanius autem vsque ad mutationem coloris, quia nostrum propositum est euacuare sanguinem fluentem, & fluxum; Et propterea Hippocrates secundo de ratione uictus decimo diligentissime in pleuritide mittit sanguinem, usque ad mutationem; Et Galenus in com. aduertit, q euacuat sanguinem tùm fluxum, cùm fluentem; Et ideo practicantes sunt in errore; Nam non est expectanda mutatio coloris, quando sanguis est uniformis in toto corpore, sed bene quando est difformis, & alius sanguis est in locu inflammato, atque in alijs locis. Cum ergo morbus uehemens dupliciter sumatur, uel simpliciter, uel non simpliciter, hoc diligenter aduertens Hippocrates uoluit illud proponere in præsenti Aphorismo, & ideo dicit, quòd est ueniendum ad sectionem venæ, quoties imminet periculum, ait Galenus, uel repentinæ mortis, uel disruptionis vasorum; Nam ratione repentinæ mortis est morbus uehemens simpliciter, ratione disruptionis uasorum cum periculum sit, ne fiat pleuritis, uel angina, est morbus non simpliciter, sed inflammatorius, &cęt.

Et primū De QVANTITATE sanguinis mittēdi.

Vehemētia morbi simpliciter.

vehemēs morbus simpliciter.

Sāguinis mutatio, qn expectāda in venæ sectione.

vehemēs morbus non simpliciter.

LECTIO XXII.

POsteaquàm sermonem habuimus de inuentione lectionis venę: cępimus agere de recta administratione huius auxilij; Quæ recta administratio cū consisteret in scientia quātitatis sanguinis uacuādi, Quo tēpore, Quò, & per quā venā sanguis sit euacuandus. Primum nos cępimus agere de quantitate; & qm quātitas est duplex altera cōtinua, altera discreta: Primū aggressi sumus sermonem de Quātitate cōtinua; & diximus quātitatē sanguinis vacuādi sumi à materia peccante, magnitudine morbi, viribus, ętate, & reliquis, quę ad vires referuntur, ac

Quātitas duplex.

Quātitas sanguinis euacuādi à quibus sumatur.

ac quid materia, quidve morbus velit, declarauimus; In præsenti autem lectione de virtute, ac reliquis disseramus: Loquens Hippocrates in tertio Aphoris. de virtute dicebat, quòd eò usque ducere oportet, quousque fert natura illius cui vena secatur: ergo usque ad virium tolerantiam est mittendus sanguis; Nam interdum vires maiorem copiam sanguinis vacuandi sustinent, interdum non tantam; Vnde (ut adhuc virtutes descendamus,) si virtus fuerit debilis secundum quid, non est extra quinque, uel sex vncias uacuandum. Si autem virtus fuerit ualida secundum quid, tunc tolerabit maiorem copiam vacuationis, ut usque ad octo vncias, & decem, & interdum usque ad libram. Si uerò virtus fuerit valida simpliciter, idest secundum omnes suas partes; si alia consentiant, coindicabit missionem sanguinis usque ad sexdecim, & 18. uncias, usque ad mutationem etiam sanguinis tolerabit vacuationem, uel de bono in malum, uel de malo in bonum: imo tolerabit uacuationem usque ad animi defectum; nam si morbus hoc indicabit; Et vires istud coindicabunt: Vnde Hippocrates in hoc Aphorismo proponens vires absolutas, voluit admonere nos vacuationem esse faciendam usque ad animi defectum; Vnde errant dicentes Hippocratem hoc in loco nolle euacuationem usq; ad animi defectũ; nã cũ dicat extremas vacuationes non esse moliendas, quia periculosas: cum vacuatio usque ad animi defectum sit extrema, molienda igitur non est; At nos dicamus, quòd usque animi defectum vacuatio extrema non est; Nam ea dicitur extrema vacuatio, quæ ultra virium tolerantiam existit. Euacuatio autem usque ad animi defectum potest esse cum virium tolerantia, quod & Galenus libro curatiuo per sanguinis missio. decimosexto significauit, inquiens, In vehementissimis morbis est euacuandum sectione venæ usque ad animi defectum, viribus tamen, subdens, tolerantibus, Et ob id vires debent esse ualidæ absolutè, & propterea Galenus nono method. tertio & quarto usque ad animi defectum uacuat sanguinem in synochis; quia hæ febres non inuadunt, nisi vires absolutas habentes, & non corripiunt cacochymos. Aduertendum tamen esse monet nos Galenus in eodem curatiuo libro per sanguinis missio. cap. 9. & 9. meth. 10. non esse ita temerè & facilè in hanc tam abundantem emulsionẽ sanguinis prolabendum: periculosa enim est, cum nos non possimus ita exactè, ac minutatim cognoscere virium terminum; Et ideo mirum non est, si ab hac uacuatione nostri temporis medici prorsus abstinent; Nam & Auicenna cap. de phlebotomia monebat nos his verbis: Et diminuas in phlebotomia, quantum possibile est; quoniam potius infra modum, quá supra modũ uacuare debemus per phlebotomiam; Et ideò ne errorem aliquem committamus præcipit Gal. in lib. de cur. rat. per sang. miss. c. 21. vt sanguinem aliquando euacuando aspiciamus continuè ad mutationem in pulsu; nam cum debilitas aderit statim debemus sanguinẽ supprimere; & ideo ex eius præcepto, manũ pulsui semper detinere debemus: præsertim verò cum in maxima copia extrahimus sanguinem. Quò ad ætatem verò, sciendum, quòd quanto ætas magis ab extremis distabit, tanto uehementiorem, ac copiosiorem uacuationem indicabit; Et ob id non tanta copia coindicatur vacuationis ĩ primo senio, & in principio adolescentiæ, quàm in iuuentute, & vigore. Quantum ad reliqua, quæ ad vires reducuntur, sciatis, ꝙ nos per eas intelligimus omnes res præter naturam, secundum naturã, & non naturales: de quibus Gal. 1. ad Glauc. 14. verba facit; Vnde obiter habetis illius capitis expositionem: In summa tamen

Vires ꝗ coindicẽt sãguinis quantitatẽ, & quã titatẽ, & quã tuonẽ.

Error nõ nullorũ.

Extrema euacuatio quæ.

In synochis euacuãdum usque ad animi defectũ, sed nõ temere, ac facile.

Sanguis quatione euacuandus.

In sãguine euacuando mutatio in pulsu obseruãda.

Aetas quatione euacuationem coidiret.

per res præter naturã intelligimus symptomata, dolores intensos &c. cum Gal. citato loco. Hæc n. symptomata cum vires prosternãt, sunt in causa, ꝙ homines non possunt ferre multas, ac copiosas euacuationes, sed aduertatis, ꝙ Gal. oppositum videtur asserere 1. Aphor. 23. cum dicat nullum præstantius remedium esse in maximis doloribus, quàm vacuare usque ad animi defectum; iõ hic oppositũ dicit, ꝙ symptomata possunt detinere, ac minuere vacuationẽ tã ingentẽ. Breuiter respõdetur dolores, & alia symptomata dupliciter posse considerari: Primo penès eorũ vim; Secundò penès toleranttiã patientis: Penès vim symptomatũ, requirunt insignẽ vacuationẽ: hoc modo intelligebat 23. primi lib. Aphor. Gal. Penès tolerantiã verò patientis adhuc duob. modis cõsiderari possunt symptomata; altero modo, vt æger sit tã robustus, ac validus, ut ĩj maximè ferat dolores; nã quidã sunt adeo robusti, ut nihil ferè à uehementissimis dolorib. quò ad uires prosternantur; altero modo, ut æger ita se hẽat, ut ne minimos quidem dolores ferre possit, sed ab eis prosternatur. Si ergo aderit viriũ tolerantia poterit ea quantitas sanguinis uacuari, quã indicat symptoma, seu morbus; si non aderit virium tolerantia, non in ea quantitate erit uacuandus sanguis; & de hoc loquebatur Gal. 14. primi ad Glauc. Quod sit uerum patet, quia ibi Gal. loquitur de symptomatib. prosternẽtib. vires, & ideo dicit, ꝙ in distentione neruorũ non debemus multũ sanguinẽ mittere; quĩa vires non tolerabunt; Et quod de distentione dico idem: de dolore dicatur lædente vires infirmi; nam non possumus uacuare in tãta copia, quantam indicat dolor; si verò considerabimus res naturales, præcipuè considerabimus temperaturã, habitũ, consuetudinẽ, & artificium; Quantũ ad temperaturã dicebat Gal. ꝙ temperatura calida, & sicca nõ põt tantã uacuationẽ ferre, ut alia quæuis tẽperatura; sic etiã habitus rarus, mollis, ac laxus corporis nñ põt ita ualidã admittere uacuationẽ, ut densus, ac durus corporis habitus; Quò ad consuetudinẽ uerò, quia si quis assuetus fuerit sectioni uenæ, hic maximã uacuationẽ tolerabit: Nõ assuetus aũt, uel assuetus, sed difficile ferens illã sectionẽ, non tantam sustinebit vacuationẽ: Pariter de artificio, & uitæ industria; nam si quis balneator fuerit, uel aliquod tale aliud fecerit exercitiũ, in quo continuis sudorib. & uacuationib. exponeretur, hic non feret tãtam uacuationẽ, ut ille, qui otio, ac pigritia per quietẽ semper uiuere fuerit assuetus, ut monachi faciunt. Hæc ergo non sectionem venæ coindicant, sed potius quantitatem. Si verò res non naturales considerauerimus per eas intelligimus aerem, & sex res non naturales, vt Galenus 11. meth. & 1. ad Glauc. utrobique 14. propterea si aer uel calidior, uel frigidior fuerit non tanta est sanguinis copia uacuanda, quantam alia indicant, & coindicant. Vbi uerò aeris constitutio, & tempus anni temperata fuerint, dummodo alia consentiant, maxima erit copia uacuanda. Sic etiam si considerauerimus quædã alia, vt exempli causa si in tempore anni fuerit penuria, uel fuerimus in prælijs, ubi non habetur magna annona, tunc in minori copia uacuabimus, quàm alia ostenderint. Quòd si penuria non fuerit, alijs consentientibus in maxima copia uacuabimus. Hæc quò ad quantitatem: Sed an una, uel pluribus uicibus sanguis sit euacuãdus vnde sumemus? Dico hoc & à morbo, & à viribus desumi: A morbo; nam in morbo, (quantum ad præsens institutum attinet) considerari potest uehementia morbi, & tempus afflictionis morbi.

Quantum ad uehementiam attinet, si morbus vehementissimus fuerit unica uice uacuabimus, vt in febribus synochis, ut declarat Galenus lib. illo

Symptomata quæ copiosas euacuationes ꝗ

Contradictio appares in Galeno.

In distentione neruorũ nõ multum sãguinis mittẽdũ.

Res naturales, ꝗ plus, uel minus sanguinis euacuãdũ permittãt.

Res non naturales quã copiam educendã coindicent.

An unica, uel plurib. vicibus sanguis euacuandus sit sumatus.

cur. rat. per sanguinis missio. capite duodecimo; Sic etiam in febribus alijs vehementissimis. Si verò non fuerit tanta morbi vehementia partim vacuationem poterimus; Vnde in morbis diuturnis non semel, sed bis, ac etiam ter, & sæpius mittere sanguinem poterimus. Quò ad tempus afflictionis considerandum, an actu, vel potestate morbus affligat; si actu morbus affligat, vnica vice vacuabimus, vt Galenus lib. de curand. ratio. per sanguinis missio. allegato in febribus actu existentibus facit; Quòd si morbus non actu affligat, sed immineat, etiamsi acutissimus fuerit, partiti vacuationem poterimus. Et hoc figmentum non est, sed est Galeni, quasi ad literam sic dicentis in illo lib. curat. capite decimotertio. Quantum autem ad vires attinet dicendum est quòd quanto vires validiores fuerint, eò magis coindicant vacuationem vnica vice esse faciendam. Quò verò magis ab hoc robore recedent, eò magis indicabunt vacuationem partitam; Et ob id Galenus libro illo. curat. capite decimotertio considerans adolescentes post quartumdecimum annum non habere vires admodum firmas, quæ possint magnam vacuationem sanguinis admittere, dicebat, quòd non semel, sed bis est sanguis vacuandus, & sæpius. Idem de reliquis ad vires spectantibus dicendum. Quòd verò attinet ad tempus, quo secare venam oporteat, duo hic consideranda sunt; alterum qua die, reliquum qua hora diei sit vena aperienda; Et hæc cognoscere opus est per sua indicantia, & coindicantia.

In Morbis diuturnis sæpius sanguinem mitti.

Vires firmas non habenti non semel, sed bis, & sæpius sanguis uacuandus.

De TEMPORE secandæ venæ.

Quantum ad diem attinet, uel loquimur de die, in qua vnica vice est secanda vena: vel de die, in qua non semel, sed bis vena est aperienda. Si de die loquamur, in qua unica vice est vacuandum, ut hanc eligamus commodam, opus est respectum habere ad materiam peccantem, ad morbum, & ad vires. Quò ad materiam peccantem attinet considerare opus est, an sanguis euacuandus solus sit, vel potius cum sanguine adsit cruditas in ventriculo ex cibo introducta, vt nono method. quinto, & vndecimo method. decimoquarto monuit Galenus; Vnde si sanguis erit in corpore absque cruditate, quàmprimum est euacuandum; Si verò cum sanguine adsit cruditas in ventriculo: tunc duas considerationes habemus: vna est si consideraverimus, quòd sanguine uacuato post sectionem venæ attrahatur cruditas existens in ventriculo, & sic faciat maximas obstructiones: Altera est, si voluerimus attendere, periculum sit ne sanguis suffocet calorem natiuum, neve inculcetur in partem aliquam præcipitam. Sed hæc non habemus ex materia, sed potius ex morbo. Si ergo morbum consideraverimus, morbus non est prohibens sectionem venæ, quia prohibens est in causa, vt non fiat sectio, sed est differens sectionem venæ. Morbus enim bifariam considerari potest, vt indicat, quando agendum; Primo vt est, quid præter naturam, & vt sic, indicat, vt quàmprimum, & primà die agamus; Nam medici munus est non modo facilè, sed citò, & tutò morbum profligare.

Secundò penès maiorem, uel minorem vehementiam; Nam si vehementissimus fuerit, indicat quàmprimum agendum, & prima die, quamuis sit cruditas in ventriculo; nam magis potest vehementia, quàm cruditas. Et ad hoc respiciés Auicen. proposuit quędam perobscura verba in capite de phlebotomia, inquiés: In sectione venæ est quoddam tempus coactum, ac necessarium, in quo cogimur sanguinem vacuare, neque est aliqua res prohibens: vult dicere, quòd quoties morbus fuerit vehementissimus cogimur prima die vacuare, etiamsi in ventriculo cruditas aderit, quæ uim alioqui haberet remorandi sectionem venæ. Si verò morbus non fuerit ita vehemens, & aderit cruditas in ventriculo, magis poterit cruditas; Et proinde prius materiam præparare debemus; non quòd concoctionem sanguis exigat; sed vt materia illa cruda coquatur, & ideo ibidem dicebat Auicenna esse tempus liberum secandæ venæ, & vt Galenus nono method. quinto dicit, in quo possumus superfluitates illas cócoquere; Ideo in praxi cum vehementissimus morbus fuerit non est danda cassia, deinde secanda vena; sed quàmprimum debemus secare venam; Quia morbus non potest differre. Si verò non ita vehemens morbus fuerit, poterit sectio venæ differri. Quòd verò ad vires attinet ipsæ tripliciter possunt concurrere ad secandam venam.

Tempus coactum euacuâdi sanguinem.

In vehementissimis morbis, quàmprimù secanda vena.

Primo ut omnifariam consentiunt cum morbo;

Secundò quatenus partim consentiunt, partim differunt.

Tertio vt vndequaque dissident; Neque mirum vobis videri debet de hac distinctione; quia est Galeni: appello vires omnifariam consentientes cum validissimæ fuerint: partim consentientes, cum cadunt à tanto robore: vires omnifariam dissentientes, cum imbecilliores sunt. Primò vires validiores dicuntur consentire cum morbo uehementissimo; nam morbus vehementissimus indicat, ut prima die quàmprimum mittatur sanguis, vires validissimæ illud coindicant; si morbus etiam fuerit non ita vehemens vires etiam consentiunt, quia possunt perferre dilationem, siue uehementem, siue non. Vires verò non tam ualidæ sunt partim consentientes, partim dissentientes: consentientes quidem, nam si morbus est uehemens indicans, vt quàmprimum, prima die mittatur sanguis, & vires consentiunt, ut quàmprimum uena aperiatur: quia si vellimus differre, possent vires cadere in imbecillitatem. Si morbus fuerit non ita uehemens, vires istæ dissentiunt; nam ratione morbi possumus differre sectionem venæ; At non ratione virium, quia vires non possunt in hoc tempore non fieri debiles. Et ideo Galenus decimo method. secundo præcipit, vt ratione virium quàmprimum mittamus sanguinem, dicit enim quòd in febribus putridis ardentibus, ac uehementibus debemus primis diebus secare uenam, & dat causam; quoniam vires in dies imbecilliores fiunt, & tanto debiliores, ut non modo non coindicent, sed aliquando omnino prohibeant sectionem.

Vires quę uel admittant, vel impediãt illicò sãguinem euacuari.

In febribus putridis ardentib', ac uehemẽtibus primis diebus secanda vena.

Vires autem omnino dissentientes, (& hic aduertatis, quia Modernus fuit deceptus) quoties multam habuerint imbecillitatem uel ex se, uel ratione alicuius symptomatis, ut ratione imbecillitatis uentriculi, uel ratione doloris prosternentis vires, uel ratione morsus uentriculi, uel aliquo similium symptomatum, ut dicebat Galenus primo ad Glauconé 14. etiamsi morbi vehementia indicaret quàmprimum secandam esse uenam, tamen hoc faciendum non est, sed est differenda sectio venæ; Nam qui secare venam uoluerunt, (inquit Galenus) perdurante ventriculi imbecillitate, uel aliquo alio horum symptomatum uel in mortem, uel in maxima vitæ discrimina inciderunt; Vnde non dicatis, quòd hæc imbecillitas est prohibens sectionem venæ: quia non est prohibens, sed differens; Nam dicit ibi Galen. prius est prospiciendum uentriculo, ubi uerò roboratus uentriculus fuerit, ueniendum est ad sectionem uenæ; Quare non inhibet sectionem, sed retardat, & ideo etiam ubi haberis vigilias prosternentes vires, Primo somnum conciliare debetis; deinde ad uenæ sectionem accedere.

Error Moderni.

Quæ sectionẽ uenæ retardent.

LECTIO

LECTIO XXIIII.

ERAT nobis institutus sermo de tempore opportuno venæ secandæ, & diuisimus hunc sermonem in duas partes.

Primum locum instituimus de die, qua licet venam secare.

Secundum de hora. Quantum ad diem, duplex erat à nobis proposita tractatio: primum.n. videre opus nobis erat, qua die uena secanda sit vbi vna vice secari debet; Secundo vbi bis, uel ter secare voluerimus. De primo locuti sumus. superest modo, ut videamus de die, quando secanda est uena bis, ter, uel amplius. Dicimus autem illud sumi tùm à vehementia morbi, tum à viribus; Nam si fuerit occasio repetendi uacuationem, si morbus vehementissimus fuerit, etiam eadem die bis, & ter, secari vena potest; Quòd si non tanta vis morbi fuerit, diuersis temporibus est repetenda venæ sectio. Vires uerò ita concurrunt, quòd ualidiores permittere possunt iterationem eadem die: debiliores uon eadem die; sed diuersis.

Quando eadē die bis, aut ter uena secanda.

De HORA, ueuæ secandæ.

Quantum ad horam, qua secanda vena est, dico eam sumi, & à morbo, nec non à dispositione uentriculi, & aere ambiente. Quantum ad morbum attinet, in morbo consideratur vis morbi, uel motus morbi. Si vim morbi considerauerimus, in vehementissimo morbo qualibet hora secanda est venæ; non modo in die, sed in tenebris, & nocte. Et ideo Galenus lib. de cur. rat. per sang. miss. capite 12. & vigesimoprimo reprehendebat illos; qui non audebant secare, nisi à secunda diei hora, usq; ad quintam; & sextam; nam si uehementis (inquit) morb. fuerit quolibet hora est uena aperienda. Si non fuerit tanta uehementia, erit aperienda à secunda hora diei, vsque ad quartam, & quintam, vt optimè etiam præcipit in capite de phlebotomia Auicenna. Nam eo tempore cibus est concoctus in uentriculo, & æger est expergefactus.

Si motum morbi considerauerimus, uel morbus semper mouetur eodem modo, & uniformiter, uel diuersimode. Vniformiter, ut uel semper decrescendo, uel semper augendo, uel semper eundem tenorem seruando. In his enim casibus quàm primum, & qualibet hora secanda est vena: Nam vbi talis morbus fuerit, magna constat necessitas. Si verò morbus non fuerit uniformis, sed difformis, tunc uel erit continuus cum paroxysmis, uel erit interpollatus. Si continuus, cum hic non adsit quies; benè maior, uel minor exacerbatio, debemus sanguinem mittere hora minoris afflictionis. Si uerò per interualla morbus affligat, tunc tempore interualli secanda est uena, ut tamen hoc obseruetur, ut per quinque, uel saltē quatuor horas ante inuasionem aperiatur uena, & si possibile est per septem, & octo horas: Namque ratione sectionis uenæ accessiones anticipare solent. Quò ad dispositionem uentriculi obseruandum, quòd tunc est secanda vena, cum ventriculus vacuus fuerit, & ideo hora opportuna secandæ uenæ est hora ante prandium, uel ante cœnam.

Accessiones anticipare ratione sectionis uenæ.

Deinde consideremus ambientem; Nam aer, vel est temperatus, uel est excedens: si temperatus ratione eius debemus secare uenam per unam horam, uel ante prandium, uel ante cœnam; eitque (si aer temperatus est) faciendum, ut homines horis solitis prandeant, ac cœnent; nec sunt cogendi ægri, ut uel tardius, uel citius comedant. Si uerò ambiens fuerit excedens: uel excessus erit ad frigidum, vel ad calidum. Si ad frigidum est hora minus frigida eligenda secandæ venæ; Si ad calidum eligatur hora minus calida. Vnde in Aestate si comedere soleant decimaquarta, ut communiter fit, hora non est eligenda decimatertia, ut secetur uena; sed præcipiendum est, ut comedant hora decima, ut postea possimus commodè hora nona secare uenam; Et hæc de Quando agendum.

Quantum ad modū secandæ venę, capitur hic modus à materia peccante, à viribus, & à vires consequentibus. Per modum secandæ uenæ intelligo, an foramen magnum, uel paruum sit faciendum in sectione uenæ. A' materia quidem, quia refertur ad massam in uena existentem; Si massa biliosa fuerit, foramen sit acutum, ac tenue. Si pituitosa, uel melanconica, ut non multum materia recedat à natura sanguinis, tunc foramen est faciendum amplum, ut facilior possit uacuari sanguis; Quòd si materia humoralis fuerit sanguinea, cum non ea sit tenuitas bilis, nec ea crassities pituitæ, tunc foramen non nimis amplum, nec nimis acutum, sed mediocre fieri debet.

De MODO secādæ venę.

Quò ad materiā.

Quantum ad vires attinet, vires ualidiores ferunt amplius foramen: debiliores non ita amplum; nam ubi foramen fuerit amplum, maior fiet dissolutio spirituum, quàm possint tolerare vires imbecilles. Idem de consequentibus vires dicendum; Nam si fuerit ætas immediatè post decimumquartum annum, non poterit ferre foramen amplum. Sic de temperantia, quæ calida est, dicendum: uel de habitu non admodum denso: uel de aere calido: Quæ potius exiguum, quàm amplum foramen exigunt. Vt autem vires non cadant in sectione uenæ suadendum est, ut homines decumbant, ut Auicenna præcipit: Quia vbi sedentes vident sibi aperiri uenam, frequenter solent incidere in deliquium animi, in primo Aphorismorum uigesimotertio, Galenus est testatus: Hæc de modo secandæ uenæ.

Quò ad vires.

Quò ad vires cōsequētia.

Postremò considerare debemus locum, idest quam nam uenam debemus eligere pro sectione. Desumitur autem uena aperienda partim à materia, quæ euacuari debet, partim à morbo, ratione cuius secamus uenam, partim ab ipsamet uena.

De LOCO, seu vbi secanda uena.

Quantum ad materiā attinet: nos consideramus materiā penès eius naturā, copiā, & ultimo penès locū, in quo ipsa uiget. Naturā quidē materiæ intelligimus, quoties considerauerimus plethorā uel exquisitam, uel notham, uel cacochymiam notham. Si fuerit plethora exquisita ratione eius habemus, ut uacuatio fiat ab eodem latere, utque fiat per integrum diametrum. Si uerò notha plethora, uel cacochymia spuria fuerit, non semper ab eodem, sed ab opposito interdum uenam secare debemus; si non fit tanta diuersio; Declaro cum Gal. qui decimotertio metho. capite undecimo dicebat; Quòd quoties malum est in manu, uel brachio, debemus moliri diuersionem per crus; si in crure diuersio est facienda per brachium; Et secundo ad Glauconem secundo dicebat; Quòd in inflammatione genu, scarificanda est uena cubiti eiusdem lateris, & decimotertio method. quinto, manu laborante crus est scarificandum; Et postea subdit in eodem quinto capite; Quòd crure altero laborante, alterius cruris est scarificandum. Quare impossibile est hæc loca intelligere, nisi per ea, quæ nuper protuli. Dixi igitur, & iterum dico, q̄ quoties plethora exquisita fuerit, si malum est in parte inferiori, diuersio per partes superiores est facienda, & è contra; At si plethora notha, uel cacochymia notha fuerit, & malum erit in parte inferiori, non est secanda uena partiū superiorum, sed oppositi lateris inferioris.

Quò ad materiā.

Not.

Ratio autem huius sumitur ex optimo fundamento; Nam quoties medicus molitur euacuationē debet cauere, ne fiat talis vacuatio, quæ pertranseat per membrum aliquod principale materia peccante in quali. Et ob id dextro crure laborante brachium secabat, quia erat ibi materia in quanto tantum peccans, idest exquisita plethora: Quòd sic verum, patet, quia ibi Gal. loquebatur de habitu corporis quadrato tempore veris existente. Et ideo, cum materia in quanto tantum peccaret, licuit inferioribus partibus affectis secare venam superiorem; sed si materia fuerit in quali peccans non est facienda talis diuersio, quia periculum esset, ne cor læderetur per diuersionem materiæ.

Dub.

Sed dicet quis si in cacochymia notha crure laborante aliud crus est secandum; cur Galenus de eadem cacochymia loquens, manu laborante crus secat, & non alteram manum? Quia inquam Galenus omnia cognoscens, ac videns cognouit esse maximum periculum, ubi materia pertransit per membra principalia ascendens, non autem descendens: Et ideo non impedit, manu laborante, ut aperiatur vena inferior, quia est in descensu. Præterea etiam secta uena alterius lateris pertransiret cor. Quòd verò attinet ad copiam materiæ; sciendum quòd si materia non fuerit multa, sat est vnam venam vacuare; si materia fuerit multa, possumus aperire duas venas. Et proinde Paulus, Aetius, & omnes hac ratione moti in inflammatione vteri suppressis mensibus secant venas superiores primum, deinde venas inferiores. Nec hoc negasset Galenus, cum expresè decimotertio method. quinto, in simplici diuersione concedat posse vnam venam secari: ergo in toto corpore multa materia existente cùm in superioribus, tùm in inferioribus non negasset Galenus duas venas secari posse.

Solutio.

Considerantes postea locum, in quo materia viget, dicamus, quòd hic multum potest; nam si ratione aliorum vna uena indicatur, ratione aliorum aliam cogemur uenam secare; vt si sit febris putrida cum suppressione mensium, ratione febris indicatur missio sanguinis à vena basilica lateris dextri. At ratione mensium cogemur venam saphenam inferiorem aperire. Pariter existente febre putrida cum tumore lienis, ratione febris indicatur missio à vena basilica dextra; At ratione lienis cogimur à latere sinistro sanguinem ducere: similiter etiam in dolore capitis à sanguine pendente cum totius corporis plenitudine, ratione doloris capitis cephalicam aperire debemus; Sed quia materia in toto corpore viget, cogimur aperire communem uenam. Considerantes postea morbum: dicamus, quòd quamuis morbus multipliciter considerari possit, in præsenti tamen quò ad ista solum consideratur uel penès differentiam ab origine: uel à subiecto, quod morbo corripitur: uel penès differentiam à coniunctis. Ratione quidem originis, prout uel imminet, ut gignatur; uel ex toto genitus est, & factus: uel medio modo se habet, partim in fieri, partim in facto esse. Si morbus imminet, quamlibet venam potestis secare. Ideo Galenus in illo libro de curan. ratio. per sanguinem missio. dicit, Quòd si quis consueuerit singulis annis in morbum aliquem incidere, bonum est si ante inuasionem secetur uena hæc, uel illa. Bene uerum est, quòd si quis affligi solitus fuerit pleuritide lateris dextri, si ante inuasionem secetur uena alterius lateris, uel in inferioribus, uel in superioribus non fuerit præter rationem. Si verò morbus ex toto fuerit factus, euacuatio facienda est per locum læsum; uel quàm maxime proximum loco læso. Quia si fuerit vlcus vesicæ, ups non debetis uacuare totum corpus per vesicam, sed bene vesicam per uesicam, quæ est euacuatio à loco læso, uel à quàm maximè proximo loco læso. Et ideo Galenus secundo ad Glauconem secundo præcipit, quòd in angina debemus aperire uenam linguæ, & idem Paulus, & Aetius, ac etiam Galenus quarto de ratione victus in acu. & in libro curat. per sanguinem missio. At & cum Alexandro, qui in phrenitide venam frontis secat, quamuis quidem prius sint aperiendæ venæ remotiores, quæ totum corpus euacuant; Ex quo maxime errant illi, qui in febribus à saluatella primum mittunt sanguinem, deinde à venis cubiti; nam oppositum faciunt eius, quòd debet fieri, Namque medici præcipiunt, ut prius à vacuatione remotiori venarum, deinde magis proximarum debeamus sanguinem mittere; Et ob id mirum non est, si Galenus in libro illo cur. per sanguinis missio. hoc tendeat. Quod si morbus partim sit in fieri, partim in facto esse, vena medio modo se habens eligenda est, nec tam proxima, nec tàm remota.

Quò ad morbū.

In morbis singulis annis inuadentib. bonū esse ante inuasionem uenam secare.

In angina q uena aperienda.

In phrenitide q.

Dub.

Sed est ne secanda uena eiusdem lateris, uel diuersi, seu oppositi? Nam si hoc ignorabimus, remedium nullum erit, ut Galenus decimosexto capite eiusdem curatiui lib.

Solutio.

Dico quòd considerãdus est morbus ratione subiecti; Nam uel est morbus totius, uel partis: si totius, ut febris: tunc molienda est uacuatio à vena basilica, seu communi, uel etiam à iecoraria, quæ deriuatur à fonte sanguinis, ut totum corpus euacuetur, lateris inquam dextri, uel etiam sinistri. Sed si morbus partem aliquam determinatam obsederit: tunc semper est seruanda rectitudo, ut optimè Hippocrates dicit tertio Prorrhet. trigesimotertio, & Galenus passim in libro illo curat. Nolo autem hoc in loco declarare, an semper sit seruanda rectitudo fibrarum; quoniam in eo Aphorismo, qui dicit, Quo natura vergit, &c. declarabo non esse semper hanc rectitudinem seruandam; Aduertendum tamen est cum Galeno locis allegatis, quòd uel detinentur morbo renes, uel potius partes infra renes, uel partes supra renes. Si detinentur renes, cum potius inferiores partes sint, quàm superiores: potius inferiores venas secabimus. Si verò fuerint partes infra renes debemus aperire uenas inferiores; si supra renes, debemus secare uenas superiores.

In renib. atq; partibus supra, uel infra renes affectis, quæ venę aperiendæ.

Eo tamen seruato, quòd si afficiantur partes, quæ sunt uel circa iecur, uel lienem; uel uentriculum, uel thoracem: est aperienda uena iecoraria, uel lienaris. Si partes capitis laborant cephalica, est aperienda exterior uena cubiti; si uerò tùm caput, cùm iecur afficiatur, communis est aperienda, quæ respicit sùm caput, cùm iecur. Postea considerandus est morbus penès coniuncta. Nunc autem satis sit vnum exemplum afferre. Nam sit aliquis, qui habeat inflammationem in inguine, & aliquam intemperiem in hepate, tunc non est secanda uena superior; nam iecur hoc proprium habet, ut materiam transmittat ad inguina; quemadmodum cor ad axillas; Vnde si aperiatur uena cubiti, impediemus actionem naturæ, quæ est transmittere materiam deorsum ad inguina; Ideo uena inferior est aperienda, quia non impediemus naturam; Sed adiuuabimus; nam natura deorsum trahit, & nos etiam ad inferiora: præsertim uerò cum uolumus, ut materia ad suppurationem deueniat; interdum enim ad suppurationem deueniendum est, vt corpus expurgetur. Postremò sumitur venæ sectio ab ipsa etiam vena, vt Galenus locis allegatis, nempè ex situ, & apparentia ipsius venæ. si quis enim secare voluerit iecorariam, & hæc non apparebit, secanda media

Propriū iecoris & cordis.

Quò ad venam.

dia

dia est, q si hæc non appareat, Cephalica; & in summa secanda est illa vena, quæ magis in promptu existit. Ex his ergo habetur recta inuentio huius auxilij, quod dicitur sectio venæ, ac recta etiam ad ministratio eius, quæ consistit in Quantitate, Quo tempore, nempe Qua die, & qua hora: Quo modo; Et per Quam venam sanguis est educendus; & hæc de sectione venæ (& fortasse plusquam par est) dixisse sufficiat &c.

Vena interdū secanda quę magis in prōptu est.

LECTIO XXIV.

APHORISMVS QVARTVS.

Victus tenuis, atque exquisitus in morbis quidem lōgis semper: in acutis vero, in quibus non conuenit, periculosus. Et rursus qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis est; Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues sunt.

Victus tenuis, & exquisitus, &c. Expositores concordes sunt in introductione præsentis Aphorismi; atque inquiunt propositum Hippocratis esse de ratione victus differere; quam introductionem facilè accipere potuerunt ex Galeno in præsenti comm. dicit enim. Postquam Hippoc. locutus fuit de qualibet immodica repletione, i. de repletione quò ad vires in 2. Aphor. & de repletione quò ad vasa in 3. & locutus est de qualibet vacuatione, i. de vacuatione per pharmaciam in 2. Aphor. & de euacuatione per sectionē venæ, in tertio, Nunc aggreditur sermonem de ratione victus ægroti; idque non alia de causa, nisi, vt absolutam faceret tractationem de tribus medicis instrumentis, Pharmacia, Chyrurgia, ac Diæta. Huius autem Diętetici instrumenti tanta est dignitas, atque necessitas, vt si volueritis id cum alijs comparare, dubio procul alia instrumenta & dignitate, & necessitate superabit; sententia enim fuit Galeni in princip. de facultate alimentorum quòd nos possumus designato aliquo tempore viuere absque alijs auxilijs, non posse autem viuere absque victu. Aduertendum autem est, quòd veluti est summæ necessitatis, ita in eius administratione maximum impendit periculum, ac summa difficultas; vnde primo Epid. sectione tertia comm. 29. Galen. Tangens hoc periculum dicebat quòd nos non debemus temerè victus rationem adhibere: quoniam si id citra iudicium fecerimus, poterit æger ob rationē victus malam ex paruo morbo in mortem incidere. summa etiam est difficultas in hoc auxilio administrando, ac assequendo: quia vt optimè dicebat Gal. primo, de ratione victus 12. ex sententia Hippocratis non est medicus, q scit nominare ptissanam, & hoc, vel illud genus eduliorum: sed qui callet artem, vt hæc rectè administret; Quæ ars profectò ars magna est, & summa, ut optimè 11. meth. 15. dicebat Gal. inquiēs. Cū ars medica vniuersa magna sit, non leuis est ea pars, in qua de ratione victus sermo habetur; cū hoc itaq; auxilium tantæ sit necessitatis, ac utilitatis, & in eo tantum immineat periculum, tantaque difficultas, propterea Hippocratis est institutum in præsenti Aphorismo non modo agere de ratione victus: sed summa cum diligentia, ac admirando cum artificio: præsertim quia idem Hippocrates dixerit primo de ratione vict. 6. & si quoddam magnum victus sit; veteres tamen de eo nihil effatu dignum dixere; vnde non possum non mirari interpretes, qui sententias has perlegerunt, quomodo tam leuiter Hippocratis summum artificium in hoc Aphorismo pertranseunt. Quã de re ego quantum potero, conabor Hippocratis sententiam, ac artificium maximum enodare. Dico igitur Hippocratis institutum, ac scopum esse de ratione victus sermonem habere, & more Hippocratico, idest summo cum artificio. Quoniam verò omnis recta tractatio cuiuscunque instrumenti in duobus tota consistit; in inuentione eius; ac in recta ipsius administratione; ob id Hippocrates nullatenus diminutus hæc duo de ratione victus perficere uoluit. Primum autem de inuentione agere voluit, quoniam inuentio auxilij præcedit eius rectam administrationem, ut & in secundo Aphorismo de pharmacis; in tertio de phlebotomia fecit: sed neque sat hoc erat ad seruandum integrum Hippocratis artificium, nam nō modo debet agere Hippocrates de inuentione huius auxilij, sed dogmaticè etiam agere; & ob id proponere debet istius instrumenti inuentionem in virtute suorum indicantium, & coindicantium; & hoc ordine processit præcedenti Aphorismo; inuenit enim sectionem venæ in virtute indicantium, vt morbi vehementis, qui indicat sectionem uenæ; & in virtute coindicantium, vt virtutis validæ existentis in corpore athletico, quæ cōindicat ipsam. A paritin præsenti Aphorismo proponitur inuentio Diętetici auxilij dogmaticè in uirtute indicantium, & coindicantium. Quoniam autem ueritas est hæc Hippocratica, & maximè à communi usu remota, ob id operæ pretium duxi, id uobis manifestum reddere; vt autem id efficerem, quę dã alios reperire coactus sum, & ob id ne fiat confusio aliqua, utque distinctè procedam, tria absoluam. Primo enim explicabo, quid per hoc instrumentum, quod diæta, ac uictus ratio dicitur, intelligam. Secundo erit exponendum, qua arte talis diæta, ac uiuendi ratio acquiri possit in uirtute indicantium, & coindicantium. Tertium & postremum erit hæc ad propositum applicare: in quibus non est mirum si aliquantisper immorabor, nam non modo habebitis scopum præsentis Aphorismi ex his, quæ dicemus; sed absolutam huius Aphorismi expositionem: Imo habebitis in uirtute huius omnes Aphorismos explanatos, in quibus de uictus ratione agitur, qui ab hoc Aphor. vsque ad decimum nonum exclusiuè protrahuntur. Primum igitur quo ad diætam, per diætam medici intelligunt uiuendi rationem penès illas sex res non naturales, aerem, cibum & potum &c. Verū Hippocrates ex his sex præcipuam partem intelligit, nimirum eam partem, quæ cōsistit in cibis, & potionibus. Et propterea nos cum Hippocrate in præsenti Aphorismo per diætam intelligemus viuendi rationem penès cibaria, et potiones, quæ uel offeruntur, vel non offeruntur. Dico non offeruntur, quia Hippocrates per Victum, & Diætam etiam intelligit, (vt suo loco dicemus,) inediam puram, quæ est nihil penitus dare, i. cum nullo pacto offerimus cibaria, neque potiones. Hæc autem diæta sic accepta (& hoc aduertatis) non unico modo accipitur, sed pluribus; nam primo accipitur, ut tantum habet locum alimenti: secundo, ut tantum habet locum medicamenti: tertio, ut habet locū tum medicamenti, tum alimenti simul. sed hęc & declaranda,

Hipp. propositum.

Diętetici instrumēti dignitas, & necessitas.

Absq; victu nos non posse uiuere.

Difficultas, ac periculum in victus ratione.

Ars administrādę diætę non leuis medicinæ pars.

Carpuntur interpretes.

Tractatio cuiusq; instrumenti recta in duobus.

Inuētio auxilij rectā eius administrationē precedit.

Tria absoluēda.

Diæta quid.

Quotupliciter accipiatur diæta.

randa, ac confirmanda sunt verbis Galeni formalibus, cum debeant esse fundamenta, super quę postea omnia constituemus. Primo itaque sumitur diæta, ut solum habet rationem alimenti, & talis non est nisi

Cib. q. d.

cibus, neque omnis cibus, sed is, de quo Galen. in primo de facultate aliment. verba fecit; ubi dicit cibum esse, qui medio est temperamento, qui neque habet vim refrigerandi, nec calefaciendi, sed solam habet facultatem nutriendi, & augēdi substātiam caloris natiui: Quo fit, vt si calor naturalis augetur in ea portione, in qua absumitur, cibus dicitur mediocris, ac conseruans vires, vt caro pulli &c. Quòd si augetur calor in maiori portione, quàm deperditur, tunc est cibus plenus, & vires augens, vt caro caponis. Secūdo modo accipitur Diæta, prout habet rationem solius medicamenti, & talis, nisi inædia, nihil aliud est, per quam nihil damus: de qua Galenus 4. meth. 6. locutus fuit: vbi voluit corpus plethoricum inędia vacuari. Sed quispiam dicet cur si iæiuni medicamentum est non ponitur in genere pharmaci, sed in genere diætæ? colligitur resolutio ex Galeno, qui voluit inædiam vacuare: Sed per accidens, vnde talis diæta non est nisi priuatio cibi: & licet medicamenti rationem habeat, tamen quoniā (vt scitis) in eodē genere opposita collocantur, ideo si cibus ponitur in genere diætæ, & eius priuatio, quod est nihil dare, in genere diætæ reponitur. Neque aliquem esse existimo tàm rudem, qui inædiā in genere medicamentorum ponat. Tertiò diæta sumitur, prout habet rationem tùm alimenti, cùm medicamenti: atque est cibus medicamentalis nuncupatus, qui quidem cib. aliqua ex parte habet vim augendi substantiam caloris natiui, & sic se tenet ex parte alimenti. Quatenus verò non refertur ad substantiam caloris natiui vim habet non alimenti, sed medicamenti; & si tenet vim medicamenti, id est duobus modis, vel tenet vim medicamenti positiui, vel priuatiui: Priuatiui, veluti est victus tenuis, non dico integram inædiā: qui Victus tenuis habet rationem cibi, quia auget substantiam caloris natiui: quia tamen non tantum auget, quantū absumitur, hinc est, quòd habet vim minuendi uires, & euacuandi per accidens, non autē custodiendi; Et propterea uim habet medicamenti priuatiui, & de tali cibo loquutus est Galenus primo de ratione vict. 44. Quod caput est diligenter legēdum à vobis. Habet autem rationem medicamenti positiui, cum non per accidens, sed per se operatur; & tunc concurrit duobus modis, vel iuxta primas qualitates, vel iuxta secundas: per primas veluti cum dicimus cibum refrigerantem, & humectantem, ut lactuca &c. Et de hoc cibo Hippocrates locutus fuit in eo Aphorismo (victus humidus febricitātib. &c.) per secundas autem qualitates est, velut, cum dicimus cibum, qui habet vim adstringendi crassefaciēdi, attenuandi, abstergēdi &c. veluti ptissana, quę habet vim abstergendi &c. Et si exempla desideratis, recurrite ad Galenū primo ad Glauc. c. de cura tertianæ nothæ, & in lib. de attenuante vict. ratione, vbi aduertatis differentiam inter victum tenuem, & attenuantem, Nam victus tenuis est, qui vires diminuit: attenuans verò, qui attenuat humores crassos; Hic ergo habetis, quid intellectum sit per diętam.

Medio cris.

Plenus.

Inædia.

Dub.

Sol. Inędiam per accidens euacuare.

Cib. medicinalis.

Victus tenuis.

Victus attenuās.

Sed quomodo se habeant indicantia, & coindicantia ratione diętę, (vt omnia intelligatis,) declarare oportet quid intelligimus per indicantia, ac coindicantia, nam his cognitis, cognoscetis etiam non indicantia, prohibentia, & cōtraindicantia. Indicans ergo cum Galeno (nē noua dicere uideamur) nihil aliud est, nisi illud, ad quod immediate refertur suum indicatum, & propriá ratione. Coindicans vero est illud; ad quod indicatum non propria ratione, sed potius in ratione alterius refertur. Hæc à Galeno propositum est allegato cap. 44. primi de ratione vict. difficillimis verbis, quæ fortasse adeò sunt obscura, vt nemo huc vsque ausus fuerit, vel pauci veritatem declarare. Et ob id hanc ueritatem declarabo exemplo sumpto tùm à pharmaco, cùm a cibo. Nam pharmacum quidem est res indicata ratione morbi: coindicata ratione virium, & morbus est indicans pharmacum, vires sunt ipsum coindicantes; pharmacum quidem est indicatum, Nam illud est indicans, ad quod indicatum proxima ratione immediatè refertur. Modo pharmacum semouet morbum, ac immediatè refertus ad ipsum. Ad uires autem pharmacum refertur non immediatè, sed mediante morbo: quia pharmacum remouendo morbum est causa, vt vires conseruentur: quēadmodum morbus erat in causa, vt vires dissipentur; cum ergo pharmacum immediatè ad morbum referatur, mediatè ad vires: hinc est, quòd ratione morbi est indicatum, & morbus est indicans: ratione uirium est coindicatum, & vires sunt coindicantes. Declaro etiam in cibo. Cibus est res indicata ratione uirium, coindicata ratione morbi per fundamentum propositum; Nam illud est indicans, ad quod indicatū propria ratione, & immediatè refertur; cum ergo cibus immediatè referatur ad vires, quia cibus sumitur pro conseruatione virium, ut eodem 44. commento declarat Galenus, hinc est quòd cibus ratione virium est res indicata; si autem referatur ad morbum Cibus non est res indicata, sed coindicata: quia morbus ad cibum refertur mediantibus Viribus: quia cibus conseruando uires est in causa, ut uires conseruatæ expellant morbum. Habetis ergo quid sit indicans, & coindicans, indicatum, & coindicatum. Ex his facilè habere, potestis nonindicantia, prohibentia, & contraindicantia. Nam nonindicans erit, ut si E. C. coniunctus fuerit morbus duplex, materialis, & immaterialis. Materialis quidem euacuationem indicabit, immaterialis alterationem. Vnde materialis indicans euacuationem erit, nonindicans alterationem; sic immaterialis erit non indicans euacuationem. sed quid est prohibēs? Prohibēs est velut si ratione virium opus sit dare uictū plenū: morbus, & præcipuè acutus est prohibens. vnde rectè Galenus 44. illo cap. appellat morbum prohibentem cibum. Contraindicans vero dicitur, ut si E. C. coniunctus fuerit morbus calidus cū morbo frigido. Hi enim morbi sunt contraindicantes; quia indicationes contrarias habent. Quantum verò ad Vires attinet, sunt indicantes cibum, coindicantes pharmacum, & possunt etiam esse prohibentes, & cōtraindicantes, vt ad uerbum dicit Galenus 45. primi de ratione vict. E. C. In sectione venæ, si vires fuerint debiles, prohibebunt sectionem venæ: si uerò adhuc debiliores fuerint, ut non modo sectionem uenæ non admittant, imò potius repletionem requirant: etsi morbus sectionē iudicat, uires sunt contraindicantes. Quibus constitutis si accipiamus diætam, quæ ex parte tantum cibi se habet: hæc qualis nam potest esse alia, quàm uictus plenus, vel mediocris? Et hanc diuisionē proposuit Aristoteles secundo de generatione animalium cap. quarto, vbi dicit quod cibus vel est nutriens, vel augens: Nutriens est, qui præbet esse toti, & parti, & conseruat uires; sed sequenti lectione hæc absoluemus.

Indicans quid.

Coindicans.

Locus Gal. obscurus.

Pharmacum indicatum à morbo, coindicatum à uiribus.

Cib. indicatus a virib. coindicatus à morbo.

Non indicans.

Morbus materialis & immaterialis quid indicēt.

Prohibens.

Contraindicās.

Vires qua ratione se habeāt ad instrumenta medica.

Diæta ex parte tātū cibi.

LECTIO XXV.

PLura quidē pro introductione præsentis Aphorismi à nobis dicta sunt: sed ea nūc breuiter repetere cogimur; Nam hic Aphorismus primus est, in quo Hipp. de ratione vict. incipit agere,

& qua

& quæ hic proponuntur fundamenta erunt in tota hac materia. Diximus scopum Hippocratis in hoc Aphorismo esse proponere rationem victus, quod est tertium instrumentū medicum in virtute indicantium, ac coindicantium. Tria autem pro eius intentionis intelligentia facienda nobis proposuimus. Primo quid per diætam intelligendum sit. Secundo qua ratione indicantia, & coindicantia ad diætam se habeant. Tertio nostro proposito omnia applicantes declarare scopum Hipp. in hoc Aphorismo per suas causas. Quò ad primum cum Hippocrate per diętā intelligebamus viuendi rationem non penès sex res non naturales, sed penès cibum tantum, & potum: quatenus hæc vel offeruntur, vel non, vt inædia. Et diximus inædiam quamuis sit cibi, ac potus priuatio, ad genus tamen diętę reduci. Diætam vero hunc in modum acceptam diuidebamus: nam diximus vel posse habere rationem alimenti tantum, vel medicamenti tantum, vel simul vtriusque. Considerauimus diætam prius in ratione alimenti tantum: Quo ties (teste Galeno primo, de alim. facult. cap. primo) Est cibus, qui citra manifestam qualitatem vim possidet nutriendi, ita vt vel augeat vires, vel saltē conseruet. Et talem diætam non esse nisi cibum vel plenum, vel mediocrem diximus. In ratione vero medicamenti tantum huiusmodi diætam inædiam appellauimus, quæ est nihil penitus dare, & hanc habere vim medicamenti non quidem positiuè, sed priuatiuè asseruimus, cum non per se, vt pharmacum, sed per accidens euacuet. Collocabatur autem inædia sub genere diætæ quia priuatiua sub eodem genere cum positiuis collocantur, atqui hæc ut dixi cibi, ac potus priuatio est. Tertio ac postremo in ratione tū medicamēti, cùm etiam alimenti diætam expendentes duobus modis accepimus. Vno modo vt habet rationem vtriusque: priuatiuè, altero positiuè. Priuatiuè quidem habere rationem medicamenti diximus, quando victus tenuis existit, vel tenuis in extremo. Victus in ptissana colata, & non colata habet rationem alimenti, quatenus vim aliquam habet nutriendi, habet verò rationem medicamenti priuatiuè quatenus facit, quòd non in tanta copia fiat reparatio, in quanta fit dependitio; ex quo cum deperduntur vires, fit, quòd habeat rationē medicamēti priuatiuè: Quod & de victu tenuissimo dicendum, sed non de tenuissimo in extremo, in quo nihil damus; Non enim potest hic aliquo pacto habere rationem alimenti. Positiuè verò tùm alimenti, tùm medicamenti dupliciter rationem habere affirmauimus, vel scilicet per primas, vel per secundas qualitates: per primas quidem quando cibum medicamentosum assumimus, qui refrigerandi, vel calefaciendi vim habet, vel huiusmodi. Consequitur autē rationem cibi, quatenus nutrit, medicamenti verò positiui, quatenus habet vim refrigerandi &c. & de hoc locutus est Hipp. 16. Aphorismo huius primi lib. per secundas, vt victus attenuās, crassefaciens &c. Cum enim nutriat alimētum est, cum alteret medicamentum. Diximus secundo qua ratione se habeant indicantia, & coindicantia diætam, & præterea quæ singula hæc quoque sint cum Galeno primo de ratione vict. 44. Et omnia declarauimus sumpto exemplo à cibo, vbi dicebatur virtus esse cibum indicās, morbus coindicans, cibus res indicata, quæ immediatè ad vires refertur, mediatè ad morbum: Quia cib. immediatè dirigitur ad virium conseruationem, & vires conseruans, est in causa, vt vires validæ conseruatæ expugnēt morbum. De pharmaco oppositum attulimus: huius enim morbus dictus est indicans, coindicantes vires appellauimus. Pharmacum enim immediatè ad morbum, quia ipsum profliget, mediatè ad vires refertur, & morbo mediantè, quatenus ab eo, profligato morbo, vires seruētur. Vlterius quæ vocanda sint non indicantia, quæ prohibentia, & quæ demum contraindicantia ostendimus cum Galeno primo, de ratione vict. 45. & lib. curat. per venę sect. cap. 13. per non indicans intelligentes, quoties est aliquid, quod nō potest habere rationem coindicantis. vt si fuerit morbus cum materia sanguinea; hæc vtique vt peccans erit indicans sectionem venę, non indicans verò pharmacum. per prohibens verò id, quod, cùm ratione indicantis aliquid sit agēdum, prohibet ne illud agere possimus. Vt si vires validæ plenum victum indicent, morbus vero prohibeat. Per contraindicans postremo intelleximus id, quod non modo prohibet id, quod indicat indicans, sed cōtrarium eius indicat. Vt si morbus acutus tenuem victum indicet: Vires verò debiles non modo tenuem victum prohibent, sed contraindicant: quia indicant victum plenum tenui contrarium. quod etiam contingit in morbis contrarijs complicatis. Vt calidus & frigidus, contraria enim indicabunt. Quibus ita constitutis cōsiderabamus in fine præteritæ lect. Diętam quatenus alimenti tantum rationem habet. & hanc non esse nisi victum, vel mediocrem dicebamus, vel plenum: Et suum indicans non sunt nisi vires, vt testatur Gal. 1. de ratione vict. 44. 11. meth. 14. vbi dicit, quòd sola virtus indicat alimoniam, & solam alimoniam, & ratio huius ex Arist. colligitur 2. de partibus c. 3. ubi inquit quòd virtus non indicat nisi sui custodiam, quæ custodia non nisi ex sanguine habetur. At sanguis nisi ex alimonia acquiri minimè potest. Quare virtus sola solam indicabit alimoniam. Et hinc fit, quòd quanto uirtus fuerit ualidior, eò uictum pleniorem indicabit, cū magis absumat, & ob id robustissima seu robusta uirtus uictum plenum indicabit, quòd si nō ita robusta fuerit, cùm minus absumat, minorem copiam alimenti, hoc est uictum mediocrem, indicabit. Quare diętæ huius, quę rationem alimenti tantum habet, uires sunt indicantes, coindicans uerò non nisi morbus existere potest. dicebat enim Galenus 7. Aphor. 67 cibum esse morbi effectiuum. Vnde addebat primo de ratione uictus 44. quòd nisi alimonia officeret affectib. morbosis, sic possemus nutrire ægros, ut sanos: sed quia maximè officit, ideo morbosa affectio est cibi prohibitrix, & tunc cibus est dandus, cùm morbus permittit. Ex quibus colligimus morbum interdum coindicare cibum, interdum prohibere; sed id declarare oportet. Et primum quantùm ad uictum plenum attinet, dico, quòd hic uictus à nullo coindicatur morbo, sed ab omni morbo prohibetur. Quò uerò ad uictum mediocrem, huius est coindicans morb. chronicus, & ex decidentia acutus. At morbus acutus nō ex decidentia, & peracutus non modo plenum, sed mediocrem uictum prohibet. Si uerò diæta consideretur in medicamenti tantū ratione quid erit indicans, quiduè coindicans? Dico, (& hoc aduertatis, quia fortasse cogimur ab omnibus recedere, omnes enim uno ore dicunt, quòd ratio diætandi sumitur à uirib.) quòd si cōsideretur diæta sub ratione medicamenti tantum, priuatiuè tamē, quòd morbus est indicans, uires coindicantes. Confirmo ex Gal. in hoc commento, ubi dicit quòd uires non nisi sui custodiam indicant. imò & hoc idem habemus ex Arist. At diæta ex eius sententia in hoc commento, quę pura inædia est, uim insignem minuendi, ac dissipandi uires habet: quomodo ergo dicere possumus uires integram inædiam indicare. Nam ex sententia Galeni primo de ratione uict. indicans ex indicato iuuari debet, Quare cum uirtus id non indicet, erit ergo aliquid præter naturam, quod hoc indicabit, & non nisi morbus, & morbus non quilibet, sed tùm materialis, cuius ratione minuimus uictum, tùm acutissi-

mus

Priuatiua sub eodē genere cum positiuis collocantur.

Victū tenuissimū in extremo nullo pacto habere rationē alimenti.

Virtus sola, solam indicat alimoniam.

Sanguis non nisi alimonia acquiri potest.

Virtus quo ualidior, eo pleniorē indicat victū, & è contra.

Cibus morbi effectiuus.

Cib quādo dandus.

Victus plenus a nullo morbo.

Vict' mediocris à quo.

Diæta in ratione medicamenti tā tū, à quo. Error fere omnium.

Inædiam puram quid indicet.

mus, uel acutissimus in extremo. Huius enim ratione pura inedia indicatur. sed alij morbi, ut acuti, acuti ex decidentia, & chronici sunt non indicantes huius diætæ. Et ob id Galenus in commento dicit integram inediam conuenire, ubi morbus in quarta die terminabitur; sed uires, interdū huius diętæ sunt coindicantes, interdum contraindicantes. coindicantes sunt uires robustæ, & ideo Galenus in ægris loquendo dicebat, quò uires sunt robustiores, eò uictus tenuior est instituendus. Vires autē debiles sunt contraindicantes. Vnde unum Notate, ex quo multas repugnantias in authoritatibus tollere poteftis; Nam uel possumus considerare uires ut indicantes ratione cibi, uel ut coindicantes ratione nutritionis eius. Quoties uires indicant: quanto ualidiores sunt, tanto uictus plenior est exhibendus. Cum uerò concurrunt uires ut coindicantes, totum oppositum est: nam quò ualidiores, eò uictum magis tenuem denotant, quò minus ualidæ, eò uictum magis recedētem à tenui. Quòd si consideremus diętam in ratione alimenti, uel medicamenti simul; uel hoc est priuatiuè, & tunc si consideremus ratione alimenti, quia hic est uictus tenuis, & tenuissimus non tamen in extremo, quia habet aliquam uim nutriendi, dico quòd uires sunt indicantes ex fundamento proprio: quia solą uirtus solum indicat alimoniā, ut conseruetur quā possibile est; Ratione uerò medicamenti priuatiui, ut sic morbus est indicans, Vires non indicantes: unde morbus peracutus est indicans ratione uictus tenuissimi, uel in extremo ratione uictus tenuis erit acutus, sed citra decidentiam; morbus uerò acutus per decidentiam, & chronicus erit non indicans hunc uictum; Vnde ratione huius uictus quatenus minuit, morbus est indicās, Vires uerò interdū coindicantes, ut si ualidæ fuerint: quia si debiles contraindicantes sunt. Si uerò consideremus hanc diætam, ut habet uim medicamenti, & alimenti positiuè: ratione alimenti uirtus indicans, ratione medicamenti res præter naturam, ut morbus indicans; Et ideo 16. Aphor. Hippocrates dicebat febres indicare uictum humidum, & quod de primis, idem de secūdis intelligatur qualitatibus. Nam morbus à crassa pendens materia pharmacum attenuans, & à tenui crassefaciens requirit, ac indicat, Ex his quomodo uires, & morbus se habeant ratione diætæ satis cōstat &c.

Vires quò robustiores, eò uictus tenuior instituendus.

Not.

Dięta in ratiōne tū alimēti, tūm medicamēti simul dupliciter.

Victus tenuissimus & uictus tenuis à quibus morbis indictus.

LECTIO XXVI.

Ex his quæ supra diximus, non est difficile cognoscere scopum Hippoc. in præsenti Aphorismo. Nam dictum est scopum eius esse proponere uictum in uirtute suorum indicantium, & coindicantium; sed ut, qua ratione Hippocrates fecerit, intelligatis: sciendum quòd cùm diæta multis modis accipiatur, hic non de sanorum, sed ægrotorum loquitur uictu, ut Galenus in commento adnotauit; non enim instituit in hoc libro pertractare de arte tuendæ sanitatis, sed curatiua; Cumque uictus hic ægrorum debeat, ac possit considerari in relatione ad calorem natiuum, (ut suo loco audietis,) tùm ratione substantiæ eius, tùm qualitatis, Ideo de eo agens primum loquitur de ipso, ut ad substantiam caloris refertur, postea ut ad qualitatem, cū autē uictus, qui ad substantiam, refertur caloris, sit uel plenus, uel mediocris, uel tenuis; Hippocrates principaliter sermonem habere uult de uictu minuente substantiā caloris natiui; Et ratio est, quia hic est uictus præcipuè morbis conueniens, Ac de eo agens non modo de eo agit, ut refertur ad substantiam caloris, sed ut est quoddam instrumentum medicum, quod refertur ad corporis repletionem amouendam. Nam

Hipp. in præsenti Aphor. loqui de uictu ægrotorū.

Victus diuisio.

Victus precipuè morbis conueniens.

de repletionis remotione quæ pharmaco fit in secundo Aphorismo locutus fuit; de eius remotione, quæ fit sectione uenæ in tertio; At in hoc quarto, de uacuatione, quæ per diætam fit loqui uult. Et cum hic uictus tùm tenuis, tùm tenuissimus esse possit: primum de tenui uictu loquitur: Quia postea in sexto & 7. Aphor. de tenuissimo uerba faciet. Et ratio est, quia non uoluit immediatè à cibo ad uictum tenuissimum, in quo nihil damus, descendere, sed gradatim primo de tenui, postea de tenuissimo uoluit loqui; Proponit itaque uictum tenuem in uirtute suorum indicantium, & coindicantium; Idque maxima cum arte, quæ requirit, ut cum difficultate res breuiter explicentur; loquitur enim de indicantib. uictum tenuem Hippocrates: quia uictum tenuem proponens non indicantia ipsum proposuit. Nam ubi quis cognouerit non indicantia uictum tenuē, facilè quæ ipsum indicant, cognoscet. Pariter uolens proponere coindicantia Hippocrates proposuit contraindicantia; nam ex his quispiam facilè colliget coindicantia, sed ne uideantur hæc esse figmenta uolo, ut uerbis proprijs omnia hæc Hippocrates manifestet in hoc Aphorismo. dicit namque. *Victus tenuis, & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis uero, in quibus non conuenit periculosus.* Non est dubiū Hippocratem proponere uictum tenuem, & exquisitum. sed hunc uictum tenuem, & exquisitum ita proponit, ut semper sit periculosus in morbis chronicis; si ergo periculosus semper in eis est, igitur morbi chronici sunt non indicantes uictum tenuem. Dicit postea esse etiam periculosum in acutis, in quibus non conuenit, idest quòd in his hic uictus non indicatur. Et sunt peracuti morbi: hi enim non tenuem uictum, & exquisitum, sed tenuissimum indicāt. Sūt etiam morbi acuti ex decidentia, nam hi tenuem uictum non indicant, sed potius mediocrem. Ex his ergo habetur indicans uictum tenuem, & exquisitum; Nam si morbi chronici acuti ex decidentia, & peracuti sunt non indicantes hunc uictum: Quare sequitur, ut indicantes illum sint acuti morbi citra decidentiā; Cum uerò postea subdit. *Et rursus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis est*; Hæc uerba, ut dicemus, nihil aliud sunt, nec possunt indicare, nisi uictum tenuem non esse offerendum, quoties id sit ultra uirium tolerantiam; nam cum uires ita fuerint debiles, ut non possint tolerare hunc uictum, is eis non est offerendus; ergo sequitur, quòd cum uires ualidæ fuerint, erunt coindicantes hunc uictum tenuem. Quantum uerò ad diuisionem pertinet, poterit Aphorismus hic censeri unicus, quamuis particula illa. *Rursus*, ad se, quæ non alterum Aphorismū, sed potius sermonem de altera re factum indicat, & manifestat. Quòd si sic, tunc idem iudicium esset de superiori Aphorismo, (ut ibi notauit Galenus.) Hic autem Aphorismus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quoniam habet rationem sententiam, & postpositam, & ratio ibi incipit. *Nam & repletiones &c.* Aphorismus, seu sententia diuiditur in duas partes, quatenus in prima ponit uictum tenuem in uirtute indicantiam, in secunda uirtute coindicantium. Secunda ibi. *Et rursus.* Veniamus ad expositionem, & pro intellectione primæ partis, cū sermo fiat de uictu & morbo, oportet circa hæc distinguere; & quātum ad cibum attinet, dico, dubium non esse ex sententia Galeni primo de facult. alim. cap. primo, & in lib. de succ. bon. & uit. & alibi sępius. cibum posse bifariam considerari, uel absolutè, uel in respectu. Absolutè quidem, uel ex parte substantiæ, uel quantitatis, uel qualitatis, uel ordinis, uel modi præparandi, secundum quos modos nos in præsentia cibum considerare nolumus. Nam omnes interpretes prolixi ualdè, & ualdè faciles circa hanc materiam sunt,

Hippoc. primū loqui de uictu tenui postea de tenuissimo.

Morbi chronici, nō īdicātes uictū tenuem.

Morbi peracuti, & acuti ex decidentia quem uictū indicent.

Aph. Diuisio.

Cibū posse bifariam considerari.

quam-

quamuis Galenus quia considerauit cibum, vt Hippocrates etiam considerat, vt optimus omnium interpres ne verbum quidem vllum de cibo hoc modo sumpto voluit habere. Alio modo consideratur cibus in respectu ad calorem, & hoc dupliciter vel in respectu ad substantiam caloris, vel ad qualitatẽ. Hic consideramus cibum in respectu ad substantiam caloris: quia in respectu ad qualitatem in 16. Aphor. Hic verò victus ad substantiam caloris relatus, vel est in maiori quantitate, & substantiam auget, quæ deperditur; & dicitur victus plenus, vt caro caponum, vitulina, &c. vel etiam edulia non ita nutrientia, sed in multa copia sumpta, vt oua, pisces, alica, &c. vel in eadem portione reficit, in qua cõsumitur, & est victus mediocris, vt oua, pisces, alica, in mediocri quantitate: Quia in multa plenum faciunt victũ. Tertio est victus, qui potius habet vim minuendi vires; Et notate, quoniam in commento Gal. dicit victum non in superficie intelligendum; dicit enim victum tenuem esse illum, qui aufert vires, & terminum eius esse virium ablationem. Quod si sic intelligeretur tenuis victus esset mors, quia mors est ablatio virium, sed sic intelligatur, quòd tenuis victus est ablatio virium, idest validarum: est enim in causa, vt vires, quæ prius validæ erant, ab illo eadem robore, sed multiplex est victus hic minuens vires; & quadruplex à Galeno, & aliis omnibus proponitur; Vel enim aliquid addit, vel nihil addit: si addit aliquid, tũc vel parum distat à mediocri, & est victus tenuis simpliciter, vt ptissana integra, hordeumque in moderata copia; nã in multa est victus mediocris; Quòd si adhuc magis recedat à victu mediocri, non erit amplius tenuis victus simpliciter, sed tenuis exquisitus, vt est ptissana colata in moderata copia, vel ptissana integra in modica copia. Quòd si magis etiam recedat, erit victus tenuissimus, non tamen in extremo, vt est mulsa, in qua horsio ratione mellis contequitur aliquod alimentum. Postremò est victus nihil addens, & est victus tenuissimus in extremo, seu extremè tenuissimus, quando, vel nihil exhibemus, vel si aliquid exhibemus, id non vertitur in substantiam nutrit: Et q̃uis aliqui fuere viri doctissimi, qui dixerũt hanc inædiam probatam fuisse temporibus Hippocratis, his verò nostris temporibus minimè ob consuetudinem; Ego dico, ꝙ potest probari, & est in vsu, ut suo loco dicemus. Est autem vel nihil penitus darè, vel aliquid, quod non tã minuit, ut uel oxymel, vel aqua præcipuè, quę non nutrit, sed potest aliquid efficere, vt colligitur ex Gal. 3. de ratione vic. 40. Et licet alibi dicat aquam non nutrire, imò nec humectare intelligendum, quòd aqua non humectat partes remotiores, habet tamen vim humectandi partes proximas, ve uentriculum. Et ob id illi diutius uiuunt, qui aquam acceperunt, quam qui nihil, licet non nutriat aqua; & hæc quò ad victum. Quantum autem ad morbum, non expectetis longiorem diuisionem, quia vt de victu quantum sufficere potui ad propositum locutus sui, sic & de morbo faciã. Et cũ Hippocrates acuti, & Chronici meminerit morbi, & nos etiam de his differemus, Et prius antequam, diuisio acuti morbi ponatur, eius est natura afferenda, in qua rectè aduertatis: nam cogimur esse discordes à doctissimo Alimaro. Dicimus ergo nos cum Gal. 2. de diebus decret. cap. 12. & 3. eorundem cap. vlt. & alibi, quòd ad constituendam acuti morbi essentiam, necessariò tres conditiones requiruntur. Altera à tempore sumitur: secunda à motu. Tertia à natura: vnde Galenus allegatis locis proponit sententiam Archigenis, & laudat, quòd acutum morbum non modo circa tempus, sed circa motum & naturam spectari dicit. Et cum eum laudet, quòd hęc etiam fuerit eius sententia, credendum est. Sed quid per hoc Archigenes intellexerit, declarat Gal. & inquit, quòd prima conditio est, si morbus aget in naturam breui temporis spatio. Secunda est si non modo breui tempore aget, sed cum impetu, & celeri motu; Et ob id ephemeræ febres licet breui tempore agant, quia tamen non agunt cum impetu, ideo non sunt in genere acutorum reponendæ. Tertia conditio est, vt suapte natura morbus sit periculosus, sed Alimarus se cõtradicit, & in hoc solo discordia consistit, uolens probare, quòd tertiana intermittẽs exquisita sit morbus acutus, & inquit, quòd hæc tertia conditio non est necessaria ad essentiam morbi acuti (periculum scilicet) sed sufficiunt duæ primæ; idq; probauit triplici authoritate Galeni, imo Hippocratis; Nam Galenus, & Hipp. 3. prognost. cap. 2. asserunt febres esse aliquas continuas, quæ in quarta, & citra quartam desinunt, quæ tamen periculo vacant: modo febres hæ sunt acutæ, & peracutæ: ergo periculum non est necessaria conditio, 2. Galen. 1 de crisibus cap. 16. asserit aliquas esse acutas febres, in quibus nullum periculi signum adsit. Tertia authoritas primo de die. decr. vlt. dicit febres quasdam esse acutas sine signo periculi. At quoniã omne nostrum studium in veritate indaganda consistit, & non debemus sic simpliciter authoritatibus credere; Ideo ego coactus sum ab huius Viri opinione recedere. Consideraui enim hoc præter rationem esse, vt detur febris aliqua, quæ non modo sit continua, sed peracuta, quæ in quartã; & citra quartam terminatur, quæ non sit periculosa, & præcipuę cum expressa sit sententia Hipp. 4. Aphor. 43. dicentis; febres quęcũque non intermittentes tertia die fortiores fiunt, periculosæ sunt; quomodo ergo si periculosæ sunt, potuit in prognosticis dixisse non esse periculosas, nam si sunt periculosę febres, quę excitantur ex putrefactione in uenis minoribus, & remotis, de quibus 4. Aphor. 73. nonne multo magis periculosę sunt illæ, quæ ex putrefactione in uenis maioribus excitãtur? Pro intellectione itaque illarũ authoritatum, quę ueræ sunt, non tamen ita extrinsecus intelligẽdę, sciendum, quòd possumus nos morbum tutum considerantes bifariam illum considerare. Primo modo cõsideratur morbus tutus in respectu ad morbum tũ periculosum, tùm lethalem: secundo modo in respectu ad morbum lethalem tantum, si consideremus tutum morbũ in relatione ad periculosum, & lethalem, et sic non potest talis morbus esse de genere acutorum, quia distinguitur talis morbus contra periculosum, & lethalem; & ut sic est tertiana exquisita intermittens, quę febris tuta est, cum nec periculosa, nec lethalis sit. si uerò consideremus morbum tutum, prout contra lethalem tantum distinguitur, ne sic dicas, quòd morbi acuti sunt tuti, & periculosi tuti, prout distinguuntur contra lethales; sunt autẽ periculosi, quia periculo non uacent, vt sunt febres cõtinentes, quæ suapte natura cum periculosæ sint, uel habent signa certæ salutis, uel mortis. Si certę salutis, quamuis de genere periculosarum sint, tamen dicuntur securę, prout distinguuntur ab his febrib. quæ lethales, & periculosę simul sunt; & hoc uoluit Galenus, & Hippocrates in allegatis authoritatibus: quia uerum est, quòd sunt febres desinentes in quartã peracutæ, quę tamen securę sunt. non quia non sint de genere periculosarum, sed in respectu ad febres lethales, & mortales; & ideo ex his facilè est uidere, quòd tertiana morbus acutus non sit, loquor de tertiana pura intermittente. Morbus itaq; agens in naturam uel agit longo, uel breui tempore. Si lõgo, chronicus est, qui non modo per hebdomadas, sed per menses, & annos perdurat. Si breui agit tempore; uel est cum impetu, uel citra impetum, si impetu uacat, est morbus simpliciter breuis, ut Ephe-
mera

Cib. quõ hic consideretur.

Victus plenus.

Mediocris.

Minuẽs.

Victus tenuis vires auferens.

Victus minuens quadruplex.

Tenuis simpliciter.

Tenuis exquisitus.

Tenuissimus.

Tenuissimus extremę.

Quõ intelligatur aqua nõ nutrire, & nec humectare.

Tres conditiones ad acutũ morbum constituendam.

Ephemeræ febres cur in genere acutorũ non reponantur.

Alimarus reprobatur.

Febres periculosæ quæ.

Morb. tutus dupliciter.

Morborum diuisio à tempore.

mera febris. si verò agit breui tempore cum impetu, vel agit cũ periculo, vel citra periculum: si citra periculum, est morbus, qui non est acutus, quia ei deest vna conditio, sed est morbus similis acutis, quia habet duas conditiones, mouetur enim breui tempore cum impetu, vt tertiana febris iam dicta: Nam hęc breui tempore mouetur, ad summum enim septem periodis, quę 14. dies sunt, terminatur; pręterea cum impetu mouetur, nam habet sitim ingenté, vomitum bilis, & rigorem insignem. Non oportet auté vos admirari, cur ille vir fuerit intricatus, quia causa erroris eius fuit, quia Galenus interdum tertianam inter acutos morbos numerat, interdum minimè, nam dicebat primo de die. decr. cap. vlt. φ duplex est morborum acutorum genus, nam alij sunt morbi acuti, qui ad insebricitationem non desinũt, alij qui ad eam terminantur; Et propterea non est dubium quòd tertiana est de genere illorum acutorum, in quibus morbus ad infebricitationem terminatur, & potest dici acuta, quia duas conditiones habet, deest tertia, quę est periculum, Et primo etiam Epid. lectione tertia commen. 3. vbi Hippocartes dicebat morbos acutos esse eos, qui continuè affligunt, dixit Galenus quòd per cõtinentes febres non modo continuas verè intellexit Hipp. sed continuas proportionales &c.

Causa erroris Alumnaei.

Acutorũ duplex genus. E quo genere tertiana exquisita intermittens.

Contrariẽ textib. apud Hippoc.

LECTIO XXVII.

PRo recta huius Aphorismi intelligentia decreuimus aliqua dicere tùm circa victum, tùm circa morbum; & de victu iam locuti sumus; postea cępimus de morbo verba facere adhoc, vt quid chronicus morbus, quiduè acutus sit dignosceretis; idque ea ex ratione sumi diximus, quatenus morbi vel longo agunt tempore, & sunt chronici: Vel breuis, & hi qui breui agũt tempore, vel citra impetum agunt, vt ephemerę sunt, vel cum impetu; Et si cum impetu talis morbus, vel est cum periculo, vel sine: si sine periculo non est morbus acutus, sed proximè ad acutum accedens, vt est tertiana febris exquisita intermittens. Si verò fuerit morbus agens in naturam breui tempore cum periculo, ac cum impetu, talis est acutus morbus; Et tunc distinguere oportet. Nã vel talis actio est assidua, vel non assidua: si non assidua, erit morbus acutus ex prolapsu, seu ex decidentia, si autem fuerit assidua, erit morbus acutus citra decidentiam. Atque hic acutus morbus adhuc subdistinguitur sumpta diuisione à tempore, impetu, & periculo. Ab impetu quidem, quatenus impetus vel est ratione totius morbi, vel ratione partis morbi, vt epilepsia, quę est morbus acutus, & chronicus, acutus ratione tantum accessionis: nam in accessionę sunt conditiones necessariò morbo acuto requisitę: Idem de apoplexia. A' periculo autem, quoniam periculum consideratur ratione materiæ morbosæ agentis in naturam, quæ materia vel in ambitu venarũ, vel in aliquã principe parte residet; si in ambitu venarum necessariò est febris continens, vt optimè declarat Hippocrates primo Epid. sect. 3. particula tertia, & primo de ratione victus octauo. Si verò materia occupet partem aliquam Principem, tunc potest esse morbus acutus sine febre, vt apoplexia. Et hoc 2. Aphor. 19. dicit Gal. inquiens, φ vbi pars principalis aliqua morbo corripitur, potest morbus ille acutus absque febre esse. A' tempore verò differentię sumuntur, quatenus hic morbus acutus breui tempore agens, vel agit maxima cum breuitate, vel non tanta cum breuitate; Nam si in maximè breui agit tempore peracutus est morbus: si non in tam breui, acutus. Sed hi subdiuiduntur; Nam quantum

Morborũ diuisio.

Ab actione, seu à motu, & à natura.

Epilepsia equo morb. genere, sic & Apoplexia.

Acutorũ diuisio à tẽpore.

ad morbum acutum, hic morbus vel fit in breui tẽpore, vel non in tam breui: si in breuiori exactè acutus morbus est, qui in quatuordecim diebus terminatur, & est exquisitè acutus; si non in tam breui est morbus, qui non exquisitè acutus, sed acutus simpliciter dicitur, & hic protrahitur vsque ad vigesimam diem; Et ex hoc colligatis errare Alumnarum, qui dixit tertianam intermittentem putam esse morbum acutum, sed non exactè acutum; At ex sententia Galeni non exactè acutus est, qui ad vigesimam terminatur, exactè qui ad decimumquartum. Vnde ratione temporis cum tertiana hęc septem periodis, idest quattodecimo die ad summũ terminetur, erit dicenda morbus exquisitè acutus; nam in hoc deceptus fuit, tenens periculum non esse necessariam conditionem morbi acuti, cùm maximè tamen necessaria sit. Quãtum ad peracutum etiam subdiuiditur; nam vel fit in breuissimo tempore, vel non in ita breui: si in breuissimo exactè peracutus dicitur, & non transit diem quartam: si non in tam breui, est peracutus morbus, sed non exactè, & hic vsque ad septimum diem protrahitur. Quibus ita constitutis. Nunc ad expositionem accedendum, Dicit Hippocrates. *Victus tenuis, & exquisitus &c.* per quæ verba excludit victum tenuissimum, siue tenuissimum simpliciter, siue tenuissimum in extremo. nam de victu simpliciter tenui, & exquisitè tenui verba facit. Et propterea intelligit de ptissana integra ratione uictus tenuis simpliciter, de ptissana colata ratione tenuis exquisiti. subdit postea Hippocrates quid ex hoc victu tenui simpliciter, & exquisitè tenui habeat. *In morbis quidem longis semper est periculosus &c.* & Gal. in cõmméto hoc declarat inquiens, quòd in morbis chronicis nullo pacto tenui vti possumus victu: quia in talibus morbis si non intendimus augere Vires, saltem eas conseruare possumus; at id uictu tenui simpliciter, uel tenui exquisitè fieri nequit; Et ideo hic uictus tenuis simpliciter, & tenuis exquisitè est periculosus in morbis chronicis. Et propterea morbi chronici sunt non indicantes tenuem simpliciter, & tenuem exquisitum uictum. Adiungit deinde. *In acutis verò, in quibus non conuenit etiam periculosus &c.* sed quid per acutos, in quibus non conuenit intelligit? Aliqui aiunt ita dixisse Hippocratem ob vires; nam uictus tenuis periculosus est in eis morbis acutis, in quibus Vires sunt debiles. sed hęc expositio erronea est, ac de diametro aduersatur Gal. in commento. Nam uoluit Gal. in commento, & optimè, quòd quoties in acutis morbis uictus non conuenit tenuis, exhibeatur tenuissimus; non ergo propter uires hoc dicit: nam si periculosus est tenuis ob uires, non ad tenuissimum confugiédũ est, sed ad mediocrem uictum. Alij per acutos, in quibus non conuenit, acutos intellexerunt ex decidentia: Possibile quidem est, ut hos intelligat: quia in his tenuis non conuenit uictus: sed cum ad quadragesimam, & interdum usque ad sexagesimam diem extendantur, ut chronici, uictu mediocri indigent. sed neque sufficit hæc expositio, & eodem pacto Galeno aduersatur: quia dicit non mediocrem, sed tenuissimum uictum conuenire. Ideo potius dicendum est, φ acutos ex decidentia sub chronicis intellexerit Hippocrates; peracutos autem, in quibus non conuenit, ut optimè exposuit Gal. intelligere debemus peracutos: ut sit sensus, Victus tenuis simpliciter & exquisitè tenuis periculosus est in acutis, in quibus non conuenit, idest in peracutis. nam in peracutis non debemus dare tenuem uictum, sed uel tenuissimum simpliciter, uel tenuissimum in extremo; Et ob id dicit Gal. in commento, quòd quoties morbus non progreditur quartam, debemus contenti esse integra inędia: at si transcendit, nullam debemus exhibere; Et

ideo

Alumnarũ error.

Tertiana ióne tẽporis morb. acutus exquisitè.

Expositio Aph.

Victus tenuis, & exquisitè cur in chronicis periculosus.

Quid p acutos intelligat Hipp.

Error nõ nullorũ.

Propria determinatio.

Victus tenuis exquisitè ĩ quibus morbis periculosus.

ideo si e intelligatur Hippocrates, victus tenuis est periculosus in chronicis, acutis ex decidentia, & acutis, in quib. non conuenit, i. peracutis. sed maxima in surgit difficultas, & repugnantia in dictis Galeni; nam ait in principio commenti exponendo, cur dicit in acutis, in quib. non conuenit, inquit ipse hoc esse dictum ob peracutos, in fine verò commenti exponens eam particulam, (in quibus nõ cõuenit,) dicit, hæc non esse dicta ob peracutos morbos: quia de his infra in 7. loquitur, vbi verba faciet de victu tenuissimo, & morbis per acutis. Græcizantes dicunt affirmatiuè legendum esse locum Gal. quãdo inquit. *Hæc non sunt dicta ob morbos peracutos*. Legendum est. *Hæc sunt dicta ob morbos peracutos*. Sed si veritati magis, quàm Grammaticis credendum est: ego existimo pro veritate esse impossibile textũ affirmatiuè legi. Nam Gal. ita dicit. *Hac ob peracutos dicta non sunt, nam de his mox inquiet*. Quomodo ergo aduersatiua illa se potest tenere ex parte affirmationis? Quare linquenda est ut iacet litera, Dico ergo esse impossibile soluere hanc contradictionem sine indicantibus, & coindicantib. quæ à principio posui; & ob id dico, peracutos morbos duob. modis considerari posse, vel vt non indicantes victum tenuem simpliciter, vel tenuem exquisitum; vel vt sunt indicantes victum tenuissimum, & tenuissimum in extremo. Si cõsideremus morbos peracutos, vt non indicantes, nemini dubium est, q quãdo dicit victus tenuis periculosus est in acutis, in quibus non conuenit, intellexit peracutos, & hos non indicantes; nam proposuit nonindicantia, ut habeatis indicantia. Si verò consideremus morbos peracutos, vt indicantes, hæc non sunt dicta ob morbos peracutos, indicantes; nam in hoc Aphorismo de tenui uictu loquitur: de morbo autem peracuto indicante tenuissimum victum, &c. loquetur in 7. Aphor. Ex his ergo habetis, q victus tenuis simpliciter, et tenuis exquisitè non indicatur à chronico, nec acuto ex decidẽtia, nec peracuto; relinquitur ergo, ut indicetur à morbo acuto, sed quõ? Dico, q indicatur à morbo acuto, & quatenus est exactè acutus, & quatenus nõ est exactè acutus; Nam morbus exactè acutus indicat uictum tenuẽ exquisitum: Non exactè acutus victũ tenuẽ simpliciter. sed quæ huius rõ est? Respõdet Gal. in comm. q si hoc uolumus scire confugere opus est ad Hipp. in libris de ratione victus, & in suo cõm. Ex illis aũt libris. Quos nos videre necesse est: habemus discrimen consideratũ in uictu acutorum morborum tùm penès periculum, cùm penès breuitatem temporis. Penès periculum cum Gal. t. de ratione uict. t. 9. & vlt. & 2. eiusdem 37. & alibi dicendum, q quò morb. est magis periculosus, eò magis tenui uictu uti licet: si uerò periculum nõ est adeò insigne, non est uictu adeo tenui utẽdum; cum ergo intensius sit periculum in exactè acutis morbis, quàm in non exactè acutis, sequitur vt in morbis exactè acutis: uictu exquisitè tenui sit vtendum in non exactè acutis tenui non exquisitè, sed simpliciter. Idem colligitur ex breuitate temporis; quoniam quanto morb. acutus breuior est, tanto indiget tenuiori uictu; unde in morbo non exactè acuto, qui vsque ad vigesimam protrahitur, debemus offerre uictum tenuem simpliciter, vt integram ptisanam: in exactè acuto, qui ad 14. sufficit offerre tenuem exquisitum uictum, ut colatam ptisanã; vnde à præceptis Hipp. non discedens Gal. in 1. ad Glauc. c. 9. In cura tertianæ exquisitæ intermittentis, quæ quattãdecimã non transcendit diem, contentus est sola ptisana colata, & consequẽter uictu tenui exquisito, licet ipsa morbus acutus non sit. Postea Hippocrates subiungit. *Et rursus, qui ad extremum deuenit tenuitatem grauis*

Côtradictio, seu repugnãtia in dictis Gal.

Sol. Græcorum.

Propria sol. ac cõciliatio.

Victus id tenuis simpliciter, tùm exquisitus à quo morbo indicetur.

In morbo magis periculoso, magis tenui victu utẽdum.

Acutus morbus quanto breuior, tanto tenuiori indiget uictu.

non

&c. Quæ uerba omnes expositores uno ore, neminem præter Galenum excipio, sic interpretantur. Postquam Hippocrates in parte prima huius Aphorismi locutus fuit de uictu tenui simpliciter, & tenui exquisitè; Nunc vult loqui de victu tenuissimo simpliciter, & extremè tenuissimo. sed Gal. vir omnium maximus, neq; somniauit hãc expositionem, sed ita exponit. Cum uictum tenuem proposuisset Hipp. in uirtute indicantium ex nonindicantibus. Nunc eundem uictum tenuem proponit in uirtute coindicantium ex contraindicantibus; Et vultis uidere Galenum non fuisse somniatum primam expositionẽ, & esse uanam. Nam si Gal. et Hipp. dixissent uictum tenuem esse periculosum in chronicis, quis erit tam stultus, ut neget multo periculosiorem esse tenuissimum; nam si tenuis periculosus est in chronicis, longè magis erit periculosus tenuissimus; Et vultis Hippocratẽ hæc tam manifesta propalasse? Præterea in prima parte Hipp. dicens tenuem uictum esse periculosum in chronicis, non proponit causam, & rõnem, at in secunda parte ubi proponit esse periculosum tenuissimum proponit causam, nam dicit. *Nã & repletiones &c*. At quæso quale nam esset Hipp. artificium proponere causam in re manifesta, in re non manifesta non proponere? nam longè manifestius est esse periculosum tenuissimum victum in chronicis, quàm tenuẽ; & tamen in tenuissimo proponit causam, (ut hi dicunt,) in tenui non. Præterea cur Hippocrates eundem victum tenuissimũ proponit in 7. Aph. sumpta indicatione à morbo peracuto si eũ hic proponit? Quare pessima expositio est, & totũ destruit Hippocr. artificiũ. sed quid dicemus? Nos dicimus, ut supra, q Hipp. in hoc Aphor. uoluit proponere, uictum tenuem, & exquisitũ: quia de tenuissimo suo loco loquitur; & uoluit dogmaticè ipsum proponere in uirtute indicantium, ac coindicãtium. cum ergo eum proposuisset in prima parte in uirtute indicantium; Nunc ipsum in hac secunda proponere vult in uirtute coindicantium; Et ob id cũ alius esset sermo de indicantibus, & coindicãtibus, Addit particulam illam. *Rursus*. Vtque in prima indicantia ex nonindicantibus adinuenit: sic in hac secunda parte ex contraindicantibus coindicantes uires vult adinuenire. Et ideo talis debet esse sensus. *Et rursus*. Victus nempè ille tenuis, & exquisitus, de quo locuti fuimus in prima parte. *Vbi ad extremum deuenerit*. Idest ubi fuerit ultra uirium tolerantiam grauis est.

Expositio aliorum.

Expositio Gal.

Reijcit aliorũ expositio.

Expositio propria.

Neque cuipiam mirum uideri debet, quòd uictus, qui est ultra tolerantiam uirium, extremus vocetur; hoc enim frequenter contingit, & do exemplum; nam fiat euacuatio sanguinis (uerbi caussa) in Socrate usque ad octo uncias, in Platone vsque ad sexdecim. At Socrates non toleret uacuationem ob debilitatem: Plato toleret, quia robustus. Vacuatio usque ad sexdecim, non est extrema: quia est cum uirium tolerantia, at illa ad octo extrema est, quia ultra tolerantiam uirium. A pari uictus tenuis, & exquisitus dicitur extremus, quando fit ultra tolerantiam uirium; sequitur ergo quòd uires debiles sint contraindicantes. sed si oppositorum eadem est ratio, sequitur, quòd cum ualidæ fuerint uires, erunt coindicantes uictum tenuẽ, & exquisitum. Et propterea optimè Galenus in commento secundam partem exponens, atque ad uires respiciens dicit, quòd pro uirium tolerantia uictum administrare oportet, & hinc fit, q consentiẽs Hippoc. dicit. *Quoniam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt graues sunt*. Proponit causam, quæ debet esse propria, ac uires respicere debet; Respicit autem, quia repletionis extremæ ideo sunt

Oppositorũ eadem rõ.

Pro uirium tolerantia uictus administrãdus.

H graues

graues, quoniam suffocant vires, quia vires repletionem tantam perferre non possunt: vt ergo causa respicit vires, sic & Aphorismus. Quare hoc pacto intelligas: victus tenuis & exquisitus grauis est, & nō potest tollerari à viribus, & meritò dicit grauis, & non periculosus, vt refertur ad vires, & miror de his, qui Græcarum literarum cognitionem habent, qui cum viderint in prima parte Hipp. dixisse periculosum, in secunda graues, ignorarunt distinguere inter primam, & secundam partem. Quoniam & repletiones non possunt extremæ, à viribus tollerari, &c.

Taxatur Græcarū literarū professores.

LECTIO XXVIII.

Audiuistis, quòd Hippocrates in secunda parte huius Aphorismi dicit victum, tùm tenuem simpliciter: tùm tenuem exquisitum, vbi deuenerit ad extremum, i. vbi fuerit vltra virium tolerantiam esse grauem, Ex quo illud colligēdum, ꝙ prout vires sunt valentiores, ita magis, ac magis hunc victum coindicant; Quò verò magis uires ab eo robore cadent, eò minus coindicabunt, ac cōtraindicabunt, ac magis ac magis victum augere necessarium fuerit. sed difficultas insurgit ob Galeni dicta. Nam hic cum Galeno diximus, quòd vires quo valentiores fuerint, eò tenuiorem victū esse adhibēdū requirunt: at ipse primo de ratione victus comm. vlt. dicit ꝙ quoties virtus robustior est, & ad melius vergit, non est exhibendus uictus ita tenuis, sed augendus est. sed ex dictis iam responsio constare potest. Nam vires considerari possunt, & vt indicantes, & ut coindicantes. si ut coindicantes eas cōsiderabimus clarum, ꝙ quanto vires valentiores fuerint, eo victum tenuiorem coindicant, & hæc veritas à Galeno fuit proposita primo ad Glauc. co. vbi dicit, ꝙ virtute existente robusta, nos possumus dare mulsam aquosam; si non ita valida debemus exhibere ptissanæ cremorem. De viribus verò, vt indicātibus oppositum dicendum; nam quò valētiores fuerint, eo copiosiorem uictum indicabunt: nam magis consumunt uires ualidæ, quàm debiles. At pro recta illius authoritatis intelligentia sciēdum, ꝙ in corporibus sanis numquam vires habent locum coindicātis, sed semper indicantis; nam in corpore sano semper est indicatio conseruandi; At in corporibus ægris, & coindicantis, & indicantis rationem vires habere poterunt; vt coindicantes considerantur uires, quoties morbus augetur, idest à principio morbi vsque ad statum. vbi verò morbus ad meliorem statū vergit, tunc uires non coindicantes, sed indicantes sunt; Et propterea dicebat Galenus primo illo de ratione uictus ꝙ cùm morbus, & uires ad meliorem statum redacta fuerint, opus est cibū augere, & magis vergentem ad mediocrem uictum Et ob id si sermo sit de uiribus, ut indicantibus, ut sic quanto uires fuerint ualentiores, tanto uictus copiosior est adhibendus; Non obstant autem quæ hic dicuntur; nam hic sermo fit de uiribus, non ut indicantibus, sed vt coindicantibus. Ex quibus modo facile cum sit redditus totus Aphorismus, licet nobis eius sensum breuiter colligere. Hippocrates itaque vult in hoc Aphorismo uictum tenuem simpliciter, & exquisitè tenuem propónere in uirtute indicantium, & coindicantium, Et primo in uirtute indicantium hoc modo: victus tenuis simpliciter, & tenuis exquisitè est periculosus in morbis longis; nam morbi longi non tenuem uictum indicant, sed mediocrem; Est etiam periculosus in acutis ex decidentia; nam cum hi ad quadragesimam, & interdum ad sexagesimam

Diffic.

Resp.

Mulsa aquosa qn̄ exhibenda.

Vires indicantes & coindicantes cibum.

Qn̄ cib. augendus.

Totius Aphor. sensus.

Acutos ex deci-

diem extendantur, potius mediocrem uictum requirunt; sic etiam periculosus est in peracutis: quia hi te nuissimum, non tenuem indicant uictum; Et propterea relinquitur solum, ut hic uictus tenuis nō sit periculosus, sed indicetur à morbis acutis, ita tamé, ut uictus tenuis exquisitè indicetur à morbo acuto exactè: non exquisitè tenuis, sed simpliciter à morbo non exactè acuto. Proponitur deinde uictus hic in uirtute coindicantium: dicit enim uictum hunc tenuem esse grauem, quoties est ultra uirium tolerantiam: Quia extremæ etiā repletiones graues sunt uiribus. vnde victus hic non erit grauis quoties cum tolerantia uirium erit, & tunc uires coindicantes sunt, & non contraindicantes hunc uictum. Quo sensu Aphorismi in unum collecto, reliquum modo est, ut duas difficultates in medium proponam, in quibus medici adeò fuerunt intricati, ut forsasse se extricare ab eis nesciuerint; Et prima est, nam diximus victum quendam esse plenum, & est, qui auget uires: quēdam mediocrem, qui uires conseruat. sed dubitatio modo est ex principio primi de tuend. ual. ubi Galenus habet, quòd à principio generationis nostræ usque ad interitum uires assiduò fiunt imbecilliores. si ergo fiunt continuò imbecilliores, qua ergo ratione poterit dari uictus conseruans, nedum augens uires? Dicunt hi uictum conseruare, & augere uires, idest promptitudinem instrumentorum; sed quia hæc & aliæ multæ expositiones uanæ sunt, ideo statim ad ueram solutionem me conferam. Dico ergo; quòd uictus mediocris uires conseruat, plenus auget uires, quatenus habent uim augendi, uel conseruandi substātiam caloris naturalis, eo modo, quo augeri, & conseruari potest. Pro declaratione autem solutionis, ut acquiescatis, unum supponendum est, ut uerissimum: Vires cōseruari, & augeri ad conseruationem, & auctionem caloris naturalis; vnde uidete oportet, qua ratione conseruatur calor hic, cum ea ratione uires conseruentur, & augeantur. Quod ut intelligatur, sciendum, quòd ut optimè declarat Galenus in hoc primo Aphor. commento decimoquarto, calor naturalis potest accipi, & pro substantia, & pro qualitate, & ibi declarabimus esse impossibile tot inueniri calores, quot Phernelius numerat. In præsentia uerò prout ad præsentem Aphorismum pertinet, & ad nostrum institutum dicimus calorem pro substantia considerari, sic autem acceptus calor dicimus, quòd uel potest accipi ratione puritatis substantiæ, uel ratione quantitatis substantiæ. si sumatur calor pro puritate substantiæ, tunc dico nemini esse dubium, quòd non potest æquè pura seruari substantia caloris natiui à primordijs usque ad uitæ finem, sed quotidie impurior, ac impurior efficitur: sed hoc exemplo doctissimi Ficini, ut ipse vtitur in suo argumento in Atlanticum Platonis, declarare liceat: Nam accipiatur dolium plenum uino puro, & in hoc dolio imponamus fialam, ac extrahamus quotidie, & sicuti hanc fialam uino plenam extrahamus, ita imponamus alteram fialam plenam aqua: in hoc dolio seruatur eadem quantitas humoris, sed non permanet eadem puritas: quia uinum fiet quotidie impurius: nam cum primum sincerum esset, paulatim postea reddetur aquosum, ita ut tandem aquosum totum fiat: sic caloris natiui substantia singulis quibusque diebus impurior fit, ut tandem ad tantam impuritatem deueniat, ut amplius uires seruari non possint. Si uerò consideraverimus copiam caloris natiui, tunc dicimus, quòd copia hæc diminui, augeri, ac conseruari etiam potest. Diminuitur quādem quoties minor portio additur, quàm auferatur, & hoc facit uictus tenuis, minnens,

dēria ad quadragesimā; interd. ad sexagesimā; diem extendi.

Dub. 1.

Vires à pricipio generationis usque ad interitum cōtinuò fieri imbecilliores.

Solutio.

Vires cō seruari, & augeri ad cōseruationē, & auctionē caloris naturalis.

Calor naturalis duplicitér.

Natiui caloris substantia singulis diebus impuriorē fieri.

non conseruans vires. si verò victus in eadem portione addar, in qua aufertur, est victus conseruans vires, qui mediocris dicitur. Augetur verò substátia caloris natiui, quoties plus additur, quàm deperditur, & hic est victus plenus augens vires; & sic est Galenus intelligendus. Postremo est dubitatio quotuam propositum medici est, vt semper vires morbo valentiores conseruet, namque morbus superari non potest si vires ipso valentiores non fuerint; sed quomodo quæso vires morbo superiores conseruari poterunt, si dicit Galenus, quòd in morbo acuto medico necessarium est victu tenui vires minuere?

Altera dub. Medici p opositum.

Responsio moderni.

Modernus ponderans verba formalia Galeni in commento, inquit quòd quádo Galenus dicit victua tenuis minuit vires, est intelligendus sic, idest victua tenuis sequitur minutionem virium, Et ostendit rónem huius expositionis; ná vbi vires debiles sunt non est cibus copiosus ingerendus, quia uires debiles non possent eum concoquere. sed si ualidæ fuerint, tunc est victus plenior concedendus, quia illum melius posset cócoquere. sed ego ignoro, quomodo res se habeat, nam intelligo hanc rem opposito modo de diametro; Nam si Galeno in commento credimus, falsissima est expositio, quòd victus tenuis minuat vires, idest sequatur minutionem virium; nam sequeretur, quòd vbi vires debiliores fuerint, non esset cibus augendus; Modo in principio commenti dicit Galenus, quòd quotiens fuerint vires validæ, dare debemus cibum tenuiorem, vbi uerò non ita ualidæ, sed debiliores debemus dare victum minus tenuem. sed causa errandi huic doctissimo viro fuit, quia non distinxit inter vires indicantes, & coindicantes; Nam benè verum est, quòd uires indicantea quáto ualidiores fuerint, eò magis copiosum cibum requirant, si non ita ualidæ minus copiosum; sed de coindicantibus uiribus est totum oppositum: Quia dicit hic Galenus, & primo ad Glauconem, quòd quoties morbus fuerit acutus, uictu tenui est utendum, præcipuè si fuerint uires ualidæ: si uerò fuerint non ita ualidæ, & ut contraindicantes, tunc magis ad mediocrem uictum est accedédum. Quare expositio hæc non potest consistere. Alij aliter dicunt, sed ego, (alia omnia omitteus) dicam, quæ sentio in materia hac difficili, Et respondeo ad argumentum formaliter.

Reijcitur Moderni solutio.

Responsio authoris.

Propositum medici est, vt conseruet uires morbo ualentiores, uerissimum est hoc; sed cum infertur, ergo non debemus minuere uires: consequétia negatur; Et negationis ratio euidentissima est. Nam quando nos in morbo acuto, (nam hic de morbo acuto sermo fit) imminuimus uires, tunc nos conseruamus uires morbo superiores; contra uerò quando in morbo acuto augemus uires uictu mediocri, tunc efficimus uires inferiores morbo, Quæ dicta utraque si patefecero, nemini (utputo) scrupulum in mente relinquam; & supponatis hic esse de morbo acuto sermonem. sit ergo morbus acutus, in quo exhibeatur uictus plenus, dico tunc fieri uires morbo inferiores; Namque natura cogitur in cibum agere, atque concoquere, ac regulare cibum, ut in substantiam nutriti uerti possit; & cum uictus hic sit plenus, non modo est addicta concoctioni cibi natura, sed quàm maximè addicta, ut cogatur deserere morbum, cum natura agat in cibum, & non in morbum; Et cum morbus acutus sit, ac uehemens, talisque uehementia non reguletur à uiribus cibo omnino addictis, consistet morbus in suo robore, ac fiet longè uiribus ualentior, & superior; ut primo ad Glauconem rectè adnotauit Galenus. Vnde maius erit nocumentum, quàm sit iuuamentum ex auctione uirium per uictum plenum. Si uerò ex alio latere uictum tenuem minuentem uires exhibebimus in morbis acutis, tunc efficiemus uires morbo superiores. Nam cum uirtus, quæ ualida supponitur, (nam si non est ualida, non tradimus uictum tenuem,) ualidè in morbum agat, & eo ualidius, quanto tenuior est cibus, quia minus distrahitur à cibo, morbum superabit. Vnde maius erit commodum ex eo, quòd uires agant in morbum, quàm sit nocumentum, quod fit ex minutione uirium ualidarum per tenuem uictum; unde fit, ut efficiantur uires morbo superiores, & sic huic dubitationi mihi uidetur respondendum, &c.

LECTIO XXIX.

APHORISMVS QVINTVS.

In tenui victu ægri delinquentes magis læduntur. Quicunque enim error committitur, maior in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valde tenuis, & constitutus, & exquisitus victus: quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo, qui sit paulò plenior magis periculosus.

IN *tenui victu ægri &c.* Cùm posteriora prioribus, & priora posterioribus consentiant: ob id non debet uideri mirum, si cum expositores errarint in præcedentis Aphorismi expositione, in hoc etiam exponendo aberrent; & ideo aliorum introductionibus post habitis, atque in his insistentes, quæ superiori sectione diximus, eam, quæ uerior nobis uidetur, sententiam proponemus. Dicimus ergo quòd cum Hippocrates diuinissimus, ac omni plenus artificio præcedenti in Aphorismo de uictu tenui simpliciter, & tenui exquisito locutus fuisset in uirtute indicantium, & non indicantium, & in uirtute coindicantium, & contraindicantium; Nunc cognoscés posse in praxi aliquando contingere, ut non semper proponatur morbus acutus, in quo uires sint coindicantes, sed in quo sunt contraindicantes; nam quoties indicantia, & coindicantia in unum concurrút, facilè est curationem assequi, quoties uerò habemus indicantia, & cótraindicantia, tunc habemus curationem difficillimam, & ea de causa Gal. constituit 14. libros, de methodo medendi. Hæc itaq; uidens Hipp. uoluit in hoc Aphoris. declarare, quid in hoc casu sit nobis agendum; & dicit, quod magis debemus uiribus cótraindicantibus attendere, quàm morbo acuto indicanti; & dixit magis, ut notet aliqua ex parte etiam morbo esse attendendum, & non esse ipsum omnino negligendum. Et hæc fuit regula toties à Galeno in lib. meth. præcipuè in libro 8. cap. ultimo pronunciata. sed ne hæc chimerica uideátur, ea declarare opus est, quomodo hæc faciat Hippocrates.

Introductio hui⁹ Aphor. ac cónexus cum superiori.

Curatio qñ facilis, quando difficilis.

Virib. cótraindicantibus magis attendédũ, quá acuto morbo indicanti. eo tamé nó spreto.

tes. Ipse enim in ultima parte huius Aphorismi proponit Aphorismum seu sententiā dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus eo, qui paulo plenior, magis periculosus*. In quibus uerbis nihil aliud uolunt dicere Hipp. nisi, φ cū uictus tenuis à morbo acuto indicetur, vt à viribus contraindicetur paulò plenior: si magis periculosus est qui à morbo indicatur, vt tenuis; paulò verò plenior, qui à viribus contraindicatur cū minus periculosus sit: tūc minus periculosum est faciendum. vnde vt non tātum scopum, sed vniuersam Aphorismi seriem habeatis, quæ difficillima est sciatis, φ ipse hanc rationē constituit Ille victus est magis periculosus, in quo error cōmissus est grauior, quàm ille, in quo error cōmissus non est ita grauis. sed error commissus in tenuiori victu est grauior, quàm error commissus in paulò pleniori, ergo victus tenuior est periculosior, quàm paulò plenior. Conclusionem autem ponit Hippocr. in vltima parte Aphorismi. Quoniam verò maior satis clara est, eam omisit Hippocrates, & ponit minorem, eamque probat, vt dicit Philotheus sumpto argumento à minori loco Topico, hùc in modum. Si de quo minus videtur inesse, & inest, ergo & de quo magis; sed minus videtur, quòd sani delinquentes in tenuiori victu, lędātur: Et tamen hoc est in ipsis sanis, qui & hos errores grauius ferunt, q̄ eos qui sūt in paulo pleniori. ergo multo magis erit corporibus ęgris: ergo multò magis ęgri delinquētes in tenuiori victu lędētur, q̄ in paulo pleniori. Ex quo scopo facile est intelligere diuisionē præsentis partis. Nam hæc est sententia ex superlatione; nam fit comparatio inter victum tenuiorem, & paulo pleniorem. Est præterea hæc sententia pars Enthymematis, & habet rationem seiunctam, & præpositam; vnde diuiditur in duas partes: in prima est confirmatio, ac probatio sententię: in ultima ibi quando dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Apponitur sententia. Prima pars diuiditur in duas, nam in vna ponit rationē ibi. *Quicunque enim error &c.* In altera ponit confirmationē rationis, & hæc in duas scinditur partes, quarū nus in altera tangit minorem syllogismi illius Topici. *Propterea etiam sanis valdè periculosus est &c.* In altera est conclusio eiusdem rationis, & hæc est in principio huius particulæ quando dicit. *Ob hoc dictur tenuis victus &c.* Quib. sic cōstitutis, accedamus nunc ad expositionem verborum. In primis itaque ponit conclusionem, quæ est hæc. *In tenui victu ægri delinquentes, magis læduntur*. Aliqui textus habent. *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur*. Sed ex hac versione tota peruertitur sententia Hippocratis; vnde melius est, vt iustissimè uertamus. *Delinquentes*. Et eo magis, cum in textu græco non δυαστάνοντες, idest delinquunt, sed ἁμαρτάνοντες, idest. *Delinquentes*. Habetur. Et sensus horum verborum est, quòd ægri dum vtuntur tenui victu magis læduntur, quàm si delinquant vtentes victu pleniori. Vbi aduertatis, ne erretis, vt aliqui, qui asserunt Hippocratem in hoc principio dicere victum tenuiorem esse magis periculosum, quàm paulò pleniorem. Hoc enim dicet in vltima parte, quando ait. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Et non esset dignum Hippocrate eadem bis in tam paucis repetere, sed dicit quòd ægri vtentes tenui victu, si delinquant, lædeotur magis, quàm si delinquant vtentes paulò pleniori, & hæc fuit Galeni expositio in commento; dicit enim quòd error, qui committitur in tenuiori victu est maximè grauis, ac periculosus: non dicit quòd tenuis victus, sed quòd error in eo commissus sit grauissimus; & confirmatur ex eodem Galeno: quia de sanis loquens ait, quòd sani non coguntur peccare ob tenuitatem victus, sed

Aphor. series, ac sensus.

Diuisio.

1.

2.

3.

Expositio.

Legēdū esse delinquentes & nō delinquūt.

Not.

quòd error, qui committitur in hoc tenui uictu, est grauis, Et ideo sic intelligendus Hippocrates, quòd vtentes victu tenui si delinquunt, magis læduntur, quàm læduntur hi, qui vtuntur victu paulo pleniori, si delinquunt. Dicit. *In tenui victu*. Aliqui tenuissimum intelligunt, nescio qua ratione. Nam in nullo codice, nec Græco, nec Latino, sic habetur. Præterea hic Aphorismus est ob superiorem. Nam cum in superiori Aphor. de indicantibus, & coindicantibus locutus fuisset, hic verò de contraindicantib. & ille intelligatur de tenui simpliciter, & tenui exquisitè: pariter hic Aphorismus venit intelligēdus de uictu tenui simpliciter, ac exquisitè. *Delinquentes*. Aliqui, (vt Galenus dicit in commento) intelligebāt ægros delinquentes medicis inscijs, vt si quis æger clam deuoraret praua cibaria uolens ipse. sed melius est, ait, vt quemcunque errorem intelligamus, siue volente, siue nolente ægro, siue inscio, siue conscio medico. Et potest Galenus pro se habere euidentem rationem. Nam dicit Hippocrates. *Quicunque error*. Delinquunt quidem ægri volentes inscijs medicis, quoties præter institutum medicorum, uel ingerunt praua cibaria, vel è lecto surgunt, vel venere abutuntur &c. Fit error inuito ægro vel ex parte medici, quoties medicus pharmacum propinat, quod propinare non debet; vel fit hic error ex parte assistentium, quoties plus equo fricaut &c vel ratione externorum, vbi ratione pluuiæ cogatur æger de lecto surgere: vel ex alio quopiam accidēte aliquod aliud incommodum fortiatur, vel istud &c. *Quicunque enim error committitur maior in hoc fit, quàm in paulo pleniori*. Hæc est immediata ratio Aphorismi: cur victus tenuis magis est periculosus pau lò pleniori? quia quicunque error, qui committitur in tenuiori, maior est, quam qui fit in paulò pleniori. Causam huius reddit Galenus in commento, & supponit vnum, quòd uires quanto sunt ualentiores, tanto melius ferunt errores grauiores: quanto debiliores, tanto ægrius sustinēt errata, Etid consirmari potest experientia; nam si aliquis robustus detineatur acuto morbo, & incidat in errorem, licet aliquanto grauē: hic beneficio naturæ liberari poterit; quā natura est morbi medicatrix. si uerò quis debilis morbo detineatur acuto, si committat errorem licet paruī momenti, tamen facilē est, ut moriatur. Constituto igitur, quòd quoties vires sunt ualentiores melius ferunt errores, quàm debiles: dicit Galenus, quòd error in tenuiori uictu delinquenti maior est, quàm in paulò pleniori; & ratio est (inquit) quia victus paulò plenior uires efficit ualidas, victus autem tenuior uim habet diminuendi, Et inde fit, quòd cum debiliores fiant uires per tenuiorem uictum, si committatur error, ægri grauius ipsum ferunt, ut maius fit periculum; nam debilior uirtus grauius fert errores. Alia etiam causa à Galeno proponitur, quæ hęc est. Nam uictus tenuis non modo quia habet uim minuendi, uires debilitat; sed quatenus, est insuetus; & ideo dicebat Philothæus homines ex nouitate cibi offendi; Ideo cum corpora in ægritudine utantur victu tenuiori: In sanitate mediocri, vel pleniori, ratione huius mutationis debilitantur uires: ut conseruantur ratione consuetudinis. sed aduertendum in commento Galeni est, quòd non est legendum. *Et transitus ab eo est insuetus*. Quia cum ibi de pleniori loqueretur, esset ac si diceret, à tenuiori ad paulo pleniorem uictum esse insuetum transitum, quod falsissimum est; nam consuetudo potius est accipienda ex sanitate, quàm ex ægritudine. Etenim consuetudo est natura altera; vnde melius legatis, (ut alij,) & transitus ad eum, non ab eo, est insuetus. Ad cum

Not.

Errores 1 morbus.

Aphor. ratio.

Vires quò ualentiores, eò melius ferunt grauiora, & ècontra. Natura morborū medicatrix.

Victus paulò plenior uires efficit ualidas: tenuior è contra.

Cibi nouitate homines offendi.

Gal. scriptura quō legenda.

Consuetudo natura altera.

eum enim tenniorem in tempore ægritudinis est insuetus. Postea addit. *Propterea etiam sanis periculosus est valdè tenuis constitutus & exquisitus victus.* Nihil aliud voluit Hippocratem in hac parte, nisi dicere, quòd quamuis hoc minus videatur esse in sanis, quàm in ægris, tamé hoc est etiam in sanis, quòd qui tenuiori victu vtuntur grauis ferát errores, quàm qui pleniori; Et quia duo hic sunt, ideo ea declaro. primú

Duo declarāda.

quòd minus hoc videtur habere veritatem in sanis, quá in ægris, Ratio, quia vires in sanis sunt validiores, in ægris non ita robustæ, & hinc fit, quòd sani melius ferút errores, quá ægri, Ideo optimè Oribasius dicit errorem in tempore sanitatis esse viam ad ægritudinem errorem in ægritudine esse viam ad mortem. Alterum declarandum est, quòd ipsa corpora sana grauius ferunt errores, vbi tenuiori victu vtútur, quá in paulò pleniori, Et hoc manifestum est experientia, quod quoties corpora sana tenui vtuntur diæta: si accidit, vt committant errores, non ita ferent illos, quá qui paulo pleniori vtuntur. Ponderemus uerba. *Propterea etiam sanis periculosus est valde tenuis*. Proponit victum tenuem simpliciter, sed dicit valdè, vt significaret vltimum terminum huius victus, postea addit, & exquisitus. Nam de hoc victu in superiori Aphorismo locutus fuit, deinde addit. *Et constitutus.* Quæ particula habet aliquam difficultatem: nam minimè necessaria videtur. et est ab aliquib. addita, tamé quia in textu reperitur exponenda est. Scio tamen nonnullos interpretes per hanc particulá velle Hippocratem normam victus tenuis apponere, quatenus scilicet vim habet minuendi, Ego crederé posse dici, quòd ut dicit valdè de tenui simpliciter, vt poneret vltimum terminum illius; sic de tenui exquisito dicit constitutum, ut habeat ultimum terminum eius, quem indicat exactè acutus morbus. Addit postea. *Quoniam errores grauis &c.* Modernus aliter legit quia existimat textú esse peruersum. *Quoniam errores grauiores ferunt.* Nec absque ratione; nam impossibile esse existimat, quòd sani grauios ferant errores, quàm infirmi; nam sani multo melius

Moderni error.

errores ferunt. sed si ita intelligeretur Hippocrates verum quidem esset, quod dicit; sed non ita intelligitur: verum hoc pacto, quòd sani grauius ferunt errores in tenuiori victu, quàm in paulo pleniori, & ideo non comparamus sanos cum infirmis, sed tenuioris victus errores cum erroribus paulo plenioris victus. Subiungit vltimo. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Hæc est conclusio, seu totus Aphorismus, in quo non multa dicam; quia si conclusio dependet ex præmissis, Ideo ex declaratione illarum habetur sensus huius partis. Et ob id Galenus in fine commenti dicit. *Quæ verò de Aphorismo dicit sunt manifesta.* Dicit ergo & tenuis victus & exquisitus est magis periculosus paulo pleniori; vnde notate, quòd cum dicat magis, præsupponit etiam victum paulo pleniorem esse periculosum, sed minus. Habemus ergo quòd quoties in morbo sunt indicantia, & contraindicantia curationis scopus est periculosus; nam nec quod indicatur, neque quod contraindicatur præstare possumus, sed quia magis periculosus est scopus virium contraindicantium. ideo illis attendendum magis, altero tamen nó spreto; dicit. *Eoque fit paulo plenior.* Et non *Plenior absolutè.* Vnde ex hoc concludat, quòd cum magis periculosus sit ille victus, in quo error grauior committitur, ille salus sit victus tenuior: propterea cum in morbo necessè recedatur à victu illo tenui, magis recedere debemus victu paulo pleniori, quàm paulò tenuiori, vt viribus contraindicantibus satisfaciamus, nec pleniori quidem, ne omnino videamur morbum spernere &c.

LECTIO XXX.

Difficultas.

An magis probandus tenuior, quá plenior victus.

OCcurrit difficultas maximi momenti, quoniá & ad praxim conducit, & est aduersus Hippocratem: Hipp. n. dicit in hoc suo Aphor. victum tenuem, & exquisitú esse magis periculosum, quàm sit paulò plenior; At ipse simul etiam cú Gal. 2. de ratione vict. 19. oppositú habere videtur. Nam dicit Gale. eos minus lędi, qui solum accipiunt potum, magis qui ptisanam colatam, & multò adhuc magis, qui ptisanam integram accipiunt. Ex quibus patet maius esse periculú in pleniori, quá in tenuiori; præterea Hipp. 2. eiusdem 37. dicit ciborum adiectioni non semper intédimus, sed sæpenumero expedit, ut cibos subtrahamus, donec morbus maturescat: unde videtur Hippocrates magis probare tenuiorem, quá pleniorem victum. Et idem Gal. dicit. Imo reddit rationem, & inquit, quòd magis tenuiori est insistendum; quàm pleniori; quia non facilè est emendare errorem commissum in pleniori uictu: facilius est corrigere errorem, qui committitur in tenuiori. Quare videntur oppositum eius dicere, quod hic determinatú est. In hac quæstione multi multa dicunt. Nos tamen tres referemus opiniones, alteram Moderni, secundam Braſauolæ, tertiam, quam nos sustinemus, licet nostra non sit. Modernus in hac ma-

Moderni sol.

teria eandem habet sententiam cum Triuerio; imò idem dicit, & ad uerbum cum Triuerio. Triuerius enim dicit, quòd quoties sermo est de uictu tenuiori, & pleniori quisnam periculosior sit: talis sermo potest esse duplex; nam vel est de morbis chronicis, vel de acutis. si de acutis loquemur periculosior est plenior, quàm tenuior; Et ut sic locutus fuit secundo de ratione victus Hippocratica, quòd ex inscriptione libri constat. Nam inscribuntur illi libri de ratione victus in acutis, In quibus quidem est periculosior magis plenus, quá magis tenuis. At si de chronicis loquamur, in his tenuior magis est periculosus, quá plenior; & hoc modo hic intelligit Hippocrates, utque id, quod dicit uerum esse Triuerius persuadeat, satis artificiosam adducit rationem; Et inquit; Ideò in morbis acutis periculosior est plenior, quàm tenuior: quia morbus acutus est breuis temporis, & non ita licet corrigere errorem ex pleniore victu, quia morbus non dat inducias, ut in chronicis; in quibus cum ipsi longi temporis sint, facilè longitudine temporis potest corrigi error commissus in paulò pleniori victu. Quod si tenuitatem consideremus totum est oppositum: quia in morbo acuto nó ita periculosus est: nam & si uim habeat minuendi uires, tamen quoniam morbus est breuis temporis, uires perferre possunt. at secus in morbo chronico, quia cú sit longi temporis, si fiat error in victu tenuiori, nos postea erimus coacti deuenire ad pleniorē aduentante statu: quia vires non poterút perferre tantum tenuē victum. sed hoc periculosum est, aduétante statu augere victú: Quare concludit Triuerius dixisse magis esse periculosum victum tenuioré, quá paulo pleniorem; quia de morbis acutis loquebatur Hip. Imò & de sanis; vnde dicit. *Propterea & in sanis.*

Reijcitur Moderni, ac Triuerij sol.

sed resolutio hæc ita ab oí veritate est aliena, ut nihil falsius, & id nó difficuliter osténdo, & primo osndo, quòd sit falsa, 2. admisso quòd sit vera, ostendo non esse ad propositú; Et cú Triuerius dicit periculosiorem esse victú tenuiorem in chronicis, quá pleniorem: contra in acutis periculosioré pleniorē: id falsum est, & licet per se uideatur habere Gal qui in 1. ad Glauc. 8. dicit quòd victus tenuis in morbis acutis nó magnú afferr periculú, maximú in chronicis. Ob quā quidē authoritaté credo hos deceptos fuisse. ná ipossibile est has authoritates ītelligere, sine illis idicātib. & condicātib. vnde authoritaté illá nihil facere existimo, si dicam hac róne

victum tenuem esse magis periculosum paulò pleniori, quia si fiat in morbis error in tenuiori victu, vt si.s. in principio tenuiori victu usi fuerimus, quàm opus fuerit, non est dubium, quòd cogemur aduētante statu pleniorem victum adhibere: sic etiam fiet in morbo acuto, cogemur enim si prius tenuiori vsi fuerimus victu, statu accedente pleniori vti. modo

Plenior victus periculosior i statu acuti, q̃ in statu chronici.

absq; omni dubio periculosior est victus plenior in statu acuti, quàm in statu chronici; & ratio est, quia ex victu pleniori distraheretur naturę pugna contra morbum; modo magis periculosa est pugna morbi acuti, quam pugna chronici; itaque hic victus plenior est magis periculosus in morbo acuto, quam in chronico: cum ex errore commisso cogamur deuenire ad maius periculum, sed hoc intelligere oportet in morbis chronicis, & acutis, vbi est opus mutatione cibi; nam nemini dubium est, quòd si à principio vsque ad finem morbi acuti perseuerare poterimus, victu tenui in istud faciendum est; & hoc dicit

Victus tenuis non affert periculū in acutis uirtute existente ualida.

Galenus primo ad Glauc. octauo, quòd victus tenuis non affert periculum in acutis, supposito, quòd vires ita valide sint, vt possint semper hunc victum tolerare; At oppositum est in chronicis morbis; nam victus tenuis in eis graue affert periculum: quia vires non possunt tolerare victum tenuem. At si cogimur mutare cibū est periculosior in morbo acuto victus à principio tenuior, quàm in chronico, vt si E.C. corripiatur quis morbo exactè acuto, qui termi netur die decimoquarto, & fiat error in victu; vt quòd scilicet in primis quatuor diebus vtamur sola mulsa, postea cogamur uti ptisana colata, ac post etiā integra: unde uictus hic à principio tenuior adhibitus est in causa maximi periculi, & deducet ægrum in maximum discrimen, & in mortem etiam. Acce-

Error in morbo acuto periculosior est errore in chronico.

dit insuper, quòd absolutè considerantes errorē, semper error in morbo acuto est periculosior errore in chronico commisso, Quare hæc, quæ hi dicunt, falsa sunt, sed admittantur ea, quæ falsa sunt, uera esse, ostendo modo nō esse ad propositum; Nam Hippocratis scopus in hoc Aphorismo, (ut diximus) est loqui de uictu ratione chronicorum, & acutorum morborum; nam si in præcedenti Aphorismo dixit in morbis quidem longis, & acutis &c. Ita de uictu hic loquitur ratione chronicorum, & acutorum morborum, Quòd si de victu sanorum mentionem faciat, id non est, quia principale suum institutum sit loqui de corporibus sanis, sed quia ad rationem Topicam constituendam id requirebatur. Quod etiam exponunt de secundo de ratione uictus &c. non est ad propositum. Nam uerum est institutum Hippocratis esse ibi loqui de ratione uictus acutorum, sed propterea non est asseuerandum simpliciter ea non habere ueritatem in chronicis. Nam dicebat Gal. ibi comment. 37. Error commissus in pleniori uictu magnum affert periculum tùm aliàs, tùm maximè in morbo acuto. Per quæ uerba quid uult Galenus? Nihil profectò aliud, nisi morbos etiam chronicos intelligere; & ideo non tantum in acutis uera est ea sententia. Quare prima hæc opinio uera non est,

Brasaulæ Sol.

Secunda est Brasaulæ, quam ideo adduco, nam aliqua ex parte uidetur accedere ad expositionem à nobis adductam. Nam dicit Hippocratem secundo de ratione uictus dicere, quòd uictus plenior sit periculosior tenuiori, sed in Aphorismis non dicit oppositum, quòd tenuior sit periculosior pleniori, sed tantum dicit, quòd error, qui cōmittitur in tenuiori ma-

Confut.

gis est periculosus, quam qui in paulò pleniori fit. sed decipitur. Nam licet in principio huius partis dicat Hippocrates magis periculosum esse errorem commissum in tenuiori uictu &c. In ultima tamen parte, ubi uerum Aphorismum proponit ait: *Ob hoc igitur uictus tenuis est magis periculosus victu paulo pleniori*. Quare adhuc stat argumentum in suo robore. Tertia opinio nostra est. Nos enim cum Tha-

Authoris solutio q̃ est & Thadei Florentini.

dęo Florentino (quoniam non profitemur nec subtilitates, nec nouitates,) dicimus, Modis duobus posse considerari uictum tenuiorem & pleniorem: uel in relatione ad totum morbum, uel ad statum morbi; In relatione ad uniuersum morbum dicimus esse periculosiorem tenuiorem paulò pleniori, & hoc modo in hoc Aphorismo intelligitur Hipp. in relatione uerò ad statum morbi periculosior est plenior tenuiori, & hoc modo est intelligendus Hippocrates secundo de ratione uict. Quā resolutione uidens Modernus dicit, quòd quæ à Thadæo dicuntur uera sunt, non tamē ad propositum, idque probat; Nam

Obiectio.

Hippoc. in Aphorismis dicit simpliciter errores esse grauiores in tenuiori, quàm in pleniori, & non se limitat nec ad uniuersum morbum, nec ad statum

Resp.

morbi; sed ego bifariam ostendo resolutionem hanc ad propositum esse, ac esse ualdè optimam tùm ex Hippocratis scopo, tùm ex uerbis formalibus Galeni, & Hippocratis. Ex scopo quidem. Nam ut audiuistis, propositum Hippocratis erat loqui de tenui uictu sumpta indicatione à morbo acuto, in quantum acutus: non autem à morbo acuto penès uigorem morbi acuti, sed in quantum acutus; nam sumpta indicatione à morbo uiribus contraindicantibus: Viribus infirmis dicit magis esse periculosum tenuiorē uictum, quàm pleniorem: quia scilicet minuit uires, quæ erant refocillandæ. Nam ratione status totum oppositum est dicendum non modo in acuto morbo, sed chronico; Nam primo ad Glauc. ca. 11. quod est de cura quartanæ, quæ est morbus chronicus, dicebat Galenus quòd in statu eius utendum est uictu tenuiori: uidete ergo quòd quamuis uniuersus morbi progressus uictum indicet mediocrem, ut in quartana, tamen status eius uictum indicat tenuiorem; Et ibidem capit. decimotertio, in cura continuarum dicit esse aduertendum, quòd si uires fuerint ualidiores, & nos perspexerimus morbum pertranscendere ultra septimam diem, nō est à principio utendum tenuiori uictu: quia cogemur postea aduentante statu pleniori uti, cum tamen tunc temporis deberemus uti tenuissimo. idē dicit primo ad

In chronicis morbis, quā periculosus uictus à pricipio tenuior.

Glauconem octauo, dicit enim quòd si in morbis chronicis à principio uoluerimus uti uictu tenuiori, tunc simul & morbum, & uires tollemus; uel aduentante statu cogemus augere cibum, cum tamen ibi uictus tenuissimus sit adhibendus. Quia de re hic sermo de uictu est sumpta indicatione à morbo acuto, ut acutus, non à uigore eius. Et propterea tenuior uictus magis est periculosus. In secundo uerò de ratione uict. proponit uictum sumpta indicatione à morbo acuto, non quatenus acutus, sed ab eius uigore, & ostendo ibi ad uigorem respexisse Hippocratem: quoniam dicit Galenus in eo libro commēto decimoquinto, propositum esse Hip-

Errare grauiter q̃ aduentante statu pleniori uictu utuntur.

pocratis demonstrare, quàm grauiter errent illi, qui aduentante statu pleniori uictu utuntur. Et decimonono commento dicit uictum pleniorem esse magis periculosum circa statum, quia non debemus uti hoc uictu (inquit) nisi coquatur morbus. Quid

Maturatio i morbis quid.

clarius dici potest? Et Hippocrates in illo trigesimoseptimo, dicit quòd subtrahere expedit, donec morbus maturescat: modo considerare maturationem est considerare statum morbi; ut expresse etiam ibi Galenus declarauit in commento; In Aphorismo uerò hoc respicit ad morbum acutum, in quantum acutum, non ad uigorem; nam præter id, quòd in superiori Aphorismo de morbis acutis, & chronicis locutus fuerit, cuius hic Aphorismus est pars: accipiam etiam nunc aliud, quod nemo negare poterit, quòd scilicet Hippocrates infra

in

in Aphorismo octauo loquatur de victu tenui sumpta indicatione à vigore morbi; Quòd si hoc est, vultis nè Hippocratem eadem bis sine necessitate repetere in eodem libro? Dicit enim ibi (Quando morbus in vigore consistit victu tenuissimo vtendum:) Nec aliquis dubitet, quòd dixerit tenuissimo, non autem tenui; Vnde de tenui hic, ibi de tenuissimo loquitur; Nam (vt ibi exponemus) idem intelligit per tenuissimum, quòd per tenuem ob causam, quàm ibi assignabimus. Quare hæc Thadæi resolutio optima, vt mihi videtur, & ad propositum est.

LECTIO XXXI.

APHORISMVS SEXTVS.

Extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt.

E*Xtremis morbis extrema, &c.*] Cum propositum Hippocratis esset sermonem habere de victu ægrorum, & proinde de victu vires minuente, atq; hic victus esset tùm tenuis, tùm tenuissimus, postq; in superiorib. duob. Aphorismis egit de victu tenui in virtute indicantiū, & coindicātiū modo eius propositū est sermonem habere de victu tenuissimo: Cęterum quia cognouit Hippocrates victum tenuissimum esse auxilium quoddam satis arduum, quod non ita facilè admitti potest; propterea vt non deueniret ad hoc extremum auxilium absq; medio: Primum supra de tenui, deinde de tenuissimo victu uoluit agere; sed antequàm instituisset sermonem de victu tenuissimo: Primùm proponere voluit axioma: In cuius vigore omnis stabiliretur sermo de victu tenuissimo, ut nemo sit audax in proponendo tàm arduo auxilio, idest victu tenuissimo, nisi maxima ex causa,

Hipp. instit. i præsenti Aphor. ac cōtinuatio cū superioribus.

Axioma autem in præsenti ponitur Aphorismo, in quo cum habeat, quòd extremis morbis extremā conueniunt remedia: facilè postea insinuare potest, quòd in morbis acutissimis conuenit extrema inedia, ad quem scopum respiciens Galenus in commento præsenti dicit, ea, quæ in hoc Aphorismo habētur dicta esse ob sequentem; Et propterea subiungere Hippocratem sequentem Aphorismum. Quare scopus nunc Hippocratis est axioma tradere, cuius beneficio possit postea subiungere theoremata de tenuissimo uictu. Hic Aphorismus quamuis diuidatur à nonnullis in subiectum, & prædicatum; quòd tamen nos non reprobamus: tamen videtur nobis, quòd non admittat diuisionem notatu dignam. Est enim sententia, quę talis est ex propria natura, & sine ratione prolata, & primi ordinis; vbi namq; proponitur, quòd extremis morbis cōueniunt extrema remedia, statim quilibet colligere poterit rationem, quòd cum contraria contrarijs curentur, ideo extremis morbis extrema sunt apta remedia; vt etiam Hippocrates in libris de flatu dicit; Quòd famem tollit cibus, & sitim potus, & repletionem euacuatio; & in summa unum contrarium alterum expellit. Sed accedamus ad expositionem: dicit [*Extremis morbis sunt opportuna extrema remedia*:] Sed Aphorismum intelligere non est possibile, nisi terminos præcognouerimus; Et propterea videndum est, an multi sint extremi morbi, ut an de oībus, un de aliquib. intelligat Hipp. Et quia impossibile est alicuius rei indagationem facere, nisi quid illud sit cognoscatur, vt processit Galenus in libris de diff. morborū; Vbi methodo diuisiua omnes morbi differentias in-

Axioma

Diuisio.

Cōtrariū cōtrariū expellit.

uestigare uolens, prius diuidendum genus definire voluit: Propterea videamus quid sit morbus extremus; idque eò libentius facimus, quoniam quotidie apud practicantes videmus sermonē haberi de morbo magno, & extremo: quod non est declarandum à practicis, sed à Theoricis. Morbus itaque magnus, seu extremus ex sententia Galeni quarto method. 6. 7. method. 12. 8. method. cap. vlt. 11. meth. c. 3. & 3. de tuenda valetud. capite 9. (quas authoritates ideo adduxi, ut non modo confirmem hanc veritatem, sed ut eas uideatis; quoniam inter se contradicere videntur circa naturam morbi extremi:) Nihil aliud est, quàm affectus præter naturam, qui extremè aduersus naturam pugnat; cùm ergo pugnet aduersus naturam extremè, facilè est ex hac definitione colligere differentias morbi extremi; nam possumus in hac pugna morbi extremi considerare uel uim pugnę, uel euentum, qui consequitur ex ui pugnæ. Penès vim, quatenus. s. ualidè agit morbus in naturam, uel est uehemēs simpliciter, uel est uehemens, & extremus secundum quid. Extremus simpliciter uel est talis ratione actiuitatis, uel est talis ratione resistentię; Si ratione actiuitatis est uehemens; tunc uel est talis, ut dicit Galenus ratione dignitatis, uel ratione propriæ essentiæ morbi. Si ratione dignitatis est morbus extremus propositus à Galeno, ut uteri pręfocatio non ex sanguine menstruo, sed ex semine; quia fit ex digniori materia; vnde dicit tertio de tuen. valet. 9. Morbum esse uehementem ratione materiæ dignioris peccantis; Neque hoc sine ratione dicit Galenus, sed hoc dicit; quoniam ut etiam dicebat primo de loc. affect. in cap. vltimis; Vbi fiunt morbi ex semine sunt magis uehementes, quàm ex sanguine menstruo; quia quemadmodum semen cum erat integrum erat magis amicum naturæ, sic cum corrumpitur, ei fit magis inimicum; vt etiam est de febri pestilenti, quatenus ex sanguine, qui est nobilior materia, pendet; Ratione autem proprię essentię, i. ratione multi lapsus est, ut febris ardens, in qua est maximus lapsus: Imo si liceret graduare febres, esset uelut calida in quarto: Et aduertatis, q; hi morbi necessariò habent symptomata uehementia concomitantia, dummodo vires non prosternātur: quia si prosternuntur vires non comitantur symptomata uehementia, sed benè maligna; vbi uerò vires nō ita prosternuntur, concomitantur uehementia symptomata; Et ideo cum dicimus morbum esse extremum ratione symptomatū: Id non est aliquid aliud superadditum, sed sufficit dicere morbum esse extremum uel ratione dignitatis, uel ratione proprię essentiæ; quia morbus uehemens ex propria essentia habet vehementia symptomata: idq; confirmat Hippocrates in sequenti Aphorismo ubi dicit; vbi morbus extremus fuerit extremos habet labores: igitur dicere morbum esse uehementem ratione symptomatum, non est aliquid diuersi addere; Est pręterea morbus uehemens ratione resistentiæ, quoties morbus ualdè resistit auxilijs; ut cancer in parte ignobili; quoniam non ratione dignitatis in hoc casu, sed resistentiæ est morbus uehemens, sic Elephātiasis, quę etiam morbus est pertinacissimus; Sed aduertatis, quòd quartana nō est morbus extremus, & tamen est quàm maximè diuturnus, & pertinaciter resistit medicis auxilijs. Possemus dicere febrem quartanam non esse talem ex toto genere, sed aliquas quartanas ctiò desinere; sed non est bona resolutio: Et propterea dicimus, quòd morbus uehemens ratione resistentię opus est, ut dependeat suapte natura à materia resistente, quæ sit coniuncta, non antecedens. Sed in febre quartana sunt vapores putridi, qui non ita resistunt, sed resistentia tantum est ratione materię antecedentis: Vnde nō potest

Quid sit morbus magn⁹, seu extremus.

Morbi extremi diuisio penès vi. 1. 2. 3.

Morbi ex semine magis vehemētes, q; ex sanguine mēstruo.

Febris ardēs morbus magn⁹ qua ratione.

Morbus uehemēs ex ppria essentia uehemētia habet symptomata.

Morbus uehemēs rōne resistentiæ.

Obiectio

Solutio. Quartana cur nō inter extremos morbos. 4.

test inter extremos morbos connumerari. Est postea morbus uehemens secundum quid; Et hic vel est talis ratione uirium uniuersi corporis, uel ratione partis determinatæ. Ratione virium morbus dicitur extremus, in quo vires superantur à morbo; & ideo licet morbus suapte natura vehemens non sit: quia tamen superat vires, vehemens dicitur; Vnde morbi corripientes senes, licet exigui sint, vehementes tamen dicuntur ratione virium infirmarum; & vt plurimum in his morbis comitantur pauca, sed praua symptomata; vbi namque vires sunt debiles nō possunt valdè pugnare contra morbum; & ideo non possunt esse vehementia symptomata; Nā cur in statu vehementissima sunt symptomata; non alia de causa, nisi quia vehementissima pugna est inter morbum & naturam; Et hinc fit, quòd cum in his morbis ratione virium debilium, quæ à morbo superantur symptomata sint debilia, hi morbi parui interdum appellantur, etiam si vehementissimi sint, vt febres pestilentes à Galeno interdum morbi parui nocentur, licet sint vehementissimi ratione dignitatis, ac etiam ratione magni lapsus; & insuper quia superatur virtus à materia dicitur paruus. Quia cum vires succumbant symptomata non sunt magna, sed benè maligna. Est postea morbus magnus secundum quid ratione partis; & hoc vel est ratione partis principalis, uel ratione partis famulantis principali uel consentientis cum principali. Ratione principalis partis, velut vulnus licet exiguum, aut morbus alius licet paruus capitis, uel cordis, uel hepatis, magnus dicitur secundum quid. Et hic aduertatis, quòd Galenus interdum dicit febrem, inquantum febrem, esse morbum uehementem rōne loci affecti, i. cordis; sed non est simpliciter morbus magnus febris, sed secundum quid, ratione loci affecti. Sed dicat quispiam si febris inquantum febris est morbus uehemens, ergo ea propria essentia, ergo simpliciter. Sed Galenus sic est intelligendus, quòd febris, inquātum febris, est morbus uehemens ratione partis, quia cogitauit Galenus quòd febris in sui essentia necessariò requirit cor; & sic febris, inquātum febris est, morbus vehemens, idest inquantum in sui essentia cōtinet cor; qua est morbus uehemens secundum quid; idest ratione cordis; quod est subiectum principale febris: Morbus uerò uehemens secūdum quid ratione partis non præstantis, seu non principalis, uel erit ratione partis famulantis principali: vel consentientis cum principali: ut uulnus uentriculi, qui famulatur iecinori, uel cordi, &c. Et tales morbos consequuntur uehementia symptomata, vnde in uulnere ventriculi dolores ingentes, conuulsionesque fiunt, &c. Hi sunt morbi uehementes secundum quid. Si verò alia ex parte considerabimus morbos uehementes, penès euentum; Euentus hic potest cōsiderari duobus modis, uel quatenus est euentus anceps, uel quatenus certus. Si considerabimus euentum incertum uehementem, hic habet locum in morbo periculoso, ut acuto, & peracuto. Euentus verò certus extremus non potest esse euentus ad bonum: quia non esset extremus morbus. Est ergo euentus ad malum, & hic euentus uel imminet, uel non imminet. Si imminet necessariò hic morbus terminatur cum morte, vt Angina lethalis, & in hoc morbo necessariò comitantur uehementia symptomata, & periculosissima. Si uerò euentus non imminet, est morbus insolubilis. Et hic morbus insolubilis uel est secundum totum insolubilis, uel secundum partem; velut hectica febre, quæ ad tertiam vsque speciem processit, & terminatur ad hecticam senectutis; & ideo desinit hectica; sed degenerat in hecticam senectutis. Secundum uerò totum insolubilis est, ut morbus epilepticus post vigesimum quintum annum, velut lapis renalis, uel podagra, & maximè confirmata, & à principio generationis acquisita. Hi affectus inquam sunt insolubiles, & comitantur hominem vsque ad mortem; cum itaque morbus vehemens tot modis considerari possit, de quo ergo Hippocrates in hoc Aphorismo intelligit? Dicēdum, quod Hippocrates potuit intelligere morbum vehementem simpliciter tùm ratione actiuitatis, tum resistentiæ: Et secūdum quid tùm ratione totius, tum ratione partis: Quò igitur ad morbum ratione euentus, dico quòd si consideremus morbū uehementem ratione euentus incerti; tunc istum potuit intelligere Hippocrates: at ratione euentus certi, tunc uel imminet mors, uel non imminet. Si imminet, nō potest intelligere hunc Hippocrates: quia cū mors imminet solis prognosticis sunt relinquendi ægri, & non egemus ualidis auxilijs: Si non imminet, uel est insolubilis secundum totum, uel secundum partem; si secundum partem de his potest intelligere Hippocrates; nam non in morbis insolubilibus secundum partem deuenimus ad maxima auxilia, ut in tertio gradu hecticæ licet vti maximo auxilio; nempe aqua frigida: quia melius est ægrum ad hecticam senectutis ducere, quàm ad mortem. Si verò est morbus insolubilis secundum totum; Nec de hoc intelligit Hippocrates: quia hic morbus non admodum ualido auxilio eget, sed sat est uti leui auxilio, ut quantum fieri potest ægrū in uita detineamus; Sed licet de his omnibus intelligere possit Hippocrates, tamē potissimum intelligit de morbo peracuto periculosissimo, & de morbo extremo nō secundum quid, sed potius ex sui natura; Quia etiam in commentario Galenus dicit, quòd per hunc Aphorismum subiungens, loquens, qui de morbo peracuto loquitur, neque per sumptum principaliter morbū extremum intelligit, qui extremo indiget auxilio, de quo in sequenti lectione loquemur, &c.

Morbi corripientes senes cur uehementes, licet exigui.

In statu cur uehementissima symptomata.

In malignis morbis cur symptomata debilia.

Febris morbus magnus non simpliciter.

Obiectio.

Solutio.

Cor principale febris subiectum.

Symptomata uehementia.

Morbi extremi diuisio penès euentum.

Morbus insolubilis dupliciter.

Hectica feb. 3. tertia speciei insolubilis morbus secundum partem.

De quo morbo extremo loquatur Hippoc.

Morte imminente solis prognosticis ægri relinquendi.

In insolubilibus morbis secundum partē licet uti maximis auxilijs.

LECTIO XXXII.

PRO intelligentia huius Aphorismi, in quo habet Hippocrates {*Extremis morbis, &c.*} Declarauimus quid Hippocrates intelligat per morbum extremum; ideo nunc tantum remanet declarandum quid uelit per extrema remedia; itaque secundum extremum remedium bifariam dici, uel absolutè, uel secundum quid; nam ut morbus uel erat absolutè magnus, uel secūdum quid; sic & remediū; Absolutè extremum, Galeno teste secundo Aphor. vigesimonono in Chyrurgia, & Pharmacia consistit. Per Chyrurgiam intelligo nō modo sectio nem vena, sed amputationem membri, perforationē abdominis, uel thoracis, ut in empiemate. Extremum in pharmacia est, ut uel alteratio, uel euacuatio: Alteratio uel ad calidum, uel ad frigidum: Ad calidum extremum est, ut Mithridatica confectio, Theriaca; & in summa, quæ ex viperis parantur: Ad frigidum vt sunt Opiata medicamenta: Extremum in uacuatione est, ut uel scammonium, uel Elaterium; Vacuatio & alteratio simul extrema est; ut aquæ frigidæ copiosus potus; Neque enim licet ad exhibitionem frigidæ deuenire, nisi morbus magnus fuerit. Auxilium extremum secundum quid est, vt victus tenuissimus, & præcipuè tenuissimus in extremo; sed cum tot modis sumatur auxilium extremum, de quo hic intelligit Hippocrates?

Dicendum, quòd ut sermo erat non de uno morbo extremo, sed omnibus; Sic auxilium extremum quodcunque est intelligendum, non unum tantum; vsque præcipuè Hippocrates per morbum extremū voluit intelligere peracutum; dic auxilium extremum

Quid per extremū remediū intelligat Hippoc.

Extremū remediū duplex.

Ad frigidæ exhibitionē, qñ deueniēdum.

mum dicendo, istud præcipuè referre uoluit ad victum tenuissimum, & hæc expositio Philothei est, imo Galeni, & est optima. Quibus constitutis facilis modo est expositio Aphorismi: Dicit [*Extremis morbis conueniunt extrema remedia:*] Aliqui textus legunt [*Extremè conueniunt curationes:*] sed quomodocunque legamus idem est sensus. Quia si legamus extrema remedia intelligimus pharmaciã, chyrurgiam, sed potissimum dietam: Si [*Extremas curationes.*] Quatenus fiunt triplici instrumento, præcipuè dieta: vnde idem est sensus. Quòd si quis vult scire meliorem lectionem, dico esse meliorem, ut legimus [*Extrema remedia:*] Et ratio est, quoniam morbus extremus non indicat extremam curationem: quia hæc indicatio non sumitur à morbo, in quantum vehemens, sed ab aliquo alio: sed de ratione morbi vehementis est, vt indicet cum quo agendum, idest esse absoluendam curationem cum ualido auxilio; sed parum hæc referunt. Dicit [*Extrema remedia exquisitè,*] vt per hanc particulam [*Exquisitè*] insinuaret vltimum terminum extremi remedij, quòd indicat vehementia morbi; tandem dicit [*Optima sunt;*] Quia cum contraria contrarijs curentur, morbus magnus magnum requirit auxilium; propterea Plato in Alcibiade dicit omnes morbos in quodam communi conuenire, tamen quilibet morbus discrepantem requirit curationem: quia quilibet morbus propriam, & determinatam habet naturam; Et ob id morbus magnus magnum, paruus paruum requirit auxilium. Sed rectè intelligatis in quo consistat hoc auxilium: quia sat est, ut extremum auxilium sit æquale extremo morbo; & nõ debet excedere; nãq; ut alias probabimus, actio non mò prouenit à maiori, sed & ab æquali. Et causa est, quoniam nostrum propositum non est, ut morbus contrarius in cõtrarium morbum degeneret, sed ut reducatur ad temperiem. Exempli causa si aliquod corpus est insigniter repletum, requirit insignẽ euacuationem; sed non tantam, ut corpus repletum fiat insigniter inanitum; Quia æquè vitium esset: Pariter si sit morbus frigidus in tertio, debemus admouere medicamentum calidum in tertio, non ut frigefaciamus in tertio; sed ut introducamus mediocritatem; nam noluimus ex vno morbo alium morbũ facere, sed cum morbus extremus extrema requirat auxilia, aduertenda est differentia; nam alius requirit extrema auxilia primum; sed post debiliora: Aliqui uerò morbi extremi requirunt extrema remedia, sed ante debiliora.

Expositio Aphorismi.

Morbos omnes quodam cõmunes. Morbus quilibet determinatã hẽt naturã, & differẽtẽ requirit curationem. Actio nõ mò à maiori, sed & ab æquali. Nota

Et hoc documentum propositum fuit à Gal. octauo method. vbi aliqua ex parte interpretatur hunc Aphorismum. Et propterea etiam Auicenna capite de Hydrope dicit, quòd post leuiora auxilia debemus deuenire ad perforationem abdominis. Contra verò (inquiunt) si morbus acutus fuerit, quàm primum est deueniendum ad extrema remedia circa victum, pharmaciam, & phlebotomiam: dummodo quid non obstet.

APHORISMVS SEPTIMVS.

Vbi igitur morbus peracutus est, extremos statim habet labores, & victu extremè tenuissimo vtendum est. Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantum morbus extremis est mollior.

VBi igitur morbus peracutus est.] Cum ea, quæ superius diximus proposuerit Hippocrates, immediatè in virtute illius Axiomatis, ut absolueret sermonem de victu minuente voluit verba facere de victu tenuissimo. Et quemadmodum in quarto Aphorismo de tenui victu dogmaticè loqui voluit in virtute indicantium, & coindicantium; sic modo dogmaticè proponere uoluit victum tenuissimum: In virtute suorum indicantium, vt victus tenuissimus sit, quem indicat morbus peracutus; Et in uirtute non indicantium, ut morborum acutorum, qui non indicant victum tenuissimum; Nam aliquis credere posset, quòd etsi victus tenuissimus indicetur à morbo peracuto, quòd etiam indicatur ab acuto, & præcipuè ubi uehementia symptomata sunt coniuncta: sed quoniam hoc non fit in praxi, sed sat est uictus tenuissimus peracutis, non autem tribuitur acutis; ob id Hippocrates proponit morbos peracutos indicantes, acutos nonindicantes.

Connex. Apho. cũ super.

Differentia autem est inter hunc Aphorismum & quartum: quia ibi proposuit victum tenuem simpliciter, & exquisitè tenuem, non modo in uirtute indicantium, & coindicantium: sed coindicantium, & contraindicantium, de quibus quidem in præsenti Aphorismo nè verbum quidem facit: Ratio autem est; quoniã summa arte, ac breuitate usus Hippocrates sat habuit, ut uictum tenuissimum in virtute coindicantium, & contraindicantium sumeret non à toto morbo, sed à vigore morbi, quod facit in nono Aphorismo: In hoc ergo Aphorismo scopus Hippocratis est proponere victum tenuissimum in virtute peracutorum morborum indicantium, & acutorum nonindicantium. Est autem sententia ex superlatione, & sine ratione prolata: non quòd sit sine ratione, sed quòd non habeat prolatam rationem, & est potius secũdi, q̃ primi ordinis: quia nõ ita facilè innotescit causa, & diuiditur in duas partes: In prima proponit victum tenuissimum in uirtute morborum peracutorum indicantium: In secunda in uirtute acutorum nonindicantium: secunda ibi [*Vbi vero non, &c.*] inquit ergo [*Vbi morbus peracutus est extremos statim habet labores, & victu extremè tenuissimo vtendum est,*] Sensus hunc in modum per viam syllogismi elicitur.

Differentia inter hunc Aphoris. & quartũ.

Hippoc. scopus in hoc Aphoris.

Diuisio.

Sensus.

Extremis morbis extrema conueniunt remedia: sed morbus peracutus est extremus morbus, ergo morbo peracuto conueniunt extrema auxilia, seu remedia. Maior propositio est in præcedenti Aphorismo; & ideo dicebat Galenus, quòd hũc Aphorismum subiungit Hippocrates ob præcedentem. Minor potest elici ex Hippocrate, quòd scilicet peracutus morbus sit extremus, hunc in modum: Ille morbus, qui extremos habet labores, est morbus extremus: morbus peracutus habet extremos labores: igitur morbus peracutus est morbus extremus. Et maior, ac minor clara admodum est: ex his ergo habetur, quòd morbus peracutus sit extremus, & quòd extrema requirit auxilia. Sed dicet quis morbus peracutus num indifferenter quodlibet extremum auxilium requirit; sed quoddam determinatũ: at dicit Hippoc. victu tenuissimo est utendum, & non addit aliud quidpiam remedium? ob id uellem scire, cur tenuissimo victu sit in peracuto utendum morbo? Rationem non proponit Hippocrates, sed benè interpres optimus Galenus, quæ est. Ille morbus extremus requirit victum tenuissimũ; qui

Extremus morbus qui.

Morbus peracutus extremus, extrema requirit auxilia.

Cur victu tenuissimo in peracuto morbo vtendum.

qui est statim consistens: Talis est morbus peracutus, ergo morbus peracutus requirit tenuissimum victum. Minor est satis clara, quia morbus exactè peracutus non pertrāsit quartam; Non exactè peracutus non protrahitur ultra septimam; & ideo omnis morbus peracutus est statim consistens. Maior verò, quòd morbus statim consistens requirat victū tenuissimum, probatur a Galeno ratione, & authoritate: authoritate quidem Hippocratis quarto de ratione victus præsertim 9. & 47.2. & 3. eiusdem vltimo, & alibi; Ex quibus locis facilè colligitur, ꝙ morbus statim consistens requirit tenuissimum uictum; ratione autem, quoniam quò magis morbus est citò consistens, seu deueniens ad statum, eò magis natura contra morbum agere debet; & quò magis agere debet, eò minus est distrahenda à pugna contra morbū per cibum; & propterea morbus citò consistens uictum tenuissimum requirit. Sed ponderamus verba, dicit Hippocrates *Vbi est morbus peracutus statim extremos habet labores:* Per labores intelligit symptomata extrema, ac vehementia, dicit *Statim:* Quia nisi morbus statim symptomata habeat, nō erit peracutus; sed ille peracutus est, qui statim habet symptomata. *& victu tenuissimo est vtendum*. Per victū tenuissimum, uel intelligit non in extremo, ut multam, & cremorem ptisanæ in pauca quantitate: vel in extremo, ut nihil dare, vel solam aquam; sed aduertatis Modernum cum Montano esse in maximo errore; nam tantum sibi arrogarunt, ut ausi fuerint aliter constituere normam, ac ordinem diętæ, quàm constituit Hippocrates, ac postea confirmauit Galenus; nam Hippocrates, & Galenus per victum tenuissimum in extremo integrā inędiam constituūt; isti uerò non admittunt, sed volunt in tenuissimo in extremo aliquid dare; & sic postea gradatim, & gradatim augent victum. Non enim est dicendum, ꝙ ratione consuetudinis sit mutanda ratio victus ab antiquis instituta; nam non est dubium, quòd tempore Galeni homines magis erant gulæ dediti, quàm tempore Hippocratis; & ideo tempore Hippocratis ob normam in victu Eunuchi non laborabant podagra: Galeni autem tempore laborabant, & tamē Galenus non fuit ita audax, ut hanc diętam peruerteret; Additur etiam, quòd interdum his temporibus licet uti tenuissimo victu in extremo, qui est nihil dare; nam Brasaulus expertissimus (vt potestis videre) dicit se multos morbos integra inędia curasse, ut Anginas quasdam, & quosdam alios morbos, qui in quarta terminātur. Hæc autem est differentia quòd Hippocratis tempore frequentius licebat vti hac integra inędia; tempore Galeni rarius, & nunc etiam rarius: ob id tamen illam normam non debemus variare. Et præcipuè quia Galenus, & Hippocrates non modo indicantia considerarunt, sed vires coindicantes, & contraindicantes. Et ideo tertio de ratione vict. com. vltimo tenuissimam diętam concedendam esse dicebat vbi vires perferre possūt. Præterea secundo de dieb. decre. vndecimo dicit, ꝙ si quis adolescens correptus fuerit morbo peracuto, qui in quarta terminatur temperamenti carnosi, optimi habitus, ac non ita resolubilis, quique possit famem tolerare cum facilitate; tunc debemus ei iniungere integram inędiam; sed si non ita toleret (inquit) licet morbus id indicet, quoniam vires contraindicant, ratione virium non licet. Quare si hæc omnia considerassent, non fuissent ita audaces, ut mutassēt dogmata antiquorum. Et ob id etiam Hippocrates proponit non indicantia victui o tenuissimū dicēs: *Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum tibi indulgendum est, quantò morbus extremis est mollior*. Quæ verba sunt facillima; nam ut optimè interpretatur Galenus, quoties morbus non est ita peracutus licet vti victu pleniori, idest minus tenui. Et per hunc morbum intelligit acutum exquisitè, qui in decimaquarta terminatur, uel non exquisitè, qui in vigesima: In his enim debemus vti minus tenui victu: Et propterea concludens Hippocrates dicit, quòd cum morbus est peracutus, est utendum tenuissimo, vel extreme tenuissimo victu: quāto verò magis morbus cadit ab illa vehementia peracuti, tanto etiam magis est recedendum ab illo tenuissimo victu; nam si aliqualiter recedat, ut sit morbus acutus exquisitè, victu tenui exquisitè vtendum; si magis recedat, ut sit acutus non exactè, victu tenui simpliciter vtendum; si verò magis recedat (vt si nos couertamus sermonem ad acutos ex decidentia, & chronicos) non est tenui, sed potius mediocri victu vtendum, &c.

Morbus peracut' exactè, & non exactè.

Expositio.

Per labores quid intelligat Hippoc.

Error Montani & Moderni.

Victus tenuiss. in extremo qui apud Hipp. & Galenū.

Cur Eunuchi tēpore Hippoc. non laborabant podagra.

Integra inędia tēpore Hippocr.

Integra inedia quo casu instituenda.

Acut' exquisitè, & non exquisitè quot dieb' terminētur, & quo victu i his utēdum.

Acutos ex decidēntia, & chronicos victū mediocriē expo scit.

LECTIO XXXIII.

APHORISMVS OCTAVVS.

Quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est.

CVM Hippocrates in superioribus Aphorismis locutus fuerit de victu ægrotantium sumpta indicatione à toto morbo, siue hic morbus esset acutus, siue peracutus: Reliquum erat, & ageret de victu ægrotantium sumpta indicatione non à toto morbo, sed à parte morbi: Cum autem pars morbi sit in duplici differentia: uniuersalis altera, reliqua particularis, ut accessio: prius agere voluit Hippocrates de uictu ægrotorum sumpta indicatione à parte uniuersali morbi; nam in vndecimo postea aget de eodem victu indicatione sumpta ab accessione morbi: Quare scopus Hippocratis est sermonem habere de victu ægrotum sumpta indicatione à vigore morbi: quem scopum cum Galenus vidisset, dicit in commēto in hac artis parte sermonem habere Hippocratē de victu sumpta indicatione à uigore morbi: Et rectè dicit in hac artis parte: quia pars quæ agit de ratione uictus, quædam agit de ratione diętandi sumpta indicatione à uigore, quædam de ratione diętæ sumpta indicatione ab accessione.

Aduertendum autem, quòd à uigore sumitur indicatio non cibandi, sed potius minuendi vires; quia cibus inquantum cibus, non nisi à viribus indicatur, & ideo hic est sermo de dięta minuente vires, quæ à vigore capitur; non inquantum tempus; nam à tempore, quatenus tēpus, nulla sumitur indicatio; sed à vigore sumitur indicatio, quatenus in hoc tempore summa est pugna inter naturam & morbum. Ergo scopus est de uictu minuēte vires indicatione à morbi vigore sumpta. Aphorismus non diuiditur in partes aliquas notatu dignas; nam est sententia sine ratione prolata, & ex propria natura, & est secundi potius, quàm primi ordinis; quia parum consideranti eius ratio apparet. Dicit *Quando morbus*. huius Aphorismi sensus satis euidenter à Galeno proponitur. Dicit.n. Antiquū magistrum, i. Hippocratem in hoc Aphorismo præcipere, ut in morbi uigore victu tenuissimo utamur, tum propter vehementiam casuum, idest propter symptomata uehementia consequentia essentiam morbi: tùm etiam propter morbi coctionem; Et fundamentum huius proponitur à Galeno: quia ubi instat uigor, ac uehementia symptomata; tunc insignis est pugna naturæ aduersus

Cōtinuatio.

Pars morbi in duplici differentia.

Intentia Hipp.

A' vigore morbi Idicatio quæ.

A' tēpore nullā sumi indicationem.

Sensus Aphoris.

Pugna insignis in morbis quando.

morbum; Et propterea non est exhibendus cibus, ut cibi dulcedine allecta natura addicta sit ei, & relinquat morbum.

Expositio

Sed ponderemus verba *Quando morbus*. Galenus ponderat, quid per morbum debeamus intelligere, & dicit, quòd non debemus eos

Quos morbos intelligit Hippoc.

intelligere morbos, qui ad declinationem non deueniũt; sed existũt uel in principio: uel ẽt in augmento, uel etiã in statu: quia hi sunt morbi lethales, in quib. sat est ars præsagiendi: nec debemus venire ad ualida auxilia, ut uel medicamenta, uel rationem uictus, nè postea malus morbi euentus ascribatur errori medicorum.

In morbis ad declinationẽ nõ deuenientibus nõ esse vtend. validis auxilijs.

Et ideo Galenus secundo Aphorismorum uigesimonono dicebat, deploratos solis prognosticis esse relinquendos; nec debemus ratione horum morborum lethalium tenuissimo uictu uti, vel aliquo valenti remedio; sed sat est in leuioribus consistere, ut Hippocrates in Epidem. cum accedebat ad Philiscum, quamuis affectus lethalis esset, non tamen abstinebat à leuioribus; sed cum prædictione; & hoc præsertim fit in his morbis lethalibus, in quibus imminet mors, cum ergo dicit Hippocrates. *Quando morbus in vigore, &c.* Intelligit non modo peracutum, & acutum morbum, sed acutum ex decidentia, & chronicum etiam, dummodo non sint lethales; nam tantum lethales morbos excludit. Addit postea *In suo vigore*: Quid per uigorem sit intelligendum, non est, ut multa dicamus.

Per vigorẽ quid.

Nam hoc est opus pertinens ad eos, qui de febribus disserunt, & præcipuè ad eos, qui legunt caput Auicennæ de horis febrium: solum dicam breuiter id, quod ex Galeno colligitur passim in lib. de crisibus, & præcipuè in libro de morbus temporib.

Tempus I morbo quid.

Hoc autem est, quòd cum tempus sit numerus motus secundum prius, & posterius: propterea tempus, quantum ad propositum nostrum spectat nihil aliud est, quàm numerus motus in morbo secũdum prius & posterius;

Tẽporis diuisio.

Quòd cum ita sit, hinc tempus diuisionem in morbo sumit, quatenus quidem consideratur tempus & motus in morbo uel penès uniuersum morbum, uel potius penès partem morbi. Si primo modo est tempus uniuersale: Si secundo particulare; sed de tempore particulari in Aphorismo vndecimo dicemus. Sed tempus uniuersale subdiuiditur, prout motus vario modo se habet in morbo: nam morbus ita se habet, quòd primum incipit, augetur postea, dehinc cõsistit, & tandem declinat; Et hinc quatuor oriuntur tempora morbi uniuersalia.

Tẽpora uniuersalia morbi quatuor.

Principium, augmentum, status, & declinatio. Et principiũ quidem est, qñ natura adhuc morbum non aggreditur. Augmentum vbi natura aggreditur, & pugnat aduersus morbum; Et quantò magis agit in morbum, tantò augumentum properat ad statum. Status autem est, vbi est summa pugna inter morbum, & naturam. Declinatio, ubi morbus à natura vincitur. Cum quatuor ergo sint morbi tẽpora, Hippocrates alijs posthabitis, vigorem tantum proponit, nec absq; ratione:

vigorem cur tãtũ pposuerit Hipp.

quia inter morbi tempora nullum tempus est, in quo maior sit pugna inter morbum, & naturam, quàm in vigore; Et ob id dicit: *Quando morbus in vigore*: Aliqui textus habent, *quando morbus in suo vigore*. Alij non habent particulam *in suo*. Quòd si apponitur, non fit sine maximo artificio; nam vigor, qui requiritur in morbis, uel est talis ratione essentię morbi, siue immaterialis morbus sit, siue materialis, vt cum materiam non antecedentem; sed coniunctam, & continentem habeat: vel potest esse vigor in morbis ratione materiæ antecedẽtis: sed quia magis potest uigor ratione materiæ coniunctæ, & propriæ essentiæ in morbis; ob id ad hunc vigorem respiciens Hippocrates, dicit *quando morbus in suo vigore*: Quàmuis non excludat uigorem ex materia antecedente; sed potissimum refertur ad vigorem ex parte materiæ coniunctę, & propriæ essentiæ. Postea addit: *constiterit*: Quæ particula non est sine arte proposita: Considerauit enim in uigore esse latitudinem, & proinde uigorem habere partem priorem, posteriorem, & mediam: In parte priori nectitur augumento: In posteriore adhæret declinationi; media uerò est, quæ existit inter utrãque partem;

Vigoris latitudo, ac partes quæ.

Et ob id Hippocrates vigorem proponit; sed potissimũ mediam eius partem: quia verè status est in media ipsius parte. Sed cur mediam proposuit partem?

Status ĩ media vigoris parte.

Dico non sine maximo artificio: quia (vt ante diximus.) Non proponitur morbi tempus, quatenus tempus: quia tempus, ut tẽpus non indicat: sed proponitur uigor, quatenus in hoc maxima est pugna inter naturam & morbum: Vnde cum maxima pugna sit in statu, id præcipuè fit in media status parte:

In statu pugna maxima.

vnde non absque causa dicit constiterit. Addit deinceps; *Tunc victu tenuissimo vtendum*: Et aduertendum est: Nam hic ferè ab omnibus cogimur esse discordes, & discordia in hoc consistit: quia victus tenuissimus bifariam considerari potest.

Vict⁹ tenuissim⁹ dupliciter.

Primo quatenus est tenuissimus absolutè secundum propriam naturam victus tenuissimi; Secundo modo in respectu: Per tenuissimum absolutè intelligo, uel tenuissimum in extremo, ut nihil dare, seu potum tãtum: uel tenuissimum, nõ tamen in extremo, ut Mulsam; Per tenuissimum in respectu intelligimus victum in respectu ad victum, qui exhibetur in alijs temporibus morbi; Vt sensus sit Hippocratis, quòd in uigore morbi non tenuissimo in extremo; sed tenuissimo in respectu ad victum, quo utimur in alijs temporibus, sit utendum. Cum ergo his duobus modis victus tenuissimus sumatur, quõ intelligit Hippocrates?

Error expositorum.

Omnes ferè expositores per uictum tenuissimum intelligunt victum tenuissimum absolutè.

Per tenuiss. victũ quid Hippoc.

Nos contra intelligimus uictum tenuissimum in respectu, atque id ita intelligendum esse demonstro: Primum quoniam hæc sententia Aphoristica de more sententiarũ est quàm maximè uniuersalis: Et propterea locũ habere debet non modo in acuto, sed in peracuto, ac chronico. Et propterea Galenus à veritate non recedens per morbum intelligit omnes morbos (exceptis solum lethalibus) propterea nos debemus intelligere hanc sententiam uniuersalem in omnibus morbis, (exceptis lethalibus) quibus tenuissimus victus omnibus conuenire non potest: Chronicis enim victus hic non congruit; Et propterea non debemus intelligere victum tenuissimum absolutè, sed in respectu ad alia morbi tempora.

Quæsita duo.

Sed dicet quis; Ego vellẽ duo scire: Primo quomodo victus tenuissimus in respectu indicetur à vigore chronici. Secũdo quoties hic uictus indicatur à chronico morbo, non esse victum tenuissimum in extremo.

Respõs.

Declaro vtrumque: Et primo victum tenuissimum indicari à morbo chronico, probatur ex Galeno primo ad Glauconem 8.

Victũ tenuiss. indicari à morbo chronico quõ.

Vbi euidenter asserit, quòd in diuturnioribus morbis operæpretium est reseruare victum tenuissimum ad statum, & inquit, victum tenuissimum in respectu ad alia tempora; Et proinde sibi maximè constans in eodem libro capite de cura quartanæ dicit; Quòd in statu tenuiori diæta vtendum est, quàm ante, & post statum, in quartana inquam, quæ est morbus diuturnus; & clarum est, quòd non intelligit victum tenuissimum absolutè; sed in respectu; & præter id, quod hoc dicit primo ad Glauconem 8. Potest etiam probari per eundem primo de crisibus capite 10. vbi inquit, quòd in acutis rarò fit, quòd accessiones in statu ad tres extendantur, at in diuturnis non modo status ad tres accessiones extenditur; sed ad multò plures quandoque; cum ergo hoc ita sit: ergo non possumus victu absolutè tenuissimo vti in statu, nam cum status

In acutis raro statũ ad tres accessiones extẽdi in diuturnis ad multo plures.

Non mõ ī acutis; sed & in chronicis in vigore victu vtendam tenuiss.

adeò longus sit, si vellemus hoc victu vti, ægrū interficeremus. Sed benè utimur victu tenuiss. in respectu ad alia tempora; nam si in alijs temporib. mediocri victu vsi fuerimus in chronico morbo; In tēpore status poterimus vti victu simpliciter tenui, uel exquisitè, prout maior, vel minor erit status: uel ut vires erunt, uel coindicantes, uel contra indicantes, vel indicantes; Manifestus ergo est modo Aphorismus, quòd quando morbus, uel acutus, uel peracutus, uel chronicus in suo vigore consiterit, tunc victu tenuissimo vti oportet, &c.

LECTIO XXXIV.

Difficultas.

Cur morbus possit eẽ mitis cum symptomatib. uehemẽtibus.

ADuersus ea, quæ præcedenti lectione diximus difficultas satis ardua contingit ob dicta Galeni, quæ inuicem pugnare videntur; nam dicit tunc esse vigorem, cùm natura fortiter, & ualidè agit aduersus morbum, ac vigorem nihil aliud esse, quàm summitatem, ac vehementiam symptomatum; Et idem etiam replicauit primo de diebus decretorijs capite vltimo: Sed tertio de ratione victus commento vltimo: Quòd quidem difficillimum est (expresè asserit) morbum interdum esse mitem, & symptomata vehementia. Vnde difficultas insurgit, qua ratione morbus possit esse mitis cũ symptomatibus uehementibus. Multi multa dicunt; Nos solũ vnã proponemus opinionem, & non alia de causa, nisi, vt rei difficultas magis appareat.

Moderni respõsio, ac solutio.

Modernus magna ex parte à Montano capiens dicit, quòd morbus bifariam considerari potest, uel ut salubris, uel ut insalubris. Si quatenus salubris, tunc morbus circa statum est mitis: quia est propè salutem, & declinationem: symptomata autem sunt vehementia, quia sumus in statu; & ita est intelligendus Galenus tertio de ratione vict. ubi ait, quòd morbus est mitis, symptomata uehementia; quòd si consideremus morbum, & lęthalem, ac in statu existentem, tunc symptomata sunt debilia; nam cum propè mortem simus natura succumbit, ac uincitur; & ideo nõ potest symptomata, nisi debilia facere. Morbus autem non est mitis, sed sęuus, ac malignus, nam licet symptomata sint debilia, sunt tamen praua, ac admodum maligna.

Solutionis ipugnatio.

Sed resolutio hæc nulla ex parte est ad propositũ. Et utinam ita esset facile inuenire ueritatem, ut est facilè solutionis huius falsitatem dignoscere; nam cęteris posthabitis nõ est dubium, quòd quoties consideratur morbus salubris, ubi ad statum deuenit, quòd habeat symptomata uehementia; sed morbus, & ipse de necessitate est uehemens: quia aliter non posset habere uehemẽtia symptomata: Et ideo opus non est, ut Gal. tertio de ratione vict. per morbum mitem intelligat morbum benignũ; sicuti hi imaginantur: videatis enim Galenũ, quòd ibi hoc non vult; nam dicit interdum morbum esse mitiorẽ, symptomata uehementia: Interdũ pari proportione se habere vehemẽtiã morbi cũ uehemẽtia symptomatũ: quare ibi opponit vehementiam symptomatũ contra vehementiam morbi. ergo eandem vehementiã opus est, vt intelligat, ergo per mitem opus est, vt intelligat oppositum vehementis; nam aliter nulla esset comparatio. vnde per mitem non intelligit morbum benignum; sed idem, ac si dicat, quòd interdum morbus vehemens est, symptomata autem vehemẽtia: interdum mitis, seu debilior: prætereain morbo lethali symptomata non sunt debilia, ut hi imaginãtur, sed praua, & hæc distinguũtur contra benigna.

Solutio Authoris.

Quare resolutio hæc non est ad mentem Galeni in dicto loco. sed qd dicendũ? Pro resolutione difficultatis vnum supponere oportet, quod est Galeni in allegato loco, & ab omnibus approbatum.

Tẽpora ī morbis sumi penes una. Duo considerãda.

Tempora in morbis sumi, vel penès coctionem, & cruditatem materiæ, vel penès essentiam morbi, vel penès symptomata. Sed hic duo consideratione eget. Alterum est cur tempora in morbis capiantur penès hęc tria, nec plura, nec pauciora. Reliquum vbi cognouerimus, quòd ex his tribus tempora capiantur, scire oportet an eodem modo, an diuerso capiãtur: si enim hæc sciuerimus, non historicè, sed dogmaticè poterimus ad veritatem propositæ difficultatis deuenire.

Rẽ pter naturam ad tria tantũ referri.

Quantum ad primum dicimus, quòd cum tempora in morbo capiantur ratione pugnæ naturæ aduersus rem, quæ est præter naturam; cumque res, quæ præter naturam est ad tria tantum capita referatur, ad causas, ad morbum, & ad symptomata. Inde fit, quòd tempora penès tãtum tria in morbis sumi possint, vel penès causam, vel morbum, vel symptomata; Nam si considerabimus pugnam inter naturam, & causam, idest materiã: ratione huius oriuntur tempora à medicis dicta coctionis, & cruditatis: si pugnã inter morbum, & naturam, tunc oriuntur illa tempora, quæ dicuntur penès essentiam morbi: si ultimo considerabimus pugnam naturæ, & symptomatum: oriuntur tempora, quæ penès symptomata dicuntur. Patet ergo cur penès tria tantum nec plura, nec pauciora tempora, considerentur. 2.

Tẽpora penes coctionẽ, & cruditatẽ & morbi essẽtiam à priori; penes symptomata à posteriori.

sed quò ad secundum: An eodem, an diuerso modo tempora ab his capiantur? Dicendum quòd diuerso; Nam tempora penès coctionem, & cruditatem, & penès essentiam morbi sumuntur à priori: penès symptomata verò à posteriori. A priori quidem illa capiuntur; nam sumitur primum tempus ratione pugnæ inter morbũ, & materiam, nec aliud considerare oportet; sic tempora penès essentiam morbi ad aliud prius non referuntur. De symptomatibus autem secus, nam hæc tempora consideramus, quatenus, vel referuntur in materiam concoquẽdam, vel in essentiã morbi. Declaro melius, vbi est pugna inter naturam, & materiam, vt naturæ incipiat coquere materiã crudam, quanto magis procedit concoquendo, tantò magis consequuntur symptomata uehemẽtia, & ideo à posteriori sumuntur: quia consecuntur pugnam naturæ, & materiæ. Pariter symptomata penès morbum sumuntur à posteriori, quatenus consecuntur pugnã inter naturam & morbum; nam quãtu magis morbus in naturam agit, tantò sunt symptomata uehemẽtia, & ideo tempora à morbo, & à materia à priori sumuntur: à symptomatibus à posteriori. His ita dispositis, ad hoc ut intelligaus solutionem difficultatis primo propositæ, opus est, ut per hæc mẽbra singula discurramus, vtque uideamus, an in unum hæc tempora concurrant.

Tria expẽdẽda.

Et primo uidendum est, an in unum coincidant tempora penès materiam; secundo an concurrant tempora ratione materiæ, & ipsius morbi. tertio, an in unum conueniant tempora morbi & symptomatum, considerando symptomata, & ut consecuntur essentiã morbi, & ut consecuntur materiam. 1.

Materia ī morbis duplex.

Quò ad primum considerantes morbum penès materiam, cum materia in morbis duplex sit, antecedens, & coniuncta. Considerãtes materiam hanc utramque dicimus posse interdum concurrere, id tamen non esse ex necessitate: quia possibile est materiam coniunctam regulari à natura, quæ tamen non sit ad absolutam coctionem redacta; & nemo hoc negat, nec negare potest: sed talia tempora non necessario concurrunt.

Tẽpora penes materiã & morbũ quo concurrant.

Quòd si consideremus tempora rationem materiæ, & morbi: vel consideramus tempora ratione materiæ antecedentis, & morbi: vel materiæ coniunctæ, & morbi. Quantum ad materiam antecedentem, & morbũ dico, quòd tempora non concurrunt in unum necessariò; nam possibile est, ut

morbus

morbus quatenus ad suam essentiam spectat deueniat non modo ad statum, sed declinationem, ut tamen materia non coincidat, neque concocta sit, quod millies obseruabitis in febribus; nam uidebitis in febribus symptomata leuia, quæ concomitantur essentiam febris: ut sic morbus ratione suæ essentiæ sit in declinatione, sed ratione materię antecedentis, ut sit in augumento, ut facilè apparere potest ex signis cruditatis, et coctionis. Et ad hoc Galenus respiciens tertio de ratione uict. potuit dixisse; quòd interdum vigor morbi coincidit cum coctione: (& sine his distinctionib. esset impossibile hæc loca intelligere.) Dicit quòd interdum coincidit, ergo non semper.

Vigor quñ non conincidat cũ coctione.

At quando non coincidit cum coctione uigor? non alia in occasione, nisi quãdo uigor penès essentiam morbi consideratur penès concoctionem & cruditatem materiæ antecedentis; tunc enim vigor morbi cum coctione materiæ antecedentis non concurrit; nam de coniuncta materia hoc est impossibile asserere. sed possunt etiam interdum tempora penès essentiam morbi, & materiæ antecedentis concurrere; sed id nõ necessariò fit. vnde per mitiorem, non benigniorem, sed debiliorem debemus intelligere: ut comparatiu inter essentiam morbi, & materiam sit bona. Si autem cõsiderabimus tempora penès materiam coniunctam, & essentiam morbi;

Materia coniũcta dupliciter.

tunc cum materia coniuncta bifariam considerari possit, ut ex Galeno primo de crisibus ultimo patet; vel quatenus hæc materia tota seruatur ad faciendam vnam tantum criticam expulsionem, vel quatenus paulatim, ac paulatim expurgatur. si consideretur, ut ad vnam criticam expulsionem solum reseruatur, vt sic dicendum est necessariò concurrere morbi tempora, & materiæ coniunctæ.

Tẽpora penes morbũ, & materiã cõiunctam quñ necessariò concurrant.

quod ita facilè demonstramr, nam si fuerit pleuritis à sanguine pendens, &c. & hæc reseruetur ad unam criticam expulsionem. nempè ad suppurationem: in hac suppuratione, quæ est status respectu materiæ, est etiam status respectu essentiæ morbi: Quod si uis cognoscere recurras ad symptomata necessariò cõsequentia essentiam morbi; nam videbis tempore suppurationis febrem, ac dolorem esse valdè intensos, ac magnam difficultatem anhelitus, & tandem omnia symptomata παθογνωμονικὰ dicta esse aucta, quare indicant etiam augeri morbi essentiam. Nec hoc quispiam negare poterit, nam si ea est materia coniuncta, qua posita ponitur morbus, & remota remouetur: ergo cum est status ratione huius materiæ, erit etiam status ratione morbi; & ob id Galenus, (ve cum eo omnia dicamus,) loco citato dicit interdum coincidere vigorem: idest essentiam morbi in uigore coincidere cum coctione materię, idest cum coctione materiæ coniunctæ; & non modo cũ coctione materiæ coniunctæ, sed eius materiæ coniunctæ, quæ seruatur ad vnam criticam expulsionem; namque de materia loquens coniuncta immediatè apponit exemplum de pleuritide, ac morbis Thoracis, in quibus materia derepentè ac una critica expulsione soluitur. Quòd si consideremus tempora penès essentiam morbi, & comparemus ea ad tempora penès materiam coniunctam, nõ ut ad unam expulsionem criticam reseruatur, sed ut paulatim, atque paulatim educitur; tunc cum Galeno eo in loco dicimus, quòd hi morbi tũ ratione propriæ essentiæ, tùm ratione materiæ coniunctæ, uaria habent incrementa, ac decrementa; sunt autem hæc mutua incrementa, & decrementa non alia de causa, nisi quia materia paulatinè colligitur: Quo tempore intenduntur symptomata, & postea expurgatur materia, & cum expurgata fuerit diminuuntur symptomata; vbi uerò alia portio collecta fuerit materiæ, tunc etiam intenduntur symptomata, idque non modo ratione morbi, sed etiam materiæ; & ratio cur dẽtissima est; nam morb. se debet habere ut materia coniuncta, & è contra; nam materia coniuncta est, qua posita &c.

Morb. se dẽt hẽre ut materia coniũcta, & è cõtra.

Quod aũt de materia, quæ paulatim expurgatur, fiat sermo, patet, quia loquitur de vulnere, in quo materia plurib. vicibus paulatim, ac paulatim expurgatur. Quare si consideremus tẽpora penès essentiam morbi, & penès materiã coniunctam, quæ paulatim expurgatur, ut sic morbi tempora, & materiæ coincidunt. sed non uniformiter se habent tpa, sed modo intenduntur, modo decrescunt: quatenus materia uel concoquitur, uel non, Quod si cõsiderabimus tẽpora penès morbi essentiã, & symptomata: symptomata uel consequũtur essentiã morbi, vel essentiam materię. Quantum ad consequentia essentiam materiæ, siue coniuncta ea sit uel ad unam criticam expulsionem reseruata, vel nõ: siue antecedens, eo modo se habẽt, quo audiuistis habere se materiam ipsam. sed quò ad tẽpora penès symptomata consequentia essentiam morbi dicendum, quod quã maximè necessarium est, vt eo modo se habeant, quo se habent tempora in morbo, & ita consecuntur morbum, vt vmbra corpus. sunt. n. symptomata inseparabilia, & pathognomonica. ad hęc respiciens Gal. potuit meritò in superiori comm. & 1. de dieb. decre. dixisse, quod morbi vigor nihil aliud est, nisi summitas symptomatum, nec immeritò, quia intelligit de symptomatib. essentiam morbi cõsequentib. nec de aliis põt intelligere: Idq; declaro, cum. n. dicat, morbi uigorẽ esse summitatẽ symptomatũ, &c. ibi loquitur de eo vigore, cuius ratione victu tenuissimo est vtendum; Idq; non alia de causa, nisi ob vehementem pugnã, quæ est inter morbũ, & naturam. Hæc aũt considerare nihil aliud est, nisi vehementia symptomata vehemẽtẽ consequentia morbũ aduertere; cum ergo ibi de symptomatib. necessariò morbum consequentib. loqueretur, necessariò hanc protulit sententiã, quod vigor morbi nihil aliud est, nisi symptomatũ summitas, & vehementia: Quare nõ sunt inter se pugnãtes hæ authoritates, sed quã maximè sibi consentiunt.

Symptomatum, tùm materiã, tũ morbũ, cõsequentũ tẽpora quõ se habeãt.

LECTIO XXXV.

APHORISMVS NONVS.

Coniectari autem oportet, an æger cum uictu sufficiat perdurare, donec morbus consistat. Et nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, & hebetescat.

CONiectari autem oportet &c. Proponitur explicandus Aphorismus, qui quamuis facilis prima facie uideatur, in toto tamen Aphoristico opere non reperitur aliquis Aphorismus eo difficilior. Nos tamen ea dicamus, quæ nobis ueriora uidentur. Et ob id quantum attinet ad propositum Hippocratis in hoc Aphorismo, & ad connexum cum superiori: sciendum, quòd cum Hippocrates in superioribus Aphorismis, idest in 7. egerit de uictu tenuissimo absolutè rõne suorũ iudicantiũ, i. morbi pacuti: et in pcedenti de uictu tenuissimo in respectu

Aphor. cõnexus cum superiori.

sumpta indicatione à uigore morborum omnium salubrium. Reliquum modo erat, ut pertractaret de eodem uictu tenuissimo in uirtute coindicantiū, & contraindicantium; & hoc in presenti Aphor. absoluit Hippoc. & ratio huius fuit, quia fortasse potuisset quis credere tantam uim morbo peracuto, ac uigori morbi inesse, ut semper cogeremur uti uictu tenuissimo ad propterea nos: monet ꝓponēs coindicātia, & contraindicantia uictum tenuissimum: quemadmodum in 4. Aphor. locutus est de coindicantib. & contraindicantibus uictum tenuem. quem scopum Gal. respiciens in presenti comm. dicit cum egerit superius Hipp. de uictu ratione morbi, modo proponit aliam intentionem capiendo eam à uirib. quæ interdum sunt coindicantes, interdum contraindicātes. Et propterea addit Gal. ꝙ hic sermo est pars totius artis de uictu. Quia ars de uictu includit coindicātia, & contraindicantia &c. Imò aliud adiungit Gal. scopum hunc maximè confirmans, quia dicit priorem Aphorismum, & hunc, & subsequentem in unum concurrere, i. in unum sermonem coincidere. sed quomodo? Quoniam in superiori quidem Aphor. de tenuissimo uictu egit, hic etiā & in sequenti Aphor. de tenuissimo; & propterea hi tres Aphor. in unum concurrunt sermonem, qui est de uictu tenuissimo. Dicit tamen se clarioris doctrinæ gratia totum hūc sermonem in tres partes distinctas declarare uoluisset.

Hippoc. propositum. Quare propositum modo Hipp. est agere de uictu tenuissimo tùm absolutè, cùm in respectu, & in uirtute coindicantium, & contraindicantium uiriū.

Aphor. Diuisio. Quantū ad diuisionem. Aphorismus hic est sententia simplex potius primi, quā secundi ordinis; unde Gal. non multum laborat in eius causa assignanda. Et ob

Error nō nullorū. id hi reprehendēdi sunt, qui dicunt hūc Aph. esse causam præcedentis, uel è contra præcedentem esse rationē præsentis: moti, quia dicit Galenus ex his trib. Aphor. fieri unū; Nam non sic est intelligendus Gal. sed ꝙ hi tres Aphor. in unum sermonem concurrāt de uictu tenuissimo; & ratio est, nam neque præsens antecedentis, neque antecedens præsentis ratio est; Et ob id diuisionem alio modo facimus, dicimusque posse hunc Aphor. diuidi in partes duas, quatenus in prima proponūtur uires coindicantes, ac contraindicantes. sed hæc ex expositione literæ magis patebūt,

Aphor. sensus. ante cuius expositionē liceat proponere huius Aph. sensum. Et aduersaris.

Obiectio Triuerij contra Hipp. Nam Triuerius hoc in loco dicit, ꝙ Hipp. potuisset proponere hanc sententiā paucioribus uerbis; unde arguit Hippocratem, ut superfluum. Nec ita sine ratione loquitur Triuerius: Nā ita habet Aphorismus. *Coniectari autem oportet. An æger cum uictu sufficat perdurare, donec morbus consistat &c.* Et paulò post addit. *Et nunquid prius ille deficiat, nec possit cum uictu perdurare.* Quæ uerba, expresè patent, quòd in idem coincidere uidentur; & ideo dicit, quòd id paucioribus dicere poterat. Et miror equidem de Modernis, qui ita addicti sunt Triuerio, ut aliquando dicta eius ad uerbum sibi ascribere non uereantur, quòd nullum de hac re uerbum fecerunt, Impium enim imaginari, nedum asserere

Resp. ad Triuerij obiecta. in Aphorismis Hippocratem esse superfluum, & ideo audite sensum Aphorismi, & satis (ut opinor) reconditum: qui talis est, quòd quamuis ratione morbi peracuti uti liceat uictu tenuissimo absolutè, siue extremè tenuissimo, siue non extremè tenuissimo; quòdque quamuis etiam ratione uigoris cuiuscunque morbi salubris liceat uti uictu tenuissimo in respectu attamen cōiectari oportet, an æger posit cū illo uictu perdurare, donec morbus consistat, idest attamen cōiectari, oportet, An uires posint perferre uictum illum tenuissimum usque ad statum. ut autem præcognoscere istud posimus monet uos Hippocrates in hoc Aphorismo, ut speculemur nim tū ex parte uirium, tùm ex parte morbi. Ex parte quidem uirium est, ut nos præcognoscamus, an uires in corpore ægrotante tales sint, ut deficiant, & nō possint perdurare usque ad statum, uel contra potius ex parte morbi; an morbus talis sit, ut deficiat, & hebetescat, antequam uires dilabantur. Ex quo nihil aliud potuit inferre Hippocrates, nisi quòd ubi nos præcognouerimus, quòd uires nō sunt sufficientes, nec potentes talem uictum tolerare, ut præcognoscamus etiam uires has esse contraindicantes: Quòd si cognouerimus oppositum, quòd scilicet morbus ante deficiat, quam uires collabantur, ut præcognoscamus tales uires esse coindicantes. Ex quibus non modo sensus, & institutum Hippocratis colligitur, sed quòd etiam sit ita unus, ac connexus, ut nihil magis unum imaginari posit. Ratio autem præsentium dictorum colligitur à Galeno in commento; Nam dicit prius, cur opus est respicere, ac percontari uires, & an æger sufficiat perdurare &c. Quia inquit, uires illæ sunt, quarum gratia cibamus; & ideo respicere oportet an coindicantes, an contraindicantes sint. Nam si uires ualidæ fuerint, idest coindicantes uti nos possumus ea uictus forma, quā morbus præscripsit: ubi enim ualidæ fuerint, possunt eum uictum tenuissimum perferre, qui à morbo indicabatur: Quoties autem uires imbecilles fuerint, idest contraindicantes, non possumus uti eo uictu tenuissimo, quē morbus indicabat, sed tantum opere pretium est ab eo uictu tenuissimo recedere, quantum uires imbecilliores fuerint, & hoc non modo in progressu morbi, sed in statu (ait) facere possumus. Vbi enim (inquit) in uigore fuerit quid dissoluens uires (nunc enim de contraindicantibus uiribus loquitur:) debemus etiam in eo nutrire. sed ponderemus uerba. Expoſit. Dicit Hippocrates. *Coniectari autem oportet.* Quia per demonstratiuam scientiam ueram id habere non possumus, sed per signa, quæ coniecturalem potius, quàm demonstratiuam scientiam pariunt. *An æger cum uictu &c.* Scilicet tenuissimo sufficiat perdurare; Nam cum hic Aphorismus cum superiori unicam faciat doctrinam, & in superiori facta est mentio de uictu tenuissimo igitur, & hic de eodem uictu intelligendus. *Donec morbus consistat*: idest donec morbus non modo ad statum, sed ad ultimam eius partem deueniat; nam interdum uirium ratione licet mutare uictum antequam æger deueniat ad statum: interdum etiam in ipso statu, quoties sunt aliqua symptomata uires dissoluentia; Virium rōne quãque ante statū. quãq; in statu licere uictū mutare. *Et nunquid prius ille deficiat.* Hæc est secunda pars, in qua dat modum Hippocrates secūdum quem cognoscere possumus, an æger cum uictu illo sufficere possit usque ad statum, nec nè; & ratio cognoscendi in hoc consistit, ut præcognoscamus, an uires debeant sufficere; An morbus ante deficiat, uel hebetescat. Nec præter rationem hæc considerauit Hippocrates, nam ut passim in libris de ratione uictus habetur, diętandi ratio partim à morbo, partim à uiribus sumitur, & Galenus undecimo methodi quinto, dicebat quòd quoties uires ferunt, Diętādi rō parti à morbo partim à uirib. exhibendus est uictus conueniens ratione morbi, quoties non ferunt, augendus est uictus. sed est maxima difficultas in uerbis Hippocratis; nam dicit. Difficultas. *Et nunquid prius ille deficiat, nec possit producere.* Quæ synonima uidentur; nam idem est non posse perdurare, & deficere.

Quam difficultatem Moderni, nec olfecerunt quidem, cum tamen sit maximi momenti; non enim dicere possumus synonimis uti Hippocratē, & præcipuè in doctrina Aphoristica. Ego itaq; dico, fuisse sibi necessariū, ut diceret; nam aliter quā maximè Hippoc. non uti synonimis i doctrina Aphoristica.

dimi-

diminutus fuisset. Ratio autem est, nam fieri potest vt vires deficiant, vtque perdurare vsque ad statum possint cum victu tenuissimo; Vnde non valet vires deficiunt, ergo non possunt tolerare. Idque demonstrabo Galeni verbis formalibus, imo Hippocratis; Possunt itaque vires deficere, & non propterea non poterunt tolerare inædiam dupliciter, vel ratione victus, vel ratione alterius. Ratione quidem victus, (vt supra commento quarto habuimus) victus tenuis habet vim minuendi vires, nedum tenuissimus; Imò dicebat ibi Galenus, quòd terminus victus tenuis est virium validarum, scilicet (vt ibi exposuimus) ablatio; & ideo ratione victus tenuis, & tenuissimi vires fiunt deficientes, & cadunt ab eo robore; non tamen propterea sequitur, quòd cum tali victu non possint tolerare ad statum vsque uires; nam tunc si hoc esset, impossibile profectò esset cibare ægrum victu tenui, nedum tenuissimo: Quare nõ valet ratione victus deficiunt uires, ergo non poterunt tolerare; sed nec etiam ratione alterius: Nam vt dicit Hippocrates secundo de ratione victus 48. & fusissimè Galenus in commento, sine quibus libris impossibile est Aphorismos intelligere: vires bifariam deficere possunt, vel ratione insignis repletionis, vel ratione insignis euacuationis; si ex repletione deficiant, uos ex Galeno, & Hippocrate loco allegato non debemus dare cibum, & tamẽ vires vehementissimè deficiunt: inquiunt enim si uires deficiant vel ob morbi acumen, vel ob dolorem ingentem, vires ita debilitari, vt pulsus cadat, atque etiam deliquium animi fiat, tunc pessimum est (aiunt) cibum afferre, ac perperam illos facere, qui cibum exhibẽt, Et ideo caueant, qui indifferenter in syncope cibant ægros; nam si ægros ex repletione deficientes cibare voluerimus profectò eos necabimus. Quòd si vires deficiant ratione euacuationis pessimum est in inedia consistere, sed necessarium est corpus alere: Et ibi Hippocrates inquit; quòd non est ita difficile cognoscere, an uires sint debiles ratione repletionis, vel euacuationis; Imo monet ibi Galenus, quòd si fortasse medicus aliquis non cibaret ægrum in defectione animi ex euacuatione, si postea accedens quis plebeius eum cibaret, profectò maximè conferret, ac omnes dicent beneficio plebei ægrum sanatũ cum ingenti medicorum vituperio. Quare in deliquio ex repletione non est dandus cibus, sed in deliquio ex inanitione necessario est cibus offerendus, vbi ob id à fundamentis Hippocratis nunquam recedens Galenus tertio de ratione vict. comm. vltimo dicebat q. debemus in morbis acutis Thoracis, & pectoris, quando materia venit ad suppurationem, seriò statu vniuersa expurgatur tenui victu diæta à principio morbi vsque ad statum; cum tamen ante expurgationem materia illa replens causet imbecillitatem virium; vbi autem (inquit Galenus) expurgatio paulatinè fiat, & vires fuerint debiles, cibare debemus; quia debilitas fit ex expurgatione: vbi autem debilitas fit ex euacuatione cibandus est æger. Et propterea in hoc commento dicit Galenus, quòd in uigore vbi est symptoma dissoluens uires, debemus cibare. Dicit ubi est symptoma dissoluens uires, & intelligit ratione inanitionis non repletionis; & ideo colligentes dicamus, vires posse esse deficientes, non tamen necessario non potentes tolerare integram inædiam: quia si sunt deficientes ratione repletionis sunt potentes tolerare integram inædiam, & ideo non valet. sunt deficientes, ergo non sunt potentes tolerare. si autem fuerint deficientes ratione inædiæ, tunc necessario erunt etiam non potentes tolerare; & ideo Hippocrates omnia considerans, ut alluderet ad defectionem ex inanitione, in qua pariter & deficiunt uires, & sunt impotentes tolerare: dicit. *Nunquid deficiat, nec possit cum victu perdurare*: Per vires autem cum Oribasio, tùm naturales, cùm vitales, & animales intelligere possumus. *Vel morbus ante deficiat, & hebetescat*. Nam morbus vel ex toto deficere potest, vel secundum partem hebetescere, vt tertio de cri. capite septimo dicit Galenus; & ideo dicit. Vel deficiat. Scilicet ex toto, vel hebetescat, scilicet secundum partem, Et ideo colligentes totius Aphorismi sententiam dicamus, quòd non modo opus est pro illo victu exhibendo tenuissimo ad morbum peracutum confugere, & respicere, & ad morbi vigorem: sed opus est oculos habere ad coindicantes, & contraindicantes uires; idque ut cognoscamus opus est respicere vtrum uires deficiant, & non possint tolerare; nam tunc erunt contraindicantes: vel potius an morbus ante deficiat, & hebetescat, nam tunc uires erunt indicantes.

Vires bifariã posse deficere.

In syncope ex repletione non esse dandum cibum.

Virib. euacuatione deficiẽtib. pessimũ est in inedia cõsistere.

Not.

In morbis acutis Thoracis & pulmonis quãte nui victu vsque ad statũ vtẽdum sit.

In symptomatis vigore quo casũ cibandũ.

Vires deficiẽtes q̃ possint, quæq; nequeant

inædiam integrã tolerare.

Epilogus Aphor.

LECTIO XXXVI.

APHORISMVS DECIMVS.

Quibus igitur statim morbus in vigore consistit, ijs statim tenuis victus est adhibẽdus. Quibus vero postea uigor futurus est, ijs & in ipso statu, & paulò ante cibus est subtrahendus: priore verò tempore vberius agendum, vt æger sufficiat.

Q*Vibus igitur statim morbus, &c.* Aphorismus hic adeo apud omnes ferè interpretes visus fuit facilis, vt nè dignus quidem sit habitus, vt exponeretur: cum modo ille quanto facilior esse videatur, tantò difficilior sit. siquidem dicendum non est, adeo facilè fuisse Hippocratem vt uoluerit superfluus uideri Quare nos Aphorismum introducentes dicimus. Quod cum institutum esset Hippocratis nouum velle de ratione uictus sermonem aggredi, atque vellet de altera victus ratione pertractare, quæ in accessionibus fit adhibenda; & cum sermo de uictus ratione sit maximi momenti, uoluit ea omnia, quæ hucusque pertractata sunt de ratione victus colligere, vt facilius postea ad accessiones deuenire posset. Quare propositum Hippocratis est per epilogum omnia, quæcunque dixit, colligere; Et ut cognoscatis hunc scopum verissimum esse comprobemus id ex uerbis Hippocratis, Galeni, & Philothei interpretis optimi.

Institutũ Hipp. & Aphor. introductio.

Per Hippocratem quidem, nam habet in hoc Aphorismo. *Quibus igitur statim*. Quæ particula igitur nihil aliud innuere vult, quàm conclusionem, & epilogum, ac compendium eorum omnium, quæ hucusque habuimus; Idem comprobatur per eundem Hippocratẽ qui (ut in expositione literæ videbimus,) in hoc Aphor. proponit uictum tenuem, & tenuissimum, & ut indicatũ à morbo, & vigore morbi; ac ẽt loquitur de uiribus coindicantib. ac cõtraindicantib. ac ẽt ind. cantib. si ergo de his oib.

meminit, de quibus in superioribus uerba fecit, non est dubitandum hic uerum eorum compendium fieri. Eandē ueritatē cum Gal. comprobamus, qui dicit in præsenti Aph., In hac sententia eūdē habet sermonē cum sermone, quē habuit in superiorib. Aphoris. vt ex tribus vnus veluti Aphor. fiat, in quo fit sermo de victu tenuissimo. sed dicet quis si eadem est sententia, ergo superfluus? statim infert Gal. differentiam inter hunc Aphorismum, & superiorem: quia in 7. locutus fuit de morbo peracuto, Hic autē est, sermo vniuersalior. Dicit sermonē esse uniuersaliorē. Quoniam non tantum est sermo de morbo peracuto, sed de omnib. morbis; ergo necessarium est, vt asseramus hunc Aphor. esse compendium dictorum: quia in superiorib. Aphor. non modo fit sermo de morbo peracuto, sed acuto chronico, & omnib. morbis, & propterea hic sermo magis vniuersalis est, quā superior. Addit præterea Gal. q quæ hic dicuntur sunt manifesta: quoniam quidē sunt per epilogū collecta, præterea ēt quis facilè videre potest, q hic Hipp. ēt de vigore sermonem habeat: insuper ēt de morib. propterea in hoc Aphor. habemus compendium omnium dictorum de victu. Eādem sententiam habet Philoth. hunc esse. s. sermonem uniuersalem non modo morbum continentē, sed vigorem ēt cuiuslibet morbi. Et ex hoc haurire potestis præceptum assiduo obseruandum in praxi, q cum ratione morbi acuti, ac peracuti, ac ēt uigoris morbi sit necessarium vti uictu minuente vires, q quanto morb. est magis acutus, & citius ad uigorem peruenit, tantò uictu tenuiori est utendum, pariter quanto vires (loquendo merum ūnū) validiores sunt, tantò coindicare possunt tenuiorem victum, quanto debiliores inhibere tenuiorē, & coindicare magis plenum, seu minus tenuē. Quò ad diuisionē: Aphor. hic est sentētia sine ratione prolata, & potius primi quàm secundi ordinis; nam cū compendium sit dictorum, necessariū est, ut causę eorum quæ hic dicuntur, manifestæ sint. Et ob id mirū non est, si breuissimis verbis Gal. ipsum pertransit. Diuidi tamen potest Aphor. hic in tres partes, quatenus in prima proponit victum minuentem uires in uirtute morborum acutorū, & peracutorū. In secunda ibi. *Quibus verò paulo post.* Eundem uictū proponit ī uirtute uigoris morbi indicātis. In tertia, & ultima, quæ incipit ibi. *Priori verò tempore.* Proponit uires coindicantes, contraindicantes, ac ēt indicantes, sed primū ante literæ expōnem totius vniuersum Aphor. sensum talē esse. Quòd videlicet cum in morbis peracutis, acutis, ac ēt chronicis liceat vti uictu minuente vires: differentia tamen est, quoniā in morbis acutis, ac peracutis necesse opus victu minuēte, quatenus acutus, acutus morb. est: peracutus, peracutus. At in chronicis indicatur quidem victus minuens, at non inquantum chronici morbi sunt, sed ut ad uigorem respicimus. Vnde illud fit, q quanto magis recedūt à vigore, tantò vires non potēres tolerare minuentem victum, indicant victum pleniorem. Dicit ergo Hippocrates. *Quibus igitur morbus statim in vigore.* Per particulam statim distinguuntur acuti, ac peracuti à chronicis: nam chronici non statim consistunt. Peracuti verò etiam si exquisitè peracuti non fuerint non excedunt septimam; Acuti verò non pertranseunt 14. Et si non exactè acuti fuerint ad summum vsque ad vigesimam protrahuntur; vnde per statim cōsistētes morbos, intelligatis morbos nō excedētes vigesimā. Et est ac si proponat acutos, ac peracutos morbos insimul. *His statim tenuis uictus est adhibendus.* Non sine arte dixit statim, ut indicaret acutos, ac peracutos morbos ex sui ratione, quatenus acuti, & peracuti indicare uictum minuentem; nam differentia est inter morbos indicantes victum minuentem propria ratione, & inter indicantes uictum minuentem ratione uigoris. Nam in illis statim, & quàm primum uictum minuentem adhibere debemus. In his verò non statim, sed circa uigorem, ac statim. Dicit: (*Tenuis victus est adhibendus,*) *seu tenuiter nutrire oportet.* Quo in loco expositores sunt valdè intricati: quia Galenus hæc intelligit dicta de morbo peracuto; ideo tenuissime debebat dicere, nam morbo peracuto tenuissimus, non tenuis conuenit uictus. sed ego dico dixisse tenuiter, quoniam, ut Galenus in comm. dicit, sermo Hippocratis est maximè uniuersalis; & in hac prima parte sermo est de acutis, & peracutis morbis, & ideo ut commune uerbum proferret tùm acutis, cùm peracutis, dicit tenuiter, ac si dixisset in acutis, & peracutis morbis opus est uti diæta minuente uires, quæ commune quid est ad tenuem, & tenuissimam diætam; & hoc lat erat in Epilogo, quòd scilicet in acutis & peracutis, quatenus acuti, & peracuti sunt, liceat uti victu minuente; nam ex dictis quis facilè intelligere poterat, quòd in acutis minuente tenui, in peracutis minuente tenuissimo opus est uti. Ecce quòd non poterat neq; clarius, neque exquisitius uerbum proponere, ut hęc, quæ dixit epilogaret. *Quibus verò postea uigor futurus, &c.* In hac secunda parte proponit victum minuentem uires in uirtute uigoris, ac ex arte eum proponit in chronicis morbis potius, quā in acutis. Quia euidentissimum erat, quòd si in uigore chronici necessarium est uti uictu diminuente, multò magis in uigore acuti, ac peracuti; nam hi nō modo ratione uigoris, sed propria ratione indicant victum minuentem. *Iis, & in ipso.* In his scilicet morbis chronicis non statim, sed postea, ut in uigore, & paulò ante vigorem, ob vehementem si quidem pugnam, quę eo tempore inter naturam, & res præter naturam fit, cibum subtrahere oportet. *Priore verò tempore:* Tertiā apponens partem, Vires sine dubio tangit, & uires indicantes potius, & contraindicantes, quàm alias: Quia victus plenior, imò nec mediocris impossibile est, vt à morbo indicetur: vnde quoties tali uictu uti licet, uel sunt indicantes uires, vel contraindicantes. sunt indicantes in chronicis, quia chronici morbi permittunt mediocrem uictum, quem vires indicant. In acutis verò, & peracutis, in quibus à principio morbi usque ad solutionem opus est vti victu minuente. Si cogemur à principio mediocri vti, vires erunt contraindicantes, quarum maximam rationem habere oportet; nam & maximi etiam sunt momenti, ut dicebat Galenus secundo de ratione victus quinquagesimoquarto; quòd quamuis ratione morbi acuti, ac peracuti uictus minuens uires indicetur; tamen ob uires aliquando necessarium est exhibere mediocrem victum. Ex his ergo clarè constat hunc Aphorismum esse dictorum compendium, quòdque in eo præcipuæ partes de ratione uictus continentur. Dicebat enim Galenus passim in libris de ratione uictus, & in hoc Aphorismo duas præcipuas indicationes esse dietandi, morbum, & uires: quæ cum hic tangantur, propterea in hoc Aphorismo præcipua capita de ratione victus continentur. Quæ cum ita se habeant ad utilitatem uestram, & præcipuè in praxi; & ad intelligentiam multarum Galeni authoritatum liceat ueluti per epilogum concludere uniuersam hanc de ratione uictus tractationem. Cùm ergo in morbis alius uictus indicari nō possit, quàm minuens: Hic uictus minuens, vel tenuis est, uel tenuissimus: tenuis est, uel simpliciter tenuis, & morbis conuenit non exactè acutis: uel exquisitè tenuis, & conuenit exactè acutis; Tenuissimus etiam, vel tenuissimus est absolutè, vel in respectu, tenuissimus

Dub. Sol.

Hunc Aph. esse oium de victu p̄dictorū epilogū, seu compendium.

Pręceptū in praxi seruādū circa uictum.

Diuisio Aphor.

Sensus Aphor.

A chronicis qua rōne indicetur uictus minuens.

Expositio.

Morbi statim cō sistentes qui.

In quib. morbis statim uictus minuēs adhibēdus, in quib. vero circa uigorem.

Dięta uires minuēs cōe quid ad victū, tū tenuē, tū tenuissimum.

Acuti, & peracuti non mō rōne uigoris, sed propria rōne indicant victum minuētem.

In chronicis circa vigore, & paulo ante uictus subtrahēdus.

Chronicos morbos permittere mediocrē victum.

Duas p̄cipuas esse indicationes dietādi morbū, & vires.

Epilogus totius tractationis de victus ratione.

nuissimus absolutè, vel est extremè tenuissimus, & indicatur à morbo exactè peracuto, uel non est extremè tenuissimus, & indicatur à morbo peracuto non exactè. Tenuissimus autem uictus in respectu indicatur a uigore cuiuslibet morbi salubris: Per uigorem autem intelligimus, tùm tempus proximū ante uigorem, tùm proximum post uigorem. Tempus autem ante uigorem, quod est in fine augumenti tetigit Hippocrates in præsenti Aphorismo, cum dicit. *Hic, & in ipso statu, & paulò ante.* Non modo scilicet licet uti minuente uictu in uigore, sed etiam propè ante uigorem, & paulò etiam post uigorem; dicebat enim Galenus primo de ratione uict. 25. q non modo licet uti uictu tenuiori in tempore status, sed per duos dies post statum. Ratio autem cur ante uigorem, & in uigore licet uti uictu minuente est maxima pugna inter naturam, & morbū: quamuis maior sit in statu, quàm ante; post uigorē autem licet hoc etiam uictu uti, quia uires debilitatæ non possunt perferre uictum pleniorem. Ex quibus habetur modo, quòd cum hæc ratione morbi acuti, & per acuti habeantur, quòd propterea excluduntur morbi chronici, in quantum chronici: quia hi sunt non indicantes uictum tenuem, & multò minus tenuissimum. Vires verò, & ut coindicantes, & ut contraindicantes, & etiam ut indicantes concurrunt in morbis. Vires sunt coindicantes ratione uictus tenuis, & tenuissimi: robustissimæ ratione uictus tenuissimi: non ita robustæ uires ratione uictus tenuis: contraindicantes autem uires sunt, quando sunt imbecilliores, quia & si ratione morbi uictus sit minuendus, cogimur tamen ratione uirium uictū augere. Postremò sunt indicantes uires, & hoc dupliciter; uel ratione totius morbi, uel ratione partis morbi; Ratione quidem totius morbi: morbus uel est acutus, uel chronicus: si acutus, vel peracutus, & sic uires sunt indicantes uictum tenuem, & tenuissimum non tamen in extremo: sed non in quantum minuitur uires hi uictus, sed quatenus habent aliquam uim alendi: quia alimentum non nisi à uiribus indicatur. Ratione autem morbi chronici uires sunt indicantes alimentum non simpliciter, sed conseruās uires. si verò consideremus ratione partis morbi, tunc præcipuè considerantur uires, quatenus sunt indicantes rōne principij & augumento: quia videlicet in his tēporib. ratione virium uictu pleniori est vtendum: pleniorem intelligo victum in respectu; nam in principio quidem licet uti uictu magis abundanti, quàm in augumento; & in augumento minus, quàm in principio: sed magis, quàm in statu, nisi tamen aliquid obstiterit. Dico autem sic, quoniam potest aliquando contingere, quòd circa morbi principiū aliquis error committatur, quatenus medicus accedens ad ægrum uel cognoscit, uel non cognoscit infirmitatem, interdum enim contingit, ut quarto de ratione uict. quinquagesimosecundo, dicit Galenus, quòd in primis diebus morbus non cognoscitur, & tunc in hoc casu consulit Galenus, ut minuamus cibum, quia fortasse aliquando adeò acutus est morbus, ut ratione victus multi accidant errores; postquam verò morbus cognitus fuerit, tunc ea est vtendum victus ratione, quæ præscribitur à morbo; vbi etiam morbus cognitus fuerit, tunc est etiam aduertendum, nam uel incidit æger in morbum, quia fuerit plus æquo repletus, ueluti ex nimijs cibis, uoracitate, &c. Et tunc cum eodem Galeno quarto de ratione uictus. 108. in principio, non est pleniori uictu vtendum, quàm in augumento, cum enim corpus sit maximè repletum ex cibo in principio maximè læditur: quia non repletione æger indiget, sed euacuatione; Et ideo in praxi hoc ob-

In principio morbi pleniori victu utendum quàm in augumento, & in hoc magis, quàm in statu.

In augumento quā pleniori vtendū.

seruate, quòd quando vultis vel lenitiuum exhibere, uel uenam secare, uel pharmaco electiuè trahente materiam purgare, semper ante horum exhibitionem est uictus tenuior adhibendus; post verò non ita tenuis, sed postea quantò magis ad statū accedimus, tantò debemus de uictu minuere; vnde quantum ad augumentum illud est aduertendum, an in augumento ratione quapiam debiliores sint uires redditæ, & in ipso augumento uictus non ita tenuis est adhibendus, vt in principio; in alijs autem casibus semper in augumento minuendus est uictus, & magis tenuis adhibendus, quàm in principio. Et hæc de hoc Aphorismo, &c.

Quid an te leniti-uū, aut venę sectionem obseruā-dū, & quid an pharmacum purgās.

LECTIO XXXVII.

APHORISMVS VNDECIMVS.

In accessionibus abstinere oportet: nam cibū dare nocuum est: Et quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.

IN *accessionibus abstinere oportet &c.* Quantum pertinet ad simplicem, & superficialē, (ut ita dicetur) scopum istius Aphorismi facillimum est asserere, quòd postquam Hippocrates in superioribus Aphorismis locutus fuerit de uictu minuente uires sumpta indicatione, tū à morbo uniuerso, tum à uiribus, tùm etiam à parte uniuersali morbi, idest à vigore cuiuslibet morbi; modo nihil aliud superest nisi ut ageret de uictu sumpta īdicatione a parte particulari, idest ab accessione morbi; Et talem scopum euidenter confirmat Galenus in commento, cum diceba t, quòd Hippocrates docet in hoc sermone, quomodo priuatim in accessionibus opus est à cibo abstinere facillimum: ergo est constituere præsentem scopum. Quia ex altera parte difficillimum est penetrare intimius, & fortasse hactenus reconditum Hippocratis artificium, quod tanti est momenti, ut impossibile sit nè verbum quidem Aphorismi assequi sine eius diligēti animaduersione. Quoniam ex huius declaratione multæ soluuntur difficultates; vult ergo nobis declarare, qua ratione in ægrotantibus, & præcipuè in febrientibus liceat exhibere cibum ratione accessionis; Et pro recta intelligentia propositi Hippocratis aduertendum quid nam sit in hoc Aphorismo res indicata, & quid indicans. Quantum ad rem indicatam non credatis eam esse cibum: quia cibus à nullo alio potest indicari, quàm à uiribus; sed est inedia; Nam & Hippocrates, dicit. *In accessionibus abstinere oportet.* Vnde abstinentia, & inedia est res indicata, accessio res indicans. Verum circa accessionem aduertendum, quòd accessio indicās inediā dupliciter capitur, (& hoc est fundamentum totius huius negotij.) vno modo ut excludit declinationem; Altero modo, ut in se declinationem includit. Accessio primo modo considerata indicat inediam ratione principij, augumenti, & status; non autem ratione declinationis. Declaro magis. Accessio, quæ inediam indicat, ratione tantum trium temporum, locum habet in eis febribus, quæ uel continuæ sunt, uel habent accessiones inordinatas, vel habent breue intervallum.

Interic. seu cop.

Hipp. artificium.

Quid sit res indicata, & quid indicans in hoc Aph.

Accessio dupliciter.

Accessio indicans inediam rōne principij, augmēti, & status in quib. feb.

teruallum: In his tantum morbis habet locum accessio in tribus temporibus seclusa declinatione; Accessio autem, quæ notat inędiam ratione quatuor temporum habet locum in his febribus, quæ habent accessiones ordinatas, quæ sunt intermittentes, & nō modò intermittentes, sed quæ habent interuallum longum; In his enim febribus etiam ratione declinationis indicatur inædia, quia in his morbis non licet dare cibum, nec in principio, nec in augumento, nec in statu, nec etiam in declinatione; sed solum in interuallo. cùm itaque hoc maximi esset momenti, ac in febribus potissimum noluit Hippocrates de vtraque accessione, & eius quæ est ratione trium temporum tātum, & eius quæ est ratione quatuor temporum, verba facere; Ideo si opus Hippocratis est pertractare de inędia, quæ indicatur ab hac vtraque accessione,

In intermittēub. & rōne declinationis indicari inędiam.

Diuisio Aphor.

Quantum ad diuisionem in hac parte sunt duo Aphorismi, seu duæ sententiæ, quæ in hoc conueniunt, quòd vtraque est ex propria natura; differunt tamen, quia primus Aphorismus, est sententia, quæ est pars Enthymematis, & habet rationem seiunctā, ac postpositam. secundus verò est sententia sine ratione prolata. Ibi. *Et quibus per circuitus*. Meritò autem hi duo Aphorismi constituuntur connexi, quia in vtroque sermo est de inædia, ut indicatur ab accessione. In primo tamen ut indicatur ab accessione ratione trium temporum tantum; in secundo ratione quatuor temporū;

Sensus.

sensus autem totius partis duos Aphorismos continentis hic est: in illis morbis, & febribus præcipuè, quæ vel habent accessiones inordinatas, uel non deueniunt ad infebricitationem, uel si deueniunt, breuè admodum habent interuallum, in his accessio ita indicat inædiam, vt non liceat dare cibum nec in principio, nec in augumēto, nec in statu: quia cibum dare in his temporibus est periculosum; sed tantum licet dare cibum in declinatione. Rursus in illis febribus, & morbis, qui vel habent accessiones ordinatas, vel sunt deuenientes ad infebricitationem, cum longo etiam interuallo: in his non licet dare cibum, nec in principio, nec augumēto, nec statu, nec declinatione, sed tantum in integritate, & in interuallo. Ad quem sensum respiciēs Galenus in fine parui huius commēti dicit, quòd in accessionibus licet dare cibum, vel cum declinant, uel cum cessant accessiones: per id quod dicit, (uel declinant) respicit ad primam partem, in qua in declinatione licet dare cibum; cum dixit (uel cum cessant) respexit ad secundam, in qua in interuallo opus est nutrire. Et certè nescio quomodo sine hac interpretatione intelligi Galenus possit. Dicit autem Hippocrates. *In accessionibus abstinere oportet*. Ex

In intermittēub. cibū dare non licet nisi in interuallo.

Exposit.

Galeni sententia in lib. de morb. temp. capite sexto, & Auicenna in cap. de horis feb. Accessio nihil aliud est, nisi deterior pars periodi; sed hoc intelligi nequit, nisi quid periodus sit cognoscatur. Et ex eius etiam rei intelligentia, (quæ satis ardua uidetur quæstio apud multos, & ferè apud omnes) num declinatio sit pars accessionis, vel non, (hi enim illud, illi uerò hoc asserunt,) patebit, & maxima cum facilitate. Periodus igitur est reditus ab eodem in idem, ut à simili in simile; ut quando febris incipit cum rigore, deinde rursus cum rigore inuadit, totum illud temporis spatium, quod est inter rigorem, & rigorem dicitur periodus. Vnde in periodo plures partes reperiuntur, quędem deteriores, non ita graues aliquæ: quæ sunt quatuor, quinque, & sex partes: sex in intermittentibus febrib. sunt quinq; & quatuor in proportionatis continuis. Quinq; quidē in his continuis proportionatis, quę magis accedunt ad intermittentes: quatuor in his, quæ magis accedunt ad continentes. In continentibus autem non sunt hæ partes,

Accessio quid.

Periodus quid.

In periodo plures partes.

In continentibus

quia non habent accessiones, sed una sunt tantum accessio, qua finita, febris completur; At uerò ego in animo non habeo quid per continuas, quidue per continuas proportionatas febres intelligam, declarare; nè aliorum campum uidear ingredi, sed sat mihi erit quatuor, & quinque, & sex ista tempora declarare. In intermittentibus itaque sex sunt numerum. Principium, inæqualitas, augumentum, status, declinatio, & integritas, seu interuallum. Principiū est, quando accessio uel ex sanitate, vel ex interuallo præcedentis accessionis incipit uel cum rigore, uel cum horrore, vel perfrigeratione, prout est in febribus diuersitas: Vnde tunc est principium accessionis, cum materia transmittitur à venis ad extra uenas; ob quod, ut natura fortior fit ad expugnandam materiam, contrahitur calor natiuus, ac concentratur, ratione cuius in principio partes apparent frigidę. Cui principio succedit inæqualitas quippè quę eo tempore, Quo materia est transmissa à uenis ad extra uenas in principio incipit putrescere, cuius putrefactionis gratia eleuantur putres quidam uapores, qui petentes cor faciunt quendam feruorem circa partes cordis, exterioribus tamen partibus, (ut dicebat Galenus citatis locis,) adhuc frigescentibus. cum ergo est in inferioribus partibus calor, in exterioribus frigus, nemini dubium est, quòd habemus anomaliam, uel inęqualitatem Tertium tempus est augumentum quod est, quando non modo exuritur locus, qui est uelut focus putredinis, sed ita focus expanditur, ut partes exteriores amplius frigidę non sint. Quartū succedit tempus nempè status, qui est, quando non modo expanditur calor ad exteriores partes, sed ita expanditur, ut nesciamus discernere, an sit maior caliditas in interioribus, quàm in exterioribus partibus, consistit enim: itaque nulla sensu inæqualitas percipitur. Post quod tempus succedit Quintum, quod declinatio dicitur, quando feruor ille decrescere incipit, præcipuè autem circa partes Thoracis, & præcordia: dico autem sic: quia tunc temporis maior sentitur calor circa partes exteriores, ut manus, & pedes, quàm circa interiores Thoracis, & præcordiorum, ut optimè dicebat Galenus primo de ratione uictus quadragesimoquinto, ex testimonio etiam Hippocratis ibidem. Tandem est interuallum, ubi undique cessas calor febrilis, & circa internas, & circa externas partes: Sed licet sex sint hæc tempora, ad quatuor tamen reduci possunt; nam inæqualitas ad augumentum reduci potest, & integritas ad declinationem, Galeno testante in libell. de morbor. temp. Deinde uerò hæc tempora quinque sunt in illis continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad intermittentes, quàm ad continuas febres: uelut cum materia à uenis magnis ad paruissimas, & non modo paruissimas, sed eas quidem remotissimas transmittitur; ut ferè sint in confinio cum materia, quæ extra uenas transmittitur; sunt autem in his quinque tempora, quia cum continuæ sint, in eis non adest interuallum, sed bene quinque alia proposita. sunt autem quatuor in his continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad continuas, quàm ad intermittentes; nam in his materia à magnis ad minores uenas transijcitur; sed non adeò remotas. Et in his nec est interuallum, nec inæqualitas. Ex his itaque cum satis, (ut arbitror) constet quid sit periodus, uideamus modo quomodo accessio sit deterior periodi pars; sciendum ergo, quòd accessionem esse partem deteriorem periodi, intelligi duobus modis potest: uel quòd sit pars deterior periodi simpliciter, uel secundum quid, Declaro id cum Galeno; Est deterior pars simpliciter

non reperiuntur periodi partes.

In intermittētib. sex.

Principiū quid.

Inæqualitas qd.

Augmētū quid.

Status quid.

Declinatio quid.

Interuallū quid.

Sex tēpora morborū ad quatuor reduc.

In quib. febr. sint quinque tēpora.

In quib. quatuor.

Accessio quō deterior pars periodi.

citet accessio, si eam consideremus rationetriam horum temporum tantú, principij, augmenti, & status, seclusa declinatione; uam hæc tria tempora absolutè, & simpliciter sunt partes deteriores periodi; in declinatione verò symptomata minuuntur. Et hoc modo accepit Galenus duodecimo commento, vbi dicit, quòd per accessionem intelligere oportet deteriorem partem periodi; & declarat se, inquiens, idest principium, augmentũ quę quouisq; morbus cõsistat. Et hoc & modo Hippocrates primo de ratione vict. 46. quem locum aduertatis: dicit enim ibi. Cibãdos esse ægros, quando calor ad pedes descenderit. Sed quale nam tempus hoc esse potest, nisi declinatio, ibidem, etiam sic exponente Galeno? si ergo in declinatione licet dare cibum: ergo impossibile est, ut sit pars accessionis declinatio: quia hic inquit Hippocrates: *In accessionibus abstinere oportet:* Ideoque pars accessionis esse nequit. Si autem secundo modo consideremus accessionem esse partem deteriorem periodi secundum quid, ut dicebat Galenus secundo de differentijs feb. cap. vltimo; Tunc declinatio est pars deterior in periodo non absolutè, sed in respectu; nimirum ad integritatem, & interuallum; & nemo in hoc ambigere potest; quare diuersimodè considerata accessione, tunc declinatio est pars deterior, & non deterior; Et ob id Hippocrates dicit: In accessionibus abstinere oportet. Et reddit rationem Hippocrates: quia cibum dare nocuum est; quoniam quidem in ipsa accessione natura agit aduersus materiã, & ideo non debet per cibum à pugna contra morbum natura distrahi.

Pricipiũ augumẽtũ, & status, simpliciter deteriores partes periodi.

Cibãdos esse ęgros qñ calor ad pedes descẽdersit.

Declinatio deterior pars periodi, respectu integritatis, & interualli.

In accessionibus cur a cibo abstinẽdum.

Præterea etiam in accessione ratione caloris febrilis diminuitur calor natiuus, ut infra in decimoquarto commento dicemus. Calor autem impotẽs non potest ita concoquere, & ideo cibus non est tũc temporis offerendus. Imo dicebat Philothęus, quòd si in accessionibus cibaueris ægrum, fient vomitus, & perturbationes multæ in ægrotante; Sed dicet quis cur in principio, augmento, & statu magis periculosum est dare cibum? Ratio quidem est, nam in principio quidem calor cõcentratur, ut fiat ualida natura: Vnde si offeratur cibus fiet maior caloris concentratio; vnde periculum est, ne uel suffocetur calor natiuus, uel non possit saltim materia à uenis maioribus ad minores transmitti, nec à uenis ad extra uenas; Vnde febris continua proportionata in continentem; & intermittens in continuam mutabitur, sed de hac re in sequẽti lectione dicemus magis, &c.

LECTIO XXXVIII.

PRoponere in hoc Aphorismo Hippocrates voluit inędiam sumpta indicatione ab accessione, quæ cum duplex esset alia, quę in se declinationem includebat, alia quę nõ: de utraq; agere uoluit. Et in prima parte de illa accessione, quæ excludebat declinationem, ac tantum principium, augumentum, ac statũ includebat, quæ videlicet accessio erat deterior pars periodi simpliciter. in secunda uerò parte uoluit declarare accessionem, quæ includit etiam declinationem, ut est pars deterior secundum quid; Et ob id dicebat Hippocrates in prima parte: *In accessionibus abstinere oportet: quoniam quidem cibum dare est nocuum:* Et cur nocuum esset declarauimus: quare superest, ut declaremus priuatim nocumentum, quòd ratione principij, augumenti, & status accidere solet; In principio quidem cibum dare est nocuum; nam in principio transmittitur materia à uenis magnis ad paruas, uel à uenis ad extra uenas: Si sermo sit de febribus continuis, quæ habent accessiones inordinatas, uel de his, quę habent breue admodum interuallum: Cum igitur fit talis transmissio materiæ, calor reuocatur ad partes internas; Vnde si eo tempore cibum exhibere uoluerimus; cum cõcentratus sit calor, adhuc magis eum ratione cibi concentrabimus; Vnde periculum erit uel suffocationis caloris natiui, uel quòd nõ poterit materia transmitti à venis magnis ad paruas, uel à venis ad extra venas; vnde febris continua proportionata in continẽtem: intermittens in continuã mutabitur: quorum vnumquodque malum est. In augumento autem accessionis cibum si exhibuerimus nocumẽtum hoc fiet; quoniam tunc calor febrilis nõ est æqualiter expansus ad omnes partes corporis, & natura satis etiam validè pugnat aduersus materiam, cibo autem distrahimus naturam à pugna, ac prohibemus etiam expansionem caloris natiui ad exteriores partes; Vnde alterum duorum incommodorum sequetur; vel quòd febris in deterius degenerabit, uel saltim prolongabitur expãsio caloris natiui, & etiam ipsa accessio. Est denique nocumentum in statu: quia tunc maxima est pugna inter naturam, & causam morbosam; Vnde per cibum distrahimus naturam à pugna contra morbum; vnde periculũ est, ne causa morbosa validior reddita expugnet virtutem, & sequatur interitus ægrotantis. Ex his itaque cum constet non posse exhiberi cibum nec in principio, nec augumento, nec statu, quòd tãtum cibum liceat exhibere in declinatione.

Cur periculosum sit in principio, augumẽto, & statu dare cibum.

Notandum autem est pro intellectione Galeni, quod differt accessio, & declinatio ratione victus; nã accessio est res indicans, inędia res indicata. Quantum ad declinationem autem, declinatio non est res indicans, nec inędia res indicata. Sed ratione declinationis res indicata est cibus: quia cibum dare in declinatione est opus. Non est autem cibus ratione declinationis res indicata, sed ratione virium; declinatio autem concurrit, ut coindicans, ac permittens cibationem, quæ indicatur à virtute; Et ratio à Galeno sumitur primo de ratione victus 46. vbi dicebat posse in declinatione cibari infirmos: quia tunc temporis sympt. cessarunt, atque natura non est ita addicta pugnæ aduersus morbum; Et ideo etiam Hippocrates in eodem 46. dicebat, quòd licet dare cibum, quando calor ad pedes descendit. Quàm particulam ponderans Galenus in commento dicit, quòd licet dare cibum, cum calor ad pedes dẽscendit. quia tunc tẽporis est declinatio; nam circa statum calor reperitur æqualiter expansus per uniuersum corpus: In declinatione autem multò insignior est calor circa pedes, & partes extremas, quàm circa alias quasuis partes. Et propterea dicebat Hippocrates secundum Galenum descendere: quia descendere significat de loco ad locum mutari; cum ergo tunc temporis declinatio sit, meritò cibare licet. Et hoc etiam dicit Galenus in hoc commento, quòd tunc licet dare cibũ, cum accessiones declinant. Quod etiam Oribasius explicauit inquiens, quòd opus est ægrum ante accessionem, & in accessione esse ieiunum; nam nec in accessione debemus cibare ægros, nec etiam ante accessionem, cum tamen imminet accessio; ut dicebat Galenus in commento. Quare colligentes primam partem dicimus, quòd in accessionibus illarũ febrium, quæ uel continuas habent accessiones, uel inordinatas, uel cum breue fuerit interuallum, licet date cibum in declinatione: *Et quibus per circuitum, &c.* Hæc est secunda pars, in qua Hippocrates dicit illam accessionem, quæ per circuitum fit, indicare inędiam non modo ratione principij, augumenti, & status, sed etiam declinationis; ut nec etiam in declinatione liceat dare cibum. Et propterea dicit; *Et quibus per circuitum:* Per periodos intelligimus circuitus, & potissimum ordinatos, ut explicabat

In declinatione cũ licet cibũ exhibere. & cur.

Accessio, & declinatio quõ differũt rõne victus.

In feb. declinatione calor ad pedes descẽdere.

In accessione, & ante op est ægrũ esse ieiunum.

In declinatione, qñ nõ liceat cibũ exhibere.

Galenus

In squalidis corporibus melius cibare in declinatione, quàm in intervallo.

differentet hoc fieri potest, sed tantum in squalidis corporibus; In his enim uirtus est debilitata non per suffocationem, sed per resolutionem. Quare sic mutandus erit cibus, si uires fuerint contraindicantes; sed alium nunc Aphorismum ag;rediamur.

APHORISMVS DVODECIMVS.

Accessiones verò, & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant; sed ex ijs, quę mox apparent indicia sumuntur: quemadmodum in morbo laterali si circa initia statim sputum appareat, morbum breuiat: si vero postea appareat, producit; Et vrinæ, & alui excrementa, & sudores, vel benam morborum iudicationem, vel malam, vel breues, aut longos fore morbos mox apparentia ostendunt.

Dietandi intentiones tres.

Scopus Hipp. & continuatio Aphorismi cũ superiori.

A*Ccessiones verò, & constitutiones, &c.* Pro scopo huius partis sciẽdum, quòd cum tres sint intentiones dietandi, ita tamen, ut prima sumatur à viribus: secunda à morbo, & hæc dupliciter, uel à toto morbo, uel à vigore morbi; Et à toto quidem morbo, quatenus acuto indicatur tenuis, à peracuto tenuissimus, à chronico autem permittitur mediocris, à vigore autem morbi, quatenus ab hoc vigore, indicatur victus tenuissimus in respectu ad alia tempora: tertia præterea, quæ ab accessionibus sumitur; Et de his satis superq; superius locutus fuisset, modu eius propositũ est in hoc Aphorismo proponere modum, cuius beneficio præcognoscere possimus tùm accessiones morbi, tùm constitutiones, idest uigorem. Propositum est ergo loqui de accessionibus futuris, & futuro vigore; sed hic est duplex dubitatio. Altera cum hic Aphorismus referatur ad præcedentes, & in præcedentibus locutus fuerit de virtute, quæ est prima, & principalior indicatio cibandi; cur est quòd sicut tradit signa præmonstrãtia accessiones, & vigorem morbi, non tradit etiam signa vires indicãtia? Secũda difficultas, si tradit signa indicantia accessiones, & vigorem, cur non etiã tradit signa indicantia vniuersum morbum, uel acutũ, vel peracutum, uel chronicum, cum de his etiam in præcedentibus locutus fuerit Hippocrates. Quantũ ad primam difficultatem satisfacit Galenus in commento, & dicit, (non ut quidam dicunt) quòd propterea non est locutus de virtute Hippocrates; quia

Dubitatio duplex.

Prima.

Secunda.

Solutio prima dubij.

virtutis cognitio facilior est, quàm accessionis & vigoris: quia tempore Hippocratis inconfesso erat, quòd posset cognosci ipsa virtus apud omnes, quamuis difficulter; vt ex aspectu, ex facie ipsa, ex decubitu ęgrotantis, &c. Eratque etiam apud eos antiquos medicos inconfesso quòd non possit aliquo pacto præcognosci futura accessio, uel futurus vigor; Propterea cũ hæc esset discordia apud illos medicos, Hippocrates ex sententia Galeni uoluit solum loqui de præcognitione futuri vigoris, & accessionis aduersus illos medicos: nam si hoc habetur, habetur etiam præcognitio virium. possumus etiam dicere, quòd cum hic Hippocrates sit in parte curatiua, ideo voluit esse diligentior in pertractatione rerum præter naturam, quàm ipsius virtutis. Quò ad secundam difficultatem, cur non dedit signa præcognoscendi morbum vniuersum: dicimus quòd Hippocrates summæ studens breuitati cognouit, quòd si quis præcognorit vigorem morbi, & accessionem, præcognoscet etiã totum morbum, an acutus, uel peracutus, uel chronicus futurus sit. Verbi causa, si quis ex signis ab eo tradins præcognoscet vigorem futurum in quarta, præcognoscet etiam morbum futurum peracutum. Et hæc est causa cur non loquitur de præcognitione totius morbi; sed tantum accessionis & vigoris; sed aduertendum, quòd non simpliciter de præcognitione accessionis loquitur. Sed de determinata præcognitione, idest de ea præcognitione, quæ conducit ad nostrum propositum, hoc est ad diętandi rationem, ut sciamus diętare; Si enim citò, & non tardè accessio inuadat uno modo diętabimus, si magis tardè alio modo; sic etiam si accessio erit longior uno modo; si breuior alio modo diętam exhibebimus. Præterea si accessio erit hac die, uno modo: si non, altero modo cibabimus. Quantum autem ad vigorem dat modum præcognoscendi, an citò, uel tardè futurus sit vigor. Quantum ad diuisionem præsentis Aphorismi (alijs omissis opinionibus) dico hanc partem posse diuidi in duos Aphorismos, (ut Philothęus) ita ut in primo Aphorismo Hippocrates tradat præcognitionem tùm accessionis, tùm futuri vigoris, tùm à toto morbo, tùm ab annexis morbo, tùm à parte morbi. In secundo autem tradat signa eundem vigorem, & accessionem indicantia, sumpta à symptomatibus ibi; *Sed ex his, quæ mox apparent, &c.* Hæc autem diuisio est ad mentem Galeni: quia vbi Galenus est in ea parte Aphorismi, quæ dicit; *Et accessionum successiua incrementa*; Ait esse finem Aphorismi: Ergo verba sequentia; *Sed ex his, quæ mox, &c.* Sunt principiũ alterius Aphorismi; Sunt autem hi duo Aphorismi inter se ita distincti; Nam primus est sententia sine ratione prolata potius secundi, quàm primi ordinis: quia Galenus in commento in sua causa assignanda multum laborat. Secundus Aphorismus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quæ habet probationem seiunctam, & postpositam, quæ probatio desumpta est ab exemplo, scilicet sputo, vrinis, deiectionibus, & sudoribus: Et incipit ibi; *Quemadmodum in morbo laterali, &c.* Et ob id Galenus in cõmento dicit, quòd quæ Hippocrates dicit: In prognosticis de vrina, sputo, &c. Eadem nunc per mod. compendij ab eo esse dicta. Quare hoc est exemplum, & probatio ab exemplo sumpta. Dicit ergo Hippocrates in prima parte *Accessiones verò, & constitutiones:* Per accessiones non est, ut dicamus, ut alij: Accessionem significare tria tempora: paroxismum uero quatuor; hæc enim nugę sunt; quia paroxismus est uox gręca, accessio latina, quæ idem significant. sed si uolumus maximè continuatum facere Hippocratem cum superioribus dicendum, quòd cum accessio in superiori fuerit duplex, quædam quæ tria tantum tempora includit, quædam quæ quatuor; sic

Virtutis cognitio facilior q̃ accessionis, & uigoris.

Aliã solutio.

Solutio secundæ.

Ex vigoris, & accessionis præcognitiõe, pcognosci totum morbũ.

Not.

Diuisio Aphorismi.

Expositio.

Accessio, & paroxism⁹ idẽ cõtra nõnullos.

Dub. nomine accessionis verumque intelligit; Sed dices videtur expositionem hanc Galeno aduersari: quia Galenus exponens, quid sit intelligendum per accessionem dicit esse intelligendam deteriorem partem periodi; & declarat quid intelligat per hanc deteriorem partem, & ait, quòd intelligit principium, augumentum, & consistendi tempus. Quare excludit declinationem; sed diligenter sunt verba Galeni consideranda, & re vera dicendum est Galen. isthæc dicere. Sed ea profectò in medio commenti dicit: Ibi autem non explicat, neque primam partem, neque primum verum Aphorismi; sed explicat eam particulam in qua ait Hippocrates; *Et circuituum successiua incrementa:* Et ideo ponderans particulam circuituum, & accessionem in circuitu, per accessionem ipse dicit esse intelligenda tria tempora; cum hoc ergo dicat Galenus in media parte commenti ad aliud loquens, ea de re authoritas non est ad propositum; Vnde accessiones vtroque modo intellectas intelligit Hippocrates: Dicit ergo accessiones siue hac, uel illa die, siue breui, uel paruo tempore durabunt, uel citò, an tardè fiant, indicabunt morbi, & quæ sequuntur, &c. *Et constitutiones.* Cōstitutio bifariam accipi potest, altero modo pro vniuerso morbo, prout dicitur morbus, uel acutus, uel peracutus, uel chronicus; altero modo pro vigore morbi, quomodo hic accipitur? Subdit *Morbi indicabunt*, dicit autē non sine rōne indicabunt, & nō indicāt: quia hic nō loquitur de cognitione, sed præcognitione; qm̄ verba facit de accessione, & vigore nō præsentibus; sed futuris. Sed quomodo morbi indicent accessiones, & vigores Galenus declarat in cōmento, & primo se excusat, si in hac materia breuiter discurrat: quia hæc declarauit ipse cum Hippocrate in libris Epidemiorum, & potissimū in libris prognosticorum: præcipuè autem ipse Galenus in libris de crisib. & ideo sat Galeno erit, ut ea omnia, quæ diffusè in his libris tractata sunt, hic per summā repetat. *Morbi indicabunt.* Per morbos intelligit naturam morbosam; Vnde morbus duplex est, quidā qui corpus vniuersum occupat, & dicitur morbus vniuersalis, ut febris; Quidam, qui occupat determinatam corporis partem, & dicitur morbus particularis. Galenus autem in cōmento declarat. Cur morbus siue vniuersalis, siue particularis habeat vim præmonstrandi tum accessiones, tum constitutiones; Et primum quantum ad morbum vniuersalem, idest febrem. Febris est in duplici differentia, uel intermittens, uel continua; intermittens trium tantū est specierum, prout tres tantum sunt periodi: quia uel est periodus de tertia in tertiam, vel de quarta in quartam, uel singula quaque die. Habent autem hac ratione vim præmonstrandi vigores, & accessiones; nam si febris (inquit) pituitosa fuerit, habet quòd accessiones sint longiores, quòdque morbi vigor tardè futurus sit, & non citò. Si uerò habuerit accessionem de tertia in tertiam, significat quārum est ex natura humoris proprij futuras accessiones breuiores, & statum etiā citò aduenturū. Si uerò fuerit febris de quarta in quartam indicat accessiones longas, & longissimè statum futurum. De febribus autem alijs intermittentibus, quæ à sanguine ortum habent, siue tertia quaque die fiant accessiones, ut in biliosis, siue quarta quauis die, vt in melancolicis, nunc nō intendimus pertractare, nō enim in animo statuimus signa omnium febriū enumerare, quibus prima die quiuis medicus possit cognoscere species febrium quænam sint. licet Galenus febrem intermittentem ex sanguine secundo de differ. feb. capite nono, & secundo de crisib. duodecimo quodammodo biliosam uocet: quia habet accessionem de tertia ad tertiam, ut biliosa. Quò autem ad febres continuas dicit Galenus, quòd febres incendentes indicant accessiones breuiores, & statum citò futurum: febres succendentes statum tardè futurū, & longiores accessiones; semitertianæ autem medias accessiones, & statum: accessiones quidem nec longas nimis, nec nimis breues: statum nec multò post, nec valdè citò futurū. Ratio autem est, quia per febres incendentes intelligit febres, quæ fiunt a calidis, & biliosis humoribus, qui facilè accenduntur: succendentes, quæ à pituitosis, uel melancolicis, qui non ita facilè inflammantur. Semitertianæ autem fiunt ex humorib. mixtis, ex his s. qui facilè accenduntur, & ex his, qui non facilè incenduntur; & idem habent uigores, & accessiones medias. De Ephemeris autem, & hecticis febribus hic uerba non facienus; nam noster scopus non est de signis febrium loqui. Accedamus ad morbos particulares, hi indicant tūm vigorem, tūm accessionem morbi. Quantum ad accessionem dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicant ut plurimum accessionem de tertia in tertiam; quia ex biliosis humoribus excitātur. Si uerò morbus circa ventriculum, & illas partes fuerit indicat accessionē singulis quibusuis diebus: quia solent illis partibus affectis promoueri febres ex pituitosis succis. Si uerò morbus circa lienem fuerit, tunc indicat accessionē de quarta ad quartam. Quantum verò ad vigorē dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicat citò futurum vigorem: quia se extendunt hi morbi ad summum vsque ad quartamdecimam. Si scilicet morbi exquisiti fuerint, sic si fuerit Angina, & colerica affectio admixta eius futurum statum indicant; nam & in septima, & in quarta hi morbi terminantur, & ideo sunt peracuti morbi. Quòd si fuerit suppuratio, atra bilis, & alij morbi circa vētriculum; & lienem, hi statum futurum tardè præmonstrant: quia sunt morbi chronici. Subdit Hippocrates, *Et anni tempora,* In qua parte Hippocrates ponit signa præmonstrantia vigores, & accessiones morbi, quatenus capiuntur ab annexis morbo. Sed quæ sunt hæc morbo annexa?

Dub.

Sol.

Constitutio morbi bifariam.

Morbus duplex.

Feb. in duplici differentia.

Intermittentium species tres.

Accessiones, & uigores quo a febr. natura, & essentia præmonstrētur.

Febrē ex sanguine quodammō biliosā à Gal. vocari.

Febres incēdētes, & succēdētes, ac semitertianæ quas per se ferant accessiones.

Pleuritis, & phrenitis, ac morbi circa uentriculum, & lienem quas indicēt accessiones.

Suppuratio, atra bilis, & morb. circa vētric. & lienem quem statum præmōstrēt.

Respondet Galenus potissimum esse temperaturam, ætatem, consuetudinem, uitæ industriam, atque ipsum aerem; & per aerem intelligit tempus anni, regionem, & cœli statum. Vnde obseruate maximū artificium, & summā breuitatem Hippocratis: quia solum proposuit tempora anni; nam ipse considerauit, quòd si tempora anni habent vim indicandi futurum vigorem, & futuram accessionem; multò magis hæc indicabunt tēperatura, ætas, cōsuetudo, &c. Ideo uoluit proponere tempus anni, ut si habeamus id, de quo minus uidetur posse id facere, coniectamus multò magis id posse facere ea, de quibus magis uidetur, ut optime Galenus in commento adnotauit, &c.

Morbo annexa, quæ dicātur.

Per aerē quæ subintelligātur.

LECTIO XL.

QVid Hippocrates voluerit per accessiones, & constitutiones declarauimus; sed ad quid apponit, *Et anni tempora.* Vt per hæc morbo circunstantia haberemus, (ut dicit Galenus) quomodo. s. hæc possint præmonstrare accessiones futuras, ac futuros morbi vigores. Et per hæc non modo Galenus intelligit tempora anni, sed aerem, temperaturam, ætatem, vitæ industriam, & consuetudinem. Quantum ad anni tempora, dicit Galenus, quòd si fuerit febris tēpore Æstatis indicat accessionem esse futuram de tertia in tertiam, ac breuem ēt futuram, atque insuper statum morbi citò futurum. Si uerò fuerit tempus Autumni indicat accessiones futuras de quarta in quartam, ac etiam longiores, ac statum

Anni tēpora quas indicēt accessiones & morbi statūs.

statum etiam longum. Quod si Hyemale fuerit tempus indicat accessiones singulis diebus futuras, & longiores, ac morbi etiam statum tardè adfuturum. Et propterea dicebat Hippocrates, quòd febres quartanæ sunt longæ, præcipuè quæ hyemem attingunt; quia ratione frigiditatis aeris febres protrahuntur; Et ob id etiã si biliosa fuerit febris de sui natura, breues habens accessionem, ac statum celerem: tamen si hyeme aduenerit, poterimus prædicere accessiones futuras longiores, ac statum tardius aduenturum, quàm pro natura febris biliosæ requiritur. Sed hæc facilia sunt: Imo ex his facilè colligere potestis regionem, ac aeris constitutionem. Hæc enim respondent temporibus anni: Imo facilè etiam ualebitis alia coniectare, ut temperaturam ætatem, vitæ industriam, ac consuetudinem; Nam si temperatura corporis calida fuerit indicat accessiones breuiores, & de tertia in tertiam, & statum citò adfuturũ. Et per oppositum indicat temperatura frigida. sic de ætatibus dicendum; nam si fuerit quis in ætate puerili, cum ea in ętate ratione mali victus, & ingluuiei, multi pituitosi humores aggregentur: indicat accessiones futuras longiores, ac singulis diebus, & statũ tardè futurum: Secus de ætate iuuenili, & adulescentiæ, in quibus dominatur bilis; Vnde ætas hæc Aestate correspondet: si autem fuerit ætas consistens, in qua multus aggregatur melancolicus succus, de quarta in quartam significat accessionem, ac longissimum, & tardissimum statum; In senili verò ætate, cum in ea multa generetur pituita accessiones longæ, ac quotidianæ, statusque etiam tardus indicatur.

Febres lõgiores hyeme.

Regionẽ & aeris constitutionẽ tẽporib. anni respõdere.

Tẽperaturæ, & ætates indicantes accessiones, & morbi cõstitutiones.

Quòd si uitæ industriam spectabimus: si præcessit vita otiosa, cuius ratione multa congeritur pituita, ac cruditas, indicatur accessio quotidiana, & longa, ac status tardus. Si verò vitæ industria præcesserit bilem aggregans multam, accessio breuis, tertianaria, & status citò futurus significatur. Idem de consuetudine dicendum; Nam si quis fuerit assuetus incidere in febrem de tertia in tertiam inuadentem, ac habere fuit solitus breues accessiones, & statum celerem; nunc autem incidat in febrem. Iudicandum est, accessionem, ac statum breuem, & citum, & de tertio in tertium: & sic de alijs. Et hæc omnia Hippocrates paucis voluit complecti, cum dicit; *Et anni tempora.* post quæ addit, *Et circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora internalla fiant:* In fine primi Aphorismi huius partis Hippocr. proponit futuram accessionem, ac futurum morbi uigorem sumpta indicatione non à toto morbo, sed ab augumento particulari ipsius.

Vitæ industria.

Consuetudo.

Et propterea dicit: *Et circuituum, &c.* Gal. in commento dicit, quòd per circuitum intelligit redituum à simili in simile; sed hoc superiori declarauimus commento; & ideo proponit incrementa, quæ sunt in circuitu, & periodo, quæ tamen incrementa potissimũ sunt in accessione, idest (ut exponit Galenus) in deteriori parte periodi; sed quomodo accessionis incrementa possunt tùm futuram accessionem, cùm futurum uigorem præmonstrare? Galenus satis fusè declarat hoc primo de crisib. 16. & 17. vbi monet, ut in accessione, & potissimum in eius augumento tria obseruemus: Primo anticipationem, & postpositionem accessionum: Secundo ut consideremus longitudinem, & breuitatem eorundem; Tertio ut respiciamus ad debilitatem, & vehementiam symptomatum. Ex his tribus Galenus habuit, quòd quãto accessio magis anticipabit, ac lõgior fuerit, & cũ vehementioribus symptomatibus, eò magis habebimus, quòd febris magis, & magis properat ad statũ: quanto autem accessiones opposito modo se habẽt, oppositum indicabunt.

Per circuitũ q̃d.

Q̃ño accessionis incremẽta futurã accessionẽ, & uigorẽ præmõstrẽt.

Tria obseruãda.

Not.

Sed aduertẽdum cum Galeno locis citatis, ne decipiamur, ne uidentes accessiones interdum anticipare, credamus in augumento esse morbum; uel accessiones postponere, arbitremur febrem esse in declinatione: quia possibile est, ut anticipet in declinatione accessio, & vt postponat, ac ut febris sit in augumento; Nam sunt quædam febres, quæ à principio ad finem vsque febris semper progrediuntur anticipando, quædam contra semper postponendo; & ideo nõ debemus arguere ex anticipatione, & postpositione accessionum febrium augumentum, uel declinationem, & præcipuè si cõsiderauerimus simplicem anticipationem, uel postpositionem; Nam dicit Galenus cõsiderare oportet, an anticipatio sit anticipatio conueniens pro natura febris, an multò maior anticipatio, quàm ei conguat. Verbi causa si videbimus anticipationẽ esse unius horæ, non ob id arguemus augumentum, sed si vel per duas, uel tres horas magis anticipabit, quàm naturę febris conueniat, prædicere rectè poterimus in augumento esse febrem, & ad statum properare: Pariter si postpositio sit maior, quã naturę febris conueniat, febrẽ prędicere poterimus in declinatione. Hęc ergo sunt spectanda ad cognoscendã futuram accessionẽ, & vigorem. præterea etiam lõgitudinem, & breuitatem accessionum, & uehementiam symptomatum; Nam si hæc cognouerimus, quòd verbi causa anticipauit febris per tres horas, cognoscemus etiam, quòd in futuro tempore anticipabit per tres horas, & sic sciemus instituere congruam victus rationem, & sic in alijs. Et hoc uoluit Hippocrates, cum dicit: *Et circuituum successiua incrementa;* Deinde subdit, *Siue quotidie*, ut alluderet ad febrem pituitosam, *Siue alternis diebus*, vt significaret febrem biliosam, *Siue per maiora internalla*. Hæc particula maximam ingessit difficultatem interpretantibus. Ego autem ut omnia sint dogmatibus Hippocratis consona, exponã Hipp. cũ Hippocrate: Per maiora ergo internalla intelligere oportet Accessiones de quarta in quartã, de quinta in quintam, de septima in septimam, de nona in nonam; nam ex Hippocratis sentẽtia 1. Epid. sect. tertia, partic. secunda, & septima, ac nona, dantur febres non mõ quartanæ, sed quintanę, septimanæ, & nonanæ: Ergo per maiora internalla quartanas febres intelligemus, quintanas, septimanas, & nonanas cum eodem Hippocrate; & fundamentũ eius maximũ profectò fuit; Nam omnia sciens Hippocrates considerauit, & cognouit, quòd quodcunque fuerit agens, siue à proprietate occulta, (vt declarabimus infra, cum de Periodicatione verba faciemus:) siue ab aliqua alia causa, quòd tanto ualentiorem effectum producit, quanto ualentius agens fuerit; sed hoc in sequenti lectione absoluemus, &c.

Ex anticipatiõe, & postpositione accessionũ nõ argui febrium augumẽtũ, uel declinationem simpliciter, sed cum conditione.

Per maiora internalla q̃d Hippocr.

Dari febres non mõ quartanas, sed quintanas, septimanas, & nonanas.

LECTIO XLI.

QVid voluerit Hippocrates per hæc verba: *Et circuituum successiua incremẽta, siue quotidie, siue alternis diebus*, declarauimus. reliquum erat, ut declararemus, quid intelligat cum dicit: *Et per maiora internalla:* Explicat Galenus febrem de quarta in quartam: At si licet interpretari Hippocratem per Hippocratem: nos cum diceret Hippocrates primo Epidem. sect. tertia, particula secunda, septima, & nona, dari febrem non modo quartanã, sed quintanam, septimanam, & nonanam: dicebamus per maiora internalla non modo quartanam, sed propositas febres Hippocratem intelligere. Fundamentum autem Hippocratis fuit; quoniam agens quodlibet siue à proprietate occulta agat, siue per manifestas qualitates cognouit opus esse, ut sit indeter-

Hippocr. fundamentum.

Oces,ghe indeterminata quālitas.

indeterminata quantitate quodcunq; sit illud agens, quæ propositio est satis euidens; Nam exempli causa. Magnes non trahet ferrum nisi in debita fuerit quantitate, imo quanto in maiori copia fuerit magnes, tanto vehementius ferrum attrahet: Idque potest probari ex his, quæ euidenti qualitate agunt; Nā etsi piper, uel cinnamomū calefaciūt, tātò insignius operātur, quanto sunt in maiori copia, iuxta illud in maiori quanto maior est virtus; si enim quantum in minori fuerit copia, quā oportebat, uel actio nō fiet, uel diminutè fiet; vñ mirū uideri nō dēt, q̄ si materia melāconica, quę de quarta in quartā affligit, accidat, vt sit in minori copia, quòd non possit efficere periodum quartanariam, sed opus est, ut eam efficiat uel de quinta in quintam, vel de septima in septimā, vel de nona in nona n; sed cur non ita de sexta in sextam. Galenus quidem non uidetur admittere has febres de quinta in quintam, &c. Modernus nititur hic Hippocrati Galenum cōcordem reddere; Nam sermo de his febribus de quinta in quintam, &c. potest esse duplex: alter, vt has febres fieri à determinatis humoribus dicamus: Reliquus si dicamus febres has fieri posse non à determinatis humoribus; sed ab errore in victu: Hoc constituto dicit Modernus Hippocratem proponere his febres, non quatenus fiunt ex determinatis humoribus, sed ex errore in victus ratione: Galenus uerò reprobat has febres in hoc sensu, s. vt dicamus fieri ex determinatis humoribus, non tamen negat fieri posse ex mala victus ratione. Sed nullo pacto potest concordia hæc consistere.

In maiori quāto maior virtus; & quāta ali quid materia tanto fortius operari.

Dubitō an Galenus admittat ex febres quintanas, & septimanas, &c.

Primo quoniam Galenus uult expressè aduersari Hippocrati in locis allegatis, imo non nullas aduersus Hippocratem adducit rationes, ut patet intuenti. Præterea si hæ febres fiunt ex mala uiuendi ratione secundum Hippocratem nempè quintana, septimana, &c. Quæro cur Hippocrates citatis locis dicit, quintanam esse febrem malignam, & pessimi moris, septimanam, & nonanam benignam? Nam si quintana, quæ ex sola uiuendi ratione fit est maligna: ergo quid dicendum erit de quartana, quę ex prauo humore determinato fit? Multo enim magis maligna febris est, quæ fit ex determinato humore, quā quæ ex solo errore in victu; & tamen quartana maligna non est.

Modernus conciliatio inter Gal. & Hipp. sefellit.

Febris ex determinato humore maligni or q̄ ex solo victus errore.

Præterea hæ febres habent determinatam periodum de quinta in quintā, de septima in septimā, &c. ergo ab indeterminata causa proficisci non possunt; nam effectus determinatus à causa profluit determinata. At error in uictu indeterminata causa est: ergo febris quintana, &c. non possunt proficisci ab errore in victu. Præterea quid uoluerit hic Hippocrates videamus dicit; *Siue quotidie*, Per quod sine dubio quotidianas febres, quæ singulis diebus inuadunt, intelligit; sed hæ febres non fiunt ab errore in victu singulis diebus; sed ab humore determinato; deinde dicit. *Siue alternis diebus*, Per quæ verba tertianas periodos ratione determinati humoris, non erroris in victu, Intelligit. Ergo si patitas in dictis Hippocratis est seruanda, vique non conturbentur verba eius, asserendum est, quòd cum ait. *Et per maiora interualla*. Intelligat febres non ex ratione uictus tales habentes periodos: sed ex humore determinato, quare concordia hæc doctrinam Hippocratis euertit, ac vndequaque interturbat, atq; Galeno etiā contradicit. Nos tamē cum Hippocrate dicamus dari posse quintanā febrem, septimanam, & nonanā; sed quintana, est pessimi moris. Et causa est, quia quintana febris fit ex humore melancolico exusto, & ex atra bile, omnis autem febris, quæ accenditur ex atra bile semper pessimi moris est, septimana autem, & nonana fit ab humore melancolico naturali. Et hæc quò ad primam partem, seu quò ad primum Aphorismum huius partis.

Effectus determinatus à cā determinata.

Quintanas, septimanā, & nonanā dari ex Hippoc. Quintana pessimi moris, & cur.

Nunc uerò nos unam quæstionem (alias omittētes, quæ multæ sunt, ac inconcinnè ab his mouētur, spectant enim magis ad id, quod de febribus est negotium, ut de longitudine, ac breuitate accessionis, de inuasione febris, de reditu, & alia innumera:) tantum, quę de Periodicatione in scribitur breuiter ante secundi Aphorismi expositionem tāgemus. Quæ quidem Quæstio difficillima mehercle est, ut aliqui sint coacti doctissimi viri ad causas occultas deuenire, aliqui eas fuerunt aspernati. Nos tamē etiam facilem (vt par est) reddemus, atque summa cum breuitate. Nè autem confusio in animis uestris generetur, hoc in ea examinanda ordine procedemus. primo cur accessiones reuertantur uidebimus. Secundo cur hæ accessiones inter sese discrepent; ita ut pituitosæ frequentius, biliosæ rarius, rarissimè uerò melancolicæ inuadant, coniectabimus. Tertio cur frequentia pituitosæ febris in hoc consistat, ut quotidie inuadat: biliosæ alternis diebus: melancolicæ autem de quarta in quartam inquiremus. Non est autem arbitrandum secundum, & tertium, idem esse. Namq; potuisset quis dicere esto, quòd pituitosa febris habet accessiones frequentes, biliosa raras: quartana rarissimas, nonnè ita illud potuisset fieri, ut pituitosa de tertio in tertium: biliosa de quarto in quartum: melancolica de quinto in quintum inuaderet? cur itaque necessario singulis diebus prima: secunda tertio quoque die: tertia singulis quatuor diebus exuperat? atque his absolutis uniuersa, hæc de periodicatione materia absoluetur. Quò ad primum respondemus cum Galeno secundo de differ. feb. vltimo. Quòd ad hoc, vt reuertantur accessiones, necessarium est causas inuasionis conseruari. Namq; (dicebat ipse) idcò fit accessio, quoniam materia, vel à venis ad extra venas, vel à venis magnis ad paruas defluit: Quò fit, ut ad accessionem faciendā requiratur materia peccans, quæ uel transmitti, vel saltim attrahi debet, fluxio cum per attractionem fit; & ideo preter peccantem materiæ requiritur etiam uitium membri mandantis, ac membri recipientis. vnde paucis se expedit Galenus ibi, quòd quousque perseuerabit mala affectio in parte demandāte, ac in parte suscipiente, ac materia ipsa peccans, semper reuertetur accessio; quòd si hæc deficiant, non amplius redibit accessio Hæc quò ad primum, Quò ad secundum autem nunc oportet animum intendere cur pituitosa febris frequentes habeat accessiones: biliosa rariores: melancolica rarissimas. Quam etiam opinionē Plato in Tymeo propalauit, quamuis ei quodam pacto Galenus aduersari uideatur. Dicit enim Plato continuas febres ex igne, quotidianas ex aere, biliosas ex aqua, melancolicas autem ex terra fieri, ac consistui. Hęc verò dicit Plato respiciens ad motum harum febrium, & quoniam continua febris velocissimè, imò assiduè mouetur; dicit ex igne eam fieri; est enim ignis maximè actiuus, & maximè uelox inter elementa; Quotidianam uerò ex aere dicit fieri, non respiciens ad humorem, ex quo fit, sed ad motum; & ideo dicit ex aere, quoniam aer segnior est igne, & magis mouetur, quàm aqua, & terra, ut ideo quotidiana segnior fit continua, ac magis mouetur, quàm biliosa, ac melancolica: quia singulis quibusque diebus mouetur, cum illæ de tertio in tertium, & de quarto in quartum moueantur. Biliosa uerò est ex aqua, non quantum ad humorem, quia aqua frigida, & humida, ipsa uerò calida est & sicca; sed quò ad motum, quia segnior est pituitosa, ut aqua segnior est aere, sed uelocior melancolica, ut aqua est uelocior terra. melancolica uerò febris fit ex terra, ex pigerrimo elemēto; quia habet accessiones tardissimas. sed quæ nam ergo est causa frequente,

Quæstio de Periodicatione.

Ordo in quæstione ac serva dus, & ista examināda.

1. Cur accessiōes reuertantur.

2. Cur Pituitosæ accessiones frequētius, biliosæ rarius, rarissimè melancolicæ inuadant.

Platonis opinio.

Elemēta quæ uelociora, & quę segniora.

&c tan

Quæ sit cā frequētię, & tarditatis in accessionibus.

& tarditatis in accessionibus? Breuiter (alijs post habitis,) dicēdum, quòd id fit ex duobus, tùm ex materia causante accessiones tùm ex illo inquinamento, & cinerulento, quod relinquitur in fine accessionis. Vnde in illa febre, in qua sunt hæc duo ualentiora, illa habet accessiones frequentiores. cum hęc itaque magis possint in pituitosa, minus in biliosa, & multò minus in melācolica; ideo prima frequentissimas accessiones habet, secunda rariores, tertia rarissimas. sed hęc ostendenda sunt, & consideremus primo materiam. Namque materia febris pituitosæ citius generatur, & in maiori copia, quàm materia febris biliosæ & melancolicæ: fundamētum autem, quo illud non modo persuaderi, sed demonstrari etiam potest, tale est. Quoniam materia pituitosa generatur ex parte viscidiori, & crassiori, ac humidiori chyli; hæc autem pars in chylo sine dubio alias omnes partes excedit. pręterea vnum aliud accedit, nam cum quilibet humor generetur in corpore à calore naturali, ille humor citius generatur, & in maiori copia, in quo fit minor resolutio: quando animagens in materiam agit facilè resolubilem ex ea non potest aliquid nisi longo tempore generare. Resolutio autem hęc potest ex duobus pendere, & ex materia, prout ipsa suapte natura magis & minus est resolubilis, & ex calore, quatenus calor vel est infignior, & vehementior, uel debilior ponus; vnde

Humor qui citi°, & in maiori copia generetur, & qui tardius.

Materia pituitosa.

in febre quotidiana habemus materiam pituitosam passum. ipsum, quę cum suaptè natura viscida sit; difficile potest pati resolutionem: si consideremus et eius calorem, calor est satis diminutus, & non ita intensus, vt in biliosa febre: (licet.n. in qualibet febre sit calor extraneus adurens, & igneus,) tamen est multo magis igneus calor in biliosa, quàm in quacunque alia; & ob id non est mirum. si pituitosa materia citius, & in maiori copia generetur. si verò biliosam

Biliosa.

consideremus materiam, hæc fit ex tenuiori parte chymi in iecore, quę non est in tanta copia, ut erat portio chyli in uentriculo, ex qua fiebat materia pituitosa; prætereа hæc materia licet etiam pauca sit, tamen ultra hoc facilè resoluitur tùm ratione intensissimi calidi, ualidissimè resoluētis, tùm ratione materię biliosæ, quę suaptè natura facilè resoluitur; si

Melancolica.

verò materiam melancolicam consideremus, ea fit ex parte crassiori chymi, & quamuis in chylo pars crassior in maiori generabatur copia, oppositū est in chymo, q pars crassior in minima gignitur quantitate; & hinc est, q tardius, quā bilis generatur hæc materia, licet non ita facilè resoluatur, ut bilis; Nam & in minori copia producitur, ac ēt non habet eam acrimoniam, quam habet bilis, per quam potest stimulare naturam ad expulsionem. Quòd si sanguinem postea consideremus, idem est de sanguine di-

Febris sāguinis q.

cendum, quod de materia biliosa, & melācolica; nā febris sanguinis, uel biliosa est, uel melancolica; nō .n. febris sanguinis fieri potest, nisi sanguis putrescēs vel in bilem, uel in melancoliam uertatur, tenuior quidem pars sanguinis in bilem, crassior verò in melancoliam: opus namque est, ut sanguis degeneret

Ex sanguine nō fieri feb. nisi degeneret putrescēdo in aliam naturā.

in aliam naturam, ut secundo de differ. feb. & secundo de cris. vtrobique capite nono, dicebat Galenus. Quantum verò ad inquinamentum. Nos per

Inquinamentum quid, & quo fiāt citius vel celerius.

inquinamentum, cum Galeno tertio de pręsagat. ex puls. capita septimo, intelligimus illud, quod in accessionibus relinquitur, sumpto exemplo à lignis ardentibus, inquit enim quòd quemadmodum dum igni ligna admouemus, nisi ignis extinguatur, primum incipit apparere fumus: Cum uerò ligna incipiunt excandescere, tunc duas obseruamus in eis partes, alias sursum ascendentes, quę non sunt fumus, sed materia fuliginosa. Alias deorsum cadentes, & sunt cinis. A' pari (dicit) est in febribus, dum enim ratione caloris febrilis excitantur humores exusti, una est portio eorū, quę eleuatur, & sunt fuligines ipsæ, quæ beneficio arteriarū expelluntur. Altera portio est, quæ decidit, veluti cinis, & hāc partem appellamus cinerulentum, & conquinamentum. Hoc autem diuersimodè se habet pro diuersitate febrium, à quibus excitatur; vnde cum in pituitosa febre sit copiosum, & humidum, est etiam in causa, cur accessiones citius reuertantur; talis enim materia pituitosa est, quę difficile accendi pōt: & hoc propositum fuit à Galeno secundo de differentijs febris quarto, ita ad uerbum dicente: cum febris pituitosa pendeat ex crasso, lento, ac frigido; & humido humore, qui non ita facilè accenditur, nec ex toto accensus resoluitur, sed multum in ea relinquitur inquinamenti, quod postea succendi potest &c.

Accessionis.

De bile autem aliud etiam dicit quoniam bilis ita accenditur, ut nihil ferè in ea linquatur inquinamenti, quod postea succendi potest. De melancolia uerò ita dicit, quòd licet cum difficultate accendatur, tamen accensa postea ita accenditur, ut nihil quasi derelinquatur. Quibus modo constitutis facilè est asserere, quòd febris pituitosa frequentiores habet accessiones; quia fit à materia quæ citiùs regeneratur, prætereа in sua accessione relinquitur inquinamentum copiosius, & humidius. sic enim secundo de differ. feb. quarto Galenus, dicit. *Cum plurimum in pituitosa febre relinquatur inquinamenti, hinc est, quod acceleratur eius inuasio.* Ex quibus uerbis nōnè expressè colligitur causam inuasionis, & accessionis esse inquinamentum? Febris vera biliosa habet rariores accessiones necessariò: quoniam fit ex materia, quæ non ita citò regeneratur, & pręterea non linquit inquinamentum in ea copia Febris denique melācolica rarissimas sortitur periodos, quia fit ex materia, quę adhuc tardi° regenerari potest, & inquinamentum in accessione est in minima copia; ac prætereа siccius est inquinamentum, ac ob id nō ita facilè accendi potest. Idem etiam de febre sanguinea, quæ quodammodo biliosa, quodammodo melancolica existit, dicendum; Et quò ad secundū propositorum: cur scilicet accessiones sint frequentiores, uel tardiores, dicta sufficiant &c.

LECTIO XLII.

VT resolutè, ac exactè intelligeretis materiam de Periodicatione declarauimus ex trib. propositis duo. Alterum fuit causas adesse manifestas cur in febrib. reuertantur accessiones: quia.s. accessionum permanēt causæ. secundum ēt fuit absolutum per causas manifestas, q fiūt citius reuerti accessiones in pituitosa febre, quā in alijs: tùm quia citius in ea regeneratur materia, tùm quia relinquitur copiosius, ac humidius inquinamentum, quod postea facilè succendi potest; cum autem non ita fit in biliosa, & in melancolica febre, hinc est quòd illa rarius, hęc rarissimè habet accessiones. Sed quò ad tertium quare ita frequētius inuadit pituitosa febris, vt quotidie inuadat, & non ut alternis diebus: sicut biliosa; & biliosa alternis quidem diebus, & non de quarta in quartam, sicuti melancolica. Dicendum alijs omissis, quòd nulla alia est huius rei causa, quā natura humoris causantis accessiones; dicebat enim Galenus secundo de differ. febr. cap. ult. q uariatur ordo accessionum, quia humor mutatur in alteram naturam, i. accessiones de tertia in tertiam mutantur, de quarta in quartam: quia humor biliosus in melancolicum mutatur. ergo causa periodi est

3. Cur pituitosa febris quotidie inuadat. Biliosa alternis diebus. melancolica de quarta in quartā.

k deter-

terminatus humor. sed cum sit hæc natura humoris causa huius periodicationis, debemus ne dicere natu

Periodi causa.

ram hanc esse à causa occulta, vel manifesta? & si ab occulta num diuina? Dicendum, quod cum natura di-

Naturã dici tũ de forma, tũ de materia.

catur tùm de forma, cùm de materia: nobiliori autẽ modo de forma, quam de materia: propterea cũ dicimus naturam determinati humoris esse periodicationis causam, per naturam intelligimus formam

Formæ rerum nobis occultæ.

substantialem de prædicamento substantiæ ipsius humoris. cum autem hæc forma nos lateat, quia rerũ formæ sunt nobis occultæ, ideo dicere solemus hoc dependere à forma occulta, i. à tota forma illius humoris, quæ forma substantialis, cum naturalis sit, est generabilis, & corruptibilis, & nõ inducitur, sed educitur de potentia materiæ. Deducitur autem ex materię potentia omnib. optimis peripateticis attestantibus beneficio duplicis agẽtis: nimirum agentis vniuoci, & particularis, & beneficio agentis æquiuoci, & magis vniuersalis, iuxta illud, sol, & homo hominẽ generant. Homo. n. ab homine generatur, vt ab

Hõ quarõne ab hoie, & à sole dicatur generari.

agente uniuoco & speciali: à sole vt ab agente generali, & æquiuoco, mediante lumine & motu. A' parte hæc forma propria generatur in hoc humore ab agente particulari, & ab agente uniuersali ẽt, vt à cęlo; omnia. n. à cęlo dependent primo meteor: attestãte philosopho. vnde cum dicimus hunc effectũ de-

Oĩa à cœlo depẽdẽt.

pendere à qualitate occulta: si per hanc qualitatẽ occultam intelligamus formam, quatenus educitur meritò agentis particularis, & proprijs: tunc nõ est recurrendum ad influxiones cęlestes, constellationes, & alia, ad quæ hi, qui de periodicatione loquuntur, refugiunt. sed si consideremus hanc formam quatenus educitur ab agente vniuersali: vt sic ad cęlestia recur-

Cęlum cã vniuersalis.

rendum est, nam caũsa vniuersalis cęlum est. Cõcludentes itaq; materiam de periodicatione, dicamus, quod si sermo est de reditu, causa est manifesta: si sermo est ẽt de frequentia, causa etiam est manifesta; At si sermo est de determinata frequentia, causa alia non est, quam forma substantialis huius, & illius determinati humoris. Et hæc de quæstione, & quo ad primã

2. pars Aphor. q̃ est secundus Aphor.

partem Aphor. subdit deinde. *Sed ex his, quæ mox apparent &c.* Cũ in priori Aphor. locutus esset Hippoc. de signis indicantib. tùm accessiones, tùm cõstitutiones, quatenus signa hæc capiuntur a toto morbo, & ab annexis morbo, & à partib. etiam morbi, i. ab accessione. Nũc in hoc 2. Aphor. proponit signa desumpta ex mox apparentibus. Non expectetis autẽ à me id, quod alij faciunt, quod ferè uniuersam proponunt de signis tractationem: hic. n. non de signis sermo fit, sed de uictu, obiter autem de signis; Et ob id etiam Gal. non omnia signa tractat, sed quę magis faciũt ad propositum, quod nos etiam faciemus.

Signorũ plures differentiæ.

Dicendum ergo quod licet plures sint signorum differentiæ: attamen inter non postremas solent esse illæ, secũdum quas dicere solemus: Quòd sunt quædã signa, quæ unà cum morbo inuadunt, progrediuntur, ac desinunt, & talia à Gal. dicuntur παθογνωμονικά. Quæ ita morbum comitantur, vt vmbra cor-

Patognomonica.

pus. sunt quædam signa, quæ non necessario innadunt cum morbo, nec necessariò desinunt cum eo, sed aliquando, sic aliquando quidem non; & hæc à Galeno mox apparentia signa nuncupantur. Et de

Mox apparẽtia.

his hoc in loco loquitur Hippocrates. Sed quis dicet,

Dub.

si dãtur signa patognomonica, mox; apparentia: cur Hipp. de mox apparentibus loquitur, & de patognomonicis ne uerbũ quidem facit, cum sint multò maioris momẽti? Hãc quæstionẽ nemo mouet, vnde maximè de his miror, qui tàm copiosam tractationẽ

Sol.

de signis fecerunt, quod hanc nullo pacto tetigerunt. Dicendum autem, quod summus vir fuit Hipp. & ideò maximè studere debuit breuitati, sed nõ ita debuit breuitati studere, vt quę necessaria sunt, prætermitteret; vnde dicẽdum, quod hæc signa patognomonica Hipp. maximè proposuit, ac maximè proponere debuit; proposuit autẽ in 1. Aphor. i. in prima parte: dicit. n. *Accessiones & constitutiones morbi indicabunt*. Per morbum intelligit speciem, Ideam, ac formã morbi E. grat. pleuritis ex sua propria specie indicat; statim enim indicat futurum morbi uigorẽ, & terminandam esse accessionem. Exponens itaque Hipp. speciem morbi necessario etiã intelligit signa patognomonica. Idq; facile est assequi. nam si quis E. C. dicat est dolor lateris pungitiuos cum difficultate anhelitus, cum tussi, febri continua, ac pulsu serrino: ergo morbus citò statum habebit. Ecce quòd ex his signis habetur citò futurum esse statũ, idq; habetur ex specie morbi; Nam ualet, adsunt hæc quinq; ergo citò est futurus status. valet est pleuritis, ergo status citò futurus. vnde diuinissimus Hipp. maximo cum artificio proponens morbi speciem, noluit expressè ponere signa patognomonica: Quia ea necessario ĩ-

Patognomica signa necessario includi in morbi specie.

cluduntur in morbi specie. Proposuit autẽ mox apparentia: quia non necessario includuntur, cũ dicit. *Sed ex his &c.* Quasi dicat cum accessiones, ac constitutiones indicentur ex specie morbi: non modo ex specie morbi indicantur, & ex signis patognomonicis, sed ex his, quæ mox apparent, sed hæc mox apparentia signa considerare oportet. Nã in his ferè oẽs

Error recentiorũ in diuisione signorum mox appãtiũ.

decipiuntur; diuidentes. n. signa mox apparentia ex sententia Gal. in hoc comm. dicunt eum ita diuidere signa: ut signa mox apparẽtia idem sint, quòd signa assidentia, quæ subdiuiduntur in critica, & non critica signa: in signa salutis, & mortis, & in signa cruditatis, & coctionis; sed ut opinior, ita non dicit Gal.

Diuisio signorũ mox apparentiũ ex Gal.

quia ipse (vt uideri potest) diuidit signa mox apparentia in signa assidentia, salutis, & mortis &c. Et ideo ipse non accipit signa assidentia ut genus, quæ postea diuidat in signa coctionis, & cruditatis, &c. sed pro genere accipit signa mox apparentia, & sub hoc genere collocat signa assidentia, critica & non critica, coctionis, & cruditatis, salutis, & mortis. Præ-

Assidẽtia signa nõ indicant accessionẽ, & cõstitutionẽ morbi, sed locum affectum.

terea signa assidentia ad propositam materiam non conducunt; nam non indicant, nec accessionẽ, nec constitutionem morbi: sed potius locum affectũ. vt E. C. dolor circa clauẽ, & circa p̃cordia: si circa precordia, indicat potius affectã esse inferiorẽ partem pleuræ: si est dolor circa clauẽ indicat potius affectã partem superiorẽ; Pariter decubitus ęgri in pleurã, uel in latus læsum, uel opposito modo, est signũ assidens: nam grauis decubitus circa latus læsum indicat

Dolores lateris signa assidentia.

inflammationem occupantem exteriorem partem pleuræ: si est grauis decubitus in opposito latere indicat potius inflammationẽ interioris partis pleuræ: si est æquè grauis decubitus in utrãq; partẽ, indicat inflammationẽ ęque grauẽ in parte tùm exteriori, cũ interiori pleurę. Et propterea nos cum Philotęo, qui multò melius intelligit Gal. quã recẽtiores: dicimus, quòd signa mox apparentia vel sunt critica, vel non critica, vel coctionis & cruditatis, uel salutis, & mortis. sed discurramus per hæc, & primo quantum ad

Signa critica, crisima, seu decretoria, quo I morbus se hẽant.

signa critica, quæ crisima, & decretoria uocantur à Gal. Hæc non apparent in morbi principio, accipiẽdo principiũ pro prima parte morbi: quia si adessent ĩ principio, nõ mox apparerent: sed apparẽt hęc signa vel in principio, (accipiẽdo principiũ pro trib. primis dieb.) uel in principio accipiendo principiũ pro quarta morbi parte: at pręcipuè circa vltimã partẽ principij, quæ adnectitur augumento; apparẽt ẽt in augumento, & statu hæc signa critica. Hæc aũt sunt (dicit Gal.) vel rigor insignis, uel fluxus sanguinis è narib. uel uomitus, Alui perfluuium, sudor, Nox ante accessionem molesta, & alia à Galeno in comm. proposita. Hæc autem signa Crisima uel iunguntur cum signis coctionis: uel cum signis cruditatis,

si cum

si cum signis coctionis indicant non modo statum morbi futurum salubrem, sed citò etiam futurum; vt quanto citius signa coctionis apparuerint, tantò citius futurus est status. si verò cum signis cruditatis, & tunc vel indicant mortem, vel saltem morbi statum serius futurum: vnde ideo distinguuntur signa critica à signis coctionis: quia coctionis signa semper sunt bona. Signa autem critica bona sunt, si iungantur cum signis coctionis, at si iungantur cum signis cruditatis, sunt mala. Praeterea etiam habemus, quod cum in aliquo morbo apparent signa critica (ceteris omnibus existentibus paribus) morbum futurum breuiorem, quàm in eo morbo, in quo hęc non apparent. Nam vbi critica apparent signa indicant materiam valenter aduersus naturam pugnare; & è contra, vbi non apparent, indicant defectum huius pugnae. modo ille morbus est breuior, in quo valentior est pugna inter morbum & naturam: ille diuturnior, in quo talis deest pugna. Sed aduertendum, quod in hoc com. (vt dixi,) Gal. dicit signa coctionis non apparere in principio morbi, tamē in primo ad Glauc. dicit quod febris Ephemera incipit cum signis coctionis. Dicendum, quod cum hic dicit in morbi principio non apparere signa coctionis &c. Id intelligendum est in eis morbis, in quib. possunt signa hæc intelligi: at coctio ad materiam refertur, & ideò rectè dicebat Gal. signa coctionis non apparere in principio, loquēdo de morbis à materia pendentibus, non autē de Ephemera, quae morb. est immaterialis; Cruditatis autem signa in principio apparēt, & in morbo salubri per aliquod temporis spatium perdurāt, postea succedit coctio: in insalubri verò fit maior cruditas in dies, atque in dies, quousq; mors adueniat. vnde modo hæc coctionis signa quanto citius apparuerint, tāto indicant morbum breuiorem: quanto verò tardius apparuerint, tanto magis oppositum est asserendum. Sed aduertatis, quòd hic Modernus dicit, quod signa cruditatis indicāt morbum longum futurum, & rectè. Sed postea addit, quod cum cruditas apparet, periculum est recidiuę: quoniam cū cruditas apparet, noua materia gignitur: fit autem recidiua ex noua materia: sed hoc falsissimum est, & aduersatur Hipp. 2. Aphor. 12. asserenti: Quae relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerūt. Si ergo recidiuæ fiunt ex reliquijs morbi: ergo non ex noua materia; nā reliquiæ noua materia non sunt. vnde causa cur cruditas possit inducere recidiuam, hæc est; quia cum hæc signa apparent indicatur, quod in corpore multa sit copia materię crudæ, quę non poterit ita superari à natura. Nā quamuis superari videatur, tamen reliquiæ quædam linquuntur, quæ sunt causa morbi futuri: vnde recidiua non fit ex noua materia, sed ex reliquijs; & ideo Galenus de pleuritide loquens in commento dicebat, quod quoties in tertio die apparent signa coctionis, tūc pleuritis nō potest protrahi ultra quartādecimā: immò si ante tertiā apparebit sputum, tunc in septima, & ad summum in 21. morbus terminabitur; Et ideò mirum esse non debet, si pleuritis in Anaxione perdurauit vsque ad 34. quia exputio non apparuit, nisi tardissime, post octauam. Reddebat causam Gal. in comm. quia in illis inflammationibus, in quibus à principio non apparent excretiones, est signū cruditatis, & crassitiei inflammationis, quae vinci non potest, nisi longiori tempore, ut fuit pleuritis Anaxionis; quae ideo longo durauit spatio &c.

Signa coctionis sēper bona, critica quādoq; bona, quandoque mala.

Morb. qui breuior, qui diuturnior.

Signa coctionis in quib. dicantur nō apparere in principio, & in quibus sic.

Signa cruditatis apparere in principio.

Error Moder.

Recidiuas fieri ex reliquijs morbi nō ex noua materia.

In pleuritide apparētib. signis cōctionis in tertia, vel ante tertiam qb. dieb. terminetur morbus.

LECTIO XLIII.

QVid Hippocrates uoluerit per ea uerba. *Sed ex his, quae mox apparent &c.* Nimirū, quod ex signis mox apparentibus, vel sint critica signa, uel non critica, vel coctionis, & cruditatis, uel salutis & mortis: ex his inquam indicentur morbi constitutiones diximus. Superest modo ut ad reliqua veniamus, dicit. n. Hippocrates. *Quemadmodum & in morbo laterali si circa initia statim sputum &c.* Quae satis facilia sunt ex dictis; nam certum est, quod signa sumat Hipp. à morbo laterali. i. à pleuritide, in qua hoc nobis indicatur, quod quanto citius sputum apparuerit, tanto pleuritis breuior erit: unde liceat duo tantum nobis declarare: alterum circa verba: reliquum circa sensum exempli propositi. Circa uerba Hipp. dicit. *Statim.* Per quod aliud nō intelligit, quā primū apparentia; nam si de mox apparētibus verba facit, hæc mox apparent, non quàm primum; sed per statim (ut Gal. exponit in comm.) tres primos dies intelligit. Circa sensum autem exempli Hippocratis, ut perfectò illud intelligamus, Galen. proposuit casum Anaxionis, qui 3. Epid. sect. 3. particula 79. fuit ab Hippocrate propositus, & à Galeno 3. de crisibus 18. circa quē casum à me non expectetis longiorem discursum, tùm quia ex dictis patet, quòd in pleuritide quanto citius apparent signa coctionis, tātò magis citò morbus ad statum deueniet: tùm quia longissimè circa hunc casum discurrere nihil aliud esset, quàm de pleuritide sermonem habere, cum tamen hic Hippocrati non sit institutus sermo de pleuritide, sed de uictu; sed unum (ne uideamur ex toto laborem subterfugere) ponderabimus, cur scilicet Hipp. in Anaxione pleuritide detento venā secuit octauo die. Modernus omnia ferè à Turrerio capiens dicit, quòd hi sunt in maximo errore, qui uolunt ideò Hippocratem secuisse in octaua, quia à principio non fuit accersitus: quia si à principio fuisset accersitus mox secuisset venam. sed instant, nam Hippocrates diligenter recenset quæ à principio usque ad finem acta fuere: ergo à principio fuit accersitus. praeterea Hippocrates adhibuit fomenta: ergo à principio fuit conuocatus. Et propterea melius esse aiunt, ut dicamus Hippocratem secuisse in octaua ob multas causas. primo ut antequam deuenerit ad sectionem uenae, fomenta suum perficerent opus; nam non possunt in instanti fomenta operari. Secunda causa potest esse (inquiunt) quoniam Hippocrates à principio non potuit cognoscere, an esset pleuritis uera; & ideò fuit opus, vt primò cognosceret hoc, deinde secaret venam. Tertia causa (dicunt) potest esse, quoniam quoties dolor est intensus, prius est sedandus ille dolor, mox est ad euacuationem deueniendum; & ob id institutum fuit Hippocratis. Primo sedare dolorē, deinde secare venam. sed hæc omnia quæ dicunt, falsissima sunt, neq; est ex eis unum, quod possit consistere, idq; facilè demōstratur. Primo cū dicunt Hipp. uenam secuisse in octauo, ut prius fomenta facerent suum munus, & mitigarent dolorem: dico uerū esse prius esse fomentis utendum, deinde esse secandam venam, quoniam fomenta possunt mitigare dolorem. sed quā morbus non cedit fomentis, uos non debetis uti fomentis per septem dies; nam fuit etiam sententia Hipp. 2. de ratione vict. 9. quod si fomentis dolor nō soluatur, non est diutius in fomentis insistendū: Quare expressè contra dicunt Hippocratem à prima ad octauā fomentis usatum fuisse secūdum eos. Secūdo dicunt octaua secuisse; quia in principio Hipp. non cognouit pleuritidem; sed non est dicendum, neq; temerè hoc de tali viro concedendum, nam esto, ac etiam, quòd primā die, neq; secundo cognouerit pleuritidem, tamen tertio, & quarto saltem cognouisset. Cū tertio autem hò ideo Hippocratem fecisse, quia uoluit prius mitigare dolorem per fomenta. Vt aliàs declarauimus, propositio hæc apud medicos uulgata est,

Sputum quāto citius apparuerit in pleuritide, tanto pleuritis breuior.

Per statī quid intelligat.

Cur Hip. in Anaxione pleuritico uenā secuit 8. die.

Moderni opinio refellitur à nōnullis.

Soluūtur argumēta contra Modernum.

In pleuritide non diutius insistendū in fomentis, si ab his dolor nō soluatur.

quòd potius sit sedandus dolor, quàm sit euacuandũ, quando scilicet uolumus uacuare, uel insensibiliter vt perstrictiones, vel per medicamenta calida, & vali dè attrahentia; sed cum sit vacuatio sensibilis ac à longinquis, cuius beneficio euacuatur materia, quæ actu causat dolorem: tunc quidem non est sedandus dolor, sed euacuanda materia per sectionem venæ; nam per sectionem venæ dolor etiam sedatur, vt dicebat in hoc 1. Aphor. 23. Gal. vbi inquit in maximis doloribus nullum præstantius inueniri remedium, quàm euacuare vsque ad animi deliquium. Et propterea dicimus nos secuisse in octaua Hippocratem, quia nõ fuit à principio accersitus: quia si à principio fuisset conuocatus, statim secasset. Ad argumẽta Triuerij facillimum est respondere, & ad primũ licet non fuit à principio accersitus, non potuit rectè intellexisse ea, quæ à principio acta sunt: an adhibuit fomenta in sexto? Dico, ꝙ non adhibuit ipse, sed fuerunt fomenta ab alijs adhibita; tertio. n. Epid. vbi casum hunc recitat; non dicit se adhibuisse fomenta, sed quòd nihil iuuabatur ex fomentis. De sectione autem venæ dicit octaua autem die secui. Quantum verò ad reliqua, quę in Aphorismo habentur de vrina, & de sputo facillima sunt, quia quæ de sputo nos supra diximus, idem etiam de urina, & de alijs intelligendum est. Hęc de hoc Aphorismo &c.

Salutio authoris.

APHORISMVS DECIMVSTERTIVS.

Senes facillimè ieiunium ferunt: secundo loco qui ætatem consistentem habent, minus adolescentes: omnium minimè pueri, præsertim qui inter ipsos sunt viuidiores.

SEnes facillime &c. Cum Hipp. huc vsq; locutus fuisset de victu minuente vires, sumpta indicatione à morbo vniuerso, et tùm acuto, tùm per acuto, ac quia ẽt de victu eodem sumpta indicatione à uigore vniuersali morbi, & sumpta pariter indicatione ab accessione morbi sermonẽ habuerit; & cũ nõ mõ de victu minuente esset locuturus sumpta indicatione à propositis, sed sumpta coindicatione, & contraindicatione à reliquis, quæ ad uires reducuntur: ideo hoc præstat in præsenti Aphor. sunt autem hæc, quæ ad uires reducuntur res secundum naturã, & res non naturales: Res secundum naturam, ut habitus corporis, ætas, temperatura, &c. Res non naturales, vt aer, per aerem intelligendo illa tria, de quib. sæpe meminimus. sed dicet quispiam cur hæc coindicantia, & contraindicantia sunt nõ principaliter, sed quatenus ad vires referuntur? Huic quęsito absolutissimè, & satis clarè satisfacit Gal. 1. de ratione vict. comm. illo aureo 44. quo in loco cum proponat Hipp. vires, dicit Gal. ꝙ per vires nõ tantũ uires intelligit Hipp. sed ea, quæ ad uires referũtur, ut sunt res naturales, & nõ naturales, & dat exẽplum Gal. de habitu (v. c. inquiens) si quis fuerit corporis habitu densiori, hic admittet, ac coindicabit uictum minuentem, qui à morbo propriè indicatur; si verò fuerit habitus laxioris, ac mollioris, hic non permittet victum tenuem, sed potius inhibebit, & contra ẽt indicabit, idq; non alia de causa, nisi uirium rõne; nam vbi habitus est densus, uires sunt ualidæ: ubi gracilis, vires dissoluuntur, & non tolerant. Idẽ dicendũ est de temperatura. Idem ẽt de ætate, quã hic proposuit Hipp. & optimè. Quantũ verò ad res non naturales attinet, dicẽdum, ꝙ si aer fuerit frigidus coindicabit victũ, qui à morbo indicatur: quia tunc temporis uires talem victum possunt perferre. si autem aer fuerit calidior, & siccior non licet victu à morbo præscripto vti, Idq; non alia de causa, nisi quia vires non permittunt; Quare hæc sunt coindicantia, & cõtraindicantia non principaliter, sed quatenus ad uires referuntur. Cum itaq; ueritas sic se habeat Hipp. de victu sermonem habens, non debuit prætermittere coindicantia, & contraindicantia non principaliter: sed debuit proponere Hippocraticè tamen (.i. summo cum artificio,) ac summa cum breuitate; & propterea per res naturales, & non naturales ætatem tantum voluit Hipp. proponere. Neq; credatis ut aliqui credunt, ꝙ cum dicat Hipp. *Senes hyeme, & vere*. Quòd ob id sermonem habeat de uictu sumpta Indicatione à temporibus anni: quia uos videbitis, hoc esse falsissimum ex formalibus Galeni uerbis in commento, ita, (vt nos dicimus) exponentis; quòd scilicet proposuit ętatem, & per eam omnia alia intelligere uoluit, ut etiam quarto de ratione uictus decimonono, vel Hippocrates, vel summus ille author facit: vbi proponens magnitudinem morbi, uirium constantiam, & ætatem: per ętatem ea omnia, quæ ad uires relationem habent, vt sunt res naturales, & non naturales, intelligit; vnde scopus in præsenti Aphorismo Hippocratis est proponere victum minuentem ægrotantium sumpta coindicatione, & contraindicatione à coindicantibus, & contraindicantibus secundarijs, seu non principalibus, quatenus ad uires referuntur. Hic Aphorismus est sententia, quę est pars Enthymematis (si credimus Galeno) qui voluit subsequentem Aphorismum esse causam præsentis; vnde Aphorismus hic situs est, est sententia, quę est pars Enthymematis: quia habet rationem seiũctam, & postpositam; Dicit itaque Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium &c.* Potest autem Aphorismi sensus esse talis, ꝙ senes ipsi facillimè ferunt inædiam, ęgerrimè pueri, qui autem inter mediam habent ętatem medio modo se habent: quia non ita facilè ferunt inędiam, ut senes, nec ita ęgrè vt pueri; sed pro Aphorismi clariori intelligentia primo uidẽdum est, ut optimè facit Galenus in commento, in quo consistat facilitas, & difficultas tolerandi inędiam; & dicit Galenus consistere in eo, quòd homines vel appetunt, vel quòd ex inędia lęsionem percipiunt; vnde illud sequitur, quòd qui magis appetunt, & qui ex inędia magis læduntur, hi difficillime tolerant ieiunium, & inędiam. contra uerò qui non ita appetunt, nec ita ex inędia lędantur hi facillimè ferunt inędiam; vnde hinc potest inferri, quòd cum senes nec admodum appetant, nec ex inędia admodum lędantur, hinc est quòd facillime ieiunium ferunt; contra uerò pueri, quia ex inędia maximè lęduntur, ac quia maximè appetunt minimè ieiunium tolerant. si uerò medias consideremus ætates: qui sunt in ętate consistenti facilius ieiunium ferunt, quàm adolescentes; nam in ętate consistenti existentes sunt magis proximi senectuti, quàm pueritię; unde nec ita appetunt, nec ita ex inędia lęduntur. Contra uerò adolescentes non ita ieiunium ferunt: quia sunt proximiores pueris, vnde magis appetunt, ac magis ex inędia lęduntur, quàm in ętate consistentię existentes.

Ex his ergo patet facillimè ieiunium ferrè senes, minus qui in ętatem consistenti sunt, adhuc

Cõtinuatio Aph.

Ad uires quæ reducãtur.

Dub.

Sol.

Habitus qui victũ minuẽtẽ permittat, ac coindicet, & q. inhibeat, & cõtraindicet, sic & quę tẽperatura, & quę ætas.

Aerẽ frigidũ coindicare victũ minuẽtẽ calidiorẽ, & sicciorẽ prohibere.

Cur Hippoc. per res naturales, & nõ naturales ętatẽ tãtum apponat.

Scopus Hipp. in præsenti Aphor.

Sensus Aphor.

In quo consistat facilitas, & difficultas tolerandi inędiã.

Qui facilius, vel difficilius ieiuniũ ferant, & cur.

adhuc minus, qui in adolescentia: omnium autem minimè pueri &c.

LECTIO XLIIII.

PRo recta Aphorismi intellectione duo supponebat in comm. Gal. vt ostenderet quomodo senes facillimè, pueri verò maxima cum difficultate ieiunium ferant: Alterum quoniã pueri maximè appetunt. Alterum, quoniam pueri quàm maximè ex inedia læduntur. sed dicet quis cur pueri ex inedia maximè offenduntur, ac maximè appetunt? solutionem affert Hipp. in sequenti Aphor. & ob id dicebat Gal. præsentis Aphorismi causam esse sequentem Aphorismum: sciendum tamen, q̃ causa in nullo alio consistit nisi, q̃ ideo pueri magis appetunt, ac magis ex inedia læduntur, quia sunt calidiores; & ob id difficillimè ieiunium ferunt. sed cur cũ calidiores sint pueri, magis famescunt, ac ex inedia læduntur? Pro intelligentia: Quo fiat fames? sententia est supponenda; sciendum ergo, q̃ ex Arist. 2. de anima 28. comment. & Gal. 1. de symptomatum causis cap. 7. sentimus, q̃ ad hoc ut fiat fames opus est, ut insurgat facultas, seu potentia animalis in orificio ventriculi ad appetendum cibum; excitatur autẽ hic appetitus, quia facultas animalis persentit sensum quẽdã suctionis, quæ fit à venis à ventriculo attrahentibus; sed venæ ea de causa alliciunt à ventriculo, quia inaniuntur: Inaniuntur autem, quia membra corporis totius ob indigentiam ad se alliciunt alimentum, quod venæ ipsas replebat; vnde quantò est maior indigentia in membris, tantò magis à venis membra alliciunt alimentũ; & ideò venæ magis exinaniuntur, & quò magis exinaniuntur, eò magis attrahunt à ventriculo; quo autẽ magis attrahunt à ventriculo, eò magis facultas sentiens suctionis persentit, & sic eò magis fit appetitus cibi: unde sequitur quòd quantò maior est indigentia in membris, tanto fit maior fames: Quib. sic constitutis, si ulterius progrediamur: Facillimum est addere, quòd quanto corpus est calidius, tantò magis resoluitur, ac exinaniuntur membra; & est causa maioris indigentiæ; unde sequitur, quòd quanto calor sit potentior, & vegetior, eò fit maior fames: Et ideo (ut ad propositum nostrum reuertamur:) quia pueri sunt calidiores, ac magis absumunt; ideo magis appetunt, ac ex inedia læduntur. Per calorem autem, non calorem ventriculi intelligimus, sed totius corporis; & propterea Aristoteles, & Galenus proponunt calorem totius; nam quo calor ventriculi, uel est intensus, uel diminutus, vel moderatus: si intensior fuerit, non erit in causa famis, sed potius sitis; & ideò quanto homines calidius habebunt orificium ventriculi, tantò magis sitient: non dico famescent: quia hoc de siti, non de fame uerum est. Si verò moderatus fuerit ventriculi calor, erit causa appetentiæ, quia à calore moderato operationes optimæ proueniunt: Diminutus etiam calor causa est appetentiæ. sed appetentia hæc non ita naturalis est, ut quæ fit à calore moderato; & ideò licet frigidus ventriculus magis appetat, quàm concoquat, hic appetitus tamen non est naturalis, sed contra naturam: Per calorem ergo intelligamus calorem corporis totius: quia hic est causa appetentiæ, & ad hanc veritatem respiciens Philotheus dixit quòd corpora, quæ calida sunt, magis appetunt, quàm frigida: quia calida corpora facilius resoluuntur: vnde locum habet indigentia, & ob id appetitus; quia appetitus ratione fit indigentiæ, secus autem est de corporibus frigidis; & ob id Aristoteles quarto, de gener. animal. capite quinto dicebat, quòd calidum appetit, ac citò etiam concoquit: frigidum verò non ita appetit. His

Dub.

Sol.

Dub.

Quo pacto fiat fames.

Cur pueri magis appetãt.

A calore moderato optimæ prodeunt operationes.

Calor ipsius corporis causa appetentiæ.

Calida corpora magis appetere, quã frigida, & cur.

explicatis facili modo est redire ad Aphorismum, in quo habet Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium ferunt:* Quia non ita appetunt, cùm non admodum calidi sint. *Secundo loco, qui ætatem consistentem habent.* Quia hi non sunt ita frigidi, sed aliquo pacto etiam calidiores. *Minus adolescentes.* Quia calidiores. *Minimè pueri.* Quia calidissimi.

Et ad hoc respexit Oribasius, & etiã Philotheus cum dixere senes facillimè ieiunium ferre: quia senum corpora non ita resoluuntur. præterea etiam præter id, quod frigida sunt, non in continuo sunt motu, sed immobiles manent, atque quiescunt; præterea (vt dicebat Oribasius) senes si de proprio loquamur sensu, multa abundant pituita dulci, quæ est in causa, ut non appetant alimentum. quia hæc pituita potest in alimentum uerti, & est benigna: Secundo loco sunt consistentes, qui minus ferunt: quia magis mouentur, ac maiorem etiam habent calorem. Minus adhuc ferunt ieiunium adolescentes, quia eorum calor est satis absumens, præterea non ita quiescunt, volentes; & qui iam non sunt consistentes, sed iuuenibus propiores; minimè pueri, quia sunt etiam calidiores adolescentibus, cũ sint maximè proximi generationi: adeò ut nihil aliud esse uideatur puer, quàm calor; præterea habent corpora laxa, ac humida; cuius ratione facillimè resoluuntur; ac ideò multo indigent alimento, ac inediam tolerare non possunt; præterea sunt in continuo motu, & propterea addebat Hippocrates hoc potissimum esse in pueris, qui sunt calidiores, nam hi sunt calidioris, & vegetioris naturæ. Et præterea maximè omnium mouentur, ac agitantur. sed modo his dictis ponderemus uerba. Dicit Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium ferunt.* Quo in loco duo sunt declaranda, alterum quid per senes: Reliquum quid per ieiunium intelligat Hippocrates, sed hoc in loco solent aliqui longiores facere discursus de ætatibus: Nos autẽ id solum breuiter tractabimus, quia hoc spectat potius ad Auicennam interpretantes in prima primi, ubi ex professo de ætatibus verba fiunt; Hic autem ætates, ut ætates non proponuntur, sed ut condicantes, uel ut contraindicantes. & tertio etiã Aphorismorum magis est hæc tractatio accommodata; sed nos quæ dicemus ex Gal. erunt desumpta tertio Aphorismorum, & præcipuè à dimidio libri vsque ad finem, præcipuè verò ex his locis ex commento vigesimoseptimo, & trigesimo eius libri, & ex nono commento Quinti Aphorismorum; ex quibus locis habemus ætatem in quatuor diuidi differentias: In ætatem puerilem, Adolescentiæ, Consistentiæ, & Senectutis: Quantum ad ætatem puerilem triplex hæc est Infantilis altera, quæ per menses durat: Dentium secunda, quæ vsque ad septimũ protrahitur annum, & per septem annos durat. Tertia est, quæ propriè Pueritia dicitur, & durat per aliud septenarium, nempè ad decimumquartum vsque annum. Qui est terminus etiam in quo licet venam secare. Adolescentia insuper in tres diuiditur: in Pubertatem, & in Adolescentiam propriè dictam, ac in Iuuentutem. Pubertas à 15. vel 14 exclusiuè incipit anno, & durat per alios septem annos, nempè ad vigesimumprimum annum; Aduertendum autẽ, q̃ non est possibile ita certum statuere terminum huic pubertati, nam in aliquibus vsque ad 21. protrahitur, in aliquibus verò vsque ad 18. annum, & in quibusdam vsque ad 19. pro diuersitate complexionis, & temperaturæ: Quidam n. sunt, in quibus senectus accelerat, quidã in quibus tardius aduenit. Adolescentia etiam per vnum septenarium durat, vnde in quibus Pubertas ad 18. deueniebat, in his adolescẽtia vsque ad vigesimumquintũ consumitur; in quibus verò pubertas ad 21. Adolescentia ad 28. perficitur

Exposit.

Cur senes facilimè ieiunium ferunt, nec multum appetũt, vt pueri.

Puer nihil aliud esse uidetur, quã calor.

Duo declarãda.

Aetatũ diuisio.

tur annum. Postea est iuuentutis ætas per alium septenariũ protracta, népè vsq; ad trigesimumquintũ in his præcipuè, in quibus adolescentia ad uigesimumoctauum vsque extendebatur. Tertia est consistétiæ ætas, quæ per quatuordecim perdurat annos, per duplex scilicet septenarium, nimirum vsque ad quadragesimumnonum annum. succedit quarta, & ultima ætas senilis, quæ subdiuiditur in primum; & secundum senium. Primum senium durat quatuordecim annis, ideo vsque ad 63. & exiédit annum, qui maximè cunctis periculosius habetur. Postes est secundum senium, qui si ad 70. vsque consideretur dicitur extremum senium: si verò ulterius, non modo extremum senium, sed ætas etiã decrepita. Quibus ita cõstitutis, cum Hippocrates dicit; *Senes, &c.* Cùm senes sint tùm primi, tùm secundi: de quib. intelligit? Gal. in comm. duas dat expositiones, in quarum altera excipit secundum senium, & tantum primum intelligit: secundum alteram, intelligit vtrosq; senes; sed non ita id esse simpliciter intelligendũ monet Gal. nam si per senes tùm primos, tùm posteriores intellexerimus, debemus mutare uerbum ieiunium; nam si intelligere uoluerimus per ieiuniũ inediam, primi senes facillime ferunt ieiunium, & inediam: quia non resoluuntur, ac præterea referti sunt pituita dulci, quæ est Thesaurus ipsius alimenti. sed postremi, & secundi senes non possunt ferre inediã, quia uires in eis sunt satis exiles, & languidæ, & præterea cum inediam non possint ferre, opus est mutare uerba, vt ratione primorum senum per ieiunium intelligamus inediam: ratione secundorum per inediam paucitatem cibi intelligamus, idest, vt parum & sæpe cibum exhibeamus; nam (inquit Galenus) postremi hi senes non possunt tolerare multum cibum. sunt enim instar lucernę penè extinctæ, in qua si uolumus multam quantitatem olei simul ingerere, ex toto extinguetur flamma; & ideò paulatim oleum est addendum. A pari in postremis senibus, cum virtus sit penè extincta, opus est reficere vires frequenter, sed paulatinè; & ideo per ieiunium paucitas cibi est intelligenda. secundum uerò alteram expositionem, si tantum primos senes intelligamus (secundis exclusis) per ieiunium opus est accipere inediam, victum minuentem vires; sed cum duplex sit hæc expositio, quæ proximior est artificio Hippocratis? Dicerẽ cum Philotheo, qui vult duplicem hãc expositionem, quòd multò artificiosior est ea, in qua tantum primum senium includitur (excluso secundo.) Adeo ut dicamus. *Senes facillimè ieiunium ferunt.* Præter eos, scilicet, qui ad extremam ętatem deuenerint, quòd autem hęc expositio melior sit, facilè haberi potest, quia institutum Hipp. in hoc Aphorismo est loqui de uictu minuente vires, sumpta coindicatione, ac cõtraindicatione ab ętate. Ideò non de paucitate cibi, sed de victu minuente vires loquitur; præterea Hippocrates grauissimus author proponens primum senium tantum, cognouit, quòd facilè quilibet poterit habere secundum seniũ; nam in his non conuenit inedia; tùm quia non admodum ferunt, tùm quia si consideremus extremum senium, illa ætas cum morbo coincidit, ut optimè Aristoteles dicit quinto de gener. animal. ubi senectutem morbum appellauit, morbum (inquam) ex lege naturę, quia quàm maximè uidetur senectus recedere à re secundum naturam. His itaque habitis facile est, quid per ieiunium uelit Hippocrates intelligere; nam debemus eum uictum intelligere, de quo in præcedentibus Aphorismis; vnde cum in eis sit habitus sermo de uictu minuète vires, à pari, & in hoc Aphorismo loquitur Hippocrates de uictu minuente vires, quatenus ab ætate uel coindicatur, uel contraindicatur, &c.

Per senes quos intelligat Hippoc.

Senes q. nõ ferãt inediã, & nequeant multum cibi admittere.

Senes instar lucernæ pene extinctæ.

Hipp. in hoc, Aphor. nõ de paucitate cibi, sed de uictu vires minuente loqui.

Senectus morb. ab Arist.

Quid p ieiuniũ.

LECTIO XLV.

VT integrè hic Aphor. persoluatur, nihil aliud remanet, nisi ut litera percurratur, Dicit igitur: *Senes facillimè*. Causam sumpsimus ex comm. Gal. q hoc ideo est, tùm quia senes non appetunt, tùm quia non multum ex inædia offendũtur; & causa huius est. q non lędãtur ex inędia: quia calor in eis non est intensus, sed remissus potius; & ideo est causa multi humoris pituitosi dulcis, nõ modo in ventriculo, sed in uniuerso corpore. Aduertendum tamen, quòd frigidus humor in ore uentriculi tũ appetitus, tùm destructionis illius potest esse causa, diuersimode tamen; nam si humor ille pituitosus immodicus fuerit, destruit appetitum; ut ab Auicenna habetur capite proprio, & à Gal. 11 de symptomatũ causis cap. 7. ubi autem non est multus, sed paucus, tunc non destruit, sed potius producit appetitum sui frigiditate; cũ itaq; senes primi abundent pituita dulci, & multa, ideo non appetũt: quia (ut dicebat Gal. 2. de ratione vict. 30.) vbi adest plurima copia pituitę, hæc in sanguinẽ verti potest, & hac permanente non indiget corpus nouo alimẽto. postea addit. *Secundo loco, qui ætatem consistentem habent.* Gal. hanc partẽ interpretans dicit, q per ætatem consistentem intelligit mediam ætatem inter senectutem, & iuuentutem, & licet Hipp. non fecerit (inquit Galen.) mentionem de iuuentute, quæ est ætas media inter consistentem, & adolescentiam, nos tamen eam intelligere possumus, & facilè; nam si qui sunt in ætate cõsistenti magis tolerant ieiunium; qui in adolescentia minus, quia illi sunt propinquiores senectuti, hi pueritiæ: ergo qui in iuuenili ætate sunt, medij inter hos existunt. Aduertendum tamen, q cum dicimus ætatem cõsistentem, nõ debemus intelligere q in ea ætate calor sit in flore suo, adeò vt nullo pacto diminuatur; sed eam intelligimus ætatem, in qua calor aliquantò fit mitior; dicitur tamen ætas consistendi, quia est maximè vicina vigori, idest ætati iuuenili. Est enim a 35. anno vsq; ad 49. vnde Gal. dicit 3. Aphor. 30. q hæc ætas dicitur cõsistens, quia & si calor non consistat, tamen quò ad sensum virtus omnes exercet operationes, vt nulla in eis appareat diminutio. Hæc aũt ætas secũdo loco fert inędiam, quia eã non fert facillimè; sed facilè: quia calor incipit remitti, nõ est tamen ita remissus, vt in senectute, nec ita intensus, vt in iuuentute, & in adolescentia. Addit, *Minus adolescentes.* Per adolescentes tùm adolescentes propriè dictos intelligere debemus, tùm in pubertate constitutos, tùm in iuuentute; hi enim minus tolerant inædiam, quoniam calor est satis validus, atque absumens, ut propterea magna fiat indigentia, quæ postea est causa appetitus, licet in pubertate existentes maiori cum difficultate, quàm adolescentes, & hi maiori, quàm iuuenes, iuuenes verò minori, quàm hi. Aduertẽdum autem, q Hipp. proponit ætates ex toto coindicantes, ex toto contraindicantes, & eas, quę neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant: & id probatur tùm ex rei natura, tùm ex uerbis Hipp. Ex rei natura; nam si ętas senilis ex toto coindicat uictum minuentem, puerilis ex toto illum contraindicat. ergo mediæ ætates neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant. & hoc declarant uerba Hippocratis; nam dicit. *Senes facillimè ferunt ieiunium.* Vt ex toto coindicantem ætatem proponeret: postea. *Pueri omnium minimè.* Vt ex toto contraindicantem ætatem adiungeret; nam impossibile est, vt pueri admittant uictum minuentem. Dicit. *Adolescentes minus, in ætati consistente existentes secundo loco.*

Senes cur non lędantur ex inædia.

Frigidus humor in ore vẽtriculi tùm appetit⁹, tũ destructionis illius causa.

Per ętatẽ consistẽtẽ, quàm ætatẽ intelligat Hipp.

Not.

Aetas cõsistẽs, cur ita uocetur.

Per adolescentes quos audire oporteat.

Not. Aetatem senilẽ ex toto coindicare victum minuẽtem, puerilẽ contraindicare.

Medias medio mõ se habere.

Vt ostenderet has ætates, uel non ex toto coindicantes, uel contraindicantes; nam adolescentia magis contraindicat, minus coindicat. Consistentia magis coindicat, minus contraindicat. Addit *omnium minimè pueri*: Quoniam sunt contraindicantes victum minuentem; & causa est, quoniam in pueris calor est plurimus, licet enim, (vt sequenti Aphorismo fusè dicemus,) calor in iuuenibus sit intensior, ac maior, cuius rei signum est: quia magis calefaciunt iuuenes; Et propterea sit magis absumens; quoniam autem non modo ex parte agentis regulatur actio, sed ex parte passi, & resistentiæ; ob id sequitur quòd sit maior actio in puero: quia in puero ex parte passi sit facilior, ac maior consumptio: Præterea dispositio corporis eius facilè resoluitur; & ob id pueri sunt contraindicantes victum minuentem, sed addit Hippoc. *Præsertim qui inter hos sunt viuidiores.* Si rectè consideremus Galenum in commento facilè est colligere; quòd Hippocrates hic proponit victum minuentem, ut contraindicarint non modo ab ætate, sed à temperamentis; nā dicit Hipp. proposuisse hanc particulam, vt significaret diuersas temperantias; nam pueri viuidiores ideo omnium minimè ieiunium ferre possunt: quia sunt calidiores; Vnde colligatis, quòd quoties corpus aliquod est calidæ, ac siccæ temperantiæ non ita facilè ieiunium ferre potest, ut quando est frigidæ, & humidæ, ut optimè dicebat Galenus secundo de ratione vict. vigesimonono, & trigesimo; nam in his redundat succus pituitosus, (intelligo autem pituitam benignam, quæ in sanguinem verti potest;) nam cruda illa pituita, ut vitrea nullo pacto conuerti potest ad benignum, & in alimentum; Nam dicebat Galenus duodecimo metho. 3. quòd quoties fuerint corpora succo crudo referta, & ex alia parte fuerit morbi uehementia, cuius ratione opus sit uti victu minuente, tunc desperata est sanitas; quare de pituita dulci intelligendus est, cuius ratione facilè ieiuniú ferre possunt; Et ab hac veritate non recedens Galenus octauo meth. octauo, dicebat temperaturá frigidam & humidam facilè ferre ieiunium: Secundo humidam: Tertio frigidam: Quarto frigidam, & siccam; nam ratione siccitatis non ita facilè ipsum ieiunium fert. Sed cum caliditas iuncta est cum siccitate difficillimè fertur ieiunium; Et ob id etiam tertio capite octaui lib. method. dicebat; Quædam esse corpora, quæ facillimè inędiam illam ferunt; Vnde ex inędia illa triduana maximum sentiunt iuuamentú, non autem nocumentú. Et hæc sunt corpora pituitosa: Aliquæ sunt naturæ, quæ maxima cum difficultate hanc triduanam ferunt inędiam, ut biliosa corpora; Quædam verò sunt corpora, quæ medio modo se habent; nam nec maximè lęduntur, nec maximè iouantur ex illa; & hæc sunt temperata corpora. Et ob id Hippocrates septimo Aphoris. 59. dicebat: Corporibus habentibus carnes humidas, idest corporibus pituitosis conuenire inędiam; Quare pituitosa temperatura est coindicans uictú minuentem, biliosa contraindicans; & idem dicatis de reliquis coindicantibus, & contraindicantibus, quatenus ad vires referuntur; ut de consuetudine; nam si quis multum comedere fuerit assuetus; non ita ut morbus indicat, est nutriendus; Vnde Galenus primo ad Glauconem in cap. 9. Vbi tertianam intermittentem exquisitam curat; dicit quòd quantum est ex ratione ipsius febris, cum ipsa nō pertranseat septimam periodum, liceret uti sola prissana colata; si quis tamé delicatioris fuerit naturæ, & multa comedere fuerit consuetus, non modo prissanam colatam ei exhibemus; sed & olera, imo oua, imo pisces, imo etiá carnes: Ecce quantus sit ascensus ratione consuetudinis, & quod de consuetudine dicitur: Idé de alijs, quæ ad vires referuntur dicendum; Vnde si uultis uerá, & absolutam huius Aphorismi expōnem habere, videte Galenum primo de ratio. vict. commento 44. Vbi Hippocr. solas proponere videtur vires, dicit Galenus, quòd per vires debemus intelligere ea etiá, quæ ad vires reducuntur, vt sunt ætas, temperatura, corporis habitus, dispositio ventriculi, vita anteacta, atque deniq; aer ambiens; Vnde proponit ipse hoc exemplum: si fuerit quis pleuriticus, & sit in ætate, ac temperatura media constitutus, habitu autē corporis non raro, sed densiori, sitque hic assuetus uti cibo non admodum copioso, & quò ad dispositioné ventriculi, sit ventriculi optimi, nullamque in eo læsionem habeat: & quò ad vitam ante morbum, ponatur, quòd præter consuetudinem suam non se cibis repleuerit, sitque in ambiente temperato: & sit scopus ab Hippocrate propositus utendi victu vires minuente: cui dubiú est, quòd hoc victu in hac pleuritide uti liceat? Nam cum pleuritis tenuem indicet victum: omnia alia hæc sunt coindicātia, & nihil est, quod contraindicet. Quòd si quis fuerit pleuriticus in adolescentia; sitque temperaturæ calidioris, & siccioris, habitus verò gracilis, & rari, assuetusque sit vesci copiosis cibarijs, ac os ventriculi infirmū habeat, & antequàm lapsus fuerit in ęgritudinem pręter cōsuetudinem, ut quia exercitijs traditus fuerat, inędia potius fuerit vsus, quam cibo: & sit in ambiente aere æstiuo, calido ac sicco: quis ambigit, quòd in tali adolescente impossibile est, ut eum adhibeamus victum: qui à morbo indicatur: Quia quamuis ratione morbi victu minuente sit utédum: tamen habemus omnia, quæ ad vires referuntur, cōtraindicantia; sed pro solutione multarú difficultatú est aduertendum, quòd Hippocratis regula vera est, dummodo cætera sint paria. declaro; nam vbi vos, exempli causa, consideratis temperaturam frigidam, eamque cum calida cōfertis, nulli dubium, quòd temperatura frigida magis inędiam tolerat, quàm calida, dummodo cętera sint paria; nam vos non debetis comparare temperaturam frigidam pueri cum calida senis: quia cætera non sunt paria. sed temperaturam frigidam pueri cùm calida pueri; nam ille puer, qui est calidioris temperaturæ, difficilius feret ieiunium, quàm qui frigidioris. sed Oribasius dubitat, cur primo loco proposuit senes, vltimo pueros. Respōdet quia qui dicit senes, dicit pueros, non tamen valet oppositū; sed nolo eam reprobare; & quamuis nullo credam hoc artificio factum fuisse, dicerem tamen ego potius sic collocasse Hippocratem: quia cognouit ætatem senilem esse coindicantem, puerilem contraindicantem: modo à facilioribus est exordiendum, sed facilius est instituere victus rationem quando cum morbo consentit ætas, quàm quādo repugnat, & contradicit seu contraindicat; & ideo uoluit primo senilem ætatem coindicantem, ultimo puerilem contraindicātem apponere; & hęc de hoc Aphor. dicta sint satis, &c.

Calor in iuuenib. intēsior, quàm in pueris.

Corpus calidę, & siccę temperantię non ita facilè ieiuniū ferre, ut frigidæ, & humidę.

Pituitā vitream nullo pacto ī alimentum uerti.

Tēperaturæ, q̄ magis, & q̄ minus ieiuniū ferant.

Pituitosa tēperatura coindicans uictū minuētem: biliosa contraindicans.

Ad vires quæ reducitur.

Cur primo loco senes ꝓponit Hippoc. secundo pueros.

Victus rationē facilius instituū q̄n cū morbo cōsentit ætas. Et è contra.

LECTIO XLVI.

APHORISMVS DECIMVSQVARTVS.

Qui crescunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur indigent alimento; alioquin corpus absumitur. Senib. verò parum calidi innati

nati inest, paucis propterea fomitibus egent; quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob causam febres senibus nõ similiter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.

Aphorismi introductio.

QVi crescunt plurimum habent, &c. Pro recta introductione huius Aphorismi, in quo habet Hippocrates; *Qui crescunt, &c.* Iam vos cognouistis, quomodo fuerat Hippoc. institutus sermo de ratione dictandi infirmos, & cum in superioribus Aphorismis locutus fuisset de victu minuente tùm tenui, tùm tenuissimo in virtute morborum indicantium, & virium tùm condicantium, cùm inhibentium, & in superiori Aphorismo decimotertio locutus fuisset de condicantibus quidem, sed secundariò, uidelicet ad vires referuntur, quandoquidem sermonem habuit de ætatibus: modo propositũ eius in præsenti Aphorismo est tradere rationem eorum, quæ in superiori dicta sunt Aphorismo: Cum enim dixerit senes facillimè ieiunium ferre, pueros maxima cum difficultate, nunc reddit causam huius. Patet autem introductio hæc tùm ex Philotheo, tùm maximè ex Galen. qui asserentes, reddere Hippocratem in hoc Aphorismo causam eorum, quæ in superiori dixit; Vnde si hic redditur causa sententiæ supra propositæ; dicendum, quod hæc pars non est Aphorismus; sed ratio Aphorismi superius positi. Quæ ĩn ratio (quantum ad diuisionem attinet) diuiditur, nã proponit Hippocrates tùm rationem, tùm rationis confirmationem ibi: *Hanc etiam ob causam febres senibus, &c.* Quàm rationis confirmationem vocauit Galenus signum; quia est à posteriori, non autem à priori: In primis autem Aphorismi talis est sensus, quod uidelicet pueri difficillimè ieiuniũ ferunt; quoniã qui crescunt plurimum habent calidi innati, & qui plurimo calido innato abundant, plurimo indigent alimento. Contra verò senes facillimè ieiunium ferũt; quia modicum habent calidi innati, & ideo non egent plurimo alimento, imo ex plurimo alimento calidum suffocatur; Quòd autem senes calidi natiui modicum quid habeant, id hoc signo probari potest; nam senes febribus acutis non ita facilè corripiuntur. Hic est Aphorismi sensus. Ex quo facilè haberi potest continuatio huius Aphorismi cum superiori. Dicit autem: *Qui crescunt.* Vbi sunt duo declaranda, Alterum quid per incrementum intelligat; Secundum cum incrementum sit alicuius incrementum, quid illud est, cuius hoc dicitur esse incrementum. Quò ad primum facilè apud omnes constare potest, Hippocratem per incrementum intelligere verum incrementum; quod fit secundum tres omnes dimensiones longitudinem, latitudinem, & profunditaté; Ideoque excluditur illud incrementum, quod aliquando fieri solet in ætate prouectis viris, quo pingues fiunt; nam hoc non est secundum omnes dimensiones; & ideo quò ad secundum attinet, Hippocrates per eos qui crescunt intelligit tùm pueros, cùm adolescentes, maximè verò pueros; nam cum hi maximè calidi sint, minimè tolerare possunt ieiunium. Addit postea Hippocr. *Plurimum habent calidi innati.* Pars hæc difficillima est, vt ferè non sit difficilior aliqua tractatio in tota arte medica; Nam moderni se extricare nesciunt, & proponunt modo unum calorem, modo alium, &c. Ob id ut ad radices usque

Propositum Hipp.

Diuisio.

Sentẽtia Aphorismi.

Per incrementum quid intelligat Hippoc.

Qui crescunt.

intelligatur summum Diuini Hippocratis artificiũ, duo sunt facienda: Primò enim declarandum est, quid sit calor innatus: Secundum est, quòd ex superiori pendet, quomodo qui crescunt plurimo abundant calido innato. Ex his enim sententia Hippocratis facilè percipietur. Quãtum ad primum attinet, antequam definitio caloris innati proponatur, sciendum ex mente Arist. secundo de partibus cap. secundo; Quòd ea, quæ calida sunt, uel sunt per se calida, vt ignis: vel per accidens calida, ut aqua feruens: Præterea ibidem dicebat Aristot. quod quæ sunt calida, uel sunt calida actu tantum, non potestate, ut aqua feruens: vel potestate tantum, ut piper; non enim dicitur actu calefactum; uel utroque modo potestate s. & actu, ut ignis. Quibus sic constitutis scire oportet, quòd quando sermo est de calido innato, sermo est de re actu, & potentia simul calida; Calor autem hic hoc modo acceptus, ut dicit Galenus in lib. contra Lycũ. & in hoc contub. futuro accipi potest, alio modo pro qualitate, cuius nomen est caliditas: altero modo pro substantia, & corpore calido. Hic autem (ut dicit Galenus) sumitur ab Hippocrate pro substantia; & propterea errant; qui calumniantur Hippocratem, ut paulo infra in defensione Hippocratis dicemus. Sed hic calor insitus, qui substantia est, interdum calor insitus, & natiuus, interdum etiã spiritus insitus vocatur; & sunt sentẽtia Gal. 5. simplic. c. 8. & 9. ubi nã calorem naturalem modo calorem natiuum, modo spiritum insitum vocat, & has etiam voces obseruauit Aristot. ut uidere potestis apud ipsum 2. de generat. animal. cap. 3. vbi dicit, quòd in semine est calor, qui facit, quòd fœcunda sint semina; & dicit hunc calorẽ non esse ignem, sed spiritum quẽdam in semine contentum. Quare vocat calorem natiuum spiritum. Sed quispiam ambiget ergo calor natiuus, & spiritus naturalis nõ differunt? Dicemus nos infra hoc contusius ista maximè differre, nunc autem hæc sufficiat; authoritas; Galenus duodecimo meth. quimo dicit, se semper fuisse ambiguũ, an spiritus naturalis detur, nec ne: ergo spiritus naturalis non est calor natiuus: quia de calore natiuo an detur, neque ipse, neque alius quispiam unquam dubitauit; Quibus modo sic constitutis proponamus definitionem caloris natiui, & talem, ut ex ea non modo eius essentia; sed etiam possint apparere proprietates omnes consequentes naturam caloris natiui, imo, ut ex hac definitione tollantur omnes difficultates, & præcipuè maxima illa quæstio: an vnus, uel multiplex sit calor; Hæc enim sunt perfectæ definitionis munera ex Aristot. Calor igitur naturalis, seu spiritus insitus est corpus mistum, genitum ex semine, & sanguine menstruo ab agente naturali, pro animæ operationibus obeundis. Hæc est satis exquisita caloris natiui definitio: Quam declaro, & nonnullis Gal. verbis confirmo. Diximus esse corpus; nam accipimus calorem pro substantia, & non pro qualitate, ut Galenus in præsenti commento: Et quia corpus uel est simplex, uel mistum: dicimus cum eudem esse corpus mistũ, imo ipse ait in hoc loco esse corpus mistum ex quatuor elementis; nos autem in definitione ita non diximus; quoniam elementa sunt corpora omnis communia constituentia omnia sublunaria: in definitione autem (ut rectè debebat) posuimus componentia, magis proxima: & ideo diximus esse corpus compositum ex sanguine menstruo, & semine. Quod Galenus uidetur asserere, & in libro contra Lycum, ac in præsenti com. Et primo etiam de tuend. valet. ubi asserit calorem naturalem fieri ex principiis generationis, i. sanguine mẽstruo, & semine: hæc enim sunt generationis principia Gal. teste. Proposuimus etiam in definitione causam agentem, cum diximus ab agente naturali; pro cuius partis declaratione scire opor-

Duo declarãda.

1.

Quid sit calor innatus.

Calida duplicia.

Calor duplicter.

Calorem accipi ab Hipp. pro substantia calida.

Calor naturalis & spiritus insitus idẽ.

Dub.

Sol.

Caloris natiui definitio.

Corpus duplex.

Calor naturalis ex quib. generatur.

re oportet, quòd quamuis ad generationem horum inferiorum concurrat causa superior: (quia sol, & homo hominem generant,) tamen concurrit, ut causa æquiuoca, ac maximè vniuersalis; & ut ad generationem hominis sol, & homo concurrit, sic ad generationem caloris naturalis in homine existentis concurrit sol, & homo; namque homo non modo generat hominem; sed generando hominem, generat quęcunque in homine reperiuntur: & propterea generat principale instrumentum in homine, idest calorem natiuum; ut æquus cum sole non modo æquum generat, sed calorem æqui. Nos autem in definitione per agens naturale intelligimus agens ipsum vniuocum, hominē scilicet. Postea in definitione adiungimus causam finalem, cum dicimus pro animæ operationibus obeundis: neque enim citra finē, & maximum, debebat generari calor natiuus.

Calor natiuus ad quid genitus.

Quòd autem sit factum pro operationibus obeundis ex Aristotel. colligi potest tùm 2. de partib. animal. capite 7. & 4. de gener. animal. tùm præcipuè ex secundo de gener. animal. 3. vbi loquens de calore naturali dicit, quòd in calore hoc naturali reperitur natura, quæ proportione respōdet elemento stellarum; Et ob id non dicit calorem hunc esse cęlestē, sed proportione respondere elemento stellarum: quia ut cęlum nos generat, conseruat, & auget, mediatè tamen; ita hic calor non comburit, ut ignis, nec destruit; sed generat, conseruat, & auget: & ideo videtis, ut calor hic maximè conducit ad operationes obeundas.

In calore natiuo natura, q̄ proportiōe rñdet elemento stellarū.

Quod Galenus etiā dicit 5. de facult. simplic. med. c. 8. & 9. Imo ī octauo de placitis septimo ex sententia Hippocratis dicit Calorem naturalem esse authorem operationum: non tamen propterea credatis esse principale agens: quia ipsum est instrumentum principalis agentis, ut colligitur ex Galeno in secundo ad Glauconem 2. vbi dicit, quòd si calor natiuus non est principale agens, est saltem proximum instrumentum principalis agentis, & ideo ad operationes obeundas concurrit, ut instrumentum, idest ut cum quo fiunt actiones: quia alterum concurrit, ut quod, ut cōpositum ipsum, alterum, ut quo, ut scilicet principale agens, ut anima, qua uiuimus, sentimus, sapimus, &c.

Calor naturalis operationum author, tanquam instrumentum.

& ideo Plato (licet loco citato non nihil à Galeno reprehendatur) uult à calore natiuo fieri operationes, ut ab igne, non quod vellet calorem natiuū esse igneum; nam hoc est cōtra Aristotelem, veritatem, & sensum; sed quia cognouit ignem esse maximè actiuum, ut explicaret in calore natiuo esse maximam hanc actiuitatem, dicit esse igneum. Hæc est definitio, & hoc modo explicata: Ex qua modo definitione patet, quòd calor naturalis est substantia quædam aerea, atq; aquea; nam cum dicamus ex Galeno primo de tuend. 2. fieri calorem natiuum ex sanguine menstruo, & semine, hinc sequitur quòd sit aereæ, ac aqueæ substantiæ; nam hæc principia calida, & humida sunt.

Calor naturalis cur ignis appellet à Plat.

Caloris naturalis substātia.

Quamuis dicat loco citato Galenus maiorem esse portionem in semine substantiæ igneæ, atque aereæ; in sanguine verò maiorem portionem substantiæ aqueæ, & terreæ. Quę verba sano modo, & ad sanū sensum sunt referenda: nam posset dicere quis, Quomodo calor natiuus fit ex materia humida; si in semine est maior portio materiæ igneæ, &c. in sanguine terreę, &c. verus quidem sensus verborum Galeni in hoc consistit, quòd ibi Galenus non comparat elemēta adinuicem in ipso misto, idest substantiam aeream, & igneam, cum aquea, & terręa; nam falsum diceret; sed comparat sanguinem cum semine: modo aliud est cōferre elementa in sanguine, & in semine: aliud sanguinem cum semine. Ideo est ita intelligendus Galenus, quòd in sanguine est plus aqueæ & terreæ substantiæ, quàm in semine, non autem absolutè loquendo, quàm igneæ, & aereę. Quod cū ita sit, colligitur etiam ex pręsenti definitione, ut adnotauit Galenus rectè in pręsenti commento, & aduersus Lycum, quòd scilicet calor natiuus sit temperaturæ calidæ, & humidæ, quòd sit mitis, benignus, & non mordax, quòdq; habeat euaporationes suaues proportione respondentes euaporationi, quæ fit (ex Galeno) aquę dulcis.

In sanguine plus aqueę, & terreæ substantiæ, q̄ in semine, igneæ, & aereæ.

Collígitur etiam ex hac definitione differentia inter calorem natiuum, & ascititium; nam ut calor natiuus est temperatus, & ex substantia est aerea, & aquea, ac mites habet euaporationes: sic calor ascititius non est temperatus, sed acris, & substantię non aereæ & aqueæ, sed igneæ & terreæ; & hinc est, quòd habet mordaces, & acres euaporationes, quales solent efferri ex corpore calido sicco: sic ergo apparet, quomodo omnes proprietates innotescunt ex præsenti definitione, &c.

Caloris naturalis tēperies.

Calor Ascititius.

LECTIO XLVII.

Ex assignata caloris natiui definitione non modo omnes proprietates elucescūt, (ut uidimus,) sed omnes ēt diluuntur difficultates, & præcipuè illa, an vnus tantum sit calor, uel multi, quæ modo remanet explicanda. Doctiores proposuerūt plures calores, cęlestem, animalem, natiuum, ascititium, Febrilem: & præterea calorem elementarē, & uoluerunt hos calores non ratione tantum, sed subiecto discrepantes esse.

Dub. An vnic⁹ sit tm̄ calor, an multi.

Quoniam autem resolutio in paucis consistit, ideo non expectetis, ut argumenta hinc inde adducam, sed sufficiat unicam proponere rationem, quàm demonstratiuam opinatur esse Fernelius, & unam authoritatem Aristot. quæ demonstrare videtur calorem cœlestē non ratione, sed subiecto esse discrepantem à calore elementari.

Fernelij opinio, & ratio.

Ratio fuit, quia nos videmus Mandragoram esse frigidissimam, & tamen viuere; sed hanc uitam nō potest habere ratione caloris elementaris: quia à prædominio frigida est: ergo viuit ratione caloris superioris, qui cęlitus ad hæc inferiora trāsmittitur: Quare calor cęlestis ab elementari differt subiecto. Authoritas verò Arist. est secundo de gener. animal. 3. vbi dicit Aristot. quòd in semine est calor, qui facit, ut fęcunda sint semina, & hic calor neque est ignis; (inquit) neque aliquod ex igne; Si ergo dicit non esse ignem, neque ex igne, ergo non est calor elementaris, sed à cœlo proficiscens. Et hunc Fernelium multi secuti sunt, non tantum in calore elementari; & cœlesti; sed in naturali, & ascititio.

Nos autem pro resolutione dicimus omnes hos calores idem esse subiecto: quia omnes hi calores elementares sunt, ac ex elementis proficiscuntur Id autem ostendo primum in calore naturali; nam ubi id cognouerimus in calore naturali, de quo tota erat difficultas apud Fernelium, facilius id dignoscemus in alijs; & ut omnia cum Galeno proponamus, dicit Galenus in præsenti com. quòd calor naturalis est corpus compositum ex quatuor elementis, & euidentet id asserunt. Quod si hoc ita expresè dicit Galenus nescio cur hi in re iā clara uoluerunt ita ambigere; ac prætereà ignoro, cur entia uoluerint sine necessitate multiplicare: Quare dicendum est idem esse subiectum caloris naturalis cū elementari: quia fit ex elementis, ac substantiæ est aqueæ, & aereæ;

Propria opinio, & difficultatis Sol.

Calorē naturalē esse corpus compositum ex quatuor elementis.

Vnde pro argumentorū solutione unum notandū, quod uidit grauissimus ille Philosophus Ioānes Grāmaticus in secūdo de anima. 41. com. dicit enim hoc cognoscens. s. quòd calor naturalis, elementaris, & animalis idem sit; quòdque sit in causa diuersarum operationum non ratione subiecti, & materiæ, ex qua fit calidum hoc innatum; sed ex diuersitate regulantis

Calor naturalis, elemētaris, & animalis idē diuersus à diuersitate regulantis.

gulantis

gulantis tale instrumentũ; nam inquit, v.c. accipiatur bipẽnis. Hæc si fuerit in manu mali artificis omnia deuastabit, neque quidpiã rectè arte factum fieri poterit. Si autem idem numero instrumentum sit in manu artificis periti: hic nihil deuastabit, sed omnia rectè fient; vnde videtis, quòd ex diuersitate regulantis tale instrumẽtum fiunt tam diuersæ operationes, bonæ, & malæ; & propterea Aristotel. duodecimo Metaphys. Comparabat calorem naturalem calori artificis: volens innuere, quòd quemadmodum ignis regulatur ab artifice, beneficio cuius artificis regulantis opera bona fiunt: sic naturalis calor regulatur à natura; Vnde postea fiunt operationes naturæ. & ideo facilè dicere possumus, quòd cum calor natiuus sit corpus mistum, quòd regulatur à natura; ideo varias, & diuersas facit operationes naturæ: Quod & Arist. voluit secundo de gener. animal. 3. ꝙ calor naturalis non sit ignis: quia est substantia aerea, & aquea, neque ex igne; & voluit dicere, quòd calor naturalis nõ est ex igne, idest non regulatur ab igne: quia si operaretur in virtute ignis, combureret, ac omnia destrueret opera; & propterea optimè sub di. loco citato, quòd proportione respondet elemento stellarum. Quod fuit in causa erroris Fernelij, nam aliud est dicere esse cœlestem hunc calorem: aliud respondere cœlo. Proportione autem respondet cœlo hoc pacto; nam ut cœlum est in causa, ut res generentur, atque viuificentur non aũt destruantur, nisi per accidens; à pari calor naturalis regulatus à natura est in causa cõseruationis, & uiuificationis rerum; Et hinc etiam patet, quare calor hic naturalis, & animalis dicatur; nam dicitur naturalis, quia regulatur à natura: animalis quia regulatur ab anima. sed quid de calore cœlesti? dicendum, quòd eadem est ratio; nam ut dicebat Aristot. secundo de gener. animal. 3. Formas has omnes materiales, non ita materiales esse: quin alicuius diuinitatis participes sint, & hoc verbum fuit in causa, ut erraret etiam Fernelius; nã quamuis hæ formæ non sine aliqua diuinitate sint; non ob id tamen est dicendum eas esse cœlestes, & quòd detur calor cœlestis, qui subiecto ab elementari differat: nam licet cœlum his inferioribus omnibus largiatur suam bonitatem, aliquibus quidem clarius, alijs uerò obscurius secundum rerum capacitatem; non propterea dicendum est, in his inferioribus esse calorem cœlestem, realiter distinctum à calore naturali; Nam (si licet interpretari Aristot. per Aristotelem,) dicit Philosophus 2. cœli, quòd hæc inferiora nõ gubernantur à superioribus, nisi tantum per lumen, & motum, & ideo hæc sunt agentia mediata; quia agunt tantum mediante lumine, & motu; Et hinc fit quòd idem calor, qui naturalis est, & elementaris substantia, quatenus gubernatur à cœlo uocetur calor cœlestis ratione regulantis: quia ut hic calor, qui elementaris est, regulatus à natura dicitur naturalis; & quatenus regulatur ab anima, dicitur animalis: à pari dicitur cœlestis, quia regulatur à cœlo: Dicitur etiam hic calor ascititius, quatenus degenerat à calore natiuo; nam, ut prius habebat substantiam elemẽtarem aeream & aqueam, sic postea acquirit substantiam elementarem igneam, & terream, et sic fit ascititius; quòd si vlterius progrediatur fit etiam febrilis, ac igneus, qui malas habet operationes: quia cũ non possit ita regulari à natura, non modo degenerat in substantiam igneam, & terream: sed ita etiã degenerat, ut egrediatur limites sanitatis; & ideo fit calor febriens, & præter naturam. His ita constitutis non est difficile modo tollere authoritatem, & rationem propositam, & ad authoritatem quidem; nam dicit Philosophus nõ fieri calorem natiuum ex igne, cum sit substantiæ aereæ, & aqueæ; neque esse ignẽ, idest ꝙ non regulatur ab igne, quòd autem hæc sit

Vnde in operationibus diuersitas?

Calor natiuus, quã rõne proportione rñdeat cœlo.

Calor cur naturalis, & animalis dicatur. Et cur cœlestis.

Formæ materiales oẽs diuinitatis pticipes.

In inferioribus nõ eẽ calorem cœlestẽ realiter distinctum à naturali.

Ascititius ita dictus, & cur ita febrilis, & igneus.

Responsio ad authoritatẽ, & rõnẽ Fernelij.

bona expositio patet, quòdque non possit consistere expositio Fernelij; nam si intelligeretur calor cœlestis, ut ipse dicit; tunc necessarium esset, ut talis calor deforis adueniret, neque esset eductus de potentia materiæ: quia cœlestis est: Modo hoc contradicit Aristot. quia ipse asserit mentem solam deforis aduenire. Cur ergo potuit dicere Philosophus talem calorem esse cœlestem; si per hoc opus esset, ut sibi non modo in eodem capite, sed in paucissimis etiam versiculis contradiceret? Ad rationem etiam facillimè respondetur: in Mandragora paucus ille calor si consideraretur quatenus regulatur ab elemento; tunc absque dubio non posset facere opera uitæ; sed si idẽ calor cõsideretur, quatenus regulatur à forma Mandragoræ, & à virtute cœlesti: quia omnia inde gubernantur: non erit ita difficilè videre, quomodo cum tàm pauco calore possit consistere uita: quia hic calor regulatur à forma propria, & à virtute cœlesti. Sic ergo ex prædicta definitione diluitur maxima hæc difficultas de calore: an vnus sit, uel multi, &c.

Mentem solã deforis aduenire.

LECTIO XLVIII.

QVid voluerit Hippocrates per calidum innatum intellexisus sequitur modo, ut declaremus, quomodo crescentes plurimum habẽt calidi innati. Et ex sententia quidem Galeni tùm in hoc commento, tùm ex libro aduersus Lycum, tùm primo de tuen. secundo colligere possumus, quomodo crescentes abundent plurimo calido tùm à priori, tùm à posteriori. A priori quidem; nam dicebat Galenus quòd cum calor innatus originem ducat ex principijs generationis, i. ex semine, & sanguine menstruo, sequitur ergo illos quàm maximè possidere calorem natiuum, qui quàm maximè proximi sũt principijs generationis: contra uerò illos minus habere caloris innati, qui maximè recedunt à principijs generationis; dicebat enim Galenus, quòd corpus nostrum assiduò, atque assiduo exsiccatur, & quòd progrediente ætate diminuitur substantia caloris innati, & augetur substantia caloris ascititij, idest quòd quemadmodum prius substantia caloris erat aerea, & aquea, sic postea in progressu ætatis substantia caloris sit ignea, & terrea. Quibus positis fundamentis facilè est concludere, & dicere, quòd qui crescunt plurimum habent innati caloris: quia scilicet maximè proximi sunt principijs generationis; & propterea Galenus dicebat secundo de temperamentis capite secundo, quòd animal recenter editum calidum est, & humidum: per quod nihil aliud intelligebat Galenus, nisi quòd animal recẽter editum sibi ipsi abundat copia caloris natiui; Et propterea octauo de placitis septimo sibi maximè contrarius uidebatur, quòd pueri recenter editi calidissimi sint; & addidit etiam esse calidissimos non ea caliditate, quæ in febrientibus percipitur; sed dicit esse calidissimos, ab initio; sic igitur constat à priori in pueris esse, ac in Adolescentibus, sed præcipuè in pueris, plurimum caloris innati. Eandem ueritatem ex eodem secundo de temperamentis ab eodem Galeno à posteriori constat; vbi dicebat quòd nutrices solent formare membra recenter natorũ, ut veluti cerea uideantur membra; quod nihil aliud indicat, nisi substantiam aereã, & aqueam, ut nihil esse aliud uideatur corpus recenter natorum, quàm massa quædam caloris innati. Confirmat eandem ueritatem Galenus à posteriori: quia effluxus, & euaporationes, quæ fiunt è corpore crescente sunt satis mites, ac suaues: quæ uerò ex corpore iuuenum exiliunt, in quib. non habet locum amplius augumentum, fiunt insuaues, non mites euaporationes; sed quia uidebat aliquem potuisse negare;

2\. Quomodo qui crescunt plurimũ habeant calidi innati.

Qui maximè proximi sũt principijs generationis plus habẽt caloris natiui, & è contra.

Animal recenter editũ, calidum, & humidũ.

Nutrices formare membra recenter natorũ veluti cerea.

Corpus recenter natorũ, tanquã massa quædã caloris innati.

imo ex hoc, (quia obseruamus in iuuene vapores acres) ex hoc inquam arguere in iuuene esse maiorẽ copiam caloris innati. Dicit hoc decepi, quoniã si hoc esset verum; tunc hi cogerentur fateri in febrientib. esse maiorem copiam caloris innati: quia effluxus sunt acriores; Et propterea non est asserendum in febricitantibus esse maiorem copiã caloris: imo multò minorem. Ex quo concludamus in pueris, tũ quia proximiores sunt principijs generationis, tùm quia habent euaporationes mites, esse maiorem copiam caloris innati; in his uerò, qui non crescunt, (vt in iuuenibus) tùm quia sunt remoti à principijs generationis, tum quia habent acres euaporationes, minor est copia caloris innati, maior ascititij. Sed de his hactenus. Nunc declarandum est, cur Hippoc. dicit: *Plurimum habent, &c.* Maxima profectò in hoc est difficultas, & tanta, ut Lycus ausus fuerit redarguere Hippocratem, nec sine ratione fuit motus: imo adeò validas habuit rationes, vt fortasse pauci aliqui potuerint Hippocratis artificium intueri. Lycus enim Hippocrati aduersabatur, vt ex com. hoc patet, & contra Lycum apud Galenum cap. sexto; & dicebat: Vis uidere Hippocratem non rectè proposuisse particulam (plurimum:) quia per calorem innatũ intelligere possumus, uel substantiam caloris innati: uel secundo qualitatem caloris natiui: uel & tertio robur actionum caloris natiui. Vtcunque autem intelligat Hippocrates non potest cauillari. Et primo

In febriẽtibus minor copia caloris innati.

Locus adoersatur Hyppocrati tribus, ut medijs.

1. si volumus dicere Hippocratem intelligere substantiam: falsum est in pueris esse substantiam maiorem caloris natiui, quàm in iuuenibus; nam substantia caloris natiui est diffusa per uniuersum corpus, & extensa per vniuersam corporis molem, vnde quanto maius fuerit corpus, tanto maior erit copia caloris natiui. Modo iuuenum corpora, & existentium in ætate consistente est in maiori quantitate, quàm puerorum, ergo &c. Neque potest intelligi per calorẽ

2. Qualitas, dicebat Lycus; nam tunc duplex erit error, alter in voce, alter in re; In uoce, quia debebat uti his uocibus, uel magis, uel minus, uel intensius, uel remissius; non autem debebat dicere plurimũ; nam vox hæc plurimum non qualitatem significat, sed substantiam. Præterea est error in re; Nam falsum est dicere intensius esse calidum in puero, quàm in iuuene; nam quò ad sensum patet in iuuene esse intensiorem, & acriorem calorem, quàm in puero:

3. Neque potest Hippocrates intelligere robur calidi innati; Quoniam quamuis adsit robur, ubi maxima est copia caloris innati, tamen voce abutitur: Quia non debebat dicere plurimum; sed validissimum. Quare patet Hippocratem uel in re errasse, uel in voce, & re simul, uel in uoce tantum. Moderni nolentes à calumnijs Lyci defendere Hippocratem dixerunt, ipsum intelligere substantiam tãtum caloris innati, & cum hanc tantum intelligat, rectè hac voce est vsus Hippocrates, cũ dicit, plurimum; Quæ certè solutio mihi ex toto satisfacere non potuit; nam si rem intimius considerare voluerimus: in pueris, & crescentibus non modo est maior copia substantiæ caloris innati, sed est qualitas intensior, imo validius est robur; & propterea decepti sunt moderni dicentes hic tantum substantiam intellexisse Hippocratẽ. Quòd autem necessaria maximo cum artificio significauerit Hippocrates: declaro cum Galeno in cap. 7. aduersus Lycum: Quamuis nõ ita sit facilè ex illo capite 7. haurire solutionem. Et primo quantum ad substantiam, dicimus in pueris maiorem esse substantiam caloris innati ob fundamentum à nobis propositum: quia sunt maximè proximi principijs generationis, & in hoc concordamus cum Modernis: imo cum ipsis dicimus, id esse verum habita corporis proportione; quòd scilicet in pueris, & crescentibus sit

Modernorũ responsio. Confut.

In pueris, & crescentib. maior copia substãtiæ caloris innati, intẽsior qualitas, & robur ualidius.

Propria solutio: & quo ad primum.

multò maior substantia caloris natiui, quàm in iuuenibus, & non crescentibus habita propè cor-poris puerorum ad corpus iuuenum, & non crescentiũ: Et in hoc fuit deceptus Lycus: Quia in cõparatione cętera debent esse paria. Quantũ verò ad reliqua, in quib. consistit difficultas: Et quantũ ad qualitatem dico qualitatem caloris natiui esse intensiorẽ in crescentibus: non enim intelligo qualitatem cuiuscunque caloris, sed qualitatem caloris natiui: de hoc enim modo sermo est; & dico hoc notanter propter qualitatem caloris ascititij: hæc enim maior est in iuuenibus, & non crescentibus; Nam alia est caliditas caloris natiui, alia est caliditas caloris ascititij; cum illa substantiam aeream, & aqueam comitetur, hæc igneam & terream: Vnde dico, quòd ubi plurima est substantia caloris natiui, ibi etiam maximè vigent, quæ proximè substantiam hanc comitantur. Propterea cum in pueris sit plurimum substantię caloris innati ideo etiam in eis debet esse plurimus, & intensius vigor qualitatis terminantis substantiam caloris innati; & hoc est, quod dicebat Galenus secundo de temperamentis animal recenter editum esse calidissimum; sed hanc qualitatem alio cõsideramus modo in iuuenibus, quia in iuuenibus plurimum est caloris ascititij, minus calidi innati; sic maior est qualitas caloris ascititij, minor qualitas caloris innati. Quantum ad robur (modo non determino, an maior sit calor in iuuene, quàm puero, vel è contra: quia de hoc infra dicemus, eadem est ratio) Si enim verum est, quòd in maiori quanto maior est virtus; & in pueris maxima est copia substantiæ caloris innati: ergo in eis est ualidius, & maximum robur; Et propterea in pueris erit robur valentissimum. Quare uidetis, quòd in pueris maior est qualitas, substantia, & ualidius robur caloris innati, quàm in iuuenibus; ut declarauit Galenus aduersus Lycum cap. 7. & quia uult Galenus hoc esse difficile, declarat id exemplo: Et propterea miror de recentioribus, cur uidentes tam clarum exemplum, allucinati fuerint; nam dicit sit medicamentum compositũ ex Aristolochia, Thure, farina Orobi, & mirrha; & supponamus, quòd Aristolochia excedat alia tria medicamenta in æquali portione, idest quòd sit Aristolochia multò in maiori copia, quàm reliqua tria, & in triplicato, verbi causa, numero, reliqua verò tria (ut dixi) sint in quantitate æqualia: ex hoc (dicit) medicamento habetur, quòd cum sit maior substantia Aristolochiæ, quàm aliorum, quòd non modo in substantia, & quantitate excedet Aristolochia, sed præterea habebit vehementiorem qualitatem, ac superabit Aristolochia in qualitate cætera medicamenta; sed præterea addit Galenus, quòd habebit ualentius robur Aristolochia: quia in maiori quanto est maior virtus. Quare uidetis, quòd manifestissimo declarauit exemplo in maiori substantiã, & quanto esse maiorem, & vehementiorem qualitatem, & ualidius robur. Et propterea Hippocrates diuinissimus summo cũ artificio dicit (plurimũ,) vt proponeret uocem, quæ explicaret substantiã, & per hoc principale illa etiam, quę de necessitate consequuntur hoc principale: Quia substantiam consequitur, & qualitas actionum, & robur; Et propterea cum dicit Hippoc. *Qui crescunt plurimum habent caloris innati &c.* Idem est, ac si dixisset: Qui crescunt plurimam habent substantiam caloris natiui, & copiã, & proinde vehementem, & intensam habent qualitatem calidi innati, & ex hoc etiam eiusdem caloris innati habent valentissimum robur, &c.

Quo ad reliqua duo fundamẽta, seu media.

Caliditas caloris natiui alia à caliditate acquisitiua.

In iuuenib. plus caloris ascititij, minus innati; sic & maior qualitas ascititij, minor innato.

In maiori quãto maior virtus.

LECTIO XLIX.

Expositio.

CVM dicit Hippocrates. *Qui crescunt, &c.* Postea subdere etiam potuit: *Plurimo igitur indigent alimento:* Id enim ea ratione sequitur; quoniam illa corpora, in quibus plurima fit consumptio; plurimo indigent alimento; vnde cum corpora puerorum, quàm maximè resoluantur: ideo egent plurimo alimento: maior est manifestissima: quia alimentum proportione debet respondere cum eo; quod resoluitur; minorem probat Galenus nimirum corpora puerorum esse illa, in quibus fit maxima resolutio, idque ex eo facilè demonstrari posse Galen. dicit, quoniam in pueris plurimum est substantiæ aereæ & aqueæ, minimũ autem substantiæ terrestris, & igneæ; contra verò in iuuenibus plurimum esse substantiæ igneæ, & terrestris, minimum aereæ, & aqueæ; nam inquit Galenus corpora puerorum magis resoluuntur, iuuenum verò non ita; quia ex humido maxima fit resolutio, modica ex sicco; & hoc dicit Galenus persuaderi potest experimentis sensatis. Nam si est oleum, uel aqua, uel aliud humidius, quod calefiat, fiet consumptio maxima, & resolutio; contra si calefiat uel ferrum, uel æs, uel lapis, uel aliquod consimile siccum, atque terrestre, effluxus quidem fiet, sed minima dissipatio. Cum igitur corpora puerorum humidiora sint, ideo maxima fit euaporatio, & consumptio in eis; Et ob id plurimum alimentum requirunt. Et hac de causa dicit Hippocr. *Plurimo indigent alimento.* Accedit præterea, ut dicebat Galenus primo de difficultate respir. capite 7. quòd ubi plurimum est calidum, ibi etiam est insignis caloris actio; vnde enim in pueris sit maximus calor natiuus; & ualidus hinc est, quòd cũ ualidè agat, insignis fit pabuli consumptio; & ideo plurimo indigent alimento; subdit Hippocrates: *Alioquin corpus absumitur.* Hęc particula talem potest cum Galeno habere veritatem: Quòd corpora, cum id, quòd influit magis est, quàm id, quòd effluit, & euaporat, dicuntur augeri. Tunc verò conseruantur, quoties id, quod influit inæquali est portione cũ eo, quòd effluit; Vnde sequitur quòd ea corpora, in quibus fit maior effluxus, quàm influxus, & reparatio, consumuntur. His stantibus cum corpora ieiunantium puerorum; (de his n. loquitur, qm hic Aphorismus relationem ad præcedentem habet, in quo de ieiunio locutus fuit Hippocrates.) Maiorem patiantur effluxum, quàm influxum, ideo consumuntur, ac destruuntur: idque declarat Galenus in commento, inquiens, quòd quemadmodum duę sunt qualitates, quæ maxima cum difficultate dissipantur nimirum siccitas, & frigiditas: ita duæ aliæ oppositæ qualitates dissoluuntur summa cum facilitate, ut calíditas, & humiditas. Sed hæc caliditas, & humiditas in pueris maximè viget, nõ autem in iuuenibus, vel alijs quibuslibet; ideo pueri maximè resoluũtur: sed non potest in eis fieri reparatio eius, quòd resoluitur: quia supponimus eos ieiunantes, uel minus, quá opus est cibantes; ideo absumuntur; ideo optimè dicere potuit Hippocrates in hac parte; *Alioquin corpus absumitur.* Hoc est, quia puerorum corpora, in quibus est substantia resolubilis plurimo indigent alimento: secus consumentur, si ipsis plurimum non præstetur alimentum; namque Philotheus dicebat, quòd cum calor innatus sit in continua actione aduersus pabulum, & alimentum: nisi assiduo subministretur alimentum, tunc calor aget in partes corporis, non poterit agere in alimentum, consumetq; corpus totum. Hęc de pueris dicit Hippocrates. Postea dirigẽs ipse sermonem ad ętates, quæ ferre ieiunium possunt, dicit: *Senibus parum inest calidi innati;* Sed quid per parum innati calidi intelligit? Dico, quòd quemadmodum loquens Hippocrates de crescentibus per particulam plurimum significabat calidi innati substantiam; & per substantiam etiam caloris innati cuiusquoq; esse intelligendam qualitatem eius, & robur suarum actionum. A' paritate senibus dicimus parum esse calidi innati, idest paucã esse substantiam calidi innati, & cum pauca sit eius substantia; etiam qualitas caloris innati, & robur actionum eius non erunt insignia: Quia in pauco quanto pauca est virtus: & ideo dicebat Galenus in commento quòd non solum substantiam caloris natiui, sed qualitatem, & robur intelligere debemus. Per senes autem intelligere potest tùm primũ, tùm secundum senium: sed magis primum, (vt diximus in superiori Aphorismo;) nam de eo loquitur senio, de quo etiam in superiori locutus fuit Aphorismo; nobis autem magis placuit, quòd primum intelligeremus senium: quia secundum non fert ieiunium, nisi per ieiunium parum, & sæpè comedere intellexerimus. Subdit Hippoc. *Paucis propterea fomitibus egent:* Consequentia hæc eadem sequitur ratione, qua superior: Quia sicut pueri plurimo egent alimento, cum plurimum habeant calidi innati; ità senes habentes minimum calidi innati, egent minimo alimento. Dicit autem, *Egent fomitibus*, idest alimentis; nam respexit Hippocrates ad dogma illorũ Philosophorum, qui vitam in igne consistere dicebant: quamuis secundo de partibus animal. septimo cap. Aristotel. videatur reprobare hanc opinionem, quando dicit animã non esse ignẽ, sed potius in igne consistere: sed hoc nihil refert: quoniam uolebant illi dicere animam esse ignem in hoc sensu, quod quemadmodum ignis est actiuus, ita & anima. Dicit ergo Hippocr. *Propterea egent paucis fomitibus*, idest alimentis souẽtibus uitam, & calorem naturalem, qui veluti in igneo corpore consistere uidetur; Egent autem paucis fomitibus senes, & non multis: quia à multis extinguerentur. Idque docebat Galenus in commento à posteriori, & per exemplum; Nã cum in senibus modicum sit calidi innati; si multum ipsi ingerãt alimentũ, & cibũ, calor innatus cũ nõ possit illũ cibum cõficere, extinguetur ut parua flamma à multo oleo in lucerna, & exiguæ ignis scintillæ à magna lignorum strue extinguuntur. Potest etiam id à priori ostendi; nã inter agẽs & passum debet eẽ proportio: sed cum in senibus sit actio modica ipsius natiui caloris, ipseque calor sit exiguus: ideo non debet esse præsentia passi copiosi, ne calor natiuus exiguus suffocetur. Subdit Hippoc. *Et ob hanc causam Senes non ita facilè febribus acutis corripiuntur, corpus enim eorum frigidum est*, dicit Galenus hoc esse signum, cuius beneficio probat Hippocrates in senibus non esse multum calidi innati; Nam in senibus non est ad febres acutas proclinitas: Et quomodo hoc scimus? Hoc pacto, quoniam (supponendo corpora senum esse frigida:) cum in habentibus symbolum sit facilior transitus, in non habentibus difficilior: ob id cũ febris calida sit, ea non facilè corripiuntur senes; sed potius inuaduntur apoplexia, & epilepsia, alijsque frigidis morbis: quia scilicet senes frigidi sunt. Præterea etiam in febre acuta necessariũ est, ut fiat conuersio natiuæ caliditatis in igneam caliditatem: At hæc conuersio in senibus nimium difficulter, in iuuenibus autem, & pręsertim calidioribus facilè fieri potest; in senibus quidem difficulter; quoniam ubi est modicus calor, difficulter fit talis conuersio, vt in senibus existit. Et ideo rarissime febribus acutis detinentur senes. Quòd si quandoque accidat, ut his febrib. detineãtur, moriuntur; Quoniam nõ possunt fieri hæ febres in eis, nisi à validissima causa, quæ ualidissimum

Puerorũ corpora facilius resolui.

Alimẽti conditio.

Ex humido maxima fit resolutio, ex sicco modica.

Vbi plurimũ calidi, ibi insignis caloris actio.

Augumẽtum.

Cõseruatio.

Resolutio.

Qualitates q difficilius dissolutionem patiantur.

Calor innatus in continua actiõe aduersus pabulum.

Quid intelligat p parum calidi innati.

In pauco quanto pauca virtus.

Per senes quos intelligat.

Vitam in igne cõsistere, & animam esse ignẽ quomõ.

Senes cur paucis egeant fomitibus.

Inter agens, & pasũ proportio.

Senes in quo calidi naturalis symbolum...

In habẽtib. symbolum facilior transitus.

Senes quibus morbis faciliter corripiantur.

Feb. acutę in senibus lethales, & cur.

lidissimum

lidissimum introducit effectum; vnde validæ sunt hę febres, quibus senile corpus ob imbecillas iam, & languescentes vires resistere non potest; & ideo destruitur. sed dicet quis adhuc non habeo; an calor in puero validior sit, an in iuuene. Vnde si hoc non cognoscatur, non potest recta victus ratio administrari. Rectè igitur est hoc aduertendum; sed licet longioribus verbis soleat quæstio hæc tractari, nos tamen breuissimis verbis, & quàm paucissimis eam absoluemus; Resolutio itaque talis est, quòd calor dupliciter considerari potest, altero modo ratione sui, reliquo vero modo ratione nostri modi cognoscendi: Quòd si consideremus calorem ratione sui, dupliciter adhuc ipsum cōsiderare possumus, primo modo ratione sui subiecti, radicis, & fundamenti: secundo modo potest cōsiderari quatenus qualitas. Ratione autem subiecti sui, & fundamenti adhuc dupliciter considerari potest calor, vno modo ratione sui subiecti remoti, altero vero mō ratione sui subiecti proximi. Declaro hæc, quoniā omnia ista sunt distinctiones, quæ à Gal. desumuntur. primum itaq; si consideremus calorem ratione radicis, & fundamenti sui remoti, vt sic dicimus, ꝙ æqualis est caliditas in puero, & in iuuene: quia per subiectum remotum, radicéq; ignem intelligimus, & hoc est, quod Gal. uoluit in comm. sub difficilibus illis verbis, quę omnes non intelligunt, neq; considerāt, Quādo dicit, ꝙ in vtrisq; hoc est pueris, & iuuenibus æqualis est calor quantū ad quartum elementum. s. ignem. Et hoc etiam voluit Auicenna, qui optimus fuit Galeni interpres, quando in lib. 1. cap. de complexionibus dicit. In pueris, & iuuenibus est æqualis calor in radice, s. in igne; & ideo postea idem Auicenna ibidem subdit in pueris, & iuuenibus æqualem esse igneitatem. si verò cōsiderauerimus eos calores, seu calorem ratione subiecti proximi: dicimus, quòd cum subiectum proximum caloris sit substantia aerea, & aquea, & sine dubio talis fiat à principijs generationis, necessarium est, vt dicamus secundum hunc sensum, ꝙ in pueris maior est caliditas, quàm in iuuenibus: quia sunt proximiores principijs generationis; Et ideo dicit Hipp. in hoc Aphor. *Qui crescunt habent plurimum calidi innati.* Ratione. s. radicis, & subiecti proximi; at si cōsideretur calor ratione qualitatis, adhuc dupliciter cōsiderari potest: primo modo quatenus qualitas est actiua: secundo modo consideratur non simpliciter quatenus qualitas actiua est, sed quatenus est qualitas actiua agens in proprium subiectum. Si considerauerimus calorem, quatenus simpliciter est qualitas actiua, vt sic dicimus calorem esse in iuuene intensiorem: quoniam quotiescūque est calor, qui fundatur in subiecto sicco, acuitur magis, quàm ille, qui fundatur in subiecto humido aereo, & aqueo; & cum in iuuenibus fundetur calor in subiecto sicco, quia siccitas est lima caloris; ideo dicimus, quòd calor est acutior in iuuenibus; Idque ex Galeno patet in secundo de temperamentis cap. 2. & in hoc commento, quando dicit calorem in iuuenibus esse acutiorem. si vero consideretur calor, non ut est simpliciter actiua qualitas, sed ut est actiua in suum subiectum: certum est, quòd in iuuene habet suum subiectum magis resistens, quia est terreum, quod nō ita facilè resoluitur; & propterea calor ille non potest ita agere: non quia sui natura non sit maximè actiuus, sed illud euenit ratione passi, quod est maximè resistens. Cōtra in puero cum calor fundetur in subiecto humido, minimè resistente: propterea consideratus calor in respectu ad suum passum, quàm maximè resoluit pueros; & ideo magis actiuus est calor in pueris; & hoc est quod dicit secundo de temperamentis 2. Gal. quando dicit, ꝙ animal recenter formatum calidissimum est: quia calor fundatur in subiecto humido, quod facilè resoluitur. Quòd si cōsideretur calor ex parte nostri modi cognoscēdi; consideratur dupliciter; vno modo, ut cognoscitur per sensum tātum: altero modo, vt cognoscitur per sensum, & rationem simul. si consideremus calorem, vt iudicatur solo tactu, dicebat Gal. 2. de temperamentis secundo, ꝙ millies obseruauit calorem esse ęqualem in puero, & in iuuene quantum ad simplicem tactum, & quantum ad cognitionem ipsius caloris. Dico autem hoc, quoniam dicebat Galenus loco citato, quòd calidum solo tactu cognoscere possumus, humorem non solo tactu, sed & ratione; & ideo dicit, quòd si sermonem habeamus de calore, quatenus cognosci debet ratione sui subiecti, non tactu solo, sed tactu, & ratione simul: dicit Galenus se obseruasse calorem esse copiosiorem in puero, magis suauem, & mitem coniunctum cum humido: In iuuene autem dicit, quòd nos obseruauimus calorem esse acriorem, ac mordaciorem, quia fundatur in sicco; Et ideo quando quæritur vter calor sit maior in puero, an in iuuene, debetis cum distinctione: non absolutè respondere, ut iam à nobis per tot distinctiones dictum est, quas iterum replicare esset inutile &c.

Quæst. 1. An calor sit ualidior in puero, ꝙ̄ iuuene.

Sol. Authoris.

Calor dupliciter.

Calor in pueris, & iuuenib. æqualis qua ratione.

Caliditas in pueris maior, ꝙ̄ in iuuenib. unde.

Calor in iuuenib. intēsior, quàm in pueris qualis.

Siccitas lima caloris.

Calor in pueris quarōne magis actiuus ꝙ̄ in iuuenibus.

Calor æqualis ad tactū in puero, & iuuene.

Calor in puero copiosior, suauior, & minor; in iuuene acrior & mordacior.

LECTIO L.

PRo absoluta intelligētia, eorum, quæ dicta sunt tùm ab Hippocrate in præsenti Aphor. tùm in 14. tùm etiam, vt intelligatis, quæ dicuntur à Gal. in comm. statuimus tres in medium proponere difficultates: ex quibus iam primam absoluimus, an scilicet calor sit in pueris maior, vel in iuuenibus potius. Succedit modo multò difficilior quæstio. Difficultas autem est, an calor naturalis differat à spiritu naturali, vel nè: Ex cuius difficultatis solutione non modo cognoscetis, qua ratione differat calor naturalis à spiritu naturali, sed etiam veram naturam, & essentiam febris intelligetis. sine enim his existimo aliquid non posse rectè de ipsa definitione febris cognosci, in qua Auicenna dicit. Febris est calor extraneus, dispersus per uniuersum corpus mediante spiritu, &c. vt autem appareat uera resolutio huius difficultatis necessarium est duo præcognoscere: Alterum quid sit calor innatus: reliquum, quid nam sit spiritus naturalis. Quantum ad calorem naturalem non est, ut de eo in præsentia agamus, siquidem satis, superque de eo in superioribus egimus. Quod si aliquid superest in definitione spiritus naturalis, illud modo patefaciemus. Quid ergo est naturalis spiritus? Dico id sciri non posse, nisi prius in genere quid spiritus sit sciamus: præcipuè vero, quia ex declaratione spiritus in cōi non modo habebitis dari spiritum naturalem, de quo maximæ fuere dubitationes; sed quid sit etiam spiritus naturalis cognoscetis. progrediendum enim est à magis communibus ad minus communia. Spiritus ergo, (& sermo de spiritu in corpore humano existente sit) talis poterit descriptio proponi. (Spiritus nihil aliud est, quàm corpus mistum exhalitiosa parte tùm sanguinis, tùm seminis, facultatibus famulans.)

Declaro hanc definitionem cum Galeno, & quoniam maximum fundamentum sumitur ex Galeno, beneficio cuius uidebitis vos discursum illum longissimum Donati Antonij Altimari esse suspectum ex tertio de facul. natur. decimoquarto; & hoc notate, quoniam eius beneficio cæteræ destruentur opiniones. Dicit enim ibi Galenus, quòd in corpore humano nil conspicitur tenuius ipso spiritu, atq; ipsum esse substantiam leuissimā, & tenuissimā eorum oīum, q̄ in corpore humano reperiūtur. 2. dicit loco

Quæst. 2. An calor naturalis differat à spiritu naturali.

Definit. Spūs, & eius declaratio.

Spiritu nihil tenuius cōspicitur in corpore humano.

Gal. est vapor sanguinis, qui tenuis est, non tamen ita vt substantia spiritus. Tertio loco dicit est sanguis attenuatus; Ex his ergo habemus spiritum esse substantiam; & quia substantia est genua valde tenuium; ideo non mutauimus definitionē, & diximus esse corpus, non tamen simplex corpus, sed mistum. Qm̄ ex Galeni sententia loco citato spiritus ipse ex sanguinis vapore conseruatur; quod cum ita sit, sequitur ergo vt simplex corpus esse non possit, erit ergo mistum; Hoc autem corpus mistum genitum est non ex sanguine, sed ex vapore sanguinis. Quam quidem particulam 11. meth. 3. proponit Gal. quando dicit ibi spiritum gigni, & conseruari ex vapore, qui attollitur ex sanguine, vnde cum habeat sui generationem non ex semine, neque ex sanguine, sed ex vapore seminis, & sanguinis: bene dicit Gal. 3. de facul. natur. 14. spiritum esse tenuissimum. Postremo dictum fuit in definitione (facultatibus famulans;) nam hæc est causa finalis, hac. n. de causa à natura editus fuit spiritus naturalis, vt facultatibus famularetur; vnde deficiente spiritu deficiunt etiam operationes facultatū.

Spūs ex sanguinis vapore cōseruatur, & gignitur.

Spūs cur genitus.

Deficiente spū deficere facultatū operationes.

Sed dicet qs, si spiritus facultatibus famulatur, famulatur ne eodem, an diuerso modo? facilè est respondere, diuerso modo spiritus concurrere ob facultates, quoniam & facultates ipse diuersę sunt; quoniam cū tres sint facultates, nimirum animalis, vitalis, & naturalis: ac facultas animalis cæteras præstantia & nobilitate excellat: Secundo loco sit vitalis: tertio & postremò naturalis, sequitur & non sine ratione, quòd debet esse diuersitas in spiritibus, vt nobiliori modo concurrant spiritus ratione animalis facultatis, ignobiliori ratione vitalis, adhuc ignobiliori ratione naturalis. sed in quo consistit hic spiritus naturalis, & quo differt ab alijs spiritib. & à calore natiuo? Dico ad hoc, q̄ cū tres sint spiritus, animalis, vitalis & naturalis: habent duo primum vt conseruentur, secundo vt referantur ad virtutes: penès hæc duo, p illud .s. per quod conseruantur spiritus, & penès q̄ referuntur ad facultates à se inuicē differunt. Declaro, & primo quantū sit ratione illius, ex quo cōseruantur: differentia est, nā spiritus animalis cōseruatur et veluti alitur ex spiritu vitali, spiritus aūt vitalis cōseruatur ex spiritu naturali; vnde spiritus aīalis est perfectior vitali, quia vitalis est veluti materia aīalis; & ideo animalis spiritus generatur, & alitur ex materia nobiliori, quā vitalis. spiritus aūt naturalis adhuc est imperfectior, quoniā est veluti materia vitalis, & sui cōseruationem, & augumentū habet ex vapore sanguinis attenuati in iecore; non dico aūt spiritum naturalē conseruari ex sanguine, sed ex vapore sanguinis; nā inter tenuissima corpora primo est spūs, secundo vapor, tertio sanguis attenuatus; & ppea 11. meth. 3. dicit Gal. spiritū cōseruari ex vapore, qui attollitur ex sanguine, qui vapor est imperfectior spiritu naturali; cū ergo ex hoc nutriatur spūs naturalis sequitur, vt spiritus naturalis sit omniū spirituum imperfectissimus; sic ergo differunt spūs penès id, ex quo conseruantur. Secūdo differunt spūs, quatenus referuntur ad facultates, vt. s. facultatib. famulantur: Nā nobiliori facultati famulatur aīalis spiritus, ignobiliori vitalis, ignobilissimę naturalis, Declaro ex Galen. in lib. 7. de decr. Hipp. & Plat. 4. cap. ex quo loco colligitur, q̄ animalis facultas viuificatur immediatè beneficio spiritus aīalis, ita vt spiritus animalis sit immediatum, & proximum instrumentum facultatis aīalis: neq; absolutè, qm̄ & si deferat vim ad oculos, non tamen defert facultatē animalē per oēs partes corporis; vnde nō ex toto est uehiculū facultatis, quoniā non vbiq; sunt proportionata instrumenta, ad quæ possit deferri quæcunq; animalis facultas. concurrit aūt spiritus animalis, vt conseruās, & viuificans animalē uirtutē. Spiritus aūt uitalis famulatur facultati uitali non ita nobili, & præstanti facultati, vt erat animalis; nam quāuis vitalis spiritus viuificet facultatem vitalem, hæc tamen facultas minus præstans est, & vniuerso corpori cōicari debet, non ut animalis, quæ aliquib. tantum determinatis particulis cōicabatur; quàm primum. n. aliqua pars destituitur facultate uitali, tàm primū destituitur uita, & moritur Cōicatur autē nobis talis uita beneficio caloris influentis, ac illius caloris, qui ubi igneus redditur, in causa est febris; nam hic calor à corde ortum ducens mediantib. arterijs vniuerso corpori, ac quibuslibet eius particulis communicatur. Quā primum verò cessat calor influens peruenire ad aliquā partem, tàm primùm pars illa vita destituitur; nam non modo in calore insito, sed influente consistit cuiuslibet particulæ vita; quælibet. n. pars operatur beneficio caloris insiti non simpliciter, sed ēt necessarium est, ut concurrat calor influens, qui deducat calorem implantatum de potētia ad actum, ac conseruet eum in actu, in opere, ac etiam in uita; & propterea nisi fiat hæc communicatio caloris influentis calori insito, de repente cessat uita huius, uel illius partis; & ideo facultas uitalis defertur beneficio caloris influentis, qui ex corde originē habet, & hic deducitur beneficio spiritus uitalis. Neque hoc uideatur mirum, nam sicut dicebat Auicēna febris est calor extraneus accensus in corde, (& loquitur ibi de calore natiuo in igneum conuerso,) distributus ad partes corporis per uenas, & arterias mediante spiritu; Dicit autem mediante spiritu, nulla alia de causa, nisi quia optimè ipse cognouit, quòd sicut in tempore sanitatis communicatur uita omnibus partibus corporis beneficio caloris influentis à corde, non ignei, sed naturalis, in uirtute tamen spiritus uitalis, qui est substantia tenuissima, quæ meritò potest esse uehiculum caloris influentis, & propterea sicuti in tempore sanitatis spiritus est uehiculum caloris influentis: ita tempore febris, seu in febre spiritus, qui est in continua agitatione est in causa, ut deferatur influēs calor ad partes, sed igneus redditus; Et ideo non concurrit præstanti modo spiritus uitalis, sicuti concurrebat animalis. sed descendamus modo ad naturalē spiritum, de quo maior est difficultas nam impossibile est dicere spiritum naturalem deferre facultatem naturalem: nam hæc facultas nō defertur, & hac de causa doctores negarunt dari spiritum naturalem. Gal. n. primo de locis aff. cap. vlt. dicit partibus insitas esse quibusuis potentias facultatis naturalis à natura; cuilib. n. parti natura donauit has quatuor naturales potentias: Attractricem, concoctricē, expultricem, & retentricem; Quare impossibile est dicere has potentias deduci à iecore ad partes ipsas, sicuti diximus de animali, & uitali spiritu: Non igitur cōcurrit spiritus hic naturalis, quatenus delator facultatis naturalis. Neque concurrit deferendo calorē naturalem uidelicet insitum, neque deferendo calorē influentem. Non deferendo calorem insitum, quia calor insitus est complantatus partib. & eas non derelinquit, & ideo non defertur: nec influentem, quia hic uiget in corde, & fundamentum habet ex calore innato cordis: & ideo per uitalem spiritum defertur, non per naturalem. Dico igitur concludendo, quòd concurrit spiritus naturalis, ut famulatur proximo, & immediato instrumento facultatis naturalis: unde non credatis spiritum naturalē esse proximum instrumentum facultatis naturalis, sicut spiritus aīalis facultatis animalis, & spiritus uitalis facultatis uitalis; & ideo spūs naturalis mediatè concurrit, & famulatur facultati naturali, quia uidelicet famulatur proximo, & principali instrō facultatis naturalis, q̄ proximū instrumentum facultatis naturalis, ut in superiorib. audiuistis, est calor innatus. Nō nihilominus dicit

Faculta tes tres & quæ nobilior.

Spiritus diuersitas, & cur tres numero.

Spiritus duo consequi.

Spiritus quilibet ex qua materia.

Inter tenuissima corpora quæ primum locum sibi vendicet.

Spūs naturalis omnium imperfectissimus.

Spūs animalis p̄ximū facultatis animalis instrumentum.

Vitalis cui famuliat.

Vita quo medio partibus cōiatur.

Mors, vnde.

Vita in quibus.

Ad operationes non sufficere calorem insitum.

Calorem influentē in partes deferri per spiritum uitalem.

Facultatem naturalem partibus esse insitam.

Doctores negasse dari spiritum naturalem.

Cuilibet parti quatuor à natura insitæ naturales potentiæ.

Spiritum naturalē famulari p̄ximo, naturalis facultatis instrumento.

Calor naturalis author facultatũ naturalium.

Galenus calorem naturalem esse authorem facultatum Naturaliũ, vt declarauimus suo loco. Ad quid autem requiritur hoc instrumentum.s.calor naturalis, vt fiant naturalis facultatis operationes? Quæso audiatis, necessarium est, vt calor naturalis assidue conseruetur: conseruatur autem duplicis alimenti beneficio, quorum alterum est formale, reliquum

Caloris naturalis alimẽtũ duplex.

verò materiale: formale nihil aliud est, quã calor influens, quoniam iste vnitus calori insito deducit eum de potentia ad actum, eique vitam dat, ac vitalẽ insitper operationem: alterum verò materiale, est alimẽtum, quod quidem nihil est aliud, quàm sanguis attenuatus in iecore. Nam (vt audiuistis) calor naturalis generatur ex sanguine attenuato, & semine; idq; non potest ex vapore conseruari, quia vapore spiritus conseruatur; & ideo quinto de simp. med. facult. nono optimè dicebat Galenus, quòd calor naturalis

Calorem naturalẽ ex sãguine cũ gignatur, cõseruari.

est sanguis, volebat dicere, idest ex sanguine genitus; cum igitur calor naturalis conseruetur ex sanguine, ac eiusdem caloris naturalis assidua fiat, & assidua resolutio: propterea necessarium est, vt ipsum assiduo, atque assiduo reficiamus, vtq; et continuũ subministremus alimentum, nempè assiduum sanguinem attenuatum. Vt autem illud subministretur assiduum alimentum calori naturali, necessarium fuit vehiculum quoddam, quod tenuius esset, cùm vehiculum sit: Hoc autem vehiculum nihil aliud es-

Spũs naturalis vehiculũ attenuati sanguinis.

se potest, quàm naturalis spiritus in iecore genitus, non quidem ex attenuato sanguine; sed ex vapore sanguinis. Et propterea quinto de simp. med. facul. cap. 9. dicit Galenus, quòd calor naturalis nihil aliud est, quam sanguis, & spiritus. sed hoc non est ita simpliciter intelligendum, quòd scilicet calor sit vel sanguis, vel spiritus; falsum enim hoc est, vt ea dictis patet; sed ita debet audiri, quòd calor naturalis est spiritus, & sanguis: quia nimirum impossibile est calorem naturalem conseruari sine sanguine attenuato, qui est veluti eius alimentum, & sine spiritu, qui est vehiculum huius alimenti, idest huius attenuati sanguinis. Neque mirũ hoc cuipiam videri debeat quia cum assidua reparatio necessaria fuerit: sicuti caliditati influenti natura dedit vehiculum, scilicet spiritum vitalem: sic altero calori (naturali videlicet) opus fuit dare vehiculum, spiritum.s.naturalem, quo potissimũ sibi alimentum deferatur; ideo facilè colligere potestis, quòd spiritus naturalis famulatur ignobiliori facultati, nempè naturali; nam spiritus animalis est proximum instrumentum immediatè viuificans facultatem animalem, nec defert; & si defert, vt verbi causa ad oculos, immediatè defert. sed spiritus naturalis ignobilissimus est; nã & ignobilissimę facultati famulatur, naturali.s. eãq; nõ defert quia est insita partibus: imo nec defert instrumẽtum huius facultatis, calorem scilicet natiuum. Quia & ipse insitus est; sed defert huic instrumento pabulũ, & alimentum. Ex quibus facilè colligi.modo potest, quomodo calor naturalis à spiritu differat naturali; vnde & facilè patere potest Donati Antonij ab Altomari error; nam quantum attinet ad authoritates,

Altimari error.

quas ipse adducit, nullius sunt momenti; & præcipuè illa, quàm adducit ex 12. meth. cap. 5. dicit enim ibi Gal. se dubitare circa spiritum naturalem: Dico, Galenus non simpliciter dubitauit de spiritu natu-

Gal. cognouisse calorem naturalẽm.

rali: quia expressè cognouit ipse substantiam hanc, quam spiritum naturalem appellamus. sed sub dubio locutus est, quoniam non ita apertũ Galeno videbatur, quomodo huiusmodi substantia propriè spiritus vocati possit propter ignobilitatem suam in respectu ad alios spiritus: quia non defert facultatem, nec instrumentum facultatis, sed tantum alimentũ

Caloris naturalis mun'.

instrumenti. & ideo dicit si hęc substantia digna est nomine spiritus &c. Imo etiam addit Gal. hanc substantiam reponi in iecinore, & in uenis ipsis, ex quibus suppeditatur pabulum caliditati naturali. Præterea facilè est videre differentiam inter calorem, &

Differentia inter calorem insitum, seu spiritum insitum, & spiritum naturalẽ ex Gal.

spiritum naturalem ex his verbis. Nam per calorem naturalẽ Gal. intelligit calorẽ insitũ, ac implãtatum in partib. qui calor dicitur et spiritus insitus, & complantatus. vnde differentia magna est inter spiritum insitum, & spiritum naturalem: quoniam spiritũ insitum Gal. vocat calorem naturalẽ 5. de sin p. med. facul. cit. & de eo nihil dubitat; vt dubitat de spiritu naturali 12. meth. 5. præterea spiritus insitus hæret

Spiritus insitus idẽ cum calore natiuo.

parti: quia idem est cum calore natiuo; at spiritus naturalis distribuitur per venas, estq; substantia leuissima, & tenuissima, & ideo est de genere impetentiũ, ut dicebat Gal. t. de diff. feb. c. 5. vbi ad mentẽ Hipp. ait spiritus naturales esse impetentes; at calor natu-

Spiritus naturalis de genere impetẽtium. Calor naturalis motus.

ralis non est impetens. Et quamuis Gal. 3. de caus. puls. cap. 9. dicat calorem naturalem moueri modo versus centrum. modo versus circumferentiam; nõ propterea erit calor substantia impetẽs: quoniam si mouetur calor natiuus, non tamen defert partes ipsas, vt spiritus naturales deferãt eas: Qua de causa impetentes dicuntur. differt ergo calor naturalis a spiritu naturali: primo quia calor naturalis insitus est partibus, spiritus naturalis vagatur per uenas per totũ corpus; præterea calor naturalis generatur, & cõser-

Quib. inter se differant calor naturalis, & spũs naturalis ex Authoris sẽtentia.

uatur ex attenuato sanguine: spiritus naturalis generatur, & conseruatur ex uapore sanguinis; præterea calor naturalis est proximum instrumentum facultatis naturalis; spiritus autem naturalis nõ est proximum instrumentum, sed famulatur proximo instrumento facultatis naturalis, deferendo, s. pabulum calori naturali; & ideo maxima est differentia inter calorem naturalem, & spiritum, &c.

LECTIO LI.

EX dictis in præcedenti lectione non difficulter colligere potestis Donatum Antoniũ Altimarũ in intellectione de spiritu naturali deceptũ fuisse. voluit namq; spiritum naturalem generari in iecore, idq; verissimum est; voluitq; spiritum naturalẽ

Refellitur Donati Antonij ab Altomari de spiritu naturali. Opinio.

esse alimentum caloris naturalis, ita vt spiritus naturalis sit sanguis attenuatus, qui quidem est alimentũ caloris naturalis; atq; addit sanguinẽ hunc attenuatum, hoc.s. alimentum ea ratione esse spiritum naturalem, quoniam est alimentum instrumenti uirtutis naturalis; vnde cũ sit alimentum instrumenti facultatis naturalis; ideo dẽt appellari spiritus naturalis. Quæ resolutio quãuis multis verbis ab eo proposita fuerit in suis opusculis, consistere tamen nõ potest; falsum.n. est dicere hoc alimentum, quia est alimentũ caloris naturalis, qui instrumẽtũ est facultatis naturalis, ut propterea sit spiritus naturalis; quoniã à pari possemus dicere spiritũ uitalẽ esse spiritum aĩalem, cum sit alimentũ spiritus animalis, qui est instrumentũ facultatis animalis; & ideo non ualet consequẽtia est alimentũ caloris naturalis, qui est instrumentũ facultatis naturalis, ergo est spiritus naturalis; sed præterea, & fortius destruitur hæc resolutio; nã aduersatur Gal. 3. de facul. natur. 14 quẽ locũ volui esse fundamentũ dicendorũ in hac materia. Dicit.n. ibi Gal. ꝙ spiritus est substantia tenuissima omniũ, quæ in corpore adinueniũtur: secundo in subtilitate, seu minus subtilis est vapor sanguinis: tertio loco est sãguis attenuatus; si itaq; spiritus substantiã hẽt tenuissimã, & est tenuissimus, ergo dẽt distingui à sanguine attenuato, ut facit ibi Gal. Si itaque sic se res habet: quare potuit dicere Donatus Ant. spiritũ naturalẽ esse sanguinẽ attenuatũ, esse.s. alimentũ caloris naturalis? Idẽ.n. est hęc dicere: Quare multũ discrepat sãguis at

Spiritus differt à sanguine attenuato.

nuatus à spiritu, quoniam spiritus longè hoc attenuato sanguine tenuior existit; & ideo veritas à nobis determinata in suo robore consistere debet. quòd spiritus naturalis est substantia tenuissima, genita, & conseruata ex vapore, qui attollitur ex sanguine attenuato: Qui spiritus datus est à natura, vt sit vehiculum sanguinis attenuati. i. alimenti caloris natiui, qui est instrumentum proximum facultatis naturalis, vt supra satis superq; diximus. Et hæc quò ad secundum propositorum attinet, dixisse sufficiat. Nunc tertia remanet difficultas de febre: an substantia sit, vel potius qualitas:

3. Quæst. An febris substantia, uel qualitas.

Dico quòd si consideremus dicta Galeni in hoc comm. & breuiter; nã non est, vt falcem in messem alienam imponamus, elicere possumus ex Gal. febrem tùm substantiam esse, tùm qualitaté. In primis aût habemus febrem esse qualitaté; Dicit. n. Gal. medicos nominib. abuti; nam dicunt morbos esse magnos, morbos esse paruos. Abusus aût in hoc consistit, nam morbus est qualitas: magnum autem & paruum ad substantiam potius, quàm ad qualitatem refertur. sicuti (inquit) aliqui voce abutentes dicunt febres esse magnas, & paruas. cum tamen febris qualitas sit, nõ substãtia.

Magnũ, & paruũ ad quòd referãtur.

Ex eodé verò, et in côm. colligere possumus febrem esse substantiam, ac febrem esse corpus; nam expressè Gal. asserit, quòd calor naturalis sumitur potest pro qualitate, et pro substantia; & postea accipiens calorem pro substantia dicit, quòd ex calore naturali, & substantia hac uaporosa fiunt effluxus, & euaporationes mites, & suaues: Qui effluxus, & euaporatio non potest fieri nisi ex substantia, & corpore: non autem ex pura qualitate. Loquens postea de calore ascititio dicit, quòd fiunt ex eo euaporationes potius mordaces, quod declarat exemplo sumpto à calore febrili, & dicit quòd ex calore febrili fiunt effluxus mordaces, corrodentes tactum. si ergo isti effluxus, & vapores fiunt à calore febrili, ergo calor febrilis est substantia; neque est vt dicamus, vt aliqui, qui timentes asserere febré esse corpus, neq; potétes hoc cognoscere, (licet facillimum sit, neq; nouum; nam & Thadeus huius opinionis meminit, quòd. s. febris sit corpus super 16. Aphor. huius primi:) asseruerũt istos effluxus, & euaporationes non fieri ratione caloris febrilis, sed ratione annexi, & coniuncti; sed hæc est iners fuga; Nam si Gal. vult fieri euaporationes mites ex calore naturali, considerato pro substantia: ergo cum dicit ex calore ascititio fieri euaporationes mordaces, intelligit caloré ẽt pro substantia, & cum declaret hoc in febrili calore, ergo febrilis calor est substantia; &

Febrem esse corpus, & substantiam. Ex calore naturali quæ euaporationes, & quæ ex ascititio.

ideo ex hoc comm. à Gal. colligere possumus febrem tùm qualitatem esse, tùm substantiam. Quam veritatem doctissimi Moderni sustinentes, ut redderent rem clariorem, hanc inter rationes posuere fortissimas; nam adducebant probationem aduersus se ipsos: primo quòd febris. s. non poterit esse substantia hoc pacto. Nam si febris esset substantia, esset morbus in numero: quia hoc est falsum, & cõtra Hipp. Gal. & omnes; nam apud omnes est in confesso febré esse morbum in intemperie, nõ in mala compositione, neç in numero:

Febrem esse tum qualitatem, tùm substantiam. Obiect.

soluentes hanc difficultaté dixere quòd febris est substantia, & corpus: sed dicunt esse aduertendum, quòd calor febrilis pro substantia acceptus non intenditur, in quantum substantia, sed in qualitate: unde in qualitate fit augumentum: in substantia autem potius diminutio fit, quàm augumentum; & ideo non ualet argumentum adductũ; nam febris non augetur pro substantia, sed pro qualitate: valeret si augeretur pro substantia. sed ego sæpè sum admiratus, quomodo viri tam celebres in re tã manifesta fuerint allucinati; & vos eritis iudices. Nã in hac solutione duplex est error: primus cum supponatur, quòd calor iste non augeatur penès

Responsio Modernorum.

Moderni error duplex.

substantiam, sed potius diminuatur; nam si febris est substantia, & diminuitur substantia: ergo dicam esse morbum in numero. s. diminuto; nam si manus erit cum trib. vel quatuor digitis erit morbus in numero diminuto. Secũdus error est priore peior, quia absurdum quã maximè est asserere in febre substantiam non augeri, quandoquidé augetur substãtia. Quòd autem substantia augeatur declaro non recedens à dictis Galeni in hoc comm. Quod ut rectè quilibet intelligere possit, quia & nos sustinemus febrem esse substantiam, & qualitatem: dicimus, quòd per febrem esse substantiam, intelligimus febrem esse calorem naturalé. s. influentem igneum redditũ; & ideo videamus, quõ se habeat calor hic natiualis influens penès suum augumentum ratione substantiæ, & ratione qualitatis.

Febris quã rõne substãtia.

Si consideramus augumentum rõne substantiæ, Dico, quòd in calore naturali augumentum potest esse duplex; vel naturale, vel præter naturam. Augumentum naturale est, quotiescunq; caloris naturalis substantia aerea, & aquea fit maior; & tale augumentum nõ habet locum in febre, quia hoc est augumentum naturale; præterea dicebat Gal. 3. de temperamentis cap. 4. substãtiã caloris natiui augeri tantum ab alimẽto, & ab his, quæ possunt uerti tantum in substantiam nutriti; At in febre concurrunt causæ febrificæ, quæ nihil habent cũ alimẽto, ideoq; non possunt augere substantiã caloris natiui; & propterea tale augumentum locum habere nõ potest.

In calore naturali augumẽtũ duplex seu triplex.

Est præterea aliud augumentum, quod extra limites sanitatis adhuc non est, & est, quãn augetur substantia caloris ascititij veluti in ætate iuuenili, in qua diminuitur substantia caloris natiui, & augetur substãtia ascititij, hoc est diminuitur substantia aerea, & aquea, & augetur substantia ignea, & terrea; & neq; hoc augumẽtum caloris locum habet in febre, quia adhuc consistunt operationes incolumes. Est præterea augumentũ tertiũ caloris naturalis, sed hoc non est infra sanitatem, sed præter naturam, quod augumẽtum in hoc consistit: quia nimirum caloris naturalis substantia diminuitur, & augetur non mõ sola qualitas caloris extranei, sed ẽt caloris extranei substantia; Quòd aũt caloris naturalis substantia minuatur habetur ex Gal. in hoc comm. quando Gal. dicit quòd substãtia caloris naturalis in febre, neq; æqualis est, nedum augetur; Et propterea cum Gal. in febre minuitur substantia caloris naturalis, hoc est aerea, & aquea: augetur aũt substantia caloris extranei, & ascititij: quoniam substantiã illa caloris, quæ erat aerea, & aquea fit quàm maximè ignea; & ideo in febre nõ diminuitur, sed augetur substantia caloris ignei. Nã idem sermo est de calore ascititio, & de calore febrili; Namque dicit Galenus quòd in febre fiunt effluxus acres, & mordaces, qui fieri minimè possunt, nisi accipiamus substantiam caloris non natiui, sed caloris ignei redditi; vnde cum augeatur substantia caloris febrilis ignei: cùm qualitas comitetur suũ subiectum, intenditur etiam qualitas; & ideo in febre habemus augumentum nõ solum ratione qualitatis, sed etiam ratione substantiæ.

Quod augumẽtũ locũ hẽat in feb.

Qualitas comitatur suum subiectum.

Cum igitur habeamus febrem esse qualitatem & substantiam auctam: qua ratione tollimus difficultaté, ne. s. dicamus febrem esse morbũ in numero? Nã profectò à doctissimo Viro propositum fuisset argumẽtum, ego illi nõ satisfecissé, quoniam nimis leue est, & solutio eius patet, quoties uera definiendi methodus cognita fuerit. Dico igitur dupliciter febrem definiri posse: formaliter, & causaliter, i. effectiuè: per formalé definitionem intelligo, quando febris definitur per verum genus, & ueram differẽtiam; per definitionem autem causalem intelligo definitionem traditã per causam immediatã efficienté, ut cum dicimus, homo est animal rõnale mortale. Quo ita cõstituto, dico

Febrem dupliciter posse definiri.

quòd

quòd si febrem definierimus formaliter, nihil aliud dicere poterimus, nisi quòd febris sit qualitas. Quòd si uoluerimus febrem definire causaliter, idest per causam effectiuam; tunc dicere possumus febrem esse substantiam, atque corpus; Et propterea quando Galenus in hoc comm. & alibi dicit febrem esse qualitatem, vel febrem esse intemperiem calidã, & siccam, ut sic definit febrem formaliter per suum verum genus; vbi verò dicit febrem esse calorem, est definitio causalis. Quod sit verum. Quid ait Galenus in hoc commento? dicit febrem fieri ob conuersionem caloris natiui in igneum; non dicit hic febris est calor, sed fit ex calore; quia considerauit calorem influentem esse causam febris effectiuam; & antequam formaliter soluam argumentum, duobus verbis declarare liceat, quomodo calor influens sit causa efficiens febris; nam calor innatus non potest esse causa efficiens febris, sed solum calor influens: vbi enim fit febris, necessarium est, ut calor influens, qui viget in corde igneus reddatur: igneus autem fit ille calor à causis potentibus introducere igneam qualitatem in eundẽ calorem influentem, qui postea calor influens, vbi igneus est redditus, reddit calidas omnes partes corporis, quia non potest fieri hæc distributio ad omnes partes corporis, nisi beneficio alicuius, quod possit distribui; & talis calor est influẽs, qui igneus factus dat ignem, & calorem partibus: sicut sanitatis tempore eis uitam tribuit; vnde formaliter respondentes ad argumẽtum: dicimus, quòd quando dicunt, si febris est substantia, ergo est morb. in numero: negatur consequẽtia, & ratio est, Quoniam dicimus febrem esse substantiam non pro definitione formali, sed causali, quæ traditur per causam effectiuã; nã hoc idesset, vt si quis (exempli gratia) diceret scamnum fit ab artifice, ergo scamnum est artifex: hæc consequentia ridicula est. vnde hic vnum obiter aduertatis, vt cognoscatis, an definitio ab aliquo authore tradita sit causalis, an potius formalis; nam quis dicere posset esse principij petitionem, cum nos dicimus febrem esse qualitatem, esse definitionem formalem: cum verò dicimus esse substantiam, esse definitionem causalem, & per causam efficientem vnde id opus est declarare, atque ipsum declaro: si vos accipietis genus positum in definitione, & reducetis hoc genus proximum in genus remotum, & deinde in remotissimum, & vtrumque genus prædicetur in quid de definito, ista erit definitio formalis: Quoniam valet dicere homo est animal, corpus, substantia, & c. ista definitio est formalis iuxta regulam in ante prædicamentis: Quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur & de subiecto: quod valet in essentialiter ordinatis, ut logici declarant. Si verò genus remotũ non prædicatur in quid, sciatis hanc non esse definitionem formalem, sed causalem: ut si dicatis risibile est animal rationale mortale, est definitio causalis; nam si referamus animal in corpus, & substantiam, non ualebit dicere risibile corpus est, risibile est substantia; & ideo est definitio causalis. Accipiamus modo definitionem febris, quæ est intemperies calida, & sicca, dependens à calore influente igneo reddito. Hæc quidem definitio formalis est, quoniam capientes nos intemperiem, & reducentes ipsam ad dispositionem, & dispositionem reducentes ad qualitatem, quæ sunt genera remota, & remotissima semper erit uerum dicere, quòd hæc omnia in quid de febre prædicentur; nam valet dicere, febris est dispositio præter naturam, est morbus, & est qualitas; Dicatis modo febris est calor naturalis factus extraneus accensus in corde: dicatis postea calor est corpus, calor est substantia, valet ne dicere febris est corpus, febris est substantia? non profectò; & ideo hæc est causalis,

Calor influens cã febris efficiens.

Responsio ad argumẽtũ.

Not.

Definitio formalis quarõne à causali differat.

non formalis definitio. Hæc dicere volui, quoniam quidam putant hoc esse chymericum, & fictitium dictum quòd datur definitio causalis, & formalis; cum tamen hoc sit Aristotelis primo post. & sit uerissimum, ut iam probatum est.

Dari tũ causalẽ, tũ forma[lem] definitionem.

LECTIO LII.

APHORISMVS DECIMVSQVINTVS.

Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi; Quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tũc calor innatus copiosior est, vnde & pluribus egent alimentis: indicio sunt ætates, & athletę.

VEntres hyeme, & vere natura calidissimi sunt &c. Pro introductione præsentis Aphorismi in memoriam reuocare oportet, quòd cum hucusq; egerit Hipp. de victu minuẽte vires. i. tum tenui, tum tenuissimo in uirtute suorum indicantium: hoc est morbi acuti, morbi peracuti, uigoris, & accessionis. Nec non egerit de eodẽ in uirtute suorũ condicantium, & principalium, hoc est uirium, & non principalium, hoc est in uirtute eorum, quę referuntur ad vires, hoc est virtute ętatis, temperaturæ corporis, cõsuetudinis, & anni temporis. Modo antequã loqueretur Hipp. de victu medicinali, de quo in sequenti Aphor. vult in præsenti sermonem habere de victu sanorum; Et ideo eius institutum nũc est de victu sanorũ agere: Qui scopus an sit Hipp., necne, facile est videre apud Gal. in præsenti comm. sed ex altera parte difficile est uidere causam huius scopi: & præcipuè cum institutum Hipp. sit sermonem habere in hac parte de curatiua arte, & in quarto ẽt Aphor. dixerit Gal. Hipp. sermonem habere de uictu ægrotantium. In primis autem clarum est hic, quòd attinet ad si est, Hippocratem sermonẽ habere de victu sanorũ, quòd probatur ex Gal. in fine cõm. vbi habet, quòd omnia, quæ dicta sunt in hoc Aph. sunt dicta ob corpora sanorum: vulis ẽt hoc cognoscere? nã Gal. r. de ratione victu 44. vult, quòd si fuerit aliquis æger laborans morbo acuto, ratione cuius opus sit vti dieta tenui: dicit Gal. ibi, quòd si fuerit tempus hyemale, huiusmodi tẽpus permittit uti in victũ tenuẽ: contra aũt est in ęstate: Quoniam quamuis ratione morbi acuti opus sit vti uictu tenui, tempus ęstiuum hoc prohibet. Ex quo colligatis, quòd ut tempus hyemis coindicat victũ tenuiorem, sic tempus æstatis huncvictum contraindicat: tamen Hipp. hic habet oppositũ, quod. Ventres hyeme &c. Et postea subdit. Quare & his temporib. copiosiora exhibenda sunt alimenta. Quare dicit Hipp. hyemem indicare victum copiosum; & ideo est aduertendum, quòd si consideraueritis hyemem, ut tẽpus coindicans cum morbo: si morb. indicat tenuem, hyems ẽt cõndicat tenuem uictum. sed si consideraueritis tempus, vt indicans, non vt coindicans: quale est tempore sanitatis: Vt sic hyems cibum copiosiorem indicat, quàm æstas;

Aphor. introductio.

Institutũ Hipp.

Causa instituti.

Hyems que casu indicet victũ copiosum.

Not.

quia nimirũ vbi morbus est in tempore æstatis vos non potestis vti victu ita tenui, vt morbus requirit. In tempore autem sanitatis vos potestis in æstate victu tenui vti, non copioso; quare cum nũc hoc, quod sanis conuenit, dicat, non quod ægris: manifestum est, Hippocratis esse institutum de victu sanorum agere. Sed qua de causa hoc fecit? vt quàm sæpissime dixi, semper Hippocrates maximo est vsus artificio; & cum hucusque egerit de victu minuente, tùm in virtute indicantium, cùm coindicantium: antequam ad medicinalem cibum transiret, voluit admiscere sermonem de victu sanorum, vt multæ tollerentur difficultates, neque aliquis committeretur error. Tollentur autem errores, si cognouerimus aliud est esse indicans, aliud est esse coindicans, neque vnum & idem hæc esse. Nam aliquis potuisset credere eodem modo nobis esse progrediẽdum quando aliquid est indicans, & postea illud idem est coindicans. cum tamen eodem non sit progrediendum modo, cùmq; hoc non modo veritatem habeat in temporib. anni, sed in consuetudine, ætate, dispositione ventriculi, & viribus; imò in virib. principaliter, in his reliquis non principaliter, sed ratione virium: Hipp. voluit hoc declarare in temporibus anni; Quia si hoc possunt tempora anni, quæ non sunt principalia, sed referuntur ad vires: quòd. s. differunt, vt sunt indicantia à se ipsis coindicantibus; multò magis id erit affirmandũ de viribus; Et ideo ex primo de ratione vict. 44. sicut Hyemale tempus pleniorem cibum indicat, ita vires robustæ coindicant victum tenuiorem, & indicant pleniorem; vt igitur hoc declararet Hippocrates in hac parte proponere voluit hanc sententiam. Quare scopus Hippocratis est proponere de victu sanorum sermonem sumpta indicatione à temporibus anni; Vt ex hoc pateret differentia inter indicantia, & coindicantia. Quò autem ad diuisionem attinet: in primis est cognoscendum hanc sententiam, qualis nam ipsa sit. Scio Modernum dicere hanc esse sententiam Enthymematicam, quæ est quoties proponimus sententia cum ratione implicita; hæc enim est sententia, quę rationem habet implicitam: Quia Hipp. dicit. *Ventres hyeme, & vere &c.* Et non dicit quoniã ventres hyeme &c. Nam si dixisset quoniam: ratio fuisset explicita, non implicita. Ego autem his nõ obstantibus credo hanc esse sententiam, quæ sit pars Enthymematis: quoniam habet rationem seiunctã & partim antepositam, partim postpositam. Nec ualet si dicatur: non dicit quoniam; Nam quamuis ibi non sit hæc particula (quoniam) separãs rationem à sententia: tamẽ in ipso Aphorismo bene apponitur particula quædam, Quare, quæ separat rationem à sententia; dicit enim. *Quare per ea tempora.* Quæ particula, *Quare.* Denutat conclusionem, quę mediante hac particula separatur à ratione; Cum igitur sit sententia, quæ est pars Enthymematis. Ideo diuiditur hæc pars in sententiam, & probationem: sententia aũt est ibi. *Quare per ea tempora alimenta copiosa sunt exhibenda.* Probatio diuiditur in rationem, & confirmationem rationis, Cõfirmatio est ibi. *Indicio sunt ætates, & Athletæ.* Ratio autẽ duas habet partes: quatenus in ratione minor est, quę duas habet partes. prima est *Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt.* Secũda pars est ibi. *Etenim calor innatus copiosior est &c.* Vt autẽ cognoscatis hanc esse veram diuisionẽ, sensum legitimũ Aphorismi intelligere debetis, qui meo iudicio est difficillimus. Nolo autem proponere sensum eius ab alijs adductum, sed ex mea sententia hic est sensus Aphor. In illis temporib. in quib. alimenta melius conficiuntur, & plura requirũtur: copiosiora alimenta sunt exhibenda. Addamus minorẽ. sed sic est, q in tẽpore hyemis, & ueris alimenta melius confici possunt, & plura requiruntur: sequitur ergo conclusio, q in tempore hyemis, & veris alimẽta copiosiora sunt exhibenda; & hæc conclusio est sententia & Aphor. propositus ab Hipp. Maiorem nõ proponit Hipp. quia manifesta ualde est. Minor autem ab Hipp. probatur, quia in ea aliqua poterat esse difficultas; nã minor est: Tẽpore ueris, & hyemis alimenta conficiuntur melius, ac plura ẽt requirũtur alimẽta: quæ minor q̃m duas habet partes. Ideo Hipp. vtrãq; partem probat. Prima pars est, q tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur. Secunda, q tempore hyemis, & veris plura alimenta requiruntur. Quãtum pertinet ad probationem primæ partis: ex Hipp. talis probatio colligi potest. In illis temporib. alimenta melius conficiuntur, in quib. ventres sunt natura calidissimi, & somni longissimi: sed sic est, q ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: ergo tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiũtur. Maiorem aũt nõ probat Hipp. quia summa utitur breuitate; sed bene Gal. in comm. nam cùm in istis temporib. plurimum sit caloris natiui, calor natiuus quàm maxime adiuuat ad conficienda alimenta, pariter & somnus; & ideo maior uerissima est. Minor ẽt satis patet; & propterea patet cõclusio: Quæ erat prima pars minoris posita in syllogismo. Probatur ẽt secũda pars minoris, quę erat, q in tempore hyemis, atq; ẽt veris plura requiruntur alimenta: quã partem ita probat Hipp. In eo tempore plura requiruntur alimenta, in quo plurimum est calidi innati; sed tempore hyemis & veris plurimum est calidi innati: ergo in istis tẽporib. plura requiruntur alimenta. Quòd aũt ubi plurimum est caloris innati, ubi requiratur copiosius alimentum: hoc probat Hipp. sum pro indicio ab ætatib. & athletis, quando dicit. *Indicio sunt &c.* Et propterea ex hoc sensu facilè quis colligere põt, q cum in tempore hyemis & veris quàm maximè conficiantur alimẽta, & plura ẽt requirantur alimenta, ideò copiosiora sunt alimenta exhibẽda; Dicit ergo Hipp. *Ventres hyeme &c.* Dicit hic Philot. q per ventres hic non tantum intelligere debemus uentriculũ, sed omnẽ corporis capacitatẽ, in qua facultas naturalis uiget. Dicit autẽ Hipp. *Ventres &c.* Hic videre oportet, quid ĩelligat per naturã. Non dicatis, nec accipiatis per naturã tẽperiem, sicuti accipiebat Gal. 2. Aph. 34. Neq; temperantiam, & habitum corporis, ut idem Gal. 2. de rõne uict. 31. sed ĩtelligatis ut exponit Gal. in hoc cõm. q per naturã uoluerit intelligere calorẽ insitũ naturalem; ventres ergo sunt calidissimi calore insito, & naturali, nõ ascititio; nã si sermo esset de calore ascititio oppositũ esset. Nã ex 3. de causis pulsuũ 6. & 8. de placitis 7. colligitur ex Gal. q sicut tempore hyemis, & veris plurimũ est caloris natiui, minimũ ascititij: cõtra in æstate plurimũ est caloris ascititij, parũ uerò natiui caloris. s. aereę & aqueæ substantiæ. sed qua ratione in hyeme ventres sunt calidiores? cum Hippocrate, & cum Gal. eius in hoc comm. scire oportet, q per hyemem non debemus intelligere hyemẽ quocunq; mõ constitutũ; nã ex 2. de cris. 3. Anni tpa possunt dupliciter cõsiderari: altero modo, ut seruãt propriam naturam; reliquo verò modo, ut non seruant propriam naturam, & ibi se declarat Galenus, inquiens, quòd tempora anni tunc propriam dicuntur seruare naturam, quoties in hyeme est frigiditas, & humiditas, nõ aũt caliditas: in æstate uerò quoties aer calidus est, & siccus, non aũt humidus. Et iõ hic debetis intelligere hyemem, ut habet temperantiam frigidam, & humidam, non intensiuè, ita ut quã maximè excedat; sed ut sit commoderatio quædam. Nam talis excessus in quocunque tempore reprobatur & ab Hipp. & a Galeno 3. Aphor. & multis alijs in locis. sed cur hyeme ventres sunt calidissimi? Respondet Galenus ex Aristotele in quarto

Hipp. in hoc Aphor. de victu sanorum loqui.

Indicans, & coindicans, nõ idem.

Aph. sententia q̃ ex Moderno.

Opinio Authoris.

Diuisio Aphor.

Sensus Aphor.

Exposit.

Cur hyeme uentres natura calidiores.

Anni tẽpora dupliciter.

Per hyemẽ quid.

me. cor:

metheor. accipiens: quia fit conceītratio caloris, mō calor vnitus, & concentratus fit multo validior se ip so disperso. At monet Galenus in hoc cum quòd nō semper calor fit robustior ratione frigiditatis aeris; Nam calor corporis uel est robustus, uel imbecillis; Si est imbecillis, non acquirit robur, sed extinguitur ratione frigiditatis ambientis. At si calor ualidus fuerit, maius robur acquirit ratione ambientis frigidi, & hoc probat Galenus exemplo eorum, qui frigida aqua abluuntur; nam si in his fuerit calor robustior, ratione ambientis frigidi, idest aquæ, fiet vegetior per concentrationem: At si languidus erit calor, potius deprimetur; Et ideo dicit hunc Aphorismum non habere veritatem in omnibus animalibus: ueluti in his, quæ ob languiditatem caloris tempore hyemis coguntur latere in cauernis: ne modicus calor extinguatur; Et ideo illa animalia non possunt regulare multum alimentum: quia calor potius fit imbecillior ratione ambientis. Intelligamus ergo ventres illorum animalium, & præcipuè hominum, in quibus calor est robustus, qui robustior fit ratione concentrationis illarum partium, quæ dimoueri possunt, &c.

Calor vnitus, & concētratus ualidior se ip so disperso.

Calorem haud sē p ab ambiente frigido fieri robustiorem.

LECTIO LIIII.

Hippocrates vt probaret primam partem minoris syllogismi supra propositi: dicit: *Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi.* Minor autem erat, quòd tempore veris, atque hyemis tùm melius, tùm plura conficiuntur alimenta; Vnde prima pars minoris erat, quòd tēpore hyemis, atque veris alimenta melius conficiuntur: causa huius est, quoniā ventres tunc temporis calidissimi sunt, & somni longissimi: Quare autem ventres natura calidissimi sint in superiori dictū est. superest mō considerare verba Galeni in commento propositi, vbi inquit. Ea de causa hyeme ventres calidiores; quoniam ad partes internas refugit ille calor, & nos monebat, φ in tali cōcētratione, nō quodlibet cōcentratur, sed aliqua recurrere ad partes internas, aliqua non: vnde Galenus in commento dicit: Corpus nostrum ex triplici constare particula, ex humore seminali, sanguine & spiritu; Vnde & habet sanguinem, & spiritum ad partes internas recurrere, non alias partes: Ideo dicit concentrari sanguinem, & spiritum tantum, non autem humorem seminalem; Nā spiritus & sanguis recurrit ad partes internas; per spiritum autem intelligit naturalem spiritum: per sanguinem autem sanguinem ipsum attenuatum, qui est alimentum caloris naturalis, qui calor naturalis est principale instrumentum facultatis naturalis. Quare cum concentretur spiritus & sanguis, cōcentratur etiam alimentum caloris natiui, & eius vehiculum: ad horum quatuor concentrationem sequitur caliditas. Addit Hippocrates: *Et vere.* Galenus in commento dicit Hippocratem fuisse indistinctū, quod sano modo est intelligendū; nam non dicit indistinctum, idest confusum: quia nulla fuit unquam in Hippocrate confusio; sed indistinctum, idest concisum, & breuem. Et ideo Galenus latè hoc, ac diffusè explicans, & terquidem merito, dicit ver dupliciter posse considerari. Altero modo ratione suarū partium; reliquo verò ratione suæ temperaturæ; si consideretur ver ratione suarum partium: In vere sunt tres partes: prior, quæ est vicina hyemi; posterior, quæ est vicina æstati: media, quæ est proportionata pars veris. Si autem consideretur ver ratione temperaturæ, tunc uel habet calidum similem tempori æstiuo: uel habet temperaturam frigidam, similem hyemi: uel temperaturam sibi proportionatam;

Hyeme, & vere alimēta melius conficit.

Corp^s nostrum ex triplici substantia.

In Hipp. nulla cōfusio.

Ver dupliciter.

In vere pres ties.

Ideo dicit Galenus si ver est in prima sui parte victus est instituendus, qualis instituit solet tēpore hyemis si in postrema talis est instituendus victus, qualis consueuit tempore æstatis; si in media parte accommodandus est victus proportionatus veri. Quòd si consideretur ver ratione temperaturæ. Si frigidior sit eius temperatura, cōuenit victus hyemalis: si calidior æstiuus: si propriam seruauerit temperiem, instituenda est ratio victus veris. cum ergo Hippocrates hic loquatur de vere distincto ab alijs temporibus: ideo debet intelligi ver tēperatum, & in media parte sui; & ideo dicebat Philotheus in vere victum esse exhibendum pleniorem, tùm ratione partis prioris, tum etiam ratione mediæ partis. Ratione partis prioris: quia calor est plurimus propter concentrationem: in media itidem parte calor est maximus, quoniam non fit resolutio, sicut in æstate, ideo conseruatur calor naturalis; Vnde cum tempore hyemis, & veris plurimus sit calor natiuus, à quo alimenta conficiuntur, (vt dixerunt & Gal. & Aristotel.) Plura sunt eo tempore opportuna alimenta. Subdit postea Hippocrates: *Et somni longissimi.* Quo in loco duo sunt declaranda. Alterum est, qua ratione tempore hyemis & veris somni sunt longissimi. Reliquum est, quid nam ad mentē Hippocr. conducat hoc scire φ somnis his temporibus sint longissimi; sed primum patere nō potest, nisi causæ somni prius cognitæ fuerint. Multis autem posthabitis; quoniam hic non est proprius locus hoc examinandi, sed in secunda particula Aphorismorum: dicimus ex sententia Aristotelis in secūdo de partib. animal. cap. septimo, & in lib. de somno, & vigilia, & ex Galeno in lib. de instr. odoratus capite 5. quòd somnus est affectiu: (dico autē affectionem potius, quàm opus;) nam etsi loco allegato de hoc dubitauit Galen. Aristot. tamen euidenter asserit esse affectionem; & ad hoc est ratio in prōptu: quoniam in somno sensus ligantur, & afficiuntur; & ideo verè affectio dici potest primi sensorij: Idque non alia de causa additum est; nisi quia in somno nō vnicus sensus desistit ab opere suo, sed etiam omnis; ideo commune sensorium est subiectum huius affectionis, quod cor ex Aristotel. est: ex Galeno autem cerebrum: de qua re modo disputandum nō est. Facta autem est hæc affectio primi sensorij à natura, ut rectè dicit Aristotel. vt quantum possibile est animal perduraret: nam impossibile est animales actiones in continua esse operatione; sed est necesse, ut aliquā habeant intermissionem; atque quietem, quæ necessaria est, atque salubris facultati animali; Et ideo pro intermittendis his operibus fuit necessarius somnus; vt verò quando animal vigilat, ac sensus operantur, calor mouetur à centro ad ambitum, & circunferentiam: sic è conuerso, quando animal quiescit, fit caloris reuocatio ab externis partibus ad internas partes. Et hoc uoluit Hippocrates sexto Epidem. sect. 5. partic. 10. Sed qua de causa fit talis reuocatio caloris ad partes internas? Non alia profectò ex Aristotele allegato loco, nisi quià cerebrum comprimitur, & aggrauatur: quoniam fit aliqua obstructio meatuum eius. Fit autem hæc obstructio duplici de causa: tùm ex vaporibus ad cerebrum ascendentibus, tùm ex frigiditate cerebri hos vapores cōdensante. Duæ enim sunt somni causæ præcipuæ: frigiditas cerebri, & vapores hi ascendentes. Et ideo Galenus dicit; Quòd somnus fit refrigerato primo sensorio: concurrunt etiam ipsi vapores, qui non in cerebro reperiuntur, sed in partibus infernis corporis, qui sursum petentes densantur ratione frigiditatis cerebri; & ita impeditur transitus spirituum, & facultatis animalis præcipuè verò sensitiuæ, & motricis, & ligantur sensus, & fit somnus; Et ideo Aristotel. loco citato dicebat: Somnum potissimum fieri post cibum: quia tunc ex cibo

ver quō cōsti tuēdus victus.

Duo declarāda.

Somnus quid.

In somno sēsus ligati, & affici.

Sōni subiectum.

Actiones anima es in continua operatione i. possibile est esse.

Soni necessitas.

Cur tempore somni fat ad interi^a a loris reuocatio.

Sōni causæ.

Sōnus po tiss. post cibum.

assumpto fit maior ad caput euaporatio: dicebat etiã fieri somnum ex Mandragora, ex Hyoscyamo: quoniam hæc assumpta efferunt multos vapores ad caput, ipsum aggrauantes; Dicebat etiam somnum fieri in ipsis lassitudinibus, in quibus fiunt colliquationes: quia materia colliquata euaporat ad caput. Quæ cum ita se habeant, facilè est modo videre qua ratione tempore hyemis, & veris somni longissimi sint, & facilè est etiã intelligere Galenum, qui est valdè difficilis in hoc commento; Nam in hyeme viget frigiditas maxima, cuius ratione somni possũt fieri longiores, & non modò viget frigiditas ratione constitutionis aeris; sed etiam ratione longitudinis noctium: quæ longitudo noctium est in causa frigiditatis; vnde non solum somnus augetur ratione frigiditatis ambientis, sed ratione noctium: quia in nocte fit reuocatio caloris ad partes internas. Accedit etiam ex Galeno primo de natura humana trigesimosexto, quòd sicut sol sua præsentia est causa caloris, ita sui absentia est causa frigiditatis; vnde cũ hyeme sint longæ noctes, erunt somni longissimi. At si ver consideremus: si in media parte eius, locum non habet frigiditas: quia est temperatum; & ideo causa ex frigiditate non ualet; sed benè valet causa ex longitudine noctium, quod cum viderit Galenus, i. longitudinem noctium esse communem hyemi & veri; non autem frigiditatem, dicit somnos esse longissimos tempore hyemis, & veris ob noctium longitudinem; vt propterea causam cõmunem in utroque tempore haberemus. Quod si humiditatem considerемus, quæ etiam somni causa est: tempore hyemis habemus maximam humiditatem; ver etiam nõ excedit in siccitate. Quare cum causæ somni consistãt in frigida temperie cerebri condensante, & in humiditate, seu in vaporibus, qui condensantur; & utraq; causa vigeat in vere, & hyeme: Ideo mirum non est, si Hippocrates dixerit tempore hyemis, & veris ventres calidissimos, & somnos longissimos. Accedit etiam, quòd ob copiam alimentorũ fiunt somni longissimi. Sed ad secundum accedentes, quinam hæc dixerit Hippocrates? Dico, quòd propositum erat Hippocratis probare primam partem minoris syllogismi: quòd tempore hyemis, & veris melius conficiuntur alimenta: idque facilè ex somnis longissimis haberi potest; Nam cum somni vigent, sunt in causa, ut calor concentretur, ac validior fiat, valideque agat in pabulum; & ob id validissimè in somno conficitur alimentum, & ideo Aristot. rectè in lib. de somno, & vigilia dicebat melius nutriri hominum corpora in somno: quia meliores tunc temporis fiunt concoctiones; Præterea cum præcedunt somni, vbi postea sequitur vigilia, fit optima distributio alimenti, quod erat prius optimè confectum ratione somni: iuxta illud Somnus cõcoquit, vigilia digerit. Cùm itaque tempore hyemis, & veris plurimus sit calor innatus, ac somni sint longissimi, ideo optimè conficiuntur alimenta; & propterea Hippocrates in fine huius partis meritò proponit Aphorismum, qui est: Quare tunc temporis alimenta copiosiora sunt exhibenda, &c.

1. Cur hyeme, & vere somni longissimi.

Sol quò calotis, & frigiditatis causa.

2. Quid referat scire, hyeme, & vere sõnos eẽ longissimos.

Cur i sõno validius cõficiatur alimentum.

Somnus concoquit vigilia digerit.

LECTIO LIV.

Hippocrates proponens veram sententiam, & Aphorismum, hæc verba habuit: *Quare per ea tempora alimenta, &c.* Concludunt ergo hæc verba sententiam Aphoristicam, & conclusionem, quæ sequitur ex dictis: Quòd cum in tempore veris, & hyemis melius conficiantur alimenta: propterea per hæc tempora copiosiora alimenta sunt exhibenda; sed statim Galenus contra Hippocratem in commento arguit: In eo tempore, in quo fit modica resolutio, requiruntur exigua alimenta; sed in tempore hyemis, & veris fit modica resolutio, igitur requiruntur modica alimenta: Quare videtur, quòd Galenus de directo declaret conclusionem oppositam conclusioni Hippocratis; probatur autem utraque præmissa à Galeno proposita: Dicit primo, in eo tempore, in quo fit modica resolutio, in eo requiritur minor copia alimenti, & modica. Vera est hæc maior; nam exhibentur alimenta pro eo, quod est deperditum, dissipatum, ac resolutum, reparando. Minor autem, quòd scilicet in tempore hyemis, & veris fiat modica resolutio, clara etiam est: quoniam non ita dissipantur corpora hyeme, & vere, vt æstate; & propterea fiat conclusio, quòd in tempore hyemis, & veris non requirantur copiosiora alimenta; sed hac obiectione proposita, Galenus statim pro salute Hippocratis in commento subiungit sententiam Hippocratis verissimam esse, & ad sensum manifestam: quòd videlicet tempore hyemis si homines accipiant copiosiores cibos, quòd optimè conseruantur: Si verò pauciores, homines refrigerantur, ac imbecilliores redduntur. Quoniam verò id non satis erat, ideo Galenus nititur in commẽto satisfacere obiectioni propositæ; Et inprimis quò ad maiorem eam omnibus modis admittit Galenus: ita ut exhibeantur cibi pro ratione illius, quòd deperditur; vnde si nulla resolutio fieret, non esset, vt cibarijs uteremur; sed minor consistere non potest, quòd scilicet in tempore hyemis, & veris fiat minor resolutio, quàm fiat tẽpore æstatis. Vt autem probet falsitatem huius minoris Galenus multa, & multa dicit, quæ omnia ad pauca reducemus. Pro intelligẽtia itaque primo supponendum est calorem naturalem esse instrumentum omnium operationum naturalium; nam beneficio caloris innati non solum corpus generatur, sed augetur, & donec viuit conseruatur; Ita ut calor natiuus sit author instrumẽtalis; quia natura agens est principale operationum naturalium. Quo stante sequitur, quòd quanto ualidior natiuus fuerit calor, tanto ualidiores operationes naturales obibit: quia à ualido agente ualidæ operationes proueniunt; cum autem ex sententia Hippocratis calor naturalis quasi idem cum natura sit: quoniam calor hic est proximum, ac immediatum instrumentum ipsius naturæ; ideo tùm calor naturalis, tùm natura ipsa, ut dicit Galenus in commento, non tantum habet operationes, ut appetat, atque ut alimentum conficiat, & agglutinet, sed ut expellat; neque tantum expellendi, sed etiam calor naturalis, & natura habent uim expellendi cum prouidentia: sed quid per hæc voluerit Galenus difficile est videre, & non credatis hac ea de causa dixisse, quòd calor sit cognoscẽs, sed hoc ideo dicit, ut distingueret operationem huius caloris naturalis, quatenus regulatur à natura, & ab ipsa forma, ab operatione, quæ fit à calore elementari, & calore igneo; nam differentia est inter calorem elementarem, quatenus regulatur ab igne, & inter calorem naturalem regulatum à forma, & natura; nam calor elementaris ita absumit partes viles, ut nobiles; & ita sine prouidentia agit: quia nõ determinatur; nec regulatur à determinato agẽte. At calor naturalis cũ prouidentia agit: quia regulatur à natura, quæ concurrente suo instrumento, calore. i. naturali, superflua expellit, & inutilia: Vtilia autem non expellit: & hoc uoluit dicere Galenus; sed postea subdit, quòd calor naturalis cum uim habeat expellendi; quanto ualidior fuerit, tanto validius expellet superfluitates, & ea quæ expelluntur per poros non modo copiosius, sed etiam insensibiliter expellentur; & ideo dicit Galenus Dioclem dixisse sudorem eẽ præter naturam; non enim prodit à calore naturali, sed

Obiectio Gale. aduersus Hippoc.

Resp. ad obiectionem.

Calor naturalis instr. oĩum operationum naturaliũ.

Natura agẽs principale.

Calor naturalis quasi idẽ cum natura.

Differentia inter calorẽ elementarẽ, ut regulatur ab igne, & naturalem, ut regitur à natura

Calorem naturalẽ cum prouidentia agere.

Sudorem eẽ præter naturã, & à quibus fiat.

à calore præter naturali. Sudor enim fit, uel ob æstum, uel ob balneum, uel ob exercitia, & alias causas violentas; Calor autem naturalis expellit insensibiliter; Vnde si consideremus calorem natiuum tempore hyemis erit validissimus; & hinc est, quòd validè etiam expellet: Vnde quantum ad ea, quę per cutim expelluntur à valido calore, etiam validè expelluntur per euaporationem insensibilem. Præterea quantum ad crassiora excrementa, cum calor naturalis in hyeme sit validior, hinc est, quòd tempora hyemis obseruamus cōtantum in vrinis crassius, quàm in æstate, & copiosius, sicut etiam lotium. Quòd si adhuc excrementa crassiora consideremus in tempore hyemis, alui excrementa copiosiora, & magis cocta, quàm in æstate conspiciuntur: Quare in hoc discursu Galeni patet, quòd cum calor sit validior tempore hyemis, habet etiam vim magis expellendi superfluitates; & ideo falsa est minor illa, in qua dicebatur, quòd tempore hyemis fiat minor resolutio, quàm tempore æstatis; Imò possumus retorquere argumenta contra aduersarium, hoc modo, quòd cum eo tempore maiora alimenta requirantur, in quo fit maior resolutio, & talis fiat maior tempore hyemis: quia tunc calor naturalis ualidius expellit; ideo tempore hyemis, & veris copiosiora alimenta requiruntur, quàm alijs temporibus, quando calor non est ita validus ad expellendū. Subdit postea Hippocr. *Etenim calor innatus plurimus est*: dicebat Galenus in commento propositа esse hæc verba propter vnicum verbum, positum ab eodem Hippocrate in principio; Nam dicit *Ventres hyeme, & vere natura*: dicit autem natura, ut haberet in his temporibus vigere non simpliciter calorem, sed naturalem calorem; & ideo hic subdit: *Etenim tunc temporis plus viget calor innatus, quàm alijs temporibus*. Non quilibet calor, sed innatus. Præterea dicere possumus hæc verba proposita esse, ut conficiatur secunda pars minoris propositæ in syllogismo, quo fuerat Hippocratis institutum probare hanc conclusionē; Nimirum tempore hyemis, & veris copiosiora esse exhibenda alimenta: quæ conclusio sic probabatur. In illis temporibus copiosiora sunt danda alimenta, in quibus melius conficiuntur alimenta, ac plura etiam requiruntur; sed tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur, & plura requiruntur: ergo, &c. Vbi videtis minorem habere duas partes: Altera, quæ probata iam est, & fuit quòd tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiantur. Secunda quòd tempore hyemis, & veris plura requirantur alimenta; quam partem nunc probat Hippocr. in his verbis; Et ratio potest talis formari. In illis temporibus conueniunt plurima alimenta, in quibus calor innatus plurimus est. Sed sic est, quòd in tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus est; ergo sequitur quòd in tempore hyemis, verisque plura requirantur alimenta; & sic probata hac cōclusione, quæ erat secunda pars minoris, minor satis constat: quòd videlicet tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus est. Et confirmatur ex sententia Galeni non modo in præsenti commento, sed ex tertio de causis puls. 6. Vbi euidentissime asserit, quòd tempore hyemis, et veris calor innatus est plurimus, ascititius paucus. Contra tempore æstatis, ascititius est copiosus, innatus est modicus. Quantum verò ad maiorem, quæ fuit, quòd eo tēpore requirantur plura alimenta, in quo plurimus est calor innatus, hæc maior dupliciter probari potest à posteriori, & à priori. A posteriori per ipsummet Hippocratem in ea parte, in qua habet *Indicio sunt ætates, & Athletæ*. Quod suo loco dicemus. Probatur eadem veritas à priori à Galeno in commento: probatio autem originem habet ex hoc fundamento, quòd uidelicet debet esse proportio inter calorem naturalem, & alimenta ipsa: sed quomodo habet veritatem hoc fundamentum? hoc diuinissime colligi potest ex Aristot. potissimum quarto de generat. animal. 3. vbi dicit, quòd omne agens in agendo repatitur: idque exemplis persuadet Aristot. nam uidemus, inquit, quòd qui secat, hebetatur: qui cōprimit, ueluti comprimitur: quod calefacit refrigeratur, &c. Vnde cum hoc verissimum sit, subdit Aristot. quòd interdum accidere potest, ut agens sit ita dispositum, ut potius patiatur, quàm agat. Accidit autem hoc, inquit; Quando non est proportio inter agens, & passum; Non esse autem proportio potest dupliciter: uel ex parte agentis, uel ex parte passi. Ex parte agentis, quando imbecillum agens extiterit. Ex parte autem passi hoc multis modis accidere potest; potissimum autē, ut dicebat Philosophus dupliciter, uel ratione quantitatis, uel ratione malæ qualitatis, idest frigiditatis: ratione quantitatis Vbi passum in insigni copia fuerit, ut tantam copiam non possit agens superare: ratione autē frigiditatis, & malæ qualitatis, quoniam passum ratione illius malæ qualitatis, tantam habet vim resistendi, ut agens potius patiatur, quàm agat; & dat exemplū Aristot. de Athletis si forte copiosiori cibo, quàm decet, utantur; Vbi namque Athletæ [illegible] copiosiori cibo, maximè fient cruditates; Ex quibus quasi calor natiuus suffocabitur; Vnde maior erit actio alimenti in calorem, quàm caloris in alimentum: quia scilicet non est proportio inter agens, & passum; Vnde Galenus hoc uidens rectè dixit in commento, quòd debet esse proportio inter calorem naturalem & alimentum. Si enim non fiet debita nutritio, tunc id erit, uel quia alimentum erit copiosius, uel in minori copia. Si copiosius, suffocabitur calor, & cruditates fient. Si in minori copia non poterit conseruari ille calor, sed resoluetur; quia non erit proportio inter agens & passum. Vnde si homines hyeme minori, quàm oporteat, utantur cibo, refrigerabitur eorum corpus, & quàm maximè lędentur. Si autē copiosiore, proportionato tamē cū plurimo calore, non modo conseruabuntur homines; sed ex hoc etiam augebuntur; idque non modo in hominibus uerum est, sed in brutis; imo aliquando in tanta proportione hyeme augetur sanguis in hominib⁹, & in vere; ut in fine veris cogamur ipsis secare uenam, ne Vas aliquod disrumpatur, uel inflammatio, uel erisypelas, uel aliquis grauis sequatur affectus. Ex quo Galenus colligit, quòd in his temporibus augetur sanguis, in quibus plurimus est calor. Et ideo tūc temporis offerendum est copiosum alimentum; Sic igitur à priori optimè Gal. probauit maiorē propositionem: id probat autem à posteriori Hippocrates, inquiens, *Indicio sunt ætates, & Athletæ*. De ætatibus id declarare est facilè, sed difficile de Athletis. Quò ad ætates argumento possunt esse pueri, in quibus cum sit plurimus calor innatus, ideo in eis requiritur plurimum alimentum; Vnde ferè continuò comedunt. Quò ad Athletas hi (dicebat Oribasius) requirunt copiam maximam alimenti quia ob exercitium fit maxima consumptio, ac partes conciduntur; & ideo copiosiori cibo restaurari debent. Et hæc expositio stare potest; sed dicit Galenus in hoc commento, quòd ubi est plurimus calor natiuus, ibi est indigentia requirens copiosum alimentum: Indicio sunt Athletæ; nam cum calor natiuus augeatur propter exercitia; & hi maximè exerceantur, maximum etiam habent calorem naturalem; ob quem plurimum requirunt alimentum. Sed est difficultas in uerbis Galeni; quoniam dicit ob exercitia augeri calorē natiuum, quod nō uidetur uerum; quia exercitium auget calorem ascititium, non natiuum; nam ex 3. de temperamentis capite quarto. Nihil potest augere calorem

In hyeme lutinis cōtentum crassius, & alui excremēta copiosiora, & magis cocta.

In hyeme maiorem fieri resolutionē, quàm æstate.

Tempore hyemis & veris calor innatus plurim⁹ ascititius paucus: è cōtra æstate.

Inter calorē naturalem, & alimenta debet eē proportio.

Oē agēs in agendo repatitur.

Agēs quā potius patiatur, quā agat.

Nutritio debita, quando nō fiat.

In hyeme nō eē vtēd. pauciori cibo.

In fine veris cur interdū cogāmur uenā secare.

Sanguis quib⁹ tēporibus augeat.

Cur pueri, & Athletę requirant copiosiora alimēta.

Dub. An exercitiū augeat calorem natiuum.

Sol. Exercitij munera, & officij.

re calorem natiuum, nisi quod uertitur in substantiam nutriti, scilicet sólū alimenta. Dico quòd exercitia habent vim augendi calorem natiuum hoc pacto; quoniam habent vim attenuandi sanguinem: vt Quies ipsum crassefaciendi; amplius exercitium habet vim excitādi calorem, ut Quies reddendi sopitū, & obtusum. Cum itaque beneficio exercitij attenuetur sanguis, ac spiritus, & calor excitetur: sequitur quòd cum calor naturalis conseruetur, ac alatur ex attenuato sanguine, qui defertur ad calorem insitum particulis corporis, beneficio spirit' naturalis, qui est vehiculum sanguinis attenuati: cui dubium est, quòd beneficio exercitij citius, ualidius, atque frequentius deferatur alimentum calori innato, insito particulis? Cum itaque beneficio exercitij deferatur alimētum calido innato; ideo exercitia sunt causa augmenti caloris naturalis; sunt autem causa mediata, nō immediata huius augmenti exercitia. Concludendū ergo, quòd cum eo tempore sint copiosa exhibenda alimenta, quo melius conficiuntur, ac plura requiruntur; cum tempore hyemis, & veris melius conficiantur, ac plura requirantur: his temporibus ergo sunt copiosiora alimenta exhibenda. Quòd tēpore hyemis, & veris melius conficiantur alimenta, patet: quia tunc temporis somni sunt longissimi, & ventres natura calidissimi; Quòd in his etiam temporibus plura alimēta requirantur, probatur: Quoniā tūc temporis plurimus est calor natiuus, qui plurimo etiam indiget alimēto. quòd hoc sit verum inditio sunt ætates, & Athletæ: ætates, quoniam increscente ætate viget calor natiuus: In Athletis autem: propter exercitia augetur calor natiuus: Et hæc est tota series huius Aphorismi. Remanent modo pro complemento tres difficultates, quas sequēti lectione adducemus, ac manifestabimus.

Exercitia causa mediata augumenti caloris natiui.

Increscēte ætate uiget calor natiuus.

LECTIO LV.

Difficultates tres.

Circa ea, quæ dicta sunt in decimoquinto Aphorismo occurrunt tres difficultates, quæ quamuis sint maximi momenti tamēn earum resolutio in paucis consistit; & ob id eas breuiter absoluemus: Prima quæ ab omnibus, & à Galeno præcipuè quàm maximè ardua est iudicata, est: cur hyemé ventres dicantur calidissimi? Si in eis multa generatur pituita. Secunda difficultas est, num ver sit temperatum. Tertia an quilibet sudor sit præter naturā, vt videbatur dicere Diocles ex sententia Galeni in commento: uel detur aliquis sudor uoluntarius.

1. An hyeme, ventres natura calidissimi,

Circa primam; Quoniam quidem Hippocrates habuit hic ventres esse calidissimos natura. At idem oppositum asserere videtur in primo de natura humana particula trigesimasexta; vbi habet Hippocrates, quòd hyeme augetur pituita ob multitudinem pluuiarum, tūm etiam propter noctium longitudinem: quam sententiam ibi videns Galenus statim habuit occasionem dubitandi, inquiens, cum Hippocrates dixerit in Aphorismis absolutè hyeme vigere calorem natiuum: qui fieri potest, ut in hyeme plurima pituitæ copia gignatur? Pituita.n. à debili calore generatur: quia humor est frigidus & humidus; Et ideo dicit Hippocrates hyeme pituitam augeri ob noctiū longitudinem, idest frigiditatem; & propter pluuias, idest propter humiditatem. Si ergo hyeme pituita multiplicatur: quia viget frigiditas & humiditas: quo modo ergo dicere hic potuit Hippocrates ventres esse hyeme calidiores? Galenus putat hanc difficultatem esse maximam, & cum sibi non satisfaciat, dicit (dicam vt sentio:) quæ verba dici solent, quando adducuntur solutiones, quæ non vndequaque satisfaciunt; Dicit ergo Gal. Hyeme in partibus internis vigere calorem concentratum; At frigidas partes exteriores esse ob ambientem aerem. Sed (subiungit Galenus) interdum aer ambiens ita penetrat ad partes internas, ut generetur pituita præcipuè verò cum homines non sint ita induti uestibus; & necessarium est præterea (inquit,) ut homines in hyeme comedant cibaria pituitosa, ex quibus multa pituita generatur; Et ideo licet ventres sint calidissimi hyeme, tamen non ob id sequitur, quòd non possit multa generari pituita; Sed ego credo Galenum in hoc sibi non satisfecisse, neque possum tueri Galenum, uel non assequor dicta eius; nam quæ dicta sunt ab Hippocrate: vel sunt necessaria, uel sunt contingentia: Si necessaria, ergo de necessitate ventres hyeme calidissimi sunt natura; ergo de necessitate etiā pituita multiplicari non debet: quia viget calor natiuus, qui potius sanguinem, quàm pituitam multiplicare debet; Nec dicendum est Hippocratis dicta esse contingentia: quia adducta ab Hippocrate non essent ad propositum; nam in eo primo de natura humana, dicit pituitam in hyeme multiplicari propter noctes longas; At noctes longæ non accidunt hyemi, sed sunt de necessitate; ergo dicta Hippocr. necessaria sunt. Quid itaque dicendum? Multi multa dicunt, ac multas resolutiones afferunt, quas ego omitto; quoniā eas vos videre potestis; Sed ego dicerem difficultatē propositam non esse valdè arduam; quinimo; id, quod ab Hippocr. & Gal. dictum est ventres hyeme esse calidissimos, ac hyeme multiplicari pituitam, & pituitā etiam à calore diminuto fieri: verissimas esse sententias. Sed quid ad contradictionem? Scire pro ea tollenda debetis, quòd quando dicimus ventres hyeme calidissimos esse natura: quòd de hyeme potest duplex esse sermo; Alter, ut fiat cōparatio inter hyemē ex una, & altera parte Autumnum & Aestatem: Alter, ut fiat comparatio inter hyemem & ver: non autem inter hyemem & autumnum, ac æstatem. Si nos comparauerimus hyemem cum æstate, & Autumno, dicimus calorem naturalem, multò valētiorem esse in hyeme, quàm in æstate, & autumno: quoniam quamuis æstate, & autumno calor ascititius sit plurimus, natiuus tamen est minimus: contra in hyeme minimus est calor ascititius, plurimus natiuus; & ideo in æstate bilis, in autumno melancolia, hyeme pituita multiplicatur: quoniam calor naturalis in æstate fundatur in substantia ignea, & terrea; & sic in autumno: nō autem in aquea, & aerea; & ideo coaceruatur bilis per adustionē, & melācolia; At in hyeme generatur pituita à naturali calore nō quælibet, Sed dulcis, quippe quæ est maximè proxima naturæ sanguinis: imo est uia ad sanguinem: sed cur potius pituita multiplicatur, quàm sanguis? quoniam quidem Vt comparauerimus hyemem non ad æstatem, & autumnum, sed ad ver: alio modo est dicendum; namque in vere calor magis viget, quàm in hyeme; Et ideo in vere magis multiplicabitur sanguis, quàm in hyeme; & causa esse potest hęc: quoniam ratione ambientis, quamuis fiat illa concentratio caloris, nō tamen potest fieri illa conseruatio operantis, quæ fit in tempore illo moderato veris. Quòd autē hęc sint uera, & ad propositum: probatur ex Hippocrate hic, & Galeno in commento; dicunt enim ventres hyeme & vere calidissimos; igitur eo respectu ad alia tempora.s. æstatem, & autumnum; Vnde quòd hæc comparatio hyemis ad æstatem, & autumnum: probatur ex Galeno, qui in commento loquens de autumno, dicit: Tempore hyemis corpora augentur, quæ in autumno erant emaciata. Ecce quod comparat hyemē non ad ver, sed ad autumnum. Præterea loquens de hyeme, & æstate, dicit: Insensibiliter hyeme uacuatur materia: quia est calor plurimus: æstate sensibiliter: quia est calor modicus, natiuus.s. Et ideo

obiectio.

Hyeme pituitam multiplicari, & cur.

Gale. responsio.

Impugnatio.

Resp. Authoris ad difficultatem.

Quilibet humor quo anni tépore multiplicetur.

In vere calor magis viget, & sanguis quàm hyeme.

in

in æstate non sunt ita copiosa loria, ut in hyeme: Videte quòd hyemem non ad ver, sed æstatem, ac autumnum comparat. Quòd autem comparando hyemem ad ver, non possit idem proferri iudicium, quod comparando hyemem ad Autumnum & æstatem, probatur: quia in hyeme pituita generatur, in vere sanguis, probatur etiam ex Galeno in cõmento. quando inquit, ver trifariam cõsiderari posse, prout tres habet partes, prout habet partem primam hyemi proximam: postremam, quæ æstati finitima est; & media. si (inquit) ver consideretur secundum primam sui partem, tunc talis est ei instituendus victus, qualis conuenit hyberno tempore, quia ver est quam maximè simile hyemi secundum priorem partem. Si consideretur ver in posteriore parte instituendus est victus æstati conueniens. At si consideretur ver secundum mediam partem, tunc habet proportionatam naturam, qualis conuenit veri, & tunc est instituendus victus qualis conuenit pro natura veris. Quare aliam requirit victum ver in media sui parte, aliam hyems; & ideo si alio modo est instituendus victus in hyeme, alio modo in ea parte veris, in qua ver seruat ex quæsitam sui naturã, ergo calor alio modo se habet in hyeme, alio in vere; Et ideo bene Hipp. inquit ventres hyeme habent maiorem copiã caloris respectu Autũni, & æstatis, secus autem est respectu veris. Sed dicet quis, admitto, ꝙ in hyeme, & vere calor alio se habeat modo: quia hoc negari nequit; præcipuè verò cùm hoc Gal. expressè dicat in commento: tamen negamus, quòd hyeme calor naturalis minor sit, quã vere; immò dico, quòd magis viget hyeme calor natiuus, quàm in medio verè; quoniam in hyeme exhibentur cibaria in maiori copia (vt cunctis liquet) ipsis corporibus. Modo cum alimenta proportione respondere debeant com calore: sequitur ergo de necessitate quòd etiam in hyeme sit maior copia caloris natiui, quã in verè. Montanus hic, quoniam vidit Auicennam dicentem in secunda primi, ꝙ in vere sunt exhibendi cibi in minori copia, quàm in tempore hyemis: dicit vt excusaret Auicẽnam, ꝙ impossibile est hoc dixisse Auicẽnam, quia fortasse Auicenna intelligit ver secũdum eam partem, secundum quam est proximum æstati; quia tunc augetur calor afcititius, & diminuitur natiuus: quia hæc proximè accedit ad naturam æstatis, sed positio hæc falsa est; Nam non solum hoc dicit Auicenna, quòd in minori copia sunt dandi cibi in vere, sed Hippocrates in libro de salubri diæta particula secunda. Quòd etiam approbat Galenus ibi; inimo in confirmationem adducit Hippocratem in Aphorismis. Nam dicit Hipp. secundo Aphor. quòd æstate, & Autumno corpora difficillimè cibos ferãt, facillimè hyemis tempore: ver autem secundum locum habet; vnde statim est in suo robore obiectio, quòd s. maior copia cibi requiratur tempore hyemis, quàm tẽpore veris; ideo calor naturalis in hyeme maior est, quã in vere, quod stare non potest; cum vere sanguis, hyeme pituita generetur: modo sanguis requirit validiorem calorem agentẽ, quàm requirat pituita. Respondentes itaque ad argumentum dicimus verum esse, quòd hyemis tempore conueniant cibi copiosiores, quàm tempore veris: tamẽ dicimus cum Galeno in hoc commento diligentissimo, quòd semper est exhibendus cibus habita ratione ad calorem natiuum, hoc est si copiosior fuerit calor, copiosius est præbendum alimentum: si paucus calor, paucum alimentum: Dummodo subiungit Galenus, (ex quo colligitur postea ipsa solutio,) ratione aeris ambientis non immineat periculũ aliquod fusionis humorum; itaque monet Galenus, ꝙ vbi periculum est, ne humores fundantur ratione ambientis, licet calor natiuus plurimus sit, tamẽ nos non debemus dare cibos copiosos; At tempore hyemis ratione frigiditatis aeris ambientis nõ imminet periculum fusionis humorum, vt nõ timet veris tẽpore, nè humores fundantur sanguisque, seu massa sanguinea in tanta copia aggregetur, ac colligatur; vt quoniam tunc temporis omnia dilatari incipiunt, accedente postea ambiẽte calidiore in postrema veris parte, & æstate fiat valida effusio, ex qua effusione vel venæ disrumpantur, vel maximæ suboriantur inflammationes, & tumores cum ingẽti hominum periculo, atque vitæ discrimine. Et ob id dicebat Hippocrattes ventres esse calidissimos hyeme respectu Autumni, & æstatis, at non respectu veris: quia in vere sunt calidiores ventres, quàm in hyeme: quoniam in uere sanguis multiplicatur, hyeme pituita dulcis, quæ arguit minus copiosum calorem, quàm in verè, in quo generant sanguis. Hæc quò ad primam difficultatem breuiter dicta sint satis. Secundam, & tertiam dubitationem in sequenti determinabimus, &c.

Ver trifariter.

Ver quã maximè simile hyemi penès priorẽ eius partem.

Dub.

Montanus sol.

Reijcitur.

Resp. Authoris.

Cur hyeme cibus copiosior exhibendus, ꝗ vere.

LECTIO LVI.

Consuetudo fuit apud plerosque decimo mquintum Aphorismum interpretãtes longiori sermone disserere circa difficultatẽ de vere: Num. sc. sit temperatum, uel calidum potius, & humidum sit dicendum. Nos uerò paucioribus absoluemus hanc materiã, tũm quia hic non est proprius locus examinandi hanc quæstionem, sed prima primi, & tertia particula Aphorismorum, tum & magis, quia resolutio in paucis consistit; hunc autẽ nunc ordinem seruabimus: primo in quo consistat difficultas hæc aperiemus; deinde solutionem apponemus. Difficultas in hoc consistit. Nam Galenus primo de temper. capite 3. & 4. Ver calidum & humidum esse dicebat, idque non modo ab antiquis philosophis, & medicis dicit propositum fuisse, sed etiam ab Hippocrate primo de natura humana 33. vbi euidenter calidum, & humidum esse ver Hippocrates confirmat. Ex altera uerò parte oppositum idem Galenus asserere uidetur, & primo eo cap. tertio, de temper. ubi reprehendens antiquos, dicit esse melius, ut dicamus ver temperatum, quàm calidum & humidum; immò ubique locorũ Galenus hanc confirmat ueritatem in suis operibus, quòd temperatum sit ver; unde mirũ est cur sibi in hoc constans Gal. non fuerit; sed an hoc Galenus asserat uideatis; nam loc. citis, (ut facilè quispiam uidere poterit,) dicit Galenus quæstionem esse de vere, an temperatum, an calidũ & humidum sit; Et quamuis (inquit) Hippocrates, & antiquiores dixerint ver esse calidum & humidum; tamen melius est, ut dicamus, ver esse temperatum; licet causa esse uideatur, ob quam antiqui philosophi ver esse calidum, & humidum dixerunt. Vnde non dicit Galenus ver esse calidum, & humidũ, sed hoc antiquos dixisse. Quòdque sibi constet Galenus uideatis eundem primo de natura humana 37. ubi sit paruet quæstionem fuisse non paruam de vere; an calidum, & humidum, an temperatum sit; Et dicit se hanc quæstionem alibi determinasse: quòdque determinarit rectius esse, ut dicamus temperatum esse, quam calidum, & humidum, vt in libris de temperamentis: præterea idem Galenus in lib. de salub. diet. commento tertio, dicit ver esse medio temperamento; idque explicat primo de facult. Alimentorũ capite 18. vbi dicit quòd medium duplex esse potest: Alterum, quod utriusque extremi est expers, quod dicitur medium per abnegationem; alterum est medium, quod est æqualiter extremorum particeps; & hoc per participationem vocatur. Qua posita distinctione

Num ver temperatum: an calidũ, & humidũ.

Ver medio tpamēto donatū ex Gal.

Sol. Authoris.

ctione dicit Galenus ver esse medio temperamento donatum, & non per ab negationem extremorū, ergo per participationem, ergo ver est temperatum, & non calidum & humidum; stat ergo hucusque difficultas; quia alio modo dicit Hippocrates, alio Galenus. Pro resolutione difficultatis dicimus cum Galeno ver esse temperatum: & fundamentum est, quia in vere nullus apparet excessus in qualitatibus; præcipuè verò, quia secundum Galenum libro de tēperamentis opus est considerare ver absolutè, nō in respectu ad alia tempora: quia si consideretur ver in respectu ad alia tempora, potest dici & calidum, & humidum: calidum quidem in respectu ad hyemem, humidum ad æstatem; quia hyems frigida est, æstas sicca. Immo & frigidum, & siccum potest dici ver in respectu ad alia tempora: frigidum in respectu ad æstatē, siccum in respectu ad hyemem; Et propterea dicit Gal. ꝙ ver absolutè consideratum, cum nullū habeat excessum, temperatum est. Omitto Auerr. argumenta, tùm quia non difficile solui possunt, tùm quia hic non est proprius quæstionis locus; Verum pro salute Hippocratis dicendum, quòd ver potest bifariam considerari, & nominari. Altero modo ratione qua in verè nullus est excessus; Et ut sic temperatum vocandum est cum Galeno; Altero modo potest considerari ver, prout nominari debet p primas qualitates, ac si quis diceret: Cum ver sit temperatum, si tamen licet ipsum appellare per primas qualitates, per quas magis liceat appellare? Nam Hipp. cognouit ver esse temperatum, dicit enim 3. Aphor. ver esse omnium temporum saluberrimum: modo vbi est excessus non potest constitutio ita salubris esse; Et ideo nihil dicere voluit aliud, cum dicit ver esse saluberrimum, quàm ver esse temperatum. Cum verò nominatur per primas qualitates, non per respectum ad aliā tempora, vt antiquiores, quos meritò reprobabat Gal. secundum Hippocratem, potest dici ver calidum, & humidum propter hāc causam. Nam cum ver sit saluberrimum, ob id in eo maximè viget calor natiuus. Sed calor natiuus calidus est, & humidus, in eóque uita consistit; nam vita in calido, & humido consistit; & ob id si licet ver per primas qualitates nominare dicemus ipsum esse calidum & humidum, multò magis quàm aliā quamuis qualitatem habere. quia in calido, & humido uita cōsistit; Et hoc etiam uoluit Galenus locis citatis, præcipuè uerò primo de natura humana 33. dicit enim rectius esse, idest magis proprium, ut ver uocemus temperatum, quàm calidum & humidum. unde est lis de uoce tantum. Quia de re considerantes ver, ut habet nullum excessum, dicimus ipsum esse temperatum: si autem per qualitates primas ipsum designare uoluerimus, dicemus calidum esse, & humidum; cumq; id duplex sit excedens, & non excedēs, intelligimus non excedens, quod idem est, ac temperatum. Et idem 3. de simpl. med. facul. cap. 12. Galen. dicit, quòd exquisitè magis loquemur, si dixerimus, quod symmetrum est (utpotà ver) esse temperatum, quā si calidum, & humidum. Non cōtradicit autem Hippocrati: quia Hippocrates respiciens ad primas qualitates dicit esse calidum & humidum; quia hæ sunt primæ qualitates, in quibus uita, & calor consistit natiuus. Vltima difficultas fuit de sudore. De hac enim locutus fuit Gal. in hoc comment. Num sudor quid naturale sit, uel præter naturam potius. Et primo uidetur præter naturam esse: Nam sudor fit ex caussis uiolentis, ut dicit Galenus in hoc comm. ergo sudor est quid præter naturam, & uiolentum. Sed dicere posset quis hęc non fuit sententia Galeni: quia Gal in comm. nō proponit id ex sententia propria, sed ex sententia Dioclis. Verissimum est proponere id ex mēte Dioclis, sed id nō reprobat, uerum admittit, atque confirmat; potest etiam id clarius colligi ex Galeno primo de tuend. 12. cap. ubi dicit, quòd portio serosa tùm per alias partes euacuatur, tùm per cutim; neque enim portio illa serosa, ac icorosa uniuersa uacuatur per renes, sed aliquo modo etiā per cutim euacuatur; Atque inquit Galenus, si calor insitus superat, fiunt insensibiles euacuationes huius partis serosę, & talis euacuatio insensibilis dicitur euacuatio per transpirationem, uel per perspirationem. At si fiat expulsio huius materiæ à causa violenta, tunc non insensibiliter, sed sensibiliter uacuatur hæc materia, & tūc fit Sudor; Quare Galenus euidenter asserit Sudorem fieri à causa uiolenta; & etiā esse præter naturam. Ex altera parte uidetur sentire oppositum ut in libro de sympto. differentijs cap. ult. Ibi enim dicit sententiam fuisse Dioclis sudorem esse pręter naturam, & hanc sententiam esse satis duram, & præter rerum euidentiam: difficultatem autem esse, & persistere. An Sudor præter naturā sit, nec ne. & subdit Gal. quòd alibi hanc difficultatem dirimet; sed non reperitur locus, in quo ex proposito difficultas hæc dissoluatur à Galeno: si tamen ex aliqua parte dissoluitur, dissoluitur citato loco de differentijs symptom. ex quo loco colligitur Sudorem nō esse præter naturam. Etenim præter id, quod dicit duram esse, ac sine euidentia sententiam Dioclis, qui dicit sudorem esse præter naturam; ex quo sumitur ipsum uoluisse secundum naturam esse Sudorē, Addit postea. Illud esse præter naturam, ratione cuius corp⁹ læditur: sed huiusmodi nō est Sudor, immò ex Sudore (inquit) aliquando quàm maximè corpus iuuari: ergo non est præter naturam. Quia id, quod est pręter naturam nocet. Pro resolutione primo sciendum est ex sententis Galeni 10. de simpl. med. facul. cap. de Sudore, quòd Sudor nihil aliud est, quā humor excrementitius, qui, (ut ipsa etiam urina) originem habet ex humore bibito; qui humor bibitus in corpore est excalfactus, & nonnihil etiam suscepit substātiæ ipsius bilis: unde cum hæc sit natura sudoris, dicimus, quòd sudor, neque est ita secundum naturam, ut non sit præter naturam: neque ita præter naturam, ut non sit secundum naturam; Et propterea dicimus cum Gal. 1. prorret. sect. 1. commen. 29. aliqua esse bona, aliqua esse mala, aliqua media inter bona, & mala; per bona autem, & mala intelligit bona, & mala absolutè; per media autem ea intelligit, quę non ita sunt bona, ut non sint mala: nec ita mala, ut non sint bona. Ideo media sunt bona secūdum quid, & mala secundum quid. Sic de Sudore dicendum, quòd non est neque secundum naturam ex toto, neque ex toto præter naturam. Sed quomodo sciam dicet quis sudorem esse huius mediæ naturæ per suas causas? Dico quòd id cognoscere poterimus. si primum sciamus quid sit id, quod ex toto est secundum naturam, & id, quod ex toto est præter naturam: quia hæc postea sudori applicantes, si uidebimus sudorem aliqua ex parte conuenire cum re pręter naturam, aliqua cum re secundum naturam, facilè colligemus Sudorem esse mediæ naturæ. Et quidem ex sententia Galeni ultimo illo de differentijs symptomatum colligere possumus illud esse undequaque secundum naturam quod fit citra uiolentiam, opportuno tempore, seu tempestiuè, & quod fit etiam cum utilitate; Et quia contrariorum eadem est disciplina, facilè etiam colligere possumus, illud esse præter naturam, quod fit cum uiolentia causæ morbificæ, quod fit in opportuno tempore seu intēpestiuè, atque cum noxa, & detrimento corporis. His positis uideamus: An sudor se habeat ex parte rerum secundum naturam, an ex parte rerum præter naturam; Et in primis sudor fit à causa uiolenta. ut dicit Gal. in hoc commento, & primo de tuend. 12. præterea

Ver dici pōt calidū & humidū, & frigidū & siccū, sed magis propriè temperatū.

Ver bifariam.

Vbi excessus ibi constitutio nō ita salubris.

Vita I calido, & humido.

In primis qualitatib. uit(a), & natiuus calor.

8\. A o quilibet sudor præter naturam.

Portio serosa per quas partes euacuetur.

Trāspiratio, ud perspiratio. Sudor.

Sudor secundum naturam ex Gal.

Sol. difficultatis.

Sudor quid.

Sudor nō ita secundum naturam, ut non præter naturam, & è contra.

Sudor mediæ naturæ.

Quid esse(t) secundum naturam, & quid præter naturam.

Sudoris ca(usa). & progressus.

Præterea sudor fieri potest tempestiuè, & potest etiam fieri intempestiuè. Si fiat apparentibus signis concoctionis dicetur sudor fieri tempestiuè, si autem fiat non apparentibus signis concoctionis dicetur fieri intempestiuè. Quare conditio hæc modo adest, modo abest. Potest insuper sudor fieri cum vtilitate, & potest fieri cum detrimento; nam si fiat sudor ex nimia malignitate morbi, vel causæ morbificæ, tanti aliquando potest esse detrimenti, vt ad sudorem mors consequatur. interdum sudor solet esse causa vtilitatis, vt eo vltimo de differentias symptomatum explicauit Galenus, vbi dicit sudorem interdum fieri tempestiuè, & cum salute animalis. His ita constitutis facilè apparet, quòd sudor non est ex toto genere præter naturam necessariò: quia potest bene aliquis sudor esse ex toto præter naturam, vt qui fiat intempestiuè, à causa violenta, & cum noxa animalis; sed sudor consideratus in genere non est semper ex toto genere præter naturam: quia quãuis omnis sudor procedat à violenta causa, tamẽ aliquis sudor potest fieri tempestiuè, & cum utilitate animalis; cum itaque sudor aliqua ex parte assimiletur rebus præter naturam: quia fit à causa uiolenta; aliqua ex parte rebus, quæ fiunt secundum naturam: & quia potest fieri cum iuuamento, & quia fit tempestiuè, Ideò sudor nec est ex toto genere præter naturam, nec ex toto genere secundum naturã; sed mediã habere naturã sudorẽ opus est, vt asseramus. Et ob id Gal. in hoc comm. dicit sudorem esse præter naturam cum Diocle: quia in hoc commento faciebat sermonẽ de calore innato, qui est substantia aerea, & aquea; & de eius operationibus, & dicit quòd à calore innato fit euacuatio insensibilis, si ualidus fuerit; quòd si fiat euacuatio sensibilis scilicet per sudorem, tunc hæc (dicit) non fit à calido innato ualido, sed à causa uiolenta; Et ideo dicit sudorem esse præter naturam. quia considerauit, quòd fit à causa violenta, prout distinguitur à calore natiuo. At ex altera parte Galenus cap. illo vltimo de differentijs symptomatum, dicit duram fuisse sententiam Dioclis, quòd. s. sudor fit ex toto genere præter naturã; nam si esset ex toto genere præter naturam, tũc non posset fieri sudor tempestiuè, & cum utilitate. Modo nos uidemus sudorem aliquando fieri tempestiuè, aliquando fieri cum utilitate: ergo dura est eius sententia, & est etiam præter sensum, & euidentiam: quia nos sensu conspicimus sudorem interdum esse utilem, & opportunum, ac tempestiuum. Quare concludendum est, quòd sudor neque ex toto genere præter naturam, nec ex toto genere secundum naturam sit; sed medio modo se habet, & secundum quid est secundum naturam, secundum quid præter naturam &c.

Sudor nõ ex toto genere præter naturã necessariò q̃uis à uiolenta causa.

LECTIO LVII.

APHORISMVS DECIMVS SEXTVS.

Victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè verò pueris, & ijs, qui tali victu vti consueuerunt.

V*ictus humidus febricitantibus omnibus, &c.* Quamuis hic Aphor. satis breuis videatur, cõtinet tamẽ plurima, atq; plurima artis medicæ præcepta; vnde Gal. summũ hoc artificiũ intelligens dicit Hipp. paucissimis uerbis multa proponere, quæ ad artem medicam conducunt; Et propterea nostrum est hunc Aphorismum summa cũ diligentia interpretari. Primum itaq; pro intelligẽtia in memoriam est reuocãdum, ꝙ cum Hipp. in hac prima particula sermonẽ habere uoluerit de rõne victus, in primisq; egerit de diæta in ratione medicamenti tantum, ꝙ erat victus ipse tenuissimus in extremo; cumq; egisset de uictu medicinali, qui habet rõnem cibi, & ẽt medicamenti, sed priuatiui, i. per accidens vacuantis corpus, ac minuentis vires; & ob id egerit de victu tùm tenui, tùm tenuissimo: non tamen in extremo; Ac deinde cum in præcedenti Aphor. locutus fuisset de victu in quantum cibus tantum est, ut inde appareret, quo eadem indicantia à se ipsis coindicantibus differrẽt, egeritq; de victu, vt refertur ad substantiam, & quantitatem caloris: nihil aliud modo supererat, nisi ut de cibo medicinali, in quantum medicamentum est non priuatiuum; sed positiuũ, i. quatenus habet uim agendi in corpus humanum loqueretur. vnde cũ talis impressio fiat merito qualitatis cibi, ideo agere de cibo medicinali, nihil aliud est, quàm agere de qualitate cibi. Et ad hoc respiciẽs Gal. dicit, ꝙ postquam de quantitate cibi locutus est Hippocrates, nunc vult de qualitate eiusdem agere; sed dicet quis si Hippocratis est institutum de Qualitate cibi agere, qua nam arte id facit? Dico, ꝙ eandẽ intendit seruare artem Hipp. quam seruauit cum loqueretur de Quantitate cibi. i. in virtute suorum indicantium, & coindicantium; & proinde ẽt contraindicantium. Et ideo in hoc Aphorismo vult agere de victu medicinali in ratione morborum indicantium vt E. C. febris: & rerum naturalium coindicantium, vt verbi causa ætatis, & consuetudinis. Ad quam veritatem respiciens Philotheus in comm. dicit postquàm egit Hippoc. de victu sanorum in præcedenti Aphor. nunc in præsenti Aphor. agere vult de uictu ægrotantium. Per quę nihil aliud inferre, & dicere Philothæus voluit, nisi quòd in superiori Aphor. locutus est Hippocrates de cibo, quatenus indicatur à rebus secundum naturam; quia considerauit cibum in quantum cibus est, & alimentum. In præsenti autem Aphor. institutum eius est agere de victu ęgrotum. i. de cibo, quatenus indicatur à reb. præter naturam, & coindicatur à reb. secundum naturã, vt est victus humidus: Qui victus humidus in quantũ humidus non indicatur à reb. secundum naturã; sed à reb. pręter naturam. i. morbis, coindicatur aũt à reb. secũdum naturam. Aduertendum est aũt, ꝙ cum agat Hipp. de Qualitate cibi, cũ qualitas sit duplex prima, & secunda: agere potest de cibo medicinali, uel rõne primarũ qualitatũ, uel rõne secundarũ. Agit quidem cibus (ob iuuenes) ꝑ primas qualitates, uel calefaciendo; uel frigefaciendo, uel siccando, vel humectando: per secũdas aũt uel attenuando, uel crassefaciendo. Cũ itaq; cib. medicinalis duplex sit, de quo hic Hipp. loquitur? sine dubio cũ proponat victum humidum, sermo eius est penès primas qualitates. Sed cur nihil dicit penès secundas? Ratio hæc esse potest, tũ quia secũdæ qualitates à primis depẽdent, & ex cognitione cibi agẽtis per primas qualitates, hẽbimus cognitionẽ cibi agẽtis per sc̃das: Quia sicut à reb. pręter naturã indicatur cib. humidus, sic ab eisdem reb. pręter naturam indicatur cib. attenuans, vel crassefaciens. Præterea potius proponere uoluit cibũ medicinalẽ per primas qualitates, q̃m in hac prima particula scopus ipsi⁹ Hip. erat de arte curatiua sermonẽ hẽre: In arte sũt curatiua, (vt sæpissimè dicit in lib. meth. Gal. ꝑcipuè ĩ 14.) Indicationes principaliter à morbo desumũtur; vñ vbi fit sermo cibi rõne primarũ qualitatũ, hic indicat' à morbo, frigidus à morbo calido, calidus cib. à frigido morbo. Cib. aũt medicinalis per secũdas qua-

Aphor. cõnexus cu superioribus.

Dub. Sol.

Institutũ Hipp.

Not.

Cibũ agere ꝑ duplices qualitates.

De quo cibo loquatur Hipp. [illegible]

Cib. per primas qualitates agẽs à quo & à quo agens per secũdas indicetur.

qualitates agens indicatur à re præter naturã: nõ tñ à morbo; sed à causa morbi; nã materia crassa est attenuanda, tenuis crassefacienda; Et ideò Hipp. potius voluit proponere cibũ medicinalem penès primas qualitates, quã penès secundas, licèt per primas qualitates etiam habeamus secundas; vnde rectè dicit Gal. ꝙ eiusmodi Aphor. multa complectitur, quæ ad artem pertinent. Quare institutum Hipp. est agere de cibo medicinali, vt indicatur à morbo, & coindicatur à re secundum naturam: Quantum aũt ad diuisionem: Aphorismus hic est sententia sine ratione prolata, & potius primi ordinis, cum veritatẽ habeat duorum axiomatum: ratione quorum alterum est contraria contrarijs curantur: Reliquum similia similibus conseruantur. Diuidi tamen potest in duas partes, quatenus in prima ponit victum medicinalem in virtute suorum indicantium, in secunda quatenus idem victus proponitur in virtute suorũ coindicantium ibi. *Maximè verò pueris &c.* Ad quã diuisionem aliqua ex parte respexit Gal. in comm. quando dicit Hippocratem in hoc loco sermonem hẽre de victu febricitãtium, & sanorum. Quæ verba videntes plerią; imaginati sunt Hippocratem hic sermonem habere de victu sanorum, & ægrotantium; ita vt sermo Hipp. non tantum sit in parte curatiua; sed in parte curatiua febrium, & præterea sermonem Hipp. esse de victu sanorum, & per consequens de parte tuendæ sanitatis. Quæ omnia falsissima sunt; Nam Hipp. institutum est sermonem habere de victu medicinali in virtute suorum indicantium, & coindicantium; Et quia res indicantes sunt morbi; Ideo ponit febres loco exempli: quia verò res coindicantes sunt res secundum naturam, ob id sumit Exemplum ab ætate puerili, & à consuetudine. Quòd autem hæc expositio vera sit, patet ex Gal. in comm. quia dicit primo sermonem esse ex parte sanorum, & exponit se, vt inde habeamus indicationes, vt inde s. habeamus, quomodo febris, & morbus habent indicationes contrarias: Res autem secundũ naturam habent indicationes similes; quia in morbis locum habet remotio, quæ fit contrarijs. In rebus secundum naturam locum habet conseruatio, quæ fit similibus. Et proinde dicatis institutum esse Hipp. in prima parte proponere victum medicinalẽ, prout indicatur à re præter naturam, sumpto exemplo à febre: in secunda parte de eodem uictu, prout coindicatur à reb. secundum naturã sumpto exemplo ab ætate, & consuetudine. Et sensus Aphorismi talis est: quòd victus humidus omnibus febricitantibus conuenit, & maximè pueris non simpliciter, sed pueris febricitantibus, atque etiam illis febricitantibus, qui tali victu uti consueuere; Atque hic Aphor. veritatẽ habet, ut dicit Galen. 8. meth. vltim. in uirtute duorum axiomatum: contraria contrarijs curãtur, & similia similibus conseruantur. Per primum. n. verum est humidum victum conuenire febrientib. per secũdum verum est, ꝙ victus humidus pueris febricitantibus, qui natura humidi sunt, conuenit. Sed ad verborum nunc explanationem accedamus. Dicit Hipp. *Victus humidus*. Et nemini dubium est, quòd per victum humidum intelligit cibum medicinalem operãtẽ non per secundas, sed ꝑ primas qualitates; qui potest esse calefaciens, refrigerans, humectans, & siccans, & ex his complicatus. At Hippocrates intelligit victum humidum in præsentia; sed non quemcunque uictum humidum; nam potest uictus humidus bifariam considerari; altero modo quatenus habet uim humectandi partes arefactas: reliquo uero modo quatenus habet uim humectandi ipsas inflammationes; habet autem hanc uim, quando inflammationes sunt siccæ, hoc est quando nulla fit expurgatio in inflammationibus; sed potius detinetur materia, uel quia crassa sit, uel quia materia detinetur aliqua densiori tunica, ut ex Galeno colligitur primo de ratione uict. 22. vbi dicit magis posse humectare vinum, & mulsam quàm ptissanam. Sed qua ratione magis vinum, & mulsa, quàm ptissana humectare potest? Dico ꝙ hanc uim habet vinũ, & cum uino mulsa: quia tùm vinum, cùm Mulsa maiorem habẽt potestatem attenuandi materiam causantem inflammationem, ac insuper maiorem uim reddendi poros cutis latiores, quàm habeat ptissana; Et ideo cum ptissana non ita possit attenuare materiam, nec cutim rarefacere: ideò nõ habet eam vim humectandi, i. reddendi eam inflammationem humorum aptam, ut ex ea fiat expurgatio. Sed hoc modo victus humectans non intelligitur in præsentia; sed intelligitur victus humectans partes arefactas. Hic autem cibus, qui habet uim humectandi, debet etiam habere aliquam uim nutriendi: quia aliter non esset cibus, sed elementum, ut aqua, & præcipuè in relatione ad corpus humanum. Qui tandem victus humectans potest considerari cum Galenus primo de simplic. medic. facult. primo, prout talis cibus, vel est tantum actu humidus, vel tantum potestate, uel actu simul & potestate. Vict⁹ humidus actu tantum est, ut ius, in quo sit decoctum cinnamomum, quòd potius acquisierit facultatem exsiccandi, quàm humectandi, dicitur actu humidus; non autem potentia. Humidus potestate tantum, ut folia lactucæ. Actu & potestate, ut ptissana colata, ius pulli & c. Hippocrates autem loquitur de victu humido, tùm potestate tantum, tùm de eo, qui est humidus actu, & potestate simul; Et ideo dicit. *Victus humidus febricitantibus, &c.* Sed quomodo victus humidus conuenit febrientibus? Declarat hoc Galenus in commento, quando inquit, quòd victus humidus conuenit omnibus febricitantibus per axioma illud: contraria contrarijs curantur; Ideò cum febris sit præter naturam indicat sui ablationem: ablatio autem fit per cõtraria; & ob id cum febris sit passio calida, & sicca, conuenit ei victus cõtrarius, idest refrigerans, & humectans. Sed aduertatis, quòd Galenus dicit esse passionem calidam, & siccã: & quia quis dubitare posset, declarat quomodo hoc sit, & dicit quòd ideò hoc est: quia febris est conuersio natiui caloris in igneum: Voluit hoc dicere, ut animaduerteretis differentiam esse inter hæc duo, & esse eos quàm maximo in errore, qui hæc esse synonima asserant; voluit autem Galenus dicere, quòd cum dicimus: Febris est intemperies calida, & sicca: hæc sit febris definitio formalis. Cum verò dicimus, Febris est conuersio natiui caloris, &c. est definitio tradita per causam efficientem. Dicimus autem quòd febris est intemperies calida, & sicca: quia conuertitur calor naturalis in igneum; nam si debet fieri febris, necessarium est ut mutetur temperatura caloris implantati in partibus; hoc autem fieri non potest, nisi mutetur id, quod conseruat calorem implantatum in partibus: hoc autem nihil aliud est, nisi calor influens à corde ad reliquas partes corporis: sic & hic calor igneus redditus iunctus postea calori implãtato illum febrilem, ac discrasiatũ reddit. Sed difficultas est, cũ febris sit passio calida, & sicca, & contraria contrarijs curentur: igitur ei non modo humidus cõuenit victus, sed frigidus, & magis ẽi frigidus: quia si in febre considerauerimus has duas qualitates caliditatẽ, s. & siccitatem, principalẽ sibi locum in febre uendicabit caliditas, secũdariũ siccitas; quia caliditas est de essentia febris, ac eius essentiã cõplet: siccitas non est de essentia, sed cõsequitur essentiã. Præterea si in febre uteremur tñ humectante uictu, & non ẽt refrigerante, tunc hic cib. potius nocebit, quã iuuabit ægrotãtẽ; nã

fuit

Marginalia (left): * Aphor. hũc multa cõplectitur ad artem pertinentia. — Diuisio. — Error nõ nullorũ circa Hippocr. institutũ. — Res pter naturã, & res secundum naturam quas habeant indicationes. — Sensus Aphor. — Quid p victũ humidum. — Victus humidus dupliciter.

Marginalia (right): Vinũ, & mulsam magis posse humectare, quàm ptissanã. — Victus humidus tripliciter. — De quo victu humido loquatur Hipp. — Victus humidus quõ conueniat febricitantibus. — Febris definitio formalis & causalis, quæ. — Vt fiat febris, qd fieri oporteat. — Dub. Febri an magis cõueniat humid⁹, vel frigidus uictus. — Caliditatẽ febris essentiã cõstituere, siccitatem eam cõsequi.

fuit sententia Gal. 1. de facul. sim. primo, quod quoties alimentum aliquod facilè alterabile offeratur ventriculo calidiori, & febriculoso, cibus ille corrumpetur, & non vertetur in substantiam nutriti; & ideo opus est, vt quoties in febribus offertur alimentum adhoc, vt prohibeatur inflammatio corporis, vt tale alimentum habeat vim moderandi calorem febrilem; Et propterea febrientibus conuenit cibus non modo humidus, sed frigidus, vt eius beneficio contemperetur acrimonia caloris; vt calor postea ita contemperatus, atque remissus nõ habeat eam vim acrem mordendi, atque errodendi. Si ergo res ita se habet, cur Hippocrates hic proposuit tãtum victum humidum conuenire febricitantibus: non autẽ meminit de frigido? Pro solutione nõ expectetis, vt quæ alij dicunt, proponam; quoniã hoc nimis in lõgum abiret. Præterea nolo aliorum solutiones proponere: quoniam vos videbitis nunc, quòd duobus propositis tantum verbis habebitur solutio: quoniam quæstio hæc nullius ferè est momenti, & nisi ab omnibus quidem proposita fuisset, eam non proponerem, & ideò Galenus diligentissimus, ac optimus interpres non proponit eam: quia non erat proponẽda, cum extra propositum sit; Dico igitur quòd Hippocrates proposuit victum humidum in febrientibus: non autem frigidum, ne in falsitatem laberetur: quia si proposuisset victum frigidum, tunc ipse non posset à falsitate excusari, quoniam licet febris sit passio calida, & sicca, cuius ratione ei conuenit victus frigidus, & humidus; tamen hic proponit victum medicinalem in virtute indicantium, atque coindicantium; Et ideò sic est intelligendus Hippocrates, victus humidus conuenit omnibus febricitantibus, maximè verò subdit pueris febricitãtibus: verum ne esset hoc, quòd victus frigidus conueniat pueris febricitantibus, quòd victus frigidus coindicetur à pueris? hoc est falsissimum; nam si similia similibus conseruari debent, verum est hoc, quòd victus humidus conuenit pueris febrientibus: quia pueri sunt humidi, non autem sunt frigidi; Et ideò non coindicant victum frigidum; Et probat Gal. 8. meth. vic. dicebat quòd in pueris cõuenit victus humidus; ratione autem duarum qualitatum non conuenit victus frigidus; sed temperatus: Si ergo victus temperatus conuenit pueris: ergo non potuisset sine falsitate dicere Hippocrates victus frigidus conuenit pueris febricitantibus; Et ideò, meo quidem, opinio, victum proposuit solum humidum, non autem frigidum, &c.

Victũ frigidũ cur non proponat Hipp.

Pueri nõ coindicãt victũ frigidũ.

LECTIO LVIII.

Victus humidus febricitantibus. Cur Hipp. dixerit victũ humidum conuenire febricitãtib. nõ autem proposuerit frigidum, iam maiori quidem ex parte declaratum est: quinimò ex dictis constare debet, quàm vana sit omnium dubitatio cur non proposuit Hippocrates victum frigidum, patet non proposuisse, ne eius sententia esset falsa; Quoniã si dixisset victus frigidus, & humidus febricitantibus &c. Non potuisset excusari à falsitate; nam cum postea addat. *Et maximè pueris*. Sensus fuisset talis, quod victus frigidus, & humidus maximè conuenit pueris febricitãtibus quod falsum est; nam si similibus conseruãtur similia, pueris quidem ratione humiditatis conuenit victus humidus; non autem frigidus, quoniam frigidi non sunt, sed temperati potius in actiuis qualitatib. ex 8. meth. vltimo; vnde pueris febricitãtib. non conuenit victus frigidus, sed potius tẽperatus; Et ex hoc colligatis quàm necessariũ sit cognoscere artificium Hipp. nam eo cognito apparet dubitationẽ propositam vanã fuisse; immò apparet quòd non potuit aliud dicere Hippoc. quàm id, quod dixit. Etenim cum eius institutũ sit agere de cibo medicinali, debuit de eo agere dogmaticè, idest in virtute indicantium, & coindicantium, in virtute quam indicantium, idest rerum præter naturam, & non bonũ; Et ideo loco exempli accipit febrem, nõ quia eius institutum sit agere de febrili victu: Veruntamen agere quidẽ debuit de eodem victu medicinali in virtute coindicãtium, idest rerum secundum naturam; & ideo loco exempli accipit ætatem puerilem, & consuetudinem, non quòd eius institutum sit agere de victu istorum. Subiungit Hippocr. *Omnibus febricitantibus*: Quo in loco duo sunt declaranda. Primũ quid intelligat Hippoc. per febrẽ. Reliquũ qua arte, & quo capiatur indicatio administrãdi cibũ medicinalẽ sumpta indicatione à febre. Quantũ ad primũ: per febrem intelligere debemus simplicẽ hãc affectionẽ: Dico affectionẽ simplicem, vt secludamus febrẽ à quacunque alia re præter naturam; Nã cũ febre potest esse aliquod coniunctũ, quod indicet victum medicinalem contrarium cibo medicinali, qui indicatur à febre; põt et febris cum aliquo alio affectu iungi, qui non indicet cibum medicinalem cõtrarium, sed bene diuersum; v. g. cũ ratione febris indicetur victus humidus, põt cum febre iungi morbus alius, vel res alia præter naturã, quæ indicet victum contrarium, i. siccum, põt etiam iungi alius affectus, qui non contrarium indicet victum; sed dissimilem, vt E. g. calefacientẽ: Et propterea ut multę tollantur difficultates. Videndum est, quot modis febris possit coniungi cum alijs rebus præter naturã: & eo, maximè, quia hoc multum facit ad intelligentiã præsentis Aphorismi ad praxim etiã, tum & tertio, quia non est ita propositũ ab omnibus, Dicimus ergo quod febris potest coniungi cũ alijs rebus præter naturam multifariam; Nam potest coniungi febris cum alio morbo, & erit coniunctio morbi cum morbo; potest et iungi morbus cum causa: & tertio potest iungi morbus cũ symptomate; Præterea potest fieri coniunctio causæ cũ causa cum symptomate, atque vltimo potest fieri complicatio symptomatis cũ symptomate. Declaro hæc omnia; & quantum ad coniunctionem morbi cum morbo: febris potest iungi cum alio morbo, vel contrario, vel dissimili cum contrario, vt proponitur à Gal. in comm. vt si iungatur febris cum hydrope, nã ratione febris conuenit victus frigidus, & humidus, Ratione verò aquæ inter cutem, (cum hæc affectio in frigido, & humido consistat,) conuenit victus contrarius, i. calidus, & siccus; cum morbo dissimili, vt si febris iungatur cum obstructione; nam ratione febris conuenit victus agens ratione primarum qualitatum medicinalis cõtrarius, i. frigidus, & humidus; Ratione verò obstructionũ non conuenit victus medicinalis contrarius, agens per primas qualitates oppositus febri, sed agens per secundas qualitates, & ideo dissimilis, & conuenit victus crassitiem tollens, exhibens, atque attenuans; vnde si cum febris iungatur cum hydrope nos non vtamur victu humido: non propterea ruit sententia Hippocratis; Nam ille ipse loquitur de febre sincera, non complicata cum alio morbo. Potest iungi postea morbus cum causa, vt si fuerit febris pendens à materia pituitosa, vel valdè putrescente, vt in febre pestilenti; nam cum sumpta indicatione à febre conuenit victus frigidus, & humidus, sed sumpta indicatione à materia pituitosa, quæ frigida, & humida est, conuenit victus calefaciens, & exsiccans; Et sumpta etiam indicatione à materia nimis putri, conuenit victus exsiccans etiam, ergo à materia sumitur indicatio contraria indicationi, quæ desumitur à morbo, vt à febre ipsa. Coniungitur verò morbus cum symptomate, velut (vt dicit Galenus in commento,) si fuerit

Duo declarãda.

1. Quid per febrem Hipp.

Febris quo quot alijs affectib. coniungi, & tunc quæ indicatio dix. tan. [illegible]

rit inflammatio lateris cum sputo sanguinis (per spu tum autem sanguinis, non intelligatis sputum; illud sanguinis, quod interdum fieri solet in pleuritide, quando scilicet materia causans inflammationem ipsam per tussim expurgatur; sed intelligatis sputum cruentum, quod fit per disruptionem vasis alicuius.) Ratione inflammationis oritur indicatio dietandi cum cibo aliqua ex parte laxante partem inflammatam, vt facilius fiat expurgatio materiæ. Contra verò ratione sputi sanguinis indicatur cibus constipans, & crassefaciens, ne cibo relaxante vas ruptum magis aperiatur, atque relaxetur. Pariter si fuerit febris cũ lienteria: Rõne febris cõuenit victus frigidus, & humidus: Rõne lienteriæ cibus dissimilis conuenit, scilicet crassefaciens, corroborans, atq; etiam aliqua ex parte adstringens. Quòd si iungatur cã cũ cã, i. cũ fuerit febris aliqua notha dependẽs à materia tùm pituitosa, tùm biliosa; tunc ratione materiæ pituitosæ indicatur victus calfaciens siccans, atque extenuans: contra verò ratione materiæ biliosæ indicatur cibus medicinalis refrigerans, atque humectans, non autem extenuans. Quòd si iungatur cau sa cum symptomate, illud esse potest: Vt si febris dependeat à materia pituitosa, & coniuncta sit cum lienteria; ratione materiæ pituitosæ indicatur victus extenuãs; ratione fluxus indicatur victus crassefaciens, qui sunt contrarij cibi. Postremò potest coniungi symptoma cum symptomate, vt si eodem tempore fuerit sputum sanguinis cruentum cum stipticitate insigni alui; Nã rõne sputi cruenti cõuenit victus crassefaciens, atque constipans: Ratione autem stipticitatis oppositum indicatur, nempè laxans, & aperiens: ergo varij, & varij cibi indicantur sumpta indicatione à varijs, & varijs rebus præter naturã. Sed quis dicet si febris est iuncta cum aliquo contraindicante, quid agendum est? vt colligitur ex Galeno in hoc commento, & ex octauo meth. 9. Illud est seruandum, quòd quoties est morbus simplex, debeat simplex fieri curatio: Vbi morbus est compositus, atque permistus, composita debet adhiberi curatio: eo tamen seruato; vt illi, quod magis vrget, occurremus magis, reliquo tamen non spreto; vt si febris fuerit cum hydrope, ratione febris conuenit victus refrigerans, atque humectans: ratione hydropis calfaciẽs, atq; exiccãs: si febris magis vrgeat opus est refrigerante, & humectante victu victu, vt ptisana hordeacea; vt autẽ ex toto non negligatur hydrops, aliquid est admiscendum ratione hydropis, vt aliquid petroselini, fœniculi, &c. in modica tñ quantitate. Quòd si magis vrgeat hydrops opposito procedendum est modo, vt. s. magis hydropi prospiciamus febre non neglecta, vt (si de medicamentis sermo sit,) Si voluerimus vti syrupo de betonica, uel de scçade; ratione febris debemus adiungere etiam aliquid syrupi de cichorio: Pari etiam ratione cibaria sunt condienda, enim maxima quantitate fœniculi, petroselini, piperis, cinnamomi, &c. At pro febre etiam addemus aliquid cichorij, boraginis, &c. Quod cum ita sit non est modo difficile videre, φ (cum hic sit sermo de uictu medicinali in uirtute indicantiũ) accipitur febris pro exẽplo, prout est simplex affectio, non ut coniuncta ad aliquã rem præter naturã; sed quo sumitur indicatio cibandi à febre? Respondet Gal. r. de ratione uictus 44. φ uictus potest dupliciter considerari, uel ut est alimentum tm: uel inquantum est alimentũ, & medicamentũ simul. Si consideretur ut alimentum tantum, ut sic à solis uirib. indicatur, & à nullo alio indicari potest: loquẽdo de immediata, & principali indicatione; Si autem consideretur, ut est medicamentũ, ut sic indicari põt à rebus præter naturã; quatenus hẽt uim remittendi, uel corrigendi eas; Vnde si quis fuerit cibus, qui rationem hẽat tũ medicamenti, cùm cibi; Quatenus alit, & est cibus à re secundum naturam indicatur; vt uerò est medicamentum à re præter naturam, ut de ptissana loco citato dicitur, quæ naturam alimenti subit, ut nutrit: rõne medicamẽti, ut humectat, detergit, atq; aliqua ex parte attenuat. Erideo cũ in præsentia sit sermo de cibo medicinali, quatenus agere põt per primas qualitates, hinc est, φ suum indicans nihil aliud eẽ põt, q̃ res præter naturã. Sed si vlterius pergatis videbitis mirum Hippoc. artificium. Res præter naturam uel est morbus, uel causa, uel symptoma; Cur igitur Hipp. loquens de re præter naturam tm̃ morbũ proposuit? Qm̃ quidem Hippoc. in hoc primo tm̃ respexit ad artẽ curatiuam: Et ppea, quicquid proponit, proponit in uirtute indicãtiũ, quę curatiua sunt: Curatiuę aũt indicationes nõ sumuntur à cã, quia ab ea potius sumũtur indicationes pseruatiuę: nõ à symptomatib. quia 13. meth. t. à symptomatib. nõ capiũtur indicationes, nisi quatenus subeunt vim causæ. Et ob id in hac parte curationis debuit proponere exẽplũ de morbo, q a b illo sumitur indicatio curatiua; sed cũ de morbo proponat indicationes: cur de febre magis, q̃ de alio morbo proposuit? Sciendũ, φ exẽpla proponuntur de reb. magis manifestis, ac euidentib. ac etiã maioribus: vnde cum febris sit morbus vniuersalis, magnus, ac valde euidens, ab eo potius, q̃ ab alio morbo uoluit exemplum sumere; sed fuit etiã motus Hippocrates ob aliquod maius fundamentum: quia hic est sermo de cibo medicinali; Et proptereà uolens exemplum à morbo, debuit potissimum proponere illum morbum, in quo de necessitate non potest bona fieri cibi cõcoctio; vnde si talis morbus est febris maximo cũ artificio proponit febrem. Modo dicebat Gal. 2. de facult. natural. 8. cap. φ concoctio ciborum in omnib. morbis nõ deprauatur, sed in febrib. vnde dicit, φ si quis cadat ex alio, atque contingat huic inflammatio circa inguina, antequam febricitet: hic sanè bene se habebit circa uentriculum; Sed si huic subsequatur febris, illico (dicit Gal.) non potest fieri bona concoctio cibi; Et cã potest esse in promptu, quia concoctio fit à naturali calore; in febrib. aut em hic calor fit intemperatus, & igneus; Si ergo igneus redditur cũ sit principale instrumentum cõctionis naturalium, non poterit fieri bona concoctio; Et ob id Hippocrates habens sermonem de cibo medicinali potissimum proponere uoluit de eo morbo exemplum, in quo deprauatur concoctio, &c.

Morbo simplici simplex curatio, cõposito cõposita adhibenda, & q̃ seruanda regula in compositis.

1. Quo à febre sumatur cibãdi indicatio.

Vict⁹ dupliciter.

Cur Hippoc. morbum tantum proponat rõ symptomatis, non causam, & cur febrem.

Curatiuę Indicationes à morbo tãtũ.

Exempla de rebus magis manifestis, & maioribus.

Cõctionẽ ciborum in omnibus morbis non deprauari, sed in febribus.

LECTIO LIX.

Dicit Hippo. in 2. parte sextidecimi Aphorismi. *Maximè verò pueris*; vt. n. in 1. parte Hippoc. inquiens, *victus humidus conuenit febricitantib. omnib. &c.* Locutus est de cibo medicinali, in uirtute indicantiũ; ita in hac 2. parte loquitur de eo in uirtute coindicantiũ, proponitq; ętatẽ, & cõsuetudinẽ: ætatẽ cũ dicit, *Et maximè pueris*; Cõsiderauit. n. Hipp. vt optimè interpretatus est Gal. φ ut contraria cõtrarijs curãtur, sic similia similib. cõseruantur; vñ sicut i pueris viget calor natiuus, i. substãtia illa aerea, & humida, sic requiritur uictus similis, i. humidus, ut Gal. 1. de tuend. 7. ubi probat humida cibaria in pueris. Sed cur dicit (maximè) Qm̃ quidem cõsiderauit Hippocr. φ cum est aliquis morbus, qui requirit alimentum humidum, si accidat postea, ut morbus ille, siue febris, siue alius quispiam sit, sindetur in aliquo corpore, quod ratione uel ætatis, uel alicuius alterius adhuc requirat uictum humidum, tunc maximè est instituendus uictus humidus: quia ab uno indicatur, & ab altero coindicatur, &c. sunt indicantia, & coindicantia in unum concurrentia; vnde

Cur (maximè) dicat Hippocrat.

vnde maximè conuenit ille victus; & ideo rectè dicit. *Victus humidus conuenit omnibus febricitātib. maximè pueris.* Quia indicatur victus humidus à febre, & coindicatur etiam ab ætate puerili; *Et alijs qui tali victu uti consueuere.* Proponit hic Hipp. alterum coindicans, quod est consuetudo, quod quidē est maximi momenti; vnde dicebat Gal. 2. de ratione victi 33. q. vbi fuerint cibaria inutilia, sed consueta tamē, melius perferuntur ab aliquo corpore, quàm si fuerint vtilia, sed insueta: quia consuetudo multum facit. Habet autem hæc cōsuetudo ex 8. meth. vltimo, vt similia requirat. Et ob id rectè dicit Hippocr. victus humidus conuenit omnibus febriētibus, maximè pueris febrientibus, & his etiam febrientibus, qui tali victu uti consueuere; vnde si febris contingat in assueto vti victu humido: ratione febris conuenit victus humidus; ratione consuetudinis humidus, ergo maximè conuenit victus humidus; Et hinc patet, quomodo Hipp. proposuerit res præter naturam indicantes, res autem secundum naturam coindicātes. sed dicet quispiam Hipp. pro coindicantib. proposuit consuetudinem, & ætatem, reperiuntur ne aliæ? satisfacit huic obiectioni Gal. in comm. quòd multa alia reperiuntur coindicantia, vt temperatura, naturalis habitus corporis, proprietas occulta, aer ambiens, constitutio, regio, Anni tempus. Proponit autem (inquit) Hipp. hæc duo coindicantia, & per hæc alia et uoluit intelligere. Fuit enim mos (inquit Gal.) Hippocratis vno, vel duobus propositis: ex his, quæ pari passu procedunt reliqua posse subintelligere: vnde per ętatem, & consuetudinem intelligit temperaturam, proprietatem, & aerem ambientē. Etenim hæc (vt facilè intelligere licet) concurrunt eodem modo, ut ætas, & consuetudo, concurrunt, ut coindicantia, ad differentiam morbi, & rerum præter naturam, quæ concurrunt, vt indicantia, non vt coindicantia. Sed dicet quis si concurrunt hæc, vt coindicantia, est ne in his aliqua dissimilitudo? Respondet hic Gal. præcipuè verò 8. meth. vlt. quòd quantum necessarium est pro intellectione huius Aphorismi, & commenti, hæc concurrere possunt, prout modo similia requirunt, modo dissimilia. Similia requirunt quoties potius probanda sunt, quàm improbanda: dissimilia quoties potius sunt improbanda, quā probanda: Declaro hæc omnia discurrēdo per ætatem, consuetudinem, proprietatem indiuidualem, temperaturam, & ambiētem aerem: quæ quidem sunt valdè digna scitu, præcipuè verò in praxi; & pro solutione illius quæstionis. An similia semper similib. cōseruentur. Sciendum itaque hæc omnia bifariā posse considerari: altero modo absolutè non referendo ea ad morbum: Reliquo vero modo in respectu ad morbum, & ad febrem. si considerentur hæc nō relatiuè, sed absolutè, vel excedunt, vel non excedunt. Si non excedunt probantur; & ideo similia requirunt; Si autem fuerit excessus in eis cum Galeno nō probantur; & ideo dissimilia requirunt: beneficio quorum dissimilium in tempore sanitatis corriguntur, atque auferuntur; In tempore autem ægritudinis remittūtur. Declaro, & primum quò ad ętatem: si consideremus nos ætatem puerilem, in ea est humiditas, quæ tamen non arguit excessum, sed est humiditas temperata; & ob id hæc humiditas requirit similia, idest victum humefacientem; & ob id in pueris, (vt supra dictum est) Galenus laudat victū humidum. At si fuerit ætas senilis, quæ consistit in siccitate (non loquor de excrementitia, sed de natiua siccitate: quia naturaliter redditi sunt sicci ipsi senes,) cum siccitas hæc moderata non sit, sed excedens, ideo est improbanda; & ob id non requirit similia, sed potius dissimilia, & contraria; vnde in senib. non exhibemus cibos exsiccantes, sed contrarios potius, vt 5. de tuend. dicit Gal. vbi de senibus loquens, in eis non probat victum siccantem, sed humectantē potius. Quantum verò ad consuetudinem attinet certè consuetudo multum potest; nam si praua est, non ex toto immutanda, sed aliqualiter corrigenda; ubi autem in consuetudine non fuerit excessus, similia adhibenda sunt. Quantum ad temperaturam; si fuerit quis temperatus, vel non multus fuerit in eo excessus, requirit similia: Si autem in eo fuerit excessus, nequaquam similia, sed contraria requirit, Ideo 8. meth. vlt. docebat & optimè Gal. q cum quis v.g. fuerit calidioris, & sicci̧oris temperamtæ, hic lędetur à simili, iuuabitur verò à contrario: quia in hac temperatura est excessus; Et proptereà est temperatura improbanda. Quantum ad proprietatem indiuidualem. Hæc quantum possibile est, est obseruāda: Quantum verò ad ambientem aerē, ex lib. de salub. diæta 2. & 3 cap. vel aer temperatus est, uel excedens: Si temperatus fuerit requirit cibos similes, & moderatos, ac temperatos; & id, quod de cibo dico, idem de medicamētis dicendū. At si in aere fuerit excessus, quia est aer improbandus, tunc contraria requirit, non similia; & ob id locis allegatis dicebat Gal. q in tempore veris victu temperato est utendum, ęstate verò refrigerante, ac humectante, in Autumno autem etiam humectante: quia in his temporibus est excessus; & ideo contraria, nō similia requirunt. Quò ad secundum autem principale attinet: si hæc considerauerimus in respectu ad febrem, & ad morbum: tunc considerare oportet: num hęc cum morbo proportionata sint, uel non proportionata: Si sunt proportionata, sunt improbanda; & ideò requirunt nō similia, sed dissimilia, & contraria: Si sunt disproportionata sunt probanda; & ideo requirunt similia. Declaro; & primum in ętate persistens in exemplo Hipp. Nam si fuerit febris in puerili ætate: febris cōsistit in sicco: puerilis ætas consistit in humido; humidum autem, & siccum disproportionata sunt; ergo hæc humiditas in pueris similibus est conseruanda, quia est febri contraria: quare uictus humidus conuenit. Quòd si fuerit febris ī iuuenili ætate, hæc ætas est improbanda, cum sit proportionata febri, quia febris in calido, & sicco consistit, iuuenilis ętas in calido, & sicco: vnde uictu contrario, & dissimili iuuenili ætati utendum, scilicet refrigerante, & humectante. vnde si rectè considerauerimus hanc ętatem: In hac ætate, (Si quę alia est ętas,) potissimum conueniunt refrigerātia ubi videlicet adsit febris; nā conueniunt refrigerantia ratione febris: conueniunt etiā, quia in hac ętate est caliditas excedens, quæ requirit contraria, non similia: Tertio conueniunt refrigerantia ratione proportionalitatis, quæ est inter febrē, & hanc ætatem; vnde cū in iuuenili ætate cōueniunt refrigerātia ratione febris, ratione excessus, & ratione proportionis, non est inuenire ullā aliam aliquam ętatē, in qua magis refrigerantia cōueniant, quàm in hac. Si postea considerauerimus ętatem senilem, quę cōsistit in frigido, tunc hęc ętas sine dubio est disproportionata; quia febris calida, hęc frigida; & ideo quis posset immediatè dicere ergo est ætas probanda, ergo similia requirit, igitur conuenit uictus frigidus in sene febriente? Neq; dubium est hoc, q in sene febriente conuenit uictus frigidus, tamē non potest ille uictus frigidus conuenire in sene febricitante, qui in iuuene febriēte; nā in iuuene cōuenit uictus frigidus rōne febris, excessus, & proportionis; At in sene febriēte cōuenit uictus frigidus rōne febris, cōuenit & rōne disproportionis: at rōne excessus aliud est, quia rōne excessus cōuenit uictus calidus; nā cū ętas senilis cōsistat ī frigido excedēte, igit requirit contrariū uictū, calidū

Marginal notes: Cibaria inutilia, consueta tamen, melius perferri, quā vtilia, sed insueta. — Dub. — Sol. — Temperaturā, proprietatem, & ambiētē eodē mō concurrere ad coindicād. victū, ut ætas, & consuetudo. — Dub. — Sol. — Not. Aetas, cōsuetudo, temperatura, proprietas indiuidualis, & ambiēs, absolutè considerata qd requirāt — Anni tēporibus qualis cibus conueniens. Prædicta ad morbū relata quid exigant, & primum. — Quid ætas. — Iuuenilis ætas in calido & sicco. In iuuenili ætate, ubi adsit febris, quā maximè conuenire refrigerantia. — In senē febriēte conuenire uictū frigidū: nō ta rōne, ut in iuuene.

nimirum; Et propterea cũ in senibus rõne febris tantum, & disproportionis conueniat victus frigidus, non autem ratione excessus: In iuuenibus conueniat victus frigidus omnibus modis: ergo in iuuene febriente requiritur victus frigidior, quã in sene febriente. Quòd si postea consideremus consuetudinem. Hæc vel est proportionata, cum febre, vel nõ. Disproportionata est quoties homines fuerint E.C. assueti vesci cibis frigidioribus; nam febris in calido consistit, consuetudo in frigido. Proportionata autẽ est quoties assueti fuerint vesci cibis calidioribus; vnde cum consuetudo proportionata sit improbanda, contraria requirit: cum disproportionata sit probanda, requirit similia. vnde si quis fuerit febricitans, in quo ratione febris sit opus vti frigidæ potu, libentius, atque libetius dabimus ei potionem frigidæ ex 8. meth. vlt. si fuerit frigida assuetus. Quantum ad proprietates indiuiduales, hæ modo similia, modo dissimilia requirunt &c.

Quid cõsuetudo in febre exposcat

Quib. liberius frigidæ potus exhibendus.

LECTIO LX.

IN lectione lecta proposuimus explicare vnum quàm maximè necessarium, tùm ad intelligentiam præsentis Aphorismi, atque commẽu Gal. tùm maximè ad praxim exercendam. Illud autem erat, qua ratione conuenirent, atque concurrerent coindicantia cum reb. præter naturam, vt cũ morbo, ac febre ipsa, Hæc autem erat ætas, consuetudo, proprietas indiuidualis, tẽperatura corporis, & aer ambiens; & dicebamus hæc posse considerari vel absolutè, vel in respectu. Quid autem voluerint considerata absolutè iã declarauimus. Quid verò ætas, atq; consuetudo voluerint considerata in respectu ad morbum etiam declaratum est; vnde tantum remanet, ut declaremus, quid sibi velit proprietas indiuidualis, temperatura, & aer ambiens, considerata in respectu ad morbum; Quantum ad proprietatem dicendum, vt in alijs, quòd proprietas hæc indiuidualis vel est proportionata cum febre, vel non est proportionata. Si est proportionata non sunt ita similia ei offerenda, vt etiam dissimilia, & contraria non offerãtur. Si est improportionata requirit tantum similia; Declaro, sit E.C. qui laborea Ephemera, qui à proprietate hoc habeat, vt frigida minimè admittere possit, sed calida. Talis ꝓprietas est proportionata febri, vnde ratione febris frigida sunt danda, & ratione proprietatis, quæ est proportionata non sunt omnino dissimilia danda, sed partim similia, partim dissimilia: vnde utemur auxilijs actu calidis, potestate tamen frigidis. vnde cum sint actu calida, respiciemus ad proprietatem, quæ non potest tolerare frigida, exhibebimus potentia frigida ob febrem, vt decoctum lactucæ calidum actu; vnde 11. meth. 2. dicebat Gal. quòd nos sanamus febrem per ea, quæ potestate, & actu simul frigida sunt; interdum uero per ea, quæ potentia frigida tantum sunt. At si proprietas indiuidualis est disproportionata, tunc omnib. modis simile est adhibendum alimentum, ut si quis à proprietate habeat, vt frigida tantum ferat, non calida: uti possumus tũ in actu, tũ potestate frigidis, & omnibus modis similibus. Quantum ad temperaturam, vel est proportionata cum febre, uel non. Si proportionata improbanda; & ideò non similia, sed cõtraria requirit; Vnde si febriens fuerit temperaturæ calidæ, & siccæ, quæ proportionatur febri: tunc est utendum uictu frigido, & humido, tùm ratione febris, tũ ratione temperaturæ biliosæ improbandæ. Si autem fuerit improportionata est probanda; & similia requirit; ut si fuerit febris in corpore temperamenti

Quid ꝓprietas indiuidualis in febrib. requirat.

Quib. sanetur febris.

Quid exigat i feb. tẽpatura.

frigidi, & humidi, vt si in corpore pituitoso non utimur ita frigidis & humidis medicamẽtis, & cibis, ut ĩ corpore calido, & sicco, & hoc nõ aliunde est, (ut postea declarabimus magis,) nisi quia licet temperamentum frigidum, & humidum ratione disproportionis indicet victum frigidum, & humidum, tamen ratione excessus, quia hoc temperamentum nõ est moderatum, hinc est, quòd hoc temperamentum non similia, sed contraria requirit, idest calefaciẽtia, & siccantia. Quo autem ad aerem ambientem: pariter uel est proportionatus febri, uel disproportionatus, Si est proportionatus improbandus, quia auget febrem; & ideo contraria requirit refrigerantia, & humectantia. Si disproportionatus probandus, quia habet locum remedij; & ideo similia requirit refrigerãtia, scilicet & humectantia; Vt si fuerit febris æstate, quæ respondet proportione febri: contrarijs aer est reducendus ad frigiditatem & humiditatem. Quòd si fuerit febris hyeme, frigido & humido tempore, similia requirit: quia habet uim minuendi febrem, & calorem illum intensum. Quòd si dicat quis ergo hyeme, & anni tempore frigido debemus uti frigidioribus auxilijs, quàm æstate? Dico quòd nõ ualet, ut etiam de ætatibus dixi; Nam in æstate conuenit uictus frigidus, & humidus primo ratione febris. Secundo quia est tempus excedens, & non temperatum, ut ver; requirit ergo contraria, i. refrigerantia, & humectantia. Tertio requirit eadem quatenus est proportionata æstas cum febre. At si hyems consideretur, tunc ipsi conueniunt refrigerantia, & humectantia ratione febris; & quia habet disproportionem cum febre, est similibus conseruanda: sed si consideremus excessum temporis in hyeme, tunc ei non conueniunt refrigerantia, nec humectantia, immo contraria potius ob excessum. s. calefacientia, & exsiccantia; & ob id æstate conueniunt ea, quæ magis refrigerent, ac humectent in febribus, quàm in hyeme. Ex hinc patet error Triuerij, qui adeò temerarius fuit, ut ausus fuerit reprehendere Galenum, qui ueluti optimus interpres, cum Hippocrates ætatẽ, & consuetudinem tãtum apponat, ampliauit eius sententiam, addens tempora anni. Dicit enim Triuerius hoc esse factum præter rationem, quia tempora nihil faciunt, semper enim (dicit) tempora anni cõtraria requirunt. Sed hoc falsissimum est, quia ver similia requirit, quando est tẽperatum; præterea tempus anni disproportionatum cum morbo etiam similia requirit, ut æstas in hydrope, ac hyems in febre. Quare optime dicit Galenus, & arroganter à Triuerio reprehenditur. Ex his modo habetis quomodo ad uictum medicinalem concurrunt coindicantia, quæ. s. interdum similia requirunt, interdum dissimilia. sed duæ supersunt difficultates. Prima: cum tot sint coindicãtia, temperatura, proprietas indiuidualis, aer ambiens, ætas, & consuetudo: Cur Hippocrates tantum proposuit ætatem, & consuetudinem, non etiam alia? Dicimus nos Hippocratem in his Aphorismis semper usum fuisse maximo artificio, ac maxima etiam breuitate. Cum ergo ipse consideraset coindicantia ad duo capita posse referri, alterum ut coindicantia semper similia requirant: alterum ut coindicantia modo similia, modo dissimilia exigant; ideo dum hic proponere uoluit ad hæc duo alludens capita; Quia semper alia ad aliquod horum duorũ reducuntur. Declaro primum caput est eorum coindicantium, quæ semper similia requirunt, quę scilicet non excedunt, sed temperata sunt: ut est puerilis ætas, in qua nullus est excessus; quia si quid potest considerari temperatum, hoc est puerilis ætas: quia in ea uiget substantia aerea, & aquea caloris innati, quæ quandiu durat, tãdiu uita persistit. Et propterea

Tẽperamentũ in excessu non similia, sed cõtraria requirere.

Quid aer ambiens requirat.

Dub.

Sol.

In æstate cur magis cõueniant refrigerantia, & humectãtia in febrib. quã hyeme.

Triuerij error.

Tpa anni non semper cõtraria requirũt.

Dub. 1.

Sol.

Coindicãtia quę semper similia requirant.

Puerilis ætas temperata.

non

non poterat melius exemplum proponere de coindicante semper similia requirente, quod extra excessum est, quàm proponere puerilem ætatem. Secundum caput est eorum coindicantium, quæ modo similia, modo dissimilia requirunt: vt consuetudo, quę adeo praua interdum est, vt si non ex toto delenda, aliqualiter tamẽ remittẽda, ac castiganda est. Si verò bona fuerit est præ cæteris conseruanda. vnde ex parte eorum coindicantium, quæ modo similia, modo dissimilia exigunt, proponere voluit consuetudinem quia inter coindicantia maximam vim habet consuetudo, vt optimè dicit Gal. 8. meth. vlt. sed occurrit secunda difficultas, & maxima, quia dicit Gal. in comm. immo est vulgatum axioma, quòd similia similibus cõseruentur. Difficultas est in hoc axiomate, quæ nunc à nobis dirimetur, & quàm breuissimè, quoniam multum ad praxim facit: licet hæc potissimum quæstio videatur pertinere ad tertiũ Artis medicinalis, ubi est sermo de indicantibus curatiuis, atque præseruatiuis. Sed primum cõstare debet, in quo consistat difficultas. Difficultas igitur in hoc consistit; nam impossibile videtur in actu practico similia similibus conseruari: quia si fuerit iuuenis febricitãs, quique temperaturæ sit calidæ, & siccæ, idest biliosæ; sitque ex alia parte iuuenis alius febricitans temperaturæ frigidę, & humidæ, idest pituitosæ: certum est, & fuit argumentum Arist. contra Galenum pec quod credidit se demõstrasse, quòd si debet illud consistere simile à simili conseruari, quòd debemus uti frigidioribus remedijs in febriente pituitoso, & frigido, quàm in febriẽte calido & bilioso; & consequentia facilè deducitur; Nam cum febriens biliosus sit calidus, & siccus: ergo ratione temperaturæ, (si similia similibus conseruari debent,) debemus vti calidis & siccis; In febriente autem pituitoso quia est frigidus, & humidus, debemus uti frigidis, & humidis, ut simile conseruetur à simili: debemus etiam vti frigidis ratione febris in hoc: quare sequitur quòd debemus uti frigidioribus in febriente pituitoso, quàm in febriẽte bilioso. Augetur etiam difficultas, quoniam ubi est maior lapsus, ibi maius requiritur auxilium; Vnde dicebat Gal. 7. meth. vlt. quòd si quis temperamento calido incidat in dispositionem calidam, hic non patietur tantum lapsum: ac si quis temperamento frigido incidat in eundem lapsum calidum; ideo conueniẽt magis refrigerantia in febriẽte pituitoso, quã in bilioso, quia est maior lapsus, tùm ratione temperaturæ, quæ similibus conseruanda est, tùm ratione febris. In solutione multi multa dicunt. Nos tamen tantum resolutionem Montani, & Moderni apponemus: postea veritatem. Id autem faciemus, ut rei difficultatem cognoscatis. Montanus dicit, quòd nos debemus considerare medicamenta, seu auxilia ipsa, quatenus interdũ offeruntur actu, & potestate calida, interdũ potestate calida tantum: quo supposito dicit, quòd quando dicimus, quòd in febriẽte bilioso conueniunt non ita refrigerantia, ut in febriente pituitoso, dicit ꝙ in febriente calido conueniunt frigida potestate tãtum, Actu autem calida. Atque ita dicit coactus ui argumenti; nam si temperatura est calida, naturalis inquam temperatura, & quod est secundum naturam conseruari debet; Ideo calida actu sunt apponenda ratione temperamenti, frigida autem potestate ob ablationem febris. In febriente autem frigido uti possumus frigidis tũ actu, tùm potestate, sed hæc resolutio nulla est; Nã in praxi Medici solent obseruare totum oppositum; nam si fuerit quis febricitans biliosus, & ex altera parte quis febricitãs pituitosus: in febriente calido nos audacius utemur auxilijs frigidis non solum potestate, sed actu; Si autem febriens sit frigidus utemur calidis actu potius, & frigidis potestate; Et ob id Gal. 10. meth. quinto, vbi iubebant auxilio actu, & potentia frigido admonet, ꝙ debemus uti tali auxilio in febriẽte, & maxime in febriente calidi temperamẽti, non autẽ in eo, qui est frigidi; Quare in praxi oppositum est eius, quod dicit Montanus &c.

Coindicantia, ꝙ mõ similia, modo dissimilia exigunt.

Inter coindicantia maximã uim hẽt consuetudo.

Dub. 2. An similia simlib. semp cõseruãda.

Vbi maior lapsꝰ ibi maiꝰ requiri auxiliũ.

Sol. Montani.

Reijcitur Montani sol.

LECTIO LXI.

Proposita fuit difficultas circa illud Axioma, an simile à simili conseruari debeat; & audiuistis in quo consistat difficultas, ac etiam solutionẽ Montani: Super est, ut Moderni audiatis sententiam, qui dicebat pro solutione argumenti, in quo dicebamus. Si simile à similibus conseruari deberet; tunc opus esse uti frigidioribus remedijs in corpore frigido, quàm in corpore calido: dicebat ipse hoc faciendum esse (isto tamẽ seruato,) ut in febriente frigidioris temperamenti utamur æqualibus in gradu: in febriente calidioris temperamenti utamur æqualib. in mole; hoc est, ut in febriente frigido utamur magis intensè frigidis, in febriente calido debemus uel æqualibus in mole, idest non ita intensè frigidis, sed in maiori mole, ac in maiori copia. Quę resolutio nõ potest consistere, & in ea duplex est peccatum. Alterũm uerbis: Alterũ in re ipsa, quia Galeno, & curationi aduersatur. Est quidem error in uerbis, quoniã quando dicit conuenire ęqualia in gradu abutitur nomine gradus: Quia per gradum debemus intelligere primum, secũdum, & tertium, uel quartum gradum; ideo malè dicit æquale; Quoniam ut sciunt iuniores logici, æquale habet locum in quantitate, ut simile in qualitate; vnde potius esset dicẽdum, quòd conueniunt similia in gradu, quàm æqualia. pręterea errat in rei ueritate: quoniam falsissimum est, quòd in febriente frigido debemus uti frigidioribus, & magis intensè frigidis auxilijs; minus autem frigidis, sed in maiori copia debemus uti in corpore calido; nam si uidebitis Galenum in libris 14. method. præcipuè verò in 8. cap. ultimo, & primo ad Glauc. semper obseruabitis, quòd in febre pituitosa, quæ est in corpore frigido non utitur ita frigidis, uti in febrientib. calidis: Quia in febriente frigidi tẽperamenti non deuenit ad potum frigidę, ut deuenit in febriente calidi tẽperamenti; & ideo Galenus ubi proposuit frigida remedia febrientibus frigidi temperamenti, semper eis aliquid solet calidi admiscere; & hoc ob excessum temperamenti frigidi, quod non similia requirit, sed contraria calefacientia. Præterea falsum est asserere febrienti calidæ temperaturę conuenire calida in maiori mole: Quia dicebat Gal. 7. meth. vltimo, ꝙ cum sit temperies calida in corpore calido, nõ est ita insignis lapsus, ut si fiat in corpore frigido; & ideo debemus uti auxilijs non in magna, sed in modica copia. Quare adhuc consistit in suo robore difficultas à principio proposita. Immo augetur ob dicta Galeni 3. Aphor. 2. & 3. ubi dicit, quòd temperatura calida à similibus offenditur, à cõtrarijs iuuatur; Et ob id (inquit) qui habent temperaturam frigidam melius se habẽt æstate, peius hyeme: Qui calidam, bene hyeme, peius æstate; Idẽ etiam de ætatibus dicendum; nam iuuenes melius se habẽt hyeme, quàm æstate: contra senes melius se habent æstate, quã hyeme. Quare non similia similibus conseruantur, sed potius lęduntur; & dissimilia conseruantur à dissimilibus. Pro resolutione itaque nos duo dicimus. Alterum est axioma à Galeno passim, & ab omnib. propositum simile à simili conseruari esse perpetuæ, ac infallibilis ueritatis: secundum quod non debet semper simile cum suo simili conseruari. vnde aduertatis esse aliud dicere simile à simili conseruari. Aliud simile à simili debet conseruari: uel salubre est conseruari

Refellitur. Modernus.

Aequale habere locum in quantitate: simile in qualitate.

Temperaturã frigidã habẽtes melius se habere æstate, peius hyeme; è contrà ꝙ calidum habent.

Sol. Authoris.

Simile à simili sẽper conseruari.

Actiones quot modis fiant ab agẽte ia passũ.

Agens agere in passũ dupliciter.

seruari simile à suo simili. Ostendo vtrumque esse verum, & primo vt intelligatis quomodo semper simile à suo simili conseruetur. Sciendum quòd talis conseruatio fit ab agente in passum; sed cognoscere oportet, quot modis agens in passum potest agere; nam ex hoc nõ mõ solutionem intelligetis difficultatis, sed cognoscetis etiam nullum esse inter medicos, & philosophos discrimen: qui dicunt actionem fieri à proportione maioris inæqualitatis, à proportione æquali, & à proportione minoris inæqualitatis. Sciendum ergo est, quòd cum agens agit in passum, dupliciter agere potest. Vno modo ad destructionem passi: reliquo vero modo citra destructionem. Si primo modo consideratur, tunc talis actio potest esse vel ratione substantię, vel ratione qualitatis. si ratione substantiæ, tunc vi agentis sine dubio debet sequi corruptio; & tunc talis actio philosophis, & medicis in vnum consentientibus, necessario fit à proportione maioris inæqualitatis. Si verò agens agat in passum pariter destruendo, sed in ratione qualitatis, ueluti quando agens calidum ita agit in frigidum, vt nõ solum illud remittat, sed ita destruat, vt in calidam naturam conuertat: tunc dicimus talem actionem posse fieri tùm à proportione maioris inæqualitatis, tùm à proportione æquali, tùm à proportione minoris inæqualitatis. Declaro hæc omnia, quia differentia est in his actionibus, & ex parte agentis, & ex parte passi &c.

LECTIO LXII.

PRo resolutione difficultatis, an simile à simili conseruari debeat, duo statuimus declarare. Alterum erat simile conseruari à simili. Reliquum non esse semper salubre simile cum suo simili semper conseruare. Vt intelligeretis primum necessarium fuit declarare quot modis agens agat in passum; & primo agens in passum poterat agere vel destruẽdo, vel citra destructionem. Si agebat destruendo, uel hoc faciebat ratione substantiæ, & tunc erat corruptio à proportione maioris inæqualitatis: aut ratione qualitatis, & erat alteratio, quæ fieri poterat à proportione maioris inæqualitatis à proportione æquali, vel minoris inæqualitatis. Intelligimus quidẽ fieri actionem ab agente, sed à proportione maioris inæqualitatis, vt cum in frigidum, vt unum, agit calidum, ut duo. A' proportione æquali, vt cum calidum vt duo egit in frigidum vt duo. A' proportione minoris inæqualitatis quoties calidum, vt unum, agit in frigidum, ut duo. Fit autem hæc actio diuersa, tùm ratione agentis, tùm ratione temporis. si debet fieri actio à proportione maiori ratione agentis, tunc necessarium est, vt sit dissimilitudo inter agens & passum, quæ dissimilitudo est non modo ratione qualitatis, sed etiam ratione gradus. Dissimilitudo est ratione qualitatis, quia verbi causa agens est calidum, passum est frigidũ. Altera enim qualitas est frigiditas, altera caliditas. Dissimilitudo est in gradu: quia agẽs erit exempli causa calidum, vt tria: passum frigidũ, vt vnum, uel duo. Quantum autem sit ratione molis potest esse æqualitas, & inæqualitas; quia siue agens calidum, vt tria, sit in maiori dosi, quàm frigidum ut vnum: siue sit in æquali, ita ut sit æqualitas in dosi: semper hoc agens ita aget in passum frigidũ, vt fiat destructio illius; & talis est actio à proportione maiori. Fit autem actio à proportione æquali, cum inter agens, & passum est similitudo, & dissimilitudo: est dissimilitudo ratione qualitatis; quia agens calidum, passum frigidum: est similitudo ratione gradus: Quia agens calidum, ut duo: passum frigidum ut duo; Erit etiã inæqualitas ex parte molis: quia in maiori mole erit calidum agens, in minori passum frigidum; & tamen actio dicetur à proportione æqualis: quia in æquali gradu est agens, & passum. Postremò si fiat actio à proportione minori, tunc est dissimilitudo inter agens & passum omnibus modis, & præter dissimilitudinem etiam est inæqualitas. Primo autem est dissimilitudo omnibus modis, idest tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis; quia agens calidum, passum frigidum. Ratione gradus, quia agens calidum, vt unum: passum frigidum, vt duo. Est etiam inæqualitas: quia agens est in maiori copia; nam non posset aliter destruere passum; quia agens est calidum, vt unum: passum ut duo; Et ideo debet esse in maiori copia. Dicitur autẽ à proportione minoris inæqualitatis fieri actio ob gradũ; quia calidum est in minori gradu, quàm frigidũ passum. Differentia uerò est ex parte temporis in his actionibus. Quia si fiet actio à proportione maiori citò fiet illa actio: quia cum fiat hæc à proportione maioris inęqualitatis, non multum potest resistere passum; & hinc est, quòd actio breui tempore terminatur. Quòd si à proportione æquali fiat actio, tũc nõ fiet ita breui tempore; sed longiori: quia passum magis resistit. Quòd si fiat actio à proportione minori, fiet in longissimo tempore: quia passum maximè resistit; vnde uersus (Gutta cauat lapidem non bis, sed sæpe cadendo;) Et hæc de agente per destructionem. Quòd si actio fiat citra destructionem, pariter hæc actio fieri potest, uel ratione substantiæ, vel ratione qualitatis. Si fiat ratione substantiæ, hæc actio consideratur quatenus substãtia vel angetur, vel minuitur, vel in ęquali portione seruatur; vnde cum hę actiones sint diuersę, hinc est, quòd modo requiritur inęqualitas, modo ęqualitas. Inęqualitas, vbi substantia debet augeri, vel minui, differenter tamen; quia si substantia augeri debet, requiritur maior portio substantię, quàm fuerit portio deperdita: aliter non poterit fieri augumentum. Cõtra uerò si fieri debet diminutio substantię, requiritur Inęqualitas, in qua sit maior portio substantię, quę resoluitur, quàm substantię, quę augetur; Requiritur autem ęqualitas quoties substantia non debet, nec augeri, nec minui; sed seruari; hoc autem fit quoties in ęquali portione additur substantia cum ea, quę deperditur. Quòd si fiat actio citra destructionem, sed merito qualitatis tale agens agere potest, uel intendendo, uel remittendo, uel conseruando, nec potest requiri aliud membrũ. Si agens agat in passum non destruendo, sed remittendo: tunc talis actio fieri potest, vel à simili, uel à dissimili, immo etiam potest fieri à dissimili omnibus modis. Declaro: primum fit remissio à simili, & dissimili, idest à simili in qualitate: quia videlicet tam agens, quàm passum est calidum: vnde est similitudo in qualitate; dissimilitudo autem est in gradu; quia aliud (exempli causa) est cale in primo, aliud in tertio, vel quarto: ueluti si aqua tepida, ac moderata permisceatur; cum ualde feruenti ex hac enim mistione proculdubio remittitur aliqualiter feruor aque feruẽtis; & in his est similitudo in qualitate, dissimilitudo ĩ gradu; & fit hęc remissio à ꝓportione minoris inęqualitatis. Fit etiam remissio à dissimili omnibus modis ratione qualitatis, & gradus. Qualitatis ubi unum est calidum, alterum est frigidũ: gradus, ubi alterum est calidum in primo, reliquũ in tertio; Vt si commisceatur aqua Endiuię cum aqua cinnamomi, aliqualiter remittetur caliditas aquę cinnamomi; & hęc etiam actio fit à proportione minori. Quod si agens agat intendendo, tunc talis actio fit à simili, & à dissimili; non à simili omnibus modis. Fit quidem à simili: quia tàm agens, quàm passum debet esse, uel calidum, uel frigidum; nam si unum esset frigidum, & reliquum calidum, numquam fieret intensio, sed

Corruptio.

Alteratio.

Actio à proportione maioris inęqualitatis.

Ab ęquali.

A' ꝓportione minoris inęqualitatis.

Auctio.

Diminutio.

Cõseruatio.

Remissio.

Intẽsio.

vel

vel remissio, vel destructio, igitur vel calidum vtrumque, vel frigidum debet esse: & dissimilitudo debet esse ratione gradus; nam agens verbi causa debet esse calidum vt duo, passum vt vnum calidum etiam debet esse; Et sic caliditas hæc intenderetur, & hæc intensio erit proportione maiori; & ideo dicebat Gal. in lib. de salub. Diæta comm. 2. & 3. quod sicuti vnum immoderatum contrarium destruit alterum immoderatum contrarium; ita etiam simile immoderatum auget simile immoderatum; Et hoc est, quod dicunt simile additum simili facit surere. Simile inquam in qualitate, dissimile in gradu. Quòd si agens agat conseruando (ob quam conseruationem quæ huiusque dicta sunt fere proposita,) tunc dico, quod talis debet proportio esse inter agens & passum, quod debet esse similitudo omnibus modis; nec modo similitudo, sed æqualitas: quamuis potiorem locum habeat omnimoda similitudo, quæ est, tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis: quoniam vtrumque debet esse vel calidum, vel frigidum: In gradu etiam debet esse similitudo; nam si calidum est vtrumque, vtrumque debet esse calidũ in primo &c. Si frigidum vtrumque debet esse frigidum in eodem gradu; Et ideo calidum, siue moderatum, siue immoderatum sit, semper à suo simili conseruabitur, & sic de alijs. Debet etiam esse æqualitas in mole; & ideo si permisceatur calidum in primo cùm calido in primo, conseruabitur. Si frigidum in primo, cùm frigido in primo, conseruabitur &c. Et propterea sunt in maximo errore dicentes, quod temperatum conseruatur à temperato, non autem intemperatum ab intemperato, & immoderatum ab immoderato: quoniam ita conseruatur hoc, vt illud, dummodo sit similitudo ratione gradus, et qualitatis, & æqualitas in mole. Et talis actio fit à proportione æquali. Quare patet, quòd semper à simili simile conseruatur. Quantum autem attinet ad secundum propositorum, quòd est etiam si simile à simili semper conseruatur, tamen falsum est dicere, quòd semper liceat conseruare simile cum simili: quia interdum licet, interdum non licet. Dicet quis ego vellem clarius hoc intelligere, & quando licet; & quando non licet simile conseruare, cùm simili: Dicimus, quòd tunc licet simile cum simili conseruare, quando talis conseruatio prodest. Tunc autem non licet, quando non prodest; & nemo hoc negare debet; sed quando nocet, & quando prodest hæc conseruatio? Dico, quòd hoc ex Galeno habetur (quem quamuis omnes adducant, nescio tamen quomodo eum omnes intelligant,) tùm in 8. meth. vlt. tùm in hoc commento potissimum verò 3. Aphor. 2. & præcipuè 3. comm. In quibus locis dicit, quòd vbi quid fuerit moderatum, quàm maximè prodest illud cum suo simili conseruare. Si autem fuerit, quid immoderatum, tunc dicit quòd nocet illud cum suo simili conseruare: ideo voluit hoc esse cum detrimento, vt immoderatum cum suo simili conseruemus. Quàm veritatem videntes isti non ita sunt interpretati Galenum, sed voluerunt, quòd Galenus dicat, quod simile immoderatum non conseruetur a simili immoderato: sunt nugæ istæ: quoniam maximè conseruatur simile intemperatum à simili intemperato; sed ibi dicit Galenus, quòd licet simile intemperatum conseruetur à simili intemperato: non tamen licet ipsum conseruare: quia non iuuat ista conseruatio, sed potius obest, & aliud est dicere, non debet conseruari, quia nocet: aliud est dicere quòd conseruatur à simili quia hoc verum est, simile immoderatum conseruatur à simili immoderato. Hęc est falsa immoderatum simile debet conseruari à simili immoderato; quoniam non debet, cum noceat. Vnde his ita positis facillimum modo est satisfacere obiectionibus propositis. Nam quando dicebant hi, & præcipuè Arist. contra Galenum, si simile à simili conseruatur: ponamus, quòd quis sit febriens biliosus, quidam febriens pituitosus, ergo frigidioribus vtendum est in pituitoso, quàm in bilioso ratione similitudinis, cum simile naturale à simili secũdum naturam conseruetur. Nullius est momenti ratio hæc. Nam cum dicunt in pituitoso conueniunt refrigerantia ratione febris: verum est. conueniunt etiam ratione temperamenti: falsissimum est hoc; quoniam ego dixi, quod id, quod est moderatum dẽt conseruari per similia: id autem quod est immoderatum nõ debet conseruari: quia nocet; vnde verum est, quòd similia similibus conseruentur, sed in hoc casu non debemus temperamentum hoc calidum, & siccum conseruare: quia excedit; immò potius suis contrarijs debemus corrigere. Sed notare, quòd vbi est aliquod excedens naturale, quòd uel id volumus corrigere, vel in tempore ægritudinis, vel in tempore sanitatis; In tempore sanitatis possumus: quia non tantum tunc offendimus naturam: quoniam non habemus naturam pugnantem aduersus morbum, ut eam remoueamus à morbo, & temperaturæ applicemus, & reddamus pugnantem. Corrigere autem possumus deducendo temperamentum illud ad æqualitatem, & temperiem. In tempore autem ægritudinis natura non sustinet tantas mutationes, scilicet aduersus morbum, & aduersus temperaturam: tamen, quia hoc temperamentum est excedens, & fouet febrem, ideo nos debemus illud corrigere: non sicut in sanitate deducendo ipsum ad æqualitatem; sed remittendo; aliud enim est remittere, aliud ad æqualitatem deducere. Et hęc fuit sententia Galeni 2. de ratione vict. 44. vbi dicebat quòd natura non sustinet in ægritudinibus mutationes insignes: hoc est, quando deducitur temperamentum excedens ad æqualitatem; sed quando corrigitur, ac remittitur, tũc natura hoc optimè fert, & maximo etiã cum adiuuamento; nam per hanc correctionem febres profligantur, morbique fugiunt; vnde etiam. Quantum ad authoritates ab his propositas cùm dicebat Gal. senes bene habent ęstate, male hyeme: contra iuuenes. Hęc authoritas non est contra nos; sed pro nobis; immò maximè nostram confirmat sententiam; Nam ętas senilis consistit in frigido immoderato, & excedente; Ideò non prodest hanc ętatem conseruare; sed nocet, & ideò hi iuuantur à contrarijs, lęduntur autem à similibus; Et ideò, melius se habent senes in ęstate: quia excessus ille frigidus corrigitur; In hyeme malè se habent, quia conseruatur excessus ille, qui nocet. Idem de iuuenibus dicendum. Ad Galenum 8. meth. vltimo, ubi dicit, quòd si fuerit temperatura calida, quę incidat in febrem, & aliqua frigida, quę in eandem labatur febrem. Maior erit lapsus in temperatura frigida, quàm in calida. Si ergo est maior lapsus, ergo in temperatura frigida febriente conueniunt magis refrigerantia, quàm in temperatura calida: quia in hac non est ita insignis lapsus. Pro solutione difficultatis sciendum, quòd quoties nos aggredimur curationem alicuius affectus, antequam ueniamus ad administrationem remediorum opus est, ut non modo consideremus indicantia, sed coindicantia; Quia si erunt coindicantia vno modo erit procedendum: si erunt contraindicantia diuersimodè procedendum. Exempli causa: sit iuuenis calidi, & sicci tẽperamenti, qui detineatur febre ardenti: sit senex frigidi, & humidi temperamenti, qui eadem sit correptus affectione, in quo nam debemus uti magis refrigerantibus? Si nos consideramus iuuenem calidi, & sicci temperamenti, quantum sit ratione indicantis, idest febris ardẽtis, quę est uelut calida in quarto, oritur indicatio

resti-

Simile additum simili facit surere.

Vt fiat conseruatio quæ proportio inter agens, & passum requirat.

Simile à simili sẽper cõseruatur.

Quãdo liceat simile cum simili conseruare. Et quando non. Moderatũ cũ suo simile cõseruare prodest, immoderatũ nocet.

Resp. ad rationẽ oppositã Arist.

Not.

Natura in ægritudinibus mutationes insignes non sustinet.

Senes bene se habere æstate, male hyeme. è contra iuuenes.

Resp. ad authoritatem ex Gal.

refrigerandi, & insigniter etiam refrigerandi. Si consideremus etiam coindicantia, & contraindicantia quomodo se habeant; vt si consideremus iuuenilem ætatem; tunc cum hæc ætas sit excedens in caliditate, quatenus excedens non requirit similia, idest calida, sed potius contraria, idest refrigerantia; sic ergo quatenus excedens frigida requirit: Quatenus etiam consistit in calido, & est proportionata febri requirit refrigerantia; Ideo in iuuene calido, & sicco correpto febre ardente conueniunt refrigerantia, & ratione febris indicantis, & ratione temperamenti iuuenis, & etiam ætatis coindicantis; Vbi igitur in unum concurrunt indicantia, & coindicantia, tunc maximè conueniunt refrigerantia, quemadmodum dicit Hipp. victus humidus conuenit febricitantib. & maximè pueris febricitantibus: quia conuenit hic victus humidus, & ratione febris indicantis, & ætatis coindicantis. A pari in iuuene calido, & sicco conueniunt refrigerantia quàm maximè: quia in vnú concurrunt indicantia, & coindicantia. Si autem considerauerimus hanc febrem in sene frigidi, & humidi temperamenti, quantum sit ratione febris oritur indicatio refrigerandi; immò magis refrigerandi: quia est maior lapsus, quàm sit in iuuene incidente in eandem febrem calido, & sicco. Si autem coindicantia considerabimus facilè, & per viam signi, & per viam causæ apparebit, quòd non ita refrigerantia conuenient, vt in iuuene. Per viam causæ; nam si considerauerimus senilem ætatem, quæ consistit in frigido, & excedit hoc frigidum: Ideò non est conseruandum similibus; sed contrarijs corrigendum, vt calidis. Cum ergo febris requirat refrigerantia, ætas autem, & temperatura non requirat refrigerantia, sed potius calefacientia; Ideò non possumus vti ita frigidis, vt in iuuene, in quo omnia concurrunt. Et per viam signi illud patet: quoniam senes non possunt ita frigida tolerare remedia, vt iuuenes &c.

In iuuene calido, & sicco febriente quàm maximè conueniunt refrigerantia: non ita in sene, & cur.

LECTIO LXIII.

APHORISMVS DECIMVS SEPTIMVS.

Et quibus semel, aut bis, & quibus plura, vel pauciora, & particulatim oporteat afferre considerandum. Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, ætati, & consuetudini.

ET quibus semel, aut bis, &c. Hic Aphorismus, vt breuis est, sic in se maximam continet difficultatem; & adeò arduam, vt dixerint doctores vsque ad hæc tempora non fuisse dissolutam; vnde cum summa diligentia audire ipsam oportet. Et præcipuè vt solutionem illius difficultatis audiatis, quæ in actu practico consistit. Quò ad scopum itaq; præsentis Aphorismi facilè est cum Galeno dicere in præsenti commento, quòd cum hucusque locutus fuerit Hippocrates de victu tùm nutriente, tùm alterante, idest de cibo ratione quantitatis, & qualitatis. Nunc eius institutum est verba facere de modo administrandi talem cibum. Nam (vt rectè dicit Galenus) non sufficit scire esse dandum cibum magis, & minus nutrientem, vel minuentem; sed opus est etiam vt sciamus, quot vicibus oporteat exhibere talem cibum: vel paucioribus, vel pluribus vicibus; Pariter non satis est dignoscere tali victu esse utendum; sed opus est etiam tenere, an semel, vel bis, vel pluries sit tali uictu vtendum. Ideò in præsenti Aphorismo tradit artem cognoscendi quot vicibus oporteat exhibere cibum, tùm ratione quantitatis, tùm ratione qualitatis; sed qua nam arte id facit? Eadem, qua locutus est de cibo in quantitate, & qualitate: idest in uirtute indicantium, & coindicantium. In virtute rerum quidem indicantium, idest rerum præter naturam, quæ sunt indicantes, & in virtute coindicantium, idest rerum secundum naturam; Ad quam veritatem respiciens Galenus in commento dicit, quòd in præsentia sermo est de victu ægrotantium; & propterea se debent habere indicantia ex parte rerum præter naturam, coindicantia ex parte rerum secundum naturam. Aduertendum autem, quòd tum coindicantia in duplici sunt serie: Quædam principalia, vt vires, quædam non principalia, & sunt reliqua, quæ ad vires referuntur, vt tempus anni, consuetudo, ætas &c. quę habent uim coindicandi, quatenus ad vires referuntur: ad quę omnia respexit Hipp. in præsenti Aphorismo: vnde talis est eius scopus agere, s. de modo administrandi cibum tùm ratione quantitatis, tùm qualitatis in uirtute indicantium, atque coindicantium. Quantum autem ad diuisionem attinet, hic Aphorismus est sententia sine ratione prolata, & ex propria natura. Diuidi autem potest in duas partes, quatenus in prima simpliciter proponitur modus administrandi cibaria: In secunda verò quatenus idem modus proponitur in virtute indicantium, atque coindicantium ibi. *Condonandum autem aliquid &c.* Sed dicet quis, si hic indicantia se habent ex parte rerum præter naturam, & coindicantia sunt res secundum naturam: principalia autem sunt vires, quomodo hic fit mentio de indicantibus, & coindicantibus, cùm ne verbum quidem fiat neque de rebus præter naturam: neque de viribus; dicit enim. *Tempori, ætati, & consuetudini.* Dico quòd Hippocrates, (vt sui moris est.) in hoc fuit maximo artificio vsus, quod optimè cognouit Galenus in commento; consistit autem artificium in hoc a quoniam proponens Hipp. coindicantia secundaria, de necessitate etiam intelligere debemus coindicantia principalia; & multo magis indicantia. Quod facilè loquitur; nam coindicantia tùm principaliter dicuntur, tùm non principalia, quatenus referuntur ad principalia, idest ad vires: ideò non principalia præsupponunt principalia: Quare proponens non principalia proponit etiam principalia, vires, atque sunt coindicantes, & quare in respectu quidé ad res præter naturam indicantes. Si ergo coindicantia præsupponunt indicantia: ideò breuissimè loquens Hippocrates non principalia coindicantia proponendo, cognouit principalia coindicantia, & indicantia; & ideò Galenus in commento dicit, quòd Hippocrates in hac sententia proponit res præter naturam, & vires; & dicit enim duas esse præcipuas indicationes. Altera, quæ capitur à materia morbifica: Reliqua à viribus. Sed ad expositionem Aphorismi nunc accedentes, dicimus talem eius posse esse sensum. Quòd opere pretium est, vt nos consideremus, & rône cibi penès qualitaté & quantitaté quot vicibus cib. dêat offerri: an dêat offerri pluribus uicibus: an paucioribus. Et cum itaque offert atue considerandum: an his vicibus offerendus sit cibus, vel multus, vel paucus. Vt autem cognoscere possimus, quo nam modo procedendum sit, inspicere oportet ad res præter naturam, & ad vires, & aliqua etiam ex parte ad tempora anni, ætates, & consuetudinem. Dicit autem. *Et quibus semel, aut bis, &* quibus

Introductio Aphor.

Coindicantia cibum duplicia.

Scopus Hipp.

Diuisio Aph.

Dub.

Sol.

Coindicantia præsupponit indicantia.

Duæ præcipuæ indicationes.

Expositio, & Aphor. sensus.

In exhibendo cibo quæ consideranda, & in quib. cō. sistat

quibus plura, vel pauciora, &c. Proponit modũ administrandi cibaria, qui modus consistit in Quantitate discreta; an una uice cibus sit offerẽdus, uel multis vicibus: *Et quibus plura, vel pauciora:* Nec credasis, ut aliqui falsò credidere sermonem hic haberi ab Hippocrate de quantitate cibi; Nam hic sermo est de modo administrandi cibaria non de Quantitate: quia de Quãtitate in superioribus est locutus Aphorismis Hippocrates, Hic autem sermo est de quantitate, non per se, sed ut refertur ad vices; Nam supposita quantitate, quæritur quot vicibus oporteat cibum exhibere: an semel, uel bis, uel paucioribus, uel pluribus vicibus istud parum, uel multum, quod exhibetur; Et ad hoc respiciens Hippoc. dicit: *Particulatim:* Quia nos sigillatim coniectari debemus, quando uolumus dare cibum semel, uel pluribus uicibus: an in multa, uel in pauca copia sit dandum in hac proposita partitione. Sed unde hæc habemus? Dicit Hippocrates in secunda parte: *Condonandum est aliquid ætati, &c.* Circa quam partem iudicauit indicantia, atque coindicantia tùm principalia, cùm etiam non principalia: Et quamuis expressè Hipp. proponat coindicantia non principalia; Tamẽ Gal. in commento, & coindicantia principalia proponit, & indicantia. Nos autem loquemur primo de indicantibus, atque coindicantibus principalibus:

Cibandi modus à quib. sumatur ex Galeno.

Dicit enim Galenus in commento, quòd cibandi modus potissimum sumitur ab humoribus morbificis, & à viribus. Sed quomodo ab his sumitur hic modus cibandi Galenus, (& notate: quia ex uerbis eius maxima oritur difficultas;) multa dicit, & inter reliqua habet, quòd quoties fuerit morb. ex corruptione humorum:

Quando multũ, & sæpe, & quado sępe & parum cibi dare oporteat.

Tunc talis morbus erit cum uirtute uel ualida, uel debili: Si cum ualida debemus dare, (dicit Galenus) cibum multum, & sępè: sępè quia affectio indiget: Multum quia vires constant, ac possunt etiam concoquere cibum. Si uerò fuerit cum hoc morbo virtus debilis, sępè, & modicum est cibi dandum. Sępè ob affectum, modicum ob vires debiles.

Difficultas.

Sed in his uerbis maxima consistit difficultas; Nam cum primo dicat Galenus, quòd in morbo ex corruptione ratione virium ualidarum sit cibus copiosius administrandus; istud aduersatur Gal. eidem, & Hippoc. primo de ratione uict. 44. ubi habent, quòd in morbis acutis, qui uictum tenuẽ indicant: Si uirtus est ualida, dãdus est ille uictus tenuis: si nõ est ualida, opus est augere cibum:

An in morbis ex corruptione humorũ virtute valida dãdus cibus tenuis, vel e contra.

Quare uirtus ualida coindicat uictum tenuem: contra Galen. hic; præterea Galenus in hoc primo particula tertia vbi in morbis peracutis proponit Hippocrat. uictum tenuissimum dicit; Quòd conuenit ille uictus tenuissimus si uirtus fuerit ualida; ergo uirtus ualida coindicat uictum tenuissimum. Hic autem dicit, quòd coindicat copiosum; præterea in hoc etiam primo, ubi Hippocrates habet (coniectari autem oportet, & quæ sequntur) dicit Galenus hoc ideo dictum esse: quia si uirtus sit ualida, modicum cibi est dandum: si debilis cibus est augendus. Amplius secundo Aphorismorum 10. dicitur. Quòd corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lædis. Et tamen hic ausus est dicere Galen. Quòd in morbis ex corruptione humorum si virtus fuerit ualida est multum, & sępe alimentum dandum. Vt facilius uera intelligatur solutio: Primo proponam opiniones aliorum.

Sol. Montani.

Prima itaque opinio est Montani. Quòd quoties corpora sunt impura, quòd non debemus nutrire, quia quanto magis nutrimus, tanto magis lędimus; & addit Mõtanus (quicquid dicat Galenus in com.) unde patet, quod Montanus uelit reprehendere Galenum; unde nos cum Montano esse nõ debemus; sed quomodocunque sit, certum est, quòd in hac re summa est difficultas.

Sol. Moderni.

Modernus ait ita intelligendum esse Hippocratem corpora impura quanto magis nutris, &c. idest prætermissa euacuatione; nam si prætermittas euacuationem in corpore impuro, quanto magis nutris, tanto magis lædis; At si sit morbus ex corruptione, & fiat euacuatio, quanto magis nutries, non nocebis. Primo modo intelligitur Hippoc. secundo Aphoris. decimo: secundo hic Galenus, quod si sit sępè, & multum alendum, ubi fuerit facta recta euacuatio.

Confutatur responsio Moderni.

Sed opinio hæc satis uoluntaria uidetur, licet Moderni non sit, sed Thadæi; Nam non dicit, quod corpora impura non prætermissa euacuatione potes nutrire: cum Galeno. n. hic dicimus certum esse, quòd quousque sunt impura, non potest esse facta euacuatio; nam si impura sunt, igitur nõ sunt uacuata. Nam si fiat uacuatio, non amplius sunt, nec dicuntur impura. Quare est imaginaria responsio.

Triuerij opinio.

Triuerius autem dixit, hunc esse nodum hactenus insolutum, & se adinuenisse solutionem. Imaginatus. n. ipse est subtilem hanc responsionem, quòd morbus, & febris possunt bifariam considerari: vno modo, ut dependent ex cacochymia: Reliquo vero modo, ut dependent ex corruptione sanguinis; Ex cacochymia intelligit Triuerius: quoties morbus dependet ex humoribus uel crudis, uel calidis, & exustis, ut biliosis, & ex atrabilaribus. Per crudos intelligit pituitosos: Per morbum ex corruptione dependentem intelligit maximam sanguinis corruptionem, ut in febribus pestilentibus fieri solet. Tunc dicit Triuerius, quòd si corpora fuerint cacochyma: quãto magis nutris, &c. Et hoc modo locutus est ibi Hippoc. quòd si morbi dependeant ex corruptione, dicit Triuerius, quòd in his requiritur copiosus cibus; Et ratio est (& certè fuit subtilissimus,) quia ubi corrumpitur sanguis, non potest refici medicamentis, sed debet refici cibis: ergo affectio hæc cibo indiget: quia aliter refici non potest; vnde si virtus ualida fuerit, ipsa coindicabit id, quod à causa morbosa iam est indicatum; & hoc modo intelligit Galenus in commẽto: Et propterea addidit Triuerius, quòd si consideremus morbos dependere uel ex cacochymia, uel ex inędia, uel ex plenitudine, uel ex corruptione, morbi, tunquam peracuti, & acuti. Si morbi dependeant ex cacochymia: in his conuenit uictus tenuis, & tenuissimus. Et de his est locutus septimo Aphorismo huius primæ particulæ, & 10. Aphorismo secundæ particulæ: tùm Galenus, cùm maximè Hipp. in eodem, & septimo Aphorismo locutus est de morbo ex plenitudine, in quo etiam conuenit uictus tenuissimus. Quòd si morbus dependeat uel ex inędia, uel ex corruptione. Tunc conuenit cibus multus, & sępe, & de his loquitur hic Galenus in commento.

Opinio Triuerij eijcitur.

Sed hoc non potest consistere, & falsitatem ex eo colligatis: quia quicunque fuerit morbus, quatenus morbus nullum potest cibum nutrientem requirere; quod si cibum indicat, indicat non quatenus cibum, sed quatenus cibum medicinalem: præterea hæc resolutio facit diminutum Hippocratẽ: quia vult Hippocratem in septimo Aphorismo tantum fuisse locutum de morbo ex plenitudine, & cacochymia: nõ autem de morbo ex inędia, & corruptione: cur itaq; de his morbis non est locutus? Tertio & clarius hæc Triuerij expositio reddit Hippocratem confusum, & Galenum mendacem in principio commenti. Nam per Triuerium locutus est Hippocrates in septimo Aphorismo de morbo ex repletione, & cacochymia; hic autem loquitur de modo administrandi cibos in morbis ex inędia, & corruptione. Modo quõ stare põt, quod mõ agat de modo administrandi cibos in morbis ex inędia, & corruptione, si superius locutus est de morbis ex cacochymia, uel repletione? debebat agere de modo administrandi cibos in eis morbis, de quibus supra uerba fecit; Vnde Galenus in com-

mento

mento dicit: Hic loquitur Hippocrates de modo administrandi cibaria in his morbis, de quibus est supra locutus tùm ratione Quãtitatis, tũ ratione Qualitatis: Quare si in septimo locutus est de morbis ex repletione, & cacochymia: debebat ne hic agere de modo administrandi cibos in morbis ex corruptione, & inedia? Vnde reddunt tùm confusus Hippocrates cùm falsus Gal. Quid autem sit dicendum sequenti in lectione videndum est.

LECTIO LXIV.

Proposita fuit dubitatio in præcedenti lectione, adduximusque Mõtani solutionem, Triuerij, atque Moderni, seu Thadæi; Nunc ad resolutionem veram veniamus. Sol. Authoris. Dico igitur quòd resolutio sumitur tùm ex artificio Hippocratis, tùm ex sententia Gal. Hippoc. Namq; (ad mentem Gal.) de dięta loquens tria absoluere voluit capita: primũ de Quantitate: secundum de Qualitate ciborum: tertium de modo administrandi cibaria tùm ratione Qualitatis, cùm Quantitatis. Primis duobus capitibus absolutis propositum fuit eius in præsenti Aphorismo de modo administrandi cibaria non modo in ratione Qualitatis, nec in ratione Quantitatis tantum; sed de modo administrandi cibaria ratione vtriusque verba facere. Agens autem de modo administrandi cibaria in Quantitate & Qualitate agit in virtute indicantium, & coindicantium; & per indicantia intelligere debemus res præter naturam, & humores peccãtes. Non est enim hic sermo de modo administrandi cibaria in sanis. Quare necessarium est considerare humores peccantes pro resolutione difficultatis: Humores peccã tes dupliciter. Humores autem peccantes peccare possunt vel ratione Quantitatis, vel ratione Qualitatis: ergo indicatio ab eis sumi potest, & ratione Quantitatis, & ratione Qualitatis, quo pacto considerauit Galenus humores sexto de tuend. 6. Nam si considerentur humores peccantes ex parte Quantitatis indicant modum administrandi cibaria penès Quantitatem. Si considerentur, ut peccant in Qualitate indicant modum administrandi cibaria penès Qualitatem; Peccatũ in Quantitate humorũ duplex. Si autem peccatum est penès Quãtitatem hoc duplex esse potest, vel enim deficiunt humores, uel superabundãt; si deficiant tunc opus est cõsiderare coindicans principale, idest vires, ut scilicet vires vel debiles sunt, vel validæ: quia vires possunt esse validæ ratione solidarum partium, (ut alias docuimus.) Si vires fuerint validæ cibus multus, & sępè est exhibẽdus. Sępè quia affectio indiget cum sit humorum defectus. Si autẽ vires fuerint validæ coindicãt, ut illis viribus multum cibum exhibeamus: quia vires poterunt multum cibum regulare. Si autẽ debiles fuerint vires, sępè erit nutriendus æger ob affectum, qui indiget, & parum ob vires, quæ non possunt multum cibum regulare. Dicit enim Galenus, quòd si accessio non adsit, (in hac enim abstinendum,) cibus sępè dãdus est, si nihil impediat, & multus, si virtus fuerit valida, paucus si debilis. Si uerò fuerit humorum peccatum in quantitate ob superabundantiam, dandus est cibus in pauca copia, & rarò; quoniam affectio non indiget cibarijs; quoniam humores superabundant, licet debilis fuerit virtus, vel fortis; Nam virtus debilis est ob suffocationem; & ideo in pauca copia sunt dandi cibi. Si autem fuerit valida; tunc neque etiam dandus est cibus: quia affectio non indiget cibo, neque ipsa virtus. Si autem cõsiderauerimus peccatum in Qualitate, tale peccatum quodcunque fuerit, quatenus peccatum per Qualitatem indicat cibum consideratum ratione Qualitatis, non Quantitatis: idest cibum medicinalem, de quo in decimosexto Aphorismo fuit locutus Hippocrates; cum autem victum medicinalem indicet humor peccans, hic humor peccans diuersus esse potest; nam uel peccat ex parte Qualitatis primæ, uel ex parte Qualitatis secundæ: primæ qualitatis, cum vel calidior est, vel frigidior, vel humidior, vel siccior. Quoties etiam humor vel citra coctionem est, vel vltra coctionem, vt biliosus, & atra bilaris; & vbi hic humor ex parte primæ qualitatis peccat, requiritur cibus medicinalis contemperans. Vnde quoties fuerit morbus pendẽs ex humore peccante per primas Qualitates, quãto magis peccauerit hic humor, tanto cibus medicinalis copiosior, & sępius erit exhibendus. Et si considerauerimus vires coindicantes: si validæ fuerint coindicant hunc cibum medicinalem copiosum, & sępè: si debiles coindicant eundem victum medicinalem in pauciori copia, sed sępè: quia affectio hoc requirit, sed in pauciori copia ob virtutis debilitatem: & non debetis dare multum cibum ratione inediæ, in secundo Aphorismorum decimo ratione cacochymiæ, vt voluit Triuerius; Nam tùm ibi Hippocrates, cùm in hoc commento Galen de morbo ex cacochymia pendente loquitur. Diuersitas autem in hoc cõsistit, quia ibi Hippocrates loquitur de cibo inquantũ cibus est, idest inquantum habet vim nutriendi; Et ideo dicebat corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lędis. Et quòd hoc voluerit Hippoc. præterquam quòd ibi dixerit (quanto magis nutries, &c.) Per quod cibum inquantum cibum intelligit videatis ibi Galenum, qui dicit, quòd ideo corpora impura, &c. Corpora impura, cur magis lędũtur, quo magis nutriuntur. Quia alimentum additum corporibus malos habentibus humores corrumpitur; vnde (inquit Galenus) augetur substantia, sed non corrigitur qualitas; Ideo si non corrigitur qualitas: ergo non est cibus medicinalis: quia cibus medicinalis habet vim corrigendi qualitatem; Quia calefaciens cibus remittit frigiditatem humoris, &c. Ideo ibi Hippocrates loquitur de cibo ratione qua cibus, & ratione Quãtitatis, idest inquantum alit, non de eo inquantum medicinalis est: Hic autem Galen. loquitur de cibo medicinali cõtemperante; Nã vt supra locutus est de cibo ratione Quantitatis, & Qualitatis: sic hic loquitur de modo administrandi cibum in Quantitate peccante tùm in defectu, tùm in superabundantia, & in Qualitate, vnde humores peccantes tùm in Quantitate, tùm in Qualitate non modo medicamentis sunt corrigendi, sed cibis ẽt medicinalibus. Secunda qualitas duplicater. Si autem considerauerimus humores ex parte Qualitatis secundæ; tunc secunda Qualitas potest considerari vel ut consequitur formam, uel ut consequitur materiam: secunda Qualitas, quæ consequitur formam est, quæ consequitur corruptionem humoris, & est putredo; quæ autem consequitur materiam humoris est, vt si considerauerimus, an materia humoris tenuis sit, vel crassa, vel viscida. Primo ergo considerabimus humores peccantes in qualitate secunda ratione formæ: secundo ratione materiæ. Quò ad primum considerantes putredinem, idest humores putrescentes in corde: dicimus, quòd talis putredo, uel est confirmata, uel non: Si est confirmata, & ex toto facta, tunc talis humor ex toto putrescens non indicat cibum, nec ratione alimenti, nec ratione medicamenti: quia indicat sui ablationem, immo eradicationem; ideo non potest conuenire cibus; quòd si cibus conueniat, conuenit potius ratione virium, ita vt vires sint indicantes. Si autem erit putrefactio non ex toto facta, sed in fieri; tunc hi humores sic putrefacti indicant cibum medicinalem proportionatum, idest cõtemperãtem, idest moderatè refrigerantem, exiccantem, ac odorantem; Et ideo Galenus in commento dicit; Quòd si in humoribus fuerit defectus, requiritur additio; Si corruptio contemperamentum.

Quid

Humorẽ corruptũ requirere conté peramẽtum.. Quib in morbis uirtute existente ualida dãdus cibus sępe. & copiosior; & è cõtra existente debili sępe, sed parcior.

Quid clarius dicere potuit humor corruptus requiri contẽperamentum? Hoc enim idẽ est, ac si dixisset humor corruptus requirit cibum medicinalem contemperantem, Cibus enim prohibere potest, nè putredo magis, ac magis introducatur. Quòd si considerabimus vires coindicantes: hæ vel validæ sunt, vel debiles; si validæ coindicant cibum medicinalem copiosum: non dico nutrientem, sed medicinalem; quia humores corrupti non possunt indicare cibum ex parte quantitatis; Quare optimè dicit Galen. ꝙ si virtus fuerit ualida, & fuerit morbus ex corruptione cibus sępè dandus est, (medicinalis inquam:) quia affectio requirit, & multum, quia vires validæ poterũt regulare cibum copiosum medicinalem contemperantem; ideo illa authoritas (impura corpora, quò plus nutries, eò magis lædes, nihil facit: quia de cibo loquitur, inquantum cibus est; sed si fuerit virtus debilis, non poterit tolerare multum cibum; & ideo debemus dare cibum sępè, & parum; parum, quia virtus est debilis, neque potest multum cibum tolerare, sępè ob affectum; Vnde quantum ad febrem pestilentem, de qua loquitur Triuerius, dicimus, ꝙ febris pestilens, inquantum morbus acutus, indicat victum tenuem; & de tali febre, vt acuta locutus est quarto Aphorismo Hippocrates, Nam in septimo Aphorismo locutus est de omnibus morbis peracutis: sic in quarto de omnibus acutis; & ideo in virtute illius quarti Aphorismi pestilens febris, quatenus morbus acutus, indicat victum tenuem, & minuentem vires. Sed si cõsiderabimus febrem pestilentem, non vt acutus morbus est, sed vt dependet ab humoribus putrefactis, secus est: quia non potest tolerare victum tenuem, variatur enim hic indicans; Nam aliud est considerare febrem pestilentem, vt morbus acutus, aliud ut ab humoribus putridis pendet. Febris pestilens, vt morbus acutus, indicat victum minuentem; vt autem pestilens est, indicat victum medicinalem contemperantem; Et si vires validæ fuerint, indicatur hic cibus medicinalis contemperans multum scilicet, & sępè, si debilis parum, & sępè.

Quòd si etiam consideremus quatenus in febre pestilenti virtus casura sit, si non in prima, saltem in secunda die: vt sic debemus in hac febre non ita minuentem victum instituere: quia ui sic vires perferre non possent; Nam in hoc casu contraindicantes sunt vires; & uoluit hoc Hippocrates in nono Aphorismo, cum dixit: (coniectari autem oportet, &c.) Ideo in febre pestilenti, quatenus vires sunt contraindicantes, non debemus ita tenuem victum instituere, vt in febribus acutis;

Si autẽ consideremus humores corruptos: debemus in ea instituere copiosum cibũ medicinalẽ contemperantem. Quòd si postremò considerabimus humorem peccantem ex parte qualitatis secundæ, vt consequitur materiam; tunc hic humor, uel est tenuior, uel crassior: si tenuior, crassefaciendus est: si crassior, attenuandus. Et de hac re in virtute primæ qualitatis egit Hippocrat. in decimosexto Aphorismo; Vnde quantum ad modum administrandi cibaria habeus ex humore peccante, quòd sępè sit dandus cibus: quia affectio indiget, etsi virtus est valida, multum: quia potest tolerare; si debilis in pauca copia: quia virtus non potest regulare; vnde cum erit sermo de morbo in cacochymia, (nam vbi crassiores, vel tenuiores sunt humores est sermo de cacochymia:) si virtus valida fuerit, multum, & sępè est dandum cibi medicinalis: Nec obstat Aphorismus (Impura corpora, &c.) Quia licet vtrobique de cacochymia verba fiant, tamen differentia est: quia hic est sermo de cibo medicinali, ibi de cibo nutriente, considerato ex parte quantitatis; Quæ multum inter se differunt: Quare concludentes nos dicamus, quòd si modos ostendi cibaria consideretur: si fuerint humores peccantes ex parte copiæ indicabitur modus administrandi cibaria ex parte copiæ: sic si fuerint ex parte qualitatis, indicabitur modus ex parte qualitatis: Et si ex parte primarum qualitatum peccarit humor, indicabitur modus administrandi cibaria ex parte primarũ qualitatũ: sic & de secunda qualitate dicendum. Et hunc in modũ (vt credo) resoluta est proposita difficultas, &c.

LECTIO LXV.

APHORISMVS DECIMVS OCTAVVS.

Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè: secundum locum ver habet.

A*Estate, & Autumno cibos, &c.* In hoc decimo octauo Aphorismo differit etiam de ratione victus Hippoc. Quid autem voluerit, & cur eadẽ videatur asserere, quæ in 15. Aphor. hoc est satis difficilè cognoscere. Nos tamẽ hunc Aphor. introducentes dicimus, ꝙ cum Hippoc. in superiori Aphorismo locutus sit de modo administrandi cibaria in virtute indicantium, atq; coindicantiũ, dixerit quæ aliquid esse condonandũ tempori, ætati, &c. Nè quis suspicari posset, quid nam tempori esset condonandũ: ideo Hippocr. satisfacit huic quæsito in hoc Aphorismo; & cum dixerit condonandum tempori, ætati, consuetudini, &c. Declarat solum quid cõdonandum tempori, tùm breuitatis causa, tũ quia qui cognoscit quid cõdonandũ tempori, cognoscit quid condonandũ ætati, consuetudini, & reliquis, quæ his ex proportione respõdent. Quo scopo ita proposito facilè est tollere oẽs difficultates; nam videbatur hic Aphorismus superfluus, & coincidere cum eo (ventres hyeme, &c.) in quo Aphor. loquitur de temporib. anni, sicut & in hoc: Quare superfluus uidetur eẽ Hipp. Ex hoc scopo tollitur huiusmodi difficultas, & ex dictis Gal. in hoc com. Qm̃ in 15. Aphor. sermo est de quantitate cibi sumpta indicatione à temporibus anni; hìc non est sermo de quantitate cibi, sed de modo cibandi, & administrandi cibos; Dicit.n Gal. & postissimum in com. sequẽti, ꝙ in viuendi ratione tria sunt potissimum capita absoluenda: Primum est de quantitate: Secundum de qualitate cibãdi: Tertiũ de mõ administrandi cibaria: At alius est modus administrãdi cibaria, aliud est loqui de quantitate cibi; Est etiam alia differentia, nam in 15. Aphor. est sermo de quantitate cibi; sed prout hæc quãtitas est administranda in corporib. sanis; & in hoc Aphor. sermo est de modo administrandi cibos in ęgris corporibus; Et ideo quamuis bis egerit de temporib. anni, egit tamen diuersa ratione; Et hæc de scopo. Quò ad diuisionem: est sentẽtia sine rõne prolata, nec aliq̃ notatũ dignã admittit diuisionẽ: si aũt volumus diuidere, possumus in duas partes; Nam in prima cõparat Aestatem, & Autumnum: In secunda hyemem, & ver. Potest autem talis ex Aphorismo colligi sensus. Quòd cum infirmi tẽpore Aestatis, & Autumni difficillimè ferant cibos; propterea in his temporibus cibi ægris sunt offerendi sępè: quamuis sępius Aestate, non ita frequenter Autumno,

Cõnexus Aphor. cũ superiori.

Dub.

Sol.

In uiuendi ratione tria potissimum capita absoluenda.

Diuisio

Sensus Aphor.

cùm autem ægrotantes tempore hyemis, atque veris facillimè ferant cibos, quamuis facilius hyeme, quàm vere: ideo oportet in tempore hyemis exhibere ratissimè, rarò in tempore veris. Sed veniamus nunc ad ponderationem verborum. Dicit Hippoc. *Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt:* Quoniam dicit Hippoc. & habuistis à Galeno in superiori commẽto, quòd modus cibandi desumitur potissimum ab humorib. morbificis indicantibus, & à virtute coindicante principali, & à tẽporibus anni coindicãtibus, sed non principalibus; vnde modo si uidebitis, quòd quatuor tempora manifestant, an sępè, an rarò sint exhibendi cibi, tunc concedetis, ut tempora hæc coindicent; Nam ex Galeno in commento eo tempore debent exhiberi cibi in multa copia, in quo homines facilius possunt ferre, & concoquere ea multa cibaria; nam debet esse proportio inter calorem, & alimentum: sed tempore hyemis, & veris melius homines concoquunt cibaria, quàm tempore Autumni, & Aestatis: Ideo cibus exhibendus in maiori copia tempore hyemis, & veris, quàm Autumni, & Aestatis. Sed in his temporibus, in quib. cibus conuenit copiosior, In eis opus est rariorib. vicibus dare cibum: ac in eis temporibus, in quibus nõ licet dare cibum ita copiosum, necessariũ est dare pluribus vicibus, & frequentius cibum; sed in tempore hyemis & veris cõuenit cibus copiosior, quã Aestate, & Autumno; ideo tempore hyemis & veris est exhibendus cibus rarioribus vicibus, tempore Aestatis, & Autumni crebrioribus. Et hoc est, quod dicit Hippoc. in hoc Aphorismo. *Si igitur Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt.* Supple ægri; ideo nos debemus dare cibum frequentioribus vicibus: quia cum homines cum difficultate ferunt cibum, ideo non possunt concoquere cibum unica vice copiosè assumptum; Et ob id necessarium est partiri; Vnde id dicendum est (inquit Gal.) de Aestatis tempore, quod de morbis ex inędia proficiscentibus cum virium debilitate; nam in his parum, & sępè oportet cibum dare. Parum, quia copiosum non potest facultas coctrix regulare, sępè quia ita requiritur ob inędiã. Contra verò fit hyeme; nam dandus est copiosus cibus, sed rarissimè quò ad vices. Vt autem in Aestate, sic in Autumno debemus dare cibos frequenter: quia difficulter ferunt cibos: non autem ita frequenter, ut in Aestate; Et quia tempore hyemis cibos facilè ferunt; ideo copiosum victum, sed rarissimè debemus dare; ita ĩ verè, sed non ita copiosè: quia nõ ita facilè ferunt. Sed tamen copiosus est dandus cibus, verum rarò. Et hinc colligatis ex Galeno in commento, quòd sicut corpora dissoluta tempore Aestatis, succedente Autumno refrigerantur, & densantur; ita corpora densata tempore hyemis succedente vere calefieri incipiunt: Constituta sit igitur hæc sententia, quòd corpora ægra Aestate, & Autumno difficillimè cibum ferunt, contra verò hyeme, & vere facilè.

Quo tẽpore cibi in multa copia exhibendi. Hyeme, & vere melius cõcoqui cibaria, quàm Autũno, & Aestate.

Quib. tẽporibus frequentius, aut rarius ęgris cibãdi sint.

Corpora Aestate dissoluta refrigerari, & densari Autũno, dẽsata & refrigerata hyeme calefieri vere.

APHORISMVS DECIMVSNONVS.

Ijs, qui per circuitus accessiones habẽt nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicatiões.

HIs, *qui per circuitus, &c.* Modernus à Montano capiens proponit scopum, qui de diametro aduersatur scopo proposito à Galeno; proponit autem hunc scopum Mõtanus, quoniam sibi satisfacere non potuit scopus propositus à Galeno; dicit ergo Modernus cum propositum sit Hippocratis sermonem habere in hoc primo lib. de triplici instrumento, videlicet chyrurgia, pharmacia, atque dięta: (in quo quidem ego valde miror, quomodo cum hi talẽ proponant scopum Hippocratis esse agere de triplici instrumento, in eo tamen applicando non cõsẽtit à principio, usque ad finem;) & cum per plures Aphorismos locutus esset de dięta, antequam progrederetur ad pharmaciam voluit proponere hunc Aphorismum, ut esset epilogus omnium illorum, quæ hucusq; dicta sunt de ratione victus; vt sensus sit, in accessionibus morborum, siue chronicorum, siue acutorum, siue peracutorũ est abstinendum, & non solũ in accessione, sed in vigore, & sub vigore: vt. s. fiat subtractio cibi. Sed scopus ab his propositum nullo pacto mihi satisfacere potest. Et primo destruit scopum optimè à Galeno propositum in commento; Nam impossibile est, vt scopus Hippocratis fuerit duplex, & vterque bonus, vnica enim eius tantum debuit esse intentio.

Hippoc. scopus in hoc Aphor. ex Moderno.

Impugnat Modern. & Mõtan.

Præterea si hic scopus à Montano propositus esset verus: tunc Hippocrates diminutus esset, & in materia de dięta, & in epilogo: ostendo vtrumque in materia de dięta; nam ex sententia Galeni in hoc commento, Immo omnium exponentium, triplex caput erat absoluendum: Primum de quantitate cibi: Secundum de qualitate: Tertium de modo administrandi.

De quantitate & qualitate locutus est. Quantum ad modum. Modus cibandi in duobus consistit. In altero, ut nos cognoscamus, quot vicibus cibus exhiberi debet; In secundo ut cognoscamus quæ nã sit hora opportuna cibandi; Vnde si in hoc Aphorismo scopus esset epilogus, Hippocrates fuisset diminutus; quoniam solum est locutus de vicibus, non autem de hora opportuna cibandi. De qua loquitur in hoc Aphorismo ad mentem Galeni, vt erò cognoscetis: Præterea patet Hippocr. diminutum fuisse in epilogo: quoniam epilogus in summa paucis continere debet omnia superius proposita; superius autem sermo est habitus de modo, & de quantitate, & qualitate. At in hoc Aphorismo nullus est sermo de quantitate, & qualitate, nulla fit mentio de vicib. sed tantum de hora opportuna cibandi; & ideo non valet dicere, quòd cum inquit: *In accessionibus, &c.* Faciat epilogum: quia hic nec quantitatem, nec qualitatem proponit, neque vices; ideo dico, quòd cum institutum Hippocratis esset ex toto absoluere sermonem de dięta: quoniam in sermone de dięta triplex erat caput, vnum de quantitate, & de hoc à quarto ad quintumdecimum locutus est.

Mod. cibandi in duobus.

Epilogi munus.

Introductio Aphor. ex sententia Authoris.

Secundum de qualitate, de qua in decimosexto.

Tertium erat de modo administrandi, de quo in decimoseptimo, & decimooctauo locutus est Aphorismo, & in hoc etiam loquitur; Nam cum modus cibandi duplex sit, uel penès vices, uel penès horam opportunam cibandi; cum de vicibus locutus sit in præcedenti Aphorismo, supererat, vt loqueretur de modo cibandi ratione horæ opportunæ, & determinatæ, in qua licet dare cibum in quantitate & qualitate proposita. Et hunc scopum tetigit Galenus in principio præsentis commenti. Sed Modernus accipiens à Montano, & Triuerio arguit contra Galenum; Namque cum Hippo. proponit iudicationes, Galenus legit accessiones: vnde dicunt isti, hic esse duplicem errorem Gal. Alter error est, quia peruertit verba Hipp. nam cũ Hipp. dicat iudicationes: ipse legit accessiones. Modo iudicano siue propriè, siue impropriè nunq̃ accipi põt pro accessione: ergo malefecit Galen. legens accessiones.

1. Obiectio Moderni aduersus Galenũ.

Præterea

Pręterea errauit Gal. quia per iudicationẽ ipse exposuit vigorem, quod facere non potuit Gal. nã aliud
1. est iudicatio, aliud vigor: Addunt etiam isti, quòd si nos volumus legere accesſiones, & vigorem, erit Hippocrates superfluus; Nam si legamus accesſiones, Aphorismus, iste coincidit cũ vndecimo, in quo dicit (In accesſionibus abstinere oportet; nam cibum dare nociuum est:) Quòd si nos legamus vigorem, dicunt etiã hi, quòd adhuc erit superfluus Hippocrates; nam hic Aphorismus erit idem cum octauo, quando dicit: *Quando morbus in vigore consistit, tunc victu tenuissimo est vtendum*; Sed nos hos valde audaces esse dicimus, atque neque Galenum peruerte uerba affirmamus: etiã si per iudicationes accipimus accesſiones, & vigorem. Neque Hippoc. redditur superfluus: Primum ostendo, quia per iudicationes in præsentia opus est accipere tempus, in quo apparet maxima molestia, quæ non aliundè proficiscitur, nisi à vi morbi, & rei præter naturam: Et ideo per iudicationes accesſiones intelligere oportet; sed cum iudicationes fiant in accesſione, & uigore morbi, propterea per iudicationes non modo iudicationes intelligere debemus; sed tempus etiam, in quo iudicationes fiunt. Et in hoc cognoscatis maximũ Hippoc. artificium, qui ut alluderet ad tempus molestũ proponit iudicationes, per quas intelligit iudicationes, & tempus etiam, in quo fiunt iudicationes, i. accesſiones & uigorem; & ideo non peruertit Gal. uerba Hippoc. ò dicetis ergo fuit superfluus Hipp. Nego; Nam quantum sit ratione Aphorismi vndecimi, in quo uidetur Hippocrates loqui de accesſionibus, sicut & in hoc Aphorismo; dicendum, quod in 11. Aphorismo sermo est de primo capite obseruando, i. quantitate cibi, sumpta ab accesſionibus indicatione. In hoc autem Aphorismo sermo est de modo cibandi sumpta etiam indicatione ab accesſionib. ideo Hippocrates superfluus non fuit: cur autem hi hæc dicant, mirum non est: quoniam non cognouerunt integrum Hippoc. artificium. Quò ad octauum autem Aphorismum; dicẽdum, ꝙ hic, & ibi est maxima differẽtia: nam ibi loquitur de quãtitate cibi in vigore, hic autem sermo est de modo cibandi; cum ergo alia ratione hic, & ibi loquatur Hippoc. superfluus ergo non fuit: Quare persistit Gal. scopus in suo robore, ꝙ sermo fit de modo cibandi penès horam opportunam, in uirtute accesſionum, & uigoris indicãtium, immo etiam uirium coindicantium.

Respon. ad Modernorum obiectiões.

LECTIO LXVI.

IN ijs, *qui per circuitus accessiones habent*. In hoc vltimo Aphorismo, in quo Hippocrates de dięta agit, ut à nobis dictum est, nihil aliud facit, quàm ꝙ sermonẽ habet de hora opportuna cibandi, & modo administrandi ipsum cibum; & de hoc agens agit dogmaticè in uirtute accesſionum indicãtium; nam cum hic sermo sit de modo cibandi in ægritudinibus; ideò ea erunt indicantia, quæ se tenent ex parte rerum præter naturam; Et ideo accesſiones sunt indicantes; Agit etiam de eodem modo cibandi in uirtute contraindicantium; Et ideo potest Aphorismus in duas partes diuidi: vt in prima ponat modum cibandi in uirtute accesſionum indicantiũ. In secunda eũdem modum ponat in uirtute uirium contra indicantium, cum inquit: *Sed subtrahere adiectioni ante iudicationes*; Sensus autem Aphorismi, talis esse potest: Quòd in illis, qui habent morbos cũ accesſione: In accesſionibus abstinere oportet, ut nec liceat dare cibum, neque liceat cogere ægrum, ut capiat cibum: idest ut nec liceat darę cibum ægris appetentibus, nec non appetentibus; sed extra accesſionem: Quòd si ob vires infirmas necessarium fuerit dare cibum, uel in accesſione, uel propè; tunc oportet exhibere cibum, ita contraindicante uirtute, sed in minori copia, quàm antea; Quo sensu cognito accedamus ad ponderationem verborum. Dicit *Iis, qui per circuitus, &c.* Per accesſiones intelligere debemus cum Galeno in commento partem periodi deteriorem: (vt satis supra declaratum fuit.)

Scopus.

Diuisio.

Sensus Aphor.

Exposi. tio.

Aduertendum tamen, quòd accesſiones in duplici sunt differentia, quædam ordinatæ, quædam inordinatæ: in 11. Aphorismo tùm ordinatas, cùm inordinatas proposuit. Hic autem accesſiones, tantum ordinatas intelligit, ac proponit; Et ob id dicit: *Iis, qui per circuitus habent accessiones*; vt exponit Galen. his, qui habẽt accesſiones ordinatas. Sed quis dicet, quid ergo agendum in accesſionibus inordinatis? Oporteat nè in ipsis dare cibum? Dicit Galenus, quòd etsi eas hic non proposuerit Hippocrates, tamẽ non fuit earum ignarus; sed breuitatis causa, cum Aphoristicè loqueretur, sat fuit ei ordinatas proponere accesſiones: quia ubi ordinatæ sunt accesſiones, habemus quòd abstinendum est à cibo in accesſione, & propè accesſionem, idest imminente accesſione: quia hoc tempus molestum est; Et ideo sub hac ratione, quia molestum tempus, abstinemus in accesſione, & propè à cibo: ergo siue ordinata sit accesſio, siue non, non est dandus cibus in tempore molesto; Et ideo necessarium est si vultis ęgritudines curare, vt cognoscatis, quæ molesta sunt, quæve in morbũ deducere possunt. Et pro intelligentia Aphorismi notandũ, ꝙ nõ modo accesſiones molestæ sunt pro dando cibo; sed etiam multa alia molesta sunt, ut immoderata repletio, quæ potest horam interturbare, tùm repentina euacuatio. Declaro, & primo quantum ad accesſiones; Accesſiones bifariam considerari possunt, vno modo, ut deueniũt ad infebricitationẽ, alio modo, ut non deueniunt. Si consideremus eas, ut deueniunt ad infebricitationẽ; tunc facilè est eligere horã cibandi opportunam; ita ut cum Galeno nec in accesſione, nec imminente accesſione cibandi sint ægri, sed multo post accesſionem; sed dicet quis per quot horas ante accesſionem est dandus cibus? Dico non esse possibile statutam horam determinare; nã possumus dare cibũ per quatuor horas, per quinque, per sex, per plures, & per pauciores ante accesſionẽ; sed iterum dicet quis, quo ergo fundamento procedendum est, ut cognoscatur hora cibandi? Dico, ꝙ debemus respicere tùm ad exhibitionem cibi, tùm ad virtutem in corpore existentem. Quantum quidem ad cibum; nam si cibus fuerit modicus, & facilis concoctionis, vos eum potestis exhibere per pauciores horas ante accesſionem. Si verò fuerit copiosus, nec ita facilis concoctu, per plures horas ante accesſionem est cibus exhibendus.

Dub.

Sol.

In accessione, & propè accessionẽ cur abstinendum à cibo.

Not.

Accessiones dupliciter.

Per quot horas ante accessionem cibandi ægri.

Quò ad virtutem autem sic procedendum; Nam si fuerit virtus imbecillior debetis dare cibum per plures horas ante accesſionem, ut possit virtus cibum ante accesſionem regulare. Si verò validior fuerit virtus pauciores horæ sufficient ante accesſionem: quia virtus breui tempore poterit concoquere alimentum; Vnde quanto cibus est in minori copia, & facilioris concoctionis, ac virtus validior fuerit, tanto pauciores horæ sufficient.

Contra verò quanto cibus fuerit copiosior, difficilior concoctu, & virtus imbecillior, per plures horas ante accesſionem est exhibendus cibus. Vt si exempli causa exhibuerimus panatellã cum ouo, non nisi per quinque, & sex horas ante accesſionẽ hãc exhibere debemus. Si verò carnẽ, nõ nisi, per septẽ, & octo horas ante. Si autem prissanam colatam,

quatuor horæ sufficient, & pauciores ante. Quod si fuerint accessiones nõ deuaniétes ad isebricitationē, consideraudum est, an in hac febre sint multæ acces siones, vel vna: si multæ, est eligenda hora, quæ minoris sit afflictionis: quia vos non potestis expectare infebricitationem. Si autē morbus vnam accessionem habuerit, vt in febre synocha, & in febre ardenti; tunc dandus est cibus in tempore opportuno, ac consueto cibandi, quando æger sanus erat. Et hæc quò ad accessionem. Quantum autem ad immoderatam repletionem hæc duplex est: immoderata repletio cibi, & immoderata repletio fęcum: Quò ad immoderatam cibi repletionem; tunc absque con trouersia cibus dandus non est; nam cibus additus cibo intertutbat concoctionem, & multas gignit cruditates, & sic innumeras ægritudines parit, & ma la symptomata. Quantum ad repletionem fęcum videtur esse in Galeni, & Hippocratis dictis repugnantia; Nam primo de ratione victus trigesimosecundo, Hippocrates & Galenus dicunt non esse exhibendum cibum, nisi prius fęces in intestinis existentes deijciantur. Si qui enim (inquiunt) cibum non vacuato ventriculo dederint: si dolor adest, eū adaugebunt: si non aderit, inducetur: quia cum intestina repleta fuerint non poterit cibus permeare, & sic inferret offensam lateri. Sed primo eiusdem quadragesimosecundo dicebant, quòd non est dandus nouus cibus, nisi fęces deuenerint ad intestina ima, & crassiora; vnde videtur difficultas in hoc consistere: quia primo dixerunt, nisi fęces fuerint depositæ non esse dandum cibum: hic non esse opus, ut fęces eijciantur, sed sat esse fatentur, ut descendant ad inferiora intestina; Quid ergo agendum in praxi? Colligitur solutio ex Galeno in eodem commento trigesimosecundo; Nam inquit, non esse exhibendum nouum cibum, nisi fęces (& addit) copiosæ excernantur; Vnde non est necessarium, vt fęces semper excernantur, sed sat est, ut excrementa alui descendant ad intestina inferiora, dummodo non sit multa collectio fęcum; nam tunc vel natura, uel arte fęces sunt excernendæ: Ideo in praxi, si quis quater, vel ter etiam comederit, & non habuerit beneficium ventris, auxilijs excernenda sunt stercora.

Et ob id bene illi faciunt, qui alternis diebus vtun tur clysteribus: quia ita non colliguntur fęces. Et ex hoc unum aliud colligas, quòd quemadmodum ad hoc, ut fęces non colligantur opus est vti clysterijs; sic ad hoc, ut descendant fęces, non ita frequenter cibus est assumendus: quia aliter maximæ cruditates, & obstructiones fient: & ideo maximę errant illi qui de quarta hora, in quartam horam cibant ægros; Nam est opus, vt ante secundam cibationem, prima descendat. Sed qua modo ratione repentina vacuatio concurrit ad horam opportunam cibandi? Hunc ad modum; nam nos per repentinam vacuationem possumus intelligere sectionem venæ, quia per sectionem venæ fit subita, ac fis repentina vacuatio; & ideo vbi hæc adest, nec copiosus cibus, nec quàmprimum dandus est; sed debet esse internallum vnius horæ, antequam exhibea tur cibus: Et qua ratione? Non quia (vt aliqui dicunt) per sectionem venæ agitentur omnes humores; Et ideo necessarium est, vt prius quiescant, & postea exhibeatur cibus. Hæ enim nugæ sunt, sed causa assignatur à Galeno quarto de tuend. capite vltimo; nam inquit, quòd cum per sectionem venæ inaniantur, & repentè: Tunc ipsæ inanitæ cum violentia ad se alliciant cibum, & cum impetu: Et propterea attrahant cibum inconcoctum, & cru dum; vnde fient obstructiones ingentes, quia cibus attractus, cum crudus sit, viscidus etiam est, & crassus; & ideo obstructiones causat. Et propterea saltem per horam est differenda cibatio post venæ sectionem: quia in hoc spa io, vt optime ibidem dicebat Galenus partes chyli concoctæ in hepate existentes alliciuntur à venis inanitis; vnde cum venæ attraxerint hanc partem chyli, ratione eius aliqualiter satiantur; & sic post horam non attrahent ita cibum, vnde cibus concoquitur: ergo vacuatio ipsa repentina indicat modum cibandi. Quare accessio modum cibandi, & horam indicat: Et hoc uoluit Hippocrates, cum dicit: *His, qui per circuitus*, Et addidit. *Neque cogere*. Non sat sibi fuit dicere non oportet, dare cibum ægrotis, qui per accessionis affliguntur, sed neque cogendi sunt adiungere uoluit; Quoniam infirmi in duplici sunt differentia: quidam cibum appetunt, & ob hos dicit non oportet dare cibum: quidam non appetunt, & ob hos dicit neque sunt cogendi, ut accipiant cibum ante accessionem. vt sit sensus, non est dandus ægris cibus ante accessionem, neque si ipsi appetant, neque si non appetant cibum: *Sed subtrahere adiectioni ante iudicationem*. Hic tangit virtutem contraindicantem, & notate mirum Hippocratis artificium; nam Hippocrates sanè vidit, cum dicit (subtrahendum adiectioni cibi ante iudicationes) quòd per indicationes poteramus nos intelligere tùm indicationes, tùm in quibus sunt iudicationes, nempè vigorem, & accessionem; Ideo voluit se limitare, & dicere in accessionibus, quia hæc cibi exhibitio est communis tùm accessionibus, tùm vigori: scilicet quòd debeat euitari, tùm in accessionibus, tùm in vigoribus, tanquam in temporibus molestis.

Sed quia quis potuisset dicere, si virtus debilis sit, cuius ratione non possemus ita procul cibare, fed nos opus sit in ipsa accessione cibare; debemus ne attendere viribus contraindicantibus, an accessionibus indicantibus?

Respondet quòd magis est attendendum viribus contraindicantibus non neglecta tamen accessiona indicante; Namque inquit, *Ante iudicationes oportet subtrahere adiectioni*. Idest si cogamur dare cibum ob virtutem, subtrahere oportet adiectioni: idest opus est dare cibum, quia ita contraindicat virtus: sed oportet subtrahere, quia debemus etiam respicere ad accessiones, quia nos non debemus dare cibum in tanta copia, sicuti si essemus procul ab accessione.

Et ideo in ipsa accessione, ac in tempore molesto, si cogat virtus, dandus est cibus; sed non in tanta copia, vt virtus indicat; sed attendere oportet etiam accessioni indicanti. Ex hoc etiam unum colligas, quòd in instante iudicationis oportet subtrahere cibum, sit post iudicationem in parua copia dandus est cibus; vnde non faciatis, ut aliqui, qui immediatè post accessiones ad cibos copiosiores deueniunt; sed ita progrediamini, ut Galenus docet primo de ratione victus trigesimoprimo, & potissimum capite vltimo, quòd post iudicationem (si in tempore iudicationis, vsi estis tenui dieta) vos debetis augere cibum paulatinè, ut si usi estis in iudicatione ptisana colata, non statim ad integram transire debetis, sed aliquid integræ cum colata admiscere debetis, ut maior sit colatæ portio, minor integræ: postea sint inæquali portione: postea maior integræ: vltimo ad integram descendendum; vnde sensim & sensim est augendus cibus; & ratio est in promptu: quia semper debemus respicere ad calorem; Vnde cum ratione iudicationis vires debiles sint, non poterunt subitam mutationem tolerare; & ideo sensim est progrediendum.

Quibus ita constitutis, nihil vt opinor, relictum est in materia de dieta; nam cum tria sint capita, quæ

Marginal notes:

In synocha, aut ardenti qua hora cib⁹ exhibendus.

Immoderata repletio duplex.

Apparēs contradictio in dictis Galeni, & Hippocratis.

Solutio.

Non esse exhibendū cibū, nisi fęces copiosæ excernātur.

Vsus clysteris alternis diebus.

Not.

Errare eos, qui de quarta in quartam horā cibū exhibent.

Vacuatio repentina quā horam cibādi præscribat.

Cur à sectiõe venæ ho- rā saltim exhibendus cib⁹.

Aegrōrū duplex classis.

Dubitationis ta citæ. Solutio.

Instante iudicatione sub- trahēd⁹ cib⁹: post iudicationem dē- dus i par ua copia.

Sensim, & sēsim cibus augendus.

437

quæ in victu considerari debent Quantitas, Qualitas, & Modus administrandi: Hæc omnia vos habuistis; vnde cum acceditis ad infirmos (si rectè dictare vultis) primum si secúdum Hippocratem progredi desideratis opus est, vt consideretis victum ratione Quantitatis vtrum plenus victus, vel mediocris, uel tenuis, uel tenuissimus dandus sit. Quod vbi habueritis, tunc secundum caput, idest Qualitatem considerare debetis: nempè Qualis debeat esse victus ratione primarum Qualitatum, uel frigidus, uel calidus, &c. Qualis ratione secundarum Qualitatum, vel crassefaciens, uel attenuans, &c. Quod cum habueritis ascendatis ad tertium caput, & consideretis modum administrandi cibaria quib. vti vultis: an scilicet pluribus, uel paucioribus vicibus vti liceat eo victu: & postremò considerare debetis horam opportunam cibandi. Et de ratione victus hæc dicta sint satis, &c.

Quæ consideranda in victu cōstituendo.

LECTIO LXVII.

APHORISMVS VIGESIMVS.

Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, siue medicamentis, siue irritamentis, sed sinere.

QVAE *indicantur, & indicata sunt, &c.* Introducentes hunc Aphorismum adeo inter se dissidere videntur interpretes, ut ex eorum dictis potius dissipatio Aphorismi colligatur, quàm uera introductio. Et propterea nos veritati tantum addicti eam proponemus introductionem, quàm veram putamus, & si apud neminem eam vidimus. Dicamus igitur quòd cum esset Hippocratis institutum loqui de triplici instrumento medico, chyrurgia, pharmacia, atque dieta. Cum de chyrurgia locutus fuerit in tertio Aphorismo, & in eo proposuerit chyrurgiam, tùm etiam de ea, quantum satis fuit locutus fuerit; cumque etiam de dieta locutus esset à quarto Aphorismo ad decimumnonum inclusiuè. Nunc nihil aliud relinquebatur, quàm ut de tertio ageretur instrumento, idest de pharmacia, Quare Hippocr. de pharmacia nunc agere vult.

Cōtinuatio Aphorismi cū superioribus.

Ad quem scopum respiciens Galenus in primis verbis præsentis commenti, inquit, quòd Hippocrates perfecto sermone de dieta, nunc ad alterum caput vult transcēdere: Quod de pharmacia est. Sed dicet quis, quid de pharmacia in præsenti Aphorismo tractat Hippocrates? Et qua ratione in pharmacia progreditur: Dicimus hoc assequi non esse ita facilè; quoniam mirum est eius artificium; nam cognouit diuinissimus hic senex, quòd quoties quis aggreditur sermonem de aliquo instrumento. Primo opus est illud adinuenire instrumentum; vbi autem adinuentum est illud instrumentum, considerandum est secundo, an debeat administrari, nec nè illud instrumētum: Quo cognito cognoscendum etiam est per quæ loca: ac insuper Quo tempore debeat administrari illud instrumentum; & postremò in qua Quantitate administrandum sit. Quæ omnia Hippocrates in pharmacia prosequitur: Primo namque, (quoniam inuētio præcedit administrationem instrumenti,) agere voluit, & debuit de inuentione pharmaci: & ideo de hac inuentione locutus fuit in secundo Aphorismo, vbi proponit pharmaciam in virtute materiæ, in quali peccantis: nam vbi est materia in quali peccans, nō oritur indicatio euacuandi, sed purgandi. Fieri autem hæc purgatio potest vel debili, uel ualido auxilio; debili, si morbus debilis: valido, si morbus validus fuerit. Quæ in secūdo Aphorismo prosequitur Hippocrates. Cum igitur in secūdo Aphorismo habeatur inuentio pharmaci, quòd scilicet in morbo in quali peccante sumatur indicatio purgandi, tunc immediatè quid succedit? Nihil aliud, nisi quòd quoties habuerimus morbum à materia in quali peccantem, vt verbi causa vehementem, ut oriatur indicatio purgandi: tunc non debeamus quàmprimum pharmacum exhibere, sed vlterius considerare, vtrum natura ipsa possit euadere ab hoc morbo, & possit purgare materiam in quali peccantē, nec ne? nam si materia expurgabitur à natura perfectè, & integrè, vos nō debetis date pharmacū. At si natura in hoc morbo uehementi, à materia in quali peccante dependente, uel non aggrediatur purgationem, uel si aggrediatur, imperfectè, & non integrè id faciat: tunc debetis adiuuare naturam, & propinandum est pharmacum purgans. Cum autem, (ut hæc ad rem applicemus,) natura ut plurimum soleat excernere materiam in tempore iudicationis, & Crisis: hinc est, quòd ad tantum artificium respiciens Hippocrates, dicit: *Quæ iudicantur*; vt ex hoc colligeretur perpetuò obseruandum præceptum: quòd etsi à materia peccante sumatur indicatio uacuandi pharmaco; tamen si natura purgationem aggreditur, nihil agendum: si non aggreditur, aliquid agendum, idest est utendum pharmaco; Vnde facilè errorem multorum colligere potestis, qui dicunt Hippocratem hic de Crisi agere; quia dicit, *Quæ iudicantur*; Nam certum est hic includi Crisim, eius tamē institutum de Crisi nō est, sed eius propositum est de pharmacia iuxta Gale. An s. debeamus vti pharmaco, nec nè, sumpto fundamēto à Crisi. Nō aliud est loq. de Crisi: aliud de pharmacia sumpto fundamento à Crisi. Post hæc cū Hippocrates habuerit, quòd non vtendum pharmaco, vbi purgat natura; & quod utendū ubi nō purgat. Túc insuper cognoscere oportet, per quæ loca, & per quas vias fieri euacuatio debeat; & hoc in sequenti Aphorismo docebit Hipp. Neq; tamen scire sufficit loca, sed opus est scire tempus opportunū purgādi; Ideo etiam hoc docet vigesimo secūdo Aphorismo. Sed hęc non sufficiunt, verumetiā cognoscere debemus vsque ad quem terminum purgatio extendi debeat, & hoc docet vigesimo tertio Aphorismo, vbi, cum ex toto absolutus esset sermo de pharmacia, nempè de eius inuentione, ac recta administratione medicamenti: hinc est, quòd in 24. Aphorismo monet nos ratione cuiusdam verbi propositi in 22. Aphorismo: & tandem in 25. Aphorismo epilogat, quod rectè debebat facere, cum absoluta esset tota medicinæ pars, quæ curatiua dicitur. Quare scopus Hippoc. in hoc Aphorismo est docere nos, an liceat vti pharmaco, nec nè sumpto fundamento à Crisi. Quantū aūt ad diuisionē, cum hæc sit sententia sine ratione prolata, nullā admittit diuisionem. Sensus autem Aphorismi talis est, quod quoties natura in tempore iudicationis, & Crisis, vel perfecta erit in vacuatione, uel etiā perfectè euacuanr uniuersā materiam morbosam: túc nihil penitus mouendū, nihil innouandum, sed ex toto necessarium est opus relinquere naturæ. Per oppositum autem colligere oportet,

Dub.

Sol.

Quæ agenda in explicando, absoluendoq; aliquo medico instrumēto.

Inuentio administrationē præcedit.

A' materia in quali peccante indicatio purgandi.

Purgatio quib. fieri possit auxilijs.

Preceptū perpetuò obseruādum.

Error multorū.

In euacuatione per pharmacum quæ sint pcognoscenda.

Scopus Hippoc.

Sensus Aphorismi.

quòd si natura in morbo non euacuet materiam, vt opus erit; Tunc opere pretium est adiuuare naturam. Ex quo Aphorismi sensu facile quis coniectari poterit, an liceat vti pharmaco, nec nè.

Expositio.

Dicit ergo *Quæ indicantur*. Circa hanc partem opus est (vt optimè ex Galeno habere potestis,) vt intelligatis Crisim, & iudicationem. Potest autem Crisis bifariam considerari, vel ut fiens, vel ut ex toto facta est, & secundum vtrumque hunc modum intelligit Crisim hic Hippocrates; Nam cum dicit; *Quæ iudicantur*: Insinuat Crisim fiendam: Cum dicit: *Quæ iudicata sunt*: Proponit Crisim factam. Crisis autem dum fit, & dum est facta has debet habere conditiones; vt dum fit, perfectissimè fiat, ita ut eo tépore, in quo fit, integra fiat; vt non sit aliquod periculum ne diminuta sit Crisis, idest vt per eam euacuetur vniuersa materia morbosa. Per Crisim ergo factam intelligere opus est Crisim absolutè factam, in qua uniuersa materia sit euacuata.

Crisis dupliciter.

Crisis cõditiones.

Quam expositionem ex Galeno habetis; Nam cum verbum illud ἀπαρτὶ, & ἀρτίως interpretatur, dicit hóc verbum triplicem significationem habere posse: vt per ipsum primo intelligamus diebus paribus: Qui sensus non satisfacit Galeno; quia non valet: fit Crisis in diebus paribus: ergo non debemus aliqualiter mouere. In secundo significatu per hoc verbum aliqui intelligunt Nuper. Quo pacto, neque intelligendus est (inquit Galenus) Hippocrates; Nam licet hæc particula habeat locum de Crisi facta, tamen non de Crisi fienda; Nam possumus dicere: Quæ nup iudicata sunt; sed Quæ nuper iudicantur nequaquam: secundum verò tertium significatum est, ut per ἀρτίως exponamus integrè, ut sit sensus: dum iudicatio fit, vel facta est integra, uel absoluta, neque mouere, neque nouare aliquid, &c. Dicit *Neque mouere*: Quia quoties fit Crisis, natura cum impetu hoc tempore, & impetu satis magno mouet materiam; nam (vt patebit in definitione) in Crisi impetus requiritur; Et ideo cum in Crisi impetus adsit, si volueritis vti medicamento mouente, tunc poteritis diuertere naturam à proprio impetu critico: ratione cuius diuersionis possibile erit, ut natura, quæ perfectè euacuat, impediatur, ac diuertatur, & sic fiat euacuatio mala: quia fortasse natura per loca non conuenientia euacuare poterit. Dum autem facta est ex toto vacuatio, neque etiam aliquid mouendum est; nam nihil aliud faciemus, quàm quòd naturã agitabimus. Dicit postea, *Neque nouare*: Ob hanc rationem: quia dum fit Crisis, uel possumus uti consuetis medicamentis, uel insuetis, & nouis. Consueta sunt, quibus antea fuimus vsi: Insueta verò, quibus non vsi fuimus. Ideò ut moneret Hippocrates esse abstinendum à quocunque auxilio, uel consueto, vel insueto, dicit: *Nec mouere, nec nouare*; Et addit (siue medicamentis, siue irritamentis,) vt sit sensus. Nec mouere oportet, neque medicamentis, neque irritamentis. Neque nouare oportet, neque medicamentis, neque irritamentis: adeò, ut hæc verba ad utrumque referantur. Per medicamenta autem intelligere debetis ea medicamenta, quæ vim soluendi habent, quæ habent uim attrahendi proprium humorem, & educendi extra corpus. Per irritamenta autem intelligere oportet non ea, quæ vim soluendi habent, sed leniendi, & aliquo alio pacto mouendi, ut glandes, clysteria, & quæ mouent lotium, &c. Et ob id non modo abstinendum est à Rhabarbaro, à clysteribus, suppositorijsque; sed ab his, quæ euacuare per lotium possunt, ab his quæ possunt sudorem prouocare, &c. Et ideo (vt hoc præceptum ex toto sigillaret) dicit: *Sed sinere*: idest, sed opus ex toto naturæ permittendum est. Sed aduertatis, quoniam dum inquit Hippocrates nihil esse agendum, intelligit nihil esse agendum, quantum sit ex parte medicamenti: quia in hoc Aphor. sermo de pharmacia est, nõ tamen (ut optime dicit Galenus) debemus relinquere Victus rationem: Immo debemus esse diligentes maximè in victu; Et ob id ex sententia Galeni hic & in libro Quos, & quando &c. Quando natura euacuat, uel euacuauit perfectè nulla egemus medicina; & fundamentum est, quia medicus est minister, & auxiliator naturæ; & ideo debet vti medicamentis, quoties eget auxilio; eget autem auxilio, ubi uel imperfectè euacuauit, uel ubi non euacuat. Sed cum perfectè agit natura, tunc totum opus ipsi relinquendum. Hæc est verborum crassa sententia. Nunc vt veritatem ad radices usque cognoscatis, quædam alia consideranda sunt, &c.

In Crisi impetũ requiri.

Medicamenta.

Irritamẽta.

Not.

LECTIO LXVIII.

AVdiuistis quemadmodum Hippocrates in vigesimo Aphorismo tradidit præceptum, in virtute cuius sciamus, an vti liceat pharmaco, nec nè: siquidem præcepit nequaquam pharmaco utendum, quoties natura perfectè euacuat, uel quoties perfectè euacuauit; & quoniam talis operatio solet habere locum in tempore iudicationis, seu Crisis; Ideo vt ad radices usque intelligatis hunc Aphorismum) volumus differere de Crisi.

Circa tractatũ de Crisi duo absoluẽda.

Quod negotium difficile est, quoniam multi in hac materia à veritate deuiarunt. Nos autem in hac materia ita procedemus. Primum ponemus dicta Galeni, & potissimum duas authoritates, in quib. sermonem habet de Crisi. secundo declarabimus quid nam voluerit Galenus, & qua ratione à se ipso non dissentiat; Quò ad primum pertinet loquebatur de Crisi Galenus primo de diebus decret. capite secundo, & in hoc commento potissimum: quamuis alibi sermonem habuerit de hoc. Dicit igitur Galenus in hoc commento eam esse optimam Crisim, in qua nihil deficit. Nihil autem in ea deficere dicitur, quoties habeat omnes numeros iudicatorios, seu Criticos. Sed quot sunt numeri? A' Galeno in hoc commento sex proponuntur: Primus est, ut Crisis fiat, & potius fiat per euacuationem, quàm per abscessum. Secundus numerus est, ut euacuetur humor noxius, ac morbum faciens, ac ut integrè etiam euacuetur. Tertius numerus est, ut euacuatio fiat recto tramite. Quartus vt vacuatio sit facilis, idest cum tolerantia infirmi. Quintus vt fiat vacuatio apparentibus signis concoctionis. Sextus vt fiat euacuatio in die decretorio. Hæc habuit Galenus in hoc commento, & idem primo de diebus decret. capite secundo: vbi etiam adiunxit Crisim posse esse imperfectam, infidam, obscuram, periculosam, sine signis, atq; deniq; malam. Et se ipsum declarat loco citato dicens: illã esse imperfectam Crisim, in qua nõ euacuatur ex toto humor, atq; proinde eam esse Crisim perfectã, in qua euacuatur humor peccãs, & nihil eius relinquitur. Eam autẽ dicit esse infidam, atque incertam crisim, in qua erit periculum recidiuæ: ergo Certa erit, in qua recidiuæ nõ aderit periculum. Dicit autem Galenus eam esse periculosam crisim, quæ fit cum symptomatibus periculosis. Tuta erit, quæ fit citra hęc periculosa symptomata; sed eam dicit esse Obscuram crisim, in qua neq; fit euacuatio sensibilis, neq; abscessus notatu dignus: Quare illa Euidẽs erit in qua fiet euacuatio, & extra corpus, vel saltem fiet abscessus Dicit deinde etiam esse crisim sine signis quoties fit absque eo, quod indicetur

Optima Crisis q.

Numeri iudicatorij, seu Critici quot.

Crisis differentiæ.

tur

tur ab aliquo die decretorio; Nam si iudicabitur à die indicatorio erit crisis cum signis. Postremo illa est mala crisis, quæ desinit in perniciem ægrotantis; Quare per oppositum illa bona erit, cuius terminus erit cum salute infirmi. Hæc sunt, quæ habuit Galenus locis citatis, quæ si ita simpliciter proponerētur, nescio ego quis vestrum acquiesceret perfectè. Nam quilibet dicere posset, Cur sex tantum numeri critici proponuntur à Galeno, neque plures, neq; pauciores; præterea qua ratione Galenus in uno loco non est diminutus: in altero verò superfluus? nam vno modo videtur loqui in hoc commento: altero secundo de dieb. decret. Et ob id videndum quo artificio sit opus intelligere dicta Galeni; & vt procedamus stabili, & infallibili fundamento, ob id proponenda est in medium crisis definitio, & talis, ex qua non modo omnes proprietates appareāt; sed statim etiam corruat vnaquæque difficultas; sed cum crisis, & bona possit, & mala esse: Nos ęquiuocationē fugientes, definire volumus tantum bonam crisim. cum autem bona crisis bona sit, & optima: nos definitionem proponemus optimę, cum rectum sit iudex sui, & obliqui. Neque aliquis miretur de eius prolixitate, Nam in declaratione patebit, quòd nō prolixa, sed cōcisa erit. Talis ergo sit definitio: (Optima Crisis est motus velox in die decretorio materiæ noxiæ uniuersæ, & concoctę, propulsæ ab internis partibus ad extra corpus per ductus conuenientes à natura expellente, vt sanitas, quàm primum tutò, & ex toto restituatur. Hæc cum sit tota, ac integra Crisis descriptio. Pro eius intelligentia, & præcipuè cur tot particulis, neque pluribus, neque paucorib. oportuit eam designare, sciendum est primū, quòd cum Crisis sit motus naturæ debet in se includere, in quantum motus est, ea omnia, quæ ad motum conficiendum concurrunt. Ad motum autem præcipuè ad localem, cuiusmodi est crisis, in qua materia mouetur de loco ad locum, requiritur tempus, in quo fit motus, requiritur etiam mobile, terminus à quo, terminus ad quē, spatium per quod, & ipsum mouens. Hæc igitur omnia in Crisi, vt motus est, requirūtur, q[u]atenus verò est motus naturæ, quæ propter finē operatur, propter hæc etiam finis requiritur; Et ob id si omnia hęc in definitione Crisis includentur erit descriptio optima, neque plura, neque pauciora requiret. Primum igitur in definitione dictum fuit, quod Crisis est motus: quæ particula proponitur à Galeno primo de cris. & tertio de cris. in principio, vbi vult crisim esse motum; & dictum fuit esse motum velocem, ut haberetis fieri crisim in breui tempore; & propterea locis citatis dicebat Galenus crisim commutationem subitā; Quare hucusque habemus tantum crisim esse motum in breui tempore; sed satis hæc non sunt; & ideò opus fuit, vt in definitione apponatur tempus magis determinatum; nam cū hic de motu sit sermo: non est de motu in communi; sed de motu critico, qui à medico obseruatur; itaque ut significaremus huiusmodi tempus mensurans motum criticum, diximus, quòd est motus velox in die decretorio, quod tempus peculiare est, ac seiungit hunc motum à reliquis. Et hæc particula proposita fuit à Galeno tertio de cris. 3. & in hoc commento, quando proposuit sextum numerum; dicit. n. operepretium esse, vt crisis fiat in die decreturio; & sibi consentiens Galenus primo de dieb. decret. 2. dicit eam esse crisim bonam, quæ fit cum signis; nam illa quidem est mala, quæ fit sine signis. Debet ergo fieri cum signis, idest debet indicari à die decretorio, idest si debet fieri crisis in septima die, oportet apparere signa in quarta: quia dies quarta est indicatoria septimæ; & ex hoc colligatis, quòd explicantes nos definitionem nostram explicamus dicta Galeni immò explicamus dicta nostra per dicta Gal. Deinde dictum fuit in definitione (materiæ noxię vniuersæ. ac concoctæ &c.) In qua parte continetur mobile: Circa quod tria notare debetis. Primū quòd propelli diximus materiam noxiam: secundum vniuersam: tertium quòd diximus coctam: primo diximus mobile esse materiam noxiam, quod colligitur tertio de cris. 3. vbi dicitur necessarium esse, vt in optima crisi euacuetur humor noxius, idest humor, qui proportione respondet formę morbi: declarat se Galenus loco citato, quomodo humor respondet formæ morbi, veluti (dicit) si in biliosis morbis fiant biliosæ excretiones: in pituitosis pituitosę, &c. Immò ibidē Galenus dicit quòd humor, qui expurgatur non solum debet proportione respōdere cum forma morbi, sed cum annexis morbo, hoc est temperatura, ætate patientis, tempore anni &c. exempli causa si pituitosa febris in corpore senili fuerit, frigido & humido in hyeme dubio procul humor proportione respondens erit pituitosus &c. Et ideo illa erit optima crisis, in qua excernetur humor pituitosus: si permistus fuerit humor, permisti humoris debet fieri eductio; & si simplex, simplicis &c. Et ex hac particula colligans secundum numerum propositum à Galeno in commento: qui est, quādo humor noxius euacuatur. vnde mala est crisis, quando in febre biliosa euacuatur pituita; & huic secundo numero correspondet illa crisis, quæ à Galeno primo de dieb. decret. secundo perfecta dicitur. Dicit enim illam esse imperfectam, in qua humor euacuatur non noxius; & per consequens illam perfectam, in qua noxius euacuatur; Dictum etiam fuit secundo quòd hęc materia vniuersa euacuari debet, ut proposuit tertio de cris. 3. quinimmò in hoc commento, cum proponit secundum numerum esse humoris noxij, sed ex toto; & hic secundus numerus coincidit cum illa crisi proposita à Gal. primo de dieb. decret. secūdo: quādo dicit eam esse crisim perfectam, in qua nihil humoris noxij relinquitur; coincidit etiam cum crisi fida ibi proposita, in qua non est periculum recidiuę: quia non relinquitur materia, sed ex toto vacuatur, tertium quod requiritur fuit, ut hæc materia concocta educatur, & hoc uoluit Galenus 3. de cris. tertio, immo quarto Aphor. 22. dicebat, quòd impossibile est, vt per bonam crisim fiat euacuatio, quoties sunt signa cruditatis; necessarium est igitur materiam esse concoctam; & ad hanc ueritatem alludens Galenus proponit numerum quartum, vel quintum decretorium, qui est quādo fit crisis cum signis coctionis, & coincidicit hic numerus cum ea crisi proposita à Galeno primo de die decret. quando dicit crisim esse cum signis ad differentiam malæ crisis, quę est sine signis. Sed notate, quòd quamuis ibi per crisim cum signis, intelligat dies iudicatorias: tamen intelligit etiam coctionem. Nam dies iudicatoria non indicat crisim, nisi appareant signa coctionis; Postea verò in definitione crisis, quæ est motus velox, qui fit in die decretorio, in quo expellitur materia noxia vniuersa, ac concocta (additum fuit) à partibus internis. Hic est terminus à quo expellitur hæc materia. Nam non est bona crisis, in qua trāsmittitur materia ab externis partib. ad internas. Pro termino autem ad quem diximus (ad extra corpus:) sed notate, quòd quoties fit mutatio materiæ de loco ad locum, tunc talis mutatio potest fieri ita, vt materia moueatur ad partes internas corporis; & tunc est motus symptumaticus, non criticus. Potest etiam fieri motus ad partes corporis externas, qui motus bonus est, & criticus; Et ideo diximus in definitione (ad extra corpus;) nam si debet esse optima crisis necessarium est, vr euacuetur materia ex toto ad extra corpus; Et hæc ueritas proponitur à Ga-

Dub.

Sol.

Rectum est iudex sui & obliqui.

Definitio optimę crisis & eius explicatio.

Ad motū localem cōstituēdum quę requirantur.

Tria circa materiam in die critico ā natura euacuandā.

Humor respōdēs formæ morbi & annexis.

Motus materiæ symptomaticus.

à Galeno in hoc commento, quando proponit primum numerum decretorium; dicit enim eam esse meliorem crisim, in qua fit potius euacuatio, quàm abscessus. vnde aduertatis quia aliqui ita legunt (per euacuationẽ inferiorem) Fuchsius aũt reprehendit ita legentes; nam dicere debemus; (illa est bona crisis, & melior, in qua fit vacuatio, quàm illa, in qua abscessus,) & non illa bona, in qua fit euacuatio inferior; Et motus fuit duplici ratione Fuchsius: primo quia illa particula deficit in textu græco, tũ quia Galenus non addit illam particulam 3. de cris. secundo. Secũda ratio est: quoniam si illa esset bona crisis, in qua materia propellitur per euacuationem inferiorem, tunc sequeretur, quòd si materia propelleretur per partes superiores, atque per vomitum crisis optima non esset, quod falsum est; & propterea legere debetis literam, vt iacet: quòd scilicet primus numerus decretorius est, vt fiat potius vacuatio, quã abscessus. Sed aduertatis ne decipiamini, vt fuit etiã deceptus Modernus. Nam dicit quòd illa crisis, quæ fit per euacuationem est bona, quæ fit per abscessum est mala, & symptomatica; sed hoc falsissimum est; nam quamuis fiat crisis per abscessum, illa tamen est bona crisis: quia desinit morbus, actendit ad salutem: & hoc dicitur tertio de cris. 2. vbi dicit illam esse bonam crisim, in qua vel apparet euacuatio, vel abscessus effatu dignus. Et hic error est maximi momenti; Nam si hæc est bona crisis, & diminutè fiat, vos auxiliari debetis naturæ; si mala est, vos contrarium efficere debetis pro salute infirmorum. Ideo dicendum, quòd crisis, quæ fit per abscessum in parte externa est bona; sed melior est ea crisis, quæ fit per uacuationem. Et quòd hoc sit verum uidete Galenum in hoc commento; nam proponens primum numerum, non dicit illam esse optimam crisim, in qua fit vacuatio; sed esse meliorem dicit eam crisim, in qua fit vacuatio, quàm in qua fit abscessus: ergo & hæc bona est. Ideò dicamus illam esse optimam crisim, in qua materia propellitur extra corpus, vel ad partes infernas, vel supernas, vel utrasque: Ad infernas per lotium, deiectionem alui, hæmorrhoidas, & vterum in mulieribus; Ad superna per vomitum & per fluxum sanguinis è naribus; Tandem optima est crisis, quando fit per sudorem: quoniam fit tùm per superiores, cùm per inferiores partes &c.

Fuchsius nonnullos redarguens.

Error Moderni.

Melior Crisis q.

LECTIO LXIX.

IN definitione crisis cognouistis esse necessariũ, vt explicaremus in ea contineri hęc omnia, tùm tempus criticæ mutationis, tùm mobile, tùm terminum à quo, & terminum ad quem, tùm spatium per quod, cùm etiam mouens, & finem; & declarauimus, vt in definitione eius includitur in primis tempus: Secundo terminus à quo, & mobile: Tertio terminus ad quem. Sequitur, ut in præsentia declaremus spatium, per quod fit talis motus. In definitione igitur dictum fuit, (Per ductus cõuenientes:) Quomodo autem requirantur hi ductus conuenientes in crisi declarabat Galenus tertio de crisi. capite tertio, vbi dicit: Opus esse, ut in bona crisi fiat euacuatio per locus conuenientes, ac proportione respondentes formæ morbi; vt si exempli causa fuerit morbus in parte hepatis concaua, debet fieri per aluum expurgatio: si in parte conuexa, per lotium, uel etiam per fluxum sanguinis è naribus dextris; Et si fuerit morbus in pectore debet fieri expurgatio per Tracheam; Et sic etiam de singulis dicẽdum, quòd expulsio debet fieri per ductus cõuenientes, & morbo proportionatos; Et ad hoc respiciens Galenus in commento proponit tertium numerum decretorium: Quòd scilicet recto tramite procedere vacuatio debet: An autem rectitudo fibrarum requiratur, sequenti Aphorismo declarabimus; itaque per tertiũ numerum criticum intelligit Galenus spatium, per quod fit crisis: & hoc spatium ét insinuasse videtur primo de dieb. decret. Secundo: vbi proponens crisim euidentem, quæ fit, cum fit euacuatio sensibilis, dicit; Quòd si bona esse debet, opus est, ut fiat à natura regulariter operante. i. per ductus conuenientes: Deinde in definitione dictum fuit à natura expellente, & hic positum fuit mouens; Nam mouens humorem noxium nihil, nisi natura est; Neque enim in crisi vis pharmaci requiritur, sed natura. Et ea quidem regulariter, & criticè operans, non autem symptomaticè. Et cum natura concurrere possit attrahendo, retinendo, concoquendo, & expellendo. In crisi concurrit expellendo, & ideo dictum fuit à natura expellente. Tandem propositus fuit finis in definitione, quando vltimo dictum est, (vt sanitas quàm primum tutò, atque ex toto restituatur.) circa quem finem quatuor consideranda sunt. Primum, quia dictum fuit, (vt sanitas restituatur:) Nam bona crisis illud habet, ut eius terminus sit cum sanitate; vt cõtra malæ crisis signum est, ut sit cum morte; & hoc dicit Galenus primo de diebus decret. capite secũdo. 1.
Namque asserit bonam crisim esse, quę ad sanitatẽ desinit: Aduertendum autem est, quòd diximus potius, ut sanitas restituatur, quàm conseruetur; quoniam modo sermo est de ægris, quorum sanitas deperdita restitui debet. Secundo in causa finali dictum fuit; *Vt sanitas quàm primum restituatur*; Nam sanitas restitui debet vel paulatim, uel repente: in crisi non paulatim, sed repente reparatur; Et ob id tertio de Cris. in principio capitis secundi dicebat, Crisim esse mutationem subitam ad sanitatem; Immo addebat impossibile esse, vt tuta, & ad sanitatem crisis fiat paulatim. Tertio circa causam finalem diximus (Et tutò;) Nã medicus nõ mõ dẽt operari, ut introducatur sanitas citò, sed tutò; sed imitatur naturã medicus; quæ hoc hẽt, ut in optima Crisi sanitatem citò restauret; Et propterea ad hanc veritatem respiciens Galenus in commento inter alios numeros decretorios proponit, ut citò, ac facilè crisis fiat: Et primo de dieb. decr. 2 tutã crisim proponens, dicebat se intelligere crisim, quę fit sine periculosis symptomatib. Sed circa hæc dicta videtur esse difficultas; nam Galenus dicebat tertio de cris. naturalem crisim fieri cum vehementibus symptomatibus, cum difficili respiratione, dolore capitis, &c. quæ grauia, ac periculosa sunt symptomata: Quomodo ergo inter se constant hæc dicta? Colligitur ex Galeno eodem tertio capite tertio bifariam posse crisim considerari: altero modo, ut Crisis fit: altero modo, ut iam facta est. Si considerabimus Crisim, ut fit: sine dubio fieri non põt sine vehementib. symptomatibus: nã natura validè insurgit ad propellẽdas materias; & hoc modo intelligit in eodem tertio de Cris. Gal. immo dicit: Adeò apparere vehementia symptomata, ut inspicientes turbentur, ac maximè timeant: Medici autem (inquit) generosi non debent formidare; sed cum proponat inscientes, & scitos medicos, & inspicientes: clarum est, quòd vbi est Crisis in actu, symptomata vehementia sunt: quia inscij cum videant obiecta præsentia, nihil aliud contemplantur. Optimi autem medici cum inspiciunt cõcoctionis signa, licet symptomata vehementia sint, non dubitant; immo sanitatem futuram prædicere possunt; quia post Crisim factam facilè tolerant ægri, ut clarè etiã constare potest ex eodem Galeno illo tertio de Cris. capite tertio; nam dicit, illam esse bonam Crisim, quoties post euacuationem facilè tolerant infirmi. Nam æger meliores habet pulsus, melius est colora-

Loci conuenientes expurgationi in morbis.

Mouens in Crisi.

Natura quo in Crisi concurrat.

Circa finem bonæ Crisis quatuor consideranda.

2.

In Crisi sanitatẽ repente restitui.

3.

Dub. circa Galeni dicta.

Responsio.

Not.

tus,

tur, &c. Ecce, quòd hæc Galenus refert ad Crisim iã factam: non autem ad præsentem; & hoc etiam fuit Hippocra. secundo Aphor. t 3. vbi dicit. Nox præcedens accessionem grauis est, quæ subsequitur leuis est, dummodo fuerit bona Crisis: quia quoties mala fuerit, pessimè se habent. Tandem dictũ fuit (& ex toto materia, &c.) Nam si optima fuerit Crisis uniuersa materia expelli debet; quoties enim non tota tollitur materia, nó est perfecta Crisis, quia in illa non eradicatur materia, sed minuitur. Illa autẽ est optima Crisis, in qua ex toto materia, & morbus fugatur. Nos autem optimam definiebamus Crisim. Ex his igitur cõstat quid sit Crisis: Et cur Galenus sex proponat, neque plures, neque pauciores conditiones: quia ad Crisim constituendam, neque plura, neque pauciora requiruntur. Sed si hæc cognoueritis non satis vobis erit; præsertim si nullum volueritis in actu practico committere errorem. Pręcipuè autem uobis duo consideranda sunt. Alterum quid agendum sit, quoties Crisis non fit, & natura non operatur: quia certum est, quòd cum natura operatur nihil debemus agere. Secundo est uidendum quoties natura aggreditur opus, sed nñ aggreditur, ita validè, vt est opus: quid agendum? quantum ad primum videtur esse aliqua difficultas: Nam uidetur, qđ quoties in morbo adest dies decretoria, quòd necesse sit, vt exhibeatur Pharmacum in die decretoria; & hoc colligi potest ex Galeno quarto de rat. vict. 76. Nam ibi Galenus Pha[illegible]um exhibet non modo in prima, secunda, & tertia die, sed q[illegible]rta, quę decretoria esse potest: & Auicẽna etiam in tractatu de cura febr. putrid. in generali asserit, quando natura non mouet, moue tu motu eius; sed hoc in die decretorio natura facit, ergo, &c. Modernus videns hanc difficultaté imaginatus est esse præter rationem in die decretorio exhibere Pharmacum; Et propterea dicit nequaquam esse exhibendum Pharmacum in die decretorio; Ad authoritates, & primo ad authoritatem Galeni, dicit Galenum sermonem habere de materia furiosa, quæ quàmprimum est expellenda, & ideò mirũ nó est, si in quarta Pharmacum admittat. Sed ad Auicẽnam dicit, duplicem posse illorum verborum esse lectionem: primá quando natura non mouet, moueto motu conuenienti ipsi naturæ, nõ hora motus eius: Vt sit sensus, quãdo natura non mouet motu conuenienti: quia motus conueniens naturæ est cum materia est cócocta: quia natura regulariter operans non expellit materiã: nisi concoctã, ut 22. Apho. quarti lib. dicit Galenus, itaque qñ natura non mouet, moue tu motu eius: idest, motu conuenienti naturæ: idest, cum materia est cócocta. Secunda lectio esse potest, (*Quando natura non mouet, moue tu hora eius.*) Hora motus naturæ non est intelligenda, inquit Modernus, dies decretoria, sed debemus intelligere concoctionem materiæ; Et habet fundamentum Modernus, quia indicatio Pharmaci non sumitur à numero dierum, sed à concoctione materiæ, ut optimè Hippocrates vigesimosecundo Aphorismo dicit: (Concocta medicari, &c.) Sed bifariam Modernus errauit: primo circa intelligentiã authoritatis Auic. secundo circa resolutionem; nam admittimus Galenum locutũ fuisse de materia furiosa: quia sermo est de humore, qui non habet firmam aliquam sedem; & ideo potest cõcedi Pharmacũ; sed Auicennam fortasse non intelligit, nec secundum primam, nec secundum secũdam lectionem: Primo enim cum dicit, ꝙ mouendum est non in die decretorio, sed motu conuenienti naturæ: idest, cum concocta est materia. Quæro, quale est tempus, in quo materia est concocta? absq; dubio non est aliud nisi dies decretorius in quo potissimum est absoluta concoctio: quia natura in die

Duo in actu practico considerãda circa imperfectã Crisim.

I. Difficultas.

An i die decretoria exhibendum Pharmacum.

Moderni opinio, & responsio ad authoritates.

Natura regulariter operans non expellit materiã nisi concoctam.

Indicationẽ Pharmaci nõ a numero dierũ, sed à materiæ coctione.

Moderni opinio reprobatur

Tempus in quo

decretoria euacuat. Audistis enim à Galeno in commento, quòd Crisis in die decretorio fit, ideo cum medicus imitetur naturam: si numerum perfectè Crisis obseruare voluerit, opus ei erit, vt in die decretorio euacuet. Si etiã legemus secundo modo, ꝗ dicit: (Moue tu hora motus eius:) Non ante n in die decretorio; hora autem motus eius est, in qua est materia concocta: sed neque hoc verum est; Nam si hora motus naturæ est, in qua materia est concocta, ergo est dies decretorius: Nam natura non concoquit perfectè, nec mouet, nisi in die decretorio. Et verum quidem est, quòd indicatio non desumitur à numero dierum, sed à concoctione materiæ, quæ cum sit concocta in die decretorio: ideo non ualet, quòd in die decretorio non sit mouendum, neque exhibẽdum Pharmacum: quia in die decretorio operatur natura, & medicus etiam naturam sequens. Errauit secundò in resolutione, nam quoties natura non mouet, necesse est, vt materia moueatur hora motus naturæ: Si namque medicus naturæ minister est, & adiuuat naturam, debet eam ita adiuuare, ut quod natura non operetur, ipse faciat; Nam fieri potest, ut ad concoquendã, & expellendã mãm in die decretorio natura non fecerit aliquid, & ideo ipse in die decretorio etiam propinare Pharmacum, & mouere debet, &c.

materia est concocta.

Hora motus naturæ.

Naturã non concoquere perfectè, neq; mouere, nisi in die decretorio.

LECTIO LXX.

Diximus quantum pertinere videbatur ad primum à nobis superius propositum absoluendum: Quod quotiescunque Crisis à natura non fit, seu in die critico natura non mouet, aut operatur; tunc possumus nos id efficere, quod ipsamet tunctemporis facere deberet. quare Moderni opinionem reprobantes determinauimus nos cum Galeno, & Auicenna exhibendum esse Pharmacũ in die decretoria, & hora motus naturæ, (vt inquit Auicenna:) & rationes adductas nolo in cassum repetere. Quare quantum ad secundum attinet. Quid agendum est, vbi natura Crisim tentat, & euacuationẽ materiæ, sed tamen imperfectè, ac diminutè, & nó ex toto ipsam materiam euacuat? Galenus huic quęstioni satisfacit, dicens: quòd quoties Crisis deficit, supplere nos debemus. Sed licet optima hæc, quæ dicit, sint, tamẽ sunt nimis cõmunia; ob id ad magis specialia descendendũ. Ideò non recedẽtes à definitione Crisis: primò, quid tempus requirat in hac diminuta Crisi inquiremus; hoc enim fuit primo propositum in definitione. Secundò, quid requirat mobile. Tertio, quid requirat terminus ad quẽ. Quarto, quid spacium per quod. Quinto, quid mouẽs. Sexto, quid finis, ob quem natura vacuat per Crisim. Quò ad primum ex parte temporis duo erant, breuitas temporis, ac dies decretorius: Videamus quid agendum, quoties aliquid horum defecerit; & primo quoties fuerit defectus ex parte breuitatis. Nam videtur esse difficultas ex Galeno, qui primo ad Glauc. t 4. capite dicit, quòd quoties fuerit febris cum fluore alui: Etiam si fluxus diminutus sit, tamen non debemus adiuuare naturam augendo fluxum diminutum per euacuationẽ iniunctam: ergo videtur, quòd quoties Crisis paulatinè fit, non subitò, adiuuãda natura nõ est: Ex altera verò parte Galenus 9. meth. cap. 5. expressè dicit, qđ quoties aliquis assueuerit pati fluxũ hæmorrhoidum, uel mensium, si accidat, ut fluxus hic diminutus sit, & paulatinè fiat, & adeo paulatinè, vt tota non possit euacuari materia: Tunc adiuuanda natura est, ut tantũ sanguinis detrahatur, quantum sufficere posse videbitur: quare videtur sibi pugnãtia Galenũ dicere. Pro resolutione (alijs omissis,

II. Quid agendũm vbi natura Crisim non proficit, aut diminutè mouet

Difficultas.

Difficultatis solutio.

ne semper in aliorum obiurgatione consistere uideamur; quoniam credimus, & in hoc Modernum esse deceptum:) dicerem itaque, quòd quoties Crisis fit paulatinè, auxiliandum est naturæ: & fundamentum ex Galen. hic desumitur. Nam ait, in quo natura deficit, medicus supplere debet. Cum autem in Crisi natura subitò uacuare debeat, (vt ex definitione Crisis planum fuit,) Nam erat motus uehemens, & confertim factus: ergo si natura tentat uacuationẽ per Crisim, & paulatinè uacuat, ei auxiliã dum est; nam cum confertim deberet vacuare, paulatim hoc facit: id autem cum faciat natura, non ex alia causa id facere videtur, quàm quòd debilis sit, & ideo debemus illi auxiliari; Nam periculum est, nè natura deficiat, & sic materia fortiter non possit propelli; vnde cum ipsa natura motum materiæ tentet, debilisque sit, nèque possit transmittere materiã extra corpus; periculum est, ne materia irruat in aliquam partem principalem, & ideo in Crisi adiuuanda natura; sed qua ratione? hac profectò, ut quoties natura tentabit euacuationem, uel per hanc, uel per illam partem, ut nos ad illam partem detrahamus materiam. Sed dicet quis debemus nè tunc ita auxiliari naturæ, ut cum Crisim nullo pacto aggreditur? Dico quòd maxima debet esse differentia. Nam cũ natura non aggreditur Crisim aliquo pacto, debemus dare Pharmacum, & illud satis uehemens, ut totam possit expurgare materiam: At si aggrediatur vacuationem potius irritamentis, q̃ medicamentis natura est adiuuanda, vt si e. c. tentabit natura euacuationem per fluxum alui, non est dandum Rhabarbarum cum electuario de succo rosarum, sed sat erit aliquem clysterem, uel suppositiorium indere; Et hæc fuit sententia Galen. 9. meth. 5. vbi considerans uacuationem naturæ, dicit, quòd tu debes detrahere sanguinem: quandò sat fortasse natura non emisit, si natura vacuationẽ per sanguinem tentabit: similiter si tentauerit uacuationem per aluum &c. Tu debes auxiliari naturæ medicamento, non tñ in tãta copia debes exhibere medicamentũ, uel tã ualens, uel tantum sanguinis detrahere, sicut si nullam tentaret natura euacuationem. Sed dicet quis, si licet auxiliari naturæ, fortasse magis licebit post Crisim factam, quàm in ipsa Crisi, ut ita procedamus: Quòd si fuerit uacuatio, quæ paulatinè fit, id permittere debemus naturæ, & morari quòusque cessarit natura ab euacuatione; & postea debemus considerare an per paulatinam illam euacuationem fuerit materia in tãta copia expurgata, quanta opus fuerit, uel fortè non sit euacuata, ut opus est. Si fuerit uacuata in debita copia, etiam si paulatinè id factum fit, nihil agẽdum; sed si natura destiterit ab euacuatione paulatina, & non fuerit educta materia conueniens, tunc debemus adiuuare naturam; Sed qui hæc ita intelligit dubio procul videtur se Hippocratem non intelligere. Nam Hippocrates dicit: *Quæ indicantur, & indicata sunt integrè*: Debemus enim particulam hanc integrè non modo referre in Crisim factam, sed fiendã; Vt sit sensus. Quę indicãtur integrè, & q̃ indicata sunt integrè. Preterea etiã de natura Crisis est, vt sit motus subitus, quia aliter non est perfecta Crisis: & ob id hęc non est Crisis, ideoque supplendum est, neque est expectandum, ut natura desistat ab euacuatione: quia hoc potest esse detrimenti, ut cũ non possit natura uacuare, materia transmittatur in aliquam partẽ principem. Pro intelligentia autem authoritatis Galeni, in qua dicitur, quòd stante fluxu alui, non licet moliri euacuationem. Dicendum, quòd aliud est loqui de motu materiæ Critico: Aliud de motu symptomatico; Nam quoties est motus Criticus, vel est perfectus, & tunc nihil agendum, vel diminutus, & tunc est auxiliandum naturæ; ut in hoc comm. Gal.

Quando in Crisi adiuuanda natura, & quo modo.

Dub.

Sol.

Dub.

Sol.

Not.

Cur stãte fluxu in feb. & si sit diminutus nõ sit tamen ex Gal. euacuandũ.

præcipit, & 9. meth. 5. quia, vt expressè patet loquitur ibi de motu Critico, & à natura regulariter operãte. Sed primo ad Glauc. c. 4. sermo est non de motu Critico, sed symptomatico: inscribitur enim caput illud de febribus cum symptomatibus; nam cum symptomaticus est fluxus, & motus nullo pacto augendus est; Et ex hoc obiter potestis colligere, quid est agendum in illis febribus malignis, in quibus maculæ apparent; nam considerare uos debetis, an motus ille ex toto symptomaticus sit, necne; nam si ex toto est symptomaticus, nequaquam est augendus per attractionem à centro ad circumferentiam, sed si ex toto symptomaticus non fuerit, sed vos videbitis posse apparere motum illum per opportunam Crisim, quia illa opportuna Crisis est, in qua fit expulsio extra corpus: Tunc sine dubio adiuuanda est natura per euacuationem materiæ à centro ad circumferẽtiam, ut natura possit perfectè expulsionem cõsequi. Aduertendum tamen est an hæ maculę dependeant à massa pituitosa, an biliosa, an melancholica, uel potius a sanguinea; nam si dependebunt à massa pituitosa, & melancholica: tunc non debetis deuenire ad cucurbitulas, sed ad frictiones, & medicamenta, quæ habent vim laxandi cutim, ut ad medicamentum Aetij, quòd ex nitro fit: quia ita adiuuabitis naturam. Quod si dependebunt maculæ à materia sanguinea, sine dubio ueniendum ad cucurbitulas scarificatas; neque periculum erit, ut per cucurbitulas scarificatas euacuetur materia tenuis, dummodo arte aliqua possint affigi, & dummodo etiam cum sanguine tenui crassus educatur; Id ãt fiet facta fusione sanguinis, sed sanguinis fusio fiet, si ante administrationẽ cucurbitularũ cũ spõgia madefacta in aqua tepida madefecerimus locum; & tantum madefecerimus, ut non modo sanguis tenuis, sed crassus madefactus sit; & hoc uolui dixisse, ne decipiamini à Modernis. Quod si natura in die decretorio nõ vacuat, quid agendum? Modernus dicit, quòd debemus credere totum opus naturæ, & nihil penitus esse agendum, licet maximum sit periculum de recidiua; sed solutio hæc satis est suspecta, nam si Galenus dicit, q̃ vbi natura deficit, ipsi auxiliari debemus; cum itaque deficiat in sexto numero, cumque etiam periculum sit recidiuæ (vt in hoc bene dicit Modernus,) cui dubium, quòd naturę auxiliandũ? quia cum non fiat in die decretorio euacuatio periculum est recidiuæ, quã do natura non totam uacuat materiam: si ergo non totam vacuat materiam, adiuuare debemus naturã, & quomodo? Quoniam nimirum natura euacuat, uel post diem decretorium, uel ante diem decretoriũ si ante diem decretorium, & tempus opportunum, considerandum est, quòd quoties natura ante tempus opportunum euacuat, id potest duplici potissimum ex causa facere: Vel ex quantitate materiæ, ratione cuius natura aggrauata insurgit ad expulsionẽ: Vel ob malam qualitatem materiæ. Si hoc fuerit ob multitudinem materiæ: Tunc adiuuanda est natura, ne ob imbecillitatem uniuersa materia euacuari non possit; & adiuuanda est cum his, in quibus est aliqua uis vacuandi, ac irritandi naturam, ut materia, quæ non potest vacuari, ex toto uacuetur. Si uerò hoc erit ratione malæ qualitatis, non est procedẽdum cum irritantibus, sed potius cum his, in quibus est vis remittendi malam qualitatem; quia mala qualitas causa potest esse malæ concoctionis, multarum cruditatum, & sic non potest fieri recta euacuatio; non adiuuanda natura est. Si autem post diem decretorium natura materiam uacuet, id esse non potest, nisi quòd debilis natura est; nam si potens fuisset, aggressa profectò sine dubio esset tempore opportuno euacuationem materiæ; & ob id cum per debilitatem non poterit euacuare totam materiam, auxi-

Maculis, apparentibus in feb. malign. quid agendũ.

Opportuna Crisis.

Sanguinis fusio ante administrationẽ cucurbitularum.

Quid agẽdum, cũ in die decretorio natura non euacuat contra Modernum.

Cur natura ante diẽ decretoriũ euacuet, & si deficiat quõ adiuuanda.

Cur post diem decretorij euacuet; & si non suppleat quib. ipsi auxiliãdum.

auxiliandum est ipsi cum irritantibus.

Quòd si natura deficiat ratione materiæ mobilis, tunc considerandum circa materiam mobilem: an euacuetur materia, quæ non est cocta, uel quæ non est peccans. Si euacuetur materia non peccans à natura, tunc opus hoc naturę prohibendum est, atque diuertendum ad euacuationem humoris peccãtis. Sed si erret natura, qm̃ cum deberet uacuare humorem coctum, euacuet crudum: tunc dicit Modernus, considerandum est an uirtus sit ualida, an debilis: si debilis debemus cohibere fluxionem; quòd si uirtus ualida fuerit, permittendum est, ut fiat euacuatio, quòusque ad bonam crisim deueniat. Sed hæc, quæ dicit Modernus nullo pacto possunt consistere; Nam quoties virtus est debilis, nulla euacuatio permittenda est, etiam si moderata fuerit: quòd si ualida fuerit permittenda etiam euacuatio non est, ut natura, s. progrediatur in uacuatione errãte; Quia si in præsentia ualidæ sint vires, dubium est, ne per euacuationem crudi humoris, & proinde etiam boni, in futurum debiles fiant vires; Et propterea sic debetis progredi in praxi; Nam debetis considerare, quòd quoties natura aggreditur uacuationẽ materiæ non coctæ: uel hæc materia ex toto cruda est, vel ex parte cruda. Si ex toto cruda, rursus considerandum, an maligna sit, uel citra malignitatem; & qñocunque cruda fuerit, ex toto, prohibenda est symptomatica hæc fluxio: sed differenter; nam si fuerit cruda citra malignitatem, cum adstringentibus per se progrediendum, & cum his, quæ habent vim per se mitigandi, quia si hæc materia detinetur, nihil malignius acquiritur, cũ postea possit progredi cum concoquentibus. Si autem cum malignitate fuerit cruda hæc materia, non est procedendum cum stipticis, & adstringentibus, sed cum his, in quibus per accidens est uis cohibendi talem fluxionem: quia cum maligna sit hæc materia procedendum est cum medicamentis mitigantibus hanc malignitatem, & per hanc mitigationem, & moderationem, posteà hoc acquiret, ut non ita ualidè postea irritare possit naturam; Et sic cohibebitur per accidens fluxio illa symptomatica. Si uerò uacuetur materia ex parte cruda, & ex parte cocta: tunc vel hæc euacuatio fit paulatinè, uel repentè: si paulatinè permittenda est; si repente, nequaquam, sed cohibenda est cum his, in quibus uis adstringendi est, ut supra paulo ante dixi, &c.

9. Natura humorẽ non peccantem euacuãs diuertenda. eadẽ crudum, educẽte, quid agẽdum. Reprobatur Modernus. Nulla pmittẽda euacuatio natura in euacuatione errante.

LECTIO LXXI.

APHORISMVS VIGESIMVSPRIMVS.

Quæ ducere oportet, quò maxime natura vergit per loca conferentia, eò ducere conuenit.

QVAE *ducere oportet, &c.* Ex dictis in præcedenti Aphorismu facile huius Aphorismi scopus habetur. Nimirũ Hippocratis propositũ esse, quòd cum in præcedente Aphorismo sermonẽ habuerit, quòd ubi natura non uacuat, nos Pharmacum debemus exhibere: modo docet, ubi Pharmacum dandum est, per quæ loca debeat uacuatio fieri: Ad quem scopum respiciens Galenus, in cõm. dicit. (Quæ nam sunt illa, quæ ducere oportet? néque, quæ nèque iudicantur, nèque integrè sunt iudicata;) Ex quibus uerbis liquet, quomodo hic Aphorismus cum superiori connectatur. Sed dicet quis, ubi nos habuerimus, quòd Pharmaco est utendum, tunc inquirendum est, quando, & in qua quantitate debeamus uti Pharmaco, & ultimo, per quæ loca; cur ergo de loco primo locutus est, in sequenti de tempore, & in 23. Aphor. de quantitate? sciatis Hippocratem non sine arte uoluisse hunc Aphorismum, qui de loco est, coniungere cum superiori; nam agere de loco, per quem fieri debet purgatio, non solum est agere de loco, sed de electione medicinali, idest, de electione medicamenti, non solum, ut distinguitur à Chyrurgia, sed ut distinguitur etiam ab alio Pharmaco. Declaro: nam ubi fit sermo de loco, per quem fieri purgatio debet; talis est sermo, ut sciamus, an vacuatio per secessum, uel uomitum, uel lotium, uel sudorẽ fieri debeat; Nam ubi habemus esse moliendam uacuationem per secessum, tunc habemus esse vtendum Pharmaco purgante per secessum; si verò uacuatio administranda est per uias lotij, tunc habemus vtendum esse Pharmaco diuretico; pariter ubi habemus moliendam esse uacuationem per uomitum, vomitorio est utendum Pharmaco: sic si per sudorem, utendum Pharmaco sudorem ciente. Videte igitur qua de causa primum Hippocrates noluit loqui de loco, per quem fienda est uacuatio, quia simul etiã agit de electione medicamenti; vnde Hipp. in hoc sermone de Pharmacia hoc modo progredi voluit; Nam primo proponere noluit Pharmaciã, sumpta indicatione a materia peccãte determinata, quæ sui uacuationem indicabat, ac etiam Pharmacũ requirebat, si validus morbus erat; sed qm̃ hoc sat non erat: sed opus erat cognoscere, qñ erat vtendum Pharmaco, & quando non; Ideo hoc declarauit in superiori Aphorismo; nam si natura euacuat, non utendum Pharmaco: si non euacuat debitè, vtendum Pharmaco. Sed supponamus: nos naturã non uacuare; quo Pharmaco nobis utendum est; nũ diuretico, num vomitorio, num sudorem ciẽte, &c.? Vnde etiam opus fuit Hippocrati prius ponere medicamenti electionem, quam loqui de tempore, & quantitate medicamenti; Quare admirabilis est progressus Hippocratis: Prius loquitur de loco, per quẽ fieri debet uacuatio: Quod ubi cognouerimus, cognoscendum etiam nobis est tempus opportunum, quo tale medicamentum exhibendum; & ideo de hoc opportuno tempore postea loquitur; & tãdem de quantitate: Scopus igitur est Hippocratis sermonem habere de loco, per quem fieri debet uacuatio, unde aduertendum pręcipuè hic loqui Hippocratẽ; de euacuatione, dico autem præcipuè, quia obiter, & secundario, quid sibi uelit deriuatio, & reuulsio declarat. Agens autem de loco, per quem fieri uacuatio debet, & proinde de electione medicamenti agit dogmaticè in uirtute humoris noxij indicantis locum hunc, & in uirtute loci affecti coindicantis; Et hæc de intentione huius Aphorismi. Quãtum ad diuisionem, non admittit diuisionem: est enim una sine ratione prolata. Sed talis ex hoc Aphor. potest haberi sensus. Quod ad eligendum locum accommodatũ euacuationi, vbi, s. euacuare licet, quãdo natura perfectè non euacuat: opus est respicere ad naturam, tũ humoris morbifici, tùm loci affecti, ut fiat postea euacuatio ad eos locos conferentes, per quos maximè natura vergit tùm humoris morbifici, tùm loci affecti; & fundamentum sumitur à Galeno in cõmẽto, quia opus est medico imitari naturam regulariter operantem; & ideo quoniã natura cum regulariter operatur per locos conferentes fit vacuatio: ergo, & medicus per eam uiam moliri uacuationem debet. Quòd si fuerit impetus humoris ad locos non conferentes,

Propositũ Hipp. & Apho. cõnexus.

Dub.

Quãdo, qua quãtitate, & per quæ loca exhibendũ Pharmacum.

Cur Hippo. prius de loco, deinde de tpe, postremo de quãtitate sermonem habeat.

De deriuatione, & reuulsione obiter loqui Hip.

Sensus Aphor.

Natura regulariter operans à medico imitanda, & è cõtra distal ẽda.

xentes, non est imitanda natura: quia tunc irregulariter operatur; sed quid agendum? Respondet Galenus esse distrahendam hanc vacuationem: opusque esse, uel transferre, uel diuertere. Vnde aduertatis huius sermonem ex Galeno colligi, quòd quamuis natura irregulariter operetur, nos propterea nō debemus vti adstringentibus, sed diuertenda est natura transponendo per loca vicina, vel diuertendo per loca remotiora; Quo sensu Aphorismi cognito veniamus nunc ad verborum ponderationem. Dicit Hippocrates. *Quæ ducere oportet, &c.* Galen. quęrit, quæ sunt hæc, quę ducere oportet, & dicit esse ea, quæ neque iudicantur, neque iudicata sunt integrè, & uidere est quō colligatur hic Aphor. cum superiori. Quæ iudicantur, atque iudicata sunt, &c. non mouere, &c. Sed totum opus naturæ permittere oportet: cōtra verò ea euacuare debemus, quę à natura non rectè euacuantur. Postea subdit. *Quo maximè natura vergit.* In quibus duo ponderanda sunt: alterum quid per naturam voluerit. Reliquum quid per verbum illud maximè. Quantum ad primum (vt rectè exposuit Galen. in cōmē.) per naturam oportet intelligere naturam humoris peccantis; ita vt eò ducere oporteat, quò vergit natura humoris peccantis; & præcipuè ubi vergat per locos conferentes. Possumus etiam per naturam intelligere naturam loci affecti, vt scilicet, per eos locos ducere oporteat, ad quos vergit maximè loci patientis inclinatio, idest, ad quos maiorem inclinationem uidebitur habere natura loci patientis. Videns Montanus hanc expositionem Galeni dicit verum esse, quòd per naturam debemus intelligere, tùm naturam humoris peccantis, tū naturam loci affecti; Sed præter hæc etiam addit ipse, quòd nos per naturam debemus intelligere facultatē expultricem: quia vacuatio potissimum fit à facultate expultrice; & ideo dicit Galenum fuisse diminutum; Sed ego non Galenum diminutum. Sed potius Montanum superfluum fuisse contendo; Vtque facilè possitis tueri Galenum sciatis, quòd per naturam hic nihil aliud debetis intelligere, nisi id, ad quod habuit oculos Hippocrates. Hippocrates autē sine dubio respexit hic ad naturam expellentem, & non simpliciter expellentem, sed uel benè, uel malè, uel regulariter, uel irregulariter; ut ex eo haberemus, quòd quoties natura haberet inclinationem regularem, eam imitaremur: cōtra vbi irregularem, non imitaremur; sed distraheremus potius diuertendo, ac reuellendo. Cum igitur Hippocrates consideret naturam regulariter, & irregulariter operantem, in quo hæc consistit? non in alio, nisi quòd tunc dicetur regulariter expellere, cum expellit, prout requirit natura, tùm humoris noxij, tùm loci affecti; irregulariter autem, quoties aliter expellit, quàm humoris peccantis, & loci natura exigat; Quare cum Hippocrates consideret naturam humoris peccātis, & loci affecti, quid est hoc considerare aliud; quàm naturam expellentem non simpliciter, sed vel regulariter, vel irregulariter; Quare bene dixit Galen. & superfluus fuit Montanus. *Maximè.* A nullo ponderatur hęc particula: non tamen sine arte ab Hippocrate adiungitur; nihil enim ab eo sine maximo dictum fuit artificio. Dicit igitur maximè ob hanc causam, quoniā respexit ad humores, & ad locum affectū; & interdū possibile est, ut natura humoris vergat ad locos conferentes tantum: Interdum natura loci tantum: interdum natura utriusque; ita ut, tùm natura humoris, cùm natura loci vergat ad locos conferentes. Et ob id Hippocrates alludens ad hoc, vt vnà humor noxius cum loco affecto vergat ad locos conferentes, dicit. *Maximè.* Quoniā cùm natura loci, tùm etiam natura humoris vergit ad locos conferētes, habemus loca, per quæ debet fieri uacuatio non modo ratione humoris peccantis indicantis; Sed ratione loci affecti coindicantis, quoties enim indicantia, & coindicantia in unum concurrunt, tunc opus quā maximè est faciendum; & ob id 16. Aphorismo huius primi dicit Hippocrates (victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè verò pueris:) quoniam pueris conuenit tùm ratione febris indicantis, cùm ratione ętatis coindicantis; & ideo dicit maximè pueris conuenit. *Per loca conferentia.* Duo hic declaranda sunt. Primum, quid per conferentia loca intelligere sit opus. Secundò, quomodo ad loca conferentia referatur tùm natura loci affecti, cū natura humoris, & similiter reliqua coindicantia. Quò ad primum, ut sine confusione sciatis quid per hæc intelligendum sit. Primo quædam scienda sunt; & primo, quid per hanc uocem intelligamus. *Et per conferentia loca:* Nihil aliud intelligimus, nisi loca ea, per quæ si fiat euacuatio, confert. Ex qua facili istius uocis ponderatione clarissimè potestis colligere errorem quorundam Modernorum, ac vanitatem, qui distinguunt hæc loca in conferentia, & consentientia; Nam si sunt conuenientia, seu consentientia, etiam conferentia sunt; vbi autem euacuatio fit per loca consentientia, ibi etiam euacuatio cōfert; Quare distinctio hæc vana est, & inutilis. Attamen nos etiam distinctione opus esse dicimus pro intellectione horum locorum; Nam cum fit hæc euacuatio per loca: uel est euacuatio vniuersalis, i. totius corporis, uel particularis, & alicuius particulæ determinatæ. Et propterea debent esse loca deseruientia vacuationi vniuersali, & vacuationi particulari: sed loquamur tùm de locis accommodatis vacuationi cùm vniuersali, tū particulari. Sciēdū igitur est, quòd loca hæc, partim inter se conueniunt, partim dissident; vt ex Galen. in cōmē. patet. Conuenientia quidem hæc est, quoniam hæc omnia loca conferentia debent habere has tres conditiones, ut sint ignobilia, aperta, atque incolumia; vnde per oppositum conferentia non erunt, quando erunt nobilia, occlusa, ac ægra. Dissident autem inter se hæc loca, quatenus loca destinata vacuationi particulari aliquid vltra adductas conditiones exigunt; Nam opus est, vt præter conditiones propositas hæc loca particulari vacuationi destinata, vel sint proxima, uel è directo posita, uel consentientia; Quo fit, vt loca non conferentia sint distantia, ex obliquo posita, & nullum habentia consensum. Declaro, & primum, quantum ad loca vacuationi vniuersali destinata. Primo debent esse ignobilia, vt intestina, per quę purgatur vniuersum corpus, cutis, vesica, ventriculus, venę narium, & hæmorrhoidum, ac venæ vteri in mulieribus; Nam per has expurgatur vniuersum corpus. Secunda conditio erat, vt loca destinata vacuationi uniuersali essent aperta; vnde fit, quod licet ventriculus non sit pars, neque ita nobilis, ve cor, vel quatuor illa: nec ita ignobilis, vt reliquæ partes corporis, quia in eo fit concoctio: tamē ea de causa ventriculus est accommodatus vacuationi vniuersali, quia habet ampla foramina, quia euacuationes multæ fiūt per œsophagum; vnde si fiat euacuatio per cor, per abdomen, mala erit euacuatio. Tertia erat conditio, vt membra deseruientia huic vniuersali euacuationi essent incolumia. Vnde si expurgatio fit totius corporis, quoties sunt læsa intestina, non est euacuandum corpus per intestina, sed per lotiū: vt quoties est vlcus, vel aliud quid in eis, per vesicam expurgare debemus: quia euacuatio non debet fieri per partem læsam. Sed si consideremus loca destinata particulari euacuationi, hæc debent esse ignobilia; nam iecur per regiones cordis expurgari non debet. Secundo debent esse loca aperta, & ideo iecur per vesicam potius, quàm per abdomen euacuati debet.

Requi-

Exposi-tio ver-borum. Quę sint quæ du-cere o-porteat.

Quid per naturā intellige-re opor-teat ex Galeno.

Montani exposi-tio.

Carpi-tur Mon-tanus.

Indicā-tibus, & coindicā-tibus in unū cōcurrēti-bus tunc ma-ximè agē-dum.

Duo de-clarāda.

I. Quid per loca con-ferentia. Moder-norum quorun-dam er-ror, ac va-nitas.

Loca cō-ferentia tres cōn-sequi cō-ditiones. Loca nō conferen-tia, quæ dicātur.

Loca va-cuationi uniuersa-li desti-nata.

Euacua-tio nō fa-cienda per partem læsam.

Loca parti-culari expur-gationi dicata tri conditio-nes.

Requiritur vltimo, vt particula, p quã euacuatio particularis fit, fit illæsa; vnde si uolumus expurgare iecur, & vlcus sit in vesica, non debemus per vesicã expurgare, sed per intestina, & interiora. vnde sciatis posse euacuari lesam partem, sed non per partem læsã. Deinde considerãtes rationem peculiarem horum locorum, per quæ fit uacuatio particularis, dicebamus, ꝙ debet fieri uacuatio per loca proxima; Vnde quoties fit abscessus ad iguina, facilius hepar expurgatur, quàm si sit in axillis. Secunda conditio erat, ut pars, p quàm fit euacuatio particularis sit è directo posita, & recto tramite situata: hinc est, ꝙ quoties euacuatur iecur, melius euacuatur per narem dextram, quàm per sinistram. Denique requiritur cõsensus: quoniã quoties euacuatur pars particularis, debet euacuari per partes consentientes, ut quoties est vitium in partem concaua hepatis, facienda erit vacuatio per intestina: quia cum eis est consensus. Ex his ergo patet, quid per loca conferentia intelligat Hippocrates tùm vniuersalia, tùm particularia, &c.

Iecur melius euacuari per narẽ dextram, ꝙ per sinistram.

LECTIO LXXII.

Dicit Hippocrates. *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit per loca conferentia eò ducere conuenit.* Pro cuius particulæ intelligentia duo statuimus declarare; Alterum quid intelligendum sit per loca cõferentia, ꝙ superiori lectione absoluimus.
2. Reliquum est, vt declaremus modo secundum, quod est, Quæ illa sint, quæ loca conferentia indicant, uel coindicant. Itàq; vt hoc arte aliqua consequi possitis, (est .n. hoc quæsitum maximè necessarium,) ob id sciendũ hæc indicantia sumi à rebus præter naturam, secundũ naturam, & non naturalibus. vt indicantia verè sint res præter naturam. Coindicantia uerò res naturales, & non naturales. Loquamur igitur primò de reb. prǽter naturam indicantib. loca, per quæ fieri debeat purgatio. & hæ quidem res in triplici sunt differentia: Nã vel sunt causæ morbi, uel ipsimet morbi, uel symptomata. à quib. omnib. loca conferentia indicantur. Et quantum ad cãm, i. materiam, & humorem purgãdũ circa hunc considerare oportet tùm substantiã, tùm quantitatem. Quantum sit meritò substantiæ considerare debemus, tùm formam, tùm materiam: & considerantes humoris purgandi formam, nihil aliud cõsideramus, quàm propriam huius, & illius humoris naturam; quid, s. huius, uel illius humoris natura indicet. Quantum autem sit ratione loci, per quem debet purgatio fieri, hémus ex Gal. in lib. Quos, & quando purgare, &c. Quòd humores hoc habent (sanguine excepto,) ꝙ possint per plures regiones euacuari, per inferiores, & per superiores, per uomitum, per secessum, per lotium, per sudores, &c. Excepta bile atra, quæ nõ debet per partes superiores expurgari: sed per partes inferiores, ut Gal. præcipit loco citato; Nam atræ bilis vomitus est lethalis. Sed quid voluit Gal. per atram bilem, rectè intelligatis, quia accipit ipse atram bilem, vt distinguitur ab humore, & melancholia naturali; ob id ergo, cum sit humor pessimus, nõ est per partes superiores, sed inferiores expurgandus. Quòd si fuerit humor naturalis melãcolicus non mõ purgari dẽt per partes inferiores, sed superiores, ut colligitur ex Gale. 1. ad Glauc. c. de quartana, vbi dicit. Quartanas aliquãdo ex toto abscindi, & eradicari per uomitũ. Hoc est igitur, quòd requirit forma humoris peccantis. Quod si cõsiderauerimus substantiã humorum penès materiã, hoc nihil aliud erit considerare, q̃ considerare humores uel tenuiores, uel crassiores: crassiores indicant, ut per partes inferiores expurgentur: Tenues verò, quia leues, ut per partes superiores; & ob id bilis, quia tenuis, & leuis facilius expurgatur per partes superiores: contra pituita. Si postea considerauerimus humores ratione quantitatis: Quantitas hoc habet, ꝙ si humores fuerint in multa copia euacuandi sint, nõ per vnam regionem, sed p plures. Si in pauca copia fuerint, satis est, vt per unicam regionem expurgentur, ut Galen. docuit 7. meth. vbi. vt si E. C. materia purganda in parte hepatis concaua sit pauca, sufficit, ut per lotium tantum expurgetur, si verò multa fuerit: poterit per lotium, & per fęces expurgari. Quãtum verò ad morbum attinet cum Gal. in eodem libello, quos, & quando, &c. Habemus considerandum esse morbum, tùm ratione totius, tùm ratione partis morbi; sine quibus distinctionibus ego ignoro. Quomodo quis possit aggredi curationem infirmi. Quantum sit ratione totius morbi ex sententia Gal. 11. meth. 9 & 10. cap. si fuerit febris putrida, tunc hæc febris putrida in quantum putrida indicare poterit humoris euacuationem, uel per lotium, uel per uomitum, uel per deiectionem, vel per sudorẽ, &c. Quòd si considerauerimus putridã febrẽ in specie, non in genere. Tunc si fuerint synochæ solent per fluxus sanguinis narium terminari. Si biliosę, vel per sudorem, uel per uomitum; Si pituitosæ chronicæ, & à crassis, & frigidis humoribus dependentes, tunc hæ solent terminari per abscessus, & proinde potius per euacuationem inferiorum, quàm superiorum partiũ. Quòd si morbos particulares spectauerimus, dicebat Gal. in lib. quos, & quando, &c. Quòd si fuerit Anasarca indicat expurgationem per omnes partes, per uomitum, secessum, lotium, sudorem. Immo etiã per os, & nares; Nã ita indicat hic morbus, cum in co totum corpus sit refertũ copiosa materia. Quòd si partem morbi spectabitis, tunc considerare poteritis accessiones, quæ aliud indicãt in principio, aliud in fine; Nã in principio indicant euacuationem per vomitũ, in fine per secessum; Vnde si vultis naturę opitulari in accessionibus in principio ad uomitum accedetis: in fine ad euacuationem per intestina. Vbi uerò considerare uoluerimus symptomata ex sententia Galeni, & Hippoc. 4. Aphor. 18. & 17. Si symptomata E. C. fuerint dolores; & hi dolores fuerint supra pręcordia, per partes superiores debet fieri euacuatio. Vbi verò fuerint infra pręcordia, seu infra partes inferiores, debet fieri vacuatio per partes inferiores; Rectè autẽ dicitur euacuatio; Nam loquimur de euacuatione hic, non de diuersione, quia in ea oppositum esset dicendum. Hęc igitur indicant loca, per quæ fieri vacuatio dẽt. Quantum aũt ad coindicantia hæc loca, hæc sunt res naturales, & nõ naturales: per res naturales intelligimus habitum corporis, temperaturam, ætatem, proprietatem indiuidualem, consuetudinem, & locum affectũ. Quò ad habitum ex sententia Hipp. 4. Aphor. 6. corpora gracilia, (dummodo prona sint ad uomitum,) per vomitũ potius expurganda: cõtra uerò corpa pinguia, vel mediocriter carnosa per inferiores partes. Sed rectè intelligatis quid uoluerit per gracilitatẽ, ne fortè intelligatis id, quod dicit Hipp. 2. Aph. 35. vbi ait, in quouis morbo melius esse, ut partes inferiores, per quas fit euacuatio, sint crassiores, quã graciliores. Dubitat Gal. quare sic dixit cum & in gracilibus uacuationes per superiores partes ẽt sint periculosæ. Respondet Gale. ꝙ hoc ideò dicit Hippo. Qm̃ clarũ est, ꝙ si non cõuenit euacuatio per partes inferiores multò minus per partes superiores. In gracilibus dixi, ꝙ rectè est hoc intelligendum; nam ibi loquitur de gracilibus tabidis, & arrefactis, in quib. nullo modo conuenit euacuatio. Vnde 4. Aph. cit. per gracilia non intelligit tabida corpora, sed quæ distinguuntur cõtra carnosa: & hæc sunt corpora biliosa Bilis autẽ cum tenuis sit facile per vomitum euacuatur: si aũt fuerint hęc corpora mediocriter carnosa, & pinguia, non per vomitum, sed per inferiores partes sunt expurganda; quia abundãt multis crassis humoribus hæc corpora. Si verò temperaturam consideremus: facile est dicere, quòd temperatura calida, & sicca cum biliosis abundet succis, debet ex-

Quæ iadicent loca conferentia.

Circa humorem purgandum quę consideranda.

Circa locum, per quem facienda purgatio.

Bilis atra per partes superiores nõ expurgãda.

Quartanas quãdoq; auferri per vomitũ.

Humores crassiores p inferiora purgãdi tenues p supiora.

Circa quãtitatem.

Humores copiosos p plures regiones.

Morbus quõ concurrat in humorũ uacuatione.

Feb. put. in genere, & quas euacuationũ differentias indicet, & quas ĩ specie.

Anasarca p quas partes purgãda

Accessiones ĩ principio per uomitũ: in fine p secessum.

In symptomatibus, & supra, & infra pcordia, unde facienda purgatio.

Coindicantia loca, p quę euacuandum.

Habitus gracilis, & pinguis, & mediocriter carnosus p quas partes.

Dub.

Sol.

In tabidis, & arrefactis nullo modo cõuenire euacuationem.

Temperatura, consuetudo, & proprietas, q loca in euacuatione ꝑcurbãt.

purgari per superiora. Temperatura frigida, & humida cum crassis, & pituitosis per inferiora. Quantú ad consuetudinem, id agendum, quo assuetus est patiens. Et de proprietate indiuiduali id afferendum; Nam si quis E.C. à proprietate habet, ut non possit ferre vomitum, ei dandum est per secessum purgans medicamentum.

Circa locũ affectũ, q̃ requirant.

Quantum autem ad locum affectum: Vos scitis, q cum declarauimus quid per loca conferentia intelligendum esset, & præsertim meritò vacuationis particularis, nos diximus, q pars conferens debebat esse è directo posita, proxima, atq; consentiens cũ parte euacuanda.

Pars proxima, & è directo posita à quib. iodicetur.

Quid igitur indicat partem proximam è directo positam, ac consentientem? Dico q hæc indicatur à situ partium, figura, atque cõformatione earum, vt ex Gal. patet 7. meth. vlt. Vnde, quantum ad vicinitatem partium attinet, hæc hẽtur à situ; nànque opus est, ut si vultis euacuare iecur, ut semper eligatis partem situatam in vicinia iecoris: vt E.C. solet caput euacuari per propria emunctoria, cor per axillas, iecur per inguina, & sic etiam de reliquis. Quantum ad partẽ, quæ è directo esse debet, hæc etiam indicatur à situ; quia sicuti iecur in dextera parte situm est, sic conueniens expurgatio fit per dexteram narem;

In euacuationa per rectũ tramitẽ seruari rectitudinẽ situs, nõ fibrarum.

& hoc est, q dicebat Gal. euacuationẽ dẽre fieri per rectum tramitem, ut seruetur rectitudo situs, non fibrarum; & hæc ueritas fuit proposita à Montano, qui dicit: vis videre hanc euacuationem non esse per rectitudinem fibrarum, sed situs; nam ideò fibræ rectitudinem habent, vt attrahant. Modo si euacuatio fieret per rectitudinem fibrarum, tunc necessarium esset, ut locus, qui aperitur sectione venæ, haberet fibras in ea parte rectè operationem obeuntes, & sic attrahẽtes: quia aliter non pt fieri uacuatio, nisi fibræ cõcurrant; concurrunt autem attrahendo.

Fibræ rectæ ad quid.

Sed hoc falsissimum est fibras rectas sui attractione tunc temporis concurrere; nam fibræ rectè concurrunt ad attractionem utilium, non inutilium; nam fibræ rectè sunt à natura constitutæ, ut attraherent alimentum pro cõseruatione partis. Nec est, ut aliquis fortasse asserat attractionem concurrere pro exhibitione Pharmaci.

A Pharmaco purgãte fieri determinati humoris attractionẽ.

Nam dubium non est, q cum exhibetur Pharmacũ, beneficio cuius fit euacuatio, q fiat etiam attractio: sed à fibris non fit, sed à Pharmaco electiuè, ac p propriã formam trahente determinatum humorem. Et propterea rectè dicit Montanus requiri rectitudinẽ non fibrarum, sed situs.

Improbatur Modernus.

Sed scio Modernum addidisse Mõtano aliquid; nàmq; in hac fuit opinione, sed dicit hãc attractionem facilius fieri per rectitudinem fibrarũ, q̃ si obliquę fuerint fibræ; Nam per rectitudinem fibrarum materia magis sequax est, ac facilius fluit, quã per obliquas.

Euacuatio p fib. rectas nõ facilior ea, q̃ per obliquas

Sed additio hæc nullius est momenti, & est falsa: Quia euacuatio per fibras rectas non est facilior, quàm per fibras obliquas; & nulla est differẽtia in euacuatione siue sint rectæ, siue obliquæ fibræ: dũmodo sit rectus situs:

Fibras nõ remorari, nec accelerare purgationes.

Quia hæ fibræ nihil faciunt, quia non concurrunt retinendo sanguinem, uel materiam noxiam; & ideò fibræ obliquæ non remorantur euacuationem, quemadmodum fibræ rectæ non concurrũt accelerando; quia non concurrunt attrahendo. Propterea dicimus, q siue euacuatio fiat per fibras rectas, siue per obliquas, nil est ad rem.

Vẽtriculus, iecur pulmones, & cerebrum per quas partes euacuent.

Tertiò considerandũ erat, ut hæc vacuatio fieret per locos consentientes, qui indicantur à situ, & conformatione partium, vt optimè dicit Gal. 7. meth. vlt. E. C. ventriculus ita est conformatus, vt euacuetur per vomitum, & per secessum: Iecur, ut uacuetur per lotium, & per intestina: Pulmones, ut euacuentur per tracheam, Cerebrum, vt euacuetur per os, per nares, immo etiã per aures.

Per nares euacuatio vniuersalis.

Sed aduertatis tùm circa nares, cùm circa aures; circa nares, quia per illas partes potius fit uacuatio vniuersalis, quàm capitis. Vnde nõ per pinnas narium fit euacuatio cerebri: sed hæc potius est euacuatio vniuersalis; sed fit per cauitatem illam, in qua excolatur superfluitas illa cerebralis.

Aures cerebri euacuationi non primum destinatæ.

Quantum autem ad aures sciendum, quòd aures non sunt destinatæ vacuationi cerebri principaliter: sed secundario. Nam principaliter pro auditu factæ sunt aures. Omitto euacuationẽ, q̃ fit per suturas, quia nos loquimur de uacuatione sensibili, non de insensibili. Quantum ad res non naturalis attinet. i. Quantum ad aerem tantũ, dicebat Hippoc. 4. Apho. 4.

Aestate per superiora hyeme p inferiora.

Aestate per superiora, hyeme verò per inferiora purgabis.

Obiectio.

Sed aduertans, quòd author de salub. diet. cap. 15. siue sit Polybus, siue qui uis alius, oppositum dicit æstate per inferiora, hyeme verò per superiora; & addit rationem: Quoniam in hyeme multiplicatur pituita, quæ facilius per uomitum educitur, quia uiget in ventriculo; In æstate verò multiplicatur bilis, quæ viget in iecore, in parte infra ventriculum; Et fuit tanti momenti hæc ratio, ut Montanus dixerit sibi magis satisfacere Polybi opinionem, quã Hippoc.

Refellitur Montanus, & soluitur obiectio.

Dico tamen ego, quòd in praxi procedendum est cum Hippocrate, ut hyeme per inferiora, æstate per superiora sit purgandum; Quia in tempore æstatis uiget bilis, quę nõ rõne loci, in quo generatur: sed ratione tenuitatis, habet raptum ad partes superiores, & iõ euacuatio fienda est per partes superiores. In hyeme uerò cum multiplicetur pituita, hæc ob sui crassitiem descẽdit, atque hẽt raptum ad partes inferiores, & propterea tempore hyemis vacuandum est per partes inferiores.

Not.

In praxi autem videtis, quòd aliquando magis possunt loci, in quibus generantur humores; Interdum magis potest grauitas, & leuitas. Si magis potest locus, tunc sine dubio cum Polybo procedendum: & pituita per superiorem locum, bilis per inferiorem est euacuanda. vbi autem magis potest grauitas, & leuitas: quia bilis leuior est, ideo per superiora expurganda: quia pituita crassior, & grauior per inferiora.

Dub.

Sed dicet quis, quo cognosci potest: an magis possit grauitas, & leuitas humorum: an locus?

Sol.

Hoc docet Hippocrates 4. Aphor. 18. vbi dicit, si dolores supra præcordia erunt, per superiora fiat uacuatio: Si infra præcordia per inferiora; Vnde si obseruabitis symptomata bilis esse circa partes inferiores, ut circa inguina, uel genua, &c. Sciatis, quòd magis potest locus, in quo generatur humor, idest, locus inferior, quã leuitas humoris. Si uerò obseruabitis symptomata bilis magis esse circa partes superiores. Tunc magis poterit leuitas bilis, quàm locus, in quo generatur; & sic uerum dicit tùm Hippocrates, tùm Polybus. Concludimus igitur, quòd eò ducere oportet, quò natura vergit per loca cõferentia. Quòd si natura nõ uacuat per loca conferentia, adiuuanda non est, sed diuertenda potius.

LECTIO LXXIII.

APHORISMVS VIGESIMVS SECVNDVS.

Concocta medicari, & mouere, non cruda, nèque in principijs, dummodo materia non turgeat; plurimum autem non turget.

CONCOCTA *medicari, &c.* Institutum Hippocratis in p̃senti Apho. facilè est ex dictis à nobis in præcedentib. colligere; Nã cũ hucusque statue-

Laſt Hip.

ſtatuerit Hippocrates, ꝙ quoties natura non euacuat, ut opus eſt, tunc oportet, vt medicus pharmacum exhibeat ac deinceps oſtẽderit per quæ loca fieri vacuatio dẽat; Nunc docere vult quo nam tpe tale Pharmacũ ſit exhibendũ, & hoc docet in virtute materiæ morboſæ indicãtis. Cõſiderat ãt materiam morboſam non modo coctã, ſed crudã, & eã conſiderat non modo mobilem, ſed quietam, ut intelligatis in hoc Aphor. magnã partẽ contineri artis curatiuæ. Vnde cũ Gal. cognoſceret hunc Aphor. plurimi

In hoc aphor. magnã artis curatiuæ partẽ cõtineri.

referre, dicit, ꝙ ẽt ſi in multis codicibus non reperiatur, tamen eſt Hipp. qm̃ maximi eſt momenti. Diuiditur aũt præſens Apho. in ſuiam, & quoddã notandũ additũ ſnãæ, & hæc fuit diuiſio Gal. Nam dicit illa verba. *Plurimum verò non turget.* Addita fuiſſe ab Hipp. ſermoni, ideſt, ſententiæ. põt etiam ſententia diuidi in duas partes: quatenus in prima parte proponit materiã coctã, in ſecunda crudã, & crudã non modo permanentẽ, ſed turgentẽ etiam. Ex Aphor. aũt talis elici poteſt ſenſus, operæpretiũ eſt, vt medicus, quoties natura non euacuat, purget materiã concoctã, tùm pharmaco ſoluẽte, tũ alijs medicamẽtis. Quòd ſi materia cruda fuerit, non concocta, tunc nèq; purgandã eſſe dicit, nèq; mouendã, dummodo talis materia furioſa non ſit. Aduertendum tamen, vt plurimũ talẽ materiã furioſam non eſſe. Sed accedẽtes ad expoſitionẽ dicit Hipp. *Concocta medicari.* Quoniã aũt ex recta intellectione huius particulæ, immo huius verbi apparebit rectus modus adminiſtrandi ſyrupos cõcoquentes humores: ut ſit impoſſibile ſine intelligẽtia illius verbi nè minimũ quidẽ ſyrupũ propinare. Propterea omni cũ diligentia declarãdũ eſt. Nõ poſſumus ãt quid per concocta Hipp. voluerit, intelligere: niſi quid concoctio ſit, percipiamus prius. Aduertendũ igitur eſt ex Ariſt. inía 4. Meteor. quatuor eſſe gradus, ſeu ſpẽs cõcoctionis. Duo gradus celebrãtur à natura, & eſt Cõcoctio, atq; Maturatio. Duo ab arte ad ſimilitudinẽ naturæ, Elixatio, & Aſſatio; Quæ oĩa ꝓ recta intelligẽtia huius particulæ cognoſcere oportet. Quoad Cõcoctionẽ attinet, tùm ex Ariſ. cũ ex Gal. 2. de rat. vict. 44. 2. de ſac. nat. 4. & 3. eiuſdẽ 7. & 1. Epid. ſect. 2. comm. 44. & alibi paſſim hẽmus, ꝙ Cõcoctio nihil aliud eſt, (quàm perfectio alimenti familiaris oppoſiti à calore tùm naturali, cũ proprio, vt partes animatæ nutriantur.) Et primo diximus cõcoctionẽ eſſe pfectionẽ; Nã ut ſuis ſoĩa Ariſt. paſſim, vt potentia imperfectionem arguit, ſic actus pfectionem; vnde fit, vt id, quod eſt in potentia ad actũ deducatur: ut id, ꝙ imperfectũ eſt, perfectionem acquirat. vnde ſequitur, ꝙ Concoctio ſit perfectio, quia in cõcoctione, ꝙ in potẽtia eſt venitur in ſubſtantiã nutrim; vnde fit mutatio non modo in qualitate, ſed in ſubſtãtia, vt ex primo Epid. loco citato colligitur ſubiungimus in definitione (alimenti familiaris oppoſiti.) Dixerat enim Ariſ. concoctionẽ definiens eſſe ex oppoſitis paſſiuis: Quia nõ põt fieri cõcoctio, niſi ſit aliquod, ꝙ deducatur de potẽtia ad actũ; hoc aũt nõ põt eſſe quòdcunq;, ſed determinatũ: quia nõ quodlibet ſit ex quolibet, ſed determinatũ ex determinato. Et propterea neceſſariũ eſt, vt nutrimentũ hẽat proportionẽ cũ nutribili corpore, & propterea diximus. *Alimenti familiaris.* Vt dicebat Gal. 5. de ſimpl. med. fac. c. 6. concoctionẽ, ſcilicet, fieri ex alimẽto familiari. Dixit Ariſt. (Ex oppoſitis paſſiuis.) Et meritò, quia ꝙ in ſubſtantiã nutriri dẽt vertĩ potentia eſt ſimile, actu diſſimile, & oppoſitum; Concoctio igitur fit ex paſſiuis, ſed oppoſitis. Addidimus in definitione (à calore, tùm naturali, cũ proprio:) in qua parte eſt ſatis reconditus ſenſus Ariſt. Nos aũt prolixiorẽ ſermonẽ de hac materia Philoſophis derelinquẽtes, paucis ſẽtentiã noſtrã proponemus. Ex qua nõ mõ patebit definitio concoctionis, ſed euidentiſſimè ẽt cõſtabit definitio putredinis. Memoriæ igitur reuocandũ eſt, ꝙ

Diuiſio Aphor.

Senſus.

Expoſitio.

Quid per cõcocta intelligit Hipp.

Cõcoctionis gradus quatuor.

Cõcoctionis definitio.

ſuperioribus diximus lectionibus calorem vnicũ reperiri nẽpè elementarẽ; vnde calor in corpore humano exiſtens vnus tm̃ eſt ſubſtãtia, rõne aũt eſt multiplex; Nã eſt multiplex rõne diuerſorũ regulantium hunc calorẽ; vnde ſi conſideremus calorẽ elementarẽ, quatenus regulatur à natura, & ab aĩa vegetatiua per potentiã conuenientẽ, ut ſic dicitur naturalis, nõ igneus, quia nõ agit in uirtute ignis: Sed eſt inſtrumẽtum naturæ, & aĩæ vegetatiuæ. Dicitur ẽt hic calor elementaris proprius, ut eſt propria tẽperatura huius, & illius partis; nã temperatura particularis nihil aliud eſt, q̃ calor inſitus in ea parte, qui ut ſic proprius uocatur calor. Quò ita conſtituto dicimus, ꝙ ut ad efficiendã putredinẽ neceſſariũ eſt, ut fiat diſſipatio tũ tẽperaturæ, tùm formæ ſubſtantialis ...; Nã putredo eſt quædã corruptio; vbi aũt corruptio eſt, nõ mõ deſtruitur qualitatis, ſed forma ẽt de pdicamẽto ſubſtantiæ conſumitur, atq; deperditur, & mutatur. Vt ergo in putrefactione fit diſſipatio non modo tẽperaturæ, i. qualitatis, ſed formæ ſubſtãlis, ut fiat deſtructio caloris tũ proprij, tũ naturalis; & ob id cũ rectè dixiſſet Phyloſophus. Putrefactio, eſt corruptio proprij, & naturalis caloris: quia deſtruitur tũ qualitas, & tẽperatura, tùm forma ſubſtantialis, & per hoc calor tùm proprius, cũ naturalis: ſic ſi debet fieri perfecta concoctio, & id ꝙ eſt in potẽtia ad actũ ſubſtãtiæ deducatur; ſequitur, ut ad hãc concoctionẽ perfectã concurrat, tũ calor naturalis, tũ proprius, i. neceſſariũ eſt, ut cõcurrat, tũ forma de pdicamẽto ſubſtãtię, tùm ẽt forma de pdicamento qualitatis, i. temperatura. Et ob id ad hæc duo reſpiciens Ariſt. qui nunq̃ eſt vſus ſynonimis, & pcipuè in definitionib. ob id dicit cõcoctionẽ fieri à calore nãli, & proprio. Ad q̃ veritatẽ reſpiciens Gal. in lib. 3. de ſympt. cauſis, c. 2. dicit ex ſanguine pituitoſo fieri carnem pituitoſam; Nã aliud eſt dicere eſſe carnẽ, aliud eſſe carnẽ pituitoſã; qa cũ dicimus eſſe carnẽ, reſpicimus ad formã: cũ dicimus carnẽ pituitoſam reſpicimus ad tẽperaturã, & ob id ad concoctionẽ tùm forma de pdicamẽto ſubſtantię concurrit, tũ forma de pdicamẽto qualitatis tẽperatura, (Ex qua quidẽ expoſitione verborũ Ariſt. facile qs poſſet ſolutionem difficultatis colligere; nã dicet quis, qui vellet Ariſt. artificiũ intueri. Cur Ariſt. proponẽs definitionẽ putredinis dicit: Putredo eſt corruptio ꝓprij, & naturalis caloris; vbi ꝓponẽs duos calores. Primo proponit ꝓprium. Secũdo naturalẽ. In definitione ãt cõcoctionis oppoſitũ facit; nã in ea ẽt hos duos calores proponit, ſed primo apponit calorẽ naturalẽ. Secũdo proprium. Hæc eſt maxima difficultas; Et nõ credẽdũ eſt temerè ſic, & ſine cã Ariſt. hæc ꝓpoſuiſſe; Nãnq; ſciendũ nõ alia de cã in definitione putredinis primo ꝓpoſuiſſe calorẽ ꝓpriũ: ſecũdo naturalẽ, quia putredo eſt corruptio, & in corruptione quid vltimo euaneſcit? Sunt nè accidẽtia, uel forma de pdicamẽto ſubſtãtiæ: Cui dubiũ, ꝙ eſt forma de pdicamento ſubſtãtiæ. Primò. n. corrũpuntur accidẽtia: vltimo verò loco ſubſtãtia. Ad quẽ progreſsũ reſpiciẽs Ariſt. dicit putredinẽ eſſe corruptionẽ ꝓprij caloris: Alludẽdo ad accidẽtia: & naturalis alludens ad formam ſubſtãtiæ, q̃ vltimus eſt terminus corruptionis. Et alia ex parte loquẽs de cõcoctione, in qua cõcurrit tũ ſubſtãtia, ſeu natura, tùm temperatura; Primum aũt locum in concoctione obtinet natura: ſecundum tẽperatura, propterea Ariſt. proponens has cauſas efficientes, primo debuit conſtituere cauſam efficiẽtem principalem, deinde ſecundariam; & ob id primo poſuit calorem naturalem, ſecundo proprium. Sed addamus etiam unũ aliud, Nã quiſpiã ambiget, cur eſt, ꝙ Ariſt. proponens definitionẽ cruditatis, dicit cruditatem eſſe imperfectionem, q̃ fit à calore proprio, & diminuto: & non dicit, tùm à calore proprio, cũ naturali diminuto? ſciatis igitur in cruditate proprium eſſe calorẽ propriũ tantum: non autem naturalem,

Vnicũ reperiri calorẽ elementarẽ, & hũc in corpore humano tm̃ multiplicem.

Temperatura calor inſitus, ac proprius dicitur. Putredo quid, & quid ad ipſam reqratur.

Ad abſoluendã cõcoctionẽ neceſſarius duplex calor.

Ariſtoteles nũ vſus ſynonimis in definitionibus.

Dub. Cur Ariſ. in definitione putredinis proprium calorem ꝓpe naturalem, è contra in definitione concoctionis.

Sol. In corruptione quid primum euaneſcat.

In concoctione primũ locum occupat.

Dub. Cur ... quid.

Sol.

quoniã cruditas non fit à calore naturali: quia cum calor naturalis sit substantia non suscipit ergo magis, nec minus; quia in instanti stat forma, quod instans cum deperditur destruitur forma; & ob id ad hoc respiciens Aristoteles, quoniam loquebatur de cruditate, in qua seruatur forma substantialis, diminuitur autem temperatura, dicit cruditatem fieri à calore proprio, id est, têperamento diminuto; quia ubi ille calor diminutus est, nequit concoctionem facere, sed facit cruditatem. Sed dicet quis nonne fit concoctio à calore externo? Nam 5. Aphor. 22. dicit Galen. quòd concoctio etiam à calore extrinseco fit; sed aduertêdum concoctioné fieri à calore externo mediatè, quatenus calor naturalis adiuuatur ab externo in concoctione, ut 3. de ratione vict. 29. dicit Galen. Sed cum adiuuetur calor naturalis ab externo, nõ à quocunque externo adiuuatur ex 2. de facult. natural. 4. nam non à calore externo excedente, & igneo; quia ex eo non fiunt concoctiones, sed exustiones potius, & assationes; Et propterea à calore externo adiuuatur, sed temperato eum humido suaui; atque idcirco Gal. in lib. de const. art. medic. 19. cap. concoctio oé fieri dicebat à calore, à moderata frictione; à cibis, & potionibus calefacientibus, sed moderatè; & ideò intelligatis fieri concoctionem à calore naturali, & proprio, qui potest adiuuari ab externo, sed moderato. Addidim postea fini (vt partes naturales, seu animatæ nutriantur,) & meritò, quia quæ non est pars animata nutriri non potest, ut fuit Galeni sententia locis citatis. Sed Modernus dicit esse falsum, uel potius diminutum dicere concoctionem fieri à calore naturali: quoniam præter illum habemus duas alias causas: altera est têperatura, reliqua est ꝓprietas indiuidualis. Quodq; sit uerũ hoc experiêtia cõstat, inqt: Nam reperiuntur quidam, qui adeo caseum abhorrent, vt impossibile sit eos caseum concoquere; Prætetea Leones calidiores sunt Muribus, & tamẽ non possunt conficere argẽtum seu aurũ, ut Mures. Tertio etiam aliqui reperti sunt, qui ex veneno conseruari fuere, & venenum conuersum est in substantiã nutribilis corporis. Ideo dicit esse necessarium præter calorem naturalem proponere temperaturam, & proprietatem indiuidualem. Dico ego nullius esse momẽti difficultates has, & facile tolli posse ex definitione proposita; nam illa est bona definitio, quæ tollit omnes difficultates; nam cum diximus à calore proprio fieri concoctionem, nonne temperaturam adiunximus? Cùmque etiam Galenus dicit, aliud est esse carnem, aliud esse carnem pituitosam nõ ne per hoc verbum temperaturam apponit? Et ideò non erat imaginanda temperatura, ut quid nouum. Quantum ad proprietates indiuiduales dicendum, ꝙ cum proposuit calorem naturalem sine dubio etiam proponit Aristoteles, & Galenus proprietates has indiuiduales, & id in tract. de venenis, dicendum, &c.

Calor naturalis ẽ substãtia

Dub.

Sol. Concoctioné fieri à calore externo, sed non primum.

Partẽ nõ animatã non nutriri.

Moderni obiectio.

Mures ferrũ, & aurum exedere, & conficere.

Resp.

LECTIO LXXIV.

VT intelligeretis, quid voluerit Hipp. per uerbũ illud. *Concocta.* Statuimus declarare qd sit cõcoctio, Maturatio, Elixatio, & Assatio; Nam hæ quatuor species in hoc conueniunt, quatenus referũtur ad cõcoctioné, & perfectioné, q̃ fit à calore; & ꝓposuimus cõcoctionis definitioné, & declarauim⁹. Solum superest modo declarare. Quomodo ad concoctionem concurrat proprietas indiuidualis; Nam quidam fuerunt adeo audaces, vt dixerint non modo à calore naturali, sed à proprietate occulta posse fieri concoctionem, & à temperatura: ut per hoc dixerint Aristotelem fuisse diminutum in tradenda definitione concoctionis. Et quò ad temperaturam eã diximus reduci ad calorem proprium; Nam cum dicebat Arist. coctionem fieri à calore proprio, & p calorem proprium temperaturaturam intelligebat, ob id diminutus non est. Quantum ad proprietates indiuiduales, has sine dubio intelligit proponẽs calorem naturalem. Nam proponens hunc, nihil aliud intelligit Arist. q̃ calorem, ut regulatur à forma de prædicamento substantię. Cum aũt multi sint gradus formarũ: ut nos, ut plurimum lateat rei forma substantialis: Hinc sequitur, ꝙ cum uidemus operationes prodeũtes à forma: quia formę occultæ sũt Dicimus fieri à proprietate occulta; & ob id cũ medici dicunt fieri à proprietate occulta aliquid, intelligũt fieri à tota forma substantiali, quæ occulta est; ideò ꝓponens Galen. calorem naturalem, qui aliquãdo põt esse forma occulta, proposuit ẽt proprietates indiuiduales. Quãtũ ad caseũ. Cur multi caseũ abhorreãt, id nulla alia de causa esse põt; nisi propter contrarietatem inter formã huius hominis, & casei; Vnde cũ summa sit inimicitia Inter formam hominis, & casei: hinc est, ꝙ à calore non põt mutari, & uerti in substantiã nutribilis caseus. Quando ẽt dicebant de leone, & mure, qui mures concoquunt argentum, leones non, eadem est ratio; nã inter formam muris, & argentum amicitia est. Vnde rõne affinitatis argẽtũ põt in substantiã muris uerti: vnde nihil aliud est proprietas indiuidualis nisi calor naturalis, ut à forma regulatur. Ideò in definitione diximus, ꝙ concoctio sit perfectio familiaris alimenti. Cũ proponunt uerò aliquos veneno vesci. Id ẽt accidere poterit ob amicitiã inter formã illius hominis, & formam ueneni; Vnde fieri põt, vt veneno nutriatur. Possumus ẽt id reducere ad consuetudinem, quia uerum est saltim io prima viçe maximè lædi ex esu illius veneni, & nos videmus multos, qui quã primum gustarunt caseum, inciderunt in morbum, & grauissima symptomata ob vehementẽ inimicitiã inter caseum, & formã eorũ; Quare per calorẽ naturalem intelligens Aristo. proprietates indiuiduales, diminutus profectò non erit. Et hęc de cõcoctione. Quãtũ ad maturationẽ attinet. (Maturatio nihil aliud est, q̃ pfectio, & cõcoctio succi in fructib. à calore tùm naturali, tùm proprio, vt similes fructus efficere possint.) Quę definitio maiori ex parte patere debet ex his, q̃ in definitione concoctionis dicta sunt. Solũ relinquitur manifestandũ an à calido fiat maturatio, ut concoctio; Nàmq; maturationé fieri à calore nõ excedẽti, sed têperato, illud manifestat; qm̃ si calor excesserit Gal. 2. de facul. nat. c. 4. & Arist. 4. Meteor. testantibus, nõ concoctio fiet, sed assatio: cũ in maturatione procedat concoctio incrassando; vt in propriè dicta concoctione; sed difficultas est an maturatio fiat à calore ita ualido, ut propriè dicta concoctio. Et ad hoc respondet repentè Modernus, ꝙ fit à calore imbecilliori, q̃ fiat concoctio: & huius rei nullũ proponit fundamentũ; Nos uero pro eo proponere possumus ex 5. de simp. med. facul. c. 6. vbi Gal. proponit in corpore humano, seu cuiuslibet aĩalis alterationes tres: Alterã in qua calor naturalis ex toto victor erat, & sic fiebat perfecta concoctio. Alterã in qua ex toto calor naturalis superabatur, & tunc generabatur putredo. Postremã verò à calore, nèq; ex toto superante, nèq; ex toto superato: & hęc dicitur maturatio. Nos aũt distinctione esse opus asserimus: nã bifariam põt sumi maturatio, uel ꝓpriè, vel impropriè. Si propriè sumatur dicimus fieri ab ita ualido calore, ut concoctio: sed potente quidẽ, & valido in suo genere. Idq; constat ex Arist. 4. Meteor. si fiat immaturitas, ita fit, qm̃ calor deficit: ergo maturatio fiet, quia calor nõ deficit: & propterea calor est ualidus in suo genere. Nã ad concoctionem alicuius fructus, ut pomi, calor validus est in suo genere, i. quãtũ pertinet ad concoctionem pomi. Nam clarè constat maiorẽ esse calorem ĩ aĩali, q̃ ĩ pomo. Si verò cõsideret maturatio impropriè, q̃ dr̃ sm metaphorã. Maturatio, & sm metaph. (inqt Arist.) ẽ maturũ, q̃ ĩ fructib. est.

Cur aliquid dicatur fieri à proprietate occulta.

Cur multi caseum abhorreant.

Proprietas indiuidualis quid.

MATVRATIO quid.

Maturatio an fiat à calido, ut concoctio.

Dub. Moderni respõsio. Sol. auth.

Maturatio dupliciter.

Immaturitas.

Maturatio secundum metaphorã in fructibus.

ast, Et ad hanc efficiendam inquiunt Aristoteles, & Galenus,concurrere potest interdũ ualidus,interdũ debilis calor; Validus autem, quòd concurrat sic potest persuaderi. Si in aliquo corpore pituita cruda,& hoc accipiat panem:dubium non est,quòd panis optimè concoquetur, & uertetur in substantiã nutribilis; Vnde clarum est,calorem esse validum: pituita autem non concoquetur, sed maturabitur,i. accipiet eum ornatum, quẽ accipere potest; hic.n. maturatio est; & ob id si non concoquitur materia, hoc nõ est ratione caloris,quia calor ualidus est: sed est ratione materiæ pituitosæ,quę cruda est,& nõ potest concoqui,sed maturari; Vnde dicebat Galenus,

Vites loca mutãtes vinũ diuersũ producere.

3.de sympto.in.causis cap. 2.quòd si vites de regione in regionem transferint,facient uinum maximè diuersum; Idque non alia causa, quàm ex diuersitate naturæ alimenti. Et ob id dicimus loquentes de maturatione impropriè accepta, quòd fit tùm à calore ualido,cùm imbecilli. A ualido nam interdum calor licet ualidus sit, non tamen potest consequi vltimum finem ob resistentiam pasti. In aliquibus verò est oppositum. Nam quamuis alimentum sit optimum,tamen non potest fieri concoctio, sed maturatio ob debilitatem caloris,vt in vlceribus; Namq;

Maturatio impropria à quo calore.

Suppuratio.

cum in aliqua parte fit suppuratio,illa maturatio est, non concoctio;& fit,quoniam calor in ea parte infirmus est naturalis,& proprius; Vnde licet alimentum ad partem optimum accedat, tamen regulari non potest ob imbecillitatem caloris; & propterea concludimus maturationem propriè dictam fieri à calore potenti in suo genere. Impropriè verò fit ab imbecilli calore,qui aliquando est imbecillis ex parte sui,interdum est imbecillis ex parte alimenti, & materiæ. Quantum ad Assationem,& Elixationẽ,

Elixatio quid.

quæ sunt concoctiones ab arte factæ ad similitudinẽ naturæ:dicendum.(Quòd Elixatio,nihil aliud est nisi concoctio facta à calore humido.)In qua quidem definitione finis non ponitur, quia Elixationis non est vnus finis:sed fit ob æsum,potionem,&c. Fit autem à calore humido,idest,miti,& temperato:ut ob id interdum Elixatio non fiat;sed cruditas,ubi uel præualet frigiditas,uel nimia humiditas in materia elixãda,

Cruditas

Assatio quid.

vt eam calor vincere non possit. Tandem est Assatio,quæ est concoctio succi à calore, tùm alieno, tùm sicco. Nèque in hac etiam finis ponitur, quia vnicus non est. Fit autem à calore alieno,idest,externo,& à calore sicco,idest,igneo; Vnde Assatio, &

Elixatio, & Assatio ab arte.

Elixatio fiunt ab arte,quia ita fit Elixatio ab arte, ut concoctio cibi in uentriculo: & sicut Assatio fit ab arte, ita fit Assatio chymi in iecore. Aduertendum autem Assationem differre ab Exustione,& torrefactione,quia quamuis Assatio à calore igneo fit, non tamen ita,ut torrefactio; & proinde, quæ assantur, æqualiter coquuntur:quæ torrefiunt nequaquam,ob vim caloris admodum insignem. sed nè videamur hęc extra propositũ proponere,quorsum hęc?

Exustio. Torrefactio.

Quoniam quidem Hippocrates dicit. *Concocta medicari.* Vt sciatis sermonem esse de ea cõcoctione,quæ à natura fit,& quòd Hippocrates excludat Elixationem,& Assationem,quòdque etiam excludatur propria concoctio: quia concoctio est,cum id quod cõcoquitur,vertitur in substantiam nutritis; Hippocrates autem sermonem habet de his,quæ vacuari à natura possunt,non de his,quæ possunt verti in substantiam nutribilis. Ideò concoctionẽ non intelligit Hippocrates; Nèque etiam intelligit maturationem propriè dictam: quia in maturatione in fructibus fit ea concoctio,vt semen fiat,ex quo postea aliud semen simile generari possit; Hippocrates autem non loquitur de ea vacuatione,atque concoctione,per quã simile fieri possit. Ideoq; nèq; concoctionem intelligit,nec Assationem,nec Elixationem,neq;tandẽ maturationem propriè dictam. Quid ergo intelligit? Maturationem secundum metaphoram, & impropriè dictam:quia accipit maturationem excrementorũ, & materiæ;& non abre dicitur esse maturatio secũdum metaphoram à propriè dicta maturatione;quia

Per concocta qd intelligat Hippoc.

Hipp.intelligere maturationẽ impropriè, & secundum metaphorã.

ut in vera maturatione natura separat aliena,& allicit utilia, sic in maturatione humorum fit separatio boni à malo;& hoc dicunt medici:quinimò in hac maturatione materia crascescit:quia quælibet concoctio,& maturatio procedit in crassando; Et ob id dicit Hippocrates (πέπονα,)idest, matura ad differentiam concoctionis, vtque significaret maturationẽ impropriè dictam;. Sed dicet quis,si Hipp. per cõcocta intelligit matura,cumq; velit habere sermonem de materia,quę ad hoc,ut commodius expelli possit, opus hẽt maturatione: quæritur utrum hæc materia ad hoc,ut maturetur opus tantum habeat causa naturali;an aliquid aliud requirat; Nam si à causa naturali tantum fit,medicus nihil debet agere; nam maturatio fiet.Si uerò alio opus fuerit,medicus aliud efficere debet. Secundò quæret quis,ubi humor est redditus maturus, utrum nè post maturationem dẽat aliquid medicus efficere? Sciendum est, ꝙ ante, & post maturationem necessarium est aliquid efficere medico: nempè quia medicus debet præparare ad hoc, vt recta sit maturatio; Vnde hæc duplex est ꝑparatio, prior altera,reliqua posterior;illa ante,hæc post maturationem:& has notate præparationes, quia nisi has cognosceris, nèq; rectè poteritis ordinare syrupos,dãdos,&c. Quantum ad præparationem priorẽ attinet,nos nihil aliud intelligimus,nisi humoris maturandi Alterationem: præterea eiusdem attenuationem,& abstersionem. Necessitas autem hæc facilè patere potest,quia si cõsideremus mãm maturãdã ad hoc,ut expurgetur,certum est, ꝙ ꝓ ꝑparatione debemus insistere in attenuatione humorum crassiorũ non tenuium,propterea ratione ipsorum crassorum humorũ est consideranda præparatio prior. Per præparationem verò posteriorẽ,nihil aliud intelligimus, nisi præparationẽ illorum humorum,qui iam sunt maturi redditi ad hoc,ut facilius expurgentur. Expellentur autem,ac expurgabuntur facilius hoc pacto: si attenuentur,qui crassi fuerint: ac visciditas remittatur,& si vię,quę occlusæ fuerint aperientur: & hoc dicit Gal.in lib. Quos,& quando purgare, &c. Vbi dicebat,ꝙ si quis uoluerit dare Pharmacum non habita consideratione ratione materiæ purgandę,tunc maximè difficilis,ac incommoda succedet ægro purgatio,ut cũ syncope, malo pulsu,nausea,&c. Quam veritatem propalauit Gal. ad mentem Hipp. 2. Aph. nono, vbi dicebat; Vbi corpora purgare uolueris, ea prius fluida facito. Loquebatur autem ibi non de qualibet præparatione,sed de posteriori, quæ fit post maturationem,quę consistit in apertione viarum,ac in detersione; Quodq; verum sit hoc:dicit Gal. ibi in commen. ꝙ præparandus est humor si crassus,vt [?]viscidus fuerit: non dicit si tenuis:quia tenuis quàm maximè est aptus,vt educatur. Quare consistit hęc pręparatio in attenuatione,detersione, ac viarum apertione; Fit autem hæc præparatio multò calidioribus medicamentis,quàm maturatio: quia maturatio fit à calore temperato,ac naturali. Fit etiam hęc posterior pręparatio à calore magis intenso,quàm prior præparatio. Et ex hoc considerate. An tunc horum cognitione possibile sit dare syrupos; Nam in hac pręparatione secunda opus est dare syrupos magis calidos,quàm in prima: quia in præparatione priori periculum est,nè ob insignem calorem non modo fiat præparatio humoris,sed distributio,quæ non est facienda ante,sed post maturationem; Vbi ergo imminet tempus purgandi licet syrupos magis calidos exhibere,quod colligitur ex Gal. 1. Aphor. 24 vbi in præpa-

In verá maturatione qd efficiat natura, & quid i metaphorica.

Quęlibet concoctio, & maturatio crassat.

Dub. 1.

2.

Sol.

Medicũ humores præparare,ut recta sit maturatio.

Præparatio duplex.

Not.

Tenuis humor ... maxime aptus ... educatur.

Pro præparatione posteriori calidioribus vtẽdum.

tatione materiæ iam euacuandæ precip it,ut exhibeatur mulsa,in qua uel thymum,uel origanũ, uel aliud quid ex his sit incoctum, quorum caliditas primum gradum excedit. Vnde in hoc deceptus est Altimarus,qui uidens Gal. utentem calidioribus medicamẽtis,ubi exhibendum est Pharmacũ,dicebat Gal. & ceteros medicos id ideò facere, ut caloris natiui, qui materiam expurgare debet, qualitas augeretur: Quod falsissimum est: quia si ureremur calidioribus medicamentis pro calore natiuo,tunc non augeremus ipsũ, sed potius imminueremus; Nànque calor natiuus consistit in quadam temperie,in quem si agat calor medicamenti,quanto magis aget,magis introducetur calor ascititius;& quanto magis augebitur calor ascititius,magis imminuetur calor natiuus. Hic autẽ imminutus non potest tanta ui expulsionem facere; dicit. n. Gal. 1. Aphor. 15. calor naturalis ualidus non modo ualidius expellit,sed ualidius etiam attrahit, q̃ ascititius;& ideò non utimur calidioribus medicamẽtis,ut adiuuemus calorem natiuum, sed ut his medicamentis non modo calefiat,sed præparetur materia uacuanda,idest,ut attenuetur, magisque fluxilis reddatur, utque uiæ obstructæ exobstruantur, sed quo ordine debemus progredi? eo profectò, quo natura; nam primò concoquit natura, deinde distribuit; & propterea primò de facult. alimentorum Gale. inter cibaria admiscet allia,in quibus insignis est uis calefaciendi: ut faciant rectam distributionem; Nam differentia est inter cibaria: quædam enim temperata sũt in calore,& hæc pro cõcoctione exhibentur; Quædã sunt calidiora,quibus utimur, ut non modo per ea concoctio fiat,sed distributio; unde medicus primò debet uti temperatis, ubi autem matura est reddita materia,tunc debet uti his,in quibus est uis distribuẽdi,idest,calidioribus. Et propterea Hippo. cum dicit; *Concocta*. Intelligit maturationem,non autem cõcoctionem; hanc autem maturationem debet præcedere præparatio,& debet etiam sequi præparatio, quæ cõsistit in attenuatione,detersione,ac apertione uiarum. Et ex his uidetis, an fine maximo artificio unquam locutus fuerit Hippocraes,&c.

Altimari error.

Calor natiuus in quadam consistit temperie.

Cibariorum differentia.

LECTIO LXXV.

Audiuistis, ꝙ ad hoc, ut aliqua possit cum uilitate materia Pharmaco electiuè ducente expurgari, necessarium est talem materiã concoqui, seu maturari; ut duæ sint celebrandæ præparationes; quarum altera locum habeat ante maturationem, ut facilius materia maturetur; reliqua verò locum habere debeat post maturationem, ut materia matura reddita possit postea Pharmaco educi. Quantum ad primam præparationem, in quo consistat declaramus,& à quibus etiam agentibus talis maturatio fieri debeat; Vnde reliquũ modo erat, ut declararemus, quonam tempore talis præparatio heri debeat. Quia postea uidebimus an materia tenuis sit præparanda, utpote an incrassanda sit. Quò ad tempus dicimus nos posse uti his medicamentis,& in tẽpore maturationis,& ante etiam maturationem; nã ita procedentes imitabimur naturam, quæ ante concoctionem,& in concoctione præparat materiã particulæ. Nam antequam fiat concoctio in ventriculo natura prius præparat cibaria in ore per masticationem, quæ præparatio, & masticatio præcedit concoctionem in ventriculo. Nèque præcedit modo concoctionem præparatio, sed etiam fit eo tempore, quo concoctio: ubi nànque in ventriculo recepta sunt cibaria, uis ventriculi comminuit cibaria crassiora, ut ex hac massa heterogenea aliquas partes, in quas agit, reducere possit ad formã chyli; Vnde sit contingat, ut caro deuoretur,& non fuerit comminuta per masticationem, comminuitur vi ventriculi; hæc autem non concoctio est, sed præparatio; Nam concoctio procedit incrassando; cum hæc autem sit cõminuendo, non concoctio erit, sed præparatio: cum præparatio procedit attenuando; A pari itaque in dictis naturam imitari debet præparantem, idque facere poterit cum syrupis attenuantibus, abstergentibus, & calefacientibus: hisque debet uti,& ante maturationem,& in tempore maturationis. Aduertendum autem, quòd à principio non utimur his syrupis abstergentibus, qui habent vim vehementem calefaciendi, ut quarto de tuend. valet. capite 4. nec his, quæ habent vim insignem attenuandi, ac detergendi; & rationem reddit Galenus. Quia si à principio his insigniter calefacientibus uti vellemus præter id, quòd febris augeretur, aliud etiam nocumentum proueniret, quòd materia attenuata, quæ cruda est, poterit in partes lõgingores deuenire, & sic magnas causare obstructiones; Vnde sint hi syrupi abstergentes, quibus utimur ante maturationem, qui non habeat insignem caliditatem; sed nunc circa hanc præparationem est quæstio resoluenda; Nũm verũ sit materiam crassam esse attenuandam, & non è contra tenuem esse incrassandam? Quoniam autem hoc quæsitum maximi est momenti, ideò cum maxima diligentia est persoluendum, paucis tamen, & omnibus nugis posthabitis.

Præparationis prius tempus.

Prima cibi præparatio in ore.

Comminutio.

Concoctio procedit incrassãdo. Præparatio attenuando.

Not.

Dub. An uerũ sit materiã crassã esse attenuandã, tenuem nõ incrassandam.

Dicimus ergo pro resolutione crassos esse attenuandos; humores autem tenues non esse incrassandos; & fundamentum ex Galeno colligitur ex 3. prognost. dicit nànque nostrum propositum est humores præparare, ut præparationis beneficio possint facilius educi. Sed sæpe dicit, dictum est, illos humores esse promptiores eductioni, qui tenues sunt; si ergo propositum est præparare humores, ut facilius possint educi: crassi autem cum difficultate possunt educi, tenues facillimè: ergo illi præparandi sunt; hi verò minimè.

Sol.

Nam si uellemus hos præparare incrassantibus eos ex obedientibus redderemus inobedientes.

Not.

Aduertendum tamen, quòd interdum materia sæpè feruens est, ut biliosa; unde hanc præparare oporteret, quia nimio suo feruore resistit;& pro præparatione utimur refrigerantibus, quę vim habent incrassandi. Tamen his non utimur, ut uim incrassandi habent, sed refrigerandi, ac contemperandi uim materię morbificę.

Vnde ratione contemperationis, non crassefactionis his utimur; ut, scilicet, minuamus feruorem materię. Sic etiam aduertẽdum, quòd quoties maturamus materiam peccantem, licet maturatio procedat incrassando, non tamẽ non maturamus, ut crassefaciamus; nam nos nolumus, ut materia, quę est eductioni apta, inepta reddatur eductioni: sed uolumus facere, ut materia accipiat ornatum quendam, quẽ potest accipere; Vnde quia in sequestratione bonę materiæ à mala, & in acquisitione huius ornamenti accidit, ut materia crassescat; ideò diximus materiam crassam fieri non principaliter, sed secundario: Vnde Auicenna ad hoc respiciens fortasse dicit, loquens de curat. feb. putridarum in communi: quòd si materia crassa est, attenuandũ est procedendũ. Si tenuis incrassantibus: nã confundit fortasse præparationẽ cum maturatione: quia maturatio habet uim incrassandi, præparatio attenuandi. Cur autem hęc confundat Auicenna paulo post dicam. Constat igitur ex his, quòd massa crassa est attenuanda, sed tenuis non est incrassanda, uerum difficultas est ob duas Galeni authoritates, & prima è ex primo de tuẽ. val. 14.

Maturatio habet vim incrassandi. Præparatio è contra.

Dub. 1.

Sol.

vbi dicit Galenus, quòd quoties fuerit bilis peccans, opus est vti victu attenuante: ergo vbi materia fuerit tenuis etiam attenuantibus est opus. Respondetur & facilè, quòd ijuis bilis suaptè natura sit tenuis, tamen interdum est crassa; & ideo eam licet attenuare; nam quælibet materia crassa attenuanda est, ut nos confitemur: Præterea dicendum, quòd ibi Galenus respicit quàmmaximè ad vias obstructas, quæ cum attenuantibus exobstrui debent; & ideo nullius est momenti authoritas illa. Sed est secunda authoritas satis difficilis: nam in libro de const. art. med. 19. Inquit Galenus, quod si humores crassi fuerint, sunt attenuãdi: si tenues incrassandi. Nec est, ut aliqu dicat Galenum confundere præparationẽ cum maturatione: quia seipsum exponit: nam cum dicit humores crassos attenuabis, &c. Subdit (& vtrosque pariter concoques:) ergo non confundit maturationem cum præparatione; sed distinctas facit. Et credo ego hanc fuisse occasionem, cur etiam Auicenna dixerit tenues humores incrassabis, crassos attenuabis. Sed pro resolutione aduertendum, quod humoris peccantis maturatio bifariam cõsiderari potest; vno modo, vt humores ita recedant à natura vera humorũ, vt amplius non possint verti in naturalem statũ, neque in substãtiam nutribilis. Altero modo vt peccant, sed vt ita peccant, ut possint verti in naturalem statum, ac in substantiam nutribilis: Si primo modo considerentur humores; tunc (cum non possint verti in substantiam nutriti) necessarium est, vt maturentur, vt postea maturati expelli possint; & ideo sunt maturandi ratione expulsionis: & tales humores ita considerati si fuerint crassi, opus est, vt attenuentur, non autem è contra. Et sic intelligendus est in præsenti Aphorismo Hippoc. Quia hic sermo est de humoribus, qui non possunt verti in substantiam nutriti. Si autem fuerint humores, qui reduci possint in naturalem statum, ac in substantiam nutribilis: sic si tenues fuerint, incrassentur; quia si recedunt à naturali statu per tenuitatem, cui dubium quòd ad ipsum redire non possunt, nisi incrassentur? Ideoque præparatio in incrassatione consistit. Si autem crassiores fuerint, quàm par est, præparatio consistit in attenuatione; sed hæc præparatio humorũ ea de causa fit, vt humores concoquantur, ac cõcocti possint redire ad naturalem statum, ac verti in substantiam nutriti; & hoc dicit Galenus in libro de constit. art. medicinalis capite nono: Dicit enim ibi, quòd quoties fuerint humores, quàm maximè à natura recedentes, ut nulla ratione in pristinum statum reduci possint, hos humores esse educendos: Adhibita tamen distinctione, an peccatum sit ex parte qualitatis, an quantitatis: Nam si peccatum est in quantitate, secanda est vena: si in qualitate, pharmaco vtendum; Postea subdit, si humores à naturali statu recedãt: si tenues, sunt incrassandi: si crassi attenuãdi; & ibi loquitur de humore peccante, qui potest redire in naturalem statum; ideo concludentes dicamus, quòd cum hic sit sermo de humoribus, qui maturari debẽt: ad hoc, ut concoquantur, seu maturentur, opus est remouere omnia impedimẽta, quæ possunt impedire, nè materiæ ad maturationem deuenire possint; Vnde opus est considerare humores purgandos tùm ratione substantiæ, tùm ratione qualitatis: Ratione substantiæ possumus considerare formam, & materiam: Quantum sit ratione formę, tũc forma potest esse humoris impedimẽto, quoties humor habet prauam, & malignam naturã, & tunc ad introducendam formam benignam opus est maturatione metaphorica dicta: Pariter si cõsideremus materiam, hæc impedimento esse potest, quoties vel crassior fuerit, uel viscidior, quàm conueniat: Nam ex sententia Galeni tertio prognost. vigesimotertio potissimum illi humores sunt ad expurgandum apti, qui tenues sunt; & ideo ratione attenuationis conuenit præparatio, quæ consistit in attenuatione crassorum humorum. Materia etiam viscida est impedimento, nè materia transeat ad suppurationem; & ideo præparatio materiæ uiscidæ est facienda: & præparatio consistit tantum in attenuatione, non consistit in crassefactione, ut postea audietis ex Galeno hæc clarius. Si verò ratione qualitatis consideremus materiam; tunc præparatio consistit in alteratione: si materia sit calida in refrigeratione; si frigida in calefactione; Vnde optimè faciunt medici etiam Empirici, qui in materia calida refrigerantibus, in frigida, & pituitosa calefacientibus vtũtur. Sed dicet quis quoties fit præparatio fieri nè debet à calore potenti, uel à calore temperato, qui debet proportione respõdere calore naturali? Si respiciamus ad Galenum quinto Aphorismorum 70. Dicemus, quòd concoctio fit à calore febrili: Quod videns Montanus dicit: Quòd calor febrilis instar balnei opitulatur calori naturali: sed hoc falsissimum est: Nam si vultis cognoscere, an liceat vti pro præparatione calidis tẽperatè, an calidis uehemẽter, recurratis ad praxim; nãque cum conducat calor febrilis ad præparationem, non conducit, ut calor naturalis balnei, qui conducit calori natiuo: Immo calor externus, & febrilis aduersatur calori natiuo: Verum calor externus adiuuat ad præparationem, ut naturalis ad maturationem; vt enim maturatio fit à calore naturali temperato: sic præparatio fit à calore intenso, & præcipuè vbi materia frigida est. Sed aduertendum, quòd si fortasse acciderit, ut sit aliqua febris à materia crassa, sed calida dependens, ut Causus nothus: vos non potestis uti calefacientibus: quia materia biliosa est; sed pro præparatione vtendum est attenuatione, & abstersione; & propterea præparatio non fit à calefacientibus, quæ habent substantiam tenuem: vnde potestis uti medicamentis temperatis, in quibus sit tenuitas substantię: nam vt sic præparabitis materiam, & adimetis fomentum febri, &c.

Sol.

Dub. 2.

Sol. Maturatio humoris peccãtis duplex.

Humores, qui ĩ naturalẽ statũ reduci nequeũt eẽ educendos, & quo auxilio.

Humores purgandi, considerãdi sũt tũ rõne substantiæ, tùm qualitatis.

Humores q ad expurgãdũ apti.

Dub.

Concoctio à calore feb. quomõ.

Redarguitur Mõtan⁹.

Sol.

Præparatio à calore intẽso, & nõ ꝑfectum; maturatio à temperato.

LECTIO LXXVI.

SVbdit Hippocrates [*Medicari;*] Quãuis medicamenta sint multiplicia Præparantia, Lenientia, Corroborantia, atque Purgantia: hic per medicari intelligit medicamentis purgantibus, ac solutiuis, ut in commento notauit Galen. *Et mouere;* Quid per hoc verbum Hippocrates voluerit Galenus explicans ait, quòd debemus intelligere medicamentum, quod habet vim ciendi vrinam, sudorem, lotium, & quomodolibet aliter mouendi materiam coctam, neque modo hæc, sed preparandi præparatione posteriori, scilicet attenuandi, detergendi, &c. Quæ præparatio debet fieri post maturationem: nã ante maturationem periculosa est, nè scilicet distributio fiat materiæ crudæ; & ideo cum cocta est materia, tunc eam purgare, ac mouere, idest præparare opportunum est: idest non modo per aluum purgare, sed per lotium, sudorem, &c. ac præparare, &c. Nam in superioribus Aphorismis dicit, quòd licèt materiam euacuare per loca conuenientia: & Nunc hoc declarat, quòd licet materiam euacuare concoctam, sicut per secessum, lotium &c. *Non cruda;* Hic intelligendum est, quid per non cruda intelligat Hippoc. quia multæ tollentur difficultates; Nam sicut concocta materia purganda, & mouenda erat: sic cruda neque mouenda, neque purganda. Per crudam autem materiam intelligit Hippocrates materiam malam cum bona permistam, quæ non est cõsecuta decentem ornatum, nec decentem formam,

quàm

Medicamenta multiplicia.

Quid ꝑ medicari, & mouere intelligit Hippoc.

Præparatio posterior: post maturationem.

Quid ꝑ non cruda.

Cruda materia neq; mouenda, neque purganda.

Materia cruda duplex.

quam habere debet. Hæc autem duplex est, altera quæ negat actum, & aptitudinem: altera, quæ negat actum tantum, non autem aptitudinem. Quæ utrunque negat est illa materia, quæ non modo in præsentia cruda est; sed neque concoqui potest, nec ad maturationem perduci. Altera autem cruda tantum dicitur, quæ potest maturari: Hippocrates autē hic non de ea, quæ utrumque negat intelligit: sed de ea, quæ negat tantum actum, non aptitudinem: Nam si illa concoqui nullo pacto potest, ergo non poterit habere locum; cruda autem erunt mouenda, cum matura facta fuerint. Et hinc colligatis, quòd si fuerit venenum in corpore, quàmprimum est expellendum: neque tollitur veritas Hippocratis, quod concocta sint purganda, nō cruda: modo venenum cruditatem dicit: Nam loquitur de ea materia cruda, quæ maturari potest: venenum autem & actum, & potentiam concoctionis excludit; & ideo quàmprimum est repellendum, & expellendum. Pariter si fuerit febris ad extremum malignitatis deueniens, vt omnino materia putrida sit, atque ad extremam deuenerit putredinem, cum nullo pacto possit maturari in hac sanguis: Ideo quàmprimum est ueniendum ad expurgationem; & hæc fuit sententia Galeni vndecimo meth. octauo, vbi dicit: Quòd sanguis, qui inficitur putredine, uel ita afficitur, ut nullo modo restitui possit: uel ita, ut ad benignum statum possit reuerti. Quòd si primum accidat, opus erit euacuare locum deiectione; neque quis dubitet, quō sanguis possit deiectione purgari: quia vbi sanguis ad eam corruptionē deuenerit necessarium est, vt vergat uel ad naturam bilis, uel ad naturam malencoliæ, ratione partium tenuium, & crassarum: Et ideo potest pharmaco electiue ducente expurgari. Dicit autem Galenus, quòd quàmprimum est euacuādus locus; Nam illud efficere debemus, quòd obseruamus fieri in his, quæ exterius corrumpuntur: nam ita fieri solet, quòd cum portio alicuius rei corrumpitur, consueuit vnusquisque partem corruptā amputare, reliquamq; frigidiori aeri admouere, nè corrupta pars alteram inficiat; sic & in corpore humano humor corruptus, qui nullo modo ad benignū statum deduci potest, quàmprimum est educendus; vnde cum dicit Hippocrates, quòd non licet cruda, neque mouere, neq; purgare: non intelligit ea, quæ tùm actum, tùm aptitudinem excludunt: sed quæ tantum actum negant: nam cruda ipsa, (ut dicit Galenus) euacuanda non sunt, sed expectandum est, ut concoquantur. Aduertendum autem quòd alij, aliter legunt hæc verba. Nam quidam sic legunt: *Concocta medicari, & mouere*. Vt hic sit punctus: *Non autem cruda*; Vt sit sensus: cruda neque mouenda, neque purganda sunt. Altera est lectio Modernorū, *Concocta medicari*; Vt sit hic punctus. *Mouere non cruda*; vt sit sensus, opus est purgare, quæ ex toto cocta sunt; ea autem, quæ sunt non cruda, i. partim cocta, partim cruda sunt minorāda: vt postea habeant, quæ ex toto cruda sunt, neq; purganda sunt, neque mouenda, dummodo materia non turgeat; Et dicunt hoc colligi ex Galeno quarto de ratione vict. trigesimooctauo. Sed hæc ratio nullo modo stare potest.

Venenū quàmprimū è corpore expellēdū.

In febr. summè malignis quā citiꝰ ad expurgationē veniēdū.

Quō sanguis possit deiectione purgari.

Curatio in feb. putridisqua ratione exequenda.

Not. Lectiōes verborū Hipp. uariæ.

Refelluntur Mod.

Et primo cum dicunt ex Galeno colligi hoc: dico, quòd nè verbum ibi apponitur, ex quo colligi possit hæc expositio. Præterea ostendo non posse stare hāc expositionem; nam per hos licet minuere materiā partim coctam, partim crudam; quòd si esset hoc, tunc liceret in augumento dare pharmacum non in principio; quoniam principium ex toto crudam habet materiam: quod falsissimum est; quoniam non licet in augumento dare pharmacum. Præterea isti per mouere, minuere intelligunt materiam; quia Galenus seipsum explicat in commento, & dicit: Quòd per mouere intellige euacuare per lotiū, sudorē &c. Et attenuare materiā, vt præparata postea possit facilius expelli. Præterea vultis uidere hanc lectionem falsam: quia si ita legatis, necessarium esset Hippocratem sibimet contradicere in eodem Aphorismo; Nam dicit concocta medicari, & mouere: Nam per hos licet mouere materiam partim coctam, partim crudam: subdit *Mouere non cruda, neque in principijs*. Per istos licet materiam non crudā euacuare, & mouere, & tamē hæc non est in principijs: ergo non licet materiam crudam mouere: Quare euidentissima est contradictio: Quare concocta materia est euacuanda, & mouenda; materia concocta partim, & partim cruda non est, nec mouenda, nec purganda; Et ob id subdit Hippoc. *Neque in principijs*. Interpretes hoc pertranseunt, neque ponderāt; & miror ego, cur id faciant. Credo tamen Hippocratem hoc voluisse inferre, vt materia cruda, neque vacuetur, neque moueatur, neque etiam in principijs: Nam si de quo magis videtur faciendū, & nō fit: ergo, & de quo minus: sed magis videtur, quòd in principijs debeat moueri materia, & tamen dicit Hippoc. in principijs non esse mouendam: ergo nullo tempore materia mouenda est; De statu autem sermo esse non debet: quia vbi salubris fuerit, materia cocta est; & tunc vel naturæ relinquenda, vel à medico mouenda: *Dummodo materia non turgeat*. Excipitur materia furiosa, & pro intellectione sciendum quid sit materia furiosa: quia ex eius cognitione patebit, cur liceat hanc materiam euacuare: Dicta igitur est materia furiosa, vt dicit Galen. quarto Aphorismorum primo Sumpta appellatione ab animalibus ad coitum pronitatis; nam quemadmodum hæc animalia hùc, atque illùc mouentur, locoque stare nequeunt: sic & hæc materia hacque, illacque vagatur; (Est autem nihil aliud materia furiosa, quàm humor errans per corpus, per propulsum factum ab expultrice facultate irritata:) Dicitur primo, quòd sit humor errans per corpus: nam non potest esse materia furiosa, nisi mobilis fuerit: Immo non modo mobilis debet esse materia; sed debet agitari per internas partes corporis, vt optimè scribit Galenus octauo de cōpos. med. sec. loc. capite tertio. Sed non ex se hæc materia mouetur, neque propellitur à facultate expultrice; sed ab ea à materia irritata: quia fuit sententia Galeni quarto Aphorismorum vigesimoprimo: Materiam bifariam posse à facultate expultrice expelli: vno modo vi naturæ, altero modo vi naturæ irritatæ à materia; quoties autem materia est furiosa propellitur ab expultrice irritata ab acrimonia materiæ furiosæ: immo tanta est malignitas materiæ furiosæ, ut cum in aliqua parte reperiatur materia furiosa, hæc pars non retinet illam materiā: quia nimis irritatur, vt tandem periculum sit, nè hæreat membro principali; vnde vnū obiter est obseruādum aduersus quosdā Modernos, qui satis furiosè redarguunt Galenum; Nam dicunt hi errasse Galenum: quoniam non datur materia furiosa, sed pars est, quæ furit; vnde animalia dicuntur furiosa non materia, quæ est in animalibus; vnde fuit deceptus Galenus; Et ob id adducunt authoritatem Hippocrat. 3. de fract. 6. vbi expressè dicit: Partem furere, non materiam.

In augumēto nō licere pharmacum dare.

In principijs non esse mouendam materiā.

Materia unde furiosa dicatur.

Materiæ furiosæ definitio & definitionis explicatio.

Materiā dupliciter posse expelli à facultate.

Not. aduers' Moder. Gal. immerito redarguentes.

Dico ego cum Galeno materiam furere; & cum Hippocrate partem etiam id facere.

Materiam quidem ea ratione; quoniam in ea potest tanta esse vis materiæ, ut quamcunque partem irritet ad expulsionem; Partem autem furere, quæ acrioris est sensus; vnde in morbis modo materia furiosa dici potest, modo pars furens; vnde Galenus optimè dicit, vocans materiam furiosam, & Hippocrates

Materiā, sic & partem furere.

crates

crates etiam, diuersimodè loquens, rectè etiā dixit, partem furentem nuncupans. Sed hoc in loco per furiosam, materiam intelligit: quia sermo est de his medicamentis, quæ non ad partem furentē, sed materiam furiosam diriguntur: idest sermo est de his medicamentis, quæ non respiciunt locum affectum; sed materiam purgandam, & sic quarto Aphoris. vt Hippocrat. 3. de tract. partem euacuandam respexit, non materiā peccantem; & ideo vocat partem furiosam; Et propterea præcipit, nè illi adiungamus medicamenta alterātia; nam nocebūt magis, quàm iuuabunt: Quare Hipp. verum dicit, & Gal. etiam, & superbè nimis reprehenditur à Modernis; Et ex hoc colligitur materiam furiosam esse mobilem incerto motu; quia non ad determinatas partes mouetur; quòdque opus sit materiam hanc quò ad primas qualitates esse calidam, quò ad secundas tenuem: quia mobilis, non potest ita esse crassa; Præterea Galenus quarto Aphorismorū t. dicit: Quòd vbi materia furiosa est, leui aliquo indiget pharmaco; modo si materia crassa est, non sat est leui auxilio, sed opus est vehementi. Neque facit in contrarium id, quod à Modernis adducitur: quia videlicet, in febribus pestilentibus materia furiosa est, & tamen est crassa: quia in ea sunt exustiones, & vbi exustiones ibi ĭcrassescit materia; Et quòd hoc sit verum confirmant ex Galeno, & Hippoc. qui primo Epid. sect. tertia particula vigesimasexta proponunt casum de Critone, in quo materia furiosa erat crassa. Sed huic obiectioni facilè est respondere; quia vbi est febris pestilens in qua sunt exustiones, habet partes crassiores, & tenuiores: quia calidi est attrahere, & partes crassiores derelinquere; vnde partes crassiores non faciunt materiam furiosam, sed tenniores; & ideo materia furiosa calida est, & tenuis: in qua etiam materia furiosa potest includi sanguis; nam & sanguis etiam furere potest; Idque probatur ex Hippocr. in eo casu de Critone: quia inquit, in eo apparuerunt pustulæ nigræ à sanguine dependentes.

Materia furiosam mobilem calidam, tenuem.

Obiectio Modernorum.

Respon. Calidi munus.

Partes crassiores non facere materiam furiosam. Sed tenuiores.

sanguinē posse furere,

Præterea audiatis Authorem in quarto de ratione vict. quadragesimosexto. Dicit enim (consueuerunt hę febres protrahi, & abscessus habere, si aurium quidem, ac ceruicis inferiæ partes frigidæ fuerint. Quòd si frigidæ non fuerint, aliàs mutationes habent: modo fluxum sanguinis è naribus, modo ventris turbationem, &c.) Ergo materia sanguinea furiosa esse potest, & raptum habere: Confirmatur ex Galeno in allegato Epidemiorum loco, qui dicit: Quòd Hippocrates non misit sanguinem in turgescentia materiæ sanguineæ: quia non accessit à principio: nam si accessisset, euacuasset per sanguinem; sed tamen adhibuit medicamentum purgans; sed cur expurganda est hæc materia turgens? Fundamentum quidem est, quia medicus semper debet habere oculos ad introductionem sanitatis; vt autem id efficere posit, studere debet, vt omnia quæ adhibentur magis iuuent, quàm noceant: In materia autem furiosa magis iuuatur ęger ex purgatione, quàm retentione. Nam dubium est, nè ea retentione in partem aliquam nobilem figatur; Idque facilè ex Galeno in commento confirmari potest: nam dicit, Quòd facilè fit euacuatio tū ex parte materiæ, cū ex parte naturæ expultricis. Ex parte materiæ, quia materia mobilis est, tenuis, acris, ac calida; & ideo facilè expurgatur. Ex parte autem naturæ, quia ut opinatur Galenus quarto Aphorismorum primo cum materia sit furiosa assiduo excitat facultatem expultricem; Et ob id facilè est tunc temporis expurgare materiam; Et ideo cum materia furiosa est facilè attrahitur ab electiuè attrahente pharmaco: vnde rectè Hippocr. dicit: *Dummodo materia non turgeat, vt plurimum autem non turget.* Quoniam, vt adnotauit Galenus in commento rarissimè contingit, ut materia turgeat, &c.

Materia turgens, seu furiosa cur expurganda.

Materiæ furiosæ euacuatio facilis.

Materiā furiosam facile attrahi à pharmaco,

LECTIO LXXVII.

Circa hæc, quæ dicta sunt in expositione vigesimisecundi Aphorismi occurrit difficultas, quæ maximè ad praxim conducit de MINORATIONE materiæ, idest utrum in morbo admittente curationem liceat à principio materiam crudam pharmaco electiuè educere minorare: In qua Quæstione cum non òpus sit in tituli declaratione immorari, duo tantum faciemus.

Difficultas d' MINORATIONE materiæ.

Primo proponemus, quàm veriorem existimamus sententiam.

Duo præstanda.

Secundo tùm rationes, cùm authoritates, quæ in oppositum adduci possint, persoluemus. Quò itaque ad primum: sit pro veritate hæc conclusio in morbo admittēte curationem, i. salubri; quoties materia cruda fuerit, quæ tamen furiosa non sit, hanc nequaquā pharmaco electiuè ducente purgare licet, nec minorare; Et Fundamentum est, quia si exhibetur medicamentum minorans, idest quod habet vim electiuè ducendi, ac expurgandi materiam ex parte tamen, non ex toto: tunc tale pharmacum erit forte, & debile; forte, quià habet uim electiuè educendi: debile, quia in parua copia exhibetur; vbi ergo tale pharmacum exhibebitur uel attrahet ad se humorem determinatum, uel non attrahet: Si non attrahet frustra cruciabitis ægrotantem; si attrahet, tùm per attractionem uel fit euacuatio, uel non; si attrahetur humor, & non euacuabitur, frustra agitabitis humorem in corpore existentem sine euacuatione. Si verò pharmacum attrahet, & euacuabit, uel euacuabit totam materiam peccantem: & hoc dici non potest; quia non esset minorans pharmacum, de quo nunc loquimur, sed eradicans: ergo euacuabit partem materiæ; Et tunc uel euacuabit partem materiæ crassam, uel tenuem, non crassam, quia vbi humor habet duas partes crassas, & tenues: tenues facilius attrahentur; vnde si fiat tantum purgatio humoris tenuis: tunc sequuntur plurima nocumenta proposita à Galeno quarto Aphorismorum vigesimosecundo, & secundo Aphorismorum nono. Nam materia crassa, ac cruda agitabitur, neque poterit expurgari: materia autem hæc agitata magnas producet obstructiones, quę obstructiones, ac agitationes facient, ut materia mala magis commisceatur cum bona: Preterea si derelinquatur pars crassa tantum, & euacuabitur tenuior: tunc maiori cum difficultate natura poterit partem rebellem superare; nam si minorantes materiam non alio fundamento id faciūt: nisi quoniam imaginantur partem derelictam posse superari: ergo cū crassior materia difficilius expurgari possit, quàm mista cum tenui: ob id minuenda materia non est.

Prima opinio, & verior.

Materia cruda in morbis nōn purgāda, nec minoranda, nisi furiosa.

Minorās med. forte, & debile quō,

Minorātes qua ratione agant.

Est prętere a pręter rationes authoritas, & prima præsentis est Aphorismi, quę adeo clara est, vt ego nō potuerim non mirari: cur hi uoluerint de hoc proponere litem: nam expresse dicit: *Concocta medicari, non cruda, neque in principijs*, (idest nullo tempore,) *nisi materia turgeat*. Non habuit aliam exceptionem, nisi materię turgentis. Sed aduersarij & hanc, & similes authoritates videntes imaginati sunt quandam distinctionem, cuius virtute huic, & alijs authoritatibus similibus satisfacere credunt; nā dicit Conciliator differ. CLXI. Quòd purgatio duplex esse potest, uel minoratiua, uel eradicatiua: tunc asserunt Hippocratem in hoc Aphorismo sermonē habere de purgatione eradicatiua, non minoratiua: vt asserant crudam materiam non eradicandam,

Resp. aduersariorū, & eorum opinio,

Purgatio duplex,

Refelluntur aduersarij.

sed minorandam: Confirmant id ex Galeno secundo Aphorismorum vigesimonono: Sed cócedimus ipsis distinctionem, eamq́ne magis cum Galeno confirmamus primo Aphorismorum vigesimotertio: Licet autem concedatur distinctio, non ob id tamen tollitur difficultas: nam ex sententia Galeni excluditur purgatio tùm eradicatiua, tùm minoratiua. Nam dicit concocta medicari, & mouere, & per mouere intelligit commotionem materiæ, quocunque auxilio factam, diuretico, sudorem prouocante, &c. Vnde si his vti non licet, neque etiam licebit vti pharmaco, vel eradicante, vel minorante; quia non potest pharmacum quodcunque sit, nisi cum vi attrahere hos humores, & agitare; Et ideo

Hipp. excludere. oēm euacuationem.

Hippocrates non modo eradicatiuam excludit vacuationē, sed & minoratiuam: Præterea fuit authoritas Hippocr. quartu de ratione vict. 43. quam confirmat Galen. ibi, quòd si in principijs vrinæ crassæ, & nebulosæ apparuerint, licet purgare: si autem tenues fuerint nequaquam: nam semper tenuitas cruditatem significat, nebulositas autem concoctioné; & ideo ex sententia Hippoc. non licet (nisi cocta materia) purgare. Dicit autem (in principijs vbi vrinæ nebulosæ,) & per principium intelligit tres primos dies, in quibus possunt apparere signa concoctionis.

Tenuitas in vrinis, & nebulositas qd significet.

Per princip. quid intelligit Hippoc.

Amplius quadragesimoquarto eiusdem dicit Hipp. quòd à principio licet vti clystere, non autem pharmaco; Idq́ne confirmat Galenus in commento: ex quo loco patet, quòd excluditur pharmacum minoratiuum; nam hic excludit pharmacum euacuans aliquid, & dicit Galenus quia impeditur cócoctio: Si ergo impeditur concoctio, signum est, quòd fit sermo de medicamento, quod non ex toto euacuat materiam: quia si ex toto euacuat materiam, non habet locum concoctio: quia concoctio est, vbi est materia; vbi autem ex toto expurgatur, non habet locum concoctio. Rursus Galenus primo Epidemiorum sect. secunda, commento trigesimoseptimo dicit: quo tempore, quo pestis crassabatur omnes moriebantur, quoniam à principio fiebant vacuationes, quæ euacuationes cum malæ essent: hinc est, quòd malè terminabantur febres. Nam cruda existente materia non poterat bona fieri uacuatio. Si ergo à natura facta uacuatio (cruda existente materia) nocet: multo ergo magis nocebit ab arte facta uacuatio.

In morb. princip. licere vti clystere, nō pharmaco.

In pestis princip. euacuationes pniciosæ.

Not.

Præterea idem Galenus secundo Aphorismorum 9. testatur expurgationem ante concoctionem materiæ esse malam, quia sequuntur colliquationes, mali pulsus, inquietudines, & pessima et symptomata, siue adsit febris, siue nō adsit: quia vbi materia est cruda, bonum est permistum cum malo: benè tamē est maius detrimentum in febre, quam in alijs morbis. Itē Galenus quarto Aphorismorum vigesimosecundo: vbi Hippocrates dicebat (In morbis quibusuis incipientibus si atra bilis supra, infrave exierit malum:) Dicit quòd est malum signum siue atra bilis, siue quilibet alius humor detrahatur: nam vbi, inquit, materia cruda est, impossibile est aliquid rectè euacuari, vbi notate verbum illud (aliquid:) vt ex hoc cognoscatis sermonem non fieri à Galeno, de vacuatione eradicante, sed minorante potius; quia dicit impossibile est aliquid, idest nè minimum quidem materiæ crudæ salubriter euacuari; Et hanc sententiam etiá habet idem Galenus in libello quos: & quando euacuare, &c. Quare non potest materia cruda qualitercunque euacuari, nisi turgeat. Possem & alias adducere authoritates, sed hæc nunc dixisse sit satis.

Purgationem ante materiæ cōcoctionem, quæ mala sequātur.

Materiæ crudę, nè minimū quidē salubriter euacuari.

Sed Aduersarij dicunt esse necessarium, ut materia aliquando in principio, (licet non turgeat,) minoretur, non autem ut eradicetur.

Aduersariorū prima ratio.

Fundamentum est, quoniam si materia fuerit copiosa, hanc materiã virtus regulare non potest: vnde succumbet: Nè igitur succumbat, opus est materiam minorare, vt postea fortior fiat natura: Quæ ratio est nullius momenti: nam dico, quòd quoties cruda est materia falsum est naturam succumbere: Et ostendo quòd non succumbat cum Galeno, & Auicēna, qui à Galeno in hac parte non dissentit, ut ostendam: nam existente hac materia considerare oportet, an adeo sit cruda, ut non possit ad maturationem perduci, & hic est desperata sanitas: & propterea desistendum est à pharmacis, nec licet uti pharmacis minorantibus: Et hæc fuit sentētia Galeni duodecimo metho. 5. vbi proponens febrem syncopalem humorosam dicit esse aduertendum, an sit insignis cruditas, ut succi concoqui nequeant: nam si sic, tunc est desperata sanitas: si autem in hac febre sit materia copiosa, quæ ad maturationem perduci potest, nō est purganda, sed concoquenda materia, etiam si virtus debilis fuerit: si ergo virtus debilis non succumbebat materię multę, nec licebat dare pharmacū: quid igitur dicendum est, cū materia non est tanta, & cū virtus valida est? Sed ut hęc clarius intelligatis, sciendum, quòd quoties morbus dependet à materia cruda, uel breuis est morbus, uel longus: si est breuis, nō est ut materia cruda euacuetur: quia non est credendum in tam breui tempore naturam succumbere: si autem morbus fuerit chronicus considerandum, an natura succūbat nec nè; quoties ita in praxi progredimur, ut scilicet partem materię cōcoquamus, & eam coctam vacuemus: Postea aggrediamur coctionem alterius materię, quę derelicta est, vt deinde coctam, euacuemus: & sic tertio, & quarto per vices semper; & rectè expurgabimus; Nam dubio procul natura non succumbet, succumbet verò si vellemus totam materiam concoquere, ac vniuersam simul expurgare; Id autem facilè fieri potest: nam materia copiosa heterogenea est, aliqua facilius coquitur, alia non ita facilè concoqui potest: Præterea alia est in vasis magnis, alia in vasis longinquis, quę non ita facilè concoqui potest; & ideo pars vna euacuari potest, quę concocta est: aliqua dimitti, vt concoquatur. Quòdque hoc pacto sit procedendum In chronicis facilè ex Galeno colligi potest, qui primo ad Glauconem 11. dicebat: Et si tibi coctionis signa apparuerint purgandum semel, & sępius si fuerit necessarium: per quę verba nihil aliud inferre voluit Galen. Quàm quòd vti per vices fit cócoctio: sic per vices vti debemus pharmaco electiuè ducere. & huius sententię fuit etiam Auicenna; Quamuis temerè Auicennistę ferè omnes teneant materiam esse minorandam ad mentem eius. Sed hoc nunquam dicit Auicēna: Immo capite de curatione feb. putr. in communi inquit: Et non euacues materiam indigestam, nisi propter necessitatem, idest quando materia maligna copiosa extiterit, & ita opus est exponere Auicennam, ut Galenus exposuit Hippocr. quia dicit: Cócocta medicari dúmodo materia non turgeat: ad quod respiciens Auicenna ita dicit: Nec; obstare debet dictū Auicennę in tract. de putr. feb. capite de cur. quotid. Qñ dicit: Ego verò non diligo expectationem digestionis, ut per hoc voluerit vitandū esse pharmaco ante concoctioné; neq; id, quod etiam dixit idem Auicēna: Quòd si materia multa est, nos debemus pręparare materiam, & aperire meatus, vt post hoc totam materiam possimus purgare, ante scilicet omnimodam maturationem; sed (quod ipsi credunt) non dicit esse minorandam materiam, sed ita est intelligendus Auicenna: Quòd quoties est quotidiana febris, idest chronicus morbus, nō est expectanda integra digestio, idest ut uniuersa materia vacuetur, sed cum Galeno de art. cur. ad Glauconem capite de curatione quartanę non semel, sed sępe purgare liceat, neque est expectanda

Resp. ad primā rationem.

In morb chronicis euacuō p vices.

Auicēnistarū error.

Obiectio pro Auicennistis.

Resp. ad obiectionem.

da

da integra digestio, & vniuersalis maturatio: sed per vices materiam concoquere, & expurgare debemus, &c.

LECTIO LXXVIII.

Circa difficultatem minorantium medicamentorum audiuistis veritatem, & eam cōfirmatam tùm ratione, tùm authoritatibus. Sed ex altera parte sunt rationes, & authoritates, ex quibus aliquantisper veritas infirma reddi potest, & primā rationem audiuistis. Secunda autem ratio talis est: si licet, immo est necessarium, purgare materiam furiosam: quia periculum imminet nè in partem aliquam principalem deueniat: multo magis vti oportet pharmaco purgante, vbi materia habet actu raptum ad partem principalem: vt in paraphrenitide, in qua materia habet actu raptum ad cerebrum, & ita de reliquis materiebus, quæ habēt raptum ad partem principalem. Nos autem dicimus, quòd vbi materia furiosa est, licet dare pharmacum: ergo etiam vbi habet raptum in actu ad partem præcipuam: Negatur consequentia. Quia vbi est materia furiosa, vt optimè scribit Galen. quarto Aphorismorum 1. egentibus tunc temporis aliquo leniente auxilio, sima nū præbēre. Cum enim materia turgens tenuis sit, mobilisque, vt hùc, atque illùc moueantur: Præcipueque cum nō reperiatur in corpore particula aliqua, quæ attrahat materiam furiosam, facilè purgari poterit. Vbi autem materia habet raptum ad partem principalem habemus partem, quæ vel ratione doloris, vel ratione caliditatis attrahit materiam illam; vnde materia ista non est ita obediens vacuationi, vt furiosa. Quia si detur pharmacum: ex altera parte attrahet pars illa dolore, vel calore affecta, ex altera medicamentum purgans; ideoque maxima erit pugna; Et ob id maxima est differentia inter materiam furiosam, quæ nondum inclinationem habet in partem præcipuam, & inter materiam, quæ actu habet raptum. Sed quid est agendum? num est permittendum, vt figatur materia in partem principalem? Nequaquam, sed si opportunum fuerit, poteftis vti sectione venæ: sin minus, lenientibus, manna, cassia, &c. atque etiam his, quæ diuertere possunt, vt frictionibus, clysteribus, glandib. &c. non autē medicamentis minorantibus, ac electiuè ducentibus: Quia magis poterit pars attrahēs, quàm vis medicamenti. Tertia est ratio aduersariorum: in febribus pestilentibus, quàmprimum fit euacuatio: ergo licet dare pharmacum cruda adhuc existente materia; Nam in febribus pestilētibus licet materia maligna sit, non tamen est furiosa: nam materia non dicitur furiosa, nisi hùc, atque illùc feratur, sed hæc quàmprimum est euacuanda, vt confirmari potest ex Galeno quinto method. duodecimo, & primo de differ. feb. capite quarto: vbi habet Galenus, quòd correpti febre pestilenti euadebāt quoties excernebatur materia per vomitum, & secessum à principio: ergo à principio fiebat vacuatio salubris. Quare potest medicus à principio vacuare, etiam si materia cruda sit. Dicit Modernus accipiens à Triuerio, quòd quoties materia venenosa est in corpore, debemus insistere in antidotis, nec licet dare medicamenta purgantia. Quæ resolutio est falsa: nam euidēter aduersatur Galeno 11. method. quinto. vbi habet, quòd quoties est materia maligna, vt non possit ad benignum reduci, statim purganda est; & per omnes (inquit) vias, & declarat, vt per lotium, sudores, deiectiones, &c. vnde in libro de cōstit. art. med. 19. dicit: Quòd quoties materia venenosa est in corpore, opus est eum alterantibus, & vacuantibus procedere; Et propterea

Aduersariorū 2. ratio.

Respon. Vbi materia furiosa, ibi licere pharmacū dare. ubi autē hēt raptū ad partē pcipuā, non. nisi turgeat.

Quib. vtendum materia habente raptū ad partē pricipalem.

Tertia ratio.

In feb. pestilentib. materia licet maligna, nō īn furiosa.

Moderni respō. reprobatur.

Materia maligna q ad benignum reduci ne quit, statim oīno purganda.

tali modo argumento satisfaciamus: nimirum dicentes, quòd quoties materia est venenosa, quàmprimū est purganda, ut partes non infectæ non inficiantur. Nec argumentū aliquid facit: nā quamuis vacuetur materia venenosa cruda: Illa nō est materia cruda, de qua nō loquitur Hipp. 1 Aphor. qa Hipp. de illa materia cruda loquitur, quæ actū tātum excludit, nō aptitudinem: at hęc materia cruda tùm actum, tùm aptitudinem excludit. Præter has rationes sunt pro his authoritates: & quamuis innumeræ ab eis adducantur; nos tamen aliquas proponemus, & difficiliores, ex quarū solutione reliquæ facilè dissolui poterunt. Prima authoritas est secundo Aphorismorum vigesimo nono: dicit Hippocrates (inchoātibus morbis, siquid uidetur mouendum moue) Galenus in commento ait, quòd in principijs morbi vtendum est validis auxilijs, ac sectione venæ, & purgatione; sed sectione venæ sępius, nonnunquā verò purgatione. Quare in principio pharmaco minorante est vtendum. Ad hoc duplex potest esse respōdendi modus. Alter, Galenum sermonem habere, ubi dicit (nonnunquam verò purgationem;) de materia furiosa: quia dicit nonnunquam, non enim semper illabitur materia furiosa. Nec valet instantia, quòd ibi Galenus nō loquatur de materia furiosa, cum dicat quāprimum esse euacuandum, ut melius agat natura supra residuum: Modo materia furiosa concoqui non potest, nec habet residuum: quia quàmprimum tota est euacuanda; propterea ibi Galenus de materia furiosa non loquitur. Dicimus nos, quòd quoties est morbus, à materia furiosa dependens, exhibendum est pharmacum, ut uacuetur materia furiosa. vbi aūt est euacuata materia illa: quoniam non est dicēdum morbum tantum dependere à materia furiosa; sed partim à materia furiosa, partim ab ea, quæ in corpore fixa est; ob id quoties est exhibitum pharmacum, & hæc materia furiosa explosa est, cessat mobilitas, & furiositas materiæ: Quia cum in maiori quāto sit maior virtus, & in minori minor; hinc est, q materia illa, quæ remanet minorem habeat malignitatē, & furiosa non sit; & ideo debet concoqui, ut postea natura fortior sit ad purgationem. Secundus est modus respondendi, ut admittamus Galenum ibi non loqui de materia furiosa; sed aduertendum, q interdum accidit, q in principijs morborum materia in corpore existens reperiatur tùm cruda, tùm cocta, ad quam respiciens Hippocrates quarto de ratione victus quadragesimotertio, dicit: Aliquando in principijs morb. apparere vrinas crassas, ac nebulosas, ita ut in corpore reperiatur materia cocta, & cruda; & nos nō dicimus morbum à materia cocta dependere: quia hoc falsissimum est; quoniam materia cocta non facit morbum, sed sola cruda materia. Vnde non credatis, quòd quoties est morbus in corpore, quòd fiat ab omni humore in corpore existente; sed fit ab hoc, & non ab illo; Et ob id obseruabitis aliquando in principijs morborū signa concoctionis, ut in prima die: in secunda autem, & tertia non uidebitis hæc signa concoctionis; non quoniā morbus à materia cruda non fiat; sed quia in corpore, quando inuadit morbus, est materia cocta; ideo in illo apparent signa concoctionis. Hæc autem materia si ita cocta est, vt tamen verti non possit in substantiam nutriti, purganda est; nam si relinquatur in corpore non poterit conseruari; sed erit causa putredinis, uel putrescet ipsa, & sic augebit morbū; Et ob id in principio, ut dixi, apparent concoctionis signa, quæ postea delitescūt. Quod cum obseruabitis curetis, ut hęc materia euacuetur: quia non permiscebitur cum cruda, & sic non augebit morbum. vnde dicit Hippoc. (inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum moue,) idest si materia furiosa extiterit,

Resp. & pria.

Soluūtur authoritates pro aduersarijs adductæ.

In maiori quanto maior uirtus, in minori minor.

In principijs morborum materiā interdū reperiri tū crudā, tū coctam.

Materiā coctam non facere morbum.

In principijs morborum qnq; in prima die signa cōcoctionis in 2. & 3. delitescere.

vel

vel si materia aliqua concocta fuerit, ipsam euacuabis. Secunda authoritas est Hippoc. de ratione vict. vndecimo: Si dolores, inquit, sedare volueris, dabis helleborum, &c. Neque dici potest eum loqui de materia furiosa, quia dicit: Si partes infernas dolor infestat: ergo non loquitur de materia furiosa; & tamen à principio exhibet pharmacum. Multi multa dicunt, ego non proponam resolutionem Triuerij: quam sequûtur nonnulli; nam dicit, quòd Hippocrates vtitur pharmaco non ratione euacuationis, sed ratione reuulsionis; vt propterea Hippocrates in hoc vigesimosecundo Aphorismo loquatur de euacuatione, non autem de reuulsione; sed resolutio hæc nullius est momenti; Nam vbi exhibetur pharmacum, siue sit simplex euacuatio, siue per locum oppositum, si supponamus hanc materiam crudam, supponimus nihil aliud, quàm bonam materiam mistam cum mala; Et ideo pharmacum nullo pacto exhibendum est: quia fient mali pulsus, inquietudines, syncopes, & alia perniciosa symptomata, cum materia non obediat vacuationi, ut materia furiosa, quæ ob id facilè purgari potest, & debet; vnde cum hæc materia non facilè uacuetur non debet dicere Triuerius, quòd ratione reuulsionis est exhibendum pharmacum, quòd ut attrahat humorem. Præterea hæc solutio euidenter destruit sententiam Hippocratis; Nam dicit dolore ascendente secanda est vena, descendente exhibendum est pharmacum. Sed quæ reuulsio est illa? debebat dare pharmacũ ascendente dolore, ut fieret recta reuulsio. Præterea dolore ascendente dicendum est materiam esse tenuiorem, quàm dolore descendente, in quo est materia crassa, & grauis, & tamen materia descendente dat pharmacum: nõ ergo id fit gratia reuulsionis. Quare resolutio hæc non potest consistere: Quid ergo dicendum? Dicerem ego non loqui de materia furiosa ibi Hippocratem; sed ideo tunc exhibere pharmacum electiuè educens; quia in inflammatione possibile est, vt à principio concocta sit materia. Nec videatur hoc paradoxum; nam illud semper verissimum est, morbum à materia cruda dependere. Sed aduertẽdum, quòd materia, quæ est in corpore, ratione cuius debet fieri inflãmatio, potest bifariam considerari: uno modo, quatenus est de fluxu ad locum inflammatum, & ut sic est cruda, & est principium inflammationis, & debet deduci ad suppurationem; Secundo loco considerari potest materia prout non est fluxa, sed existit in venis, & corpore; Nam sit corpus aliquod sanum, in quo nõ sit aliqua cruditas, & fiat in aliqua eius parte contusio, sine aliquo dubio fiet inflammatio, inflammatio autem fit ex materia cruda. Quæro vnde est hæc materia cruda; certum est, quòd illa materia dum est influxu est concocta, & sic potest fieri morbus à materia concocta; vnde tale existente materia, quoties fiat aliqua inflammatio, & exhibetur pharmacum à principio, tunc non expurgatur materia cruda, sed cocta: quia potest esse materia cocta in toto, quæ ad partem postea deueniens incrudescat.

Secunda authoritas.

Reijcitur resolutio Triuerij.

Sol. propria.

In inflãmatione possibile est à principio materiam esse concoctam.

Materia inflãmationẽ potens efficere dupliciter.

Morbus à materia concocta quomô.

Dub. Sed dicet quis cur Galenus, eo in loco aduersatur Hippocrati? Nam cum dicit Hippocrates dolore descendente vtendum est pharmaco: Galenus dicit, Melius esse, ut utamur sectione venæ. Non est dicendum, (ut nonnulli) Galenũ cõtradicere illi authori.

Sol. Sed q; cum Hipp. dicat (dolore descendente vtẽdum pharmaco,) Gal. monet, ut optimus interpres, q; aduertendũ est, cum dolor descendit, an adsit febris ingens, nec nè. Nã si ingẽs adest febris, pharmacũ exhibendũ non est: Qm̃ dicit Gal. possibile est, vt pharmaco, vel non fiat vacuatio, vel fiat in maiori, quàm opus sit copia cum maximo ægri detrimento. Si autem aperiemus venam, verum est, quòd non tantum ex ea iuuamenti habebitur, quantum ex pharmaco; tamen nec periculosa erit sectio venæ, ut pharmacũ. Quid autẽ uoluerit Galenus per hæc est valde difficile videre; sed meo iudicio dicendum, q; cum sermo esset de pleuritide, quæ depẽdet à sanguine in Quãto, & quali peccãte, ibi sermo sit de ea pleuritide, in qua procedit Hipp. cũ fomentis cura tentatiua: quia ibi non fit inflammatio à plethora exquisita: quia quoties fit pleuritis à maxima copia sanguinis, quis non nouit hanc inflammationem per fomenta sedari nõ posse? sed bene clarum non est, si sit pleuritis à plethora notha dependens, idest à materia in quanto, & quali peccante, verum possit per fomenta sedari; loquitur ergo Hippoc. de pleuritide à plethora notha; & ideo procedit cura tentatiua per fomenta: quia nõ licet uacuare materiam, nisi dolor mitigetur; dolor autem mitigari non nisi per fomenta potest; vbi autem dolorem mitigare non poterimus cum fomentis: tunc dolore ascendente secanda est vena: descendente vtendum est pharmaco, non per locos remotos: quia si per locos remotos hanc faceremus euacuationem; tunc possibile esset, ut magis posset locus effectus attrahendo, quàm vis medicamenti, quo vtimur in parte longinqua; & ob id obseruandũ est in praxi, quòd quoties E. C. fuerit dolor insignis in hepate non debemus euacuare per loca distantia, sed vicina diuertendo tantum.

Pleuritidẽ à max. sãguinis copia fomentis sedari non posse.

Not. In max. hepatis dolore p loca vicina euacuãdum.

Et propterea ad hæc respiciens Galen. dixit dolore descendente cum Hippoc. pharmaco est vtendũ: quia simul, & semel fit euacuatio, & doloris sedatio, & ideo maximum iuuamentum ægro succedit. Sed si aperiatur vena cubiti, hæc vacuatio est per magis remota loca; & ideo dicit, quòd nos non consequemur tantum iuuamentum ex sectione venæ. Quòd autem Galenus, & Hippocrates de hac vacuatione loquantur, cuius beneficio non modo deriuatio, sed euacuatio fieri possit, clarum est: quia præcipiunt, ut vacuatio fiat usque ad mutationem sanguinis.

Et propterea concludentes dicamus, quòd quoties in corpore adest inflammatio conieciẽdum est, an in corpore sit materia furiosa. Et statim pharmacon est educenda: an non adsit, & secanda est vena. Quòd si fuerit inflammatio à sanguine dependens, vel hic in quanto materia peccabit, & tunc statim erit secanda vena: vel in quanto, & quali simul, & tunc poterimus, & euacuatione per pharmacũ uti, & per sectionem venæ: quia dependet à plethora notha, & à cacochymia notha. vnde si fuerit talis inflammatio in parte superiori secanda est vena, & ẽt dandum est pharmacum; Nam simul, & vacuabimus, & dolorem mitigabimus. Si autem dolor descendat, uel adest febris ingens, uel nõ adest: si adest, non est cum Hippocrate helleborum dandum, nec medicamenta ex colocynthide, &c. Quoniam Galenus considerauit hanc inflammationem non à bile, sed à sanguine bilioso, uel melancolico, vel pituitoso dependere; Ideo, & ipse secari venam iubet: Nam si considerasset à bile, uel pituita eam dependere, non secasset venam, sed pharmacum exhibuisset. Si autem ingens non adest febris, medicamentum purgans dandum est tutò tùm secundum Galenum secundum Hippocratem, &c.

In inflãmatione quã secanda vena, & utẽdũ pharmaco.

LECTIO LXXIX.

SVperest, ut pro exacta cognitione materiæ propositæ de minoratione materię aliquas difficultates explicemus; Nam altera est authoritas 4. de ratione vict. 64. vbi habet author ille, qui eo in loco probatur à Galeno, quòd licet circa diem quintum scammonio corpus mediocriter purgare, vbi venter

Tertia authoritas.

venter murmurauerit: ergo ibi vtitur scammonio medicamento electiuè trahente ante concoctioné; Nam dicebat Galenus sermonem esse de his morbis, in quibus materia non potest esse concocta ante diem quintum; Respondendum ibi Hippoc. sermonem habere de materia furiosa: nam ibi habet sermonem de purgatione eorum corporum, de quibus in sexagesimatertia particula est locutus, in quibus proponuntur ægritudines ita se habentes, quòd modo erant tumores circa pedes, & crura; modo circa genua; modo circa fauces delitescebant, & interdum suffocabant ægrum: ergo loquitur de materia, quæ modo in unam, modo in alteram partem serpebat, idest de materia furiosa; & ideo rectè poterat præcipere, ut ante quintam diem fieret purgatio; sed difficultas in hoc consistit: quia dicit scammonio vtendum si venter murmurauerit; nam si non murmurauerit (inquit) à medicamentis abstinendo; Vnde videtur, quòd non sit sermo de materia furiosa; Et sic quòd sint concedenda minorantia; Nam si sermo sit de materia furiosa, sequitur, quòd ad materiam furiosam requiritur illa conditio, ut sit murmurium in ventre; & tanta fuit hæc difficultas, ut quidam dixerint Hippocratem ibi loqui de materia furiosa impropriè accepta; sed si hæc materia ad hãc modo, nunc ad illam partem vergit: ergo exquisitissimè furiosa est, & non impropriè; Vnde ego hunc in modum esse intelligendam illam authoritatem opinor, ut sit sermo de materia furiosa in illis morbis, de quibus in sexagesimatertia particula, ubi proponit materiam furiosam sanguineam, & biliosam. Quòd enim sanguineam proponat materiam patet, dicit n. (interdum sanguis è narib. fluit:) Ecce materiam sanguineã: Materiam autem biliosam tangit dicens, (Et apparent deiectiones biliosæ) cũ hanc ergo proposuisset materiã furiosam, subiungit in particula 64 quòd quoties materia furens biliosa est, scammonio purgabitur, cũ verò sanguinea à medicamentis abstinendum, & secandi vena. Quod quę hoc voluerit Hipp. clarum est: quia dicit: (ante quintũ si venter murmurauerit, & deiectiones biliosę fuerint purgandũ:) vnde per hæc nihil aliud intelligere Hippoc. voluit, quàm materiam furentem biliosam: Et idem est, ac si per verba hæc dixisset: In morbis pendentibus à materia biliosa furente ante quintum diem scammonio vtendum; vnde non est contra nos authoritas, nec est ponenda distinctio de materia furiosa.

4. authoritas. Tempus purgãdi.

Alia est authoritas Gal. in li. Quos, & Quãdo, &c. vbi dicit tempus purgandi ostendere humores peccantes: nam si humores fuerint crassi, & viscidi, ut pituita, & atrabilis concoctio est expectanda: si tenues, & serosi inter initia erunt vacuandi: tenues autem humores non est dubium esse crudos. Dicunt nonnulli sic esse intelligẽdam authoritatem, ut per tenues, & aquosos humores intelligeremus ichores serosos, qui non sunt concoquendi, sed quàmprimũ vacuandi; cum ergo non sit sermo de humorib. propterea licet hos à principio euacuare.

Improbatur solutio nonnullorũ.

Sed hæc expositio stare non potest, & duplex est error. Primus Galenum hic per humores tenues & serosos intelligere ichores; Nam intelligit humores biliosos: Reliquus error est; nam supposito Galen. intelligere ichores; tamen falsum est dicere ichores non expectare concoctionem. Primum errorem ostẽdo, nam dicit Gal. non licet euacuare humores crassos & tenaces, ut melãcoliam, & pituitam; sed licet humores tenues: Si ergo in prima parte de humoribus: ergo & in secunda: ergo per humores tenues bilem intelligit; Nec ualet fuga, quòd debemus intelligere ichores, non humores: quia dicit tenues, & serosos; & ob id cum dicat serosos excluditur bilis; nam à pari dicerem ego, Galenus habet humores crassos, & tenaces esse concoquendos: ergo humores, qui crassi tantum sunt, non tenaces, non sunt concoquendi: quia vtrumque dicit Galen. tamen hoc non valet: quia humores crassi, licet non sint tenaces, concoquendi sunt.

Humores crassos, & tenaces nõ licere euacuare, nisi priùs cõcoquãtur è contra tenues.

Secundus error est; nam admisso, quòd loquatur de ichoribus: falsum est, quòd ichores nõ admittant concoctionem. Dicebat enim Galenus 2. de ratione vict. 44. Ichores interdum esse crudos, interdum coctos: ergo si crudi sunt, sunt concoquendi, non ut nutriant, sed ut expurgentur; ob id dixerunt aliqui ibi Galenum loqui de materia furiosa: sed hæc nimis uoluntaria responsio est: quia de crassitie, & subtilitate materiæ loquitur Galenus, non de materia furiosa, vel non furiosa.

Ichores quandoque crudos, quandoque concoctos esse.

Alij dixere librũ illum non esse Galeni in quorum numero ego sum: quia ferè plurima in eo libro reperiuntur, quæ alibi sunt proposita; licet tamen Gale. non sit, est cuiusdã eruditi viri; Et ob id pro responsione dicerem talem sensum posse tribui huic sententiæ, ut ille author nõ respexerit ad veram concoctionem; sed ad præparationem potius; Nam sæpius Gale. per concoctionem, præparationem intelligit, ut quinto Aphorismorum 70. vbi dicebat, quòd calor febrilis concoquit pituitam, quod falsum est: quia concoctio fit à calore naturali, non febrili; Et ideo per cõcoctionem intelligit præparationem, vt talis sit sensus.

Libellũ Quos, Quando purg. nõ esse Gal. Respon. propria.

Si crassi & tenaces sint humores, isti debent præparari: quia præparatio consistit in attenuatione crassitiei, & detersione viscidItatis. Si autem tenues fuerint humores non habent opus præparatione: quia iam præparati sunt; Et licet quàmprimum huiusmodi humores expurgare, idest quàmprimum cocti sunt, idest inter initia; & per principium non intelligit principium, vt à reliquis partibus morbi distinguitur; sed tres primos dies, in quibus si humores serosi, & biliosi fuerint non egemus præparatione, ratione ipsorum; sed ratione viarum. Cum autem crassi fuerint humores egemus præparatione tùm ratione humorũ, tùm viarum: Quare non aduersatur Hippocratis hæc authoritas.

Per cõcoctionem Galen. sæpius præparationẽ intelligere.

Est alia authoritas Galeni primo de compositione medicam. secundum loca capite 2. & alibi: nam dicit quòd cum sibi esset adductus adolescens quidam Alopecia detentus: curauit ipsum in prima statim inuasione exhibito medicamento ex colocynthide nulla alia facta concoctione, & fuit tanti valoris hæc purgatio, ut sanatus fuerit adolescens sine aliqua appositione medicamentorũ localium:

5. authoritas.

Sol.

pro intellectione harum, & similium authoritatum dicendum, quòd materia, quæ in corpore est, bifariã potest considerari: vno modo, ut est in toto cõcocta, & in parte cruda: reliquo vero modo, ut est in parte cõcocta, & in toto cruda: Materiam in toto crudam, ac in parte coctam proponit 1. Epid. sect. 2. com. 84. Gal. vbi cum Hippocr. proposuisset eos infirmos, in quibus apparuerunt parotides, quæ ad suppurationẽ deuenere, qui mortui sunt: Galenus vult reddere rationem huius, quod præter rationem videtur: quia cum signa concoctionis apparent, incolumes ægri sunt; quia concoctio salubritatem, & securitatem indicat: Et ideo dicit Gal. ob eos morbos (quia materia actu causans parotides concocta erat, materia verò in toto corpore existens cruda) aliqui mortui fuere, vt vidimus iam aliquos in declinatione variolarum mortuus: quia materia cruda erat in toto corpore. sed videtur, quòd hoc esse non possit, ut materia in toto sit cruda, ac concocta in parte; Quia in vasis magnis magis viget calor, quàm in alijs partibus; vnde magis oppositum deberet fieri.

Materia in corpore existẽs duplicitei.

Concoctio quid indicet.

In vasis magnis calorem magis vigere.

Sed dicendum, quòd hoc fieri potest: Nam materia in toto existens potest differre ab ea, quæ in

P parte

parte est duplici differentia: Nam potest esse materia in toto copiosissima, in parte modica: Secunda differentia est, nam vbi materia expellitur à toto ad partem credendum est expelli illam materiam, quæ magis concocta est; & ideo in venis magnis potest esse materia cruda, quæ permista sit cum bona; & hinc est, quòd cum in parte sit cocta materia, in toto sit cruda, facilius superabitur materia pauca, & semicocta, quàm multa, & cruda: Altero modo potest esse materia in toto cocta, & in parte cruda: qualis erat materia, de qua Galenus loquitur quarto method. quarto; sed videtur esse impossibile hoc: nam si materia est cocta in toto, cur vis, vt non sit cocta in parte?

Materiã esse posse in parte crudã, in toto concoctã, & è contra.

Dicẽdum hoc esse possibile, atque id duplicem ob causam fieri posse: alteram quia quoties materia transmittitur à toto ad partem: possibile est partem esse imbecillem. Secundo possibile est, ut in partem illam alliciatur materia multò copiosior, quàm conueniat illi particulæ; ob id cruditas fiet in illa parte, licet in toto sit concoctio; Vnde quando videtis, quòd ad aliquod membrum peruenit maior copia alimenti, quàm debet: uel quòd pars illa sit imbecilla, statim dicans, quòd alimentum illud incrudescit. A' pari dicendum de materia, quæ est in parte cruda, in toto cocta: quòd idem fit, uel ob imbecillitatem, uel ob nimiam copiam.

Et ob id primo de compositione medicamẽtorum secundum loca loquens Galenus de adolescente illo boni habitus: in quo calor vigebat, dixit cum praua aliqua non potuissent regulari à calore natiuo transmissa fuerunt ad caput, quod est pars imbecilla, & excitata fuit Alopecia: Et hinc est, quòd vsus pharmaco est Galenus; quia materia in toto concocta erat; Vnde cum materia fuerit expurgata, instituta optima victus ratione, potuit reliquum, quòd in capite erat natura expurgare: quia per caput solet satis bona materiæ copia expurgari. Vltima uerò est authoritas ex tertio Epidemiorum, sectione 3. commento septuagesimo sexto: vbi dicit, quòd in vehementibus doloribus, ubi non possunt dolores sedari, debemus nos quàmprimũ uti pharmaco electiuè ducente. Quam authoritatẽ cum vidisset Donatus Antonius Altomarus dicit, quòd licet ob dolores à principio uti pharmaco electiuè ducente, quod confirmatur per Galenum primo Aphorismorum vigesimotertio, ubi dicit in maximis doloribus nullum præstantius remedium, quàm euacuare usque ad lypothymiam, adhibita distinctione, num id sectione venæ, an pharmaco sit faciendum. Sed dicerem ego nulla ex parte dilacerans sententiam Hippocratis, ꝙ nequaquam licet deuenire ad medicamẽtum electiuè trahens, nisi materia concocta sit, dummodo non turgeat; Vñ pro authoritate proposita sciẽdũ, ꝙ quoties est dolor in corpore uehemens, ut non possit fomentis sedari: tunc opus est considerare, an materia causans dolorem sit sanguinea, uel à natura sanguinis recedens: Si materia est sanguinea apertũ est iter operandi: si autem fuerit recedens à natura sanguinis, considerandum est, an cocta sit, uel cruda: Si cocta, est purgandũ: si autem cruda considerandum, an hæc materia cruda reperiatur in primis vijs, & intestinis, & ventriculo: an potius in venis magnis, & remotis. Si est in primis vijs quàmprimum est uacuanda hæc materia, sed lenientibus medicamentis, non soluentibus, nec electiuè ducentibus; quia materia iam est attracta, & sufficiunt lenientia pro euacuatione. Sed si fuerit materia in locis lõginquis dico, quòd neque vtendum pharmaco electiuè ducente: quia non haberis naturam adiuuantem; sed contra potius operantem: quia in parte dolore af-

Per caput non paruam materiæ copiã expurgari.
6. Authoritas.
In uehemẽtibus dolorib. ubi nequeant sedari utẽdũ pharmaco.
Sol.

fecta fit attractio, q̃ est cõtraria pharmaco attrahenti. Authoritas autem Galeni sano est modo intelligenda, idest seruatis seruandis: Nam semper debetis oculos dirigere ad principalem scopum authoris: Dicit enim ibi Galenus: Nullum præstantius est remedium in doloribus à sanguine, quàm secare uenam, & mittere sanguinem usque ad animi defectum. Supponatis modo aliquem affectum dolore ingenti ex sanguine; ualet ne illatio hic laborat dolore ingenti ex sanguine: ergo secanda vena? Non profectò; Nam potest esse taliter affectus senex, & puer: In quibus nullo pacto secanda uena est. Quòd si fuerit dolor pendens à materia recedente à natura sanguinis, & fomentis non sedetur hic dolor, debemus nos purgare; sed seruata regula Hippocratis (concocta medicari;) quia si noluerimus materia existente cruda, expurgare corpus, molestia afficiemus, ac erimus magis detrimenti, quàm auxilij causa. Et ideo stat hucùsque regula Hippocratis vera, quòd solum licet purgare materiam coctam: crudam autem neque purgare licet, neque etiam in principijs, nisi turgeat. Et hæc de hac quæstione dicta sint satis, &c.

LECTIO LXXX.

APHORISMVS VIGESIMVS TERTIVS.

Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. Atque vbi vsque ad animi defectum expedit ducere, faciendum: si æger possit tolerare.

D*Eiectiones non multitudine, &c.* Hic Aphorismus (si cum alijs comparari debeat) fortasse non reperietur alius, qui hoc sit difficilior; & ideo omni cum diligentia est exponendus.

Quantum ad scopum Aphorismi, clarum esse debet institutum esse Hippocratis sermonem habere de Quantitate vacuationis; Nam vult Hippocrates nos docere usque ad quam Quantitatem sit purgandus humor peccans; Nam de hac Quantitate, ut dicit Galenus hucusque non est habitus sermo. Neque est cur quis ambigat, quòd Galenus dixerit in superioribus Aphorismis cum Hippocrates in secundo egerit Aphorismo de qualitate humoris, uult in tertio agere de Quantitate: cur ergo hic dicit, hucusque non est de Quantitate actum?

Institutũ Hipp.
Dub.
Sol.

Sciendum igitur quòd ita est Galen. intelligendus, ꝙ cum Hippocr. in 2. Aphorismo sermonẽ habuerit de humore in quali peccante: in tertio sermonem habere uult de humore non in quali, sed in quanto peccante: quia in secundo de cacochymia exquisita: in tertio verò de plethora itidem exquisita voluit loqui. At in hoc modo Aphorismo sermo est de Quantitate purgandi humoris, qui in quali peccat: Nam in 2. Aphoris. locutus est de inuentione huius auxilij, i. medica-

Connexus.

medicamenti purgantis, in vigesimosecundo locutus est de tēpore, quo vti debemus hoc instrumēto; at in hoc Aphorismo uult loqui de Quantitate illius auxilij: Quare diuersa est hæc quantitas ab ea, de qua egit in tertio Aphorismo: Et fundamentum huius instituti cum Galeno tale esse potest, quia non est sat scire esse vtendum pharmaco, & quo tempore, & per quæ loca sit vtendum pharmaco; sed etiam opus est scire, in qua quantitate debeat fieri talis vacuatio; Nam ratione multæ materiæ copiosa conuenit vacuatio: ratione modicæ materiæ, modica vacuatio.

Not.

Verum licet habeatis Hippocratis institutum, tamen non habetis quę arte Hippocrates proponat quantitatem humoris purgandi: & ideo Galenus, vt ostenderet Hippocratem de more dogmaticè processisse, id est in virtute indicantium, & coindicantium, dicit Hippocratē non modo respicere ad qualitatem humoris peccantis, sed ad qualitatem, & ad virium tolerantiam; Vnde ad duo respicit; ut innueret Galenus Hipp. agere de quantitate purgandi humoris sumpta indicatione à qualitate peccantis humoris, & coindicatione à virium tolerantia. Sed hic oritur maxima difficultas, num quantitatem vacuationis debet indicare qualitas humoris peccantis, uel eius quantitas; Nam qualitas videtur, quòd tantum indicet esse purgandum, ut ex Galeno, & Hippocrate colligitur in secundo Aphorismo: Quātitas autem quantitatem indicare debet, & hoc expreisè dicit Galenus in commento, quòd modica materia modicam vacuationem: multa multam vacuationem indicat. Multi multa dicunt.

Difficultas.

An humoris peccātis quātitas vacuationis quantitatē indicet: an potius qualitas.

Nos autem tantum veritatem proponemus. Cuius veritatis fundamētum potissimum desumitur ex dictis Montani, quàmuis nemo fuerit, qui hanc veritatem proposuerit ad mentem Montani.

Fundamentum autem tale est, quòd quoties fit sermo de quantitate purgationis: talis potest esse duplex: vel enim consideramus Quantitatem ante purgationem, uel in tempore purgationis: Si consideremus Quantitatem ante purgationem nemini dubium, quod hæc quantitas indicatur à Quantitate humoris: quia si modicus est humor modica debet esse euacuatio, &c. Si autem consideremus Quantitatem vacuationis ratione purgationis, quæ actu fit, hæc non sumitur à Quantitate; sed à qualitate humoris peccantis, ut permittatur eatenus progredi purgationem, quatenus perdurabit humor noxius; ut quoties non amplius purgatur humor noxius, supprimenda sit vacuatio: Quod pariter habetur ex tolerantia virium. Quia quàmprimum non fuerit virium tolerantia, iamprimum vacuatio prohibenda; Vnde si sermo sit de quantitate uacuationis in tempore quo fit, talis non à quantitate, sed à qualitate humoris peccantis, & à virium tolerantia sumitur; & de hac loquens Hippocrates dicit, quòd ea, quæ eijciuntur non ratione multitudinis sunt metienda, sed si talia deijciantur, qualia debent deijci; Et si vires tolerant; Vnde videtis, quòd artificiosissimè progrediens Hippocrates considerauit in vacuatione non modo, quæ ante purgationem sunt facienda; sed quæ etiam in tempore purgationis. Sic autem in sectione uenæ, non modo proposuit quantitatem sanguinis ante sectionem uenæ, sed in tempore ipsius sectionis; Et ob id in tertio Aphorismo non modo proposuit chyrurgiam, sed ad monuit etiam vacuandū esse sanguinem in multa copia, quod habetur ex plethora illa exquisita; & ex hinc per uiam corollarij eliciatis, quòd idem est de humore in quali peccante dicendum. Quòd quemadmodum in sectione quantitas uacuationis ante vacuationem sumitur à quantitate sanguinis: sic quantitas humoris purgandi ante purgationem sumitur à Quantitate humoris peccantis; sed in tempore uacuationis à qualitate, de qua nunc hoc in loco loquitur Hippocrates; Et ob id quam maximo artificio procedens Hippocrates considerans, quòd primo est consideranda quantitas ante uacuationem, deinde in tempore uacuationis; Ideo in tertio Aphorismo cum proposuisset Quantitatem humoris purgandi ante uacuationem, hic proponere uoluit Quantitatem eiusdem in ipsa uacuatione. Quia secundo loco est quantitas dum ipsa fit purgatio. Vultis uidere maximam necessitatem horū tùm in sectione uenæ, tùm in pharmacia, videatis primo ad Glauconem capite de cur. quartanæ, vbi considerans Gal. quousq; debeat progredi uacuatio in tēpore uacuationis: dicit, quòd si sanguis est crassus, & niger permittendū est sanguinem fluere: Si autem tenuis fuerit, & flauus, seu rubeus, supprimenda est uacuatio: quia non euacuatur illa materia, quæ debet uacuari; Et ideo dat præceptum hic Hippocrates, quòd in tempore uacuationis modo fiat uacuatio, modo non.

Sol.

Sermo de euacuationis quātitate duplex.

Quòusq; progrediēdū sit in euacuatio.

Quantum autem attinet ad pharmacum habet Galenus quarto Aphorismorum decimoquinto, & Hippocrates, quòd quoties damus helleborum, uel uolumus, ut operationem faciat, et tunc est iniungendus corpori motus: Si autem uoluerimus cohibere vires eius: quia cognoscimus, quòd non euacuatur humor, qui debet euacuari: tunc præcipienda est quies; Vnde Mesues in re medica præstantissimus, in principio sui Canon. vbi de superpurgatione loquitur, docet qua ratione sit progrediendum: quia aliquando dantur medicamenta, quę non expurgant humores, quos debent expurgare: Quare institutum Hippocrates est agere de quantitate purgationis sumpta indicatione à qualitate humoris peccantis, & coindicatione à virium tolerantia.

Ex quo scopo unum aliud colligatis, ex quo cognoscetis, qua ratione ita connectantur hi Aphorismi, ut aliter connecti non possint: Quia diceret quis cum Hippocratis scopus sit de modo administrandi pharmacum, qui his capitibus absoluitur, vbi agendum, Quando, & Quantum: Quare prius docuerit vbi agendum, secundo Quando, tertio Quātum. Ita est progressus Hippocrates, ut aliter progredi nō possit; nam incæpit ab ubi agendum; quoniam agens de locis, per quę debeat fieri purgatio, unà etiam proposuit, an debeamus dare medicamentum educens per secessum, uel uomitum, uel per urinam, &c.

Cur Hippocra. loquens de modo administrādi pharmacum. incepit, ab ubi agendum.

Et ideo quia prius debemus scire an hoc, uel illo medicamento sit utendum, deinde Qñ, & Quātum ex hoc medicamento sit utendum; ob id Hippocrates de locis, per quæ debeat fieri uacuatio locutus est prius, & de tempore, & de Quanto loqui postea uoluit. Sed cur prius de tempore, quàm de Quanto? Quia considerauit Hippocrates quoties est utēdum hoc, uel illo pharmaco: prius opus est cognoscere, quo tempore sit exhibēdum pharmacum; deinde in qua Quantitate sit exhibendum: & de quantitate loquimur, quę fit in tempore purgationis; & ideo ante quantitatem de tempore loqui voluit. Hęc quò ad institutum pręsentis Aphorismi. Quò ad diuisionem autem: eius diuisio est difficillima, & maximi momenti; quū ex diuisione postea patebit intelligentia Aphorismi. Modernus noluit hūc Aphor. eē partē Enthymematis: quia hēt sententiā, & rōnem postpositā ibi: *vsque ad animi defectum*; Et propterea noluit ex diuisione Modernus talem haurire sensum, ut dixerit Hipp. Si quòd minus uidetur faciendū facit medicus:

Cur prius de tempore, q̃ de quanto?

Moderni opinio d' Aphor. diuisione.

ergo multò magis debet facere id, quod magis videtur faciendum: sed minus videtur faciendum, quòd æger vacuet vsque ad animi defectum, quàm vsque ad virium tolerantiam, & tamen interdum uacuat vsque ad animi defectum: ergo multò magis debet vacuare medicus, vsque ad virium tolerantiam. Sed in his dictis, tot sunt errata, quot verba.

Reprobatur Mod. Nam quando dicit hanc esse sententiam, quæ est pars Enthymematis, hic falsitas est satis euidens: nam vbi est pars enthymematis habetur ratio seiuncta, uel anteposita, uel postposita: Ratio autem solet seiungi per particulas denotantes causam, ut Quoniam, Enim, Quare &c.

Particulæ seiunctiuæ. Sed Hippocrates dicit: *Atque vbi ad animi defectum;* Particula autem hæc, (Atque) significat potius aliquod corollarium, quod ex prædictis infertur, quàm quod significet rationem,

Præterea sensus eius stare non potest. Nam secundum eum voluit Hippocrates meliorem esse vacuationem usque ad virium tolerantiam, quàm quæ vltra virium tolerantiam est.

Vltra virium tolerantiã fieri euacuã non dēt. Modo quis est, qui ignorat, quòd non debet fieri vacuatio vltra virium tolerantiã; Et iste uult, ꝙ non modo id dicat Hippoc, sed probet: Quod non est dicendum de tanto viro.

Præterea vultis videre non esse ad hoc adductam probationem Hippocratis? Nam Hippocrates videtur ex probatione innuere, quòd quoties fit vacuatio usque ad animi defectum, talis vt vltra virium tolerantiam; Vnde sic arguit: si quod minus uidetur inesse, & inest, ergo, & quod magis: sed minus uidetur, quòd usque ad animi defectum fit vltra virium tolerantiam, Et non est: ergo modo hoc, quod secundum hanc expositionem infertur falsissimum est:

vacuatio nõ vsque ad al defectũ nõ esse vltra viriũ tolerantiã. nam vacuatio usque ad animi defectum non est vltra virium tolerãtiam, sed cum tolerantia virium; & ideo non potest hoc in probatione sumere Hippocrates; Et ob id Modernorum dictum stare nõ potest.

Diuisio propria. Nos autem dicimus in hac parte esse duos Aphorismos, qui inuicem connectuntur, quorum uterq; est sententia sine prolata ratione; differentia autem est: quia primus Aphorismus est principaliter ab Hipp. propositus: quia loquitur in eo de quantitate purgationis humoris in quali peccantis, loquitur enim hic de pharmacia, non de chyrurgia, atque dieta; Et cum in prima parte de purgatione loquatur; Ideo principaliter propositus est ille sermo. Secundus vero Aphor. est secũdariò propositus, i. per uiã corollarij; & ideo dicit *Atque*, vt denotet esse secundariò propositum Aphorismũ: quia ibi sermo est de chyrurgia: nã cũ in præsenti institutus sit sermo de pharmacia: si de chyrurgia loquitur secundariò id facit, & per viam sequelæ.

Sensus Aphor. Vnde modo ex his facilè est haurire sensum Aphorismi, qui talis est, quòd quoties fit purgatio nõ debemus excrementa considerare penes multitudinem, sed opus est animum uertere ad qualitatem humoris; vt scilicet eò usque producatur uacuatio, quò usque purgabuntur humores noxij morbum causantes, & quousque vires infirmi purgationem tolerãt; vnde etiam ex his illud per uiam corollarij sequitur, quòd in illis morbis, in quibus licet euacuare sanguinem usque ad animi defectum, illud fieri debet ad virium tolerantiam; Et ob id dixit Hippocrates: *Deiectiones non multitudine, &c.*

Deiectiones. Dicit autem deiectiones, & meritò; nam deiectiones propriè dicuntur, quæ per aluum emittuntur, quæ cum non expurgantur à natura, necessarium est eas ducere beneficio medicamenti electiuè trahentis; Dicit *Non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiciantur. Qualia conueniunt, & ægri facilè tolerãt:* i. qñ fit vacuatio non debemus cõsiderare, an multa, uel pauca eijciẽtur, & euacuẽtur: sed si talia deijciantur qualia, &c. i. ꝙ in exhibitione pharmaci illi expurgẽtur humores, qui in causa erant morbi: nam tunc bona erit vacuatio. Postea proponit Hippocrates coindicantia, idest virium tolerantiam;

Cibus, & somnus post euacuationem. Vnde aduertatis, quantum ad cibum, & somnum, quòd hæc sunt consideranda post euacuationem, non autem indicant purgationem eo tempore, quo fit, præcipuè autem somnus; Nam post purgationem ægri sunt cibandi: post cibationem autem dormire debent. Vnde si consequatur somnus, tunc est inditium optimè purgationis, non quæ fit, sed eius, quæ facta est; Quòd si vigiliæ sequantur, uel somnus molestus indicat purgationem factam malam potius, quàm bonam esse; Vnde proponit Hippocrates quantitatem purgationis in vitiuer humorum in quali peccantium, indicantium, & virium coindicantium, &c.

LECTIO LXXXI.

ATQVE *vbi vsque ad animi defectum, &c.* In his verbis includitur secundus Aphorismus huius partis, in quo Hippocrates per viam corollarij proponit quantitatem vacuationis in sectione uenæ. Ad quem scopum respiciens Philotheus, dicit: Hippocratem descendere, ac transire à purgatione ad euacuationem: per quæ verba significare uoluit Philotheus, Hippocratem nunc velle loqui corollariè, & secunda intentione de uacuatione materiæ sanguineæ, quæ fit sectione uenæ; Et pro expositione huius partis duo Galenus declarat: Alterum quid sit intelligendum per animi defectum: Reliquum in quibus casibus, & in quibus affectibus præter naturam conueniat uacuatio, vsque ad animi defectum.

Per al defectũ qd. & quõ differat à syncope. Quantum ad primum attinet sciatis, quòd per defectum animi non intelligit syncopem, sed lypothymiam: quia differentia est inter Syncopem, & lypothymiam: quia in syncope vires non diminuuntur: sed auferuntur, in lypothymia non auferuntur, sed diminuuntur; Et propterea falsum asserunt recentiores dicentes, ꝙ in defectu animi aufertur tũm sensus, tũ motus: hæc enim auferũtur nõ in lypothymia, sed in syncope.

Lypothymia via ad syncopẽ, & qua rõne accedat in uenæ sectione. Lypothymia autem via est ad syncopem, quę fieri diuersas ob causas potest in sectione uenæ. Fit autem refugiente cum impetu calore ad partes internas in tempore sectionis uenæ: uel quia hi, quibus aperitur uena, timent: uel potest etiam accidere animi defectus, quia orificium supernum ventriculi malè afficitur: siue succus ante defluxerit, siue confluat in tempore sectionis uenæ. Fieri etiam potest animi defectus in tempore sectionis uenæ ob sanguinis inspectionem, vt si steterint, uel sederint infirmi;

Not. Et ideo Galenus monuit, ut quoties aperitur uena decumbant infirmi, nè uel stantes, uel sedentes uideant fluentem humorem. vel etiam potest accidere animi defectus ob multam copiam sanguinis, qui euacuatur; cum ergo multis modis in sectione uenæ accidere possit animi defectus; hic de eo, qui per euacuationem fit tantum loquitur Hippocrates; nam terminus vacuationis est animi defectus, i. lypothymia, vltra quã transeundum nõ est.

Lypothymia. quo cognoscatur in sang. euacuatiõe. Sed quomodo cognoscere possumus lypothymiam, ut ea cognita repentè possimus prohibere fluxum sanguinis? Dicit Modernus hoc nos posse cognoscere ex mutatione tũm in pulsu, tũ in colore sanguinis, qui extrahitur. Ex mutatione in pulsu, ut ubi ex magno fit paruus, & æquali inæqualis, & c. ex ueloci tardus & cęt. Ex mutatione aũt in colore sanguinis, quoties mutabitur color sanguinis. Monet autẽ Modernus hoc habere ueritatẽ, quoties aperitur uena proxima loco affecto; qñ in

remota

remota non est expectanda mutatio in sanguine: Sed hæc quæ dicit Modernus partim vera, partim falsa sunt: nam quæ de pulsu dicuntur admitti possunt.

Notatur Moder.

Quòd autem dicit esse expectandam mutationem in colore: Si pars propinqua fuerit, non ita verum dicit. Nos enim declarauimus in discursu de sectione venæ expectandam esse mutationem sanguinis, vbi vires admittunt: siue pars affecta remota, siue proxima fuerit, siue etiam nulla pars determinata sit affecta. Nam vbi est aliqua pars determinata affecta, & secanda est vena proxima loco affecto, debet expectari mutatio coloris in sanguine ex bono ad malum, vt scilicet ex claro niger fiat sanguis: Vt secundo de ratione victus decimo Hippocrates vbi mittit sanguinem in pleuritide vsque ad mutationem. vbi verò non est pars determinata affecta debet expectari vsque ad mutationem sanguinis, vt ex malo bonus appareat sanguis; cum autem incipit apparere bonus sanguis statim sedanda est vacuatio; vnde non valet quod dicitur à Moderno, ratione proximæ vacuationis.

Mutatio sãguinis nõ idem cũ lypothymia.

Præterea est alius error, quia mutatio sanguinis non est idem cum lypothymia: quia non valet est in hac vacuatione mutatio sanguinis: ergo est facta vacuatio, vsque ad lypothymiam: nam si fuerit corpus aliquod robustum fieri potest vacuatio vsque ad mutationem sanguinis, & non lypothymiam. In corpore autem debili fieri potest, quòd ante mutionem sanguinis fiat lypothymia; & ideo vos non deuenietis in cognitionem lypothymiæ ex mutatione sanguinis; sed ex mutatione in pulsu cognoscetis lypothymiam, & ex mutatione coloris non in sanguine, sed in facie ægrotátis; Quia pallidi fiunt ęgrotátes. Cognoscetis etiam ex mutatione caloris cutis; nam partes extimæ frigidæ fiunt ob reuocationem caloris: cognoscetis insuper ex relatione infirmorũ, quia asserunt se percipere ueluti obtenebrationem oculorum: in lypothymia enim loquuntur ægrotantes, in syncope uerò minimè.

Lypothymia qb. signis dignoscat.

Hæc quò ad primum; Quantum verò ad secundum: in quibus affectibus conueniat uacuatio vsq; ad animi defectum? Galenus proposuit tres casus, scilicet in ardentissimis febribus, in uehementissimis inflammationibus, & in maximis doloribus. Montanus (vt adderet aliquid Galeno) dicit dari quartum casum, & dicit quoties est febris synocha. Quæ additio, (ut opinor) nullius est momenti. Nam cum Galenus proponit febres ardentissimas, nihil aliud proponit nisi synochas: nam in his, vt dicit nono, & decimo method. vsque ad animi defectum licet per sanguinem vacuare, & secundo de differ. feb. secundo, ac secundo de Cris. sexto synochas febres de genere ardentium facit: quare cũ dicat hic euacuationem vsque ad animi defectum conuenire ardentissimis febribus, nulli dubium quòd intelligit synochas. Quare additio Mõtani falsa: neque per febres ardentissimas potest quis intelligere exquisitè ardẽtes, idest biliosas: nam in febre biliosa, & ardente exquisita nequaquam licet sanguinem mittere: nam periculum est cum Auicenna in cura putrid. in communi, & in c. de phlebot. & cum Gal. 1. de meth. 4. Nè incurremus in cholericorũ ebullitionem; hoc aũt in periculum nos incurremus, si inciderimus venam in ardente exquisita; Et ideo synocham febrem intelligit Galenus hic per ardentem: quia synocha febris pendet à quatuor liquoribus proportione respondentibus cum massa humorali, non in quali, sed in quanto peccante: ut proinde corpus sit plethoricum, ut habetur à Galeno nono method. tertio; Et ideo apparet ꝙ tres sunt casus, in quib. conuenit sectio venæ usq; ad lypothymiã: nec est quartus casus addendus.

In quib. affectib' cõueniat euacuatio vsq; ad ai defectum.

Carpitur Mõtan'.

In febre biliosa ardente exqsita non licet sang. mittere.

Dub.

Sed dicet quis cur in his tribus casibus conuenit sectio uenæ usque ad animi deliquium? Galenus nulla ex parte diminutus uoluit in commento proponere quantum sit ex parte febris ardentis, non autem ex parte doloris, & inflammationis: Nec propterea fuit diminutus; nam in sermone Aphoristico uoluit habere sermonem cum Aphorismis correspondentem; ut scilicet ex uno intelligatis reliqua; vt si intelligemus cur in febre ardente conuenit vsque ad animi deliquium sectio uenæ: idem etiam nobis dicendum erit in dolore, & in inflammatione. In febre itaque ardente conuenit missio sanguinis usque ad animi defectum tùm ratione febris, tum ratione causæ febris:

Sol.

In feb. ardente cũ Gale. cur cõueniat sang. missio, usq; ad ai defectum.

Ratione quidem febris; nam cum febris sit affectus calidissimus, ei conuenit hæc euacuatio: quia habet vim insigniter refrigerandi, ac euentandi vniuersum corpus:

Ratione etiam causæ, seu materiæ: quia euacuatur materia illa, & massa humoralis in venis magnis existens, quæ nisi vacuaretur fieret putredo, & synochus pestilens. Ex quibus si descendamus ad inflammationem uehementem dicimus in ea hanc vsque ad animi defectum conuenire uacuationem, & ratione affectus, & ratione materiæ.

Cur in maxima inflãmatione.

Ratione affectus: quia inflammatio est affectus calidus, & per sectionem venæ refrigeratur corpus. Ratione materiæ, siue consideremus materiam ratione copiæ, siue ratione motus, quatenus fluit hæc materia, vel à parte ad locum inflammatum, uel à toto ad eundem locum; Si enim penès sui copiam, cum ingens sit inflammatio, & proinde ab insigni materia fiat: ideo insignis ei conuenit vacuatio.

Ratione etiam fluxionis: quia opus est refrenare hunc motum; & ideo conuenit venæ sectio ad animi usq; defectum: quia est in causa, ut humores quiescant: Ideoque optimi practicantes in fluxu sanguinis solent deducere homines ad animi deliquium. Quantum autem ad dolorem attinet, conuenit hęc uacuatio, & ratione doloris, seu symptomatis, & ratione materiæ facientis dolorem. Ratione materiæ: quia si copiosa est materia, copiosa est opus vacuatione: conuenit etiam ratione motus materię fluẽtis hęc vacuatio: conuenit tandem ratione doloris, quatenus symptoma est; quoniam per euacuationem ad animi defectum vsque facultas sensitiua quodammodo sopita, & dormiens redditur; & ideo tot beneficia confert usque ad lypothymiam extremam. Ex quibus patet Auerrois argumenta nullius esse momenti; nam quando Auerroes septimo collig. octauo arguit: Natura non euacuat vsque ad animi defectum, nequaquam id facit: ergo, nec medicus debet euacuare ad animi defectum. Decipitur Auerr. quia natura interdum euacuat usque ad animi defectum cum integra salute infirmi; non dico usque ad syncopem; & ideo in tempore optimæ Crisis fiunt animi defectus, quæ adstantibus uidentur esse fæua symptomata; medicus autem cum hæc videt, lætatur: & tutam, ac etiam salutem prognosticatur. Neque etiam valet, quod secundo loco dicitur ab Auerroe: quia inquit scopus medici est euacuare malum sanguinem; Vnde non est euacuandum vsque ad animi defectum: quia non modo malus sanguis, sed bonus etiam euacuatur. In hoc etiam fuit deceptus Auerroes: Quia principalis scopus medici est morbum profligare; Et quia morbus insigniter est calidus, ac à maxima materiæ copia dependens, ut per eam maior quotidie morbus fiat; ideo nihil obstat: quin fiat euacuatio, etiam si cum mala materia bona euacuetur, dummodo morbus tollatur, ac vires tolerent, & æger sufficere possit. Nec etiam valet quod tertio dicit Auerroes;

Cur I maximis doloribus.

Redarguitur Auerr. & illius soluũtur argumẽta.

Scopus medici principalis.

Non esse admittendam hanc vacuationem: quia si fuerit putrida febris, in qua humores, vel putridi sint, uel ad putredinem tendant, cum putredo fiat, quia calor naturalis diminuitur, & augetur extraneus: Si ergo tanta fiat vacuatio, calor naturalis diminuetur; igitur materia, quæ relinquitur facilius putrescet.

Fuit in hoc etiam Auerroes deceptus: Nam quoties in his affectibus tanta fit vacuatio, non alia de causa fit, nisi ut calorem extraneum, & igneum euocemus; & si possibile est extirpemus, ac eradicemus, ut fuit eradicatus à Galeno nono method. quarto, vt nonnulli dicerent Galenum trucidasse febrem; Et ideo dicimus per sectionem venæ non diminui, sed augeri calorem natiuum; quoniam diminuitur calor extraneus, ad cuius diminutionem sequitur vigor caloris naturalis, & fortitudo. Et propterea vbi humores sunt in via ad putredinem per hanc sectionem preseruantur à putredine, ut fecit Galenus loco citato: vbi cum adesset febris synochis putrida, hac sectione præseruauit à synocho pestileoti. Quare constat conuenire sectione in venæ vsque ad animi defectum; sed dubium est de purgatione, an conueniat vsque ad animi defectum; & na scitur difficultas ex Galeno, qui in hoc commento dicit in maximis doloribus, &c. conuenit euacuatio vsque ad animi defectum, adhibita distinctione, ao id conueniat facere sectione venæ, an pharmaco: Quare videtur insinuare purgationem ad animi vsque defectum.

Per sectio nē venæ nō diminui, sed augeri calorem natiuum.

Dub. An purgatio eō ueniat vsque ad animi defectū.

Sol. Dicendum cum Montano, & alijs, quòd nequaquam licet purgare pharmaco vsque ad animi defectum: quia quamuis per pharmacum purgemus humores à natura sanguinis recedentes: In quibus materia non tantum peccat, quantum in sanguine; tamen est maius periculum in purgatione, quàm in sectione: quia in nostro arbitrio est supprimere sectionem venæ, quando volumus non ita in purgatione. Ad Galenum autē satis difficile est respondere, oostamen dicimus Galenum esse huoc in mo dum intelligendum, quòd in maximis doloribus nō inuenit præstantius remedium, quàm euacuationem vsque ad animi defectum, sed adhibita distinctione. Et cur? Non alia de causa, nisi (vt ie ipsum interpretatur quartu de tuend. quarto:) Quia considerauit, an dolor à sanguine pendeat, nec nè. Nam si à sanguine, secanda est vena usque ad animi defectum; ergo à pari (vellet dicere quis) si fuerit cum alio humore erit purgatio facienda, vsque ad animi defectum. Negatur consequentia, & causa negationis potest esse duplex: Prima quia apud Galenum nunquam fuit obseruatum exhibitum fuisse pharmacum, ex quo secuta fuerit purgatio, vsque ad animi defectum; sed benè fuit obseruatum missum fuisse sanguinem, vsque ad animi defectum, vt nono methodi quarto. Secunda ratio est, quia dicit Galenus. Nullum præstantius adinuent remedium in maximis doloribus, quàm euacuare vsque ad animi defectum, adhibita tamen distinctione, num liceat vacuare sectione venæ, vel pharmaco, ut dictum est in libro de curand. rat. per sang. miss. ergo liber ille debet dirimere hanc difficultatem; videatis igitur hunc librum, & præcipuè caput decimumsextum, in quo loquit de vacuatione, usq; ad animi defectum; sed nec ibi, nec alibi loquitur de vacuatione vsque ad animi defectum per pharmacum; sed bene proponit eam per sectionem venæ; Et præcipuè quia Hippocrates in hac secunda parte huius Aphorismi loquitur de euacuatione propriè dicta, idest per sectionem venæ; at in prima de purgatione. Concludentes igitur dicamus, quòd in his casibus conuenit vacuatio vsque ad animi defectum; Nam quantum sit ratione morbi habetis morbum vehementem: Quantum sit ratione materiæ habetis materiam sanguineam in maxima copia peccantem; Igitur vacuandus est sanguis in maxima copia cum valido auxilio: quoniam extremis morbis extrema conueniunt remedia; vnde modo habeatis etiam coindicantia hàc sectionem venæ: nam coindicans est ætas florens; & in his morbis est ætas florens in suo vigore, ac soo flore, ut optimè dicit Galen. nono method. 3. vbi dicit febres synochas non posse corripere senes, sed eos, qui sunt in maximo ipsius ætatis flore. & præter ætatem coindicant etiam vires non simpliciter vires, sed vires robustæ omnibus modis, ratione solidorum, Carnosi generis, ac spirituum; & ideo patet Aphorismus Quòd quantum fit ad purgationem, eò vsque purgatio est facienda, quousq; humores noxij vacueotur. In his uerò affectibus, in qui bus conuenit venæ sectio, vacuandum est vsque ad animi defectum: dummodo æger sufficere possit. Hoc igitur videtur uoluisse Hippocrat. Quòd si loquamur de purgatione: purgatio non conuenit ad animi defectum, sed vsque quò humores noxij expurgentur. At si loquamur de sectione, hæc quidem conuenit ad animi defectum, dummodo vires tolerent, & æger possit sufficere. Et hoc est, quòd dixit Galenus in maximis doloribus conuenit euacuatio vsque ad animi defectum. Sed debet hoc cum distinctione proferri: vtrum scilicet in doloribus loquamur de sectione venæ, ao de pharmaco: Quasi dicat, id, quòd dixit Hippocrates in textu, eget distinctione. Nam si loquamur de sectione venæ, conuenit missio sanguinis, vsque ad animi defectum; si verò de purgatione per pharmacum, non licet hanc fieri vsque ad animi defectum.

Aetas florens coindicās ucnæ sect. vsque ad animi defectum.

Vires q̄ hmōi euacuationem coindicant.

LECTIO LXXXII.

APHORISMVS VIGESIMVS QVARTVS.

In acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

Svperest, vt in præsenti lectione absoluamus primam particulam Aphorismorum. Dicit ergo Hippocrates in penultimo Aphorismo. *In acutis passionibus, &c.* Sciendum ergo, q cū Hippocr. absoluisset sermonem de pharmacia; nam locutus est de inuentione, & recta administratione huius auxilij: vt nihil relinqueretur aliud, nisi ut epilogaret. Verum antequā epilogaret, uoluit in præsenti Aphorismo vnum ponderare; quod proposuit in vigesimosecundo Aphorismo; nam dicit: (*concocta medicari, & mouere, non cruda, neque in principijs, modo non turgeant, vt plurimū āt non turgent:*) Cū igitur dixisset, quòd ut plurimum non turgent: Nunc propositum eius est declarare in quibus morbis materia turgeat, & in quibus non. Et hoc potius hic voluit facere, quàm immediatè post vigesimumsecundum. Quia volens agere de loco, & de tempore opportuno, ac Quantitate vacuationis, non erat, vt intermisceret præsentem Aphorismum; Et ideo voluit agere de eo post sermonem de pharmacia administrandæ modo. Et hunc esse scopum Hippocratis potest ex Galeno in commento persuaderi; Namq; inquit

Cōnex° Aphoris. & scopus Hipp.

In acutis tantũ & raro materiã turgere.

inquit, quòd cum dixisset Hippocrat. materiam rarò turgere, nunc hoc uult declarare; quoniam inquit: (In morbis acutis tantum turgere materiam, & in his etiam rarò.) Diuiditur etiam hæc pars, in duos Aphorismos, seu sententias, quarum vtraque est sine ratione prolata: In prima proponit, quod dictũ est,

Diuisio.

neque tantum proponit; sed tangit præceptũ quoddam in arte medica obseruandum: In secunda declarat, qua ratione, & quomodo sit illud præceptum obseruandum.

Sensus Aphor.

Sensus autem Aphorismi talis est, quòd materia non turget in morbis chronicis, sed in acutis passionibus, & in his rarò tamen; & tunc licet à principio vti medicamentis purgantibus, & ubi licet his vti, hoc cum præmeditatione est faciendum; sed accedamus ad verborũ expositionem; dicit Hippocrates: *In acutis passionibus, &c.* Quam particulam Galenus exponens dicit: quòd non licet mate-

In morbis chronicis expectãda cococtio. In accessionib. rarò materiam turgere. Nocumẽtum Pharmaci in acutis materia existẽte cruda.

riam crudam purgare in morbis chronicis, sed opus est expectare concoctionem: in acutis autem licet id facere, sed rarò: quia rarò in accessionibus materia turget. Rarò autem debemus vti his; quoniam (ut dicit Galenus:) quoties materia furiosa non est, & voluerimus. Nos uti medicamento purgante, tunc periculum est, nè ob nimiũ calorem pharmaci maximum fiat nocumentum, quod maximè accidere solet, vbi morbus acutus habet febrem coniunctã, quæ passio calida, & sicca est, & ratione pharmaci exacerbatur. Neque quis admiretur si diximus in morbo acuto febrem habere locum: quia hic non est sermo de quolibet morbo acuto, sed de eo, in quo potest habere locum materia furiosa; hæc autem materia calida, & mobilis suaptè natura est: vnde nõ potest causare talis materia morbum acutum, nisi habuerit febrem coniunctam; Et ob id licet apoplexia acutus sit morbus, tamen quia à frigida materia pendet; ppea nullam febrem accendit. Hæc pro expositione contextus: In quo non opus est declarare, quòd per acutas accessiones intelligamus tùm acutos morbos, tùm peracutos: quia alibi declaratum est.

Aduertẽdum autem est, quòd ut dicit Philothæus licet dixerit passionem Hippocrates: Nos propriè intelligere debemus morbum, idest dispositionem in facto esse, non in fieri. Notandum etiam est, quòd

Not.

cum dicit: *Et in principijs;* Debemus intelligere tres primos dies: *Purgantibus:* Intelligit medicamenta electiuè ducentia. Addit in secunda parte Hippocrates: *Et hoc cum præmeditatione.* Quæ verba diligenter ponderanda sunt: quandoquidem non pauci in eorum intellectione decepti fuere: Dicit ergo Ga-

In acutis inter initia materia turgens purganda cũ præmeditatione.

lenus in commento, ꝙ cũ dixerit Hippo. vbi in acutis passionib. materia turget, ꝙ rarum est: tunc inter initia materia purganda est; sed tamẽ (addit) cũ præmeditatione id faciendum est: per quam particulam *Præmeditatione:* Siue intelligat Hippocrates antequam pharmacum exhibeatur: siue (præmeditatione,) an natura possit expurgare materiam, nec nè; Et ob id medicus debeat expectare naturam purgan-

Quid per præmeditationẽ Hippoc.

tem: siue demum intelligat per præmeditationem, an scilicet debeat medicus interturbare Crisim, an potius dare pharmacum; vtcumque voluerit Hipp. per hæc nihil aliud voluit innuere, quàm quòd ma-

In quib. acutis morbis verenda purgatio

ximè sit verenda purgatio, & præcipuè in illis acutis morbis, qui pendent à materia frigida; vnde quã maximè temerarij sunt illi, qui volunt vti minoratiuis;

Dub.

Sed dicet quis si materia turgente exhibendum est pharmacum, sed cum præmeditatione: quid nã con-

Quid cõsiderãdũ in Pharmaci exhibitiõe in acutis.

siderare debet medicus? Hoc inspicere debet, ut pharmacum exhibeat cũ vtilitate infirmi, idest vt maius iuuamentum possit sequi ratione pharmaci, quã detrimentum. Præcognoscet autem hoc si considerabit an corpus sit paratum ad Pharmacum assumẽdum, an omnifariam indispositum; Nam hæc præparatio, & indispositio facit, vt morbo acuto existente, ac dependente à materia furiosa aliquando quàmprimum liceat dare Pharmacum, interdum sit opus differre exhibitionẽ Pharmaci, Interdum nullo pacto

Materia existente furiosa non sem per purgãdum.

sit exhibendum Pharmacum. Et ideò non ualet illatio est materia furiosa, ergo exhibendum Pharmacũ. Nam interdum corpus est bene dispositum, interdũ indispositum; & hoc uel reddi potest dispositum, vel non potest reddi dispositum. Declaro cum Galeno,

Corpus dispositũ ad Pharmacum, quod sit.

qui in commen. omnia tangit. Illud corpus dicitur dispositum, in quo non præcessit maxima cruditas ratione ciborum; quòdque non habuerit hypocondria admodum tensa, inflata, & denique id corpus, in quo non erit aliqua materia viscosa obstruens partes. Sed aduertendum, nè cum Galenus proponit materiam viscosam, credatis forsitan hanc posse esse furiosam; Quia materia furiosa tenuis est, & calida; vnde bene uerum est, quòd in eo corpore, in quo est materia furiosa, potest etiam esse materia viscida: sed illa furiosa non est; vnde dicebat Hippocrates corpora 2. Aphor. cum quis purgare uoluerit, ea præparare oportet. Præparatione illa intelligit, quę dirigatur ad obstructiones factas à materia viscida, quæ furiosa non est. Ideò corpus est indispositum Quoties in eo talis adest materia; Vnde si nullum horum in eo corpore aderit, vos potestis quàmprimum dare Pharmacum; nam sine dubio vos habebitis maiorem vtilitatem ex euacuatione, quàm ex calore Pharmaci nocumentum. Sed exhibitionem Pharmaci remoratur corpus quoties est indispositum, ita tamen, ut medicus possit habere occasionem reddendi corpus paratum; & ideò debet esse occasio exhibendi medi-

Præparans medicamentum.

camentum, In quo sit decoctum, uel hyssopus, uel origanum, uel quid simile, quòd hẽat vim extenuandi, ac incidendi crassos humores non furentes, quia furentes crassi esse non possunt; sed bene possunt cõiungi cum crassis, ratione quorum prohibetur medicus, nè faciat tutam purgationem materiæ noxiæ.

Quib. nõ exhibendũ Pharmacũ et materia turgẽte.

Quòd si corpus erit omnifariam indispositũ; Quòd erit si fuerit inflãmatio in corpore, vel in intestinis, tunc sine dubio etiam si materia turgeat Pharmacũ exhibendum non est; vnde hic Modernus declarãs quid uoluerit Hippocrates cum dicit. *Et cum præmeditatione.* Inquit, ꝙ dẽmus distinguere de acuto morbo, an febris sit, nec nè. Et si aderit febris, distinguere est opus; an maius poterit esse iuuamentum, quàm nocumentum ex Pharmaco, vel ècõtra. Nam si maius erit iuuamentum, concedendum est Pharmacũ: si cõtra negandũ. Si verò fuerit morbus sine febre. Tunc uel erit paratum corpus, & dispositum, & est ei Pharmacum propinandum: uel in dispositũ, & nõ

Confutatur Modernus.

est Pharmacum propinandum. Quæ dicta uera esse non possunt, & primus error in hoc consistit. Nã cum dicit. Aduertendum, an febris sit coniuncta cum hoc morbo, vel non: ista distinctio non est ad propositum; Nam non potest dari morbus, de quo loquitur hic Hippocrates, qui sine febre sit; Nam sem-

In morbo acuto cum materia turgente sp annexa febris.

per cum morbo acuto, (non dico in genere, sed de eo acuto, de quo hic sermo est; in quo est materia furiosa) adest febris: & impossibile est in eo febrem non adesse. Cum postea addit, si corpus fuerit sine febre, vel erit paratum, uel non paratum: etiam hic est falsitas: Quia quãdo dicimus sine febre, imaginatur vnum impossibile Modernus; & ideò dicendum cũ Galeno, ꝙ opus est præmeditari, an quàmprimum liceat dare Pharmacum, vbi corpus est dispositum. Et

Pharmacũ, quando exhibẽdum.

vbi indispositum est considerare etiam oportet, an poterit disponi, uel non poterit. Nam si est dispositum omnifariam debemus quàmprimum dare Pharmacum. Si omnifariam indispositum nullo pacto dãdum Pharmacum. Si indispositum, sed quòd possit disponi, opus est remorari quò ad rectè fuerit dispositum,

Modernus Auerroem redarguēs.

tum, ſed unum tantum remanet declarandum, quia à Moderno Auerroes repræhenditur. Nànque inquit Auerroes 7.collig.cap.9 quòd quoties exhibetur Pharmacum materia furioſa exiſtente, Pharmacum ratione caliditatis nocet; & ideò ad hoc nocumentum impediendum dicebat Auerroes, ꝙ nos debemus cum medicamentis ſoluentibus admiſcere refrigerantia, quæ contemperent acrimoniam medicaméti ſoluétis. Quòd videns Modernus dicit (Et ſatis audacter) eſſe in errore Auerroem, quia ſi commiſceremus frigida cum calidis, tunc impediretur actio medicaméti ſoluentis; Nam medicamentum habet vim attrahendi non ratione caloris, ſed à tota forma. Caliditas autem concurrit, ut conducit, & ut cauſa ſecundaria, ut quantò calidius ſit medicamentum, tantò validius attrahet humorem illum; & ob id non ſunt commiſcenda calida medicamenta cum frigidis, nè eorum actio interturbetur. Sed ſunt cō-

Calida medicamenta cō miſcēda odoratis.

miſcenda medicamenta calida cum odoratis, (vt dicit Hippocrates 2. de rat. vict. 1(.) atque etiam fecit; nànque calida non cum frigidis, ſed odoratis intermiſcuit, vt corroborarentur uiſcera: cerebrum, cor hepar, ventriculus, &c. nè læderentur à malignitate Pharmaci ſoluentis. Sed Auerroes rectè in eo nidi eo dicit, & rectè etiam Galenus, & Hippocrates, & deceptus eſt Modernus. Nam cum exhibetur medicamentum ſoluens corpori, hoc poteſt nocere corpori, uel ratione ſuæ formæ, vel ratione temperamēti calidi, (& præcipuè, quia ſupponimus hic corpus febre correptum;) Et ideò duplex neceſſitas oritur corrigendi medicamenti: altera, ut corrigatur eius forma, & natura venefica, vel ſaltem, vt muniantur viſcera corporis, nè ita facilè lædantur à malignitate medicamenti; Et ad hanc malignitatem remouendam reſpiciens Galenus, & Hippocrates odoratis vſi ſunt, quibus remouetur malignitas, neq; aliquod infertur impedimentum operationi Pharmaci; Imò ſi aliquantulum impediatur vis medicamenti, melius eſt id habere ſine nocumento, quàm totam eius operationem cum nocumento. Vbi autem Pharmacum uolumus corrigere ratione temperaméti calidi opus eſt commiſcere frigida. Vnde in vſu eſt communiter apud omnes practicantes, quòd rhabarbarum infundere ſolent in decoctione florum, & fructuum. acetoſæ, endiuiæ, &c. Meſues etiam in re medica celeberrimus nonnè commiſcet ſcammonium cum cydonio: quòd frigidum eſt? Et ob id rectè dicit Auerroes: quòd ad remouendam caliditatem medicamenti opus eſt admiſcere frigida medicamenta, quæ nō impediunt actionem medicamenti, ſed bene remittūt, ex qua remiſſione maius naſcitur iuuamentum, quā nocumentum: quia cum remittitur inſignis eius vis, ſequitur operatio Pharmaci ſine detrimento infirmi; Vnde quantò maligniora fuerint Pharmaca electiuè ducentia, tantò in maiori doſi ſunt exhibenda remittentia malignitatem eorum; vnde maiorem quantitatem corrigentium apponimus in ſcammonio, colocynthidæ, &c. Quā in læuioribus. Et ideò dicit Hippocrates, *Cum præmeditatione faciendum eſt.* Subiungit poſtea Hippocrates in ſequenti, ac poſtremo Aphoriſmo.

Modern' Auerroē ſpugnās reprobatur.

Duplex neceſſitas corrigēdi medicamēti.

Melius eſſe habere Pharmaci operationē cum aliquo impedimento, quàm expeditā & completam cum nocumēto.

Maligniora pharmaca electiue ducētia maiorē corrigentium doſim exigere.

APHORISMVS VIGESIMVS QVINTVS.

Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt: ſi cōtra difficulter.

Dicit Galenus in com. quòd eandem ſentētiam nunc repetit Hippocrates, quàm habuit in ſuperioribus, id eſt, in ſecundo Aphoriſmo; Nā ibi dicit. *Si talia purgentur.* Nam proponit ibi Pharmacum in virtute indicantium, & coindicantium. Dicit tamen Galenus, ꝙ non piguit Hippoc. rurſus eundem ſermonem repetere, ut totus de pharmacia eſſet abſolutus ſermo, ergo per hæc verba voluit dicere Galenus eſſe abſolutum ſermonem de pharmacia. Etſi de hac eſt abſolutus ſermo, etiam de chyrurgia, & dieta; Vnde uoluit per hæc uerbe dicere Hippocrates. Et hæc dicta ſint de pharmacia, & de omnibus inſtrumentis medicis ad eam partem medicinæ attinentibus, quæ curatiua dicitur. Et nobis etiam hæc dixiſſe ſufficiat, quantum ad expoſitionem primæ particulæ Aphor. &c.

F I N I S.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

DE ARTE COLLEGIANDI.

Artis huius necessitas, ac dignitas.

QVANQVAM multa In Arte Medica reperiantur, quorum cognitio maximè necessaria est Medico: Nihilominus esse nihil adeò vtile, nihil adeò necessariũ, atque dignum arbitramur, quã Artem ipsam consultandi. Quãdoquidem hac vna medici docti ab indoctis distinguantur. Nam quilibet experiri poterit; nec est qui non uideat, & Mulieres etiam, artis medicæ expertes, (summo cum miserorum ægrotantium dispendio,) morborum aggredi curationes. Verùm illos nos esse solos Medicos doctos dicamus, qui in campum egrediuntur consultandi, & arte id pariter exequuntur. Cum hoc negotium sit tantæ necessitatis, & utilitatis, optimum fore sumus arbitrati; Si quid de huiusmodi materia diceremus. Eam verò orationẽ prosequemur, vnde facilius reddatur, quòd propositum est. Verum, quia nihil reperio, quòd res abditas, faciles, & apertas reddat, nisi modus distinctè procedendi. Ideò distinctè procedemus; & duo absoluemus. Alterum, & primum erit, omnia capita inuenire, de quibus hac in arte erit differendum, ut in Collegio volentes esse, sciamus quæ, & quot capita sint proponenda; atque nec plura, nec pauciora. Reliquum est, vt cùm hæc cognouerimus, noscamus qua ratione, & quæ in singulo quoque capite sint obseruanda. Quapropter si volumus inuenire quot capita sint proponenda, hoc modò progrediendum est; Vt cognoscamus quidẽ, quòd neque plura, neque pauciora constituantur, ut eis intellectus acquiescat. Hoc verò facere nõ possumus, nisi confugiamus ad illam methodum, quæ facit ad inuentionem. Et cum duplex hæc sit, Diuisiua, & Resolutiua: potiorem locum habet resolutiua. Hæc autem initium sumit à notione finis. Vt verò, quòd nunc proponimus intelligatur facilius, supponendum à vobis est, consultandi methodum septẽ

Ordo res abditas faciles, & apertas reddit.

Duo proponit absoluẽda, 1 2

Methodus inseruiens ad inuentionem duplex,

capita includere. Primum est, vt casus historia proponatur. Secundum ut ex proposita historia hauriantur res non naturales, & præcipuè quæ ad morem præsentem spectent. Tertium caput est agere de rebus naturalibus, eas quales sint, manifestando, & supponendo; Vt his postea ueluti firmis fundamentis vsque ad finem consultationis procedatur. Quartum caput est sermonem habere de rebus prẹter naturam. Quintum de indicationibus. Sextum de prognostico. Septimum, ac postremum de auxilijs. Omissum est caput de signis, quoniam signa sunt in triplici differentia: alia rememoratiua, alia dignoscitiua, alia prognostica. De postremis sermo haberi debet in capite de prognostico; Et quantum spectat ad reliqua de his loquendum est, ubi de rebus naturalibus, ac præter naturam fit sermo; quatenus scilicet latent. Nànque vbi de re occulta dicendum est, quæcunque illa sit, hanc per sua signa manifestare oportet; sic enim procedentes, nec verbũ quidem pertransit, quòd mentes hominum dubiam relinquat. Si nanque uellet quis res ignotas vnico loco dimittere per sua signa manifestandas; id & dicenti, & audienti laboriosum extaret; Quare his de causis locus peculiaris signis constituendus non est. En igitur quemadmodum methodus collegiandi septem propositis capitibus absoluitur. Hæc itaque, ut scientificè habeamus, propositaque iam à nobis methodo hæc eadem ad vnguem inueniamus. Constituere primum liceat, scopum in arte collegiãdi nihil aliud esse, nisi ut consulamus aliquid. Quòd si sanitas est, vt conseruetur; si amissa recuperetur. Hoc autem assequi nequimus sine medicis præsidijs; ideò hoc caput, necessarium est, vt absoluatur, quòd est de medicis præsidijs discurrere. Verùm medicus quilibet consultare debet non tanquam empiricus, sed tanquam dogmaticus procedendo; ideò loqui debet de medicis auxilijs; vt facile pateat, quòd neque frustra de his loquatur; sed quòd ordinatè, & cum fundamentis

Methodũ consultãdi septẽ capita includere, & quæ hæc sint. Signa in triplici differentia. Cur signis peculiare caput nõ constituatur.

Scopus in arte collegiãdi. Inuentio propositorum septem capitum, 1

mentus

mentis procedat. Quare prima ratione necessariũ est, ut medicus orationẽ habeat de Prognosticis. Demum, ut ponat (iactis fundamentis) remedia; Et cum

3 remedia petantur ab indicationibus, de Indicationibus ei est agendum. Verùm cum ratio prognosticã- di, & indicationes hauriendi dependeant ex tribus;

Indicationes ex tribus.

Ex rebus secundum naturam, præter naturam, &

4 non naturalibus; Iccircò hæc tria capita explicanda occurrunt. Alterum de rebus præter naturam.

5 Secundum de rebus secundum naturam. Tertium

6 de non naturalibus. Et quia accidit, ut res præter naturam, & secundum naturam nos lateant; ideò de Signis disserendum est; vt in uirture eorum ueniamus

7 in cognitionẽ latentium. Cum verò res hæc pendeat ex rei historia, est propterea, & hæc etiam necessaria, ut possimus deuenire in cognitionem rei abscõditæ. Vnde ex hac methodo resolutiua inuenta erunt capitula omnia, de quibus disputare debet medicus. Primò igitur proponatur rei historia; Sic.n. cum aliquid inuenimus, & illud, quòd inuentum est assequi intendimus, tali ordine à nobis est progredie dum; Vt illud, quòd in resoluendo, siue in resolutione est ultimum, efficiendum primum est in executione. Secundò verò assignare oportet res non naturales. Tertiò deinde de rebus naturalibus. Quartò de rebus præter naturam. Quintò de Indicationibus. Sextò de Prognosticis. Septimò, ac postremò de medicis auxilijs. Vt propterea cum medica auxilia fuerint postremo loco proposita, atque hoc ordine inuenta; postremo etiam loco sint pertractanda ab eo, qui consultat.

Vltimũ in resolutione, primum in executione.

Verum, quia fuerunt aliqui, de hac arte loquẽtes, qui contrario modo negotium disponere uidentur, nè nobis aliquam relinquamus suspicionem; nonnullæ sunt à nobis resoluendæ difficultates, quę potissimum tres numero sunt. Prima de rebus secundum naturam. Secunda an prognosticum præcedere debeat indicationes, uel è contra. Tertia quia signa necessaria existunt; atque ideò dubitatu est, cur de signis aliquod non fit constitutum caput.

Quòd igitur spectat ad primam difficultatem; Dicebant isti esse præter rationem, ut nos loquamur in collegijs de rebus secundum naturam; dicunt enim hunc procedendi modum esse, tùm superfluum, tũ confusum. Nam si verbi gratia fuerit morbus in mala compositione, ut in luxatione; non est, ut loquamur de rebus secundum naturam. Præterea si ægritudo est manifesta, non debemus loqui de temperatura. Sed ad febrem videlicet tantummodo deueni re. Addebant præterea esse illos confusos, qui de rebus secundum naturam loquuntur; & vlterius appellant superfluos. Atque si uolunt loqui de rebus secundum naturam, incidenter (inquiunt) debent loqui, non autem constituere proprium caput; Et declarant, vbi febris non est manifesta, aliquid dicendũ e st de temperatura, ut in febris cognitionem deuenia mus. Sic, & quando ægritudo non admodum à statu distat naturali, tunc etiam debemus loqui de rebus secundum naturam. Vbi pariter de prognostico, & similiter ubi de remedijs loquimur: ibi etiam licet de rebus secundum naturã loqui. Quia virtus pmittit vnũ, & tẽperamentũ aliud. Infertur ergo propriũ caput de rebus sm naturam minimẽ constituendum esse. Sed de his non incidenter loqui debere; Vt pnià dum de rebus præter naturam loquimur, atque de prognosticis, & de medicis auxilijs. Dicunt igitur illos, qui proposito à nobis ordine progrediuntur, obscuros esse, & confusos.

Prima difficultas de rebus secũdum naturam.

Difficultatis solutio.

Dicere pro rei veritate possumus: Veram profitenti colligiandi artem necessarium esse de rebus secundum naturam loqui, antequã de rebus præter naturam sermonem habeat. Quia si uolumus causam inuenire, necesse profectò est, ut supponamus esse res secundum naturam, quæ sunt fundamenta collegij. Præterea si consideretur modus proceden di, opponitur porrò illi ψiæ, quæ locum habet in resolutione. Inueniebamos quidem remedia, prognostica, indicationes, res præter naturam, & res secundum naturam: Quare si ultimum locum habent res secundum naturam in inuentione, ergo in executione debent habere primum locum. Ea propter in collegiando ordine progredi debemus compositiuo; ideoque primum de rebus secundum naturam; & postea de rebus præter naturam dicendum est; & sic erit postremum in executione, quòd primum extitit in inuentione. Vlterius si aliter facere mus, essemus quidem diminuti, & confusi. In quolibet enim collegio necessarium est sermonem habere de rebus secundum naturam. Si nanque sermo fiat de morbo tollendo, morbus autem nihil aliud sit, quàm recessus à naturali statu; quomodo poterimus id efficere, nisi supponamus naturalem ægri statum. Aduertendum autem, quòd quidam & in hoc decipiuntur. Quamuis enim in quocunque collegio de rebus secundum naturam loqui opus sit; differenter tamen est loquendum. Quia plora interdum, pauciora nõnunquam, & aliquando mediocria proponuntur, pro casuum diuersitate. Si enim accidat consultatio de iecinoris inflammatione, debemus loqui de temperamento naturali positi in iecinoris; quoniam nitium habemus in parte principali, & in parte secundaria: de iecinore igitur diligenter loquendum est. Quòd si fuerit erysipelas in cute, loquendum etiã est de rebus secundum naturam, non tamen ita diligenter, sicuti in iecinoris morbo. Quare reprehendendi sunt illi, qui semper in rebus secundum naturam eodem procedunt modò. Cùm itaque sermo est de rebus præter naturam, verbi gratia sit aliquis correptus calida, & humida ipsius iecoris intemperiẽ, poterimus tunc quidem in illius affectus cognitionem uenire, multò magis si cognouerimus corpus esse temperaturæ calidæ, & humidæ naturaliter; cum temperatura illa sit ueluti affectus indiuie. Ideò nos accipimus temperaturam loco signi ad indicandum hunc morbum. Descendentes deinde ad indicationes, sed ne à sine defunguntur à rebus secundum naturam, non ne, & ibi quoque loquemur de rebus secundum naturam? Pariter in prognostico necessarium est loqui de rebus secundum naturam; Quare necessarium est, aliàs confusi essemus, ut constituatur caput de rebus secundum naturam; Vt cùm incidit sermo de his, ea nos supponamus, quæ dicta sũt in proprio eorum capitulo, aliter cogeremur ea sæpius repetere. Nam verbi gratia consituatur corpus, de quò habetur collegium, calidum esse, & humidũ. Si est notum supponimus: si ignotum proferatur signis. Cum accedimus ad res præter naturam dico corpus febricitare febre à sanguine: Et indicium est, quia corpus est calidum, & humidum; & hoc suppono non amplius probo. Vbi descendo ad indicationes, dico, quòd oritur indicatio euacuãdi sanguinẽ, & hoc desumens simul ex temperamento calido, & humido, apto ad sanguinem gignẽdum: de temperamento non amplius loquor. Cum descendo ad prognosticum, & sit synocha: dico, quòd tolli potest, quia non est maximus à naturali statu recessus. Morbus enim est à sanguine dependens in corpore calido, & humido; Vnde semper supponimus hoc esse cõprobatum suo loco. Quòd si non constituamus hoc caput, semper confusè procedemus; ideò necessarium est, ut primo loco hæc veluti fundamenta ponamus, atque sic res secundum naturam constituamus.

Primum in inuentione, postremum in executione, & è contra.

In quolibet collegio sermo habẽdus de rebus secũdum naturam.

Morbus quid.

Not.

Redarguendi, qui r. s. secũdum naturã semper eodẽ procedũt modo.

Temperatura affectus, seu morbi indiuum.

Solutio adducta ratio.

Ad rationem autem aduersariorum facile est respondemus; cum dicant non est necessarium de his loqui cum

cum fuerit luxatum aliquod membrum. Certè miramur quomodo in luxatione nos non debemus cõsiderare res secundum naturam. Non.n.solum principales partes debemus considerare, sed & organicas quaslibet, & temperamentum partis quoque luxatæ; Nam habemus sensum, & exquisitiorem, & minus exquisitum; Ex quò elijcimus quid agendum, & ex ratione prognostici, & remediorum. Opus nànque est partibus luxatis aliqua admonere medicamenta; Et quia morbus in luxatione alio modo est curandus in una temperatura, alio in alia: ideò medicamentum debet esse in uarijs temperaturis uarium. Necessarium est ergo in luxatione loqui de rebus secundum naturam. Quando verò asserunt, quòd in febre manifesta loqui de rebus secundum naturã nõ licet; certè sunt in maximo errore, quia nos haud sciemus; an sit maximus lapsus à statu naturali, nec nè. Oportet profectò scire, quam proportionem habeat, uel non habeat febris cum temperatura naturali. In prognosticis quoque, & remedijs id non ignorandum; quia pro diuersitate temperamenti diuerso quoque modo hunc, modo illum tertianarũ curabimus modo. Quare necessarium est, ut in febribus loquamur de rebus secundum naturam.

Quando vltimò dicunt nos esse cõfusos; dicamus hoc minimè uerum esse. Quia in omnibus non cogimur sermonem facere de rebus secundum naturam, veluti faciunt ipsi. Ideò necessarium est, vt aliquod de huiusmodi rebus constituatur caput; vt tale caput sit ueluti fundamentum omnium dicendorũ. Et patet ex iam dictis. Quòd si in collegijs modo ab illis proposito procedamus, maximè erimus confusi. Non erit autem confusio ulla, si de prædictis vnũ constituamus caput; atque deinde in omnibus ijs, in quibus de his debet fieri sermo, supponantur quęcunque in eorum capitulo dicta sint, nè pluries indistinctè eadem repetamus. Patet igitur quot nam capita sint in arte collegiandi proponenda. Et prima difficultas soluta manet.

Caput de rebus secundũ naturã fundamentum dicendorum.

Secunda erat difficultas, an immediatè post sermonem de rebus præter naturam liceret loqui de indicationibus, aut de prognosticis. Quidam dicunt primũ loquendum esse de prognosticis. Primum enim sciẽdum est an sit agendum, demum quid sit agendum. Scimus autem an sit agendum ex prognostico, quid agendum ex indicatione: quare prognosticum pręcedit indicationes. Ex altera parte Gal. lib. de constit. art. med. cap. 17. & 18. prius hauriendas esse indicationes ostendit, demum perpendendum esse, an illis possimus satisfacere nec nè. Ergo indicationes debẽt præcedere. Vt autẽ sciamus nos, qua ratione in collegiando rectà procedere oporteat, uti distinctione opus est. Nam cum sermo est de aliquo morbo, animaduertere est necesse; An euentus morbi sit certus, an dubius. Si certus distinguendum est: an sit certus ad bonum, vel ad malum. si ad malum adhuc distinguendum; vel enim iam imminet, uel non; vel citò futurum est. Si citò, in hoc casu (cùm citò futura, verbi gratia sit mors,) deberis primum loqui de prognostico. Nam non est, ut hauriamus indicationes, cum citò sit moriturus æger. Quòd si non ita citò sit ad malum: In hoc casu, cum tale prognosticum pẽdeat ex indicationibus, & coindicationibus, quæ inuicem dissident: Prius est agẽdum de indicationibus. Si uerò ad bonum euentus sit futurus; prius quidem loqui debemus de indicationibus, ratione quarum dicemus citò ne, an tarde fiet bonus euentus. Quòd si sit dubius, & ea ratione quatenus indicationes dissident, debemus prius loqui similiter de indicationibus. Hinc possumus colligere, quòd in uno tantum iam dicto casu licet prius de prognostico loqui, quàm de indicationibus; Et ideò Gal. lib. de constit. art. med.

Secunda difficultas.
An primũ agendũ sit de prognosticis, q̃ de indicationib.
Propria opinio.
Quo casu primo loquẽdũ sit de prognostico
Prognosticũ quãdo depẽdeat ex indicationibus, & coindicationibus.

considerans, ut plurimum pẽdere prognosticum ex indicationibus, docuit prius esse indicationes hauriẽdas.

Ad rationes aduersariorum dicimus, quòd nõ consistit prognosticum tantum in hoc, vt cognoscamus an sit agendum; Sed an citò, uel tardè terminandus sit euentus; an possimus satisfacere, quòd ex indicationibus dependet. Vnde non ualet argumentum.

Responsio ad rõnẽ aduersariorum. In quo consistat prognosticum.

Tertia erat difficultas de signis. Nam necessarium est loqui de signis; Nec tamen est constitutum aliquod caput peculiare de signis: Nihilominus loquimur de rebus secundum naturam, & de rebus præter naturam.

Tertia difficultas de signis & eius solutio.

Dicendum ergo, atque sciendum est; Signa esse in triplici differentia, (vt alibi etiam dictum est,) scilicet rememoratiua, demonstratiua, & prognostica. Rememoratiua pertinent ad præterita. Demonstratiua ad præsentia, & Prognostica ad futura. Quò ad Prognostica de his loquimur, cum sermo est de prognosticis. Quantum spectat ad alia duo, de illis loquimur dum sermo est de rebus secundum naturam, & præter naturam. Sed cur non constituimus caput propriũ, seu caput unum ab alijs separatum? Dicamus, quòd si hoc seorsum constitueretur, tunc in hoc capitulo aliud non contineretur, quàm scientia de signis, quòd breui tempore haud perficere possemus. nam deberet tradi diuisio signorum, & similium: Quantum enim ad res secundum naturam, illius tantum ægri, de quo habetur consultatio, non vniuersaliter traditur ars de rebus secundum naturam. Hucusque igitur constat, quæ, & quot sint constituenda capita in consultando, & qua ratione sint ordinanda. Cęterum non constat iuxta principale propositum, quidnam vnumquodque requirat caput. quare singillatim vnumquodlibet consideremus.

Cur non cõstituatur caput peculiare de signis.

Quantum igitur spectat ad historiam: aduertendũ est alio modo opus esse, vt progrediantur qui primo loco loquitur; alio verò, qui secũdo, & tertio, & quarto est loquuturus. Si itaque sumus illi, qui primo loco sermonem habemus, tunc maximè diligentes, vt simus, oportet, in declaranda historia; Et ea ratione id peragendum à nobis est; vt quod superfluum est omittatur; nõ negligatur verò, quod ad rem videatur pertinere. An verò reperiatur aliquis ordo? non alium sanè esse credimus, quàm auspicari ab initio, vnde arbitramur malum originem traxisse, atque deinceps ea, quæ egerit, aut passus fuerit æger, quæque ab alijs pro reparãda eius salute fuerint administrata, particulatim commemorando: donec status proponatur, in quo postremo reperitur ægrotans. Ita igitur à prima morbi origine incipientes sensim, ac sensim per ea, quæ acta sint, sermonem cõtinuũque ordinatum deducere debemus, quòusque (vt dictum est) ad præsentem, in qua reperitur æger, constitutionem perueniamus.

Primum caput, quod est de HISTORIA

Quòd si posteriori loco loquamur, tunc de historia interdum à nobis nihil ferè dicendum est; interdũ verò aliquid. Nihil quidem dicemus, quando qui prius locutus fuerit historiam exactè recensuerit: superfluum enim est, narratam historiam repetere; Vt quidam faciunt, qui in historia repetenda plus conserunt temporis, quàm qui prius eam fusè exposuerunt.

Historia incassum non repetenda.

Supponere igitur expedit quæcunque à primo dicta sunt; atque sufficit tunc pauca quædam, & principaliora per breuissimum compendium referre. Quòd si aliqua etiam ab eo, qui primo loco dixerit, ex principalioribus videantur omissa, hæc sanè non erunt prætermittenda, vt suppleamus in eo, in quo ipse defecerit. Prudens ergo medicus secundo loco loquens per epilogum historiam recenseat, proprijsque locis addat, quæ à priori fuerint postposita.

Secundũ caput, de Reb. Nõ naturalibus.

Secun-

Secundū caput, de Reb. Nōnaturalibus.

Secundum caput erat de rebus nonnaturalibus) quid nam scilicet circa huiusmodi res debeat medicus moliri. Non multa quidem ex hoc capite dicenda sunt, sed pauca, & ex proposita historia potissimum colligenda; quæ nempe ad aerem spectent, in quo præsertim tunc temporis commoretur æger. Quamobrem etsi res nonnaturales in sex capitibus potissimum consistant, in aere videlicet, cibo & potu, motu & quiete, somno & vigilia, inanitione & repletione. Et animi accidentibus: potissimum tamen supponenda medico est aeris constitutio, in quo (ut diximus) versetur æger dum curationi se exponit. Quis nam igitur sit aer considerare debemus. Nam alio modo est progrediendum si æger versabitur in aere frigido: alio si in calido. Et quod de aere dicimus, idem intelligendum est de eius constitutione, tempore anni, & regione; Nam per aerem omnia hæc simul intelligimus. Non parum autem ad cognitionem rerum tùm præter naturam, tùm secundum naturam conducit aeris cognitio. Nanque si supponatur biliosus æger temperamento calido in constitutione aeris calida, facile cognoscemus, quid agendum, & quid dicendum. Quod si sit tempus penuriæ, aut pestilentiæ debemus supponere victus rationem, quæ in hoc casu non minus debet contéplari.

Tertium Caput de Rebus secundum Naturā.

Quò ad tertium caput, quòd Res Naturales complectitur; ad hoc sanè tertiò loco accedere oportet. Explicatis enim rebus nonnaturalibus, (dicant alij quicquid velint,) necessarium est ad res secundū naturam deuenire; Quoniam dùm quarto loco accedimus ad ponderandas res præter naturam, nihil aliud facimus, nisi quòd consideramus recessum patientis à statu suo naturali. Necessarium igitur est, vt prius calleamus quisnam fuerit eius status secundū naturam, in quo considerare possumus temperamētum, & habitum corporis, ætatem, consuetudinem, & huiusmodi. Vt itaque appareat euidentius, quomodo in consultationibus sit absoluendum hoc caput, tria declarare oportet. Primum quid per Res Naturales intelligamus. Secundum an de omnib. loquendum; vel de aliquibus: vel pluribus, vel paucioribus. Tertium quo pacto de his differendum: an scilicet per modum probationis, vel suppositionis. Quantum ad primum attinet, dicimus nos per Res Naturales intelligere eas, quas modo in statu ægri naturali considerandas proposuimus, Temperamentum videlicet tùm totius, tùm partis, corporis habitum, ætatem, consuetudinem, sexum, artem cui æger sit addictus, & facilem, vel difficilem tolerantiam tùm morborum, tùm remediorum. Quò ad secundum respondemus dicentes interdum loquendum esse de omnibus, interdum de aliquibus, modo de pluribus, aliquando de paucioribus. Vt nunquā id vitij sit committendum, ut omni penitus silentio inuoluantur. vt perperam arbitrantur quidam. Si quidem cum in omni morbo consideremus pugnā inter ipsum, & naturam, res naturales consequēter, ac necessariò considerare debemus. Sunt igitur in errore, qui nolunt loqui de rebus secundum naturā. Verùm & hi quoque errant, qui in quolibet casu exactè de rebus secundum naturam loquuntur. Non enim in quocunque patiente, & quacunque consultatione id obseruandum est. Sed de illis oportet modo vno, modo alio modo loqui. Sit enim gratia exempli febris pestilens, Nos non poterimus ita esse diligentes in sermone præsertim de aere, quin adhuc maxima diligentia loqui oporteat. Si verò fuerit inflammatio ex ictu, aut simili causa, nequaquam debemus esse ita diligentes. Præterea animaduertendum est, nè faciamus quod quidam faciunt, qui in omnibus morbis semper solliciti sunt de temperamento tùm totius, tùm partium. Non enim indifferenter debemus de omnibus partibus in quocunque affectu loqui; sed de aliquibus tantum. Quare si sermo fiat de affectu totius corporis; vt puta de febre; quoniam totum corpus occupat, non est præter rationem diligenter callere, quæ sit totius corporis tēperatura. In morbo verò occupante aliquam partem priuatam, expedit quidem scire totius temperamentum, sed non est opus, vt tantam in hoc assequēdo adhibeamus diligentiam; sed præsertim laborandum est in cognoscendo statum naturalem illius partis, quæ laborat: siuè sit pars principalis, siuè non. Quare si morbus sit in renibus, de renum temperatura: Si in iecinore, de illius statu loquendum est, Vnde & in catharro ex capite prodeunte præsertim diligentes esse debemus in cognoscenda naturali cerebri constitutione. Eodem modo si afficiātur testes, & sic de singulis. Quò ad tertium, quo pacto scilicet de rebus naturalibus in collegijs differendum sit: videlicet an probando, an supponēdo? Sciendum quod res secundum naturam, vel sunt notæ, vel ignotæ. Nam primo aspectu quandoq; temperatura potest cognosci, sic etiam cōformatio partium; vt quando quis fuerit promptus ad actiones; ideoque non est, vt simus in huiusmodi diligētes, cum sint manifestæ; Et tunc supponendę potissimum sunt. Et non est tempus conterendum in proponendis signis in rebus manifestis. Cum verò nos lateant, cognoscendæ sunt per signa, ac probandæ. Aduertendum insuper est; quòd quando loquimur de tēperamento totius corporis: Primo modo loquimur de temperamento totius progrediēdo ad partes. Secundo modo incipiendo à parte principali deinde ad reliquas: vel deniq; utroq; modo progredi possumus. Si igitur Medicus qui primo loco dixerit, à totius tēperamento processerit, deinde ad partes, & ad reliqua. Vos è contrario procedere potestis, vt à consuetudine, habitu, colore corporis, & similibus, quę possunt temperaturam totius indicare: Et ex hac demum progredi ad temperaturam partium, hoc est iecinoris, & cordis. Quandoque è contra, & melius, incipiendo à iecinore, cerebro, & corde; quoniā temperatura totius pendet à temperatura partium. Iam verò cum necessario contingat, vt dùm fit collegium interdum habeamus infirmos absentes, interdum præsentes. Si absentes sint, & habeamus scripturam, appellatam informationem vel vnius Medici tantū, vel plurium: in hac vel de rebus naturalibus fit sermo, vel non. Quòd si de ægri temperamento, & reliquis nihil scriptum extiterit, possumus supplere, & per coniecturam quādam ex rebus præter naturam, atque ex nonnaturalibus in aliquam cognitionem naturalium deuenire. Quòd si à scribente fiat aliqua mentio, dummodo erronea penitus non scribātur, ei fidēdum est; atque res naturales ex scriptura elijciendæ, talesque supponendæ: Vel per coniecturam etiam cognoscendum est, an fideliter relatum sit à scribente temperamentum, quod facit tantum optimus Medicus. Quoniā sępe errant, qui huiuscemodi scripturas conficiunt. Proponatur gratia exempli nobis æger quidam, qui consueuerit in epilepsiam incidere, & soleat expuere sputum viscidum, & sine sapore. Hoc certè cognito cognoscere poterimus hūc esse cerebri frigidi, quamuis non scribatur: Ita etiam si sputum sit acidum, album, & insipidum. Quòd si infirmum præsentem habeamus, res naturales vbi patent, supponendæ sunt, (vt iàm à nobis dictum est.) Si dubiæ per signa manifestandæ. Quibus propositis postea circa ægrotantem inquirendum, quæ nam facta sit dissimilitudo, Quæ in hoc consistit: quā cū prius æger non affligeretur à rebus præter naturā, in pręsentia dum ægrotat, ab illis patitur, atq; cruciatur; His autem quartum caput assignauimus.

Tria in hoc capit. declaranda.

Res Naturales q̄ dicātur.

An in colegijs de omnib. uel de aliquib. dicendum.

Error eorum, q̄ nolūt loqui in cōsultationibus de rebus naturalib.

Quo pacto de rebus naturalib. differendū.

Tēperatura totius à tēperatura partium.

Quis ordo seruādus in elijciēdis rebus naturalib. ex scriptura, seu informatione.

Succedit

Quartū Caput de Reb. præter Naturam.

Succedit igitur Quartum caput, in quo de rebus præter naturam agendum est. Inquirendum autem, quid nam de his dicere expediat; Præterea, & quò ordine: Maxima enim cum diligentia progredi oportet; nam in hoc sine dubio stat tota curatio. Primum ergo ex proposita historia elijcere licet ea, de quibus præcipuè conqueritur infirmus; Quippè quæ vel sūt symptomata, vel morbi. De causa enim, ut putà de bile, uel consimili nemo conqueritur. Verum quoniam prædicta à suis producuntur causis, vel originē traxerunt, non immeritò, & has quoque ex prędictis elijcere oportet, & de his à medico similiter dicendū est.

Res præter naturā quæ.

Vt rationabiliter res præter naturam ternario claudātur numero. Sunt enim, vel symptomata, uel morbi, uel horum causæ. Quare si fuerit symptoma; Primum inuestigare necesse est; quale nam sit, deinde ad quem morbum proximè consequatur. Quò ad primum, ut hoc consequi ualeamus calere operepræcium est, & genera, & species, & differentias omniū symptomatum; de quibus aliàs sæpius dictum est.

Symptomatū differentię.

Cū autem hæc tria primum sint; Actio læsa, Exiens mutatum, & Qualitas mutata; Quale igitur ex his sit symptoma propositum, considerandum est. Quòd si fuerit actio læsa; & hæc sit, vel animalis, vel vitalis, vel naturalis; quæcunque hæc fuerit, cognoscenda est; atque de hac inquirendum; an sit dempta, seu ablata, vel corrupta seu deprauata, au potius diminuta: Idem statuendum est de reliquis, & hæc ad hoc peculiare, & priuatum symptoma à cęteris seiunctū deducenda sunt.

Dub.

Sed fortè quæret quis, debemus ne in quocunque symptomate, de quo conqueritur æger hęc omnia à principio vsque ad vltimum inquirere, & proponere?

Sol.

Nequaquam, quia non nisi per multum temporis interuallum sermonem explere possemus. Ob id, quod notum est supponendo, aut solum proponendo, ignotum verò manifestando, breui oratione, non tamen deficiente rem perstringemus, nè auditoribus tædio simus. Quare nec est etiam in pręsentia, vt de reliquis symptomatibus plura dicamus; Nanque si vitium sit Qualitas mutata, hęc varia esse solet, prout uariæ sunt qualitates, quę sensuum sunt obiecta; pręsertim tamen ea medico se offerre solet, quę pertinet ad sensum visus, vt sunt viciati colores. Exiens verò, quòd est tertium symptoma uacium quinetiam est tùm ratione loci, vnde exit, tùm ratione proprię substantię, & qualitatis. Postea (quod secundo loco erat explicandum:) vbi habemus quale nam sit symptoma, tunc id reducere oportet ad suum morbum, sitè primum à morbo dependeat, sitè secundariò.

Oē symptoma ad morbū reducendū siue primò, siue alio medio.

Quare reliqua duo posteriora symptomata primum ad actionem lęsam, & hac media ad morbum reduci debent. Si quis verò conqueritur de morbo, & de symptomate simul, potestis procedere, & à morbo ad symptoma, & è contra.

Quæ circa morbum consideradā.

Inquirendum verò an morbus sit in intempériè, seu mala complexione, vel mala compositione, vel soluta unitate; Oportet quinimò morbum ad talem intemperiem, vel malam compositionem, vel talem solutam vnitatem referre. Deinde debemus morbum in suas causas deducere, & morbi partes, atque differentias dignoscere.

Quæ circa morbi causas.

Quò ad causas, tres potissimum morbi causas expendunt medici, formalem, materiā in qua, & efficientem. Omittitur causa finalis, quia in rebus pręter naturam propriè non reperitur.

Finis in reb. pręter naturam propriè non reperitur.

Formalis causa ipsamet essentia, ac morbi natura est, & superius exposita; prout uidelicet morbus esse dicitur, vel in intemperie, vel soluta vnitate, vel mala cōpositione.

Cā formalis.

Si itaque morbus in intemperie existat, videndum erit, (vt prius dicebamus) an intemperies sit simplex, vel composita: verum cum materia, vel sine materia: An cum tali, uel tali natura; ac proinde qualis hęc ipsa sit.

Cā materialis.

Quò uero ad Materiam in qua, animaduertere oportet: An morbus occupet corpus vniuersum, an partem. Et si partem, uel pręcipuam, seu principalē, vel ignobilem; & si pręcipuā vel magis, vel minus. Si minus pręcipuā, an hęc hēat cōmercium cū pręcipua. Et vtrū hęc sit vel superior, vel inferior. An interior, vel exterior: dextra vel sinistra: anterior vel posterior: profunda vel in superficie: Pręterea quęcunq; hęc fuerit inuestigandū est, an occupetur per essentiā, vel per cōsensum; & si per cōsensum vel à toto, vel à parte; vnde definitur morb. uel per essentiā, uel per consensum, atq; uel à toto, uel à parte.

Causa efficiens.

Quò ad causam efficientē, uidendū an hęc sit interna, uel externa, mediata, vel immediata, proxima vel remota: maximè proxima est causa continēs: remota ac mediata antecedens; remotissima dicitur primitiua, procatarctica, externa. Notandum aūt ꝙ interdū concurrunt oēs causæ, interdum quędā tm; vt si fiat vulnus à gladio, malū hoc antecedente caret causā, & continente, sed habet primitiuam tantum. Propositis causis, ut adsunt, si considerētur ut agant, & quo concurrāt ad agendū, videndū an agant per se, uel per accidens, vt opiū, vel aqua frigida; per se.n. refrigerant, per accidens calefaciunt cōdensando poros; vnde calor concentratur, atq; validior efficitur; videndum pręterea an concurrant ad agendū principaliter, seu tanq̄ causę principales, uel tanq̄ adiuuātes, aut deniq; vt sine quib. non. In pharmaco graua exempli electiuè educente causa principalis est forma propria, adiuuans est caliditas, causa sine qua non calor corporis natiuus. Item in morbo causa principalis. v. g. est fluxio, adiuuans calor imbecillis, sine qua non laxitas partium, tenuitas materiæ. Sic.n. si ferro, aut ligno contunderetur brachium, ita vt inflammatio exciteretur, causa principalis est ferrum, necnō plenitudo, causa adiutrix humoris tenuitas, causa sine qua non loci imbecillitas, & viarum laxitas.

Morbi partes.

Causis absolutis; partes morbi inuestigandę sunt; quod quidem molimur, cum inquirimus de morbo: an sit in principio, uel in augumento, uel statu, uel declinatione: addere possumus, an sit in accessione, uel interuallo.

Differentię.

Postremò descendere possumus ad morbi differētias desumptas uel à propria morbi forma, vel ab eius forma & causa efficiēte, vel à loco affecto. Et propterea inquirendū, an morbus sit exquisitus, uel nothus, seu spurius: natiuus uel ascititius: magnus vel paruus, boni uel mali moris: chronicus vel breuis, atq; si breuis, uel acutus uel non acutus; & si acutus uel ex decidentia, uel citra hanc; & si absq; decidentia uel exquisitè acutus, uel ualde acutus, aut peracutus & acutissimus. Item si sit ordinatus uel inordinatus: simplex vel compositus, & si compositus uel cōplicatus uel non cōplicatus; intermittens uel continuus: cōmunis, uel particularis; atq; appropriatus: similis vel dissimilis cum ęgri temperatura, ętate, habitu, & reliquis. Et an postremò vulgaris, & vel epidemicus, & hiç aut pestilens, aut non pestilens; vel endemus: vel demum sparsim, & priuatim pręhendens, seu sparsus, siue sporadicus. Huiusmodi enim, & consimiles differentię, quę ex morbi natura, ac definitione pręscitti à Medico debent, expendi possunt.

Ordo differētiarū præter naturam.

In collegijs itaque cum de aliquo symptomate habitus fuerit sermo, illud ad morbum reducendo, & morbi essentia, & natura, & causę efficiētes fuerint ppositę, necnon & morbi partes; debēt (ut diximus) proponi morbi differentię, sed primo quę à forma communi sunt acceptę, demum à loco affecto; vltimo à causis efficientibus. Nec omnes tamen differentias proponere debemus, sed eas tantum, quę nos ad morbi, de quo agitur, cognitionē manuducere possint. Nec semper in his inquirendis eodem modo procedere debemus; Si enim manifestę extiterint, (ut sępius diximus) supponantur; si occultę pro-

Ordo duplex.

propriis signis inueniantur. Et quoniam in rebus proponendis duplex præsertim potest esse ordo: nostrum erit, si forte qui primo loco loquutus est, & vno, uel altero usus sit ordine, ac distinctè, & ordinatè processerit; ut secundo loco loquentes, nè ea repetere uideamur, quæ à primo fuere dicta, altero utamur ordine. Alter itaque ordo est, ut si progrediamur à symptomatibus ad morbos, & à morbis ad causas. è contra uerò quis prius fuerit progressus à causis ad morbos, inde à morbis ad symptomata. Verum quoniam hoc scire non sufficit, sed multi maioris est momenti ita distinctè, & doctè circa hæc digredi, vt nec superflui uideamur, nec diminuti. Oportet igitur, ut cognoscamus circa vnũ quodlibet Quę, & Quot, & qua ratione sint proponenda. Quando itaque ad symptomata accedemus, & etiam ad morbos, non tantum calere debemus utriusque naturam, sed & sedem affectam, vel symptomatis, vel morbi; Hoc asserimus, quoniam (vt dictum est) duobus modis potest pars affici, per consensum, per essẽtiam. Si per consensum afficitur locus, patet esse affectus ratione symptomatis, non morbi. Si uerò obseruetur pars morbo affecta, tunc necessariò fatendum erit partem illam per essentiam affici. Quare neque semper omne symptoma primum in morbũ refertur: nam interdum inter symptomata & morbum teste Gal. lib. de diff. sympt. cap. vlt. Tria, & quatuor media contingunt symptomata. Vt igitur legitimus à naturali statu ostendatur recessus, semper quantum fieri potest referemus symptomata in proximiora, deinde & in morbum. Quamuis enim læsa functio immediatè prodeat à morbo; consequuntur tamen haud excuntia mutata, & qualitates mutatæ, quæ utique non ita primum à morbis fiant. In morborum verò generibus, ac differentiis explicandis non est progrediendũ, (ut aliqui faciunt,) qui uidentes ægrum de febre conqueri, digrediuntur circa omnia febris genera, & differentias: dicendo hãc febrem esse, uel putridam, vel ephemeram, vel hecticam: deinde dicunt non esse ephemeram; quia non adsint eius signa, & ita de reliquis: postea si æger laborat tertiana, concludunt quotidiana esse correptum. Ad immediata igitur, atque recta uia est descendendum, id quòd manifestum est omittendo: Vt si fortè, qui primo loco est loquutus, optimè dixerit, id tanquam rationabiliter dictum, atque uti notum supponatur. Quòd si ille fuerit deceptus; tunc esse debemus diligentes, ut illius sententiã reprobemus, non tyrannico more, sed placidè, propriisq; signis, ac firmissimis rationibus prioris sententiam falsam esse demonstrando. Dum verò morbos in suas causas referimus, inuestigabimus quidem primum causas internas, deinde externas: & ex internis primum immediatas, deinde remotas; Et non modò, quæ principales sint, sed quæ adiuuantes, quæque ut sine quibus non, & tandem quæ nanuæ, quæ adiciuntę, (vt paulò ante dicebamus;) Verum non debemus tunc edocere artem inueniendi causas, sed omne artificium applicare debemus in his aptè disponendis. Inuento postmodum morbo, uel in principio, vel augumento, vel statu, vel declinatione ex propriis signis erunt à nobis comparandæ res præter naturam inter se, vt sciamus quæ nam ex illis habeant rationem vrgentis, quę efficientis causę, uel conseruãtis, uel sine qua affectus nequit remoueri. Quibus adinuentis, illicò ad iuuantia inuestiganda descendemus; atque si uoluerimus ab aliis esse differentes circa iuuantium inuentionem oportet, vt in nostra consultatione animaduertamus, an liceat cõferentia inuenire, vel per indicationes, vel per obseruantiam, vel per analogismum. Vnde sunt illi deridendi, qui per solas indicationes semper progrediuntur. Nam interdum habet locum indicatio, interdum obseruatio, quandoque Analogismus. Interdum omnibus vtimur, interdum aliquibus pro rerum pręter naturam diuersitate.

Pars affecta per consensũ sedes est symptomatis. p essentiã morbi.

Omne symptoma immediatè in morbum non referri.

Actio læsa immediatè a morbo, p cedit.

Quis ordo seruãdus in explicandis morborũ generib. & differentiis.

Iuuantia quib. inueniant.

Ad inuẽtionẽ iu-

[...]iuantium non semper sufficere indicationem.

Quoniã verò caput Quintum de Indicationibus à nobis seorsim ab aliis fuit constitutum: ideò iam dicamus, Quòd ad indicationes spectat, omni cũ diligentia in his proponendis esse progrediendum. Atque primum de Indicationibus sermonẽ habere oportet, Secundo de Coindicationibus. Nam ex Indicationibus quid agendũ cognoscitur, Ex Coindicationibus quid permittat virtus. An scilicet id, quod proponitur, possit agi, vel fieri, nec ne. Indicantia itaque, Coindicãtia, Permittentia, Prohibentia quã diligentissimè in collegiis sunt expendẽda; Et in His profectò medici artificium, quinimò totius curationis consistit cardo. Non est autem, vt artem tradamus de Indicationibus, quoniam loquuti sumus in methodo curatiua.

Caput quintum de INDICATIONIBVS.

Indicantia, Coindicantia, Permittentia, Prohibentia in collegiis consideranda.

Accedamus ergo ad sextum caput, in quo de prognostico agendum est. Vbi igitur de Indicationib. loquuti fuerimus; debemus deuenire ad Prognosticũ; Quod intelligendum est vbi morbus non sit lethalis. Nam si illico moriturus sit ęger, non est, vt prius curemus de conferentium inuentione loqui; sed ęger solis prognosticis relinquendus. Sed si loquamur de illis, qui non citò sunt morituri, tũc multò satius est, (vt antea etiam diximus,) vt primo hauriamus indicationes, deinde prædicemus, an possint indicationes absolui, nec nè: Quod erit loqui de Prognostico. In Prognostico autem oportet calere artem prognosticandi, in qua in præsentia illud tantum à nobis dicendum est, quòd hęc potissimum in duobus consistit. Alterum est, vt ostendamus, quidnam ex prognostico pręstare possimus; reliquum verò, vt intelligamus ex quibus, quę prędicenda sunt, consequi debeamus. Quò ad primum sciendum est, nos ante omnia pręnoscere debere, an morbus futurus sit salubris, vel insalubris; Et an simpliciter, vel secundum quid. Insalubrem simpliciter appellamus, qui non aufertur, nisi cum morte ęgrotantis, veluti & morbus hęreditarius. Secundum quid uerò is est insalubris, qui in alterum insolubilem morbum desinit. Atqui sicuti salubris simpliciter cum certa ægrotantis salute terminatur: ita cum non certa soluitur, qui huiusmodi secundum quid est. Si igitur insalubris futurus sit morbus, præuidere oportet, an semper declinet in deterius, & ad malum. An aliquando non ua. Similiter si salubris, an ad bonum soluatur simpliciter, an aliquando ad malum, & demum ad bonum. Et quia hoc dependet ex pugna naturæ, & morbi; si videbimus, quòd natura uincat morbum, tunc erit ad bonum.

Caput sextũ de PROGNOSTICO.

Morituri solis prognosticis relinquẽdus.

Quid ex prognostico præstandum.

Morbus Insalubris simpliciter.

Secũdum quid.

Salubris simpliciter.

Secundum quid.

Ideò debemus considerare res secundum naturam, & res præter naturam, & earum vires expendere. Quia si maior sit vis rerum secundum naturam, benè sperandum est. si contra malè.

Verum, vt hoc, quòd primum proposuimus, clarius intelligatur, ac fusius explicetur, animaduertendum est. Quòd ubi proponatur aliquis patiens aduertere oportet: An vnico, vel pluribus malis corripiatur. Et si unico præscire licet, an talis morbus sit terminatiuus, nec nè. Per morbum non terminatiuum intelligimus, qui nec occidit, nec tollitur, sed commitatur hominem vsque ad mortem, veluti Elephantiasis, quę (vt dicit Aret. lib. 2. de morb. diutur. Cur. cap. 13.) iam in visceribus stabilis sedeat, quando & in faciem inuadit. Per terminatiuum verò, qui uel interficit homines, vel tollitur. Quo fit, ut de tali morbo, (prout modo dicebamus) prædicere liceat, quis nam futurus sit terminus: an ad bonum, an ad malum.

Morbus non terminatiuus.

At ue-

At verò, & vlterius præscire oportet, quæ sit futura resolutio huius termini. An sit futura solutio facilis, vel difficilis, An perfecta, vel imperfecta, Deinde prædicendum, quæ sit futura solutionis causa. Vnde præuidere expedit, An malum expelletur beneficio, vel Naturæ, vel artis, vel vtriusque, vel ui potius materiæ. Præterea, & modum prænunciare licet, an solutio paulatim, uel repente fiat. & si repente, an cum uehementia, an citra; Deinde, & solutionis tempus indicare: nimirum qua die, immo & qua hora terminabitur morbus.

Loci per quos fieri solet morbi solutio.

Denique quantum ad corporis locum, & hunc etiam præscire oportet: An solutio sit futura per sudorem, uel per lotium, uel per uias alui, aut per uomitum, vel per uenas narium, aut hæmorrhoidum, vel vteri; vel denique per tumores, aut abscessus huius, uel illius partis. Hæc ergo præscire oportet circa ægrotorum, ubi unico morbo affligitur. Quòd si pluribus molestetur, tunc prænoscere licet, qui primum soluetur, & qui deinceps. Et hæc sunt, quæ in vniuersum ex prognostico præstare debemus.

Ex quib. elicieda prognostica.

Quò verò ad secundū iā propositum, scire oportet, quòd signa prognostica, seu dignoscitiua, (quorū beneficio non modo scimus morbi terminum futurum, vel ad bonum, vel ad malum, sed & distantiam, & propinquitatem futuri status præuidemus, & proinde cognuscimus non solum an morbus futurus sit salubris, vel insalubris, aut lethalis, sed & an breuis, vel longus, seu chronicus,) à quinque potissimum fontibus desumuntur.

A rebus preter naturam: à rebus secundum naturam; Ab his, quę sunt in simili consuetudine: A viuendi ratione, atque à Iuuantibus, & lædentibus.

Et propterea ne dum morbi causas, & propriam naturam, siue speciem, differentias, & partes eius, & mores; nec non & symptomata, quæ profectò omnia præter naturam sunt; sed & ægri temperaturam, partiumque affectarum constitutionem, habitum, ætatem, consuetudinem, & ægri tolerantiam, quæ naturalia existunt: demum affectuum similitudinem, siue hęc hereditaria sit, siue propria, uel communis cum alijs: sic & uiuendi rationem, atque iuuantia, & lędentia diligentissimè considerare necesse est. Dependet enim ab his, & elicitur tota prognosticandi ars, in qua optimè nos esse versatos oportet. Prout enim prędicta in bonum concurrant, atque benigna, vel leuia, facilia, ac moderata extiterint: ita, & benè prognosticandum, & morbum futurum salubrem prędicendum. E contra si maligna, si grauia, difficilia, ac pręter modum à naturali statu excedentia. Nec minus & cognitionem futuri status consequi similiter possumus ex signis, quę ex prędictis capiantur: A rebus nempè pręter naturam. à Naturalibus, & nonnaturalibus: Et proinde à causis, à morbi natura, à differentijs, à symptomatibus: Ab ægri, tùm totius, tùm partium temperatura, & constitutione, à corporis habitu, ętate, tolerantia, similitudine: à victus ratione, pręsertim ab aerę; Et denique à iuuantibus, & lędentibus.

Signa futuri status ex quibus capiantur.

Nanq; morbi causę, (humores putà, ac materię,) prout fuerint huius, vel illius naturę, aut scilicet tenuiores, aut crassiores, modicę, & paucę, aut multę & copiosę, frigidę, aut calidę, & huiusmodi: ita vel breuiorem, vel longiorem morbum fore denunciāt. Sic & morbi, vbi soli, ac simplices sint, calidi, acuti, similes, ordinati, & huiusmodi statum proximum futurum, significant.

A rebus præter naturā.

E contra, vbi frigidi, inordinati, ęgri naturę dissimiles, atque compositi simul cum materia. Symptomata verò, & potissimum excuntia, propria eorum natura ac substantia, quantitate, qualitate, modo excundi, tempore, ac loco breuem, vel longum morbum præmonstrant.

Verissima futuri status cognitio è signis coctionis & cruditatis.

Vt propterea testatus sit Galenus primo de crisib. 15. & 16. nos sæpè futuri status verissimam cognitionem consequi posse, si ad signa coctionis, & cruditatis confugiamus.

A rebus naturalibus.

Præterea & res secundum naturam hoc idē præstare uidentur, quod de rebus præter naturam diximus. Vbi enim temperatura erit calidior, habitus corporis mollis, rarus, ætas florens, & facilis tolerantia, ægritudines fient breuiores, E contra ubi temperies frigidior, habitus densus, ætas senilis. Verum & pars principalis nobilis, pars mollior, laxior, caua, excrementis excipiendis non dicata, citius à morbo soluitur. Similitudo uidem, prout hæc, uel facilis, uel difficilis, seu longi, uel breuis affectus extiterit, ita vel breuem, vel longum morbum coostendit. Aer postremo quò fuerit calidior, eò breuiores morbos reddit.

Pars quæ citius à morbo soluatur.

A nō naturalibus

Iuuantia denique vbi non parum utilitatis afferant, breuem morbum nobis indicant. Quòd si æger parum, uel nihil utilitatis suscipiat, longior sanè indicabitur morbus. Vbi itaque morbus fuerit cognitus, & hic curationem admittat, ad medica præsidia descendere est necesse.

Septimū caput de AVXILIIS MEDICIS.

Relinquitur ergo septimum caput, ac postremū explicandum, in quo agendum est de auxilijs medicis. Et in hoc illud quidem notandum est, atque ad euitandam omnem in dicendo confusionem, seruandum, Vt antequam aliquod remedium proponatur, præ oculis habeamus mala, de quibus infirmus conquæritur: atque aduertamus, an vnicus sit morbus, an plures.

Et quomodocunque fuerint, an sint morbi absoluti à symptomatibus, nec ne. Et si annexum symptoma fuerit, an sit unum, vel plura. Quod ea de causa aduertere licet: Quoniam si unicus fuerit morbus sine symptomate, nulla adhibita distinctione quàm primum licet ad auxiliorum enumerationem accedere. Quòd si plures fuerint morbi, tunc considerandum, an eisdem auxilijs tolli possint, an diuersis. Si eisdem, neque hic tempus conterere oportet in repetendis auxilijs, sed eo monito, quòd idem auxilium vtrunque morbum profligare potest, repente ad recensenda auxilia properandum. Quòd si morbi uarij, ac diuersa auxilia requirant, ut omnis tollatur confusio, distinguere debemus: dicētes, quòd si loquamur de auxilijs huius morbi, si morbus fuerit cum symptomate, dummodo symptoma non, curetur ad curationem morbi: primò loquemur de auxilijs morbi, deinde symptomatis. Atque pariter si plures fuerint morbi, & plura etiam symptomata, antequàm accedamus ad auxilia, prædicendum erit, quòd primo proponemus auxilia, quæ referuntur ad unum morbum, demum quæ ad alium: regulam illam seruantes, vt magis attendamus illi, quod magis vrget, reliquo non neglecto.

Quòd si aliter fecerimus, impossibile erit euitare confusionem. Pariter loquentes de symptomatibus, quæ ad se curationem trahant, Primò prouidendum esse dicemus uehementioribus. Et quoniam diximus, (vbi loquimur de morbo, & symptomate) Nos debere proponere auxilia, quæ prius diriguntur ad morbum; Verum hoc nun est obseruandum in operatione. Quia semper attendendum illi, quòd magis vrget.

Attendēdum illi, q magis vrget.

In arte autem consultandi non solum debemus proponere auxilia, quæ cōueniunt, sed in qua Quātitate, & Quomodo sint administranda, & Quo loco, & Quo tempore.

Et cum de tempore loquimur, possumus loqui de auxilijs, ut sunt vel ad symptomata, vel ad morbum attinentia, prout huic, vel illis prius attendendum est. Et cum hoc fecerimus, debemus descendere ad auxilia, & ad eorum rectam administrationem. Nec est necessarius ordo, ut primò de chirurgia; Secundo de pharmacia, demum de dieta loquamur. Sed bene advertendum est, vt si de chirurgia dicere cœperimus, non immisceamus sermonem de pharmacia, & denuo redeamus ad chirurgiam. Quare cum iam cœperimus loqui de vno, illud absoluamus, demum veniamus ad aliud. Verum nec est præter rationem, & potissimum debet obseruari ab illis, qui probare videntur, ut primum de chirurgia. Secundo de pharmacia, demum de dieta dicatur, quòd vbi de chirurgia loquimur, scire debemus, an requiratur primum venæ sectio. Primum ergo debemus videre, an sit euacuandus sanguis, an vires permittant; & alia quæ diximus in lib. de arte curat. cap. de venæ sectione. Vbi autem non uidetur conuenire venæ sectio, videndum est, an liceat uti cucurbitulis, uel hirudinibus, uel demum an emissaria conueniant. Dum autem inuenimus conuenire sanguinis missionem determinandum est de recta administratione; In qua scilicet quantitate, Quomodo, Quando, & Vbi. Hinc postea accedendum est ad pharmaciam, & hunc ordinem in proponendis pharmacis seruare possumus: Vt prius disseramus de purgante primas superfluitates, seu de leniente. Secundo de præparantibus. Tertio de euacuantibus, & primo totum, deinde & alias partes, si necesse videbitur; & maximè caput. Postremo de corroborantibus totum, & partes, & mandantes, & recipientes. In quibus omnibus semper inuestigare oportet quæ eligenda sint, in Qua quantitate, Quomodo, Quando, & Vbi. Aduertant autem iuniores, quòd interdum proponuntur quidam casus, & vrgentes, vt febris cum fluxu alui, tunc de lenientibus non esse dicendum. Sed debemus dicere natura aluum lenit, ergo non est leniend. aluus. Nō ergo utendum lenitiuo, sed de præparantibus, & purgantibus sermo habendus est. At dum & natura importunè quoque euacuat, non sunt danda euacuantia, antequam ipsa non desinat. Postremo uersabimur circa Dietam, circa quam considerandæ sunt res non naturales, discurrendumque de Aere, Cibo & Potu, Motu & Quiete, Somno & Vigilijs, Inanitione & Repletione, & animi Accidentibus. Verum nec opus est, vt de his omnibus simus multum diligentes, ac prolixi, sed modo in vno, modo in alio, vt res postulat. Vnde obseruandum hoc est, ut si affectus sit in cerebro, & partibus spiritalibus summa diligentia considerare debemus boni aeris administrationem. Si in ventriculo, & membris naturalibus magis debemus esse soliciti circa cibum, & potum. Si affectio sit circa pedes, magis considerabimus exercitia. Verum in quocunque morbo diligentes esse debemus in motu, & quiete. Non tamen licet vti prolixitate. Quare si præcipuè illa capita seruabimus, quæ seruanda à nobis proponuntur in sermone de dieta, erimus breues, & ægris satisfaciemus. Circa cibos autem debemus determinare, an victus debeat esse tenuis, mediocris, aut plenus; & vbi habuerimus hunc, vel illum esse eligendum, an hic esse debeat calefaciens, vel refrigerans, uel humectans, vel siccans, attenuans, vel incrassans declarabitur. Post hæc non est, ut proponamus carnes, vel pisces, uel olera, quia nunquàm poterimus absoluere, nisi ita requireret ægrotans, & scripta consultatio esset tradenda. Possumus quidem addere esse eligenda cibaria, quæ alterentur cum condimentis, vel calefacere, vel refrigerare, vel humectare, vel exsiccare, vel attenuare, vel crassefacere potentibus. De potu vnico verbo poterimus nos expedire, cum proportione conueniat cum cibis. Vbi autem videbimus conuenire vinum, qualis substantiæ hoc esse debeat erit considerandum. Et hac methodo incedentes nihil sanè necessarij, nihiluè vtilis omittemus, minus aliquid addemus superflui, minimèque in confusionis mare aberrabimus. Et vt res clarius habeatur, liceat pro iunioribus proponere casum, in quo omnia proposita capita ordinabimus, ac enodabimus, Et ex hoc ordinem habebunt iuniores, quo vti debeant in eorum collegijs.

Si ergo Socrates tempore veris, in regione calida, & humida, complexionis sanguineæ, in ætate iuuenili detineatur febre pestilenti. Primum quòd debemus supponere est, vt supponamus hunc patientem reperiri in tempore anni temperato, & talem, quàm diximus, esse regionem, & statum cœli. quantum pertinet ad res secundum naturam, supponamus, quòd sit temperamenti calidi, & humidi, optimi habitus, & talis ætatis. Quò ad res præter naturam, certum est, quòd in præsentia non debemus esse admodum diligentes; Quia iam proponitur nobis præ oculis ægrotans febri pestilenti, sed quando non haberemus morbum notum, tunc sanè conueniret progredi per sua signa à symptomatibus ad morbum. Iam supponimus, quòd hic habeat febrē pestilentem. Hæc autem consistit in intemperie calida, & sicca. Quia si debet esse febris, debet etiam esse intemperies calida, & sicca, cum materia insigniter putrida, quia pestilens. Et cum habeamus formam debemus habere materiam in qua. Certum est. quòd habemus duplex subiectum febris; scilicet principale, & adæquatum. Natura febris est morbus vniuersalis, putredo autem hæc distenditur per omnes venas. Principale naque subiectum est cor, vbi putrefacti ita sunt cordis humores, vt non solum putreant, sed insigniter putreant. Subiectum verò adæquatum est totum corpus. Quòd si accedamus ad causas efficientes, dicendum est dependere à sanguine obstruente. quia in hoc corpore abundat sanguis, qui peccat quantitate, & qualitate. Vnde sit insignis obstructio, ergo sanguis sui copia est causa antecedens. Quæ possunt sanguinem producere est ætas. & tale temperamentum. Causa externa est talis aer, Et si vsus fuerit talibus cibarijs. Accedamus ad morbi partes. Supponamus nos fuisse accersitos in principio ad hunc ægrum. Quantum ad differentias simus diligentes, ut sciamus in omnibus morbis ponere differentias. Primum quidem certum est, quòd nos habemus febrem putridam pestilentem exquisitam, ita dicendum est. quia hic sunt omnia indicia putredinis, & insignis putredinis. Ita etiam si consideremus, quæ sunt externa: tempore veris viget putredo. Si interna: corpora calida & humida apta ad putredinem existunt. ideò habemus morbum pestilentem exquisitum, demum habemus morbum cum materia, est enim intemperies calida & sicca, cum materia putrescente. Præterea habemus morbum nouum ratione originis, quia nunc primo incipit. Et quo ad alias differentias ratione actiuitatis habemus morbum vehementem simpliciter. Non est autem, ut hic consideremus differentias ab euentu; de his. n. dicendū in prognostico; quippe q̄ sint inditia morbi vehementis, sine consideratio sit de signis, siue de symptomatibus. Habemus insuper morbum, qui profectò citò terminatur. Est enim morbus pestilens, mali moris, cōtagiosus; & est continuus, ordinatus: quia continuus est, vt non possimus dicere inordinatum; febris enim pestilens eodem modo procedit, præcipuè dum est putre-

Ordo in præponēda, aut postponēda chirurgia non necessarius.

Quis ordo seruādus in proponēdis auxilijs.

Quid circa pharmaciam.

Not. pro iuniorib.

Quid circa Dietā.

Quid determinādum circa cibos.

Quid circa potū.

Casus febris pestilentis, & eius examen.

Tempus anni. Regio. Complexio. Habitus. Aetas. Morbus.

Morbi forma.

Morbi subiectum.

Causæ efficientes.

Morbi partes. Differentiæ.

putredo in magnis venis. Demum dicere debemus hunc esse morbum vniuersalem, totius corporis, asci sitium, proportionarum cum temperamento. Et quò ad differentias status anni, si febris facta sit in anno peste non grassante, non possumus febrem pestilentem epidemicam vocare, sed morbus ea ratione appellabitur particularis: quia corpus hoc particulare dispositum est hac febre affici, & usus est æger cibarijs putrefacientibus.

Indicationes.

In curatione huius febris oritur indicatio refrigerandi, & humectandi, sed quia magis potest causa putredinis; ideo minuitur humectandi illa indicatio, & nedum refrigerandi, quinimmo & exsiccandi indicatio subortur. Putredo enim in calido consistit, & humido. Et quia non licet deuenire ad alterationem, nisi prius fiant euacuationes, & tollantur obstructiones: cũ obstructio ex multitudine emergat, hinc ratione obstructionis attenuandi: & quia hæc ex multa pendet copia: hinc minuendi exoritur indicatio. Atqui cum minuere haud possimus, nisi excrementa euacuentur, oritur postremò indicatio euacuandi. Quibus ao possimus satisfacere, nec oe

Putredo i calido, & humido consistit.

Obstructio ex multitudine pendet. Et quid indicet.

Dicendum morbum hunc posse solui in bonum ex comparatione facta inter res præter naturam, & secundum naturam. Quoniam licet multa sit morbi vis, non tamen multum habemus recessum à naturali statu. Nec deest morbi proportio cum ætate; & anni tempore. Si consideremus res secundum naturam, habemus bonum temperamentum, & habitum, & ætatem florentissimam, habemus corpus, quod facilè resistit. Propositis ideo scopis possumus satisfacere.

Prognosticum.

Deueniamus postremò ad auxilia. Possumus sanè in hoc morbo (quò ad virtutem) accedere ad venæ sectionem: peccat enim sanguis, & euacuandus est valido auxilio; quia morbus est magnus, ætas consentit, vires tolerant, & sanguinem in multa copia expedit euacuare. Nõ proponimus modo, an liceat in febre pestilenti sanguinem mittere ex vena, sumus namque in morbi principio, & supponimus in hoc casu conuenire. Et quòd insuper foramen latius sit efficiendum. Quò ad tempus, quamprimum euacuandus est sanguis. Quòd si non præcesserit alui beneficium, iniiciatur clyster, deinde apetiatur iecoraria vena, uel communis. Verum in hac febre illud obseruandum est, an post venæ sectionem appareant maculæ, & delitescant, atque tunc apponantur cucurbitulæ; Et pro diuersione possumus hirudines hemorrhoidibus admouere.

Curatio. Chyrurgia.

Venæ sectio.

Cucurbitulæ.

Pharmaceutica.

Pro facta alui lenitione demus syrupum rosa. solut. cum decocto tamarindorum. Quantitatẽ (breuitatis causa) non proponimus. Ad humorum præparationem exhibeatur syrupus de acetosa, de acetositate citri, de limonibus, cum decocto acetosæ, & boraginis, & radic. pentaphili, & sem. citri. Quantitas ex his sit vnciarum quinque. dentur autem syrupi immediatè post venæ sectionem, & post leniens medicamentum. Purgans conueniens est rhabarbarum ad sanguinem mundificandum. Infundatur quidem in decocto florum, & fructuum. Et addatur syrupus ros. solutiuus. Quantitas non proponitur (breuitatis gratia.) Et si loquamur de tempore dabimus concocta materia. Quò ad corroborantia, hæc duplicia sunt, alia intrinseca, extrinseca alia. Intrinseca sint refrigerantia, & humectantia, quibus addatur aliquid de succo acetosæ, aut acetositatis citri, uel de syrupo acetosæ. De quantitate nihil dicimus. De tempore autem, vbi viget morbus, atque post alui lenitionem, & venæ sectionem. Extrinseca verò, (& hic attendamus oportet) aliqui immediatè cordi applicanda præcipiunt, & ad Epithemata veniunt, quæ (pace eorum dictum sit) pessima sunt: addunt speciem sandalorum, corallia, margaritas, & cum aceto admouent cordis regioni. Interdum bene faciunt, interdum male. Male faciunt cum destillatio est ad pectus. At qui febre pestilenti laborant, sæpe in destillationẽ incidunt. Et tunc malè faciunt, quia materiam hanc in illis partibus inculcant. Apparet & interdum sudor circa illas partes, quod nos tripliciter hoc anno vidimus: apparentibus denique maculis transitum huius materiæ prohibent. Vt mirum non sit si sæpius ita curati moriantur: quod etiam hoc anno obseruauimus. Si igitur signa hæc obseruabimus, abstineamus ab his; Et si volumus cordi robur adijcere, accipiamus vnguentum ros. Mesuę, nõ sandalinum. Quod si nullum prædictorũ apparet, vtemur Epithematibus, sed non iam dictis; verum quæ conficiantur ex aqua acetosæ, endiuiæ, & boraginis, & aliqua aceti portione, & aquę melissæ. Si volumus addere, addamus species cordiales; quæ non recipiunt sandalos, nec corallia. Circa tempus, ad hæc non deueniamus, nisi corpore leniente medicamento purgato.

Leniens.

Præparãtia.

Purgãs.

Corroborãtia.

Feb. pestilẽti laborantes sæpè in destillationẽ incidunt.

Tempus vtẽdi epithematibus.

Quò ad dietam aer debet esse refrigerans, & ad siccum tendens, cibus sit attenuans, refrigerans, & siccans. Potus debet proportione respondere. Abstineamus à vino, & bibat aquam alteratam acetosa, acido citri, & similibus. Et hæc in præsenti casu dicta sufficiant.

Dieta.

F I N I S.

EIVSDEM DE MODO QVODAM BREVI INTERROGANDI AEGROS.

Optimus Medicus quis.

CONSTAT apud omnes rectè sentientes illum esse optimum Medicum, qui dogmaticus est. Hic autem ille est Medicus, qui conferentia per indicationes venatur. Si quidem tanta est vis indicationum, vt conferētia inueniantur, & citra Obseruationem, & citra Analogismum, & citra denique omne ratiocinium. Et fundamentum est; Quia ea ratione iuuantia per indicationes inueniuntur; Quoniam ad comprehensionem nocētium illico patent, quæ nam sint iuuantia. Quare optimus Medicus maximè studere debet, vt nocentia consequatur, & in illis ei potissimum laborandum est. Nanq; nocentibus rectè perceptis, reliquum facillimum est, & iuuātia inuenire, & inuentis receptas tradere. Cum itaq; tanta sit necessitas; debemus maximè in cognitione nocentium immorari, vt ea cognoscamus. Illi autem potissimum nocentia cognoscent, qui rectè ægrotantes interrogare scient. Non præter rationem igitur in præsenti sermone de modo interrogandi ægrotantes sumus dicturi; & præsertim, vt vobis (scolares amantissimi) satisfaciamus.

Indicationum vis.

Optimi Medici munus.

In cognitione assectū nocentium maximè esse elaborādū.

Dum igitur ad ægrotantes acceditis vestrum est, vt ægrotis, (dummodo loqui valeant) præcipiatis: vt omni cum diligentia ea proponant, de quibus conqueruntur; Et quo nam tempore fuerit suorū morborum origo. Diligenter verò ægri audiendi sunt, deinde vbi auditæ fuerint ipsorum querelæ, siue ab ipsismet, siue (loco ægrotantium) ab assidentibus proponantur, vestrum erit postea cum Gal. 1. de loc. affect. Secundo interrogare ægrotantes, (nō quidem de more quotidiano) de omnibus, neq; de omnibus corporis partibus, neque de his, quæ oculis nō stris se se subijciunt; sed de præteritis primum, mox & de his, quæ præsertim vos lateant. Vestræ igitur interrogationes primum ad id dirigantur, vt res secundum naturam cognoscatis: deinde verò, & in cognitionem rerum præter naturam deuenire oportet: in his tamen assequendis euitanda est confusio. Modo igitur de rebus secundum naturam, modo de his, quę præter naturam insunt, interrogatio fiat. Dum autem in rerum secundum naturam cognitionem deuenire optamus circa plura possumus ægrotantes interrogare.

Verum neq; hoc indifferenter efficiendū est; sed vt & assidentes, quemadmodum & æger, vos venerētur, opus est hoc modo progredi. Quędam ex ęgri interrogatione petenda sunt, atq; haurienda: quędā verò ex vobismetipsis proponatis, vt ostendatis ea scire anteq̄ ab ęgrotante proponātur. v. g. cū instituttū fuerit à capite exordiri, vtpotè à parte magis supprema: si fortasse in historia dictū sit à patiēte, se habuerit à principio generationis expuitiones copiosas, & eum expuitione excretam esse nullius saporis materiam. Vos poteritis ita loqui cum ægrotante, & assidentibus. Non interrogetis quidem, an ęger somnos habeat profundos, nec nè: sed dicatis rationi cōsonum esse, ut somni in eo longi sint, & profundi. Licet namque hoc coniectari ex illa materię copiosę frigidę, & pituitosę expuitione. Materia enim hęc frigidum indicat, & humidum cerebrum. Dum verò cerebrum frigidum est, & humidum, somnos lōgos esse, & profundos consentaneum est. Sed si hęc vobis nota non fuerint, necessarium est interrogare; atq; vt ordo seruetur per actiones progredi: Vt his tanquam fidis ducibus in affectarum partium cognitionem deuenire possimus. Affectam enim particulam, (inquit Gale. 1. de loc. aff. 5.) actionis noxę declarant. Et cum proprię capitis actiones sint animales; ideo per eas discuti ere debemus. Adsunt pręterea in capite functiones etiā naturales, quę in quālibet parte viuente solent obiri. Interrogetis quonā modo se habeant ęgrotātes circa actiones animales, & tùm principales, tùm etiā non principales; circa cognoscitiuas videlicet, & circa motiuas. Atque ea interrogetis ratione, & arte, vt cognoscatis quonam modo se habuerint patientes antequam in morbum dilaberētur. Vbi facta est interrogatio rationę actionum animalium, descendatis ad actiones naturales, quę in eodem capite celebrantur. Et quoniam naturales actiones ad animalium differentiam non ita in conspicuo sunt, nō facilè potestis asserere, & cognoscere, an vel benè, vel malè edantur; ideo vestrum est cognoscere quonā modo actiones naturales obeantur in virtute nempè eorum, quę has naturales con sequuntur actiones.

Inquisitionis initiū sumptū à capite.

Actionū noxæ affectā patticula declarant.

Sunt autem hęc, excrementa, sunt qualitates, siue affectiones. Vnde quantum ad excrementa attinet, quonam modo se habuerint excrementa & otis, & narium, & oculorum, & aurium, vt intelligamus, oportet. Et ideo hoc in loco expedit ęgrotantes interrogare, quonam modo se habeāt circa narium excrementa, & pariter an fluxus sanguis, nec nè. Vestrum etiam est mutatas affectiones, seu qualitates perpendere; & considerare oportet colorem capitis, & reliquas qualitates. Nam ex vario capitis colore, ex varia capitis magnitudine poteritis deuenire in cognitionem status naturalis ipsius capitis. Quocunque verò statum capitis naturalem cognoscetis, descendatis ad inquirendū, quomodo se habuerit ęger ante ęgritudinem penès ventriculum: quisnam fuerit appetitus, & cibi, & potus. Quomodo fuerit celebrata cibi concoctio vos cognoscetis ex excuntibus, & excrementis per aluum descendentibus; Hoc etiam cognoscetis ex his, quę solent interdum exire per os. Interrogate insuper, an solitus sit pati nauseam, vomitum; & ex his cognoscetis, an bona fuerit ventriculi temperatura, nec nè. Hinc deinde interrogare oportet ęgros, quonam modo se habeant secundum iecur, quomodo fiat sanguificatio, an benè, an malè. Et ita potestis venire in cognitionem status naturalis iecoris; & presertim hanc etiam iecoris functionem deprehēdetis ex excuntibus, & affectionibus. Excrementa autem, (& hoc pro nunc suppona tis,) sunt melācolia, & bilis. Quę duo sunt excrementa sanguificationis, quę fit in iecore; sed preterea adest lotium, quod quamuis sit excrementum venarum, & arteriarum, potest tamen & statum naturalem iecoris significare. Quare diligenter ęgros interrogare necesse est. an excrementa sint biliosa: quippe quę biliosa excrementa sunt maximè citrina, & maximè colorata. Dum autem viget excrementum

Naturales capitis actiones quę nā sint, & quid sint.

Quid inquirēdū circa naturales actiones capitis. Et q̄ has cōsequūtur.

Quid interrogandū, atq; inquirēdū circa ventriculum.

Quid inuestigandum circa iecur.

Iecoris excremēta.

Biliosa excremēta maximè citrina, & colorata.

mentum melancolicum, non rarò per venas hęmorrhoidales melancolicus sanguis prorumpit. Pariter de lotio interrogandū est, quonam modo circa lotium se habuerit æger tempore sanitatis. Verum si (vt diximus) cognosceretis vos ex alijs inditijs secur extitisse, ac esse calidius, non interrogetis de lotio ægrotantes; sed debetis prædicere lotium esse sub flauum. Hinc verò ad renes descendentes, de renum statu pariter; & vesicæ demum, & aliarum partium eodem modo (sicuti dictum est) interrogare, ac inquirere conuenit. Nam bene se habent hæ partes, quotiescunq; non adsunt querelę in lotio reddendo.

Quid perquirēdū, ac obseruandum penès cordis actiones.

His habitis postremò interrogandi ægri sunt non minus diligenter circa functiones vitales, & circa illas, quæ in corde eduntur, & circa illas, quæ extra cor. Tangatis itaque pulsus; & quia aliquando potest esse deceptio in pulsibus, dum æger ægrotet, & pulsus non sit secundum naturam: Quid igitur agendum? Prudens Medicus debet animaduertere, quænam sit vis morbi, qua detinetur ęgrotans: quam mutationem possit efficere in pulsu, & ad proportioné iudicare de pulsu naturali. Exempli gratia si aliquis erit, qui febre corripiatur continua, & habeat pulsum admodum frequentem, & velocem, & hic calidioris aliàs cordis extiterit: dicatis hanc frequentiam, & velocitatem fuisse in pulsu tempore sanitatis, etsi non ita insignem. Et hoc spectat ad Medicos prudentes, qui etiam dum nolunt cognoscere, quę nam sint vires cordis, an scilicet animosus sit ęger; propterea quotiescunque ex pulsu cognoscent calidum esse cor: illum audacem, & animosum prædicent. Vbi igitur hęc habebimus, deueniemus postmodum ad interrogandum ęgrum circa res pręter naturam; & tunc non debemus discurrere circa omnes actiones: Quia turpe esset. Sed ex historia nostrum est colligere, quænam sit pars, quę patiatur. Vnde si v. g. dolor est in capite debetis interrogare ægros, vt cognoscatis, quę nam facta sit mutatio à statu naturali penès functiones capitis, penès excuntia, penès qualitates mutatas, penès colorem. Vnde si aliquis tutò male se habeat secundum caput, non est, vt interrogetis de alijs partibus, nisi aliqua sit suspicio symptoma propositum capitis à capite primum nō prodire: Quando nimirum non per essentiam, sed per consensum afficitur; Et quando per consensum afficitur, non erit difficile ex ijs, quæ fuerint proposita ab ęgrotante, aut ex his, quæ proponantur, cognoscere: Quis nam sit hic consensus. Et si sit ex consensu ventriculi estote diligentes in cognoscendo, quæ nam sit facta mutatio in ventriculo. Idem dicendum de alijs partibus. Atque ita progredientes non tędio eritis ęgrotantibus, neque superflui, neq; diminuti; atque (vt opinor) summa cum ęgrotantium vtilitate nocentia cognoscetis: & nocentibus cognitis per indicationes consequenter cognoscetis iuuantia. Et ego tunc audacter polliceor, vos non modo Medicos dogmaticos, sed etiam pręstantissimos, vestraque cum existimatione locupletes (Deo dante) euasuros.

F I N I S.

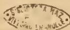

FINE